Digitized by Google

MAGNUM
THEATRUM
VITÆ HUMANÆ,
HOC EST,
RERUM DIVINARUM, HUMANARUMQUE
SYNTAGMA CATHOLICUM, PHILOSOPHICUM,
HISTORICUM, ET DOGMATICUM;
Ad normam Polyantheæ univerſalis diſpoſitum,

AUCTORE

LAURENTIO BEYERLINCK
THEOLOGO, PROTONOTARIO, CANONICO,
& Archipreſbytero Antuerpienſi;

IN HAC EDITIONE NOVISSIMA,
Pontificum, Imperatorum, Regum, Principum, &c. ad hanc uſque diem, acceſſione auctum & ornatum.

TOMUS SEPTIMUS,
Continens Literas S, T, V, X, Y, Z.

LUGDUNI,
Sumptibus JOANNIS ANTONIJ HUGUETAN.
M. DC. LXXIIX.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

ELENCHVS
TITVLORVM ET ARGVMENTORVM OMNIVM, QVÆ HOC TOMO SEPTIMO, ſub littera *S*, continentur.

In quo numerus Arithmeticus folium ſiue paginam libri demonſtrat.

S Littera cuius rei index? P. 1
SABBATHVM quid, eiuſque etymologia, origo & præceptum.
Inſtitutionis cauſa & finis 2
Sabbati ſolẽnitas apud Iudæos ad eam requiſita.
Cultus obſeruatus & violatores puniti 2
Cultus Iudæorum ſuperſtitioſus ibid.
Sabbati mutatio in Dominicam
Sabbati ſacrificium. V. *Sacrificium.*
Sabbati veteris allegoria & ſymbolum 3
SABBATIANI & Sabbatarij qui *ibid.*
Saccharum quid, eiuſque varietas. Locus vbi 3. vſus & vires. 4 Abuſus in conuiuiis. Nempe
Apponendo 4. Diſtrahendo
Formas effingendo
SACERDOS in genere quis & vnde dictus? 4
Sacerdotes in ſpecie
Legis naturæ
Legis Moſaicæ. V. *Iudæorum ſocietas religioſa.*
Legis gratiæ
Sacerdotum legis gratiæ inſtitutio, ſucceſſio 4
Officium & poteſtas 5
Sacerdotum legis Gratiæ dignitas à
Munere
Nominibus variis & epithetis Sanctorum
Honore ſacerdotibus impenſo
Apophthegmata & exempla illorum qui ſacerdotes honorarunt 6
Quando honore à gentilibus affecti ſint, ex S. Scriptura & hiſtoriis
Sacerdotibus honor præſtitus
In lege naturæ
In lege ſcripta
In lege noua. Puta
Quantum ſint honorati 8
A quibus? videlicet à
Viris Sanctis, Imperatoribus, Regibus
Sacerdotij ſuſceptio & miracula circa eãdem facta 9
Sacerdotiũ qui ob reuerẽtiã ſuſcipere refugerint 10
Sacerdotũ cõtẽptus. V. *Pœna contẽnentiũ Eccleſiaſticos*
Sacerdotum vita qualis eſſe debeat
Ex collatione ſacerdotum veteris & noui teſtamenti 10
Ex collatione veſtimentorum 11
Ex ſacrificij ratione ſacerdotibus aſſignata
Ex Dei mandato
Sacerdotum puritas maculis probata & impuritas punita 12
Sacerdotum obligatio ad ſacrificium Miſſæ 13
Frequentis & quotidiani ſacrificij cõmendatio *ibid.*
Ab exemplis veterum & recentium *ibid.*
A miraculis 14. A ratione
Sacerdotum munia rythmis expreſſa 14
Sacerdotij definitio & etymologia 15
Sacerdotum legis Naturæ. Item Legale ſiue leuiticum, eiuſque duratio *ibid.*
Sacerdotij Melchiſedech & Aaronici differẽtiæ 15
Sacerdotium legis Gratiæ, eiuſque prædictio, & excellentiæ præ Aaronico *ibid.* & ſeq.
Sacramenti ſignificatio, definitio, etymologia & ad eius rationem requiſita 16
Sacramentorum cauſæ, vtilitas & neceſſitas
Miniſter, effectus 17. *& ſeq.* Numerus 18
Comparatio & ordo inter ſe *ibid.*
Inter ſacramenta nouæ & veteris legis diſcrimẽ. 17
SACRIFICIVM in genere quid & vnde dictum? Eius diuiſio. *ibid.*
Sacrificia legis naturæ, eorumque ritus, 19. Ritus agni paſchalis 20
Sacrificia legis Moſaicæ, eorumque ritus
In generali 20
In particulari. Videlicet
Holocauſti de bobus 20
Holocauſti pecorum
Holocauſti auium
Hoſtiæ pacificæ
Sacrificij pro peccato
Victima peccantis Pontificis.
Victima populi peccantis per ignorantiam
Victima pro peccato Principis per ignorantiam
Victima pro peccato plebeij hominis per ignorantiam
Pro peccato per ignorantiam contra ceremonias 21
Pro peccato ſine ignorantia commiſſo
De iugi ſacrificio 21
Sacrificia ſolemnitatum. Puta
Sabbati
Neomeniæ
Paſchæ & azymorum
Pentecoſtes 21
Feſti tubarum
Feſti expiationis
Scenopegiæ ſiue tabernaculorũ
Sacrificiorum Cœtus ſiue collectæ
Sacrificiorum veterum ignis
Eius origo & effectus 21
Duratio 22
Contemptores puniti.
Sacrificiorum veterum Altare 22
Locus varius
Loci contemptus pœna 23
Loci mutatio permiſſa
Vaſa ſacra.
Qualitas & finis varius. Huc ſacrificia
Euchariſtia. Propitiatorium, impetratoria 23
Propitiatoria pro defunctis *ibid.*
Impetratoria beneficiorum ſpiritualium & temporalium *ibid.*
Veſtes ſacræ 24
Sacrificiorum carneorũ ritus & ordo 24
Ritus adolendi Thymiama *ib.*
Sacrificiũ legis gratiæ, eiuſq; partitio 24
Sacrificij cruenti typi ſeu figuræ *ibid.*
Sacrificij Miſſæ ſiue incruenti
Figuræ 24
Promiſſiones & de eo Prophetarum vaticinia.
Inſtitutio 25
Vſus tempore Apoſtolorum *ibid.*
Continuatio poſterioribus ſeculis variè aſſerta
Ex voce. Miſſa, eiuſque ſignificatio 25
Ab vſu & ritu altarium 26
Ex ordinatione, inſtitutione & ſucceſſione Sacerdotum. V. *Sacerdos.*
Ex veteribus liturgiis & vocibus, quibus Patres vtuntur 26
Ex conſenſu Eccleſiæ Apoſtolicæ *ibid.*
Ex S. Scriptura
Sacrificium Miſſæ. Quando olim celebratum? 27
Vbi celebratum *ibid.*
In oratoriis
In domibus priuatis. Id vero promiſcuè fieri vetitum 27
In carcere 28
In mari. Supra piſcem
In caſtris, tentoriis, In cella
In manibus Diaconorum
In tugurio ante lectum.
Miſſæ frequentatio apud priſcos quotidiana & ſæpiùs etiam in die 28.
Eius exempla hiſtorica 29
Circa hoc argumentorum error 30
In Miſſa Angelorũ aſſiſtentia 30. Miniſterium 31
In miſſa præsẽtia Chriſti aſſerta per miracula 31
Miſſæ contemptores puniti 32
Miſſam indignè celebrantium pœna 33
Sacrificij Miſſæ qualitas & finis, videlicet
Eſſe ſacrificium euchariſticum & honorarium. 35
Eſſe quoq; propitiatorium & impetratoriũ *ibid.*
Per illud beneficia viuentibus impetrata *ib.* & ſeq.
Beneficia in Miſſa expetita & impetrata pro defunctis. 39
Sacrificij Miſſæ idioma, ſeu quod idiomate ſit celebrandum, 41
An rectè celebretur in honorem Sanctorum. 41
Quomodo celebrandum ſit, videl. deuotè *ibid.*
Miſſæ auditio, ſcilicet
Deuotè & frequẽter audienda, eiuſq; exẽpla 42
Diebus dominicis & feſtis integrè audienda 44
Eam audientium præmia & beneficia *ibid.*
Eam omittentium audire punitio diuina 45
Sacrificij Miſſæ ritus & ceremoniæ 46
Veſtes ſacræ & circa eas miracula *ibid.*
Veſtes ſacræ in particulari, earumque ſignificatio *ibid.*
Vaſa ſacra, eorumque antiquitas, vſus, forma 47
Profanatio & pœna *ibid.*
Cerei, eorumque vſus, antiquitas, ritus *ibid.*
Cereus Paſchalis 48
Circa cereos miracula *ibid.*
Cereorum ſignificatio *ib.*
De ieiunio, Miſſam celebraturo neceſſario *ibid.*
Item audituro 49. Non celebrantium ieiunè pœna *ibid.*
De cantu in Miſſa, eiuſque inſtitutione, ordine introducto 49
De iis quæ in Miſſa recitantur, eorumque antiquitate. Vti ſunt
Confeſſio &c. 50
Canon, oratio dominica, benedictio & populi dimiſſio *ibid.*
Sacrificij Miſſæ ceremoniæ ſuccincta explicatio 51
De Miſſa quam ſiccã vocant, eiuſq; vſu priſco 51
Miſſa Cathecumenorũ quæ & cur ita appellata 52
Sacrificia Ethnicorum. V. *Ethnici.*
Circa ſacrificia impietas. V. *Impietas.*
SACRILEGIVM quid, eiuſque etymon, & ſpecies. 52
Sacrilegi, eorumque pœnæ à Deo inflictæ. Pœna indignè vſurpantium, auferentium
Res ſacras 52. *& ſeq.*
Sepulchra 55
Templa, ſupellectilem ſacrã *ib.*
Altaria 56 Res ſacras 57
Agros & bona eccleſiaſtica *ib.*
Perſonas Eccleſiaſticas 58
Sacrilegorum ſocij puniti *ibid.*
In ſacrilegos pœnæ ab hominibus Ethnicis & Chriſtianis ſtatutæ 58
In ſacrilegos ſeueri & clementes. V. *Seueritas. Clementia.*
SADVCÆI qui & vnde dicti?
Sagæ & vnde dictæ? V. *Magia.*
SAGITTARII. V. *Iaculatores. Arcus.*
SAL, Salcedo quid, eiuſque origo. 58
Salis coctores, inuentores V. *Metallorum opifices.*
Salis fodinæ. V. *Locus.*
Salis vſus in
Sacris ethnicorũ & hebræorũ 59
Fœderibus
Hoſpitalitate
Iuramentis 59
Cibis, alimentis.
In ſacris Catholicorum, baptiſmo, aqua luſtrali.
Salis differentiæ 59. Dignitas à miraculis 60
Symbolũ *ibid.*
De ſale benedictio. V. *Benedictio.*
SALIVA quid, eiuſque etymon, origo & differentiæ. 60

Vſus, vis, ſignificatio, miracula per eam patrata & in ſacris vſus. 61
Saltatio, Saltare quid & vnde dicta? 61
Saltationum varietas & ſpecies variæ ibid.
Saltatio exercita, ſeu
Qui ſaltauerint? Puta
Populi 63
Pueri
Viri ſaltatores
Mulieres ſaltatriculæ
Senes
Reges, Duces, Politici
Docti, Philoſophi, Poetæ
Proci 64
Cur ſaltauerint? Vſus ſaltationis.
Religioſus, ſuperſtitioſus 64
Bellicus
Conuiuialis
Theatralis, Pius.
Qui non ſaltauerint? 65
Saltationis ſtudium ib.
Saltationes beſtiarum ibid.
De ſaltatione ſcriptores. 65
SALVS quid? 65
Saltu qui valuerint. ibid.
SALVS qui & vnde dicta? 65
Saluandorum numeri paruitas, eiuſque typi & ſymbola 65, Reuelationes & exempla. 66
SALVTATIO quid, illiuſque etymologia & diuiſio. 66
Salutatio verbalis, eiuſque nomina, & formulæ variæ 67
Salutationis ſacræ formulæ ibid.
Salutationis formulæ Ethnicorum 68
Inſolitæ Chriſtianorum ibid.
Salutatio cæremonialis, quæ fit corporis geſtu. Puta
Capitis detectione 68
Manuum flexione 69
Geniculatione
Proſtratione
Corporis contactu, oſculatione
Manuum apprehenſione
Pedum & genuum tactu
An mutua ſalutatio ſit licita, & de ea Anabaptiſtarũ error, 70
SAMARITANI qui & vnde dicti, eorumque errores 70
SANCTIFICATIO quid, vnde dicta? ib.
Sanctificati qui? videlicet
Patriarchæ 70
Prophetæ. Apoſtoli
Alij viri ſancti
Virgines ſanctæ.
SANCTVS. Sanctitas quid, earumque etymon & varia acceptio. 71
Sanctos aliquos verè eſſe iam Chriſto regnãtes & de eo hæreticorum error & Catholicæ veritatis aſſertio 71. & ſeq.
Sanctorum in cælis ſcientia
Rerum cæleſtium 72
Rerum terrenarum ib. Et exempla in quibus ea ſcientiæ prærogatiua fuit 73
Sanctos in cælis pro nobis orare ib. Eorum interceſſione præſtita
Beneficia corporalia ex S. Script. & hiſtoriis 74
Beneficia ſpiritualia 97
Ciuitatum Catholicorum defenſio 79
Auxilia in bello ex bibliis & hiſtoriis 80
Patrocinia morientibus in agone 84
Sanctos licitè & rectè inuocari & coli 85
Angeli honorati. Ex veteri teſtamento ibid.
Viri ſancti in hac vita, & poſt mortẽ honorati ib.
De Sanctorum inuocatione & cultu SS. Patrum confeſſio & exempla 85
Veritas Catholica aſſerta ex S. Scriptura, conciliis & vſu primitiuæ Eccleſiæ 87. & ſeq.
Hæreticorum & Ethnicorum criminatio, & errores 86. & ſeq.
Sanctos non honorantium pœna 88
Sanctorum reliquiæ honoratæ ex S. Scriptura & hiſtoria 88. De iis ſingularis Dei cura & prouidẽtia 89. Effectus varij per eas à Deo cõceſſi 91 miracula ad reliquias externas facta 93. & ſeq.
Sanctorum reliquias violantes & contemnentes puniti 95. V. Plura reliquiæ ſacræ
Sanctorum corpora à corruptione ſeruata 96
Odorum ſuauitate fragrantia 97
Liquore vario & efficacia redundantia ibid.
Diſſecta in partes miraculosè redintegrata, eorumque admirandæ functiones. 99
SANGVIS quid eiuſq; etymõ, partitio 100
Sanguis alimentum. V. Alimentum.
Sanguis à Deo in alimẽto vetitus & quãdiu 100
Sanguis indicium homicidarum, Sicariorum, & quanta in eo certitudo ſit 100
Sanguis indicium crudelitatis, ibid. Remedium contra podagram. 101
SANITAS quid eiuſque etymologia, cauſa & ſubiectum 101. Hieroglyphica 103. V. Plura Valetudo.
De ſanitatis commodis & pretio apophthegmata ibid.
Sanitatis inculpatæ acquiſitio & quomodo 101
Conſeruandæ ſtudium 102
Sanitate fruentes
Populi
Senes
Mulieres
Sacri homines
Litterati homines
Reges 103
SAPIENTIA quid & vnde dicta? 103
Sapientiæ veræ & falſæ ſeu mundi & iuſtorum diſcrimen ibid.
De ſapiẽtiæ præſtãtia & virtute apophthegmata Ethnicorum & Chriſtianorum 104. & ſeq.
Sapientiæ donum qui acceperint 105
Sapientiæ dogmata & indicia 106
Hieroglyphica. ibid.
SAPOR quid, eius etymon & ſpecies, 107 cauſæ ſeu concurrentia ad ſaporem generandum, & ſapores extremi ibid.
SARRACENI qui, eorum origo & progreſſus 107. Regum veterum ſeries & extirpatio 108. Contra Sarracenos Chriſtianorum expeditiones ib.
Satelles, ſatellitiũ quid & vnde dicti? 109
Exempla eorum qui ſatellites adhibuerũt & non adhibuerunt & de iis apophthegmata ibid.
SATISFACTIO quid, eiuſque etymologia & partitio 111
Satisfactionis noſtræ erga Deum quidditas & qualitas ibid.
Satisfactionis cauſa, ſeu quod remiſſa culpa à Deo maneat adhuc debitum pœnæ temporalis 111
Pœnæ talis reatum redimi poſſe operibus bonis oſtenditur ex S. Scriptura, traditione Eccleſiæ primitiuæ & exemplis recentioribus. 112
SATYRA, Satyrici qui & vnde dicti? 115
Satyrarum genera qui ſcripſerint, ſeu ſatyrici ib.
Satyri, Fauni qui, vnde eorũq; exẽpla hiſtorica 115. De iis Rabinorũ deliria 116
SCALA quid & vnde dicta? Eius inuentio & genera varia 116
Scalæ oſtenſio, ſignificatio & ſymbolum ibid.
Scalæ Iacobo Patriarchæ oſtenſæ ſignificatio, ſiue ſenſus litteralis, allegoricus, ſymbolicus, tropologicus & anagogicus 116. & 117
SCANDALVM quid & vnde dictum. Eius partitio 117
SCELVS. V. Improbitas.
SCENA. V. Spectaculũ, comœdia, tragœdia
Scenici. V. Hiſtriones.
Scenicorum inuentores. V. Artes mechanicæ.
SCHISMA quid, eiuſque etymologia & diuiſio. 118
Schiſmatici qui, eorumque pœna ibid.
Schiſmatum quæ in S. Rom. Eccleſia fuerunt index chronologicus. 119
SCHOLA, V. Academia. Eius definitio & etymon. 119
Scholarum ſeminariorum inſtitutio, vſus, &c. 119
Leges 121. Leges ſtudioſorum Societ. Ieſu ibid.
Scholaſticus quis, eiuſque officium 122
SCIENTIA quid, eiuſque etymologia acquiſitio, finis. 122
Scientiæ donum qui acceperint & quomodo 123
SCORTVM, ſcortatio quid & vnde dicta, & de iis apophthegmata. 125
Scortatio punita. V. Adulterium, Fornicatio.
SCOTORVM Reges. V. Magiſtratus.
SCRIBÆ qui fuerint, & quod eorum officium 125. V. Rabbini.
Scriba, Scriptor quis & vnde dictus? 125
Scribarum ordo, vſus, munera 126. Varia genera & nomina
Scriptio, ſcriptura quid eiuſque variæ ſignificationes 127. Variæ metaphoræ 128. Inuentio & origo. ibid.
Scriptionis dignitas & præſtantia
Ab inuentoribus & admirabilitate 120
A multiplici vtilitate & exemplis ibid.
A vi obligandi vbi & de imprudentia ſubſcribendi 130
A vindicata falſitate circa ſcriptionẽ admiſſa 130
Ab obiectorum emendatione ibid.
Scribendi modi varij apud varios 131
Scriptionis inſtrumenta 132. Materia, in quo olim ſcriptum 133. Materia ex qua ſcriptio ſiue litteræ 135. Quibus in re ſcriptiones fieri ſolitæ fuerint 134
Scriptio inuiſibilis, occulta 136
Scriptionis occultandæ varij modi, per tranſpoſitionem litterarum & per notas, earumque varietas & origo 136. & ſeq.
Scribendi per notas ars & vſus 137
Scriptionis notæ variæ. Puta ſeruiles ſeu ſtigmaticæ & varia earũ nomina & genera 138. & 139
Notæ pecudum. Notæ Iuriſconſultorum. 139
Iudiciariæ 140. Cenſoriæ 141
Suffragatoriæ, Teſſaliæ
Teſſera quid, eiuſque varia genera 141
Sortiariæ 142
Grammaticorum ibid.
Scriptionis forma, vis & efficacia 143
Scripturarum varia nomina 144
Scribendi exercitatio obita & conſiderata reſpectu
Subiecti quoad
Subſtantiam. Huc ſcribere
Varia 146
Ficta
Acta. Facta 147
Edicta
Iuſſa, mandata.
Quantitatem v. g. Scriptio.
Multa 147
Pauca 148
Longa, prolixa
Breuis.
Modi. Quo modo? Huc pertinet Scriptio
Diſtincta 149
Interrupta. Rhapſodia
Obſcura
Inepta. 150
Perſonæ. Puta
Quo tempore ſcriptores primi fuerint? 150
Qua ætate? Huc ſcriptores
Iuuenes, Senes.
Qua occupatione? Qui ſcil. ſcripſerint, dum
Militant in caſtris 151
Audiunt in ſcholis.
Quo ſtudio. Huc ſcriptio
Extemporanea
Elaborata
Diligens
Negligens. 152
Qua occaſione ſiue
Temporis
Loci.
Scriptio non obita. Qui nihil ſcripſerunt. ibid.
Scriptionis conſeruatio. Huc ſcripta
Edita 153
occultata, ſuppreſſa.
Scriptura ſacra quæ, eiuſque etymon, auctor, profunditas & obſcuritas, eiuſque cauſæ 153. & ſeq. Abuſus vetitus 154
Scripturæ ſacræ finis, vtilitas & effectus varij Interpretes. V. Biblia.
SCRVPVLVS. Scrupuloſi quid. Qui & vnde dicti? 154
A ſcrupulis liberati. ibid.
SCVRRA. Scurrilitas quid & vnde dicta? 155
Scurrilitatis acquiſitio & exercitatio. Puta
Magiſtri vel præcepto vel exemplo 156
Sectatores qui, quales? Puta
Profeſſione. Vt ſcurræ, Plani, circulatores
Vſurpatione. Huc ſcurrilitatis ſtudioſi
Populi 157
Reges
Politici, Duces.

Sacer

Sacerdotes
Poetæ, Oratores, Scribæ.
Aulici
Plebei
Quid agentes vel patientes ſcurriliter ſe gerant? Puta dum
Sacra celebrant 158
Concionantur 159
Legationis munus obeunt
Tributum exigunt
Tributa dari negant
Stipem petunt
Congiarium dant
Inſidiantur
Cauſas agunt
Peregrinantur
Magiſtratum legunt
Conſultant
Auguria captant
Teſtamenta condunt
Supplicio afficiuntur
Moriuntur. 160
Scurrilitas conſiderata ſecundum materiam. Reſpectu ſcilicet
Perſonarum erga quas exercetur,
Quæ, quales? Puta erga
Deum 160
Angelos
Sanctos
Simulachra Deorum
Sacros homines
Duces
Muſicos
Legatos.
Quid agentes vel patientes. Puta Scurrilitas ergà
Captiuos 161
Mendicantes,
Reos, ſontes, damnatos
Ægros
Morientes
Mortuos.
Rerum. Reſpectu ſcurriliter ſua vel aliorũ
Bona laudando
Mala reprehendendo, calumniando, exprobrando *ibid.*
Confitendo 162
Conſolando
Excuſando.
Loci & temporis reſpectu. Tum
In genere 163
Vbi?
Quando? Vtputa
Diebus feſtis
In ſpecie v.g.
Concione ſacra
Actroaſi philoſophica, ſacra
Conuiuio
Calamitate
Iudicio 164
Funere
Epitaphiis.
Scurrilitatis forma per ſe. Dum iocos, ludos inhoneſtos exercet. Quoad
Vocem, Sermonem
Colloquendo 164
Obſcœnis verbis per iocum vtendo
Diſputando
Docendo
Nunciando falſa 165
Laudando
Auctoritate ſacrarum literarũ abutẽdo
Spe vana lactando.
Geſtum. Habitum corporis
Vagando, diſcurrendo. 165
Oſtendendo per riſum pudenda
Excretio, vomitus
Lotij excrementorum emiſſio
Crepitus ventris præ
Ira
Indignatione
Metu.
Exercitia vel
Ludendo
Aleis, teſſeris, talis. Vide *Alea.*
Spectacula exhibendo, vide *Spectacula.* 166
Pila
Larnis.
Saltando, Scurrilis ſaltatio
Aurigando, equitando
Venerando
Sagittando. 167
Officia quæuis erga alterũ, ſic ſcurriliter
Imperant, cogunt
Mutuum offerunt
Oſculantur
Verberant
Affligunt
Miniſtrant
Subminiſtrant
Mutilant. Vel
Caudam
Veſtimenta
Imitantur
Habitum, veſtitum
Corporis vitia.
Iocos & ſcommata aliorũ inhoneſta ferre.
Scurrilitatis forma reſpectu aliorũ, vel
Abſque certamine. Quatenus aliorum
Vrbanitatem ruſticitatis nomine tradũt vel ſcurrilitatem vrbanitatis nomine dignatur, amat. Puta
Hiſtrionum, Morionum, Mimorum 167
Aurigarum 168
Nanorum
Puerorum
Brutorum.
Cum certamine. Scurrilitatis certamina ſecundum
Dicta. Retorquendo ſcommata
facta
Scurrilitatis fructus
Bonus. Puta 169
Vitæ correctio
Malus. Vti
Mors
Repulſa dignitatis
Repulſa Coniugij
Odium
Vrbis excidium
Regni excidium.
Scythæ & Scytharũ legiſlatores. V. *Leges.*
Secretarij. V. *Scriptorum differentia.*
Securitas quid? vnde dicta? & in quo ſita? De eaque apophthegmata. 170
Seditio quid & vnde dicta? Eius origo & cauſæ variæ, ac de ea apophthegmata. 170. & ſeq. Hieroglyphica. 177
Seditionum & ſeditioſorum in ciuitatibus ciuili bello agitatis deſcriptio. *ibid.*
Seditiones excitatæ
Populares, vrbanæ 171
Caſtrenſes 175
Ruſticæ 176
Academicæ, ſcholaſticæ. *ibid.*
Seditiones compreſſæ
Quomodo? oratione, facundia, *ib.*
Aſtu, diſſimulatione
Seditiones punitæ, earumque exempla biblica & hiſtorica. 176
Sedulitas. V. *Diligentia, Labor,*
Segnities. V. *Tarditas, Negligentia.*
Sella quid & vnde dicta? 177. Eius varia genera 178
Senatus quid eiuſque etymon, materia, forma conſultationis, rogatio, dictio, ſuffragatio. 178
Senatores Quales? Quoad
Officium 178
Mores, virtutem
Sexum
Ætatem
Opulentiam
Patriam
Dignitatem, cenſum
Comitatum.
Quot? *ibid.*
Quamdiu 180
Tempus
Senectus quid & vnde dicta? 180. Eius vocis vſurpatio. *ibid.*
Senectutis deſcriptio, differentiæ *ibid.* Incommoda, commoda, elogia & de ea apophthegmata 181. Hieroglyphica 183
Senectus honoranda 183
Senio mortui. V. *Mors.*
Senſus quid & vnde dicti? 184. Eorum partitio, ordo, dignitas & vtilitas. *ibid.*
Senſibus, quæ animalia præſtent. *ibid.*
Senſum quæ deſtruant? *ibid.*
Senſuum notæ. Huc pertinet
In cœlum ſuſpicere 184
Reſpectare
Non aſpicere
Non audire
Non ſentire dolorem.
SEPTIMANA quid & vnde dicta? 185
Septimanarũ ordo apud Iudæos & Chriſtianos *ib.*
Septimanalia. V. *Feſta Iudæorum.*
SEPTEMBER. V. *Menſis.*
SEPTIMVS annus, Numerus. Vide *Iubilæus, Numerus, Annus.*
SEPVLTVRA quid & vnde dicta? 185
Sepulturæ cauſa, varietas & antiquitas apud Ethnicos, loca varia, & de ea exempla & apophthegmata. 186
Sepulturæ ritus apud Ethnicos 187
Græcos
Sarmatas
Chriſtianos, V. *Mortuorum cura.*
Turcas 188
Americos
Sepultura à fidelibus adhibita
In lege Naturæ 188
Moſaica 189
Euangelica
Apud Ethnicos
Non adhibita, neglecta, &c. *ibid.*
Quibus impenſa? Vtputa
Hominibus 190
Beſtiis
Equis
Canibus
Auibus.
Sepultura Eccleſiaſtica, eiuſque ceremoniæ & ritus antiqui 190
Vtilitas & ſolatia viuorum & mortuorum. *ibid.*
Et exempla 119. Eã impiis non prodeſſe. 192
Qui de iure ab ea arceantur. 193
Ad ſepulturam honorifica deductio, V. *Honor, funus.*
Sepulturæ locus &c. Vide *cœmeterium.* Eius exempla ex S. Scriptura & hiſtoria. 192
Sepulturæ locus negatus 192. An affectis ſupplicio negandus ſit? 195
Sepulturæ officium ſanctũ eſſe & meritoriũ 194
Sepultura miraculosè præſtita 196
Sepulchrorum violatio eiuſque pœna & de iis exempla & decreta Ethnicorum & fideliũ 197
Sepulchra honorata ab Ethnicis & fidelibus 198
In ſepulchra ſumptus facti, vide *Liberalitas ſumptuaria.*
Circa ſepulchra admiranda. Vtputa
Vacua ſine cadauere 198
Oleum ſtillantia
Sterilitatem & apoplexiam cauſantia
Commoda varia præſtantia
Morbos profligantia
Animalia venenata fugantia
Ex ſepulchris arbores natæ
Flamma aut ſplendor egreſſus 199
In ſepulchris lucernæ inuentæ
Aues ad ſepulchra aduolantes
Aquæ circum ea recedentes
Odores ex iis exhalati
Manna in ſepulchris & flores reperti
Viſiones oſtenſæ.
Sequeſtratio rei vel perſonæ. V. *Aſylum.*
Sermo quid, vnde dictus, & de eo apophthegmata. Vide *Oratio.*
Sermonis hieroglyphicum 200
Serpens quid & vnde dictus. Eius natura, ſpecies, virus, calliditas, illecebræ & ſalacitas 200. *& ſeq.*
Serpentum diuinatio. V. *Diuinatio.*
Serpentum cicuratio. V. *Animalium domitores.*
Serpentes magni, multi, alti, V. *Loca*
Serpentes occidere, V. *Miracula magica.*
De ſerpẽte quæ Euã tentauit, qualis fuerit 202
Serpentes honorati. A dæmone aſſumpti tanquam organa ſuæ nequitiæ 202
Seruitus quid, eiuſque etymologia, partitio, conditio miſera 203. Hieroglyphicum. 214
Seruitutis politicæ opprobrium quot titulis acquiratur *ibid.*
Seruorum poſſeſſio ex liberali donatione Eccleſiis præſtita 204
Seruitus herilis conſiderata ſecundum χρῆσιν. Puta Seruiles.

Populi 204
Serui
Seruæ, ancillæ, Vide *Ancilla.*
Seruorum nomina 205. Officia domeſtica, 206
Officia erga dominos & fidelitas *ibid.* Notæ,
Coniugia. 208. Victus & dieta. 210. Conuiuia & feſta *ibid.*
Dominorum erga ſeruos officia & mores 207
Serui facti
Sua ſponte 208
Coacti. A quibus? Puta à
Fratribus *ibid.*
Hoſtibus
Piratis. 209. Vide *Capti.*
Quomodo?
Vi capti
Aere empti
Recepti
Cur ſerui facti? Puta ob
Impietatem 209
Ingratitudinem
Libidinem
Serui manentes ſua ſponte & inuitè. 210
Serui libertate donati. Apud 209
Hebræos
Romanos
Chriſtianos
Seruorum manumiſſiones eccleſiaſticæ 211
Seruitus apud Belgas quando deſierit? 212
Seruitus Manus mortuæ. *ibid.*
Seruitutes reales, vt Commeda *ibid.*
Seruitutum præſcriptio. *ibid.*
De ſeruitute & ſeruis Ethnicorum dicta & exempla. 213
Seruitus coniugalis maritorum & vxorum. 214
Seruitus, patria. *ibid.*
De ſeruitute ſcriptores. 214

SEVERITAS quid? Vnde dicta? Quando adhibenda? 214
Seueritatis acquiſitio, exercitatio. Huc
Qui eam adhibuerint? Puta
Deus Opt. Max. 214
Conſiliarij 215
Patres
Vxores
Quomodo? Videlicet
Legiſlatione
Conſilio
Iureiurando
Cantu, Muſica
Seueritas conſiderata reſpectu
Perſonarum agentis & patientis. Puta Seueri.
Præceptores erga diſcipulos, Vide *Iuſtitia. correctiua.*
Magiſtratus erga ſubditos. *ibid.*
Subditi erga magiſtratum
Iudices erga reos
Duces erga milites 217
Milites erga Duces 218
Parentes erga liberos. *ibid.* & ſeq.
Liberi erga parentes 221
Patrui erga nepotes
Fratres ſeueri
Domini erga ſeruos 222
Coniuges erga ſe mutuò
Hoſtes erga hoſtes viuos
Hoſtium liberos, coniuges, amicos, parentes, obſides 223
Perſonæ agentis reſpectu. Huc Seueri
Prophetæ 225
Pontifices, Epiſcopi
Oratores
Politici
Perſonæ patientis ſeu erga quam v. g. Seueri erga
Sacros homines 224
Pueros
Bruta
Inanimata
Seueritas conſiderata reſpectu læſionis ſiue iniuriæ illatæ, per quam patiens læditur ſecundum
Corpus. Per
Cædem 224
Inſidias 227
Verbera, pulſationem
Fortunas. Per
Regni affectationem 227
Priuilegia erepta 228
Irriſionem
Calumniam, Obtrectationem
Repulſam
Magiſtratus 228
Nuptiarum
Coniugem ereptam
Ignominiam quamcumque
Exilium.
Seueritas conſiderata reſpectu iniuriæ illatæ, conſideratæ quoad Agentem eius, qui alterum læſit 229
Improbitate. In genere
Apoſtaſia, hæreſi, impietate
Timiditate, ignauia 230
Temeritate, audacia.
Intemperantia
Alimentari
Venerea qualicumquè
Auaritia 232
Crudelitate
Inhoſpitalitate
Contumacia
Tyrannide
Inobedientia, legum contemptu, neglectu
Fœderis violatione
Proditione 234
Defectione, rebellione
Deſertione 235
Perfidia erga coniuges
Latrocinio, furto, ſacrilegio
Veneficio 237
Iniuſta damnatione
Scelerum impunitate. Iniuſta clementia
Ingratitudine
Seueritas reſpectu modi conſiderata, ratione habita
Motus ipſius
Interni. Quatenus iraſcuntur.
Externi. Quatenus decore
Captant vindictam 237
Voto
Conatu
Minis 238
Pollicitatione
Accuſatione
Pacis repudio
Peragunt vindictam
Precando, imprecando, deuouendo
Reprehendendo, obiurgando
Scribendo. Scriptis impugnando 239
Commoriendo
Mortem non vindicando
Dignitate priuando
Honorem non deferendo
Conuerſationem fugiendo
Inuitant alios ad vindictam
Vindictam alteri committunt
Apertè vindicant
Vindictam ad alios transferunt.
Occultè vindicant. Vindictam diſſimulant.
Temporis. Puta, Vindicta
Non dilata 240
Dilata. Diu ſeruata
Seueritatis fructus bonus. Puta libertas, dignitas. 240
SIBYLLÆ quæ & vnde dictæ. Quot numero. Earumque nomina. Quando & vbi fuerint? 241
Sibyllarum de Chriſto vaticinia. *ib.* Locus 243
Sibyllini libri. A quibus & quando conſulti 243
SIGNVM. Vide *Inſignia. Monumenta.*
SIGNATI qui vocentur & cur iuxta adagium cauendi? 243
Signati vitioſi qui? 244
Signatorum vitia educatione emendata. *ibid.*
SILENTIVM quid & vnde dictum. 244
Vide *Taciturnitas.*
Subiectum. Quid
In genere *ibid.*
In ſpecie. Silere
Religionis myſteria
Viſionem
Conſilium 244
Arcanum commiſſum
Peccatum, crimen
Hoſtium aduentum
Perſonas. Qui
Monachi
Philoſophi 265
Medici
Diſcipuli
Reges
Cardinales
Canonici
Iudices
Milites
Mercatores
Pueri 246
Mulieres
Serui
Tempus. Quando? in
Precibus, Oratione ad Deum
Lectione
Iudicio
Conuiuio
Prouocatione
Obtrectatione
Pugna, iurgio, rixa
Tortura
Finem. Cur? Puta Silere præ
Sapientia 246
Ira, Indignatione
Metu
Pudore
Mœrore 247
Valetudinis ſtudio
De ſilentio apophthegmata *ibid.*
SIMIÆ. V. *Loca materialiter conſiderata.*
SIMILITVDO quid & vnde dicta? 248
De ea apophthegmata.
Perſonæ eiuſdem
Similitudo. Tempore 248
Eodem
Diuerſo
Diſſimilitudo. Tempore
Eodem. Eiuſdem perſonæ
Vita, mors.
Dignitas, mors
Victoria clades
Diuerſo eiuſdem perſonæ
Probitas, improbitas. 249
Felicitas, infelicitas
Seruitus, libertas
Victi, Victores
Imperium, Subiectio
Amor, odium
Gloria, dedecus
Diuerſorum
Similitudo inter ſe reſpectu perſonarum ſimilium. v. g.
Similes inter ſe
Reſpublicæ 249
Reges, imperatores
Reginæ
Duces bello clari
Præfecti 250
Oratores
Philoſophi
Gladiatores
Filij & parentes
Soceri & Generi 251
Fratres
Gentiles
Reſpectu rerum, in quibus Similes ſunt. Puta
In pluribus, Nempe
Nomine & re. *ibid.*
Moribus, ſtudiis, fortunis. 252
In Vno aliquo. Puta ſimiles
Eruditione. 252
Opinione
Prudentia
Conſilio 253
Stratagemate
Fortitudine
Audacia
Ortus tempore
Mortis genere. Vide *Mors*
Mortis omine
Damno mutuo
Imperij duratione.
Victoria
Captiuitate
Clade, Strage
Honoris genere.

SIMONIA

Digitized by Google

SIMONIA quid & vnde dicta? 253. Eius partitio, pœnæ variæ Iuris, & diuinitus inflictæ, eiuſque exempla biblica & hiſtorica. 254
SIMPLEX, SIMPLICITAS quid, illiuſque etymologia, encomia ab exemplis & auctoritate 256
Simplicitati quæ aduerſentur & qualiter reſtrictiones mentales illi obſtent? ibid.
SIMVLACRVM quid & vnde dictum? 257. Vide *Ethnici.*
SIMVLATIO quid eiuſque etymon, & partitio 257
De ea apophthegmata 263
Simulare licite & ob finem honeſtum, eiuſque exempla ibid.
Simulatio fraudulenta. Puta
Religionis 258
Sapientiæ 259
Stultitiæ
Probitatis
Somni
Singultus
Ætatis
Diuitiarum
Amicitiæ
Indicij
Simulationis mendacis acquiſitio
Magiſtri. Qui, Quales v. g.
Filij 260
Quomodo? Nimirum
Corruptela
Admonitione, conſilio
Adulatione
Calumnia. Accuſatione falſa.
Diſcipuli. Traducti ab aliis ad mentiendum
Pecunia
Dolore
Simulationis mendacis exercitatio
Quoad Seipſum. Quatenus 260
Veritatem, fugit, odit
Mendacium amplectitur
Suis bonis prædicandis, Simulando
Eruditionem 261
Experientiam
Virtutem
Religionem
Formam per fucum, cultum
Partum, conceptum
Opulentiam
Victorias
Nobilitatem
Gloriam 262
Amicitiam
Malis Simulandis Huc mendax profeſſio
Hæreſeos
Inceſtus
Simulationis mendacis exercitatio quoad Alios
Abſque certamine. Quatenus aliorum
Veritatem odit, ægre fert, punit 262
Mendacium approbat
Credendo delatoribus, obtrectatoribus.
SIMVLTAS quid, vnde dicta. De ea apophthegmata 263
Singultus 264
SITIS quid & vnde dicta, Eiuſque cauſa efficiens 264
Sitientes potare opus Deo gratum & meritorium ibid.
SOBRIETAS quid & vnde dicta? 268
Sobrietas quos maxime deceat, eiuſque encomia ibid.
Hieroglyphica & apophthegmata 266
Vide [illegible], *Alimenta*
SOCIETAS quid & vnde dicta? 266
Eius hieroglyphicum 268
Societatis malæ pericula & incommoda.
De ea teſtimonia biblica 267
Societatis bonorum commoda
Societas coniugalis, herilis, œconomica. Vide *Oeconomia*
SOCIETAS in contractibus quid & quomodo contrahatur; 268. Eius requiſita & modi varij contrahendi ibid.
SOCIVS. Socij crudeles, iniuſti &c. V. *Crudelitas* &c.
SOCORDIA. Vide *Acedia.*
SODOMIA quid & vnde dicta? 268. Eius enormitas à pœna à Deo inflicta 270
Pœnæ à lege inflictæ 271
Sodomitæ eorumque ſcelus in lege Naturæ, Moſaica, & nouo teſtamento ibid. & ſeq. vbi de Sodomia Ioan. Caluini prolixius agitur
SOL quid & vnde ſic dictus? 271
Eius ſitus, & magnitudo ibid.
SOLICITVDO quid, eiuſque etymon, pernicies, prohibitio 271
Et reprehenſio ab Ethnicis 272
Solicitudo licita & commendata quæ? ibid.
SOLITVDO quid, Eius etymologia & encomia ex S. ſcriptura & Ethnicorum ſcriptis 272. De ea apophthegm. 273
Solitariæ vitæ religioſæ ſuſceptio.
Qui ſuſceperint?
Reges 273
Cardinales
Monachi 274
Theologi
Nobiles
Mercatores
Latrones
Qua occaſione v. c. cauſa
Perſecutionis
Indignationis 275
Voti
Concionis
Cur? Puta Gratia
Pœnitentiæ
Caſtitatis ſeruandæ
Seruitutis
Solitariæ vitæ profeſſio
Qui? Eremitæ, anachoretæ.
Viri & ij vel
Iudæi
Chriſtiani
Mahumetani 280
Mulieres 280
Quomodo? Vbi 281
Solitariæ vitæ depoſitio, mutatio
Ex eremitis facti
Pontifices 281
Epiſcopi
Doctores
Milites
Solitaria vita profana. Conſiderata Reſpectu Finis. Sic ſolitudinem ſectantur ſtudio
Cognitionis 281
Magi
Philoſophi
Actionis
Reſpectu Occaſionis. Sic in ſolitudinem ſeſe abdunt ob
Morbum
Imprecationem
Cladem bellicam 281
Mortem liberorum
Metum
SOLOECISMI. Vide *Grammatica.*
SOMNIVM. SOMNVS, quid, eorumque etymon, partitio 282
Somni cauſa efficiens. Natura & operatio. ibid.
Finis, vtilitas, tempus & de eo apophthegmata 283
Somni breuis & moderati decentia & exempla vtriuſque ſexus ibid.
Item Somni longi & immodici 284
Somniorum cauſa & genera. 284. Puta
Somnia. Diuina 285
Dæmoniaca
Naturalia
Animalia 286
Somniorum interpretatio & diuinatio 286
De ea Ethnicorum ſententia & praxis ibid.
Catholicorum ſententia 287
Regulæ generales ibid.
Ex ſomniis fortuitis & vanis coniectationum varietas iuxta vulgi opinionem, verſibus comprehenſa 287
Somniorum diuerſa repræſentatio & imago menti obiecta ex poëtis 288
SOPHI qui eorumque origo, religio &c. 288
SOPHISTA & SOPHISTICA quid & vnde dicta? 289
Sophiſtarum epitheta, mores, exempla & apophthegmata de iis. 289. Hieroglyphica 290
SORDES. Sordities. V. *Balnea*, *Dedecus.*
SORORES perfidæ. Vide *Perfidia.*
Sorores amare, odiſſe. Vide [illegible], *Odium*
Sorori perfidi. Vide *Perfidia.*
SORS. SORTILEGIVM. SORTITIO. quid & vnde dicta? 290
Sortium partitio, vſus in quantum licitus. ibid.
Sortium vſus varius
In genere apud Hebræos 291
Gentiles
Chriſtianos
Modi varij 292
In ſpecie. Sortitio
Poëtarum. Sortes Homericæ. Virgilianæ.
Chartæ, papyri
Vocum
Nominum 293
Litterarum
Taleolarum
Cereorum
Annulorum 294
Calculorum, aſtragalorum, talorum
Characterum, figurarum, numerorum in terra, puluere, cinere, charta, vnguibus deſcriptorum
Sortis contractus, quem Loteriam vocant 294
SPECTACVLA quid & vnde dicta. 294
Spectacula illicita, vetita, impia. Quanta primi Chriſtiani abhorruerint? 295. Eorū effectus, turpitudo, mala & pœnæ ex ſpectaculis 10. Prohibitio à Chriſtianis & Ethnicis 296
De ſpectaculis ethnicorum iudicia 296
Spectaculis dediti 297
Spectacula dono data, exhibita. Vide *Munera.*
Spectrum. Vide *Spiritus.*
SPECVLVM quid, eiuſque etymologia, inuentio & vſus in genere 297
Vſus, in ſpecie
Ad animum componendum 298
Ad miniſteria corporalia ibid.
Specula fallacia
Vrentia ſiue concaua ibid.
Purgantia
Vanitatem fouentia
SPELVNCA quid & vnde dicta? 299
Speluncæ celebres. V. *Loca materialiter conſiderata*
In ſpeluncis habitantes. Vide *Domus*, *Habitatio*
SPES quid, eiuſque etymologia 299. Obiectum. ſubiectum
Encomium & efficacia 300. De ea Philoſophorum & aliorum apophthegmata ib.
Spei ſimulachrum & hieroglyphica 301
Spem qui habeant? 300. Exempla Ethnicorum Qui, quid Sperauerint
Spes Chriſtianorum ſolus Deus eiuſque miſericordia & quanta illius virtus 302. Eius exempla ex S. Scriptura & hiſtoriis. 302 & ſeq.
SPHÆRA quid & vnde dicta. 304. Eius partitio & compoſitio ibid.
SPIRITVS quid, eiuſque etymon & varia vocis acceptio 305
Spirituum genera ibid.
Spirituum apparitiones
De Deo, eiuſque apparitionibus. Vide *Deus. Apparitio.*
De Spiritu Sancto
De ſpiritus Sancti nomine. 305. Natura, proceſſione & circa illam erroribus 306
Spiritus S. Apparitiones ex S. Scriptura & hiſtoriis 306
Dona 307
Spirituum Angelicorum bonorum apparitiones 307. Et cauſæ cur appareant 308
Apparitiones Dæmonum, eorumque ſpe-

...ex biblijs & hiſtoria. 308
Spectrorum 308. & ſeq.
A Malignis ſpiritibus quinam infe-
ſtari ſoleant. 315
Spiritus humani, eorumque apparitionum
exempla biblica & hiſtorica, Puta
Spirituum bonorum 316
Damnatorum 318
Animarum in purgatorio. ibid.
Vide *Purgatorium*.
Regulæ, quibus probandi ſunt Spiritus 318
De Spiritibus iudicia recta & inepta. Vide
Metaphyſicum iudicium.
SPOLIA quid & vnde dicta? 319
Spolia honorifica, ſeruata,
Suſpenſa. v. g. Arma 319
Tormenta 320
Signa, vexilla
Calcaria
Inſignia imperij
Portæ
Naues
Statuæ, Signa
Columnæ
Vincula
Poma
Cadauera, caluæ 321
Dono miſſa 321
In trophæum erecta
Ignominioſe ſuſpenſa, in triumpho
ducta 321
Spolia contemnere. V. *Gloria bellica*.
SPONGIA quid, eiuſque vſus 322
SPONSALIA quæ Vnde dicta. Quibus
caſibus ſoluantur. 322
SPONSALIA quæ & vnde dicta. 323
Sponſalitia apud
Hebræos ibid.
Græcos
Romanos
Germanos
SPONSIO. SPONSOR quid & vnde ap
pellatus? 322
SPONSVS & SPONSA qui dicantur &
vnde? 322
Sponſæ deductio, acquiſitio, habitus &c. Vide
Prolixa tit. Nuptia.
Sponſæ repudiatæ. Vide *Diuortium*.
SPORTVLA quid, eiuſque etymologia,
& partitio 323
SPVRIVS quis & vnde dictus? 324
Spurij. Illegitimi.
Qui. Quales fuerint? ibid. & ſeq.
Spurij exoſi 327
STABVLVM quid & vnde dictũ ſit. 327
Stabula Vide *Armentorum loca*.
STABVLARII. Vide *Mechanici*.
STATIO quid, eiuſque etymon & acce-
ptio 327
Stationes religioſæ ibid. Septem Ec
cleſiarum & aliæ Romæ 328
STATVA quid & vnde dicta. 329
Statuariæ artis & ſtatuariorum anti-
quitas & inuentio 329
Statuariæ celebres. In genere *ib*. & ſeq.
In ſpecie. *ibid*.
Figuli, Plaſtæ 332
Fuſores *ibid*.
Sculptores 333
Statuæ, Quæ. Quales.
Quibus poſitæ. Puta
In genere 334
Rhetoribus
Poetis
Philoſophis
Vatibus
Aſtrologis 335
Medicis
Hiſtoricis
Athletis, Olympionicis
Pontificibus
Regibus, Imperatoribus
Ducibus
Præfectis
Legatis
Cenſoribus 339
Legiſlatoribus Interpretibus
Præceptoribus
Equiſonibus
Mulieribus 337
Patris
Peregrinis
Hoſtibus
Meretricibus
Mortuis
Vbi. Quo in loco poſitæ? 337
Cur poſitæ? Ob
Sapientiam
Fortitudinem bellicam
Taciturnitatem
Liberalitatem 339
Pietatem religioſam
Sanitatem datam
Formam
Mortem
Tyrannos ſublatos
Patriam liberatam ab hoſtibus
Victoriam de hoſtibus
Peſtilentiam arcendam
Statuæ deiectæ, vide *Dedecus*.
Statuæ corruptæ, vide *Paupertas*.
Statuæ funebres, vide *Gloria, Honor*.
Statuæ ſumptuoſæ, vide *Sumptus, Prodigalitas*.
De ſtatuis & ſtatuariis & apophtheg-
mata. 338
STATVRA. Vide *Gigas*.
STATVS quid, eiuſq; etymologia 339
STELLÆ quid, earumque etymologia,
natura & productio. Quando ſcilicet &
vnde ſint factæ 339
Stellarum magnitudo Diſtantia à nobis. Motus
& cauſa cur conditæ ſint 340
STEMMA quid & vnde dictum? 341
Stemmatum ſiue inſignium vſus antiquus, ſig
nificatio, cauſa & exempla domeſtica ac re-
centia 341
STERILITAS quid, eiuſq; etymol. 342
Sterilitas poſſeſſa. Qui ſterilitate labo-
rarint? 342
Probroſa, Abacta. Facti ex ſterili-
bus fœcundi. *ibid*.
Quomodo? *ibid*. ex biblijs & hiſto-
ria
Acquiſita. Vnde & quomodo?
Videlicet
Extra diuina, eiuſque exempla
biblica & hiſtorica 343
Ex dyſcraſia naturali
Præmaturo congreſſu
Ætate, Senio
Medicamentis
Caſu
Cur in veteri teſtamento plures præſtantio-
res fœminæ ſteriles fuerint? 343
Sternutatio quid & vnde dicta? 344
Vide *Indicem generalem*.
Eius augurium & ſignum *ibid*.
Sternutantibus cur bene precemur *ibid*.
Stipendium vnde dictum ſit & quid 344
Stipendia militum curare
Comparando
Mercimoniis & venundatione bono-
rum, honorum & dignitatum *ibid*.
Ludo 345
Mutuo
Tributo à quibuſlibet exacto 346
Theſauris vel ſacris vel profanis 347
Frugalitate & parſimonia 348
Agrorum locatione
Numiſmate adulterino
Præda & captiuorum lytro
Conſeruando
Simulando
STOICI qui fuerint & vnde? 349
STRATAGEMA quid & vnde dictum *ib*. 349
Vide *Hoſtis, acies, Bellum*
STRENA quid, eiuſque etymon, origo
& varietas
Strenæ. Quæ datæ, Puta
Herbæ
Pugillares
Stipes
Quando datæ & quibus? Puta
Imperatoribus
Magiſtris
Principibus
In ludis 350
Strenarum celebrationes *ibid*. Chri-
ſtianis vetitæ. *ibid*.
STVDIVM quid, eiuſq; etymologia. 350
Amor, Commoda & Fructus 351. V.
Doctrina, Diſciplina, Schola.
Studentibus quæ proſint & obſint? *ibid*.
STVLTITIA quid, vnde dicta. Et de ea
apophthegmata 351
Stulti homines
Populi 357
Singuli homines
In genere
In ſpecie viri
Sapientes 354
Philoſophi
Iureconſulti
Medici
Tibicines
Formoſi
Mulieres
Diuites
Reges, Imperatores
Duces exercituum ſtulti & im-
periti 356
Legati 357
Iudices 358
Filij hominum ſapientum.
Stultitia in inueniendo. Conſiliarij ſtulti
Extra bellum. Huius loci ſunt ſtulta
Arcanorum exploratio, eiuulgatio 358
Inueſtigatio, exploratio 359
Imitatio 360
Conſultatio
Legiſlatio
Reip. adminiſtratio
Subſcriptio
Nuptiæ. Coniugia ſtultè inita 361
Oeconomia ſtultè adminiſtrata
Vota ſtulta
Stulta imprecatio,
Deuotio
Petitio
Promiſſio
Munera, Dona ſtulta 362
Vltio
Accuſatio
Defenſio
Correctio, animaduerſio
Stulta iniuria 363
Defectio
Gloriæ affectatio
Electio
Imperij affectatio
Libertas ſtultè repudiata
Extructio, Ædificatio.
Stultitia in bello. Tum in
Genere. Videlicet
Bellum ſtultè
Suadere 363
Suſcipere
Gerere.
Pacem ſtultè
Suadere
Repudiare.
In ſpecie. Scilicet ſtultè
Ducem eligendo 365
Societatem reſpuendo
Societatem ineundo
Auxiliarios accerſendo
Auxilia dimittendo. 366
Aciem inſtruendo
Vires diſtrahendo
Pugnando, inuadendo
Fugam ſuorum impediendo
Non aggrediendo 367
Terrendo hoſtem
Hoſtes non perſequendo
Hoſtibus nimium inſtando
Vrbes oppugnando
Flumina deriuando
Pontem reſcindendo.
Stultitia in iudicando
Extra bellum reſpectu
Rerum per ſe. Huc
Iudicium ſtultum de
Controuerſiis, litibus, ſententiis
Vbi...

Digitized by Google

Vrbium excidio 368
Metallifodinis
[illegible]
[illegible] ædificandis
Cædis cauſa
Vitibus
Auium genera
Quoad hominis
Animum. Puta de hominum
Moribus, ingenio 368
Prudentia, aſtutia, ſtultitia
Fortitudine, audacia, timiditate
Caſtitate, libidine
Sobrietate, ebrietate 369
Cultu, Luxu
Pietate, cultu Dei
Iddololatria, Superſtitione
Perfidia
Corpus. De
Forma
Exercitatione.
Fortunas. De
Felicitate, calamitate
Opulentia
Dignitate ordinum
Fama nominis
Amicitia.
Reſpectu Perſonarum. Iudicium ſtultum de
Deo
Diis
Populo
Principibus
Piis hominibus 372
Sectariis, impiis
Legatis
Philoſophis
Mendacibus
Infantibus.
Iudicia bellica ſtulta
De rebus ſuis & ſuorum. Puta de
Victoria adipiſcenda. Confidentia victoriæ nimia
Robore ſuorum 372
Perfidia ſuorum
Fuga ſuorum.
De rebus hoſtium 372
De transfugis
Tumultate
Clamore
Geſtibus.
Stvpiditas quid & vnde dicta?
Stvpor. V. *Extaſis.*
Stvprvm quid & vnde dictum? 373.
Eius pœna à Deo inflicta ibid.
Svbditvs. Svbiectvs quid & vnde dictus? 375
Subiectio ſpontanea ibid.
Inuita à quibus impoſita? Puta à
Magiſtratu
Tyrannis preſſi
Hoſtibus domiti
Nobilibus 376
Seruis 377
Auxiliariis
Quomodo ibid.
Subiectio in iudiciis. 377
Subiectio temporanea. Huc pertinet
Obſides, vt pignora fidei. 377. & *ſeq.*
Subiectio quoad voluntatem &
Conſilia aliorum
In theoricis 378
In practicis
In Mechanicis 379
Placita. Voluntatem aliorum non ſequi
In theoricis, practicis. ibid.
Subiicere ſe alteri, dedere
Bellice
Oeconomice.
Svbstantia quid, eiuſque etymologia, partitio & proprietates 379
Svbstitvtio illius acceptiones & diuiſiones variæ 379
Svbvlci. V. *Porci.*
Svccessio quid & vnde dicta?
Succeſſio Pontificum, Epiſcoporum. V. *Romani*
Pontifices, Epiſcop.
Succeſſio in imperiis, regnis, principatibus
Apud Hebræos 380
Lacedæmonios
Macedones, diſque Græcos
Perſas 381. Turcas
Æthiopes
Alias nationes
In ſucceſſione præferendus primogenitus 381
Certi aliquando liberi prælati ib.
Etiam infantes nati 382
Patrui aut nepotes
Clades ex eiuſmodi prælatione enatæ 383
Succeſſio geminorum. Seu quis geminis ſuccedat 383
Succeſſio ſpuriorum An ſcilicet præferendi ſint, quando, quæ problemata 384
Succeſſioni an vitia corporis obeſſe debeant 385
Svccvbi qui & quales, eorumque exempla. 385
Svffragivm quid dictum ibid.
Suffragiorum modi varij. ib.
Svmptvs quid & vnde dictus? 386
Sumptuaria liberalitas reſpectu rerum, in quas fit impenſa. Puta ſumptus facti
In genere in ibid.
Ædificiis magnificis 386
Vrbibus condendis 387
Vrbibus magnificè reparandis; muniendis 388
Inſulis manufactis 389
Inſulis continenti adiectis 390
In aquarum, fluminum, lacuum deriuationibus, corriuationibus, expurgationib. V. *Aqua*
In templa. V. *Templa.*
In Monaſteria, cœnobia
Xenodochia
Scholas, gymnaſia 391
In theatra. V. *Amphiteatra.*
In curias, fora, vias publicas muniendo, ſternendo, purgando, incidendo
Pontes magnificos
In turres excelſas 392
In valla, mœnia, aggeres
In domos regias, baſilicas, palatia 393
In domos priuatas 394
Porticus magnificas
Balnea, thermas
Cœmeteria
Sepulchra, pyramides
Viuaria 395
Hortos
In bibliothecas 396
Ærraria
Portas, naualia
Horrea, cellas
Aquæ ductus, puteos
Cloacas. 397
In locata. Videlicet Sumptus facti in
Aues 397
Aſinos
Aras
Baptiſteria
Supellectilem ſacram
Tabellas, imagines
Statuas, obeliſcos
Coloſſos
Deorum
Hominum
Arma, machinas 398
Veſtimenta
Thronum
Supellectilem qualemcunque
Libros, Eos
Comparando
Interpretando 399
Tranſcribendo
Excudendo
Naues. Naues magnificæ.
Sumptuaria liberalitas reſpectu rerum in quas fit ſumptus, quatenus hominis ſint actiones, vel paſſiones. v. g.
In naturalium rerum inueſtigationem 400
In ſacrificia
In ludos & ſpectacula
In pompas ſacras.
Inaugurales. V. *Inauguratio*
Regias
Triumphales. V. *Triumphi*
Funebres. V. *Funus.*
In nuptias 403
In conuiuia 403
In venationes
In vectiones
In aurigationes
In peregrinationes
De ſumptu apophthegm. 404
Svpellex quid & vnde dicta? 404. De ea apophthegmata ibid.
Supellex moderata, laudata, ibid. Luxus reprehenſus ibid.
Supellex ſacra apud Iudæos, Ethnicos, Chriſtianos, 405. *Plura Donaria ſacra, Vaſa, templa.*
Svperbia quid, eiuſque etymon, ſpecies, illarumque exercitium, 406. De ea apophthegmata 412
Superbiæ enormitas, deſcriptiones poëticæ, gradus 407
Superborum exempla biblica & hiſtorica 408
Superbiæ hieroglyphicum & remedia. 413
Svperstitio quid & vnde dicta. 413
Eius partitio & ſpecies 414
Superſtitionis acquiſitio. Huc ſuperſtitionis
Inuentores 414
Inſtauratores 415
Magiſtri. Qui? Puta
Populi. Ciuitates ibid.
Reges 416
Legiſlatores
Patres
Præceptores
Mulieres, vxores, matres
Aſtrologi
Hæretici.
Quomodo. Videlicet
Scriptis
Exemplis
Beatitudinis ſpe
Armis.
Cur?
Diſcipuli ſuperſtitionis
Cuius? Initiati ſacris
Ægyptiis
Perſicis
Cabyrorum
Eleuſinis.
Quomodo ad ſuperſtitionem inducti?
Legiſlatione
Siniſtra interpretatione
Conuerſatione, conuictu 419
Morbo
Metu mortis.
Superſtitionis conſeruatio, defenſio. 419
Superſtitioſa religionis occultatio ibid.
Religionis obſeruatio. 420
Superſtitionis confeſſio. Facta
Ore 420
Morte
Superſtitionis alienæ, Deorum peregrinorum inſectatio, odium, euerſio ſuperſtitioſa ib.
Superſtitioſi homines. 421
Superſtitione materia conſiderata reſpectu
Perſonarum erga quas. Vt erga
Dæmones 422
Infantes, pueros ibid.
Reduces 423
Mortuos.
Rerum. In quibus ſuperſtitionem exercent. v. c. circa
Meteora 424
Somnia
Imagines
Medicamenta
Amuleta
Alimenta
Ædificia, turres, portas
Monſtra
Cauſas calamitatum.
Actionum & paſſionum humanarum ſuperſtitioſi
Nuptias celebrando
Conuiuando
Medendo morbis
Conualeſcendo
[illegible]

Vouendo

INDEX TITVLORVM,

Voocendo
Quãdo V. *Aſtrologia prædictiones*
Timendo
Conſultando, Comitia habendo
Concumbendo 426
Iter faciendo
Bellum gerendo
Siccitate amoliendo.

Superſtitionis finis
Proprius 426
Improprius. Vtputa cauſa
Subditorum opprimendorum
Animandi contra hoſtem
Obedientiæ excitandæ
Fugæ excuſandæ
Salutis
Quæſtus, Lucri.

Superſtitionis accidentia. Vti ſunt
Aſſiduitas 426
Diligentia, alacritas, ſtudium, feruor 427
Perſeuerantia, Conſtantia ſuperſtitioſa
Fructus ſuperſtitionis bonus & malus 428

Superſtitioſus Dei cultus reſpectu Eius qui colitur. Puta
Diuus 429
Dæmon
Sidera
Ignis
Ventus 430
Terra
Saxa. Montes,
Stirpes. Arbores,
Animalia quæuis 431
In genere ibid.
Volatilia
Aquatilia
Terreſtria, greſſilia 432
Reptilia
Homines viui & mortui 433
Pudenda humana 434
Oua
Affectus, perturbationes animi 435
Affectus corporis, Senectus, Fames, Mors, Morbi
Paupertas
Simulachra
Trientes
Sceptra
Gladius, Clypeus
Pannus? Peplum, vexillum.

Reſpectu Modi. Quomodo?
In genere. Timore, veneratione 435
In ſpecie 436
Supplicatione, precatione
Fabulis figmentis humanis
Euocatione
Prædicatione, confeſſione
Furore, bacchatione
Lamentatione, luctu ſacro
Maledicentia
Proſtitutione
Nuditate 437
Abſtinentia alimentorum
Caſtratione
Flagellatione
Vulneribus
Lapidum proiectu
Imaginum proiectione
Certamine
Propugnando
Non repugnando 438
Victimis.

Temporis reſpectu. Puta in
Conuiuiis
Nuptiis
Magiſtratus initiis
Conſiliis.

Loci reſpectu
Finis, Cur? Cauſa
Agrorum
Domus 439
Animalium
Muliebrium
Peregrinationis
Furti
Morborum & cupiditatum, abigendarum
Beſtiarum abigendarum.

Superſtitioſi in voluntate diuina exploranda; Per oracula, auguria, ſigna, quælibet diuina 439
Superſtitioſè obedire Diis 440
Superſtitioſa confidentia ibid.

Vota, Supplicationes, preces
Ob quid? Puta ob 441
Malorum amolitionem
Libidinem refrænandam
Vitæ conſeruationem
Morborum depellendum
Fœcunditatem
Diluuium imminens
Siccitatem depellendam
Annonam
Ventos
Tempeſtatem ſedendam
Hoſtem auertendum
Fugam ſiſtendam
Victoriam 442
Pacem
Reip. incolumitatem
Qui? Puta
Duces
Meretrices 443
Grauidæ.
Quomodo? Huc
Reſtipulatio, pollicitatio Diis facta
Inſtrumenta
Pronunciatio
Geſtus
Habitus 444
Pompa.
Vbi?
Quo ſucceſſu? Puta preces
Exauditæ
Aſſiduæ
Non exauditæ.

Gratitudo erga Deos
Propter quid? Videlicet ob
Sapientiam
Prudentiam
Indicium mali
Longæuitatem
Vitæ conſeruationem in quouis periculo
Sanitatem. Morbum depulſum
Peſtem ſedatam 446
Fœcunditatem
Dignitatem adeptam
Stupri ſucceſſum 446
Victoriam
Hoſtes depulſos 447
Belluas fugatas
Inundationem ſedatam
Libertatem recuperatam
Tyrannos pulſos.
Quomodo? Gratiæ actæ
Supplicatione
Templorum exſtructione
Sacrificiis
Donariis 448
Vitæ religioſæ inſtituto.

De ſuperſtitione diſtributiua erga homines
Superſtitioſa cura Suiipſius. Quoad
Animũ. Huc Baptiſmi ſuperſtitio. 448
Corpus. Huc ſuperſtitioſa
Anhelitus retentio ibid.
Alimentorum abſtinentia
In genere. Ieiuniũ ſuperſtitioſũ
In ſpecie. Superſtitioſè abſtinere à
Carnibus
Ouis
Piſcibus
Leguminibus
Vino
Veneris abſtinentia
Coniugij deſertio
Caſtratio
Circumciſio
Carceratio, Vincula
Peregrinatio
Flagellatio 450
Veſtitus, nuditas
Lotio, Raſura
Mortis, toleratia
Auerruncatio mali impendentis

Supeſtitionis cultus aliarum. Puta
Conſulendo. V. *Diuinationes, prædictiones.*
Obediendo Obedientia ſuperſtitioſa
Venerando. Hodu [illegible] dignitates tribuendo 451
Opitulando 452
Non lædendo.

Superſtitio diſtributiua quoad
Res ſacras. Huc
Cultus ſuperſtitioſus
Animalium ſacrorum 452
Librorum ſacrorum
Cæterum 453
Templorum. Puta
Templa extructa, dicata, inaugurata
Quæ Quibus ibid.
Quot 454
A quo
Quomodo
Cur
Vbi
Templa inſtaurata ibid.
Exornata 455
Frequentata, culta
Expiata 456
Sanguine, cæde
Venere, ſtupro 456
Vino
Sacrilegio. Non ſpoliata
Euerſione
Ingreſſu profano
Sputo
Anhelitu
Altarium. Quorum Deorum ib.
Quomodo: videlicet
Extruendo
Purgando 457
Dedicando
Vtendo
Non polluendo cæde.

Superſtitio circa ſacrificia
Sacra ſuperſtitioſè obita. Reſpectu
Materiæ. Quatenus ſunt,
Morbida
Spontanea, Relactantia
Sumptuoſa
Vilia
Ludicra. Ridicula 458
Terribilia
Crudelia Nempe
Sanguine ſuo
Cæde aliorum
Cæde ſua 459
Impudica, Obſcœna
Sordida
Formæ. Huc ſacra ſuperſtitioſè obita
Supplicando, orando
Diſputando
Maledicendo
Silentio. Quiete 460
Luctu
Conuiuando
Saltando
Certando, pugnando 461
Infeſtando, fugiendo
Verberibus, flagellis
Furto.
Finis reſpectu. Cur? Puta ob
Præteritorum memoriam gratã
Præſentium
Bonorum fruitionem
Malorum amolitionem
Futurorum 462
Bonorum conciliationem
Malorum depulſionem.
Accidentium? Puta
Loci. Vbi
Temporis. Quando
Conſtantiæ
Sacra ſuperſtitioſè neglecta. Inſtaurata, occultata 463
Sacrorum legitimorum abuſus. ibid.

Superſtitioſus cultus Ludorum ſacrorum
Superſtitioſa cotum
Inſtitutio 463
Inſtauratio
Celebratio.

Superſtitio circa ſigna, imagines. Puta
Superſtitioſè
Acquiſita 463
Inuenta
Dono, dote accepta 464
Rapta

Dedi

Dedicatio. Reſpectu
Materiæ [illegible] ibid.
Efficientis. Quoad geſtum 465
Finis Cauſa
Victoriæ adeptæ
Patriæ ſeruatæ
Tranſlata
Reſtituta
Relicta. Non tranſlata
Conſeruata. E clade erepta
Exornata, Lauta
Conſulta, inuocata 466
Geſtata
Vſurpata.
Munera, donaria, anathemata ſuperſtitioſe
Dedicata. Quæ. Puta
Statuæ
Naues
Arma, clypei, enſes
Vaſa, crateres, tripodes 467
Monilia
Coma. Capilli.
Qualia? Vnde ſumpta? Nempe
Primitiæ
Decimæ
Tributa, vectigalia, ſtipes.
Furta
Fortuito inuenta
Quis dedicarit?
Quis? Puta. Cauſa
Adeptæ
Tranquillitatis pacis,
Victoriæ
Sanitatis 468
Conſequendi
Victoriam
Veniam peccatorum
Depellendi periculi
Repudiata
Tranſlata, tranſmiſſa
Conſeruata
Reſtituta
Culta
Superſtitio in rerum certarum auerſatione, fuga. Puta
Animalium
Stupium 468
Vini
Fermenti.
Superſtitioſa obſeruatio temporum
Quoad
Cultum. Huc
Feſta ſuperſtitioſe 469
Inſtituta
Obſeruata.
Actiones quotidianas hominum ſuſcipiendas, omittendas, differendas.
In genere. Dies nefaſti
In ſpecie. Quoad
Opus, laborem
Pugnam
Iter
Migrationem
Nuptias 470
Brutorum ferias
Superſtitioſus locorum cultus
Frequentando, colendo, non vitando cultus
Inſularum 476
Fluminum
Lucorum
Sepulchrorum
Auerſando, fugiendo
Locorum ſuperſtitioſa fuga
Superſtitioſa correctio
Suiipſius
Confitendo. Confeſſio ſuperſtitioſa
Pœnitendo, Pœnitentia ſuperſtitioſa 478
Puniendo.
Aliorum conſideratorum reſpectu
Subiecti. Hoc eſt eius, qui corrigitur.
Sic exercetur erga
Pœnitentes, Nolle recipere pœnitentes

Augures
Iudæos.
Modi. Quomodo? Puta
Perſecutione aperta 472
Inſidiis
Ieiunio
Flagellis
Auerſatione
Proſcriptione, exilio
Direptione 473
Morte.
Superſtitioſa correctio ſuperſtitionis
In genere ibid.
In ſpecie. Corrigere, delere, tollere
Libros ſuperſtitioſos
Sacrificia ſuperſtitioſa
Simulachra, imagines ſuperſtitioſas 474
Superſtitioſa correctio impietatis ſiue iniuriæ illatæ
Reſpectu læſionis ſeu Criminis. Huc Correctio
Impietatis in genere 474
Blaſphemiæ 474
Negligentiæ circa res ſacras
Inobedientiæ 475
Cædis. Expiatio cædis
Inceſtus religioſi
Sacrilegij 466
Reſpectu læſi per crimen. Puta correctio impietatis commiſſæ erga
Animalia quæuis ſacra 477
Sacerdotes
Libros ſacros
Templa violata
Furto ſacrilegio
Stupro
Ingreſſu
Imaginibus.
Pulueris diſſipatione
Stercore
Sacra. Quia profanata, violata
Simulachra
Feſta violata
De ſuperſtitione iudicia & apophthegmata 478
Svpplicatio quid & vnde dicta? 478
Supplicare. Supplicationes facere
In genere. Quomodo?
Qui, quibus ſupplicarint?
Pontifices Regibus 479
Pontifices Pontificibus
Imperatores, Reges Pontificibus, Epiſcopis, Monachis 480
Reges Regibus
Duces militibus
Hoſtibus 481
Pueris
Filij parentibus.
Cur? Puta cauſa
Auxilij contra hoſtes
Dignitatis Magiſtratus Candidati
Liberationis a tyrannis
Pacis
Cibi 482
Non ſupplicare
Quibus?
Deo
Hominibus
Cur Magnanimitatis, ſuperbiæ, iræ ergo
Svpplicivm quid & vnde dictum. 482
Eius varietas & partitio ibid.
Supplicia corporea
Non capitalia. Vt dolor, qui percipitur ex
Labore 482
Fame, Siti
Verberibus
Vulſione, immiſſione
Suſpendio.
Capitalia dubia, cum periculo ancipiti. Puta
Gladiatorum, beſtiarum
Capitalia certa. Huc capitalis ſupplicij Sententia, condemnatio 483
Irrogatio Supplicij

Quomodo? Puta
Fame, ſiti
Veneno
Igni
Aqua
Cinere
Lapide
Culeo
Cruce
Arboribus 484
Quadrigis
Rota
Gladio
Calamis, ſtimulis
Scaphis
Fuſte
Laqueo.
Quo tempore 485
Supplicia quoad fortunas. Vt eſt
Mulcta
Damnum
Domus
Direpta
Demolita ignominioſe
Libertas ablata
Seruitus impoſita
Conuerſationis
Loci. Exilium, proſcriptio
Supplicia Hebræorum & Romanorum 486
Svspicio. Siue Ivdicivm Temerarivm quid & vnde dicta 486
Eius gradus ibid.
Suſpicio. Cuius criminis?
Regni tyrannidis affectatæ 487
Impudicitiæ. Suſpicio zelotypia
Defectionis, proditionis
Inſidiarum 488
Mortis
Veneni
Odij, inimicitiæ
Conſilij inepti
Exprobrationis
Qua occaſione 488
Perfidiæ alienæ
Munerum
Familiaritatis
Picturæ
Scripturæ
Excellentiæ.
Suſpicionis punitæ exempla biblica & hiſtorica 489
Svspiria. Gemitvs 490. V. Fletus.
Svsvrratio. Svsvrrones qui & vnde dicti. 490. Eorum pœna ibid. Vide Detrectatio, Obtrectatio.
Svtores. Vide Mechanici opifices.
Sybillæ. Vide Sibyllæ.
Syllabarvm inuentores. Vide Grammatica.
Symbolæ quid & vnde dictæ. 490
Symbolvm quid, eiuſque etymon & vocis varia acceptio 490
Symbolorum varia genera & quæ in iis ſpectanda. Inuentio & vſus. ibid.
De ſymbolis Pythagoræ 491
Symbola ſacra & hieroglyphica ex Prophetis collecta & breuiter explicata Puta ex
Iſaia
Ezechiele 492
Hieremia 495
Threnis 498
Daniele 500
Symbolorum ſtudium 501
Symbola inueniendi ars.
Synagoga quid eiuſque etymologia & origo 501
Synagogis qui præfuerint ibid.
Synedrion quid fuerit apud Iudæos. ib.
Synodvs. Vide Concilium.
Syracvsanorvm Duces, Reges Vide Fortes, Magiſtratus.
Syriæ Duces, Reges. Vide ibid.

ELENCHVS
TITVLORVM ET ARGVMENTORVM
omnium, quæ ſub Litera *T.* continentur.

T Littera cuius rei nota fuerit apud veteres ? Puta
Vitæ & mortis. 505
Salutis
Crucis
Numeri trecentenarij. 506
De Tau gallico, *ibid.*
ΘΑΝΑΤΟΤΞΙΑ quid ? *ibid.*
TABELLARII. Nuntij, Vide *Mechanica opera, vicaria & motrices.*
TABELLIONES qui ? *ibid.*
TABERNA quid, & vnde dicta ? *ibid.*
TABERNACVLVM quid, eiuſque etymologia, vſus varius, & materia. 507
Tabernaculorum feſtum quod. Vbi & qua de cauſa inſtitutum ? *ib.* Eius ritus & ſacrificia. *ib.* Symbola, ſignificatio, & allegoria, 508. Eius octauæ inſtitutio, ſolemnitas & ritus. *ibid.*
Tabernaculi veteris fabrica; tegumenta, tabulæ, atrium, vectes; velum, vaſa, *ibid.* Allegoria & tropologiæ. Puta
Eccleſiæ 509
Animæ
Templorum Chriſtianorum
Tabernaculi cultus. Vide *Religioſus cultus rerum ſacrarum.*
TABVLA quid, Item Tabularij, eorumque etymologia. 510
Tabulæ variæ, earumque vſus. Puta
Tabulæ teſtimonij *ibid.*
Fractæ
Renouatæ
Reconditæ in Arca
Tabulæ votiuæ
Tabulæ vulgares, earumque
Materia
Vſus in
Teſtamentis
Contractibus, fœderis *ibid*
Capitalibus iudiciis
Legibus
Amoribus 511
Hiſtoriarum monumentis.
Tabulæ pictæ. Vide *Pictura.*
Tabulæ a naufragis geſtatæ. *ibid.*
Tabulas aliorum euertere. Vide *Dedecus.*
Ambitioſe expetere. Vide *Ambitio.*
Geographicæ. Vide *Geographia.*
TACITVRNITAS quid & vnde dicta. Eius encomium *ibid.* Apophthegmata Ethnicorum & Chriſtianorum 512. Gnomæ Sanctorum ex S. Scriptura. Exempla biblica & hiſtorica. *ibid.* & ſeqq. Hieroglyphicum 514. Vide *Silentium.*
TACTVS quid & vnde dictus. 10. Eius ordo inter cœteros ſenſus, organum & medium. *ibid.*
Tactus phyſicè conſideratus. & qualiter vnus ſit; 515. Item conſideratus moraliter, videlicet quatenus importat probitatem vel improbitatem, pudicus vel impudicus eſt. *ibid.*
Tactus cuſtodia, qua circumſpectione adhibenda *ib.*
Ob tactus impudicos puniti. 516
TALIO quid, eiuſq; etymon, lex & pœna. *ib.* Abrogatio apud Chriſtianos 517
Talionis ob varia crimina ſumptæ exempla biblica & hiſtorica. Puta ob
Crudelitatem *ibid.*
Adulterium, ſtuprum *ibid.*
Parentum neglectum, contemptum
Caſtrationem aliorum
Calumniam irrogatam
Inſolentiam militarem
TALMVD. TALMVDICI. Vide *Rabbini.*
Tarditas. Segnities quid & vnde dicta. 518
Tardi in operis, ſtudiiue cuiuſque deductione
Qui. Vt puta
Magiſtratus
In quibus
In dicendo 519
Conſultando
Iudicando
Bellando
Salutando
Opus mechanicum faciendo
Quo euentu?
Bono felici
Infelici 520
Tarditas in perficiendo, abſoluendo, inueniendo
Diſcendo
Bellum gerendo
Auxiliando
Nauigando
Ædificando *ibid.*
TARTARI qui ? 521
Tartarorum Duces fortes. Vide *Fortes.*
Tartarorum Reges. Vide *Magiſtratus.*
TAVRVS. Vide *Alimentum, Auxilium, Hoſtes, &c.*
Tectorum Architecti. Vide *Mechanici opifices.*
TELORVM fabri. Vide *ibid.*
TEMERITAS, TEMERARII qui & vnde dicti ? *ibid.*
Temeritatis pœna & pericula, eiuſque exempla biblica & hiſtorica *ibid.* Poëtica. 522
TEMERITATIS fuga & de ea apophthegmata ac hieroglyphica *ibid.*
Temperantia quid & vnde dicta ? 523
Eius, materia, officium functio regula.
Vitia aduerſantia partes, *ibid.*
Effectus, Hieroglyphica & apophthegmata de ea. 524
Temperantes in genere, *ibid.* & ſeqq.
Temperantiæ magiſtri, promotores, fautores
In genere 526
In ſpecie
Abſtinentiæ, ſobrietatis
Quomodo ? Puta
Religione
Præceptione, admonitione.
In temperantiæ oſores, caſtigatores, correctores 527
Quomodo ?
Legiſlatione
Vita, exemplo, conuerſatione
Exercitatione
Laudatione, præconio
Bruta temperantiæ magiſtri. 528
Intemperantiæ, ebrietatis ingluuiei correctores
Odio *ibid.*
Reprehenſione, obiurgatione
Irriſione ; ſugillatione
Legiſlatione, Interdicto
Animaduerſione, caſtigatione 529
Damno
Pudore, dedecore 530
Occaſione, amolitione
Periculi ſimulatione
Temperantiæ, abſtinentiæ, ſobrietatis, fructus. Vide *Abſtinentia.*
Temperantiæ voluptatum corporearum impropriè dictarum acquiſitio, introductio. Puta
Magiſtri in genere *ibid.*
In ſpecie. Temperantiæ circa
Veſtitum
Stragula 531
Vnguenta
Supellectilem
Exercitia
Temperantia voluptatum corporearum impropriè dictarum ex obiectis per ſe conſideratis. Puta, Temperantes circa
Alimenta, victus *ibid.*
Veſtimenta
Qui ? Puta
Homo, Deus
Prophetæ
Apoſtoli
Epiſcopi 532
Monachi, Eremitæ
Monachæ
Reges 533
Duces
Politici
Philoſophi
Mulieres.
Cur ? Cauſa
Religionis
Humilitatis
Neceſſitatis
Roboris
Inſidiarum
Stragula, ſtrata
Habitationes 534
Balnea
Pudica
Frugalia
Grata.
Vnguenta, vſurpata honeſtè
Neglecta honeſtè
Excrementa. Purgamenta
Temperantia voluptatum prædictarum ex obiectis conſideratis reſpectu eius cui adcommodantur. Sic alia obiiciuntur
Actiuè, quatenus agendo videntur delectari quoad
Senſum
Viſus
Spectando *ibid.*
Non ſpectando
Auditus ſonorum iucundorum
Tactus
Motum. Puta vectionis
Quietem *ibid.*
Paſſiuè. Quatenus patiendo videntur delectari
Somno, vigilia 535
Cultus, corporis, in genere
Eleganti
Simplici, Vili
Ornante. Puta in
Coma alenda, curanda
Veſtium elegantia
Auro gemmis
Coronarum vſu *ibid.*
Purgante. Per
Lotiones
Abſterſiones.
Temperantia voluptatum corporis impropriè dictarum
Reſpectu fructus
Digni 536
Indigni
Reſpectu aliorum, quorum
Temperantiam laudant, ornant,
Intemperantiam oderunt, coercent circa
Cultum *ibid.*
Veſtimenta
Ædificia 536
Vnguenta
Balnea.
Temperantia nimia & indecora

In genere ibid.
In ſpecie. Quoad
Alimenta. Victus ſordidus
Veſtitum
Vaginam
Cultum corporis
TEMPLVM quid, eiuſq. etymō ib. Appellationes variæ ex fine eoru diuerſo 5[illegible]5
Templorum antiquitas ib. In lege Naturæ, Moſaica apud Gentiles & Chriſtianos ib. & ſeq.
Templorum apud Hebræos forma. Puta
Tabernaculi Vide Tabernaculum [illegible]
Templi [illegible] ibid.
Templi [illegible] ibid.
Templi ab Herode ædificati ibid.
Templorum forma apud Ethnicos & Chriſtianos [illegible]
Templorum dedicatio, conſecratio 54[illegible]
In lege Naturæ & Moſaica ibid.
Dedicationis ſeu Encæniorum dies apud Gentiles & Chriſtianos ibid.
Dedicationis ceremoniarum & rituum finis 545
Dedicati ſeu conſecrati templi ſanctitas ibid.
Templorum ornatus interior & exterior. 546 & 550
Templorum extruendorum pietas miraculis confirmata 549
Templorum Ethnicorum ſplendor & magnificentia 550
Ornatus in genere & commoda 552
Quomodo reprehenſibilis & quando? ibid.
De eo Ethnicorum opinio. ibid.
Templorum reuerentia. Qui eam impenderint & quibus? 553
Templorum veneratio petita ab
Antiquitate 554
Exemplis Ethnicorum & Chriſtianorum
Sanctitate & cultu eiuſque exemplis Ethnicis & Chriſtianis
Miraculis ſeu euentibus admirandi 555
Templorum violatio, euerſio, exuſtio, profanatio. Puta
Ethnicorum 556
Iudæorum, *Vide impietas erga templa, aras.*
Chriſtianorum
Euerſores & profanatores puniti ex S. ſcriptura & hiſtoria 557
Templorum immunitas apud Iudæos, Ethnicos, Chriſtianos. 561. Eius violatores puniti 562. *& ſeq.*
Pro immunitate templorum conſtitutiones & leges 564
Qui immunitate Eccleſiæ non gaudeant apud Iudæos & alias nationes & qualiter tractandi, qui ſe ab Eccleſia euellerent ibid.
Templa non eſſe danda hæreticis 565
Templorum ſignificatio tropologica, allegorica, myſtica
Acceptionum
De formæ templi Salomonis ſignificatione 566
Eius ornatus exterioris myſtica, anagogica & allegorica ſignificatio 567
Item ornatus interioris 568
Significatio formæ templorum nouæ legis ibid.
Ceremoniarum & rituum in dedicatione templorum adhiberi ſolitarum ſignificatio 569
Errores circa templorum
Structuram ibid.
Finem 570
Templa ad conciones rectè erigi ibid.
Templa ad honorem Sanctorum rectè extrui ibid.
Conſecrationem 571
Ornatum
Formam
Orationem in templo faciendam ibid.
Templorum pollutio, an & conſecrari rurſus debeant, per quos actus fiat? 573
TEMPVS quid & vnde dictum?
Temporis proprietates. ibid. Pretium & iactura ineſtimabilis. 574. Schema 575
Hieroglyphica 576
Tempus redimendum ibid.
Tempus conſideratum reſpectu Numeratis. Puta
Quid numeret ibid.
Cur numeret
Quomodo numeret
Numerantis tanquam menſuram
Oſtendo, Remp. temporis
Calculando ibid.
Numeratæ rei, ipſi homini accommodatæ
Immediatè. Huc tempus
Vitæ humanæ. Quoad
Ortum naturæ pas conſiderationum
Simpliciter 577
Comparatè cum aliis 578
Mortem ſimpliciter & comparatè
Actionum humanarum. Puta Tempus
Legiſlationis
Calendarii emendati
Cenſus acti
Federis initi ibid.
Conciliorum
Feſtorum
Nundinarum 579
Coloniæ ductæ
Bellorum
Pugnæ conſideratæ
Simpliciter
Comparatè
Victoriæ
Triumphi
Magiſtratus ſuſcepti
Ludi exhibiti
Donorum ſtrenarum 580
Peregrinationis obitæ
Paſſionis humanæ. Tempus
Inaugurationis factæ. Feſto
Natiuitatis
Epiphaniæ
Paſchatis
Aſcenſionis
Pentecoſtes
Proſcriptionis, exilij
Tranſlationis
Famis, Peſtis *Vide Fames, Peſtis*
Pacis tranquillitatis
Cladis bellicæ
Seruitutis publicæ.
Numeratæ rei reſpectu ipſi homini accommodatæ. Mediatè. Huc
Tempus
Mundi. Quoad creationem
Siderum. Apparitio
Eclipſes
Meteororum 581
Regionum, terrarum
Quo tempore laboratum ſit
Æſtu
Incendio
Frigore
Pluuia, diluuio 582
Siccitate
Grandine
Annonæ fertilitate
Sterilitate, fame.
Regnorum Reip.
Ortus
Reſtitutionis
Inuaſionis, occupationis
Deſtructionis, interitus
Magiſtratus mutati
Vrbium 583
Ortus
Oppreſſionis, direptionis
Interitus, euerſionis.
Templorum ortus, profanationis, expiationis, interitus
TENACITAS, Vide *Auaritia.*
TENTATIO quid & vnde dicta? ib.
Tentatio.
Qua Deus tentat homines iuſtos; eiuſque exempla 584
Qua homo tentat Deum ibid.
Qua dæmon tentat homines ibid.
Tentationum illecebræ. Bellæ graue. Neceſſitas & familiaritas apud iuſtos 585
Tentationum diabolicarū modi & fallaciæ varietas 586 ib & ſeq.
Tentationibus fortiter reſiſtendum 588
Reſiſtendi eis modi & inſtrumenta. Puta per
Teſtimonia S. Scripturæ ibid.
Signum crucis 589
Orationem & inuocationem
Diuini nominis
Inuocationem ſanctorum 590
Fortitudinem in iis tolerandis
Fiduciam in Deo 591
Occaſionis fugam
Refugium ad patrem ſpiritualem ſeu ſuperiorem 592
Tentationem varij fructus & commoda ibid.
TEPIDITAS ſpiritualis quid, eiuſque etymologia, Indicia & pericula 593 Remedia 594. Vide *Acedia.*
TERMINVS quid & vnde dictus? ibid.
Terminorum honor, cultus, & ritus, quo poni ſoliti eorumque exſtirpatio. ibid.
TERRA quid, eiuſque etymon & variæ acceptiones, ibid.
Terræ productio. A quo. Quando? Et cur 595
Terræ magnitudo. Altitudo ſuper aquam Diuiſio & quæ habitabilis & inhabitabilis ſit ibid.
TERRÆMOTVS quid, eiuſque etymon, cauſa modi, tempus, præſagia, genera varia & effectus 596. Magnitudo & exempla biblica ac hiſtorica 597
Terræmotibus loc obnoxia ibid.
TERROR quid, & vnde dictus? 599
Terreri. Ex opinione inuadentis mali ib.
Ab intelligentiis ibid.
A Tyrannis 600
Ab hoſtibus. Puta hoſtium
Minis
Aduentu
Aſpectu
Clamore ſtrepitu
Nomine
Apparatu
Victoria
A ſicariis 601
Ab animalibus
A gladio impendente, ſtricto
A facibus
A tonitru, eclipſi
Ab aqua, naufragio 602
A carduis
A ſtatuis.
Terroris vacuitas. Imperterriti
A ſpectris
Ab hoſtibus
Ab animalibus
Ab excommunicatione
Morte Vide *Mortis tol rantia.*
Exilio 603
Terror panicus quis & vnde ſic dictus ib.
Eius exempla biblica & hiſtorica ibid.
Per terrorem panicum rei præclare gerendæ occaſio omiſſa. [illegible]
TESSERA quid & vnde dicta ibid.
Teſſera varia. Puta
Militaris ſeu bellicæ ibid.
Conuiuationis 60[illegible]
Statuæ præſtantis
Frumentaria
Nummaria
Hoſpitalitatis
TESTAMENTVM quid, & vnde dictum ibid. Eius diuiſio. 606
Solēnitates requiſitæ. ib. Itē codicilli 607
Teſtamenta quibus condere licitum & interdictum 606
Qui & quomodo condiderint 607
Teſtamentum nullum condere & quid iuris quoad ſucceſſionem ab inteſtato 608
TESTIS. TESTIMONIVM quid, eiuſq; etymologia. ibid. De iis apophthegmata 609
Teſtium partitio 608 Numerus requiſitus 609
Falſorum teſtium exempla biblica & hiſtorica ibid. Pœna apud Turcas 610
TEXTORES. Vide *Mechanici opifices*
Textoriæ inuentores, oſores, certamina. Vide *Mechanicæ artes.* Odium mechanicarum artium. Certamina artificum.
THAVRI populi qui & vbi? ibid
THEAMATA. V. *Spectacula.*
THEATRVM quid, eiuſque etymon & vſus varius. ibid.
THEOLOGIA quid & vnde dicta? [illegible]
Eius diuiſiones 611

Theologia veterum Ethnicorum, Metaphyſica ab iis dicta *ibid.*
Eius inuentores *ibid.*
Magiæ inuentores *ibid.*
Doctores 612
Diuinationis cuiuſlibet inuentores, doctores *ibid.*
Theologia vera ac ſacra. Eius
Neceſſitas *ibid.*
Dignitas ac obiectum
Theologiæ Scholaſticæ definitio. *ibid.*
Neceſſitas. Origo & progreſſus ante & poſt Chriſtum natum. 613. Methodus tractandæ Græcorum & Latinorum. 614. & ſeq.
Theologiæ Scholaſticæ ſumma, capita ex Petro Lombardo *ibid.*
Theologiæ S. Thomæ compendium 615
Theologiæ ſacræ, quæ per reuelationem habetur & traditur.
Doctores primi.
Iudæorum 616
Chriſtianorum
Diſcipuli. Qui eam vel totam vel quoad partem didicerunt.
Ab vniuerſo 621
Meteoris
Inanimatis
Stirpibus
Brutis. Hominibus
Ex profeſſo eam docentibus *ibid.*
Non docentibus ex profeſſo. Puta
Poetis 622
Martyribus
Sceleratis
Angelis. Vide *Reuelationes*
Dæmonibus
Profeſſores Iudæorum *ibid.*
Chriſtianorum *ibid.* & ſeq.
Theologorum Scholaſticorum, qui in Eccleſia floruerunt, Elenchus 632
Index explanatorum S. Scripturæ tam veterum quam recentiorum totius vel partis eius *ibid.* & ſeq.
Index eorum, qui ſcripſerunt aduerſus hæreticos 633
Index eorum, qui caſus conſcientiæ ſcripſerunt. 634
THERMÆ quid, earumq; inuentio *ibid.* Vide *Balnea.*
Thermarum communitas & qua ratione exaruerint? *ibid.*
THESAVRVS quid & vnde dictus? *ib.*
Eius dominij acquiſitio *ibid.*
Theſauri
Inuenti, reperti 635
Detecti, proditi 636
Rapti, erepti alius
Seruati
Vindicati
Luculenti & memorabiles 637
Theſauros inueſtigando deluſi 636
A theſauris colligendis abſtinentes 637
THRACVM Legiſlatores. Vide *Lex.* Reges. Vide *Magiſtratus.*
THVS quid, eiuſque generatio, locus, vbi vſus, ſymbola & ſignificatio *ibid.*
THYMIAMA quid & vnde dictum. 638
Thymiamatis ſacrificium, compoſitio vſus, abuſus vetitus, ſymbolum & ſignificatio. *ibid.*
Timiditas quid & vnde dicta 639
Timiditas & ignauia in propulſando
Qui propulſant timidè?
Populi *ibid.*
Reges
Duces
Qui propulſantur, Timidi ſcilicet in propulſandis, ſuſtinendis
Hoſtibus. Puta hoſtem 640
Expectare cum timore
Non aggredi. Non repellere
Aggredi timidè
Victoriam non perſequi
Feris, belluis. Vide *Regiones ferarum incurſu infeſta.*
TIMOR quid, eiuſque etymologia & diuiſio. 641. & 642
Timor mundanus quis *ibid.* Eius malitia & remedia. *ibid.*
Timor ſeruilis quis eiuſque qualitas & remedia 643
Timor filialis ſeu Dei propriè quis? Eius dignitas, vtilitas *ibid.* Exempla biblica & hiſtorica. 644
Timoris naturalis & humani mali futuri
Exempla biblica 645
Hiſtorica
In genere
In ſpecie
Mortis
Eloquentiæ
Inimicorum 646
Proditionis, iudicij
Ruinæ
Paupertatis
Dedecoris
Liberorum amiſſionis
Impudicitiæ vxoris
Loci fatalis 647
Laruarum
Tyrannorum
Hoſtium
Præceptorum
Timoris & timiditatis pœna. Vide *Pœna.*
Timoris hieroglyphicum 648
TINCTORES. Vide *Mechanici opifices.*
TINTINNABVLVM quid, & vnde dictum? *ibid.*
Tintinnabuli varietas & inuentio. Vide *Locus.*
Vſus varius
In ſacris, eiuſque tropologica & allegorica ſignificatio *ibid.* b. h.
In profanis. Puta
Ad mercaturam indicendam
In ſepulchris
Ædibus priuatis
Animalibus
Triumphis & ſuppliciis 649
Bello
Tempeſtate. Vide *Campana.*
In ſignum victoriæ
Recreationis ergo
De tintinnabulis ſcriptores *ib.*
TITVLVS quid, eiuſque etymon & varia acceptio *ibid.*
Titulorum proſecutio vana *ibid.*
Titulos reſpuere. Modeſtè aſſumere 650
TOLERANTIA quid & vnde dicta? *ib.* Vide *Patientia.*
Tolerantia ſeu patientia in aduerſis rebus.
Doloris cuiuſlibet in genere. *ibid.*
Malorum animi. Puta
Terroris 651
Inuidiæ
Infidelitatis.
Dolorum corporis
In genere *ibid.*
In ſpecie. Fortiter ferre
Famem, ſitim 652
Morbos
Partus, dolores
Æſtum, frigora 653
Laborem qualemcumq; corporis.
Vulnera, verbera *ibid.* & ſeq.
Chirurgicas ſectiones
Vſtiones 655
Tormenta *ibid.*
Ignem, flammas 657
Mortem
Tolerantia mortis ratione habita
Agentis
Quis? Puta mortis intentatæ à
Natura 658
Magiſtratu, iudicibus, tyrannis
Hoſtibus 659
Coniuratis, Proditoribus 660
Cur? Puta mortis intentatæ ob
Religionis profeſſionem. V. *Martyres*
Doctrinam, Philoſophicam
Tyrannidem
Cædem tyranni
Adulterij crimen
Rebellionem, Inſidias.
Patientis. Huc
Qui mortem conſtanter tulerint v. g.
Philoſophi 661
Reges, Duces
Virgines 662
Matronæ, Reginæ
Cur? Puta ob
Reip. patriæ ſalutem, victoriam
Fidei declarationem
Tolerantia periculorum vitæ. Reſpectu Rerum, quæ impendent. Puta non exanimari a
Terræ motu 663
Naufragio
Ruina
Veneno, Peſtilentia
Perſonarum, à quibus impendent. Puta ab
Inſidiatoribus. Inſidias ſuſtinere
Hoſtibus. Puta 664
Pugnæ pericula ſubire
Explorare cum periculo
Iter facere 665
Colloqui, occurrere
Magiſtratibus. Iudicibus.
Tolerantia malorum fortuitorum incommodantium
Opibus in genere *ibid.*
Fortunarum amiſſionem ferre
In ſpecie. Ferre
Naufragia
Furta, Rapinas
Exactionem iniuſtam
Multam
Exhæredationem 666
Honoribus. Tolerantia infamiæ illatæ
Verbis. v. g.
Reprehenſionum
Maledictorum, calumniæ
Scommatum, irriſionum 667
Accuſationum, falſi teſtimonij
Factis. Ferre
Statuarum deiectionem
Repulſam a conuerſatione
Loci ignominiam.
Dignitati. Magiſtratui ferre 668
Muneris honeſti
Repulſam
Deiectionem
Imminutionem
Muneris inhoneſti impoſitionẽ
Regni, principatus amiſſionem
Victoriæ. Ferre ſe vinci ab alio
In bello, Cladem tolerare 669
Extra bellum 670
Libertati. Ferre
Carceres vincula 671
Captiuitatem
Seruitutem 672
Exilium. Eiectionem è patria, vrbe domo
Amicitiæ politicæ. Ferre
Alienationem ſuorum. Puta
Indignationem principum 673
Deiectionem proditionem
Seditiones
Cladem ſuorum. Vt
Patriæ excidium
Mortem ſociorum
Amicitiæ œconomiæ. Ferre
Coniugium
Raptum
Repulſam, repudium
Mortem
Liberorum
Impudicitiam
Afflictionem
Carceres, Exilium, Mortem *ibid.* & ſeq.
Fratrum, ſororum
Mortem 676
Nepotum repulſam 677
Hoſpitum moroſitatem
Tolerantia nimia
Malorum corporis *ibid.*
Famis, ſitis
Cruditatis
Frigoris & æſtus
Partus, doloris
Vulnerum, plagarum
Tormentorum
Mortis
Cur? Puta mortem alnimium tolerare, cauſa
Immortalitatis
Vitæ tædij
Religionis 678
Innocentiæ teſtandæ 679

Seruitus [illegible] amoliendæ
Ignominiæ [illegible]
A quibus illatæ ? Puta à
Seipsis [illegible]
Magistratibus [illegible]
[illegible], Amicis.
Malorum fortuitorum. Videlicet
Seruitutis, [illegible]
Carcerum. V. *Non detinere.*
Tyrannorum
Dedecoris, infamiæ [illegible] 681
Defectionis, [illegible] ibid.
[illegible], fraudis
Deiectionis ab [illegible]
Excidij [illegible]
Mortis [illegible]. [illegible]
Tolerantia [illegible] corporis [illegible] opposita mollities. Puta ferre & non ferre
Laborem in genere
Sonos, Odores
Animalium
Hominum 682
Rosarum.
Aërem calidum ac frigidum. V. *aer.*
Ignem
Alimenta
Cauda ibid.
Multa
Verbera, plagas
Partus, dolores
Tormenta
Stationem
Incessum, ambulationem
Cursum
Equitationem
Vectionem 683
Sessionem
Alimenti inopiam
Famem, sitim.
Tonitrv quid & vnde dictum ? ibid.
Eius diuisio, causæ, generatio, & de ea Philosophorum opiniones, locus, tempus & dissipatio. 684
Tonsor quid, eiusque etymon, functio ibid.
Tonsores varij, eorumque exempla & apophthegmata 685
Tonsvra quid ? 686
Tonsuræ clericalis origo, antiquitas, ratio, ib.
Tonsura ignominiosa in pœnam
Stupri ibid.
Homicidij 687
Intemiæ. ibid.
Tonsura vsitata & laudabilis.
Non liberati, & luctus
Tonsuram non admittere, pretio redimere. ibid.
Tormentvm, Tortvra quid & vnde dicta ? ibid.
Tormentorum inuentores. V. *Inuentio, Supplicia, Crudelis.*
Tortura cur inuenta? Quando adhibenda ? Qui ab ea iure eximantur ? 688
De tortura apophthegmata.
Tornatores qui ? ibid.
Torneamenta quid? ib. Vide *Fortitudo.*
Torqves quid ?
Traditio quid & vnde dicta ?
Traditionum [illegible] & vis. 689. & seq.
Necessitas 692
Traditionum vsus in genere
Apud Gentiles 689
Iudæos
Christianos. 690
In specie apud
Iudæos
Christianos. ibid. & seq.
Regulæ quibus traditiones veræ à non veris dignoscuntur. 693
Traditionum adminicula ne intereant, ibid.
De traditionibus qui se ipsi [illegible] 694
Tragœdia quid, eiusque etymon, varia genera, partes & inuentio ibid.
Tragœdiæ apparatus, exhibitio 695
Theatri structura ibid.
Tragici celebriores 696. & seq.
Transfuga quis & vnde dictus ? 698
Transfugæ, defectores, desertores
[illegible] 699
[illegible]
[illegible]
Subditi
Ciues 7[illegible]
Socij
Milites 701
Fratres. 704
Cui ? Puta ob
Auaritiam
Ambitionem 705
Regnum, Imperium
Crudelitatem, Asperitatem
Insidias 706
Reprehensionem
Iniuriam acceptam
Iudicium
Ignominiam acceptam. 707
Transfugij, defectionis pœna. V. *Pœna.*
Tranqvillitas quid & vnde dicta?
In quo consistat, eiusque encomium ib.
De tranquillitate apophthegmata, ibid.
Trapezitæ. V. *Opera mechanica.*
Thrausi qui ? ibid.
Tribulatio quid & vnde dicta ? 708
Tribulationis in genere encomium & in specie, eiusque causa & multiplex fructus ibid. Exempla biblica. 709
Tribulationes omnibus communes, tamen iustis propriæ 710
Tribulationum leuitas & breuitas, ibid.
In tribulationibus consolationes variæ & fructus vberes, 711
Tribunal quid & vnde dictum? Eius apparatus apud veteres, forma & materia. 712
Tribunus quis & vnde dictus? ibid.
Tribuni plebis & militares, ibid. V. *Iu[illegible] generalem.*
Tributum quid, eiusque etymologia, origo & necessitas. Vide *vectigal. Conditiones requisitæ,* vt tributum censeatur iustum, 713
Tributa, vectigalia &c.
A quibus exigantur? 714
De quibus ?
Quæ ?
A tributis quæ personæ & res eximantur ? ibid.
Tributorum iniqua exactè postulata
Ab Ecclesiasticis ibid.
Ab aliis quibuslibet 715
Tributorum iniqua exactio
Inuisa Deo & reip. noxia, ibid.
Reddit exactores infames & inuisos 716
Subditos in se prouocat & in sui confusiones
Bella, defectiones & seditiones excitat 717
Tributa remittere, imminuere, 718
Tributa nonnisi consentiente populo indicenda, ibid. Neque aliter quam ex graui causa.
SS. Trinitas quid, eiusque etymon, mysterium & prouidentia. 719
De processione in diuinis, ibid. Proprietates relationes in diuinis & notiones 720
De personis diuinis in particulari. Ac primum de Persona Patris ibid.
Filij & 720. & 723
Spiritus sancti. ibid.
Missio personarum quibus competat ? 721
Trinitatis mysterij cognitio quomodo habenda ? ibid.
SS. Trinitatis symbola & typi ex lege veteri, ibid. Et Euangelica. 722
Diuinitas trium personarum & veritas asserta per miracula in communi & in particulari 723
De SS Trinitate Ethnicorum placita & testimonia
Oraculorum 724
SS. Patrum per similitudines & exempla declaratio ibid.
SS. Trinitatis mysterij fides, in quantum necessaria 725
Hæreticorum circa hoc mysterium errores veterum, 726. Et recentiorum Trinitariorum, ibid.
Tristitia quid. V. *Dolor, Luctus.*
Triumphus quid & vnde dictus ? ibid.
Triumph. [illegible] inuenerit ? ibid. & seq.
Triumphi ritus, pompa & apparatus in genere 727
Triumphi præambula. Puta
Qui concedant triumphum ibid.
Quibus concedatur, ratione habita
Ætatis. Cui debeatur ætati triumphus ibid.
Dignitatis. Qui magistratus triumphare possint ibid.
Meriti. Victoriæ. Quibus factis, triumphus debeatur ? 728
Patriæ 729
Inuitatio ad triumphale conuiuium, ibid.
In triumpho, quæ consideranda ? Puta
Pompa triumphi constans
Duce, Imperatore. Triumphantis
Habitus, ornatus ibid.
Effigies. Motus, incessus, vestio, currus, equus,
Militibus
Ministris, qui fercula gestant
Homines & belluæ ibid.
Comitibus aliis causa
Admonitionis 730
Gratitudinis, quod à triumphante liberati sint
Honoris ibid.
Hominibus bello captis
Rebus bello captis. Vt sunt
Animalia ibid.
Monstra
Plantæ. Arbores
Gemmæ. Signa, Statuæ
Naues
Supellex.
Imaginibus captiuis
Vrbium
Hominum.
Triumphi locus, tempus ibid.
Post triumphum
Sacrificium
Epulum 731
Oratio post bellum
Trophæa bello confecto erecta
Triumphales coronæ, earumque antiquitas luxus, splendor. ibid.
Triumviri qui & vnde dicti ? Eorum genera & officia. ibid.
Trocani Reges. V. *Magistratus.*
Trophæa. V. *Honor.*
Tuba quid, eiusque etymologia & vsus. 732
Tubarum festum apud Iudæos & cur institutum 732
Eius solemnitatis mystica significatio. Item allegorica & tropologica. ibid.
Tuba iudicij vniuersalis quæ & qualis futura
Illius typus & ad quid futura ? 733
De tuba in Apocalypsi a D. Ioanne audita ibid.
Turcæ qui eorumque origo & appellatio, ibid.
Turcarum incrementum, progressus, vaticinia de extremo exterminio ibid. Statura, indoles, mores & conuersatio, 734. Religio, ib. Peccata grauissima 735. Præcepta religionis & templa, ibid. Sacerdotes & monachi. ibid.
Turris quid & vnde dicta ?
Turrium [illegible] & antiquitas. 736
Tutela quid & Tutores, eorumque etymologia. 737
Tutores qui, quibus ? Quando ? Quomodo dandi,
Tutorum munus ex legibus humanis 738
Ex lege diuina
Constitutionibus Apostolorum
Exemplis.
Tympanvm quid, illiusque vsus ibid.
Typographia quid & vnde dicta ? 739
Typographiæ inuentio, ib. & sequent. Encomium, 742
Circa Typographiã consideranda, ib. & seq.

Typographorum præſtantiorum elenchus 7[illegible]
TYRANNVS. TYRANNI qui & vnde ſic dicti? 743
Tyranni duplices 744
Tyrannorum ſtatus, mores, odium, vitæ pec. exempla & apophthegmata *ibid.* Exempla 746
Tyranni qui extiterint modeſti & grati [illegible] *ibid.*
Tyranni in legitimos principes dolo vel metu admiſſi [illegible] *ibid.*
Tyranni à quocunque occidendi, & à quibus 747
TYRANNICIDARVM pœna
Tyrannicidarum pœna. Puta eorum qui tyrannos occiderunt, cauſa *ibid.*
Inordinati regiminis
Tyrannorum vſurpatione poteſtatis cædes læſa. 748

ELENCHVS
TITVLORVM ET ARGVMENTORVM
omnium, quæ ſub Littera *V*, continentur.

VACANTES qui & quotuplices.
Eorum varij gradus. 749
Vide *Libertas.*
VACVVM quid & vnde dictum? *ibid.*
Nullum tale dari *ibid.*
VADES. VADIMONIVM quid apud Iuriſconſultos 750
Vagus, vagari quid & vnde dictum? *ibid.*
Pro vagis qui habendi? *ibid.*
Vagorum pœnæ. Puta
Militum *ibid.*
Scholarium
Clericorum
Monachorum
Epiſcoporum. 651
VALEDICTIO quid, eiuſque etymon & vſus varius *ibid.*
VALETVDO quid & vnde dicta? *ibid.*
Valetudinis conſeruandæ ratio 752
VANITAS quid & vnde dicta? *ibid.*
Vanitas rerum terrenarum, *ibid.*
Sententiæ Vanitas vanitatum, &c. celebritas 753
De ea ſcriptores 754
VANA GLORIA quid, eiuſque etymologia & filiæ *ibid.*
Vanæ gloriæ fuga ſuaſa ab eius enormitate Scripturæ, SS. Patrum, Ethnicorum & Chriſti ipſius ac SS. exemplis, 755. & ſeq.
Vanæ gloriæ expugnatæ indicia 756
VANDALORVM Reges. V. *Magiſtratus*
Vapor quid & vnde dictus? Eius cauſa 757
VARIA ſcribere. V. *Scriptio.*
Varia tractare. V. *Exercitatio.*
Variis bonis abundare V. *Felicitas.*
VAS quid, eiuſque nominis vſurpatio.
Vaſorum differentiæ *ibid.*
Vaſa diuerſa quoad
Materiam. Huc vaſa
Metallica, ærea
Coriacea
Viminea.
Materiam quam continent
Vinaria
Olearia.
Formam. Puta rotunda
Vſum. Huc opifices
Lucernarum
Craterum
Cochleariorum.
Vaſa ſumptuoſa. *ibid.*
Vaſorum vtenſilium frugalitas apud veteres Græcos & Romanos. 758
Vaſa ad vſum purganda, eorumque delectus habendus
Vaſa ſacra Iudæorum, Ethnicorum, Chriſtianorum. V. *Supellex, Sacrificium.*
De calicibus & vaſis ſacris Eccleſiæ primitiuæ, eorumque mutatione *ibid.*
De calice, quo Chriſtus in vltima cœna vſus fuit, qualis fuerit & quot calices habuerit? 759
VATES. V. *Propheta, Poëta, Sibylla.*
VATICINIVM. Vide *Omen, Oraculum, Diuinatio.*
VBIQVISTÆ, ſiue Vbiquetarij qui.
Quales, & vnde dicti? 760
VECTIGAL quid, eiuſque etymon & varia nominis vſurpatio, *ibid.*
Vectigalium origo, antiquitas & neceſſitas, *ib.*
Conditiones requiſitæ, vt iuſta cenſeantur. Vide *Tributa.*
Vectigalia exigendi forma vetus 761. Exactores. V. *Publicani.* Exigendi ſeueritas *ib.*
Vectigalium varietas
In genere apud Romanos. *ibid.*
In ſpecie
Quarum rerum?
Commerciorum
Pro locorum vſu
Pro pondere, menſura 762
Ex vicis
Auium paſtu
Alimentis
Litibus, Gerulis
Lupanaribus
Manumiſſione
Hæreditate & legatis
Mancipiis
Vrina, ſtercore
A libertis
Ab artificibus, mechanicis
E fluminibus
Pro mortuis & cadaueribus
Ex cantuis
Hæreditate, redditibus
Capitibus ſingulorum
Matrimoniis 763
Papyro, chartis
Laicalitate
A parochis
A fœneratoribus, A Iudæis
A Clericis.
VEHEMENTIA quid & vnde dicta? *ibid.*
Vehementes. In diſputationibus, *ibid.*
In vindicando. V. *Vindicta, Ira.*
In amando. V. *Amor.*
VELOCITAS quid & vnde dicta? 764
Veloces qui? V. *Celeritas.*
VENA quid & vnde dicta? Eius varietas. Sectio. *ibid.*
Venatio. Venator quid & vnde dicti? *ibid.*
Venatio quæ & quo iure licita? *ibid.*
Venatoriæ artis inuentio *ib.* Prohibitio 765
Venationis exercitatio.
Qui? Venatores
Populi
Principes, Reges
Duces 767
Epiſcopi
Gentiles
Docti homines
Pueri, adoleſcentes 768
Senes
Mulieres
Quiuis alij
Quarum ferarum
Terreſtrium
Leonum
Ceruorum
Caprarum
Draconum
Vrſorum 769
Aprorum
Volatilium. Vide *Aucupes.*
Aquatilium. Piſcatores *ibid.*
Qualis? Quomodo? Huc venatio
Ingenioſa v. g.
Elephantorum 770
Leonum
Biſontium
Simiarum
Auium
Aquatilium.
Robuſta. V. *Fortitudo.*
Quo fine? Cur? Scilicet cauſa
Victus 771
Relaxationis animi
Caſtitatis
Amoris
Gloriæ.
Venationis accidentia, eamque comitantia v. g.
Fauor numinis *ibid.*
Vindicta diuina
Impietas circa officium diuinũ
Cædes
Paupertas
Regni amiſſio
Error
Inſania
Furor
Mors
Venatio ſpiritualis. 772
VENDITIO quid & vnde dicta?
Sub venditionem quæ cadant?
Venalium rerum pretia vendi?
Venditæ res. Videlicet
Homines venditi à ſeipſis
Liberi à parentibus, &
Qua ex cauſa vendi potuerint?
Fratres à fratribus
Domini à ſeruis
Quiuis alij. V. *Seruitus.*
VENENVM quid & vnde dictum? Eius differentiæ. *ibid.*
VENEFICIVM quid & vnde dictum, eiuſque varij modi. 773
VENEFICI & Veneficæ. V. *Magia.*
Qui? Puta
Mulieres 774
Medici.
Quos veneno perierint? videlicet
Reges
Maritos
Parentes
Homines ſacros 775
Pontifices
Vxores
Dominos
Animalia.
Quomodo. Veneno. Puta
Amorem conciliare
Formam immutare
Morbos inferre 776
Peſtilentiam propagare
Mortem inferre
Fruges corrumpere.
Quo inſtrumento? venenum immittere
Oculis
Sacra ſynaxi
Cibo potuve medicato *ibid.*
Medicamentis 777

Digito

Digito venenato
Sagitta
Chirotecha
Inuſtitione corporis
Cur? venenum datum alteri cauſa.
Vltionis
Tyrannidis
Quæſtus
Venefici conſiderati. Reſpectu
Efficientis. Alij
Natura ibid.
Conſilio, arte. Vide *Iniuſtitia profana.*
Finis. Victoria
In genere. Vide *Miracula magica*,
In ſpecie. Vtputa
Amatoria 778
Hoſtilia
Veneno extincti
Quo, Quali? Vtputa
Aqua ſtygia
Hydrargyro
Gemma
Gypſo
Cicuta
Opio
Aconito
Fungis
Porri ſucco 779
Cantharidibus
Lepore marino
Sanguine taurino. V. *Suffocati.*
Quomodo?
Cibo
Potu
Pharmaco
SS. Euchariſtia 780
Illitu, contactu
Vnde ſumpto? Vbi ſeruato? In
Annulo ibid.
Calamo
Crico
Cneſtide
Quo effectu? veneno confecti
Tardo, lento, tabifico
Veloci
Qui veneno periere
Prophetæ
Pontifices
Cardinales 781
Reges, Imperatores, Principes,
Legati
Philoſophi
Milites 782
Sontes
A quibus? Puta à
Seipſis
Carnificibus
Medicis
Diſcipulis
Eunuchis
Patre, Matre
Nouerca
Socru
Filiis
Fratribus
Marito
Vxore 783
Cur? cauſa
Amoris, Philtro ſublati
Liberæ reprehenſionis
Vindictæ
Vitæ tædij
Morbi fuga
Regni
Hæreditatis
Sceleris conſcientia
Sceleris tegendi
Antidoti experiundi
Veneni vſus vetitus 784
Veneficiorum
Præſtigiatorum pœnæ
Venena porrigentium pœna à legibus & diuinitus inflicta ibid.
Veneno nutriti 785
A veneno ſeruati 784
VENETI. Vide *Indicem generalem.*
VENETORVM Duces. V. *Magiſtratus.*
VENTVS quid & vnde dictus. 785
Ventorum nomina, numerus, varietas & effectus
varij 786
Affectiones, 787. De iis ſcriptores ibid.
Venti, qui vocantur ibid.
VENVS. V. *Libido, Stuprum, Adulterium.*
VERIS deſcriptio poetica. ibid.
Vide *Anni tempora.*
VERBER, VERBERATIO quid, eiuſque inſtrumenta. 788
Verberationis modus & quo iure introductus & ...
Verberationis feſtum. ibid.
VERBVM quid & vnde dictum? Eius variæ ſignificationes.
Verbum Dei quid denotet? ibid.
Verbi Dei prædicationis dignitas & neceſſitas 789
Vis & efficacia ibid.
Exempla biblica & hiſtorica 790
Verbi diuini contemptores puniti ex S. Scriptura & hiſtoria 791
VERECVNDIA quid & vnde dicta. Eius partitio. ibid.
Verecundiæ laudabilis encomium 792
Verecundia decet mulieres. ibid.
Verecundia ſeruanda in
Membris ibid.
Sermone & verbis 793
Veſtitu
Moribus
Erga ſeipſum 794
Erga alios
VERITAS quid & vnde dicta. Eius varia Vſurpatio in S. Scriptura ibid.
Veritatis diuiſio, obiectum, excellentia. 795. Natura & proprietates 796. Hieroglyphica ib. Emblema ibid.
Veritatis practicæ acquiſitio & ſtudium,
Magiſtri 797
Diſcipuli
Veritatis practicæ conſeruatio, conſtans profeſſio
Præſentis. Negligentis propter eam
Spem boni. Puta ibid.
Salutis
Libertatis
Metum mali. Ex veritate conſequendi
Periculi. Damnationis
Tormentorum
Carcerum
Mortis 798
Inimicitiæ
Deiectionis à dignitate
Præteritæ. Sic conſeruare videtur
Pœnitendo mendacij
Non pœnitendo veri
Non mutando
Veritatis exercitatio, quatenus veritatem dictis factiſue ſectatur
De bonis ſuis teſtando ibid.
Narrationis aſſertione ſimplici.
Iactando, gloriando honeſtè 799
Dei beneficia agnoſcendo
Celebrando
Iureiurando
Mandato, imperio
Obiurgatione aliorum
Negotij ſuſceptione 800
Ardui
Vilis, abiecti
Aſſertione honoris
Contemptu, neglectu
Mandati imperij
Iudicij
Roboris, inſidiarum
Beneficij 801
Dignitatis
Audacia
Securitate
Minis
Bona ſua defendendo
Prouocatione. Ad iudicium & cognitionem
Dei
Hominum 802
Peritorum
Iudicio cenſuræ aliorum ſubmittendo
Peritorum
Magiſtratuum, Iudicum
Subiectorum
Hoſtium
Aliis ſe non ſubmittendo 803
Ad confeſſionem iniuriæ adigendo
Obtrectationes ab aliis factas
Diluendo
Eluendo
Corrigendo
Retorquendo
Laudes ab aliis dictas 804
Corrigendo
Interpretando
Mala ſua confitendo
Quæ, Qualia? Vide *Confeſſio.*
Mala ſua ab alio reprehenſa non
Excuſando, ferendo 805
Mala ſua excuſando, diluendo. Vide *Excuſatio.*
Miraculo
Iureiurando
Comparatione aliorum
Ratione 806
Retorſione
Bona aliorum defendendo
Quæ
Interpretationem
Leges
Pudicitiam 807
Tyrannicidium
Religionem
Quorum? Puta
Reginarum
Quomodo? Defendere
Voto
Teſtimonio
Contradictione
Bona aliorum prædicando
Quorum? Puta
Dei
Doctorum
Hoſtium
Quomodo? v.g.
Præconio
Quando? Nempè
Poſt mortem
Mala aliorum reprehendendo, accuſando, detegendo. Quæ mala 808
Puta ibid.
Theoricam ignorantiam, inſcitiam
Mechanicam imperitiam
Stultitiam, impudentiam
Temeritatem
Ignauiam, timiditatem
Intemperantiam, voracitatem, ebrietatem, impudicitiam 809
Prodigalitatem
Luxum ibid.
Auaritiam
Ambitionem 810
Indulgentiam
Saeuitiam, crudelitatem
Adulationem, Scurrilitatem
Nugacitatem, Curioſitatem 811
Impietatem, ſuperſtitionem, hæreſim,
Tyrannidem, proditionem
Rebellionem, Ingratitudinem
Qui reprehenderint. Puta
Sacri homines, Prophetæ, Apoſtoli, Sacerdotes. ibid. & ſeq.
Legati 814
Philoſophi, Poëtæ, Mimi
Mechanici, Milites
Parentes, Filij 815
Coniuges
Amici
Hoſtes, Latrones
Captiui
Mulierculæ
Pueri 816
Stulti, Inſani.
Quos reprehenderint. Puta
Sacerdotes, pontifices, Epiſcopos
Reges, Principes
Ciues 817
Candidatos
Senes
Poetas 818
Muſicos

Quomodo, vt puta *ibid.*
Inſectatione
Expoſtulatione
Deteſtatione, auerſatione
Cantu, Scripto
Facto.
Mala aliorum excuſando
Veritatis exercitatio, quatenus mendacium fugit
Falſa non fatendo *ibid.*
Fraudem fugiendo 819
Non committendo
Non adulando
Veritatis practicæ exercitatio. Quoad alios, quatenus aliorum
Veritatem practicam
Exprimunt
Iuramento
Tormentis
Minis
Approbant, Admittunt
Remunerant
Impugnant certamina
Veritatis
Mendacium practicum repudiant
Obtrectatores, delatores
Non admittendo. Non credendo
Puniendo, caſtigando 820
Adulatores auerſando. Vide *Adulatio*.
Errores corrigendo
Fraudes, mendacia indicendo
Veritatis exercitatio. Reſpectu
Loci. v. g.
In templo 821
In foro
Temporis. v. cauſa
In calamitate
In morte
Veritas practica conſiderata ſecundum Materiam. Quatenus occupatur circa
Res conſideratas per ſe
De eruditione veritatem dicere
De eloquentia *ibid.*
Mechanica peritia
Probitate, Virtute vniuerſim
Fortitudine militari
Caſtitate 822
Taciturnitate
Meritis erga Remp.
Fœlicitate 823
Paupertate
Gloria, Honore
Dignitate, Magiſtratu
Potentia
Reſpectu occaſionis. Veritas
In conſiliis quibuſcunque
In iudiciis 824
In contractibus
Perſonas. Veritatem profiteri
De ſeipſo
De aliis v. g. de
Veteribus, antiquis
Amicis
Hoſtibus
Veritatis ſtudium reſpectu
Efficientis
Qui, Quales? Integri, veraces
Populi
Heroës
Sacri homines, Prophetæ, Sacerdotes
Reges
Duces bellici
Conſiliarij 825
Iudices
Legati
Exploratores
Rhetores
Poëtæ. Vide *Satyrici*.
Philoſophi
Hiſtorici
Iure conſulti 826
Hoſtes
Præceptores
Quo conſilio. Qua occaſione? cauſa
Animandi ſuos
Hoſtem terrendi
Conſolandi
Veniæ impetrandæ 827
Dignitatis acquirendæ,
Veritatis practicæ accidentia, videlicet
Fructus. Præmium
Dignum, vti eſt
Dei fauor
Abſolutio
Vita 828
Mors
Libertas
Laus
Præmia
Auctoritas
Dignitas 829
Obſequium
Vectigalium remiſſio
Pax. Concordia
Indignum
Vſus aptus. Quatenus veritas inſeruit
Prudentiæ bellicæ
Liberalitati 830
Iuſtitiæ religioſæ
Ineptus. Dum famulatur
Imprudentiæ
Verum loqui, aſſerere
Aſſertione ſimplici abſque
Obteſtatione, Iuramento
Mortui teſtes veritatis *ibid.*
Infantes teſtes veritatis
De veritate & veritatis ſtudio apophthegmata, 831
Agnitæ veritatis impugnatio 832
De veritate celanda *ibid.*
VERMIS. Vermicularis morbus. Vide *Pediculi*.
VERNÆ qui & vnde dicti; Vide *Serui*.
VESICÆ affectus. Vide *Affectus*.
VESPILLONES qui? 833
VESTA. Veſtales quæ & vnde dictæ. *ib.*
De iis ſcriptores
Veſtales ſeu veſtæ miniſtræ, earumque ſuſceptio, numerus; modus capiendi, Diſciplina, tempus miniſterij, ordo *ib.* Officia & neglectorum pœna 834. Honor, præmia & priuilegia, *ibid.* Quando deſierint eſſe
Veſtigalium. Pollutarum pœna 835
In cultu excedentium
Depoſitio, *ibid.*
Veſtales virgines in particulari, *ibid.*
VESTIS. Veſtimentum quid eiuſque etymon, origo & finis varius, vſus & varia genera. 836
Veſtium opifices. Vide *Sartores*.
Veſtitus in genere *ibid.*
In ſpecie. Reſpectu
Ætatis 837
Sexus
Ordinis, profeſſionis
Conditionis
Elegantiæ, ſorditiei
Temporis,
Veſtium ornamenta 838
Veſtimentorum acquiſitio
Conſeruatio. Huc veſtium
Integritas
Attritio
Veſtitus vſus in toto
Materia. Vtputa
Cortices
Folia
Coria, Pelles
Linum
Forma, ratione
Longitudinis *ibid.*
Coloris 839
Figuræ
Splendoris
Perſonæ. Veſtitus
Puerorum
Virginum
Mulierum
Prophetarum
Pontificum
Epiſcoporum
Philoſophorum, Studioſorum
Medicorum 840
Ruſticorum, Pictorum
Imperatorum, Regũ, Principum
Ducum belli
Conſulum
Tribunorum 841
Prætorum
Candidatorum, Senatorum
Conſilium largitionum ſacrarũ
Ciuium,
Seruorum
Nobilium, Ignobilium
Militum
Veſtitus vſus in parte. Puta
Capitis *ibid.*
Ventris Zona 842
Pedum, calcei
Veſtitus inſolitus
Qui veſtitum mutarint. Quoad
Gentem. Populi patriam mutantes
Sexum. Viri muliebrem & contra.
Conditionem
Familiam
Cur? Cauſa
Eruditionis
Explorationis
Amoris
Pudoris.
Luxus
Spectaculorum
Luctus
Ioci
Religionis 843
Salutis ſuæ
Salutis alienæ
Mortis propriæ
Inſidiandi aliis
Imperij
Veſtimentorum vſus nullus
In genere. Qui nudi degunt *ibid.*
Veſtes epulares ſiue cœnatoriæ
Veſtium abuſus ex variis cauſis
Ratione Materiæ 844
Formæ. Veſtes peregrinæ, nouæ
Mutationis, innouationis
Quam ea Reip. ſit noxia
Quam priuatorum exiſtimationi deroget? *ibid.*
Quam aliquando conducat 845
Commutationis quoad ſexum, &
Quatenus id liceat & non liceat? *ibid.*
Veſtium luxus. Quoad
Multitudinem 846
Molliciem, curam & cultum ſuperfluum
Quod ea culpa non careat: & à Deo punita ſit, *ibid.* De eadem teſtimonia & cenſuræ SS. Patrum 847
De eodem exempla & documenta Ethnicorum 849
Deteſtationis huiuſmodi luxus cauſæ variæ 848
Iniuria Deo illata *ibid.*
Teſtimonium præuaricationis Adæ.
Obliuio ſuiipſius.
Indicium animi corrupti 849
Cauſa corruptionis animorum
Prauitatis morum inductio 850
Proximi ad luxuriam prouocatio
Temporis iactura
Finis, vanitas 851
Modum tenere neſcit
Luxus immodici exempla *ibid.*
Modeſtiæ in cultu veſtium
Leges. Veſtiales
Ethnicorum 852
Chriſtianorum
Exempla Ethnicorum
Fidelium veteris & noui teſtamenti
Veſtes ſacræ. Vide *Pontifex veteris, teſtamenti*. 854
Veſtitus locorum propter corpora. Huc
Tegumenta parietum
Pauimentorum
VEXILLVM quid, eiuſq; etymologia *ib.*
Vexillorum vſus antiquus apud
Iudæos *ibid.*
Qualia ij inſignia prætulerint? 855
Quid myſticè ſignificarint
Romanos *ibid.*
Aliæ nationes
Vexilla amittere. Vide *Signa*.
Seruare, ſuſpendere. Vide *Spolia*.

Defendere

Defendere V. Fortitudo
VIA quid & vnde dicta? 856
Viæ opportunæ, commodæ, ornatæ ibid.
Viarum agilitas ibid.
Curatores
Modus ſterniendi veterum
VIATICVM quid? ibid.
VIATORES qui olim 857
VICARIVS quis, eiuſque etymon, ibid.
VICINIA, vicini quid, qui & vnde dicti? ibid.
Viciniæ bonæ cõmoda & malæ incommoda. ibid.
VICTIMA quid & vnde dicta? ibid.
VICTORES qui dicantur? Qui dici ambiuerint, 858
Victores felices. V. Felicitas
Victorum gratitudo. Erga Deum, eiuſque exempla in Ethnicis ibid.
Erga illos qui vicerant.
VICTORIA quid & vnde dicta? ibid.
Victoria bellica
Monomachiæ
Polymachiæ. Reſpectu
Quantitatis perſonarum. Sic vincunt
Pares numero ibid.
Multi paucos ibid. & 859
Pauci multos.
Qualitatis perſonarum, Vincunt
Fœminæ viros 861
Victi victores
Inermes armatos 862
Cædis. Abſque ſanguine vtriuſque partis
Alterius tantum partis ibid.
Cum cæde & ſanguine
Vtriuſque partis 864
Suorum 865
Fructus. Huc victoria fructuoſa, glorioſa, dubia ibid.
Occaſionis victoria parta
Dei inuocatione, reconciliatione
Diuino inſtinctu, hortatu, eiuſque exempla biblica & hiſtorica 867
Diuina manu 868
Auxilio Angelorum. Vide Angeli.
Præſidio Sanctorum. V. Sancti.
Terrore panico, ſpectro 869
Anni conſtitutione 870
Ope grandinis, tonitru
Venti, tempeſtatis
Inundationis beneficio 871
Ope rerũ, anathematũ ſacrorũ
Ope animalium
Ope peſtilentiæ
Virtute propria.
Frequentiæ 872
Temporis. Victoria
Velox 873
Adiuncti
Loci ibid.
Victoria roboris
Victoria formæ
Victoria à Deo. Cui pro ea gratiæ agendæ. ibid.
Eius exempla in Ethnicis 874
Victoria virtute paranda ibid.
Victoriæ moderatio 875
Victoria inſolens & crudelis plerumque victoria exitioſa 876
Nonnunquam tamen ſeueritatis exempla ſtatuenda 877
Ad victoriam quæ inducant? Puta
Iuſtitia & obſeruantia in exercitu ibid.
Militem amare
Bonis conſiliis auſcultare
Ordines ſeruare 878
Victoria proſequenda.
Victoriæ reuelatio, diuinatio, omina. V. diuinatio
Victoriæ hieroglyphica 878. Apophthegmata 879.
Pro victoria obtinenda monita Leonis Imper. ad prælium 879
Victus quid? 880
Viduitas, viduæ quæ & vnde dictæ? ibid.
Vidualis ſtatus commendatio & cura ibid. Honor illi delatus 881. Ab Ethnicis Romanis, Græcis, Brachmanis, Sinenſibus 881. & 882
Viduæ Eccleſiaſticæ earumque genera & officia 881
Viduæ celebres earumque præclarè geſta ex S. Scriptura 883. & hiſtoria 883. Ethnicorum 884.
Vidualis ornamenta & cuſtodia ibid.
Vidui 885
Viduarum oppreſſio Deo exoſa & punita ibid.
VIGILANTIA. Vigilia quid & vnde dicta? 886
Vigiliarum & ſomni reciprocatio naturæ conſentiens ibid.
Vigilantiæ vtilitas & neceſſitas, eiuſque exempla & documenta Ethnicorum ib. Eius neceſſitas in bello 887
Vigilantia intempeſtiua ſit noxia
Vigiliæ Chriſtianorum
Vigiliarum SS. inſtitutio, varietas & ſignificatio. 888
Cur & quando abrogatæ quoad Laicos ibid.
Vigilantia Chriſtianorum in negotio ſalutis cur neceſſaria 889
VINDEMIA quid & vnde dicta? ibid. V. Vitis, Vinea.
Vindemiales epulæ. ib.
VINDICATIO. Vindicta quid & vnde dicta? 890
Ob quas licitè ſumatur. Eius vitia oppoſita ib.
Vindictæ remiſſio, eiuſque exempla & & documenta Ethnicorum & fidelium ibid. & ſeq.
Eius vtilitates variæ 892
Vindictæ acerbitas quam noxia ſit ex S. Scriptura & hiſtoria. ibid.
Vindictæ hieroglyphicum 893
VINVM quid & vnde dictum? Eius origo & inuentio ibid.
Genera varia 894
Vini moderatè ſumpti commoda ibid.
Medendi & alendi virtutẽ habet
Vires roborat & amico prodeſt 895
Triſtitiam pellit
Guſtum delectat.
Vini vſus in
Sacris Ethnicorum 896
Chriſtianorum
Amoribus
Luxu
Hoſpitalitate
Bello.
Vini temperatura ſeu mixtio ibid.
Eius inuentor
Varietas
Conſeruatio. 897
Vini negotiatio
Abuſus
Incommoda varia. Vtpote. V. Ebrietas
Secreta prodit
Animum perturbat 898
Rixas prouocat. V. Ebrietas.
Caſtitati inſidiatur.
Vini vſus vetitus. V. Ebrietas.
Militibus in bello ibid.
Mulieribus.
VIR quis & vnde dictus? Eius acceptiones, functiones & nominationes variæ 899
Vir illuſtris ibid.
Vir bonus quis dicatur, & quæ illius officia
Vir vnus præſtans quantum poſſit 900
Eius exempla biblica & hiſtorica
Vir vnus improbus quantum mali adferat ibid.
VIRGA quid, eiuſque etymon, vſus & caſtigatio ib. vſus pro ſceptro, aliiſque que variis in rebus 901. Eiuſdem ſymbola & ſignificationes. ib.
Virgæ miraculoſæ, earumque ſignificatio ibid.
Virginitas quid, eiuſque etymologia & præſtantia ſuper matrimonium. 902
De illa hæreticorum error & Catholicorum aſſerta veritas ibid.
Virginitatis obſeruandæ ſtudium 905. Deo & Angelis gratum. & ſpecialiter cura ibid.
Virginitatis adminicula ibid. Amiſſio quando fiat. 906. hieroglyphica. Emblema & ſchema. ibid.
VIRTVS quid & vnde dicta? 906
Virtutum genera varia 907. ardua via ib. Perſpicuitas & iucunda 908. præmium 909
Nexus
Virtutis ſimulatio
De virtutis vi, præſtantia & apophthegmata ib
VIS. Violentia quid eiuſque etymon & partitio 910. Hieroglyphicum. 911
Vim adhibere, minari, inferre, reprimere per exempla & apophthegmata ibid.
VISIO quid & vnde dicta? ibid.
Ad viſionem quid requiratur? ibid.
Viſiones qui viderint, & quales? Quibus de cauſis, &c. V. Apparitiones.
VISVS quid, eiuſque etymon, modus, præſtantia, obiectum
Viſio acuta, valida. Reſpectu
Obiecti ibid.
Minuti
Longinqui 912
Splendidi
Medij
Corpulenti
Tenebroſi.
Viſio terrifica, inſolita, debilis, remiſſa ib.
Viſus circunſpectio & cuſtodia, ibid.
VISITATIO, VISITATORES quid. Qui & vnde dicti? ibid.
Viſitare. Qui quos viſitauerint? vtputa
Pontifices, Reges 913
Reges inter ſe
Subditi Reges
Sani ægros
Pontifices monachos.
Quo? vbi? Ad
Conuiuium 914
Concionem ibid.
Viſitatio ciuilis ſiue politica ibid.
Viſitatio Eccleſiaſtica eiuſque
Vſus antiquus ibid.
Neceſſitas & ſuper ea decreta
Scopus & functiones variæ
Ad quos ſpectet & quod perſonaliter ſit facienda
Qui viſitarint & quales? 915
Viſitatores ſeduli.
Viſitatio religioſa ibid.
Viſitatio locorum ſanctorum. vide Peregrinatio.
VITA quid & vnde dicta? ibid. acceptio varia vocis ibid.
Vitæ gradus varij, fragilitas & breuitas ib. Inſtabilitatis & mutabilitatis exempla & apophthegmata Ethnicorum & Chriſtianorum. 916. & ſeq.
Vitæ functiones & ſtudia varia 918
Vitæ humanæ miſeria verſu deſcripta ibid.
Vitæ huius felicitas & beatitudo, in quo conſiſtat. eiuſque variæ deſcriptiones 919
Vitæ huius mortalis & fluxæ ſymbola varia, ordine alphabetico digeſta ibid. & ſeq.
Hieroglyphicum 921
Vita beata. V. Beatitudo.
Vitæ duratio, conſeruatio, propagatio.
Longæuitas
Earum cauſæ. ibid. V. infra plura.
Exempla. Longæui
Populi
Patriarchæ
Sacri homines 922
Reges
Duces, Milites
Senatores, Politici
Litterati homines 923
Quiuis alij
Mulieres
Quam ob cauſam. Ob
Regionis ſalubritatem 924
Alimenta certa
Medicamenta
Amuleta
Sobrietatem
Pietatem.
In vita conſeruati
Infantes, pueri. Editi in lucem, ſed poſtea expoſiti ibid. & ſeq.
Inſidiis vel aperta vi impetiti 927
Nondum editi in vtero impetiti ibid.

Sontes, noxij. Vide *Aſſiſam, ſontes.*
Vitæ conſeruatio reſpectu auctorum, ſiue conſeruantium
In vita conſeruati à
Dæmonibus, ſpectris 928
Hominibus
Conſulto. Puta à
Magiſtratu
Mulieribus
Liberis
Coniugibus
Hoſtibus
Tutoribus
Seruis, Famulis. 929
Fortuito
Brutis. Seruati ab
Auibus ibid.
Aquilis 930
Inſectis apibus
Quadrupedibus feris
Quadrupedibus cicuribus
Aquatilibus. 931
Inanimatis. Vt à
Tempeſtate
Fluctu.
Vitæ conſeruatæ inſtrumenta
Sacra
Odores
Ventus
Alimenta
Medicamenta
Zona. ibid.
Vitæ conſeruatio à morte conſiderata reſpectu eorum, qui intentant mortem. Vtputa
Latronum 932
Carnificum, Lictorum
Hoſtium ex profeſſo
Inſidiatorum, Coniuratorum
Sicariorum 933
Ciuium ſeditioſorum 935
Furioſorum, Stultorum
Belluarum.
Seruati à morte conſiderata reſpectu inſtrumenti, per quod infertur. Vt eſt
Fulmen 937
Ignis. Ab incendio erepti
Aqua Ab inundatione, diluuio 938
In naufragio ſeruati
In tempeſtate 939
A naufragio præſeruati
A ſubuerſione
Nix 940
Saxa, lapides
Gladius, ſecuris
Baculus, fuſtis
Sagitta, iaculum
Tormenta, bombardæ
Ruina ſiue
Terræ motus 941
Ædificiorum
Arborum.
Caſus ex alto. Præcipitium
Pharmacum 942
Inedia, Sitis.
Morbus, V. *Morborum cura.*
Venenum. V. *Venenum.*
Vitæ conſeruatio à morte conſiderata accidentaliter reſpectu
Temporis & loci. Puta
In templo. Ad aras. Inter ſacra
In lecto, cubiculo, ſomno 943
In balneo, Venatione
In Iudicio. Condemnationem effugere
In prælio. 944
Sociorum. Pauci è multis ſeruati 945
Mortis euitatæ, depulſæ modus, vtputa
Diuinatione
Iudicio
Perſuaſione 946
Adulatione
Defenſione, protectione
Aſpectu toruo
Habitu ſimulato
Funere ſimulato.
Motis acceleratæ, vitæ amiſſæ modus, V. *Miracula hæreticorum.*
VITIS. Vinea quid & vnde dicta ibid.
Vitium, cultura, odium, amor, cura, myſteria & portenta 947. & ſeq.
VITRVM. V. *Loca mineralium.*
Illius diuinatio. V. *Diuinatio.*
Vitrarij. V. *Artes mechanicæ.*
VITVPERIVM. V. *Reprehenſio, Calũnia*
VIVARIVM. V. *Prodigalitas, Sumptus facti mechanica.*
VLCERA. V. *Affectus corporis.*
VLTIO: V. *Suprà, Vindicta.*
Vltionis definitio & etymologia ibid.
Vltio aſtuta. Ratione habita
Offenſæ quam vlciſcitur. Puta
Cædis 948
Stupri
Repulſæ amatoriæ
Damnationis 949
Modi quo vlciſcitur. Nempe
Conſilio malo
Commiſeratione
Cæde
Adulterio, ſtupro.
Reprehenſio, accuſatio, calumnia aſtuta
Cuius rei v. g.
Verbi inſolentis
Hæreſeos
Tyrannidis
Inſidiarum 950
Stupri
Furti
Veneficij.
Quomodo?
Litterarum imitatione. Litteris falſis
Litterarum ſubiectione 951
Scripti & ſtyli imitatione
Chirographo falſo
Confeſſione culpæ
Teſtimonio falſo
Laudatione ſimulata
Imaginibus.
Quando?
Vltio, vindicatio, punitio vulgaris
Per quos ſeu qui vindicarunt? Puta
Magiſtratus
Vincti, Capti.
Quos?
Seipſum 952
Patriam
Monachos
Seruos
Hoſtes
Proſcriptos
Condemnatos
Innocentes.
Quomodo? Per mala
Animi
Mœrore, deſperatione ibid.
Corporis. Per
Supplicia in genere
Supplicia capitalia
Supplicia non capitalia 953
Fortuita. Vtputa
Publicatione bonorum
Vaſtatione
Sterilitate
Ignominia
Excommunicatione
Inſectatione 954
Aucitatione.
Quando?
Noctu
Tardè, ſero.
Cur? ob
Ignorantiam
Cædem
Minas
Reprehenſionem
Mendacij obiectionem.
De vltionis appetitu, infirmitate, malitia apophthegmata. ibid.
VMBRA quid & vnde dicta? 957
Vmbrarum conuiualium origo ibid.
Vmbrarum ſolarium vſus 958
Vmbratilis horologij inuentio ibid.
Vmbracula. V. *Luxuria ſub finem.*
VNCTIO quid & vnde dicta ibid.
Vnctio vſitata & adhibita olim & etiamnum
Sacerdotes ib.
Prophetas
Reges
Infirmos.
Mortuos, ciuſque origo & modi varij 959
Conuiuantes. Vtputa
Ante conuiuium
In conuiuiis.
Vnctio vſitata olim & hodie in lapidibus, titulis altarium, vaſorum ſacrorum, templorum conſecratione. Vide *Benedictio*, *Conſecratio* & *loca particularia.*
VNCTIO EXTREMA quid, vnde dicta. & circa eam hæreticorum errores ac Catholica doctrina 960
Vnctionis extremæ figura, inſtitutio, materia & forma. ibid.
Subiectum. Cui ſcilicet dandum ſit. Dilatio periculoſa 961
Exempla. Effectus quoad animum & corpus coniunque exempla ibid. & ſeq. Miniſter 962
Ceremoniæ & ritus 963
Vnctio extrema diuinitùs collata 962
Vnguentum quid & vnde dictum? 963
Vnguentorum genera, vſus & effectus, inuentores ibid.
Luxus & mollities vetita, noxia, reprehenſa, eiuſque apophthegmata 964
Vnguentaria vaſa ibid.
VNIO. VNITAS. VNVM quid & vnde dicta? ibid.
Vnitatis pro conſenſu exempla biblica. ibid.
VOCATIO quid & vnde dicta? Quotuplex 965
Vocationis modus & ordo varius ibid.
In genere
In ſpecie
Vocationi obtemperandum ibid.
Vocationis conſeruandæ ſtudium, incertitudo & inſufficientia ad ſalutem 966
Vocatio virtute conſeruanda. ibid.
VOLVNTAS. Voluntarium quid, & vnde dicta? 967
Voluntatis ſubiectum. Seu in quo ſit? Puta in
Deo, ciuſque voluntas duplex ib.
Angelis
Hominibus, ciuſque dominium
Voluntatis propriæ noxa & conformatio cum diuina 968
Voluntas pro facto ibid.
Voluntas conſiderata. Reſpectu
Materiæ v. g. voluntas bona 969
Mala in genere
Libidinoſa
Crudelis, tyrannica.
Efficientis
Rationalis
Bruta.
Motus. Huc voluntas
Conſtans
Inconſtans.
Cognitionis
Certa, Incerta 970
Finis, Vt amica, inimica
Euentus. Rata, irrita
Voluntas negatiua, ſeu nolle. Reſpectu
Obiecti. v. c. Nolle
Cognoſcere
Aſpicere
Liberos
Seruire
Redire in patriam.
Habitus. Voluntas
Caſta
Ambitioſa
Clemens
Impia.
VOLVNTAS quid & vnde dicta? ibid.
Eius diuiſio 971. Hieroglyphica 979
Voluptas, delectatio in genere 971
Ex ſtudio
Cognitione
Ignorantia
Cantu
Actionibus
Practicis

Populi
[illegible]
[illegible]
[illegible] exercitu ibid.
[illegible]
[illegible] in genere
Aſperia
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Voluptatibus omnis generis dediti
Populi ibid.
Reges, Principes 973
Duces 975
Milites [illegible]
Philoſophi, Oratores, Poetæ
Hæretici
Monachi
Quiuis alij.
Voluptatem, Intemperantiæ Magiſtri
Populi 977
Reges, Principes
Poetæ, Philoſophi
Muſici 978
Hæretici
Mulieres.
Odium. *ibid.* Fuga
Fructus dignus *ibid.*
Indignus
Voluptates mundi fluxæ & noxiæ
In genere *ibid.*
In ſpecie 979
Per voluptates euerſa regna, imperia, reſp. *ib.*
Votum quid, eiuſque etymologia, diuiſio 980
Dignitas & præſtantia. Obligatio & valor 981
Irritatio *ibid.*
Vouere qui poſſint? *ibid.*
Votorum communicatio, diſpenſatio. 982
Voti vſurpatio, Suſceptio, Nuncupatio
In lege Naturæ *ibid.*
In lege Moſaica 983
Vera
Fraudulenta
Extorta, vana
In lege euangelica
Qui vouerint, & quid? Puta
Virginitatem, Caſtitatem
Chriſtianam religionem
Hæreſis extirpationem
Vitam monaſticam
Propriam & aliorum
Peregrinationem ad loca ſacra 984
Templum
Equum
Quibus fuerint? Vtputa
Sanctis
Quo effectu *ib.* & ſeq.
Vota impia non implenda, eorumque exempla biblica & hiſtorica 986
Vota in periculis nuncupanda. *ibid.*
Vota ſuſcepta apud Ethnicos *ibid.*
Pro incolumitate
Principum reip.
Amicorum 987
In caſtris Ante Pugnam
Poſt naufragium.
Votorum ſolemnia & ritus *ibid.*
Vota Ethnicorum
Impia & crudelia
De ſtructorum & aliorum morte *ibid.*
In ipſos vouentes. 988
Illuſoria & fraudulenta. Voti abuſus *ib.*
Voti violatio punita ex biblijs & hiſtoria. *ib.*
Vox quid & vnde dicta? 989
Vocis apud Logicos differentiæ & diuiſiones *ib.*
Vox via hominis, nota exiſtens
Cognitionis
Rei alicuius præſentis. v. g.
Mariti aduentantis 990
Præteritæ. Puta
Orationis
Cædis
Calamitatis, Cladis
Futuræ. v. g.
Periculi, Cladis.
Actionis vel paſſionis. Eorum
Quæ fieri debent. v. g. officij
Regum, Principum
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Non debent fieri. Vox deponendæ
[illegible]
[illegible]
Temeritatis 991
Vox ſcripta. Vt nota rei. Huc
Literæ ſcriptæ
Inſcriptiones
Vox temerè, fortuito, inconſultò
Muſa
Accepta
Vox homini non articulata, *ibid.*
Vox pronunciatio conſiderata. Reſpectu
Quantitatis. Magna, parua, exilis
Qualitatis. Huc
Acuta, alta *ibid.*
[illegible]
Clara, ſonora 992
Rauca, obſcura
Aſpera
Hærens, impedita, Balbi, Blæſi
Ætatis
Procax Infantis locuti
Serotina.
Vocis cultus, ſtudium *ibid.*
De voce, eiuſque præſtantia in genere apophthegmata. *ibid.*
Vox articulata ab alio, quam ab homine procedens. Puta
Vox Dei miſſa per Angelos 993
Vox a Deo miſſa diuerſimodè *ibid.*
Illius conditio & ſubſtantia
Vox articulata brutorum
Opera Angelorum vel dæmonum producta *ib.*
Eius exempla biblica & hiſtorica *ibid.*
Voces articulatæ rerum inanimatarum. 994
Vocum extra ordinem miſſarum prodigia. *ib.*
Voces à mutis emiſſæ. V. *Muti.*
Vocales litteræ apud varias nationes V. *Littera.*
VRBANITAS quid & vnde dicta? 995
Vrbanitatis acquiſitio
Magiſtri
Quomodo? Videlicet
Inuentione iocorum honeſtorum
Cuius? Circa conuiuia
Diſcipuli.
Qui? Vtputa
Mulieres
Pueri.
Quomodo?
Scriptione
Interdicto 996
Permiſſu
Inſtitutione
Admonitione, Reprehenſione
Sectatores. Vrbani
Qui. Quales? Puta
Populi
Sacri homines
Philoſophi
Rhetores
Muſici
Poetæ
Mechanici
Meretrices
Imperatores, Principes
Duces belli 997
Iudices
Pueri.
Quid agentes vel patientes. Puta dum
Concionantur
Iuramentum præſtant
Conſolantur
Petunt
Supplicant, deprecantur
Terrent
Comminantur
Vlciſcuntur, Puniunt 998
Congiarium dant
Magiſtratum ſuſcipiunt
Gratias agunt
Denegant
Pollicentur
Parlunt
Venduntur
Fugiunt
In carceres abducuntur
Supplicio afficiuntur
Moriuntur
Vrbanitas conſiderata reſpectu materiæ & Perſonarum, erga quas exercetur. Puta erga
Chriſtum
Sanctos 999
Deos
Homines. Puta erga
Grammaticos
Rhetores
Muſicos
Hiſtriones
Sophiſtas, Philoſophos
Iureconſultos 1000
Cauſidicos
Medicos
Antiquarios. Vide *Antiquitas.*
Caupones
Conuiuas, Hoſpites
Sagittarios
Piſcatores
Vigiles, Cuſtodes
Senes 1001
Pauperes
Mendicos
Reos Damnatos
Legatos
Seruos
Hoſtes
Dormientes
Mortuos
Bruta
Inanimata. v. g. in
Mare tranquillum
Panem atrum 1002
Quid agentes vel patientes vrbanitati ſubiiciuntur. Sic ioci exercentur erga
Auditores oſcitantes
Rixantes, contendentes
Conquerentes
Laudantes
Nubentes
Ægrotantes
Vrbanitas conſiderata. Reſpectu
Rerum circa quas occupatur. Sic iocosè
Bona ſua vel aliena qui laudat
Mala ſua vel aliena
Reprehendit. Reprehenſio, exprobratio.
In genere *ibid.*
Ignorantiæ 1003
Stultitiæ
Negligentiæ, Oſcitantiæ
Otij, inepti 1004
Timiditatis
Impudicitiæ
Voracitatis Ebrietatis
Liberalitatis ineptæ
Auaritiæ 1005
Luxus
Ambitionis
Superbiæ Iactatæ
Prodigalitatis
Crudelitatis 1006
Petulantiæ
Adulationis
Loquacitatis
Inciuilitatis
Scurrilitatis & leporis 1007
Superſtitionis
Iniuſtæ diſtributionis
Tyrannidis
Perfidiæ priuatæ & publicæ
Formæ
Staturæ 1008
Cultus, fucique corporis
Senectutis 1009
Valetudinis
Cæcitatis
Obliuionis
Paupertatis
Ignobilitatis
Seruitutis
Parentum, coniugum, amicorum, impudicitiæ, infelicitatis
Mala

Mala ſua aliorúmve confitetur iocosè
Excuſat iocosè v. g.
Styli ruditatem 1010
Errorem Aſtrologicum
Aſtutiam, Imprudentiam
Fugam, Crapulam
Libidinem
Veſtitus inſolentiam 1011
Auaritiam, Pertinaciam
Inconſtantiam, Inciuilitatem
Legum neglectum
Inobedientiam. Furtum
Deprædationem, Latrocinium
Deformitatem filiorum
Coniugij diſparitatem
Exilium, Picturam.
Vrbanitatis conſiderata. Reſpectu
Loci & temporis. Sic ioci locum habent
Diebus feſtis 1012
In acie, caſtris bello
In itinere, In conuiuio
Poſt cibum, In emptione 1013
In carcere, In balneo
In Theatro
Vrbanitas conſiderata ſecundum
Formam per ſe. Quatenus ludos, iocos honeſtè
Exercet actiuè. Scilicet
Narrando hiſtorias, fabulas
Reſpondendo interroganti de
Iure, Virtute
Improbitate, Adulterio
Morte, præda
Reip. mutatione
Omni præſentia
Belluarum immanitate
Piſcium præſtantia
Ocularis medicamentis
Balnei vſu
Nominibus
Canendo 1014
Ludendo
Scribendo
Reſpectu antagoniſtæ, cum quo certatur
Dictis retorquendo ſcommata. ibid.
Factis. 1015
Vrbanitas paſſiua. Honeſtè ibid.
Ferendo aliorum iocos, dicteria, ſcommata
Ludos ſpectando, acroamata ludicra audiendo
Inhoneſtos, indecoros, inofficioſos, animos odit, negligit, contemnit
Acroamata 1016
Saltationem
Ludum, aleam.
Vrbanitas ſecundum Formam. Reſpectu aliorum. Quatenus aliorum
Vrbanitatem amat, laudat, fouet. In
Ludis
Iocis obſeruādis, ſcribēdis 1017
Nugacitatem, ſcurrilitatem odit
Quam? Puta
Orationem ridiculam
Libertatem ſcurrilem
Artes inutiles, ſordidas
Spectacula
Aleam. V. *Alea.*
Saltationem.
Quorum?
Regum
Athletarum 1018
Hiſtrionum, mimorum.
Vrbanitatis finis
Proprius
Improprius. Cauſa
Honeſta. v. g.
Muneris obtinendi
Animandi
Attentionis excitandæ
Famis mitigandæ 1019
Seditionis præcauendæ
Liberalitatis exercendæ
Inhoneſta. Puta inſidias occultandi
Vrbanitatis fructus bonus & malus, ib.
VRBS quid & vnde dicta? 1020

Vrbium differentiæ
Vrbium exſtructio, ortus
In genere. V. *Ciuitas.*
In ſpecie. Certarum ſcil. vrbium conſideratio, quatenus
Oriuntur in ordine ad
Auctorem, à quo
Conditæ [illegible] ibid.
Refectæ, reſtauratæ. [illegible]
Tempus, Vetuſtatem. Vrbes
Antiquæ
Recentes.
Sunt. Sic conſiderantur vel ſecundum
Situm ibid.
Munimenta. Huc vrbes 1024
Munitæ
Non munitæ.
Diuitias, potentiam, amplitudinem 1025
Dignitatem. Vrbes regiæ 1026
Succeſſionem. Huc 1027
Metropolis, Coloniæ
Pulchritudinem vrbes
Amœnæ
Frequentiam. Populoſæ 1028
Artem induſtriam inhabitantium
Celebres mercimoniis
Opificiis. 1029
Salubritatem. Salubres.
Inſalubres 1030
Vrbium, murorum cura
Huc pertinet eorum
Extructio, reparatio ibid.
Conſeruatio. Defenſio 1031
Neglectus Propugnacula nulla, muri nulli, 1033
Vrbes nullæ. ibid.
Vrbium afflictio. Reſpectu
Paſſionis. Vt puta
Deletæ penitus ibid.
Mœniis nudatæ 1034
Deſertæ ab incolis exhauſtæ
Auctoris. Nempe
Ab hoſtibus direptæ, euerſæ ibid. & ſeq.
A feris vaſtatæ, exciſæ. V. *Paupertatis Efficientia*
Igni exuſtæ 1039
Submerſæ 1041
Terræmotu hauſtæ, obrutæ, concuſſæ. ib.
Vrbes, arces, propugnacula & alia quæuis loca munita
Expugnare, capere, occupare
Muros deiiciendo
Igni 1044
Aqua
Machinis 1045
Cuniculis ſuffodiendo
Tormentis deiiciendo
Per portas intrando 1046
Per alueos deriuatos, exſiccatos 1047
Per Aquæ ductus, cloacas, rimas 1048
Per muros
Cuſtoditos
Neglectos 1049
Per præcipitia
Per cuniculos intrando 1050
Deos euocando.
Vrbibus propugnaculis hoſtem exuere
Simulatione
Pacis
Colloquij
Societatis, auxilij
Transfugi. 1051
Legationis 1052
Mortis
Abitus fugæ
Armorum, habitus ſignorum
Diſſimulatione
Irruptionis 1053
Mortis. Ducis. 1054
Contemptu hoſtium
Imbecillitatis
Morbi. 1055
Tempore

Religione
Stulta in diuerſum locum abſtractione ib.
Neceſſaria in diuerſum locum abſtractione 1056
Temeraria euocatione 1057
Timore hoſtibus iniecto
[illegible]
Incendij [illegible] 1058
[illegible] auxilij
Iniquæ conditionis
Vulnerum [illegible] 1059
[illegible]
[illegible] forma &c. Scriptorum
VRINATORES. V. *Natatio.*
VRNA. V. *Cadauera.*
VRSI, Vbi? V. *Loca.*
VSVCAPIO quid, eiuſque etymon, origo & ius vſitatum apud Romanos & Græcos. ibid.
VSVRA quid & vnde dicta? 1060
Vſuræ & vſurariorum deteſtatio, malitia & prohibitio in
Lege naturali
Lege veteri
Lege Euangelica
Canonico iure
SS. Conciliorum decretis 1061
Iure ciuili & moribus gentium
Cenſura Ethnicorum 1062
Vſuræ diuiſiones ibid.
Vſuræ quæ aliquando licitæ? 1063
Vſurationum mores & morſus ibid. Pœna ibid.
Pœnæ à Deo inflictæ 1064
Etiam hæredibus illorum 1065
De vſura Scriptores ibid.
VSVS. Item Vſusfructus quid & vnde dicti, Eorum finis & extinctio ibid.
VVLGVS quid, eiuſque etymon, ingenium, natura, indoles & mores ibid.
De iis iudicia, dicta & reſponſa Ethnicorum & Chriſtianorum 1066
VVLNVS quid, eiuſque etymon & diuiſio 1067
Vulnera in ſpecie conſiderata. Vt puta capitis thoracis, pedum, veſicæ, faciei
Et de iis apophthegmata. ibid.
VVLTVS quid & vnde dictus. ibid.
VXOR quæ, & vnde dicta. 1068
Vxorum acquiſitio veteribus vſurpata
Puta per
Coemptionem ibid.
Raptum
Meritum
Pugnæ
Seruitij
Delectum. V. *Infra.*
Occultare fortuitum.
Vxorum conditio & dignitas 1069
Vxoris probæ officia, mores & exempla ibid.
Vxores moroſæ & improbæ. 1070. De iis apophthegmata Chriſtianorum ib.
Vxores maritos conuertentes & peruertentes. V. *Matrimonium.*
Vxores maritis communicantes fructum ſuæ
Improbitatis ibid.
Impudicitiæ
Prodigalitatis 1071
Superbiæ, moroſitatis
Impietatis 1072
Opulentiæ
Formæ
Dignitatis 1073
Mortis mariti. Vidui facti
De vxorum fortitudine, amore, fidelitate, vitiis V. *Loca earum virtutum & vitiorum, item, Mulier.*
De vxore ducenda apophthegmata ibid.
An, quæ Qualis & quo tempore ducenda ut problema. V. *Matrimonium.*
Vxorum delectus certus 1074
Delectus nullus. Occurſus fortuitus ibid.
V. *Plura matrimonium, Nuptia.*

ELENCHVS
TITVLORVM ET ARGVMENTORVM
omnium, quæ ſub Litteris *X*, *Y*, *Z*, continentur.

X Litteræ ſymbola & myſteria. V. 1075
XENIVM quid, eiuſque etymologia & vſus, ibid.
Y, Litteræ Pythagoricæ vſus & ſignificatio, 1076
Z, Littera cuius rei ſit ſymbolum, ibid.
ZAHORI vel ZAHVRI qui? ibid.
ZELOTYPIA quid & vnde dicta? ibid.
Zelotypiæ generaliter acceptæ partitio,
Zelotypiæ generaliter acceptæ partitio
Lex apud Iudæos, & purgatio. 1077
Hieroglyphicum 1079
Zelotypi qui? vtputa
Proci, Amaſij
Mariti
Vxores,
Amatores 1078
Amicæ, Meretrices, 1079
Pæderaſtæ ibid.
A zelotypia immunes ibid.
Ad eam procliues, ibid.
De zelotypia ſcriptores, ibid.
ZELVS quid & vnde dictus? 1080
Zeli mentorij acceptio [illegible] ibid.
Zelus Dei quis & cur zelotes appelletur? ibid.
Zeli præſtantia, neceſſitas & vtilitas, ibid.
Merces, ibid. & ſeq.
Zeli boni & diſcreti pro Dei honore aduerſus peccatores exempla biblica & hiſtorica, 1081
Zeli indiſcreti exempla biblica & hiſtorica, 1083
ZODIACVS quid & vnde ſic dictus? ibid.
Eius ſignorum ab animalibus nomen habentium ratio & Solis in eodem ingreſſus 1084. Signorum virtutes. ibid.
ZONA pro circulo ſphærico quid & vnde dicta? ibid.
ZONA pro cingulo quid & vnde dicta? 1085
Zonarum varietas,
A materia ibid.
Ab vſu in genere ibid.
In ſpecie
Qui & quando iis vſi v. g.
Pontifices, Sacerdotes. Vet. teſt. eiuſque ſignificatio.
Prophetæ ib.
Apoſtoli
Sacerdotes nouæ legis
Virgines, Zonæ nuptiales 1086
Puerperæ
Milites
Conuiuantes ibid.
Magiſtratus. Siue dignitatem adepti.
Zonæ carentia olim probroſa, 1087
Zonæ ſymbola ibid. & ſeq.

FINIS.

THEATRI VITÆ HVMANÆ,

AVCTORE

LAVRENTIO BEYERLINCK,

ARCHIPRESBYTERO ANTVERPIENSI,

TOMVS SEPTIMVS,

Continens Literas,

S, T, V, X, Y, Z.

* *Aſteriſci Titulis ſiue Generalibus, ſiue Secundariis, Rebúſve ſub iiſdem contentis præfixi, poſterioris Auctarij ſunt indices.*

* S. LITERA.

CVIVS REI INDEX?

LITERAM S. ſilentij notam inuoluere conſtat, quandoquidem ſilentium impetrare cupientes linguâ ſonum velut ſibilum, & Literæ hinc proprium efformare ſolemus. Quæ
B ob id à Græcis Sigma creditur appellata, παρὰ τὸ σίζειν. Vnde veteres eam foribus tricliniorum, & cœnaculorum appingebant, vt ea notâ ſilentium indiceretur conuiuis, cùm multa inter bibendum ſoleant liberius effutiri. Latini tamen ad S Literam T addidêre, exemplum eſt apud Terentium in Phormione, S T. quod eſt indicium deſiderati ſilentij. *Cælius lib.* 12. *c.* 18. *A. L. Pierius lib.* 36. *Hieroglyph. c.* 14 *ſub fin.* Narrat *Plutarchus in*
C *ſympoſ.* Lacedæmoniis vſitatum, hoſpiti oſtenſis foribus dicere, οὗτος ἐκ ἐξέρχεται λόγος, id eſt, hac non egredietur ſermo, quod & Lycurgum feciſſe, demandatis filio foribus, teſtis eſt *Eraſmus in Adagiis.*

* Sabbathum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SABBATHVM nihil eſt aliud quam requies. Hebraicè non à Sabbos, quod Bacchum, ſed à שבת Scabathi, ideſt ceſ-
D ſauit, dicitur *Gen.* 2. vbi vulgata editio habet, requieuit. Vnde Sabbathum accipitur pro die ſeptimo cuiuſque hebdomadis, eo quod primo Sabbatho mundi Deus requieuerit ab opere creationis, nouarum ſcilicet ſpecierum, vt quod die ſexto compleuerat. Sumitur tamen Sabbathum latius aliquando pro quouis die ſolemni & feſtiuo; eo quod Sabbathi ſolennitas maxima eſſet, & reliquas ſuæ vocis ambitu inuolueret, vt patet *Leuit. c.* 23. & 24. quomodo nunc etiam explicat quartum Decalogi præceptum, prout obligat Chriſtianos, vbi iubemur Sabbathi diem ſanctificare. Neque enim obligamur ad Sab- E
bathum Iudæorum præcisè: Imò totam hebdomadam hoc nomine vocarunt Hebræi à digniore parte. Hinc Phariſæus, Ieiuno bis in Sabbatho, ideſt, hebdomada, & reliqui dies à Sabbatho nominabantur, vt prima Sabbathi, ideſt, primus dies poſt Sabbathum, qui Dominicus nobis, & ita conſequenter. Videatur *S. Hieron. Epiſt.* 150. *ad Hedibiam q.* 4.

Itaque Sabbathum ceſſationem inuoluit non ab omni omninò re, ſed ab opere, de quo poſteà, & videri poſſent ea quæ dicimus *in Loco de Feſtis diebus.* Græci σαββατισμὸν vocant, hoc eſt, ceſſationem à labore corporis.

ORIGO. ET PRÆCEPTVM.

☞ *Quære Locum de Iudæis. Tit. Iudæorum religioſa Societas, conſiderata reſpectu materiæ. Vbi de illorum Feſtis.* F

Sabbathi origo & inſtitutio ſumitur ex eo quod Deus die ſeptimo ceſſauerit ab opere primæ creationis rerum vniuerſi, ſaltem quoad productionem nouarum ſpecierum: cumque diem tunc commendauerit, & ſanctum eſſe ac ſibi deputatum voluerit, non quidem tunc actu & reipſa, ſed decreto & deſtinatione, vt qui à Moyſe tanquam ſacer, & à Iudæis colendus indiceretur: ſicuti factum fuit *Exod.* 20. vt tenet Beda, Hie- G
ronymus Prado, & alij; Quamuis probabilius æſtimauerim, etiam eo ipſo Deum præcepiſſe coli illum diem ab Adamo & poſteris eius, & ſacro otio tranſigi, potiſſimum recollendo beneficium creationis. Fuit ergo præceptũ Sabbathi diuinum, non naturale, ſeu poſitiuum, ſuámque originem habet ab hoc primo mundi Sabbatho. Hoc interim certum eſt cultum Sabbathi in ſeruitute Ægypti, & à crebra obuia Hebræorum idololatria, fuiſſe obliteratum, adeoque per Moyſem à Deo renouatum & reſtitutum. *Exod. c.* 16. *v.* 23. vbi poſtquam pluerat H
manna feria 6. duplum eius quod decidebat aliis diebus, dixit Deus, Requies Sabbathi ſanctificata eſt Domino cras. q. d. Cras eſt Sabbathum ſanctum, & dicatum ſoli cultui diuino: ideoque quieſcendũ ab omni opere, & aſſerit Philo, Hebræos cum ignorarent à maioribus traditum mundi natalem, quo vniuerſum hoc abſolutum fuiſſet, didiciſſe illum miraculo duplicati manna decidentis feria ſexta.

A Cæterùm perſectum de Sabbatho colendo præceptum datum fuit *Exod.*20. quando inter alia Decalogi præcepta dictũ legimus, Memento vt diem Sabbathi ſanctifices. & *Deut.c.*5. Obſerua diem Sabbathi vt ſanctifices illũ, q.d. obſerua & celebra Sabbathũ quaſi ſanctum, & à reliquis diebus ſeparatum.

CAVSA ET FINIS INSTITVTIONIS.

Gentiles ait *Diodorus in Catena Græcorum Exodi cap.*10. cenſebant, Hebræos in honorem Saturni Sabbathum colere. Diem enim ſeptimum vocant ipſi diem Saturni, ſicut primum vocant diem Solis, ſecundum Lunæ, tertium Martis, &c.

*Seneca teſte S. Auguſt.6.Ciuit.*11. ridet Iudæos quod ſeptimam ætatis & vitæ partem otiando perderent.

Plutarchus lib. 4. *Sympoſ. q.* 5. cenſet, Iudæos in honorem Bacchi, qui Sabbos dictus eſt, Sabbathum celebrare.

*Apion. Apud Ioſeph.lib.*2.*contra eundem*, narrat Iudæos Ægypto exeuntes laboraſſe vlceribus inguinum, quæ Ægyptij Sabbo vocabant, eáque ſeptimo die ceſſaſſe. Ideóque eum diem ab illis Sabbathum eſſe vocatum, ac celebratum. Sed hæc gentilium ſunt commenta & calumniæ.

B *Lactantius lib.*7.*Inſtitut.*14. cenſet Sabbathum dici à ſeptem, quaſi dicas, ſeptimus dies. Verum patet Sabbathum non latinam, ſed Hebræam eſſe vocem, ac ſignificare quietem, à radice שבת *Scabat*, id eſt, quieuit.

Prima igitur origo & cauſa inſtituendi Sabbathi fuit, vt homines Sabbatho opus creationis & beneficium inſtitutæ à Deo naturæ, conditique vniuerſi expenderent. *Geneſ.* 2. *verſ.*3. & 14.

Secunda, vt Hebræi in Sabbatho laborioſæ ſeruitutis Ægyptiacæ, & ab ea liberationis memoriam celebrarent; vnde & pridie Sabbathi egreſſi ſunt de Ægypto.

Tertia, vt Sabbathum dicatum Deo, ſignum eſſet electionis diuinæ, qua Deus Iſraëlem, præ aliis gentibus, ſibi in populum adoptauit. Vnde Sabbatho Iudæi à gentibus ſecernebantur. Hinc *Ouidius* :

Cultáque Iudæo ſeptima ſacra viro.

Quarta, vt Sabbatho, à laboribus totius ſeptimanæ daretur requies ſeruis, ancillis & animalibus, ne nimio labore opprimerentur.

* SOLENNITAS APVD IVDÆOS,
C ## ET AD EAM REQVISITA.

Summa erat Sabbathi ſolennitas præ cæteris feſtis omnibus. Vnde nec cibum in ea parare licebat, vt habetur *Exod.* 16.*v.*29. nec ignem accendere, vt patet *Exodi* 25.*v.*3. quæ tamen in aliis feſtis facere licebat.

Igitur ſanctificatio Sabbathi toties præcepta, non erat alia, quam vacatio ab opere omni, vt patet *Exod.*20.*v.*10. nam colendo hoc modo Sabbathum, vt iuſſerat Deus, vt tacitè profitebantur Hebræi, Deum Creatorem eſſe & largitorem bonorum omnium.

Scribit *Ioſephus lib.*7. *belli* 24. & *Plinius lib.*31. in IVDÆA fluuium eſſe, qui per ſex dies fluat, ſeptimo fluere deſinat, relinquátque alueum ſiccum, ideóque eum Sabbathicum vocari.

Quod ergo Deus præcipit nihil operis fieri in Sabbatho, intelligitur ſeruilis, vti exprimitur in ſimili *Leuit.*23.28. & non neceſſarij: poterant enim Sabbatho iumenta adaquare, ex foſſis extrahere, &c. vti docet Chriſtus *Math.*12.3. & *ſeq.* item ægros curare, vt fecit Chriſtus. Nam vt ait *Tertullianus lib.*4.
D *contra Marcion.* 12. Opus ſalutis & incolumitatis, non eſt opus hominis, ſed Dei. Multò minus vetatur hic opus ſpirituale, quale eſt omnis actio pia & religioſa. Hæc enim Sabbathum decet & ornat.

Vult autem vt non modo omnes Hebræi obſeruent ſolemnitatem Sabbathi, ſed & iumenta ab opere ceſſare mandat, & quemcumque alienigenam ſiue gentilem qui cum eis erat, otium Sabbathi ſeruare, vt colligunt ex *verſu* 15.*c.* 5. *Deut.* Caietanus, & alij.

Etiam in Sabbatho non erat licitum ITER facere. Vt cõſtat *ex cap.*16. *verſ.*29. *Exodi.* Maneat vnuſquiſque apud ſemetipſum, nec egrediatur de loco ſuo die ſeptimo, quod intellige de itinere longo & operoſo. Nam aliquod iter peragere licuiſſe, docet *Lucas in Actis c.*1. cũ dicit monte Oliueti habuiſſe à Ieruſalẽ iter Sabbathi. *Abulenſis in cap.*4.*l.*4.*Reg.q.*32. arbitratur licitũ fuiſſe in Sabbatho mille paſſus eundo, totidémq; redeundo animi gratia, vel pia de cauſa conficere, ſed non ad expedienda negotia. Hoc etiam dicunt Lyranus & Carthuſianus. Syrus interpres hoc loco vertit, qui eſt iuxta crepidinem E
Ieruſalem, & diſtat ab ea circiter ſeptem ſtadia. Cæterum dictæ traditionis origo, cur fas crederetur Sabbatho breue illud ſpacium perficere, cum lex alioqui omne prorſus iter vetare videretur, *Exod.*16. naſci poteſt, ſicut indicat Oecumenius, quoniam Ioſuë per præcones cauit, vt arca procedente, diſtarent ab ea caſtra duûm millium cubitorum interuallo; prætereà debuit licuiſſe indè accedere ad ipſam ipſo quoque Sabbatho.

Gloſſa interlinearis negat ſciri, qua auctoritate in mores inducta ſit Sabbathi per ſpatium aſſignatũ ambulatio: Hunc autem Lyranus magis ad recreationem fuiſſe, quam ad laborem. Vnde etiam Chriſtus, cum Iudæis ex eorum conſuetudine & opinione loquens: Orate, inquit *Matt.*24. ne fiat fuga veſtra hyeme, vel Sabbatho. Illa quidem, quia frigore horrida, lutoſa, & pluuioſa eſt; hoc autem, quia religione prohibebantur Iudæi vltra breue illud ſpatium procedere, & non omninò, vt ſuperſtitiosè ac ridiculè nonnullos ex ipſis exiſtimaſſe, & obſeruaſſe. *Origenes lib.*1.*de Princip.cap.*4. teſtatur.

CVLTVS SABBATHI OBSERVATVS, ET VIOLATORES PVNITI.

☞ *Pete ex loco de Feſtis, & Feſtorum obſeruatione.* F

Olim in SCOTIA Concilio approbante decretum eſt, vt dies Sabbathi à duodecima hora meridiei ſacer eſſet, neque quiſquam res prophanas, quemadmodum feſtis diebus vetitum erat, exerceret: idque campanæ ſono populo indicaretur, ac poſtea ſacris rebus operam darent, concionibus intereſſent, veſperas, quas vocant, audirent, idque vſque in diem lunæ facerent, conſtituta aduerſus contemptores graui multa.
*Hector Boëthius lib.*13.*Hector. Scotorum.*

CVLTVS IVDÆORVM SVPERSTITIOSVS.

Iudæi ſuperſtitiosè coluerunt, & etiam hodie colunt Sabbathum, vt ab omni prorſus opere abſtineãt. Hinc Machabæi olim Sabbato pugnare, & ſe defendere noluerunt, ſed ſuorum ſtrage edocti conſilium & mentem mutarunt. 1. *Match.*2.

Iudæi quoque Chriſtum perſecuti ſunt vſque ad mortem, eo quod Sabbatho ægros curaret.

Ridiculum eſt quod narrat *Volaterranus* 3. *Geogra. de* IVDÆO qui collapſus in cloacam die Sabbathi, noluit ob diei religionem, eo die extrahi: ſequenti verò cauit loci Dominus ne extraheretur, prætexens Dominicæ reuerentiam. De quo ☞ *Vide locum Feſtorum.*

Antiquior alterius veſania recitatur à Syneſio oculato teſte qui mox vt ſol reliquit terrã in Paraſceue, clauo nauis relicto, proſtrauit ſe, ſéque cuiuis calcandum exhibuit, nec ad opus rediit, quamlibet adacto gladio minitarentur ei mortem, quam ſequentis diei dimidium noctis rediret.

Eadem, opinior, nimiâ religione tenebantur illi IVDÆI, quos Pompeium *Strabo lib.*16. ſcribit, captis Hieroſolymis expugnaſſe, cum diem ieiunij obſeruaſſet, quo ceſſabãt ab opere.

Etiam poëtæ Ethnici Iudæis ſuperſtitioſum Sabbathi cultum ſuis carminibus exprobrabant. *Iuuenalis Satyr.*6.

Obſeruent vbi feſta mero (nudo) pede ſabbatha Reges.

Hinc colligitur Iudæos ſacra ſua pedibus nudis peregiſſe, quæ à Tertulliano & Hieron. Nudipedalia appellantur, id quod teſtatur *Ioſephus in hiſt.de Cerenice regina lib.*2.*belli Iudaici.* *Idem poëta Sat.*14.

Quidam ſortiti metuentem ſabbatha patrem.

Et paulò pòſt : G

Sed pater (Moyſes) in cauſa, cui ſeptima quaque fuit lux,
Ignaua, & partem vitæ non attigit vllam.

Superſtitioſam quietis & otij obſeruationẽ perſtringit, vnde Iudæi Chriſtũ accuſabant, quod in Sabbatho cæcum ſanaſſet.

Nec vero operum omnium intermiſſione tantum, ſed etiam ieiuniis ſuperſtitioſis Sabbatha Iudæos coluiſſe Martialis indicat, dum vocat ieiunia Sabbathariorum, id eſt, Iudæorum Sabbathum colentium.

Huius quoque ieiunij meminit *Tranquillus in Auguſto* : Et Curſus inquit, ne Iudæus quidem, mi Tyberi, tam diligenter Sabbathi ieiunium ſeruat, quam hodie ego ſeruaui, qui in balneo demùm poſt horam primam noctis duas buccas manducaui, priuſquam vngi inciperem.

Ieiunij huius hanc Ethnici finxerunt cauſam. MOYSES enim Damaſcena patria antiqua repetita, montem Sinai occupauit, quo ſeptem dierum ieiunio per deſerta Arabiæ cum popu-

A populo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more gentis, Sabbathum, ideſt, diem quietis appellatum in omne æuum ieiunium ſeruauit, & quietem, quoniam illa dies famem eis errorémque finiebat. Sic *Iuſtinus, Tacitus*, & alij veræ antiquitatis ignari tradiderunt: aliter *Moyſes & Ioſephus*.

Lactantius Firm. lib. 4. c. 17. ſcribit à Iudæis iræ atque inuidiæ plenis Chriſtum accuſari, quod legem Dei per Moyſem datam ſolueret, id eſt, quod ſabbathis non vacaret operi ſalutem hominum, quod circumciſionem vetere faceret, quod abſtinentiam ſuillæ carnis auferret.

Perſius Sat. 5. Sabbathi ſimiliter luculentam mentionem facit, hic verbis:

Herodes venere dies — Sabbatha intelligit & alia
vnctaque feneſtrâ, — Iudæorum feſta
Diſpoſita pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Enneamyxon intelligit, id eſt, lucernam nouem lychnorum, quam Iudæi in feneſtella ſub lumina primi diei præcedentis Sabbathum in ipſo limine domus ponebant, quam feneſtram vnctam vocat propter oleum, quod ex lucernis exſudabat. Addit:

Portantes violas, rubrumque amplexa catinum,
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino,
B *Labra moues tacitus (dum oras) recutitaque ſabbatha palles.*

Id eſt, veneraris, colis: perinde ac ſi diceret Iudaica Sabbatha. A Circumciſione enim dicti ſunt Iudæi Recutiti.

Meminit quoque huius ieiunij Strabo, dũ ait POMPEIVM M. Hieroſolymam cepiſſe, obſeruato ieiunij die, dum videlicet Iudæi ab omni opere ceſſarent. Cur autem ieiunium ſabbathi nominetur, cum nefas eſſet Iudæis ſabbathis ieiunare. Nam R. Moyſes Ægyptius expreſſè teſtatur, vetitũ fuiſſe Iudæis ſabbatho ieiunare, nec aliqua afflictione fuiſſe licitum indicere ieiunium Sabbatho tradit, niſi vno caſu tantummodo, cum videlicet ab hoſtibus ciuitas eſſet obſeſſa, pœnamque ait fuiſſe ſtatutam, vt qui ſabbatho ieiunaret, ſequenti etiam die ieiunare deberet: id quod & Iudith exemplum confirmatum fuit, quæ omnibus diebus vitæ ſuæ ieiunabat præter Sabbatha, & Neomenias, & feſta domus Iſraël, de hoc, inquam, *vide Cæſarem Baronium to. 1. Annal. Eccl. in annum Chriſti 34. Tiberij autem Imperatoris 18.*

MVTATIO IN DOMINICAM.

Sabbathi præceptum quatenus diem & tempus aliquod
C Dei cultu publico & externo dandum præcipit, morale eſt & naturale, hoc enim faciendum eſſe dictat lex naturæ: quatenus verò diem ſeptimum, ſiue ſabbathum ad hoc terminat, eoque quieſcere iubet, cæremoniale eſt, ideoque iam in lege noua abolitum. *Ita D. Tho. 2. 2. q. 122. a. 4.*

De mutatione autem ſabbathi in diem Dominicum, cur, quãdo, à quibus ſit facta, diximus in *Loco de Feſtis Chriſtianorum*: vbi etiam nonnullas huius diei prærogatiuas adiecimus.

Cum enim aliqua pars temporis eſſe debeat, quo res diuinæ colantur, cultuſq; Deo debitus tribuatur, rectiſſimè Apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerunt, quem DOMINICVM diem dixere: Nam & *S. Ioannes in Apocalypſi* Dominici diei meminit, & Apoſtolus per vnam ſabbathi, quæ eſt dies Dominicus, vt *S. Chryſoſt. hom. 43. in 1. ad Cor.* interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iam tum in Eccleſia Dominicum diem ſanctum habitum eſſe. *Catech. Conc. Trid. ex Aug. ſer. 251. de temp. & epiſt. 118. ad Ianuar. c. 2. & epiſt. 119. c. 3.*

SACRIFICIVM SABBATHI.

D ☞ *Vide Locum de Sacrificio.*

*SABBATHI VETERIS ALLEGORIA ET SYMBOLVM

SABBATHVM, id eſt, quies Dei, quo ſcilicet Deus ab opere creationis ceſſauit die ſeptimo mundi, Sacramentum fuit, & cauſa legalis & Cæremonialis obſeruationis huius feſti Sabbathi.

Hoc feſtum rurſum allegoricè, typus erat ſabbathi, id eſt quies, qua Chriſtus quieuit in ſepulchro eodem die.

Tropologice verò typus erat ſabbathi noſtri, quo à peccatis ceſſare debemus, de quo *vide Athã. hom. in illud: Omnia mihi tradita ſunt, & S. Hier. in c. 59. Iſaiæ, & S. Greg. l. 11. Regiſtri, epiſt.*

Anagogicè verò ſabbathum typus erat, & cauſa ſabbathi & quietis æternæ in cælis, vti docet S. Paul. *Heb. 4. 3.* nam vt ait ſanctus Ioannes *Apoc. 14. 13.* A modo iam dicit ſpiritus vt requieſcant à laboribus ſuis, opera enim illorũ ſequuntur illos.

Vnde Rupertus hoc præceptum anagogicè ſic exponit, quaſi dicat: Memento vt diem Sabbathi ſanctifices, ideſt, in omnibus operibus tuis Dei retributionem, & requiem æternum paratam attende. E

Significat denique, Sabbathum diem Dominicum, & Feſta Chriſtianorum, quibus ceſſando ab opere, ſeruili, & multo magis ab inhoneſto & turpi, atque vacando pietati, & orationi, Deum colere debemus.

*SABBATIANI ET SABBATARII.

Sabbatius, à quo ſabbatiani hæretici, ex Iudaiſmo ad Chriſtianiſmum conuerſus, & presbyter ordinatus, ſectæ Iudaicæ nihilominus inſeruiebat: eoque in ſcelere Epiſcopatum ambiens, tandem obtinuit, nouitatem interim feſti Paſchatis ſub Valente Imperatore inſtitutam, in vico Phrygiæ Pazo defendere totis nitens viribus: vnde eius ordinator Marcianus, exindè Sabbatij errorem, & ordinationis ſuæ temerariæ culpam agnoſcens, pœnitentia motus, cum gemitu dictitabat, melius ſibi fuiſſe ſuper ſpinas manus impoſuiſſe, quam Sabbatium ordinaſſe presbyterum. Viguit autem ſub Arcadio Cæſare, & Siricio ſummo Romanorum Pontifice, F circa annum Domini 399.

Quomodo verò is illegitimè Epiſcopatum inuaſerit, refert, *Niceph. lib. 14. c. 13.* his verbis: Sabbatius, inquit, ordine atque honore ſuo non contentus, ſed Epiſcopatum affectans, quum non haberet apud quos Epiſcopatum gereret, Nouatianorum Eccleſia diſceſſit, ſub feſti Paſchæ obſeruationis prætextu. Itaque illegitimos conuentus agere incipiens, apud Arcadij forum, cui Xerolophi, hoc eſt, Sicci tumuli cognomen eſt, multum fuit; ibique aggredi facinus auſus eſt, grauiſſimo ſupplicio dignum. Quum enim in quodam frequenti conuentu partem illã Euangelicæ lectionis pronuntiare deberet, quæ dicit: Erat autem dies Iudæorum feſtus, qui dicitur Paſcha: diuinis verbis alia de ſuo attexuit, quæ neque Scriptura, neque auris quæpiam vnquam percepit. Erant autem iſta: Execrandus (inquit) eſt, qui extra azymorum dies Paſcha celebrat. Quod dictum ex eo auditum, & ad multos diuulgatum ad illum ipſum etiam eos, qui ſinceri apud Nouatianos erant, quodammodo rapuit atque pertraxit.

Sabbatarij ſunt huiuſce tempeſtatis hæretici, ſecta Anabaptiſtæ, qui nimirum authore Staphylo de Lutheranorum inter ſe concordia, ſabbathum more Iudæorum colunt: diem Dominicam aſpernantur, ſolúmque Patrem inuocant, Filium G & Spiritum ſanctum videntur negligere. De quibus *Luther. lib. contra Sabbatarios.*

* Saccharum.

DEFINITIO & VARIETAS.

SACCHARVM Græca vox, eſt mel in cannis ſiue in arundinibus collectum, gummi admodum candidum, & fragile. Addit Plinius, dentibus fragile, & nucis auellanæ magnitudine: Vnde colligitur duplex genus Sacchari. Vnum idem cum eo quod hodie habemus, nempe medullam arundinum ſiue cannarum: Alterum ipſa lachryma quæ exſudat inſtar gummi arborei, antequam illæ præcidantur. Certum enim eſt veteres non habuiſſe artem quam poſterioribus ſæculis adinuenit humana induſtria, eliciendi Saccharum ex canna, & illud dealbandi, ac in duritiem illam excoquendi; eum nulla huius rei mentio apud illos extet.*

Vult autem Galenus Saccharum eſſe mellis ſpeciem, eo quod virtute ſolis inſtar mellis concreſcat *l. 7. de ſimp. medic. Facult. c. 1. Dioſcorid. l. 2. c. 7.* Alij ſalem Indicum vocant. H

LOCVS VBI.

Apud veteres Canniferæ & Sacchorariæ Regiones erant Arabia felix, & India; quamuis quod ex hac afferebatur, præſtantius haberetur, teſte *Plin. l. 12. c. 8* Naſcitur & in Ægypto. Cypro, Rhodo, ſed non tã frequens. Quin Galen. *ſupr. c. 101.* dicit, Saccharum quod ex India & Arabia conuehitur, eſſe minus dulce noſtrate; erat autem Galeni tempore admodum rarum & vix notum Saccharum. Hodie adeò vulgare, ex quo FORTVNATÆ Inſulæ quas Canarias vocant, & America detracta fuit; vt viliſſimo pretio apud Belgas, præſertim qui artẽ excoquendi & in candorem condenſandi præ aliis quibuſuis inuenerunt, veneat, ſic vt ne quotidianus cibus abſque Saccharo placeat, etiam apud infimæ ſortis homines.

Vſvs, et Vires.

A De quotidiano vſu in cibo, paulò antè meminimus, qui tamen apud alias & alias nationes variùs. Certè Angli ita in omni obſonio & eſculento Saccharum adhibent, vt extraneis eò diuertentibus nauſeam pariant, cum & vervecinam & bouinam Sacchato condiant. Apud alios Bellariorum duntaxat loco, præſertim ſi fœminæ ad conuiuium vocentur, Saccharū infertur. Dulcia enim effœminatos reddunt, & bilem generant, ideoque vitis indigna, qui cibos melioris ſucci & alimenti præſtantioris ad robur & vires corporis augendas exigunt. Medicis frequens eſt vſus Sacchari, vt cuius facultates Galenus ſuprà, dicit valere ad abſtergendum, deſiccandum, & digerendum.

Experientia docet Sacchato impediri nè è ſtomacho ad cerebrum penetrent vapores deoque præſumptum arcere ebrietatem.

ABVSVS IN CONVIVIIS.
Nempe Apponendo.
Diſtrahendo.

Eò proceſſit hoc tempore luxus in epulis & conuiuiis, vt B menſæ ſecundæ, ita vocant eas quibus bellaria inferuntur; non inſtruantur alio cibo aut cupedris, præterquam quæ ex Saccharo confecta ſint. Ita vt plerunque pretium reliquorum quæ appoſita ante fuerant, excedant, quæ quidem ita diſtrahuntur incōdito & inurbano modo, tanquā ſi victores opulentam vrbem deprædaturi ingrederentur, prætexunt quod vxores, puſiones, agnates vicinos domi habeant quibus impartiant; qui ſi conuiuio interſint, mittunt ad eos prædam, vt eodem marſupio recondant cum ſpoliis quæ & ipſi detulerunt. Si quid forte, quod rarius accidit, niſi in conſortio virorum grauiorum remanſerit, manibus miniſtrorum qui tanquam harpiæ circumſtant, diſcerpendum relinquitur.

Solemne etiam apud pleroſque, quod ſupereſt deprædationi in miniſtrantes proiicere, qui inter ſe luctantur vt colligant & apprehendant, & ita iucundum conuiuantibus ſpectaculum præbent.

Formas Effingendo.

Superat tamen & excedit omnia ſuperiora, quod naturam æmulari etiam hic & præcellere voluerint iſtarum cupediarum amatores: dum è Sacchato haud ſecus quam luto, argilla, C gypſo, nouiplaſtæ maioribus incogniti, quarumnis rerū formas effingunt, vt etiam oculos fallant, qui pro veris paradigmata Saccharata intuentur ea arte fabricata, vt niſi manum & alios ſenſus admoueas, vera arbitreris, & à natura, producta. Hinc menſis illata videmus animalium varia genera, arbores, frutices, hortos, merces, aromata, veſtes. Imo & caſtra aliquando & arces: à conuiuis ligurienda vel auferenda,

---

* Sacerdos
IN GENERE.
Definitio & Etymologia.

Sacerdos Græcè ἱερεὺς à ſacris dictus, & vocatur hoc nomine qui Deo dedicatus eſt ad faciendum ſacrificia. Vnde illud proprium ac maximum illius munus. Ita *Cicer. 4. Acad.* Cum ſacerdotes Deorum vocationem habent, &c. Niſi eum dictum velimus apud ſcriptores Eccleſiaſticos, à ſacra dote, quam primitus à Deo accepit ſtirps Aaronica, è qua ſacerdotes Hebræorum ſumebantur; vt cui Deus præcepit, ne inter fratres ſuos quidpiam poſſiderent, aut partem haberent inter eos: Ego inquit *Num. 18. verſ. 20.* pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſraël. Hoc eſt vt explicatur *Ioſuè c. 13.* ſacrifi-
D cia, victimæ, & oblationes quæ mihi offeruntur, tua ſunt hæreditas, tua dos, & portio. Apud profanos Auctores in vtroque genere vſurpatur, cum gentiles ex vtroque ſexu ſacerdotes habuerint. Hinc *Virg. l. 6 Æneid.*

Deiphobus contra, ne ſaui magna ſacerdos, &c.

Veteres quidam nomine ſacerdotum intelligebant Epiſcopos quod colligere eſt ex libro Ambr. *de dignitate ſacerdotali*. Et Chryſoſt. *libris de ſacerdotio*, quorum vterque de ſolis Epiſcopis ait.

Eſt etiam ſacerdotium ſpirituale iuxta quod omnes Chriſtiani nonnunquam dicuntur ſacerdotes, eo quod hoſtias ſpirituales, nempe opera bona, orationes, & laudes Deo offerant. Sed hæc acceptio impropria eſt, & figurata. Loquitur autem de hoc genere ſacerdotum *Petr. 1. Epiſt. c. 2.* offerentes hoſtias ſpirituales, addit enim ſpirituales, ad diſtinctionem illarum, quæ non ſpiritualiter, hoc eſt myſticè, ſed propriè ſacrificantur. E

* SACERDOTES IN SPECIE.
Primum Legis Natvræ.

In lege naturæ ſacerdotes erant capita familiarum, vt Noë, Abraham: vel ij quos Deus particulatim deſignabat. Primogeniti enim erant & capita familiarum, principes fratrum, & annexum erat iis ius ſacerdotij, antequam illud Leui aut Leuiticæ tribui deferretur. Celebris fuit ſacerdos in hac Lege Melchiſedech, qui Abraham victori occurrit; & in gratiarum actionem Deo panem & vinum obtulit; erat enim ſacerdos Dei altiſſimi. De hac Oblatione vide locum *de Sacerdotio & Euchariſtia*. Quo vero titulo è prioribus Melchiſedech dicendus ſit fuiſſe ſacerdos, non conſtat, cum ipſius ſacrificium figuraſſet ſacrificium Euchariſticum, vt alio loco dicitur.

Legis Mosaicæ, Sive Aaronicæ.

☞ *Vide Locum de Iudæis. Tit. Iudæorum ſocietas religioſa. Item locum de Magiſtratu. Tit. Magiſtratus & Imperij Chriſis, reſpectu dignitatis conſideratæ.*

☞ *Requiratur etiam Locus de Leuitis. Et infrà Locus de ſacerdotio.* F

Legis Gratiæ.

Sacerdotes legis Gratiæ nulli propriè dicendi, niſi qui legitimè ſunt ordinati, vt omnia Concilia, Patres, omniumque Eccleſiarum conſuetudo docet.

INSTITVTIO SACERDOTVM
Legis Gratiæ.

Christvs ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, in nouiſſima cœnā, qua nocte tradebatur, poſtquā corpus ſuum & ſanguinem ſub ſpeciebus panis & vini conſecraſſet, & Apoſtolis præſentibus diſtribuiſſet, eiſdem præcepit dicens: Hoc facite in meam commemorationem, quibus verbis eos ordinauit ſacerdotes, eiſdem iniungens non ſolum vt manducarent & biberent, ſed & conſecrarent ſiue benedicerent, & diſtribuerent. Iuſſit enim vt in ſui memoriam facerent quod eum facere viderint. Et fatetur ipſe Lutherus, iuſſionem hanc referri ad tres actiones quas Chriſtus fecit, videlicet benedicendi, diſtribuendi, & ſumendi. *Lib. de Inſtituend. miniſt. ad Pragen. Caluin. lib. 4. Inſt. c. 15. §. 20. Confeſſio Auguſtan. cap. de Miſſa.* G

Docet autem Damaſus & Anacletus, Chriſtum inſtituiſſe duos ordines ſacerdotum, & Epiſcoporum in Apoſtolis, qui maiores ſacerdotes vocantur, à poteſtate quam exercent in inferiores, atque Eccleſiam ſibi commiſſam: & aliorum inferiorum in LXXII. diſcipulis, præter quos certum eſt nullum ordinem ſacerdotum à Chriſto fuiſſe inſtitutum.

Et ſanè cum Chiſtus pronuntietur & verè ſit ſacerdos, idque in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ratione oblationis in cruce peractæ, & panis ac vini quæ in corpus ſuū & ſanguinem conſecrauit, & à nobis ille receſſerit, ſic vt amplius in ſpecie panis & vini non offerat per ſemetipſum; neceſſarium fuit, vt per miniſtros ſuos officio ſacerdotis fungeretur; æternum enim ſacerdotium comitatur æternum ſacrificium, cum illa adinuicem ſint relatiua.

Svccessio.

Sacerdotes Euangelicæ legis ſuccedunt non Chriſto, cuius miniſtri ſunt Vicarij in ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech; ſed iis quos Chriſtus primum, & quos deinde Apoſtoli à Chriſto ordinati, hac dignitate inſigniuerunt. Neq. ea ſucceſſio derogat vnitati & æternitati ſacerdotij Chriſti, vt vult *Caluinus l. 4. Inſt. c. 18. §. 1. & ſeqq.* quin potius eam aſtruit, ex quo Chriſtus viſibiliter & per ſe non ſacrificat in terris, ac humano more; neceſſarium eſt enim id per miniſtros aut alios ſacerdotes fieri: eoſque Chriſto inferiores, qui cum ſēper viuat, non habet ſucceſſorem qui in eadem dignitate & poteſtate eius locum ſuppleat, quomodo Aaron olim: habere tamen poteſt adminiſtros & myſteriorum ſuorum diſpenſatores. Vt conſtat *Apoſt. ad Epheſ. 4. 1. Corinth. 5.* & iis locis, vbi Chriſtus committit Petro ouile ſuum, aliis in generali facultatem impartit ligandi, ſoluendi, prædicandi, baptizandi, &c.

Et quamuis Sacerdotes ſuccedere dicantur Apoſtolis, tanquam qui primi fuerint à Chriſto inſtituti Sacerdotes, tamen ſimpliciter & abſolutè iis dicendi ſunt ſuccedere Epiſcopi. Quippe in Apoſtolica auctoritate continetur omnis Eccle-

ſiaſtica poteſt: [illegible] enim Apoſtoli primum Chriſtiani, &
A membra Eccleſiæ. Secundò, erant ſacerdotes. Tertiò, ſummi ſacerdotes. Quartò, ſummi non in vno loco, ſed in toto orbe terrarum. Poterant enim vbique prædicare, baptizare, ordinare, leges ferre, punire, &c. ſed hoc vltimum in ſolo Petro fuit ordinarium munus, in cæteris extraordinarium, & quaſi delegatum: & idcirco ſoli Petro ſuccedi videmus, non autem vlli alteri Apoſtolo, in illa ſumma in totum orbem poteſtate. Cætera tria erant omnibus ordinaria. Quare licet omnes Chriſtiani aliquo modo ſuccedant Apoſtolis, quatenus illi fuerunt primi Chriſtiani: & omnes ſacerdotes eiſdem Apoſtolis ſuccedant, quatenus illi fuerunt primi ſummi ſacerdotes: tamen ſoli iſti ſimpliciter illis ſuccedunt, quia ſuccedunt in tota eorum ordinaria auctoritate, in qua ſola ſuccedi poteſt. Idque patet etiam ex praxi, & teſtimonio ſanctorum. Nam ſi quis petat, quis ſuccedat Apoſtolo Iacobo? omnes reſpondebunt, Epiſcopus Hieroſolymæ. Quis Apoſtolo Ioanni? Epiſcopus Epheſinus, & ita de aliis.

Officivm et Potestas.

B Sacerdotis nouæ legis officium circa tria potiſſimum verſatur, videlicet circa diuinorum celebrationem: Eccleſiaſticorum Sacramentorum diſpenſationem, & populi inſtructionem. Ita *S. Thomas in opuſculis.* Præcipuum tamen illius munus eſt ſacrificare, vt conſtat ex *S. Paulo ad Hebræos 5.* omnis Pontifex ex omnibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, id eſt, oblationes primitiarum & aliarum rerum: & ſacrificia, id eſt, victimas, & alia quæ propriè ſacrificantur. Loquitur enim Paulus generaliter de Sacerdotibus tam veteribus, quam nouis.

Sunt etiam a Chriſto conſtituti iudices ſuper terram cum hac poteſtate, vt nemo poſt baptiſmum relapſus, ſine ipſorum ſententia valeat reconciliari, & vt in veteri lege cognitio lepræ corporalis, ita in noua cognitio lepræ ſpiritualis ſiue peccati ad ſacerdotes pertinet: & ad eos, qui ſpiritualiter leproſi ſunt, accedere debent, neque enim iudicium exercere poſſunt illi, niſi de cauſa cognoſcant. Communicauit enim Chriſtus illis ſuas claues, id eſt, veram auctoritatem cum poteſtate ligandi atque ſoluendi illos omnes, qui ſe iiſdem legitimè ſubiecerit. In qua etiam clauium poteſtate continetur, vt quod pœnitentibus opus aliquod pœnale debeant iniungere in ſatisfactionem pro pœna temporali peccato debita.

C Dignitas a Mvnere.

Summa, & prima dignitas Sacerdotum legis Gratiæ conſiſtit in conſecratione corporis & ſanguinis Domini, ad quam adeo eſt neceſſaria legitima ordinatio ſacerdotalis, vt abſque illa nihil agatur. Si quidem Chriſtus dum præcepit hoc facere, ſcilicet quod ipſe fecit, conſecrauerat namque, & diſtribuerat; non aliis præcepit quam Apoſtolis, vt qui eo mandato conſtituebantur ſacerdotes, vt ſupra diximus.

Audiamus hac de re B. Auguſtinum ita in Sacerdotum laudes exſpatiantem, *Comment. ſup. Pſalmos.* O veneranda ſacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in vtero Virginis, Filius Dei incarnatur! ô ſacrum & cœleſte myſteriū, quod per vos Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus operatur! vno eodemque momento idem Deus qui præſidet in cœlis, in manibus veſtris eſt in Sacramento altaris. O venerabilis ſanctitudo manuum! ô [illegible] exercitium! ô verè mundi gaudium! Chriſtus
D tractat Ch[illegible] d eſt, Sacerdos Dei filium, cuius ſunt delitiæ eſſe cum filiis hominum: & quod datum non eſt Angelis, conceſſum eſt homini. Sacerdos enim hoc ineffabile conficit myſterium, & Angeli conficienti ſibi quaſi famuli aſſiſtunt. Super hoc tam inſigni priuilegio ſtupet cœlum, miratur terra, veretur homo, horret infernus, contremiſcit Diabolus, & veneratur quam plurimum Angelica celſitudo.

Etiam ex auctoritate & poteſtate remittendi peccata dignitas elucet, quid enim admirabilius, & magis obſtupeſcendum, quam hominem haberi mortalitati obnoxium, qui tanta ſit potentia, tanta præditus auctoritate, vt ſi accedat alter grauiſſimorum criminum pondere onuſtus, denunciare idem poſſit. Ergo te abſoluo, remitto tibi peccata tua: atque hoc tanta veritate & effectu: vt ſi impedimentum ex rei parte poſitum non ſit, ſtatim illo inſtante quo Sacerdos deſiit, omni reatu, anima abſoluatur, & tanquam particeps Angelicæ puritatis reſplendeſcat, quamuis omni cloaca immundior omni fuiſſet dæmone fœtidior?

Semel dixit Dominus paralytico: Homo, remittuntur tibi peccata tua: & quicumque audierant, tanta offenſione com- E
moti ſunt, vt intra ſe dicerent: Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? in hoc veritati non patebant, quia id facere proprium eſſet Dei.

Hoc porrò munus, hanc poteſtatem licet ſibi propriam ſacerdotibus Deus delegauit; adeò vt fide Chriſti interpoſita, quæcunque illi in terris peccata abſoluerint, abſoluta ſit habiturus in cœlis.

Iiſdem etiam Chriſtus diuitiarum ſuarum, & bonitatis theſauros credidit, vt eos expendant pro ouium ſibi creditarum vtilitate & neceſſitate. Hinc & ſalem terræ eos Chriſtus appellat, quod per illos vniuerſum genus humanum conditur, vt explicat *Gregorius*, & lucem mundi, quod in his errorum tenebris ſint velut candela, non ſub modio, ſed ſuper Eccleſiæ candelabrum conſtituti, vt ingredientes lumen doctrinæ eorundem videant.

S. Ioannes Chryſoſtomus, ſex libros de dignitate Sacerdotis edidit, inque illis multa adfert, quæ digniſſima ſunt, vt à Sacerdotibus altiſſima memoria reponantur. Ex illo ſequentes F
ſententias deprompſimus: Sacerdotium ipſum in terra quidem peragitur, ſed in rerum cœleſtium claſſim ordinemque referendum eſt, atque id quidem meritò. Quippe non mortalis quiſpiam, non Angelus, non alia quæuis creata potentia, ſed Deus ipſe ordinem huiuſmodi diſponit: idcirco neceſſe eſt, Sacerdotem ſic eſſe purum, vt ſi in cœlis ipſis collocatus, inter cœleſtes illas virtutes medius ſtaret: terribilia namque ſunt, atque horrifica, quæ adminiſtrat.

Idem hom. 5. in cap. Iſaiæ. Sacerdotium eſt ipſo regnō maius ac venerabilius. Nam ſi vis vide quantum abſit Rex à Sacerdote, expende modum poteſtatis vtrique traditæ, videbis Sacerdotem multo ſublimius Rege ſedentem. Quanquam enim nobis admirandus videatur thronus regius, ob gemmas affixas & aurum quo cinctus eſt: tamen rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitur, verum Sacerdoti thronus in cœlis collocatus eſt, & de cœleſtibus negotiis pronunciandi habet auctoritatem.

Et homilia 3. ad populum Antiochenum: Habet Sacerdos iuſtitiæ thoracem, habet & loricam veritatis, habet & calceamenta multò honeſtiora ab Euangelio pacis, habet & gladiū, non ex ferro, ſed ſpiritus, habet & coronam capiti impoſitā̄ ſplendidior hæc armatura atque pretioſior eſt: Quamobrem Rex hic dicendus eſt, & multò illo honoratior. Nam ſi de bonis cœleſtibus agatur, Rex ad ſacerdotem, non ſacerdos ad Regem confugere ſolet. Hæc ille. G

De Ambroſio ſcribit *Theodoretus lib. 5. hiſt. cap. 17.* dixiſſe cum Theodoſio: Purpura Imperatores facit, non ſacerdotes.

Idem Ambroſius in lib. de dignitate Sacerdotali. cap. 2. Sacerdotalem poteſtatem Regiæ anteponit. Quod & faciunt *Nazianzenus in orat. ad populum timore perculſum, & Chryſoſtomus hom. 4. in cap. 6. Iſaiæ.*

Illud quoque reipſa docuit S. Martinus cum in conuiuio Imperatoris antepoſuit Presbyterum ſuum Imperatori, vt ſcribit *Sulpitius in eius vita.*

A NOMINIBVS VARIIS, ET EPITHETIS, Sanctorvm.

Dignitatem Sacerdotalem variis nominibus expreſſere viri ſancti. Et quidem *apud Malachiam cap. 2. & in Apocalypſi c. 1. & ſeqq.* vocantur Angeli, tum quod ſint Nuntij cœleſtes, qui doctrinam Chriſti, & Legem Dei populo annuntiant: tum quod Angelicam puritatem eos æmulari conueniat.

Pſalmo 28. Filiorum nomine accenſentur, vbi dicit Dauid: H
Afferte Domino Filij Dei; afferte Domino filios arietum.

Baſilius illuſtre illud Theologicum ſydus, qui maximo in Scripturis explicandis iudicio polluit, in hunc Pſalmum commentatus, primum verſum ſacerdotibus quadrare arbitratur, dicitque rectè Dei filios appellari, quòd iidem ex officio ſacrificant: & tales ſint oportet, qui hoc diuino nomine volunt honorari. Rationem huius ingenio ſuo dignam affert: ſolus enim verus Dei Filius Patri acceptum offerre Sacrificium potuit: ideò enim venit in mundum, quia nullum tale poterat reperiri. Qui ergo ex parte & mandato Filij Dei propitiatorias hoſtias immolabunt, quantum fieri poteſt, ipſi aſſimilari debent; vt eodem nomine & encomio digni habeantur.

A Hoc ipſum *D. Hieronymus* excuſſit ſuper Euangelium, in quo Chriſtus diſcipulos interrogauit: vos autem quem me eſſe dicitis? ſic enim ait S. Doctor: Prudens lector attende, quod ex conſequentibus, textuque ſermonis, Apoſtoli nequaquam homines, ſed Dij appellantur. Cum enim dixiſſet, Quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſtatim ſubiecit: vos autem quem me eſſe dicitis? quaſi diceret: Hominibus, quia homines ſunt, humana opinantibus; vos, qui Dij eſtis, quem me eſſe exiſtimatis?

S. Petrus de Sacerdotibus loquens *cap. 2. Epiſt. 1.* ita ſcribit. Vos autem genus electum, Regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, vt virtutes eius annuntietis, qui vos de tenebris vocauit, in admirabile lumen ſuum. Genus dicit electum, non per carnem, aut ſanguinem, ſed notabilitate ſpiritus & adoptione filiorum Dei, ſimile ei animi munditia & claritate. Regale, inquit, ſacerdotium: Regis enim eſſe oportet, vt in prauas mentis affectiones dominemini, & corporis libidinem reprimatis: vt in omni actu legem impietatis diuinam, & ad rectæ rationis dictamen vitam comparetis, veſtri rectores cum eſtis populo item operibus bonis ad exemplum imperatis. Reges terræ vos appellat, quod terrenas delitias B contemnatis: Reges hominum, quod in illos, Deo tantum ſecundi, ſpiritali vnanimi poteſtate, quæ longè maior eſt ac præſtabilior ea, quam Principes huius mundi in ſubditos gaudent exercere. Quid vltra? ipſi vobis Dæmones parent, & auctoritatem verentur; tanta cum Deo vobis conſtituta eſt neceſſitudo, vt ad nutum veſtrum cœlo delapſus ſuorum ſe ſiſtat manibus Sacerdotum. Vos denique quia regali eminetis ſacerdotio, coronam, quod regni inſigne eſt, in vertice geſtatis.

Sunt quoque mediatores inter Chriſtum & homines, vt qui pro vniuerſo terrarum orbe, vt ait *Chryſoſt. lib. 6. de Sacerdotio* Legati intercedunt, deprecatoreſque ſunt apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modo, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat.

De Aarone loquitur Scriptura, cum ignis concitatã multitudinem corripuiſſet, & ſtragem ederet luctuoſam, accepit ille thuribulum, & hauſto igne de altari miſit incenſum deſuper, & ſtans inter mortuos & viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.

Communi verò nomine appellantur presbyteri tanquam ſeniores, & olim eo etiam Epiſcopi dicebantur. Communiter C tamen ex eadem illa acceptione nomine ſenioris; & πρεσβυτέρω, atque ex inſtitutione ſeptuaginta duorum ſeniorum in veteri teſtamento, quamuis ea nomina communia ſint, aliquando tam Apoſtolis, quam cæteris inferioris ordinis Sacerdotibus eſt *apud Hieronymum in cap. 1. ad Tit. & ep. 85. & in cap. 2. Agg.* (qui *ep. 4. ad Ruſticum* etiam ſenioris vocabulum ait eſſe dignitatis) natum videtur vt noſtri Sacerdotes ab Epiſcopis qui ſuccedunt Apoſtolis, diſtincti, ac tanquam ſeptuaginta duorum diſcipulorum ſucceſſores, ſicut hi ſeptuaginta duobus ſenioribus veteris Teſtamenti reſpondent, & Apoſtoli Aaroni, ac filiis eius atque Leuitis, inde inquam, natum eſt, vt ſeniores, ac Presbyteri nominentur.

Presbyteros autem pro Sacerdotibus minoribus intelligit *Iacobus in epiſtola cap. 5. 14.* volens induci eos, vt orent, & vngant infirmos.

Hos Presbyteros *Anacletus cap. 26. diſtinctione* 84. non propter decrepitam ætãtem (hanc *Auguſtinus in Pſalm. 70. con-* D *cio. 2.* propriè apud Græcos putat γῆρας dici πρεσβεῖον, grauitatem, quæ poſt iuuentutem aduenit) ſed propter ſapientiam nominatos tradit.

* AB HONORE SACERDOTIBVS IMPENSO.

APOPHTHEGMATA ET EXEMPLA ILLORVM, QVI SACERDOTES Honorarunt.

☞ Vide multa in Loco de Eccleſia, Tit Eccleſiaſtici honorati. Vbi de honore exhibito Sacerdotibus. Ac primum de Sacerdotibus Gentilium honore affectis.

Pleni ſunt totius antiquitatis Annales, pleniſſimaque auctoritate ſcriptorum oſtendit *Baronius tom. 1. Annal. ad an. 57. pag. 435.* ab omni gente populóque Sacerdotibus maximos honores decretos fuiſſe. Et quamuis veri Dei agnitione non fruerentur; occulto tamen adflatu, & lumine naturæ aliquam diuinitatem, licèt falſam, cum agnoſcerent, eodem naturali inſtinctu iudicabant, eos qui Deſſent miniſtri, & offerẽdis Sacrificiis deputati, pollere debere omni auctorita- E te omnique probitatis exiſtimatione eſſe digniſſimos.

Strabo lib. 17. Geog. refert, in Æthiopiæ, ſiue Abyſſinorum regno ſumma Sacerdotem poteſtate & imperio valuiſſe: adeo vt penes illum ius eſſet regem regno exuendi; & præficiendi quem dignum ipſius exiſtimaſſet.

Ælianus lib. 14. var. hiſt. cap. 34. idem in more Ægyptiis fuiſſe tradit, additque ſoli Regi ac Sacerdoti vſum purpuræ conceſſum.

Euſebius quoque PERSAS id obſeruaſſe narrat, ſoliſque ſacerdotibus de rebus difficillimis creditum iudicium.

Ioſephus lib. 14. Ant. c. 18. teſtatur in magno illo AREOPAGITARVM conſeſſu, vbi grauiſſimæ quæſtiones decidebantur, iudicandi poteſtatem ſolis Sacerdotibus permiſſam.

Ceſar lib. 6. de bello Gallico, prodit DRVIDAS Sacerdotes apud Gallos olim in ſummo honore fuiſſe, adeoque de controuerſiis publicis priuatiſque conſtituiſſe.

Porro *Ariſtoteles in politicis.* clarè docet inter cætera Reipublicæ munia, quibus illa ſtabilitur, & perenni quadam tranquillitate perfruitura eſt, præcipuam cenſeri Sacerdotij F dignitatem cuius eſt diuina curare, victimas pro omnibus offerre, communemque ſalutem deprecari.

Admiratione ſane dignum eſt, quod recitat *Pierius in Hierogl. lib. 20. c. de noct.* in tanta apud ÆTHIOPES Deorum myſtas habitos æſtimatione; vt cuicumque, licet & Regi, dixiſſet Sacerdos illum Diis iratis vitam trahere; miſer ille mortem ſibi conſciret, ratus magis conducere vita priuari Sacerdotibus obediendo, quam illa frui contradicendo, quod & confirmat *Diodorus Siculus lib. 3. de ant. fabr.*

In GERMANIA, *teſte Tacito*, nulli ſæcularium Iudicum, ne Regi quidem fas fuit, quenquàm morti addiſcere: ſolis verò Sacerdotibus. Perſuadebant ſibi gentes barbaræ (& meritò) tam arduum negotium, quale eſt vitæ humanæ, ad nullum poſſe tribunal ſecurè agitari, quam Sacerdotum, firmiter credentes, quod illi in re tam ſeria ſtatuiſſent, non ſine Diis fore determinatum.

Huc pertinet quod ſenſit COMOEDVS: etiamſi humana nequitia ſe ad quæuis alia ſcelera extenderet, nunquam tamen eo prorumperet audaciæ, vt Sacerdotum ſacroſanctum nomen aut munus violaret. Quis eſt homo, inquit, tantâ confidentiâ, qui Sacerdotem violare audeat? *Plautus in Rudente, act. 3. ſcen. 2.* G

Cicero lib. 2. de legibus, in ſua Republica mirificè extollit honorem Auguribus ſolitum præſtari: qui tantus eſt habitus, vt ſummo iure & auctoritate ſummis præeſſent imperiis & poteſtatibus. Magiſtratu ſe abdicarent, Conſules decernebant: legem tollebant, ſi non iure rogata eſſet nihil denique domi, nihil foris geſtum, ſine eorum aſſenſu poterat cuiquam probari.

Addit *Dion. Halicarnaſ. lib. 2. hiſt. Rom.* Sacerdotes publico ſtipendio alitos.

Plutarchus in Problematibus refert, Sacerdotes Romanos ad iuſiurandum à Iudice compelli nefas fuiſſe. Sed cum in re grauiſſima eorum requirebant teſtimonium, abſque Sacramento teſtabantur; quod Sacerdotalis officij dignitas tantam nudis verbis, quantam cæterorum iuramentum, fidem poſtularet.

Qui non paucis gentibus, ad regiæ dignitatis ſplendorem atque auctoritatem confirmandam conſuetudine ac le- H ge cautus fuerit, ne Rex haberetur, qui non eſſet & Sacerdos, quinimò nèmini Regem eſſe licebat, niſi Sacerdotibus cæteris præemineret religione & ſapientiâ. Quod vſu tenuiſſe Ægyptios auctor eſt *Plato, libro. 16. de regno*, & ideo *Ambroſio teſte ſermone 18. in Pſalm.* 118. inter alias peregrinas nationes, quas ille ſuſcepit, fuit potiſſima, quia in Ægyptum delatus eſt, vitæ geſtorúmque Moyſis, & eorum, quæ ad Dei legem & Prophetarum doctrinam facerent, certus redderetur. Verba eius ſunt, Plato eruditionis gratiâ profectus eſt in Ægyptum, vt Moyſi geſta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret. Inter alia autem didicit, apud Ægyptios non licere Regem abſque Sacerdotio imperare. Quinimo ſi ex alio genere quiſpiam vſurparet regnum, cogebatur ſtatim ſacris initiari, vt ſimul Rex eſſet & Sacerdos. Hanc legem & ipſe tulit in ea ciuitate, quam finxit, cum mores optimos, & optimum Reipublicæ ſtatum exquireret.

Ob hanc etiam cauſam magnus ille Mercurius Ægyptius ſe Triſmegiſtum nominauit, quo titulo tripliciter eſſe magnum innuit, magnum ſcilicet Sapientem, magnum Regem, magnum Sacerdotem.

XENOPHON inſuper generatim omnes Reges Lacedæmonios etiam Sacerdotes fuiſſe aſſerit.

Idipſum primi Romanorum Reges, ac poſt Imperatores, obſeruarunt, vt notat *Iſidorus lib.7. Etymol. cap.12. & refert. in C.Cleros 21 diſt.*

Regem NVMAM, primum apud Romanos Sacerdotem creatum eſſe commemorat *Dion. Halicarn. lib.2.*

GALBA quoque Imperator Sacerdos fuit. *Suetonius in Galba.* Denique quàm diſertè Poëta 3. *Æneidos.*

Rex Anio, Rex idem hominum Phœbique Sacerdos

De mẽſa Iezabelis Reginæ comediſſe quadringentos Lucorum Sacerdotes, conſtat *lib.3. Reg. c.18. v.19.*

QVANTO HONORE IIDEM GENTILES VEROS AFFECERINT SACERDOTES, EX S. SCRIPTVRA, ET HISTORIIS.

In Geneſi cap.47. patet, graſſante ſeptem annos fame Ægyptiaca, cum frumenta nulla excreſcerent, cum ſeri nec arari terra poſſet, tanta omnes penuria conſtrictos, vt pani comparando, hæreditatibus cunctiſque opibus ſe exuerent. Hoc miſero tempore poſſeſſionibus & agris Sacerdotum nihil detractum eſt, adeo vt non ſolum ſuis non cederent, nec tributo aut vectigalibus grauarentur, verum illis ipſis tanquam genti diuinis obſequiis deuotæ, & quæ communi bono inuigilaret, è regalibus horreis neceſſaria victui vltro delata ſunt.

Simile legimus 1. *Eſdra 7. verſ.2.* ab ARTAXERXE Perſarum potentiſſimo Monarcha, licet veri Dei cognitione illuſtratus non eſſet, tanto Sacerdotes honore præuentos, vt, præterquã quòd ipſe Regia indulgentia omnes Leuitas, ac Sacerdotes manumiſiſſet, in itinere commeatu publico præſtiterit ſecuritatem. Inſuper argento & auro, quod Babylone conueherent, ſacrificia rurſus procurarent, cõceſſit: diſtrictè inhibens, ne quis miniſtrorum aut Prætorum eò procederet confidentiæ, vt ſerui Dei altiſſimi portoria, tributa aut huiuſmodi vexationes imponere præſumeret.

Porrò cum IOSEPHO totius Ægypti gubernacula tanquã primo à Rege delata eſſent, edixit Pharao, vt illum omnes fixo genu colerent, nihilque ſine eius moderamine ageretur: Quin aureo ipſum torque, inſtar Velleris aurati, de collo pẽdente, annuloque regio donauit. His omnibus vxorem filiam Potifar Sacerdotis Heliopoleos ſuperinduxit. *Geneſ.41.* Vnde collige, quantæ ſit auctoritatis officium Sacerdotale, cum Rex illi filiam coniunxerit Sacerdotis, quem ampliſſimæ præfecerat dignitati. Non deſunt tamen auctores graues, qui negent illum Sacerdotali munere functum fuiſſe, ſed tantum nomine tenus, vt maiori exiſtimatione polleret, & regio ſanguini ſplendorem quendam adiiceret.

Hinc etiam *S. Gregorius Papa, lib.4. Regiſt. ep.75.* & refert *in C. Sacer. 11. quæſt.1.* ſcribens Imperatori MAVRITIO, eidem hac ratione impietatem exprobrauit: quod ipſe, cum Chriſtianus eſſet, negarit Sacerdotibus honorem quem Gentiles falſorum deorum Myſtis detuliſſent, verba eius ſunt: Ante tempora Conſtantini in Rep. Principes fuerunt, qui Deum verum neſcientes deos ligneos, lapideos colebant: & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, ſi Chriſtianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignatur honorare, dum pagani honorem impendere Sacerdotibus nouerunt, qui diis ligneis & lapideis ſeruiebant?

Eodem inuehitur zelo in Chriſtianos *Ioannes Chryſoſtomus hom.65. in Geneſ.* Ne ſimus, inquit deteriores infidelibus: qui propter errorem idolorum ſuorum, adhuc tantum cultum exhibent eorum Sacerdotibus: ſed quantum diſtant error & veritas, tantum diſtant illorum & Dei Sacerdotes.

SACERDOTES LEGIS NATVRÆ HONORATI.

Sacerdotalem dignitatem tantæ fuiſſe exiſtimationis docet hiſtoria ſacra *Geneſis*, vt neceſſario maiorem natu ſequeretur, adeóque illuſtrium familiarum primogeniti Sacerdotes eſſent, & hanc præcipuam eſſe prærogatiuam, qua ius primatus natalitij, ſeu primogenituræ, ſibi vendicarent.

Hanc dicunt fuiſſe excellentiam, quam Eſaü germano ſuo Iacob pro lentis edulio diuendidit: quem idcirco Apoſtolus profanum vocat, quod dignitate ſua ceſſerit ob tam vile pretium, nec poſtea pactum reſciderit: Abiit paruipendens, quod primogenita vendidiſſet. ☞ *Vide Locum Primogeniturum.*

Cæterum veſtem qua Iacob Rebecca operuit, affirmatit *S. Iſidorus in Geneſ.35. & Eucherius lib.2. in Geneſ. cap.48.* fuiſſe Sacerdotalem, qua ſolum vtebantur dum ſolemnem aliquem actum Sacerdotio adnexum exercerent: quales ſunt ſacrificia offerre, & vltimam à patre benedictionem accipere: Proinde dicit Scriptura fuiſſe veſtem hanc admodum pretioſam, & ſolitam aſſeruari in loco odorifero; quod tanto in pretio debeant haberi ornamenta, quibus diuina myſteria peraguntur. Vnde etiam Iſaac grato veſtium odore, & fragrantia allectus maiori affectu benedictionem impertiuit.

HONOR SACERDOTIBVS IN LEGE SCRIPTVRÆ EXHIBITVS.

Exactæ legis naturalis ætate, Deus ſibi gentem elegit, cui certam viuendi normam præſcriberet. Præ cæteris igitur Sacerdotes inſtituens, eos ſacras ceremonias, omnemque cultum edocuit, præcepitque, vt omnes illorum colerent auctoritatem, imperium iuſſáque amplecterentur.

In primis mandauit Moyſi iſti miniſterio AARON, vt quatuor eiuſdem filios deſignaret, qui induerentur veſtibus ſacerdotalibus; aureo hyacintho, purpura, cocco bis tincto, byſſo adornatis. Etenim tam artificioſa erat hæc textura, tamque admiranda operis polymiti varietas, vt nullos hodie reperias phrygiones aut ſegmentarios qui non dicam exæquare, ſed nec ex parte imitari poſſent.

Omnem hunc exquiſitiſſimum ornatum adhiberi voluit Deus, vt Sacerdotum maior eſſet dignitas & reuerentia: Facies veſtem ſanctam Aaron, in gloriam & decorem.

Ad eundem finem multis cæremoniis Sacerdos creabatur, vt pluribus in Exodo & Leuitico capitulis videre eſt. In omnibus planè voluit ſacerdotes à plebe eſſe ſegregatos. Populũ cenſeri impetrabat: ac tribũ, inquit, Leui, noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filiis Iſraël: ſed conſtitue eos ſuper Tabernaculi miniſterium. Omnis autem populus ſupra viginti annos, Sacerdotes & Leuitæ vnum poſt menſem cenſebantur. Etenim cùm terram Promiſſionis inter ſe filij Iſraël diuiderent, noluit vt cum populo acciperet partem tribus Leui, neque certa hæreditate frueretur, quia ipſe eorum eſſet portio, illoſque fouere geſtiebat. Eruntque Leuitæ mei, & ego hæreditas eorum. Scilicet non conuenit Sacerdotem terrenis impediri, aut negotiis futilibus intricari. Filiis ergo dedi omnes decimas Iſraëlis in poſſeſſionem, pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Quippe, vt diuinum cultum, cæremoniaſque, & victimam procurent, cæteros tanquam vectigales fecit & tributarios, atque agricolas, qui ſeminarent, meterent, & de terræ frugibus eos ſuſtentarent.

Benè id aduertit *S. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. de Sacer. & Philo lib. de Sacerdot. honor.* ita diſertis verbis: Ex his rebus liquet iuxta legis iudicium, Sacerdotes æquiparari honore, ac maieſtate Regibus: ſiquidem illis tanquam Principibus conferri tributa imperat.

Regibus quoque & Principibus mandauit omnem reuerentiam obſeruantiamque Sacerdotibus deferre, patet *Num.27.* vbi cum vellet Deus IOSVE toti populo Ducem præficere; Moyſen tamen admonuit, à Ioſue ſacerdotem in ſummo honore eſſe habendum, ait enim: Tolle Ioſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus, qui ſtabit coram Eleazaro Sacerdote. Pro hoc, ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominũ. Ac ſi dicat: Quamuis in populo futurus ſit Princeps, cunctique eius imperium amplecti debeant, ſacerdotem tamen ſibi agnoſcat ſuperiorem; adeò vt horum, quæ decernet in plebem prius a ſacerdote conſilium quærat: qui ex diuina voluntate quid facto opus, reſpondebit.

In Deuteronomio item præcipit, vt Duci legitimè creatò legis diuinæ traderetur exſcriptum, ad cuius mentem omnes vitæ ſuæ dirigeret actiones, & plebi æquitatis iura adminiſtraret. Hunc gradum excellentiæ conſtituit Deus, cum Iſraëlitis mandauit, vt ſi lis aliqua occurreret decidenda, ad ſacerdotem appellarent, quodque ille ſecundum fas & æquum iudicaſſet, omnibus probaretur. Quod ſi res adferetur prorſus ambigua; ſententia ſacerdotis pro certiſſima veritate haberetur, adeò, vt quicunque hoc iudicium pertinax

tinax auderet contemnere,capite lueret, in pœnā ſibi,cæteris in exemplum. Audi Textum: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris,& iudiciū intra portas tuas videris verba variari,ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, venieſque ad Sacerdotes Leuitici generis, quæreſque ab eis,qui iudicabunt tibi iudicij veritatem,& facies quodcumque dixerint , ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram , nec ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio:morietur homo ille,& auferes malum de Iſraël , cunctóſque populus audiens timebit,vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.*Deuter.* 17.

Argumentum quoque excellentiæ eſt,quod Sacerdotibus præcepit,vt caput nemini quamuis clara ſtirpe aperirent,quod videlicet in ſummo dignitatis faſtigio collocati,nulli mortalium deferre hac ratione deberent.

Num. 18. hortatur , vt memores ſui muneris in omnibus ſuam auctoritatem tueantur:Tu autem & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum, & omnia quæ ad cultum Altaris pertinent & intra velum ſunt , per ſacerdotes adminiſtrabuntur; ſi quis extraneorum acceſſerit,occidetur.

Prodigij porrò iſtius quo Iordanus retentus eſt, & portæ aquarum apertæ ſunt,vt populus omnis tranſgrederetur,ſacerdotes miniſtros Deus elegit: qui pedes in extremo aquarum tinxerunt,quaſi tranſire vellent, vt videretur fluuius curſum ſuum ſacerdotibus ſtitiſſe : atque ita procedentes in medio aquæ ſteterunt accincti , donec omnis populus arentem alueum tranſiſſet : ipsiſque exeuntibus ſequebantur vndarum montes repreſſi, reuerſique in alueum ſuum tota crepidine fluxerunt.

Præcepit quoque Dominus Iosve, vt duodecim viros per ſingulas tribus eligeret,qui è loco,in quo conſtiterant ſacerdotes, duodecim lapides aſſumerent, vt in monumentum admirandæ Dei potentiæ poſteritati erigerentur. Vbi & hoc aduerte.Primates totius gentis electos eſſe, qui humeris ſuis attollerent lapides, quos pedibus ſacerdotum calcatos conſtabat.

Voluit & altero portento Deus Sacerdotibus debitum honorem & obſeruantiam aſſerere. Vt quorum opera vſus,muros Iericho abſque omni bellicarū machinarum impulſu ſolo proſterneret,quos eos tubis ac buccinis arietinis clangendo funditus diruerunt. Idque ſuffecit vt potentiſſima ac munitiſſima ciuitas in Iſraëlitarum tranſiret poteſtatem.

Ob quæ tanta exiſtimatione officium Sacerdotale cultum eſt,vt frequentes in ſacris literis , vbi ſermo de Principibus ac Regibus habetur, reperias illos, etſi reaptè non eſſent, Sacerdotes appellatos.

2. *Reg.*8. vbi recenſentur omnes Principes domus Dauid, & munera quibus fungebantur addūtur:Filij autem Dauid ſacerdotes erant.Et certum eſt reipſa non fuiſſe tales,cū eſſent de tribu Iuda,in qua,Apoſtolo teſte,nullus poterat ſacerdotio fungi:atque inde idem ille probat Chriſtum non potuiſſe ſacerdotem eſſe ſecundum Ordinem Aaron. Atqui huic loco conformiter loquendo, neceſſe eſt affirmare,quod ſacerdotis nomen perſonas denotet primarias & regales.

Dicitur quoque 2.*Reg.* 20. Iram Iairiten Dauidis ſacerdotem eſſe, & conſtat officio non fuiſſe, cum ſic ante nominentur Sadoch & Abiatar ſacerdotes:ſed tantum ſignificatur inter Regis amicos primum tenuiſſe locum, & quod reliquis Iudicibus prælatus eſſet,ſacerdotem appellatum.

Similiter accipe quod habetur 3. *Reg. cap.*4. de Zabvd filio Nathan , illum ſacerdotem eſſe , familiarem, & quo priuato Rex Salomon vteretur.

Prædicta robur accipient ab his quæ de Ozia referuntur : Cùm is anno ætatis ſexto decimo regnare cœpiſſet,tanta præfuit felicitate, vt inſignes aliquot ab hoſte victorias reportarit, plurimas vrbes arceſque extruxerit , inque tantā excreuerit poteſtatem,vt exercitum trecentorum ſeptem millium cenſuerit,quibus ipſe arma diſtribuit , & ſtipendia numerauit; tam denique proſperis bello ac pace ſucceſſibus vſus ſit, vt nomen eius per exteras gentes longè latéque vagaretur. Ad tantum honoris culmen euectus cùm eſſet,Eleuatum eſt inquit Scriptura,cor eius in interitum ſuum : adeo vt miro faſtu alteram ſibi voluerit vendicare dignitatem, nempe ſacerdotalibus indutus infulis,thuribulo accepto ingreſſus ſit Sanctuarium(quod fas ſoli ſacerdoti) vt adoleret. Sed ſua fretum potentia Azarias Pontifex ab incepto conatus eſt deterrere:Non eſt inquit,tui Officij,Ozia , vt adoleas incenſum : ſed ſacerdotum , qui conſecrati ſunt ad huiuſcemodi miniſterium:egredere de Sanctuario. Reluctantem Regem lepra inuaſit,quæ & ipſum reuocauit à temeritate, manſitque infectus ad vitæ finem:adeò vt Ionathan filio regnum cedere, & e populo eiectus , campeſtrem caſam inhabitare coactus ſit.

Hinc intellige,in quanta fuerit id temporis æſtimatione dignitas Sacerdotalis : quandoquidem,vt regni ſui gloriam redderet clariorem,ea ſe Ioſias præſumpſerit adornare de quo eleganter *Chryſoſtomus hom.*5.*de verb. Iſai. à medio illius, & hom.*5.*è princip.tom.*..

Huic peccato ſimile fuit Savlis offerentis Sacrificium , qui tardante Samuele ſe excuſauit , dicens:Neceſſitate compulſus obtuli ſacrificium. Ob hoc ſcelus tanta eum vindicta Dominus eſt perſecutus,vt & regno & vita exuerit , non obſtante quod multis lachrymis Samuel reatum deprecaretur.

Eadē fuit temeritas Core,Dathan,& Abiram,eorumq; aſſeclarum:qui inuidia ardebant ob Sacerdotij honorem Aaron & filiis delatum:cumque Leuitæ eſſent,ſibi illum aſſerere nitebantur:quam præſumptionem ſic vltus eſt Deus , vt ſpectante omni Iſrael terra abſorbuerit viuos,& infernus cruciandos deuorarit.

Cognitum eſt etiam,quam pœnam Mariæ inflixerit Deus, quod fratri ſuo murmurando derogaſſet,quæ tanta fuit , vt licet Moyſes pro ea enixè ſupplicaret,lepra tamen infecta ſit, & diebus ſeptem extra caſtra gemuerit , cæterorum communione priuata.

Maximas ſanè pœnas, quas Devs de Iſraëlitis in deſerto ſumpſit,ſeditiones illæ aduerſus Moyſen & Aarō acciuerunt: quippe Sacerdotibus illatam iniuriam promptiſſimè ſemper vltus eſt,quamuis patienter alia crimina ferre videretur, in illa tamen vindex inexſpectatus animaduertit.

Aliæ plurimæ leguntur in ſacris literis correptiones,quibus eos,qui Sacerdotibus debitum honorem negarunt , apprehendit, Quod ſcelus quantum ipſi diſpliceat, conqueritur *Oſeas cap.*4.vbi exaggerans magnitudinem peccatorum,quæ Iſraëlitæ in idolorum cultu commiſerant , eos comparat his, qui Sacerdotes nulla reuerentia obedientiâque dignantur : Populus,inquit,tuus,ſicut hi qui contradicunt Sacerdoti.

*Exod.cap.*17. Homo quicunque fuerit in ſuperbia,vt non exaudiat Sacerdotem aut Iudicem,quicunque fuerit in diebus illis;morietur homo ille,& omnis populus timebit eum,cum audierit.

Cum Phinees,heroico facinore ſe nobilitaſſet , quo zelo Dei impulſus,pugione transfixit Zambri Iſraëlitam auſum concūbere cum Madianito ſcorto,in graue totius populi ſcādalum, manifeſtamque diuinæ Maieſtatis iniuriam:vt oſtenderet Dominus, quam gratus ſibi hic vindictæ furor extitiſſet,ſuam ipſe iram mitigauit , premiumque ſtatuit vltori , dicens.Erit tam ipſi quam ſemini eius,pactum Sacerdotij ſempiternum : quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſrael.

SACERDOTES NOVÆ LEGIS QVANTVM HONORATI.

☞ *Vide Loco de Eccleſia ſupra citato.*

Christvs ipſe ſummus Sacerdos & Rex Regum , cum noſtra tectus carne inter homines verſaretur, poteſtatem Sacerdotibus,quam habebant,non derogauit,ſed eandem agnoſcens leproſos à ſe mundatos ad illos remiſit, vt pro munere ſuo ipſi definirent,ſani eſſent,necne tum etiam vt reciperent oblationes,quas lex præſcribebat.

Quinetiā aliquos ſanare ſtatim cum nollet,eos ad Sacerdotes miſit,qui in itinere à lepra mundati ſunt,vt viderentur ob promptam obedientiam,qua ſe offerre Sacerdotibus non tardabant,ſanitati priſtinæ reſtituti. Id conſtat in decem leproſis, quos propè Caſtellum Samariæ obuios habuit.Et quod magis mirandum,cum ſciret Chriſtus Sacerdotes eſſe hypocriſi infectos,ſimonia deprauatos,auaritia ardētes, ſuperbia inflatos pleriumque vitiorum contagione pollutos;præcepit tamen populo,vt eos honoraret,& quæ prædicarent exequenda perficeret.Omnia quæ dixerint vobis,ſeruate,& facite:ſecundum opera verò eorum nolite facere.

His adde quæ ſupra de officio & poteſtate Sacerdotum legis Gratiæ per Chriſtum illis communicata dicta ſunt.

Expen-

A *Expenduntur ceremoniæ & circumſtantiæ quibus Chriſtus creauit primos Sacerdotes, vt ex iis maior dignitas Sacerdotum eluceſcat.*

Præ omnibus, quæ Sacerdotij excellentiam declarare poſſint, nihil mihi tam aptum videtur, quàm ponere ob oculos ritus, & ceremonias, quibus Chriſtus Dominus primos inſtituit Sacerdotes.

Porrò prætermittam temporis & loci adiuncta, quamuis & in illis, quod examine dignum ſit reperias.

Quoad tempus quidem, Paſcha erat ſolenniſſimum, & quale antea nunquam celebratum eſt: nam priſcis ſæculis in ænigmate & figura acta ſunt, quæ tunc reipſa Deus & homo impleuit: Erat etiam vitæ Chriſti ſupremus dies (pridie quàm pateretur) quo nimirum grauiſſima negotia homines componunt, & quo maximè in ſuos caritas eluceſcit. Huc reſpiciens Euangeliſta ait: Cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et vt ſignificaret eorum præcellentiam, quæ acturus eſſet, ſic Diſcipulos feruens amore allocutus eſt: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar.

Locus ſuâ conſideratione non caret: Chriſtus enim cum
B Apoſtolos ad paupertatem voluntariam hortatus eſſet, & ad illam ſuo præiiſſet exemplò, vt primùm ſacros Ordines conferret, apparari voluit cœnaculum magnum ſtratum. Etenim traditione dicimus, calicem in quo ſanguinem ſuum Dominus conſecrauit, ditiſſimum fuiſſe, ex vno lapide precioſo effictum & inauratum: qui adhuc hodie Valentiæ aſſeruatur. Patena verò, quæ corpus conſecratum excepit, è ſimili materia fabrefacta (vt refertur) Genuæ nonnunquam videnda proponitur.

Sed & idem ipſe Dominus cui omnia Pater in manus dederat, ſurrexit à cœna & poſuit veſtimenta ſua. *Ioan.* 13. Lauitque pedes eorum quibus ſacerdotij collaturus erat dignitatem: declarans ſe illos adſciſcere amicos & arbitros ſuorum ſecretorum. Iiſque ceremoniis impletis, ſacratiſſimum ſui corporis & ſanguinis myſterium, ipſis præſentibus, inſtituit, diſpenſauit, docuit, & vt ipſi poſt diſceſſum ſuum idem diſpenſarent, docerent, facerent, præcepit dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Quæ omnia ſanè ſacerdotalis muneris & Ordinis dignitatem mirificè augent.

SACERDOTES HONORATI
A VIRIS SANCTIS

C Narrat de Magno ANTONIO *Athanaſius in eius vita*, licet ille tot tantiſque virtutum omnium ornamentis excultus eſſet, vt longè latéque facta ſanctitatis eius peruagante ipſi Cæſares ſuis illum literis ſalutarent: licet animantia bruta ſeſe eius voluntati ſubderent, & dæmonibus tam metuendus foret atque terribilis, vt multi ab illis agitati inuocato Antonij nomine liberarentur; talis tantuſque Patriarcha adeò Sacerdotes reuerebatur, vt demiſſo corporis habitu ſacras illas manus oſcularetur, & ſupplex benedictionem reciperet.

Glorioſa virgo CATHARINA Senenſis, cùm Sacerdotem incedentem vidiſſet, terræ, quam calcauerat oſculum imprimebat. *Antoninus 3. part. hiſt. tit. 29. cap.* 14.

De S. FRANCISCO ait *D. Bonauentura in eius vita*, illum tam intenſo honore ſacerdotibus detuliſſe; vt ad ſacerdotij dignitatem ſuſcipiendam nunquam potuerit adduci. ☞ *Vide Eccleſiaſtici honorati*, & infrà. *Exempla eorum qui ſacerdotium refugerunt.*

AB IMPERATORIBVS, REGIBVS.

D ☞ *Vide eundem locum, & infra Tit. ſequenti.*

☞ *Sacerdotum in genere contemptus, impietas in eoſdem. Latè adducatur ex loco de impietate, Hæreticis, Crudelitate, Martyrio.*

SARCERDOTII SVSCEPTIO.
MIRACVLA NONNVLLA CIRCA EANDEM FACTA.

Cùm aliquando EPHRÆM Syrus, tum Diaconus, viſendi gratia veniſſet ad Baſilium Magnum, dixit ei: Pater ſumme honorandè, vnam abs te depoſco gratiam, & hanc mihi annuas velim. Ad quem Baſilius: Iube, & dic, quæ videntur tibi: multa enim tibi debeo, ac maximè propter tui ad me aduentus laborem, quem ſumpſiſti. Et Ephræm ad ipſum: Noui, ſancte Pater, quòd quæcunque popoſceris à Deo, præbebit tibi. Cupio autem, vt pro me roges ipſum, vt loqui queam Græcè. Cui Magnus Baſilius: Rem poſtulaſti, quæ meas excedit vires; ſed quia bona cum fiducia, ac in fide petis, veni Pater venerabiliſſime, & deprecemur ambo Dominum: potens eſt enim Deus facere voluntatem tuam. Scriptum eſt enim: Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſaluos faciet eos. Et orantibus illis ad plurimas horas, ac tandem ab oratione ſurgentibus, ait Magnus Baſilius: Cur Domine Ephræm, non accipis ſacram ordinationem ſacerdotij: quæ conuenit tibi? Cui Ephræm per interpretem: Quia inquit, peccator ſum, & reſponſum eſt ei à Magno Baſilio: Vtinam & ego talis peccator eſſem: Dixitque ad eum: Flectamus genua, & cùm humi eſſent proſtrati, impoſuit manus ſanctas Ephræm magnus Pontifex: recitanſque orationem Diaconi; dicit ad ipſum: Iube nos ſurgere. Atque tunc ſoluta & illuſtrata eius lingua, dixit ſanctus Ephræm Græco ſermone: Σῶσον, ἐλέησον, ἀνάστησον, ϗ διαφύλαξον ἡμᾶς τῇ χάριτι. id eſt: Salua, miſerere, reſuſcita, & tuere nos Deus tua gratia, & impleta eſt Scriptura: Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Loquente ergo ipſo, & de veſtigio Græcè, omnes eadem hora glorificarunt Deum, qui omnia poteſt, & exaudit preces timentium ipſum. *Amphiloch. Icon. Epiſc. in vita eius.* E

B. RVPERTVS Monachus, qui poſteà Abbas Tuitienſis fuit, hoc de ſeipſo, bonus vtique teſtis, ita commemorat, *Rupert. lib. 12. in Math.* Cùm à ſuperioribus ſuis vrgeretur, vt ſacris initiaretur, & ille conſtanter indignitatis ſuæ conſcientia recuſaret accidiſſe ſibi nocturnum viſum, quo planè intellexerit, Deo auctore id fieri. Viſum enim eſſe ſibi videre altare, quoddam, & in eo imaginem Saluatoris crucifixi viuentis, & oculos apertos in ſe defigentis, cuius adſpectu totus incenſus, cū amplexum eius ardentiſſimè expeteret; ſed ab altaris crepidine, quod magnum, & altum erat, prohiberetur; ſenſiſſe ſe tamen à Domino interno inſtinctu inuitari, quare cùm acceſſiſſet, medio altari ſciſſo, viam ad Dominum patuiſſe, tumque ſe fidenter eum tenuiſſe, atque arctiſſimè amplexū, oſculatúmque eſſe; ipſum autem Saluatorem, quo profundiùs oſcula admitteret, diuinum os ſuum apertum, & hiens præbuiſſe; ſimul etiam factum eſſe, vt inter eos amplexus, tum diuino amore maiorem in modum inflammaretur, tum etiam ſacerdotij, quod antea fugiebat, deſiderium ſibi inſpirari ſenſerit, quod, ſimul ac illuxit, cum ſuo Abbati indicaſſet, paulò pòſt cum omnium gaudio exequutum eſſe. *Plat. libro 1. capite 37. de bono ſtat. Religioſ.*

Conſilium habuerunt inter ſe ſeniores Patres, & omnes Monachi habitatores in eremo Scythiæ, & conſenſerunt, vt B. ISAAC, Presbyter eis ordinaretur in Eccleſia, quæ in ipſa eremo ſita eſt, vbi conuenit die & hora ſtatuta multitudo Monachorū, qui in illa eremo conuerſantur. Audiens autem ſuprà dictus Abbas Iſaac huiuſmodi Concilium, fugit in Ægyptum & abſcondit ſe in quodam agro inter fruteta, arbitratus ſe indignum eſſe honore Presbyterij. Quàm plurimi autem fratrū ſequebantur, vt comprehenderent eum. Cùm autē applicuiſſent ad veſperam in eodem agro fatigati de itinere (erat enim nox) dimiſerunt aſellum, qui eis ſumptus portabat in locum, vbi dictus Abbas latitabat. Cúmque illuxiſſet dies, requirentes monachi aſellum peruenerunt ad eundem locum, vbi ſenior ſe occultauerat, & admirantes valde diſpenſationem diuinam, comprehendentes ligare, & conſtringere eum voluerunt: & ita perducere. Venerabilis autem ſenior non permiſit, dicens: Iam non poſſum contradicere vobis, quia forſitan voluntas Dei eſt, vt licet indignus ſuſcipiam ordinem Presbyterij. *Ex Vit. Pat. 2. §. 21.* G

EREMITA quidam, vt ex Annalibus Hannóniæ conſtat; ad Diaconatus ordinem iam prouectus, cœpit poſtmodum penſiculatius profundiùſque diſcutere, num ad dignitatis ſacerdotalis gradum idoneus eſſet: metuebat enim ſe impatem: proinde ad orationem confugit, imploraturus Domini Dei noſtri opem, vt pro ſua clementia & bonitate dignaretur inſpirare, quid pro maiore ſui nominis gloria, & animæ ſuæ ſalute ſibi faciendum eſſet. Et ſic oranti apparuit venuſtiſſima facie vir candida veſte amictus, baculum in forma Crucis manu geſtans; quem affatur in hunc modum: Chariſſime Frater ita dubius es: hunc tibi trado baculum in ſignum ſacerdotij ſuſcipiendi. Iſtud autem pro certo habeas, quod quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, &c. His dictis diſparuit, & vir ſanctus acquieuit. *Ex lib. Annotation. Hannon. cap.* 139. H

Pompeio COLVMNÆ bellicæ laudis, quàm ſacræ dignitatis auidiori, & obſtinato animo ſacerdotales honores (ad quos eum patruus Proſper hortabatur) repudianti, per quietem ap-

parent

paruit Hieron. Pater, minaci, & ſeuera fronte, acribus itidem A caſtigans verbis, & dextra quatiens flagellum, cum ſcilicèt nudum vehementiſſimè percuſſurus, ni exemplò propinquiorum iuſſis obtemperaret, atque vt in fatis eſſet, ſacris initiaretur. Itaque Pompeius poſt multos æſtus fluctuantis animi cum paterno oſtento, & patruorum imperiis parendum foret, valdè mœſtus, & reluctante quidem genio protonotarius creatur, ſuperinductáque lintea ſtriatæ ſtola apud Ioannem Cardinalem patruum familiæ magiſter eſt effectus. *Iouius in eius vita*

EXEMPLA EORVM QVI SACERDOTES ORDINARE REFVGERVNT.

B. Franciscvs Fratrum Minorum anteſignanus, cùm eſſet Diaconus, ita afficiebatur erga auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, tantáque illud reuerentia proſequebatur, vt nè indignè celebrando contaminaret, ſemper hæſerit, num eam dignitatem aſſumeret; licèt ab aliis non parum impelleretur, ac adeò vrgeretur, vt effugiendi modum vlterius non inueniret. Ad arma itaque ſpiritualia conſueta confugit, hoc eſt, ad orationem, qua petiit à Domino ea de re conſilium. Quo facto, miſſus eſt Angelus ad eum cum phiala lucida in manu limpidiſſimo liquore plena, atque ita dixit: Vide, Franciſce; quicunque vult fieri Sacerdos, & Sacramenta adminiſtrare, ita purus B eſſe debet in anima, ſicut liquor iſte. Poſt quæ verba, noluit vnquã poſteà fieri ſacerdos, quia tantam animæ ſuæ puritatem non putauit: maximi interim faciens Diaconi dignitatem, quippe quæ ad ſacerdotalem proximè accedat. *Ex 1. lib. Chron. S. Franciſ. p. 1. c. 41. vel ſecundum aliam edit. cap. 52.*

S. Marcvs, non Euangeliſta, ſed Anachoreta, pollicem ſibi abſcidit, ne fieret Sacerdos, quod mirandum potius, quàm imitandum. Ita ſimiliter Sacerdotium detrectauit S. Anton. S. Hilarion, & plurima Monachorum millia; adeò vt è multis Ægypti Cœnobiis, ne vnus quidem Monachus inueniretur, qui eſſet Sacerdos, vt patet *ex vitis Patrum.*

Apophthegmata.

Illorum qui Sacerdotes nouæ Legis honore affecerunt.

Auxit iterum Sacerdotibus debitum honorem ſuo dicto Franciscvs, qui de Sacerdotali honore & Sanctorum gloria verba faciens, dixiſſe fertur: Si qui Sanctorum, in terram è cœlo lapſo, & Sacerdoti occurrerem: huius primum manus exoſcularer, ac dein, Sancto reuerentiam exhiberem, plus debere ſe ſignificans ei, quo miniſtrante Chriſtum acciperet, C quàm illi, qui præſens cum Chriſto regnaret. *Marul. lib. 3. Beyerlinck in Apoph. Chriſt.*

Conſiderabat quàm ſancta res eſſet S. Ioannes Chrysostomvs, ideóque Sanctuarij aditu arcebat eos, qui iuxta legum Eccleſiaſticarum præſcriptum vitam inſtituere negligerent, inquiens; Non eſt æquum ſacerdotali honore fulgere eos qui vitam eorum, qui verè ſunt Sacerdotes, non imitantur. *Theodor. lib. 5 Hiſtor. Eccleſ. c. 28.*

Iter inſtituerat ad terram ſanctam Gvntheros Epiſcopus Pabenbergenſis, cúmque impeteretur à Barbaro quodam, vt erat ſeueræ grauitatis, inuaſorem pugno à ſe reiecit in ſolum, adiiciens: Sic Barbaros pœnas dare conuenit, ſi impuras manus in Chriſti Sacerdotes inferre conentur. Ita olim *Plautus*:

Quis homo eſt tanta confidentia
Qui Sacerdotem audeat violare? &c.
At malo cum magno ſuo herclè fecit.

D *Herueldenſ. de Geſt. Germ. Beyerlinck ſuprà.*

Constantinvs M. quos non honores Sacerdotio deferri voluit, & ſanxit: vtpote qui lege cauerit, ſacerdotem præ Rege aut quouis Principe honorari. Dicebat autem: In illis Chriſtum honoramus, qui eius vicem in terris gerunt. Præclarè *Ouid. lib. 1. de Ponto.*

Vaticinor, moneóque locum date ſacra ferenti:
Non mihi, ſed magno poſcitur ille Deo.

Gratian. diſt. 10.

Nec minori elogio dignum quod de Eodem ſequitur. Audierat in Nicæna Synodo accuſationes, quibus ſe inuicem Sacerdotes criminabantur: eáſque ad ſe delatas, in ſinum repoſuit, & Vulcano conſecrauit, dicens: Sacerdotum iudiciũ Deo reſeruo: qui velut numina, ad homines regendos, ab ipſo hic in terris ſunt conſtituti. *Egnat. lib. 1. c. 1. ex Euſeb. Beyerl. ſup.*

☞ *Vide Locum, Eccleſiaſtici honorati.*

SACERDOTVM CONTEMPTVS.

☞ *Vide eodem Loco, Pœna contemnentium Eccleſiaſticos.*

* SACERDOTVM VITA QVALIS ESSE CONVENIAT. E

EX COLLATIONE SACERDOTVM VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

Cùm Sacerdotium nouæ Legis tanto excellentius ſit illo priore in lege veteri, quanto ſacrificium noſtrum, illorum ſacrificia & victimas dignitate excedit: æquiſſimum cenſuerunt SS. Patres, vt conditiones in ſacerdotibus veteribus à Deo requiſitæ, etiam à noſtris ſtudioſè aſſumantur, & in eos ſecundùm myſticum ſenſum transferantur. Proſequitur hoc argumentum *S. Hieron. epiſt. ad Fabiolam, & Greg. in Paſtor. lib. 2. c. 2. & lib. 1. Regiſtri c. 24.*

Primò itaque præcepit Deus, vt è duodecim tribubus filiorum Iſraël, vna Leui eligeretur, quæ à plebe diſiuncta cultus diuini miniſteria ſubiret. Eo tempore ſeparauit tribum Leui vt portaret Arcam fœderis Domini. *Deut. 10.*

Hinc elicitur vna conditio, qua multum Sacerdotibus noſtris neceſſaria à populo ſeparatio probetur: id eſt, vt nullis popularibus cogitationibus intenti, nullis intricati cupiditatum impedimentis, excellentiorem quandam vitæ rationem perſequantur. Hoc enim per ſegregationem intelligi ſic declarat. *Ambroſius*: Vides in ſacerdote nihil plebeium requiri, F nihil populare, nihil commune cum ſtudio, atque vſu, & moribus multitudinis: ſobriam à turbis grauitatem, ſeriam vitam, ſingulare pondus, dignitas ſibi vendicat ſacerdotalis. Quomodo enim poteſt obſeruari à populo, qui nihil habet ſeparatum à populo, diſpar à multitudine? Quod enim in te miretur, ſi ſua in te recognoſcat? ſi nihil in te aſpiciat, quod vltra ſe inueniat? ſi quæ in ſe erubeſcit, in te, quem reuerendum arbitratur, offendit? ſupergrediamur igitur plebeias opiniones, ac vulgaris ſemitæ ſolum declinemus. *Lib. 1. epiſt. ad Irenæum Pythag.*

Eandem doctrinam de ſacerdotum digna & ſancta ſupra plebem conuerſatione confirmat mirificè *Concilium Trident. in proœmio Seſſ. 14. cuius Tit. eſt. Quod Clerici laicos in vita, ſicut in officio præcedant.* Vbi inter cætera hoc commendatur: Moneant Epiſcopi ſuos Clericos, vt conuerſatione, ſermone, ſcientia, Dei populo præeant, memores eius quod ſcriptum eſt: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Habet deinde multa Concilium, digna quæ memoria repetantur, vt ſecundùm hæc vitæ ſuæ inſtituant actiones. G

Multa ſanè in lege veteri requirebat Deus ab iis, quos ad Sacerdotium vocabat, vt conſtat *Leuit. 21. & 22.* vbi multæ exiguntur cõditiones. Inter cæteras verò hæ *c. 21.* Homo de ſemine Aaron, qui habuerit maculam, non offeret hoſtias Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius: ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi paruo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede vel manu, ſi gibboſus, ſi lippus ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiẽ, ſi impetiginem in corpore, vel hernioſus. Et ſicut certum eſt, quantum ad ſenſum literalem, legem hanc exoleuiſſe & plures defectus ibidem enumeratos paruo fore impedimento, quo minus aliquis nunc initiaretur; ita conſtanter dicendum per minutiſſimorum defectuum expreſſionem, Deum ſignificaſſe, eum, qui futurus eſſet ſacerdos, vitæ innocentia, & ſingulari mentis puritate excellere debere: nec in illo reperiri poſſe vel minimam morum deformitatem, quæ exoſum eſſet reddituras, ita commentatur *S. Hieron. & S. Gregor. vbi ſuprà aliíque.*

Itaque Theologicè hæc omnia exponit *S. Greg. 1. p. Paſt. c. vlt. & ex eo Rodulphus.* H Cæcus eſt, qui tenebris præſentis vitæ preſſus, quo greſſum operis porrigat neſcit: claudus, qui videt quidem; ſed infirmitatem mentis quæ videt, perfectè implere non valet: naſo eſt paruo, cui parua eſt diſcretio. Vnde *Cantic. 7.* dicitur. Naſus tuus ſicut turris quæ eſt in Libano: quia S. Eccleſia, quæ ex ſingulis cauſis tentamenta prodeant, per diſcretionem conſpicit, & ventura virorum bella ex alto deprehendit: naſus grandis & tortus eſt, diſcretionis ſubtilitas immoderata, quæ dum plusquam decet excreuerit, actionis ſuæ rectitudinem ipſa confundit. Eſt fracto pede vel manu, qui bonorum operum exors vocat, *S. Cyril. lib. 2. de Adoratione*, non integrè ad probas actiones graditur, ſed opus Dei facit imperfectè & negligenter, ſic enim habet: Gibboſus eſt quem terrena ſollicitudo deprimit, ne vnquam ſuperna reſpiciat: Lippus eſt, cuius ſenſum & mentem natura exacuit, ſed cõuerſationis prauitas confundit: Albuginem habet, qui candorem iuſtitiæ vel ſapientiæ ſibi tribuens, à Luce ſupernæ cognitio-

A gnitionis ſe per arrogantiam excludit: iugem habet ſcabiem, cui carnis petulantia dominantur: impetiginem cui auaritia: Herniosus eſt, qui in abditis, id eſt, in mente pondus turpitudinis geſtat. *Ita & Theodor. q. 30. & Cyrill. lib. 3. de erat*

EX COLLATIONE VESTIMENTORVM.

Porrò præceperat olim inſuper Deus, vt Sacerdos ad ſuum munus rite decenterque obeundum ornamentis diuinis, pretioſis & affabrè factis vteretur, quæ quidem præter ſenſum literalem multa myſteria in ſe recondunt, potiſſimũ virtutes internas & ſpirituales, quibus Sacerdotẽ decet exornari. Veſtimenta etenim Sacerdotis, ait *S. Gregorius vbi ſupra*, quid aliud quam recta opera virtutum debemus accipere? Propheta atteſtante, qui ait: Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.

Conformiter huic doctrinæ & Spiritus ſancti intento, enucleatius paulò veſtimentorum illorum myſticam declarationem referemus.

Primò igitur ordinariis ſe veſtibus Sacerdos exuebat: vt intelligatur Dei miniſtro opus eſſe deponere ſecundum priſtinam conuerſationem, veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renouari autem ſpiritu mentis ſuæ, & induere nouum hominem, qui ſecundùm Deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, & ex quo fuerit initiatus B longè diuerſam vitam ſibi eſſe ducendam exiſtimate. Inde veſtiebatur tunica longa & candida, quam Albam vocamus, & hæc ſignificat ſacerdotem debere obtinere integritatem, & vitæ innocentiam, quam puer habuerit, in cuius ſignum ei in Baptiſmo dictum eſt: Accipe veſtem candidam & immaculatam innocentiæ, quam præferas ante tribunal Chriſti. Eiuſmodi etiam verba proferuntur, cùm, vbi Sacerdos inſtituitur, ſacerdotali veſtimento donatur, vt memor ſit virtutis ſtudio congenitam tunc puritatem quotidie magis, ac magis efflorescere debere. Deſuper hac, pallio ſuperhumerali induebatur mirabili opere intertexto. Vt detur intelligi non ſufficere ſi probus æſtimetur & integer, ſed præter hoc requiri totius virtutis ornamenta, quæ natiuum quaſi colorem addito ſplendore accedant. Hæc tunica tota erat Hyacinthina, id eſt, colore cœleſti, & in talos vſque propendens, minimè dubium quin id ſibi velit, vt virtus Sacerdotis non ſit plebeiorũ inſtar, ſed heroicorũ, & quaſi cœleſtis, quæ Diuorũ in cœlis commorantium æmuletur munditiam, exprimat ſanctitatem: vt nõ terræ, ſed cœli incola, non homo, ſed Angelus æſtimetur, quod eſſe Diſcipulos, cum Sacerdotes inſtituiſſet, dixit Chriſtus: Vos de hoc modo non eſtis. C *Ioan. 15.*

Ex huius Tunicæ, quæ cærulea erat, fimbrii dependebant tintinnabula de auro puriſſimo, quæ ex mente S. Hieron. erant ſeptuaginta duo, & hæ inter malo granata in extrema parte tunicæ per gyrum. Quod innuere videtur, non eſſe ſatis, ſi vita Sacerdotis in ſeſe incorrupta ſit, ſed debere illam illuſtri ſuo lumine intuentium in ſe perſtringere aciem, & opere, verbo ac motu omni ita afficere, vt illi virtutem qua ſtupent, imitari ocyus conentur: ſic enim animi pulchritudinem foris promicare neceſſe eſt, & ex oculis, vultuque, toto denique corpore coruſcantes quaſi ſanctimoniæ radios emitti, vt velut campanæ ſono omnes ad pietatem inuitentur, nec paſſus debet figi, qui non ad virtutem erudiat, & rectæ alicuius affectionis inſtituat tractationem, vt quoties greſſum fixerit, toties de diuinis ſermonem habuiſſe videatur: & in marginem vſque veſtimentorum decet planè, vt integritatis circumferat teſtimonia: nihil denique in membris omnibus ſit, quantumuis appareat humile, quod non à ſanctitate compoſitum quiuis fateatur.

D Super his duabus tunicis, Superhumerali decorabatur, veſte breui quidem, ſed quæ alias ſumptu & valore ſuperaret: nam facta fuit de auro, hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & biſſo retorta opere polymitario, mirabili arte & textura, variorum colorum ſpecies fundens, qui quatuor elementorum ſimilitudinem quandã referebant. Hinc colligunt Doctores, in iſto ſuperhumerali totius mundi ſignificationem incluſam: vt intelligat Sacerdos, illum tanquam Atlantis alicuius humeris ſuſtinendum eſſe, eamq; proinde ſanctimoniam requiri, quæ & ſibi, & proximis poſſit ſufficere, vt intelligat, inquam, omnium hominum ſcelera & neceſſitates ſibi eſſe portandas, ac cum Sacrificio litabit, tanquam cauſidico, pro omnium reatu veniam rogandam eſſe, & promulgandam.

Confectum eſt præterea rationale, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, quadrangulum duplex, menſuræ palmi, factæque ſunt catenulæ ſibi inuicẽ cohærentes de auro puriſſimo. Poſitique ſunt in Rationali Lapides duodecim pretioſiſſimi, in quibus ſculpta erant nomina duodecim tribuum Iſraël, ſinguli per nomina ſingulorum. Parati ſunt & duo lapides onychini, adſtricti & incluſi auro, & ſculpti arte gemmaria, ſinguli ſex nominibus filiorum Iſraël, poſitique ſunt in lateribus ſuperhumeralis in monumentum filiorum Iſraël. Hic nouerit Sacerdos humeris ſuis ſuſtinendas eſſe omnes fratrum moleſtias, & difficultates, ac quantumuis moleſti ac graues ſint, æſtimandos eſſe pro vnicenibus, nec tantum humeris geſtandos, ſed & pectoribus infigendos eſſe, & ipſis medullis præferendos, vt ſic eos ament atque miſerentur. E

Hæc omnia catenis ex auro fabrefactis nectebantur, quo ſignificetur charitatem eſſe, quæ reliquarum virtutum cuſtos ſit & ornamentum.

Præter hæc, quæ attulimus, in Sacerdotum ornamentis aliud quiddam ad rem faciens deprehendo: præcepit enim Deus, *Exod.* 28. vt facerent Tiaram Sacerdoti, & illi aſtringerent laminam ſacræ venerationis de auro puriſſimo, ſcriberentque in ea opere gemmario, Sanctum Domino, hoc eſt, nomen Tetragrammaton, & adiunxit: Erit lamina in fronte Sacerdotis, vt placatus ſit ei Dominus. Docetur hîc F qualiter Sacerdoti viuendum ſit, nempe ſanctum ſe eſſe Domino operibus oſtendat, ita vitam comparet, vt quilibet diuino illum cultui eſſe conſecratum fateatur, vt nulla creatura minimam in eo partem ſibi vendicet, vt dici poſſit homo Dei, cuius imbiberit ſpiritum, cuius proinde ſe tanquam poſſeſſoris voluntati ſubiiciat. Atque hoc nomen in Iaddo Pontifice ſiue ſummo Sacerdote veneratus fuit Alexander Magnus, dum Hieroſolymam vaſtaturus cum exercitu venit. De quo *Ioſephus lib.* 11. *Antiq. cap.* 7.

EX SACRIFICII RATIONE SACERDOTIBVS ASSIGNATA

Denique ex Sacrificij parte quæ Sacerdoti obtingebat olim *Leuit. cap.* 7. iuxta multorum PP. ſententiam, commendantur virtutes & animi bona, quibus illum deceat exornari. Vnde præcepit, vt daretur pectuſculum & armus dexter hoſtiarum, armum etenim habere debet, ideſt, fortiter ad omnem patientiam erudiri, neque vlla calamitate à virtutis curriculo inflecti aut retardari. Pectus verò, ideſt, zelum & animos, vt G peccatores à vitiorum turpitudine deterreat, integritatis pulchritudinem commendet. Brachium autem ſiue armum fortitudinis obtineat, ideſt, bonorum operum ſtudiis inuictam ſibi vindicet probitatem: ille autem dexter ſit, vt quiuis intelligat, omnes Sacerdotis motus ac operationes debere eſſe à lege Dei ac rectæ rationis impulſu: nec iis ſiniſtrum quid aut reprehenſione dignum poſſe inueniri. Addit præterea textus, Armum illum, præterquam quod dexter ſit, debere eſſe armum eleuationis & ſeparationis, quia nimirum eius opera non tantum recta eſſe oportet, verum etiam excellentiam quandam & altitudinem præ ſe ferre, ita vt plebeiorum communia exercitia longè poſt ſe relinquant. Pectuſculum item ſit conſecratum, nec enim in pectore Sacerdotis deſideria ſedeant & affectus, qui non ad ſanctimoniæ & religionis incrementa excitentur.

EX DEI MANDATO.

Superiora omnia Deus concludens, ait *Leuit. c.* 21. Sint ergo Sancti, quia & ego Sanctus ſum, Dominus qui ſanctifico vos. Et iterum *ibidem*: Sancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen eius: incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerent, & ideo ſancti erunt.

Sanctum, dicit *Chryſoſtomus hom.* 17 *ſup. epiſt. ad Heb.* non H ſola mandatio peccatorum facit, ſed quædam eminentia & excellentia magna virtutum, præſentia Spiritus, & bonorum operum opulentia.

Cur autem Deus Sacerdotes eſſe ſanctos iubeat, rationes multæ ſunt. Primo, quia ipſi in terris Dei perſonam repræſentant. Dei ergo ſanctitatem in ſe exprimere, & referre debent; hoc eſt enim quod ait Deus *Leuit.* 10. Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Hacque de cauſa ſummus Sacerdos in tiarã ſcriptum geſtat: Sanctum Domino. Hinc & Deus ipſe ait, *Pſal.* 131. *v.* 16. Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt.

Secundò, quia ſacerdotes comparantur Angelis, imò officio eos ſuperant, nec enim Angelus poteſt peccata condonare aut conſecrare corpus Chriſti, vti poſſunt ſacerdotes nouæ legis

legis:Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam,& legem requirent ex ore eius : quia Angelus Domini exercituum eſt.
A
Tertiò, quia ipſi alios omnes ſanctificare debent: Vos eſtis ſal terræ & lux mundi:ait Chriſtus. Vnde *S.Dionyſius* docet Sacerdotes debere eſſe inſtar cryſtalli pellucidi , & radiantis in quod radij ſolis incidentes,in cætera quæ vicina ſũt refunduntur.Et S.Chryſ.ait,Sacerdotem ceteris tanta virtute præſtare debere,vt ſit quaſi homo inter bruta,quaſi vir inter pueros,imo quaſi Angelus inter homines.*S.Hilar.& Gregor.*aſſerunt, Sacerdotes debere eſſe ſatores æternitatis.

Quartò,quia ipſi mediatores ſunt inter Deum & homines ideoque populi peccata comedunt,& conſumunt. Hinc olim Sacerdos acturus cum Deo,nomina 12.tribuum in Rationali geſtabat, cum *Vrim & Tummim*, ideſt, doctrina & veritate, merito ergo eis dicitur:Vos genus electum , regale ſacerdotium,gens ſacta, populus acquiſitionis .

Quintò,quia eorum munia ſunt ſanctiſſima,ſcilicet baptizare,à peccatis abſoluere, ſacrificare,cõſecrare,inungere,&c. Quadripartitum,ait *Bernard.in ſentent.*eſt officium ſacerdotale:primò,viuam carnem immolare, quod Leuiticum eſt. ſecundò,virtutum chariſmata Deo offerre, quod eſt incendere B aromata,& filiorum Aaron eſt:tertiò, cum feruore martyrij cælum intrare , quod eſt introire cum ſanguine Sancta Sanctorum;quarto,gratiæ & precum vota cœlo tranſmittere,quod eſt panem & vinum Deo offerre.

Sanctiſſima eſt caro & humanitas Chriſti quam Sacerdotes ore conſecrant, manibus tãgunt,oculis aſpiciunt,licet velatam, ſpeciebus panis & vini. Vnde *S.Chryſ. homil.60.ad populum*,ſic infert : Quo igitur non oportet eſſe puriorem tali fruentem ſacrificio ? quo ſolari radio non ſplendidiorem manum,carnem hanc diuidentem?os quod igne ſpiritali repletur? linguam quæ tremendo nimis ſanguine , rubeſcit.

Atque hinc eſt,quod viri ſancti Sacerdotium,quaſi eo indigni tantopere refugerint, cuius rei exẽpla ſupra producuntur.

Sextò quia propria Sacerdotis dos eſt ſanctitas,inde enim dicitur Sacerdos,quaſi ſacer & ſanctus : ſecundò quia ſancta conſecratione Deo conſecratus & ſanctificatus eſt:tertiò quia cæteri laici,& profani ſunt,ipſe verò ſanctus eſt,& quaſi diuinus,quem tangere & violare non licet: hinc rurſum ſanctus, C ideſt,integer & illibatus ab omni vitio, præſertim libidinis & gulæ,ſit oportet.Sanctitas enim ait *S.Dion.*eſt ab omni inquinatione libera,incontaminatiſſima,& perfectiſſima puritas.

Etiam Ethnici in ſacerdotibus ſuis eandem puritatem tam internam,quam externam requirebant. Teſtis eſt *Tibullus* qui ita canit :

Vos quoque abeſſe procul iubeo, diſcedite ab aris ,
Queis tulit heſterna gaudia nocte Venus.
Caſta placent Superis , pura cum veſte venite ,
Et manibus puris ſumite fontis aquam ,

Similiter *Stat.3. & Sil.3.*

Procul hinc , procul ite nocentes :
Si cui corde nefas tacitum , feſſique ſenectus
Longa patris ſi quis pulſata conſcius vnquam
Matris, & inferna rigidum timet Æacon vrna ,
D *Inſontes caſtoſque voco.*

SACERDOTVM PVRITAS MIRACVLIS PROBATA.

Ioannes Moſchus in Prato Spirituali,c.150. narrat.Epiſcopum Rumeliæ celebrantem coram Agapito Papa,cum ſiſteret,eo quod de more non videret Spiritum ſanctum in hoſtiam viſibiliter deſcendere,rogatum ab Agapito moræ cauſam, reſpondiſſe : Diaconum qui flabellum tenet, remouere ab altari.Eo remoto,ſolita ſigna apparuerunt , ipſéque Sacrificium perfecit.Ecce Diaconi improbitas retardauit ſacrificium tam ſancti Epiſcopi.

Idem S. CHRYSOSTOMO contigiſſe ob Diaconum conijcientem oculos in mulierem narrat. *Metaphraſtes in vita S.Chryſ.* Hanc ergo Herniam fugiant Chriſtiani.

B.Macarius narrauit Palladio,vt ipſe ait *in Lauſiac.c. 20.* ſe obſeruaſſe tempore communionis,ſe MARCO exercitatori nunquam dediſſe oblationem,ſed ei Angelum dediſſe ex ara: ſolum autem ſe vidiſſe digitum manus eius qui dabat.

S.ONVPHRIVS in eremo ſingulis ſeptimanis Euchariſtiam ex manibus Angelorum percipiebat : indeque tam cœleſtis & Angelicus euaſit,vt patet ex eius vita.

IMPVRITAS PVNITA.

Gregorius Turon.lib.5.Hiſt.Franc.c.5. Cum per mortẽ,inquit, Sylueſtri, ſedes Eccleſiæ Lingonicæ vacaret , Lingonenſes [illegible] flagitantes PAPPOLVM,qui quondam Archidiaconus [illegible] ſtodunenſis fuerat, accipiunt : qui multa,vt aſſerunt [illegible] iniqua,quæ à nobis prætermittuntur,ne detractores fratrum eſſe videamur:tamen qualem habuerit exitum non omittam Anno octauo Epiſcopatus ſui,dũ Diœceſes ac villas Eccleſiæ circumiret,quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci,cui ita:Quid tu inquit,hic Pappole? quid ſedem meam polluis ? & quid Eccleſiam peruadis & quid oues mihi creditas ſic diſpergis ? cede loco,relinque ſedem , abſcede longius à regione.Et hæc dicens,virgam quam habebat in manu pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans , dum cogitat quid hoc eſſet,fixe in loco illo defigitur ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potumque, & mortem iam ſibi proximam præſtolatur. Quid plura ? Tertia die cum ſanguinem ore proiiceret, expirauit. Exinde elatus Longinas eſt ſepultus.

*Petrus Damianus Oſtienſ.Epiſc.in epiſt.ad Hildebrand. Papam tom.3.Bibl.SS.Patrum.*Illud nunc,ait,ad memoriam redit quod in Beneuentana olim vrbe conſtitutum me audire contigit. Princeps eiuſdem ciuitatis Presbyterũ ſanctæ conuerF ſationis virũ,& in diuinis officiis,ac præcipuè in ſolennitate Miſſarum indeſinenter aſſiduum excolebat : qui cum quotidie ſacris myſterij reuerenter inſiſteret, Angelus Domini ex conſuetudine veniebat,& vidente Principe Sacramentum Dominici corporis ex offerẽtis manibus aſſumebat.Sed ô criminalis vitæ huius lubrica & incerta conditio!nam qui Angelicis fruebatur obſequiis,in fœdæ luxuriæ voraginem repente prolapſus eſt.Quid plura?Peragendi myſterij ſacri tempus aduenit conſuetudine foris exigente Presbyter cõpellitur,ſed grauiter intus conſcientia remordente torquetur:ornatur,accedit,trepidat,palpitat,tamen offerre præſumit.Iam ecce Angelus, vt aſſuetus fuerat,venit,& inſpectante Principe ſpongiam infectam aqua ſuper caput illius expreſſit,omneſque ſordes atque ſqualores,quos ex corpore illius ante contraxerat, membris eius omnibus iterum ſuperfudit.Hoc viſo Princeps admiratus obſtupuit , Presbyterumque ſemotis omnibus ſecreto conuenit.Inquiſitus itaque Presbyter,ſin qui aliqui diſcriminis adG miſiſſet,primo quidem perhorreſcens,facinus abnegat;deinde malè ſibi conſcius,ac Principis auctoritate compulſus,tandem corruiſſe ſe nocte præterita in quandam eiuſdem Principis cubiculariam confitetur.

*Idem in Epiſt.ad Taurinenſem Epiſc. & ex eo Baron 2. an. Chriſti 1057.*Cum STEPHANVS Papa,qui zeli Phinees æmulabatur ardorem,omnes Clericos Romæ,qui poſt interdictũ Papæ Leonis incontinentes extiterant , de conuentu Clericorum,& Eccleſiæ præcepiſſet exire ; vt quanquam relictis fœminis pœnitentiæ ſe lamenta corrigerent,tamen quia ſancto viro inobedientes fuerant,& de ſacrario ad tempus exirẽt & celebrandæ Miſſæ licentiam de cætero non ſperarent.Iuxta canonicam B.Cæciliæ trans Tiberim conſtitutam,presbyter habitabat,qui nec fœminam vllo modo quieſcebat abiicere, nec vnquam poterat hæc ſtatuta,niſi vana prorſus & friuola iudicare.Quadam itaque die dum incolumis , vegetus ac robuſtus exiſteret,veſpertinis horis ad quieſcendum ſe in lecto H compoſuit , ſed repentina diuinæ vltionis animaduerſione percuſſus. Manè repertum eſt cadauer exanime. Illico præfatæ canonicæ religioſi duos ad me Clericos direxerunt , quid tali deberent mortuo conſulentes Nos,ſi rem rectè tenemus,conſilium dedimus , vt eum quidem quia Presbyter fuerat,penes Eccleſiam ſepelirent; ſed nullum ei vel hymnorum pſalmodiæ officium redderent,quatenus & inceſtis terror acreſceret,& caſtitatis gloria germinantius pullularet,certè dignus videretur,vt mortuus (iuxta Prophetam) ſepulturam poſſideat aſini,qui dum viueret , humana contempſit lege conſtringi.

S. Epiphanius (vt refert *Sur.ex Met. in vita eius c.38.die 12. Maij*)Conſtantiæ Epiſcopus hoc tempore oblationis ſeruabat : nunquam eam perficiebat , donec vidiſſet viſionem. Conſueueratque præfari verba quædam, & ei ſtatim reuelabatur.Cum itaque aliquando ter dixiſſet ſermonem , nulla ei ſe obtulit viſio. Cum is autem lugeret & oraret , vt ſibi cauſa ſignificaretur,primus obſeruat Diaconum qui à ſiniſtris tenebat ventilabrum miniſtratorium.Quẽ cum obſeruaret,cõcederat Epiphanius in eius fronte apparere lepram.Nulli autem erat manifeſtum , Diaconum eo morbo laborare. Epiphanius itaque manus extendit , & inſtrumentum leuauit mini-

A [illegible] dicens: Vade fili in domum [illegible] [illegible] ſtatim greſſus [illegible] iuit in domum ſuam, datque Epiphanius officiũ alteri Diacono. Deinde [illegible] cauſam, cùmq; is diceret, quod illa nocte dormierat cũ vxore, accerſito toto ordine ſacrato, eis benignè dixit [illegible] [illegible] [illegible] virũ ſanctum, qui in Eccleſia præ[illegible] Et habentes vxores, tanquam non habentes. Ex hinc ergo nō amplius ordinabat Epiphanius eos, qui habebant vxorē, ſed viros ſanctos, qui vitã exercebant monaſticã, & viduos viros probatos. Licebat tunc verè videre Eccleſiam, tanquam pulchram ſponſam ornatam Sacerdotio.

Villhelm. Mulmeſbur. de geſt. Angl. lib. 2. Henricus, inquit, Imp. habebat [illegible] in curia ſua, qui & literarum peritiam, & vocis elegantiam vitio corporis deformabat, quod meretriculam [illegible] vehementer ardebat; cum qua nocte ſolemni volutatus mane ad miſſam Imperatoris aperta fronte aſtabat. Diſſimulata ſcientia, mandat ei Cæſar, vt ſe paret ad

B Euangeliũ, quod eius melodia delectaretur: erat enim Diaconus. Ille pro peccati conſcientia, multis præſtigiis ſubterfugere: Imperator contra nuntiis vrgere, vt probaret eius conſtãtiam: ad extremum prorſus abnuenti. Ergo, inquit, Cæſar, quia non vis parere mihi in tam facili obſequio, extorrē meæ totius terræ te præcipio. Clericus amplexus ſententiã abſceſſit continuò: miſſi pediſſequi qui eum perſequerentur, vt ſi perſeuerandum [illegible], iam vrbe egreſſum reuocarent. Ita cunctanter con[illegible] omnibus ſuis, & in ſarcinulas compoſitis, iam profectum, magnaque violentia retractum Henrici præſentia ſuſtinuit. Qui lætus ſubridens: Probè, ait, feciſti, & gratulor probitati tuæ, quod pluris penderis Dei timorem, quàm patriam, reſpectum cæleſtis iræ, quàm minas meas: quapropter habeto Epiſcopatum, qui primus in Imperio meo vacauerit, tantum indecenti amori renunties.

Addo tragœdiam infelicem & terribilem VDONIS Mar-

C purgenſis Epiſcopi, quam fusè refert *S. Ant. Naucler. & Fulgoſ.* Cùm Vdo Epiſcopus, inquiunt, ne ſignis quidē, ac diuinis vocibus commonitus, ab impudicitia ſibi temperaret, viri religioſi Deum, vt Epiſcopum aut corrigeret, aut tolleret, rogauerunt. Inter eos cum noctu in Eccleſia S. Mauritij Fredericus Canonicus ejuſmodi precibus operam daret, vehementioris venti adflatu omnia, quæ in templo erant, lumina extingui perſpexit: nec multo pòſt duos iuuenes venire, duo candelabra accenſis cereis ferentes, & Chriſtum cum parente eius atque Apoſtolos ſubſequi. A quibus cum eſſent vocati ſancti homines, quorum corpora in templo quieſcebant, viſus eſt inter eos Mauritius venire, qui longâ atque graui oratione Vdonem Epiſcopum accuſauit, quem haud multo poſt Chriſtus nudum adferri à duobus iuſſit, atque damnauit. Is autem pugno ab ipſorum altero, qui eum portarunt grauiter in mediis tenibus ictus, Chriſtianam hoſtiam quam in communione eius diei pridie ſumpſerat, reuomuit in calicem, qui altari impoſitus fuit, atque ſecuri percuſſo Vdone, rerum illarum omnium viſio euanuit. Quare vehementer territus Fredericus, cùm ad altare acceſſiſſet, calicemque in eo eſſe cum Chriſtiana hoſtia conſpexiſſet, & ſimul Epiſcopum mortuum humi jacentem, alios religioſos viros excitauit, qui ablatum inde Epiſcopi corpus in agro ſepeliuerunt.

D ☞ *Illuſtretur hic Titulus ex alio conſimilis argumenti, in Loco de Sacrificio, Tit. de Sacrificio Miſſæ. Vbi de pœnis indignè celebrantium.*

*DE OBLIGATIONE SACERDOTVM

QVANTVM OBLIGENTVR SACERDOTES AD SACRIFICIVM MISSÆ OFFERENDVM.

Quid circa iſtud Theologi ſentiant, in tribus his propoſitionibus conſiſtere videtur.

Primò: Sacerdotes nullo præcepto obligantur, vt quotidie celebrent, niſi quis ad id ſe beneficio aliquo obſtrinxiſſet. Quod tamen adhuc moderatè intelligendum. Hæc Concluſio, certa habetur: quia nullum eſt tale præceptum Eccleſiaſticum, neque diuinum. Etenim nimis hoc ſtrictum foret, quia multa, quæ id impediunt, offeruntur.

Secundò: Sacerdotes tenentur ratione officij ſaltem aliquoties in anno. *Ita S. Thom. 3. part. q. 82. art. 10.* Et quamuis ſint, qui putent non tam arctè obligari, vt ad mortale, etiamſi nunquam celebrarent, modo in Paſchate accederent communionem; plures tamen ſunt, iique grauiſſimi, qui contra- E

[illegible] ſcilicet, Sacerdotem, niſi aliquoties in anno celebrãt, peccare mortaliter, nec abſoluendum, niſi meliora promittat. Si auctores grauiſſimi, tum antiqui, tum recentiores. *Quos vide citatos apud Franciſ. Suarez tom. 3. diſp. 80. ſect. 1. & Henricum Enriquez lib. 9. de Miſſa c. 13.*

Quapropter hoc velut certius & ſecurius tenendum: & fundatur in munere Sacerdotali, ad quam dignitatem nemo eſſet [illegible] otioſam & velut ſuperfluam gerat: tum in præcepto Saluatoris: Hoc facite in meam commemorationē. Quod verò iis verbis intenderit obligare, quos tunc inſtituit Sacerdotes, ad celebrandum; declaratur *in Tridentino ſeſſ. 22. cap. 1.* Chriſtus Apoſtolis, quos tunc noui Teſtamenti Sacerdotes conſtituebat, Corpus ſuum, vt ſumerent, tradidit, & eiſdem eorúmque in Sacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent, præcepit per hæc verba. Hoc facite in meam commemorationem: vti ſemper Catholica Eccleſia intellexit & docuit. Et *Canone 2.* Anathema, his, qui negant, infligitur.

Quoties verò Sacerdoti incumbat ex officio celebrare F Miſſam; iterum variatur. *S. Thom.* ait: in Feſtis ſolemniſſimis; & ſolemnioribus totius anni quibus fideles ad communionem ſolent accedere. Alij ter, aut quater celebrando, ſoluere eos dicunt obligationem.

Porrò, etſi verè ſic impleatur præceptum: tamen, vt ſcandalum euitetur, quilibet ſe conſulat, quid facto opus: dictabit enim proculdubio conſcientia (ſi candidè veſtigent veritatem) num neceſſe ſit frequentius celebrare.

Neque profectò mirum id à Sacerdotibus exigi, cùm legamus *in Concil. Agathenſi in C. Sæculares de conſec. diſt. 1.* Sæculares qui in Natali Domini, Paſcha, Pentecoſte, non communicauerint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.

Itaque hoc certum eſt, quod ſinguli Sacerdotes nec iure diuino, neque Eccleſiaſtico, teneantur quotidie celebrare, per ſe loquendo. Id per ſe manifeſtum eſt, tum quia nullibi extat tale Ius, tum quia multi Sacerdotes pij & timorati, interdum G aliquo, vel aliquibus diebus ſacrificiũ intermittunt; imò etiã aliqui hoc conſulunt, ob maiorem ſacrificij reuerentiam.

FREQVENS AC QVOTIDIANVM, SACRIFICIVM COMMENDATVR.

Quamuis per ſe loquendo licitum ſit Sacerdoti quotidiè Miſſam celebrare, eſt tamen id etiam valdè vtile, & meritò magiſque conſulendum.

AB EXEMPLIS VETERVM.

S. ANDREAS Apoſtolus Tyranno ſe perſequenti dicebat: Quotidie immolo Deo agnum immaculatum.

Hippolytus Martyr orat. de conſum. mundi ſic introducit CHRISTVM iudicem, ad Sacerdotes Euangelicos loquentem: Venite Pontifices, qui purè mihi ſacrificium die noctéque obtuliſtis, ac pretioſum corpus & ſanguinem meum quotidie immolaſtis.

S. Auguſt. epiſt. 23. Nonne, inquit ſemel immolatus eſt CHRISTVS in ſeipſo, & tamen in Sacramento, non ſolum per omnes Paſchæ ſolēnitates, ſed omni die populis immolatur?

Cyprianus Epiſtol. 54. Vt Sacerdotes, inquit, qui Sacrificium Deo quotidie celebramus, hoſtias Deo & victimas præparemus.

Gregor. hom. 37. in Euang. memorat S. CASSIVM Narnienſem Epiſcopum, cui mos erat, quotidianas Deo hoſtias offerre, ita vt penè nullus dies vitæ eius abſcederet, quo non omnipotenti Deo hoſtium placationis immolaret. H

RECENTIORVM.

Innumera exempla adduci poſſent illorum, qui extra infirmitatis maioris caſum, hac noſtra ætate, exēplo S. ANDREÆ quotidiè Deo offerunt incruentum nouæ legis ſacrificium, ſic vt diem illum infeliciter ſibi decurſurum nonnulli vereãtur, quo à ſacrificij huius oblatione ceſſauerint, quæ ſanè pietas laudem meretur, & timoratam arguit conſcientiam; cùm nemo tam improbus præſumatur, qui non probatus, ſibi iudicium manducare & bibere contenderet.

Inter alia encomia virtutum quæ MATHIAM Houium Archiepiſcopum Mechlinienſem in Brabantia exornarunt; etiam hæc erat, quod inter confertiſſima rerum pondera, nullum abire diem paſſus fuerit, quin Deo in altari immaculatum Agnum immolaret: aut ſi per ægritudinem ab altari arceretur, immolationi adeſſet. Idque tanta deuotione, & corde

corporis compoſitione, vt dixiſſes eum cum Deo, more hu-
A mano habuiſſe ſermonem. *Ex orat. funebri habita in funere eiuſdem per Laurent. Beyrlinck Archipreſbyter. Antuerpienſ. Cœnobio aſſliginien. vbi ille obierat.*

Evndem frequentius ſibi gratulatum conſtat, quod in Eccleſia ſua Metropolitana Mechlinienſi, nullus eſſet aut Canonicus aut Sacerdos, qui non omni die, dum per valetudinem licebat, Deo immaculatam hoſtiam offerret, quæ tamen pietas Deo laus, paſſim per Belgium obtinet, vt in quo rari ſunt Sacerdotes, qui non idem quotidie præſtent, aut ſaltem ter vel quater per hebdomadam. Quoad Religioſos ibidem res certa eſt, illos ſingulis diebus per ordiné, quo populo fideli obſequantur, diuina hæc myſteria peragere. Egregio ſane teſtimonio feruoris & zeli Belgarum ſupra alias Nationes, in negotio Religionis & cultus diuini.

☞ *Plura pete ex Loco de Eucharistia, Titul. Communio frequens.*

S. Carolvm Borromævm etiam aſſidua huius myſterij tractatio commendauit, vt qui viſus ſæpiſſimè velut in extaſin rapidum ad ea accederet, & vbertim lachrymas fundere pro ſuis & proximi delictis, ſummóque gaudio per-
B fundi, dum ea perciperet. *Ex vita eiuſdem.*

MIRACVLIS.

Piam hanc ſingulis diebus aut ſaltem frequenter celebrãdi conſuetudinem Deum ſpeciali reuelatione approbaſſe, narrat *S. Gregorius homil. 37. in Euangel.* Nocte, ait, quadam Cuidam eius Presbytero Dominum adſtitiſſe, atque dixiſſe. Vade & dic Epiſcopo, Age, quod agis, operare quod operaris, non ceſſet pes tuus, non ceſſet manus tua, Apoſtolorum natali venies ad me, & recipies mercedem tuam.

Idem ibidem aliud refert miraculum, quod quidam Mvlieri contigit, quæ ſingulis hebdomadibus ſacrificium pro marito offerri faciebat, eiuſque a captiuitate liberationem miraculosè obtinuit.

RATIONE.

Plures rationes adfert *D. Bonauent. Tr. de prap. ad Miſſam. c.5* quibus probat, quam ſit negligentia in celebrãdo culpabilis: verba illius adſcribam. Cum Sacerdos abſque peccato mortali, & in propoſito bono, non habens legitimum impe-
C dimentum, ex negligentia celebrare omittit, tunc quantum in ipſo eſt, priuat Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iuſtos ſubſidio & gratia, in Purgatorio exiſtentes refrigerio, Eccleſiam Chriſti ſpirituali beneficio, & ſeipſum medicina & remedio contra quotidiana peccata, & infirmitates: quia ſicut ait *Ambroſius*, ſi quotieſcumque effunditur ſanguis Chriſti, toties in remiſſionem peccatorum effunditur, debeo illum ſemper accipere medicinam. Item priuat ſe omnibus talibus prouenientibus ex ſacra communione, quæ ſunt peccatorum remiſſio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior refectio, Chriſti & corporis eius myſtici incorporatio, virtutum roboratio, contra Diabolum armatio, fidei certitudo, ſpei eleuatio, charitatis exercitatio, deuotionis augmentatio, & Angelorum conuiuatio. Item non complet ſibi iniunctum magnæ dignitatis obſequium, nec officium exercet debitæ ſeruitutis Dei, & tamen ſcriptum eſt: Maledictus qui facit opus Dei negligenter. Item contemnit Chriſti præceptum de obſeruantia huius Sacramenti: ideò Chriſtus comminatur: Niſi mandu-
D caueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Abiicit quoque viaticum ſuæ peregrinationis, exponens ſe periculo mortis: quia niſi recipiat alimentum Corporis Chriſti, & vitæ vegetationem, efficitur ſicut aridum membrum, ad quod non tranſmittitur corporalis cibi nutrimentum.

Vltimò, quantum in ſe eſt, euacuat diuinum cultum, & latriam creatori debitam ingratus de beneficiis. Vnde dicitur *in Numeri c.9.* Si quis mundus eſt (ſcilicet à peccato mortali) & in itinere non fuerit (ſcilicet aliter impeditus) & non fecerit Phaſe; anima illa de populo ſuo exterminabitur, quia ſacrificium non obtulit Domino in tempore ſuo.

Ergo quantum potes, toto conatu, per exercitium boni operis, lachrymarum contritionem, & deuotionis flammam, expelle a te omnem teporem, & negligentiam, ne inueniaris recipere tantorum chariſmatũ dona. Hactenus *Bonauentura.*

☞ *Videat Lector quæ de frequenti Communione dicta a nobis ſunt, in Loco de Eucharistia. Item in Loco de Sacrificio, particularem. Tit. de Miſſa frequentatione.*

SACERDOTVM MVNIA RHYTHMIS EXPRESSA.

Venit ad manus meas Schema Sacerdotalis muneris in æs inciſum à Ioann. Sadeler Venetiis, cui ſubiiciebatur ſe- E
quens Rhythmus, qui huic loco coronidem ponet. Inducitur autem Chriſtus ita ad eos loqui.

Piſcatores hominum Sacerdotes mei :
Præcones veridici, præcones diei,
Charitatis radio fulgentes, & ſpei
Auribus percipite verba oris mei.
Vos in ſanctuario mihi deſeruitis :
Vos vocaui palmites, ego vera vitis :
Cauete, ne ſteriles, aut inanes ſitis,
Si mecum perpetuo viuere velitis.
Vos eſtis Catholicæ legis protectores,
Sal terræ, lux hominum, ouium paſtores,
Muri domus Iſraël, morum correctores
Vigiles Eccleſiæ gentium doctores: F
Si legis protectio cadat, hæc labetur.
Si ſal euanuerit, in quo ſalietur?
Niſi lux appareat, via neſcietur,
Et ni paſtor vigilet, ouile frangetur.
Vos cœpiſtis vineam meam Procurare,
Hanc doctrinæ riuulis debitis rigare,
Non illaqueemini curis inhoneſtis,
Vos queis claues traditæ Regni ſunt cæleſtis.
Eſtote breuiloqui, ne vos ad reatum
Pertrahat loquacitas nutrix vanitatum.
Verbum quod loquimini ſit abbreuiatum,
Nam in multiloquio non deeſt peccatum.
Eſtote beneuoli, ſobrij, prudentes,
Iuſti, caſti, ſimplices, pij, patientes,
Hoſpitales, humiles, ſubditos docentes,
Conſolantes miſeros, prauos corrigentes,
Nam ſi ſic geſſeritis curam paſtoralem.
Veréque vixeritis vitam ſpiritalem,
Mox vt exueritis chlamydem carnalem,
Ipſe ſtolam conferam vobis immortalem.
Omnibus tenemini noſtra prædicare : G
Sed quid, quibus, qualiter, vbi, quando, quare,
Debitis ſollicitè præconſiderare,
Ne quis in Seruitio dicat vos errare.
Spectat ad officium veſtræ dignitatis,
Omnibus petentibus mea dare gratis,
Nec a quoquam cupidè munera prendatis,
Ne cum Giezi pariter lepram conquiratis.
Gratis Euchariſtiam plebi miniſtrate,
Gratis & abſoluite, gratis baptizate
Quæque accepta cœlitus, cuncta gratis date
Et gregem concreditum ſedulo curate.
Veſtra conuerſatio ſit religioſa,
Munda ſit conſcientia, vita virtuoſa,
Regularis habitus ménſque gratioſa;
Nulla vos coinquinet labes crimin oſa.
Nullus faſtus eleuet ſtatum veſtræ mentis,
Habitus exterior referat quod ſentis;
Debes ſpinas, tribulos prorſus extirpare,
Vt radices fidei poſſint germinare. H
Vos eſtis in area boues triturantes,
Prudentes a palea grana ſeparantes:
Vos habent pro ſpeculo legis ignorantes,
Vulgus, & qui fragiles ſunt, & inconſtantes.
Quidquid vident laici vobis diſplicere,
Dicunt procùldubio ſibi non licere :
Et quidquid vos opere vident adimplere,
Credunt eſſe licitum, vel culpa carere:
Cum paſtores ouium ſitis conſtituti,
Non eſtote deſides, ſicut canes muti,
Vobis non deficiant latratus acuti,
Ne lupus immineat ouium ſaluti.
Grex fidelis triplici cibo ſuſtinetur,
Meo ſacro corpore, quo ſalus augetur:
Sermones compendio quod diſcretè detur,
Cibóque corporeo, ne periclitetur.
Si metam certamini poſitam ſperatis,
Ne, cauete, monitis noſtris excidatis.

Non

Non niſi certantibus meta deſtinatur,
Atque laborantibus iuſta merces datur.

* Sacerdotium

Definitio et Etymologia.

SACERDOTII ſignificatio varia eſt. Aut enim pro ipſâ dignitate Sacerdotali, aut pro Sacerdotum prouentu, qualem nos Beneficium Eccleſiaſticum dicimus; aut denique pro ipſo miniſterio ſiue munere Sacerdotali vſurpatur. Quæ tertia acceptio huius eſt loci, habétque ſibi correlatiuũ Sacerdotium, ita acceptum, Sacrificium, cùm ad illud ordinetur Sacerdotium, atque ignorato vno, alterum quoque ignoretur.

SACERDOTIVM LEGIS Naturæ.

☞ *Vide quæ præcedenti Loco dicta ſunt de Sacerdotibus Legis naturæ.*

Conſtat iure gentium receptum fuiſſe, vt FILII primogeniti eſſent Sacerdotes & Pontifices. Qua de re ita *S. Hier. epiſt. 116. ad Euagrium:* Tradunt, inquit, Hebræi, quod vſque ad Sacerdotium Aaron, omnes primogeniti ex ſtirpe Noë, cuius ſeries & ordo deſcribitur, fuerint Sacerdotes, & Deo victimas immolarint: & hæc eſſe primogenita quæ Eſau fratri ſuo vendiderit Iacob.

SACERDOTIVM LEGALE, ſiue Leuiticum.

Fuiſſe tribum LEVI peculiariter electam in miniſterium Dei & tabernaculi, ac Leuitas primogenitis ſucceſſiſſe in Sacerdotij munere fusè traditum eſt *in loco de Leuitis.*

EIVS DVRATIO.

Sacerdotium Legale vſque ad Chriſtum perſtitit, quo adueniente, vna cum regia poteſtate & ſceptro de Iuda defecit, & in Chriſtum vtraque dignitas tranſlata eſt. de hoc enim dictum per Angelum: & regnabit in domo Iacob in æternũ. Et iterum: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum Ordinem Melchiſedech. Quam quidem ſacerdotij tranſlationem Paulus ad Hebræos elicit neceſſariam fuiſſe, propter tranſlatam legem: quia cum populus in Sina legem per Moyſen accepit, ibidem pariter accepit & Sacerdotium. In Sina enim à Deo ſacerdos conſtitutus eſt Aaron, eiuſque filij, qui legem Deique cultum, ſacrificia, & expiationes lege præſcriptas docerent populum. Vnde ex hac connexione legis & ſacerdotij tacite hic contendit Apoſtolus, tam legis, quam ſacerdotij veteris mutationem fieri debuiſſe, & factam eſſe per Chriſtum & legem nouam, quia Euangelicam.

DIFFERENTIÆ SACERDOTII Melchiſedech et Aaronis.

Prima. In Sacerdotio Aaronico omnes fratres erant Sacerdotes: at in ſacerdotio ſecundum Ordin. Melchiſedech ſolus primogenitus.

II. In priori ſoli fratres naturales erant ſacerdotes non adoptiui: at Chriſtiani omnes fratres Chriſti adoptiui ſunt.

III. Sacerdotium Melchiſedech vnius fuit tantũ hominis, qui nec alteri ſucceſſit, & cui nec alter ſucceſſit: iſtud autem fuit multorum, qui per mortem ſibi inuicem ſuccedebant. Vnde & finitum fuit, cum alterum maneat in æternum. Quam differentiam Apoſtolus perſequitur *ad Hebr. 7.* Et quia Chriſti ſacerdotium eſt æternum, id eſt, durabit vſque ad mundi conſummationem, vt exponunt *Anſelm. & Theophylactus*, certè & ſacrificij ipſius ritus tam diu durare debet.

IV. Principale Sacrificium Melchiſedech erat panis, & vinum abſque vllo addito, adeoque incruentũ, purum ac ſimplex: Aaronis verò tam cruenta quàm incruenta, & ſi panes in eo offerebantur erant tanquam pars alterius ſacrificij.

Omitto effectus vtriuſque ſacrificij longè diuerſos, de quibus, ☞ *Vide infrà in Loco de ſacrificio.* A dignitate autem Sacrificij, etiam dignitas ſacerdotij ſumenda eſt.

SACERDOTIVM EVANGELICVM, ſiue Legis Gratiæ.

Sacerdotium Aaronicum in Chriſtum, ſiue in ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech tranſlatum fuit, quod eſt æternũ, & in Eccleſia vſque ad finem durabit, quamuis Chriſtus non per ſe fungatur, ſed per ſuos miniſtros, vt paulò ante diximus. Quod ſi Sacerdotium ita ad ſolum Chriſtum tranſlatum eſſet, vt ad eius miniſtros nullo modo pertineret, vel etiam (vt Caluinus loquitur) in Chriſto completum ac finitum eſſet, & nullum iam in terris ſacerdotium remaneret: certè nec lex vlla in terris remaneret. Eadem enim ratio ſacerdotij, & legis eſt: ſi tranſlatũ eſt ſacerdotiũ in cœlum, & lex in cœlum tranſlata eſt: ſi extinctum eſt ſacerdotium, extincta quoque eſt lex. Si verò non niſi abſurdiſſimè dicitur legẽ Dei ita eſſe extinctã, aut in cœlum tranſlatã, vt nulla ſit in terris, profectò non minus abſurdè dicitur, Sacerdotium ita extinctum, aut in cœlum eſſe tranſlatum vt inter homines nullum ſit.

EIVS PRÆDICTIO.

Lib. 1. Reg. c. 2. prope finem, quidam Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tempus, vt ceſſet ſacerdotium ipſius, & patrum ſuorum, & ſurgat nouus ſacerdos, qui ambulet coram Chriſto Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de ſacerdotio & ſacrificio Chriſtianorum, quod ſucceſſit Aaronico, & manebit vſque ad finem mundi *Cipria. lib. 1. contra Iudæos cap. 17. Auguſtin. lib. 17. ciuit. cap. 5. Euſebius lib. 4. demonſtr. Euang. c. 26. Gregorius, Beda. & Eucherius in comment. eius loci.*

Et quidem *S. Auguſtinus loco citato* dicit vaticinium iſtud impletum fuiſſe in Samuële vel Sadoc quatenus illi ferebant figuram Chriſtianorum ſacerdotum. Itaque eiectio Heli, erat figura eiectionis ſacerdotij Aaronici, & aſſumptio Samuelis, & Sadoc, fuit figura aſſumptionis ſacerdotij Chriſtiani: id quod probat Auguſtinus ex eo, quod ſcriptura cum dicit, eijciendum Heli cum patribus ſuis, apertè loquitur de Aarone, ſiquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto conſtitutus eſt à Deo ſacerdos.

Huc faciunt verba *Iſa. 66.* Et aſſumam ex eis ſacerdotes, & Leuitas dicit Dominus.

Et Hierem. 33. Non interibit de Dauid vir, qui ſedeat ſuper thronum domus Iſraël: & de ſacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocauſtomata, &c.

Hæc loca *Hieronymus in Iſaiam, & Theodoretus in Hieremiam*, exponunt de ſacerdotibus Chriſti qui perpetuò permanebunt vſque ad mũdi conſũmationẽ. Nec poſſunt aliter exponi, cum apertiſſimè vterque propheta loquatur de conuerſione Gentium, & ædificatione Eccleſiæ.

Pro eadem re adducitur teſtimonium *Dan. c. 8* & 12. vbi dicitur Antichriſtus ablaturus iuge ſacrificium: quem locum de ſacrificio Miſſæ exponit *Hippolytus Martyr in lib. de Antichriſto.* Nec obſtat quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichriſti, vt patet ex collatione huius loci cum Apocalypſi, *cap. 13.*

Sed inſigne teſtimoniũ pro Sacrificio Miſſæ, adeoque ſacerdotio Chriſtiano habetur *Mal. 1.* Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituũ, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim ſolis, vſque ad occaſum, magnũ eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dixit Dominus exercituum.

Hoc teſtimonium non poteſt intelligi de ſacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, ſed ſemel tantum vno in loco oblatum fuit: nec de ſacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à Gentibus offerendum, & apertè illud opponit ſacrificiis Hebræorum. Neque etiam de ſacrificiis Gentilium piorum, quia erant in mundo ante Chriſti aduentum vt Melchiſedech, Iob & ſimilium. Hi enim viri ſancti inter Gentiles pauciſſimi erant, ac præſertim temporibus Prophetarum: quãdo Idololatria mundũ planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius. *Pſal. 75.* Propheta autem contrario modo vaticinatur: Magnum eſt nomen meum in Gentibus, & ab ortu ſolis vſque ad occaſum, &c.

Theodoret. in comment. Malachiæ, diſertis verbis dicit ſecundum Malachiæ prædictionem, nunc immolari agnum, immaculatum, loco victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

Damaſcen. lib. 4. de fide cap. 14. Hoc inquit, illud eſt purum & incruentum ſacrificium, quod à ſolis ortu vſque ad occaſum, dominus oblatum iri per prophetam prædixit.

Denique *Rupert. in comment.* apertiſſimè de ſacrificio Euchariſtiæ vaticinium exponit.

Hoc ipſum verò Domini verbis clarè aſſeritur *Ioan.4.* cù A ſic ait ad Samaritanam: Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem. *Et paulò poſt:* Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate. Hoc enim loco per adorationem, non intelligitur quæuis adoratio, ſed ſolemnis, & publica, per ſacrificium propriè dictum.

Ita intelligitur quod *Gen.22.* ABRAHAM inſtructus gladio & igne ad ſacrificandum, dixit famulis ſuis: Exſpectate hic cũ aſino, ego & puer illuc vſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemus ad vos. Hoc loco, adorare, ſacrificare ſignificat: nam alioqui vbique adorare potuiſſet, ſi tantum per adorationem incuruatio quædam intelligeretur, ſed iuſſerat ei Dominus, vt in monte ſacrificaret, & eò proficiſcebatur vt diximus ad ſacrificandum, gladio atque igne inſtructus.

Ita quoq; accipitur illud *Ioan.12.* Erant quidam Gentiles qui aſcenderant, vt adorarẽt in die feſto. Atq. illud de Eunucho Æthiopo qui venerat adorare in Hieruſalẽ. *Act.8.* in his B & ſimilibus locis (adoratio) ſacrificium ſignificat; ideò enim è longinquis regionibus homines in Hieruſalem veniebant, quia nõ poterant in alio loco Deo vero ſacrificia ritè offerre: adoratio autẽ ſimplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

EXCELLENTIÆ PRO AARONICO.

Cap.7. Epiſt. ad Hebr. Apoſtolus, ex typo Melchiſedech ſeptem rationibus, docet Chriſti ſacerdotium Aaronico, quaſi pra ſtantius & perfectius, ſucceſſiſſe.

1. Eſt *verſ.4.* Quia Abrahan qui fuit pater Leui & Aaronis, decimas dedit Melchiſedech, quaſi ſuo Pontifici, & typo Chriſti.

2. v. 6. Quia Melchiſedech benedixit Abrahæ, & conſequenter Aaron.

3. Quia Melchiſedech ſine patre & matre, quaſi æternus inducitur, cùm Aaronici ſint temporanei.

4. v. 11. Quia Sacerdotium Chriſti quaſi perfectius ſucceſſit Aaronico, vt expleret ea quæ illi deerant.

5. v. 20. Non Aaronis, ſed Chriſti Sacerdotium promiſſum eſt à Deo cum iureiurando. *Pſal.109.*

6. v. 25. Chriſtus eſt immortalis, Aaronici ſunt mortales.

7. v. 27. Chriſtus vno ſacrificio omnia expiauit peccata, Aaronici multis ſacrificiis ne vnum quidem peccatum expiant.

---

* Sacramentum.

C SIGNIFICATIO, DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

SACRAMENTI etymologia notiſſima eſt: dicitur enim à voce (ſacrum.) ſed ſignificationes plures ſunt. Prima ac præcipua eſt, vt myſteriũ dicatur ea ceremonia, qua homines ſacris initiantur. Quocirca *à M. T. lib.2. de legib.* dicũtur etiã initia & *S. Ambroſ.* ubi ũ ſcripſit, de iis qui myſteriis initiantur. Et hæc ſignificatio reſpondet etymologiæ, quam poſuimus à verbo *μύω*, & huic voci in hac ſignificatione reſpondet vox Hebræa כרלואת id eſt, conſecratio. Quia verò Myſteria Gentilium noctu celebrantur, & ſecreta eſſe oportebat, inde nata eſt, quam ſubiicimus.

2. Significatio, qua Myſteriũ dicitur id omne, quod arcanum & ſecretũ eſt. Hinc eſt illud Apoſtoli *1. Cor. 13.* Si nouerim myſteria omnia. *Matt. 13.* vobis datũ eſt noſſe myſteria D regni Dei: & reſpondet verbũ Hebræũ רז in priore ſignificatione, vel etiã סוד quo frequentius vtuntur, id eſt, ſecretum.

3. Significatio ex ſecunda nata eſt, quia videlicet myſteriũ dicitur omne ſignum externum rei arcanæ, & latentis: qua ſignificatione omnes figuræ Teſtamenti veteris dicuntur myſteria, nec non parabolæ & ſimilitudines, quæ habentur vel in Euangelio, vel in Apocalypſi, & huic reſpondet vox illa in poſteriore ſignificatione.

Iam verò Sacramenti etymologia notiſſima eſt; dicitur enim à ſacro: ſed ſignificationes multæ ſunt. Prima eſt vt Sacramẽtum dicatur pignus à litigantibus in loco ſacro poſitum. Vt enim ſcribit *Varro lib.4. de lingua Latina prope fin.* mos erat Romanis, vt cum duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingenta æris in loco ſacro apud Pontificem: finita verò lite, qui vicerat, depoſitum ſuum reciperet, victus verò perderet, eiuſque depoſitum ærario cederet in pœnam iniuſtitiæ litigationis. Illa ergo depoſita Sacramenta vocabantur, quod in loco ſacro ſeruarentur.

2. Acceptio eſt, vt Sacramentum idem ſit, quod iuramentum, quod quidem niſi per rem aliquam ſacram fieri non po- E teſt, cùm Deum ipſum teſtem citet omnis qui iurat. Eſt autem hæc acceptio frequentiſſima in iure ciuili, & Canonico & in auctoribus tum Gentilibus, tum etiam Chriſtianis.

3. Significatio eſt, vt ſacramentum idem ſit quod *myſterium*, & proinde ſignificet tria illa, quæ myſterij voce ſignificari dicimus; nimirum, rem ſecretam, & ſignum rei ſecretæ, & rem ſacrantem & initiantem.

Sacramenti autem definitiones apud Theologos plures ſunt, quæ breuiter proponendæ.

Vna eſt; Signum rei ſacræ.

Altera paulo explicatior; inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Hæ definitiones colliguntur ex S. Auguſt. qui *lib.10. de Ciu. Dei, c.5.* ſic definit: Sacrificium viſibile inviſibilis ſacrificij Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt; & communes ſunt apud Catholicos.

3. Definitio eſt *Hugon. lib.1. part.9, cap.2.* qui ſic definit: Sacramentum eſt corporale vel materiale elementum foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, & ex inſtitutione ſignificans, & ex ſanctificatione continens aliquam F inuiſibilem & ſpiritalem gratiam.

4. *Et Magiſtri Sententiar. lib. diſt.1.* vbi ſic ait: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, eiuſdem gratiæ imaginem gerens, & cauſa exiſtens.

5. Catechiſmi Concil. Tridentini: Sacramentum eſt res ſenſibus ſubiecta, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ vim habet.

Cæterùm definitio prima quæ communiſſima eſt, conuenit tam Sacramentis veteris, quàm nouæ legis. Si tamen intelligatur iſtud ſignum à Chriſto inſtitutum, & res ſacra, gratia ſanctificans, quæ etiam per ſacramentum ex opere operato efficiatur, conueniet ſolum Sacramentis nouæ legis.

AD SACRAMENTI RATIONEM QVÆ REQVIRANTVR.

Requirunt octo Doctores Catholici ad conſtituendum Sacramentum, præſertim nouæ legis. Primum vt ſit ſignum. Dicitur autem ſignum, vt definit *S. Auguſt. lib.2. c.1. doctrina Chriſtiana.* Res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud G aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire. Quocirca debet ſignum eſſe res aliqua cognoſcibilis, debet item ducere in cognitionem alterius.

2. Eſt, vt hoc ſignum ſenſibile ſit: ſunt enim ſigna quædam etiam inuiſibilia, vt character animæ impreſſus. Sed ſacramẽta viſibilia, ſeu ſenſibilia ſigna eſſe debere, certiſſimum eſt.

3. Eſt, vt hoc ſignum ſit voluntarium, ſiue datum, non naturale. Quædam enim ſigna ſunt naturalia, quæ non pendent ex noua inſtitutione, ſed ex natura ſua ſignificant, vt eſt fumus ſignum incendij, & odor ſignum rei odoratæ præſentis, & aurora ſignum vicini ſolis: alia ſigna ſunt ex arbitrio inſtituentis, vt nomina, & verba omnia, vexilla militum, & omnia inſignia familiarum.

Porrò Sacramenta ſigna eſſe poſterioris generis docet *Auguſt. lib.2. doctr. Chriſt. c.3, & lib.3. c.9.* neque vllus contradicit. Res enim ipſa per ſe clamat.

4. Eſt, vt hoc ſignum habeat cum re, quam ſignificat, analogiam, & ſimilitudinem aliquam.

5. Eſt, vt hoc ſignum repræſentet rem aliquam ſacram, non profanam. Sunt enim Sacramenta ceremoniæ religionis: vnde etiam violare, omnium conſenſu Sacrilegium eſt. Quod etiam patet ex nomine: nam ſacramentum à ſacro H dicitur. Et *S. Auguſt. in epiſt. ad Marcellin.* dicit, ſigna cum ad res diuinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porrò res illa ſacra, quam Sacramenta novæ legis ſignificant, triplex eſt: gratia iuſtificans, quæ vt præſens demonſtratur, & vita æterna, quæ eſt effectus gratiæ, & vt futura præfiguratur: & paſſio Chriſti, quæ eſt cauſa gratiæ, & vt præterita commemoratur: ita docet *S. Thom. 3. par. q.60. art.3.* & omnes alij Doctores.

6. Eſt, vt hoc ſignum non ſolum ſignificet ſanctificationem, ſed etiam ita ſignificet, vt quæ tunc ſiat, dum ſacramentum adhibetur.

7. Eſt, in quo omnes etiam conueniunt, vt Sacramenta nouæ legis, non ſolum ſignificent ſanctificationem, quæ tunc fiat, ſed etiam, quæ fiat vi ipſius ſacramenti, ita vt Sacramentum ſit cauſa inſtrumentalis ſanctificationis: ideòque ſit ſignum practicum.

8. Ac poſtremum quod ad rationem Sacramenti pertinet, eſt, vt ſit ceremonia religionis ſtata, ac ſolemnis, quæ
A hominem Deo conſecret. ita docet *S. Thomas in 1.2. quæſt. 102. art. 5.*

CAVSÆ SACRAMENTORVM.

In Sacramentis nouæ legis inueniuntur, res vt materia; & verba, vt forma, quod quoad modum loquendi negari non debet. Habetur enim expreſsè in Concilio Florentino in inſtructione Armenorum, quæ facta eſt, ipſo approbante Concilio, vt ibi legimus. Ad quod non eſt neceſſe, vt res non ſint verba, aut verba non ſint res; ſed ſatis eſt, ſi aliquod fungatur vice verbi, aliud vice rei, eſtque hoc verbum quod cum elemento facit Sacramentum non concionatorium, ſed conſecratorium: debéntque res & verba eſſe determinata ab ipſo auctore eorundem, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

Cauſa autem efficiens Sacramentorum eſt Deus ipſe, per Angelos quidem in veteri lege, per filium ſuum in noua. Vnde fidei eſt, omnia Sacramenta nouæ legis à Chriſto imme-
B diatè fuiſſe inſtituta. Ipſe enim ſolus ex auctoritate gratiam dare poteſt, & proinde Sacramenta inſtituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiam infallibiliter ſignificant. Chriſti quoque humanitas eſt inſtrumentum coniunctũ diuinitati hypoſtaticè, & ideo Chriſto vt homini tribuitur quædam poteſtas miniſterialis quidem, quia deriuata eſt à diuinitate, tamen excellentiæ poteſtas dicitur, quia ſoli Chriſto conuenit.

Cauſa eſt etiam quilibet alius miniſter Sacramentorum. Finis eſt iuſtificatio hominum.

VTILITAS ET NECESSITAS.

Auctores multas rationes colligunt, tum ex parte Dei, tũ ex parte hominis, tum ex parte Sacramentorum ipſorum, cur vtile fuerit Sacramenta, id eſt, ſenſibilia ſigna inſtituere ad iuſtificandos homines. Sed hæ ſunt præcipuæ cauſæ.

Prima, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore & ſpiritu conſtat. Sic enim ait *S. Chryſ. hom. 60. ad populum, & 83. in Matth.* Si incorporeus eſſes, nuda, & incorporea tibi dediſſet dona, ſed quoniam anima corpori inſerta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet. Similia docent *Gregor. Nazianz. & Gregor. Nyſſen. in ſerm. de Baptiſmo.*

C Secunda, vt clarius appareret gratiam, quæ datur per Sacramenta, à ſolo Deo eſſe. Si enim daretur per Actiones aliquas ſpirituales, ſuſpicari potuiſſent homines, vi propria illius actionis homines iuſtificari: nunc autem cum per res corporales, & abiectas detur tam excellens donum, nullus relinquitur locus eiuſmodi ſuſpicionis.

Tertia, vt ſimul eſſent inſtrumenta iuſtificationis, & ſigna, quibus diſcernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei, & quibus etiam vt ſacris ceremoniis coleretur Deus. Nec enim poterant eſſe ſigna ad diſcernendos alios ab aliis, neque etiam ceremoniæ religionis, niſi eſſent externa, & ſenſibilia.

Cum enim cõcupiſcentiæ cicatrix, nobis ex vulnere quod Adami peccatũ inflixit relicta, recrudeſcere cœperit, & neſcio quem in corde excitare pruritum; nemo ſuapte vi tam efferos motus poteſt frangere, niſi (vt loquitur *Bernardus*) ſupernaturalem SACRAMENTORVM ECCLESIÆ inueſtituram habeat. Hac contectus fuit CIVIS quidam FERRA-
D RIENSIS, quem probè nouiſſe Guilielmum Baldeſanum præclaro eiuſdem teſtimonio conſtat: Audiui, inquit, (verba eius adiicio) CIVEM FERRARIENSEM de ſe narrare ſolitum, adoleſcentem ſe tam vehementes ſenſiſſe carnis incitationes, vt nec vnquam à tentationibus interquieſceret, & aliquoties etiam rueret in peccatum: auidum tamen ſalutis acceſſiſſe virum religioſum, petiiſſe conſilium; illum hoc dediſſe tantùm, vxorem duceret. ſe feciſſe poſt annos aliquos vxore mortuâ ſe pertimuiſſe, ne in priſtinas recideret miſerias. abhorrentem tamen à ſeruitute (ita coniugiũ vocabat) dediſſe ſe in preces, confeſſione purgaſſe, diuinis epulis confirmaſſe animum. His rebus ita ſibi vires aduerſus furias appetituum creuiſſe, vt ſe ipſum admirans, & dolens ſuperioris ætatis infelicitatem, diceret: Heu me miſerum! Eccur non olim adoleſcens incidi in hominem, qui non diceret, vxorem duc: ſed, Vtere frequenter Sacramentis. Viſa ſunt & videntur in dies huius generis miracula, virtutem diuinæ gratiæ in Sacramentis teſtantia. *L. Beyerl. ex l. 2. Stim. Virtut. cap. 28. in Apopht.*

L. B. Theat. Vitæ Human. Tom. VII.

☞ *Huius generis alia Require in Tit. de Baptiſmo, Confeſſione Eucharistia & pœnitentia.*

Quoad neceſſitatem, nulla ſacramenta habent abſolutam E neceſſitatem, ſed omnis eorum neceſſitas pendet ex præcepto, & inſtitutione diuina, adiuncta naturali congruentia. Omnia tamen neceſſaria ſunt neceſſitate præcepti, etſi non ſingulis.

Baptiſmus quidem, & Pœnitentia neceſſaria ſunt, poſita inſtitutione diuinâ, neceſſitate medij ſimpliciter; Baptiſmus quidem omnibus, Pœnitentia ijs qui poſt Baptiſmum lethaliter delinquunt.

Eucharistia, Cõfirmatio, & Extrema vnctio neceſſaria ſunt neceſſitate medij ad bene eſſe, poſtea diuina inſtitutione.

Ordo autem neceſſarius eſt non ſingulis hominibus, ſed ipſi Eccleſiæ in vniuerſum, neceſſitate medij ſimpliciter, poſita diuinâ inſtitutione.

Matrimonium neceſſarium eſt ad benè eſſe, non ſingulis hominibus, ſed Eccleſiæ in vniuerſum.

MINISTER.

Miniſter Sacramentorum homo eſſe debet, non autem Angelus, ſiue bonus, ſiue malus.

Verus autem miniſter Sacramentorum Baptiſmo & Matrimonio exceptis non eſt quilibet homo, etiam Baptizatus, F ſed is ſolum qui ritè in Eccleſia ordinatus eſt. Excipe Baptiſmum, quia propter ſummam eius Sacramenti neceſſitatem, ſemper Eccleſia intellexit poſſe à quolibet homine cõferri. Item excipitur Matrimonium, nam cum illud conſiſtat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter geri, quam vt ipſi contrahentes eſſent miniſtri.

In hoc autem miniſtro ad valorem Sacramenti nihil facit ipſius probitas aut improbitas, dummodo habeat intentionem conferendi Sacramentum actualem vel virtualem, aut ſaltem faciendi id quod facit Eccleſia. Ita expreſsè. *Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 11.*

EFFECTVS.

Sacramenta ex opere operato, id eſt, vi ſuæ inſtitutionis, & per ſe ſunt inſtrumenta gratiæ, quod probatur *Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ioann. 1.* vbi Ioannes Baptiſta loquitur: Ego baptizo vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu ſancto. Quibus verbis non eſt dubiũ, tantum diſcrimen poni inter efficaciã Baptiſmi Ioannis; & Baptiſmi Chriſti, quantum eſt inter aquã & ſpiritum. At Baptiſmus Ioannis efficax erat ad alendam fidem, non minus quam Baptiſmus Chriſti; nam in Baptiſmo G Ioannis erat externa ablutio, vt verbum promiſſionis. Nam prædicabat Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. *Luc. 3.* & prædicabat ſimul fidem Mediatoris, dicens, vt crederent in eum, qui venturus eſt. *Act. 16.*

Quin & de Baptiſmo Dominus pronunciauit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non poteſt introire in regnum Dei. Hic locus facit apertè Baptiſmum aquæ cauſam nouæ natiuitatis: id enim ſignificat præpoſitio. *Ex*, vt patet in omnibus ſimilibus locutionibus.

Act. c. 8. legimus, Cum vidiſſet Simon, quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur Spiritus S. cui loco ſimilis eſt ille *2. Tim. 1.* Admoneo, vt reſuſcites gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum,

Et quamuis hæc loca intelligantur de Sacramentis Confirmationis & Ordinationis, quæ apud Hæreticos multos non ſunt propriè ſacramenta: tamen ſi ſacramenta, vt ipſi volunt, impropriè dicta ſunt veræ cauſæ gratiæ, quanto ma- H gis ſacramenta propriè dicta?

Vaticinia Prophetarum, teſtimonia Patrum, Decreta Cõciliorum fusè tractat. *Bellarm. lib. 2. de Sacramentis in genere.*

DISCRIMEN INTER SACRAMENTA NOVÆ ET VETERIS LEGIS.

Conuenit inter Catholicos & hæreticos, ſex vt minimũ eſſe differentias inter Sacramenta nouæ & veteris legis.

Prima, quod nunc ſint alij ritus externi quam tunc erant, vt notum eſt.

Secunda, quod nunc ſint pauciora ſacramenta, quàm tunc.

Tertia, quod ſint noſtra faciliora, vt patet de Circumciſione, Baptiſmo, & aliis.

Quarta, quod noſtra ſint nobiliora ſaltem ratione auctoris, quia noſtra ſunt à Chriſto ipſo immediatè inſtituta & promulgata. Moſaica verò à Moyſe ſi non inſtituta, certe promulgata ſunt.

Quinta, quod illa fuerint figuræ noſtrorum.

Sexta, quod illa eſſent data ad tempus, id eſt, vſque ad A aduentum Meſſiæ: noſtra duratura, quamdiu mundus durabit. Colliguntur hæc omnia ex *S. Aug. in epiſt. 118. ad Ianuar. lib. 5. Doct. Chriſt. c. 9. lib. 16. contra Fauſtum, c. 13. in Pſal 3.*

Potiſſimum tamen diſcrimen eſt in effectu principali, qui eſt iuſtificare à peccato, quippe Catholici omnes conueniunt, Sacramenta veteris legis, quæ propriè Moſaica dicuntur, non contuliſſe gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes Theologi *in 4. diſt. 1.* & idem definiuit Conc. Flor. in inſtructione Armenorum, & Concil. Trid. quamuis breuius & obſcurius, quia non erat neceſſe cum iam res eſſet definita, *ſeſſ. 7. can. 2.*

Eſt tamen etiam communis Theologorum ſententia, iuſtificaſſe omnia illa ſacramenta ex opere operantis, id eſt, ex fide, & deuotione ſuſcipientis: & hæc ſententia eſt veriſſima. Nam generaliter vera eſt ſententia Apoſtoli *ad Rom. 2.* Factores legis iuſtificabuntur. Quanquam iſta iuſtificatio non eſt propriè ſacramentalis, ſed eſt communis omnibus bonis operibus, quæ in charitate fiunt, nec eſt iuſtificatio prima, ſed ſecunda.

Quoad Circumciſionem quæ ſacramentum erat legis na- B turæ, docetur communiter eam vi ſua non iuſtificaſſe, ſed iuſtificaſſe tamen, quatenus fidei proteſtatio erat, & fidem explicabat. Itaque quando dicunt aliqui Patrum, iuſtificatos fuiſſe veteres ex merito paſſionis Chriſti, vt nos iuſtificaremur, intelligendi ſunt velle eos, hoc meritum nobis applicare per Sacramenta, Hebræis autem per ſolam fidem; quæ tamen fides requirebat vt conditionem, ſine qua non operabatur ſacramentum Circumciſionis.

A CHARACTERIS IMPRESSIONE.

Alter effectus Sacramentorum, quamuis non omnium; eſt character, qui eſt ſignũ aliquod ſpirituale animæ impreſsũ, in quibuſdam Sacramẽtis. Hæc ſententia eſt omniũ Catholicorum *in 4. diſt. 6.* & habetur expreſsè in Conciliis Generalibus. *Flor. in inſtruct. Armenor. & Trid ſeſſ. 7. can. 9.* qui quidem character tria habet officia, aptum facere ad cultum diuinum, configurare Chriſto, & diſtinguere ab aliis.

Primum officium eſt aptũ facere. Eſt enim CHARACTER poteſtas quædã ſpiritualis & ſupernaturalis, partim actiua, partim paſſiua. Nam tria ſola ſacramenta imprimunt characterẽ, Baptiſmus, Confirmatio, Ordo. Character Baptiſmatis eſt paſſiua poteſtas; facit enim hominem aptum ad ſuſcipienda omnia alia Sacramenta, & ſine ipſo nulla ſacramentorum aliorum ſuſceptio eſt rata. Character Ordinis eſt actiua poteſtas ad miniſtranda aliis ſacramenta. Character Confirmationis habet vtrumque: nam & facit aptum ad alia ſacramenta ſuſcipienda, & facit etiam aptum ad profitendam fidem. Videtur tamen magis principaliter eſſe actiuus quàm paſſiuus character iſte Confirmationis. Nam ſine iſto charactere tenent reliqua Sacramenta, quod non eſſet, ſi iſte character eſſet principaliter paſſiuus, ſicut character Baptiſmi.

Secundum officium oritur ex primo. Quia enim iſta potentia deriuatur à Chriſto, & eſt quædam quaſi participatio poteſtatis Chriſti, qui ſummus Sacerdos habet omnem poteſtatem in Sacramentis, ideò character configurat nos Chriſto, & ſimiliores illi facit, quàm ſint alij, qui non habent characterem.

Tertium officium oritur ex ſecundo. Quia enim per characterem Chriſto configuramur ſpeciali quadam ratione, D inde fit, vt diſtinguantur iſti ab aliis, vt ſacerdotes à Laicis, & Laici confirmati à non confirmatis, & baptizati à non baptizatis.

NVMERVS.

Circa numerum Sacramentorum hallucinantur Aduerſarij, dum alij ponunt cum Luthero vnum, aut duo cum eodem, Baptiſmum & Euchariſtiam quibus tertium alibi addit, nempe Pœnitentiam, in cuius locum Caluinus Ordinationem collocat.

Cæterùm Catholica Eccleſia profitetur ſeptẽ eſſe Sacramenta à Chriſto inſtituta, qui numerus ſeptenarius confirmatur auctoritate Scripturæ, & Conciliorum, Patrum, Ratione, *apud Card. Bellar ſup.* qui & has congruentias adducit.

Prima eſt à ſimilitudine vitæ ſpiritualis & corporalis. Siquidem in vita corporali quædam requiruntur ex parte hominum ſingulorum, quædam ex parte totius Reipublicæ. Ex parte hominum ſingulorum requiruntur tria per ſe, generatio, augmentatio, aut nutritio; & duo per accidens, remedium contra morbos, ſi contingat hominem ægrotare: & remedium contra reliquias morbi, vt perfectè conualeſcat. E Ex parte Reipublicæ requiruntur duo. Primò parentes qui propagent vitam corporalem hominum. Secundò Principes & Magiſtratus, qui eam ordinent, & regant.

Eodem igitur modo in vità ſpirituali. Primò requiritur generatio, quæ eſt per Baptiſmum.

Secundò augmentatio, per Confirmationem.

Tertiò, nutritio, per Euchariſtiam.

Quartò, remedium, contra morbos, ſi contingat regeneratum peccare, per Pœnitentiam.

Quintò, remedium contra reliquias peccatorum, per Vnctionem extremam.

Sextò, ex parte Reipublicæ, Matrimonium, quo propagentur homines ad cultum Dei deputandi.

Septimò, Ordo ſacer, quo regantur, & gubernentur.

Altera verò ratio ex numero peccatorum, & vulnerum. Nam Baptiſmus eſt præcipuè contra Originale; Pœnitentia contra actuale mortale, Vnctio extrema contra reliquias peccatorum. Confirmatio contra infirmitatem. Euchariſtia contra malitiam, Matrimonium contra concupiſcentiam, Ordo contra ignorantiam.

COMPARATIO ET ORDO INTER SE.

Sacramenta ſeptem, licèt ſint eiuſdem generis, & proinde omnia verè, & præcisè Sacramenta: tamen differre ſpecie, & F ſecundum varias rationes nullum eſſe, quod alicui alteri non præſtet. Nam Baptiſmus excellit omnibus, quoad effectum remittendi peccata; nam remittit peccatum originale, quod nullo alio Sacramento remittitur: item remittit omnia actualia, & omnem pœnam eis debitam, quod non faciunt ſacramenta cætera.

CONFIRMATIO excellit omnibus, & ipſi etiam Baptiſmo (etiamſi nolint Lutherani) quoad effectum gratiæ ad bene operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus ſancti, & eſt Confirmatio quædam perfectio, & conſummatio Baptiſmi: præſupponit enim totum effectum Baptiſmi, & ſuperaddit gratiam copioſiorem. Vnde Apoſtolis dicitur *Luc. vl.* Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Et ante Confirmationis effectum, quam acceperunt in G die Pentecoſtes, licet baptizati eſſent, timidiſſimi erant, ita vt omnes in paſſione fugerent; poſteà verò accepto Spiritu ſancto, facti ſunt robuſtiſſimi.

Quare *Cypr. l. 2. ep. 1. & Corn. in ep. ad Fabium apud Euſeb. lib. 6. hiſt. c. 35.* nõ timuerunt dicere, nõ eſſe penè ſanctificatos, nec perfectos Chriſtianos, qui carẽt Sacramẽto Chriſmatis.

EVCHARISTIA excellit omnibus, quoad ipſam ſubſtantiã Sacramenti. Nam cætera conſtant ex re viſibili, & virtute quadam agendi ſibi à Deo communicata per motum: at Euchariſtia non ſolùm virtutem quandam operatiuam, ſed ipſum Chriſtum auctorem illius virtutis verè continet.

POENITENTIA excellit cæteris neceſſitate, ſolo Baptiſmo excepto, cùm quo eſt illi hæc excellentia communis.

EXTREMA-VNCTIO aliquo modo excellit præ Pœnitẽtià quoad effectũ gratiæ, ſicut Confirmatio Baptiſmo. Nam præſupponit totum effectum Pœnitentiæ, & ſupperaddit gratiam copioſiorem, quæ non ſolum poſſet delere omnia peccata ſi adeſſent, ſed etiam tollit reliquias peccatorum. H

ORDO excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione miniſtri; nam ſolum ab Epiſcopo conferri poteſt. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi. Nam Confirmatio aliquando ex diſpenſatione confertur à ſimplici ſacerdote. Ordines autem ſacri, ac præſertim Sacerdotium, nunquam niſi ab Epiſcopis conferuntur. Præterea Ordo cæteris præſtat, quoad aliquod ſibi proprium, quia conſtituit homines in gratia ſubliniore, quàm ſunt cæteri Chriſtiani.

Denique MATRIMONIVM excellit ſignificatione: ſignificat enim Chriſti vnionem cum Eccleſia; vnde Apoſtolo magnum Sacramentum appellatur. *Eph. 5.*

Notandum autem, ordinem qui ſeruatur in Sacramentis numerandis, non eſſe ordinem dignitatis, ſed primò poni quinque, quæ ad omnes pertinent, deinde duo, quæ non ad omnes: & quidem in primis quinque ſeruari ordinẽ temporis quòd ex natura ſua ſumi deberent. Primò enim datur Baptiſmus. Secundò Confirmatio. Tertiò, Euchariſtia: hic enim ordo ſeruatur, cùm baptizantur adulti, & eſt ordo naturalis. Quartò, datur Pœnitentia, ſi contingat peccare poſt

Baptiſ

A Baptiſmum. Quintò, Extrema Vnctio in fine vitæ. Poſt iſta quinque, quæ ſunt omnibus communia, ponuntur alia duo quæ non conueniunt omnibus, Ordo, & Matrimonium: & quidem prius Ordo quàm Matrimonium, quia Ordo eſt excellentior: hic enim non debuit haberi ratio temporis: cum non coniungantur hæc duo Sacramenta in vno homine, niſi per accidens.

* Sacrificium

In Genere.

Definitio et Etymologia.

SACRIFICII nomen analogum eſt, & ad plura traducitur. Ipſa ſiquidem victima aliquando Sacrificium dicitur, quo ſenſu dixit *Iſidor lib.6. Orig. c. 19.* dici Sacrificium, quaſi Sacrum factum, quia prece myſticà conſecretur.

2. Omne opus bonum relatum in hunc finem, vt beati eſſe poſſimus, dicitur quandoque Sacrificium: quomodo dicitur *Pſalm.50.* Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; rurſus ad *Rom.12.* Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, &c.

B Sumitur tertiò, vt idem ſit quod occiſio. idque ex verbo Græco θύω, quod occidere ſignificat. & ita accipitur *Iſaiæ cap.34. Ezech. c.21.*

Propriè idque quartò accipitur, pro oblatione rei ſenſibilis, Deo facta, in proteſtationem majeſtatis illius: θυσία Græcis, à θύω quod eſt macto, ſacrifico. Alioquin Græcis ἱερουργῶ eſt rem diuinam facio.

Definitur autem Sacrificium in propria acceptione, quod ſit oblatio externa ſoli Deo per legitimum miniſtrum facta in qua ſubſtantia aliqua ſenſibilis perimitur, vel immutatur in proteſtationem diuini nominis. Vnde ſi aut falſis diis offeratur, aut non fiat ex mente colendi Deum, eiuſque maieſtatem profitendi, non erit verum, ſed falſum ſacrificium.

Diuiſio.

C Sacrificium diuiditur ratione materiæ, in Cruentum, & Incruentum: ſiue in victimam vel hoſtiam, quando nempe ex animalibus offerebantur; quod fiebat cruentè: Immolationem, quando ex rebus inanimatis, ſed ſolidis: & Libamen, quando ex liquidis. Victimæ autem erant de terreſtribus vel auibus, atque ex illis ſumebantur boues, capræ, oues: de his tantum columbæ, turtures & paſſeres. De victimis & hoſtiis, ita Poëta *lib. 1. Faſtor.*

Victima quæ dextra cecidit victrice vocatur:
Hoſtibus a domitis hoſtia nomen habet.

Diuiditur ſecundò ex effectu, in Propitiatorium, Euchariſticum, & Impetratorium. Propitiatorium, pro peccatis, eorúmque ſuppliciis offertur. Euchariſticum, pro acceptis beneficiis in gratiarum actionem. Impetratorium, pro beneficiis accipiendis.

Tertiò diuiditur ratione formæ, & finis, in holocauſtum, ſacrificium pro peccato, & hoſtiam pacificam.

Holocauſtum erat, quando tota res oblata conſumebatur, ita vt tota in Dei honorem cederet. Vnde potiſſimum fiebat in reuerentiam diuinæ maieſtatis, ſola pellis victimæ ſacerdoti cedebat, vt videre eſt. *Leu. 7.*

D Sacrificium pro peccato, vt puta ignorantiæ, furti, perjurij, calumniæ, partim igne conſumebatur, partim à ſacerdotibus comedebatur.

Niſi offerebatur, aduertit *Ribera lib.4. de templo cap.1.* pro peccato totius populi: vel pro peccato ſacerdotis; quia tunc totum comburebatur.

Hoſtia pacifica offerabatur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute & proſperitate offerentium. Et hic vna pars incendebatur, altera cedebat in vſum ſacerdotum, tertia in vſum offerentium.

Diuiditur ad extremum ratione efficientis, in Sacrificium legis naturæ, Moſaicæ, & Euangelicæ, prout triplex hominum ſtatus ſpectari poteſt ab orbe condito vſque ad nos.

Sacrificia legis naturæ intelliguntur ea, quæ ad Moyſem vſque, ab Adamo, ad legem ſcriptam oblata ſunt: vel etiam poſt Moyſem, apud eos qui legem Moſaicam non acceperunt, quamuis ex peculiari Dei inſtitutione oblata forent.

Moſaica Sacrificia dicimus, quæ poſt promulgatam legem ſcriptam inſtituta fuere, vſque ad legem Euangelicam ſufficienter promulgatam. Eaque multiplicia ſunt, prout ſuperiores diuiſiones docent.

Sacrificium legis Euangelicæ, eſt duplex: Cruentum, quo Chriſtus in ara Crucis oblatus eſt Deo patri, pro expiatione peccatorum totius mundi. E

Alterum Incruentum, quo idem Chriſtus quotidiè offertur ſub ſpecie panis & vini in altari; tum in memoriam prioris cruenti, tum ob alias cauſas. Quæ tamen ſacrificia quoad rem oblatam, vnum ſunt & idem. Poteſt addi ſuperioribus legis Moſaicæ diuiſionibus, etiam iſta, qua Sacrificium, aliud erat iuge ſacrificium, quod offerebatur quotidie: nempe duo agni anniculi & immaculati in holocauſtum.

Et alia erant Sacrificia ſolennitatum, quæ certis anni feſtiuitatibus offerebàtur ex præcepto. Talia erant octo, iuxta numerum feſtiuitatum, nempe Sacrificium Sabbathi in memoriam creationis: Neomeniæ, pro beneficio diuinæ gubernationis, Paſchæ in memoram liberationis ex Ægypto: pentecoſtes, ob datã legem in monte Sinaï: Tubarum in memoriam liberati Iſaac, cum Abraham inuenit inter vepres hærentem cornibus arietem. In cuius rei memoriam ſolebant corneis tubis clangere: Expiationis, quod Deus propitiatus fuiſſet, quando populus adorauerat vitulũ: Scenophegiæ, ſiue F Feſti Tabernaculorum, ob beneficiũ quod in deſerto acceperant, habitãdo ann. XL. in tabernaculis Deniq; Collectæ ſiue Cætus, in quo vt notauit *D. Th. 1.2. q. 102. art. 4. ad 10.* colligebàtur à populo neceſſaria ad expẽſas cultus diuini, & ſignificabatur adunatio populi, & pax præſtita in terra promiſſionis

* IN SPECIE. AC PRIMVM.

Sacrificia Legis Naturæ

Eorumque Ritus.

Primi qui nato Mundo, Deo ſacrificium obtulere, fuerunt CAIN & ABEL. De quibus Moyſes: Fuit Abel paſtor ouium & Cain agricola. Factum eſt autẽ poſt multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Et reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autẽ, & ad munera eius non reſpexit. Rationem dat *Paul. ad Hebr. c.11.* quia fide pluriinã i. præſtãtiorẽ hoſtiã obtulit Deo, quã Cain, per quam teſtimoniũ conſecutus eſt eſſe iuſtus. *Gen. c.4.* G

Quemadmodum Cain & Abel primi poſt mundum conditum: ita poſt diluuium, primus obtulit ſacrificium Noë. Ædificauit, ait Moyſes, Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare, odoratúſque eſt Dominus odorẽ ſuauitatis. Fuitque hoc Sacrificium Euchariſticum, in gratiarum actionem. *Gen c.8.*

De parte credentium ABRAHAM legimus, quòd quartò erexerit altare, & nomen domini inuocauerit, indubiè extremo ſacrificio; quod internæ fidei teſtis erat. Primò, in loco vbi ei Dominus apparuit *Gen. c.12.*

Secundò, in monte inter Bethel & Hai. *Ibid.* & tertiò, etiam eodem loco: denique iuxta conuallem Mambre, quæ eſt in Hebron. *Gen. c.13.*

Iuſſus eſt autem ſumere vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorũ trium, turturem quoque & columbam ad offerendum. *Gen. c 15.* Et *verſ.17.* ſequitur. Cùm autem Sol occubuiſſet, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones illas, nempe, ad conſumendum & comburendum, in ſignum H grati ſacrificij. *Chryſoſt hom. 37. in Gen.*

Idem ABRAHAM iuſſus offerre Deo in holocauſtũ vnigenitum ſuum quẽ diligebat Iſaac, idque ſuper vnum montium ſibi monſtrandum: ſurrexerit de nocte, ſtrauit aſinũ ſuũ, duos Iuuenes ſecum ducens, & Iſaac filiũ ſuũ, cumque concidiſſet ligna in holocauſtũ, abiit ad locũ quẽ præceperat ei Deus; tulitque ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filiũ ſuũ, ipſe verò portabat ignem & gladium. Itaque cum veniſſet ad locum quem oſtenderat ei Deus, ædificauit altare, & deſuper ligna compoſuit: cúmque alligaſſet Iſaac filium ſuũ, poſuit eum in altare ſuper ſtruem lignorum, extenditque manum, & arripuit gladium, vt immolaret filium ſuum. *Gen. c. 22.*

Sed & MELCHISEDECH Rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim ſacerdos Dei altiſſimi) benedixit Abrahæ è prælio redeunti, & ait Benedictus Abraham Deo excelſo, & benedictus Deus excelſus, quo protegẽte hoſtes in manibus tuis ſunt. *Gene. c.14.* Omnes autem veteres quotquot de hac re ſcripſerunt, ſentiunt eum protuliſſe panem & vinum in vſũ ſacrificij Euchariſtici. ac deinde diſtributa Abrahæ & ſociis, vt participes fierent ſacrificij, fuitq; verè typus Chriſti ſub ſpecie panis & vini ſacrificiũ nouæ legis inſtituẽtis.

Isaac etiam ſemel legitur ſacrificium obtuliſſe,idque in A Berſabée,ædificato ibidem altari.*Gen.c.26.*

Iacob verò ſæpius obtulit ſacrificia.Primo in monte Galaad pro felici compoſitione litis,quæ inter ipſum & Labã orta fuerat.*Gen.31.*Secundò,propè Sichem,eo quod in itinere rediens ex Meſopotamia Syriæ,euaſiſſet irã fratris Eſau, quem metuebat.*Gen.33.* Tertiò in Bethel,eadem ex cauſa *Gen.c.35.*Quartò,*ibid* Quintò,ad puteum Iuramenti.*Gen.46.* cum intellexiſſet filium ſuum Ioſeph quem deuoratum tum exiſtimabat,viuere,totique Ægypto præpoſitum eſſe.

Iob Regulus terræ Hus,& potentiſſimus inter Orientales etiam hunc Deo cultum exhibuiſſe legitur his verbis. Ibant filij eius,& faciebant conuiuium per domos vnuſquiſque in die ſuo.Cúmque in orbem tranſiſſent dies cõuiuij,mittebat ad eos Iob,& ſanctificabat illos,cõſurgenſq; diluculo offerebat holocauſta pro ſingulis.Dicebat enim,ne forte peccauerint filij mei.Sic faciebat Iob cunctis diebus.*Iob c.1.*

Paulò antè egreſſum filiorum Iſraël ex Ægypto,præcepit Deus offerri ſacrificium Agni Paſchalis,quẽ oportebat eſſe maſculum anniculum,ſanum & integrum, idque die XIV, menſis primi ad veſperam.Et quidem quoad in Ægypto ma-B nebant,ſinguli patres familias iubebantur in ſua domo immolare,& comedere;at tempore peregrinationis in deſerto Sinai.In ingreſſu autem in Iudæam poſt tranſitum Iordanem,in campeſtribus Iericho. Denique quo tempore in Iudæa habitabant,in loco vbi erat tabernaculum; vnde poſtmodum legitur, quo pacto tempore Paſchali aſcenderent Hieroſolymam ad templum Salomonis. Conſtant hæc ex *Exod c.12.Num.c.9.Ioſ.c.5.Deut.cap.16.*

RITVS AGNI PASCHALIS.

Ritvs & ordo Agni Paſchalis in Ægypto , hic erat. Mactabatur Agnus,eiuſque ſanguine illiniebantur poſtes,& ſuperliminaria:excoriebatur, deinde, diſſecabatur , eleuabatur,aſſatus comedebatur cum capite pedibus,& inteſtinis, adhibebantur panes azymi cum lactucis agreſtibus. Nihil autem ex eo licebat conſeruare in ſequentem diem; quique illum erant comeſturi,debebant accincti eſſe renibus,calceati,manibus baculos geſtantes,& feſtinantes. Comedebant autem ſoli Iudæi,non verò alienigenæ,niſi eſſent circumciſi. C *Exodi cap.12.*

*SACRIFICIA LEGIS MOSAICÆ.

Eorumque Ritvs in Generali.

Triplex materia erat à Deo deſignata,quæ in Iudæorum ſacificiis offerri debebat.Primò,Animalia:vt oues , capræ , hædi,boues,vituli,columbæ,paſſeres,turtures.Secundò,Fructus terræ,vt panis,ſimila,ſal,thus, manipulus ſpicarum virentium,& triticum.Tertiò,Liquores, vt ſanguis , vinum, oleum,aqua.

Dum fiebat Sacrificium ex animalibus, vocabatur hoſtia ſeu victima:quando ex terræ frugibus , Immolatio:dum ex liquoribus,Libamen ſeu Libamentum.

Modus offerendi varius quoque erat.Animalia offerebãtur mactatione,& combuſtione:Fructus terræ,immutatione: nam panis in fruſta ſecabatur:ſimila coquebatur,ſal vrebatur:thus adolebatur:manipulus ſpicarum torrebatur, triticum conterebatur. Liquores verò effundebantur.

Et quamuis carnes victimarum ſæpius venirent in vſum D ſacerdotum & populi,tamen ſanguis ſemper effundebatur ad crepidinem altaris,& adeps totus adurebatur. Videatur. *D.Thom.ſuprà.*

RITVS IN PARTICVLARI.

Holocauſtum de Bobus.

Si holocauſtũ fuerit ait Scriptura;eius oblatio,ac de armento:maſculum immaculatum(hoc eſt,integrum, non mutilum,neque notabiliter deformem)offeret ad oſtium tabernaculi teſtimonij,ad placandum ſibi Dominum , ponétque manus ſuper caput hoſtiæ,& acceptabilis erit,atque in expiationem eius proficiens. Immolabitque vitulum coram Domino,& offerent filij Aaron ſacerdotes ſanguinem eius, fundentes per altaris circuitum,quod eſt ante oſtium tabernaculi:detractaque pelle hoſtiæ,artus in fruſta concident , & ſubiicient in altari ignem ſtrue lignorum ante compoſita,& membra quæ ſunt cæſa deſuper ordinantes;caput videlicet,& cuncta quæ adhærent iecori,inteſtinis,& pedibus lotis aqua.adolebitque ea ſacerdos in holocauſtum ſuper altare,& ſuauem odorem Domino.*Leuit.c.1.v.3.*

Holocauſtum pecorum.

Quod ſi de pecoribus oblatio eſt de ouibus,ſiue de capris, E in holocauſtum,maſculum abſque macula offeret,immolabitque ad latus altaris quod reſpicit ad Aquilonem, coram Domino. Sanguinem verò illius fundent ſuper altare filij Aaron per circuitum,diuidéntque membra,caput & omnia quæ adhærent iecori,& imponent ſuper ligna quibus ſubiiciendus eſt ignis.Inteſtina verò & pedes lauabunt aqua, & oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum & odorem ſuauiſſ.Domino.*Ibid.v.10 & ſeq.*

Holocauſtum Auium.

Sin autẽ de Auibus oblatio holocauſti fuerit Domino,de turturibus & pullis columbæ,offeret eam ſacerdos ad altare & retorto ad collum capite,& rupto vulneris loco,decurrẽre faciet ſanguinem ſuper crepidinem altaris,veſiculam verò gutturis,& plumas proiiciet propè altare ad Orientalẽ plagam,in loco in quo cineres effundi ſolent.Cõfringétq;aſcellas eius,& non ſecabit,neq;ferro diuidet eam,& adolebit ſuper altare,igne lignis ſuppoſito.Holocauſtum eſt,& oblatio ſuauiſſimi odoris Domino.Erat autem holocauſtum auium, quod à pauperibus offerebatur,vt conſtat. *Leu.c.12.Ibid.*

Hoſtia pacifica.

Hostiæ Pacificæ ritum Moyſes deſcribit hac formã verborum.Quod ſi hoſtia pacificorum fuerit eius oblatio,& de bobus voluerit offerre marem vel fœminam , immaculata offeretur coram Domino ; Ponétque manũ ſuper F caput victimæ ſuæ,quæ immolabitur in introitu tabernaculi teſtimonij , fundéntque Filij Aaron ſacerdotes ſanguinem per altaris circuitum.Et offerent de hoſtia pacificorum in oblationem Domino,adipem qui operit vitalia,& quidquid pinguedinis eſt intrinſecus : duos renes cum adipe,quo teguntur ilia,& reticulum iecoris,cum renunculis:adolebúntque ea ſuper altari in holocauſtum , lignis igne ſuppoſito,in oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. *Leu.c.3.*

Poterat autem hæc hoſtia etiam offerri ex ouibus,& capris, eodem ritu:niſi quod cum erat ex ouibus,& offerebatur Agnus,cauda etiam tota incendebatur Domino.

Plura verò concernentia hoc ſacrificium,require *Leu.c.7.*

SACRIFICIVM PRO PECCATO.

Sacrificivm pro peccato variabatur perſonis,hoſtia- G rum genere,& cauſis offerendi.Perſonis,quia aut pro peccato pontificis offertur, aut totius populi,aut principis , aut plebei.

Hoſtiarum genere,quia aut vitulus offertur, aut hircus, aut capra,aut vacca, aut agna.

Cauſa offerendi,quia aliter offerunt qui per ignorantiam peccant,aliter qui ſcientes & volentes.

Victima peccantis Pontificis.

Anima quæ peccauerit per ignorantiam , & de cunctis mandatis Domini quæ præcepit vt non fierent , quidpiam fecerit : ſi ſacerdos qui vnctus eſt,peccauerit.delinquere faciens populum,offeret pro peccato ſuo vitulum immaculatum Domino.Et adducet illum ad oſtium tabernaculi coram Domino,ponétque manum ſuper caput eius, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de ſanguine vituli, inferens illum in tabernaculum teſtimonij.Cúmque intinxerit digitum in ſanguine,aſperget eum ſepties coram Domino con- H tra velum ſanctuarij, ponétque de eodem ſanguine ſuper cornua altaris Thymiamatis,gratiſſimi Domino,quod eſt in tabernaculo teſtimonij,&c. *Leu.c.4.v.2.*

Victima populi peccantis per ignorantiam.

Eodem modo hic fit, prout in oblatione pro peccato Pontificis,niſi quod Pontifex in illo manum ponebat ſuper caput vituli: in hoc autem ponant Seniores populi. *Ibid.v.13.*

Pro peccato Principis per ignorantiam.

Princeps per ignorantiam peccans , offeret hoſtiam Domino,hircum de capris immaculatum; ponétque manum ſuam ſuper caput eius:cúmque immolauerit eum in loco vbi mactari ſolet holocauſtum coram Domino,qui pro peccato eſt,tinget ſacerdos digitum in ſanguine hoſtiæ pro peccato,tangens cornua altaris holocauſti,& reliquum fundens ad baſim eius. Adipem verò adolebit ſuprà,ſicut in victimis pacificorum fieri ſolet. Rogabitque pro eo ſacerdos,& pro peccatis eius,& dimittetur ei. *Ibid.v.22.*

Pro

Pro peccato plebei hominis per ignorantiam.

Plebeius more Scripturæ, dicitur populus terræ. Fit pro illo ſacrificium ritu eodem, quo hircus offertur pro peccato Principis. Offert tamen fœminam duntaxat, non marem. *Suprà, verſ. 17.*

Pro peccato per ignorantiam contra ceremonias.

Si quis Ceremonias ſacrorum per ignorantiam violaret, v. g. oleũ aut cibos Deo dicatos comederet, quibus ſolis ſacerdotibus vti fas erat, offerre iubetur arietem. *Leuit. 5. c. 15.*

De peccato ſine ignorantiã commiſſo.

Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo ſuo depoſitum, &c. & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus ſolent peccare homines, pro peccato ſuo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum ſacerdoti iuxta menſuram æſtimationémque delicti. Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur ei pro ſingulis quæ faciendo peccauit. *Leuit. cap. 6. verſ. 1. & vide cap. eod. verſ. 25.*

DE IVGI SACRIFICIO.

Quale Sacrificium iſtud ſit, & cur eo nomine appelletur, docet Scriptura, *Numer. cap.* 28. Hæc ſacrificia quæ offerre debetis; agnos anniculos immaculatos duos, quotidie in holocauſtum ſempiternũ, vnum offeretis mane, & alterum ad veſperam, decimam partem Oephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partem Hin. Holocauſtum iuge eſt quod obtuliſtis in monte Sinai, in odorem ſuauiſſimum incenſi Domini: & libabitis vini quartam partem hin, per annos ſingulos in ſanctuario Domini. Alterúmque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam, iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem ſuauiſſimi odoris Domino.

Offerebatur autem publicis impenſis hoc ſacrificium, vt teſtatur *Ioſephus lib. 3. Antiq. c. 10.* idque omni die, quamuis aliàs ſolemni. Et quia iugiter omnibus diebus offerebatur, dicitur Iuge ſacrificium.

*SACRIFICIA SOLENNITATVM.

Sacrificivm Sabbathi.

Die autem Sabbathi offeretis duos Agnos anniculos immaculatos, & duas Decimas ſimilæ conſperſæ oleo in ſacrificio, & liba quæ ritè funduntur per ſingula Sabbatha, in holocauſtum ſempiternum. *Num. 18. v. 9.*

Sacrificium Neomeniæ.

In Calendis autem offeretis holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos ſeptem immaculatos, & tres decimas ſimilæ oleo conſperſæ per ſingulos vitulos: & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ per ſingulos arietes: & decimam decimæ ſimilæ ex oleo in ſacrificio per annos ſingulos. Holocauſtum ſuauiſſimi odoris, atque incenſi eſt Domino.

Libamenta autem vini quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt. Media pars hin per ſingulos vitulos: tertia per arietem: quarta per agnum. Hoc erit holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi anno vertente ſuccedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis. *Ibid. v. 11.*

Sacrificium Paſcha & azymorum.

Menſe primo, quartadecima die menſis, Phaſe Domini erit: & quintadecima die, ſollennitas. Septem diebus veſcentur azymis.

Quarum dies prima venerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea, offeretiſque incenſum holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptẽ: & ſacrificia ſingulorum ex ſimila quæ conſperſa ſit oleo, tres decimas per ſingulos vitulos, & duas decimas per arietẽ, & decimã decimæ per annos ſingulos id eſt, per ſeptẽ agnos. Et hircum pro peccato vnũ, vt expietur pro vobis, præter holocauſtum matutinum quod ſemper offeretis. Ita facietis per ſingulos dies ſeptẽ dierum in fomitem ignis, & in odorem ſuauiſſimum Domino, qui ſurgeret de holocauſto, & de libationibus ſingulorum, &c. *Ibid. v. 16.*

Sacrificium Pentecoſtes.

De hoc ita legimus. Numerabitis ergo ſeptem hebdomadas plenas, id eſt, quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificiũ nouum Domino, ex omnibus habitaculis veſtris panes primitiarum duos, de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini. Offeretiſque cum panibus, ſeptem agnos anniculos immaculatos; & vitulum de armento vnum, & arietes duos, & erũt in holocauſtum cum libamentis ſuis in odorem ſuauiſſimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duoſque agnos anniculos hoſtias pacificorum. Cumque eleuauerit eos ſacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in vſum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque ſanctiſſimum. *Leu. c. 23. v. 15.* E

Sacrificium Feſti Tubarum.

Menſis ſeptimi prima dies venerabilis & ſancta erit vobis. Omne opus ſeruile non facietis in ea, qui dies clangoris eſt, & tubarum. Offeretiſque holocauſtum in odorem ſuauiſſimũ Domino. Vitulum de armento vnum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem, & in ſacrificiis eorũ ſimila oleo conſperſa tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietẽ, vnam decimam, per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem. hircũ pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocauſtum calendarum, cum ſacrificiis ſuis, & holocauſtũ ſempiternum cum libationibus ſolitis. *Leu. 23. v. 24.*

Sacrificium Feſti Expiationis.

Cum priori conuenit, præterquam quod præter hircũ pro peccato, debuerit offerri primò vitulus, cuius ſanguis inferebatur in ſanctuarium, ſecundò, hircus alius, ſuper quem Sacerdos confitebatur peccata populi, & ſic emittebatur in deſertũ. *Leu. 16.* Tertiò, iunge ſacrificiũ. *¶ Vide Lyran. c. 19. in Nu.* F

Sacrificium Scenopegiæ ſiue Tabernaculorum.

A quinto decimo die menſis ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Septẽ diebus offeretis holocauſtum Domino. Primo die offeretis vitulos de armento 13. arietes 2. agnos anniculos immaculatos 14. & in libamentis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per vitulos ſingulos, duas decimas arietibus duobus, & decimã decimæ agnis ſingulis, & hircum pro peccato abſque holocauſto ſempiterno, & ſacrificio & libamine eius. In die altero offeretis vitulos de armento 12. &c. Die tertio vitulos vndecim, &c. & ſic deinceps. *Leu. 23. Num. 29.*

Sacrificium Cœtus, atque Collectæ.

Celebrabatur hoc tranſactis ſeptem diebus Tabernaculorum, octauo die. De quo ita ſacer textus. Dies quoque octauus erit celeberrimus & offeretis holocauſtũ Domino. Eſt enim cœtus, atque Collecta. Die octauo offeretis vitulum vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem, ſacrificiaque & libamina ſingulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: Et hircum pro peccato, abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioque & libamine. *Leu. c. 23. Num. 29.*

*SACRIFICIO VETERVM IGNIS. G

Eius Origo, & effectus.

De Igne quo in ſacrificiis vtebantur Sacerdotes, conſtat ex S. Scriptura, fuiſſe quendam ignem cælitus datum, qui cõſumpſit Sacrificium Abelis, vt docent cum *Procopio, Hieron. Cyril.* & alij: atque exinde intellexiſſe Cain, placuiſſe Deo oblationem Abelis.

Sic poſtquam Aaron ſacerdos conſecratus fuit à Moyſe, anno ſcil. ſecundo egreſſionis filiorum Iſraël ex Ægypto; omnibus ad ſacrificium offerendum paratis dicitur *Leu. c. 9. v. 24.* Egreſſus ignis à Domino deuorauit holocauſtum, & adipes qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent turbæ, laudauerunt Dominum.

De Gedeone priuſquam in ducem populi conſtituerent, narrat liber *Iud. c. 6. v. 21.* quod iuſſus ab Angelo præparate victimam ad offerendum, cepérit hædum, & azymos panes, carnéſque ponens in caniſtro, & ius carnium mittens in ollã tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei. Cui dixit Angelus Domini. Tolle carnes & azymos panes, & pone ſupra petram illam, & ius deſuper funde. Quod cum feciſſet, extendit Angelus ſummitatem virgæ quam manu tenebat, & tetigit carnes & azymos panes, aſcenditque ignis de petra, & carnem azymoſque panes conſumpſit. H

Elia contendente cum Prophetis Baal, & hãc cõditionẽ proponente, qua probaretur quis pro Deo habendus & adorandus foret: Ego remanſi Propheta Domini ſolus, Prophetæ autẽ Baal quadringenti & quinquaginta viri ſunt. Dẽtur nobis duo boues, & illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædẽtes, ponant ſuper ligna, ignem autem non ſupponãt: & ego faciam bouem alterum, & imponã ſuper ligna, ignem autem non ſupponam. Inuocate nomina deorum veſtrorum & ego inuocabo nomen Domini Dei mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipſe ſit Deus. Igitur conditione impleta ait Scriptura: Ad orationem Eliæ cecidit ignis Domini, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæ ductu lambens 3. *Reg. c. 18.*

Rex

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM. MANUELE

Rex David ædificato altari in loco areæ quam ab
A Ornan acceperat, obtulit holocauſta & pacifica, & inuocauit nomen Domini: & exaudiuit eum in igne de cœlo ſuper altare holocauſti 1. *Paralip. c. 21. verſ. 26.*

Eius filius Salomon ædificato auguſtiſſio illo Templo, poſtquam compleſſet, & præparaſſet victimam, ignis deſcendit de cælo, & deuorauit holocauſta & victimas, & maieſtas Domini impleuit templum. 2. *Paral. c. 7. verſ. 1.*

Etiam tempore Nehemiæ ſacerdotis teſtatur *lib. 2. Mach. c. 1. verſ. 22.* quando ſacrificia aqua aſperſa erant, & ligna, & quæ erant ſuperimpoſita, refulſit ſol qui erat in nubilo, & accenſus eſt ignis magnus, ita vt id omnes mirarentur.

Duratio.

Debuit hic ignis perpetuò nutriri, & conſeruari à Sacerdotibus, ne deficeret. Colligitur ex *Leuit.* vbi *c. 6. verſ. 12.* legitur. Ignis in altari ſemper ardebit, quē nutriet Sacerdos, ſubiiciens ligna mane per ſingulos dies. Itaq; à ſecūdo anno egreſſionis ex Ægypto, fuit ſeruatus in altari Tabernaculi, vſque ad tempus Captiuitatis Babylonicæ, quo & templum incenſum, & Iudæi in Babylonem captiui abducti ſunt. Tunc enim in puteo quodam abſconſus fuit. Ita enim *Liber Machab 2. c. 1.* Cùm in Perſidem ducerentur Patres noſtri. Sacer-
B dotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptū ignē de altari occulte abſconderunt in valle, vbi erat puteus altus; & ſiccus, & in eo conſutati ſunt eum, ita vt omnibus eſſet ignotus locus. Aſt ſoluta captiuitate, iubente Nehemia, quæſitus eſt ignis à nepotibus ſacerdotum qui eum abſconderant, at eius loco repererunt aquam craſſam, quæ diuinitus, oblato ſacrificio, ruſus in ignem mutata fuit. Ideoque in tanti miraculi memoriam Iudæi annuam celebrarunt feſtiuitatem, quam diem dati ignis appellarunt. Eodemque igne, reſtaurato Templo, vſi ſunt in ſacrificiis.

Contemptores puniti.

Non poterant Sacerdotes alio igne vti ad ſacrificia, quam iſto. Ob id Nadab & Abihu filij Aaronis à Deo puniti ſunt, quod alieno igne vſi eſſent. Ita enim in Leuitico legimus: Arreptiſque Nadab & Abihu FF. Aaron thuribulis, poſuerunt ignem & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egreſſuſque ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui ſunt coram Domino. *Leu. c. 10. verſ. 8. D. Aug. q. 31. ſuper Leu.*

C ☞ *Conſule Locum de Igne.*

Sacrificiorum carneorum Ritus & Ordo.

Sacerdos Carnes victimæ cremandæ imponebat Altari, deinde ex ſimila, oleo & ſale condita & commiſta, pugillum tollebat, eumque cremandæ victimæ imponebat, ſimulque ſuper victimam vinum effundebat Denique thus ſimile imponebat: mox ſubiiciebat ignem, & victimam cum hiſce ſuis libaminibus Deo adolebat, & cremabat. Colliguntur hæc ex *Num. c. 15. verſ. 4 & ſequ.*

Ritus adolendi Thymiama.

Sacerdos offerens thymiama, primùm ibat ad altare holocauſtorum, ex cuius cornibus pendebant thuribula, ignium que receptacula. Inde capiebat vnum thuribulum, atque in eo prunas ignis quas ex altari holocauſtorum acceperat, reponebat. Deinde intrabat Sanctū, ibique, accipiebat thymiama ex thuribulis quæ erāt ſupra menſam panū propoſitionis,
D illudq; imponebat ſuo thuribulo & igni: mox hoc ſuū thuribulū cum igne & thymiamate, ponebat ſuper altare thymiamatis, & adolebatur ibidem, & comburebatur thymiama: quo conſumpto tollebat ſacerdos ſuum thuribulum, atque egrediens extra caſtra, illud euacuabat, cinereſque loco mundo effundebat: ac denique referebat thuribulum ad altare holocauſtorum, ſuſpendebatque ex cornibus vnde ſuſtulerat, *Corn. à Lapide in Exod. c. 30. ver. 6. & citat Abul. q. 7.*

DE ALTARI.

☞ *Vide Altare.*

In lege naturæ, Noe, Abraham, Isaac, & Iacob leguntur Domino erexiſſe altaria, id eſt, altas aras, in quibus offerebant ſacrificia: erantque ea vel ex lapide, vel ex terra, vt conſtat ſuperioribus exemplis, & locis Scripturæ ibi annotatis.

In lege Moſaica extructo per Moyſen tabernaculo: & à Salomone templo illo auguſtiſſimo, duo reperimus fuiſſe Altaria.

Vnum Altare Thymiamatis, in quo thus, & alia odora incendebantur. Diciturque altare incenſi: & de hoc legimus E
Exod. c. 30. Debuiſſe extrui ex lignis Sethim in quadrangulum cubiti: altitudine duorum cubitorum: eratque cauum, tectum craticula, & quatuor cornua velut obeliſci erigebantur, quæ altare ſuſtinebant.

Alterum altare holocauſti deſcriptum *Exod. c. 27. & 38.* Inſuper de lignis Sethim, opertum ære, longū cubitos quinque, & totidem latum, altum tres, habebatque 4. cornua vt prius, eratque cauum, ac 4. annulis portabatur. Offerebantur autem in illo omnes victimæ: quamuis à digniori, id eſt, holocauſto, nomen acceperit; & paulatim ad illud aſcendebatur.

*SACRIFICIORVM VETERVM

Locus Varius.

De Legis naturæ Sacrificiis paulò ante commemoratis, cōſtat ea oblata in certo loco: nunc in itinere, nunc in medus Campis, prout occaſio & offerentis deuotio ſuadebat.

Imò inter epulas ſacrificaſſe illius æui fideles res eſt clara. Nam & Hebræi ante egreſsū ex Ægypto, in vltima ſua cœna quam ibidem peregerunt, immolarunt, & comederunt Agnum Paſchalem, quomodo etiam Chriſtus in vltima cœna, idem præſtitit; & nouum ſacrificium inſtituit.

Sed poſt datam legem per Moyſem à Deo, vnico duntaxat F
loco immolari ſibi volebat Deus: Nempe in Tabernaculo, quod in deſerto conſtructum erat ipſo iubente, & formam præſcribente, eratque illis pro templo, & per diuerſa loca, annis cccclxxx. quando Templum ædificatum à Salomone, portatum fuit.

Interim pacata ab hoſtibus terra, fixerunt illud in Silo, vrbe in ſorte tribus Ephraim. *Ioſ. c. 18.*

Manſit in Silo ad vſque tempora Heleanæ patris Samuelis 1. *Reg. c. 1.* Vbi legitur ille aſcendiſſe de ciuitate ſua ſtatutis diebus, vt adoraret & ſacrificaret Domino exercituū in Silo. Imò vſque ad annū quo Heli ſacerdos mortuus eſt 1. *Reg. c. 4.*

De Silo ablatum eſt Tabernaculum cum Arca a Palæſtinis in Azotum: quando Hebræi ab illis ſuperabantur & collocatum in Nobe ciuitate Sacerdotum, vbi erat, cum Dauid fugiebat Saulem 1. *Reg. c. 21.*

Inde venit in Gabaon; vrbem Tribus Beniamin, tribus leuicis à Hieruſal. 1. *Paral. c. 21.*

Manſit hic donec Arca tranſlata fuerit à Salomone in tēplum, tunc enim & tabernaculum illatum fuit & portauerūt, G
ait Scriptura, arcā Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vaſa ſanctuarij, quæ erant in tabernaculo. *Lib. 3. Reg. c. 8.*

Sed & Tabernaculum & arca manſerunt in templo, donec à Chaldæis deſtructum fuit. Tūc enim à Ieremia ſeruata ſunt in ſpelunca. *Lib. 2. Mach. c. 2.*

Itaque tunc populus adoraſſe, & adoleuiſſe ſubindè exiſtimatur in montibus, & locis excelſis ante templum ædificatum. Quod tamen poſtmodum à Deo vetitum. Vnde laudantur Ezechias & Ioſias Reges, quod Excelſa abſtulerint, quod & Dauidem feciſſe conſtat.

Templo reſtaurato, Iudæi ſepe in eo oblationes ſuas fecerunt, iuxta legē Domini. Loco nempe, quē is ſibi elegerat.

Donec Ieroboam ſeruus Salomonis, qui decem tribus ſeparauerat, relictis duabus Roboam filio Salomonis, conſtituto nouo Regno, timere cœpit, nè decem illæ tribus quas ſibi ſubiecerat, coniungerent ſe in aliis, & verum Dominum Roboam, ſe relicto agnoſcerent, ſi quotannis in Hieruſalem H
adoraturi excurrerent; conſlauit duos vitulos, vnum in Bethel, alterum in Dan, iiſque adoleri incenſum iuſſit, ſubditoſque nè aliò abirent ad ſacrificandum, coërcuit

Poſt captiuitatem Babylonicam, cùm Rex Perſarum Darius rerum potiretur, quidam Iudæus Manaſſes nomine, præfectus Samariæ duxit filiam Gentilem, vnde & Sacerdotio prohibebatur. At ſocer Sanaballetus, ne ob id diuortium cū filia ſua faceret, promiſit ſe ædificaturum templum ſimile Hieroſolymitano, in monte Garizim, & in eo ſummum eidem ſacerdotium pollicetur. Præſtat vtrumque, & ex eo tempore Samaritani in hoc monte adorabant, eaque de re mouebat quæſtionem apud Chriſtum, mulier illa Samaritana. *Ioann. cap. 4.* Narrat hæc *Mart. Becan. opuſculo de triplici Sacrificio.* Ex quo pleraque hauſimus, *& citat Ioſeph. lib. 11. Antiquitat. cap. 7. & 8.*

Ivdæi tamen Hieroſolymis in templo ſacrificandū eſſe cōtendebant, & id magno zelo obſeruarunt Parentes Saluatoris noſtri,

noſtri,qui impletis diebus purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſis,tulerunt eum in Hieruſalem, vt ſiſterent eum Domino,& vt darent hoſtiam ſecundum quod ſcriptum erat in lege Domini. *Luc.c.2.*

Inter illos etiam qui Philippo dicebant,Domine volumus Ieſum videre;erant quidam Gentiles ex his,qui venerant vt adorarent in die feſto,ita etiam ad Gentiles iſtius loci religio ſe dilatauerat. *Ioan.c.16.*

Vnde & Eunuchus Candacis Reginæ Æthiopum,venerat adorare in Ieruſalem. *Act. c.8.v.27.*

Etiam Paulus feſtinabat ſi poſſibile illi eſſet,vt diem Pentecoſtes faceret Hieroſolymis. *Act.c.20.v.16.*

Loci contemptus pœna.

Hanc inſinuat Moyſes *c.17.Leuit.v.1.* Homo quilibet de domo Iſrael,ſi occiderit bouem aut ouem ſiue capram in caſtris,vel extra caſtra,& non obtulerit ad oſtium tabernaculi oblationem Domino,ſanguinis reus erit. Vno enim loco olim immolari volebat Deus,idque ad arcendum periculum & ſuſpicionem Idololatriæ,& ne Iudæi ad hoc vitium maxime procliues,in montibus,lucis,& cauernis , Deos Gentium colerent.

Loci mutatio permiſſa.

Extra tabernaculum quoſdam Deo ita permittente & inſpirante,inquit *S.Aug.q.16.in Leuit.*obtuliſſe, ex Scripturis patet.

MANVE pater Samſonis, habita Angelica viſione , & alloquio,ac promiſſione de filio ſibi ſuſcitando:Tulit hœdum de capris,& libamenta,& poſuit ſuper petram,offerens Domino qui facit mirabilia. *Iud.13.*

SAMVEL quoque ſuperato à Philiſtæis Iſraële,ad Dominum confugit,cúmque pro populo in Maſphat deprecatus eſt.Tulit autem agnú lactentem vnum,& obtulit illum holocauſtum integrum Domino:& clamauit pro Iſrael ad Dominum,& exaudiuit eum Dominus 1 *Reg.c.7.*

Idem SAMVEL conuocato omni populo in Galgala innouauit regnum:Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino,& immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino. *Ibid.c.11.v.15.*

Ipſe inſuper miſſus in Bethleem ad vngendum in Regem filium Iſai DAVID, cùm timeret eò ire propter Saul , dixit Deus:vitulum de armento tolles in manu tua,& dices: Ad immolandum Domino veni. *Ibid.c.16. v.2.*

DAVID immolauit in area Ornan,cum deprecaretur Dominum pro auertenda peſte a populo *2.Reg.c.24.v.18.*

Sed & Elias Propheta Domini,immolauit in monte Carmeli,de quo ſuprà cum de igne egimus *3.Reg.c.18.*

* *De Vaſis Sacris ad Sacrificia requiſitis.*

Omnia vaſa quorum vſus fuit in Tabernaculo , & in Templo,explicantur *Exod.25.*Parabis & acetabula ac phialas:thuribula & cyathos,in quibus offerenda ſunt libamina, *& c.27.*faciéſque lebetes ad ſuſcipiendos cineres,& forcipes,atque fuſcinulas,& ignium receptacula,omnia vaſa ex ære fabricabis.

Acetabula erant parua vaſa capientia octauam partem ſextarij:prout Cyathi duodecimam.

Phiala erant vaſa parua ad modum volæ manus facta.

Lebetes erant ollæ ad cineres recipiendos.

Forcipes vertit Hieronymus Tridentes,quibus ignis dirigebatur.Vide quæ de his accurate conſcripſit *S. Hier.* & hac ætate *Ribera è Soc.Ieſu.Lib.2.de templ.c.22.*

* *Sacrificiorum Veterum qualitas, & fines varij.*
Scilicet, fuiſſe non ſolum Euchariſtica : ſed etiam propitiatoria,& impetratoria.

Fuiſſe Euchariſticá,hoc eſt pro gratiarum actione oblata,exemplis demonſtratur.

Peracto diluuio,cum iam ceſſaſſent aquæ,& NOE egreſſus eſſet ex arca, Ædificauit altare Domino:& tollens de cunctis pecoribus mundis & volucribus,obtulit holocauſtum:odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis.Quod feciſſe eum partim ad placandum iratum Deum,partim ad gratias ei referendum pro incolumitate præſtita , ex hiſtoriæ contextu docemur. *Gen.8.*

Reuerſo ABRAHAMO à cæde quinque Regum , Sodomiſque ſpoliatis,& Loth fratre ſuo liberato , Melchiſedech Rex Salem ei occurrit,proferens panem & vinum,erat enim Sacerdos Dei altiſſimi,& benedixit ei. *Gen.c.4.*

IACOB poſt expletos annos ſeruitutis apud Laban , cùm Dei iuſſu rediret cum vxoribus,liberiſq;totáq; ſubſtantia , quæ eum cótingebat,& ab Eſau fratre ſo benignè exceptus eſſet,fixis tabernaculis,ædificauit altare,& inuocauit ſuper illud fortiſſimú Deú Iſraël:cui pro fœlici ſucceſſu tot annorum & liberatione è manibus Eſau,gratias agebat. *Gen.c.33.* E

Egreſſuri filij ISRAEL ex Ægypto, præcipiuntur offerre Agnum Paſchalem in ſacrificium Domino ſuauiſſimum , tunque ritum annua ſolemnitate recolere, in memoriam tá memorabilis liberationis à tam dura ſeruitute. *Exod. c. 12.*

Rex EZECHIAS poſt abolitum idolorum cultum , aperto templo , reſtitutiſque Sacerdotibus , Dei cultum reſtaurauit,oblatis plurimis victimis,& hoſtiis,cum ingenti lætitia. *Lib.2.Paralip.c.29.& 30.*

ISRAELITÆ qui cum Eſdra de Babylone aſcenderunt,indicto ieiunio pro itineris directione Deum precati ſunt , & poſtquam incolumes peruenerunt in Hieruſalem , repoſuerunt in templo vaſa quæ attulerant,cum victimis,Deo gratias agentes pro beneficio liberationis. *Lib.1.Eſd.c.8.*

Cæſo per manum IVDITH Holoferne Aſſyriorum Principe,venit populus in Hieruſalem,victimas & holocauſta in gratiarum actionem Deo oblaturus,qui per manum fœminæ liberauerat populum ſuum. *Iudith 16.* F

Poſt memorabilem victoriam quam Duce IVDA Machabæo fidelis populus aduerſus Gorgiam tulerat,fuſoque Lyſiæ exercitui templum emundatur,erectoque altari ſacrificia offerunt,magnaque ſolemnitate templi dedicationem octo diebus celebrant. *1.Mac.c.4.*

Mortuo ANTIOCHO infenſiſſimo Iudæorum hoſte, Iudæi Hieroſolymis habitátes cófratribus ſuis in Ægypto manentibus per literas indicant, Deo gratias agant, celebréntque diem ſcenophegiæ. *2.Mach. cap. 1. Refer. huc Exempla 2. membri.*

Fuiſſe Propitiatoria.Hoc eſt, ad placandum Dei iram, & remittenda peccata viuentium.

In lege Naturæ,vt nihil dicamus de ſacrificio per Noë, diluuio peracto,oblato,S. IOB quotidie offerebat ſacrificium pro peccatis filiorum. *Cap.1.* G

Deus quoque iubet,vt amici IOB pro peccato ſuo offerant ſacrificium. *Cap.vlt.*

Denique præcipiuntur & præſcribuntur à Deo varia ſacrificia & ritus pro peccato,prout ſupra demonſtratum eſt, *ex c.4.5.& 8.Leuit.& conſtat.1.Reg.c.7.*

DAVID poſtquam peccaſſet contra Deum numerando populum,& immiſiſſet Deus peſtilentiam in populo,conſtituit altare in area Areuna Iebuſæi,& obtulit ſacrificium,& miſertus eſt Dominus populi,& ceſſauit plaga,Regique omne peccatum remiſſum fuit *2. Reg. 24.*

Fuiſſe propitiatoria pro Defunctis.

IVDAS,ac Duces ipſius:diuino freti auxilio , feliciter pugnauerant aduerſus ingentem hoſtium exercitum.Et memor eorum Iudas,qui proſtrati fuerant facta collatione,12. millo drachmas argenti miſit Hieroſolymam,offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, benè & religioſè de reſurrectione cogitans. *2.Mach.c.12.*

Erat etiam inſtitutum ſacrificium pro peccato,vbi procliue eſt etiam accipere peccatú tam viuorum quam mortuorú. H

Fuiſſe impetratoria beneficiorum ſpiritualium & temporalium.

ABRAHAM de terra,& cognatione egreſſus , poſtquam peruenitſſet propè Bethel,ædificauit altare,& inuocauit nomen Domini *Gen.c.12.*quod & fecit *c.13.& 15.*Indubiè, vt Deus proſperum faceret iter,& conatus ſuos in pace & benedictione dirigeret.Offerendo filiú ſuum vnigenitum , Dei amicus factus eſt,& accepit inſignem illam promiſſioné de multiplicando ſemine,& poſteritatis fœlicitate. *Cap.22.ibid.*

Etiam MOYSES in montem Sina aſcendens,populum oblatis Domino ſacrificiis præparauit, vt tanto magis idonei eſſent ad recipiendam legem. *Exod.c.24.*

GEDEON oblatis Deo ſacrificiis,varia ſigna accipit,quibus auxilium Dei aduerſus Madianitas indicatur. *Iudic.c.6.*

Completo magnifico templo à SALOMONE extructo , immolauit in eo victimas,& maieſtas Domini repleuit templum *3.Reg.8.*

ELIA offerente ſacrificium, & cæſis ſacerdotibus Baal , adduxit Deus pluuiam grandem. *Ibid.c.18.*

Oblatis mille hoſtiis à SALOMONE in Gabaon. Dominus illi nocte apparens,eique petitam ſapientiam largitur,additis diuitiis & gloria,quæ non petiuerat. *2.Paralip.c.1.*

* De

** De veſtibus Sacris.*

A *☞ Vide de Rationali Loco proprio.*

Veſtimenta ſacra, quorum vſum olim Deus in ſacrificiis præcepit, hæc ſunt. Rationale, & ſuperhumerale: Tunica, ſtricta: Cidaris, & baltheus. Debebantque confici ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retortâ, opere polymito. *Exod. c. 28. & 39.*

Ibidem etiam præcipitur Sacerdoti facere *feminalia linea*: quæ dicit Ioſephus, fuiſſe byſſo retorta, ſiue duplicata. Eratque vſus feminalium ad celandas partes verendas: & aſtringebantur parte ſuperiori ſub vmbilico, & ad vſque poplites diſcendebant.

Inſuper *Zona ſtricta* illa iungitur, quam induebant ſuper feminalia, vt *Ioſephus* teſtatur, & habetur *Exodi c. 28.*

Cidaris ſiue *Mitra*, aut pileus Sacerdotis, erat rotundus vt *Hieron.* ait, & habebat coronulas quaſdam, inquit *Beda*, quod tamen intelligit *Ribera*, locum habuiſſe in ſummis ſacerdotibus: minores autem geſtaſſe tiaram ſine coronis. Erantque tria hæc indumenta inferiorum ſacerdotum.

Atque præter hæc quæ communia illis erant, Pontifices habebant inſuper *Tunicam lineam*. Erat hæc ex lana violacea
B quæ veteribus pretioſa erat, & fimbriam eiuſdem coloris habebat attextam, ac deorſum per circuitum iuſſit Dominus appendi tintinnabula, & mala punica alternatim; quæ *Hieronym.* exiſtimat fuiſſe vtrimque 72.

Superhumerale, quod & *Ephod* dicitur, fieri iubetur ex auro, &c. & habebat manicas integras, & portẽdebatur vſque ad cingulum, ac zona conſtringebatur: eratque habitu thoracem referens. De ornatu illius *Ioſephus* multa particulatim annotauit: nempè, quod in vtroque humero erant Sardoniches, quibus inſculpta erant nomina filiorum Iſraël, in vnoquoque lapide ſena, quod etiam colligitur ex Exodo.

Rationale erat dũtaxat ornamentũ ſuperhumerale, de quo *c. eod. v. 15.* Iubet autẽ Deus illud fieri ex auro, purpura, hyacintho, &c. vtq; ſit quadrangulũ & duplex, & menſurã palmi in quadro habeat. Et annectebatur catenulis aureis, & annulis per ſingulos angulos ipſi ſuperhumerali. Vnde & duplex, i. duplici tela cõtextũ erat, vt pondus gẽmarum poſſet ſuſtinere, quæ in eo ponebantur, de quibus *v. 18.* hoc eodẽ c. Moyſes, quibus nomina filiorũ Iſraël inſculpebantur.

Zona ſiue *baltheus* Pontificis, erat operis plumarij: hoc eſt
C variorum colorum, illorum nempe, quibus Ephod conſtabat. Vt habetur *Exodi c. 39.*

Tiara Pontificis præ communi ſacerdotum qui pileolum lineum geſtabant, hoc habebat, quod in fronte conſtringeretur vitta hyacinthina: & ſuper pileum eminebat lamina aurea in circuitu, tribus coronis adornata: eratque ei inſculptum nomen Dei ineffabile, habebatque eminentes caliculos aureos, vt notauit *Ribera, Lib. de veſtib. ſacris c. 14.*

☞ Tropologicam ſignificationem horum veſtium: Quære in Loco de ſacerdote.

* SACRIFICIVM LEGIS GRATIÆ EIVSQ. PARTITIO.

Duplex Sacrificium in lege gratiæ agnoſcimus: vnum CRVENTVM, alterum INCRVENTVM.

D Cruentum eſt, quod in ara Crucis oblatum eſt, quando Chriſtus pro expiatione peccatorum noſtrorum voluntariè oblatus fuit Deo Patri, factus Sacerdos & hoſtia, eſtque ſemel duntaxat factum.

Incruentum, quo idem Chriſtus quotidie in Eccleſia offertur ſub ſpeciebus ſenſibilibus pani & vini, in altari, & durabit vſque ad finem mundi.

Cruenti Sacrificij Typi ſeu Figuræ.

Ad vtrumq; hoc Sacrificium [quæ tamen ſi rem oblatam ſpectemus vnum & idem ſunt: nam vtrobique res oblata eſt Chriſtus Dominus, quamuis quoad ritum & modum offerendi ſint diſtincta] præfigurandum omnia ſacrificia vetera ordinata ſunt Lex habuit ait *Apoſt. Hebr. 10.* vmbram futurorum bonorum, non ipſam imaginem.

Itaque cruenti ſacrificij illuſtris figura fuit, Immolatio Iſaac vnigeniti quem diligebat ABRAHAM, *Gen. c. 22.* Sic Deus pater obtulit vnigenitum ſuum Chriſtum, iuxta illud *Ioan. 3.* Sic Deus dilexit mundum vt vnigenitum ſuum daret, & docet *Auguſt. ſerm. 61. de tempore.*

ISAAC fuit obſequentiſſimus Patri in re tam ardua: Etiã CHRISTVS fuit obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Iſaac portauit ligna ſuper humeros: Ita Chriſtus lignum crucis. Iſaac non fuit mactatus, ſed aries E
pro illo ſubſtitutus. Chriſtus ſecundum diuinitatem nihil paſſus eſt, ſed tantum ſecundum humanitatem. In B. Iſaac inquit *Aug.* ſuprà ſignificata eſt diuinitas, in ariete humanitas Chriſti. Alligatus fuit Iſaac ſuper ſtruem lignorum collocatus: ita & Chriſtus vinctus, & cruci affixus fuit.

Quinimo plerique tenent, eodem loco vtrumque Sacrificium accidiſſe, vt ex *Hier.* teſtatur *Aug.* ſuprà.

Secunda Figura fuit immolatio Agni Paſchalis: per cuius immolationem & aſperſionem ſanguinis eius ſuper poſtes & liminaria, Iſraëlitæ liberati ſunt à ſeruitute Ægypti, & Pharaonis. Ita Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: & per eius immolationem & ſanguinis effuſionem, liberati ſumus à ſeruitutẽ peccati. Alias huius figuræ ſimilitudines prætereo: quæ alioquin plures ſunt & illuſtres.

Omnia denique holocauſta & animalium ſacrificia, huius figura fuerunt, quod non obſcurè indicat Apoſtol. Si F
enim ſanguis hircorum & taurorum, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quantò magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

siue

Incruento. Illius Figura.

Præcipua huius figura fuit oblatio MELCHISEDECH, qui panem & vinum obtulit in gratiarum actionem Deo. *Gen. c. 14.* erat enim Sacerdos Dei altiſſimi. Ecquis magis rogat: *D. Cypr. lib. 2. Epiſt. 3. ad Cæcilium*, Sacerdos Dei ſummi, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui Sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, panem & vinum, ſuum ſcil. corpus & ſanguinem: Vocatur enim Chriſtus Sacerdos in æternum, ſecundum Ord. Melchiſedech: ergo debuit Melchiſedech aliquid peculiare habuiſſe & proprium, in quo eſſet figura Chriſti, quod alij ſacerdotes non habuerunt, neque id aliud fuit, quam oblatio panis & vini: & in hac fuit typus & figura Chriſti.

AGNVS PASCHALIS quoque huius Sacrificij inſignis G
exſtitit figura, in quantum ille comedebatur à Iudæis ſolis, & circumciſis: ſic & Chriſtus in Sacramento Euchariſtiæ à ſolis Chriſtianis & baptizatis comeditur: imò in ipſo ſacrificio poſtquam oblatus eſt, à ſacerdote ſumitur. Alias ſimilitudines videat Lector apud *Bellar.* & alios.

Hoc notandum, Chriſtum eodem tempore ſumpto Agno Paſchali inſtituiſſe Euchariſtiam; veritatem vmbræ ſuperaddens, quomodo dicit *Chryſoſt. hom. de prod. Iud. To. 7.* In eadem menſa vtrumque Paſcha & typi & veritatis celebratum eſt.

Poſt datã legem in monte Sina, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, quando ipſe multa eis bona promiſit, & ipſi viciſſim illi obedientiam. Hoc autem Fœdus ſancitum fuit ſolenni ſacrificio, & aſperſione ſanguinis, his verbis: Hic eſt ſanguis Teſtamenti quod mandauit ad vos Deus. *Exod. c. 24. & ad Heb. c. 9.* Figura hæc in vltima Cœna impleta eſt in inſtitutione Sacramenti Euchariſtiæ, facta iiſdem verbis, vt *Luc. c. 22. & Paul. 1. Cor. 11.* teſtantur. Vnde & *Tert. lib. 4. in Marc.* In calicis mentione, inquit, teſtamentum conſtituit ſanguine ſuo obſignatum. Sicut ergo ſanguis Teſtamenti veteris apud Moyſen, erat ſanguis victimæ iam immolatæ, & vere ac propriè ſanctificatæ: ſic etiam ſanguis Teſtamenti noui apud Chriſtum, & ſanguis victimæ immolatæ, ac ve- H
re & propriè ſacrificatæ. Eſt autem ſanguis ille ipſius Chriſti ſanguis; dicit enim, Hic eſt ſanguis meus: ergo ipſe fuit figura Sacrificij immolata, & ſacrificata.

Iuge Sacrificium de quo ante, etiam fuit figura Sacrificij noſtri, quod quotidie offertur.

Incruenti Sacrificij Promiſſiones, & Prophetarum vaticinia.

Sacrificium noſtrum inquit Auguſtin. non ſolùm Euangelicis, ſed & propheticis libris demonſtratum eſt. Prædicitur HELI Sacerdoti à quodam Propheta innominato, futurum aliquando tempus, vt eſſet Sacerdotium ipſius, & patrum ſuorum, ſurgatque nouus Sacerdos qui ambulet coram Chriſto Deo omnibus diebus: quod vaticinium de Sacerdotio & ſacrificio Chriſtianorum, quod Aaronico ſucceſſit, & ad ſæculi conſummationem duraturum eſt, accipit *Cypr. lib. 1. cont. Iudæos cap. 17. Aug. l. 17. Ciuit. cap. 4.* & plures alij.

2. Vati

2. Vaticinium eſt SALOMONIS *in lib. Prouerb.* vbi *cap.9.* dicit: Sapientia ædificauit ſibi domum; immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & poſuit menſam ſuam. Per Salomonem ait *D. Cyprianus lib.2. epiſt.3.* Spiritus ſanctus typum Dominici ſacrificij præmonſtrat immolatæ hoſtiæ, & panis & vini, ſed & altaris, & Apoſtolorum faciens mentionem.

3. Eſt ISAIÆ qui *cap.19.* dicit: Cognoſcent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hoſtiis & muneribus. Cùm ergo lex ſit tranſlata, ex eo quòd ſacerdotium tranſlatum eſt, nam apud Ægyptios, id eſt, Gentiles, ſacrificia Deo vero offeruntur; debet intelligi Propheta locutus, de Sacrificio legis Euangelicæ.

4. Eſt DANIELIS, qui *cap.8. verſ.11. & cap.12. verſ.11.* prædicit, fore, vt Antichriſtus in fine mundi auferat iuge Sacrificium Chriſtianorum: quemadmodum Antiochus abſtulit iuge Sacrificium Iudæorum. Sicut enim Antiochus fuit figura Antichriſti, vt colligitur ex *Daniele cap.11. & Apocalyp. 13.* ita iuge Sacrificium Iudæorum, figura fuit Sacrificij Chriſtianorum. *Ita Hyppolitus Martyr, lib. de Antichriſto.*

5. Eſt, idque luculentiſſimum MALACHIÆ: qui prædixit Sacerdotes Chriſtianos oblaturos Deo mundum Sacrificiũ omni tempore, & præfert ob id illos Sacerdotibus Moſaicis *cap.1. verſ.10.* Non eſt Mihi voluntas in vobis (ô Sacerdotes) dicit Dominus exercituum, & munus nõ accipiam de manu veſtra. Ab ortu enim Solis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, &c. Præmiſerat, Sacerdotes Iudæorum offerre panem pollutum, *verſu 6.* hoc eſt contra legis præſcripta factum. Per oblationem mundam intelligunt omnes Catholici, Sacrificium quod in noua Lege ſub ſpecie panis & vini offertur. Loquitur enim *Malachias* de noua oblatione. Ita *Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone aduerſus Iudæos.* De noſtris ſcribit, quæ in omni loco offeruntur, Sacrificiis, hoc eſt, pane Euchariſtiæ & poculo ſimiliter Euchariſtiæ, iam tum locutus Malachias, prædixit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare. *Vide Valentiam Tom 4 diſp.6. quæſt.11.*

Ex nouo Teſtamento.

CHRISTVS Dominus in Euangelio quoque prædixit fore aliquod nouum Sacrificium propriè dictum, quod non eſt aliud quàm incruentum, ab ipſo in vltima cœna inſtitutum. Colligitur ex colloquio eius cum Samaritana, quod habetur *Ioannis cap.4. verſ.19.* his verbis. Dicit ei mulier: Domine video quia Propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei Ieſus: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Ieroſolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod neſcitis: nos adoramus, quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt; ſed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Loquitur loco præſenti Chriſtus de ſolenni & publica adoratione, quæ fit per ſacrificium. Ita enim verbum Adorandi in Scripturis ſæpè vſurpatur *Gen.22. Ioan.12. Actor.8.* Cúmque non ſit aliud Sacrificium in noua Lege, quàm *Sacrificium* Miſſæ, quod non certo loco, ſed paſſim celebratur; non etiam de alio, quàm de iſto locutus eſt Chriſtus.

*SACRIFICII MISSÆ INSTITVTIO.

CHRISTVS Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, implens figuram Agni Paſchalis, condénſque Teſtamentum nouum, in vltima cœna ſeipſum in ſpecie panis & vini obtulit Deo Patri: vtque idipſum Apoſtoli facerent, præcepit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, nempe, idem quod iam me facere videtis. Vnde & verba illa, hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: calix ſanguinis qui pro vobis effunditur, &c. ſignificant dari corpus & effundi ſanguinem, non nobis, ſed Patri Deo. Hinc *Irenæus lib.4.c.32.* Noui Teſtamenti nouam docuit oblationem, & *Chryſoſtomus homil.24. in priorem ad Corinth.* Pro brutorum cæde, ſeipſum offerendum præcipit.

Vſus Tempore Apoſtolorum.

S. LVCAS *in actu*, poſtquam enarraſſet ordinationem Pauli & Barnabæ, ſubiungit: Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus S. Segregate mihi Paulũ & Barnabam, in opus ad quod aſſumpſi eos. *Actor. cap.13.* Miniſterium autem cuius meminit Lucas, aliud non eſt, quàm Sacrificium, vt docet verbum Græcum λειτουργία. Miſſa enim Liturgia olim dicta: quare & Eraſmus vertere auſus fuit, ſacrificantibus illis, &c.

D. PAVLVS hortatur Corinthios abſtinere à cultura Idolorum, eorumque ſacrificiis, dicens: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Agnoſcit Apoſtolus altare in quo Gentiles ſacrificant Idolis, & aliud in quo Chriſtiani offerunt corpus & ſanguinem Domini. E

Hinc idem Apoſtolus Chriſtianorum inſinuans dignitatem: Habemus, ait, altare de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt. Vbi altare, ibi ſacrificium. Cùm ergo habeamus altare de quo edimus, non poteſt aliud intelligi, quàm ſacrificium quod ſub panis & vini ſpecie offertur. *Epiſt. ad Heb.*

Primi CHRISTIANI Apoſtolorum tempore Hieroſolymis quotidie circa domos panem frangebant, erántque perſeuerantes in cõmunicatione fractionis panis: hoc eſt, in ſumptione panis Euchariſtici, vt exponunt Veteres, quos retulimus *Tit. de Euchariſtia.* At nunquam eam communicationẽ factam niſi ſimul etiam fieret ſacrificium, res eſt notiſſima, F neque quiſquam negauerit vnquam Euchariſtiam confectam extra ſacrificium Miſſæ quamuis valide aliter fieret. *Act. c.20.*

S. PETRVM Apoſtolum Antiochiæ Miſſam celebraſſe refert. *Hugo de S. Victore lib.2. part.8. cap. vlt. Raphaël Volaterr. lib. 11. Geographia in deſcript. Syria*, dicit Petrum in ciuitate Antaradum, hodie Torteſa, ſacellum Diuæ Genitrici primum omnium excitaſſe, in eóque Miſſam celebraſſe.

PISIS ciuitate Hetruriæ, celebris eſt Baſilica D. Petro ſacra. Hanc à multis ſæculis, magna accolarum Thyrreni maris frequentia religiosè viſitat, quod traditione conſtantiſſima vulgatum ſit apud illos, Petrum Apoſtolorum Principem, quinque aut ſex diſcipulis comitatum, eo in Italiam veniente appuliſſe, & Miſſam celebraſſe. In cuius rei teſtimonium exhibetur vetuſta altaris pars, in quo celebraſſe dicitur, vna cum literis admodum vetuſtis: quas à ſe lectas & viſas, teſtatur *Martinus Perefius Guidixienſium Epiſcopus, lib de diuin. Apoſtol. & Eccleſ. tradition. p. 3. conſiderat. 1.*

S. ANDREAS Apoſtolus dixit Ægeæ Proconſuli, Immaculatum Agnum quotidie in altari ſacrifico, cuius carnes poſteaquam omnis populus credentium manducauerit, agnus qui immolatus eſt, integer perſeuerat & viuus. *Ex Epiſt. Preſbyt. & Diacon. Achaiæ.* G

S. IACOBVS Apoſtolus, Frater Domini, in Liturgia ſua, cujus meminit *6. Synod. can. 33.* ita deprecatur. Rogamus vt Spiritus tuus adueniens ſancta bona atq; glorioſa eius præſentia ſanctificet, & faciat hunc panem quidem corpus ſancti Chriſti tui, & calicem hunc pretioſum ſanguinem Chriſti tui. Itẽ, Offerimus tibi incruentum ſacrificium pro peccatis noſtris.

S. MARTIALIS diſcipulus Chriſti Ieſu, quem & in carne vidiſſe ferunt, ait: Sacrificium Deo Creatori offertur in ara, non homini, neque Angelo. Nec ſolum in ara ſanctificata, ſed vbique Domino offertur oblatio munda, ſicut teſtatus eſt, cujus corpus & ſanguinem in vitam æternam offerimus. *Epiſt. ad Burdegal. cap.3.*

S. ABDIAS Babyloniæ Epiſc. Apoſtolorum diſcipulus, *lib.7. hiſtor. certamin. Apoſtol. à Ioan Garetio citato.* Cúmque ait omnes reſpondiſſent Amen, & myſteria Domini celebrata, Miſſámque ſuſcepiſſet omnis Eccleſia, retinuit ſe, vt iuxta altare vbi corpus ab eo fuerat Chriſti confectum, illic martyrium Apoſtolicum exultaret. H

Similia teſtimonia de MARCELLO martyre, IGNATIO, DIONYSIO & aliis, qui temporibus Apoſtolorum, aut paulò poſt vixerunt, enumerat *Io Garetius claſſe 1.*

*CONTINVATIO POSTERIORIBVS SÆCVLIS, VARIE ADSERTA.

Ac primùm ex Voce MISSA.

MISSÆ vox ſubſtantiuè accepta idem eſt quod Miſſio vel Dimiſſio. Græci enim finita populi concione dicebant ἀπολύεσθε quod etiam Latini faciebant dicentes: Ite Miſſa eſt, q.d. dimiſſio eſt. Cæpit autem in Eccleſiis Latinis hæc vox vſurpari pro Liturgia, ſiue actione Euchariſtiæ, eò quòd ante illam dimitti conſueuerant Catechumeni: vel quòd ea peracta omnes dimittebantur. Vnde totum Sacrificium Miſſa appellatum fuit, à dimiſſione populi, ait *Card. Bellar.* Niſi & Miſſam dicamus, quòd per eam vota noſtra ad Deum mittantur. Sunt qui vocem Hebraicam eſſe contendunt. De illius verò Antiquitate, paulò poſt.

Olim autem Miſſa diuidebatur, in Miſſam Catechumeno-
A rum, & Fidelium. Catechumenorum Miſſa erat officium lectionum, & aliarum precum, quod celebrabatur in Eccleſia in præſentia Catechumenorum, qui eo peracto, dimittebantur: cæteris fidelibus manentibus in offertorio, ſeu oblatione, conſecratione, ac communione, quæ dicebatur *Miſſa Fidelium*, qua peractâ: etiam illi dimittebantur.

B. Remigius etymon nominis Miſſæ ſuggerit, eò quòd populus in ea per miniſterium Sacerdotis, preces ſuas, & vota offerat & tranſmittat. Quod Græci λειτουργίαν, hoc eſt, ſacrificium publicum, ſiue miniſterium: Syri, quique Chaldaica linguâ celebrant, קודש. i. Sacrum appellant, Latini ſemper *Miſſam* dixerunt.

Teſtimonium Abdiæ Babyloniorum Epiſcopi, ſupra adduximus, vixit autem is tempore Apoſtolorum an. Chriſti 70.

Ambroſius lib. 5. epiſt. 33. Ego ait, manſi in munere. Miſſam facere cœpi, orare in oratione Deum, vt ſubuenire, &c. vide *tom. 4. Orat. 1.*

Auguſtinus ſerm 91. de temp. in lectione inquit, quæ nobis ad Miſſas legenda eſt, audituri ſumus, &c.

Meminit eiuſdem vocis in eadem acceptione, *Victor Vi-*
B *cenſis lib. 1. de Perſecut. Vandalica.*

Caſſianus lib. 3. de ordine diuinarum orationum.

Leo Pontifex Epiſtol. 81. quæ eſt ad Dioſcorum. *&* 88. ad Epiſc. Germán.

Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 12. & lib. 4. epiſt. 10.

Concilium Romanum, *ſub Syluestro I.*

Carthaginenſe II. *can. 3.*

Carthaginenſe IV. *can. 84.* Et paſſim apud Authores.

Ab vſu & ritu Altarium.

Altarium antiquitas, erectio, forma, in Lege veteri.

☞ *Quære in Litera A Titulum Altare : & ſupra Tit. De Sacrificiis Moſaicis.*

In Lege Euangelica ſemper fuiſſe vſum Altarium, continetur, primùm ex Apoſtolo Paulo *ad Heb.* Habemus altare, &c. quod vocat *ad Corinthios* Menſam Domini; quæ teſtimonia paulò ante recenſuimus.

De Altari cuius fragmentum exhibetur Piſis in Hetruria, in quo *S. Petrus* Miſſam celebraſſe traditur, ſupra diximus.

Etiam S. Andreas Apoſtolus ſe quotidie in altari offerre Agnum immaculatum teſtatus eſt Ægeæ Proconſuli, vt
C conſtat *ex Epiſt. Presbyter. Achaiæ.*

Inter Canones Apoſtolorum, eſt *Canon. 3. & 4.* qui apertis verbis meminerunt altaris ad Euchariſtiam offerendã erecti.

Pœnitentes inter alia ſigna humilitatis & conuerſionis olim, non tantum Presbyteris ſe aduoluebant, ſed & ſacris Dei aris aggeniculabantur, vt eſt teſtis *Tertull. lib de Pœnit.*

De S. Cypriano legimus, quod vetuerit offerri ſacrificium pro quodam defuncto, qui Presbyterum conſtituerat rerum temporalium procuratorem. Cauſamque hanc reddiderit: non eſſe dignum pro quo ſacrificetur, qui ſacerdotem Dei ab altari abſtraxiſſet. *Cyprian. lib. 1. epiſt. 9.*

Donatiſtas reprehendit *Optatus Milenitan. lib. 6. cont. Parmen.* quod altaria in quibus & ipſi aliquando obtulerant, violarent, & dirüerent, atque eodem loco, vocat altare, ſedem corporis Chriſti.

D. Ambroſius de Sacrificio hoc verba faciens: Ego ait, Domine memor venerandæ paſſionis tuæ, accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi ſacrificium, quod tu inſtituiſti. *Orat prep. ad Miſſam.*

S. Antonium refert *B. Athanaſius in vita*, prævidiſſe
D futuram Arianorum perſecutionem: atque hac viſione permotum, quod in ſomnis ſibi repræſentaretur imago mulorum ferocientium, qui calcibus euertebant Chriſti altaria.

Gorgoniam ſororem laudat à religione & zelo *Gregorius Nazianz. orat. in Gorgoniam*, quod ſolita ad altare ſe prouoluere, & ante illud inuocare eum, qui ſuper illud coli & adorari conſueuit.

Quin tempore Iuliani Apoſtatæ, Ivlianvs militiæ Præfectus, dictum fœdum! aram ſacram in omnium conſpectu mictura fœdauit, & graues impietatis ſuæ pœnas dedit, vti diximus *Tit. de Altaribus ex Hiſtor. Tripartita lib. 3. c. 12.*

S. verò Tharasivs Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, qui vixit anno 794. vt commemorat in eius vita *Ignatius Nicænus*, his verbis... Imperatores compellauit. Notum facimus coram Deo honorandæ tuæ purpuræ, quod intra cancellos incruentæ Menſæ, in qua ſacrificium magnæ hoſtiæ Chriſti venerabiliter peragitur, non ſinemus amplius E
nobiſcum veſtram ingredi potentiam, *Baron. tom. 9.*

S. Germanvs etiam in eadem vrbe Epiſcopus, an. 1343. hortatur his verbis Sacerdotes: Agnoſcite, inquit, qui *ſacro altari* aſſidetis, & incruentam victimam ſacrificatis, quod viuas Chriſti paſſiones annuncietis. *1. hæret. claſſe 1.*

Concilium Nicænum 1. meminit expreſſis verbis Altaris, vocans illud ſacram menſam in qua ſitus eſt Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Canon. 14. ſecundum alios, 18.

Et vt Veteres omnes prætereamus, quorum tamen teſtimonia magnum hac in re momentum habent: nulla vnquam Chriſtianorum templa ab Iconoclaſtis, ſiue veteris, ſiue proximè elapſi ſæculi, diruta vel euerſa conſtat, quin in iiſdem Altaria, ſiue menſas ſacras conſtructas fuiſſe pro comperto habemus. Vſus autem ſiuè ritus Altarium arguit celebrationem ſacrificij in noua lege: imo illud apta relatione inducit: neque enim alium ob finem altaria erecta, quàm vt in iis ſacrificetur.

Ex ordinatione inſtitutione & ſucceſſione Sacerdotum. F

☞ *Require Sacerdos, eorundem antiquitas, munus, duratio.*

Ex veteribus Liturgiis, & vocibus quibus Patres vtuntur.

Plures multarum Gentium Liturgias colligit *Georgius Caſſander.* Nos veteres agnoſcimus, Græcas quidem tres, quarum prima eſt Iacobi Apoſtoli, qui frater Domini appellatur, fuitque primus Ieroſolymorum Epiſcopus; necatus ann. Chriſt. LXIII.

Altera eſt Basilii Magni, Cæſareæ Cappad. Epiſcopis eàque Cappadoces & Syriæ bona pars vſa creditur.

Tertia Ioannis Chryſoſtomi, ex presbytero Antiocheno Epiſcopi Conſtantinopolit. qua Eccleſia ipſius, & Græci paſſim vtuntur, eámque Latino ſermone reddidit Eraſmus poſt alios.

Meminit & Liturgiæ Clementis, qui Apoſtoli Petri G
diſcipulus fuit, *Proclus, & Nicolaus Methon. Epiſcopus.*

Atque in Concilio Generali VI. ad quod CCLXXXIX. Epiſcopi conuenerant Conſtantinopoli celebrato: ex Miſſis SS. Iacobi & Baſilij, errores Armenorum & Hydroparaſtarum, (quorum hi aquam, illi vinum tantum in ſacra menſa offerebant) refelluntur.

Extat Latina Miſſa D. Ambrosii, paucis admodũ variata à Cõmuni Romana, qua ſola Mediolanenſis Eccleſia vtitur.

Communi verò Romanâ, vniuerſa penè Occidentalis Eccleſia ſemper fuit vſa, & etiamnum vtitur.

Siue veteres Liturgias, ſiue recentiores attendamus, ſemper eo ritu myſterium Euchariſtiæ celebratum reperiemus, vt vel ex eo appareat, ſanctos Pontifices qui Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus in eadem fide ac religionis cultu adhæſerunt, non aliam actionem, quam veriſſimi & propriè dicti Sacrificij intendiſſe, ac de eo nunquam dubitaſſe. Confirmat Catholicorum hac in re ſententiam, quod frequentiſſime tam Græci quàm Latini, quando de celebratione Cœnæ H
Dominicæ verba faciunt, vtantur nominibus Sacrificij, Hoſtiæ, Victimæ: item verbis offerendi, immolandi, ſacrificandi qui modus loquendi ſatis indicat, quid Patres ſenſerint.

Conſenſus Eccleſiæ Apoſtolicæ.

Miſſa ſemper & paſſim celebrata, Variis locis, & temporibus Publica, & priuata. Miracula in illis exhibita.

Ex S. Scripvra

Promiſerat Christvs ſacrificij huius inſtitutor, tempore nouæ Legis non fore alligandum ſacrificium certo loco, vt olim tempore Moyſis, & Iudæorum, ſed in omni loco offerendum Deo ſacrificium, quod ita etiam factum; vbique enim offertur Deo incruentum Miſſæ ſacrificium, iuxta vaticinium Malachiæ. In omni loco offertur nomini meo oblatio munda. *Ioan. cap. 4.*

☞ *Huc refer Exempla ſupra allegata de tempore Apoſtolorũ.*

Poſt quæ tempora ſemper in Eccleſia fuit ſummo omnium conſenſu celebratum ſacrum Miſſæ ſacrificium, quamuis in ritu & ceremoniis illius nonnunquam per Rom. Pontifices quidquam fuerit immutatum, vel additum, principali actione ſemper eadẽ manente, quæ in oblatione & conſecratione corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſub viſibilibus ſpeciebus cõſiſtit. Et id quidẽ non vno aut certo loco, aut tem-

tempore ſed pro opportunitate, nunc hoc loco, nunc illo: nunc hoc tempore, nunc illo.

EXEMPLA HISTORICA.

Miſſa quando olim celebrata, & vbi.

Sacrificij huius inſtitutionem a Chriſto cœptam in Cœna hora diei veſpertina, conſtat ex Euangelio.

Remanſit ea conſuetudo apud plures Eccleſias, vt etiam veſpere, ſed a ieiunis idē ſacrificium offerretur. Idque vſitatū olim in Eccleſia Africana, auctor eſt *D. Cypriā. epiſt. ad Cœil.*

Idipſum de Eccleſia Alexandrina, ſed poſt ſumptum cibū notat *Sozomenus lib. 7 hiſt. c. 19.*

Etiā *B. Auguſtinus* meminit, id fieri ſolitum Feria V. in Cœna Domini idque a ieiunis. *Epiſt. 118. ad Ianuarium.*

Ac meminit Veſpertinarum Miſſarum *Concil. Agathenſe apud Gratianum de conſecrat. diſt. 1 c. conuenit.*

Græcos quoque conficere ac ſumere conſueuiſſe Sacramentum Euchariſtiæ ante cœnam, ieiunos, teſtis eſt *Gregor. Nazianz. orat. in ſanctum Baptiſma.*

DAMASVS Pontifex ex canonis Niceni præſcripto, cauit ne ante horam tertiam diebus feſtiuis Miſſa celebraretur. *Baron. tom. 4. ad an. 382. num. 20.*

LOCVS.

In Oratoriis.

Quamuis Eccleſiæ ad vſum Sacrificij quod in iis offertur, potiſſimum conſecrentur, eæque proprius Sacrificij locus habeantur, poſſe nihilominus ex occaſione, Miſſam extra Eccleſiam celebrari, docent hiſtoriæ. Siquidem Chriſtus in priuato Cœnaculo hoc ſacrificium inſtituit, non in templo Hieroſolymitano, & Apoſtoli frangebāt circa domos panem. *Act. c. 2.*

PIVS Papa Apoſtolorum temporibus proximus, ad Iuſtū Epiſcopum Viennenſem ſcribit, ſororem ſuam Euprepiam, titulum domus ſuæ pauperibus aſſignaſſe, eo fine vt ibidem Miſſæ ſacrificium offerretur. atque id ita factum, idem Pontifex fatetur. *Gab. tom. 1. Biblioth. SS. Patrum.*

An. Dom. 732. GREGORIVS III. Pontifex, quòd à Leone Iſaurico Imp. videret non modo Sanctorum imagines, ſed & reliquias contemptui haberi, Sanctorum omnium toto orbe reliquias conquiſiuit, & in Oratorio, à ſe in Eccleſia Apoſtolorum Romæ conſtructo, honorificè collocari præcepit: & in eodem loco Miſſarum ſolennia à tribus monachis triū monaſteriorum illic ſeruientium, per ordinem exiſtentibus celebrari inſtituit, eiuſque rei memoriam in tabula lapidea inſcribi curauit, atque in eodem Oratorio affigi. *V Valfrid. Strabo. c. 22. de reb. Eccleſ.*

Gregorium Nazianz. in exiguo Oratorio à ſe exſtructo ſacrum feciſſe, ſcribit *Sozom. lib. 7. hiſt. cap. 5. lib. 9. c. 8. & 9.*

In domibus priuatis.

Perſecutionis tempore Miſſas celebratas in priuatis ædibus olim, prout & modo apud religionis Catholicæ hoſtes, pro cōperto eſt. Et vt alia omittāmus, GREGORIVS Papa II. monuit per Epiſtolā Ioannem Epiſcopum Syracuſanum, vt omni conatu cum Venantio præfectum illic gerente, conaretur in gratiam redire. Imo & ſi opus, Miſſas in eius domo dici permitteret, vel eas ipſe faceret. Accidit hoc anno Dom. 596. & verba Epiſtolæ habentur *apud Baron. tom. 8.* ad dictum annum *num. 15.*

De S. AMBROSIO meminit in vita eius *Paulinus*, quòd cùm aliquando trans Tyberim inuitaretur ad quendam, vt ſacrificium in domo ſua offerret, quædam balneatrix paralytica ad eandem domū ſe fecerit in ſella aſportari. Quæ cùm ſancti viri veſtimentum exoſculata eſſet, ſanitatem recepit. Exhinc patet familiarem fuiſſe vſum in priuatis domibus celebrandi, etiam dum nulla vigeret Perſecutio.

Hac verò deſæuiente, paſſim obſeruatum, refert *Baron. t. 2. Annal.* etiam S. *Auguſtin. lib. 22. de Ciuit. Dei, c. 8.* PRESBYTERVM quendam in domo ruſtica Sacrificium corporis & ſanguinis Domini obtuliſſe, confitetur.

Theodoretus de ſeipſo ſcribit, quòd in cellula Matris Anachoretæ ſacra myſteria celebrauit *in hiſt. relig. c. 20.*

De S. CASSIO Narnienſi Epiſcopo legimus, quòd cùm propter infirmitatem non poſſet ad Eccleſiam venire, in Epiſcopio ſuo Miſſam fecerit. *Greg. hom. 37. in Euang.*

S. IOANNES Eleemoſynarius, auctore *Leontio*, cùm populum de Eccleſia egredi videret ante conſūmationem Sacrificij, cum eodem & ipſe egreſſus eſt, ac mirātibus dixit, Ego filij propter vos ad Eccleſiam deſcendo: nam & in Epiſcopio mihi Miſſam facere poteram. E

Habitauit B. APOLLINARIS prioribus antiquior, Rauennæ in ædibus Tribuni, & quotidie veniebāt ad eum multi è populo, quos ille ſecretò docebat, dicens, vt crederent in Ieſum Deum cæli & terræ; credentéſque baptizabantur. Multi quoque tradebant filios ſuos, vt ſacris literis ab eo erudirentur. Iis autem, qui iam in Chriſtum credebant, Miſſas & baptiſmata faciebat in domo Tribuni cum diſcipulis ſuis. Itaque intra duodecim annos duos ordinauit Presbyteros, Adheretum & Calocerum: Marcianum verò nobiliſſimū, & Leucadium Philoſophum, Diaconos fecit: & ſex clericos cōſtituit, cum illis diu noctuque Domino pſalmos cantabat. Creſcente autem fama eius, & quòd annunciaret Ieſum, multiq; in Chriſtum credidiſſent, iam latere non poterat. Nunciatum eſt ergo de illo Saturnio Duci, qui eum adduxit ad Pontifices Capitolij Rauennatis, interrogauitque ex eo, quid ſibi vellet. Reſpondit vir ſanctus: Chriſtianus ſum. Dux ait: Et qui F eſt Chriſtus; Apollinaris reſpondit: Filius Dei, per quē creatura omnis viuit, in cælo, terra & mari. Dux ait: Ille ne ergo te miſit ad nos, vt euertas cultum noſtrorū Deorum? An ignoras ſacrum nomen Iouis, qui magnus eſt habitator Capitolij vrbis huius, cui te oportet ſupplicem fieri? B. Apollinaris reſpondit: Quis ſit ille habitator, neſcio, nec templum eius noui. Pontifices dixerunt: Veni ergo, & vide magnificum fanum, mirificéque exornatum. Videbis illic inuictiſſimi Iouis ſimulacrum. Cùm ergo in Capitolium intraſſet B. Apollinaris, ſubridens ait Pontificibus. Hæc tam multa aurea & argentea ornamenta rectiùs in pauperum vſus erogarentur, quam coram dæmonibus appendantur. *Sur. in vita tom 4.*

Vetitum promiſcuè in domibus celebrari.

Quantò & ſanctius & reuerentius de tremendis hiſce myſterijs ſenſit laudatiſſimus Imp. IVSTINIANVS, qui in authenticis ſuis conſtitutionibus ſic ait: Et priſcis ſancitum eſt legibus, nulli penitus eſſe licentiam domi quæ ſacratiſſima ſunt agere; ſed publicè ſinere procedere in credulitatē & Dei cultum, ſecundum ſanctionem de his ſacratis actionibus traditam. Et nos etiam hanc in præſenti ponimus legem, quam cū omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius ciuitatis habitatoribus, magis autē etiam G totius noſtræ ditionis, in domibus ſuis habere quaſdam quaſi orationum domos, & in his ſacra celebrare myſteria, & huic quædam Catholicæ & Apoſtolicæ traditioni extranea. Sed ſi quidem domus ita ſimpliciter aliqui habere putant oportere, in ſacris ſuis, orationis videlicet ſolius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ ſacri ſunt myſterij; hoc eis permittimus. Inuidia enim nulla eſt, ſi volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in ſacris orare: aliis autem omnibus abſtinere, niſi tamen in eis voluerint aliquos inuitare clericos, hic quidem ſanctiſſimæ maioris Eccleſiæ, & ſub ea ſanctiſſimarum domuū volūtate ac probatione ſanctiſſimi Archiepiſcopi ad hoc deputatos, in Prouincia verò Deo amabiliū Epiſcoporū. Hæc & plura his ibi Iuſtinianus Imperator. Porrò an, & quatenus licitum ſit in priuato domo habere capellā ſiue ſacellū, *videatur Innocent. in cap. Ad hæc, de electiō. Baldin Margarita, verbo, Capella, verſic. final. Conc. Trident ſeſſ. 22 decreto 1. de reformat. Iuſtin. in auth. collat. 5. t. 12.* H

Si quis in ſua domo, aut in ſuburbano eccleſiaſticum miniſterium miniſtrare præſumpſerit, aut alijs celebrare conceſſerit, ſine clericis ſanctiſſimo locorū Epiſcopo ſubiacentibus, iubemus hanc domum, aut ſuburbanum, aut prædiū, vbi tale aliquid delinquitur, locis illius ſanctiſſimæ Eccleſiæ vendicari per Deo amabilē Epiſcopum, & œconomum eius, & ciuilem Iudicē locorum. Si verò neſciente locorum domino, eius curatores aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri permiſerint, dominum quidem loci nullum præiudicium aut diſpendium ſuſtinere; eos autem, qui hoc fecerint, aut fieri permiſerint, ex Prouincia, vbi hoc commiſſum eſt, expelli, rebus eorum loci illius ſanctiſſimæ Eccleſiæ vendicandis. *Ibid. collat. 9. tit. 6. de titul. Eccl. &. Si quis in ſua domo.*

Hinc & Altarium portatilium vſus paſſim vetitus, quod in ijs potiſſimum in priuatis ædibus Miſſæ celebrarentur. Et videmus in omnibus Caſtellis per Belgium, priuata olim fuiſſe excitata Oratoria, in quibus per Domeſticum Sacellanum qui plerumque beneficium caſtrale obtinebat, quotidiè pro domeſticis Miſſæ ſacrificium peragebatur.

Ne tamen deinceps ſimilia Oratoria per Epiſcopos admit-

tantur, eò quòd multum imminuatur reuerentia Sacrificio debita, dcum ita inter domeſticos parietes offertur; abſque A Apoſtolicæ Sedis licentia, PAVLVS V. Pontifex particulari Bulla inhibuit, anno 1617.

Quin etiam olim non fuiſſe promiſcuè permiſſum in domo priuata Miſſas celebrare, diſcere eſt apud *Greg. lib.* 5. *Epiſt* 45. *Indict.* 14. vbi mandat Ioan. Epiſc. Syracuſ. amicitiæ pacisq; cauſa qui inter Eccleſiæ & Sæculi Præſides eſſe debet, in Venantij Præfecti domo peragi diuina myſteria permittat.

IN CARCERE.

Tantum fuiſſe zelũ Chriſtianorum circa tempora quibus D. Cyprianus floruit, conſtat ex Epiſt. ipſius ad Presbyteros & Diaconos Eccleſiæ Carthag. vt & Sacerdotes tyrannorũ rabiem pro nihilo ducentes, per sũma pericula intimos carceres penetrarent, & Confeſſores iis detentos, non verbis modò, ſed & ſacrificij incruenti oblatione, ac ſacrorũ myſteriorum cõmunione conſolarentur. *Baron. tom. ad annum* 254. 30.

B S. LVCIANVS vt autor eſt *Niceph. lib.* 8. *hiſt. c.* 31. cum ei vis tyrannica, neque templi, neque ſacrarij copiam faceret, & vincula quoque atque plagæ corpori motum denegarent, in ſuo ipſius pectore diſcũbens, horrendo illo operabatur myſterio: eoq; modo & ipſe de illo participabat, & vt alij participarẽt qui cum eo vinculis traditi erãt, ſuaſor erat. Sacrũ illud ait *Niceph.* in carcere perficiebatur: & ſacer ille chorus qui eũ iammorientem ſtipabat, Eccleſiæ ſpecimen repræſentabat.

IN MARI.

Dum nauigaremus in Friſiã, poſitis nobis in medio mari, quod adiacet regioni Morinorum, adfuit hora, in qua ſacrificium Deo victimæ ſalutaris immolandum erat. Tunc iactis anchoris, nauis immobilis perſiſtebat: & celebrante S. Pontifice WVLFRANDO Miſſarum ſolemniſ[...]entum eſt ad locum, vbi miniſter patinam Præſuli porrigere debuit, extenſaque manu expectabat horam, qua ſuſciperet eam. Sed dum C miniſter eam abluere vellet, in mare ex eius manibus collapſa eſt. Finita verò oratione, imperat Diacono, vt in eum, in quem patina ceciderat, locũ mitteret manum. Quo facto ab imo maris eadem patina diuinitus reuecta eiuſdem miniſtri manui inhæſit. Quod videntes nautæ, cæterique nauis comites, Dominum cunctipotentem totis viſcerum præcordiis collaudauerunt, qui per ſeruum ſuum tale dignatus eſt operari miraculum. Sicque commixtionem corporis & ſanguinis idem ſanctus Præſul faciens, nomenque Saluatoris glorificans, ſacroſancta Miſſarum ſolennia compleuit. Languore corporis, quẽ diu protraxerat, per dies ingraueſcente; ſeptimo die, poſtquam obitũ ſuum Dominici corporis & ſanguinis perceptione muniuit, ſoluta eſt ab ergaſtulo corporis anima ſancta. Hæc *Vuando Abbas ad Ionam* de his quæ ipſe vidiſſet. *Ionas Abbas in vita S. VVulfranni Baron. t.* 8. *ann.* 700.

SVPRA PISCEM.

De S. MACHVTO narratur, quòd ipſe die Paſchatis in patriam contendens, quaſi inſulã in mari viderit, ad quam cùm deſcendiſſet, rem diuinam fecit, & ecce conſecratione peracta, tota quæ videbatur inſula commota eſt, verum cetus maximus erat, vnde commoti omnes, ipſe vir ſanctus nihil permotus quod cœperat abſoluit: Deumque orabat omnes vt ab eo incolumes ad nauem deuenirent, quod & impertauit, *Anton.* 2 *p tit.* 12 *c.* 8. *§.* 5.

D Simile quid de S. MACLOVIO *Sigebertus* narrat, quod ipſo Paſchæ die nauigio vectus, cũ celebrare deſideraret, Deus illi piſcẽ grandem præparauerit, cuius tanta moles erat, vt rupes crederetur. Deſcendit ille, & cum eo 180. qui erant in naui, & peracto ſacrificio ad nauem redierunt.

IN CASTRIS.

CONSTANTINVS Imp. in palatio extruxit Eccleſiam, & tabernaculum Eccleſiæ figuram exprimens, cùm contra hoſtes prælio contenderet, ſecum circumferre conſueuit, ad eum finem, vti neque ſibi in ſolitudine vitã agenti, neque exercitui deeſſet ædes ſacra, in qua quidem deberent Deũ laudibus efferre, precibus ſolicitare, & ſacra myſteria percipere: nam Sacerdotes & Diaconi, qui ſecundùm Eccleſiæ inſtitutum iſta munera obirent, tabernaculum aſſiduè ſecuti ſunt. Ex eo tẽpore militares Romanorum ordines, qui iam vocantur Numeri, ſinguli ſibi tabernaculum ſeparatum conſtruxerunt, habuerùntque ſecum Sacerdotes & Diaconos ad rem diuinam faciendam deſignatos. *Sozom. lib.* 2. *hiſt. Eccl. c.* 8.

Quod poſterioribus temporibus apud Chriſtianos Principes etiam religioſè obſeruatur, vt in tentoriis vbi neſſitas vrget, ſacra peragantur. Atque hac occaſione ſæpè notant hiſtoriæ, vt plerumque aduerſus infideles & fidei hoſtes victores euadant, eò quòd hac etiam ſpirituali armatura inſtructi, dimicent. E

IN TENTORIIS.

Auctor vitæ S BONIFACII. Epiſc. & Martyris *lib.* 1. *c.* 43. refert eum cùm in Turingia verbum Dei prædicaret, & fixis tentoriis maneret ſuper flumen Orahum, in iiſdem Miſſam celebraſſe, totaque nocte lucẽ cœlitus totũ locum illuſtraſſe.

Atque hodie vſus obtinet, vt in tentoriis celebretur, dum caſtra vel in itinere ſubſiſtunt, vel in campis aut obſidione nihil detinentur. Eamque ob cauſam Archidux ALBERTVS Belgicæ Princeps, admodum inſigne tentorium adornauerat, maieſtate miniſterij, ſeque dignum.

IN CELLA.

S. PAPHNVTIVS Abbatem incruentum Deo ſacrificiũ obtuliſſe in cella ſua memorat *Simeon Metaphraſtes vita.*

IN CELLA.

Damaſ. in vita Barlaam & Ioſaphat: Alij: (loquitur de Monachis) inter ſe conſtructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnã & eandem Eccleſiam conueniunt, ad diuina myſteria, hoc eſt, incruentum puri corporis, ac pretioſi ſanguinis Chriſti ſacrificium percipiunt: quæ quidem Dominus piis in peccatorum remiſſionem, ac tum animi, tum corporis illuminationem & ſanctificationem donauit. Cùm idem BARLAAM Regis filiũ baptizaſſet, ſuper eum Spiritus ſancti gratia venit: cumque ad ipſius cubiculum rediiſſet, atque incruenti ſacrificij ſacrum peregiſſet, immaculata Chriſti myſteria ipſi impertiuit. Poſtteaque ille ſpiritu exaltabat, Chriſtum Deum laude atque gloria afficiens. F

Item c. 39. BARLAAM deinde ad quoſdam fratres longo interuallo ab ipſo diſſitos eum (Ioſaphatum) amandat, vt ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium conficiendum accommodata erant, afferret. Cùm igitur longinquum illud iter fortiſſimo animo confeciſſet, atque ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium opus erant, attuliſſet, diuiniſſimus Barlaam incruentum ſacrificium Deo obtulit: perceptiſque Chriſti ab omni labe puris myſteriis, ac Ioſaphato item impertitis, ſpiritu exultauit. *c.* 12. & 19. & 39. G

In Manibus Diaconorum.

THEODORETVS in hiſtoria ſanctorum Patrum ſcribit in vita S. Maris: Cùm longo tempore diuinus Maris deſideraſſet videri offerri ſpiritale & myſticum ſacrificiũ, rogauit, vt diui doni illic fieret oblatio. Ego verò libenter parui, & iuſſi ſacra vaſa afferri, pagus enim haud lõge aberat: & pro altari vſus Diaconorum manibus, myſticum, diuinum, & ſalutare obtuli ſacrificium. Ille autem omni ſpiritali implebatur voluptate, & exiſtimabat ſeipſum cœlum videre: dicebatque ſe nunquam tantam cœpiſſe lætitiam. Ego autem cum ab eo valdè fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam eſſe facturum, ſi non etiam mortuum laudauerim, & aliis, ſi non hanc optimam philoſophiam eis propoſuerim imitandam. *Theodor. c.* 20.

IN TVGVRIO.

De APOLLINARI Epiſcopo & Martyre, id conſtat ex Martyrologio, quod Tugurium habuerit extra muros ciuitatis, ad quod Chriſtiani furtiuè cõueniebant, in quo & Miſſas celebrabat, & ex vicino mari ſumptâ aquâ baptizabat. H

Quod ſanè permiſſum olim tenet. *Gloſſ. de conſec. diſt.* 1. vt ſcilicet incenſis per Tyrannos Eccleſiis, in Capellis celebraretur, dummodo tabula ſiue lapis conſecratus ad manum eſſet: vbi per Capellas, Tuguria accipiuntur animalium pellibus contecta.

ANTE LECTVM.

S. PAVLINO Epiſcopo Nolano grauiter ægrotante, duo ad eum venerunt Epiſcopi viſitandi gratia, quibus viſis exhilaratus, iuſſit ante lectum ſacra myſteria eos celebrare, animamque ſuam Deo commendare.

*FREQVENTATIO MISSÆ.

Quotidie olim celebrata, prout & nunc, ac tunc etiam ſæpius eodem die.

Miſſæ quotidianam celebrationem ſemper in Eccleſia vſitatam, & maximè laudabilem habitam, teſtatur *Baron. t.* 7. *Annal.* ad annum Chriſti DLVIII. & conſtat ex *c. Actor.* vbi dicuntur Apoſtoli perſeueraſſe in communicatione fractionis panis.

In

In *Concilio Toletano* Generali XVI. celebrato anno 693. inter alia decretum, vt quotidie offerretur Miſſæ ſacrificium pro incolumitate Regis Hiſpaniæ. Verba ſuo loco dicemus, vbi de iis agemus, pro quibus ſacrificium offerri conſueuit. *Baronius tom. 8. ad ann. 693. 6.*

Concilium verò *Emeritenſe* XII. Comprouincialium Epiſc. Prouinciæ Luſitaniæ, ſtatuit, vt cui ob paupertatem Eccleſiarum, plures eſſent creditæ, in illis ſingulis ſingula ſacrificia diebus Dominicis offerre deberet. *Canon.* 14.

In *Concilio Toletano* XII. quod anno 671. 4. Id. Ianuarij celebratum eſt *Canon.* 5. redarguti, qui plures vno die Miſſas celebrarent: atque in vltima tantum, non in ſingulis communicarent. *Baron. tom. 8. ad ann.* 681. 59.

De S. VDALRICO Epiſc. Auguſtano refert in vita *Marcus Velſerus c.* 15. quòd cùm ad Cœnobium à Sacracenis exuſtum veniſſet, Sabbatho, ſequenti die Miſſam de S. Trinitate celebrauerit ac ea finita aliam venerationi diei Dominicæ congruentem ſubiecerit. Imo plerumque tres, ac etiam plures cecinerit, ſi infirmitas corporis, aut aliquod ſtudium et tempus non ſubtraheret. Vnde colligimus, Sacerdotibus olim liberũ plures Miſſas in die celebrare. Et cõſtat *ex Leone Papa ep.* 79.

Concilium autem Saleguſtadienſe, cui Bruno Auguſtanus interfuit an. MLXXIII. *c.* 5. conſtituit, ne quis trium Miſſarum numerum excederet.

ALEXANDER verò Pontifex qui obiit anno eodem 1073. ad vnam reuocauit. *C. Sufficit de conſecrat. diſtinct.* 1.

Cæterum ex indulto & ordinatione CELESPHORI Papæ, in feſto Natiuitatis Domini tres Miſſæ ab vnoquoq; Sacerdote celebrantur, vna poſt mediam noctem, ad repræſentandam legem naturæ, quæ omni lumine deſtituta erat alicuius legis, & longè aberat à cognitione Dei, vel etiam vt oſtendatur Chriſtum natum media nocte: Secunda in aurora, ſiue primo diluculo, quo repræſentantur ij qui fuerũt in lege Moſaica, quibus propinquior erat Dei cognitio: vel ad repræſẽtãdá primam Domini iam nati apparitionem factá in aurora Paſtoribus. Tertia pleno die, adumbrat tempus gratiæ, quo venit lux in mundum, quæ illuminat omnem hominem. Alias rationes compilauit *Durandus in Ration. diuinor. officior. lib.* 6. *c.* 1. *n.* 22. 23. 24. *& ſeq. Soto* autem dicit celebrari tres Miſſas ob triplicem Chriſti natiuitatem.

Etiam in die Natiuitatis S. Ioannis olim duas Miſſas celebratas tradit *Amalar. l.* 3. *off. c.* 38. quod exemplo Vdalrici Auguſtani Antiſtitis probat *Berno Abbas Augienſis in vita.*

ALBERTVS Monachus bis in die ſolitus celebrare; ſemel pro viuis, & altera vice pro defunctis. Refert *Robert Archidiac. Auſtroman.*

LEO III. etiam nonies celebraſſe legitur. *Strabo. cap.* 21.

FREQVENTATIONIS QVOTIDIANÆ
EXEMPLA HISTORICA.

S. ANDREAS Apoſtolus Ægeo Proconſuli iubenti vt Idolis immolaret. Ego reſpondebat, quotidie immolo agnum immaculatum. *Ex vita illius.*

S. GREGORIVS Pontifex Romanus non omittebat, etiamſi eſſet infirmus, rem ſacram facere: id conſtat ex epiſtola, quam ipſe ſcripſit Eulogio Patriarchæ Alexandrino in hæc verba: Tranſacto anno ſuauiſſima ſanctitatis veſtræ ſcripta, ſuſcepi, quibus pro ægritudinis meæ nimietate reſpõdere nũc vſque non valui. Ecce enim iam biennium penè expletur, quo lectulo teneor, tantiſq; podagræ doloribus affligor, vt vix in diebus feſtis vſque ad horarum trium ſpatiũ ſurgere valeam & Miſſarum ſolennia celebrare. Mox autem cum graui compellor dolore decumbere; vt cruciatum meum nõ poſſim gemitu interrumpente tolerare, qui dolor interdum lentus eſt interdum nimius, ſed neque ita lentus, vt recedat, neque ita nimius, vt interficiat *Ioan. Diac. in vita lib.* 4. *cap.* 67.

S. AMBROSIVS Mediolanenſis Antiſtes ipſo in Epiſcopatum ingreſſu ſic vitam inſtituit: vt curam rerum domeſticarũ Satyro fratri reliquerit, ſeſe verò totũ ſpiritualibus Eccleſiæ curis penitus mancipauit. Erat Satyrus frater adeò ſpectatæ virtutis, vt in rebus agendis ac moderandis ipſum habere cõſueuerit conſultorem & arbitrum. Ad ſacrificiũ celebrandũ ita aſſiduus erat (quod ipſe teſtatur) vt quotidie illud egerit, ſumma præuia animi præparatione: Quolibet verò die Dominico (vt auctor eſt S. Auguſt.) in Eccleſia pro concione populum docendum ſuſceperit: cætera autem munia Eccleſiaſtica ſic ſtrenuè ſolus obierit, vt quod ait Paulinus circa baptizandos ipſe ſolus impleret, quod poſt eius obitum vix quinque Epiſcopi perficere potuerunt. *Baron. tom.* 4. *ann.* 375.

Solebat S. GVDVVALVS Miſſas aſſiduè celebrare. Quanta autem puritate ſe tanto myſterio præpararet, diuinitùs reuelatum eſt Ieiuniis, vigiliis, precibus præmiſſis, cùm ſacro altari virginitatis byſſo, & charitatis purpura, adſtaret indutus atque ad cæleſtia ſuſpenſus, cœli aperti ſunt, & viſio mirabilis ei exhibita eſt. Deſcendunt ad eum ſancti Angeli, adſtant cõſolationis gratia ſanctificanti, tremendis interſunt myſteriis, vnà cum illo laudes depromunt Deo, cum ingenti reuerentia. Ille ſeu ſplendida lucis columna ſtat ſancta ſanctorum tractans, agnum Dei immolans, iunguntur cæleſtia terrenis, terrena cæleſtibus, mortalibus immortales: pro tanta gratia diuinitus mortalibus collata immortales gratulantur. *Bredem. lib.* 1 *collat Sacrarũ c.* 11. E

Multi veſtrum, fratres chariſſimi, ait *Gregor. M.* CASSIVM Narnienſis verbis Epiſcopum nouerunt: cui mos erat quotidianas Deo hoſtias offerre, ita vt penè nullus dies vitæ eius abſcederet, quo non omnipotenti Deo hoſtiã placationis immolaret. Qui cum ſacrificio valdè etiam concordabat vitá: nam cũcta quæ habebat in eleemoſynis tribuens, cum ad horam off. rendi ſacrificij veniſſet, velut totus in lachrymis defluens, ſemetipſum cum magna cordis contritione mactabat. F
Cuius & vitam, & exitum à quodam venerabilis vitæ Diacono: qui fuerat ab eo nutritus, referente cognoui. Aiebat enim quod quadá nocte eius presbytero per viſum Dominus aſtitit. dicẽs: Vade, & dic Epiſcopo: Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet pes tuus, non ceſſet manus tua: natali Apoſtolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Surrexit presbyter, ſed quia è vicino Apoſtolorum natalitius dies imminebat, tam propinqui exitus diẽ Epiſcopo nuntiare pertimuit. Alia nocte cominus rediit, eiuſque inobedientiam vehementer increpauit, atque ea iuſſionis ſua verba retexuit. Tunc Presbyter ſurrexit, vt pergeret, ſed rurſus infirmitas cordis impedimento facta eſt indicandæ reuelationi. Et ad admonitionem quoque iteratæ iuſſionis obdurauit pergere, & quæ videtat, manifeſtare neglexit. Sed quia magnam manſuetudinem cõtentæ gratiæ maior ſequi ſolet ira vindictæ, viſione tertia Dominus apparens, iam verbis addidit verbera, & tá diſtricta cæde mactatus eſt, vt in eo duritiẽ cordis emollirẽt vulnera corporis. Surrexit ergo eruditus ex verbere, perrexit ad Epiſcopũ, eumq; iá ex more iuxta. B. Iuuenalis Martyris ſepulchrum ad offerendum ſacrificum cõſiſtentem reperit, ſecretum à circumſtãtibus petiit, ſeq; eius pedibus ſtrauit. Dumque cũ vbertim flẽtẽ Epiſcopus vix ad ſe leuare potuiſſet, lachrymarũ cauſas cognoſcere ſtuduit. Ille verò relaturus ordinẽ viſionis, prius veſtimento ex humeris deuoluto, detexit plagas corporis, vt ita dicá, teſtes veritatis, & culpæ, monſtrauit quanta animaduerſione diſtractionis membra illius accepta verbera liuore inflicto ſulcauerant. Quæ mox vt Epiſcopus vidit, exhorruit, & quis ſibi talia facere præſũpſiſſet, cum magnæ obſtupefactionis vocibus inquiſiuit. At ille reſpondit; hæc ſe pro ſeipſo fuiſſe perpeſſũ. Excreuit cũ terrore admiratio, ſed nullus iá Presbyter inquiſitioni eius moras adiiciens, ſecretum reuelationis aperuit, eiq; iuſſionis Dominicæ ea quæ audierat verba narrauit, dicens; Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet manus tua, non ceſſet pes tuus: natali Apoſtolorum venies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Quibus auditis, Epiſcopus ſe in orationem cum magna cordis cõtritione proſtrauit, & qui oblaturus ſacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pro extenſæ orationis magnitudine ad horá nonam vſque protelauit. Atque ex illo iá die magis magiſq; aucta ſunt ei lucra pietatis; factúſque eſt tá fortis in opere, quàm certus ex munere: quippe qui eum, cui ipſe debitor fuerat, ex ea promiſſione iam cœperat habere debitorem. Huic autem conſuetudo fuerat, ſingulis annis natalitio Apoſtolorum die Romam venire. Iamque ex hac reuelatione ſuſpectus venire iuxta morem noluit. Eodem ergo tempore ſolicitus fuit, ſecundo quoque anno vel tertio in mortis ſuæ expectatione ſuſpenſus, quarto, quinto quoque & ſexto ſimiliter. Qui deſperare iam de veritate reuelationis poterat, ſi verbis fidem verbera nõ feciſſent. Cùm ecce ſeptimo anno vſq; ad expectati natalis ſacras vigilias incolumis peruenit, ſed leuis huc vigiliis calor attigit, atq; ipſo die natalitio filiis ſuis ſe expectantibus Miſſarũ ſolennia implere ſe poſſe recuſauit. Illi verò, qui de eius erant pariter egreſſione ſuſpecti, ſimul ad eum omnes venerunt, ſeſe vnanimiter adſtrin-

G and H margin letters: G
H

ſtringentes,vt die eodem nequaquam acquieſcerent Miſſarum
A ſolennia celebrari, niſi pro eis apud Dominum idem Antiſtes ſuus interceſſor accederet. Tunc ille compulſus, in Epiſcopi oratorio Miſſas fecit,& manu ſua corpus Dominicū pacemque omnibus tribuit.Qui cuncto miniſterio oblati ſacrificij peracto,ad lectulum redit,ibique iacens,dum ſacerdotes ſuos ac miniſtros,circumſtetiſſe cerneret,quaſi vale vltimum dicens,de ſeruando eos vinculo charitatis,admonebat,& quāta debuiſſent concordia inter ſe vniri, prædicabat.Cùm ſubitò inter ipſa ſāctæ exhortationis verba,voce terribili clamauit; dicens:Hora eſt.Moxque aſſiſtentibus ipſe ſuis manibus linteū dedit,quod ex more morientium,ſibi contra faciem tenderetur.Quo tenſo,ſpiritum emiſit,ſicque ſancta illa anima ad gaudia æterna perueniēs,à carnis corruptione ſoluta eſt. Quem fratres chariſſimi,quem vir iſte in morte ſua imitatus eſt,niſi eum,quem in vita ſua fuerat contemplatus? Dicens enim:Hora eſt,de corpore exiit;quia Ieſus peractis omnibus cùm dixiſſet:Conſummatum eſt,inclinato capite tradidit ſpiritum.Quod ergo Dominus ex poteſtate,hoc egit famulus ex vocatione.Ecce quotidianæ hoſtiæ illa cum eleemoſynis & lachrymis miſſa legatio,quantā cum Rege veniente gra-
B tiæ pacem fecit.*Homilia 37.in Euang.*

Admiranda fuit S.Thomæ Aquinatis viri ſanctitate , & doctrina clariſſimi,inter orandum animi pietas , & deuotio. Cùm enim ſe daret rerum diuinarū contemplationi , adeò perſæpè viſus eſt mente in Deum ſublimiter exceſſiſſe,vt corpus pariter in aëre ſuſpenſum videretur.Præcipua autem deuotione afficiebatur erga illud præſtantiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum:ſolebàtque quotidie Miſſæ offerre ſacrificium, niſi aduerſa valetudine eſſet impeditus:nec hoc contentus, etiam alterius fratris Miſſam auſcultabat,cui etiam vt plurimum ipſe inſeruiebat.Sub ipſo autem ſacrificio , tanti ſacramenti amore crebrius,non rarò in Deum rapiebatur totus lachrymis perfuſus. *in vita eius.*

S.Lavrentivs Iuſtinianus Patriarcha Venetus,vt legimus in vita eius 8.die Ianuar.ex quo die factus eſt Sacerdos, quotidie Miſſam celebrabat,niſi valetudine impediretur. Solebat enim dicere,quòd qui cùm poſſet Domino ſuo frui,non frueretur,facilè ſe declarare,Domini ſui curam non habere. Idem feciſſe quoque legimus S.Odilonem, teſte Petro Da-
C miano in vita eius. *Bernar.Iuſtinian.in vita.*

De Cassio Narnienſi Epiſcopo *Gregor.*meminit *lib.4. Dial.c.56.*quòd quotidie Deo ſacrificium offerre conſueuerit.Idem de Hildulpho Treuirenſi Archiepiſcopo , memorat *Surius 11.Iulij.*

B. Vdalricvs grandæuus & decrepitus , nunquam diem ſine hac oblatione tranſire paſſus ſcribitur à Bernone Augienſi.Et hodie id obtinet , vt Sacerdotes tam Regulares,quàm Sæculares timoratæ conſcientiæ quotidie celebrent.Imò diem perdidiſſe arbitrentur,quo non celebrauerint.Ex cauſa tamen ſicut ſubinde communione quotidiana,ita celebratione conſultò abſtinetur.

§ ¶ *Vide pleraque in Loco de Sacerdote. Tit. commendatio quotidiani Sacrificij.*

Error circa hoc Argvmentvm

Gvido Carmelita refert, Græcos & Waldenſes hoc errore detineri , vt velint Euchariſtiam maioris efficaciæ eſſe Feria V. in Cœna Domini,quā alia Feria aut die conſecrata,
D eaque propter tūc ſolū celebrare conſueuiſſe,vt toto deinde anno pro viatico eam ſeruarent.Quem morem S.*Ambroſ.lib. 5.de Sacram.c.4.*reprehendit,eique contradicit Eccleſiæ vſus, frequentem ſacrificij iterationē ſuadens.Et quidem Ambroſius quotidianam communionem inculcat.Græcè enim ἐπιούσιον inquit dicitur ; Latinus hunc panem quotidianum dixit : quem Græci aduenientem.Si quotidianus eſt panis,cur poſt annū illum ſumis;accipe quotidie,quod tibi quotidie proſit.

Carthuſiani prima ſui Ordinis inſtitutione rarius celebrabant,ideoque quidam Alexander Monachus eū ordinem cōmutare cogitabat,quem ob id redarguit Petrus Bleſēſis ante annos 400. Huius autem intermiſſionis cauſa non erat error aliquis,ſed reuerentia Sacramenti,quam ex raritate frequentationis creſcere ſentiebant.

Verùm correxerunt hoc ſtatutum Carthuſiani,& meritò. Vidimus enim pleroſque ſacerdotes ita parum pietatis amātes & ſocordes,vt reuerētiæ illius prætextu vix ter aut quater per annū celebrēt,vt liberius ſe vitiis immergant,cùm potius quotidie peccantes,quotidianū remedium percipere debeant. Qui non meretur quotidie accipere,ait S. Ambroſius ſupra, non meretur poſt annū accipere.*S. Aug.epiſt.118.* & refertur
c.Si non de conſ.diſt.2. Si nō talia peccata ſint vt excōmunicetur quis;nō ſe debet à medicina corporis & sāguinis Domini ſeparare. E
§ ¶ *Vide in Loco de Euchar.Tit.de Frequē.Communione,*

* Angelorvm Assistentia In Missa.

Quódque ſubinde in eadem miniſtrauerint.

Exſtant luculentiſſimæ,quæque omnē fidem mereantur hiſtoriæ,quomodo adminiſtratorij illi Spiritus Angelici , ſeſe tremendis Miſſæ myſteriis interpoſuerint,atque eorū ſtupēdā ſanctitatem præſentia ſua,& miniſterio teſtati ſint.Quos ſanè interuenire frequentius;& Domino ſuo obſequia honoris deferre,vbi nanque Rex,ibi etiam Curia,quis audeat dubitare?Pauca e multis dabimus huiuſce rei teſtimonia.

Et quidem primum nobis donat *D.Io.Chryſ.*qui hæc ſcribit,*lib.3.de Sacerd.*Cùm inquit,Sacerdos Spiritū ſanctum, inuocauerit,ac ſacrificiúmque honore,ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, cōmuni omniū Domino manibus aſſiduè pertractato,quæro ſex te,quoto illum in ordine collocabimus?quātam autem ab eo integritatem exigemus?quantam religionē? F Conſidera enim, qualis manus illa adminiſtrantis eſſe oporteat:qualē linguam quæ verba illa effūdat;quā denique re nō puriorē ſanctioremq;eſſe cōueniat animam,quæ,tantum illum tamque dignum ſpiritum receperit. Per id tempus & Angeli Sacerdoti aſſident, & cæleſtium Poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat,& locus altari vicinus in illius honorē,qui immolatur,Angelorum choris cinctus eſt. Id quod credere abundè licet vel ex tanto Sacrificio,quod tū peragitur.Ego verò & commemorantem olim quendam audiui,cum diceret ſenem quendam,virum admirabilem,ac cui reuelationum myſteria multa fuiſſent diuinitus detecta , ſibi narraſſe,ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo eſſe,ac per illud quidē tempus de repente Angelorum multitudinē conſpexiſſe(quatenus aſpectus humanus ferre poterat)fulgentibus veſtibus indutorum,altare ipſum circumdantium:denique ſic capite inclinatorum,vt ſi qui milites præſente Rege ſtantes videant.

Item & alius quidam mihi narrauit,non ille quidem ab alio edoctus, ſed dignus habitus qui & vidiſſet ipſe,& audiſſet,quòd qui de vita hac emigraturi ſunt,ſi myſteriorum G
huiuſmodi cum pura ac munda cōſcientia fuerint participes, ſpiritum afflaturi,ab Angelis,illorum corpora ſatellitum more & cantibus,propter aſſumptum illuc ſacrum , hinc recta in cælum deducantur.Cogitemus,quòd illum ſurſum ſedentem,qui ab Angelis adoratur, hunc deguſtamus. Conſidera quæſo,menſa regalis eſt appoſita. Angeli menſæ miniſtrantes;ipſe Rex adeſt,& tu adſtas oſcitans?Sordeſcunt tibi veſtimenta,& nihil eſt tibi curæ.At pura ſunt;igitur adora & communica.Dum profertur ſacrificium,& Chriſtus immolatur & ouis Dominica:cùm audieris,oremus omnes communiter,cùm vela videris detrahi, tunc ſupernè cælum aperiri cogita,& Angelos aſcendere.*Idem hom.61.ad Pop. Antioch.*

Idem Chrysostomvs , ſacerdos admirandus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ,imò verò totius orbis ſplendor, vir animi perſpicacis,omni ferè tempore videbat domū Domini refertā Angelorum cœtu,& tunc inprimis,cùm diuinū & incruentum Sacrificium offerebatur.Quo quidē tempore ,ſtu- H
pore & lætitia plenus,rem præcipuis amicis ſpiritualibus priuatim enarrauit.Cùm cœpiſſet,inquit,Sacerdos ſāctū Sacrificium ſeu oblationem facere,plurimi ſtatim ex illis Virtutibus è cælo deſcendentes,ſtolis indutæ ſplendidiſſimis, nudis pedibus,intentis oculis,pronæ altari magno cum ſilentio & reuerentia,quoad venerandum illud myſteriū expletum fuit, circumſteterunt.Deinde huc illuc ſingulæ per totam domum diffuſæ,Epiſcopis , Presbyteris & Diaconis diſtributionem corporis & pretioſi ſanguinis miniſtrantibus adhæſerunt , ſatagentes,& ſedulò adiutantes.*Baron.t.6.ann.407.*

Ex hominibus exceſſit quidē Theodoſius,à Ruba verò ad Lauram redit magnus Evthymivs ; & aliquando quidem vno ſabbathorum,ille quidem Deo miniſtrabat,& ei incruentum obtulit Sacrificium : Domitianus autem adſtabat ad dexteram cū myſtico illo ventilabro, cùm iā eſſet peragēda ter ſācti glorificatio.Terebónque Saracenus , & Chryſippi frater Gabrielius,alter quidē propè,alter verò ſtans intra arā: ô magnam Chriſte tuam in Euthymium gratiam?vident ignem veluti in quodam diffuſum linteo deſuper deſcendentē, quin etiam ipſum Euthymium,& cum eo Domitianum intus

com-

complexum, ſic circà permanſiſſe ab initio, ter Sancti vſque ad completum miniſterium. Terebon autem metu correptus & exterritus ab ara receſſit:& non ampliùs audacter & temerè ingreſſus eſt adyta, ſed in tēpli conſtitit veſtibulo, cum magna in ſynaxin reuerentia, vt mihi poſtea narrauit Cyriacus Anachoreta, qui hæc audierat a Terebonte & Gabrielio, qui viderunt. Aiunt verò eum quoque aliquando dixiſſe Fratribus quibuſdam, qui cum eo ſeorſum verſabantur, quòd ſæpe videret terribilem Angelorum viſionem vnà ſecū Deo miniſtrantem; & ſacra contrectantem, & quod in Dominici corporis ſumptione, aliquos quidem ex iis, qui accedebant videret illuminari; aliquos autem veluti obſcurari, & morte affici quicunque ſcilicet erant indigni ea luce. *Cyrill. Eremit. in vita S. Euthymij. Hæc Centur. 6.*

Narrauit quidam Patrum, quod ſenex QVIDAM mundus & ſanctus exiſtens, cum offerret Sacramentum, videbat Angelos ſibi dextra læuaque aſſiſtentes. Porrò hic ab hæreticis conſecrationis ritum perceperat, & veluti ſimplex & rudis diuinorū dogmatum, quando offerebat, in ſimplicitate & innocentia, dicebat quæ non decebant ſecundum rectam fidem, ignorans quod falleretur. Per diuinam igitur diſpenſationē, perrexit ad eum Diaconus quidam peritiſſimus diuinorum dogmatum. Contingit autem ſanctum ſenem præſente illo ſacrificium offerre. Dixit autem ei Diaconus; Verba, quæ in offerendo dixiſti, recte fidei non ſunt, ſed hæreticorum, & prauæ opinionis hominum. Senex autem confidens, quoniam videbat Angelos, dùm offerebat non intendit his, quæ dicebantur à Diacono, ſed contempſit. Diaconus autem perſiſtebat dicens: Falleris, Abba, non enim admittit fides Catholica iſta, quæ dicis, neque mater Eccleſia. Cùm autem videret Diaconi conſtantiam in ſe arguendo ſenex, atque in oblatione ſalutari ſanctos Angelos, vt conſueuerat, intueretur, ait eis: Diaconus iſte mihi hæc, & iſta dicit, quomodo ſe habet veritas: Dicunt ei Angeli; Auſculta ei, nam vera loquitur, & rectè iſta proſequitur. Dixit autem ei ſenex: Quare vos non dixiſtis mihi? Dixerunt autem illi Angeli: Deus ita diſponit, vt homines corrigantur. [Aduertendum autem hic eſt, hunc ſimplicem Patrem potiùs ex Dei miſericordia, quam ex vi illorum verborum Sacram Euchariſtiam confeciſſe, ſi illa formam corrumperent *Sophron. cap. 199. Prati ſpiritual.*]

Angelorum in Miſſa miniſterium.

Cum beatus OSVVALDVS Epiſcopus Wigornienſis adhuc iuuenis in Floriacenſi Monaſterio monaſticam vitam ſanctiſſimè coleret, iuxta locum, in quo orare ſolebat, crypta quædam erat, ad cuius fores duodecim pauperes quotidianum victum à monaſterio percipiebant; atque ex iis vnus ſancto Oſvvaldo ſacras hoſtias offerenti miniſtrabat. Quadam ergo die, cùm vir ſanctus poſt Euangelium recitatū oculis in cœlum erectis oraret, miniſter eius vidit reuerendi vultus perſonam, candidiſſimum panem, ſed exiguum inter manus, quas vſque ad caput ſuum porrectas habebat, digno cum honore tenente. Ea viſione licet mirè perterreretur, ſuſtinuit tamen nec ſubitam arripere fugam voluit. Sed cùm eundem panem cum Sacerdotis in Miſſa proceſſu paulatim creſcere, atque ad inſolitam molem protrahi cerneret, vltrà illic hærere non auſus extra oſtium aufugit. Itaque ſolus remanſit Oſvvaldus presbyter, & qui videbatur, à dextris eis aſſiſtens Angelus eius. Interim miniſter identidem caput oſtio templi inſerens, quid circa altare gereretur, trepidus explorabat: cumque ſeruus Dei, [Per omnia ſæcula ſæculorum,] & quædam alia pro conſuetudine diceret, nec ille reſpondere auderet, audiuit Angelum ad ſingula reſpondentem, eique officiosè miniſtrantem. Peracto ſacrificio, miniſter introſpiciens, & Angelum iam non videns, trepidus ad virum Dei acceſſit, cauſam fugæ ſuæ expoſuit, ſciſcitans ab eo, nū ipſe quoque Angelū vidiſſet. Tum ille: Et quidem vidi, inquit, & audiui ea, quæ dicis. Sit benedictum nomen omnipotentis Dei, qui me tua opera deſtitutum, in ſacro miniſterio ſuo non deſeruit. Interdixit autem ei, ne, dum eſſet in viuis, cuiquam eam viſionem aperiret. *Surius in vita cap. 26.*

Cum aliquando die Paſchæ in Eccleſia ſanctæ Mariæ Majoris GREGORIVS primus Pontifex maximus celebraret: &, *Pax domini ſit ſemper vobiſcum*, dixiſſet, Angelus Domini alta voce reſpondit. *Et cum ſpiritu tuo.* Propter quod Papæ ipſa die ibidem celebranti, & Pax Domini, &c. dicenti, nihil reſpondetur. *Ioan. Diaconus in vita.*

PROCVLVS Epiſcopus & Martyr è Syria Romam venit tempore Iuſtini Imp. totámque Romanam prouinciam percurrens Chriſtum prædicabat, miraculis ac vitæ ſanctitate refulgens: is cum die quadam rem ſacram faceret præſente Valentino Epiſcopo Teramenſi, Angelus Domini acceptum de altari calicem in aëra videntibus omnibus ſubleuauit, ac deinde in altari repoſuit ſanguine conſecrato. Sanctus autem Presbyter de mandato Angeli ſanguinem conſecratum libauit. *Pet. Epiſc. Aquilin. lib. 1. Catal. ſanct. c. 15.* B

S. Gudvvaldus Archiepiſcopus, vir ſanctus ſolebat Miſſam quotidie celebrare. Quanta autem puritate ſe tanto miniſterio præpararet, diuinitus reuelatum eſt Ieiuniis, vigiliis, precibus præmiſſis, cum ſacro altari virginitatis byſſo & charitatis purpura adſtaret indutus, atque ad cæleſtia ſuſpenſus, cæli aperti ſunt, & viſio mirabilis ei exhibita eſt. Deſcendunt ad eum ſancti Angeli, adſtant conſolationis gratia ſacrificanti, tremendis interſunt myſteriis, vna cum illo laudes depromunt Deo cum ingenti reuerentia. Ille ceu ſplendida lucis columna ſtat ſancta ſanctorum tractans, agnum Dei immolans, iunguntur cæleſti terrenis, terrena cœleſtibus; mortalibus immortales: pro tanta gratia diuinitus mortalibus collata immortales gratulantur. *Surius in vita.* F

Cum Frater IOANNES de Parma Ordin. B. Franciſci Religioſus, ſeſe Generalatu abdicaſſet, precibus contendit, vt ſibi à Generali in locum eius ſuffecto daretur facultas petendi ſolitudinem Greccio in prouincia Romana ſitam, vt ibi à populi ſtrepitu liberius Deo vacaret) vitámque cœleſtibus parē ſpiritibus traduceret. Cella eius, quam totos ferè triginta annos inhabitauit, adiacebat anguſto quidē ſpatio delubrū; in quo ſacris operabatur miniſtrante eiuſdem Ordinis non vulgaris pietatis Religioſo. Factum eſt autem, vt hic diuturnioribus antelucanis præcationibus fatigatus; ita ſomno oppreſſus iacuerit, vt hora etiam miniſtrandi ſacro proxima nihilominus conſopiretur. Interea vir ſanctus miniſtrum perquirit, nec reperit; ſacris ſe accingit peragendis, ſpe miniſtri proximè more ſuo venturi. Hora conſtituta aderat; nec comparebat Frater, adeſt Angelus, & fit miniſter, vultu ac veſte referens Religioſum. Sacrificio ad finem perducto, adhuc quieſcens Frater in ſomnis ſe à Fr. Ioanne accerſitum percipit. Excitatur, Sacerdotem adit, & ait; Placétne, Pater mi, ſacrum facere? Tum vir Dei cognouit, Angelum, non religioſum, ſacra miniſtraſſe. *Lib. 1. Chron. Franciſcan. cap. 57.* G

* MIRACVLA.

Quibus aſſeritur præſentia Chriſti in Miſſa.

CYRILLO Carmelitæ Græco dum ſacra faceret, prodigioſum quid accidiſſe ſcribit *Mantuanus lib. 5. Faſtorū*, his verbis:

Cyrillus diuinus homo cùm ſacra litaret,
Mane ſub auroram, ſacra veſtitus abolla,
(Res miranda) puer fulgenti ſplendidus ore
Adſtitit ante virum, liquidis ſuſpenſus in auris,
Argentúmque docens annorum fata ſequentem
Protulit, & manibus pronis dimiſit in aram,
Adiiciens: Deus iſta tibi ſecreta reuelat,
Sancte pater: tu fac populis ea nota Latinis:
Continuò mutans Romanis Attica verbis
Nomina, ad Abbatem Siculum tranſmiſit, & illi
Confeſtim in Latium, ſcholis ad ſingula iunctis,
Qui ſuperant, & habentur adhuc, paſſimq; leguntur.

EDVARDO Anglorum regi, dum Miſſæ ſacrificio intereſſet; in manibus ſacrificantis Presbyteri Chriſtum ea corporis forma, quam de virgine matre ſumpſit, ferunt apparuiſſe. Mox cùm prorupiſſet in riſum; ac interrogaretur: Ecquid eſſet; reſpondit: Se vidiſſe Dacos infeſtis armis Angliam inuadere, ac continuò prætoria naue demerſa, in Daciam contendere. Id quod paulò pòſt accidit. Inde facilè cognouit; regnum ſuum eſſe Deo curæ. *Polyd. lib. 8.* H

MARIÆ, cognomento Decegnies, Chriſtum pueri figura viſum perhibent, dum ſacerdos inter ſacrificandum de more manus ſuſtuliſſet. *Idem.*

Cum PASTOR Weddingenſis Miſſam celebraret ſub Henrico III. Imper. vinum calicis conuerſum eſt in ſanguinem, cuius hauſtum ille abominans, detulit Magdeburgum, ibique in æde ſumma recluſum eſt. *Chron. Saxonicum.*

Cùm aduerſus Carolum primum Conradinus Germanorum rex, ad recuperandum Neapolitanum regnum, cum valido exercitu proficiſceretur, CLEMENS IV. Pontifex, Viterbij, conſternata metu auia, in Prædicatorum fano inter Miſſarium ſolennia concionatus, ad ſolandas hominum

mentes apertè mouit, ne qui ſecum in aula erant, formidarent, A quoniam malorum hominum ſuaſu Conradinus ad eam expeditionem, velut ouis ad occiſionem, duceretur. Affirmauit autem à Deo habere ſe hoc pro comperto, vt poſt Catholicæ fidei articulos hac re nihil certius putaret. Nec multò poſt ſuperatus prælio Conradinus à Carolo, Neapoli capite mulctatus fuit. *Fulgoſus lib.1. cap.3.*

Cum Dei amore & Spiritus feruore ſacram oblationem in altari offerebat S. IGNATIVS Epiſc. Conſtantinopolitanus, vt in ipſomet altari ſacro aperta Spiritus Sancti aſſiſtentiæ argumenta cernerentur: videbatur diuinus & ſacer ille panis totus alteratus, totus inſtar cæleſtis carbonis factus gratia cœleſtis ignis micans. Viſa eſt etiam aliquando ſancta Crux, quæ ſuper altare ſacrum ſita eſt, concitata & eleuata, & dum ſacer pânis exaltâretur, frequenter paulatim moueri eadem Crux videbatur, ſancti videlicet Spiritus obumbrationem hoc pacto ſignificans. Die verò Paſchatis præcipuè, ita vehementer Crux ipſa commota eſt, vt omnes ſacerdotes & Pontifices præſertim aliarum Patriarchalium ſedium, ob miraculum hoc perterriti, magna voce clarificauerint Deum multo tempore. *Baronius tom.10. ann. 878.43.*

Cum S. EVORTIVS Aurelianenſis Epiſcopus rem ſacrā aliquando faceret, ecce ipſa hora confractionis panis cæleſtis, B cùm ex more ſacerdotali hoſtiā eleuatis manibus tertiò Deo benedicendam offerret, tanquam nubes ſplendida apparuit ſuper caput eius, & manus porrectis digitis tertiò oblatam benedicens. Ritè autem peracto ſacrificio, dixit vir ſanctus ad eos, qui aderant, incipiens ab Epiſcopis vſque ad extremum è plebe: Dicite, quæſo, beatiſſimi fratres, num quod miraculum ſub ſacrificio videritis? Illis negantibus, Subdiaconus Baudilius, cuius tum erant miniſterij vices; Vidi ego, inquit, ſed præ timore vix auſus ſum eloqui. Videbatur mihi, te eleuante hoſtiam, manus de nube, quæ operuerat caput tuū, tertiò benedicere Deo oblatam. Epiſcopus ait: Beatus es, frater chariſſime, cui tanta ſunt myſteria oſtenſa. E populo quoque duo reperti ſunt tantæ viſionis participes, Eleuſinus pœnitens, & Procopia caſtimonialis: quibus Epiſcopus dixit: Beati eſtis etiam vos: quia non caro, & ſanguis hæc reuelauit vobis, ſed Deus, qui in cœlis eſt. His verò compertis, omnis Eccleſia clamauit: Gratias tibi agimus, Domine Deus noſter, qui abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudētibus, & reuelaſti ea paruulis, eorum Angeli te ſemper vident in cœlis ſedentem: & feciſti nobiſcum miracula, ſicut locutus es per os ſanctorum tuorū C Prophetarum, quià ſæculo ſunt. *Surius in vita cap.8. die 7. Sept.*

Nec prætereundum puto, qualiter cœleſtis ſigni viſione ſanctum VDALRICVM Epiſcopum Auguſtanum voluerit Dominus mirificare. Nam in ipſa ſolenni die ſancti Paſchæ, multâ fratrum cateruâ adſtante: dum ſanctus ſacerdos diuina celebraret myſteria, dextra quædam apparuit ſuperna, quæ cum ipſius dextra diuina ſanctificauit ſacramēta. Expletis verò Miſſarum ſolenniis, quidam Henricus presbyter, qui eo die Cantoris officium agens tanto interfuit miraculo, ſequēs Epiſcopum vſque in cubiculū, ad eius pedes cecidit, atque in præſentia popularium perſonarum eandem viſionem minùs cautè explanauit. Cui vir Dei: Melius, inquit, tibi eſſet tacere, quàm talia in aures vulgi proferre. Mox ille rubore perfuſus exiit, & in veſtibulo cubiculi reſidens tātas lachrymas emiſit, vt ex illarū ſuffuſione cogeretur lucis huius ſuſpēdia ſuſtine- D re. Vir autē Dei memor ſuæ fragilitatis cauebat fauorē humanæ laudis, ne caderet in præcipitium elationis, ſemper gratias agens Deo ſuper inenarrabili eius dono. *Surius in vita, to.4.*

Quære Titulum de Euchariſtia, ſub membro Exemplorum de Apparitionibus in Euchariſtia factis. Item Titulum præcedentem de Angelorum aſſiſtentiâ.

Diximus ex *Sozomeno* ſupra, vbi de *Loco Sacrificij* egimus, GREGORIVM Nazianzenum Epiſc. Conſtātinop. in exiguo oratorio ſacra celebraſſe: verùm ei loco poſtea Baſilicam copulantes, Anaſtaſiam eam vocauerunt: Propterea quod cum populus illic ad Miſſas congregaretur, mulierque prægnans è portico delapſa mortua eſſet, communi oratione facta, quia vixiſſet, partu ſeruato. *lib.9. cap.8. & 4. Tripart. hiſtor.*

HONORATVS Ambianenſis Epiſcopus miſſam celebrans, cùm ante ſe in altari ſacrā hoſtiā attentiùs conſideraſſet, iam ſumere volens, manibus cōtingere hæſitabat. Itaque depictæ ibi imaginis Chriſti manu ſublatam, ſibique porrectam hauſit, ſumere non recuſans, quod diuinitus dabatur. *Marulus.*

Viterbij (quod oppidum Piceni eſt) SACERDOS quidam, dum Miſſam celebraret, hoſtiam ſacram ſumpturus, dubitauit, eſſet ne illa vera caro Saluatoris: & cùm de more è manibus E confregiſſet, cruor inde manare cœpit, ita vt album panniculum, quod corporale appellant, ſibi ſubiectum magna ex parte inficeret, fruſtráque tentatum eſt maculam illam eluere aquis. Atque ob miraculi fidem pannus ipſe in ſacrario Viterbinæ Eccleſiæ adhuc ſeruari dicitur. Eam potiſſimè ob rem Vrbanus quartus pontifex (cùm fortè ibi adeſſet) diem corporis Chriſti feſtum conſtituit, qui peractis Pentecoſtes officiis feria quinta proxima ſolennis eſt. *Marul. lib.4. c.1.*

HIVONI presbytero Miſſam celebranti, dum ſacram hoſtiam reuerenter offerret, igneus globus ſuper verticem aſtitiſſe viſus eſt. Quæ res tantæ admirationi fuit, vt quod ipſe manibus extulerat, iis etiam, qui prius dubitauerant, diuinum eſſe appareret, adoraréntque deinceps in ſacramento, non quod viderent, ſed quod eſſe crederent. *Marul. lib.4. c.12.* F

* CONTEMPTORES MISSÆ PVNITI.

MICHAEL Tertius Imperator, cognomine Temulentus, quem ſcriptores Annalium, ob mores perditos & diſſolutiſſimos, alterum Phaëthontem, Neronem & Sardanapalum vocant, cùm in omne flagitiorum genus ſeſe venundaret, ad hūc tandem velut ſcelerum omnium apicem & coronidem progreſſus eſt, vt poſt quotidianos in omni turpitudine profectus etiam aduerſus ſacroſancta myſteria, Seraphinis ipſis venerabilia, vir nequiſſimus debaccharetur; quippe acrem ſynapi ſuccum in craterem fundens ſacrum illud formidabile repræſentabat, ludens (vt dici ſolet) in iis, quæ ludum iocūque non admittunt, & ridens in minimè ridiculis. Item viuentem Michaëlem mater videns, & Imperatorem Romanum factum eſſe ludicrū, totis viſceribus & animo cōmouebatur, eumq́; verbis caſtigabat, corrigebat, exhortabatur. Sed (quod prouerbio dicitur) cū mortuo colloquebatur, & admonitiones apud ſurdum cantitabat, ac tandem mater à filio regiâ expellitur. Baſilius verò poſtea ad Imperium prouectus, cùm Michaëlem ſeu vinoſum ac temulentum damnaſſet, gladio viſcera eius ad D. Mamantis ædem, vt Glycas commemorat, traiecit. Talem impius ille tremendorum myſteriorum profanator ſortitus eſt exitum, matris perſecutor, Dei contemptor, Imperij diſſipator, à talibus viperis venenū ſuum mutuatur aſpi- G des noſtrorum ſacramentariorum: ſicque ferè accidit, vt qui ſunt ſacrilegio pares, morum turpitudine ſint ſimiles. *Michael Glycas 4. part. Ann. Baron. tom.10.*

Veriſſimis ac fide digniſſimis teſtibus narratum, ac literis mandatum legimus, anno Domini 1574. in Autumno, ciuitate Hollandiæ Gauda contigiſſe, vt Catholicus quidam ciuis grauiter decumberet. Irriſerunt eum quidam Caluiniſticæ ſectæ, dictitantes per ludibrium, leuiùs & facilius eum defungi poſſe, ſi Miſſam priùs audiuiſſet. Nec mora, quidam ex illis, GERMANVS Aldarech, profert habitum ſacrum, quo Eccleſia Catholica in tremendis myſteriis vti conſueuit, eodemque induitur. Paratur menſa, expediuntur cætera, quæ in ſacris myſteriis vſurpari conſueuerunt: adeſt ſubornatus Diaconus, & ſubdiaconus. Canitur Introitus, & quædam aliæ preces vſurpantur omnes penè ludibrium cæremoniæ Eccleſiaſticæ. Vbi peruentum eſt ad canticum, Agnus Dei, Ecce feſtinus accurrit miniſter ſacrificantis, exponit vxorem eius coarctari doloribus partus. Ille ſacrificium ſine caude & ſale offerens non ſuſtinuit eo perſiſtere, donec abſolueret, ſed protinus excuſſo habitu, Miſſaq́; facta (vt aliquādo ad D. Ioan. Voſſ Altenanum, Melanchthonem dixiſſe ex ipſo Altenano intellexi) H ſeſe feſtinus domum proripuit. Inter eundum nuntiatur ei, vxorem duos gemellos enixam. Fauſtum hoc nuntium: mox vt domum ingreſſus eſt, conuertitur in luctum, vterque enim filiolus extinctus eſt. Vxoris deinde cubiculū ingreſſus, eam cum morte conflictari, & paulò pòſt defungi videt. Ipſe quoque poſtridie peſte corripitur, cum omnibus, qui vel miniſterio, vel cantu, imò etiam ſola præſentia ſacrificio, vel tacitè, vel expreſsè ſuffragati erant, omnéſque eadem lue moriuntur. Catholicus verò ex infirmitate decumbens conualuit. *Bredenb. l.1. coll. c.60.*

In Prouincia Apamienſi ager eſt ab vrbe quaſi quadraginta millibus diſtans, qui Gonagus dicitur: in hoc, ſiue in eius finibus, Pueri paſcebant pecora: & vt ſolet pueris contingere, puerili conſuetudine voluerunt ludere. Cúmque luderent, dixerunt ad inuicem: Venite, celebremus Miſſam, & offeramus ſacrificium, & communicemus, ſicut ſemper in ſancta

ſancta Eccleſia presbyter facit. Quod cum placuiſſet communibus conſtituunt ex eis vnum in ordine presbyteri, duóſque alios pueros in miniſtrorum officio, veniúntque ad [illegible] quoddã (erat enim in planitie) ac ſupra ſaxum in morem altaris apponunt panem, & vas teſteum cum vino; Aſſiſtuntque vnus quidem corã altari, qui fungebatur officio presbyteri, medius; duo verò alij hinc, atque hinc veluti miniſtri. Et ille quidem ſanctæ oblationis verba dicebat: illi verò faciolis, quæ ferebantur, pro flabellis vtentes, auram f[illegible] qui vero presbyteri fungebatur officio, ideò ſanctæ oblationis verba faciebat, quia conſuetudo fuit in Eccleſia, vt pueri in Miſſisante ſacrarium aſſiſterent, primique cum Clericis communicarent ſanctis Chriſti Dei noſtri venerandíſque [illegible]. Quoniam verò quibuſdam in locis alta voce conſueuerunt presbyteri ſancti ſacrificij rationes pronuntiare; pueri, vt propius adſtantes, ſæpiùs eas audiendo didicerant. C[illegible] omnia ſecundum Eccleſiaſticã conſuetudinẽ feciſſent, priuſquam panes frangerent ac communicarent, ignis cœlitus delapſus, quæ propoſita erant, conſumpſit omnia, ſaxumque totum combuſſit, ita vt nihil omnino, neque ſaxi, neque eorum, quæ fuerant propoſita, relinqueretur. Hoc repente factum cùm pueri vidiſſent, in terram omnes præ timore corruerunt, ac diutiùs ſemiuiui permanſerunt, neque erumpere vocem, neque de terra ſurgere valentes. Cùm verò non redirent domum hora, qua conſueuerant reuerti, ſed pauidi in pauimento iacerent, exierunt parentes eorum, vt viderent, cuius rei gratia conſueto legitimo tempore non reuertiſſent. Egreſſi autẽ pueros omnes humi jacentes inuenerunt, neque agnoſcentes aliquos, neque loqui ſe alloquentibus valentes. Parentes itaque ſemiuiuos eos adſpicientes, vnuſquiſque filium ſuum aſſumentes domum retulerunt, videntéſque pueros in hujuſmodi exceſſu diutiùs durantes, mirabantur nimiùm causa, ſtupores eorum omnino ignorantes, nec diſcernere valentes, ſæpiúſque illos per totum diem interrogantes, reſponſum nullum ab eis accipere potuerunt, & quæ illis acciderant, ſcire omnino nequierunt, donec dies illa, & nox tota præteriit. Tunc enim & pueri paulatim in ſeipſos reuerſi cuncta illis retulerunt, quæ geſta fuerant, & quæ illis cõtigerant. Aſſumentes verò parentes ſuos, & loci ipſius omnes habitatores, egreſſi ſunt, & locum eis oſtenderunt, in quo mirabilia illa contigerant, veſtigia quædam elapſi ignis indicantes. Audientes verò quæ facta fuerant, & ipſis indiciis rerum admoniti, in ciuitatem cucurrerunt, cunctáque Epiſcopo ciuitatis nuntiauerunt. Qui perculſus magnitudine & nouitate miraculi, cum omni clero feſtinus accurrit, vidénſque pueros, & rurſus ab eis quæ euenerant audiens, & cœleſtis ignis veſtigia intuens, pueros quidem omnes continuò in monaſterium immiſit, locum verò monaſterium fecit lautiſſimum, ſupra locum autem ignis Eccleſiam conſtruxit, & ſanctum erexit altare. *Prat. ſpiritual. c.* 1. 187. *Bredemb. lib.* 1. *c.* 64.

Contigit prope ciuitatem Hadervvickum, Catholicum quendam in die Cinerum agere in diuerſorio inter hæreticos qui cùm ientaculum ſumerent, & Catholicum inuitarent, vt cum ipſis ientaret, iſque antiqua ieiunij religione ductus renueret; illi hominem dicteriis, & contumeliis exceperunt, dictitantes; ſi factum audiſſet, iam faciliorem fore ad ientandum. Eueſtigiò quidam ex illis proſiliens; Ego, inquit, operam hanc illi præſtitero, arreptúmque orbem menſarium eleuauit in deſpectum tremendi ſacrificij S. Euchariſtiæ, moxque, eleuata in altum brachia obriguêre, vt ad ſe reducere non poſſet, pauló que poſt in eodem loco expirauit. *Bredembach. lib.* 7. *coll. Sacr. c.* 61.

Anno Dom. Incarn. 1578. Siluæ ducis Brabantiæ contigit (ſicuti à viro admodum fide digno, qui id temporis Siluæ ducis fuit, accepimus) vt quidam nouorum dogmatum Præco in Eccleſia parochiali D. Petri Apoſtoli concionaretur, qui cùm inter cætera eleuationem S. Euchariſtiæ miris cachinnis & contumeliis exagitaret, aliáſque Catholicæ Eccleſiæ ceremonias effræni verborum petulantia proſcinderet, mox in ipſo ſuggeſtu, inter ipſa profanæ ſermocinationis ludibria diuinitus morbo corripitur, animámque non multò poſt exhalat, & clam à ſuis ſepelitur. *Idem ibid. c.* 64.

Cum Petrus Phae, Germanus, Societatis Ieſu Sacerdos, in ciuitate Elbinga, vbi concionabatur contra Lutheranos, aliquando celebraret, & ſacram Euchariſtiam eleuaret, auſus eſt homo quidam turpiſſimus, depoſitis in medio templo caligis (ô mores Lutheri cacangelo digniſſimos) obſcœniſſimas corporis ſui partes (quæ niſi tegantur etiam in occulto, E
apud homines honeſtos turpe ducitur) altare verſus exponere. Sed audaciam hominis ſecuta eſt vltio diuinitus irrigata: nam illico eodem loco concidit, cùm pes vnus ceſpitaſſet, ſociorúmque manibus in proprias ſedes deportatus graues pœnas ſcx in Deum contumeliæ perſoluit. *Staniſlaus Reſcius lib.* 2. *in vita H[illegible]* 20.

Peruenit ad noſtram notitiam, quod quidam presbyteri in tantum parui pendant diuina myſteria, vt laico aut fœminæ ſacrum Domini corpus tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis ſancta ſanctorum committuntur. Quod quàm ſit horribile, quàm deteſtabile, omnium religioſorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præſumptio vlterius fiat, omnimodis Presbyter per ſemetipſum communicet. Quòd ſi aliter fecerit, gradus ſui periculo ſubjacebit. *Burchardus Epiſc. lib.* 5. *cap.* 30. *ex Concil. Rhemenſi. ann.* 874.

Indignè celebrantium Miſſam pœna.

In Teutonicis partibus Presbyter quidam, dum religioſam vitam agere videretur, & penè quotidie ſacra Miſſarum ſolennia celebraret, dúmque ſibi minùs cautè prouideret, hoſtis antiqui inſidias incurrit, & in turpem, ſed occulti peccati foueam, carnis delectatione delapſus eſt. Sanctimonialem F
namque quandam dum inprimis viſitationis gratia adiret, ad poſtremum aſſiduitate colloquij, & incauta familiaritate allectus miſerabili caſu in illam incurrit. Qui cùm poſt lapſum ad cor redire, & quàm citiſſimè redire debuiſſet, propriis fœcibus delectatus diu conuerti diſtulit, & peccatũ peccato adjungens, vnum peccand[i] fecit, ſicque longum funem, quo arctiùs ſtringeretur, aſſiduè peccando contexuit. Cumque in luto ſcelerum volutaretur, non verebatur tamen ad altare Domini irreuerenter accedere, & ſacramenta redemptionis noſtræ, Miſſam frequentius celebrando, [illegible]. Quod cùm longo tempore, Dei abiecto timore, agere non formidaret, iram pariter & miſericordiam Domini, vt ſubiecta declarant, erga ſe miſerabiliter perſenſit: nam cùm & ſcelus non deſereret, & ſacra diuina impuris manibus (vt ſæpe dictum eſt) attrectaret, contigit quadam die, dum vſque ad perceptionem ſacri corporis Chriſti, [illegible] tam demum Miſſam explicaſſet, jamque ſe ad ſacramenta ſumenda pararet, repente caro Chriſti cum ſanguine, tam immundum vltra non ferens G
habitaculum, ab ipſius iam penè tenentis manibus euanuit; admirans ille & obſtupeſcens, ab altari citiſſimè, Miſſa finita, receſſit. Cumque indignationem Domini, tam euidentis ſigni oſtenſione, circa ſe commotam cognoſceret, volens tamen hoc certiùs probare, ſecundò Miſſam aggreſſus eſt. Cui viniuerſa, vt priùs peragenti, cùm ad ſacramenta ſumenda ventum eſſet, ſimul omnia vt priùs, ſubtracta ſunt. Iam verò vt dignum erat, in metum & trepidationem non modicam perductus, vt de toties repetito miraculo iam abſque [illegible] hæſitatione certiſſimus redderetur; tertiò quoque quod iam bis cõtigerat, attentare veritus non eſt; ſed cùm omnibus, vt ante peractis, ſollicitior, quæ appoſita erant, oculis obſervaret, & manibus contrectaret, óſque ad ſumendum aptaret; ſubitò oculis, manibus, & ori, tertiò inuiſibiliter ſublata diſparuerunt. Tandem igitur, tam euidenti miraculo tremefactus presbyter, ſe peſſimè egiſſe, ſéque terribilem Dei iram incurriſſe abſque vlla dubitatione cognoſcens, & qualiter euadere à tanto periculo poſſet, ſollicitus cogitare cœpit. Vltimum ergo H
peccantibus remedium eſſe ſciens pœnitentiam, ad eam toto corde confugit, & proprium Epiſcopũ adiens, ei cuncta quæ fecerat, quæque contigerant, cum lachrymis multis patefecit, impoſitumque ſibi ab eo laborem pœnitendi, toto animi niſu, tam deuotè, quàm conſtanter exercuit. Ieiuniis namque & vigiliis, verberibuſque & variis cruciatibus, innocentem laſciuiens, hoc eſt, corpus ſuum ſecundum Apoſtolum fatigans, qui concupiſcentias ſuas ſequendo, reprobus factus fuerat, eas in ſeipſo damnando, electorum numero adiungi laborabat. In qua corporis & cordis contritione multo tempore emenſo, cùm eius mentem de venia præſumere ſecurior iam conſcientia ſuaderet, adiit Epiſcopum, & quid egerit indicans, verum, vt antè conſueuerat, ad ſacra accedere auderet, cõſuluit. Qui nondum planè Deo reconciliatum metuens, vt adhuc pœnitentiæ inſiſteret admonuit, quatenus dignis pœnitentiæ fructibus Deo exhibitis, purgatior & ſecurior congruo tẽpore, altaris ſacramenta, non ad iudiciũ, ſed ad ſalutẽ perci-

A percipere poſſet æternam. Acquieuit ille ſalubri admonitioni,& ad propoſitum pœnitentiæ reuerſus, tota carnis & ſpiritus virtute ad fores diuinæ pietatis pulſabat, & ſummo cum tribulato,lachrymiſq; indeficientibus iram Domini in miſericordiam conuerti cogebat.Quid multa? Longo rurſus temporis ſpatio in hac pœnitudine tranſacto, ad Epiſcopum redit, eique,vt patri ſecretò cūcta pandens, vt ſacramentorum particeps eſſe mereretur, ſuppliciter deprecatus eſt. Cuius conuerſionem iam Deo acceptam, tam ex his,quæ ab eo audiuerat,quàm ex his,quæ in eo videbat,cōfidens,vt ſacerdotale officiom aggrederetur,aſſenſit.Quod ille,de Domini bonitate,& conſcientiæ teſtimonio confiſus,non iam præſumptione,ſed deuotione implere curauit:accedens itaque ad altare;totúmque ſe lachrymis,& contritione cordis immolans Deo,vſque ad perceptionem Sacramentorum vniuerſa ritè peragens peruenit.Et ecce nouo,& inaudito noſtris duntaxat ſæculis miraculo,trium interdictarum Miſſarum panes,qui indignè ſumere volenti ſublati fuerant cælitus allati ſunt,eoque jam diuino judicio ad hæc ſumenda digno facta,ante eum ſuper altare poſiti apparuerunt.Cúmque etiam oculos in calicem admouiſſet,conſpexit penè vſque ad ſummitatem ſan-

B guine repletum,& illatum Miſſarum detrimenta ad iſtius peruenîſſe augmenta.Admiratus igitur,& toto hominis interioris iubilo Deo gratias agens,ſuámque pœnitentiam ſuſceptā, ac Domini maieſtatem placatam agnoſcens,certus factus eſt de Domini miſericordia, & qui vnum appoſuerat, quatuor panes,immo vnum Chriſti corpus & ſanguinem,cum multa, vt dignum erat,exultatione percepit. *Bredemb.lib.2.c.4.*

Deflemus ſcelera noſtra,ait *D.Greg.Turonen.*Epiſcopus, & plangimus,cùm nos mundos eſſe neſcimus,& ad ipſum altare Domini accedentes, audenter ſanctum corpus eius & ſanguinem,cùm ſimus actu polluti,potiùs ad iudicium ſumimus, quàm vt veniam conſequamur. Nam recolo, quòd in mea adoleſcentia geſtum audiui.Dies Paſſionis erat Polycarpi martyris magni,& in Ricomagēſi vico ciuitatis Auernæ eius ſolennia celebrabantur. Lecta igitur paſſione cum reliquis lectionibus,quas Canon ſacerdotalis inuexit, tempus ad ſacrificium offerendum aduenit;acceptaque turre DIACONVS, in qua miniſterium corporis Dominici habebatur,ferre cœpit ad oſtium,ingreſſúſque templum, vt eam altari ſuperpo-

C neret,elapſa de manu eius ferebatur in aëra, & ſic ad ipſam aream accedens,nunquam eam manus Diaconi aſſequi potuit: quod non alia credimus actum de cauſa, niſi quia pollutus erat in conſcientia:ſæpius enim ab eodem adulteria ferebātur commiſſa.Vni tantùm Presbytero, & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat,hæc videre licitum fuit , cæteri non viderunt.Aderam fateor & ego tum temporis huic feſtiuitati,ſed hæc videre non merui. *Lib.1.de glor.Mart.*

Sic & EPACHIVS Presbyter , dum temerè, quæ indignus erat agere,præſumpſiſſet,cum diuino iudicio ſolo projectus occubuit.Hic enim dum Dominici natalis vigilias celebrare Eccleſiam expetiſſet,per ſingula horarum momenta egrediebatur è templo Dei, ac in domo ſua pocula laſciua ſpumātibus pateris hauriebat,ita vt affirmarent multi,eum poſt galli cantum in ipſa nocte vidiſſe bibentē.Sed cùm eſſet ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagenſi ſuperius memorato,iuxta ſæculi dignitatem haberetur nobilior,celebrare Miſſarum ſolemnia expetitur. Nec dubitat miſer vino ma-

D defactus appetere,quod ieiunus quiſque non ſinemetu poteſt terrente conſcientia explicare. Verùm vbi explicitis verbis ſacris confracto corporis Dominici ſacramento, & ipſe ſumpſit,& aliis diſtribuit ad edendum;mox equini hinnitus ad modum vocem emittens,ad terram ruit,& ſpumas, cum ipſa myſterij ſacri particula,quam dentibus comminuere non valuit,ab ore projiciens, inter manus ſuorum ab Eccleſia deportatur.Nec caruit vltra hac epilepſiæ infirmitate , ſed per ſingulos lunares curſus incrementis , decrementiſque hæc ſemper pertulit,quia ab hauſtu nimio vani minimè infelix abſtinuit. *Ibid.c.87.*

Cum Palladius Euagrij diſcipulus aliquando acceſſiſſet ad Abbatem Macharium , inuenit extra eius cellam jacentem QVENDAM vici Presbyterum,cuius caput ita erat exeſum à morbo,qui dicitur cancer,vt etiam ipſum os totum appareret in vertice. Is acceſſit ad ipſum,vt curaretur,nec eum admittebat ad colloquium.Rogaui autem eum, dicens : Miſerere huius miſeri:& ſaltem da ei reſponſum.Is verò mihi reſpondit dicens,Eſt indignus qui curetur;amandata eſt enim diſciplina eius.Quod ſi velis eum curari,perſuade ei,vt deinceps abſtineat à miniſterio ſanctorum ſacramentorum.Ego autem ei dico:Quamobrem quæſo?Is verò dicit : Fornicans ſacrum miniſterium peregit,& ideò caſtigatur. Nunc ergo , ſi metu E deſiſtat ab eo,quod auſus eſt facere per contemptū,Deus ipſum curabit.Poſtquam ergo dixi ei qui affligebatur, iureiurando eſt pollicitus,ſe non amplius ſacrificaturum.Tunc eum accepit & dixit ei.Credis ne eſſe Deum,quem nihil latet,Reſpondit ille:Maximè: Deinde ei dicit Macarius:non potuiſti Deum illudere;dicit ille : non potui , Domine mi. Dicit ei Macarius ; Si agnoſcis tuum peccatum, & Dei diſciplinam , propter quā hæc ſubijſti corrigitor in poſterum.Qui confeſſus eſt peccatum,& ſpopondit, ſe non ampliùs peccaturum, neque altari miniſtraturum;ſed ſortem laicam amplexurum. Deinde ſic Sanctus ei manus impoſuit:& paucis diebus fuit curatus,capillique ei creuerunt,& ſanus domum rediit Deum glorificans,egit autem magnas quoque Macario gratias.*Pallad.in hiſtor.Lauſiaca cap.17.*

In vita Hugonis Lincolnienſis Epiſcopi,qui ante trecentos annos virtutibus Paſtoralibus ornatiſſimus apud Anglos floruit,ſic *Sur.*ex antiquo ſcriptore:In villa,inquit,quadam SA- F CERDOS erat vitæ valde diſſolutæ;quem hoc ordine diuina bonitas ad pœnitentiam vocauit.Celebrans ille Miſſarum ſolennia,manibus cœpit indignis Regem tractare maieſtatis : cúmque ad illum veniſſet locum,vbi hoſtia frangenda erat , ſanguis protinus emanauit ; territus ille vitam mutauit in melius;cunctíſque audire volentibus factum publicauit. Accidit autē beatum Hugonem per eam villā iter facere, ſacerdotémque accerſitum,non propter miraculū,ſed ob vitæ ſanctitatem , de quibuſdam ſpiritalis vitæ ſtudiis interrogare. Tanta enim pœnitentiæ auſteritate priſtinā vitā iam correxerat,vt ſanctum eum fama cunctis proclamaret;cúmque ſancto Epiſcopo narraſſet prodigium, quod ipſi acciderat,hortatus eſt eum,vt cruorem ipſum tanquam veritatis teſtē inſpiceret, ſed penitus nō acquieuit:quinimò famulis ſuis idem ſuggerētibus ita fertur reſpondiſſe : Habeant ipſi ſigna infidelitatis ſuæ:nobis autem,qui verè credimus,ſub ſpeciebus ſacramentalibus verum corpus & ſanguinē Chriſti cōtineri,ſigna quid proderunt? Quoſdam etiam abire volentes,vt viderent, duriùs obiurgabat , quod non deuotione,ſed curioſitate id facerent;ſiquidem ſcriptum nouerat:*Beati qui non viderunt,& crediderunt. Sur. 17.Nouem.*

Cum quidam EPISCOPVS Argentinenſis Miſſarum ſo- G lennia celebrare aggrederetur:vbi ſe ad populū vertit,dicturus de more,Pax vobiſcum:Imperatorem intendens,tanto riſu ſolutus eſt,vt funditus oblitus eſſe videretur , ad quid ſe conuertiſſet:vbi verò ad prandiū ventum eſt, cunctis pariter cōſidentibus,percutitur morbo pleuretico, intérq; manus ad proprium delatus hoſpitium,die decimoquarto reddidit ſpiritum.Viderat autem ante annos ſeptem,vt ſolitus erat narrare,viſionem : videlicet adſtitiſſe ſibi ſenem quendam, veſte purpurea, pontificalique redimitum infula, qui ſe profitens eſſe Kilianum:Tale inquit ille,mihi profudit oraculum:Age per hos ſeptem annos qualia Epiſcopum decent opera:quia non longius à Domino vitæ ſpatium poſitum eſt.Quomodocunque ille viſionem acceperit, qualiterque ſe præparauerit, qualiſcúque in illa hora ſuæ mortis inuentus fuerit,rectè nimirum ſapienti,huic talis, vt dictū eſt,illius exitus meditationem mortis renouauit vel auxit,magnúmque fuit temperantiæ eius indicium, quod pro tempore flendi , differendo H ſuis vel ſibi tēpus gaudendi,triſtibus exequiis priuatus intereſſe maluit.*Rupert.Abb.in vit.S.Heriberti c.8. apud Surium.*

Abbas Daniel de Sconauia mihi narrauit inquit *Cæſarius*, quod CLERICVS quidam, dum Pariſiis ſtuderet,horrendū ſatis ſpectaculum in Eccleſia ſanctæ Mariæ Dei genitricis populo præbuit:nam ſacer ignis pene manus eius deuorauerat:quem ſecretiùs cùm campanarius interrogaſſet:cuius eſſet ordinis,& ille reſpondiſſet,ſacerdotij,ſubiunxit;Nunquā ſacro Chriſmate manus iſtæ perunctæ ſunt. Sentiens ille ſpiritu Prophetico ſe deprehenſum,confeſſus eſt culpam.*Cæſar. Heiſterbacbenſ.lib.8.cap.60.*

DIACONVS quidam Steinueldenſis,de ordine Præmonſtratenſi,Gerardus nomine, apoſtatans, circa quatuor tempora ſe ordinem ſuſcepiſſe finxit ſacerdotalem,& Coloniæ in Baſilica ſancti Michaelis,quæ in portu Martis poſita eſt, quaſi primam Miſſam inſtruente eum Sacerdote , miſerrimus celebrauit. Ego eidem Miſſæ tunc ſcholaris interfui , & multa

recepit oblationes. Confeſſus eſt poſtea Sacerdoti, qui[illegible]ſti-tit, à quo ego audiui, quod quoties ſe conuertit ad populum crucifixum contra ſe ſtantem videt: [illegible] eadem imago antiqua, & ſculpta, magna ſatis. Nam pius Dominus, qui olim fleuit ſuper malitiâ futuræ ciuitatis Hieruſalem, etiam de præſumptione tanta lachrymari dignatus eſt. Ex lachrymis verò imaginis Chriſti conſiderans magnitudinem culpæ, pœnitentia ductus ſedem Apoſtolicam petijt, & in eadem via finijt vitam. *Idem ibid. cap. 61.*

Quia ſermo de venerabili Miſſæ ſacrificio incidit, ait *Tom. Kempenſis*; hic referam factum de quodam ſacerdote in partibus Friſiæ, ſed minus laudabilis vitæ. Siquidem bonæ memoriæ fratre noſtro Alardo narrante cognoui, quod erat ſum eo quidam presbyter paruæ ſcientiæ, & famæ nō claræ. Iſte cùm Eccleſiam intraret, vt diuina celebraret, honeſta quædam MATRONA, quæ eius imperitiam cognouit, cœpit intra ſe de eo ſuſpectè cogitare, ac murmurando dicere: Quid tu; imperite vis facere: & quomodo tu, indignè, poteris tam magnū ſacramentum conficere: Hæc ea cogitante, presbyter cœpit celebrare, & diuina myſteria tractare, & conſecrare. Factum eſt autem, dum venerabile ſacramentum ritu Eccleſiaſtico conſecratum eleuaretur, & omnis populus hoc flexis genibus fideliter adoraret, matrona ſupradicta vidit in eleuatione apertis oculis figuram hominis Chriſti nimium ſtupida & perplexa. Finita itaque Miſſa, hanc viſionem alteri ſacerdoti ſecretè expoſuit, & quid mali de celebrāte antea cogitauerat humiliter confeſſa eſt. Qui diligenter rei geſtæ ordinem & viſionem examinans matronæ reſpondit: Hoc Deus pro tua ſalute fieri permiſit, ne de cætero malè de ſacerdotibus cogites; nec de vera conſecratione dubites, licet malæ famæ ſint, & indignæ vitæ. Illa hæc audiens firmam fidem tenuit, & Deo iudicium de ſacerdotibus commiſit. *Thom. à Kempis in vita Henr. Bruno cap. 7.*

Narrat *Ioannes Euiratus, ſiue Sophronius in Prato*, de Epiſcopo Rumellæ celebrante Miſſam coram Agapito Papa. Hic Epiſcopus, qui ſpiritus ſancti deſcenſum, hoc eſt, vt ego reor, vim diuinam tranſmutantem oblata in corpus & ſanguinem Chriſti ſignis viſibilibus cognoſcere ſolebat; tunc minimè videbat: proinde conſecrationem haut terminabat. Sciſcitabatur Agapitus ex Epiſcopo moræ cauſam. Reſpondet ille, Diaconum, qui flabellum tenebat, eſſe remouendum ab altari. Remouetur. Eo remoto ſolita ſigna apparuerunt, Papa vidente: & alia miracula ſecuta ſunt, quæ Epiſcopi ſanctitatem declararunt, & Diaconi peccatis atque improbitate fuiſſe retardata docuerunt. *Cap. 150. prat. Spirit.*

Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſcopus. ☞ *Quære in loco de Sacerdotio. Tit. Sacerdotum vita ibi infra. Impuritas punita.*

Hoc loco minimè etiam permittendum, quod de S. IOANNE Chryſoſtomo celebratur. Hic enim cùm inter diuina myſteria panem conſecratū extolleret, totus à Deo afflatus (quid autem horum eſt incredibile in tam ſancta anima?) quibuſdā ſignis videbat Dei Spiritum ad dona propoſita deſcendere. Cùm autem vnus ex miniſtris, qui ei aſſiſtebant, in quandam mulierem ex iis, quæ deſuper ſolebant deſpicere, oculos coniecisſet, & curioſè aſpexiſſet, Magno Ioanni depulſa fuit viſio Spiritus Sancti. Ille autem non ignorauit, ſed miniſtrum cōtinuò è ſua ſtatione mouit. Ipſe vero tum priſtina ſua viſione non eſt fruſtratus. *Idem in vita Chryſoſt 27. Ianuar.*

☞ *Illuſtrari poterit præſens Titulus ex Loco de Sacerdotibus Tit. Sacerdotum impuritas punita.*

* SACRIFICII MISSÆ QVALITAS ET FINIS.

Hoc eſt, ad quam ſpeciem Sacrificij reducendum.

I. MISSA *eſt Sacrificium Euchariſticum & honorarium, ſiue* [illegible]

Inſtituto hoc Sacrificio, Chriſtus Dominus iuſſit hoc idē non facere in ſui commemorationem. Hoc eſt, ad recolendam memoriam maximi beneficij, quod ex paſſione ipſius conſecuti ſumus. Et conſequenter, adagendū eidem gratias pro eodem beneficio. *Matth. c. 24.*

Narrat *Venerab. Beda lib. 4. c. 14.* Apoſtolorum Principes dignatos aliquādo apparere religioſo iuueni, ſed pio, & lecto decumbenti. Cui cum ſalutaria monita pleraque dediſſent, vtque ſāctis myſteriis ceu viatico muniretur adhortati fuiſſent, mandarunt eidem, vt cœnobij Præſidi qui tunc erat vir ſanctiſſimus EAPPA, denuntiaret, vt per omnia Cœnobij oratoria Miſſas celebrarent in gratiarum actionem, quod Deus corum preces & ieiunia ſuſcepiſſet, pro repellenda fame quæ totum Angliæ regnum affligebat, morbiſque qui eam ſequebantur depellendis. Refert *Baron. tom. 8 ad an. 681. num. 63.* E

CHRYSOSTOMVS meminit ſuo tempore Sacrificium Miſſæ oblatum pro curanda energumenā: eâque ſanata, rurſum oblatum pro gratiarum actione. *Lib: de prædict. Dei cap. 6.*

MISSA *Sacrificium eſt Propitiatorium, & Impetratorium.*

Confirmatur ex Sacrificijs veteribus, quæ erant vmbræ huius, eaque fuiſſe propitiatoria, ſupra demonſtratum eſt.

Chriſtus in vltima Cœna, vbi hoc Sacrificium inſtituit, apertè teſtatus eſt, ſe offerre corpus illud, quod pro nobis traditum mox fuit. Item ſanguinem eundem, qui pro Apoſtolis & multis erat effundendus in remiſſionem peccatorum. Ergo erat ſacrificium iſtud pro peccatis, cumque ſit vnum & idem cum noſtro; vti illud tunc, ita & hoc noſtrum verè eſt propitiatorium. F

Apoſtolus PAVLVS Hebræis inſinuat potiſſimum munus Sacerdotum eſſe, offerre pro peccatis. Cùm autem habeamus in Eccleſia Sacerdotes & ſacrificium, neceſſe eſt vt ad purganda peccata illa habeamus. *Ad Heb. cap. 5.*

S. IACOBVS in Liturgia ita olim locutus perhibetur; Offerimus tibi incruentum Sacrificium pro peccatis noſtris, & ignorantijs populi. *Sexta Synod. can. 32.*

ALEXANDER Papa & martyr qui præfuit Eccleſiæ anno Dom. 121. dum orthodoxos adhortatur per Epiſtolam, vt piè & reuerenter, ac iuxta Domini inſtitutionem Miſſas celebrēt, addit. Crimina enim atque peccata his oblatis Domino ſacrificiis delentur. Talibus enim hoſtijs delectabitur, & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. *Epiſt. 1. ad Orthodoxos* & meminit Epiſt. *Conc. Triburien. cap. 19.*

S. BASILIVS in Liturgia ſua per vniuerſam Græciam celebertima, ſtatim poſt initiū dicit: Dignos allicito nos, vt offeramus Sacrificium hoc reuerendum, ad abolenda delicta noſtra, & pro piaculo populi tui.

IOANNES Chryſoſtomus haud aliter in Liturgia ſua deprecatur. Idoneos nos redde ad inferenda tibi dona, & Sacrificia pro peccatis noſtris, & populi ignorantiis. G

Quin in iiſdem Liturgiis conſtat, Eccleſiam ſemper in ſacrificio Miſſæ pro defunctis oraſſe. Sed de iſto infrà.

Itē præcipiunt orare pro pace, frugibus & id genus aliis.

Beneficia in Miſſa pro viuentibus petita, & impetrata.

Apoſtololus PAVLVS præcepit diſcipulo ſuo Timotheo quem in Eccleſiaſtico munere inſtruebat, facere in Eccleſia obſecrationes, orationes, poſtulationēs, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Quod de publicis precibus quæ fiunt in Miſſæ ſacrificio, exponunt veteres, & expreſsè *B. Aug. ep. 59. ad Paulin. q. 5.* Eaſque etiam impendi vult pro Imperatorum & Regum Gentilium incolumitate: puta Neronis, Diocletiani, &c. *ad Timoth. c. 2.*

S. CYPRIANVS cum ei obijceretur, quod tanquam Chriſtianus in Cæſarem coniuraſſet, liberè reſpondit: Longiſſimè nos Chriſtiani abſumus ab iſta culpa, qui Cæſari etiamſi alia ſacra, alios Deos colenti, tamen quia princeps noſter eſt, benè cupimus, & præcamur: & rogamus Dominū noſtrum, vt ad cogitationē verorum bonorum adducat. *Euſeb. lib 4. hiſt. c. 26.* H

Eadem conſuetudo fuit tempore *Cyrilli Hieroſol.* qui *Catecheſi myſtagog. 5.* ita loquitur. Poſtquam confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus ſuper ipſa propitiationis hoſtia: obſecramus Deū pro communi Eccleſiarū pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis & afflictis, & in ſumma, pro omnibus qui egent auxilio.

De frugibus terræ, aliiſque neceſſitatibus, meminit *Chryſoſt. hom. 18. & 21 in Acta Apoſtolorum.*

S. Auguſtinus refert, ſuo tempore oblatum ſacrificium Euchariſticum ad purgandam domum à Dæmonum infeſtationibus. *Lib. 22. de Ciuit. cap. 8.* quæ res ita ſe habet: Vir tribunitius HESPERIVS, qui apud nos eſt, habet in territorio Fuſſalenſi fundum Cupedi appellatum, vbi cum afflictioni animalium & ſeruorum ſuorum, domum ſuā ſpirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet; rogauit noſtros me abſente Presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi ſacrificium corporis Chriſti, orans quantum potuit, vt ceſſaret illa vexatio, Deóque protinus miſerante, ceſſauit.

A Multos,vt arbitror,veſtrum,fratres chariſſimi, inquit *D. Gregor.in Dialogis:*contigit noſſe hoc,quod volo ad memoriam veſtrum narrando reuocare.Non longè à noſtris fertur temporibus factum,quod quidam ab hoſtibus captus lõgè tranſductus eſt:cúmque diu teneretur in vinculis,eum vxor ſua,cum ex eadem captiuitate non reciperet,extinctum putauit.Pro quo iam velut mortuo hoſtias hebdomadibus ſingulis curabat offerre. Cuius toties vincula ſoluebantur in captiuitate, quoties ab eius coniuge oblatæ fuiſſent hoſtiæ pro animæ eius abſolutione.Non longo poſt tempore reuerſus,admirans valdè ſuæ indicauit vxori,quòd diebus certis, hebdomadibus ſingulis eius vincula ſoluebantur.Quos videlicet dies eius vxor,atque horas diſcutiens, tunc eum recognouit abſolutum,cùm pro eo ſacrificium meminit oblatum. Hinc ergo,fratres chariſſimi,hinc certa conſideratione colligite,oblata à nobis hoſtia ſacra, quantum in nobis ſoluere valeat ligaturam cordis,ſi oblata ab altero potuit in altero ſoluere vincula corporis.*Lib.4.Dialog.cap.57.*

Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos ſeptem geſta eſt,
B certiſſimè confirmatur:Agathvs enim Panormitanus Epiſcopus,ſicut fideles mihi ac religioſi viri multi teſtati ſunt, atque teſtantur,cùm beatæ memoriæ anteceſſoris mei tempore iuſſus eſſet vt Romam veniret, vim nimiæ tempeſtatis pertulit,ita vt ſe ex tanto vndarũ periculo euadere poſſe diffideret.Nauta verò illius,Baraca nomine,qui nunc eiuſdẽ Eccleſiæ clericatus officio fungitur,poſt naualem carabum regebat,ruptóque fune,cum eodem carabo,quem regebat,inter vndarum cumulos repentè diſparuit.Nauis autem,cui Epiſcopus præerat tandem poſt multa pericula ad Oſticam inſulam fluctibus quaſſata peruenit.Cúmq; die tertio Epiſcopus nautam,qui ab eo abreptus in carabo fuerat,in nulla maris parte videret apparere,vehementer afflictus mortuum credidit,ſed per obſequium,charitatis vinum quod mortuo debebat impendit:& omnipotenti Deo pro abſolutione eius animæ offerre ſacrificium victimæ ſalutaris iubet,quo oblato reparata naue,perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum veniſſet,illic nautam reperit,quem mortuũ putabat. Tunc inopinata exultatione gauiſus eſt, & eum, qualiter tot diebus in illo tãto maris periculo viuere potuiſſet,inquiſiuit.
C Qui videlicet indicauit,quoties in illius tẽpeſtatis fluctibus cum eodem,quem regebat,fuiſſet carabo verſatus,qualiter cũ illo vndis pleno natauerat,& quotidie eo à ſuperiori parte deorſum verſo ipſe carinæ eius ſuperſederat,adiungens,cum diebus ac noctibus hoc inceſſanter faceret,iámque eius virtus funditus ex fame ſimul & labore cecidiſſet,quo eum ordine diuina miſericordia ſeruauerit,indicauit.Etenim quod etiã nunc vſque teſtatur,dicens:Laborans in fluctibus,atque deficiens,ſubito mentis pondere ſum grauatus,ita vt neque vigilare me crederem,neque depreſſus ſomno eſſem:& ecce in eodem medio mari me poſito quidam apparuit,qui mihi panem ad refectionem detulit.Quem mox vt comedi, vires recepi,nec longè poſt nauis tranſiens affuit,quæ me ab illo vndarum periculo ſuſcepit,atque ad terram deduxit.Quod ſcilicet Epiſcopus audiens,requiſiuit diem,atque illum fuiſſe diẽ reperit,quo pro eo presbyter in Oſtica inſula Deo omnipotenti hoſtium ſacræ oblationis immolauit.*Idem ibidem.*

*Beda lib.4.Angl.hiſt.*ſcripſit:In prælio,quo occiſus eſt Rex
D Elbuini,memorabile quoddam factum eſſe conſtat:quod nequaquam ſilentio præterenndum arbitror,ſed multorum ſaluti,ſi referatur,fore proficuum.Occiſus eſt ibi inter alios de militia eius,iuuenis vocabulo Ivnna,qui cũ die illo & nocte ſequente inter cadauera occiſorum ſimilis mortuo iaceret,tandem recepto ſpiritu reuixit,ac reſidens, ſua vulnera, prout potuit,ipſe illigauit.Deinde modicum quieſcens,leuauit ſe, & cœpit abire, ſicubi amicos,qui ſui curam agerent, poſſet inuenire. Quod dum faceret, inuentus eſt,& ceptus à viris hoſtilis exercitus,& ad dominũ ipſorum,Comitẽ videlicet Edilredi Regis,adductus. A quo interrogatus,quis eſſet, timuit ſe militem fuiſſe confiteri,ruſticũ ſe potiùs & pauperem,atque vxorio vinculo colligatum fuiſſe reſpõdit,& propter victum militibus adferendum in expeditione ſe cũ ſui ſimilibus veniſſe teſtatus eſt.At ille ſuſpiciens eum curam vulneribus egit,& vbi ſanari cœpit,nocte eum,ne aufugeret, vinciri præcepit,nec tamen vinciri potuit.Nam mox vt abiere,qui vincirẽt, omnia ſũt eius vincula ſoluta.Habebat enim germanum fratrem,cui nomen erat Iunna, presbyterum, & Abbatẽ monaſterij in ciuitate, qui hactenus ab eius nomine
E Iunnaceſtri cognominantur. Qui cùm eum in pugna peremptum audiret,venit quærere,ſi fortè corpus eius inuenire poſſet:inuentumque alium illi per omnia ſimillimum, putauit ipſum eſſe,quem ad monaſterium ſuũ deferens honorificè ſepeliuit,& pro abſolutione animæ eius ſæpiùs Miſſas facere curauit.Quarum celebratione factum eſt,quod dixi, vt nullus poſſet eum vincire,quin continuò ſolueretur.Interea Comes, qui eũ tenebat,mirari,& interrogare cœpit,quare ligari non poſſet,an fortè literas ſolutorias,de quibus fabulæ ferũt,apud ſe haberet,per quas ligari non poſſet;At ille reſpondit:Nihil talium artium noſſe;Sed habeo fratrem,inquit,presbyterum in mea prouincia, & ſcio,quia ille me interfectum putans pro me Miſſas celebrare facit:& ſi nunc in alia vita eſſem,ibi anima mea per interceſſiones eius ſolueretur à pœnis.Dumque aliquando tempore apud Comitem teneretur,animaduerterunt qui eum diligentiùs conſiderabant,ex vultu & habitu, & ſermonibus eius,quia non erat de paupere vulgo,vt dixerat,ſed de nobilibus. Tunc ſecretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs,vnde eſſet,promittens nihil ei malè facturum pro eo,ſi ſimpliciter ſibi quis eſſet proderet. Quod dum ille faceret,miniſtrum ſe Regis fuiſſe manifeſtans, reſpondit:Et ego per ſingula tua reſponſa cognoueram, quod F
ruſticus nõ eras.Et nunc dignus es morte,quia omnes fratres & cognati mei in illa ſunt pugna interempti:nec tamen occidam,ne fidem,quam promiſi,præuaricer. Vt ergo conualuit, vendidit eum Londoniæ Freſoni cuidam,ſed nec ab illo,nec cùm illuc duceretur,vllatenus potuit alligari. Verùm, cùm alia atque alia vinculorum genera hoſtes imponerent, cumque vidiſſet qui emerat,eum vinculis non potuiſſe cohiberi, donauit ei facultatem ſeſe redimendi,ſi poſſet.A tertia autem hora quando Miſſæ fieri ſolebant, ſæpiſſimè vincula ſoluebantur.At ille dato iureiurando vt rediret,vel pecuniam illi pro ſe mitteret,venit Canticam ad regem Lodheri, qui erat filius ſororis Edildridæ Reginæ,qui & ipſe quondam eiuſdẽ Reginæ miniſter fuerat,petiitque & accepit ab eo pretium ſuæ redemptionis,ac ſuo domino pro ſe,vt promiſerat,miſit. Qui poſt hæc in patriam reuerſus, atque ad ſuum fratrem perueniens,replicauit ex ordine cuncta,quæ ſibi aduerſa, quæ in aduerſis ſolatia proueniſſent,cognouitque, referente eo,illis maximè temporibus ſua vincula fuiſſe ſoluta,quibus pro ſe Miſſarum fuerant celebrata ſolennia.Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigiſſent,& proſpera per interceſſionem fraternam,& oblationem hoſtiæ ſalutaris,cœlitus ſibi fuiſſe donata intellexit.Multique hæc à præfato viro au- G
dientes,accenſi ſunt in fide ac deuotione pietatis ad orandũ, vel eleemoſynas faciendas,vel ad offerendas domino victimas ſacræ oblationis,pro ereptione ſuorum, qui de ſeculo migrauerant.Intellexerunt enim,quod ſacrificium ſalutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis ſempiternam. *Cap.22.anno Dom.679.*

Cum lethalis morbus aliquando inuaſiſſet ciuitatem,maximæ curæ erat Ioanni Patriarchæ Alexandrino accedere ad ægrotorum viſitationem,& eorũ qui decedebant,ſepulturã. Sæpe autem etiam aſſidebat ijs,qui emittebant animam, & eorũ oculos ſuis tegebat manibus.Iubebat ſynaxes quoque celebrare pro iis,qui dormierant,aſſerens & affirmans defunctis multum prodeſſe,quæ pro iis fiunt,commemorationes,& ſacra myſteria.Ad fidem autem faciendam eorum,quæ dicebantur,tale quid etiam narrabat,quod factũ fuerat, non ita multo ante.Dicebat enim quod à Perſis quidam abductus captiuus in cuſtodia, quæ appellatur Lethæ, aſſeruebatur H
vinctus.Lex autem erat apud Perſas,vt qui coniecti erant in eã cuſtodiam nunquã reuocarẽtur,& ea ratione conſentaneũ eſt,eam fuiſſe vocatam Lethen,id eſt,obliuionem.Illinc autem cùm quidam potuiſſent aufugere,& in Cyprum venire, affirmarunt parentibus adoleſcentis, eum eſſe mortuum in cuſtodia.Illi verò tres quotannis ſynaxes celebrabant, tanquã eo mortuo.Quatuor anni præterierant,cùm filius illinc aufugiens redit domum.Quem cum parentes,non tanquam, qui fugiſſet è cuſtodia,ſed tanquam,qui ſurrexiſſet à mortuis, cum magno ſtupore aſpexiſſent,& fuiſſent ineffabili voluptate repleti,& alia faciebat & dicebat,quæ anima, quæ talem vidiſſet,faceret & diceret:& quemadmodum ei tanquam iam mortuo fecerant iuſta,quæ fiunt mortuis:& cùm eũ docuiſſent,quinam eſſent ij dies nempe dies ſanctorũ Theophaniorum,& dies ſalutaris Paſchæ,& dies ſanctæ Pentecoſtes, hæc cùm ille audiſſet,& in memoriam reuocaſſet,parentibus

affir-

A affirmabat, quòd iis ipſis diebus relaxabatur, à vinculis, aduentu cuiuſdam, qui geſtabat lampadem, & fruebatur omni ſecuritate; diebus autem ſequentibus tenebatur vinculis, ſicut priùs. *Leontius in vita Ioan. Eleemoſynarij, Baron. tom. 8. annal. an. 6.4.*

Nullo modo omittamus quod *Petrus Cluniacenſis lib. 1. cap. 2.* literis mandauit; adſcribam verba ipſius: Eſt in Gratianopolitano Epiſcopatu locus in venis ſubterraneis plurimū ferri habens, quod multo incolarum & ruſticorum ſudore aſſiduè eruitur; ac fornacibus coctum, & expurgatum per circumiacentes terras fabris ferrariis, vel quibuslibet pro lucro venditur. Inde & villa, quam iidem homines iuxta incolunt, Ferraria nuncupatur. Solent autem huiuſmodi homines, dum terræ abdita fodiendo perſcrutantur, ſpe maioris lucri longiùs procedere, & per ſubterraneos ſpecus pertinaciter maiorē ferri materiam perſcrutari. Huic operi dum quodam tempore quidam ruſticus indefeſſus inſtaret, & intima terræ fodienda acriter rimaretur, repentè maxima moles terræ delapſa, aditum, per quem ingreſſus fuerat, obturauit: quia tamen fodiendo longiùs proceſſerat, ac multum poſt ſe ſpatij exhauſta terra inane reliquerat, mortem euaſit: & velut in domo clauſa, ac validis munitionibus vndique circumſepta egredi quidem non potuit, incolumis tamen permanſit: ſed tenebris tam tenebroſi carceris circumſeptus, ſpe omni euadendi ſublata, ac velut in amplo ſepulchro ſepultus, mortem ipſam adhuc viuens iam cernere exiſtimabat. Quem iam per aliquot dies vxor ſua mortuū credens ad animā eius ſpiritualibus beneficiis adiuuandam conuerſa eſt: vnde per annum integrum omni hebdomada vnam ei Miſſam à ſacerdotibus celebrari faciens, & pro eo panem & candelam offerens, ſalutari ſacramento, vt mos eſt Eccleſiæ, animæ defuncti mariti ſubuenire ſatagebat. Vna tamen in anno hebdomada exiſtit, qua mulier aliis intenta negotiis, Miſſam, vt propoſuerat, marito prouidere neglexit. Ecce totius anni penè emenſo ſpatio, rurſus foſſores metalli officio aſſueti, irrequieti inſtantes ad locum, in quo iam dictus ruſticus adhuc viuēs latebat, paulatim fodiendo perueniunt: quorū dum voces, & malleorum ſonitus iam appropinquātium ruſticus incluſus audiſſet, quantis potuit niſibus vociferari cœpit: cuius illi vocem audientes, & (vt pote artis illius periti) hominis ſubterranei eſſe cognoſcentes, ſeſe inuicem cohortati ſunt, & ad eum tandem poſt multum foſſionis laborem peruenerunt: quem accenſis luminibus curioſè circumſpicientes, illū eſſe quem anno iam præterito ibidem obrutum eſſe ſciebant, agnouerunt. Admirati, & vt par erat, tantæ rei nouitate ſtupefacti, quomodo illic viuere potuiſſet, inſtantiſſimè requirebant, at ille reſpondit: Iſto, quem modò remouiſtis, terræ obice foramini, per quod intraueram, obiecto, cùm hoc carcere, quem videtis retentus fuiſſem atque aliquantis diebus ſine cibo & lumine permanſiſſem, ſubitò mihi iam penè deficienti, cum pane ſimul & lumine quidā adſtitit qui me cōfortatus, & ad cibum capiendū admonens, tetras tenebras illa candela, quam ferebat, clariſſimè illuſtrabat. Eo pane per ſpatiū ſeptem aut octo dierum, (vt mihi videbatur) refectus, totidem diebus illa candela illuſtratus, & famis periculū euadebam, & huius foſſæ tenebras euitabam. Poſt ſeptem verò vel octo dies, rurſus ille qui priùs, cum recenti pane, & renouato lumine adueniebat, eaque mihi dimittens recedebat. Hoc per vnius, vt mihi videbatur, anni excurſum, æquo penè temporis interuallo, nunquam facere deſtiti, excepto vnius hebdomadæ ſpatio, quo mihi præſentiam ſuā, munuſque ſolitum, neſcio qua de cauſa, ſubtraxit. Hoc illi ab eo audientes, & quod pro illo vxor eius per totum illum annū fecerat, ad mentem reuocantes cuncta ei protinus expoſuerunt: deinde hominem de cauernis illis ſubterraneis educentes, vxori propriæ, vicinis omnibus & populo ad tantum ſpectaculum concurrenti, mirum dictu, poſt annuam ſepulturā, incolumem reddiderunt, qui ſimul cōg[illegible] ti, & quod mulier pro eo fecerat, & quod ille de ſe narrabat examinantes, eiſdem diebus panem, quo reficiebatur; candelam, qua illuſtrabatur, & in illo ſpecu oblata fuiſſe inuenerunt, quibus mulier pro eius requie & Miſſam celebrari faciebat, & ſacerdoti Miſſam celebranti panem ſimul, & candelam offerebat. Glorificantes ergò Deum, & non minus quàm pro mortuo ſuſcitato, vt verè dignū erat, gratias agētes quantū recta fides Deo placeat, quantum fidelium oblationes vel ſibi, vel aliis proſint, quantam ſuper omnia ſalutem ſalutaris hoſtia Deo oblata dignis operetur, luce clariùs agnouerūt.

Vnus ex Principibus terræ Anglicanæ diuturna langoris moleſtia vexatus fuerat. Hic, agnito. ANSELMVM in Eccle- E ſia beati Stephani Miſſā ex more celebraturū, feſtinauit illò, arbitrans ſibi ad recuperandam ſanitatem vtile fore, ſi Miſſa tanti viri ac benedictione meruiſſet potiri. Fateor, vidimus hominem ſuorū manibus innixum Eccleſiam introeuntem, mortuo, quam viuenti ſimiliorem; ſedit, & finita Miſſa egreſſus eſt. Nobis verò, nec quis, vel vnde, aut cur aduenerit, ſciētibus atque quærantibus, idem vir, euolutis paucis diebus, ad patrem venit, flexis genibus ei pro adepta ſanitate gratias agens. Ad quod cùm obſtupeſceret, indicauit ordinem geſtæ rei, confirmans, quod ab ea hora, qua ſe Miſſæ illius præſentauit, omni doloris vexatione depulſa, ſanitati reſtitutus ſit. At ille nihil ad ſe hoc pertinere, ſed ipſius fidei ac meritis beati Martyris, ad quem diuertit, adſcribendum aſſerens, quæ ſaluti animæ illius competerent, eum inſtruxit, & familiarem ſibi effectum, correctiori vitæ, vt poſt multorum teſtimonio comperimus, reddidit. *Ex vita B. Anſelmi Cantuar. Sur. 21. April*

Primarij viri vrbis Annuziæ in India FILIVS febri grauiſſima laborabat: eidem erat oculus diuturna tabe putridus, F & ſæuo tumore diruptus; duplici malo multis adhibitis effectu nullo remediis, cùm in humana ope iam nihil eſſet ſpei, mærens pater Gaſparem demiſſe obteſtatur & obſecrat, vti pro ſalute chariſſimi filij, tam periculosè ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque diutius dilatum è cœlo beneficium eſt: eo ipſo quo ſalutarē hoſtiā obtulit, die, non ſolùm æquatis humoribus vniuerſa febris abiit, ſed etiam delapſis ex oculo maioribus ſquamis planè reſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtinè Gaſpare, liberatum vtroqſimul morbo iuuenem, vix præ lætitia ſui compos, oſtendit: agitque gratias immortales, quòd ſibi pariter ac nato ſpiritum lucémque reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, conſtantique ſermone Deiparæ Virgini, cuius votiuum erat ſacrum, tantam virtutem, adeò inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico penè iam animam agente rogatus fecit: ille, ſacro vix dum abſoluto, conualuit. *P. Maffæus lib. 14. hiſt. Indiarum.*

Anno Dom. 1583. in inſula Cuſu apud IAPONES, erant in domo quadam Funai circiter ægroti triginta: Miſſam cele- G brari in eo loco, in quo morabantur, ſupplices petierunt. Conceſſum eſt illis. Sacrificio peracto, repente omnes è lecto ſani ſurrexerunt. *Botius lib. 5. de ſig. Eccl. cap. 2.*

Quodam die claudus quidam ſancto LAVROMANO Carnotenſi Abbati oblatus eſt in ipſis monaſterij foribus, idque ab illius ægri parente, qui ad eius genua ſe dimittens, cum lachrymis exclamauit: Homo Dei, miſerere mei, & huic puero tuis precibus redde priſtinam ſanitatem, aut donec is viuat, tuo ſumptu, hic illi victus quotidianus ex officio miſericordiæ ſubminiſtretur. Cui ait vir Dei: Vnde mihi hæc virtus, qua tuo filio poſſim ſalutem reſtituere? Creatoris hoc opus eſt, non creaturæ: interim verò potens eſt Deus, nec difficile eſt illi praſtare fidei tuæ hoc ipſum quod petis, ſuſtine parumper, ac vna cum filio tuo accipe benedictionem, ac dein- H de recipere te licebit ad locum vnde hùc veniſti. Itaque ſancto viro Miſſæ ſacrificium offerente, & ſub ipſo ſacrificiō pro pueri ſalute Dominum obſecrante, ſolemni peracta prece, fragmento panis benedicti (ſic enim loquitur hiſtoriæ huius auctor) & patrem refecit, & puerum curauit, ſimulque ambos dimiſit. *Bredembach, lib. 1 cap. 39.*

Anno Dom. 998. nouis motibus contingit Galliam agitari. Aſcendit ROBERTVS Rex in Burgundiam cum magno exercitu pugnatorum, ducens etiam ſecum Richardum Rothomagorum Comitem, cum tringenta millibus Northmannorum, quoniam Burgundiones ei fuere rebelles, nolentes eum ſuſcipere, in ciuitatibus & caſtris, quæ fuerant Ducis Henrici eius videlicet auunculi, quin potiùs ſibi in proprias diuiſere partes, Deueniens quoque Rex primitus cum omni exercitu ciuitatem Antiſiodorum, eam obſidione circumdedit: Qui diu ibi crebris adſultibus fatigatus recedens, non aduerſus eam præualuit, quæ fertur nunquam fraude, vel hoſte fuiſſe decepta. Relicta namque ciuitate, Rex cum vniuerſo apparatu bellico conuertit, ſe ad caſtrum beati præſulis Germani expugnandum, quod munito aggere præpollens hæret ciuitati: vallauerat enim illud Landrici Comitis exercitus, nec non eiuſdem loci familiares viri, hoſtium ſiquidem metuentes ſacri gregis direptionem. Occurrit interea furenti Regi Odilo venerabilis Abbas Cluniacenſis monaſterij, cupidus interuenire inter partes vtraſque: ſic quidem vt Regi exhiberetur

beretur honorificentia,ſolidaretur concordia Principum, pax A patriæ firmaretur. Qui minùs poſſe fieri cernens quod decreuerat,hortabatur Fratres octo tantummodo,qui ad Confeſſoris cuſtodiam relicti fuerant(nam cæteros cum ſuo Abbate,Hilderico nomine,iuſſio Regis inde exire compulerat ,vt orationis inſtarent aſſiduè,ſi forte Domini pietas eos,paritérque locum à tanta obſidione dignaretur eripere.

Sexto igitur obſidionis die illuceſcente, nimio Rex arreptus furore,indutus lorica ſimul & galea,omnémque exercitum dictis acuens, habens etiam ſecum Hugonem eiuſdem vrbis Pontificem,ſolum ex omni Burgundia parti Regis fauentem.Eidem namque Regi in procinctu iam conſtituto occurrit venerabilis Abbas Odilo,illum increpans,eiuſque Primates redarguens,cur aduerſus tantum Dei Pontificem,ſcilicet Germanum,hoſtili manu inſurrexiſſent,cui ſpecialiter (vt in geſtis illius inuenitur) vſui fuit, Dei auxilio, & bella compeſcere plurima, & Regum ferocitati obſiſtere. Cuius verbis minus auditum præbentes,quò tendebant,peruenerunt, B cingentéſque ſupradictum caſtrum in coronæ modum, certatim illud expugnaturi inierunt. Alternis quoque partibus diù multùmque decertantibus,domus ſuæ parti Dei ſubitò affuit præſens auxilium. Nam eiuſdem caſtri vniuerſa capacitas ita repleta eſt hora prælij teterrima nebula; vt nemini hoſtium à foris peruius foret iaculandi aditus, cùm ab intro repugnantibus cernerent ſe graui cæde proſterni ſicque cum ſuorum,maximè Nortmannorum conciſione dimiſerunt caſtrum incolume:quos, licet tardè,pœnituit aduerſus magni meriti locum arma ſumpſiſſe. Contigit etiam,vt hora, qua Regis exercitus aduerſus locum ſacrum certamen inire cœpiſſet,vir religioſus Giſlebertus,eiuſdem loci monachus, ſuper altare beatæ Mariæ ſemper Virginis,quod decentiùs cæteris in vertice eiuſdem conſtat Eccleſiæ (quemadmodum hora diei tertia quotidie conſueuerat) Miſſarum ſacramenta celebrare inciperet:quod ſcilicet factum ſatis cælitus præſtitæ congruit victoriæ.Sequenti igitur die egrediens Rex inde proceſſit,igne cremando res hominum præter ciuitates & caſtra tutiſſima,vſque ad ſuperiores Burgundiæ partes. Qua in Franciam rediens,poſt hæc tamen,licet tardiùs, ad ſe reuerſis Burgundionibus, proſperè vniuerſam obtinuit regio-C nem.Hucuſque Glaber. *Baronius tom.10.anno 998.56.*

Mediolani in Eccleſia S.Ambroſij adducta ad diuum Bernardum fuit MVLIER multis annis obſeſſa,ſicque deformata,vt monſtrum,non fœmina,videretur. Conuerſus ad populum iuſſit omnes attentiùs orare:Miſſamque, iuſſa prope altare conſtituta,fœmina teneri auſpicatus; quoties de more ſacro ſalutarem hoſtiam ſignabat, toties ad mulierem quoque conuerſus,eodem ſigno crucis edito ſpiritum nequam Athleta fortis impugnat.Expleta autem oratione Dominica efficacius hoſtem aggreditur. Patinæ ſiquidem calicis ſacrum Domini corpus imponens,talia loquebatur:Adeſt ille, qui pro noſtra ſalute paſſurus; Nunc, inquit,princeps mundi eiicietur foras. Hoc illud corpus,quod de corpore Virginis ſumptum eſt,quod in ſtipite crucis extenſum eſt, quod in tumulo iacuit,quod de morte ſurrexit,quod videntibus diſcipulis aſcendit in cœlum. In huius ergo maieſtatis terribili poteſtate,tibi ſpiritus maligne, præcipio; vt ab hac ancilla D eius egrediens, contingere eam deinceps non præſumas.Cúmque eam inuictus deſerens,& manere vltra non valens, atrocius aſſlictaret,tam magnam iram, quàm modicum tempus habens:rediens ſanctus pater ad altare, fractionem hoſtiæ ſalutaris ritè compleuit, diffundendámque in populo pacem miniſtro dedit, & confeſtim pax & ſalus integra reddita mulieri. *Lib.2.cap.3.vita S.Bernardi.*

Sancti Symphoriani dicitur caſtrum Lugdunenſis Eccleſiæ paucis ab vrbe milliaribus diſtans;vbi vir fidelis,& religioſorũ officioſus ſedulúſque ſuſceptor,magnæ conſiderationis pariter& opinionis Abbatem ad hoſpitium ſuũ aliquãdo quaſi vim faciendo,pertraxit.Huic iuuencula erat FILIA miſerabili incommoditate laborans: egerat enim quædam mulier malefica per nequitiam inuidæ ſocrus inducta, vt languore tabeſceret deſperato,nec viri ſui præſentiam, nec adſpectus vllatenus toleraret.Affectione muliebri genitrix perſuaſa, vt ſatanas ſatanam eiiceret, famoſum quendam maleficum accerſiuit.Adfuit,explorauit, agnouit,& mulierculam aſſerens inferatam, terit arborum cortices pocula verbis & herbis infecta propinat;mordet etiam dentibus propriis brachium miſeræ mulieris. Res mira, res noua,res(ni fallor) hactenus inaudita.Ab illo quidem languore conualuit, ſed interdum ex E corde procedere ſentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morſuram brachij, quam nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta.Crudele remedium, ſed huiuſmodi congruebat auctori.Plures in hunc modum quam triginta per temporum interualla prodierant:quædam,vt vulgò dicitur, excapletæ,quædam admittendis filiis idonea foramina præferentes.Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabantur,aduenit. Celebris eſt perſona;cuius hoc opus, & alia non indigna admiratione narrantur: ſed parcendum adhuc ſuperſtiti,& nomen credidi reticendum.Huic pater anxius miſerabilem exhibet filiam, nec ſine lachrymis lugubrem explicat tragœdiam.Eadem hora fit fides dictis, & ſentiens acum mulier gemebunda deplorat. Iam peruenerat ad foramen,ſolitus iam præceſſerat cruor, iam cœperat apparere,iam particula eius exierat.Et accedens vnus ex fratribus laicis,eidem Abbati deſeruiens,cruentam extraxit,annis pluribus ad teſtimonium conſeruandam. Orat Abbas,& locum vulneris tangens,in virtute fidei pollicetur,nec ferrum vltrà nec chalibem inde proceſſurum. Factum eſt:ſed mutata materia eſt,malitia nondum prorſus extincta. Cœperunt lignei F ſudes paruuli,quales vulgo brogas appellant,ex quercino robore,vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi:craſſiores ſpinis, & modicè longiores.Nec vnius tamen omnes, ſicut nec acus fuerant,longitudinis vel craſſitudinis erant.Sexdecim in hunc modum intra annum & paucos menſes ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demum Reuerendus Petrus Antiſtes, cui diuinitas ſeruabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier miſſarum ſolemnia celebranti, ſicut præceperat veſpere præcedenti. Eadem hora ſeptimum decimum lignum ex mulieris corpore egreditur, quod ſub oculis omnium Sacellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem Præſul abſoluit, & ſacram ei tradens Euchariſtiam ab omni deinceps cuiuſcumque materiei progreſſu iubet eſſe ſecuram. Sic ab omnibus iam præſtigiis liberata adhæſit viro, filióſque procreauit. Et, vt dicitur, hodièque ſuperſtes virtutum prædicat, quàm in ſe ipſa meruit experiri. *Surius tom.3. Maij die 8. ex vita S. Petri Tarentaſij.*

Inter miracula B.Martini Turonenſis Antiſtitis habetur, G quod Vltrogotha Regina, auditis miraculis, quæ ad locum fiunt,vbi ſancta eius membra quieſcunt tanquam ſapientiam Salomonis expetiit corde deuoto proſpicere. Abſtinens ergo ſe à cibis & ſomno, præcurrentibus etiam largiſſimis eleemoſynis, peruenit ad locum ſanctum, ingreſſaque baſilicam timens & tremens,nequaquam audebat adire ſepulchrum,indignam ſe eſſe proclamans, nec ibidem poſſe, obſiſtentibus culpis, accedere. Tamen deducta vigiliis nocte & orationibus, ac profluis lachrymis, mane oblatis muneribus multis, in honorem beati Confeſſoris Miſſas expetiit celebrari. Quæ dum celebrantur, ſubitò tres CÆCI, qui ad pedes Beati Antiſtitis longo tempore priuati lumine reſidebant, fulgore nimio circundati, lumenq; quod olim perdiderant,receperunt.Quo facto,clamor in cœlum attollitur magnificantium Deum. Ad iſtud miraculum currit Regina,currit & populus, mirantur omnes fidem mulieris,mirantur glo- H riam Confeſſoris. Sed ſuper omnia collaudatur Deus noſter, qui tantam virtutem præſtat ſanctis ſuis, vt per eos talia operari dignetur,tale inter reliqua luminaria huic mundo beatum Martinum immenſum ſydus attribuens, per quem eius tenebræ refulgerent:qui verè ſicut oliua fructifera, per ſingulos dies, factis exhibet gloriam Domino, & conuerſionibus iuſtorum. *Sulpius libro 1. miraculorum ſancti Martini capite 12.*

In loco Maxaniæ,qui eſt ad Sibarim ſuperiorem ſub climate Monzeniæ, ingruebat menſe Iunij tanta locuſtarum multitudo,vt nebulæ inſtar totam regionem operiret, frugéſque & fructus omnes deuoraret. Quam quidem calamitatem incolæ conſpicientes, audienteſq;miracula, quæ S. THEODORVS ARCHIMANDRITA effecerat, ſupplices ad eum acceſſerunt, & ad pedes eius proſtrati, rogauerunt vt veniret, & precibus ſuis tantam à ſe calamitatem expelleret. Profectus cum illis peruenit ad Catholicam ipſorum Eccleſiam ſancti Eunici, in eàque de more manſit. Poſtridie verò ſupplicem populum in agros dimiſit, præcepitque, vt quodam in loco conſiſteret, & Dei miſericordiam imploraret. Ipſe verò tres accipiens locuſtas in manu ſua, pro populo Dominum obſecrabat:atque interim tres illæ locuſtæ in manu eius mortuæ ſunt.

Et gratias agens Deo, dixit ad populum: Reuertamur in Eccleſiam, filij: Deus enim celeriter miſericordiam ſuam nobis oſtendet. Reuerſi igitur in S. Euenici templu, diuinum, ſacrificium peregerunt. Poſtero autem die in agros, egredientes, locuſtas omnes mortuas inuenerunt, & Deum collaudauerũt *Georg. Presbyter in vita S. Theodori. Surius 22. Apr.*

P. Ioannes Bonif. libello de Inſtitutione Chriſtiani pueri adoleſcentiaque, hoc adducit exemplum: Cùm in publica cuſtodia, ait facinoroſi plurimi aſſeruarẽtur, illorum vnus tam deſperato fuit animo, támque perdita & veſana lingua, vt Deum ipſum, à quo ſati generatique ſumus, peſſimis conuitiis laceſſeret, ſéque pro impio infideliqué iactaret, non quod inferos eſſe abnueret, in quos ſe detrudendum fatebatur, ſed quia de Dei clementia diffideret, à quo ſe eſſe relictum & deſtitutum impudentiſſimè, & inſaniſſimè querebatur. Hunc adiit religioſus quidam vir, & amicè conſolatus, audiendæ rei diuinæ auctor, ſua ſórſque fuit fore enim, vt ſi ſuam cauſam Deo, cuj omnia ſunt curæ, commendet; res hominis perditæ & afflictæ recreentur, ad portúmque perueniat, malorum fluctibus vel omninò repreſſis, vel aliqua ex parte ſedatis. Paruit obſtinatus ille: cũque in ſacello carceris res diuina peracta eſſet, vinctuſque præſens fuiſſet, ſecuta eſt die poſtero libertas hominis, cui ex ipſo altari Chriſtus benigniſſimus liberationẽ penè eſt viſus polliceri, tantúmque medicina illa profuit, vt corporis animique ſaletem ipſa vna præſtiterit *c. 3.*

Sigiſmundus Burgundiæ Rex à Clodomero Rege cum filiis captus, interfectúſque eius iuſſu, Agaunum, vbi pro facinore pœnitentiam egerat, delatus eſt, ibique, ſepulturæ mandatus. Quem in conſortium Sanctorum aſcitum, ipſa res, quæ geritur, manifeſtat. Nã ſi qui nunc frigoritici, qui & quartanarij dici ſolent, in eius honore Miſſas deuote celebrent, eiuſque pro requie Deo offerant oblationem, ſtatim compreſſis tremoribus, reſtinctis febribus, ſanitati priſtinæ reſtaurantur. *Greg. Turon. lib. de glor. martyrum, c. 75.*

Eſt; de hac re perpetuus Eccleſiæ cõſenſus, qui in Miſſali ſuo, proponit Miſſas varias, Ad tollendum Schiſma, Tempore belli, famis, peſtis. Contra Paganos. Orationes pro Pontifice, Imperatore, Rege: ad tollendum Tempeſtates, peſtẽ animaliũ, Mortalitatem. Denique pro quacunque neceſſitate aduertẽda & quibuſuis beneficiis conſequendis. *Miſſale Romanum.*

Concilij Monguntini Patres, vt videre eſt *tom. 3. Concil. in Edit. Veneta*; Adandoicum Regem Chriſtianiſſimum anno Chriſti 847. literas dederunt beneuolentiæ plenas: atque inter alia ita ſcribunt. Decreuimus, vt ſingulis Parochiis per Epiſcopos & Clericos, per Abbátes & Monachos oratio pro vobis, & pro veſtra cõiuge, ſimulque prole nobiliſſima fieret. Cuius orationis ſumma eſt, Miſſarum tria millia, & quingentæ: Pſalteriorum 1700. hoc omni deuotione poſtulantes, vt Deus diuturnam vobis ſanitatem & proſperitatem concedat. *Baron. ad annum 847. tom. 10.*

PRO DEFVNCTIS

Propitiationes, & Beneficia in Miſſa expetita, & impetrata.

Eccleſiæ veteris receptam ſanctámque pro defunctis exorandi conſuetudinem, neque à Chriſto, Apoſtolis, aut Catholicis Doctoribus reprobatam, vbi de Sacrificiis veteribus egimus, per exẽpla deducimus. Eadẽ quoque ſemper in Eccleſia Catholica paſſim obtinuit, vt pro defunctorum animabus in Miſſæ ſacrificio oret. De quo legatur *Epiphanius in doct. compend. Aug. lib de cura pro mortuis c. 1. & vlt.* Et ante illos *Tertullian. lib. de cor. mil. Clemens lib. 8 conſtit. cap* 19.

Conſtat hoc ex omnibus Liturgiis, quarum ſupra crebrius mentionem fecimus.

Concilia omnium Prouinciarum meminerunt Sacrificij pro Defunctis, tanquam quod vſu receptum erat.

Pro Africa, Concilium III. Carthaginenſe *c. 29.* Et quartum *c. 79.*

Pro Hiſpania, Concilium Bracarenſe I. *c. 34. &* 39.

Pro Gallia, Cabilonenſe, vt habet Canon, viſum eſt: *de conſecra diſt. 1.*

Pro Germania, Wormatienſe *Canone* 10.

Pro Italia, Concilium VI. ſub Symmacho.

Pro Græcia, *c. 69.* ex Capitulis Græcorum Synodorum apud Martin. Bracar. Epiſc.

Accedit his Concilium Tridentinum.

De eodem ita ſcribit *Chryſoſt. hom. 69. ad pop. Antioch.* Nõ temerè hæc ab apoſtolis ſancita fuerunt, vt in tremendis myſteriis defunctorum agatur cõmemoratio: Sciunt enim multum inde contingere illis lucri, multam vtilitatem. Et infra. Quomodo Deum non placatemus pro illis orantes? *Victor Vticenſis.* E

Vandalis Chriſtianos, promiſcua multitudo quæ cereos manibus geſtans, infantulos ſuos veſtigiis 4000. Martyrum Dei ac Eremi exilium pergentium proiiciebat, inter alia lamenta clamabat: Quid nos miſeros relinquitis, dum pergitis ad coronas? Quid nos ſolemnibus orationibus ſepulturi ſunt morientes? A quibus diuini ſacrificij ritus exhibendus eſt conſuetus? En orationes pro mortuis in ſepultura: & diuinum ſacrificium *Lib 1. Perſec. Vandalica.*

Euſebius Cæſarien. li. 4 de vita Conſtat. vbi de funere illius ſcribit, corpus ter beatæ animæ ait, Apoſtolorũ nomine quorum in tẽplo ſepeliebatur, fuit glorioſum, populóque pio comitatum θεσμῶν τε θείων καὶ μυστικῆς λειτουργίας ἠξιοῦτο καὶ κοινωνίας ὁσίων ἀπέλαυεν εὐχῶν diuiniſque cæremoniis; & liturgia myſtica dignũ habitu, communionéque ſanctarum precũ fruebatur.

MONICA mulier ſanctiſſ. D. Auguſt. mater, vt is de ea clarè teſtatur, anxiè deſiderauit ſui memoriã poſt mortem ad altare fieri, vnde ſciebat diſpenſari victimam ſanctam, qua deletũ eſt chirographum quod erat cõtrarium nobis: neque defuit tam pio matris deſiderio tam pius filius, *Lib. 9. Conf. ſſ. c. 12. &* 13. F

Quid ipſum memorem AVGVSTINVM? illæ ſebris omnibus ſui corporis incolumis, omnibus qui adſtabant orantibus, obdormiuit in pace, & pro corporis illius diſpoſitione commẽdanda, ſacrificiũ Deo oblatum fuit. *Poſſid. in vita S. Auguſtini.*

De CYPRIANO diximus alio loco, quomodo Clero Furnenſi inhibuerit, nè pro dormitione Gemini Victoris oblationem faceret, eo quod vetuſtiſſimum Canonem Africani cuiuſdam Concilij violaſſet, quò prohibebatur, nè quis frater moriens clericum ac tutelam nominaret. Pro excommunicatis enim non eſt offerendum Sacrificium *Lib. 1. Epiſt. 9.*

De AERIO Hæretico temporè Conſtantini Magni, & Iulij I. Rom. Pontificis, conſtat, errores ipſius damnatos ab Eccleſia. Atque inter alios hunc etiam habuiſſe; quod pro defunctis non eſſe offerendum ſacrificiũ diceret. Ergo contrarium illius erat recepta Catholicorum ſententia; & Conſenſus totius Eccleſiæ quæ aliam damnauit: & cum ea omnes qui ſæculis poſterioribus eandem aſſerere aggrediuntur; *Gabr. Prateolus in Elencho hæreſ. Tit. Aerij. Ex Epiphanio hæreſ. 75.* G

S. AMBROSIVS pollicetur ſe celebraturum Miſſam pro animabus Impp. Theodoſij, Valentiniani, & Satyri, qui iam diem ſuum obierant. Colligitur ex orationibus illius in funere eorundem habitis.

S. EPHREM Syrus inter alia mandata, quæ moriens teſtamento fieri præcepit, vnum erat, vt pro anima defuncti miſſæ ſacrificium celebraretur. *Surius tom. 1. in vita.*

Idem etiam venerabilem Presbyterum BEDAM à diſcipulis poſtulaſſe, & certis literis de tranſitu illius à quodam diſcipulorum conſcriptis conſtat. Eaſque ad verbum recenſet *Card. Baron. tom. 10. ad annum* 731. 22.

Frater BERTRANDVS Ordinis S. Dominici Religioſus, vir ſanctus, & primus Prouinciæ Prouincialis Prior, ſolebat ferè quotidie miſſam pro peccatis celebrare. Sciſcitante autem ex eo F. Benedicto, viro prudente; cur raro pro defunctis, frequentiſſimè pro peccatis celebraret, ille reſpondit: Vita defuncti de ſua ſalute certi ſunt: nos in periculis fluctuamus. Ait illi F. Benedictus: Si ſint duo mendici, alter membris ſanis, alter iis carens: vtri potiſſimum opitulaberis; Reſpondit: illi ſanè, qui ſe minus iuuare poteſt. Tum Benedictus: Nimirum; inquit, ij ſunt defuncti, quibus nec os eſt ad cõfitendum, neć manus ad operandum: ſed noſtram opem poſtulant. Viui autem peccatores, & eos, & manus habẽt, & poſſunt iis ſibi cõſulere. Sed cùm à ſententia ſua non deduceretur Bertrandus; ſequenti nocte quidam terribilis defunctus apparuit; & faſce lignorum mirè eum compreſſit, atque decies; & eo amplius; cum ea nocte excitans, perterruit & vexauit. Igitur prodeunte aurora F. Benedictum ad ſe vocat, narrat totius noctis hiſtoriam: inde religioſè & lachrymabundus ad aram accedẽs; pro defunctis ſacrificium obtulit, idémque deinceps ſæpius fecit. *In vita S. Dominici lib. 3. c. 8. Surius 5. Auguſti.* H

Si culpæ poſt mortem inſolubiles non ſunt, multorũ ſolet anima etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtiæ ſalutis adiuuare: ita vt hanc nonnunquam ipſæ defunctorũ animæ expetere videantur. Nam vir ſanctus, vitæq; venerabilis Felix Epiſcopus Portuẽſis, à quodã presbytero, qui vſque ante biẽnium vixit, & in Diœceſi Centum cellenſis vrbis habitabat, atquẽ

atque Eccleſiæ S. Ioannis, quæ in loco, qui dicitur Tauriana,
A ſita eſt, præerat: cognouiſſe ſe aſſerit, quod idem PRESBYTER
in eodem loco, in quo aquæ calidæ vapores nimios faciunt,
quoties corporis neceſſitas exigebat, lauari cõſueuerat. Vbi
dum die quadam eſſet ingreſſus, inuenit quendam incognitũ
virum ad ſuum obſequium præparatum, qui ſibi de pedibus
calceamenta abſtraheret, veſtimenta ſuſciperet, & exeunti de
caloribus ſabana præberet, atque omne miniſterium cum ma-
gno famulatu perageret. Cúmque hoc ſæpius fieret, idem
presbyter die quadam ad balnea iturus intra ſemetipſum co-
gitans dixit: Viro illi, qui mihi ſolet deuotiſſimè ad lauandũ
obſequi, ingratus apparere non debeo: ſed aliquid me neceſſe
eſt ei pro munere portare. Tunc duas ſecum oblationum co-
ronas detulit. Qui mox vt peruenit ad locum, hominem inue-
nit, atque ex more eius obſequio in omnibus vſus eſt. Lauit
itaque, & cùm iam veſtitus voluiſſet egredi, hoc quod ſecum
detulerat, obſequẽti ſibi viro pro benedictione obtulit, petẽs
vt benignè ſuſciperet, quod ei gratiæ charitatis offerret. Cui
ille mœrens afflictúſque reſpõdit: Mihi iſta quare das pater?
B panis iſte ſanctus eſt, ego hunc manducare non poſſum. Ego
etenim, quem vides, huius loci dominus aliquando fui, ſed pro
culpis meis hic poſt mortem deputatus ſum. Si autem mihi
præſtare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt
pro peccatis meis interuenias. Et tunc exauditum te eſſe co-
gnoſce, cum huc ad lauãdum veneris, & me minimè repereris.
In quibus verbis diſparuit, & qui homo eſſe videbatur, eua-
neſcendo innotuit, quia ſpiritus fuit. Idẽ verò presbyter heb-
domada continua ſe pro eo in lachrymis afflixit, ſalutarem
hoſtiam quotidie obtulit, & reuerſus poſt ad balneum, eum
iam minimè inuenit. *Gregor. Dialog. lib. 40. c. 55.*

Neque hoc ſilendum puto quod actum in meo monaſte-
rio ante hoc triennium reminiſcor. Quidam namque mona-
chus IVSTVS nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui
mihi in eodẽ monaſterio conſtituto ſedulè obſequi, atque in
aſſiduis ægritudinibus meis excubare conſueuerat. Hic itaq;
languore corporis præuentus ad extremum deductus eſt.
Cui in ipſa ſua moleſtia frater germanus, nomine Copioſus
ſeruiebat; qui ipſe quoque nunc in hac vrbe per eandem Me-
dicinæ artem tẽporalis vitæ ſtipendia ſectatur. Sed prædictus
Iuſtus cùm iam ſe ad extremum perueniſſe cognouiſſet, idem
C Copioſo fratri ſuo quia occultatos tres aureos haberet, in-
notuit. Quod nimirũ fratribus non potuit celari, ſed ſubtili-
ter indagantes, atq; illius omnia medicamenta perſcrutantes,
eoſdẽ tres aureos inuenerũt abſcõditos in medicamine. Quod
mox vt mihi nuntiatum eſt tantũ malum de Fratre, qui no-
biſcum communiter vixerat, æquanimiter ferre non valui,
quippe quia eiuſdem mei monaſterij ſemper regula fuerat, vt
cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenus eis ſingulis
nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percuſſus,
cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerẽ,
vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Pre-
tioſo igitur eiuſdem monaſterij Præpoſito ad me accerſito
dixi: Vide, vt nullus ex fratribus ſe ad eum morientem iun-
gat, nec ſermonem conſolationis ex cuiuſlibet eorum ore
percipiat, ſed cùm in morte conſtitutus Fratres exquiſierit, ei
ſuus carnalis frater dicat, quia propter aureos, quos occulta-
tos habuit, à cunctis fratribus abominatus ſit: vt ſaltem in
morte de culpa ſua mentẽ ipſius amaritudo trãſuerberet, atq;
D à peccato, quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fue-
rit, corpus illius cũ fratrum corporibus non ponatur, ſed quo-
libet in ſterquilinio foſſam facite, & in ea corpus eius proii-
cite: ibique ſuper cũ tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes
ſimul clamantes: *Pecunia tecum ſit in perditione*, & ſic eum
terra operite. In quibus vtriſque rebus, vnam morienti, alterã
verò voluit prodeſſe fratribus viuentibus: vt & illum amari-
tudo mortis à culpa ſolubilem faceret, & iſtos auaritiæ tanta
damnatio terreret, atque a culpa prohiberet; quod ita factum
eſt. Nam cùm idem Monachus perueniſſet ad mortem, atque
anxie ſe quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus
ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab om-
nibus fratribus eſſet abominatus, indicauit. Qui protinus de
reatu ſuo vehementer ingemuit, atque in ipſa ſua triſtitia e
corpore exiuit, qui ità eſt ſepultus, vt dixeram: ſed Fratres
omnes ex eadẽ eius ſententia conturbati, cœperunt ſinguli
extrema quæque, & vilia, & quæ eis habere regulariter ſẽper
licuerat ad mediũ proferre, vehementerq; formidare, ne quid
apud eos eſſet vnde reprehendi potuiſſent. Cùm verò poſt
mortẽ ejus triginta jã eſſent dies euoluti, cœpit animus meus
E defuncto fratri compati, eiuſque cum dolore graui ſupplicia
penſare, & ſi quod eſſet ereptionis eius remedium quærere.
Tunc euocato ad me eodem Pretioſo monaſterij mei Præpo-
ſito, triſtis dixi: Diu eſt, quod frater ille, qui defunctus eſt, in
igne cruciatur: debemus ei aliquid charitatis impendere, &
eum, in quantum poſſumus, vt eripiatur, adjuuare. Vnde ita-
que, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo
ſacrificium; ſtude, vt nullus omnino prætermittatur dies, quo
pro abſolutione iſtius hoſtia ſalutaris non offeratur. Qui pro-
tinus abceſſit, & dictis paruit. Nobis autem alia curantibus,
atque dies euolutos non numerantibus, idẽ frater qui defun-
ctus fuerat, nocte quadam fratri ſuo germano Copioſo per
viſionem apparuit. Quem ille cum vidiſſet, inquiſiuit dicens:
Quid eſt frater, quomodo es? Cui reſpondit: Nunc vſque malè
fui, ſed iam modò benè ſum: quia hodie communionem rece-
pi. Quod idem Copioſus pergens protinus indicauit fratribus
in monaſterio. Fratres verò ſollicitè computauerunt dies, &
ipſe dies extiterat, quo pro eo trigeſima oblatio fuerat imple-
F ta. Cúmque & Copioſus neſciret, quid pro eo fratres agerẽt,
& fratres ignoraſſent, quid de illo Copioſus vidiſſet, vno eo-
demque tempore, dum cognoſcit ille quid iſti egerant, atque
iſti cognoſcunt quid ille viderat, concordante ſimul viſione
& ſacrificio res aperte claruit, quia frater qui defunctus fue-
rat, per ſalutarem hoſtiam euaſit ſupplicium. *Idem ibid.*

S. Nicolaus Tolentinas Ord. Fratrum Eremitarum S. Aug.
religioſus, ſacerdotio initiatus ad eremum Vallimauenſem,
quæ eſt iuxta Piſas, à Prouinciali Priore tranſmittitur. Vbi
eximia pietate & deuotione promptus & ſollicitus, manè
quotidie Miſſam celebrabat. Cùm verò nocte Dominicæ pro-
ximè ſequentis, quo die pro hebdomadario erat ſummum ſa-
crificium oblaturus in lecto parumper obdormiſſet, ſpiritus
quidam voce magna, & multo ejulatu vocat eum, ita dicens:
Frater Nicolae, vir Dei, reſpice in me. Ille reſpiciens in eum,
& quia viuentem nouerat, agnoſcere eum ſtudens, ſed non
valens, ocius percunctatur, quiſnam ſit: Reſpondit ſpiritus:
Ego ſum anima Peregrini Auxinienſis, quem viuentem noui-
ſti ſeruum tuum, cruciorque in hac flamma. Deus enim non
deſpiciens contritionem meam, non pœnis ſempiternis, quas G
vt homo fragilis commerueram, ſed locis Purgatoriis pro ſua
miſericordia me addixit. Te igitur impenſiùs oro, vt pro mor-
tuis Miſſam celebres, vt eripiar ex his flammis. Vir beatus
ait: Adjuuet te Saluator meus, cuius ſanguine redemptus es;
ego enim, qui ad ſummum ſacrificium ſolenniter faciendum
hoc præſertim Dominico die, cuius officium mutare non li-
cet, deputatus ſum, Miſſam pro defunctis dicere non poſſum.
Tum ille, Veni, inquit, venerande Pater, & vide num te de-
ceat precibus tantæ, tamq; miſeræ multitudinis: à qua miſſus
ſum, aſſenſum negare, neque miſerum tam inhumaniter re-
pellere. Duxit ergo eum ad alteram eremi partem, paruam-
que illam apud Piſas planitiem ei oſtendit, & ecce videt pro-
miſcui ſexus, diuerſæ ætatis, & Ordinis innumerã multitudi-
nem hunc in modum ipſum deprecantem: Miſerere pater, mi-
ſerere turbæ tuum auxilium exſpectantis. Si enim pro nobis
dignatus fueris Miſſas celebrare, maxima pars noſtrum ex his
tormentis atrociſſimis eripietur. Euigilans autem vir ſanctus H
magna commiſeratione permotus, cum multis lachrymis pro
illis omnibus Saluatorem hominũ deprecabatur. Manè verò
coram Priore loci illius proſtratus reuerenter, vt iactantiam
vitaret; non rem totam, vt viderat, ſed illorum importunas
preces expoſuit, orans, vt ipſius bona venia liceret ei tota illa
hebdomada pro mortuis miſſas celebrare. Victus Prior im-
portunis eius precibus alium loco eius ſubſtituit. Ita ille tota
hebdomada, & ſacrificium obtulit pro defunctis, & die ac no-
cte: pro multitudine, quam viderat, cum lacrymis inſtantiſſi-
mè Dominum rogauit. Itaque ea hebdomada tranſacta, rur-
ſus ei apparet ſpiritus peregrini ſupradicti, & pro impetrata
miſericordia gratias agit, aſſerens bonam illius multitudinis
partem, cum ipſo diuina miſericordia, & ipſius ſacrificiis, pre-
cibuſque ac lachrymis, à pœnis acerbiſſimis liberatam, in
cœlos feliciter euolaſſe. *Sur. in vita. 10. Septemb.*

In Auſtriæ partibus, quidam ſanctiſſimæ vitæ Ciſtercienſis
Ordinis Monachus fuit, qui in Miſſa celebrata pro mortuis
ante participationem corporis Chriſti, cùm diceret: *Agnus
Dei, qui tollis peccata mundi, dona eis requiem*, audiuit voces
clamantium à remotis, Feſtinate, feſtinate pacem ſuſcipere,
quia iam Miſſa propinquat ad finem. Qui mox vt ſtabat
Chri-

Chriſti corpus tenẽs in manibus,fuit raptus in ſpiritu,& vidit innumerabilium animarum multitudinem feſtinantem ad pacem,& aliis recedentibus percepta pace,alias clamantes: Feſtinate,feſtinate,quia iam miſſa propinquat ad finé. Sic monachus ſtetit à prima ferè hora diei vſque ad horam nonam præſtolantibus aliis,& mirantibus,quid ſtans haberet immobilis. Tandem ergo reuerſus ad ſe,finiuit Miſſam, & præcipiente Abbate cunctis,quid vidiſſet,expoſitis,& poſt paucos dies ipſemet monachus vitam finiuit. His lector auditis, quis ſaluo tamen meliori iudicio,dubitare potuerit, quin Spiritu ſancto commodius ordinante,in Eccleſia Dei antiquitus ſit ſtatutum,vt in Miſſa pro fidelibus defunctis,nec pax precetur viuentibus,neque detur,ſed tantũ,vt requieſcant in pace,pro iiſdem defunctis oretur. *Th. Cantiprat. lib. 2. apum c. 53.*

Sunt nonnulli,qui pro animabus defunctorum pietati officia intermittunt,quod animas iiſdem non indigere arbitrentur: Verùm non ita eos benè facere declarat ſequens hiſtoria è Chronicis S. Franciſci deſumpta. Vbi ſic habetur: Legimus de quodam Fratre mortuo, cuius vita Angelica potiùs quàm humana putabatur. Nam cum eiuſdem monaſterij Lector tres Miſſas pro defunctis legi ſolitas pro ipſo non legeret, quaſi iiſdem non indigeret, quadam vice defunctus ille Lectori apparens de tribus miſſis pro ſe legendis eum admonuit; quippe qui ad purgatorium condemnatus ſummopere iiſdem indigebat: ſubiungenſque pœnas, quas pateretur,dixit: Nemo facile credat,quam ſtrictum ſit Dei iudicium, quantoque rigore peccata caſtiget. *lib. 4. Chronic. S. Franc. c. 7.*

S. Malachias Epiſcopus Hyberniæ carnalem Sororis ſuæ exhorreſcebat vitam,& tanto zelo,vt ſe deuouerit non viſurum eam in carne viuentem. At illa carne ſoluta,ſolutum eſt votum: & cœpit videre in ſpiritu,quam in corpore noluit. Quadam nocte audiuit per ſomnium vocem ſibi dicentis,ſororem eius ſtare foris in atrio,& ecce per totos triginta dies nihil guſtaſſe. Qui euigilans,citò intellexit,cujus eſcæ inedia marceret. Et diligenter diſcuſſo numero dierũ,quem audierat, ipſum eſſe reperit, ex quo pro ea panem de cælo viuum non obtuliſſet. Tum ille,qui ſororis non animam oderat,ſed peccatum, beneficentiam, quam intermiſerat, rurſum adoritur. Neque in fruſtrà. Non multò poſt, viſa eſt illi perueniſſe ad limen Eccleſiæ,necdum tamen poſſe intrare: apparere etiá in veſte pulla. Cúmque ille perſeueraret,curans,ne qua die ſolita ſtipe fruſtraretur: ſecundò vidit eam in veſte ſubcandida, admiſſam quidem intra Eccleſiam; ſed altare contingere non permitti. Tertiò tandem viſa eſt aggregari cœtui candidatorũ & in veſte cádida. Vides lector,quantũ valeat deprecatio iuſti aſſidua? Verè regnum cælorũ vim patitur,& violenti rapiũt illud. Nonne tibi videtur Malachiæ oratio vicẽ quodammodo effractoris exhibuiſſe cœleſtibus portis,quando peccatrix mulier fraternis obtinuit armis,quod ſuis meritis negabatur? Hanc vim,Ieſu bone,tu qui pateris,facis,validus & pius ad ſaluandum,faciens miſericordiã,& potentiá in brachio tuo, & in Sacramento tuó ſeruans Sãctis,qui in terra ſunt,vſque in conſummationẽ ſæculi. Hoc planè Sacramentũ potẽs peccata conſumere,debellare obuias poteſtates,inferre cœlis reuertentes de terra. *D. Bernar. in vita S. Malac. 6. apud Surium.*

Cum quodam tempore S. Thomas Aquinas in prece incũberet Pariſiis,ſoror eius apparuit,ſeque in locis Purgatoriis cruciari dixit,orans,vt ſacrificia & preces pro ipſa Domina offerret. Curauit vir ſãctus,vt Fratres pro ea facerent vt petierat. Interiecto inde aliquanto temporis ſpatio,Romæ illi rurſus ſe viſendam obtulit,indicans ſe à pœnis liberatã viuere in beata vita. Interroganti autem S. Thomæ de duobus fratribus ſuis,reſpondit illa,Landulphum quidem adhuc teneri in locis Purgatoriis. Arnoldum verò habitare in cœlis, addiditque: Tu quoque frater,breui nobis iungeris, ſed maior te gloria expectat,quá nox, ob ſuſceptos pro Eccleſia labores. *Surius tom. 18. in vita, 7. Martij. D. Anton. 3. p. Chron. tit. 23.*

Refert & Angliæ Regibus Ranulfus, Ethelfolfum Regẽ ſanxiſſe an. 844 vt Clerici cuiuſuis ordinis & inſtituti, qualibet hebdomada die mercurij,pſalmos & miſſas decantarẽt pro ſalute Regum,& ducum,non modo quoad vixerint,ſed etiam,dum fuerint defuncti. *Ranulf. l. 3. c. 30. in Polycron.*

Ioannes Aragonũ Rex teſtamento cauit de ſacrificiis & officiis diuinis pro illorum ſalute quotannis celebrãdis, qui ſub eius imperio militãtes in prælijs occubuiſſent. *Mari. l. 18. rer. Hiſp.* ☞ *Petantur plura ex loco de Orat. Tit. Oratio pro defunctis, Purgatorio, &c.*

*MISSÆ CELEBRATIO.

Miſſam rectè celebrari in honorem Sanctorum idque non repugnare illius inſtitutioni. E

Probat Liturgiæ omnes frequentius allegatæ,quæ ſæpiſſimè Sanctorum meminerunt.

Liturgia S. Baſilij memoriam facit Prophetarum,Apoſtolorum, Martyrum ſanctæque Dei genitricis,vt inquit,aſſiduas preces pro nobis tibi offerant,eoque memoriam illorum celebramus, vt quando nobis ipſi parum fidimus,memoria & legatione illorum profecti,per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo hoc & ſacro munere defungi.

S. Chryſoſtomus in Liturgia, Stabili ait,noſtros greſſus precibus, & ſupplicationibus Deiparæ ſemper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum.

Cyrillus exponens ritum ſacrificij Miſſæ: Cum hoc ait, ſacrificium offerimus,mentionẽ facimus eorum qui ante nos obdormierunt: vt Deus orationibus illorum & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras, *Catech. 5. myſtagog.*

D. Cyprianus petit annotari,& ad ſe particulatim trãſcribi nomina Martyrũ ſingulorũ,vt poſſit nominatim anniuerſario die paſſionis eorum,pro eis offerre ſacrificium. *li. 3. c. 6.*

Quin maximũ honorem impendi Sanctis,quando in præſentia Domini dum tremendum iſtud Sacrificium peragitur, nominantur,adfirmat *Chryſ. hom. 21. in Act.* F

Etiam Felix I. Pontif. ſtatuit quotannis in honorem Martyrum ſacrificia celebrari. *Platina.*

In primitiua Eccleſia in more erat,annuas memorias Martyrum ſolenniter celebrare iis locis vbi eorum corpora erãt tumulata. Conſtat ex *Epiſt. Eccl. Smyr. apud Euſeb. lib. 4. c. 15.*

☞ *Refer ad hoc membrum ex tit. Sancti, Sanctorum cultus.*

IDIOMA MISSÆ

Quo Idiomate celebranda Missa,

Antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudo habet,vt Miſſa non celebretur lingua omnino vulgari,aut cuiuis Genti propria.

Nam toto Oriente non inueniuntur Liturgiæ niſi Græcæ, aut Caldaicæ. Toto verò Occidente, Liturgiæ omnes Latinæ ſunt,quæ linguæ deſierũt eſſe vulgares à pluribus ſæculis,imò paucis Nationibus vulgares aliquãdo fuerũt,ſaltẽ in Europa.

In Occidente trium Idiomatum vſus eſt in Miſſa: Latini potiſſimum,Græci,& Hebr. Fortaſſis nõ caruit huius myſterij ſignificatione,quod titulus Crucis eſſet cõſcriptus Græce, Hebraice,& Latinè.

Anno 681. miſſus ab Agathone Rom. Pont. ad Concilium Conſtantin. legatus Ioannes Portuenſis Epiſcopus,Dominica octaua Paſchæ publicè Miſſas in Eccleſia S. Sophiæ celebrauit coram principe & Patriarcha,Latino ſermone,vt ex *Beda de 6. mundi ætat. P. Opmerus* annotauit *lib. de Miſſa:* G

Dicitur Cyrillus Romano Pont. ſupplicaſſe,vt ſibi linguæ Slauonicæ vſus apud gentem illam quam baptizaſſet,dum ſacra perageret concederetur. De qua re cum in ſacro Senatu diſceptaretur,ac plures cõtradicerẽt,audita eſt vox de cælo vt putabatur Miſſa,in hæc verba; Omnis ſpiritus laudet Deum. Quo factũ vt is voti cõpos redderetur. *Æn. Syl. in hiſt. Boh. 13.*

Apud Ruthenos Miſſã linguã Sclauonica peragi,intermixtis quibuſdam verſiculis Græcis,auctor eſt *Guagn. de Moſcov.*

Certè ſi vulgari lingua Sacrificium vniuerſale celebraretur,tolleretur communicatio Eccleſiarum: neque enim Sacerdos vnius religionis poſſet celebrare in alia cuius idioma ignoraret,vt nihil dicatur, paulatim hoc modo in contemptum ventura ſacroſancta myſteria. H

QVOMODO CELEBRANDA.

Missa Devote Celebranda.

S. Thomas Herfordienſis in Anglia Epiſcopus, vir cibi & potus abſtinentiæ deditiſſimus,& caſtiſſimus; tanta animi pietate & deuotione rebus diuinis intererat, vt intuentium fidẽ & mores informaret; tanta in Miſſæ ſacrificio lachrymarum ab eius oculis copia manabat,ac ſi coram ſe Chriſtum Dominũ in carne humana patientem vidiſſet. *Sur. 2. Octob.*

Scribunt hiſtorici,neminem ante Nicolaum III. Papam religioſius ſacrificare viſum,cùm ſemper dum ſolemnia ageret lachrymas fũderet: erat enim religionis obſeruantiſſimus,dotibus animi & corporis ornatiſſimis,adeo vt multa fecerit, plurima intentauerit ſuam prudentiam & animi magnitudinem oſtendentia. Vacantibus Eccleſiis nullus Pontifex celerius ac maturiùs conſuluit; notarios & tabellarios, vtpote ſanguine pauperum & litigantium viuentes,à ſe vt peſtiferos amouit. *Ioan. Nauclerus vol. 2. Chronolog. anno 1278.*

Stanislavs Hoſius Epiſcopus Cracouienſis, Cardina-
A lis, magnus veritatis aſſertor, Miſſæ ſacrificium quotidie per omne vitæ ſuæ tempus, vel offerre, vel ſacerdotem offerentē aſpicere cōſueuerat, adeò vt ne in magna corporis debilitate & languore à veteri ſuo inſtituto recedendum putaret. Pridie verò illius diei, quo Miſſæ ſacrificium celebrare decreuerat, tribus tantùm panis buccellis ſeſe recreabat, vſq; ad ſexageſimum ætatis ſuæ annum. Deinceps cibo paulò copioſiore coactus eſt fractas ætate laboribuſque vires reficere. Ante Miſſam, nullis vnquam negotiis operā dare volebat, ſed ſoli meditationi vacabat, reliquis omnibus curis, & cognitionibus ab animo procul exploſis. Quamobrem in ipſo ſtatī e diluculo, qualecumque tandem cœlum eſſet, ad Eccleſiam accedere cōſueuerat. Cui aliquando medicus; Malus, inquit, aer eſt, nocebit. Ille verò, Sed Deus, reſpondit, bonus eſt, iuuabit. *Staniſlaus Reſcius lib. 3. de vita Hoſij, c. 16. & 19.*

S. Cvthbertvs Epiſc. Lindesfarnenſis, tantum compun-
B ctioni erat deditus, tantum cæleſtibus ardebat deſideriis, vt Miſſarum ſolennia celebrans, nequaquam ſine profuſione lachrymarum implere poſſet officium; ſed congruo ſatis ordine dū paſſionis Dominicæ myſteria celebraret, imitaretur ipſe, quod ageret, ſeipſum videlicet Deo in cordis cōtritione mactādo, ſed & aſtātes ſursū corda habere, & gratias agere Domino Deo noſtro, magis ipſe cor, quā vocem exaltando, potiùs gemendo, quàm canendo admoneret. *Beda lib. 4. c. 28.*

Franciscvs Borgia tertius Societatis Ieſu Generalis, ſacris operaturus, horas aliquot precationi impēdere, ſeq; probè excutere ſolebat. Quotidie itē ritè confeſſus rem diuinam faciebat. In media Liturgiæ parte, lachrymas illi vbertim fluere ſolitas obſeruatum. Poſt ſacrum, gratias diutius Deo agere; quò velut in Zachæi domum diuertiſſet; vt non niſi ægrè ad prandium, & cum ſuſpiriis, Iob atque Bernardi exemplo deſereretur. *Per Ribadeneira. c. 4. vita eius.*

In Franciſco Xauerio Indorum Apoſtolo; ſuper cætera in ſacro faciendo pietatis ardor præcipuus eminebat, vtique cū ad conſecrandam Euchariſtiam; ſumendamque ventum erat, tum enim manantibus gaudio lachrymis ora complebat, ſinumque. Tantus porrò diuinæ pietatis ſenſus in pronunciatione; vultu, totóque corpore eminebat, vt in circumſtantes
C redundaret, eóſque pia quadam admiratione defigeret, rerum omnium oblitos. Nec defuerunt, qui confirmarent, eum, dum rem diuinam faceret, ſublatum paululùm à terra, ſublimemque ab ſe viſum. In Miſſæ porro ſacrificio conuerſionem Ethnicorum præcipuè à Chriſto Domino per eius mortem illorum cauſa obitā, enixè petere conſueuerat. Ad eam rē quoque precationem ab ſe compoſitam frequēter adhibebat. Ea erat huiuſmodi: Æterne rerum omnium effector Deus, memento abs te animas infidelium procreatas, eaſque ad imaginem, & ſimilitudinem tuam conditas. Ecce, Domine in opprobrium tuum his ipſis infernus oppletur. Memento Ieſum filium tuum pro illorum ſalute atrociſſimam ſubiiſſe necem. Noli, quæſo, Domine, vltra permittere, vt filius tuus ab infidelibus contemnatur, ſed precibus ſanctorum virorū, & Eccleſiæ, ſanctiſſimæ Filij tui ſponſæ, placatus, recordare miſericordiæ tuæ, & oblitus idololatriæ & infidelitatis eorum, effice, vt ipſi quoque agnoſcant aliquando, quem miſiſti Dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra,
D per quem ſaluati & liberati ſumus, cui ſit gloria per infinita ſæcula ſæculorum. Amen. Sub ſacrum porrò, gratiis Deo rite actis, ſolemne illi erat, certam pro mortuis recitare precationem, vt etiam cùm pro viuis faceret, ſubleuaret animas eorum. *H. Turſell. lib. 6. c. 5.*

Decem ferè millibus paſſuum ab vrbe Ciliciæ Ægina, villa quædam eſt, nomine Mardandos, in qua templum eſt ſācti Ioan. Bapt. In hac Senex quidam Presbyter ſedebat, ſummi apud Deum meriti, magnarumque virtutum. Quadam verò die, villæ ipſius habitatores acceſſerunt ad Epiſcopum, accuſantes ſenem, ac dicentes: Tolle à nobis ſenem hunc, nam moleſtus nobis eſt. Dicit eis Epiſcopus: Quid vobis facit? Dicunt ei: Accedit Miſſam celebrare die Dominico, nunc hora tertia, nunc autem hora nona, vt ſibi viſum fuerit; nunc ſeruat ſolemnem ac legitimum ordinem ſanctæ oblationis. His cōpertis, Epiſcopus aſſumens ſenem ſeorſum, ait illi? Quid ita facis, ſenex? An ignoras ſāctæ Eccleſiæ ſtatuta? Ait ſenex: Vera proſequeris, & rectè dicis: Verùm quid agam, ignoro: die enim Dominico poſt nocturnos hymnos, propè aſtare ſedeo, & quouſque videam Spiritum ſanctum altari obumbrantem, ſancta Miſſarum ſolemnia non incipio. Cùm autem adueniſſe Spiritum ſanctum aſpicio, tunc ego ſacra officia conſumo. E
His auditis, Epiſcopus admiratus virtutem ſenis, conuocat habitatores villæ, ſatisfacienſque illis diuiſit eos in pace. *Pratum Sophronij c. 27.*

Emmanuel Sà in ſuis Aphoriſmis, dicit Miſſam celebrandā cum A. B. C D. ideſt, alte, breuiter, clarè, deuotè ſiue diſtinctè.

Cum nuper occaſione huius operis eſſem Coloniæ Agrippinæ, & ad Sacellū ſiue Oratorium Magiſtratus, in quo preces xl. horarum perſoluebantur, deductus eſſem, Deoque ſacrificium offerrem, aduerti in Sacrario eiuſdem appenſos hos verſus, quibus Sacellanus ordinarius monetur officij ſui, quos præſentibus ſubiicere viſum fuit.

Quæ decreta tibi eſt, obſerua Presbyter horam,
Vt celebraturus venias hoc tempore Brumæ
Octaua, Æſtatis vero te Septima poſcit,
Si tibi decretos cupias modo tollere fructus, F
Sed per te ſeruire decet. Sic nempe Senatus,
Inſtituit, Ratio & dictat, quæ maxima lex eſt.
Nec lentus nimium eſſe velis, præcepſque legendo
Miſſam, ſed medium ſerua, rerumque nitorem
Cura ſacrarum, ſi non vis Ruſticus eſſe.

MISSÆ AVDITIO.

Missa Devote et Freqventer Avdienda.

Ab Ænea Syluio, qui poſtmodum Papa factus Pius II. dictus eſt, ad hanc rem exemplum de Nobili quodam Illyrico refertur. Hic enim cum aſſidua & valida admodum tentatione ad ſuſpendium agitaretur; adeo vt cum Iob dicere poſſet; Elegit ſuſpendium anima mea, poſt varios conflictus, & mille attentatos modos, tandem pium quendam Religioſum pro efficaci remedio conſuluit. Qui vbi narrantem ſuam miſeriam audiuit, ſtatim fraudē & artem Diaboli agnouit, ac memor, quod quidam diſcipulus S. Aug. ad inſtantiam cuiuſdam nomine Heſperij Miſſam celebrans dæmones è domo, quam inſederant fugaſſet, Nobili illi conſuluit, vt ſingulis diebus Miſſam audiret. Placuit ei conſilium, & electo aliquo Sacellano promptè idem executus eſt, & à moleſta illa tentatione liberatum ſe ſenſit. Contigit autem poſtea Sacellanum ad prouincias amici ſui in viciná euocari; & hac occaſione Miſ- G
ſam Domini ſui negligere; qui licet eam audire optaret, non potuit tamen alibi tam facilè inuenire, ideoque ad locum illū vicinum contendit; ſed tardè incedenti paſſionibus & cogitationibus æqualiter onerato ruſticus quidam occurrit, qui cùm eum cogitabundum ac timidum aduertiſſet, rogauit, quò tenderet. Eo autem reſpondente, ſe Miſſam quærere, ſubiunxit alter: Fruſtra itaque progrederis, iam enim dicta eſt. Quod reſponſum adeo melancholiam Nobilis iſtius concitauit, vt proſtrato vultu ſe ad pedes ruſtici abiecerit, qui attonitus ac ridens ei dixit: Tu mihi ſagum tuum da, & ego omne meum meritum, quod audiendo ſacrum adeptus ſum, transferam. Placuit Nobili conditio, & permutatione facta, plenus gaudio & deuotione ad Eccleſiam adiit Ruſticus nouo lucro lætus, ſimul cum ſago tentationem illam diabolicam induit, quæ Nobilem illum exagitare ſolebat: adeoq; in eo vehemens & efficax fuit, vt eodem mane cum laqueo vitam ſuam finire coëgerit. Quem reuerſus ab Eccleſia Nobilis in via ſuſpenſū reperit, & diuina volūtate ſuſpendij cauſam intellexit, ideoque conſilium illud religioſum approbans, in ſolita ſua deuotione progreſſum fecit, ac obtentam, iam animæ ſerenitatem H
& pacem eodem modo conſeruare conatus eſt.

Rem maximè cognitione dignam, quæ in vita Sanctæ Elizabeth Reginæ Luſitaniæ ſcribitur, hoc loco ſilentio nō inuolutam. Habebat hæc Regina Puerum omnibus virtutibus ornatum, & præſertim fidelitate, per quē eleemoſynas faciebat; alium quoque perditis moribus habebat, qui de hoc ſtudioſo puero ea ad Regem detulit, vt ipſe Rex eum interficere decreuerit. Ex quo iuſſit cuidam calcis artifici, vt cùm tali die & hora ad eum miſiſſet quendam puerum, eum in calcariæ ignis medium proiiceret. Puerum igitur die & hora dicta illuc miſit. At cum ſolitus eſſet in Eccleſiam ingredi, cùm campanæ ſonitum audiebat, qua ſignificabatur hoſtiæ ad populum oſtenſio, & ibi permanere vſque ad finem, tantum ſpatium in nonnullis Eccleſiis conſumpſit, ita Deo diſponente, vt hora data præterierit. Tunc Rex rei exitum cum ſcire vehementer deſideraret, alium puerum miſit, qui fuerat calumniator, ad calcis artificem, ſciſcitatum, num perfeciſſet, quod à Rege ſibi impoſitum fuerat. Ille autem hunc eſſe puerum exiſti-

exiſtimans, de quo Rex locutus erat, in complexu cepit, & in calcariam proiecit. Hoc modo ſummus ille iudex innocentis cauſam tutatus eſt, & reum debito ſupplicio affecit, & in eum illud malum conuertit, quod ipſe aliis moliebatur, vt facere ſolet. Hoc caſu Rex veritatem agnouit, & pœnâ huius tã inopinati exitus alterius pueri innocentiã, & alterius improbitatem cognouit. Hoc non vt miraculũ, ſed vt hiſtoriam cognitione dignam narraui. *Lud. Granat. in Catech. lib. 2. c. 27. §. 10.*

Alphonſus Siciliæ atque Aragoniæ Rex, virtutum omnium viua quædam imago, tum maximè religione, id eſt, vera illa ſapientia, qua potiſſimum à brutis animalibus diſtinguimur, aliis longè ſuperior atque celebrior fuit. Chriſtũ eternum verum & ſingularem Deum ſibi colendũ vnicè delegit, ſanctiſſima eius mandata, ac præcepta cuſtodiens; neque remorabantur eum ardua, at ſunt Regum negotia, quin quotidiè diluculo ſurgens orationes, quas vulgò vocant horas, in interiore ſacello genuflexus cum gemitu ac ſuſpirio ad Deum ipſum effundat. Inde in templum prodiens iam die luceſcente, Miſſas (ſic enim myſteria diuina vocamus) admirãda deuotione quotidiè audit & videt: ieiunia omnia nobis indicta inuiolabiliter obſeruat. Mariæ Virginis vigilias, & quæ ſeptem gaudia appellant, aqua duntaxat & pane ſolo traducit, nonnunquam nec pane aut aqua libata. Veneris præterea ac Sabbati quoq; die, in Chriſti Saluatoris ac Virginis Mariæ reuerentiam ieiunio affligitur: cumque ſit ipſe in veſtitu cæteròque corporis cultu moderatior, in extollendis tamen exornandíſque ſacerdotibus atque aris, omnes omnium, qui vnquam fuerunt aut ſunt, cultus, & elegantias excedit, auro, gemmis, margaritis, vnionibus immenſi pretij omnia collucent ac micant. Qui verò muſica in tota Europa inſignes habebantur, ingenti mercede accerſebantur, quotidiéque in templi choro Dei & Sanctorum laudes, diuináque officia concinentes audiebantur, lenta & hebetia corda, ſi quæ adeſſent, ad Dei amorem excitantes, excitata iam incitantes & inflammantes. *Ant. Panormit. in proœmio lib. 4. de geſtis Alphonſi.*

Aliud exemplum in Hiſpanorum hiſtoria propoſitum de beneficio his conceſſo, qui Miſſæ ſacrificio deuote interſunt non reticebo. Erat Comes Caſtellæ Garcias Ferdinandus filius inſignis Comitis Ferdinandi Gonzales in oppido, quod nuncupatur Santiſtenam de Garmaz. Venit contra eum Rex Cordubæ nomine Almançor cum ingenti Maurorum exercitu. Decreuit verò Comes Caſtellæ in craſtinum pugnam inire cum Mauris. Summo ergo mane Comes cum ſuis ſacro audito in pugnam prodiere. Sed inter nobiles milites quidam erat, qui dicebatur Paſcual Viuas, cui tanta inerat à multis annis affectio ad Miſſæ ſacrificium, vt cùm ſemel in Eccleſiã intraſſet, ab ea nõ exiret, donec omnes Miſſas, quæ in illis celebrabãtur, audiret. Hic ergo ſolus armis circundatus in Eccleſia, quæ D. Martino ſacra erat, mãſit, donec octo Miſſæ celebratæ ſunt; is enim numerus ſacerdotum Religioſorum in ea erat domo. Miniſter verò eius ante Eccleſiæ ianuam erat tenens domini ſui equum, lanceam & ſcutum; & incuſabat dominũ, quod ad pugnam non prodiret. Reportata inſignis victoria à Mauris eſt: ſed omnibus viſum eſt, ſolum Paſcualem Viuas cã obtinuiſſe, quia ille vexillum Maurorum proſtrauit, & anteſignanum eorũ occidit, & plurimos alios, ita vt ei ſoli victoria tribueretur, cum ille in Eccleſia fuiſſet, nec pugnaſſet; pugnauit verò eius loco Angelus Dei in eius figura. Parta victoria Comes Caſtellæ accerſiri iuſſit Paſcualẽ Viuas, vt ei gratias referret pro obtenta victoria. Ille verò in Eccleſia erat nec præ pudore ad Comitem venire volebat. Adductus tandem eſt, apparueruntq; in armis eius & equo, ictus & vulnera, quæ viſa fuerant in eo, qui eius perſonam ſuſceperat in prælio. Ex quo omnibus manifeſtum factum eſt, propter viri illius ſingularem deuotionem ad Miſſæ ſacrificium, Angelũ loco illius pugnaſſe, ac hoſtes profligaſſe, quia tunc penitus deuicti Mauri fuére, cũ octaua Miſſa finita fuerit. Sicut ergo audiente illo ſacrum, Angelus eius perſonam ſuſcepit, & melius pugnauit, quam ille pugnaſſet; ita audiente te deuotè ſacrũ, Angelus negotia tua geret, meliùs quàm tu. Refert Oſor. *tom. 4. Conc. de Sacrificio Miſſa.* Et videtur te idem cum eo quod ſub Tit. *Miſſam audientes conſequuntur ampliſſima beneficia,* infra ex Vaſæo aduenies.

Thomas Cantipratanus B. Thom. Aquin. condiſcipulus narrat de quodam Andrea Daco, qui Ieroſolymis cum eſſet peregrinus, & rediturus cum ſociis ciuibus ſuis, noluit cum illis ante Miſſæ auditionem inde diſcedere, ſed illis abeuntibus reſtitit in Eccleſia: & poſt Miſſam, cum properaret, vt ſe illis aſſociaret, equiti occurrit monitanti, vt in equi clunes aſcenderet. Vbi obdormiſcens ſe eſſe in patria, & ante fores paternas euigilans reperit eodem die. Cui ductor valedicens ſignificauit, hoc illi beneficium collatum ob religionem in audienda Miſſa, *lib. 2. Apum. cap. 40. §. 3.* E

Cæsarivs narrat de equite nobili, cui Waltervs de Birbach nomen erat qui quotidie Miſſam audiebat, etiam quo die pugnaturus erat in torneamento. Quam dum audiret, inchoato torneamento, viſus eſt ipſe pugnare ac vincere, cum tamen ipſe Miſſæ intereſſet eadem hora, & licet eſſe, in ſtatu peccati; tamen Deus remunerabatur honore temporali bonum opus Miſſæ audiendæ, *lib. 7. miracul. c. 39.*

S. Elzearivs Comes Ariani, qui continentiſſimè per totam vitam cum Delphina coniuge vixit, rebus diuinis ita addictus erat, vt non contentus eſſet ipſæ quotidie Miſſæ ſacrificio præſto adeſſe; ſed etiam familiam ſuam vniuerſam curabat vnam ad minimum, nullo intermiſſo die, integram audire; *in vita, c. 18. Sur. 27. Septemb.*

S. Wenceslavs Boëmorũ Rex non contentus erat Miſſæ ſacrificio quotidie præſto adeſſe, ſed etiam meſſis & vindemiæ tẽpore, oblitus quaſi dignitatis ſuæ, metebat, & vindemiabat, quæ pro ſacrificio ſacerdotum manibus offerret, *in vita eius.* F

Stanislavs Hoſius Cracouiẽſis Epiſc. magnus veritatis aſſertor, Miſſæ ſacrificium quotidie per omne vitæ ſuæ tempus vel offerre, vel offerentem Sacerdotem aſpicere conſueuerat, adeò vt ne quidẽ in magna corporis debilitate & lãguore à veteri ſuo inſtituto recedendum putaret. Ei cùm domi, obtenta in loco priuato celebrandi facultate, ſacrificium offerretur, adduci non patiebatur, vt vel medicorũ conſiliis, vel amicorũ precibus, languens & exhauſtum, atq; deficiens corpuſculum in lecto contineret: ſed ad locum, vbi Miſſa fiebat, ita vt poterat, ſecedebat. In quo genibus flexis, & manibus in cælum eleuatis, vim lachrymarum profundens, Domini miſericordiã tota mentis animique contentione implorabat. Cùm vero à quodam ex ſuis moneretur, vt in ſella potius ſedens, quàm in genua prouolutus, & in pectus incumbens offerentem Sacerdotem aſpiceret, paulò concitatius & præter morẽ reſpondit: Ne me, inquit, facias delicatulum: ſic par eſt, vt ego, quẽ debeo cultum & reuerentiam Deo meo exhibeam. Suadentibus etiã amicis & domeſticis, vt in lectulo ſuo diuinum Miſſæ ſacrificium audiret, cũ quadam ignorantiæ & incogitantis conſilij exprobratione reſpondens; Minimè conuenit, inquit, vt ad cibum ſumendum è lectulo ſurgam, ad Deum laudandum proſtratus in lectulo iaceam. *Reſcius lib. 3. de vit. eius c. 19.* G

Thomas Morus, martyr, Regni Angliæ Cancellarius, quod ad Dei cultum attinet, religioſã penè vitam ducebat: ſingulis diebus ante alia negotia quæcunque (ſtudiis interdum valde matutinis exceptis) ſacrum audiebat. Quod quidem quotidianum penſum ita defixum habebat, ſtrictéque obſeruabat, vt à Rege ipſo fortè accerſitus, cùm ſacro audiendo intenderet; ad Regem iterum & tertio vocatus venire noluerit, donec totum abſolutum fuiſſet: vocantibus & vrgentibus eũ, vt relicto ſacro Regem accederet, reſpondens: Se meliori Domino obſequium præſtare & perficere prius oportere. Quod memorabile factum planè ſimile eſt ei, quod Carolo Magno Imperatori exhibuit S. Ludgerus primus Epiſcopus Monaſterienſis vir ſanctiſſimus. *Thom. Stapleton. in vit. c. 6.*

Conſueuit B. Elizabeth ab adoleſcentia ſua cũ humilitate Miſſarum ſemper ſacris myſteriis intereſſe. Oculis namque fidei excellentiam ineffabilem intuens Sacramenti, ad propriæ conditionis paruitatem reſpiciens, ornatum corporis exteriorem, capitis, pectoris, brachiorum, digitorum, cæterorúmque membrorum intra Miſſæ officium tulit, imminuit, inclinauit, vel penitus remouit Hora verò Euangelicæ lectionis & Canonis, & qua Dominicum corpus & ſanguis immolatur à Sacerdote, & ſumitur, hanc humiliationem præcipuè ſtuduit exhibere. Flagrabat enim erga Sacramentũ hoc feruore omnium medullarum, ſtupore admirans grandi illam chariſſimam dignationem, & digniſſimam charitatem. *Theod. Thuringus lib. 2. de vita eius, c. 11.* H

Non videretur ſilentio prætereundum eſſe, quod ſub Mieſciſla Polonorum Principe, qui regnauit triginta quinque fere annis, honorificè Poſnaniæ ſepultus anno à Chriſto nato nõgenteſimo nonageſimo nono, inoleuit mos apud Polonos, vt homines equeſtris ordinis in tẽplis, dum ſacerdos apud altare ſtat vnde recitaturus ſit Euãgeliũ, gladios medio tenus ſtringerent.

gerent, quaſi profitentes Euangelij & Religionis defenſionẽ.
A Choro autem reſpõdente: Gloria tibi Domine, enſes recondcrent. Diuque hic mos manſit in Polonia. *Martin. Cromer. lib. 3. de reb. Polon. ad annum* 999.

Refert Cæſarius de MONACHO Ciſtercienſis Ordinis, qui in celebranda Miſſa deuotè eleuabatur à terra, ſed dum feſtinanter & ſine deuotione celebrabat, vel cum ſtrepitu circumſtantiũ impediebatur, ei gratia illa ſubtrahebatur. Vnde colligit auctor maximè prodeſſe deuotioni ſacrificantium ſummum in miſſa ſilentiũ. Si enim Sacerdos legalis oraturus pro ſalute populi, ſolus ingrederetur Sancta ſanctorum, & omnis populus, vt de Zacharia legitur, foris eſſet expectans horam incenſi, ne orantem impediret; quanto magis Sacerdos gratiæ, qui non iam corruptibile pro vna gente ſacrificium, ſed pro totius mundi ſalute offert Deo Patri Filium ſummã inquietari pacem exigit & ſilentium? Tum refert B. AMBROSIVM poſt Euangelium monere conſueuiſſe populum, vt a tuſſi & omni
B inquietudine ſe temperaret, ne quoquo modo Sacerdotem verba Canonis recitantem, & ſacrificium offerentem impediret. Hanc conſuetudinẽ adhuc retinet Eccleſia Mediolanenſis tempore ſolemnioris Miſſæ, in qua Archidiaconus ad populũ conuerſus ante Euangelij lectionem, voce contenta ex ambone proclamat: Silentium habete. Cui reſpondet alius è choro: Habete ſilentium. Huius moris meminit, vt viſitatæ rei, *S. Iſido. in lib. 1. de Eccleſ. offic.* Innuit & *S. Ambr. in præf. Pſalterij*, cũ ait: Quantum laboratur in Eccleſia, vt fiat ſilentium, cum lectiones leguntur; *lib. 1. mirac. c. 30.*

B. Auguſt. Palam inſectabatur abuſus illos, quo ex negligentia Chriſtianorum ſenſim illabi cognouit, nempe quoad illos qui negligerent intereſſe ſacrificio Miſſæ, & recederent priuſquam abſoluerentur, aut ſermones in Eccleſia miſcerent, dum ſacra peragerentur: quique de Miſſarum prolixitate quererentur *Ser. 251 de temp.* vbi ita ſcribit. Adhuc quoque (quod valde dolendum eſt) conqueri vobiſcum volo, quia ſũt aliqui, & maximè potentes huius mundi, qui cum veniunt ad Eccleſiam, non ſunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, ſed cogunt presbyterum, vt abbreuiet Miſſam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem Eccleſiaſticum ſequi, propter illorum gulam & auaritiam.

C Anno poſt Chriſtum natum 1491. EMMANVEL Ioannis I. Cõgi Regis patruus, Chriſti fide à Luſitanis ſuſcepta, illud inter cætera præclarum animi Chriſtiani documentũ edidit: Deum ſupplicater obſecrabat, vt quãdo multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu poſuiſſet miſer quantulũcunque ſupererat temporis, totum id in Chriſti Domini cultu, & in vera pietate conſumere liceret. Iam, rei diuinæ quãto cum ſilentio vel tremore potius intereſſet, ex eo patuit, quòd iuueniliter interea ſtrepitum cientes ad ianuam templi honoratiores ephebos Principum filios, illico mactari imperauit, indignum facinus ratus, auguſtiſſimum illud ſacrificium, in quo pro ſalute hominum Deus ipſe immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adoleſcentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipſo luiſſent, ni ætatem ac genus miſerati, & diuinæ inſuper clementiæ memores Luſitani vehementiùs obſtitiſſent. *Io. Pet. Maff. Hiſt. Indic. lib. 1.*

D. LVDOVICVS eximius Gallorum Rex, quo tempore myſteria vel officia perſoluebantur, nullius admittebat collo-
D quiũ, niſi aut neceſſitas cogeret, aut euidens vtilitas, id poſcere videretur; ſed neq; ſic tamen, niſi breuiter & ſuccinctè, ne ipſius lachrymæ, & pietas ſiue deuotio interturbarentur; nam inſtar Hieremiæ, in precibus ſuis & exercitiis pietatis lachrymarum fontem ſitiens, ſuo confeſſario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam ſibi oranti diuinitus datas fuiſſe lachrymas, quæ per genas in os effluẽtes, non ſolùm cor, ſed etiã os ipſius guſtu ſuauiſſimo affeciſſent. *In vita eius c. 17. Gaufrid. de Bello loco apud Sur. 25. Auguſti.*

☞ *Vide infra de Ieiunio neceſſario Miſſam celebraturo.*

MISSA DIEBVS DOMINICIS ET ALIIS APVD POPVLVM SOLEMNIBVS, INTEGRE AVDIENDA.

Eccleſiæ præceptum eſt, Sacrũ Miſſæ officium diebus feſtis reuerenter audito, quo obligantur ſub mortali, omnes fideles rationis vſum habentes, cuiuſcunque ordinis, ſexus, conditionis, niſi iuſta cauſa eos excuſet, de qua caſuũ cõſciẽtiæ Scriptores; qui etiam variant circa integritatẽ Miſſæ, quæ audiẽda eſt. Probabiliter dicitur, non audire Miſſam, qui lecto Euangelio aduenit, vel ante communionem peractam
E recedit, aut poſt ſententiam communionis.

An. Dom. 506. celebratum eſt Concilium Agathæ ciuitatis in Gallia Narbonenſi, ſub Alarico Wiſigothorum Rege cui præfuit S. CÆSARIVS Epiſcopus Arela. vbi inter cæteras ſãctiones can. 46. hãc habet: Miſſas die Dominica ſæcularibus tenere, ſpeciali ordinatione præcipimus, ita vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat. Qui ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur. Cur autem Cæſarius, ſynodo præſidens, hoc ſtabiliendum propoſuit, audi ex Cypriano res ab eo geſtas omni fide perſecuto. Cùm, inquit, die quadam eſſet ad altare, animaduertit quoſdam, lecto Euangelio, ex Eccleſia egredi, quod ſancti viri conciones auſcultare initio detrectarent. Mox igitur aduolat: appellat his vocibus populum; Quid facitis, filij? Quid ita foras abſceditis, malã perſuaſione ſubuerſi? State pro animabus veſtris ad accipienda verba adhortationis noſtræ, eaque auſcultate ſoliciti: non licebit id vobis in illo tremendo iudicij die, moneo, clamo, atque obteſtor. Ne ſitis, obſecro, vel ſurdi, vel profugi, audiitis oris mei buccinam, perinde ac ſi animas veſtras ſuo mucrone Satan iugularit. Non ego taciturnitatis arguar. Hac F
de cauſa ſæpiſſimè oſtia, lectis Euangeliis, occludi iuſſit, donec propitio Deo ipſi gratularẽtur, ea coërcitatione ſe profeciſſe, qui ſolebant eſſe fugitiui. *Baron tom. 6. Annal. an. 506. apud Sur. in vit. S. Cæſar. ex Cypr. eius diſcipulo 27. Aug.*

Huic conforme eſt quod de S. IOANNE Eleemoſynario ſcribit *Leon. Epiſc. in vit eius, ex Metaph. 3. Febr.* Cùm enim die quadam populum ad ſacra myſteria ſumenda tardiorem de ſocordia corrigere vellet, ſolemni die cùm omnes peracta concione, relicto ſacrificio, otioſis vacare fabulis cerneret, ipſe quoque e templo egreſſus vniuerſæ ſe multitudini iunxit. Omnibus autem factum hoc in tanto Patriarcha ſtupẽtibus; Quid, inquit, miramini? Neſcitis probum & fidem Paſtorem ſuis ouibus adeſſe debere? Nã cũ propter vos ſacra à nobis peragantur myſteria, ſi vos foris verſamini, certè conſtat inutili nos labore fatigari. Quare ſtatui vobis inſtar optimi Paſtoris ſẽper adhærere, & cum egredientibus egredi, &
rurſus cum ingredientibus ingredi. G

Laudanda eſt conſuetudo BELGARVM, præſertim in Hanonia & Arteſia, qui magna ſedulitate frequentant Miſſam conuentualem quam Summam vocamus, ſic vt notam aliquam incurrant, qui ab ea ſe abſentant.

MISSAM AVDIENTES CONSEQVVNTVR AMPLISS. BENEFICIA.

Cum B. MACLOVIVS Confeſſor, vt ſupra etiam narratur, aliquando in die Paſchæ celebrare cuperet, nec locũ ad id ſatis idoneum haberet, ad inſulam Imam perueniens, viſo colle peragendis ſacris myſteriis percommodo, in illũ ſe contulit cum omni comitatu, peregitque ſacrũ myſterium. Cùm autem ad orationem Dominicam perueniſſet, totus is locus cõmotus eſt. Erat autem cete, qui collis putabatur, ſuper quem ob temporum diuturnitatem iam plurimus aggeſtus puluis erat, herbæque enatæ. Iam igitur qui aderant, cũ ille cete animaduertiſſent, dimiſſo ſacrificio in fugam ſe dabant ad nauigia H
properantes, pleróſque tamen Maclouius cohortatione ſua, ne deterrerentur, confirmauit, cõteſtatus, dum Miſſæ perageretur ſacrificiũ, nemini prorſus belluam nociturum. Atque ita integrum abſolutum eſt ſacrificium, atque inde ad ſua quiſque nauigia illæſus properauit. *Sigibert. Gembl. in vit. S. Maclou. Vnic. hiſt. l. 23. c. 98. & Sur. t. 6.*

FERDINANDVS Comes, acerrimus religionis Chriſtianæ & Caſtellæ vindex, præfuit Caſtellæ annis plus minus vno & quinquaginta. Primum illius prælium fuit cum Barbaris ad Gormatium oppidũ. In quo prælio res notatu digna contigit: Nã Comes Garcias die quodã cum Saracenis acie conflicturus, ad rem diuinam audiendam cùm tẽplum adiret, fortè aderat Ferdinandus Antolinus, vir, præter antiquam nobilitatem veræ virtutis obſeruatiſſimus, cui pro more erat nunquam egredi tẽplo, donec finis officiis diuinis imponeretur. Comes peracto ſacro, cum ſuis ad ineundum prælium proficiſcitur. Ferdinandus Antolinus orationi corpore pariter & mente inhærens, nihil eorũ, quæ gerebantur animaduertit, cùm interim famuli, qui cum equo & armis pro foribus aſtabãt, vt eſt querulum famulorum genus, domini moram incuſarent, ignauiæ non religioni adſcribentes. Sed Deus Opt. Max. qui ſuos nũquam negligit, ſerui ſui pietatem & innocentiã memorabili mira-

miraculo confirmauit : nam dum ille precationi totus vacat alius, nempe genius eius bonus effigiem ipſius indutus, tam ſtrenuè res in eo conflictu geſſit, vt omnes Ferdinando Antolino illius diei victoriam acceptam ferrent : cùmque finito prælio quæſitus non inueniretur (nam ille ea re cognita, metu infamiæ ſe abſconderat) apparuerunt in equo & armis illius omnia vulnerum veſtigia, quæ ille ipſius perſonam indutus, in acie viſus eſt accepiſſe. Quæ res & miraculum fecit inſignius, & ipſius innocentiam & pietatem magis illuſtrauit, nec vano documento demonſtrauit, quanto plus aduerſus hoſtium impetus ſyncera precatio & pura animi pietas, quam bellica virtus, aut armorum ſtrepitus poſſit. *Ioan. Vaſæus in Chron. Hiſp. ad annum Domini* 941.

Huic affine eſt exemplum Regis maximè pij, quod Eccleſiæ Anglicanæ Annales exhibent: dum enim an. Dom. 871. Danorum exercitus vniuerſam Orientalem Angliam deuaſtaſſet, ad Occidentalem conuerſus, aduerſantem ſibi Æthelredū Regē inuenit, de quo hæc inter alia: Erat Rex ÆTHELREDVS in tentorio Miſſam audiens, vbi cùm ſæpè à ſuis inuitaretur ad certamen, conſtanter affirmauit, ſe non receſſurū, priuſquam presbyter Miſſam compleuiſſet. Quæ fides Chriſtiani Regis multum ſibi profuit die illa, victo ſcil. aduerſario hoſte potentiſſimo. *Matthæus VVeſt-monaſt. ex Antiq. Ann. Angl. apud Baron. tom.* 10. *Annal.* 871. 102.

MISSAM OMITTENS AVDIRE PVNITVS DIVINITVS.

Refert *D. Antonin. Archiep. Florent. in Chro. p.* 2. *tit.* 9. *c.* 10. §. 1. duos ADOLESCENTES quadā die feſtiua ciuitate ſua exiuiſſe ad aucupandum, quorum alter prius audiuerat Miſſam, alter non. Cùm ita proficiſcerentur, cœpit aer perturbari & minari pluuiam, tonitrua, fulmina, coruſcationes frequentari. Auditaque eſt vox de cælo ab eorum vtroq; dicens: Percute, percute eum. Ad quam exterriti dum proſequerentur iter, fulgur deſcendens interfecit eum, qui illo die Miſſam nō audierat. Quo viſo alius pauore quaſi amens factus, quid ageret ignorans, quia iam ad locum deſtinatum appropinquabat, ſequutus eſt viam ſuam; & iterum audiuit vocem dicentem: Percute, percute eum. Quanto terrore fuerit perculſus ille recolens ſocium ſuum poſt ſimilem vocem fuiſſe percuſſum, quilibet per ſe imaginari poteſt. Sed poſt hanc vocem ſuperuenit alia dicens: Non poſſum, quia audiuit hodie; *Verbum Caro factum eſt*, ex eo ſcilicet, quia audiuerat Miſſam cuius finis eſt, *Verbum Caro factum eſt*, ſecundum morem communem. Et ſic euaſit mortem illam terribilem.

ADOLESCENS quidam ſpretis parentum monitis, poſthabitáque Miſſa & templo, die Dominico aliorſum iudices declinauit. Quem dæmon ligatum in piſcinam detruſit, vt eum præfocaret. Sed parētes à ſeruulo inquiſitore eius, quo in ſtatu res eius verſaretur, certiores redditi, confeſtim aduolantes, fluitātem illum morti eripiunt, & ſenſu excuſſum S. Procopij oſſibus applicant, ſanúmque eorum beneficio reducunt. *Ex actis S. Procopij miſ. Sur.* 4. *Iul. tom.* 7. *c.* 14.

Anno Dom. 1573 agēti mihi in Hiſpā. in vrbe Coria, quæ Albani Ducis eſt, à viris fide dignis relatum eſt, PASTOREM pagi quodam Dominico manè, ante rem ſacram vel factam vel auditam, venatum exiiſſe; qui cùm cuniculum ſpecum ſubterraneam non ita profundam ingredientem vidiſſet, mox ſeſe inclinans brachium introducit, vt prædam educeret: ſed beſtiola diſparente, totus ille viuens intrò arreptus, à ſociorum nemine, quamuis celerrime aduolantium, potuit adiuuari: audiebant quidem vocē hominis miſerabiliter & horrendè admodum clamantis: Vror, ſuccurrite: vror, ſuccurrite; & idipſū ſæpiùs iterantis, at fruſtra. Paucis verò poſt diebus apparuit Paſtor in templo B. Mariæ Guadalupæ, vt ibi pro beneficio accepto gratiarum actiones cœli Reginæ referret, quod ipſi in iis anguſtiis cōſtituto opitulari dignata fuiſſet. Locus autem, quo ipſe, Dei permiſſu, delatus fuerat, deſcribi non poteſt quò ipſemet nihil aliud referret, præter illud, quod fides non adhiberetur, ſi diceret, quid ibi toto illo tēpore fuerat perpeſſus: tanti enim erant cruciatus, vt exprimi non queāt. Omnes hortabatur ad feſta piè colēda, & ſacrū illis diebus audiēdū, vt locum & pœnas, quarum periculum fecerat, euaderent: ad cultum B. Virginis totis viribus exercendum, vt in eo, aut ſimili periculo, eius opem quam ipſe ſenſerat, præſentiſcerent: niſi enim ipſa (inquiebat ille) mihi adfuiſſet, nunquam mortē æternam euaſiſſem, quòd diē feſtum, ſicut tenebar, ſanctificare omiſiſſē. *Iuo Magiſtri in Theatro exēpl. tit.* 52. *n.* 9. *an.* 1573.

*MISSÆ MINISTERIVM. B

S. IACOBVS Apoſtolus primus fuit Epiſcopus Hieroſolymorum à B. Petro conſtitutus. Hic priuſquam diſpergerentur Apoſtoli & diſcipuli Domini in orbem terrarum ad Euangelium diſſeminandum, Hieroſolymis Euchariſtiam conficere ſolebat, illique S. STEPHANVS hac in re veluti Diaconus miniſtrabat. *S. Ignat. epiſt. ad Heronem Diaconum.*

De S. THOMA Aquinate Doctore Angelico Ordinis Fr. Prædicatorum legitur, quod præcipua erga præſtantiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum deuotione afficeretur, ſoleretque quotidie Miſſæ offerre ſacrificiū, niſi aduerſa valetudine eſſet impeditus. Nec non contentus, etiam alterius Fratris Miſſam auſcultabat: cui etiam vt plurimū inſeruiebat. In ipſa verò pretioſi corporis eleuatione, & oſtenſione adſtantes, legere ſolitus traditur illud ex Cantico SS. Auguſt. & Ambroſ. Tu Rex Gloriæ Chriſte: Tu Patris ſempiternus es Filius, &c. vſque ad finem. *Sur.* 7. *Martij Lud. Chilchton. conc. de S. Thoma.* F

Fuit in ciuitate Svvollenſi meo tempore (inquit *Thomas à Kempis*) ciuis quidā HERMANNVS de Genet nomine, diues & honeſtus, pius & miſericors ſuper pauperes, atque in Hoſpitali S. Spiritus fidelis infirmorum & egenorum procurator. Hic quadam turbatione orta in ciuitate contra eum, & quoſdam conciues eius, confugit ad monaſterium noſtrum in monte S. Agnetis Virginis hoſpitandi gratia. Qui pro ſua probitate & manſuetudine ſuſceptus eſt, & benignè tractatus cum multa charitate & fraterna beneuolentia. Modico autem tempore tranſacto, didicit Confiteor legere, & Sacerdoti ad Miſſam miniſtrare, licet iam ſenex eſſet, & literas penitus ignoraret. Quod cum tanta diligentia & deuotione fecit, vt aliis aliunde occupatis, ſæpe bis, vel ter vno die Sacerdotibus ad Miſſā libenter & alacriter miniſtraret. Siquidem Venerab. P. noſtro Wilhelmo Vornikem tunc temporis Priori domus noſtræ, ſpirituali amatoris S. Agnetis, frequenter inter ſummam Miſſam, choro canente, ipſe retro in Eccleſia ſuperpellicio indutus magno cum affectu miniſtrauit. Nondum enim ſua reſignauerat, ſed ſicut hoſpes & amicus fidelis inter Fratres in ambitu clauſtri habitabat, *p.* 3. *Ser. ad Nouit. exemp.* 3.

S. Mechthildis Virgo vidit animam cuiuſdam conuerſi in magna charitate, eò quod ſpeciali deuotione, & diligenti ſtudio vbicunque poterat, ad altare ſeruiebat, & Sacerdotes cum omni miniſterio prouocabat. *Ex lib.* 6. *ſpirit. gratiæ S. Mechthildis.* G

De PETRO quodam iuuene religioſo ita *Cæſarius*: Quadā etiam vice, cùm miniſtraturus Dom. Carolo Abbati quondā Villarienſi confeſſionem dixiſſet, & abſolutionem de more deuotiùs acciperet, audiuit vocem de cœlo dicentem ſibi; Dimiſſa ſunt omnia peccata tua. Alio etiā tempore, cùm ſacriſtæ Miſſam celebraturo ipſe aſtaret, & lampas extincta fuiſſet, lumen aliunde afferre volens, ſed anguſtia temporis præoccupatus non valens, flatu lampadem reaccendit, *lib.* 8. *mirac. c.* 8.

In Chronicis Fr. Eremitarum S. Aug. narratur de IOANNE Reatino inſignis virtutis iuuene, qui ſacerdotibus omnibus indifferenter ad Miſſam ſumma cum diligentia libentiſſimè miniſtrabat. Per aliquot autem ante obitum dies ad eum veniēs Philomela quotidie ante feneſtram ſuauiter canebat, & interrogatus quid ſibi ea vellet, reſpondebat iocosè, ſponſam eſſe ſuam inuitantem ſe ad paradiſum. Hic die quadam ad Miſſam miniſtrans vidit ſuper altare lucem diuinam, & eadem die cœpit decumbere, & magna cum deuotione ſpiritum reddidit Creatori. *Ioſeph Pamphil S. Tho. de Argent.* H

Si tanta eſt hujus miniſterij vtilitas, non rectè faciunt, qui vel ob negligentiam, aut indeuotionem, aut falſam exiſtimationem ab eo ſe ſubtrahunt. Noui, inquit *Iacob. Aluar. de Paz*, aliquos in literariis ſtudiis nōnihil progreſſos, & ſuſceptioni ordinum proximos, qui erubeſcebant ſuperpelliciū induere, & Miſſæ ſacrificio miniſtrare, quorum miſeram vitam, & lugendam immortificationem dolebam. Tam cæci enim erant, vt alia munera ministeria, qualia ſunt legere aut diſputare, ſuſcipiant, & hoc beatorum ſpirituum miniſterium detrectēt; quaſi indecentius eſſe ſeruo Dei Sacerdoti, quàm magiſtro lectionem interroganti reſpondere : aut inhonorabilius librum Miſſalem ex vna in aliam partem transferre, & vrceolos miniſtrare, quàm Fratribus in triclinio ſeruire. Hi prorſus videntur indigni Ordinibus, ad quos aſpirant; & ſatis oſtendunt, ſe non tam ſcientiis, quàm ſuperbiæ ſtuduiſſe, & non ſapientiam, quæ ædificat, ſed loquacitatem, quæ inflat comparaſſe. *Io. Aluar. de Paz, de vita religioſa inſtituenda, c.* 9.

*RITVS

A *RITVS ET CÆREMONIÆ MISSÆ.

De Templis & Altaribus, quædam ſupra diximus, nonnulla dicentur Locis propriis.

VESTES SACRÆ.

Harum vſus eſt antiquiſſimus, ac de iis ſcripſerunt ante annos DCCC. Amalarius, & Alcuinus, qui particulari omnes prout nunc iis vtimur, ordine enumerant. Quamuis aliis antiquiores etiam de iis mentionem faciant.

Iulianus enim Pomerius qui ante annos nongentos floruit, teſtatur S. HILDEFONSVM ab ipſa Virgine Deipara veſtem ſacerdotalem è cælo accepiſſe, qua in Miſſæ ſacrificio vteretur. *Sur. t. 1. in vita.*

GREGORIVS Magnus ante annos M. miſit in Angliam ad nouam tunc Eccleſiam, præter vaſa & reliquias Sanctorum, veſtimenta ſacerdotalia & clericalia. Scribit *Io. Diac. lib. 2. in vit. c. 37. Bed. lib. Hiſt. c. 29.*

D. Hier. quoque teſtatur Clericos in adminiſtratione Sacrificij candida adhibere indumenta. *lib. 1. cont. Pelagian.*

Chryſoſt. in Liturgia meminit precum, quas Sacerdos recitat dum ſacris veſtibus induitur.

B Suprà nominatus Hieronymus fatetur, relictam ſibi tunicam à Nepotiano Presbytero moriente, qua in ſacro Miſſæ miniſterio vſus fuerat, & floruit vterque ante annos MC.

Et POLYCRATES apud *Euſeb. lib. 5. Hiſt. c. 24.* ſcribit S. Ioannem Apoſt. petalon ſacerdotale geſtaſſe, *vt alleg. Bellar. lib. 2. de Miſſa c. 14.*

SYLVESTER ante annos MCC. conſtituit, vt Diaconi in Eccleſia vterentur Dalmaticis, & palla linoſtina læuam cooperirent. *Damaſ. in vita.*

Concilium Carthag. 4. celebratum tempore S. Auguſt. prohibet ne Diaconi vtantur Alba, præterquam in Miſſæ miniſterio. *Can. 41.*

S. Præſul Bonitus Aruernenſis, cùm cor ſuum totum dediſſet, vt perfectè Ieſum & eius Matrem diligeret, quadam die templum B. Michaëlis cum turba intrauit, & in angulo Baſilicæ, licèt inter multos, ſolitudinem cordis ſibi fecit. Cōſummatis myſteriis, quique in ſua redierunt, & ipſe ſolus in latibulo ſuo remanſit: & cuſtodes, ne quis remanſiſſet, perſcrutati ſunt Eccleſiam; ſed Dei nutu ſancti viri non potuerunt inuenire latebram, qui obſeratis iam Eccleſiæ foribus eò ſecurius quò ſecretius effudit in ea animam ſuam; factúſque in agonia C prolixius orans, vidit huiuſmodi viſionem: Ecce repente de cælo ſonuit quaſi vox dulcis cantilenæ, & micantibus luminaribus, lumen templi cœpit tremere, tanquam intrante multitudine. Aſpiciebat vir ſanctus, & ecce Virgo, Maria intrabat cum comitatu ſanctorum Angelorum, & ſanctorum hominum & chorus ille cæleſtis decantabat Dominæ, eiuſque Filio ipſa quoque vocem ſuā exercuit in Chriſti præconio. Et ſic quidē per mediū chori facta eſt illa proceſſio: cùmq; ventū fuiſſet ante altare, quæſitum eſt à quibuſdam Sanctorum, quis haberet Miſſam celebrare. Et inquit B. Virgo: Adeſt Bonitus Præſul verè bonus & ſatis dignus, cui hoc officium debeat committi. Audiens hoc illi pauebat, & retrahebat ſe, cujus rei lapis, qui ei ceſſit, adhuc ſeruat indicium. Tandem quæſitus & inuentus eſt, deductus & præſentatus illi beatæ congregationi, & miniſtrantibus ſanctis veſte nuptiali ornatus eſt, ac diuino altari applicatus. Et poſtquam dedit in celebratione D ſancti operis decus, ac decenter conſummauit, B. Virgo valefaciens dilecto ſuo, pro munere cœleſtem veſtem ei dedit. Res eſt nota ſatis, & apud Aruernenſes admodum celebris, maximè autem in ciuitate Aruerniæ, quæ dicitur Mons-clarus, & vſque hodie monſtratur populo veſtimentum illud cæleſte, cujus materies & contextura modus à nullo hominum dignoſci poteſt, & eſt eximij candoris; miræque læuitatis ac lenitatis. *Vinc. in hiſt. Sur. in vita 15 Ianuar.*

Miracula circa veſtes ſacras.

Caſula, qua indutus fuerat S. BENNO Miſnenſis Epiſcopus, & baculus paſtoralis, tanquam recens depoſita, ſecum in ſepulchro inuenta ſunt abſque omni cinerefactione; quæ etiam non paruam à ſanctiſſimo corpore virtutem attraxere. Nam matrona quædam diœceſeos Miſnenſis ex villa Pretitzindorff prope Fribergam noſtra hac tēpeſtate dæmonio arrepta, ad ſepulchrum eius adducta, cùm nullis dæmō exorciſmis ab ei fugari poſſet, induta eſt tādem huius ſancti caſula, & datus in manus baculus paſtoralis. Quo facto exclamat dæmon: Nunc tempus eſt vt egrediar, relinquam tamen hoſpitæ meæ ſignū quo mei perpetuò meminerit: moxque aperto altero mulieris E cruore terribiliter eliſus eſt. Foramen autem quòd ille fecerat, nulla medicorum arte ſanabile, Mulier adhuc hodie geſtat, & vt metuendum eſt, donec vixerit non abolebitur. *Hier. Einher. in vit. S. Bennonis, c. 22. apud Sur. 16. Iun.*

Cùm S. DVNSTANVS Archiep. Centuarienſis inter ſacroſancta Miſſarum ſolennia ſacras manus extenderet, & Deum Patrem omnipotentem, vt Eccleſiam ſuam Catholicam pacificare, cuſtodire, adunare & regere dignaretur toto orbe terrarum interpellaret, columba niuea, multis intuētibus de cælo deſcendit, donec ſacrificium conſumptum eſſet, ſuper caput eius expanſit; aliis & illis quaſi immotis ſub ſilentio manſit. Percantata Miſſā, ab altari Archiep. digreditur. Miniſtris autem eius pro ſigno, quod acciderat, his & illis innuentibus, & alios ex Fratribus miniſterio Pontificis adfuturos ſuſpicantibus, ipſi ſe in diuerſa tollunt, ac virum immenſis adhuc ex præſentia gratiæ Dei lachrymarum imbribus madentem ſolū relinquunt. Ecce, dum caſulam, qua inter ſacra veſtiebatur, deponeret, nec vllus adeſſet, qui eam ſuſciperet, diſponente Deo, ſuſpenſa pependit in aëre, ne cadens in terram ſeruum Dei à ſua turbaret intentione. *Oſbertus in vita eius c. 32.*

VESTES SACRÆ IN PARTICVLARI,

Earúmque ſignificatio. F

Veſtes ſacræ, quibus communiter in Miſſæ ſacrificio vtitur Eccleſia Catholica, quarum etiam meminerunt. Veteres paulò ante citati ſunt: *Amittus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Caſula Dalmatica* quam induunt Diaconi: & *Pallium* quod Archiepiſcopi ſolenniter celebrantes, qui inſuper, quod cum aliis Epiſcopis habent commune, induunt ſollenniter celebraturi *Tuniculam Dalmaticam, Calceos* ſiue ſandalia, *Chirothecas, Mithram & Baculum Paſtoralem* manu geſtant.

Amictus quem *Superhumerale* vocamus, & *Ephod.* ſiue Epomi veteri reſpondet, quoniam in humeris portatur; labores bonorum operum ait *Beda* ſignificant, quæ Sacerdos coram Domino debet portare. Et quia lineum eſt, inquit *Rabanus Maurus*, ſignificat munditiem bonorum operum. *lib. 1. de Inſt. Cle. c. 15. de Tabern.*

Alba ſiue *Poderis*, quam & *tunicam lineam* vocant Veteres, vſque ad talos protenſa, Continentiam adumbrat ad finem vitæ retinendam à ſacerdote: ſiue perſeuerantiam in bono, G ait *Albinus Flaccus.* Hinc Ioſeph inter fratres tunicam talarem habuit. *Vide Bedam lib. 3. de Tabernac. c. 3.*

Zona ſiue *Cingulum* qua poderis ſiue Alba conſtringitur, ne in pedes diffluat, ſignificant caſtitatem in Sacerdote debere eſſe conſtrictam, lumboſque præcingendos vt Chriſtus monet. Alij diſcretionem virtutum intelligunt. vt *Albin. ſuprà.*
Stola ſiue vt alij, *Orarium*, quod Oratoribus, id eſt, Prædicatoribus conceditur & collum ſimul & pectus Sacerdotis tegit: vt inde inſtruatur inquit *Raban. ſup. c. 19.* quòd quidquid ore profert tractatu ſummæ rationis attendat. *Hugo de S. Victore in ſpeculo Eccl. c. 6.* dicit per Stolam indicari fortitudinem in proſperis & aduerſis. Rectè alij, ſignificari ſtolam immortalitatis, quàm Adæ præuaricatio perdidit, & Chriſti mors reſtituit.

Manipulus ad ſiniſtram poſitus, vitæ huius ærumnas & dolores adumbrat, vnde olim mappulam manu ſiniſtra geſtabāt, H qua & oculorum & narium pituitam detergebant: in ſignum, quod ſuperfluitates huius vitæ erant reſecandæ. Vocant hanc mappulam *Phanonem, Rhabanus & alij. Hug.* autem *ſup.* dicit per manipulum ſignificari Vigilantiam, per quam ab oculis animæ omnis acedia remouenda.

Caſula, hanc & *Planetam* vocamus; reliquis ſuper impoſita, totum corpus tegit, & Charitatem ſignificat, quæ operit multitudinem peccatorum, iuxta illud Apoſtoli, *ad Coloſſ.* Induite vos ſicut electi Dei & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, &c.

Dalmatica ſic dicta, quòd vſus illius in Dalmatiā repertus primùm à B. Syluestro Pp. eſt inſtitutus, antea enim Colobiis vtebantur, ideſt, veſte abſque manicis. Eſt autem in modum Crucis, & monet eum qui illo induitur animo crucifixum eſſe oportere, & gloriari in cruce Domini noſtri.

Sandalia, calcei genus quod ſuperiori parte apertum eſt, de quibus *Marci 6. & ad Epheſ. 6.* Calceati pedes in præparatione Euangelij pacis; ſignificāt alacriter & audenter ſuſcipiendum munus, ad quod deſtinantur qui ea deferunt. Significant enim ſiue calcei, ſiue ſandalia, libertatem, dominium, conſtantiam vt eruditè notauit. *Cornel. à Lapide in c. 6. ad Epheſ.*

Chi-

Chirothecæ operimentum hœdinarum pellium quo Iacob manus operuit, dum paternam benedictionem impetrauit, repræſentant: monéntque Epiſcopum noui hominis induendi, qui ſecundum Deum creatus eſt.

Tunicella veſtem nuptialem induere cum monet, ſine qua adſpectum ſummi Regis nemo accedere præſumat, alioquin eiiciendus.

Pallium ex lanâ candidâ contextũ, ex collo ante & retrò deſcendit, & pro aurea laminæ inſtitutum vult *Albinus*; quá olim Pontifex geſtabat. Habet autem per circuitum quatuor cruces, & in eo infiguntur tres acus. Significat ait *Durandus in Rationali lib.2. cap.17.* diſciplinam qua Primates Eccleſiæ ſeipſos ad exemplum ſubditorũ, ipſóſque ſubditos regere & conſtringere debent. Lana enim aſperitatem, candor benignitatem deſignat. Plura videantur apud *Durandum ſupra*.

Mithra, quæ & Cidaris, Infula ſeu tiara dicitur, éſtq; velut bicornis, ſcientiam Pontificis adumbrat eminentiorem eſſe oportere, & quidem ex vtroque Teſtamento inſtructam, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Duæ autem fimbriæ ad ſcapulas dependentes, ſignificant, quòd id quod ore prædicat, opere debeat exhibere: & primus deferre onus, quod aliis imponit: *Durandus cap.13.*

Baculus paſtoralis poteſtatem indicat Chriſtus ſiquidem mittens Apoſtolos ad prædicandum, baculos voluit manibus tenere: quomodo & Moyſes cũ virga miſſus ad Pharaonẽ. Ergo Epiſcopus qui ex iure diuino tenetur prædicare, debet corripere inquietos: reducere errantes, &c. [vnde & baculum geſtat recuruum, qui & pedũ nominatur, quo paſtores, retrahunt pedes animalium] ſuſtentare infirmos: iuxta illud: Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſũt. *Pſal. 22.* Vide *Durandũ cap.15. ſupra lib.1. ration. diuin. offi. ier.*

☞ *De Sacrarũ veſtium tropologia, quære Loc. de Sacerdotibus Tit. Sacerdotum vita, conuerſatio.*

VASA SACRA,

Eorum Antiquitas, Vſus, Forma.

CHRISTVM in huius Sacrificij inſtitutione adhibuiſſe Calicem, Euangeliſtæ & Apoſtolus paſſim, & apertis verbis docent.

Quin idem ille Calix, in quo Redemptor noſter ſacratiſſimam cœnam conſecrauit, vt egregium tantæ rei monumentũ, à communi vſu ſelectus ab Apoſtolis fuit, & ſumma induſtria aſſeruatus. Viſebatur Hieroſolymis adhuc tempore vener. Bedæ. In platea inquit, quæ ad Martyrium & Golgatha cõtinuat: exedra eſt, in qua calix Domini ſcriniolo reconditus: per operculi foramẽ tangi ſolet, & obſcurari: quo argenteus calix hinc inde duas habet anſulas, ſextarij Gallici menſurã capit, in quo illa ſpongia Domini potus miniſtra. *Beda c.1. de locis ſanctis.*

Damaſus in vita S.Vrbani Papæ & martyris, meminit vaſorum argenteorum, quæ iam olim erant ad vſum Sacramentorum in Eccleſia; ſedit autem Vrbanus circa an Dom. ccxxx.

Prudentius in hymno de S.Laurentio, mentionem facit aureorum vaſorum, quæ tempore S.Laurentij erant, circa ann. CCLXV. quæ idẽ Leuita, vnà cum theſauro facultatum Eccleſiæ in pauperes erogauit, ne in manus deuenirent Gentilium.

Circa annum ccc. plures fuiſſe calices aureos, & ſuppellectilem Eccleſiaſt. cam argenteam, idem *Damaſus* teſtatur.

Ex *Tertulliano* non obſcurè colligas, olim conſueuiſſe calices ſacros qui diuino miniſterio aptabantur, effigiari imagine paſtoris ouem humeris geſtantis. Patrocinabitur ait Paſtor, quem in calice depingitis. *Lib. de Pudicitia, cap.10.*

Solebant autẽ circa ea tempora Calices fieri ex vitro, fuitque eorundem vſus ſatis continuus & frequens, vt notauit *Card. Baron. in notis ad Martyrolog. die 7. Auguſti.* vti & patenæ vitreæ fuerunt, vt conſtat ex libello de Romano Pontifice in Zepherino Papa. De vitreo calice teſtatur *S.Hieron. Epiſt. 4. ad Ruſticum:* agens de Exuperio Epiſcopo Toloſano: Nihil illo inquit ditius, qui corpus Dominicum caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro. Igitur à temporibus Apoſtolorum calices vitrei in vſu fuiſſe perhibentur.

Auguſtini temporibus, vaſa ex auro & argento fuiſſet in vſum celebrandorum Sacramentorum, conſtat *ex comment. eiuſdem in Pſal. 113.* idque creſcente per temporum incrementa Eccleſiæ decore.

Nam conſtat BONIFACIVM Epiſcopum & Martyrem interrogatum, ſi liceret in vaſis ligneis ſacramenta conficere? reſpondiſſe: Quondam ſacerdotes aurei ligneis calicibus ſacrificabant: nunc vero ſacerdotes lignei aureis calicibus vtuntur. Refert *VValfridus Strabo lib. de reb. Eccleſ. c.24.*

Certè EPIPHANIVS Epiſcopus Conſtantinopolit. circa E annum Domini DXX. ad Hormiſdam Pontificem literas dedit, & legatos miſit cum muneribus. Inter alia erat calix aureus gemmis ornatus: & alius argenteus, cum velis ſericis duobus, vt conſtat ex Epiſtola ejuſdem prolixè, & ad verbum à *Baronio* ad ſcrta. *tom.3. ad annum 520. n 50.*

☞ *De Calice quo Chriſtus Dominus vſus eſt in nouiſſ. Cœna & aliis Eccleſiæ primitiuæ ritibus, quære in loco Vaſorum nonnulla curioſa & particularia.*

Vaſorum Sacrorum profanatio, & pœna.

ARIANI aliquoties B. Athanaſio obiecerunt, quòd calicem confregiſſet, vt hac occaſione apud Imp. Conſtantinũ eum accuſarent, verùm eam calumniam diluit. *Athan. Apol.2.*

Gregorius Nazianzenus dicit, Arianos etiam ſacra vaſa diripuiſſe, & ideo comparat illos Nabuzardano, & Balthaſari, quorum alter vaſa templi Ieroſolymitani diripuit, alter profanauit.

Etiam de DONATISTIS notauit *Optatus Melenit. lib.6. contra Parmenion.* quod ſacra vaſa, & pretioſa Eccleſiæ ſurripuerint, conflauerint, vendiderint. F

IVLIANVS Imp. Apoſtata, quo nihil impietati qua in Chriſtum & Eccleſiam debacchabatur, deeſſet, etiam in templa Chriſtianorum irruit, & omnia illius vaſa compilari iuſſit. Itaque auunculo Iuliano militiæ Præfecto, id ei etiam nomen; & Quæſtori ſuo committit, omnia Eccleſiæ Antiochenæ vaſa vt diriperet. Cuſtodiebat hæc Theodorus Presbyter, quem quod recuſaret illa oſtendere, crudeliter ſauciarunt, & mox gladio interemerunt. Itaque collectis vaſis & palliis Deo dicatis, proiecit ea in terram Iulianus multiſq; iniuriis cumulauit, eadem conculcando, & iiſdem inſidendo. Sed ecce manus Dei vindicis illico adfuit. Ipſe quidem Iulianus ocius vermium corroſione putruit, & extinctus fuit: Quæſtor verò medius crepuit, & ita vterque miſerãdo mortis genere interiit. *Hiſtor. Tripart. lib.6.c.10. Ioan. Chryſoſt. in lib. de S.Babylacont. Gentiles.*

DE CEREIS qui in Altari accenduntur.

Eorundem Vſus, Antiquitas, Ritus.

☞ *Vide Locum de Cera & Cereis.*

Refert *Lucas in lib. Actor.* quòd cùm veniſſent Chriſtiani ad frangendum panem, ſcilicet Euchariſtiæ, idque vna Sabbathi, & Paulus in multam noctem ſermonem protraheret, fuerant copioſæ lampades in cœnaculo, vbi erant congregati. Et G hoc non tantum vt tenebræ depellerentur, neque enim ad id tanta copia opus fuerat; ſed potiſſimum, vt major videretur celebritas in honorem cœleſtis myſterij quod ibidem agebatur. Solere enim in Eccleſia accendi cereos & faces, diebus & officiis ſolennioribus, docent Veterum hiſtoriæ. *Act. c.20.*

Ab ipſo Eccleſiæ naſcentis exordio, Ceroferariorum ordo inter ſacros ordinum gradus, per quos ad presbyterium aſcenditur, ſemper fuit, & meminit illius *S.Cyprian. Euſeb. Roman. Concil ſub Syluestro.* Inſignitorum hoc ordine munus erat, ad ſacram myſteriorum pompam deferre cereos accenſos: idque non tantum de nocte, ſed claro etiam illuceſcente die; nempe ad ſacri cultus celebritatem illuſtrandam.

In Eccleſiis ORIENTIS id planè fieri ſolitũ, *B. Hieronym. Vigilantium* qui hoc obiecerat Catholicis, redarguens, claris verbis teſtatur. Per totas, inquit Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accendunt luminaria iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. *Epiſt.58.* H

Et quidem hujuſmodi pietatis officia à fidelibus olim ſummo feruore præſtita, conſtat ipſius Vigilantij fidei noſtræ deſertoris teſtimonio, quo obiicit Chriſtianis, quòd moles cereorum in Eccleſiis accenderent.

In Eccleſia Ieroſolymitana id inſuper factitatum *Epiphanius* ſcribens ad *Ioannem* illius Epiſcopum demonſtrat, dum ait: Cum veniſſem in villam quæ dicitur Anablatha, vidiſſémque præteriens ibi lucernam ardentem, rogaſſémque quis locus eſſet, didiciſſémque quòd eſſet Eccleſia, &c.

S.PAVLINVS etiam hunc morem accendendi cereos, vtique potiſſimum propter præſentiam Euchariſtiæ, verſibus his complexus eſt in Natali *S.Felicis.*

Clara coronantur denſis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris,
Nocte dieque micant. Sic nox ſplendorque diei
Fulget, & ipſa dies cæleſti illuſtris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Sanctiſſi-

Sanctiſſimi Patres eiuſdem ſæculi, commendant eiuſmodi A à fidelibus ſolitas fieri oblationes:ad quas præſtandas *S. Aug.* pro concione populum adhortatur, ita dicens: Qui poſſunt, aut cereolos, aut oleum quod in cicindelibus mittatur, exhibeant, *ſerm.215. de temp.*

S. Chryſoſt.in Liturgia, ſcribit Sacerdotem ad altare procedere, miniſtro præcedente cum lumine.

Ordo etiam Romanus cuius auctor floruit ſub ann. DCC. meminit, cereorum accenſorum ad Euangelium, & oblationem corporis & ſanguinis Domini, quod idem etiam tradit *Iſidor.lib.7.Ethymol.c.12.* vbi ſpeciatim denunciat, quo tempore in Miſſa Acolythi debeant deferre cereos.

Solebant etiam Fideles deferre olim cereos ad honorem martyrum:idque feciſſe ad reliquias S. STEPHANI, eóſque in viſione diuinitus fuiſſe oſtenſos. *Euodius Vzalenſis Epiſcopus* memoriæ reliquit, *lib.1. mirac. S Stephani,c. 2.*

ARIANOS etiam ita in Deum impios extitiſſe, vt cereos, quos populus fidelis offerebat, offerrent, deplorat *S. Athanaſ.* maximè quod oblatos coram Idolis accenderent. *Epiſt.ad Orthodox. circa princip.*

B CONSTANTINVS Imperator præter alia donaria Eccleſiæ attributa, contulit ſumptuoſa vaſa, & candelabra ad lumina incendenda, & cereos collocandos, qui in honorem Dei & Sanctorum dum diuina peragebantur, accenderentur, vt ex libello qui eſt de Donariis Conſtantini, recenſet *Baron.tom.1. circa annum. Chriſti 58. n.75.*

D. CYPRIANI martyrij coronâ inſigniti, vt luculenter enarrant Acta ipſius; corpus elatum fuit per clericos & ſcholares, cereos ardentes manu geſtantes:cum voto & triumpho. *Baron.ſupra n.36.tom.2.ad annum 261.*

S.CHRYSOSTOMO Epiſcopo Conſtantinopo. vita functo, dum iuſta perſoluunt magna deuotione fideles, vnà cum Imperatore, corpus illius in throno collocarunt, cúmque ita ſedentem omnes ſalutarunt certatim, candidi cerei oblationem facientes, & eidem tanquam viuenti obſequium hac oblationis ceremonia exhibentes. *Coſmas in Orat.de S.Chryſoſt.Baron. tom.5.ad annum.438.n.12.*

Olim pia conſuetudine fuiſſe introductum idem *Baro.tom. 1. ad annum* ſ 2.*n.37.* adfirmat, vt nocte præcedente aſcéſionem Domini, plures lucernæ & cerei ad Dei honorem C accenderentur:eámque dicit alibi adhuc perſeuerare.

Quin & MONTEM Oliueti eadem nocte ita copioſo lampadum faciúmque lumine coruſcare memorat *Beda*, vt mons ardere videretur. *De Locis Sanctis,c.7.*

CEREVS PASCHALIS.

A ZOZYMO Pontifice 39. in ſerie Rom. Pontif. dicit *Rupertus Abbas*, inſtitutum, vt in honorem Dominicæ Reſurrectionis ante ſolemnitatem Paſchæ, Cereus benediceretur quē Paſchalem vocamus; totòque Paſchali tempore quod vſque ad feſtum Dominicæ Aſcenſionis perdurat:in Miſſæ officio accenderetur, *lib 6.de diuin. offic.*

MIRACVLA CIRCA CEREOS

Narrat *Gregorius Turonenſis*, quomodo tempore B. MARTINI adeo graue incendium inuaſerit Cœnobium illius, ita vt trabes totamque ædificij molem depaſturum videbatur. Meminerunt guttulæ cuiuſdam, ſiuè particulæ cereæ templo D. Martini delatæ proiiciunt in ignem, ac protinus excitatum reſtringuitur incendium. Et ita nouo miraculo cera D quæ ignem alere ſolita, ignis violentia oppreſſit, *lib.de mirac.S Martini.*

D.GREGORIVS Papa exponens res in Vrbe ſuo tempore geſtas, ſcribit:Cùm quodam die lampades in templo penderent ſine lumine, diuinitus accénſas eſſe. Et poſt paucos dies rurſus, cum expletis Miſſarum ſolemniis cuſtos lucernas extinxiſſet, ac paulò poſt rediiſſet, lucentes reperit, quas negligentius à ſe extinctas credens, diligenter extinxit, & Eccleſiæ fores poſt ſe occluſit. At poſt horam redit, luménque quod extinxerat, rurſus accenſum reperit. Ita Gregorius agens de Eccleſia S. Agathæ ab Arrianis vindicata, & Catholicorum vſibus reddita, *lib.3. Dialog.c.30*

ALBERICVS Aquitanus natione, dum ad Baſilicam SS.Martyrum Marij, Marthæ, Marcellini & aliorum, deferri ſe curat, ad interceſſionem illorum à cœcitate curatur. Apparuit autem illi mox viſibili ſpecie Gabriel Archangelus, & plura Ludouico Imperatori denuntianda commiſit. Et in veritatis teſtimonium, iniunxit duos cereos nouos vtráque manu acciperet, quos inuiſibilis ignis illuminaret, ſimul ac Imperatori quæ credita erant, expoſuiſſet, ne quis fidem verbis illius detrectaret. Paruit, & vt erat imperatum, Imperat. expoſuit, & inuſita- E ta cereorum illuminatio ſubſecuta eſt. *Einhar.lib.de tranſl.SS. Marceli & Petri,l.3.c.12.*

Quodam die dum Traiecti ad Moſam ſacra Miſſarum ſolemnia celebrarentur, fœmina nomine ADALLINDA, duos cereos ad lumen in Eccleſia collocandum detulit, quorum vnum dextera manu cuidam è cuſtodibus vt accenderetur porrexit, alium manu ſiniſtra retinuit. Sed mirum in modum cuſtos ſibi porrectum accendit, etiam alius qui in manu fœminæ remanſerat, ſponte lumen accepit, cunctiſque cernentibus accenſus eſt. *Einhardus ſupra lib.4.c.20.Baron. tom.9. ad annum 828.n.21.*

Anno 4.Carolomanni Regis, quidam pauper ad ſepulchrum S.Galli vota perſoluturus pergebat, ſed cum non haberet quid offerret, atrium cuiuſdam diuitis ingreſſus, aluearium melle abſtulit, & ceram exinde acceptam deferre cogitat. Venit cum vicinis & aliis, furtiuum munus depromit, & ecce, ceram in lapidem mutatam, obſtupeſcit ille, & reatum confitetur, eiuſque rei fama illico vulgata eſt. *Valfridus Stra-* F *bo in vita S.Galli.*

CEREORVM SIGNIFICATIO.

Prout varius Cereorum vſus, ita & variam eorum ſignificationem Patres exponunt. E quibus breuiter nonnulla annotauimus.

Cerei accenſi generatim lætitiam & gaudium per Chriſtum mundo allatum repræſentant, quando populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & lux in tenebris illuxit. Alij tamen per eos in altari collocatos, volunt ſignificari Gloriam Sanctorum in Chriſto, qui altare eſt æternum regnantium.

Cerei ad Euangelium deferuntur, in ſignum quòd per Euangelium mundus fuerit illuminatus, qui in tenebris ignorantiæ errabat.

Cerei ſiue lucernæ ardentes de quibus *Luc.12. in manibus Fidelium* ſubinde geſtatæ, fidem repræſentant per bona opera lucentem, vt enim candela ſine lumine mortua eſt: ita ſine operibus fides. Iuſſit autem lucem noſtram lucere Chriſtus coram hominibus.

In Sepulturis autem Fidelium cereos accendimus, vt prote- G ſtemur animorum immortalitatem:& voto proſequamur defunctum, cuius animam in luce æterna, fulgebunt enim iuſti ſicut Sol, receptam ſperamus.

Cerei in Hebdomada ſancta, officio ſcilicet Matutino, quod in tenebris peragitur; extinguuntur, & tenebras adumbrant, quæ mortuo Chriſto vniuerſales obortæ fuerunt. Atque excæcationem Iudæorum, qui occiſis Prophetis tandem Prophetarum Dominum, & vineæ hæredem interemerunt. Vnde & Cerei ſinguli poſt ſingulos Pſalmos extinguuntur, vnà exceptâ quæ non extinguitur, ſed abſconditur. Significantur enim Prophetæ, qui expleto ſuæ prophetiæ miniſterio, occiſi, & mortui fuerunt:Chriſtus vero paululum in ſepulchro abſconſus, ſtatim ſuæ potentiæ radios exeruit die tertia reſurgendo.

Reſurrectionis autem gloriam, & victoriam Redemptoris, *Cereus Paſchalis* columnæ ſuper impoſitus repræſentat. Vide *Durandum, Alcuinum, Rupertum.*

* DE IEIVNIO NECESSARIO MISSAM CELEBRATVRO.

CHRISTVS Sacrificium hoc in vltima Cœna veſpere in- H ſtituit, expleta prius Cœna Agni Paſchalis, idque ob myſterium, quod vmbræ futurorum ceſſarent, adueniente veritatis luce, & reipſa demonſtraret, Agnum illum veterem fuiſſe illius Agni, qui venerat tollere peccata mundi.

At Chriſtiani, quia Domini noſtri reſurrectionem celebramus, ait *D.Cyprian.* manè, & ieiuni offerimus, eſtque Apoſtolica Traditione introductum, & extra neceſſitatis caſum neceſſariò ſeruandum.

Conſuetudinem antiquam probat *Tertullianus*: qui vxorem compellans per literas: Non ſciet, ait, Maritus, quid ante omnem cibum ſumas. Solebant enim Euchariſtiam domum deferre ſubinde, vt in *Tit.de Euchariſtia* monſtratum eſt, *lib.2. ad Vxorem.*

Inter alia crimina de quibus calumniabantur *S. Chryſoſt.* vnum erat, quòd communionem ſacram dediſſe fingerent non ieiunis, quod tamen ſe non feciſſe adfirmat interpoſito iuramento. *Epiſt.3.ad Cyriac.Epiſc.*

Morem autem hunc per vniuerſum orbem ſeruari, teſtis eſt

Augu.

Auguſtin.& addit,Placuiſſe Spiritui Sancto[quippe cuius inſtinctu Eccleſiæ corpus gubernatur;cùm enim ſit Spiritus veritatis,docet nos omnem veritatem:]vt in honorem tanti Sacramenti,in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. *Auguſt. Ep.*118.

Legat qui volet,*Iſidorum, Amalarium Strabonem in lib. de diuin. offic.*

De hac re extant decreta Conciliorum variis mundi partibus celebratorum. Concil. III. Carthagin. in Africa celebratum,alia alibi.

IDEM CONVENIRE MISSAM AVDITVRO.

Inter alia Sancti Spiritus clariſſimam,etiam donum prophetiæ S. VVALERICO Abbati non defuit:nam quæ ab aliis clam geſta erant,culpáſque abſentiū ſæpè publicè reprehendit,vt tanto illos cautiores,& ob alia perperam admiſſa verecundiores efficeret,nihil eorum ipſius notitiam effugere,quæ contra Dei voluntatem, licet abſentes,perpetraſſent. Quod cùm illi intellexiſſent,non auſi fuere quicquam eum celare,ſi ab eo de culpis admiſſis interrogarentur , ſed palàm eas illi prædicebant.Contigit verò duos germanos ad illum venire feriis Beatiſſ. Pontificis Martini,quos ille obiurgans , dixit: Miror,qua temeritate auſi fueritis ante Miſſarū ſolēnia bibere?At illi culpam fatentes ſuam,veniam petebant,& emendationem pollicebantur.Alium quēdam Dominico die ad ipſum venientem his verbis compellauit:Non te decebat fili facere, quod hodie feciſti:cùm enim intra ædes tuas veſtibus te indueres,aſpexiſti coniugem tuam , & illa non ignorans quid velles,heminem plenam porrexit tibi,& tu ante Miſſam potare non dubitaſti. Agnouit homo culpam ſuam, & ſe id feciſſe doluit.*In vita eius apud Sur.*1.*April.*

Vnde conſuetudo quæ pleriſque Belgicæ locis viget, qua tempore officij Parochialis Ordinarij,puta Concionis & ſummæ Miſſæ,vetatur ne quis caupo impune admittat hoſpites , niſi forent aduenæ aut peregrini,ad potitandum , aut tabernam aperiat,priuſquam illud ſiniatur,omnem commendationem meretur.Exſtant ſuper ea re Edicta Principum.

Pœna eorum,qui non ieiuni celebrant.

Narrat *Gregorius Turonenſis c.*68 *de gloria Martyrum* horribilem vindictam , quam Deus exercuit in presbyterum quendam,qui in die Natalis Domini Miſſam celebrare præſumpſerat non ieiunus.EPACHIVS inquit,presbyter,dum temerè , quæ indignatus erat,agere præſūpſiſſet,diuino iudicio ſolo proiectus,occubuit.Hic enim dum Dominici Natalis Vigilias celebrare Eccleſiam expetiſſet,per ſingula horarum momenta egrediebatur è templo Dei,ac in domo ſua pocula laſciua ſpumantibus pateris hauriebat,ita vt affirmant multi, eum poſt galli cantum in ipſa nocte vidiſſe bibentem.Sed cum eſſet ex genere Senatorio,& nullus in vico illo Ricomagenſi, iuxta ſæculi dignitatem,haberetur nobilior,celebrare Miſſarum ſolēnia expetitur:Nec dubitabat miſer vino madefactus appetere,quod ieiunus quiſque non ſine metu poteſt terrente conſcientia explicare.Verùm vbi explicitis verbis ſacris,confracto Dominici corporis Sacramento,& ipſe ſumpſit,& aliis diſtribuit ad edendum:mox equini hinnitus ad modum vocem emittens,ad terram ruit,ac ſpumas,cùm ipſa myſterij ſacri particula,quam dentibus comminuere non valuit,ab ore proiiciens,inter manus ſuorum ab Eccleſia deportatur. Nec caruit vltra hac Epilepſiæ infirmitate,ſed per ſingulos lunares curſus incrementis decrementiſque hæc ſemper pertulit; quia ab hauſtu nimio vini minimè infelix abſtinuit. Hunc epilepticum energumenum fuiſſe indicat hinnitus equinus, & meritò,qui ſicut equus & mulus , corpus Domini non diiudicauit.

* DE CANTV.

☞ *Vide* CANTVS.

In Miſſa ſolemni adhibemus Cantum:Exemplum habemus Chriſti,qui in vltima Cœna in qua prima Miſſæ inſtitutio & celebratio fuit,legitur ceciniſſe.Id enim apud Matthæum indicant verba,Hymno dicto.Eſt autem de ratione hymni,cantus,ita vt niſi cantetur,hymnus appellari non poſſit , ait *B. Auguſt.in Tit.Pſal.*72.

Et quamuis in ipſo Eccleſiæ Exordio Miſſas abſque cantu celebratas,ſit ſatis veriſimile;ſi attendamus ea quæ ad Miſſam legenda adhibebantur : cantica tamen & hymnos ſpirituales decantatos tempore ſacrificij,quando Fideles conueniebant, omninò probabile eſt,& confirmari poteſt ex Apoſtolo Paulo, qui ad id faciendum Coloſſenſes hortatur. E

COELESTINVM Papam qui floruit Anno 416. ad Miſſas decantari Pſalmos inſtituiſſe,ſcribit *Radulph. Decan. Tungrenſ. l. de Canon. obſeruantia.*

S. IGNATIVS Martyr vidit Angelos in cælo alternatim concinētes,& velut per Antiphonas ſanctæ Trinitati hymnos dicentes.Itaque viſionis modū Eccleſiæ Antiochenæ cui tertius à Petro Apoſtolo Epiſcopus præerat,tradidit, & ex ſi inde in vniuerſam Eccleſiam tranſiuit.Antiphonam enim *Iſidor.* interpretatur vocem reciprocam.*Hiſtor.Tripart.l.* 10.*c.*9.

Tempore verò Theodoſij Iunioris Imp.in Eccleſia Mediolanenſi cantus cœpit frequentari, vt notauit *Radulph.ſuprà, propoſit.*2.& ita ſucceſſivè in Eccleſia Latina cantus in Miſſa adhibitus fuit,eſtque peculiare officium Ambroſianum,cuius vſus eſt in Eccl. Mediolan.

B. GREGORIVS & VITALIANVS Pontifices,cantum ordinarunt in Eccleſia,vt meliori methodo, & tenore perageretur,vnde & cantus Gregorianus indigitatur; non tam ab inſtitutore,quàm directore:niſi dicamus,quod illius patrocinio fuerit paſſim vſitatior cantus per omnem Eccleſiam. *Radulph.ſuprà.* F

Cantandi etiam ritus per STEPHANVM Papam in Gallia introductus creditur,tēpore Pipini Regis. Ita *Vualafr. Strabo.*

In Germania verò tempore CAROLI Magni,cantandi modus publicatus.*Radulph.ſuprà.*

Tempore AGATHONIS Pontificis,circa ann.680. Eccleſia Anglicana cantandi ritum accepit per Ioannem Abbatem monaſterij B.Martini,cui Pontifex,Romæ id in mandatis,dedit, vt in monaſterio ſuo ordinem & ritum canendi inſtitueret ; quod & fecit.Ac hoc autem cæteræ Eccleſiæ etiam cantandi modum aſſumpſerunt.*Baron.tom.*7.*an.*679 *n.*8.

Ante hæc tempora IVSTINIANVS Imper. piiſſimus,miſerat per Legatos Catholicæ fidei profeſſionem ad Ioan.II.Pontificem;quam poſtquam ab Apoſtolica ſede confirmatam per reduces legatos accepiſſet;eandem nè vnquam è populi memoria elaberetur,ad Eccleſiaſtici cantici rythmum accommodauit,& inſtar Pſalmi Eccleſiis concinendam tradidit.*Baron. tom.*6.*ad annum* 534.*n.*21.

Etiam ab ESSENIS cantatæ Deo laudes alternantibus choris,duorum vnicuique ſuus præcentor præficiebatur, ad modum illius olim inſtituti,quando Iſraëlitæ egreſſi mari rubro, Deo canticum perſonabant.*Philo de vita contemplatiua.* G

Iuſtin.Mart.orat. ad Antonium Pium,hymnos à Chriſtianis Deo ſolitos decantari,tradit,cùm ait:Gratos nos illi exhibentes,rationaleſque hymnos,& pompas celebramus.

*Tertull.lib.*2.*c.*6.*ad vxorem*.inter alia inquirit:Quid maritus ſuus illi,vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè,audiat aliquid Dei cœna.

BASILIVS quoque hunc pſallendi ritum defendit aduerſus hæreticos,qui eum redarguebant,ſcribens ad Neocæſarienſes & dicit,eum ritum obtinere in omnibus Eccleſiis.*Ep.*69.

In cantu ordo introductus.

Verumtamen eſt olim fœminas viris immixtas ceciniſſe ; quod vetuit fieri Synodus Antiochena.

Etiam populus Clero promiſcue concinere ſolitus; vnde illud Auſonij in Ephemeride :

Conſona quem celebrant modulati carmine Dauid.
Et reſponſurus ferit aëra vocibus, Amen.

Cæterùm quia hac ratione fiebat, vt imperitia canentium harmonia Eccleſiaſtica corrūperetur,quia de re *S.Ioan.Chryſoſt.*declamauit,*hom.*1.*in c.*8. *Iſaiæ.* Idcircò conſtitutionibus Eccleſiaſticis prouiſum fuit,ne,præter certos in Eccleſia deputatos pſallerent.Ita habet Canon. Laodicæi Concilij xv. Non licet præter Canonicos pſaltes.i.qui regulariter cantores exiſtunt,quique pulpitum aſcendunt,& de codice legunt, alium quemlibet in Eccleſia pſallere. H

In Gallia CAROLVS Rex infenſus legitur ob diſſonantiā cantus Eccleſiaſtici in regno ſuo,præ Romano : vnde duos Clericos Romam miſit,qui Cantum à Romanis diſcerent; & normam eiuſdem ſecum deferrent:Qui vbi redierunt,primum Eccleſiam Metenſem,& per hanc reliquas ad Romani cantus normam direxerunt.*Sigeb.in Chron. an.*774.

Quin an.790.idem CAROLVS non ſatis concordem vocum & cantionum in Eccleſia ritum aduertens,diſſonantiam omnem ſuſtulit, Cantoribus ab Apriano Pontifice Roma directis. *Ibid.& Radulph. ſuprà.*

Neque eſt hoc loco prætereundùm, *Dionyſ. Areop.cap.3. Eccl. Hierarch.* meminiſſe Pſalmorum, qui ad Miſſæ initium canebantur. Vnde patet, hunc cantum Apoſtolicam fuiſſe traditionem: certè ita antiquum, vt eius primam inſtitutionem non facile definias.

*De IIS QVÆ IN MISSA RECITANTVR.

Antiqua ea eſſe, & vnde profecta.

Ac primùm confeſſio, & quæ deinde vſque ad Canonem, leguntur.

Olim tempore Apoſtolorum, & fortaſſis aliquot annis poſt ea ipſa, ad Miſſæ ſacrilegium lectos Pſalmos, priori membro docetur. Imò CELESTINVM I. Pap. inſtituiſſe, vt CL. Pſalmi per ordinem ante officium Miſſæ canerentur, ſcribit *in eius vita Anaſtaſ. Bibliothecar.* Ante Celeſtinum tamen Pſalmos adhibitos fuiſſe, ex Dionyſo demonſtratur.

Etiam olim ad Miſſam ſolum adhibitam lectionem ex veteri teſtamento, & Euangelium, ac Orationem Dominicam, conſtat. Quamuis poſtmodum, vt loquitur *Ruper. Abbas*, apparatum Miſſæ Eccleſia exornarit pro dignitate. *Lib.2.c.21. de diuin. Officiis VValfrid. c.22. de reb. Eccleſ.*

Imò antequam Euangelia conſcripta eſſent, & paſſim haberentur, conſecratio per commemorationem Dominicæ paſſionis, & orat. Dominica facta fuit. Vnde circa domos frangebant panem, vt ait Lucas in Actis: *VValfrid. ibid.*

Igitur ſuis quique temporibus Rom. Pontifices Sacrificio Miſsæ addiderunt, quæ congrua videbantur, quorum tamen vſum & ordinem, circa pleraque à primis Apoſtolis, eorumque immediatis ſucceſſoribus acceperant.

Præmittit Sacerdos celebraturus verſiculum ex *Pſal* 42. & facit confeſſionem generalem.

De Pſalmo diximus, olim præmiſſum aliquem fuiſſe.

Confeſſionis meminit Liturgia Iacobi, vt quæ à confeſſione incipiat.

Introitus verò, qui conſtat ex ſcriptura, & verſu, Gloria patri, &c. ordinariè, à Celeſtino inſtitutus eſt. Et vt caneretur *Greg. I.* inſtituit. *Plat. Sigebert. VValfrid. ſupra.*

Verſiculus Gloria Patri & filio, &c. à Nicæno Cōcil. compoſitus creditur, eiuſque vſus fuit in Eccleſia tempore Conſtantini Imper. quando per hunc Catholici ab Arrianis diſcernebantur, vt refert *Sozom. lib.3. cap.19. Et hiſtor. Tripart. Theodoretus lib.2. c.42.*

Meminit autem *Card. Baronius* cuiuſdam Epiſtolo læ ſcriptæ à Vigilio Rom. Pontifice illegitimo, nam expulſo Siluerio Sedem occupauerat; nihilominus quæ muneris Pontificij erant exequente, ad Eucherium Epiſcopum Citerioris Hiſpaniæ. In qua ei inſinuat, nouellum eſſe errorem, quod præfatum verſiculum quidam ex Priſcillianiſtis pronuntiarunt, omiſſo ſecundo. Et in hunc modum: Gloria Patri, & Filio Spiritui Sancto. Ad cuiuſque errorem conuincendum, dicebat ſufficere Chriſti doctrinam: qui mittens ad baptizandum Apoſtolos, iuſſit eos baptizare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. nominãdo æqualibus diſtinctionibus Patrẽ, & Filium, & Spiritum ſanctum. Vnde concludit: Illos omninò à doctrina Dominica deuiare, qui aliquid voluerint huic Confeſſioni derogare. Addit verò, Qui ſi in errore permanſerint, ſocij nobis eſſe non poſſunt. *Tom 7. Annal. ad annum 537. num. 24.*

Sequitur *Kyrieeleiſon* ſiue λιτανεία Græcis: & conſtat ex Liturgiis veteribus eius vſus etiam in Eccleſia Latina. In Concilio Vaſenſi, quod fuit celebratum annis 150. ante tempora Gregorij, iubentur Sacerdotes in Gallia ad Miſſam dicere *Kyrieeleyſon.*

Hymnus *Gloria in excelſis Deo*, Teleſphoro inſtituere legitur, quamuis non ita ordinariè in Miſſa legeretur, ſed vt exiſtimat *Vvalfridus*, maximis duntaxat ſolennitatibus, idque ab Epiſcopis. *Sigeb. an.* 119.

Quamuis vt omnibus Dominicis & Natalitiis Sanctorum diceretur. *Symmachus an.* 493. decreuerit.

Salutatio *Dominus vobiſcum*, ex more Hebræorum ſumpta, qui ſalutantes dicebant, Dominus tecum, vt patet *Iudicum 6. Ruth. 2.* &c.

Et in vetuſtiſſimis Liturgiis fit mentio ſalutationis fieri ſolitæ in Miſſa.

Orationes, quas *Collectas*, quod petitionem noſtram hic per compendium velut colligimus & concludimus; à variis prout varia officia ſunt, decretæ fuerunt. Quæ quoniam non ſemper ea verborum compoſitione & energia conſtabant, quæ tantum myſterium deceret, in Concil. Mileuitano ſtatutum, vt preces & orationes non niſi approbatæ, in diuino officio dicerentur.

Collectam ſequitur *Epiſtola* ſiue Lectio ex antiquo vel nouo Teſtamento, quam olim etiam adhibitam conſtat *ex Tertull. in Apolog. c.39.*

Verſiculi qui Epiſtolæ ſubiunguntur, vocantur *Graduale*, canebantur enim dum Diaconus cantaturus Euangelium, loco ſublimiore quo ab omnibus audiretur, gradus aſcenderet. vt *B. Rhenan.* annotauit.

Adiungitur verſiculo Graduali *Alleluia*: vocula lætitiam ſignificans, & quibuſdam diebus in eius locum *Tractus*, alius verſiculus alicuius pſalmi, qui tractim decantari debet. vt placet *VValfrido.*

Euangelij Lectio antiquiſſima eſt in omnibus Liturgiis, Conciliis, Patribus.

ANASTASIVS Papa decreuit, vt Euangelium, ſtando audiantur, putà in locis vbi ille vſus deſiderat. *Volaterran.*

Quia conſtat CLEMENTEM hunc ritum cenſuiſſe Apoſtolicum, vt omnes Euangelio aſſurgerent. *Lib. 2. Conſtit. cap. 52. alias 61.*

Symbolum Conſtantinopolit. pronuntiatur lecto Euangelio: vt ore fiat confeſſio ad ſalutem. Eſtque antiquus vſus apud Orientales, & habetur in *Miſſa Chryſoſtomi.*

Apud Germanos & Gallos tempore Caroli M. vſus etiam inualuit, poſt damnatum Felicem hæreticum. *Strabo ſup. c.21.*

Cæterùm conſiderationem meretur, quomodo à S. LEONE Pap. qui Priſcillianiſtarum errores damnauit, adiectus ſit ſymbolo Conſtantinopol. hic verſus, *Qui a Patre filioq; procedit*, eaq; verba in idem Symbolum, primum ab Hiſpanis, deinde à Francis acceptata fuere. Tamen Rom. Eccleſia antiquitatis tenaciſſima, diu cunctata eſt illa verba Symbolo inferre, imò Leo III. etiam petente id Carolo M. eadem inſerere noluit: quamuis poſtmodum ad euitandum ſchiſma Benedictus VII. idem Symbolum cum eodem additamento, Romæ in Eccleſia decantari iuſſerit, expoſcente id Henrico III. Imper. Quam rem ita narrat *Berno Abb. Augienſis lib. de rebus ad Miſſam ſpectantibus.* Cum Romanorum presbyteri ab Henrico Imp. rogarentur, cur non poſt Euangelium & in aliis Eccleſiis, Symbolum canerent; Me ait ipſe, aſſiſtente, audiui eos eiuſmodi reſponſum reddere, videlicet quod Romana Eccleſia non fuiſſet aliquando vlla hæreſeos fæce infecta, ſed ſecundum S. Petri doctrinam in ſoliditate Catholicæ fidei maneret inconcuſa: & ideò magis his neceſſarium eſſe, illud Symbolum ſæpius cantando frequentare, qui aliquando vlla hæreſi potuerunt maculari. At Imperator Domino Benedicto perſuaſit, vt ad publicam Miſſam illud decantaret. Et exinde Symbolum Conſtantinopol. Romæ ſuſceptum in diuino officio fuit. *Bar. tom.5. annal. ann. 447. num. 24.*

Offertorium eſt verſus aliquis S. Scripturæ, legi, & cani ſolitus, dum populus offerebat: neque adeo antiquus eſt, quamuis non conſtet, quis adiecerit.

Offertorio finito, & materia Sacrificij præparata, Deóque commendata, ſubiungitur *Præfatio*, qua excitatur populus ad actionem ſacrificij: & fit mentio illius in vetuſtiſſimis Liturgiis: & apud *Clem. l.8. c.16. Conſtit. Apoſtolic.*

Imò ante annos M. PELAGIVS II. Pap. interrogatus ab Epiſcopis Germaniæ & Galliæ, de numero Præfationum, quas pro feſtiuitatum varietate in Eccleſia legebant, reſpondit eſſe nouem. Vide apud *Gratianum can. inuenimus de conſecrat. diſtinct.1.* Decimam enim de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concil. Placentino circa annum M. LXXX. teſte eodem *Gratiano Can. Sanctorum diſt.70.*

Additur Præfationi *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. quod deſumptum partim ex hymno Angelorum quem *Iſai* audiuit c.6. partim ex acclamatione, ab Hebræis facta Chriſto intranti Hieroſolymam in die Palmarum, & habetur paſſim in *Liturgiis*: eſtque *Can. Concil. Vaſtenſis 4. aliàs 6.*

De Canone, Oratione Dominica; benedictione, & populi Dimiſſione.

Præmiſſis omnibus ſubiicitur *Canon* i. legitima & regularis Miſsæ celebratio: quem alij Actionem appellant, quia ſit ea Miſsæ pars, in qua actio ſacrificij conficitur vtroque nomine veteres vtuntur. Non vnum Authorem totus Canon habet: quamuis certum ſit, formam aliquam ſacrificij celebrandi à S. Petro dimanaſſe: poſteriores tamen Pontifices vſque ad Gregorium, aliqua adiunxerunt ad Canonem.

Ant-

A Antiquitatem Canonis,prout nunc in vſu eſt,Ordo Romanus quilibet ſcriptus fuit ante annos DCCC. demonſtrat, & Alcuinus qui tempore Caroli M.vixit , totum Canonem ad verbum exponit.

Deinde antiquitatem Canonis Strabo colligit ſuprà,ex eo quod nomina Apoſtolorum in illo ponantur alio ordine quam in Euangelio à *Hieronymo* emendato,in ſignum, quod Canon,Eñangelio ita emendato ſit antiquior.

Porrò non fit mentio Confeſſorum;ſed Martyrum ſolummodo:quia plerumque,olim non colebantur feſta Confeſſorum,atq;de iis duntaxat cœpit fieri mentio in officiis,tempore Caroli M.in Concil.Moguntino:Ergo iam erat ea pars Canonis,quæ Sanctorum memoriã recolit,ante annum DCCC.

LEO I.addidit reliquò Canoni illa verba,Sanctum Sacrificium,immaculatam hoſtiam. *Strabo. c.22.*

GREGORIVS I.adiecit iſta:Dieſque noſtros in ſua pace diſponat.*Idem ibid.*

Ante hunc,ALEXANDER VII.memoriam addidit Dominicæ paſſionis.*Idem.*

Poſt Canonem *Oratio Dominica* ſubiungitur,cuius, omnes Liturgiæ,& veteres meminerunt, etiam *Cyrill.Catech.5. Myſtag. Ambroſ.lib.5.de Sacram.*

Datur poſtea *Pax* ante S.Communionem , ex *Innocentij Pont.decreto.*

Agnus Dei in fractione Dominici Corporis decantatur quod ante annos penè mille,à Sergio Papa Inſtitutum. Idem *Strabo* ſcribit.

Orationes quæ S.Communionem præcedunt,deuotio celebrantium inuexit,& quia per eas excitatur Sacerdos ad digne percipiendum Sacramentum Corporis & ſanguinis Domini, retinentur in celebratione Miſſæ.

Tandem dimittitur populus per verba,*Ite Miſſa eſt.* Similem formulam habent Græci , & ſignificatur dimiſſionem populo concedi : fitque illius,aut ſimilis formulæ mentio in Liturgiis paſſim.

Datur ad extremum benedictio à Sacerdote : & illius meminerunt Liturgiæ Græci, & fit mentio *in Concilio Agathenſi Cap.*47.vbi imperatur populis,vt diebus Dominicis celebrationi Miſſæ interſint,neque ante Sacerdotis benedictionem recedant.

☞ *Plura reperiet Lector apud Authores per nos allegatos : hæc pro inſtituta brevitate ſufficiant.Et quædam horum etiam repetuntur paulo aliter in Loco de Religione. Tit. Cultus Religioſus reſpectu materiæ. conſideratus.*

*CEREMONIARVM MISSÆ SVCCINCTA EXPLICATIO

Ceremoniæ ſacræ à variis Pontificibus in Miſſæ ſacrificio adhibitæ & inſtitutæ tempore ſuccedente fuerunt,& ad myſterij quod in ea agitur ſignificationem,& excellentiam pertinent.Ac primum ſacerdos,iuxta Sapientis monitum, primò ſtatim initio accuſat ſeipſum, humili confeſſione ſe præparando,& aliorum pro ſe preces apud Deum requirendo.Facta Confeſſione aſcendit Altare, ſignificatum per vetus propitiatorium,quod erat olim in Arca,ipſo corporis ſitu myſterij altitudinem inſinuans,ſeq;velut medium inter Deum & homines conſtituens.Ideoque illud oſculatur,vt pacis oſculum nobis à Chriſto oblatum commemoret.

Legit deinde Introitum,quo indicatur ingreſſus Chriſti in mundum:& claudens eum verſiculo Gloria Patri & Filio &c, tres Beatiſſimæ Trinitatis perſonas profitetur. Repetens nouies Kyrie-eleiſon, innuit laudes quas ei nouem Angelorum Chori decantant , vel nouem menſes per quos Chriſtus in Matris latuit viſceribus : Gloria in excelſis Deo, reuocat in memoriam cœleſtium Spirituum Canticum quo eius ſanctiſſimum natalem celebrarunt. Orationes quæ recitantur ante Epiſtolam,denotant Chriſtum, antequam prædicaret orationi vacaſſe,de quo ſcriptum eſt:Erat pernoctans in oratione. Euangelium præcedens Epiſtola, præcurſorem Baptiſtam,qui ante Chriſtum venit ad pœnitentiam prædicandam Euangelium Epiſtolæ ſuccedens , indicat poſt Baptiſtæ doctrinam ſucceſſiſſe Chriſti legem.Quod autem Liber Euangelij transfertur à ſiniſtro ad dextrum latus,ſignificat Euangelium à Iudæis qui ſe illo indignos faciebant, translatum ad Gentes.Iuxta illud *Actor.cap.*13.Vobis oportebat primum loqui verbum Dei,ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ,ecce conſecutimus ad Gentes , &c. Recitatur deinde Symbolum ab Apoſtolis compoſitum , quo ſignificatur fidem Euangelio adhibendam, vt cuius præcones fuerint Apoſtoli.Oblatio in hoc ſacrificio, ſignificat illam B quæ in Cruce pro peccatoribus facta eſt.Orationes ſecretæ , tempus in quo Chriſtus ante paſſionem latuit. Præfatio ipſum in Hieruſalem Ciuitatem redeuntem lætis vocibus & canticis exceptum. Eleuatio hoſtiæ , corpus illius in Cruce fuiſſe eleuatum,calix ſanguinem pro nobis effuſum. Secunda eleuatio,ipſum ab ipſo tandem in Cruce ſpiritum emiſſum , Remotio velaminis, velum templi diuiſum:& quod tunc fit Crucis ſignum, indicat non per ipſam Patri reconciliatos. Orationes ſecretæ & obſeruati in eis ritus , ſacrũ eius corpus in ſecreto ſepulchro poſitum,hoſtiæ partitio diuiſionem animæ à corpore in paſſione:Alij ſignificari volunt ſciſſionem lapidum propter mortem ſui Saluatoris dolentium ; Hoſtiæ particula ſanguini adiuncta,coniunctionem quæ facta eſt in reſurrectione Chriſti,quando ſanguis eius corpori fuit reſtitutus.Pax vobis, ſignificat pacem à Chriſto datam Apoſtolis,hoſtiæ abſumptio & calicis hauſtus,quo fit vt ſacramentum ab oculis remoueatur aſtantium, Chriſtum in Aſcenſione ſe abſcondiſſe ab oculis diſcipulorum ſuorum. Inquiens F Sacerdos:Ite miſſa eſt;docet per hoc ſacramentum à Chriſto noſtræ redemptioni finem impoſitum , ac tandem benedicens præſentibus,ſignificat benedictionem quam Deus largietur prædeſtinatis,Chriſto ipſis dicente:Venite benedicti Pa-Patris mei,poſſidete regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi.Ita fere *Cartagena lib.9.hom.10.de Euchariſt. Sacram.*Legatur *Ioan. Stephan.Duran.in Rationali.*

*DE MISSA QVAM SICCAM VOCANT.

Fuit olim in vſu Miſſa quam Siccam vocabant, in Purificationibus puerperarum, defunctorum exequijs , & alias quando pluries erat faciendum officium diuinum , neque tamen per ſacerdotem fieri pluries poterat,ſiue quod iam celebraſſet & ieiunus non eſſet,ſiue quod opportunitas temporis non permitteret ſacrificij oblationem,ſiue alia de cauſa.Vnde Miſſam ſiccam vocabant,quando ſacerdos accepta ſtola,alba aut coequeto,legebat Introitum Miſſæ, & reliqua , exceptis Secretis, Canone,& cæteris ad Sacrificium pertinentibus,aut de oblatis mentionem facientibus:dabatque benedictionem, Imò ſubinde induebat omnes veſtes Sacerdotales, & legebat G præmiſſa,etiam præfationem.Calicem tamen, aut alia vaſa ad Sacrificium neceſſaria non habebat Meminit illius ritus *Ioan. Duran.lib.4.Rational.Diuin.Officior.numer.23.*

Cæterùm poſterioribus ſæculis omnino abolitus eſt miſſarum ſiccarum in quibus nec conſecratio fit,neque ſumptio, vſus:& Epiſcopi ſatis prouidè eas deinceps fieri vetuerunt , quod fraudem aliquam inuoluere viderentur , qua populus credebat Deum per hoc genus Miſſæ æquè placari , ac per eam quæ debitè peragebatur , ſiue in qua Chriſtus immolabatur & ſumebatur.Extat prohibitio in Synodo Diœceſana Iprenſi,quam infra allegamus ex Ioanne Langecrutio Eccleſiæ Caſletenſis olim Præpoſito. *Lib.3.c.19.Speculi Canonicor.* qui etiam de hac re ita ſcribit.

Si quis Sacerdotum non tot vocibus ſanctæ communionis gratiam ſumat, quot ſacrificia in vno die videtur offerre,ſed ſi in vno die plura Deo offerat ſacrificia,& omnibus ſe oblationibus à communione ſuſpendat, præterquam in extrema, H in qua ſola tantum communionis ſanctæ gratiam ſumat,quaſi non ſit illi toties vero & ſingulari ſacrificio participandum, quoties corporis & ſanguinis Domini noſtri IESV CHRISTI immolatio facta conſtiterit : Certum eſt,quod hic , qui ſacrificans non edit hoſtias , reus ſit Dominici Sacramenti. Sicut Patres in Concilio Toletano X. declarant. *Cap. 5. & c. relatum de conſecr. diſtinct.* 2. ſtatuentes, vt quicumque ſacerdotum diuino altari ſacrificium oblaturus acceſſerit,& ſe à communione ſuſpenderit, ab ipſa,qua ſe indecenter priuauit gratia communionis , anno vno repulſum ſe nouerit.Nam quale erit Sacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur ? Ergo modis omnibus tenendum eſt, vt quotieſcumque ſacrificans corpus , & ſanguinem Domini noſtri IESV Chriſti in altari immolat , toties perceptionis corporis & ſanguinem Domini noſtri IESV Chriſti participem ſe præbeat. Quare iuſtiſſima quoque de cauſa, (pergit idem auctor) Romanus no-

ſter in Synodo ſua diœceſana *Tit. de Sacrif. Miſſa cap.* 10.
A Miſſas, quas ſiccas vocant, omnino fieri prohibuit, In quibus Sacerdos corpus & ſanguinem Domini non immolat, ſed Canone, eaque immolatione omiſſa, cætera, Miſſam pertinentia peragit, non ſine fraude populi, qui credit & putat Deum ſic quoque placari, perinde atque ſi Sacerdos Miſſam rectè, & ritè celebraret. Haſten. Ioan. Langecruccius.

* MISSA CATECHVMENORVM, *Quæ fuerit, & cur ita appellata?*

Miſſa Catechumenorum vocatur illa Miſſæ pars, ab initio eiuſdem vſque ad Offertorium, conſtans Confeſſione, Introitu, Orationibus, Epiſtola, Euangelio. His enim lectis à Sacerdote dimittebantur Catechumeni. Meminit huius officij *Concil. antiquiſſ. Valentinum, c.* 1. dum ita loquitur. Hoc eſſe cenſuimus obſeruandum, vt ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem in Miſſa Catechumenorum in ordine Lectionum poſt legantur, &c.

In Liturgiis autem Græcorum, clamabat Diaconus, Sancta
B Sanctis: iiſque prolatis arcebantur Catechumeni, vt conſtat ex traditione veterum.

Diximus Loco præſenti vbi de voce MISSA egimus, eam deriuari à dimiſſione, olim enim populus qui Miſſæ ſacrificio intererat, non diſcedebat, niſi à Diacono vel ſacerdote dimitteretur: hoc namque ad tanti Sacramenti reuerentiam pertinere videbatur.

Cæterum duplex erat populi dimiſſio: prior de qua hic agimus; finito Euangelio ante oblationem præparatoriam. tunc enim dimittebantur Catechumenis, Gentiles, aut ſimiles, qui intereſſe ſacrificio non poterant, vt conſtat *ex Clement. Apoſt. Conſtit.* 8. *Dionyſ. c.* 3. *Eccleſ. Hierarch. Cyrill. Alexand. l.* 12. *in Ioan. c.* 50.

Alia fiebat ſacrificio peracto, vnde tunc dicebatur: Ite, Miſſa eſt, iam eſt tempus dimiſſionis. Sic *Ambroſius lib.* 5. *Epiſt.* 33. Dimiſſis, inquit, Catechumenis, Miſſam fidelium facere cœpit, vbi patet diſtinctio Miſſæ Catechumenorum, & fidelium.

☞ *Vide Locum de Catechumenis.*

C

SACRIFICIA ETHNICORVM.

☞ *Conſule Locum de Ethnicis.*

IMPIETAS CIRCA SACRIFICIA.

Pete ex Loco de IMPIETAT.

---

* Sacrilegium.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SACRILEGIVM generatim idem eſt quod rei ſacræ violatio, prout etiam continet impios cultus quo ſenſu dixit Auguſtinus, Sacra ſacrilega, & pacta cum dæmone vocantur Sacrilega. Propriè tamen eſt violatio rei ſacræ id eſt, injuria & irreuerentia quæ fit Deo, indignà rei ſacræ tractatione ſiue
D vſurpatione. Græcè *ἱεροσυλία*, quod idem valet ac *συλᾶν τὰ ἱερά* quod eſt deprædari ac violare ſacra, quorum vtrumque *ἱερὸν* ſiue *συλᾶν* denotat. Dicitur autem Res ſacra, quæ ad Dei cultum peculiari modo dedicata eſt, ſiue ea ſit perſona, vt ſacerdos religioſus: ſiue res alia, vt calix, templum, altare, veſtis ſacra. Eaque violari dicuntur, quando indignè, ſeu contra reuerentiam Deo in illis rebus ipſi dicatis debitam tractantur; vnde ſecundum Innocent. Sacrilegium eſt quaſi Sacrilædium.

SPECIES.

Sacrilegij ſpecies diſtinguendæ ſunt ſecundum diuerſitatem rerum ſacrarum, ſeu iuxta diuerſam rationem ſanctitatis, quæ in ſacris rebus reperitur. *Ita S. Thomas.* Vnde tanto Sacrilegium eſt grauius, quanto majorem ſanctitatem res obtinet, quæ violatur; niſi fortè conditio operis grauitatem augeat.

Statuit autem *S. Thomas* 2.2. *qu.* 97. *art.* 3. tres ſpecies Sacrilegij, iuxta varietatem rerum Sacrarum, quarum tria ſunt genera. Locus, perſona, res aliæ diuino cultui dedicatæ. Itaque Sacrilegia, alia quibus perſona, alia quibus locus, alia denique ſunt quibus res ſacra violatur.

Pertinet ad primam ſpeciem percuſſio Clerici, fornicatio Ordine ſacro initiati, Religioſi & Religioſæ, & cujuſlibet votum caſtitatis habentis. Idem tenet *Caietan.* de violatione cuiuſlibet voti perſonalis: hoc ipſo enim quo aliquod opus virtutis Deo voues, teipſum illi dedicas & conſecras, vt ei cultum exhibeas, itaque ſi omittas, violas tuam perſonam vt ſacra eſt, iuxta *Caietanum.*

Ad primam quoque Sacrilegij ſpeciem pertinet pertractio perſonarum Eccleſiaſticarum ad tribunal ſeculare, exactio vectigalium ab ijdem per Principes ſeculares, contra Canones; quia Eccleſia in reuerentiam ſtatus ſacri voluit illas ab his eſſe immunes, hac immunitate ſeruanda Deum in illis per ſæculares honorari.

Ad ſecundam ſpeciem pertinent omnia, quæ fiunt contra ſanctionem loci ſacri. Primò, effractio, vel incendium loci ſacri, euerſio altaris.

Secundò, effuſio iniurioſa ſanguinis, effuſio ſeminis, excommunicati vel infidelis ſepultura, extractio violenta perſo- F
næ, quæ aſyli cauſa eò ſe contulit: quod intellige, niſi ſit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel commiſerit enorme maleficium in loco ſacro fiducia aſyli, de quibus *Vide Sylueſtrum. v. Immunitas* 3. *q.* 2. Ratio eſt, quia Eccleſia pro loci ſacri reuerentia, & cultus diuini, voluit loca ſacra ab his eſſe libera, & huiuſmodi priuilegio illa honorari.

Tertiò, huc etiam referri poſſunt mercatus, deambulationes, clamores, & alia huiuſmodi profana, quæ per ſe cultum diuinum impediunt, *cap. Decet.* 2. *de immunitate Eccl. n.* 6. Quamuis in his poſterioribus non ſemper ſit peccatum mortale, maximè ſi ſcandalum abſit, & non ſit grauis exceſſus, nec cultus diuinus impediatur.

Quartò, furtum in loco ſacro, & quidem ſi aſyli & ſecuritatis cauſa res ibi ſit depoſita, vt reuerentia loci tuta ſit, circumſtantia loci ſacri addit furto malitiam ſacrilegij mortiferam: quia ſanctitas loci ſacri violatur, & contemnitur; acceperat enim locus ſacer, vel potius Deus, quatenus loco ſacro præſidet, rem illam in ſuam veluti fidem & cuſtodiam.

Ad tertiam pertinent ea peccata: quibus aliæ res ſacræ temerantur. Dicuntur autem aliæ res ſacræ: vel quia ſanctita- G
tem efficiunt, vt Sacramenta: vel, quia rebus ſacris adminiſtrandis ſunt inſtrumenta, vt vaſa ſacra, veſtes ſacræ, ornamenta: vel quia ſacra ſignificant, vt verba ſacra: vel quia ea repræſentant, vt imagines Chriſti & Sanctorum: vel quia ſunt particulæ, aut res ſacrorum, vt reliquiæ: vel quia ſunt menſura actionum ſacrarum, vt dies Dominici & Feſti: vel denique quia ad ſuſtentationem ſacrorum ſunt dedicata, vt bona Eccleſiarum. Hæc omnia continentur nomine rei ſacræ, vt diſtinguitur à perſona, iuxta D. Thomam.

SACRILEGI, EORVMQVE POENÆ A DEO INFLICTÆ.

☞ *Pleraque pro hoc Loco adduci poterunt ex Loco de Impietate. Tit. Sacrilegi. Quorum tamen nonnulla hic alia occaſione repetita reperientur.*

RERVM SACRARVM INDIGNA VSVRPATIO PVNITA. H

EX S. SCRIPTVRA.

Legimus in veteri Teſtamento; de ACHAN filio Charmi. In euerſione Hiericho ferebatur præceptum, vt quidquid auri vel argenti & vaſorum æneorum afferretur, Domino conſecraretur, & reponeretur in theſauris eius. Achan verò per auaritiam præuaricatus eſt mandatum hoc, & abſtulit palliū coccineum auro intertextum, & abſcondit in terra. Sed ſupplicium attende. Ipſe quidem à Deo per Ioſue punitus eſt, & ab omni Iſraël lapidatus: argentum verò, & pallium, & aurea regula, filij & filiæ, boues & aſini, & oues, ipſumque tabernaculum & cuncta ſupellex eius igne conſumpta ſunt. Atrox profectò pœna, ſed tali digna flagitio.

ALCHIMVS Sacerdós de ſemine Aaron præcipiebat deſtrui muros domus ſanctæ, & opera Prophetarum. Sed grauiter Deus illatam ſibi illam contumaciam vindicauit. In tempore illo percuſſus eſt Alcuinus, & impedita ſunt opera illius, & occluſum eſt os eius, & diſſolutus eſt paralyſi, nec vltra poterat loqui

loqui verbum. Et mortuus eſt Alcimus in tempore illo cum tormento magno. 1. *Mach*. 9.

Heliodorvs templum ſpoliare inſtituens, ſubitò in terram concedit, vt qui cum multis curſoribus & ſatellitibus ingreſſus erat ærarium, portaretur nullo ſibi auxilium ferente, manifeſta Dei cognita virtute, qua mutus iacebat, atque omni ſpe & ſalute priuatus. 2. *Mach*. 3.

Haud multò auſpicatiorem exitum ſortita ſunt Achabi Regis Samariæ ſacrilega facinora. Qui vt manifeſtum ſe veræ religionis contemptorem declararet, non tantum Baſilicas idolis extruxit, ſed & ſacrificiis oblatis cultum venerationemque eis exhibuit: vnde conciliata ſibi diuina indignatione cum in Ramoth Galaad prælіaturus perrexiſſet, ab Aſſyriis trucidatus eſt. 3. *Reg*. 22. 2. *Paral*. 18.

Simile prorſus ob flagitium Ochozias quoque Samariæ Rex per Regiæ ſuæ cancellos præceps corruit, ac tandem deplorata valetudine, ſacrilegam animam exhalauit.

Ioas Rex, qui theſauros templi temerè ſurripuerat, à ſeruis ſuis interficitur. 4. *Reg*. 12. & 2. *paral*. 26.

Balthasar Nabuchodonoſoris pronepos, quia vaſis ſacris cum Principibus & concubinis abutebatur, à Deo corripitur, & poſtea occiditur. *Dan*. 5.

Rex Antiochvs ob ſpoliatum & profanatum templum Hieroſolymitanum, variis malis, ac doloribus oppreſſus miſerrima morte occubuit. 1. *Mach*. 1.

Lysimachvs multis commiſſis in templo ſacrilegiis ante ærarium interficitur. 2. *Mach*. 4. & 8.

Nadab & Abiv filij Aaron, arreptis thuribulis, impoſuerunt ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem, & alienum, quod eis præceptum non erat. Egreſſuſque ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui ſunt coram Domino. *Leu*. 10.

Chore, Dathan, & Abiram, cum ducentis quinquaginta, quandoquidem contra morem & inſtitutum Tabernaculi ſeditionem moliebantur, viui à terra abſorpti ſunt. *Num*. 16.

Bethsamitæ cum arcam Domini indignè conſpexiſſent, grauem Dei indignationem ſenſerunt, multáque hominum millia ex ipſis à Domino percuſſi ſunt. 1. *Reg*. 6.

Hieroboam Rex, præter id quod plurima impiè & nefariè in Deum commiſerat, etiam ea quæ Sacerdotum erant, ſibi vendicabat, ſtans ſuper altare, & thus iaciens, tametſi vetitum hoc ei eſſet à propheta. Quid contigerit videamus. Exaruit manus eius, quam temerè extenderat, nec valuit eam ad ſe retrahere. Altare quoque ſciſſum, & cinis ſtupendum in modum de altari effuſus eſt.

Non omittam Sennacherib filium Salmanaſar. Hic cum ex faſtu & ſuperbia multa flagitia improbè, ſacrilegè, & violenter in Deum deſignaſſet, venit Angelus Domini, & vna nocte percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. 4. *Reg*. 19.

Impius quoque Savl, vbi perſuaſionibus & perfidiæ intimi ſui & peculiaris Acheris Doëch nimium confideret, vno octoginta quinque Sacerdotes interfici curauit. Non multo poſt, tres eius filij Ionathan, Abinadab, & Melchiſua in prælio conciderunt. Saul vero hoſtium timore profugus, ſuo ipſius gladio diram ſibimet mortem conciuit. Nec tamen hoc pacto immanem hoſtium truculentiam euaſit, qui demortuum cadauer deſpoliarunt, & præciſum caput mœniorum ſummitati impoſuerunt 1. *Reg*. 22. & 31.

HISTORICA.
Ac primùm
Ethnicorvm.

Quintus Curt. lib. 7. hiſtoriar. dicit, Sacrilegos cum Dijs pugnare, quod exemplo Philomenis confirmat. *Iuſtin. l*. 87. de quo ſcribit, quod primus inter confertiſſimos dimicans ceciderit, & ſacrilegij pœnas impio ſanguine luerit.

Diogenes cernens quendam male audientẽ, quaſi monumentum ſpoliaret. Homerico carmine compellauit.

Τίπτε αὖτ' ὦ φέριστε.
ἢ τινα συλήσων νεκύων κατατεθνηώτων;
Quid huc veniſti, vir præſtantiſſime? num fors
Vt ſpolies aliquem horum quos mors occupat atra?
Laërt. lib. 6.

Agesilavs præclarè dicere ſolitus eſt, ſe vehementer admirari, eos non haberi in ſacrilegorum numero qui læderent eos qui Dijs ſupplicarent, vel Deos venerarentur. Quo innuit vir prudentiſſimus, eos non tantum ſacrilegos eſſe qui B
Deos ipſos aut templorum ornatum ſpoliarent: ſed eos maximè qui Deorum miniſtros & præcones contumeliis afficiunt. *Æmil. Prob*.

Dionyſius Senior ſacrilegia ſua ſolebat facetis dictis obtegere. Locris Proſerpinæ templum ſpoliarat, mox quum claſſis illius ſecundo vento nauigaret. Videtis, inquit, quam proſpera nauigatio à Diis immortalibus datur ſacrilegis. Ex hoc colligens, aut non eſſe Deos, aut illis non eſſe moleſta ſacrilegia. *Iuſt. li*. 21. *Val. Max. l*. 1. *c*. 2.

Idem Epidauro Æſculapio barbam auream detraxit, quod negaret decorum, Apollinem imberbem, ipſum verò barbatũ conſpici. Æſculapius fingitur Apollinis filius, Apollinem autem ſemper imberbem facit Theolog. Poëtica, Æſculapium barbatum, ſignificans, in medico requiri multarum rerum vſum. *Val. Max lib*. 1. *c*. 2.

Idem Ioui Olympio detraxit magni ponderis aureum amiculum, quo eum Hieron è manubiis Carthaginenſium ornauerat, próque detracto aureo laneum illi pallium iniecit, ita F
cauillans: Aureum amiculum æſtate graue eſt, hyeme frigidum: Laneum ad vtrumque anni tempus accommodatius eſt. *Valer. Max. ibid*.

Idem Menſas aureas atque æreas Diis dicatas è phanis ſuſtulit: Has, inſcripto ex more Græcorum teſtabatur eſſe, bonorum Deorum, ne quis manum admoliretur. At ille cauillatus eſt ſe Deorum bonitate vti. Nam boni Dij dicuntur, quod omnibus benefaciant. *ibid*.

Idem, phialas aureas, pateras & coronas, quæ ſimulachra porrectis manibus ſuſtinebant, velut offerentia tollebat, dicens, ſe oblata accipere, non eripere: addens, per abſurdum eſſe, à quibus quotidie bona flagitamus, ab his vltro porrigentibus nolle accipere. *ibid*.

Marcus Craſſus cum bello Parthos appetiturus, per Iudæam exercitum duceret; auri fame ſuperatus Templum ſacrilegio violauit. Nec impunè. Cum enim non multò poſt cũ Parthis confligeret victus eſt, & cum malè partis ſacrilegiſque ſpoliis, & nomen, & vitam, & filium amiſit. Inſuper & truncum caput cùm inueniſſent, ad Regem Ariſtonicum illud detulerunt, aurúmque liquefactum ori infuderunt, hoc interim dicterio illum compellantes: Aurum ſitiſti, aurum bibe, quo auaritiá & flagitia ipſius contumelioſè illi exprobrarunt. G

Nec mitior vindicta Philomelvm, Onomarchvm & Phailvm excepit, quod Apollinis templum ſpoliauerint. Vnus viuus videnſque flammis conſumptus eſt: alter ſubmerſus. Tertius è ſublimi præceps, delapſus interiit: tali enim mortis genere Græci facinoroſos plectere conſueuerunt.

Notum quoq; eſt quam infeliciter apud Cannas pugnauerit Varro Terentius ob iratam ſibi Iunonem, quia Ædilis ſpectacula in templo Iouis exhibuerat.

Sed nec Apollo illatam ſibi contumeliam & præciſum honorem pari modo inultum tolerauit. Scipio enim Africanus, cùm Carthaginem militibus diſpoliandam ac diripiendam dediſſet, vnus militum templum Apollinis ingreſſus, ſtatuam eius aurea veſte inſignem deprædari aggreſſus eſt, quo offenſus Apollo, id egit, vt Sacrilegæ manus inter fragmenta eius abſciſſæ inuenirentur. *Valer. Max. l*. 1. *c*. 1. H

De Pleminio legimus, quod cum Proſerpinæ templum ſpoliaſſet, Romæ damnatus eſt, & in carcere ſtrangulatus.

Titus Liuius. lib. 9. ſecundi belli Punici ſcribit, Pyrrhum propter theſauros Eccleſiæ ſacrilegio ablatos, pœnas grauiſſimas ſuſtinuiſſe.

Cum Miletum Alexand. expugnaſſet, & Milites in templum violenta manu irruerent, vt illud diſpoliarent, Mileſia Ceres, obiectis flammis, oculos omnium exuſſit.

Cui ignotum eſt prouerbium, Aurum habet Toloſanum: quod in eos dicitur, quibus nihil cedit feliciter, quique nouo & miſerando exitio pereunt. Nota autem hinc eſt parœmia, quod quum Q. Cepio conſul Toloſanum Galliæ oppidum diripuiſſet, multúmque auri in eius oppidi templo fuiſſet, quiſquis ex ea direptione aurum attigit, miſero cruciabilique exitu periit, vnde, vti memoratum, originem traxit Prouerbiũ, vt ſi cui noua aliqua aut rara calamitas accideret, diceretur habere aurum Toloſanum.

pro ſtabili vſus fuerat, & Epiſcopum Euzoium, qui piaculum
A tantum inhibere conatus fuerat, in caput vehementer verberauerat, dicto illo inſuper ingeſto, Chriſtianorum res à diuina prouidentia non curari. Et valetudine paululum recuperata, quum ſeipſum ob nefandam ſententiam ſuam condemnauit, tum vindictam diuinam, qua affligebatur, ſenſit. Et quum ita aduerſus ſeipſũ impiorum facinorum ſuorum teſtis ipſe eſſet, ventrem deinde eius putredo, & omnis generis vlcera cõuulſerunt, quæ ei mortem etiam attulere. Viſceribus enim atque extis putredine ea corroſis, excrementa non iam per naturalia viam expellendi obtinentia mẽbra egerebat, verùm os ſceleſtum, quod blaſphemiæ, & maledictorum effecerat inſtrumentum, pars corporis obſcœna, per quam excerneret eſt factum. Pudenda ipſa, & qui circa ea ſunt meatus, corrupti itidẽ ſunt: caróque eis in partibus putrefacta in vermes abiit; & morbus ipſe medicorum arte longè fuit potentior. Illi enim reuerentia, & metu Imperatoris omnia experti ſunt, & omni remediorum ſpecie adhibita, pinguedinéque pretioſarum auium, quas Diis ſacrificabant, membris corruptis applicata vermes profundiùs latitantes in apertum quaſi quibuſdam illecebris euocare contenderunt. At illi in membris occultioribus ad carnem viuam magis magiſque prorepſere, neque
B corrodere hominem deſtitere, donec violenta morte miſerum enecarunt. Porrò tanta calamitate propterea mactatum eſſe ferunt ex ira diuina, quod ſic Eccleſiæ, & ſacris eius vaſis inſultauerit. Felix autem vaſis tanti pretij cõſpectis (Conſtantinus namque, & Conſtantius liberaliſſimè ea comparauerant) arridens, & vrbanè iocans: Ecce, inquit, qualibus vaſis Mariæ Filius diuina te peragenda colitur: eumque, nec ob aliam quãpiã cauſam, ex interioribus eius venis vna, quæ maxima eſſet, rupta, tanquam per fiſtulam ſanguinem per os eius emiſit. Sic & ipſe horrendum cernentibus omnibus ſpectaculum factus non totum perdurauit diem: ſed circa crepuſculum, vnà cum ſanguine iam deficiente, ſimul etiam animam euomuit. At tertius Elpidius, qui blaſphemus quoque in Chriſtũ fuerat, tardius ille quidem, quam alij, pœnas luit: ſed tamen inter eos, qui tyrannidem affectarunt deprehenſus, bonis omnibus exutus, grauéſque ærumnas alias in carcere perpeſſus,
C turpiter vitam finiit, ſacer & deteſtandus ab omnibus iudicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis, in Eccleſiam, quam donaria, & res alias precioſas prædonum more auferentes, eumque, qui ſacra vaſa curabat, contumeliis afficientes vaſtarunt atque diripuerunt, ingreſſus: ſuper reliquas indignitates, veſte ſubducta ſacrificij aram petulantiſſimè comminxit. Verùm illico pergraues, & acres tãti flagitij tulit pœnas. Per quæ enim peccauerat, ad interiora vſque viſcera putredine conſumptis membris, incredibilis; inde vermium vis prognata miſerandum in modum, vt dicere calamitatem eam pudeat, miſerum extinxit. *Niceph. Calliſt. lib. 10. c. 29. hiſt. Eccleſiaſt.*

Ann. Dom. 611. Auſtregiſilo Bituricenſi Epiſcopo ſucceſſit Sulpitius eius Diaconus. Cuius tempore iterum rediit Guarnerius Theodorici Regis miniſter, homo ſæuiſſimus, auaritiæ & turpi lucro addictiſſimus, ſuperbia tumidus, executurus ſub Sulpitio, quod ſub Auſtregiſilo non poterat. Sulpitius vero anxius ad Dominum confugit, ab illo conſilium rei benè gerendæ petens: erat enim vir mitis, & lenis, hominiſque violentiæ vt reſiſtere poſſet, non videbat. Deinde Guarnerium adit: orat, vt qui ſub ipſius deceſſore ab huiuſmodi onere immu-
D nes fuiſſent, illos etiam ſuis temporibus pateretur ſolita gaudere libertate. At Guarnerius homo ferus viri Dei preces contempſit. Dixit itaque ei Sulpitius: Siquidem contra ius & fas tua eris potitus voluntate, non diu tamen impune feres. Ille verò in vrbem ingreditur, facit vt erat iuſſus: omnibuſque pro voto expeditis, corpore, non animo adit S. Auſtregiſili Eccleſiam, tanquam preces illic oblaturus. Vt vidit autem monumentum ſancti viri à fidelibus Chriſtianis auro argentóque mirificè exornatum, dixit arrogantiſſimè: Auſtregiſilus aurum ſuum, & argentum in pauperes erogare debuit, non iubere, vt ſuum ſepulchrum illo tegeretur. Non hoc ille dicebat, quod ei curæ eſſent pauperes, ſed inſtar Iudæ proditoris auaritia æſtuabat. Poſteà à ſepulchro viri Dei diſcedens orationis cauſa altaria circuibat. Cúmque in ipſa baſilica ambularet, lignum quoddam, ad quod vela ſuſpenſa erant, ab alto ruit ſuper caput eius. Manauit igitur sãguis de capite per oculos & barbã, & ad terram vſque defluxit: & miſer ille clamauit voce, qua potuit: Auſtregiſilus, dum vixit, ſemper in me hoſtili animo fuit, iam mortuus me propè interfecit. Ita infelix nec culpam
agnouit ſuam, nec à beato viro veniam petiit; imò verò E
feruens malitia Auguſtodunum ire inſtituit, vt eius loci Epiſcopum perderet. In ipſo autem itinere in pago quodam, cùm omnes recubuiſſent, ſurrexit à menſa, & ad exonerandum ventrem ſeceſſit. Interim ſomno correptus obdormiit. Euigilans dixit aſſiſtentibus: Auſtregiſilus & Sulpitius hac hora vrceum aureum miſerunt mihi, quis veſtrum habet illum? Negantibus illis ſe quicquam huiuſmodi vidiſſe, ſua verba repetiit, neſciens quid diceret: mox verò inteſtina eius, & viſcera omnia in cloacam deciderunt, eaque nocte vitam perdidit. Ex eo tempore nemo auſus fuit regiorum miniſtrorum ab vrbe Bituricenſi eam pecuniam extorquere, abſterrente omnes tam diro interitu illius, qui talis erectionis primus auctor fuiſſet. *Ex Actis Auſtregiſili epiſt. cap. 13. apud Sur. die 20. Maij, & Baron. tom. 8. an. 611.*

Inter alia, quæ ann. 1011. eueniſſe tradit Ditmarus Epiſc. Merſeburgenſis, hoc admirandum de ſacrilego milite ſubdit: Quidam vero miles cùm bona S. Clementis vi tolleret, & inde tectum facere voluiſſet, in vna dierum à muribus intra cubiculum impugnatur ineffabilius. Qui primò fuſte arrepto eos
prohibere tentans, poſtquam euaginato eos aggreſſus gladio F
& ſic nihil proficiens, quadã arca, vt ipſe rogauit, includitur, ac in medium fune ſuſpẽditur, & cùm exterius hæc plaga ſedaret, hic qui liber ſolui debuiſſet, ab aliis vſque ad mortem corroſus inuenitur. Tunc cunctis præſentibus, & poſteà venientibus manifeſtum fit, quod hunc ira Domini, vindex prædicti facinoris, ſola conſumpſit. *Ditmar. l. 6. p. 74. & Bar. to. 11. ann. 1011. 5.*

Vrachæ Hiſpan. Reginæ pœna admiranda prorſus, & celeritatis plena fuit. Nam cum in bello, quod aduerſus filium Alphonſum gerebat, pecunia deſtitueretur, cæteris contingere ſacros theſauros formidantibus, ipſa manu ſua multa abſtulit, ſed in ipſo templi egreſſu mortua concidit.

Carolo Caluo Franc. Rege Numonis quidam vſurpator bonorum Eccleſiaſticorum conſpexit, ſenſitque D. Maurilium ſibi apparentem, & increpantem, & pedum ſacrum capiti illidentem: nec vana viſio: paulò poſt deceſſit. *Annal. Andegau.*

Simile quid legitur, à puero conſpectum Pandulphum
Principem Capuanum ferreis nexibus vinctum, & in cœnoſo G
ac fœtido lacu vſque ad guttur demiſſum, & teſtibus à duobus nigerrimis ſpiritibus in profundum ſubinde demitti, & iterum extrahi. Cauſam rogatus reſpondit: Quoniam aureum calicem Cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis reſtituere neglexi. *In Chron. Caſſinenſi lib. 2. c. 62.*

Ibid. c. 84. Vidit Eremita quidam Æthiopes ſtramine onuſtos (qui ſe dæmones dixerunt) eidem Pandulpho rogum parantes, & eadem hora compertus eſt expiraſſe.

Scribit *Victor Vticenſis lib. de perſec. Vandal.* Proculum quendam Arianum, qui de palliis altaris camiſias ſibi & femoralia faciebat, fruſtatim ſibi voraſſe linguam, & ſic turpiſſima morte conſumptum.

☞ *Ex loco de Templis & Pœna, nonnulla huc transferantur.*

ALTARIA.

Pandulphus Princeps Capuanus cuidam fideliſſimò ſuo Adelgiſio nomine iubet, vt quantocius ad monaſteriũ veniat atque patinam, & calicem Imperatoris, & nonnulla alia, quæ modo non recolo, Eccleſiæ ornamenta præcipua Aquini, &
Sexti Comitibus ſub pignore habenda perniciter deferat. H
Cumq; ille adueniens, cuius rei gratia adeſſet, Fratribus aperuiſſet quidã ea danda, quæ poſcebantur, ne irato Principe peiora paterentur, cenſebant: cumq; ille prorſus inſiſteret, Adam, qui tunc Eccleſiæ curã gerebat: Ego, inquit, quæ requiris, nec tibi, nec vlli prorſus hominum daturus ſum; ſed ea ſuper ipsũ B. Benedicti altare ponam: inde ille qui voluerit aut præſumpſerit, tollat. Quod cùm feciſſet, ille mox temerarius audacter acceſſit, & cùm iamiam ad altare manus extenderet, mirabile dictu, protinus in faciem corruit, & vehementiſſima epilepſi ſubitò paralyſique correptus, vniuerſis aſtantibus mirum de ſe, dirúmque ſpectaculum præbuit, ac de ipſa quidem infirmitate poſtera die quoquomodo conualuit, & ſine affectu ad Principem rediit; diſtorto tamen ore atque oculo vſque ad obitum perſtitit, cunctiſque inquirentibus, quoniam id ſibi modo contigerit, non ſine magna audientium admiratione referebat: Princeps hoc facto aliquantulum quidem reueritus eſt: ſed in mente peſſima diu non potuit voluntas bona durare. Poſt non multum enim temporis iterum Baſilium præpoſitum

A poſitum miſit, omnémque monaſterij theſaurum ad ſe per illum deferri iuſſit. De Capuano verò monaſterio abſtulit argenteas coronas, & códicem vnum gemmis ornatum, & planetam citrinam optimam, & tria altaris pallia, cunctáq; ſimul in arce, quam in monte S. Agathæ, qui Capuæ imminet, conſtruxerat, condidit: in qua item arce innumera aliarum multarum Eccleſiarum, viduarumque & pupillorum ſpoliata dolo, tum violentia direpta condiderat. *Leo Oſtienſis in Chron. lib. 2. Baron. tom. 11. an. 1058 4.*

☞ *Vide Locum de Altari, vbi plura his affinia.*

RES SACRAS.

De BATAVO per ludibrium Miſſæ ſacrificium imitante anno 1574. & dire mulctato, legendus *Bredenbachius lib. 1. collat. c. 59.*

Conſtat etiam NOVATIANVM eò quod nec Chriſma, nec exorciſmos in baptiſmo percepiſſet, à Spiritu maligno vexatum. *Euſeb. lib. 6. hiſt. c. 33.*

☞ *Vide multa ex Loco de Euchariſtia, Sacrificio, &c.*

B AGROS, ET BONA ECCLESIÆ.

Mitior fuit, ſed iuſta tamen Dei in PETRVM IV. Aragonum Regem manus. Hic enim cùm vellet ſe Dominum, ad quem Dominum Vtile, vt vocant, pertineret, ab omnibus oppidis ac locis ciuitati & Epiſcopatui Tarraconenſi ſubiectis agnoſci, graui bello eandem Eccleſiam afflixit: ſed apparens S. Thecla, in cuius tutela ac præſidio ea ciuitas eſt, nimis imperioſum porrecta palma in faciem percuſſit: qua ex pulſatione languidior & imbecillior factus, cum ſumma agniti criminis deteſtatione mortuus eſt; factóque prius teſtamento mandauit, vt Tarraconæ Pontifex in priſtinas poſſeſſiones reſtitueretur. *Her. Sur. lib. 10. Ann. c. 59.*

Eccleſia quoque Agathenſis vrbis, quæ S. Andreæ Apoſtoli reliquiis plaudit, plerum glorioſis luſtratur miraculis, peruaſores rerum ſuarum ſæpius arguit. Denique GOMACHARIVS Comes agrum Eccleſiæ ipſius peruadit. Tunc Leo Epiſcopus huius Eccleſiæ valde mœſtus concurrit ad eum dicens: Relinque, ô fili, res pauperum, quas ordinationi noſtræ Dominus commendauit, ne tibi ſit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali conſueuerant, enecC ris. Ille verò quia erat hæreticus, parui pendens de his quæ ab Epiſcopo dicebantur, rem in ſua dominatione retinuit. Interim procedente die arripitur à febre: cúmque non modo ardore corporeo, verùm etiam animæ vexaretur incommodo, miſit ad Epiſcopum nuncios dicens: Dignetur pro me ſacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine, qua grauabatur, conualuit. Factuſque ſanus ait ſuis: Quid putatis, quid iſti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuiſſe febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta conſuetudinem humani corporis accidit: verumtamen non habebunt eum me viuente: Et dicto citius miſit, qui eum iterum auferret. Quod cùm Epiſcopus comperiſſet, venit ad eum dicens: Non pœnitet te priùs feciſſe benè, quod hoc iterum conaris euertere? ne facias, quæſo, & vltioni diuinæ ſubiaceas: qui ait ad Epiſcopum; Sile, ſile, decrepite: iam infrenatum te loris circuire vrbem ſuper aſinum faciam, vt ſis ridiculo omnibus, qui te D aſpexerint. At ille ſilens ad nota recurrit præſidia: proſternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & pſallentio ducit. Mane autem facto, accedit ad lychnos, qui de camera Eccleſiæ dependebant, extendenſque virgam, quam tenebat in manu, effregit cunctos dicens: Non hic accendetur lumen, donec vlciſcatur Deus de inimicis, & reſtituat res domus ſuæ. Hæc eo dicente protinus hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit: cumque in extremis ageret, miſit ad Epiſcopum dicens: Oret pro me Sacerdos ad Dominū, vt viuam, & reſtituam agrum, ac ſimilem eius conferam dominationi. Quibus Pontifex reſpondit; Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Miſit & alios, ac tertios ad eum nuncios. Sed Sacerdos in vno reſponſo perſiſtens non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iuſſit ſe in plauſtro componi, atque ad eundem euehi, ac per ſe deprecari Epiſcopum; dicens: Quia dupla ſatisfactione reſtituo agrum, quem iniquè peruaſi, tantùm vt oret pro me ſanctitas tua. Illo quoque recuſante, compulit eum vi, vt abiret ad Eccleſiam: quo diſcedente, vt Eccleſiā eſt ingreſſus, & hic ſpiritum exhalauit, recepitque confeſtim Eccleſia rem ſuam. *Greg. Turon. lib. 1. de Ior. Martyr. c. 79. apud Baron. tom. 7. ad an. Chr. 583. 47. 48. 49.*

His pro coronide illud ex Petro Damiani ſubiiciam in hæc verba. In Teutonicis partibus, inquit, COMES quidam diues ac E præpotens, ſed quod in illo hominum genere prodigium eſt reperiri, bonæ opinionis & innocentis vitæ, prout humanum erat de eius æſtimatione iudicium, ante decennium ferè defunctus eſt. Poſt cuius obitum quidam religioſus vir per ſpiritum ad inferiora deſcendens præfatum Comitem in ſupremo gradu cuiuſdam ſcalæ poſitum vidit. Aiebat namque, quia ſcala illa inter ſtridentes, & crepitantes vltrices incendij flammas videbatur erecta, atque ad ſuſcipiendos omnes, qui ex eadem Comitum genealogia deſcenderent, conſtituta. Erat autem teterrimum chaos, immane barathrum, infinitè patens, atque in profunda demerſū, vnde ſcala producta ſurgebat. Hoc igitur ordine ſuccedentium ſibi ſeries texebatur, vt cùm quis eorum nouus accederet, primum interim ſcalæ gradum teneret: is autem, qui illic repertus erat, aliique omnes ad proximum ſibi gradum intima deſcenderent. Cumque alij atque alij ex eodem genere homines poſt carnis obitum ad præfatam ſcalam per temporum interualla confluerent, alij protinus cederent, ineffabilis iudicis neceſſitate ad inferiora migrabant. Planè F dum vir, qui hæc contemplabatur, cauſam huius horrendæ damnationis inquireret, & præſertim, cum ille Comes ſui temporis puniretur, qui tam iuſtè, tam decenter, tam honeſtè vixiſſet? Audiuit, quia propter quandam Metenſis Eccleſiæ poſſeſſionem, quam B. Stephano proauus eius abſtulerat, cui videlicet iſte iam decimus in hæreditate ſucceſſiſſet, omnes iſti non diuerſo ſupplicio deputati ſunt. Et ſicut eos ad peccandum non diſpar auaritiæ culpa coniunxit: ita nihilominus ad perferendas atrocis incendij pœnas commune ſupplicium copulauit. *Ex Pet. Dam. Bar. tom. 11. Annal. Eccl. ad an. 1055. 13. & ſeq.*

Ann. Dom. 1543 argenteus nummus, qui ſolebat in Anglia purgatiſſimus extare, ab HENRICO VIII. in æreum conuerti cœptus eſt, non ſine manifeſta Dei vindicta in ſacrilegia & rapinas regias conſtituta & expetita. Cùm enim tot ac tanti monaſteriorum in Anglia theſauri eſſent, vt eorum vel decima pars etiam auariſſimi Regis mentem explere potuiſſet: tamen Henricus, cùm theſauros vbique omnes, cùm cruces argenteas, aureas, omniáq; ſacra vaſa, cum altarium ornamēta, cùm omnem ſupellectilem mille penè monaſteriorum, cùm G omnia prædia, fundos, fructus, iura, & actiones in ſuam poteſtatem redegiſſet, cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum per vniuerſam Angliam exigeret, & adeò cùm ipſum plumbum, ligna atque lapides monaſteriorum vbique venderet, ex eoque debuiſſet in æternum omnia ciuibus ſuis tributa & vectigalia remiſiſſe (id quod ſe facturum ſimulabat, vt ciues eò libentius in monaſteriis euertendis ipſius libidini aſſenſum præberent) imo cùm debuerit quocunque Chriſtiani orbis Rege, argento præſertim & auro ditior extitiſſe; adeò tamen in contrarium ea res ex Dei iuſtiſſima voluntate ceſſit, vt multò pauperior intra paucos annos poſt expilationem iſtam fuerit, quam vnquam ante aut ipſe, aut maiores eius fuerunt. Quin ille ſolus plura tributa & vectigalia ciuibus ſuis impoſuit, quā omnes ſimul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumque ſtantibus adhuc monaſteriis, vulgo pſeudo Euangelici iactitarent neminem in Anglia pauperem deinceps fore, ſi ſemel clauſtra ſacra dirumperentur, & theſauri, quibus H Abbates incubarent, prædiáque & agri, quibus pauci iam monachi alerentur, in manus pluriū deuenirent, adeò nihil eorum reipſa extitit, vt pro ſingulis qui antea oſtiatim victum quæritabant, nunc viginti ad minimū non modò idem vitæ genus ſequantur, ſed etiam quod miſerrimè quæritant, interdum vix inueniant. *Nicol Sand. de ſchiſmate Anglicano an. Dom. 1543.*

SEGINALDVS Armeniæ Præfectus, cùm ex animi elatione ad rerum gubernacula acceſſiſſet, multáque ab incolis per vim abſtuliſſet, Bulgradum quoque vicum, quem Dotredus S. Iuliani Eccleſiæ donauerat, ſibi vendicauit. At illicò mente captus eſt, nec iterum compos mentis fieri potuit, donec & vicum redderet, & ablata omnia reſtitueret.

Legimus item in vita CLOTARII Regis, victum eum auaritia, tertiam prouentuum Eccleſiaſticorum partem ſibi vſurpare conſtituiſſe: & cæteris quidem Conſiliariis eam rem approbantibus, vnum Turonenſem Epiſcopum illi ſe oppoſuiſſe, atque dixiſſe: Si tu res Deo dicatas abſtuleris, & ex pauperum horreis tua compleueris, Deus præpotens tuo te regno priuabit. Ea verò commotione abſterritum, Clotarium à propoſito diſceſſiſſe.

FERSO-

l

Sanctiſſimi Patres eiuſdem ſæculi, commendant eiuſmodi A à fidelibus ſolitas fieri oblationes: ad quas præſtandas *S. Aug.* pro concione populum adhortatur, ita dicens: Qui poſſunt, aut cereolos, aut oleum quod in cicindelibus mittatur, exhibeant, *ſerm. 215. de temp.*

S. Chryſoſt. in Liturgia, ſcribit Sacerdotem ad altare procedere, miniſtro præcedente cum lumine.

Ordo etiam Romanus cuius auctor floruit ſub ann. DCC. meminit, cereorum accenſorum ad Euangelium, & oblationem corporis & ſanguinis Domini, quod idem etiam tradit *Iſidor. lib. 7. Ethymol. c.* 12. vbi ſpeciatim denunciat, quo tempore in Miſſa Acolythi debeant deferre cereos.

Solebant etiam Fideles deferre olim cereos ad honorem martyrum: idque feciſſe ad reliquias S. STEPHANI, eóſque in viſione diuinitus fuiſſe oſtenſos. *Euodius Vzalenſis Epiſcopus* memoriæ reliquit, *lib. 1. mirac. S Stephani, c.* 2.

ARIANOS etiam ita in Deum impios extitiſſe, vt cereos, quos populus fidelis offerebat, offerrent, deplorat *S. Athanaſ.* maximè quod oblatos coram Idolis accenderent. *Epiſt. ad Orthodox. circa princip.*

B CONSTANTINVS Imperator præter alia donaria Eccleſiæ attributa, contulit ſumptuoſa vaſa, & candelabra ad lumina incendenda, & cereos collocandos, qui in honorem Dei & Sanctorum dum diuina peragebantur, accenderentur, vt ex libello qui eſt de Donariis Conſtantini, recenſet *Baron. tom. 1. circa annum. Chriſti 58. n. 75.*

D. CYPRIANI martyrij coronâ inſigniti, vt luculenter enarrant Acta ipſius; corpus elatum fuit per clericos & ſcholares, cereos ardentes manu geſtantes: cum voto & triumpho. *Baron. ſupra n. 36. tom. 2. ad annum* 261.

S CHRYSOSTOMO Epiſcopo Conſtantinopo. vita functo, dum iuſta perſoluunt magna deuotione fideles, vnà cum Imperatore, corpus illius in throno collocarunt, cúmque ita ſedentem omnes ſalutarunt certatim, candidi cerei oblationem facientes, & eidem tanquam viuenti obſequium hac oblationis ceremonia exhibentes. *Coſmas in Orat. de S. Chryſoſt. Baron. tom. 5. ad annum. 438. n. 12.*

Olim pia conſuetudine fuiſſe introductum idem *Baro. tom. 1. ad annum* 5 : *n.* 37. adfirmat, vt nocte præcedente aſcēſionem Domini, plures lucernæ & cerei ad Dei honorem accen- C derentur: eámque dicit alibi adhuc perſeuerare.

Quin & MONTEM Oliueti eadem nocte ita copioſo lampadum faciúmque lumine coruſcare memorat *Beda*, vt mons ardere videretur. *De Locis Sanctis, c. 7.*

CEREVS PASCHALIS.

A ZOZYMO Pontifice 39. in ſerie Rom. Pontif. dicit *Rupertus Abbas*, inſtitutum, vt in honorem Dominicæ Reſurrectionis ante ſolemnitatem Paſchæ, Cereus benediceretur quē Paſchalem vocamus; totòque Paſchali tempore quod vſque ad feſtum Dominicæ Aſcenſionis perdurat: in Miſſæ officio accenderetur, *lib. 6. de diuin. offic.*

MIRACVLA CIRCA CEREOS

Narrat *Gregorius Turonenſis*, quomodo tempore B MARTINI adeo graue incendium inuaſerit Cœnobium illius, ita vt trabes totamque ædificij molem depaſturum videbatur. Meminerunt guttulæ cuiuſdam, ſiuè particulæ ceræ templo D. Martini delatæ proiiciunt in ignem, ac proximus excitatum reſtringuitur incendium. Et ita nouo miraculo cera D quæ ignem alere ſolita, ignis violentia: oppreſſit, *lib. de mirac. S Martini.*

D. GREGORIVS Papa exponens res in Vrbe ſuo tempore geſtas, ſcribit: Cùm quodam die lampades in templo penderent ſine lumine, diuinitus accēnſas eſſe. Et poſt paucos dies rurſus, cum expletis Miſſarum ſolemniis cuſtos lucernas extinxiſſet, ac paulò poſt rediiſſet, lucentes reperit, quas negligentius à ſe extinctas credens, diligenter extinxit, & Eccleſiæ fores poſt ſe occluſit. At poſt horam redit, lumēnque quod extinxerat, rurſus accenſum reperit. Ita Gregorius agens de Eccleſia S. Agathæ ab Arrianis vindicata, & Catholicorum vſibus reddita, *lib. 3. Dialog. c. 30*

ALBERICVS Aquitanus natione, dum ad Baſilicam SS. Martyrum Marij, Marthæ, Marcellini & aliorum, deferri ſe curat, ad interceſſionem illorum à cœcitate curatur. Apparuit autem illi mox viſibili ſpecie Gabriel Archangelus, & plura Ludouico Imperatori denuntianda commiſit. Et in veritatis teſtimonium, iniunxit duos cereos nouos vtraque manu acciperet, quos inuiſibilis ignis illuminaret, ſimul ac Imperatori quæ credita erant, expoſuiſſet, ne quis fidem verbis illius detrectaret. Paruit, & vt erat imperatum, Imperat. expoſuit, & inuſitata cereorum illuminatio ſubſecuta eſt. E *Einhar. lib. de tranſl. SS. Marcelli & Petri, l. 3. c. 12.*

Quodam die dum Traiecti ad Moſam ſacra Miſſarum ſolemnia celebrarentur, fœmina nomine ADALLINDA, duos cereos ad lumen in Eccleſia collocandum detulit, quorum vnum dextera manu cuidam e cuſtodibus vt accenderetur porrexit, alium manu ſiniſtra retinuit. Sed mirum in modum cuſtos ſibi porrectum accendit, etiam alius qui in manu fœminæ remanſerat, ſponte lumen accepit, cunctiſque cernentibus accenſus eſt. *Einhardus ſupra lib. 4. c. 20. Baron. tom. 9. ad annum* 828. *n.* 11.

Anno 4. Carolomanni Regis, quidam pauper ad ſepulchrum S. Galli vota perſoluturus pergebat, ſed cùm non haberet quid offerret, atrium cuiuſdam diuitis ingreſſus, aluearium melle abſtulit, & ceram exinde acceptam deferre cogitat. Venit cum vicinis & aliis, furtiuum munus depromit, & ecce, ceram in lapidem mutatam, obſtupeſcit ille, & reatum confitetur, eiuſque rei fama illico vulgata eſt. *VValfridus Strabo in vita S. Galli.* F

CEREORVM SIGNIFICATIO.

Prout varius Cereorum vſus, ita & variam eorum ſignificationem Patres exponunt. E quibus breuiter nonnulla annotauimus.

Cerei accenſi generatim lætitiam & gaudium per Chriſtum mundo allatum repræſentant, quando populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & lux in tenebris illuxit. Alij tamen per eos in altari collocatos, volunt ſignificari Gloriam Sanctorum in Chriſto, qui altare eſt æternum regnantium.

Cerei ad Euangelium deferuntur, in ſignum quòd per Euangelium mundus fuerit illuminatus, qui in tenebris ignorantiæ errabat.

Cerei ſiue lucernæ ardentes de quibus *Luc. 12. in manibus Fidelium* ſubinde geſtatæ, fidem repræſentant per bona opera lucentem, vt enim candela ſine lumine mortua eſt: ita ſine operibus fides. Iuſſit autem lucem noſtram lucere Chriſtus coram hominibus.

In Sepulturis autem Fidelium cereos accendimus, vt proteſtemur animorum immortalitatem: & voto proſequamur defunctum, cuius animam in luce æterna, fulgebunt enim iuſti ſicut Sol, receptam ſperamus. G

Cerei in Hebdomada ſancta, officio ſcilicet Matutino, quod in tenebris peragitur; extinguuntur, & tenebras adumbrant, quæ mortuo Chriſto vniuerſales obortæ fuerunt. Atque excæcationem Iudæorum, qui occiſis Prophetis tandem Prophetarum Dominum, & vineæ hæredem interemerunt. Vnde & Cerei ſinguli poſt ſingulos Pſalmos extinguuntur, vnà excepta quæ non extinguitur, ſed abſconditur. Significantur enim Prophetæ, qui expleto ſuæ prophetiæ miniſterio, occiſi, & mortui fuerunt: Chriſtus vero paululum in ſepulchro abſconſus, ſtatim ſuæ potentiæ radios exeruit die tertia reſurgendo.

Reſurrectionis autem gloriam, ac victoriam Redemptoris. *Cereus Paſchalis* columnæ ſuper impoſitus repræſentat. Vide *Durandum, Alcuinum, Rupertum.*

* DE IEIVNIO NECESSARIO MISSAM CELEBRATVRO.

CHRISTVS Sacrificium hoc in vltima Cœna veſpere in- H ſtituit, expleta prius Cœna Agni Paſchalis, idque ob myſterium, quod vmbræ futurorum ceſſarent, adueniente veritatis luce, & reipſa demonſtraret, Agnum illum veterem fuiſſe illius Agni, qui venerat tollere peccata mundi.

At Chriſtiani, quia Domini noſtri reſurrectionem celebramus, ait *D. Cyprian.* manè, & ieiuni offerimus, éſtque Apoſtolica Traditione introductum, & extra neceſſitatis caſum neceſſariò ſeruandum.

Conſuetudinem antiquam probat *Tertullianus*: qui vxorem compellans per literas: Non ſciet, ait, Maritus, quid ante omnem cibum ſumas. Solebant enim Euchariſtiam domum deferre ſubinde, vt in *Tit. de Euchariſtia* monſtratum eſt, *lib. 2. ad Vxorem.*

Inter alia crimina de quibus calumniabantur *S. Chryſoſt.* vnum erat, quòd communionem ſacram dediſſe fingerent non ieiunis, quod tamen ſe non feciſſe adfirmat interpoſito iuramento. *Epiſt. 3. ad Cyriac. Epiſc.*

Morem autem hunc per vniuerſum orbem ſeruari, teſtis eſt

Augu.

Auguſtin.& addit. Placuiſſe Spiritui Sancto[quippe cuius inſtinctu Eccleſiæ corpus gubernatur; cùm enim ſit Spiritus veritatis, docet nos omnem veritatem:]vt in honorem tanti Sacramenti, in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. *Auguſt. Ep.*118.

Legat qui volet, *Iſidorum, Amalarium Strabonem in lib. de diuin. officiis.*

De hac re extant decreta Conciliorum variis mundi partibus celebratorum. Concil. III. Carthagin. in Africa celebratum, alia alibi.

IDEM CONVENIRE MISSAM ABDIIVRO.

Inter alia Sancti Spiritus charismata, etiam donum prophetiæ S. VVALERICO Abbati non defuit; nam quæ ab aliis clam geſta erant, culpáſque abſentiũ ſæpe publicè reprehendit, vt tanto illos cautiores, & ob alia perperam admiſſa verecundiores efficeret, nihil eorum ipſius notitiam effugere, quæ contra Dei voluntatem, licet abſentes, perpetraſſent. Quod cùm illi intellexiſſent, non auſi fuere quicquam eum celare, ſi ab eo de culpis admiſſis interrogarentur, ſed palàm eas illi prædicebant. Contigit verò duos germanos ad illum venire feriis Beatiſſ. Pontificis Martini, quos ille obiurgans, dixit: Miror, qua temeritate auſi fueritis ante Miſſarũ ſolénia bibere? At illi culpam fatentes ſuam, veniam petebant, & emendationem pollicebantur. Alium quẽdam Dominico die ad ipſum venientem his verbis compellauit: Non te decebat fili facere, quod hodie feciſti: cùm enim intra ædes tuas veſtibus te indueres, aſpexiſti coniugem tuam, & illa non ignorans quid velles, heminem plenam porrexit tibi, & tu ante Miſſam potare non dubitaſti. Agnouit homo culpam ſuam, & ſe id feciſſe doluit. *In vita eius apud Sur.* 1. *April.*

Vnde conſuetudo quæ pleriſque Belgicæ locis viget, qua tempore officij Parochialis Ordinarij, puta Concionis & ſummæ Miſſæ; vetatur ne quis caupo impune admittat hoſpites, niſi forent aduenæ aut peregrini, ad potitandum, aut tabernam aperiat, priuſquam illud finiatur, omnem commendationem meretur. Exſtant ſuper ea re Edicta Principum.

Pœna eorum, qui non ieiuni celebrant.

Narrat *Gregorius Turonenſis c.*68 *de gloria Martyrum* horribilem vindictam, quam Deus exercuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Domini Miſſam celebrare præſumpſerat non ieiunus. EPACHIVS inquit, presbyter, dum temerè, quæ indignatus erat, agere præſũpſiſſet, diuino iudicio ſolo proiectus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis Vigilias celebrare Eccleſiam expetiſſet, per ſingula horarum momenta egrediebatur è templo Dei, ac in domo ſua pocula laſciua ſpumantibus pateris hauriebat, ita vt affirmant multi, eum poſt galli cantum in ipſa nocte vidiſſe bibentem. Sed cum eſſet ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagenſi, iuxta ſæculi dignitatem, haberetur nobilior, celebrare Miſſarum ſolénia expetitur: Nec dubitabat miſer vino madefactus appetere, quod ieiunus quiſque non ſine metu poteſt terrente conſcientia explicare. Verùm vbi explicitis verbis ſacris, confracto Dominici corporis Sacramento, & ipſe ſumpſit, & aliis diſtribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocem emittens, ad terram ruit, ac ſpumas, cùm ipſa myſterij ſacri particula, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proiiciens, inter manus ſuorum ab Eccleſia deportatur. Nec caruit vltra hac Epilepſiæ infirmitate, ſed per ſingulos lunares curſus incrementis decrementiſque hæc ſemper pertulit; quia ab hauſtu nimio vini minimè infelix abſtinuit. Hunc epilepticum energumenum fuiſſe indicat hinnitus equinus, & meritò, qui ſicut equus & mulus, corpus Domini non diiudicauit.

* DE CANTV.

☞ *Vide* CANTVS.

In Miſſa ſolemni adhibemus Cantum: Exemplum habemus Chriſti, qui in vltima Cœna in qua prima Miſſæ inſtitutio & celebratio fuit, legitur ceciniſſe. Id enim apud Matthæum indicant verba, Hymno dicto. Eſt autem de ratione hymni, cantus, ita vt niſi cantetur, hymnus appellari non poſſit, ait *B. Auguſt.in Tit.Pſal.*71.

Et quamuis in ipſo Eccleſiæ Exordio Miſſas abſque cantu celebratas, ſit ſatis veriſimile; ſi attendamus ea quæ ad Miſſam legenda adhibebantur: cantica tamen & hymnos ſpirituales decantatos tempore ſacrificij, quando Fideles conueniebant, omninò probabile eſt, & confirmari poteſt ex Apoſtolo Paulo; qui ad id faciendum Coloſſenſes hortatur. E

COELESTINVM Papam qui floruit Anno 416. ad Miſſas decantari Pſalmos inſtituiſſe, ſcribit *Radulph. Decan. Tungrenſ. l. de Canon. obſeruantia.*

S. IGNATIVS Martyr vidit Angelos in cælo alternatim concinẽtes, & vel ſemper Antiphonas ſanctæ Trinitati hymnos dicentes. Itaque viſionis modũ Eccleſiæ Antiochenæ cui tertius à Petro Apoſtolo Epiſcopus præerat, tradidit, & ex hinc in vniuerſam Eccleſiam tranſiuit. Antiphonam enim *Iſidor.* interpretatur vocem reciprocam. *Hiſtor. Tripart. l.* 10.*c.*9.

Tempore verò Theodoſij Iunioris Imp. in Eccleſia Mediolanenſi cantus cœpit frequentari, vt notauit *Radulph. ſuprà, propoſit.*2. & ita ſucceſſiuè in Eccleſia Latina cantus in Miſſa adhibitus fuit, eſtque peculiare officium Ambroſianum, cuius vſus eſt in Eccl. Mediolan.

B. GREGORIVS & VITALIANVS Pontifices, cantum ordinarunt in Eccleſia, vt meliori methodo, & tenore perageretur, vnde & cantus Gregorianus indigitatur; non tam ab inſtitutore, quàm directore: niſi dicamus, quod illius patrocinio fuerit paſſim vſitatior cantus per omnem Eccleſiam. *Radulph. ſuprà.* F

Cantandi etiam ritus per STEPHANVM Papam in Gallias introductus creditur, tẽpore Pipini Regis. Ita *Vualafr. Strabo.*

In Germania verò tempore CAROLI Magni, cantandi modus publicatus. *Radulph. ſuprà.*

Tempore AGATHONIS Pontificis, circa ann. 680. Eccleſia Anglicana cantandi ritum accepit per Ioannem Abbatem monaſterij B. Martini, cui Pontifex, Romæ id in mandatis, dedit; vt in monaſterio ſuo ordinem & ritum canendi inſtitueret, quod & fecit. Ac hoc autem cæteræ Eccleſiæ etiam cantandi modum aſſumpſerunt. *Baron. tom.*7.*an.*679 *n.*8.

Ante hæc tempora IVSTINIANVS Imper. piiſſimus, miſerat per Legatos Catholicæ fidei profeſſionem ad Ioan. II. Pontificem; quam poſtquam ab Apoſtolica ſede confirmatam per reduces legatos accepiſſet; eandem nè vnquam è populi memoria elaberetur, ad Eccleſiaſtici cantici rythmum accommodauit, & inſtar Pſalmi Eccleſiis concinendam tradidit. *Baron. tom.*6.*ad annum* 534.*n.*12.

Etiam ab ESSENIS cantatæ Deo laudes alternantibus choris, duorum vnicuique ſuus præcantor præficiebatur, ad modum illius olim inſtituti, quando Iſraëlitæ egreſſi mari rubro, G Deo canticum perſonabant. *Philo de vita contemplatiua.*

Inſtin. Mart. orat. ad Antonium Pium, hymnos à Chriſtianis Deo ſolitos decantari; tradit, cùm ait: Gratos nos illi exhibentes, rationaleſque hymnos, & pompas celebramus.

*Tertull. lib.*2.*c.*6.*ad vxorem.* inter alia inquirit: Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè, audiat aliquid Dei cœna.

BASILIVS quoque hunc pſallendi ritum defendit aduerſus hæreticos, qui eum redarguebant, ſcribens ad Neocæſarienſes & dicit, eum ritum obtinere in omnibus Eccleſiis. *Ep.*69.

In cantu ordo introductus.

Verumtamen eſt olim fœminas viris immixtas eeciniſſe; quod vetuit fieri Synodus Antiochena.

Etiam populus Clero promiſcuè concinere ſolitus; vnde illud Auſonij in Ephemeride:

Conſona quem celebrant modulati carmine David:
Et reſponſuris ferit aëra vocibus, Amen.

Cæterùm quia hac ratione fiebat, vt imperitia canentium harmonia Eccleſiaſtica corrũperetur, quia de re *S. Ioan. Chryſoſt.* declamauit, *hom.*1 *in c.*8. *Iſaiæ.* Idcircò conſtitutionibus H Eccleſiaſticis prouiſum fuit, ne præter certos in Eccleſia deputatos pſallerent. Ita habet Canon. Laodicæi Concilij xv: Non licet præter Canonicos pſaltes. i. qui regulariter cantores exiſtunt, quique pulpitum aſcendunt, & de codice legunt; alium quemlibet in Eccleſia pſallere.

In Gallia CAROLVS Rex infenſus legitur ob diſſonantiã cantus Eccleſiaſtici in regno ſuo, præ Romano: vnde duos Clericos Romam miſit, qui Cantum à Romanis diſcerent; & normam eiuſdem ſecum deferrent: Qui vbi redierunt, primum Eccleſiam Metenſem, & per hanc reliquas ad Romani cantus normam direxerunt. *Sigeb. in Chron. an.*774.

Quin an. 790. idem CAROLVS non ſatis concordem vocum & cantionum in Eccleſia ritum aduertens, diſſonantiam omnem ſuſtulit, Cantoribus ab Apriano Pontifice Roma directis. *Ibid. & Radulph. ſuprà.*

Neque eſt hoc loco prætereundum, *Dionyſ. Areop. cap. 3.* A *Eccl. Hierarch.* meminiſſe Pſalmorum, qui ad Miſſæ initium canebantur. Vnde patet, hunc cantum Apoſtolicum fuiſſe traditionem: certè ita antiquum, vt eius primam inſtitutionem non facilè definias.

*De IIS QVÆ IN MISSA RECITANTVR.

Antiqua ea eſſe, & vnde profecta.

Ac primùm confeſſio, & quæ deinde vſque ad Canonem, leguntur.

Olim tempore Apoſtolorum, & fortaſſis aliquot annis poſt ea ipſa, ad Miſſæ ſacrilegium lectos Pſalmos, priori membro docetur. Imò CELESTINVM I. Pap. inſtituiſſe, vt CL. Pſalmi per ordinem ante officium Miſſæ canerentur, ſcribit *in eius vita Anaſtaſ. Bibliothecar.* Ante Celeſtinum tamen Pſalmos adhibitos fuiſſe, ex Dionyſo demonſtratur.

Etiam olim ad Miſſam ſolum adhibitam lectionem ex veteri teſtamento, & Euangelium, ac Orationem Dominicam, conſtat. Quamuis poſtmodum, vt loquitur *Ruper. Abbas*, apparatum Miſſæ Eccleſia exornarit pro dignitate. *Lib. 2. c. 21. de diuin. Officiis VValfrid. c 22. de reb. Eccleſ.*

Imò antequam Euangelia conſcripta eſſent, & paſſim haberentur, B conſecratio per commemorationem Dominicæ paſſionis, & orat. Dominica facta fuit. Vnde circa domos frangebant panem, vt ait Lucas in Actis: *VValfrid. ibid.*

Igitur ſuis quique temporibus Rom. Pontifices Sacrificio Miſsæ addiderunt, quæ congrua videbantur, quorum tamen vſum & ordinem, circa pleraque a primis Apoſtolis, eorumque immediatis ſucceſſoribus acceperant.

Præmittit Sacerdos celebraturus verſiculum ex *Pſal 42.* & facit confeſſionem generalem.

De Pſalmo diximus, olim præmiſſum aliquem fuiſſe.

Confeſſionis meminit Liturgia Iacobi, vt quæ à confeſſione incipiat.

Introitus verò, qui conſtat ex ſcriptura, & verſu, Gloria patri, &c. ordinariè, à Celeſtino inſtitutus eſt. Et vt caneretur *Greg. I.* inſtituit. *Plat. Sigebert. VValfrid. ſuprà.*

Verſiculus Gloria Patri & filio, &c. à Nicæno Cócil. compoſitus creditur, eiuſque vſus fuit in Eccleſia tempore Conſtantini Imper. quando per hunc Catholici ab Arrianis diſcernebantur, vt refert *Sozom. lib. 3. cap. 19. Et hiſtor. Tripart. Theodoretus lib. 2. c. 41.*

C Meminit autem *Card. Baronius* cuiuſdam Epiſtolæ ſcriptæ à Vigilio Rom. Pontifice illegitimo, nam expulſo Silueriо Sedem occupauerat; nihilominus quæ muneris Pontificij erant exequente, ad Eucherium Epiſcopum Citerioris Hiſpaniæ. In qua ei inſinuat, nouellum eſſe errorem, quod præfatum verſiculum quidam ex Priſcillianiſtis pronuntiarunt, omiſſo ſecundo. Et in hunc modum: Gloria Patri, & Filio Spiritui Sancto. Ad eumque errorem conuincendum, dicebat ſufficere Chriſti doctrinam: qui mittens ad baptizandum Apoſtolos, iuſſit eos baptizare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. nominãdo æqualibus diſtinctionibus Patrẽ, & Filium, & Spiritum ſanctum. Vnde concludit: Illos omninò à doctrina Dominica deuiare, qui aliquid voluerint huic Confeſſioni derogare. Addit verò, Qui ſi in errore permanſerint, ſocij nobis eſſe non poſſunt. *Tom 7. Annal. ad annum 537. num. 24.*

Sequitur *Kyrieeleiſon* ſiue *Λιτανεία* Græcis: & conſtat ex D Liturgiis veteribus eius vſus etiam in Eccleſia Latina. In Concilio Vaſenſi, quod fuit celebratum annis 150. ante tempora Gregorij. iubentur Sacerdotes in Gallia ad Miſſam dicere *Kyrieeleyſon.*

Hymnus *Gloria in excelſis Deo*, Teleſphoro inſtituere legitur, quamuis non ita ordinariè in Miſſa legeretur, ſed vt exiſtimat *Vvalfridus*, maximis dumtaxat ſolennitatibus, idque ab Epiſcopis. *Sigeb. an. 119.*

Quamuis vt omnibus Dominicis & Natalitiis Sanctorum diceretur. *Symmachus an. 493.* decreuerit.

Salutatio *Dominus vobiſcum*, ex more Hebræorum ſumpta, qui ſalutantes dicebant, Dominus tecum, vt patet *Iudicum 6. Ruth. 2.* &c.

Et in vetuſtiſſimis Liturgiis fit mentio ſalutationis fieri ſolitæ in Miſſa.

Orationes, quas *Collectas*, quod petitionem noſtram hic per compendium velut colligimus & concludimus; à variis prout varia officia ſunt, decretæ fuerunt. Quæ quoniam non ſemper ea verborum compoſitione & energia conſtabant, quæ tantum myſterium deceret, in Concil. Mileuitano ſta- E tutum, vt preces & orationes non niſi approbatæ, in diuino officio dicerentur.

Collectam ſequitur *Epiſtola* ſiue Lectio ex antiquo vel nouo Teſtamento, quam olim etiam adhibitam conſtat ex *Tertull. in Apolog. c. 39.*

Verſiculi qui Epiſtolæ ſubiunguntur, vocantur *Graduale*, canebantur enim dum Diaconus cantaturus Euangelium, loco ſublimiore quo ab omnibus audiretur, gradus aſcenderet. vt *B. Rhenan.* annotauit.

Adiungitur verſiculo Graduali *Alleluja*: vocula lætitiam ſignificans, & quibuſdam diebus in eius locum *Tractus*, aliis verſiculus alicuius pſalmi, qui tractim decantari debet. vt placet *VValfrido.*

Euangely Lectio antiquiſſima eſt in omnibus Liturgiis, Conciliis, Patribus.

ANASTASIVS Papa decreuit, vt Euangelium, ſtando audiantur, putà in locis vbi ille vſus deſideratur. *Vollaterran.*

Quia conſtat CLEMENTEM hunc ritum cenſuiſſe Apoſtolicum, vt omnes Euangelio aſſurgerent. *Lib. 2. Conſtit. cap. 52. alias 61.*

Symbolum Conſtantinopolit. pronuntiatur lecto Euangelio: vt ore fiat confeſſio ad ſalutem. Eſtque antiquus vſus apud F Orientales, & habetur in *Miſſa Chryſoſtomi.*

Apud Germanos & Gallos tempore Caroli M. vſus etiam inualuit, poſt damnatum Felicem hæreticum. *Strabo ſup. c. 21.*

Cæterum conſiderationem meretur, quomodo à S. LEONE Pap. qui Priſcillianiſtarum errores damnauit, adiectus ſit ſymbolo Conſtantinopol. hic verſus, *Qui à Patre filioq; procedit*, eaq; verba in idem Symbolum, primum ab Hiſpanis, deinde à Francis acceptata fuere. Tamen Rom. Eccleſia antiquitatis tenaciſſima, diu cunctata eſt illa verba Symbolo inferre, imò Leo III. etiam petente id Carolo M. eadem inſerere noluit: quamuis poſtmodum ad euitandum ſchiſma Benedictus VII. idem Symbolum cum eodem additamento, Romæ in Eccleſia decantari iuſſerit, expoſcente id Henrico III. Imper. Quam rem ita narrat *Berno Abb. Augienſis lib. de rebus ad Miſſam ſpectantibus.* Cum Romanorum presbyteri ab Henrico Imp. rogarentur, cur non poſt Euangelium & in aliis Eccleſiis, Symbolum canerent; Me ait ipſe, aſſiſtente, audiui eos eiuſmodi reſponſum reddere, videlicet quod Romana Eccleſia non G fuiſſet aliquando vlla hæreſeos fæce infecta, ſed ſecundum S. Petri doctrinam in ſoliditate Catholicæ fidei maneret inconcuſſa: & ideò magis his neceſſarium eſſe, illud Symbolum ſæpius cantando frequentare, qui aliquando vlla hæreſi potuerunt maculari. At Imperator Domino Benedicto perſuaſit, vt ad publicam Miſſam illud decantaret. Et exinde Symbolum Conſtantinopol. Romæ ſuſceptum in diuino officio fuit. *Bar. tom. 5. annal. ann. 447. num. 24.*

Offertorium eſt verſus aliquis S. Scripturæ, legi, & cani ſolitus, dum populus offerebat: neque adeo antiquus eſt, quamuis non conſtet, quis adiecerit.

Offertorio finito, & materia Sacrificij præparata, Deóque commendata, ſubiungitur *Præfatio*, qua excitatur populus ad actionem ſacrificij: & fit mentio illius in vetuſtiſſimis Liturgiis: & apud *Clem. l. 8. c. 16. Conſtit. Apoſtolic.*

Imò ante annos M. PELAGIVS II. Pap. interrogatus ab H Epiſcopis Germaniæ & Galliæ, de numero Præfationum, quas pro feſtiuitatum varietate in Eccleſia legebant, reſpondit eſſe nouem. Vide apud *Gratianum can. inuenimus de conſecrat. diſtinct. 1.* Decimam enim de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concil. Placentino circa annum M. LXXX. teſte eodem *Gratiano Can. Sanctorum diſt. 70.*

Additur Præfationi *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. quod deſumptum partim ex hymno Angelorum quem *Iſai* audiuit c. 6. partim ex acclamatione, ab Hebræis facta Chriſto intranti Hieroſolymam in die Palmarum, & habetur paſſim in *Liturgiis*: eſtque *Can. Concil. Vaſtenſis 4. aliàs 6.*

De Canone, Oratione Dominica; benedictione, & populi Dimiſſione.

Præmiſſis omnibus ſubiicitur *Canon* i. legitima & regularis Miſsæ celebratio: quem alij Actionem appellant, quia ſit ea Miſsæ pars, in qua actio ſacrificij conficitur vtroque nomine veteres vtuntur. Non vnum Authorem totus Canon habet: quamuis certum ſit, formam aliquam ſacrificij celebrandi à S. Petro dimanaſſe: poſteriores tamen Pontifices vſque ad Gregorium, aliqua adiunxerunt ad Canonem.

Ante

Antiquitatem Canonis, prout nunc in vſu eſt, Ordo Romanus quilibet ſcriptus fuit ante annos DCCC. demonſtrat, & Alcuinus qui tempore Caroli M. vixit, totum Canonem ad verbum exponit.

Deinde antiquitatem Canonis Strabo colligit ſuprà, ex eo quod nomina Apoſtolorum in illo ponantur alio ordine quam in Euangelio *à Hieronymo* emendato, in ſignum, quod Canon, Euangelio ita emendato ſit antiquior.

Porrò non fit mentio Confeſſorum, ſed Martyrum ſolummodo: quia plerumque olim non colebantur feſta Confeſſorum, atq; de iis duntaxat cepit fieri mentio in officiis, tempore Caroli M. in Concil. Moguntiaco: Ergo iam erat ea pars Canonis, quæ Sanctorum memoriã recolit, ante annum DCCC.

LEO I. addidit reliquo Canoni illa verba, Sanctum Sacrificium, immaculatam hoſtiam. *Strabo. c.22.*

GREGORIVS I. adiecit iſta: Dieſque noſtros in ſua pace diſponat. *Idem ibid.*

Ante hunc, ALEXANDER VII. memoriam addidit Dominicæ paſſionis. *Idem.*

Poſt Canonem *Oratio Dominica* ſubiungitur, cuius, omnes Liturgiæ, & veteres meminerunt, etiam *Cyrill. Catech. 5. Myſtag. Ambroſ. lib 5. de Sacram.*

Datur poſtea *Pax* ante S. Communionem, ex *Innocentij Pont. decreto.*

Agnus Dei in fractione Dominici Corporis decantatur quod ante annos pene mille, à Sergio Papa Inſtitutum. Idem *Strabo* ſcribit.

Orationes quæ S. Communionem præcedunt, deuotio celebrantium inuexit, & quia per eas excitatur Sacerdos ad digne percipiendum Sacramentum Corporis & ſanguinis Domini, retinentur in celebratione Miſſæ.

Tandem dimittitur populus per verba, *Ite Miſſa eſt.* Similem formulam habent Græci, & ſignificatur dimiſſionem populo concedi: fitque illius, aut ſimilis formulæ mentio in Liturgiis paſſim.

Datur ad extremum benedictio à Sacerdote: & illius meminerunt Liturgiæ Græci, & fit mentio *in Concilio Agathenſi Cap.* 47. vbi imperatur populis, vt diebus Dominicis celebrationi Miſſæ interſint, neque ante Sacerdotis benedictionem recedant.

☞ *Plura reperiet Lector apud Auctores per nos allegatos: hæc pro inſtitutâ breuitate ſufficiant. Et quædam horum etiam repetuntur paulo aliter in Loco de Religione. Tit. Cultus Religioſus reſpectu materiæ. conſideratus.*

*CEREMONIARVM MISSÆ SVCCINCTA EXPLICATIO

Ceremoniæ ſacræ à variis Pontificibus in Miſſæ ſacrificio adhibitæ & inſtitutæ tempore ſuccedente fuerunt, & ad myſterij quod in ea agitur ſignificationem, & excellentiam pertinent. Ac primum ſacerdos, iuxta Sapientis monitum, primò ſtatim initio accuſat ſeipſum, humili confeſſione ſe præparando, & aliorum pro ſe preces apud Deum requirendo. Facta Confeſſione aſcendit Altare, ſignificatum per vetus propitiatorium, quod erat olim in Arca, ipſo corporis ſitu myſterij altitudinem inſinuans, ſeq; velut medium inter Deum & homines conſtituens. Ideoque illud oſculatur, vt pacis oſculum nobis à Chriſto oblatum commemoret.

Legit deinde Introitum, quo iudicatur ingreſſus Chriſti in mundum: & claudens eum verſiculo Gloria Patri & Filio &c, tres Beatiſſimæ Trinitatis perſonas profitetur. Repetens nouies Kyrie-eleiſon, innuit laudes quas ei nouem Angelorum Chori decantant, vel nouem menſes per quos Chriſtus in Matris latuit viſceribus: Gloria in exelſis Deo, reuocat in memoriam cœleſtium Spirituum Canticum quo eius ſanctiſſimum natalem celebrarunt. Orationes quæ recitantur ante Epiſtolam, denotant Chriſtum, antequam prædicaret orationi vacaſſe, de quo ſcriptum eſt: Erat pernoctans in oratione. Euangelium præcedens Epiſtola, præcurſorem Baptiſtam, qui ante Chriſtum venit ad pœnitentiam prædicandam Euangelium Epiſtolæ ſuccedens, indicat poſt Baptiſtæ doctrinam ſucceſſiſſe Chriſti legem. Quod autem Liber Euangelij transfertur à ſiniſtro ad dextrum latus, ſignificat Euangelium à Iudæis qui ſe illo indignos faciebant, translatum ad Gentes. Iuxta illud *Actor. cap.* 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ, ecce conuertimus ad Gentes, &c. Recitatur deinde Symbolum ab Apoſtolis compoſitum, quo ſi- B gnificatur fidem Euangelio adhibendam, vt cuius præcones fuerint Apoſtoli. Oblatio in hoc ſacrificio, ſignificat illam quæ in Cruce pro peccatoribus facta eſt. Orationes ſecretæ, tempus in quo Chriſtus ante paſſionem latuit. Præfatio ipſum in Hieruſalem Ciuitatem redeuntem lætis vocibus & canticis exceptum. Eleuatio hoſtiæ, corpus illius in Cruce fuiſſe eleuatum, calix ſanguinem pro nobis effuſum. Secunda eleuatio, ipſum ab ipſo tandem in Cruce ſpiritum emiſſum, Remotio velaminis, velum templi diuiſum: & quod tunc fit Crucis ſignum, indicat non per ipſum Patri reconciliatos. Orationes ſecretæ & obſeruati in eis ritus, ſacrũ eius corpus in ſecreto ſepulchro poſitum, hoſtiæ partitio diuiſionem animæ à corpore in paſſione: Alij ſignificari volunt ſciſſionem lapidum propter mortem ſui Saluatoris dolentium; Hoſtiæ particulá ſanguini adiuncta, coniunctionem quæ facta eſt in reſurrectione Chriſti, quando ſanguis eius corpori fuit reſtitutus. Pax vobis, ſignificat pacem a Chriſto datam Apoſtolis, hoſtiæ abſumptio & calicis hauſtus, quo fit vt ſacramen- D tum ab oculis remoueatur aſtantium, Chriſtum in Aſcenſione ſe abſcondiſſe ab oculis diſcipulorum ſuorum. Inquiens Sacerdos: Ite miſſa eſt; docet per hoc ſacramentum à Chriſto noſtræ redemptioni finem impoſitum, ac tandem benedicens præſentibus, ſignificat benedictionem quam Deus largietur prædeſtinatis, Chriſto ipſis dicente: Venite benedicti Pa- Patris mei, poſſidere regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Ita fere *Cartagena lib. 9. hom. 10. de Euchariſt. Sacram.* Legatur *Ioan. Stephan. Duran. in Rationali.*

*DE MISSA QVAM SICCAM VOCANT.

Fuit olim in vſu Miſſa quam Siccam vocabant, in Purificationibus puerperarum, defunctorum exequijs, & alias quando pluries erat faciendum officium diuinum, neque tamen per ſacerdotem fieri pluries poterat, ſiue quod iam celebraſſet & ieiunus non eſſet, ſiue quod opportunitas temporis non permitteret ſacrificij oblationem, ſiue alia de cauſa. Vnde Miſſam ſiccam vocabant, quando ſacerdos accepta ſtola, alba aut rocqueto, legebat Introitum Miſſæ, & reliqua, exceptis Secretis, Canone, & cæteris ad Sacrificium pertinentibus, aut de oblatis mentionem facientibus: dabatque benedictionem, Imò ſubinde induebat omnes veſtes Sacerdotales, & legebat G præmiſſa, etiam præfationem. Calicem tamen, aut alia vaſa ad Sacrificium neceſſaria non habebat Meminit illius ritus *Ioan. Duran. lib. 4. Rational. Diuin. Officior. numer.* 23.

Cæterùm poſterioribus ſæculis omnino abolitus eſt miſſarum ſiccarum in quibus nec conſecratio fit, neque ſumptio, vſus: & Epiſcopi ſatis prouidè eas deinceps fieri vetuerunt, quod fraudem aliquam inuoluere viderentur, qua populus credebat Deum per hoc genus Miſſæ æquè placari, ac per eam quæ debite peragebatur, ſiue in qua Chriſtus immolabatur & ſumebatur. Extat prohibitio in Synodo Diœceſana Iprenſi, quam infra allegamus ex Ioanne Langecturio Eccleſiæ Caſletenſis olim Præpoſito. *Lib. 3. c. 19. Speculi Canonicor.* qui etiam de hac re ita ſcribit.

Si quis Sacerdotum non tot vicibus ſanctæ communionis gratiam ſumat, quot ſacrificia in vno die videtur offerre, ſed ſi in vno die plura Deo offerat ſacrificia, & omnibus ſe oblationibus à communione ſuſpendat, præterquam in extrema, H in qua ſola tantum communionis ſanctæ gratiam ſumat, quaſi non ſit illi toties vero & ſingulari ſacrificio participandum, quoties corporis & ſanguinis Domini noſtri IESV CHRISTI immolatio facta conſtiterit: Certum eſt, quod hic, qui ſacrificans non edit hoſtias, reus ſit Dominici Sacramenti. Sicut Patres in Concilio Toletano X. declarant. *Cap. 5. &c. relatum de conſecr. diſtinct.* 2. ſtatuentes, vt quicunque ſacerdotum diuino altari ſacrificium oblaturus acceſſerit, & ſe à communione ſuſpenderit, ab ipſa, qua ſe indecenter priuauit gratia communionis, anno vno repulſum ſe nouerit. Nam quale erit Sacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur? Ergo modis omnibus tenendum eſt, vt quotieſcumque ſacrificans corpus, & ſanguinem Domini noſtri IESV Chriſti in altari immolat, toties perceptionis corporis & ſanguinem Domini noſtri IESV Chriſti participem ſe præbeat. Quare iuſtiſſima quoque de cauſa, (pergit idem auctor) Romanus no-

ſter in Synodo ſua diœceſana *Tit. de Sacrif. Miſſæ cap.*10.
A Miſſas,quas ſiccas vocant,omnino fieri prohibuit,in quibus Sacerdos corpus & ſanguinem Domini non immolat, ſed Canone, eaque immolatione omiſſa, cætera, Miſſam pertinentia peragit, non ſine fraude populi, qui credit & putat Deum ſic quoque placari, perinde atque ſi Sacerdos Miſſam rectè,& ritè celebraret. Hactenus Ioan.Langecrucius.

* MISSA CATECHVMENORVM,
Quæ fuerit, & cur ita appellata?

Miſſa Catechumenorum vocatur illa Miſſæ pars,ab initio eiuſdem vſque ad Offertorium,conſtans Confeſſione,Introitu, Orationibus, Epiſtola, Euangelio. His enim lectis à Sacerdote dimittebantur Catechumeni. Meminit huius etiam *Concil. antiquiſſ. Valentinum,c.*1. dum ita loquitur.Hoc eſſe cenſuimus obſeruandum, vt ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem in Miſſa Catechumenorum in ordine Lectionum poſt legantur,&c.

B In Liturgiis autem Græcorum, clamabat Diaconus, Sancta Sanctis : iiſque prolatis arcebantur Catechumeni, vt conſtat ex traditione veterum.

Diximus Loco præſenti vbi de voce MISSA egimus, eam deriuari à dimiſſione,olim enim populus qui Miſſæ ſacrificio intererat,non diſcedebat,niſi à Diacono vel ſacerdote dimitteretur:hoc namque ad tanti Sacramenti reuerentiam pertinere videbatur.

Cæterum duplex erat populi dimiſſio:prior de qua hic agimus; finito Euangelio ante oblationem præparatoriam, tunc enim dimittebantur Catechumenis, Gentiles, aut ſimiles, qui intereſſe ſacrificio non poterant, vt conſtat ex *Clement. Apoſt.Conſtit.* 8. *Dionyſ.c.* 3. *Eccleſ. Hierarch. Cyrill. Alexand. l.* 12. *in Ioan. c.*50.

Alia fiebat ſacrificio peracto, vnde tunc dicebatur : Ite, Miſſa eſt, iam eſt tempus dimiſſionis. Sic *Ambroſius lib.* 5. *Epiſt.* 33. Dimiſſis, inquit,Catechumenis, Miſſam fidelium facere cœpit,vbi patet diſtinctio Miſſæ Catechumenorum, & fidelium.

☞ *Vide Locum de Catechumenis.*

C

SACRIFICIA
ETHNICORVM.

☞ *Conſule Locum de Ethnicis.*

IMPIETAS CIRCA SACRIFICIA.
Pete ex Loco de IMPIETAT.

* Sacrilegium.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SACRILEGIVM generatim idem eſt quod rei ſacræ violatio,prout etiam continet impios cultus quo ſenſu dixit Auguſtinus, Sacra ſacrilega,& pacta cum dæmone vocantur Sacrilega.Propriè tamen eſt violatio rei ſacræ id eſt, injuria & irreuerentia quæ fit Deo,indignâ rei ſacræ tractatione ſiue
D vſurpatione. Græcè ἱεροσυλία, quod idem valet ac συλᾶν τὰ ἱερὰ quod eſt deprædari ac violare ſacra, quorum vtrumque συλᾶν ſiue συλᾶν denotat. Dicitur autem Res ſacra, quæ ad Dei cultum peculiari modo dedicata eſt, ſiue ea ſit perſona, vt ſacerdos religioſus : ſiue res alia, vt calix, templum, altare,veſtis ſacra.Eaque violari dicuntur,quando indignè, ſeu contra reuerentiam Deo in illis rebus ipſi dicatis debitam tractantur ; vnde ſecundum Innocent. Sacrilegium eſt quaſi Sacrilædium.

SPECIES.

Sacrilegij ſpecies diſtinguendæ ſunt ſecundum diuerſitatem rerum ſacrarum, ſeu iuxta diuerſam rationem ſanctitatis, quæ in ſacris rebus reperitur.*Ita S.Thomas.*Vnde tanto Sacrilegium eſt grauius, quanto majorem ſanctitatem res obtinet, quæ violatur ; niſi fortè conditio operis grauitatem augeat.

Statuit autem *S.Thomas* 2.2.*qu.*99.*art.*3.tres ſpecies Sacrilegij, iuxta varietatem rerum Sacrarum, quarum tria ſunt genera.Locus,perſona,res aliæ diuino cultui dedicatæ. Itaque Sacrilegia,alia quibus perſona, alia quibus locus,alia denique ſunt quibus res ſacra violatur. E

Pertinet ad primam ſpeciem percuſſio Clerici, fornicatio Ordine ſacro initiati,Religioſi & Religioſæ, & cujuſlibet votum caſtitatis habentis.Idem tenet *Caietan.* de violatione cuiuſlibet voti perſonalis ; hoc ipſo enim quo aliquod opus virtutis Deo voues, teipſum illi dedicas & conſecras, vt ei cultum exhibeas, itaque ſi omittas, violas tuam perſonam vt ſacra eſt, iuxta *Caietanum.*

Ad primam quoque Sacrilegij ſpeciem pertinet pertractio perſonarum Eccleſiaſticarum ad tribunal ſeculare, exactio vectigalium ab ijdem per Principes ſæculares, contra Canones;quia Eccleſia in reuerentiam ſtatus ſacri voluit illas ab his eſſe immunes, hac immunitate ſeruanda Deum in illis per ſæculares honorari.

Ad ſecundam ſpeciem pertinent omnia, quæ fiunt contra ſanctionem loci ſacri. Primò,effractio, vel incendium loci ſacri, euerſio altaris.

Secundò, effuſio iniurioſa ſanguinis, effuſio ſeminis, excommunicati vel infidelis ſepultura,extractio violenta perſonæ,quæ aſyli cauſa eò ſe contulit;quod intellige, niſi ſit latro F publicus, vel nocturnus populator agrorum,vel commiſerit enorme maleficium in loco ſacro fiducia aſyli,de quibus *Vide Syluestrum.v.Immunitas* 3.*q.*2.Ratio eſt, quia Eccleſia pro loci ſacri reuerentia, & cultus diuini,voluit loca ſacra ab his eſſe libera,& huiuſmodi priuilegio illa honorari.

Tertiò, huc etiam referri poſſunt mercatus, deambulationes, clamores,& alia huiuſmodi profana, quæ per ſe cultum diuinum impediunt, *cap. Decet.*2. *de immunitate Eccl. n.* 6. Quamuis in his poſterioribus non ſemper ſit peccatum mortale,maximè ſi ſcandalum abſit,& non ſit grauis exceſſus, nec cultus diuinus impediatur.

Quartò,furtum in loco ſacro, & quidem ſi aſyli & ſecuritatis cauſa res ibi ſit depoſita,vt reuerentia loci tuta ſit,circumſtantia loci ſacri addit furto malitiam ſacrilegij mortiferam:quia ſanctitas loci ſacri violatur, & contemnitur;acceperat enim locus ſacer, vel potius Deus,quatenus loco ſacro præſidet, rem illam in ſuam veluti fidem & cuſtodiam.

Ad tertiam pertinent ea peccata:quibus aliæ res ſacræ temerantur. Dicuntur autem aliæ res ſacræ : vel quia ſanctitatem efficiunt, vt Sacramenta : vel,quia rebus ſacris adminiſtrandis ſunt inſtrumenta,vt vaſa ſacra,veſtes ſacræ, ornamenta : vel quia ſacra ſignificant, vt verba ſacra : vel quia ea repræſentant, vt imagines Chriſti & Sanctorum : vel quia ſunt particulæ, aut res ſacrorum,vt reliquiæ : vel quia ſunt menſura actionum ſacrarum, vt dies Dominici & Feſti : vel denique quia ad ſuſtentationem ſacrorum ſunt dedicata, vt bona Eccleſiarum. Hæc omnia continentur nomine rei ſacræ,vt diſtinguitur à perſona, iuxta D.Thomam. G

SACRILEGI, EORVMQVE POENÆ A DEO INFLICTÆ.

☞ *Pleraque pro hoc Loco adduci poterunt ex Loco de Impietate. Tit. Sacrilegi. Quorum tamen nonnulla hic alia occaſione repetita reperientur.*

RERVM SACRARVM INDIGNA VSVRPATIO PVNITA. H

EX S. SCRIPTVRA.

Legimus in veteri Teſtamento; de ACHAN filio Charmi. In euerſione Hiericho ferebatur præceptum, vt quidquid auri vel argenti & vaſorum æneorum afferretur, Domino conſecraretur, & reponeretur in theſauris eius. Achan verò per auaritiam præuaricatus eſt mandatum hoc, & abſtulit palliũ coccineum auro intertextum,& abſcondit in terra. Sed ſupplicium attende. Ipſe quidem à Deo per Ioſue punitus eſt, & ab omni Iſraël lapidatus:argentum verò,& pallium, & aurea regula,filij & filia,boues & aſini,& oues,ipſumque tabernaculum & cuncta ſupellex eius igne conſumpta ſunt. Atrox profectò pœna,ſed tali digna flagitio.

ALCHIMVS Sacerdos de ſemine Aaron præcipiebat deſtrui muros domus ſanctæ, & opera Prophetarum. Sed grauiter Deus illatam ſibi illam contumaciam vindicauit. In tempore illo percuſſus eſt Alcimus,& impedita ſunt opera illius,& occluſum eſt os eius,& diſſolutus eſt paralyſi,nec vltra poterat loqui

loqui verbum. Et mortuus eſt Alcimus in tempore illo cum tormento magno. 1. *Mach.* 9.

Heliodorvs templum ſpoliare inſtituens, ſubitò in terram concedit, vt qui cum multis curſoribus & ſatellitibus ingreſſus erat ærarium, portaretur nullo ſibi auxilium ferente, manifeſta Dei cognita virtute, qua mutus iacebat, atque omni ſpe & ſalute priuatus. 2. *Mach.* 3.

Haud multò auſpicatiorem exitum ſortita ſunt Achabi Regis Samariæ ſacrilega facinora. Qui vt manifeſtum ſe veræ religionis contemptorem declararet, non tantum Baſilicas idolis extruxit, ſed & ſacrificiis oblatis cultum venerationemque eis exhibuit: vnde conciliata ſibi diuina indignatione cum in Ramoth Galaad prælíaturus perrexiſſet, ab Aſſyriis trucidatus eſt. 3. *Reg.* 22. 2. *Paral.* 18.

Simile prorſus ob flagitium Ochozias quoque Samariæ Rex per Regiæ ſuæ cancellos præceps corruit, ac tandem deplorata valetudine, ſacrilegam animam exhalauit.

Ioas Rex, qui theſauros templi temerè ſurripuerat, à ſeruis ſuis interficitur. 4. *Reg.* 12. & 2. *paral.* 26.

Balthasar Nabuchodonoſoris pronepos, quia vaſis ſacris cum Principibus & concubinis abutebatur, à Deo corripitur, & poſtea occiditur. *Dan.* 5.

Rex Antiochvs ob ſpoliatum & profanatum templum Hieroſolymitanum, variis malis, ac doloribus oppreſſus miſerrima morte occubuit. 1. *Mach.* 1.

Lysimachvs multis commiſſis in templo ſacrilegiis ante ærarium interficitur. 2. *Mach.* 4. & 8.

Nadab & Abiv filij Aaron, arreptis thuribulis, impoſuerunt ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem, & alienum, quod eis præceptum non erat. Egreſſuſque ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui ſunt coram Domino. *Leu.* 10.

Chore, Dathan, & Abiram, cum ducentis quinquaginta, quandoquidem contra morem & inſtitutum Tabernaculi ſeditionem moliebantur, viui à terra abſorpti ſunt. *Num.* 16.

Bethsamitæ cum arcam Domini indignè conſpexiſſent, grauem Dei indignationem ſenſerunt, multáque hominum millia ex ipſis à Domino percuſſi ſunt. 1. *Reg.* 6.

Hieroboam Rex, præter id quod plurima impiè & nefariè in Deum commiſerat, etiam ea quæ Sacerdotum erant, ſibi vendicabat, ſtans ſuper altare, & thus iaciens, tametſi vetitum hoc ei eſſet à propheta. Quid contigerit videamus. Exaruit manus eius, quam temerè extenderat, nec valuit eam ad ſe retrahere. Altare quoque ſciſſum, & cinis ſtupendum in modum de altari effuſus eſt.

Non omittam Sennacherib filium Salmanaſar. Hic cum ex faſtu & ſuperbia multa flagitia improbè, ſacrilegè, & violenter in Deum deſignaſſet, venit Angelus Domini, & vna nocte percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. 4. *Reg.* 19.

Impius quoque Savl, vbi perſuaſionibus & perfidiæ intimi ſui & peculiaris Acheris Doëch nimium confideret, vno octoginta quinque Sacerdotes interfici curauit. Non multo poſt, tres eius filij Ionathan, Abinadab, & Melchiſua in prælio conciderunt. Saul vero hoſtium timore profugus, ſuo ipſius gladio diram ſibimet mortem conciuit. Nec tamen hoc pacto immanem hoſtium truculentiam euaſit, qui demortuum cadauer deſpoliarunt, & præciſum caput mœniorum ſummitati impoſuerunt 1. *Reg.* 22. & 31.

HISTORICA.
Ac primùm
Ethnicorvm.

Quintus Curt. lib. 7. hiſtoriar. dicit, Sacrilegos cum Dijs pugnare, quod exemplo Philomenis confirmat. *Iuſtin. l.* 87. de quo ſcribit, quod primus inter confertiſſimos dimicans ceciderit, & ſacrilegij pœnas impio ſanguine luerit.

Diogenes cernens quendam male audientẽ, quaſi monumentum ſpoliaret. Homerico carmine compellauit.

> *Τίπτε σὺ ὧδε φέριστε;*
> *ἤ τινα συλήσων νεκύων κατατεθνηώτων;*
> *Quid huc veniſti, vir præſtantiſſime? num fors*
> *Vt ſpolies aliquem horum quos mors occupat atra?*

Laërt. lib. 6.

Agesilavs præclarè dicere ſolitus eſt, ſe vehementer admirari, eos non haberi in ſacrilegorum numero qui læderent eos qui Dijs ſupplicarent, vel Deos venerarentur. Quo innuit vir prudentiſſimus, eos non tantum ſacrilegos eſſe qui Deos ipſos aut templorum ornatum ſpoliarent: ſed eos maximè qui Deorum miniſtros & præcones contumeliis afficiunt. *Æmil. Prob.* E

Dionyſius Senior ſacrilegia ſua ſolebat facetis dictis obtegere. Locris Proſerpinæ templum ſpoliarat, mox quum claſſis illius ſecundo vento nauigaret. Videtis, inquit, quam proſpera nauigatio à Diis immortalibus datur ſacrilegis. Ex hoc colligens, aut non eſſe Deos, aut illis non eſſe moleſta ſacrilegia. *Iuſt. li.* 21. *Val. Max. l.* 1. *c.* 2.

Idem Epidauro Æſculapio barbam auream detraxit, quod negaret decorum, Apollinem imberbem, ipſum verò barbatũ conſpici. Æſculapius fingitur Apollinis filius, Apollinem autem ſemper imberbem facit Theolog. Poëtica, Æſculapium barbatum, ſignificans, in medico requiri multarum rerum vſum. *Val. Max lib.* 1. *c.* 2.

Idem Ioui Olympio detraxit magni ponderis aureum amiculum, quo eum Hieron è manubiis Carthaginenſium ornauerat, próque detracto aureo laneum illi pallium iniecit, ita F cauillans: Aureum amiculum æſtate graue eſt, hyeme frigidum: Laneum ad vtrumque anni tempus accommodatius eſt. *Valer. Max. ibid.*

Idem Menſas aureas atque æreas Diis dicatas è phanis ſuſtulit: Has, inſcripto ex more Græcorum teſtabatur eſſe, bonorum Deorum, ne quis manum admoliretur. At ille cauillatus eſt ſe Deorum bonitate vti. Nam boni Dij dicuntur, quod omnibus benefaciant. *ibid.*

Idem, phialas aureas, pateras & coronas, quæ ſimulachra porrectis manibus ſuſtinebant, velut offerentia tollebat, dicens, ſe oblata accipere, non eripere: addens, per abſurdum eſſe, à quibus quotidie bona flagitamus, ab his vltro porrigentibus nolle accipere. *ibid.*

Marcus Craſſus cum bello Parthos appetiturus, per Iudæam exercitum duceret; auri fame ſuperatus Templum ſacrilegio violauit. Nec impunè. Cum enim non multò poſt cũ Parthis confligeret victus eſt, & cum malè partis ſacrilegiſque ſpoliis, & nomen, & vitam, & filium amiſit. Inſuper & truncum caput cùm inueniſſent, ad Regem Ariſtonicum illud detulerunt, aurúmque liquefactum ori infuderunt, hoc interim dicterio illum compellantes: Aurum ſitiſti, aurum bibe, quo auaritiã & flagitia ipſius contumelioſè illi exprobrarunt. G

Nec mitior vindicta Philomelvm, Onomarchvm & Phailvm excepit, quod Apollinis templum ſpoliauerint. Vnus viuus videnſque flammis conſumptus eſt: alter ſubmerſus. Tertius è ſublimi præceps, delapſus interiit: tali enim mortis genere Græci facinoroſos plectere conſueuerunt.

Notum quoq; eſt quam infeliciter apud Cannas pugnauerit Varro Terentius ob iratam ſibi Iunonem, quia Ædilis ſpectacula in templo Iouis exhibuerat.

Sed nec Apollo illatam ſibi contumeliam & præciſum honorem pari modo inultum tolerauit. Scipio enim Africanus, cùm Carthaginem militibus diſpoliandam ac diripiendam dediſſet, vnus militum templum Apollinis ingreſſus, ſtatuam eius aurea veſte inſignem deprædari aggreſſus eſt, quo offenſus Apollo, id egit, vt Sacrilegæ manus inter fragmenta eius abſciſſæ inuenirentur. *Valer. Max. l.* 1. *c.* 2. H

De Pleminio legimus, quod cum Proſerpinæ templum ſpoliaſſet, Romæ damnatus eſt, & in carcere ſtrangulatus.

Titus Liuius. lib. 9. ſecundi belli Punici ſcribit, Pyrrhum propter theſauros Eccleſiæ ſacrilegio ablatos, pœnas grauiſſimas ſuſtinuiſſe.

Cum Miletum Alexand. expugnaſſet, & Milites in templum violenta manu irruerent, vt, illud diſpoliarent, Mileſia Ceres, obiectis flammis, oculos omnium exuſſit.

Cui ignotum eſt prouerbium, Aurum habet Toloſanum: quod in eos dicitur, quibus nihil cedit feliciter, quique nouo & miſerando exitio pereunt. Nota autem hinc eſt parœmia, quod quum Q. Cepio conſul Toloſanum Galliæ oppidum diripuiſſet, multúmque auri in eius oppidi templo fuiſſet, quiſquis ex ea direptione aurum attigit, miſero cruciabilique exitu periit, vnde, vti memoratum, originem traxit Prouerbiũ, vt ſi cui noua aliqua aut rara calamitas accideret, diceretur habere aurum Toloſanum.

Videmus hic,etiam apud Gentes, Sacrilegos ex Dei per-A miſſu ſemper grauem ſuſtinuiſſe vindictam.

Excidium Troianum ex occaſiône Sacrilegij contigit,vti pleriſque illud,inter quos Virgilius, teſtantur.Si quidem Rex LAOMEDON , vt mœnia Troiana extrueret , theſauros templi Apollinis accepit,iure iurando promittens,ſe theſauri æſtimationem ibidem repoſiturum,quod Priamus eius filius ex contemptu quodam prætermittens,vitam pariter cum regno amiſit,& Troia ſolo æquata eſt.

Siculi vniuerſas prouinciæ ſuæ calamitates imputarunt ſacrilegio à CAIO Verre commiſſo,*teſte Cicerone.*

GLAVCVS quia honorem & cultum veneri exhibitum contemnebat,illa offenſa, equis illum curru vehentibus rabiem immiſit,vt Glaucum diſcerperent.

CAMBISES Perſarum Rex templa & leges ludibrio excepit:cùm enim imperio ſuo Ægyptum adiecıſſet , Vulcani fanum ingreſſus,quidquid ibi ceremoniarum vidit, per riſum & contumaciam aſpernatus eſt, ſtatuas quoque & imagines exuri præcepit.Eóque infelici morte occumbens, vniuerſum exercitum ſuum armis & frequentia potentiſſimum,ignominioſè amiſit.

B THERON Rex Hiſpaniæ,cum ad expugnandum Herculis templum furore ageretur,inſtructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerſo venerunt,prouecti nauibus longis , commiſſoque prœlio adhuc æquo Marte conſiſtente pugna,ſubitò in fugam verſæ ſunt regiæ naues,ſimúlque improuiſo igne correptæ conflagrauerunt,*teſte Macrobio.*

Quid de PYRRHO referam ? quid de XERXE ? qui cum ingentem exercitum ad templum Apollinis diripiendum miſiſſet,vniuerſa manus imbribus & fulminibus deleta eſt. *Iuſtinus lib.2.*

Idem XERXES ab auguribus perſuaſus , non curare Deum ædificia & ornatum templorum , vniuerſæ Græciæ delubra demolitus eſt,& exuſſit. Nec multò poſt ab exigua Græcorum phalange,cùm infinitis millibus in prælio ſuperatus eſt, ipſe verò turpiſſima fuga ſibi conſulens , improbam vitam ſumma cum ignominia duxit.

BRENNVS cum milites ſuos ad templum Apollinis Delphici diripiendum miſiſſet,abrupta montis Parnaſſi portione colliſi & proſtrati ſunt,& Brennus pugione vitam finiuit,*teſte* C *Procopio,& Iuſtino lib.24.*

Finio cum *Seneca*,qui *de beneſ.lib.7.cap.7.* ſic habet:Sacrilegium in iis obſeruatur,quæ religio numini adſcripſit. Iniuriam ſacrilegus Deo quidem non poteſt facere , quem extra ictum ſua diuinitas poſuit : ſed tamen punitur, quia tanquam Deo fecit.Opinio illum noſtra ac ſua obligat pœnæ.

FIDELIVM SIVE CHRISTIANORVM.

Sub quibus etiam Hæreticos generatim collocamus.

☞ *Pœna violantium Sanctorum imagines,Reliquias,&c. Vide pleraque ex Locis de Imaginibus & Reliquiis.*

CLODOVEVS Rex Galliarum , ſacrum S. Dionyſij corpus inconſideratè contingens,mente priuatus eſt.

LEO I V. Conſtantinopolitanus Imperator auaritia impellente per loci ſpeciem,ſeu alter Dionyſius, ex S. Sophiæ D capite diadema ſuſtulit , à ſuperioribus Principibus magnis opibus in eius honorem factum. Quod cum ipſe poſtea geſtaret,eam Deus impietatem vltus eſt : nam pro gemmis venenati carbunculi atque anthraces Leonis caput obſederũt, coactúſque diadema deponere,viuendi quoque finem fecit.

Carolus Francorum Rex à Ludouico Malano 26. Flandriæ Comite vocatus in auxilium an. Dom.1383.26. Septembris, reportata in agro Roſbecano cõtra Anglos victoria,Brouchurgũ inter alia oppida ab illis capta recepit, ac Principi reſtituit.Nullum ex omnibus receptu difficilius , quàm illud. Ibi enim Angli factis aliquot propugnaculis,vnde ſe defenderent,fortiter reſtiterunt.Milites Regis ter aſſultũ fecerũt, ter quoq; à mœnibus repulſi ſunt.Rex tamẽ ſtatuit, non prius abeundum , quàm vrbs in Principis ſui poteſtatem veniſſet. Facta tandem inter ſe compoſitione,Angli omnibus bonis & bellicis machinis relictis,ſaluis dũtaxat corporibus loco ceſſerunt,ac Regi ſuo Eduardo victorias referũt.Rex itaq; cum vrbem ingrederetur,cum ſuis Principibus & Baronibus edictum fecerunt,vt oppidum incenderetur,& ciuium bona diriperentur,exceptis Eccleſiæ bonis : vidiſſes mox miſerandam rerum faciem,milites ædibus inſultantes, rapientes , tumultuantes,vendentes,ementes,& quantumquiſque poſſet prædæ E auferentem.Porrò,vt ſunt ſemper plures mali,iuxta verbum Sapientis,contra edictum Principum , ſceleratiſſimi aliquot nebulones Britones,ſua ſorte nondum contenti in templum D.Iòanni Baptiſtæ dicatum non ſine magno ſuo incommodo irruerunt : Quidam enim ex illis auaritiæ vitio oculum mentis gerens excæcatũ,ad gazophylacium(quem truncum templi noſtri vocant)deuenit,ratus ingentem theſaurum ibi contineri,bipenni,id eſt,halabardã in partes comminuit. Impos voti factus confeſtim in terrã cecidit,& tanquam à dæmonio obſeſſus,& alienata mente horrenda vociferabatur,caput pauimento allidebat,labra mordebat,dentibus ſtridebat, calcitrabat,ſpumabat(dixiſſes vel canem rabioſum,vel hominem dæmoniacum)exitum templi quærens nec inueniens prope baptiſterium in pauimentum lapſus crepuit medius,& diſperſa ſunt omnia viſcera eius. Alij tres non paulò inhumaniores, ruptis templi cancellis irruerunt in chorum,ibique viſa ſtatua ſua imagine S.Ioannis Baptiſtæ,in ſummo altari poſita quæ ex auro facta videbatur,ad illam diripiendam acceſſerunt. Quidam eorum auſu temerario, nec iudicium Dei metuens , altare conſcendit, impuriſſimos pedes ponens in loco ſanctificationis & ſtatuam de tabernaculo deturbat in terram.Ibi F verò orta quæſtio inter eos, cuius futura eſſet : vnuſquiſque enim habere volebat,ac ſuam eſſe aſſerebat,cùm reuera nullius propria eſſet.Dum autem lis in longum protraheretur,& inter ſe tumultuarentur,ecce repentè permiſſu diuino factum eſt,vt ſtatua viſa ſit priſtinum locum occupare.Mox vnus ex illis,qui videri volebat cæteris duobus audacior,& nequitiæ caput,haud terrefactus tanto miraculo,neque habens memoriam mirabilium operũ Dei præ oculis,conſcenſo altari venerabilem ſtatuam iterum volens deducere in terram , vt eam ſibi ſoli vindicaret,factus in agonia toto corpore tremuit,& tanquam glacies obriguit. Denique ante ipſum altare interiit,& animam infelix exhalauit. Glorioſus Deus in ſanctis ſuis & mirabilis in maieſtate & factis ſuis. *Ex Archiuis Eccl. Brouchurg.& vulgari Ciuium traditione.*

HVGO F.Caroli Magni ex Reguina concubina Veromanduorum,idemque Sithiuenſium Abbas per Morum quendam monachum ſubornatum furatus eſt in Sithiu corpus D. Au- G domari Morinorum Epiſcopi,vt aſportaret illud in Veromandiam. Agebat tum Folquinus Morinorum Epiſcopus apud Worumholt in Mempiſco viſitans Eccleſias ſuas,ac verbo Dei indefeſſus inſiſtens,qui vt de tanto certior factus eſt furto, coacta per Folcardũm fratrem virum militarem non pœnitẽda Morinorum manu,raptim Veromanduos inſequitur ; quos: priuſquam Legiam fluuium ad Litburgium viculum tranſmittere poſſent,ſanctis Præſulis reliquias reddere coëgit,eaſq; reportauit in Sithiu,metúque Northmannorũ in terram ſollicitus recõdidit,& paucis poſt diebus pœnas dedere ſacrilegi; mente captus eſt Morus,& Hugo & à Carolo Rege miſſus ad Toloſæ vrbis obſidionem interiit.*Meyer.lib.5. Annal. Flandr.*

Cùm Theodoricus Rex in militaribus expeditionibus eſſet,& res Gothorum in gallia pertentaret, memoria quidem dignum (quod in vniuerſa Gallia vulgatum fuiſſe tradit Gregorius Turonenſis)nos hic deſcribendum putamus: pertinet enim ad eiuſdem Regis virtutem in ſacrilegos vlciſcentis, & ad Dei gloriam ex miraculis sãctiſſimi Martyris Iulia- H ni ſic enim ait:Et quia nullum latere credo aliquid de hoſtilitate Theodorici Regis,ac infirmitatibus Sigiualdi,quæ in Aruerno poſito contigerunt:propter virtutem tamen B.Martyris Iuliani id diligentius exponendum,quò facilius fides dictis adhibeatur.Igitur cùm ob direptionem Aruernorum Rex antedictus Theodoricus feſtinaret, & ingrediens terminum vaſtationi cuncta ſubigeret:pars aliqua exercitus ſeparata ad Briuatenſem vicum infeſta prorupit,fama vulgante, quòd in baſilica eſſent incolæ cum multis theſauris adunati;cumque perueniſſent ad locum,inueniunt multitudinem promiſcui ſexus,obſerati oſtiis,in templo ipſo cum propriis facultatibus reſidere:cumq; intrare non poſſent, vnus effractam ceu fur in altari ſancto feneſtram vitream ingreditur;quia qui non intrat per ianuã,hic latro eſt.Dehinc reſeratis ædis illius valuis exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum ſupellectilia cum miniſtris ipſius baſilicæ,reliquumque populum, qui intra erat,eductum foris diuiſerunt haud procul a vico , Quæ cùm ad Regem delata fuiſſent,comprehenſos ex his aliquos diuerſis mortibus condemnauit,Fugiens verò ille , qui

ſit ipſa æde caput fuit huius ſceleris, igne de cœlo dilapſo conſumptus interiit. Super quem cum multi aceruum lapidum congregaſſent, à tonitruis & coruſcationibus detectus terrena caruit ſepultura. Qui vero de conſentaneis latentes Regem in patriam ſunt regreſſi, correpti à dæmone diuerſis exitiis hanc vitam crudeliter finierunt. Hæc audiens Rex, omnia, quæ exinde ſunt ſublata, reddidit: præceperat enim, ne à ſeptimo à baſilica milliario cui vim quis inferret. Subdit idẽ *Gregor. de geſt. Franc. l. 3. c. 12. De mirac. lib. 2. c. 14.* Tunc Signaldus cum Rege præpotens cum omni familia ſua in Aruernam regionem ex Regis iuſſu migrauit, vbi dum multorũ res iniuſtè cúperetet, villã quandam, quam glorioſæ memoriæ Tetradius Epiſc. Bituricenſis Baſilicæ S. Iuliani reliquerat, ſub ſpecie obumbratæ commutationis auidùs peruaſit: ſed menſe tertio poſtquã ingreſſus eſt, correptus eſt febre, & ſine sẽſu effectus declinauit caput in lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœſta penderet, à quodam ſacerdote commonita eſt, vt eum ſi videre vellet incolumem, auferret è villa. At illa hæc audiẽs, præparatis carrucis, cũpoſitoque plauſtro, quo eum eueheret, mox vt prædiũ ſunt egreſſi, protinus diuina ſunt pariter gratia munerati; nam iſte ſoſpitate, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam. Ferunt etiam in oratorio prædij illius S. Iulianum Martyrem cum Tetradio Epiſcupo colloquentem cuidam religioſo reuelatum fuiſſe, promittentem ſe Epiſcopo, villam, quam pro animæ ſuæ remedio ſibi reliquerat, recepturum. *Greg. Turon. l. 2. mirac. c. 13.*

In Philippi quoque Auguſt. vita tale miraculũ refertur: Satellites quidam luſui aleæ operam dabant. Ex iis vnus, cum nũmos ſuos omnes ludendo perdidiſſet, in horrendas Dei blaſphemias linguam laxare cœpit, & hinc inde obambulans, in ſacræ ædis veſtibulo matris virginis imaginem, dextra filium ſuum geſtantis conſpicatus, in eam lapidem iactauit, & filij dextrum brachium confregit, vnde mox ſanguis profluxit, qui multis deinde morbis remedium attulit: Porrò blaſphemũ illum, & virginis ſacroſanctæ contemptorem è veſtigio malus dæmon inuaſit, & eodem die ad horrendam & miſerabilem adegit mortem.

SEPVLCHRA.

Ann. Dom. 654. Rotharis Longobardorum Rex Arianus, vbi regnaſſet annos ſexdecim & menſes quatuor, moriens regnum reliquit filio Rodoaldo. De eius ſepultura hæc habet Paulus Diaconus: Hic cum iuxta Baſilicam B. Ioann. Baptiſtæ fuiſſet humatus, poſt aliquantum tempus. Quidam iniqua cupiditate ſuccenſus eius ſepulchrũ noctu aperuit, & quicquid in ornamentis eius corporis reperit, abſtulit. Cui B. Ioann. per viſionem apparens eum vehementer exterruit, eique dixit. Cur auſus es corpus iſtius hominis contingere? Fuerit licet non rectè credens, tamen mihi ſe commendauit. Quia igitur hoc facere præſumpſiſti, nunquam deinceps in meam Baſilicam ingreſſum habebis. Quod ita quoque factum eſt. Quoties enim cumque voluiſſet B. Ioann. oraculum ingredi, ſtatim velut à validiſſimo pugilli guttur eius feriretur, ſic ſubitò retro ruebat impulſus: Veritatem in Chriſto loquor: hoc mihi ipſe retulit, qui hoc ipſum ſuis oculis factum vidit. *P. Diac. de geſtis Longobard. l. 4. c. 48 apud Baron. tom. 8. an. 654.*

S. Gudula, vt erat inſigni erga pios pietate, ita impios auerſabatur, menteſq; ſcelere obduratas acerbo odio perſequebatur: cuius rei exemplum in villa Hain contigit. Hæc virgo, vt erat nobilitatis & diuitiarum gloria admodũ clara, ita parẽtum ſtudio, magno ſumptuum ſplendore ſepulchrum eius ornatum fuit. Horum cupiditate iniqua Latro quidam accenſus tertia ab obitu eius nocte ſepulchrũ acceſſit, totuſque mortifero auaritiæ veneno ebrius, aurum & argentum, cuius magna vis erat, deprædatur, & ſacrilegis onuſtus ſpoliis domũ rediit, & filiũ armillis, quas ſacræ virginis brachiis detraxerat, exornat, ſed ſacrilegij immanitatẽ diuina breui vltio ſubſecuta eſt: nam Embertus virginis ſanctiſſimus frater, mox vt tanti ſceleris auctores cognouit, maledictionis iaculum in eos vibrauit, & à S. Dei Eccleſiæ gremio atque fidelium conſortio ſequeſtrans damnauit. Quibus facto, fulmine merito percuſſis, veluti arbor à ſua præciſa radice vniuerſis ramis ſempiternum interitum adfert: ita omnis illa progenies à tam deteſtabili ſtirpe profluens grauiſſimis poſtmodum infirmitatibus vexata eſt: nulla enim eius familiæ perſona extitit, quæ non inſigni aliqua deformitate & languore membrorum tanti ſceleris pœnas lueret. *In vita eius apud Sur. 8. die Ian.*

☞ *Vide in loco de Cæcis, Excæcati ob Sacrilegium.*

TEMPLA. SVPELLECTILEM SACRAM.

Tempore quo Cheannus Aruernum abiiſſet, diuerſa ſcelera ab eius gerebantur miniſtris: ex iis verò quinque Milites ſacroſanctum oratorium domus Iciacenſis furtim appetunt: habentur autem in eo S. Saturnini reliquiæ: interruptoque ablatis palliolis vel reliquis miniſterij ornamentis, nocte regente diſcedunt. Sed presbyter recognoſcens furtũ, ac inter vicinos ſcrutans; nullum potuit ex his, quæ ablata fuerant, indicium reperire. Protinus verò latrones, qui hæc admiſerant, in Aurelianenſe ſe territorium tranſtulerunt; diuiſiſque rebus, accepit vnuſquiſque partem ſuam: ſed mox inſequente vltione diuina, quatuor in ſeditionibus interfecti ſunt: quintus verò totam furti huius hæreditatem ſuperſtes remanens vendicauit. Sed vbi hæc in domum ſuam contulit, ſtatim obtectis ſanguine oculis excæcatus eſt. Tunc compunctus tam doloribus, quàm inſpiratione diuina vouit dicens: Si reſpexerit Deus miſeriam meam, & mihi viſum reddiderit, referam loco illi ſancto, quæ abſtuli. Et hæc cum lachrymis orans viſum recepit. Accedens verò ad oppidum Aurelianenſe, prouidente Deo, Diaconum Aruernenſem inuenit: cui traditis rebus, ſuppliciter exorauit, vt eaſdem oratorio reſtitueret. Quod Diaconus deuotus impleuit. *Greg. Tur. de Glor. Mart. c. 66. Baron. tom. 7. ann. 556.* F

Tempore Michaëlis Conſtantinopolitani Imperator. Roſellanæ Eccleſiæ Pontifex ad cœnobium montis Caſſini veniens, non paruam pecuniæ ſummam in hoc loco depoſuit. Quod vbi Iordani Principi Capuæ relatum eſt, miſſis militibus, eam de ſecretario Eccleſiæ abſtrahi, & ad ſe præcipit afferri. Ad hæc fratres. Pecuniam, inquiunt, quæ patri benedicto credita eſt, nos nulli omninò viuentium damus; verum in ſecretario conditam, qui præſumpſerit, tollat. Milites diabolico furore ebriati pecuniam de ſecretario abſtrahunt, ac abſtractam ad Principem deferunt. Tantum verò, & tam immane inauditúmque facinus Greg. Papæ dum peruenisſet ad aures, huius temeritatis noxam inultam eſſe non ferens, & verens, ne hoc rurſus exemplo Eccleſia noſtra violaretur, diuinũ officium in Eccleſia Patris Benedicti interdixit, altariáq; omnia nudari fecit; aſſerens in tanto ſcelere nimiæ negligentiæ, damnandæque formidinis Deſiderium Abbatem, ac Fratres argui meritò poſſe: ſeque aduerſus Congregationem noſtram ſeuerius commouendum, niſi ea, qua ſemper locum iſtum dilexerat, charitate teneretur. Siquidem tolerabilius eſſet villas, & caſtella iuris noſtri in prædam, & direptionem dari, quàm ſanctum locum vbique terrarum famoſiſſimum tantæ ignominiæ ſubjacere. Sed non diu diuina vltio dilata eſt: nam Princeps tanti auctor ſceleris, poſtquam pecuniam tulit Eccleſiæ, lumen amiſit. Inde vero Greg. in Concil. præſidens conſtituit, vt ſi quis Northmannorum, vel quorumlibet hominum, prædia, monaſteria, villas, poſſeſſionéſque noſtri monaſterij Caſſinenſis inuaſerit, & ſecundò & tertiò admonitus non emendauèrit, excommunicationi ſubiaceat, quouſque ſatisfaciat. *Leo Oſt. lib. 3. hiſt. Caſſin. c. 45. & 46. an. Dom.* 1078. G

Non ſilebo hoc loco quoddam miraculum temporibus Cæſaris Ottonis III. Romæ cœlitus exortum an. Chriſti 999. Nam cum Ducis Hermani milites Monachorũ S. Pauli prata vi ſua comprehenderent, ſuppliciter ab eis rogati diſcedere noluerunt: & continuò nubes variæ aſcendunt, fulmina micant, terrorem Dominicum monſtrãtes. Tonitru terribile protinus ſubſequitur, & ex eorum numero optimos quatuor occidens, cæteroſque fugans, pauperes Chriſti in hoc mundo non eſſe contemptibiles oſtendit. Protector enim talium miſericors Dominus, & hos honorantes, & in neceſſitate ſua exaudientes digna retributione prouehit, eorúmque perſecutores, aut hic (quod lenius habetur) aut in futuro (quod grauius) punit *Ex Ditmaro Epiſc. Meſpug. Baro. to. 10. an. 959.* H

IVLIANVS illuſtri dignitate præditus Iuliani deſertoris auũculus, aduerſus Chriſtianos, & veram pietatem, imò & aduerſus ipſum vniuerſarum rerum Deum arma ſumens, ſacra vaſa longè pretioſiſſima Eccleſiæ magnæ, quam Conſtantinus Magnus conſtruxerat, in fiſcum Imperatoris inferri mandauit: & foribus templi, quod tum Ariani habebant, clauſis, ne quis eò ingrederetur, curauit. Cum Iuliano Felix & Elpidius imperialium pecuniarum quæſtores, publicarum alter, alter priuatarum, in templum id directuri venerant. Horum Iulianus difficili, & incognito morbo correptus, ad dies quadraginta ita diſtentus iacuit, vt neque loqueretur, neque ſentiret quidquam. Cauſa morbi erat, quod ſacris vaſis, quæ terræ illiſerat,

pro ſedili vſus fuerat, & Epiſcopum Euzoium, qui piaculũm tantum inhibere conatus fuerat, in caput vehementer verberauerat, dicto illo inſuper ingeſto, Chriſtianorum res à diuina prouidentia non curari. Et valetudine paululum recuperata, quum ſeipſum ob nefandam ſententiam ſuam condemnauit, tum vindictam diuinam, qua affligebatur, ſenſit. Et quum ita aduerſus ſeipſũ impiorum facinorum ſuorum teſtis ipſe eſſet, ventrem deinde eius putredo, & omnis generis vlcera cõuulſerunt, quæ ei mortem etiam attulere. Viſceribus enim atque extis putredine ea corroſis, excrementa non iam per naturalia vim expellendi obtinentia mẽbra egerebat, verùm os ſceleſtum, quod blaſphemiæ, & maledictorum effecerat inſtrumentum, pars corporis obſcœna, per quam excerneret eſt factum. Pudenda ipſa, & qui circa ea ſunt meatus, corrupti itidẽ ſunt: caróque eis in partibus putrefacta in vermes abiit; & morbus ipſe medicorum arte longè fuit potentior. Illi enim reuerentia, & metu Imperatoris omnia experti ſunt, & omni remediorum ſpecie adhibita, pinguedinéque pretioſarum auium, quas Diis ſacrificabant, membris corruptis applicata vermes profundiùs latitantes in apertum quaſi quibuſdam illecebris euocare contenderunt. At illi in membris occultioribus ad carnem viuam magis magiſque proreplere, neque corrodere hominem deſtitere, donec violenta morte miſerum enecarunt. Porrò tanta calamitate propterea mactatum eſſe feruntex ira diuina, quod ſic Eccleſiæ, & ſacris eius vaſis inſultauerit. Felix autem vaſis tanti pretij cõſpectis (Conſtantinus namque, & Conſtantius liberaliſſimè ea comparauerant) arridens, & vrbanè iocans: Ecce, inquit, qualibus vaſis Mariæ Filius diuina re peragenda colitur: eúmque, nec ob aliam quãpiã cauſam, ex interioribus eius venis vna, quæ maxima eſſet, rupta, tanquam per fiſtulam ſanguinem per os eius emiſit. Sic & ipſe horrendum cernentibus omnibus ſpectaculum factus non totum perdurauit diem: ſed circa crepuſculum, vnà cum ſanguine iam deficiente, ſimul etiam animam euomuit. At tertius Elpidius, qui blaſphemus quoque in Chriſtũ fuerat, tardius ille quidem, quam alij, pœnas luit: ſed tamen inter eos, qui tyrannidem affectarunt deprehenſus, bonis omnibus exutus, grauéſque ærumnas alias in carcere perpeſſus, turpiter vitam finiit, ſacer & deteſtandus ab omnibus iudicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis, in Eccleſiam, quam donaria, & res alias precioſas prædonum more auferentes, eumque, qui ſacra vaſa curabat, contumeliis afficientes vaſtarunt atque diripuerunt, ingreſſus: ſuper reliquas indignitates, veſte ſubducta ſacrificij aram petulantiſſimè comminxit. Verùm illico pergraues, & acres tãti flagitij tulit pœnas. Per quæ enim peccauerat, ad interiora vſque viſcera putredine conſumptis membris, incredibilis; inde vermium vis prognata miſerandum in modum, vt dicere calamitatem eam pudeat, miſerum extinxit. *Niceph. Calliſt. lib. 10. c. 29. hiſt. Eccleſiaſt.*

Ann. Dom. 611. Auſtregiſilo Bituricenſi Epiſcopo ſucceſſit Sulpitius eius Diaconus. Cuius tempore iterum rediit Guarnerius Theodorici Regis miniſter, homo ſæuiſſimus, auaritiæ & turpi lucro addictiſſimus, ſuperbia tumidus, executurus ſub Sulpitio, quod ſub Auſtregiſilo non poterat. Sulpitius vero anxius ad Dominum confugit, ab illo conſilium rei benè gerendæ petens: erat enim vir mitis, & lenis, hominiſque violentiæ vt reſiſtere poſſet, non videbat. Deinde Guarnerium adit: orat, vt qui ſub ipſius deceſſore ab huiuſmodi onere immunes fuiſſent, illos etiam ſuis temporibus pateretur ſolita gaudere libertate. At Guarnerius homo ferus viri Dei preces contempſit. Dixit itaque ei Sulpitius: Siquidem contra ius & fas tua eris potitus voluntate, non diu tamen impune feres. Ille verò in vrbem ingreditur, facit vt erat iuſſus: omnibuſque pro voto expeditis, corpore, non animo adit S. Auſtregiſili Eccleſiam, tanquam preces illic oblaturus. Vt vidit autem monumentum ſancti viri à fidelibus Chriſtianis auro argentóque mirificè exornatum, dixit arrogantiſſimè: Auſtregiſilus aurum ſuum, & argentum in pauperes erogare debuit, non iubere, vt ſuum ſepulchrum illo tegeretur. Non hoc ille dicebat, quod ei curæ eſſent pauperes, ſed inſtar Iudæ proditoris auaritia æſtuabat. Poſtcà à ſepulchro viri Dei diſcedens orationis cauſa altaria circuibat. Cúmque in ipſa baſilica ambularet; lignum quoddam, ad quod vela ſuſpenſa erant, ab alto ruit ſuper caput eius. Manauit igitur sãguis de capite per oculos & barbã, & ad terram vſque defluxit: & miſer ille clamauit voce, qua potuit: Auſtregiſilus, dum vixit, ſemper in me hoſtili animo [ex]ſtitit, iam mortuus me propè interfecit. Ita infelix nec culpam agnouit ſuam, nec à beato viro veniam petiit; imò verò feruens malitia Auguſtodunum ire inſtituit, vt eius loci Epiſcopum perderet. In ipſo autem itinere in pago quodam, cùm omnes recubuiſſent, ſurrexit à menſa, & ad exonerandum ventrem ſeceſſit. Interim ſomno correptus obdormiit. Euigilans dixit aſſiſtentibus: Auſtregiſilus & Sulpitius hac hora vrceum aureum miſerunt mihi, quis veſtrum habet illum? Negantibus illis ſe quicquam huiuſmodi vidiſſe, ſua verba repetiit, neſciens quid diceret: mox verò inteſtina eius, & viſcera omnia in cloacam deciderunt, eaque nocte vitam perdidit. Ex eo tempore nemo auſus fuit regiorum miniſtrorum ab vrbe Bituricenſi eam pecuniam extorquere, abſterrente omnes tam diro interitu illius, qui talis erectionis primus auctor fuiſſet. *Ex Actis Auſtregiſili epiſt. cap. 13. apud Sur. die 20. Maij, & Baron. tom. 8. an. 611.*

Inter alia, quæ ann. 1011. eueniſſe tradit Ditmarus Epiſc. Merſeburgenſis, hoc admirandum de ſacrilego milite ſubdit: Quidam vero miles cùm bona S. Clementis vi tolleret, & inde tectum facere voluiſſet, in vna dierum à muribus intra cubiculum impugnatur ineffabilius. Qui primò fuſte arrepto eos prohibere tentans, poſtquam euaginato eos aggreſſus gladio & ſic nihil proficiens, quadã area, vt ipſe rogauit, includitur, ac in medium fune ſuſpẽditur, & cùm exterius hæc plaga ſedaret, hic qui liber ſolui debuiſſet, ab aliis vſque ad mortem corroſus inuenitur. Tunc cunctis præſentibus, & poſteà venientibus manifeſtum fit, quod hunc ira Domini, vindex prædicti facinoris, ſola conſumpſit. *Ditmar. l. 6. p. 74. & Bar. to. 11. ann.* 1011. 3.

Vrachæ Hiſpan. Reginæ pœna admiranda prorſus, & celeritatis plena fuit. Nam cum in bello, quod aduerſus filium Alphonſum gerebat, pecunia deſtitueretur, cæteris contingere ſacros theſauros formidantibus, ipſa manu ſua multa abſtulit, ſed in ipſo templi egreſſu mortua concidit.

- Carolo Caluo Franc. Rege Numonis quidam vſurpator bonorum Eccleſiaſticorum conſpexit, ſenſitque D. Maurilium ſibi apparentem, & increpantem, & pedum ſacrum capiti illidentem: nec vana viſio: paulò poſt deceſſit. *Annal. Andegau.*

Simile quid legitur, à puero conſpectum Pandulphum Principem Capuanum ferreis nexibus vinctum, & in cœnoſo ac fœtido lacu vſque ad guttur demiſſum, & teſtibus à duobus nigerrimis ſpiritibus in profundum ſubinde demitti, & iterum extrahi. Cauſam rogatus reſpondit: Quoniam aureum calicem Cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis reſtituere neglexi. *In Chron. Caſſinenſi lib. 2. c. 62.*

Ibid. c. 84. Vidit Eremita quidam Æthiopes ſtramine onuſtos (qui ſe dæmones dixerunt) eidem Pandulpho rogum parantes, & eadem hora compertus eſt expiraſſe.

Scribit *Victor Vticenſis lib. de perſec. Vandal.* Proculum quendam Arianum, qui de palliis altaris camiſias ſibi & femoralia faciebat, fruſtatim ſibi voraſſe linguam, & ſic turpiſſima morte conſumptum.

☞ *Ex loco de Templis & Pœna, nonnulla huc transferantur.*

ALTARIA.

Pandulphus Princeps Capuanus cuidam fideliſſimò ſuo Adelgiſio nomine iubet, vt quantocius ad monaſteriũ veniat atque patinam, & calicem Imperatoris, & nonnulla alia, quæ modo non recolo, Eccleſiæ ornamenta præcipua Aquini, & Sexti Comitibus ſub pignore habenda perniciter deferat. Cumq; ille adueniens, cuius rei gratia adeſſet, Fratribus aperuiſſet quidã ea danda, quæ poſcebantur, ne irato Principe peiora paterentur, cenſebant: cumq; ille prorſus inſiſteret, Adam, qui tunc Eccleſiæ curã gerebat: Ego, inquit, quæ requiris, nec tibi, nec vlli prorſus hominum daturus ſum; ſed ea ſuper ipsũ B. Benedicti altare ponam: inde ille qui voluerit aut præſumpſerit, tollat. Quod cùm feciſſet, ille mox temerarius audacter acceſſit, & cùm iamiam ad altare manus extenderet, mirabile dictu, protinus in faciem corruit, & vehementiſſima epilepſi ſubitò paralyſique correptus, vniuerſis aſtantibus mirum de ſe, dirúmque ſpectaculum præbuit, ac de ipſa quidem infirmitate poſtera die quoquomodo conualuit, & ſine affectu ad Principem rediit; diſtorto tamen ore atque oculo vſque ad obitum perſtitit, cunctiſque inquirentibus, quoniam id ſibi modo contigerit, non ſine magna audientium admiratione referebat: Princeps hoc facto aliquantulum quidem reueritus eſt: ſed in mente peſſima diu non potuit voluntas bona durare. Poſt non multum enim temporis iterum Baſilium præ-

poſitum

poſitum miſit, omnémque monaſterij theſaurum ad ſe per
A illum deferri iuſſit. De Capuano verò monaſterio abſtulit argenteas coronas,& codicem vnum gemmis ornatum, & planetam citrinam optimam,& tria altaris pallia,cunctáq; ſimul in arce,quam in monte S. Agathæ,qui Capuæ imminet,conſtruxerat,condidit:in qua item,aliæ innumera aliarum multarum Eccleſiarum,viduarumque & pupillorum ſpoliata dolo, tum violentia direpta condiderat. *Leo Oſtienſis in Chron.lib.2. Baron.tom.11.an.1038.4.*

☞ *Vide Locum de Altari,vbi,plura his affinia.*

RES SACRAS.

De BATAVO per ludibrium Miſſæ ſacrificium imitante anno 1574.& dire mulctato,legendus *Bredenbachius lib. 1. collat.c.39.*

Conſtat etiam NOVATIVM eò quod nec Chriſma, nec exorciſmos in baptiſmo percepiſſet,à Spiritu maligno vexatum. *Euſeb.lib.6.hiſt.c.35.*

☞ *Pete multa ex Loco de Euchariſtia,Sacrificio,&c.*

B AGROS, ET BONA ECCLESIÆ.

Mitior fuit,ſed iuſta tamen Dei in PETRVM IV.Aragonum Regem manus. Hic enim cùm vellet ſe Dominum, ad quem Dominum Vtile,vt vocant,pertineret,ab omnibus oppidis ac locis ciuitati & Epiſcopatui Tarraconenſi ſubiectis agnoſci, graui bello eandem Eccleſiam afflixit:ſed apparens S.Thecla, in cuius tutela ac præſidio ea ciuitas eſt, nimis imperioſum porrecta palma in faciem percuſſit:qua ex pulſatione languidior & imbecillior factus,cum ſumma agniti criminis deteſtatione mortuus eſt;factóque prius teſtamento mandauit,vt Tarraconæ Pontifex in priſtinas poſſeſſiones reſtitueretur. *Her. Sur.lib.10.Ann.c.39.*

Eccleſia quoque Agathenſis vrbis, quæ S. Andreæ Apoſtoli reliquiis plaudit, plerum glorioſis luſtratur miraculis,peruaſores rerum ſuarum ſæpius arguit. Denique GOMACHARIVS Comes agrum Eccleſiæ ipſius peruadit. Tunc Leo Epiſcopus huius Eccleſiæ valde mœſtus concurrit ad eum dicens:Relinque,ô fili,res pauperum, quas ordinationi noſtræ Dominus commendauit,ne tibi ſit noxium,& à lachrymis egentium,qui de fructibus eius ali conſueuerant, enece-
C ris. Ille verò quia erat hæreticus, paruipendens de his quæ ab Epiſcopo dicebantur, rem in ſua dominatione retinuit. Interim procedente die arripitur à febre:cúmque non modo ardore corporeo,verùm etiam animæ vexaretur incommodo, miſit ad Epiſcopum nuncios dicens: Dignetur pro me ſacerdos orationem ad Dominum fundere,& ego dimittam agrum eius. Quo orante,hic à valetudine,qua grauabatur,conualuit. Factuſque ſanus ait ſuis:Quid putatis,quid iſti nunc Romani dicant;Aiunt enim me ob hoc fuiſſe febre grauatum, quia tulerim agrum eorum,quod mihi iuxta conſuetudinem humani corporis accidit:verumtamen non habebunt eum me viuente:Et dicto citius miſit,qui eum iterum auferret. Quod cùm Epiſcopus comperiſſet,venit ad eum dicens: Num pœnitet te priùs feciſſe benè,quod hoc iterum conaris euertere? ne facias,quæſo,& vltioni diuinæ ſubiaceas: qui ait ad Epiſcopum;Sile, ſile, decrepite:iam infrenatum te loris circuire vrbem ſuper aſinum faciam,vt ſis ridiculo omnibus, qui te
D aſpexerint. At ille ſilens ad nota recurrit præſidia:proſternitur in oratione,celebrat vigilias,ac noctem totam in lachrymis & pſallentio ducit. Mane autem facto,accedit ad lychnos, qui de camera Eccleſiæ dependebant,extendenſque virgam, quam tenebat in manu,effregit cunctos dicens:Non hic accendetur lumen,donec vlciſcatur Deus de inimicis, & reſtituat res domus ſuæ. Hæc eo dicente protinus hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit:cumque in extremis ageret,miſit ad Epiſcopum dicens:Oret pro me Sacerdos ad Dominū, vt viuam,& reſtituam agrum,ac ſimilem eius conferam dominationi. Quibus Pontifex reſpondit;Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Miſit & alios,ac tertios ad eum nuncios. Sed Sacerdos in vno reſponſo perſiſtens non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens,iuſſit ſe in plauſtro componi,atque ad eundem euehi, ac per ſe deprecari Epiſcopum;dicens:Quia dupla ſatisfactione reſtituo agrum,quem iniquè peruaſi,tantùm vt oret pro me ſanctitas tua. Illo quoque recuſante,compulit eum vi,vt abiret ad Eccleſiam:quo diſcedente,vt Eccleſiā eſt ingreſſus, & hic ſpiritum exhalauit,recepitque confeſtim Eccleſia rem ſuam. *Greg.Turon.lib.1.de lor.Martyr.c.79. apud Baron. tom. 7. ad an.Chr.583.47.48.49.*

His pro coronide illud ex PETRO Damiani ſubiiciam in hæc verba. In Teutonicis partibus,inquit,COMES quidam diues ac E
præpotens, ſed quod in illo hominum genere prodigium eſt reperiri,bonæ opinionis & innocentis vitæ,prout humanum erat de eius æſtimatione iudicium, ante decennium ferè defunctus eſt. Poſt cuius obitum quidam religioſus vir per ſpiritum ad inferiora deſcendens præfatum Comitem in ſupremo gradu cuiuſdam ſcalæ poſitum vidit. Aiebat namque,quod ſcala illa inter ſtridentes,& crepitantes vltrices incendij flammas videbatur erecta,atque ad ſuſcipiendos omnes,qui ex eadem Comitum genealogia deſcenderent,conſtituta. Erat autem tetrum chaos,immane barathrum,infinitè patens,atque in profunda demerſū,vnde ſcala producta ſurgebat. Hoc igitur ordine ſuccedentium ſibi ſeries texebatur,vt cùm quis eorum nouus accederet,primum interim ſcalæ gradum teneret : is autem,qui illic repertus erat,aliique omnes ad proximum ſibi gradum intima deſcenderent. Cumque alij atque alij ex eodem genere homines poſt carnis obitum ad præfatam ſcalam per temporum interualla confluerent,alij protinus cederent, F
ineffabilis iudicis neceſſitate ad inferiora migrabant. Planè dum vir,qui hæc contemplabatur, cauſam huius horrendæ damnationis inquireret,& præſertim,cum ille Comes ſui téporis puniretur,qui tam iuſtè,tam decenter,tam honeſtè vixiſſet ? Audiuit, quia propter quandam Metenſis Eccleſiæ poſſeſſionem,quam B.Stephano proauus eius abſtulerat, cui videlicet iſte iam decimus in hæreditate ſucceſſiſſet, omnes iſti non diuerſo ſupplicio deputati ſunt. Et ſicut eos ad peccandum non diſpar auaritiæ culpa coniunxit:ita nihilominus ad perferendas atrocis incendij pœnas commune ſupplicium copulauit. *Ex Pet.Dam.Bar.tom.11.Annal.Eccl.ad an. 1055. 13 & ſeq.*

Ann.Dom.1543 argenteus nummus,qui ſolebat in Anglia purgatiſſimus extare,ab HENRICO VIII. in æreum conuerti cœptus eſt, non ſine manifeſta Dei vindicta in ſacrilegia & rapinas regias conſtituta & expetita. Cùm enim tot ac tanti monaſteriorum in Anglia theſauri eſſent,vt eorum vel decima pars etiam auariſſimi Regis mentem explere potuiſſet:tamen Henricus,cùm theſauros vbique omnes, cùm cruces argenteas, aureas,omniáq; ſacra vaſa,cum altarium ornamenta, cùm omnem ſupellectilem mille penè monaſteriorum, cùm G
omnia prædia,fundos,fructus,iura,& actiones in ſuam poteſtatem redegiſſet,cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum per vniuerſam Angliam exigeret,& adeò cùm ipſum plumbum,ligna atque lapides monaſteriorum vbique venderet,ex eoque debuiſſet in æternum omnia ciuibus ſuis tributa & vectigalia remiſiſſe(id quod ſe facturum ſimulabat, vt ciues eò libentius in monaſteriis euertendis ipſius libidini aſſenſum præberent)imo cùm debuerit quocunque Chriſtiani orbis Rege,argento præſertim & auro ditior extitiſſe ; adeò tamen in contrarium ea res ex Dei iuſtiſſima voluntate ceſſit, vt multò pauperior intra paucos annos poſt expilationem iſtam fuerit,quam vnquam ante aut ipſe,aut maiores eius fuerunt. Quin ille ſolus plura tributa & vectigalia ciuibus ſuis impoſuit,quā omnes ſimul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumque ſtantibus adhuc monaſteriis, vulgo pſeudo Euangelici iactitarent,neminem in Anglia pauperem deinceps fore,ſi ſemel clauſtra ſacra dirumperentur,& theſauri,quibus H
Abbates incubarent,prædiáque & agri,quibus pauci iam monachi alerentur,in manus pluriū deuenirent,adeò nihil eorum reipſa extitit,vt pro ſingulis qui antea oſtiatim victum quæritabant,nunc viginti ad minimū non modò idem vitæ genus ſequantur,ſed etiam quod miſerrimè quæritant,interdum vix inueniant. *Nicol Sand.de ſchiſmate Anglicano an. Dom.1543.*

SAGINALDVS Armeniæ Præfectus,cùm ex animi elatione ad rerum gubernacula acceſſiſſet,multáque ab incolis per vim abſtuliſſet,Bulgradum quoque vicum,quem Dotradus S. Iuliani Eccleſiæ donauerat, ſibi vendicauit. At illicò mente captus eſt,nec iterum compos mentis fieri potuit, donec & vicum redderet,& ablata omnia reſtitueret.

Legimus item in vita CLOTARII Regis,victum eum auaritia,tertiam prouentuum Eccleſiaſticorum partem ſibi vſurpare conſtituiſſe:& cæteris quidem Conſiliariis eam rem approbantibus,vnum Turonenſem Epiſcopum illi ſe oppoſuiſſe,atque dixiſſe:Si tu res Deo dicatas abſtuleris,& ex pauperum horreis tua compleueris, Deus præpotens tuo te regno priuabit. Ea verò commotione abſterritum,Clotarium à propoſito diſceſſiſſe.

PERSO-

PERSONAS ECCLESIASTICAS.

A Ad terrorem & correctionem malorum Principum, quod Matiſconi geſtum eſt, proferatur. Inſolita quippe res, & omnibus, vt puto, ſæculis inaudita; omnium autem indigenarum celebri & publica relatione narratur. Eſt autem Matiſcus in finibus regni Francorũ, quod à Teutonicorum, vel Romanorum imperio Arar fluuius à Lotharingia ſimem ... , Rodanuſque in mare mediterraneum habens profluxum, diſterminat. Quæ Matiſcus à quibuſdam oppidum vocata, à quibuſdam vrbis nomine honorata, in primatu Lugdunenſi quintæ ſedis obtinet locum. Hæc quantum ad ius Eccleſiaſticum, Lugdunenſi primatui: quantum ad ſæculare, Francorum Regi ſubditur. Huius vrbis principatum quodam tempore ſub nomine Comitis quidam obtinens, ſuper perſonas & res Eccleſiaſticas execrandam tyrannidem exercebat: longè enim exuperans aliorum prædonum nequitiam, non ſolùm ex parte Eccleſiarum ſubſtantias diripiebat, ſed redditus earum omnes cũ ſuis poſſeſſionibus ſibi tyrannica violentia ſubiugabat. Nam canonicos de Eccleſiis, ipſos etiam Monachos de monaſteriis ſuis eiiciens, terras omnes, redditus omnes, & quæcunque eis B ad huius vitæ ſubſidium à maioribus data fuerant, immiſericorditer abſtulit, iuréque proprio mancipauit. Oſtenduntur adhuc ab incolis antiquarum Eccleſiarum ruinæ; ex quibus ipſe ſacræ religionis cultores eiiciens, venerabilia loca, omnipotenti Deo religioſè ſeruientiũ multitudine referta, in eremi ſolitudinem redegit. Ita ſe totum Deo ſubtrahens, mundo dedicans, gehennæ & tremendorum Dei iudiciorum oblitus, vt Euangelicus ille iudex, nec Deum timebat, nec hominem verebatur. Cumq; diu conceſſa poteſtate abuſus quotidie ſeipſo deterior fieret, nulláque iam ſpes correctionis eius exiſteret, iram aduerſum ſe omnipotentis Dei iam non reuocandam commouit, atque in ſe diriſſimè expertus eſt Scripturæ ſacræ ſententiam, dicentis: Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. Et quia nequitia eius non occulta, ſed publica, non cùm timore, ſed cum audacia Deum prouocauerat, non latenter, ſed publicè, & viſibiliter, terribile factus eſt tyrãnus Principum in exemplum. Nam cùm ſolemni die Matiſconi in proprio palatio reſediſſet, cumque multitudo tam militum, quàm diuerſi ordinis circumſtaret, repentè ignotus homo equo inſi-C dens per oſtium palatij ingreſſus, omnibus conſpicientibus & admirantibus, vſque ad ipſum equitando peruenit: cumque ei adſtaret, ſe ei velle loqui dicens; vt ſurgeret, ac ſe ſequeretur, non tam monuit, quàm imperauit. At ille inuiſibili potentia conſtrictus, nec iam reſiſtere valens, ſurrexit: atque vſque ad oſtium domus proceſſit, vbi equum paratum inueniens, cumque ab eo conſcendere iuſſus aſcendit. Cuius ſtantis habenas ille arripiens, ſtatim cum velociſſimo curſu per aëra ferri cũctis conſpicientibus cœpit. Cumque immenſo eius clamore ac miſerabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuiſum ſpectaculum concurriſſet, tamdiu eum per aëra currentem attoniti conſpexerunt, quamdiu naturali oculorum acie eum ſubſequi potuerunt. Qui cùm eum diu, Succurrite ciues, ſuccurrite, vociferantem audirent, nec iuuare valerent, ſubtractus tandem viſibus hominum, æternus, quod meruerat, factus eſt ſocius dæmonum. Ab hoc tam horrendo ſpectaculo vniuerſi ad propria recedentes, ſicut ſuprà dixi, horrendum eſſe incidere in manus Dei viuentis, exemplo inaudito & miſerabili didicerunt. Hoc ita fuiſſe poſt communem, vt dixi omnium famam, quidam non quidem tam mirabile, ſed tamen mirum D noſtris diebus accidens atteſtatur. Nam ille traditus diabolo Comes, dum cum ſocio maligno de palatio egrederetur, poſt oſtium muri palatio illi proximi tranſitum habuit. Quod oſtiũ ciues ob tantæ rei horrorem & memoriam poſteris commendandam, lapidibus obturauerunt. Quod nuper Orgerius Wilielmi Comitis præpoſitus renouare cupiens, & propter quædam, quæ publico vel priuato vſui neceſſaria videbantur, peruium facere volens conductis quodam die operariis, obicem lapidem ab oſtio remouebat. Erat autem & ipſe pro poſſe ſuo acer Eccleſiarum perſecutor, & vbi parua occaſio occurrebat, res earum niſibus diuerſis vexabat. Dum igitur hic operi iam dicto inſtaret, ecce inuiſibiliter à diabolo raptus, ac vidẽtibus, qui aderant, multo in aëra ſpatio ſubleuatus, ſed confeſtim dimiſſus, corruit, eiuſque corpore grauiter colliſo, brachium quoque illius ſubita illa ruina confregit. Quod videntes ſocij rurſus foramen oſtij, quod aperire cœperant, lapidibus obturauerunt, & ad perennem vtriuſque memoriam clauſura perpetua damnauerunt. *Pet. Venerab. Mirac. lib. 1.*

E *Vide locum de Sacerdotibus Tit. de Pœna contemnentium Sacerdotes. Vbi alia inſuper Loca allegantur. Item locum de Eccleſiaſticis.*

SOCII SACRILEGORVM PVNITI.

Iosaphat Rex tanta potentia, imò & iuſtitia præcelluit, vt ob iuſtitiam & probitatem eius, in valle ipſius extremum Iudicium ſit habiturus Chriſtus. Cæterum quia pactum, concordiam & amicitiam iniuit cum improbo & ſacrilego Ochozia Rege Iſraël, ea propter ab Eleazaro Propheta audiuit. Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis. *2. Paral. 20.*

POENÆ AB HOMINIBVS STATVTÆ ETHNICIS.

Scribit Cicero, impios erga Religionem, & res diuinas, non capite duntaxat mulctatos, & ſumma infamia notatos, ſed & ſepultura priuatos, iuſtiſque exequiis deſtitutos.

PONTIFICIBVS CHRISTIAN.

Etiam Sacrilegij culpam Rom. Pontifices ſanctionibus ſuis coërcere conati ſunt, dum ei pœnam excommunicationis irrogarunt, quam incurrere declarant. Primò percuſſores Clericorum, *c. 27. Si quis ſuadente 17. q. 4.*

F Secundò, Incendiarios, qui Eccleſias vel alia loca ſacra incendunt & vaſtant; *Cap. tua nos 19. de ſentent. excommun.* eſtque communis ſententia Canoniſtarum.

Tertiò, qui effringunt & ſimul ſpoliant Eccleſiam vel alium locum pium; *d. c. conqueſti 22. de ſent. excommunic.* Vbi nota, alterum non ſufficere, ſed vtrumque debere coniungi, effractionem & ſpoliationem, vt docent *Caietan. c. 21. v. Excomm. & Nauarr. n. 94.*

Quartò, qui gabellas, collectas, & ſimilia imponunt Clericis, vel impoſita exigunt, vel exigi curant abſque Summi Pontificis conceſſũ. De quo, & aliis quibuſdam contra libertatem Eccleſiaſticam. *Vide Bullam cœnæ Domini, & Concil. Trid. ſeſſ. 22. c. 11. de inuaſoribus bonorum & iurium Eccleſiaſt. & locorum piorum.*

Videatur Locus de Seueritate. Excommun. &c.

Clementes erga Sacrilegos. Vide Clementia.

* Sadducæi.

G

QVI, ET VNDE DICTI.

SADDVCÆI erant Iudæi, aut potius inter Iudæos hæretici qui impietatem ſuam inſigni nominis impoſtura occultabant, nam Zaddick iuſtum ſignificat, vnde ſe Sadducæos, id eſt, iuſtos nominabant, tamen Philaſtrius à Saddoc homine Iudæo, qui fuit diſcipulus Doſithei itidem Iudæi, eiuſque confirmauit hæreſim, illos nomen ſuum accepiſſe tradit. Eorum hæreſis erat, quod nullam reſurrectionem aſſererent, nec Angelum nec ſpiritum crederent, & cum Epicureis docebant ſecundum carnem viuendum, circumcidendum, corpuſque baptizandum.

* Sagæ.

SAGÆ, à ſagiendo, quod multum ſapere velint dictæ, mulieres ſunt quæ incantationibus, aliiſve dæmoniacis artibus, H mali aliquid homini conciliant, alio nomine veneficæ appellantur. *Vide de iiſdem Locum de Magia.*

Sagittarij.

Vide IACVLVM. IACVLATORES. ARCVS.

* Sal. Salſedo.

QVID. ILLIVS ORIGO.

SAL per metatheſin à Græco deducitur quod eſt ἅλς, eſtque illud quo omnes cibi condiuntur, vnde appoſitè interrogat *Iob. c. 6.* Quomodo poteſt cõcedi inſulsũ, quod non eſt ſale cõditum?

ditim. Prouenit autem Salſedo ſiue Sal ex admiſtione alicuius
A ſicci terreſtris, indigeſtique & aduſti cum humido, quod Ariſtoteles probat ex ſudore & lotio. 2. *Meteor. cap. 3.* atque exhinc mare etiam ſalſedinem ſuam habere adfirmat, tum propter multitudiné exhalationum aduſtarum, quæ ventis delatæ in illud decidunt: tum quia ſolis ardore coquitur, & id quod tenue eſt, exhalat. Vide eundem *in problem ſect. 21. qu. 30.* neque tamen ſolum aquæ marinæ ſalſæ ſunt, ſed multi etiam lacus, imò & fontes nonnulli, vt teſtatur *Pomponius Mela l. 2. c. 5.* Et putei, lege *Plin. l. 31. cap. 5.*

Coctores Salis. ☞ *Vide locum de Mechanica. Tit. Opices Mechanici.*

Inventores. ☞ *Quære de Mechanicis artibus, earumque acquiſitione.*

Fodinæ. ☞ *Pete materiam de loco. Tit. mineralium loca.*

VSVS IN SACRIS.

Ethnicorvm.

B Notum eſt quomodo apud Ethnicos nullum ſacrificium, ſine ſalſa mola fuerit oblatum: ac in ea efficaciorem vim placandis numinibus ineſſe arbitrabantur propter virtutem incorruptionis. *Alexand. ab Alexand. l. 4 c. 17.* farre itaque molito (quod molam ſalſam vocabant) toſto, & ſale conſperſo, victimæ caput aſpergebant, à quo ritu & mola, verbum immolo deductum.

Hebræorvm.

De qua re ſic *Plin. lib. 31. c. 7.* Maxima autem ſalis auctoritas è ſacris Veterum intelligitur, apud quos nulla ſacra ſine mola ſalſa conficiebantur. Sic enim vocabant far toſtum ſale conſperſum, quod eo molito hoſtia aſpergeretur. Omnino mola trita inſpergebantur, ignis, caput victimæ, cultri. Vnde *Iuuenal. Satyra 11.*

Sartáque delubris & farra imponite cultris.

id eſt, molam quæ ex farre toſta, & ſale conſtabat. Et *Tibullus lib. 3. Eleg. 4.*

At vanum in curas hominum genus omnia noctis,
Farre pio placant, & ſaliente ſale.

Idem lib. 4. ad Meſſal.

C *Paruáque cœleſtis placauit mica, &c.*

Horat. lib. 3. Od. 23.

Farre pio, & ſaliente mic.

Tales erant apud Græcos, ὀλοχύται, hoc eſt, vt Euſtathius interpretatur, λα, α. κριθαὶ κτ' ἁλῶν, ἃς ἐπέχεον τοῖς βωμοῖς πρὸ τῆς ἱερουργίας, hoc eſt hordea ſalibus mixta, quæ altaribus imponebantur ante ſacrificium, Talia hordea ſalita atque ſacra propriè ὀλαὶ ſiue οὐλαὶ dicta ſunt quæ victimis infundebantur.

Huius cæremoniæ ab Euſtathio rationes aliquot adferuntur. Nam vel id faciebant ὡς πολὺ πλῆθος τῶν καρπῶν εἰσηγ[illegible], hoc eſt, fructuum abundantiam ominandi gratia, quorum ceu quædam primitia hordea illa offerebantur. Vel id faciebant ſuæ erga Deum gratitudinis teſtificandæ gratia cuius munere atque beneficio ab antiquo illo & aſpero glandium victu, ad mitiorem, hordeorum nimirum victum fuiſſent traducti. Atque hanc quidem ob cauſam hordea rectè κριθὰς dici, propterea quod illis inuentis homines à brutis animantibus
D fuerunt diſtincti, ac ſequeſtrati, Ad gratam igitur memoriam victus antiqui hordea in victimas projiciebantur, quæ quoniam nondum molendi vſu reperto integræ fuerunt deuorata ὀλαὶ dicta ſunt, aſſumpta litera V. quaſi οὐλαὶ id eſt, tota ſeu integra. Hæc ille de Hordeis.

Quoad autem ſales, quos hordeis illis permiſcebant, id dicit factum eſſe non ſolum propter fertilitatem, & repetitam in alimoniis gratiam, verum etiam quia ſales ſunt amicitiæ ſymbolum.

In Leuit. c. 2. à Deo præceptum legimus: Quidquid obtuleris ſacrificij (mincha vt eſt in Hebræo;) Sale condies. Itaque Sacerdos carnes immolandæ victimæ altari imponebat, deinde ex ſimila, oleo & ſale conditá ac commiſta, ſuper eam infundebat, Rationem allegoricam tangemus infrà. vbi de ſymbolis agemus.

In Foederibvs.

In eodem *Leuitico cap. eodem* ita legimus. Ne auferas ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo. Sal fœderis dicit R. Salomon. ideò appellari, quo initio creationis Deus aquis terreſtribus quæ indignabantur quod à cœleſtibus eſſent ſegregatæ, promiſiſſet earum vſum in tabernaculo fœderis, vtque ſal qui ex aquis fit, perpetuò adhiberetur ſacrificiis, vera igitur ratio colligitur ex natura ſalis quod ſcilicet eo conditá, in- E
corrupta perſeuerent. Vnde pactum Salis, eſt pactum firmum & ſtabile, alienum à corruptione & violatione.

Hospitalitate.

Olim hoſpitibus ante alios cibos apponebatur Sal, vt eò velut ſymbolo quodam ſignificaretur firmitas amicitiæ. Vnde multi Gentilium tanquam ominoſum cenſebant, ſi ſal in menſa effunderetur, quaſi per hoc amicitiæ euerſionem vel reſciſſionem portendi arbitrantes, vt notat *Pieg. in Hierogl.*

Ferunt eſſe in Italia certam familiam non infimæ ſortis; quæ longa obſeruatione notauit, ſemper aliquod infortunium graue obueniſſe, quoties Salem in menſa profundi contigiſſet, quo factum, vt conuiuæ apud eos ſalem ante ſe in orbe accipiant, ſitque menſa abſque ſalino, ne eum effundi contingat.

Huc ſpectat Prouerbium, Salem & menſam ne prætereas. Item multos modios ſalis edendos, vt amicitiæ munus expleatur. F

Ivramentis.

Elxai Oſſenorum hæreticorum ſectator, qui vixit Trajani tempore, docuit atque præcepit teſte Epiphanio *Tom. 1. lib. 1. de hæreſ.* etiam per Salem iurandum, cuius errorem ibidem refellit.

Cibis. Alimentis.

Sal iam olim, vt & hodie, in communi hominum conſuetudine & vſu fuit, condiendis cibis opportunum & vtile. Imò veteres menſam conſecrabant appoſitione ſalis, vt ex Arnobio quidá colligunt. Neque vlla menſa ſternitur apud quaſcunque nationes, quas ſalinum non ornet; hinc illud Horatij.

Splendet in menſa tenui Salinum.

Solent Belgæ idiomate patrio ſuccenſere miniſtris menſarum, ſi ſalinum non appoſuerint, quaſi quod virginitatem amiſiſſent, fortaſſis quia ſal incorruptionis & integritatis ſymbolum, cuius curam negligere videtur, qui ſalis curam non habet.

Cæterum Salis vſum multis gentibus incognitum fuiſſe Trojano ſæculo, Homerus & Pauſanias affirmant, & tradit Brod. *Miſcellan. l. 6. c. 3.*

Notat *Remigius l. 2. c. 16.* ex iudiciariis Sagarum Confeſ- G
ſionibus, in Conuiuiis Sagarum phantaſticis qualia dæmon ſubinde inſtruit, deeſſe plerumque ſalem, eiſque oua proponi comedenda abſque ſale.

IN SACRIS CATHOLICORVM
In Baptismo.

Antiqua & ſolennis cæremonia eſt, vt baptizato detur guſtandum ſal. Meminit illius *Origenes hom. 6 ſuper Ezechiel.* & alluſit fortaſſis *Auguſt. lib. 1. conf. c. 11.* ad hunc morem, cùm de ſe puero ita loquitur. Signabar ſigno crucis eius, & condiebar eius ſale. Facit quoque illius mentionem *Conc. III. Carthagin. Can. 5.*

Solet autem Parochus baptizans ad guſtum ſalis hanc proferre orationem ſiue votum. Deus patrum noſtrorũ, Deus vniuerſæ conditor creaturæ, te ſupplices exoramus, vt hunc famulum tuum reſpicere digneris propitius, & hoc primùm pabulum ſalis guſtantem non diutius eſurire permittas, quo H
minus cibo expleatur cœleſti, quatenus ſit ſemper Domini ſpiritu feruens, ſpe gaudens, tuo ſemper nomini ſeruiens, & perduc eum ad nouæ regenerationis lauacrum, vt cum fidelibus tuis, promiſſionum tuarum æterna præmia conſequi mereatur *Paſtorale Mechlinienſe.*

IN AQVA LVSTRALI,
Siue Benedicta.

Aquæ benedictæ vſum veterem, & cœremoniam eiuſdem antiqua Eccleſiæ traditione receptam ac probatam, dicimus loco proprio.

Hæc autem requirit, vt primum Sal exorcizetur formula in Miſſali præſcripta, & tunc demum aquæ imponatur, ſumpto exemplo à facto Eliſæi Prophetæ, qui ſale aquas peſſimas & ſteriles ſanauit; *vt conſtat ex lib. 4. Reg. c. 2. verſu* 20. vide infrà: *Dignitas*, etiam ad aquam, quam Gregorianam vocant, adhibetur ſal, vnà cum vino & cineribus.

SALIS DIFFERENTIÆ.

Naturales nonnullas Salis differentias aſſignant, dum aliud volunt naturale, quod ab aqua marina communiter deſu-

mitur

nitur: aut certis locis effoditur: aliud artificiale, quod artificum induſtria producitur, quale eſt etiam quod Sal-nitrum vocant, quo vtimur ad miſſilia ignea tormentorum, veteribus, incognita.

Eſt aliud genus ſalis, quod Agrigentinum vocant, hoc ſcribit Del-Rio *diſquiſ. Mag. lib. 1. cap. 3.* liquari igne, aqua verò indurari. Fortaſſis tale erat in quod mutata fuit vxor Loth reſpiciens, & eandem formam retinens, quæ multis ſeculis perdurauit, vt infrà dicemus. Eſt præterea Sal Ammoniacus in Libya prope Iouis Ammonis templum, alumini ſciſſili non abſimilis. Ἀμμωνιακὸν Diſcordi, à loco vbi reperitur.

DIGNITAS.

A Miracvlis.

Aſſumpſit Deus Salem tanquam inſtrumentum ſuæ iuſtitiæ, quando vxorem Loth contra mandatum Angeli poſt tergum reſpicientem in ſtatuam ſalis mutauit. *Geneſ. cap. 19. verſ. 16.* Reſpexit autem, excita ſtrepitu ignis & ſulphuris pluuij, & clamore pereuntium; partim ex timore, ne & ipſam
B flamma corriperet, partim ex curioſitate, partim ex dolore rerum amiſſarum, & ciuium ſuorum, patriæque conflagrantis.

Punitur ergo quia inobediens fuit & incredula, vt ait *Sap. c. 10. 7.* non enim credidit quicquam referre ad incolumitatem & ſalutem ſuam, ſi reſpiceret retro, nec ne. Itaq; punita fuit vt aliis ſtatueretur in exemplum.

Statua autem hæc erat effigie muliebri. Fuit enim ſtatua vxoris Loth, cuius prouidè formam ipſa ſtatua retinuit. Sal autem videtur fuiſſe metallicum, quod pluuiæ reſiſtit, & ædificijs ſoliditate ſua eſt vtile. De quo *Plinius lib. 31. cap. 7.* nam hæc ſtatua durauit ad multa ſæcula. Vnde *Tertullianus in carmine de Sodoma*:

Ipſaque imago ſibi formam ſine corpore ſeruans
Durat adhuc, nunquam pluuiis, nec diruta ventis,
Quin etiam ſi quis mutilauerit aduena formam,
Protinus ex ſeſe ſuggeſtu vulnera complet.
Dicitur & viuens alio iam corpore ſexus,
Munificos ſolito diſpungere ſanguine menſes.

Vbi nota [ὁ viuens] non quod veré viuat hæc ſtatua, ſed quod viuentis more quaſi menſtrua quædam effundat; quod
C æquè mirum eſt, atque alterum quod aſſerit hic *Tertull.* ſtatuam hanc ſi à quopiam mutiletur, mox hoc mutilum quaſi vulnus ſuum ſarcire & implere. Horum fides ſit penes *Tertull.*

Borchardvs qui vixit abhinc trecentis annis, teſtatur ſtatuam hanc ſuâ ætate adhuc extitiſſe, inter Engaddi, & mare mortuum, eamque etiamnum exſtare docet *Adrichomius.*

Quin & Targum Hieroſolymitanum addit, ſtatuam hanc duraturam vſque ad diem reſurrectionis & iudicij.

Fuit autem mutata in ſtatuam ſalis, vt eſſet, quaſi marmor & monumentum perenne diuinæ caſtigationis, quo poſteri doceantur Deo per omnia obedire & ſeruire, nec retroſpicere, vt bonis cœptis deſiſtant, ac repetant mundi & carnis oblectamenta; nam ſal ſua ſiccitate memoriæ prodeſt & corpora à corruptione conſeruat.

Hinc tropologicè *S. Proſper lib. 1. de prædict. & promiſſ. cap.*
D 16. Vxor, ait Loth ſalis ſtatua effecta, ſuo exemplo fatuos condiuit, in propoſito ſancto, quo tendunt proficientes, noxia curioſitate retrò non debere reſpicere. His enim ait Chriſtus *Lucæ 17. 31.* Mementote vxoris Loth.

Sic & *Auguſt. in Pſalm. 75.* hæc adaptat Apoſtatis, qui votum caſtitatis infringunt.

Etiam ſalem Deus per prophetam adhibuit ad illuſtre miraculum perpetrandum, cuius ſupra meminimus. Siquidem viri ciuitatis Iericho dixerunt ad Eliſeum: Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt, ſicut tu ipſe Domine perſpicis: ſed aquæ denſiſſimæ ſunt, & terra ſterilis. At ille ait, afferte mihi vas nouum, & mittite in illud ſal. Quod cum attuliſſent, egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal, & ait; Hæc dicit Dominus, Sanaui aquas has, & non erit vltra in eis mors, neque ſterilitas. Sanatæ ſunt ergo aquæ vſque in diem hanc, iuxta verbum Heliſei quod locutus eſt.

DE SALE BENEDICTO.

☞ *Vide locum de Benedictione.*

Symbola.

Sal ſymbolum eſt Sapientiæ, prudentiæ & diſcretionis, quæ in omni ſacrificio, omnique opere, etiam pœnitentiæ & mortificationis, quod ad Dei obſequium fit, eſt adhibenda: Hunc E
Apoſtolus Rom. 12. 1. monet, vt rationabile ſit obſequium noſtrum: & Chriſtus *Marc. 9. 49.* Omnis inquit (victima ſpiritualis & Deo grata) igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur, nimirum igne tribulationis & ſale ſapientiæ. Ita *Theodor. Procop. Radulph. Beda, Ruper. Eucher. & Cyril. lib. 15. de Adoratione*; nam vt ait *S. Bern. ſerm. 49. in Cant.* Diſcretio eſt moderatrix & auriga virtutum, affectuum, morum: omni virtuti ordinem ponit; ordo modum tribuit, & decorem, & perpetuitatem tolle hanc, virtus vitium erit.

Hinc ſecundò, ſal ſymbolum & typus fuit doctrinæ Euangelicæ, & prædicationis Apoſtolicæ: hæc enim ſumma eſt ſapientia, qua omnes noſtras actiones & oblationes condire debemus. Omnis enim actio noſtra huic ſapientiæ quaſi normæ reſpondeat, illique per omnia conformetur, oportet. Hinc Chriſtus Apoſtolis dixit; Vos eſtis ſal terræ.

Tertiò, ſale ſignificatur æterna durabilitas: ſal ergo eſt ſymbolum tum æternitatis Dei, quam per ſalem Iudæi proteſtabantur, offerentes victimas ſalitas; tum integritatis & incorruptionis animæ & corporis, quam Deus in offerente exigit. Nam vt ait *Philo lib. de Victimis*: primus conſeruator corporum eſt anima, ſecundus eſt ſal; ſal enim corpora diutiſſimè F
tuetur, redditque quodammodo immortalia: ideò, inquit *Philo*, altare vocatur διατηρίον ἀπὸ τοῦ διατηρεῖν τὰς θυσίας id eſt, è conſeruandis victimis; atqui carnes victimarum igne conſumuntur: vnde colligitur, victimam hanc ſale conditam & conſeruatam myſticè accipi debere, ſcilicet offerentis mentẽ, & alacritatem virtutibus confirmatam: hæc enim animæ puritatem & incorruptionem tuetur & conſeruat. *ita Philo.*

Denique ſterilitatis ſymbolum eſt Sal. Hinc *D. Hieron. lib. 1. Cõment. in Matth.* ſcribit, in ſcripturis legi, victores quoſdã vrbes quas vicerant ſale reſperſiſſe, vt nullũ in ipſis germen oriretur. Legitur autem illud feciſſe Abimelech. *Iud. 9. verſ. 45.* in expugnatione vrbis Sichem, totum enim illius locum & ſolum ſale conſpergebat, in perpetuæ deteſtationis notam & ſignum, hoc autem denotabat, ait Theodoretus, ſterilitatem, quoniam nullus ex ſale fructus naſcitur. Ideóque inter plagas quas Deus infligit nonnunquam, illam etiam ponit, quod ſalis ardore & ſulphure terram combureret. G

Mediolanvm anno 1165. exaratum, ſaleque conſperſum fuit teſte *Sigon. de regn. Ital. lib. 13. & 14.* Item aliæ vrbes in Hiſpania, vt ait *Abulenſ. q. 45. in Iudices.*

* Saliua.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

Saliva genus eſt pituitæ ſecundum Galenum, idem quod Sputum, ita dictum quod inſtar ſalis fere acrimoniam habeat: ſiue a ſaliendo, quod in ore velut ſaliat & creſcat. πτύελον, σίαλος Græcis. Quamuis medici Saliuam appellent, quæ ſine tuſſi ex ore reijcitur: Sputum vero quod cum tuſſi excreatur.

Origo. Et Differentiæ.

Differentiæ ſaliuæ ſumuntur vel ſecundum ſubſtantiam, H
hinc alia eſt craſſa, tenuis, viſcoſa, ſpumoſa: vel ſecundum quantitatem, ſic modo eſt copioſa, modo rara: vel ſecundum ſaporem, ita alia eſt ſalſa, acida, amara, dulcis: vel à colore, ſic albæ, nigræ, pallidæ: vel à tempore quo excreantur, ſic aliæ ante cibum, aliæ poſt: denique à modo, nam aliæ loquendo, aliæ tacendo, mouendo, quieſcendo reiiciuntur. *Ita Mercurialis lib. 2. de Excrem. c. 3.*

Sanior autem ſaliua nec excedit quantitatem, nec habet ſaporem, *Galen. 3. de loc. aff. cap. 7.* Et gignitur huiuſmodi à glandulis, quas in imis faucibus natura collocauit, vt ei fauces irrigentur, nè à calore interno exſiccentur.

Ait quoque *S. Amphoriſm.* 39. ſaliua huiuſmodi linguam nutriri. Hæc itaque quando à natura ſua recedit, & craſſa fit, ob duas cauſas accidit, vel quia diu retinetur in ore, qua retentione calor oris agens in ipſam, partes ſubtiliores diſſoluit, craſſiores & terreſtriores remanent: vel quia pituita craſſa à cerebro diffluens ipſis commiſcetur, fit tenuis ſaliua quando vel nihil retinetur in ore, & crudiuſcula eſt, vel pituita tenuis diffluens à capite ipſi commiſcetur.

Cæte-

Cæterum, quod ſaliua ſpumoſa euadat, nulla alia ratione fit,
A niſi quia multi ſpiritus & multus aer ipſi permiſcentur. Cauſa autem commiſtionis aëris & ſpirituum eſt, vel magna, & longa locutio, vel motus, etenim his de cauſis incaleſcunt pulmones, qui calidi multum aërem & multos ſpiritus ad os mittunt, qui commiſti ſaliuæ faciunt ſpumam, vt videre eſt in illis qui multum loquuntur, & in equis vehementer agitatis. Fit copioſa ſaliua ſecundum *Galen. 2. de temper. cap. 6. & in primum prorrh.* 12. vel ex frigiditate & humiditate cerebri, vel ob oris ventriculi ex humiditate imbecillitatem. *Auicenna l. 3. fen. 6. c. 25.* copiam huiuſmodi ſputi ſalſinoſi multoties accidere ex multa caliditate & humiditate, quæ ferit propriè in ore ſtomachi; quandoque verò propter magnitudinem ſolius caliditatis, ſicut accidit in ieiunantibus; interdum quoque propter cibi aut grauitatem aut corruptionem, & quandoque ex frigiditate & phlegmate. Fit ſaliua diminuta ex faucium calore immenſo, qui exſiccat: vel ex ipſarum glandularum intemperie calida & ſicca.

B **VSVS, VIS, SIGNIFICATIO.**

Saliuæ hominis eam ineſſe virtutem, experientia docetur, vt ſi ab homine ieiuno exſpuatur in ſerpentem, ſcorpionem, aut aliud venenatum, ſic vt caput tangat, moriatur, aut valde torqueatur. De ſerpentibus *Plinius* tradit *lib. 7. natur. hiſt. cap. 7.* quod circa Helleſpontum fuerit genus hominū quos Ophiogenes appellat Crates Pergamenus, qui contactos ictu ſerpentum leuabant, & ſaliuis iiſdem medebantur. Et addit: Omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt venenum. Feruntque ictas ſaliua, vt feruentis aquæ contactu fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit, mori. *Galen. 10. de ſimp. medicin. & lib. de inæqu. temp.*

Prodeſt quoque ſaliua ieiuni hominis oculis lippientibus, aut debilioris viſus. Item Lichenis puerorum ſanandis, teſte *Galeno & Mercuriali ſupra.*

Item Impetigini, quæ eſt genus ſcabiei cutem fœdantis, quæ ab impetu nomen habet. *Serenus* de eo, eiuſque remedio ita cecinit:

Eſtque impetigo quæ ducit ab impete nomen,
Hanc matutina poteris curare ſaliua.

Multum etiam conducit Saliua ad formandam vocem, aut
C ſaltem ad eandem proloquendam, ſolent enim qui loquuntur ſaliuam deglutire, & exſpuere ſubinde, vt fauces & palatum humectetur.

Fit etiam Guſtus media ſaliua, quæ cum ſapore commixta organum guſtus, palatum, faucéſque perfundit, vt benè docet *Albertus M. c. 7.* Iob, verba exponens, vt glutiā ſaliuam meā

Denique ex Medicorum ſententia, ſaliua ad humectanda & refrigeranda pectus & viſcera æſtuantia valet, ac maximè fauces, ne à calore interno exſiccentur, vt ſuprà ex Galeno inſinuauimus, habétque eadem Mercurialis, & *Auicenna lib. 2.* qui vberrimè de illius effectibus ſcribit.

Quantum autem ad vſum ſaliuæ, nunquam à Medicis habetur mala. Tradūtur tamen particulares quædam illius ſignificationes; nam dicit *Auicen. 2. 1. doct. 3. cap. 7.* quod viſcida ſaliua argumentum eſt redundantis pituitæ.

Hippocrates 1. prorrhet. 12. ſcribit copioſam ſaliuæ exſpuitionem in phreneticis eſſe valdè malam.

Xenoph. in primo Pediæ Cyri, maximum ignominiæ argumentum fuiſſe refert apud Perſas, quòd homines frequenter exſpuerent, quaſi indicaretur eos aut plus cibi quam par eſſet ſumere, aut nullis corporis exercitationibus vti.

D In aphtis puerorum ſaliuæ copia maiorem morbum eſſe demonſtrat, *teſte Galeno 6. de comp. med. ſecundum locos c. 4.* *Hippocrates in Coacis prænotionibus*, ſcribit, quod quibus ſaliuæ multum cibi faſtidia, oris ventriculi morſus inſunt, illis vomitus futurus eſt. Poſt cibum ſi copioſa ſaliua excernatur, indicat ventriculum laborare, vel ob propriam illius imbecillitatem vel ob ciborum qualitatem, quantitatémve: indicat etiam cibum corrumpi, quod contingit vel ob humiditatem, vel aliam aliquam qualitatem, & animaduertendum eſt hanc exputitionem ſaliuæ poſt cibum *à Galeno 4. de locis affectis c. 6.* ex Dioclis ſententia, haberi inter potiſſima melancholiæ hypochondriacæ ſigna. Saliua ſpumoſa flatuum copiam & caloris natiui laborem monſtrat. Inſipiditas ſtatum eius naturalem indicat; ſapores verò, vt ait *Galenus 3. de locis affect. c. 7.* varios humores ſtomacho ineſſe declarant, niſi tamen ab extrinſecis vaporibus fiant.

Eſt vſus etiam ſaliuæ aliquis in medicina facienda, quando quidem teſte *Auicenna lib. 1. fen. 1. doct. 4. cap. 2.* ſaliua multum adiumentū præſtat ad perficiendam concoctionē, id quod probat
E exemplo tritici maſticati, quod quidem tubercula concoquere poteſt, non ob aliud, niſi quia in maſticatione huiuſmodi ſaliua vi concoquendi prædita tritico permiſcetur. Ob quod & *Galenus 5. de componendis medicamentis ſecundùm locacap. 1.* ſcribit famæ, locumentum commanſum, ſummè difficilium cundere ob facultatem à ſaliua ſibi immiſſam.

MIRACVLA PER EAM PATRATA.

Exeunti Domino de finibus Tyri, adducunt ſurdum & mutum, quem apprehendens de turba ſeorſum, miſit digitos in auriculas eius, & exſpuens tetigit linguam eius, cuius vinculum ſtatim ſolutum fuit, ſic vt rectè loqueretur. *Marci cap. 7.*

Eo iterum veniente Betſaidam, adducitur cæcus, & ſolicitatur vt eum tangeret, qui apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum, propter ciuium Bethſaidarum incredulitatem; & exſpuens in oculos eius, viſum ei reſtituit, quod licet ſaliuā adhibita fecerit, non tamen illi eam vim ineſſe dicendum, quāuis lippientibus oculis nonnunquam proſit, niſi in quantum Chriſti ſaliua erat. *ibidem cap. 7.*

Similiter *Ioan. cap 9.* Cæci à natiuitate oculos ſanauit luto exſputo facto, quo oculos illius illiuit. Ita enim rogantib. Pha- F
riſæis quomodo videret qui cæcus natus? dixit: ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, &c. Plures huius rei cauſas ſiue allegoricas, ſiue morales, tradit in eum locum Ioannis, *Maldonatus.*

VSVS IN SACRIS.

Inter ceremonias quas in Baptiſmo adhibet Eccleſia, etiam hęc vna eſt, vt baptizandi aures & nares tangantur ſaliua à baptizante, qui dicit Epheta, id eſt, adaperire. Quam quidem ceremoniam admodum antiquam, & receptam, quidquid rideat ridendus Caluinus; probat & confirmat *S. Ambroſius lib. 1. de ſacram. cap. 1. & lib. de iis qui initiantur myſter. cap. 1.* vbi etiam Chriſti exempla ſuprà allata adducit.

Saltatio. Saltare.

G ***DEFINITIO & ETYMOLOGIA.**

SALTATIO quam ὄρχησιν dixere Græci, quaſi quendam manuum & pedum motum; eſt iactatio ſiue motus corporis concinnus, numeris aptus. Nam vt ait Plato, πάντα animantes à natura habent, homo autem qui rythmum, numeros & harmoniam intelligit, motum corporis concinnitate numeroſa exornat. Hebraicè ſaltare dicitur *Sanack*, exultare: Item *Soſch*, lætari, quia ſaltatio lætitiæ index. Alij ſaltare à Saliis ſacerdotibus deducunt, qui in ſacris ſuis aras circum cymbala concutiebant, motúſque quoſdam per vrbem curſitantes edebant.

***VARIETAS VNDE?**

Saltationum varietas & nomina deſumuntur vel à cantu, vel à motu, vel à regionibus, vel ab Inuentoribus, vel ab inſtrumento, vel à parte corporis, vel à ſexu, vel ab ætate, vel ab vſu, de quibus omnibus legatur Lucianus, Pollux, Athenæus, Cælius, & alij.

SALVTATIONIS INVENTIO, VSVS ANTIQVVS, &c. ☞ Vide CHOREÆ.

SPECIES SALTATIONVM QVÆ, QVALIS. H

Scaliger *lib. Polit. c. 18.* de Saltationis ſpeciebus, *ex Athē. lib. 14. c. 12.* & aliis ſic ſcribit: Saltatio quædā ſine cantu fuit, eaq; vetuſtiſſima. Deinde cantus additus, quam poſtea χορείαν appellarunt, τὴν δ' ᾠδὴν ἴσχουσαν. Ita Chorus apud Ariſtophanem agebat, cùm canebat, καὶ ἀλλοῖαν χορείαν. ſaltabat enim tunc, τὴν κιθάρισιν μιμούμενος. Poſtremò adiuncta inſtrumenta.

Saltationis differentiæ ſummæ duæ, Stataria, & Motoria: pro argumentis Fabularum: non quòd non vtraque moueatur ſed quòd hæc magis. A quibus ſpecies illæ deductæ, contētæ, remiſſæ, ſeriæ, molles, ridiculæ. Alia verò nomina vel ab regionibus, Ἰωνικά: vel ab inuentoribus, [illegible]: vel ab argumento ſubiecto. Achillos: vel à corporis partibus [illegible]: vel à modo motionis, [illegible]: vel ab imitatione, [illegible]: vel ab inſtrumentis, [illegible]: ab habitu, [illegible] cum thyrſo, calatho, haſta, aratro, abaco, olla. Summa autem genera

ab vſu & loco, duo. Vulgaris, quæ coniugiis ac ſacrificiis adhibebatur, & Theatralis. Huius ſpecies tres, pro modo, numero, genere fabularum. Vna in Tragœdia, quam vocarunt ἐμμέλειαν, grauis ea, & compoſita, quemadmodum vox ipſa quoque declarat. Altera in Comœdia, ſolutiore licentia: κόρδαξ dicta. Tertia laſciua, inconſtans, in Satyris appellata σίκιννις, cuius etiam meminit Euripides. *idem.*

A

Scribit *Plut. lib. 9. Con. quæſt.* 15. Saltationis eſſe partes tres φορὰν, σχῆμα, & δεῖξιν; lationem, ſchema, demonſtrationem. Siquidē conſurgit ſaltatio ex motibus & habitibus: ſicut melios ex diphthongis & diaſtematibus, hoc eſt, ex ſonis & interuallis. Hic vero manſiones motuum fides ſunt. Ergo φορὰς vocant motus: ſchemata verò habitus, vbi Apollinis, aut Panos, aut cuiuſpiam figuram & modum effingentes, graphicè formam ſeruant. Δεῖξις, non imitationem habet, ſed rerum ſubiectarum demonſtrationem. Et quidem ſchema figuras & ſimulachra adumbrat. Phora motum aliquem animi vel actionem vel facultatem exprimit. Dixi propriè ipſas oſtendunt res, terram, cœlum, ipſos, aſſiſtentes: quod ordine quodam & numero efficitur, atque affine eſt appellationibus in arte poetica propriè cum elegantia quadam & nitore prolatis.

B

Veteres ſaltationem per genera & modos diſtinxerunt: vt Podiſmus, & Siphiſmus modus, Comus, & Tetracomus in hoſtium congreſſu fierent. Colabriſmus, Phalicus, Bactriaſmus, Strobilus, Apocinus, & Apoſiſis, aliaque ſaltationum genera, diuerſo quæque geſtu & modo erant in quotidiano magis vſu frequentia. *Alex. lib.* 2. *cap.* 25.

Iulius Pollux lib. 4. *cap.* 14. inter varia ſaltationum genera commemorat ἐμμέλειαν tragicorum, κόρδακα comicorum, σίκιννιν ſatyricorum, πυῤῥίχην ac τελεσίαν, quas ἐνοπλίους vocat, quòd armati ſaltarent, vnde ξιφισμὸν dictum indicat, quòd gladiis perageretur, & κολαβρισμὸν, quòd mira pedū celeritate corpus circumagerent. *Idem* commemorat & alia ſaltationum genera, quæ belli habebant imaginem, κόλιον & πινδίκισμον, quam ait Herculi fuiſſe ſacram. Rurſus aliam, quam τελεσιάδα dixère, quæ & ipſa armis peragebatur. *Plato de legibus* 7. docet duo potiſſimū ſaltationis genera fuiſſe, alterū bellicum ac tumultuoſum, quod Pyrrhiche dicebatur, alterum moderatius quod ἐμμέλεια, & ſcholiaſtes *in Iliados Homericæ* π. commemorat tria ſaltationū genera, Pyrrhichen, Sicinnin quæ pertinet ad ſacra, & Scordaciſmum, qui fit indecorus & prophanis conueniens.

Pyrrhiche nomen ſumpſit vel à Pyrrho Achillis filio, quod
C *Plinius lib.* 7. *cap.* 56. ſentire videtur, ſcribens, Armatam ſaltationem Curetes docuére, pyrrhichen Pyrrhus, vtrámque in Creta. Vel, vt putat Athenæus, à Pyrrhicho Lacedæmonio: ſūt enim bellaciſſimi Lacones, apud quos peculiaris erat hæc ſaltatio, quam mox à quinto anno pueri diſcebant, quod illi vocant πυῤῥίχιζειν, & Pyrrhichiſtæ dicuntur hoc genus exercentes. Tranquillus ludum ipſum Pyrrhichen Troiam vocari ſcribit. Feſtus luſum equeſtrem puerorum vocat. *Virgilius lib.* 5. *Æneid.*

Troiáque nunc pueris Troianum dicitur agmen.

Hæc ex Platonis loco citato vitationes omnium plagarum ac iaculorum deflexione corporum, omnique cedēdi ratione, ſubmiſſione ac ſubſultibus in altum, imitatur. Rurſum his contrarios geſtus, qui conducunt ad corporis motus, agilitati parandæ idoneos, qui tum in arcuum iaculationibus, tum in haſtilium miſſionibus, denique in omnium plagarum impetitionibus ſimulachra pugnæ ſtudēt imitari. In quibus illud rectū quando robuſtorum corporum & magnorum animorum fit imitatio, quæ adhibita plerúmque confert ad corporis mem-
D brorum firmitatem: quod autem his contrarium eſt, vt non rectum improbatur. Pyrrhichæ pugnæ genus eleganter depingitur ex Xenophonte apud Athenæum lib. 1. in conuiuio Seuthæ Thracum Regis, quando inquit: Thraces ad tibiam ſaltabant, ſubſiliebántque in altum, idque leuiter, interim vtētes gladiis. Tandem alter alterum feriebat, ſic vt omnibus videretur hominem percuſſiſſe. Ille verò artificio quodam cadebat, móxque omnes exclamabant. Tum is qui percuſſiſſe videbatur, cùm alterum armis ſpoliaſſet, exibat, canens Sitalcam. Porrò cæteri Thraces, alterum efferebant veluti mortuum, cum nullo eſſet affectus malo.

Acoliaſmus ſaltatio erat Bacchi dicata feſtis, quæ vocant Aſcolia, quòd theatri medio vtres, quos vocant ἀσκοὺς inflatos obunctoſque, vno tantum inſilirent pede, vt delabentes riſum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Ad quod apertiſſimè *Virgil.* reſpexit *Georgicon.* 2. illo verſu:

Mollibus in pratis vnctis ſalijere per vtres.
Cal. lib. 5. *cap.* 3.

Caſtorium vocatum tripudium in honorem Caſtoris à Lynceo cæſi fuit inſtitutum, de quo meminit *Pind. in Pythiis in Hierone.* In eo armati iuuenes tripudiabant. Alij dixerunt ab Dioſcuris poſt victos gigantes in tripudium fuiſſe excogitatum, atque Palladem legem Enopliam cecinisse, quam poſtea Lacones cum tibiis in acie inſtructi aduerſus hoſtes ſuparunt. Nonnulli à Curetibus inuentum inquiunt. *Natalis Comes Mythol. lib.* 8. *cap.* 9. E

Proditur memoriæ, Theſeum in Delum inſulam appulſum ex Creta, inibi ſaltationem iniiſſe cum pueris, quæ Labyrinthi præferret errores orbibus orbes impediens, apud aram κερατῶνα, ex ſiniſtris modò compactam cornibus. *Cal. lib.* 5. *cap.* 3. *Antiq. Lect.*

Sunt qui putent, duo ſaltatorum genera Homerum nouiſſe Cybiſteras, & Sphæriſtas, qui ſphærā vterentur, ſiue pila, vnde & Sphæriſtica dicatur. Huius inuentionem Anagallis Corcyrea grammatica Nauſicææ aſcribit, ad ciuis fortaſſe gratiam: at Dicæarchus eas Sicyoniis attribuit. Hippaſus verò Lacedæmonios & hanc exercitationem, & alias primos inueniſſe affirmat, quam ſolam inter heroicas ſe circumuoluentem Homerus inducit. *Athen. lib.* 1. *cap.* 8 Ariſtonicum Caryſtium Alexandri fuiſſe ſphæriſten, prodit hiſtoria, quem ob artis excellentiam ciuitate donarint Athenienſes, ſtatua quoque erecta. F

Cybiſteres videntur eſſe, qui in caput ſaltant, quòd κυβιστᾶν dicunt, in caput mittere. *Cal. lib.* 5. *cap.* 3. *A. L.* Cognouit etiam Homerus eam, quæ fit ad cantum, ſaltationem. Nam Demodoco canentes iuuenes pubeſcentes ſaltabant, atque in armis. Significatur autem hic ſaltandi mos, qui Pindari & Xenodemi temporibus floruit: ea imitans, quæ in ipſis verbis interpretatis continentur: quam factam fuiſſe in conuiuio Seuthæ Thracis *Xenophon in Aſcenſu* deſcribit.

Gentiles ſunt ſaltationes, Laconicæ, Trœzeniorum, Creticæ, Ioniæ, & Mantineæ, quas omnibus aliis Ariſtoxenus præponit. *Athen. lib.* 1. *cap.* 16.

Lacones Tyrtæi poëmata in bello commemorantes concinnam faciunt motionem. Scribit Philochorus, quòd cùm Lacedæmonij Meſſenios vicíſſent, Tyrtæi poëmatis inflammati, conſuetudinem eam obſeruarunt, vt ſi cœnas eſſent facturi ac Pæana cantaturi, Tyrtæi poëmata canerent, Imperator exercitus dijudicabat, carnémque dabat præmium victori. *Athen. lib.* 14 *cap.* 12. G

Lacedæmonij Trichorea vtebantur ſaltatione, ex inſtituto Lycurgi, *Plut. com. de Laude ſuiipſius, & Diogenianus in Græcorum adagiorum collectaneis.* Conſtabat autem ea ſaltatio triplici choro, ſenum, puerorum, iuuenum. Senum prima erat cantio:

Ἄμμες πόκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι, id eſt,
Nos fuimus olim ſtrenui iuuenculi.

Secunda puerorum:

Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῷ κάῤῥονες. id eſt,
Præſtantiores nos futuri olim ſumus,

Tertia iuuenum:

Ἄμμες δέ γ' εἰμέν· αἰ δὲ λῇς αὐγάσδεο. id eſt,
At nos ſumus: vel experire, ſi velis.

Hunc chorum inſtituit Tyrtæus, iuxta triplex ætatum diſcrimen. Nam pueritia ingreſſus eſt vitæ, virilis ætas progreſſus, ſenecta exitus. *Eraſm. in Iulio Polluce, & Plut. Lycurg.*

Idem ſaltationem Bibaſim dictam, tanquam ad bella vtilem, vt greſſu compoſito incederent, inter quotidianas diſciplinas habuerunt: & vt cócinna fieret motio in aggrediendis hoſtibus, pueri nudi ſaltare didicerunt. Proponebantur præmia non pueris modó, ſed puellis quoque. Saltu erat opus, interimque nates pedibus contingere. *Cælius lib.* 5. *c.* 3. *& Alex. lib.* 2. *cap.* 25. *ex Quintil. lib.* 1. *Inſtit. orat.* H

Ante aulas Septentrionalium Principum hyeme ignes maximi ex abietinis lignis fiunt. Quorum fragore ceu tympanis citatis Satellites & Aulici, circum ignem choreas tanto impetu in gyrum ducunt, vt neceſſe ſit poſtremum quenque in ignem præcipitari. Inde extractus, in ſublimi throno poſitus, ob ignis regij violationem cyathu mercruiſſæ generolioris ebibit.

Olaus lib. 15. *cap.* 27.

QVI

QVI.

Populi.

* Iones ſaltationum ſtudioſiſſimi. Hinc *Horatius*:

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

* Sybaritæ non ſolùm ſeipſos ſaltantes introducebant conuiuiis, ſed etiam equos.

* Indi teſte Arriano, elephantos docebant ſaltationem; eóſque in ea exercebant.

* Macedones etiam ſaltationibus dediti. Vide *Leonid. lib. 2. cap. 91.*

Pueri.

Cretenſium pueri ſimul congregantur: educanturque duriter, venationes & curſus accliues pedibus nudis conficiunt, & Pyrrhicam in armis ſaltant, quam primus inuenit Pyrrhichus quidam Cydoniates, Cretenſis genere. *Nicol. de Morib. gen. Stob. ſerm. 42.* Inter eos maximè nobilitatis præcellentes, ſummo ſtudio ſaltationes exercentes, præſtantiſſimi ſaltatores
B reddebantur, non tantum homines priuati, & humili loco orti, ſed nobiliores quoque, & regij ſanguinis, & primates in populo. *Lucianus de Saltatione.*

C. Iocundi pueri ſaltatoris epitaphium Romæ extare ſcribit *Victorius lib. 37. Var. hiſt. cap. 8.* tale *D. M. C. Iocundo C. F. exoq. qui* XII. *an. vixit, & septies, ſpectantibus Impp. Ser. Galba, Othone Siluio, A. Vitellio & Populo R. ſaltauit, cantauit, & placuit. Pro iocis, quibus cunctos oblectabat ſi quid oblectamenti apud vos eſt, manes, inſontem reficite animulum Fauſtus nunc infauſtus, pater filio & ſibi fecit.*

Antipoli, coloniæ Maſſilienſium, Septentrionis, tale apud eundem extat: *D. M. Pueri Septentrionis, qui annorum* XII. *Antipoli in Theatro biduo ſaltauit & placuit.*

In priſca illa ſeuera atque aſpera pyrrhichia ſaltatione puelli Lacones ſeſe exercebant, tecti perfecta integráque armatura, quam propterea πυῤῥίχας alij, ipſi πυῤῥίχαν nominabant. Hanc Iulius Cæſar Scaliger (vir nobilitate ſtemmatis clarus, ſed ingenio clarior: illa principibus par, aut etiam minor, hoc verò multis paraſãguibus maior) & ſæpe & diu corá
C Diuo Maximiliano, iuſſu Bonifacij patrui, non ſine ſtupore totius Germaniæ repræſentauit. Quo tempore aliquando vox illa Imperatori: Hic puer aut thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit. Teſtis ipſemet *lib. 1. Poëtices, cap. 19.*

Viri Saltatores.

Ægyptus ſaltationis mirata excellentiam, ſub fabellæ inuolucro Protea illum, in varias ſe demutantem rerum facies, non fere alium intelligunt, quàm ſaltatorem eximium, ad effingendum in primis docilem, vt nunc humectam liquidamque exprimeret aquæ vim, nunc ignis celeritatem motus vehementis, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetum furorémve, poſtremò etiam virgulti flexum, & quidquid omnino collibuiſſet, veluti Empuſa quædam, cuius ipſius decantantur à Poëtis deformationes. *Cal. lib. 5. cap. 2. A. L.*

Ariſtonicum Caryſtum Alexandri fuiſſe ſphæriſtem, prodit hiſtoria, quem ob artis excellentiam ciuitate donarint Athenienſes, ſtatuta quoque erecta. *Cal. lib. 4. c. 8. A. L.*

Famoſi ſaltatores fuerunt apud Cratinum & Calliam,
D Bolbus: apud Cteſiam Zeno Cretenſis, Artaxerxi Regi gratiſſimus. Alexander in ea epiſtola, quam miſit ad Philoxenum, meminit de Theodoro & Chryſippo ſaltatoribus. *Athen. lib. 1. cap. 16.*

Mulieres Saltatriculæ.

Socrates dicebat, muliebrem ſexum virili non minus eſſe docilem, & ad diſciplinas, & ad omnem virtutem, etiam fortitudinem (quæ tanquam viris propria, Græcis à viro dicitur ἀνδρία) ſi diligenter inſtituatur. Id collegit ex puella Saltatricula, quæ inducta in conuiuium, mira arte trochos duodecim in altum projectos excipiebat, ita temperato altitudinis ſpatio numeriſque pedum, vt nunquam falleret: eademque inter acutiſſimos gladios, non ſine horrore ſpectantium, impauida ſaltaret. *Eraſ. 3. Apophth. ex Xenoph. memorab.*

Pharſalia ſaltatrix Theſſalica cùm à Philomelo Phocenſiũ duce, ſpoliato Fano Delphico, auream coronam Daphne (Lampſacenorum donarium) accepiſſet, à Daphnes vatibus ad inſaniam redactis in foro diſcerpta eſt. *Athen. lib. 3. c. 28.*

Senes.

Cùm aliquando Romæ in ipſa ludorum Circenſium celebratione Hannibal nunciatus eſſet circa portam Collinam adeſſe, omnes raptis armis occurrerunt. Solus ſenex quidam ſaltationem ſacram continuauit. Hoc videntes reuerſi ciues prouerbium inde dixerunt. Salua res ſaltante ſene. Seruius A C. Pomponium libertinum hominem grandem natu hunc ſaltatorem vocat. *Eraſm.*

In ludis à Nerone inſtitutis Ælia Catula, LXXX. annos nata, nobiliſs. & ditiſſima, ſaltauit. *Xiphilinus.*

Reges.

Philippus Macedo recenti exultans victoria ad Chæroneam de Græcis parta, & vino grauis, cadaueribus inſultans; initium cecinit Demoſthenis plebiſciti, ad pedem attollens vocem & ſupplodens:

Demoſthenes Demoſthenis ſic cenſuit
Pæanienſis.

At Demades orator eum liberè admonuit: Cùm, ô Rex, fortuna tibi Agamemnonis perſonam impoſuerit, non pudet te factis agere Therſiten? Proinde diſcuſſa crapula, cùm magnitudinem ſecum reputaſſet propoſiti periculi; horror eum perſtrinxit eloquentiæ & neruorum illius oratoris: qui in diei momento vnius, aleam ipſum iacere de imperio & vita F commiſiſſet. *Plut. in Demoſthene. Eraſm. in Apoph.*

Demetrius Scepſius lib. 12. Troici ornatus hæc ſcribit. Apud Antiochum Regem, qui Magnus dicebatur, non amici ſolùm Regis in armis tripudiabant in cœnis, ſed ipſe etiam Rex. Cùm verò ad Hegeſianactem Alexandrum ex Troade oriundum, qui hiſtorias conſcripſit, choreæ ordo perueniſſet, aſſurgens hæc dixit. Nunquid, ô Rex, malè tripudiantem mauis aſpicere, an potiùs mea quædam propria poëmata bene pronunciantem audire. Qui cùm dicere iuſſus eſſet, ita Regi placuit, vt dignus, qui amaretur, vnus eſſet ex amicis Regis fuerit iudicatus. *Athen. lib. 4. cap. 17.*

C. Caligula Imper. ſaltatores vrbe à Tiberio exactos non tantùm reuocauit, ſed ipſe etiam plurimùm ſaltauit: & cum aliquando de nocte accerſiri diligenter principes ſenatus iuſſiſſet, tanquam de rebus neceſſariis ab iis eſſet conſilium capturus, poſtquam conuenerunt, nihil aliud quàm ſaltationem inſtituit. *Dion. in eius vita.*

Duces.

Merionem Cretenſem Homerus honeſtare volens, ὀρχηςὴν G id eſt, ſaltatorem nuncupauit. Qua in re is adeo celebre iam indeptus erat nomen, vt non Græcis modò nota forent ea, ſed & Troianis hoſtibus: fortè quia inter bellandum non tacita quædam agilitas & concinnitas, quæ ex huius artis peritia inoleuerat, ſeſe ſubinde oſtentabat. Homerica carmina hæc ſunt:

Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὀρχηςήν περ ἐόντα
ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε ——

Cælius lib. 5. cap. 3. ex Luciano de Saltatione.

Pyrrhus Achillis filius, celebratus ſaltationis artificio, vſque adeò eſt, vt cùm ſpeciem illi pulcherrimam adieciſſet, Pyrrhichium ſit ab eo nuncupatum. *Cælius lib. 5. cap. 3. ex Luciano de Saltatione.*

Epaminondas dux Thebanus bellicoſiſſimus probe ſaltaſſe & cantaſſe ſæpè dicitur: exiſtimans nimirum, ſaltatione homines agiliores fieri, vt ſi quando ſerio pugnandum eſſet, eò promptiores forent. *Alex. lib. 2. cap. 25.*

Duris Samius lib. 17. Hiſtoriarum, Polyſperchontem Macedonem ſcribit, cùm bibiſſet, quamuis eſſet ſenex, nulloque H vel militari ſcientia, vel dignitate inferior, tripudiare ſolitum, ipſumque crocotum indutum, Sicyoniiſque calciatum, choreis indulſiſſe. *Athen. lib. 4. cap. 17.*

Politici viri.

Appius Claudius vir triumphalis, qui Salius ad vſque ſenectutem fuit, pro gloria obtinuit, quòd inter collegas optimè ſalitabat. Ac viſo eodemque tempore, tribus nobiliſſimis ciuibus, non modo ſtudium ſaltandi: ſed etiam (ſi diis placet) peritia; qua gloriarentur, fuit, Gabinio conſulari Ciceronis inimico (quod ei Cicero non diſſimulanter obiecit) & M. Cælio noto inter turbas viro, quem idem Cicero defendit, & Licinio Craſſo, Craſſi eius, qui apud Parthos extinctus eſt, filio. *Macrob. lib. 3. cap. 14. Sat.*

Docti, Philoſophi, Poëtæ.

Saltationis Memphidis dictæ, ſtudioſus fuit etiam Socrates Philoſophus, & ſæpius ſaltare eſt deprehenſus, vt Xenophon teſtatur: & ſuis etiã familiaribus dicere cõſueuerat, omnium membrorum exercitationem eſſe hanc ſaltationẽ. *Athen. l. 1. c. 16.* Plurimum namque tribuebat venuſtæ cõcinnitati & elegantiæ, tum apto motui, neque non monentis aſſimationi

Nec veritus eſt,iam natu grandior, ſaltationem inter ſerias
A habere diſciplinas. *Lucianus de Saltatione ex Pythio.*

Sophocles tragœdus præter id,quod apta ætate pulcher fuit, didicerat & ſaltationem & muſicam ex Lampro, cum eſſet adhuc puer. Hic poſt bellum nauale nudus in Salamine vnctus ſaltauit circa trophæum cum lyra: ſunt,qui veſtitum dicant: atque Thamyrim cum doceret, ipſe citharam pulſabat, *Athen. lib. 1. cap. 16.*

Cum Dionyſius tyrannus Syracuſanorum in conuiuio iuſſiſſet,vt ſinguli in veſte purpurea ſaltarent (purpura verò tum Regum erat geſtamen,nunc ſutoribus etiam communis) id Plato facere recuſauit,his trimetris, è fabula quapiam:

οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν,
ἄρρην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄρρενος. id eſt.
Muliebri ego haud quaquam indui queam ſtola,
Vir natus ipſe, & ex virili germine.

Cæterum Ariſtippus Philoſophus indutus purpura ſaltaturus,hos verſus recitauit extempore:

καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
ὅ γ' νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται. id eſt,
Nam in Liberi patris ſacris,
Mens quæ pudica eſt, neſciet corrumpier.

Laërtius *lib. 2. cap. 8.*

B *Proci.*

Hippoclides erat Tiſandri filius,qui cum multis aliis iuuenibus Cliſthenis Sicyonij filiam ambiebat. Verùm cùm Cliſthenes procos toto anno probaret,& Hippoclides in conuiuio indecoram quandam ſaltationem edidiſſet,ſublatis in altum pedibus,pater offenſus inhoneſto iuuenis luſu, ait *ὦ παῖ Τισάνδρου ἀπωρχήσαό γε μὲν τὸν γάμον*, id eſt, Fili Tiſandri, à nuptiis tua ſaltatione excidiſti. At ille protinus reſpondit, *οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ*, id eſt, Haud curat Hippoclides. Ea vox,vt teſtatur *Herodot. in Erato*, in prouerbium abiit.

CVR VSVS Saltationis
Religioſus, ſuperſtitioſus.

Moyſes videns canentes & ſaltantes Iudæos prope vitulum,iratus proiecit tabulas, in quas Dominus præcepta & leges ſcripſerat. *Exodi 34.*

Dauid Rex cùm arcam Domini à Gabaa vrbe Hieroſolymam inferret,tanto zelo tenebatur, vt ephod lineo amictus,
C citharam pulſans,coram arca ſaltaret. Id conſpicata Michol vxor,Sauli F. ægrè tulit,à maieſtate regia ad alienum eſſe exiſtimans: & Dauidem quoque ob id factum obiurgauit, quod ſeſe ſeruis & ancillis irridendum propoſuiſſet. At Dauid reſpondit: Coram Domino Deo meo,qui regnú patri tuo,eiuſque ſtirpi ereptum mihi tradidit,humilis ſeruio: apud ancillas verò & ſeruos meos domini imperioſi perſonam ſuſtinebo. Deo grata eſt mea deuotio. 2. *Regum. 6.*

Iudith,occiſo Holoferne,& profligatis Aſſyriis carmen triumphale Domino cecinit, oleæ ramo coronata, thyrſum geſtans,& chorum mulierum præcedens ſaltando. *Iudith. 15.*

Saltationis rationem non fuiſſe Veteribus vulgarem, argumento eſſe multa poſſunt: id verò in primis, ceremonias nullas,aut teletas, paulò antiquiores fuiſſe,quibus non adhiberetur ſaltatio. Quam rem eò grauiorem animaduertimus, quod à magnis profecta auctoribus videtur,Orpheo videlicet ac Muſæo: *teſte Luciano de Saltatione*, qui vt honeſtiſſimum quiddam ſanxiſſe traduntur,cum rhythmo initiari, & ſalta-
D tione. Quo factum eſt,vt qui myſteria prodidiſſent,eos dictitarent plerique *ἐξορχοῦνται*, id eſt, deſaltaſſe. In Delo ſacrum obibant nullum abſque ſaltatione,ac muſica. Prodibant autem puerorum chori,tibiis ac cithara præcinentibus,è quibus ſelecti peritiſſimus quiſque ſaltabant. Eorum autem cantilenæ, à ſaltationis vſu dicebantur *ὑπορχήματα*. Erant autem hymnorum genera tria,proſodion,hyporchema,ſtaſimon. Proſodion, *λιτανεία* ſiue ſupplicatio,dicebatur cú hymno,vbi deos adirent,ac ſacrificium ad altare proferrent. Hyporchemata verò concinebant ſaltantes in altaris ambitu, vbi iam igni admota forent ſacra. Dici hyporchemata putant, quod inter ſaltandum ferè generoſum quiddam ſeruarent,ac virile. Mox autem cùm quieſcentes canerent, vocabantur ſtaſima. Cæterum vbi aram ſaltantes obibant,ita more condito ſeruabant, vt à ſiniſtris dextrorſum pergerent prius, zodiaci quadam imagine, cuius motus cœlo diuerſus appareat, ab occaſu ad exortum: inde à dextris læuorſum,pro ratione cœleſtis vertiginis. Sic *Æneid. 4.*

—— Delos maternam inuiſit Apollo
Inſtauratque choros, mixtique altaria circum E
Creteſque Dryopeſque fremunt,pictique Agathyrſi.

Cælius lib. 5. cap. 2. Antiq. Lect.

* Vide de Saltationibus ſacris *Platonem lib. 2. de Lege.* vbi docet ſingulis diis peculiaria ſacrificia,atque ſaltationes accommodandas eſſe. Videatur etiam *Apuleius lib. 6.* vbi deſcribit nuptiale epulum Pſyches,in quo Appolline cytharam pulſante Venus ſaltauit,& Satyrus tibiam inflabat.

Apud Arrianum inuenimus Indorum gentem,quibus orientem Solem venerari conſuetum eſt,non arbitrari plenam perfectamque eſſe numinis conſalutationem,ni adhibita ſaltatio fuerit: quod & ſuprema tempeſtate facere,inſtituti veteris fuerat: ſed cum taciturnitate,Dei,vt opinatur ipſe, effingere conabantur choream. *Cæl. lib. 5. cap. 3. ex Lucian.*

Turci feſtiuitate,quam Machia vocant, vel propter vota populi, vel ad aſſequendam pluuiam,ſerenitatem,victoriã, congregantur finitimi vnius regionis,occidentes, ſi habent animalia,ſin minus,ex leguminibus & oryza cœnã inſtituũt. Refectione peracta,qui primus inter eos eſt,tympano accepto modulatur: cæteri ſurgentes,ordine ludunt regulata quadam totius corporis agitatione,motibus honeſtis omnium membrarum & valde decentibus,ſecundùm modulationem inſtru- F
menti muſici. Tum in modum vertiginis quodam motu velociſſimo,circulari rotatione,ac corporis reuolutione (in qua vis ludi conſiſtit) ita celeriter reuoluuntur,vt homone ſit,an ſtatua,haud facilè diſcernas: oſtendentes in hoc quaſi ſupernaturalem corporum agilitatem. *Cuſpin.*

Bellicus.

Pyrrhiche Cretenſium erat,& in armis peragebatur. Vnde Homerus Merionem virum in belli muniis agilem intelligi volens, ſaltatorem appellat, *ὀρχηστὴν ἐόντα.*

Æthiopes,cum iam cecinere claſſicum,inferunt ſigna, ſaltant venerabundi: nec apud illos circa ſaltationem excuteret aliquis ſagittam. Tela autem capiti pro pharetra, inſtar radiorum circumponere,gentium illarum mos eſt. Eo namque modo iniicere ſeſe hoſti formidinem opinantur, *Lucianus.*

Sicut equitare,ita tripudiare Perſæ diſcunt, cum motum huiuſce actionis non parum ad roboris concinnam exercitationem conferre arbitrentur. *Athen. lib. 10. cap. 11.*

Socrates ſcitè tripudiantes, maximè eſſe idoneos rebus bellicis ſcriptum reliquit in Poëmatis,vbi ita inquit: G

Qui rectè ſciuere choris decorare deos, hi
Optimi & in bello ——

Nam quaſi armorum erat inſtructio ipſa ſaltatio,ac neque ſolum compoſitionis reliquæ argumentum, ſed certiſſimum etiam corporum diligentiæ. *Athen. lib. 14. cap. 12.*

Conuiuialis.

Teſtatur Alexis in Tarentinis, Athenienſes in ſympoſiis tripudiare etiam conſueuiſſe. *Athen. lib. 4. cap. 3.*

Theatrialis.

Apud Xenophontem in Aſcenſu, vbi conuiuium Seuthæ Regis Thracum deſcribitur, poſteaquam fœdera percuſſiſſent & cantibus celebraſſent,ſurrexerunt primi Thraces, & ad tibiam cum armis ſaltarunt,ſimulque altè & leuiter tripudiarunt,enſibuſque vtebantur: alter denique alterum ita percutiebat,vt ab omnibus is vulnerari videretur,atq; is cõſultò cadebat,quò efficiebatur, vt omnes exclamarent. Tunc victor eum armis ſpolians, Sitalcamque canens, abibat: alij ex Thracibus,alterum tanquam mortuum auferebant: cum ta- H
men nihil mali paſſus eſſet. Poſtea Ænianes ſurrexerunt, & Magnetes,qui etiam Carpeam ſaltationem dictam in armis tripudiarunt,cuius huiuſmodi erat conſuetudo. Quidam arma deponens ſeminat,boueſque agit: ſæpè quaſi magnoperè timeat ſe conuertens. Mox latro quiſpiam accedit, quem ille vidẽs ſtatim arma arripit,& ante boues cum concinnitate pugnat ad tibiam. Hunc poſteaquam latro ligauit, abigit boues: ſed furem aliquando bubulcus ipſe ad boues ligatum,ambabus etiam à tergo reuinctis manibus exagitat. Arcades præterea armati,ad armorum rhythmum tibiarum carmina canebant, & ſaltabant. *Athen. lib. 1. cap. 8.*

Apud Spartianum Adrianus Imp. militares Pyrrhichias populo frequenter exhibuit.

Pius.

Rheam aiunt in Phrygia quidem Corybantas, in Creta vero Curetas ſaltare iuſſiſſe. Hæc illi ratio Iouem præſtiris

A ſtitit incolumem,proindeque is arti præſtantiſſimæ [illegible] debet,id eſt, ſaluti contributæ præmium:ſic enim paternos euaſit dentes. Ea ſaltatio armata fuit,quam à Curetibus excogitatam primò,Euſebij quoque tempora teſtatiſſimum faciunt. Erat verò gladiorum cum ſcutis colliſio, ſaltabántque bellicum quiddam & entheon. *Cælius. lib. 5. cap. 3. ex Luciano de Saltatione.*

STVDIVM SALTATIONIS.

Apud LACEDÆMONIOS, qui inter Græcos diu habiti præſtantiſſimi, ſunt ſaltandi ſtudium non erat incelebre,quando ephebi non accuratius ἐμμελείας, quam ſaltationem perdiſcebant. Ab Caſtore verò ac Polluce acceperant, vocabulo à Carvs ducto, quæ eſt in Laconia ciuitas, à καρυατίζειν, id eſt, caryatiſſare. Species verò ea ſaltationis tibi maxime exercitatur. Eiuſdē rei ſtudium eò vſq; progreſſum in THESSALIA legimus,vt ſtrenuos viros,& in dimicando principes, quos vocant [illegible] illi [illegible] appellarent, hoc eſt planipedes primos, Manifeſtum id ex ſtatuarū ſtē titulis quas ij, quorum ſtrenua fuiſſet opera, excitabant, [illegible]. Et alibi [illegible] B *Cælius lib. 5. cap. 3. Antiq. Lect. ex Luciano de Saltatione.*

ROMANI eo tempore,quod alioqui fuit optimis moribus inter duo bella Punica,ſaltationi ita ſtudebant,vt & ingenui pueri,& Senatorum ſibi in ludum ſaltatorium commearent, & illic crotala geſtantes ſaltare diſcerent. Ipſæ quinetiam matronæ & nobilium filiæ ſaltationi operam dabant vti ex oratione Scipionis Æmiliani contra legem iudiciariā Tib. Gracchi cognoſcere licet. Docent,inquit, præſtigias inhoneſtas: cum cinædulis,& ſambuca,pſalterióq; eunt in ludum hiſtrionum,diſcunt cantare,quæ maiores noſtri ingenuis probro ducier voluerunt. Eunt,inquam,in ludum ſaltatorium inter cinædos,& virgines,puériq; ingenui. Hæc cum mihi quiſquam narrabat,non poteram in animū inducere,ea liberos ſuos nobiles homines docere. Sed cum ductus ſum in ludum ſaltatorium,plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis. In his vnum(quo me Reipub. maximè miſertum eſt)puerum bullatum, petitoris filium, non minorem annis duodecim,cum crotalis ſaltare,quā ſaltationē impudicus ſeruulus honeſtè ſaltare non poſſet. *Macrob. lib. 3. cap. 14. Saturn.*

C In ludis à NERONE crudeliſſimo Imperatore Romæ inſtitutis,Ælia Catula,femina nobiliſſima atq; ditiſſima, ac iam grandis natu(nata autem erat annos octoginta) ſaltauit: & cæteri quoque,qui propter ſenectutē & morbos præcipuè nihil poterant facere,choreas canebāt. Se enim exercebat vnuſquiſque vt poterat:erantq;ob eas res ſcholæ conſtitutæ,quas frequentabant clariſſimi viri,mulieres,puellæ, adoleſcentuli, vetulæ,ſenes. Quod ſi quis non poſſet aliter ſpectaculū præbere,ad choreas ibat:cumq;multi pudore adducti ea facerent perſonati,Nero,petente populo, ab eis perſonas auferebat, eoſq;patefaciebat hominibus,apud quod ipſi paulò ante magiſtratus geſſerant. *Xiphilin. in vita Neronis.*

☞ *Vide Locum de Choreis,vbi multa de Saltatoribus,Saltationum vſu,abuſu,pœnis.*

*QVI NON SALTAVERINT.

Ferunt HEGESIANACTEM Alexandrinum elegiacū ſcri-
D ptorem,cum ab Antiocho Magno iuberetur in conuiuio ſaltare,è choro ſurrexiſſe,voceque elata dixiſſe: Elige quod mauis Antioche,aut male ſaltantem me videre,aut de te carmina recitantem audire. Facto ſilentio cum illum Rex dicere iuſſiſſet,& multa ille carmina velut diuino afflatu ſpiritu de Regis laudibus effunderet, Regem ipſum cæteroſque conuiuas oblectauit,& muneribus ac familiaritate illius donatus fuit. *Athenæus. Stuckius lib. 3. Antiq. Conuiuial. c. 21.*

Æmilius Probus in vita Epaminondæ ait: Canere & ſaltare apud Romanos parum honorificum fuiſſe. *Saluſtius in Catilinaria* inquit, Semproniam quandam mulierem laſciuam, & impudicam canere,& ſaltare fuiſſe doctam elegantius, quam honeſtæ matronæ conueniret.

Cicero. 3. offic. dicit virum honeſtum,& probum nolle in foro ſaltare,etiamſi eo modo poſſit ad maximum patrimonium peruenire.

Idem in orat. poſt reditum in Senatu, A. Gabinium inimicū ſuū vocat ſaltatorē calamiſtratum,contumeliæ cauſa. Et de eodem ad Piſonē ſic ſcribit: Cum illū ſuum ſaltatorium verſaret orbē

Regi quoque Deiotaro idem obiectum eſt.

L. B. Theat. vitæ Human. Tom. VII.

L. Murenæ criminis loco obiectum eſt, quod in Aſia ſaltaſſet,ad quod *Cicero* ſic reſpōdet: Nemo ſaltat ſobrius,niſi forte inſaniat,neque in ſolitudine,neque in conuiuio moderato, E & honeſto. Intempeſtiui conuiuij,amœni loci multarum delitiarum comes eſt extrema ſaltatio.

Idē in Philippicis exprobrat Antonio inter cætera ſaltationē.

Ipſi quoque GRÆCI licet laſciuis huiuſmodi tripudijs valde dediti fuerint,tamen ſaltationes illas in theatris & cōpotationibus vſurpari ſolitas γελοίους hoc eſt,irriſione dignas appellarunt.

Memorabile quoque eſt Damadis oratoris factum. Cum PHILIPPVS Macedo bene potus ſaltaret cum amicis,& captiuus ſuas miſerias exprobraret, grauiter eum reprehendens Damades,ait: Quid ô Rex,cum fortuna tibi Agamemnonis perſonam induerit,non pudet te factis exprimere Therſitem? Quo Rex commotus,mores ſuos dicitur mutaſſe.

Hodie MOSCOVITARVM,quoque nullum prorſus choreas ducere, & ab ijs abhorrere teſtis eſt, *Sigiſmundus Baro.*

SALTATIONES BESTIARVM.

Sybaritæ in conuiuio EQVOS quoque introducebāt ita inſtitutos,vt,incinentis tibiæ cantu audito,ſtatim erigerentur ac F pedibus ipſis prioribus,manuum vice,geſtus quoſdam chironomiæ, motuſque ederent ad numerum,& ſaltarent. *Vide plura apud Angel. Politianum Miſcell. c. 15.*

Sic apud Indos *Arrianus* docet. ELEPHANTOS quoque ſaltationem docere,& exercere.

CAMELOS ſimiliter Hebræi ob id Circaroth appellari contendunt,quod ob leuem & velocem curſum ſaltare videātur.

DE SIMIIS refert *Strabo. lib. 13.* in feſto Dianæ Coloes ſaltare ſolitas.

*SCRIPTORES DE SALTATIONE

Prodiit nuper Gallico idiomate libellus, in quo excu illa quæſtio, An Chriſtianis ſaltare liceat?

Stripſit de re eadem Thomas Garzon, diſcurſum 45. I Stephanus Legedinus in locis communibus. Benedictus etiā Aretius lib. 1. loc. commun.

Et edidit pridem peculiarem libellum de Saltationibus, Ioannes à Munſter nobilis Germanus. Et poſt illum Orcheſtram Saltationum Veterum, Ioan. Meurſius Batauus.

SALTVS.

Et ipſe ſaltandi actus [illegible] Græcè.

SALTV QVI VALVERE.

A Græcorum quibuſdam cymbe dicitur caput. Vnde CYMBACHVS nuncupatur is,qui in caput ſaliens,crura tenet ſurrecta. *Cælius lib. 3. cap. 2. Antiq. Lect.* G

HARALDVS pugil geminis baculis intercurrendum innitens,crebris ſaltibus corpus concitabat,ſic vt equos velociſſimos curſu præteriret. *Saxo Grammaticus.*

Salus. Saluandi.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SALVS, Incolumitas,tum animæ, tum corporis, Græcè σωτηρία, Hebr. *Joſchach*, à verbo *Iaſchach*, ſaluauit, ſeruauit, opitulatus eſt,præſtitit ſalutem IESVS σωτήρ Seruator,Saluator, qui omnimodam ſalutem ſuis confert. *Viæ trilingue etymologicon Lugdun. pag. 705. & 706.*

Salus alia ciuilis & politica eſt:alia Theologica. Huius nempe Theologicæ,duplex notio eſt,pro duplici temporis ratione:vna in hac vita,& ſtatus gratiæ dicta,quatenus Deo reconciliati & iuſtificati firmitatem in ipſius gratia,gloriationem in aduerſis,& pacem cum Deo in Ieſu Chriſto habemus, eſtq; ſalus inchoata. Altera perfecta vitæ æternæ, in gloria conſtituta,hoc eſt,in gloriæ perfectæ perfecta poſſeſſione & fruitione vtramq;autem à Deo accipimus,iuxta illud Auguſtini: Nullum credimus ad ſalutem,niſi Deo inuitante venire, nullum inuitatum,ſalutem,niſi Deo auxiliante operari: nullum niſi orantem auxilium promereri, nullum voluntate Dei perire ſed permiſſu. *Auguſtin, lib. de definit.* H

Salutis cura. ☞ *Vide Pœnitentia,Conuerſio.*

Salutis neglectus ☞ *Quære Procraſtinatio. Negligentia.*

Salutis reuelatio,cum propria,tum aliena. ☞ *Quære Beatitudo.*

*SALVANDI

NVMERVS SALVANDORVM PARVVS.

EIVS REI TYPI, ET SYMBOLA.

Ex omnibus qui egreſſi ſunt ex Ægypto,ſolus Ioſue & Caleb

A ſub terram promiſſionis leguntur ingreſſi, cùm tamen fuerint tot centena millia. *Numer.14.*

In Euangelio niſi quarta pars ſeminis quod in agro Eccleſiæ Deus ſeminauit, cecidit in terram bonam vt fructum afferret cum patientia: aliæ autem tres ceciderunt vel ſecus viam, vel ſuper petram, vel in ſpinas, & perierunt. *Lucæ 8.*

Ideoque monet Chriſtus *Matt.7.* vt intremus per anguſtam portam, quia arcta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ambulant per eam. Et per Zachariam de vocatione Gentium loquentem dicetur *cap.13.* Erunt in omni terra, dicit Dominus, partes duæ diſpergentur & deficient, & tertia relinquetur in ea; vbi tertiam vix ſaluandam docet.

D.Gregorius in Pſal.7.Pœnit.verſ.5. in fine, expendens hoc quod tractamus, adfert typum Ioſue & Caleb, dicens. Duo viri videlicet Caleb & Ioſue, caput & corpus deſignant, Chriſtum videlicet & Eccleſiam: qui ſoli ingrediuntur terram illam viuentium. Caleb enim Hebraicè ſignificat omne cor, ait *Procop.* Iephone conuerſionem, Ieſus ſiue Ioſue Saluatorem, qui enim integrum erga Deum cor habent, filij conuerſionis ſunt, per cohabitantem illis Ieſum.

REVELATIONES ET EXEMPLA.

B Omnibus ſanè lachrymis deplorandum eſt, tantam hominũ partem ad Dei gloriam æternamque beatitudinem conditorum, præſentium rerum ſpecie excæcatorum, & ſuæ ſalutis planè oblitorum, ita in bonis dies ſuos ducere, vt ait B.Iob, & in pũcto ad inferna deſcendere. Quod Eſaias grauiſſimè denũciat, dum ait: Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſq; vllo termino, & deſcendent fortes eius, & ſublimes, glorioſiq; ad eum. Idem etiam certiſſimis viſionibus ſæpe à Domino oſtenſum eſt, tum aliis alias, tum illa inſigni, quã in Franciſcanis hiſtoriis legimus, non longè poſt eius Ordinis initia. Quo tempore cum Bertoldus vir eiuſdem familiæ inſignis in Germania inter prædicandum Dei verbũ acrius in vitium quoddam inuectus eſſet, MVLIER, quæ eo vitio tenebatur, pœnitentiæ, ac contritionis vi in media concione mortua concidit. Verùm cùm omnibus in preces procumbẽtibus paulò poſt reuixiſſet, narrauit mortis cauſam, iuſſamque ſe ad corpus redire, vt peccatum illud confeſſione expiaret: Adiecit etiam cum aliis multis, quæ viderat, tum illud in-
C primis horribile, & dictu etiam mirabile: Cùm ipſa ad Dei tribunal apparuiſſet, adducta ſimul eſſe ſexaginta animarum millia, quæ in omnibus mundi partibus fidelium & infideliũ variis caſibus exceſſerant ex hac vita, atque ex his tres tantũ addictas purgatorio, reliquas omnes ad ignem æternum damnatas, vnum autem ex Franciſcanis Fratribus, eodem ipſum quoque temporis articulo defunctum, per purgatorij quidem locum tranſiſſe ſed tamen non modo ibi diutius non commoratum, verùm etiam par animarum, quæ præcipua cum eo amicitia coniunctæ fuerant, ſecum in cælum abduxiſſe. *Ex Ann.Franciſcan.& B.Anton.in Chron.3.p.tit.24.c.9 §. 2.Hier. Plat.lib.1.de bono ſtat.Relig.cap.5.*

Cùm D.Bernardus Abbas Claræuallenſis ab hac vita migraſſet, quod contigit an. Dom. 1153. indictione.1.13. Calẽd. Septemb. anno ætatis ſuæ ſexageſimo quarto, horrenda viſio LINGONENSI Epiſcopo facta eſt. Apparuit ei namque Eremita quidam mortuus, quem viuentem olim nouerat, qui diuino timore compunctus, ante aliquot annos, cùm eſſet Decanus diues & nominatus, omnia contemnens, eremitorium pro Chriſti amore intrauit. Quẽ cùm de ſtatu ſuo & diuini iudicij
D ſtrictione interrogaſſet, ille reſpondit: Ea hora, in qua ego de corpore migraui, triginta hominum millia ab hac luce tranſierunt. E quibus Bernardus Claræuallenſis Abbas, qui eadem hora obiit, vnà mecum ad cœlos euolauit; tres alij ad purgatorium miſſi ſunt; ceteri omnes per ſententiam iuſti iudicis condemnati, ad infernum perpetuò cruciandi deſcenderunt. *Ioan.Tritem.in Chron. Monaſterij Hirſaug. ad an.1160.*

His coronidem adiiciet illud B.NILI Abbatis viri ſanctiſſimi è Calabria, cultoris Dei ab infantia eximij, de rebus geſtis eius Græcè ab eius diſcipulo conſcriptis: Venit Metropolita Calabriæ Theophylactus, & cum eo Domeſticus Leo, viri literatiſſimi & doctiſſimi: Sed beatus pater noſter Nilus fugiẽs populi tumultum, & dilectum ſibi ſilentium ſemper complectens, exiuit à ciuitate ad templum S.Ioannis Baptiſtæ eremi cultoris, cuius etiam vitam imitabatur, & ibi cum Deo cõuerſabatur, & meditationi operam dabat. Ingreſſi autem ſunt ad eum alloquendum Metropolita & domeſticus, & Principes ciuitatis, & multi ſacerdotum, & populi magna pars. Inierũt autem cõſilium in via, quiſnam ipſorum interrogare deberet, quodue ex arcanis ſcripturæ, non tam cognoſcendi cauſa quã E
periculum faciendi cupidi. Cùm verò ex aduerſa parte ſederet B.Nilus, & vidiſſet eos ad ſe venientes, dicit intra ſe: Cur nunc iſti accedentes, ad vana colloquia nos cõicient? Sed ô Domine Ieſu Chriſte, libera nos à laqueis alienis, & concede nobis intelligere, & loqui quæ oportet, & facere quæ tibi ſunt placida. Et cùm oraſſet, aperit quẽ præ manu habebat librum & forte fortuna inuenit reuelationem factam S.Simeoni in admirabili mente. Cùm igitur illi appropinquaſſent, & poſt ſalutationem ſediſſent, B.Nilus tradit librum Domeſtico, vt legeret, vbi erat ſignum. Ille verò aperiens os ſuum, cœpit valde diligenter & attẽte legere. Cùm verò veniſſet ad locum illum vbi dicit, quod ex decem millibus vix reperitur vna anima his temporibus, quæ ad manum ſanctorum Angelorum perueniat: cœperunt omnes quaſi vno ore dicere: Abſit, hoc non eſt verum; hæreticus eſt, qui hæc dicit. Nos igitur fruſtra baptizati ſumus, & Crucem adoramus, & communicamus, & Chriſtiani dicimur? Hæc & his ſimilia cùm omnes obiicerent, cùm videret B.Nilus quod Metropolita, & Domeſticus nihil aliud dicunt, humaniter ipſe reſpondit & dicit: Si verò demũ- F
ſtrauero vobis magnũ Baſilium, & Chryſoſtomũ, & Ephræm beatiſſimum, & Theodorum Studitam, ſed & Apoſtolũ ipſũ, nec non ſanctum Euangelium eadem ſentientes, & dicentes: qui patiemini vos, qui inconſultè aperientes ora loquimini, & Spiritui ſancto aduerſamini, & S.Patrum metuẽda verba hæreticis tribuitis propter vitæ veſtræ iniquitatem? Dico autem vobis fratres, quod ex omnibus quæ feciſtis, nulla erit vobis gratia apud Deum: Quæ enim idola, aut quam hæreſim vos reliquiſtis, & Chriſto adhæſiſtis? audetne aliquis veſtrum dicere, quod hæreticus ſum, & ingreſſus ciuitatem non ab omnibus lapidibus obrutus interficietur? Intelligentes, quod niſi virtute præditi fueritis, & magna etiã virtute præditi, nullus vos liberabit à pœnis inferni. Hæc cum omnes audiſſent, valde perterriti cœperũt ſuſpirare, & dicere: Væ nobis peccatoribus & miſeris. Dicit autem illi Nicolaus Protoſpatharius: Pater, quare dicit Euangelium, quod quicunq; paruum calicem aquæ frigidæ dederit, non amittet mercedem ſuam? Reſpondit illi: Propter hoc dictum eſt illis qui nihil habent vt G
nullus excuſetur, quod nec habeo ligna, quibus calefaciam aquam: quid vero facietis vos, qui pauperibus frigidum calicem aufertis? *Apud Baron.tom.10.Ann.ad.Chriſti 976.2.3.*

* Salutatio.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SALVTATIO, ſalutandi actus, à Saluto, id eſt, ſalutem opto, dico. Græc. [illegible] Hebr. *Berach.* id eſt, benedictio, fauſta precatio quæ ad aliquem defertur cum ſalutatione & decenti corporis motu ac geſtu, vt capitis inclinatione, geſticulatione, &c. à verbo *Baac*, precatus eſt, benedixit, flexit genu. Hinc βρέχω, flecto, & Latinum precor, & per methatheſin, μακαρίζω, beatifico.

EIVS DIVISIO.

Duplex ſalutatio ſtatui poſſe videtur, vna interna, altera externa.

Interna nihil eſt aliud, quam εὐχὴ (ſic enim *Suidas* [illegible] exponit) hoc eſt animi votum, quo ſalutem corporis & animi alicui à Deo, ceu fonte ſalutis omniſque boni precamur. Huiuſmodi ſalutatio, ſeu benedictio, id eſt ſalutis precatio, quæ H
animo fit aut corde, Chriſtianos vehementer decet, quemadmodum contra imprecationes, exſecrationes, atque vota dira ab illis aliena eſſe debent.

Externa autem ſalutatio, quæ quidem ex interna promanat, actio quædam eſt ciuilis, honeſta atque pia, qua partim vultu, qui tacitus quidam animi ſermo eſt, partim verbis, partim, etiam geſtibus nonnullis honorificis atque humanis, noſtram charitatem beneuolentiam, obſeruantiamque erga alios teſtificamur.

Illa autem rurſus eſt bipartita, vel verbalis, vt ita loquar, quæ in verbis: vel realis, quæ in corporis motu atque geſtibus conſiſtit.

Quoad ſalutationem verbalẽ, quæ in verbis conſiſtit (quæ Græcis [illegible] & [illegible] dicitur) illa rurſus bifariam videtur diuidi poſſe, vt vel in nominibus atque titulis honorificis: vel in certis verborum formulis, atque phraſibus conſiſtat.

DE

DE SALVTATIONE VERBALI.

A Nomina vſvrpari ſolita.

Quoad nomina quibus in ſalutationibus vtimur, illa vel ſunt propria (vt Grammatici loquuntur) vel appellatiua, eáque vel naturæ atque ſanguinis, vt eſt nomen patris & filij, nouercæ & priuigni, vel ſortis atque conditionis, ſiue etiam coniunctionis cuiuſcumque, vt ſunt nomina Domini & ſerui, præceptoris & diſcipuli, clientis & patroni, tutoris & pupilli, collegarum, &c.

Præſtantiſſimum fuit, inquit *Alex. ab Alex. lib.2. cap.19.* apud Romanos, ſuis nominibus quemque venerari, & ſalutare, ſalutantibúſque reddere ſalutem. Ideò Nomenclatorem dictum qui nominatim ſingulos appellat: vt putà in foro reos: aut in conuiuio conuiuas.

Hodie quoque experientia quotidiana teſtatur, in ſalutationibus permultum ad amorem & beneuolentiam facere, ſi quis nomine ſuo proprio, aut etiam cognomine aliquem ſalutet.

Hinc Theologi illud quoque, quod Moyſem Deus proprio ſuo nomine appellauit atque vocauit, ceu ſingulare quoddam
B eximiæ humanitatis diuinæ indicium, atque ſignum interpretantur.

Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus excellerent, illos olim propriis ſalutare nominibus haud decorum videbatur, vt teſtatur *Alex. ab Alex.* Quod & hodie quoque moris eſt, nam Regem, Principem aut Magiſtratum aliquem proprio nomine, vt Ioannem, Petrum, &c in ſalutationibus appellare, à decoro videtur eſſe planè alienum.

Diſcipuli Chriſtum appellantes in Euangelio, illum non propriis ſuis nominibus, ſed Rabbi, Magiſtrum & Dominum ſuum vocant. Et certe naturæ, ſanguinis atque officij nomina plerúmque in ſalutationibus, neſcio quomodo plus honoris atque amoris præ ſe ferunt, quam nomina propria.

Itaque Græci quoque, *teſte Alex. ab Alex.* non proprio, ſed officij nomine, aut muneris quod gerebat ſalutare religioſius putarunt.

Apud Hebræos nomen *Adon*, quod Dominum ſignificat, vſitatum fuit in ſalutationibus, quo vel dignitate ſuperiores, vel peregrinos atque extraneos honoris gratia appellare conſueuerunt, vt ex multis ſacræ Scripturæ locis conſtat, & *Ado-*
C *ni* quidem, hoc eſt, mi Domine, hominibus: *Adonai* autem Deo tribuitur, vt Grammatici obſeruant.

Apud Homerum nomen honorificum quo ſeniores à iunioribus appellantur, honorantúrque eſt ἄττα: vt ιλ. θ. τεῖνε ἄττα γεραιὲ verba Achillis ad Phœnicem: & in Epigram. ἄττα γεραιὲ μεγάλη χάρις. Videtúrque reſpondere appellationi Helueticæ *alter atin* hoc eſt pater ſenex, qua iuniores quoſvis ætate prouectos honoris ergò ſalutare conſueuerunt.

Formvlæ Variæ.

Formulæ ſalutatoriæ apud multos variæ & fuerũt & ſunt.

Apud Hebræos huiuſmodi ferè fuerunt ſalutandi formulæ,

Angelvs Gedeonem frumentum excutientem ſalutauit his verbis: Dominus tecum vir fortis. *Iudic.6.*

Sic Booz his verbis meſſores ſuos ſalutauit, Dominus vobiſcum: cui illi reſponderunt: Benedicat tibi Dominus. *cap.2.v.4.*

Eadem ſalutandi forma, Angelvs coram Maria Virgine vſus eſt. χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ.

Christvs hac ſæpe ſalutandi formula vſus eſt, Pax vobis,
D & eandem diſcipulis ſuis præſcripſit *Matth.10.* Ingreſſi domum aliquam ſalutate eam dicentes, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ, id eſt, pax ſit huic domui.

Hebraïcæ huius ſalutationis multa exempla in ſacris literis reperiuntur, vbi voce שלום *chalom*, omne pacis bonæ genus intelligitur.

Sic Svnamitis illa ad Eliſæum profectura, virum ſuum ante diſceſſum ſalutauit, inquiens, *Schalom*, id eſt, pax eſt, vale. *2.Reg.4.v.23.* Tametſi verbum iſtud alij aliter interpretentur. A *Schalom* quoque Latinum ſalus videtur eſſe deriuatum, & inde Salutatio.

Hodie quoque Iudæi & Turcæ hac pacis voce vtuntur in ſalutando, & reſalutando. Nam is qui ſalutat, ſolet dicere, *Salemaleck*, hoc eſt, pax tibi; cui reſalutans reſpondet, *Veleck ſalem.* Et tibi pax.

Huic ſimilis eſt vernacula illa noſtra ſalutationis forma. *Gott grutz dich, & grutz dich Gott.* id eſt, Deus te gratiet, vt ita loquar, hoc eſt gratiam ſuam atque ſalutem tibi largiatur.

Apud Græcos & antiquiſſimum eſt, & vſitatiſſimum in ſalutationibus χαῖρε vocabulum *Euſtath. in Od.* in illa verba, καὶ ξεῖνε, τὸν ἐμμεμαῶτα, inquit, ἔθος ἦν ἀρχαῖον τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸ, χαῖρε ξεῖνε, inde nomen χαίρειν etiam Epiſtolis apud poſteriores præpoſitum fuit. E

Latini porrò ſuas habuerunt tam in congreſſu, quam in digreſſione peculiares ſalutandi formas. In congreſſu duplici ferè verbo vſi ſunt, vt manè, Aue, nimirum (quod *teſte Feſto*, & cupere ſignificat, forſan ab Hebr. *Inach*, id eſt cupiuit, deſiderauit, & gaudere) altero veſperi, quod fuit Salue. Quod manifeſtè colligitur ex Dionis Caſſij verbis de Adriano Imperatore. Adrianus, inquit, Iudices ſalutauit, non dicens, Aue: quæ matutina erat ſalutatio: ſed veſpertino vſus verbo Saluete, inquit.

Vale autem, in digreſſionibus fuit vſurpatum.

Vtrúmque autem, nempe Vale, & Salue, coniungebant veteres diſcedentes ab iis quos nunquam viſuri eſſent. *Plautus in Curcul.*

——Vale atque ſalue,
Nam & operam & pecuniam benignè præbuiſti.

In Ciſtellaria:

Quando ita tibi lubet, vale atque ſalue. F

In Mercat.

Limen ſuperum inferúmque ſalue, ſimul autem vale.

In Captiueis.

Vale atque ſalue, etſi aliter, vt dicam, meres
Tu Ariſtophontes, de me vt meruiſti, ita vale.

Quin ita ſaluere, & valere iubebant mortuos. *Virgil.*

Salue ſancte parens, iterum ſaluete recepti:
Ne quicquam cineres, &c.

Et lib. 11 Æneidos.

——Salue æternum mihi maxime Pallas,
Æternúmque vale.

Hæc inde nouiſſima verba appellat, vt *lib. 6.*

Luſtrauitque viros, dixitque nouiſſima verba.

Seruius, id eſt, Ilicet: nam vale dicebatur poſt tumuli peracta ſolennia. *Varro autem in libris Logiſtoricis* dicit, ideò mortuis ſalue, & vale dici, non quod valere, aut ſalui eſſe poſſint (melius nos Chriſtiani,) ſed quod ab his recedimus eos nunquam viſuri.

Atque hinc ortum eſt, vt etiam maledicti ſignificationem vale interdum obtineant, vt *Terentius:* Valeant qui inter nos diſſidium volunt, hoc eſt, ita à nobis diſcedant, vt nunquam ad noſtrum reuertantur aſpectum. G

Cristianis olim, vti modo Religioſis, familiaris in omni ſalutatione & congreſſu vox Deo gratias. Nã quid melius; inquit, *S. Auguſtinus epiſt 77.* & animo geramus, & ore promamus, quam Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuoſius poteſt. Deo gratias qui te tam fideli pectore ditauit, &c.

Pete ex Loco de Valedictione nonnulla.

SALVTATIONIS SACRÆ Formvlæ.

Salutationis ſacræ exemplũ habes *Num. 6.* Deus namque ipſe certam quandam, & quidem egregiam benedicendi ſeu ſalutandi formam ſacerdotibus præſcripſit, qua illi in ſacrorũ adminiſtratione vſi fuerant. Loquere, ait Deus Moyſi, ad Aaronem & filios, ſic benedicetis filiis Iſraël, dicetiſque ad eos; Benedicat tibi Dominus, cuſtodiat te, illuminet faciem ſuam H
ſuper te, & ponat te in pace. Ponent nomen ſuum ſuper filios Iſraël, & ego benedicam eis. En hic habes quaſi prototypon, fontem atque caput omnium tam ſacrarum & ſolennium; quam vulgarium benedictionum, precationum, ſalutationum, ominationum fauſtarum, quibus homines vti ſolent.

Solenni illa atque ſacra ſalutionis formula hodie quoque ſacrorum antiſtites, ante & poſt ſacras conciones, rémque diuinam, vti conſueuerunt.

Huc quoque referendæ ſunt ſalutationes illæ Apoſtolicæ, in Epiſtolarum principio atque fine.

Communis & iam olim recepta apud Chriſtianos ſalutatio, qua in Miſſæ ſacrificio adſtantes ſalutamus, dicendo; Dominus vobiſcum, quæ ſumpta eſt ex more Hebræorum, qui ſalutantes dicebant, Dominus tecum, aut vobiſcum; vt patet *Iudic.6. Ruth.2.1 Paral.15.2. Paralip.17. & Luc.1.* Vt hac de cauſa *Dionyſius 1. de cœleſt. Hierarch.* videri poſſit ſalutationem iſtam appellaſſe diuiniſſimam, & Hagiographarum tabularum myſticam, ac ſupra mundanam recitationem. Meminerunt de

A eadem Scriptores rituum, ac officiorum diuinorum, ſeu Eccleſiaſticorum, & proprium de ipſa librum compoſuit *Petrus Damianus*, qui inſcribitur, *Dominus vobiſcum*. vbi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant ſoli horas Canonicas: vbi etiã monet in Miſſa ab Epiſcopis dici debere: Pax vobis, loco Dominus vobiſcum, quia Chriſtus *Matth*. 10. docuit Apoſtolos, quibus Apoſtolis Epiſcopi noſtri ſuccedunt; vt pacem annunciarent cum ingrederentur aliquem locum. Et quamuis *Concilium Bracarenſe I. can.* 21. iubeat omnes tum Epiſcopos, tum Presbyteros in Miſſa eodem modo populum ſalutare, tamen ſeruanda eſt eiuſmodi Eccleſiarum conſuetudo.

Quantæ autem dignitatis ſit Saluatio illa quæ duobus his verbis peragitur, ex hinc conſtat, quod per eam apprecamur proximis noſtris bonorum omnium præſtantiſſimum, nempe Dei aſſiſtentiam & auxilium opportunum. Solet enim Scriptura quoties de proſperitate quæ alicui obuenit loquitur, vſurpare hanc formulam, *Fuit cum eo Dominus*: vel *ſit Dominus tecum*. Ita de Abraham, Ioſeph, Moyſe, legimus *Geneſ*. 21. 3. 9. 31. *Act*. 9. 7. & alibi. Sic vt Moyſi formidanti ire ad Pharaonem dixerit Deus, *Ego ero tecum*. & Propheta Regius rationem dat, cui etiam ambulando in medio vmbræ mortis non
B timet mala, *quia* inquit, *tu mecum es*. *Pſal*. 22. Hinc patet quam inſulſe Nouator quidam Sacerdotes noſtros Satyrice perſtringere laboret, cum ita ſcribit:

Qui tam mirificè ſe credunt eſſe locutos,
Cum quantum poſſunt, dicunt Dominus vobiſcum.

Reſpondetur autem ad illam ſalutationem Sacerdotis eadem formulâ aliis duntaxat verbis, nam veluti Sacerdos populo precatur, vt cum ipſo Deus ſit; ita viciſſim illi reprecatur iſte, vt cum illius ſpiritu Deus ſit, nempe vt in ſacrificio officiiſque diuinis propoſitum aſſequatur finem. Significatur ergo quod Sacerdotis & populi vnus eſſe debeat effectus. Lege *B. Chryſoſtomum* de hac ſalutione: & *Peluſiotam*. Illum in *Ep*. 1. *ad Corinth. hom*. 36. *& in* 2. *ad Corinth. hom*. 18. hunc *lib*. 1. *Epiſt*. 122. *Amalarium lib*. 3. *cap*. 9.

Eſſe autem antiquiſſimam cæremoniam in Miſſa, vt Sacerdos populum ſalutet, perſpicuum eſt, non ſolum ex Concilio citato, quod ante annos CM. celebratum eſt, ſed etiam ex ve-
C tuſtiſſimis Liturgiis, Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi & aliorum, in quibus paſſim legimus, aut Pax vobis, aut Dominus vobiſcũ, & ad vtrumq; reſpondetur: Et cum ſpiritu tuo. Fauſtiſſima & humano generi feliciſſima fuit illa ſalutatio, qua GABRIEL Angelus Mariam *Virginem* in vrbe Galileæ Nazareth allocutus eſt: ab omnibus Chriſtianis ſummæ conſolationis loco aſſiduè recolenda, quod per benedictum illum fructum maledictio omnis exterminata fuit. *Luca* 1.

Admirandæ fuerunt illius ſalutationis vires, qua ſemper virgo MARIA Eliſabetham cognatam prægnantem impartiuit, Nam quamprimum Eliſabetha ſalutantis vocem exaudiuit, infans, quem vtero geſtabat, præ gaudio ſubſiliit: vt cuius olim præcurſor futurus eſſet, eum in vtero etiamnum exiſtens, quo poterat honoris geſtu exciperet. *Idem*.

Præcepit IESVS Chriſtus diſcipulis ſuis, vt, in quamcunque domum intrarent, primùm dicerent, Pax huic domui. *Luca* 10.

D
SALVTATIONIS FORMVLÆ ETHNICORVM.

ÆGEVS, Pandionis Regis Athenienſium filius, ad Medeam inquit, *apud Eurip. in Medea*.

μήδεια χαῖρε· τοῦδε γὰρ προοίμιον,
κάλλιον οὐδεὶς οἶδε προσφωνεῖν φίλους. Salue Medea. Hoc enim procemium pulchrius nullus nouit, ad alloquendum amicos.

ALCESTIS pro marito Admeto moritura valedixit in ædibus ſingulis, *apud Eurip. in Alceſtide*:

——— οὔ τις ἦν οὕτω κακὸς,
ὃν οὐ προσεῖπε, προσερρήθη πάλιν. Nullus erat adeò abiectus, quem non allocuta ſit, & allocutionem receperit.

Pugnam Maratoniam denunciauit, vt Ponticus Heraclides tradit, THRASIPPVS Eroenſis. Plerique ERICLEM memorant, currentem in armis adhuc ex acie calidum, ac concidentem in ianua primorum, hoc tantùm dixiſſe: Saluete, nos ſalui ſumus, mox expiraſſe. *Plut. de gloria Athen.*

M. CRASSVS infimi ordinis homines ſingulos, nominibus ſemper propriis ſalutaſſe dicitur. *Plut. in Craſſo.*

GALBA, qui poſtea imperauit, ætate nondum conſtanti, veterem ciuitatis exoletúmque morem, ac tantùm in domo ſua hærentem, obſtinatiſſimè retinuit: vt liberti ſeruique bis ientes adeſſent, ac mane ſaluere, veſperi valere ſibi ſinguli dicerent. *Suetonius*. E

ATHENODORO Philoſopho cauſſationem ſenectutis flagitanti, vt ſibi liceret redire domum, Auguſtus conceſſit. At cùm ille Cæſari dixiſſet vale, volens aliquod Philoſopho dignum monumentum apud illum deponere, adiecit: Cæſar, cùm fueris iratus, ne quid dixeris feceriſve, priuſquam Græcarum literarum 24. nomina apud te recenſueris. Cæſar eius dexteram amplexus: Adhuc, inquit, te præſente mihi opus eſt; totumque etiam annum apud ſe detinuit: Græcorum illud inſuſurrans prouerbium, Silentij ſunt tuta fidei præmia. *Eraſmus lib*. 4. *Apoph.*

INSOLITÆ CHRYSTIANORVM.

Theophilum Dominum ſuum, à Michaële Imp. in Peloponeſum Reip. gratia miſſum Baſilius Macedo comitatus eſt. Theophilus in Achaia precandi gratia templum Diu. Andreæ magno cum comitatu, Baſilio abſente, intrauit. Cui MONACHVS fano præfectus nullum reuerentiæ ſignum exhibuit. At F
Baſilio ſoli eodem ſe conferenti & aſſurrexit vt magiſtratui, & more Imperatorum ſalutauit, expoſtulantique ſecũ Danielidi mulier ibi primariæ, reſpondit: ſe non vt cõmunis conditionis alicui, ſed vt à Deo deſtinato Rom. Imperatori aſſurrexiſſe. Euentúſque præſagium hoc confirmauit. *Cedrenus*.

Damianus, Eccleſiæ Papienſi præfectus, ſingularis ſanctitatis atque doctrinæ vir, cùm Alahis dux Tridentinus pulſo Cunipetro regnum inuaſiſſet, ne ipſe aut Eccleſia ſua detrimenti aliquid caperet, THOMAM diaconum prudentem ac Religioſum virum ad ſacram ſalutationem offerendam miſit. Thomas profectus nunciari Alahi iuſſit ſe pro foribus ſtare, & ab Epiſcopo benedictionem afferre. Tum Alahis, qui vtpote Arrianus præcipuum in clericos gerebat odium, reſponderi imperauit, ſi munda fœmoralia haberet, intraret: ſin minus, foris ſe contineret. Tum Thomas: Nunciate, inquit, me fœmoralia munda habere, quia hodie bene lota induxi. Quod cùm nunciatũ Alahi eſſet: Atqui ego, inquit, non de fœmoralibus loquor, ſed de iis, quæ intra fœmoralia continentur. Thoma verò hanc Dei, non illius curam & cognitionem eſſe ſubiiciente, Alahis ad ſe venire hominem iuſſit, atque aſperis & contumelioſis verbis excepit. *Sigonius lib*. 2. *regni Ital.* G

DE SALVTATIONE CEREMONIALI.

Quæ fit corporis geſtu, &c.

CAPITIS DETECTIONE.

In hac detectione obſeruandus certus quidam motus, atque habitus. Nam caput in ſalutationibus aliquando moueri, aliquando inclinari ſolet.

Romani Deos ſuos operto, homines autem aperto atque detecto capite ſalutabant. Fuerúntque nonnulli, qui Imperatores quoque operto capite ſalutarunt, diuinos illis honores ſcribentes. Quin imò ex ipſis Imperatoribus aliqui, vt C. Caligula, & Diocletianus, cum ſibi diuinam vim ac poteſtatem arrogarent contra maiorum inſtituta, tecto capite ſalutari voluerunt, qui Deorum proprius honor erat ſecundum Romanorum morem.

Aliàs & Romanorum & gentium ferè omnium communis hic fuit mos & adhuc eſt, vt illi qui alios ſalutant, honoris gratia caput aperiant. H

PETRVS Laurentij Celſi Venetorum Ducis pater, Principem filium nunquam æquo animo adire ſalutandi cauſa poterat, quod grauiter ferret, ſe patrem iam ſenio grauem, ad nouum exemplum cogi, vt aperto capite filio occurreret. Qua re tandem filius animaduerſa, prudenter excogitauit, vt pileo ſuo crux aurea imponeretur, quam viſam pater non grauatè ſalutaret: quam crucem ad hunc vſque diem Principes Veneti retinent. *teſte Egnatio lib*. 9. *cap*. 11.

DRACVLAS Vngariæ Tranſalpinæ præfectus, inauditæ crudelitatis homo, cum Turcarum Legati pilea Phrygea ex patriæ inſtituto deponere recuſaſſent confirmandi moris gratia, tres capitibus eorum claues affixit, ne amplius amoueri poſſent.

Sic quoque Orator quidam ITALVS, eò quod caput ſuum coram Principe Moſcouitarum verba facturus non nudarat, crudeliter fuit interemptus. Cùm enim Orator patriæ ſuæ conſuetudinem (qua nullius dignitas vel majeſtas tecto

A recto capite orantis offendi putatur,) allegaret, efferus P[…] ceps ferreo clauo pileum cranio affigi iuſſit, aſſerens ſe huiuſmodi tali modo non violaturum, ſed confirmaturum. *teſte Alberto Crantz, & Olao lib. 11. cap. 11. ſept. hiſtor.*

M A N V V M E X T E N S I O N E.

Manibus quoque ſalutationes, atque ſupplicationes, tam ſacræ, quam prophanæ fieri olim conſueuerunt, & adhuc ſolent.

Veteres Romani, *teſte Plin. lib. 28. cap. 2.* in adorando, dexteram ad oſculum referebant, totumque corpus circumagebant. Quod in læuum Galli maiori cum religione ſe facere putabant.

Apud Perſas honoris genus erat, coram digniore in Coras, hoc eſt, veſtium manicas manus immittere, *teſte Cal. lib. 7. cap. 15.* Hinc à Cyro ſororis Darij filij fuerunt necati, quod illi occurrentes in Coras non immiſiſſent manus, quod vni tantum Regi fieri aſſueuerat.

B De manuum extenſione atque expanſione in ſalutationibus religioſis, hoc eſt ſupplicationibus, vide 1. *Reg.* 8. *& Tertul. in Apologetico c.* 30. Illuc inquit, (in cœlum) ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quaſi innocuis: capite nudo, quia non erubeſcimus, &c. *& ibidem*: ſic itaque nos ad Deum expanſos vngulæ fodiunt, &c.

Manus quoque ſuas oſculari ſalutantes olim conſeuerunt deinde porrigere, qui etiamnum hodie mos eſt in Italia.

G E N I C V L A T I O N E.

Huc præterea pertinet *γονυκλισία*, hoc eſt, genuflexio, ſiue geniculatio, cuius vt nunc, ita olim in ſalutationibus honorificis creberrimus vſus fuit.

Ab Hebræis huiuſmodi geſtus *Barak* dicitur, quod, vt volunt Grammatici, propriè ſignificat aliquem alloqui ſiue ſalutare, cum geniculatione: vnde *Barak*, genu appellatur quod placidè flectitur, & *Cara* idem ſignificat, *γονυκλιν γονυπετεῖν* cùm genua ſiue crura flectere, tum ſeſe ad alterius genua pedeſque abiicere & proſternere ſignificat, quorum vtrumque in ciuilibus, atque religioſis ſalutationibus fieri ſolet.

Hinc in ſacris literis *γόνατα κάμπτειν Rom.* 14. *Epheſ.* 3. & *θεὶς γόνατα*, *Actorum* 7. & 20. pro precatione & adoratione accipitur: & genuflectentes in primitiua Eccleſia, qui genibus flexis adorabant, *γονυκλινοῦντες*, vt teſtatur *Euſtath.* 1λ. 7.

C P R O S T R A T I O N E.

Huc etiam refertur totius corporis proſtratio in terram, quam nonnulli verbo Hebr. *Hiſchtachaueh* intelligunt, quod Græci aliquando vna voce *προσκυνεῖν*: aliquando participio *πεσὼν*, vel alio aliquo appoſito circumlocuti ſunt.

Apud Perſas, Medos & Indos Reges adorare, & in ſalutando homines toto corpore procidere ſolebant. Quare Iſmenias Thebanus iuſſus Artaxerxem adorare, ne contra decus faceret, prolapſum annulum ſuſtulit, & ita adorantis ſpeciem præbuit. *Ælian. de varia hiſt.*

CORPORIS CONTACTV.

O S C V L A T I O N E.

Oſculum olim in ſalutationibus, vt hodie quoque apud omnes ferè gentes, vſitatiſſimum fuit.

Ac primò quidem, mentem attingere eius, qui ſalutatur; moris fuiſſe conſtat ex illo Homeri verſu Οδ. τ.

D *Κύσσε δέ* [Penelope] *φωτὶ ἐλθόντα προσέειπεν.*

Et Iliad. α. de Thetide.

Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων
Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα.

Eumæus Telemachum ita etiam excipit Οδ. π. non tamen ambos oculos oſculatur, quia id ſeruorum non erat.

Deinde manuum, præſertim dexteræ apprehenſione, atque exoſculatione ſe inuicem veteres ſalutare conſueuerunt, atque etiam pacta atque fœdera inire.

E Teſtatur *Homerus* Οδ. φ. quomodo Vlyſſes ſeruorum ſuorum caput, atque manus exoſculatus ſit. Sic *ibidem* Vlyſſes ſerui Dolij dexteram exoſculatur.

Ὣς ἄρα, Δολίος δ' ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας,
Ἀμφοτέρας, Ὀδυσεὺς δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ.

M. Liuius, & Cl. Nero Conſules, ob rem aduerſus Haſdrubalem ad Metaurum proſperè geſtam, decreto Patrum Romam vno tempore ambo venerunt. Eos vniuerſa multitudo non dum ſalutauit, ſed dextras etiam victrices, quæ Romano populo ſalutem peperiſſent, certatim oſculati ſunt ciues, vt teſtatur *Sab. lib. 5. cap. 5.*

Seneca: Hos ego deprehendam alienorum ſeruorum oſculantes manum. E

Cornelius Tacitus de Nerone: Ad genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare.

Obſeruandum quoque hic eſt, fuiſſe apud veteres oſculi quoddam genus, quo ſolebant pueri parentes, aut alios, vel amantes inter ſe, alterius auribus manu vtraque apprehenſis deoſculari. De quo *Canterus lib. 1. nouarum lectionum cap.* 17. ex veterum monumentis hæc tradidit cognitu iucunda. Hoc oſculi genus, inquit, veteres *χύτραν* ſiue ollam vocabant: credo quod in eo geſtu, vt caput ollæ; ita aures anſarum ſpeciem referre viderentur.

Apud Chriſtianos vſus inualuit, præſertim apud Francos & Hiſpanos, vt ſalutantes tanquam ſummæ reuerentiæ teſſeram enuntient, Oſculor tuas manus, qui ritus ab Ethnicis ad nos dimanauit vt eſt teſtis Cartagena *l. 6. hom. 6. de Arcanis Deip.* Illi enim cum Solem & Lunam adorarent, ad eos manum extendere conſueuerant, eamque tum oſculari, vt his verbis *Lyranus* tradit: Gentiles illius temporis manum oſculabantur, in ſignum reuerentiæ, corpora cœleſtia tanquam Deum adorantes. Atque ad illud alludit Iob *cap.* 31. Si oſculatus ſum manum meam ore meo, ſi vidi ſolem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè: quæ eſt iniquitas maxima, &c. Vbi *Pineda*: Si inquit, Solis aut Lunæ aſpectus & fulgor me in aliquem errorem deduxerit, vt putauerim diuinum aliquod numen ineſſe illis, atque is error me in externum aliquem adorandi ritum impulerit, vt manum verſus cœlum porrigens ſtatim reuerenter ad oſculum referrem, atque hac cæremonia quantum in me eſſet, veri Dei diuinitatem auferrem, &c. F

Concludit autem poſt ſuperiora Carthagena, Ecce profana veſtra ſalutatio oſculandi manus, non aliud quam Idololatriæ primordium habet.

Noui reuerendiſſimum Antiſtitem, qui cum gratias acturus, ſuaque obſequia delaturus ad magnum aliàs & potentem Principem accederet, & inſtrueretur à paraſitis quibuſdam Aulicis, vt primo acceſſu diceret ſe venire deoſculatum manus & pedes Principis; prudenter reſpondit præter ſui muneris dignitatem id fore: nec decere vt Patres & Paſtores ita ſe filiis & ouibus ſubmittant, quibus regendis eos in Eccleſia Dei Spiritus S. ponere dignatus eſt.

☞ *De ritu oſculandi pedes Rom. Pontificis: Vide in Loco de Pontifice.* G

M A N V V M A P P R E H E N S I O N E.

Salutationem quæ manuum apprehenſione fit *δεξίωσιν* Græci appellant: de hac Alcumena *apud Plautum in Amphit.*

Et caſtor equidem te certò heri hic aduenientem illicò
Et ſalutaui, & valuiſſeſne vſque exquiſiui ſimul
Mi vir, & manum prehendi & oſculum tetuli tibi.

His breuiter complectitur mos antiquus aduenientes ſalutandi.

Virg. Æn. lib. 7.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

Dextra, inquit Seruius *Æn.* 3. fidei ſacra. Vnde *Virgil.*

----- *Atque animum præſenti pignore firmat.*

Sic prædones quidam, *teſte Val. Max lib. 5. cap. 5.* Scipionis Africani in ædes intromiſſi, dexteram cupidè apprehenderunt, ac diu oſculati, poſitis ante veſtibulum donis; quæ Deorum immortalium nomini conſecrari ſolent, læti, quia Scipionem vidiſſe contigiſſet, ad lares proprios reuerterunt. H

☞ *Pete multa ex Loco de dextera, Manibus, &c.*

P E D E S E T G E N V A T A N G E N D O.

Ad genua & pedes procidere, ſiue procumbere, eâ attingere, exoſculari denique veteres in ſalutationibus, atque ſupplicationibus conſueuerunt.

Exempla apud Homerum multa occurrunt. Vt Οδ. ν. vbi Vlyſſes Palladi paſtoris ſimilitudinem præ ſe ferenti ſupplicat:

———————— *σὺ δὲ ἔρρυσο*
Εὔχομαι ὥς τε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω.

Et *Iliad.* α. *de Thetide.* Item *Iliad.* ω, plura habet in hanc ſententiam, ſic vt familiaris hic attactus ea ætate videatur fuiſſe.

Latini id appellant genua prenſare. *Tacitus*; attingere, ad ea
A manus tendere. *Plin.* genua amplecti. *Virgil.* ad genua accidere, genibus aduolui, procumbere, procidere. *Virg. Æn.* 3.

—— Et genua amplexus, genibuſque volutans.

Idem Æneid. 10.

Et genua amplexus (Homerus ἀ[illegible], λαβὼν, ἰκὼν, affatur talia ſupplex.

Sic etiam, vt ex veteribus Conciliis liquet, moris fuit in Eccleſia, vt qui Epiſcopos ſalutarent, eorum genua tangerẽt.

Nunc de pedium exoſculatione exemplum habemus Magdalenæ *Luc.* 7. cuius obſequium Chriſtus laudat apud Simonem Phariſæum, dicens: Oſculum mihi non dediſti, hæc autem ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes meos.

☞ *De modo oſculandi pedes Romani Pontificis, habebit Lector pleraque in Loco de Pontifice. Tit. honor. Pontifici exhibitus ab Imperatoribus, Regibus, &c.*

QVÆSTIO.

An mutua Salutatio ſit licita & honeſta?

Anabaptiſtæ obuios ſalute non impartiunt, quod aſſerant ab Heliſæo Propheta 4. *Reg.* 4. id vetitum diſcipulo ſuo, ſi occurrerit tibi homo, non ſalutes eum, &c. & à Chriſto in noua
B lege, iubente, Neminem per viam ſalutaueritis, *Luc.* 10. Cæterum & bonam & honeſtam reputari ſalutationis mutuæ conſuetudinem, Angelorum imprimis Gedeonem, Tobiam, & Mariam Virginem ſalutantium exemplum habemus, quos imitati viri ſanctiſſimi in vtroque Teſtamento. Imò Chriſti mandatum deſuper habemus *Matthei cap.* 10. & exemplum, *Ioan.* 20.

Certè eſt ſalutatio votum ſiue apprecatio ſalutis Chriſtiano propria, ſymbolum humanitatis & honeſtatis. Vnde improbis, & execrationi deuotis impendi nequit, quo ſenſu Apoſtolus vetat aue dici hæreticis. Imò Demonicum ſuum monet Iſocrates, nè improbos & mali nominis ſalutet. Quantum ad exempla obiecta, parum iuuat rigidos illos & cernuos Ariſtarchos. Siquidem opus quod ibi iniungitur, ſerium erat, & ocius peragendum. Crebra autem ſalutatio vberioribus alloquiis anſam præbet, reique feſtinatò agendæ remoram inijcit. Vnde notat *Lauſſeneus in Concordia,* eſſe ſermonem hyperbolicum, quo ſedulitas in opere credito commendatur, omniſque diſtractionis & moræ occaſio amputatur. Quamuis alij dicant, pro [ſalutare] Hebræis eſſe [benedicere,] præſertim
C *lib.* 4. *Regum. Vide cap.* 80. *concordiæ Euangelicæ.*

* Samaritani.

QVI, ET VNDE DICTI?

SAMARITANI à Samario eorum rege ita ſunt nuncupati. Alij verò volunt eos dictos à Samaræo filio Chanaan filij Cham, qui verenda patris detecta conſpiciens, indeque illum ludibrio ac deriſui habens, ab eo maledictus fuit.

EORVM ERRORES.

Hi, auctore Philaſtrio, ex Moyſis Pentateucho quatuor tantum libros recipiunt, qui Lex appellantur.

Iudicium futurum non exſpectant.

Reſurrectionem mortuorum negant.

Chriſtum Dominum Dei filium in lege & Prophetis ante nunciatum & promiſſum non credunt.

Animam etiam immortalem habere hominem iuxta legem,
D inficiantur.

Solum autem in hoc corpore viuendum eſſe putantes, reſurrectionem futuram in filiorum procreatione & genitura, quæ in hoc ſæculo fit quotidie, exiſtimant, eamque prædicant vanitatem, inſenſatis pecudibus comparati, quemadmodum à Propheta ſcriptum eſt: Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.

* Sanctificatio,

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SANTIFICATIO iuxta nominis etymon, eſt motus ille ſiue actio, qua aliquis redditur Sanctus ex non ſancto, & communiter accipitur pro mutatione, qua quis diuina ope, cu priuilegio ſingulari, in vtero materno derſa originalis culpæ labe ſanctificatur. Apud nonnullos Scriptores ſanctificatio vſurpatur pro canonizatione, quod per eam aliquis E
declaretur Sanctus, ſiue dignus qui Sanctorũ cathalogo adſcribatur, de qua acceptione aliàs multa dicuntur, *in loco de Canonizatione.* Iterum ſanctificare eſt in gratia confirmare: & diuino cultui deputare.

SANCTIFICATI, QVI?

PATRIARCHA.

Patriarcham Iacob originali peccato in vtero liberatum volunt plerique, & id in colliſione infantum fuiſſe præfiguratum. Ita *Comeſtor in cap.* 66 *in Geneſ.* Et *Dion. Carthuſian.* dũ verba illa *cap.* 28. *Geneſ.* Ero cuſtos tuus quocunque pertexeris, explicat, ait: Magna promiſſio, ex qua ſequi videtur quod Deus præſeruauit Iacob deinceps à culpa mortali, forſitan & antè, maximè cum credatur ſanctificatus in vtero. *Et c.* 25. in hanc ſententiam Auguſtinum adducit. Pro qua etiam ſtat *Ambroſius lib.* 4 *de fide cap.* 4.

Et opinione S. Ephrem, Moyſes addi debet. *Orat. de transfigur. Domini.*

Samſonem adnumerandum ſuadent illa verba *Iudicum* 13. F
Erit Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex matris vtero.

PROPHETÆ.

De Ieremia teſtimonium habemus è cœlo, ipſimet allatum. Dominus dixit ad me inquit ipſe, Priuſquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua ſanctificaui te. *Cap.* 1. quamuis non deſint magnæ auctoritatis viri, qui contrariam ſententiam ſuſtineant, & problematicè diſputari poſſe Abulenſis exiſtimet. *Comm. in cap.* 3. *Ind. q.* 17. Fauet tamen pro priori parte S. Gregorius Nazianzenus *orat.* 1. Hieronymus *in cap.* 23. *Ieremiæ.* Ambroſius *in cap.* 1. *Lucæ.* Bernardus *Epiſt.* 147.

Ioannem Baptiſtam Domini præcurſorem replendum Spiritu ſancto ex vtero matris ſuæ Angelus prædixerat. Vnde dũ ad Deiparæ aduentum & ſalutationem infans in vtero matris præ gaudio exultauit, volunt paſſim omnes Interpretes, eum à peccato originali purgatum, adeoque hanc exultationem cum ſenſu rationis fuiſſe coniunctam. *Ita S. Hieron. epiſt. ad Lætam* 7. *Chryſologus ſerm.* 88. *Metaphraſtes orat. de vita & dormit. B. Virg. Chryſoſt. in encomio Ioan. D. Anton.* 3. *parte Summæ,* G
& infiniti alij.

APOSTOLI.

De Iacobo minore ſunt qui exiſtimẽt, quod in matris vtero fuerit ſanctificatus. Sic ſcribit *S. Anton.* 3. *p. tit.* 31. *cap.* 8. *& Egeſippus,* cuius verba citantur *apud S. Hieron. in Catal. Script. Eccleſiaſt.*

ALII VIRI SANCTI.

Ioſephus ſponſus virginis Deiparæ creditur etiam ſanctificatus fuiſſe, & gratia remiſſionis originali exornatus. Tenet Gerſon *ſerm. de natiuit. Deiparæ.*

Addit ſuperioribus *Antonin. ſupra tit.* 18. *cap.* 5. §. 6. Diuum Nicolaum, qui natus ſtetit rectus: & ſanctum Dominicum, qui infans lectum aut cunas egreſſus, iacebat in terra.

VIRGINES SANCTÆ.

Virgo Virginum, & Deiparens Maria, Spiritus ſancti operatione mundata aſſeritur à Petro Lombardo *in lib.* 3. *ſent.* H
& à ſancto Thoma in eundem locum, qui eam in originali conceptam aſſerit, ideoque illius ordinis Theologi pro eadem ſẽtentia ſolidiſſimè diſputant, & non feſtum conceptionis ſub illo nomine, ſed ſub nomine ſanctificationis, hactenus colunt & venerantur. Tenuit eandem ſententiam *S. Bernardus. Epiſt. ad Can. Lugdunenſes Auguſtin. lib.* 2. *contra Iouinian.* qui & plures citat, aſſerentes neminem erui ab originalis peccati debito & lege, niſi illum, quem ſine lege peccati repugnantẽ virgo concepit. Ita etiam dicitur *in cap. firmiſſimè de conſ. d.* 4. Firmiſſimè tene, & nullatenus addubites, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, in peccato naſci, & ita paſſim loquuntur. *Greg. l.* 11 *moral. &* 12. *Hieron. & Ambr. ſuper Lucam. Hilarius, Auguſtin. l. de perfect. Iuſt. & lib. contra Iulianum.* quos omnes mirum eſt Deiparam virginem à communi lege non exemiſſe, ſi piè exempta credendum

erat

A erat, prout ab annis non ita multis, nimis feruidè à plériſque Theologis docetur, pietatem ſuam in conuenientia quadam ſtatuentibus, qua aſſerunt omnino conuenienſ fuiſſe, Dei matrem à peccati labe præſeruari, nullaque macula pollutam extitiſſe. Cum alij pro eadem, concundatione allegant illud *Pſal.* 45. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. Vt eſt, credo diſplicere matri pulchræ dilectionis contentiones inordinatas ſuper argumento tam incerto, & parum vtili, cum vtraque pars auctores ſuos, & rationes validas habeat; neque quidquam hic facile definiri poſſit, ſitque ex illis quæſtionibus, de quibus magis conuenit in Eccleſia tacere, quam multum altercati, præſertim hac temporum malignitate, quam nouitiæ hæreſes è prædamnatis olim collectæ, Eccleſiam vndique perturbant, & Catholicam veritatem eneruare laborant: neque quidquam ſiue ad ſalutem, ſiue ad fidei morumve doctrinam alterutrius ſententiæ, aſſertio conducat.

---

* Sanctus. Sanctitas.

Definitio, Etymologia, Acceptio Varia.

B. SAnctus Hebraicè vocatur קדש cados, ideſt, ſegregatus ab vſibus profanis, & Deo dedicatus; ac proinde purus à vitiis, incontaminatus. Græcè dicitur ἅγιος, vel ὅσιος. Origenes ἅγιον putat dici ab ἀγῆ ſiue terra. Melius alij ab ἅζομαι, id eſt, colo, veneror, q. d. ob virtutem venerandus. Latini à ſancio deducunt Sanctus, quod & ſanguine dicitur, eo quod fœdera ſoleant ſanguine ſanciri & firmari. Itaque ſanctum dicitur, quod eſt religioſum, & violari non poteſt.

Sanctos vero communiter appellamus hominum piorum & varia virtute dum viuerent illuſtrium ſpiritus ſiue animas quæ corpore mortali ſolutæ, nulla purgatione egentes, ad fruendam beatitudinem quæ in Dei viſione conſiſtit, ſunt admiſſi, & hoc modo in præſenti de Sanctis loquimur.

Fuit autem nomen Sancti commune omnibus Chriſtianis; vt patet *Actorum* 9. *verſic.* 13. quos & Petrus Gentem ſanctam vocat, id eſt ſanctificatam per baptiſmum ab originali peccato: & quotidie per pœnitentiam ab actualibus.

Etiam qui Eccleſiæ ſacris præſunt, vocantur iam olim Sancti, quomodo *teſte Plutarcho de oracul. defectu in fine* Gentilium Sacerdotes ὅσιοι dicebantur. Et Romano Pontifici propter dignitatis & adminiſtrationis rerum ſacrarum emi-
C nentiam, titulus ſanctiſſimi datus fuit.

Ennius ſuo iure vt ait Cicero, Sanctos appellauit Poëtas, quod velut Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur.

Alioquin Chriſtus per antonomaſiam Sanctus appellatur, cum dicitur, non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Vide de hoc loco Scripturæ eruditum commentarium Lorini *in cap. 2. verſ. 27. Actuum Apoſtolic.*

SANCTOS VERE ESSE ALIQVOS Homines, Et Cvm Christo Regnantes ante vniuerſalis Iudicij diem.

Hæreticorum error circa hoc argumentum.

Antiquorum Hæreticorum error, quem noſtri ſæculi Nouatores reſuſcitarunt, fuit, Piorum hominum Spiritus vſque ad mundi finem, quando Chriſtus viuos & mortuos iudicaturus eſt in æquitate, manere in abditis quibuſdam receptaculis, ſiue vt loquitur Caluinus; in atrio eminus, vbi neque
D Deum videant, nequaliter quam in ſpe beati exiſtant: & fortaſſis dormiant cum Baal Idolo Samaritanorum, vt Elias illudendo dicebat. *Lib. 3. Regum, cap.* 18.

Senſit ita olim *Tertullianus l. 4. in Marcione*, quem ſecutus fuit Vigilantius teſte Hieronymo, Armeni, & Græci, vt patet ex Conc. Florent. & B. Thoma *in Opuſ. 6. cap.* 9.

Eandem hæreſim Lutherus iam diu ſepultam ſuſcitauit in *prælect. in Geneſ.* Caluinus *lib. 4. Inſtitutionum cap.* 20. *&* §. 24. addit animas ſanctorum nobiſcum in eadem fide eſſe coniunctas, quod cum clara viſione non conſiſtit, & *c.* 25. §. 6. dicit ſtultum & temerarium eſſe velle inquirere quo in loco ſint animæ iuſtorum, & an fruantur gloria, nec ne: & tamen ille iam definit ſtultè & temerariè, eas non frui gloria.

CATHOLICORVM SENSVS AT VERITAS.

E *Spiritus Sanctorum Veteris ac Noui teſtamenti eſſe in cælo, ſiue, quod idem eſt, iam eſſe beatos, & videre Deum.*

Agimus de Sanctis vtriuſque Teſtamenti, quia conſtat Sanctos veteris Teſtamenti vſque ad Mortem Chriſti detentos fuiſſe in loco quodam particulari, quem ſinum Abrahæ Chriſtus *Luc.* 16. carcerem *Petrus* 1. *epiſt.* 3. Limbum Theologi appellant. Eſtque locus, ad quem Chriſtus deſcendit poſt mortem; at cum Chriſto aſcendiſſe ad cœlum, ibique frui bonis illis quæ Deus diligentibus ſe præparauit, perindè atque animæ Sanctorum quæ in nouo Teſtamento in Domino obierunt; dummodo nihil expiandum habeant.

Teſtatur id ipſemet ſibi alibi contradicens Caluinus conuictus teſtimonio Pauli 2. *Corinth.* 5. Dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, & aliis præcedentibus. Ita enim ſcribit *in pſychopannychia*: vt nihil, inquit, addamus, verba Apoſtoli ſine interprete hoc loquuntur, nos ſenſuros Dei præſentiam, cum ab hoc corpore ſeparabimur: iam non per fidem ambulaturos, ſed per ſpeciem, quoniam hoc terræ pon- F
dus, quo premimur, nos Deo, quaſi materies longo interuallo ſeparat.

Fuit ſanè hæc ſententia Patrum tam Græcorum quam Latinorum, tum ſcriptis ſuis, tum Conciliorum decretis adſerta. De quibus *vide Alphonſum à Caſtro contra hæreſ. Bellarm. Tom. 2. Controuerſ. lib. 1. cap. 2. & ſeq. Petrus Equilinus Epiſc. lib. 7. Catalogi Sanctorum cap. 64.* ita de hac re ſcribit:

Cum poſt obitum beati Hieronymi, Græcorum quædam hæreſis pullulaſſet, aſſerens quod animæ beatorum vſque ad corporum reſumptionem æternam non percipiunt gloriam, nec animæ damnatorum ſentiunt gehennæ pœnam: multiſque fidelibus tali errore inuolutis, cùm talis opinio in partibus Hieroſolymitanis reſonaſſet, per Cyrillum Epiſcopum Hieroſolymitanum indictum eſt triduanum ieiunium, cum aſſidua oratione, cunctis fidelibus, vt Deus ſuæ fidei Catholicæ ſubueniret. Expletis autem tribus nocte præcedente apparuit. B. Hieronymus Euſebio (Abbati, & quondam ſuo diſcipulo) in oratione cùm lachrymis conſtituto, dicens, quod Deus fideles ſuos reſpexerat, & quod interuentu ipſius, Eccleſiæ ſuæ ſubuenire decreuerat. Mandauit ergo, vt trium iuuenum in ipſa nocte in Bethlehem defunctorum cor- G
pora ante foſſam, in qua corpus ipſius Doctoris quieſcebat, deferri faceret, vt ſacco cilicino, quo viuus induebatur, tangerentur, & continuò reſurgerent, vt prædictam hæreſim vti teſtes veridici confutarent, qui iterum poſt dies viginti in Chriſto quieſcerent, cum quibus & ipſe Euſebius migrare deberet. Mane autem facto, Cyrillo Epiſcopo viuo per Euſebium narratur, omniſque clerus & populus in Eccleſia Bethlehem congregatur: trium iuuenum ipſa nocte defunctorum cadauera ad tumbam Hieronymi deferuntur, & per Euſebium ipſius ſacco cilicino tanguntur: moxque iuuenes quaſi de ſomno euigilantes ſurrexerunt, & quæ viderant in alio ſeculo in gloria & in gehenna, cunctis populis narrauerunt, & ſic Græcorum hæreſim confuderunt: per triduum verò ante dies illos viginti, quibus Hieronymus prædixerat, Euſebius ægrotare cœpit, & per dies tres febre correptus, Eccleſiaſticis ſacramentis communitus, apparente ſibi beato Hieronymo, & ipſum ad cœleſtia vocante in Domino feliciter pauſauit, eademque hora præfati tres iuuenes iterum à corpore migrauerunt. Corpus autem Euſebij iuxta corpus Hieronymi ſepultum fuit, in cuius ſepultura monachus, qui lumen oculorum dudum amiſerat, cadauer deoſculatus, viſum recepit. *Ita Petrus de Natalibus Equilinus Epiſcopus.* H

SANCTORVM AD CÆLESTEM Gloriam Transitvs Sacris hiſtoriis aſſeritur.

Qua die Pius ſecundus Pontifex Maximus atque hora deceſſit Amonæ in Herruria Camaldi, quod eſt Apennini iugo ſenex Germanus, victu aſpero, ſex & quadraginta annos intra ſacelli clauſtra emaceratus, atque inter cœnobitas miraculis clarus, egreſſus ad limen primum veſtibuli, videntem

ſe

ſe exclamauit magnum ſacerdotem, corona triplici, & candide A amictu deferri in cœlum, comitantium virguncularum cætu, & nubecula ſeptum attonitis qui aderant, & quid eſſet coniicientibus, quarto pòſt die, quantum itineris Amona diſtabat, nuncius de morte eius affertur, tempore & habitu conuenientibus. *Io. Ant. Camp. in vita eius.*

Venerabilis, & Deo dignus Iacobus, Anchonenſis quondã Epiſcopus, tum verò Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, pridie Calendas Maij Romæ vita functus eſt. Quarto inde die, id eſt, in feſto ſanctæ Crucis, cùm Lutgardis in Brabantia eſſet, triginta dierum itinere procul ab eo loco, in quo ille defunctus eſt, rapto ſpiritu in cœlum, vidit eadem hora animam eius adduci in paradiſum: eique ſpiritu gratulans, dixit: Neſciebam, reuerendiſſime pater, te è corpore deceſſiſſe. Sed quando, oro, defunctus eſt? Reſpondit ille: Quarto abhinc die. Interim tres noctes & duos dies exegi in purgatorio. Tum illa admirans: Et quare, inquit, nõ ſtatim ab obitu mihi indicaſti vt ſororum noſtrarum precibus pœnæ tuæ ſoluerentur? Dominus, ait ille, noluit te contriſtari pœnis meis, ſed mea pobtius B liberatione & beatitudine exhilarari. Tu autem paulo pòſt me ſequêris. His dictis, Lutgardis redit ad ſe, & diem mortis, itemque purgatorij eius cruciatus, & in cœlos migrationem, ſororibus cum ingenti exultatione exponit. *Thom. Brab. lib. 3. vita S. Lutgard. cap. 4. apud Sur. 16. Iunij.*

Quum Ammon Ægyptius decederet, animam eius Antonius Magnus dicitur in cœlum deduci vidiſſe, diuinis virtutibus eam comitantibus, venerationeque & ſtipatione multa, atque etiam ineffabili quodam hymnorum carmine proſequentibus. Et cùm, qui tum cum Antonio erant, per conſternationem in aërem ſuſcipiente, & rei tantæ faciem admirante cauſam ab eo requirerent; ille viſum id haudquaquam occultum habuit. Et verba eius reipſa ſunt confirmata. Poſtquam enim à Sceti multi venêre, & tẽpus obitus Ammon indicauẽte, illud ipſum tempus eſſe cognitum eſt, quum Antonius ſtupore correptus in cœlos ſuſpexit. Vterque ſanè meritò beatus habẽdus: Ammon quidem; quòd ſic è vita præſenti ſit abductus: Antonius verò, quòd eum Deus ea viſione ſit dignatus: quum quidem inter vtriuſque habitationis locum, magnum interuallum atque dierum aliquot intercederet iter. *Niceph. Cal. lib. 8. hiſt. Eccl. cap. 41.*

C Cum beatus Epiſcopus Malachias, cuius vitam virtutibus plenam ſanctus Pater Bernardus ſtudioſè deſcripſit, iuxta deſiderium cordis ſui in Claraualle beatam cœlo animam reddidiſſet, offerens pro eius tranſitu venerabilis Abbas hoſtiam ſalutarem, gloriam eius, Domino reuelante, cognouit, & eodem inſpirante, ſacrificio iam expleto, formam mutauit orationis, & collectam intulit, quæ ad ſanctorum Pontificum celebritates, non ad commendationes pertinet defunctorum, ita dicens: Deus, qui beatum Malachiam Pontificem ſanctorum tuorum meritis coæquaſti, tribue quæſumus, vt qui precioſæ mortis eius feſta agimus, vitæ quoque imitemur exempla. Deinde reuerenter accedens ſacra eius veſtigia deuotiſſimè oſculabatur. Modũ tamen aut ſeriem viſionis, nec cuiquam aperire, nec in eiuſdem Epiſcopi vita ſcribere acquieuit: hoc tantùm reſpondens, cùm plurimum ſuper hoc rogaretur, nimis ad propriam ſuiipſius pertinuiſſe perſonam. Ne ſanè dubium, plura eum ſimilia occultaſſe ſimiliter, quæcunque videlicet paſſus eſt Dominus occultari. *Ex lib. 4. vita S. Bern. apud Laur. Sur. 10. Aug. tom. 4.*

Sancta Virgo Mechtildis, cùm feria quarta poſt diem Paſchæ inchoaretur iſte Miſſæ introitus: Venite benedicti Patris mei, ipſa ingenti & inſolita quadam lætitia repleta dixit D ad Dominum: O ſi vna eſſem ex illis benedictis, qui hanc dulciſſimam vocẽ tuam audituri ſunt. Et Dominus ad eam: Certò ſcias te vnam ex illis eſſe. Et, vt nihil dubites, ecce, ego do tibi cor meum in pignus amoris, & in domum refugij, vt ſemper maximeque in hora mortis tuæ conſolationem & requiem in illo inuenias. Ab eo tempore cœpit mira deuotione erga cor Ieſu Chriſti affici. Vnde & frequenter in ſimplicitate ſua dicebat: Si ſcribi deberent omnia bona, quæ à benigniſſimo corde Domini mei accepi, nullo quamlibet grandi volumine comprehendi poſſent. Inſtante autem hora, qua migratura erat ex hoc mundo, Dominus ſummæ maieſtatis Ieſus eam lumine diuinitatis ſuæ totam illuſtrans, ſuaui blandaq; voce inuitauit his verbis: Veni benedicta Patris mei, poſſide paratum tibi regnum à conſtitutione mundi. Tunc nimirum ipſe Dominus commonefacit eam doni illius excellentiſſimi, quo ante aliquot annos, cùm eadem verba ad Miſſam cantarentur, donauerat illi cor ſuum in pignus amoris. E Igitur beata illa anima in ipſum cor Ieſu ſuauiſſimum admiſſa, ſempiternæ gloriæ gaudiiſque cæleſtibus feliciter fuit ſociata. *Ludouicus Bloſius in Appendice de 4. ſanctis fœminis.*

Refertur in vita SS. Martyrum Mariani & Iacobi, S. Agapius martyr apparuiſſe ſancto Iacobo in carcere exiſtenti, per quietem, velut ſolenne quoddam & lætitia plenum agitans conuiuium. Quòd cùm ipſe & Marianus quaſi ad agapen ſpiritu dilectionis, & charitatis raperentur, accurrit illis obuius puer, quem conſtabat eſſe alterum ex geminis ante triduum cum matre paſſis, corona roſea collo circumdatus, & in manu dextra palmam viridiſſimam præferens, & Quo properatis? inquit, Gaudete & exultate: cras enim nobiſcum & ipſi cœnabitis. *Laurent. Sur. to. 2. in vita SS. Mariani & Iacobi martyrũ.*

Dum in monte Caſinate Ignatius Loiola eſt, Hozius (cui Patauium vna cum Ioanne Codurio prouinciam obtigiſſe diximus) exceſſit è vita, conſummatuſque in breui impleuit tẽpora multa. Qui cùm viuus nigellus eſſet ac deformis, tantùm decoris, eius mortui ori, ſplendoriſque additum eſt, F vt animum Codurius ſatiare illius non poſſet adſpectu, nullum intuendi illum finem faceret, magna animi lætitia, lachrymarũque abundantia. Huius mortem multo ante Ignatij animus diuinabat, qui etiam in monte Caſinate, vbi D. Benedictus vidit Germani Capuani Epiſcopi animam in ſphæra ignea ab Angelis in cœlum ferri, ipſe & animam illius clariſſima luce circumfuſam, in cœlumque penetrantem vidit: & animam Hozij eſſe cognouit. Deinde etiam cùm rei ſacræ daret operam, & in generali confeſſione, quæ ante Miſſam præmittitur, ad illa verba perueniſſet: Et omnibus ſanctis magnũ ſanctorum numerum fulgentem gloria ante oculos poſitum vidit, inter quos & Hozius aderat ſplendidiore, quam reliqui, habitu, gloriaque multo illuſtriore, non quod ſanctior ille cæteris aut beatior eſſet: ſed quòd Deus gloriam hominis per inſigniorem hanc formam compertam Ignatio, vt ipſemet referebat, teſtatamque eſſe voluiſſet. Qua ex re, tanta animi lætitia completus eius animus eſt, vt per multos dies ſuauiſſimum ex recordatione fletum reprimere non poſſet. *Petrus Ribaden. in vita B. Ignatij lib. 2. cap. 12. Petr. Maffeius eod. l. cap. 6.*

*SANCTORVM SCIENTIA IN COELO. G

Ac primum

RERVM COELESTIVM.

Cum Sancti in cœlo Deum videant, in quo beatitudinis totius ſumma eſt: Deus enim quãuis vbique ſit, tamen propriè in cœlo eſſe dicitur, quia per ſui manifeſtationem illic ſe præſentem oſtendit, & ab iis videtur qui cœleſti manſione ſunt digni; vident in illo, quidquid ad ſtatum eorum, atque illius perfectionem pertinet. Sciunt igitur & vident abſque velamine, quod dum hic viuerent, fide dumtaxat apprehenderunt, quæ in hoc ſtatu euacuatur. Quod Apoſtolus inſinuans, videmus inquit nunc, id eſt, in hac vita, per ſpeculum, creaturarum, phantaſmatum, & myſteriorum humanitatis Chriſti, in ænigmate, ideſt, per obſcuram orationem & apprehenſionem. Videmus inquam, Deum & diuina. At tunc facie ad faciem, hoc eſt, perfectè cognoſcemus, & intuebimus Dei eſſentiam, eiuſque myſteria, ſicut ipſe intuetur & cognoſcit eſſentiam noſtram. Tunc inquit Chryſoſt. cognoſcemus practice, & accurremus ad Deum per amorem. Idque eo perfectionis gradu, ad quem nos ab æterno prædeſtinauit. 1. Cor. 13.

RERVM TERRENARVM.

Id eſt, earum quæ geruntur apud nos.

Angeli cognoſcunt ea quæ apud nos fiunt, quod & concedunt Hæretici, & probatur clariſſimis Scripturæ teſtimoniis.

Primò, quia cognoſcunt noſtras orationes, & illas Deo offerunt, vt de ſe fatetur Angelus Raphaël *Tob.* 12. his verbis: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam Domino. (*Vide Auguſtinum epiſt.* 120. *ad Honoratum cap.* 29.) Et de alio Angelo legimus *Apocal.* 8. 3. Alius Angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulũ aureũ: & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.

Secundò, cognoſcunt internam conuerſionem, & pœnitentiam peccatoris, *Luc.* 17. 7. Dico vobis, quod plus gaudij erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quam

ſuper

ſuper nonaginta nouem iuſtis,qui non indigent pœnitentia.
A & *infra* c.10.Ita dico vobis gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

Tertiò,cognoſcunt omnem cultum,quem Deo exhibemus. *Pſal.*137.In conſpectu Angelorum pſallam tibi. Vſitatum eſt in Scripturis,fieri aliquid in conſpectu Dei , in conſpectu Angelorum,in conſpectu hominum,id eſt,inſpiciente Deo , Angelis,hominibus. Quemadmodum loquendi vſurpat etiā *Caluinus* l.4.*Inſt.*c.14.§.1.cum aiit,nos in vſu,ſiue perceptione Sacramentorum,teſtari coram Angelis noſtram erga Deum pietatem.

Quartò cognoſcunt habitum & honeſtatem mulierum in publicis conuentibus,vbi ſit oratio 1.*Cor.*11.5.Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite,deturpat caput ſuum. *Et infra*:Ideò debet mulier velamen habere ſupra caput propter Angelos,vel,vt alij legunt : ideò debet mulier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos. Vtrinſque tamen idem ſenſus eſt,quaſi dicat:Mulier cum orat,debet eſſe velato capite propter Angelos,vt habeat illos teſtes & inſpectores ſui pudoris & inobedientiæ erga virum.

Etiam alij Sancti eadem cognoſcunt quæ Angeli , quoad ea,quæ apud nos geruntur.

Ioannes in Apocalypſi expreſsè tradit,Sanctos in cœlo nō
B ſolum cognoſcere noſtras orationes , ſed etiam Deo offerre. Nam*cap.*5.ſic habet.Et vidi in dextra ſedentis ſuper thronū, librum ſcriptum intus,& foris ſignatum ſigillis ſeptem.Et vidi Angelum fortem prædicantem voce magna : Quis eſt dignus aperire librum , & ſoluere ſignacula eius ; & nemo poterat neque in cœlo,neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum,neque reſpicere illum.Et ego flebam multum , quoniam nemo dignus inuentus eſt aperire librum , nec videre eum.Et vnus de ſenioribus dixit mihi:Ne fleueris:Ecce vicit Leo de tribu Iuda,radix Dauid,aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius.Et vidi,& ecce in medio throni, & quatuor animalium,& in medio ſeniorum, Agnum ſtantem tanquam occiſum,&c.Et venit, & accepit de dextra ſedentis in throno librum.Et cum aperuiſſet librum,quatuor animalia,& viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno , habentes, ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum,quæ ſunt orationes Sanctorum.Hic S.Ioannes deſcribit viſionem quam habuit in raptu,quæ erat huiuſmodi. Deus pater ſede-
C bat in throno cœleſti,& tenebat in manu dextera librum ſeptem ſigillis ſignatum,quem nemo poterat aperire ſeu interpretari,niſi Chriſtus qui eſt Agnus pro nobis occiſus. Cum ergò is librum aperuiſſet,adorauerunt illum quatuor animalia,& viginti quatuor ſeniores,quæ habebant phialas aureas plenas odoramentorum,quæ ſunt orationes Sanctorum.Igitur per viginti quatuor ſeniores intelliguntur S.Veteris ac Noui Teſtamenti, qui tunc temporis cum Chriſto erant in cœleſti gloria : non quidem omnes,ſed præcipui. De quibus hæc tradūtur.Primò,quod fuerint amicti veſtibus albis(*c.*4.) Secūdò,quod habuerint aureas coronas in capitibus(*ibidem.*) Tertiò,quod fuerint redempti ſanguine Chriſti ex omni tribu,& lingua,& populo,& natione(*cap.*5.)Quartò,quod præter illos fuerint multi alij Sancti in cœlo(*cap.*7.)Igitur hi ſeniores , qui tunc erant cum Chriſto,habebant in manibus phialas aureas plenas odoramentorum , quæ ſunt orationes Sanctorum,id eſt offerebant Deo orationes eorum,qui in hac vita mortali degebant : non ſecus , quam Angeli , qui idem
D præſtant.

EXEMPLA VIVENTIVM IN QVIBVS EA SCIENTIÆ PRÆROGATIVA FVIT.

Primò,SAMVEL cognouit omnia,quæ erāt in corde Saulis 1.*Reg.*9.Et reſpondit Samuël Sauli,dicens.Omnia, quæ ſunt in corde tuo,indicabo tibi.Et de aſinis,quæ nudiuſtertius perdidiſti,ne ſollicitus ſis,quia inuentæ ſunt.

ELISÆVS ſciuit omnia,quæ à famulo abſente erant perpetrata 4.*Reg.*5.Et dixit Eliſæus,vnde venis Giezi;Qui reſpondit : Non iuit ſeruus tuus quoquam.At ille ait : Nonne cor meum in præſenti erat,quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui;Nunc igitur accepiſti argentum,& accepiſti veſtes,vt emas oliueta,& vineas,& oues,& boues,& ſeruos,& ancillas.Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo vſque in ſempiternum.

De quo ita S. *Auguſtinus lib.*22. *de Ciuitate Dei cap.*29. Si Propheta ELISÆVS puerum ſuum Giezi abſens corpore vidit B accipientem munera,quæ dedit illi Naaman Syrus ; quanto magis ſancti videbunt omnia,etiam vnde ſunt corpore abſentes ; Tunc erit perfectum illud , de quo loquens Apoſtolus: Ex parte cognoſcimus,& ex parte prophetamus : cum autem venerit quod perfectum eſt , euacuabitur quod ex parte eſt.

IDEM Eliſæus ſciebat omnia ſecreta conſilia regis Syriæ, & reuelabat ea Regi Iſraël 4.*Reg.*6.Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſraël,conſiliumque iniit cum ſeruis ſuis , dicens: In loco illo,& illo ponamus inſidias.Miſit itaque vir Dei ad Regem Iſraël,dicens : Caue,ne tranſeas in locum illum,quia ibi Syri in inſidiis ſunt. Miſit itaque Rex Iſraël ad locum , quem dixerat ei vir Dei,& præoccupauit eum , & obſeruauit ſe ibi,non ſemel, neque bis. Conturbatúmque eſt cor regis Syriæ pro hac re : & conuocatis ſeruis ſuis ait : Quare non indicatis mihi, quis proditor mei ſit apud Regem Iſraël ? Dixitque vnus ſeruorum eius : Nequaquam Domine mi Rex, ſed Eliſæus Propheta,qui eſt in Iſraël , indicat Regi Iſraël omnia verba , quæcumque locutus fueris in conclaui tuo. F

DANIEL quoque ſciebat occultum ſomnium Nabuchodonoſoris,& interpretationem illius.*Dan.*2.Et dixit rex Danieli: Putaſne verè potes mihi indicare ſomnium,quod vidi & interpretationem eius?& reſpondens Daniel coram Rege, ait:Myſterium quod rex interrogat,ſapientes,magi,arioli,& aruſpices nequeunt indicare Regi. Sed eſt Deus in cœlo reuelans myſteria.

S.PETRVS Apoſtolus ſciebat etiam occultam fraudem Ananiæ & Saphiræ circa pretium agri, *Act.*5.Vir quidā nomine Ananias cum Saphira vxore ſua vendidit agrū,& fraudatus eſt de pretio agri,conſcia vxore ſua:& adferens partem quandam,ad pedes Apoſtolorum poſuit.Dixit autem Petrus; Anania,cur tentauit Sathanas cor tuum , mentiri te Spiritui ſancto,& fraudari de pretio agri.Omitto multa ſimilia.

Si igitur Samuël,Eliſæus,Daniel,Petrus,& alij potuerunt in hac vita mortali cognoſcere occulta cōſilia,conatus,& actiones aliorum,etiam abſentium;certè poterunt,& nunc cognoſcere,cum in cœlo ſunt.Nec enim veriſimile eſt,in exilio fuiſſe melioris conditionis,quam nunc ſint in patria:Et remotos à conſpectu Dei cognouiſſe multa ex Dei reuelatione,quæ nūc G in aula & præſentia Dei cogantur ignorare. Abſit reclamat enim bonitas Dei,recta ratio , & exemplum viginti quatuor ſeniorum,de quibus ſuprà.

☞ *Reduci poterunt ad locum præſentem nonnulla ex Locis de Beatitudine,Gloria cœleſti , Purgatorio, Confeſſione , peccatorum,&c. Reſurrectione.*

* ORATIO SANCTORVM.
PRO NOBIS ORANT.

Omnes Sancti,ait *Origenes hom.* 3. *in Cantica* , qui de hac vita diſceſſerunt,habentes adhuc charitatem erga eos,qui in hoc mundo ſunt,ſi dicantur curam gerere ſaluti eorum,& iuuare eos precibus ſuis atque interuentu ſuo apud Deum,non erit inconueniens. Scriptum eſt enim in Machabæorum libris ita : Hic eſt Hieremias Propheta qui ſemper orat pro populo.

*Hieronymus contra Vigilantium c.*3. Dicit inquit , in libello tuo,quod dum viuimus , mutuò pro nobis orare poſſumus : H poſtquam autem mortui fuerimus, nullius ſit pro alio exaudienda oratio;præſertim cum Martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrantes,impetrare non quiuerint.Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti,poſſunt orare pro cæteris , quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti,quanto magis poſt coronas,victorias,& triumphos?Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat a Deo veniam,& Stephanus, imitator Domini ſui,& primus martyr in Chriſto,pro perſecutoribus veniam deprecatur;et poſtquam cum Chriſto eſſe cœperint,minus valebunt?Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuaginta ſex ſibi dicit in naui animas condonatas:& poſtquam reſolutus eſſe cœperit cum Chriſto,tunc ora clauſurus eſt pro eis,qui in toto orbe ad ſuum Euangelium crediderunt,mutire non poterit.

*Auguſtinus in expoſitione Pſal.*83.*ſub finem:*Dominus noſter IESVS CHRISTVS adhuc interpellat pro nobis. Omnes Martyres

A Martyres qui cum illo ſunt, interpellant pro nobis. Non tranſeunt interpellationes ipſorum, niſi cum tranſierit gemitus noſter.

Sed exemplis res demonſtretur. Conſtat ſanè ANGELOS nõ ſolum generatim, ſed etiam in cauſis ac neceſſitatibus particularibus, noſtri curam gerere, & pro nobis orare. Patet ex illo *Zacharia* 1. Reſpondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem & vrbium Iuda quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Vbi orat Angelus pro reſtauratione Ieruſalem, & aliarum vrbium quæ tempore captiuitatis Babylonicæ fuerant à Nabuchodonoſore vaſtatæ.

Patet etiam ex aliis Scripturæ locis, vbi Angeli dicuntur noſtras orationes offerre Deo *Tob.* 12. *Apoc.* 8:3. Nam ex ipſo quod noſtras orationes Deo offerunt, cenſentur etiam ſuas adiungere, vt noſtræ facilius à Deo exaudiantur.

Et Daniel. c. 10. introducuntur quatuor Angeli, quorum vnus erat Princeps Perſarum, alter Græcorum, tertius captiuorum in Perſide; quartus populi Dei, ſinguli gerebant curam eorum, quos habebant ſibi commiſſos. Denique probari poteſt ex iis locis vbi agitur de cuſtodia Angelorum.

B *Hieremia* 15. Dixit Dominus ad me, ſi ſteterint Moyſes, & Samuël coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Ergo Moyſes, & Samuël iam mortui poterant, & ſolebant orare pro populo Iudæorum: vnde patet falſum eſſe in Scripturis non haberi, quod Sancti mortui orent pro viuis.

2. *Machab. vlt.* Iudas in viſione quadam videt Oniam Pontificem, & Hieremiam Prophetam, qui iam obierant, orantes pro populo Iudæorum, ad quem locum nihil habente, quod reſpondeant hæretici, niſi hunc librum non eſſe Canonicum.

Apocalyp. 5. Deſcribuntur 24. ſeniores procidiſſe coram throno Dei, de quibus ante.

Et c. 6. Animæ Sanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus ſuis: ergo multo magis petunt fratribus ſuis.

Apoſtolorum Princeps pollicetur ſe fore memorem Chriſtianorum, poſt diſceſſum ſuum ex vita. *Epiſt.* 2. *c.* 1.

NOS IVVANT.

☞ *Vide multa quæ in loco de S. Maria dicta ſunt. Vbi de illius obſequiis, beneficiiſque tam corporalibus, quam ſpiritualibus. Item in loco de Reliquiis multa, & infra, de iiſdem pleraque. Conſule etiam ea, quæ paulò* C *ante adduximus.*

SANCTORVM INTERCESSIONE PRÆSTITA BENEFICIA CORPORALIA.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Promittit Dominus Ezechiæ ſe ſeruaturum Ieruſalem propter ſe, & propter Dauid ſeruum ſuum. 4. *Reg.* 19.

APOSTOLI à muliere Chananæa rogati filiæ eius à Chriſto Domino impetrant, vt à dæmonio liberetur. *Matthæi* 15.

Seniores Iudæorum ad Chriſtum à Centurione miſſi eius ſeruo iam morituro proſperam valetudinem, conſequuti ſunt. *Luc.* 7.

HISTORICA.

Sanctus Maternus Treuirorum Epiſcopus Agrippinæ Coloniæ Eccleſiam primus paſtor dignis gubernaculis rexit; cu- D ius vitam multis claruiſſe virtutibus geſtorum eius ſcripta commemorant. Huius ſedis Antiſtes nobis cognitorum tertius, S. Seuerini Confeſſoris Chriſti ſucceſſor, nomine Euergiſlus, quadam die dum capitis dolore nimium cruciatus, ad memoriam beatorum martyrum Gereonis, & ſociorum eius oratum accederet, & adhuc in ſancti illius theſauri indicium faſtigium nullum excelleret, verſiculum in laudem Sanctorum dici ſolitum, *Exultabunt ſancti in gloria*, ingrediens in Eccleſiam inchoauit: cui protinus ex illo venerabili ſanctorum aditu reſponſum eſt: *Lætabuntur in cubilibus ſuis.* Quod cum Pontifex ſtupefactus audiret, laudem Deo repentè cum omnibus, qui aderant, conclamauit, & appropinquans de loci ipſius puluere capiti ſuo ſalutare remedium appoſuit, & conſignato cum ſumma reuerentia loco receſſit. *Helinand. in hiſt. martyrij S. Gereonis, & aliorum Thebeor. martyr. Sur.* 5. *Octob.* 10. *Bredemb. Coll. ſacr. l.* 4. *c.* 35.

Cum die quadam more ſolito in litania, quæ ab omnibus Maior appellatur, Leo Pontifex procederet, vbi ſibi populus obuiam ſacra religione occurrere deberet, vt ſecundum annuam conſuetudinem litanias, & Miſſarum ſolennia cũ Sa- E cerdoribus celebraret, & omnipotenti Domino pro ſalute Chriſtiani populi preces funderet, & cùm ſecundum olitanã traditionem ſanctæ Eccleſiæ Rom. in Eccleſia beati Georgij, Chriſti martyris, in eius natali, ipſa litania prædicata fuiſſet: omnes, tam viri, quam fœminæ, deuota mente cateruatim in Eccleſia beati Chriſti martyris Laurentij, quã Lucinæ dicunt, ſiue ad craticulam, vbi Collecta prædicata erat, occurrerunt. Et cum prædictus venerabilis Pontifex à Patriarcho egreſſus fuiſſet: obuiã illi ſine Planeta Paſchalis Primicerius occurrit & in hypocriſi veniam illi petebat, dicens: Quia infirmus ſum & ideo ſine planeta veni. Tunc ſanctiſſimus præſul veniam illi dedit. Similiter & Campulus Sacellarius, qui in ipſorum doloſitate pariter in Pontificali obſequio pergentes, & dulcia verba, quæ non habebant in pectore cum eo loquentes, maligni, & iniqui ac peruerſi, falſique Chriſtiani prorſus Pagani, filij diaboli, prorſus in vnum ſe Sathanicè colligentes; pleni iniqua cogitatione, in ipſo itinere, ante monaſterium Sanctorum Stephani, & Syluestri, quod Dominus Paulus Papa fundauerat, clam armati adſtitere, atque repentè de loco inſidia- F tum exilientes, ad ipſum (quod dictu nefas eſt) trucidandum, abſque reuerentia confluxerunt, Paſchale ad caput ſtante, & Campulo ad pedes, ſecundum iniquum ipſorum conſilium. Quo facto, omnis qui circa eum erat populus, cum eſſet inermis, & in diuino officio præparatus, timore armorum perterritus in fugam conuerſus eſt. Ipſi verò inſidiatores; atque operatores malorum, Iudaico more, ſine vllo diuino vel humano honoris intuitu, ferino more comprehendentes in terram proiecerunt, & abſque vlla miſericordia ſcindendo, ſpoliando eum, crudeliter oculos euulſere; & ipſum penitus necare conati ſunt: nam & lingua eius ab ipſis præciſa eſt, & vt ipſi omnino tunc arbitrati ſunt, cœcum eum & mutum in media platea dimiſere. Verùm ipſi maligni Paſchalis, & Campulus, ſicut veri pagani, & impij ad ipſius monaſterij Eccleſiam ante confeſſionem eum trahentes, ante ipſum venerabile altare iterum oculos, & linguã amplius crudeliter eruere, & plagis eum diuerſis ac fuſtibus cædentes laniauerunt, & ſemiuiuum in ſanguine reuolutum ante ipſum altare dimiſere. Poſtmodum verò ſub cuſtodia in ipſo monaſterio dimiſere. Timore autem perterriti, ne à Chriſtianis hominibus inde furatus eſſet, tunc malignum conſiliũ adepti, ſicut ipſe Hegumenus monaſterij S. Geraſimi profeſſus eſt, fecerunt eum ad ſe venire clam per noctem, tam Paſchalis malignus, qui tunc primicerius erat, quam Campulus Sacellarius, & Maurus Nepeſinus, & miſerunt in prædictum monaſterium S. Syluestri, cum pluribus iniquis conſentaneis ipſorum malefactoribus: ſic eum per noctem exinde abſtrahentes deduxerunt in monaſterium S. Geraſimi & in arcta & anguſta cuſtodia eum recluſerunt. Sed Dominus omnipotens, qui eorum malitiam præſciendo, diu patienter ſuſtinuit, ipſos eorum iniquos conatus mirabiliter deſtruxit. Contigit enim cooperante Domino, & beato Petro Apoſtolo ſuffragante, quod antedictus Papa cum ab ipſis carnificibus in monaſterium S. Geraſimi in cuſtodiam mitteretur, & viſum recepit, & lingua ad loquendum eireſtituta eſt, vt oſtenderet omnipotens Dominus ſuper ſuum famulum ſolitam miſeri- I cordiam, & magnum miraculũ, & diuino eius nutu à fidelibus Chriſtianis viris, videlicet Albino Cubiculario, & aliis fidelibus Deum timentibus, ex ipſo eum clauſtro occultè auferentes in baſilicam B. Petri Apoſtolorum Principis, vbi eius ſacratiſſimum corpus quieſcit, deduxere. H *Ex Anaſtaſ. Baron. tom.* 9. *ann. Dom.* 799. 1. 2. 3.

In conuentu fratrum Minorum Neapoli, cùm quidam frater Robertus nomine, cæcus plurimis annis extitiſſet, creuit in oculis eius caro ſuperflua, motum & vſum impediens palpebrarum. Cùm igitur fratres forenſes ad diuerſas mundi partes tendentes, ibidem plurimi conueniſſent, beatus Pater Franciſcus ſpeculum obedientiæ ſanctæ, vt eos miraculi nouitate hortaretur ad iter, prædictum fratrem ipſis præſentibus tali modo curauit. Iacebat nocte quadam frater prædictus Robertus æger ad mortem, iamque fuerat anima ſibi commendata, cùm ecce adſtitit ei beatus pater cum tribus fratribus omni ſanctitate perfectis, videlicet Sancto Antonio, Fratre Auguſtino, & Fratre Iacobo de Aſſiſio, qui ſicut eum perfectè fuerant ſecuti dum viuerent, ita & ipſum alacriter comitabantur

poſt

poſt mortem. Accipiens cultellum Sanctus Franciſcus carnem ſuperfluam reſecauit, lumen reſtituit priſtinum, & à mortis eum fauce reduxit, dixitque illi, fili Roberte, gratia, quam tecum feci, ſignum eſt fratribus ad remotas regiones euntibus, quod ego præcedam eos, & ipſorum dirigam greſſus. Vadant, inquit, gaudenter, & inuictam obedientiam alacri animo exequantur. *D. Bonauentura. Aloyſ. Lipom. miracul. S. Franciſc. & Sur. tom. 5. Octob.* 4.

Anno Dom. 188. Vrbanus Papa (inquit Petrus Diaconus de viris illuſtribus monaſterij Caſſinenſis) cùm ad dictum monaſterium veniſſet, conſueto ſibi dolore lateris grauiſſimè vexari cœpit. Itaque cùm in vigilijs ſancti Patris Benedicti, nempe decimo tertio Kalendas Aprilis, eodem languore cruciaretur, & de præſentia corporis ipſius, dubitaret: eidem Sanctus per viſum apparens: Cur, inquit, de mei corporis præſentia dubitas? Ad quem ille: Tu quis es? Ego, inquit, ſum frater Benedictus. Ne autem vltra hinc dubites, & me hic requieſcere certiſſimè noueris: Cùm primò fratres ad nocturnam Synaxim ſurrexerint, ſtatim à lateris dolore liber eris; & his dictis euanuit. Hora igitur conſtituta ſanus effectus Oduriſium Abbatem vocat, ſcrupulum exponit, panditque miraculum. Surgamus, inquiens, & gratias Deo referamus: Et his dictis, quæ ſibi Pater Benedictus reſerarat, aperuit. Incredibile continuò oritur omnium gaudium, & de tanti Pontificis ſanitate, tanto miraculo, talique viſione conſummata vberes Deo cũ lachrymis gratias referunt. *Petrus Diacon. in auctorio ad Chron. Caſſinenſ. Leon. Oſtienſis li. 4. c. 2. Barõ tom. 2. an. Dom.* 1088. 5.

Sub annum Dom. 1022. Henricus nonus Imperator, ordinatis negotiis ſuis; ad monaſterium Caſſinenſe vnà cum Benedicto Romano Pontifice venit. Acribus doloribus tunc Imperator vexabatur, atque vt ipſe poſtmodum retulit, licet monaſterio nimium afficeretur, & nuſquam ſe terribilius venerabiliuſque Oratorium vidiſſe fateretur; ſæpe tamen ſcrupulo non paruo mouebatur, an pater Benedictus corporaliter hoc in loco quieſceret. Cum igitur præ dolore nec plene vigilans, nec integrè dormiens, quendam pateretur exceſſum, apparuit ei beatus Benedictus, atque ad eũ quaſi viſitaturus accedens; vbi pateretur, quæſiuit. Cui languorem penitus confitenti: Scio, inquit, Benedictus, te, an hic quieſcam hactenus dubitare, ſed vt nullo huiuſmodi ſcrupulo vltra mouearis, meùmque corpuſculum hoc in loco quieſcere certius noueris, hoc tibi ſignum erit: Cum primo mane ſurrexeris, in egeſtione vrinæ tuæ tres ſimul emittes grandiuſculos lapides, & ex tunc dolore iſto nunquam vltra detineberis. Ego autem ſum frater Benedictus. His dictis euanuit: euigilans Imperator continuò ſurgit, ac iuxta viſionis ſeriem ſanitati priſtinæ redditus, Deo ac etiam patri Benedicto gratias retulit. *Chron. Caſſinen. Leon. Oſtien. l. 2. c. 42. & 43. Baron. to. 11. an. Do.* 1022. 12. 13.

Cum Quintianus Tyrannus inter alia tormenta ſanctæ AGATHÆ mammillam torqueri, & deinde eam amputari iuſſiſſet, dixit ei ſancta Agatha: Impie & crudelis tyranne, non erubuiſti, hæc facere fœminæ, & mammillam quam in matre tua ſuxiſti, amputare: Sed tamen etiamſi externam mammillã abſcidiſti, habeo aliam in anima mea, quam non poteris exſcindere: eſt enim oblata Chriſto Deo meo à tenera ætate. Iratus autem rurſus Quintianus iuſſit eam abduci in carcerem, iubens, nulli ex medicis permitti ad eam ingredi, & nec panem ei dari, nec aquam. Ea autem ingreſſa cuſtodiam, circa mediam noctem in ſenis ſimilitudine apparuit ei Apoſtolus Petrus, quem præcedebat puer ferens lampadem in manibus plurima habens medicamenta, & ſe dicens eſſe Medicum, & talibus verbis eam alloquens. Impius quidem tyrãnus, flagellis in te vſus, nihil profecit: tua autem fortitudine & conſtãtia eum magis labefeciſti. Quamobrẽ mammillam tuam non ſolum iuſſit torqueri, ſed etiam fecit abſcindi. Quare anima eius afficietur dolore in æternum. Cùm autem adeſſem in illa hora in qua hæc paſſa es, & animaduertens vidiſſem fieri poſſe vt tua mãmilla ſanaretur, ea de cauſa huc veni, Dicit ei S. Agatha Meo corpori nullam vnquam adhibui medicinam: & nunc turpe eſſe exiſtimo, morem bonum, qui ab ineunte ætate eſt confirmatus, interire. Senex verò reſpondens, dixit ei: Ego quoque ſum Chriſtianus, & confidens te poſſe à me curari, ea de cauſa veni ad te. Sed ne me reuerearis. Sancta autem reſpondens dixit ei: Et quomodo fieri poteſt, cùm tu ſis ſenex & longæuus; ego autem ſim puella, vt oſtendam tibi corpus perditum tormentis; Sed ſinam potius hæc vulnera mentẽ meam pungere, quàm, quod mihi probro futurum eſſet, impudenter mea aperiam vlcera. Quamobrem ago tibi gratias, venerande pater, quod dignatus ſis ad me venire propter hanc corporis curationem. Scias verò quod medicamenta ab hominibus compoſita corpori nunquam meo admouebuntur. Reſpondens autem ſenex dixit ei: Cur non ſinis me te curare: Dicit ei Sancta: Quoniam habeo Dominum meum, Ieſum Chriſtum, qui ſolo nutu curat omnia, & verbo ſuo facit proſtratos ſurgere. Ipſe ſi velit poteſt me quoque conſeruare, quæ ſum indigna eius ancilla. Tunc ſenex ſubridens, dixit ei: Ipſe quoq; me miſit ad te, & ego ſum eius Apoſtolus. Vide autem teipſam, quemadmodum ſis curata. Hæc vero cùm dixiſſet, euanuit ab eius oculis. Tunc precans dixit ſancta Agatha: Ago tibi gratias, Domine mi Ieſu Chriſte, quod dignatus ſis mei recordari, & ad me miſeris tuum Apoſtolum, qui me corroborauit, & renouauit membra mea. Dum autem ipſa impleſſet preces, adſpiciens ſuum corpus inuenit curata ſua vulnera & mammillam ſanam redditam ſicut prius. Tota verò nocte lux circumdedit cuſtodiam, adeò vt præ illuminatione cuſtodes fugerint & apertum carcerem reliquerint. Qui autem illic erant condemnati, cùm vidiſſent quod factum fuerat, dicunt S. Agathæ: Ecce portæ ſunt apertæ, & nemo eſt, qui eas cuſtodiat: egredere, & fuge. Reſpondens autem ſancta dixit ei: Abſit, vt ego priuer corona meorum certaminum, & cuſtodes carceris coniiciam in periculum. Habens enim adiutorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium Dei viui, ad finem vſque permanebo in eius confeſſione, qui me curauit. *Metaphr. in vita eius apud Sur. 10. Febr. ex actis eius.*

In Catalonia apud Ilerdam accidit, virum quendam, nomine Ioannem, beato Franciſco deuotum, quodam ſero per quandam incedere viam, in qua pro inferenda morte latitabant inſidiæ, non quidem ipſi, qui inimicitias non habebat, ſed cuidam alteri, qui videbatur ſimilis eius, & tunc erat in comitatu ipſius. Exſurgens autem quidam de inſidiis, cùm hoſtem ſuum hunc eſſe putaret, ita lethaliter cum plagis plurimis gladiauit, vt nulla prorſus ſupereſſet ſpes recuperandæ ſalutis. Siquidẽ primò inflicta percuſſio humerum cum brachio penè totum abſciderat, & ictus alius ſub mammilla tantã reliquerat aperturam, vt flatus inde procedens circa ſex candelas ſimul iunctas extingueret. Cùm igitur conſilio medicorum, ipſius impoſſibilis eſſet curatio, pro eo quod putreſcentibus plagis, ex eis fætor tam intolerabilis exhalaret, vt etiam ipſa eius vxor vehementer horreret, nulliſque iam humanis iuuari poſſet remediis, conuertit ſe ad ſancti Franciſci patrocinium quanta poterat deuotione poſcendum, quem inter ipſos ictus vnà cum beata virgine fidentiſſimè inuocarat. Et ecce miſero in lectulo calamitatis ſolitario recubãti, cùm Franciſci nomen eiulans, & vigilans frequentius inuocaret, adſtitit quidã in habitu fratris Minoris, per feneſtram, vt ei videbatur, ingreſſus, qui vocans eum ex nomine, dixit: Quia fiduciam habuiſti in me, Dominus liberabit te. A quo cum æger, quis eſſet, requireret, Franciſcum ille ſe eſſe reſpondit: Et ſtatim appropians, vulnerum illius ligaturas reſoluit, & cum vnguẽto per omnes plagas, vt videbatur, perunxit. Statim autem vt ſenſit illam ſacrarum manuum, ſtigmatum Saluatoris virtute ſanare valentium, ſuauem contactũ, expulſa putredine, reſtituta carne, & vulneribus ſolidatis, reſtitutus eſt æger priſtinæ ſoſpitati. Quò facto beatus abceſſit, & ipſe ſentiens, ſe ſanatum, & in vocem diuinæ laudis, & beati Franciſci lætanter erumpens, vocauit vxorem. At illa celerius currens, & ſtare iam videns, quem ſepeliendum credebat in craſtino, cùm eſſet ſtupore vehementi perterrita, viciniam totam clamore compleuit. Accurrentes autem ſui; cùm illum niterentur quaſi phreneticum in lecto reponere, & ille econtra renitens, aſſereret & oſtenderet ſe ſanatum, tanto ſunt ſtepore attoniti, vt quaſi ſine mente omnes effecti, phantaſticum eſſe crederent quod videbant, quia quem paulo ante conſpexerant plagis atrociſſimis laniatum, & totum iam marcidum, plenã cernebant incolumitate iucundum. Ad quos ille, qui factus fuerat ſanus: Nolite timere, inquit, nolite credere inane, quod cernitis; quia S. Franciſcus modo à loco receſſit, & illarum ſacratum manuum tactu me integrè ab omni plaga curauit. Crebreſcente autem huius fama miraculi, accelerat populus omnis, & videntes in tam aperto prodigio ſtigmatum S. Franciſci virtutem, admiratione ſimul & gaudio replebantur. Chriſtiq; ſigniferum magnis laudum præconiis extollebant. *D. Bonau. & Aloyſ. Lipom. de mirac. S. Franciſci apud Sur. tom. 5. 4. Octob.*

Tempore quo Gallus Aruernam regebat Eccleſiam, GRE-

corivs Turo. in adoleſcentia degens grauiter ægrotabat; & hic ab eo plerumque dilectione vnica viſitabatur, eò quòd patruus eius eſſet. Erat autem valetudo cum nimia ſtomachi pituita, ac febre valida. Interea aduenit paruulo deſiderium, & credo inſpirante Deo, vt ad beati Illidij baſilicam deportaretur, illatuſque manibus puerorum ad eius tumulum fuſa oratione cum lachrymis, leniorem ſe ſenſit eſſe, quam venerat. Sed domum reuerſus iterum à febre corripitur. Quadam verò die cùm grauius agere cœpiſſet, eumque febris aſperior ſolito aggrauaret, & vtrum euaderet, admodum dubitaretur, accedens genitrix eius, ait ad eum: Mœſtum hodie, dulcis nate, ſum habitura diem, cùm te talis deficiat febris. Cui ille, nihil, inquit, obſecro, contriſteris, ſed ad ſepulchrũ me remitte beati Illidij Pontificis, credo enim firmiter fore, vt virtus eius & tibi lætitiam, & mihi ſoſpitatem tribuat. Tunc ſancti deportatus ad tumulum orationem fundit, ſpondens proſtratus ſponte, ſi eum Antiſtitis ſui virtus ab hoc periculo liberaret, clericum ſe futurum: nec prorſus moraretur, ſi deprecatio obtineret effectum. Hæc effatus ſenſit protinus diſcedere febrẽ, vocatoque puero, domum ſe reportari depoſcit. Cumque in recubitu, vbi tunc ſui epulabantur, fuiſſet illatus, erumpente è naribus ſanguinis copia febris ſimul cruorque deſluxit. Quod meritis beati Confeſſoris præſtitum habetur probatum. *Greg. Turon. in vita S. Illidij lib. de vita Patr. cap. 2. Sur. tom. 4. Iulij 7.*

Cum per vniuerſam prouinciam Siciliæ beatiſſimæ Agathæ fama creuiſſet, & Syracuſanus populus per millia ferè quinquaginta ad vrbem Catanenſium ſitienter pergeret ad ſepulchrum ſanctæ Agathæ Virginis venerandum, contigit Luciam virginem venerabilem, nobiliſſimam Syracuſanorum, ſimul gratia feſtiuitatis inuitante pergere cum matre Evtychia, quæ annis quatuor ſanguinis fluxum patiebatur, & nullo medicorum poterat remedio liberari. Igitur dum proceſſionis myſteria agebantur, hæc Euangelij lectio fuit recitata, qua legitur fimbria veſtimenti mulier a ſanguinis fluxu liberata. Et dum hæc lectio recitatur, dixit ſancta Lucia matri ſuæ: Si credis, mater, his, quæ legũtur, crede Agathen paſsã pro Chriſti nomine hoc meruiſſe, vt ſemper in præſentia habeat eum, pro cuius nomine paſſa eſt. Continge ergo ſepulchrũ eius, & liberaberis. Igitur cum peractis omnibus populus abſceſſiſſet, proſtrauerunt ſe ante ſepulchrũ ſanctæ virginis mater & filia, & cœperunt cum lachrymis flagitare ſuffragium. Interea dum orationis prolixitas tenditur, virgo Lucia ſomno corripitur, & videt in ſomno beatam Agathen in medio Angelorum, gemmis ornatam ſtantem, & dicentem: Soror mea Lucia, virgo Deo deuota, quid à me petis, quod ipſa poteris præſtare continuò: Nam & matri tuæ fides tua ſubuenit, & ecce ſaluata eſt; Et ſicut per me Catanenſium ciuitas ſublimatur à Chriſto: ita per te Syracuſana ciuitas decorabitur: quia iucundum Chriſto in tua virginitate habitaculum præparaſti. His auditis, expergefacta ſurrexit tremẽs, & ait matri ſuæ: Mater mea, mater mea, ecce ſana facta es. Per ipſam te deprecor, quæ te ſaluauit ſuis orationibus, ne tu mihi aliquando ſponſum nomines, & ne velis de mei corporis poſteritate fructum immortalitatis inquirere: ſed omnia, quæ datura eras mihi ad corruptionis meæ auctorem hominem moriturum, da mihi eunti ad integritatis meæ auctorem Dominum Ieſum Chriſtum. *Lauren. Surius in vita S. Luciæ Virg. martyr. 13. Decemb.*

Sabaſte, vbi Præcurſoris corpus humatum dicitur, Lucas Euangeliſta dextram ex Prophetæ corpore manum detraxit, ſecumque Antiochiam deportauit, vbi plurima deſignauit miracula. Inter quæ draco erat in finibus illis latitans, quem ciues Deum arbitrati anniuerſario ſacro homine per Græcanicam ſortem delecto colebant. Accidit dein progreſſus temporis vti Chriſtianum ſors attingeret, qui draconi Virginem pubertatis annos ingreſſam filiam ſuam victimam obijceret. Draco quippe e ſpelunca ſua prorepens, vt inexpectatũ ſubitò portentum parebat, atque immane hiãs victimam hauriebat, ac dentibus horrendũ in modũ diſcerpebat. Quapropter virgunculæ parens Deum diuumq; Ioannem multis lachrymis deprecatus, filiam vti ſuam à tam atroci & infami letho eriperet, huiuſmodi artificium comminiſcitur. Impetrat poteſtatem colendæ ſanctæ Præcurſoris manus: quam dum exſculatur clam dentibus pollicem morſu auellit: deſideratoque pignore potius templo egreditur: dieque ſacrificij deſtinato, populo frequentiſſimo filiam pater apportat, proximúſque iam draconi poſtquam illum aperto rictu hiantem vidit, hoſtiamque anhelantem ſacrum illum digitum in medias hiantis fauces conijcit, quo ille bono repentè interemptus concidit, paterque filiam necato dracone viuam retulit, ingeniúque miraculum atque genus liberationis admirandum publicè prædicauit. Populus inuſitati facti portento attonitus, perſolutis Deo & Dei prodromo Ioanni gratijs, magnificentiſſimam ædem ſuis ſumptibus exædificauit. *P. Matth. Raderus in Menæo Græcor.*

Præſenti quodam tempore apud Burdegalenſem vrbem domus vna ignibus comprehenſa vehementer cœpit exuri, Cùmque flammis hinc & inde ſpatiantibus, aliæ domus huic diſcrimini ſubiacerent, nec dubium eaſdem huius fomitis calore depaſci, congregatus in circuitu populus nomen beati Martini cœpit attentius inuocare, & ne vicinas domos virtus eius exuri permitteret, cum lachrymis deprecari: Sicque ad eleuatam vocem deflentium cœpit crepitus flammæ diſcedere. Atque illis clamantibus ad cœlum, aduenit ſubitò: Antiſtite impartiente, præſidium, colliſumque ſupplici oratione incẽdiũ reſtinxit plebs per lachrymas, quod nequiuerat ſuperare per vndas. *Greg. Tur. l. 4. mirac. S. Mar. c. 46. è Bibl. Pat. t. 8.*

Ann. Dom. 993. cùm admirandæ flammarum eruptiones è monte Veſuuio contigiſſent crebra quoque per diuerſas prouincias ciuitatum incendia, prodigioſaque contingere: Cùm & Romana conflagrante vrbe, Baſilica Vaticana incendi cœpta diuinitus eſt liberata. Sed audi Glabrum ipſum huius tẽporis ſcriptorem. Contingit, inquit intereà penè vniuerſitas Italiæ & Galliæ ciuitates ignium incendijs deuaſtari, ipſamque Vrbem Romanam maxima ex parte igne cremari, quod dum fieret beati Petri Eccleſiæ tigna idem ignis arripuit: cœpitque ſub æreo tabulatu conſumendo lambere ligna: quod cernens vniuerſa hominum multitudo quæ aderat, nullam omnino compeſcendæ cladi artem reperiens, conuerſi vnanimes voce clamantes terribili, ad ipſius Apoſtolorũ Principis concurrerẽ confeſſionem, cum imprecantes, ſi non peruigil propriæ foret ad præſens defenſor Eccleſiæ, multo in orbe terrarum à ſuæ fidei profeſſione decedere. Statim verò vorax flamma abiegnas deſerens trabes diſparuit. *Ex Glabro Rodul. Baron annal. Eccl. tom. 10. ann. Dom. 993.*

Quodam die cùm Gvnthera mnvs Boſo contra vicum Ambianenſem Ligerim fluuium tranſmearet, ac irruentibus tenebris mundum nox horribilis retineret: ſubitò aduerſante vento nautæ turbantur in pelago, ſeparatiſque nauibus, quæ pontem illum ſuſtineant, & aqua vſque ad ſummum repletis, deſcendunt cũcti vſque ad cingulum, cum ipſis nauibus, in profundum, nequaquam tamen nauibus ſubductis à pedibus, exterritiſque omnibus, Boſo non raucè vociferans beati Martini auxilium implorabat, & vt eis ad liberandum feſtinus occurreret, precabatur fidenter, dicens ſuis: Nolite timere: ſcio enim quod dextera ſancti viri ad nobis auxiliandum maximè in neceſſitatibus ſit parata, Hæc eo dicente, directis ab eo nauibus, mutatoque vento contrario in ſecundum, nullo pereunte peruenit ad littus, vbi tam præſens occurrit beati confeſſoris ſuffragium, vt etiam argentum, quod rapiente fluuio perdiderant, denuo fluuio in littus reſtituente, reciperent. *Greg. Turon. hiſt. lib. 5. c. 25. Baron. tom. 7. ſub an. Dom. 581. 14.*

Quodam tempore accidit, vt vir Quidam de Munafico, qui duos habebat paruulos diutiſſimè infirmatos, & tandem vt ad beatum Fiacrium duceret, iumento impoſuit, vnum antè, alium retro; medius verò ipſe reſedit: Et cùm iter aggreſſus perueniſſet ad pontem, qui dicitur rapidus, iumentum ſuum pedem offendit & in fluuium corruit, cum patre & filijs clamantibus, ſancte Fiacri, ſuccurre nobis, & cùm rei exitus à circumſtantibus præſtolaretur: ſubitò pater emerſit & filij. Aqua inſuper duorum hominum longitudine profunda ſe calcabilem patri præbuit, qui filios dextera læuáque arripiens ſine difficultate ad terram reducit, ſanctum aſſerens ſibi adfuiſſe Fiacrium. *Surius tom. 4. Auguſt. 30.*

Anno Domini milleſimo tertio, Syluestri Papæ ſecundi tempore inetebreſcente impiorum tyrannide, contigit Petrum venerandum Abbatem monaſterij Sublacenſis in carcerem conijci, & à beato Nicolao ibidem viſitari: Quod ita in Chronico eiuſdem monaſterij narratur: Petrvs tertius huius nominis, ſed vigeſimus ſecundus Abbas Sublacenſis fecit in monaſterio libros, paraturas optimas, hæreditates multas acquiſiuit. Poſtea captus, & in caſtrum quod dicitur Mõticellus, ductus in vinculis alligatus eſt. In quibus cùm iaceret meruit à ſancto Nicolao viſitari in ſuæ ſanctæ feſtiuitatis die; à quo omnia vincula eius diſrupta ſunt; nam idem

Abbas

Abbas deuotiſſime ſancto obſequebatur Nicolao. Cumque A cuſtodibus ab eodem Abbate acceptum beneficium nunciatum eſſet, duplicata ſunt vincula ſuper eum, & ſuſtentatus eſt ibi pane tribulationis, & aqua anguſtiæ per aliquod tempus. Hoc autem patiebatur, quod caſtrum Aſſule dictum noluit dare ſenioribus illis. *Baronius to. 11. Annal. ad. an.* 1003. 8.

Cum Lemouicenſis regionis nobiles inter ſe contenderent, quidam e pago Nobiliaco beato Leonardo deuotus, à quodam nequiſſimo tyranno captus eſt. Is veritus, vt poſtea ipſe narrauit, ne ſanctus Leonardus homini opitularetur, ita apud ſe cogitabat. Si hunc hominem ferro conſtrinxero, prorſus metuo, ne amittam illum: Vt enim apud ignem cera, ſic ad B. Leonardi nutum colliqueſcit ferrum, ſi cippo pedes eius incluſero, aut in cuſtodiam eum detruſero, nihilo certior ero: eadem enim illic quoque Leonardi vis eſt, plane anxius ſum quid agam hoc homine, & à quo mille ſolidos, ſi redimi velit, extorquere conſtitui; ſed ſcio tamen, quid faciam. Iubebo foueam profundiſſimam in intima turri mea fieri, in eamque illum compedibus manicisque ferreis colligatum demergi iubebo. Necdum enim ſanctus Leonardus ſub terram ſe demiſit: & quamuis fortaſſis catenas ferreas diſſoluat, hominem ta- B mē è ſpecu ſubterraneo educere nequibit. Porro etiam ad os foueæ arcam ligneam admouebo, & in ea iubebo excubare milites noctes ac dies, qui eum cuſtodiant. Fecit ergo hæc omnia ſæuus homo: ſed tamen efficere non potuit, vt licet in tenebris & magnis catenarum anguſtiis eſſet, ſpem & fiduciam vinctus abijceret, ſeque à beato Leonardo ereptum iri dubitaret; quem etiam cuſtodibus audientibus crebro inuocabat, ſimul orans Dominum, vt per electum Confeſſorem ſuum Leonardum ſe liberaret. Ecce autem quadam nocte præ laſſitudine illo obdormiente, ſanctus Leonardus cum multa luce adeſt, euertit arcam, in qua milites inerant, eoſque ſub eam ceu mortuos deprimit; inde deſcendit in foueam, alta voce appellat hominem: Dormiſne, inquiens, an vigilas? En adſum Leonardus quem petiiſti. Expergefactus homo, viſa luce immenſa, ait ad eum: Domine, adiuuā me. Confeſtim diruptis catenis, & inſtar luti diſſipatis, propriis vlnis è turri eum exportat: ambulanſque cum eo, familiaria miſcet colloquia, vt inter ſe amici ſolent: tandemque Nobiliacum perducit, vbi extra periculum fuit. Sole orto, exponit vicinis, quæ paſſus ſit à tyranno, quid beneficij à ſancto Leonardo acceperit. Miran- C tur omnes, & incredibili gaudio & lætitia afficiuntur. *In vita eius apud Sur. to. 6. Non. 6. cap.* 10.

Illud non arbitror omittendum quod expertum valde cognouimus, quid in rebus perditis apud ſanctum patronum Iulianum martyrem fidelis deprecatio conſequatur. Ad feſtiuitatem enim beati martyris deuotus PAVPER aduenerat, laxatoque equite ſacram ingreſſus eſt ædem, ac vigiliis immobilis inſtans, noctem cum cæteris orando deduxit: luceſcente verò cœlo, ad metatum regreſſus caballum, quem reliquerat, non inuenit: quæſiuitque diutiſſimè, nec ſigna quidem in quam partem diſceſſiſſet, agnouit. Tranſacto igitur biduo iterum recurrit per ſaltus, perſcrutans à locorum incolis, ſi fortè aliquid aut teneret captum, aut capi vidiſſet ab aliquo. Nullū dehinc indicij genus reperiens, anxius atque mœſtus ad ſepulcrum ſancti regreditur, ibique cauſas doloris ac mœroris exponens aiebat: Ad tua ſancte limina veni, nihil aliud quam paruitatis meæ vota deferre. Nihil iniuſtè abſtuli, nihil geſſi indignum tua ſolemnitate; cur inquam, perdidi rem meam? Rogo, vt reſtituas amiſſum, vt neceſſarium reddas. Hæc fletu D addito aiens, vt egreſſus eſt templum, conſpicit eminus a quodam viro ſuum equitem retineri. Ad quem accedens, dum diſcutit, vnde ſit, aut vnde venerit, aut ex quo tempore hunc habeat equum, didicit ipſa hora eum fuiſſe repertum, qua ille beati Martyris implorauit auxiliū. *Greg. Turō lib. 2. mirac. c.* 21.

Beata Agnes parentibus ad eius ſepulchrum aſſiduè vigilantibus, quadam nocte choro virginum comitata cùm apparuiſſet, ſic ad eos locuta dicitur: Ne me parentes mortuam lugeatis: nam vnà cum his virginibus viuo apud illum in cœlis, quē in terris tota mente dilexi. Cùm aliquot poſt annos CONSTANTIA Conſtantini Imperatoris filia, inſanabili vlceri medicinam quærens, nondum Chriſtiana ad idem ſepulchrum acceſſit, obdormiſcens ſibi audire viſa eſt vocem hanc Agnetis: Conſtanter age, Conſtantia; crede in Ieſum Chriſtum Filium Dei, qui te ſanam faciet. Quæ ſanata, paulò poſt vnà cū multis ex familia Imperatoris baptiſmū ſuſcipiens, ibi Eccleſiā nomine B. Agnetis ædificauit. *E. Bre. Rom. 28. die Ia.*

BENEFICIA SPIRITVALIA ACCEPTA EORVNDEM INTERCESSIONE.

Cum in monaſterium ſancti Patris noſtri Sabæ profecti E fuiſſemus ad Abbatem Athanaſium; narrauit nobis ſenex dicens: Cùm eſſem in monaſterio Penthucula, presbyter quidam erat ad baptiſmi miniſterium CONON nomine, Alexandrinus genere, quem pro vitæ merito Patres iuſſerant, vt baptizaret accedentes. Ipſe igitur ſancto chriſmate vngebat, & baptizabat eos, qui ad hoc veniebant. Quoties ergo mulierem inungeret, ſcandalizabatur, atque ideo ex monaſterio abire volebat. Cum autem ea cogitatione agitabatur, aſſiſtebat ei S. Ioannes Baptiſta, dicens: Tolera, & perſeuera; ego te de hoc bello liberabo. Quadam verò die venit puella ex Perſide, vt baptizaretur, quæ adeò ſpecioſa erat, ac tātæ pulchritudinis; vt non poſſet Presbyter nudam eam ſancto oleo inungere. Cùm ſic verò puella illic manſiſſet duos dies, audiens hoc Archiepiſcopus Petrus, obſtupuit de ſene vehementer, voluitque ad hoc opus delegare diaconiſſam mulierem, ſed id non fecit ne contra canones feciſſe videretur. Conon verò Presbyter, ſumpto melote ſuo, receſſit dicens: Iam non amplius remanebo in loco. Cùm ergo receſſiſſet ad colles, ecce ſanctus Ioannes Baptiſta illi obuius factus eſt, & tranquilla voce affatus eſt illum, dicens: Reuertere ad monaſterium tuum, & hoc F te bello leuabo. Abbas verò Conon ait illi cū indignatione, Verè non reuertar. Ecce iam toties pollicitus es mihi illud, nec feciſti. Tunc ſanctus Ioannes eum ſedere fecit, amotiſque veſtimentis eius ſignauit eum ter ſigno Crucis ſub vmbilico, dixitque ei: Crede mihi, presbyter Conō, volebam te pro hac pugna mercede donari: ſed quia non vis, ecce abſtuli à te hoc bellum; mercede autem huius operis carebis. Reuerſus presbyter in cœnobium, vbi baptizare conſueuerat, in craſtinum vnctam puellam baptizauit, neque penitus animaduertit eam eſſe mulierem. Impleuit autem & alios annos duodecim in baptizandi miniſterio tanta tranquillitate animi, & corporis, vt nullum vltra ſentiret carnis motum cùm inſpiceret, ac tangeret mulieres. Atque ita in pace conſummatus eſt. *Sophron. in prat. Spirit. cap.* 3.

Narrauit nobis & hoc Abbas Menos eiuſdem cœnobij Pater, audiſſe ſe Abbatem Eulogium Alexandrinum Patriarcham, dicentem: Cùm profectus eſſem Conſtantinopolim, fruitus ſum contubernio Gregorij Romani Archidiaconi ſummi & ſingularis viri, narrauitque mihi de ſanctiſſimo ac beatiſſimo LEONE Romano Pontifice, dicens: haberi ſcriptum in Eccleſia Romana, quod cùm ſcripſiſſet epiſtolam ad G ſanctum Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, contra impios Eutychem, ac Neſtorium, poſuerit eam ſuper tumulum Principis Apoſtolorum Petri; & orationibus ac vigiliis, & ieiuniis vacans, orauerit ipſum ſummum Apoſtolum, dicens: Si quid vt homo, vel nimis cautè poſui, vel etiam omiſi, tu, cui à Domino Deo Saluatore noſtro Ieſu Chriſto, & ſedes hæc & Eccleſia commiſſa eſt, emenda. Poſt quadraginta verò dies apparuit ei Apoſtolus oranti, & dixit ei, Legi, & emendaui. Sumenſque Epiſtolam de ſepulchro B. Petri, aperuit eam, & inuenit Apoſtolica manu emendatam. *Idem ibid. cap.* 174. *apud Baron tom. 6. an. Dom.* 449.

Theodorus ſanctiſſimus Epiſcopus Dorniæ ciuitatis, quæ in Libya eſt: narrauit nobis, dicens: Cùm eſſem cubicularius ſancti Papæ Eulogij, vidi in ſomnis virum reuerendi habitus, ſtatura procerum; dicentem mihi: Nuntia meum Eulogio Papæ aduentum. Ad quem ego; Quis es, Domine, qui iubes, vt nuntiem? Reſpondens ille dixit mihi: Ego H ſum Leo Romanus Pontifex. Ingreſſus igitur ego nuntiaui, dicens. Sanctiſſimus & beatiſſimus Papa Leo Romanæ ſedis Antiſtes conuenire vos vult. Cùm hoc audiſſet Papa EVLOGIVS, exſurgens concitus cucurrit in occurſum eius, ſalutanteſque inuicem, oratione facta, reſederunt. Tunc verò diuinus & eximius Leo dixit ſancto Eulogio: Scis quare venerim ad vos? Reſpondit ille: Non. Ait ipſi: Veni; vt vobis gratias agerem, quia ritè & magnificè pro Epiſtola mea reſpondiſtis, quā ſcripſeram ad Fratrem meum Flauianum Conſtātinopolitanum Patriarcham, ſenſum meum, & ſententiam meam quidem aperientes, hæreticorum ora autem obſtruentes. Scito autem, frater, quia non mihi tantum veſtrum diuinum laborem, ſtudiumque contuliſtis, ſed etiam ſupremo culmini Apoſtolorum Petro, & ipſi præ omnibus, quæ à nobis prædicatur, veritati, quæ eſt Chriſtus Deus noſter. Iſta non ſemel tantum, ſed bis, terque conſpiciens, trina apparitione firmatus

enarraui ſancto Papæ Eulogio. Qui cùm audiuiſſet, lachryma-
A tus eſt, extendenſque in cœlum manus ſuas, Deo gratias retulit, dicens: Gratias tibi ago, Dominator Chiſte Deus noſter, quia cùm indignus ſim, veritatis tuæ præconem me facere dignatus es, & per orationes ſeruorum tuorum Petri ac Leonis paruam ac modicam alacritatem noſtram, tanquam duo viduæ minuta, ſumma & ineffabili benignitate tua ſuſcipere dignatus es. *Idem ibid. cap.* 148.

Fuit quondam vir in ordine ſuo primarius nomine MARTIALIS, æuo iam grandis, & multum à religione abhorrens Chriſtiana. Habebat ſanè fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cùm ægrotantem multis & magnis precibus & lachrymis rogarét, vt Chriſtianus fieret, prorſus abnuit, eoſque à ſe turbida indignatione ſubmouit. Viſum eſt genero eius, vt iret ad memoriam ſancti Stephani, & illic pro eo quantum poſſet oraret, vt Deus illi daret mentem bonam quæ credere non differret in Chriſtum. Fecit hoc ingenti gemitu & fletu, & ſinceriter ardente pietatis affectu: deinde abſcedens, aliquid de altari florum, quod occurrit, tulit, eique, cùm iam nox eſſet, ad caput poſuit. Tunc dormitum eſt: & ecce ante diluculum clamat, vt ad Epiſcopum curreretur, qui mecum fortè tunc erat apud Hypponem. Cùm ergo audiſſet
B eum abſentem, venire presbyteros poſtulauit. Venerunt, & ſtatim ſe credere dixit, admirantibus atq; gaudentibus omnibus, baptizatus eſt. Hic quamdiu vixit, in ore habebat: *Chriſte accipe ſpiritum meũ*: cùm hæc verba beatiſſimi Stephani, quando lapidatus eſt à Iudæis, vltima fuiſſe neſciret, quæ huic quoque vltima fuerunt. Ná non multo poſt etiam ipſe defunctus eſt. *Auguſt. de ciuitate Dei lib.* 22. *cap.* 8.

Non ſolum qui aſſiduitate Romam plus ſolius Petri poteſtate quàm Regum iudicio vrbium Dominam incolunt, verùm etiam qui à diuerſis mundi partibus eam expetunt, pretioſiſſimum ſciunt templum corporibus ſanctorum Chriſti martyris Bonifacij & Confeſſoris Alexij decoratum. In quo dum fama ſacræ religionis creſceret, quidam nobilitate carnis pollens & diuitiis affluens, monachicum habitum abrenuncians, quæ ſæculi ſunt, ſuſcepit, nomine Ioannes Canaparius. Qui dum in ſæculo eſſet, multos ſibi amicos propinquos, & fideles ſincera charitate deuinxerat eundem ſecum locum petere, eundemque habitum ſuſcipere. Sed (vt eſt hominum mutabilitas) omnes ferè declinauerunt retrorſum, & quem colentem mundum diligebant, tollentem crucem ſuam & ſequentem Ieſum ſequi neglexerunt. E quorum numero extitit,
C (de quo dicere volo) conuincaneus & cópater eius FRANCO, cognomento Maringus, homo non ignobilis nec adeò pauper, & ſæculari ſcientia plus iuſto refertus. Hic autem ea tempeſtate, qua Ioannes Papa præſulabat, reſidens ante Eccleſiam venerabilium martyrũ Coſmæ & Damiani, via ſacra; turgente gutture, vicina morte ſe premi omnino ſuſpicatus eſt. Nam innumera multitudo hominum illa clade Romæ perierat, quæ ſibi viuendi ſpem protinus abſtulerat. Mox itaque data dextera cuidam adſtanti, ad monaſterium prædictorum ſanctorum Bonifacij & Alexij citiſſime deduci ſe petijt, immemor parentum, & horum, quæ paulò ante ſe præpedierant. Vbi illuc adueniens deficientibus viribus, & anhelitu, compatri ſuo velle loqui ſignificauit. Qui, vbi ex morte nuntiatum eſt, data licẽtia ab Abbate Leone, qui tunc eidem monaſterio præerat, introductus eſt & inductus ad Eccleſiam ſanctorũ, vbi præſtolabatur eum præmonitus Ioannes Canaparius, volens animo ad hoc illum venire veſpertino tempore, vt impleret
D quod promiſerat; nam eidem Franconi veſpertinus erat. Quem videns ægrotus, genibus eius aduolutus, rauca voce talia cœpit: Eia compater, eia Domine, recipe me fallacem, recipe me infidelem, & conſigna me tuis Dominis Bonifacio & Alexio: fac me ſeruum eorum, quia ſcio, & veraciter ſcio, quod niſi eorum patrocinio non liberabor à poteſtate iniquorũ ſpirituum, quibus ab ipſis ſeruiui cunabulis. Quare moram patior, benigniſſime. Vitas me, deſpicis me, quod inuitus tuos requiro Dominos, Vbi eſt quod mihi ſæpe dicebas; quia & inuitis ſalus præſtatur, Sancte Bonifaci adiuua me. S. Alexi ſuccurre mihi. Talibus denique perculſus prælibatus Ioannes Canaparius; Abbatem conuocauit & fratres, quibus rei veritatem ordine narrãs, monachum illum fieri rogauit, ſine intermiſſione clamantem, Sancte Bonifaci, ſancte Alexi, ſeruus veſter ſum, & etiam ſeruus ſeruorum veſtrorum. Cuius deſiderium cognoſcentes, ante venerandam Crucem eum ſtatuerunt, monachumq; multis cum lachrymis effecerunt. Poſtquá igitur hæc acta ſunt in monaſterio volens Deus oſtendere, quantum interceſſione horum ſanctorum flectatur ad miſericordiam, & quàm miſericorditer liberet peccatores ad eos confugientes: permiſit cuneum equeſtrium armatorum malignorum ſpirituum per ſupradictam viam ſacram viſibiliter deſcendere, prædictum Franconem requirentem, quem iudicialia deſinitione ſeruum ſe viciſſe glorianter iactabat. Taliter E enim altercando, ablatum perquirendo viſi ſunt veniſſe ad portam monaſterij, vbi non inuenientes, eo reuerſi ſunt triſtes, multa nefaria iactantes in ſanctos. Qui dum requiſiti fuiſſent à vicinis monaſterij, quod hoc eſſet, reſponſum: Franconem ſeruum eorum ablatum à Bonifacio & Alexio, & muſſitando adiiciebant, remanſiſſe per quod eum vincere putabant. Quod vbi Abbati & fratribus ab audientibus nuntiarum eſt, ſubtiliter perquirentes, profeſſionem regularem non illum feciſſe inuenerunt, qua ſtudioſè facta, anima illa carne ſoluta eſt. Ex quo datur intelligi, quod miſericordiſſimus Deus, quem cuncta monaſtici ordinis implere permiſit, meritis Sanctorum Bonifacij & Alexij, quorum ſuffragium toto corde petierat, ab omnibus inſidiis inimicorum eripuit ad laudem & gloriam nominis ſui. *Baron. tom.* 11. *annal. Eccl. an. Dom.* 1004. 8. *ex hiſt. in Codice Caſſinate poſt S. Adalberti. homil. Romæ dictam in Eccleſia SS. Bonif. Alexij.* F

Cum Saraceni ſæuirent in Eccleſiam Cordubenſem, inter cæteros martyres virgo quædam adoleſcentula, merito & nomine DIGNA, ex collegio venerabilis Eliſabeth, Deo reuelante, & confortante ad palmam proceſſit. Paulò namq; ante martyrium ſuum aſſiſtere ſibi per ſomnium videt puellam habitu & ſpecie percomptam Angelica, roſas & lilia manu geſtantem. Quem cùm de nomine, cauſaque ſui exploraret aduentus: Ego ſum, inquit, Agatha olim propter Chriſtum diris attrita ſuppliciis, & nunc veni partem tibi purpurei muneris huius conferre, accipe libens donariũ, & viriliter age in Domino: nam reliquias roſarum & liliorum, quas in manu ſeruo, poſt te ex hoc loco datura ſum migraturis. Tali denique virgo ſacratiſſima viſu ac munere illuſtrata, cùm è dextra colloquentis roſam ſuſciperet, auris admixta cæleſtibus ab oculis intuentis eleuabatur. Hæc autem puella cùm pro ſumma humilitate atq; obedientia inter conuirginales vltimã ſe indicaret, eſſẽtq; incõparabili apparatu obſecundatrix, nunquá tamen appellari ſe Dignã patiebatur, dicebatq; cum lachrymis; nolite me Dignã vocare, ſed magis indignã, quia cuius meriti G ſum, etiam nomine debeo inſigniri. Et cùm à die reuelationis ſuæ amore compuncta martyrij, tacito cogitamine, quibus ad id poſſet indiciis adſpirare, ſæpius ruminare cœpiſſet: fit affatim lætior horum inſtructa martyrio, quo quaſi his præcedentibus, hæc firmiori greſſu ſuccederet ad coronam. Ideoque apertis ſilenter cœnobij clauſtris, cùm iam beatos pendere comperiſſet martyres, concito gradu iudicem petens: Cur fratres ſuos, præcones iuſtitiæ trucidauerit, aſſertione intrepida percontatur: An quia, inquit, Dei cultores exiſtimus, ſanctámque fideliter colimus Trinitatem; Patrem, & Filium & Spiritum. S. vnum & verũ Deum fatentes, & omne quod ab hac credulitate diſſentit, non ſolùm negamus, verum etiam deteſtamur, maledicimus, & cõfundimus, idcirco confundimur. Hæc & his ſimilia ſancto & immaculato ore diſſerẽte puella, nihil cunctatus arbiter lictoribus decollandam cõmittit, qui mox delicatis inferunt iugulum collis. Nec mora conſternatis corruens membris, equuleo deorſum verſa ſuſpenditur, cæteriſque trans flumen adſciſcitur. Hoc namque ordine hi tres H aduocati, Anaſtaſius ſcilicet Presbyter, Felix Monachus, & Digna virgo beata eodem die diſpariter ceciderunt. *Eulog. mem. SS. lib.* 3. *c.* 7. *Baron. tom.* 10. *annal. Eccl. an. Do.* 853. 50. 51.

BASILIDES fuit vnus ex iis, quibus implere ſpiculatoris officium mos eſt, Potamiænam, multorũ commendatione inſignem, ad ſupplicium deducit. De ea autem frequens & celebris ſermo apud ciues ſuos iam habetur, vt pote quæ cum infinitas prope pugnas pro corporis pudicitia, & virginitate, qua præ cæteris excellebat, contra inſanos amatorum ſuorum impetus (in ea enim præter animi virtutes eximia præterea & integra corporis pulchritudo mira cum venuſtate elucebat) conſtanter ſuſtinuit; tum multiplices & graues ærumnas pro fide Chriſti amore exhauriens, ad extremum poſt tormenta acerba, dictúque horrenda, vnà cum matre Marcella, ignis incendio abſumpta, mortem oppetiit. Ferunt quidem Aquilam hoc enim iudicis nomen fuit) poſtquam plagas vniuerſo illius corpori graues inflixiſſet, tandem ad corporis ignominiam

niam, & contumeliam libidinoſiſſimis gladiatoribus illam ſe A traditurum, interminatum: Illam autem ſumpſit paulisper intra ſe meditatam, cùm rogaretur quid ſentiret, eiuſcemodi reſponſum dediſſe, vnde viſa eſt illis aliquid impietatis (ſic enim putabatur) manifeſtò eloquuta. Atque e veſtigio poſt definitiuâ de ea latam ſententiam, Baſilides vnus ex ſatellitibus eam acceptam ad locum ſupplicij deducit. Simulatque autem multitudo ei moleſtiam faceſſere, & verborum petulantia inſectari conabatur, hic eos, qui contumeliam ipſi faciebant, repulſos coërcuit, & maximam clementiam, ſummamque humanitatem in eam declarauit. Illa verò hominem pro illius erga ſe pia commiſeratione vehementer amplexata, bono animo eſſe hortatur: nam ait ſe, ſimul ac abiret è vita, a Domino ſuo veniam, & gratiam pro eo efflagitaturam, & non diu poſt eius in ſe merita iuſta remuneratione compenſaturam. Hæc cùm dixiſſet, pice feruenti per varia, & diuerſa corporis membra ab imis pedibus vſque ad capitis verticem ſenſim ac pedetentim diffuſa, generoſo atque excelſo animo migrauit e vita. Tale certamen ab hac percelebri, & glorioſa Virgine confectum fuit. Non longo temporis interuallo interpoſito, Baſilides, cùm B ſatellites ſocij ſui certa de cauſa iuſiurandum ab eo exigerent, aſſeueranter affirmat omnino ſibi non licere iurare: Chriſtianum enim ſe eſſe, & hoc propalam ſe fateri. Puto equidem ab eo exactum iuſiurandum more Gentium: Iura per Herculem, vel quempiam alium deorum: ex quo ſibi iurare non licere ipſe reſponderit: At illi (inquit) primò eum etiamnum iocari putabant. Verùm vbi illud conſtanter aſſerit, abducitur ad iudicem, & coram illo intentionem confeſſus, in vincula conijcitur. Cumque fratres in Domino ad eum aduentarent, cauſamque repentinæ & admirabilis huius mutationis ſciſcitarentur, fertur reſpondiſſe: Potamiænam triduo poſt martyrium noctu ei aſſiſtentem, coronam ipſius capiti impoſuiſſe, dixiſſéque, ſe pro eo gratiam à Domino poſtulaſſe, poſtulatam obtinuiſſe, & Dominum, non longo tempore poſt, eum ad ſuam gloriam recepturum. Poſt illa, vbi fratres ſigillum in Domino ei impertiuerant, poſtero die ſecuti percuſſus præclara martyrij corona donatus eſt. *Euſeb. Cæſar. lib. 6. c. 4. Baron. tom. 2. an. Dom. 205.*

Circa an. Dom. 304. paſſa eſt quoque Cæſareæ in Cappa- C docia Dorothea, quæ ſub Sapricio illius Prouinciæ Præſide primùm equulei extenſione vexata, dehinc palmis diutiſſimè cæſa, ad vltimum capitali ſententia punita eſt: in cuius confeſſione Theophilus quidam Scholaſticus ad Chriſti fidem conuerſus, mox & equuleo acerrime tortus, nouiſſimè gladio cæſus eſt. Quæ autem cauſa præceſſerit, vt illuſor martyris, & Chriſtianorum hoſtis, tam inſperato Chriſtianam fidem capeſſeret, acta eius martyrij declarant his verbis: Theophilus Aduocatus Præſidis, cum duceretur Dorothea ad ſupplicium, irridens, ait: Eia tu ſponſa Chriſti, mitte de Paradiſo tui ſponſi mala, aut roſas. Et Dorothea reſpondit: Planè ita faciam. Cùm veniſſet ad ictum percuſſoris, rogauit carnificem, vt permitteret breuiter precari: abſolutaque oratione, ecce puer ante eam apparuit, ferens in orario tria mala, & tres roſas. Cui illa ait; Obſecro te, vt feras ea Theophilo, & dicas ei: Ecce quod à me petiiſti, vt tibi de ſponſi mei paradiſo tranſmitterem: Ipſa autem percuſſa gladio perrexit ad Chriſtum. Igitur Theophilus Aduocatus Præſidis, irridens promiſſionem S. Dorotheæ, ſuis ſodalibus ita ait: Hodie cũ à percuſſore duceretur Dorothea, D quæ ſe ſponſam Chriſti dicebat, & ad cuius paradiſum proficiſci gloriabatur; dixi illi eunti: O tu ſponſa Chriſti, vbi perueneris ad paradiſum ſponſi, mitte mihi roſas inde, aut mala: planè, inquit illa ita faciam. Cum autem hæc narraret, irridens ſanctæ Virginis promiſſionem, ecce puer ante eum cum orario, in quo ferens tria mala magnifica, & tres roſas elegantiſſimas, dixit ei: Ecce ſicut petenti promiſit virgo ſacratiſſima Dorothea, tranſmit hæc tibi de paradiſo ſponſi ſui. Tunc Theophilus accipiens, exclamauit voce magna, dicens: Verè Deus Chriſtus eſt, & non eſt vlla ſimulatio in eo. *Martyrolog. Rom. & alij die 6. Febr. apud Sur. tom. 1. die 6. Febr. Baro. to. 2. an. Dom. 404. 69. & 70.*

SANCTOS ESSE CIVITATVM Catholicarum defenſores.

HISTORICA.

Gotthis Romam obſidentibus, apud portam Pincianam proximi muri pars quædam lapidum iampridem laxata compage, ſeiuncta ſpectatur, non tantum à ſolo, ſed à medio ad ſummũ faſtigium ſciſſa: nec ſane collapſa, nec aliàs reſoluta: ſed vtrinq; ſic declinauit, vt cætero muro extrinſecus partim prominentior eſſe appareat, partim retractior. Hanc muri partem cum demoliri tunc primũ Beliſarius niteretur, & iteratò E ædificare cœpiſſet, obſtitere Romani. Petrum Apoſtolum pro indubitato ſe comperiſſe aſſeuerantes, eius loci tuendi pollicitam curam ſe ſuſcepturum. Quod vtique Romanis ex voto ſucceſſit, quandoquidem nec eo die, quo per Gotthos mœnia ſunt oppugnata, nec per omne id tempus, quo vrbem obſidebant Barbari, hoſtilis vis vlla ad hunc locũ peruenit; nec planè vnquam tumultuatum. Et ſanè me admiratio ſubit, nec Romanis, nec hoſtibus ipſis, in ea tam diutina vrbis obſidione in memoriã veniſſe muri hanc partẽ. quæ res cum miraculi poſtea loco ſit habita, nec ſarcire quidem in poſterum quiſquam; nec de integro reſtituere auſus eſt: ſed ad hunc diem ea è regione ſeiunctus permanet murus. *Procop. lib. 1. de bell. Gotth.*

Ann. Dom. 1099. cum exercitus Chriſtianorum oppugnaret vrbem Hieroſolymitanam, cumque iam totum menſem circa mœnia vniuerſus deſudaret exercitus, die 11. menſis Iulij omnes vno animo impetum ſimul faciunt; & cum vſque ad horam diei 7. ſine certa victoria anceps certamen eſſet, ſubitò virtus diuina adfuit, quæ fidelium rebus iam deſperatis conſolationem attulit. Nam de monte Olineti miles quidam armis accinctus fulgentibus, qui poſtmodum non comparuit, ſi- F gnum dabat noſtris legionibus, vt aſſultũ iterarent: quo ſigno viſo exhilaratur exercitus, & maiori animo ad expugnationẽ vrbis rediit, tanto feruore, vt qui feſſi aut vulnerati ante operam ſubtraxerant, nunc reſumptis viribus vltro ſe ingererent animoſius. Obtenta paulò poſt vrbe, cæſis vniuerſis hoſtibus; populus fidelium, depoſitis armis, in ſpiritu humilitatis, cum gemitu & lachrymis venerabilia loca ſingula perquirere cœperunt. Die verò captionis ciuitatis Dominus Adimarus Podienſis Epiſcopus, quondam legatus, qui apud Antiochiam vita deceſſerat, à multis in ſancta viſus eſt ciuitate, ita vt multi fide digni aſſeruerint, ſuper muros ciuitatis primum omnium aſcendiſſe & cæteros ad ingreſſum vrbis animaſſe: multi quoque qui in via diuerſis caſibus occubuerunt, in dicta ciuitate apparuerunt cum aliis loca venerabilia viſitantes, in quo manifeſtò dabatur intelligi, quia etſi vita diſceſſerant corporali, ad æternam tamen vocati beatitudinem non ſunt fraudati deſiderio ſuo, ſed quod pio expetiuerunt ſtudio, pleno G ſunt conſecuti affectu. *Ioan. Naucler. vol. 2. Chron. gener. 37. Bredembac. lib. 4. Collat. ſacrar. c. 30. an. 1099.*

Circa an. Dom. 845. cum Haſtingus Dux Regis Northmannorum ciuitatẽ Turonenſem obſidens expugnare conaretur; mortuos viuentibus fortiores ſuo expertus eſt damno. Contigit enim (vt rem geſtam planè memoria dignã deſcribit Odo Abbas Cluniacenſis in libello de tranſlatione S. Martini, ad Fulconem Comitem Andegauenſem) vt Galliæ ſuperioris partibus incenſis, Turonum ſimili eam incendio, conſumpturus deſcenderet, Ambaſio itaque, & vniuerſis quæ inter Ligerim & Karum continebantur, in fauillam redactis, Turonum obſidet. Portis igitur cuſtodias admouet, & ne quis tutè exeat; magno, ſtudioſóque conamine prouidet. Aggeres etiam conſtruit, aſpera complanat, & quidquid vrbi capiendæ commodum eſſet, ordinat. Alieni infortunij rumor delatus conceptæ formidini fomitem ſubminiſtrat; muros tamen reparant, & turres, & propugnacula reſarciunt, & ſagittarũ grandine præmiſſa varios ſubiungunt aſſultus. Iam muri crebrò quatiuntur H ariete, & machinarum ictibus cedentes ruinam ſuis minantur. Obſeſſi viribus deficientes, ſpei penitus ſolatio deſtituuntur. Tandẽ verò, diuina inſpirante gratia, in ſe reuerſi, beati Patroni ſui Martini corpus piè rapiunt, & ad locum, in quo belli violentior impetus erat, deferentes, mortuum pro viuis propugnatorem opponunt. O admirabilem per omnia virum, qui dum adhuc viueret, ſignipotens appellatus, vigorem virtutis aſtris intulit; defunctus etiam bellipotens, triumphatos hoſtium cuneos ſola ſui præſentia confecit. Verè mirabilis Deus in ſanctis ſuis. Sancti ſiquidem patrocinante ſuffragio, & obſeſſis ſecuritas, & confidentia redditur, & obſeſſoribus formido, & pauor non modicus immittitur. Fugiunt ergo Dani, fugientes Turonici perſequuntur; fugientium pars gladio cadit, pars capta deducitur, & pars fugæ ſubſidio elapſa eſt, & vſque ad ſextum lapidem ab vrbe perſecuti ſunt Danos triũphatoris ſui corpus cum hymnis deferentes cum gloria, per quem ſibi triumphus ceſſit, & victoria. *Ex Odone Abb. Clun. Bar. tom. 10. an. Dom. 845. 29.*

A Chunis in Gallia irruptionem meditantibus, erat apud Tungros oppidum, Seruatius eximiæ ſanctitatis Epiſcopus, qui vigiliis ac ieiuniis vacans, crebro lachrymarũ imbre perfuſus, Domini miſericordiam precabatur, ne vnquam gentem hanc incredulam, ſeque ſemper indignam, in Gallias venire permitteret. Sed ſentiens per ſpiritum, pro delictis populi ſibi hoc non fuiſſe conceſſum, conſilium cœpit, vt expeteret Vrbem Romanam, ſcilicet vt adiunctis ſibi Apoſtolicæ virtutis patrociniis, quæ humiliter à Domino flagitabat, mereretur facilius obtinere. Accedens ergo ad beati Apoſtoli tumulum deprecabatur auxilium bonitatis eius, in multa abſtinentia, maxima inedia ſe conſumens, itavt biduo triduoque ſine vllo cibo potuque maneret, nec eſſet interuallum aliquod, in quo ab oratione ceſſaret. Cumque ibidem multorum dierum ſpatio in tali afflictione moraretur, fertur hoc a beato Apoſtolo accepiſſe reſponſum: Quid me, vir ſanctiſſime, inquietas? Ecce enim apud Domini deliberationem prorſus ſancitum eſt, Chunos in Gallia aduenire, eoſque maxima tempeſtate debere depopulari. Nunc igitur ſume conſilium, accelera velociter, ordina domum tuam, ſepulturam compone, require linteamina munda. B Ecce enim migrabis à corpore, nec videbunt oculi tui mala, quæ facturi ſunt Chuni in Galliis, ſicut locutus eſt Dominus Deus noſter. Hoc à ſancto Apoſtolo Pontifex reſponſo ſuſcepto iter accelerat, Galliaſque velociter repetit, veniensq; ad Vrbem Tungrorum, quæ erant neceſſaria ſepulturæ ſecum citius leuat: Valeque dicens Clericis, ac reliquis ciuibus vrbis, denunciat cum fletu & lamentatione, quia non viſuri eſſent vltra faciem illius. At illi cum eiulatu magno & lachrymis cũ proſequentes, ſupplicabant humili prece, dicentes: Ne derelinquas nos pater ſancte, ne obliuiſcaris noſtri, paſtor bone. Sed tùm eum fletibus retinere non poſſent, accepta benedictione cum oſculis abierunt. Hic verò ad Traiectenſem vrbem accedens modica pulſatus febre deceſſit à corpore, ablatuſque à fidelibus, iuxta ipſum aggerem publicum eſt ſepultus. Chuni itaque à Pannoniis egreſſi, vt quidam ferunt, in ipſa ſanctæ Paſchæ vigilia, ad METENSEM vrbem, reliqua depopulando, perueniunt, tradentes vrbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipſoſque ſacerdotes Domini ante ſacroſancta altaria perimentes. Nec remanſit in ea locus inuſtus, præter Oratoriũ B. Stephani primi martyris ac Leuitæ: de quo Oratorio quæ à quibuſdam audiui narrare non diſtuli. Aiunt enim priuſquam hi hoſtes venirent, vidiſſe ſe vnum fidelem C in viſu quaſi conferentem cum ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo beatum Leuitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentem: Oro, Domini mei, vt non permittatis obtentu veſtro Metenſem vrbẽ ab inimicis exuri; quia locus in ea eſt, in quo paruitatis meæ pignora continentur, ſed potius ſentiant populi aliquid me poſſe cum Domino. Quod ſi tantum facinus populi ſuperuenit, vt aliud fieri non poſſit, niſi ciuitas tradatur incendio, ſaltem vel hoc Oratorium non crematur. Cui illi aiunt; Vade in pace, dilectiſſime frater, Oratorium tantum tuum carebit incendio: pro vrbe verò non obtinebimus; quia Dominicæ ſanctionis ſuper eam potentia iam proceſſit: inualuit enim peccatum populi, & clamor malitiæ eorum aſcendit coram Deo; ideo ciuitas hæc cremabitur incendio. Vnde proculdubio eſt, quod horum obtentu, vrbe vaſtata, Oratorium permanſit illæſum. *Greg. Turon. lib. 2. hiſt. Franc. c. 5. & 6.*

D Robertus Guiſcardus Northmannorum Princeps, poſt captum Salernum Campaniam inuaſit, & inde à Gregorio VII. Romano Pontificẽ eiectus recedens Beneuentum obſedit. De quo hæc Leo Oſtienſis ſcribit: Robertus Campaniam expugnaturus ingreditur. Iſta vbi Gregorio Papæ nunciata ſunt, Ducem Robertum ac Ghuilulphum Principem Salernitanum à liminibus Eccleſiæ ſeparans collecto exercitu aduerſus eos ire diſpoſuit. Quod poſtquam Duci nunciatum eſt, concitè vnà cum Principe Capuam remeat, & Dux quidem Beneuentum Princeps verò NEAPOLIM obſidere cœpit. Neapolitani autẽ Principis timore perculſi omniponti ſe Deo intentius commendabant, vt eos à poteſtate Principis clementiſſima miſeratione dignaretur eripere: cumque ciuitas eadem acerrimè oppugnaretur, ſanctus martyr Chriſti Ianuarius, & Abbates alij à principe ſæpe conſpiciebantur armati per caſtra diſcurrere. Putas autem Epiſcopum eſſe, interrogabat; qui contra ordinẽ ſuum ad pugnam cũ lancea ſcutatus exiret? Cui Archiepiſcopus reſpondens: Ego, inquit, vt tu vir illuſtriſſime conſpicis, multis iam diebus æger in lectulo decubo, ille autem armatus quiſnam ſit, ipſe videris. Scias tamen ſanctum Ianuarium hác protegere ciuitatem. Princeps verò dictis eius derogans, ſidem, E vrbem oppugnare perſiſtebat. In ea verò obſidione, cùm prius ab excõmunicatione abſolutus eſſet, defunctus eſt. Succeſſitque ei Iordanis filius. *Leo Oſtien. lib. 3. c. 44. Baron. tom. 11. an. Dom. 1074. 45.*

An. Dom. 845. gens Northmannica in Galliam irrumpens Pariſios vſque peruenit, monaſteriumque beati Germani Põtificis depopulata eſt. Quorum Dux Ragenarius nomine, ſub Principe Borico hanc deuaſtationem peragens, dum ante dictũ Principem ſuum ſe iactaret opulentiſſimum regnum Caroli acquiſiſſe, & monaſterium almi Germani deuaſtaſſe, & quod ibi maiorem mortui, quàm viui virtutem haberent, nullumque ſibi reſtitiſſe præter Germanum ſenem mortuum: continuò expertus virtutem beati viri concidit, ac poſt triduum exſpirauit; non ſolum ipſe, verum etiã cæteri raptores, & violatores ſancti loci dyſenteriæ morbo perierunt. *Aimon. de geſt. Franc. lib. 5. c. 20. Baron. tom. 10. an. Dom. 845.*

Non abſimile eſt quod D. Gregorius in ſuis Dialogis refert. Valeriæ prouinciam (inquit) Lõgobardis intrantibus, ex monaſterio reuerẽdiſſimi viri Equitij in beati martyris Laurentij oratorio ad ſepulchrum eius fugerunt. Cumq; Longobardi ſæuientes Oratorium intraſſent, cœperunt eoſdem monachos foras trahere, vt eos aut per tormenta diſcuterent, aut F gladiis necarent: quorum vnus ingemuit, atque acri dolore commotus clamauit: Heu, heu, ſancte Equiti, placet tibi quod trahimur, & non nos defendis? Ad cuius vocem protinus ſæuientes Longobardos immundus ſpiritus inuaſit. Qui corruẽtes in terram tamdiu vexati ſunt, quouſque hoc cuncti, etiam qui foris erant Longobardi, cognoſcerent, quatenus locum ſacrum temerare vlterius non auderent. Sicque vir ſanctus dum diſcipulos defenderit, etiam multis poſt remedium illuc fugientibus præſtitit. *D. Gregor. lib. 8. Dialog. c. 4.*

SANCTORVM AVXILIVM IN BELLO,
Ex S. SCRIPTVRA.

Iudas Machabæus contra ampliſſimum Nicanoris exercitum cum paucis dimicaturus, videt ONIAM Pontificem orate pro populo Iudæorum: & deinde Ieremiam gladium ſibi porrigentem, quo deiecturus eſſet aduerſarios.

Ex HISTORIIS.

Tempore Leonis IV. anno ſalutis 846. Saraceni nauibus G euecti circa littora Tuſciæ maxima damna intulere quibuſdã ciuitatibus. Deinde Romano portui applicantes, ſpe potiundæ vrbis Romam tendebant, ſed Romani vrbem muniunt. Quare fiducia obtinendæ vrbis depoſita, cuncta quæ extra ciuitatem erant, diripiunt: Eccleſias ſpoliant & incendũt; Eccleſia S. Petri vaſtatur, & altari ſacro profanato, quæ ad ornatum Eccleſiæ erant, abradunt: atque onuſti ſpoliis abeunt. Neapolitanos inuadunt, & cæteros illius oræ maritimæ. Leo ſtatim cum Ludouici Auguſti auxiliis Oſtiam proficiſcitur cum hoſtibus dimicaturus, ſuos ſanctiſſimus Pontifex ad communionem adhortatur: orationem deinde ad Deum his verbis habuit: Deus, cuius dextera B. PETRVM ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, & coapoſtolum eius PAVLVM tertio naufragantem de profundo pelagi liberauit, exaudi nos propitius, & concede, vt amborum meritis, horum fidelium tuorum brachia cõtra inimicos Eccleſiæ tuæ ſãctæ dimicãtia, omnipotenti dextera tua corroborentur, vt de recepto triumpho H nomen ſanctum tuum in cunctis gentibus glorioſum appareat. His dictis ſtatim facto ſigno Crucis, pugnandi copiam fecit: qui ita pugnam inierunt, ac ſi victoriam certò ſibi promiſſam haberent. Tandem poſt longum & acre certamen hoſtes ſuperantur fuganturque. Multi in ipſo prælio periere, plerique viui capti ſunt, & Romam perducti. *Ioan. Nau. volum. 2. chronograp. Gen. 2. ad an. 846.*

Anno Do. 915. Græcis Latiniſque quotidie confligentibus, Deo miſerante, Pœnorũ ne vnus quidẽ ſuperfuit (ita vocati Saraceni, qui ex Africa venerunt) qui non aut gladio trucidaretur, aut viuus continuo caperetur. Viſi ſunt autem à religioſis fidelibus in eodem bello ſanctiſſimi Apoſtoli PETRVS & PAVLVS, quorũ precibus credimus Chriſtianos meruiſſe, quatenus Pœnos fugarent, & ipſi victoriam obtinerent. *Luitpran. lib. 2. c. 14. Bar. to. 10. an. Dom. 915. 2. Thom. Bozius lib. 17. de ſig. Eccl. cap. 7.*

Anno Dom. 844. qui & ſecundus Regni Raminiri, ſiue Ramiri Regis Oueti in Hiſpania regnantis numeratur, contigit ad-

gia dimicanda illa, omnium celeberrima, omni ſcriptorum ge-
A nere celebrata victoria aduerſus Saracenos obtenta diuinitus
cum, præcipuus Hiſpanorum Patronus, ſanctus IACOBVS, per-
ſpicuus omnibus, vti pollicitus fuit, viſus eſt ante aciē aduer-
ſus Barbaros impios dimicare. Antiqua innouantur Chriſti
virtute miracula, ſiue in Machabæorū libris, ſiue in aliis enar-
rata, cum pro fidelibus viſi ſunt cælitus miſſi milites decerta-
re, fugare hoſtes, terrere illos, & inſignē victoriam ſuis parare.
Quomodo autem tam grandia iſta diuina virtute fieri conti-
gerit, ex Tudenſi rem geſtam in compendium redigente ſic
reddimus: Cum, inquit, Ramirus regnare cœpiſſet, miſerunt
ad illum Saraceni, vt daret eis annuatim quinquaginta puellas
nobiles, quas ſibi in matrimonium copularent, & quinquagin-
ta de plebe, vt ad ſolatium eſſent illis, ſicut olim fecerat Rex
Mauregatus. Rex autem Ramirus cùm hæc audiſſet, iratus eſt
valde propter ſtuprum & ſacrilegium puellarum. Et con-
gregato exercitu magno terram Maurorum hoſtiliter inuaſit,
& cuncta, quæ in agreſtibus villis & agris reperit vſque ad
Nazaçum, ferro, flammaq; vaſtauit. Saraceni verò multitudine
B valida congregata, ei bellum intulerunt in loco, qui vocatur
Albella. Exercitus autem Regis Ramiri paulatim cœpit terga
præbere, vſque dum perueniret ad Collem qui Calbilium voca-
batur. Clauſit nox obſcuriſſima diem; & illico omnes Chri-
ſtiani congregati ſunt: totam noctē cum lachrymis & oratio-
nibus peragentes. Rex autem Ramirus aliquantulum dormire
cœpit, & apparens ei Iacobus Apoſtolus dicit illi: Dominus
meus Ieſus Chriſtus alias Prouincias aliis fratribus noſtris
Apoſtolis, Hiſpaniam totam meæ tutelæ deputauit, atque mea
muniuit protectione. Poſt hæc Apoſtolus manu ſua manum
Regis aſtringens dixit illi: Confortare, & eſto robuſtus: ego
enim ſum Iacobus Apoſtolus Chriſti; & venio in auxilium
tibi: & ſuperabis mane auxilio Dei, Saracenorum, à qua obſeſ-
ſus es, hanc innumerabilem multitudinem: multi tamē ex tuis,
quibus iam parata eſt æterna requies ſupra, in iſto prælio co-
ronam meritò ſuſcepturi. Et ne dubites ſuper hoc videbis me
in equo albo deferentem maximum vexillum album. Summo
igitur mane, facta peccatorum veſtrorum confeſſione, & ac-
cepta corporis & ſanguinis Domini communione, armata ma-
nu non dubites inuadere caſtra Barbarorum, nomen Domini
C inuocantes: pro certo enim noueris eos in ore gladij ruituros.
Quibus dictis Apoſtolus diſceſſit. Rex autem Ramirus ad ſe
reuerſus, vocatis ad ſe Epiſcopis, Abbatibus, & Magnatibus,
eis retulit viſionem. Qui gratias agentes Deo, fecerunt vt ſibi
fuerat præceptum, & Bellum Barbaris intulerunt. Sanctus au-
tem Iacobus apparuit, ſicut promiſerat, Chriſtianos animan-
do ad pugnam, & Saracenos fortiter feriendo. Chriſtiani
autem, vt viderunt B. Iacobum, in Domino roborati, cœpe-
runt magnis vocibus, concidendo gladiis Saracenos, clamare,
dicentes: Adiuua nos Deus, & S. Iacobe. Tunc victi Sarace-
ni fugerunt, & cæſi ſunt ex illis ferè ſeptuaginta millia, & in
caſtra reuerſus eſt exercitus cum magna gloria. Addit *Vaſæus*:
ab eo tempore receptum eſt Hiſpanis in præliis omnibus,
præcipuè ſi cum infidelibus ac paganis res eſt, Dei ac Diui
Iacobi numen implorare, quod ipſis pro militari teſſera eſt.
Ramirus, ne ingratus eſſet Apoſtolo pro tā inſigni beneficio,
de communi Præſulum ac nobilium conſilio ſtatuit, vt pro
ſingulis boum iugis, certa tritici menſura, qua in ſoluendis
D primitiis vtuntur, & de ſingulis vini modiis, alterā vini ſingu-
lis annis D. Iacobo ſolueretur. Quod hodie quoque nonnullis
in locis ſoluitur, & votum appellatur, idque verè: nam com-
muni Regis, præſidum, magnatum, ac plebis conſenſu perpe-
tuò votum eſt cum diriſſimis execrationibus, ſi quis in poſte-
rum violaret. *Ex Luca Tudenſi in Chronico Baron. tom. 10. an.
Dom. 844. 15. Ioan. Vaſæus Chron. Hiſpan. an. Dom. 825. Roder.
Tolet. lib. 4. rerum Hiſp. c. 13.*

Magnus Fernandus Caſtellæ & Legionis Rex optimus
Princeps fuit & valdè bellicoſus: Conimbriam in Portugallia
ab Arabibus occupatam, Sancto IACOBO viſibiliter apparēte
obtinuit, & maiorem Portugalliæ partē ſuæ ditioni ſubiecit.
Nam (vt ait *Lucas Tudenſis*) dum hic Fernandus eandem ciui-
tatem Conimbriæ à Mauris detentam obſideret, accidit quen-
dam Epiſcopum Græcum nomine Hoſtianum limina Sancti
Iacobi viſitaſſe. Et cùm, multis referentibus, audiret glorioſū
Apoſtolum Iacobum vt militem ſæpè viſum fuiſſe auxilia
Chriſtianis deferentem, deridens; Nolite, inquit, Apoſtolum
vocare militem, ſed paſtorem, aut piſcatorem. Dum igitur ea
nocte dormiret, apparuit ei Sanctus Iacobus, dicens: Noli,
Hoſtiane, dicere me non fore militem contra Chriſti perſe-
cutores: quod vt pro explorato habeas, ecce iam equito latu- E
rus auxilium Regi Fernando, qui per ſeptem annos obſedit
Conimbriam, & vt ſis certior, conſpice claues, quibus cras ho-
ra tertia aperiam portas ciuitatis Chriſtianis. Qua reuelatione
perterritus facto mane Canonicis Eccleſiæ Compoſtellanæ
reuelauit, & compertum eſt ita eueniſſe. *Lucas Tudenſis in
Chronico Mundi. Rodericus Sanctius hiſt. Hiſp. par. 3. c. 26. Ro-
der. Tolet. lib. 6. de rebus Hiſpan. cap. 11. Baron. tom. 11. anno
Domini 1040. 2.*

Theodelinda Regina, Baſilicam S. IOANNIS Baptiſtæ in
Modoecia conſtruxit pro ſe & viro ſuo, & pro filiis & filia-
bus, & cunctis Longobardis ad Dominum: & illuc venerunt
inter ſe vnanimiter maiores natu cum Rege ſuo, vnà cū Theo-
delinda Regina dicentes: Si, S. Ioannes pro nobis interpella-
tor ſit apud Dominū Deum noſtrum Ieſum Chriſtum, nos om-
nes vnanimes pollicemur illi, omni anno in die natiuitatis ſuæ,
hoc eſt, octauo Kalendas Iulij, de noſtris facultatibus tranſ-
miſſuros honorificè ad oraculū eius, vt per illius interpellatio-
nem habeamus iuuamen Domini noſtri Ieſu Chriſti, tam in
bello, quàm in aliis locis omnibus, quocumque ituri ſumus.
Ab illo ergo die in omnibus actibus eorum cœperunt inuo- F
care Sanctum Ioannem, vt illis præberet auxilium in virtute
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & illi omnes permanſerunt illæſi,
victoréſque extiterunt ſuper omnes aduerſarios ſuos. Locus
autem ille ſupra Mediolanum duodecim millibus eſt, quem
Regina dedicandum curauit, multiſque ornamentis auri & ar-
genti mirificè decorauit, prædiiſque ditauit; famuliáſque &
poſſeſſiones multas eidem loco addixit, in honorem S. Ioan-
nis Baptiſtæ. Dicamus aſſertionem Scripturæ Theodelindæ
Reginæ. Offertglorioſiſſima Theodelinda Regina, vnà cum
filio ſuo Aldaualdo Rege, S. Ioanni patrono ſuo de dono Dei,
& de dotibus, chartulam ſuæ donationis, quam in ſuorū præ-
ſentia ſcribere fecit. Si quis quolibet tempore hanc rectam
voluntatis ſuæ corruperit; in iudicij extremi die cum Iuda
proditore damnetur. Ordinatio verò eius talis fuit. De rebus
S. Ioannis nullo modo ſe debet aliquis intromittere, niſi tan-
tum Sacerdotes, qui ibi deſeruiunt die ac nocte, tantùmque
famuli, qui ibi ſubiecti ſunt, vt communiter debeant viuere.
Paul. Diac. lib. 4. c. 7. de geſt. Longob. & in veter. c. 22. apud G
Baron. tom. 8. an. 636.

Thomas Bozius refert, quòd cùm Mahometes obſediſſet
olim Rhodum, & Solymannus per ſuos duces Melitam Rho-
diorum militum modò ſedem, viſus quidam ſit in aëre, qui
Turcas ſtricto gladio minitabundus ab ingreſſu Rhodi, & in-
greſſu oppidi S. Michaëlis in Melita repulerit; & IOANNES
Baptiſta militum patronus creditur is fuiſſe: *Thom. Bozius
de ſign. Eccl. lib. 17. c. 7.*

Cùm inter Anglos & Scotos inſtructa eſſet vtrinque ad
dimicandum acies, inque ea aut vincendum aut moriendum
fortiter & honeſte, cunctis in manifeſto diſcrimine ad religio-
nem conuerſis, opemque à Chriſto religioſis precationibus
petentibus, completa pia vota ſunt audita. Hungus Pictorum
Rex D. ANDREAM, in cuius Pictica Scoticaq; gens erat tute-
la, frequentibus ſuſpiriis lachrymiſque, vt peculiaribus ſuis
populis, ne tam impiis Anglorū armis in exitum adducerētur,
auxiliaris foret, eſt precatus. Soluto Regi intempeſta nocte in
ſoporem extēplo adſtans Apoſtolus, iuſſit alacriori eſſet ani- H
mo, nec hoſtium multitudine terreretur, plurimámque ſpem
in diuina locaret ope: fore vt glorioſam de Anglis poſtera die
aſſequerentur victoriam. Mirum ſcribunt tunc accidiſſe, ſupra
Pictorum caſtra, lucidā cælo apparuiſſe Crucem, illius inſtar,
qua Apoſtolus Andreas pro Chriſti nomine, ſupplicio olim
erat affectus: hancque Apoſtolum ipſi Regi oſtendiſſe, addidiſ-
ſéque id oſtentum ante partam victoriam haud cælo defutu-
rum. Experrectus Rex milites iam tum lucentem Crucem in-
tempeſta nocte admirantes, edocet, quā fortunam D. Andreas
ſibi ſuòque exercitui fuiſſet pollicitus: per quietem hortatus,
prima luce alacres hoſtes pugna adorirentur numine ſibi pro-
pitio & aduerſo hoſtibus: eòque eorum multitudinem minimè
timendam. Sequuta Regis verba grata omnium vociferatio,
quam hoſtes audientes (nam hi noctem totam in armis voci-
ferabantur) lucidam ſimul conſpicati Crucem, quidpiam mali
portento tali ſibi præſagientes ingēti pauore ſūt perculſi. Sub
primam lucem Hungus eductis caſtris militibus, inſtructiſque
copiis ſignum cum hoſtibus manus conferendi dedit, altiori
voce inclamans diuum Andream manifeſtè auxiliatorem adeſſe.
quo

quo duce abſque diſcrimine victoriam Pictos Scotoſque ſe- A cuturam. Ad Regis verba milites tanta vi in Anglos ſunt inuecti, vt cum impetum non poſſent ſuſtinere primum Northumbri, mox tota acies impulſa terga dederit. Hungus itaque potius victoria, vt ſe verum ſeruatoris Apoſtoli cultorem oſtenderet, augendæ religionis ſtudio ſacram ædem magnifico auxit apparatu: ac ſacerdotum ad diuina exequenda numerum. Præclara huic donaria intulit: calices, phialas, pollubra ſeruatoris, ac duodecim Apoſtolorum ſtatuas ex argento auróque, & capſam pro reliquis D. Andreæ aſſeruādis, ex auro puriſſimo: Et præter hæc Chriſti Eccleſiæ ad ſacerdotum vſum, vt gerendis Eccleſiæ dignitatibus ſuppeterent facultates; frumentorum, omnis generis fructuum, prouentuum, & prædiorum vbilibet per ſuum regnum decimam partem liberè erogauit, Et ne Clerici deinceps ad profanum iudicium traherentur, neue quouis pro crimine vltimo afficerentur ſupplicio, edicto cauit. *Hector Boethius lib. 10. hiſtor. Scotica.*

Anno 1098: cùm in expeditione ſacra noſtri Antiochiæ in B maxima rerum deſperatione eſſent, & extrema quæque ſibi timerent, quod innumeros Saracenorum, Perſarum, Turcarumque exercitus aduerſus ſeparatiſſimos viderent; ipſi autem famè propè enecti vix poſſent pedem mouere, & pauciſſimi eſſent illis equi, quibus vti in bello poſſent, apparuit Petro cuidam Clerico è Prouincia S. Andreas, monens, vt Principibus Chriſtianæ militiæ ſuo nomine ediceret, vt in Eccleſia Principis Apoſtolorum lanceam, qua transfixus eſt Chriſtus, defoſſam humi quærerent; locum verò, vbi occultabatur, deſignauit: eaque prælata procederent ad bellum, nec dubitarent, fore ſe victores. Cumque Clericus diu recuſaſſet, tandem ſæpius obiurgatus, minisque adiectis compulſus rem detexit. Quæſiuerunt illi, & vt prædictum fuerat inuenerunt. Pergentes aduerſus inimicos celeberrimam victoriam reportarunt: ex qua ſpolia multa, varia, & maximè opima, vberrimamque omnium rerum copiam ſunt adepti. Illud porrò mirabilius accidit: nam cum milites Chriſtiani in hoſtes contenderent, defatigatique, & extenuati eſſent omnes, continuò eos quidam pluuius cœlitus defluxit, quo vires omnium recreatæ, roburque additum, ſpeſque victoriæ confirmata. Iterum, vt Robertus mona- C chus ſcribit, noſtri pugnam cruentiſſimam conſeruere cum Corbona Perſarum Duce, & iam videbatur acies noſtrorum inclinare; ſed apparuere agmina innumera equitum albatorum, qui tantum terrorem incuſſere hoſtibus, vt illi protinus ſe in fugam darent, & ex iis noſtri occiderunt equitum centum millia, peditum numerus iniri haud potuit præ multitudine. *Ex Guiliel. Tyr lib. 6. de bello ſacro c. 4. & 19. Naucler. enarrat. 37. vol. 2. an. dict. 28. die Iunij, Baron. tom. 11. an. Dom. 1098. 16. Tho. Boz. lib. 17. c. 7.*

Anno Dom. 394. cum fideliſſimus Imperator Theodoſius primus; nuntiata Valentiniani morte, & Eugenij tyrannide, exercitum in Europam traduceret; erat in Ægypto inter eos, qui exercentur in Philoſophia religionis, vnus nomine Ioannes, qui particeps gratiæ ſpiritalis multa rogantibus ventura prædicebat. Ad hunc miſit Chriſti amans Imperator, qui percunctarentur de bello ſuſcipiendo aduerſus Tyrannos, fuitque ab eo incruenta prioris belli victoria prædicta, ſed & altero ſuperiorem futurum Imperatorem verùm poſt ingentem cæ- D dem. Hac ille ſpe niſus, acie inſtructa cum hoſtibus confligit, & multis barbaricis auxiliis amiſſis, magnum numerum hoſtium confixit. Ibi cùm duces paucos ſupereſſe dicerent ad prælium inſtaurandum, conſuleréntque differendum bellum, ac primo vere exercitu coacto hoſtes obruendos eſſe multitudine, nequaquam placuit conſilium fideliſſimo Imperatori: negabat enim, tantum crimen ſalutari Cruci adhæreſcere patiendum, & tantam vim confeſſione ſua tribuēdam Herculis ſimulacro. Nam Imperatoris Crux, Herculis autem ſimulachrū hoſtium copiis præferebatur. Quibus hac fide memoratis, cùm reliquæ exercitus tenus eſſent, & admodum animis omnes conſternati, inuenta ædicula deprecatoria in montis vertice, vbi caſtra metabatur, totam noctem in illa ſupplicans omnipotenti Domino conſumpſit. Mane autem cùm galli cantare ſolent, ſomnus præter ſententiam eum inuaſit, humique ſtratus videre viſus eſt duos viros candidis veſtibus vectos equis albis, qui bono ipſum eſſe animo iuberent, & formidine pulſa, cùm illuxiſſet, armatum exercitum, inſtructumque educere ad pugnam: ſed enim miſſos opitulatores, propugnatoreſque ipſius, eſſeque vnum Ioannem Euangeliſtam, alterum Philippum Apoſtolum. Hoc viſu conſpecto, à ſupplicando non deſtitit Imperator, ſed maiore cum cura Deum precabatur. Idem viſu & militi cuidam oblatum fuit, qui cùm centurioni indicaſſet ſuo, adducitur ad tribunum, & mox ad E ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille: Non mea, inquit, cauſa hoc iſte vidit, ego enim promiſſionibus victoriæ fidem habui: ſed ne quis putaret hoc viſum a me confictum eſſe, qui tantopere cuperem confligere: itaque & illi opitulator imperij mei demonſtrauit, ne teſtimonij auctoritas deeſſe narrationi meæ. Mihi enim prius hoc viſum communis Dominus oſtenderat. Quare omni formidine abiecta, propugnatores, & Principes belli ſequamur, neque quiſquam victoriam pugnantium multitudine æſtimet, ſed ductorum conſideret quiſque potentiam. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omnium animis copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conſpecto hoſte, quem pugnaturum cerneret, ſuos inſtruit, ipſe collem occupat, iubétque duces viuentem vinctumque imperatorem ſibi adducere. Moribundus enim & cupidus, inquit, vitæ finiendæ nobiſcum ille congreditur. Sed iam ordinibus diſpoſitis, multis partibus vincebant hoſtes numero, & Imperatoris copiæ ita conſtiterant, vt poſſe numerari viderentur: cumque iam pugna vtrinque inciperet, & tela conlicerentur, manifeſtam promiſſionis ſuæ F fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis venti contraria hoſtibus auertit ſagittas illorum, & baliſtas ac haſtas, neque vllius teli vſus erat, neque legiones vel ſagittarij, vel funditores nocere Regis poterant copiis: quin etiā illatus puluis ingens in ora hoſtium oculos aperire non ſinebat, cogebátque defenſionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At regius miles, nullo affectus tempeſtatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hoſtium graſſabatur. Quare animaduerſa, & perſpecta opitulatione diuina, abiectis armis ad petendam ſalutem hoſtes conuertebantur. Quā leni animo Rex concedens celeriter adducere ad ſe Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum, quem Tyrannus inſederat, ignarus omnium, qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens ſperaret properare ad ſe nuntios victoriæ. Quærit igitur anne, & Theodoſium vinctum, vt iuſſi ſint; adducant. At illi; Non eum quidem nos, inquiunt, ſed ad ipſum te adducimus. Hoc enim eſt imperium vniuerſum, hoc moderatiſſimum. G Ita locuti de ſolio abrepto vincula coniiciunt, & abducunt captiuum illum, qui modo tam magnificè fuiſſet locutus. Tum Rex memoria illi reuocata delictorum in Valentinianum, & impia tyrannide, & ſcelerato bello aduerſus legitimum imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iuſtam & legitimam contra eum ſententiam pronuntiauit. Sic erat Theodoſ. & in pace, & in bello, qui & ſemper peteret diuinum auxilium, & nunquam illo fraudaretur. *Theod. hiſt. Eccl. lib. 5. c. 24. Rufin. lib. 4. c. 33. & Tripar. 9. c. 45. apud Baron. tom. 4. Annal. an. 394.*

Ope Sanctorum Martyrum Georgij, & Theodori Zemiſca Imperator ingenti gloria Ruſſos, & Bulgaros, Scythas, Turcas, & alios Barbaros aduerſus Romanos ſimul fœdere iunctos numero trecentorum triginta millium militum, iteratis ſummo labore atque periculis ſæpe præliis, ſuperauit, atque ſumma religione, qua vicerat, triumphum parauit. Bellum accuratè deſcriptum habetur à Ioanne Curopalate ſigillatim H cuncta, quæ facta ſunt, ordine proſequente, quem, qui ea cupit, adeat: nobis ad inſtitutum hæc ſatis ſciſſe; nimirum, ancipiti prælio, & certamine dum diu multumque pugnatum eſſet, diuinum auxilium certis ſignis Romanis adfuiſſe, quibus adiuti vicere penitus barbaros. Quænam autem fuerint iſta diuina ſubſidia opportuno allata tempore: audi ab eodem auctore Curopalate. Fertur, inquit, diuinam opem tum Romanos eſſe conſecutos: turbo enim quidam à Noto vento in ora Scytharum conſiſtit, haud permittens eos captis vti in bello conſiliis. Et vir quidam conſpectus eſt ab omni Romanorum exercitu equo albo vectus in anteſignanis pugnare, hoſtiumque commouere ac perturbare phalanges, nulli prius aut poſtea cognitus, quem aiebant vnum eſſe ex glorioſis Martyribus, Theodorum videlicet, quibus tutoribus ac propugnatoribus cōtra hoſtes vtebatur ſemper Imperator. Etenim fortè accidit, vt hoc prælium ea die committeretur, quā celebrare memoriā militis conſueuimus. Cùm & mulier quædam nobis Byzantij, ſupremæ poteſtatis, per viſum illud ita eſſe confirmabat, vna ante congreſſum die in ſomnis ſibi viſa Dei genitrici præſto eſſe, & cuidam militi dicentem audire: Domine Theodore, meus ac tuus Ioannes in periculo verſatur: ad eius auxilium

propera. Orto ſole eadẽ mulier vicinis rem patefacit:& quæ A ſunt viſa hæc fuere. Fundũtur rurſum Scythæ, qui clauſas vrbis portas cõpetientes à Sclero duce per planitiem diſſipati, mutuoque conculcati interfecti ſunt, & à Romanis cæſi numero infiniti, vulnerati autem fere omnes. Martyri autem debitum reddens honorem Imperator, & auxilij premia rependens, templum illud, vbi ſanctum eius corpus conditum eſt, à fundamentis euerſum, maius pulcherrimũmque ædificauit, attributis ei magnificis poſſeſſionibus, quod etiam pro Euchenen. Theodoropolim appellauit. Vrbis Archiepiſcopus cum Synodo, & omnes qui magiſtratum gerebant, cum pæanibus & victoriæ laudibus Io. Imperatorem exceperunt coronas afferentes, parato quadriiugo curru admodum decoro, in quem eum conſcendere volebant, & ita triumphum agere Imperatorem. Ipſe verò nihil quod magnificum eſſet, approbans, ſéque moderatum cupiens oſtendere, allatas coronas accepit, & equo albo vectus triumphauit. In curru verò impoſitis Bulgarorũ veſtibus, & ſuper ipſis Dei genitricis imagine, vt ciuitatis patronæ, ipſum præire iuſſit; Cumque ad locum, quod forum dicitur, perueniſſet ſatis celebratus, Deo Patri, & eius Filio, Spirituique ſancto actis gratiis ob victoriam conſequutam, inſignia Bulgarici imperij in conſpectu ciB uium Boriſem Regem Bulgarorum exuens (hæc autem erant, aurea corona & tiara ex byſſino filo contexta, & purpurea calceamenta) inde ad magnum templum profectus, ibique Bulgarica corona pro munere Deo dicata, promotóque Boriſi ad magiſtrorum dignitatem, in Regiam ſe recepit. Et paulò poſt Imperator autem actis gratiis Saluatori Chriſto ob parta trophæa, templum ſuper æream aſpidem nouũ conſtruxit nulli ſumptui parcens aut ornamento. Remiſit etiam iis qui tributa pendebant, imperauit item in numiſmate, aureo ſcilicet ſolido, atque in obolo ſculpi Saluatoris imaginem, quod antea factum non fuerat; in cuius altera parte hæ literæ inſcribebantur: Chriſtus Rex Regum, & hoc ſubſequentes obſeruauerunt Imperatores. *Ex Ioan. Curopalate, & aliis Baron. tom. 10. an. Dom. 971. 15. 16.*

His ſubiungenda videntur quæ diuina operante virtute à Maſcezile aduerſus Gildonem tyrannũ facta ſunt; ab Oroſio hoc modo deſcripta: Ardalio fluminis eſt nomen, quod fluit inter Thebaſtem & Metrideram ciuitates, vbi Maſcezil cum C parua manu, hoc eſt, cum quinque millibus, vt aiunt, militum, contra ſeptingenta millia hoſtium caſtrametatus, cùm interiecta mora excedere è loco oppoſitáſq; præiacentis vallis anguſtias tranſgredi vellet, incurrente nocte B. AMBROSIVM Epiſcopum Mediolani paulò ante defunctum per ſomnium ſibi videre viſus eſt, ſignificantem manu, & impacto ad humum ter baculo, dicentem: Hîc, hîc, hîc. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annunciantis fidem victoriæ, verbo locum, numero diem ſignificari. Subſtitit, ac tertio demum die, poſt noctem orationibus hymniſque peruigilem, ab ipſis cœleſtium Sacramentorum myſteriis in hoſtem circumfuſum proceſſit: & cùm ad eos, qui primi occurrerunt, pia pacis verba iactaret, ſigniferum quendam inſolenter obſiſtentem, & iam iamque pugnam excitantem gladio percuſſit in brachio, eúmque manu debilem ipſo vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viſo reliquæ cohortes deditionem iam fieri priorum exiſtimantes, certatim ſeſe ad Maſcezilem ſignis tradidere conuerſis. Barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, defectu militum deſtituti, in diuerſa D fugerunt. Gildo & ipſe fugam molitus, arrepta naui, vt in altum prouectus, ac deinde reuocatus in Africam eſt, poſt aliquot dies ſtrangulatus interiit. Periclitaremur ſub tantorum miraculorum relatu, quaſi præſumpta mentiendi impudentia, niſi adhuc vocem noſtram conſcientia eorum, qui interfuere, præcurreret. Nullæ aguntur inſidiæ, nulla corruptio: ſeptuaginta millia hoſtium vincuntur nè ſine pugna. Fugit victus ad tempus, ne plus audeat victor iratus. Tranſportatur in diuerſum locum, ne neſciat frater, occidi, quo vindicatur occiſo. *Oroſius lib. 7. cap. 36. Bar. tom. 5 ad an. Dom. 398. 53. 54.*

Aldefonſus Imp. tota mente diligebat Dominum, ideo Sanctorum auxilium manifeſtum meruit habere ipſe dilectus à Deo. Cùm enim Bæciam obſediſſet, & milites ſui defluxiſſent ab eo, & eſſet cum paucis, innumerabiles Saraceni conglobati acceſſerũt ex ipſa ciuitate, vt ipſam cum ſuis raperent; tunc apparuit ei B. Confeſſor ISIDORVS, dum dormiret, & ne timeret multitudinem Saracenorum, hortabatur; ſed viriliter primo mane cum Saracenis confligeret; quia ſicut fumus euaneſcerent à facie eius, & ipſa die caperent ciuitatem. Imperator autem tanta viſione confortatus in Domino, primo E mane inito certamine cum Barbaris, ſtatim terga dederunt Saraceni, noſtris relicta innumerabili multitudine ſpoliorum, ſtatimq; tradiderunt vrbem pro vita tantummodo ſupplicantes Imperator deſtruxit ipſam Bæciam, & multa caſtella Maurorum & terras deſtruxit, captiuauit & occidit. Poſt hæc Legionem reuerſus cum magna gloria, ſtatuit fraternitatem fieri in ipſa ciuitate ob memoriam tanti miraculi, & ob honorem, S. Iſidori Confeſſoris. *Lucas Tudenſis in Chronico mundi.*

Sub ann. Dom. 466. Leonis verò Imperatoris decimum, Euarichus Gothorum Rex, Hiſpanis incurſione vaſtatis deſcendit in Gallias, atque Aruernum obſedit: cum vir clariſſimus Ecdicius Dei virtute confiſus, magno miraculo ingentem hoſtium numerum, ſummamque ipſorum potentiam, longè diſpari paucitate militũ atque virium ſuperauit, non quidem caſu tentata (vt dici ſolet) fortuna, neq; temeraria furentis ducis audacia, ſed ingenti ſpe ex Diuinitatis inuocatione concepta, cuius nutu vnus vincit & perſequitur mille, & duo fugant decem millia. Quæ eadem confirmantur à Gregorio Turonenſi in miraculis S. Martini verbis iſtis: Ecdicius (licet Egidius deprauatè legatur) quoque cùm obſideretur ab hoſtibus, & excluſo à ſe ſolatio, turbatus impugnaretur, per inuocationem beati viri (S. MARTINI videlicet) fugatis hoſtibus liberatus eſt. Idque dæmoniacus, in medio Eccleſiæ, ipſa hora, qua geſtum fuerat, eſt profeſſus, ſancti Martini obtentu hoc F fuiſſe conceſſum. *Sidonius lib. 3. epiſt. 3. Greg. Turon. tract. de mirac. S. Martini. Baron. tom. 6 an. Dom. 466.*

Anno Dom. 602. Ariulphus Dux Spoletanus, cùm bellum contra Romanos in Camarino geſſiſſet, victoriamque patraſſet, requirere à ſuis hominibus cœpit, quiſnam vir ille fuiſſet, quem in prælio, quod geſſerat, tam ſtrenuè pugnantem vidiſſet: cumque ſui reſponderent, ſe illic nullum fortius bellantem quàm Ducem ipſum vidiſſe, ille ait: Certè nullo per omnia meliorem ibi alium vidi: qui quoties me aduerſæ partis aliquis percutere voluit, me ſemper ſuo clypeo protexit: cumque Dux ipſe propè Spoletum, vbi baſilica beati Martyris SABINI Epiſcopi ſita eſt, in qua eiuſdem venerabile corpus requieſcit, aduenıſſet: interrogauit cuius illa tam ampla domus eſſet. Reſponſum eſt ei à viris fidelibus, Sabinum ibi martyrem requieſcere, quem Chriſtiani, quoties in bello contra hoſtes irent, præſidium haberent, ac eum propterea in auxilium inuocarent ſuum. Ariulphus verò cùm adhuc eſſet Gentilis, ita reſpondit: Et poteſt fieri, vt homo mortuus aliquod G viuentibus auxilium præſtet. Qui hoc cùm dixiſſet, equo deſiliens, eandem baſilicam conſpecturus intrauit. Tunc alijs orātibus, ipſe baſilicæ eiuſdẽ picturas mirari cœpit. Qui cùm figuram beati martyris Sabini conſpexiſſet, mox cum iuramento affirmauit, talem omnino eum virum, qui ſe in bello protexerat, formam habitumque habuiſſe, tuncque intellectũ eſt, Martyrem Sabinum eidem in prælio adiutorium contuliſſe. *Paul. Diac. lib. 4. c. 5. Baron. tom. 8. an. Dom. 602. num. 2.*

Poſtquã Baſiliſcus Tyrannus duobus ferè annis imperium vi occupaſſet, à Zenone tandem armis depulſus eſt. Id autem non niſi ſuperũ nutu factum eſſe intercedente apud Deum pro Zenone ſancta protomartyre THECLA probatur euentas: nam de eâ illa habet Euagrius: Zeno verò per viſionem (vt fertur) conſpicatus ſanctam, ſtrenuàm, & eximiam Martyrem Theclam, non ſolùm ipſum impellentem, verum etiam pollicentem reſtitutionem, verſus Conſtantinopolim exercitũ ducit. Atque viris, qui illum obſidebant, muneribus inductis, Baſiliſcum, cum iam biennio regnauerat, Imperio exturbat, & ad ſacri templi adyta confugientem hoſtibus auferendum tradit. Quam ob cauſam Zeno egregiæ Martyri Theclæ ampliſ- H ſimum templum ſplendore & pulchritudine eximium Seleuciæ vrbis Iſauriæ dedicauit, pluribus ac planè regalibus monumentis quæ ad noſtram vſque ætatem ſeruata ſunt, exornauit. *Euagr. lib. 3. cap. 8. Baron. tom. 6. an. Dom. 477.*

Narrauit nobis quidam Patrum, accepiſſe ſe à quodam milite, quod cùm bellum in Africa gererent Romani cum Mauritanis, victique fugarentur a barbaris, ac plurimi illorũ paſſim cæderentur ipſum quoq; vnus ex barbaris, nactus haſtam vt illum feriret, vibrare cœpit. Quod ille cùm cerneret, orare Deum cœpit, ac dicere: Domine Deus, qui apparuiſti ancillæ tuæ THECLÆ, & eripuiſti eam de iniquorum manibus, libera & me de hac neceſſitate, & ſalua ex hac acerba morte, mox ibo in eremum, & agam vitam ſolitariam. Conuerſus autem

nemidem ex barbaris vidit. Itaq; continuò venit ad hanc lau-
A ram Cupatha: manſeratque iam in ſpelunca, Dei, ſe protegente gratia, annos triginta quinque. *Ex Prat. Spirit. Sophron. c. 20. Baron 7. an. Dom. 540. 44.*

Patrocinivm Sanctorvm in morte Catholicorum.

Hugo Pariſienſis S. Victoris Canonicus, religione & literarum ſcientia clarus, & in ſeptem liberalium artiũ peritia nulli ſui temporis ſecũdus obijt: qui inter multa, quæ vtiliter ſcripſit, etiam librum de Sacramentis valdè neceſſarium duobus voluminibus comprehenſum edidit; in cuius libri volumine 1. quiddam mirabile intexuit, de quodam peregrino, quem diabolus in S. Iacobi ſpecie apparens ad hoc ſeduxit, vt propria manu ſe interficeret; cumque eum diabolus ſecum traheret, S. Iacobus ſuperueniens eripuit eum de manu illius, & multa ei oſtendens ante iudicium Dei ſtatuit, atque, vt denuo vitæ redderetur obtinuit. *Chron. Sigeberti ad an. Dom.* 1140.

Sed neque hoc, ſilebo, quod vir venerabilis Abbas Stepha-
B nus, qui nõ longè ante hoc tempus in hac vrbe defunctus eſt, quem ipſe etiam bene noſti, in prouincia eadem Nurſiæ contigiſſe referebat. Aiebat enim quod illic presbyter quidam commiſſam ſibi cum magno timore Domini regebat Eccleſiam. Qui ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram ſuam vt ſororem diligens, ſed quaſi hoſtem cauẽs ad ſe propius accedere nunquam ſinebat, eamq; ſibimet appropinquare nulla occaſione permittens ab ea ſibi familiaritatis communionem abſciderat. Habent quippe ſancti viri hoc proprium: nam vt ſemper ab illicitis longe ſint, à ſe plerumq; etiam licita abſcindunt. Vnde idem vir ne vnquam per eam incurreret culpam, ſibi etiam per illam miniſtrari recuſabat neceſſaria. Hic ergo venerabilis presbyter, cùm longá vitæ impleſſet ætatem; anno quadrageſimo ordinationis ſuæ inardeſcente grauiter febre ad extrema deductus eſt. Sed cùm eum presbytera ſua cõſpiceret ſolutis iam membris quaſi in morte eſſe diſtentum, ſi quod adhuc ei vitale ſpiramen ineſſet, naribus eius appoſita curauit ante dignoſcere. Quod ille ſentiens, cui tenuiſſimus inerat flatus, quantulo adniſu valuit vt loqui potuiſſet, inferueſcente ſpiritu collegit vocem, atque erupit, dicens: Recede à me mulier, adhuc igniculus viuit, paleam tolle. Illa igitur recedente, creſcente virtute corporis cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Bene veniant Domini mei, Benè veniant Domini mei: quid ad tantillum ſeruulum veſtrum eſtis dignati
C conuenire? Venio, venio, gratias ago, gratias ago. Cumque hoc iterata voce crebro repeteret, quibus hoc diceret, noti ſui qui illum circumſteterant, requirebant. Quibus ille admirando reſpondit, dicens: Nunquid hic conueniſſe ſanctos Apoſtolos non videtis? B. Petrvm & Pavlvm primos Apoſtolorum non adſpicitis? Ad quos iterum conuerſus dicebat: Ecce venio, ecce venio, atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter ſanctos Apoſtolos viderat, eos etiam ſequendo teſtatus eſt. Quod plerumque contingit iuſtis, vt in morte ſua Sanctorum præcellentium viſiones adſpiciant, ne ipſam mortis ſuæ pœnalem ſententiam pertimeſcant, ſed dum eorum menti internorum ciuium ſocietas oſtenditur, à carnis ſuæ copula ſine doloris & formidinis fatigatione ſoluantur. *Greg. Magn. lib. 4. Dialog. cap.* 11.

Qua de re neque hoc ſileam, quod Probus omnipotentis Dei famulus, qui nũc in hac vrbe monaſterio præſto eſt, quod appellatur Reatum, de Probo Patruo ſuo Reatinæ ciuitatis Epiſcopo mihi narrare conſueuit, dicens: Quia appropinquã-
D te vitæ eius termino eũ grauiſſima depreſſit ægritudo, cuius pater nomine Maximus pueris circũquaque tranſmiſſis colligere medicos ſtuduit, ſi fortaſſe moleſtiæ ſubueniri potuiſſet. Sed cõgregati vicinis locis vndique Medici ad tactum venæ denuntiauerũt eius exitum citius affuturum. Sed cùm iam tempus refectionis incumberet, atque diei hora tardior excreuiſſet, venerãdus Epiſcopus de illorũ potius quàm de ſua ſalute ſolicitus, eos qui aderant, admonuit cum lene patre in ſuperioris Epiſcopij ſui partes aſcendere, ſeq; poſt laborem reficiendo reparare. Omnes igitur adſcenderunt domum, vnus ei tantummodo paruulus relictus eſt puer, quem tũc quoque prædictus Probus aſſerit ſupereſſe. Qui dum lecto iacentis adſiſteret, ſubitò adſpexit intrantes ad virum Dei quoſdam viros ſtolis candidis amictos, qui eundem quoque candorem veſtium vultuum ſuorum luce vincebant. Qua ſplendoris etiam claritate perculſus, quinã illi eſſent, emiſſa cœpit voce clamare[illegible] voce etiam Probus Epiſcopus commotus intrantes eos conſpexit & agnouit: atque eundem ſtridentem vagientemque puerum conſolari cœpit, dicens: Noli timere; quia ad me S. Ivvenalis & S. Elevtherivs martyres venerunt. E
Ille autem tantæ viſionis nouitatem non ferens, curſu concito extra fores fugit, atque eos quos viderat, patri ac medicis nunciauit. Qui concite deſcenderunt, ſed ægrum quem reliquerant, iam defunctum inuenerunt, quia illi eum ſecum tulerant quorum viſionem puer ferre nõ potuit, qui hic remanſit. *Idem ibid. cap.* 12.

Anno. Dom. 595. Aredius terras relinquens, vocante Domino, migrauit ad cœlum: Lemouicinæ vrbis incola fuit, non mediocribus regionis ſuæ ortus parẽtibus, ſed valdè ingenuis Hic relicto Regis palatio virum eximiæ ſanctitatis Nicetium Epiſcopum Treuicenſem (vt ipſi ab eo præceptum fuerat, eò quòd in eius vultu neſcio quid diuinum cerneret) ſecutus eſt. Ab hoc ergo beato Sacerdote correctus, ab eo doctus, ab eo imbutus; ac in diuinis voluminibus ab eodem exercitatus multas virtutes, Chriſto cooperante, compleuit. Aduenit autem quodam tempore Turonos poſt feſtiuitatem B. Martini: ibique paulum commoratus, prædixit, ſe haud longæuo tempore adhuc in hoc mundo retineri ac certè velociùs diſſolui, & valedicens, abſceſſit, gratias agens Deo, quòd priuſquã obiret ſepulchrum beati Antiſtitis oſculari promeruiſſet cumq; ad cellulam ſuam acceſſiſſet, teſtamento condito, ordinatis F omnibus, ac S. Martino Hilarioque Antiſtitibus hæredibus relictis ægrotare cœpit, ac dyſẽteriæ morbo grauari. Sexta quoque ægrotationis eius die, mulier quæ à ſpiritu immundo ſæpius vexata à ſancto emundari non poterat: ligatis per ſe à tergo manibus, clamare cœpit, ac dicere: Currite ciues, exilite populi, exite obuiam martyribus Confeſſoribuſque, qui ad exequium B. Aredij conueniunt. Ecce adeſt Iulianus à Briuate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialiſque ab vrbe propria: adeſt Saturnius à Tholoſa, Dionyſius ab vrbe Pariſiaca; nonulli & alij, quos cœlum retinet, quos vos vt Confeſſores & Dei Martyres adoratis. Hæc cùm in exordio noctis clamare cœpiſſet, à domino ſuo reuincta eſt: ſed nequaquam potuit contineri. Quæ rumpens vincula ad monaſterium cùm his vocibus properare cœpit, moxque beatus vir ſpiritum tradidit, non ſine teſtimonio veritatis, quòd ſit ſuſceptus ab Angelis. *Tur. hiſt. lib.* 10. *cap.* 29. *Baron. tom.* 8. *ſub an. Dom.* 595.

Cùm ante triduum, quàm de hoc mundo ad cœleſte habitaculum vocaretur S. Paulinus Nolanus Epiſcopus, iam dẽ ſalute eius omnes deſperaſſent, & duo ad eum Epiſcopi viſitandi ſtudio conueniſſent, id eſt, S. Symmachus, & Benedictus G
Hyacinthinus, ita in eorum aduentu recreatus atque refectus eſt, vt oblitâ omni carnali infirmitate, totum eis atque Angelicum exhiberet effectum. Et quaſi profecturus ad Dominum, iubet ſibi ante lectulum ſuum ſacra myſteria exhiberi, ſcilicet vt vnà cum ſanctis Epiſcopis oblato ſacrificio animam ſuam Domino commendaret: ſubitò clarâ voce interrogare cœpit, vbi eſſent fratres ſui: Tunc vnus ex circumſtantibus, qui putauit, quod fratres ſuos, id eſt, Epiſcopos. quæ nunc aderant, quæreret, ait illi, Ecce, hi ſunt fratres tui: At ille: Sed ego nunc fratres meos Ianuarium atque Martinum dico, qui modo mecum locuti ſunt, & contiuò ad me venturos ſe eſſe dixerunt, è quibus Ianvarivs Epiſcopus ſimul & martyr Neapolitanæ vrbis illuſtrat Eccleſiam; Martinus autem vir per omnis Apoſtolicus (cuius vita ab omnibus legitur) Galliarum Epiſcopus fuit. *Surius in vita eius, tom. Iunij. Baron. tom. 5. ſub an. Domini* 431.

H
Bruxella vrbs eſt magna, & nobilis Brabantiæ. In hac hoſpitale eſt pauperum præcipuæ charitatis officio & religione præclarum. In iſto Soror quædam fuit multo labore ſatagens, quæ graui infirmitate detenta humanis rebus exempta eſt: cumque ab hora diei tertiâ vſque poſt veſperas mortua iacuiſſet, reuixit ſubitò & erexit ſe, conuocatiſque Sororibus, & omnibus, qui præſentes erant, dixit: Virginalem illum exercitum Colonienſem S. Vrsvlæ & ſociarum viuens quotidie venerata ſum, & earum precibus nunc ab expiatorijs pœnis liberata ſum, & ad hoc ad vitam redire compulſa, vt omnibus earum memoriam digne habentibus affutura in morte ſuffragia nuntiarem, dummodo è vita tales exeant, quibus oratio ſuffragari poſſit. In hoc teſtimonio reddo ſpiritum iteratò. Atque ita denuò defuncta quieuit. *Thom. à Cantiprato lib. 2. Apum. cap. 53. 7. Bredemb. collat. ſacr. lib. 4. cap.* 37.

Tem-

Tempore quo in vniuerſitate Colonienſi noſtræ facultatis A Theologicæ nimirum primùm ſtudui, ſcribit *Ioan. Vider.* [illegible] *micæ iſ.l.4.c.2.* nobilem iuuenem quendam ſtudentem, artibus humanioribus noui, fide dignum valde, cuius relatione didici, quæ ſequuntur. Fuit, inquit, nuper circa Erckelentz in partibus inferioribus Alemaniæ quidam ſingularis ſupplicianus, qui perorationes & ieiunia ſæpe ſolebat B. Virgini BARBARÆ præſtare ſpecialia obſequia, in quibus ipſe exorabat ſimpliciter, humiliter, & perſeueranter, vt ſibi Virginis interceſſione donaretur ſine Sacramentis pœnitentiæ & Euchariſtiæ ex hac vita non migrare. Premere cœperunt interea terram præfatã, & adiacentem patriam guerræ duorum nobilium, ſe vbi poterant in rebus & hominibus ad inuicẽ inuadentium. Captiuauit autem vna die Dominus vnus ex eiſdem ſui aduerſarij plures viros, inter quos etiam B. Barbaræ famulus detentus eſt; & vnà cum aliis inturritus eſt, addebanturque dietim noui captiui veteribus. Et victus, qui parciſſimus fuit, & inhumanus, ex cariſtia non augebatur, ſed minuebatur quotidie, adeò vt præ fame & inedia multi aliquoties mortui in carcere reperirẽtur, & ne fœtore reliquos læderent, per cuſtodes carceris eiiciebãtur. Inter deficientes autem præ fame cœpit ille eſſe B. Bar-B barę fidelis, qui prope ad duodecimum diem vel circiter vltra humanæ naturæ fortitudinem ſine cibo viuebat, quem cùm cuſtodes carceris ſæpe vidiſſent, & indicaſſent in craſtinum moriturum, velut alios eiiciendum, protelationem vitæ tandẽ admirantes, ei dixerunt: Quomodo, quæſumus, accidit nobis tecum? dico. Vltra humanam valetudinem iam tot diebus nihil guſtaſti, mortuo ſimilior es, quàm viuo; nec vlla ſpes eſt de tua conualeſcentia, vnde ergo viuis diutius aliis? Qui reſpondit: Dudum à vobis deſideraui, vt ſacerdote vocato confiterer, & viaticum ſumerem, fidelium, ſed proditionem verentes, mihi petitum negaſtis; B. Barbaræ diu ſeruus extiti, quæ me ſine dictis ſacramentis, ſcitote, migrare non ſinit. Quo audito ad Capitaneũ caſtri acceſſerunt, hiſtoriam narrauerunt, & difficulter, vt confeſſor admitteretur, obtinuerunt. Confeſſione Sacramentali igitur peracta, mori non poterat, quem B. Virgo ſui ſponſi viatico præmuniri volebat. Nam exeſis fame carnibus, moribundus iacebat, ſanari alias nequibat, & mori nemo dabat. Tunc iterum ad cuſtodes clamabat; Viaticum, quæſo, per Sacerdotem mihi porrigi curetis, & procul dubio vos faſtidio, & ego mortis doloribus carebo. Admiſſus eſt igi-C tur Sacerdos cum diuiniſſimo Euchariſtiæ Sacramento, quo munitus infirmus ſtatim requieuit in pace.

*INVOCATIO SANCTORVM, CVLTVS, &c.

SANCTI LICITE INVOCANTVR. RELIGIOSE HONORANTVR, COLVNTVR.

Cum Sancti ſciant neceſſitates & preces noſtras, & pro ſua charitate, quam non minuit, ſed auxit ſtatus ille beatitudinis, paratos ſe exhibeant ad nos iuuandum apud Deum intercedendo, cur non liceat nobis petere vt id præſtent; præſertim cum id non cedat in iniuriam Chriſti, vt mentiuntur aduerſarij. Quamuis enim ille ſit vnicus mediator, per quem habemus acceſſum ad patrem, quia principalis & ſummus eſt, non tantum officio, ſed & natura, & ex propriis, idque omnium, quantum ex parte ipſius: tamen Sancti mediatores ſunt ſecundariò, D qui per modum deprecationis aliquos Deo reconciliant, impetrando ab illo beneficiorum dona, ſic vt ſint velut noſtri comprecatores, & amici, quos ad Chriſtum adducimus, cùm aliquid ab eo petimus. Vnde conſequenter eos licitè inuocamus, honoramus, & religioſè colimus.

* ANGELI HONORATI.

EX VETERI TESTAMENTO.

Gen. 18. ABRAHAM pronus in terram adorauit Angelum.

Similiter fecit LOTH, *Gen.* 19. Sed quia poſſet reſponderi, tam Abrahamum quam Loth non cognouiſſe Angelos, ſed homines putaſſe initio, cùm eos adorauerunt, & ciuiliter tantum adoraſſe, proferamus loca clariora.

Aperuit Dominus oculos BALAAM, & vidit Angelum ſtantem in via euaginato gladio, adorauitque eum pronus in terram. *Num.* 22. Hic certè non prius adorauit, quam Angelum agnouit: Angelis autem ridiculum eſt dicere, deberi ciuilem honorem.

Cùm vidiſſet IOSVE virum ſtantem euaginato gladio, dixit: Noſter es, an aduerſariorum? Ille: Nequaquam, inquit, ſed princeps ſum exercitus Domini. Continuò cecidit Ioſue pro-B nus in terram & adorauit. Exhibuit hic Ioſue pluſquam adorationem ciuilem, minorem tamen quam illam quæ Deo debetur, ſed mediam, quæ eſt inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentiæ plus quam humanæ, & minoris quam diuinæ. Nam quod Ioſue non putauerit illum quem adorabat, eſſe Deum, patet, quia Angelus non ſolùm non prohibuit eũ ab adoratione, ſed etiam iuſſit adhuc maiorem honorem ſibi exhiberi, dicens: Solue calceamenta pedũ tuorum, locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. Non erat autem ſanctus locus ille, niſi ob Angeli præſentiam; non enim erat tunc Ioſue in loco ſacro, ſed in campeſtribus Hiericho.

VIRI SANCTI TAM IN HAC VITA, QVAM POST ILLAM HONORATI.

*Lib.1.Reg.c.*28. Saül adorat animam SAMVELIS ſibi apparentem. Certum autem eſt, non conuenire ciuilem honorem animabus defunctorum: neque dici poteſt, in hoc erraſſe Saülem, quemadmodum nec ipſe Samüel, nec Scriptura Saülem reprehendit. F

1. *Reg.*18. Abdias vir ſanctus adorat HELIAM pronus in terram: neque poſſumus dicere hunc ciuilem cultum fuiſſe; nam quantum ad humanam excellentiam, maior erat Abdias quam Helias: iſte enim priuatus homo erat, ille autem vnus ex Principibus regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem ſingulari ſanctitate excellentem.

4. *Reg.*2. Filij prophetarum cum audiſſent ſpiritum Heliæ requieuiſſe ſuper Heliſæum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Daniel 2. Nabuchodonoſor adorat Danielem, quis autem diceret, aut crederet à Rege ſummo adoratum ciuiliter vnum ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eum religioſè, vt hominem Deo plenum, neque per errorem adorauit, Deum illum exiſtimans; nam adorans ait: Verè Deus noſter Deus Deorum eſt, & Dominus Regum, reuelans myſteria, quoniam tu potuiſti aperire hoc Sacramentum. Quod etiam feciſſe Alexandrum Regem Pontifici Iaddo, ſcribit *Ioſeph lib.11.c.8. Antiquitatum.*

☞ *Illuſtretur præſens Titulus ex Loco de Eccleſiaſticis, vbi Eccleſiaſticorum honor.* G

EX NOVO TESTAM.

SS. PATRVM CONFESSIO, ET EXEMPLVM.

Patres qui à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra floruerunt, palàm hanc venerationem ſunt confeſſi, paucos dabimus è multis.

Iuſtin. in 2. *Apolog. pag.*2. loquens nomine omnium Chriſtianorum, & fidem totius Eccleſiæ explicans: Sed, inquit, & illum (Deum patrem) & eius filium qui venit, noſque hæc docuit, & aliorum ſequentium ſimiliúmque bonorum Angelorum exercitum, & ſpiritum propheticum colimus atque adoramus, verboque & re ſeu veritate veneramur, idque omnibus qui diſcere volunt, vt docti inſtitutique ſumus, copioſè tradimus.

*Euſeb. lib.*13. *præpar. Euangel. c.*7. Nos inquit, quotidie id factitamus, nam veræ pietatis milites, vt Dei amiciſſimos honoramus. H

Baſil. in orat. in S. Mamantem: Eccleſia, inquit, per hoc, quòd eos honorat, qui præceſſerunt, præſentes impellit.

Idem orat. in 40. *Martyres*: Honor, ait, quem bonis conſeruis exhibemus, beneuolentiæ erga communem Dominum ſignificationem de ſe præbet.

Greg. Nazian. orat. in Machab. Initio conqueritur quod ſanctos Machabæos non omnes vbique colant, ſicut martyrium ipſorum meretur.

*Et orat.*1. *in Iulian.* loquens de quodam honore impenſo à Iuliano Apoſtata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili ſigno recuſauit: O inſignem, inquit, Martyrum inter ſe charitatem, honorem illius, qui multos martyres contemptui habiturus erat, recuſarunt. Et paulò ante dixerat, honorem Martyrum eſſe perſpicuam notam amoris in Chriſtum.

Greg. Nyſſen. in orat. in Theodorum Martyrem, vbi multa dicit de cultu, qui ſanctis martyribus ab Eccleſia exhibetur, ait: Cui

A Cui Regum talis honor habetur? quis ex iis, qui ſupra modum inter homines excellere viſi ſunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeo decantatus, & fama celebratus eſt, vt hic miles pauper, modo conſcriptus Tyro, quem Paulus armauit, quem Angeli vnxerunt, quem Chriſtus coronauit.

Ioannes Chryſoſtomus hom. de SS. Iuuentino & Maximo: Non aliter priſcos, inquit, aliter recentiores colitis ſanctos, ſed eadem alacritate omnes. *Et infrà:* Et martyres, ait, quos hodie colimus, adorant. *Et poſtea:* Idcircò ſæpè eos inuiſamus, tumulos adoremus, &c.

Theodoret. lib. 8 ad Græcos: Suos, inquit, mortuos Dominus Deus noſter in templa pro Diis veſtris induxit, ac illos quidē caſſos gloria, vanoſque reddidit, ſuis autem Martyribus honorem illorum dedit, &c. Vbi notandum, honorem Deorum traditum Martyribus, quia vbi colebantur Dij, nunc coluntur martyres, non autem quod eodem modo colantur. Subdit enim Theodoretus: Atqui nos, ô Græci homines, nec Hoſtias Martyribus, nec Libamina vlla deferimus, ſed vt ſanctos homines Deique amiciſſimos honoramus.

Ex Latinis verò, *Tertull. de corona militis* meminit celebrationis Feſtorum in Natalitiis Martyrum.

Et Ambroſius ſerm. 6. in fine: Quiſquis honorat Martyres, honorat & Chriſtum, & qui ſpernit ſanctos, ſpernit & Do-
B minum.

Prudentius de S. Hyppolito

Hic corruptelis, animique & corporis æger
Orans quoties ſtratus, opem merui.

Paulinus natali 1. S. Felicis:

Roma Petro Pauloque potens rareſcere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali 8.

Cuius honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempſit proprium.

S. Hieron. ep. ad Riparium: Honoramus, inquit, ſeruos, vt honor ſeruorum redundet ad Dominum.

Et in vita Paulæ: Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua. *Et ibidem* dicit, Paulam cum inuiſeret ſanctos Eremitas ſingulis ad pedes prouolutam, ita eos venerari ſolitam, ac ſi in ſingulis Chriſtum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili; non enim fœmina nobiliſſima ruſticanos ciuiliter
C honoraſſet, tanta ſubiectionis ſignificatione.

S. Auguſtinus ſer. 1. de SS. Petro & Paulo: Beatiſſimum Petrum piſcatorem modò genibus prouolutis adorat Gentium multitudo.

Et ep. 44. Oſtendebatur mihi Romæ in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi oſtendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, niſi ille defunctus pro nobis.

☞ *Peregrinationes, Templa, Feſta, Vota, Imagines Sanctis exhibita. Videantur eorum Loca propria.*

CRIMINATIO ETHNICOR. HÆRETICORVM, &c. ADVERSVS CATHOLICOS.

Neque infirmum pro hac veneratione argumentum ſumitur, ex eo quod ſemper Ethnici, Iudæi, Hæretici, accuſauerunt Chriſtianos idololatriæ, propter cultum Sanctorum, quod certe non feciſſent, niſi vidiſſent à Chriſtianis Sanctos paſſim religioſè coli.

D De Ethnicis teſtatur *Euſeb. lib. 8. c. 6. hiſt. de Iudæis.*

De Iuliano Apoſtata, *Cyrill. lib. 6. in Iulianum, item lib. 10.*

De Manichæis, *Auguſt. lib. 20. c. 21. contra Fauſtum.*

De Porphyrio, Vigilantio, Eunomio, *Hieronym. lib. contra Vigilantium.*

EXEMPLA RECENTIORVM.

☞ *Require Locum de S. Maria. Item de Templis.*

* POENA SANCTOS NON HONORANTIVM.

Non aliam ob cauſam, quàm ob iniurias in Sedem Apoſtolicam illatas, ſucceſſoremque Principis Apoſtolorum Petri, meruerunt Bardas atque MICHAEL Imperatores diuinitus miſſam, eamque duriſſimam ſubire vindictam: quòd haud obſcuris fuit manifeſtum indiciis, nec alicui alteri, quàm ipſi Bardæ, ne reuocari poſſet in dubium, quod de ſe ipſe, & contra ſe ipſum confeſſus eſſet. Audi igitur ex multis teſtibus Hiſtoricis Græcis, eorum antiquiorem Ioannem Curopalatem: Signa, inquit, primùm Bardæ interitum portendentia hæc fuere, crinitarum ſtellarum exortus, ſomniorum portentoſa viſio. Siquidem ſibi viſus eſt in ſomnis iſte ad magnum templum cum Michaële Imperatore accedere, quaſi panegyris celebraretur. Vt igitur eo peruenere, & intra ſacrum templum E
proceſſere, exiſtimabant ſe videre quoſdam albis veſtibus indutos, præeuntes, qui ipſum ducebant ad cancellos altaris, nihilque aliud conſpexit, quàm in throno Patriarchæ ſedentem quendam ſenem, quem Petrum eſſe arbitratus eſt, Principem Apoſtolorum, ad cuius pedes abiectus B. Ignatius volutabatur, malorum, quæ ſuſtinuerat, vltionem requirens: illum verò vni eorum qui aderant, gladium dediſſe, dixiſſeque hoc: Deo inuiſum (ita Bardam Cæſarem appellantem) in ſiniſtro loco conſtitutum fruſtatim concide, impiumque filium (hoc nomine Michaëlem Imperatorem indicantem) numera in iis, qui ſunt in dextera parte, ſed ſimile ſupplicium ſume: & ſomnium ita ſe habuit. Itaque non ita multò poſt homines gladiis ſtrictis in ſe conſertim inuadentes Bardas conſpicatus, ſibi moriendum ſenſit, ſeque Baſilij, qui mox Imperator fuit, pedes abiecit. Verùm ipſum inde abſtractum fruſtatim concidunt: deinde genitalia ipſius membra haſtæ appēſa per exercitum traducunt. Ingens autem turba concitata eſt, quæ Imperatori periculum intentaret. Quam quidem vigilantiſſimus Præfectus Conſtantinus, cùm multis in medium confeſtim accurrens, ſedauit, cùm laudibus Imperatorem celebrans F
iuſta nece occiſum Bardam pronuntiaſſet. Atque ita Bardas periit. *Ex Ioan. Curopalate auct. Græc. Baron. tom. 10. ſub anno Dom. 867.*

Quæ Deus oſtenderit ſigna aduerſus eos, qui in ſanctiſſimum Sacerdotem Ambroſium Epiſcop. Mediolanenſem poſt obitum obloqui non ſunt veriti, Paulinus narrat his verbis. DONATVS quidam, natione Afer, preſbyter tamen Eccleſiæ Mediolanenſis, cùm in conuiuio poſitus, in quo erant nonnulli militares religioſi, detraheret memoriæ ſacerdotis, aſpernantibus illis & deferentibus linguam nequam, ſubitò vulnere percuſſus, de eodem loco, in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectulum poſitus eſt, atque in ſepulchrum vſque perductus. *Ex Paulino in vita S. Ambroſij. Baron. tom. 5. anno Dom. 397.*

Licet non tam frequenter exercuerat Deus in pernicioſos vindictā, non tamen vſquequaque multa noſtris temporibus deſerit præſumptorū piacula. Nam BLITGARIVS quidam nuper manſum de theſauro Eccleſiæ, in villa Tenolio, precio apud Bernardū cuſtodem obtinuit, vnde famulos S. Remigij G
cum flagellis eiecit. Clamantibus autem eis ſanctum Remigiū, vt eos adiuuaret; idem Blitgarius cum irriſione illis reſpondit: Modò patebit, qualiter vos S. Remigius adiuuabit. Videte quomodo in veſtrum adiutorium venit. Et inter hæc verba, cum maximo clamore ingemuit, & incredibiliter inflando intumuit, ſicque medius crepuit, & mortuus eſt. *Hincmaro Ep. Rhem. Baro. tom. 10. an. Dom. 843. 11.*

Poſtquam pius ille Eugenius exceſſit è vita, quendam PICTOREM hortatur Philoſtorgius, vt & totum templum (in quo S. Cornelius tumulatus eſt) depingat, & B. Cornelij effigiem in eo diligenter exprimat, & quàm fieri poſſet accuratiſſimè ornet, nempe vt is etiam ſenex pingeretur, & illi ipſi omnino ſimilis. Rogabat ergo ſanctum Eucratius (hoc enim erat nomen pictori) vt ei ſuam reuelet ſpeciem, quo eam aptè & accuratè depingeret, & ſimul ægrè ferebat mandatum Epiſcopi, & quaſdam non nimis honorificas voces emittebat in ſanctum, animo ex omni parte perplexus, & valdè triſtis, & H
propterea quòd neſciret illius ſpeciem, & quòd non poſſet conſequi characteres & figuras vultus. Cùm itaque aliquādo cecidiſſet è ſcalis, quas aſcenderat, iacebat, non ſpirans; & vermes alij quidem per os proreptabant, alij autem rurſus ingrediebantur. Viſa ſunt autem hæc eſſe fructus illorum verborū maledicorum, quæ dolore affectus pictor dixerat. Sed ipſe es omnino, ô Corneli, qui Demetrio grauiter in te prius ſpiranti vxorem & filium donaſti: Quapropter non ſuſtinuiſti, vt huic pictori amplius produceretur ſupplicium. Cùm enim die ſequenti apparuiſſet, & manum dexteram eius apprehendiſſet, eum ſurgere fecit velut dormientem, & hæc duo fecit maxima. Nam & intemperantem eius linguam caſtigauit, & curauit dolorem ac ægritudinem, quam acceperat, propterea quod neſciret, quomodo pingeret, non in figura, imagine & ſimilitudine, ſed verè cum eo congreſſus & forma quali eſſet, oſtendens. Quin etiam ipſe pictor viſus eſt rurſus ſanus & ſaluus, & omninò liberatus à vermibus, & rurſus artem ſuam eſt aggreſſus. *Ex Metaph. Sur. tom. 5. Sept. 13. c. 12.*

A Poſt D. Hieronymi obitũ, hæreſiarcha quidam SABINIANVS opuſculum execrandi dogmatis à ſe confectum, quò errori ſuo diſciſceret auctoritatem, à Hieronymo editum aſſeuerabat. Eum autem falſitatis palam arguens Syluanus Nazarenſis Epiſcopus, propoſuit conditionem, vt niſi librum illum die craſtino ipſe Hierony. oſtenſo manifeſto reprobaſſet, tum ſe pœnam capitalem ſubiturum: ſin econtra, idem ſupplicij genus pro mendacio Sabinianus referret. Qui cùm tale miraculum nunquam euenturum timeret, ſed magis ſperaret Syluani exitio ſuam ſententiam firmam fore, accepit conditionem Dies præſtituta venit, ad Eccleſiam frequentes conueniunt, ſignum nullum apparet. Syluanus ex pacto ad ſupplicium poſcitur, præbet ceruicem mori pro veritate paratus. Sed præſto illi fuit Hieronymus, cunctiſque cernentibus tenuit ſpiculatoris manum iam ad feriendum erectam. Mox ad hæreticum conuerſus, acerrimè illum increpuit, doli & fallaciæ accuſans. Abiit viſio, & maius ſecutum eſt miraculum: Sabiniani caput, nemine percutiente, ab humeris auulſum in terram procidit.
B Denique qui aderant Orthodoxi, pro victoria quam paulò ante deſperauerant, Deo & D. Hieronymo gratias egerũt. Reliqui ad Syluanum confugientes illius fidei ſeſe dedidere. Et perniciosiſſimus error (qui iam latè manare cœperat) vna cum ſuo auctore extinctus defecit. *Sabell. l. 5. c. 4. Marc. Marulus lib. 2. c. 11.*

MILES, quidã in Prouincia Maſſæ B. Franciſci operibus, & miraculum ſignis impudentiſſimè detrahebat. Inferebat multa opprobria peregrinis ad ipſius memoriam venientibus, & contra fratres publica garriebat inſania. Cùm autẽ ſemel ſãcti Dei gloriam impugnaret, addit ſuper peccata ſua blaſphemiã deteſtandam. Si verum eſt, inquit, quod Franciſcus iſte ſit ſanctus, gladio cadat hodie corpus meum, ſi verò ſanctus non eſt, euadam incolumis. Non diſtulit ira Dei condignum inferre ſupplicium; cùm iam facta fuiſſet oratio in peccatum. Mora enim modica interiecta, dum blaſphemus nepoti ſuo inferret iniuriam, accepit ille gladium, & patrui viſceribus cruentauit. Eodem die mortuus eſt ſceleratus, Inferni mancipium, & filius tenebrarum, vt cæteri diſcerent miranda Franciſci opera non blaſphematoriis verbis impetere; ſed deuotis laudibus honorare. *Aloyſ. Lipom. & D. Bonau. in vita eius lib. de mirac. apud Sur. tom. 5. Octob. 4.*

Tempore meo in conuentu Eiſtetenſi noſtri Ordinis QVI-
C DAM frater profeſſus fuit, qui aliquandiu B. Barbaræ Virgini quibuſdam ſanctis exercitiis crebra præſtitit obſequia, per quam à multis præſeruabatur malis. Torpore autem corporis tandem victus, præfata omittere cœpit obſequia, & ſegnitiei intendere. Hinc dicta B. Virgo ſibi apparens in ſomno excitauit, & ei dixit, quemadmodum ipſe poſtea retulit: Tu conſuetis obſequiis dereliquiſti me, & ego ſolitis adiutoriis deſtituam te. Hoc flebili audito oraculo territus Frater fuit, ſed negligẽtiam non correxit; nã paulò poſtea leuitatibus deditus Ordinis habitum reiecit, & diu Apoſtatauit. Tandem iam in anima & corpore ægrotans venit ad ciuitatem Nurembergenſem ſine Ordinis habitu, & ibi ignotus iacens extremis ſuis propinquare cœpit. Miſſum eſt ad conuentum noſtrum ibidem pro fratre Conrado viro prudenti, vt infirmo conſuleret, quẽ in Apoſtaſiæ vitio quidam eſſe notauerãt: quo percepto frater Conradus habitum Ordinis ſpecialem abſcondite tulit, & apoſtatæ, modis quibus valuit, ſuadebat reinduitionem ſui
D Ordinis. Viſo autem habitu, neſcio quo inſtinctu dæmonis, vel infirmitatis, miſer, velut equus vmbraticus veſtem ſanctæ religionis temerariè abiecit, dicens. Cur, inquit, modò me vultis confundere? recedite, recedite, quia ita fiet nullatenus. Mœſto itaque patre abſcedente miſer & ægrotus ſtatim agonizauit & ita ſpiritum efflauit. *Ex Formicar. Ioan. Nider S. Theo. Doct. lib. 4. c. 2.*

* ERRORES CIRCA SANCTORVM INVOCATIONEM.

Duo hic ſunt errores extremi, veritas autem eſt in medio, vt ferè ſemper eſſe ſolet.

Primus error eſt, poſſe ac debere S. Mariam, quæ præcipua Sanctorum eſt, inuocari non ſecus ac Deus inuocatur, ita quidam, quos refellit *Epiphanius hæreſi 78. in fine, & hæreſ. 79. per totum.*

Alter eſt error, nullum Sanctorum poſt mortem debere inuocari vllo modo, quia vel non poſſunt orare mortui pro viuentibus, vel ſi poſſunt, nõ niſi in genere orant, quia non poſſunt cognoſcere noſtras preces, quas ad illos fundimus, hic error multorum eſt.

Primus omnium videtur fuiſſe VIGILANTIVS, qui in hunc E
lapidem offendit. Poſteà inuocationem Sanctorum apertius & fortius oppugnarunt tempore B. Bernardi Henriciani, ſeu Petrobruſiani, & Apoſtolici, vt refert ipſe *Bern ſer. 66. in Cant. & auctor vita S. Bernardi, l. 3. c. 5.*

Idem paulo poſt docuerunt WALDENSES, vt auctor eſt *B. Anton. 4. p. tit. 11, c. 7.*

Idem poſtea quidam nomine CATHARI, vt auctor eſt *Turrecrem. l. 4. p. 2. c. 35. ſumma de Eccleſia.*

Idem poſtea IOAN. Wiclef. vt ſcribit *Thomas VValdenſis tom. 3. tit. 12. col. 108. & ſequ.* Nec non TABORITÆ, qui de familia Ioan. Huſſ. vt ſcribit *Æneas Syluu. de Orig. Bohemor. cap. 35.*

Deniquè & hæretici noſtri temporis, vt *Lutherus in libris ad Vualdenſes. Melanchton in Apolog. art. 21. Confeſſ. Auguſtana. Brentius c. 24. Confeſſ. VVittemberg. & Caluin. lib. 1. c. 4. §. 12. & lib. 3. Inſtit. c. 20. §. 20. & ſeq.* tria docent de orationibus Sanctorum. Primò ex diuinis literis non haberi, quod Sancti F
mortui orent pro viuis, ac proinde hoc non eſſe certum. Secundò, ſi Sancti orant, eos non orare niſi in genere pro tota Eccleſia electorum, non autem pro iſto aut illo ſpeciatim. Tertiò inutile & illicitum eſſe inuocare Sanctos, ſiue Angelos, ſiue homines, ac petere, vt pro nobis orent; inutile quidem quia non habeant tam lõgas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces noſtras audire poſſunt, illicitum autem, quia hinc obſcuratur gloria Chriſti, qui eſt vnicus mediator, & interceſſor noſter. Cæterum quomodo hoc intelligendum ſit, in progreſſu huius Argumenti demonſtrauimus.

VERITAS CATHOLICORVM.

Catholicorum ſententia & vſus ſemper fuit, præter honorem quem Sanctis impendere conſueuerunt, eorum patrocinium apud Deum adhibere, vt qui melius & efficacius impetrare valeant, quam noſipſi. Nunquam autem Catholici quidquam à Sanctis poſtularunt, tanquam ab auctoribus diuinorum beneficiorum, neque docuerunt vnquam neceſſariam eſſe ad ſalutem conſequendam Sanctorum inuocationem: ſed valde vtilem & piam.

EXEMPLIS S. SCRIPTVRÆ ASSERITVR.

Gen. c. 48. IACOB ſic ait benedicens F. Ioſeph, Angelus, inquit, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Hic G
apertè S. Iacob Angelum inuocauit.

Iob. 5. Voca ſi quis eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt exponit *D. Auguſt. in annotat. in Iob.*

Exodi 32. MOYSES ita orat. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſraël ſeruorum tuorum. In quem locum ſcribens *Theodoretus q. 67. in Exod.* dicit S. Moyſen, cum ſe non exiſtimaret ſufficientem ad placandum Deum, adhibuiſſe etiam patrocinium Patriarcharum. Vbi nota, quod ante Chriſti aduentum Sancti qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinariè preces ſupplicantium, ideóque non fuiſſe conſuetum in Teſtamento veteri, vt diceretur; ſancte Abraham ora pro nobis, &c ſed ſolùm orabant homines eius temporis Deum, & allegabant merita Sanctorum, qui iam obierant, vt illos, ipſorum oratione iuuarent. H

Præterea in vtroque Teſtamento ſæpè legimus, viuentes à viuentibus inuocatos, nam *lib. 1. Reg. c. 7.* dicunt filij ISRAEL ad Samuëlem: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, vt ſaluet nos de manu Philiſtinorum.

Iob. vlt. Ite ad ſeruum meum IOB, ille orabit pro vobis. *Ad Rom. 15.* Paulus ait: Obſecro vos fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, idem repetit *Epheſ. 6. 1. Theſſ. 5. 2. Theſſ. 3. Coloſſ. 4. & Hebr. 13.* ergo licebit quoque eoſdem inuocare iam cum Chriſto regnantes. Nam ſi nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm ſint maiori charitate præditi quam antea, & (vt loquitur *Cyprianus ſerm. de mortalitate*) de ſua immortalitate ſecuri, & de noſtra incolumitate ſolliciti: vel quia non poſſunt; & hoc non, quia ſi poterant cum hic eſſent peregrini, quanto magis nunc poterunt in patria? vel, quia non ſciant quod oremus; & hoc non, cum ſciant Angeli conuerſionem peccatorum, pro quo tantoperè gaudent in cœlis, vt dicitur *Luc. 15.* indeque ſciant Sancti noſtras preces:

vel demum, quia fit iniuria Deo, ſi alius,quam ipſe,inuocetur;& hoc non,quia tunc non liceret viuentes inuocare. A

CONCILIORVM AVCTORITATE.

In epiſt. Epiſc.Europæ ſcripta ad Leonem Imperatorem , quæ habetur poſt Concilium Calcedonenſe,ſic dicitur : Sanctiſſimum verò Proterium in choro,& ordine SS.Martyrum ponimus, & eius interceſſione miſericordem , ac propitium Deum habere poſtulamus.

Et act. 11. Concil. Chalced. dicunt Patres : Flauianus poſt mortem viuit.Martyr pro nobis oret.

In VI. Synod.General.c.7.ex Canonibus recens editis , ſic dicitur : Solo Deo creatore adorato,inuocet Chriſtianus Sanctos , vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur.

VII. Synod.general act.6.in fine : Cum timore omnia agamus,poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ,item ſanctorum Angelorum,omniumque Sanctorum.

Et in Concil.Gerundenſ.c.3. Aurel.1. can.29. Mogunt. ſub Carolo Magno cap.33.Toletano V. c.1.& Toletano VI.c.2. & Bracarenſi II. c. 9. indicuntur Litaniæ recitandæ vel triduo, B ante aſcenſionem,vel aliis temporibus. Sunt autem Concilia iſta omnia ferè celebrata ante mille annos.

His accedat factum GREGORII,qui Litanias indixit tempore peſtis *lib.1. vitæ eius.c.42.& Valfrid.Strabo,c.*18.

VSV ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.

Hæretici huius temporis negant in primitiua Eccleſia fuiſſe vſurpatam Sanctorum inuocationem : at inter ſe diſſentiunt , nam *Philip.Melancht.in Apolog.Confeſſ.Aug. art.*2. dicit veteres Scriptores ante Gregorium,nullam feciſſe mentionem inuocationis Sanctorum.

*Kemnit.in examine Concil.Trid. ſeſſ.*22.affirmat inuocationem Sanctorum cœpiſſe poſt tempora Auguſtini , qui vixit, ducentis ferè annis ante Gregorium, *& ibid.ſeſſ.*25.ait:authorem inuocationis B.Mariæ fuiſſe Petrum Gnaphæum , circa annum Chr.450.

Quæ omnia apertè falſa ſunt.Nam & ipſe Auguſtinus,& alij Auguſtino antiquiores diſertè ſcribunt de inuocatione Sanctorum , vt patet ex illorum verbis , & teſtimoniis , quæ C ſubiicio.

Origenes in Tractatu qui inſcribitur Threni.ſeu planctus : Incipiam me genibus proſternere , & deprecari vniuerſos Sanctos vt mihi non audenti petere Deum propter nimietatem peccati,ſuccurrant.O Sancti Dei,vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor,vt procidatis miſericordiis, eius pro me miſero , &c.

Nectarius Conſtantinopolitanus orat. de S. Theodoro martyr. O ſplendor Martyrum , & decus Sanctorum ! ô verè Dei donum ! O cuſtos & inuictiſſime defenſor fidelium, ne obliuiſcaris noſtræ paupertatis & humilitatis ; ſed ſemper pro nobis intercedere ne te pigeat , ô vir imprimis admirande,&c.

Ephrem ſer.de SS.Martyribus : Precamur Beatiſſimi Martyres,qui pro Domino Saluatore proque illius charitate ſponte tormenta ſubiiſtis,atque adeò familiarius Deo coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris,& peccatoribus , & negligentiæ ſqualore ſordentibus,Dominum interpellare dignemini, vt ſuperueniat in nos gratia Chriſti , quæ corda noſtra radio ſan- D ctæ charitatis illuſtret,&c.

Greg.Nazianz.orat.in S.Cyprian. Tu vero nos ab alto propitius reſpice,noſtrumque ſermonem ac vitam dirige,& ſanctum ouile hoc,aut vnà rege , ac reliqua quantum poſſibile eſt,ad meliora diſpone,moleſtoſque lupos,ſyllabarum & verborum venatores illos abige:ac ſanctæ Trinitatis,cui nunc adſtas,ſplendorem nobis perfectiorem,& clariorem gratificare quam adoramus,quam glorificamus,&c.

Idem orat.in Baſil.Magnum. Tu autem ſacrum ac diuinum caput,ex alto nos reſpice,& carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam,aut tuis ſiſte precibus,aut fortiter me ferre perſuade,totamque vitam nobis in melius permuta:&c.

Ambroſ.in lib.de Viduit circa medium:Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis,qui nobis ad præſidium dati ſunt : Martyres obſecrandi,quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare.Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine , etiamſi habuerint peccata , lauerũt. Iſti enim ſunt Dei Martyres,noſtri præſules,ſpeculatores vitæ actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere,&c.

Chryſoſt.hom.26.in poſter.ad Corinthios. Quin ſepulchra ſeruorum Crucifixi regis aulis ſunt ſplendidiora, non ædificio- E rum amplitudine ac ſplendore,ſed quod multo amplius eſt , conuenientium ſtudio.Nam & ipſe ille purpura indutus peregre proficiſcitur, ſepulchra illa complexurus, & faſtu poſito, cõſiſtit,Sanctos rogans,vt ſibi apud Deum patrocinentur:Et tabernaculorum artificem(Paulum Apoſtolorum)ac piſcatorem(Petrum)patronos etiam mortuos precatur, ipſe diadema geſtans.Audebiſne igitur,dic quæſo,horum Dominum dicere mortuum,cuius famuli etiam mortui,qui huius mundi Regum ſunt patroni ? Atque id cernat quis non Romæ tantum fieri, ſed & Conſtantinopoli.

Hi Patres omnes Auguſtino antiquiores ſunt.Vnde conſtat aduerſarios vel mentiri,vel vt minimum errare,cum aiunt inuocationem Sanctorum cœpiſſe poſt Auguſtinum,quid verò ipſe ſentiat pater,cum *in lib.Medit.c.*24.ſic ſcribit:Felices Sancti Dei omnes,qui iã pertranſiſtis huius mortalitatis pelagus,& peruenire meruiſtis ad portum perpetuæ quietis , ſecuritatis & pacis,ſecuri & tranquilli, ſemperque feſtiui atque gaudentes:Obſecro vos per veſtram charitatem,qui ſecuri eſtis de vobis,ſolliciti eſtote de nobis:ſecuri eſtis de veſtra F immarceſſibili gloria,ſolliciti eſtote,de noſtra multiplici miſeria.Per ipſum vos rogo qui vos elegit,qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam ſatiamini,de cuius immortalitate iam immortales facti eſtis,de cuius beatiſſima viſione ſemper gaudetis:Eſtote iugiter memores noſtri:ſubuenite nobis miſeris,qui adhuc in ſalo huius vitæ circumſtantibus agitamur proceſſis. *Et paulò poſt*:Intercedite,orate conſtanter atque indeſinenter pro nobis miſeris,multumque negligentibus peccatoribus.

*Et lib.7.de Baptiſmo contra Donatiſtas c.*1.inuocat S. Cyprianum,his verbis:Adiuuet itaque nos orationibus ſuis in iſtius carnis mortalitate,tanquam in caliginoſa nube laborantes,vt donante Domino, quantum poſſumus , bona eius imitemur.

*Idem lib.*21.*de ciuit.Dei c.*8.refert miracula quibus Sanctorum inuocatio confirmata eſt.

EXEMPLIS RECENTIORVM.

☞ *Huc transferantur exempla ex Loco de Peregrinatione, Votis , Reliquiis.* G

* SANCTORVM CANONIZATIO.

☞ *De hac eiuſque effectu,& aliis huc facientibus. Vide Locum de Canonizatione.*

QVI CANONIZATI.

☞ *Quære Locum de honore, Tit. Honores diuini hominibus attributi.*

* SANCTORVM RELIQVIÆ HONORATÆ.

☞ *Videatur Locus de Reliquiis.*

EX S.SCRIPTVRA.

Cùm IOSIAS Rex delubra idolorum euerteret,& omnem idololatriam delere vellet, pſeudoprophetarum quidem mortuorum oſſa effodit ac in cineres redegit , ſancti tamen Prophetæ oſſa ibidem reperta aſſeruauit.4.*Reg.*13.

☞ *Vide Locum allegatum.* H

HISTORICA.

LEO Imp.legem edidit de honore & cultu exhibendo defunctorum corporibus,qui in Domino mortui ſunt , quæ ſic habet.Decernimus ne quiſquam in ædes publicas vel alia loca populi voluptatibus fabricata venerabilem Crucem & Sanctorum martyrum reliquias illicitè inferre conetur,ſed in religioſis ædibus,conſultis tamen prius,vt oportet,religioſiſſimis Epiſcopis.*Lib.*1.*Codicis lib.*16.*c.Decernimus,tit.*6.

Simeon Metaphraſtes ſcripto mandauit in vita B. Luc. Euangeliſtæ,quod CONSTANTIVS III,Imp.Conſtantini Magni filius,circa patris ſui ſepulchrum templum maximum à fundamentis extruxit,quod ſanctorum Apoſtolorum templũ nominatum fuit;quòd in eo reliquias SS. Andreæ Apoſtoli, Lucæ & Timothei e variis locis tranſlatas honorificè ac magnificè vna reponi iuſſit.Multis verò poſtea temporibus,Iuſtinianus,aſſumptis Imperij ſceptris,multo adhuc amplificentius circa hæc ſacra Apoſtolorum corpora afficitur,& theca argẽtea ea concludens circa ipſum altare vehementi Dei amore reponit

reponit, nempe pretioſa in pretioſo conditorio. Vbi a Chriſti
A fidelibus eò confluentibus impensè honorantur. Ex Metaphr.
Atenſ. 10. & Sur. 18. Octob.

Sicut Deos penates ex Alba Longa Lauinium, vnde abducti erant, rediſſe credit vetuſtas, ita verum Ottonis & Philippi Imp. bello, Coloniæ ... villa ſunt redire in templum vnde cum paulo virginum trium Regum corpora ab Abbatia Fuldenſi in Turingia regione, ad quam à Colonia fuerant tranſlata. Nam cum dum nocturni Pſalmi canerentur, Abbas Monachique eius monaſterij egreſſi templo corpora ipſorum trium perſpexere Regum, quæ haud multo poſt Coloniæ in templo vbi antea erant, fuerunt inuenta. *Idem ibid.*

Dedit & aliud Iulianus Imper. vecordiæ ſuæ ac leuitatis indicium. Nam cùm Daphnis in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quæreba reſponſa ſuſciperet, cauſaſque ſilentij percontaretur à ſacerdotibus dæmonis, aiunt, Babylæ martyris ſepulchrũ prope adſiſtere, & ideò reſponſa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre
B ſepulchrum martyris iubet. Igitur Eccleſia vniuerſa conueniens, matres & viri, virgines iuueneſque immenſa exultatione ſuccincti trahebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc in auribus profani principis per ſex millia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis Eccleſia, vt cælum clamoribus reſultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus eſt, vt altera die comprehendi Chriſtianos paſſim, & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici. *Ruffin. lib. 1. hiſt. Eccl. c. 35.*

Caput D. IOANNIS Baptiſtæ altiſſimè ad ignominiam eius ab impiis Herodiadis miniſtris iuxta Herodis quondam Regis habitaculum fuerat defoſſum. Poſt multa verò annorum curricula, circa annum Domini quadringenteſimum ſexageſimum tertium, quo tempore Vandali ſub Genſerico omnia vaſtabant, idem ſanctus duobus monachis orientalibus, qui Hieroſolymam orationis cauſa venerant, in ſomno apparens quo loco eſſet oſtendit. Quod deinceps Edeſſam Phœnicis vrbem perlatum digno cultu eſt honoratum. Rurſus cùm deliteſceret, Valentiniano & Marciano imperantibus, ſanctus Mar-
C cello Monacho mirabili quodammodo indicauit, quo loco eſſet. Cumque è Cilicia Conſtantinopolim transferretur, vbi ventum eſt ad Pantichium, qui locus eſt Chalcedonis, muli, qui vehebant, ſubſiſtẽtes, nequidquam cædentibus eos aurigis, depoſitumque eſt in pago Coſilai. Denique imperante Theodoſio Iuniore Conſtantinopolim eſt adductum, & quoniam Macedonianus Sacerdos illud habebat in cuſtodia, pollicitus eſt ſe hæreſi renunciaturum, ſi caput ab Imperatore aſportari poſſet, quod ita contigit, vt Sozomenus ſcribit. *Vrſpergenſis Abbas in Chron.*

Quadriennio poſt deceſſum S. Nicephori Patriarchæ, ſacratiſſimus Methodius, diuino planè ſpiritu impulſus, oportunè ſapienterque diuinam Imperatricem Theodoram admonuit, non eſſe ex imperij & Reipublicæ dignitate, quod venerandus & inter Patriarchas illuſtris Nicephorus, qui pro glorioſæ ſinceræque fidei defenſione à ſacra ſede depulſus in lõgiſſimo exilio defunctus erat, negligeretur: ſed omni ſtudio
D curandum eſſe, vt diuinum corpus ipſius in ciuitatem reportaretur, cui celerrimè ac lubentiſſimè inclyta annuit Imperatrix. Prædictus igitur Patriarcha Methodius nocturnam pſalmorum cantum, & myſticum ſacrificium cum populo fideli perficiens, præclarum è tumulo corpus retexit, quod vndeuiginti annorum ſpatio integrum omnino puruumque manſerat, & in arca ab ipſo compoſitum, & Sacerdotum manibus ſublatum, cùm luminibus & frequenti pſalmorum cãtu in nauim ad hoc paratam illatum eſt. Sed cùm fretum traieciſſet, & ad vrbis littus appropinquaſſet, Dei cura MICHAEL Imp. iuuenis, & ampliſſimis dignitatibus præſtantes viri, & Patricij & reliqui ciues læti, faceſque manibus tenentes, obuiã proceſſerũt, & arcam illã pretioſam, cùm fide ac veneratione humeris ſuis ſubeuntes, ad magnam vſque geſtarunt Eccleſiam; ex qua Pontificia dignitate ſpoliatus, eiectus fuerat. Atque inde rurſum aſſiduis diurnis, nocturniſque pſalmorũ cantibus viciſſim vtentes, & cum omni luminum genere per mediam vrbem ipſum geſtantes, in ſancto Apoſtolorum templo collocarunt. Inter autem variam concurrentis populi virorum, & fœminarum, atque ætatum omnium multitudinem: nonnulli in via immundis ſpiritibus vexati, dum ab aliis comprimerentur, miſerandas atque maledicas voces emittebant: quorum è nu-
E mero quidam ab ipſo curati ſunt. *Ex Simeone Metaphr. Sur. 13. Martij, tom. 1.*

Qua humilitate & reuerentia Henricus Iunior Anglorum Rex ſepulchrum B. Martyris Thomæ viſitauerit, non abs re hic notandum eſt. Vt enim vidit Eccleſiam Cantuarienſem, deſiliens equo, veſte lanea & nudis pedibus, pedes vſque ad illam per paludes, & acuta ſaxa cum ſumma deuotione perrexit, in oratione ad ſepulchrum glorioſi Martyris in lachrymis tam deuotus extitit, vt videntes ad lachrymas cogeret. Feria ſexta illuc venerat, & impranſus tota nocte ibi vigilauit. *Sigeb. in Chron. an. Dom. 1175.*

LVITHPRANDVS, Longobardorum Rex audiens quod Saraceni depopulata Sardinia, loca illa, in quibus oſſa B. Auguſtini erant, dehoneſtarent, quæ propter Saracenorum deuaſtationem de Hippona illuc vſque delata fuerant, legatos illuc direxit, qui dato multo auro pretioſas illas reliquias ſecum detulerunt vſque Genuam, vbi præfatus Rex perſonaliter oc-
F currens, cùm magno gaudio & deuotione ipſas Papæ Greg. II. deferens, in Eccleſia B. Petri Apoſtoli, quam extruxerat, honorificè ſepeliuit. *Mart. Polon. an. Dom. 715.*

FRANCISCVS Borgia tertius ab Ignatio Societatis IESV Præpoſitus Generalis, Sanctorũ reliquias, imagineſque religioſè venerabatur, ſplendideque adornari curabat, nuſquam affirmans, gemmas aurum argentumque dignius impendi, vel vtique, quàm in auctores Dei; diuorumque cultum. Cùm manibus eas tractaret, ſumma animi voluptate in has voces erũpebat: Saluete pignora nobis in hoc exilio, lachrymarumque valle degentibus à Deo relicta, atque depoſita: Saluete ſalutis noſtræ ſpes, atque ſolatium. Erit, erit dies illa, cùm decorẽ induti cineres, hoſpites nunc beati, æterna illa luce perfruemini, & animæ ſole candidiores, thronuſque veſter ſupra firmamentum clareſcent. Ex hoc ipſo fonte manauit pia, ſolemniſque Societatis conſuetudo, vt ſingulis menſibus Sanctorũ nomina ſorte è ſitula educantur, diſtribuanturque ſingulatim, quo die votis conceptis, religioſeque perſolutis, opem ſui quique Diui implorant. Didicerat id in gentilitia Borgiæ familia
G Franciſcus, in qua illum olim morem viguiſſe conſtat. *In vita eius l. 4. c. n. 17. & 18.*

Incredibilis Dei cura & prouidentia, in reliquiis Sanctorum conſeruandis.

EX S. SCRIPTVRA.

Deus ipſe vt ſcribit Hieronym. contra Vigilantium, corpus MOYSIS honorauit, dum illud propriis manibus ſepeliuit. *Deuter. vlt.*

HISTORICA.

Non eſt putandum temerè illud à Chriſto Domino dictum ad omnes ſui ſectatores: Capillus de capite veſtro nõ peribit, & omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt, nolite timere. Et rurſus alibi à Vate: Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorũ, vnum ex his non conteretur: Quæ quamuis omninò ad exitum perducentur diuinitus, cùm reſurgemus vniuerſi, tamen ad hæc etiam tempora pertinere, quantum ad ſanctos; & euentus rerũ multarum declarat, vt apparebit, & ipſa verborum ſignificatio generalis oſtendit: alioquin tam boni, quam mali reſurgent, &
H ſingulis nihil peribit. Mirum namque, ac non niſi diuinum nonnullorum vatum, qui ante annorum tria millia migrarunt è vita, ad nos corpora perueniſſe, & tot Apoſtolorum, Martyrumque & Sanctorum, quorũ memoriam conati ſunt cunctis viribus abolere Imperatores, Reges impij, vniuerſæque gentes, tanto cũ honore reliquias conſeruatas fuiſſe. Atque hoc quidem plurimis commune; ſpeciatim verò cœlitus eluxit in aliquibus tuendis cura patris æterni. Sebenno namque Eleutheropoleos Epiſcopo MICHEAS & ABACVC Prophetæ in ſomnis apparuẽre, & quinam forent, & vbi corpora eorum iacerent, mandantes illa proferri manifeſtò prodiderunt. *Sozo. l. 7. hiſt. Eccl. c. vlt. Ado. Treuerenſ. ætate 6. an. 396. Baron. tom. 5. ann Dom. 406.*

Quid de corporibus Apoſtolorum PETRI & PAVLI ad Conſtantiam Auguſtam ſcribat D. Gregorius Magnus, hic adiiciamus. Dum beatæ recordationis, inquit prædeceſſor meus, quia argentum, quod ſupra ſacratiſſimum corpus Petri Apoſtoli erat, longè tamen ab eodem corpore, ferè quindecim pedum ſpatio, mutare voluit, ſignum ei non paruũ terroris apparuit. Sed & ego aliquid ſimiliter ad ſacratiſſimum cor-

pus S.Pauli Apoſtoli meliorare volui,& quia neceſſe erat, vt iuxta ſepulchrum eiuſmodi effodi altius debuiſſet,præpoſitus loci ipſius oſſa aliqua non quidem eidem ſepulchro conjuncta repetit , quæ quoniam leuare præſumpſit, atque in alium locum tranſponere, apparentibus triſtibus quibuſdam ſignis ſubita morte defunctus eſt. *Greg. Magn lib. 3. epiſt. 30.*

De corporibus EORVNDEM Apoſtolorum quid præterea dicturus ſum?dum conſtet,quia eo tempore quo paſſi ſunt, ex Oriente fideles venerunt , qui eorum corpora, ſicut ciuium ſuorũ,repeterent,quæ ducta vſque ad ſecundum vrbis milliarium,in loco qui dicitur ad Catacumbos,collocata ſunt:ſed dum ea leuare omnis eorum multitudo conueniẽs niteretur , ita eos vis tonitrui,atque fulguris nimio metu perculit,atque diſperſit,vt talia denuò nullatenus attentare præſumpſerint. Tunc autem exeuntes Romani eorum corpora , qui hoc ex Patris pietate meruerunt,leuarunt,& in locis , quibus nunc ſunt condita,poſuerunt.*Idem ibid.*

BARTHOLOMÆVM Apoſtolum apud Aſiam paſſum agonis ipſius narrat hiſtoria:Poſt multorum verò annorum ſpatia de paſſione eius,cùm iterum Chriſtianis perſecutio aduenisset, & viderent gentiles omnem populum ad eius ſepulchrum cõcurrere,eique deprecationes aſſiduè,& incenſa deferre,inuidia illecti abſtulerunt corpus eius,& ponentes in ſarcophagum plumbeum proiecerunt illud in mare,dicentes; Quia non ſeduces amplius populum noſtrum. Sed prouidentia Dei cooperante,per ſecretum corporis eius,ſarcophagum plumbeum, à loco illo aquis ſubuehentibus ſubleuatum, delatum eſt ad Inſulam,vocabulo Liparis: reuelatumque eſt Chriſtianis , vt illud colligerent:collectumque ac ſepultum,ædificauerunt deſuper templum magnum.In quo nunc inuocatus,prodeſſe populis multis,virtutibus ac beneficiis manifeſtatur.*Greg. Turon. glor. mart. l. 1 c. 34.*

Cùm Anthemius Salaminæ Epiſcopus iuſſus fuiſſet ad regiam vrbem Conſtantinopolitanam ſe conferre, & aduerſus Antiochenos coram Patriarcha cauſam dicere , præ timore torpeſcebat,Petri Fullonis Ariani inſidias ſuſpectas habens. De quo ſic Alexander:Erat tunc Salaminæ vrbis Epiſcop. Anthemius,vir comprimis admirabilis,quod ad rectam fidem & vitæ innocentiam pertineret,ſed ad diſputationem cum aduerſariis ſuſtinendam parum valebat. Cùm igitur ancipiti fluctuatione fluctuaret,neque certum haberet,quid ageret, num videlicet Conſtantinopolim proficiſci deberet, necne, nocte in ſomnis aſtitit illi quidam,diuinam quandam ſpeciem præ ſe ferens,& luminis ſplendore multo effulgens,lucidaque veſte indutus,ac ſacro habitu decorus;qui & hæc dixit:Cur ita triſtis es,Domine Epiſcope;Quomodo tantus iſte torpor te corripuit?Cur vultus tuus ita concidit?Nihil mali ab aduerſarijs tuis patieris.Hæc cùm dixiſſet,ab Anthemio diſceſſit:qui experrectus,& perterritus timore Epiſcopus,in faciem ſe proſtrauit,& multis lachrymis ita Deum deprecatus eſt:Domine Ieſu Chriſte,Fili Dei viui,adiuua Eccleſiam hanc.Scio autem quod illam adiuuas.Si viſio hæc à te profecta eſt,fac quæſo, vt ea iterum ac tertiò mihi oſtendatur , vt mecum eſſe certò ſcire poſſim. Quod & factum eſt ſecundum eius vota. Cumque tertia iam eſſet apparitio, ait ſibi apparenti Epiſcopus: Quæſo,Domine mi,dic,qui es tu,qui hæc mecum loqueris; Tunc ille ait:Ego ſum BARNABAS diſcipulus Domini noſtri Ieſu Chriſti,ſegregatus à Spiritu ſancto , vt vnà cum Paulo Apoſtolo electionis vaſe munus Apoſtolicum inter Gentes exercerem. Huius rei ſignum hoc habeas : Egredere extra vrbem occidentem verſus ſtadiis quinque in eam regionem , quæ Sanitatis locus appellatur (per me enim Deus ipſe in loco illo miracula efficit) & ſub arbore ſiliquæ effodias : ſpeluncam enim atque arcam inuenies,quoniam illic totum corpus meum relictum eſt & conditum, & Euangelium propria manu ſcriptum, quod à ſancto Apoſtolo & Euangeliſta Matthæo excepi:quoniam verò aduerſarij tui ſurſum & deorſum miſcentes omnia, & iura quædam obiicientes, tecum diſceptant,Antiochiæ ſedem Apoſtolicam eſſe contendentes, & tu contra ius tuum illis opponas:Et mea,inquiens,ſedes Apoſtolica eſt. nam & Apoſtolum habeo in patria mea. His dictis, Barnabas diſceſſit.Epiſcopus verò Deũ experrectus adorauit, totoque Clero,& populo Chriſtianiſſimo congregato , exiit in eum locum, quem per reuelationem didicerat, multo apparatu, & Cruce ipſa præclara.Cumque preces ad Deum miſiſſet,iuſſit locum effodi:quem poſtquam paululum fodiſſent, inuenerunt ſpeluncam lapidibus obſtructam.Illis autem ſublatis apparuit arca illa : qua detecta,inuenerunt venerandas ſancti & venerabilis Apoſtoli Barnabæ reliquias,ſuauem gratiæ ſpiritualis odorem ſpirantes. Inuenerunt etiam Euangelium ſupra Barnabæ pectus impoſitum. Illam verò arcam plumbeo ſigno munierunt.Cumque Deum precati eſſent,diſceſſerunt,vitis religioſis in eo loco ab ipſo Epiſcopo conſtitutis,qui veſpertinis & matutinis hymnis Deum collaudarẽt. Ille ergo inſigniores Epiſcopos ſecum habens,venit in vrbem regiam Conſtantinopolim,& ad Patriarchæ domum deductus eſt.De cuius aduentu cum Imperator audiſſet,Patriarchæ ipſi mandauit,vt cum Synodo,quæ illuc conuenerat,omnium Patrum controuerſiam audiret , & quod illi videretur , decerneret.Coacto igitur Concilio,cùm cauſa illa tractaretur,aduerſarij adferebant ſua iura,vt ſibi videbantur,quod Antiochena ſedes Apoſtolica & Patriarchica eſſet,ob idque contẽdebant,& alias Prouincias ſibi ſubiectas eſſe debere.Hæc cùm aſſererent,iis qui præſentes erant rationi conſentanea dicere videbantur.Beatus verò Anthemius paululum moratus,contra obiiciens:Et mea,inquit ſedes Apoſtolica fuit,inde vſque à principio & libertate honorate,qui & Apoſtolum habeo in patria mea,integro corpore conſtantem,beatiſſimum,inquam, illum ſanctum Barnabam ſanctarum laudum præconiis celeberrimũ.Hoc cùm Anthemius oppoſuiſſet,nihil loci aduerſariis relictum eſt,cùm Epiſcopi qui præſentes erant,ſilentio Anthemij orationem confirmaſſent.Aduerſarij verò rubore perfuſi , muti remanſerunt, reſponſo illo tam iuſto perculſi. *Bar. tom. 6. Ann. Eccl. an. Dom. 485.*

Cùm per S.Ambroſij monitiones , nec vllatenus Iuſtinæ Imperatricis petulantia compeſci poſſet,è cœlo ex ſanctis , è terra ex refoſſis ſanctorum Martyrum ſacris reliquiis impartitur à Deo digniſſimo ſacerdoti præſidium.Quonam autem modo id acciderit à Sancto Auguſtino,qui interfuit,primùm hæc accipe:Tunc memorato Antiſtiti tuo per viſum aperuiſti quo loco laterent Martyrum corpora GERVASII & PROTASII,quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti tui recondideras,vnde opportunè promeres ad coërcendam rabiem fœmineam,ſed regiam:cùm enim propalata, & effoſſa digno cum honore transferrentur ad Ambroſianam baſilicam,non ſolùm quos immundi vexabant ſpiritus confeſſis eiſdem dæmonibus ſanabantur;verùm etiam,quidam plures annos cæcus,ciuis,ciuitatique notiſſimus,cùm populi tumultuantis lætitiæ cauſam quæſiſſet,atque audiſſet,exiliuit,atque eò ſe vt duceret,ducem ſuum rogauit.Quò perductus,impetrauit admitti,vt ſudario tangeret feretrum in conſpectu tuo pretioſæ mortis Sanctorum tuorum. Quod vbi fecit atque admouit oculis,confeſtim aperti ſunt,inde fama diſcurrens,inde laudes tuæ feruentes,lucentes,inde illius inimicæ animus,etſi ad credendi ſanitatem non applicitus , à perſequendi tamen furore compreſſus eſt,Gratias tibi Deus meus.*D. Auguſt. lib. 9. conf. c. 7. Bar. tom. 4. an. Dom. 387.*

Cum quodam tempore S.FRANCISCVS in deſerta quadam oraret Eccleſia,in Prouincia Marſæ apud montem Caſalem, intellexit per Spiritum ſacras ibidem remanſiſſe reliquias, quas cùm longo tempore defraudatas honorificentia debita non ſine mœrore,conſpiceret,præcepit fratribus,vt eas cum reuerentia deferrent ad locum.Sed cùm,poſcente cauſa, diſceſſiſſet ab eis,mandati patris immemores filij obedientiæ meritum neglexerunt.Die verò quadam,cùm ſacra celebrare vellent myſteria,ſuperiori altaris operimento ſubmoto,oſſa pulcherrima,& redolentia nimis non ſine admiratione reperiũt; intuentes reliquias,quas non hominis manus, ſed Dei virtus attulerat.Reuerſus paulò poſt vir Deo deuotus,diligenter cæpit exquirere,ſi,quod de reliquiis mandauerat,eſſet impletum, Verum neglectæ obedientiæ culpam Fratres confitentes humiliter,cum pœna veniam meruerunt.Et ait vir ſanctus:Benedictus Deus meus,qui per ſe ipſum impleuit,quod vos facere debuiſtis.Conſidera diligenter diuinæ prouidentiæ curam circa puluerem Sanctorum; & humilis Franciſci excellentem in oculis Dei perpende virtutem. Nam cuius iuſſis non paruit homo,votis obediuit Deus.*D. Bonau. in vita S. Franciſci c. 6. apud Sur. Oct. 4.*

FRANCISCVS Xauer.cùm nauigaret in ampliſſimas Sinarum regiones vltra ſinum Gangeticum,& auream Cherſoneſum,deceſſit in naui,vectores eius corpus in fouea calcis condiderunt eo conſilio,vt ardore calcis abſumeretur caro,atque vbi redirent,oſſa poſſent aſportari.Poſt multos menſes eò reuerſi viderunt integrũ cadauer,nulla parte,quod maximæ illis

fuit

A ſuit admirationi exceſum: & quia nonnulli, qui ſancto viro, dum vixit, parum fuerant æqui, dum condeceſſit, malleo contuderant ſuperaggeſtam carnem, quo confringerentur oſſa, & artus, inſpexere in aliquibus membrorum locis carnem ſeulter contuſam, & e cicatricibus extremis ſanguinem recentem profluxiſſe, in reliquis corpus intactū. Quocirca naui impoſitum Goam longiſſima nauigatione poſt menſes plurimos nulla tabe corruptum, nullo fœtore detulerunt; vbi miraculis innumeris illuſtre, quaſi omnium Indiarum Apoſtoli celeberrimi ab indigenis, in honore maximo habetur. *Ex Petro Maff. lib. 15. hiſt. Ind. Bozius de ſign. Eccl. Dei, tom. 2. lib. 15.*

Placet hic adſcribere quæ de Olympiade narrat Nicephorus Calliſtus: Poſtquam Nicomediæ ſancta Olympias obijt diem ſuum, priuſquam ſepulturæ mandaretur, temporis eius Nicomedienſi Epiſcopo in ſomnis præcepit, vt venerandas reliquias arculæ impoſitas alto mari committeret, quocunque locorū illa curſum teneret, ibi corpus eius ſepeliretur. Id ab Epiſcopo factum; & arca ad maritimum locum delata eſt, vbi Apoſtoli Thomæ delubrum poſitum eſt. Ab incolis locus is Bothri dictus. Vbi cœleſti viſu admoniti, qui regionem eam incolunt, ſacras eius reliquias ad ſanctiorem ſacrificij aram repoſuerunt, quas innumerabilium morborum cura, dæmonumq; expulſione, & alijs prodigijs, quæ ſupra hominum

B opinionem ibi ſunt exhibita, Deus dignatus eſt. Memoriæ quoque proditum eſt, poſtea incurſione hoſtili templum hoc Apoſtoli incenſum fuiſſe, & arcam quidem flammis conſumptam, ipſas verò reliquias in fluctus maris proiectas, & eo loco vndam conuentam conſtitiſſe. *Niceph. Calliſtus li. 13. c. 14. & idem Bozius ibid.*

* EFFECTVS VARII PER SANCTORVM RELIQVIAS A DEO CONCESSI.

Conijcitur in ſepulchrum Elisæi Prophetæ cadauer hominis cuiuſdam defuncti: ſubitò, vbi Eliſæi oſſa attigit, ſurrexit homo viuus. *Ex. Reg. 4. c. 13.*

Simeon Metaphraſtes recitat in vita ſanctorum Cyri & Ioannis, quod vicus quidam à Canopo ciuitate duorum ſtadiorum ſpatio diſtans, quem Manuthe nominabant, erat malignorum ſpirituum inſidiis infeſtus omnibus, quem Teophi-

C lus Præſes Alexandrinus ſæpenumero ab ea peſte liberare voluerat, ſed morte tandem præuentus, quod tota mente meditabatur, ad exitum perducere non potuit. Huic Cyrillus ſucceſſit; qui cùm pari diligentia in eam rem incumberet, & vota & preces ardenti ſtudio Deo nuncuparet, vt viam modumque oſtenderet, quo malignorum hoſtium cateruam ex eo loco profligare poſſet, Angelus Domini ei in viſione apparens mandauit, vt ſacra Martyrum Cyri & Ioannis corpora vnà cum ſanctiſſimi Marci Euangeliſtæ reliquijs in eum locum transferrent, quorum præſentia dæmones continuò in fugam verterentur. Hac itaque occaſione ſacræ martyrum reliquiæ tranſlatæ ſunt, quarum aduentu maligni ſpiritus in fugam verſi ſunt, & locus omnipotenti Deo cum maximo totius populi gaudio conſecratus eſt. *Ex Simeon. Metaphr. Ian. 31.*

Vitoriana villa dicitur, quæ ab Hippone regio minus triginta millibus abeſt. Memoria martyrum ibi eſt Mediolanenſium Gervasii & Prothasii: Portatus eſt die quodam eò adoleſcens, qui cum de medio æſtatis equum ablueret in

D fluminis gurgite, dæmonem incurrit. Ibi cum iaceret vel morti proximus, vel ſimillimus mortuo, ad veſpertinos illuc hymnos & orationes cum ancillis ſuis, & quibuſdam ſanctimonialibus ex more domina poſſeſſionis intrauit, atque hymnos cantare cœperunt. Qua voce ille quaſi percuſſus & excuſſus eſt: & cum terribili fremitu altare apprehenſum mouere non audens, ſiue non valens, tanquam eo fuerit alligatus, aut fixus tenebat: & cùm grandi eiulatu parci ſibi rogans, confitebatur, vbi adoleſcentem, & quando, & quomodo inuaſerit. Poſtremò ſe exiturum eſſe denuntians, membra eius ſingula nominabat, quæ ſe amputaturum exiens minabatur: atque inter hæc verba diſceſſit ab homine. Sed oculus eius in maxillā fuſus tenui venula ab interiore quaſi radice pendebat, totumque eius medium, quod nigellum fuerat, albicabat. Quo viſo, qui aderant, cucurrerant autem etiam alij vocibus eius acciti: & ſe omnes in orationem pro illo ſtatuerunt: quamuis enim ſana mente ſtare gauderent, rurſus tamen propter oculum eius contriſtati medicum quærendum eſſe dicebant.

Ibi maritus ſororis eius, qui eum illò detulerat; Potens eſt, inquit, Deus, Sanctorum orationibus, qui fugauit dæmonem, lumen ei reddere. Tunc, ſicut potuit, oculum lapſum atque pendentem loco ſuo reuocatum ligauit oratio, nec niſi poſt ſeptem dies putauit eſſe ſoluendum. Quod cum feciſſet, ſaniſſimum inuenit. *D. Auguſt. lib. 22. cap. 8. de ciuit. Dei.* E

Quid ad Sanctorum Martyrum venerandas reliquias per Vigilium ad Simplicianum miſſas mirandum contigerit, Paulinus rem geſtam probe teſtatam ita ſcribit: Siſinnij etiam, Martyrij, & Alexandri martyrum, qui noſtris temporibus, hoc eſt, poſt obitum S. Ambroſij, in Anauniæ partibus, perſequentibus Gentilibus viris, martyrij coronam adepti ſunt, cùm reliquias Mediolanenſes ſumma cum deuotione ſuſceperunt, adueniente quodam cæco, & referente, cognouimus, qui eodem tacto loculo, in quo ſanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit, eò quòd per viſum noctis vidiſſet nauem appropinquare littori, in qua erat multitudo albatorum. Quibus deſcendentibus ad terram, cùm vnum de turba precaretur, vt ſciret qui eſſent ij viri, audierit, Ambroſium, eiuſque conſortes: Quo audito nomine, cùm precaretur, vt lumen reciperet, audiuit ab eo: Perge Mediolanum, & occurre fratribus meis, qui illò venturi ſunt (deſigna diem) & recipies lumen. Erat enim vir, vt ipſe referebat, de littore Dalmateno: nec F ſe ante veniſſe in ciuitatem aſſerebat priuſquam recto itinere reliquijs ſanctorum occurriſſet, nondum videns; ſed tacto loculo, videre cœpiſſe. *Ex Paulin. in vita Sanct. Ambroſ. in fin. Baron. tom. 5. ann. Dom. 409.*

Cùm Beatiſſimi Epiſcopi Germanus & Lupus ſola nuditate verborum diu inaniter contra Pelagium veritatis Chriſtianæ hoſtem infenſiſſimum diſputarent, tum ſubitò quidam Tribunitiæ poteſtatis cum coniuge procedit in medium, Filiam decem annorum cæcam curandam ſacerdotibus offerens, quam illi aduerſarij offerri præceperunt: ſed ij conſcientia puniente deterriti, iungunt cum parentibus preces, & curationem paruulæ à ſacerdotibus deprecantur. Qui inclinatos animo aduerſarios intuentes orationem breuiter fundunt. Ac deinde Germanus plenus Spiritu ſancto inuocat Trinitatem. Nec mora, adhærentem lateri ſuo capſulam cum ſanctorum reliquijs collo auulſam manibus comprehendit, eamque in conſpectu omnium, puellæ oculis applicuit. Quos ſtatim, euacuatis tenebris, lumen veritatis impleuit. Exultant parentes, miraculum populus contremiſcit, poſt quam diem ita ex animis omnium, ſuaſio iniqua deleta eſt, vt ſacerdotum doctrinam ſitientibus deſiderijs ſectarentur. *Beda lib. 1. hiſt. gent. Angl. c. 18.* G

Curienſis quidam Epiſcopus, cuius nomen è memoria excidit, cum Victore eius nominis tertio Romano Pontifice è Germania veniens, eius in obſequio Romæ morabatur. Hic puerum ab vtero matris mutum habebat, quem pro mercede animæ ſuæ paſcens, ac veſtiens, quocumque ibat, ſecum ducere conſueuerat, in cuius vacuo ore, nec indicium quidem linguæ ineſſe videbatur. Qui etiam Epiſcopus ex mirabilibus ad B. Leonis tumulum patratis, ſimiliter vt Papa, in incredulum animum gerebat. Cùm igitur quadam die ad ſedem ſui Epiſcopatus, iam accepta licentia, reuerti decreuiſſet, Eccleſiam B. Petri Apoſtoli orationis gratia ingreſſus, poſtquam B. Petro ſe attentius commendauit ſuis cum clientibus equis aſcenſus, puero in eadem Eccleſia oblito, feſtinus viam, quæ eum ad ſuam ducebat patriam, egreſſus. Vrbe gradiebatur. Cùm itaque longiuſculè adhuc eſſet ab Vrbe profectus, repente ei in memoriam redijt, quod mutum puerum in eccleſia Petri Apoſtoli reliquiſſet. Qui mox ſubſtitit, ac famulos H ſuos, à quibus puer reduci deberet, quoſdam remiſit. Igitur cùm illi Apoſtolorum Principis baſilicam eſſent ingreſſi, conſpiciunt puerum ad tumulum Beati Leonis ſtantem, atque cum ijs, qui circumſtabant loquentem. Illis itaque mirantibus, & qualiter hoc ſibi eueniſſet quærentibus; puer inquit: Poſtquam Dominus meus hac in Eccleſia me relinquens diſceſſit, huc ad ſepulchrum B. Leonis me contuli, ſi fortè omnipotens Dominus, officium, quo carebam, vocis, meritis eius mihi reſtituere dignaretur: Nec ſum meo, quod corde poſcebā, voto fruſtratus, ſed mox, vt ante eius venerandam memoriam lachrymans aliquantulum proſtratus iacui; illico recepta voce loquens, vt ipſi videtis, ſurrexi. Ab illa itaque die (quod memorabilius eſt) cœpit in ore eius lingua, quæ defuerat, paulatim creſcere, ita vt intra paucos dies pleno ore linguā perfectè reciperet, & verba ſine impedimento ſonaret.

Denique qui miſſi fuerant, ſeruauerunt puerum ad Epiſcopum
A ducere,& quem tacentem reliquerat, B.Leonis ſuffraganti-
bus meritis,ei loquentem adducunt. Regreſſus igitur Epiſco-
pus Romanum Pontificem adijt, quod omnipotens Do-
minus per B.Leonem operari dignatus fuiſſet; oſtendit. Et
tunc cœperunt ipſi eius veneranda merita cunctis prædicare,
quæ alijs antea referentibus non patiebantur audire. *Ex Deſi-
derio Abb.Caſinenſi, poſtea Pontifice Vict.III li.3. Dial. Baron
tom.11.an. Dom. 1054. 49. 50.*

An.Dom.1126.Martij verò die ſecundo,à Buchardo Stra
tenſi interfectus fuit S. CAROLVS Comes Flandriæ, cum
Henrardo & duobus filijs, Galtero & Giſleberto,in templo
eleēmoſynam faciens. Ad cuius corpus ante aram maximam à
ſacerdotibus reuerenter poſitum allatus à Rengero Telone
debilis quidam adoleſcens Rogerius nomine,omnibus mem-
bris contractus,qui Principis admotus corpori, ſubitò ſanus
ac validus in pedes ſuos laudans Deum ſubſilijt. *Iac.Meyer.
li. 4. Annal. Flandricarum.*

Ann.Dom.1086 obdormiuit in Domino venerabilis Do-
minus,& Pater ANSELMVS Lucenſis Epiſcopus:Et cum con-
cedentibus Epiſcopo ac Comitiſſa ciuitatis Mantuanæ,cæte-
riſque omnibus iam deferentibus ad monaſterium corpus.af-
B fuit ſubitò Reuerendiſſimus Sabinenſis Epiſcopus, Dominus
Dominzo,quem & Spiritus ſanctus ſuſcitauit,vt clamaret,di-
gnum eſſe,vt in Epiſcopio Epiſcopus ſepeliretur. Tanta, in-
quit,lucerna non decet vt abſcōdatur:ipſe adhuc viuens tan-
quam indignum ſe humiliauit,nos autem vt verè dignum ex-
altare oportuit hominem,quem fuiſſe ſcimus ſanctiſſimum.
Acclamatum eſt idem ſtatim ab vniuerſis,rapiturque à Mona-
chorum exequijs,in Epiſcopium defertur,ibique venerabiliter
ſepelitur. Mirabamur hoc quaſi magnum primò miraculum,
neſcientes quid deinceps mirabilius erat futurum. Nam & id
quoque primò notauimus,quod multi Epiſcopi, & Cardina-
les,magna etiam multitudo militum,die obitus ſui eadem in
ciuitate conuenerunt,& ipſius tranſitum,& clara miracula vi-
derunt poſt obitum. Tertia itaque nocte poſt ſanctiſſimi pa-
tris venerandam dormitionem quædam contracta, quæ vna
ſemper manu & poſterioribus,perſona ſerpebat potius, quam
gradiebatur; quæ etiam in domo nepotis Epiſcopi annum
vnum,& duos menſes ac dimidium manſerat; apud prædicti
patris tumbam,meritis ipſius ſana erecta eſt in prima noctis
C vigilia. Sequenti verò die circa tertiam(vt viſum eſt)horam,
fertur,quod quædam à natiuitate cæca ibidem fuerit illumi-
nata,quam Brixienſis Comitatus incolam tunc audiuimus.
Bar.tom.11.an.Dom.1086. 9. 10. 11.

Cum lues inguinaria Treuericum populum in circuitu ciui-
tatis valde vaſtaret,& Sacerdos Dei Nicetius pro ouibus cō-
miſſis Dei miſericordiam imploraret aſſiduè factus eſt ſonus
de nocte magnus, tanquam tonitru validum ſuper pontem
amnis,ita vt putaretur vrbs ipſa abſorberi. Cumque omnis
populus exterritus in lectulis reſediſſet,lethiferum ſibi interi-
tum operiens,audita eſt in medio vox vna cæteris clarior:di-
cens:Et quid hic,ô ſocij,faciemus? Ad vnam enim portā EV-
CHARIVS ſacerdos obſeruat, ad alteram Maximinus excubat:
in medio verſatur NICETIVS:Nihil hic vltra præualere poſ-
ſumus,niſi ſinamus hanc vrbem eorum tuitioni. Hac audita
voce,ſtatim morbus quieuit,nulluſque ab eo vltra defunctus
eſt.*Greg.Turon.in libel.vita S.Nicetij.*

Gregorius Turonenſis libro de Gloria confeſſorum narrat,
quòd cum lues inguinaria populū primæ Germaniæ deuaſta-
D ret,& omnes terrerentur,huius cladis auditu concurrit Rhe-
menſiū populus ad S.REMIGII ſepulchrum, congruum hu-
ius cauſæ flagitare remedium. Accenſis cereis lychniſque non
paucis,hymnis pſalmiſque cœleſtibus per totam excubat no-
ctem. Mane autem facto,quid adhuc precatui deſit in tracta-
tu rimatur:reperiunt enim,reuelante Deo,qualiter oratione
præmiſſa,adhuc maiori propugnaculo muuirentur. Aſſumpta
igitur palla de beati ſepulchro,componunt in modum fere-
tri accenſiſque ſuper cruces cereis atque ceroferalibus, dant
voces in canticis, circumeunt vrbem cum vicis. Nec præte-
reunt vllum hoſpitium, quod non hac circuitione conclu-
dant. Quid plura? Non poſt multos dies,fines huius ciuitatis
lues aggreditur memorata: Verum tamen vſque ad eum locum
accedens,quò beati pignus acceſſit,ac ſi conſtitutum cerneret
terminum,intrò ingredi non modo non eſt auſa,ſed etiam
quæ in principio peruaſerat, huius virtutis repulſu reliquit.
Greg.Turon. de glor. Confeſſ. c.79.

Apud Hypponem Baſſus quidam Syrus ad memoriam S.
STEPHANI protomartyris orabat,pro ægrotante ac pericli- E
tante filia,eóque ſecum veſtem detulerat. Cùm ecce pueri de
domo cocurrerunt,qui ei mortuam nuntiarent. Sed cum, o-
rante illo,ab amicis eius exciperentur, prohibuerunt eos illi
dicere,ne per publicum plangeret. Qui cùm domum rediſſet,
iam ſuorum eiulatibus perſonantem,& veſtem filiæ,quam fe-
rebat,ſuper eam proieciſſet, reddita eſt vitæ. Rurſus ibidem
apud nos Irenæi cuiuſdam collectarij filius ægritudine extin-
ctus eſt:cumque corpus iaceret,exanime,atque aliis gementi-
bus,& plangentibus,exequiæ pararentur, amicorum eius qui-
dam inter aliorum conſolantium verba ſuggeſſit,vt eiuſdem
martyris oleo corpus perūgeretur. Factū eſt,& reuixit. Item-
que apud nos vir Tribunitius Eleuſinus ſuper memoriam
martyris,quæ in ſuburbano eius eſt,ægritudine exanimatum
poſuit infantulum filium ſuum:& poſt orationem,quam cum
multis lachrymis ibi fudit,viuentem leuauit. *D. Aug. lib. 22.
ca 8. de ciu. Dei.*

In Cuſu contigit, vt quidam PVER annorum circiter duo-
decim è templi culmine deiectus ab alto,ſex dies abſque vllo
ſenſu permanſerit:Sacerdos Societatis IESV eò concedens re- F
liquias quaſdam Sanctorum ad collum pueri appendit, &
continuò reuixit. Id euenit anno Domini ſupra milleſimum
quingenteſimo octogeſimo tertio. *Thom. Bozius de ſignis ecc.
Dei tom.1 lib.5. c.2. 1583.*

Cum Guntheramnus Rex ita ſe ſpiritualibus actionibus
mancipaſſet,vt relictis ſeculi pompis theſauros ſuos Eccleſiis
& pauperibus erogaret,accidit vt miſſo presbytero munera
fratribus,qui S.AGAVNENSIBVS deſeruiunt, ex voto tranſ-
mitteret,præcipiens presbytero, vt ad eum rediens ſancto-
rum ſibi reliquias exhiberet. Igitur dum impleta Regis præce-
ptione cum his regrederetur pignoribus,Lemani laci,per quē
Rhodanus influit, nauigium petit. Extēditur autem lacus ille
in longitudine quaſi ſtadijs quadringentis, latitudine autem
ſtadijs centum quinquaginta. Denique reuertens presbyter,
vt diximus,cùm nauigium hoc fuiſſet aggreſſus, ſubitò tem-
peſtas exorta fluctus tollit;ad ſidera exſurgunt vndarum
montes,& nunc puppis nauiculæ prora dehiſcente, fertur in
altum, tunc iterum demerſa puppe,prora tollitur in ſublime. G
Turbātur nautæ,& nihil aliud niſi ſola mors in hoc pericu-
lo præſtolatur. Tunc presbyter cùm videret ſe his fluctibus
obrui,& ſpumis vndarum ipſarum grauiter operiri,extracta à
collo capſula,quæ ſanctorum pignora continebat, vndis tu-
mentibus ſidus obiecit,ac ſanctorum præſidium clara inuo-
cat voce,dicens:Ne peream in his fluctibus,virtutem veſtrā
deprecor,martyres glorioſi,ſed potius qui iugiter pereuntibus
præbetis auxilium,mihi,quæſo,dexteram ſalutis porrigere di-
gnemini:fluctus opprimite, noſque ad littus optatum veſtri
adiutorij ope deducite. Et hæc dicens, ceſſante vento, dece-
dentibus vndis,ad littus euecti ſunt. *Gregor.Turonenſ.lib. 1. de
glor. mart. cap.76.*

Quænam miranda Diacono Roma in Gallias redeunti,
cùm ſacris reliquijs à S.Gregorio Papa I.acceptis, contige-
rint,Gregorius Turonenſis narrat his verbis: Ab hoc etiam
Gregorio Papa Diaconus noſter reliquias ſanctorum attulit,
dum adhuc in Diaconatu degeret. Hic autem DIACONVS à
Papa Vrbis Romæ Palagio,quorundam Martyrum, Confeſ-
ſorumq;pignora accipiens,cum grandi pſallentio, pſalmodia H
videlicet,vel clericorum officio,ac populi immenſi obſequio,
vſque ad portum deductus eſt:& ingreſſus nauem, erectis ve-
lis,ac per illum antennæ,quæ modulum crucis geſtat,appara-
tum extenſis,flante vento pelagus altum arripiunt. Qui dum
nauigant,vt Maſſilienſis ciuitatis portum attingāt, appropin-
quare cœperunt ad locum quendā,de quo à littore maris la-
pideus mons exſurgens,ac paulatim diſcedens ſumma tenus
vnda in mari diſtenditur. Cumque impellente vento, carina
magno impetu ferretur in præceps, vt ſcilicet ſcopulo illiſa
quaſſaretur,atq; nautæ diſcrimen intuentes exitus vocifera-
rentur:Diaconus eleuata cum ſanctis pignoribus capſa,inuo-
care nomina ſingulorum cum gemitu & voce maxima cœpit.
deprecans,vt eorum virtute ab hoc periculo perituri liberarē-
tur. Iam iamque appropinquabat nauis,vt præfati ſumus,
ſcopulum:& ſtatim in ſanctorum contemplatione reliquiarū,
ab ipſo loco commotus,cū violentia maiori ventus huic ven-
to contrarium fluctum eliſit,ventumque aduerſum repulit,ac
naue in palagus profundum reuocata,cunctos à mortis peri-
culo liberauit:ſicque gyrata mole periculi,portū, quem deſi-
dera

deraban‍t,cum Domini gratia ac ſanctorum patrocinio contigerunt. Erant enim reliquiæ ſanctorum, quorum ſacra veſtigia Domini manibus ſunt abluta, cum Pauli, Laurētijque, atque Pancratij, Chryſanthi, Dariæque Virginis, Ioannis, atque alterius Pauli fratris eius, quorum certamina & palmas victoriarum ipſa caput orbis vrbs Roma deuota concelebrat. *Ex Greg. Turon. hiſt. Franc. l. cap. 1. & eodem de glo. mart. l. 1. ca. 83. Bar. tom. 8. an. Dom. 590.*

Gregor. IX. cum ab Imp. Friderico, qui tunc magna ex parte patrimonium Eccleſiæ occupauerat, in vrbe obſideretur, videns etiam pene omnes Romanos per pecuniam eſſe corruptos, exipiens capita Apostolorū PETRI & PAVLI: & proceſſionem a Laterano vſque ad ſanctum Petrum faciens, animos Romanorum ita reuocauit, vt pene omnes contra Imperatorem cruce ſignarentur. Quod Imperator, qui iam credebat ſe intraturum vrbem, audiens, timens longe ab vrbe retroceſſit. *Mart. Polon. l. 4. an. 1232.*

Sanctiſſimum corpus Simeonis Stylitæ poſt migrationem è vita Antiochiam deportatū fuit, Leone tum imperium gerente, & Martyrio adminiſtrāte Epiſcopatum Antiochiæ: Ardaburio præterea Præfecto præſidiorum in Oriente, cum militum ducibus, & cæteris ordinibus in ipſa Mandra commorantibus, ſeruātibusq; ſanctiſſimum prædicti B. Simeonis corpus, ne vrbes vicinæ illud ſurriperēt. Itaque corpus ſacratum, multis miraculis in itinere editis, defertur Antiochiam. quod Leo Imp. poſtea ab Antiochenis petiuit. At contra, Antiocheni Imperatori aliud poſtulatum offerebant, quod ita ſe habet: Quoniam ciuitas mœnibus caret (Imperatoris namque furor ea diruit) ſanctiſſimum Simeonis corpus huc apportauimus, vt nobis & muri & munimenti loco ſit. Quibus verbis perſuaſus Leo, eorumq; obſecutus poſtulationi, venerandum corpus illis conceſſit. *Ex Euag. ſcholaſt. eccl. hiſt. lib. 1. c. 13. Sur. 5. an. tom 1. in vita eius.*

* MIRACVLA AD RELIQVIAS EXTERNAS.

Hoc eſt, Res ipſas quæ Sanctorum corpora, vel monumenta aliquando contigerunt; FACTA.

Lutetiæ LVDOVICVM Philippi Augusti Regis filium trimulum tanta vis inuaſit morbi, vt animā agere, ac tantū non
C expirare videretur. Sacræ ſpineæ coronæ particulam eam, quæ ad ædem D. Dionyſij aſſeruabatur, ac ſacrum clauum obſecrationibus factis Lutetiam reuerentiſſimè attulit Mauricius Pariſiorum Pontifex, vir ſanctus, ac corpori pueri admouit; morbus depulſus, valetudo reſtituta. *P. Æmil. lib. 6. hiſtor.*

Specioſi, omniq; metallo nobiliores Domin. Crucis claui, qui beata membra tenuerunt, ab Helena Regina, poſt ipſius Sanctæ Crucis inuentionem, reperti ſunt: & de duobus quidem frænum Imperatoris muniuit, quo facilius, ſi aduerſæ gētes reſtitiſſent Principi, hac virtute fugarentur. Magnam autem adferunt virtutem eſſe huius fræni, quod ambigi nequaquam poteſt: quod Iuſtinus Imp. publicè expertus eſt, ac ſuis omnibus patefecit. Illuſus enim à quodam Mago, propter pecuniam, emiſſas ſibi à dæmonis vmbra intolerabiles per duarum curricula noctium ſuſtinuit inſidias: ſed cùm tertia nocte frænum capiti collocaſſet, locum inſidiandi inimicus vltra nō habuit, repertumque auctorem inſidiarum gladio perculit. *Greg. Turo lib. de glor. martyr. lib. 1. c. 6.*

Quæ ſit virtus ligni ſanctæ CRVCIS à ſancta Helena inuentæ, hoc modo manifeſtum eſt. Aduenit quidam, qui nobis
D pallulam holoſericam valde vetuſtam exhibuit dicens, ab hac Hieroſolymis Crucem Domini inuolutam fuiſſe. Quod dum apud ruſticitatem noſtram incredibile haberetur, ac rimaremur ſollicitè, vnde ei tanta ibidem fuiſſet gratia, vt iſta meruiſſet, cùm ſciamus omni tempore, quo ſacrum hoc lignum adoratur, non ſolum exinde nihil quemque mereri, ſed etiam importunis accedentem verberibus arceri, reſpondit: Quando, inquit, Hieroſolyma abij, Futen Abbatem reperi, qui magnam cum Sophia Auguſta gratiam habuit: huic enim omnem Orientem quaſi præfecto commiſerat: huic me ſubdidi, & cùm ab Oriente regrederer, ab hoc & ſanctorum pignora, & hanc pallam, de qua eo tempore ſancta Crux inuoluebatur accepi. Poſtquam mihi vir ille, retulit, & hanc mihi pallam tradidit, præſumpſi fateor eam abluere, & frigoriticis potum dare, ſed mox opitulante virtute diuina ſanabantur. Scindebam etiam exinde plerumque particulas, & dabam religioſis pro benedictione. Vni verò Abbati partem diuiſi: qui poſt duos ad me annos rediens cum ſacramento aſſeruit duodecim ab ea energumenos, tres cæcos, duoſque paralyticos fuiſſe ſanatos. Muto cuidam ipſam pallam in os poſuit: ſed cùm dentes E
linguámque attigit, ſtatim vocem eloquiúmque reſtituit, quod nos fideliter credere ipſa Domini promiſſio inijcit, dicens; Omnia quæcunque petieritis in nomine meo, credites quia accipietis, & venient vobis. *Idem ibidem. Gretſerus lib. 1. de Cruce cap. 76.*

Ad COLVMNAM, ad quam verberatus eſt Dominus & Redemptor noſter Hieroſolimis multi fide pleni accedentes corrigias textiles faciunt, eamque circundant, quas rurſum pro benedictione recipiunt diuerſis infirmitatibus profuturas. Ferunt etiam ipſas coronæ ſentes quaſi virides apparere; quæ tamen ſi videantur aruiſſe foliis, quotidie tamen reuireſcere virtute diuina. De Tunica verò beati corporis non conſuta, deſuper contexta per totum, quæ iuxta Dauidicum vaticinium ſub ſorte iacuerat, fides Euangelica pandit. Ait enim: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem. De hac verò immaculati agni tunica, quæ à quibuſdā audiui, ſilere nequeo: Ferunt autem in ciuitate Galateæ in baſilica, quæ ad ſanctos Archangelos vocitatur, retineri. Eſt enim hæc ciuitas ab vrbe Conſtantinopolitana quaſi millibus centum-quinquaginta; in qua baſilica eſt crypta abditiſſima, ibique in arca lignea hoc veſtimentum habetur incluſum, quæ arca à deuotis atque fidelibus ſumma cum diligen- F
tia adoratur, non immeritò digna, quæ hoc veſtimentum, quod Dominicum corpus vel contingere meruit, vel valere. *Greg. Turon. l. 1. de Gloria martyr. c. 7. & 8.*

De lancea ex Chriſti clauis confecta hæc refert Sigebertus: Lanceam mirandi operis ex clauis Ieſu Chriſti Crucifici ſanctificatam, quæ dicitur primi & Magni Conſtantini Imp. fuiſſe, donatam Rodolpho Regi Burgundionum & Italiæ à Sampſone Comite, Rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiā parte Prouinciæ Suenorū à Rodulpho extorquet, & hanc ad inſigne & tutamen imperij poſteris reliquit. De ea verò latius in rebus geſtis S. Gerardi viri ſanctitate cōſpicui. HENRICVS, inquit, Rex Othonis Saxonum Ducis filius, vt erat Deum timens, & amator religionis eccleſiaſticæ, vbi percepit Rodulphum Burgundionum Regem habere tam cœleſte inæſtimabile donum, quod idem Rodulphus pro ſummo amicitiæ munere à Sampſone Comite acceperat, miſſis ad eum Legatis tentauit multis oblatis muneribus, ſi ab illo impetrare, ſibique aduerſis tum viſibiles, tum inuiſibiles hoſtes G
arma inuictiſſima, triumphumq; perpetuum comparare poſſet. At Rodulpho Rege id ſe nulla vnquam ratione daturum aſſeuerante, modis omnibus Henricus Rex, quem muneribus emollire non poſſet, minis intentatis frangere conatus eſt affirmans ſe omne eius regnum ferro & flammis vaſtaturū. Sed quia illud quod petebatur manus eiuſmodi erat, quo olim Deus terrena cœleſtibus vtraque pacificans coniunxit, Rodulphi Regis animus tandem diuinitus eſt emollitus, ita vt iuſto Regi iuſta petenti annueret. Quo autem amore donum hoc eximium Rex Henricus complexus ſit, hoc ipſo vel maximè declarauit; quod non modò auri & argenti muneribus Rodulphum Regem honorauit, verum etiam Sueuiæ Prouinciæ non minimā partē donauit. Deus autem, qui cordium inſpector eſt, & bonas muneratur voluntates, qua mercede huius rei cauſa pium Regem Henricū in æterna vita affecerit, quibuſdam indiciis etiam in hoc ſæculo prodere voluit, quando hoſtes in ipſum incurrentes, hoc victorioſo præeunte ſigno, ſemper terruit atq; fugauit. Tali igitur occaſione, diuina fauente voluntate, ſanctam illam lanceā Rex Henricus adeptus eſt, quam filio: de quo nobis inpræſentiarum ſermo eſt, è H
vita decedens dereliquit vnà cum regno, non minori veneratione ab eo conſeruandam, vti non paucæ teſtantur victoriæ, quas per eam orando obtinuit. Hæc ibi: Verùm quod dicitur ex clauis Domini illam eſſe confectam, verius puto eſſe dicendum ex aliqua parte claui, alio ferro coniuncta illam elaboratam: nam claui Domini ad alium vſum ſunt adhibiti. *Sigeber. in Chr. Luitprand. lib. 4. cap. 12. & Sur. 3. die Octob. ex geſtis S. Gerard. apud Bar. tom. 10. an. 929. 13.*

Sanctiſſimæ DEIPARÆ, qua ſe adſtringebat, zonā pretioſiſſimaſq; faſcias quibus Virgo integerrima tenerrimū Chriſti pueri corpuſculū colligauit, ac vinxit, vſque adeò venerata Græcia eſt, vt templum in vtriuſque reihonorem incredibilis cuiuſdam formoſitatis erexerit. Cuius templi dedicationē & vt ijdem Græci loquuntur, encænia, Germanus Bizantius

Anti-

Antiſtes oratione celebrauit,qua ſimul Virginis laudes perſequitur.Eam vocat Chriſti ſupremi Regis animatam ciuitatem,Chriſtianorum ſolatium,eorum, qui vexantur, potentiſſimam adiutricem,peccantium,ſi modo pœniteant, paratiſſimum, tutiſſimumque perfugium. Et Euthymius Monachus: Laudatur,inquit,zona, quæ annos plus nongentos illæſa atque integra perſeueret,cuius nequaquam infuſcatus eſt color, quæ vincit ſplendore niuem,talemque ſe videntibus exhibet, qualis ex manu prodiuit artificis. Ea ſe cæli Regina reuera, vt credimus,cinxit,idolorum contriuit aras, gentium delubra vaſtauit,& humani cruoris effuſionem, flumenque coercuit. *Ex orat.S. German. Patriarcha Conſtantin. apud Simeon.Metaphr.& Euthymio Monacho apud. Metaphr.*

Leone Imperante, veneranda immaculatæ matris veſtis hoc modo Conſtantinopolim perlata eſt.Hanc ad filium migrans Dei mater mulieri Hebrææ cœlibi ſeu viduæ reliquit, quæ etiam vſque ad illud ipſum tempus incorrupta permanſit, & multa miracula edidit.Poſtquam autem Candidus & Galbius Germani fratres patricia dignitate præditi, Hieroſolyma profecti,omnia loca perluſtrarunt , & exoſculati ſunt, atque inde etiam in Galilææ partes venerunt , & theſaurum hunc apud Iudæam quandam aſſeruatum repererunt , conſilium eius auferédi ceperunt : & Hieroſolymorum vrbe peragrata,
B & ſancto quoque loco ſalutato,ex Palæſtina diſceſſuri,arcam eadem longitudine,& latitudine, qua illa erat , in qua diuina Dei matris veſtis repoſita erat,fieri curarunt : eamque vacuam ſolito ornamento coopertam per fraudem in loco ſuo depoſuerunt : alteram autem illam cum ſacroſancta veſte receperunt,& cum ea quam celerrimè Conſtantinopolim recurrerunt:in ſuburbana regione, cui Bachernæ nomen erat, occultare diuinum theſaurum volentes. Quandoquidem verò rem tentare,quæ fieri nequiret, viſi ſunt , ingratis etiam eam ad Imperatorē retulere. Atque ille incredibili elatus voluptate,rotundo in eo loco vbi aſſeruabatur conſtructo templo,cum ſumma veneratione ſacram arcam in eo collocauit: vbi nunc quoque veneranda illa veſtis integra ſeruatur , veluti inuictum , perpetuumque vrbis præſidium, quæ varios repellit morbos , & miraculis, quæ in ea fiunt, naturam & vim temporis ſuperat.Pulcheria quidem celebris Imperatrix, ingens ſub Marciano Dei matri condidit templum,vbi ſepulchrales faſcias repoſuit,Leo autem Magnus aliud conſtruxit
C in quo magnificè veſtem illius conſecrauit. *Niceph. Gall.hiſt. Eccl. lib. 15.c. 24.*

Anno Dom. 592.inter multas Gregorij Papæ III. ærumnas felix illud ac fauſtum accidit,vt reperta tunica S. Ioannis Euangeliſtæ Romam deferretur : cùm enim innotuiſſet ipſi Gregorio tunicam S.Ioannis apud quendam Epiſcopum aſſeruari,Epiſcopum illum cum ea Romam venire præcepit, ita de his ſcribens ad Ioannem Abbatem:De tunica vero ſancti Ioānis omninò gratè ſucepi,quia ſollicitus fuiſti mihi indicare.Sed ſtudeat dilectio tua mihi ipſam tunicam,aut(quo melius eſt)eundem Epiſcopum,qui eam habet, cùm clericis ſuis,& cum ipſa ad me tranſmittere:quatenus & benedictione tunicæ pefruamur,& de eodem Epiſcopo vel clericis mercedem habere valeamus. Hanc autem Romam fuiſſe perlatam,& collocatam ſub altare S.Ioannis in baſilica Conſtantiniana,teſtatur Ioannes Diaconus, qui eam conſueuiſſe coruſcare miraculis tradit: Ait enim;Quæ quidē veſtes vſq; hactenus tantis miraculis coruſcare probantur, vt ſiccitatis tempore foras excuſſæ pluuiam conferāt,inundationis verò ſere-
D nitatem reducant *Greg. Mag.l. 2.ep.3.Ind.11.Ioa. Diac.in vita S. Greg. Bar. tom. 8.an Dom.59.*

An.Dom.1014.Monachi quidam ab Hieroſolymis venientes,particulam Lintei,cum quo pedes diſcipulorum Saluator exterſit,ſecum detulerūt,& ob reuerentiam loci ſacri monaſterio Caſſinenſi obtulerunt.Verùm cùm plurimi fidem derogarent,illi fide præditi particulam iſtam ardentibus imponūt prunis,quæ mox in colorem ignis verſa eſt: Amotis tamē carbonibus,ad priſtinam ſpeciem admirabiliter rediit. Cumque cogitarent,quomodo vel vbi pignora tanta locarent,diſpoſitione Dei contigit,vt eodē die mitteretur huc loculus ille mirificus,vbi nunc condita eſt lintei ipſius particula,argento, & auro,gemmiſque opere angelico ſubtiliter & pulcherrime decoratus.Ibi ergo amoto cryſtallo,cum omni veneratione locata eſt;moriſq;eſt annis ſingulis ipſo die cœnæ Dominicæ ad mandatum fratrum à manſionariis, eam deferri,& in medium poni,duoque ante illam accendi candelabra, & iugiter donec impleatur mandatum, ab acolytho incenſari. Demum iuxta finem mandati,à ſingulis per ordinem fratrib.flexis genibus deuotiſſimè,adorari,& reuerenter exoſculari. *Leo Oſtienſ. in Chron.Caſſin.l.2.c.94. Bar.tom. 11. an. Chr.1014. 13.* E

Cum defuncti B.Ignatii Loiolæ corpus exequiarum cauſa iaceret in feretro, Bernardina quædam Romana,filiam ſtrumis iam diu laborantem, quam arte nulla medici ſanare valuerant, ad oſculandas mortui manus admouere vehementer optabat,certamex eo contactu filiæ valetudinem ſibi pollicita.Sed cum præ turba impetu ſæpè facto puella nunquā ad feretrum accedere potuiſſet:denique mater,quippe quam filiæ charitas valentiorem audacioremque reddebat,non ante deſtitit,quam ex veſtimentis Ignatij fruſtulum adepta eſt,Id fruſtulum Virginis collo ſimul atque alligatum,velut præſenti numinis ope morbus euanuit, cuius miraculi rumor cunctis,vt par eſt,admirantibus,longè lateque manauit. *Ioan.Pet. Maff.in vita S. Ignat.l. 3. c. 14.*

Sacroſanctum linteum illud,quo Chriſti facies , cum in paſſionem traheretur,ſudore fluens abſterſa eſt:eius contactu, cùm B.Veronica attuliſſet ad Tiberium Cæſarem, à lepra mundatus eſt. Vt ex Methodio Tyriorum Epiſcopo recolit Marianus Scotus. Quin voluſiano ingentem in dorſo gibbum patienti eiuſdem ſudarij contactu morbus propulſus eſt. Seruatur hoc B.Veronicæ ſudarium Romæ , ac colitur ſumma veneratione. Teſtantur hæc præter Conſtantinum Porphyrogenitum etiam Bergomas, Polydor. Virg. inuent, F libro ſexto, capite decimo tertio. *Ex Method. Mariano Scoto. Conſtantino Porphirogenito & aliys , Simeon Maiolus Epiſc. Vulturarien. colloq. 20.*

Gregorius VII.Papa Mitram capitis ſui tranſmiſit Anſelmo tertio Lucenſi Epiſcopo,tanquam poteſtatem ſuam ligandi & ſoluendi, ſed & miracula, credo faciendi.Nam non multò poſt, cognoſcentibus nobis omnibus,per ipſius conſilium,& fidem magnam,præclara quædam fecit Deus per eandem mitram mirabilia. Inter alia enim Reuerendiſſ. Dominus Vbaldus Mantuanus ſcilicet Epiſcopus,multis iam annis grauiſſimè ſplenicus, toto corpore vlceratus , præſertim in cruribus,ſic vt vix quomodolibet ſtare poſſet,vix etiam iacere vel ſedere,qui & multa in medicis erogauerat,nihilque profecerat,appoſita eadem mitra,vbi maior ingrueret dolor,priſtinæ redditus eſt ſanitati. *Baron.tom.11.an.Dom.1085. 13. ex Biblioth.eius temporis ſcriptore,in vita.S Gregorij.*

Ann.Dom.922.in pago Pariſiaco in villa,quæ dicitur Geſedis,multa miracula in Eccleſia S.Petri,a quarto ſuperio- G re anno,ex quo ſcilicet reliquæ de barba ipſius Apoſtoli illuc ſunt relatæ,facta memorantur, ita vt inter cæcos & claudos vel contractos amplius quam cētum ſeptuaginta ſanitate donati referantur,dæmoniaci verò quotquot illuc abierant , ſano ſenſu,pulſis dæmonibus redierint, præter alia innumerabilia,quæ ibi ſunt acta. *Ex Frodoardo de rebus ſui temp. Bar. an. Dom.922. tom. 10.*

Frater quidam Dominicani inſtituti Guilielmus Portas cùm in Maiorica Inſula B.Vincentius eſſet,pilos quoſdam raſæ barbæ illius ex deuotione multo tempore aſſeruauit. Is vt audiuit fœminam quamdam à dæmone occupatam , quæ multa etiam ſecreta indicaret,pilos illos panno inuolutos ad eius collum alligauit.Tum verò maius dæmō acrius cœpit vexare fœminam. Interrogatus cur eſſet ſolito atrocior,reſpondit,ſe vim magnam ſentire capillorum fratris Vincentij Ferrarij,& tandem à fœmina abſceſſit, ea penè exanimi relicta.Multi alij ſolo veſtium ſancti viri contactu à diuerſis & H quidem exitialibus morbis erepti ſunt. *F.Petr.Ranzan. Panor. in vita S.Vincentij, l.4. in fi.apud Sur.tom.2. Apr.5.*

Quodam tempore lingua mihi,Gregorio Turonenſi videlicet, grauiter obtiguerat,& vt plerumque dum loqui vellem balbutire me faceret : quod non mihi ſine improperio erat. Acceſſi autem ad tumulum S.Martini, ac per lignum cancelli linguam impeditam traxi. Protinus tumore compoſito conualui.Intumuerat enim valdè , & totum palati impleuerat antrum. Deinde poſt diem tertium , labium mihi exilire grauiter cœpit. Acceſſi iterum quærere ſanitatem ad tumulum, tactuſque à dependentibus velis protinus ſtetit venæ pulſus. *Gregor.Turon.mirac. S. Martini lib.4.cap.2. apud Bar. tom. 7.an. Dom. 574.*

Prætoris munere præcipua cum laude perfunctus Baſilius Apocaucus,priuſquā rediret in patriam , Lacedæmonem venit, vt ſacrā B.Niconis thecam adoraret,ſuumque in illum

amorem

amorem & ſtudium teſtaretur; diſcedens autem collectum A vaſculo ſacrum vnguentum, quod ſanctificationi maliſque & morbis omnibus depellendis proficuum eſſet, domum tulit. Domi ergo quondam ex famulis, quem in intimis habebat, graui, lethaliquemorbo decumbentem, ac deſperata per medicum valetudine deploratum nactus, diuino, quod gerebat vnguento Gregorium (id enim ſeruo nomen erat) certa fide, ſpem fulciens munxit. Res mira! Sub mediam noctem e lecto repente deſiliens æger, ſuiſque pedibus gradiens, ſonora voce qui modò elinguis erat, vxorem vocat. Apocaucus ad vocis ſonitum excitus, accurrit & ſanitati, aut vitæ potius reſtitutum cernens, modum cauſaſque interrogat: tum ille, monachum ſibi quendam adfuiſſe ait, inſignem cruce virgam manu gerentem, cuſtodiq; corporis eremitico; & lethalem morbum protinus depuliſſe. Aſtans enim mihi, aiebat monachus ille (cuius etiam vultus lineamenta ſignabat, ex quibus Apocaucus ſanctum fuiſſe didicit) manuque prehendens: Deus, inquit, propter Apocauci fidem, vitam tibi Metonoitæ precibus largitur, & cum hoc dicto ſtatim abijt. Ego vero integram valetudinem adeptus ſum. *Ex Abbate monaſterij S. Nicinis Bar. tom. 10. an. Dom.* 981.

B

SANCTORVM RELIQVIAS VIOLANTES, ET CONTEMNENTES PVNIVNTVR.

Poſtquam ſacratiſſima Dei mater animam Deo reddidiſſet, Apoſtoli, & qui præterea ibi aderant viri egregij, lectum corona circumdantes reuerenter illam exoſculātur. Ad quam deinde quam plurima fiunt miracula, cœci namque, præter ſpem exſpectationemque omnem, oculis ſuis ſolem cernunt, ſurdis auditus ſuus datur, claudi greſſus recipiunt; & vt ſemel dicam, omne morbi genus attactu ſolo prorſus cedit, & profugit. Deinde cereis ardentibus prælatis, & vnguentis floribuſque ſparſis, atque Angelis cœlitus feretrum vel præeuntibus, vel ſtipantibus, vel etiam conſequentibus, diuinis patribus & Apoſtolis diuina quædam carmina concinentibus, intellectualis illa atque ſpiritualis arca, ex Sion in Getſemani, Apoſtolicis eam geſtantibus manibus fertur. Etenim in hanc tantam lætitiam moleſtum & durum quiddam incidit, quod ſilentio prætereundum non ſit. Cùm enim diuinum illud taC bernaculum, ita vt dictum eſt, ad Getſemani portaretur, vbi Dei genitrix ſepeliri ſe mandauerat, IVDÆI inuidia tabeſcentes, cum occultare non poſſent eum, qui in mentibus eorum fouebatur, liuoris affectum produnt. Inter quos aliis quidam confidentior, furibunduſque magis, (erant autem ex Sacerdotum ordine) cum ſacrum tabernaculum portaretur, impetu quodam præter rationem percitus, in id ferebatur, humi proſternere ſacram illam arcam, atque peſſundare in animo habens. Sed enim vindicta nequaquam moratur: Namque ab vlnis manus illius reciſæ ex feretro dependent. At quæ diuina natiuitate ſua, lætitia habitabilem orbem omnem repleuerat, ne in obitu quidem cuiplam moleſtiæ aut ærumnæ alicuius cauſa futura erat. Porrò is cui hoc contigerat, cum maius quidem, ſed tamen non prorſus deſperatus, & incurabilis eſſet, pœnitentiæ ritè pretendi remedium: & quoniam manus, quas non habebat, prætendere nequit, lachrymas profert, & ſimul cum ea reſipiſcentiæ diſciplina, cura quoque adeſt. Feretrum enim conſiſtit, & manus, ad refectionem, vnde deciderant, accommodatæ (Petri id iuſſu factum) confeſtim priſtinum ſtatum recuperant. *Niceph. hiſt. Eccl. 2. c. 22.*

D Refert D. Gregorius Nazianzenus, duos nepotes Conſtantij Imperatoris, Gallum & IVLIANVM, volentes exſtruere inſignem Eccleſiam ſupra tumulū Mamantis martyris, inter ſe diuiſiſſe opus; ſed partem illam, quæ extruebat à Gallo, verè pio & fideli, feliciſſimè proceſſiſſe: partem autem, quæ exſtruebatur à Iuliano, qui Apoſtata futurus iam mente corruptus erat non potuiſſe vnquam coaleſcere; quòd terra inſolito more contremiſcens continuò quaſi euomeret, quidquid Iuliani ſumptibus in fundamentis proijceretur. Cauſam huius miraculi Nazianzenus fuiſſe dicit, quod S. Martyres ſe inter ſe mirificè diligant: ideò enim Martyrem, cui templum extruebatur, honorem illum recuſaſſe, quòd nollet ab eo honorari, à quo collegas ſuos contumelia afficiendos præuidebat: & ipſum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tanquam Abelis ſacrificium admiſiſſet, opus Iuliani, tanquam ſacrificium Cain abieciſſe. *Ex Greg. Nazianz. orat. in Iulian. Bellarm. 2. de reliquiis Sanct. c. 2. tom. 1.*

Anno decimo octauo Imperij Mauritij, CHAIANVS cum barbaro exercitu ſuo Dirizīperam venientes ciuitatem depopulati ſunt, & ſancti Alexandri, Martyris eccleſiam incenderunt, ſepulchrumque illius argenteo tecto coopertum ſpoliant. Sed & iniuriis quoque Martyris corpus afficiunt, multamque in Thraice prædam capientes, epulabantur ſplendidè, contra Romanos elati. Deus autem vindictam martyris faciens Alexandri, peſtilentiam languoris barbaris intulit, & in vno die ſeptem filios Chaiani per febrem, & inguinariā paſſionem occidit, vnà cum aliis turpibus multis, ita vt poſt triumphale gaudium cum carminibus, & canticis, lamentationes & lachrymæ, & luctus ſine conſolatione poſſideret barbaros. *Eutrob. lib. 17. Rerum Rom. an. Niceph. Calliſt. lib. 18. cap. 28. Bredemb. l. 5. c. 49.*

Silentio minimè prætereo miraculum quod poſt mortem Ignatij Patriarchæ Conſtantinopolitani contigit. LYDVS Sacellarius quidam ſuggeſtione Photij impudentis monaſterium ingreſſus, vt omnes qui in ſancto eius ſepulchro preces effundebant, vt ſuis egeſtatibus opem ferret, verberibus & iurgiis pelleret: & hoc cùm feciſſet, addidit malum malo, & præcepit, vt propè ſacrum ſepulchrum effodiatur, & profundè terra euertatur, ea videlicet occaſione, eò quod eo in loco à Patriarcha multum aurum aliàs fuerat occultatum: reuera autem, vt hoc dedecus impingeret venerandis illis reliquiis, ita inuidia omninò illum occupauerat, inſanam videlicet eius animam, vt ne poſt mortem quidem illum quieſcere ſineret. F Sed vna cum impio illo mandato impium etiam ita à Deo miſſa adorta eſt, non ferente in hoc loco Dei longanimitate, ſed velociter merito inferente vindictam. Quamprimum igitur vehementer clamans ſuperbus ille, ac ſi interficeretur, ſurſum ac deorſum proprio ſanguine inſtar fluuij ex ore manante cruentatus, alienis manibus deportatus, quaſi voce carens, quatuor diebus ita tormentatus exhalauit animam: *Ex Niceta Dauide in vita S. Ignat. Bar. tom. 10. an. Dom.* 878.

Anno à morte S. Thomæ Aquinatis quadrageſimo ſecundo, CANONICVS quidam Salernitanus ſacras reliquias inquirens, quas reponeret in ſacello ſanctæ Crucis ab ipſo conſtructo, ad caſtrū vbi manus ſancti Doctoris ſeruabatur, aduenit, multaſque ipſi oſtenſas ſanctorum reliquias, reuerenter, vt par erat venerabatur. Cùm autem diceret ſacellanus Caſtri, ſe adhuc maioris pretij habere reliquias, nempe manum integrā fratris Thomæ Aquinatis, ille ſpreuit, & irriſit G dicens; illum ſanctum non eſſe, ſed vnum e familia S. Dominici: Mox verò contemptum ſecuta eſt vindicta cœleſtis. Nam tremor illum ingens apprehendit totius corporis, & caput eius mirè intumuit. Tum ille ad ſe rediens, ſeſeque temeritatis arguens, veniam petiit à Sacerdote, manumque S. Thomæ reuerenter exoſculans, & tremore & tumore ſe ſentit liberatum. *Ioan. Garz. in vita eius apud Sur. tom. 1.*

Fuit in Aruerna vrbe admirabilis ſanctitatis Amabilis quidam vici Ricomagēſis presbyter, qui virtutibus magnis præcellens, ſæpè ſerpentibus dicitur ſuperaſſe. Nam ad huius tumulum cùm Dux VICTORIVS deſpexiſſet orare, affixo e regione equo, nequaquam poterat amouere; Quem cùm flagris, ſtimuliſq; vrgeret, & ille quaſi æneus ſtaret immobilis, tandem aliquando Dux à ſuis commonitus, qui, vt ita dicam, ipſi pecudi ſimilis erat factus, ad orationem deſcendit; cumq; fideliter oraſſet, quò voluit, iuit. Ad huius tumulum energumenum vidi mandatum, periurantem diriguiſſe vt ferrum, crimen confeſſum, illicò abſolutum. *Greg. Turon. de glor. Conf. c. 33.*

Cùm Philippus Galliæ Rex, bello in PETRVM Regē Aragonum moto, Gerundam cœpiſſet, eius milites qua erant inſolentia, vi templis illata ſancti quoque Narciſci patroni & H tutoris illius vrbis ſepulchrum diripuerunt: ſed inde egreſſa muſcarū inaudita forma & magnitudine examina, & magno impetu in multitudinem inuolantes ſic terruerunt, & acutis ac venenatis morſibus vulnerarūt, vt intra paucos dies hominum plus quadraginta, & equorum plus 24. millia ea peſtis abſumpſerit. Quin etiam Petrus ipſe Aragonum Rex, in epiſtola ad Sanchium Caſtellæ Regem data, ſcribit, equos ad 40. millia perijſſe; neque multo poſt Rex ipſe Galliæ mortuus eſt Perpiniani. Ex hoc triſti euentu abierunt in prouerbium, Muſcæ S. Narciſci, vt annotat Baron. in martyrolog. 18. Mart. qui etiam Philippo iungit Carolum Siciliæ Regem. *Sur. l. 4. c. 69. Bar. in Martyrol. ad 18. Martis.*

Lupum Antiſtitem apud Tricaſſinorum Campaniæ vrbem ſepultum, nulli habetur incognitum. Ad cuius baſilicam

MAVRI

Mavri cuiuſdam ſeruus negligentia admiſſa confugit.Frendens vero Dominus eius,de veſtigio perſecutus,ingreſſus baſilicam,nec oratione proſtratus, blaſphemias in ſanctum euomere cœpit;ac dicere:Et tu,Lupe, ſeruum meum auferes , & propter te non licebit mihi in eum debitam vltionem exercere?& exerta manu ſeruum trahere cœpit,dicens : Non mittet hodie hic Lupus manum ſuam de ſepulcro,vt eruat te,de manibus meis.Hæc dicente miſero,exemplo lingua;quæ in ſanctum blaſphemias effudit,diuinitus obligatur:atque mutatus homo,debacchari cœpit per totam ædem dans mugitum , vt pecus, ſermonem vt homo non proferens.Cùmque hæc ſuis nuntiata fuiſſent, apprehenſum duxerunt ad domum ſuam. Vxor verò eius multa munera in baſilicam poſuit,ſed hic tertia die cum graui cruciatu vitam finiuit.Quo defuncto,mulier quæ dederat recepit:ſeruus tamen permanſit ingenuus. *Idem ibid. c.67.*

Huic affine eſt quod ſequitur. Anno 1414. dum Gallorvm Rex bellum gereret aduerſus Ioan. Burgundionum Ducem ,& Flandriæ Comitem , Auguſtam Sueſſionum Duci fauentem occupauit,& SS. Martyrum Criſpini & Criſpiniani(quorum corpora ea in vrbe ſunt in honore)templum violauit.Sed anno circumacto,eo ipſo die , qui ſanctis Martyri- B bus ſacer eſt,idem Gallorum fortiſſimus exercitus,ex hominum innumera multitudine,& præcipua regum nobilitate conflatus victus , profligatus atque cæſus fuit ab Anglorum parua manu , quæ nec pacis fœdus,nec inducias à Gallis impetrare potuerat.Creditum autem vulgo eſt,Deum martyrum precibus impulſum , hac clade ab iis qui templum & ſepulchrum martyrum , profanarant,pœnas exegiſſe. *Iacob. Meyerus Annal.Flan.lib.15.ann.1414.*

Illa domus,quæ Sanctum Nicetam Athletam,primò accepit hoſpitio,ditatur pollice ſacræ illius domus, & hanc propriam gratiam amico Mariano dat ille egregius Nicetas,honorans amicitiæ leges & hoſpitalitatis. Quod quidem nulli alij ſinit facere,in hoc quoque amico gloriam tribuens. Etenim Auxentius,qui erat ciuitatis Mopſueſtiæ Epiſcopus,cùm aggreſſus eſſet eius corporis aliquid diuidere,& accipere,nihil quidem accepit eorum,quæ volebat:eum autem non paruus inuaſit metus,nec eiuſmodi;vt non in apertum prodiret , aut lateret,ſed quo eius quoq;anima fuerit valde agitata,& alios C docuerit,iis quæ vidit,& terrore,quo affectus eſt,vt nemo deinceps manum audacem porrigeret,neque vllam partem eius corporis,cùm eſſet præter ipſius ſententiam,auelleret. *Ex Simeone Metaph.Sur.tom.5. Septemb.* 15.

Cùm per merita B.Virginis Oportunæ Abbatiſſæ innumerabiles ægroti in caſtro Syluanectenſi ſub Hugboldo Comite ſani efficerentur, Syluanectenſes omnes locum illum,vbi eius ſacrum corpus aſſeruabatur, venerari cœperunt. Ecce autem Sacerdos quidam, Alimarvs nomine,inuidiæ ſtimulis percitus,dixit hominibus eò aduentantibus:Non eſt hoc in loco vllum ſanctæ alicuius virginis corpus,ſed merum phantaſma eſt quod hic colitur.Peruenit hoc ad aures Roberti Deo chari,& religioſi viri,nunc verò etiam Epiſcopi,aitque ad illum, Eia miſer,qua fronte tu is hæc auſus es dicere?Certè propediē experieris, num reuera hoc in loco ſanctæ Oportunæ corpus habeatur.Eodem die blaſphemus ille in cœnaculum aſcendere volens,fractis ceruicibus nō diu poſt expirauit,iamque vl- D timum trahens ſpiritum, ante aram deportatus,propter blaſphemiā ſuam ſe falſus eſt diuina animaduerſione percuſſum. *Adelel.in Sagien.Epiſc. apud Sur.tom.2. April.22.*

* SANCTORVM CORPORA A Corrvptione Servata.

☞ *Vide etiam nonnulla in Loco de Reliquiis,& ex profeſſo in loco de Cadauere, Tit.Cadauera quæ diu incorrupta permanſere.*

Quodam tempore,dum ad occurſum B.Nicetij Antiſtitis vſq; Lugdunum proceſſiſſem,libuit animo nō aliter niſi orationis cauſa Viennam adire, & præcipuè ſepulcrum viſitare Ferreoli Martyris glorioſi: inſederat enim menti propter antiquam dilectionem eorum,me ſic eſſe eius alumnum,vt Ivliani.Deniq; oratione facta,erigo oculorum aciem ad tribunal, conſpicioque in eo verſiculos hoc modo conſcriptos,

Heroas Chriſti geminos hæc continet Aula ,
Iulianum capite,corpore Ferreolum.

Cùm hæc legens æditum conſulerē,cur hæc ſcripta ſic fuerint,reſpondit:Baſilica ſancti Martyris Ferreoli,ſuper ipſum Rhodani littus ab antiquis fuerat collocata;Denique cum impulſante violentia amnis,porticus quæ ab ea parte erat collocata, corrueret; prouidus Sacerdos Mamercus nomine , qui E tunc Viennenſem regebat Eccleſiam,ruinam futuram præueniens,aliam baſilicam eleganti opere,& in ipſa meliora ſagaci intentione conſtruxit,illuc ſancti Martyris transferre corpus cupiens. Aduenit autem ad hoc opus Abbatum , Monachorum magnus numerus:vigilataque nocte,accepto ſarculo,fodere cœperunt. Cumque in profundo deſcenderent , tria ſepulchra reperiunt,ac conf.ſtim ſtupor mentes ſpectantiū inuadit.Nec quiſquam erat certus, quinam eſſet B.Martyris tumulus. Igitur cùm ſtarent omnes in hebetate mentis attoniti: inſpirante(vt credo)diuinitate, vnus ex circumſtantibus exclamat, dicens:Antiquitus referri ſolitum erat,& celebri per populos ſermone vulgatū,S.Iuliani Confeſſoris caput in ſepulchro retineri martyris Ferreoli:Sic opertorio amoto,vnuſquiſq;conſideretur,& ſic poteſt, quæ ſunt membra Ferreoli Martyris, protinus inueniri.Hæc audiens Sacerdos cunctos iubet in oratione proſterni.Qua impleta procedit ad tumulos,detectiſque duobus, ſingulos in his quieſcētes inuenit vi- F ros. Cumq; aperuiſſet & tertium,inuenit in eo virum iacentem illæſo corpore, integro veſtimento, qui deciſo capite,caput amplexus aliud brachio detinebat:erat enim ac ſi nuper ſepultus neq; pallore faciei demutatus,neque capillorum deciſione turpatus, neque vlla putredine reſolutus:ſed ita integer & illæſus,vt putares eū adhuc ſopore corporeo detineri.Tunc Antiſtes gaudio magno repletus,ait.Hoc eſſe cadauer Ferreoli,hoc eſſe caput Iuliani martyris,dubium nō habetur. Tunc cum magno pſalterio , plaudente populo, in loco vbi nunc eſt,adoratur,Domino annuente.Hæc autē,vt ad ſepulchrum martyris ab ipſo æditu o cognoui,fideliter retuli,*Greg. Turon.de mirac.S.Iul.c.2.Bar.tom.6.an.Dom.475.21.*

An.Dom.771.qui & numeratur tertius Caroli & Carolomanni Regum,inuentum eſt venerandum corpus ſanctiſſimi viri Hvberti Epiſcopi Leodienſis, tranſlatumque per eundem Regem Carolomannū honorificentiſſimè.Idque factum ann.16.ab eius feliciſſimo tranſitu.Rem geſtam ſcribit eius diſcipulus atque familiaris,qui his omnibus potuit præſens eſſe:ſed quomodo integrum inuentum eſt corpus,vt nuper defuncti referret imaginem, hæc ab eodem auctore accipe: Introſpiciēs glorioſum eius corpus nulla detrimenta paſſum, G illæſum à diſſolutione atque putredine repererūt:& pro tabo atque putredine, aromatum more illud ſenſerunt mirifico odore feruere.Caput eius perluſtrantibus oculis,vident quidē vultum eius (quod dicto quoque mirabile eſt)ſudore perfuſum,& velut noctis opacæ roſcidulis perfuſum guttulis coronam verò capillorum alienam prorſus ab omni læſione,cæſariemq; auctam & prolixitate & pulchritudine:neque enim candore ſenili albebat,ſed colore & viſione ſui iuuenis caput retromittebat. *Apud Sur. die. 3.Nouemb.tom.6.Baron. tom.9. ann. Dom.* 771.

Ann.Dom.1311.non abſque ingenti apud omnes ſanctitatis opinione, quintodecimo Kalendas Septembris tranquillè decedens S.Raynaldvs Rauennæ Archiepiſcopus in cœleſtem patriam euolauit.Sepultus eſt in monumento ex marmore,in æde Vrſiana:quod cū ſuperioribus annis Iulius Feltrius ab Ruuere Cardinalis,Rauennatum Archiepiſcopus,aperire coram ſe mandaſſet,viri ſancti cadauer integrum ac penè recens,promiſſa barba,ſtatura procera,ingenua forma & ſpecie ad dignitatem appoſita inuentum eſt.Ad eius cadauer, H cùm adhuc in ſepulchrum illatum non eſſet,multa miracula & inſequentibus etiam diebus & annis facta ſunt. *Hieronj. Rub.de geſt. Rauen.apud Sur. tom. 7.Aug.* 18.

S.Clavdivs, Archieſcop.Biſuntinus poſtea factus Monachus Ord.S.Benedicti,cùm ſciret obitus ſui tempus imminere,tertio die iuſſit conuocari fratres omnes monaſterij, ad eoſque præſentes luculentiſſimum ſermonem habuit, blādiſque eos exhortationibus inſtituit,vt nunquam quicquam diuino amori anteponerent,cuncta mundi huius oblectamenta præ deſiderio & amore æternorum planè contemnerent, nec quicquam abitione ſua dolerēt:cumque eos cerneret vbertim ab oculis lachrymarum riuulos fundere,motus miſericordia, qua multa ſemper præditus fuit , accepta ab omnibus pace, ad cellulas eos remiſit,totamque ſequentem noctem precibus exegit. Quarto verò die in oratorium veniens ſacramentum pœnitentiæ, & ſacroſanctum Chriſti corpus magno lachrymarum perfuſus imbre ſingulari deuotione percepit atq; ad cellam ſuam inde reductus,corpus ſuum non alibi quàm in

mona-

monaſterio ob euitandas mundi pompas ſepeliri iuſſit. Inde quinto die circa horam diei nonam,incumbens in ſcamnum, A in quo legens aut orans ſedere vel ſtare conſueuerat, erectis ſurſum brachijs,iunctis manibus, oculis in cælum defixis, ſanctiſſimam animam reddidit creatori. Eius corpus vſque in præſens in illa S.Eugendi eccleſia cunctis aduentantibus incorruptum & integrum monſtratur,innumeris miraculis coruſcans. *In vita eius apud Sur.tom.3.Iunij 6.cap vlt.*

De corporibus plurimum Sanctorum poſt plura ſæcula integris inuentis, *quære Tit.allegatum in Loco de Cadauere.*

*ODORVM SVAVITATE, FRAGRANTIA.

Tranſlato ſacri corporis SIGEBERTI Regis Francorum ſarcophago, à dextris aræ beati Martini reuerenter repoſito, quidam religioſi,& diuino amore feruentes fratres,pia fiducia animati ſacrum aperuere ſarcophagum, videruntque ſanctum illud corpus,non tanquã mortui,ſed vt dormientis hominis planè integrum,& omnis maculæ expers.Tum verò illi in Dei præpotentis prorupere laudes, admirandiq; ad ſua reuerſi ſunt.Rurſus anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ,collecti ſunt Abbates,itemq; clerus cum multa populi frequentia,idq; in æde illa,qua conditum erat beati Regis corpus:Poſtquam ad Deum preces fuſæ ſunt, lapis à ſepulchro amotus eſt,& corpus ſanctiſſimũ ita rurſus integrum inuentum eſt,ac ſi dormiens ille iaceret.Iam autem quingentos & ſeptuaginta duos propemodum annos iacuerat in ſepulchro. *Sigeb.Monach.in vita eius apud Sur.tom.7.Febr.1.*

Anno Dom.760. & Conſtantini Copronymi Imperatoris vigeſimo , tranſlatum eſt caput S. IOANNIS præcurſoris atque Baptiſtæ à monaſterio Spelei in templum ſuum Emenſæ in Syria ſitum,quod eſſet illuſtre,& deſcenſus nempe Confeſſio;ædificatus eſſet;ibi vſque hodie à fidelibus honoratum & adoratum,omni ſuauitatis,corporali ſcilicet & ſpirituali, honoratur odore , & emanans effundit omnibus ſanitatem, qui fide flagrantes accurrunt. *Ex Theophane Baron. tom. 9. Annal.ad an.76.1.*

Anno Dom.886. Stephanus Papa ſextus , qui tunc Romanorum gubernabat Eccleſiam,quoſdam conſtituit,qui Sãctorum triumphos ſcribendo patefacerent poſteris ; alios verò, qui quæſitos & inuentos fidelium venerationi proderent. Inuento igitur ſacratiſſimo theſauro nullis copijs coæquãdo, ipſe prior accinctus cryptã ingreditur,& ſtipatus diuerſis venerabilis ſacerdotij gradibus,ac cœtu populi Orthodoxæ fidei. Deo dignas laudes cum exultatione referens,inter minas & lapidum congeries proprijs cœpit manibus omni mundo venerabiles margaritas legere de Sanctorum corporibus ; nec ceſſauit ſuo ſancto ſtudio,donec omnia fragmina artuum à ruinæ ſegregaret congerie.Collectis itaque artubus, per dies aliquot,propter maximam ruinæ montium congeriem , tanti odoris nectar inerat in loco, vt omnes reficeret qui aderant. Quamobrem foſſores magis ac magis labori operam dare exardeſcebant laſſitudinis & corporei alimenti immemores. *Baron.10.Annal.Eccl.an.Dom.886.ex Sur.17.Ianuar.*

Cùm aliquando Ludouicus Imperator venandi gratia de palatio fuiſſet egreſſus,Hilduinus,ſecundum quod cum Hingardo conuenerat,ſacras reliquias ſancti Marcellini ex baſilica in oratorium intulit. In illa verò proceſſione, quam de baſilica vſque ad Oratorium ſuum fecerunt,quid miraculi acciderit,cenſeo non eſſe tacendum.Egredientibus enim ijs de Eccleſia,laudemque Domino Deo excelſa voce canentibus, tanta vis ſuauiſſimi odoris eam partem vici Aquenſis,quæ ab Eccleſia ad Occidentem reſpicit,totam impleuit,vt illa fragrantia pene omnes eiuſdem partis habitatores,itemque vniuerſi qui pro quibuslibet cauſis atque negotijs,eadem in parte fuerant conſtituti, ità diuinitus commouerentur , vt omiſſis quæ in manibus habebantur operibus,cuncti curſu rapidiſſimo , primò ad Eccleſiam , deinde quaſi per veſtigium ad Oratorium noſtrum in quod illas reliquias illatas eſſe audierant,ſummopere feſtinarent.Fit immodicus intra ſepta noſtra exultantis, ſimul atque admirantis populi concurſus , & cum magna pars eorum qui confluxerunt,id quod agebatur, quid eſſet ignoraret , gaudio tamen & exultatione repleti , Dei omnipotentis miſericordiam collaudabant. *Baron. tom.9. Anno Dom.827.*

Cùm transferretur venerandum S. SEVERINI corpus ; Lucillus presbyter,dum vniuerſi per Comitem Pierium compellerentur exire,præmiſſa cum monachis veſpere pſalmodia; ſepulturæ locum imperat aperiri.Quo patefacto,tantæ ſuauitatis fragrantia omnes circũſtantes accepit,vt præ nimio gau- E dio atque admiratione proſternerentur in terram.Deinde humaniter æſtimantes oſſa funeris inuenire diſiuncta(nam annus ſextus depoſitionis eius effluxerat)integrã corporis compagem reperiunt:ob quod miraculum immenſas gratias retulerunt omnium conditori,quia cadauer ſancti, in quo nullá aromata fuerant,nulla manus acceſſerat condictoris,cũ barba pariter & capillis vſque ad illud tempus manſiſſet illæſũ. *Ex Eugippio in reb.geſt.S.Seuerini.Baron tom.6.an.Domini.488.10.*

LEONTII Epiſcopi,qui Concilio Nicæno interfuit, corpus poſt annos plurimos integrum eſt repertum, ac ſuauiſſimè olens:quod omnibus admirationi fuit;non enim vel aromatibus conditum,vel ita compoſitum fuerat induſtria humana; vt iucundè ſpirare poſſet ac non fœtere,vt omnium mortuorum corporibus accidere ſolet. *Th.Bozius de ſign.eccl.l.15.c.8.*

Cùm Dei GENITRIX obijſſet ,& ipſius corpus incluſum ſepulchro fuiſſet,aduenit poſt tertiu diem ſanctus Thomas Apoſtolus,qui cæteris ad funus à lõginquo vi diuina delatis,ſolus abfuiſſe creditur:quocirca magnoperè efflagitauit ſepulchrum reſignari,oſtendique ſibi ſãctiſſimæ Virginis corpus : Annuerunt omnes eius poſtulatis, ſed ablato ſigillo , F monumentoque aperto,corpus nullo modo inuentum , tantum faſciæ,quibus illud inuolutum fuerat,repertæ, è quibus ignota maximi odoris ſuauitas prodijt,& cunctos adſtantes mirificè perfudit.Scriptum reliquit hoc poſt alios Iuuenalis Hieroſolymorum Patriarcha,in epiſtola ad Pulcheriam Auguſtam. *Ex Iuuenale Hieroſ.Patriar. in epiſt.ad Pulcheriam Auguſt. Th.Bozius de ſign.eccl. lib. 15.c.8. tom.2.*

Tertio ab obitu ſanctæ Hedvvigis Ducillæ Poloniæ , die priuſquam ſepulturæ mandaretur ſanctum eius corpus,Abbatiſſa Gertrudis dixit Wenceslanæ Sorori, vt auferret ab eius capite velamen, & aliud reponeret. Hoc enim fuerat beatæ Elizabeth,cuius matertera ſancta Hedvvigis,quoad vixit,illud multa reuerentia proſecuta erat,& pro eius amore diligẽter conſeruarat. Volebat ea cauſa Abbatiſſa illud ſibi retinere. Accedens igitur Vvenceslana Prioriſſa,ad feretrum , detecta facie ſanctæ Hedvvigis,videt eam aperto ore iacentem,& ab ore ſentit proficiſci odorem ſuauiſſimum,corpus quoq; maiori candore infuſum,vt dos claritatis,& ſtola gloriæ in ea iã tunc quodammodo relucere viderentur. In tranſlatione autem ſacri corporis eius,quæ an.milleſimo ducenteſimo ſexa- G geſimo octauo, decimo ſexto Calendas Septembris contigit, hoc admiratione dignum accidit.Eo ſiquidem die quo apertum eſt eius ſepulchrũ, odor mirificus omnium nares compleuit,animoſq;ſtupore & gaudio affecit.Oſſa autem ſacri corporis cum eleuarentur , conſumptis carnibus,& membrorum compage ſoluta, tres digiti ſiniſtræ manus eius inuenti ſunt prorſus integri & incorrupti,& intra illos exigua imago beatiſſimæ matris Dei,quam illa viuens crebrò apud ſe ferre ſolebat,& cum ea tumulata fuerat,quod toties adeò eam digitis iſtis ſtrinxerat, vt commodè inde auelli non poſſet.Cerebrum quoque capitis eius, quod fere viginti quinque annis humatum fuerat,inuentum eſt recentiſſimum , & diuina virtute mirabiliter conſeruatum.Liquor etiam purus & clarus, inſtar olei oliuarum,ſuauiſſimi,mirandiq;odoris,è capite erũpebat,ſindones,& pannos, quibus illud inuoluebatur, madefaciens, perinde ac ſi è flumine extracti eſſent. *In vita eius apud Sur.cap.8. Octob.15.* H

*LIQVORE VARIO, ET EFFICACI REDVNDANTIA.

Cum ſanctus PAVLVS Apoſtolus ad locum paſſionis pergeret,comitantibus populorum turbis innumeris,& venit ſ ad portam Vrbis,habuit obuiam nobiliſſimam matronam , nomine Plautillam.Quam cùm flentem intuitus eſſet , ab ea velũ petiit,quo feriendus gladio ex more obduceret oculos: Ad quod illa libenter annuens,liberaliter tradidit,illud ipſum, vt erat pollicitus,poſtea recepturа. Cum igitur ictu carnificis Paulus capite truncaretur,non tam ſanguinis fluenta è ſectis venis,quàm lactis (res planè miranda) largiter fluxerunt. Res quidem adeò inſignis,non tantum ex Actis Apoſtolorum,ſed & aliis compluribus habetur teſtibus confirmata. Nã & ſanctus Ambroſius de re tam celebri & clara , nec dubitatione aliqua obſcurata, his verbis meminit:De Pauli verò cerulee, cùm eam perſecutor gladio percuſſiſſet, dicitur fluxiſſe lactis magis

magis vnda quam ſanguinis, & mirum in modum ſanctum A Apoſtolum baptiſmi gratia in ipſa cæde extitiſſe ſplendidum potiùs quam cruentum. Quæ quidem res in ſancto Paulo ſtupenda non eſt. Quid enim mirum, ſi abundat lacte nutritor Eccleſiæ, ſicut ipſe *ad Corinthios* ait: Lac vobis potum dedi, non eſcam. Hæc eſt planè promiſſionis illa terra, quam Deus patribus noſtris promiſit, dicendo: Dabo vobis terram fluentem lacte & mel. Non enim de hac terra locutus eſt, quæ dimanantibus aquis cœnum inuoluit, lutumque permiſcet, ſed de illa tum Pauli, tum ſimilium Pauli, quæ iugiter purum ſuaueq; lac diſtillat. Quæ enim Pauli epiſtola non melle dulcior, & lacte candidior; quæ epiſtolæ tanquam vbera Eccleſiarum populos enutriunt ad ſalutem. De ceruice ergo Apoſtoli pro ſanguine lac manauit. Porrò & locus ipſe de alijs quoque nos admonet: quæ etſi minimè ſcriptis conſignata habentur, fideli tamen maiorum traditione teſtata redduntur. Tres enim ibi ſcatent fonticuli dulcis aquæ, qui tunc primum erupiſſe dicuntur, cum Pauli caput exciſum tribus ſe ſaltibus vi quadam ſpiritus diuinitus agitauit: quorum primus dulcior lactis ſaporem aliqua ex parte reddat: cæteri quamuis haud longè à primo diſtent, paulò diuerſum guſtui ſaporem afferant. Cuius rei ea ratio ſolet afferri, quòd ipſo primo fluxu lac venæ dederunt, ac deinde ſanguinem. Qui quidem locus planè celeber- B rimus, Trium fontium dictus, frequenti Chriſtianorum viſitatur concurſu. *Ex Martyrol. Rom. 9 Iulij, Beda, Vſuard. & D. Ambroſ. ſerm. 89. Bar. 1 an. Dom. 69. 12. 13.*

Audi aliud quod in Neapolitana vrbe cunctis eſt vulgatiſſimum. In æde ſancti Gregorij cuſtoditur ampulla, in qua eſt ſanguis ſancti IOANNIS Baptiſtæ, qui lapidis inſtar duriſſimi eſt concretus; ſed in die quo feſtum præcurſoris celebratur; poni ſolet huiuſmodi ampulla ſuper altare, & dum ſacra officia celebrantur, illa ipſa hora, qua caput eſt amputatum Ioanni Baptiſtæ, ſanguis ille colliqueſcit, antea duriſſimus, agitatur, efferueſcit, cunctis qui eo confluunt inſpicientibus, & rem tantam demirantibus. *Thom. Bozius de ſign. Eccl. Dei. tom. 2. lib. 15. cap. 10.*

Sed audiamus adhuc illud, quod etiam ipſis Neapolitanis eſt notiſſimum. Dum Vandali in Africa aduerſus Catholicos ſæuirent, Gaudioſus Epiſcopus illinc profugiens Neapolim Campaniæ vrbem peruenit, ampullam ſanguinis ſancti STEPHANI ſecum detulit, eò fuerat aſportata ab Oroſio Hiſpa- C no: quod etiam colligitur è literis Luciani preſbiteri Hieroſolymitani: aſſeruatur adhuc illa in æde ſancti Gaudioſi, & quoties ſuper altare ponitur, dum Miſſa dicitur, ſanguis ille concretus, nullo modo in puluerem redactus poſt tanta temporis ſpatia, liqueſcit cunctis aſpicientibus, atque agitatur; mox conſidet, peracta Miſſa, & concreſcit quaſi in lapidem quendam. Huius rei nulla poteſt alia cauſa adferri, niſi quòd is, dum ſacra myſteria illius, quem tantopere amauit, Chriſti peraguntur, memoria renouatur actionis illius, qui vitam poſuit pro Chriſto, quodammodo reuiuiſcit: & ad illius præſentiam commouetur. Vbi ſunt igitur qui negant audiri preces noſtras à ſanctis, quando & ſanguis ipſe exanimis quodammodo videtur audire: Hæc notiſſima & vulgatiſſima cunctis Neapolitanis, & innumeris aliis, qui proprijs hæc oculis conſpexerunt: neque nos ſumus adeò vecordes, qui hæc affirmare audeamus, cum facillimè mendacij apertiſſimi à tot hominibus coargui poſſemus. Sed illud planè admiratione dignisſimũ eſt, quod cùm olim annis ſingulis tertia Auguſti id D fieri conſueuerit, ipſo etiam anno, quo auctoritate ſanctiſſ. memor. Gregorij Papæ XII. reſtitutum eſt Romanum Kalendarium, ad formam reductionis anni, non vt olim decem poſt dies, ſed eadem ipſa feſta die ſanguis viſus eſt ebulliiſſe ſicq; annis ſequentibus. Idemque accidit de ſanguine S. Ioannis Baptiſtæ. Eſt eius rei, inquit Baronius fideliſſimus ac ſinceriſſimus teſtis inter alios R.P.D. Franciſcus Mariæ Taruſinus noſtræ Congregationis Oratorij Neapoli exiſtentis præfectus, vt ex his, alijſque compluribus planè conſtet, diuinis ſuffragiis: quæ in ſancta Catholica Eccleſia, ab ipſo Rom. Pontifice ſũt conſtituta, probari atq; firmari. *Thom. Bozius de ſign. Eccl. Dei. lib. 15. c. 10. to. 2. & Barõ in Martyrolog. 3. die Auguſti.*

Mirandi ſanguinis mentio, quæ ſuperius eſt facta impellit, ne ſanguinem prætereamus, IANVARII, martyris, qui Beneuentanus Epiſcopus fuit, Neapoli pro Chriſti fide capite mulctatus. Diuerſis igitur templis condita, caput, ſanguiſque eius ampulla concluſus, quo die per vrbem ſolenniter feruntur, ſanguis, qui in pilam induruit, cùm in caput incidit, mirum dictu, ſed tamen verum, liqueſcit totum in ampulla, non aliter, E quàm tum, cum primum cæſo capite ex martyris corpore defluxit. Cùm a[illegible] capite diſiungitur, in ſphæricam formam, vt ante erat, dureſcit. Id etſi ſatis patet, nos tamen, vt certius rem intelligamus, eorum qui in re præſenti fuerunt, intentiſque oculis diligentes ſe ſpectatores præbuerunt, teſtimonium habere voluimus. *[illegible] Thom. Boz. lib. 15. de ſign. Eccl. cap. 10. [illegible] 19. Septemb.*

Procopius refert, IVSTINIANVM morbo quodam incurabili tentatum, cùm deſperaret omne medicorum conſilium, petiiſſe ad ſe adferri quaſdam reliquias tunc fortè inuentas, genuque, vbi maximus dolor erat, imponi: quod cùm factum fuiſſet, non modò dolor abſceſſit, ſed ex iis oleum ſubitò manauit, quo & arcula reliquiarum, pedeſque & veſtis Imperatoris purpurea, tota ſunt perfuſa. *Ex Procop. lib. 9 orat. 1. de ædif. Iuſt. Thom. Boz. de ſign. Eccl. Dei, tom. 2. lib. 15. c. 10.*

Corpus ſancti NICOLAI Mirrenſis Bariis nunc habetur, ex illo ſcatere liquorem, qui aduerſus innumeros morbos proſit, tum ſcribunt innumeri, tum teſtatur Emmanuel Imperator nouella de feriis, vbi & meminit ſimiliter aquæ illius, quæ defluit ex corpore S. Andreæ, quod Almaſi adſeruatur: quamuis hoc miraculum dicatur aliquando in corpore S. Andreæ interrumpi. *Idem Boz. ibid.*

An. Dom. 594. Pelagius Papa, prædeceſſor meus, ad corpus ſancti Laurentij Martyris meliorare deſiderãs, dum neſciretur F vbi venerabile corpus eſſet collocatum, & effoderetur exquirendo, ſubitò ſepulchrum ipſius ignoranter apertum eſt, qui præſentes erant atque laborabant monachi & manſionarij, quia corpus eiuſdem martyris viderunt, quod quidem minimè tangere præſumpſerunt, omnes intra decem dies defuncti ſunt, ita vt nullus vitæ ſupereſſe potuiſſet, qui ſanctum iuſti corpus illius viderat. Cognoſcat autem tranquilliſſima Domina, quia Romanis conſuetudo non eſt, quando Sanctorum reliquias dant, vt quicquam tangere præſumant de corpore, ſed tantummodo in pixide brandeum mittitur, atq; ad ſacratiſſima corpora Sanctorum ponitur: quod leuatum in Eccleſia, quæ eſt dicanda, debita cum veneratione reconditur, & tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac ſi illuc ſpecialiter eorum corpora deferantur. Vnde contigit, vt beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus (ſicut à maioribus traditur) dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipſum brandeum, allatis forficibus, inciderit, & ex ipſa inciſione ſanguis effluxerit. G *Greg. Mag. lib. 3 epiſt. 30. indict. 12 apud Baron. tom. 8 an. Dom. 594.*

Eugubij ego vidi corpus integrum atque incorruptum Ianuariæ virginis, quæ ante annos trecentos euolauit in cælum. Eſt illud in monaſterio ſancti Spiritus, indutumque eſt ad carnem lanea veſte, quæ paſſim ſanguineis quibuſdam maculis eſt adſperſa. Hanc abluunt virgines, quibus id eſt curæ: & aqua huiuſmodi mirificè valet aduerſus omne morborum genus. *Idem ibid.*

Refert Metaphraſtes in vita ſancti Simeonis hoſpitum ſuſceptoris, quod quidam ſacerdotis famulus, nomine Ephedis, cum hydrope laboraret, & in ſacra dicti S. SIMEONIS æde eſſet repoſitus, omnia quidem repulit, quæ à medicis prius erant ad medelã adhibita, vt à quibus omnibus nihil opis sẽſiſſet. Deinde cùm ægrè ferret, quod tamdiu illic decumberet, ſacra illa æde relicta abijt in domini domunculam. Non ceſſat autem dominus eum monere & hortari, vt reuertatur, & in ſancti domo adhuc maneat. Cum verò non perſuaderet (à verbis enim abſtinebat aſperioribus propter morbi grauitatem) At oratorium, inquit, ſaltem ingredere, adoraturus ipſam ſancti imaginem. H Deinde cùm oleum acceperis, & te vnxeris in tuo lecto recumbe. Ille autem fecit, quod iuſſus fuerat. Poſtquam verò fuit dies, iubebatur quidem à domino adhuc facere ſimilia. Ille autem: Sed ego, inquit, conualui, & ſancti virtute ſum puram aſſecutus ſanitatem. Hac enim nocte mihi apparens in ſomniis ſanctus, & meum ventrem tetigit, & dixit mihi: Abi, cùm ſis ſanus, nihil enim mali te vexat amplius. Fluit autem oleum iſtud e ſepulchro nõ ita ſemper, ſed paucis quidem diebus ante feſtum miraculi, veluti quidam humor apparet, deinde paulatim augetur, & remanet poſt Feſtum ſic ſcaturiens, donec aliquot dies præterierint: deinde ceſſat. Sicque vt opinor, eſt in maiori honore & admiratione, quàm ſi perpetuò flueret. Nam ſic conſeruare certum & nunquam aberrans tempus fluxus & defectus, præter id quod eſt gratius & admirabilius, eſt etiam magis venerabile. Quod

A Quodſcumque eſt perpetuum, affert fortaſſe [illegible] ſatietatem.
Sanct[illegible] inducit contemptionem. *Ex Simeon. Metaph.*
S. [illegible] 17. in vita eius, c. [illegible]

Placet hic [illegible] hæc, quæ de ſanctiſſima EVPHEMIA
[illegible] poſt Euagrium prodidit memoriæ Nicephorus Calli-
ſt[illegible] [illegible] [illegible] ille, læuo latere feneſtella quædam ad-
[illegible] [illegible] [illegible] maximè obſinuata, per quod fer-
[illegible] [illegible] [illegible] in extrema parte ſpongia alligata
eſt, immittebant, ſpongiamque ipſam [illegible] ſanctis martyris
reliquiis obuolutam & guttis cruore illius delibutis refertam
extrahebant. Hanc vbi plebs conſpexiſſet, homines ſtatim in
terram inclinati, vociferatione maxima Deum honorabant,
miraculoque illo obſtupefacti manus ſuſtollebant. Tantus
autem inde profluxit vbertim humor, vt non ſolùm Impera-
tor & Epiſcopus, populúſque, qui ibi congregari ſolitus fuit
affatim eo perfluerentur, verum etiam quocumque quiuis vel-
let locorum de eo aliquid ſecum deferret. Neque guttæ tem-
pore vllo defecerunt, neque diuinus ille ſanguis aliqua ex par-
te mutatus eſt: ſed is ſemper colorem ſuum maximè rubrum
conſeruauit. Facta hæc non certo aliquo temporis circulo,
B ſed pro eo atq; Epiſcopi ipſius vita, moreſque [illegible] ferret.
Sic enim fertur, cùm is, qui Eccleſiam gubernaret, præclarè vi-
ueret, & virtute exornatus eſſet, frequentius miraculum hoc
exhibitũ eſſe, cum verò Antiſtes ſacrorũ talis non eſſet, rariùs
eam rem tam admirandam, nec tã facilè a martyre proceſſiſ-
ſe. Hoc ſic factum eſſe noui. Cæterùm quod neque dies, neque
vllum tempus intercipit, ſed perpetuò omnibus credentibus
ſimul & non credentibus affluit, & accidit, id nunc dicam. Si
quis in ſacrarium id, vbi tumulus, & ſanctæ martyris reliquiæ,
perinde atque theſauros, nunc repoſitæ ſunt, veniat odor im-
menſus, & vim naturæ odoréſque omnes; quos ars humana
conficit, ſpirans, ad eum perfertur: & ſubdit Nicephorus: Ex
quo Euphemia in martyrum ſtadio decurrit, & corpus eius in
monumento conditum eſt, ipſo paſſionis eius die, in conſpe-
ctu omnium loci Epiſcopus, ſpongiis quibuſdam è defunctæ
corpore ſanguinis liquorem haurit: ſanguinem ſanè veluti a
corpore recens cæſo vulnerum tabo mixtũ, & vnguentis qui-
buſdam ſponte natis temperatum cernas, quam exiguis vitreis
C vaſculis exceptum atque diuiſum turbæ aduenienti donat. Hoc
igitur auditum, ſicuti dixi, animi quadam vecordia in dubium
vocans Mauritius, cùm tempus adueniret, argenteum orna-
tum è ſepulchro detrahit, & Imperatoris ſigno monumentum
martyris obſignat. Sic enim hoc incredulitatis volebat auda-
cia. Poſtquam verò tempus ipſum, quod debebat, adfuit, cu-
rioſè myſterium indagat, accuratiúſque experimento ſolicito
miraculum explorat. Ecce tibi verò rurſus, ſicuti antea, ſanguis
vnguento conditus, inſtar riuuli è monumento promanat, &
ſpongiæ ſanguine ſuaueolenti pingueſcunt, & martyr ipſe tũ
vt prolixius ſanguinis fons profluerct, fecit. *Euagrius lib. 2. c. 3.*
Niceph. Calliſt. lib. 15. c. 3. Baron. to 6. Ann. Eccl. an. Dom. 451.

Cùm Epiſcopus Perinthi inſcienter argenteum vas emiſ-
ſet, quod ad magicas artes fuerat adhibitum, & ſancto cor-
pori GLYCERIÆ martyris ſuppoſuiſſet, continuò ſtetit vn-
guentum. Re noua percuſſus Antiſtes ad preces confugit, di-
uinoque impulſus ſpiritu, nouum vas amouit, & antiquum re-
poſuit, & protinus vnguentum ſicuti priùs ſcaturire cœpit.
D Quocirca rem diligentius inquirens, comperit vas illud ne-
fandis rebus ſeruiſſe. Quod ſimulatque ad Imperatoris aures
peruenit, habita quæſtione, tanti criminis reum, vti par erat,
ſupplicio affici juſſit. *De Nicephoro Calliſt. lib. 18. c. 32. Bozius*
lib. 15. de ſign. cap. 10.

*PLERAQVE IN PARTES SECTA REDINTEGRATA.

Eorumque Functiones admirandæ.

Nuper quoque Floridus, venerabilis vir vitæ, Epiſcopus,
narrauit, quoddam memorabile valde miraculum, dicens: Vir
ſanctiſſimus HERCVLANVS nutritor meus, Peruſinæ ciui-
tatis; Epiſcopus fuit, ex conuerſatione monaſterij ad ſacerdo
talis ordinis gratiam deductus. Totilæ autẽ perfidi Regis tem-
poribus, eandem vrbem annis ſeptem continuis Gothorum
exercitus obſedit, ex qua multi ciuium fugerũnt, qui famis pe-
riculum ferre non poterant. Anno verò ſeptimo nondum fi-
nito, obſeſſam vrbem Gothorum exercitus intrauit. Tunc Co-
mes, qui eidem exercitui præerat, ad Regem Totilam nun-
tios miſit, exquirẽ quid de Epiſcopo vel populo fieri iuberet.
Cui ille præcepit, dicens: Epiſcopo priùs à capitis vertice vſq;
ad calcaneum corrigiam tolle, & tunc caput eius amputa, om-
nem verò populũ, qui illic inuentus eſt, gladio extingue. Tunc
idem Comes venerabilem virum Herculanum Epiſcopum ſu-
per vrbis murum deductum, capite truncauit, eiuſque cutẽ iã E
mortui a vertice vſque ad calcaneũ incidit, vt ex eius corpore
corrigia ſublata videretur: moxque corpus illius extra murum
proiecit. Tunc quidam humanitatis pietatẽ compulſi, abſciſ-
ſum caput ceruici apponentes, cum vno paruulo infante, qui
illic extinctus inuentus eſt, iuxta murum corpus Epiſcopi ſe-
pulturæ tradiderunt. Cumque poſt eandem cædẽ die quadra-
geſimo Rex Totila iuſſiſſet, vt ciues vrbis illius, qui quolibet
diſperſi eſſent, ad eam ſine trepidatione aliqua remearent, hi
qui priùs famé fugerãt, viuendi licentia accepta reuerſi ſunt.
Sed cuius vitæ eorum Epiſcopus fuerat, memores, vbi ſepulcũ
eſſet corpus illius quæſierunt, vt hoc iuxta honorẽ debitum
in Eccleſia B. Petri Apoſtoli humarent. Cúmque itum eſſet ad
ſepulchrũ effoſſa terra, inuenerũt corpus pueri pariter huma-
ti, vtpote iam die quadrageſimo tabe corruptum & vermibus
plenum, corpus verò Epiſcopi, ac ſi die eodem eſſet ſepultum. F
Et quod eſt adhuc magna admiratione venerandum, quia ita
caput eius vnitum fuerat corpori, ac ſi nequaquam fuiſſet
abſciſſum ſic videlicet, vt nulla veſtigia ſectionis apparerent.
Cúmque hoc & in terga verterent, exquirentes, ſi quod ſignum
vel de alia monſtrari inciſione potuiſſet, ita ſanum atque in-
temeratum omne corpus inuentum eſt, ac ſi nulla hoc inciſio
ferri tetigiſſet. *Greg. Magn. Dialog. lib. 3. c. 13.*

Idem prorſus accidiſſe in EADMVNDI Anglorum Regis
corpore ſcribit Abbo Floriacenſis Abbas. Nam cùm, ait, pre-
tioſum corpus martyris putrefactum putaretur ob diuturnum
ſpatium tranſacti temporis, ita ſanum & incolume eſt repertũ,
vt non dicam caput redintegratum & compaginatum corpo-
ri, ſed omnino in eo nihil vulneris, nihil cicatricis appareret;
ſicque cum reuerentia nominandus Rex & martyr Eadmun-
dus, integer & viuenti ſimillimus, ad prædictum locũ eſt tranſ-
latus, vbi adhuc in eadem forma expectat beatæ reſurrectio-
nis præmia repromiſſa. Tantum in eius collo, ob ſignũ Mar-
tyrij, lubet vna tenuiſſima riga in modum fili coccinei; ſicut
teſtari erat ſolita quædam beatæ recordationis fœmina Oluuẽ
vocabulo dicta: quæ paulò ante hæc moderna tempora, apud G
eius ſacroſanctũ tumulũ ieiuniis & orationibus vacans multa
tranſegit annorum curricula. Cui venerabili fœminæ, aut di-
uina relatione, aut nimia deuotione mos inoleuit, vt patefacto
beati Martyris ſepulchro, quotannis in Dominica cœna, eius
attendendo præcideret capillos & vngues. Quæ omnia dili-
genter colligens, & in capſella recondens, non neglexit quã-
diu vixit, excolere mira affectione poſita ſuper altare eiuſdem
Eccleſiæ, vbi adhuc reſeruantur debita veneratione. *Abb. Flo-*
riac. Abb. in vita eius, apud Sur. c. 14. No. 20. & Th. Boz. vt ſup.

Eidem Regi EADMVNDO cùm caput eſſet amputatum, &
ab impijs diaboli miniſtris in loco ſentibus horrido occultatũ
fuit, neque diu conquiſitum inueniretur, tandem longiùs re-
motum a corpore ſuo repertum, edidit vocem, ſignificans in-
quirentibus quonam loco eſſet. Cui miraculo rerum condi-
tor aliud annexuit, dum cœleſti theſauro inſolitum cuſtodem
dedit. Quippe immanis lupus eo loci diuina miſeratione eſt
repertus, qui illud ſacrũ caput inter brachia complexus, pro-
cumbebat humi, excubias impendens martyri. Nec ſibi depo-
ſitum permiſit lædere quempiam beſtiarum, quod inuiolabile,
ſolo tenus proſtratus, oblita voracitate, ſeruabat attentiùs. H
Idem. ibid. cap. 12.

De DIONYSIO Areopagitâ eſt memoriæ proditum, abſciſ-
ſum ſuum caput, tanquã aliquod præmium ſuis accepiſſe ma-
nibus à diuina omninò portatus gratia: neque priùs [illegible],
quàm mulieri diuina quadam prorſus occurrens prouidentia,
in illius manibus depoſuit, veluti tuendum theſaurum. Iace-
bant autem neglecta ſanctorum martyrum veneranda corpo-
ra, feris & auibus ad edendum expoſita, & nec iuſta quidem
ſepulturæ conſecuta. *Ex Metaph. Hilduino Abbate Surius*
tom. 5. Octob. 9. c. 32.

Neque id ſingulare in Dionyſio Areopagita: Nàm cùm ca-
put obtruncatũ fuiſſet VRSO ac VICTORI, cum ſociis ſexa-
ginta ſex, qui erant e legione Hebræorũ, Diocletiano & Ma-
ximiano imperãtibus, & è ponte vnà cũ capitibus in præceps
dati fuiſſent in flumen, diuina miſericordia (apud quã omnia
ſunt poſſibilia) ſuæ manſuetudinis potẽtiam in eis demonſtra-
uit. Nõ longè namq; à dicto ponte, capita ſua in manibus por-
tantes, flumen egreſſi ſunt, & ad locum, vbi nunc in honorem

A ipſorum baſilica fabricata eſt,peruenerunt. Mirabilia hæc,& mirabilibus mirabiliora ſuccedunt:ſancti enim martyres genua ad terram flectentes,quaſi vnius horæ ſpatio,priuſquam corpora ſua ad terram deponerent, cunctis cernentibus orabant.Orationi verò fine dato corpora ſua ad terrã dimiſerunt, ac ſi dicerent:Hæc requies noſtra in ſæculum ſæculi. *In vita, eorũ apud Sur.to.5.Sept.30.Th.Boz.de ſign.Eccl.Dei,lib.15.c.6.*

Anno Dom.306.tempore perſecutionis Daciani Hiſpaniæ Præſidis, cùm LAMBERTVS nollet abnegare fidẽ Chriſti,ab hero ſuo,cui in agriculturæ ſeruiebat officio,capite truncatus, mox capite in manus reſũpto (mira res,ſed vera) vltra quatuor paſſuum millia profectus eſt , ad locum vbi multi iacebant martyres occiſi.Quo cùm perueniſſet, elata voce dixit:Exultabunt Sancti in gloria.Reſponderunt ſancti martyres:Et lætabuntur in cubilibus ſuis,atque acclinauit ſe illis. *Hiſpan.Chrõ. Ioan.Vaſæi ſub an.Dom.306. Lucius Marin. Sicul. de reb.Hiſp. l.5* ☞ *Referri huc poſſent nonnulla ex Loco de Cadauere,vbi inter exempla Ethnicorum pleraque recenſentur etiam Sanctorum,præſertim Titulo de Cadaueribus conſeruatis , collectis, &c. Item ex Loco de Sepultura Mortuis, &c.*

B

* Sanguis.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SANGVIS Græcè αἷμα, Hebraïcè *Dam*,eſt humor calidus exiſtens vltimum alimẽtum in ſanguine prædictis animãtibus,qui tamẽ neq; pars eſt animalis,neque viuit aut mouetur per ſe,cùm ſenſu careat:ordinatur tamen ad illius nutritionẽ, eſtque calidus per ſe , ruber,& dulcis.Variè vſurpatur apud Grammaticos,nunc pro vigore,nunc pro ſtemmate, nunc pro ſubſtantia de quibus videatur Theſaurus linguæ Latinæ.Diſtinguunt Medici ſanguinem à cruore,quod hunc vocent,qui extra venas ſit:illum vero qui intra illas.

PARTITIO.

Sanguis naturalis alius eſt,alius innaturalis. Naturalis in homine bonæ complexionis, ſanguis eſt rubens , ſapor valdè dulcis boni odoris,& humidi exiſtens:& ille varius eſt ratione ætatum,& locorum:cumque Cholerici rubeum, incenſum, inflammatum, ſiccum , odoris & ſaporis acuti,& ſpumoſum,
C gracilis ſpumæ ſanguinem habent : Phlegmatici pallidum, aqueum,inſipidum : Melancholici nigrum , ſpiſſum & terreſtrem. *Albert.Magn.de anim.lib.3.tract.2.c.2.*

Sanguis innaturalis eſt,qui à naturali diſpoſitione eſt mutatus,tam in colore,quàm in ſapore & odore:& hoc duobus contingit modis,ex ſeipſo ſolo,& ex alio remouente,cũ propter miſtionem à diſpoſitione naturali.Ex ſe,cùm aliqua qualitate actiua vel paſſiua impeditur à diſpoſitione naturali : ex alio humore dupliciter remouetur ſanguis à naturali diſpoſitione,quia humor alienus,vel à ſanguine generatur, vel ab alio.Vnde in ipſum ſanguinẽ intrat,& vtrumque vel ad phlegma,vel ad cholerã,vel ad melancholiam inclinare incipit:ſi ad phlegma,ſit aquoſus:ſi ad cholerã,ſit aliquantulum turbidus:ſi ad melancholiã,fœtidus. *Alb.Mag.de anim.l.3.tr.2.c.3.*

Iterum Sanguis diſtinguitur in venalem & arterialem:dicitur ille,qui per venas fluit : hic autem qui ſalit in arteriis, cuius cauſa eſt cor:cum alius ab hepate gignatur.

D Alij diuidunt ſanguinem in nutrimentalem, qui per ſectam concoctionem eſt aſſecutus:& non nutrimentalem , qui imperfecte decoctus eſt;verum cùm omnis ſanguis ordinetur ad nutritionem,non eſt aſſerenda præſens diuiſio.

SANGVIS ALIMENTVM.

☞ *Vide in Loco de Alimento: Alimentorum vſus.*

VETITVS.

Poſt Diluuium cum Deus hominibus alimenta deſignaret humanæ complexioni conuenientia,dicit inter alia : Carnem cum ſanguine non comedatis,*Geneſ.c 9.* quibus verbis præcipitur comedi caro abſque ſanguine.Imo & ſanguis qualiſcũq; vetatur ſumi in cibum quod præceptum eſt poſitiuum,nõ naturale.Ratio præcepti erat,ne homines aſſueſcendo ſanguini beſtiarum,tandem nec humano parcerent.Ita *Chryſoſt.& Rupertus*,qui addit,ſanguinẽ beſtiarum eſſe grauem, terreſtrem, melancholicum,multarumque ægritudinum cauſam.Experiẽtia autem conſtat.Laniones & qui pecoribus occidendis occupantur,facilè ad humanum ſanguinem fundendum incitari, idque ex conſuetudine ſanguinis quem ſæpiùs effundunt.

Idem præceptum Apoſtoli in primitiua Eccleſia in Hieroſolymis renouarunt,*Actor.15.*vbi præceperunt abſtinere a ſuffocato,id eſt,mortuo animali,è quo ſanguis non exprimitur: & ſanguine;eadem erat ratio,tunc,quæ prius.Cui addit aliam E
*S.Auguſt.q.57.in Leuit.*quoniam præfigurabatur omne pretium noſtrum in ſolo Chriſti ſanguine,ideoque beſtialem ſumi à Chriſtiano non oportere.

Aliam ſuperioris præcepti rationem nonnulli adſtruunt, quod cùm ſanguis ſit velut vehiculum animæ & ſpiritus vitalis,Deóque ſit velut vita animalium, voluit eum Deus ſibi ſoli tanquam vitæ auctori offerri in ſacrificium,pro vita peccatoris;vt patet ex *Leuit.17.verſ.11.* Ita *S.Chryſoſtomus* , & *D.Thomas.*

Durauit autem hoc præceptum Apoſtolicum non tantùm vſque ad tempora Tertulliani & Minutij , vt ipſe fatetur in Octauio,ſed etiam Bedæ,& Rabani,vt conſtat ex ipſius Pœnitentiali.Nunc autem exoleuit,licetq;non modo ſanguinem comedere in farciminibus,& aliis huiuſmodi,ſed etiá bibere.

Victima. ☞ *Pete ex Loco de Ethnicorum Religione conſiderata reſpectu Formæ.vbi de victimis.*

Vomitus. ☞ *Vide Paſſiones corporis. Tit. Vomitus.Item Locum de Morte,vbi de cauſis illius.*

Emiſſione ſanguinis mortui. ☞ *Eodem Loco de Morte & Mortuis. Item ex Loco de* VENA. F

INDICIVM.

Homicidarum Sicariorum.

Experientia teſte docemur,ſi cadauer hominis interfecti in conſpectum ducatur illius qui id fecit,aut caſu is ſuperueniat, ſanguinem ſtillare,ac ſi recens foret cædes. Cuius rei arcanum nonnulli conſiciunt in cauſam naturalem , ſiue antipathiam quandam inter cæſum & cæſorem,ideòque volunt experimentum illud ſumi,dum adhuc ſpiritus aliquis vitalis in corpore reſidet. Sed vere aliquid hic interuenire diuinum exiſtimauero,Deique occultum iudicium,qui homicidas miris modis ad pœnas rapit;ſanguine humano in cœlum clamante.

Exempla huius rei non pauca ſunt. IACOBVS ab Aquetia ex vulnere occubuerat,& qui illud inflixerat, comprehenſus ad recognoſcendum cadauer ductus fuit. Et ecce mox ebulliens ſanguis è vulnere & naribus erupit,omnibus ſpectantibus. *Veriola lib.2.obſ.Kormanus lib.de mirac.mort.c.23.parte 9.*

Simile narrat *Engel.in Itinerario rer. Marchicarum , f. 173.* G
Suar.in Diario.f.343.Mart.VVeinrichius de monſtris cap.17.

HENRICVS Abbas Bleſenſis nequiter occiſus , quòd in diſciplina ſeruanda eſſet rigidior,ſcelere ſuorum à tribus mercede ad id conductis.Igitur dum ad Eccleſiam corpus defertur,intrant rei ſceleris.Etocyus vulnera ipſa copioſum ſanguinem emiſere.*Cantipras lib.1.miracul.cap.16.§ 2.*

Idem refert de PVELLA ſeptenni crudeliter à Iudæis trucidata anno 1271. in pago de Pfortzheim. Hanc cùm eſſet parentibus orbata,vetula quædam Iudæis vendiderat. Qui eam inter linteamina obſtructo ore detentam,per omnes membrorum iuncturas crudeliter vulnerarunt , corpuſque nunc exangue in profluentem proiecerunt,magnum lapidum congeriem ei ſuperponentes.Reperta quarto die à piſcatoribus , in oppidum delata fuit,& clamatum vndique,perpetratum à Iudæis ſcelus.Quod vbi Marchio Badenſis in cuius territorio id euenerat,intellexiſſet,venit,& corpori aſſiſtens vidit cadauer manum extendere,& velut vindictam expoſcere.Igitur adductis ad hoc ſpectaculum Iudæis , ſtatim eruperunt omnia H
vulnera in ſanguinem,captique illi,& ſcelus confeſſi pœnas dederunt.*lib. 1.Miraculorum,cap.29.§.21.*

Certitudo horum Indiciorum quanta?

Diſputant ſuper ea re Doctores. Plures enim Iuriſperiti ſentiunt hocce indicium ſufficere ad torturã,ſi cadauer occiſi coram certo aliquo ſanguinem exſtillet. Atque id ſæpiſſimè practicatum plures Scriptores ferunt.Diſſentit tamen ab illis, idque prudenter, *Gomezius tom.3. variar. reſol.c.13.* cúmque ſequuntur *Maſcardus,Godelmannus*, & communiter Theologi:quod eiuſmodi indiciũ ſit nobis incertum, eiúſque cauſæ incognitæ,& valdè remotæ, præſertim cum experientia probetur,non ſemper præſente authore occiſum emittere ſanguinem,vt benè adducit *Hieronymus Nymannus in orat.de imaginatione,quæſt.7.*

INDICIVM ET CAVSA CRVDELITATIS.

Sanguis humanus,de illo egimus ſtatim;calidè ebibitus,facit hominem exuere omnem humanitatis & amoris erga hominem affectum Exemplo eſt FAVSTINA Marci Imp.vxor, quæ cùm Gladiatorem perditè amaret,concilio Chaldæorum occi-

A occiſus ille, amoris flammas in fœmina reſtinxit, du[...] eius ſanguinem guſtaſſet, nihilominus peperit marito Antoninum Commodum Imp. crudelem & ferum.

Dion, Græcus crudelitatem & efferos mores Caligulæ IV. Rom. Imp. non imputat eius parentibus, ſed nutrici barbaræ quæ ocas ſuas mamillarum ſanguine illinere & fricare ſolebat, antequam eas infans ſugeret, vnde, & ipſe iam adultus ſanguinem ab enſe, quo aliquem occiderat lambebat cum voluptate, atq; id vnicè optabat, vt toti mundo vnica eſſet ceruix quam poſſet vno ictu decapitare; & ita ſolus regnare, *lib. 1. de Cæſar.*

R E M E D I V M.

Scribit *Paracelſus*, remedium aduerſus podagram eſſe ſanguinem ipſius patientis tertiò diſtilatum, & ab eo ſumptum, ita tamen vt ignoret quod ſumat. Fides ſit penes Auctorem. Refert *Kormannus cap. 23. mir. mortuorum, parte 5.*

Sanitas.

☞ *Vide* VALETVDO.

Definitio et Etymologia.

SANITAS eſt ſtatus corporis actiones ſuas probè obeuntis: quem bonam valetudinem dicimus ὑγεία, Hebraicè *Re-* B *pouah, Rephuth* medela a radice *Rapha*, ſanauit. *Plutarchus* ſanitatem maxime diuinum, longeque blandiſſimum condimentum dicebat, *lib. de ſalubrib. præceptis.* & *Horat. lib. 1. epiſt. 12.*

Si ventri bene, ſi lateri eſt; pedibuſque tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.

* Eius Cavsa et Svbiectvm.

Alcmæon aſſerebat, continentem ſanitatis cauſam in æqualitate facultatum ineſſe: nempe humidi, ſicci, calidi, dulcis, & reliquorum. Vna autẽ ex ipſis præpollente; morbum fieri.

Sanitas eſt vna bona diſpoſitio corporis humani, per quam agit vel patitur actionem vel paſſionem ei debitam ſecundum naturam, abſque notabili læſione, atq; hæc diſpoſitio eſt primũ in membris homogeneis, vt in oſſe, & carne, & conſimilibus, & vocatur cõmenſuratio in quatuor primis qualitatibus, puta in calido, frigido, humido, & ſicco: ſecũdò eſt in mẽbris heterogeneis, ſeu officialibus, puta in manu, pede, cerebro & corde. *Magninus medicus Mediolan. autor eſt.*

C Primum ad præſentium contemplationem pro hypotheſi præſumptum eſto, ſanitatem non eſſe abſolutè elementorum, ex quibus conſtamus temperamentum (quam ſymmetriam appellant) quemadmodum omnibus ferè, qui ante nos ſcripſerunt, viſum eſt, ſed eam duntaxat, quæ ſimilarium eſt partium. Deinde inſtrumentalium ſanitatem in figura, numero, in magnitudine, ac compoſitione ſimilarium conſiſtere. Tertio, functionibus ſecundum naturam obeundis ſanitatis habitũ diſcerni. Poſtremo ſanitatem quandam optimam eſſe, & (vt ſic dicam conſummatam, atque ſummam quandam ceu deficientem ab hac, nec plane abſolutam perfectamve atq; hanc etiam latitudinem habere non paruam. *Galen. de ſanitate tuenda lib. 1.*

Sanus homo, & qui bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullas obligare ſe legibus debet, ac neq; medico neq; aliptа agere, hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri eſſe, modo in vrbe ſæpiuſq; in agro, nauigare, venari, quieſcere interdum: ſed frequentius ſe exercere: ſiquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam ſenectam: hic longam adoleſcentiam reddit, prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigi- D dis vti, modo vngi, modo idipſum negligere, nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur, &c. *Cornel. Celſ. lib. 1. c. 1.*

Sanitas autem non conſiſtit in indiuiſibili: id apparet primò, inducentibus in diuerſa membra, quorum non eſt eadem ſanitas, cùm conſtet habere diuerſas ſanitates, quod rationi etiam conuenit; ex quo habent diuerſas operationes, quæ omnia arguunt diuerſam ſanitatem. *Galenus tertio de morbo.* Siquidem ſanitas diſpoſitio eſt factiua actus, atque hoc idem patet in conſideratione diuerſitatis ætatum.

De Sanitatis Commodis, et Pretio.

Apophthegmata.

Pythagoras dicere ſolebat, tria à Diis præcipuè petenda: Formam, diuitias, & bonam valetudinem: eò quòd homo cætera ſibi præſtare poſſet. Quanquam ὑγιεῖαν non tam ad animi ſanitatem, quam ad corporis, referri poſſit. *Eraſmus Roter. lib. 8. Apoph.*

Idem, Ad ſanitatem corporis tria neceſſaria eſſe dicebat, B videlicet, ne Famem, ne Sitim, ne Frigus patiatur. *Stob.*

Thales interrogatus olim, quiſnam felix eſſet? reſpondit: Qui corpore ſanus eſt, anima autem eruditus. *Laërt. l. 1. c. 1.*

Socrates monebat, vt cauerent ſibi homines à cibis, qui non eſurientes ad edendum: & potibus, qui non ſitientes ad bibendum alliciunt. *Stob. ſerm. 99. de ſanitate, &c.*

Gorgias interrogatus, quonam vſus genere victus in tantam ſenectutem eſſet progreſſus; Nihil vnquam voluptatis gratia ſe aut comediſſe, aut feciſſe dixit. *Eod. ſerm.*

Hippocrates quærenti conſilium de ſanitate tuenda, reſpõdit: Σιτία, ποτὰ, ὕπνοι, ἀφροδίσια πάντα μέτρια, id eſt, cibi, potus, ſomni, Venus, omnia moderata ſint. *Eod. ſerm.*

Alcmæon aſſerebat continentem ſanitatis cauſam in æqualitate facultatum ineſſe: nempe humidi, ſicci, calidi, amari, dulcis, & reliquorum. Vna autem ex ipſis præpollente, morbum fieri. *Stob. ibid.*

Plutarchus, Optimè dictum eſt, inquit, non ſatiari cibo, non refugere laborem, ſeminis ſubſtantiam conſeruare: hæc tria ſaluberrima eſſe, &c. *In præceptis de ſanitate.*

Diogenes ſtomachabatur in eos, qui pro bona valetudine ſacrificarent, & in ipſo ſacro epulis immodicis ſemet ingurgitantes, facerent bonæ valetudinis iacturam. *Laert. lib. 6.*

Idem dicebat, ſe mirari ſeruos, qui cùm viderent dominos plus æquo voraces non illis eriperent cibos. Nam hoc eſſe dominorum valetudini conſulere: & ſeruis magis conuenit edacitas. *Idem ibid.*

Democritus dicere ſolebat, homines precari quidem à Deo valetudinem, cuius tamen vim in ſemetipſis neſciant. Dum enim inordinatè viuunt, ſuæ ipſius valetudinis ſunt proditores. *Max. ſerm. 17.*

Quantum verò emolumentum ſanitas adferret homini, animo voluebat Aſteius Albertus: quem interrogatum, quænam eſſet, iucundiſſima poſſeſſio, reſpondiſſe ferunt: Sanitatis, cuius theſaurus, aiebat, tam pretioſus eſt, vt quidvis potius perpeti debeat homo, quam eum ſibi eripi ſinat. Cuius exemplum in Caſtore animali habemus; qui

Et pedibus ſegnis tumidò & propendulus aluo,
Hac tamen inſidias effugit arte ſenex.
Mordicus ipſe ſibi medicata virilia vellit,
Atque abiicit, ſeſe gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo diſcet non parcere rebus,
Et vitam vt redimat hoſtibus ara dare.

Andr. Alciatus in Embl. Beyerlinck in Apoph. Chriſt.

Sanitas Incvlpata. Qvoad Avtem Acqvisitio Sanitatis Quomodo.

MEDEAM Diogenes non veneficam, ſed prudentem fœminam eſſe dixit, quæ exercitiis gymnaſticis molles & effeminatos homines, otioque corruptos, ad integram ſanitatem traduxerit, & laboribus in locis calidis firmauerit. Eam ob cauſam fabulæ occaſio data, quaſi homines coquendo in iuuentutem reſtituerit. *Brodeus in 1. Epigr. Græcorum.*

Perſæ propter exercitationes pueriles modicas, eam ſunt conſequuti corporis ſiccitatem, vt neque ſpuerent, neque emungerent, nec ſufflato corpore eſſent, inquit Varro ex Xenophontis lib. 10. παιδείας. *Victorius lib. 10. Var. Lect. cap. 15.*

Inde incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus. H Adhibentur ſtrigiles ex hebeno præcipuè corporũ expolitioni, in qua deprehenduntur curioſiores *Cæl. lib. 18. c. 31. A. L.*

M. Cato corporis conſtitutionem laboribus ſuis, ſobrio victu & expeditionibus, in quibus à prima ætate adoleuit, per quam parauit habilem, ad roburque & ſanitatem iuxtà comparatam. *Plut. in Catone*

Galenus *in libris de ſanitate tuenda*, ſcribit ſe (iam ætate pronectiorem) ex laſſitudine nonnunquam febricitaſſe, nullum aliàs morbum multis iam annis expertũ: quinetiam percuſſus, inquit, certis corporis partibus, vnde alij phlegmone bubo neque contractis febricitarunt, ipſe nunquã phlegmonẽ bubonemve ſenſi, nec febre laboraui: non aliunde certè, quàm ex ſeruandæ ſanitatis arte tanta commoda conſecutus: cùm alioqui nec ſalubrẽ corporis ſtatum ab ortu ipſo ſim nactus, nec vitam planè liberam ſortitus, ſed in qua tum artis officiis ſeruierim, tum amicis, cognatis & ciuibus compluribus inſeruierim, tum plurimam noctium partem, nonnunquam ægrotantium

tiam ipſorum cauſa,ſemper autem dulcedinis ſtudiorum gra- A tia,priuilegiauerim. Cùm circa annum ætatis XXII. periclitaretur,ne ea pars, qua iecur ſepto tranſuerſo annexum eſt,abſceſſu corriperetur, ab eſu horæorum omnium penitùs abſtinendum eſſe propoſuit, exceptis ficubus vuiſque.

ΦΥΛΑΚΗΝ. SANITATIS CONSERVANDÆ STVDIVM.

Apud INDOS propter vitæ frugalitatem, & vini abſtinentiam,aut morbi non ſunt,aut ſi qui ſunt,eos ſophiſtæ curant. *Strabo lib.* 15.

Singulis menſibus triduo purgant ſe Ægyptij, vomendo, atque inteſtina diluendo,gratia ſanitatis conſeruandæ exiſtimantes omnes langores hominibus creari ex cibis. *Herod. l.* 2.

Numidæ æſtate pariter atque hyeme equites pelliceа talari tunica vtuntur, quòd ea peregregiè ſuſtineat ventos,& in magnis feruoribus ſolis non admittat:capiti linteum intortis à mento ſpiris, non indecens tegumentum: deſilientes ab equis in clunes conſidunt,pareuntq;pedibus, vt vix exiguis ſpatiis obambulent:plicatione verò aſſidua, contentioneque artuum, itemq; frictionibus caloré excitant. Hac exercitatio- B ne,procul à morborum cruciatu, medicinæque periculo ad ſummam perueniunt ſenectam,adeò vt fatalem horam minime præſentiant,& euaneſcentes potiùs quam intercepto ſpiritu leniter expirent. *Iouius lib.* 32. *Hiſtor.*

Omnes ferè corporis robore, ſenſuum integritate,ingenio vegeto,memoria firma exuperaſſe GORGIAS Leontinus videtur, etiamſi ætatis annum attigiſſet octauum ſupra centeſimum. Cuius rei cùm ab eo rationē ſciſcitaretur quiſpiam reſpondit: ἐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας: id eſt, Ad id ætatis perueni,quòd voluptatis cauſa nil mihi vnquam permiſi facere. *Cal. lib.* 19. *c.* 20. *ex. Cic. de Senect.*

Apud Lucianum in 2. lib. Verarū narrat. legitur non licuiſſe Chryſippo Philoſopho Stoico in beatorum inſulam immigrare,niſi quartum iam ſumpto elleboro. Nimirum illuc alluditur,quod ter in vita bibiſſe memoratur,vt teſtatur etiam Petronius in carmine quodam. *Eraſ. in Adagiis.*

PHILOPOEMENES Achæorum prætor, per otium aut venando corpus ſubigebat,qua ratione parabat agilitatem ſimul & robur:aut agrum colendo,quam lautum viginti ab vrbe ſtadiis poſſidebat. Eò ſe à prandio vel à cœna cōferebat quo- C tidie,corpuſq; in thorum vernaculum, vt quilibet operariorum,ad quietem abijciebat. Prima luce ad opus ſurgebat cum vinitoribus aut aratoribus,inde remeabat ad vrbem,& negotia publica tractabat. *Pauſ. in arcad. & Plut.*

M. Tullius Cicero haud temerè ante occaſum Solis accumbebat,non tam diſtrictus occupationibus, quàm valetudinis cauſa,ob ſtomachi imbecillitatem. Fuit alioquin in corporis cura curioſus & nimius,vt ad certum numerum frictionibus & ambulationibus vteretur. Ad hunc modum, habitum validum & firmum ad labores conſeruauit. *Plut. in Cicer.*

Veſpaſianus Imper. valetudine proſperrima vſus eſt:quamuis ad tuendā eam nihil amplius quam fauces, cæteraque membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret, inediamque vnius diei per ſingulos menſes interponeret. *Suet.*

Galenum(inquit, *Cælius Rhodig. lib.* 30. *c.* 12. *A. L.*)memoriæ proditum à nonnullis eſt,centū & quadraginta annos vixiſſe,tantaque in cibo & potu abſtinentia vſum,vt ad ſatietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam vn- D quam guſtarit:vnde ſit factum,vt odoriſicum ſemper anhelitum ſpiraret:& citra vllam omnino affectionem,ſola defecerit ſenectus. Ipſe de ſeipſo ſcribit,quòd ſanus per infantiam & pueritiam ferè patris beneficio perſeuerarit. Adoleſcēs factus, ob fructuum temporariorum eſum adueniente autumno, ægritudine laborauit acuta,ita vt venæ ſectione opus habuerit. Ad priſtinum victum à patre reſtitutus, anno ætatis 18. ſanus permanſit:ſequente,victu ſociorum vſus ægrotauit iterum ſimiliter:ac rurſus ſanguis ei detractus eſt. Poſterioribus ſimiliter annis,vſque ad 28. vel ſingulo vel tertio quoq; anno,morbo aliquo laborauit. Poſt 28. Poſtquam ſalubrem methodum inueniſſet,nullum deinde morbum paſſus eſt,præter febrem ephemeram,ob immodicos labores. *Geſnerus in eius vita.*

Magnus Sfortia adeò robuſta ac indomita corporis temperatura ſemper fuit,vt facilè morborum initia exercitatione diſcuteret,& ſi quæ febres incidiſſent,eas incredibili patientia ad ciendum ſudorem lodice coopertus, & inedia præſertim, repudiatis pharmacis,ſuperaret. *Iouius in eius vita.*

Hadrianus VI. Pont. per ſe cibi parciſſimus erat,& in tuenda valetudine apprimè diligens,vt denunciante architriclino E paratas eſſe epulas, vel maximarum rerum colloquia protinus abrumperet. *Iouius in Hadriano VI.*

ΧΡΗΣΙΝ. SANITATE FRVENTES.

Populi.

Obſeruatione dignum eſt, Iſraëlitas ex Ægypto egredientes, diuinitus ea valetudine præditos fuiſſe, vt ne vnus quidem à ſexcentis & amplius hominum millibus infirmus eſſet. Id quod *Pſalm.* 105. notat:Nec tot inter millia vnum languor attentauerat.

Sunt Ægyptij omnium hominum, poſt AFROS maximè ſalubri corpore, aëris (vt mihi videtur)beneficio, qui nunquam immutatur: cuius mutationibus præcipue oriuntur morbi. *Herodotus.*

In Tabrobana inſula longiſſimam vitam, ſine vllo languore traduci, Artemidorus teſtatur apud *Plin. l.* 7. *c.* 2.

Pœni paſtorales,vbi filij ipſorum quadrimi effecti ſunt,venas verticis illorum lana ſuccida vrunt: nonnulli venas temporum:eam ob cauſam,ne vllo vnquam tempore pituita defluens è capite officiat:eaque de re ſe aiunt eſſe optima valetudine. Et ſunt reuerà Pœni inter omnes, quos nouimus, F homines ſaluberrimo corpore. *Herod. lib.* 4.

Senes.

☞ *Ex Tit. Longæuorum, exempla nunc pauca petes, quatenus vita longitudo ſanitatis beneficio protenditur.*

Caleb Iephonis F. qui è tribu Iuda,explorator fuerat miſſus à Moyſe,& ſolus cum Ioſue veritatem nunciarat, terram Sanctam intrauit,annos natus 85. integris viribus ad quæuis munia bellica. Itaq; in terræ Sanctæ diuiſione Hebron ſibi aſſignari perijt, in qua ſciebat Enaquinos gigantes ferociſſimos habitare. *Ioſue cap.* 14.

Conſul Seruilius cùm ad annum nonageſimum vixiſſet, toto corpore fuiſſe incolumis perhibetur,& omnes ſenſus integros ſingulari quadam felicitate conſeruaſſe. *Suidas.*

Pater Auſonij Poëtæ de ſeipſo *in Epicedio* ſic loquitur:

Nonaginta annos Baculo ſine, corpore toto.
Et egi cunctis integer officiis.

Paternus Petrarchæ proauus Garſias Aretinus vſque ad an- G nos centum ac quatuor vixit, proſpera ſemper vſus valetudine,deceſſitque nullo ante affectus morbo,qui appareret,niſi quòd aliquantiſper debilitatas vires ſentiebat. Et Petrarcha recitat. *Fulgoſus lib.* 8. *c.* 14. *& Egnat. eodem.*

Mulieres.

Zonaras in vita Tiberii tradit, LIVIAM Auguſti vxorem octogeſimum annum attigiſſe ſine vllo morbo. Mortua elata eſt adhibitis quibuſdam imaginibus cum luctu mulierum Romanarum ad annum,iuſſu ſenatus. *Cuſp.*

Sacri homines.

MOYSES annos natus 120. cum neque oculis caligaret,neque viriditatem amiſiſſet,iuſſu Domini in montem Nebo(qui eſt in finibus Moabitarum,è regione Hierichuntis)aſcendens, terram omnem,quam Dominus Iſraëlitis daturus erat, oculis perluſtrans, vt quam propter ſuum peccatum intrare non poterat,videret tantum, ibi Domino mortuus eſt & ab eodem ſepultus in valle quadam Moabitica ſecundum Berphegor: neque quiſquam hominum hactenus eius ſupulchrum ſciuit. *Deut.* 34.

L. METELLVS poſt conſulatum Pontifex maximus,ita bo- H nis viribus extremo ætatis tempore fuiſſe narratur, vt adoleſcentiam non requireret.

OTHO Vicecomes, Archiepiſcopus Mediolanēſis,debellatis Turrianis,imperioque conſequuto, cum ad Claræuallis cœnobium amœniſſimis in hortis tuendæ valetudini operam daret,frequentiq; comitatu inſignium Philoſophorum & ſacratorum virorum oblectaretur, ſenio potius quam morbo confectus e vita diſceſſit, Auguſto menſe anni 295. Impleuerat ſeptimum & octogeſimum annum,nullis paulò moleſtioribus morbis obnoxius. *Iouius in eius vita.*

Literati homines.

SOCRATES,adeò moderatè cibo potuq; vſus eſt,vt abſque medico valetudine inoffenſa vixerit. *Laert. in eius vita, & Ælian. lib.* 13. *de Var. hiſt.*

ZENO Citticus Stoicorum pater vixit morborū expers,in ſumma frugalitate. Necauit ſemetipſum inedia. *Suidas.*

Cleanthes Aſſius Philoſophus, ad quendam contumeliæ cauſa obiicientem ſenectutem: Et ego, inquit, abire cupio: verùm vbi egeo me omni ex parte ſanum, ſiue legendum eſt, ſiue ſcribendum, rurſus, maneo. *Laert. lib. 7. c. 2.*

Xenophilus Chalcidenſis Pythagoricis celeberrimus, (vt ait Ariſtoxenus muſicus) omnis humani incommodi expers, in ſummo perfectiſſimæ ſplendore doctrinæ extinctus eſt. *Valer. Max. lib. 8. c. 14. Plin. lib. 7. c. 50.*

Gorgias Leontinus, Charmantidæ F. Empedoclis diſcipulus, Poli, Periclis, Iſocratis, & complurium magni ingenij virorum præceptor, cùm centeſimum & ſeptimum ageret annum, interrogatus quapropter tamdiu vellet in vita remanere? Quia nihil (inquit) habeo, quod ſenectutem meam accuſem. *Val. Max. lib. 8. c. 14. Philoſtrat. in Sophiſtis, & Cic. in Catone Maiore.* Anno poſt obiit. *Plin. lib. 7. c. 48.*

Isocrates quarto & nonageſimo anno vitæ librum edidit, quem Panathenaicum inſcripſit: ſuperfuit operi annos quinque, fuitque extrema ætas par ſuſcepto labori, viribus, iudicio, memoria. *Sed. lib. 1. c. 7.*

Philemon Comicus, qui anno ætatis CI. riſu periit, corpore fuit integro, atque etiam omnes ſenius illæſos fœlicitate quadam conſeruauit. *Suidas.*

B Asclepiades Pruſienſis medicus, cùm fortuna ſponſionem fecit, ne medicus crederetur, ſi vnquam inualidus vllo modo fuiſſet. Eſtque voti compos factus, ſubito ſcalarum lapſu ſuprema ſenecta exanimatus. *Sab. lib. 10. c. 8. ex Plin.*

Reges.

Cyrus Perſarum Rex in eo ſermone, quem moriens habuit, quum admodum ſenex eſſet, negat ſe vnquam ſenſiſſe ſenectutem ſuam imbecilliorem factam, quàm adoleſcentia fuiſſet. *Xenophon in Cyri pædia.*

Agesilaus Lacedæmoniorum Rex iam ſumma ſenectute grauatus, ſæpe per brumam viſus eſt diſcalceatus ac ſine tunica incedere, nullam aliam ob cauſam, quàm vt iam ſenex iuuenibus patientiæ daret exemplum: *Ælian. de Var. hiſt. & Vol. lib. 13. cap. 3. Anthrop.*

Masinissa Rex Numidiæ regni ſpacium ſexaginta annis emenſus, & ante omnes homines robore ſenectæ admirabilis eſt. Conſtat eum (quemadmodum Cicero refert de Senectute)
C nullo vnquam imbri, nullo frigore, vt caput ſuum veſte tegeret, adduci potuiſſe. Eundem ferunt aliquot horis in eodem veſtigio perſtare ſolitum, non ante moto pede, quàm cõſimili labore iuuenes fatigaſſet: ac ſi quid agi à ſedente oporteret, toto die ſæpenumerò nullam in partem conuerſo corpore in ſolio duraſſe. Ille verò etiam exercitus, equo inſidens, noctem dici plerumque iungendo, duxit, nihilque omnino ex iis operibus, quæ adoleſcens ſuſtinere aſſueuerat, quominus in ſenectute ageret, omiſit. Veneris etiam vſu ita ſemper viguit, vt poſt ſextum & octogeſimum annum filium generaret, cui Methymato nomen fuit. *Valer. Max lib. 8 cap. 14. & Diod. lib. 32. & Plin. lib. 7. c. 48. Suidas* filium vltimum vocat Stembanum.

Mithridates Ponti Rex qui XLII. annis cum Pop. Rom. bellum geſſit, ſtatura ingenti (ſicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos ſunt, coniectatum eſt) valetudine proſpera vſus, ad vltimum vitæ tempus equitabat, iaculabaturque, & mille ſtadia, diſpoſitis per interualla equis, vna die diſcurrebat. Currus ſex & decem equis agitauit. *Cælius lib. 29. c. 17. Antiq. Lect.*

D C. Iulius Cæſar fuiſſe traditur excelſa ſtatura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris vegetiſque oculis, valetudine proſpera: niſi quòd tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per ſomnium exterreri ſolebat. *Suetonius.*

Tiberius Cæſar, tempore principatus penè toto valetudine fuit propè illæſa: quamuis à trigeſimo ætatis anno arbitratu eam ſuo rexerit, ſine adiumento conſilióve medicorum. *Idem.*

Nero Cæſar, licet luxuriæ immoderatiſſimæ eſſet, ter omnino per XIV. annos languit: atque ita, vt neque vino, neque conſuetudine reliqua abſtineret. *Idem.*

Carolus Magnus valetudine proſpera fuit, præter quòd antequam decederet, quadriennio crebris febribus corripiebatur: ad extremum etiam vno pede claudicauit. *Cranzius lib. 2. c. 7. Saxoniæ.*

Andronicus Comnenus tyrannus, etiam extrema ætate iuuenili facie, corpore omnium ſaluberrimo: quia neque delicatus, neque vorax, neque bibax erat, ſed vt Homerici Heroës aſſis plerumque veſcebatur. Vnde nemo eum ructantem vidit. Si quando ex ſtomacho laboraret, totius diei exercitatione & ieiunio, vel exiguum faſtidium propulſabat. Die ad occaſum vergente, fruſto panis & modico vino corpus recreabat. Pharmaco dum imperauit ſemel tantùm vſus eſt, idque inuitus, hortatu medicorum. Se omnis generis morbis vel annum integrum reſiſtere poſſe, aſſerebat. *Nicetas lib. 2.*

Ioannes Aragonum Rex XVIII. valetudine proſpera ſemper vſus perhibetur, niſi quòd octogenarius podagræ morbo laborauit, & oculorum aciem per interualla debilem ſenſit. Eius per tot annos proſperæ valetudinis præter naturam cauſæ tres præcipuæ fuêre, munditiès ſcilicet, cuius ſtudioſiſſimus erat, abſtinentia potus & cibi, & laboris vſus aſſiduus. *Marin. lib. 12. rerum hiſt.*

Hieroglyphica.

Pentagonum ſalutis vel ſanitatis Symbolum fuiſſe teſtatur Lucianus eo libello, in quo agit de quodam, qui lapſus erat inter ſalutandum: cuius rei origo talis commemoratur. Antiochus is, qui Σωτὴρ cognomento dictus eſt: quum aduerſus Galatas pugnaret, nec ſatis ex ſententia res ſuccederet, eſſetque in diſcrimine: per quietẽ vel vidit, vel ſe vidiſſe ſimulauit vt militum animos in ſpem erigeret: Alexandrum Magnum ſe monentem vt ſalutis ſymbolum aſſumeret: idque pro teſſera tribunis daret, eorumque veſtibus inſueret: ea re fore, vt victoria potiretur. Symbolum autem illi huiuſmodi oſtendiſſe: Triangulum triplicem inuicem inſertum ex lineis quinque conſtantem, in quibus Ὑγίεια ſcriptum erat: ſic enim ſalus ſanitaſve Græcè appellatur: Vnde & hoc ſignum in veteribus Antiochi nummis adhuc cernitur, quod ſignum Mathematici à quinque angulis Pentagonum vocant. *Erud. quidam libro 2. Hieroglyph. 583.*

Sapientia. Sapiens.

Definitio et Etymologia.

Sapientia, Græcè σοφία, & σοφὸς ſapiens dicitur. Hebr. Sapientia *Chochmach*, dicitur verbo *Cacham*, ſapiens fuit, ſapuit mente, ſapienter egit. G

Eſt autem Sapientia multarum & mirabilium rerum ſcientia. *Ariſtoteles lib. 1. Rhetor.*

Sapientia eſt cognitio primarum & altiſſimarum cauſarum. *Ariſt. lib. 1. Metaph.*

Sapientia eſt ſcientia ſempiternorum. *Acharab. lib. de diuiſ. Philoſoph.*

Sapientia eſt rerum diuinarum & humanarum ſcientia cognitioque, quæ cauſa cuiuſque rei ſit, ex quo efficiatur, vt diuina imitetur, humana verò omnia virtute inferiora ducat. *Cicero lib. 4. Tuſcul. 4.*

Sapientia qua formaliter ſapientes ſumus, eſt quædam participatio diuinæ ſapientiæ, quæ eſt Deus. *B. Thom. 2. 2 q. 23.*

Sapientia à ſapio dicitur, quòd eſt rectè ſentio. Et qui eam profitentur, hoc eſt, ſapientes appellantur, quo nomine illi ſeptem chariſſimi viri vocati ſunt, ſcilicet Thales Mileſius, Solon Salaminius, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Bias Prinæus, Cleobulus Lyndius, Periander Corinthius. Sed poſtea Pythagoras primum non ſe ſophum, ſed philoſophum appellauit, hoc eſt, non ſapientum, ſed ſapientiæ amatorem. Ita ſcientiam ipſam non ſophiam, ſed philoſophiam nuncupandam exiſtimauit, quoniam nullus hominum ſapiens eſſet, quod ſoli Deo contingit. H

Sapientia à ſcientia differre videtur, quia ſapientia eſt rerum diuinarum cognitio: ſcientia verò humanarum. Quare Auguſt. *ſuper 1 ad Corinth. c. 12.* ait: Sapientia eſt in contemplatione æternorum, ſcientia verò in occupatione temporalium. Idem Auguſt. *lib. de Trinit.* Hæc eſt ſapientiæ & ſcientiæ recta diſtinctio, vt ad ſapientiam pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis, ad ſcientiam verò temporalium rerum cognitio rationalis.

SAPIENTIÆ VERÆ ET FALSÆ DISCRIMEN.

Siue de ſapientia mundi, & Iuſtorum.

Huius mundi ſapientia eſt, cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt, vera oſtendere: quæ vera ſunt, falſa demõſtrare; hæc nimirum prudentia vſu a iuuenibus ſcitur, hæc à pueris pretio diſcitur: hanc qui ſciunt, cæteros deſpiciendo ſuperbiunt: hanc qui neſciunt, ſubiecti & timidi in

aliis mirantur: hæc ſibi obſequentibus præcipit honorē (…)
A mina quærere, adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere, (…)
rogata ab aliis mala multiplicius reddere: quum vires ſuppe-
tunt, nullis reſiſtentibus cedere: quum virtutis poſſibilitas de-
eſt, quicquid per malitiam explere non valent, hoc in paci-
fica bonitate ſimulare. *Gloſ. in Chron.*

Iuſtorum ſapientia eſt, nil per oſtentationem fingere, ſen-
ſum verbis aperire, vera vt ſunt diligere, falſa deuitare, bona
gratis exhibere, mala libentius tolerare quam facere, nullam
iniuriæ vltionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum
putare: ſed hæc iuſtorum ſimplicitas deridetur: quia & à mun-
di ſapientibus puritas virtutis fatuitas creditur. Quid namque
ſtultius videtur mundo, quam mentem verbis oſtendere, nihil
machinatione callide ſimulare? nullas iniuriis contumelias
reddere? pro maledicentibus orare? paupertatem quærere? poſ-
ſeſſa relinquere? rapienti non reſiſtere? percutienti maxillam
alteram præbere? *Greg.* 10. *c.* 17. *Mor.*

Omnis ſapientia hominis in hoc vno eſt, vt Deum cogno-
ſcat & colat. Hoc noſtrum dogma, hæc ſumma eſt. Quāta ita-
que voce poſſum, teſtificor, proclamo, denuntio. Hoc eſt illud,
B quod Philoſophi omnes in tota ſua vita quæſierunt, nec vn-
quam tamen inueſtigare, comprehendere, tenereve valuerunt:
quia religionem aut prauam retinuerunt, aut totam penitus
ſuſtulerunt. Qui vult igitur ſapiens ac beatus eſſe, audiat Dei
vocem: diſcat iuſtitiam. Sacramentum natiuitatis ſuæ noſcat,
humana contemnat, diuina ſuſcipiat, vt ſummum illud bonū,
ad quod natus eſt, poſſit adipiſci. *Lactant. Form l.* 3. *c.* 30.

Mater omnium bonarum artium eſt ſapientia, à cuius amo-
re Græco verbo Philoſophia nomen inuenit, qua nihil à diis
immortalibus vberius, nihil florentius, nihil præſtabilius ho-
minum generi datum eſt. Hæc enim vna, nos cum cæteras res
omnes, tum quod eſt difficillimum docuit, vt noſmetipſos
noſceremus. Cuius præcepti tanta vis, tanta ſententia eſt,
vt ea non homini cuipiam, ſed Delphico Deo tribueretur.
Nam qui ſeipſum norit, primum aliquid ſe habere ſentit diui-
num, ingeniumque in ſe ſuum, ſicut ſimulachrum aliquod pu-
tabit, tantoq; munere deorum ſemper dignum aliquid, & fa-
ciet & ſentiet: & cum ſe ipſe perſpexerit, totumque tentarit,
intelliget quemadmodum à natura ſubornatus, in vitam vene-
rit, quantaquē inſtrumenta habeat ad obtinendam adipiſcen-
damque ſapientiam: quoniam principio rerum omnium quaſi
adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus
C illuſtratus, ſapientia duce, bonum virum, & ob eam ipſam cau-
ſam, cernat ſe beatum forè. *Cic.* 1. *de legib.*

Sapientia ars viuendi putanda eſt, quæ mœſtitiam pellit ex
animis, quæ horreſcere metu non ſinit, qua præceptrice, in
tranquillitate viui poteſt, cupiditatū ardore reſtincto. 1. *de Fin.*

Sapientia ſola eſt, quæ nos à libidinum impetu, & formidi-
num terrore vindicet, & ipſius fortunæ modeſtæ ferre doceat
iniuriam, & omnes docet vias, quæ ad quietem & tranquilli-
tatem ferunt. 1. *de fin.*

Hæc eſt vna omnis ſcientia, non arbitrari ſeſe ſcire quod
neſciat, ob eamque rem Socrates ab Apolline omnium ſapien-
tiſſimus eſt dictus 1. *Academic.*

Sapientia nihil eſt optabilius, nihil præſtantius, nihil ho-
mini dignius. Eſtque diuinarum rerū & humanarum ſcientia,
cuius ſtudium, ſi quis vituperat, haud ſanè intelligo, quidnam
ſit, quod laudandum putet. 1. *Offic.*

Ita eſt præſtans & diuina ſapientia, perceptas penitus &
D pertractatas humanas res habere: nihil admirari cū acciderit,
nihil antequam euenerit non euenire poſſe arbitrari. 3. *Tuſc.*

* DE SAPIENTIÆ PRÆSTANTIA, ET VIRTVTE.

APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

PYTHAGORAS diligenter hoc perpendendum eſſe dicebat.
Quod cum homines omnes maximum eſſe bonum in ſapien-
tia ſitum aſſerant, perpauci tamen interim ad poſſeſſionem
eius annitantur. *Stob. in ſer. de prud.*

ARCHYTAS Pythagoreus, Apello, inquit, Sapientiam cog-
nitionem hominis rerumque diuinarum, ac prudentiam hu-
manarum rerum & eorum quæ vitam ſpectant. *Stob ſerm.* 1. *de
virtute.*

THALES hominem ex ſermonis ſerie iudicandum putauit
ſapientem, cum dicere ſolitus; Multa verba nequaquam ar-
guunt ſapientem. Sapiens enim non niſi quam res poſtulat,
loquitur, perpaucis ad interrogata reſpondet. *Eraſ. l.* 6. *apoph.*
4. *Laërt. tit.* 6.

SOLON, Sapientiam aiebat tantum cæteris virtutibus an-
teſtare, quantum viſus reliquos ſenſus excellit. *Anton. ſerm. de
ſapientia.*

(…)IAS, eos qui inani ſapientiæ vacant, ſimiles eſſe noctuæ
E oculis dicebat; Huius enim oculi noctu quidem valent: ſole
autem ſplendente cæcutiunt. Et illorum mens acutiſſima qui-
dem eſt in vanitate contemplanda, ad veri autem luminis ob-
iectum mox obſcuratur. *Stob. ſerm.* 3.

Diogenes dicebat faciles eſſe Deos ad donandum homi-
nibus vitam: cæterum hanc ignorari ab iis, qui quærunt vn-
guenta & delitias, his enim qui fruuntur, credant ſe viuere:
quum veram vitam, tranquillam & ſuauem præſtet ſapientia.
Laert. lib. 6.

Idem. Sapienti nihil deeſſe colligebat hoc ſyllogiſmo:
Deorum amici ſunt, deorum autem amici ſunt ſapientes, &
amicorum communia ſunt omnia: ſapientum igitur ſunt om-
nia. Sed eodem ſyllogiſmo reiici poterat, petens aliquid: Cur
petis habens omnia? At reſpondiſſet: Non peto, ſed repeto.
Laert. lib. 6.

Antiſthenes Athenienſis negabat ſapientem viuere iuxta
leges ab hominibus conditas, ſed iuxta normam virtutis: Sa-
piens enim non ideo declinat à malo, quod legibus prohibi- F
tum ſit: quod ipſa ratio diſſuadet hoc agendū eſſe. *Laert. l.* 6.

XENOPHANES, Empedocle dicente, ſapientem inueniri non
poſſe: Et meritò, inquit, nam ſapientem eſſe oportet qui agno-
ſcat ſapientem, notans illum qui hoc dicebat, ſuo vitio non
inuenire ſapientem. *Laërt. l.* 9. *c.* 1. *Ant. in Meliſ. p.* 1 *ſer.* 50.

ARISTOT. dicebat, ſapientem ſibi ſufficere, eo quod omnia
quæ ſunt aliorum, ſunt & huius qui cum omnibus habet ami-
citiam, & amicitia facit omnia communia. *Laërt. lib.* 6.

Alexander videns Diogenem in dolio decumbentem, O vas,
ait, ſapientia refertum! At Philoſophus aſſurgens, Regum, in-
quit, omnium maxime, vnam abs te fortunæ guttam expeto, vt
vel dolium hoc (quod vocas ſapientiæ:) illæſum mihi perma-
neat, ſine quo parum feliciter cum ſapientia agitur. *Stob.*

Dionyſius dicere ſolebat, ſe à ſapientibus amicis ſibi ca-
uere, quando certum haberet ex his eſſe neminem, qui non
imperare mallet, quam ſeruire. *Eraſ. l.* 5. *apoph.*

Cicero luſit in quendam, qui quum prius habitus eſſet ſtul-
tiſſimus, poſt adeptam hæreditatem primum rogabatur ſen-
tentiam: Cuius, inquit, hæreditas, quam vocant ſapientiam. In
verſu pro facultas mutauit hæreditas. Apud Poëtam enim
verſus ſic habet: Cuius facultas, quam vocant ſapientiam. Sig- G
nificaunt autem, hæreditatem illi pro ſapientia contigiſſe, &
ob hæreditatem iam habitum ſapientem. *Eraſ. lib.* 4. *apoph.*

SENECA ſapientiam deſcribens dicebat, eſſe idem velle at-
que nolle, perfectum item bonum mentis humanæ: à rerum
natura non aberrare & ad illius legem exemplumque for-
mari. *In epiſt. & l. de vita beata.*

CHILON, Sapientiſſime dixiſſe putatur, cum monuit homi-
num bonitatem ita auro probari, quemadmodum aurum Ly-
dio lapide. Oſtendit enim permultos, qui aliis vitiis reſtiterint,
opum deſiderio multoties à virtutis tramite deduci. Et qui
aduerſus opum improbitatem conſtans fuerit, eum facile de
cæteris vitiis victoriam reportaturum. *Fulg. lib.* 12.

THALES ſciſcitatus, quo pacto optime iuſtiſſimeque quis
viuere poſſet: Si, inquit, quæ in aliis reprehendit, ea ne faciat
ipſe. *Laërt. lib.* 1. *c.* 1.

PYRRHVS cum vouiſſet Palladi, in Athenienſis arce rem H
ſacram facere: Athenienſes liberè eum in vrbem atque arcem
receperunt. Verum poſtquam vrbe egreſſus fuit, dixiſſe fertur.
Mirum in modum gratam extitiſſe fidem, quam ſibi Athenie-
ſes habuiſſent. Cæterum ſi ſaperent, in poſterum regi minimè
portas aperturos eſſe. Quo dicto oſtendit, non eſſe ex re liberæ
ciuitatis, in cuiuſquam principis manu libertatem ſuam crede-
re. Cuius conſilium non ſecuti Athenienſes, cum poſtea Caſ-
ſandrum quoque in vrbem recepiſſent, magna atque innume-
rabilia mala ex eo tulerunt, reipſa experti ſe à Pyrrho ſapien-
tiſſime monitos eſſe. *Fulgoſ. lib.* 6 *c.* 2.

SCIPIO Afric. negabat aliter cum hoſte confligi debere,
quam ſi aut rei oportunitas obueniſſet, aut dira poſtularet ne-
ceſſitas. Nam & proſperam gerendæ rei facultatem omittere,
maxima dementia eſt: & in anguſtias vtique pugnandi com-
pulſum abſtinere ſe prælio, peſtiferæ ignauiæ affert exitium:
eorū qui iſta committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter
iniuriæ neſcit reſiſtere. *Val. Max. lib.* 7. *c.* 1. *Eraſ. l.* 2. *c.* 32.

Q. METELLVS deuicta iam Carthagine, in ſenatu ſapien-
tiſſime neſcire ſe dixit, pluſne boni vel mali Reipublicæ illa
victo-

victoriæ attuliſſet. Quoniam vt patriam reſtituendo profuiſſet,
A ita Hannibalem ſubmouendo nonnihil obfuiſſet. Eius enim
tranſitu in Italiam dormientem populi Romani virtutem excitatam: metuiſſe debere ne ſaceri æmulo liberata, in eundem ſomnum reuolueretur. *Val. Max. lib. 7. c. 2.*

M. Cato affirmare ſolebat, inſanos prudentibus longè vtiliores eſſe, quam inſanis ſapientes. Quippe qui ſapientes, cum ſtultorum errata inſpicerent, ob id melius vitam mutare ſolerent, at amentes, cum diſcendi capaces non ſint, ex ſapientum benefactis fructum percipere nullum poſſunt. *Fulgoſ. lib. 7. c. 2. & Eraſ. lib. 5. apoph.*

Auguſtus Cæſar, in omni verbo prudentiſſimus, eos qui leues ob cauſas ſe periculis exponerent, ſimiles eſſe dicebat iis qui aureo hamo piſces capere tentarent. Hi enim, amiſſo ſemel hamo, plus damni accipiunt, quam ex multorum piſciũ captura lucri. *Fulgoſ. lib. 7. c. 2.*

L. Paſſienus, Neronis vitricus, à quo & Nero maximè dilatus eſt, dicere ſolebat, ſe malle quorundam iudicium, quam beneficium, & quorundam beneficium quam iudicium, quo Seneca aſſeruit, ſe nihil ſubtilius atque inſignius cognouiſſe: in diſtinguendis maximè vitiis, atque curandis.

Abhorrens ab omni mulierum aſpectu, cum aliquando fœ-
B minam obuiam haberet; quæ aperto ſupercilio eum intuebatur, increpans eam, in terram proſpicere iuſſit. Illa autem reſpondens, ait: Quomodo tandem ego intuear? cum æquius ſit te eam inſpicere, qui ex ea conditus ſis, quam me, ex te ortum habentem. *Idem lib. 9. c. 16. Eccl. hiſt.*

Fuit Saladinvs Princeps Ægyptius, qui imperij ſui fines in primis auxit: & feliciſſime diu rerum potitus, Chriſtianorum quoque opes ita in oriente attriuit, vt Hieroſolymis captis, Chriſtianum nomen in hunc vſque diem ex Syria eiecerit. Ille vero moriens in ſumma rerum felicitate, teſtamento ſuo cauit, vt interula tunica linea, quam geſtare ſolebat, vertici prælongæ haſtæ affigeretur, exclamaretque aſſiduè, qui lanceam gereret, hanc vnam eſſe reliquam tunicam, quæ illi ex tantis opibus, tantoque imperio ſuperfuiſſet. O vocem præclaram? dignamque in primis quam inſolentiſſimi Principes frequentiſſime in animo repetant, nobis omnibus vita functis, nihil omnino ſupereſſe, niſi quod benè ſanctéque
C geſſerimus. *Ioan. Bapt. Egnatius lib. 7. c. 7.*

Christianorvm.

Coſmus Medices à Stroſſianis quandoque in exilium pulſus, ad Bettacum, à miſſo ad ſe nuntio interrogatus, quid ageret; prudentiſſimè ſanè reſpondit, ſe Gallinæ incubanti frequentem adeſſe, vt eius poſtea fructu potiretur. Cuius reſponſo nuntius ille in riſum conuerſus, non animaduertit viri prudentiſſimi reſponſum eo tendere, vt de reditu in patriam aſſiduè cogitaret, quam non multo poſt Senatus Veneti ope conſequutus eſt *Ioan. Bapt. Egnatius lib. 7. c. 2.*

Celebre etiam nunquam ſatis laudatæ Sapientiæ exemplum fuit Alphonsvs: qui, dum eſſet potentiſſimus, percõtanti, quomodo tot partis regnis opibuſque ad paupertatem redigi poſſet; reſpondebat: Si venderetur Sapientia. At verè: Neſcit homo pretium eius, inquiebat Iob, nec inuenitur in terra ſuauiter viuentium. *Ex Panor. in Proœm. lib. 3. de Geſt. eiuſd. Beyerlinck in Apophtheg.*

Idem ſciſcitanti, quo nomine Sapientiam decorandam ſentiret; aiebat: Eam ego exiſtimo Dei filiam, ac ſola rerum omnium eſſe immortalem, ſolique homini inter animantia
D datam. Hinc etiam olim præclarè in Finibus Cicero, eam hominis cuſtodem & procreatricem nuncupauit. *Ibid.*

Non immeritò ergo Cardin. Aldobrandinvs, eos diuites dicebat, non qui bona poſſident, ſed qui boni ſunt, ſolam Sapientiam veras diuitias reputans. *Henr. Farneſ. Beyerlinck ſuprà.*

Idem Sapientes vocabat Prometheos, id eſt, hominum architectos: Ignis, inquiebat, Promethei doctrina eſt: qua remota, ex homine truncus; & addita, è trunco, redditur homo. Sapienter & doctè *Lucret. 2.*

--- Nil dulcius eſt, bene quam munita tenere
Edita doctrina ſapientum templa ſerena:
Diſpicere vnde queas alios, paſſimque videre,
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ. *Ibid.*

* SAPIENTIÆ DONVM QVI ACCEPERINT.

Ex S. Scriptvra.

Adam Protoplaſtus cùm à perfectiſſimo Deo perfectus homo fuerit creatus, ſapientem quoque fuiſſe oportet Cuius ſapientiæ iudicia manifeſta dedit, quando animantibus omnibus nomina apta, & illorum naturæ conuenientia indidit: E
nam cùm rei naturam proximè exprimere debeat, non cuiuſuis eſt (vt in Cratylo docet Plato) nomina imponere, ſed eius tantum, qui rerum eſſentiam optimè perſpectam habet. *Ex Geneſ. c. 2.*

Salomon an. 12. in Regem electus, in ſomnis à Deo quidquid vellet petere iuſſus, non opes, non victoriam, non vitam longinquam petiit, ſed ſapientiam populos regendi. 3. *Reg. 3.*

Eiuſdem ſapientiam Gentes omnes ſunt admiratæ, cuius famæ impulſa Nicanla Æthiopum regina Hieroſolymam venit, audiuitque regem nobilis hoſpes, & quem abſens mirata fuerat, præſens veneratа eſt, donauitque amplis muneribus: ſed ipſa multo amplioribus aucta, veritatem ſcilicet adepta, quam tum omnis cæterarum Gentium mirabilis ſapientia ignorabat. *Sab. lib. 1. c. 5.*

Historica.

Alphonſus Aragonum Rex huius ſapientiæ pretium nequaquam ignorabat. ☞ *Vide ſupra in Apoph.*

Hoc ſapientiæ dono exornatus fuit B. Antonivs Magnus; de quo ſic D. Athanaſius; Erat, inquit, valde ſapiens: & hoc in ſe mirabile habebat, quia cùm literas non didiciſſet, ingenioſiſſimus & prudentiſſimus immobilis & manſuetus erat. Aliquando enim philoſophi duo Gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium ſe poſſe decipere: erat verò in ſuperiore
F monte. Quos cùm vidiſſet, Paganos eſſe intellexit ex vultu: & procedens ad eos per interpretem ita cœpit loqui: Quam vt tam longè ad ſtultum hominem veniſſent, ſapientes ſe vexare voluerunt; Illis dicentibus, non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, vigilanter reſpondit: Si ad ſtultum veniſtis, ſuperfluus eſt labor veſter: ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam habere, bonum eſt imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos veniſſem, vos imitarer: ſed quia vos ad me quaſi ad ſapientem veniſtis, eſtote, ſicut ego ſum, Chriſtiani. Abſceſſerunt philoſophi, vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum expulſiones. *D. Athan. in vita eius.*

Admirabili quoque ſapientiæ munere inſignita fuit Pvlcheria Auguſta Theodoſij iunioris ſoror: ea enim nondum decimumquintum ætatis annum egreſſa, ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritum accepit, & primò virginitatem G
ſuam Deo dedicauit, & ſorores quoque id idem vitæ genus inſtituit, ne forte virum quenquam alium imperio ſubinduceret, ſed potiùs omnem æmulationis & inſidiarum occaſionem amputaret. Vt igitur, ea quæ conſtituerat, conſignaret, ac Deũ ipſum, ac Sacerdotes, omneſque ſubditos teſtes faceret voluntatis ſuæ, ex auro gemmiſque precioſis admirabile quoddam donarium & ſpectaculum omnium pulcherrimum pro virginitate ſua & imperio fratris, ſacram menſam Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ dedicauit, idque ipſum vt cunctis eſſet perſpicuum, in fronte eiuſdem menſæ literis expreſſit. Fratrem verò potiſſimum docuit iuſtitiam & veram pietatem colere aſſuefaciens eum crebro orare, Eccleſias frequentare, ædes ſacras Deo conſtructas, vaſis, donariis & ornamentis locupletare: Sacerdotũ ordinẽ, ſimulque viros bonos, qui ſub Chriſtianorum legibus optimè viuerent, plurimi facere: Quin etiam nonnullis eius religionem adulterinis dogmatibus, nouiſque rebus depranare conantibus, vt firmiter ille in ſtatu ſuo permaneret, ipſa quoque ſtudio & ſapientia ſua hoc effecit. *Sozo. hiſt. Eccl. lib. 9. c. 1. & Niceph. l. 14. c. 2.*

B. Catharina Senenſis ante decimum ætatis ſuæ annum H
Miſſa aliquãdo fuit à matre ad paſtorẽ parœciæ ſuæ rogatura, vt Miſſæ ſacrificium faceret in honorem S. Antonij: deditque ei cereos & nũmos, quos poneret in altari. Paruit Catharina, libenter exequens ea, quæ cedèrent ad honorem Dei. Mora autem illius Matri diſplicuit: itaque vt ruborem ei afferret, Maledictæ ſint, inquit, linguæ, quæ te nunquam redituram aſſerebant (Sic enim illis in locis vulgo ſolent dicere.) Puella ſapiens, vt audiuit matrem ita dicentem, paulilper conticuit: deinde ſeorſum illam ducens, cum multa maturitate & modeſtia ita locuta eſt: Domina mater, ſi me quandoque videris tua iuſſa negligentem, cædas me virgis, quantum viſum erit: id enim dignum & iuſtum eſt: ſed quæſo, ne propter meas culpas cuipiam vnquam maledicas: nam neque tuam id decet grauitatem, & me ſummo animi mœrore afficit. His auditis mater incredibiliter admirans puſillæ filiolæ tam ſapientem admonitionem, non tamen volens id eam intelligere. Cur, ait,

tam

tamdiu illic hæſiſti; Reſpondente ea, ſe Miſſam [illegible] quam ipſa celebrari mandaſſet, moxque inde reuertiſſe domum; mater amplius ædificata, totum merito retulit. Ille verò gratias agens Deo rem tacitus conſiderabat. *Raimund. à Capua in vita eius apud Sur. 19. tom. 2.*

De CAROLO V. Cæſare multa narrantur ſapienter dicta & facta. Anno 1540, ineunte, per Galliam in Belgium contendens, Lutetiam Pariſiorum ingreſſus, graui & celebri oratione exceptus eſt, exquiſitas omnium virtutum ſummi Imperatoris laudes ei tribuente. Oratori paucis verbis reſpondens dixit, Gratam ſibi eſſe Regis affinis erga ſe beneuolentiam, ſed laudes illas ſibi tributas arbitrari tot eſſe commonefactiones: Qualis eſſe deberet.

IDEM Antonio Leuæ & aliis Ducibus Iulij Cæſaris & Alexandri exempla laudantibus, nec Carolum vti ſuis victorijs ad potentiæ & magnitudinis ſuæ amplificationem, quantum & poſſet, & deberet querentibus, Reſpondit: Alexandro & Iulio bellis gerendis vnum fuiſſe finem, honorem & gloriam: Chriſtianis autem Principibus duos eſſe propoſitos, honorem & animæ ſalutem.

In Comparando exercitum, ipſe ſe caput ſumere ab Italis, brachia & manus ab Hiſpanis, pectus à Germanis, ventrem & pedes à reliqua gentium colluuie dicebat. Item: Neruos belli eſſe pecuniam, commeatus, milites. Verùm ſi ex iis aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe electurum eſſet, cuius induſtria & fortitudine, reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum conſideret.

In caſtris ad Wittebergam cum de Hiſpanorum crudelitate & libidinibus enormia quædam ipſi ſignificata eſſent: Profectò, inquit, ſi quod aliquando mihi accidet ingens infortunium: propter iſtorum nebulonum ſcelera accidit.

In poſtremo ex Germania diſceſſu, Vliſſingæ ventos nauigationi idoneos exſpectans, & in multam noctem cum Seldio fratris Ferdinandi Legato locutus: cum ex familia in atrio partim dilapſa, partim dormiente, dato nola ſigno, nullus appareret, Carolus ipſe Lychnum Seldio quantumuis neganti & excuſanti, præferre, eique per gradus deducto. Hoc tibi monumentum, ait, Cæſaris illius Caroli habeto, Seldi, tot exercitibus & excubiis quondam ſtipati, quem nunc ſolum & familia etiam deſertum vides: & cui tu tot annos ſeruiſti, is nunc tibi etiam ſeruiit & lumen prætulit. Dixit etiam in poſtremis illis congreſſibus, Seldio ſe in hac mutatione ſuæ fortunæ agnoſcere potentiam Dei, cui nequaquam velit repugnare. *D. Chytræus orat. de de Carolo V. Imperatore.*

* HIEROGLYPHICA.

Veluti Fortunam rotundo lapidi inſidentem pingere veteres inſtituerunt, ita Sapientiam *in quadrato* ſtatuebant, ex hoc hieroglyphico volubilem illam: hanc vero firmam & inconcuſſam indicantes. *Pier. Val. l. 39. pag. 481. B.*

Sanè verò cum Minerua conſilij prudentiæque Dea diceretur, aliquot oſtentis. *Noctua* ſapientiæ ſignum fuit: vt quæ in Hieronis priuati adhuc hominis haſta conſediſſe conſpecta eſt primo bello, quod iniit: nam haruſpices hinc cum cautum in conſilio futurum prædixere, id quod ſapientiſſimum totius eius vitæ regimen comprobauit. *Idem lib. 20. pag. 188.*

* QVÆDAM DOGMATA ET INDICIA SAPIENTIÆ.

Primò, ſicut mundus vndique teres ac rotundus ſibi conſtat: ita ſapiens nihil extra ſe quærit, ſeipſo contentus. Rurſum vt Halciones, *teſte Plinio lib. 10. cap. 32.* media etiam hyeme mare tranquillum præſtant, non ſibi ſolum, ſed aliis quoque; ita Sapiens turbatiſſimis rebus, non ſolum ipſe tuebitur animi tranquillitatem, ſed & alios concitatos componet ac ſedabit.

Secundò, ſicut, *teſte Plin. lib. 11. c. 2.* in culice non minus admiranda vis eſt, quam in elephante: ita ſapientia in maximis pariter ac minimis negotiis magnum virum oſtendit. Ingenij enim vis, etiam in ludicro ac humili argumento elucet. Vti enim bonus artifex è quauis materia ſimulachrum fingit: ita ſapiens quamuis fortunam ſemper adminiſtret.

Tertiò, vt cochleæ, *teſte Plinio lib. 9. cap. 31.* lentè ingrediuntur, nec quicquam attingunt, aut vſquam ſe mouent niſi cornibus prætentarint: ita ſapientem oportet eſſe cunctabundum minimèque præcipitem, & pedetentim aggredi guſtu quodam prius ſumpto. Sicut enim aquilo initio vehemens, deſinit lenior: contra auſter initio lenior, deſinit vehementior: ita qui præcipites magno impetu aliquid aggrediuntur, frigeſcunt in [illegible] progreſſu operiſque [illegible]

Quartò, [illegible] minor [illegible] vitæ ſapie[illegible] gius abeſt [illegible] ſapientiæ.

Quintò, vti indomita, ait *Plinius lib. 37. cap. 4.* vis eſt adamanti, vnde & nomen accepit, adeò vt nec cæteras igni, nec ferro cedat, quin & ictum ita reſpuit, vt ferrum ſtringat & incudes diſſiliant: ſic ſapientis animus aduerſus omnem fortunæ ſæuientis impetum inuictus eſt. Vt grando illiſa tectis diſſultat, magno quidem ſtrepitu, ſed nulla noxa: ſic inſultus fortunæ nihil poteſt in ſapientem. Atque hinc eſt quod veteres, fortunam rotundo lapidi inſidentem, ſapientiam in quadrato ſtatuerunt, illam volubilem, hanc inconcuſſam ſignificantes, vti modò diximus ex *Pierio Val.*

Sextò, vt Deus [illegible] ſapiens & [illegible] loquitur: ita ſapiens [illegible] Sapientia autem Dei in gubernatione [illegible] attingit à fine vſque ad finem fortiter & diſponit omnia ſuauiter. Vis optimè regere? rege vt Deus, fortiter & ſuauiter. Vide hanc ſapientiam impensè poſtulat Salomon à Deo *Sapien. 9.*

Horatius lib. 1. epiſt. 1.

Ad ſummum ſapiens vno minor eſt Ioue: diues,
Liber, honoratus: pulcher Rex denique rerum.

PLATO beatas fore Reſpublicas dixit, ſi vel ſapientes eas regerent, vel earum rectores ſapientiæ ſtuderent.

Sapere, inquit *Ariſtoteles*, principantis eſt.

Et *Apuleius*: Sapiens, inquit, nec in ſecundis rebus effertur, nec contrahitur in aduerſis.

Sapiens ad omnem incurſum munitus & intentus eſt: non ſi paupertas, non ſi luctus, non ſi ignominia, non ſi dolor impetum faciat, pedem referet. Interritus contra illa ibit, & inter illa Sapiens plenus eſt gaudio, hilaris, placidus, & inconcuſſus cum Dijs ex pari viuit. *Seneca epiſt. 60.*

Et epiſt. 72. Sapiens vincit virtute fortunam.

Et epiſt. 77. Præcogitati mali mollis ictus venit. Sapiens aſſueſcit futuris, malis, & quæ aliis diu patiendo leuia faciunt: hic leuia facit diu cogitando.

Sapientes ſunt, qui & negotia dextrè obire, & inter homines verſari commodè poſſunt: nec in vitæ mutationibus perturbantur, moderatè ferre norunt tam aduerſa, quam proſpera: *Iſocrates ad Nicoclem de regno.*

Qui vult ſapiens & beatus eſſe, audiat Dei vocem, diſcat iuſtitiam. Sacramentum natiuitatis ſuæ noſcat, humana contemnat, diuina ſuſcipiat, vt ſummum illud bonum, ad quod natus eſt poſſit adipiſci. Summa ergo ſapientia eſt in hoc vno, vt homo Deum cognoſcat & colat. *Lactantius lib. 3. c. 30.*

Prima ſapientia eſt vita laudabilis, & apud Deum pura mens, per quam puri puro iunguntur, & ſancti ſancto ſociantur. *Greg. Nazianz. in apolog.*

Apollo Delphicus, & Cicero lib. 1. de legibus. Sapientia, inquit, eſt γνῶθι σεαυτόν, noſce teipſum.

Sapientia eſt ars viuendi, quæ mœſtitiam pellit ex animis, quæ exhorreſcente metu non ſinit: qua præceptrice in tranquillitate viui poteſt, cupiditatum ardore reſtincto: Item, Sapientia eſt vincere iram, vincere ſeipſum. *Cicero libro 1. de finibus.*

Idem 5. Tuſculan. Sapienti, ait, nihil poteſt videri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiuſque mundi nota ſit magnitudo.

Sapiens animus magnitudine conſilij, tolerantia rerum humanarum, cōtemptione fortunæ, virtutibus omnibus vt mœnibus ſeptus vinci aut expugnari non poteſt. *Cicero parador. 4.*

Et Tuſculan. 4. Vir temperatus, conſtans, ſine metu, ſine ægritudine, ſine libidine, is eſt ſapiens.

Rectæ Poëta:

Virtus cui ſapit, ille ſapit.

Sapientia, ait ARCHITAS, eſt cognitio rerum diuinarum, & prudentia rerum humanarum, & eorum quæ ad vitam ſpectant.

Iuſtorum ſapientia eſt, ait *Gregorius 10. Moral. cap. 27.* nihil per oſtentationem fingere, ſenſum verbis aperire, vera vt ſunt diligere, falſa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare, quàm facere, nullam iniuriæ vltionem quærere,

A quærere, pro veritate contumeliam lucrum parare. Sed hæc iuſtorum ſimplicitas irridetur. Quid namque ſtultius videtur mundo, quàm inimici verba . . . ? nihil machinatione callida ſimulare, nullas iniurias contumeliæ reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere? poſſeſſa relinquere, rapienti non reſiſtere, percutienti maxillam alteram præbere.

Alexander Magnus videns Diogenem in dolio recumbentem: O vas, ait, ſapientia refertum! Diogenes verò ſapienti nihil deeſſe, hoc ſyllogiſmo colligebat. Amicorum omnia ſũt communia. Diis nihil deeſt: ſapientes ſunt Deorum amici: ergo ſapientibus nihil deeſt, ſed eorum, atque ac Deorum, ſunt omnia. Sed eodem Syllogiſmo felici poterat petens aliquid: Cur petis habens omnia? at reſpondiſſet: non peto, ſed repeto. *Ita Laert. lib. 6.*

Ariſtoteles dicebat ſapientem ſibi ſufficere, eò quod omnia quæ ſunt aliorum, ſunt & huius, qui cum omnibus habet amicitiam & communionem.

Socrates aiebat, mentem ſapientis eſſe templum, ciuſque os oſtium. Sicut enim templi oſtio aperto pulcherrima ſimu-
B lachra perſpiciuntur; ſic ex ore ſapientis animi ſimulachra illuſtria peruidentur.

Philo *lib. de Abraham*: Sicut, ait gubernator in naui, magiſtratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in anima: ſic reuera primus eſt ſapiens in humano genere, eſtque quaſi Sol in mundo.

---

* Sapor.

Definitio et Etymologia.

Sapor Græcè χυμός, definitur à *Theophraſto lib. 1. cap. 6. de cauſis plantarum*; partis ſiccæ terrenæque in humore commiſtio.

Plenius & exactius *Ariſtoteles, in lib. de ſenſu & ſenſili c. 4.* Sapor eſt affectio in humidò aqueo, facta a ſicco terreſtri & calore decoquente guſtatum, qui in potentia eſt, ad actum per alterationem deducens. In qua definitione, non ſolum materia, & cauſa efficiens ſaporis exprimitur, de quibus paulò an-
C te; ſed etiam forma, cum ſapor dicitur affectio & finis, cum additur, deducens guſtatum, &c. Alteratio enim, qua ſapor potentiam mouet, finis ſaporis eſt.

Quæ concurrant ad Generandum Saporem.

Relicta ſententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & aliorum, de qua *Ariſtot. in lib. de ſenſu & ſenſili c. 4. Theophraſt. lib. 6. de cauſis plantarum c. 2.* aliique auctores, aſſerendum cum *Alberto in ſumma de homine, & de ſenſu & ſenſili c. 2. Apollinari in lib. de anima q. 29. Garbio in ſumma q. 71. Contareno 5. de elementis, Conciliatore differ. 145. Marcello 3. de anima à c. 80.* poſt Ariſtotelem *loco citato*, tria potiſſimum concurrere ad ſaporum generationem, videlicet ſiccitatem terreſtrem, aqueam humiditatem & calorem.

Interuenire ſiccitatem terreſtrem demonſtrat experientia in rebus ſapidis. Debet autem eiuſmodi ſiccitas eſſe terrea non ignea; quia ſiccitas ignea, eſt in materia nimium tenui, atque
D ita euanida eſt, ac parùm apta ad guſtum afficiendum, qui vt vnus eſt è ſenſibus magis craſſæ concretæque naturæ, ita obiectum in materia craſſiore exigit.

Quod verò humor ad gignendum ſaporem etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc ſapida ſunt, cum humore irrigantur.

Debet item hoc humidum eſſe non aëreum, ſed aqueum quia in eo tantum humido, quod alendi vim habet, atque adeo compactam, denſamque materiam obtinet, ſapor excitatur; tale verò ordinariè eſt humidum aqueum, non aëreum, quod facilè euaneſcit.

Rurſus oportet ad ortum ſaporis humidum ſicco dominari, quia vt odor magis in ſicco, quam in humido: ita ſapor magis in humido, quam in ſicco conſiſtit.

Poſtremò requiritur ad ſaporem procreandum calor; quia ſapor non niſi præeunte ſicci atque humidi concoctione, per quam humidum cum ſicco apte commiſcetur, oriri ſolet: hæc autem concoctio, vi ac miniſterio caloris fit. Vnde videmus ſapores frigore interire; quia frigus concoctionem impedit. Certiuus item fructus in locis frigidis amariores eſſe, & vbique terrarum, decremento caloris, amarorem exuere, & dulceſcere.

Porrò, cum ad ſaporē tria illa concurrant: ſiccum & humi- E
dum, rationem materiæ ſubeunt, calor vicem cauſæ efficientis.

Species Saporum.

Amplectenda eſt ſententia Ariſtotelis, qui octo ſpecies ſaporum numerat (etſi non valdè repugnandum ſit iis, qui plures, minutius concidendo: vel pauciores, generalius loquendo, ſpecies conſtituunt) nempe dulcem, amarum, pinguem, ſalſum, acrem, acerbum, acutum, acidum.

Dulcis in melle v. g. ficubus, & vuis maturis ſentitur.

Amarus in bili, oppio, abſynthio, & geniſta.

Pinguis in butyro, lacte & oleo.

Salſus in ſale & aqua marina,

Acer in pipere & allio.

Acerbus, qui & ponticus, & ſtypticus ſiue aſtringens appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti.

Acidus in oleis.

Acutus in aceto & raphano. Ex his ſaporibus docuit *Ariſtoteles* pinguem hærere dulci, id eſt, poſſe ad dulcem reuocari, & ſalſum ad amarum; non quod ſpecie conueniant, ſed pro- F
pter maiorem cognationem quam cum iis habent.

Sapor acerbus eſt, cum quæcunque ingreſſa ſunt venas, quæ circa linguam ſunt ad rariores & teneras partes illabentia, dum terreſtris quædam illorum pars colliqueſcit, venæ contrahuntur, & exſiccantur: ſi ſunt aſperiora, fit, vt dixi, ſapor acerbus: ſi minus aſpera, auſterus. *Plato in Timæo.*

Sapor amarus fit cum ea quæ extergunt, & circa linguam, quicquid eſt eluunt, ſi vltra mediocritatem id faciunt, & inſuper quid aſſumunt, & corripiunt, adeo vt etiã de natura ipſius aliquid eliquent, qualis eſt nitrorum facultas, etſi cum moderatione vtuntur, & nitri habitu inferiora ſunt citra amaritudinem aſperam, & magis grata apparent, fit ſalſus ſapor. *Idem ibid.*

Sapor acris fit, cum quæ oris caliditate participant, & ab ipſo leuigata efferueſcunt, & rurſus viciſſim id quod calefecit accendunt & vrunt, & præ leuitate ſurſum & capitis ſenſum feruntur, & ſiccant omnia, quæ ipſis occurrunt. *Plato in Tim.*

Sapor acidus fit, cum acria præattenuata ſunt à putredine, & in anguſtas venas, & partes quæ iſtic inſunt terreſtres, & eas quæ moderatum aërem habent ingrediuntur: ita vt motu G
ſuo efficiant, vt illæ inter ſe obuoluantur, & in alias ingredientes, alias cauſas efficiant his quæ ingreſſa ſunt circumtenſas, nimirũ humectantes circa aerem caua circumtenſa aliquando; puta, quo humida pura aëris, aquæ cauæ ac rotundæ fiant, & quæ quidem ex pura humiditate ſunt pellucida conſiſtant, bullatum nomine appellata, quæ vero ex terreſtri, quæ ſimul mouetur, eleuatur, bullitionis, & fermentationis nomine nominatur: quæ affectionum cauſæ, vt dictum eſt aciditas appellatur. *Plato in Tim.*

Sapor dulcis fit cum ingreſſorum compages humida linguæ habitui ex natura cognata exiſtens leuigat obliniens exaſperata: quæ vero præter naturam comparata ſunt, laxat, & quæ diffuſa ſunt contrahit, & omnia quam maximè ſecundum naturam firmat, ita quicquid eiuſmodi eſt iucundum fit, ac gratum, & omnium violentorum medela. *Plato in Timæo.*

Sapores Extremi.

Non parua diſſentio eſt, quinam ſint extremi ſapores. Ari- H
ſtoteles quia de ſaporibus diſſerebat, ſecundum propriam ipſorum rationem, videlicet quatenus guſtatum mouent, rectè extremos ſapores conſtituit dulcem & amarum; quia maximè contrario modo potentiã alliciunt. Sapor enim dulcis optimè ſenſum afficit, amarus deterrimè, quia ille oritur ex optima temperie; hic contrà. Nam cum ſapores fiant ex paſſione humidi à ſicco terreo per caloris concoctionem, ij erunt perfectiſſimi, qui abſolutiſſimam humidi concoctionem ſortiuntur, vt dulcis; ij perfectiſſimi, qui peſſimam, vt amarus.

---

* Sarraceni.

Eorum Origo et Progreſſus.

Sarracanos populos ortũ habuiſſe à Cedar Iſmaëlis filio *Gen. 25.* colligit *Perer. in c. 10. Gen.* 15. n. 17. Probabilius alij à Saraca Arabiæ ciuitate verſus deſertum illius ad auſtrũ vero verſus mare rubrum ſita, nomen ſortitos arbitrantur. Fuit olim gens fera & bellicoſa, quæ an. 630. regnãte Lothario II. in Germania, & Heraclio Imperium Romanum moderante, Perſa-

Perſarum regno potita fuit illudque Imperio Romano ſubiecit.

A Verùm cum quæſtores Imperatoris Heraclij eis ſtipendia negarent,imò conuitiis laceſſerent,defecerunt à Romanis, ac Ducem ſibi elegerunt *Muhamad*, quem nos Mahometum vocamus.Is peculiarem eis religionem & leges præſcripſit, & aliis quatuor Ducibus conſtitutis Romanis Perſiam eripiebat, ac præclaris poſtmodum victoriis potiti,Syriam & Hieroſolymam,Ægyptum, totamque Africam occuparunt.

CHRISTIANORVM EXPEDITIONES
ADVERSVS EOSDEM.

Prima expeditio ex Europa & Germania in Aſiam aduerſus Sarracenos ſuſcepta,incidit in annum 196. Quæ magna & memorabilis fuit expeditio,ingens militum multitudo in ea fame confecta periit.Prima clade in Iudæos ſæuitum fuit. Turcæ eo tempore aduerſus Sarracenos Chriſtianorum partes ſequuti fuere.GODEFRIDI Bulionei Ducis Antuerpiæ & Geldriæ virtus in expeditione eà potiſſimum enituit.Is Hieroſolymam,Antiochiam,Syriam Sarracenis eripuit,& Hieroſolymæ ſibi ſuiſque poſteris regno ſedem conſtituit.Boiariæ Dux WOLFGANGVS huic cum intereſſet expeditioni, in Cyſatis conceſſit.

Altera expeditio aduerſus Sarracenos facta eſt anno Chriſti
B 1147. Interfuerunt expeditioni iſti Imperator CONRADVS Bauarus,Rex Francorum LVDOVICVS, ROGERIVS Neapolis & Siciliæ Rex,aliique complures Principes & Epiſcopi.Diu in oppugnatione Damaſci detenti fuere ; verùm nihil aliud effectum,niſi quod pecorum more cateruatim ex commeatus penuria homines interirent.Eidem expeditioni interfuerunt Fridericus Sueuorum Dux,Henricus Bauariæ Dux,qui poſtea infeliciter Imperium affectauit , frater eius Otto Epiſcopus Friſingenſis S.Leopoldi filij, Comites Bogenſes Rettenburgenſes,Burchhauſenſes,Ratiſponenſes.

Tertiam aduerſus Sarracenos expeditionem ſuſcepit FRIDERICVS Barbaroſſa, multos ſibi coniunctos habens Principes.Satis felices eius fuerunt conatus, niſi fata tantum Principem Imperio inuidiſſent.Imperator fluminis vorticibus abreptus,periit:Magnam exercitus partem peſtilentia abſumpſit. Imperator ne ſe abſente Reſpub. eſſet ἀκέφαλος , Imperium commiſit filio Henrico. Filius alter Fridericus Sueuorum
C Dux expeditioni interfuit Anno Chriſti 1189.

In Aſiam ſimul aduerſus Sarracenos tum arma mouerunt PHILIPPVS Francorum , & RICHARDVS Anglorum Rex. Verùm contentione inter eos orta Philippus omiſſis hoſtibus, domum reuertitur,hoſtilémque in Angliam facit impreſſionem. Qui motus domum etiam Anglorum regem reuocant, ſed is Viennæ Auſtriæ captus,Ratiſbonam captiuus ad Henricum Imperatorem deducitur. Anno deinde Chriſti 1198.Imperator Henricus Friderici filius ingentes copias Duce Epiſcopo Moguntino ex Germania in Aſiam aduerſus Sarracenos tranſmiſit. Sed & hac vice nihil profectum. Fuitque hæc E quarta expeditio,cui interfuere Rex Vngariæ,Duces Saxoniæ Boiariæ,Auſtriæ,Brabantiæ,Thuringiæ,& complures Epiſcopi.

Quinta expeditio incidit in annum Chriſti 1218.Interfuit ei LVDOVICVS Bauariæ Dux & Palatinus Rheni,præter multos & Comites & Principes.

Anno Chriſti 1229.Imperator Fridericus,eius nominis ſecundus,Rex Siciliæ,Neapolis, & Hieroſolymæ aduerſus Sarracenos expeditionem mouet.Proſperoque vſus ſucceſſu Hieroſolymam & Palæſtinam occupauit,& in eas Sarracenorum anguſtias redigebat,vt pacis leges peteret , & ex præſcripto Imperatoris acciperet.Pontifex interim in abſentia Imperatoris regnum Neapolitanum irruit anathemate Imperatorem ferit,ſicque eundem ad ſua defendenda, domeſticaſque calamitates propulſandas reuocat.

Circa hæc tempora Tartarorum imperium exortum eſt,quod maximas clades toti Europæ Aſiæque intulit.Pontifice etiam aduerſus Imperatorem ſæuiente;interim Tartari in Vngariã, Bohemiamq; impreſſione facta,maximam hominũ multitudinẽ,vnà cum Henrico Duce Sileſiæ trucidarunt:Vtque gloriari F poſſent de cæſorũ numero,ſingulis cadaueribus aurem abſcidere,nouemque ſaccos auribus cæſorum implerunt. Rex Vngarorũ fuga elapſus ſaluti ſuæ conſuluit. Pontifex in Imperatorem,Imperator in Pontificem culpam transferebat, interim miſerandæ hominum turbæ miſerè pereundum fuit.Nec longè poſt,dum Pontifex aduerſus Sueuorum Duces de regno Neapolitano & Siciliæ bellum mouet,Gallique aduerſus Germanos,aduerſus Gallos verò Hiſpani bellarent, interim Sarracenorum Reges Bondogober, filiuſque eius Melchſait per vniuerſam Aſiam & Syriam Chriſtianorum nomen delent.

Anno Chriſti 1249.Rex Francorum LVDOVICVS vna cum fratribus ſuis RVPRECHTO & CAROLO, cum magnis copiis aduerſus Sarracenos per mare profectus eſt. Verùm prælio captus à Sarracenis,quicquid ceperat, reſtituere, ſeque è captiuitate redimere coactus fuit.

EXTIRPATIO.

Anno Chriſti 1299.Sarraceni & Tartari armis ſeſe mutuo atterebant.Tartari ſuperiores Sarracenos pellebant,Hieroſolymis potiti.Sub idem tempus inter Pontificem & Imperatorem diſſenſiones erant.Francorum Rege aduerſus Imperatorem Pontificem defendente.Quemadmodum etiam ipſe Impe- G rator Ludouicus Monaci ſepultus ſcripto edito conqueritur, Interim Turcæ in ſuam rem intenti bellicoſiſſimum Ducem Othomannum ſibi Regem eligunt,is Sarracenis Chriſtianiſque pulſis,nouo imperio haud infirmum fundamentum iecit. Huius eiuſque ſucceſſorum ductu Turcarum vires ita creuere,vt non ſolum per Aſiam & Africam,ſed etiam magnam Europæ partem rerum ipſi potiantur.

* VETERES SARRACENORVM REGES, QVI IN ASIA, AFRICA, HISPANIA, PERSIA, ÆGYPTO, SYRIA, PALÆSTINA VETERES illos Chriſtianos paſſim trucidarunt & extirparunt.

Numerus Regum.		*Anni Regni.*
I. MAHVMATH primus fuit Sarracenorum Rex , Dux , & Propheta,mortuus anno Chriſti 653.		
II. EBENBEHOR.		
D III. HAVMAR.		3.
IV. HOTHMAN.		12.
V. HVHAVIAS. Hic Inſulam Siciliam bello adortus diripuit.Hiſce temporibus circiter annum Chriſti 680. infideles Bulgaros , tranſito Danubio & Sauo in Romani Imperij fines impreſſione facta , ingentem cladem Chriſtianis afferebant		30.
VI. GIRITH.		25.
VII. MARVAN. } Cum his Imperator Iuſtinianus pace initâ Africam recepit.	*Regnauit.*	3.
VIII. HABDALON.		1.
IX. HEDIMELECH.		1.
X. VLID.		22.
XI. ZVLEMAN.Hic Conſtantinopolim anno Chriſti 719.in tertium annum obſidio preſſit. Mortuis in caſtris obſidioni finem attulit.		10. 3.
XII. HAVMAR. Circa hæc tempora anno Chriſti 722. Sarracenorum Dux Habdithan , filius Muhan in Hiſpa-		2.

Nam-

Numerus Regum.		*Anni Regni.*
A numerantur, eamque ... Chriſtianis Gothis, & Sueuis, qui annis trecentis & quinquaginta ibi regnarant, occupat: & ... ademptam Sarracenis ſubiicit: quam illi deinceps tenuere, donec tandem à Ferdinando Rege Hiſpaniarum materno auo Caroli V. eiecti fuere.		
XIII. Gizzid.		3.
XIV. Elvelid.		20.
XV. Gizid.		1.
XVI. Hiscens.		1.
XVII. Murvhan.		6.
XVIII. Mvhamat.	*Regnauit.*	5.
XIX. Hardalas. Hic Chriſtianos grauiter afflixit. Regnauit circa ea tempora per Germaniam Pipinus. Græci etiam Imperatores aduerſus Sarracenos, quorum potentia erat formidabilis, validas conſcripſere copias, anno Chriſti 462.		
XX. Mady.		19.
XXI. Mostech.		9.
XXII. Achbron. Moſtechi frater.		2.
XXIII. Mahamath. Cùm his duobus Carolus Magnus perpetuam iniuit pacem miſſis Legatis in Perſiam viſque, vt Chriſtianorum ſaluti & quieti aliquo modo conſuleret.		2.
		5.
XXIV. Habdalas.		17.
XXV. Mvhemath. Hic Turcarum auxilia ſibi accerſiuit, eorumque auxilio ingentia bella geſſit. Orto deinde diſſidio inter Turcas & Sarracenos, Turcæ Sarracenos magnis cladibus affectos oppreſſerunt.		40.

Quibus temporibus Sarraceni Italiam, Romam, Siciliam, regnum Neapolitanum, vrbem maritimam Genuam magnis frequenter cladibus, circiter annos centum quinquaginta affecerunt. Noſtri Imperatores interim & Reges, Imperator Lotharius I. filius eius. Imperator Ludouicus II. Lotharius II. Imperatoresque Saxonici. Ottonis, & Henrici crebras in Italiam expeditiones fecere, vt eam e manibus Sarracenorum liberarent. Normannos etiam infidelibus illis Sarracenis
C oppoſuere. Qui Sarracenos quidem profligarunt, verum à Romanis Imperatoribus & Pontificibus deficientes, ſibi ipſis in Sicilia & Neapoli regnum conſtituerunt, donec Imperatores illi Sueuici annis, in ordinem & poteſtatem ſuam eos redigerent. Et licet Imperatores noſtri in reprimendo infidelium Danorum, Vandalorum, Hunnorum impetu fuerint occupatiſſimi, Italiam tamen preſſam haud patiebantur. In caſtris & armis vitam ſemper degebant, nec prius quidquam habebant, quam hoſtium furorem compeſcere.

Satelles. Satellitium.

Definitio et Etymologia.

Satelles, miles mercede conductus, à latere principis & cuſtos Cæſaris: Græcè δορυφόρος, Hebraicè *Schoter*, ſceptriger, qui geſtat virgam, ſeu baculum. De Satellite & de magiſtratu ſeu præfecto etiam intelligitur. Satelles item dicitur, qui fontibus capiendis præeſt, qui & apparitor & viator dicitur.
D Horatius de viro probo dicit quod videtur & eſt, *Virtutis veræ cuſtos rigiduſque ſatelles.*

* SATELLITES NON ADHIBERE.
Exempla et Apophthegmata.

Agasides dicebat poſſe quemuis principem & regem ſine ſatellitio regnare, qui ſic ſubditis imperaret, vt filiis pater, *Plut. in apoph.*

Albertus Auſtriæ Dux (qui mortuo Sigiſmundo Cæſare, cuius erat gener) regnum Hungariæ ac Bohemiæ cum Romano Imperio ſuſcepit, cum diceret principes amore ciuium cautos eſſe oportere. Sigiſmundus Imperator reſpondit. Et fida cuſtodia infortunium excludit. Docuit autem Imperator, potentiſſimus, non ſatis eſſe, vt principes fidos habeant ſubditos: ſed addendos etiam eſſe ſatellites, & corporis cuſtodes, præſertim in florentiori ætate. *Æneas Syluius lib. comment. de reb. geſtis Alphonſi.*

Alphonſus caſtigatus ab aulicis ſuis, quod regiæ maieſtatis oblitus, ſine ſatellitibus & ſatrapis prodiret in publicum: Non opus eſt, inquit, vt ipſe multum ſibi timeat, qui neminem habet quem ita læſerit vt aliorum etiam manu ſit defendendus. Oſtendit autem, ſuperuacaneam eſſe ſatellitum turbam, ſi quis ita ſe erga ſubditos gerat, vt vbique ſine iniuriæ timore ſolus eſſe poſſit. *Panor. libro ſecundo, de Alphonſi rebus geſtis.*

Thomas Pontanus ſubinde dicere ſolitus eſt: Amorem quidem inermem incedere, dormire autem loricatum. Notabat autem principes, qui licet beneuolentiam & amorem ſuorum non ignorent, habent tamen nocturno præcipuè tempore, qui armati prope cuſtodias agant, vt extra omne periculum ſomnum dulciſſimum capiant. *Iacob. Spieg. in ſecundo Æneæ Syluij librum de rebus geſt. Alphonſi.*

Eundem Alphonsum qui ſuprà, dicere ſolitum accepimus, cùm ſolus quandoque obambularet. Non eſt timendum ei, qui ciuium ſuorum beneuolentiam perſpectam habet. *Ibid. & Beyerlink in Apoph. Chriſtian.*

Vno adhuc domeſtico exemplo adiecto hunc curſum ſiſtam. Erat Godofredus Bullionius, ille qui religionis ergo terræ ſanctæ penetralia propugnauit, creatus tandem totius Palæſtinæ Rex, poſtquam Antuerpiæ XII. Canonicorum collegium inſtituiſſet, & XII. Equites renuntiaſſet; ad quem dum palearum ſacco inſidentem venissent Barbarorum legati, obſtupuere, quod nullo ſatellitio, nulloque apparatu tantus Princeps ſederet, quibus ille: Terra ſatis ſuperque mortalis corporis ſedem præſtat; cui vitâ functo, tam longum eſt præbitura domicilium. *Ex Guiliel. Tyrio lib. 9. Hiſt. 5. Beyerlinck ſupra.* H

SATELLITES CVSTODES CORPORIS ADHIBERE, &c.

☞ *Exempla pete quædam è Tit. Eorum qui inſidiarum metu corporis cuſtodes adhibuerunt. Illic Metus, hic Cuſtodiæ habetur ratio.*

Dauidis regis cuſtodiarum corporis præfectus fuit Banaias Ioiadæ F. qui præeſſet Cerethæis & Phelethæis. At ſeniores filij Dauidis intimi cuſtodes erant. 2. *Regum 8. & Ioſeph. Antiquitatum lib. 7. cap. 5.*

Dauid Rex exercitum ſuum diuiſit in XII. Cohortes (cohors autem conſtabat ex 24 millibus) & quamlibet cohortem triginta diebus Salomonem F. regem iam vnctum comitari & cuſtodire iuſſit. *Ioſephus libro 7. Antiquitatum. cap. 15.*

Zorobabel Salathielis F. Dux Iudæorum, Cyri Regis pe-

permiſſu in patriam redeuntium, templum & vrbem reſtaurare cœpit Cyro mortuo, cùm Cambyſes opus intermitti edicto iuſſiſſet, tandem Dario in Regem electo, cuius vetus amicus fuerat, Babylonem profectus, inter ſatellites regios receptus fuit. Neque ita multò poſt cùm quæſtionem propoſitam coram Rege, de eo quod in rerum vniuerſitate certiſſimum eſſet. (de qua re vide Titulum, Certamina ſapientum) diſſoluiſſet, in Iudæam remiſſus, templum perfecit. *Ioſeph. lib. 11. c. 4. Antiq. ex. 1. Eſdre 5. & 6.*

TITANES ſatellites Iunonis reginæ Cretenſium. ☞ *Vide Tit. Superſtitioſa ſacra, ſtulta, ridicula.*

TAVROS ignem efflantes Diodorus Siculus ſcribit Æëtæ Regis cuſtodes fuiſſe, quos ex Taurica adductos, ob immane corporis robur & animi ferociam Colchi nomine Taurorum appellarint. Vnde non dubium eſt & Draconem fuiſſe primarium quempiam virum & principem apud Colchos, cuius nomen Poëtæ ſimili modo ad animantis fabulam traduxerunt.

Apud Ægyptios CALASIRIM Milleni & Hermothybium, circa Regem fungebantur annuo Satellitum munere. Iſtis præter prædicta communia cum cæteris militibus dabantur viritim hæc alia, nempe panis toſti pondo quinæ libræ, carnis bubulæ binæ, vini ſextarij quaterni. *Herodotus libro 2.*

Græci δορυφόρημα vocant ſatellitium illud ex BARBARORVM fæce conductū, quod olim tyranni ad cuſtodiam corporis adhibebant: nunc à regibus magis ad faſtus quàm tutelæ gratiam alitur: nec à regibus modò: verumetiam à ſummis Pōtificibus. In tragœdiis igitur ſic addebatur regum perſonis δορυφόρημα, vt aſtarent modò, nihil etiam loquerentur. Vnde qui taciti aſſident, δορυφορήματος τρόπον adeſſe dicuntur. *Eraſmus in Adagiis.*

Perſarum Reges trecentos ſexagintaquinque IVVENES puniceis velatos amiculis, pro numero dierum totius anni, qui lateri aſtarent, promptos & expeditos habuere. *Alex libro 1. cap. 14.*

DARIVS Hyſtaſpis F. ſatelles Cambyſis regis. Inde occiſis Magis, Rex Perſarum factus. *Herod. lib. 3.*

ARTABANVS Xerxis ſtipator perfidus. ☞ *Vide Tit. Politicum quemuis magiſtratum aſtutè comparare.*

DATAMES ſatelles Artaxerxis. ☞ *Vide Tit. Duces, Reges, Imperatores fortes.*

PAVSANIAS Philippi Macedonis ſatelles. ☞ *Conſule Titulum Parthicorum.*

SATELLITES Alexandri Magni 30. millia Perſarum. ☞ *Vide Tit. Certamina gloriæ ob fortitudinem.*

PEVCESTES à cuſtodia fuit corporis Alexandri, & propter fortitudinem à rege prouectus, Habebat enim maximam partem ſatrapiæ Perſidis, & ſummo ſtudio ab incolis colebatur. Propter quas cauſas aiunt etiam Alexandrum ipſi ſoli Macedonum permiſiſſe vſum ſtolæ Perſicæ, volentem gratificari Perſis & ob id exiſtimantem, ſe habiturum vniuerſam multitudinem obedientem. *Diod. lib. 19.*

ARCHIAS Thurius Dux ſatellitum Antipatri regis. ☞ *Vide Tit Sæuitia bellica erga hoſtes viuos.*

GELON ſatelles Hippocratis. ☞ *Vide Tit. eorum*, Qui obſcuro genere nati, regna obtinuerunt.

Romulus ſatellites 300. ex omni iuuentute legit, quorum denos ſingulæ Centuriæ dederunt. Hi circa regem armis excubabant; & CELERES ab exequendi miniſterij celeritate, vel à Celere qui præfectus eſt illis, ſunt poſtea dicti. *Sabell. libro 2. Ennead. 2.*

BARDIÆI ſatellites C. Marij crudeliſſimi, à Sertorio iaculis confixi ad quatuor millia. *Plut. in Sertorio.*

* Erat ſatellio Herodis Regis CORINTHVS, cui fidei Rex plurimùm tribuere ſolitus eſt. Hunc Syllæus Arabs pecuniis corruptum eò perduxit, vt ei regis ſui cædem ſit pollicitus. Sed deprehenſo facinore, Romam vinctus à Saturnio Syriæ præfecto miſſus eſt. *Ioſephus libro 17. cap. 4. Antiquit.*

Erant Herodi Iudæorum Regi duo ſatellites; IVCVNDVS & TYRANNVS, grati illi propter robur ac proceritatem corporum. Hi propter quandam offenſam pulſi è regia, & inter equites Alexandri Herodis filij ſtipatores recepti, quod eſſent exercitatiſſimi, honorabantur pecunijs, alijſque muneribus. Rex de ijs ſuſpicione concepta, quoniam Alexandrum iam [illegible] oderat, quæſtionibus excruciatos fateri coegit, ſe Alexandri ſuaſu Herodi inſidiaturos fuiſſe, Hierichunte igitur à populo lapidibus obruti fuit. *Ioſephus libro 16. cap. 16. Antiq.*

Illius Cæſar cùm totum terrarum orbem ſubegiſſet *, Romam reuerſus, ſuæ ſalutis cauſa HISPANORVM cuſtodes elegit. Quos cùm dimiſiſſet fide Romanorum fretus, paulò poſt occiſus eſt. Qua de re Suetonius meminit. Auguſtus etiam Cæſar in ſui cuſtodiam Calagurritanos elegit, quod idem Suetonius in Octauiani vita commemorat. *Marinæus libro 4. rerum Hiſpan.*

Auguſtus quadringentorum GALLORVM Cleopatræ ſatellitium Herodi donauit, & regionis partem reddidit, quam illa prius occupauerat. *Ioſeph. lib. 15. cap. 11.*

Galba elegit equeſtris ordinis IVVENES, qui manente annulorum aureorum vſu, Euocati appellarentur, excubiaſque circa cubiculum ſuum vice militum agerent. *Suetonius.*

Antonius Caracalla Imp. ex GERMANIS lectiſſimum quemque ad cuſtodiam ſui corporis aſciuit. Eſt & ipſe quandoque Germanico habitu conſpectus, flauam geſtans Cæſariem, quam capiti multa arte coaptabat, vt Germanicum cultum pleniùs effingeret. *Sab. lib. 5. En. 7.*

Septem Decij Imp. Satellites, ☞ *Vide ſub Titulo, Mortis violentæ tolerantia.*

MAXIMIVS Thrax, qui poſtea Imp. factus eſt, prima ſtipendia ſub Seuero fecit, inter ſtipatores corporis ſui in aulam locatus, & muneribus donatus, quòd magnitudine corporis conſpicuus, & virtute inter milites clarus eſſet, *Cuſpinianus.*

Othomannus I. Turcarum Rex, vt regnum ſibi quàm maximè firmum faceret SATTELLITES allegit, quos Regis ianuas ſiue portas (vnde Ianizarij) nuncupauit: quibus adminiſtris ſubditos facilè in officio continuit, cùm omnes ad nutum impigrè ea, quæ Ianuæ Regis imperarent, obirent. *Chalcondylas lib. 1.*

Turcarum Imperatoris MINISTRI omnes ſunt impuberes, eliguntur que eximiæ venuſtatis in flore ætatis, nominanturque patria lingua Sphaioglani, id eſt, filij nobilium. Et ſecundùm varia miniſteria varia nomina ſortiuntur. Quidam ſunt dapiferi, quidam pincernæ, quidam cubicularij, quidam cuſtodes precioſarum rerum, quos Haznador vocant. Cùmque annos pubertatis exceſſerint, maiores ſortiuntur dignitates, iuxta virtutes atque merita. Plerique Prouinciarum præſides creantur, plerique cuſtodes corporis Imperatoris efficiuntur. Minùs ſtrenui priſtinum nomen Sphaioglani retinent: magis ſtrenui Soluphtuarij dicuntur, qui egrediente Imperatore, latus vbique Cæſaris ſtipant ſuis cateruis. In vna enim parte ſunt Sphaioglani, qui ſunt circiter mille & ſexcenti: in altera ſunt Soluphtuarij, qui ſunt circiter quingenti, omnes ex ſtipendio viuentes. Ingrediuntur præterea quotidie Imperatoris palatium propter aulæ ornamentum filij magnorum Principum, circiter ſeptuaginta, qui appellantur Mutapharachi. Et hi ſunt liberi ab omni onere militiæ & aulæ. Niſi cùm Imperator eſt in exercitu ipſos quoque militare neceſſe eſt: viuunt enim ex ſtipendio. Habet ad hæc Imperator alios quoque corporis cuſtodes, ex Ianizarorum numero electos, optimos ſagittarios, qui Solacchi nuncupantur. Hi in equis non vadunt, armati tamen phramea breui, arcu cum ſagittis promptis ad ictum, pileos in capite deferunt albos, & rectos circulis aureis redimitos, & veſtimenta ſuccincta: præcipuique ſunt cuſtodes Imperatoris, número circiter ſeptingenti: ſunt diſtincti per centuriones, & ſtipendio viuunt. *Cuſpinianus.*

Græci Imperatòres cùm alijs tum præſertim DANIS ſatellitibus vti conſueuerant. *Saxo lib. 12.*

TODESCHENVS ſatelles Nicolai Picinini. ☞ *Vide Titulum, Captiuitatem prudenter effugere.*

* Satis

A

Satisfactio.

Definitio et Etymologia.

SATISFACTIO ex notione nominis ſonat exſolutionem ſiue actionem illam, qua quis fidem ſuam liberat, ait *Cicero pro Flacco.*

Eſtque actio qua quis alterum lædens, tantum facit, quantum eſt ſatis ad iniuriam compenſandam, ſiue quantum is, qui eſt læſus, iuſtè exigit. Vnde conſtat differre reſtitutionem à ſatisfactione, cum reſtituere ſit ceſſare ab iniuria, & reſpicit damnum reipſa illatum. Vnde in Deo locum non habet, qui nullum damnum poteſt ſuſtinere. Satisfactio verò perſonam iniuria affectam conſiderat, & reſtaurat Iuſtitiam.

Loquimur autem hic de Satisfactione quæ eſt tertia Pœnitentiæ pars, & definitur actio vel punitio criminum à nobis commiſſorum, vel ſponte ſuſcepta, vel arbitrio Sacerdotis pro delicti grauitate impoſita. *In Concilium Tridentinum, Seſſ.* 14. *cap.* 8.

Partitio.

B

Cum iuſtitia quæ in actionibus verſatur, quamque per ſatisfactionem reſtaurari diximus, ſit duplex, etiam ſatisfactio bipartita intelligitur. Alia Iuſtitia eſt, quæ verſatur in abſoluta, & perfecta æqualitate, vt cum tantum honoris vnus alteri tribuit, quantum eius dignitas abſolutè exigit.

Alia eſt iuſtitia, quæ non conſiſtit in abſoluta & perfecta æqualitate, ſed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto aut donatione, vel acceptatione alterius pendet; veluti cum quis eum honorem Principi defert, quem is ſibi deferri lege mandauit, licet is honor inferior ſit Principis dignitate.

Ita ſatisfactio aliquando fit ad abſolutam, & perfectam æqualitatem, vt cum actio contumelioſa inter duos homines æquales recompenſatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerit contumeliæ. Aliquando autem fit ad æqualitatem imperfectam; vt cum is, qui
C pertulit iacturam decem millium aureorum, ſatisfieri ſibi patitur ceſſione omnium bonorum, licet ea bona ad ſummam tot millium non perueniant.

QVALIS INTER DEVM ET HOMINEM Esse Possit?

Vbi de ſatisfactionis noſtra quidditate, qualitate, &c.

Conueniant omnes, inter Deum & hominem non poſſe eſſe iuſtitiam illam perfectam, & abſolutam: proinde nec ſatisfactionem. Quidquid enim ſumus, Dei ſumus: quidquid habemus, à Deo habemus; cum in eum peccamus, infinitum bonũ quod in nobis eſt: lædimus: quidquid autem non habemus, & ſumus, exiguum eſt, ac finitum. Quare niſi aliqua acceptatio aut donatio intercedat, nemo poteſt illi pro peccatis in eum admiſſis ſatisfacere; neque de hac re vlla controuerſia eſſe poteſt, cum etiam Ethnici Philoſophi intellexerint & ſcripſerint, Deo non poſſe ab hominibus paria reddi.

D Imperfecta tamen ſatisfactio quæ nititur acceptatione & donatione ipſius, locum habet in Pœnitentibus, qua ſuo modo inæqualitatem iuſtitiæ compenſat, amicitiæ namque inæqualitatem compenſare nequit, abſque ipſius acceptatione, quam præſupponit illa compenſatio; niſi fortaſſis de congruo, non ex condigno vt Theologi loquuntur.

Illud tamen notandum, cum dicimus hominem Deo ſatisfacere poſſe, nos de illa loqui ſatisfactione, quæ, vt loquuntur Theologi, ex condigno quidem pœnam temporalem expiet, non tamen ex rigore iuſtitiæ. Satisfactio enim ex rigore iuſtitiæ duo requirit: vt ſatisfiat ex propriis & ad æqualitatem, nulla ſcilicet præueniente, aut intercedente gratia eius, cui debetur ſatisfactio. Nos autem neque aliquid habemus quod Dei non ſit, neque poſſumus vllo genere honoris adæquare iniuriam, quam Deo fecimus: cum iniuriæ menſura æſtimetur ex dignitate Dei, quæ infinita eſt, menſura honoris quem illi impendimus æſtimetur ex dignitate noſtra, quæ eſt finita, ac perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei eaque multiplici, verè poſſumus aliquo modo ex propriis, & ad æqualitatem, ac per hoc iuſtè, & ex condigno ſatisfacere. E

Primum enim accedit gratia iuſtificationis, per quam efficimur filij Dei, membra Chriſti, habitacula Spiritus ſancti: & hac ratione opera noſtra, vt à Spiritu Chriſti in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum iniuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit rurſus alia gratia, dum Deus, qui noſtra omnia ſibi iure vendicare poſſet: non omnia quæ facere poſſumus, imperat, ſed certa quædam opera dumtaxat: alia verò permulta non imperat, ſed ſuadet, atque ad ea facienda hortatur. Ex qua Dei benignitate illud conſequitur, vt habeamus opera propria & indebita, quibus pro iniuria ſatisfaciamus: quanquam ea eſt benignitas Dei, vt etiam quæ munera ipſius ſunt, noſtra eſſe merita patiatur, & quæ de manu eius accepimus, ſibi donari libenter admittat.

Accedit præterea alia gratia. Nam Deus cum nos ad amicitiam ſuam per reconciliationem iterum recipit; à pœna, cuius debitores eramus, æternitatem aufert, ac de æterna temporalem facit.

F Ita igitur intelligimus per noſtra opera Domino ſatisfieri, non ex rigore iuſtitiæ, ſed gratia ipſius, eaque multiplici præcedente & comitante, atque id nobis donante, vt habeamus, vnde ex propriis, & ad æqualitatem pro pœna temporali ſatisfacere valeamus.

PERMISSA A DEO CVLPA, MANERE DEBITVM Poenæ Temporalis.

Fundamentum ſatisfactionis Catholicorum circa huius rei cardinem verſatur. Omniumque conſtans ex doctrina, poſt culpam remiſſam, ſæpè remanere reatum pœnæ temporalis, vt ex Concilio Trident. conſtat, *ſeſſ.*6.*cap.*14.*&* *ſeſſ.*14. *cap.* 12. pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præſenti: ſed pœna alterius vitæ, propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur, pœna autem huius vitæ, ſolum ex congruo (vt ſic loquamur) certis peccatis à Deo infligi ſolet. G

Exempla S. Scripturæ.

Conſtat ex ſacris literis, mortem homini inflictam propter peccatum originale in pœnam. *Geneſ.*2.*&* *ad Rom.*5. at quam multis remittitur peccatum originale, & tamen moriuntur: inter quos etiam paruuli qui ſtatim à baptiſmo moriuntur.

DAVID poſt impetratam veniam adulterij atque homicidij, punitus eſt morte filij. 2.*Reg.*12.

Idem ob numeratum populum Pœnitentiam agit, & à Deo in gratiam recipitur: & tamen poſt remiſſam culpam datur illi optio, vt eligat in pœnam peccati bellum, famem, aut peſtem. 2.*Reg.*24.

*Exod.*32. ſine diſcrimine multa hominum millia interfecta ſunt, propter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile eſt, omnes illos in peccato mortuos eſſe, cum Dominus teſtatus ſit, ſe ob Moyſis preces peccatum illud dimiſiſſe.

*Num.*14. cum POPVLVS vniuerſus murmuraret, & Moyſis interceſſione reconciliatus eſſet Dominus Iſraëli: tamen in H pœnam criminis illius, omnes omninò Hebræi, qui murmurauerant, mortui ſunt in deſerto, exceptis Caleb, & Ioſue, qui non murmurauerant. Ac prætereà quod pœna mortis non infligitur ad emendationem in futurum Deus ipſe teſtatur eo loco, eam pœnam in vltionem ſceleris à populo ſe exigere. Et ſcietis, inquit, vltionem meam.

Numeri 20. MOYSES & AARON, quia non glorificauerunt Deum ad petram, ea pœna damnantur, vt moriantur in deſerto. Et de Aaron ibidem dicit Scriptura: Pergat Aaron ad populos ſuos, nō enim intrabit terram quam dedi filiis Iſraël, eo, quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis, & continuò deſcribitur mors eius. De Moyſe autem ſic legimus *Deuteronomy* 32. Aſcende in montem iſtum Abarim, in monte Nebo, & morere in monte, quem conſcendens, iungeris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus, & appoſitus populis ſuis; quia præuaricati eſtis contra me, &c. Nemo eſt autem qui neget Moyſem & Aaronem poſt peccatum illud in gratiam Dei rediiſſe: manſit igitur pœna luenda poſt culpam remiſſam.

1.*Cor.* 11.ſcribit Apoſtolus, multos eorum qui indignè communicabant Sacramento corporis Domini, in pœnam peccati A morte punitos, cum ait: Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi quos ante mortem reconciliatos Deo fuiſſe idem Apoſtolus monet, cum addit: A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

3.*Reg.* 13.Propheta Domini ob peccatum quoddam, à leone occiſus fuit in itinere: & quia paulò ante prædicta illi fuerat ea calamitas, dubium eſſe non poteſt, quin pœnitentiã egerit, & remiſſionem à Domino impetrauerit; nam in teſtimonium ſanctitatis eius, in qua vitam finierat, ſtabat leo iuxta cadauer, impaſtus, & ne aſinum quidem Prophetæ attingere audebat.

POENÆ ISTIVS REATVM TOLLI, AVT REDIMI OPERIBVS BONIS.

Exempla S. Scripturæ.

De pœna temporali in Purgatorio poſt hanc vitam luenda diximus *in Loco de Purgatorio.*

De illa verò quæ in vita præſenti manet, quod operi- B bus bonis redimi valeat, Scripturæ exemplis euidens redditur.

Certè Niniuitæ ob grauia peccata meruerant, id quod Deus illis comminatus fuerat, vt poſt quadraginta dies Niniue ſubuerteretur: & tamen ieiuniis, ſaccis, & precibus Niniuitarum placatus Dominus, ciuitatem illam conſeruauit. *Ionæ vlt.*

2.*Paralip.* 7. Dominus ait: Si clauſero cœlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero, & præcepero locuſtæ, vt deuoret terram, & miſero peſtilentiam in populum meum: conuerſus autem populus meus ſuper quos inuocatum eſt nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquiſierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis ſuis peſſimis: & ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum, & ſanabo terram eorum.

Hieremia 18. Dominus dicit: Repentè loquar aduerſus gentem, & aduerſus regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei.

C *Daniel* 14. Cum Propheta expoſuiſſet Regi viſionem, per quam indicata fuerat pœna temporalis, quam ille ob ſua ſcelera merebatur, continuò ſubiecit: Quamobrem Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum, vbi apertiſſimè Propheta docet, poſſe pœnas peccatorum piis operibus redimi.

Peccatum autem præcipuũ Nabuchodonosor, ob quod pœnam illam meruerat, quam Propheta eleemoſynis auerti poſſe dicit, non fuit rapina bonorum alienorum, aut aliquod aliud peccatum in homines, ſed ſuperbia, & cordis elatio. Sic enim legimus. *Daniel cap.* 4. In aula Babylonis deambulabat: Reſponditque Rex, & ait: Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

Cumque ſermo adhuc eſſet in ore Regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex, regnum tranſibit à te, &c.

D

TRADITIO ECCLESIÆ PRIMITIVÆ.

Ætate prima poſt Apoſtolos, id eſt, poſt annum Domini c. habemus Iuſtinum, ſiue auctorem quæſtionum, quæ in Iuſtini operibus continentur. Is igitur *quæſt.* 79. quærit: Cur Iosiam Regem Deus permiſerit gladio cædi, cum vir ſanctiſſimus fuiſſet? reſpondet autem his verbis: Cæterum luctuoſum vitæ finem propterea Ioſias retulit, quod iuſſioni Hieremiæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandum Regi Ægypti in bellum, ſicut ait Hieremias. Quapropter vt eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideo permiſit illum inobedientiæ eius ferro Ægypto pœnas exoluere.

Quod ſi mortem illam Deus permiſit, vt purum Ioſiam à peccato reciperet, ergo mortis pœna expiatio fuit peccati; & proinde (quod eſt idem) ſatisfactio pro peccato: & ſi pœna illa mortis violentæ, expiatio fuit peccati, ad eundem modum cæteræ pœnæ, quæ poſt peccatum exiguntur à pœnitentibus, vbi ſunt ſatisfactiones coram hominibus tantum, E ſed etiam coram Deo: neque ſolum in remedium contra futura, ſed etiam in vindictam & compenſationem præteritorum exiguntur.

S. Irenæus lib. 5. *c.* 37. loquens de pœnitentia Adami: Timor, inquit, Domini, initium intelligentiæ, intellectus verò tranſgreſſionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem ſuam Deus. Etenim per ſuccinctorium ... facto oſtendit ſuam pœnitentiam, foliis ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus & aliis foliis multis, quæ minus corpus eius vexare potuiſſent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore Dei & retundens petulantem carnis impetum.

Tertull. in lib. de Pœnitentia: Offendiſti, inquit, ſed reconciliatus adhuc potes, habes cui ſatisfacias, & quidem volentem. *Et infrà*: Satisfactio confeſſione diſponitur.

Poſt annum Domini cc. habemus Origenem, is *Homil* 6. *in Exodum*, ſic loquitur: Si quis fortè huiuſmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non vſquequaque deſperet, miſericors enim & miſerator Dominus, & Creaturæ ſuæ non vult mortem, ſed vt conuertatur, & viuat. Pœnitendo, flendo, ſatisfaciendo doleat quod amiſſum eſt.

S. Cyprian. in ſerm. de opere & eleemoſynis: Nec haberet quid F fragilitatis, inquit, humana infirmitas, atque imbecillitas faceret, niſi iterum pietas diuina ſubueniens iuſtitiæ, & miſericordiæ operibus oſtenſis, viam quandam tuendæ ſalutis aperiret, vt ſordes poſtmodum qualeſcumque contrahimus, eleemoſynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus ſanctus, & dicit: Eleemoſynis & fide delicta purgantur: non vtique illa delicta, quæ fuerant ante contracta; nam illa Chriſti ſanguine, & ſatisfactione purgantur.

Poſt annum Domini ccc. *S. Antonius Magnus in epiſt.* 1. *extrema*, dicit Deum aſpicere ad ieiunia plurima, vigilias, meditationes aſſiduas, preces largas, abdicationem rerum huius mundi, & cæteros labores Pœnitentium, & ſic eorum miſereri.

Lactantius lib. 4 *de vera ſapientia capite* 17. hortatur pœnitentes ad eleemoſynarum largitionem, per quas peccata tol- G luntur.

S. Hilarius in pſal. 118. exponens verſiculum vltimum literæ Phe: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conſcius, inquit, peccatum veterum, vt hiſtoria ipſa docetur, licet toto corde ſe direxerit, tamen quia & peccati ſui dolorem antè ipſa ſcripſerit, tunc cum Nathan Propheta arguente, crimen ſuum recognouit, & fleuit: nunc quoque non deſinit veræ pœnitentiæ lachrymis facti veteris crimen abluere.

S. Ambroſ. lib. de Helia & Ieiunio cap. 20. Habemus, inquit, plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.

☞ *Vide Locum de Ieiunio, Eleemoſyna, & Oratione*, vt per quæ reatus pœnæ expiandæ redimitur, quando ſponte ad illum effectum ſuſcipiuntur, & quæ etiam commendauit Tobiæ Angelus Raphaël, *Tobiæ* 12. Bona eſt oratio, cum ieiunio & eleemoſyna. H

EXEMPLA RECENTIORVM.

Otho tertius Imperator Creſcentium nobilem & primarium virum, quod Pontifici infeſtus vim & arma intuliſſet, occidi iuſſit; cui tamen vitam & ſalutem ſpoponderat. Quod ſuum ſcelus cum ad pedes S. Romualdi Abbatis, ea tempeſtate ſanctitatis opinione celeberrimi, proſtratus in ſacra confeſſione retexiſſet, ſatisfactionis & pœnæ nomine iuſſus eſt nudis pedibus in Garganum proficiſci montem in Apuliæ Prouincia regnoque Neapolitano ſitum, vbi Michaëlis Archangeli memoria, propter maxima in eo loco ab ipſo accepta beneficia, piè frequentatur & colitur. Paruit mandatis Imperator & per quadraginta dies ſolemni ieiunio deſtinatos, horrido atque aſpero ſacco indutus duro in ſtrato cubauit, aliiſque pœnitentiæ operibus corpus afflixit: vt eius temporis ſcriptor grauiſſimus. *Petrus Damian. Car. in vita S. Romualdi* refert, *Apud Sur. to.* 3. 19. *Iuny, & Carolus Sigonius lib.* 7. *de Regn. Ital.*

Mortuo

Mortuo Pandulpho Capuæ Principe, eius vxor Aloara dicta, [illegible] mariti vinere vniuerſæ ſuæ regioni præerat, & dominabatur. Hæc dominij zelo, vel potiùs ſatanica inuidia occupata inſtigat duos filios ſuos, qui remanſerant, vt interficerent vnum ex Comitibus, nepotem illius exiſtentem, quem [illegible] præſtantem, & ab omnibus honoratum. Quod illi effecerunt. Ipſa enim, illius conſanguinea, cùm illum allocutura ad ſe vocaſſet, & ipſe abſque malitia ad eã intraſſet, occaſionem opportunam eius rei nacti eius filij proſilierunt in ipſum, & gladio interfecerunt. Horum mater pœnitentiam ſimulando accerſit ſupplex beatum Nilum ad ſe, tanquam acceptura ab eo peccati dignam pœnitentiam. Beatus verò Nilus eius precibus annuens cùm ad ciuitatem veniſſet, currebant omnes ad vias publicas, vt viderent reuerendum eius aſpectum, & obtinerent eius benedictionem. Venit itaque Beatus Nilus ad palatium Aloaræ. Quæ cùm illum vidiſſet, tremens facta procedit ad pedes eius, errorem ſuum confitendo, vt veniam obtineret. Ille verò cùm ipſam ſubleuaſſet: Ne facias hoc, dixit, quoniam ego etiam homo ſum peccator, nec habeo facultatem ligandi & ſoluendi: vade ad Epiſcopos qui hæc iudicare poſſunt, & quodcunque tibi dixerint, illi facito. Illa verò reſpondit: Epiſcopis peccatum meum confeſſa ſum, & illi præceperunt mihi, vt pſalterium legerem in hebdomada, & eleemoſynas facerem indigentibus. Precor etiam ſanctitatem tuam, ſerue Dei, vt à te audiam quod vtile eſt, & veniam obtineam peccati mei. Beatus Nilus reſpondit: Pſalterium percurrere, & dare eleemoſynam, tibi, & indigentibus vtilitatem adfert, illi verò, qui occiſus eſt, ſalutem non confert, neque mœrorem eorum, qui plorant interitũ eius, auferre ſolet. Quid enim tantum das, quantum offendiſti? Si verò omninò volueris etiam à me humili conſilium accipere, & facere voluntatem Dei, ecce dico tibi: Trade vnum ex filiis tuis propinquis defunctis, vt de eo faciant quodcunque voluerint? & ita à peccatis eris abſoluta. Dixit enim Deus, quòd ex manu hominis fratris eius requiram animam, ipſius videlicet hominis. Et, quicunque fuderit ſanguinem hominis, pro illius ſanguine ſanguis ipſius fundetur. Ad quæ illa reſpondit: Non poſſum hoc facere: vereor enim, ne aliquo pacto ipſum occidant. Tunc beatus Nilus zelo diuino plenus reſpondit: Hoc dicit Spiritus ſanctus: ſanguis filij tui effundetur pro illo ſanguine, quem tu iniuſtè effudiſti, & peccatum hoc non delebitur è domo tua in ſæculum? nec vllus ampliùs ex ſemine tuo imperabit huic ciuitati. Sed ejcietur & conculcabitur ab hoſtibus ſuis, eo quod confiſa es potentiæ tuæ, & non didiciſti, quòd Dominus pauperes facit & ditat, humiliat & ſubleuat. Quibus illa auditis cœpit flere, & lamentari, & cùm impleſſet manus ſuas auro, offerebat illud beato Nilo, putans ſe illum ita placaturam. Ille verò ab omni affectu alienus, ſeuera neque lachrymis mulieris fractus, neq; captus auri copia, neque potentiam eius veritus, cùm diſrupiſſet cubiculi velum, vt ceruus proſiliens, abiit memor illius; Ne communices peccatis alienis? &, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Nec multum temporis interceſſit, & eius prædictio effectum eſt conſecuta, filius enim iunior prædictæ Aloaræ principatus zelo maiorem fratrem in Eccleſia orantem gladio interfecit. Ille verò è contra à Rege Francorum hac de cauſa vinctus agebatur. Et tandem breui tempore tota illorum ſuperbia defecit, & eorum potentia periit. *Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 10. & 15.*

Theodosio Imperatori, poſt immanem Theſſalonicenſium occaſionem & cædem ita ob improbè necatos præfectos ſtimulante perpetratam, Mediolanum reuerſo, & in ſacrum templum properanti, Ambroſius, ſumma conſtantia & ſanctitate Pontifex, extra ſacra veſtibula obuiam proceſſit, atque grauiſſimis verbis, maieſtate quadam pleniſſimis, eum aditu templi tam diu prohibuit, quoad agnitam culpam pœnitentiæ lachrymis obliteraſſet. Cui obſecutus Imperator ab ingreſſu ſacrarum ædium ſe abſtinuit; & ad palatium cum gemitu, & lachrymis regreſſus, in luctu ſqualoreque per octo menſes fuit; & errorem ſuum ac facinus tot lamentis tantoque dolore deteſtatus eſt, vt quia Theodoretum rem geſtam ſigillatim enarrantem attentè legit, non mediocriter obſtupeſcat, ſeque ad pietatem vehementer excitari ſentiat. Refert igitur hic hiſtoricus, quodam die, cum Imperator ſideret in palatio lamentis ſe dedens, Ruffinum aulæ magiſtrum, magna apud eum auctoritate, vtpote admodum familiarem, ad eum acceſſiſſe, fletuſque cauſam rogaſſe; cui Imperator, lugens acerbiùs, ac maiorem in modum flens, in hæc verba reſpondit: Tu quidem, Ruffine, ludis; nam quantis ipſe in malis verſer, non ſentis: ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quam facilis aditus ad ſacrum templum, ſeruis & mendicis pateat, liberque illis ad Dominum ſuum deprecandum detur introitus; mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad cœlum ipſum acceſſus præcluſus ſit. Nam venit mihi in mentem ſententia à Domino prolata, qui palam dixit: Quodcunque ligaueritis ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. Ad quem tum Ruffinus; Curram, ſi placet, ad Epiſcopum, eique ſupplicabo perſuadeboque, vt te abſoluat. At non eſt, inquit Imperator, tibi morem geſturus: noui enim adeo iuſtam æquamque Ambroſij ſententiam, vt non metu poteſtatis Imperatoriæ ſit legem diuinam violaturus. Tandem dilapſo octo menſium ſpatio ad ianuam templi ſe confert Theodoſius, non vt templum ingreſſurus, ſed obſecraturus Ambroſium, vt ſibi peccatorum veniam miſericorditer impertiret. At Ambroſius eius aduentum dixit eſſe tyrannicum, eumque ipſum contra Deum inſanire, & illius leges proterere. Tum Imperator: Non obſtinato animo leges ſancitas impugno, neque ſacra veſtibula & per nefas introire cupio; ſed oro, vt mihi ſoluas vincula, proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui eſt Dominus omnium, ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum ſuorum pœniteat, patefecit. Cui Ambroſius: Quam tu, inquit, pœnitentiam poſt tam graue ſcelus admiſſum oſtendis? quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu ſananda adhibuiſti? Tuum eſt, reſpondit Imperator, medicamenta oſtendere, eaque temperare, & vulnera, quæ ægriùs curantur, obligare, meum autem, quæ ſunt adhibita, accipere. Cùm ergo, omnibus ſancti & inuicti Antiſtitis hortationẽ in aures ac animũ admiſiſſet, quæcunque ſibi mandata eſſent, lubens feciſſet, vinculis ſolutus in ſanctum templum ingreditur fideliſſimus imperator, nec ſtans aut genu nixus, ſed pronus humi abiectus, capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis ſolum rigare, veniamque ſupplex petere cœpit, verſum illum Dauidis recitans: Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum. *Paulinus in vita S. Ambroſij, & Theod. lib. 5. cap. 17. & 18. hiſt. Eccl.*

Anno 583. ingenti peſte Gallias depaſcente, Chilpericus Rex grauiter ægrotauit. Quo conualeſcente, filius eius iunior needum ex aqua & Spiritu ſancto renatus ægrotare cœpit: quem in extremis videntes baptiſmo abluerunt. Quo parumper melius agente, frater eius ſenior nomine Clodobertus ab hoc morbo corripitur: ipſumque in periculo mortis Fredegundis mater cernens, ſerò pœnitens ait ad Regem: Diu nos malè agentes pietas diuina ſuſtentat: nam ſæpè nos febribus & aliis morbis corripuit, & emendatio non ſucceſſit: ecce iam perdimus filios: ecce iã nos lachrymæ pauperum, lamenta viduarum, ſuſpiria orphanorum interimunt, nec ſpes remanet cui aliquid congregemus. Theſaurizamus, neſcientes, cui congregemus ea: ecce theſauri remanent poſſeſſore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Nunquid non exundabant promptuaria vino? Nunquid non horrea abundabant frumento? Nunquid non erant theſauri referti auro, argento, lapidibus precioſis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamentis? Ecce quod pulchrius habebamus, perdidimus. Nunc ſi placet venire, incendamus omnes deſcriptiones iniquas? ſufficiat fiſco noſtro, quod ſuffecit patri Regique Clotario. Hæc effata Regina, pugnis verberans pectus, iuſſit libros exhiberi, qui de ciuitatibus ſuis per Marcum venerant: proiectiſque in ignem, iterum ad Regem conuerſa: Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri: vt etſi dulces natos perdimus, vel pœnam perpetuam euadamus. Tunc Rex compunctus corde tradidit omnes libros deſcriptionum igni, cõflagratiſque illis miſit, qui futuras prohiberet deſcriptiones. Poſt hæc infantulus iunior, dum nimio labore tabeſcit extinguitur; Clodobertum verò componentes in feretro Sueſſionas ad baſilicam ſancti Medardi duxerunt, proiicienteſque eum ad ſanctum ſepulchrum vota vouerunt pro eo: ſed media nocte anhelans iã & ieiunus ſpiritum exhalauit. Multa poſteà Chilpericus Rex Eccleſiis, ſiue baſilicis, vel pauperibus eſt largitus, & in meliorem frugem mutatus. *Gregorius Turonen. lib. 5. hiſt. Franc. cap. 34. apud Baron. tom. 7. an. 583.*

In Germaniæ partibus quidam nobilis Comes, ſed ferus A pauperum ſpoliator, ex miſericordiſſima pietate diuina graui infirmitate correptus eſt, & amariſſima pœnitentia contritus omnia ad reſtitutionem poſuit quæ habebat, & irremediabilibus lachrymis quotidie lectum rigans, Angelos ac ſanctos Dei ad impetrandam ſibi miſericordiam inuocabat. Decumbens verò corpori ſuo tantum ſupplicium ingerebat, vt talos pedum & crura fricaret ad lignum, & cutem & carnem ac neruos violenta aſſiduitate diuelleret. Aquam frigidam, in hyeme tanquam ad bibendum acceptam clàm pectori ſuperfundebat & membris, vt ex glaciali frigore torqueretur. Nec diu poſt hæc in agonia poſitus tanto ſpiritu repletus eſt, vt ſicut Chriſtus de publicano Euangeliſta: ita de iſto faceret Prophetam. De ſeipſo enim prædixit, quod ſine purgatorio ad requiem euolaret: & eo mortuo, ac Henrico Rege defuncto, tota Turingia maximis calamitatibus ſubiaceret. Quod ita factum vidimus. *Thomas Cantipr. lib. 2. apum.* 51. 2.

Referam verò ad ædificationem, quod dudum de illo Milite Vaſcone, qui iubente Duce Vaſconum Sanctũ ſeniorem ſuum decollauit, inuitus tamen, & terrore Ducis, & perterritus id egit, interminante irato Duce, & dicente: Niſi iſtum occideris, occidam te. Vno ergo ictu Seniorem propriũ decollauit: & grauiſſimo dolore repletus ad Epiſcopum ſuum B pœnitentiæ cauſa recurrit. Cui ille compaſſus dixit: Debueras pro Seniore tuo mortem ſuſcipere, antequam illi manus aliquo modo inferres, & martyr Dei pro tali fide fieres: ſed grauiſſimum reatum egiſti, & nobis inauditum; Neſcio tibi conſilium ferre pœnitentiæ, ſed vade quanto citius ad Papam Romanum, (Benedictum IX.) ſi tibi ille pœnitentiam concedit, & ego gaudeo & confirmo: ſi te ille abiecerit, nunquam nec à me, nec ab aliquo inuenies pœnitentiam. Quod ille cócitus impleuit, & cum teſtibus detulit ſecum literas Epiſcopi ſui. Et cùm Apoſtolicus ſecunda Paſchali feria apud ſanctum Petrum ſacra agens poſt Euangelium reſediſſet, cœpit ille reus ante eum in conſpectu totius Eccleſiæ grauiſſime plorans & ſuſpirans exclamare, dicens: Pœnitentiam volo Domine! pœnitentiam volo Domine! Et Apoſtolicus ijs, qui dextra, læuaque ei aſſiſtebant ait: Requirite pro qua culpa. Ille inquiſitus nihil aliud dicebat, quàm Creatorem meum offendi, Creatorem C meum offendi, Cui Apoſtolicus: Cur, inquit, Epiſcopum tuum non expetebas? Et ille Epiſcopus meus me miſit ad te. Tunc teſtes Apoſtolico ſuggeſſerunt culpam, atque literas Epiſcopi protulerunt. Sic Apoſtolicus Epiſcopo, quia à dextris eius ſtabat locutus eſt, dicens: Recogita auctoritatem diuinam, quali pœnitentia hic mortuus poſſit viuificari. Et Epiſcopus ait: Dominus dixit in Euangelio: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, &c. nimirum, vt ſedulo renuncians peteret monaſterium, vbi ad obitum vſque in perpetua viueret pœnitentia. *Ex actis Concilij Lemouicenſis, Baronius tom. 11. ad an.* 1034. 24.

Seuerior fuit Boleslai Regis pœnitentia, qua ſe afflixit, quod Sbigneum fratrem iuſſiſſet interfici; quamuis contumacia, rebellione, & faſtu eius prouocatus, & conſilio ſuorum, qui prudentia humana nitebantur, impulſus hoc facinus admiſiſſet. Verba quibus factum explicat Martinus Cromerus accuratus & elegans rerum Polonicarum ſcriptor, hæc ſunt, à quibus ne latum vnguem recédam. Poſt hæc Boleſlaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta Sacerdotum atque egenorum impendijs atque donationibus, iugi- D que precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe adſpergens ægrotorumque mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneum fratrem facinus ſedulò expiaret ? cùm alijs ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborem longæ moleſtæque peregrinationis adijceret. Itaque ſolemne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium pane tantum & aqua guſtandis, cilicium indutus cùm exegiſſet, paucis ſacerdotibus, & alijs pijs hominibus comitatus ad Ægidij tutelaris diui ſui ſepulchrum peregrinationem priuati habitus ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domicilium, neminem denique Sacerdotem aut mendicum prætereiens, quin liberalitatis & magnificentiæ quidpiam in eum depromeret. Narrat idem auctor, eum vere proximo in Hungariam ad Diui Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem, eamque religioſè, & pedeſtri etiam itinere obiiſſe. *Cromerus lib. 1. hiſtor. Polon.*

E His adijciam & illud Regnante Ladiſlao religioſo Vngarorum Rege, Conradus quidam natione Germanus, homo flagitioſiſſimus, tandem magno Dei beneficio compunctus, cùm ſe ad meliorem frugem recipere cuperet, Romam adijt, Pontifici peccata ſua cum ingenti cordis contritione confeſſus animæ ſalutarem ab eo petiit medicinam. Pontifex ad immanitatem criminum eius obſtupeſcens hac eum mulctauit pœna; vt loricam ferream ad nudum corpus quinis catenis ferreis adſtringeret, & chartam, in qua eius peccata enormia ſcripta erant, Pontificis annulo obſignatam, ad loca, in quibus ſancti quieſcerent, ſecum circumferret, donec diuinitus catenæ diſſoluerentur, & ſcriptura chartæ penitus oblitteraretur. Fecit homo vt erat iuſſus (nihil enim arduum videtur ex animo peccata lugenti, & cũ Deo in gratiam redire cupiẽti) inuiſit loca ſacra, etiam Hieroſolymã & Saluatoris ſepulchrum. Tandem in Pannoniam venit, vbi beati Regis Stephani tum celebre nomen erat: Orat ad ſepulchrum eius; nec inde recedere continuit, donec ruptis vinculis & charta deleta, ſentiat Domini miſericordiam impetraſſe. Cùm autem multum fatigato inter orandum ſomnus obrepſiſſet, à prima enim hora vſque ad nonam in preces incubuerat, ſanctus Rex ei apparens: Surge, inquit, amice, & Emerici filij mei monumentum, quod iuxta eſt, adito: ille enim, quòd carnis F ſeruanda integritate præcipuã apud eum gratiã promeruerit, facinorum tuorum veniam tibi impetrabit. Ex eorũ enim numero eſt, qui non inquinauerunt veſtimenta ſua, ſequunturque Agnum quocunque ierit, & ante thronum Dei cantant canticum nouum. Excitatus ille mox ad beati Emerici ſacellum ſe confert, fundit ibi preces, atque opinione celerius diſſiliunt ferrei nexus: charta reſignata nullum habet literæ ſcriptæ veſtigium ad ſonitum cadentius catenarum accurrunt æditui, & complures alij, quibus ille omnia ordine exponit. Mirantur omnes, laudant Deum, & beatum Emericum; referunt cuncta ad Ladiſlaum Regem. Is, conuocato concilio, de beato Emerico Sanctorum Catalogo adſcribendo cum Epiſcopis & regni Proceribus confert. Iam enim etiam ex remotiſſimis regionibus eò concurrebant homines pro graviſſimis rebus vota nuncupantes. Poſt triduanum ieiunium G honorificè eleuatum eius corpus. *Anton. Bonfin. rer. Hungar. decad. 2. lib. 2. & Sur. in vita S. Emerici, 4. Nouemb.*

Qvidam vir flagitioſiſſimus, præ immanitate ſcelerum ſuorum nulli Sacerdoti confiteri voluit: tandem eò adductus eſt, vt paratum ſe offerret ad dicendum peccata ſua Lyduuinæ, vt ea rurſus illa Sacerdoti confiteretur. Etſi autẽ totis viribus ſe opponeret Lyduuina, at ille tamen turpia flagitia ſua ei detexit: illa rurſus conſentiente viro confeſſa eſt ſacerdoti, tanquam propria ea deflens, petiitque ſibi imponi ſatisfactionem. Poſtea redit ad eam ille vir, vti promiſerat, aitque ad eam: Puto te confeſſam omnia peccata mea, dic iam qualem me vis agere pœnitentiam; libens enim obediam tibi. Et Lyduuina, Confeſſa ſum, inquit, peccata tua: vnum autẽ hoc abs te peto vt in lecto tuo bene ſtrato cubes nocte vna ſupinus, & neq; in dextram, neque in ſiniſtram partẽ te vertas quouis modo. Accipit ille pœnitentiam ſiue ſatisfactionem, quaſi ſubridens ob leuitatem oneris. Opportuno inde tempore ſternitur lectus molliter, cubat ille delicatulus in molli ſtrato: ſed ſimulatque ſe repoſuit, cœpit affici tædio, corpus ſentit quaſi H quibuſdã compungi aculeis, adeo vt nunquã tam malè ſe cubaſſe diceret, licet interim ſano eſſet corpore, ſola vertẽdi ſe in hãc vel illam partem libertate priuatus. Cùm ſic ergo magno affectus tædio iaceret, corporiſque ſui incolumitatẽ, lecti mollitiem, temporis breuitatem, ſcelerum ſuorum immanitatem, æternas gehennæ flammas, aliaque multa cogitaret, & tã exigua moleſtia victum ſe cerneret; ait apud ſe: O me peccatorum omnium, quos habet hic orbis, miſerrimum! Incolumis iaceo hic delicatè & molliter, & tamen ea ſola cauſa, quòd non licet mihi breui ſpatio quò libitum eſt corpus vertere, ſomnus fugit ab oculis meis. Mutatus eſt igitur ab eo tempore, factuſque eſt promptus ad agendam pœnitentiam, ad confitendum peccata ſua, & ad quæuis dura & aſpera perferenda promptiſſimus. *Surius in vita S. Lyduuinæ c. 6. p. 2. 14. April.*

☞ *Conſule etiam Locum de Purgatorio.*

Satyra. Satyrici.

Definitio et Etymologia.

SATYRA carmen eſt maledicum, & ad carpenda vitia compoſitum, quamuis etiam abſq; maledicentia & mordacitate fieri poſſit, ad inſtructionem ignorantium, & uitiorum emendationem. Scribebatur autem ad modum Comœdiæ veteris quam ἀρχαίαν vocabant Græci, de qua *Horatius lib. 1. Sermonum, Sat. 4.*

Eupolis atque Cratinus Ariſtophaneſque Poëta
Atque alij quorum Comœdia priſca virorum eſt,
Siquis erat dignus deſcribi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus, foret aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus
Mutatis tantum pedibus, numeriſque facetus.

B Satyram autem dictam volunt à Satyra lance, quæ referta multis ac varijs primitijs, diis offerebatur. Siue à Satyra lege, quæ vno rogatu multa ſimul comprobat, de qua *Saluſtius in Iugurtha.* Varro à quodam genere farciminis, quod multis rebus refarciebatur, deducit. Propriiſſimè à Satyris diis deduci exiſtimo, quibus proprium, eſſe dicaces & impudentes. Siue quod in Satyra antiqua Satyri inducerentur, aut perſonæ ridiculæ ſimiles Satyris.

SATYRARVM GENERA.

Qui scripserint.

Puta.

SATYRICI. SATYROGRAPHI.

Satyrarum duo erant olim genera alterum antiquius, quod ſola carminis varietate conſtabat: alterum recentius, apertam quorumuis reprehenſionem inſolenter continens. Vnde *Plutarchus* veteris Comœdiæ ſcriptores σατυρικοὺς τοῦ βίου appellat: C quod genus vitæ ſectarentur, quod in exagitandis acerbè hominibus verſarentur.

Satyræ Latinæ Scriptores quatuor celebrantur, Lucilius, Horatius, Perſius, & Iuuenalis, tametſi quidam Turnum neſcio quem (niſi quod eius *Martialis* meminit) eorum numero accenſeant.

C. LVCILIVS Satyrarum libros compoſuit ſupra triginta, vti Varro & alij Grammatici oſtendunt. Eruditio eſt in eo mira, libertaſque & acerbitas, & abunde ſalis, ſed hominum incuriâ nullus hodie Lucilij librorum ſupereſt, verſus autem aliquot paſſim apud quoſdam ſcriptos reperiuntur.

HORATIVS Flaccus, quatuor Satyrarum libros ſcripſit quorum duo inſcribuntur Epiſtolarum, quaſi ad abſentes, reliqui verò duo Sermonum, tanquam ad præſentes. Quintilianus hunc in Satyra purum, & in primis terſum eſſe ait. Quin hoc illi proprium fuit, vt ridenti ſimilis, & quaſi diſſimulans, improbitatem ac vitia hominum accuſaret, quod ea magis vrgeant atque afficiant, quæ ſenſim irrepunt, quàm quæ aperta fronte inuadunt.

A. PERSIVS Flaccus multum & veræ gloriæ quamuis vno libro meruit, & à Diuo Hieronymo Satyricus diſertiſſimus appellatur, nec immeritò, nam & ſanctitate ſcribendi, & ſententiarum grauitate, & verborum pondere, & ſatyrica vrbanitate nulli poſtponendus eſſe videtur. Inſectatur vitia, ſontes carpit, præceptis legentium animos ſanctiſſimis format & imbuit.

Decius Iunius Iuuenalis quinque Satyrarum libros fecit, eruditionis multiiugæ refertiſſimos, qui vt optimorum cenſor optimus, & vitiorum acerrimus inſectator, ita & inter Satyricos lectu foret digniſſimus: niſi compluries nefandiſſima quædam ſui ſæculi flagitia nimis apertè (ne dicam impudenter) taxando explicaret. Excelluit autem inter reliquas Satyra ipſius decima, ſtulta hominum deſideria neruosè & Chriſtianè perſtringens.

☞ *Plura de Satyra & Satyricis requiras in Loco de Poëſi & Poëtis.*

*Satyri. Fauni.

Qui et Vnde.

SATYRI ſecundum *Plinium l. 7. cap. 2.* animalia ſunt quadrupedia in ſubſolanis Indorū montibus, perniciſſima, pedibus caprinis, totoque corpore hirſuto gaudentia ſyluarum latebris, & in libidinem maximè procliuia, vnde & nomen à virili membro quod σάθων Græci appellant, habent, ac Satyri dicti iam olim fuerunt. Quod tamen eos quadrupedes Plinius fingit, admodum improbabile videtur. Nam Hiſtoriæ quas infrà recenſebimus, illis plus tribuunt de forma & figura humana.

Antiqui eos colebant vt deos Syluarum, eratq; eorum Princeps Faunus cui ſacrificabant ad auertendos terrores, eique dicata erat Ædes in Auentino vt teſtatur *Dion. Halicarn. l. 6. Antiq. Rom.* Pſellus eos vocat Aſinipedes, à forma: Onoſcelides. *Sozom. lib. 8. cap. 6.* De iiſdem loquitur S. Scriptura *Leuit. 17. verſ. 17.* quando vetat immolari dæmonijs, quod verbum F noſter vertit ex voce *Sairim*, quaſi piloſus. Dicti etiam Ægypanes, quaſi capripedes, quales finguntur à Poëtis, eorumque tripudia ſæpe viſa in monte Atlante *Plinius lib. 5. c. 1.* Audita narrat *Mela l. 3. Georg.* & hodie videri & audiri *Scaliger* confirmat *com. Card. Exercit. 355.*

Exempla Historica.

Legimus *in vitis Patrū*, & quidem *apud Athanaſium in vita S. Antonij, & Hieronym in vita S. Pauli Eremitæ*, obuium fuiſſe ſancto Antonio per eremum eunti, homuncionem aduncis naribus, & frōte cornibus aſpera, cui extrema corporis in capratum pedes deſinebant. Cumque præmiſſo Crucis ſigno cum rogaſſet Antonius, quiſnam eſſet; reſpondiſſe fertur mortalis ego ſum, vnus ex accolis eremi, quos vano errore deluſa gentilitas Faunos Satyroſque & Incubos appellat, eique palmarum fructus tanquam pacis obſides ad viaticum offerebat. addebant autem ſuperioribus: Legatione fungor gregis mei. Precamur vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus, &c. tandem pennigero volatu animal petulcum aufugit. G

Hoc ne cuiquam, ait *ibid. Hieronym.* ob incredulitatem ſcrupulum moueat, ſub Conſtantino Rege, vniuerſo mundo teſte defenditur. Nam ALEXANDRIAM huiuſmodi homo viuus perductus, magnum populo ſpectaculum præbuit: & poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſum, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum eſt. Hæc *Hieron. ſupra.*

Solinus Satyros inter ſimias collocat. Sunt, inquit, & quas vocant Satyros, facie admodū gratæ, geſticulatis motibus inquietæ. Hæ ſimiæ Tytiri a nonnullis vocantur, inter quos eſt *Ælianus. Pierius* autē citat Pauſaniā, qui audiuerit ab Euphemo quodam, probatæ fidei viro, cum in Hiſpaniam nauigaret, aduerſa tempeſtate ſe in exteriorem Oceanum eſſe delatum, poſtq; multorum dierum nauigationem, ad Inſulas quaſdam deſertas perueniſſe, quas hominum ferino truciq; aſpectu ſilueſtres inhabitabāt corporibus hirtis, pilorū colore ſubrufo, caudis equino pene maioribus præditi, Qui poſteaquam nau- H tas illuc aduectos conſpexiſſent, ocius omnes ad extremum littus accurrere, vocem quidem nullam, ſed ſtridorem quendā informem & inarticulatum emittentes: in fœminas autem quæ naui illa caſu vectabantur, eos adeo furioſos inuaſiſſe, vt ægrè ab ijs nautæ etiā cæſi flagris abigi longius vtcunq; potuerint. Veritos vero nautas ne quid indignū paterentur, inhibita naue procul in anchoris ſtetiſſe. Barbaram verò quandam mulierē, quam ſecū habebant in littus expoſuiſſe, in quā omnes poſtea petulantiſſimè debacchantes, per omnia corporis caua libidinem exercuerint, eaſq; Satyrorū inſulas à nautis appellari. &c.

Plut. in vita Syllæ captum eſſe Satyrum, cùm Sylla Tirachio 1500. nauibus Brunduſium traijcere conſtituiſſet, memoriæ tradidit. Propè eſt, inquit Appollina, & apud eam Nymphæū, locus ſacer qui ex viridi herba, & pratis fontes ignis perennis ſparſim emittit. Ibi ferunt Satyrum dormientem ea forma, qua fingi & pingi eos videmus, captum, & ad Syllam adductum fuiſſe: hunc interrogatum per multos interpretes, quiſnam eſſet, ægrè vocem edidiſſe quæ intelligi non poſſet, ſed aſperam & mixtam equino hinnitu & hirci balatu, eaque territum Syllam abominatum à ſe dimiſiſſe.

Diodorus Siculus lib. cap. 8. natural. hiſtor. ſcribit, Satyros in A Æthiopia Dionyſio oblatos comas vmbilico tenus habentes.

Non omittendum quod *Plutarchus* & alij nonnulli Alexandro contigiſſe ſcribunt. Cùm enim Tyrum obſideret, & Tyrij fortiter reſiſterent, impetuſque eius diu eluderent, ob hanc rem ſollicito Alexandro, quod hæc diuturna obſidio illi quaſi à curſu victoriæ deſtinatæ contra Orientem, velut remotam iniiceret: viſus eſt Satyrus ei in quiete eminus alludere, deinde volenti eum capere, fuga elabi, tandem multa orantis & circumcurſitantis in manus venire. Coniectores nomen Satyri diuidentes, haud abſurdè pronunciarunt: Σὰ Τύρος, id eſt, tua erit Tyrus. Quod etiam euenit, ideoque oſtendi fontem idem auctor ſcribit, apud quem in ſomnis cernere Satyrum imaginatus fuerat.

RABBINORVM DE SATYRIS DELIRIA.

Mira ſunt & impia, quæ de his *Rabbi Abraham* finxit. Is enim aſſerere auſus fuit, Faunos, Satyros, incubos & ſimiles, eſſe creaturas, ſed imperfectas, quod Deus veſpera Sabbathi præuentus illos non perfecerit. Et ob hanc cauſam eos fugere Sabbathi ſanctitatem, quærentes montes & tenebrarum latibula, in quibus deliteſcant vſque ad finem Sabbathi, & tunc reuertentes infeſtare homines, quibus nocere conantur.

B

* Scala.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

SCALA ſiue SCALÆ ſcalarum in plurali, ſunt, quæ conſtant ex pluribus gradibus, à ſcandendo dictæ. Græcè κλῖμαξ, ἐπιβάθρα. Diſtinguunt nonnulli ſcalam & ſcalas, quod hæ latiores habeant gradus, ſintque immobiles: Illa verò teretibus lignis, funibus, aliave materia conſtet, atque huc aut illuc transferri valeat, communiter tamen pro iiſdem ſumuntur.

INVENTIO.

Scalas quæ lignis teretibus vel canabinis funibus compinguntur, inueniſſe exiſtimatur quidam CAPANEVS, vt eſt *apud Vegetium de Re militari*: vt qui earum adminiculo Thebas occupare conatus, ſed à Ioue per fulmen repulſus perhibetur.

C Inde reliquarum ſcalarum inuentio & vſus.

GENERA VARIA.

Scalarum genera varia notantur *apud Lipſium de machinis l. 1. dial. 6.* quædam compactiles, quæ pluribus conſtant partibus, & plicari poſſunt & explicari, atque ipſi gradus recondi. *Appianus in Ibericis* κλίμακας πτυκτὰς vocat, ſiue plicatiles. *Plutarchus in Arato*, διαλυτὰς, id eſt, ſolutiles, quas Aratum paraſſe ait, cum de Sycionis arce occupanda cogitaret.

Fuere etiam Coriaceæ itemque Reticulatæ, aut Stuppeæ, de quibus *in Herone cap. 11.* Suntque inſtar vtrium conſutæ, & ſeuo aut adipe circa ſuturam inunctæ, ne euaporent, vel inſtar retis contextæ, ad quarum ſummitates hami adiiciuntur, vt apprehendant ad quod proiiciuntur. Suntque his ſimiles nauticæ noſtræ.

Erant præterea viſitatæ ſcalæ ſpectatoriæ ſiue ſpectatores: ita eas vocat *Heron* quidam, alius ab Herone Alexandrino, qui Mechanica ſcripſit; baſi accuratiore inſtructæ, ita vt erigi poſſent & attolli, atque in ſupremis illis conſtitui aliquis, qui ſpectaret quid in vrbe agatur: vnde & nomen illis datum.

D Nunc vſus obtinuit, vt gradus inter tranſuerſa ligna figantur, & per eos aſcendatur, quamuis etiam nauticæ in pretio, ſiue ſtuppeæ, præſertim in nauibus, incendiis fortuitis, ſi non etiam nocturnis expilationibus, nam iis accommodæ ſunt, cum vncum ſiue hamum habeant, qui domibus aut clatris adhæreat, vt inde aditum ſibi in domos faciant lucifugi iſti decoctores.

*SCALÆ OSTENSIO, SIGNIFICATIO ET SYMBOLVM.

IACOB egreſſus de Berſabee pergebat Haran, cumque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt Solis occaſum, tulit de lapidibus qui iacebant, & supponens capiti ſuo dormiebat in eodem loco: viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam: & Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi, &c. Cumque euigilaſſet Iacob ait: Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſ- E ciebam. *Geneſ. cap. 28.*

Sanctus ROMVALDVS, vt habetur *in eius vita*, vidit quoque ſcalam ex ima terra in cœlum pertingentem, per quam monachos alba veſte aſcendentes & deſcendentes intuebatur: vnde & Religionis ſuæ perfectionem, & illius habitum deſignari cognouit. *Surius in vita.*

Sanctus Antonius agens de morte S. Dominici: Prior, ait: Brixienſis eadem hora, qua S. Dominicus obijt; vidit hiatum in cœlo, per quē ſubmittebantur duæ candidiſſimæ ſcalæ, vnam tenebat B. Virgo, alteram Chriſtus: Angeli vero aſcēdebant & deſcendebant, & in fine vtriuſq; ſcalæ ſedes poſita erat: & vnus ei inſidens (ſimilis fratri Prædicatori (is fuerat S. Dominicus) habens faciem velatam, quaſi vadens verſus cœlum. Scalas autem Chriſtus & Mater eius ſurſum, cum ſede & ſedente trahebant, & tunc hiatus clauſus eſt.

*DE SCALA IACOB PATRIARCHÆ OSTENSA.

EIVS SIGNIFICATIO, SIVE SENSVS LITERALIS.

De ſignificatione ſcalæ quam Iacob vidit *Geneſ. cap. 28. v. 12.* F plures ſunt ſentētiæ. *Philo & Origenes apud Hieronymū* volunt eam ad literam adumbraſſe μετεμψύχωσιν, ſiue emigrationem animæ hominis è corpore in corpus. Exiſtimabant enim illi animam cuiuſcumq; hominis ante corpus extitiſſe, & quoties tunc peccauit, atque è cœlo quaſi in terram deſcendit, toties illam nunc corpora mutare, ex vno in aliud migrando, donec per illa quaſi per quoſdam pœnitentiæ gradus in cœlum rurſus aſcendat. Rurſum in deſcenſu hoc, animæ hos gradus aſſignat Origenes: Primò, inquit, anima in ſubtiliora corpora dimittitur: deinde ſi peccare pergat, in craſſiora, ac tandem in terrena corpora detruditur. Sed hæc Pythagoræ & Origenis ſunt delitia. Sed dicendum cum Theodoreto, Aben, Eſra, Hebræis, & Peretio, ſcalam hanc primo ſymbolum eſſe prouidentiæ & gubernationis diuinæ; vnde Deus illi innititur, quaſi prima cauſa, & primum mouens omnium:

Qui tempus ab æuo
Ire iubet ſtabiliſque manens dat cuncta moueri.

Secundo Angeli aſcendunt, & deſcendunt, quaſi miniſtri G & executores prouidentiæ Dei, quibus Deus ſigillatim ſua munia cuique diſtribuit.

Tertiò, hæc ſcala a cœlo in terram pertingit, quia Deus inferiora per ſuperiora, homines per Angelos gubernat.

Quartò duo ſcalæ latera, ſunt ſuauitas & fortitudo. Deus enim ſua ſapientia mundum gubernans, attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.

Quintò, varij ſcalæ gradus, ſunt varij modi prouidentiæ Dei, & variæ rerum ſpecies & perfectiones inde manantes. Sic *Homerus Iliad. 8.* Dei prouidentiam deſcribit & repræſentat, per catenam auream, à Ioue è cœlo demiſſam in terras, qua Iupiter omnia cōprehendit, conſtringit, & ad ſe retrahit.

At magis propriè & particulatim *Diodorus Tarſenſis*, per Angelos deſcendentes, felicem abitum Iacob in Meſopotamiam, per aſcendentes verò felicem eiuſdem reditum in Palæſtinam ſignificari docet. Voluit enim Deus hac viſione conſolari & animare Iacob, qui parentes derelinquens, & fratri exoſus, profugus, exul, & ſolitarius, mœſtus & ſolicitus, dure hic cubabat in ſaxo, quaſi dicat: Noli timere, ô Iacob. Scio tua te grauant, & angunt, patria, parentes, frater: hiſce tria H quæ conſolentur, oppono ſcalam, Deum, Angelos, 1. Patriam deſeruiſti, peregrinus in terram alienam tendis: vide ſcalam quæ tibi cœlum reſerat, quæ viam tibi in cœlum paratam oſtendit. 2. Parentes dereliquiſti, & profugus ad incognitos pergis in Meſopotamiam; at ſcito Deum iter hoc tuum dirigere, tibi adeſſe, te ducere, te protegere, qui pariter ſua ope te benedicet & locupletabit. 3. Fratri es exoſus, & ſolus peregrinus, at ſcio Angelos tibi eſſe comites, & duces, qui te ſaluum ducent in Meſopotamiam, & incolumem reducent ad parentes in Chanaan.

Hunc eſſe ſenſum literalem patet ex libro Geneſis, vbi hæc ad amuſſim Iacob eueniſſe enarratur.

SIGNIFICATIO ALLEGORICA.

Euſtathius dicit hanc ſcalā ſignificare crucem Chriſti. Et *Auguſtinus ſerm. 79.* Dominus, inquit, ſcalæ incumbens, eſt Chriſtus in cruce pendens, inde vxorem accepit, id eſt, Eccleſiam ſibi ſociauit.

Verum

Verùm aptiùs & genuiniùs *Diodor. Vatablus, & Rupert.* putant
A Spiritum ſanctū per ſcalam hāc repræſentaſſe incarnationem Verbi, puta generationē Chriſti, ex Iacob naſcituri, & deſcenſuri, per varios gradus, id eſt generationes, & genitores, quorum vltimus eſt Ioſeph cum B. Virgine, ſummus eſt Adam, qui proximus & immediatè à Deo creatus eſt.

Secundò, duo ſcalæ latera, ſunt miſericordia & veritas, ſiue fidelitas Dei de promiſſo Meſſia: hæc enim duo fecerunt Verbum ad nos deſcendere, noſtramq; carnem ſuſcipere.

Tertiò, hæc ſcala tangit terram: quia Verbum eſt incarnatum in terra, eamque ſuo incarnationis tactu benedixit. Tangit & cœlum, quia Chriſtus, qui incarnatus eſt, eſt Filius Dei, ſiue Deus homo: Chriſtus enim cœleſtia terrenis, ima ſummis, atq; adeò Deum homini in ſe coniunxit: vnde ipſe ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo: ipſe ergo eſt ſcala noſtra, per quam ad Deum aſcendimus, nemo enim venit ad patrem, niſi per Chriſtum.

Quartò, deſcendunt Angeli, vt hoc incarnationis myſterium hominibus annuntient: iidem aſcendunt, vt ardentia Patriarcharum deſideria, & orationes ſurſum ferant ad Deum.

Quintò, gradus huius ſcalæ, ſunt variæ Chriſti virtutes, ac præſertim quatuor, ſcilicet 1. Humilitas in natiuitate. 2. Pau-
B pertas in præſepio. 3. Charitas in progreſſu vitæ. 4. Obedientia in paſſione. Hæc via in cœlum eſt, ambulemus in ea.

SYMBOLICA.

Philo libro de ſomniis, Scala, inquit, eſt anima: baſis eſt ſenſus & appetitus terrenorum, caput, eſt mens puriſſima, quæ per gradus contemplationis ad Deum aſcendit, ſicut è contrario baſis iam dicta, per gradus cupiditatum deſcendit ad terram, & terrena. Videat ergo homo ne baſim ſequens deſcendat, ſed potius, vt caput ſuum intuens aſcendat.

Scala, inquit *idem Phil.* eſt huius vitæ inconſtantia, in qua alij è ſummo deijciuntur in imum, alij ex imo euehuntur in ſummū, idq; ad Dei nutum & voluntatem, qui ſcalæ huic incumbens eam regit & dirigit. Sic *Pittacus apud Elianum lib. 2.* ſcalam fecit imaginem fortunæ ac viciſſitudinis, felicitatis & infelicitatis: felices enim aſcendunt in rota fortunæ, infelices deſcendunt: verùm hæc Philoſophica ſunt.

TROPOLOGICA

Tertullianus lib. 3. cont. Marcion. in fine. Scala hæc, inquit, eſt
C via qua iuſti aſcenſiones in corde ſuo diſponunt in cœlum. Idē inſinuat Spiritus ſāctus *Sap. 10.* vbi de ſcala hac ſic loquitur: Hæc (ſapiētia) profugū iræ fratris iuſtum deduxit per vias rectas, & oſtendit illi regnū Dei. Duo latera huius ſcalæ ſunt fides & opera, vel verbum Dei & Sacramenta, vel ſuſtine & abſtine: quæ duo verba ſi quis obſeruet, vitam viuet ſine peccato tranquilliſſimam & ſanctiſſimam, vt dicere ſolet Epictetus: gradus ſunt variarum legum & virtutum aſcenſus, rurſus hi gradus ſunt incipientium, proficientium, & perfectorum, quibus Deus in vertice ſe vnit, in iſq; deliciatur & inhabitat.

Angeli aſcendentes ad Deum, ait *S. Greg. lib. 5. moral. & ex eo S. Th. 2. 2. q. 181. art. vlt.* ſignificant vitam contemplatiuam, deſcendentes verò ad humana, ſignificant vitam actiuam.

Alcazar per hos Angelos accipit Apoſtolos, alioſq; prædicatores Euangelij, qui ſapientiam quam à Deo in meditatione hauſerunt, in homines prædicando effundunt.

Vidit itaque Iacob in hiſce Angelis præſignari ſuas proles, & poſteros, puta præcones Euangelij, ex Chriſto filio ſuo naſcituros, qui homines docturi erant ſcientiam Sanctorum,
D quā proinde Deus Iacob dediſſe, & reuelaſſe dicitur. *Sap. 10.*

S. Baſilius in Pſal. 1. Scala, inquit, eſt aſcenſus ad perfectionem: culmen eſt charitatis; gradus ſunt decem, gradus abrenuntiationis, quorum primus eſt, abdicare terrena, vt cum Apoſtolo dicat: Ecce non reliquimus omnia. 2. eadem obliuiſci. *Pſal. 44.* Audi filia, &c. & obliuiſcere populum tuum. 3. eadem vt ſtercora odiſſe & auerſari. 4. parentum & cognatorum amorem exuere. 5. odiſſe animam ſuam propter Chriſtum, vt ne de vita quidem ſua quicquam affectus ſit omnino etiamſi mortis habeat reſponſum, ait *S. Baſilius.* 6. abnegare ſuum iudicium & voluntatem. 7. ſemper mortificare ſuas cupiditates, vt impleat illud Chriſti: Abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie. 8. ſequi Chriſtum; & non diſcedere ab eo, quia mitis eſt & humilis corde. 9. amare cōſtanter & efficaciter proximos, etiam inimicos. 10. adhærere Deo, eique in vno ſpiritu vniri. Ita *Pererius.*

Huc facit & illa *Zenonis Epiſcopi Veronenſis* explicatio, qua cenſet ſcalam hanc ſignificare duo Teſtamenta, quæ per quoſdam obſeruantiæ gradus hominem à terris ad cœlum perducunt. Angeli deſcendentes ſunt homines qui à ſpiritualibus ad ſæcularia decidunt, & nutriti olim in croceis; nunc ſtercora amplectuntur: aſcendentes verò ſunt homines iuſti, qui in corde ſuo diſponunt aſcenſiones, quærentes quæ in cælis ſunt, non quæ in terra.

Denique *S. Bernardus ſer. in illud: Ecce nos reliquimus omnia.* Scala, ait, hæc eſt diſciplina religioſa, vel regula Ordinis, v.g. qua dilectus Dei Benedictus aſcendit in cœlum: duo latera ſunt mentis humilitas, & vitæ aſperitas: gradus ſunt variæ regulæ & virtutū actus. Scala enim arcta, arctā diſciplinæ viā, quæ ducit ad cœlum, ſignificat. Nam, vt ait *S. Aug. in ſ... 9.* Anguſta eſt via quæ ducit ad vitam, & tamen per ipſam, niſi dilatato corde non curritur: quia iter virtutum: quo graditur pauperes Chriſti, amplum eſt fidelium ſpei, etſi arctum ſit infidelium vanitati.

ANALOGICA.

Scala hæc ſunt varij gradus & chori Sanctorum & Angelorum in cœlis. Angeli deſcendunt quando ad hominum cuſtodiam mittuntur, aſcendunt, quando redeunt, & iuſtorum F
animas collocant in gradibus huius ſcalæ, id eſt in ſedibus Angelorum qui ceciderunt, & facti ſunt dæmones. Huc alludit *Sapiens cap. 10. v. 10.* Hæc, inquit, Sapientia videlicet; profugū iræ fratris (Iacob) iuſtum deduxit per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei.

* Scandalum.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

SCANDALVM dictio eſt Græca, ſignificat iuxta Latinam ſeductionem, eſt offendiculum. Eſtq; inquit *Couarruuias*, occaſio, quædam mali quæ ruinæ cauſa dat, quaſi cadendi occaſio & impactio pedis, cui fortè quid obſtat in via. *c. Definimus 18. q. 1.* & Dauid. *Pſal. 139.* Iuxta iter ſcādalū poſuerunt mihi, & iterum, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. *Pſal. 90.* Chriſtus denique: Væ homini illi per quem ſcandalū venit. *Matt. 18.* & qui ſcandalizauerit vnum de puſillis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria, &c. G

PARTITIO.

Scandalum bifariam diſtinguitur: quia aut eſt datum, aut acceptum. Scandalum datum eſt, *auctore Hieronymo*, dictum vel factum minus rectum, quod ex ſe alteri occaſionem præbet ruinæ: diciturque ſcandalum actiuum à Scholaſticis, & ſemper eſt peccatum in eo qui ſcandalizat, cùm ipſum opus ſit peccatum, vel habens ſpeciem peccati, qua ratione propter proximi charitatem, & hoc ipſum opus habens mali ſpeciem agēdum non eſt, ne proximus pedem ad id impingat & labatur. Nam in hac vita ſpirituali nihil ex ſe poteſt diſponere, aut occaſionem præbere ſpiritualis ruinæ, niſi habeat aliquem defectum rectitudinis; id etenim quod eſt perfectè rectum, potius inſtruit & munit proximum ad tutum vitæ progreſſum, quam ei præbeat ruinæ occaſionem.

Sic *Tertull. lib. de Virginib. velandis*: Scandalum, inquit, non bonæ rei, ſed malæ exemplum eſt, ædificandi ad delictum bonæ res neminem ſcandalizant, niſi malam mentem. Hæc ille. H

De hoc ſcandalo accipiendum eſt, quod dixit Chriſtus, *Matt. 18.* Væ homini illi per quem ſcandalum venit.

Eſt & aliud ſcandalum, quod dicitur acceptum, ſeu paſſiuū, & hoc eſt peccatū proueniens ex bono alterius opere, aut ſaltē ex facto, quod mali ſpeciem non habet, contingitq; propriè ſcandalum hoc in eo, qui ſcādalizatur, quod cōſtat ex his quæ latè tradunt. *Felin. in c. Nihil de præſcrip. Archidiac. in c. Prima actione de conſecrat. diſtinct. 2. Dominicus in c. licet 45. diſtinct. Card. Clemē. 1. de offi io ord. Hoſtienſis in ſūma de renunciatione. §. penult. verſ. Eſt autem ſcandalum. D. Th. 2. 2. q. 44. art. 1. & 2.*

Item ſcandalum aliud per ſe, aliud per accidens. Per ſe ſcandalizat, qui ex intentione, ſeductione, inductione vel exemplo contendit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad peccatum allicere, quod ſanè peculiare peccatum eſt, in propria per ſe ſpecie ſcandali conſtitutum, idque virtuti correctionis fraternæ, ſuapte natura contrariū, quæ virtus in hoc expoſita eſt, vt bonum ſpirituale fratris promoueamus. Vide ſcandalū iſtud ex intentione ſpeciali ſortitur rationē ſpecialis peccati.

Altero modo contingit ſcandalum per accidens, hoc eſt, præter intentionem agentis, cùm quis peccatum, vel opus, quod

A quod illius figuram habere poteſt, alia intentione faciat,quã vt fratrem præcipites, tamen ille is ob imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & ſcandalizetur. Tunc enim hic non conſtituitur ſpeciale ſcandali peccatum, cum minimè conſtituat peccati ſpeciem,quod eſt per accidens, habet tamen negligentia incaute agentis generalem ex accidente ſcandali rationem, vt pulchrè docet *D.Th.d.quæſt.43.artic.3.* ita *Couarruuias.tom.1.Recollection.p.1.num.5.*

Eſt & aliud ſcandalum quod dicitur propriè acceptum, & non datum,& id paſſiuum appellatur ſpeciali quadam ratione. Eſt etenim peccatum proueniens ex bono opere,vel dicto alterius, aut ſaltem ex eo dicto vel facto,quod nec malum eſt, nec mali imaginem habet. Dicitur acceptum,& non datum, quia ex ea re,quæ apta non eſt ad dandam occaſionem mali, aliquis peccandi occaſionem accipit.

Hoc autem ſcandalum paſſiuum non poteſt eſſe niſi peccatum, etenim nihil aliud eſt ſcandalizari, quàm peccare exemplo vel cauſa alterius, qua ratione paſſiuum ſcandalũ ſemper eſt peccatum in eo,qui ſcãdalizatur. ita *D.Thom.ſupra.* ſpeciale verò peccatum non eſt,nec eſſe poteſt,quia ex dicto vel facto alterius contingit aliquem incidere in quocumq; genus

B peccati,ſumere autem peccandi occaſionem ex opere alterius, non conſtituit ſpecialem rationem peccati, cùm non inducat vitium ſpeciali virtuti oppoſitum. *idem D.Th.art.3. ibid.*

Scelus.

☞ *Quære Improbitas.*

Scena.

☞ *Vide Spectaculum. Comœdia,Tragœdia.*

SCENICI. ☞ *Vide* HISTRIONES.

SCENICORVM INVENTORES.

☞ *Pete ex Loco de Artibus Mechanicis. Tit. Artium Mechanicarum Magiſtri, &c.*

* Schiſma.

C DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SCHISMA ſciſſionem ſignificat, eſtque vitium charitati oppoſitum. Definitur autem Diſceſſio qua quis ex intentione ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, retenta tamen Christiani nominis profeſſione. Qui de Deo recta ſentiens, ait *Gregorius lib. 18 Moral. cap.15.* à ſanctæ Eccleſiæ vnitate diuiſus eſt, conſtat, quia proximum non amat, quem habere ſocium recuſat.

DIVISIO.

Diuiditur Schiſma in coniunctum Hæreſi,& non coniunctum. Poteſt enim Schiſma eſſe ſalua fide: quomodo fuit Core, Dathan & Abiram, qui inuaſerunt Sacerdotium contra Moyſen & Aaron. Item Euſtachionorum & Melitianorum, *apud Theodoretum lib.3 Hiſt.cap.4.* Sine hæreſi enim poſſe eſſe ſchiſma, docet *Auguſtin.de Fide & Symbolo,c.10. Hieronymus in c.3.ad Titum.* Rectè tamen contra Creſconium docet *Auguſtinus*, omne ſchiſma habere aliquam ſententiarum diuerſi-

D tatem, vt non rectè dixerit Creſconius, ſchiſma eſſe ſeparationem eadem ſequentium.

Schiſmatis autem cum hæreſi coniuncti typus quidam fuit in Rege Ieroboã, *teſte D.Proſpero de promiſſionibus & prædictionibus Dei,part.1.c.28.*

Exemplum verò fuit in Donatiſtis,qui quamuis initio tantum viderentur ſchiſmatici, in progreſſu tamen ſchiſma hæreſim peperit: ferè enim inueteratum ſchiſma in hæreſim abire ſolet, vt docent *Hyeronimus ſupra, & Aug. lib. 2. contra Creſconium, cap.7.* Schiſma ergo quodammodo magis commune eſt ad hæreſim.

Diuidi etiam poteſt ex parte termini à quo, in illud quo receditur à Pontifice ſummo, & quo immediatè receditur ab inferioribus Paſtoribus, quale fuit Donatiſtarum,qui recedebant à Cæciliano Epiſcopo Carthaginenſi, appellantes pro ſuo Maiorino ad Melchiadem Papam, vt videre licet, *apud Auguſtinum, hæreſi* 68. Hoc poſteriori modo etiam Papa eſſet ſchiſmaticus, ſi (quod tamen non continget) communionem abiiceret rectè ſentientium, & conuerſantium Epiſcoporum & fidelium.

SCHISMATICI, EORVMQVE POENÆ. E

GRÆCI poſtquam ſchiſma fecerunt in Eccleſia, & ſe ab eius vnione ſegregarunt, docentes Spiritum ſanctum a Patre quidem, non etiam à Filio, procedere, retroſum ſemper eorum negotia abierunt. Nam vſque ad tempus ſchiſmatis ita floruit Græcia viris doctis & ſanctis, vt omnia Concilia generalia apud eos celebrata ſint: poſt ſchiſma autem per annos ferè DCCC. nullum habuerunt Concilium, nullum virũ ſanctum miraculis clarum, pauciſſimos homines doctos. Latini verò hoc eodem tempore habuerunt duodecim Concilia generalia, & innumera particularia. Item ſingulis ætatibus viros miraculis clariſſimos, nouos Ordines religioſorum, plurimos homines doctos. Præterea hoc tempore fides Latinorum propagata eſt acceſſione Indorum Orientalium, & noui orbis in Occidente: fides verò Græcorum minuitur in dies. Græci in Conciliis conuicti ad noſtram fidem conuerſi ſunt quater aut quinquies, & fortaſſis etiam ſæpius,& ſemper ad vomitum ſuum reuertuntur: Latini ſemper in diſputationibus ſuperiores in eadem fide & doctrina permanſerunt. Denique apud Latinos regna & imperia potentiſſima adhuc florent: Imperium autem Græcorum per Turcas Chriſti hoſtes F euerſum ac deſtructum eſt penitus, ipſiq; omnes in miſerrima ſeruitute degere, grauiſſimumque iugum captiuitatis perferre coguntur. Ac vt intelligant cauſam exitij ſui eſſe pertinaciam in errore de proceſſione Spiritus S. in ipſis ferijs Spiritus ſancti capta fuit Cõſtantinopolis a Turcis, Imperator occiſus,& imperium omnino extinctum. Nã, vt probat Gerardus Mercator in ſua Chronolog. anno M. CCCC. LII. die 28. Maij indixit Mahumetes exercitui ſuo vltimam oppugnationẽ,& ſequenti die Conſtantinopolim cepit. Illo autem anno Pentecoſte fuit 28. Maij, vt planum eſt ex aureo numero, & litera Dominicali, vnde feſta mobilia inueſtigantur. Erat autem aureus numerus 9. & litera Dominicalis A. Itaque multi comparant Eccleſiam Græcam regno Samariæ, quod ſeparauit ſe à vero templo,& tandem in captiuitatem perpetuam adductum eſt, *Rober.Bellar.lib.2.de Chriſto.c.30.*

Quoddam diuinæ vindictæ iudicium factum ſit in Patauienſem EPISCOPVM ſchiſmaticum, qui Catholico eius loci Epiſcopo pulſo fuerat ab Imp. Henrico III. etiam ſchiſmatico turpiter ſubrogatus, ſic accipe ab eiuſdẽ temporis accuratiſſimo ſcriptore, qui ait: Eodem quoque tempore quidam ſchimaticus, qui Patauienſẽ Epiſcopatũ viuente adhuc legitimo Paſtore iã dudum inuaſit, de hac vita diſcedens, certiſſimũ ſuæ G dãnationis exemplũ reliquis ſchiſmaticis reliquit. Cùm enim iam in extremis iaceret, ſeque ad æternam damnationem iamiam abiturum non dubitaret, apparuit ei eiuſdem Eccleſiæ Epiſcopus, vt tanto euidentius culpam ſciret, quam apud inferos luere deberet. Rogauit tamen eum, vt ei culpam indulgeret, ipſumq; ab excommunicatione ſolueret: Rogat quoque circum aſtantes, vt eum de Epiſcopatu eueherent, nec eum in Epiſcopatu ſepelirent. Sed hæc verba aſtantibus quaſi deliramenta videbantur. Ipſe autem ſanæ mentis proteſtatus, itidem rogitare non ceſſauit, ſed in caſſum: Nam ante eccleſiaſticam abſolutionem morte præuentus eſt. Nonnulli tamen, qui tam periculoſæ morti eiuſdẽ ſchiſmatici aderant, compuncti ſunt, qui & poſtea ad legitimum Paſtorem redeuntes veniam & abſolutionẽ conſecuti ſunt. *Bar. Annal. Eccl. to. 11. ann.* 1087. 10. *ex Berthol. Conſtantienſi illius temporis ſcriptore.*

Audiens vir venerab. Ganfredus Carnotenſis Epiſcopus, cui H à Papa Innocent. II. Aquitaniæ legatio commendata erat, quæ ibi a Schiſmaticis aduerſus Catholicos geſta eſſent, vehementer indoluit,& ſuccurrendum periclitanti Eccleſiæ, poſtpoſitis aliis negotiis, ſine vlla dubitatione decreuit. Abbatem igitur Clarauallenſem S. Bernardum petit & obſecrat, vt ad tanta mala eliminanda ſuccurat. Aſſenſit vir Dei,& ſimul eò proficiſcuntur,& WILHELMVM. Comitem ſchiſmatis auctorem rationibus iſtis adeunt: Quod Eccleſia vna eſt,& quidquid extra eam eſt, quaſi extra arcam, iudicio Dei neceſſe eſt interire & diſſui; adducta quoque exempla Dathan & Abiram, quos reatu ſchiſmatis terra viuos abſorbuit: nec tanto malo Dei vindictã aliquando adfuiſſe, monſtratum. His auditis, Comes ex parte ſano vſus conſilio, reſpondit ſe in obedientiam Innocentij Papæ dare conſenſum, ſed in reſtitutionem Epiſcoporum, quos de ſedibus expulerat, nulla ratione induci, quoniam implacabiliter eum offenderant, & iurauerat, ſe eorum pacem nullo tempore ſuſcepturum. Diu per internuncios protractus eſt ſermo,& dum viciſſim verbis ſe mutuò occupant, vir Dei effica-

A efficaciora arma cõripient, ad altare ſanctum oblaturus & ſupplicaturus accedit. Peractis igitur conſecrationibus,& pace data & diffuſa in populum,vir Dei non ſegnis vt hominem, Corpus Domini ſuper patenã ponit,& ſecum tollit, atque igneã facie,& flammeis oculis,non ſupplicans,ſed minax foras egreditur,& verbis terribilibus aggreditur Ducem. Rogauimus te,inquit,& ſpreuiſti nos. Supplicauit tibi in altero, quem iam tecum habuimus conuentu ſeruorum Dei ante te adunata multitudo; contempſiſti. Ecce ad te proceſſit Filius Virginis,qui eſt Caput & Dominus Eccleſiæ, quam tu perſequeris. Adeſt Iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur,cœleſtium,terreſtrium,& infernorum. Adeſt Iudex tuus,in cuius manus illa tua anima deueniet. Nunquid ipſum ſpernes? Nunquid & ipſum ſicut ſeruos eius contemnes? Lachrymabantur vniuerſi qui aderant,& orationibus intenti præſtolabantur exitum rei:& omnium ſuſpenſa expectatio neſcio quid diuinum fieri cœlitus expectabat. Videns Comes Abbatem in ſpiritu vehementi procedentem,& ſacratiſſimum Domini corpus ferentem in manibus;expauit & diriguit,membriſque tremebundis metu,& diſſolutus:quaſi amens ſolo pro- B uolutur. Eleuatus a militibus,ruſum in faciem ruit,nec quidpiam alicui loquens,aut intẽdens in aliquem,ſaliuis per barbam defluentibus,cum profundis efflans gemitibus, epilepticus videbatur. Tum vir Dei ad eum propius accedit, & pedẽ pulſãs accliuem ſurgere iubet, & ſtare ſupra pedes,& Dei audire ſententiam. Præſens eſt, inquit, Pictauienſis Epiſcopus, quem ab Eccleſia ſua expuliſti, vade & reconcilia te ei,& in oſculo ſancto pacis cum eo iungito fœdera;& ipſe ad ſedem ſuam eum reducito,& ſatisfaciens Deo redde pro contumelia gloriam,& in vniuerſo Principatu ſuo diuiſos & diſcordes ad charitatis reuoca vnitatem. Subde te Innocentio Papæ & ſicut ei vniuerſa obedit Eccleſia,tu quoque electo,à Deo tanto pare Pontifici. Audiens hæc Comes auctoritate Spiritus ſancti,& ſanctorum Sacramentorum præſentia victus,nec audebat reſpondere,nec poterat,ſed ſtatim occurrit,& in pacis oſculo recepit Epiſcopũ,& eadem qua eum adiurauerat manu, cum totius exultatione ciuitatis ad propriam ſedem reduxit. Sed & deinceps Abbas cũ Comite iam familiarius & ſuauius C loquens,paternè eum monuit,ne ad tam impios & tam temerarios auſus vltrà exſurgeret,ne Dei patientiam tantis irritaret flagitijs,ne pacem factam in aliquo violaret. *Ex Bernardo Bonauallenſ. in vita S. Bernardi l.2.cap. 6. Baron.tom. 12. Anno Dom. 11.35. 3.4.5.*

Anno Chr. 1076. Vvilhelmus Traiectenſis Epiſcopus, auctor ſchiſmatis,grauiſſima ægritudine correptus,miſerabili eiulatu coram omnibus qui aderant vociferabatur:iuſto Dei iudicio ſe & præſentem vitam amiſiſſe,& æternam, quod Regi(Henrico III.)ad omnia quæ perperam intendiſſet, operam ſuam ſummo animo tribuiſſet,atq; in ſpẽ gratiæ eius Romano Põt.(Gregorio.VII.) sãctiſſimo viro,graues cõtumelias ſciens & prudens innocẽti irrogaſſet,atque ita ſine cõmunione ſine vlla ſatisfactione expirauit, in annalib. Eccleſiæ Magdeburgẽſis prolixe refertur quomodo in deſperatione ſit defunctus.

An. Chriſti 1100. Schiſmaticus Antipapa Guibertus exultans ac inſultans pariter vanè gloriabatur,quod tres ipſo viuẽte,& in Petri Cathedra conſidente,eſſent extincti Pontifices, D Greg. VII. Victor. III. atq; Vrbanus II. neſciens infelix iã ſuæ domus pulſantem oſtium aſtare mortẽ ancipiti gladio formidandam,vt duplici feriens acie & præſentem vitam auferat & futuram. Hoc ſiquidem anno eum cõtingit ex hac vita ad inferos morte repentina perduci. Perijt infelix,dolore exſiccatus & mœrore conſumptus, deſperationis dentibus deuoratus,& triſtem animam diabolo extorquente deceſſit, ſepulchro verò caruit,proiectis oſſibus eius in aquas,vel potius oſſa exhumata in fluenta fuerunt proiecta, Anno Chr. 1105. Refert *Tympius in Theatro Vindictæ Diuinæ.*

SCHISMATVM QVÆ IN S. ROM.
Eccleſia hucuſque fuerunt.
INDEX CHRONOLOGICVS.

☞ *Videatur etiam in loco de Pontifice, Tit. Antipapa.*

Primum fuit *Nouatiani* Antipapæ, contra Cornelium ſummum Pontificem, ſub anno 254.

Secundum fuit *Felicis* cum Liberio, ſub anno 368. ſed vterque aliquo tempore legitimus Pontifex fuit.

Tertium fuit *Vrſicini* contra Damaſum, ſub anno 398.

Quartum fuit *Eulalij* contra Bonifacium I. ſub anno 419.

Quintum fuit *Laurentij* contra Symmachum, ſub an. 499.

Sextum fuit *Dioſcori* contra Bonifacium II. ſub an. 530. E

Septimum fuit *Vigilij* contra Syluerium, Syluerius poſtea ſponte Pontificatu ſe abdicauit,& Vigilius tunc ritè electus ſub anno 537.

Octauum fuit *Petri* Archiepiſcopi,& Theodori Presbyteri:Romani enim Petrum:exercitus vero Theodorum in Ioannis demortui locum ſufficere conabantur. Sed diuino monitu Conon eligitur, ſub anno 686.

Nonum fuit ſub anno 687. Nam mortuo Conone,vna pars populi Romani elegit Theodorum, Altera Paſchalem: ſed Primates Iudicum,& exercitus Romanæ militiæ,& Cleri plurima pars in ſacro Palatio conueniens, *Sergium* elegit.

Decimum fuit *Conſtantini* Tutinis Ducis Nepeſini fratris qui per vim introductus fuit anno 767. ſed anno 768. cum expulſus eſſet,electus fuit Stephanus IV.

Vndecimum fuit *Zinzinij* contra Eugenium II. ſub an. 824.

Duodecimum fuit cuiuſdam *Ioannis* Diaconi, qui per vim in Patriarchiam ſeſe intruſerat, ſub anno 844.

Tertium decimum fuit *Anaſtaſij* contra Benedictum III. ſub anno 855. F

Quartum decimũ fuit *Sergij* contra Formoſum, ſub an. 891.

Quintum decimum fuit *Leonis* & Benedicti contra Ioannem XII. qui licentioſe viuebat, ſub anno 963. 964.

Sextumdecimum fuit ſub anno 1044. tribus Sedem Petri occupantibus; Benedictus Lateranenſe Palatium, Syluester apud S. Mariam Maiorem morabatur:Tertius verò apud S. Petrum. Is fuit Gregorius VI. qui poſtea pacificè Eccleſiam gubernauit, & tanquam legitimus Pontifex omnia rectè diſpoſuit.

Decimum ſeptimum fuit *Ioannis* Veliterni, qui Benedicti nomen accepit,contra Nicolaum II. ſub anno 1058.

Decimum octauũ fuit *Cadaloi* contra Alex. II. ſub an. 1061.

Decimum nonum fuit *Guiberti* contra Gregorium Papam VII. anno 1081.

Vigeſimum fuit *Petri* Leonis contra Innocentium II. ſub anno 1030.

Vigeſimum primum fuit *Octauiani* contra Alex. III. ſub anno 1056.

G

Vigeſimum ſecundum fuit *Petri* de Corbario,contra Ioannem XXIII. opera Ludouici Bauari Imperatoris intruſi, ſub anno, 1328.

Vigeſimum tertium fuit ſub anno 1378. *Clementis* Antipapæ, quem VII. appellant, contra Vrbanum VI. Hoc ſchiſma fuit omnium longiſſimum,durauit enim per ſpatium 40. annorum, pluribus in mortuorum locis ſuffectis.

Vigeſimumquartum fuit *Clementis* Antipapæ contra Martinum V. ſub anno 1424.

Vigeſimum quintum fuit ſchiſma *Felicis* Antipapæ,contra Eugenium IV. ſub anno 1439.

Ex Chronologia Franc. à Coriolano.

---

* Schola.

☞ *Vide* ACADEMIÆ.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SCHOLA vox eſt Græca à verbo σχολάζω quod eſt idem quod H vaco, quia cæteris rebus omiſſis,ſtudijs vacandum eſt. Dicitur autem locus vbi pueri docentur literas humaniores. *Auſonius* tamen ἀπὸ τ̃ σχολῆ deducit,id eſt,à vacatione & laxatione quæ pueris danda eſt ſubinde. Sic enim ait.

—— *Graiæ Schola nomine dicta eſt.*
Iuſta laboriferis tribuantur vt otia Muſis.

SCHOLARVM, SEMINARIORVM
INSTITVTIO, VSVS, &c.

Habebant olim Scholas in Balneis, vt teſtis eſt *Vitruuius*, in quibus cæteri manebant, dum ipſa eſſent præoccupata.

In porticibus quoq; Scholæ olim inſtitutæ ad eum modum quo hodie Scholæ & Ludi literarij erigũtur propè Eccleſias Parochiales,è quibus Iuuentus ad Eccleſiam educitur.

In minoribus quoque Ciuitatibus & Municipijs,ſolet aſſignari locus è publico,Scholæ,& Iuuentuti inſtruendæ.

De Rege Babyloniæ Scriptura refert apud Danielem quod pueros nobiles & ingenuos ac formoſos,quos bello Iudaico ceperat, in literis Chaldæorum inſtitui curauerit:vt ijs imbuti exacto triennio ad alia Palatij officia applicarentur.

Sic

Sic IOANNEM Euangeliſtam ab Inſula Palmaria, quam A vulgus Pathmos dicit reducem memorat. *Euſeb. lib. 3. hiſt. c.17.* certos homines inſtinctu Spiritus S.demonſtratos, in clerum Epheſi delegiſſe.

Extant Epiſtolæ Gregorij VII.ad Suenonem Daniæ, & Olaum Noruegiæ Regem quibus petit ingenuos adoleſcentes Romam mitti inſtruendos in moribus Chriſtianis.

Fuere olim in Eccleſia paſſim Scholæ Lectorum & Cantorum, earumq;curam Epiſcopi gerebant per Canonicos, & alios Clericos, vel Monachos:omnia Monaſteria & Canonicorum Collegia ait *Molanus*, erant Virtutum Seminaria,& adducit Concilium Aquiſgranenſe *cap.* 135.& Hiſtorias plurium Epiſcoporum, qui etiam in ſuis ædibus honeſtis ac probatæ indolis adoleſcentes nutriebant, & educabant in Chriſtianis moribus ac diſciplina Eccleſiaſtica. Ita *Molanus l.2.de Canon c.* 42. Et addit.Imo multos habuit S. Lambertus in ſua Cathedra ſucceſſores, qui dum Canonici erant, celebres fuerunt Magiſtri ſcholæ Leodienſis. Inter eos Vvaſo celebratur,qui *apud Mabiernum de Canonicis*, de Metropolitano ſuo Colonienſi videlicet Archiepiſcopo,ſcriptum reliquit:Ipſe,inquit,dominus Archiepiſcopus,remota dominationis ſublimitate,per clauſtrum ſæpè deambulans, ſcholas viſitat ad ſtudia cohortans, & ſtudioſos magnificans.

B Pulchrè *Ledradus Archiep.Lugdũ.epiſtola quadam ad Carolũ Imperatorẽ:*Habeo ſcholas Cantorum, ex quibus plerique ita ſunt eruditi,vt etiã alios erudire poſſint. Præter hæc verò habeo ſcholas Lectorum,non ſolũ qui lectionibus exercentur, ſed etiam in diuinorum librorum meditatione ſpiritalis intelligentiæ fructus conſequantur.

S. Wolfgangus ante Epiſcopatum, adoleſcentes quos erudiendos ſuſceperat,ſedulò non ſolum liberalibus diſciplinis,ſed etiam bonis moribus inſtruebat,& tenuis fortunæ diſcipulos corporeis fouebat alimentis. Epiſcopus verò crebro adoleſcentum tabulas vel ceras inſpiciebat,& pleroſq;ex illis ad diſcendum excitabat beneficijs: deſides verò obiurgabat: Iuniores quoq;Canonicos voluit ſcholæ ſtudijs intereſſe.

Verum diu ante iſtos D.CHRYSOSTOMVS, Scytharum, quos Ariana peſtis attigerat, conſuluit ſaluti Conſtantinopoli Eccleſia conſtituendo, quam Scythis,quorum ea in vrbe magnus numerus erat,regendam adminiſtrandamque permiſit,quos & ipſe Chryſoſtomus per interpretes ſæpè erudi- C uit, & in diuinæ legis præceptis inſtituit.Quæ certe Scytharum Eccleſia Conſtantinopoli poſita nihil aliud,quàm quoddam Scythicæ gentis ſeminarium fuit, conſtabat enim rudes Scythas non niſi à ſuis excultis & doctis Scythis poſſe adiuuari. *Theodoretus hiſt. Eccleſ. lib.* 10.*c.*5.

S. ISIDORVS Collegium(illius exemplum quod à ſingulis Epiſcopis erigi iubet Synodus Tridẽtina *Seſſ.*23.*cap.*18.)in Hiſpalenſi vrbe, cuius Antiſtes erat,inſtituit,vbi adoleſcentes generis ingenijque laude commandatos, & in ijs D. Alphonſum,qui poſtea Toletanus fuit,& S.Brauſiũ,qui Cæſar-Auguſtanus creatus eſt Pontifex,mirabiliter erudiuit.

GREGORIVS XIII. Pont. Max.miſit quoquouerſum [in Indias,In Angliam,Conſtantinopolim,Alexandriam Ægypti, Syriã,Palæſtinam,Babyloniam]operarios qui diuino verbo, ipſo ſanguine ac pijs muneribus ad fidem atque ad pietatẽ allicerent:vt verò non tam ſe ſuperſtite,quàm viuis abunde res tantæ conſiſterent, Seminaria Alumnorum liberaliter inſtituit alte id intelligens quod Chriſtus dixit:Orate Dominum meſſis,vt mittat operarios in vineam ſuã,id videlicet ſpectans D quod ipſe Epiſcopus animarum noſtrarũ Dominus Ieſu,vera ſapientia Patris,& verus Architectus fundamentũ ponens, ac duo Seminaria condens,alterum 12.Apoſtolorum,alterum 7. Diſcipulorum per eandem Eccleſiam ſeminauit & auxit. Itaq;à Germanico orſus,quod centum Alumnis alendis Romæ inſtituit:deinde aliud,in eadem vrbe Anglicum,Græcum, Maronitarum, qui e monte Libano deuehuntur.Neophytorum item,& Hungarorum inſtituit, & perpetuis reditibus dotauit,aut firmauit.Inde quando ex antiqua ſtirpe Germaniæ ſui progenitores deſcenderant, has cogitationes etiam ad Germanica Seminaria fundanda conuertit, vnde in Boemia, in Morauia,in Pruſſia,in Lituania,ſed & Fuldæ in ipſo Germaniæ centro,quæ adhuc ſtant,cùm & Tranſyluania, in Belgio,& in Gallia alia[quin etiam in ipſis Iaponicis regnis] nonnulla poni iuſſit,quibus reditus ex Europa, attribuit.

De his Gregorij Seminarij,ita *Stephanus Fuccius*:Vnus vos, inquit,laceras ô nocturni prædones,vnus vos cruciat Gregorius, & excitatis per Germaniam, Galliam, Sarmatiam, Pannoniam iuuentum Seminariis, tanquam aggeribus fidei, vias veſtris ſatellitibus intercludit, veſtris vos implicat reti- E bus, & intra fines ac parietes veſtros veſtris vos liberis, veſtris alumnis impugnat,neque vero vnum ille aut alterum vobis oppoſuit propugnaculum,ſed ſuum ſingulis pene gentibus exſtruxit. Prutenis & Sueuis Bransbergenſe, Vilnenſe Lituanis, Boëmis Pragenſe, Morauis Olomucenſe, Auſtriacis Viennenſe, Græcenſe Stirincis: Dilinganum Germanis,Fuldenſe Saxonibus,Niſſipontanum Scotis & Hybernis, Heluetiis Mediolanenſe,Britannis Bohemenſe, Claudiopolitanum Tranſſyluanis, &c. *Hæc ille.*

Vſitatum paſſim ante pauca ſæcula, vt Canonici Regulares S. Auguſtini & Benedictini Monachi,ac nonnulli alij, quos Fratres vulgus appellabat,inſtituendæ iuuentutis curam ſuſciperent.Quibus ſucceſſere quibuſdam celebrioribus locis Religioſi Mendicantes.

Ferdinandus Caſtillus Dominicanus ſcribit,id S.DOMINICO fuiſſe propoſitum, vt non ſolum Philoſophiam & Theologiam ſui docerent, verum etiam inferiorum ſcholarum ſuſciperent curam, ad quas ipſi quoque laici confluerent, quod intelligeret hanc eſſe cõuertendis ad Deum ciuitatibus commodiſſimam viam. *Ant.Poſſeuinus Bibl. ſelecta lib.*1.*c.*10.

Sed omnes priores ſedulitate & inſtitutionis iuuenilis ſtu- F dio ſuperat SOCIETAS IESV, quæ orbis totius angulos percurrens, ex inſtituto ſuo habet, vt in præcipuis quarumlibet regionum ciuitatibus excitentur Gymnaſia, in quibus ad bonas literas moreſque pios adoleſcentuli erudiantur. Exemplum accipe.Goa eſt Metropolis nobiliſſima Indiarum Orientalium, in ea per ipſam erecta eſt ſchola,ad quam confluunt vndique, è diuerſis regionibus oriundi Brachmanes, Perſæ,Arabes Æthiopes,Armeni,.Chaldæi,Abyſſini, Canarij,Gazarates,Dacanij,Malauares,& ex Indis qui vltra & citra Gangem ſedes habent,& qui Inſulas inhabitant ab Indico Oceano circundatas, ex ea prodentes innumeri alumni,& plurimos ad Chriſti cultum perducunt,& longè plurimos ad veram pietatem corroborant.

De quodam STVRMIO viro genere & virtute nobili referunt Annales Germaniæ, quòd cùm Germaniam à literis & pietate alienam,variiſq;bellicis ſeditionibus agitatam vidiſſet,nec Germanæ iuuentutis indolem improbaſſet,quæ quales magiſtros haberet,tales ferè eſſet,morum doctrinæ & pie- G tatis officinas,hoc eſt,ſcholas optauit erigere,nec defuit volũtati facultas.Nam fauente Carolo Magno,in vaſtas ſolitudines penetrauit,Fuldenſeq;Cœnobium bonis auſpiciis ædificauit,in eo quadringẽtes Monachos docuit,ex quibus multi qua erant eruditione & ſcientia ex Græco ſermone in Latinũ multa vertentes Gymnaſium atque ædes inſigni Bibliotheca nobilitarunt.Ne autem ſtudiorum ſtudiſorumque moles tanta conſideret, Caroli Imp.& Bonifacij Moguntini Archiepiſcopi liberalitas ſumma prouidit.Monaſterium enim quod à Fulda fluuio nomen acceperat,agris,poſſeſſionibus, prædiis, vectigalibuſque ampliſſimis vterque locupletarunt. Difficile explicatu eſt, quantos & quales viros Schola Fuldenſis enutriuerit,ex qua velut ſapiẽtiæ,eruditionis & optimorum morum pene tot Epiſcopi,Archiepiſcopi & Cardinales, mundo exhauſto quodammodo doctorum virorum ingenijs, prodierunt.Ex hoc Gymnaſio Summi Pontifices,Eccleſiarum Præſules,hinc ſummũ imperium, Senatores & Conſiliarios,hinc cæteri Principes rerum ſuarum tutores ac curatores petebãt. H

Carolus Borrhomæus Cardinalis,Archiep.Mediolanenſis, vt Eccleſia Mediolanenſis idoneos ſemper miniſtros haberet, inſtituit ampliſſimũ Seminariũ, vbi in literis ac pietate iuuenes educarẽtur. *Lãgecrucius de vita & honeſt.Eccl.6.c.* 14.

Hiſtoriæ referunt Epiſcopos Leodienſes *ἱερὰ*, hoc eſt,loca venerabilia,& ſcholas ad ſtudia & bonas artes liberaliſſime fouiſſe,idque ex patrimonio D.Lãberti circiter annum Chriſti 1573.Sic floruit Leodienſis ſchola,vt ibi bonis literis inuigilarent nouẽ Regum filij, 14.Filij Ducum, 19.Filij Comitum:exceptis Baronum,Nobilium & aliorum filijs,quorum immenſus fuit numerus.*Hedio in Chron.German.*

Anno Chriſti 1604.Ioannes Miræus clauo Antuerpienſis Eccleſiæ manum admouere iuſſus, prouidi naucleri officia exequebatur. Nam vix operi inſiſtere cœperat, cùm ſuæ fidei commiſſam nauiculam, inter tot errorum procellas fluctuantẽ intuitus,noua quadã inſtitutione Seminarium Theologorum ab Anteceſſoribus vix aliter quàm mente conceptũ

plan-

plantaui, e quo mox epibatas & claſſiarios educeret, qui non A ad gubernacula tantum, verum etiam ... intrepidi aduerſus Syrenum blanditias aſſiderent. Primum illius indotati adhuc moderatorem adhibuit LAVRENTIVM BEYERLINCK, Theatri huius Auctorem, quẽ Louanio euocauerat: qui cum annum ann. 1611. ei ſem. Pa... ... & paucis illis annis quibus præeſt, facilè centum alumnos ſacratioribus literis imbutos ad Eccleſiæ illius caſtra emiſit: Atque ex paruis initiis, Deo incrementum dante, aliquale fundamentum induſtria & vigilantia ſua poſuit, cenſumque auxit; quoad Eccleſiæ Antuerpienſis neceſſitatem ſubleuandam alantur iuuenes non pauci, & in morali Theologia inſtituantur.

Seminaria verò Cleri inſtituuntur in Concil. Toletano II. cap. 1. & Toletano IV. cap. 29. Eorundem meminit Vaſenſe II. cap. 1. & Turonenſe II. cap. 13. Et quia lubrica adoleſcentum ætas, niſi ad pietatem informetur, antequam vitiorum habitus eam poſſideat, ægre in diſciplina Eccleſiaſtica perſeuerat, S. Synodus Tridentina piè & neceſſariò ſtatuit, vt ſingulæ Cathedrales, Metropolitanæ, atque his maiores Eccleſiæ, pro modo facultatum, certum puerorum, præcipuè pauperum, numerum alant, & diſciplinis Eccleſiaſticis inſtituant, quorum indoles & voluntas ſpem afferat eos Eccleſiæ miniſteriis B perpetuo inſeruituros. Iuxta hoc Spiritus S. decretum multa, laus Deo, multis in locis, ad communem Eccleſiæ cauſam promouendam, erecta ſunt Seminaria, in quibus bonæ indolis & magnæ exſpectationis adoleſcentes in ſtudiis & exercitiis pietatis enutriuntur.

Genebrard. in Chronol. teſtatur PARISIIS 52. eſſe Collegia ab Eccleſiaſt. pleraque omnia conſtructa & dotata, in quibus ſtudioſi nulla impenſa ſtudent.

LOVANII etiam plura eiuſmodi Collegia, vti & Duaci, in quibus honeſtis ac ingenuis adoleſcentibus, ad annos aliquot, quoad cultioribus diſciplinis imbuantur, alimenta gratis præbentur.

Habet inſuper Diœceſis quælibet in Belgio Seminarium ſuum iuxta Tridentinæ Synodi decreta, quo Epiſcopi ceu fonte quodam creditas ſibi oues verbi diuini, & Sacramentorum diluuio per alumnos emiſſo irrigant, & operarios ad Domini vineam mittunt.

Quocirca nuper Matthias Honius Archiepiſcop. Mechlin. C nienſ. extremis teſtamenti tabulis ampliſſimos reditus Seminario à ſe olim Mechliniæ inſtituto reliquit, exiſtimans patrimonium Chriſti, quo titulo bona quæ ſuperfuerunt modeſtæ [honeſtæ tamen] ſuſtentationi appellare conſueuerat; vnde pauciſſima carni & ſanguini impartiuit: nec vtilius, nec ſalubrius poſſe impendi: *Ex orat. eiuſd. funebri habita per L. Beyerl.*

SCHOLARVM LEGES.

Solemne eſt vt Scholæ celebriores Leges habeant & ſtatuta, quibus ſe conforment Scholares. Quomodo olim in PYTHAGORÆ Gymnaſio Silentium quinquennale Lex erat, alibi aliæ.

In VRATISLAVIENSI Schola non ita pridem inſtituta, tales leguntur marmori inciſæ.

Lex eſt cui omnes homines decet obedire. *Martian. lib. 11. ff. de leg.*

LEX I. In primis adoleſcentes pietatis ſint ſtudioſi, certòque ſciant, ſine diuini numinis inuocatione nihil ſe in ſtudiis diligentia ſua promoturos.

D II. Ceterùm ante præceptorum aduentum diſcipuli hora conſtituta præſto adſint omnes, tarditas pro dimidia abſentia habeatur.

III. Venientes præceptores reuerenter excipiant, abeuntes honore proſequantur.

IV. Præſentibus illis conſileſcant omnes: abſentibus ne perſtrepant.

V. Arma ſcholaſtica cuncti præparata ſemper in promptu habeant, vt dictata facilè & celeriter excipiant.

VI. Inter prælegendum nemo garriat, ſed ſit attentus lectioni.

VII. Lectiones verò ſuas ſinguli aſſiduè meditentur.

VIII. Semper & vbique loquantur Latinè, eique operam dent, vt & emendatè, & ſine vitio loqui diſcant.

IX. E ſchola ſine conceſſu præceptoris neque exeat quiſquam, neque abſit.

X. Dimiſſi verò ſimul templum ingrediantur omnes: atque ibi nemo rideat: nemo temerè circumſpectet, aut aliis incompoſitis geſtibus conſpiciatur: quin potius aſſiſtentes libro canant attentè: minores quiete & tacitè exſpectent: nec B quiſquam indè exeat, niſi impetrata venia ab aliquo præceptore; in quorum numero ſit cantor, & alii qui hypodidaſcali & ſynergi ſunt habendi: oratione verò finita domum ſe quiſque placidè recipiat.

XI. Per plateas, forum, vicos, aut vrbis compita nemo clamabundus, aut citra neceſſitatem oberret, ſurſumve ac deorſum curſitet.

XII. Obuiis ſacerdotibus, magiſtratibus, ſenatoribus, ciuibus, cæteriſque viris grauibus, matronis primariis item & virginibus, honorem debitum exhibeant.

XIII. Nunquam mentiantur: nemini maledicant; iurgia & ſimultates vitent.

XIV. Quod ſi quæ lis inter pueros oriatur, ad præceptores referant protinus, ne adoleſcat.

XV. Impudica & obſcœna nemo neque dicat, neque faciat.

XVI. In fluminibus, ſtagnis, lacubus (quia periculoſum eſt) nemo lauaturus emergatur.

XVII. Pexi, Loti, compti, ſint, quum domo egrediuntur, veſtituque non laſciuo quidem, ſed decenti, ac honeſto ornati.

XVIII. Epiſtolas & ſtyli exercitationes, non oſcitanter aut perfunctoriè, ſed accurato ſtudio & diligentia curent: deque eo in omnes partes ſoliciti ſint, vt quæ ſcribunt à vernaculæ linguæ barbarie remota ſint, & ad Ciceronis, Terentij, &c. perſpicuitatem, copiam, elegantiam quamproximè accedant, ſintque præceptorum iudicio & comprobatione non indigna. Negligenter verò ſcripta pro non ſcriptis habeant.

XIX. In ſumma, honeſtatem & ſtudium cuncti iuuenes ſcholæ noſtræ, idque demandat. ampliſſ. Senatus, diligenter colant: vt amabiles ſint & gratioſi apud omnes, morum commoditate perficiant: ne corripiantur meritò, caueant: & virtutis ac pietatis laudem vt emereantur, ſtrenuè ſeduloque contendant.

Alibi alias habent, quibus ſe conforment, qui Scholarum diſciplinæ ſe dedunt. Et præcellunt eæ, quas Gymnaſia Societatis Ieſu proponunt paſſim: quarum formulas his ſubiunximus.

LEGES STVDIOSORVM, C

SOCIETATIS IESV.

I. Doctrina pietati iungenda.

Qui diſcendi cauſa Societatis IESV Gymnaſia frequentant, intelligant Deo iuuante, non minus curatum iri pro viribus, pietate, cæteriſque virtutibus, quam vt ingenuis artibus imbuantur.

II. Quæ cuiuſque Schola.

Eam quiſque Claſſem frequentabit, quæ illi poſt examen à Præfecto fuerit aſſignata.

III. Confeſſio, & Miſſa.

Singulis ſaltem menſibus omnes peccata confiteantur, ac Miſſæ Sacrificio quotidie conſtituta hora: Concioni verò diebus Feſtis decenter interſint.

IV. Doctrina Chriſtiana.

Explicationi Catechiſmi ſingulis hebdomadis omnes interſint, eiuſque compendium addiſcant, vt a Magiſtris fuerit H conſtitutum.

V. Arma in Scholam non inferenda.

Nemo ex noſtris diſcipulis Gymnaſium cum armis, gladiolis, cultris, aut aliis eiuſmodi, quæ pro locis aut temporibus interdicta fuerint, ingrediatur.

VI. A quibus abſtinendum.

Abſtineant omninò a iureiurando, à contumeliis, iniuriis, detractionibus, mendaciis, à ludis vetitis, à locis etiam noxiis, vel à Præfecto Scholarum interdictis; denique à rebus omnibus, quæ morum honeſtati aduerſentur.

VII. Correctio vt adhibenda.

Intelligant in iis quæ ad mores ac ſtudia bonarum artium ſpectant, cum præcepta ſiue admonitiones minus proderunt, Magiſtros correctione vſuros: qui aut pœnas recuſarint, aut ſpem emendationis non oſtenderint, aut cæteris moleſti, ſiue

A exemplo ſuo pernicioſi fuerint, ſciant, ſe ex ſcholis noſtris eſſe dimittendos.

VIII. Obedientia.

Omnes ſuis quique Magiſtris obtemperent; rationem verò ſtudendi ab illis præſcriptam, tum in ſcholis, tum domi diligentiſſimè ſeruent.

IX. Diligentia & aſſiduitas.

Seriò animum ad ſtudia & conſtanter adiiciant; ſint in ſcholis maturè frequentandis aſſidui, in audiendis & recolendis prælectionibus, cæteriſque obeundis exercitationibus diligentes. Quod ſi quid minus aſſequantur, aut ſi quid dubitent, Magiſtrum conſulant.

X. Quies, ſilentium.

In ſcholis ne hac illac diuagentur; ſed in ſuis quiſque ſubſelliis lociſque modeſtè ac ſilentio ſibi ac ſuis rebus intenti ſint, neque Schola egrediantur, niſi facta à Magiſtro exeundi poteſtate. Ne ſcamna, cathedram, ſellas, parietes, ianuas, feneſtras, neque aliud quidpiam pingendo, ſcribendo, ſcalpendo, aliave ratione deturpent ſeu notent.

XI. Quæ fugiendæ conſuetudines.

B Prauas aut etiam ſuſpectas aliorum conſuetudines fugiant, cum iis tantummodo verſentur, quorum exemplo & conſuetudine in literarum ſtudio virtutumque proficiant.

XII. A quibus libris abſtinendum.

A libris pernicioſis & inutilibus legendis prorſus abſtineant.

XIII. Spectacula & ſcena interdicuntur.

Neque ad publica ſpectacula, ludos, neque ad ſupplicia reorum, niſi forte hæreticorum, eant; neque perſonam vllam in externorum ſcenis agant, niſi data prius à Magiſtris, vel à Præfecto Gymnaſij, poteſtate.

XIV. Pietas.

Sincerum animum purumque conſeruare, ac diuinis legibus ſumma diligentia obtemperare nitantur: Deo verò, ac ſanctiſſimæ Virgini Deiparæ, cæteriſque Sanctis perſæpè atque ex animo ſe commendant. Angelorum opem aſſiduè, præcipuè verò Angeli cuſtodis, implorent. Modeſtiam tum alibi ſemper, tum in Templo, atque in Schola potiſſimum ſeruent.

XV. Vitæ exemplum.

C In rebus denique atque actionibus omnibus ita ſe gerant, vt facilè quiuis intelligat, eos non minus virtutum, vitæque integritatis eſſe, quam literarum doctrinæque ſtudioſos.

* Scholaſticus.

QVIS ET EIVSQVE OFFICIVM.

NOmen SCHOLASTICI vſurpatur veteribus pro viro eruditione & eloquio præcellenti. Sic *Hieronym. l. de Scriptoribus in Serapione*, ſcribit Serapionem virum doctiſſimum, ob ingenij elegantiam, Scholaſtici cognomen adeptum.

S. Gregor. lib. 10. epiſt. 2. vocat Matthæum Scholaſticum virum clariſſimum.

Gennad. in Catal. Scriptor. vocat Proſperum ſermone Scholaſticum, id eſt, eloquentia & eruditione præſtantem.

D *Honorius in Catal. Scriptor.* vocat Alcuinum officio Scholaſticum. Eodemque ſenſu accipit Scholaſticum *S. Auguſt. tract. 44. ſ. per Pſalm.*

Tales erant Presbyteri quidam Doctiſſimi, qui præficiebantur olim ſcholæ Chriſtianæ, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Eccleſiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Denique adhuc hodie in quibuſdam Eccleſiis, & nomen & dignitas Scholaſtici perſeuerat, licet ipſa functio penè ceſſauerit.

Id voluit indicare Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. in fine*, cum ita ſcribit: De cætero verò officia vel dignitates iſtæ, quæ Scholaſteriæ dicuntur, non niſi Doctoribus, vel Magiſtris aut Licentiatis in ſacra pagina, aut in iure Canonico, & aliis perſonis idoneis, & qui per ſeipſos id munus explere poſſint, conferantur: & aliter facta prouiſio nulla ſit, & inualida, non obſtantibus quibuſvis priuilegiis, & conſuetudinibus, etiam immemorabilibus. E

Qui autem à nobis Scholaſticus dicitur aut Scholaſter, is à quibuſdam Magiſter ſcholæ, ab aliis caput ſcholæ dicitur.

Gregor. IX. Scholaſticum Eccleſiæ S. Audamori, quæ in Flandria eſt, vocat magiſtrum ſcholarium.

Itaque Scholaſtici munus conſiſtit in duobus: Primum eſt, vt ipſe in ſchola ſuæ Eccleſiæ per ſe, aut ſaltem per idoneos ſubſtitutos, ab eodem eligendos, & ab ordinario approbandos, doceat & ſuum munus exerceat ſub pœna ſubtractionis fructuum.

Id enim à patribus Tridentinis planè eſt decretum. *ſeſſ. 24.*

Quare vehementer falluntur nonnulli Scholaſtici, qui putant ſui tantum muneris eſſe ſuperintendere ſcholæ, cum ipſi ex prima fundatione, cæteros præceptores debeant, veluti capita, duces, & primarij magiſtri, anteire. Scholaſtici officium ſiue dignitas, inquit *Rodericus in ſpeculo vitæ humanæ, l. 2. c. 17.* non modo honoranda, ſed ſummè neceſſaria in Eccleſia fore dignoſcitur. Vt enim, ait *Honorius in Canone*, Scholarum magiſtri velut ſtellæ in perpetuas æternitates doctrinæ lumen infundunt. Hoc meritò Eccleſia honorat, & præbendis atque reditibus, non modo præmiat, ſed ditat: vt in vnaquaque Cathedrali Eccleſia Clericos & cæteros ſcholares pauperes, gratis inſtituant: Quare illis ea de re tam opulenter prouidet, vt & docentis releuetur neceſſitas, & via pateat diſcentibus ad doctrinam. F

Alterum officium & munus eſt, vt ſi in ſua ſchola per ſe non doceat, frequenter tamen eam viſitet, & de moribus tam docentis, quam diſcipulorum, diligentem curam habeat. Vt etiam in Locis ſuæ iuriſdictionis, ſubiectis nullum permittat eſſe aut magiſtrum aut magiſtram, qui priuatim pueros doceat, niſi eos probè examinatos, & Catholicam fidem profitentes, iuxta formam à Pio IV. præſcriptam, admiſerit, & iuxta officij ſui exigentiam aliquoties viſitet.

* SCHOLASTICI ſiue SCHOLARES ſunt, qui Scholas ipſas diſcendi gratia frequentant. Scripſit de iiſdem, eorumque priuilegiis, quæ CLXXX. enumerat, tractatum eruditum *Petrus Rebuffus*, quem Ioanni Bertrando Præſidi Senatus Pariſienſis inſcripſit, vbi omnia quæ circa illos neceſſaria, cùm ad regiminis, tum ad ſcientiæ & virtutis perfectionem luculenter pertractat, & videantur ea, quæ præcedenti Loco dicuntur. G
Etiam anno 1625. prodiit de eorundem priuilegiis Tractatus *Horatij Lucij*.

* Scientia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SCIENTIA, Græcè, ἐπιστήμη, & ἐπιστάμενος, ſciens dicitur. Eſt autem ſcientia habitus demonſtratiuus *ſecund. Ariſtot. lib. 6. Ethicor.*

Scientia eſt determinatio intellectus ad alteram partem cum certitudine.

Scibile dicitur ſecundum potentiam, ſcientia verò ſecundum actum vel habitum, ideò non ſunt ſimul natura ex *B. Th. par. qu. 13. art. 7.*

Scientia à ſcio dicitur. Scire autem propriè eſt rem ratione & per cauſam cognoſcere: Quid autem à ſapientia ſcientia differat, vide ſupra. H

Scientia eſt intelligentiæ, ingeniique viribus excitata ex vniuerſalibus principalibuſque veris neceſſariis, & primis ac immediatis.

Scientia Hebræorum *Dabath maddabh*, verbo *iadhabh*, nouit, ſciuit, cognouit, agnouit. Hinc εἴδω, εἰδέω, ſcio, conſpicio.

ACQVISITIO.

Quia quæſiuiſti à me in Chriſto mihi chariſſimè Ioan. qualiter te ſtudere oporteat in theſauro ſcientiæ acquirendæ. Tale à me tibi ſuper hoc traditur conſilium, vt per riuulos non ſtatim in mare eligas introire, quia per faciliora ad difficiliora oportet deuenire. Hæc eſt ergo monitio mea, & inſtructio tua. Tardiloquum te eſſe iubeo, & tardè ad locutorium accedentem. Conſcientiæ puritatem amplectere. Orationi vacare non deſinas. Cellam frequenter diligas, ſi vis in cellam vinariam introduci. Omnibuſque te familiarem exhibe. Nihilque

A hilque te penitus de factis aliorum intromittas. Nemini te multum familiarem oſtendas: Quia nimia familiaritas parit contemptum, & ſubtractionis ſubito materiam ſubminiſtrat. De verbis & factis ſecularium nullatenus te intromittas. Diſcurſus ſuper omnia fugias. Sanctorum & bonorum veſtigia imitari non deſinas. Non reſpicias à quo audias, ſed quicquid boni dicatur memoriæ recommenda. Ea quæ legis & audis, fac vt intelligas: De dubijs te certifices, & quicquid poteris, in armariolo mentis reponere ſatage ſicut cupiens vas implere. Altiora te ne quæſieris. Ita ſequens veſtigia, frondes & fructus in vinea Domini Sabaoth vtiles, quamdiu vitam habueris proferes ac produces. Hæc ſi ſectatus fueris, ad id attingere poteris quod affectas. *S. Thom. de Aquino, in epiſt. de modo acquirendi ſcientiam.*

Vides quod non probat multum ſcientes, ſi modum ſciendi neſcierunt? Vides quomodo fructum & vtilitatem ſcientiæ in modo ſciendi conſtituit? Quid ergo dicit modum ſciendi, niſi vt ſcias; quo ordine, quo ſtudio, quo fine vnumquodque ſcire oporteat? Quo ordine? vt illud prius quod maturius mo-

B uet ad ſalutem: Quo ſtudio? vt illud ardentius, quod vehementius ad amorem: Quo fine? vt non ad inanem gloriam, & oſtentationem, ſed ad tuam & aliorum ſalutem. *Idem ſuper Cant. ſer. 36. exponens illud 1. ad Corin. 8. Si quis exiſtimat ſe ſcire.*

F I N I S.

Pleriq; accepta ſcientia literarum, non ad Dei gloriam, ſed ad ſuam laudem vtuntur, dum de ipſa extolluntur, & ibi peccant vbi peccata emendare debuerunt. *Idem l. 3 de ...*

Sunt qui ſcire volunt eo fine tantum vt ſciant & turpis curioſitas eſt. Et ſunt qui ſcire volunt, vt ſcientiam ſuam vendant; verbi gratia pro pecunia, pro honoribus; & turpis quæſtus eſt: Et ſunt qui ſcire volūt vt ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt. Et ſunt qui ſcire volunt vt ardentius ædificent, & charitas eſt. Et ſunt qui ſcire volunt vt ædificentur, & prudentia eſt. *Bern. ſuper. Cant. ſerm. 6.*

SCIENTIÆ DONVM.

Qui acceperint & quomodo:

C Cum aliquando mundi ſapientes B. ANTONIVM irriderent, quod literas ignoraret, tali diſputatione eos confutauit, dicens: Reſponde mihi, quid prius, ſenſus an literæ; & quid cuiuſuis exordium; ſenſus ne ex literis an literæ oriuntur ex ſenſu; Illis aſſerentibus quod ſenſus eſſet auctor atque inuentor literarum, ait: Igitur cui ſenſus incolumis eſt, hic literas non requirit. Quis præſentium poſt hanc collucationem non exclamarit, cum obſtupuerunt, & ipſi victi ſint: tantam in imperito ſagacitatem animi admirantes? neque enim vt in ſolitudine & montibus verſatus, atque omnium ibidem exigens vitam agreſtis & rudis erat, ſed iucundus atque affabilis: ſermonem, ſecundum Apoſtoli præceptum, diuino conditum ſale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur: *D. Athan. in vita eius, apud Bar. tom 3. an 318.*

Ante paucos dies quam lectulo detineretur ſanct. Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis, cum quadrageſimum tertium Pſalmum dictaret, me excipiente (inquit Paulinus) & vidente, ſubitò in modum ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit, atque paulatim per os eius, tanquam in domum habitator ingreſſus eſt: poſt quod facta eſt facies eius ſicut nix; poſtea verò reuerſus eſt vultus eius ad ſpeciem ſuam. Quod cum

D fieret, ſtupore percuſſus, obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo dicebantur, niſi poſtquam viſio ipſa tranſibat. Dicebat enim in eo tempore teſtimonium ſcripturæ diuinæ, quod ego optimè retinebam. Nam ſcribendi vel dictandi ipſo die finem fecit; ſed quidem ipſum Pſalmum explere non potuit. Ego verò, id quod viſum à me fuerat, honorabili viro Caſto diacono, ſub cuius cura degebam, ſtatim retuli. At ille repletus gratia Dei, Spiritus ſancti aduentum me in illo vidiſſe docuit lectione Actuum Apoſtolorum. *Paulin. in vita eius, apud Bar. tom. 5. Annal. an. Dom. 397. 26.*

RVPERTVS Abbas, contra eos ipſum tanquam minus magiſtris vſum calumniabatur, & illud (*Iob. 15.*) ei obiectabant: Sapientes confitentur, & non abſcondunt patres ſuos. Tui patres vbi ſunt; Qui vel quales magiſtri te docuerunt; ita reſpondet: Confiteantur ſapientes illi, quantum volunt nec abſcondunt patres ſuos, quibus ſolis, vt aiunt, data eſt terra, id eſt, ſcripturarum, artiumque liberalium ſcientia. Ego quamuis; & ipſe nonnullos in diſciplinis ſcholaribus patres habuerim, & in libris artium liberalium non ſegniter ſtudioſus extiterim, hoc profiteor, quia viſitatio ab altiſſimo melior mihi eſt, quàm decem patres eiuſmodi, quorum ſub virga ſæpè percuſſus, nonnunquam etiam toto corpore concuſſus, ſicut auribus tuis fidelibus, aliquoties intimaui, loquor ad ſcribendum quidquid ille monitor ſuggerit. Ita Rupertus, indicans ſe plus à Spir. ſancto, quàm à magiſtris accepiſſe. *Rupert. Abb. Tuitienſ. lib. 12. in Matthæum.* E

Occurrit aliquando B. THOMÆ Aquinati locus difficilis in Eſaia Propheta, quem tum interpretabatur, cumque ad eius ſenſum & mentem penetrare non poſſet, multis diebus in ieiunia & orationes incubuit, donec à Domino aperiretur, quod clauſum & abditum videbatur. Ita nocte quadam, dum precibus vacaret, ſocius eius Reginaldus, qui in eodem cubabat cubiculo, audiuit eum neſcio cum quo colloqui: qua ſermocinatione abſoluta, ad ſe Reginaldum vocat: eumque iubet ſcribere commentaria quædam in Eſaiam, pergit ita dictans, ac ſi ex libro recitaret, nihil, vt aliàs ſolebat, demorans, nihil hæſitans, ſed quaſi antea compoſita & confecta. Deinde iuſſus Reginaldus quieti membra reddere, ad Thomæ pedes corruit, eum obnixè rogans, & per Chriſti nomen obteſtans, vt diceret, cum quibus tam prolixè fuiſſet locutus, & quæſtionis explicationem accepiſſet. Recuſante diu Thoma, & rem ſecretam pandere nolente, Reginaldus rogando vrgere cœpit. Tandem igitur, ne Chriſti nomen, per quod adiuratus erat, negligere videretur, cùm lachrymis ei dixit: Scis, fili Reginalde, quàm me hiſce diebus afflixerim, ob huius loci obſcuritatem, cuius iam expoſitionem ex ore meo ſcripſiſti. Miſit autem pius Dominus ad me Apoſtol. Petrum & Paulum, quos mihi apud illum interceſſores adhibueram, & cum illis iam dulcia habui colloquia, iique hunc mihi locum valde luculenter explicarunt. Sed ego omnipotentis Dei verbis tibi præcipio, ne hoc quod ex me adiurato cognouiſti, donec ero in hac vita, cuiquam omnino reueles. Quam rem Reginaldus ſecretam quidem habuit, quamdiu is vixit: illo autem mortuo, tum in priuatis ſermonibus, tum in ſcholis publicis ſæpe commemorare ſolebat. Quin etiam aliàs huic ipſi Reginaldo idem aperuit, ſe quicquid ſcientiæ conſequutus eſſet, potius diuino lumine, quam proprio ſtudio conſequutum: quoties enim vel ad diſputationem, ſtudium, ſiue lectionem, vel ſcriptionem, ſeſe conferre vellet, prius ad orationem ſe conferebat, idque cum profuſis lachrymis, ſciens ſcriptum, omnem ſapientiam eſſe à Domino Deo. *In vita eius apud Laurent. Sur.* F G

Simillimum quidem contigit etiam ALBERTO Magno. Hic enim, vt in Prædicatorum annalibus ſcriptum eſt, ſextodecimo ætatis anno in eum ordinem ingreſſus, cùm in literis pœne nihil proficeret, eò quod eſſet ingenio, ac memoria tardiore, tanto affici cœpit tædio, vt etiam de religioſa vita deſerenda tentaretur. In qua fluctuatione dum hæreret, viſum eſt ei nocte quadam, cùm ſcalis ad monaſterij muros admotis abitum pararet, apparere matronas quatuor venerabili admodum vultu, quarum vna, deinde altera ſemel iam, atque iterum ſcandentē manu impulſum deturbaret: cùm autem tertio idem conaretur, interrogatum eſſe à tertia, quidnam ageret, & qua cauſa? qua expoſita, monuiſſe illum, vt opem potius à quarta matrona, quæ Dei mater, cœlique regina eſſet, expoſceret; ſe verò cum reliquis deprecatione adiuturam. Paruit ille, & benignè acceptus à Virgine, inſuper etiam interrogatus eſt, vtra in ſcientia excellere mallet, diuina, an naturali. Tum adoleſcens, qui pro ætate nihil adhuc altius guſtaſſet, cùm philoſophiam dixiſſet; Fiat, inquit illa, quod petiſti. Sed tamen, quia ſcientiam hanc filij mei ſcientiæ prætuliſti, extrema vita omnem perdes doctrinam, & in hanc ipſam, quam nunc exues, hebetudinem recides. Nec mora, viſo dilapſo, ſtatim ſe mutatum ſenſit, quicquid audiret, quicquid legeret, facillimè capiebat, aut ſi quid paulò difficilius incidiſſet, cùm ſe ad Virginem deprecandam, quaſi promiſſum efflagitans, conuertiſſet, illico cōſequebatur. Quare cum talis tantuſque vir euaſiſſet, & multos annos tum docendo, tum ſcribendo conſumpſiſſet, denique triennio antequam e vita migraret, dum publicè e cathedra neſcio quid interpretaretur, repente omnem memoriam ſibi rerum omnium, quas tenebat, funditus excidiſſe ſenſit. Tum ille coram omnibus qui aſtabant, quid ſibi adoleſcenti accidiſſet enarrauit, ac profeſſus, quicquid ſibi poſtea eueniret ſe fidei articulos ex animo complectiq; eorum confeſſione emori velle, deſcendit e ſuggeſt. H

A proſequentibus cum auditoribus cum fletu, eumque amanter amplexantibus. Quin etiam reliquam deinceps vitam quaſi repuераſcens in magna ſimplicitate tranſegit, ita tamen vt nullum religioſi inſtituti officium prætermitteret, nam his tantummodo memoriæ facultas conſtabat. *Hieron. Plat. l. 1. de bono ſtat. relig. c. 33.*

Quiddam quod ad beatum EPHRÆM pertineret, vir quidam pius ac religioſus ſe conſpexiſſe teſtatus eſt; Angelorum ſcilicet copiam deſcendentem de cœlo volumen intus ac foris conſcriptum detinere manibus: ſic verò ſanctam illam colloqui viſam eſſe aciem: Quis, putas, volumen iſtud in manus accipiat? Et hos quidem hunc, alios illum, alios verò aliam ex præſtantioribus eo tempore hominibus reſpondiſſe: Deinde autem poſt omnium ſubieciſſe probationem: Iſti quidem ſancti ac miniſtri Dei ſunt: Sed, hoc volumen in manus accipere nequeunt. Cumque iam varios ex tunc viuentibus nominaſſent, neque quiſquam ex eis placuiſſet, demum communi omnium conſenſu in eam pariter conuenerunt ſententiam, vt dicerent à nullo alio iſtud volumen in manus poſſe ſumi, præterquam ab Ephræm Syro, tuncque cœleſtes Angelos idem conſpexiſſe fertur Ephræm volumen tradere, noctuque ſurgens ad eccleſiam, viſum illud conſpiciens, perrexiſſe, auditoque ipſo Ephræm, qui tunc inſignem gratiaque plenam B habebat orationem, quid viſum illud deſignaret, cognouiſſe, Deum collaudaſſe, qui tam præclarum dicendi donum viro ſancto tribuiſſet. Tantam enim ſapientiæ abundantiam largitus illi Deus fuerat, vt quantumvis ei perpetui quaſi verborum fontes ſuppeterent, rebus tamen explicandis pares nequaquam eſſent. Illudque non tam linguæ tarditate, quam cogitationis celeritate accidebat. Lingua enim, cogitandi aliorum vim exæquabat, attamen tardior erat, quam vt ipſius ſententias aſſequi poſſet. Vnde magnus ſenex ſingulare quoddam à Deo eloquendi donum efflagitabat, hiſce verbis: Largire Domine flumina gratiæ tuæ. Siquidem doctrinæ profunditas linguam ipſius abſorbebat, vt ſenſa animi efferre nequiret, cum muneri concionandi inſtrumenta ad diſertè dicendum, opportuna deficerent. Ita S. Gregorius Nyſſenus, B. Ephræm æqualis. *S. Greg. Niſſ. in orat. de S. Ephræm Simeon Metaphr. in vita S. Ephræm. to. 1. Surij.*

C IOANNES Trithemius, patria Moſellanus Ordin. S. Benedicti Monachus, cum puer eſſet vnius anni, patre orbatus eſt, matre ob amorem infanti, ne tenellus iniurиis vitrici (vt fieri ſolet) exponeretur, vidua per ſeptennium permanente: quo tandem elapſo, ſecundum duxit maritum, cum quo & alios liberos procreauit plures, qui tamen omnes, præter vnum filium, in iuuentute obierunt. Ioannes verò, cum eſſet annorum quindecim, inuitis parentib. & cognatis omnibus, amore literarum tactus, & quadam viſione mirabili de futura ſcientia quodammodo certior factus, literas furtiuè diſcere cœpit. Quod vbi vitrico innotuiſſet, duris eum verbis, durioribuſque verberibus aggreditur, & à propoſito literario, quod habebat, trahere totis viribus conatur. Verum quanto illum plus prohibendo quotidiè afflixit, tanto feruentiori deſiderio literarum incendit. Noctibus enim (quia diebus, niſi feſtinis, & id furtiuè, non licebat) dormientibus cunctis domum exiens, ad vicinum quendam amicum, qui literis olim dederat operam, pergere conſueuit, à quo puerilium inſtitutionum rudimenta tempore breuiſſimo percepit, ita vt etiam præceptor ipſe vehementer miratus diceret, ſe nunquam tam D docile ingenium, & memoriam viuaciorem in aliquo homine conſpexiſſe. Alphabetum enim, & orationem Dominicam, cum ſalutatione Angelica, Symbolum quoque Apoſtolorum, Confeſſionem altaris, benedictionem cibi & potus in ſeptem diebus perfectè didicit, ac memoriæ tenaciſſimè commendauit. Sed & libros linguæ Teutonicæ poſt hæc à ſemetipſo legere perfectiſſimè in vno menſe aſſueuit. Videntes autem amici, & maximè ſacerdotes, tantum ingenium iuuenis, & amorem ad literas, patruo eius Petro de Monte-gentili, viro maturo atque ſeuero perſuaſerunt, quatenus quid ſibi tam vehemens literarum cupiditas in eo prætenderet, experiretur. Conſenſit ille, & ſe tutorem iuuenis (quia patruus) reclamante vitrico, in medium exhibuit, & iam deinceps patrimonij eius rationem habere cœpit. Sed quot verbera, quot iniurias, quot contumelias iuuenis innocuus à vitrico ſuſtinuit, quot imbres lachrymarum effudit, priuſquam iugum eius omni ſeruitute crudelius ſubterfugere potuerit. Euaſit tandem demum nouercam, ſicut Iſraelitica turba Ægyptum, & iter trium dierum amore literarum in deſerto peregit; primum apud Treuiros, E deinde in partibus inferioribus, ac poſtremò in oppido Heydelbergenſi, & ſic via trium dierum in terra aliena (ſicut diximus) peracta, tandem ſe in præſenti cœnobio Domino Deo in holocauſtum perpetuum immolauit. Factus autem Monachus, inter fratres ſine querela conuerſatus eſt, ſtudiumque literarum & ſolitudinem cellæ omnibus delicijs huius mundi prætulit, nihilque in hoc mundo amplius quam ſcientiã ſcripturarum ſitire videbatur. Viſionem autem quam habuit, talem (eo reuelante) fuiſſe cognouimus. Ad vnius anni ſpatium ieiunijs & orationibus continuis duo quædam maxima à Domino Deo cum maxima intentione poſtulauit, quorum alterum fuit ſcientia ſcripturarum, alterum nulli vnquam ſe manifeſtaſſe dixit. Ecce quadam nocte iuuenis claro habitu ſibi dormienti aſtare viſus eſt, qui habebat duas tabulas in manibus, quarum altera ſcripta literis, altera depicta quibuſdam imaginibus fuit, qui dixit ad eum: Elige ex his duabus tabulis vnam quam volueris. Qui mox amore literarum, quas adhuc penitus illo tempore ignorabat, etiam dormiendo flagrans, eam tabulam, quæ ſcripta videbatur, elegit. Cui iuuenis, qui apparuerat, dixit: Ecce. Deus orationes tuas exaudit, dabitq; tibi vtrumque quod poſtulaſti, & quidem plus quam petere F potuiſti. Altera mox die, nihil eo de viſione cogitante mirabili occaſione data fuerunt principia literarum cupienti. *Ex Sponheimenſi Chron. ad an. Dom. 1483. per Io. Trith.*

Quidam verò Felix nomine, Nitſiæ Prouinciæ nobilis, pater huius Caſtorij, qui nunc nobiſcum in Romana vrbe demoratur, cũ eundem venerabilem virum EQVITIVM ſacrum ordinem non habere conſpiceret, & per ſingula loca diſcurrere, atque ſtudioſè prædicare, eum quadam die familiaritatis auſu adijt dicens: Qui ſacrum ordinem non habes, atque à Romano Pontifice, ſub quo degis, prædicationis licentiam non accepiſti, prædicare quomodo præſumis? qua eius inquiſitione compulſus vir ſanctus indicauit, prædicationis licentiã qualiter accepit, dicens: Ea quæ mihi loqueris, ego quoque mecum ipſe pertracto. Sed quadam nocte ſpecioſus mihi per viſionem iuuenis aſtitit, atque in lingua mea medicinale ferramentum, id eſt, flebotomum poſuit, dicens: Ecce poſui verba mea in ore tuo, egredere ad prædicandum. Atque ex illo die etiam cum voluero, de eo tacere non poſſum. *Petrus.* Vellem G etiam patris huius opus agnoſcere, qui fertur talia dona à Deo percepiſſe. *Gregor.* Opus, Petre, ex dono eſt, non donum ex opere, alioquin gratia iam non eſt gratia. Omne quippe opus dona præueniunt, quamuis ex ſubſequenti opere ipſa etiam dona ſuccreſcant. *B. Greg. lib. 1. Dial. c. 4.*

Anno Domini CXXV. Caliphus Rex Tartarorum conatus eſt extirpare Chriſtianos de regno ſuo, quia Chriſtiani mixti habitabant inter Paganos. Vnus autem de conſiliariis ſuis conſuluit Regi, vt omnes vinceret ex Euangelio. Nam Chriſtus Deus Chriſtianorum locutus eſt: Si quis Chriſtianus non hæſitauerit, & dixerit monti huic; Tollere, & mittere in mare, fiet ei. Qui conuocauit omnes Chriſtianos, quæſiuit ſi verbum Chriſti & Euangelium verum ſit; Reſpondentibus omnibus, quod ſic, ſtatim comminatus eſt eis, quod niſi infra decem dies hoc facto oſtenderent, omnes perirent. Tunc Epiſcopus & ſacerdotes conuocauerunt Chriſtianos, & indicto ieiunio per triduum, & orationibus intendentes, rogauerunt Dominum Ieſum Chriſtum, vt ſuis fidelibus ſuccurreret. Et H reuelatum eſt cuidam Epiſcopo deuoto, quod Sutor monoculus dignus eſſet proferre illa verba, & populum Chriſti de periculo eruere. Qui ex humilitate renuit, & ſe peccatorem eſſe aſſeruit, tamen ex obedientia, præcepto ſe ſubmiſit. Et Chriſtiani ex vna parte ſteterunt, & Crucem Chriſti ſecum habuerunt, & Caliphus ex alia parte cum ſuo populo, qui fuerunt parati ad occidendum Chriſtianos. Orauit autem Sutor flexis genibus ne Chriſtus tot Chriſtianos necari permitteret, & præcepit monti, vt ſe tolleret; quod & ſtatim factum eſt. Quo viſo Rex baptizatus eſt, & plures cum eo, & ſic fides roborata eſt & augmentata. *Ex lib. exempl. diſtinct. exemplo CXLV.*

Quodam die dum indicta publica ſupplicatione Minoreſſæ religioſum agmen inſtruitur, & Ignatius interim, beatiſſimæ Virgini pſallit, inſiſtens gradibus templi Dominicani; ſubitò in Deum ita rapta mens eius eſt, quaſi per appoſita quædam & maximè illuſtria ſymbola, Trinitatis ipſius numen auguſtiſſimum cerneret diſtinctum perſonis, vnum eſſentia. Qua viſione tanto gaudio eſt delibutus: vt neque in ipſo mox

agmi-

agmine lacrymis & ſingultu crebro temperare valuerit, neque verò totum cum diem alia vlla de re, niſi de ſanctiſſimo illi fidei Chriſtianæ myſterio diſputare, idque tanta ſimilium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obſtupeſcerent. Quin etiam per eos ipſos dies non dubitauit homo literarum propemodum ignarus librum de Trinitate conſcribere quoquo potuit ſtylo. Vſque adeo cœleſtes typi, quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altiſſimarum notiones impreſſerant. At licet antea quoque & monadem in triade, & in monade triadem ſanctiſſimè coleret, ſuaſque & naturæ diuinæ communiter & ſeparatim ſingulis perſonis preces hymnoſque perſolueret: ab hoc tamen raptu longè ſtudioſior & ardentior euaſit in eodem officio pietatis: eamque laudabilem conſuetudinem ad extremum vſque vitæ retinuit, ſic vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodam ſenſu rerum cœleſtium afficeretur, quotieſcunque ſanctiſſimæ Trinitati ſacra perageret. Neque verò fuit hic finis mirabiliũ viſionum: ſiquidem rurſus per ſignificationes arcanas, & myſtica quædam exempla oblatus eſt eius menti modus ipſe, quem in huius vniuerſitatis molitione ſummus ille rerum opifex tenuit. Quas illuſtrationes atque doctrinas, vt omnino vires naturales excedunt, ſic poſtea negabat Ignatius poſſe verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cùm ſacrificio miſſæ in eodem templo Dominicano intereſſet, dum à ſacerdote de more hoſtia ſalutaris attollitur, apertiſſimè vidit Ignatius illa ſpecie Chriſtum Deum eundem, & hominem veriſſimè contineri. *Ita Petr. Maff. lib. 1. vita B. Ignatij c. 7.*

* Scortum. Scortatio.

Definitio et Etymologia.

SCORTVM, Græcè πόρνη, & πορνεύω, ſcortor dicitur. Eſt autem ſcortum meretrix, vel quod ſicut pelliculæ ſubigatur, cùm ſolum calceamentorum omnibus ſubiectum ſit, vel quod in grabatulis pelles ſtratas tenere conſueuiſſent. Hinc ſcortor, & ſcorteum, quicquid ex pelle eſt, Hebr. *Zonac.* ☞ *Vide Meretrix.*

Fauſtus, ita deſcribit:

Non ſcortum eſt aliud niſi blanda & ſubdola Siren,
Quæ trahit humanum ſub vada cæca genus.

Apophthegmata.

ANTISTHENES Athenienſis cum his mulieribus conſuetudinem habendam dixit, quæ beneficium beneficio penſent, & quæ gratiam habituræ ſint. Sentiens, abſtinendum à meretricibus, quæ pretio & pecunia vendunt inhoneſtam voluptatem, nec pariunt nec amant mutuum: aut à valetudinariis, deformibus & malè moratis, quæ gignunt fœtus pœnitendo. *Eius dicterium exſtat apud Laert. lib. 6. c. 1.*

DIOGENES ſcorta dicebat eſſe regum reginas, quod ab his quicquid collibuiſſet peterent & impetrarent. Nam ideò regum reginas appellabat, non quod eſſent pares vxoribus: ſed quod in ipſos reges regnum exercerent. Reges à populo non ſemper obtinent quod exigunt, à ſcorto nihil negatur. *Laertius lib. 6.*

IDEM formoſa ſcorta ſimilia dicebat mulſo lethalibus venenis temperato, quod adferrent quidem initio voluptatem, ſed quam perpetuus dolor conſequeretur. *Ibid.*

IDEM, cõſpiciens quendam meretrici ſupplicem, vt impetraret quod petebat: Quid, inquit, tibi vis miſer præſtat non impetrare quod rogas. A ſcorto reiici præſtat, quam admitti. Et tamen plerique animi & corporis iacturam ambiunt inſtanter, & magnò emunt. *Ibid.*

IDEM, irridebat eos, qui cellas promptuarias obſerant veſtibus, ſeris & ſignaculis: corpus autem ſuum multis feneſtris & ianuis aperiunt, per os, pudenda, aures & oculos. *Stob. ſer. de intemperantia.*

SOCRATES, nec ignem veſtimento occulere poſſibile eſſe dicebat, nec ſcortationem fœdum peccatum tempore. *Eod. ſerm.*

MVSONIVS, extremæ dicebat eſſe impudentiæ in ſubeundis vel inſtituendis laboribus meminiſſe imbecillitatis corporum, erga voluptates autem (id eſt, crapulam & ſcortationem) obliuiſci. *Ibid.*

CRATES viſa aurea imagine Phrynes ſcorti Delphis erecta

exclamauit: Ex Græcorum incontinentia trophæum. *Plutarch.*

PLVTARCH. ſcortationem deteſtatus, appoſite dicebat, ſcortationem veluti alloquens: An coram omnibus ſcortatis? Imò tu teipſum etiam reueritus fugis, nocti ſolum & tenebris ſine teſtibus contumeliam & libidinem committens, nemo quippe honeſtis actionibus caliginem obtendit, lucem earum teſtem reformidans. Imo totum mundum ſolem eſſe optaret, erga ea quæ præclarè agit. Vnum quodvis autem crimen nudum conſpici cauet: prætexens affectus: Iis ergo amputatis, nudas intueamur voluptates. Sunt ebriæ ad ſtuporem, ſcortantur perpetuo, dormiunt ad negotia, ciuitates negligunt, non curam gerunt parentum, non verentur leges. *Ex li. contra voluptatem, apud Stob. ſerm. 6.*

Fertur, aliquando Corinthum nauigaſſe Demoſthenes, illectus fama nobiliſſimi ſcorti Laidis, vt & ipſe famoſo amore potiretur. At quum illa pro nocte ſtipularetur drachmatum decem millia, deterritus magnitudine pretij mutauit ſententiam, dicens: οὐκ ἀγοράζω τοσούτου τὸ μεταμελεῖν. Non emo tanti pœnitere: ſignificans, inhoneſtæ voluptati paratam eſſe comitem pœnitentiam. *Eraſm. l. 4. Apopht.*

Quum Legatis à Demetrio ad Lyſimachum miſſis Lyſimachus per otium narraret aliquando, quomodò coactus ab Alexandro cum ferociſſimo leone colluctatus fuiſſet, & cicatrices oſtenderet in cruribus ac brachiis è feræ vngulis relictas, legati dixerunt: Et noſter rex grauęs feras, Lamiæ morſus in collo geſtat. Notantes ſuauiorum amatoriorum veſtigia, ſimul alludentes ad Lamiam belluam. *Plut.*

SCORTATIO PVNITA. ☞ *Vide Adulterium. Fornicatio. Stuprum. Sodomia. Libido. Luxuria.*

Scotorum Reges.

☞ *Vide Magiſtratus Chronologicè conſideratus. In Loco de Magiſtratu.*

* Scribæ.

☞ *Vide* RABBINI.

Quinam fuerint? et Quod eorum Munus,

SCRIBÆ erant Doctores Iudæorum, quos hoc nomine vocabant, ſicut Græci ſuos Sapientes vocabãt Philoſophos, Chaldæi Magos, ſic & Iudæi appellabant ſuos Doctores Sopharim, quod Septuaginta vertunt γραμματεῖς, noſter Scribas vertit à ספר, Sepher, id eſt, litera, vel ſcriptura: quaſi dicas literati & ſcribæ, eò quod circa ſacras literas verſarentur. Illorum enim officium erat S. Scripturam incorruptam ſeruare, correctæ eius deſcriptioni vigilare, illã interpretari, tum ſcripto, tum voce, & inde reſponſa conſcribere, vel enarrare. *Ita Epiphan. hæreſi 16.* vnde Sopher poteſt etiam deduci à ספר, Saphar, id eſt enarrare, recenſere, vt Sopher idem ſit quod enarrator & explicator legis, ſed noſter & LXX. ad Sepher reſpiciũt. Sic Grammatici olim dicti ſunt, qui circa grammata & literas verſabãt, & dubias poëtarum ſententias explicabant. Iudæorum enim ſtudium omne erat in ſacris literis, nec alias ferè notant. *Ita Janſen. Tolet. Maldonat. in Euangel.* vbi crebra Scribarum eſt mentio. Cæterum varia Scribarum Hebr. nomina recenſet *Lazius de Republ. l. 11. c. 4.*

* Scriba. Scriptor.

Definitio et Etymologia.

SCRIBA ſiue Scriptor, qui Græcis & γραμματεὺς συγγραφεύς; eſt is, ad quem pertinet literas, acta, aliave Principum aut magiſtratus, vel alicuius priuati nomine ſcribere. Vnde & Scribæ vocantur, quos Amanuenſes appellamus, quod ad manum ſint illis qui conceptus ſuos dictare ſolent, vt ab iis calamo excipiantur, quomodo *Cicero ad Ruffinum* hanc vocem vſurpat.

Ad ea quæ ſcripſiſti inquiens; commodiùs poſſem de ſingulis ad te rebus ſcribere, ſi Marcus Tullius Scriba meus adeſſet.

Nomen tamen Scriptoris pro Auctore alicuius operis accipitur. Ita Horatius: *Scriptor honoratum ſi forte repenis Achillem. in Arte Poëtica. Donatus tamen. Prologo in Terentium:* Indiſſerenter ait omnis qui aliquid ſcripſiſſet, ſcriptor a veteribus dicebatur.

A

SCRIBARVM ORDO. VSVS. MVNERA.

Cic. de Scribarum ordine, *3. accuſat.* Ordo ait, eſt honeſtus quis negat? eſt vero honeſtus, quod eorum hominum fidei, tabulæ publicæ periculaque magiſtratuum committantur. Honeſtas tamen & honor ex eorum nationum moribus diſtinguuntur: vt liquet ex his quæ tradit *Æmilius Probus in Eumenis vita*, dum ait, Eumenem Cardianum, fuiſſe Philippi Macedonum Regis ſcribam & familiariſſimum, quod munus ſcribit multo apud Græcos eſſet honeſtius quam apud Romanos: Nã apud Romanos, inquit, Re vera ſicuti ſunt, mercenarij exiſtimantur ſcribæ, at apud Græcos contra. Nam nemo ad officium id admittitur, niſi honeſto loco, & fide & induſtria cognita, quod neceſſe ſit omnium conſiliorum cum eſſe participem. Attamen apud Græcos & Romanos, prius Ordo hic vilis habebatur, vt habet *Toloſ. in Syntagmat.*

B Quamdiu ars Typographica latebat, fides maximè Scriptorum & tranſſcribentium libros, leges, documenta publica requirebantur: tum vt nihil detraheretur vel adderetur, tum etiam, vt vetita non communicarentur. Tantaque vel inſcribis librorum, vel deſcriptoribus legum & conſtitutionum, fides & ars cum diligentia deſiderabatur, vt non immeritò Iuſtinianus dignum exiſtimauerit ſanctione, cauere de Scripturis eorum in lebibus, vt ex integro & ſine ſigillis & notis fierent. *in leg. 1. §. Noſtram autem conſummationem, & veteri iur. enuclean.*

Curabant antiqui Reges, populi, magiſtratus, vt Annales rerum geſtarum & veraciter & fideliter conſcriberentur, vel à Pontificibus ipſis, vel aliis, ad quos cum opus eſſet recurreretur. Sicut quo tempore Aſſuerus Rex inſomnem noctem tranſigens, iuſſit ſibi adferri & legi hiſtorias & Annales priorum temporum, *Eſther. c. 5.*

Eadem ratione, qui impedire volebant Iudæos ne ædificarent Hieruſalem, Annales regum obiecerunt, & ſcripſerunt
H ad Regem Artaxerxem. Idcircò miſimus & nunciauimus regi, vt recenſeas in libris hiſtoriarum patrum tuorum, & inuenies ſcriptum in commentariis, & ſcies quoniam vrbs illa rebellis eſt, &c. *Eſdra c. 4.*

Ex priuilegio poteſtas facta eſt Romæ Pontificibus Maximis, memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi, & hos annales appellabant equidem maximos, quaſi à Pontificibus maximis factos. *Macrob. l. 3. Saturn. c. 2.*

Atque olim, ait *P. Gregor. Toloſ. lib. 15. de Republ. c. 9.* non paſſim hiſtoriæ, & Annalium deſcribendorum facultas omnibus dabatur, ſed grauioribus, & fide dignis hominibus: ne falſa ſub hiſtoriæ ſpecie poſteris perſuaderentur, vt hodie à viris perturbati animi ſcribitur, qui ſuis mendaciis & adulationibus & maledictis turbant, & lacerant omnes Reſpublicas. Ita apud Chaldæos, penes Sacerdotes ſolos erat publica fides, annalium, temporum, geſtorum & regum, vt auctor eſt *Metaſthenes lib. de iudicio temporum.*

Diligentiæ & fidei ſcribarum librorum antiquorum teſtimonium eſt locuples, quod ad euitandam additionem vel mi-
D nutionem, ſolerent per numeros, verſus vel ſententias notare, & quot verſus vnumquodque volumen haberet, vel quot ſingula capita in ſummam poſtea conÿcere.

Exempla habemus in ſacris bibliis. Nam vt ait *Rabbin Kimbi in directorio viarum linguæ ſanctæ*, connumerari apud Hebræos libris legis verſus 5845. in prophetis 9294. in apographis, 8064.

Idipſum & in legibus, & in interpretum libris aliquando obſeruatum. Nam refert *Iuſtinian. in l. 2. de veteri iure enuclea. C. antiquo iuriſpr.* fuiſſe penè duo millia librorum conſcripta, & plus quam tricies centena millia verſuum a veteribus eſſe ſa. *Idem in Proæm. P. in §. & antea.*

Vno volumine hoc, vitas excellentium Scriptorum quam plurium concludere conſtituimus, quorum ſeparatim multis millibus verſuum complures ſcriptores ante nos explicarunt, ait *Æmil Probus in Epaminonda.*

Diogen. Laert. in Ariſtot. poſtquam libros ab Ariſtotele ſcriptos connumerauit, ſubiicit: Efficiuntur omnino verſuum myriades quatuor & quadraginta cum quinque millibus. & E ducentis & ſeptuaginta.

Idem in Theophraſto. In ſumma, inquit, fiunt verſuum myriades centum octoginta octo.

Hermippus qui de tota ea arte diligentiſſimè ſcripſit, vicies centum millium verſuum à Zoroaſtre condita, indicibus quoque voluminum eius poſitis, explanauit. *Plinius lib. 30. cap. 1.*

VARIA EORVM GENERA ET NOMINA VBI ET DE NOTARIIS.

Scribarum Ordo, qui olim vilior, mox honeſtior habitus vt ex ſuperioribus conſtat, tandem eo exereuit, adeoque dilatatus erat, vt fuerit decurias deſcriptus teſte *Sigonio lib. 2. de Iure Rom. c. 9.*

A variis autem Magiſtratibus varie vocati. Nunc Quæſtorij, Prætorij, Ædilitij: & à rationibus ſuis Ærarij, Portorij Neuales, aiunt *Franc. Polletus L. 6. de foro Rom. c. 12. & Turnebus lib. 30. c. 34.*

De Scribis apud Hebræos viſitatis, diximus loco proximè antecedente, & probauimus fuiſſe illos Lectores & Doctores legis.

Erant autem præter iſtos, varia Scribarum genera & differentiæ, v. 9. F

Epiſtolares, hodie Copiſtæ. De quibus *Iuſtinian. Leg. final. §. In his aut. Cod. de Temp. appell.* Iidem, Scripturarij & Groſſiſtæ Cancellorum. Græcis γραμματεῖς. Iidem etiam Librarij, *Plin. lib. 7. de Cæſare*, Epiſtolas quaternas aut ſeptenas pariter dictabat librariis. Librarioli *Cic. lib. 4. ad Attic. epiſt. 4. & Vegetius lib. 2. c. 7.* inter caſtrenſia officia ponit Librarios, qui militum rationes ſcribebant.

Libellorum magiſtri. Libellenſes, qui requeſtas, hoc eſt, libellos ſcribunt. *Briſſon.* Sunt autem longè alij libellatici, de quibus *Baron. Tom. 11. annal.* erant, enim hi, qui vel per ſe, vel per nuntium indicabant Magiſtratui, ſe abnegare Chriſtum, in cuius rei teſtimonium à Magiſtratu libellum impetrabant: quo muniti, perſecutionum pœnas euadebant; vt colligitur *ex epiſt. 59. D. Cypr. ad Antonian.*

Actuarij, qui acta ſcribebant. Abbreuiatores, maioris & minoris Parci; quorum primi diplomata ſignant alij pecuniam pro ſignandis accipiunt, *Octauianus Veſtrius Introductione in Aulam Roman.* G

Reſcribendarij, qui taxant Scribarum mercedem. *Ibid.* Sicut Summiſtæ Apoſtolici, qui decernunt quid à Secretariis oporteat regiſtrari. *Toloſan. lib. 15. Syntag. c. 42.*

Notarij, à notis, quia verba dictantis per notas & compendia ſcribebant, inquit *Ammon. & Paul. De milit. teſtam.* Modeſtinus Briſſonius, Spiegelius, Antiquarios eos appellat *Arſon. ep. 17. ad Probum*; Græci ταχυγράφους, σημειογράφους καὶ ὀξυγράφους: *Sueton. in Iul. Cæſ. cap. 55.* Actuarios: ſicut & *Trebellius Pollio & Seneca* Singularios, à ſingulis vocati inquiunt *Scalig. lib. 2. cap. 13. in Notis Auſonij, & Rader. in Martial. lib. 14. Epigram. 202.* Horum natales feliciſſimi ſub Aſtro Virginis, ſi Dis placet, Auctore *Manilio lib. 4. Aſtronom.*

At quibus Erigone duxit naſcentibus æuum, &c.
Hic & ſcriptor erit velox cui litera verbum.

Ordo primum vtilis, teſte *Petro Toleſano lib. 48. Syntagmat. c. 41.* vtpote omnium ſeruitio expoſitus. *Gloſſ. in Leg. Vniuerſos. De Decurion. lib. 10. Cod.* adeò vt etiam Notarij munus H ſuſcipiens, perderet priuilegium officij. *Leg. 2. de tabul. lib. 10. Cod.* neque liceret Eccleſiaſtico exercere munus Tabellionatus laici, *C. Sicut ne Clerici, c. Offic. de hered. in 6.* Alioqui Notarij Eccleſiaſtici & Apoſtolici, ſemper fuere in honore; ſicut etiam poſt ipſi Notarij laici. Sunt enim in Romana Curia *Protonotarij* ſeptem, ita dicti, vt à laicis Notarij diſtinguantur, qui originem habent à Notariis illis primis, qui Acta Martyrum excipiebant. Ciuilium verò Notariorum hæc ſunt genera *à Lazio* numerata *lib. 2. Reip. Rom. c. 4.*

Princeps Notariorum apud *Ammian. l. 25. & Lampridium in Alexandro*: Primicerius Notariorum apud *Marian. in Cod. Præfectura*: is erat qui nunc vocatur Cancellarius, & olim Princeps laterculi, *Leg. in agr. §. de acquir. Iur. do.*

Tribuni Notariorum, qui nunc Secretarij, de illis mentio apud *Symmachum epiſt. ad Arcadium Imperatorem, Marcellin. lib. 17. & Caſſiodor. lib. 7.* qui appellat Tribunum chartariorum.

Notarij militantes, qui nunc Secretarij, Caſtrenſes nominantur apud *Ammian. lib. 29. & 30.* à Vegetio dicti Librarij militarium rationum, *lib. 2. c. 7.*

Nota-

Notarij decurionum, apud *Sueton. in Claud.* qui Cenſuales
A apud *Capitolin. Gordiano.*

Notarij Secretorum, apud *Vopiſc. in Aureliano.*

Notarij Principum, *Leg. vnica, Cod. De mand. Princip.* & ſoli dicuntur habere dignitatem: nam cæteri nuncupantur Serui publici. *Leg. 1. de poſtul. ſal. form. vt* Spiegelius.

Hoc vero Lazium fugit, quòd Notarij frumenti conſtituebantur in frumenti diſtributionibus. *Pollux. li. 8. c. 9.*

Logographi hodie Taxatores, qui ſcribebant in lib. rationum.

Mediogrammatei, quos Scribæ conſulebant, hodie Correctores, Græcis Diaſtolæ, quaſi Interpunctores.

Symbolographi, nunc Regiſtratores; qui ordinem Cancellorum tenent.

Subadiuuæ, Græci, ἀντιγραφεῖς nunc Contrarotularij, qui ex oppoſito ad maiorem fidem acta tranſcribunt.

Boethi, qui aliis in ſcribendo aſſiſtunt, vnde fortè Seuerino Boethio nomen: quæ quinque poſtrema nomina ſunt in *Leg. final. Tit. De Tabel. ſcrin. & logogr. lib. 10. Cod. Tit. 69.*

Formulari, qui formam ſcripti concipiebant; iidem

Pararij, apud *Senecam 2. & 3. de Benef.* vt interpretatur Guter. quamuis *Ranard. li. 3. Var. c. 1.* Pararios vocat Obſignatores; ne quibus *Cic. pro Cluentio.*

Chartulani, in Codice Præfecturarum, Chartularij, apud
B *Iuſtin. & Paul. li. 18.*

Exceptores. Scribæ priuilegiorum.

Prochiri & Meſoprochiri. Amanuenſes ita vocatur à *Suet.* Prius nomen habetur *lib. 12. Cod. Leg. Iubem.*

Hypomnematographi, Inſtituti primùm ab Auguſto, poſt Ægyptum redactam in prouinciam. *Strabo.* Ijdem ſunt qui Commentarienſes. Hypomnema enim eſt Commentarius. *Cic. 15. ep. 265.* Multum mihi eripitur operæ in ſcribendis hypomnematis.

Regerendarios Marianus nominat, pro Notariis ſeu Singularijs.

Scripturarij, inquit *Nonius* c. 1. quos nunc Tabularios dicimus, qui nomina omnia vrbium & prouinciarum complectebantur.

Scriptores, qui dictaturam minutam in forma literarum conſcribunt Notarij enim numquam, niſi minuto charactere ſcribebant, vt obſeruat *Ianus Mellorus Palmer. in Spicilegiis.* Veteres omnes, inquit, maiuſculis literis totos perſcribebant libros, minuſculas Notariis relinquebant, quarum vſum Papyrianus non niſi occupatis & negotioſis indulgebat, Maiuſculæ autem erant quas cum Petronio vocamus quadratas, vel vnciales, vt *D. Hieronymus in Præfat. ad Iob*, vel Apices, vt. *Sidon.* notante I. Baptiſta Pio.

Videat etiam Leuinum Torrentium de ordine ſcribendi, comm. in Sat. 5. Horat. verſu 66.

Scriptio Scriptura.

C ### Definitio et Etymologia.

SCRIPTIO & SCRIPTVRA quàm γραφὴν ſiue συγγραφὴν apellant Græci; eſt vel ipſe actus ſcribendi, vel opus, quod ſcribitur, iuxta poſteriorem namque vſurpationem, Scripturæ nomine per antonomaſiam vocantur Biblia Sacra, tamquam quæ excellentiſſimam contineant ſcripturam, ſintq; præſtantiſſima ſcriptio. Harum vocum primitiuum eſt Scribo. Et autem ſcribere vocem aut vocis partem per literas enuntiare & ob oculos ponere, vnde vero Etymologia vocis huius defluxerit primum, incertũ. *Ioan. Goropius l. 11. Hieroglyph.* ſub finem ait: γράφω Græcorum, Scribo Latinorum, & חרט *Chataf.* Hebræorum natales ſuos Cymbrico noſtro ſermoni acceptos ferre debent. *Grab.* enim Cymbris omnem foſſam ſignificat, Voci *Grab.* ordine literarum & ſignificatione contrarium eſt *Berg.* quod montem notat. Nos iam *Grab.* pro *Graf.* dicimus, mutato B. in F. Ab hoc poſteriore *Graf.* quod ſignificat fodio, Græci retinuerunt γράφω, murato F. in φ, vt vis literæ poſtulabat, vnde grammata pro literis, &c. Iam Latinorum Scribo manauit à Germanorum *Scrib.* quod Belgæ dicunt *Scrif.* cuius verbi ratio petẽda eſt à *Scrab.* & huius rurſus à *Grab.* quod idẽ eſt ac frico, &c. Qui verò tanta vi fricat, vt ductus ſui ſignum impreſſum relinquat, is *Scrabben.* dicitur, ſibilo vehementiam addente. Hinc deniq; venit *Scrib* Germanicum, & *Scrif.* Belgicum vocali longa quod lineam deſignat. Hebræorum autem חרט *chataf.* quo ſcribere deſignãt, longiùs ab origine receſſit, &c. ברק enim à *Boeckteken* (quod eſt librũ ſignare ſeu ſcribere deriuarj non dubito, ſolo א reiecto, & verbo præpoſtere pronuntiato. E

Ingenioſa quidem iſthæc Goropij coniectura. Quamuis alij melius exiſtiment vocem hanc eſſe de genere Aboriginũ, vt cuius initium & contextus nõ ſatis ſciatur: niſi velimus Latinos eam à γράφω Græcorum; & hos à גרף *Coraf* Hebræorum ſumpſiſſe, nonnullis literis eiuſdem poteſtatis traductis ad ſuum vſum, quod videtur indicare *Hermã. Hugo* è Societ. Ieſu, qui pridem hoc argumentum pertractauit.

*Variæ Significationes.

Vocem Scribo variis rebus ſignificandis impoſitam, ac varia eſſe Scriptionis miſteria conſtat, perſequitur ea præfatus. Hugo cuius lucubrationes hic adhibemus.

Igitur, fata ſcribere & fata ſcribenda aduocare, eſt de recẽs nati infantis felicitate benè ominari; id quod fiebat die Luſtrico ſeu Nominalium, vt *Tertull.* loquitur. vide *Scalig.* ad illa Auſonij verba: *li. 2. Obſeru. c. 22.*

Dictaſti fatis verba notanda meis.

Dicam ſcribere, eſt nomen alicuius pro inſtituenda accuſatione ad Iudicem deferre. *Cic. Verr. 4.*

Seruo libertatem ſcribere, eſt dare *Quintil. declamar. 380.* & alibi *Vlpianus.* F

Tutorem ſcribere, eſt conſtituere. *Cic. pro Cluent.*

Scribere pro pingere apud *Plin. lib. 35. ca. 10.* Scripſit. Apollinem, &c.

Scribere digitis, eſt nutibus loqui, *Ouid.*

——*in digitis litera nulla fuit.*

Ennius de quadam impudica: Alijs dat digito literas. quod Salomõ dixit *Prou. 6.* Annuit oculo, terit pede, digito loquitur

Scribere pro arare apud *Ennod. in Paneg.*

Cùm bene molitos incurui dente ligonis
Scribit agros.——

Alibi: Niſi edomitam terram ter quaterq; agricolæ ligonibus ſcripſerint. Item *Sidon. Apollin. carm. 11. ver. 412.*

——*in deſcriptoſque per agros*
Fragratodor.——

Scripturarius ager, pro quo depaſcendo, Scriptura, hoc eſt, certum vectigal ſoluitur publicano.

Conſcribere eſt colligere ſeu adlegere; hinc Patres conſcripti, eſt & vibicibus verberũ notare. Plautus Pſeudolo: Stylis me totum vſque vlmeis conſcribito.

Subcribere eſt poſt accuſatorem ſecundo aut tertio loco dicere contra reum: vnde ſubſcriptores, *Vide Budæum Annot. poſter. in Pandectas. & Sigon. de Iudic. li. 2. c. 10.* G

Præſcribere, longa annorum conſuetudine ius acquirere apud Iureconſultos.

Hæc pauca, ſed ferè præcipua ſcribendi vocabula ſuffecerit explicaſſe, quæ alienæ ſignificationis quadam veluti præſcriptione irrepſerant in ius aliorum verborum: ſed & aliis vocabulis verbum ipſũ Scribo veluti talionis lege inuicem fundo ſuo ſubinde depulſum eſt non inſcita Metaphoræ tranſlatione. Ita Pingere pro Scribere poſuit. *Martial. l. 9. Epigr. 14.*

Nomen Acidalia meruit quod arundine pingi.

Arare, & exarare. *Iſid. ex Satyr.*

Mucroneque aremus oſſeo.

in certa nempe tabella. *Ouid. 3. de Ponto:*

Ad fratrem ſcriptas exarat illa notas.

Effodere. *Petron. Satyr.* Verba atroci ſtylo effodere:

Sulcare: *Ennod.*

Otia Niliacis non paſſus carmina biblis H
Sulcaui.

Illudere. *Horat. li. 1. Sat. 4.*

—— *Si quid dauroti.*
Illudo chartis.

Illinere. *Idem ibidem:*

Eo quodcunque ſemel chartis illiuerit.——

Ducere. *Ouid. 1. Triſt. Eleg. 10.*

——*tamen ipſe trementi.*
Carmina ducebam qualiacunque manu.

Lineare. *Marcian. Capella lib. 3.* Literarum formas lineare.

Iam contrarium quæ voces ſignificauerint, videndum eſt nam & ea ad ſcribendi argumentum pertinent.

Liturare apud Sidonium eſt, *epiſt. 9. lib. 8.*

Litura coërcere apud Flaccum *epiſt. ad Piſones*

——*Carmen reprehendite, quod non*
Multa dies & multa litura coercuit.

Vnde vrbaniſſimus ille iocus delitura, *in Verr. Act.* 11. Videlicet
A extremam partem nominis: caudam illam Verris, tanquam in luto demerſam eſſe in litura.

In ſpongiam incumbere. De ſua Aiace, deleta ſcilicet, dixit *Auguſt. Cæſar* apud *Sueton. c.* 85. Scribētibus enim ad caſtiganda ſcripta, ſemper ſpongia erat ad manum; quam totam atramento imbuebant, vt ita literas litura nigra inducerent: quod Auſonius expreſſit carmine ad Theonem:

Aut cunctis pariter verſibus oblinat
Fuluam lacticolor ſpongia ſepiam.

Vnde eſt illud. *Mart. Epig.* 10. *lib.* 4.

——*inſtructum comitetur pumice librum*
Spongia, muneribus conuenit illa meis
Non poſſunt multa noſtros, Fauſtine, lituræ
Emendare iocos, vna litura poteſt.

E quibus locis apparet, talem fuiſſe ſpongiæ vſum, non ita multis obſeruatum. Alioqui ſpongia ſola ſine atramento deleri poterant literæ è pugilaribus & gypſos vt hodieque facimus adſperſa ſaliua, de quo ita *Varro.*

Sin diſplicebit tam tibi latum mare,
Tantum parato ſpongiam deletillud.

B Adnotauit autem Cuiacius, ab optimis quibuſq; ſcriptoribus pro delere dictũ eſſe ſpongia effingere. ita *Cic. pro Seſtio.* Spõgia ſanguinẽ effingi. *Cato*: Fiſcinas ſpongia effingat *Apuleius l.* 1. Vulnus ſpongia effingẽs. *Liuius* 39. In domo ſpongiis effingi ſolent. ille. *li.* 13. *Obſeru. c.* 13.

Delere. *Cicero pro Cluent.* Digito legata deleuit, è cera vel è charta, opinor, deletitia, qualis eſt ſtana illa noſtrorum pugillarium; nam digito alioqui deleri nequiſſent. Spongia enim deletili (vt Varro eam vocat) ſulci cerei obduci non poſſunt; ſed tantùm literæ vel creta, vel atramento, vel carbone, vel rubrica, aut etiam ſtylo in charta deletitia ductæ? vt patet ex illo Auguſti reſponſo, dicentis, ſuam Aiacem incubuiſſe in ſpongiam, hoc eſt deletili ſpongia deletam.

Stylum vertere. *Horat. Sat.* 10. *lib.* 1.

Sæpè ſtylum vertas iterum quæ digna legi ſint
Scripturus.——

C *Cic.* 2. *Verrina* Vertit ſtylum in tabulis ſuis. *D. Hierony. ep. ad Domnionem* Stultus ego qui meliorem ſtyli partem eam legerim quæ deleret, quam quæ ſcriberet.

Abolere peremptoriis rubricis *S. Don. Apoll. lib* 8.

Cancellare, Tranſuerſarij lineis ſicut cancellis inducere, inquit Nebriſſenſis. Vnde fortè Cancellarius dictus, quod reſponſa & reſcripta Principum malè ſcripta cancellet.

Inducere *Cic. li. ad Att. ep.* 15 *li.* 12. *ep.* 11 *lib.* 13. *ep.* 71. *vide Florilegia Budæi.*

Expungere *Plautus Ciſtellar.*

——*vt expungatur nomen ne quid debeam.*

Ita, milites expungi, & ſtipendiis militem expungere, apud *Paul. lib. penult. De re militari.* ſt militem ære diruere.

Diſpungere. *Senec. li.* 4. *Benef. c.* 31. Apud me iſtæ expenſorũ acceptorumque rationes diſpungentur.

METAPHORÆ VARIÆ.

Reperire eſt apud nonnullos Auctores Metaphoras varias quibus exprimere conati Scriptionem, & ad eam pertinentia pauculas has collegit *Hermannus Hugo, in tractatu ſuo de*
D *origine ſcribendi.*

Ita verbum Arare, apud *Qu. Attam*, eſt ſcribere. Vomer & mucro oſſeus, ſunt ſtylus. Stadium charteum, Varroni apud Nonium eſt charta.

Effodere, apud Ennodium eſt ſcribere. Acumina ferrea apud Prudentiũ, ſunt ſtyli; Cerata buxa, & æquoris hirti area, ſunt tabellæ: Arati ſulci, ſunt literæ *lib.* περὶ στεφάνων de *Caſſiano Mart.*

Æquor paginæ apud Boëtium. Æquor cerenum, apud *Auſon.* Campus papyrinus, apud *Scalig.*

Alba melonis filla, pro charta apud *Auſon.* vt legit *Mariangel.* Fiſſipes calamus, pro penna.

Cadmi nigellæ filiæ, Notæque furuæ ſepiæ, apud eundem pro literis.

Charta virgo, Martiali, alba, Vlpianus puram vocat. Charta anus, Catullo eſt veſtuta. Auſonio, opica. Sepia & lolligo. Horatio & Perſio ſunt atramentum. Fiſtula, calamus eſt Perſio.

*SCRIPTIONIS INVENTIO, ET ORIG.

E

☞ *Pete nonnulla ex Loco de Literis, Titulo proximè ſequent.*

Vti literarum, ita & Scriptionis prima origo Hebræis tribuenda eſt: neq; enim hæc ſine illis excogitata aliquãdo fuit, cum ſe habere videantur tanquam materia & forma vnius eiuſdemq; artis, quanquam diſſerendum non ſit, Scriptionem ad aliarum rerum ac notarum formas vſurpari, quæ tamen vim quandam habeant literarum, mentique ſignificatione ſui illabuntur. Igitur HEBRÆIS diuinum hoc Inuentum plerumque tribuitur. Eſtq; in primis *Plinij* hæc ſententia *lib.* 7. *c.* 56. ita loquentis: Literas arbitror ſemper fuiſſe Aſſyrias; id eſt, Hebræas, vt ego interpretor, quia Aſſyria ab Hebræis primum habitata fuit, vt nemo ignorat, etiam ſecunda ætate, à Noë vſque ad Abrahamum, & ante itèm quam ipſi Hebræi vocabantur, à primis hominibus prima ætate, qui omnes Hebraice loquebantur.

Deinde eſt eorum omnium ſententia, qui, vt idem *Plin.* ſcribit: Literas apud Syros repertas volunt, & apud Phœnices. Syria enim, vt ex Plinio notauit *Polidor. lib.* 1. *cap.* 6. dicta fuit & Aſſyria, & Phœnicia, & Palæſtina, Iudæa, & Babylonia. Verba *Plin. lib.* 5. *c.* 12. ſunt huiuſmodi: Syria quondam terrarum maxima & plurimis diſtincta nominibus: namq; Palæſtina vocabatur, qua contingit Arabes, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice, &c. ac magis etiam meridiana, Babylonia, & vltra Armeniam, Adiabene, Aſſyria antè dicta. Cum Plinio ſtat *Xenoph. libello de Æquinocis: c. de Æquinoco Proteos:* his verbis: Tota regio quæ eſt a Sydone ad Iaineum portũ cum ante Aſſyria diceretur, e Phœnice nomen accepit, &c. In quæ verba ita commentatur Ioann. Annius: Nini proprium nomen Aſſyrius, is ſubegit Aſiam totam & Africam, vſq; ad Libyæ terminos; hinc omnes illæ regiones a victore dictæ Aſſyria, ſicut poſtmodum inferior hæc regio, à Syro victore, dicta Syria. Euſebius autem & in Notis ſuis Scaliger, dicunt Syros degeneraſſe ex Chananæis ſeu Phœnicibus, qui omnes loquebantur Hebraicè. Idem obſeruat Poſtellus ad Carolum Cardinalem, Phœnices eoſdem eſſe qui dicebantur Hebræi, eſſeque eaſdem Phœnicum & Hebræorum literas.

Eſt item eorum (qui plurimi ſunt) ſententia; qui nempe literas primas faciunt eſſe Phœnicias, hoc eſt Hebraicas, ſeu Chananæas, vt deinceps interpretabimur cum Theod. Bibliãdro, De Origine literarum, & cũ Ioã. Annio inte p. ete Beroſi, qui in Beroſi Præfatione eaſdem facit literas Chaldæas, Phœnicias, & Aſſyrias: ij autem ferè ſunt: Timo Syllographus apud Sextum Pyrrhonium:

Φοίνικες αἰνίγμ. Κάδμου; Lucanus
Phœnices primi famæ ſi credimus) auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.

Plin. lib. 5. *c.* 12. Ipſa gens Phœnicum in gloria magna eſt literarum inuentionis. *Clem. Alexand. l.* 1. *Strom.* Cadmus erat Phœnix qui fuit Græcis literarum inuentor, vt ait Euphorus, alij autem dicunt Phœnices & Syros primos excogitaſſe literas. Nec abſimiliter ſentit *Cyril. Alexandr. lib.* 7. contra Iulianũ Apoſtatã. *Laurent. Valla ad lib. Tuſc. Ciceron.* laudat eius ſententiæ teſtes, Herodotum, Herodianum, Tacitum, Rufum Feſtum, *Gyrald. Dial.* 1. *de Poet.* adfert prætereа Pompon. Milam, Zopirionem, Phornutum, Suidam; ipſeque mox addit: Sunt inter Auctores qui Phœnicias & Hebræas eaſdem pene fuiſſe literas tradunt atque ab Hebræis Phœnices accepiſſe; H
non ab Ægyptijs, vt Tacitus crediſſe videtur; quæ vera eſt opinio. *Theodor. Bibliand. lib. De nat. ling. cap. De orig. literarũ:* Plutarch. Phœnicibus, vt pleriq; alij, adſcribit hoc inuentum. Phœnices autem Hebræos intelligere videtur. Cùm enim quæſtio mota eſſet cur Alpha primum locum obtineret inter literas; reſpondet, Quia Alpha bouem ſignificat Phœnicibus, quem ipſi primum æſtimant inter res neceſſarias: Aleph autem bouẽ ſignificat apud Hebræos: ergo iidem ſunt Phœnices & Hebræi. *Guilielmus Poſtellus de Phœnicum literis, in Præfat. ad Carolum Cardinalem Lotharingiæ, & ca. De priſco Phœnicum charactere:* Græcos habuiſſe vſum literarum ab Hebræis, qui ijdem ſunt Phœnices, Euſebius ex nominum ratione teſtatur. Sed more Chaldaico, addito ferè vbiuis ad vocabuli finem elemẽto A, vocabula protulerũt; verbi gratia. Alfa pro Alef, Beta pro Beth, Gamma pro Gamel ſeu Gimel, Delta pro Dalet. Denique *Ioſeph. Scalig. epiſtola poſtrema ad Chriſtophorum. Puteanum, & in Explic. nummi Conſtant.*

Ex nu-

Ex numiſmatis inquit, quæ quotidie effodiuntur in partibus A Tyri & Sidonis, in quibus characteres illi (Phœnicij) extant ſine vlla mutatione, nã lingua Hebraica eſt quæ vſa fuit Chananæis, hoc eſt Phœnicibus, tempore Abrahami. In Notis itẽ Euſeb. circa an. orbis conditi 1617. Phœnicij olim omnes & Chananæi & Hebræi vſi ſunt, adhucque Samaritani vtuntur, neque aliæ in vſu fuerunt à temporibus Moyſis, vſque ad excidium templi.

Legatur Ioan. Annius initio l. 1. Not. Beroſi. Itẽ P. Greg. Toloſ. l. 15. de Repub. c. 1. Guil. Poſtell. de liti. Phœnicum. ad Carolum Card. & alij quos allegat *Herm. H.* [illegible]

* DIGNITAS ET PRÆSTANTIA.

Ab Inventoribvs, et Admirabilitate.

In Genere.

Clarum eſt de Hebræis apud quos primum literas viguiſſe conſtans eſt ſententia, quod iam olim ſcriptionis admiratione capti, artem Scriptoriã appellãtur דקדוק *Dikduk*, hoc eſt, ſubtile inuentum, vt obſeruat *Pet. Gregor. l. 16. Artis mirab. c. 11.* & gentes plurimæ aliæ (ratæ non potuiſſe ab homine aliquot tam admirandum artificium excogitari) Deo id aſſignãrint. B Ita enim Mercurium literarum auctorem apud Ægyptios, facit *Plutarch. Sympoſ. Conuiual.* Saturnum apud Latinos pro earum inuentore habitũ ſcribit *D. Cypr. Mart. Tract. 14. De idolorum vanitate.* Parcis id tribuit *Hygin. lib. de fab. c. 277.* Et nos ipſi ſi ſcriptionis admirandam vim æſtimemus neſcio an quid aliud maiori admiratione dignum facile in creatis rebus ſimus inuenturi.

Quid enim magis mirum quàm tam pauculis literis, quæ omnes omnino ſunt viginti tres, tot tá varia in omnib. linguis nomina conſtare, quæ tibi ſingula ſunt diſſimillima: Eſſe autem vocabula adhuc ferè infinita, nondum excogitata vel audita quæ quilibet poteſt ſibi fabricare. Illud autem facit hanc rem ferè incredibilem, niſi oculis ipſis vſurparemus, tot & facta & ficta eſſe vocabula, tantum ex conſonantibus vocalium interiectu ſeiunctis; quæ ſi pronuntiari poſſent ex ſolis cõſonantibus facta, ſicut poſſunt ſcribi, Devs bone quanta, quàm incredibilis nouorum verborum vis in dies conflari poſſet! Vna hæc res eſt quam naturæ arcana præcipuè demirantur Clauius & Richeomus, & olim admiratus eſt *Tull. Tuſculanã 1.* ſic exclamans: *Quis ſonos vocis qui infiniti videbantur, paucis* C *literarum notis terminauit.*

Iam verò illud etiam quam mirum, literis viſis & lectis nos mentem capere abſentium quantocumque temporum & locorũ interuallo; Hac namque vna in re literæ ſuperant quidquid ſignorũ eſſe poteſt aut excogitari. Voces enim quæ mẽtem alioqui aperiunt maximè, non tamen niſi breuiſſimo tẽpore exiſtunt, nec ad abſentes longè pertingunt, neque ferè pronuntiari poſſunt, niſi ab adſtante audiantur, quẽ ſæpe nollemus audire. Imagines item, quæ coloribus ferè vitam rerum ipſam nobis ob oculos ponunt, nõ tamen interiora nobis indicare valẽtiſſimo abſq; literis eſſet; nec ſciremus ferè qui ij eſſent quos nobis imagines proponunt: vnde & nũmorũ imagines literis fuere circumſcriptæ, vt eæ nẽpe poſteritati id ſignificarent, quod imagines proloqui non poſſent. Magna ſanè literarũ vis; vt ferè miſeratione digni ſint Cabaliſtæ, qui ob haſce res, vt ſcribit *Franciſcus Venetus*, maiora etiam myſteria ineſſe literis putarẽt, dicerentque ijs contineri 32 ſemitas D quibus Devs creauit mundum, quod fabulatur *Rabbi Abraham, libro Zepher Ietzira*, hoc eſt, de Creatione. Nunquam tamen conſenſerim cũ Marco & Colarbaſo hæreticis, qui teſte *Tertulliano lib. De præſcript.* docebãt nõ poſſe veniri ad veritatis cognitionem, niſi per vim literarum Alphabeti Græci, quod Chriſtus ipſe vocaſſet ſe Alpha & Omega; Digna Alphabetariorum ferulis capita aut literariis nominibus, qualia fecit *Martial.* Alpha penulatorum & Betha togatorum.

Exemplis Confirmatvr.

Indos quoſdam æuo noſtro vſque adeò demiratos fuiſſe ſcribendi inuentionem, refert ex Scriptoribus rerum Indicarũ *Latinus Biſciola l. 6. Subciſiu c. 12.* vt audito primùm Scripturæ nomine accurrerent ad papyrum loquentem audiendam, vt ipſi arbitrabantur.

Narrat *Petr. Cieza Thom. 1. Hiſtor. Peruan. c. 34.* Americæ incolas ab Hiſpanis ſubactos, cùm literarum vſum vidiſſent primùm, putaſſe id eſſe certiſſimum Diuinitatis argumentum, quòd chartis ſcriptis occulta vox ineſſe poſſet.

Sic apud *Athenæum l. 10. c. 17.* Porta quidam ſcriptionem ita admirabundus deſcribit, vt Epiſtolam vocet naturã feminam: Literas illius filias, mutas eas quidem, ſed quæ tamen etiam loquantur abſentibus, & à legente, ſi velit, non audiantur, etiamſi intelligantur. F

Illud verò longè eſt faceriſſimum, quod narratum ſibi à viro, quodam Religioſo, qui anno M. D. LXXI. è Braſilia redierat, ſcribit *Ludou. Richeon. in libello quem inſcripſit, l'Adieu de l'Ame.* Mancipium quoddam Peruanum ab Europæo Nobili, qui in Braſilia tum habitabat, abiegatum eſt ad familiarẽ herili ſui, Nobilem item Europæum, cũ fiſcinula ficuum & literis. In via ſeruus hic hero ſuo ſcilicet monoſyllabus, fructuum nouitate & dulcedine pellectus, bonam eorum partem obligurriuit, literarum ſuarum ſecurus. Nobilis literis acceptis, hominẽ verbis accipere: ille admirari, ecquid ſciret, & verò etiam abiurare factum. Nobilis contrà adferre teſtes literas; alter contrà teſtari, literas mentiri, & eſſe inteſtabiles. Ergo mãcipium cum indicibus literis remittitur ad herum ſuum. Herus diſſimulat factũ. Paucis poſt diebus ſeruum remittit cum ficubus & literis numero adſcripto. Hic ratus ſibi abundè cautum ab indicio fore, literas ſub ſaxum abdit in quo ſeſſum ibat: & Iam literæ, inquiebat etiam ſi Argi aut Lyncei ſitis, non videbitis delicias meas. Cùm hoc dictò exinanit fiſcinã, & totum ſibi de ficubus inſtruit epulũ, relictis pauculis. Quod ſupererat, cùm literis defert ad Nobilem, ille numerum in literis quidem integrum, at in fiſcina dimidiatum tantum reperit. Tum denuò adoriti ſeruũ, manus ambas excutere & marſupium, literarum adferre teſtimonium de nonſeto ficuum: contrà ſeruus purgare ſe, & ſacculorum oſtendere inanias, literarum fidem eleuare, quas certum ſciret, nihil vel per rimas potuiſſe arbitrari, quando eas in ſaxa abdidiſſet; atneq; ante doceri potuit illiteratum mancipium, quid poſſent literæ, quàm ab hero ſuo tergum eius totum conſcriberetur ſtylis vlmeis.

A MVLTIPLICI VTILITATE.

Scriptorvm Avctoritate Firmata.

Inter Græcos, D. Baſilius in illius rei laudes excurrit, *Epiſt. 55. ad Ambroſiũ:* Magna, inquit, ſemper quidem & multa ſunt Domini noſtri dona, &c. vnum verò quod inter maxima reputari poteſt, hoc eſt, quòd quam longiſſime propter locorum diſtantiam ſeiunctis per literarum alloquium mutuò coaleſcere dedit. Largitus eſt autem duplicem cognoſcendi G modum, vnum per præſentem conuictum & congreſſum, alterum per conſuetudinem literarum.

Theodoret. quoq; *Cirenſis Orat. 14. De Prouident.* nõ abſimiliter eſt locutus: Cùm abſentibus, inquit, verſatur, & qui longiſſimè à nobis diſtant: & cùm lingua taceat præcipuum ſermoni inſtrumentum, eius loco inſeruit manus calamo arrepto, quod agendum nobis cum amico, inſcribit chartæ, & ſermonis fit vehiculum non iam lingua, ſed manus.

Diodor. Siculus verò lib. 12. Biblioth. ita copioſè diſſerit de laudibus ſcriptionis, agens de legibus Charondæ, Cui tanta ingenij facultas ſuppetit, vt dignis laudibus literarum diſciplinam inſtitutionemque ſe proſequi poſſe confidat; quibus ſolis vita defuncti viuentibus commemorantur: tum quos longiſſima procul terrarum interualla ſeparatos tenent, hi literarum ſeſe mutuis velut internuntiis ſalutãt, & viſũt, cùm abſẽtibus amicis tamquam præſenti conſuetudine, mutuis colloquiis perfruuntur: tum ad bella, ſiue inter gentes quaſcumq; H ſeu inter Reges ſedanda, quid idoneum, quid magis accommodatum literarum munere poſſet excogitari; fœderibus commendandis, pactis, conuentis, promiſſis, teſtes primi accerſuntur, cæteraque omnia quibus ſeruandis ſumma opus eſt fide, ipſis tutò commendantur, illæ commendata quæcũque excipientes, æterna integritate & inconcuſſa fide cuſtodiunt. Poſtremò ſapientiſſimorum virorum ſanctiſſimas ſententias, oracula Deũm, Philoſophorum inuẽta, diſciplinarum denique omnium præcepta ac monumenta: humanarum diuinarumque rerũ, ſolæ literarum ædes tę; oſta conſeruant, atque à vetuſtatis & temporis voracitate defenſa velitti quadam diuina vi tuendo poſteris ex ordine deinceps per ſuccedentia ſæcula demum æternitati commendãt.

Ac inter Latinos *Quint. l. c. 7. ſub fin.* Hic vſus eſt literarum, ait, vt cuſtodiant voces, & velut depoſitum reddant legentibus, itaque id exprimere debent quod dicturi ſumus.

Plin. l. 13. cap. 11. Huius vnius rei vſu ſeruius maximè conſtare humanitatem vitæ, memoriam, ac hominum immortalitatem.

Ter-

Tertullian.lib.De corona militis: Literas neceſſarias conſi- A tebor & commercij rebus,& noſtris erga Deum ſtudiis.

Caſſiod lib.11.Variarum. Scriptura humanorum actuum ſeruatur fidele teſtimonium.

Petr.Gregor.Toloſan. l.14.De Republ.c.11. Diuinum miraculũ certè,vt 24.notis, & interdum apud aliquas nationes paucioribus, infinita vocabula,mentes diuerſæ,contrariæ, actus omnium hominum & ipſæ cogitationes poſſint eſſi-acius & perfectius quàm ipſa pictura repræſentari:fiuntque ſcripturæ ad perpetuam rei memoriam; conſeruat enim ſcriptura quæ hominis memoria non poteſt complecti.

Cælius Rhodigin.lib.4.c.3. Quid illa ſcribendi maieſtas, quæ tantarum rerum ſcientiam nobis comparat, vetuſtatem propagat,nil ſinit interire,& quod omnia conterit,tempus cogitur noſtris manibus ſuccumbere;Quid hoc magnificentius; quid æquè mirandum;id eſſe homini datum,in quod ne mortis quidem auida rapacitas ius vllum habeat?

Guillelm.Poſtell.de literis Phœnicum Præfat.ad Carolum Cardinalem Lotharing. Literis tanquam rei immortalitati proximæ hoc debemus,quod conſulere aliis poſſumus , cæterique tam prudentiæ quam ſapientiæ muneribus vti & poſteritati proſpicere.

B

A Vi Obligandi.

Vbi & de Imprudentia ſubſcribendi.

Literis & Scripturæ ineſſe vim moralem obligandi, Auctor eſt *Iuſtinianus l.3.Inſtitut.14 De obligationibus:* [Obligationum ex contractu, quatuor ſunt ſpecies:aut enim re contrahuntur, aut verbis,aut literis, aut conſenſu.] Dixi autem eſſe moralem vim.Ita enim ſcribit *Paulus Iureconſ. L.* [illegible] *De obligat & action.* Non figura literarum,ſed oratione, quam exprimunt,obligamur:quatenus placuit , non minus valere quod ſcriptura quam quod vocibus lingua figuratis [illegible] catetur, vbi clariſſime oſtendit,omnem illam vim ex placito eſſe hominum.Rectè autem addit,non minùs valere ſcripturæ fidem quàm vocis,quia *Leg.15. Tit.21. Cod.lib.4.* [illegible] Conſtantinus Imp. quod eandem vim obtinent tam fides inſtrumentorum, quam depoſitiones teſtiũ. Imò *l.8.Cod. Tit.34. Leg.14.* Melius quidem ſi per ſcripturam.

C Porrò hæc obligatio quæ ex literis oritur non eſt naturalis, ſed ciuilis,vt *Modeſt.in L.Obligamur,51.verſu penult. De act.& §.1.De liter.obligat.* habet enim ſcriptura vim obligandi tantum ex Lege ciuili,aut ſummum ex Iure gentium. Et optandum quidem eſſet cum *Sen.l.3.De Benef.* Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditori obligaret ne pacta conuentaq; ſignis impreſſis cuſtodirentur,fides potius illa ſeruaret,& æquũ colens animus,&c.adhibentur ab vtraque parte teſtes:ille per tabulas plurium nomina interpoſitis parariis facit,ille non eſt interrogatione contentus,niſi rem manu ſua tenuit.O turpem humani generis & fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! ſed ex quo cœpit eſſe ,

Nuſquam tuta fides , ——

& promiſſiones ac pacta paſſim perfidia eludi, cœpit illud *C. l.1.ep.14 ad Att.* eſſe veriſſimũ:Neruos,atque artus eſſe ſapientiæ, non temere credere.Optimum verò Epicharmi conſiliũ: Νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν Sobrius eſto , & memento nulli fidere.

Quia verò tam ſtricta ex ſcripto naſcitur obligatio,nõ niſi præſenti prudẽtiq;animo ad ſyngraphas,cautiones & fiducias ſcribendas accedendũ eſt:Si quis enim debere ſe ſcripſe- D rit,quod ſibi numeratum non eſt,inquit *Imper.l.3.Inſtitut.Tit. 22.De literar.oblig.* is de pecunia minimè numerata,poſt multum temporis,exceptionem opponere non poterit.Atq; adeò memorabile exemplum eſt Pulcheria Auguſta , prudentiſſima fœmina , fratrem ſuum Theodoſium Imp. Iuniorem ab incauta imprudentique ſyngraphorum ſubſcribendorum conſuetudine deterruit,vt de ea refert *Socrat.lib.7.c.22. Theodoret. l.5.c.36.& Nicephor.Calliſt.l.14.Hiſtor.Eccleſ.c.23.* his verbis: Theodoſius quòd natura apertus & ſimplex eſſet,& omnibus benignè facere cuperet , ſæpè etiam literis quibus minimè oportuit,ſententia earum non perſpecta,ſubſcripſit.Quæ verò ei diuinitus quaſi fidelis cuſtos data erat in rebus omnibus magnifica,moderata & ſapiẽs Pulcheria Auguſta,id ipsũ quoque morem abſurdum coarguens,correxit.Syngrapham enim inter eum & ſe venditæ cõiugis eius raptim compoſitã ei propoſuit,eamq;ille ſcripturæ vim neſciẽs,confeſtim manus ſuæ annotatione confirmauit.Poſtridie eius diei Imp. coniugem ad ſe vocauit,quam Pulcheria ſe ei reddituram plurimum negauit, ſe emptionis libellum vt teſtem(qui accuſari aut reijci non poſſet)prætendens,tanta illa prudentia ac feſtiuitate fuit. E Atque illa negligentiam eius arte quadam arguens, moderatione mira improuidam literarum ſubſcriptionem ſic in eo emendauit.

A Vindicata Falsitate Circa Scriptionem Admissa.

Magna iam olim,ac iuſtiſſima Principum Legumq;ſeueritas extitit,in eos qui aliorum ſcripturam cum fraude imitantur, vt apud Ægyptios ambæ ijs manus amputentur , teſte *Diod.Siculo li.1.Biblioth.c.6.* Quod & feciſſe Claudium ſcribit *Suet.* Proclamante quodam,præcidendas falſario manus ; carnificem ſtatim acciti cum machæra menſaq; lanionia flagitauit.Et vix aliquanto mitius cõſuluit Alexander Seuerus in Tabellarium,quem,quia falſum cauſæ breuem retulerat , inciſis digitorum neruis deportauit, vt *Auentin.* ſcribit *l.11. Annal.Boiorum , ex Lamprid.in Alexand.Seuero.*

Solitus tamen eſt Titus Veſpaſ.Fecum amnuenſibus ſuis per ludum iocumq;certando, imitari chirographa quæcunque vidiſſet , ac ſæpè profiteri ſe maximum falſarium eſſe potuiſſe,vt *Suet.in Tito,* quemadmodum & Alexis puer Attico à manibus,ſtudioſiſſime Attici ægrotantis manum imitabatur,ne Cicero viſa aliena litera , de Attici morbo poſſet ſuſpicari, vt *Per.Vict.l.18.Var.c.10.* explicans illa verba *li. 7. ep.2.ad Att.* Alexidis animum amabã, quòd tam propè accederet ad ſimilitudinem tuæ literæ, manu non amabam,quod F indicaret te non valere.Sed hic aſtus pro ingenuo ſtudio habendus eſt,quando ſine dolo malo adornatur,alioqui vt huiuſmodi fraudes tollerentur,temporibus Neronis Claudij,inquit *Suet.c.17.* aduerſus falſarios primùm repertum,ne tabulæ niſi pertuſæ ac ter lino per foramina traiecto obſinarentur.(quarum tamen aperiendarum tres occultiſſimas artes recenſet *Lucian.in Alexand.*)Et à Iustiniano Imperat. grauiter cautum, ne facilè comparationes literarum inſtituantur.*l.4.Tit.21.De fide Inſtrument.Leg.* 19.

OBIECTORVM, ſiue ARGVMENTORVM Contrariorvm Enodatione.

Non deſunt tamen qui Scriptionem ac Literariæ rei vſum eleuare contendunt apud imperitos,ac tot illius mala exiſtere aſſerant,quot ſunt linguæ,quam Iacobus appellat vniuerſi- G tate iniquitatis , *ca.3.* eaque re Thamum Ægypti Regem noluiſſe, vt Theutus literariam artem inueheret vnà cum Geometria, Arithmetica & Aſtrologia,quemadmodum refert *Cælius lib.22.cap.15.ex Platone.*

Imò gentes quaſdam,vt narrat *Sabell. Ennead.8. 1.* penitus ſcriptionis vſu abſtinuiſſe.Et literas à Licinio Imper. vocatas eſſe virus,& publicam peſtem,vt de eo prodidit *Aurelius Victor.*

Denique videri etiam memoriæ allatum eſſe ingens deſidiæ periculum anſamque otiandi,quando literis chartiſque committimus quæ memoriæ eramus mandaturi,vt non iniuria admonuerit *Plat.in Phædro:* Literas debere eſſe non memoriæ , ſed admonitionis medicamina.

Igitur, poſſe literarum maxima eſſe damna & incommoda , ſi quis ijs abutatur non eſt diffidendum;adeoq; id eſſe nobis à maioribus argutè indicatum fabella illa Segetis Cadmeæ,è qua effloruerunt ſubitò acies duæ gladijs haſtiſq;armatæ quæ mutuis ſeſe vulneribus confecere;Cadmvs enim cum exiſti- H matus fuerit literarum inuentor,& ſexdecim primũ elementa tradidiſſet Græcis;hinc iactatus eſt vulgo ſeminaſſe dentes ſerpentum,qui ſexdecim tantùm habent omnino dentes,ex quibus natæ tot pugnæ,quot modo ardere non inter doctos,verum etiam inter Principes videmus frequenter,propter literas aut libellos.Sed quid,cõne dicemus exterminandas eſſe ex orbe literas tot malorum & pugnarum cauſas;Non profectò magis quam exſecandas hominibus linguas ob maledicentiam.Vites ebrietatem attulere,non tamen exſcindendæ, ſed aqua ijs propius admouenda fuit,inquiebat ille,id quod Thamo Regi & Licinio Imp. Barbaris illi μισογραμμάτοις reſpondendum in cauſa literarum.

Laſcinum aliquod ſcriptum eſt;agatur Lacedæmonum lege,qui Archilochi libro propter obſcœnitatem condemnarũt Hæreticum ſcriptum eſt:agatur legib.Valentiniani & Valentis de comburendis libris hæreticorum:agatur legib.Pontificum & Conciliorũ,quibus vetitum eſt ſine Cenſura libros excudere,& malo facilis medicina,neque ampliùs erant literæ virus aut publica peſtis.Atq; ita literarum patrocinium egregiè

giè ſuſcepit Bibliander l.de ratione cõmuni ling.cap. De Stylo & A penna: An nõ ſtylus acuminatus,inquit,pugionis more menti ſuggerit,prouidendũ eſſe ne quis innocens appetatur,ſtyluſque ſtringatur neu infigatur bonis ciuibus,ſed adhibeatur vt gladius auctoritatis militis,qui ex imperio Ducis,in hoſtes ſtringitur ad tuẽdam Rempublicam.Proferatur igitur ſtylus,ſtringatur in perditos homines,& ad defenſionem bonorum,&c. Neque verò Plato(qui,vti & Pythagoras & Cicero,literarum originem ad cæleſtem naturam retulit) ſcriptionis vſum contempſit,poſtquam tam præclaros poſteritati ſcriptos libros reliquit:illud tantum voluit,ne memoriam facile ſegneſcere ſineremus,præſidio otioſarum chartarum , ne doctiores nos eſſe cenſeremus à maiori librorum copia,quàm librorum rerumque in iis ſcriptarum ſcientia & memoria.

Certum enim eſt,nullius omnino tantam eſſe memoriæ amplitudinem,qui omnia ita poſſit tenere vt ſcripto complecti. Et vt tantam quis facultatem haberet,aliis tamen iiſq,quamplurimis vtilitatibus hominum inſeruit ſcriptura,quibus facilè tantillum labefactandæ memoriæ diſcrimen poſſit compenſari. B Quæ nam enim ſine literis eſſent ſignificandorum ſecretorum præſidia ſeu bello ſeu pace. Quæ commercia exterorum, aut amicorum abſentium conſuetudo? Quænam eſſent mercimoniorum commeationes?quæ vrbium, prouinciarum , regnorum ſocietates? Quæ denique præteritorum temporum certa memoria,quæ ſpes nominis ad poſteros propagandi per impreſſa veſtigia virtutis;

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi,ſed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia, Vate ſacro.
Paulum ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus.

Illud,illud,vnius ſcriptionis beneficio polliceri potuit *Flaccus*

——— *non ego te meis*
Carthis inornatum ſileri,
Totue tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere liuidas
Obliuiones.

C Scriptioni ergo illud debemus(quo vno Deum proximè imitamur)immortalitatem.

Sed dicet quis eſſe inſigne ſcriptionis vitium,quòd, quæ ſemel ſcripſeris,ſi pœniteat,ea abs te ſcripta eſſe negare non potes,& eam ob rem M.ANTONIVM Oratorem nullam vnquam orationem ſuam literis commendaſſe,vt ſi quid pœnitendum dixiſſet,id dixiſſe ſe poſſet facilè inficiari. At econtra maximum illud eſſe ſcriptionis ornamentũ ac bonum , quòd ſi quæ dicere vis,ſcribas,non facilè ea dicturus es quorum pœniteat;eaque gratia AVGVSTVM Cæſarem,vt de eo refert *Sueton.cap.84.* neque in Senatu,neque apud populum, neque apud milites locutum eſſe vnquam,niſi meditata & compoſita oratione:ſermones quoque cum ſingulis,atque etiam cum Liuia ſua grauiores non niſi in ſcriptis & è libello,habuiſſe. Quo more legatos ferè ac iudices loqui ſolitos , ne excitarent, ſcribunt *Liuius,Tertull.& Cicero.*

Liuius l.3.Decad.3. de Fabio Pictore. *Tertullian. Apologetic. c.11.Cic.Philipp.10.* aliiſque complures , quos laudat *Ianus Gruterus in Notis ad Apocolocynth. Senecæ.* Oſtendunt igitur hæc omnia,nihil eſſe de ſumma ſcribendi vtilitate admirabilitateque ambigendum.

D ## MODI SCRIBENDI VARII APVD VARIOS.

In plana tabella aut charta per lineas rectã,modi ſcribendi fingi poſſunt omnino vigintiquatuor:octo in latum,octo in longum,octo in diametrum.

Primus,à ſummo dextro ad læuũ,qui in latum;qui eſt,vetus Hebræorum.Secundus,à læuo ſummo ad dextrum in latum , qui iam eſt ferè omnium,præterquam Hebræorum & Sinenſium.Tertius,ex vtroque miſtus,ſed à læua incipiendo , qui fuit recentior Hebræorũ,& antiquus Græcorum ac Latinorum.Quartus,ex vtroque item, miſtus, ſed à dextra incipiendo.Quintus,ab imo dextro ad læuum,in latum.Sextus , ab imo ſiniſtro ad dextrum in latum.Septimus,ex vtroque miſtus,ſed à læua incipiendo.Octauus, ex vtroque item miſtus , ſed à dextra inchoando.Nonus , à ſummo latere dextro in imum:Decimus,à ſummo ſiniſtro in imum, ſed hi ambo lineis perpendicularibus ; qui poſtremus eſt,Indorum, Sinarum, & Æthiopum.Vndecimus, à ſummo latere dextro in imum , & rurſus ab imo ad ſummum.Duodecimus , à ſummo ſiniſtro latere in imum,& rurſus ab imo in ſummum verſus , qui eſt Gothorum Decimus tertius,ab imo dextro ad ſummum:Decimus quartus,ab imo ſiniſtro ad ſummum,& hi ambo per lineas perpendiculares.Decimus quintus,ab imo dextro in ſummũ,& rurſus à ſummo in imũ perverſus. Decimus ſextus ab imo ſiniſtro in ſummũ,& rurſus à ſummo in imum perverſus. Decimus ſeptimus, ab angulo dextro ſummo in imum ſiniſtrum,linea diametrali. Decimus octauus,ab angulo ſummo ſiniſtro in imum dextrum, linea item diametrali.Decimus nonus,ab angulo dextro in imum,& ab imo in ſummum rurſus per verſus.Vigeſimus ab angulo ſiniſtro in imum,& rurſus ab imo in ſummum. Vigeſimus primus, ab imo angulo dextro in ſummum ſiniſtrum,linea diametrali.Vigeſimus ſecundus,ab imo angulo læuo in ſummum dextrum, linea, diametrali. Vigeſimus tertius, ab imo dextro in ſumum ſiniſtrum, & rurſus à ſiniſtro diametraliter in ſummum dextrum. Vigeſimus quartus,ab imo ſiniſtro in ſummum dextrum,& à dextro rurſus in imum ſiniſtrum diametraliter.

Ex his viginti quatuor reperio quatuor tantũ fuiſſe vſurpatos;primum,ſecundum,tertium, & decimum : & ſunt ſanè inter hos etiam modos aliqui valdè incommodi, vt mirer vel quatuor diuerſos potuiſſe placere gentibus diuerſis.

Primus omnium & antiquiſſimus eſt, HEBRÆORVM vetus à dextra ad læuam linea recta in latum.Horum enim cum primæ ſint literæ,oportet & ſcribendi modum eſſe primum: B quod eò facilius credendũ eſt,quo modus ille incommodior atque imperfectior eſt,& prima quæq;ſolent eſſe incultiſſima maximeq;rudia.Etiamſi enim Hebræorum Rabbini glorientur,ſe imitari cœlorum motum ſcribendo à dextro in ſiniſtrũ; non tamen ea gratia efficiẽt,modũ illum ſcriptionis eſſe laudandum,quando & ita literæ ſcriptæ calamo ac manu leguntur,quæ nobis ob oculos contemplandæ relinquuntur,cum à læuo ordimur ſcriptionem,& omnium animantium item primus ac naturalis motus extrorſum explicatur,& cetera opera quoque extento brachio, non retracto inchoantur, quando denique Hebræi ipſi ſingulas literas inter ſcribendũ inchoãt à latere læuo in dextrum,etiam ſi ad iunctionem literarũ ad literas ducant à dextro in ſiniſtrũ,vt acutè obſeruarunt *Angelus Roccha Bibl.Vatic.& Iul.Scaliger.l.1. De cauſſ. lin. Lat. c.46.* qui tamen illud affingit Hebræis, eò ita eos ſcribere cœpiſſe,quod prius texturam inuenerint, quam ſcripturam:textores verò primum tramæ filum introrſum iaciant,coacti,non natura,quoniam dextra manu cum incipiunt,& ſiniſtræ operá viciſſim petunt,ſic motus fuit auſpicandus. Inſignis etiã hac in re eſt Goropij fabella,qui *l.3.extremo Hieroglyphicon*,ait, à Cadmo Hebræos ita primum doctos eſſe præpoſterè ſcribere:ea cauſa,vt diſcerent aliquando hac ſua ſcribendi incommodiſſima ratione,Cimbros(à quibus literas nempe acceperant)in literarũ quoque ſcribendarum modo eſſe imitandos.Porrò hanc ſcribendi rationem Ægyptij ab Hebræis accepere, vt *Herodot.* teſtatur *lib.11.* G

HEBRÆORVM modo veteri , proximè ſucceſſit modus quem ſupra numeraumus tertium,is nempe qui à læua in dextram,& rurſum à dextra in læuam tendit per verſus ; quem *Nauclerus volumine primo generat.54.* ſcribit Hebræis traditũ eſſe ab Eſdra ſcriba,quem Græci auctore *Pauſania lib.5.* vocarunt βουστροφηδὸν , ea re,quod boues inter arandum,ab extremo ſulco conuertantur in proximum ab eodem latere : atque hinc, vt id credam, etiam vehementius adducor, quod Cadmo literarum apud Græcos inuentori dum Bœotiam conderet, bos occurrerit , quem Græci Ἄλφα appellant , à quo primæ literę nomen Ἄλφα impoſuit:ergo & à boum in arando more morem induxerit ſcriptionis, quo ſtylo velut aratro fiebat in cera:hic autem modus à Græcis deinde venerit ad priſcos Latinos,de quibus ita *Iſidorus lib. 6.c. 14.* Verſus vulgò vocati ſunt:quia ſic ſcrib.bant antiqui ſicut aratur terra;à ſiniſtra enim ad dextram primum deducebant ſtylum deinde conuertebantur ab inferiore , & rurſum ad dextram verſus,quos & hodie ruſtici verſus vocant. H

Tertius ſcribendi modus eſt à læua in dextram,ſinè retrogreſſione ad læuam.Hic iam communis eſt plurimarum gentiũ, quia commodiſſimus & decentiſſimus:etiam enim omnem literarum,etiam apud Hebræos,virgulę ita inchoẽntur,decet totam ſcriptione ita perfici,vt eadẽ ſit ratio totius & partiũ.

Quartus ſcribendi modus eſt SYRORVM,In dorum, Æthiopum,& Sinenſium.De Syris *Andreas Maſius in Grãmat. Syriaca* :

linea: Syri non à dextra ad ſiniſtram verſus ducunt manum, vt Iudæi faciunt cùm ſcribunt: ſed eam ex aduerſo poſitam recta cum ſenſim ad ſe per chartam tranſuerſo ſitu collocatā; propterea quòd ſic commodius apriuſq; ipſarum literæ formentur, ceteroqui legendi ratio prorſus eadem eſt quam Hebræi tenent. Igitur Syri lectionem incipiunt a litera quæ inſcriptione erat ſumma; eamque faciunt eſſe in latere dextro, vertendo chartam dum legunt.

De Indis ita *Poggius lib.4.* De fortunæ varietate: Scribunt Indi, non vt nos aut Hebræi, in latus dextrum aut ſiniſtrum, ſed à ſummo ad imum ducentes calamum, linea nempe perpendiculari. Non explicat Poggius in quod latus faciant lineatum ad lineas adiunctionem; at certum quòd verſus dextrum: nā id de Sinenſibus apertè ſcribit *Nicolaus Trigaultius Belg è Societate Ieſu, Sinica Expedit.l.1.c.4.* Sinicæ ſcriptionis ſitus, inquit, è diametro noſtræ aduerſatius eſt: nam ad dextram à ſummo in imum ducunt manum, nos à ſiniſtrâ ad dextram in latum progredimur.

Denique de Æthiopibvs circa Meridionales inſulas narrat *Diodorus Siculus lib.3. c.13.* Non ſcribunt per latus vt nos, ſed à ſuperiori parte lineà rectà ad inferiorem. Hunc ſcribendi modū Græci appellarunt Thæpocō, auctore Feſto: Tæpocon, inquit, Græci ſoliti ſunt appellare genus ſcribendi deorſum verſus, vt nunc dextrorſum ſcribimus. Sed quid verbi ſit Thæpocon, miror præteriri à *Tiraquello in Notis Alexandri Neapolitan. lib.11. cap.30.* Quando ita variè legitur in diuerſis exemplis apud Feſtum, vt monet Dionyſius Gothofredus: Tabenpocon, Temperom, Tempocon, Taepoton, Tempercon, Taencopon Taenpton: Quis non rideat hæc monſtra verborum.

Quintus ſcribendi modus falsò tribuitur Gothis à *Theodoro Zvingero lib.1. volum.4. veteris. Theatr.* ſic ſcribit ex *Olao Magno:* [Secundum longitudinem a ſummo ad imum, & hinc rurſus aſcendendo, veluti per ſpiras (quales ſol annuo motu per Zodiacum facere dicitur) ſcripſerunt Gothi veteres in ſaxis vetuſtiſſimis, quæ etiamnum extent.] Sed nuſquam hoc ſcribit Olaus. Sunt enim tantùm hæc eius verba, *lib.1 cap.36. ex Ioannis Magni De Gothis l.1. cap.7.* [Longe ante inuentas literas Latinas, Aquilonaria regna ſuas literas habuerunt, cuius rei indiciū præſtant eximiæ magnitudinis ſaxa, veterū buſtis ac ſpecubus apud Gothos affixa. His itaque (vt in hiſtoria chariſſimi fratris mei Ioannis Magni anteceſſoris Archiepiſcopi Vpſalenſis *li.1 cap.7.* habetur) apicibus res geſtas lapidibus imprimentes, ſempiternæ memoriæ tradiderunt.] Ioannes verò Megnus tantùm hæc ampliùs addit [Hæc ſaxa literarum formis inſcripta, perſuadere poſſent, quòd ante vniuerſale diluuium, vel paulò poſt ibi erecta fuiſſent.] Neque toto reliquo opere de Gothis, mentionem facit literarum. Gertitiſſimò autem lapſum eſſe Zvvingerum oſtendit *Bonauit. Vulcanius, libello De literis Gerarum ſeu Gothorum*, vbi omnes eorum inſcriptiones ſcriptæ ſunt à læuà ad dextram in latum, more noſtro vulgati, nulla omnino a ſummo in imum perverſus. Eodem loco grauiſſimè etiam aberrauit Zvvingerus in voce Tæpocon, aſſerens eam eſſe modum quo Hebræi ſcribunt à dextra ad læuam.

*INSTRVMENTA SCRIPTIONIS.

Vt res quæq; ſimpliciores ac rudiores ſunt, ita paucioribus egent adminiculis ad ſui conſtructionem. Igitur cum recens nata atque adhuc impolita erat ſcriptio duabus omnino rebus perficiebatur, ſtylo ſeu inſtrumento quo ſcribebatur, & materia in qua ſcribebatur. At mox, vbi poli excolique ea ars cæpit, cæpit etiam præter ſtylum & materiā in qua egere materia ex qua literæ ſcil. fingerentur; de quibus ſingulis tractatio inſtituenda.

Inſtrumentum quo primum ſcriptæ fuere literæ, fuit ſtylus ferreus, quia primæ Hebræorū literæ ſaxis & laterculis inciſæ, vt ex Ioſepho Iudæo docuimus; igitur ferreo ſtylo. Ligno enim, aut ſaxo, aut oſſe aut re alia, qui pote; Ferreum autem hunc ſtylum vulgata *Lectio c.16. Iob.* vocat Cæltem: Quis mihi tribuat vt ſcribantur ſermones mei? Quis mihi det vt exarentur in libro ſtylo ferreo, aut plumbi lamina, vel cælte ſculpantur in ſilice. Quam lectionem vindicat *Molina in prima parte D.Th.q.26.art.1.diſput.2.* contra Titelmannum, & Biblia Regia, vbi pro cæltè, ſcribitur certè. Eſt enim cæltes, vt ipſe ex Lexicis & Orthographia Manutij docet, ferrum ſculptorium; ſic dictum à cælo, vel antiquo verbo cælo, quod ſignificat cædo; quem locum nullus, quòd ſciam, accuratius explicauit, nam & Pinæda ſilentio præterit, cùm tamen retineat priſcam cum Molina lectionem. Styli forma huiuſmodi fuit, vt altera eius pars ad ſcribendum eſſet acuta, altera ad delendum obtuſa. Expreſſit eam, egregie *Prudent. Hymno 9. de S. Caſſiano Martyre*:

Inde alij ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur:
Et qua ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus niteſcens inuenitur area.

Igitur Stylus æreus eſt inſtar ligunculi, incurua pala, vt nempe impoſito indice, firmiùs ceræ ſulci complanentur; cauda ſeu cuſpide inter reliquos digitos incluſa. Quare qui hūc ſtylum verterit ad inducendas literas non eo vtetur plane recto, ſed obliquato, omnino ſicut paruo ligunculo, non ſicut typo epiſtolari quo ſignantur epiſtolæ, cuſpis quadrilatera eſt, latior tamen quàm denſior. Latera autem ſeu potiùs anguli laterum, ſunt lima raſi. Id factum, vt ſtylus certius teneatur, & non fallat manum.

Confirmat ferri vſum de poſtera ætate *Iſidor. lib.6.c.9.* Græci, inquit, & Tuſci primùm ferro in ceris ſcripſerunt.

Succeſſit ferro ſtylus oſſeus. *Cit. Quinctil. Att. in Satyra.* Vertamus vomerē in cerā, mucroneque aremus oſſeo, iuſſerunt enim Romani ne graphium ferreum eſſet: vnde & apud ſcribas dicebatur, Ceram ferro ne cædito, ait ibidem Iſidorus. Sed non fuit perlata ea Lex, aut certè abrogata eſt: nam de ferreis cultellis ſuo adhuc æuo *Mart.* ſcribit, *lib.1. Epigr.21.*

Hæc tibi erunt armata ſuo graphiaria ferro.
Si puero dones, non leue munus erit.

Vbi graphiaria, thecæ ſeu vaginæ ſunt ipſius graphij, vt notat *Redermnō* ipſi ſtyli ferrei, quod volunt *Beroſdus & Domitius.* Porrò ſtyli oſſei meminit præterea *Laertius*, qui refert Cleanthē ſolitū oſſeo ſtylo in tegula excipere documenta Zenonis.

Saxeo ſtylo vtuntur vulgò Arithmetici dum in lamella ſaxea, ſeu ſcindula, numerorum ziffras ſculpunt.

Adamantina cuſpide vitra inſcribuntur.

Carneo ſtylo, hoc eſt digito ſuo, Chriſtus pauimentum inſcripſit: *Ioan. cap.8.* & quiſquis ille fuit, qui Belſazar epulanti mortis ſententiam digito ſcribebat in muro, Mane, Thecel, Phares, *cap.5. Danielis.*

Narratum ſibi eſſe ſcribit *Herman. Hugo*, Captiuum quendam, cui vngues in longo carceris pædore excreuerant, vngue ſuo in cuſpidem aptato, & in crenam fiſſo, atramentoque ex ſaliua aut vrina & carbone temperato, epiſtolam ſcripſiſſe ad ſuos.

Horum omnium ferè vſus exoleuit, poſtquam inuentus eſt calamus, penna, & penicillus, de quorum origine nihil conſtat certiùs, quàm quod recentior ſit inuentione chartæ & membranæ: neque enim penna, quæ caua eſt; neque calamo, qui pulpoſam medullam habet, ſcitè arari poteſt cera, aut vllo modo cælari poſſunt tabellæ aut ſaxa: deinde pennæ & calami niſi coloribus intincti, non valent ad ſcriptionem, vt *Quinctil. lib.10. cap.3.* in ceris autem, & ſaxis, & tabellis, ſufficiebat inciſio ſine affuſione coloris, quæ neceſſaria tamen ad inſcribendam chartam aut membranam. Eſt hæc de earundem rerū origine ſententia *Opmeri initio Chronicō*, vbi ſic loquitur: In pugillares ſcribebant ſtylis ferreis: in papyros autem arundineis calamis, & poſtmodum etiam auium pennis, & *Petri Gregorij lib.25. De Republ.c. 3.* Calamo, inquit, ſcriptū in chartis, *Martiale teſte.*

Dat chartis habiles calamos, &c.

Iam de ſingulis aliquot auctoritates accumulat *Herman. Hugo, Libello ſuo, hoc Argum.*

De Calamo, *David. Pſalm.44.* Lingua mea calamus ſcribæ; Vbi Aquila vertit, Ioncus, ſcribæ, quod idem eſt: ſunt enim calami, iunci ſeu arundines quædam aquaticæ, quæ copioſiſſimè prope Memphim, Gnidum, & ad Nilum creſcunt (vnde Orus Apollo ſcribit, literas fuiſſe ab Ægyptiis ſignificatas per cynocephalum appoſito atramento & iunco; quò iunco ſcriberetur, & cynocephalus facile ſcriptionem diſceret, ſicut Ælianus ait, Elephantos fuiſſe qui noſſent ſcribere.) & *Plin.l. 16. c.36.* Calami, inquit, Ægyptij maximè & Gnidij chartis ſeruiunt. & *Mart. lib.14 Epig.38.*

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Vocatur autē Niloticus calamus ab *Apuleio initio l.1. De Aſin.* Chartarius, initio *lib.11. Florid.* ſicut & à Celſo Scriptor. *l.5 c.28.* ab Auſonio Fiſſipes argute, propter crenā cuſpidi inciſam.

Paſſim

Paſſim verò apud Poëtas pro calamo [illegible] eſt quòd condēratio dicta ſit [illegible], vt Iunius obſeruat
A [illegible] ſolum adfero, quod [illegible] elegant [illegible] lib. [illegible]. Iurgo autem Butti inſcripſerunt ad B
calamum deſcripſit:

Inque [illegible] vendo.
Tum querimur craſſus [illegible] quod [illegible] humor,
[illegible] quod [illegible] ſepia lympha:
Diluſa querimur geminet quod fiſtula guttas.

De Penna. *Iuuenalis.*

—— præcipitis venifſet epiſtola pennâ.

quanquam ſunt qui hoc interpretentur, non de ſtylo graphiario, ſed de columba, ſeu alio quouis alite vectore literarum.

De Penicillo ſcribit *Nicolaus Trigaut. expedit. Sinica. l.1. c.4.* Sinæ, penicillo e pilis leporinis (quo ad ſcribendum vtuntur) atramentum excipiunt. Apud nos verò nullo alio ad ſcribendum inſtrumento, quàm penicillo, vtuntur pictores.

Præter hæc inſtrumenta, quæ vicem obeunt ſolius ſtyli, ſunt quædam etiam ſubinde vſurpata, quæ faciunt pro ſtylo & ſimul pro materiâ ex quâ literæ fiunt. Huiuſmodi ſunt, rubrica, creta, carbo, plumbum quæ etiam priſcæ fuêre conſuetudinis, vt patet ex *Perſio de Rubrica:*

——Oculo rubricam dirigit vno.

B *Ex eodem, de Creta:*

Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

mancipiorum enim venalium pedes cretâ inſcribebantur, vt auctor eſt *Plinius & Propertius.* Aſiaticam verò cretam vocat *Cicero orat. pro Flacco,* eam quâ Publicani vtebantur, fortè ad ſignandas merces quæ ſoluto portorio exportabantur.

De Carbone, *Plautus in Mercatore:*

Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.

De Plumbo, *Catullus:*

Membrana directa plumbo.

Imò fuſatis prætereà coloribus ſcribere ſolitos Brachmanes in ſindonibus, narrat *Neapolitanus Alexander, l.1. c.30.*

* MATERIA IN QVA SCRIPTVM OLIM.

Vide Locum de Charta & Papyro.

Prima materia in qua exceptæ literæ, fuêre, ſaxa & lateres, ita enim de prima ſcriptione *Ioſeph. l.1. Antiq. c.4.* SETH imitatores ſui filios habuit, &c. qui facientes columnas duas; alteram ex lateribus, alteram ex lapidibus; in ambabus quæ inuenerât, conſcripſerut, vt, ſi conſtructa lateribus exterminaretur abimbribus, lapidea permanés præberet hominibus ſcripta cognoC ſcere. Hic mos deinde venit ad Babylonios & Phœnices; quorū illi, auctore *Plinio l.7. c.56.* coctilibus laterculis mores, leges, & inſtituta cōſcripta tradiderunt; hi verò lapidibus. Romani, ceteræq; gentes ferè omnes, eūdē morē sūt amplexi; vnde tot paſſim viſuntur antiqua marmora, cippi & ſtelæ, literis inſcripta, ad memoriā æternam rerū geſtarum, vt *Horat. l.4. Od.8.*

—— inciſa notis marmora publicis.

Et DANOS ſolitos inſcribere cautibus maiorum ſuorum geſta, ſcribit *Saxo Grammaticus in præfat. Hiſt. Danicæ.*

Folia arborum, proximè, vt opinor ſucceſſere lapidibus, à quibus nos hodièq; membranas & chartas folia (Græci [illegible]) appellamus *Plinius* teſtatur *l.13. c.11.* in palmarum foliis fuiſſe primò ſcriptitatum; apud Ægyptios nempe, de quibus eo loco loquitur; non apud Hebræos. *Henricus Salmuth in notis Pancirolli,* auctoritate GVILANDINI ductus, legit maluarum pro palmarū. Sed *Iſidorus* apertè *l.6. c.12* affirmat ſcribi ſolitum in maluarum foliis atq; palmarum, quam lectionem aſſerit quoque *Scaliger libello contra Guilandinum.* Et cur non æquè in
D foliis palmæ ac maluæ? Certè affirmat id *Oſorius l.11. de rebus Emman.* Indi, inquit, neque charta vtuntur, neque papyro; ſed ſtylo in foliis arborum ſilueſtrium, quas propter ſimilitudinem, palmas appellant, literas exarant. Imò *Virgilius* omnino amplè loquitur de cuiuſvis arboris folio, *l.3 Æneid.*

--- foliiſque notas & carmina mandat.

Quæcunque in folio, deſcripſit nomina virgo, &c.

Ergo in foliis palmæ ſcriptum.

De Malua. *C. Heluius Cinna apud Iſidorum:*

Hæc tibi Arateis vitam inuigilata lucernis
Carmina, queis ignes nouimus atherios,
Læuis in aridulo maluæ deſcripta libello
Pruſiacâ vexi munera nauiculâ.

Hinc & folium [illegible] ſanctiſſimum Pythagoræ appellatum apud *Ælian. l.4. c.17.* Sic & *Heſiodo,* dictum:

[illegible]

Imò & in foliis oleæ SYRACVSANOS Iudices ſolitos exulū nomina ſcribere, refert *Diod. Sicul. l.11.* adeoq; capitales ſortes fuiſſe foliis frequēter inſcriptas etiā apud Græcos argumēto

Traianum, apud Xiphilinum; & potiùs Acontius, apud Ouid.

Florum folia ſubinde inſcribi ſolita, reperi apud *Ouid. 5. Faſtorum, De Floralibus:*

Prima Therapnæo feci de ſanguine florem,
Et manet in folio ſcripta querela ſuo.

Apud Virgilium Ecloga 3.

Dic quibus in terris inſcripti nomine Regum
Naſcantur flores.----

quod multi de TELAMONE in Hyacinthum verſo accipiunt; cui flori duæ hæ literæ AI inſcriptæ videntur, ſignificantes Alacem, de qua te *Ouid. lib.13. Metamorph.*

Litera communis mediis, pueroque viroque
Inſcripta eſt foliis; hac nominis illa querela.

vbi literam communem vocat AI, YA. à quâ & HYAcinthi & Alacis nomina inchoantur, eodemque alludit *Poëta lib.10. Metamorph.*

Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit; & Hæ F
Flos habet inſcriptum, funeſtaque litera ducta eſt.

Formoſorum verò nomina iis inſculpi, hiſce formulis, Ὁ δεῖνα καλός, Ille formoſus eſt, Pulchra Paſicompſa, &c. notauit *Petrus Victorius l.16. Var. lect. c.5.* Vide *Crinitum lib.3. De honeſta diſciplina, cap.3.*

Libri arborum, hoc eſt tunicæ interiores corticis, ſuffecti in locum foliorum, *Plin. l.13. c.11.* [In foliis primò ſcriptitatum; deinde quarumdā arborum libris.] Arborum autem huiuſmodi tres ſpecies enumerat *Vlpian. leg. librorum. in princ. ff de leg.3* tiliam, philyram, & papyrum. Scribit *Q. Septim. in Præfatione Dictys Cretenſis* vidiſſe ſe opera Dictys omnia, in talibus librorum tunicis ſcripta. In viuarum corticibus arborū ſubinde, ſed rariùs ſcriptum legimus; de quo ritu poſteà agetur longiùs.

Tabellæ ligneæ, quia magis ferunt ætatem, mox libris ſubſtitutæ, eodē fortè tempore quo inuenti libri lintei & plumbei. Quia enim in arborum libris huſcuſque fuerat ſcriptum, faciliùs nempe cogitarunt de ligneis tabellis, quàm de linteo aut plumbo quæ minùs ad manum ſunt, vt videor poſſe non malè ſuſpicari. Porrò hæ tabellæ codices dictæ, & codicilli; à caudice arborum, è quibus in ſcindulas ſectæ. Fuiſſe autē ante chartæ & membranæ vſum inuentos, *Iſidorus lib 6. c.8.* ſcribit G his verbis: Ante vſum chartæ & membranarum, in dolatis ex ligno codicillis epiſtolarum colloquia ſcribebantur, imò ante pugillares cereos, non dubitem aſſerere: quia ſimpliciores tabellæ nudæ quàm ceratæ, *Plin.* indicat *lib.13. c.11.* priuata monumēta linteis confici cœpta aut ſchedis. Ita enim legendum eſſe pro ceris, monet Scaliger contra Guilandinum ex omnibus manuſcriptis. Sunt aut ſchedæ, aut ſchedulæ Græcis eædē quæ nobis tabellæ nudæ: Aliud, inquit Scaliger, eſt cera, aliud ſcheda; ſcheda nō eſt deletilis; erat enim pagella lignea. Ex huiuſmodi verò aſſellis ſeu tabellis, librum Hebraicis & Latinis characteribus ſcriptum, inuentum eſſe propè Toletum temporibus Regis cuiuſdā Ferdinandi, narrat *Rodericus Sanctius Epiſc. Palentinus, 3. part. hiſt. Hiſp. cap. 4. & Baron. in Martyrol. Rom.* Codicem Euangelij diui Matthæi in huiuſmodi ſchedulis Hebraicè ſcripti, inuentum refert in monumento D. Barnabæ Apoſtoli: Libri huius tabellæ, ait *Auctor vitæ apud Sur. tom. 3.* erant thyinis lignis compoſitæ.

Solebant autem in huiuſmodi tabellis diſcere primò ſcriptionem analphabeti; æuo etiam *Plauti* vt ipſe ſignificat *Bacchid. Scenâ.* H

Nunc experiar.
Extemplò puer pædagogo tabula dirumpit caput.

ſi enim cerata fuiſſet tabella, & non nuda, ac ſatis etiam craſſula, quomodo puer ea caput dirumperet pædagogo? Deinde fiebant hæ tabellæ è ſolo ligno, vt pueri intra exciſos characterum ſulcos exercerent manuum, quam nempe oræ ligni duriores, ne exerrarent, & cohibebant; vt etiam ad ceram ſenſim firmaretur; quale ludi genus tirunculis præſcribit *Quinctiliã. l.1. c.1.* Denique eædem tabellæ, à pungendo, dictæ pugillares pugillar pugillaria (vt loquuntur *Gellius & Auſonius*) & varia facta ſunt earum genera.

Cerei pugillares, à ceræ cruſtâ vel malthæ; hanc enim etiam tabellis illitam ſcribit *Pollux l.10. c.14. ex Ariſtoph. & Cratino.* Iidē quintuplices à numero foliorū dicti *Martiali l.14. Epig.4*

Quintuplici cerâ cum datur altus honos.

materia quidem viliſſimi, ſed officio ſummi; quando illis ſolis ſcribebatur ad Imperatores, qui qualeſve ei honores decerēt pro triumphis, vt indicat ille citatus verſus.

Citrei pugillares, è citri ligno. *Martial. l.14.*

A *Secta niſi in tenues eſſemus ligna tabellas,*
Eſſemus Lybici nobile dentis opus.

Eburnei, *ibidem Epigram.5.*

Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum litera pingat ebur.

Hi verò eburnei pugillares idem ſunt quos Voſpiſcus in Tacito,& alibi,vocat libros elephantinos;vt rectè opinatur Turnebus & Pancirolus.

Membranei, *ibidem Epigram.7.*

Eſſe puta ceras, licet hæc membrana vocetur:
Delebis, quoties ſcripta nouare voles.

Liturantur enim chartæ illæ deletiles è gypſo aut creta, digito in ſaliuam intincto,de qualibus mentio fit *Leg.Si quis in quod.7.de Iuriſd.omn.iud.P.& alibi l.50.tit.3.*cum ſimilibus. Denique vt paucis omnia complectamur quæ ad pugillares faciunt, lubet hic adſcribere *Raderi verba è Commentariis in Martialem:* Pugillares ſunt Græcis δίπτυχα, eadem πινακίδες. *Homerus l.6.Iliad.*πτυκτῷ ἐν πίνακι appellat, vnde apparet antiquiſſimus pugillarium vſus. Forma eorum quadrata; olim etiam trigona. Vnde δελτίον δίπτυχον Herodoto dictum. Materia varia; è buxo,vnde πυξίον è citro, è lapide atro in laminas tenues ſecto quem ardæſiam appellant; è laminis membraneis ex ebore. A numero paginarum, duplices, Græcis δίπτυχα; triplices τρίπτυχα; quincuplices,πεντάπτυχα. Triplices & quincuplices vulgò erant pugillares è cera,tilia, philyra, buxo,membrana;quia viliores. Duplices tantùm,quia pretioſiores,citrei & eburnei; vt *Carrio* obſeruat *lib.11. Emendat. c 6.* Hucuſque Raderus,ſanè accuratè & eruditè.

Plumbeis voluminibus monumenta publica confici cœpta ſunt(nempe poſt pugillares)verba ſunt *Pliny l.13.c.11.* Sed è plumbo volumen diuturnum nullum fieri poteſt; plumbum enim,ſemel,iterũ,tertiumque conuolutum & euolutum,facillime rumpitur,inde enim nomen volumini datum à crebra conuolutione,vt refert *Iſidorus lib.6.c.13.* Igitur per volumen Plinius laminam intellexerit: ſicut Sueton.*Neron.c.20.*chartam plumbeam vocat,quam eamdem *Plin.l 34.c.18.*(referens de Nerone eamdem rem cum Suetonio)appellat plumbi laminam & certum omnino videtur,cum publica monumenta, quæ vulgò publicè ſpectanda proponuntur,nihil opus ſit inſtar voluminum poſſe conuolui. Vnde Gallorum publica mo-

C numenta,argentea fuiſſe ſcribit *Trithem. lib.1. Breuiarÿ Annal.Franc.*& Romani ea non è flexili plumbo, ſed æternaturo ære confecerunt:vt multis conſtat *ex locis apud Dionyſ.Halicarnaſſ.l.10.Tranquillũ in Cæſare,Machab.l.1.c 8.*alioſque ſcriptores,pro quibus omnibus illud vnũ *Horatij* ſatis eſſe debet.

Exegi monumentum ære perennius.

Tum etiam quòd alij auctores omnes ſemper plumbi laminas appellent,nuſquam volumina. Ita *Frontin.lib.3.c.13.*literas lamellis plumbeis inſcriptas, per vrinatorem ſub aqua miſſas refert. *Interpres Pauſaniæ in Bœoticis,*Heſiodi librum plumbeis laminis confectum fuiſſe in Bœotia. *Interpretes c.19. Iob.Propheta:*Quis mihi det vt ſermones mei exarentur in libro, & ſtylo ferreo in plumbi laminâ.

E linteis priuata monumenta confici cœpta ſunt,pergit dicere *Plin.loco citato.* Neq;hic repugno;è linteo enim,quod volubile ſemper eſt,facile fit volumen. Porro de libris linteis *Liuius l.1.Decad.4.& Vopiſcus in Aureliano,*vt mirari haud ſatis queam quid Turnebo viro doctiſſimo venerit in mentem,

D reſcribere *l.29.c.20.*pro linteis,luteos,in Aureliano Vopiſci, maximè quando eoſdem *Marcianus Capella in Prœmio Grammat.*vocet carbaſinos:de iiſdem ſcribat *Claudian.Bello Gethico*

——— *Romani carbaſus æui.*

eoſdem *Philoſt.in vita Apollonij* appellat Sindones,in quibus nempe Indis ſcribere mos fuit:deniq; *Suidas* ſcribit in πέπλῳ Mineruæ,hoc eſt velo nauis Panathenaïcæ,quinquenniis ſingulis ſolita ſcribi eorum omnium nomina, qui fortes bello ſe præſtiterant.

Membranæ inuentæ ante chartas;vt bene notarunt *Dalecampius in notis Plinianis,& Pancirolus,l.2.tit.13.* Charta enim Alexandri temporibus primùm nata eſt:membrânaceos autẽ antiquiſſimos libros ab Eleazaro Pontifice Iudæorũ ad Ptolomæum Philadelphum miſſos eſſe ſcribit *Ioſeph.l.12.Antiq.* & argumento eſt illud,Græcis pro re antiquiſſimâ vſurpatum prouerbium;Diphtherâ(id eſt,membrana) antiquior; membranæ quàm chartæ vſum eſſe longè priorem. Igitur quod ex *Varrone Plinius* ſcribit *lib.13.c.11.*Pergami ab Eumene Rege inuentas eſſe membranas, ſupprimente chartas Rege Ptolomæo,ita dictum eſſe cogitandum eſt,quaſi Eumenes primus ſummã copiam fieri iuſſerit membranarũ ob inopiam chartæ, F
& hinc membranas dictas eſſe pergameuum ſeu pergamenum.

Membranæ autem vocatæ ſunt,quòd ſint pelles, pecudum membris deglubitæ,vt *Iſidor.l.6.c.11.*addit denique,eas varij fuiſſe coloris,aut candidas,aut alterâ ex parte luteas ſeu croceas,aut purpureas. Atque huc ſpectat illud *Perſij.*

Iam liber & poſitis bicolor membrana capillis.

Membranis denique accenſenda ſunt pecudum inteſtina, in quibus item ſcriptum fuiſſe legimus;qualia ſunt elephantorũ omenta,de quibus *Iſidor.lib.6.cap.12.*& illud draconis inteſtinum,in quo *Zonaras l.3.Annal.* narrat ſcriptum fuiſſe Iliadem totam Homeri & Odyſſeam. Ita quoque Attalus Rex manui ſuæ inſcriptas literas(more Hebræo,hoc eſt, à dextro verſus ſiniſtrum ſcriptas)continentes hanc ſententiam,Regis victoria impreſſit calido victimæ cæſæ inteſtino(iam ſcriptas ſcilicet ordine recto à ſiniſtro in dextrum)vt eo veluti bono omine]& præſagio militem ſuum excitaret in Gallos & Galatas hoſtes,auctore *Polyæno l.4. Stratagem.* Præter hanc omnem tam variam materiem,reperitur ſubinde,ſed rariùs;ſcriptionem aliâ ignotiore.

In corio à Lacedæmonibus ſcytale.

In puluere a militibus commilitonibus teſtamentum; quod valere ſcribit *Conſtantinus in leg.Milites.15.de teſtam.milit.lib.6. C.tit.21.* In puluere item ſeu cinere ſcribũt Epiſcopi, dum templa conſecrãt,omnes literas Alphabeti Græci & Latini,auctore *Gulielmo Durando l.1.rational.diuin. Offic. n.6.* In veſtibus: de quo alibi. In terrâ Seruator noſter ſcripſit, *Ioan.* & *Suidas* meminit ἐν τέφρᾳ χάρτῃ, cinere inſcribere. In vino & aqua, quod dicetur infra. In humana cute, ☞ *Vide infrà Tit. Notæ Scriptoriæ,vbi de notis ſeruilibus,* quamquam & Epimenidis demortui cutis tota inuenta eſt literis conſcripta, ſine iuſtione,vt *Suid.in Epimen.*à quo natum Prouerbium: Ἐπιμενίδειον δέρμα. Imò D.Ignatij Martyris cor aureo Ieſu nomine legimus diuinitus fuiſſe inſcriptum. Omnis Denique materia quæ picturæ aut cælaturæ eſt apta,verſa ad ſcripturam, v. g. lapis, lignum,plumbum,æs,aurum,argentum,gemmæ,vitrum,&c.

HVIVS ARGVMENTI OCCASIONE
HIC QVÆDAM
DE INSCRIPTIONIBVS. Nempè G
* QVA IN RE FIERI SOLITÆ.

Domorum ianuis olim inſcribi ſolitum,Caue canem *Lambinus in Moſtell.Plautin.* obſeruat. Imò & canem appingi ſolere, auctores ſunt *Varro apud Nonium,*voce Præbitio; & *Petronius,* cuius poſtremi hæc verba:Non longe ab oſtiarij cella canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus; ſuperque quadrata litera ſcriptum, Caue canem.

Scaliger in Feſto,notat, ianuis ſolere etiam inſcribi, Arſe verſe, ad auertuncandum incendium.

Viuis arboribus amantes inſcribebant. *Virgil.Eclog.10.*

Certum eſt ſyluis inter ſpelæa ferarum
Malle pati, tenerisque meos inſcribere amores
Arboribus: creſcent illæ, creſcetis amores.

Ouidius Oenone:

Et quantum trunci,tantum mea nomina creſcent;
Creſcite, & in titulos ſurgite ritè meos.

Vide *Pontanum in Ouidium,* Item *De la Cerda in Virgilium,* & *Meurſium in Theocritum.*

Pomo & florum foliis fuiſſe quædam inſcripta diximus ſupra, vbi de materia in qua. H

Amicarũ ianuis proci inſcribebãt earũ laudes. *Plaut.Mercat.*

Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.

Ariſtophan.de Pyrilampe formoſiſſimo in veſpis:

Si fortè ſcripta vidit ad quaſdam fores.
Hæc verba: Bellus Pyrilampis vicus eſt.

Formoſorum tumulis, quod à diis rapi crederentur: Sol me rapuit. *Vide Meurſium de funeribus.*

Tricliniorum & diætarũ foribus,S.litera inſcripta; ad imperandum ſilentium maledicentiæ in abſentes. *Pier.l.36,hieroglyphic.* Ita D.Auguſtinus intra triclinium fertur menſæ ſuæ habuiſſe verſus duos adſcriptos,ad cõpeſcendos calumniatores:

Quiſquis amat dictis abſentum rodere vitam:
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

Ciborum nomina in tabella ſcripta Regi menſæ dabantur à coquo. *Lipſius lib.3.Antiq.lect.c.1.ex Athenæo.* Cibi autem ipſi ſubinde literarũ etiam ordine ſeruato inferebantur,ita vt omnia eiuſdem miſſus fercula eadem initiali literâ inchoarentur.

Spar-

Spartianus id narrat in Antonino Getâ, qui ſimul pro vno
A miſſu inferri iubebat perdices, porcellos, pullos, phaſianos, pernas; alio miſſu, ficedulas, ficus, fartas.

Pocula, ſcyphos, cultros, cochlearia, & lances ſubinde literis notatas.

De poculis *Athen.l.11.* apud quem *Eubulus in Neottide*: *Μισῶ ἀεὶ γραμματικὸν ἔκπωμα*: Peſſimum odi literatum poculum. Talia erant, inquit *Celius l.8.c.11.* illud *apud Athenæum*, in cuius ambitu ſcriptum, *Διὸς σωτῆρος*, & quod Capuæ fuiſſe legimus Dianæ ſacrum *ex Homeri carminib.* concinnatum; qualia multa habuiſſe Neronem refert *Suetonius*: Vltimis ſuis rebus ſcyphos gratiſſimi vſus, quos Homericos à cælaturâ carminum Homeri vocabat, ſolo illiſit.

Scutellæ inſcriptæ *apud Petronium*: Tegebant aſellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inſcriptum erat, & argenti pondus.

De cultro literato *Plautus Rud. Scen. Strid.*

Enſiculus eſt aureolus literatus,
In eo enſiculo literarum quid eſt? &c.

Cochlearia inſcripta *apud Lampridium in Heliogabalo*:
B Sortes ſanè conuiuales ſcriptas in cochlearibus habuit tales: vt vnus exhiberet decem camelos, alius decem muſcas.

Lageuæ ſcriptis pitaciis ſignari ſolitæ; & multa ſunt eius rei indicia. *Horat.l.2.epiſt.2. Petronius*: Statim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in ceruicibus pittaca erant affixa cum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum. *Plautus Pænulo Scen. Satis.*

Ibi tu videas literatas fictiles epiſtolas
Pice ſignatas, nomina inſunt cubitum longis literis,

Erant autem hæc nomina Conſulum ſub quibus diffuſa vina fuerant, vt patet ex *Horat. Epod. Od.13.l.3.carm. Odâ 21. & 28.* & multis locis *Martialis*.

Merces, etiam ſcriptis tabulis (quas *Scalig.l.3.Poëtic.c. vlt.* Titulos vocat) venum proſtabant: Ita in poſtibus Bibliopolarum ſcripta erant nomina eorum quorum vendebant libros. *Martial.l.1. Epigr.118.*

Contra Cæſaris eſt forum taberna
Scriptis poſtibus hinc & inde totis,
Omnes vt citò perlegas Poëtas.

C Ad quem penè modum Francofurti tempore Nundinarum, in poſtibus ſcribuntur nomina Bibliopolarum, & locorum vbi morantur, aut vnde libros ſuos adduxerunt.

Et piſces quidem adſcripto in tabulis pretio veniebant, teſte *Athen.l.6.* apud quē ita *Alexis in Lebete de Ariſtonico Legiſlat.*

Nunc autem legem quandam edixit nouam
Auream, ne ſedentes vendant piſcarij.
Sed recti ſtent perpetuò.
Deinde vt appenſis tabulis pretium ſcribant in poſterum,
Quò citiùs mercaturi reuertantur domum.

Eſt *apud Senec.l.10. cap 5.* Titul. controuerſiæ de inſcriptis mercibus.

Alias item merces, ſed quas emiſſe ſtatim pœnitet [Pudorē, inquam, mulierculaȓū venalem proſtitiſſe in fornicibus, titulo pudoris ac libidinis pretio tabulis inſcripto] inuenio apud cōplures. *Seneca Controu.1* Meretrix vocata es, in cōmuni loco ſtetiſti; ſuperpoſitus eſt cellæ tuæ titulus. *Ibidem*: Nomen tuū pependit in fronte, pretia ſtupri accepiſti. *Petronius*: Video quoſdam inter titulos meretriceſque ſpatiantes. *Martial.*

D *Intraſti quoties inſcripta limina cellæ.*

De quo ritu plura *vide apud Briſſon. de Iure connub. Caſell. Durantium, lib.1.c.2. Variar. & 10. Douſam Præcidan.l.1.c. 4. ad Petronii Satyricon.*

Serui venundabantur appenſis collo titulis. *Propert.*

Et quorum titulus per barbara colla pependit,
Cælati medio cùm ſaliere foro.

Erat autē in titulis ſcriptum, quemadmodū *Gelius* refert ex verbis edicti Ædilitij: Quid morbi vitiiq; cuiq; ſit. Quis fugitiuus, errove ſit, noxave ſolutus non ſit. Id quod *Vlpianus* cōfirmat *leg.1. Digeſt. de Ædil. edict.* his verbis: Qui mancipia vēdūt, certiores faciant emptores quid morbi vitiiq; cuiq; ſit.

Dum agebantur Comœdiæ aut Tragœdiæ, Auctoris nomen in tabula ſcriptum proponebatur, vt *Scalig. l.1.c.9.* notat. *de Poëtic.* quemadmodum Romæ nomina ſingularum populi Curiarum in foro deſcripta titulis figebantur, quando Curiæ dies ſuo feſtos agitabant. *Ouid.2. Faſtor.*

Inque foro multâ circumpendente tabellâ.
Signatur certa Curia quaque notâ.
Stultaque pars populi, quæ ſit ſua curia, neſcit.
Sed facit extremâ ſacra relicta die.

De reorum tabellis *apud Sueton. in Caligula, c. 32. in Domit. c.10. apud Dionem l.59. apud Euſeb.l.5.c.1. ex epiſt. Martyrum Lugdunen.* vbi hæc verba: Cùm vndique per Amphitheatrū circumduceretur tabulâ (in quâ Latinis literis hæc inerat inſcriptio, Hic eſt ATTALVS CHRISTIANVS) illū præcedente. E
Attigit de hoc more pauca *Petrus Faber. Semeſtr.l.2.cap. 8.* qui ait Chriſto morienti fuiſſe titulum ſuperpoſitum ei eodem more. De quo titulo vide *Gretſerum Commentariis de Cruce.*

Rex amiſſæ ſcriptis & affixis vndique programmatis quærebantur expreſſo nomine amiſſoris. *Vide cap.22. in Mantiſſâ Ioannis Wauvverij.*

Hermæ & cippi in compitis ad vias monſtrandas inſcripti. ita adnotauit *Torrentius l.2. Sat.8. Horat.§.12.* & Budæus agēs de Cippo. Firmatur teſtimonio *Martial.l.1. Epigram.13.*

Rura nemuſque ſacrum dilectaque iugera Muſis,
Signat vicinâ quartus ab vrbe lapis.

Fertur primus huius inuenti auctor C. Gracchus, auctore Plutarcho. *Vide Raderum* loco dicto Martialis, qui ait, ab hiſce inſcriptionibus milliaria Græcis dicta eſſe *σημεῖα*. F

Naues inſcriptæ, & locus inſcriptionis dictus *πλοῖον ἐπίσημον apud Pollucem & Athenæum l.5.*

Picturis olim, dum colores nondum habebant, nomina pictarum rerum adſcripta, narrat *Plin. lib. 35.c.3.* Vocabantur autem hæ picturæ Sublectæ, hoc eſt lineatæ, liſtæ, quod *γραμμὰ* & *μονόγραμμα* inquit *Scalig. in Copâ.*

Trophæis inſcripta cæſorum nomina. *Plut de fortun. Rom.* agens de Syllâ: *Tacit.lib.1. Dionyſius & Plinius; Seruius* item in illud *Virgilij lib.11.*

—— inimicaque nomina figi.

Vexillis inſcripta Ducum nomina. *Sueton. Veſpaſ. cap. 6.* Nomenque eius vexillis omnibus ſine mora inſcripſerunt. *Vide Lipſ. de milit.*

Denique vt faceta narratione finiatur hæc materia. TRAIANVS Imp. muris, & cippis, & ædificiis ferè omnibus nomen ſuū inſcribi iubebat; vnde inſigni ioco appellatus eſt Herba parietaria. Dignus ſanè, cuius nomen ob inſignem ſæuitiam in Chriſtianos è cippis omnibus expungeretur, aut luto tegeretur, quemadmodum Domitiano factum eſſe ad Traianum G
ipſum ſcripſit. *Plin. in Panegyri ſua*, ritu in Tyrannos olim obſeruato. De quo vide *Ioan. Caſtalionem Variar. cap.20.*

*MATERIA ET SCRIPTIO, SIVE LITERÆ.

Ex quo calami, pennæ, & penicilli adhibiti ſcriptioni, ex eo etiam h[illegible] diſtinctam habuêre materiam ſuam & ex quâ, ſeu quâ pin[illegible]entur.

Sermo hic mihi erit de ea materia quæ literas ob oculos ponit; non autem de ea quæ commento clandeſtino ſubducit & celat; vt ſunt lac, cepa, ſal ammoniacum, &c. de quibus poſtea, vbi de literis clandeſtinis.

Communis maximéque vulgata materia, eſt atramentum *μελάνιον*, ab atro colore dictum, cuius faciendi artificium tradunt *Iſidorus l.19.c.17. & Vitruvius l.7. c.10.*

Inuenta deinde ad ſcriptionem, miltum, minium cinnabaris & ſinopis, quæ omnia rubri ſunt coloris, auctore. *Plin. lib.33. c.7.* Seruierunt autem maximè ad ſcripturam Imperatoriam & titulorum.

Encauſtum verò ex muricis ſeu conchilij cruore compoſitum, pretioſiſſimum fuit, & ſolis Imperatoribus ad ſcriptiones vſitatum, vt *Briſſonius in Append. de ſignif. verbor.* Eo vſus eſt Palæologus in ſyngrapha qua Romanæ Eccleſiæ obedientiam iurauit, quæ hodiéque Romæ viſitur in æde Spiritus ſancti, vt refertur *in Epitome quadam Chronic. Wernerionis monachi Leodienſis.* H

Imo LEO Imp. *l.6.C. de diu. reſcr.* Sacra reſcripta alio colore quàm purpurea inſcriptione luſtrari vetat. vt *Briſſonius l.3. de form obſeruat.* qui mos ſeruatus quoque ab Imperatorib. Conſtantinopolitanis, teſte *Conſtantino Manaſſe*, cuius hæc ſunt verba *in Annalib.* [Nam ſi quis ei chartam, rubris in ea literis nomen Imperatorum ſubſcribebat, &c. Imperator precibus ſororis annuit; mox calamū prehendit manu, & exaratis purpurei coloris literis, chartam confirmat] Denique adeò familiare fuit Imperatoribus encauſto ſcribere, vt hinc ferè omnia Iuris capita ſint miniata, & Rubricæ ſint appellata, id quod fiebat cum maieſtatis, tum etiam terroris causâ, vt nempe legibus ſinopide aut cinnabari notatis, & ſanguineum quiddam

ac eruentum minantibus, maieſtas accreſceret; quod inſinuat
A *Prudent. lib. 2. contra Symmachum:*

—— Dicant cur condita ſit Lex
Bis ſex in tabulis? aut cur Rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos?

Atque hinc apud Iureconſultos Rubrum, vt loquuntur, æqualis auctoritatis eſt cum Nigro, quando huic illud non repugnat. Rubrum enim ſeu Rubricæ, ab ipſis etiam Imperatoribus ſcriptæ ſunt, ſicut ipſæ Leges preſcriptæ nigro ſeu atramento. Exemplum autem eſt in Authentica, Vt factæ nouæ Conſtitutiones, cuius nigrum agens de ſolis Legibus teſtam, propter Rubricam accipitur de omnibus.

Affine huic ſcriptitio legum terrori fertur Draconis factū, leges ſuas ſanguine ſcribentis, vt *Plutarch.* narrat *in vita Solonis*; quanquam hoc alij de eo iactatum velint, quòd omnes eius leges pœnâ ſanguinis & mortis eſſent obſeruandæ, vt Demades explicabat. At ſaltem ſanguine ſcribere non inauditum eſt iis qui meminerunt dæmoni ſubarrhatam dato ſanguineo ſcripto fuiſſe à quibuſdam, quales non paucæ hiſtoriæ circumferuntur. Et miles quidam *apud Silium Italicum l. 9.* clypeum ſuum ita ſanguine inſcribit:

B

—— Fuge prælia Varro.

Imo inter magicos ritus, auctore *Suidâ*, ſanguinea ſcriptura eſt. Sunt hæc eius verba, voce Θεσσαλὴ γυνή: [Eſt Pytagus, ludicrum per ſpeculum, huiuſmodi: Lunâ plenâ ſi quis ſpeculo ſanguine quantum voluerit inſcripſerit, & obuerſo lunæ ſpeculo, alium à tergo ſtantem lunā intueri iuſſit; is leget omnia ſcripta in ſpeculo, quaſi in luna ſcripta eſſent.] Valere autem militum teſtamenta ſanguine ſcripta in clypeis ſuis aut vaginis, ſanxit *Conſtantinus leg. Milites 15. de teſtam. militar. l. 6. C. tit. 21.* Fortaſſe etiam ſanguine iuſſit Deus ab Angelis ſcribi Tau in frontibus ſeruandorum, *Ezech. c. 9.* ſicut ſanguine agnino iuſſit ſignari domos Iudæorum in Ægypto. *Exod. c. 12.*

Sed ne quidquam de literarum materia prætermittatur, non abs re fuerit, indicare etiam quomodo ſubinde ex materia aliqua literæ ſint fabricatæ. Igitur de buxo & ebore; *D. Hieron. epiſt. ad Lætam, quæ eſt. 15. lib. 2.* Fiant ei literæ vel buxeæ, vel eburneæ, & ſuis nominibus appellentur. Ludat in eis, vt & luſus ipſe eruditio ſit; & non ſolum ordinem teneat literarum, vt memoria nominum in canticum transeat, ſed & ipſe inter

C

ſe crebrò ordo turbetur, & mediis vltima, primis media miſceantur, vt eas non ſono tantum, ſed & viſu nouerit. Et *Quintil. l. 1. c. 1.* Ad diſcendum irritandæ infantiæ gratiâ, eburneas etiam literarum formas in ludum offerre, notum eſt.

De ferro. *Sueton. in Octau. c. 7.* Nactus puerilem iconculam eius æream veterem, ferreis, ac ferè iam exoleſcentibus literis inſcriptam.

De argento. *Cicero Verrin. 6.* Signum APOLLINIS pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum.

De auro. *Macrob. l. vlt. c. 5.* [CÆSARI Dictatori à Senatu decreti honores literis aureis in columnas argenteas inſcripti.] Quāquā & de auro fuſili ſeu ductili non pauca etiam ſunt veſtigia; *apud D. Hieronym. in primis Prologo in Iob:* Habeant libros auro argentóq; deſcriptos, *apud Sueton. c. 10. Neronis:* Carmina eius aureis literis ſcripta, Capitolino Ioui dedicata. *apud Sidoniū Apoll. l. 1. epiſt. ad Sidonium Mont.* Dignū poëma quod apicibus perennandum auratis. In vita D. Nicolai, Cōſtātinus Cæſar, Nicolao Euangeliū aureis literis ſcriptum tranſmittit.

D

De byſſo, eaque omni colore aliuſve generis licio, mentio eſt apud diuerſos. *Martial. lib. 9. Epigram. 14.*

Quod. Cytherea ſuā ſcribere gaudet acu.

Auſonius Epigram. 92.

Hermiones Zona textum ἐπίγραμμα erat.
Qui legis hunc titulum, Paphie tibi mandat, ames me,
Exemploque tuo neminem amare vetes.

Item *Epigram. 37. ad Sabinam:*

Verſibus inſcripſi quæ mea texta meis.

Boët. l. 1. de Conſol. Philoſ. Harū veſtiū in extremo margine π, in ſupremo verò θ, legebatur intextū. *Ouid. 6. Metamorph.* De Philomela quæ Terei corruptoris ſui nomen (cū ab eo lingua ſibi eſſet exſecta) liciis intexuit, miſitque ad Prognem ſororé. *Plinius* denique *l. 13. c. 10. v. vlt.* Nuper circa Babylonem in Euphrate naſci papyrū intellectū eſt, & eundē vſū habere chartæ; & tamē adhuc malūt Parthi veſtibus literas intexere.

Hic me coniuīæ vt hominē ſiccū nō iniuriâ accuſent, ſi de ſuo more taceā, faciunt hi enim literas etiā ex vino, ita *Ouid.*

E

Blanditiaſque leues tenui praſcribere vino,
Vt dominam in menſa ſe legat eſſe tuam.

Tibull. Eleg. 6. l. 1.

Neu te decipiat nutu, digitóve liquorem
Ne trahat, & menſa ducat in orbe notas.

Idem *Elegia 10.*

Vel mihi potanti poſſit ſua dicere facta
Miles, & in menſa pingere caſtra mero.

Vnde ſcitè legem illam tulit Modimperator menſæ Lipſianæ, *lib. 3. Antiquitatum:*

Dicta, indicta, facta, infecta, vino inſcribuntur.

Planè ſicut Græcorum Parœmia dicitur, feminarum iuramenta eſſe vino inſcribenda vel aquæ. *Athen. l. 10.*

Τὸ γὰρ γυναικὸς ὅρκον εἰς οἶνον γράφω.
Inſcribo vino ſi qua iurat femina.

quod perinde eſt ac ſi dicas cum *Catullo*:

—— Cupido mulier quod dicit amanti,
In vento & rapida ſcribere oportet aqua.

Nam & Lucianus in Tyranno, Plato in Phœdro, Xenarchus in Pentathlo *apud Athenæum, l. 10.* vtuntur hac formulâ prouerbiali: Scribere in aqua. De lachrymis autem quod *Catullus* dicit, hyperbolicum eſt:

F

Conſcriptum lachrymis mittis epiſtolium.

* SCRIPTIO INVISIBILIS, OCCVLTA.

Parum fuit humanæ vafritiæ modum excogitaſſe, quo literæ clanculum mitterentur; niſi etiam tegendæ ſcriptionis aſtus inueniretur. Igitur triplici id ratione factum eſt: Literis planè fallentibus aſpectum, vel certis literis poſitis loco aliarum literarum, vel notis. De priore modo hic agitur, qui inuiſibilem facit ſcriptionem. Id autem fiebat his artificiis:

Nocte tantum legi poſſunt literæ ſcriptæ aquâ diſtillatitia nitedularum, vel aqua ſalicis putrefactæ.

Aſpectum fugiunt literæ omnes ſcriptæ aceto, vrinâ, lacte, lacte herbæ tithymalli, adipe, ſepo, pinguedine, gummi, donec puluere aſpergantur; tum protinus fiunt viſibiles.

Scripta item omnia ſucco mali citrij, cæparum, ceraſorum, cyclamini, aliuſve cuiuſpiam pomi acris, ſale denique ammonico, ſolo igne amoto leguntur.

Gummi, ſale, & calce ſcripta, legi non poſſunt, niſi papyrus in qua ſcriptum eſt, crémetur.

G

Alumine aut chalchanto ſcripta tantum legi poſſunt, poſtquam charta in aquam demerſa eſt, aut vinum certo modo paratum.

Quædam legi non poſſunt niſi interpoſito lumine ſiderum aut candelæ: quædam affuſa aquâ hydrargyri; de quibus ſingulis latè *Ioannes à Porta l. 1. cap. vlt.* quòd verò de lacte tithymalli ſuprà dicitur; habetur *ex Plinio lib. 26. c. 8.*

* SCRIPTIONIS OCCVLTANDÆ MODI,

Primò,

PER TRANSPOSITIONEM LITTERARVM.

Mirè ſibi gratulabantur veteres, inſigni ſcilicet, vt ſi putabant, inuento epiſtolarum occultè ſcribendarum per tranſpoſitas literas: ſed profectò id artificium facillimè à quouis ſagaciore deprehendi poteſt, vt nō iniuriâ *Iulius Scaliger Exercitat. 327.* id vocet delirium, & impoſturam. Adducā hoc loco, tamen paucula eius exempla, veneratione ſolius antiquitatis. Recentiores omnes id genus technæ *apud Neapolitanum* quærendæ *lib. 1.* De notis furtiuis: quamquam *Ericianus Puteanus epiſtola quadam* ad Plouuierium de κρυπτογραφία, rationem

H

oſtendit occultiſſimam ſcribendi per tranſpoſitionem, quam nec Oedipus diuinare poſſit, de qua ita numquam locuturus fuiſſet Scaliger, vt de veterum facili commento.

IVLIVS Cæſar, inquit *Dio lib. 39.* conſueuerat, ſi quid ſecreti cuiquam per literas ſignificaret, quartum ſemper elementum in ſcribendo, pro eo quod ſumi debebat, ſumere; ne obuia literarum lectio cuiuis eſſet.

AVGVSTVS autem (*verba ſunt Suetonij cap. 88.*) quoties per notam ſcribit, ponit B pro A, C. pro B; ac deinceps eadem ratione ſequentes literas; pro X autem duplex AA. Sed hæc ſcriptio non rectè à *Suetonio* vocatur Scriptio per notam, ſeu per notas, vt loquitur etiam c. 56. in Iulio Cæſare: quia literæ, etiamſi tranſpoſitæ, non tamen ſunt notæ; neque etiam per tranſpoſitas literas ſcribere, idem eſt quod notare) nam quæ per tranſpoſitas literas ſcripta ſunt, omnia perſcripta ſunt, ſeu, vt Barbari loquuntur, ad longum omnibus neceſſariis literis ſcripta ſunt; notata autem, ſeu notis ſcripta, compendio, & per abbreuiationem (vt vocant) ſcripta ſunt.

Pau-

A *Paulus* verò *Iureconſ.de milit.teſtam.* & *Cicer. in Catil.* & ſcripſe *Suetonius*, hæc duo ita ſibi opponunt: [Notata, non perſcripta erat ſumma.] quæ ſunt ipſius Suetonij verba; ſicut hæc Ciceronis: [Nondum eſt perſcriptum Senatusconſultum.] Et certa omnino res eſt: nam quæ notis ſcribebantur, breuiſſimè & velociſſimè erant ſcripta; quæ autem per tranſpoſitionem totidem conſtabant litteris, quot recto ordine præſcripta conſtare ſolent, vt patet ex *Probo Grammatico*, quem *Gellius l.17. c. 9.* narrat feciſſe commentarium de occulta ſignificatione literarum in epiſtolis C. Cæſaris.

Igitur *Varro* rectiùs quàm *Suetonius* ſcriptionem hanc appellat *l.4.Etymolog.* Tractationem; vbi malè quidam legunt arctationem, vti benè adnotarunt *Turnebus l.24. Aduer.c.29.* & *Scaliger Coniectan.in Varronem.*

Porrò *D Hieronymus in Commentariis in c.25 Ieremiæ*, meminit apud Hebræos literas ita tranſponi ſolitas, vt prima, loco vltimæ; ſecunda, loco penultimæ; atque ita deinceps po-
B nerentur, cenſetque ita ab Ieremia ſcriptum eſſe ששך Seſach, pro בבל Babel; ne Rex irritaretur in captiuos Iſraelis, quod genus illi vocant אתבש athbaſch. cum videl. Aleph א loco ת non ponitur, & Beth ב loco Schin ש, &c. Imò etiam planè inuerſis verbis ad occultationem ſcribi ſolitum, narrat Iſidorus. Vtuntur autem prætereà Hebræi numeris literarum, inquit Bibliander: vt טו pro יה quod eſt nomen Dei; nam vtraque literarum colligatio notat quindecim.

* PER NOTAS.

Vbi quid Notæ, earumque varietas & origo, &c.

Multa ſanè ſunt quæ de notis longâ & curioſa lectione obſeruauit prænominatus Hugo, & faciunt quidem omnia ad hunc de ſcriptione locum. Hic primùm quid notæ ſint, quando & ad quid inuentæ, tractandum.

Nota, inquit *Feſtus Pompeius*, aliàs ſignificat ſignum; vt in pecoribus, tabulis, literis, ſingulæ literæ, aut binæ; aliàs ignominiam. Ampliùs *Briſſonius de ſignif.verb.* Notæ item, inquit,
C *in L.2.ff.de ſeruis fugit.* ſigna, ſtigmata, puncta ſeruis inſcripta atque inuſta ſignificant. Clariùs diceret: notæ ſunt; vel quælibet ſigna ſeu ſcriptilia elementa, vt loquitur Marcellinus; vel literæ ſolitariè poſitæ pro ſignis. Duplicis enim generis notæ ſunt: Notæ non literæ ſeu zifræ, & Notæ literæ.

De notis, ſeu zifris non literis, paſſim ſunt ſcriptorum teſtimonia, qui eas vocant σημεῖα, ſigna imagines, &c. *Cicero l.13. ad Atticum*: Quod ad te de legatis ſcripſi, parum credo intellexiſti: quia διὰ σημείων ſcripſi. *Plutarchus in Catone & Cicerone.* Σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Item ſigna quoque appellantur notæ *ab Ouidio 4.Triſt. Eleg.4.*

Scis benè cui dicam poſitis pro nomine ſignis?

Ab Horat. lib.2. Sat.4.

——— non eſt mihi tempus, auenti
Ponere ſigna.

A Sidonio Apollinare lib.9. [Comprehendebant ſignis quod literis non tenebant.]

Imagines vocantur à *Quinctiliano l.11.c.2.* Zifræ nunc dicuntur notæ, inquiunt *Spiegel.De ſign.ver.Turneb.l.14.c.24.&*
D *à Porta de furtiuis notis l.1.c.13.* qui poſtremus refert à Cicerone conſcriptum eſſe Dictionarium, cuius ſingulis verbis ſigna quædam ipſe præfixit, ſignificantia id verbum cui præfixa ſunt. verbi gratia: W mundum, M modum, ⁊ tempus ſignant, & hæc ſigna, aliaque id genus. *Apuleius li.11. Aſin.* vocat ignorabiles literas; THEODORICVS Imper. apud *Caſſiodorum l.3. in quadam epiſt.11* quaſi literas, apertè nimirum indicantes Notas quaſdam, præſertim tales, non eſſe literas, ſed quaſi literas & imagines potiùs ac ſigna. Id quod ex variis itē auctoribus doctiſſimè obſeruarunt *Barnabas Briſſon.* docens Notas nō eſſe literas, *ex leg.33. ff.ex quib.cauſ maior.leg.9.§ 1. ff.de hæred.inſt.leg.41.ff.de milit.teſtam.& leg.6. in fin.ff.de bon. poſſeſſ.* Qua de cauſa etiam à literis ſeparantur notæ, *in leg.1. §.Ludi.ff.de var.& extr.cogn.& Paulus ex Pedio, in leg.Sed cum patron.6.§.fin.ff.de bon.poſſ.& leg Lucius 40.ff.de teſt.milit.Gregorius ex Paulo, l.16.de Repub.c.1.* qui adfert hæc eius verba, Notas literas non eſſe, *Pedius l.25.* ad edictum ſcribit. *Franciſc. Polletus l.5.de foro Roman c.12.* affirmans ex iiſdem Legibus Notas non eſſe literas, *Cuiacius l.12.c.10.* Notæ, inquit, nō ſunt literæ: quod vt demonſtrem exemplis, Senatum populumque Rom. ita ſcribebant ſingulis: S. P. Q. R. notis hoc modo, ∽. Senatuſconſultum per ſingulas ſic, S. C. per notas ſint, ∽. & *l.3.Obſeru.c.3.* Notæ, inquit, non erant literæ, ſed compendia literarum *Gruterus in 90. epiſt. Seneca, lib.14.*
B *Sauaro ad l.9. Sidon epiſt.9. Bernartius ad 1.Siluar.Statij pag. 14. Iuretus ad epiſtolam Symmachi 37. l. 5. Raderus in l.14. Martial.Epigram.102. Torrentius in Galba Suetonij.*

Igitur has notas ſeu zifras, propriè vocabimus Sigla, vel σιγλας cum *Iuſtiniano, epiſt. ad anteceſſor. §.Illud autem* vetus enim Lexicon, habet σιγλαι & *Stephanus* ait ſe legiſſe σιγλας *in Pandectis.* Sed vtcumque ſcribatur in Lexico aut Pandectis; veriſſima eſt ſententia *Petri Gregorij Tholoſatis lib.16. de Repub. c.1.§.6.* [Sigla Latinum eſſe vocabulum contractum ex ſigillo, quaſi dicas; Siglum, paruum ſigillum: quemadmodum enim ſigillum eſt parua icuncula, ſeu nota qua literas obſignamus; ita ſiglum eſt nota qua intelligitur plus eſſe intelligendum, quàm expreſſe ad longū, vt dicunt, ſcriptū ſit.] Id quod magis probatur, quàm quod *Cuiacius* ſcribit *l.12.c.10.* Sigla nimirum dici non à ſigillo, ſed à voce ſingula; tunc enim non ſigla ſed ſingla ſicut à vinculis, nō vincla ſed vincla) fuiſſet dicendum.

Iam verò aliud eſt genus notarum; quæ ſunt notæ ſimul & literæ, de his *Feſtus* ſupra: [Notæ erant literæ, ſed ſingulæ, vel binæ eodemque nomine eas appellant, *Suidas cent.12. pro.87. in Parœmiis Andreæ Schotii.* & *Cicero oratione pro Murena,* Singulas literas, *Gellius*, Singularias *l.17.c.9.* Has verò ſingulas ſeu ſingularias eſſe quidem notas, ſed à prioribus illis ſiglis diuerſas obſeruarunt *Spiegelius de verb.ſignif.Petr.Greg.l.16. de Repub.c.1.Torrentius in Galba Sueton.* & omnium accuratiſſimè *Rader.loco ante citato.* vbi in hæc verba cōcludit ſententiam ſuam: Auctores nō pauci ſeparant omnino literas ſingulas, ſiue quæ vno verbo, ſingulæ appellantur, à notis; ita vt notæ non ſint literæ. Vnde mirandum cur *Cuiacius* ſingulas quæ literæ ſunt; voluerit eſſe ſigla, quæ, vt iam oſtenſum, non ſunt literæ. Potiò hæ poſteriores notæ, ſeu literæ ſingulariæ, quandoque ponebantur pro puris notis, non literis ſeu ſiglis; proinde atque ipſa ſigla pro meris ſignis.

Quandoque vtræque notæ, & ſigla nempe & ſingulæ ponebantur, pro verbis tantùm, quandoque pro totis etiam ſententiis. Pro verbi tantùm, vt patet ex notis à Cicerone inuentis, C
quæ erant notæ, non literæ: ⁊ pro tempore. De ſingulariis autem verbi alicuius loco poſitis, ita *Ammianus lib.16.* [Apud Ægyptios ſingulæ literæ ſingulis verbis ſeruiebant.] Sed impropriè loquitur *Ammianus*: non enim Ægyptiorum notæ erant ſingulæ literæ, ſed & ſigla mere & notæ, non literæ: igitur meliùs, ſingulæ pro verbis ſingulis ponuntur toto libello Probi Grammatici, quem ſcripſit de Notis Romanorum verbi gratiâ S.P. Q.R. id eſt, Senatui Populoque Romano & ſic etiam ſcribi ſolent omnia Romanorum prænomina. Pro ſententiis integris ponebantur omnes ferè notæ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, & modernæ literæ Sinenſes, auctore Trigaultio & notæ item Cabbaliſtarum, quorum tota in harum explicatione ars eſt, indeque habet nomen Cabbala.

ARS ET VSVS SCRIBENDI PER NOTAS.

Fuêre autem tam varia per notas ſcribendi artificia, vt dicat *Auſonius.*

Innumeras poſſim celandi oſtendere formas,
Et clandeſtinas veterum reſerare loquelas.

Neapolitanus verò PORTA Notarum faciendarum modos cùm nouos tum veteres adfert circiter 180. *in l.Notis furtin.* Quò ſpectant etiam tria illa ſcribendi genera, quæ *Trithemius* prodidit *initio lib.de Polygraphia,* Dermaticum, Hyphaſmaticum, Adeoticū: adeoq, totus liber ſextus continet viginti quatuor Alphabeta ignota ad vſum notarum & libro quinto programma proponit variæ literarum tranſpoſitionis.

Vſus notarum olim omnibus familiariſſimus fuit, non infimis modò & ancillis ipſis, vt de quadam refert *Marcellinus,* quæ nomine Aſſyriæ epiſtolam notis ſcripſit ad Barbationem Præfectum peditum; verùm etiam ſummis quibuſque, vt TITO CÆSARI, qui ſolitus notis velociſſimè excipere, auctore *Suetonio c.3 & Octauio Auguſto* qui neptes ſuos & literas, & notare docuit; vt monent legendū eſſe *Lipſius & Torrentius,* pro natare. Neque paucæ aut paruæ cauſæ ſunt tā frequentis vſurpationis. Primùm enim notæ Hieroglyphicæ à Phœnicibus aut Ægyptiis excogitata ſunt ad celāda ſua myſtera, ne vulgus ita facilè in adyta ſacrarum ſcientiarum irreperet. Quamobrem & Perſæ Magos, Indi Gymnoſophiſtas, Celtæ Druidas habuere myſteriorum ſuorum interpretes

A quæ plebi propoſita eſſe nolebant,ſicut & Hæbræorum legẽ fuiſſe ſcribit *D.Greg.Naz. Apolog.fugæ ſuæ,* quâ libros ſacros vulgo communicari vetabant. Imò Romani huius rei gratiâ Notarios adhibebant,auctore *Suida* Τὸν τῶν ἀπορρήτων γραμματέα, ἀσηκρῆτις καλοῦσι τὸ ἀξίωμα Ῥωμαῖοι, id eſt : Scribam qui notat res,quas non licet propalare,à Secretis vocant,quæ dignitas eſt apud Romanos.Et *Trithemius* ſcribit,Ciceronis Lexicõ de notis,à D.CYPRIANO auctũ,vt Eccleſiaſticis iuxta prodeſſet atque profanis ad arcana celãda.Hebræi verò *teſte Bibliãdro,*eo ſcribendi genere plurimùm vtuntur,quo initialis ſola litera ponitur loco totius dictionis;vocantq; *Raſcnei theboth,* hoc eſt,Initia dictionum.Ita etiam Iuriſperiti ad tegendos artus ſuos,inquit *Cicero pro Murenâ,*notas inuenerunt, ne plebs sciret quibus diebus fas nefaſve eſſet Lege agere:Irati,inquit, Iureconſulti,ne dierum ratione peruulgata & cognita,ſine ſua opera poſſet Lege agi,notas quaſdam compoſuerunt, vt ipſi omnibus in rebus intereſſent. Vnde *Manilius de Notario :*

—— Hic Legum tabulas & condita Iura
Nouerit, atque notis leuibus pendentia verba
Et licitum ſciet & vetitum.

In pecude verò,ſeruis, & milite,ſtigmatum notæ ad internoſcendũ inuentæ ſunt;ſicut & Notæ Grammaticorũ ſeu po-
B ſituræ,obeli & aſteriſci;in communi autem ſcriptione ad breuitatem & celeritatem,& ſecreti cautelam,vt notauit *Ioannes a Porta l.2.c.3.& 4.* De breuitate,teſtatur *Solinus c.6.* narrans Iliadem totam notis ſcriptam adeò fuiſſe breuem, vt nucis vnius teſtulis geminis toto clauderetur;quo in artificio excelluiſſe Myrmecidem Mileſium , & Callicratidem Lacedæmonium,ſcribit *Ælian. lib.1.Var.hiſt.* quos fama fuit in ſeſamo (quod minutiſſimum genus eſt ſeminis,ſimile milio aut panico)diſtichon vnum Elegiacum aureis literis ſcripſiſſe;ſed per notas & ſigna, inquit *Henricus Salmuth.comment.in Pancirollũ.* Ingenioſus tamen *Bauhuſius* Poëta non inelegans è Societ. IESV,*l.fol.55.*de Iliade ludit ad Paul.Palmerinum :

Iliadem magnam paruâ in nuce Paule videbis ,
Hæc duo ſi patiens carmina noſtra legis.
Atridæ gemini, Laërtius, Hector, Achilles ,
Æneas, Priamus , Troia, Lacæna, Paris
Ilias in nuce clauſa vnâ eſt : niſi,Paule,negabis ,
Aut hanc Iliadem,aut carmina noſtra nuces.

C Celeritatem autem ſcribendi per notas refert *Auſonius* fuiſſe tantum,vt Notarij ferè præuerterent dictantium verba *Epigram. 138.*

Puer notarum prepetum
Soler miniſter aduola
Bipatens pugillar expedi , &c.
Euolue libros vberes.
Inſtarque denſæ grandinis
Torrente lingua perſtrepo.
Tibi nec aures ambigunt ,
Nec aucupatur pagina ,
Et mota parce dextera
Volat per æquor cereum.
Cum maxime nunc proloquor.
Circumloquentis ambitu :
Tu ſenſa noſtri pectoris
Vix dicta , iam ceris tenes , &c.
Et prapetis dextra fugâ
D *Me tu loquentem præuenis ;*
Quis , oro , quis dixit tibi
Quæ cogitabam dicere ;
Quæ furta corde in intimo
Exercet ales dextera , &c.

Nec abſimiliter,ſed breuius *Martial.l.14.Epigram.202.*

Currant verba licet manus eſt velocior illis ;
Nondum lingua ſuum , dextra peregit opus.

Quæ ſi forte ſint hyperbolicè dicta,at ſaltem ſine ampullis & vento dicta ſunt illa *Boëtij lib.5.*

Vt quondam celeri ſtylo
Mos eſt æquore paginæ , &c.

Illa *Sidonij l.9. epiſt.9.* Tribuit & quoddam dictare celeranti ſcribarum ſequacitas ſaltuoſa compendium. Illa *Seneca ad Lucil. epiſt. 90.* Celeritatem linguæ manus ſequitur *Prudentij die Caſſiano :*

Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.

Illa *D.Hier.l.3.comment.in.epiſt ad Gala.* [Notario dictum aut quiquid in buccam venerit;aut ſi paululùm voluero cogitare,&melius aliquid prolaturus,tunc me tacitus ille reprehẽn- E
dit,frontem rugat,manum contrahit,& ſe fruſtra adeſſe toto geſtu corporis conteſtatur.] Inſignis ſanè,& percommoda ſcribendi velocitas:quam tamen,quantacunque fuerit,dicendi copia atque impetu præuertit Proæreſius , qui(vt de eo narrat Eunapius)tantâ celeritate perorabat , vt Notarios præcurreret ; verbis tamen ita conceptis,vt cum ingenti omnium admiratione,eamdem quam ex tempore habuerat orationem, denuò abſque omni hallucinatione integram recitaret Omnium item etiamſi perniciſſimas manus retardauit Origenes Adamantius,qui ſeptem Notarios viciſſim ſcribentes laſſabat. Vt de eo ſcribit. *Euſeb.l.6 c.17.*

Quod vltimum eſt,de notarum origine eſt;video pleroſque in ea hallucinatos eſſe.Alij enim notarum inuentionem MECÆNATI & eius liberto Aquilæ tribuunt;inter quos eſt *Dio. l.55.*Ciceroni ſub tẽmpus Catilinariæ cõiurationis *Plutarchus* aſſignat, *Euſeb.in Chron.* adſcribit Tironi liberto Ciceronis; Seneca Mecœnatis & Ciceronis ſeruis.*Iſid.l.1.c.21.* & ex eo *a Porta l.1.de Notis furtin.c.3.*Ennio vt primo auctori acceptas fert huiuſmodi notas mille & centũ;quas pòſt auxerit Tiro, dein Perſannius Philargyrus,& Aquila libertus Mecœnatis; F
denique Annæus Seneca;ita vt numerus excreuerit ad quinq; notarum milla. Qui volet expendere illũ verſiculum Dauidis, *Pſal.44* Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis; & excutiet antiquitatem Hieroglyphicarũ notarum, non aliud ſuſpicabitur,quàm longè antiquius notarum originem eſſe indagandam.Pretium operæ erit de hac re audire *Raderũ:*Multis annis ante Ciceronem Iudæa notarum videtur artem inueniſſe , captatâ ex Danielis interpretatione huius compendij occaſione.Daniel enim illa celeſti digito exarata verba,Mane, Thecel,Phares,ſic eſt interpretatus,vt ſingula verba ſingulas obſeruarent orationis ſententias. Magiſtri ergo & Diuinarum literarum interpretes genus inde interpretandi nouum inuenerunt , quod Cabbaliſticam appellarunt; qua non tantum ſententias & integras Scripturæ diuinæ orationes explanant,ſed etiam ſyllabas,& ſingulas quaſque literas ſeparatim expendentes,quaſi lateat in ſingulis aliquid myſterij , excutiunt,&c.& coniectura eſt , hinc à Iudæis manaſſe rationem hac methodo non interpretandi tantum,ſed & ſcribendi.

Plura qui volet,videat OCTAVIANVM Ferrarũ,qui in Ori- G
ginibus ſuis Romanorum fertur quædam de notis attigiſſe.

*NOTÆ SCRIPTIONIS VARIÆ.

Ac primò ,

SERVILES, *ſiue ſtigmata Threicia.*

Cauſam accurate tractandi hanc materiam præbuit *Hermanno Hugoni,*& ex illo nobis *Iſidorus l.1. capitibus 21. 22. 23.& ſequentib.* agens de variis generibus notarum.

Diuidit igitur notas in Seruiles,Pecuniarias,Iuridicas,Iudiciarias, Suffragatorias, Cenſorias, Teſſerarias, Sortiarias, Grammaticas, Arithmeticas.

Seruiles notæ ſunt,quas *Cicero* Threicias appellat *l.2.Offic.* hoc eſt,ſtigmata ſeu ſigna quibus ſeruorum vultus aut manus inurebãtur,vt ſcribit *Artemidorus l.1.Onirocri.*Threicias autẽ vocat; quia,etiãſi apud Thraces,eiuſmodi notæ erant inſigne nobilitatis,non ſeruitutis,auctore *Herodoto l.5.& Boetio Proſa.4.*(quemadmodũ apud Dacos & Sarmatas,vt *Plin.*ſcribit, *lib.22.*apud Britannos itẽ,vt teſtatur *Herodianus l.3.*qui tota corpora pũgebãt)tamẽ à Thracibus ad Piſtrinenſes,ad Ergaſtulos,& ad Fugitiuos venerunt pro ſigno infamiæ & probri. H

NOMINA ILLARVM VARIA.

Vocantur hæ notæ diuerſimodè apud diuerſos. *Apud Senecam 1.de Tranquill.*ſeruiles literæ;*apud Boetium l.1.Ciceronem 2.Offic. Auſonius epiſt.15.Valerium Max.lib.6. c.8.* vocantur notæ.*Plinius in Panegyr.*vocat notas & puncta;Vocantur ſtigmata *à Suetonio in Caligula c. 27. à Seneca l.4.de Benef. à Quinctiliano l.7.c.4.à Iuſtiniano leg.3.de Fabricenſ.l.11. à Scribonio Largo c.231.ab Herodiano l.7.Columella in Hort.*appellat ſigna fororum,vel,vt ingenioſè *Scaliger*, ſigna fugarum. Similiter hinc ſerui nominantur ſtigmatiæ *à Nonio & Cicerone,* item notis compuncti. στιγῶνες ἢ στιγματίαι *à Polluce lib.3.c.8. de Seruis.*Varij attagenes *ab Ariſtophane* in auibus, propter maculas,opinor;ſicut Iſtriani à more gentis illius quæ ſe punctis inurebant , inquit *Cælius lib. 8 c.51.* & populus Samiorum. Σαμίων ὁ δῆμος *apud Suidã ex Ariſtophane.*quia,inquit *Suidas,* dicunt Samios ab Athenienſibus captos noctuâ,Athenienſes verò à Samiis ſamenâ : hoc eſt,biremis vel nummi charactere) à Syracuſiis autem equi imagine fuiſſe compunctos , ſicut

hodieque

hodieque fures inſignibus vrbium, in quibus pleɛtuntur.

A GENERA VARIA,

ET VSVS IN HOMINIBVS.

Apparet ex his triplicis ferè generis fuiſſe haſce ſeruiles notas nimirum vel pūcta, vel imagines, vel literas. De literis enim *Seneca* ſuprà laudatus Seruiles literas & hinc ſcribere apud *Vlpianum*, id notā inurere, *in Inſt tit.1. & Leg.17. & Cod. De pœn.vt Briſſonius* obſeruat *l.De ſignif.verb.* & quatuor inſcripti, apud *Martia ē*: Vultus ſcriptus, apud *Auſoniū & Plinium* Inſcripta ergaſtula, apud *Iuuenalē Sat.14.* Literati apud *Plautū & Apuleiū*. Cælati apud *Propertiū l.4.* Adeóque literis illis cauſticis, crimen ipſum vulgò exprimebatur. *Plato 8. de Legibus*: Si quis ſacrilegium commiſerit, &c. in facie manibuſque crimē inſcriptus, & flagellatus, extra fines patrios proiiciatur.] & quidem non paucis literis; ſed quandoque perſcribebatur crimen per totum vultum. *Petronius in Satyr.* Impleuit Eumolpus frontē vtriuſque ingentibus literis, & notū fugitiuorū eſt gramma forte huiuſmodi, inquit Lipſius: Caue à fugitiuo. Ita

B quoque *Zonaras 3. Annalium*, duos monachos (quod liberius THEOPHILVM Imperat. monuiſſent) Epigrāmate duodecim verſuum conſcriptos fuiſſe narrat. Et *D. Ambr. l. De Virginit.* refert, iuuenem quendam cum propter admirandam oris pulchritudinem, in amorem incenderet feminas, vultum exaraſſe ſtigmatibus, ne quæ eum amare poſſet. Quamquam communius, non notæ ſententiæ, ſed ſingulæ tantum literæ imprimebantur; vt K Calumniatoribus; ita enim Calumniam ſcribebant, vt *Lipſius* obſeruat. *2. Elect. c.15.* Et de hac Calūniatoria nota *Cicero pro Roſ. Amerin.* Crura quidē nemo ſuffringet; ſed ſi ego hos bene noui, literam eam cui vos vſque eò inimici eſtis, &c. ita vehementer affigent ad caput. Quem locum egregie explicat *Turnebus*. Ita D, delatoribus, T, furibus, apud *Lucianum, & Polyd. Virgilium l.26. Hiſtor. Angl.* qui ſcribit ab HENRICO VII. eſſe ſtatutum, vt furibus (qui *Theefe* vocantur) T. inureretur in palma ſiniſtræ manus ſub pollice: homicidis verò (quos appellant *Murdure*) M. quam conſuetudi-

C nem docet à Gallis eſſe ſumptā. At ſi primā originē quærimus inuenimus eā manaſſe à Syris, qui ſtigmata manibus, aut ceruicibus, non frontibus inurebant; vt narrat *Lucian. in Dea Syria* & hanc manuū inſcriptionem, inter pœnas omnes, ſolam retinuit *Conſtantinus* Imperator, vetita vultus inuſtione, ſic ſcribens ad Eumelium: [Si quis, &c. fuerit pro criminū qualitate damnatus, minimè in eius facie ſcribatur, dum & in manibus & in ſuris poſſit pœna damnationis vna ſcriptione cōprehēdi quò facies, quæ ad pulchritudinis cœleſtis ſimilitudinem eſt figurata minimè maculetur.] *Leg 2. de pœn. Cod. Theodoſ.* Sed hanc piā ſanè Cōſtantini Legem antiquauit Theophilus Iconoclaſta, inuſtis denuo vultibus ſanctorū Martyrū Theophanis & Theodori, vt refert Cedrenus. Verùm vt illud obiter addatur, non ſeruis modò aut reis, ſed etiam militibus aliquando & ſacris etiam hominibus huiuſmodi literæ fuēre inuſtæ. De militibus *Aëtius l. 8. c.12.* Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί, & *Vegetius l.1. cap.8.* Sed non ſtatim punctis ſignorum ſcribendus eſt tiro. *l.2. c.5.* Nam victuris in cute punctis milites ſcripti. Quæ puncta *Lipſius l.1. De milit. cap. vltimo* ait

D fuiſſe notas nominis Imperatorij, *ex teſtimon. Chryſoſt. ex Cod. De Aquaduct. & Cod. de fabric.* quas omnes auctoritates in eam rem anteà attulit *Turnebus libro 24. c.12.* De ſacris hominibus auctor eſt *Prudentius*:

Quid cùm ſacrandus accipit ſphragitidas?
Acies minutas inſerunt fornacibus,
His membra pergunt vrere, vtque igniuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmarit hanc ſic conſecratam prædicant.

Porrò hoc ſupplicij genus *Seneca l.3. De Ira, cap.3.* vocat Inſcriptionem frontis. Ferrum verò quo fiebat inſcriptio, *Paccadius & Hippocr.* καυτῆρα appellant, *Lucianus & Plutar.* καυτήριον. Notam ipſam inuſtam *Plato in Timæo*, ἔγκαυμα: vnde ἔγκαυτοι apud *Martialem lib.4. Epigram.47. apud Athenæum lib.3. ſub fin.* ex poëta quodam Aſio, de Cniſolœcho:

Claudus, notis compunctus ac inuſtus.

Et *lib.6. ex Diphilo:*

Inuſtam punctis frontem capillo obuelat.

Apud Valerium Max. l.6. c.8. Seruus inexpiabili nota per ſummam oris contumeliam inuſtus apud *Iuuenalem.*

Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Denique poſt inuſtionem, atramentum ſubinde cauſticis ſulcis infundebatur ita apud *Zonaram* ſuprà; monachis illis non ſolum Iambi inuſti, ſed & atramentum in notas infuſum eſt quemadmodū & fugitiuis illis in Satyr Petronij. Quæ res forte originem habet ab aſtoria arte, ſeu καυστικῇ qua pictores omnicolorem ceram liquefactam in ſtrias infundunt dum pingunt auctoribus *Plinio l.35. c.11. ex Varrone l.3. De re Ruſtica c.17. & Ouidio 3. Faſtorum.* E

Quique mones cælum, tabulaſque coloribus vris.

4. Faſtorum:

——— & picta coloribus vſtis
Cæleſtem matrem concaua puppis habet

Anacreonte item.

Si fert & ipſa cerea,
Vnguenta pinge olentes

Vnde hoc artificium κηρογραφίαν appellat Callixen. *apud Athenæum l.5. & Turneb. lib.8. c.9.* Cauteria inquit, ſunt, quibus pictores olim ceris pingentes, picturam tabularum inurebant *Vide eund. l.24. c.17. lib.39. c.13. Iſidor. l.20. c. vlt.* qui characterem coloratum vocat, ſtylum ipſum vſtorum. Monet autem *Raderus in Martial. l.4. Epigram.36.* hoc picturæ genus in nauibus, nec ſole, nec ſale, nec vento corrumpi. F

* NOTÆ PECVDVM.

Vt hominibus ad pœnam aut notitiam, ita etiam pecudibus ad internoſcendum eas inſcriptæ notæ.

Signare, ait Feſtus, ſignificat, etiam pecora ſignis notare: alibi: Dignotant, ſigna imponunt, vt fieri ſolet in pecoribus: *vbi ſic Scaliger*: Gloſſarium, dicorat, διαχαράσσει, lege dinotat. Ita etiam *Nænius apud Priſcianum l.7.*

Signare oportet frontem calidà forcipe.

Calpurnius in Bucolicis:

Impreſſurus oui tua nomina

Virgilius 1. Georgic.

Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit aceruis.

Et 3. Georgic.

Continuoque notas & nomina gentis inurunt

Anacreon:

Equi ſolent inuſtum G
Coxis habere ſignum

Meminit eiuſdem ritus ex ARRIANO *Titius l.7. lec. c.20.* docens Sibas Indorum gentem conſueuiſſe bobus clauæ notam inurere, in Herculis memoriam, qui illuc penetrauit, & huc ſpectauit *Auſonius in Alexandria*, vt notat Scaliger:

——— illa Seleucum
Nuncupat, ingenuum cuius fuit amphora ſignum
Qualis inuſta ſolet generis nota certa ———

Vbi ingenuum ſignum (quod eſt a natura ſcilicet inditum) opponit ſigno inuſto.

Suidas: prope Phaſidem, narrat equis ſolitam inuri Phaſianam auem: & Siſyphum quemdam ſolitum vngulis ſuorum animalium, ſingulas literas inſcribere *Athenæus* item *lib.11 ex Ariſtophane in nubibus* ſcribit equos, quibus Σ inſcriptum erat, vocatos σαμφόρας ſicut & ab eodem qui vocantur κοππατίας, quibus κόππα ſeu ϙ inurebatur; vt referunt *Cælius & Stephanus ex Euſtatio & Heſechio.* Sed hunc vtrumque & illos item falli, vere oſtendit *Scaliger in Notis Euſebianis*, ex Alphabeto Ionico vetere, & Phœnicio; vbi poſt literam Π hæ notæ, non literæ, ϡ Λ: ἐπίσημον οὐράνιον vel Σαν ſit ἐπίσημον ἑκατόν vel ἐπίσημον ἐνακόσια. Hæc enim nota, ϡ, nongenta ſignificat; à qua equi quibus ea inuſta, vocantur σαμφόραι & σαμφόραι vel σαμφόραι quemadmodum & κοππατίαι, quibus Kophe ſeu Koppa inuſtum; non autem σαμφόραι: Κόππα enim & Κάππα valdè diſtant. H

Inſtrumentum quo notæ hæ imprimebantur, CÆLIVS ait vocatum eſſe τροχίσκον vel ἵππων τροχὸν quod erat velut rotula, quæ candens malis equorum inurebatur. *Iſidorus lib.20. vlt. capite*, vocat χαρακτῆρα, & ferrum coloratum, quo pecudibus notæ inuruntur. Sed & victimæ immolandæ cultro notabantur in fronte, vt *Scaliger* ſcribit *epiſt. poſtuma. ad Puteanum*; vnde Herodotus & Diodorus ἀσφράγιστον vocabt victimam, cuius frons nondum cultro ſignata eſt.

* NOTÆ IVRIS CONSVLTORVM.

Scripſit de hoc argumento libellum integrum Magno ad CAROLVM Regem, his verſibus dedicatum:

Hac Iuris notulas lubens Rex accipe Carle;
Offert deuotus quas tibi Magnus tuus.

Non eſt huius inſtituti huc adferre earum exempla; qui volet, libellum illum adeat; quem ſimul cum veteribus Gram-

A maticis excuſum nuper vno Tomo ediderunt quidam de literis bene meriti. Illud tantum monendum, bono fuiſſe fine eas notas inuentas, ſed in Iuriſprudentiæ libris longè pernicioſius quam in vllis aliis diſciplinis vſurpatas, quorundã Leguleiorum fraude. Tot enim, tẽporis ſucceſſu, ex hiſce notis earumque auguranda ſignificatione exſtitère circumuentiones, vt IVSTINIANVS Imperator Legè ſanxerit, ne qui iis omnino in Iure vteretur, ſed omnia preſcriberẽtur. *L.1.C.tit.17. De veteri iure enucleando, Lege prima*: Ne[per ſcripturam aliqua fiat in poſterum dubitatio, iubemus non per ſiglorum captiones, & compendioſa ænigmata (quæ multas per ſe & per ſuum vitiũ antinomias induxerunt) eiuſdem Codicis textum conſcribi, etiamſi numerus librorum ſignificetur, aut aliud quidquam. Nec enim per ſpecialia ſigla numerorum manifeſtari, ſed per literarum conſequentiam explanari concedimus] *& eod. tit. leg. 2.* [Eamdem pœnam falſitatis conſtituimus aduerſus eos qui in poſterum Leges noſtras per ſiglorum obſcuritates auſi fuerint conſcribere. Omnia enim id eſt, & nomina prudentium, & titulos & librorum numeros, per conſequentiam literarum volumus, non per ſigla manifeſtari, ita vt qui talem librũ cõparauerit, in quo ſigla poſita ſunt, in quocumque loco libri vel voluminis, ſciat inutilis ſe eſſe codicis dominum: ne enim B licentiam aperimus ex tali codice in Iudicium aliquid recitari, qui in quacumque ſui parte ſiglorum habet malitiam, &c.] Quod etiam ante Iuſtinianum in Oriente ſancitum à Baſilio Imp. *l.2. Iuris Oriental. n.2. titul.* Περὶ τῶν σημείων τῶν ἀριθμῶν, vbi imperat loco notarum arithmeticarum, reponi literas quas etiam ruſtici facilè legere poſſent. Qua lege ferenda quam benè de poſteris meriti ſint Imperatores, ita commendat *Foquelinus, tit. Inſt. de vulg. ſubſtit.* [Quis, ſi eiuſmodi velut ſtigmatum notis deformatos Iuris veteris libros Iuſtinianus ad nos tranſmiſiſſet, earũ ſeſe laqueis expedire potuiſſet? aut quis illis reddendis exprimendiſq; litiũ altercationumq; finis fuiſſet cum in earum interpretatione Trebonianus ipſe frequenter hæſiſſe deprehendatur?] id quod præter Foquelinum multis exemplis demonſtrat *Ioannes Thomas Freiſius in ep. Paud.* Planè vt non inſcitè Italus quidam Piouano Arloto, in facetiis vulgari lingua editis (cum in Prouerbium abiiſſet, Et cetera Notariorum) rogatus, quid quotidie Deum oraret, reſponderit, orare ſe quid quotidie tria: Primò, *Seignor mio guardate me da* C *furide villani.* Secundò *Daguazambaglio de medici.* Tertiò, *Dagli & cetera de Notai.* Notarij enim per vnam aliquam huiuſmodi notã, &c. res ſæpè ſignificant diuerſiſſimas; vt apparet ex lepidiſſima illa hiſtoria, quã *Rutilius* in vita Rutilij Iurecõſulti narrat his verbis: Scaurus abſolutus crimine ambitus, in Rutilij accuſatoris ſui tabulis oſtendit has literas, A.F.P.R. eaſq; ſic interpretabatur, Actũ Fide, Publij Rutilij. Rutilius contrà Antè Factũ, Poſt Relatũ. C. Cannius verò qui Rutilio aderat, exclamauit neutrũ ſignificari; ſed illud: Æmilius Fecit, Plectitur Rutilius.] Cui gemina eſt illa Æſopi diuinatio ex literis cippo inſcriptis, ter ingenioſiſſimè variata, vt ſcribit. *Planudes in eius vita*, quemadmodum & illud Sibyllinũ, Salua populum quem Redimiſti;] tandem ad Romanam Rempublicam eſt tranſlatum hac formula: Senatui populoq; Romano.

Quanto autem damno & periculo in re præſertim pecuniaria fuerit vſus notarum, vel illo apophtegmate manifeſtum eſt quod *Macrobius* inter iocos AVGVSTI refert *l.2. Saturnal.* his verbis. [Solebat Licinius libertus eius inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre: quem morem ſecutus, centum D promiſit per libellum, in quo virgulæ ſuperductæ pars vltra pecuniæ defectionem portendebatur, vacante infrà loco. Cæſar occaſione vſus priori alterum centies ſua manu iunxit, ſpatio diligenter expleto, & affectata literæ ſimilitudine; geminatamq; accepit ſummã, diſſimulante liberto: qui poſtea cœpto alio opere, leniter factũ ſuũ Cæſari obiecit, libello tali dato Cõfero tibi, domine, ad noui operis impenſã quod videbitur.

Porrò etiamſi ſeueriſſimè notarum vſu Iureconſultis à IVSTINIANO Cæſare fuit interdictum; non tamen illud vnquam effici potuit, vt duæ illæ notæ ff & Ð à Iuriſprudentiæ libris exularent. Prima apud noſtros Iureconſultos ſignificat Digeſta vel etiam Pandectas, inquiunt *Ioa. Coraſſ. l. Miſcel. Iur. c.15. & Alciatus* qui refert apud veteres pro hac noſtra nota ff. ſolitum ſcribi hoc ſiglum: π̃, π cum accentu circumflexo ˆ; vnde tandé formatum ab indoctis librariolis ff. Digeſta autẽ eodem Pandectarum ſiglo fuiſſe ſignificata, quod Latini olim Digeſta, Pandectarum nomine complectebantur. At anonymus quidam interpres Ioannis Porta ſcribit Digeſtorum notam, antiquitus non fuiſſe π̃, ſed Ð vel Ð Delta confixũ E vero curuo, vel linea recta; quales viſuntur in nummis, notam autem illã neotericam ff. corruptam eſſe non ex π̃, ſed ex θ, qua litera notabãt Themata Iuris, vt ea vocari cœperunt, poſtquam à Conſtantino Romani Imperij ſedes tranſlata eſt in Orientem, indeque orta Iuriſprudentia in Græcia.

NOTÆ IVDICIARIÆ.

In grauioribus cauſis IVDICES non pronuntiabãt ſententiã de tabulis, ſed eam in iis notabant: teſte *Aſcon. in Diuin. Verrin.* Singuli, inquit; Iudices ſententiam de tabula pronũciarunt in leuioribus cauſis, & ob id neq; nota, neq; cuſtode opus fuit. Idẽ docet *Sig. l.2. de Iudic. c.22.* Prætor Iudicibus tabellas dabat, & vt ſententiam ferrent, in concilium mittebat. Mittere autem in concilium, erat, iubere illos ad vrnas ire, atque in eas tabellas ſententiam continentes coniicere, Vrnæ verò, ſiue ciſtæ tot fuerunt, quot Iudicum ordines, qui Iudicarunt: tres quidem cum omnes adhibiti ſunt; vna Senatorum, altera Equitum, tertia Tribunorum ærariorum. Tabellæ verò quæ datæ erant Iudicibus, quarum vnam in vrnam mitterent, erãt F tres: vna abſolutionis, altera condemnationis, tertia ampliationis, eæque omnes ceratæ erant. Nota abſolutionis fuit A. condemnationis, C. ampliationis, N.L. Non liquet.

Igitur hæ tres præcipuæ IVDICVM notæ nam *Suetonius* præter haſce tres tabellas ſcribit *c.33.* ab Auguſto. [cum de falſo teſtamento ageretur, non tantum damnatoriam & abſolutoriam cognoſcentibus datam eſſe; ſed tertiam quoque, qua ignoſcebatur iis quos fraude ad ſignãdũ vel errore inductos conſtitiſſet] cuius tabellæ nota non potuit fuiſſe vlla ex præcedentibus, ſed fuerit fortaſſe I. id eſt, Ignoſco. *Crinitus* etiam *lib.6. cap.6.* ſcribit θ & κ fuiſſe etiam condemnationis notas nam κ Græcum, eſt Latinorum C, ſignificans [illegible] quamquam Britannicus Perſij commentator ſcribit κ fuiſſe notam abſolutionis, & ſignificaſſe καλὸν, id eſt, pulchrum. θ. autem ſignificat θάνατον id eſt, mortem. Vnde *Martialis lib.7. Epigr.36.*

Noſti mortiferum Prætoris Caſtrice ſignum,
Et opera pretium diſcere Theta nouum.

Et Auſonius in Eunum Epigram.120.

Miſelle doctor, θ tibi ſit obſcœno:
Tuumque nomen Thita ſectilis ſignet.

G

Vbi *Scaliger* [θ erat ſignum ſuſpendij, refert enim laqueum collo inuolutum: θ, litera condemnatoria, quin & in caſtris malim ex cohorte morte diſpunctum, hæc nota ſignificabat] quod poſtremum *Iſidorus* ſcribit *lib.1. Etymolog.* addens e contrario per T, in militia ſignificari ſuperſtitem, ſicut mortuum per θ. Quare Romanis ſoſpitalis litera erat T, quam tribuni plebis, auctore Valerio Maximo, Senatuſconſultis, quorum ipſi aut populus fundus factus erat, ſubſcribebant. Erat & felix litera apud Hebræos, vt conſtat ex *Ezechielis c.9.* Omnem ſuper quem videbitis Tau, ne occidatis. De quo videndi, *D. Hieronymus in eum locum & in c.59. Gretzerus c.51. de Cruce, Foquelin. ad 4. Satyr Perſij, Brodæus l.1.* ☞ *Vide initium Locorum incipientium a Littera T.*

De aliis prætereà abſolutionis & condemnationis notis apud Suidam hæc reperio: Μακρὰ γραμμὴ ἡ καταδικάζουσα, &c. Longa linea condemnationem, breuis abſolutionem ſignificat. De quibus fortè ſignificabat Plautus capiendus, cùm longã quandã literam infelicem vocat; quam alij aiunt eſſe I, alij, vt H Aſconius & Cælius, T. Vt vt ſit, abſolutionis literam, *Cicero pro Milone*, vocat ſalutarem; condemnationis verò triſtem; ſicut *Liuius* triſtiorem. Porro pro hiſce Iudicariis literis, alibi calculos, nigrum, condemnationis; album abſolutionis vſurpatos fuiſſe ſcribit *Ariſtoteles in Problem. & Ouidius libro 15. Metamorph.*

Mos erat antiquis, niueis atriſque lapillis.
His damnare reos, illis abſoluere culpæ.

At fortè creta & carbone fiebant notæ; vt apertè *Horatius 2. Serm. Satyr.3.*

Quorſum abeant ſani: creta an carbone notandi?

Perſius Satyr.5.

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notaſti.

Qua de re hæc accuratè obſeruauit *Iunius l.2. Animad. c.5.* Teſtulis in vrnã coniectis, ſi ſex millium numerũ explerent, reus ſolum vertere cogebatur, quod ὀστρακισμὸν appellabãt, &c.

Neque

Neque illud reticendum eſt; veteres loco calculorũ Iudiciatiorum, quod fuiſſe conchiliis marinis, quos χοιρίνας vocabant, vt teſtatur Pollux lib. 8. ad quarum modum poſteà fabricatæ fuerunt æneæ, quas σπονδύλους & ψήφους nominarunt. Porrò Iudicum calculi duplices fuerunt, vt ex Vlpiani Annotationibus in Demoſthenem conſtat; quidam perforati & nigri, qui condemnabant; alij qui abſoluebant, albi & integri. Duas verò vrnas, priorem mortis, poſteriorem miſericordiæ appellatam annotatur ab *Ariſtophanis Scholiaſte in Veſpis*.

* NOTÆ CENSORIÆ.

Prouerbio nobiles ſunt Cenſorum notæ: non ſolùm ſi per notam intelligas ignominiam, vt Feſtus accepit; ſed etiam ſi pro nota, ſignum capias, aut literas ſingularias. Vnũ *Liuium* teſtem habemus *l. 39.* cuius verba apertè de notis propriè dictis; cum omnium ferè aliorum teſtimonia magis faciant pro nota μεταφορικῶς ſignificare infamiam. Sic habet *Liuius*. (Patrum memoria inſtitutum fertur, vt cenſores remotis à Senatu adſcriberent notas.) Quamquam & *Suetonius* ſatis clarè ſcribit, Claudium adhuc Cenſorem, rogatum vt notam alicui appoſitã deleret; reſpondiſſe, Ita tamen vt maneat litura: vbi manifeſtè alludit ad notam à Cenſore ſcriptam. Hinc celebrantur Cæritum tabulæ vulgari adagio apud *Horat. l. 1. Ep. 6.*

& Cærita cera
Digni.

Erant eæ tabulæ, in quas à Cenſoribus referebantur ij qui fuerant priuati ſuffragio. Quemadmodum Cærites primi quidem fuerant facti Romanorum municipes, ſed ſine iure ſuffragandi, vt auctor eſt *Gellius*. Exſtant & apud Græcos notis non abſimilis quædam veſtigia, cùm nempe improborum nomina ad infamiam in publicis columnis adnotabant; vnde στηλιτεύειν Heſychio eſt idem quod infamia notare & apud *Athenæum lib. 6.* Polemon quidam vocatur στηλοκόπας, hoc eſt, columnæ ad probrum inſcriptus.

* NOTÆ SVFFRAGATORIÆ.

Ex quo, Cõſulibus MARIO & FLACCO, prolata eſt. Lex tabellaria à LVC. CASS. Longino, De ſuffragiis non voce aut haſtarum ſonitu, aut χειροτονίᾳ, ſed tabella ferendis, cœperunt notæ ſuffragiorum: vt apparet *ex Cicer. l. de Leg. oratione pro Planc. & in Rullum* Erant verò eæ notæ, aut puncta, aut ſingulæ literæ Ratio autẽ ſuffragandi talis, vt ſcribunt *Turnebus. Tiraquellus, Gruchius, Budæus in poſt. Adnot. in Pand.* Comitia habebantur in Campo Martio, intra locum tabulis depalatũ, quem Septa & Ouila ab ouiliis ſimilitudine vocarunt. *Ouid. 1. Faſtor. Iuuenal. Satyra 6. Martial. l. 9. Epigr. 60. Strabo li. 5. Liuius Decad. 3. li. 6. Plinius l. 16. c. 4. Suetonius Aug. c. 41. Auſon. in Panegyr.* Tum Rogatores obibant centurias vel tribus (iam enim curias à Romulo inſtitutas Rex Seruius in centurias verterat, & Tribuni deniq; in tribus) rogantes ecquam ſinguli tabellam vellent. Erant enim duplicis generis tabellæ; aliis inſcribebatur A. id eſt, Antiquo; aliis V. R. Vti Rogas. Poſt hæc, Diribitores diribebant, id eſt, diſtribuebant eam tabellã, quam quiſque velle ſe Rogatori reſpondebat. Deinde ſuffragatores cum ſua ſinguli tabella ibant per pontes tumultuario opere extructos, in quibus κάδισκοι, hoc eſt, ſitellæ erãt poſitæ, vt Plautus, vel vrnulæ ſeu ciſtæ, vt loquitur Plinius. His vrnulis, coram appoſito cuſtode (ne qua fraus fieret) ſinguli tabellam ſuam iniiciebant. Deniq; tabellæ ſimul omnes excernebantur à cuſtodibus, qui ex iis ſuffragiorum omnium inibant numerum, eumque in tabula (ad quam poſiti dicuntur à Cicerone) punctis adnotabant. Hinc paſſim apud Latinos ſcriptores, elegantes & priſcæ illæ formulæ: Pũcta ferre. Tribum ferre, pro, Habere ſuffragia.

Quando autem pro candidatis ibatur in ſuffragia; primam tantum literam è cuiuſque cui ſuffragabantur nomine, in tabula adnotabant ſuffragatores; vt ſcribit *de Comitiis Nicolaus Gruchius.*

* NOTÆ TESSERARIÆ;

TESSERA QVID.

Teſſeram, inquit *Turnebus libro 19. cap. 26.* à Græco τέσσαρα dictam puto id eſt, quatuor: erant enim teſſeræ olim fruſtilla lignea quadrata. Idem aſſerunt *Lambinus in Ciſtellar. Plauti, Briſſonius de ſignif. verb. Cælius Rhodiginus l. 20. c. 27. Alexander libro 3. cap. 21. ibidem Tiraquell.* Et quidem de materia teſſerarum libro 16. cap. 18. *Plinius*: Teſſeris aptiſſimum liguſtrum. *Dio* ſcribit ab HADRIANO teſſerulas ligneas ſparſas à TITO Veſpaſiano σφαιρία ξύλινα, globulos ligneos. *Polybius* ξυλήφιον vocat teſſeram, militarem, quod *Lipſius* eleganter ligellum vertit.

De formâ verò quadrata ex vocis etymologia conſtat; quæquam & luſoriæ teſſeræ, ſicut aleæ noſtrates, ſex lateribus conſtabant, quo differebant à talo, qui quadrilaterus erat; vt ex Martiali Cælius & Turnebus admonent. Et ſubinde rotundas teſſeras quaſdam fecerat, vt Dio de TITO, VESPASIANO, NERONE, HADRIANO, & VESPASIANO.

* GENERA VARIA.

Fuere autem varij generis teſſeræ: Militares, Frumentariæ, Nummariæ, Veſtiariæ, Luſoriæ, Variæ, Hoſpitales.

Militaris teſſera, auctore *Polybio* σύνθημα ſeu πλατεῖον, tabella erat latiuſcula inſcripta (inuſta certis notis aut formis, inquit *Turnebus libro 19. c. 26.*) quæ ſole occiduo à Tribuno acceptã ferebatur in ſignorum principes, rurſumq; ad Tribunum redibat; vnde is omnibus eſſe datum ſignum cognoſcebat. Ita MARIVS pro ſigno teſſeræ ſuæ vſurpauit Panem Deũ, NERO Optimam Matrem, SYLLA Apollinem Delphicum, CÆSAR Venerem genitricem: alij verò verba, aut verſus; vt de CLAVDIO Suetonius *c. 42.* qui vtebatur illo Homerico.

Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Præter hæc ſigna, cuique teſſeræ inſcribebatur nota Ordinis, vt bi gratia: H. Haſtatorum, P. Principium, T. Triariorum quod Lipſius *l. 5.* de Militia, ex eo colligit, quod Polybius dicat, ſemper fuiſſe ex inſcriptione deprehenſum, cuius partis ſeu Ordinis teſſera non eſſet perlata. Plurima vero alia de Militari teſſera, quæ huc non ſpectant, ſcripſit. *Godeſcalcus ad libr rum 2. Vegetij, cap. 7.*

Frumentaria teſſera, certo frumenti numero inſcripto gratis dabatur populo, hoc enim ſolo differt à ſtellatura, inquit Lazius *lib. 2. cap. vlt.* quæ non gratis, ſed vice ſtipendij dabatur, ſtellis notata, vnde nomen accepit. De illa *Perſius.*

Emeruit ſcabroſum teſſerulâ far.

De hac Lampridius in ALEXANDRO, Spartianus in Peſcennio, Iuſtinian. Leg. Septem diebus. *lib. 12. Cod. de erogat. milit. ann.*

Numaria teſſera, ſymbolum erat, quo ad Quæſtorem allato, nummi promiſſi congiarie (hoc eſt dono Imperatoris) reddebantur. *Sueton. cap. 41. Octau.*

Veſtiaria, cui veſtium promiſſio certis notis erat inſcripta. *Suetonius* de NERONE, & Dio: aurum argentum, variam veſtẽ hæc dabat per ſymbola quædam & teſſeras, &c. & reipſa mox dabatur, quod quiſque eorum in teſſera haberet. Idem *Dio de Tito.* Globulos ligneos iaciebat, qui ſymbolum haberent; hic alicuius eſculenti, ille veſtis, &c.

Luſoriæ teſſeræ (quas, quia in tabula ſubſiliunt, lepuſculos vocat *Iſidorus l. 18. c. 61.*) oſcilla ſunt pũctis ſeu ſignis notata, quibus binis ſimul, aut ternis in pyrgo ſeu fritillo luditur. Dixi binis aut ternis; quia ſemper paucioribus quàm talis, vt monet *Cicero in Diuinat. & Martialis l. 14. epigr. 16.*

Non ſum talorum numero par teſſera.---

Erant autem hæ teſſeræ ſex laterum, auctore Cælio *lib. 20. c. 27.* Habebant enim binarium & quinarium ampliùs quam tali; ſicut aſphalum erat octonûm laterum: de quo *Alexander Neapolit. lib. 3. cap. 21.* Potiò huic ludo teſſerario (de quo librũ integrum ſcripſit CLAVDIVS Imp. teſte *Sueton.*) non abſimilis fuit grammiſmus, in quo ſexaginta calculi, partim albo, partim nigro notati, per χοιρίνας hoc eſt literas, fritili aciebantur.

Vialis teſſera (vt eam *Lipſius* appellat *l. 5. de Milit.*) qua iubebantur adornare itinera. *Ammianus l. 21.* Per teſſeram edicto itinere & *lib. 23.* Miſſa per Prouinciales numeros expeditionali teſſera, cunctos tranſire iuſſit Euphratem. *Silius Aſdrubale:*

——Tacitum dat teſſera ſignum:
Dimiſſa in colles pugna ſyluaſque ferantur
Diſperſ. ----

Hoſpitalis teſſera, qua oſtenſa tanquam veteres hoſpites & amici, in maiorum ſuorum hoſpitia poſteri accipiebantur, vt definit. *Stuckius lib. 1. Conuiual.* De hac *Plautus in Pœnulo:*

Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero.
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
Ergò hic apud me hoſpitium tibi prabebitur.

Quæ

Quæ eadem ab eodem, & ab interprete *Lactantij* vocatur A ſidei teſſera: à *Tertulliano* verò conteſſerario hoſpitalitatis *lib. De Præſcript. c.* 20, eratque ſignum, vt *Baronius* docet *Tom.* 1. *Annal.* quo Chriſtiani inſtructi paſſim ab aliis Chriſtianis hoſpitio accipiebantur, quod cum hæretici ſæpe per fraudẽ imitarentur, ſæpe nouis formis & notis mutatum fuit; ac tandem literis commiſſum, quæ à Patribus Concil. Nicæni, vt docuimus, *in Loco de Literis* vocatæ ſunt literæ formatæ. *Vide Zaſium in Leg.* 2. *ff. de Orig. iur. & Budæum Leg. Sed etſi ff. De Iudic. Item locum de Hoſpitalitate.*

*Notæ Sortiariæ.

De ſortibus, earumque triplici differentia, diximus pleraq; in Loco earundem proprio. Suntque Diuinatoriæ, Diuiſoriæ, Conſultoriæ, nam & vniuerſus earum vſus ad tria hæc reuocatur. Alterius generis ſortium quoad materiam, meminit *Tacitus lib. De moribus German.* Virgam, inquit, fructiferæ arbori deciſam, in ſurculos amputant, eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temerè ac fortuitò ſpargunt. Mox pater familias aut ſacerdos precatus deos, cœlumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit; ſublatos ſecundum impreſ- B ſam notam interpretatur, &c. Fiunt hæc per ῥαβδομαντείαν, inquit, *Del-Rio in diſquiſition. Magicis*; ſpectant autem vel ad diuinatoriam, vel ad conſultoriam.

Huic artificio affinis eſt ἀλεκτρυομαντεία, quia certum aliquẽ locum in quatuor partes æquales deſcribunt, & partibus ſingulis ſingulas inſcribunt literas; literis ſingula imponunt grana; tum obſeruant quo literarum ordinem gallinaceus eſcen introductus grana depaſcatur. Ita Valens Imperator cũ de ſuo ſucceſſore quæreret, quia gallinaceus depaſtus erat grana notata literis Θ.Ε.Ο.Δ. occidi iuſſit omnes Theodoros, Theodulos, Theodatos: ſucceſſit tamen illi Theodoſius magnus, auctore *Zonar. tom.* 3. Sed hanc pullariam diuinationem non eſſe ἀλεκτρυομαντείαν, vt putauit *Zonaras* erudité ex *Ammiano*, oſtendit *Del-Rio*, quò Lectorem remitto.

Hæc de notis ſortium Diuinatoriarum. Diuiſoria autẽ ſorte inquit *Del-Rio*, Romani olim in Iudicibus legẽdis, prouinciiſq; ſortiendis vtebantur, nec non in familia herciſcunda, in militaribus aliiſque negotiis, quam ipſi rationem ab Athenienſibus accepere, vt ex *Aſcon. Sigon. l.* 2 *de Iud. c.* 12. docet, C vbi iam olim in Areopago coniectis in vrnam variis literis ſortiebantur, teſtibus *Luciano, Demoſthene, Scholiaſte Ariſtophanis, Cælio l.* 22. *c.* 17. *& Sigon. l.* 3. *de Repub. Athenienſ.* Neque verò Iudices tantum, ſed & athletæ quoq; ſuos aduerſarios literaria ſortitione conſtituebant, vt ſcribit idem Lucianus, quod & Syracuſanos feciſſe, in iis ſortiendis qui concionem eſſent habituri ex Plutarchi Problẽ. docet *Cælius l.* 22. *c.* 17. Indeque Dionyſium, cùm ſorte literam μ eſſet ſortitus, acri ſcommate vocatum μωρόλογον, retorſiſſe; Monarcha ero.

Qui autem plura volet de varia gentium ſortitione per literas, legat *Adrianum Iunium lib.* 2. *Animaduerſ. cap.* 5.

Denique Conſultoriæ ſortes, quibus conſilium exquiritur, vſui ſunt ſubinde ſine peccato etiam inter Chriſtianos, quando, verbi gratia, quæritur in militia, cuius nationis miles primus facturus ſit impreſſionem: item tempore peſtis, quis Sacerdos manſurus ſit inter peſtiferos, vt faciendum eſſe ſcribit D. *Auguſtinus. epiſt.* 180.

*Notæ Grammaticorum.

D Grammaticorum notas vniuerſim appello accentus, ſeu προσῳδίας, notas item ſententiarum, quas Græci στιγμὰς ἢ θέσεις, Latini poſituras, quia punctis poſitis adnotantur, appellant, auctore *Iſidoro l.* 1. *c.* 19. De his Nicanor Grammaticus librum ſcripſit, ideoque dictus στιγματίας, auctore Euſtachio. Scripſit & Diomedes diligenter libro 2. maximè de notis diſtinctionum, de quibus accuratè quoq; *I. Lipſius epiſt. ad Hubertum Audeiantium*: Et qui ei ſucceſſit, *Erycius Puteanus*, *in Faculæ*, vt appellat, *Diſtinctionum*. Omnem autem diſtinctionẽ notis factam, Græci vocant διαστολὴν ſeu διασταλτικὰ: & στιγμίζω, notis diſtinguo, in Epiſt. Baſilij ad Notarium ſuum: ἀχάρακτος χώρα, ager non notatus cippo, ad Pollucem.

Prima ſeu minima diſtinctio eſt Comma, quod inciſum vocant, cuius hæc nota, ſequitur diſtinctio paulò maior, Hypocolon, cuius hæc figura; deinde Colon, quod membrũ quoddam eſt ſententiæ, & gemino puncto ſignatur, poſtremò punctum, quo ipſa Periodus definitur.

Alia verò olim interpungendi ratio: vno enim puncto variè collocato, omnes diſtinctiones notabant. Ita *Diomedes l.* 2. *& Donatus Grammatic.* cum, poſtea ut hæc verba: Diſtinctio eſt, vbi finitur plena ſententia: huius punctum ad ſummam literam ponimus. Subdiſtinctio eſt, vbi non multum ſupereſt de ſententia: huius punctum ad imam literam ponimus. Media eſt, vbi ferè tantum de ſententia ſupereſt, quantum iam diximus, cùm tamen reſpirandum ſit: huius punctum ad mediam literam ponimus. E

Porrò neque ea interpungendi lex omnino vetus eſt; Conſtat enim veteres ſingulas voces punctis vtrimque includere ſolitos, neque vllam habere diſtinctionẽ aliam; ergo diuinari poteſt, quando ea conſuetudo inuecta. *Caſſiodorus* ait, id acceptum à maioribus.

Parentheſis, ſignum eſt interpoſitionis; huiuſmodi()

Ὑφὲν, ſignum coniunctionis in vocibus compoſitis, quando proxima manet immutata, vt *ſemperflorentis* apud Lucretium. ſcribunt autem & Hebræi eodem modo hanc notulam, & פסק Maccaph vocant.

Ἀπόστροφος, nota deficientis alicuius literæ, vt, vide n'.

Diaſtaſis, Signum diuiſionis cum verbi alicuius pars vna in extrema linea, altera initio alterius verſus reſcribitur, vt F *homines*. quem morem Auguſtus repudiauit, qui reliquum quod ſupererat verbi, malebat parti ſcriptæ in extrema linea ſubſcribere narrante *Suetonio*, quàm alterius verſus initio perſcribere, *cap.* 87. [Notauit & in chirographo eius illa præcipuè; non diuidit verba, nec ab extrema parte verſuum abundantes literas in alterum transfert, ſed ibidem ſtatim ſubiicit circumducitque.]

Diæreſis, nota diuiſionis literæ aut ſyllabæ, vt Aulaï, Poëta.

Accentus, ſeu προσῳδίας, veteres docti, notas vocum, faſtigia, cacumina, voculationes, moderamenta vocabant, ait *Gellius l.* 13. *c.* 6. Inuenit eos in Græcia Pherecydes Pythagoræ magiſter, auctore Laërtio. Nam anteà Pythagor Græcis ignotæ fuére hæ notæ, vt ex priſcis marmoribus probat *Gyraldus Dial.* 1. *de Poetis*. Neque iam in Latinis vſurpantur ac Græcis; quanquam priſcis Latinis fuére vſitatiſſimæ, vt notauit *Scaliger Iulius l.* 2. *De cauſſ. lin. Latin. c.* 62. *ex Quinctiliano*. Apud Hebræos verò, accentus quos ipſi Maſoreth appellant, multò quàm apud Græcos & Latinos recentiores ſunt. Falſum enim eſt, G puncta ſeu accentus à Moyſe vnà cum Lege Hebræis eſſe tradita, quãdo conſtat ea ferè quingentis annis poſt Chriſtum à Tiberitis in Mœtia Paphlagoniæ (quos nunc Talmudiſtas & Maſorethas vocamus) eſſe excogitata, vt demõſtrãt *Caninius in Grammat. Syriaca, Elias, Leuites in Præfat. l. Maſoreth, Munſterus in Grammat. Hebraic.* Bellarminus denique, Blaſius, *Viegas in* 12. *cap. Apoc. & Poſſeuinus*, qui poſtremus ſcribit *lib.* 2. *Bibliothec. c.* 8. punctorum vſum cœpiſſe anno Chriſti 478. cùm Zeno Orientis Imperium, Occidentis Auguſtulus, Pontificatum adminiſtraret Simplicius.

Æi porrò accentus ſeu tenorum notæ, triplices ſunt, inquit *Scaliger l.* 2. *De cauſſ. linguæ Latin. c.* 53. quod nempe ſunt dimenſiones ſyllabarum: altitudo, latitudo, longitudo. Altitudinis ratio eſt linea perpendicularis: idcircò cùm vocem tolleremus, ea linea ſignata eſt, eo tractu, quo ſcriberemus in dextram noſtri partem, ſic: quæ autem depreſſam ſignificat, quaſi caderet, ſic, ſitu cõtrario, atque hanc quidem ſuo nomini reliquêre, grauemq; appellarunt; proptereà quod in guttur ac pectus pronuntiando eam mitteremus. Alteram illam priorem ab effectu potiùs nominarunt acutam, ferit enim aures, &c. Euenit autem vt duæ ſyllabæ inter ſe concurrerent; quarũ H prior acutum accentum haberet, altera grauem; quare eæ cum coaleſcerent, concreuerunt etiam ipſi apices in vnum, ſic ^ vel χ: quod Græci περισπώμενον, Latini circumflexum vocauere: quia vnico flexu virgulam arcuatam pingebant, talem ~, quæ omnia *Scaliger deſcripſit ex Iſidoro lib.* 1. *cap.* 17.

Porrò ſicut accentuum, ita etiam ſpirituum quædam ſunt notæ. Denſus, initio hanc habuit H, deinde iſtam Ⱶ, denique illam C. Lenis primum nullo ſigno notatus, denique iſto ⊣. denique illo Ɔ, vt *Iſidorus* loco citato, & *Seruius*. Latini ſuum H, pro aſpirationis nota acceperunt à Græcis: Hebræi his non indigent, quod eorum voces ſuos ſecum ſpiritus adferant.

Sunt prætereà metricæ quædam notæ, ſyllabarum quantitatibus ſignandis apponi conſuetæ. Ita longæ ſyllabæ ſymbolum eſt Breuis ſyllaba, nota ◡, quæ quidem debebat eſſe linea recta, ſed altero tanto breuior priore: verùm ne inter ſcri-

ſcribendum error excurrenti, manū fallere: [illegible] ventum eſt, vt notulæ quæ circūflexā [illegible] aduerſam quoque figuram haberet, [illegible] obſcuriat [illegible] [illegible] dicitur [illegible] qui illud etiam habet de notula Siciliſco, quod non [illegible] apud alium [illegible] [illegible] [illegible] Vbi literæ conſonantes geminandæ [illegible], Sicilicum ſuperponebant: vt [illegible], aſſeres pro [illegible] aſſerês. Veteres enim nondum [illegible] literas, ſed ſuprà Sicilicos apponebant. Dictus autem Sicilicus, quia in Sicilia inuentus eſt.] Rectius tamen à ſiciliendo, id eſt ſecando, inquit *Paſcaſius ſuprà.*

Nec prætereundæ ſunt Platonis notæ, de quibus Scholiaſtes Ariſtophan. Horribonus, alias *Caſaubonus, in Notis Laertij Sixtus Senenſ. lib. 5. Bibliothec. Pythaeus l. 2. Aduerſ. c. 3.* quas *Iſidorus* vocat notas ſententiarum, & appoſitis figuris recenſet ſingulas his nominibus, *lib. 1. cap.* 10. Aſteriſcus, Obelus, Limniſcus, Antigraphus, Paragraphus, Poſitura, Cryphia, Antiſigma, Diple octuplex. Verſa Ceraunion κραύνιον, vel vt Horribonus ſcribit χίασμα Phi & Rho, anchoræ duplicis generis, κεραυνιον, ἄγκυρα. Illud autem de obelo obſeruandum, eius notam ſolitam vocari Culpam; ſicut ei contraria dicebatur
B Laus. De qua vtraque *Horatius epiſtola ad Piſones*:

Vitaui denique culpam,

Non laudem merui. ——

Et *Auſonius in ludo ſeptem Sapient. ad Drepan. Pacatum.*

Poſſum ego cenſuram lectoris ferre ſeueri,

Et poſſum modica laude placere mihi.

Pone obelos igitur ſpuriorum ſtigmata Vatum,

Palmas, non culpas eſſe putabo meas.

Quæ fuerit nota culpæ; præter θ, & obelum ÷ non reperio. De θ autem extra militiam, etiam in Grammaticorum caſtris vſurpato, *Perſius* teſtis eſt:

Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.

Et *Sidonius Apollinaris in Hedecaſyllab. ad Felicem*:

Iſti qui valet exarationi

Diſtrictum bonus applicare Sīm

Noui ſed benè non refello culpam.

Vnde in prouerbium abiête; ὀβελίζειν Ciceroni vſurpatum. obelo, vngue, cenſoria virgula notare apud D. Hieronymum &
C Quinctilianum: Ariſtarchum agere apud Ciceronem, qui ſic Atticum compellat; quòd is ſua ſcripta quæ ei non probabantur miniatula cera notaret? *Epiſtola 16. ad Atticum.*

De laudis verò nota, ſolita indicari per Literam L. *& Vide quæ diximus loco illius proprio. L. Littera.*

Plura de ſimilibus vide apud *VVouwerium in Polymath. & Robertum Titium lib. 10. c. 14.* Erant olim Grammatici plerique proiectiſſimæ audaciæ, vt impunè in omnium ſcripta obelis ſuis & aſteriſcis velut ferro graſſarentur, ſicut Greſconius ille allatrator Auguſtini, in quos facetiſſimi ſunt hi verſus Herodici Babylonij apud *Athen. l. 5.* ſub finem:

Aufugite Ariſtarchij per maris ſpatioſa terga,

E Græcia, flauis ceruorum hinnulis pauidiores,

In angulis murmurantes bombyces; mono-ſyllabi, quibus cura eſt.

Σφῶ & σφῶϊν dicatur, altercari, & μὶν an νίν.

Hoc vos numquam non torqueat, ô moroſi ac tempeſtuoſi.

FORMÆ SCRIPTIONIS VIS ET EFFICACIA.

Duplicem literis, notis, & numeris ineſſe vim nemo negare
D poteſt; vim nempe ſignificandi, & vim obligandi; quæ vtraque moralis quædam vis eſt, communi hominum arbitratu atque conſenſu iis attributa. De hac non ambigimus: de vi quadam phyſica atque arcana quæſtio eſt; qualem tribuere literis & notis ij videntur, qui Notariam exercent, quæ ars Magica cenſetur à quibuſdam, apud D. Thomam, & Antonium Del-Rio. Illi item qui philacteriis quibuſdam & ſchediaſmatis, veluti amuletis, tutos ſe præſtant à vulneribus & globis tormentorum. Ac ſanè in Magia variæ ſunt diuinandi artes per myſteria quædam literarum.

Eſt ὀνομαντεία per quam futura exquirunt ex nomine conſulentis; illius nempe literis veluti anagrammatiſmo quodam variè collocatis. Atque ita *Philoſtratus libro 4.* narrat Romæ puellam quandam mortuam, ab Apollonio ſuſcitatam per γραμματομαντείαν, quam *Cocles c. 1. de Sortileg.* rectè Literomantiam vocat.

Eſt & Ἀριθμομαντεία, qua Græci valorem literarum expendentes diuinant de illius victoria, cuius nomen maiores habet numeros; qua item Chaldæi Alphabetum diuidentes in tres decades ſingulas literas planetis ſingulis aſſignant. Cui E affine eſt illud commentum diuinandi ex literis paginæ alicuius in libro quodam, fortuitò apertæ, quo vti ſolitum Hadrianum Imperatorem, Spartianus, & Claudianum Trebel. Pollio ſcribunt; & Socratem ſic ferunt intellexiſſe ſibi eſſe moriendum.

Spectat huc etiam Iudæorum recentiorum Kabbala, & Platonis Arithmeticam vaticinium reprehenſum ab *Ariſtotele libro 5. Politic.* Item Pythagoræ ſomnium, quod ei Plinius tribuit; quo docet ex pari vocalium numero in nominibus felicitatem, ex impari infelicitatem portendi & diuinari.

Quid quòd eò dementiæ venerit quidam C. Baſſus, vt eum *Philaſtrius* nominat *libro De hæreſibus*, vel potius *Marcus & Colarbaſus; vt Irenæus De hæreſ. item lib. 1. & Tertullianus De præſcript.* eos vocant) vt dicerent tantam Alphabeto Græco ineſſe vim, vt ſine iſtis literis veritas non poſſit inueniri; imò totam plenitudinem & perfectionem veritatis in iſtis literis eſſe diſpoſitam propter hanc cauſam enim dixiſſe Chriſtum, Ego ſum Alpha & Omega, quam hæreſin confutauit toto ferè *libro 1. Irenæus.*

De vi auerruncatoria, multi opinati ſunt eam ineſſe literis F ac notis. Ita *Conradus VVimpina capite penultimo & vltimo libro de ſuperſtit.* ſcribit vſitatum eſſe apud Magos genus quoddam characterum peregrinorū, in quibus ſunt nouem caldariæ & nomina Principum quatuor huius mundi cardinum; feruntque eos inuentos a Germone Babylonio, Hermete Ægyptio, & Thore Græco. Fundaturque hic error, inquit *Del-Rio libro 1. cap. 4. quæſt. 1.* in magno illo aphoriſmo libri impij, qui inſcribitur Arbatel in Septena 2. vbi traditur, quòd Deus quando rebus nomina impoſuit, ſimul cum nominibus vires & officia quædam illis diſtribuit; & ita characteres habeant vim, non ratione figuræ vel pronuntiationis, ſed ratione virtutis ſeu officij illius, quod Deus ad tale nomen vel characterē, ordinauit. Neque ab hac opinione alienus fuit *Origenes libro 1. & 5. contra Celſum*, aliique medici, Qu. Serenus, Aëtius, Trallianus, Paracelſus & *Plinius libro 28. capite 2.* qui docent notas & ſcripta quædam verba facere curandis morbis; ſicut & Cabbaliſtæ, qui docent literis ac ſyllabis quandam eſſe cum ſideribus cognationem; adeoque illas habere maiorem vim, quæ rem ſanctiorem ſignificant, aut ſanctiore lin- G gua deſcendunt: quorum auctoritate forſan perſuaſus *Picus* docuit *in poſition. Magic.* nomina barbara & nihil ſignificantia, plus habere efficacitatis. Sanè ſic apud Iudæos fuere phylacteria charecteribus inſcripta, quibus ipſi ſe præſeruari putabant. Apud Romanos res turpiculæ inſcriptæ (præfiſcini, vt dicebant) ſuſpenſæ de collis puerorum: de quibus Gellius. Apud Græcos Epheſiæ literæ, quas Diogenianus ſcribit fuiſſe quaſdam notulas, quibus vtentes, in omni certamine victoria potirentur, quarum mentio apud Athenæum *lib. 12. ex Anaxila Poeta.*

Inconſutis ſytariis (id eſt, minutis coriis) *literas Epheſias ferēs* Quales forte erant R & A, quas quidam collo appenſas gerebant, apud *Plinium libro 28. capite 2.* ſub finem *Suidas* ſcribit, eas fuiſſe carmina quædam obſcura, quæ & CROESVS in rogo recitauit; & Olympiæ, MILESIO & EPHESIO certantibus, Mileſium luctari non potuiſſe, propterea quod alter iuxta talum Epheſus literas habebat; quibus compertis & demptis, concidiſſe Epheſium ferunt; quo loco liber meus in margine habebat has notas, Ain. ſegen. furalles, vngluck. *Cælius lib. 17. cap. 14.* refert hæc verba, Aſci. Cataſci. Aex. Damnamenus. Æſion Tenebræ, lumen. Sol. ipſe. verum. H

Amatorias autem notas refert *Diuus Hieronymus cap. 16. in Vita Diui Hilarionis*: Erat iuuenis emporij Gazenſis, qui virginem vehementer deperibat; is Memphim profectus, poſt annū magicis artibus inſtructus rediit. [& ſubter limen domus puellæ, tormenta quædam verborum & portentoſas quaſdam figuras ſculptas in æris Cyprij lamina defodit,] & illicò amore inſaniuit puella, & mox facit D. Hilarionem hæc reſpondere dæmoni, dicenti ſe ob vim harum ſe literarum non poſſe exire: Grandis fortitudo tua qui licio & lamina ſtrictus teneris.] Quo loco *Roſvveydus ex Taciti Annal. libro 11.* obſeruat huiuſmodi notas plumbeis lamellis fuiſſe nonnunquam inciſas; & ab *Ammiano lib. 24.* huiuſmodi inuenta vocari artes prauas.

Igitur de his omnibus generatim dicendū nullam omnino

vim

vim phyſicam arcanam ineſſe literis vllis aut notis, ad aliquē
A huiuſmodi effectum producendum, vt docent omnes Patres, & ſcholaſtici Doctores, *Diuus Thomas, Gerſon, &c. Antonius Dei-Rio Tyrans*, ipſe etiam *Vlpianus I.C. Leg.1. D. De extraord.cog. & Hippocrates medicus lib. de Sacro morbo, Galenus li. 6.& 10.Simplic.medicam. Langius, Valeſius, Fernelius, Ferrerius Petrus Gregor. Toloſanus, Scaliger, &c.*

Talis autem eſt ratiocinatio *Antonij Del-Rio l.1. Diſquiſit. Magic c.4 quæſt.3.* quâ ſententiam illam confirmat. Notæ, literæ, verba, nullam habent vim, neque artificialem, neque naturalem neque ſupernaturalem ad huiuſmodi effectus: igitur, &c. De artificiali nemo dixerit, aut etiam de ſupernaturali; nō enim Deus, aut boni Angeli ad præſtigias operam ſuam locant, Naturalis nulla vis eſſe poteſt; quia verba ſcripta & notæ ſunt quid mortuum, & expers omnis energiæ, niſi fortè à chartâ aut atramento vim hauriant, &c. Igitur notæ, literæ, verba, nihil faciunt ad morborum auerruncationem, amoris excitationem, vulnerum defenſionem &c. Atque ob huiuſmodi rationes damnantur hæcce *τιτάμματα* characteribus magicis inſignita à *Baſilio homil. in Pſalm. 45.* & meritò phylacteria hæc vocantur ab Iſidoro Ligaturæ execrabilium remedio-
B rum, imò irriſa fuēre olim ab ipſo *Luciano in Dialogo De moribus Philoſophorum* adeoque ANTONIVS Caracalla, auctore Spartiano, grauiſſimis ſuppliciis eorum ſuperſtitionem compeſcere decreuit.

Quamquam *[illegible]* ſeu amuleta illa quæ Catholicæ Eccleſiæ conſenſione probantur, notis aut literis inſignita, vim ſuam habent, non naturalem illam ex numero figurarum, aut lineis ipſis, aut re quapiam ſimili; ſed ſupernaturalem ex ope diuinâ. Talia autem ſunt Euangelium D. IOANNIS, DAVIDIS Pſalmi, ſententia aliqua ſacræ Scripturæ, Agni cerei inſcripti: quorum effectus ſupernaturales ſunt, Deoque aſſignandi, ſi quando eueniunt. Quicumque autem effectus producitur vſu aliarum chartularum, dæmonis paciſcentis artificio exiſtit. Ita paruit in virgine illa Gazenſi, quæ non vi philtri, ſed machinatione dæmonis, philtro tantum pro ſigno vtentis *[illegible]* corrupta eſt, neque aliter de aliis omnibus exiſtimandum eſt.

Quod verò attinet ad diuinationem, quæ ex nominum li-
C teris aut notis numerorum capi ſolet, ea quia nullo Dei aut Scripturæ ſanctæ promiſſo nititur, quia ſemper incerta, quia plerumque fallax, quia ſemper dæmoni locum aliquem tribuere videtur, anathematis pœna prohibita eſt, *cap. Sortes 26. quæſtione 5.*

Alioqui licet ſubinde exquirere rerum nomina notis inuoluta: verbi gratia, Antichriſti nomen quod Apoſtolus in *Apocalypſi* his ſiglis numerorum texit. DCLXVI. quodque nōnulli ſe fuiſſe aſſecutos putarunt, texēdo nomen ex literis eoſdem ſimul numeros continentibus, quale eſt. DICLVX. Et multa ſane de illo nomine curiosè ſcribunt Ribera in *Apocalypſ. Pater Aliſacar, Sanderus de Antichriſto. Feuardent. & Raimundus item de Antichriſto;* & nos quædam habemus loco proprio de eodem. At credere magna quædā myſteria ac vim ſingulis ineſſe numeris, & Pythagoræi & Cabbaliſtæ tradiderunt: inſignis inſania eſt, helleboro purganda; de qua erudite multa obſeruarunt *Petr. Gregorius Toloſanus libro 15. Artis Mirabil. lib. ca. 10. Cornelius Agrippa lib. 2. De occulta philoſoph. capite 3. & 10. Galatin. libro 3. contra Iudæos c. 9. Philoſtratus De Vita*
D *Apollonij cap. 9. libro 3. & Cælius Rhodigin. l. 22. cap. 6.*

Denique non ſunt condemnandi erroris ij, qui pia quadam conſuetudinis ſimplicitate, libri alicuius ſacri pagellam aliquam fortuitò arreptam legunt, vel dogmatis vel ſolatij alicuius capiendi cauſa quod diuo AVRELIO Auguſtino ſedenti & de mutatione cogitandi vſu venit, vt diuinitus ſibi dictum arbitraretur, quod prima fronte in Paulinis Epiſtolis ſibi offerebatur. Et multos dicere frequenter audiui, inquit *Hermanus Hugo, libello de Scriptione,* ſolitos ſe ex libello Thomæ à Kempis ſic quærere in mœrore conſolationem, neque ferè vmquam falli. Sanè Pater Ioannes Dauid è Societate Ieſu, Veridico ſuo Chriſtiano extremo rotulam adiecit variis numeris illuſam, alteri folio feneſtrato ſuppactam; cuius circumuolutione, noui ſemper & noui numeri apparent, nouarum, ſed incertarum ſententiarum (quibus totus liber refertus eſt) indices; vt quæ cuique ſententia ſorte ceciderit, eam ſibi dictam eſſe inſpiratamque exiſtimet. Sed futura velle conicere ex verſiculis ita fortuna oblatis, vt fecēre Heraclius Imperator apud Cedrenum, Andronicus apud Gregoram lib. 8. damnata ſuperſtitio eſt, *cap.* Aliquanti, & *cap. Si quis Clericos, 26. q.5.* E

Vide pleraque Tit. de dignitate & præſtantia Scriptionis, ſupra.

NOMINA SCRIPTVRARVM VARIA

Erunt iſthæc inſtar Campaſſiei belloati tapetij varia & illuſa; fortè ea gratia etiam iucunda, iis maximè, qui nihil volunt chartariorum nominum ignorare. En ſyllabum, literarum ordine digeſtum.

Acta, ſunt narrationes ſcriptæ rerum geſtarum; vnde & Geſta appellata. *Plautus Truculentè:*

Quin accipiat geſta rerum.

Duplicis ſunt generis: Sacra, & Ciuilia. Sacra ſunt Martyrum Acta, quæ quòd à Notariis publicis, in Prouinciis iuſſu Proconſulum adnotarentur, dicta Publica, & Proconſularia, vt *Baronius Cardinalis c.1. de 1. Martyrolog. Roman. ex Diuo Auguſtino,* ſicut Præſidialia à Præſidibus. Inſtituit ea per ſeptem Diaconos primùm conſcribi S. CLEMENS; mox D. FABIANVS Pontifex per ſeptem item Subdiaconos; vt habet liber Pontificum Damaſi. F

Ciuilia Acta fuēre, in primis Acta Iudicialia, quorum crebra mentio in Iure, & *[illegible]* dicuntur à Theophilo §. *vltimo, Inſtitut. de Curat.* Deinde Proconſularia; de quibus *Apuleius l.1. Floridorum* Procōſul moderata voce rarenter & ſedens loquitur, &c. Proconſulis autē tabella ſententia eſt; quæ vtcumq; recitata eſt, ita Prouinciæ inſtrumento refertur.

Sunt & Nataliciorum Acta, ſed obſcurioris famæ: quam fabiam auctoritatibus aliquot illuſtrem *Iuuenalis:*

Tollis enim, & titulis Actorum ſpargere gaudes
Argumenta viri ———

Seruius 1. Georgic. In templo Saturni reponebantur Acta, quæ ſuſceptis liberis faciebant parentes. Huic ritui reſpondent libri quos Parochi apud Catholicos ſinguli in templis ſuis aſſeruare ſolent; inſcriptis baptizatorum nominibus & parentum.

Repagularia Acta, ſententiæ ſunt Repagulariorum diſceptatorum, hoc eſt, commiſſariorum, qui ad fores curiæ ius dicunt, inquit *Budeus in Forenſib. fol. 39.*

Diurna Acta, *Suetonius in Cæſare:* Inito honore primus omnium inſtituit, vt tam Senatus quàm populi diurna acta conficerentur *Tacitus l.13.* Diurnis vrbis Actis mandare. G

Accepti & expenſi tabulæ, diurnis hiſce Actis eo erant ſimiles, quod quotidie item ſcriberentur. ita *Aſconius.* Moris erat vnumquemque domeſticam rationem ſibi totius vitæ ſuæ per dies ſingulos ſcribere, ex qua appareret, quid quiſque de redditibus ſuis, quid de arte, fœnore lucrôve repoſuiſſet quoq; die & quid item ſumptus damnive feciſſet. Erant verò eo diſſimiles, vt obſeruat *Ioſephus Scaliger libro De charta contra Guilandinum,* quòd in aduerſa parte ſcriberetur ratio expenſi, in auerſa, ratio accepti; vnde vtramque paginam facere dicebatur, quando rationes accepti & expenſi congruebant; ſiue cum aduerſa pars quadrabat auerſæ, quod item vocant paria facere, ſeu pariari, cui contrarium eſt reliquari.

Aduerſaria ſunt chartæ, in quas leui manu ea coniicimus, quorum veremur obliuiſci, donec ſeriò deſcribantur. Auſonius vocat Chartas liturarias. Fiebant enim ex charta deletitia, ſeu pagellis gypſatis, vt Scaliger contra Guilandinum: quæ deletili ſpongia tergebantur. De his *Cicero pro Roſc. Comœd.* Quid eſt quòd negligenter ſcribantur Aduerſaria? quid eſt quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſa: quia hæc ſunt menſtrua, illæ æternæ, hæc ſunt deiecta (vt *Budæus*, coniecta) illæ in ordinem confectæ. Dicta ſunt Aduerſaria, non quòd animum legentibus aduertant, vt putarunt nonnulli apud *Coraſ. l.1. Miſcellan. Iuris. cap. 18.* ſed quòd aduerſa etiam in parte quaſi per neglectum ſcriberentur. Veteribus enim mos fuit ſcribendi res ſerias, vna tantum in facie, vt ex illo *Iuuenal. Sat. 1.* colligi poteſt: H

Scriptus, & in tergo nondum finitus Oreſtes.

Quem verſum & morem refert *Sidonius l.7. epiſt ad Conſtantium.* vnde & ab eodem Poëta ſecundùm *Cælij* lectionem *l.12. c.21.* vocantur Tranſuerſa:

——— *Longi relegit tranſuerſa diei.*

Quod ſpectaſſe etiam *Cicero* videtur *ad Attic. lib. 5.* Venio ad tranſuerſum illum epiſtolæ tuæ verſiculum. *Martialis libro 4. Epigr. 87.*

Inter-

Inuerſa pueris arande charta?

A *Et lib. 8. Epigr. 59.*

Scribit in auerſa Picens epigrammata charta.

Dicuntur & *Budæo* Hermogenes ad *L. nothianum, De verb. ſignif.* apud *Gellium libro* 8. *Obſeruat. c.* 15. [illegible], vocat ipſe ſcriptionem tergo chirographi. Scripta enim è duabus partibus, *Plinius l.* 3 *epiſt.* 5. *ad Marcum*, vt *Calijus* ... *c.* 21. vocat Commentarios Opiſthographos: quos valere etiam in teſtamento ſcribit *Vlpianus*; de quo *Alciatus l.* 1. *Diſpunct. & vltimo Valeſius* quoque *l.* 53. ſcribit in hanc ſententiam: Principes olim, ſicut plerique hodie Reges, ſcribebant tranſuerſa charta; Primus autem Iulius Cæſar, teſte Suetonio, epiſtolas in formam memorialis libelli redegit, cùm priùs Duces & Conſules tranſuerſa tantùm ſcriberent charta. Notarij autem Aduerſaria ſua vocant [illegible], hoc eſt, ſchedas primas ſeu originales quos Itali Baſtardellos dicunt, vt *Albericus* ſcribit *ad Legem contract. De fid. inſtrum. in Cod.* Galli verò Minutas, quia minutis literis ſcribuntur; quæ quando ſeriò præſcribuntur, dicuntur in mundum redigi, hoc eſt, ſine lituris cum auctoritate ſcribi, & vocantur Inſtrumentum ingroſſatum, vt *Petrus Gregorius Toloſ. in Syntagm. li.* 48. *c.* 42. *& alij in Tit. Cod. de fid. inſtrum.*

Adnotatio ſeu Annotatio, ſignificat ſubinde reſcriptum, propria Principis manu ſubſcriptum; ſubinde breuem ſcripturam priuatim ſine teſtibus factam, qua quis ſibi debitorem

B adſcribit, inquit *Briſſonius de ſignif. verb.*

Album fuit multiplex: pontificium, de quo *Cicero* 2. *de Oratore:* Res omnes ſingulorum annorum Pontifex Maximus referebat in Album.

Prætorium, tabula in quam reorum nomina referebantur: quales duo illi libelli erant quos Protogenes Caligulæ ſeruus clam circumferebat; alter nomine gladij, pugionis alter inſcriptus: vt *Dio* narrat *l.* 59. *& Suetonius, vide Vlpianum l.* 1. *ff. de Albo, & Sigon.* Quamquam habebant & Prætores album, in quo edicta ſua proponebant, vt præmonerent ciues, ſcirentque quod ius dicturi eſſent Magiſtratus, de quo *Coraſſ. libro* 4. *Miſcellan. Iuris c.* 6.

Album Decurionum. *Tit. in D. De albo ſcrib. Vlpianus L. prima D. De albo ſcrib. Vide Coraſſium loco citato.*

Album Cytharœdorum. *Sueton. in Nerone, c.* 21.

Album Iudicum, apud eundem *Suetonium*, *Tacitum*, & alios.

C Album amicorum, vulgari Prouerbio iactatum.

Porrò album vocatur non ſolùm tabula; verùm etiam ipſe paries dealbatus, in quo Iudicum omnium nomina ſcribebantur, ita contra Alciatum *Turnebus Præfatione in Plinium*, *& Gregorius Toloſanus l.* 47. *c.* 14. *ex Suida*, qui ait: Album eſt etiam paries gypſo illitus ad negotiorum politicorum deſcriptionem aptus. *Vlpianus Leg. Si quis id quod* 7. *de Iuriſd. om. P.* diſtinguit item Album à charta & tabella. Græci nunc [illegible] vocant, olim [illegible]: vnde noſtrum Album, inquit Feſtus vel vt Sabini, Album, vnde Alpes, ob niuium albedinem. *Lamprid. in Alexandro Seuero* Album Iudicum vocat Pittaciū [illegible], opinor, quia pittacium tabella nigra eſt, pice pro cera oblita ad inſcribendum. Nigrum verò quod Iure conſulti vocant, & Rubrum; ſunt Leges nigro ſeu attramento ſcriptæ, & earum tituli plerumque encauſto rubricati.

Annales hoc differunt ab Hiſtoria, inquit Seruius, quod Hiſtoria ſit temporum quæ vidimus, vel videre potuimus; dicitur enim ab [illegible], videre: Annales autem ſunt eorum temporum quæ ætas noſtra non nouit, quæ ferè habet *Gellius*

D *libro* 5. *cap.* 18.

Antigraphe, ſeu Antigraphum, eſt Reſcriptum, quod Latini exemplum, barbari Copiā appellant. Hinc qui huiuſmodi exempla aſſeruant, à Græcis [illegible], è *Cicerone* cuſtodes dicti, Oratione contra Rullum.

Apocha eſt Acceptilatio; hoc eſt, ſcriptura quam creditor facit ſoluenti debitori. Iureconſulti vocant Securitatem, barbari Quitanciam.

Antapocha, de debito cautio facta creditori à debitore in præſtationibus annuis. *Leg. Plures. De fid. Inſtrum.*

Arreſtum, ſcriptum propriè quo vel perſona alicuius, vel bona, vel loco moueri poſſint, retinentur. *Spiegelius & Budæus.*

Authenticum, quod cum auctoritate ſcriptum eſt, [illegible] enim poteſtas eſt. *Petrus Gregor. l.* 48. *cap.* 14. *Authenticum. Briſſo. De ſignif. verb. quod vulgo dicimus Originale.*

Auctionariæ tabulæ, *apud Cicer. in Catilin.* Meo beneficiō tabulæ nouæ proferuntur, ſed Auctionariæ, quæ ab eodē vocantur libelli, *Orat. pro Quinctio*, Libellos Sext. Alphenus deiicit, eos nempe quibus publicè affixis bona proſcribebantur, & in certum diem vendenda edicebantur. E

Autographum, propria manu ſcriptum. *Coraſſ. Spiegelius, Briſſonius, &c.*

Breuis, Breue, & Breues nominantur libelli, quibus & nomina debitorum & priuata quæq; negotia annotātur. *Briſſon. Lazius, Spiegel.* Breuis quidam inuentus aſſeueratur inter chartulas confiſcati. *Leg. vlt. De confiſc. deb. l.* 10. *Cod. ita Lamprid. in Seuero:* Falſum breuem retuliſſet, Breue nominum conſcripſit. *Vopiſc. in Aurel. & Liuius libro* 9. *Decad.* 4. In breue coactæ cauſæ. Milites ſuos ſic ſciuit, vt in cubiculo haberet breues, &c. *Lamprid. in Alexand.* Sic Breuia Apoſtolica dicta, quòd olim imagine plumbea ſignarentur, nunc verò expediantur ſub ſigillo breuiori. *Gregor. Toloſ. l.* 15. *cap.* 42.

Breuiarium totius Imperij, *Suet. Auguſt. c.* 101. Breuiarium rationum Galbæ, *cap.* 12. Breuiarium omnis culturæ. *Plinius libro* 18. Breuiariæ rationes, apud Scæuolam, *Leg. vlt. de pecul. legat.* Breuiculus, apud Spiegel. *In Comment. Prudentij*, quam vocem quoque Alciatus reſtituit *in Rubr. Cod. de ſent. ex* breuiculo (non periculo) recitandis. F

Bulla, ſcriptura eſt in membrana, plumbo, auro, argento, vel ære funiculis pendente iure inſignita. *Rebuffus* 1. *part. prax. benefic.* Sunt enim Bullæ Latinis res tumidæ, quales pueris de collo ſuſpendi ſolent, vocantur autem Plumbatores, qui plumbeas haſce bullas membranis appendunt. *Veſtrius Octauian. libro* 1. *Introductionis in R. Aul. Act. cap.* 3.

Chirographum, cautio eſt propria manu ſignata & ſcripta, vnde prouerbium natum Ciceronis: Agere tabellis obſignatis, hoc eſt, ex fide chirographi.

Cautio autem generatim eſt omnis ſcriptura quæ ſeu ad liberandum ſeu ad obligandum datur pro chirographo. *Briſſ. l.* 3. *De verb. ſignif.*

Commemoratorium, inuenitur Apud AVGVSTINVM contra *Creſcon. l.* 3. *c.* 19. *apud Optatum contra Parmen. lib.* 1. pro Inuentario quo cenſa erant bona Eccleſiaſtica. *Baron. Tom.* 2. G

Commentarius & Commentarium, in quo rerum capita tantùm ad iuuandam memoriam ſcribuntur. *Budæus*, ita Diurni commentarij, apud *Suetonium in Auguſto c.* 64. Pontificium commentarij, apud *Ciceronem De claris Oratoribus.* Barbari Regiſtrū vocant. *Feſtus* ait appellari ſolitos Monitores. *Symmachus* Monitoria. Fuiſſe & commentarios in quibus notabantur nomina captiuorum obſeruat *Hotoman.* qui verò hos ſeruabat, dicebatur *Commentarienſis lib.* 4. *Cod. de cuſtod. reor. vide præterea Budæum & Briſſon. l.* 3. *De ſignif. verb.*

Condita erant eadem quæ programmata publicè fixa, ita vocata, inquit *Feſtus*, quòd in commune dicta ac decreta ſint. *Spartianus in Hadriano:* Laborabat vt condicta militaria diligenter agnoſceret.

Commonitorium *legitur Leg. vnic. Cod. De ſuffrag.* ſignificat ſcripturam conuentionis *apud Caſſiodorum l.* 7. *Variarum.* Pro commentario ad memoriam iuuandam accipitur ab Auguſtino *epiſt.* 129. *&* 158. à Vincentio item Lyrinenſi *lib. Contra profan. Nou.*

Diarium (interpretamentum eſt Sempronij Aſellionis, ait *Gellius l.* 5. *c.* 18.) idem quod [illegible]. H

Digeſtum nomen primùm inuentum à Saluio Iuliano, qui Ius ciuile, cùm olim confuſim traditum eſſet, tamquam in quandam artem illud digeſſit. Ita *Alciatus Rubric. Cod. De edendo.*

Diplomata ſunt literæ patentes, vt nunc loquitur, ait *Budæus in Pand.* cuiuſmodi ſunt Bullæ Pontificum & Regum ita dictæ, quòd ſint chartæ complicatæ & lino traiectæ. Tales erant & Codicilli, Principum ſignis notati, quibus viſis hipparchi vehicula & equos curioſos præſtabant iis qui vtebantur curſu publico. Ita *Lazius de Rep. Rom. & Bud. Annotat. poſter. in Pandect.*

Edictum, vt *Halicarnaſſ.* ſcribit *lib.* 5. Romani appellabant [illegible] nam vt ſcirent ciues quòd Ius de quaque re Magiſtratus dicturi eſſent, edicta proponebant. Ita *Briſſon. l.* 5. *de ſignif. verb.*

Elogium ſubinde ſignificat cauſam datæ vel negatæ hæreditatis, teſtamento expreſſam. Exemplum datæ eſt apud *Senecam* 2. *Controu.* Reliquit hæredem, & elogium adiecit, quia pudicam comperit. Negatæ, apud *Ciceronem pro Cluent.* Elogium recitaſti,

recitaſti,&c.ideircò ſe exhæredaſſe,&c.apud Quintilianum libro 7. ... exhæredatum pater à ſe filium elogio facit teſtatus, propterea quòd is,&c.Subinde Elogia ſumuntur pro ... torijs, ſeu iudicijs criminum,quæ vulgus vocat Informationes ... Tertullianus Apolog.c.44. Tot à vobis nocentes,varia criminum elogia recenſentur, & Sueton.Calig.c.27.Nullius inſpecto elogio,ad quæ verba Turnebus lib. ... Multis nomen hoc ſuſpecti ſermonis eſt;in cauſa eſt,quod extrita vna litera, pro Eclogio,Elogiũ dici animaduerti:Eclogium autem ab Ecloge deducitur, hodiéque ἐκλογεῖον apud Suidam reperitur.Alij quaſi Ellogium interpretantur,deriuantes ab ..., quòd titulus & teſtatio ſit commemorans vitia & vltimum. Vide ibidem Torrentium.

Ephemeris,Diarium ſeu Diurnum , vt Budæus legit illud Iuuenalis,

—— Relegit tranſacta diurni.

Gellius l.5.c.18.Cùm non per annos,ſed per dies ſingulos res geſtæ ſcribuntur,ea hiſtoria Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, &c.Latinè Diarium, vt ſupra.Propertius.

Forte iacent duras inter Ephemeridas.

B Eulogia erant breues chartulæ eorum qui dabant militibus ſtellaturam, hoc eſt teſſeram annonariam loco ſtipendij Lazius l.2.Repi.c.vlt.

Faſti & Faſtus,libri quibus feſtiuitatum dies,& earum cauſæ explicantur, à Græcis ἡμερολόγιον vocantur:vt Scaliger in Feſto.De Faſtis Chriſtianorum Tertullianus lib. de corona milit. [Habes tuos cenſus,tuos faſtos, nihil tibi cum gaudiis ſæculi.]Hoſce primus ſcripſit non Euſebius Cæſarienſis,vt contra Bed.Walfrid & Molanum docet Cæſar Baronius Prolegom.Martyrologij ſui c.8.ſed ignotus quiſpiam ante tempora Diui Gregorij Magni. Romanorum Faſtos elegantiſſimè complexus eſt Ouidius libris tribus:Eccleſiaſticos autem totidem quidam Nouidius,ſed omninò ingratis & auerſis Muſis,vt memini olim arguto carmine luſiſſe Bernardum Bauhuſium,quod nondũ adſpexit lucem.Conſulares Faſtos doctiſſimè ſcripſerunt Michael Beuterus Gallus , Onuphrius Panuinius, & Stephanus Pighius, olim Verrius,qui eos propè ſtatuam ſuam fecit incidi;vt Sueton.lib.De claris Grammaticis.

C Imbreuiatura apud Bald.ad Rubr.De fid.inſtrum.& Albericum ad Leg.Contract.de fid. inſtrum.idem eſt quod ἀντίγραφον.

Indigitamenta, ἱερατικὰ βιβλία. Gloſſ. nam quod in Feſto legitur aliter;ex Paulo Diac.eſt, ait Scaliger.

Inſtrumentum,omne ſcriptum quod ad inſtruendam cauſã pertinet,Spiegelius & Briſſonius,& Petrus Gregor. in Syntagm.

Inuentarium, ſeu Repertorium.Leguntur in Leg.Tutor.De aduent. P.

Kalendarium , liber pecuniæ fœnebris , ſolebant enim in Kalendas fœnerari.Martial.lib.8.

Centum explicentur paginæ Kalendarum.

Seneca in epiſtol. Diuitem illum putas,quia magnus ei Kalendarij liber voluitur.Ouid.2.de Rem. Am.

Qui puteal,Ianumque timent, celereſque Kalendas ,
Torquet hunc æris mutua ſumma ſui.

Libelli ſunt,quos vulgus vocat Requeſtas , ſeu Libellos ſupplices, varia autem libellorum generalia quærenda apud Iureconſultos.

Laterculum, liber erat continens totam officiorum ac dignitatum adminiſtrationumque ciuilium ac militarium rationem , inquit

D Briſſonius l.10.βιβλίον ἐν ᾧ ... ἐγέγραπτο, inquit Appianus.Maius laterculum apud Principem , minus apud Quæſtorem erat.Sic verò dicitur,quòd in eo lateant arcana; vt Lazius de Repub.Vide de eodem Notas Caſauboni ad hiſtoriam Auguſtam Mandata libera,erãt chartæ ſignatæ quibus vices alicui mandabantur rerum cum auctoritate gerendarum Liuius l.8. Decad.Legati ab Ætolis , cum mandatis liberis ad Conſulem venerunt.

Matrices & Matriculæ, quarum mentio in poſter.lib.Cod. libelli in quibus nomina militum, & eorum qui fiſco pendunt. Rhenanus in Notis Tertulliani.

Notitia,libellus in quo deſcriptio ſtatus, & totius adminiſtrationis vocatur ab Imperatoribus iunioribus,inquit Briſſon.

Notorium,pro iudicio criminis ſumit.Lex 6.§.Nuntiatores, ff.ad S.C.Turpil.Leg.6. Cod.De accuſ.Auguſtinus epiſt. 160. ad Aprignium vocat Notariam , quemadmodum & Apuleius lib. de Aſin. & Trebell. in Claudio , quamquam Baronius Tom.2.obſeruat ab Auguſtino epiſt.150.ad Marcellinum non Notariam ſed Notoriam dici.

Pandectæ, Comprehenſorium liber,quaſi omnia continens, inquit Spiegel.vnde Iuſtinianus Dig.ſtum vocat Pandectas, E quòd in eo omnes fere Leges.

Polyptici,non ſunt chirographa vel apochæ(vt malè Alciatus inquit.)Cuiacius l.4.Obſeruat.c.27. ſed rationes publicæ,vt conſtat ex Veget.l.11.& Caſſiod.l.5.Variar.

Programma edictale apud Caſſiodorum l.1.in epiſt. Theodorici ad Pop.Rom.item lib.2.epiſt.ad Senat.Rom.Libro autem 5. epiſt.2.ad Stabul. vocat Titulum, pro eo quod nos dicimus Edictum valuis affixum.

Rationem, ait Celius lib.12.c.21. inuenias pro libro in quo vel contractuum vel geſtarum rerum rationes comprehenduntur,vnde Rationarius apparitor,Marcellino;Ratiocinator,Columellæ, qui præeſt rationibus:Rationales vocãtur à Lampridio.Rationarium imperij Suetonius nominat Augusti c.28.Rationes imperij, in Caligul.c.16. Rationes libitinæ, in quas peſte mortui referebantur,in Nerone , quas Scaliger in Euſebij Notis , vocat Ephemeridem libitinariam.

Reſcriptum, ait Spiegelius , videtur ſignificare id genus quo Imperatores aut Pontifices ſummi conſulentibus eos reſpondent, cuiuſmodi ſunt, quas vocant Literas decretales, idem fere Briſſon. F

Sacræ literæ ſunt,quæ & Codicilli dicebantur;& inclinante Imperio,Indictiones; nunc verò Literæ credentiæ.meminit earum Symmachus l.2.Epiſt.Sidonius epiſtola ad Papianillam vocat Codicillos:Caſſiodorus l.5.in epiſt.Theodorici ad Cyprianum, Indictiones.

Schedæ & Schedia,tabellæ quibus ſupputatores vtuntur ad ſcribẽdos numeros;vt mox deletili ſpõgia detergi poſſint.

Signatura,Scriptum ſummi Pontificis papyraceum , ſine ſigillo,hoc enim differt à Bulla quæ membranacea.Pet.Gregor. l.17.c.15.& à Diplomate, quod in charta ſignatum. Ibid.

Summarium Auctor eſt Seneca in Epiſtolis anteà vocatum fuiſſe Breuiarium.

Syngrapha Latinè ſonat Conſcriptionem,quòd vtriuſque manu conſcripta vtriſque partibus tradi ſoleat.Ita Spiegelius. Freiſius verò in Verrin.1.Syngrapha, inquit, tabella eſt in qua perſcribitur pactio, vtriuſque paciſcentis manu obſignata. Syngraphæ autem tantùm in Græcia fiebant;nam Romæ pa- G ctiones huiuſmodi referebantur in Cod. accepti & expenſi. Hoc porrò diſcrimen eſt inter Syngraphas & Chirographũ, ait Aſconius Verrin.3.quod in Chirographis tantum quæ geſta ſunt,ſcribi ſoleant,in Syngraphis etiam contra fidem veritatis pactio venit,& non numerata pecunia, aut non integrè numerata pro temporaria voluntate hominum ſcribi ſolent, more inſtitutoque Græcorum. Malè igitur Spiegelius , & Alexand.Neapolitanus cum Budæo faciunt ſyngrapham vno ex latere ſcriptam,vt benè Tiraquellus, qui addit ſyngraphas tantæ fuiſſe auctoritatis , vt eas abnegare ſummæ haberetur perfidiæ.Inde tamen natum illud in falſarios dictum apud Suidam : Non eſt idem ſcriptura & Leucippus.

Συνθήματα ἐπιστολιμαῖα ait Budæus in Comment.eſſe notas quaſdam epiſtolares, indices & commendatrices eorum qui eas reddebant:item diplomata quæ iis dabantur,qui curſu publico vtebantur.

Tituli,programmata, vt ſuprà ex Caſſiodoro : dicti non à H tuendo ,vt Varro, ſed παρὰ τὸ τίειν καὶ τὴν τιμήν, inquit Scaliger l.1.Poetic.c.9.& l.3.cap.vlt.differt ab Elencho,quòd hic non ſit vnus titulus, ſed multi.

Tranſlatitia edicta ſunt, quæ Prætores ex aliorum edictis vel integra , vel partem transferebant in ſua edicta noua.Aſconius Verrin.1.

SCRIPTIONIS ΧΡΗΣΙΣ SCRIBENDI EXERCITATIO ORITA RATIONE HABITA SVBIECTI SECVNDVM SVBSTANTIAM, DE QVIBVS rebus ſcribunt.

SCRIBERE VARIA.

ORIGENES opus quoddã,varias tractans materias,στρωματεῖς inſcripſit,ſumpta metaphora ab aulæis & ſtragulis picturatis,quibus olim diuites impensè delectabantur. Quod ad hominem verſipellem transferri poteſt.Eraſm.in Adagiis.

FICTA.

SOCRATES cum audiuiſſet Platonem recitantem ſermonẽ , quem ſcripſerat de amicitia,vocatum Lyſin,admirans inquit: Vt multa de me mentitus eſt hic adoleſcens,non pauca enim nunquam à Socrate prolata ſcripſit,ac perſonæ ipſius falsò attri-

A attribuit. Neque tamen hoc intellexit Socrates, peccaſſe Platonem alienam in re ſententiamq; abhorrentes à iudicio ſuo ſibi aſſignaſſe, ſed tantum liberium cum cum aliis, qui in eo ſermone inducebatur, quæ nunquam locutus fuerat, atque eo libentius [vt ſuſpicari licet], ſanctiſſimus ſenex amouit à ſe ſententias illas, quia prima pars eius ſermonis conſumitur in laſciuo delicatóque amore, omittendo. *Laertius.* At Gorgias cum dialogum Gorgiam legiſſet, conuerſus ad eos, qui præſentes aderát, affirmauit, nihil eorum ſe neque protuliſſe, neque audiſſe à Platone. Prorſus enim ille ſtuduit opiniones eas iudiciáq; de illis rebus à ſe amoliri, mendaciíque arguere, quod à maleuolo animo proficiſcerentur. Alij verò tradunt eum dixiſſe, egregie ſcire Platonem lædere quos velit, ac notas inurere aduerſariis. *ὡς καλῶς οἶδε Πλάτων ἰαμβίζειν. Victorius lib. 13. variarum Lection. cap. 19.*

ACTA, FACTA.

Res omnes ſingulorum annorum mandabat Literis Pontifex. Max. efferebatque in album; & proponebat Tabulam domi, poteſtas vt eſset populo cognoſcendi. *Cic. 2. de Oratore.*

Edicta.

B Vt Pontifices res geſtas ſic Prætores edicta ſua in album referebant, & proponebant Tabulam in publico, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi, quemadmodum anno quiſque ſuo ei dicturus eſſet. Moris autem fuit, vt Album hoc Prætoris penderetur, ſic tamen vt de plano legi poſset. *Hotoman. com. Verborum iuris.*

Iuſſa, mandata.

Pallas libertus Claudij Cæſaris libertos ſuos non modò non dignabatur alloquio, ſed etiam nihil vnquam domi, niſi nutu aut manu ſignificaſſe proditur à Cornelio Tacito: aut ſi plura demonſtranda forent, ſcripto vtebatur, ne videlicet vocem cum illis conſociaret.

Quantitatem, Scriptio.

Multa. Qui multa ſcripsêre, Πολυγράφοι.

Salomon Rex Iudæorum ſapientiſſimus, de omnibus rebus quæ natura ſunt, ſcripſiſse dicitur, ab hyſſopo ad cedrum C Libani, & iuxtà *Ioſephum lib. 8. Antiq. cap. 2.* Scripſit libros odarum & carminum quinque, ſupra mille parabolarum libros ter mille.

Zoroaſtes Perſa vicies centum millia verſuum de Magia edidit, *teſte Hermippo. Plin. lib. 30. c. 1.*

Ariſtoteles & multa ſcripſit, & ea arte atque diligentia vſus eſt, vt ſuperiores omnes vicerit, poſterioribus omnibus palmam præripuerit. Laërtius ſupra cccc. volumina ſcripſiſse ait, catalogum librorum eius confecit, ſed in quo præcipui eorum quos nunc habemus deſiderentur, vt ſunt Ethica, Nicomachia, Magna Eudemia, Rhetoricorum libri tres, Phyſicæ acroaſeos, lib. 8. de Cœlo, de Ortu & Interitu, & Meteoris, & ſimiles.

Theophraſtus ad trecenta volumina reliquit. Quorum catalogum ex *Laërtio* petas.

Demetrius Phalerus, Theophraſti auditor librorum multitudine & verſuum numero omnes fermè ſui temporis Peripateticos ſuperauit. *Laërt. lib. 5.*

Epicurus Athenienſis infinitos libros ſcripſit, omneſque alios copia ſuperauit. Eum æmulatus eſt Chryſippus. *Laertius* D *libro 10.*

Apollodorus, *κηποτύραννος* dictus, Epicuri diſcipulus, vltra quadringenta volumina ſcripſit. Similiter etiam Sidonius, Apollodori auditor. *Laërt. in Epicuro.*

Cryſippus Solenſis, diſcipulus, & ſucceſſor Cleanthis, Epicuri imitatione ſupra 700. volumina ſcripſit, inter quæ 311. Logica fuere, *Laërtius & Suidas.* Quin.

Dicitur & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis.

Democritus Phyſicus, oculis orbatus, plura, quàm tota Græcia videre potuit. Nihil enim eſt in tota rerum natura, de quo ſcribere non tentarit. *Sabell. lib. 2. c. 1.*

Antiſthenem, quoniam multa conſcripſerat volumina, Timon appellare ſolebat *παντοφυῆ φλέδονα*, id eſt, ingenioſum nugatorem. Non tamen dixit *εὐφυῆ* ſed *παντοφυῆ* quòd ingenio ad quiduis verſatili varia tractaret argumenta, & in his quædam non digna philoſopho. *Laërt. lib. 6. cap. de Vitiis.*

Demoſthenes Thucydidem octies fertur exſcripſiſſe, vt eius ſtylum ſibi familiarem redderet.

ARISTARCHVS grammaticus Alexandrinus, diſcipulus Ariſtophanis grammatici, Olymp. 156. ſub Ptolomæo Philometore, ſcripſit Commentarios ſupra mille. *Suidas apud Volater. lib. 13. cap. 4.* E

Seruius Sulpitius libro 180. de iure ciuili edidit.

M. Varro, Romanorum doctiſſ. libros ſcripſit ſupra quingentos, quorum pars maxima Triumuirali tempeſtate periit, bibliotheca ipſius direpta. *Gellius lib. 3.* ex Varronis primo Hebdomadum libro refert, eum anno 84. ſcripſiſſe 490. libros. Auguſtinus hunc apud Latinos, ac Originem & Didymum apud Græcos plus cæteris ſcripſiſſe aſſerit. Tam multa legit, vt aliquid ei ſcribere vacaſſe miremur: tam multa ſcripſit, quàm vix quenquam legere potuiſſe credamus. Eius lucubrationes pulcherrimo encomio proſequitur. *Cicero in 1. Acad. Quaſt.*

M. Tul. Ciceronis aſſiduum ſtudium, libri illius teſtantur tum quos habemus, tum etiam quos deſideramus. Illud mirum eſt, inter tot Reip. procellas, atque tempeſtates eum vel ad cogitandum locum, vel ad ſcribendum otium habere potuiſſe *Vide Plutarchum.*

Omnium ſtudia diligentiámque C. Plinius ſtudio ſuo ſuperauit: qui quanquam in armis & magiſtratibus obeundis totam tranſegerit vitam, neque, aliquid, quod agendum eſſet, omiſerit: tam multa, tam doctè atque ornatè ſcripſit, vt etiam otioſo perdifficile ſit, omnia quæ is ſcripta reliquit perlegere; nam præter Naturalis hiſtoriæ libros, opus diffuſum atque varium, infinita pene alia edidit. *Fulgoſus libro 8. cap. 7.* F

Didymum grammaticum Alexandrinum, qui Romæ docuit, appellat Demetrius Trœzenius Bibliolatham, ob eorum commentariorum multitudinem, quæ edidit: ſunt enim tria millia ſupra quingenta. *Athenæus lib. 4. cap. 4.* Eandem ob cauſam Chalcenteros, id eſt, æneis inteſtinis præditus dictus eſt. Vixit ſub Auguſto. *Suidas.*

Galenus ſcripſit plurima, non ſolùm in medicina, ſed & in Philoſophia, Grammatica, Geometria, vt auctor SVIDAS eſt. ſed & ipſemet librorum ſuorum & numerum & rationem ac modum exponit, duobus operibus huic rei dicatis, quibus partem eorum iam tunc interiiſſe docet, incendio templi Pacis (quo ſimul omnes etiam Bibliothecæ Palatij conflagrarunt) in quem locum reponere labores ſuos conſueuerant eius temporis ſcriptores. Porrò qui Galenum ſcribendi commentandique diligentia vicerit ſcriptorùm vt in ſingulis propè artibus numero ſuperarit, inuenias neminem. Ad quingentos enim omnes ſcripſit: quot vix ſcribendo tantùm abſoluere quiſquam, nedum meditans ſimul ac literis mandare potuiſſe credatur: quorum tamen vix dimidia ad nos peruenit pars, vt doctiſſimus Iulius Alexandrinus animaduertit. Horum alij incendio conſumpti: alij propter barbariem temporum ſecutam in Aſia Græciáque, aliáſque ob cauſas perierunt: aliqui forte, quòd declamatoriè & inueniliter conſcripti eſſent. Ioan. Fernelius verò in Medicinæ ſuæ præfatione, præter ducentos & quadragintas inquit, quos de aliis diſciplinis, de Medicina ſupra quadringentos conſcripſit. Galenus (inquit Athenæus in Dipnoſophiſtis) tot philoſophica & medicinalia volumina condidit, vt ſcriptores ante ſe ſuperarit omnes. *Geſnerus in eius vita.* G

H Chryſanthius Sardianus ſophiſta, Iuliani Imp. familiaris, octogenario maior propria manu tantum librorum exarauit, quantum vix alij iuuenta florentes legunt: Quod factum eſt, vt extremi digitorum articuli ob iuge ſcribendi exercitium curuati contractique fuerint. *Eunapius in eius vita.*

B. Auguſtinus cùm iam nonagenarius eſſet, non minùs operosè exercuit diuinarum literarum ſtudia, quàm iuuenis media ætate fecerat. Scripſit itaque plura quàm quiſquam legerit: ſi verus eſt Poſſidonius, Is decipi cum opinione credidit, qui omnia quæ Auguſtinus ſcripſit, arbitraretur ſe legiſſe. Acceſſit his (quod hominis vel felicitati, vel ſapientiæ potius aſſignari poſſit) auctoritas tanta, vt nullius ſcriptis poſt Euangelicam hiſtoriam, Tarſenſiſq; Pauli, maior hominum conſenſus acceſſerit. *Sabell. lib. 1 cap. 7.*

Origenis ſena millia librorum legiſſe ſe Diuus Hieronymus ſcribit, eumque M. Varroni confert. Auxerunt aliorum ſtudia Bibliothecas, ac per partes compleuêre: vnus Origines ingenij felicitate bibliothecá vnam, quamuis ingenté, implere potuit. Idem Ambroſij ſumptibus ſepté notarios, iiſque additos plures pueros fatigabat ſcribendo. Itaq; *συντακτικός*, id eſt, Compoſitor dictus eſt. *Fulgoſ. l. 8. c. 7. & Egnat. eodem, ex Suid.*

Isidorus Peluſiotes philoſophus orator, ſcripſit epiſtolas ad tria millia ſacros enarrantes libros; vt *Suidas* ait. A Quamuis nunc pauciſſimæ exiſtent, nuper ab Andræa Scoto è Societate Ieſu luce donatæ.

Pamphilus Cæſarienſis, tanto erga ſacras literas ſtudio flagrauit, vt maximam partem voluminum Origenis ſua manu ſcripſerit, qui tempore diui Hieronymi in Bibliotheca Cæſarienſi adhuc extiterunt, vt *Hieron. ipſe in lib. de viris illuſt.* teſtatur. Idẽ ait *in Comm. ſuis in 12. Proph.* ſcriptis, ſe viginti quinq; libros manu Pamphili Cæſarienſis exaratos ſeruare, tanquam Crœſi opes. *Antonin. tom. 1. tit. 8. Hiſt. Volat. lib. 18. Antroph.*

Narrat Cæsarius, & ex illo *P. Greg. Toloſ. lib. 15. de Repub. c. 9. n. 5.* in Arinſberich monaſterio Ordinis Præmonſtratenſis, ſcriptorem quendam fuiſſe Richardũ nomine, natione Anglum, qui plurimos libros in eodem Cœnobio manu propria conſcripſerat, mercedẽ ſui laboris præſtolatus in Cœlis. Et hinc, cum fuiſſet ſepultus, poſt viginti annos in eius ſepulchro manum dexteram tam integram tamque viridam fuiſſe repertam, ac ſi de corpore animato recenter fuiſſet præciſa, B reliqua carne in puluerem redacta. In cuius miraculi teſtimonium, ait, dictam manum in monaſterio reſeruari.

Inter illos etiam qui multa ſuæ eruditionis teſtimonia reliquerunt, Clemens Alexãdrinus, Chryſoſtomus, Zeno Epiſcopus Veronenſis, Athanaſius, Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, Iſidorus Hiſpalenſis, Beda, Anſelmus, Richardus, Vincentius Belluacenſis, Albertus M. Thomas de Aquino, Bonauentura, Bernardinus Senenſis: ac ſæculo 15. Eraſmus Roterodamus, cuius tamen nonnulla opera expurganda; Martinus Nauarrus, Dionyſius Carthuſianus, Toſtatus Abulenſis, Panormitanus. Denique ſæculo poſtremo Benedictus Pererius, P. Gregorius Toloſ. Franc. Soares, Thomas Stapletonius, Cæſar Baronius, Iuſtus Lipſius meritò accenſeri debent, quorum lucubrationes videre eſt apud *Bellarm. de Scriptor. Eccleſ. Poſſeuinum in Bibliotheca. Trithemium*, & alios.

* Neque ſua laude carere hic debet Theodorus Zuingerus, qui Theatrum hoc olim diſpoſuit, & ad ſuas claſſes redegit, maiori encomio dignus, ſi non in pleriſque Scriptores C malæ fidei adhibuiſſet, & non magis laboraſſet multa aduerſus Eccleſiæ dogmata & in illius odium, quam pro veritate & decore domus Dei, ſuo operi inſpergere. Ipſius interea laboribus vetus Theatrum potiſſimum debetur.

* Præſens verò ſæculum lucubrationibus ſuis eruditiſſimis illuſtrant, Robertus Card. Bellarminus, Gabriel Vaſquez, Iacobus Gretzerus, Nicolaus Serrarius, Martinus Becanus, Ioannes Lorinus, Frõto Ducæus; Cornelius a Lapide, omnes à Societate Iesv Theologi ac Philoſophi; & Leonardus Marius Profeſſor eiuſdem facultatis Coloniæ, quorum duo poſteriores per eruditos Commentarios ediderunt in pleroſque ſacræ Scripturæ libros, ac in reliquos vita comite, conſimiles etiam pollicentur, ceteris, vno fortaſſis aut altero exceptis; vita hac mortali ante paucos annos defunctis, ſcriptorumque monumentis æternum victuris.

* Etiam Abraham Bzouius ex ordine Prædicatorum, ſtre- D nuo hoc tempore laborat, in ſupplemento hiſtoriæ Eccleſiaſticæ per Cæſarem Baronium vſque ad annum Domini MCC. tomus XII. deductæ. Quomodo etiam nuper eadem à condito Mundo attexuit vſque ad Chriſti tempora, Auguſtinus Toriellus Congreg. S. Pauli Clericus Regularis.

* Cæterum plures modo in quauis facultate reperire eſt, qui nominis ſui famam, magno Reip. literariæ ornamento, ſcriptis ſuis extendunt, cum nullum fuerit ſeculum æquè cum iſto fœcundũ, creſcente Doctorum virorum numero, humanoque ingenio ſecretiora Sapientiæ penetralia veſtigante, & excitatis ad literarum ſtudia paſſim Religioſorum ordinibus.

Pauca.

Interrogatus Charilaus, cur paucas admodum leges ſanxiſſet Lycurgus: reſpondit: ὀλίγα λέγουσιν ὀλίγων καὶ νόμων δεῖ χρῆσθαι. Pauca dicentibus legum item paucitas ſufficit. *Plut. in Lacon.* ſimiliter *Plato in Polit.* vt morborum multitudinem intemperantis, ſic Legum improbæ multitudinis indiciũ eſſe ſtatuit.

Longa, prolixa.

Antimachus Colophonius in Thebaide ſua aliquot libros inſumpſit, antequam ſeptem ad Thebas perduceret. Itaq; ad prolixitatis faſtidium ab auditoribus omnibus excepto Platone, deſertus fuiſſe narratur.

Galenum multi Aſiaticæ redundantiæ inſimulant, quod πολυχρόνως nimium, multa artium librorúmque cõgerie multorum ſtudia reſtinguat, & ad rem properantes diſtineat. Eum E quidem fatemur, mira perſuadendi neceſſitate diſputaſſe ſubtilius: ſed quòd initiò minimè ſtatuiſſet vniuerſam artem complecti, breuem præcipiendi legem non obſcuraſſe: eadem identidem locis compluribus inculcaſſe, nunc huc, nunc illuc ſtudio reprehendi auidè ferri, ſicque ſæpius ambiguitate lectoris animum diſtraheſe. Sed vt in multis quantum dicendi copia poſſit, oſtendit, ità in duobus ad Glauconẽ therapeuticis, arte Medica, & de Conſtitutione artis, quantũ artificioſa breuitate valeat, declarauit, *lib. 3. de offic. reſpirat.* malle ſe eſſe loquacem ſcribit, quam ſuſpicionem falſi dogmatis incurrere, huius enim nulla ſolatia eſſe ait, loquacitatis verò aliqua. Deinde hortatur eos, qui etiam pauca faſtidiũt, vt quæ voluerint, ſibi deligant, reliqua ceu non ſcripta tranſgrediantur. Quemadmodum enim (inquit) in ſplendida epulatione cùm multa ſint apparata, alius elegit, hoc quidem vt dulce, aliud verè vt ſalubreſſe etiam ſermonem apparatum eſſe oportet, electionem autem in vtentibus.

Breuis.

Solon breuius ac paucis multa comprehendens, grauiùs putat ac vehementius Demetrius Phalereus ἀποφθέγματα: proin- F de, inquit, Lacones βραχυλόγοι in primis. Imperitis quoque cõciſa adductáque oratio præcipuè cõgruit. Et quilibet dominus ſeruo monoſyllabus eſt. Productior verò orationis tractus ſupplicãtiũ legentiumq; proprius. *Cælius lib. 18. c. 4. Antiq. lect.*

Pythii Appollinis templo nõ Iliada, non Odyſſeam, non Pindari pœnas inſcripſere Amphictyones: ſed, Cognoſcete ipſũ. Nihil nimis, Fideiuſſioni præſtò eſt nocumentũ. Apollo ipſe in reſponſis affectator erat breuitatis. Inde certè additum Loxiæ, id eſt, obliqui, cognomentum putant, quòd loquacitatem & verborum colluuionem tota vi reclinaret, magis quàm ex obſcuritate. *Cælius lib. 13. c. 5. Antiq. lect.*

Cùm Alyattes imperaſſet, & ſcripſiſſet quiddã Lesbiis, ſuperbè: nihil reſpondit Pittacus, tantum cepas & panem calidum eſſe iuſſit. *Plut. in Conuiuio.*

Imbuebant Spartani pueros, vt oratione vterentur, quæ ſel conditum venuſtate haberet, & multũ paucis in verbis ſenſus. Ferreis nummis Lycurgus ex magno pondere exiguum valorẽ fecit monetæ: ſermonis contrà in iciuniis & contractis verbis G copioſam & grauem incluſit ſententiam, multo ſilentio eos, ſtrictim vt dicerent, & eſſent in reſpondendo acuti, moliens. Siquidem vt ſemen eſt eorum, qui effuſi in Venerem ſunt, effœtum plerumq; & in fœcundum ita eloquentia immoderata ſterilem effundit inſipidumque ſermonem. *Plut. in Lycur.* Hinc laus celeberrima: Sicuti ferrum attemperant Celtiberes, vbi in terram defoderint, ac redundans terreſtréque abſterſerint, ita & Laconicum ſermonem nullis operum corticibus, omnibúſque quæ ſuperfluant reſectis eam habere temperaturam, vt rerum modò vim efficaciùs perſequatur exprimátque. *Cælius lib. 13. c. 5. Antiq. lect.*

Chilo Lacedæmonius, vnus è ſeptem, in loquendo breuiſſimus erat. Eam ob rem Ariſtagoras Mileſius hunc loquendi morem Chilonium appellat, *teſte Laërtio.*

Hæc dicit Ammon, Placere ſibi magis Lacedæmoniorum benedictionem, quàm reliquorum cuncta Græcorum ſacra. Benedictionem verò, inquit Plato nullam prorſus aliã Deus mihi dixiſſe videtur, quàm illorum orationem: permultum H enim illa à cæteris differt. *Plato in Alcibiade 2.*

Veteribus id fuit in Græcia perceleber, faciliùs multò eſſe philoſophari, quàm Laconum ſermonem imitari. Diſceptantibus Lacedæmoniis cum Argiuis de finibus, verboſiorẽ paulò epiſtolam illi Spartam miſere, minitantes, plurima ſe illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedæmonij, nil aliud ſcribendum cenſuerunt, quàm verbum vnum, αἴκα hoc eſt, Si veluti inſinuarent, Si præualeritis, iſta exequemini, quæ nunc tumidius promittitis. *Cælius lib. 18. c. 4. Antiq. lect.*

Philippo Macedonum regi iniqua poſtulanti (*Plut. de Garrulit.* poſtulaſſe ſcribit, vt ſe in vrbem reciperent) Lacedæmonij reſcripſerunt, περὶ ὧν ἔγραψας, οὔ: De eo quod ad nos ſcripſiſti. Non.

Idem cum Spartanos fines ingreſſus quæſiuiſſet, Verum vellent amicum an hoſtem ſe venire: Reſcripſerunt, οὐδέτερον. Neutrum *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 19.*

Lacedæmonij ad Philippum: Dionyſius Corinthi. Eidem, cùm eis ſcripſiſſet: Si Laconiæ arma intulero, exterminabo vos: reſcripſerunt, Si. *Plut. de Garrulitate.*

Archidamus Ageſilai vbi incurſauit in Arcadiam, nunciato

ctato ferre eis Eliis ſuppetias, ſcripſit his: Archidamus Eliis: A Præclara res otium. *Plut. in Apoph.*

Lyſander ſuperatos dolo apud Ægos fluuium Athenienſes fameque preſſos ad deditionem compulit, ſcripſitque Ephoris: Captæ ſunt Athenæ: Tum Ephori reſponderunt: Sat eſt capi. *Plut. in Apoph.*

Breuitatis fuere & Argiui ſtudioſi. Proinde in Pindari Iſthmiis, ἀργεῖον τρόπον, id eſt, Argiuum modum, pro breui poſitum animaduertimus. *Cælius l.18.c.4. A.L.*

Leo Byzantius ſophiſta, Philippo Byzantium oppugnare volenti occurrens: Dic age, inquit, Philippe, quæ te cauſa trahit oppugnatum noſtra mœnia? At ille: Amor, inquit, tuæ patriæ, qua vti potiar, veni. Leo excipiens: Atqui, reſpondit, non inſtrumento bellico, ſed muſico amantibus eſt opus. Quo dicto ducem à bello Byzantino auertit. *Philoſtratus.*

Philoxenus Dithiramborum poëta, cum Dionyſij tyranni metu, quoniam contra eius amicam Galateam fabulam compoſuerat, Tarentum diuertiſſet, & à tyranno per literas reuocaretur, accepto libello, primam tantum Græcorum literam in eo perſcripſit, A qua particula Græci abnegando vtuntur. Alij tamen ο reſcripſiſſe aiunt. Hinc prouerbium, φιλοξένου γράμμα, de iis qui quæ rogantur, non obtemperant. *Gyraldus. Dialogo 9. Hiſt. poet.*

B M.Brutus breuiloquentiæ Laconicæ ſtudioſiſſimus. *Plut. in Bruto.*

Alexius Comnenus imperio accepto ſtatim abrogationem geſtorum à Nicephoro Botaniate decreuit, ac breui ſyllaba, multa ab eo conſtituta & facta deleuit, Lacones imitatus. *Cuſpinianus.*

MODI. QVOMODO, HVC PERTINET SCRIPTIO

Diſtincta.

Ant. Contius l.1. Subſecinarum lect. c.8. de verſibus agit, cùm Iuſtinianus dicat ſe Pandectas CL. mille verſibus ex immenſo oceano veterum I.C. deſcripſiſſe, & verſus lineas interpretatur, cùm *Duarenus l.1. Anniuerſ. Diſput.6.* periodos fuiſſe putet, quod olim quoque Biblia ſacra per periodos diſtincta fuiſſe tradantur. Contius Suetonij auctoritate in Auguſto item Aſconij Pediani & Cæſaris, verſum pro linea ſumi adſtruit quinetiam ſi Pandectæ Lutetianæ à Guillarda excuſæ expendantur, ad 130. millia linearum prodire. Sed his addi poteſt, quod στίχος Græcis ordinem ſulcorum aratro ductorum ſignificat: & Latini Verſum vocarunt eundem, à verſione aratri, quæ metaphora lineis certè ſolis conueniet, vnde etiam verbū, Exarare pro ſcribere: Iam verò cum primi apud Græcos fuerint poëtæ, omnium teſtimonio, qui ſcripſerint, primi etiam verſibus vſi ſunt, ita vt vno verſu vnum metrum complecterentur, & vna linea vnum verſum abſoluerent. Ab his ſumpto exemplo, reliqui etiam ſcriptores proſæ orationis ſuas lineas verſus nuncupaſſe videntur. Et ne ſacra auctoritas obſtet, illud apud Caballiſtas receptum, Pentateuchum à Moyſe vnico verbo abſolutum, hoc eſt, nullam diſtinctionem vocum fuiſſe, ſed perpetua & æquali diſtantia literas omnes deſcriptas, quas poſteri diſtinxere. Hic ergo, licet voces continuæ ſub inuicē fuerint, nec vlla periodorū euidens nota, at lineas tamē fuiſſe neceſſe eſt. Nec hoc apud Hebræos tantum: ſed antiquitates etiam Italicæ multæ hanc literarum cohærentiam habent, & diſtinctionis cauſa punctum vocibus interponitur, verſus vltimæ voci nullum additur punctum, quia nulla vox alia ſequitur. Præterea eædem antiquitates imparibus, quo ad longitudinem conſtantes verſibus (fortè vt ſaxa minus ſentirent iniuriam mutilationis) verſus lineas eſſe conuincunt. Ariſtotelem Laërtius ſcribit XLM. verſibus libros ſuos abſoluiſſe, Theophraſtus vicies mille. Quod ſi lineas intelligamus, quæ ratio, cur ab iſtis libros ſuos metirentur? An certam chartæ ſimul & characterum magnitudinem habeant (vt quæ magni pretij eſſet) certum etiam linearum numerum, vt facilè fuerit illis hac ratione metiri ſcripta: cùm nos propter chartæ vilitatem, & chartæ & characterum formam mirum quantum variemus?

Diſtinctio Voluminum per Libros, res eſt vetuſtiſſima. Sic & quinque libri Moyſis antiquitate primi. Per Capita, quæ κεφάλαια Græcis, recens inuentum, quòd interrupta libri continuitate, nouum velut initium & caput fiat. Vti ſe habet liber ad volumen, ſic caput ad librum. Græci interpretes Ariſtotelis capita non habent. Auerroës in primo Collectaneorum, Andaluſios philoſophos in tam vano cōmento gloriatos ſcribit, vt ſtudioſorum inſeruirent ineptiæ: ſibi verò Ariſtotelis patris philoſophiæ imitatione neutiquam placere. At idem tamē contextus numeris etiam diſtinxit, qui ita ſe ad capita habens, vti capita ad libros: & ſi diſtinxit per libros vniuerſali ordini inſeruit, quidni particularibus methodis diſtinctio per capita, vti methodi partibus ſingulis ipſe contextus?

Interrupta Rhapſodia.

Scripta Prophetarum non continuata ſerie ſunt ſcripta. Sed aliis temporalibus alia, eaque publicè propoſita, vt illic. *Eſaiæ 30.* Dominus præcipit: vel etiam priuatim exhibita, vt illic Ioachim regi Hieremias per Baruch ſcribam ſuum libellum offert. Ea poſtmodum ſcripta archiuis ſacris illata, ne perirent, à viris piis in vnum volumen congeſta fuere. Quemadmodum etiam Homeri poëſin primus Hipparchus in vnum Rhapſodiæ corpus redegit.

Obſcura ſcriptio.

Breuitas loquēdi & ſermonis obſcuritas imperioſum quiddam habet: ideòque aptiſſima eſt minantibus vtraque, miriſicéque prodeſt, ad animos eorum quibuſcum agimus, perterrefaciendos. Nam vt in tenebris magis timentur omnia, quam in luce: ſic illæ orationis quaſi tenebræ terribiliora reddunt ea quæ proponuntur. Idque, vt opinor, ſecuti ſunt Lacedæmonij, cum ad Philippum ita ſcripſerunt: Lacedæmonij Philippo Dionyſius Corinthi. Multò enim fortior, &, vt Lucretij verbo vtar, penetralior illa breuitas fuit, quam ſi ita dixiſſent: Dionyſius cum aliquando præpotens tyrannus fuerit, vti tu es, nunc tamen Regno exutus priuatam Corinthi vitam agis. Vide, ne, dum aliorum libertatem ſtudes opprimere, idem tibi quoque contingat. Neque diſſimile illud Demetrij ad Locrenſes: Faxo cicadæ apud vos humi canant, cùm ſignificaret totam à ſe illorum regionem deuaſtatum iri. Atæas quoque Scytharum Rex hanc olim epiſtolam ad Byzantinos miſiſſe fertur. Nolite vectigalibus meis detrimento eſſe, ne equæ meæ ad vos aquatum eant. *Muretus l.5. Var. lect. 17.*

Demetrius in commentario περὶ ἑρμηνείας libenter Thucydidem vſum docet caſibus obliquis: vnde oratio eius vt breuior ita quoque obſcurior erat. Crebri enim vſurpati obliqui caſus: quod πλαγιότης vocatur à Græcis, efficiunt orationem breuiorem. *Victorius lib.10. Variarum lect. cap.10.*

Καρκίνου ποιήματα id eſt, Carcini poëmata. Dicebantur ea, quæ viderentur obſcuriùs & inſtar ænigmatis dicta. Carcinus poëta quiſpiam fuit, in quem iocatur Ariſtophanes in comœdia, cui titulus, εἰρήνη.

Εὐδαιμονέστερος φανεὶς τῶν Καρκίνου στροβίλων. id eſt.

Qui viſus felicior vel Carcini ſtrobilis.

Is finxit Oreſtem ab Ilio coactum, vt matricidium confiteretur, per ænigmata reſpondentem, auctore Suida. *Eraſmus in Adagiis.*

Corinna Pindarum oppidò etiamnum iuuenem & facundiam oſtentantem corripuit vt inertem, nec fabulas condentem, quod ad poëtices munus ſpectat Lingua abuſiones, interpretationes, modos, numeros rebus ad oblectandum ſuggerit. Quibus dictis magnopere Pindarus animum intendens hoc carmen fudit.

Iſmenon aut Meliam ſagittis cum aureis,
Cadmiumve ſatum aut Spartariatum genus,
Aut Herculis robur præcellens vincere.

Quod vt Corinnæ oſtendit, ridens illa, Manu dixit ſemen ſpargendum, non toto culeo. Quippe reuera collectitiam H quandam fabularum Pindarus farraginem congeſſit, atque in hoc carmen effudit. *Plut. de gloria Athenienſium.*

Κρημνοποιὸν Ariſtophanes appellat Æſchylum, quaſi præcipitiorum auctorem, ob grandia vocabula. *Suidas.*

Ariſtoteles à multis propter obſcuritatem damnatur. Verùm non intelligunt illi, aliam eſſe rei, aliam verborum obſcuritatem: & aliud eſſe obſcurè loqui, aliud artificium cælare, cuius ignorantia denſiſſimas tenebras intellectui offundere ſolet, vt ea quæ aperta alioqui & manifeſta ſunt, obſcuriſſima eſſe videantur.

P.Nigidius, qui M. Varroni & Ciceroni contemporaneus fuit, vir in omni genere literarum doctiſſimus, multa ſcripſit, & cum Varrone de palma certauit, quæ tamen propter obſcuritatem vt inutilia interciderunt. *Gellius libro 19. cap.14.*

Q.Ælius Tuberos, à cauſis ad ius ciuile tranſiit, & A. Offilio operam dedit. Multos in iure reliquit libros ſermonē etiam

etiam antiquos viſus affectauit ſcribere,& ideo parum libri
A eius gratia habentur.

D. Paulus, organum Euangelij ſelectum, multa obſcuriùs tractauit, propter rerum ſublimitatem. Docet ipſum D. Petrus, ſecundæ ſuæ epiſtolæ capite tertio, inquiens: Quemadmodum noſter cariſſ. Frater Paulus, pro ea qua donatus eſt ſapientia vobis ſcripſit; & in omnibus epiſtolis, de hiſce rebus in eis loquens: in quibus inſunt obſcura quædam, quæ indocti inſtabilesque, vt & cæteras ſcripturas, in ſuam perniciem detorquent.

Herophilus medicus de Pulſibus arteriarum ſcripſit, miranda arte. At propter nimiam ſubtilitatem deſertus eſt. *Plinius l. 11. cap. 37.*

Inepta.

Ephorus Cumanus, qui accepit diſciplinam ab Iſocrate, cùm in narratione aliarum rerum non haberet res à patria geſtas, quas commemoraret: nec imperare ſibi poſſet, vt indictum relinqueret in hanc vocem erupit: κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Κυμαῖοι τὴν ἡσυχίαν ἦγον. quod animaduerſum ab acutis ingeniis riſum ipſis mouit: & nedum dignitatem aliquam obſcuro oppido verbis illis afferret, magis ipſius ignobilitatem
B patefecit. *Victor. lib. 18. Var. lect. cap. 4.*

T. Liuius in 10. libro ab Vrbe condita, quo aduerſam pugnam Cleonymi, ducis Lacædemonij, cum Venetis exponit, narrat, eum exutum magna parte nauium ſtudio celebrandi ſuos. Quamuis enim caſus ille memorabilis ſit, reſq; omnino ſcitu digna, non libenter tamen ſolet ille auctor aliena facta cum rebus Romanis immiſcere: vt ipſemet pluribus locis oſtendit. Nam quod addit: Roſtra nauium, ſpoliaque Græcorum, in æde Iunonis veteri fixa, multos ſupereſſe qui viderint: ac Patauij monimentum naualis pugnæ, eo die quo pugnatū eſt, quotannis ſolenni certamine nauium flumine in oppidi medio exerceri: manifeſtò indicat voluntatem ſuam: neq; enim tam minutas res grauis ſcriptor tanta diligentia perſecutus eſſet. *Victorius l. 18. Var. lect. c. 4.*

PERSONÆ RESPECTV CONSIDERATA SCRIPTIO.

Quo tempore Scriptores.

C * Primus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor Moyſes fuit, qui ſcripſit Pentateuchum circa annū mundi 2480. vt quidā computant, Cōſtatque ex quinq; illis libris, quantus ille vir fuerit.

Sunt qui Iob ante Moyſem vixiſſe & ſcripſiſſe contendunt, quanquam velint Moyſem librum Iob in ordinem redegiſſe. Alij cum D. Hieron. melius Moyſe poſteriorem contendunt.

Moyſis ſucceſſor Ioſue, iuxta *S. Iſidorum l. 6. Orig. c. 2.* hiſtoriam ſuam ſcripſit, quamquam Eſdras aut Samuel nonnulla de ipſius morte & ſepultura adiecerint.

Secuti hos Samuel, Dauid, Salomon, Eſdras, & cæteri Prophetæ.

In Lege noua Lucas Euangeliſta Acta Apoſtolorum conſcripſit. Reliqui Euangeliſtæ Euāgelia ſua, aliaq; nonnulla alij.

Poſt Apoſtolorum tempora ſcripſère Ignatius, Dionyſius, Martialis, Clemens, &c.

De profanis autem Scriptoribus, dubium non eſt in tanta veterum ſcriptorum copia primum aliquem fuiſſe, qui animi ſui ſenſa poſteritati ſcriptis commendarit. Cuius diligentia vt nulla re alia, ipſa certè inuentione & vetuſtate commendari debuerat.

D Prometheum temporibus Iudicum Hebræorum apud Græcos celebrem fuiſſe tradunt, qui primus inuenerit grammaticam philoſophiam: id eſt, literatam ſapientiam. Is homines finxiſſe dicitur: quod effecerit, vt rudes atque indocti illi, ſapientiam cognoſcerent. *Suidas.*

Pherecydes Sirius prius pedeſtri oratione ſcripta edidit. Hoc tamen alij tribuunt Cadmo Mileſio. *Suidas.*

Omnium primus Anaxagoras, teſte *Laërtio*, librum ab ſe ſcriptum edidit. *Gellius* verò *libro 6.* ſcribit Piſiſtratum tyrannum omnium primum libros publicè legendos præbuiſſe. Sed profectò quis non videt perperam Græcos hominum genus in ſui laudem effuſiſſimum, hanc ſibi gloriam vindicare? qui vt *Ioſephus contra Appionem* perſpicuè demonſtrat, recentiſſimi ſunt. Ex quo haud dubiè multò ante Græcos, antiquiſſimi, Hebræorum, qui ſacram hiſtoriam ſcripſerunt, & Ægyptiorū ſacerdotes, vel Chaldæi libros ediderunt; atq; ita Anaxagoram & Piſiſtratum apud Græcos tantùm, primos ſuos edēdos libros curaſſe credibile eſt. *Polyd. l. 2. c. 7. de Rerū inuent.*

Laſus Hermioneus primus ſcripſit de Muſica & Dithyrambos in certamen primus inuexit. Primus Cyclios choros inſtituit. Oden quoque ἄσιγμον, id eſt, ſine litera σ ſcripſit: & E
hymnum ſimilem; in Cererem. *Gyraldus.*

Qua ætate Scriptores.

Iuuenes.

Eupolis Soſipolis F. Athenienſis ſeptendecim natus annos ſeptendecim fabulas exhibuit, ſeptieſq; vicit. *Suidas.*

Menander Comicus ſupra ætatem excellens, cùm apud ſuos inuidia laboraret, produxit in theatrum ſuem prægnantem, eiúſque excetum vterum in Euripum proiecit. Ibi cum porcelli ductu naturæ agerentur: Athenienſes, inquit, viri, ſi in teneris annis meam ſcientiam miramini, iſtos natare quis docuit. Ex Theod. Priſcano *lib. 4.* de Phyſica ſcientia, *Gyrald. Dial. 7. Hiſt. poet.*

P. Virgilius Maro, poëticam puer exercere cœpit: & in Baliſtam ludimagiſtrum ob infamiam latrociniorum lapidibus coopertum diſtichon fecit. Mox etiam Moretum Epigrāmata, Diras Culicem anno 2 v. ſcripſit. *Donatus in eius vita.*

Hermogenes Tarſenſis Rhetor annos natus XIIX. artem F
ſcripſit. *&c. Vide Tit. Rhetorum.*

Gordianus Iunior, puer adhuc poëmata & ſoluta oratione de laudibus Deorum ſcripſit. Præterea in Athenæo Romæ ſæpe magna cum laude declamauit: mox patri legatus in Africam miſſus eſt. *Lampridius.*

* S. Thomas Aquinas, & Albertus ipſius præceptor, à prima pene ætate ſacras literas excoluerunt, & eruditiſſimis ſcriptis ſuis Eccleſiam illuſtrauerunt. Siquidem Thomas anno ætatis quinquageſimo diem ſuum obiit, Doctoris Angelici titulo decoratus.

Senes.

* Moyſes anno octogeſimo vitæ ſuæ ſuſcepit principatum Hebræorum Dei mandato, vnde conſtat in matura ætate ſcripſiſſe Pentateuchum.

Ioſue qui obiit anno ætatis 110. & ſolum annis 26. populum rexit, non niſi ſub vitæ finem ſcripſit hiſtoriam ſuam.

S. Lucas Euangeliſta ſub annum vitæ 80. ſcripſiſſe exiſtimatur: peruenit autem ad annum 84.

Etiam S. Auguſtinus vſque ad decrepitam ætatem ſcripſit, teſte *Poſſidonio in vita.*

Sophocles cum rerum natura glorioſum certamen habuit G
tam benigne illi mirifica opera ſua exhibendo, quam illa opera eius tempore liberaliter ſubminiſtrando. Propè enim centeſimum annum attigit, ſub ipſum tranſitum ad mortem. Oedipode Coloneo ſcripto: qua ſola fabula omnium eiuſdem ſtudij poëtarum præripere gloriam potuit: eiuſdemque parodo in iudicio recitata, ab amentiæ crimine ſeſe liberauit: idque ignotum eſſe poſteris filius Sophoclis noluit ſepulchro patris hoc ipſum inſculpendo. *Valer. Max. l. 8. cap. 7. & Plut. An ſeni tract. reſp.*

Iſocrates anno vno, vel vt nonnulli perhibent, quatuor ante mortem, ſcripſit orationem Panathenaicam, Panegyricam decem annis, alij volunt quindecim, quàm cum ex Gorgia Leontino & Lyſia fuiſſe mutuatum: Orationem de antidoſi duos & octoginta natus, orationes contra Philippum breui ante obitum. *Plut. in vita Iſocratis.*

Socrates nobiliſſimum librum, qui inſcribitur Παναθηναϊκός, quartum & octogeſimum annum agens (ita vt ipſe ſignificat,) compoſuit, opus ardentis ſpiritus plenum: & ſuperfuit operi H
annos quinque. Ex quo apparet, ſeneſcentibus membris eruditorum, intus animus, induſtriæ beneficio, florem iuuentæ retinere. Neque hoc ſtylo terminos vitæ ſuæ clauſit: namque admirationis eius fructum quinquennio percepit. *Val. Max. l. 8. c. 7. & Sab. lib. 1. c. 7.*

M. Ter. Varro humanæ vitæ exemplo & ſpacio nominandus, non tam annis, quibus ſeculi tempus æquauit, quam ſtylo viuacior fuit. In eodem enim lectulo & ſpiritus eius, & egregiorum operum curſus extinctus eſt. *Valer. lib. 8. cap. 7 & Blondus lib. 4.*

Aſconius Pedianus grammaticus atque hiſtoricus, cum ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno oculis captus eſſet, atque ita duodecim annos vixiſſet eleganter, quaſdam hiſtorias, diligentia atque induſtria ſuperato ætatis atque oculorum impedimento, perſcripſit. *Fulg. l. 8. c. 7.*

D. Auguſtinus, ſiue morbi pertinacia, ſiue doloris ob obſeſſam patriam à Genſerico victus, migrauit ad cœlos, libris Iulian

Iuliani hæretici Pelagiani reſpondens,& glorioſe(vt inquit Proſper)in defenſione Chriſtianæ gratiæ perſeuerans. *Sigon. lib.12.Imp.occid.*

A

Qua occupatione,Qui ſcripſerunt, dum

Militant in caſtris.

Quanto in precio fuerint apud veteres ſcripta Polybij,& quàm plena prudentiæ conſiliique exiſtimata,hinc etiam intelligitur,quod M.Brutus in medio ardore belli ciuilis,paulò ante,quàm pugnatum eſt in campis Pharſalicis, cùm in caſtris Pompeij eſſet , epitomen ipſorum confecit. *Victorius l.21. Variar.lect.cap.1.*

Audiunt in Scholis.

Iaſon Iureconſ.inter docendum ſæpè hoc repetebat:Solus calamus iuuat Legiſtam & Barbatia diſcipulos hortari ſolebat ne parcerent calamo.*Io Nenizanus Sylua nupt.lib.5.*

Quo ſtudio.Scriptio alia ,

Extemporanea, αὐτοσχέδιος.

Septuaginta duo Seniores ab Eleazaro Pontifice Hieroſolymitano ad Ptolemæum Philadelphum miſſi Alexandriæ in inſula loco amœniſſimo legis verſionem intra ſeptuaginta dies abſoluerunt,cùm manè ſemper marina aqua lotis manibus opus aggrederentur,& vſque ad horam diei nonam ibi conuerſarentur,reliquum tempus curando corpori impenderent.*Ioſephus lib.12.c.2.*

B

☞ *Vide Locum de Poëſi, Carmine.*

Elaborata, ἐπεξειργασμένη.

Homerus ſolus hominum faſtidium deuitauit,quòd ſemper nouus ſit & venuſtate floreat. Attamen cùm illud de ſcipſo prædicaſſet:

——ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν ,

αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν

——— *mihi ſedres illa moleſta eſt,*

Præclarè dictum verbis exponere rurſus.

Declinat & veretur imminentem omni orationi ſatietatem in alia ex aliis,narrando , aures ducens faſtidiumque detrahens nouitate. *Plut.de Garrul.*

Thucydides in bello Peloponneſiaco tanto ſe grauit veritatis ſtudio,vt mercedem iis præberet,qui rem geſtam veriſſimè nunciaſſent.Dictionis genere vtitur breui & obſcuro,adeò vt etiam prouerbio locum dederit , ἰσχνότερος ὁ λόγος, riſit leo : quoniam in Cylonio ſcelere explicando , conſueto apertior & facilior eſſe videtur. Eapropter Quintilianus narrationem iſtam mirari non deſinit,ediſcendamque ſumma cura iunioribus præcipit,vt facilitatem eandem , ſiue , vt Græci dicunt, ἀφέλειαν ſtylo valeant exprimere.Scribit Aphthonius : Nihil quidem in rebus eſſe oratione præſtantius:rurſum, in oratione nil Thucydide ſapientius.Siquidem Herodotus in hiſtoria voluptatem habet,veluti ſcopum,inde fabulator homo dicitur quandoque:hic autem varietatem:quæ quantum ipſam præceſſit gratiâ,tãto Thucydides Herodoto præſtantior Plutarchus in eorundem comparatione.Verùm(vt propemodum Marcellino credimus) cùm Homericam æmulari inſtituiſſet œconomiam,Pindari verò ſublimitatem atque magnificentiam,ex induſtria obſcuritatem affectauit , ἵνα μὴ πᾶσι ἡ ἐν βατή , id eſt , ne cuilibet foret peruius,indeque vilior fieret , ſi omnes in poteſtate illius hiſtoriam haberent.Antiquius longè viro fuit, prudentioribus modò comprobari.Certè συγγραφέα nuncupatum nouimus, κατ᾽ ἐξοχήν : ſicuti Poëtam Homerum.*Cælius lib.13.c.19. Antiq. Lect.* Ille certè oratione vbique ad hanc euidentiam contendit vt auditorem tanquam ſpectatorem faciat,ſtuporeſque & animorum motus, quibus perciti fuerunt rerum contemplatores,legentibus affectat imprimere. *Plutar. de gloria Athen..*

C

D

Euripides Alceſtidi Poëtæ Tragico obiicienti quòd triduo tria tantum carmina compoſuiſſet,ſe verò centum : reſpondit:Sed hoc intereſt , tua triduo tantummodo , mea verò in omne tempus ſufficient.Sic tarditatem ſuam laudauit, & Alceſtidis rudem celeritatem damnauit,*Gyrial.dial.Hiſt.poet.*

Chryſippus Stoicus λογικῶν volumen exactiſſimæ ſubtilitatis ante XL.ætatis annum cæptum, LXXX. demùm abſoluit. *Val. Max.l.8. c.7.*

Demades orator clariſſimus iocari ſolebat in Demoſthenem, quòd cæteri quidèm oratores dicerent ad aquam, ipſe verò ſcriberet:taxans eum,quod nunquam niſi de ſcripto diceret, atque etiam eſſet ὑδροπότης. Contrà Demades, vt largiùs bibebat,ita valebat ex temporali dictione. Rhetores olim dicebant ad cleplydram.

P. Virgilius Maro cùm Georgica ſcriberet, quotidie meditatos manè plurimos verſus dictare ſolebat , ac per totũ diem retractando ad pauciſſimos redigebat : vrſam ſeſe imitari profeſſus, quæ lambendo informes catulos effigiaret. Æneida proſaïca priùs oratione compoſuit : quædam etiam leuiſſimis verſibus deſcripſit, quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a ſe dicebat ad ſuſtinendum opus donec ſolidæ columnæ aduenirent. Bucolica ſeptennio Neapoli:Æneida vndecimo anno, partim in Sicilia,partim in Campania perfecit. *Donatus in eius vita & Gellius lib. 17.c. 10.*

C. Iulius Cæſar rerum ſuarum commentarios reliquit; Gallici ciuiliſque belli Pompeiani,de quibus Cicero ſic refert; Commentarios ſcripſit valdè quidem probandos: nudi ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis, tanquam veſte detracta:ſed dum voluit alios habere, paratam vnde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam,ineptis gratum fortaſſe fecit,qui illa volunt calamiſtris inureresſanos quidem homines a ſcribendo deterruit. De eiſdem commentariis Hircius ita prædicat:Adeò probantur omnium iudicio,vt prærepta, non præbita facultas ſcriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior noſtra,quàm reliquorum eſt admiratio. Cæteri enim quàm benè atque emendatè, nos etiam quàm facilè & celeriter eos præſcripſerit,ſcimus , *Sueton.*

* Aulus Perſius minus elaboratæ ſcriptionis ſymbolum hoc verſu tradit : quod ſcilicet, F

Nec pluteum cadit, nec demorſos ſapit vngues,

deſumptum a more illorum qui rem aliquam diligenti indagine ſcrutantur. His enim familiare, meditando vngues dentibus mordere, quales Louanij pleriquc nouũ,qui pene exungues erant;aut pulpitum cædere manu,ſi non ea menti occurrerent quæ vellent, dum limæ ſupremæ intendunt. Sic apud *Horatium* legimus *in ſermonibus*:

——— *ſed ille*

Si foret hoc noſtrum fato delapſus in æuum,

Deteret ſibi multa, recideret omne quod vltra

Perfectum traheretur,& in verſu faciendo

Sæpe caput ſcaberet, viuos & roderet vngues.

Diligens. G

Carneades Cyrenæus,nouæ princeps Academiæ,ſcripturus aduerſus Zenonis Stoici libros, vel certè cum Chryſippo diſputaturus, caput helleboro priùs purgauit,ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilium vſque animi redundaret, & conſtantiam vigoremque animi labefactaret. *Gellius l. 16.c.15.& Plin. 5.c. 25. Val. Max.l.8.*

Chryſippus octogeſimo anno , cæptum ante quadrageſimum λογικῶν exactiſſimæ ſubtilitatis volumen reliquit, cuius ſtudium in tractandis ingenij ſui monimentis tantum operis laboriſque ſuſtinuit,vt ad ea quæ ſcripſit penitus cognoſcenda,longa vita ſit opus. *Val. Max lib.8.c.7.*

Diodorus Siculus, Græcè hiſtorias ſcripſit ſub Auguſto Cæſare, quas Bibliothecen inſcripſit:in eoq; opere abſoluendo triginta annos orbem peragrans conſumpſit.*Euſebius* eum ſub Iulio vixiſſe ait,180.Olymp.Comœdias multas ſcripſit.

Criſpus Saluſtius,. nobilis veritatis hiſtoricus(ſic enim de illo apud auctores veriſſimos ſcriptum video) quod fidelius res Africæ complecteretur, libros Punicos perquiſiuit;peregrinamque linguam, per interpretem, flagranti ſtudio ſcrutatus eſt,quin & maria tranſgreſſus dicitur,vt oculis ſuis crederet de conditionibus locorũ.Bellũ Iugurthinũ coniuratione̅q;Catilinæ compendioſo,& ad vnguem,vti dici ſolet,caſtigato cõplexus eſt ſtylo:ſed nullo celebrior quàm hiſtoriarum libro,qui amiſſus eſt,veterum quidem teſtimonio illuſtris apud nos ſolo iam nomine ſuperſtes.*Petrarcha de Studio.* H

Auguſtus Cæſar, genus eloquendi ſecutus eſt elegans, & temperatum : vitatis ſententiarum ineptiis,atque inconcinnitate,reconditorum verborum, vt ipſe dicit,fœtoribus:præcipuamque curam dixit , ſenſum animi quam apertiſſimè exprimere, Quod quò facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret, ac moraretur : neque præpoſitiones verbis addere, neque coniunctiones ſæpius iterare dubitauit , quæ detractæ afferunt aliquid obſcuritatis , etſi gratiam augent.Ad epiſtolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò,ſed & noctis,quibus datæ ſignificarentur, addebat. *Sueton.*

Galenus incredibili ſtudio omnem ferè ſimplicium medica- A mentorũ, de quibus veteres aliquid ſcripſerant, materiã videre & cognoſcere voluit: eamque ob cauſã de ſimplicibus medicamentis conditos à ſe libros annis preſſit vndecim, donec incõperta quædã ſibi adhuc exploraret. Et vt tum noua quædã videret, & exquiſitiſſima in vnoquoq; genere ſibi cõpararet, nauigauit in Cyprum, Lemnum, Cretam, & Palæſtinã Syriæ: ad quæ verò loca proficiſci ipſe non potuit, inde ſibi adferri curauit. Itaq; in opere de cõponendis medicamentis ſecũdum genera: Adhortor (inquit) amicos omnes, ſi artis opera pulchrè obire voluerint, vt me imitentur: qui ex omni natione quotanis præſtantiſſima medicamenta, vt mihi adferantur, curo: eò quòd perditi illi omnigenarum rerum coëmptores, illa in dies adulteriis contaminant. Dierum quoq; criticorũ diligentem explorationem fecit, priùs quàm artem traderet non enim ita monit Hippocratis auctoritas, vt fidem illi abſque confirmatione ſenſus de rebus omnibus ſimpliciter haberet. *Geſner. in eius vita.*

Rabanus Frãco Abbas Fuldenſis Poëta, ſcripſit inter multa alia ad Ludouicũ Piũ Imp. de cœleſti immortalis Imperatoris nota, carmẽ inſigne: æmulatus Porphyrionem, qui ad Conſtãtinum Maximum idem factitauit, cuius Hieronymus non ſine laude mentionẽ facit. Literæ carminum ſingulæ ita cõpoſitæ B fuerũt, ſeparatim vt calces, media, capita verſuũ, ſurſum, deorſum, in orbem quoq; lecta, quoquouerſum, metra referrent. *lib. 4. Annalium Boiorum.* Hoc carminis genus laborioſiſſimũ. *Euſtathius Iliad. δ.* niſi fallor ἱστὸν vocat: quaſi telam dicas, cum vt illic fila, ita hic literæ quoque verſum lectæ verbum faciant.

Negligens.

Metrocles Hipparchiæ frater, quæ Crateti nupſit, & Crateris diſcipulus, libros ſuos, quos ſub Theophraſto cõpoſuerat, cõbuſſit, inquiens: τάδ' ἐστ' ἐνέρων φαντάσματα. nunquam combuſtus, niſi diligentiam in iis ſummam deſideraſſet. *Laërt. lib. 6.*

Plato iuuenis adhuc tragœdias ſcribere aggreſſus, iam certamen Dionyſiacum initurus erat: verum audito Socrate, eiúſque philoſophia captus, poëmata ſua exuſſit, inquiens:

> Ἥφαιστε πρόμολ' ὧδε, Πλάτων νύ τι σεῖο χατίζει.
> *Huc ades Vulcane, tua enim opera Plato indiget.*

Laërtius lib. 3.

Auguſtus Imperator exorſus eſt tragœdiam Aiacem, multo maiore impetu quam ſucceſſu: quo accidit, vt deleto carmine, rogatus ab amicis, Quid Aiax ageret? reſpondiſſe dicatur, Aiacem ſuum ſpongiæ incubuiſſe. Ad eius viri exitum alludens, C qui ad Troiam ferro incubuit. *Sueton. & Sabell. lib. 1. Enn. 7.*

Innumera volumina Chryſippus Stoicus ſcripſit, *teſte Laërtio.* Vehementer tamen illi & iudicium & memoria defuit: temerè enim quicquid incidit, accumulauit, totáque volumina plerumque teſtimoniis compleuit: vt ſi quis aliena detraxiſſet, vacuos Chryſippi libros reliquiſſet: & memoria tã fluxa fuit, vt eadẽ de re oblitus quid antea ſcripſiſſet, ſæpiùs idẽ ſcriberet

De negligentia Quorundam in ſcribendo, dum modò multa ſcriberent, ſcribit. *Horat. lib. 1. Serm. ſat. 10.*

> *——— ſi quis pedibus quid claudere ſenis,*
> *Hoc tantum contentus, amet ſcripſiſſe ducentos*
> *Ante cibum verſus, totidem cœnatus: Hetruſci*
> *Quale fuit* CASSI, *rapido feruentius amni,*
> *Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe libriſque,*
> *Ambuſtum propriis ———*

Eiuſdem fuit ordinis Lucilius, qui *teſte eodem lib. Sermonum,* D *ſatyra 4.*

> *——— in hora ſæpè ducentos,*
> *Vt magnum, verſus dictabat ſtans pede in vno.*
> *Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles,*
> *Garrulus atque piger ſcribendi ferre laborem.*
> *Si foret hoc noſtrum fato dilatus in æuum,*
> *Detereret ſibi multa: recideret omne, quod vltra*
> *Perfectum traheretur: & in verſu faciendo*
> *Sæpè caput ſcaberet, viuos & roderet vngues.*

Virgilium Georgicorum tertio nullum verbum de ſuibus manſuetis feciſſe (quorum tamen curam ſtudiúmque magnum fructum afferre ruſticis, Varro de Re pecuaria docet) vehementer miratur *Victorius lib. 17. c. 11. Var. lect.*

Origenes Adamantius & Συνταξίτης propter multitudinem ſcriptorum dictus, cùm id potiùs ſpectaret vt multũ, quàm vt penſiculatè ſcriberet, plurimis erroribus occaſionem inconſiderata ſcriptione videtur dediſſe, & Chiliaſtrum ſimul atque Arrianorum furoribus argumenta ſuppeditaſſe. Idque iure ei obueniſſe Suidas ait, qui Salomonis præcepto, in Multiloquio vanitatem eſſe prædicantis, paruè recuſarit. E

Arnoldus Villanouanus Medicus & Philoſophus clariſſimus, quæcunque ſemel ſcripſerat, ea re legere & ſub incudem reuocare minimè ſuſtinebat, ſeu quia illa contemneret, ſeu quia nouis commentationibus tantùm incumbendum putaret. *Symphorianus Campegius in eius vita.*

Magnus Sforcia, ſua manu nunquam epiſtolas, niſi tumultuariis ridendiſque literis perſcripſit: adeò, vt ipſo dictante ab Amanuenſibus exaratas, quodam ſymbolo potiùs, quàm deſcripto nomine ſubnotaret, & mitteret. *Iouius in eius vita.*

Facilis.

Æſchylus, vt refert *Plutarch. in Sympoſiacis,* tragœdias ſuas potando ſcripſit.

P. Ouidius Naſo Sulmonenſis forenſi ſtudio patris voluntate, quamuis inuitus ſeſe primis annis addixit. Ac mox pro odioſa legum repetitione, iucundiſſima & elegantiſſima carmina dictauit, Sic ipſe in 4. *Triſtium:*

> *Sponte ſua carmen numeros veniebat ad aptos:*
> *Et quod tentabam dicere, verſus erat.*

Qua occaſione, ſiue,

Temporis.

Antipater cùm nec vellet, nec poſſet congredi cominùs F cum Carneade, qui magna vehementia inuehebatur in Stoicos, ſemet ad ſcribendum vertit, multóſque libros edidit maledicos & ineptos, in quibus paſſim contradicebat Carneadi. Hinc vulgò cognomen adeptus eſt, καλαμοβόας, quod non lingua, ſed calamo vociferaretur. *Plut. περὶ τῆς ἀδολεσχίας.*

Loci.

Plautus in piſtrino comœdias ſcripſit. ☞ *Vide Tit. Paupertate non impediri à ſtudio.*

* S. Thomas Aquinas miſſus à Gregorio X. ad Concilium Lugdunenſe, in monaſterio Foſſæ nouæ in morbum incidit, & ægrotus, lectóque decumbens Canticum Canticorum explanauit. *Breuiar. Rom.*

NON OBITA SCRIPTIO.

QVI NIHIL SCRIPSERE.

Cauſa intermiſſæ, vel neglectæ ſcriptionis ad diuerſos habitus reduci poteſt. Nam qui nihil ſcribunt, vel indocti ſunt, vel docti. G *Indocti rurſus ignorantia laborant, aut κατ' ἐπιστήμην, ſunt κατὰ διάθεσιν κατ' ἐπιστήμην indocti, nihil ſcribunt, quia rectè ſcribere nequeunt, κατὰ διάθεσιν verò indocti ſophiſtæ, vt in aliorum ſcriptis reprehẽdendis audaces ſunt, ſic aſtutè à ſcribendo ſuperſedent, ne ignorantiam ſuam prodant. Docti porrò, quique rectè ſcribere poſſunt, nihil ſcribunt, conſilio vel laudabili, vel vituperabili. Laudabili quidem, ne diſciplinas & ſcientias indignis proſtituant. Vituperabili verò, aut propter ignauiam & laboris fugam: aut propter ambitionem, vt ſilentio auctoritatem ſuam foueant, & ampliorem reddant: aut propter inuidiam, quia rerum cognitionem reliquis inuident: aut propter nimiam diligentiam, cùm ſibi ipſis nunquam ſatisfaciant, malintque poſteritatem ſuis fraudari ſcriptis, quàm leuem negligentiæ reprehenſionem incurrere, qui affectus ad Ambitionẽ referri debet. Viri boni eſt, bona ſua non celare, eaq; viua voce ſui ſeculi hominibus & ſcriptis poſteritati cõmunicare. Imperfecta multa quidem: at quid in hac vita perfectum. In genere igitur Exempla eorũ, qui nihil ſcripſerũt, quocũq; tandẽ conſilio id fecerint, recenſebimus.*

Lycurgus interrogatus, Cur legibus ſcriptis non eſſet vſus? Quod inſtituti, inquit, & informati recta diſciplina, quod tempori conueniat, probent. *Plut. in Apoph.*

Thales Mileſius nullum ingenij ſui monumentum reliquit, ſecundùm quoſdam. Alij duos ſolos libros eum ſcripſiſſe aiunt, de Conuerſione & Æquinoctio: quòd cætera cognitu facilia eſſe diceret. *Laërt. in eius vita.*

Theocritus quærenti, Quare libros non ſcriberet? reſpondit: Quoniam vt libet, non poſſum, vt verò poſſum, non libet. Hoc alij Ariſtarcho grammatico tribuunt. *Stobæus ſer. 19. ex Ariſtone.*

Laërtius ex Philoſophis recenſet quoſdam, qui nihil ſcripſerint, *lib. 1.* vt ſunt, Socrates, Stilpon, Philippus, Menedemus, Pyrrho, Theodorus, Carneades, Bryſo, Pythagoras, etiam ſecundùm quoſdam, & Ariſto Chius. Socrates certè literas peſtem memoriæ dicebat eſſe, quòd iis freti homines, memoriæ exercitia negligerent.

Socrates roganti, Cur nihil ſcriptum ederet? reſpondit, Quia video chartam multò precioſiorem, quàm ea quæ ſcribendo forent. Ex Ariſtone recitat. *Stobæus ſerm. 19.*

PLATO Philoſophorū deus,in Epiſtolis ſuis nihil ſe ſuorum ſcripſiſſe aſſerit,ſed Socratis tantum placita:eaque propter in Dialogis ſuis alios ſemper diſputantes introducit, vt non ex ſua,ſed ex aliorum ſententia diſſerere videatur.Modeſtiæ hoc alij tribuunt,alij prudentiæ,ne facilè a quoquam reprehendi poſſet.*Laer.lib.3.* A

ARCESILAVS Pitanæus,Crantoris diſcipulus, qui primus mediam Academiam ſecutus eſt, nullum librum ſcripſit,quòd æquè de omnibus dubitaret.Alij verò aſſerunt,deprehenſum enim quædam emendantem indoluiſſe, & ſcripta ſua(ne aliquando errasse videretur)flammis tradidiſſe, *Laert.lib.4.*

ARCHIMEDES de arte Machinaria,in qua fuit excellentiſſimus,nihil ſcripſit.*Plutar.in Marcello.*Circumfertur tamen eius liber hodie de Mechanicis.

ARISTARCHVS Grammaticus omnes reprehendebat.Ipſe interim ne à quoquam reprehendi poſſet,nihil vnquam ſcribere voluit. ☞ *vide Tit.Grammaticorum.*

ASINIVS Pollio. ☞ *vide Tit. Rhetorum.*

M. ANTONIVS orator clariſſimus,nullam orationem edere voluit,vt ſi quid ſuperiore iudicio actū eiſque, quem poſtea defenſurus eſſet, nociturum foret, non dictum affirmare ſe poſſet. *Valer. Max.l.7.c.3.* B

DOMITIANVS Imp. nunquam ſtylo operam vel neceſſariò dedit: Epiſtolas orationeſque & edicta alieno formabat ingenio. *Sueton.*

PHAVORINVS Philoſophus cùm ipſe nihil ſcripſerit:plutarchum ſynchronum ſuum ob multam ſcriptionem reprehendere ſolebat.Sed meliùs Chœronenſem Reipubl. literariæ conſuluiſſe quàm Arelatenſem,nemo non iudicarit. ☞ *vide Tit. Philoſophorum.*

LAZARVS Bonamicus Patauinæ ſcholæ in humanioribus literis ſplendor,Orator,& Poëta ſummus,docēdo quidem aſſiduus,ſcribendo nullus,quòd chartarum pictarum ludo & alea commentationibus debitum tempus abſumeret , *Bernardus Scardeonus l.2.Hiſtoriæ Patauinæ.* Hic eſt , quem cùm alienorum ſcriptorum cenſorem acerrimum eſſe Eraſmus Roterodamus audiret; per iocum prouocabat:Lazare veni foras.

SCRIPTIONIS ΘΥΛΑΚ II.

HVC REFERVNTVR.

C SCRIPTA EDITA.

☞ *Exempla occurrunt innumera , cùm vel Salomonis Regis Iudæorum ſeculo faciendorum librorum nullus fuerit numerus,quod Eccleſiaſtes teſtatur.*

A.Gellius ſcribit Alexandriæ millia voluminum ſeptingēta per milites cōbuſta eſſe.Io.Zonara,cognomento Monachus, ſynceræ fidei Hiſtoricus refert,Bizantij ſub Zenone centum, & viginti librorum millia grauiſſimo incendio periiſſe Cl. Galenus ab initio generalis medicaminū compoſitionis,ſcribit duos eius tractationis priores libros ſibi interiiſſe in cōflagratione templi Pacis,quæ etiā Palatij Bibliothecas inuaſit,& codices plurimos in cineres vertit.Idem vbi libros proprios recēſet,de ſcriptis Menodoti Seueri libros vndecim ſibi compoſitos aſſerit.Didymus Alexandrinus Grammaticus,qui Ciceronis ætate floruit,Chalcenteros ab aſſiduo labore lucubrandi dictus,plus quàm tria millia & quingenta Volumina confeciſſe fertur.Origenis eccleſiaſtici ſcriptoris librorū ſex millia diuus Hieronymus ſe legiſſe teſtatur.Theophraſti trecenta Volumina numerantur.Chryſippi ſeptingenta, Empedoclis tria & quadraginta,Atteij Capitonis Cōſulis ſexaginta,Seruij Sulpitij centum & octoginta de Iure ciuili,Galen. de Medicina centum & triginta. *Conrad. Geſnerus in Præfatione Bibliotheca.* D

SCRIPTA OCCVLTATA, SVPPRESSA.

PYTHAGOREORVM inſtitutū in ſupprimēdis ſacris dogmatibus ſecutus eſt Numa Pompilius,ſecundus Rex Romanorum:qui quamuis libros ſacrorum ediditſet,è quibus ſacerdotes cæremonias docuiſſet moriens tamen eos ſecum ſepeliri iuſſit ſub Ianiculo, in duabus lapideis arcis:in quarum altera cadauer, in altera verò libri reconderentur.Quæ poſtea arcæ P.Cornelio & M.Bebio Coſſ.magna vi imbrium detectæ fuerunt & apertæ,librique exuſti.*Plut.in Numa.*

PLATO poëmata ſua combuſſit,Homeri vnicum verſiculum imitari deſperans. ☞ *vide Locum Imitationis.*

Ad Soſibianum *Martialis Epigram.lib. 4.*

Plena laboratis habeas cum ſcrinia libris,
Emittis quare, Soſibiane nihil?
Edent hæredes, inquis mea carmina. Quando?
Tempus erat iam te,Soſibiane, legi. B

☞ *Multum illuſtrari & augeri poterit præſens Locus ex aliis quam plurimis,qui tractant argumenta ſiue obiecta Scriptionis , Vt puta Arithmeticam, Grammaticam, Ethicen, Mathematicam, Poëſin,&c.Item ex Loco de Religione,Tit. Prærogatiua ordinum multa peti poterunt de Scriptoribus celebrioribus eorundem.*

* Scriptura ſacra.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SCRIPTVRÆ ſacra nomine quā Græci *ἁγιόγραφα* vocāt,intelligitur quidquid Bibliorum ſacrorum volumine continetur.Omnia enim quæ in Canonem ſacrorum librorū referuntur, dicuntur Scriptura ſacra,idque tripliciter ſecundum S.Thomam,quia à Spiritu ſancto dictata,quòd materiam cōtineant ſacram, quòd denique ad effectum ſacrum data fuerint,iuxta illud Apoſtoli,Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, *θεόπνευστος* ; vtilis eſt ad docendum,ad arguendum,ad corripiendum,ad erudiendum in iuſtitia.*2.ad Timoth.3.vide infra.* E
Plena autem definitio SCRIPTVRÆ ſacræ communiter datur, quòd ſit doctrina de rebus diuinis,Spiritus ſancti inſpiratione ad noſtram vtilitatem conſcripta,vnde patet diſcerni à traditionibus,quæ à primo ſuo authore non ſcribuntur , diſciplinis humanis,etiam ſanctorum hominum , quia illæ non ſunt ſemper reuelatæ à Spiritu ſancto,niſi forent decreta Cōciliorum, aut deſinitiones Pontificum , vt apertè tradit *Conc.Nicænum II. Act. 3.*

AVCTOR.

Diximus pleraque *Loco de Bibliis,* quibus addimus Spiritum Sanctum auctorem eſſe Scripturæ ſanctæ , ideoque dici verbum Dei ſcriptum,eſt enim aliud traditum,de quo *in Loco de traditionibus.* Alij enim Scriptores hagiographi, vocantur calami & inſtrumenta Spiritus ſancti, quaſi ſcribæ velociter ſcribentis, dictantis, & inſpirantis literas ſacras.

Sciendum tamen Spiritum ſanctum non eodem modo dictaſſe omnes ſacras literas:nam Leges & Prophetias ad verbum reuelauit & dictauit Moyſi & Prophetis:hiſtoria verò, memorales exhortationes,quas antea vel viſu,vel auditu,vel lectione,vel meditatione didicerāt ipſi Scriptores hagiographi non fuit neceſſe inſpirari,aut dictari a Spiritu ſancto:vtpote cùm eas iam ſcirent & callerent ipſi Scriptores. Sic.*Ioan. cap.19.verſ.35.* dicit ſe ſcribere qua vidit.*Lucas c.1.* dicit ſe ſcribere Euangelium, quod audiuit & traditione accepit ab Apoſtolis. G

Dicitur tamen Spiritus ſanctus ea quoque illis dictitaſſe; Primò, quia ſcribentibus aſtitit, ne vel in puncto à veritate vnquam aberrarent.

Secundò, quia eos excitauit, & ſuggeſſit, vt hæc potius ſcriberent,quam illa,conceptum ergo,& memoriam eorū quæ ſcribebant,non eis ingeſſit S. Spiritus,ſed inſpirauit vt hunc conceptum potius quam illum ſcriberent.

Tertiò,quia omnes eorum conceptus & ſententias ordinauit,digeſſit,& direxit Spiritus ſanctus,v.g.vt hāc ſententiam primò,illā ſecundò,& ita conſequenter collocarent,hoc enim proprie eſt librum aliquem conſcribere:& hac ratione proprie ſacrorum librorum auctor dicitur eſſe ſpiritus ſanctus. H

Et hoc eſt quod *Gregor.in Præfat. in Iob c. 2.*docet , ipſum Iob ſua geſta,non ſuā,ſed altiori ſpiritus ſancti manu,ſenſu & dictu ſcripſiſſe,ideoque de iis non quaſi de ſuis, ſed quaſi de alienis geſtis loqui.Scriptores, inquit, ſacri eloquij,quia repleti Spiritu ſancto ſuper ſe trahuntur,quaſi extra ſemetipſos fiunt,& ſic Dei ſententias quaſi de aliis proferunt.

FINIS ET VTILITATES VARIÆ.

☞ *Pete ex loco de Bibliis. Finis Bibliorum.Item effectus varij.*

PROFVNDITAS ET OBSCVRITAS

Colligit *S.Chryſoſtomus*,ex eo quod à Deo ſint inſpiratæ S. literæ , eas profundos & diuinos habere ſenſus,ac proinde eas non cuiuis eſſe obuias,& claras,ſed arcana multa continere,inſtar fluuij,cuius extima aquarū ſuperficies tantum dipatet,ſub qua interior ac longè maior aquarum copia recondita latet, in qua & agnus(humilis)natet,& Elephas(ſuperbus) mergatur,inquit *S.Gregorius epiſt.ad Leandrum,* quæ præfigitur.*Præfat.in Iob.*

☞ Plu-

Plura de hac re videantur Loco citato de Bibliis. vbi etiam de multiplici ſenſus interpretatione, idiomate, tranſlatione, ... elegiis, dignitate.

A

Videantur etiam titulus de lectione. Vbi lectio librorum ſacrorum.

ILLIVS CAVSÆ.

Porro obſcuritatis & profunditatis huiuſmodi cauſæ variæ allegantur, ſuntque per ſe ſatis notæ, ſic quod non niſi ſummæ ſit impudentiæ quod Nouatores noſtri Scripturæ perſpicuitatem adferant, ideoque eam omnibus promiſcue proponant. Et vt de veterib hæreticis *Hieronymus*, Hanc garrula anus, hanc delirus ſenex, hanc Sophiſta verboſus, hanc vniuerſi præſumunt, lacerant, docent, antequam didicerint, & ſtatim. Quod medicorum eſt, promittunt medici, tractant fabrilia fabri: Sola ars Scripturarum eſt, quam omnes paſſim [Hæretici] ſibi vindicant. *Epiſtola ad Paulinum.*

Duæ autem potiſſimum ſunt huius obſcuritatis cauſæ. Altera ex parte rei quæ in Scriptura tractatur: Súntque hiſtoriæ, vaticinia, myſteria fidei variis inuolucris velata, & præcepta ſiue documenta moralia. Altera ex parte modi. Quia imprimis ſunt in Scriptura multæ locutiones figuratæ, quas videntes non vident: Suntq; tropi, allegoriæ, parabolæ, ænigmata, prouerbia, quæ ſtatim non cuiuis innoteſcunt, ſic vt etiam Apoſtolis qui Chriſtum ſemper audiuerant, fuerit aperiendus ſenſus ad ea intelligenda: ſolamque Ioannis Apocalypſim tot

B habere ſacramenta, quot verba, *S. Hieron. ad Paulinum* ſcribit.

Neque ſolum verba ſunt figurata, ſed plerumque etiam res ipſæ. Quomodo Agnus Paſchalis erat figura Chriſti, manna Euchariſtiæ, &c. Agar ancilla Abrahæ, Synagogæ: Sara, Eccleſiæ. Olla ſuccenſa apud Ieremiam Nabuchodonoſoris, & infinita talia.

Quin res vna ſubinde typũ gerit plurimũ. Sic IONAS typus erat Iudeorum, iuxta *Auguſt. in epiſt. 49. q. 6*, qui Chriſto aduerſabantur, *Ionæ 4.* & Chriſti reſurgentis. *Matth. 12.* Ita Diluuium erat figura Baptiſmi fidelium, & ſupplicij infidelium.

Item ſæpius occurrunt apparentes contradictiones in Scriptura, quomodo Moyſes ſcribit filios Iſraël fuiſſe in Ægypto annis 400. *Geneſ. 15.* Apoſtolus verò annis 430. *ad Galat. 3.* Iacob fatetur quòd viderit Deum facie ad faciem: & Deus tamen dixit *Exod. 33* non videbit me homo & his aſſinia ſunt plura alia, quæ Lectorem etiam peritum remorantur, & negotium faceſſunt. Scripſit propter hæc *Auguſtinus librum de*

C *conſenſu Euangeliſtarum.*

Sexto nonnunquam Scriptura habet ambiguum ſenſum defectu diſtinctionis, aut determinationis. Vt v.g quando de Deo loquitur, de Chriſto, de Eccleſia: quia ſub alia & alia conſideratione ea accipi poſſunt. Deus enim trinus & vnus: Chriſtus Deus eſt & homo: Eccleſia hic militans, & in fine triumphans, &c.

Septimo ſunt in ea plures ſenſus, de quibus diximus *in loco de Bibliis.* Fitque aliquando tranſitus de ſenſu literali ad myſticum, de temporalibus ad carnalia, de Regibus Iſraël ad Chriſtum. vt c. 7 *Iſaiæ & pſal. 71.* ac *Ioan. 6.* videatur *Hieron. l. 5. in Iſaiam cap. 16.*

Deinde in Hiſtoriis ſubinde non ſeruatur ordo rerum geſtarum, neque ſemper liquida eſt annorum ſupputatio.

His adde connexionem non ſemper patere, occurrere Hebraiſmos & verba ambigua, ideoq; tot hæreſes extitiſſe, quod omnes eadem interpretandi ius & auctoritatem ſibi vendicarent: cùm ea tamen petenda eſſet à Spiritu Sancto qui Scripturam dictauit, & non in libris, ſed in corde Eccleſiæ ſedem

D habet. Vnde huius duntaxat de vero illius ſenſu iudicare, omniaque controuerſa fidei dirimere.

CVR DEVS OBSCVRAM VOLVERIT SCRIPTVRAM.

1. Plures huius rei cauſas Doctores reddunt, cur Scripturam de ſe obſcuram, etiam ex modo tractandi obſcuriorem Deus voluerit. Siquidem voluit vti in rebus aliis, ita in Eccleſia eſſe ordinem, vt alij eſſent qui diſcerent, alij qui docerent, & interpretarentur, quomodo in corpore humano variæ ſunt functiones membrorum, vt obſeruat Paulus.

2. Facilitas Scripturæ multum diminueret illius auctoritatem, etiam apud Infideles, & ita Sanctorum daretur canibus qui illud conculcarent.

3. Daretur multis occaſio arrogantiæ & præſumptionis, vt videmus apud hæreticos, quibus Scriptura eſt perſpicua, cùm in hac obſcuritate, prudentes & timorati ſuæ imbecillitatis conſcij, ad Deum vel Eccleſiam confugiant, vt verum illius ſenſum aſſequantur, dicendo cum Dauide: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, *Pſal. 118.*

ABVSVS VETITVS.

Saluberrimum eſt de hac re decretum Concil. Tridentini quo vetatur ſcripturæ ſacræ ad profanum vſum conuerſio. Ita enim habet *ſ. 4.* in fine, Temeritatem illam reprimere volens ſancta Synodus, qua ad profana quæque conuertuntur, & torquentur verba & ſententiæ ſacræ Scripturæ ad ſcurrilia ſcilicet fabuloſa, vana, adulationes, detrectationes, ſuperſtitiones impias, & diabolicas incãtationes, diuinationes, ſortes, libellos etiam famoſos, mandat & præcipit ad tollendam huiuſmodi irreuerentiam & contemptũ, ne de cætero quiſquam quomodolibet verba ſacræ Scripturæ ad hæc & ſimilia audeat vſurpare; vt omnes huius generis homines, temeratores, & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Epiſcopos coerceantur.

Vide Impietas, Sacrilegium. Item Locum de Bibliis.

SCRIPTORES, COMMENTATORES, INTERPRETES S. SCRIPTVRÆ.

Quære in Loco de Bibliis.

Multa etiam ex Loco de Euangelio præſentem Locum illuſtrabunt. Item ex Loco de Libris. F

*Scrupuloſi. Scrupulus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SCRVPVLVS per tranſlationem à propria ſignificatione, [eſt namque lapillus exiguus & aſper, qui in calceo latens preſſuſque dolorem excitat: eumque ψῆφον Græci dicunt: aut etiam genus ponderis minimum tertiam partẽ drachmæ pendentis,] accipitur pro anxietate & formidine, quam quis animo concipit de bonitate vel malitia alicuius operis, ex leuibus cauſis, quomodo *Cicero* dicit *pro Cluentio*, Hunc mihi ex animo ſcrupulum auelle, qui me dies noctesq; ſtimulat & pungit; Habetq; locum vel maximè in rebus animæ, quando ſcilicet actio aliqua quæ ſe offerebat vt honeſta & licita, poſtea ob conſiderationem nouæ circumſtantiæ, aut obliuionem alicuius quæ adfuit, ſe offert menti vt ambigua, aut minus decens, ac frequenter eiuſmodi ſcrupuli bonis mentibus obueniunt, qui de ſalute ſua nimis anxij, in omnibus difficultatem aut prauitatem aliquam imaginantur, timentes culpam vbi G nulla inuenitur. Exhinc tales vocamus Scrupuloſos. Debent autem adlaborare Confeſſarij, vt iſtiuſmodi conſcientias ſolidis rationibus tranquillent, & ſecuras præſtent. *Valerius Maximus* ita etiam vſurpat *lib. 1.* vbi ait: qui tam ſcrupuloſã curã, paruula quæq; religionis momenta examinare, videntur.

Scrupuloſitatem autem excludit Prudentia, cuius iudicium certum eſſe debet & euidens, excludens omnem rationabilem formidinem & quamuis cum illo nonnunquam ſcrupulus perſeueret, nempe imaginatio inhoneſti aut peccati cum quadam anxietate, tamen per prudentiam reputatur vmbra, non veritas. Ita *Leſſius de Iuſtit. & Iure, l. 2. c. 1. n. 2.*

Nonnulla huius Loci exempla reperiuntur in Loco de Conſcientia.

A SCRVPVLIS LIBERATI.

Religioſus quidam Ordinis S. BERNARDI ita aliquando conſcientiæ ſcrupulo premebatur, vt ne quidem rem ſacram facere auderet. Cui tandem D. Bernardus dixit: Vade Frater, H in fide mea, & fac ſacrificium, quod ſcio ſcrupulum tuum, quẽ falſo putas, nullum eſſe. Vnde Frater obediens & conſilio acquieſcens, ſacrificium fecit, nec amplius ſcrupulum ſenſit. *E vita S. Bernardi, S. Antonin. 1. p. Sum. tit. 3. c. 10. §. 10.*

Oranti aliquãdo IGNATIO Loyolæ, & in piis exercitationibus religioſe verſanti, exareſcebat repente nonnunquam animus, & in eas anguſtias incidebat, vt ſe explicare vix poſſet, ſibiq, diſpliceret, & diuini ſpiritus ſuauitatem minimè ſentiret. Rurſus tãta & tã copioſa diuinæ cõſolationis vis affluebat, vt in eius luce præcedentis mœſtitiæ caligo ne appareret quidem. Quod ille diſcrimen varietatemque attendens, admirabundus, & rei nouitate perculſus, Quid hoc, inquit, rei? quam nos viam ingredimur? quod militiæ genus arripimus? Sed interim ita ſcrupulorũ ſtimulis pungi, & peccatorũ ſuorum conſcientia torqueri cœpit, vt lachrymans dies cũ noctibus iũgeret, ſemper anxius, ſemperq, ſolicitus. Et ſi enim quã

accu-

accuratiſſimè omnia præteritæ vitæ crimina fuerat confeſſus, illa tamen ſemper cura extim ulabatur. Nū hoc confeſſus ſum? A num illud bene explicaui? num ſatis aperte, quæ ad rem pertinebant, [illegible] aliquid vel adiunxi, vel omiſi? Quibus quidam [illegible] adeo vexabatur, vt nuſquam acquieſceret, nullis orationibus, vigiliis, ieiuniis, flagellis denique leuaretur: ſed mœrore proſtratus, & quadam acerbi doloris [illegible] exanimatus, & confectus iaceret. Ad ſacratiſſimam Euchariſtiam de morte quaſi ad ſacram anchoram confugiebat: ipſi cum ori iam admoueretur panis viuificus, ſcrupulorum vi, & ſubito quaſi ventorū cōcurſu abreptus, ſurgebat, & lachrymis ſe gemitibuſque penitus dabat, & ad Dominum clamabat: Domine vim patior, reſponde pro me. Et, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Occurrebat quidem vnum illi remedium, idque præſentiſſimum, ſi ſpiritalis pater, cui conſcientiam ſuam, & internos animi motus omnino aperiebat, tranquillo ſe, pacatóque animo eſſe iuberet, & Domini noſtri Ieſu Chriſti nomine mādaret, ne exactæ vitæ peccata amplius confiteretur. Sed tamen, ne à ſe profecta medicina, ſanitatem B non faceret, ſed dolorē augeret, ſpiritali hoc patri dicere non audebat. Cùm igitur aliquandiu hanc mentis vexationem pertuliſſet quodam die tam grauiter, dolenterque ab iis ſcrupulorum tormentis eſt habitus, vt omni ſolatio deſtitutus ſe totum orationi traderet, & fidei feruore ſuccenſus, clara, magnaque etiam voce clamaret: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Domine vim patior, reſponde pro me. Succurre Domine, ſubueni Domine, Emitte manum tuam de alto Domine, miſericordia mea, refugium meum, liberator meus: protector meus in te ſpero, quia, nullam ab hominibus, nullam à creata vlla natura pacem aut requiem inuenio. Attende & fac: illumina faciem meam: oſtende mihi viam in qua ambulem, quia deus meus es tu. Quod ſi vel catulum præceptorem mihi, & perturbatæ mentis pacificatorem dederis, ego verò non recuſo, libenter illum ducem, illum vitæ magiſtrum te auctore ſequar. Inter hæc rurſus vehementiſſima hominem cogitatio inuadebat, vt ex cellula, vbi erat (nam ex hoſpitali pauperum domo in Dominicanorum cœnobium C emigrarat) ſeſe præcipitem daret. Sed ille: Non faciam, non te offendam Domine: quia tu es Deus meus, fortitudo mea; quare me repuliſti, & quare triſtis incedo, dū affligit me inimicus: dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus? In has voces erumpenti, & præ dolore gementi venit in mentē cuiuſdā ſancti viri, qui vt neſcio quid a Deo impetraret, tamdiu cibo abſtinuit, donec illud cōſequeretur. Ad cuius imitationē ſtatuit nō prius cibū vllum, aut potū capere (niſi forte mors illi imminerct) quam optatam mentis tranquillitatem inueniret. Quocirca ſeptem integros dies ita ieiunus fuit, nihil vt omnino guſtaret, cùm tamen interea, vel de quotidiana precatione (cui ſeptenas flexis genibus horas vacabat) vel de verberationibus, quas ternas in dies ſingulos vſurpabat, vel de aliis viſitatis inſtituti ipſius officiis, nihil idcirco remitteret. Et cùm ſe viribus adhuc integris miniméque debilitatum videret, & progredi longius vellet, prohibitus à confeſſario eſt, ac vehementer D deterritus, iuſſuſque cibum capere, cùm die Dominico ſuo more illi peccata ſua, & quid etiam feciſſet, indicaſſet. Paruit Confeſſario neganti abſolutionem ſe daturum, ni cibum ſumeret, & hortanti vt peccata ſua, de Dei benignitate confiſus, ab illo ſibi remiſſa pie crederet, ne repugnare Deo velle videretur, eoque ſedie, & proximo liberum ſenſit: tertio verò poſt die oppugnatus iterum eſt, ſed oppugnationis is finis fuit, vt disjectis tenebris quas rebus clariſſimis diabolus obducere conabatur, & reddita diuina luce, quaſi apertis oculis, è ſomno excitatus magna animi claritate conſtātiaque anteactæ vitæ memoriam obliuione obruere, & obducta peccatorū vulnera amplius in confeſſione non refricare decerneret: tantamque mentis tranquillitatē, & ſpirituum diſcretionem, atq; ſcrupuloſarum mentium curandarum gratiam à Deo eſt conſecutus, vt nemo fere hac ægritudine affectus ſanitatem ab Ignatio non inueniret. Neque enim ſibi ſolum probabatur, ſed nobis etiam erudiebatur Ignatius. Probat enim Deus cum omnes milites ſuos, tum eos maximè, qui reliquorū duces futuri ſunt humiles & probatos conſolatur, vt poſſint & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt. *Pet. Ribad. l. 1. de vita B. Ignatij, c. 6. Petrus Maffi. ibid.*

Lvtgardis Virgo pia ex celeberrima Tungrorum ciuitate orta, mirū in modum ad omnem animi perfectionem anhelabat. Cùm preces horarias legeret, in id ſummopere incūbebat, vt non ſolùm malas, ſed etiam bonas cogitationes à ſe excluderet, & quod in mortali corpore fieri non poteſt, iis ſolis, quæ proferret, animum occuparet. Cùm verò id aſſequi nō poſſet, grandes in eius pectore orti ſunt ſcrupuli, & quaſi nihil dixiſſet, cœpit ſingulas horas bis terve repetere. Adeo autem eius animam hæc res afflixit, vt nullus amicorum eam poſſet conſolari. Fiebant preces, vt Dominus eam ab iis ſcrupulis liberaret; & ecce præter omniū expectationē, inſtar Amos Prophetæ, induxit Dominus opilionem ouiculas ſequentem & poſuit verbum in ore eius: qui mox relictis ouibus, homo plane rudis, tredecim millaria conficiens, venit Aquiliam, accerſitaq; Lutgarde, cæteris audientibus, dixit: Hæc dixit Dominus: Nullo deinceps in dicendis precibus dolore aut ſcrupulo angaris: placēt Deo preces tuæ & gratæ ſunt in cōſpectu meo. His dictis repente aufugit, nec dabatur opportunitas inquirendi quiſnam eſſet; poſtea tamē ſcitum eſt, nam Dominus ipſe dixit Lutgardi: Nil poſthac formides, ego hunc in te ſupplebo defectum. Tum illa Dominum vtrobique locutum ſentiens, tranquillitati ſe dedit, nec vllum poſtmodum ea in re paſſa eſt ſcrupulum. *Thom. Cantiprat. vitæ auctor. lib. 1. c. 14. apud Sur. 16. Iunij.* F

Virginem quādam multum deuotam fuiſſe mihi conſtat in ciuitate Nurembergenſi Bambergenſis Diœceſis, quæ Kunegundis vocabatur. Hæc viuebat more caſtarum bonarumq; Virginū, in victu, veſtitu, ſæculi fuga, & in iis quæ ad Dei cultum pertinebāt, ſine querela, ſed adeò timida & ſcrupuloſa in conſcientia erat, vt vix meminerim in hoc parē reperiſſe. Nā poſt puram & integram à ſe ſæpè factam confeſſionem ſacramentalem, frequenter grauibus ſtimulabatur ſcrupulis de inſufficienti cōfeſſione, vt timebat, tranſacta. In minimis rebus, vbi nullum vel modicum peccatū erat, mortalis criminis lapſum verebatur adeſſe, & ita nulla pace in domo conſcientiæ fruebatur; quicquid enim agit aut omiſit de genere bonorum operum, in his ſemper peccatum notabile adfuiſſe ſuſpicabatur. Cœpit itaq; ex his inordinatis timoribus in ſexu fragili naturalis ſua complexio labi plurimū, & dictim vires decreſcebant corporis, quia ſe ſemper eſſe plenam peccatis grauibus nō definitiue iudicabat, ſed verebatur. Timuit ipſa, timuerunt Confeſſores eius, & non minus cohabitantes Virgine, ſi in eo G ſtatu ſcrupuloſiſſimæ conſcientiæ deprehēderetur prope mortē, fortaſſis deſperationis laqueo ab hoſte maligno caperetur. Intuentes igitur viri prudentes, & animarum medici corporis defectum redundare in animæ graue periculum, dicebant Virgini, eam in periculo verſari perdendi vſum rationis, & nullo modo ad ieiunia Eccleſiæ, ſicut ſana eſſet, teneri: ſciebāt enim quod labor quotidianus, quo grauabatur, (nam quia pauper, aliis Virginibus famulabatur) & præterita ieiunia, ac abſtinentiæ caſtitati ſeruandæ ſatis erant. Sed ad iſta maior triſtitia cor eius inuadebat, cùm intueretur ſe priuari inſtrumentis virtutū quibus communiter plebs fidelium vtitur. Obediuit tamē diſcretis Confeſſoribus, licet inuita, & non ſine puſillanimitate maxima. Tandem verò natura deficiente, lecto decubuit, & H terminum vitæ propinquare agnouit. Et ecce diuina arridente gratia ante triduū circiter ſuæ mortis, omnis ſcrupulus, timor & puſillanimitas plene animam eius reliquerunt, ita vt ſūptis Eccleſiæ ſacramentis, in pace dormiret, quam ſingulariter Dominus tunc in ſpe conſtituerat. Nam virgines adſtantes ab ea quærunt. Num te conſcientia adhuc arguit, quòd languente corpore eccleſiaſtica ieiunia non ſeruaueris? Quibus illa, Animum, inquit, ſemper habui paratum ad ieiunium, ſed quia animarum medici, Dei vicem agentes, ita inhibuerunt, eis obediui, nec ex eo tempore turbor, ſperans Chriſti benignitate, eius redempta ſanguine ſaluari; & ſic in Domino quieuit. *Io. Niderius l. 1. Formicarij, c. 12.*

Scurra, Scurrilitas.

Definitio et Etymologia.

Scvrra is dicitur qui riſum captat ſpectantium, aiit ſe audientium, non habita ratione dignitatis aut verecundiæ. Variis appellātur nominibus, vel enim a diſcurrēdo Scurræ: ab imitando Mimi: ab errando lerrones: & circumforanei a populi concurſu, & Agyrtæ dicuntur. A captando cibo apud diuites [illegible] & quod Deorum inſidientur aris, vt de oblatis participēt, olim appellati. [illegible] denique & [illegible], quod riſum moueant, multaque ridicula agitatione corporis præſtent. Vnde Scurrilitas proprie eſt turpis & procax dicaci-

caſtas,abſq; perſonarum temporis,locorumve ratione,dicitur
A βωμολοχεύματα Græcis. Hoc tamen loco à *Zuingero* latius vſurpatur,vt & vrbanitatem & feſtiuos locos comprehendat.

☞ *Conſuli poterit Locus de Hiſtrionibus, Adulatoribus, Spectaculis, Loco, Vrbanitate.*

SCVRRILITATIS ACQVISITIO. Huc.

MAGISTRI VEL PRÆCEPTO, VEL EXEMPLO SCRIPTORES NVGARVM.

Antiphanes Bergæus(ex Thraciæ vrbe Berge)Comœdias ſcripſit,in quibus ἄπιστα finxit:adeò vt ab eo proverbium factum ſit,βεργαΐζειν,id eſt,vana & incredibilia dicere. *Gyrald. dialog.Hiſt.Poet.*

Fabulæ Mileſiæ ad voluptatem ſolam repertæ, à Mileto Ioniæ nomē habēt,quæ de luxu & deliciis malè audiuit: & vt oratio mores ac vitam ſequitur,repertū eſt in illo nepotino otio genus quoddam fabularū,nec verū,nec veriſimile,neque in aliquem vſum vitæ paratum & congruens, ſed tantum ad extrahendum tempus,vel in conuiuiis,vel in cœtibus virorū ac feminarum,qualia ſunt etiam amatoria omnia,quod Galli vocant Intertenere,ſeu detinere potiùs.Ideóque Lucianus ſophiſta ſermones amatorios vocat Mileſios,& Capella quaſdā
B Poëtarum fabulas. Scripſit nominatim de Mileſiis Ariſtides libros aliquot μιλησιακῶν, & Apuleius Aſinum ex Aſino Luciani deſumptum, & concinnatum. Apuleius ſtatim initio profitetur huius eſſe formæ:Nunc ego te,inquit,ſermone iſto Mileſio delectabo.Eiuſmodi narrant vetulæ pueris ad focū,ne plorent,aut moleſti ſint. *Lud.Viues lib.2.de Rat.dicendi.*

Clavdivs Cæſar,non tātùm ipſe luſibus operam dedit,ſed aliis quoque luſorium opus conſcripſit,oblitus iam ſe Cæſarem eſſe.Sed qui in cæteris ſtoliditatis nomen imperij majeſtate tegebat,hoc ipſo aſini auricula penitus detexit. *Alex.ab Alex.l.3.c.21.ex Sueton.*

Nero Cæſar ludis pro æternitate imperij ſuſceptis, exhibuit ad ferrum quadraginta Senatores,ſexcentoſque equites Romanos:& quoſdam fortunæ atque exiſtimationis integræ ex iiſdem ordinibus confectores ferarum,& varia arenæ miniſteria. *Suetonius.* Ludis quos in Teridatis fecit honorem id fuit turpiſſimum viſu atque grauiſſimum,quòd viri fœminæque non ſolùm equeſtris,ſed etiam ſenatorij ordinis,in orcheſtram & circum & amphitheatrum ingreſſi,tibiis cecinerunt,
C ſaltauerunt,tragœdias & comœdias egerunt, citharœdi fuerunt,equos agitauerunt,belluas occiderunt, munus gladiatorium obiuerunt. *Dion.*

SCVRRILITATIS SECTATORES. QVI, QVALES. VEL PROFESSIONE. SCVRRÆ, PLANI. CIRCVLATORES.

☞ *Variis appellantur nominibus. A diſcurrendo Scurræ, ab imitando Mimi, ab errando Plani, à concurſu populi Agyrtæ & Circumforanei, è captando cibo* βωμολόχοι *quod aris inſidientur, & in deorum ſacrificiis frequenter adſint.* γελωτοποιοὶ *denique &* χειρόσοφοι, *quod riſum moueant quoque ridicula multa manuum agilitate poſſint efficere. Exempla aliquot huic loco inſeruientia, ex Titulo Hiſtrionum petes, qui Artis ratione Poetarum ſunt miniſtri:ſed quatenus riſum affectant, huc ſpectare videntur. Sic etiam quando aliis ſcurrilitate ſua placere volunt;inter Adulatores connumerari poſſunt.*

D Circulatores Indi omnium præſtantiſſimi,quos Alexander Macedo nuptiis ſuis adhibuit. *Ælian.l.8.var.hiſt.*

Admirabatur Xenophon præſtigiatorem, qui Cratiſthenem Philaſium diſcipulum reliquit, quoniam ignem ſponte ſua naſci faciebat,& machinationes multas inuenerat,quibus homines omnes fere faciebat deſipere.Talis fuit & Nymphodorus,qui obuius factus Rheginis,primus eos timoris redarguit. *Athen.l.1.c.14.*

Cephisodori impoſtoris Athenienſis meminit. *Athen. lib.14.cap.4.*

Diopeites Locrus Thebas profectus,ſuccinctaſque veſicas vino & lacte plenas,has comprimēs,haurire ex ſtomacho ſe dicebat:atque hoc facto clarior habitus. Famoſiſſimi fuerunt apud Alexandrum Scymnus Tarentinus,Philiſtides Syracuſius,Heraclius Mitylenæus,Admirabilis apud Græcos & Romanos Matreas impoſtor Alexandrinus,qui dicebat ſe feram nutrire,quæ ſeipſam comederet:ita vt nunc etiam quæratur,quæ ſit Matreæ fera.Fecit hic,& præter Ariſtotelis dubitationes:Quare Sol occidens nō narret? Cur ſpongiæ bibāt quidem, non autem multum potent:& Cur tetradragma perimatur quidem, non autem iraſcatur. *Athenæus li.1.c.13.* E

Athenienſes ſcenam Pothino præſtigiatori tribuerūt, quod Euripidis ſtudioſi Athenienſes ægre tulerunt: atque Euripides ſurrexit in theatro vnà cum his qui erant cum Æſchylo. *Idem ibid.*

Parmeno cùm varias animantium & hominum voces ſcitè imitaretur ac repræſentabat:Quem cùm reliqui conarentur æmulari,ac protinus ab omnibus diceretur illud,εὖ μέν, ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν Παρμένοντος ὗν: hoc eſt,Rectè quidem, verum nihil ad Parmenonis ſuē:quidam prodiit, veram ſuculam ſub alis occultatam geſtans.Huius vocem cùm populus imitatitiam eſſe crederet,ſtatimque,ſicut ſolent,reclamarent, τί δαὶ πρὸς Παρμένοντα: id eſt,Quid hæc ad Parmenonis ſuem? vera ſue propalam oſtenſa, refellit illorum iudicium: vtpote non ex vero, ſed ex imaginatione profectum. *Plut.in v. Sympoſ.*

Balatro ſcurra virulentus, vnde Horatius: Balatro ſuſpendens omnia naſo. Et Hieronymus: Ne me putes in modum ruſtici Balatronis cuncta Origenis reprobare. *Cal.lib.15. cap.25.A.L.*

Apitius Galba, & Sarmentus Rom. eques, nobiles ſcurræ F ſub Tiberio Cæſare. De vtroque *Iuuenali Sat.5.*

Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæſaris ad menſas, nec vilis Galba tuliſſet.

De Sarmento item cum *Horat. in ſermonib.* Meſſo Cicero contendente.

Menius ab *Horat. 1.Epiſtolarum* deſcribitur:

Scurra vagus,qui non certum præſepe teneret,
Impranſus ciuem qui non dignoſceret hoſtem,
Qualibet in quemuis opprobria dicere ſauus,
Ingluuies, & tempeſtas, barathrumque macelli
Quicquid quæſierat, ventri donabat auaro:
Exhauſtuſque bonis patinas cœnabat omaſi
Pinguis, & agnini, tribus verſis quod ſatis eſſet.
Scilicet vt ventres lamna candente nepotum
Diceret vrendos correptus. Menius idem
Si quid erat nactus prædæ melioris, vbi omne
Verterat in fumum & cinerem. Non hercule miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona: cum ſit obeſo
Nil melius turdo, nil vulua pulchrius ampla.

Tectivs Caballus ſcurrilitate clarus apud Romanos. De eo ſic *Martial. lib. 1.*

Qui Galbam ſalibus tuis, & ipſum
Poſſes vincere Tettium Caballum.

Genesivs Arelatenſis patria,arte minus & infamis, Chriſtianos apud Imperatorem Diocletianum turpiſſimis geſtibus irridebat. A Diocletiano demum interfectus eſt. *Volater.lib. 16. Anthropologia.*

Planvs quidam *apud Horat.lib.1.Epiſt.* ſolebat cauſam ſimulare,& prætereuntium opem implorare:qui ſi manu porrecta multo cum labore illum ſuſtuliſſent, exiliens cum cachinno abibat.Tandem verò fracto crure,fruſtra aliorum auxilium petiit:

Nec ſemel irriſus triuiis attollere curat
Fracto crure Planum:licet illi plurima manet.
Lachryma,per ſanctum iuratus dicat Oſirim,
Credite, non ludo, crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

Sergivs Paulus natione Iſter, faceti ſſimus hiſtrio, id quod ſepulchro eius inciſum epitaphium quod adhuc hodie Polæ Dalmatiæ vrbe extare aiunt, ſatis teſtatur.

Zercon,Scytha dictus, Mauruſius genere, deformitate corporis & balburie ridiculus. Breuis erat,gibboſus,diſtortis pedibus:naribus ita depreſſis,vt naſus inter eas vix appareret. Aſpari Ardaburio in Liba donatus captus eſt,Barbaris Thraciam inuadentibus,& ad Scytharū Reges adductus.Ac Atila quidem nec aſpectum eius tulit.Bledas autem Atilæ frater eo ſupramodum delectatus eſt,cum non ſolum ridiculè loqueretur,ſed & ambularet,magnificeque incederet.Itaque conuiuiis & expeditionibus intererat, armis ridiculis inſtructus:Bledæ adeò charus,vt cū Romanos fugitiuos ſecutus eſſet, neglectis cæteris, iſtum omni ſtudio inquiri iuberet:adductumque in vinculis conſpicatus,riſerit,miſſaque ira,fugæ cauſam quæſierit,& qua gratia Romanorum res meliores ſuis iudicaret? Is verò reſpondit: Se non rectè fugiſſe:ſed peccati eius fuiſſe cau-

cauſam, quod ſibi vxor non daretur. Itaque Bledas maiore
A etiam cum riſu deſpondit ei mulierem nobilem è Reginæ miniſtris, ſed ab miniſterio ob facinus quoddam excluſam. Sic perpetuò cum Bleda vixit. Poſt obitum verò eius Atila Occidentalium Romanorum Duci Ætio Zerconem dono miſit, qui eum ad Aſparem remiſit. *Suid.* An ab hoc Germani etiamnum pumiliones Zuergos vocent? An quod appellatiuum nomen fuit, Suidas proprium eſſe credidit?

Calibures mimus Iſaacij Angeli Imp. Græcorum, cùm aliquando in cœna ſibi allia afferri iuſſiſſet, conſpecto cœtu mulierum, ex ancillis & cognatis Imperatoris conſtante: Cognoſcamus prius has, inquit, Imp. deinde alias adduci iubeto (in Græco eſt, *εἰσαγαγεῖν μὲν ἄλλας & ἄλλας.*) Quod dictum cùm omnes & viri & mulieres riſu excepiſſent: ille colore mutato, & vix repreſſa iracundia, morionis licentiam minis caſtigauit. *Nicetas lib. 3.*

Sub Iuſtiniano Imp. quidam æris faber extitit, Andreas nomine. Is canem habebat fuluum ac cœcum, qui prodigia edebat. Adſtante enim turba, faber clã cane adſtantium annulos aureos, argenteos ac ferreos accipiebat, inque ſolo deponebat, & ingeſta materia tegebat: inde canis iuſſus vnicuilibet
B ſuum reddebat. Sic etiam diuerſorum Imperatorum numiſmata permixta ſingulatim diſcernebat. Quinetiam turba virorum & mulierum adſtante, de ea grauidas, ſcortatores, adulteros, miſericordes, ſordidoſque ſine falſitate demonſtrabat. Itaque dicebant, eum Pythonis ſpiritu præditum eſſe. *Cedrenus.*

Otho Fugs, propter odium ruſticorum Neythardus dictus, eques Francus, & Vigandus à Teben, Calembergæ in Auſtria ad Danubium, moriones feſtiuiſſimi: quorum iocis Otho Iucundus Auſtriæ Dux mirum in modum delectabatur. Eorum facta dictaque falſa apud Germano paſſim adhuc, non tantùm ore populi, ſed & monumentis literarum celebrantur. Sarcophagus alterius ad parietem meridionalem cathedralis templi Viennæ, alteriùs verò in pago Prugkles, ſuprà oppidum Neuenkyrchen conſpicitur. *Lazius lib. 2. Geneal. Auſtriacorum.*

Borra Hiſpanus, ſcurra eximius, qui xc. annum vitæ attigit, in tanta fuit apud complures ſemper reges opinione, vt
C ſuprà centùm aureorum millia ex hoc quæſtu corraſerit. Hic quotidiano conuitio doctos homines proſcindebat, plus ſe & pecuniæ & honoris comparaſſe dictitans, dum ſtultum agit, quam qui literarum & ſapientiæ ſtudioſi vocarentur. Martino Aragonum & Siciliæ Regi Barcellonæ animam agenti aſſiſtens, vidit vmbram quandam, breue loci ſpatium occupantem, paulatim à medio ventre aſcendentem, prout anima continenter inferiora relinquebat. Vbi ad guttur euaſit, & ipſa euanuit, & Rex animam efflavit. *Valla, l. 2. Hiſtor.* Eum Sigiſmundus Imp. in conuiuio argento onerauit, adeò vt ſub pondere iam fatiſceret. *Rauiſius.*

Hiſtrio Bononiæ quidam ſe volaturum ex turri, quæ eſt verſus pontem ſancti Raphaëlis, milliaria ampliùs extra vrbem, ſignificauit. Congregato ad diem conſtitutum omni ferè Bononienſi populo, ſole & fame vſque ad occaſum Solis homines ludendo macerauit, dum in turris cacumine ſeſe oſtenderet, alaſque quateret volaturo ſimilis. Poſt Solis tandem occaſum, ne nihil actum videretur, nates populo oſtentauit. *Gogipanus iocus.*

D Habuit Rex Daniæ Chriſtern. II. quendam protomimum nomine Suikart, id eſt, deceptorem, verſutiſſima arte inſidioſum, Brema oriundum, candida veſte more clericorum ſemper indutum: cuius mendaciis tanta fides adhibita fuit, vt eius nutu vel ſpoliarentur homines, vel necarentur. Rege è Gothia pulſo, cùm annuis auroque onuſtus extra Regis caſtra per ſyluarum latebras fugeret, à ruſticis ſpoliatus vix euaſit. *Olaus l. 15. c. 32. Septentr. regionum.*

Narrat *Pomponat. lib. de Incantationibus,* ſe Mantuæ & Patauij quendam Rearium vocatũ vidiſſe, qui incredibilia operabatur, eaque dæmonum arte perfici vulgò credebantur. Quare ab hæreticæ prauitatis inquiſitorib. ſubditus quæſtionibus, bona fide occultò oſtendit fraudulẽtas eſſe ſuas actiones, meraſq; manuum agilitates, & multis ſecreta intelligentia colludentibus peragi. Proinde dimiſſus, interemptus eſt tãdem à quodam quem deceperat. Turca quidam paſſim per Italiæ vrbes oberrans, inter cætera miranda, quæ videnda populo exhibebat, manum dexteritate peracta opera, piſtillum ferreum prægrandem pugni illiſione, item contorſione manuum ſola confringere videbatur. Præſtigiator quidam magicus Magdeburgi equulum in theatro frequenti per circulum tranſiliẽtẽ E
oſtentabat certa ſtirpe: in fabulæ exitu, paucam ſe apud mortales collegiſſe pecuniam queſtus, ſe in cœlũ conſcendere velle ait. Hinc in ſublimi eiecto fune, conſequitur in altum equulus: præſtigiator quaſi eum cauda retenturus, quoque aſcendit: cuius vxor maritum apprehendens aſſectatur, itidem ancilla, vt viderentur aſcenſu contiguo velut concatenati, ſimulacra petere. Hæc dum populus ad ſtuporem ſpectaret, cuidam ciui eò fortè declinanti, quærentique, Quidnam rerum ibi agerentur, reſponſum eſt circulatorem cum equulo in aera conſcendere. Hic ſe ſtatim vidiſſe eum in vico ad diuerſorium abeuntem aſſeuerauit. *Vierius l. 2. c. 7. de Præſtig. dæmon.*

Vsvrpatione. Qvi Scvrrilitati Stvdvervnt

Populi.

Tirynthios; ait Theophraſtus, philogelos fuiſſe, atque idcircò ſeriis inutiles, ad oraculum confugiſſe Delphicum, cùm hoc vitio liberari cuperent, Quibus Deus reſpondit: Si Neptuno taurum ſacrificantes in mare ſine riſu ieciſſent, futurum F
vt liberarentur. Illi timentes ne fruſtrarentur incœpto, puero ſacris intereſſe prohibuerunt. Quod cùm quidam nouiſſet, ſeque immiſcuiſſet, hique ipſum propellentes clamarent. Quid timetis, inquit is, nunquid ne ego victimam veſtram ſubuertam? Qui cùm riſiſſent, re ipſa didicerunt, Deum ſignificare voluiſſe, conſuetudinem iam inueteratam curari non poſſe. *Athen. l. 6. c. 6.*

Phæſtij iam inde à teneris ridicula dicere aſſueſcunt: adeoque omnes, qui ſunt in Creta, ridicula his iniungunt. *Ibid.*

Syri ludis celebritatibuſque adeò dediti, vt Antiocheni, quorum & maxima & feliciſſima vrbs eſt, toto ferè anno tum in vrbe, tum in ſuburbiis non aliud impenſiùs curarent, quam ludos & feſta. *Celius l. 18. c. 34.*

Tibarenus Ephorus ſcribit, luſum amplexari in primis ac riſus, quòd in iis maximam felicitatis partem arbitrentur conſtitutam. *Idem.*

Athenienſes mirè delectabantur iis, qui riſum dictis aut factis mouere norant: vt huius rei gratia in Diomeo aut Heracleo ſexaginta conuenirent (qui in ciuitate nominabantur Se- G
xaginta viri, quemadmodum non dicimus duumuiros, triumuiros, & decimuiros, magiſtratum ſignificãtes) adeòque ſi quid ridiculè dictum eſſet, vulgò ita loquerentur, *οἱ ἑξήκοντα τοῦτο εἶπον* Sexagintauiri hoc dixerunt: aut, *ἀπὸ τῶν ἑξήκοντα ἔρχομαι,* id eſt, A ſexagintauiris venio in feſto Choum & Lenæis, plauſtris vecti conuitiabantur: eorundemq; mulieres ſimiliter Eleuſiniis magnis.

Siculorum dicacitas nota eſt veterum literis. Hinc nugæ Siculæ, Gerræ, & Perſolæ nugæ prouerbio locum fecerunt. Nam Siculus fuit Epicharmus, ad cuius exempla properare Plautus dictus eſt Horatio. Plautus autem in nugis ac iocis eſt immodicus, nec rarò ineptus. Portò Gerras Græci crates vimineas appellant. Ea vox poſtea vulgò pro nugamentis rebuſque friuolis vſurpata eſt, auctore Feſto Pompeio, hac quidẽ occaſione. Athenienſes, cùm Syracuſas obſiderent, & crebrò gerras poſcerent, irridentes Siculi Gerras clamitabant. Hinc in prouerbium ceſſit. Vnde & familiares, quiq; inter ſe nugas omnes communicant, Congerrones vocantur. *Eraſ. in Adag.*

Reges.

Clitophus Philippo Macedonum Regi iacienti in ipſum ſcõmata, & admodũ hilari: Ego poſt hac, inquit, te non alam. H
Lepide inuertens rem, nam reges in hoc alunt paraſitos, vt illorum dictis exhilarentur. Quod ſi ipſi reges inter ſe norint ludere, & in alios ridicula dicere, nihil opus ſit paraſitis, quũ ipſi norint paraſitos agere, alioqui paraſiti magis alunt reges, quam reges paraſitos. Quanquam *Plutarch. in Sympoſiacis* ita refert: *οὐκ ἐγώ σε τρέφω:* Non ego te alo: notãs regem, quòd verſa rerum vice pro rege ageret morionem. Tu me alis, vt ridiculis dictis te exhilarem, non ego te. *Eraſ. 6. Apophth.*

De Lyſimacho dixit Demoſthenes, ni fallor, regnum ipſius nihil differre à ſcena comica, quòd impendio delectaretur ridiculè dictis, eòque ab hoc omnes diſcedere diſſyllabos, hoc eſt, hiſtriones. Notauit enim Bithen & Parin, qui nihil apud illum non poterant. *Eraſ. in Adag.*

Philippus Rex Macedonum, is cum quo Romani primum bellum Macedonicum geſſere, iocoſior etiam inter ſeria fuiſſe traditur, quam deceret regem. *Plut. in Flaminio.*

Veſpasianvs Imp. & ſuper cœnã & ſemper alias comiſſi- A nis, multa tranſigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & ſic ſcurrilis ac ſordidæ, vt ne prætextatis quidem verbis abſtineret. *Sueton.*

Politici homines, Duces.

L. Corn. Syllam ita perhibent dicacem natura fuiſſe, vt iuuenis etiamnum & nondum celebris cum mimis viueret & ſcurris, ſociumque ſe iis in omni proteruia præberet: atque cùm eſſet rerum potitus, ſcenicorum & hiſtrionum impudentiſſimis quibuſque coactis, præter ætatem & imperij maieſtatem, potaret quotidiè cum eis, dicteriiſque digladiaretur: cum multa interim poſthaberet grauia negotia. Neque enim inter cœnandum Sylla rei vlli vacabat ſeriæ: ſed qui alias negotioſus eſſet & triſtior, vt primùm contulit ad conuiuium ſe vel ad compotationem, repentè inuertebat ſe, mimiſque & ſaltatoribus tractabilis erat, & aditu promptus atque deditus. *Plut. in Sylla.*

M. Antonii Triumuiri cõtumelia in iocis & dicteriis afferebat ſecum medicinam. Siquidem impunè reponere licebat dicta & conuitia. *plut. in Antonio.*

L. Anitivs Rom. Dux, qui captiuum duxit Gentium Illyriorũ Regem, res omnes riſu dignas fecit, vt aſſerit *l. 3. Polyb.* Nam cùm omnes celeberrimos artifices ex Græcia conuocaſſet, ſcenamque ampliſſimam in circo parauiſſet, omnes tibicines ſimul priùs introduxit. Erant autem hi, Theodorus Bœo- B tius, Theopompus, Hermippus, Lyſimachus, qui erant celeberrimi. Hos cum ad proſceniũ conſtituiſſet, iuſſit vt omnes ſimul cùm choro tibias inflarent. Verùm vbi ex ſaltatoribus quidam præcinctus manus extulit ad pugnam in aduerſum tibicinem, non exiguus ortus eſt plauſus & clamor ſpectantium. Cum certarent adhuc ij quaſi ex inſtructa acie, duo ſaltatores in Orcheſtram cum concentu introducti ſunt; tum pugiles quatuor cum buccinatoribus ac cymbaliſtis ſcenam aſcenderunt: quibus omnibus inter ſe certantibus, explicari nullo modo poſſet id, quod accidebat. *Athen. l. 14. c. 3.*

M. Tvl. Cicero in iocis nimius fuit, adeò vt à Vatinio conſularis ſcurra fuerit appellatus. *Macrob. l. 2. Saturn. c. 1.* De eo ſic *Plutarch. in Vitis:* Cicero dicacitate ſubinde ad ſcurrilitatẽ deuolutus, & negotiis perquàm ſeriis riſu iocoque in iudiciis illudens, vt cauſæ prodeſſet, neglexit decorum. Vt in oratione pro Cœlio: Non eſſe mirum, ſi in tanto ille luxu & deliciis ad voluptates dediſſet ſe. Nam non frui iis, quæ in promptu C ſunt, dementiam eſſe: præcipuè cùm in voluptate ſummum bonum ponant clariſſimi philoſophi. Ferunt eum, cum conſul Murænam, qui accuſabatur a Catone, defenderet, multum ex perſona Catonis deriſiſſe Stoicæ ſectæ abſurda & noua præcepta. Cùm magnus inde riſus à corona ad ipſos perlatus iudices eſſet, ſubridentem Catonem ad conſeſſum dixiſſe: Dij boni quam ridiculum conſulem habemus. Videtur autem natura Cicero ſalſus & facetus fuiſſe. Vultus eius quoque riſum & hilaritatem præ ſe ferebat.

Cynicvs cõſularis videtur à Cicerone vocatus M. Pupius Piſo, qui conſul fuit cum M. Meſſala: quia dicax eſſet, delectareturque iocis ſcurrilibus: quibus etiam Diogenes increpare ſolitus eſſet molles ac delicatos homines, vnde Canis nomen ipſi impoſitum foret. *In primo lib. 1. Epiſtol. ad Atticum* ſignificauit hoc Cicero, ſcribens: Conſul autem ipſe paruo animo & prauo, tamen cauillator genere illo moroſo, quod etiam ſine dicacitate ridetur: facie magis quàm facetiis ridiculus. De eodẽ in Bruto inquit: Habuit à natura genus quoddã D acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehendendis verbis verſutum & ſolers, ſed ſæpè ſtomachoſum, nonnunquam frigidum: interdum etiam facetum. Is laborem quaſi curſum forenſem diutiùs non tulit, quòd & corpore erat infirmo, & hominũ ineptias ac ſtultitias, quæ deuorandæ nobis ſunt, non ferebat, iracundiuſque reſpuebat, ſiue moroſè, vt putabatur, ſiue ingenuo liberoque faſtido. *Victorius lib. 12. Var. lect. c. 23.*

Sacerdotes.

Arlottvs Mainardus, patre notario genitus Florẽtiæ ann. Sal. 1396. lanificio operam dedit vſque ad 27. ætat. annum, Hinc presbyterio animum adiecit; & S. Creſcentij, ſub Feſulana diœceſi, plebanus factus, vt vitæ facilitate omnibus placuit, ſic facetiis ſuis principibus viris, Antonino Archiepiſcopo, viro Doctiſſimo, & mercatoribus Florentinis ad ſtuporem vſque chariſſ. fuit: Pontifices, Alfonſus Rex Neapolitanus, Edouardus Angelus, Dux Burgundus iocorũ nomine ampliſſ. eum ſunt proſecuti muneribus. Præfuit Parochiæ ſuæ ann. E LX. eaque contentus vixit, maiora licèt vltrò oblata reſpuit. Obiit anno Sal. 1483. *Auctor vitæ.*

Vigandvs à Teben, Parochus Calembergæ, eodem ferè tempore in Auſtria Othoni Iucundo Auſtriæ Duci ob iocos & dicteria valde gratus fuit. Sepulchrum eius in pago Brugkles, ſupra oppidum *Neuenkirchen* conſpicitur. *Lazius lib. 2. Geneal. Auſtriacorum.*

Poeta.

Rinthon Tarentinus Poëta, Hilarotragœdiarum inuẽtor, ſcurra fuit, *teſte Varrone.*

Baraballus Caietan. Poëta ineptus, Leonis X. Pp. qui morionibus mirificè delectabatur, ſcurra fuit, cuius etiam permiſſu in Capitolio Romæ in Poëtam Laureatum, imitatione Petrarchæ, coronatus fuit. *Iouius in Leone X.*

Oratores.

Sex. Clodius Siculus, Latinæ Græcæque eloquentiæ profeſſor, malè oculatus & dicax, M. Antonio Triumuiro amiciſſimus extitit, & ab eo dicacitatis cauſa ingenti congiario donatus. Quod quidem Antonio obiicit *Cic. in Philippicis.* ☞ *Vide Tit. proximo.*

Scriba.

Romanvm Bugiale, hoc eſt mendaciorum veluti officina quædam, olim à ſecretariis Romanis inſtitutum, iocandi gratia. Conſueueramus enim, inquit Poggius Florentinus, Mar- F tini Pontificis vſque tempore quendam eligere in ſecretiori aula locum, in quo & noua referebantur, & variis de rebus, cum laxandi vt plurimùm animi cauſa, tum ſeriò quandoque colloquebamur. Ibi parcebatur nemini in reprehendendis his quæ non probabantur, ab ipſo perſæpè Pontifice initio reprehenſionis ſumpto. Quo fiebat, vt plures eò conuenirent, veriti ne ab eis ordiremur. Erant in eo principes fabulatorum Razellus Bononienſis, Antonius item Luſcus, vir admodum facetus, Cinciuſque Romanus, & ipſe iocis deditus.

* AVLICI.

Nonnulli ab imo ſine pudore ita numeroſos pro arbitrio ſonitus edunt, vt ex illa etiam parte cantare videantur. *Auguſt. l. 14. de Ciuit. Dei c. 23.* Talis fuit memoria noſtra inquit *Viues in com. in Auguſt.* in hac terra Germanus quidam in comitatu Maximiliani Cæſaris & Philippi eius filij: nullum erat carmen, quod non ille crepitibus podicis redderet.

* PLEBEI. G

Fuit Antuerpiæ Tabellio quidam Amſterodamenſis, qui hebdomatim vltro citroque commeabat, hunc ita expeditum in emittendis bombis iſtis crepitantibus memorant qui aliquando in illius contubernio fuerunt, vt ad quamuis vocem etiam ſonum illum abſque vlla verecundia ederet. Accidit autem vt de vaſe cereuiſæ præſtantioris perſoluendo, paciſceretur cum quodam hac lege, vt qui in aſcenſu turris Marianæ quæ ibi altiſſima, plures emitteret crepitus, præmium acciperet. Eunt adſcitis arbitris. Et ecce tabellio in quolibet gradu, qui ſexcenti & XXIII. numerantur, crepitum expeditè edebat. Idem in deſcenſu facturus, ſi de altero vaſe decertatum fuiſſet.

QVID AGENTES VEL PATIENTES ſcurriliter ſe gerant. Dum SACRA CELEBRANT.

Athenis in feſto Choum comeſſantes, in curribus obuios H deridebant, & conuitiis inceſſebant. Idem & Lenæis factitabant. Hinc prouerb. Τὰ ἐκ τῶν ἁμαξῶν σκώμματα, Sales è plauſtro, de iis qui apertè irrident aliquos. Poſt etiam mulieres Athenienſium curribus inſidentes, cùm Eleuſinem ad magna Initia ibant, aliæ aliis in via conuitiabantur: hæc enim eorum erat conſuetudo. *Suidas.*

Tirinthii, cùm philogeli eſſent, ad oraculum confugere Delphicum, vt hoc vitio liberarentur. Quibus Deus reſpondit: Si Neptuno taurum ſacrificantes in mare ſine riſu ieciſſent, futurum vt liberarentur. Illi timentes ne fruſtrarentur incepto, pueros ſacris intereſſe prohibuerunt. Quòd cum quidam nouiſſet, ſeque immiſcuiſſet, hique ipſum propellentes clamarent: Quid timetis, inquit is, nunquid ne ego victimam veſtram ſubuertam? Qui cùm riſiſſent, reipſa didicerunt, Deum ſignificare voluiſſe, conſuetudinem iam inueteratam curari non poſſe. *Athenæus l. 6. c. 6. ex Theophraſto.*

CONCIO.

CONCIONANTVR.

A Atlottom quendam concinaturum adoleſcentes quidam rogabant, vt paucis verbis vteretur: Ille conſcenſo ſuggeſtu: Hodie dies eſt, inquit, Feſt. D. Laurentio. Eius vitam ſuperiore anno à me de hoc loco enarratam audiuiſtis. Cùm interea tẽporis nihil narratu dignum præſtiterit, otio ego veſtro abuti nolo. Si qui non interfuerunt concioni anno ſuperiore, ab iis qui interfuerunt, doceri poſſunt. Eundem iuuenes quidam venatum egreſſuri rogabant, vti ſacra venatoria faceret, hoc eſt, expeditè & breuiter. Ille facto Introitu, ſenſim Miſſale voluere cœpit & reuoluere. Faſtidientibus reſpondit: Nullã ego Miſſam hic venatoriam reperio. Eius loco Paſſionem Domini recitabo, quòd vti illum Iudæi, ſic vos miſeros perſequimini lepores. Itaque ſine ſacro diſceſſere. *Auctor vitæ.*

* LEGATIONIS MVNVS OBEVNT.

B *Ex libello de ſimplicitate morum Frederici Dedekindi l. 3. c. 7.*

Miſſus ad externas orator maximus oras
Nuper erat, lingua conſiliiſque valens.
Virgineo in cœtu dominæque ante ora potentis
Debuit Eloquij tela ciere ſui;
Vtque in conſpectu dominæ data copia fandi
Sollicitus grauiter lumina figit humi.
Iamque ſoluturus facunda viriliter ora
Vt ſolitum fieri flectit vtrumque genu:
Sed quia ſe nimium miſer incuruabat in auras
Edidit ingratum ventre crepante ſonum.
Nil tamen hoc facto perterritus, abſque rubore
Proſequitur cauſæ cœpta ſeuera ſuæ.
Diſſimulant omnes crepitum audiuiſſe, ſed vna
Non bene quæ riſum virgo tenebat, erat.
Dumque ſibi indulget nimium ridere loquentem,
Ah male, virgineas claudit inepta nares.
Et tenuem ventris crepitum ſubtiliter edit,
Audieris, Lyricum dixeris eſſe ſonum.
Tum memor admiſſi Rhetor ſua cœpta relinquens,
Virgineum alloquitur verba per iſta chorum.
C *Pergite ſic ventos ex ordine pergite Nymphæ*
Mittere, quos longum continuiſſe nocet.
Inde vbi me rurſum quoque mittere iuſſerit ordo,
Officij peragam munia cuncta mei.
Illico virgineas perfuſa rubedine malas
Deiicit ab oculis mœſta puella ſuis.
At reliquæ ingenti riſu quatiuntur, & illo
Soluitur actutum concio cœpta modo.

TRIBVTVM EXIGVNT.

Athenienſes M. Antonio obuiam profecti, adulandi gratia, Mineruam ſibi nubilẽ eſſe dixerũt, quã Libero patri (M. Antonio ſcilicet) deſpondere vellent. Is arrepta occaſione, mille talenta dotis nomine ab adulatoribus exegit. *Plut. in Antonio.*

TRIBVTA DARE NEGANT.

Conſtantin. Imp. Copronymi F. Cardamo Bulgarorũ Principi, per legatos ſibi à Romanis tributa pendi poſtulanti, ſtercora iumentorum miſit, additis literis: Quia ſenex eſſet, ſuperſedendum ei eſſe moleſtia itineris: nam ſeipſum ad eum venturum. *Zonaras.*

STIPEM PETVNT.

Io. Fernelium Ambianatem, regium medicum, Milites aliquot in ſuburbanis Lutetiæ agnitum adeunt, & quãdo ſtipendia ſibi à rege non perſoluerentur, ad virorum bonorũ benignitatẽ ſibi confugiendum eſſe dicunt, ſimulque ab eo ſymbolum in cœnam petunt. Hic cùm ille, ne tantillum quidẽ pecuniæ ſibi in promptu adeſſe cauſaretur: Ergo diuinam opẽ implorandam eſſe, inquiunt: adeoque ad preces ſecum pro pane, quotidiano ſuſcipiendas inuitant. Ille de vita propè deſperans vel inuitus paret. Abſoluta prece, ſuos ſinguli loculos promũt, ob delicta inanes eſſe conqueruntur: Fernelij pietatem acceptiorem ſuperis fore ſibi pollicentur. Itaque crumena eius excuſſa, quæ nummis aureis referta erat, duos tantùm, qui quidẽ in cœnam ſufficerent, acceperunt, reliquos reſtituerunt: id vnum adiicientes, Durum telum eſſe neceſſitatem, quæ ſibi alienæ probitatis experiundæ hanc vnam, ſed parùm probatam formulam, reliquiſſet, hortari quinetiam, vti negotium ſtipendiarium apud regem vrgeret, ne viris bonis moleſti porrò eſſe cogerentur. Ille non tam pecuniæ quàm ludibrij cauſa apud Henricum II. de facta ſibi iniuria conqueritur. *Cæ-*

terùm quòd auctores indicare non poſſet, ridendi cauſam aulicis præbuit ampliſſimam. *Guliel. Aragoſij acroama.* E

CONGIARIVM DANT.

Antiochus Epiphanes, qui obſes fuit apud Romanos, in viis publicis, dicere ſolebat: Cui fortuna dedit, accipiat: tum argentum proiiciens abibat. *Athen. l. 10. c. 12.*

Caligula, congregato populo magnam vim auri argentique profudit de ſuperiore loco: quam plerique dum colligerent, vulnerati grauiter, mortem obierunt, eò quod ferramenta quædam cum iis commixta fuerant. *Sueton.*

Heliogabalus mittebat paraſitis per cellarios ſalaria annua, vaſa cum ranis, & ſcorpiis, & cum ſerpentibus, & huiuſmodi monſtris. Claudebat in eiuſcemodi vaſis infinitum muſcarum numerum, aues manſuetas eas appellans. *Lampridius.*

INSIDIANTVR.

Mithridates Ponti Rex & Cappadocum, ſororis ſuæ filio ſub ſimulatione colloquij inſidias tendens, gladium abdiderat. Adoleſcens, regio illorum more temporum ſcrutatorem præmiſit: qui dum Mithridati manum in ſecretiores partes corporis mittit, iocatus ille: Caue, ait, ne aliud telum, quam quod quæris, inuenias eoque modo ſuſpicione detracta, iocis texit inſidias. Mirum quòd in eo ſtatu iocari poſſet, ſanguine mox nepotis reſpergendus. F

CAVSAS AGVNT.

Cum accuſatio inſtitueretur à Catone minore in L. Murenam ob ambitum coſ. Cicero tunc conſul & Murenæ defenſor, multum ex Catonis perſona Stoicos philoſophos & præcepta hæc paradoxa, quæ appellant irridens atque illudens riſum mouit iudicibus. Ac Catonem, arridentem, aiunt ad aſtantes dixiſſe: Dij boni, quam ridiculum conſulem habemus: *Plut. in Cicerone.*

PEREGRINANTVR.

Perſarum Rex iter faciens, ne tædium obreperet, philyrium geſtare ſolebat, & quod id ſcinderet, cultellum huic operi regiæ manus deditæ erant. Sed hæc φλυαρία potius, quam animi relaxatio dicenda eſt. *Ælian. l. 14. de Var. hiſt.* G

MAGISTRATVM LEGVNT.

Appius Claudius Pulcher ingenti ſtrage ab Adherbale ad Drepanum victus, iuſſus à patribus dicere dictatorem, C. Glauciam dixit, vltimæ ſortis hominem. Mox magiſtratu abire coactus, ludos prætextatus ſpectauit. Polybius eum in iudicio concidiſſe ſcribit. *Sab. l. 9. Enn. 4.*

CONSVLTANT.

Philippus Rex Macedonum, cum ad T. Q. Flaminij multorumque Græciæ principum colloquium veniſſet, & diſceptatio de altiſſimis rebus eſſet, vbi ſuus regnique ſui ſtatus vertebatur, dicente Ætolorum prætore Phanea: Quid multis verbis opus eſt, inter nos bellũ iudicabit. Iſtud quidem (inquit rex) etiam cæcus videt, cauillatus in loquentis lippitudinem. *Plut. in Flaminio.*

AVGVRIA CAPTANT.

Appius Claudius Pulcher, Rom. Conſul, eo die quo ad Drepanum Siciliæ ingenti prælio nauali ab Adherbale Pœnorum duce victus eſt, cum pulli ex cauea emiſſi tripudium non feciſſent, eos in mare contemptu religionis abiecit: ludibrio etiam verborum adhibito, vt biberent, quando eſſe nollent. *Sab. l. 9. Enn. 4.*

TESTAMENTA CONDVNT.

☞ Exempla quædam ex Tit. Teſtamenta iniuſta, pete: eorum ſcilicet, qui iam iam morituri annulos ſuos iis reliquerunt, quos tamen hæredes non inſtituerunt, ſed ſola ſpe hereditatis ludere voluerunt. H

Horat. l. 2. Sermon. Satyra. 5. Tireſiam introducit, vaticinando hæredipetarum auaritiam reprehendentem:

Tempore quo iuuenis, Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Ænea, tellure marique
Magnus erit, forti nubet procera Corano.
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum:
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atque
Vt legat, orabit. Multum Naſica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget: inuenietque
Nil ſibi legatum, præter plorare ſuiſque.

SVPPLICIO AFFICIVNTVR.

Quidam iugulandus à carnifice, ſe velle velut cygneum can-

A tū prius canere dixit,deinde mori.Cùm ille conceſſiſſet,dicteria dicere cœpit.*Athenæus l.14.c.4 ex Chryſippi lib.5. de Bono.*

C.Marius ex Africa cum exercitu aduectus,Kal.Ian.ipſis, quod anni principium Rom.eſt,tum conſulatum denuò iniit, tum triumphum egit,in quo incredibile Roman.ſpectaculum exhibuit,captiuum Iugurtham,quo viuo nemo vnquā hoſtes vinci poſſe ſperaſſet:ita vario erat vir ille & multiplici ingenio,& ad fortunæ viciſſitudines verſatili:& ea præditus audacia,cui multa calliditas eſſet admiſta:ſed in triumpho ductus,deſipere,vt fertur ac delirare cœpit. Itaque poſt triumphum,in carcerem compactus , vt ei alij quidem violenter abrumpere tunicam,alij autem auream inaurem per vim eripere properantes,infimam vna quoq;auriculam deſciderunt,ipſe autem nudus in barathrum pulſus ac deiectus eſt,ſtuporis plenus,retectis,ridentis in morem,dentibus:Iupiter , inquit, vt frigidum veſtrum balneum eſt.*Plut.in Mario.*

MORIVNTVR.

*Chryſipp.*inquit *lib.5.de Bono & Voluptate*:Cùm Pantaleon impoſtor eſſet moriturus,vtrumque filium ſeparatim accerſiuit ac decepit,eum diceret ſe ſoli dicere vbi aurū defodiſſet :
B ita vt poſtea fruſtra ſimul excauantes, ſe deceptos intellexerunt. *Athenæus l.14.c.4.*

SCVRRILITAS SECVNDVM MATERIAM CONSIDERATA. Reſpectu ſcilicet PERSONARVM,ERGA QVAS exercetur. Tum QVÆ, QVALES. ERGA

Deum.

Daphidas Telmiſſenſis grammaticus , adeò maledicus in omnes,vt nec ipſis Diis parceret, Delphos profectus , deridendi cauſa rogauit Deum:Num equum ſuum reperturus eſſet? Cumque reſponſum fuiſſet,Celeriter eſſe reperturum:ad vanitatem oraculi coarguendam paſſim iactauit, equum ſe nec habuiſſe nec amiſiſſe.In reditu autem ab Attalo Pergami Rege,quem maledictis lacerauerat, comprehenſus , & è rupe , cui Equi nomen fuit, præcipitatus , interitu ſuo veritatem oraculi comprobauit.*Suidas.*

Angelos.

C Presbyter quidam Mansfeldæ die feſto S.Michaëlis ſuggeſtum conſcendens;vt ignorantiæ ſuæ latebram quæreret , in hæc verba exorſus eſt:De angelis , auditores , verba hodierno die facere oportebat.Sed quia non ſecus atque piſces in ſumma ſunt poſiti obſcuritate,vt de iis nec maſculinum, nec fœmininum genus liquido pronunciari queat, de incompertis tacere præſtat. Angelos eſſe, noſtrum eſt credere : qui qualeſve ſint,nec meum eſt dicere , nec veſtrum indagare. *Ioann. Agricola in prouerbiis German.*

Sanctos.

Prædicator quidam,cùm feſto die D.Chriſtophori excellētiam pluribus verbis enarraſſet,illud ſubinde inculcans:Quiſnam cum noſtro ſancto comparari poteſt , qui Saluatorem tulit in Ægyptum portauit.*Gogipanus iocus.*

Cum B.Gangulpho funus faceret Clerus & populus,multique ex illius contactu ſanarentur , & ancilla id ad vxorem
D eius impiam detuliſſet, reſpondit illa : Maritus meus ita facit miracula,ſicut podex meus cantat.Itaque factum,vt quoties illa ad loquendum verba depromeret,toties etiam ex ano crepitum emitteret non abſque fœtore.Atque id accidiſſe ordinariè feriis ſextis,tunc enim maritus martyrium ſubiit,refert Martinus in Chronico:ac Pipinum accerſita muliere,verum id eſſe deprehendiſſe.*Erfordienſis c.67.Vincent.l.23.c.159.*

Simulachra Deorum.

Pingebant veteres artifices ſimulachra multa Deorum,porrectas manus habentia:aliter tamen atque aliter conformatas partim enim eorum pateras coronaſque manibus ſuſtinebant, partim autem vacuas manus ipſas ſupinas habebāt.Vnde materiæ iocorū cauillationeſq; naſcebantur, quod enim memoriæ prodidit *Cicer.in 3.l.de Natura Deorum*,Dionyſius ille Siculus tyrannus,cùm fana expilaret,tolleretque ea,quæ ſtatuæ Deorum in manibus porrectis gerebant,vt tegeret improbitatem ſuam,dicebat ſe accipere illa, non auferre : eſſe enim ſtultitiam,à quibus bona precemur , ab iis porrigentibus & dantibus,nolle ſumere. Ecōtra Ariſtophanes ἐκκλησιαζούσαις, hoc argumento quendam induxit, qui alium reuocat à propoſito,cùm is ſtatuiſſet e priuato in publicum vaſorū aliquid conferre,vt plebiſcito iubebatur.Nullo enim modo id oportere fieri affirmauit:ſed potiùs conandum eſſe ſemper accipere
B quàm dare:ſequentem inſtituta & voluntatem Deorum:idque adeò ipſum intelligi poſſe,ſpectatis ipſorum manibus,Quādo enim,inquit,votis ab illis petimus , vt boni aliquid nobis dent,ſtant eorum ſimulachra ſupinam manum porrigentia,vt quæ malunt accidere quàm dare:

ἑστηκε δ' ἐκτείνοντες τὴν χεῖρ' ὑπτίαν,
οὐχ ὡς διδόντες, ἀλλ' ὅπως τι λήψεται.

Victor l.2. Var.lect.c.20. ☞ *Vide Crepitus.*

Multis dum precibus Iouem ſalutat
Stans ſummos reſupinus vſque in vngueis
Æthon in Capitolio pepedit.
Riſerunt Comites , ſed ipſe diuūm.
Offenſus genitor , trinoctiali
Affecit domicœnio clientem
Poſt hoc flagitium miſellus Æthon
Cum vult in Capitolium venire
Sellas ante petit patroclianas
Et pedit deciesque viciesque
Sed quamuis ſibi cauerit crepādo,
Compreſſis natibus Iouem ſalutat.

De eodem idem *Epigram. l.12.*

Ante Iouis ſtatuam crepuit ſaturbiſtrio. Pœnam
Iuppiter indixit viuere de proprio.

Sacros homines.

Mortuo Pio II. Alfonſus Borgia Catalanus Dominico Capranicæ Cardinali prælatus fuit, & Calliſtus III. dictus. Dominicus domum reuertens è conclaui, obuiam habuit in ponte S.Angeli pauperem eleēmoſynam petentem,quòd Catalanorum manus euaſiſſet. Ad eum conuerſus:Tu mihi potius largire,qui in Catalani manus præter expectationem & meritum inciderim.*Hieron.Garimbertus l.3.de Vit. Pont.*

Raguettus mendicus petax & facetus, ab Archiepiſcopo Pariſienſi ſtipem petens,vbi ſurdo fabulam ſe narrare vidit: At benedictionem ſaltem tuam,inquit, mihi imperti. Quam G
cùm à liberali Cardinale tuliſſet,ſtatim exclamauit , Dij tibi pro meritis.Niſi minoris obolo benedictionem tuam faceres, nunquam profectò eam mihi contuliſſes.

Duces.

Cicero ſolebat de Pompeio nimiùm mordaciter iocari his verbis:Ego quem fugiam habeo , quem ſequar non habeo: his horumque ſimilibus hoc vnum Pompeius reludebat:Cupio ad hoſtes Cicero transeat,vt nos timeat,tantam illam loquendi fiduciam Ciceroni non aliunde, quàm ex familiaritate nimia prouenire affirmans.Gallus quidam de Cæſaris exercitu ad Pompeium transfugerat:illi ciuitatem Romanam dederat, Pompeius , exclamauit Cicero : O bellum hominem! Gallo ciuitatem promittit alienam, nobis noſtram reddere non poteſt.*Plut. & Macrob.*

Muſicos.

Dionyſius citharœdo , qui in ſpectaculo quodam place- H
bat, cùm magnum præmium oſtendiſſet ſe daturum , nihil pòſt dedit, quaſi gratiam illi retuliſſet : Quamdiu enim,inſit, oblectaſti cantu, tamdiu ſpe oblectatus eſt. *Plut. de Audiendo & Ariſt. in Ethicis.*

Legatos.

Tiberium Cæſarem Capreis Ilienſium adiit legatio,conſolationis obſequium principi tardiùs quàm ſuperbia illius efflagitaret ferens,ſuper mortem Druſi vnici filij.Cuius mortis dolorem ille memoriamque omnem, non tam forti quàm inhumano animo confeſtim aboleuerat.Itaque velut intempeſtiuis conſolatoribus ſic illuſit:Ego quoque fortunæ veſtræ compatior,quia magnificum ciuem Hectorem perdidiſtis. Vltra milleſimum annum iocandi materiam quæſiuit, animo ferox,actiſque metuendus *Sueton.*

Sobieſlaus Boëmorum Princeps tributum annuum,iam à triennio per Boleſlaum Polonorum Principem non ſolutum, per legatos petebat anno 1134. Quibus Boleſlaus per ludibrium ita reſpondit:Se exiſtimaſſe legatos idcirco ad ſe miſſos eſſe,vt precium referrent alimoniæ, qua plus triennium exul Sobieſlaus in Polonia ſuſtentatus fuerit, non autem vt inde quicquam auferrent:cùm antea è Gneſna atq;aliis ſacris profaniſque locis tantum abſtulerint Boëmi,vt in hunc diem illata damna reſarciri nequeant. Eo cauillo irritatus Boëmus Sile-

Sɪʟᴇѕɪᴀᴍ innaſit, tantamq; vaſtitatē intulit, vt ex trecentis
A pagis & vicis ne vnus quidem ſuperfuerit integer reliquus. *Dubr. in l. 11.*

QVID AGENTES VEL PATIENTES Sᴄᴠʀʀɪʟɪᴛᴀѕ ᴇʀɢᴀ

Captiuos.

Piratæ Sʏʟʟᴀɴɪѕ bellis ciuilibus otium nacti deprædandi mare Mediterraneum, Romanis ciuibus captiuis acerbè illudebant. Cùm enim captiuus quis, ciuem Romanum ſe eſſe clamaret, & nomen ſuum ederet, perculſos ſe fingentes, trepidabant, femora percutiebant, & genibus eius accidebant, ſuppliceſque, vt veniam daret, precabantur. Ille abiectos bona fide & ſupplices arbitrari. Tum alij calceos ei inducere, alij toga velare: ne vltra ſcil. ignoraretur. Vbi ad eum modum diu hominem illuſerant, & deriſerant, poſtremò admotis medio in ſalo ſcalis deſcendere & abire illæſum iubebant. Qui nollet, hunc ipſi præcipitatum demergebant. *Plut. in Pompeio.*

Mendicantes.

Dᴏɴᴀᴛᴇʟʟᴠѕ Florētinus, ſtatuarius egregius, homuncio nō inurbanus, cùm importunè mendicanti ſtipem obtuliſſet, & ille Diis acceptam diceret, tunc ipſe: Non Diis, inquit, ſed tuæ importunitati, ne me eflagitando occideres. *Pontan. de Liberalitate, c. 22.*

B *Reos, Sontes, Damnatos.*

C. Cᴀʟɪɢᴠʟᴀ, equiti Romano tumultuanti per Centurionē denunciauit, vt abiret ſine mora Oſtiam, perferrétque ad Ptolemæum Regem in Mauritaniam codicillos ſuos. Quorum exemplum erat: Ei, quem iſtuc miſi, neque boni quicquam neque mali feceris. *Sueton.*

Idem Prætorium virum ex ſeceſſu Anticyræ, quam valetudinis cauſa petierat, propagari ſibi commeatum ſæpius deſiderantem, cùm mandaſſet interimi, adiecit neceſſariam eſſe ſanguinis miſſionem, cui tamdiu non profuiſſet helleborum. *Suetonius.*

Ægros.

Cùm Hᴇʀᴍᴏɢᴇɴᴇѕ Tarſenſis, rhetor Doctiſſ. ſupra ætatē, anno 24. nulla euidenti cauſa mente læſus eſſet, Antiochus ſophiſta ita eum eſt cauillatus: ἐςὶν οὗτος ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ
C γέρουσι παῖς, Hermogenes inter pueros ſenex, inter ſenes puer. Fuerunt & qui vrbanè iocarentur, verè appellaſſe Homerum ἀλγὺς πτερόεντας, quòd eos veluti pennas abieciſſet Hermogen. Philoſtratus. *Cælius l. 21. c. 16.*

Minacius quidam ruſtico, qui de caſtanea arbore decidens, coſtam perfregerat, conſilium dedit, ne vnquam poſthac ex arbore caderet: Curaret, ne in deſcenſu celerior eſſet quàm in aſcenſu. *Poggius in Facetiis.*

Morientes.

Bᴏʀʀᴀ Hiſpanus ſcurra, cùm Martino Aragonū & Siciliæ Regi Barcellonæ animam agenti aſſiſteret, & is exili voce diceret: Vnde, Domine Borra, qui tamdiu abfuiſti? vt regem cupidum ſuauis alloquij, ſi poſſet, hilaritate afficeret, more ſolito: Ego verò, inquit, è vicina vinea redeo: vbi neſcio qui hinnulum meum per caudam ad ficum ſuſpenderant, quaſi ficos furto ediſſet, qui nondum maturi ſunt. Ad hanc facetam vocem Rex cùm arriſiſſet, mox animam celeriùs agere cœpit.
D *Valla lib. 2. Hiſtoriar.*

Mortuos.

Pʜɪʟɪᴘᴘᴠѕ Macedo recenti exultans victoria ad Chæroneam de Græcis parta, & vino grauis, cadaueribus inſultans, initium cecinit Demoſthenis plebiſciti, ad pedem attollens vocem & ſupplodens.

Demoſthenes Demoſthenis ſic cenſuit,
Pæanienſis.

Diſcuſſa verò crapula, cùm magnitudinem ſecum reputaſſet propoſiti periculi, horror eum perſtrinxit eloquentiæ & neruorum illius oratoris: qui in diei momento vnius, aleam ipſum iacere de imperio & vita compuliſſet. *Plut. in Demoſth.*

Fᴀᴠᴏ archimimus, in funere Veſpaſiani Imp. perſonā eius tulit, virique (vt moris erat) facta & dicta imitatus eſt. Interrogatis itaq; ab eo procuratoribus exequiarum, Quanti conſtaret funus? vt audiuit, Seſtertiūm centies: exclamauit; Centum ſibi ſeſtertia darent, ac ſe vel in Tyberim proiicerent.
Quibus verbis taxabat Imp. auaritiam, qui indignaretur tantam impenſam in funere ſuo factam fuiſſe. *Suetonius.*

RERVM SCVRRILITER ſua vel aliorum

Bᴏɴᴀ Lᴀᴠᴅᴀɴᴅᴏ.

Tʀᴀɴǫᴠɪʟʟᴠѕ in Nerone; Parricidia, inquit, & cædes à Claudio exorſus eſt. Cuius necis etſi nō auctor, at cōſcius fuit; neq; diſſimulauit, vt qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat, quaſi Deorum cibum, prouerbio Græco collaudare ſit ſolitus. *Eraſm. in Adagiis.* B

Mᴀʟᴀ, Vᴇʟ

Reprehendendo, Calumniando, Exprobrando, Obiiciendo.

Aɴᴛɪѕᴛʜᴇɴᴇѕ quū Platonis ſuperbiā notare cuperet fortè in pompa equum hinnientem frementemque aſpiciens, ad Platonem verſus, ait: Tu profectò meo iudicio, præclarus fuiſſes equus. *Bruſon. l. 6. c. 5.*

Athenæus in Dipnoſophiſtis, l. 14. c. 4. refert quòd Tachus Rex Ægyptiorum huiuſmodi ſcommate tetigerit Ageſilaum Lacedæmoniorum Regem, cùm ad eum veniſſet, ſuppetias illi laturus in bello, ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν; id eſt, Parturit mons, Iupiter autem metuit, at ille peperit murem. Erat enim Ageſilaus puſillo corpore. Porrò dicto offenſus, reſpondit: φανήσομαί σοί ποτε καὶ λέων; id eſt, Atqui aliquando tibi borleo. Pòſt euenit, vt exorta ſeditione apud Ægyptios, cùm Ageſilaus non adeſſet regi, ſed ad Nectenabum tranſiſſet, coactus ſit ad Perſas fugere. F

Sᴛʀᴀᴛᴏɴɪᴄᴠѕ citharœdus, Corinthi peregrinabatur. Hūc cùm Anicula quædam fixis oculis intueretur, idque diu, tandem: Quid, inquit, tibi per Deos vis, mater, aut quid me ſic continenter intueris? Demiror, inquit illa, ſi matris vterus te decem menſes ferre potuit, cùm ciuitas angatur, vnum duntaxat diem te portans. *Eraſm. in Adag. ex Athenæi lib. 8.*

Cɪᴄᴇʀᴏ Zenonē Epicureum ait ipſum Chryſippum Stoicum cumque magna his Epicureis erat, nunquam niſi Cheſippum ſolitum vocare. χέζειν autem eſt ventrem exonerare. *Victor. l. 24. Var. lect. c. 19.*

Hortante Vᴇѕᴘᴀѕɪᴀɴᴏ Quendā, vt contra ſe aliquid diceret: Faciam, inquit, cùm ventrem exonerare deſieris. Nitenti enim atque impellenti ſimillimam faciem habuiſſe Veſpaſianum, & ſcriptores rerum tradunt, & imago vultus eius, quæ vulgò adhuc aureis vel argenteis æreiſque numiſmatibus inſculpta reperitur, indicat. *Petrarcha ex Suetonio.* G

Cōpererat Cæѕ. Cᴀʟɪɢᴠʟᴀ prouincialē quendā in Gallia locupletem ducenta ʜ-ѕ. numeraſſe vocatoribus, vt per fallaciā conuiuio interponeretur: nec tulerat moleſtè tam magno æſtimari honorem cœnæ ſuæ. Hic poſtero die ſedenti in auctione inſtrumentorum veteris aulæ miſit, qui neſcio quid friuoli ducentis millib. traderet, diceretque, cœnaturum apud Cæſarem, vocatu ipſius. *Sueton. in Calig.*

In triumphali pompa, quam Galienus ignauiſſimus Imp. de Perſis ducebat, cùm nonnulli in Perſico veſtitu comparuiſſent, Minus quidam eos ſtudioſus contemplans cauſam rogatus, reſpondit: Inter hos Perſas Galieni ſe patrem quærere. Galieni ignauiam carpens, qui patrem Valerianum, iam diu apud Perſas captiuum, armis ab hoſte recipere non curaret, & nunc puerorum more de ſimulatis Perſis triumpharet. *Fulgoſus lib. 5. cap. 2.*

Manuel Cᴏᴍɴᴇɴᴠѕ Imp. à Sultano Icōienſe magno victus prælio, cùm in fuga aquam è præterfluente hauſtam ſanguine infectam deguſtaſſet & effudiſſet, inquit: Infeliciter Chriſtianorum ſanguinem libaui. Ibi Quidam audax & importunus homo: Non nunc, inquit, Imperator, non nunc primum, ſed olim & ſæpè, & ad ebrietatem vſque Chriſtianorum ſanguinem hauſiſti, dum pauperes ſubditos exactionibus vexas & deglubis. Iam cum nidulos, in quibus ſignata pecunia erat, à Perſis diripi & effundi videret, Romanos hortatus eſt, vt impetu in barbaros facto pecuniam illam ipſis potiùs debitam arriperent. Tum rurſus ille idem: Vltrò, inquit, iſta prius Romanis danda fuit, non nunc, vbi cum difficultate & ſanguine paranda eſt. Eum tamen conuitiatorem ita æquo animo tulit Imp. ac ſi ſurſum eſſet. *Nicetas l. 6.* E

Generoſa quædam Matrona Itala, cùm in oſtio famoſi ſcorti mutones informes, more in Italia nimium frequente, creta depictos vidiſſet: Nimirum hæc ſunt belluarum capita, inquit, quas in clinica venatione Polydamas iſta confecit, & poſtibus ſuperba affixit ſpolia. *Balthæus Caſtilon. l. 2. Aulici.*

Arator quidam ſenex in Germania, cùm Epiſcopum ducemque Colonienſem, qui iter armatus faciebat, vidiſſet, magno
A riſu ſolutus, interrogatus eſt: Quæ tanti riſus cauſa eſſet? Arator autem, cùm negare ſe rem videret non poſſe: reſpondit, Ridere ſe, quòd Petrus Apoſtolus, clericalis Ord. Princeps, in tanta inopia mortuus eſſet, poſteros in eo ordine tantoperè locupletaſſet. Reſpondente autem Epiſcopo, ſe ſimul & ducem eſſe & Epiſcopum: & eo tempore, vt ducem armatum eſſe, & cum armatis iter facere, & cùm in templo eſſe contingeret, illic vt Epiſcopum ageret: maiori etiam cachinno ſolui arator cœpit. Demùm igitur cauſam rogatus, dixit: Vellem equidem declarari mihi, cùm mortuum hunc ducem, cuius perſonam geris, in inferno eſſe continget, quò putes epiſcopum iturum; *Fulg. l. 6. c. 2.*

Vngari Boëmicum porcum vocabant Imper. Sigiſmundum. *Bonfin. l. 1.*

Cùm Adrian. VI. Pp. conſtituiſſet vrbem Romanam reformare, & repurgare à blaſphemis, atheis, fœneratoribus, iuuentutis denique corruptoribus: Romani iuuenes, diſciplinam iſtam ægrè ferentes, Io. Antracinum Pontificis medicum vti veneficum ſcurriliter carpſerunt, exornantes poſtes eius feſta
B fronde per intempeſtam noctem, cùm titulo vncialibus literis inſcripto, in hæc verba: Liberatori patriæ S. P. Q. R. Quamuis eo ioculari elogio, non medicus, vti veneficus aut imperitus, ſed maieſtas ipſa pontificis, qui ſalutari cenſura vrbem atque aulam probroſis vitiis repurgare cogitaſſet, non obſcurè carperetur. *Iouius in eius vita.*

Confitendo.

Cor. Lentulus quum quæſtor publicæ pecuniæ vim haud paruam prodegiſſet, eoque nomine plurimum Sylla dictator indignaretur, ab eoque imperiòſius rationes exigeret: progrediens in ſenatum is negligenter admodum & per contemptum: Rationem (inquit) non reddo, verùm crus exhibeo, veluti aſſolent pueri, quum in pilæ luſo aberrarint. Vnde Suræ cognomen accepit. *Cæl. l. 14. c. 5. A. L.*

In Anglia qui extra matrimonium mulieribus commiſcentur deprehenſi, ſacerdotis imperio die feſto in proceſſu cleri ac populi adeſſe iubentur, & retentis femoralibus, nudi Eccleſiam circuire: ardentem cereum manu geſtantes. Si quem pœ-
C næ pudet, is auro noxam redimit. Mannus quidam Florentinus, qui ſæpè data pecunia effugiſſet pœnam, rurſus deprehenſus, ſubire, quàm dare argentum ſtatuit. Die dicta, ad Eccleſiam longo pallio tectus venit, eoque in media turba virorum fœminarumque depoſito, omni ex parte nudus remanſit. Ac indignante ſacerdote, & femoralia vt reſumeret iubente: Minimè, inquit, gentium pudenda quæ peccauerunt, pœnam ſubeant. *Æneas Sylu. l. 1. Comment. in Pauſ. m.*

Iulius II. reprehenſus à familiaribus ob belli ſtudium: An neſcitis, inquit, Petrum clauigerum, Paulum enſigerum ſocios eſſe, & huius protectores Eccleſiæ; Petrum anteceſſores noſtri, nos Paulum ſequemur. Cumque illi dicerent: At Petro Chriſtus iuſſit, reconderet gladium in vaginam. Promptè reſpondit, Sic eſt ſanè: verùm non priùs quam Malchi auriculam amputaſſet: faciemus: & recondemus. Bellum indubitata pax ſequetur. *Ægid. Corrozetus de Dictis memorabilibus.*
D Fides ſit penes auctorem.

Conſolando.

Deambulabat Peruſinus quidam per vicum cogitabundus ac mœſtus. Quem cùm Alter interrogaſſet: Quid eum torqueret? Atque ille reſpondiſſet: Se pecuniam debere, quam nequiret exſoluere: Vah, inquit, ſtultè, relinque has cogitationes creditoribus. *Poggius in Facetiis.*

Excuſando.

Lyſander inſectantibus eum aliis, quòd iuſiurandum, quod editum ab eo erat Mileti, temeraſſet: Pueros, reſpondit, talis, viros eſſe ſacramentis circumueniendos. *Plutarch. in Apophthegmatibus.*

Cùm in *extremo* 3. *l. de Natura Deorum Cicero* Dionyſij, Syracuſarum tyranni, ſcelus atque impietatem oſtenderet, qui furtis turpiſſimis fauorum contemptum etiam Deorum immortalium addebat, & in nefaria re iocabatur, in aliis multis hoc poſuit: Iam menſas argenteas de omnibus delubris iuſſit auferri, in quibus quòd more veteris Græciæ inſcriptum eſſet, Bonorum Deorum vti ſe eorum bonitate velle dicebat. Luſit igitur ille, ſi Ciceroni credimus, in cognomine, Deorum illorum: atque ita furtum improbiſſimum texit: bonorum enim proprium videtur eſſe iuuare mortales. *Athenæus*, qui *in* 15. *lib. Δειπνοσοφ.* idem commemorauit, ac facto illo impio im- E
puriſſimi hominis veterem ritum illuſtrare voluit, in alio cauillatum ipſum fuiſſe ſignificat. Cùm enim moris eſſet, vt in conuiuiis poculo Boni dæmonis circumlato menſæ tollerentur, narrat Dionyſium Æſculapio, in cuius fano res acta eſt, poculum hoc ipſum propinaſſe, ſtatimque menſam tolli imperaſſe, tanquam antiqui moris retinendi ſtudioſus. Antea namque Athenæus recitaret Nicoſtrati comici carmen, in quo moris huius tolli menſas, epoto poculo Boni dæmonis, mentio fiebat. *Victorius l. 2. Var. lect. c. 1.*

Agathocles Syracuſanorum tyrannus de ſua erga Corcyrenſes crudelitate ridiculam attulit cauſam: quòd videlicet maiores ipſorum hoſpitio Vlyſſem excepiſſent. *Cælius lib. 6. capite 14. A. L.*

Præfuit ſua ætate Scipio cognomento Naſica, cum Marco Pompilio collega, Reip. cenſor: qui quum equites cum eodem Pompilio de ciuitatis more cenſerent, animaduertere tranſeuntem Equitem nitidum inprimis, & præpinguem, ſtrigo- F
ſiori tamen equo, & planè macilento inſidentem: qui ab eiſdem cenſoribus interrogatus, Cur ipſe cute tam nitida incederet, equo præſertim tam malè habito? ita reſpondit: Quid miramini tantopere, cùm ego meipſum curem: Statius verò libertus equum? Quo reſponſo inſolentiore moti cenſores; & illi equum ademêre, & inter ærarios adſcribendum iuſsêre: addita ad hæc cenſoria grauiore nota, ne in publicis demandandis magiſtratibus ius illi eſſet, vnquam ſuffragij ferendi. *Egnat. lib. 2. cap. 4.*

Iulia Cæſ. Auguſti F. cùm conſcij flagitiorum mirarentur, quo modo ſimiles Agrippæ filios procrearet, quæ tam vulgò poteſtatem corporis ſui faceret: ait: Nunquam enim niſi naui plena tollo vectorem. *Macrob. l. 2. c. 5. Saturn.*

Veſpaſian. Imp. maximè dicacitatem in deformibus lucris affectabat: vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret, transferretque ad ſales. Quendam e charis miniſtris diſpenſationem cuidam, quaſi fratri, petentem cùm diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe vocauit: exactaque pecunia, quantam is cum ſuffragatore ſuo pepigerat, ſine mora ordinauit. Interpellanti mox miniſtro: Alium tibi, ait, quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus eſt. Mulionem in itinere quodam ſuſpicatus ad cal- G
ceandas mulas deſiliiſſe, vt adeunti ligatori ſpatium moramque præberet, interrogauit, quanti calceaſſet: pactuſque eſt lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam vrinæ vectigal commentus eſſet, pecuniam ex prima penſione admouit ad nares, ſciſcitans. Num odore offenderetur? & illo negante: Atque, inquit, è lotio eſt. Nunciantibus legatis, decretam ei publicè non mediocris ſummæ ſtatuam coloſſicam: iuſſit vt continuò ponerent, cauam manum oſtentans, & paratam baſim dicens. *Sueton.*

Populia Marci filia miranti cuidam, Quid eſſet, quapropter aliæ beſtiæ nunquam marem deſiderarent, niſi cùm prægnantes fieri vellent: reſpondit: Beſtiæ enim ſunt. *Macrob. l. 2. Saturn. c. 5.*

Bulas homo Italus fuit. Is cùm Seuerus Imperator variis bellis occupatus eſſet, per Italiam ſexcentorum latronum manu comparata, prædam agere inſtituit. Sed tandem comprehenſus, & à Papiniano Iuriſconſulto Præfecto prætorio inter- H
rogatus, Cur latrocinium factitaſſet: reſpondiſſe fertur: Et tu cur Præfectus es? Ideoque placuit eum damnari ad beſtias. *Dion. in Seuero.*

Mercator quidam vxorem ſuam commendans, hoc etiam addebat, nunquam eam ventris crepitum emiſiſſe. Id Nobilis cui ſuberat audiens, At intra trimeſtre niſi crepitus edat innumeros, lauto te conuiuio pœnæ loco excipiam. Mercatorem poſtridie rogauit, vt quingentos ſibi aureos infra octo dies reddendos mutuo concederet. Aſſenſit ægrè, & pecuniam conceſſit. Cùm ſollicitus diem conuentum expectaſſet, acceſſit ad Dominum creditam pecuniam poſcens. Ille ſibi alios quingentos mutuari petiit, omnes ſe infra menſem pollicitus reſtituturum. Ergo inuitus licèt, tamen ne & de priori mutuo periclitaretur, alios quingentos attulit. Domum reuerſus mœſtus atque animo æger agebat noctes inſomnes. Vigilans ergo ſæpiùs audiuit vxorem oppedentem. Menſe exacto Dominus mercatorem ad ſe vocauit, ſciſcitans, An vxorem crepitantem audiſſet? Tum ille errorem ſuum confeſſus: Toties, inquit, vt vniuerſum patrimonium conſumpturus fuerim, ſi cœnæ numero pares crepitibus exhibendæ forent. Hoc dicto pecuniæ redditæ, & cœna ſoluta. *Gogipanus iocus.*

Dominus

Dominus Seruo notæ deſidiæ, niſi opus faceret aſſiduè, A neque vlla hora otioſus reperiretur, pœnas graues minabatur. Nequam ille non multò poſt ancillam reddit grauidam. In ius vocatus, factum non negauit, ſed minas Domini veritum, ne tum quidem, cum cæteri mortales dormiunt, otiari noluiſſe affirmauit. Ergò ancilla Dominum conuenit, qui ſeuera ſua comminatione ſtolidum ſeruum ad hoc facinus impuliſſet, *Io. Aurpachius l. 4. Epiſt. iurid. 9.* iure conuentum putat. Sic enim, *referente Bartolo in l. ſi quis mihi bona §. pater Scio. de aquir. hered.* nobilem quendam Florentinum, cùm famulo ſuo mandaſſet, ne vnquam domum rediret, quin aliquid noui de inimico ſuo ſibi afferret: & famulus ille heri ſui inimicū adortus occidiſſet, domumque reuerſus idipſum ceu rem maximè nouam Domino nunciaſſet, capite plexum fuiſſe quòd mandato ſuo necis occaſionem dediſſe videretur.

* De Georgio Buchanano Scoto poëta, & Iacobi VI. Britanniæ Regis Inſtitutore, memoratur, quod aliquando menſæ regiæ accumbens, dum obſonium quod admodum calidum erat, auidus vorat, & palatum & guttur, ipſum etiam ſtomachum aduſſerit. Cumque præ pudore ſemel in os acceptum eiicere non auderet, & ſummo nihilominus calore efferueſcentis obſonij torqueretur, ſui impos crepitum ſonorum emiſſit! Ridentibus qui adſtabant, mente recepta & quid ſi-B bi euenerat non ignorans: Proh! inquit, quam prouide ille in fugam ſe proripuit! timebat enim ne aduereretur. Ita riſu excepta excuſatio.

LOCI, TEMPORIS. TVM IN GENERE.

Vbi.

Medicorum tabernas, id eſt, pharmacopolia, atque etiam Chirurgorum & Tonſorum officinas, otioſis & garrulis peraccommoda eſſe loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) verboſitas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent, plateæ, ac medicorum tabernæ. *Celius lib. 11. c. 1. A L. Sic Horatianus ille.*

—— Vult eius vacua tonſoris in vmbra
Cultello proprius purgabat leniter vngues.

hinc & Prouerbium, Lippis & Tonſoribus notum.

Theophraſtus certè, vt teſtatur *in Sympoſ. Plutarch.* τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια ἐκάλει id eſt, Tonſtrinas ebrietatē abſq; vino vocabat: propterea quod illic deſidētes ſermonibus ita temu-C lenti redderentur, vt non aliter effutirent quicquid eſſet in animo, quam inter pocula ſolent ebrij, voces interdum per temulentiam effutientes per iugulum, vt ait *Plin.* redituras.

Quando. Vt puta.

Diebus feſtis.

☞ *Vide Tit. Saltatio ſcurrilis.*

IN SPECIE V. G. IN

Concione ſacra.

☞ *Vide ſuprà, Efficientis locum, dum Concionantur.*

Acroaſi philoſophica, medica.

Diogenes Cynicus, docente Anaximene rhetore, pernam prætendens, auditores in ſe conuertit. Indignante illo. Diſputationem, inquit, Anaximenis oboli precium diſſoluit. *Laërtius libro 6.*

D Fr. Rabelæſius Medicus facetiſſimus cùm coram Collegio Medico Pariſienſe ſpecimen ingenij ederet, in priuato examine, per iocum interrogatus, ſi famoſus æquè vt fabuloſus ille Pantagruël curandus proponeretur, quibus pilulis vtendum foret: Vt erat Deum hominumque irriſor, Euangelicis reſpondit, & demirantibus cunctis ſcilicet Aloës libras centum, ſubintulit.

Conuiuio.

Parthis admittere concubinas poſt epulas, non improbatur: vxores autem domi abditas, in virorum conſpectum nō adducunt. Babyloniis autem in conuiuiis à principio, feminarum modeſtus eſt habitus: paulatim deinde pudore prophanato, ſumma velamenta exuunt: poſt epulas vltimis amiculis reuelatis, pudibunda oſtendunt, in omnemque licentiam iocorum & laſciuiarum, pudorem abiiciunt. *Alexand. lib. 5. cap. 21.*

Antiochus Epiphanes Rex, cùm omnes Græcos & alios ad ſpectaculum conuocaſſet, ad certamina Antiochena omnes aureis vaſis excepit, croceoque vnguēto, & nardino, amaracinoque, & liliorum. Cumque eos ad conuiuium vocaret, aliquando mille triclinia, aliquando verò mille & quingenta ſumptuoſiſſimo apparatu replebat. In ingreſſu conſiſtens alios E introducebat, alios iubebat diſcumbere, ipſeque miniſtros deducebat, qui portabant fercula. Tum locum circumiens, alibi aſſidebat, alibi conſidebat. Mox fruſtum panis depones, nunc poculum, exiliebat, ſurgebat, ſympoſiumque circuibat, rectos aliquando ab aliis propinationes excipiens: nunc verò vna cū recitatoribus ludebat, totuſque velatus inferebatur à mimis, atque in terram deponebatur, quaſi vnus eſſet ex mimis. Symphonia deinde euocante, Rex exiliebat, tripudiabatque, & vocabatur cum mimis, ita vt omnes ipſius puderet. *Athen. lib. 10. c. 12. ex Polibij lib. 31.*

L. Corn. Sylla nulli rei ſeriæ inter cœnandum vacabat: Sed qui alias negotioſus eſſet & triſtior, vt primum contuliſſet ſe ad conuiuium vel ad compotationem, repente inuertebat ſe, mimiſque & ſaltatoribus tractabilis erat, & aditu promptus atque deditus. *Plut. in Sylla.*

Curtius eques Roman. deliciis diffluens, cùm macrum turdum ſumpſiſſet in conuiuio Cæſ. Augusti, interrogauit, An mittere liceret: Reſpondente principe: Quid ni liceat: ille ſtatim per feneſtram miſit. *Macrob. l. 2. c. 4 Sat.*

Anacilaus candens ſulphur in calice nouo prunaque ſub- F dita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum velut defunctorum offudit per iocum conuiuiis. *Plin. lib. 35. cap. 14.*

Heliogabalus Imp. vilioribus amicis folles pro accubitis ſternebat, eoſque reflabat, prandentibus illis, ita vt plerumq; ſubmenſis repente inuenirentur prandentes. Habuit etiam hāc conſuetudinem, vt octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luſcos, & itē octo podagroſos, octo ſurdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, cum capi non poſſent vno ſigmate, vt de his omnibus riſus citaret. *Lamprid.* Paraſitis in ſecunda menſa ſæpè ceream cœnam, ſæpè ligneam, ſæpè eburneam aliquando fictilem, nonnunquam vel marmoream etiam, vel lapideam exhibuit: ita vt omnia illis exhiberentur videnda de diuerſa materia, quæ ipſe cœnabat, cùm tantum biberent per ſingula fercula, & manus, quaſi comediſſent, lauarent. *Lamprid.*

☞ *Vide de Buchanano Tit. priorem.*

Calamitate.

Græci, irrumpente in Græciam cum multis myriadibus Xerxe Perſarum Rege, ſecuri ſpectabant Olympia. *Herodot.*

Cum prima tributi exactio Carthagine fieret poſt ſecundū G bellum Punicum, & audirentur multæ querelæ, ciuibus longo bello exhauſtis, ibi tum Hannibal riſiſſe fertur: Ergo ab Haſdrubale Hedo increpitus, quod in publico malo rideret, cuius ipſe cauſa & origo extitiſſet: Si ita animus, inquit Hannibal vt oculi perſpici poſſint, non lætitiæ riſum hunc, ſed amentiæ eſſe ſentiretis, qui ne ſic quidem tam intempeſtiuus eſt, quam veſtræ lachrymæ. Tum enim fleuiſſe oportuit, quum nobis ademptæ ſunt naues, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus, quum ſpolia victoriæ Carthagini detrahebantur, quum inermes relinquebamur inter tot armatas Africæ gentes, nemo tunc ingemuit: quam vereor, ne propediem ſentiatis leuiſſimo in malo vos hodie lachrymaſſe. Hæc ille, quaſi diuinans quæ poſtea tertio bello Punico euenere locutus dicitur. *Sab. l. 5. Enn. 5.*

Volumnius mimus & Sacculio ſannio capti à Bruto in H campis Philippicis, à ſcommatibus tamen non abſtinebant. *Plut. in Bruto.*

Poſt direptam ab Alarico Gotho Romam, Honorius Imp. Rauenna egreſſus, vrbe cum Pontifice Innocentio repetita, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœſtam ex accepta calamitate ciuitatem ſacro aſpectu ſuo atque Auguſtalis aulæ præſētia, & hilari ſolennis ludicri lætitia recrearet, atque in ſpem fortunæ melioris erigeret. Poſteaquam verò Ataulfus, qui Alarico ſucceſſerat, ducta in vxorem Placidia Honorij ſorore, ex fœdere in Galliam Narbonenſem diſceſſit: Honorius tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gothorum mole Italia. Romæ ſecunda Vicennalia ludorum apparatu magnifico edidit, populo Romano poſt diuturnas tenebras lucem ſe tandem aliquam otij ac libertatis aſpicere gratulante. *Sigon. l. 11. Imp. Occid.*

Capta ab Alarico Gotho Roma, Romanorum plurimi Carthaginem fugere. Vrbis direptionem plangentibus orientalibus populis, & maximis ciuitatibus in remotiſſimis terris

publicum luctum mœroremque ducentibus ipſi theatra ſecu- A ri frequentabant, vſque adeo fabulis dediti, vt ne propriis quidem calamitatibus ab iis auerti poſſent. *Aug lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 33.*

Iudicio.

PTOLEMÆVS Ægypti Rex, teſſeris ludens, ſontes condemnabat. Berenice vxor eius, accepto libello à pueri manibus, non permiſit vt ad finem vſque legerentur: dicens, Non ſic obiter aduertendum eſſe, cum de hominis ſalute quæritur, ſed altius cogitandum, & relinquenda ludicra. Non enim ſimilem eſſe caſum teſſeratum, & corporum. His aditis delectatum Ptolemæum ferunt, neque poſtea vnquam inter ludendum de capitalibus cauſis audiuiſſe. *Ælian. lib. 14. cap. 43. Var. hiſtor.*

Apud HORATIVM in ſermonibus certamen Clazomenij Perſij & Regis Præneſtini in indicio ſcurrile coram M. Bruto: vt cum Rex maledictis ageret, tandem Perſius ad Brutum conuerſus in hæc verba proruperit,

——— tu qui conſueſti tollere reges.
Hunc regem, tolle ———

Funere.

LVDOVICVS Cortuſius Patauianus I.C. qui Repertorium iuris ſcripſit, ex teſtaméto interdixit ſuis propinquis lachrymas, addita etiam graui multa, ſi id facere neglexiſſent. Quin B potiùs acciri iuſſit muſicos, cantores, & citharœdos, & tibicines omnis generis, qui vario concentu vna cum clero funeris pompam partim præirent partim ſequerentur, vſq; ad quinquaginta: quibus ſingulis mercedem dimidij aurei numi dandam ſtatuit. Duodecim quoque puellas innuptas amictas viridibus pannis, feretrum ſubere iuſſit, vſq; ad templum vbi ſepeliendus eſſet: quæcunq; vellent, carmina alta voce concinentes, relicta ſingulis certa pecunia, dotis cauſa. Sepultus eſt in æde vetuſtiſſima S. Sophiæ, centum funalibus incenſis, & viginti integris dandis vniuerſo clero Patauino præeunti, & cum eo omnibus cucullatis, exceptis Eremitanis, quos funeri ſuo intereſſe uetuit, ne cucullarum nigredine hilaritatem exequiarum funeſtarent. Obiit an. Salut. 1418. 16. Calen. Auguſt. *Bern. Scard. l. 2. claſſe. 8. Hiſt. Pata.*

Epitaphiis.

ARLOTTVS Plebanus moriens, ann. Sal. 1483. Florentiæ, in hoſpitali Preſbyterorum ad S. Gallum ſepultus eſt, vbi non multò ante epitaphium tale ſib. v. p. c. Hoc ſepulchrum Plebanus Arlottus F. F. ſibi & omnibus iis, qui illud intrare vo- C lent. *Auctor. vita.*

SERGII Poli ludicrũ epitaphium Polæ in Iſtria adhuc extare putatur tale: Viatores, ciues optimi, vel aduenæ, ſiue bini, ſiue ſinguli ineeditis, ſiue turmatim, quod magis erit gratiæ, obſirmate greſſum: nec miremini, ſi moramini aliquantiſper Dicaculus equidem ſui, ſuccinctus ſennodari vobis non poteſt: & iuuat vobiſcum eſſe, vt iuuit ſemper, & quiui ab ore meo pendulos detinere. Saxum hoc vos vocat. Quid inquam? vt viuus alluſi, prudens, imprudens, mortuus item vos fallo. Nam non vos vocat, quod vocat ore: verùm is, cuius cinis hic latet: olim quomodo potuit, nunc huc vos vocari voluit valuitque. Hæc olim ſua voluntas, volentis vos legere hoc ſcriptum: vah, quid loquor? imò ſculptum. Quam ægre veritas adhuc ſe mecum conciliat? nam neque hic atramentum, vel papyrus, aut membrana vlla, ſed malleolo & celte literatus ſilex, ſilens adhuc quis hic latet, quod ego efferre & effari geſtio. Sergius Polenſis paraſitus, hiſtrio veſter feſtiuiſſimos, hic cubo. Hoc vnum quidem tandem ſponte dictum, ve- D tum eſt: ſi quis dubitat, hanc olfaciat humum: olet enim temetum, & florem vini veteris, quo ſatis viuens vixi. At ſi vixi vitam tam vobis gratam, quam notam vrbi & orbi, non minus munus à vobis impetrem oportet. Adeſte mihi, & fauete edictoque huic vos ſubſcribite, & obſignate. Si quis ſibi veſicam onuſtam ſenſerit, domum ſuam onus hoc reportet in cloacam. Si verò feſtinus fuerit, citerior vel vlterior hoc loco pro religione ſe euacuet, Qui non paruerit, hæc multa illi eſto, teſte altero careat. Canes quoque cæſi fuſtibus & ſaxis, edictum hoc ſentiant. Adfuiſtis, fauiſtis, obſignaſtis, video iam vos riſum dare. Sitio: huic ſentio, dictum volui eſſe. Quid hoc eſt, quòd tam faciliter iſthuc procedit veritas? Hac profectò contagione mei ſitit ipſa, & mihi ipſi ſupparaſitatur, quũ vltrò potum inuocata aduenit. Nunc ſi vrbani perhiberi vultis & veritati ſupparaſitanti, & arenti meo cineri, cantharo piaculum vinarium feſtinate: poſt valete, abite in rem ve- ſtram, viatores optimi, his nugis, truſis, ambagibuſque meis E condonate poſthumis.

SCVRRILITATIS FORMA PER SE,

DVM IOCOS, LVDOS INHONESTOS EXERCET, QVO AD, VOCEM, SERMONEM,

Colloquendo.

☞ *Λέσχη Græcis prochodechium eſt, ... λέσχῃ διαλέγεσθαι τοῖς ἀργοῖς. Inter medicos de rebus futilibus & minutis tantum diſputatur. Itaque ἀδολεσχεῖν nihil eſt aliud quam de rebus inutilibus & fabuloſis verba facere, & nugari. ἀδολέσχης, ὅτι ἄδει τὰς λέσχας: quia delectatur hiſce nugis, ad Scurrilitatem paſſiuam refertur.*

ATHENIENSES mirè delectabantur iis, qui riſum dictis aut factis mouere noſſent, adeò vt ad hoc in Diomeo, aut Heracleo ſexaginta conuenirent, qui in ciuitate nominabantur Sexaginta viri, quemadmodum nos dicimus duumuiros triumuiros, & decemuiros, magiſtratum ſignificantes: vt ſi quid ridiculè dictum eſſet, vulgò ita loqueretur, οἱ ἑξήκοντα τοῦτ' εἶπον, F id eſt, Sexagintaviri hoc dixerunt, aut, ἀπὸ τῶν ἑξήκοντα ἔρχομαι. id eſt, à ſexaginta viris venio. *Athen. l. 14. Eraſ.*

Obſcœnis verbis per iocum vtendo.

☞ *Hic obſcœnitatem conſideramus cum ioco coniunctam, riſus excitandi cauſa. Eandem extra riſum, ad Inhumanitatem ſuo loco retulimus.*

MAXIMINVS, qui poſt imperauit, occiſo Macrino cũ filio ſuo vbi Heliogabalum quaſi Antonini filium Imperatorem comperit, iam maturæ ætatis ad eum venit, petiitque, vt quod auus eius Seuerus iudicij circa ſe habuerat, & ipſe haberet. Sed apud impurum hominem valere nihil potuit, nam dicitur cum eo iocatus eſſe Heliogabalus turpiſſimè, dicens: Maximine, XVI. & XX. & XXX. milites diceris aliquando laſſaſſe: potes tricies cum muliere perficere? Tum ille vbi vidit infamem principem ſic exoſum, à militia diſceſſit: & tamen retentus eſt per amicos Heliogabali, ne hoc quoque illius famæ accederet, quod virum temporis ſui fortiſſimum, & quem alij Herculem, alij G Achillem, Alij Aiacem vocabant, à ſuo exercitu dimoueret. Fuit igitur Maximinus ſub homine impuriſſimo tantùm honore præditus tribunatus. *Capitolin. in Maximinis.*

Diſputando.

PERICLES Athenienſis, Xanthippum F. ſumptuum parſimonia offenderat. Itaque tum aliis calumniis patrem onerauit, tum etiam ad ludibrium extulit domeſtica eius oblectamenta & ſermones, quos habebat cum ſophiſtis. Nam cũ quinquertio equũ Epitimius Pharſalius ictu iaculi interemiſſet imprudens, totum diem cum Protagora patrẽ triuiſſe quærendo aſſerebat, iaculumne, an qui miſiſſet an verò agonothetæ verius auctores habendi eius caſus eſſent. *Plutarch. in Pericle.*

Ariſtophan. in Nubibus: Καὶ λεπτολογεῖν ἔδει ζητεῖν, καὶ περὶ καπνοῦ στενολεσχεῖν. Philoſophos irridens, qui de fumo, hoc eſt, de rebus nihili nimium anxiè diſputant. Ineſt autem non parum comici ſalis in illis ipſis verbis ad iocũ confictis λεπτολογεῖν, στενολεσχεῖν: quorũ alterum ſignificat de rebus tenuibus ac friuolis diſceptare, alterum de meris nugamentis ſolicitum & anxium torqueri. Quapropter etiam Socratis ſcholam φροντιστήριον appellat. *Eraſ. in prouerb. de Fumo diſceptare.*

QVINTVS medicus, Marini diſcipulus, medicus Romá. percontanti gymnaſtæ, Quam vnctio vim haberet? reſpondit H Veſtis ſubmouendæ. De vrinarum pariter coloribus rogatus, Eos ad pictorem pertinere dixit. Sed & alij quidam medici, de calido frigido, humido, ſicco interrogati; Balnearum ea nomina eſſe, ſcurriliter dixere. *Gal. l. 3. Tuen. ſan. ca. vlt.*

Docendo.

GONELLA hiſtrio perfacetus pollicitus eſt ob pauculos numos ſe quendam Ferrarienſem, quid admodũ cupiebat, diuinũ eſſe facturum. Accerſito, vt vna ſecum in lecto cubaret, homine, ventum tacitum ventris in lecto emiſit. Ille fœtore offenſus, caputq; ſtatim exerens: Crepitũ ventris edidiſti, inquit. Tũ Gonella: Solue numos, nam rectè diuinaſti, inquit. Alteri quoque vt diuinator fieret optanti: Vnica, inquit, pilula te diuinũ reddam, Aſſentienti, pillulã ex ſtercore confectã in os præbuit: Ille præ fœtore vomitans: Stercus, inquit, ſapit quod dediſti.

Tum

Tum Gonella,Verè diuinaſti,inquiens , precium diuinationi A popoſcit.*Gogipanus iocus.*

Nunciando falſa.

Cùm cladem illam Athenienſes naualem apud Amorgon accepiſſent: Stratocles concionator, homo impurus præuertens nuncios,coronatus per Ceramicum inceſſit,ac victoriã nunciauit:tulitque rogationem,vt eius cauſa Diis immortalibus gratiæ haberentur,atque viſcerationem populo tributim dedit.Mox adfuere, qui naufragia pugnæ retulerunt. Vbi hic ita incenſus acciuit eum populus,tumultum ſubſiſtens impudenter:Quid tandem,inquit,iniuriæ accepiſti,ſi duos dies tranſegiſtis per lætitiam? *Plut. in Demetrio.*

Laudando.

Leo X. Pontifex, mirus artifex erat hominibus ætate vel profeſſione grauibus ad inſanam quandã ſtultitiam impellendis:eoque genere hominum adeò flagranter oblectabatur , vt laudando & mira eis perſuadendo,donandoque,plures ex ſtolidis ſtultiſſimos & maximè ridiculos efficeret: vti Euangeliſtæ Taraſcono Parmenſi ab epiſtolis honeſto ſeni accidit, qui ſe repente nouo ſtudio ac leui perſuaſione ſummum eſſe muſicum putabat,huic adeò induſtriè ac ſuauiter eſt adulatus , vt vana inflatus opinione,incredibilia ac ridenda quædam muſices præcepta commentaretur:citharœdis enim lacertos obligari,vt quadam intenſione neruorum in articulis & digitis argutias B firmius & clarius exprimerent:cùm verò phonaſcorum chorus induceretur,aulæa detrahi iuberet,vt voces nudis parietibus illiſæ,acutius atque ſuauius reſilirent.Quæ omnia ad alendam hominis inſaniam probabat Pontifex, quando ipſe in ea arte conſummatiſſimus,ſecúm de tonis & chordis,totaque numerorum proportione diſputaret,ac ſe omnino ſuperari egregia ſimulatione fateretur.Baraballum quoque Caietanum, qui inſulſiſſimos verſus ab omni vocum ac numerorum enormitate ridendos facere, & palam recitare ſolebat:ſeque alterum Petrarcham in Hetruſcis rhythmis eſſe prædicabat , eò perpetuis adulationibus inflammatum, gloriæ cupiditate perpulit, vt meritum geſtandæ laureæ honorem poſtularit:ac ſubinde vt inſigni pompa in Capitolium duceretur:quòd in Capitolio Petrarcham coronam quandam fuiſſe audiuiſſet. Quum ad famam publici apparatus legatio amicorum & affinium Caietanorum properè in vrbem conuolaſſet,vt hominem à concepto furore deterrerent,acerbiſſimis verbis eos re- C pulit, tanquam malignè benignitatem pontificis interpretantes,ac rariſſimi honoris immortali gloriæ ſuæ prorſus inuidentes.Ergo ſexagenarius ſenex honeſta ortus familia,proceritate,vultu,& canicie venerabilis toga palmata,& lato clauo auro purpuraque nitenti,cæteriſque triumphi ſumptuoſis inſignibus exornatus,in conuiuium præcinentibus tibiis deducitur, quum de more Pontifex Diem feſtum Coſmæ & Damiano Mediceæ familiæ diuis tutelaribus dedicatum,hilarius celebraret.Ibi quum diu ad oſtentationem abſolutæ artis ineptiſſimè multa carmina decantaſſet, omnibus iam in ipſa riſus compreſſione defatigatis, ad extremum in area Vaticana deſpectante Pontifice elephántem aſcendit, aurato ephippio ſuperſtante triumphali ſella inſtratum. Cæterùm inter tympana & tubas,& voces acclamantis populi,conſternata bellua,vltra pontem Hadriani deduci pompa non potuit. *Iouius in Leone lib.4.*

Auctoritate Sacrarum literarum abutendo.

D ☞ *Huc Blaſphemæ vſurpationes Sacrarum literarum, ad iocos & riſus plus ſatis frequente aulicorum quorundam conſuetudine tranſlatarum.*

Spe vana lactando, Promittendo.

Dionyſius citharœdo,qui in ſpectaculo quodam placebat, cùm magnum prœmium oſtendiſſet ſe daturum,nihil pòſt dedit,quaſi gratiam illi retuliſſet.Quamdiu enim,infit,oblectaſti cantu,tamdiu ſpe oblectatus es. *Plut.de audiendo.*

☞ Demetrius Poliorcetes Macedoniæ regno potitus, in eo Macedones plurimum offendit,facta omnibus petendi poteſtate,quid quiſque à ſe impetratũ vellet.Quum ad eam ſpem magnus ſupplicantium factus eſſet concurſus,impleſſetque ſinum libellis ſingulorum deſideria ſignificantibus,vbi ad Alexij fluminis pontem venit,quicquid libellorum fuit,patefacto ſinu in profluentem deiecit.Affecit ea contumelia mirum in modum populorum animos, & in primis Macedonum.Nemo erat cui non perſuaſum eſſet,ſe non contemptui ſolùm,ſed ludibrio quoque ſuperbiſſimo regi eſſe.*Plut.in Demetr.* E

Gestvm, Habitvm corporis.

Vagando, Diſcurrendo,

Hi proprie Scurra dicuntur, à Diſcurrendo

Affirmat Clearchus, Philoxenum priùs lotum domos circuire ſolitum fuiſſe,pueris illum ſequentibus , ferentibuſque oleum,vinum,acetum,& alia condimenta,quibus cocta condiret.Cùm Epheſum aliquando nauigaſſet,tabernamque obſoniorum vacuam reperiſſet,cauſam rei primùm percunctatus eſt.Cùm verò omnia in nuptias vendita eſſe audiuiſſet, lotus deinde vel non vocatus acceſſit ad nuptias,atque poſt epulas cum Hymenæum ceciniſſet,omnes magnoperè delectauit:erat autem Poëta dithyrambicus.Huic poſtea dixit ſponſus : Et cras, ô Philoxene,hic cœnabis?Siquidem,inquit , obſonium aliquis non vendet.*Athen.l.1.c.3.*

M.Ant.Triumuir Alexandriæ noctu ſeruili habitu per vrbem vagabatur,priuatis domibus illudens.Vnde non tantùm conuitia, ſed & verbera nonnunquam in regiam reportauit. Ob quæ dictus eſt ab Alexandrinis in Roman.Tragica perſona vti, in Alexandrinos Comica.*Sab. l.8.Enn.6.*

Nero poſt crepuſculum ſtatim arrepto pileo vel galero,popinas inibat:circumque vicos vagabatur ludibundus,nec ſine F pernicie tamen Siquidem redeuntes à cœna verberare,ac repugnantes vulnerare,cloaciſque demergere aſſueuerat:tabernulas etiam effringere & expilare,quintana domi conſtituta, vbi partæ,& ad licitationem diuidendæ precium aſſumeretur. Ac ſæpè in eiuſmodi rixis oculorum & vitæ periculum adiit, à quodam laticlauio, cuius vxorem attrectauerat , propè ad necem cæſus.Quare nunquam poſtea ſe publico illud horæ ſine Tribunis commiſit,procul & occultè ſubſequentibus. *Sueton.*

Otho Imp.à prima adoleſcentia prodigus ac procax fuiſſe dicitur,adeò vt ſæpè flagris obiurgaretur à patre.Ferebatur & vagari noctibus ſolitus:atque inualidum quemque obuiorum vel potulentium corripere,ac diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare. *Sueton.*

Oſtendendo per riſum.

Pudenda.

Puer quidam, dum Luſitani & Hiſpani in orbis terrarũ G diuiſione coram delectis iudicibus rem agerent,audiens duos Luſitanos delectos iudices de hoc ipſo negotio diſſerentes : Vtrum & ipſi ex eorum numero eſſent,qui orbem terrarum diuiderent?rogauit.Affirmantibus illis , detectis diductiſque natibus:En linea naturalis,inquit, in partes æquales orbem longè certiùs diuidens,quam imaginaria illa,de qua tantoperè contenditis.*Petr.Cieza tom.2. rerum Indicarum. c.100.*

EXCRETIO. VOMITVS,

Lotij , excrementorum emiſſio, Crepitus ventris.

Præ Ira.

Alexander Seuerus Imp.ſi iniquos iudices caſu aliquo videret, commotione animi choleram ſtomacho euomebat , toto vultu inardeſcente. *Lamprid.*

Præ Indignatione.

Nerua Imper.vſque adeò abſtinuit ab omni cruoris effuſione, vt cùm ab eo poſcerentur ad exitium Domitiani percuſſores,tantum ſit conterritus,vt neque vomitum neque impetum ventris poſſet differre.Cibum enim ſæpè reiectabat , H ita valetudinarij erat ſtomachi. *Cuſp.*

Præ Metu.

Aratus Sicyonius inſtante prælio præ timore excrementa emittere ſolebat, *teſte Plut.in eius vita.*

Horat.l.1. Sermon. Satyra 8.Canidiæ & Saganæ veneficarum ſacra magica ſe vidiſſe ſcribit, & præ timore crepitum ventris emiſiſſe :

Nam quantum diſploſa ſonat veſica pepedi.
Diffiſſa nate ficus.

Exercitia. Vel

Ludendo.

Alea. Teſſeris , Talis. ☞ *Vide* Alea,
Spectacvla Exhibendo,
☞ *Quære* Spectacula.

Scurrilitas Acroamatica audiendo, [illegible]

A ¶ *Qui rebus friuolis & fabuloſis audiendis delectantur, [illegible] dicuntur. Conſule Tit. Scurrarum, quatenus iis delectantur alij. Huc etiam illi, qui laudes ſuas vel veras, ſed nulla modi temporis atque loci ratione habita, nimis Patienter audiunt. De quibus ſuo loco Simulationis.*

Demoſthenes, & Diogenes Auditores oſcitantes ludicris excitarunt. Hic quidē ſono muſico teſte *Laert.l.6.c.2.* Ille verò recitatione fabulæ de vmbra aſini, oratione de Pace.

Poſidon. Apameus l.22.Hiſtor. Celtæ, inquit, vel in bellum proficiſcentes conuiuas ſecum adducunt, quos Paraſitos nominat. Hi laudes eorum, in multorum præſentia virorum, atq; ad ſingulos præſentes priuatim, recenſent. Audiuntur ab illis ij, qui Bardi dicuntur: ſunt autem Poëtæ hi, qui laudes cantando percurrunt. *Athen.l.6.c.5.*

Pila.

De Lauro *Mart. Epigram.lib.* 10.

Nemo noua caluit ſic inflammatus amica,
Flagrauit quanto Laurus amore pilæ,
Sed qui primus erat luſor, dum floruit ætas,
Nunc poſtquam deſit ludere, Prima pila eſt.

hoc eſt, homo paruæ æſtimationis, vel certe pannoſus.

D. Auguſtinus *l.1.Confeſſ.c.9.* inter pueritiæ ſuæ errata enumerat odiū literarū, & pilæ luſum, & ſpectaculorum ſtudium.

B *Laruis.*

Infelix eorum mors fuit, qui in Pariſiorum vrbe, cū Carolo VI. Gallorum Rege perſonati, ſylueſtrium virorum totum villoſū corpus, formas ſumpſerant, Regis frater, Aurelianenſis Dux, accenſum funale perſonatis admouit, vt eos diligentiùs intueretur. Itaq; cùm flamma vnius velū, quod tenui lino pice illitum erat, corripuiſſet, & ignis ob picē repentè ſæuiret, ab eo in alios qui propè erant, flamma tranſiuit, atq; ex perſonatorum numero duobus tum flamma oppreſſis, vix ab eo periculo eripi rex potuit. *Fulgoſ.l.9.c.12.& Æmil.l.9.* Similem exitum Germanorum trium Comitum *pete ex Tit. Exuſtorum.*

Saltando. Scurrilis ſaltatio.

Bacchicam ſaltationem in Ponto & Ionia tantæ fuiſſe voluptati gentibus illis, Lucianus ſcribit, vt ſtatutis temporibus obliti omnium aliorum, deſiderent dies totos ſpectantes Titanas, Corybantes, Satyros, bubulcos. Quod verò miteris amplius, exercebant id genus nobiliſſimi quippe, ac ciuitatum maximè principes, ad præcipuam id opinati gloriam ſpectare. Dicas inde Italicas Carniſprivij debacchationes

C profectas fuiſſe. *Cælius l.5.c.4. Antiq. lect.*

Duris Samius l 7.Hiſtoriar. ſcriptum reliquit, Perſarum Regem ſemel in anno ſaltare conſueuiſſe, idque temulentum: quo die ſacra Deo ſuo, quem Mithrum vocabant, faceret. Rectè ſanè & ſaltatio & ebrietas conueniebat regi illi, eo potiſſimum die. Vaſcones enim Mitrum aſinum appellant. Ea die tota præterea Aſia nulli omnium idem facere fas erat. *Scalig. li.1.Poëtices cap.18.*

Hippoclides Athenienſis, procus filiæ Cliſthenis Sicyoniorum tyranni, nimium ſcurrilis ſaltator, ſaltatione ſua matrimonio Agariſtiæ excidit. *Herod.l.6.*

Philippus Macedoniæ Rex, recenti exultans victoria ad Chæroneam de Græcis parta, & vino grauis cadaueribus inſultans, initium cecinit Demoſthenis plebiſciti, ad pedem attollens vocem & ſupplodens:

Demoſthenes Demoſthenis ſic cenſuit
Pæanienſis.

D Diſcuſſa verò crapula, cùm magnitudinem ſecum reputaſſet propoſiti periculi, horror eum perſtrinxit eloquentiæ & neruorum illius oratoris: qui in diei momento vnius, aleam ipſum iacere de imperio & vita compuliſſet. *Put.in Demoſth.*

C. Iul. Cæſar ludis, Furius Leptinus ſtirpe prætoria, & Q. Calpenus ſenator quondam actorque cauſarum, Pyrrhicam ſaltauerunt. *Dion.*

D. Cæſar Caligula, Thrax & auriga, idem cantor atque ſaltator, batuebat pugnatoriis armis. Aurigabat extructo pluſifariam circo. Canendi ac ſaltandi voluptate ita efferebatur, vt ne publicis quidem ſpectaculis temperaret, quò minus & tragœdo pronunicianti concineret & geſtum hiſtrionis quaſi laudans vel corrigens palam effingeret. Nec alia cauſa videtur eo die, quo periit, peruigilium indixiſſe, quàm vt initium in ſcenam prodeundi licentia temporis auſpicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiā noctu. Et quondam tres conſulares ſecunda vigilia in palatium accitos, multaque & extrema metuentes, ſuper pulpitum collocauit. Deinde repente magno E tibiarum & ſcabellorum crepitu, cùm palla tunicaque talari proſiluit, ac deſaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cætera, natare neſciuit. *Sueton.*

In pago ditionis Magdeburgenſis Colbeca, anno Salutis humanæ M.XII. Othoperdus quidam cum quindecim viris & tribus feminis in cœmeterio D. Magni inter Miſſarum ſolennia prophanas cantiones vociferari, & choreas ducere in vigilia Natalis Domini nocturna cœpit. Qui cum ſociis, propter contumacem perſeuerantiam, è presbytero Roberto excommunicatus, totum annum in ſaltu & cantu ita perſeuerâſſe, ne pluuia, frigus, calor, ſitis, fames, laſſitudo eos afficeret, neque veſtimenta eorum contererentur: ſed ad femora vſque in terrā demerſi ſunt. Quidam ſororem ſuam ex chorea trahere niſus, brachium ipſi euulſit, quæ anno reuoluto cum aliis expirauit: Reliqui omnes tribus noctibus continuè dormierūt; quorum alij poſtea obierunt, alij verò tremore membrorum teſtimonium rei actæ perhibuerunt. Liberati autem ſunt precibus Epiſcoporum, Colonienſis, Moguntini, Hildesheimenſis, & aliorum piorum. *Vincent.l.25.c.10.ex Guilelmo Herman. Schedel. Cranz.in Saxon.l.4.cap.33, Chron. Saxoniæ, Nauclerus Vol. 2.Gener.34.*

Cùm Clementis ſummi Pontificis tempore in vrbe Traiecto iuuenes, puellæ, viri, feminæ, choreas ducerēt in ponte frequentes, ſacramentum venerab. Euchariſt. deferebatur. Illi cùm in furore pergentes ſaltarent, repentè fracto ponte ferè CC. homines perierunt. *Cranz l. 8.c.39. Metropoleos.* F

Ludouicus Magdeburgēſis, circa annū Chriſti MCCCLXXVI. ipſis Bacchanalibus choreas inſtituerat, homo grauis ætate, ſed moribus leuiſſimis. In ipſo palatio incendium oritur, nemo illud reſtinguere, omnes fugere, non ſecus ac ſi cœlitus immiſſa eſſet flamma, mole quidem exigua, quam vel puer extinxiſſet, verùm terrore maxima. Ergo dum per ſcalas lapideas confertim ſinguli euadere conantur, Ludouicus, vt inanem metum popularium reprimeret, turbæ ſeſe immiſcet, cumque nec progredi nec regredi liceret, ruina ſcalæ, tantam molem non ſuſtinentis, cùm ccc. hominibus vtriuſque ſexus in ſubiectam aream præcipitatus, cum tribus aliis poſtero die periit, cæteris miraculosè è tanto ſeruatis periculo. *Cranz. lib. 10. c.23. Metropoleos.*

Aurigando Equitando.

G Nero Cæſar equorum ſtudio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit: plurimuſque illi ſermo, quanquam vetaretur, de Circenſibus erat. Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari ſæpius voluit: poſitoq; in hortis inter ſeruitia & ſordidam plebem rudimento, vniuerſorum ſe oculis in circo maximo præbuit aliquo liberto mittente mappam, vnde magiſtratus ſolent. Aurigauit plurifariam, Olympiis verò etiam decemiugem, quamuis idipſum in rege Mithridate carmine quodam ſuo reprehendiſſet. Sed excuſſus curru, ac rurſus repoſitus, cùm perdurare non poſſet, deſtitit ante decurſum: nec eo ſecius coronatus eſt. Decedens deinde, prouinciam vniuerſam Achaiam libertate donauit: ſimulque iudices ciuitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio ſtadio Iſthmorum die ſua ipſe voce pronunciauit. *Sueton.*

Michaël Imp. cùm quodam tempore in curru conſediſſet, iamque equi eſſent carceribus emittendi, nuncius allatus fuit ab Amere Saraceno præfecto, Melitenæ imminere magnum malum. Cùm nuncium protonotarius mœſtus Imperatori indicat, ſimul literas Domeſtici ſcholarum exhibens. Tum Imperator toruo vultu: Quomodo, inquit, auſus es ſceleſte, me tam neceſſario certamine occupato, iſtis rebus, interturbare? cùm in hoc vnum incumberem, vt eum qui medium tenet, in læuam partem auertam, de quo mihi totum hoc certamen eſt. *Cedrenus.* H

Venando.

Riſu dignum, quod de Domitiano Principe proditum eſt memoriæ, qui in ſecreto muſcas ſtylo configebat. Inde iocandi materiam nactus Vibius Criſpus aulicorum vnus rogatus, an cum principe eſſet aliquis? Ne muſca quidem, reſpondit. *Sab.l.2.c.9.ex Sueton.& Eutrop.l.9.c.5.*

Romani Lacapeni F. natu minimus Theophylactus, Tryphone, Cæſarienſis Patriarchæ dolo dignitate ſua exuto, ſede Conſtantinopolitana potitur, annum ætatis decimum ſextum vix egreſſus, & pædagogorum iugo excuſſo, multa

multa præter decorum fecit. Equi, canes, inprimis ipſi curæ
A erãt, Cumq aliquando inter ſacra ei nunciaretur, generoſiorem
illam, quam præ cæteris amaret, equam pullum enixam eſſe
properanter, diuino peracto officio, viſendi gratia è templo
diſceſſit, & viſo pullo, in tẽplum, feſtum ſanctæ paſſionis Ser-
uatoris peracturus, rediit. Mortis cauſa ei fuit equitatio: qua
cùm audaciſſimè vteretur, alliſo corpore, ſanguinem per os
reiecit. Vnde cùm biennium ægrotaſſet, ex qua intercute obiit,
cum Eccleſiæ annis viginti tribus præſediſſet, anno 12. imperij
Conſtantini, Leonis filij. *Zonar. Tom. 3.*

Lvdovicvs XI. Gallorum Rex, cùm æger venationi, cui aſ-
ſueuerat, dare operam amplius non poſſet, per cõclauia, in qui-
bus morabatur, in mures immittere catellos ſolebat, atq; aduer-
ſus papiliones auiculis vtebatur, pro aquilis, quas nunc falco-
nes appellamus. *Fulgoſ. l. 8. c. 8 & Egnat. lib. & cap. eod.*

Sagittando.

Domitianvs ſagittandi ſcientiſſimus, vt qui cẽtenas vno
die ſterneret feras, quarum capita ita de induſtria præfigeret,
vt ſagittæ vtrinque affixæ cornuum ſpeciem præberẽt procul
B ſpectantibus: ſimul & innocuas ſagittas, ad artis oſtentatio-
nem, per omnia digitorum expanſæ manus tranſmitteret in-
terualla. *Sab. l. 4. Enn. 7.*

Officia Quævis erga Alium. Sic scurriliter, Petvlanter

Imperant, Cogunt.

Heliogabalvs iocabatur ita cũ ſeruis, vt eos iuberet mil-
lena pondo ſibi aranearum deferre, propoſito præmio: colle-
giſſeque dicitur decem millia pondo araneatũ, dicens, & hinc
intelligendum, quam magna eſſet Roma. *Lamprid.*

Mutuum offerunt.

Candiæ Dux apud Catalaunos, habuit ſcrinia aureis argẽ-
teiſq; pro regionum diuerſitate numiſmatibus referta, & quidẽ
malleo cuneata, non auaritiæ modò, ſed luſus ac contumeliæ
gratia: Hoſpites enim qui permulti ad eum diuertebant, ſciſci-
tabantur, Cuiuſnam generis pecunia indigerent? Reſponden-
C tes, eius generis, vt in quam quiſque prouinciam iter haberet
adducebat ad ſcrinia, & quantũ vellent, capere iubebat: fru-
ſtraq; conantes capere deridebat. Et hos ſibi de amicis iocos
comparabat, nouo genere diſſimulandæ auaritiæ, iactandarum-
que opum. *Valla l. 3. Hiſt.*

Oſculantur.

Rodolphvs Imp. ſenio cõfectus, & tabe correptus, ſolebat
baronum ac nobilium principumque vxores, filias & puellu-
las ſæpè ad conuiuium vocare, & maritis etiam præſentib. eas
exoſculari, dicens: Se non poſſe præſentius inuenire reme-
dium quo corpus vegetius redderetur, quam animas virginum
dulces & ſuaueolentes. *Cuſpin.*

Verberant.

Iniuria qualibet ridicula, nullo alio quam ludi iocique nomine inſtituta, huius eſt loci, Petulantia Latinis dicta.

Alcibiades Hipponico Galliæ patri, cui diuitiæ & nobi-
litas ingens nomẽ & opes cõciliauerãt, inflixit colaphũ, nulla
ipſe quidem incenſus ira vel ſimultate, ſed cum per luſum id
conſtituiſſet cum ſodalibus. Ea proteruia per ciuitatem diuul-
D gata, cùm omnes Hipponici iniuria meritò commoueret,
principio acceſſit ad Hipponici ædes, pulſatiſque foribus
adiit illum, poſitaque veſte corpus ei flagellandum obtulit
atque multandum: qui depoſita ira ignouit ei, & poſtmodum
dedit ei nuptui filium Hippareten. *Plut. in eius vita.*

L. Neratius Romanus adoleſcens, cùm ex lege 12. Tabula-
rum ei qui os hominis liberi depalmaſſet, multa 25. aſſium
conſtituta eſſet, per vrbem incedens, obuios ſine diſcrimine
depalmabat, ſeruo comite crumenã aſſium plenam portante.
Gellius.

Affligunt.

Heliogabalvs Cæſar, paraſitos ad rotam aquariam liga-
bat, cum vertigine ſub aquas mittebat, ſurſuſque in ſum-
mum reuoluebat: eoſque Ixionios amicos vocabat. *Lampri-
dius in Heliogab.*

Miniſtrant.

Vir nobilis, cum miniſtri abeſſent, inter prandendum iuſſit
quendam ſuum contubernalem ſibi vẽtum facere. At ille, Neſ-
cio id veſtro more. Ergo tuo modo facito, inquit. Igitur ille,
elato dextro crure ventri, crepitum edidit. Eo pacto ſe ven- E
tum facere ſolere, dicens. *Poggius in Facetiis.*

Subminiſtrant.

Heliogabalvs ſæpè amicos ſuos cũ Æthiopibus anicu-
lis incluſit nocturnis manſionibus, & vſq; ad lucem detinuit,
cum pulcherrimas his diceret apparatas. *Lamprid.*

Mutilant, vel

Caudam.

Strodenses Angli, D. Thomã Cantuarienſem Archiepiſ-
copum irridentes, caudam equi, cui inſidebat, amputarunt. At
poſtea nutu Dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere,
qui id facinus feciſſent, nati ſunt inſtar brutorum caudati.
Polyd. lib. 3.

Veſtimenta.

Tõſor Mathiæ Coruini Hungariæ Regis, ſcurriliter mini-
ſtris Aragonij Cardinalis, affinis eius, poſteriores veſtium par-
tes mutilarat. Cumque rogatus cauſam ridens eam regi expo-
ſuiſſet: rex ei labra ac naſum deſecuit, eaque in lance deferri
iuſſit. Vt qui riſerat in maleficio, ſemper exertis dentibus,
etiam cum fleret, ridere videretur. *Fulgoſ. l. 6. c. 3.* F

Imitantur. Effingunt

Habitum, Veſtitum.

☞ Huc ex Tit. inhumanitatis quo ad Veſtitum, quædam Corporis vitia.

Seianvs in collegã à Tiberio Cæſare aſcitus, cùm extol-
leret ſe ſupra Cæſarem, multa in odium atque contemptum
Tiberij fecit: in cuius contumeliam etiam per caluos homines
præbuit ſpectaculum vſque ad veſperam: erat enim Tiberius
caluus. Præterea abeuntibus è theatro, à quinque millib. pue-
rorum, qui omnes raſi erant, lumina præferri curauit. *Dion.
Nicæus in Tiberio.*

PATITVR IOCOS ET SCOMMATA

Aliorum inhoneſta ferre.

☞ Exempla quædam è præcedentibus Tit. deſumi poſſunt. Ipſa alioqui Tolerantia horum, reſpectu Ira, ad Indulgentiam: reſpectu veritatis, ad Mendacium referri debet. G
Hic loci ſolius habetur ratio.

SCVRRILITATIS FORMA RESPECTV ALIORVM. VEL ABSQVE CERTAMINE

Quatenus aliorum
Vrbanitatem Rvsticitatis nomine
Tradvcit.

Scvrrilitatem Vrbanitatis nomine dignatur, amat, fouet,
non reprehendit.

Hiſtrionum, Morionum, Mimorum.

Theopompus l. 19. Rerum Philippicarum ſcribit, Regem Phi-
lippum adulatores apud ſe ſemper habuiſſe, quibuſcum ob bi-
bacitatem ſcurrilitatemque multum temporis abſumebat, idq;
ſæpiſſimè vel cum de ſumma rerum conſultaret. Hæc de illo
Hegeſander etiam Delphus narrat, quod Diomeis in Herculis
templo congregatis ridicula dicentibus multum pecuniæ miſit H
iuſſitque vt ad ipſum ridicula à ſe dicta ſingula ſcripta mitte-
rent. *Theopom. l. 28. Hiſtoriar.* Cum Philippus, ait, Theſſalos
prodigos eſſe cognouiſſet, atque omnino intemperantes, eorũ
conuentus ſtatuit, artibuſque omnibus illis placere ſtuduit.
Nam & tripudiabat & laſciuiebat, omniaque præter mode-
ſtiam patiebatur. Erat etiam ex natura ſcurra, ſingulíſque die-
bus ebriuſiiſque ſtudiis gaudebat, quæ ad hoc tendunt, viriſ-
que facetis appellatis ridicula dicentibus ac facientibus: plu-
res ex Theſſalis qui cum illo verſabantur, congreſſibus magis
capiebat, quàm largitionibus. His ſimilia faciebat & Diony-
ſius Syculus, ſicut Eubulus Comicus in actu eiuſdem nominis
cum tyranno ſcribit. *Athen. l. 6. c. 6.*

Nicol. l. 27. L. Corn. Syllam ſcribit, Romanorum ducem,
vſque adeò mimis & morionibus gaudere ſolitum, cum ioco-
ſa amaret, vt multa telluris iugera illis ex publico conceſſerit,
Teſtãtur illius hilaritatem comœdiæ Satyricæ, quæ ab illo pa-
trio idiomate editæ fuerunt. *Hiſt. Athen. lib. 6. c. 6.* Sex. Clodio
Siculo, oratori, ingens congiarium dediſſe arguitur in Phi-
lippicis à Cic.

Athirco Scotorum Rex, primo octennio optimus, poſt augA uſtiſſimus, libidinoſiſſ. prodigioſiſſ. hiſtrio euaſit, ſic vt lenonibus, ſaltatoribus atque minus ſtipatus, pudore ſublato, ſibi ſic canendo, incederet. *H. Boeth. l. 6.*

Leo X. Pp. mirè fauit Poggio ſeni, Poggij hiſtorici filio; itemque Moro nobili, à gulæ intemperantia articularibus doloribus diſtorto, & Brandino equiti, Marianoque ſannioni, faceti ſſimis helluonibus, & in omni genere propinalium deliciarum eruditiſſimus. Nam inter alia portenta inſanientis eorū gulæ, lucanicas concisis pauonum pulpis fartas cōmenti fuerant: quod obſonij genus mox ſucceſſor Hadrian. VI. vir Batauæ frugalitatis, mirabundus expauit. Verùm feſtiuiſſimis eorum facetiis, ſalſiſque & perurbanis ſcōmatibus magis quàm vllis palat lenociniis oblectabatur. Ij certis anni temporibus quū genio liberiùs eſſet indulgendum, in extrema inferioris menſæ parte ea conditione regnabant, vt contumelias, quas citra valetudinis incommodum architriclini & ſtructores inferrent, æquiſſimis animis paterentur. Multa enim eorum palato ac auiditati aliena cibaria, falſa gratiſſimarum rerum ſpecie concinnata, vti ſimias & coruos cœnantibus apponebant: quæ tametſi iucunda omnibus ac vrbano nobilique principe digna erant, in eo tamen, qui augusti Pontificis dignitatē ſuſtineret, à ſeueris & triſtibus notabātur. *Iouius in Leone X. l. 4.*

B *Aurigarum.*

C. Caligula Cæſar Praſinæ factioni ita addictus & deditus, vt cœnaret in ſtabulo aſſiduè, & maneret. Agitatori Cythico comeſſatione quadam in apophoretis vicies H. S. contulit. Incitato equo, cuius cauſa pridie Circenſes, ne inquietaretur, viciniæ ſilentium per milites indicere ſolebat, præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis: domum etiam, & familiam, & ſupellectilem dedit, quò lautiùs nomine eius inuitati acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe. Marcum Neſtorem pantomimum etiam inter ſpectacula oſculabatur: ac ſi quis ſaltante eo vel leniter obſtreperet, detrahi iuſſum manu ſua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denunciauit, vt abiret ſine mora Hoſtiam, perferretque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos ſuos. Quorum exemplum erat: Ei, quem iſtuc miſi, neque boni
C quicquam, neque mali feceris. *Sueton.*

Cæſarem Vitellium, ſcribit *Sueton.* quoſdam de plebe ob id vnum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerant, intereniſſe. Caracallam in Pop. Rom. atrociter deſæuiſſe conſtat, quòd vnum aurigatorē ludibrio habuiſſet. Plinius in Panegyrico ad Traianū, inter eius quoque laudes recenſet, ſub ipſo libera eſſe ſpectantium ſtudia, & ſecurum fauorem. *Vide Plinium l. 9. epiſtolar. ad Calwiſium, & Ammian. Marcellinum. l. 18. & 28.*

Nanorum.

Apud Sybaritas homunculi quidā parui ac Scopei, vt inquit Timon, ob delicias reperiūtur, qui Stilpones ac Melitæi catuli dicuntur, qui illos ſequuntur in gymnaſia. *Athenæus l. 12. c. 6.*

Puerorum.

Tirynthij, cùm philogeli eſſent, ad oraculum confugêre Delphicum, vt hoc vitio liberarentur. Quibus Deus reſpondit: Si Neptuno taurum ſacrificantes in mare ſine riſu iecissent, futurum vt liberarentur. Illi timentes ne fruſtrarentur inceptro; pueros ſacris intereſſe prohibuerunt. Quod cùm
D quidam nouiſſet, ſeque immiſcuiſſet, hique ipſum propellentes clamarent: Quid timetis, inquit is, nunquidne victimam veſtram ſubuertam? Qui cum riſiſſent, reipſa didicerunt, Deum ſignificare voluiſſe, conſuetudinem iam inueteratam curari non poſſe. *Athen. l. 6. c. 6. ex Theophraſto.*

Brutorum.

C. Iul. Cæſ. cùm Peregrinos fortè quoſdam vidiſſet Romæ diuites, qui canum catulos & ſimiarum in gremio circumferebant, atque in deliciis habebant: Anne feminæ, quæſiuit apud eos non parerent pueros? Sanè quam digna principe admonitione vſus apud eos, natiuam qui nobiſque inſitam caritatem & indulgentiam effundunt in beſtias, hominibus debitam: non beſtiis. *Plut. in Pericle.*

CVM CERTAMINE. SCVRRILITATIS certamina, ſecundùm.

DICTA. RETORQVENDO SCOMMATA iacta ſcurriliter.

Vetula quædam Corinthia Stratonicum citharœdum faceciſſ. quoſuis ridere ſolitum, cùm intēciùs aſpiceret, cauſam rogauit. Et illa, Demiror, reſpondit, matrem decem te menſibus geſtaſſe, quem per vnum diem auditum vrbs noſtra faſtidire cœpit. *Athen. l. 8. c. 7.*

Horat. lib. 1. Satyra 5. Sarmenti ſcurræ pugnam cum Meſſo E Cicero luculenter deſcribens inquit:

> ——prior Sarmentus, Equi te
> Eſſe feri ſimilem dico. Ridemus: & ipſe
> Meſſius, Accipio: caput & mouet: O tua cornu
> Ni foret exſecto frons (quid faceres), quum
> Mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
> Setoſam laui frontem turpauerat oris.
> Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
> Paſtorem ſaltaret vti Cyclopa, rogabat:
> Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
> Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet iamne catenam
> Ex voto Laribus, quærebat, ſcriba quod eſſet,
> Deterius nihilo dominæ ius eſſe. Rogabat
> Denique, cur nunquam fugiſſet, cui ſatis vna
> Farris libra foret, gracili ſic, tamque puſillo.

Cùm Rupilius Rex Prænestinus, proſcriptus ab Auguſto ad Brutum in Aſiam fugiſſet: Perſius quidam Clazomenius, homo opulentus, litem cum eo habebat. Itaque

> ——in ius F
> Acres procurrunt, magnum ſpectaculum vterque
> Perſius exponit cauſam: ridetur ab omni
> Conuentu: laudat Brutum, laudatque cohortem:
> Solem Aſiæ Brutum appellat, ſtellaſque ſalubres
> Appellat comites, excepto Rege: canem illum
> Inuiſum agricolis ſidus: veniſſe ruebat
> Flumen vt hybernum, fertur quo rara ſecuris.
> Tum Prænestinus ſalſo multumque fluenti.
> Expreſſa arbuſto regerit conuitia, durus
> Vindemiator & inuictus cui ſæpe viator
> Ceſſiſſet, magna compellans voce cucullum.
> At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
> Perſius exclamat, Per magnos, Brute, Deos te
> Oro, qui reges conſueris tollere, cur non
> Hunc regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorum eſt.

Horat. lib. 1. Satyra 7.

Venatū Vladiſlaus II. Polonorū Princeps, & Petr. Danus. Comes Sèrinnenſis in remotas ſyluas ierant: ibi totū diē inue- G ſtigandis & perſequendis feris defatigati, ad veſperū ad focū conſtructa è ceſpite mēſa, cùm ſe pane & farina carne, & aqua fontana vtcunq; refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vladiſlaus ioco Petrum appellans: Mollius, inquit, nūc Petre, vxor tua cū Serinnenſi cubat, quam nos. Petrus cōtra, vt iocum ioco retunderet: Fortaſſe, inquit, & tua cū Dobeſſo. Erat autem Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine nō inelegās, quo familiarius Chriſtina Vladiſlai vxor vtebatur: ita vt muſſitaretur vulgò, eum cū illa clàm conſueuiſſe. Tetigit id dictū principis animum: & domum reuerſus, vxori blandienti rem detexit. Criſtina mulier ſcelerata Petrū è medio tollere ſtudens, eum è filiæ nuptiis abreptum carceri incluſit, oculos effodit, & linguā præcidit. Sic ei liberior cū principe iocus malè ceſſit. Vixit tamen poſt eam calamitatem Petrus quinq; annos. Ferunt nonnulli, ei propter pietatem, qua ſumma erat, viſum & ſermonis vſum diuinitùs reſtitutum fuiſſe. *Cromer. l. 6.*

Ioānes Teutonicus, magni nominis olim, ſed illegitimo tho- H ro natus, eruditionis opinione ad Halberſtatensē Canonicatū ad quē alioqui non niſi nobiles & loco nati legitimo admittuntur, cōſcēdit: cæterum quia à collegis ob generis ignobilitatē ſpernebatur, conuiuio excepit illos ſplēdido: & captata occaſione, Vellentne ſinguli ſuos videre patres? interrogauit. Id cùm illi ſe vehementer cupere dicerent, arte magica vmbras excitauit deformes, coqui, ſtabularij, morionis, ruſtici perſonā geſtantes, quarū facies in paternis ædibus aliquando ſe vidiſſe fatebātur conuiuæ. Ad extremum, Ioannes ſuū quoq; patrē exciuit, habitu nobilis, aqualiculo pingui. Dimiſſis vmbris, Eccuius tādē partē nobiliorē eſſe iudicarēt? cōuiuas interrogauit. Illi metu territi, pudore ſuffuſi, ſuas quiq; domos repetiere: & Ioanni porrò ſi non natalium, at virtutis tamen commendatione claro, moleſti eſſe deſiere. *Ioan. Agricola in prouerb. German.* Qui quæ vult dicit, quæ non vult audit.

Adoleſcens quiſpiam Florentinus deferebat ad Arni fluuium retia quibus lauantur lanæ. Huic obuius dicax Puer ridendi illius gratia, Ad quod cum iſthoc rete pergis aucupium? inquit. Tum ille: Ad exitum lupanaris vado, vt extenſa ibi rete

capiam

capitem matrem tuam. Euell[illegible] [illegible] rapuiſſe, & pulſa [illegible]
A paries tuam. [illegible] eodem ſale reſpe[illegible]

Nam [illegible] Thurregia [illegible] lorgos [illegible] ſollicitus gratia aliquot aut [illegible] [illegible] [illegible] ſcitate hominem illudens, Quid hoc rei eſt, inquit, vt tu qui aurum excipis, quo careas, ego qui aurum non excipio, aurum habeam: Tum ruſticus, Diſparitatem agnoſco, reſpondit, ſed & cauſam ſcio. Eſt tamen in quo te longè ſuperem, quod tu officinam ego meam vents [illegible] citra incommodum vllum egerere liberè poſſum, cum tu in tuam ſine graui fœtore nequeas. Hac [illegible] iureconſulti petulanciam ruſticus repreſſit. *Ioan. Agricola in Prouerb. Germ.*

FACTA. [illegible]

DIOGENI ſuper cœnam quidam obiiciebant oſſa, velut canī, quòd Cynicus eſſet. Eam contumeliam ille ſic penſauit. Acceſſit propius, & iuxta illos ſtans mingebat, vicitſſim illis canem agens. *Eraſmus.*

SCVRRILITATIS FRVCTVS BONVS. Puta

VITÆ CORRECTIO

Suenonem quendam ex Noruegia oriundum Sueno II. Danorum Rex ſuum ſacerdotem fecerat, homine literarum prorſus ignarum, attamen Regi admodum charum. Cuius ÆMVLI cum in precationis formula pro Rege dicẽda, vt Deus Regem ſuum Famulũ protegat, &c. priores duas literas exculpſiſſent, ipſe verò, Latini ſermonis ignatus, Mulũ legiſſet Regem: omnium eum ludibrio & riſui expoſuerunt. Ea irriſione motus Sueno, regiis ſumptibus peregrinatione literaria ſuſcepta, Latinæ linguæ cognitionem tanta felicitate percepit, vt breui ſuis æmulis non tantum eſſet admirationi, ſed etiam communibus cleri ſuffragiis Gulielmo Roſchildenſi Epiſcopo ſurrogaretur. Hieroſolymam deuotionis cauſa profectus in Rhodo obiit. *Saxo Grammaticus lib. 11. & 12.*

MALVS. Cuiuſmodi eſt.

MORS.

Cùm TELESPHORVS vnus ex Lyſimachi Regis primatibus in Arſinoën eius vxorem dicteria in conuiuio aliquando conieciſſet, quod eſſet ad euomenda mala apta: eum in caueam coniici iuſſit, ac more feræ circumferri, tandemque intus, atque ita mori fecit. *Athen. lib. 14. c. 4.*

C SORTADES Cretenſis Poëta, cinædologus fœdiſſimus, cùm de Rege Lyſimacho & Ptolemæo Philadelpho multa impudenter ſcripſiſſet: à Patroclo Ptolemæi milite plumbeo vaſi incluſus, in mare demerſus eſt. Alij in carcere obiiſſe ſcribunt, quod Philadelphum monuiſſet, ne in ſanctam tuam ſororis Arſinoës aculeum truderet: id eſt, ne inceſtum committeret. *Gyrald. dial. 9. Poët. hiſt. ex Athenæi lib. 14. c. 7. & Plut.*

THEOCRITVS Chius ſophiſta, Regem Macedonum Antigonum, altero lumine orbũ, hoc vitium ei exprobrans, grauiter incendit. Siquidem magiſtrum cocorum Eutropionem, qui in dignitate apud hunc fuerat, miſit ad eum, atque adeſſe iuſſit ad rationes referendas atque accipiendas. Hoc cùm detuliſſet ille ad eum, atque ſubinde adiiſſet: Satis noui, inquit, velle te Cyclopi crudum me apponere, exprobrans hic luminis vitium illi quod eſſet cocus. Ergo caput, inquit, non habebis: ſed huius procacitatis linguæ atq; inſaniæ pœnas exſolues, atque dicta regi annunciauit. *Plut. de inſtit. liberis.* Iam cum quaſi puniendus ad Antigonum raperetur, ſolantibus
D cum amicis, ac ſpem pollicentibus, quòd omninò clementiam Regis experturus eſſet, cùm ad eius oculos veniſſet, reſpondit: Ergo impoſſibilem mihi dicis ſpem ſalutis. Quo verbo illudebat Regi, quòd altero orbatus eſſet oculo. *Macrob. l. 7. c. 3. & Plut. lib. Conu. quæſt. 1.*

DIONYSIO Siciliæ tyranno amplius ſcrutante, vbi teriarum exquiſitius haberetur æs: reſpondit ſophiſta ANTIPHON, vt erat ingenij extemporalis, ſemperque in numero, Optimum ſe noſſe Athenis, vbi erectæ ſtarent Harmodij & Ariſtogitonis ſtatuæ, fuerant verò hi tyrannicidæ. Innuebat Antiphon, eſſe itidem Dionyſium ab eiuſmodi hominibus dignum qui contrucidaretur. Verum dicacitas tam petulans tum nimia homini malè ceſſit, ac inter alia euidens peperit exitium. *Cælius lib. 19. c. 2. Antiq. lect. ex Philoſtratis Sophiſtis.*

Cùm Tiberius Cæſar ab Auguſto legata populo non impleret, & funus cuiuſdam congeſtum ad ſepulturam efferretur:
E Mimus quidam ſublata voce, mortuo inclamauit: Refer Auguſto, nondum procis legatis populo Romano ſatisfactum. Tiberius Mimo procius parte ſatisfecit, poſtea interfecit, vt Auguſto nunciatum iret, iam cæpta eſſe eius legata perſolui. *Suetonius*

Cum Vladislaus &c. ☞ *Vide paulò ante de Vladislao.*

TAVERNA quidem Romanus, cum maximam facultatum ſuarum partem in alea perdidiſſet, de ſponte ſe in Tyberim deiecit. *Paſchaſius Iuſtus lib. 2. de Alea*

Repulſa dignitatis.

P. SCIPIO Naſica, togatæ potentiæ clarum lumen, is qui conſul Iugurthæ bellũ indixit, qui matrem Idæam, è Phrygiis ſedibus ad Rom. aras focoſq; migrantem, excepit, cùm ædilitatem curulẽ adoleſcens peteret, manumq; cuiuſdam ruſtico opere duratam, more candidatorum, tenaciùs apprehendiſſet: ioci gratia interrogauit eum, Num manibus ſolitus eſſet ambulare; Quod dictum cauſam repulſæ Scipioni attulit. Omnes nãq; ruſticæ tribus paupertatem ſibi ab eo exprobratam iudicantes, iram ſuam aduerſus contumelioſam eius vrbanitatem diſtrinxerunt. *Valer. Max. lib. 7. cap. 5.*

Repulſa coniugij.

Notum eſt quod refert Herodotus de HIPPOCLIDE, qui indecora ſaltatione excidit à ſpe nuptiarum & audiuit, Ἀπωρχήσω τὸν γάμον. *Eraſmus in Adag.* F

Odium.

Cùm Græcis, edixiſſet ALEXANDER, vt veſtes purpureas pararent, quò reuerſus, ſacrum ob victoriam ex geſto cum barbaris bello relatam faceret: gentibus per capita pecuniam conferentibus: Hactenus, inquit THEOCRITVS ſophiſta, dubius fui, nunc planè ſcio, purpuream Homeri mortem hanc eſſe. Quo dicto alienauit Alexandrum. *Plutarchus de Inſtituendis liberis.*

Vrbis excidium.

L. SYLLA infenſus fuit ATHENIENSIBVS ob dicta plus quam ob facta. Quippe probra iaciebant in eum & Metellum, proſilientes in mœnia, & cauillantes:

Mora ſi ſpargas farina, talis extat forma Sylla.

Συκάμινόν ἐσθ' ὁ Σύλλας ἀλφίτῳ πεπασμένον.

atque aliis ſimilibus euomendis nugis accerſiuerunt verborum rei leuiſſimæ, vt ait Plato, grauiſſimum piaculum. *Plut. de Garrulitate.*

Regni excidium.

G Venerat RODVLPHI, Herulorum ex Italia pulſorum Regis germanus, negotij cauſa ad Tantonem Regẽ Longobardorum in Pannoniam, & ab illo perbenignè acceptus erat. Cum peracto negotio iam redire conſtituiſſet, à proceribus Longobardis deductus, iter agebat, quà Regis filia demorabatur. Procax puella, cum videret peregrinum hominem honoris gratia a ſuis deduci proceribus, miſit ex ſuis qui illum ad colloquium dominæ inuitaret. Ille non grauatus venit. Salute accepta ac reddita, cum ſtaturam hominis puſillam inter ſuos petulans puella contemneret, & ille ferociùs militariterque neſcio quid reſponderet: orta (vt fit) rixa, à multis opprimitur. Herulorum Rex gentis ſuæ robur & exercitationem in armis ſciens, miſſis ducibus ſuis, copias illis cõmiſit: ipſe alea ludebat. Hominem in ſpecula conſtituit, qui pugnæ exitum & victoriam renunciaret: capitis periculum denuncians, ſi fugientes Herulos ſignificaret, tam ſibi certus videbatur de ſuorum victoria. Sed congreſſi Heruli vincuntur. Speculator exclamat, Væ tibi infelix Herulia. Rex audiens, Quid eſt; H inquit fugiant Heruli? vt ille: Non hoc ego, ſed tu dixiſti, Rex Secuti Longobardi victores, Regem oppreſſere, & gentem ad internecionem cædere. Tanto vexillum & galeam Rodulphi deinceps ſemper in prælio, præferri curauit: *Cranz. lib. 3. Dania cap. 2.*

Scytharum Legiſlatores.

☞ *Vide in Loco de Legibus.*

Secretarij.

☞ *Quære Scriptorum differentia, in loco de Scriptione*

A ## *Securitas.

Deffinitio Et Etymologia.

SECVRITAS quam ἀσφάλειαν Græci vocant, eſt perfecta animi quies à timore. S. *Thom.* 2.2. *q.*129.*art.*7. & deducitu ex eo quod ſit ſine cura, ſiue ſeorſim à cura. Vnde pro tranquillitate accipitur & quiete, eſtque quædam perfectio fidentiæ, excludens timorem & anxiam curam.

VERA IN QVOSITA.

Sententiæ Et Apophthegmata.

O vita ſecura! vbi abſq; formidine mors expectatur, imo & exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione *Bernar. ad milites templi.*

Nuſquam eſt ſecuritas, fratres, nec in cœlo, nec in paradiſo, multò minus in mundo. In cœlo, enim cecidit Angelus ſub præſentia diuinitatis: in Paradiſo Adam de loco voluptatis: in mundo Iudas de ſchola Saluatoris. *in ſerm.*

Nihil poteſt eſſe ſecurius, quàm illa omnia committere, qui nouit ſuis cultoribus cógrue profutura præſtare. *Caſſ. in Pſ.*72.

B Securitas eſt, incommoditates imminentes, & rei inchoatæ ſines non formidare. *Cic. in Rhet.*

Securitas magna portio eſt, nihil iniquè facere: confuſam vitam & perturbatam potentens agunt, tantum metuunt, quantum nocent. *Senec.*16.*epiſt.*

In ipſa ſecuritate animus ad difficilia ſe præparet, vt contra iniuriam fortunæ inter beneficia firmetur. *Epiſt.*23.

SOCRATES interrogatus qui ſecure viuerent; Qui, inquit, nihil ſibi conſciunt mali, *Ant. & Max. ſerm. de curioſit.*

EVAGRIVS, Præſtat, inquit, in ſtorea ſecure agere, quam in lecto aureo perturbari. *ibid.*

PYRRHO, in tempeſtate conſpiciens cæteros animo eſſe deiectores cum ipſe nihil moueretur: oſtendit porcellum in naui ſecure degentem, dicens: oportere ſapientem eam animantis imitari ſecuritatem. *Laërt. lib.*9.

BION dicere ſolebat, impietatem malam eſſe contubernalem fiduciæ, & adiiciebat verſiculum *Euripidis:*

Seruum facit quamuis ferocculum virum.

C Senſit autem Philoſophus clariſſimus, nullam omnino ſecuritatem habere locum, vbi male ſana ſit conſcientia: non aperte poſſe loqui, cui reuera impietatis vitiũ poteſt obiici: nec frui tanquillitate animi, qui deos ſibi non habeat propitios. *Laërt. lib.*4. *c.*7.

☞ *Vide Otium, Quies, Vita.*

Seditio.

*Deffinitio et Etymologia

SEDITIO eſt cum populo diſcordante itur ad manus ideòque illius proprietatem à diſſenſione ciuium dictam vult *Cicero lib.6. de Repub.* qualem *Virgil. lib.*1. *Æneid.* deſcribit:

Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio ſæuitque animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.

Alioquin vbicunque multitudo eſt hominum, ibi ſeditio oriri poteſt aduerſus Duces, Magiſtratus, cũ arma capiendo, tum imperium detractando. Dictam autem volunt Grammatici ſeditionem à ſeorſim dando, vel vt placet Ciceroni, à ſe-

D orſim eundo. Differt à factione, quòd illa ſit diuiſio ciuium in diuerſa ſtudia, vnde factioſos dicimus, qui primates ciuitatis diſcordantes ſectantur. Hinc Cicero, inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Græcis στάσις ἢ διχοστασία ſeditio dicitur ab ἱστάναι quatenus ſignificat attollere, erigere ſe, contra leges, aut ſuperiores.

*Origo, et Causæ variæ

Seditionem mouet incuria, & deſideria eorum, qui ciuili ſocietati præſunt. *Fr. Patric. de repub. l.*6.*c.*5.

Seditiones in Republica maxime mouentur, quia alij pares eſſe volunt iis, qui plus poſſunt, & niſi hoc ſit, non acquieſcunt: alij, ſe præſtare dignos putantes indigne ferunt, niſi plus habent. *Idem ibid.*

Seditionis initia ſeptem ſunt, vel propter lucrum, vel propter honorem, non vt acquirant, ſed quia vident alios partim iniuſte plus habere, propter contumeliam, propter metum propter impotentiam, propter contemptum, propter incrementorum exceſſum, & puſillanimitatem, propter imparitatem *Ariſt. Pol.*5.*c.*2.

Seditio fit propter metum, cùm qui pœnas formidant ob maleficia commiſſa contra Rempl. inſurgunt. *Idem Pol.*5.*c.*3. E

Seditio fit propter impotentiam, cùm maior ſit & potentior vel vnus plures, quam ſecundum Reip. dignitatem & potentiã, & ex talibus fit vnius gubernatio violenta. *Id. ibid.*

Fit quoq; proter contemptum, vt in paucorum potentia: cùm plures ſunt illi, qui à Republ. excluduntur, potentiores enim ſe putant in populari ſtatu opulentos, contemnentes inordinationes & incuriam, qui gubernant. *Idem ibid.*

Seditio fit etiam per fortunam, cùm ex bello magna pars ciuium extenuata ſit, & debet alia ſubrogari. *Idem ibid.*

* SEDITIONVM ET SEDITIOSORVM IN Civitatibus Civili Bello Agitatis, luculenta deſcriptio.

Græciæ vrbibus acciderſit multa atq; atrocia in ſeditionibus, quæ ſolent fieri & fient ſemper donec eadem erit hominũ natura, magis aut minus crudeles & variæ, vt mutationũ circumſtantiæ erunt. Nam in pace & rebus ſecundis vniuerſæ ciuitates & priuati homines mentes habens ſaniores. Quia non cogit neceſſitas quærere vitæ præſidia malis modis: ſed bellũ F copiam quotidiani victus ſubtrahens, violentus magiſter eſt, vt ad præſentes occaſiones multorũ impetus iniiciat. Itaq; ciuitates ſeditionum plenæ erant & poſteriora, cum prius facta audirentur; ſuperabant illa nouitate conſiliorum, cùm in excogitandis artibus opprimendi alios, tum in pœnarũ crudelitate. Viſitata rerum nomina permutabantur. Prætextus cauſa, furioſa temeritas nominabatur fortitudo ſociis fidelis: cõſiderata cunctatio nominabatur timiditatis excuſatio, modeſtia ignauiæ velamentum: circumſpectio in vniuerſum ſegnities dicebatur: præceps audacia generoſitas: ex tuto velle inuadere, tergiuerſatio: accendens odia, fidelis: contradicens, ſuſpectus: cui inſidiæ ſucceſſerant aſtutus, qui ſibi inſidias ſtrui ſenſerat, adhuc aſtutior: qui nolebat eſſe in partibus: diſſolutior ſociorum & aduerſarios formidans: quiſq; alterum anteuertiſſet in lædendo, laudabatur: ſic etiam qui id conſilium dederat non cogitanti. Cognati minus familiare erant aliis G cõiuratis, quia hi promptiores videbantur ad quoſlibet impetus ſine excuſatione. Non enim coibant talia ſodalitia legitimæ vtilitatis cauſa: ſed cõtra leges, iniuſta cupiditate & inter ſe fideles erant, non iure diuino, ſed ſocietate ſcelerum, & qui bene dicebantur ab aduerſariis accipiebant, non ingenuitate, ſed metu, cum ipſis proderat. Gratius erat vlciſci eum, qui iniuriam feciſſet, quã nulla iniuria eſſe affectum. Iuramenta induciarum propter præſens periculũ facta vacbant, quia nulla alia præſidia erant, ſed cùm altera pars ſibi confidebat, fidens aduerſarios non munitos eſſe, dulcius erat deceptis ſpe induciarũ nocere, quam aperte aliquid mouere: idq; dicebatur eſſe tutius, & victoria fraudulenta ſapientiæ laudem referebat. Improbi nominabantur induſtrij, boni, hebetes: quorum alterũ probrum erat, alterum glorioſum. Horum omnium cauſa erat cupiditas iniuſtæ potentiæ & dominationis: inde contentiones inter patres oriebantur. Nam potentiores ciuitatibus vtrinque honeſto nomine, alteri ſtatum popularem, alteri autoritatem Senatoriam tribuentes: verbis quidem de Republica certabant, ſed reipſa, tanta erat acerbitas odiorum, vt alij alios penitus delere conarentur, & in pœnis finem ſtatuebant, H non iuſtitiam aut vtilitatẽ ciuitatis, ſed potius ſuam vtriq; voluptatem, ſeu in condemnatione per iniuſta ſuffragia, ſeu in victoria vi oppreſſis aduerſariis, æmulationi & cupiditati cõtentiones morem gerentes. Ita neutris curæ erat pietas: ſed qui honeſto colore aliquid lucri adepti erant, laudabantur. Medij ciues ab vtraq; actione perdebantur, partim quod non tuliſſent illis aut iſtis, partim inuidia, quod hactenus fuiſſent incolumes. Adeo propter ſeditiones in vniuerſa Græcia omne genus ſcelerum extitit: Simplicitas conſiliorum, quæ maxime eſt in bonis naturis, cum riſu explodebatur: ſed diffidere ſeſe, obſeruare alios & omnia ſuſpicioſe deprauare ſapientia erat. Nulla enim oratio firma neque iuramentum erat, quod ad reconciliationem prodeſſet. Quia enim aſtute ratiocinabantur, nullam pacem firmam fore, proſpicere malebant ne quid paterentur, quàm aliis confidere. Ac ſtulti ſæpe erant ſuperiores, qui cum metuerent inſidias, & timerẽt fore vt aſtutiæ anteuerterentur, ipſi priores audacter vim inferebant. Sapientiores vero etiamſi pericula præuidebant, tamen quia exiſtimabant non vitanda eſſe, quæ poſſent conſilio obtineri imparati opprimebantur. *Thucyd. lib.*3.

* APOPHTHEGMATA.

DEMOCRITVS ſeditionem inteſtinam vtrinque noxere dicebat. Etenim tum victoribus, tum victis pernicies eſt æqualis. *Stob. ſerm. 41.*

PLATO remedium aduerſus ſeditionem illud eſſe dicebat, vt nec extrema in aliquibus ciuium inopia ſit, nec ingentes diuitiæ. *Idem ibid.*

SEDITIONES, TVMVLTVS. Tu-

Populares, vrbanæ ſeditiones.

DATHAN & ABIRAM, Eliab F. & On Phelethi F. Rubenitæ, vnà cum 250. ISRAELITIS viris primariis, ob magiſtratus adminiſtrationem in ſolitudine Pharam contra Moyſen coniurant. Eoque nomine rupta terra viui cum tentoriis abſorpti fuerunt: cæteris igni cœleſti abſumptis. *Num. 16.*

DEMETRIVS argentariorum EPHESIORVM Princeps, ſeditionem populi mouit contra Paulum & Apoſtolos, Chriſtum annunciantes, & Dianæ, ex qua ipſi quæſtum faciebant, idololatriam condemnantes. *Actor. 19.*

Cum SPARTANI à Lycurgi legibus deflexiſſent, Rex Agis Eudamidæ F. non tā populi ſtudio, quàm vt vetera inſtituta, quantū eius fieri poſſet, reduceret, per Ephorum Lyſandrum nouas tabulas, vt obæratis æs alienum remitteretur, & agrariā legem de partitione agrorum promulgauit: agros ſuos primùm in medio poſuit, & pecuniæ ſignatæ DC. talenta, ſubſidij loco. Cui cùm alter Rex Leonidas Cleonymi F. nobilium ſtudiis ſuffultus, reſiſteret, & vno ſuffragio ſuperior rhetram abrogaſſet: accuſatus de eo, quòd ex muliere alienigena liberos ſuſtuliſſet, regno deiectus, eiq; Cleombrotus gener ſubſtitutus fuit. Eiecto Leonida, Agidis conſiliū de emendenda Repub. ad felicē exitum perductū fuiſſet. Verū Ageſilaus Ephorus ſua auaritia omnia euertit. Cùm enim poſſideret latiſſimū & vberrimum agrum, ære autem alieno multò demerſus eſſet, qua non erat ſoluendo, neq; dimittere inducebat in animum agrum, perſuaſit Agidi, ſi vtrumque pariter tentaretur, magnū in ciuitate exoriturum motū: quòd ſi nouis tabulis ante deliniti locupletes forent, facilè eos & placide accepturos legē agrariam. Idem Lyſandro, qui item ſeductus ab Ageſilao fuit viſum. Ita congeſtas in forum debitorū ſyngraphas, quas Claria appellant, omnes coaceruatas concremauerunt. Sublata flamma pecunioſi & fœneratores, qui ibi deambulabant, digreſſi ſunt. At Ageſilaus, quaſi illudens illis, negauit clarius ſe lumen vel ignem lucidiorem vidiſſe. Poſtulante plebe, vt ager quoq; confeſtim diuideretur, imperantibuſque hoc Regibus, ſemper Ageſilaus obſtacula aliqua interponendo & cauſando, tempus protrahebat: quoad proficiſcendum Agidi ad bellum fuit, cùm acciuiſſent ſocij Achæi Lacedæmone auxilia. Ab eo reuerſus, cùm interim Ageſilaus à nullo quæſtu abſtineret, Leonidas ex Tegea ad regnū reuocatus eſt. Agis ad chalciœcū confugit: Cleombrotus in æde Neptuni ſupplex ſedit, quē Leonidas armis ſepſit, grauiter ei ſuccenſens, quòd gener inuiſſet ſibi. Intercedentes autem Chelonide filia, Cleombroti vxore, in exilium eum eiicere ſatis habuit, Agidē paulò poſt in carcere ſtrangulauit. Iam verò cùm Leonidas Cleomeni filio Agiatidem vel inuitam nuptui dediſſet, vxoris familiaritate motus Cleomenes, Agidis conſilia commendantis, Ephoros tyrannidē exercentes contra ipſos Reges ſuſtulit, æs alienum remiſit, agros ex æquo partitus eſt. Et ſic, quod viuus non poterat Agis, mortuus per vxorem impetrauit, vt æqualitas à Lycurgo inſtituta reduceretur. *Plu. in Agide.*

Apud NAXIOS locupletes quidē plerique vrbem habitabant, cæteri verò ſparſi per vicos agebant. In quodā itaq; vico, cui nomen Leſtadæ, Telegoras habitabat prædiues ac nobilis, multæq; apud plebem auctoritatis: cùm alij complures honores habebantur, tum præcipuè muneribus quotidianis ciuium honorabatur, adeò vt qui vendebant, ſi quis minoris liceretur quàm vellent, dicere ſoliti ſint, ſe malle dono dare Telegoræ, quam tanti vendere. Quidam igitur adoleſcentes cùm piſcem ingentē licitarentur, ac piſcator ex more diceret, ſe malle Telegoræ dono mittere, quàm tanti vendere: moleſte ferentes eadem audire toties, ſimulata beneuolentia ad Telegoram adduxerunt emptum piſcem. Quem cùm ille libenter accepiſſet, tum ipſum adorti ſunt, tum filias iam nubiles cōſtuprarunt. Quod factum indigne ferentes Naxij, arreptis armis inuadere conati ſunt adoleſcentes: tantaq; hinc orta ſeditio, vt Lygdamis huius tumultus præfectus, pòſt arrepta tyrānide patriam oppreſſerit. *Ariſtot. in Repub. Apud Athen. lib. 8.*

MEGARENSES tyranno expulſo Theagene rempub. pauliſper in magna moderatione rexère. Inde cùm affatim meram libertatem eis concionatores propinarent: ſemel proterui cùm aliàs egerunt cum locupleribus proterue, tum ingreſſi domum ad eos, conuiuia & cœnas lautas poſcebant: quæ, niſi præberentur, violenter & contumelioſè omnes accipiebant. Deniq; lege lata vſuras, quas intulerant, repetierunt à fœneratoribus: quod factum Palintociam dixère. *Plut. in quæſt. Græcis.*

Quo tempore SPARTANI Leuctrica calamitate à Thebanis affecti ſunt, in ARGIVORVM vrbe tanta ſeditio & cædes orta eſt, quanta apud reliquos Græcos nunquam fuiſſe memoratur. Dicta eſt hæc factio Scytaliſmus, id nominis ſortita à cædis ratione & modo. Cauſa tumultus hæc extitit. Cùm Argiuorum Reſpub. per populi poteſtatē regeretur, & aliqui ex oratoribus plebem concitarent aduerſus eos, qui potentia gloriaque excellerent, accuſati conſpirabant ad opprimendum plebem: cumque aliqui, qui cum his facere putabantur, in quæſtionibus examinarentur, cæteri tormentorum cruciatum perhorreſcentes, ipſi ſibi mortem conſciuère. Quodam autem tempore vnus in quæſtionibus confeſſus effecit, vt ſibi fides haberetur, & prodens triginta ſpectatiſſimos viros, reos fecit. Populus accuſatos morte multauit, & eorum bona publicauit. Cùm verò plurimi eſſent in ſuſpicione, & oratores fictis criminationibus eam iuuarent, in tantum ferociit plebs, vt omnes quicunque in crimen vocarentur, quamuis multos & locupletiſſimos homines, morti adiudicarēt. Interfectis deinde potentioribus viris plus duobus millibus, & ducentis, timentes oratores, ne ſibi inopinatum aliquod malum accideret, accuſandi ſtudium deſeruere. Plebs ſe derelinqui ab eis exiſtimans, omnes eos capitis ſupplicio affecit. Inde ad priſtinam beneuolentiam reuerſi ſunt. *Diodor. lib. 15.*

Victis ad Anienem Gallis, Dictatore CAMILLO, contentio ſupererat atrocior ciuilis aduerſus plebem. Nam victoria ferox Pop. ROM. magna vi inſtabat, vt alter conſul præter conſuetum modum crearetur ex plebe. Quæ rogatio aliquot iam annis durauerat, ita vt nulli conſules, ſed Tribuni poteſtate cōſulari crearentur. Ei opponebat ſenatus ſe, neque permittebat, vt dictatura abdicaret ſe Camillus, quò ius nobilitatis auctoritate & ſummo eius imperio tutaretur commodius. In ſenatu cùm magnam altercationem excitaſſent pugnantes ſententiæ, vicit tamen lenior, quæ concedebat plebi, permittebatque alterum conſulem ex popularibus creare. Hoc ſenatuſconſultum cùm dictator pro concione pronunciaſſet, illicò plebs haud immeritò læta, eſt ſenatui reconciliata, Camillūq; ingenti plauſu & fauore deduxit domum. Is comitiis habitis, conſules creauit ex patriciis M. vel L. Æmilium Mamercum, L. Sextium, de plebe primum. *Plut. in Camillo, & Liuius.*

LICINIO STOLONE ingentem in vrbe concitante tumultū (nā plebs ROMANA inſurgebat aduerſus patres, vt duorū cōſulum, qui quotannis deſignarētur, alter ex ſuo corpore crearetur, non patritij ambo) tribuni militum creati ſunt: comitia conſularia impediuit plebs. Cùm res magiſtratibus non creatis ad grauiorem ſpectaret motum, Camillus quartum dictator à ſenatu, plebe inuita, creatus eſt. At ſiue alterū exiliū & damnationem veritus, vt ætate iam graui & tantis rebus geſtis indignam ſiue tantæ plebis procellæ & pertinaci impar, tūc quidem domum ſe recepit. Inſequentibus diebus cauſatus valetudinem, abdicauit ſe dictatura. Senatu alium dictatorem creauit. Qui magiſtro equitum dicto ipſo ſeditioni ducē Stolone, legem maximè aduerſam nobilitati (qua cautum eſt, ne quis plus quinquaginta iugera agri poſſideret, permiſit perrogari. In præſentia quidem Stolon plebiſcito victor magnificus, paulò poſt conuictus tenere modum agri, quem cæteris interdixerat, ſua ipſe lege multatus eſt. *Plut. in Camillo.*

Pop. ROM. agrum ſuburbanum, quem bello parauerat, partim vendiderat ſub haſta, partim publicum fecerat. Eum inopibus & tenuioribus ciuibus ſub exigua penſione, quam ærario ferrent, locabant. Vt autem pecunioſi mercedem intendere, & pauperes cœperunt ſummouere: lex lata eſt, quæ vetuit ne quis plus quingentis iugeribus agri poſſideret. Frænauit, aliquandiu hæc ſanctio cupiditatem opulentorū, ſubleuauitq; egenos: qui locata retinebant, fruebanturque ſorte, quam quiſque à primo acceperat. Poſt per appoſitas perſonas transferentibus conductiones in ſe opulentis, ac denique propalam iam ſuo nomine pleraſq; detinentibus, expulſi pauperes, neq; ad militiam ſe præſtabant alacres, abiiciebantq; educandorum curam liberorum: vnde breui Italia infrequentia laborauit

omnis liberorum hominum, & ergaſtulis completa & barbaricis: A quibus colebant agros opulenti homines, exactis Romanis ciuibus. Id corrigere familiaris P.Scipionis adortu C. Lælius, quia renitentibus potentibus deſtitit tumultus metu, Sapiens eſt appellatus. At Tiberius Gracchus Tribunus plebis creatus, ei actioni illicò admouit manũ, à Diophane Mitylenæo oratore, & Bloſio, Cumano Philoſopho; vt tradunt plerique, incenſus. Nõnulli Corneliæ quoq, matri adſcribũt aliquid culpæ: quæ filiis crebrò improperabat, quòd populus Rom. Scipionis ſe adhuc ſocrum nondum matrem Gracchorum vocaret. Alij Sp. quendam Poſthumium perhibent auctorem fuiſſe Tiberij æqualem, atque in gloria cauſarum dicendarum æmulum: quem poſt reditum à militia offendens longè gloria potentiaque præfulgentem & celebrem, voluit eum tranſgrèdi actione ſuſcepta ancipiti & magnæ expectationis. At frater eius Caius in quodam libro reliquit ſcriptum, cùm Numantiam pergeret per Hetruriam Tiberius, ſolitudinemque agrorum ſpectaret, agricolas autem & paſtores ſeruitia eſſe peregrina & barbara, tunc primùm illam actionem, ex qua infinita iis fluxerunt mala, animo complexum. Maxima verò ex parte ipſe ardorem & contentionem huius inflammauit populus, B per libellos prouocando eum in porticibus, muris, & monumentis proſcriptos: vt inopibus agrum publicum redderet. Legem non compoſuit tamen ſolus, ſed adhibuit in conſilium principes virtute & auctoritate ciues: in quibus Craſſus fuit Pontifex Max. Mutius Scæuola Iuriſconſultus, qui id temporis conſulatu fungebatur, & App. Claudius ſocer eius. Neque videtur lex in iniuriam & iniquitatem adeò grandem fuiſſe vnquam lata mitior vel mollior: quippe à quibus exigenda violatæ legis piacula erant, & quibus cum multi agri, quos tenebant contra legem, erant dimittendi: ab his poſtulauit, vt accepto inſuper præmio relinquerent ea quæ iniquè vſurpauerant: redderentque ea ciuibus, qui ſubleuandi erant. Opulenti cum homini eloquentia cauſam bonam defendenti reſiſtere non poſſent, ad vnum ex tribunis conuertunt, ſe M. Octauium grauibus iuuenem moribus & modeſtum qui ſe Tiberio obiiceret, & legem antiquaret. Præualet autem inter tribunos illius poteſtas, qui quid vetat. Nihil enim ſciſcere plebs vno valet intercedente. Hinc incenſus Tiberius legi illi benignæ C ſalutem dixit, gratioremq; multitudini & flagrantiorem promulgauit in fraudatores, iubens extemplò illo excedere eos [illegible]o, cui cõtra ſuperiores leges incubabant. Cœpit aliis legibus illicere plebẽ, quibus annos ſtipendiorum, contrahebat & prouocationem à iudicibus concedebat ad populum: obtinentibus etiam id temporis iudicia ſanatoribus parem numerum ex equeſtri ordine affundebat, atq; ita vires ſenatus omnibus modis coërcebat, felle magis atque peruicatia, quàm æqui & commodi ratione adductus. Tandem Octauio Tribunatum abrogauit Tiberius, & legem pertulit. Mox & de Attali pecunia populo diuidenda lege promulgauit. Tribunatum in aliũ petens annum, leges vt perferret, cùm in Capitolium aſcendiſſet, Scipio Naſica in Senatu exiliens: Quando Remp. inquit, prodit conſul, ſequimini me, qui Remp. ſaluam vultis. Sic fatus, lacinia togæ capite obuoluto contendit ad Capitolium. Quotquot illũ ſequebantur, toga brachium circumiecta propulerunt obuios, renitente illis ob eorum dignitatem nemine, ſed fugientibus omnibus atque ſe mutuò obterentibus. Horum comitatus attulerat domo clauas & ſudes. Ipſi detractorum D ab effuſo in fugam cætu ſubſelliorum fragmenta & fulcra corripientes, perrexerunt in Tiberium, ſimulque ceciderunt in fronte locatos. Ipſius Tiberij fugæ conſulentis prehẽdit quiſpiam togam. Ille togat relicta fugiens in tunica ceſpitauit, prolapſuſque eſt ſuper eos, qui ante eum ceciderant. Attollentem ſe princeps apertè caput eius afflixit ſubſellij pede vnus ex collegis eius Satereius. Secundum ictum intulit ei L. Rufus: qui de eo velut re præclarè geſta gloriabatur. Ex cœtu plus trecenti occubuerunt fuſtibus & lapidibus cõminuti, ferro nullus. Hanc Romæ primam memoriæ produnt à regno ſublato ſeditionem fuiſſe ſanguine & cæde ciuili diréptam. Senatus quò populũ ob ea acta leniret, neq; legi Agrariæ vltra refragatus eſt, & plebi permiſit, vt Tiberij loco aliũ Triumuirum agris diuidendis deſignaret. *Plut. in Tiberio.*

Caivs Gracchus Triumuir agrarius cum Ful. Flacco & Papyrio Carbone, cùm in ſecundo Tribunatu leges promulgaſſet, quas repulſam in tertio paſſus perferre non potuit, & inimici eius L. Opimio lecto conſule multas Caij leges circumducerent, quo, cùm cauſam iræ præbuiſſet, interficeretur: tolerauit id aliquandiu. Cæterùm quia ab amicis fuit, præcipuè à Fuluio Flacco conſulari accenſus, aggreſſus denuò eſt præſidium aduerſus conſulem cõtrahere. E Qua die leges eius Opimius antiquaturus erat, vtraq; pars inſederat prima luce Capitolium. Cùm rem diuinam conſul faceret, vnus ex lictoribus eius Q. Antyllius auferens aliò exta ad Fuluij cohortem ait: Date locum bonis, improbi ciues. Sunt qui ferant, ſimul cum voce hac etiam nudum brachium tanquam ad contumeliam compoſitum traiiciſſe. Ibi eueſtigiò confoditur Antyllius longis ſtylis fodicatus, ad id ipſum, vt aiunt, paratis. Hæc cædes multitudinem conſternauit. Duces verò diuersè fuerũt animati. Excanduit enim Caius, & caſtigauit ſuos, quòd colorem quærentibus iam pridem aduerſus ipſos præbuiſſent aduerſariis. Opimius autem ſicut anſa accepta erectus exaſperauit ad ſumendum ſupplicium populum. Regreſſi inde Patres, ſenatuſconſulto facto mandant conſuli Opimio, daret diligenter operam, ne quid Reſpubl. detrimenti pateretur, & opprimeret tyrannos. Ille cùm denunciaſſet, vt Patres ad arma irent: & equitibus edixiſſet, ſinguli vt cum luce binos ſeruos armis inſtructos adducerent: Fuluius è diuerſo adornauit ſe, & multitudinẽ ſpoliis, quæ domi habebat, Gallis in conſulatu ſuo deuictis detracta: F magniſque cum minis & clamore ad occupandum Auentinum contendens noluit arma induere: verùm ſicut in forum, toga amictus progreditur, tantùm modico pugione accinxit ſe. Opimius pace, quam Fuluius per filium petebat, repudiata in Fuluij cohortem fecit impreſſionem cum multis peditibus & ſagittariis Cretenſibus: qui potiſſimùm miſſilibus petentes aduerſarios conuulnerantesq; diſſipauerunt eos. Data fuga, Fuluius in balneum contentum confugit. Mox extractus inde cum filio natu maiore, obtrũcatus eſt. Caius verò à nemine præliari conſpectus eſt: verùm iſta fieri dolens recepit ſe in ædem Dianæ. Inde hortantibus amicis per pontem ſublicium in lucum Furinæ confugit: vbi à Philocrate ſeruo, quem vnum fugæ comitem habuit, volẽs interfectus eſt: ſiue vt alij volunt, ab inimicis priùs ſeruo, qui illum corpore ſuo texerat, intercepto, trucidatus. Cadauera tam horum quàm aliorum, qui trucidati fuerunt tria millia in amnem proiecta, bona eorum ſub haſta vendita. Interdictus inſuper cõiugibus eorum luctus Licinia Caij etiam dote ſpoliata. Adhæc necauerunt minorem Fuluij filium, qui non arma G contra tulerat, neque in cœtu fuerat præliantium: ſed ad pacificandum venientem ante pugnam corripuerunt, & poſt pugnam occiderunt. *Plut. in Caio.*

Cùm in bello quod Romani contra Piratas geſſerũt, Popvlvs Rom. claſſem comparaſſet, huicque Pompeium præfeciſſet contra Senatus voluntatem, repugnantibus Patribus, plebs ſeditionem mouit, atque in Senatores adhuc ſedentes impetum fecit: quos & ad vnum omnes interfeciſſet, niſi de loco, vitæ conſulentes, abiiſſent. Hiſtoriam latè deſcribit *Dion Nicæus*, & eius abbreuiator *Xiphil. in Pompeio.*

Mortuo Herode Iudæorum Rege, Sabinus procurator Aguſticũ legione relictus à Quintil. Varo, lucri & prædæ cupiditate Hieroſolymitanos grauiter affligebat. Inſtante Pentecoſte, magna Ivdæorvm multitudo vndique coiens, partiti trifariam caſtra, incluſos in regia Romanos oppugnare parabant. Milites magno animo repugnabant. Iudæi porticus in extimo templi ambitu conſcendentes: de ſuperiore loco Romanos vrgebant. Romani tandem ignem porticibus ſubiecerunt. H Quarum materies, quod eſſet pice ac cera ob inaurationem peruncta, facilè correpta eſt incendio, quo lacunaria illa precioſa & magnifica abſumpta sũt, & quotquot illuc aſcenderant improuiſo perieruntexitio: pars enim cum tecto ruente vnà præcipitati ſunt, pars circumſtantibus telis confixi: nonnulli deſperatione ſaluti, & vi mali attoniti, aut in flammas ſe dederunt, aut ſuiſmet gladiis confecti ſunt: quòd ſi aliqui refugientes quà aſcenderant in tutũ ſe recipere volebant, hos omnes Romani contrucidauerunt, quòd inermibus nihil prodeſſet ferocia, ita vt ne vnus quidem ex his, qui tectũ aſcẽderant, incolumis euaderet. Tum Romani, qua ſe incendium remiſit, aliis ab aliis protruſi, penetrauerunt ad ſacræ pecuniæ conditorium, cuius bona pars furto militum diſperit: ad Sabinum autem propalam quadringenta talenta ex ea præda relata ſunt. Iudæi vero duplici calamitate affecti ſunt, deſideratis in ea pugna charorum amicorum plurimis, & inſuper ſpoliato ſacratio: facto tamen globo è pugnaciſſimis circumdederunt regiam, incenſuros ſe eam & omnes intus occiſuros minitantes, niſi quamprimùm diſcederent. At Varo cùm

dua-

duabus legionibus ſuperuenientc, ſeditio compreſſa eſt, au-[illegible] Iudæi ad duo millia. *Ioſeph l.17.c.12. Antiquit.*

A Ivdæi Aſiatici conſpecto Paulo in templo Hieroſolymis, ſeditionem excitarunt: & niſi Tribunus cum Romanis militibus Paulum eripuiſſet, eum interfeciſſent. *Act.21.*

Orta ſub Clavdio Cæſare ſeditione Hieroſolymis, quoniam Miles quidam populo die feſto pudenda oſtendiſſet, Ivdæorvm ſupra xxx. millia à Rom. cæſa fuerunt. Quidam ex illa turba fugientes, in publica via cẽteſimo ab vrbe ſtadio, Stephanum Cæſaris ſeruum iter facientem aggreſſi ſunt latrocinio, omneſque eius diripuerunt ſarcinas: quo audito Cumanus cõfeſtiſ eò miſit milites, iuſſos vt vicos loco propinquos diriperent. In hac populatione miles quidã libros Moſaicos in quodam vico inuentos protulit, eoſque lacerauit in conſpectu omnium, multis debacchatus & in legem & in gentem totam conuitiis. Hoc vbi ad Iudæos perlatum eſt, facto concurſu, agmine magno petunt Cæſaream, in qua tum Cumanus agebat, ſupplicantes, vt non ſuam, ſed læſi numinis vlciſcerentur iniuriam. Tũm præſes, veritus defectionem populi B de amicorũ cõſilio militem illum violatorem legis ſecuri ferit, atque hoc modo tumultũ iam repullulantem ſedauit. *Ioſephus lib. 20.c.4. Antiquit.*

Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus Nicæni Cõcilij vindex acerrimus, vita excedens, duos viros populo commendauerat, doctrinæ ac vitæ laude præſtantes, Paulum & Macedonium. Itaque populus Constantinopolitanvs comitiis Epiſcopo creando indictis, in duas abiit partes. Quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ Arij veneno corrupta, Macedonium legit: eaque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. Ad quem ſedandum cùm ſe Conſtantinus Imperator Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorum probauit, ſed Concilio Epiſcoporum Arianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud euexit. Euſebius ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum Concilium infirmandum conuertit. Eo ſequente anno mortuo, populus rurſus diuiſis ſtudijs ad comitia prodijt, ac Paulum & Macedonium priſtinis ſedibus reddidit: atque inde acerbis inter ſe certaminibus, conten-C dere inſtitit. Conſtantius Imp. Arianorum patronus tumultu inter Catholicos Arianoſq; in dies ingraueſcente, literas Antiochia ad Hermogenem magiſtrum equitum in Thraciam miſit vt Conſtantinopolim accederet, atq; armis, ſi aliter non poſſet, Paulum, quem Catholici defendebant, Eccleſia pelleret. Paruit iuſſis eius Hermogenes: verùm ſtatim paruiſſe pœnituit, nam plebs Pauli ſtudio incitata ipſum tanta animorum conſtantia ſibi defendendum ſuſcepit, vt ne ipſi quidem Hermogeni aduerſanti, atq; armatis hominibus rem agenti pepercerit. Quinetiam euſq, vecordiæ furoriſq; proceſſit, vt incendium ædibus, in quibus ille verſabatur, intulerit, atq; inde eductum miſerabili ac fœdo ſpectaculo traxerit, ac laceratum & diſcerptum vita eiecerit. Quo comperto, Conſtantius gradu citato recurrit, atq; inflammatus ita non ſolum Paulum vrbe exegit, ſed plebi etiam ſolemne frumenti Alexandrini congiarium, quod Conſtantinus pater dari quotannis conſtituerat, abſtulit. Macedonium tamen ſibi ſubſtituendum non duxit, quod iniuſſu ſuo deſignatus fuerat, & cauſam præſenti ſeditioni attulerat. Inde per Philippum Præfectum, Paulum vr-D be expulit, & Macedonium ſubſtituit maximo reſiſtentis populi tumultu, atque trium millium hominum ſtrage. *Sigonius lib.5. Imp. occid.*

Anno Ivstiniani ſeptimo, Bizantii orta eſt ſeditio, quæ teſſeram popularem dedit (hac enim nota ſe inuicem coniuncta agnouerunt) expulſiq; ſunt ciues boni, & incenſa ædificia, inter quæ & templum Sapientiæ Dei fuit: ſed repreſſa eſt à Iuſtiniano, auxilij Beliſarij, ſublatis auctoribus Hypatio & Pompeio, & trucidatis triginta millibus hominum. *Procopius Euagrius lib.4.c.13. Niceph. lib.17.c.10.*

Quarto Ivstiniani anno, ob turpiſſimam Imp. auaritiam, & intolerabiles ſubditorum compilationes, ſeditio orta eſt Constantinopoli: in qua Imperator in vitæ diſcrimen veniſſe, & amplius quam triginta millia hominum cæſa ſcribuntur. *Procop. lib.1. belli Perſici. Zonaras tom.3.*

Manvel Græcus Imp. an. 1180. moriens, Alexium filium annos tredecim natum tutore Alexio Protoſebato inſtituto reliquit. Alexio verò tutore Latinos immodicis honoribus proſequente, Græci indignati, vetera contracta ob ſacrorum differentiam odia incitarunt, atque Andronico Manuelis patruele ex Ponto euocato, ipſum Alexium adorti de medio ſuſtulerunt, atq; inde ſæuientes animis impetum in omnes Lati- B nos, qui apud ſe verſabantur, fecerunt. Cæterùm primæ iniuriæ monachis & ſacerdotibus factæ. Ioanni ſubdiacono legato pontificio caput abſciſſum, atq; ad contumeliam caudæ immundæ canis appenſum. Mortuorum cadauera ſepulchris impiè violatis per vias crudeliſſimè ac fœdiſſimè tracta, omnibus qui in Xenodochio S. Ioannis ægri cubabãt, vita ferro adempta. Pauci, quibus vitam concesserant, infidelibus, pecunia ad ſeruitutem addicti. *Ex Choniata & Gulielmo Archiepiſcopo Tyrio Sigonius lib.14. Regni Ital.*

Petrvs Damiani Epiſcopus Oſtienſis à Nicolao II. Pp. Mediolanvm miſſus, Simoniacorum & Nicolaitarum cauſa. Cauſam legationis ad eos, ſua in cõcione expoſuit. Ea cognita poſtridie rumor in ciuitate a factione clericorũ, qui vxores habebant excitatus increbuit, Ambroſianã Eccleſiã antiquis Patrum inſtitutis liberam, nec Romanis legibus obnoxiã eſſe, neq; Pontificem Romanum ius vllum in ſua Eccleſia ordinanda, atq; conſtituenda habere: Itaq; ſublato clamore raptim vndiq; à tumultuantibus ad Epiſcopium concurritur: campanarũ ſtrepitu ac prægrandis tubæ clangore vrbs tota cõple- F titur, ac mors legato ab omnibus intentatur: accenderat autem inuidiæ flammam, quòd Petrus pridie in conuentu præſidens ad dextram ſibi Anſelmum Epiſcopũ Lucenſem conſtituerat: à ſiniſtra verò Vidonem Archiepiſcopum Mediolanẽſem ſibi aſſidere mandarat. Perſpecta verò populi voluntate legatus poſtridie conuocato in templum populo in concionẽ aſcendit, atq; tumultum ſedauit. *Sigonius lib. 6. Regni Ital.*

An. 990. Mediolani ſeditio ingens exarſit, quæ nouam Reipublicæ mutationem induxit. Quippe, Poncius Dux ab Othone I. Imp. conſtitutus, Gothifrido Archiepiſcopo mortuo ab Othone III. dignitatem cũ Landulfo filio ſuo impetrauit. Populo verò Landulfum repudiante, atque armis ab Epiſcopij aditu repellente ipſum tueri commiſſis certaminibus in vrbe non dubitauit: in quibus cùm alij præclari viri tum Tatius vir potentiſſ. cecidit. Quo facto, Bonicius ipſe in lectulo ipſo furtim à Mantegatio Tatij familiari confoſſus. Landulfum inde, cum Ducis præfecturam mandari fratri ſuo natu maximo vellet, populus ita percitus vrbe cũ fautoribus eius exegit, ac Ducis magiſtratũ abrogauit: conſuleſque, qui G regerent ciuitatem, more iam in Italia inſtituto, creauit. Atq, hæc prima ſeditio ciuitatem Mediolanenſem in duas partes diſtraxit, nobilitatem & plebem: quo veneno ſemel infecta, nunquã poſtea planè inualuit. Landulfus cũ comparato exercitu in aciẽ cũ Mediolanenſibus deſcendiſſet, ac magno prælio in campo Carbonariæ ſuperatus eſſet, ad Othonem III. Imp. confugit. A quo poſt reſtitutus eſt. *Sigon lib.7. Regni Ital.*

Othone III. regnante, Creſcens Nomentanus Romæ ingenti fauore populi conſulatum adeptus pernicioſiſſ. ſeditionem exciuit. Nam vt erat altiſſimo animo præditus, non modo veterem ciuitati libertatem recuperare, ſed etiam Imperij titulum ſibi aſciſcere geſtiebat, ægrè admodum ferens, eum iure quaſi hæreditario ad exteros eſſe tranſlatum. Nam quãdiu ſtirps Caroli Magni ſuperſtes fuit, Francos in poſſeſſione fuiſſe, illa extincta, cùm Italici auitam renouare dignitatem vellent, tamen inteſtinis odiis, ciuilibuſq; diſcordiis propoſito excidiſſe. Ita rem ad Othonem Germanum hominem deuolutam, ab Othone filium ad tantum faſtigium ipſo Pontifice colendo eſſe prouectum, quo mortuo nepotem eo domeſticæ H vſurpatione potentiæ potiùs, quàm iure aliquo aſpirare: agẽdum igitur atq; obuiam eundum eſſe, omniq; ope nitendum, vt vnde emanauit, eò tandem aliquando Imperium redeat. His vocibus populus Rom. inſtinctus opem illi ſuam ad tantum decus recuperandum polliceri, atq; eum vt in bene cœpto perſeueraret, hortari. Ioannem XVI. Pontificem, ſiue Reipub. ſiue Othonis caritate aduerſantem vrbe expulit. Ioannes Othonem ex Germania exciuit. *Sigon. de Regno Ital.*

Per fas nefaſq; ſceptro patrio potitus Henricvs V. dimiſſo conuentu Moguntino, Burgundiam inuiſit, Rheno cõtiguas perluſtrans regiones, hos beneficio, alios iniuria ſibi ſubiiciens. Et cùm ad aquas rufas, Alſatiæ eſt oppidum, armis & viris fortibus potens, Cæſareani multa ſuperbè & auarè agerent in ciues, ad arma conclamatum eſt. Fit Rvbeacensivm concurſus maximus, ac furore arma miniſtrante, iacula, ligna, lutum, lapides, puluiſq; in aduerſarios mittuntur, ac perfidi, impij, parricidæq; proclamantur. Tandem Imperator cum ſuis fuga ſibi cõſulit, relictis ibi regalibus, quæ modò parenti

per vim extorſerat. Iudicium iræ Dei eſt, inquit auctor, vitæ A ſenioris Henrici, vt fugeres, qui patrem fugaſti: & inſignia perderes, quæ patri abſtuliſti. Promiſerat Rubeacenſibus Imperator pacē, ſi regalia redderent. Verùm iis receptis, ſumma vi oppugnatum caſtrum cepit, diripuit, incendit, miſeróque incolas, nulla vel ſexus vel ætatis habita ratione, concidit.

HENRICVS VII. ferream imperij coronam MEDIOLANI ſuſcepit. Hinc atque inde annitentibus diuerſæ factionis in vrbe principibus, inſolito ciuitas eſt grauata tributo: neque à rapinis Germani manum cohibuerunt, quos factioſi rerum nouarum cupidi adiuuerunt. Tandem ad arma eſt ventum. Germani introductis, quæ in ſuburbiis & in agris diſperſæ erant, copiis aperto in vtramque factionem Gibellinorum, & Guelforū prælio decertare cæperūt. Sed Galleacius Vicecomes, magno vſus aſtu, Mattheo genitore domi tanquam ad arcem ſuā ſeruandam relicto, Lupoldo Duci Auſtriæ & Germanis adhæſit, ne in ſe quoque verterentur: tumultus & plebeiæ audaciæ ac temeritatis cauſā omnē, & culpā in Turrianos referēs: tyrannidē affectantes. Pari ergo odio Germani & Gibellini in Turrianos ferūtur. Erāt illi magna parte populi ſtipati, B in platea ædibus Virginis ſubiecta. Sed ad primū impetū diſſipati sūt. Pugna deinde ad vicos relata, cædes vtrinq; promiſcua fuit. Guido Turrianorū princeps in fugam verſus, cū ſuis Vercellas petiit. Debacchati in aduerſam factionem Vicecomites, ad triginta illius primores (in quibus 4 ex Turrianis fuere) interfecerunt. Eo tumultu offenſi Lombardiæ populi à promiſſa Hērico obedientia receſſerunt: primiq; & eodem die Cremonenſes & Cremenſes, impoſitum à Rege vicarium & Gibellino, annis non ſine cæde eiecerunt. *Cranz. l.9. Sax. c. 1.*

HENRICVS VII. ROMÆ coronandus à Cardinalibus ad epulum Romanos proceres inuitauit. Sub eius finem ad ſuos, qui circumſtabant conuerſus, adigendos eſſe fidelitatis ſacramento omnes, qui adeſſent Romanos, poſcendaſq; & in cuſtodiam recipiendas Vrbis arces, denuniq; retinendos omnes imperauit. Arces eæ, ædes erāt in theatris, thermis & vetuſti operis ædificiis, in arcis formam communitæ: quibus tunc Germanorum præſidia ſunt impoſita: cùm proceres omnes iurati retinerentur. Inſuper verò tributa popoſcis à populo, ſolito ſemper antea vel vicatim vel diſperſas in multitudinem pecunias, ab aliis, qui coronabantur accipere. Commota eſt itaq; C ciuitas, & omnis vtriuſq; factionis tam Gibellinæ, quam Guelfæ populus ad vrſinos confluxit: primumq; in deturbatos occupatis arcibus poſt in alios vrbem perambulantes Germanos, impetus cum cæde & ſanguinis effuſione eſt factus. Ergo coronam (cuius in Baſilica Apoſtoli Petri de more accipiendæ ſpes omnino ſublata erat) in Laterano accepit, Tiburque migrauit. *Cranz. lib.9. Saxonie, cap.4.*

Quo tempore PHILIPPVS Pulcher, Gallorū Rex, in Flādria rerum potiebatur, BRVGIS contentione inter minutam plebem, cum qua artifices atq; mercatores ſentiebant, orta, cum præterea nimiū grauibus ſe oneribus premi quererentur, plebs arreptis armis, carcere liberauit Petrum cognomento Regem, lanarium textorem, & Gianbridam lapiū, qui ambo propter ſeditionem in carcere erāt. Illos duos multitudinis duces cōſtituit, atque ipſum inprimis Petrum: quod quamquam ſtatura puſillus eſſet, tamen ob ſeniū experiendo prudentiam ingenué comparauerat, & quod cætera in ſeditioſis hominibus condire ſolet, altero captus erat oculo. His Ducibus Brugienſis plebs, non vrbe modò ſua, verum à tota quoque Flandria Gallos expulit, deletiſq; eorum copiis, multos ipſorum occidit. Tandem poſt longum ac graue bellum cū Gallorum Re- D ge pacem iniuere, & Flandrenſes, & liberi ſub Comitibus, iuxta veterem Flandriæ morem, remanſerunt. *Egnat lib. 5.c.3.*

Circa an. Sal. 1372, in vrbe BRVNSVICO vulgus conciliū vrbis inuaſit: vrbe quoſdam eiecit, alios oppreſſit, nonnullos ſpecie iuſtitiæ publicè gladio percuſſit: vnum ex proconſulibus, virum & ætate & mole corporis grauem, cùm vires inflectendis genibus non haberet, in ſede recumbentem obtruncauit. Obiiciebant illis, quòd populum exactionibus grauarent, & maiori quam vlli principes impoſito onere dominarentur: idque literis ad vicinas & longinquas vrbes perſcripſere. Nouum concilium ex mechanicis viris legere. Vicinæ vrbes exemplum deteſtatæ, non ſunt paſſæ mercatores eius vrbis in emporiis diuerſari. Hoc vocant Hanſa eijcere & proſcribere, cùm illis priuilegiorum vſu & communione interdicitur. Sed qui intus manſere, contempſere eam animaduerſionem, quæ paucos attigit. *Cranz lib.9. Saxonia. c.39.*

HAMBVRGI pernicioſiſſ. turbatio exorta de prædiis & domibus in vrbe clero quouis titulo obuenientibus. Prætendebat clerus, deberi quoque ſibi ius ciuitatis non diſſimile laico populo, quod ſacerdotia publicis rebus ineſſent: ſenatus cum ciuibus repugnabat. Populus non contentus iure agere, vim intulit: præpoſitus in Eccleſia puluere in contumeliam aſperſus eſt, quod iuriſdictionem in quoſdam adulteros ſeueriùs intēdiſſet: decanus gladio petitus; alij ſacerdotes affecti verberibus & plagis. Itaque interdicitur vrbi ſacris. Cedit capitulum vrbe: fratres cum laico populo proteruiunt: deuoluitur cauſa ad Romanam curiam: diu ibi litigatur: miſſi ex capitulo, miſſi ex ſenatu duo conſulares. Clerus iuſtiori cauſa ad victoriam peruenit: decernuntur literæ, accipiunturque. Interim populus ſæuiens in prædia Eccleſiæ, armatus exiuit, incendio, gladio, præda ſæuiens in agros Eccleſiæ. In decimumoctauum annum durauit ea controuerſia: & in fine poſt multos labores, poſt longa exilia, impenſas litium graues, poſt damna irrogata Eccleſiæ, à non magnis perſonis res ſuſcipitur, tractatur, componitur Clerus & inprimis capitulum. ceſſit iure ſuo: traduntur literæ: fit ad eam, quæ placuit laicis formulam, rerum compoſitio. *Cranz lib.8. Vandalia, c.20.* F

E

Circa an. Sal. 1453. in oppido LVNEBVRGO, cùm ſenatus videret æs alienum grande conflatum, ad tutelam vrbis, & ad conſeruationem ſalinæ (quæ vel ſola ſuſtinet eius populi ſalutem) cæpēre de prouentibus Prælatorum, Eccleſiarum & Monaſteriorum, facere falcidiam grandem. Id cùm indignè ferrent Eccleſiaſtici in Romana curia conuicti condemnatique ſunt ciues. Literis in eam rem impetratis, plebs admonetur vt ſenatum ſuum cogat reddere, quod Eccleſiaſticis deberetur: & ſi vel nollet vel non poſſet, alios, qui id impleant ſurroget. Plebs cupidè arripuit diu quæſitam occaſionem: ſenatum exegit, nouum ſubſtituit, viros ſexaginta adiunxit, qui publica negotia vnà & noſſent & gererent, riſuros ne quid reſpublica caperet detrimenti. Homines rerum imperiti multa incuriosè tractauerunt. Principio adminiſtrationis ſuæ, principibus reddidēre magno ære impignoratas, arces, quo illos ſibi conciliarent. Cæterum cùm aperte viderent inſidias fieri ſuæ liberta- G ti, Senatores eiectos reuocauēre, noui ſponte in exilium abiēre. *Cranz. lib.12. Vandalia.c.10.*

Sub LVDOVICO Rege Bohemiæ & Hungariæ sūma ſcelerū licentia, Regis ætatem deſpicientibus improbis, eaque ad quæſtum ſuum abutentibus. BVDÆ orto tumultu Regi nihil auctoritatis affuit, & qui munia regia obibant, ipſi magis à ſuis quoque ſibi timebant, quam timebantur. Inter alias domos Emerici cuiuſdam, nuper Iudæi, tum Chriſtiani ſaltem nomine, domus direpta fuit: in cuius vno angulo ſexaginta millia aureum nummûm reperta ſunt. Cæteri Iudæi, qui Chriſtianiſmum non ſimulabant, cōparato ſibi firmo validoq; præſidio vim vi audacter repellebant. Adamum à Noua domo regni Boemiæ Cancellarium, cum domum iturus per vrbem curru veheretur, ad portam omnibus rebus ſpoliauerunt. Omne æs Cyprium, labore & ſumptu Fuggerorum conflatum, ex omnibus regni locis, vbi depoſitum fuerat, violenter abſtulerūt, & inter ſe pro libidine ſua partiti ſunt, amplius quater centū millibus aureorum æſtimatum. Miſſi à Cæſare Carolo, & fratre eius Fernando oratores, de hac iniuria cum Ludouico Rege expoſtularunt, ad quem tamen nihil eius prædæ perue- H nerat: imò ipſe potius præda omnibus erat, ad paternā redactus penuriam, vt neq; in penu aliquid ei ſupereſſet, ideóque ſæpiùs alienam meſſem cogeretur metere. *Dubrau. lib. 33.*

LONDINENSIS populus ſub Henrico VI. Anglorum Rege armis arreptis, Glocestrenſem Epiſcopum, cui minoris regij ſigilli cuſtodia demandata erat, occidit: atque Marchionem Suffolcenſem captum in Turri (ita enim dicitur munitus in ea vrbe locus) cuſtodiri iuſſit: à qua cum profugeret, in via deprehenſus eſt, atque eius caput confeſtim Londinum miſſum. Cùm autem iratæ plebis rabiei id non ſufficeret, à Rege quidam ipſius conſilij plebis arbitrio permiſſi ſunt, quibus occiſis, populus demùm quieuit. *Egnat. lib.5.c.3.*

TEVTONES Belgæ, Cucullati fratres dicti, in ciuitate Stocholmia, celeberrimo Sueciæ emporio, quò ob æs alienū in patria contractum fugerant, tempore Regis Alberti contra Suecos ſeditionem maximam excitarunt. Coniectis enim in indigenas conuitiis, quorū ſunt impatientiſſ. Suecones, ad rixas & lites prouocauere, vt demū apud Regē delatos vita aut fortunis ſpoliarent. Origo odij ex commerciis cæpit; quorū lucra alienigenæ ad ſe ſolos transferre nitebantur, nulla facta æſti-

æſtimatione reliquorum ciuium. Erant autem inter cæteros
A Suetici generis mercatores centum ſeptuaginta.Hos illi Cucullati in libello deſignatos Regi Alberto occultè deferunt, aſſerentes,niſi ipſi quantocyus è medio viuorum tollerentur, actũ omnino fore de Teutonico nomine in ea ciuitate. Albertus cognita Teutonum perfidia,precibus eorũ acquieſcere noluit. At eo capto à Margarita Danorum regina,Teutones illi noctu ex arce ab Alberto ſuæ fidei concredita clàm eruptionem faciunt,& duce Alffo Greuerad Suetones imparatos adorti occidunt, opes diripiunt, primates in arcem ductos ſerris ligneis diſſecant:reliquos ciues ex arce per naues ad proximam inſulam deportatos primùm inſigni ludibrio, deinde grauiſs.tormentis affectos, poſtremò viuos in domo quadam incluſos combuſſerunt. Anno Chriſti MCCCLXXXIX.ipſa nocte feſti corporis Chriſti *Io. Magnus lib.21. Hiſt. Goth.*

FLORENTINI tam ambitione, tamque ſuperbo liuore præditi ſunt, inquit Iouius,vt cùm quiſque ad clauũ gubernandæ Reip. ſedere; potiri quoquo modo communis patriæ imperio, & publicas opes priuato commodo complecti cu-
B piat,ea inexplebili cupiditate ardeant omnes,& prorſus inſaniant,quòd neminem tanquam ex æquo ciuem,vel opibus,vel dignitate ſuperiorum ferre velint:& clariorẽ quoque virtutem,melioremque fortunam in aliena domo niſi ægris oculis conſpiciant , quando eodem ex pari merito ſibi deberi iudicent.Hinc nequaquam mirari lubet,quòd inteſtinis diſcordiis ferè continenter per trecentos annos grauiſſimè laborarint. *Iouius lib. 25. Hiſt.*

Alienauit ab ſe PETRVS Medices,tametſi præclaro erat ingenio,multorum FLORENTINORVM animos,quum iuuenilis quodam feruore equorum armorumque ſtudiis & matronarum amoribus deditus, ciuiles curas ignobilioribus miniſtris demandaret, & perrarò, quum Senatus cogeretur, in curiam veniret, nunquã verò collegiorum magiſtratuumque officiis intereſſet, quorum munia à ſummis & grauiſs.ciuibus implebantur, ac demùm Laurẽtio patri prorſus diſſimilis euaſiſſet, qui pari cum cæteris cultu,ſine ſatellite Rempublicam feliciter ſola ingenij magnitudine fretus,adminiſtrabat.Igitur Pe-
C trus quum principẽ locum neque armis neque gratia ſuſtentaret, explorandos ciuium animos in curiæ aream proceſſit. Vbi cùm infrequentes amicos,circum ſe verò infenſos multorum vultus cerneret,ac ſubinde ad Octouiros qui cùm vexillifero ſupremæ poteſtatis magiſtratum gerunt,aſcendere vellet,curiæ ianua prohibitus eſt:mox concurſu omnis generis hominum facto, inter fremitum rebellantis populi,domum ſe proripuit,tandem vrbe exceſſit. Interea populus ad prædam conuerſus, domos Mediceas effregit,diripuit,ipſum cum fratribus patriæ hoſtes iudicauit:ſupellectilẽ precioſiſ. ſtatuas, bibliothecam,ſub haſta vendidit. Vſque adeò autem Mediceum nomẽ cunctis inuidioſum eſſe cæpit,vt Laurentius atque Ioannes,qui apud regem Carolum IX.tanquã exules fuerant,Petri expulſi gentiles & conſanguinei,vt libertatis tuendæ ſtudium oſtenderent, è marmoreis antiquæ domus inſignibus pilas deterſerint,ſubſtitutaque candida cruce, vti in
D aliam familiam tranſeuntibus mos eſt, Populani,abdicato veteri nomine, appellari maluerint.*Iouius lib. 1.Hiſt.*

Ad famam captæ à CAROLI V. Imp. exercitu Romæ, ac obſeſſi in arce pontificis Clemẽtis VII.FLORENTINÆ iuuentutis globus , paratiſſ.ad rebellandum animis,arma cepit,factoque impetu prætorium occupauit :cuius audiendi facinoris princeps fuit Petrus Saluiatus.Decuriones exterriti,poſtulante iuuentute, adhortantibuſque patriciis , decretum perſcripſerunt,pronunciandumque ad populum publico præconi dederunt, quo Medicei adoleſcentes, Hippolytus & Alexander Reipub. hoſtes declarati ſunt, bonaque eorum fiſco addicta,& liberati nonnulli ciues, qui in cuſtodia ſeruabantur,quòd hoſtilem animum in Mediceos, quos appellarant tyrannos, oſtendiſſent. Ab hac tanta decreti acerbitate quum optimates, qui aderant frequentes, de ordinanda Republica diſputarent,Franciſcus Feltrius Vrbinas, Veneti dux exercitus,& Michaël Salaſſius regulus,Federicuſque Gonzaga,cognomento Bozzolus,Gallorum duces,vrbem intrarunt,& inuaſis deſiectiſque populatium manipulis, prætorium expugnare parabant. Certatum miſſilibus ab obſeſſis atque obſidentibus. Cæterùm quia obſeſſis iuſta ad defenſionem arma deeſſent, neque vllus eſſet in curia commeatus, quum Federicus Bozzolus ſe vadem & ſponſorem fore ad impetrandam ab Pontifice veniam pollicceretur, compreſſo tumultu,reſtitutiſque Mediceis,pax facta eſt 6. Kal. Maij ſic,vt eodem die, qui veneri dicatus erat,intra paucill.horas,Clemens & amiſſæ & receptæ ſimul curiæ,pacatæque ciuitatis nuncium acciperet.*Iouius lib.25 Hiſt.* E

GENVENSES,qui cuncta quondam maria peruagati,relictis vbique clariſſ.victoriarum monumentis , cæteras gentes omni tempore nauali gloria ſuperarant:quum domi ſeditioſi atque diſcordes ſæuiſſimis factionum fluctibus mergerentur, in clientelam Sfortianorum conceſſerunt.*Iouius lib.1.Hiſt.*

Anno Sal.1547 GENVÆ fuit nata ſeditio in familiam Auriam,cuius tum erat princeps Andreas rei naualis peritia longè omnium clariſſ.eiuſque Reipub. beneficio Cæſaris facilè primus.Huius verò turbæ duxerat &;ſignifer Comes Fliſcus:in eaque fuit trucidatus inter alios Andreæ gentilis, F
propinquus Ioanninus Auria,vir magnæ virtutis. Quòd niſi Fliſcus forte dilapſus in mare periiſſet,in maximo diſcrimine res futura fuiſſe creditur. Sed illo ſublato ſocij facinoris diffugiunt,eamq; tempeſtatem illicò ſecuta fuit magna tranquillitas.Huius ſeditionis auctores Cæſar Farneſios , & in primis Petrum Aloyſium Placentiæ ducem exiſtimauit.*Sabell. ſupplem.lib.38.ex Iouio.*

MAZZA apud VALLESIANOS ſeditionis popularis ſymbolum eſt & tuba:claua lignea,monſtroſa facie inſignis. Quicunque nomen dat ſeditioni,clauum,quo equorum ſoleæ ſuffiguntur,in eam adigit , & hoc veluti ſanctiſſ. iureiurando Mazzarorum libidini ſeſe in omnibus obſecundaturum pollicetur. Coniurati Mazzaphorum ſecuti, inimicorum domos petunt,Mazzam ante ædes ſtatuunt. Ea poſita , liberum eſt cuius tanquam proſcriptorum bona adducere, rapere , abſumere.Hoc genus cenſuræ ruſticæ , qua improbos & patriæ noxios ciues punire,& in exilium agere ſolent , A. D.1414. primum inuentum eſt.Nam cùm Gulielmus II.Epiſcopus Sedunenſis Gitſchardo Baroni Raronenſi cognato ſuo in omnibus obſequeretur , veriti Valleſiam,ne ad tyrannidem aliquando hæc tanta euaderet licentia,ſub initia Conſtantienſis concilij Mazzam primùm excogitarunt,& Raronenſium arces fœdè diſiecerunt:vt bellum grauiſſ.ex Mazza ortum vix, tandem Heluetiorum interceſſione diſſolui potuerit. Hoc oſtraciſmo anno 1515. per Georgium Super ſaxum Matthæum Cardinalem expulerunt: & quatuordecim annis poſt G
ipſum quoque Georgium.*Stumpſius lib. 11.Heluetia.*

* Anno 1566.ciuiles in BELGIO tumultus exoriri cœperunt,ob prætenſam nouitiæ Religionis libertatem,quam factioſi quidam,ſuffragantibus Ordinum nonnullis Principibus,in diuerſa ſtudia ob inteſtina quædam odia diuulſis;ſupplici libello à Margarita Auſtriaca harum Prouinciarum moderatrice , importunius flagitabant Bruxellæ : quos proinde Comes Barlamontius per contemptum *Geuſios* quaſi errones ſcurras appellabat,qui etiam numero CCC. primùm,mox plures,fœdus inierunt,& inter frequentia pocula ac ſympoſia de rebus ſuis conſultarunt, Regiiſque edictis ſeſe totis viribus opponere velle deliberarunt.Scripſit de hac ſeditionum Belgicarum origine elegantem tractatum *Florentius vander Hare Canon. Inſulenſ.* ac nuperrimè *Franciſcus Haræus in ſuis Annalibus Belgicis.*

* Cæterum quam exigua fuerit ſcintilla , quæ iam anno H
1618.graue illud incendium in Bohemia aduerſus Ferdinandum Imperat.& Catholicos, Regnique primates,ſic vt etiam ipſa ſceptra ad alienum Principem deferrent, & crudeliter in Proceres nonnullos deſæuirent; excitauit , ſatis in omnium ore verſatur,extat eiuſdem narratio typis concepta ; & pro vtraque parte Apologiæ variæ.

Caſtrenſes ſeditiones.

☞ *Conſule locum, Inimicitiæ λύσις, Occaſione Stipendiorum retentorum. Item , Seditionem Caſtrenſem prudenter ſedare.*

Dauidem MILITES ſui lapidare volebant,eò quòd Sicelag vrbs ab Amalechitis expugnata,& vxores cum liberis abductæ fuiſſent. *1.Reg.30.*

M.POSTHVMIVS Regillenſis Trib.Coſ.pot. exercitum in Equos duxit,fractaque paucis leuioribus præliis hoſtiũ ferocia in Volas vrbem vi irrupit. Is primo conatu prædam militum fore pronunciauit:mox capto oppido,ne quid à victore exercitu tangeretur,certamine in ſuos verſo , pertinaciter obſtitit,Alienauit ea res militum animos ab ipſo duce. Inde collegis eum in vrbem ad tribunitias diſcordias coërcendas

reuocantibus, in concione vox eius audita eſt, malum militibus denuntiantis, niſi a ſeditione quieſceretur. Hæc Marco Sextio Tribuno plebis occaſio oblata eſt Poſthumij abſentis ad plebem criminandi: ſed maior omnino in caſtris vltro ſecuta eſt, orto inter milites fremitu, quum forte ad tumultuantem quendam lictor miſſus, à iis, qui proximè ſteterant, violaretur. Pub. Seſtius quæſtor eò accurrit: Is ſaxo ictus quum turba exceſſeret, Poſthumius, homo vecordi ingenio, cæterum violata maieſtate adhuc magis irritatus, quum ad ſupplicium quoſdam rapuiſſet, vexarentque interim lictores & centurionum multitudinem, eò militaris indignatio euaſit, vt ducem ipſum lapidibus obruerint. *Sab. lib. 7. En. 3.*

A

AVALASSVS Danorum dux, & Athelſtanus Anglorum Rex contra Scotorum regem Malcolmum ducebant viribus penè exhauſtum. Leui rixa inter DANS & ANGLOS orta, tanta contentione pugnatum eſt, vt nõ niſi noctis interuentu à perſequẽdis Danis Angli cohiberi potuerint. Malcolmus ſupplicationes ſacerdotibus vniuerſoque populo indixit ad gratias habendas Deo opt. max. cuius opem fractis hoſtium viribus Scoti abſque diſpendio apertè iam ſenſiſſent. *H. Boeth. l. 11.*

Ad famam circumuenti a Barbaris ſancti Regis LVDOVICI in Francia ingens PERDITORVM manus ſpecie ſacræ militiæ paſſim vagabatur, fortunas cœterorum agentes ferenteſque. B Nec in bellatoribus vindicibuſque indigebat Rex. Bituriges Aurelianenſeſque, vrbes iniuriarum minimè omnium patientes, armis correptis hanc colluuionem hominum partim occidere, partim ad quotidianum opus faciendum, ſanitatemque redegere. *Æmilius. lib. 7.*

FLORENTINI obſidione, quam anno 1530 vndecimum iã menſem tolerauerant, Cæſaris Caroli V. liberati, vix dum compoſitis rebus longè grauiſſ. ſalutis ſuæ diſcrimẽ è ſeditione militari ſubierunt. Forte accidit, vt ex Pyrrhi Stipiciani Cæſariani ducis cohortibus, duo noti nominis MILITES, apud Hiſpanorum præſidia in rem ſuam euntes, quòd ditiore cultu eſſent, latrocinij cauſa interficerentur, atque eorum cadauera ad occultandum facinus, in puteum deiicerentur. Qua iniuria offenſus Pyrrhus, pares inſidias idoneo in loco tendens, bis totidem deprehenſos, quos patratæ cædis conſcios putarat, occiderat. Vtrinque accenſis ad vindictam animis, tumultuario prælio certatum fuit. Hiſpani demùm confirmatis viribus Italos nihil tale expectãtes adorti multos interfecere. Tum verò Italicæ cohortes ſeſe in vnum conglobarũt, C & cum irruentibus Hiſpanis vehementiſſimè conflixerunt: promittentibus præſertim Germanis, neutris opem laturos. Verùm quum tyrones Hiſpani, qui erant trans Arnum non longè à Ladronianis caſtris, vbi erant Germani, cognito ſuorum periculo, inſtructa acie, vt veteranis eſſent auxilio, ſuperueniſſent, ſubindeq; Italis eruiſſent præſidia, atrox certamen contractum eſt, eoque Hiſpani iam perducti erant, vt non dubiam cladem accepturi crederentur: niſi Ferdinandus Gonzaga, Cæſariani exercitus Imp. quòd nihil deprecandoq; auctoritate valuerat, Tramiſium monuiſſet, vt Germanorum phalangem promoueret, Hiſpaniſq; ſe applicaret. Eo inexpectato promotæ phalangis aſpectu Italicæ cohortes commotæ, ſeſe recipere cœperunt, tanta perturbatione, vt ſuis caſtris & tentoriis pellerentur In eo tumultu ferunt ampliùs trecentos vtrinque fuiſſe deſideratos, ſauciatos autem bis totidem: ſed Italicas cohortes maius accepiſſe incommodum, quòd rerum ſuarum iacturam feciſſent. *Iouius lib. 29. Hiſt.*

SCORDISCI à Dacis in belli ſocietatem accepti, nomen à diſcordia inuenere. Nam redeuntibus ex Aſia Gallis quum res D haud proſperè ſucceſſiſſent, quum per Myſias & Pannonias iter facerent, ſpectata amœniſſimi loci fœcunditate, inter eos e veſtigiò eſt oborta ſeditio: redeundum in patriam alij, nonnulli in Pannoniis deſidendum, incolendumque ſolum, quod feraciſſimum nacti fuerant: diuerſa quoque diuerſi cenſebant. Quare, qui ibi remanſere ab orta diſcordia Scordiſci dicti ſunt. *Bonfinius lib. 1. Decad. 1.*

☞ Vide infra, Seditiones punita.

Ruſtica ſeditiones.

☞ Vide ſub praced. Titulo, Ruſtici contra Nobilitatem.

RVSTICI Gallici, intolerandis CARINI Cæſaris iniuriis exacerbati, arma ſumpſerãt. Contra eos Maximianus, à Diocletiano in ſocietatem Imperij adſcitus, ducto exercitu, breui, quam parum arma vireſque ſine ſcientia rei militaris prodeſſent, edocuit. Nam ad eos progreſſus, Amandum & Ælianum duces ruſticorum robore ac ferocia magis, quam vſu belli atque armorum peritia confidentes leuibus aliquot præliis vſque adeò afflixit, vt poſitis armis deditionem continuò fecerint. Quos ille benignè in fidem accepit, atque agreſtibus exarmatis, ac priſtino agrorum cultui redditis, omnium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude reſtituit, eamq; nouis fortiter inſtitutis ad pacem dignitatemque perrexit. Itaque Mamertinus rhetor Maximianum Herculem Diocletiano Ioui tam quam alterum Ioui Herculem affuiſſe, dicere auſus eſt. *Sigonius 1. Imp. occid.* E

Turcarum Imp. SELIMVS deductis ex Perſia reliquiis fines regni Hungariæ infeſtare cœperat. Thomas Archiepiſcopus Strigonienſis, crucis militiam in Hungaria promulgandam à Leone X. Pp. Romæ impetrarat. Facta promulgatione, vexilloque crucis ſubleuato, cùm præter ſpem magnus hominum ad arma conflueret numerus, multoque adhuc maior fama eius apud Turcas increbreſceret, adſunt protinus Turcæ vltro fœdus poſtulantes. Id quod ex voto regis pacis cupidiſſ. ceccidit. At multitudo Hungaricæ plebis Georgium Cæcum duce ſecuta, ſigno libertatis aſſerendæ propoſito, bellum ſeruile in dominos ſuos mouit omni ſæuitiæ genere tam in agros quam in homines debacchata: nullum dignitati, nullum religioni, nullum miſericordiæ precibuſque locum relinquens. Quoſcunque nobilitate inſignes comprehendit, eos capite ſtatim F multauit, vnum ex Epiſcopis in palo ſuffixit. Boëmi, Morauii, Sileſitæ, agmina peditum equitemque celeriter comparant, & ad opem principi ſuo ferendam Budam perueniunt. Horum tandem aduentu latronum audacia fracta etiam duci pauorem incuſſit, vt cogeretur vltra Tibiſcum fluuium tutiora caſtris loca quærere. In hac trepidatione Ioan. Trencinenſis, qui præfecturam Ciſalpinam obtinebat, cum delecto equitum robore improuiſus superuenit, modicaque cæde turbam agreſtem ad fugam impulit: Georgio duce eorum capto coronam ferream candentem impoſuit, ac tum demùm ceruicem ius amputauit. *Dubrauius lib. 32.* ☞ *Vide paulò poſt.*

Academica, Scholaſtica ſeditiones.

LVDOVICVS XII. Francorum Rex, Scholæ Pariſienſis ſtatum STVDIOSORVM priuilegia reformare: fori pariter ac iudiciorum abuſus emendare, & tollere inſtituit. Schola tumultuata ſeditionem mouit, Anno 1468. *Auctor Chronici.*

* SEDITIONES COMPRESSÆ.

Quomodo ſer. tione, facundia.

MENENIVS Agrippa vir facundus & plebi charus in G caſtra militum Romanorum tumultuantium intromiſſus priſco illo dicendi ac horrido modo nihil aliud quã hoc narraſſe fertur: Tempore quo in homine non, vt nunc, omnia in vnum conſentirent, ſed ſingulis membrum ſuum cuique conſilium, ſuus ſermo fuerit, indignatas reliquas partes ſuo labore ac miniſterio ventri omnia quæri, ventrem in medio quietum, nihil aliud quam datis voluptatibus frui, conſpiraſſe indè, ne manus ad os cibum ferrent, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent: hac ita dum ventrem fame domare vellent, ipſa vna membra, totumq; corpus ad extremum veniſſe, indè apparuiſſe ventris quoque haud ſegne miniſterium, nec magis aliquam alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc quo viuimus vigemuſque diuiſum pariter in venas confecto cibo ſanguinem. Comparando hinc quam inteſtina corporis ſeditio ſimilis eſſet iræ plebis in Senatum Romanum, ſeditioſorum mentes flexit. *Liuius Dec. 1. lib. 2.*

ASTV. DISSIMVLATIONE. H

Sub annum Chriſti 1492. ortam ſeditionem inter AQVILONARES HOLLANDOS, occaſione Quæſtoris cuiuſdam dirius tributa exigentis; ad coniurationem quæ in immenſum excreuerat diſſipauit Prouinciæ gubernator, aſtute promulgando nihil promiſſæ pecuniæ exigendũ vltra fores & ante acta obliuioni ſepelienda, quò factum vt poſitis armis domum ſe reciperent ſeditioſi. Verũ poſt aliquot hebdomadas EGMONDIVS Gubernator ex conſilio Ordinum rebellos puniturus, militem colligit. Vnde reſuſcitata ſeditioſorum ingenia & manus ad arma capeſſenda, ac omnia tumultu replentur. Similis ſeditio exorta fuit hoc anno 1624. HARLEMI, Amſtelodami, & aliis Hollandiæ locis, ad nouas exactiones ad belli ſubſidia ſuper alimentis impoſitas, quando etiam Ordines coacti reuocare decreta ſua, & populum immunem ab vlteriori tributo declarare, ſeditioſos impune dimittere, & quidquid per eos inſolenter actum, diſſimulare.

* PV-

*[illegible]VNITÆ.

A

Exempla Sacra.

Gamaliel *Act.5.* in conuentu Iudæorũ, in quo cauſã dicere iubebantur Apoſtoli, dicebat: ante hos dies extitit Theodas dicens ſe eſſe aliquem, cui conſenſit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occiſus eſt, & omnes qui credebant ei diſſipati ſunt & redacti ad nihilum. Poſt hũc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſſionis, & auertit populum poſt ſe, & ipſe periit, & omnes quotquot conſenſerunt ei & diſperſi ſunt. De hoc Iuda teſtatur *Ioſeph. li.18 antiq. cap.1. & 2.* Quod cum populus cenſu Quirini deſcriberetur, indignum ratus & contra leges patrias Iudæos alienigenis tributum pendere, populum ad defectionem ſolicitarit, cenſum nihil aliud eſſe, quã ad manifeſtam ſeruitutis profeſſionem dictitans, & vniuerſam gentem ad tuendã libertatem adhortãs, fore enim vt re bene geſta fortunis ſuis fruantur feliciter, & confirmati in earum poſſeſſione, laudem quoque ſibi parent fortitudinis, nec ſperandum auxilium cœleſtis numinis, niſi B quoque ipſi ſuis rebus cõſulant, accipiuntur hæc pronis vulgi auribus ita vt accenderentur ad audiendum aliquid. Atque ita dici vix poteſt, quantum hi viri totam gentem conturbauerint, dum omnia miſcent cædibus & latrociniis, promiſcuiſque nullo vel amicorum vel inimicorum reſpectu, prædationibus, & inſignium virorum cædibus, prætextu quidem propugnandæ libertatis publicæ, reuera priuatorum lucrorum ſtudio; itaque conficientibus ſe mutuo ciuibus & furioſiſſima contentione certantibus, ne externus quidem hoſtis ceſſabat interim, ac ne extrema quidem fames fortè ſuperueniens eos potuit compeſcere, &c. De Theodæ ſeditione & interitu hæc refert *Ioſephus lib. antiq. 20. cap. 2.* Fado procuratore apud Iudæam præſtigiator quidam nomine Theodas, perſuaſit magnæ vulgi multitudini, vt aſſumptis ſuis facultatibus ſequerentur ſe ad Iordanem fluuium, Prophetam enim ſe iactabat, promittens ſe verbo ſciſſurum fluuium & facilem præbiturum tranſitum, talique promiſſione permultos ſeduxit, at Fadus effecit, vt nihil lucri facerent, ex ſua inſipientia, immiſſis in eos turmis equitum, qui ex improuiſo irruentes ex his multos interemerunt, multos viuos ceperunt, & in his ipſum Theodam, cuius caput abſciſſum reportarunt Hieroſolymam. C

Historica.

Anno Chriſti 44. Cum princeps Apoſtolorum Petrus in principem Vrbem Romam veniret, & Camillus Scribonianus Præfectus Dalmatiæ aduerſus Imperat. Claudium rebellaret, militeſque ad defectionem ſolicitaret, ipſa ſigna militaria (teſte *Dione lib.60.*) aquilæ dicta, ſic ſola affixa manſerunt, vt nulla vi militum dimoueri loco poſſent. Quo prodigio immutatus militum animus in auctorem ſeditionis arma conuertit, ſicque ingens bellum ciuile excitatum ex inſperato diuinitus fuit ſedatum & compreſſum, haud dubiè ob aduentum Apoſtoli Petri & tenera Chriſtianorum germina, vix dum adhuc pauca ad ſanctæ fidei profeſſionem, erumpentia. *Oroſ. lib.7. cap.6.*

Sub annum Domini 1514. factus eſt circa Hungariam concurſus hominum agreſtium, qui Ducem ſibi adſciuerunt Georgium Sichelium, hominem audaciſſimum, vt à ceruicibus ſuis iugum nobilium excuterent, totique Hungariæ minabantur exitium Itaque aliquot nobilibus cæſis, eorumque vxoribus & filiabus vi illata, arcibus & oppidis nonnullis D direptis & incenſis, ac Georgio Antiſtite Cinadij oppidi crudeliter interempto, aliiſq; ſceleribus perpetratis, nobiles, arma corripere, vim vi repellere. Et vt raro antecedentem ſceleſtum deſeruit pede pœna claudo; ſic mox cæſi ſeditioſi, eorumq; Princeps Georgius à Ioanne Vayuoda captus, omni ſuo exercitu exutus, nudus in equuleum extenſus, coronaque ferrea candenti coronatus, multiſque immaniſſimis tormentis excarnificatus fuit. *Surius in comment. rer. geſtar.*

Seditio illa cuius ſupra meminimus, quæ inter Aquilonares Hollandos anno 1492. excitata, & bonam Hollandiæ partem depopulata fuerat, tandem hunc exitum habuit. Egmontius Prouinciæ prorex exercitu coacto, copias ſeditioſorum variè trucidauit, & aduocato Saxone in auxilium, vires eorum ita labefactauit, vt de pace ineunda conſilia agitarent. Itaq. ea coaluit his pactis, vt nocentes arbitrio Saxonis punirentur, innocentes dimitterentur. Et pro belli impenſis ſoluerent coniurati ducenta quinquaginta millia florenorũ. Pactis his ſignatis, tribus Præfectis caput amputatur: Alij in genua procumbentes veniam impetrant. Harlemenſes vt multam ſuam exſoluerent, ad publicam ædem, auream & argenteam E ſupellectilem detulere, eaque ratione militi qui eos domuerat, ſatisfactum. *F. Hareus in Chronico ad an. 1492.*

Etiam nuperis tumultibus Bohemicis, quorum paulò ante ſummarium dedimus, finem optatum impoſuit Ferdinandi Imperatoris magnanimitas, qua numeroſo exercitu conſcripto Rebelles inuaſit, fugauit, & ad extrema redegit, Fredericum Pſeudoregem expulit. Pragam occupauit, de principibus ſeditioſorum publicum ſupplicium ſumpſit, & coniuratos omnes arma ponere coëgit, quæque anteactus furor euerterat, in integrum reſtituit, vireſque Proteſtantium ita cominuit vt etiamſi vel maximè velint: vltra in rebellionem aſſurgere, non valeant.

Nihil in Annalibus frequentius aut magis obuium, quam vt ſeditiones militum variis ex cauſis ortæ narrentur. Certè qui Belgicorum tumultuũ initia & progreſſum ſcribunt, particulatim meminerunt variarum ſeditionum, quas Hispani milites, qui primi hic earundem extitere auctores, excitarunt, ob dilatam ſtipendiorum menſtruorum ſolutionem. Ita vt huic malo debeamus Regis Catholici iacturam, & Belgicæ F dilacerationem. Siquidem ſtatim exorto bello anni 1572. Albano gubernacula tenente, poſt deditum Harlemum, ſtipendia inclamarunt; Sed id longè inſolentius biennio poſt, quando illis xl. florenorum millia, & vix altero biennio exacto, menſe Nouembri, eamdem ciuitatem crudeliter diripuerunt. incenſa Æde Senatoria, ac aliis barbaricæ tyrannidis editis portentis quando & municiſſima Hollandiæ oppida, paulò ante magno molimine occupata deſeruere, ac Rebelli hoſti qui tum viribus debilis erat vltrò reliquere. Horum & impulſu & exemplo etiam aliæ nationes frequentius tumultuatæ magno Reipub. incommodo. Sic vt eiuſmodi inſolentiarum Pertæſus Albertus Auſtrius nuper defunctus Belgarum Princeps, anno 1606. cum rurſus imperata facere detrectarent, perſolutis ſtipendiis quæ debebantur, edicto cauerit, vt omnes qui ab initiis tumultuum ſeditione excitata infames eſſent, intra diei artificialis ſpatium ditionibus, & ſuis & Regiis excederent, facta poteſtate cuilibet, illo euoluto, eos trucidandi, bonaque eorum diripiendi. Atque hac caſtigatione edocti fuerunt, , nè tam temere ſeſe Principibus quibus ſe obſtrinxerunt, ob dilatam aliquando iuſta ex cauſa ſolutionem inſultent, & in eorum ſubditos pro libidine debacchentur. *Beyerlinck in Suppl. Opmeri an. 1606.* G

☞ Pleraque Punica Seditionis exempla petantur ex Loco de Pœna & Punitione.

*Hieroglyphica.

Popularis ſeditionis ſtudioſum hominem ſignificare qui volunt, locuſtas duas marinas ſe inuicemincurſantes pingũt. Videre enim eſt ſæpe vniuerſas, tanquam gregis collegium celebrare, dimicare interim inter ſe cornibus, arietum modo, ac mutua flagellatione inuicem ſæuire. *Pierius lib.28. c. 54.*

E re corporis humani eſt putridum membrum, mature abſcindere, ne pars ſincera trahatur, & ſocietatis humanæ (quam cupimus ſaluam) intereſt, pernicioſos ciues, ſeditioſorum capita, tollere de medio, ne malum paucorum ſerpat in totum corpus publicum. *Hierogl. Collect.*

Inter macerias & ædificiorum ruinas creſcunt herbæ noxiæ: & inter regnorum ciuitatumque faſtationes, caput tollũt ſeditioſi, qui fortes, pios, potentes & bene meritos viros de H gradu deiiciunt, atque facultatibus, honoribus, vita crudeliter ſpoliant. *Anonym.*

☞ Vide Bellum, Diſcordia, Inimicitia.

Sedulitas.

☞ Vide Diligentia Labor.

Segnities.

☞ Quære Tarditas, Negligentia.

---

* Sella.

Definitio et Etymologia.

Sella idem quod ſedes, à ſedendo dicta, velut Seddæ, κατ' ἀντίφρασιν. quamuis ſella pro ſede honoratiore, qualis Imperatoribus & Conſulibus tribuebatur honoris ergò, vſurpetur. Sellaria eſt locus in quo ſellæ collocantur.

Gene-

Genera Varia.

A Varia Sellarum genera apud veteres reperimus, quarum quædam vocabantur Sellæ Conſulum, eæ quæ duplices erant, Cvrvles & Gestatoriæ.

Gabius Baſſus in ſuis Commentariis, dicit Senatores in veteri ætate qui curulem Magiſtratum geſſiſſent, curru ſolitos honoris gratia in Curiam vehi, in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam curulis appellaretur, ſed eos Senatores qui Magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus iuiſſe in Curiam, ait *Gellius lib. 1. cap. 18.*

Auſonius in grat. act. Iſta autem ſedes honoris, ſella curulis, glorioſa popis imperialis officij, in cuius me faſtigio poſuiſti,

Ea fuit ex ebore. Curules eboreos conſulum vocat *Sidon. lib. 8. ep. Caſſiodorus lib. 2. ep. 1. Horat. ep. 1.* Curul. ebur. *Auſonius* ebur *ep. 10.*

——— tua Roma
præceſſit noſtrum ſella curulis ebur.

B Sellæ curules Conſulum excelſæ, ac ſublimes fuêre, prætorum Tribunorum, Senatorum omnium humiles. *Lucan. lib. 5.*

Vt primum mæſtum tenuêre ſilentia cœtum,
Lentulus è celſa ſublimis ſede profatur.

Quare per gradus ad ſellam curulem aſcendendum fuit. *Plin. in Panegyr.* Aſcendere curulem, induere prætextam.

Ea variis ſignis ſculpta fuit. *Ouidius.*

Conſpicuum ſignis cùm premet altus ebur.
Signa quoque in ſella noſſem formata curuli.
Et totum Numidæ ſculptile dentis ebur.

Imperatores ſæpè inter duos Conſules in ſella curuli, aut tribunito ſubſellio ſedebant. Hic honor Iulio Cæſari primo omnium eſt habitus, ait, Dio ὡς δεῖ ἀρχικῷ δίφρῳ νῦν τῶν ὑπάτων ἐν τῷ συνεδρίῳ καθίζειν. Vt in Senatu inter Conſules in ſella Curuli ſederet. Idem Auguſto tributum: ἐν μέσῳ τῶν ὑπάτων ἐπὶ τὰ ἀρχικοῦ δίφρου καθίζεσθαι, ait *Dio*.

Alia fuit ſella geſtatoria qua per vrbem & agros à lecticariis ſeruis geſtabantur. *Claudianus Panegyr. Honor. 4. Conſulis.*

Portatur iuuenum ceruicibus aurea ſedes
Ornatuque nouo grauior Deus.
——— Auſonio cum iam ſuccinctus amictu
Per Ligurum populos ſolito conſpectior ires,
Atque inter niueas altè veherere cohortes
Obuiviſq; ſimul pubes electa lacertis
Sidereum portaret onus.

C Aureata & bracteata ſedes dicitur *Sidonio ep. 8. lib. 8.* emeritum aurum *Carm. 2. de Antonio.*

Hinc reduci datur omnis honos, & vtrinque magiſter
Militia, Conſulq; micat, coniuncta poteſtas
Patricij, celeriq; gradu priuata cucurrit
Culmina, conſcenditq; ſenum puer ipſe curulem
Sedit & emerito iuuenis veteranus in auro.

Sella autem curulis vt plurimum quatuor lignis incuruis conſtitit, funibus ita vincta, vt aperiri claudiq; poſſet. In aperta ſedebatur, ſuper loris & linteis. *Martialis lib. 2. ep. 57.*

Quem grex togatus ſequitur & capillatus,
Recenſque ſella, linteiſque, loriſque

δίφρον ἀγκυλόπουν vocat *Plutarchus in Mario. Suetonius lib. 2.* Laxatis ſellæ curulis compagibus. Caligula inter duos Conſules medius in ſella aſſidere ſericis velis tectus; & in foro, & in

D Senatu ſolebat. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν ὑπάτων καθεζόμενος ἐπὶ βήματος ἐν τῇ ἀγορᾷ ita ſcribit *Suetonius de Claudio*. De maiore inquit, negotio acturum, medium inter Conſulum ſellas tribunitio ſubſellio ſediſſe. Erat inſuper ſella imperatoria ſiue regia, quam ſolium appellant & thronum, quo in Senatu aliis eminebant Imperatores aut Reges, & certamina, ſiue gymnica, ſiue equeſtria ſpectare ſolebant. Vocabant eam ſellam variis nominibus, tribunal, ſuggeſtum βῆμα eam nuncupantes. Ita *Apimianus lib. 6.* Valentinianus permiſſus tribunal aſcendere, celſius ſtructum &c. rector pronuntiatur imperij.

Clavdivs ludos è tribunali poſito in Orcheſtra commiſit. *Ammianus l. 15.* Constantivs tribunali altiorem ſuggeſtum recto, quod aquilæ circumdederont & ſigna.

Senatus.

* Definitio et Etymologia.

Senatvs à ſenio, aut ſinendo dictus, quod Senatores & viri ætate graues, & iudicio maturi eligerentur, quibus non aliud dicebat, quàm quod lex aut Imperator eos facere ſineret. Græcè βουλὴ, γερουσία Hebraicè *Schabbar*, porta. In portis enim olim iudicia fieri conſueuerunt, & Senatores Zakenim dicebantur à verbo Zakan, ſenuit. E

Senator in ſenatu auctor eſſe debet ſententiarum Reipublicæ conducibilium, etiamſi parum iucundæ auditu fuerint, & aliis in concione adulationis reliquando, contentus rebus vtilibus, increpans, admonens, caſtigans, non arrogantem inſanamque, ſed ſobriam libertatem proferens. *Phil. Iud. de Ioſeph.*

Senatvs Perpendatvr
Materia.

Romanvs Senatus adeò ſemper magni religionem fecit quemadmodum M. *Varro ad Cn. Pompeium* ſcribit, in libro vbi ratio locuſque habendi Senatus oſtenditur (vt nil aliud priùs quàm quod ad religionem pertineret, proponeretur: nullaque, quanquam grauior cauſa, vel quæ celeritatem requireret: hunc morem anteuertebat.

Forma Consvltationis.
Rogatio.

Apud Athenienses in frequenti ſenatu pro cuiuſque F ætate ſententiæ rogabantur. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Lycvrgvs, cùm eſſent adoleſcentes loquaciores, & in conciliis obſtreperent, cauit edicto, vt nemo in foro, nec in publico conſeſſu diceret, niſi Regibus permittentibus. *Idem*

Apud Hebræos fuit conſtitutum, vt qui in ſenatu ſententiam dicit, ex eadem familia neminem rogare poſſit, quid eſſet ſententiæ & opinionis ſuæ. *Idem*

Romæ ante legem de Senatu habendo latam, ordo rogandi ſententias varius fuit. Alias primus rogabatur, qui à Cenſoribus Princeps in Senatum lectus fuerat: alias qui deſignati Coſſ. erant. Quidam à Coſſ. ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem iis viſum erat, honoris gratia extra ordinem ſententiam primum rogabant. Obſeruatum tamen eſt, cùm extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio quam ex conſulari loco ſententiam primam rogaret. C. Cæſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur. Ex iis quatuor, principem rogabat M. Craſſum. Sed poſtquam filiam Cn. Pompeio deſponderat, primum cœperat Pompeium rogare. Teſtis Tyro Tullius M. Ciceronis libertus, qui hoc ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. Idipſum *Capito Atteius in lib. de Officio ſenatoris* confirmat. *Gellius lib. 4. c. 10.*

Avgvstvs ſententias de maiore negotio, non more, neque G ordine, ſed prout libuiſſet, prærogabat: vt perinde quiſque animum intenderet, ac ſi cenſendum magis quàm aſſentiendum eſſet. *Suetonius.*

Dictio.

Athenis præcone pronunciante in theatro vel curia ſtantes decernebant, quid ſuæ opinionis foret. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Syracvsanvs nemo ſententiam dicit rogatus, ſed vt quiſque ætate & honore anteit, ita ſua ſponte, quid ſui conſilij ſit, in medium affert, non rogatus: aut ſi tacent omnes, ſorte dicere coguntur: quibus in vſu erat, vt in concionem prodituri, per literarum elementa ſorte educerentur. Quare Dionyſius proditurus, cùm M. ſortitus fuiſſet, futuram ſibi Monarchiam cauillatus eſt. *Alex. lib. 4. c. 11.*

Romæ ius ſenatori erat, vt rogatus ſententiam, perpetua H oratione, & quam voluit diu, dicendo diem abſumeret: adeo vt nonnullos horis ſeptem, pleroſque dies totos concionem, in ſenatu habuiſſe tradant. *Alex. lib. 4. c. 11.*

Svffragatio.

Regibvs Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cùm ſententiam dicunt in ſenatu, facultas erat: tertium verò, ſi quid pro ſe decerni vellent. *Alex. lib. 4. c. 11.*

Pedarii ſenatores Rom. dicebantur ij, qui in ſenatu quidem ſedebant, verùm ſententiâ non rogabâtur, ſed in aliorum *ſententias pedibus diſcedebant. Vnde referente Feſto Pompeio in dictione, Pederius, à Lucilio dicti ſunt Agipedes, quòd pedum diſceſſione dicerent ſententiam. *Gellius noctium Atticarum lib. 3. cap. 18.*

Veteri conſuetudine, quoties ingens erat turba ſuffragia ferentium, pedibus diſcedebant in ſententiam. *Liv. decad. 1. l. 7.* Vbi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti tranſibitis: quæ, pars maior erit, eo ſtabitur conſilio aliquanto pòſt? Quibus hæc ſalutaria videntur, agitedum in dextram partem pedibus tranſite.

Omnes

Omnes tranſierunt, vadentemque per intermiſſa cuſtodiis lo-
A ca Decium ſequuti ſunt. *Eraſm. in Adagiis.*

Qui vultu ac geſtu ſignificant ſe aſſentiri, Toto corpore in ſententiam diſcedere dicuntur.

Suffragiorum genus, quod porrectis manibus peragitur, Græci vocant χειροτονία, & χειροτονίας, quam vocem vſurpant & ſacræ literæ. *Vopiſcus in vita Aureliani Imperatoris* indicat & manuũ porrectione ſententiam alienam cõprobari ſolere.

EFFICIENS PRINCEPS. Senatores QVAEPS, Quo ad Officium.

A LYCVRGO Spartanorum legiſlatore SENIORES conſtituti, qui de republica cum regibus, qui duo erant numero creati, conſultarent. Iſ ordo velut arbiter fuit inter regiam poteſtatem & vim multitudinis, ne aut hæc contumacia ſæuiret, aut imperio illi. Octo & viginti ſeniores (tot enim Ariſtoteles fuiſſe ſcribit) duobus regibus aſſidebant, ne nimium Democratia inualeſceret prouidentes: & rurſus ne qui regnum te-
B nerent, tyrannicũ quippiam molirentur. Quæ hic ordo decreuiſſet, cætera multitudo vt ſciret, neceſſe erat. *Sabellic. lib. 1. Enneadis. 2* Hi autem veluti præſides & reipub. cuſtodes, tantæ auctoritatis fuere, vt ſi populus, regem aut magiſtratum quempiam iuſſiſſet, id ſic ratum foret, ſi ſenatus auctor fieret. Leges quoque à populo latæ haud aliter ratæ fuerunt, quàm ſi patrum conſenſu approbarentur. In reliquis verò ita præſcripta ſenatus poteſtas erat, vt Iudicium populi auctoritate ſenatus reſcindi non poſſet. *Alex. l. cap. 11.*

ROMÆ ſi, cùm ſenatus cogendus foret, ad conſulis edictum non conuenirent, aut contumaciùs parerent, pignoribus & multa plectebantur. Si qui tamen ſenatores quintum & ſexageſimum annum ætatis exceſſiſſent, eos cogi inuitos, aut contumaces pignore vel pecunia plecti non licebat *Alexander libro 4. cap. 11.*

Mores, Virtutem.

PACVVIVS CALANVS, ſenatus CAMPANI periculũ, quod ei à plebe Hannibalis opibus poſt victos ad Thraſymenum Rom. fauenti imminebat, ingenioſè diſcuſſit. Namque plebi de perdendo Senatu morem ſe gerere velle oſtendit, vt tamen antè de alio ſufficiendo Senatu paciſceretur. Cùm ergo ſena-
C torum damnatione incepta, ipſius plebis iudicio non inueniretur, qui honeſtè in Senatu legi poſſet, deteriorumque electionis puderet, atq; res eò vergeret, vt nihilominus omnes in damnatorum locum ſuffici ſe cuperet: quia alia ratio tollendæ contentionis, meliorumq; habendorum non erat, de Senatus mutatione integra res relicta eſt. *Fulg. lib. 7. cap. 3.*

CONSTANTINVS Magnus Imp. victo Maxentio tyranno, Romano ſenatui auctoritatem priſtinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ ſibi fore ſpopondit optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouinciis lectis, vt ſenatus non tam nomine, quàm re, illuſtrior eſſet, cùm ex totius orbis flore conſtaret. *Sigonius lib. 3. Imp. occid.*

Sexum.

Lege ſancitum fuit ROMÆ, ne mulieres cuiuſuis negotij cauſa ſenatum aut curiam adirent, niſi quòd Heliogabalus Senatulum mulierum in colle Quirinali conſtituit primus: qui præter mores inſtitutaque maiorum, vt ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Claudij & Neronis Impp. tempore, cum non pro dignitate videretur, Agrippinam patrum conſultationibus admitti, de-
D creuere patres, vt à tergo abditis foribus ſtaret, velo diſcreta, quod viſum arceret, auditum admitteret. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Ætatem.

Apud BITHYNOS, minorem annis triginta in Senatum adſciſcere nequaquam licebat.

Senes LYCVRGVS primùm eos qui cœpti ſui fuerant participes deſignauit SENATORES, numero 28. iiſque duos addidit reges. Deinde in locum demortui ſuffici iuſſit eum, virtute qui eſſet præſtantiſſimus iudicatus, ſexaginta annis maior. *Plutarch.*

AVGVSTVS Cæſar liberis Senatorum, quò celerius Reip. aſſueſcerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit. *Suetonius.*

IDEM, vt niſi exacto quarto & vigeſimo ætatis anno in Senatum neminem admitterent, præter admodum paucos, ob correptam virtutis indolem, edicto cauit.

ROMANI pueros patricios cum parentibus in Senatum ducei permittebant, vt conſiliis ſapientum iam inde à teneris aſſueſcerent. Durauit ille mos vſque ad Papyrium Prætextatum *Macrob. 1. Saturn. cap. 6. & Gellius lib. 1. cap. 23.*

VENETI, in feſto die D. Barbaræ, iuuenes aliquot patri- E
cios, qui vigeſimum ætatis annum impleuerint, in patrum principiſque collegium ſorte extrahunt, qui in maioribus comitiis ius ferendi ſuffragia habeant. Alioqui enim ante 35. annum in Senatum non admittuntur. *Egnatius lib. 3. cap. 2. & Sabellicus de Magiſt. Ven.*

Opulentiam.

Cenſus ſenatorius apud ROM. olim ad nummos octingentorum millium fuit: quem Cæſar Auguſtus & ſequuti principes ad duodecies centies ſeſtertiũm auxerunt: & ne quis eorum inops aut egens foret, illos largo viatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. *Alex. lib. 4. 11.*

ALLECTI, inquit FESTVS, dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equeſtri ordine in ſenatorum erant numerum aſſumpti, nam Patres dicuntur, qui ſunt patricij generis, Conſcripti, qui in ſenatu ſunt ſcripti, annotari. *Hotomanni de Verbis iuris.*

Patriam. F

M. ANTONINVS Philoſophus, vt ſenatores peregrini quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſſiderent, lege ſanxit. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Dignitatem, Cenſum.

ROMVLVS condita vrbe, omnes ſpectata virtute viros, & quibus tum filij eſſent, pollerentque inter alios opibus, ab ignobili multitudine diſcretos, PATRES appellauit. Eorum progenies Patricij deinceps dicti. Patres dictos ferunt, quòd liberorum ingenuorum eſſent parentes: alij, quod parentes ſuos laudare poſſent: quod ex colluuie illa ciuitatis prima licebat paucis. Sunt, quia à patrocinio, Patronũ quendam, qui ſecutus fuerat Euandrum, aduenam defenſorum inopum & vindicem, huic rei nomen arbitrantur tribuiſſe. Verius videatur, Romulum, principum & potentiſſimorum cenſentem partes eſſe, vt patria curâ & ſollicitudine complecterentur demiſſiores: ſimulq; docentem plebem, ne timerent præſtatiores néve inuiderent honoribus eorum, ſed vterentur iis cum beneuolentia, ac ducerent patres appellarentque, id nomem his dediſſe. Nam nunc quoque ſenatores, cum ampliſſimo & G
honoratiſſimo, tum minime inuidioſo nomine, Patres Conſcriptos vocant: principio Patres tantùm, pòſt numero amplificato (vel cùm Sabini à Tito Tatio ſunt Romam traducti, & in Senatum allecti: vel quando L. Tarquinius Priſcus centũ allegit, qui Minorum gentium patres ſunt dicti, & ccc. facti, qui prius cc. fuerant) Patres Conſcriptos appellauere. Atque eo tam veneraando vocabulo populũ à ſenatu diſtinxit, Cæteros deinde, quibus maiores erant opes, ſeceuit à plebe, appellauitque Patronos illos hos Clientes. *Plut. in Romulo.*

AVGVSTVS Cæſar comitiis Tribunij, ſi deeſſent candidati, Senatores equitibus Romanis creauit; ita vt poteſtate tranſacta, in vtro vellent ordine manerent. *Suetonius.*

Comitatum.

Senatores ROM. olim, qui curulem magiſtratum geſſiſſent curru in curiam vehebantur, honoris gratia, in quo curru ſella erat, ſupra quam conſiderent. Otium cum ſceptris, ſi duces aut viri conſulares fuiſſent. At qui magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiã ibant: & propterea Senatores pedarij nominabantur. Hæc C. Baſſus in ſuis Commentariis. At M. Varro in ſatyra Menippea ſcribit, in Senatu H
Romæ alios fuiſſe Senatores, qui ſententias rogabantur, vtpote à cenſoribus iam in Senatum lecti: alij non erant, nondum tamen in Senatorium ordinem à cenſoribus lecti, in Senatum tamen veniebant, eò quod honoribus populi vſi feſent: neque ſententia rogabantur, ſed quas principes dixerant, in eas deſcendebat. Et propterea Pedarij fuere dicti Atteſtatur huic rei Laberij verſus: Caput ſine lingua, pedaria ſententia eſt. *Gell. lib. 3. cap. 18. Noct. Att.*

Fuit vetus ROMÆ conſtitutum, vt adoleſcentes ſenatorum filij, primo flore ætatis, parentes & neceſſarios in veſtibulo curiæ operiant, illoſque ſenatu egreſſos domum reducant & comitentur. *Alex. lib. 4. c. 11.*

QVOT.

CRETENSES decem habuere præfectos Senatorũ loco, qui de rebus maximis decernebant. Apud EPIDAVRIOS centum & octoginta rempublicam adminiſtrabant, ex quibus nobiliſſimo

liſſimos populorum deligebant Senatores,quos Artinos vo-
A cabant,& Conipodes. *Alex.lib.4.c.11.*

Massilienses rem omnem vrbanā per optimates & ariſtocratiam regentes,omnes legum æquitate ſuperabant:conſilium ex ſexcentis viris inſtituentes,quos Timucos,id eſt,honorificos appellabant. *Val.Max.l.2.c.1.Strabo libro 4.* Timuchos vocat.

In Gnido ſexaginta præfuere ex optimatibus, Amnemones appellati, ad quos res maximas & graues referebant. *Alex. lib.4. cap.17.*

Senatus Athenis fuit quingentorum, qui vnà cum tribunis & quæſtoribus, ſeneſque cum iunioribus de rebus ſingulis decernebant. *Alex.lib. 4.c.11.*

Apud Seres maximus ordo ex quinque millibus conſiliariis conſtabat,qui in apparatu belli elephantem ſinguli præſtare tenebantur, Crotoniatæ congregato mille virorum lectiſſimorum numero, de rebus grauioribus conſultabant. *Alexand. lib.4.c. 11.*

Apvd Argivos octoginta viri, item apud Mantinenſes:
B in Elide autem lx. Senatus vice fungebantur. *Idem.*

Senatores à Romvlo centum creatos fuiſſe,qui ob honorem Patres dicti ſunt, quorum conſilio Reſpublica domi foriſq; niteretur:& deinde vrbi cum Sabinis & Tatio cómunicata centū alios auditos fuiſſe,ſcribit *Liuius lib.1. Decad. 1.*

Primus P. Val. Poplicola, poſt exactos:Patrum numerum à Superbo cædibus imminutū expleuit,& ampliſſimū ordinem auxit, quatuor & ſexaginta ſupra centum ex equeſtri ordine in conſilium cooptatis,ita vt trecentorum numerū faceret, qui Adlecti dicti ſunt, Quos enim exterminatos reges, ætate graues,ſpectatæque probitatis videbant,ſenatui tanquā grauiſſimo ſanctiſſimoque concilio adſcribebant. Quibus quum alij in locum decedentium ſuffecti,& in ſenatum literis adſcripti eſſent,Conſcriptos vocarunt , modò plures,modò pauciores:ita vt frequens ſenatus, & quidquid erat patrum, & ferè trecentis ſenatoribus conſtaret. *Alex.lib.4.cap.11.*

Cùm C. Iul. Cæſar ſupra mille ſenatores , belli caſibus imminuto ordini adſciuiſſet, Avgvstvs Octauius ſelectos &
C perpurgatos duabus lectionibus,remotis indigniſſimis,in priſtinum decorem reuocauit. *Suetonius.*

Qvamdiv.

Senatoribus Rom. ad plebem tranſire, & iura patrum amittere,& plebeia ſubire Romæ licuit:quod præter M.Manlium,qui primus à patribus ad plebem defecit,aliis pluribus datum & permiſſum fuit. *Alex. lib.4.c.11.*

TEMPVS.

Persæ de rebus maximis inter vinum conſultant,quas ipſi firmiores putant, quam quæ in ſobrietate fuerint deliberata. *Strabo lib.15.* Hoc idem de Germanis Tacitus ait: In conuiuiis deliberant, tanquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat.

Plutarchus in Sympoſiacis,Decade 7. problemate 9. citat Platonem , qui ſcripſerit , apud Lacedæmonios (ni fallor) νυκτερινὸν συνέδριον, id eſt, Nocturnum conuentum grauiſſimo-
D rum, ad quem difficillimæ cauſæ reiiciebantur. Addit apud veteres noctem εὐφρόνην, fuiſſe vocatam , ἀπὸ τοῦ εὖ φρονεῖν, a bene ſapiendo. *Eraſmus in Adagiis.*

Avgvstvs Cæſar,vt Senatores lecti probatique & religioſiùs & minore moleſtia ſenatorio munere fungerentur,ſanxit, vt priùs,quàm conſideret quiſquam, thure ac mero ſupplicaret apud aram eius dei, in cuius templo coiretur:& ne plus quàm bis in menſe legitimus Senatus ageretur,Calendis,ſcilicet & Idibus:néve Septembri , Octobrius menſe vllos adeſſe alios neceſſe eſſet, quam ſorte ductos, per quorum numerum decreta confici poſſent:ſibique inſtituit conſilia ſortiri ſemeſtria, cum quibus de negotiis ad frequentem Senatum referendis , antè tractaret. *Suetonius.*

* Senectus. Senes.

Definitio Et Etymologia.

Senectvs , Græcè γῆρας,& γέρων, ſenex,& γεράσκω, ſeneſco dicit. Hebr. *Zikenah*, Senator , à verbo, *Zaken.* Se nuit, Barba etiam *ZaKan* dicitur, quæ ſenes viros decet.

Eſt autem ſenectus, occaſus vitæ,*ſecund. Cic. in Topicis.*

Senectus eſt vltima ætas durans aliquando tantum,quantum omnes ætates. *ſec. B.Thom. 4. ſent. diſt. 43. art.2.*

Senex dicitur quaſi ſeminex, hoc eſt, ſemimortuus, quod acta maiore ætatis ſuæ parte iam mori propinquior ſit. Nam ſenex mortem ſignificat. Siſenna. Quoniam neque ea lex neque interceſſio poſſe videtur illorum dementiam rumpere
E audaciam. Hinc deducitur neco:quod eſt interficio. A ſene ſenatus dicitur quod & locum ſignificat , in quo ſenatores conueniunt,& ipſos ſenatores.

Vocis Vsvrpatio.

Seniorvm vocabulum,non tam ætatis, quam dignitatis eſt,& eos deſignat,qui adiecto nonnunquam epitheto, potiſſimum in nouo teſtamento,dicuntur Seniores populi, penes quos Sacerdotibus,& ſcribis ſelectis adiuncti, erant iudicia: quæ Hebræi Græco vocabulo *Sanhedrin*,id eſt, συνέδριον vocant,vt ij plane ſint πρεσβύτεροι, quos Latine eadem ratione ſenatores vocant, *Matt.16.21.& 27.59. Deut.21.2.* ſeniores pro maioribus, *Matth.15.2.Mar.7.3.* ſeniores ſeptuaginta ſibi allegit Moyſes *Num.11.16.* ☞ *Vide in Loco de Sacerdotibus, vocabulum Presbyteri.*

SENECTVTIS DESCRIPTIO.

Ex Epigramm. Cornelij Galli.

Hæ ſunt primitiæ mortis : his partibus ætas
Defluit,& pigris greſſibus ima petit ,
Non habitus,non ipſe color,non greſſus euntis,
Non ſpecies eadem,quæ fuit ante,manet.
Labitur ex humeris,demiſſo corpore veſtis, F
Quæque breuis fuerat,iam modo longa mihi eſt.
Contrahimur,miroque modo decreſcimus ipſi.
Diminui noſtri corporis oſſa putes.
Nec cœlum ſpectare licet:ſed prona ſenectus
Terram à qua genita eſt,& reditura videt.
Fitque tripes,prorſus quadrupes,vt paruulus infans.
Et per ſordentem flebile ſerpit humum.
Ortus cuncta ſuos repetunt matremque requirunt.
Et redit ad nihilum,quod fuit ante nihil.
Hinc eſt,quod baculo incumbens ruitura ſenectus.
Aſſiduo pigram verbere pulſat humum.
Et numeroſa mouens certo veſtigia paſſu,
Talia rugato creditur ore loqui :
Suſcipe me genitrix,nati miſerere laborum
Membra vel is gremio laſſa fouere tuo.
Haud multò aliter *Ouidius lib.15.Metamorph.* G
Inde ſenilis hyems tremulo venit horrida paſſu,
Aut ſpoliata ſuos,aut quos habet albæ capillos.
Noſtra quoque ipſorum ſemper,requieque ſine vlla
Corpora vertuntur, nec quod fuimùſve ſumuſúe
Cras erimus.

* SENECTVTIS DIFFERENTIÆ,
Eivsqve Vberior Descriptio.

Ex Eccleſiaſt. cap.12.

Senectvtis triplicem faciunt differentiam,vt alia ſit Prima alia Secunda,aliaque Tertia, quæ curua & decrepita vocatur. Prima Cruda eſt & Viridis quam comitatur experientia & prudens rerum vſus. Altera eſt quæ ab anno lxii. auſpicatur quā comitantur incōmoda pleraq;cùm naturalis calor & vigor imminuatur,ſenſuſq; fiunt debiliores vti & temperamē- H
tum. At in tertia vt bene Dauid,nihil eſt quàm labor & dolor. Hanc eleganter deſcribit Eccleſiaſtes *cap.12.* in hunc modū. Si memor inquit Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ,antequā ſol & ſtellæ luminaria obſcurentur:& nubes reuertantur poſt pluuiam:cum cuſtodes domus trepidabunt,& coruabuntur viri fortes:cum molares deſinent molere,& videntes obſcuri fiant per feneſteras,& occluſis portis extrinſecus,eò quod vox molæ ſit ſubmiſſior:cum ſe leuabit vox auiculæ,& humiliabuntur omnes filiæ cantus , & timebunt ſibi à rebus altis:cum cœperit florere amygdalus, & impinguabitur locuſta,& marceſcet Capparis. Antequam, ait, extendatur catena ſiue funiculus argenteus,& rumpatur aquarium aureum & amoueatur amphora à fonte,& frangatur rota ſupra ciſternam,& puluis redeat in terram,vnde ortus eſt, ſpiritus autem ad Deum reuertatur. Hæc eſt igitur admirabilis illa extremæ ſenectæ deſcriptio,quæ bono, & Anatomicæ artis perito eget artifice,vt ad viuum reſecta intelligatur.

In decrepita ſenectute,inquit,Sol & Stellæ obſcurantur:hi ſunt oculi,qui deſtituuntur claritate & viſu ſuo. Nubes reuertuntur poſt pluuiam:notat ſenibus poſtquam diu plorauerunt, ante oculos oboriri craſſos vapores , adinſtar denſæ nubis. Tremunt cuſtodes domus:id eſt brachia & manus,quibus homo inſtructus eſt,vt ſe defendat totum corpus. Plicantur & curuantur fortes vel robuſti:hoc de femoribus cruribuſque dici-

A dicitur, quæ ſunt velut fulcra, & fundamenta domus, id eſt, corporis. Molares ceſſant, id eſt dentes, qui nobis ſeruiunt ad [illegible] iucundum, & comminuendum cibos. Videntes obſcurantur per feneſtras; oculi hi ſunt, qui ſæpè operiuntur cataracta vnde [illegible] pupilla obtegitur, quæ eſt & appellatur feneſtra oculi. Portæ exterius ſignantur, quod mola deminutæ: quando mandibulæ in iuncturis amplius moueri non poſſunt, aut canalis recipiendo cibo ſit anguſtior. Leuant ſe ad vocem auiculæ: quia dormire non poſſunt, ſed ad hirundinis matutinæ aut Gallinacei cantum excitantur. Humiliantur omnes filiæ cantus, cum ipſos vox [illegible] fiert. Amygdalus floret, cum totum caput alba obtegitur canitie. Locuſta impinguatur, cum coxendices inflantur & tument. Capparis marceſcit: quia appetitus proſternitur, cui excitando capparis flos in vſu eſt. Funiculus argenteus extenditur, cum medulla quæ per medium dorſum porrigitur, inter vertebras, relaxatur humore, vnde dorſú incuruatur.
B Ampullarium aureum quod rumpitur, Cor eſt, quod inſtar vaſculi continet ſanguinem arterialem, & ſpiritus vitales, qui iure vocantur aurei: Corde igitur deſtituto ſuo motu, quia non poteſt eos amplius continere, perinde eſt ac ſi illud ruptum ſit. Vrna quaſſata in fonte: eſt magna illa vena caua, quæ non poteſt amplius haurire ſanguinem ab hepate, quod eſt inſtar communis promptuarij & fontis, vnde totú corpus humectatur, vnde non maiorem præſtat vtilitatem, quam amphora ſoluta, & pertuſa. Rota frangitur ſuper ciſternam: his verbis cum renibus veſica pingitur, qua vtraque vaſa relaxantur, vt vrinam amplius continere non poſſunt. Hæc omnia poſtquam ita euenere, puluis, id eſt corpus materiale, redit in terram, & ſpiritus qui aliunde acceſſit, reuertitur ad Deum qui dedit eum. Ita plerique Interpretes.

INCOMMODA.

Enumerat ea *Horatius in Arte Poëtica* ita ſcribens.

Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inuentis miſer abſtinet ac timet vti:
Vel quòd res omnes timidè: gelidéque miniſtrat.
Dilator, ſpe longus, iners, auidúſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatorque minorum, &c.

Eadem deſcribit Iuuenalis 10. *Satyra.*

Sed quam continuis & quantis longa ſenectus
Plena malis? deformem & tetrum ante omnia vultum?
C *Diſſimilemque ſui deformem pro cute pellem,*
Pendentéſque genas, & tales aſpice rugas:
Quales vmbriferos vbi pandit Trabraca ſaltus
In vetula ſcalpit iam mater ſimia bucca.
Plurima ſunt iuuenum diſcrimina: pulchrior ille
Hoc, atque ille alio: multum hic robuſtior illo.
Vna ſenum facies, cum voce trementia labra,
Et iam laue caput, madidique infantia naſi,
Frangendus miſero gingiua panis inermi.
Vſque adeò grauis vxori, gnatiſque, ſibique,
Vt captatori moueat faſtidia Coſſo.
Non eadem vini atque cibi torpente palato
Gaudia, &c.

Ibidem.

Præterea minimus gelido iam corpore ſanguis
Febre caret ſola: circumſilit agmine facto
D *Promptius expediam, quod amauerit Hippia mœchos,*
Quod Themiſon ægros autumno occiderit vno;
Quot Baſilius ſocios, quod circumſcripſerit Hirrus
Pupillos.

Ibidem.

Ille humero, hic lumbis: hic coxa debilis ambos
Perdidit ille oculos, & luſcis inuidet, huius
Palladia labra cibum capiunt digitis alienis,
Ipſe ad conſpectum cœnæ deducere rictum
Suetus, hiat tantum ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater ieiuna, ſed omni
Membrorum damno maior dementia: quæ nec
Nomina ſeruorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præterita cœnauit nocte, nec illos,
Quos genuit, quos eduxit.

Ibidem.

Vt vigeant ſenſus animi, ducenda tamen ſunt
Funera gnatorum, regni aſpiciendus amata
Coniugis, & fratris, plenæque ſororibus vrnæ
Hæc data pœna diu viuentibus vt renouata

Semper clade domus, multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore, & nigra veſte ſeneſcant.

Similiter Boet. 11.

Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem iuſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtiui funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.

Denique Propert. 2. 25.

Miles depoſitis annoſus ſecubat armis.
Grandæuique negant ducere aratra boues
Putris & in vacua requieſcit nauis arena.
Et vetus in templo bellica arma vocat.

Adducit pro eadem re exemplum Neſtoris, *Iuuen. Sat.* 10.

Et Rex Pylius, magno ſi quidquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit à cornice ſecundæ.
Felix nimirum, qui per tot ſæcula mortem
Diſtulit, atque ſuos iam dextra computat annos,
Quique nouum toties muſtum bibit; oro parumper
Attendas, quantum de legibus ipſe queratur
Fatorum & nimio de ſtamine, cum videt acris
Antilochi barbam ardentem; nam quærit ab omni,
Quiſquis adeſt ſocio cur hæc in tempora duret,
Quod facinus dignum tam longo admiſerit æuo.

COMMODA ET ELOGIA.

A variis euentibus eadem deſcribit Iuncus *lib. de ſenectute*, dum ita ait. Ad meam ſententiam explicandá me confero, exiſtimans ſenes propter longum tempus, & rerum per vitá actarum experientiam, erroribus nó obnoxios eſſe: iuuenibus autẽ impedimento eſſe ad bona tú vires corporis quibus illi freti temerè bellum capeſſunt, & maiora appetunt: tum incóſiderationẽ rerum vtilium. Atqui fuerit mihi teſtis illorum, quæ dixit Soló Athenienſis, qui lege ſanxit, ne quis admodú iuuenis ad magiſtratú, aut cóſultationes admitteretur, quãuis prudẽtiſſimus eſſet viſus. Cæterú quo ad cupiditatibus ſenes immunes ſunt, & nihil amplius ab eis turbantur hoc maximum & pulcherrimú à diis donú hominibus datú eſſe reor, per quód diuinæ naturæ quodãmodo ſimiles fiãt. Nam dij, vt ait *Homer.*

Οὐ σῖτον ἔδουσ' οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον.

Non comedunt fruges, non potant feruida vina.

SENES autem à ſuperfluis & moleſtis abſtinentes, ipſorum vſu nihil egent, indigentiæ moleſtiis liberati & frugalis animi rebúſque ſuis contenti voluptate fruentes. Etenim ab impetu & appetitu in venerem ruente ſeiunctum eſſe, dij boni quanta G vtilitas & furoris modeſtiæque amiſſio dicenda eſt: quo tempore bruta, & cupiditatibus obnoxia pars nimiæ ſopita improbos dominos effugit: rationalis verò pars oculis animæ pulchritudinis voluptate fruitur: deinde inutilium & laſciuarum rerum mentionem omnino facit nullam.

Similiter & ſenectus ad iuuentutem ſe habet. Hæc aggrediendo quidpiam præualet: illa prouidendo nunquam ſeipſum ſine mentis cuſtodia relinquit: ſed quid agat, aut quid egerit, conſiderat: vt futura præſentium præſentia autẽ præteritorum collatione trutinans, ipſa ſeſe rectè dirigere poſſit ad præteritum tempus memoriam accommodans: ad præſens, ſenſum: ad futurum vero prouidentiam. Semper enim memoria nobis adeſt præteriti temporis, prouidentia futuri: præſentis autem ſenſus. Propterea hominem bene beatéque victurum, nó ſenſu ſolùm & memoria, ſed etiam prouidentia valere oportet. *Architas Pythagoricus Philoſoph. in lib. de viro bono & felice.* H

Atqui Sophocles de ſenibus eleganter dixit.

Σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή.

Vetuſta paruo corpora momento lapſa viuunt.

Mors enim ſenſilis diuiſorio ſimilis eſt: iuuenilis autem tanquam eiectio & naufragium eſt. Elabitur enim anima violenter contrito corpore. *Themiſtius de anima.*

Γῆρας γίνεται παρὰ τὴν τοῦ θερμοῦ ὑπόλειψιν.

Senectutem ob caloris defectum fieri. *Parmenides.*

Ἰσχὺς καὶ [illegible] γῆρας δὲ [illegible].

EPICHARMVM aiunt cum omnino eſſet ætate prouecta, cum quibuſdam æqualibus ſedentem in confabulationibus, ſinguliſque dicentibus, alio, mihi ſatis eſt quinquennio viuere: alio, mihi tres: tertio dicente mihi quatuor, reſpondentem cordatum ſenem dixiſſe. O viri optimi, quid mutuò litigatis & contenditis de paucis diebus? Omnes enim qui conuenimus, quodam fato propinqui ſumus morti. Itaque tempus eſt nobis omnibus diſcedendi, antequam aliquod ſenile damnum experiamur. *Ælianus var. lib.* 2. *c.* 34.

*Apophthegmata.

Bion ſenectutem dicebat portum eſſe malorum, quòd omnes huc confugerent, ſperantes miſeriarum finem. Mors autem vnicuique in promptu eſt. Id Ethnici quidem exiſtimabant eſſe præclarum. Chriſtiana pietas docet eſſe nefarium ſcelus. *Eraſ. ex Laert. lib. 4. c. 6.*

Idem docebat nulli exprobrandam eſſe ſenectutem, ad quã omnes optant peruenire. Abſurdum enim eſt aliis probro dare, quod quis optat ſibi contingere. *Laert. lib. 4. c. 7.*

Zenon dicebat, turpe eſſe ſeni, aut proſpicienti ſenectutem, ex commentario ſapere. *Senec. epiſt.* 33. qui alibi ait: Turpis & ridicula res eſt elementarius ſenex.

Cleanthes interdum, cum foderet, ſolebat ſeipſum increpare. Id fortè admiratus Ariſton: Quem, inquit, increpas? Tum Cleantes ridens, Senem, inquit, qui canos quidẽ habet, ſed mentem non habet. Seipſum innuens. *Laert. lib. 7. c. 2.*

Eratosthenes vigentem ætatem veri comparabat, declinantem æſtati, & autumno, ſenectutem hyemi. *Stob. ſer.* 113.

Democritvs ſenectutem omnimodam imperfectionem, eſſe dicebat, eò quod omnia habeat, & omnibus indigeat. *Stob. ſer.* 15.

Diogenes percontanti, quis eſſet in vita miſerrimus? Senex, inquit, egenus. Siquidem vbi naturæ præſidia deſtituunt hominem, extraneis rebus fulcienda eſt ætatis imbecillitas. *Laërt. lib.* 1.

Phavorinvs dicebat Pythagoram & Platonem ſenſiſſe, ſenectutem non eſſe finem curriculi huius terreni appellandam, ſed potius beatæ vitæ initium. *Stob. ſer.* 114.

Theodectes dicebat, ſenectutem & nuptias res eſſe ſimiles. Vtramque enim, inquit, conſequi deſideramus: poſtquam verò nacti ſumus, triſtamur. *Stob. ſer.* 66.

Archelavs Rex opiparum lautumque conuiuiũ amicis ſuis parauerat, cumque in eo conuiuio Euripides proximè ſibi aſſidentẽ Agathonẽ tragicum poëtam iam ſenem, ſed plurimũ amare diceret, Ageſilao interrogante, cur amandus eſſet homo ſenex? Per Iouem, inquit, Ver non ſolum eſt bonorũ optimum, verum etiam Autumnus. Comparat autem florentem iuuentutem verno tempori, quo omnia ſunt in herba: ſenectutem autem Autumno fœcundiſſimo. *Ælianus lib. 11. de vir. hiſtor.*

Agesilavm regem cum quis interrogaret, cur per acrem hyemem ſolo pallio tectus obambularet abſque tunica homo tam prouectæ ætatis? Vt, inquit, iuuenes hanc vitæ rationem imitentur, cum exemplum habeant, & extremæ ſenectutis hominem, & principem. Sapienter admonens, ſenibus ita viuendum eſſe, vt adoleſcentibus exhibeant rectè viuendi formam: & volgus nihil imitari libentius, quam quod à viris Principibus conſpexerunt factitari. *Plut. in Lacon.*

Alexander, cum ſenem quendam capillos inficientem vidiſſet, dixit: Non capillos, ſed genas tinge. *Max. ſer.* 41.

M. Cato, cum ſenectuti adſint multa probra, dicebat non eſſe addendum malitiæ dedecus, ſentiens, ſenectutem multis nominibus vulgò male audire: veluti cum audit, deformis, edẽtula, luſcioſa, imbecillis, obliuioſa, indocilis. Hæc ſcire ſatis eſt, vt non accedat crimen improbæ vitæ, quod omnibus quidem fœdum, ſed ſeni fœdiſſimum. Alij narrant hoc ab illo dictum in ſenem obuium vitæ contaminatæ. Ne ætatis tuæ malis addas turpitudinem. *Plut. in Roman. apoph.*

Fridericvs Imperator, cum in vrbe quadam præfectum, ſenem admodum & ætate iam imbecillum vidiſſet, non defuerunt adoleſcentes multi, qui ſibi præfecturam loco committi peterent. Cum igitur ſenem amouendum dicerent, Fridericus dixiſſe fertur: ſenem amicum oppidò, non amico oppidũ commendamus, ſentiens, dignum eſſe, vt ſenex iam à ciuibus ad mortem vſque foueretur. *Æn. Syl. lib. 4. de rebus geſt. Alphonſi.*

Avsonivs Chiloni hanc tribuit ſententiam: Optabilem eſſe ſenectutem iuuenilem, moleſtam vero iuuentutem ſenilem. Maxima malorum pars, ob quæ male audit ſenectus, à vitiis hominum proficiſcitur: habet autem ex ſe nonnulla commoda, plurimarũ rerum vſum, ac memoriam, & conſulendi facultatem, reuerentiam & authoritatem, hæc ſi adſint commoda, adſintque incommoda, ea ſenectus optabilior eſt multorum iuuentute, vitiis & inertia marcente. Videas autem in nonnullis iuuenibus ſenilem imbecillitatem, ſenilem ſomnolentiam, ſenilem ignauiam, ſenilem moroſitatem: horum iuuentus pejor eſt ſenectute. Nam cum ſenecta carent, ſenio tamen abundant. Auſoniani verſus ſic habent.

Grata ſenectus homini, quæ parilis iuuentæ,
Illa iuuentus gratior, quæ ſimilis ſenectæ.

Cleanthes ad quendam contumeliæ cauſa obiicientẽ ſenectutem: Ergo, inquit, abire cupio: verum vbi reputo me omni ex parte ſanum, ſiue legendum eſt, ſiue ſcribendum, rurſum maneo. Significans, ſe quidem haudquaquam eſſe vitæ cupidum: verùm ob ſenectutem neminem debere è vita decedere, donec vires ſuppetunt ad vitæ munia. *Laert. lib. 7. c. 2.*

Gorgias centeſimum, ſeptimum agens annum, rogatus, quare tandiu vellet in vita manere. Quia nihil, inquit, habeo, quid accuſem ſenectutem. *Cic. lib. de ſenectute.*

Sophocles iam extremæ ſenectutis, à filiis accuſatus eſt dementiæ. At is pro apologia iudicibus recitauit tragœdiam, quam proxime ſcripſerat, rogans, num ea videretur delirantis? Fertur & hoc dixiſſe: Si ſum Sophocles, nõ deliro: ſi deliro, non ſum Sophocles. Sentiens, in eruditis ac ſobriis animi vim non elangueſcere, ſed reuigeſcere potius vſu & exercitatione. *Eraſm. Roter. lib. apoph. ex Cicerone.*

Cyrvs apud Xenophontem moriens extremæ iam ſenectutis negabat, ſe vnquam ſenſiſſe ſenectutem factam imbecilliorem, quam fuiſſet adoleſcentia. Maxima pars incommodorum, ob quæ vulgo malè audit ſenectus, ab intemperantia vitæ proficiſcitur. *Bruſ. lib. 6. c. 7.*

M. Crasso quum Parthi per legatos renuntiaſſent, vt ſuæ ætati conſulens à bello abſtineret, inſolenter reſpondit: In Seleucia iſtis mandatis reſponſum dabimus. Hic Agiſis, legatorum vnus, ſublata manu mediam palmam oſtendens: Prius, inquit, in hac manu naſcẽtur ſetæ, quam tibi Seleuciam conſpiciendi ſit futura poteſtas. *Plut. in Craſſo.*

Eodem conflicturo cum Parthis exta è manibus deciderunt hoc cæteris vt inauſpicatum oſtentum interpretantibus, ac prælium diſſuadentibus; Huiuſmodi, inquit, incommoda multa nobis ſenectus adfert. At arma mihi nunquam è manibus cadent. *Plut.*

Cæsare conſulatum aſſequuto, adiuuantibus Pompeio & Crasso quum omnia pro libidine gererentur, ac pauci ſenatores in Curiam conueniſſent, Conſidius quidã natu prægrandis, idcirco non veniſſe ſenatores dicebat, quoniam illius arma militéſque pertimeſcerent. Cui Cæſar: Quin tu, inquit, hoc quoque reformidans domi te non contines? At Conſidius: Senectus, inquit, facit intrepidum. Quum enim vitæ pauxillum ſuperſit, non eſt, cur magnopere ſim ſolicitus. *Eraſm. lib. 4. apoph.*

Pollio Romulus, qui centeſimum exceſſerat annum, Auguſto percontanti, qua tandem ratione illum corporis animique vigorem ſeruaſſet? Intus, inquit, mulſo, foris oleo. Tradit Plinius, naturam hominibus duos dediſſe liquores optimos, oleum foris adhibendum corpori, vinum intus. Mel autem ob humidam calidámque vim; admodum ſenibus accommodatum eſt. Nunc mel in totum à menſis ſubmouemus, & oleum corpori infundimus. *Eraſ. lib. 8. apoph.*

Isocrates, Senectus, ait, adeo moroſa & querula eſt, & pro minimis rebus anxia, vt iam ſæpius meam ipſe naturam culpauerim quam aliorum nemo contempſit. *Eod. ſerm.*

Demonacti ſeni crura intumuerant, id videns quidam: Quid iſthuc, inquit, mali eſt, Demonax? Tum ille: Charon, inquit, me momordit. Pro cana dixit Charontem, innuens, ſenectutem morti vicinam. *Eraſ. lib. 8. apoph.*

Alexis, cuidam videnti ipſum iam ſenio feſſum ægrè lentéque incedere, ac roganti quid ageret? Paulatim, inquit, morior: ſiue pedetentim morior, ſignificans, ſenes non viuere, ſed lentè mori. *Stob. ſerm.* 115.

Iosephvs, Ptolomæo Oniam accuſanti: Veniam, inquit, quæſo præſta: non enim te latet, ſenes pueroſque eandem mentem habere. *Bruſ. l. 9. c. 7.*

Chilon dicebat, honorẽ à iunioribus habendum ſenectuti: vt ipſi facti ſenes ab aliis habeantur in pretio: Ea res geminam habebat vtilitatem. Siquidem vt ſenum authoritas ac reuerentia temperabat ætatem laſciuam à peccando: ita ſenes cauebant, ne quid committerent, quo iuuenibus vel ob ineptiam ludibrio poſſent eſſe, vel ob turpitudinem pernicioſi: ſed inter omnes iuuenes, omneſque ſenes ea eſſet reuerentia, quæ inter parentes ac liberos. *Laert. lib. 1. c. 4.*

Quidam profectus Lacedæmonem, quum vidiſſet honorẽ, quem iuniores præſtant ſenioribus: In ſola, inquit, Sparta expedit ſeneſcere. Paupertas onus eſt & miſerum, & graue, vt ait Comicus: ſed in hac moleſtiarũ maxima pars eſt, quod homines

mines [illegible] dicebat, vt [illegible] Satyricus. Sic inter incom-
A modaque [illegible] nimma pars eſt, quod
ſenes [illegible] contemptui ſunt, ac ludibrio. Proinde Sparta viſa
eſt multis honeſtiſſimum virtuti domicilium. *Plut. in Lacon.*

Senex in [illegible] cupidus erat ſpectãdi certaminis, quod
[illegible] quum nulla vacaret ſedes, ad varia loca ſeſe cō-
[illegible] quod nullus cū
[illegible] vero peruenit ad Lacedæmonios, ibi nō ſolū pue-
[illegible] verum etiā viri multi ceſſerunt illi lo-
cū. Id [illegible] quū cæteri Græci, quotquot aderant, plauſu cō-
probaſſēt, patriumq; morem ſupra modū collaudaſſent, ſenex.

[illegible] canaſque genas & tempora cana,

At [illegible].

Heu miſerū inquit, vt omnes Græci norūt quid ſit honeſtū,
ſed ſoli vtuntur Lacedæmonij. *Eraſm. ex Plutarch. in Lacon.*

Alexander, quum hyeme duceret exercitum, aſſidens
igni [illegible] prætereuntes copias cœpit, quumque vide-
ret ſenem quendam horrentem frigore, & ad ignem ſtan-
tem conſidere loco ſuo iuſſit, [illegible] natus eſſes,
in regia ſella ſedere [illegible] capitale foret: in Macedonia nato,
conceditur. *Eraſ. lib. 4. apoph. ex Curtio.*

Qum Pisistratvs occuparet Rempubl. reſque videretur
ad manifeſtam ſpectare tyrannidem, neque quiſquam auderet
B illius conatibus obſiſtere: Solon productis armis & ante
ædes poſitis, cœpit inclamare ciues: at vbi Piſiſtratus ad illum
mitteret, qui percontarentur, quare fretus hoc auderet. Se-
nectute inquit. Alios ſenectus reddit formidoloſiores: illi
conciliauit audaciam, quod parum vitæ ſupereſſet, etiamſi
nullus occideret. Ita *Plutarchus in com. An ſeni ſit gerenda
Reſpubl. Diog. Laert.* aliquanto fuſius narrat *libro* 1. meminit
& Cicero in Catone Maiore.

Cæzellius, cum triumuiris non obtemperaret, & multa
libere de Cæſaris temporibus loqueretur, admonentibus ami-
cis, vt ſibi caueret: Duæ inquit, res ſunt, quæ cæteros reddunt
formidoloſos, mihi autem maximam ſuppeditant fiduciam,
ſenectus & orbitas. Senex cito periturus eſt, etiamſi nemo oc-
cidat. Et orbus nec habet quos curet, nec habet pro quibus
timeat. Solet enim vltio in liberos propagari. *Valer. Max.
lib. 6. cap. 2.*

M. Castritivs, Placentiæ magiſtratum gerens, Cn.
Carboni conſuli iubenti decretū fieri, quo ſibi obſides à Pla-
C centinis redderentur, non paruit, atque adeo minitanti dicen-
tiq; Multos habeo gladios: reſpōdit, Et ego annos: Declarās, ſe-
nectutis præſidio fretū, nō metuere gladios. *Val. Max. li. 6. c. 2.*

Veluti autem ignis ardor aquæ frigore temperandus eſt; ſic
in Repub. conſeruanda, iuuenum ſubitis cupiditatibus ſenum
prudentia moderetur oportet. Hinc laudabilis illa vox Na-
zianzeni, qui hoc Principum agmen perrumpit: Laudo
legē nauticā, qua nemo ad nauis gubernacula admittitur, niſi
prius diu ſederit ad remos. Idem fieri debet in Repub. nam

A ſenibus priſci ſanctum dixere Senatum.

Strigel. in Chron. Beyerlinck in Apophtheg. Chriſtianorum.

Lvdovicvs XI. Gall. Rex, regno penè exutus, quod ſe-
niorum conſilio acquieſcere nollet. Quare vocato ad ſe filio,
moriens, Vide, inquit, ſeniores conſiliarios in conſilium ad-
hibeas, eorum ſententiam ſequaris, verbis inſiſtas. Eſt enim ro-
bur iuuenum, ſenum conſilium. *Ioan. Spinæus de Tranquill. ani-
mi, pag. 187. Beyerlink ibid.*

Eſſe autem varia ſenectutis incommoda, inſinuauit Impe-
rator Carolvs V. cùm enim Philippo filio ſummam harum
D regionum gubernationem, committeret, totus in fletum abiit;
inquiens, Ne miremini illa ſunt ſenectæ propria facilè lachry-
mari. Idem Frederico Cæſari adſcribunt alij. *Gregor. Ri-
chteus in axiom. Oecon. Idem ibid.*

* SENECTVS HONORANDA.

Teſtatur *Valerius Maximus*, inuitatos ad cœnam diligen-
ter inquirere ſolitos, quinam ad cœnam venturi eſſent, ne iu-
niores ſeniorum aduentum diſcubitu præcurrerent, ſublata-
que menſa priores conſurgere & abire patiebantur. *Lib. 2.*

A Poëtis etiam huiuſce rei teſtimonia petenda. E quibus
Ouid. l. 5. Faſt.

Magna fuit capitis quondam reuerentia cani:
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.

Iuuen. Sat. 13.

Improbitas illo fuit admirabilis æuo.
Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicunque puer, licet ipſe videret
Plura domi [illegible], & maiores glandis aceruos,
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeo ſacra lanugo ſenecta.

B Inter alia veteris legis documenta quæ per Moysen Deus
populo ſuo propoſuit, etiam illud legimus *Leuit.* 19. Honora
perſonam ſenis, time Dominum quaſi dicat, propter timorem
Domini ſenes honora.

Cauſæ ſex propter quas ſenes honorandi.

Iubet Devs Senes honorari, idem etiam Gentiles huius præ-
cepti ignari, ſolo naturæ ductu præſtitere, ob ſex potiſſimum
rationes. Primò, quia iuuenes gerere ſe debent cū ſenioribus,
tanquam diſcipuli cum magiſtris; at magiſtrorum eſt ſedere,
diſcipulorum eis aſtare & auſcultare: vnde Theodoſius Im-
perator, iuſſit filios ſuos aſtare coram Arſenio magiſtro ſuo.

Secvndo, quia vt ait *Ariſtoteles lib. 9. Ethic. c. 2.* Omni ſe-
niori honor pro ætate reddendus eſt, aſſurgendo, & ſeſſione
cedendo, &c. idem docet *Plato lib. 9. de legibus, & Cicero lib. 1.
Offic.* Eſt, inquit, adoleſcentis maiores natu vereri.

Tertio, quia in ſenibus præter excellentiam ætatis, eſt ex-
cellentia experientiæ & prudentiæ, ex ætate longiori. Hinc ſe-
nes olim regebant Remp. & à ſenibus nomen accepit Senatus
perindè ἀπὸ τῶν γερόντων, apud Spartanos γερουσία, qui erat B
Magiſtratus Regi aſſidens. Vnde S. Thomas ait, ſenectutem
eſſe ſignum virtutis, ideoque honorandam, licet quandoque
virtus deficiat: Hinc Chald. pro eo quod nos in S. Scriptura
habemus: Coram cano capite conſurge, vertit: coram eo qui
doctus eſt in lege conſurge.

Qvarto, quia omnes penè nationes inſtinctu naturæ ſenes
honorarunt Spartiani, teſte *Plutarcho*, in theatro venien-
tibus ſenibus aſſurgebant omnes, & eius ſeſſum recipiebant.

Romani adoleſcentes in curiam deducebant ſeniores,
extra Curiam eos præſtolabantur, vt domum reducerent, vnde
Iuuenalis Sat. 13.

Credebant hoc grande nefas & morte piandum
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat.

Hispanis hæc vox *Senior*, nonnihil detorta, in *Sennor*, &
Italis in *Signore*, ſignificat Dominum.

De Essenis ſic ait *Philo*: Reuerentia erga ſeniores, & cu-
ra talis eſt qualis eſſe poteſt germanorum liberorum erga pa-
rentes.

C Hinc Qvinto, Quia ſenes ſunt inſtar parentum, dumque
parentem omnium repræſentant.

Vnde Telephvs rogatus, quare Spartani iuniores ſenio-
ribus aſſurgerent, reſpondit: Eò id fieri, vt aſſueti hoc honoris
deferre alienis, tanto magis venerentur parentes. *Plutarchus
in Lacon.*

Sexto, quia, vt ait *S. Baſilius lib. de abdicat. rerum*, ſi honores
ſenes, ob iſtam animi tui ſubmiſſionem, gloria te afficiet
Deus atque faciet cum ſenueris, vt eadem reuerentia tibi à iu-
nioribus rependatur: ſi negligas ſenes, pœna talionis te ſenem
puniet, vt à iunioribus quaſi delirus contemnaris.

☞ *Quære nonnulla in loco de Vrbanitate.*

☞ *Erga Senes inurbani, crudeles, Vide Inhumanitas.*

HIEROGLYPHICA.

Superuacuum videtur, per Canos ſenectutem, locorum
vbique ſignificatam, diſcere: ſed illud commemoratione non
iniucundum fuerit, quo in hanc ſententiam oſtenta olim præ-
monſtrauere. Galdæ ſiquidem, cum is prouinciam Hiſpa-
nicam Taraconenſem ingreſſus ſacrificaret, intra ædem publi-
cam accidit: vt puero è miniſtris acerram tenenti, capillus re-
pente toto capite caneſceret quod rerum mutationem ſigni-
ficare Aruſpices reſponderunt, ſucceſſurúmque iuueni ſenem,
nam is Neroni alterum & 30. nato annum ſeptuagenario
maior ſucceſſit. *Pier. Val. lib. 32. pag. 301. C. & 302. D.*

Amygdali arboris hieroglyphicum in diuinis literis acci-
pitur pro Canitie, quæ manifeſtum eſt ſenectutis indicium.
Fertur ad hanc ſententiam locus iſte apud Salomonem ad
calcem Eccleſiaſtæ: [Florebit amygdalus, & pingueſcet lo-
cuſta, & diſſipabitur capparis, atque hæc incæptabuit,
homine iam in domum æternitatis ſuæ profecturo] hoc eſt
vt eſt apud Eucher. Caneſcet homo, tumebunt pedes, &
concupiſcentia frigeſcet. *Pier. Val. lib. 52. pag. 501. C. &
502. D.*

* Senio Mortvi ☞ *Videatur Locus
de Morte.*

A

Senſus.

* Definitio et Etymologia.

SEnsvs Græcè αἴσθησις, eſt potentia paſſiua, ſecundum *Ariſtotelem* & *S. Thom. 1 p. q. 79. art. 3.* quod intellige, quatenus ſpectatur potentia ſenſitiua, vt recipit ſpeciem ab obiecto, vel actum ſentiendi in ſe recipit: alioquin ſi ſpectetur, vt informata ſpecie, actum ſentiendi producit, ideoque non patitur ſed operatur: eſt potentia actiua. Pro quare legatur *D. Nemeſius c. 6. de hominis natura.*

* Partitio.

Primum datur iuxta Philoſophos ſenſus communis, cuius proprium munus omnium exteriorum ſenſuum operationes dignoſcere, quod neceſſario fieri debet vno aliquo ſenſu à cæteris diſtincto, videatur *Ariſtot. lib. 3. de anima c. 2.*

Communis ſenſuum diuiſio eſt in exteriores, & interiores. Illi ſunt quinque: *Guſtus, Odoratus, Auditus, Viſio, Tactus.*

B Sensvs interiores, ſecundum Ariſtot. ſunt tantum quatuor, ſecundum quatuor modos operationum, ſcilicet ſenſus communis, imaginatiua, æſtimatiua in aliis animalibus, ſiue cogitatiua in homine, & memoratiua, ſenſitiua: licet ſint quinque ſecund. Auicennam, ſcilicet ſenſus communis, imaginatiua phantaſia, æſtimatiua, & memoratiua, ſentitiua, *ſecundum eundem, 1. p. q. 78. art. 4.*

* ORDO ET DIGNITAS SENSVVM Exteriorvm.

Inter omnes ſenſus exteriores Tactus origine & neceſſitate eſt primus, quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies eſt primaria diſpoſitio ad animam, primumque vitæ fundamentum, qua diſſoluta, & tactus ipſe, & anima perit. Et eò quidem ſenſus hic plurimum confert animalibus; quia eius opera poſſunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum exceſſus interitum affert; ſed idem Tactus dignitate vltimus eſt, vt ait *Proclus comment. 3. in Timæum*; quia maximè craſſus eſt & corporeus.

C Vt verò tactus vltimum, ita primum dignitatis locum obtinet viſus, ſecundum auditus, tertium odoratus, quartum guſtus, quintum tactus.

SENSVVM VTILITAS.

Senſus animalibus partim ad incolumitatem ſeruandam, partim ad vitam commodius agendam à natura ſunt dati. Hominibus autem peculiarem confert vtilitatem, propterea quòd per eos diuerſa rerum ſimulachra ad intellectiuam cognitionem in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant ſimilitudine ciuitatis, quæ confluentium hominum turbam diuerſis aditibus recipit, & ob id etiam ſenſus animi feneſtræ dici conſueuerunt, per quas tamen non ſola cognitio, ſed & vitiorum incitamenta, negligentiæ vitio non raro intrant.

Vnde ſic *D. Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum cap. 7.* ſi Circenſibus quiſpiam delectetur, ſi athletarum certamine, ſi hiſtrionum nobilitate, ſi ſplendore gemmarum, & id genus aliis per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt: & impletur illud propheticum. Mors intrauit per feneſtras.

Aduerte hic etiam quod notat *D. Thomas 1. 2. q. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1 cap. 4.* licet bruta
D animantia ſenſuum functiones nequaquam ſolius cognitionis gratia exerceant, ſed ad neceſſaria, vtiliaue quærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen ſolius cognitionis ſtudio, ſenſuum miniſterio frequenter vti ad ſcientiam comparandam, & quia ſcientia aut doctrina, aut experientia adipiſcitur; ad illam quidem auditum, ad hanc vero aſpectum commodiorem, aptioremque eſſe, vt conſtat ex iis, quæ docet *Ariſtoteles lib. 1. Metaph. cap. 1. & lib. de ſenſu & ſenſili cap. 1.*

* QVÆ ANIMALIA SENSIBVS Præstent.

Homo reliquis animantibus tactu guſtuque excellit: & tamen viſu, auditu, & olfactu à multis ſuperatur. Quandoquidem Aquilæ perſpicacius vident, talpæ acutius audiunt, vultures & canes ſagacius eminentiuſque odorantur.

Sunt qui dicant vinci hominem guſtu à Protogenſte Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud:

Nos aper auditu, Lynx viſu, ſimia guſtu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Tenenda tamen eſt ſententia quam tradit *Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim. c. 15 & lib. 2. de anima c. 9 text. 94.* docens hominem tactu, & guſtu omnibus excellere animantibus. Cuius rei E
cauſa eſt, quia bonitas tactus, & guſtus, qui tactus quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti. Hoc autem præſtantius homini, quam cæteris mixtis datum eſt. Quod autem in hoc carmine de Simia & aranea dicitur, poëticè non philoſophicè dictum eſt.

Exiſtimatum verò à quibuſdam fuit ſimiam eximio guſtu præditam eſſe, quo dum comedit, geſticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam guſtando percipit.

Similiter creditum araneam ſingulari tactu pollere, quod vel leuiſſimum beſtiolæ in rete incidentis motum, etiam in extrema plaga perſentiſcat. Sed nihil hæc probant. Nam Simia, vt aliàs geſticulatorium eſt animal, ita & in cibo capiendo: tunc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etſi non præ aliis animantibus. Quod verò ad araneã ſpectet, ex Alberto Magno colligitur eam minus perfectum habere tactũ; quod frigidi ſit temperamenti, & viſcoſa abundet humiditate; quæ tactum obſcurum hebetemque reddit.

* SENSVS QVÆ DESTRVANT.

Quilibet ſenſus ab excellenti ſenſibili læditur, quo facilè intelligi poteſt. Imprimis enim lux, quæ ſuopte ingenio calo- F
ris parens eſt, ſi nimia ſit, multum calorem oculo imprimit, atque ita organi temperiem immutat; tum præterea eiuſdem caloris vi partes materiæ diſgregat, ac viam aperit, qua foras exiliant ſpiritus vitales, ſine quorum adminiſtrari viſio nequit. Sic autem interdum ad cœcitatem vſque peruenitur.

Cuius rei illuſtria refert exempla *Galenus libro 10. de vſu partium.* Quod vehementi, inquit, ſplendore oculi noſtri offendantur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer læſi oculis fuerunt.

Experti ſunt etiam id illi, qui ex obſcuriſſimo carcere in ſplendidiſſimam domum calce illitam & læuigatam à Dionysio Tyranno repentè ducti ſubitò obcœcabantur, minimè repentinum illum ducis occurſum ferentes.

Quare meritò pictores, cum pingunt in coriis albis, à quibus viſus offenditur, colores fuſcos ac cæruleos opponunt, G
in quos ſubindè intuentes, recreant atque reficiunt oculos. Similiter ophthalmia laborantes, offendit lux & redarguit; qui tamen fuſca, & cærulea ſine dolore intuentur.

Iam verò ſi ſolem ipſum explicatis & inconniuentibus oculis intueri velis, illos celeriter perdes; vti contigit multis, qui per Eclypſim ſolis, fixis oculis ipſum cum intuerentur, noſſe affectum eius cupientes, prorſus ſunt obcœcati.

M. Albertus tract. 4 cap. 9. ait etiam tenebras ſuo modo aſpectui officere, quatenus in tenebris ob luminis, & caloris abſentiam, ſpiritus in intima ſeſe abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, conſtipatque, ita vt aliquando recuperari aſpectus nequeaſit.

Quod ad reliquos ſenſus attinet; nocet auditui ingens ſonus ob vehementem aëris commotionem, quia vehitur. Vnde teſte *Plinio, lib. 6. nat. hiſtor. cap. 29.* Nilus vbi ex altiſſimis montibus præcipitat, fragore accolas ſurdos reddit.

Olfactui autem, teſte *Ariſtotele lib. 2. de anima cap. 9. text. 99.* H
nocent odores admodum graues ob excedentem calorem fumidæ exhalationis: qua interdum vſque ad proceſſus mammillares deuehuntur.

Denique tactum & guſtatum lædunt tactilia, & guſtatilia propter caloris & frigoris, aliarumque eiuſmodi qualitatum exuperantiam. At enim quemadmodum incendia ſenſibilia ſenſibus offenſionem inducunt, ita eoſdem medioeria oblectant; vt color herbaceus, viſum; attemperatæ voces, & in numerum compoſitæ, auditum: atque ita in cæteris ſe habet.

SENSVVM NOTÆ.

Hvc Pertinet,

INCOELVM SVSPICERE.

M. Brvtvs in acie Pharſalica rebus deſperatis, ſublatis in cœlum oculis à Ioue Cæſari vindictam imprecatus eſt. *Plutarchus.*

Titvs Imp. cùm in itinere ad Sabinos febre correptus lecti-

[illegible] tranſ[illegible] ſuſpexiſſe dicitur [illegible] plagulis [illegible]
A [illegible] vitam inueteratam [illegible] permittendum , exce[illegible]
Neque [illegible] Sueton.

D. Martinvs Turonenſis crebro in cœlum ſuſpicere [illegible] theſaurum ſuũ repoſitũ ſciret. [illegible] Bricius eius æmulus, hominĩ Martinum quærenti reſpondit: Si delirum illum quæris, proſpice eminus: ecce cœlum ſolito [illegible] reſpicit. *D. Bernardus in feſto S. Martini.*

Amatricianvs quidam demiſſo animo ad ſupplicium tractus, à matre in cœlum oculos eleuare iuſſus, cùm id faceret: En tibi arces illas, fili, inquit, in quas mox transferêris. *Fort. c. 9. de Fort. dom.*

RESPECTARE.

Aiax apud [illegible] repente iniecto metu à Ioue animo ipſius, diſcedit è prælio [illegible] crebrò oculos conuertens ad hoſtes, quos à ſe [illegible] lætitiæque plenos, moleſtè [illegible]. Cuius etiam narrat Hannibalem [illegible] à patria inuitum mœ-
B ſtùmque ex hoſtium [illegible] excessiſſe, ſæpéque Italiæ littora reſpexiſſe.

Datames reſpiciens ad locum, quem ei Mithridates Ariobarzanis F. ſimulata amicitia oſtendebat, quaſi caſtris metandis opportunum, ab eodem ſic transfoſſus periit. *Probus in Datami.*

Demosthenes ob accepta ab Harpalo munera in exilium pulſus, Æginæ & Trœzene ferè ſedens, Atticam lachrymis opplenis reſpectabat. *Plut.*

Pyrrhvs cùm ſpe lapſus poriundæ Siciliæ inde ſolueret, reſpectans retrò ad amicos: Qualem, inquit, Romanis & Carthaginenſibus palæſtram relinquimus? *Plutarchus in Apophteg.*

Ivgvrtha Numidarum rex diſcedens ab vrbe, reflectênſque oculos: O vrbem venalem, inquit, & citò perituram, ſi emptorem inueniſſet, *Salluſtius.*

Tiberivs Iuliam Auguſti filiam ducere coactus; vxorem Agrippinam, M. Agrippæ filiam, neptem Pomponij Attici, ex quo Druſum filium accepit, & quam vehementer amauit,
C grauidam inuitus dimiſit: eamque pòſt ſemel ex occurſu viſam, adeò contentis & tumentibus oculis proſecutus eſt, vt cuſtoditum ſit, ne vnquam in conſpectum eius poſthac veniret. *Suetonius.*

NON ASPICERE.

Tiberivs Imp. cùm nurum ac nepotes poſt damnationem catenatos obſutáque lectica loco moueret, prohibuit per militem obuiis ac Viatoribus reſpicere vſquam vel conſiſtere. *Suetonius.*

NON AVDIRE.

☞ *Non hic Corporis affectum, ob læſum audiendi organum, conſideramus: ſed integris organis Obauditionem, ſiue veram, animo ad alia intento, ſiue ſimulatam.*

Cicero ad Octauium, quem ex Africa ferebant ortum, cùm non exaudire ſe eum dicentem aſſereret: Atqui aures, inquit, habes perforatas. *Plut. in Apoph.*

NON SENTIRE

Dolorem.

D ☞ *Stupiditas inter Corporeas paſſiones connumeranda, ſed & ad Facultatis tactilis defectum. Hic integris organis & facultate integra eam, qua ex mentis intentione vel pertubationis impotentia fit auerſionem, intelligimus.*

D. Thomam Aquinatem tradunt eccſtaſi tam profunda rapi ſolitum, vt interdum candelam accenſam tenens, ea demùm ad manum vſque conſumpta, flammæ calorem non ſenſerit. Id quod non pauca in digitis aduſtionis veſtigia oſtendebant, *Marul. lib. 1. c. 4. & Sab. lib. 2. cap. 6.*

Miſſus à Florentinis legatus ad Alfonsvm Aragonium Iannotius Manettus, prolixam & elegantem orationem habuit. Rex eloquentiæ illius admiratione, non aures tantùm attentiſſimas ei dedit, ſed & muſcam naſo inſidentem tum demùm cùm legatus perorallet, abegit, oculis geſtus illius intentis obſeruans. *Panormitan. & Lud. Dominicus lib. 1. Var. hiſtor.*

* *
*

* Septimana.

Definitio et Etymologia.

Septimana quaſi ſeptem mane, id eſt deuolutio dierum ſeptem ſibi inuicem ſuccedentium, & ſeptem mane habentium, quo ſenſu dixit *Perſius.*

Iam clarum mane feneſtra : intrat.

Hi autem dies à Planetis qui eos gubernant, nomen acceperunt. Nam cum die Solis primam horam ſol gubernet: item hóram primam lunaris diei ipſa luna, & ſic deinceps factum eſt, vt inde etiam nomen traxerint. Quem vt dictum, ita dominij ordinem, hi verſus indicant.

Prima dies Soli ſacrata eſt nomine & actu.
Altera nocturna ſeruit lux ſubdita Lunæ.
Imperio ſani ſubiecta eſt tertia Martis:
Quarta eſt Mercurij virga ſubmiſſa potenti:
Quinta Iouis rapidi agnoſcit dominantia ſceptra:
Alma Venus Sextam poſcit ſibi iure regendam.
Septima Saturni lethali ſydere tremit.

Quare autem dies non eo ſibi ordine ſuccedant, quo Planetæ ſe in cœlo ſequuntur, cum tamen à Planetis nomina ſua acceperũt: duplex è ſchola Pythagoreorvm Ægyptiorvm a Dione cauſa affertur: quarum prima eſt analogia illa Muſica διὰ τεσσάρων, qua concentum & harmoniam cœlorũ contineri creditum eſt: quæ proindè in dierum reuolutione itidẽ obſeruetur: vt quia à Saturno quarto loco Sol abeſt manẽte illa dierum harmonia, ad diem Saturni, Solis ſequi debuit: & quia poſt Solem quarto loco Luna incedit, ea ipſa forma diem Solis, dies Lunæ excipere debuit, atque ſic in reliquis.

Altera verò ex diurnæ obuolutionis in horas viginti quatuor, partitione deſumpta, veritati rei magis conſentire videtur: ſi enim ſingulis horis ſingulos tribuamus Planetas, periodus illa Platenatum ſeptem ſingula diurna reuolutione ter abſoluitur, & tres inſuper horæ ſuperſunt, quibus ſi tres Planetæ dentur, facto principio ab illius diei Planeta fiet vt ab eo quartus primæ horæ ſequentis diei præſit, ac proindè nomen ei tribuat, vt die Saturni prima hora datur Saturno, item abſoluta vna periodo, octaua: tum decima quinta, tũ vigeſima ſecunda: ac proinde 23. erit Iouis, vltima verò & 24. Martis:
proinde ſequens, id eſt, hora prima ſequentis diei erit Solis, ac proinde dies Solis diem Saturni ſequitur, eademque ratione diem Solis Lunæ dies, & ſic deinceps ordine præſcripto.

Ordo apvd Ivdæos.

Cæterum Ivdæi ſeptimanam diuina inſtitutione à Sabbatho incipiunt, hoc eſt à die Saturni, quem abſolutè Sabbathum vocant, dies verò ſequentes Sabbathi primam, ſecundam, & ſic deinceps.

☞ *Vide Sabbathum.*

Apvd Christianos.

Christiani verò nos Septimanam à die Solis inchoamus, cumque diem Dominicum appellamus, quod eodem die Dominus & mundum creauit, & natus eſt, & de ſepulchro ſurrexit. Reliquos verò dies Feriarum nomine vocamus, qua Analogia quoque hunc ipſum Dominicum diem Feriam primam dicimus, dehinc ſecundam, tertiam, & ſic deinceps.

☞ *Vide locum de Die Sabbatho, Feſtis.*

SEPTIMANALIA.

☞ *Vide Locum de Iudæis. Feſta Iudæorum.*

September.

Et quæ illo menſe contigerunt. ☞ *Vide* Mensis.

Septimus annus. Numerus.

☞ *Vide multa in Locis de Iubilæo & Numero. Item in Loco de Anno: Vbi de Annis Climactericis per exempla & hiſtorias fusè agitur.*

* Sepultura. Sepulchrum.

Definitio et Etymologia.

Sepvltvra, Græcè τάφος & θάπτω; ſepelio dicitur. Hebr. *Kebhurah*, ſepultura, *Keber* & *Kebhrach*, ſepulchrũ, à verbo *Kabhar*, ſepeliit, occultauit ſub terra, abſcondit. Cognationẽ habet cum *Kakabh*, putruit; nam in ſepulchro eſt putrefactio

Q 3 corpo-

A corporum. Eſt autem ſepultura locus concauus, in quo corpus defuncti conquieſcit. Vel ſepulchrum eſt locus concauus, in quo oſſa defunctorum conduntur.

Sepultus non dicitur, quaſi ſine pulſus, vt quidam volunt, ſed a ſepeliendo. Sepelio vero à ſepiendo, quia cadauer terra vel lapide vel alio genere materiæ circumſepitur. ſepultura modo ipſum ſepulchrum ſignificat, modo actum ipſum ſepeliendi.

A Latinis autem Locis ſepulturæ duo nomina impoſita reperiuntur. Sepulchrum quaſi ſepultum, vel vt alij ſemipulchrum. Nam ſepulchra deforis apparent dealbata, marmorea, pulchra, at intus ſunt plena oſſibus mortuorum, & horrorem inferunt adſpicientibus.

Alterum nomen eſt Monumentum, quaſi monens aut commouens mentem, vt de morte cogitet. Vnde videtur memoriæ cauſa fieri, vt annotauit. Feſtus.

SEPVLTVRÆ CAVSA.

Sepulturæ ceremonia non ob id tantum adhibetur ne cadauera inhumata iacerent, & aërem corrumperent: vel ne iniuria inferretur defunctis hominibus, ſi beſtiis eorum cadauera æquarentur: ſed potiſſimum, vt illius conſideratione B moueremur conditionis noſtræ mortalis, & certam ſpem conciperemus reſurrectionis futuræ. ☞ Vide nonnulla *in Loco de mortuis. Ceremoniis ſepulturæ, Cereis.*

SEPVLTVRA VARIA, ET ANTIQVA APVD ETHNICOS.

De vario ſepulturæ genere apud Ethnicos; ſcribens B. Hieronym. ita dicit: Maſſagetæ & Derbices miſerrimos putant, qui ægrotatione moriuntur, & parentes, cognatos, propinquos, cum ad ſenectam venerint, iugulatos deuorant: rectius, eſſe dicentes, vt à ſe potius quam à vermibus comedantur. Tibareni, quos dilexerint ſenes, ſuſpendunt in patibulis Hircani volucribus & canibus ſemiuiuos proiiciunt. Caſpij beſtiis mortuos proiiciunt. Scythæ eos, qui a defunctis amati ſunt, viuos infodiunt cum oſſibus mortuorum. Bactriani canibus ad hoc ipſum, nutritis obiiciunt ſenes. Quod cum Alexandri præfectus Nicanor emandare voluiſſet, pene amiſit prouinciam. *Hieron. contra Iouinian. c. 36.*

Simile his eſt quod Cicero de iiſdem tradit. Sed quid ſingulorum opiniones animaduertam, nationum varios errores C perſpicere cum liceat? Condiunt Ægyptij mortuos, & eos domi ſeruant. Perſæ etiam certe circumlitos condiunt, vt quam maxime permaneant diuturna corpora. Magorum mos eſt, non humare corpora ſuorum, niſi à feris ſint antea laniata. In Hyrcania plebs publicos alit canes, optimates, domeſticos. Nobile tum genus illud canum ſcimus eſſe: ſed pro ſua quiſque facultate parat, a quibus lanietur, eamque illi optimam eſſe cenſent ſepulturam. *Cic. Tuſc. quæſt. lib. 1.*

At mihi quidem antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrvs vtitur. Redditur enim terræ corpus & ita locatum ac ſitum, quaſi operimento matris obducitur, eodemque ritu in eo ſepulchro, quo procul ad fontis aras regem noſtrum Numam conditum accepimus, gentémque Corneliam vſque ad memoriam noſtram hac ſepultura ſcimus eſſe vſam. *Cicero.*

LOCA SEPVLTVRÆ VARIA.

☞ *Pete ex Loco de Cadauere. Tit. ſingulari. Item ex Loco de Cœmeteriis.*

EXEMPLA ET APOPHTHEGMATA.

D Socrates cicutam bibiturus, á quibuſdam interrogatus, quomodo ſepeliri vellet? Eo modo, dixit, quo vobis faclllimum fuerit. *Stob. ſerm. 160.*

Idem, Athenienses ridens, qui de ſepulchris maiorum & ducum ſuorum gloriarentur, dicebat: Duces & pleroſque maiores, de quibus ſuperbiebant, extra fines ſuos ſepultos eſſe, probra vero populares Reipub. in publicis ſepulchris. *Teles de exilio, apud Stobæum ſerm. 38.*

Diogenes proiici ſe inhumatum iuſſit. Tum amici: Volucribus ne & feris. Minimè vero, inquit, ſed bacillum propeme, quò abigam ponitote. Qui poteris: Illi aiunt, non enim ſenties. Quid igitur mihi ferarum ait, laniatus oberit, nihil ſentienti? *Laert. Cicer. lib. 1. Tuſc. quæſt.*

Idem rogatus à Xeniade, quomodo ſepeliri vellet? In faciem, inquit. Percontanti cauſam: Quoniam, inquit, paulò poſt futurum eſt, vt inferiora fiant ſuperiora: huc alludens, quod id temporis Macedones rerum potirentur, atque ex humilibus fierent excelſi: quod ſi interuerterentur omnia, fore vt cadauer etiam ex prono fieret ſupinũ. Fortaſſis illud ſenſit: nihil referre, quo ſtatu corpus exanime ſepeliatur: qua in re magna erat vulgi ſuperſtitio. peractis enim in portam pedibus efferebantur: & ſtantes cremabantur: & hodie ſtantes, vt audio, ſepeliuntur Iudæi, certe ſupini ſepeliuntur omnes Chriſtiani. *Eraſ. Diogenis dictum extat apud Laert. lib. 6. & Bruſ. l. 4. c. 10.*

Idem dicebat, ſi canes cadauer ſuum lacerarent, Hircanam ſepulturam fore: ſin vultures, Iberam. At ſi nullum animal accederet, ipſum tempus pulcherrimam ſibi fore ſepulturam, corpore pretioſiſſimis rebus, ſole, inquam, & imbribus, abſumpto. *Stobæus ſerm. 10.*

Idem interrogatus, num ſeruum ancillamue haberet? negauit. Cumque percontator adiecíſſet: Quis igitur te efferet, ſi moriaris? Cui domo, inquit, erit opus. Multi ſuperſtitioſe ſoliciti ſunt, quomodo & per quos efferantur. Hac cura prorſus vacabat Diogenes, non dubitans, quin futurus eſſet aliquis, qui cadauer eiiceret, vel ob id, quod domũ faceret vacuã. Quanquam illi contigit honorifica ſepultura. *Laert. lib. 6.*

Anaxagoras, cum Lampſaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam afferri, ibidemque ſepeliri? Non neceſſe eſt, inquit: Vndique enim ad ſepulchrum tantundem viæ eſt. *Cic. in Tuſc. lib. 1. Laer. lib. 2. c. 3.*

Quodam exuli Athenienſi cuidam exprobrante, ac dicente: In patria ne ſepulchro quidem dignaberis, ſed inſtar impiorum Athenienſiũ in Megarica. Imo (inquit, quemadmodum pij Megarienſium in Megarica. *Teles de exilio apud Stobæum ſermon. 38.* F

Evripides dicebat, mentes hominum inſanire, cum ſumptus inutiles pro mortuis profundunt. *Stob. ſerm. 122.*

Lycvrgvs ſepulchrorum vniuerſam ſuperſtitionem ſuſtulit permittens, vt non ſolum intra ciuitatem humarentur cadauera, verum etiam vt monumenta templis vicina haberentur. Submouit & funebres expiationes: nec conceſſit, vt quicquam vna cum cadauere ſepeliretur (nam aliæ nationes, ſi quid fuiſſet viuo chariſſimum, id mortuo addebant in ſepulchro damnoſa ſimul ac ridicula ſuperſtitione: quaſi mortui ſentiant aliquid) ſed in puniceo amictu, & oleæ foliis ex æquo poſito omnes ſepeliri iuſſit. Vetuit etiam titulos & inſcriptiones addi monumentis; præterquam eorum, qui in bello ceciditſent. Suſtulit autem & luctus & funebres nænias, quas reliquorum hominum vulgus incredibili ſumptu & apparatu, etiam per conductos ploratores celebrare conſueuit, magna G ſpecie dementiæ, quaſi manium ſit vllus ſenſus: aut ſi quid ſentiunt, iiſdem rebus delectentur, quas in vita non iudicio, ſed animi vitio dilexerunt. *Eraſm. ex Plut. in Lacon.*

Eo die, quo Socrates bibiturus erat venenum, Apollodorus ei pallium multi pretij ad ſolatium obtulit, vt eo indutus moreretur. At ille recuſans donum: Quid, inquit, hoc meum pallium, quod viuenti conuenit, mortuo non conuenit? Damnans quorundam ambitionem, hoc miro ſtudio prouidentium, vt quam honorificentiſſimà efferantur ac ſepeliantur. *Eraſ. lib. 3. apoph.*

Cyrvm de ſepultura ſua ita ſtatuiſſe ferunt: Meum corpus, ô chariſſimi filij, cum moriar, neque in auro condite, neque in argento, neque in alia re prorſus vlla: ſed illud terræ reddite quamprimum. Quid enim hac re beatius; quam terræ miſceri, quæ pulchra & bona omnia gignit atque nutrit? *Xenoph de Cyri pædia. lib. 8.*

Semiramis, Contructo ſibi monumento, inſcripſit: Quicunque rex pecuniis indiguerit, aperto ſepulchro, quantum H opus eſt, capiat. Darius autem cum aperuiſſet, pecunias quidem non inuenit, ſed in huiuſmodi deſcripta incidit. Niſi vir malus eſſes, & pecuniarum explebili deſiderio flagrares, haud ſane loculos mortuorum commouiſſes. *Plut.*

Demonactem morientem amici rogabãt, quomodo vellet ſepeliri? ne quid, inquit, iſta res vos habeat ſolicitos: fœtor me ſepeliet: Et dicentibus. Indignum facinus, ſi talis viri corpus laceraretur à canibus: Quid, inquit, incommodi, ſi mortuus alicui ſim vſui? *Eraſ. lib. 8. apoph.*

Alexandri mater Olympias, quũ audiſſet filij cadauer inſepultum fuiſſe abiectum, inter lamenta dixit hoc quoque O fili, qui ſtudebas cœli particeps eſſe, huc toto impetu properans, ne is quidem potiri voluiſti, quæ ſunt mortalium omnium communia terra ac ſepultura. Alexander viuus ambiebat diuinos honores. Defuncto nec vltimus illi contigit honos, quem quiuis homo perſoluit homini, quamlibet humili. Narrant enim Q. Curtius & Plutarchus Alexandri coro-

corpus multis diebus inſepultum iacuiſſe, ob graues procerum concertationes de ſucceſſione principatus. Fuit & alter Alexander Epiri Rex, Olympiadis frater, huius corpus in ſinum caſtra [illegible] eſt, itaque ab his fœde laceratum. Vnius tamen mulieris opera ſepultum eſt, licet mutilum. *Tit. Liuius Decad. 1. lib. 8.*

Neronem Imperatorem in fuga cum Phaon libertus hortaretur, vt in ſpecum egeſta arena conderetur: negauit ſe viuum ſub terram iturum. *Sueton. in vita Neronis.*

Ziska Huſſitarum Dux, iamiam moriturus, cùm à militibus interrogaretur, quomodo ſepeliri cuperet poſt mortem: Pellem, inquit, mortuo mihi detrahite, relicto feris cadauere, ex cute tympanum facite, quo in prœliis vtamini. Et ſic, vt hoſtes noſtri qui viuentis aſpectum non ferebant, iam mortui ſonum fugam adornantes, audire nequibunt. *Æneas Syluius l. 1. comment. de rebus geſtis Alphonſi Regis.*

RITVS SEPVLTVRÆ ETHNICORVM

☞ *Pete ex Loco de Cadauer ritu, & ſcripſit de eo Gyraldus.*

* SEPVLCHRALES EPVLÆ

APVD ETHNICOS.

Ac primùm.

GRAECOS.

B Fvnera cũ multis ceremoniis, ſacrificiis, epulis, librationibus ab Ethnicis inferri in tumulos conſueta, veterum teſtimoniis conſtat. Et quidem Græci hic præ cæteris ſplendidi & ſuperſtitioſi: qui has epulas ſiuè cœnas ferales variis nominibus appellarũt. Earum autem inſtitutionẽ ideo factam volũt, quod hac ratione propinqui conſolantur eos, qui defunctis deſtituuntur, puta parentibus, amicis, propinquis. Igitur epulum hoc parentale *Suidas* appellat [Greek] *Periander* [Greek] appellatur quoque [Greek] quaſi epulum ſepulchrale. Ita *apud Homerum* reperitur *iliad.* ↓ *de funere Patrocli.* Item [Greek] quaſi Nonæ, erantque epulæ quæ nono die in honorem defuncti celebrantur. De quibus ☞ *Vide in Loco de Nouendialib.*

Exempla epularum feralium obuia ſunt *apud Homerum* qui *Iliad.* ψ. deſcribit magnificum epulum, quod Achilles in honorem Patrocli demortui apparauit. Item aliud *Hectoris Iliad.* ω. *in fine.*

C *Apollonius in ſuis Argonauticis* deſcribit epulum funebre, quod Argonautæ propter Idmona mortuũ celebrarũt. *l.* 2.

Itaque triduo poſt mortem, Græci apparabant cœnam neceſſariis, qui coronari lugentes adhortabantur, vt cibum caperent, quod quidem ipſi cunctanter faciebant, ne poſt chariſſimorum mortem, vitam exoptare viderentur. Quare & ſæpius cibum recuſat Achilles, apud Homerum interfecto Patroclo.

Apollonius alterius quoque ſacrificij meminit, quod ad Dolopis (qui Mercurij filius fuit) ſepulchrum celebratum fuit, *libro* 1. *nu.* 25.

Καὶ μὴν (Dolopa) [Greek], &c.

Ibi interpretes annotant moris fuiſſe, vt mortuis in occaſu ſolis iuſta peragerentur, cœleſtibus verò in ſolis ortu.

Conviviorvm porro funebrium apud alios quoque authores Græcos crebra admodum fit mentio.

Athenæus lib. 7. Hegeſandri Poëtæ citat teſtimonium, ad quem coquus quidam iactabundus hoc modo inducitur loquens [Greek] quando fortè miniſtro in funebri cœna, cum celerrimè ex

D funere redierint.

Idem lib. 8. meminit Dioclis cuiuſdam Opſophagi: qui cum vxori ſuæ defunctæ [Greek] celebraſſet, multum ſimul cum fletu obſonij deuorauit, id quod illis *Theocritus Chius Poeta*, his verbis exprobrauit.

[Greek]

Noli flere ô improbe, nihil enim obſonia comedendo proficies.

Athenis per funeris præfectos epulum apud defuncti neceſſarios dari conſueuiſſe. Teſtis eſt *Alexand. ab Alex.*

Massilienses inter Gallos olim eruditiſſimi, vtporè à Græcis oriundi eodem die quo funus eſſet elatum, domeſtico ſacrificio adhibito, neceſſariorum & cognatorum conuiuio celebrato, luctum finire conſueuerunt, *eodem teſte.*

Epiphanius in ſermone Ancora teſtatur eoſdem Græcos ſolitos fuiſſe cibum potumq; ad monumenta ferre, additis inſolentibus clamoribus. Nam ad ſepulchra accedẽtes, nomina ſepultorum alta voce proferẽtes, Reſurge, dicebant, & comede & bibe. E

Similis ferè mos hodie fertur eſſe in Livonia. Nam quando [illegible] ad portam paratæ ſunt epulæ, coniuges defunctum alloquuntur & huiuſmodi ferè verbis: Quæ tibi cauſa fuit moriendi? Quin ſurgis, & vnà nobiſcum comedis & bibis? &c.

Platæenses manibus peremptorum ciuium dabant inferias, præcedente tibicine, vehiculo, lauro, & myrto ſulca cum coronis ſequebantur, tum lactis, vini & olei libationes ſuccedebant, mox princeps indutus, purpurans, ferum cretis, taurum ante pyrum immolabat: Iouemq; ac Mercurium [illegible], eorum matres, qui pro patria occubuiſſent, ad cœnæ epulas euocabat, cratere libans vinum, idque ſe defunctorum manibus propinare affirmabat, atque ita apud eos fiebat expiatio *Giraldus.*

SARMATAS.

Sic Alani (*teſte Sardo de moribus gentium*) qui Samogithiam incolunt, in ea Sarmatiæ parte, quæ Lituania dicitur, rogo exſtructo in ſylua, parataquè cœna, qua ibi dicunt F defunctum, parentant.

Non eſt quoque ſilentio prætereundum, quod cum in feralibus illis cœnis moris fuerit nomina mortuorum exprimere eorum contra, qui ſibimet gulam laqueo fregerunt, nomina ferunt à domeſticis iiſdem in cœnis ſupprimi ſolita, ac proindè exitij præſagium cuidam fuiſſe, quod is nomen ſe amiſiſſe ſomniaret. *Cælius Rhodig. lib.* 7. *c.* 21.

ROMANOS.

Apud Romanos quoque funebrium huiuſmodi ſacrificiorum epularumque frequentem multiplicemque vſum fuiſſe legimus.

Feralia, inquit Festvs, ſunt diis manibus ſacrata feſta, à ferendis epulis (ſcilicet ad tumulum) vel a ferendis pecudibus appellata.

Hinc *Ouidius* 2. *Faſtor.*

Hanc quia iuſta ferunt, dixere Feralia lucem.
Vltima placandis manibus illa fuit.

Turnebus in ſuis Aduer. lib. 4. *c.* 22. *in illa Virgil.*

Infernum tepido ſpumantia cymbia lacte.

Inde, inquit, inferiarum nomen ortum eſt, quod mortuorum, ſepulchris inferuntur, [Greek] à Græcis vocantur. Fundebant autẽ lac, mel, aquã, vinũ, oliuas, florẽs etiam ſpargebant. G

Ipſa quoque cœna, quæ ad tumulum ferebatur, dicta eſt feralis. *Iuuenalis:*

Ponitur exigua feralis cœna patella.

Parentalia quoque dicuntur, cum vniuerſa officia feralia ſiue inferalia, vt ab *Apuleio* appellantur, tum ſpeciatim conuiuia quæ in parentum, aut propinquorum mortibus fieri conſueuerunt. Vnde parẽtare, iuſta celebrare & ſacra facere ad ſepulchrum, vel à parendo, quod ita parerent mortuis, qui viuẽtes ita iuſſerãt facere, vel quod filij parẽtibus hoc præſtarẽt.

Iuſta quoque vocabantur, quod iure fierent iis, qui de nobis viuentes benè meriti fuerunt, de quibus *Virgilius*:

Quique ſui memores aliis fecere merendo.

Silicernium inquit *Donatus*, cœna eſt, quæ infertur diis manibus, vel quod eã ſilentes cernant vmbræ, id eſt, vmbræ poſſideant, vel quod, qui inferunt, cernant, ſed non degustent: Nam de his, quæ libantur inferis quiſquis ederit, aut biberit, funeſtabatur.

Nonius ſilicernium dicit eſſe conuiuium, quod apud veteres H ſenibus exhiberi ſolebat, dictum, quod cum ſilentio edentes cernerentur, vel propter defuncti memoriam, vel quod cogitaret, ſe mox illum ſecuturos, quapropter abeuntes conuiuio, veluti ſe amplius non viſuri mutuo ſe ſalutabant.

Circumpotatio quoque, quam *Cicero lib.* 2. *de legibus* iubet à funeribus auferri, funebris cœna dicitur, quæ vox reſpondet Græco [Greek] vocabulo.

Dicta quoque eſt cœna funeralis pollinctura, ſiue pollinctus, quo tamen nomine, etiam tota funeris curatio intelligitur. Et pollinctor, qui antequam afferebatur cadauer, illud vngebat odoriferis aromatibus & vnguentis, vel à liniendo dictus, vel à polluendo, quaſi pollutos, quaſi pollutorum vnctor idest cadaueris curator, vel quod in funeribus cœnas opiparas celebrabat, & panes ex polline cõparabat. *Plaut in Sticho:*

Dum quidem hercle quiſq; veniat cum vino ſuo, nam hĩc quidem Hodie pollinctura, præter nos iam dabitur nemini.

A *Martialis:*

Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato.
Hæredem ſcripſit me Numa, conualuit.

In pollinctu cœna funebri apium, lentem atque ſal lugubria fuiſſe, teſtatur *Alex. Sardus lib. 2. de moribus Gentium, ex Plutar.*

Mulſum ij qui funus afferebant, prius in funeſta domo bibebant, *lib. 1.*

Igitur Romani ſua etiam conuiuia funebria habuêre, partim in ipſa ſepultura, partim poſt illam.

Liuius lib. 9. Decad 4. teſtatur P. LICINII funeris cauſa viſcerationem datam, & gladiatores 120. pugnaſſe, ludosq; funebres per triduum factos: poſt ludos epulum, in quo cum toto foro ſtrata triclinia eſſent, tempeſtas cum magnis procellis orta coëgit pleroſque tabernacula ſtatuere in foro.

Huc alludit & *Tacitus lib. 14. Hiſt. Auguſta*, loquens de morte AGRIPPINÆ Neronis matris Cremata eſt nocte eadem conuiuali lecto, & exequiis vilibus.

Huc pertinent quæ de tali conuiuio *lib. 3. Æneidos*, ſcribit *Virgilius:*

Solemnes tum fortè dapes, & triſtia dona.
B *Ante vrbem in loco falſi Simoentis ad vndam.*
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat.

Et iterum, *lib. 5.*

Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchiſa magni, maneſque Acheronti remiſſos,
Nec non & ſocij quæcunque eſt copia, Læti
Dona ferunt, onerantque aram, mactantque iuuencos.
Ordine ahena locant alij, fuſique per herbam
Subijciunt verubus prunas, & viſcera torrent.

Alterius ſacri Feralis deſcriptionem, habes *apud eundem lib. 6. Æneidos.*

Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit, frontique inuergit vina ſacerdos, &c.

Statius lib. 5. Theb. ARCHEMORI exequias deſcribit, qui & Tireſiam inducit ferale ſacrum facere, his verbis:

Tum fera cæruleis intexit cornua ſertis,
Ipſe manu tractans, notaque in limine ſylua &c.

Et *Silius Ital. lib. 13. Punicorum* SCIPIONEM inducit ſimiliter patri apud Auernum huiuſmodi ferale ſacrum peraC gere Antonoë Grynea Phœbabe monente.

Fuit quoque apud ROMANOS Sacrum ſiue Sacrificiũ Nouendiale, quod ex Priſcorum inſtituto factum eſt pro mortuis nono die poſt obitum, quo quis ſepultus fuiſſet.

Hinc *Apuleius lib. 9.* Iamq; nono die ritè completis apud tumulum ſolennibus erat.

Horat. in Epod.

Nouendiales diſſipare pulueres.

Fuere etiam apud Priſcos feriæ Denicales nominatæ, quæ teſte *Feſto*, colebantur, cùm hominis mortui cauſa familia purgabatur, Græci enim νεκρὸν mortuum dicunt, quamuis non ineruditè, à denario numero deriuentur. Poſt nonum enim diem quo tumulo cineres condebantur, decimo peragebantur.

Harum feriarum his verbis meminit *Columella*: Nos apud Pontifices legimus, feriis tantum Denicalibus mulces iungere non licere, cæteris licere.

Februa quoq; apud ROMANOS dicta ſunt defunctorum piamina, quod Sabinorum lingua ſebrua purgamentum ſignificaret: vel, vt alij volunt, à femore, quoniam adolendo, & D flammis feruentibus fierent. Vnde Februarius menſis nomen inuenit à Februando, eo enim menſe populus ſebruabatur, id eſt, purgabatur. Nam per dies duodecim continuos ſebrua celebrantur, pro defunctorum manibus, hiſque diebus pro impetranda mortuorum animabus quiete, omnis populus piaculis, ſacrificiiſque circa ſepulchra accenſis facibus, cereiſque intentus erat.

Lemuria quoq; quæ à nõnullis Lemuralia dicũtur, ROMANI diis inferis inſtituerũt, ad placãdas imprimis Remimanes, vnde & quidẽ Lemuria, quaſi Remuria dicta putauere. *Vide Gyraldũ Syntag. 17. & Hadrianũ Iunium de annis & mẽſibus &c.*

His adde Exuerras, quæ ſunt purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad ſepulturam ferendus eſt, quæ fit euerriatorẽ (is fuit, *teſte Pompeio*, qui accepta hæreditate iuſta facere defuncto debet) certo genere ſcoparum adhibito, ab extra verrendo dictas volunt.

In Parentalibus porrò, vt docet *Gyraldus*, fabas aſſumere moris fuit: ſicut & in peruigiliiſ cicer, & ad ferales cœnas, lenteſq; & oſſas ad ſepulchra illorum ferre, quibus parentare ius erat, quæ & feralia à ferendis epulis dicta putantur, *teſte Feſto*, ſeu à ferendis pecudibus, quas in defunctorum ſepulchris E pro nuda ſilice apponebant. In his cœnis præter legumina & appium quoque apponi ſolitum obſeruatum eſt, quod contra obſcuritatem facere exiſtimarent.

De his feralibus ſeu parentalibus, eorumq; tenuitate ſic *Ouid.*

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Paruaque in extructas munera ferre pyras.
Parua petunt manes, pietas pro diuite grata eſt
Munere non auidos Styx habet ima Deos
Tegula porrectis ſatis eſt vallata coronis,
Et ſparſæ fruges, paruaque mica ſalis,
Inque mero mollita Ceres, violæque ſolutæ
Hæc habeat media teſta relicta via

Et paulò poſt.

Hanc quia iuſta ferunt dixere feralia lucem,
Vltima placandis manibus illa dies

Multi apud ROMANOS Teſtamento quoq; legauerunt epulum quotannis ad ſepulchrum ſuis, & varijs reſpectum floribus atq; odoribus: pro hæredum facultatibus exhibendum. F

Laz. lib. 3 de Rep. hoc genus epuli duobus vetuſtatis exemplis confirmat, quorũ alterũ Rauennæ, alterũ Romæ erutũ eſt.

Rauennæ:

OB MEMORIAM PATRIS SVI: DEC. VII. COLLEGII FABR. M. R. HS. 8. N. LIBERALITATE DONAVIT, SVB HAC CONDITIONE, VT QVOTANNIS ROSAS AD MONVMENTVM EIVS DEFERANT, ET IBI EPVLENTVR DVNTAXAT IN V. IDVS IVLIAS, QVOD SI NEGLEXERVNT, TVNC AD VIII. EIVSDEM COLLEGII PERTINERE DEBEBIT CONDITIONE SVPRADICTA.

Romæ D. M.

P. CORNELIA ANNIANE IN DESOLATA ORBITATE SVPERVIVERET, MISERA VIVAM VETRO IN HANC ARAM CVM VIRO DEF. INCOMPARABILI AMORE DIL. DAMNAT. DEDO. CVM QVO VIXI ANN. XX. SINE VLLA DO. LIB. LIBERTATIBVS Q. NO. VT QVOTAN. SVPER ARCAM NO. PLOTONI ET OXORI PROSERPINÆ OMNIBVS Q. SACRIFICENT. ROSIS Q. EXORNENT. DE RELIQ. IBI. EPVLENTVR. G

CHRISTIANOS.

☞ *Pete ex Loco de Mortuorum cura, fuſe. Etiam quære locum de Funere.*

TVRCAS.

De TVRCIS ſic ſcribit *Bartholomæus Georgeuizius* in ſua Hiſtoriola quam ſcripſit de Turcarum moribus & vitæ cõſuetudine. Sæpius, inquit, ad monumenta mortuorum cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumento ſuperpoſito, panes, carnes, caſeum, oua, lac.

Nouendialis autem cœna more Ethnicorum pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli & formicis. Dicunt enim gratum eſſe Deo, offerre eleemoſynam tam brutis animantibus, quàm hominibus, cum ob amorem Dei offertur.

AMERICOS.

De AMERICENSIBVS autem hæc literis memoriæque tradita ſunt. A prima ſtatim nocte, poſtquam cadauer defuncti H eo quo dictum eſt ritu terræ fuit mandatum, magnas patinas farinæ, volucrum, piſcium aliorumq; ciborum prius benè coctorum plenas, vnà cum potu CAOVIN dicto, defuncti ſepulchro imponunt, idq; more planè diabolico tãdiu facere continuãt, donec ipſum cadauer putrefactũ eſſe exiſtimant. Id autem faciunt, quia huiuſmodi mentis errore ſunt imbuti, vt exiſtimẽt diabolum (quem ſua lingua Ayguam appellant) niſi alles cibos quos deuoret, ibi præſentes habeat, ipſum cadauer effoſſorum rurſus, atque deuoraturum eſſe.

* SEPVLTVRA FIDELIBVS ADHIBITA,

Ac primum;

IN LEGE NATVRÆ.

ADAMVM eiuſq; filios, à quibus propagatum eſt humanũ genus poſtquam vita fuiſſent defuncti, ſepulturæ honore affectos, vt ita iuxta primæuæ ſententiæ comminationẽ reuerterentur in terrã de qua ſumpti erant, quamuis Scriptura eius rei non meminerit, intelligere promptum eſt, ex eo quod poſteri eorum ita circa defunctos fecerint à natura ipſa edocti. Cum & ipſi Gentiles ſepulturæ carentiam tanquam probroſam exiſtimauerint, vt hac ratione non interire, ſed reſeruati corpora ſuorum profiterentur ad reuiſicationem. De Adam

certè

certe traditio eſt, ſepultum eum in Hebron. Tradit autem
A Iacobus Edeſſenus magiſter S. Ephrem apud Barcephal. *lib. 1. cap. 14* quod Noe oſſa Adami in arcam religioſè ſuſceperit, & poſt diluuium illa inter filios ſuos diſtribuerit. Semq; quem anteferebat cæteris, caluariã Adæ dederit, & cũ ea Iudæã. Tãta Patribus fuit cura, honorque ſepulchri, ob animarum immortalitatem, quam certa fide & ſpe ſibi proponebant.

Hinc communiſſ Patrum ſententia eſt, cranium Adæ ſepultum eſſe in monte Caluariæ, vt ibi Chriſti crucifixi ſanguine rigaretur, ablueretur, viuificaretur.

Sed audi *Tertull. lib. 2. Carmin. contra Marcion. c. 4.*

Golgotha locus eſt, capitis Caluaria quondam;
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.
Os magnum hic veteres noſtri docuêre repertum.
Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum.
Hic patitur Chriſtus, pio ſanguine terra madeſcit.
Puluis Adæ vt poſſit veteris, cum ſanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute lauari.

ABRAHAM mortua SARA emebat ab Ephrône agrũ cum duplici ſpelunca, *Geneſ. 23.* vt in ea vxorem ſepeliret, dicebat enim: Aduena ſum & peregrinus apud vos. Date mihi ius ſe-
B pulchri vobiſcum, vt ſepeliam mortuum meum. Reſponderunt filij Heth, dicentes: In electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum, at noluit Abraham cum Hethæis vtpote Idololatris commiſceri, ideoque appendit pecuniam pro ſpelunca in qua ſepeliuit Saram. *Geneſ. 23. v. 17. & 18.* Vnde apparet quanta fuerit cura ſepulchri priſcis patribus, non cuiuſuis, ſed ſacri, & velùt in proprio loco fidelium.

Cap. deinde 25. ABRAHAM mortuum ſepelierunt in eadem ſpelunca, ISAAC & ISMAEL. *verſ. 9.*

RACHELEM mortuam tumularunt in via quæ à Ieruſalem ducebat Ephratam. *Gen. 35.* Quomodo ESAV & IACOB patrem ſuum Iſaac. *Ibid.*

Etiam IOSEPH ex Ægypto profectus legitur, *Geneſ. 50.* vt patrem ſuum Iacob ſepeliret in terra Chanaan, cumque comitati fuerunt omnes ſenes domus Pharaonis, &c.

Quin & ipſe IOSEPH mortuus conditus aromatibus, in loculo repoſitus, manſit in Ægypto, donec poſteri illius, oſſa aſportarent ad terram Chanaam, nè commiſcerentur cadaueribus Ægyptiorum, *Gen. 50.*

C IN LEGE MOSAICA.

MARIA ſoror Moyſis mortua eſt in Cades, & ibidem ſepulta. *Num. cap. 1.* Quomodò Aaron in Hor mortuus & tumulatus. *Deut. 10.*

DEVS etiam iuſſit vt malefactores, qui merito ſuſpendio aut alio ſupplicio ob noxas afficerentur, ſepelirentur eadem die. Idque quod corpori debeatur ſepultura, & vt hac ratione facinoroſorum memoria deleretur de terra. Fuit autem ea lex Iudicialis, ideoque abrogata in noua lege.

DEVS mortuum MOYSEN ſepeliuit manibus Angelorum in Valle Terræ Moab contra Phegor, & non cognouit homo ſepulchrum eius. *Deut. 34.*

IEPHTE Iudex populi Hebræorũ ſepultus legitur in ciuitate ſua Galaad. *Iudic. 12.* Ita & Samuel. *1. Reg. 25.* Saulis cadauer *ibid. 31.* Aſaël. *2. Reg. 2.* Dauid Rex. *3. Reg. 2.* Bananias. *ibid. verſ. 31. & 34.* Salomon. *ibid. c. 11. in fine.* Propheta inobediens. *c. 13. verſ. 30. 31.* Eliſæus Propheta *4 Reg. 13.* Ioiada. *2. Paral. c. 24.* Ioſias. *ibid. c. 35. verſ. 24.* ☞ *Vide infra de Sepultura merito.*

IN LEGE EVANGELICA.

Decollato iuſſu Herodis IOANNE Baptiſta, venerunt DISCIPVLI eius & tulerunt corpus, & ſepelierũt illud, *Matt. c. 14.*
D IESV in ciuitatem Naim eunti, occurrerunt qui efferrent mortuum filium vnicum matris ſuæ.

IOSEPH ab Arimathia petiit à Pilato corpus Ieſu, & acceptum inuoluit in ſindone munda, & poſuit in monumento ſuo nouo quod exciderat in petra, quod quidem monumentum erat in horto prope locum vbi fuerat crucifixus. *Matt. 27. & Ioan. 19.*

Etiam LAZARVS iam quatuor diebus fuerat ſepultus, dum adducunt Chriſtum qui eum reſuſcitauit.

Et manſit deinde apud Chriſtianos honor ſepulturæ, ſic vt non abſque ſummo opprobrio, & criminis atrocis ſuſpicione aut perpetratione, velut in pœnam denegetur ſepultura, quod etiam olim obtinuit apud Ethnicos & Iudæos. Hinc inter alias pœnas quibus ſe Deus vindicauit de impia Iezabele, vna etiam fuit, quòd canes comederent Iezabel in agro Iezraël iuxta verbum Eliæ. *3. Reg. 21.*

Eodem modò per Ieremiam DEVS cõminatur Ioiacim Regi Iuda, ſepultura aſini ſepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ieruſalem, *cap. 22. Ierem. ver. 19.* quod Cicero dixit E
inſepulta ſepultura efferri, qui enim nullo inferuntur tumulo, ſed cadauera eorum proiiciuntur in agrum aut campum inter cadauera & caluarias beſtiarũ, dicũtur ſepeliri ſepultura aſini.

APVD ETHNICOS.

SEPVLTVRA licet nihil addat ſupremæ defunctorum felicitati niſi per accidens, vti infra tangemus; tamen magna apud omnes gentes illius religio fuit, ſic vt violatores ſepulchrorum graui ſupplicio afficerentur. *Tit. de relig. & ſumpt fun. lib. 11. C. de ſepulchro violato.*

Apud ATHENIENSES tanta fuit cura ſepulturæ, vt ſi quis Dux in bello peremptos terræ mandare neglexiſſet, capite plecteretur.

Erat ſane ea cura *Ouidio* in Scythiam relegato, ne oſſa ſua manerent inſepulta. Ita enim ad vxorem ſcribit. *lib. 1. Triſt.*

Oſſa tamen facito parua referantur in vrna,
Sic ego non etiam mortuus exulero.
Atque ea pulueribus & amomi puluere miſce,
Atque ſuburbano condita pone loco. F

Hinc Pyramides, Mauſolea monumenta, *de quibus ſuo loco.*

HERACLITVS Philoſophus, qui omnium rerum principium ignem æſtimabat, volebat in igne corpora defunctorum collocari, vt ad ſuum redirent principium. Interim nolebat manere aëri expoſita. Et ANTONIVS Cæſar modum comburendi cadauera ſuſtulit Romæ.

THALES MILESIVS terræ ea mandari volebat, vt ita in aquam reſoluerentur, tanquam principium.

Xenophon in Cyropedia introducit CYRVM ita ad ſeruos perorantem in puncto mortis: Mei pueri, cum diſceſſero, nolite neque in auro, neque in argento, neque in alio aliquo lapide me collocare, ſed terræ ſtatim reddite, quid enim beatius quã terræ commiſceri, quæ tot pulchra nutrit & parturit?

Ideo vt refert *Theocritus*, GRÆCI nominarunt ſua ſepulchra Eria, quod nomen in puncto deriuatum eſt de terra quam ipſi nominabant Era. Inter illos qui terram pro ſepultura retinuêre, diuerſiſſimæ fuere opiniones. Alij namque voluêre ſepeliri in vrbe, alij extra vrbem, in campo. Hi iterum diſcor- G
dant, alij nempe campum nullum fertilem elegêre, alij voluêre deſertam ſolitudinem, illorum aliqui in publico foro, alij in templis ſepeliri volebant. De quibus vide *Innocentium Cybum de ſepulchris, Dial. 2. p. 35. 36.*

NON ADHIBITA, NEGLECTA, &c.

☞ *Pleraque vide in Loco Cadaueris, lib. 3. Theatri huius.*

LITHOPHAGI defunctos ſuos in mare abiecêre: aliæ gẽtes aliter circa eoſdẽ ſe habuêre, vt *ex Loco allegato* colligere eſt.

DIOGENES Cynicus inhumatus proiici volebat, baculum ſibi dari quo vultures abigeret. Dicentibus amicis, illum fore inſenſibilem; Quid ergo oberit, replicabat, laniatus ferarum nihil ſentienti? *Plutar. Cicer. 1. Tuſcul.*

TIMON Athenienſis omnium hominum oſor, etiam ſui ipſius extitit, cùmque immatura morte eripi videret, voluit in mare deiici, ne homines ipſius corpus aut oſſa viderent, ſed ab vndis abſorberetur. *Plutar.*

Tyrannorum & Proditorum corpora olim iacuere inſepulta. Exemplò eſt PAVSANIAS Dux Lacedæmoniorum, Ariſtocrates Rex Arcadiæ, Tiberius & Caius Gracchus, & Q.
Fuluius. Romani ter centum milites, qui illorum caput Ba- H
belium interfecerant, arreſto ſenatus ſepulturâ ordinaria priuati. Et Impp. Vitellius, Heliogabalus, Maximus, & alij quibus vnda præſtitit tumulum. Et Neſtor dicit apud Homerum, quod ſi Menelaus potuiſſet illaqueare tyrannum Ægiſtum; priuaſſet eum funeralibus & ſepultura. *Homerus. Odiſſ. l. 3. Plutarchus in lib. de Honor. Appian. lib. 2. bell. ciuil.* Quæ, inquit *Plutarchus*, eſt pœna tyrannorum & maleuolorum. Quæ pœna ſimpliciter infligitur pro punitione corporis, verum principaliter pro caſtigatione animarum, quas indignas iudicabant quiete aliqua potiri. Credebant enim firmiter quod illorum animæ hincinde perpetuo vagarentur, donec terræ & ſepulturæ mandarentur.

Quæſitum aliquando fuit, an mandanti corpus ſuum inſepultum relinqui, ſit parendum? & opinio certa eſt non eſſe, *per l. 27. ibi.* Quidam in ſuo teſtamento hæredem ſcripſit ſub conditione, Si reliquias eius in mare abiiciat: quærebatur cum hæres inſtitutus conditionis, non paruiſſet, an expellendus eſſet ab hæreditate? *Modeſtinus* reſpondit, Laudandus eſt magis

magis quàm accuſandus hæres, qui reliquias teſtatoris non in mare ſecundùm ipſius voluntatem ... humanæ conditionis ſepulturæ tradidit.

Sane ſepulturæ actionem pium opus eſſe omnibus conceſ-
A ſum, teſtatur *Pauſanias in Atticis Ammianus Al... ...* 31. *Author Dialogi* qui Palinurus inſcribitur, tradit Charontem inſepultos vltra Acherontem fluuium minimè traiicere. Hinc laudi datum Herculi, quòd hoſtium cadauera ſepeliri primus permiſerit. *Ælian. 12. de Varia. Hiſt.* proinde merito deteſtandi, qui ſepulturam contemnunt, quales apud Veteres DIOGENES & DEMOSTHENES, teſte *Stobeo & Luciano*.

QVIBVS IMPENSA.

Viputa HOMINIBVS.

De quibus hoc Loco ſatis multa, vti & Loco de Cadauere.

BESTIIS.

Narrat *Diodorus* de quodam, qui in ſola animalium irrationalium ſepulturâ impendit centum talenta diuerſis vicibus.

EQVI SEPVLTI.

Idque honorificè

Nulli non compertum quanta pompa OIMON Athenienſis ſepelierit in proprio ſepulchro vicino equos ſuos, quibus
B cum trina vice in ludis Olympicis victor euaſerat. Magnus iſte ALEXANDER ſepeliuit famoſum ſuum Caballum Bucephalum, altiori & maiori pompa, quam quo dolore eum mori viderat; & ex amore in illum ædificauit in India ad flumen Idaſpen, vbi mortuus conciderat, vrbem nomine eius inſignitam, Bucephaliam. Illud & de AVGVSTO Cæſare, ANTONINO Vero, NERONE CALIGVLA, ADRIANO, COMMODO, & quàm multis aliis legitur.

Sortitus eſt & Epitaphium equus STEPHANI Regis Poloniæ Vilnæ in Lithuania.

VERVS Antoninus equo cui Volucer nomen aureum ſimulacrum fecit, quod ſecum portabat, cui quidem paſſas vuas, & nucleos in vicem hordei in præſepe onerabat, & quem ſagis fuco tinctis coopertũ in Tyberiana ad ſe adduci iubebat, eidemq; mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. Teſte *Capitolino in ipſius vita.*

HADRIANVS Cæſar Boryſtheni equo mortuo monumentum ædificauit, erexitque columnam inſcripto Epigrammate *ex Dione & Spartiano in illius vita. Plinius lib.* 8. *c.* 42. Fecit,
C inquit, & C. AVGVSTVS equo tumulum in quo Germanici carmen eſt. Et AGRIGENTI complures equorum tumuli Pyramides habentur.

Narrat. Pauſanias in Laco. 3. ſuper equi monumentum Proceres Græcos iuramentum cepiſſe ſe vendicaturos Helenæ raptum.

CANIBVS IMPENSA SEPVLTVRA.

Quanta impenſa columnarum de porphyrite tumulauit POLLIACVS, dilectiſſimum ſuum canem, ornando eum belliſſimo Epitaphio?

PERSÆ, & PARTHI, & AGRIGENTINI pro vniuerſali conſuetomore ſepelierunt ſuos caballos: & Moloſſi ſuos canes. *Teſte Rhodigino in Antiq. Lect.* 58. *lib.* 13. *Statius Poeta:*

——Gemit inter bella parentum.
Parthus equum, fidoſque canes fleuêre Moloſſi,
Et volucres habuere rogum, ceruuſque Maronis.

Stroza filius.

——Suos de more Moloſſa vetuſto
Condit terra canes, cineres nec lædit opertos.

D AVIBVS

LVCIDIVS Philoſophus magno honore ſepelire fecit mortuum ſuum pauonem. Quanto cum concurſu applauſit Pop. Rom. in funere corui, qui omnes Senatores & Patricios ad vnum nominatim appellare ſolebat.

Quis neſcit quanta impenſa ſepelierit MARS Rex Ægypti columbam ſuam nuntiam, ita edoctam, vt hinc inde ſub alas literas portaret?

ROMÆ in via Appia, vt *Plinius* teſtatur *lib.* 12. ſepulchrum fuit corui auis, qui duorum Æthiopum humeris elatus ſit, præcedente tibicine, & prælatis coronis omnium generum.

Anſer quoque, LACYDI Philoſopho ita adhæſiſſe fertur, vt nec domi, neque foris ab eo diſceſſiſſe dicatur, quem elatum funere effuſis lachrymis ſepeliuit.

☞ Conſulat Lector Locum Epitaphiorum ex quo præſens Argumentum poterit illuſtrari.

* DE SEPVLTVRA ECCLESIASTICA.

EIVSQVE RITV, CEREMONIIS, MERITO. E

Dicitur Sepultura Eccleſiaſtica, quando cadauer tumulatur in loco ad ſepulturam ab Eccleſia deputato & benedicto, idque adhibitis certis ritibus, ceremoniis, precibus, quæ & ad ſolatium proſint viuorum, & ad memoriam ac vtilitatem conducant defunctorum. Neque enim ob id Chriſtiani defunctos ſepeliendos cenſent, quod cum Ethnicis neceſſariam ſepulturam arbitrentur, vt animæ quieſcant, iuxta fabulas *Virgily. Æneid.* neque idcirco ritus adhibent, quaſi ineſſe iis poſt mortem ſenſum aliquem putent, ſed ob multas commoditates quæ exinde proueniunt, tam ad viuentes, quam ad ipſos defunctos, quas enumerat *Card. Bellarm. lib.* 2. *de Purgatorio cap.* 19. & nos infra ex illo.

RITVS SEPVLTVRÆ ANTIQVI.

SEPVLTVRAM eſſe rem antiquam & vtilem, facile ex illius vſu antiquo in Eccleſia deprehendi poteſt. Primùm namque priuſquam terræ corpora mandentur, lauantur. Fiebat id etiam olim, vt patet *Act.* 9. de Tabitha. *& apud Gregorium lib.* 3. *Dialog. cap.* 17. *& lib.* 4. *c.* 16. *&* 27.

SECVNDO, corpora cum honore & multitudine comitan- F
tium deferuntur ad ſepulchrum. Ita legimus factum olim. *Geneſ.* 50. *& Luc.* 7. *& apud Gregor. Nazianz. orat. in Iulianum. Sulpitium in vita S. Martini. Hieron. in vita S. Fabiolæ, S. Paulæ, & alios.*

TERTIO, corpora fidelium in tẽplis, & locis ſacris ſepeliũtur, ita olim Iacob & Ioſeph Patriarchæ in Ægypto mortui, in terra Promiſſionis ſepeliri voluerunt, vnde Chriſtus erat naſciturus, vbi templum Domini futurum erat. *Geneſ.* 49. *&* 50. Deinde temporibus Chriſtianorum, corpora fidelium in templis ſepulta fuiſſe teſtantur *Ambroſius lib.* 1. *de Abrahã, c.* 9. *Hieronymus in vita Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ. Greg. lib.* 3. *Dial. cap.* 13. *& Auguſtinus lib. de cura pro mortuis, c.* 1.

QVARTO, corpora fidelium cum hymnorum & pſalmorum cantu ſepelienda, teſtantur *Greg. Nazianz. orat.* 2. *in Iulian. Chryſoſt. homil.* 4. *in epiſt. ad. Hebr. Hieron. in vita S. Pauli Eremitæ. & S. Paulæ viduæ, & S. Fabiolæ. Sulpitius in vita S. Martini, & Dionyſius Areopag. c.* 7. *de Eccleſiaſt. hierar.* G

QVINTO, ad funus fidelium lampades & cerei accenſi adhibebantur, vt nunc etiam fit. *Nyſſenus epiſt. ad Olympiam de obitu ſororis. Nazianzen. & Chryſoſt. locis notatis, Hieron. in vita Paulæ, & Theodoretus lib.* 5 *hiſt. c.* 36. *& alij.*

SEXTO, Sacrificium altaris pro eis offertur, ita & olim, *teſtibus Tertulliano lib. de corona militis. Cypriano lib.* 1. *epiſt.* 9. *Auguſt. l.* 9. *Cõfeſſ. c.* 12. *Ambroſio orat. de Valẽtiniani obitu, & aliis.*

SEPTIMO, non ſolũ cùm ſepeliuntur, ſed etiã die anniuerſaria pro defunctis offertur, & oratur, *teſte Tertull. in lib. de Monogamia. & Greg. Naz. orat. in Cæſarium fratrem.*

OCTAVO, non ſolum die anniuerſaria, ſed etiam die 3. 7. & 30. vt eſt *apud Ambroſium orat. de obitu Theodoſij in initio,* quod etiam nunc ſeruatur.

NONO, eriguntur tituli, idẽ olim *Gen.* 35. *Act.* 2. 1. *Machab.* 13.

DECIMO, dantur eleemoſynæ pauperibus, idem olim. *Chryſoſt. hom.* 32. *in Matth.*

VTILITAS ET SOLATIA VIVORVM.

QVADRVPLEX per ſepulturam vtilitas ad viuentes peruenit. PRIMO, quod per ſepulturam arcetur fœtor & honor cadauerum, quæ non parum viuis nocerent.

SECVNDO, quod eo ſtudio teſtantur viui fidem reſurrectionis, immortalitatis animarum; non enim tam diligenter H corpora mortuorũ curaremus, niſi putaremus ea reſurrectura. Neque cereos accenderemus, niſi animos viuere poſt mortem corporum ſignificare vellemus.

TERTIO, quod admonentur propriæ mortis, vnde etiam tili defunctorum monumenta dicuntur.

QVARTO, quod ex eo officio ſatisfaciãt viui aliquo modo affectui ſuo, quo mortuos proſequebantur; ſi enim veſtes, & annulos amicorũ bene collocari volumus, certe multò magis corpora, & hoc eſt quod S. *Auguſtinus* dicit, cum ait, ſepulturæ pompam ſolatia eſſe viuorum.

MORTVORVM.

PORRO, mortuis ex ſepultura, alia quadruplex accedit vtilitas. PRIMA, quod conſulitur honori eorum, adhuc in hominum memoriis viuentiũ; nõ enim caret ignominia quadã, quod fœditas noſtri corporis aliorum conſpectibus pateat; quocirca non leuis pœna iudicatur, cũ quis à iudice priuatur ſepultura, & iubetur in patibulo aut rota pendens eſſe auium eſca.

SECVN-

Secvnda, quo ſatis ſit deſiderio eorum, quod dum viuerent habuerunt; nemo enim eſt qui carnem ſuam odio habeat, vt dicitur *Epheſ.* 5. & ideo quiſque dum viuit cupit etiam poſt mortem corpus ſuum honeſtè tractari; imo credibile eſt animos corpore ſolutos cupere vt corpora eorum honeſtè habeantur, ſicut etiam cupiunt ad ea reuerti, vt docet S. *Auguſt. lib. 12. de Geneſ. ad literam, c.35.* atque hinc videmus, Prophetæ inobedienti datum in pœnam, vt non ſepeliretur cum patribus ſuis. *3. Reg. 13.*

Tertia vtilitas naſcitur ex eo, quod à multis deducuntur ad ſepulchrum; hinc enim per accidens fit, vt multis pro iis oretur.

Qvarta ex eo ſumitur, quod in templis Sanctorum ſepulchrum habent inde enim fit, vt eorum amici, cum eorum recordantur, ſimul etiam recordentur eius Sancti, in cuius templo ſepulti ſunt, & frequenter eius patrocinio eos commendent. Hanc vtilitatem ponunt. *B. Auguſtin. lib. de cura pro mortuis c. 4. & 5. B. Greg. lib. 4. Dialog. c. 50.*

☞ *Plura de his ex profeſſo dicuntur in Loco de Mortuis. Titulo particulari. Item in Loco de Funere, & Cadauere.*

Exempla eorvm Qvi Ritvs et Ceremonias adhibvervnt.

S. Pavla vidua nobiliſſima Romana, vt audiuit ſponſum vocantem ad mortem: Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea: quoniam ecce hyems tranſiit, & receſſit, pluuia abijt; ſibi læta reſpondit: Flores viſi ſunt in terra, tempus ſectionis aduenit, Et: Credo videre bona Domini in terra viuentium, Ex hinc non vlulatus non planctus, vt inter ſæculi homines fieri ſolet, ſed pſalmorum linguis diuerſis examina concrepabant; translataque Epiſcoporum manibus, & ceruicem feretro ſubijcientibus, cùm alij Pontifices lampades cereoſque præferrent, alij choros pſallentium ducerent, in media Eccleſia ſpeluncæ Saluatoris eſt poſita. Tota ad funus eius Palæſtinarum vrbium turba conuenit. Quem monachorum latentium in eremo cellula ſua tenuit; Quam virginum cubiculorum ſecreta texerunt? Sacrilegium putabant, qui non tali fœminæ vltimum præſtitiſſet officium. Viduæ & pauperes, in exemplum Dorcadis, veſtes ab ea præbita oſtendebant. Omnis inopum multitudo matrem & nutritiam ſe perdidiſſe clamabat. Quodque mirum ſit, nihil pallor mutauerat faciem: ſed ita dignitas quædam, & grauitas ora compleuerat, vt eam putares non mortuam, ſed dormientem Hebræo, Græco, Latino, Syroque ſermone Pſalmi in ordine perſonabant: non ſolum triduo donec & ſubter Eccleſiam, & iuxta ſpecum Domini conderetur; ſed per omnem hebdomadam, cunctis qui venerant, ſuum funus, & proprias lachrymas credentibus Venerabilis virgo filia eius Euſtochiū, quaſi ablactata ſuper matrē ſuam, abſtrahi à parente non poterat: deoſculari oculos, hærere vultui, totum corpus amplexari, & ſe cum matre velle ſepeliri. *D. Hieron. in vita S. Paulæ Nobiliſſ. Romanæ, epiſt. 27.*

Cùm in hac pia & Angelica vita refulſiſſet in terra Dei ſeruus, & vir venerandus Parthenivs Epiſcopus, & multos conuertiſſet à ſimulacris ad Deum viuum, perinde ac morbo arreptus, à Deo vocatus requieuit in pace. Prædictus ergo Hypatianvs Epiſcopus, cum audiſſet inclytum & venerandum patrem noſtrum Parthenium ad Chriſtum migraſſe, relictis omnibus, quæ habebat in manibus, ſoluens ex ciuitate Heraclea, ſecundo vento, cum Deus iuſſiſſet, eadem nocte peruenit Lampſacum. Similiter etiam Cyri Epiſcopus, & Epiſc. Meliti, in qua fuerat natus: & Parij Epiſcopus nomine Euſtathius. & reliqui ex ciuitatibus, quæ erant circumcirca. Sicque cum pſalmis, & hymnis & ſpiritualibus canticis depoſuerunt eum prope Eccleſiam in oratorio, quod ipſe ædificauit. *Ex Metaph. Surius 7. Feb. tom. 1.*

Dum magnus ille Daniel Stylites extremum ageret ſpiritum, aderat Antiſtes Epiſcoporum (is erat Euphemius) cum aliis ad emigrationem animæ eius. Aderat & Rais mulier fideliſſima; & vir quidam qui poſſidebatur à dæmone, ac pergebat ad columnam: qui ad ſanctorum & ſanctum aduentum clamando, aperte ſignificabat, & eos ſuis appellabat nominibus; & ipſorum, vt qui conueniſſent, meminerat Angelorum. Deinde adijciebat fore, vt tertia hora eius diei Daniel excedat ad Dominum, & à diuturna habitatione immundus appellatur ſpiritus: quæ vtraque ſuo tempore euenerunt. Quæ autem prius dicta eſt, Rais magnificè parabat ea quæ pertinebant ad ſepulturam: & cum multos adduxiſſet artifices, & iuſſiſſet fieri tumulum in inferiori parte columnæ, & vſq; ad faſtigium, ſtarent ex vtraq; parte tumuli homines, qui faces ferrent, & lampades tenerent in manibus, & ea canerent quæ cani ſolent in deceſſu. Cumq; illa corpus infra detuliſſet, in plumbeo id poſuit loculo: in hoc quoq; ſeruans magni Danielis teſtamentum. Ille enim mandauit diſcipulis: Seu Imperatores, ſeu Reges, ſeu denique vlli alij ſe inuicem ſuperare contendant in loculi ſumptu & magnificentia, nolite ſuſpicere, ſed & illic & ſic corpus deponi iuſſit, vbi & quomodo voluerit Rais fideliſſima. Hæc ergo peracta ſunt, & expulſus eſt immundus dæmon, cum multum hominem diſcerpſiſſet.

Cum S Bavo ſpiritum de huius fæcis luto afflaſſet, tranſlatum fuit eius funus ſacerdotum Chriſti in manibus ad Eccleſiam Beati Petri Apoſtoli. Expletis autem quæ neceſſaria erant funeri, cum lampadibus, & cereis, & pſallentium chorts in locum agonis ſui, hoc eſt, in recluſionis cellulam reportatur, ibique ex officio ſancti Epiſcopi Amandi ſepelitur, non ad ieiunandum, ſed pane Angelorum ſatiandum: non ad ſitiendum, ſed fonte viuo potandum: non ad plorandum, ſed Euangelico riſu ridendum: ad nullam prorſus huius corruptionis afflictionem ſuſtinendam, ſed ad perpetuæ conſolationis ſtolam percipiendam. *In vita eius per Theodoricum Abb. S. Truden. cap. 24. apud Sur. tom. 5. Octob. 1.*

S. Gallvs Aruernorum Archidiaconus, & poſtea Epiſcopus, cernens ad tumulum S. Amabilis Presbyteri multa fieri miracula, omneſq; eius beneficijs gratulari, ingentes Domino gratias egit, qui ciues Aruernenſes tanto Patrono muniiſſet: æquiſſimumque ſentiens, vt corpus eius ſacrum loco honoratiori tumularetur, rem totam quibuſdam amicis & religioſis hominibus communicauit. Ij lætantur omnes, hortantur vt id faciat. Ædificauit ergo in prima templi fronte in eius honorem egregij operis teſtudinem, & ſub ea altare: eoq; tranſtulit ſolemniter ſacrum corpus illius, pſallente clero, populoque cereos & lampades geſtante. *In vita S. Amabilis, cap. 12. Surd. tom. 5. Octob. 19.*

An Dom. 1062. cum fames intolerabilis Flandros premeret, grandiſq; multitudo hominum panis querendi gratia conflueret Aldemburgum, repertus ibi quidam prima luce, qui ſub dio de nocte fame, (vt creditum eſt) perierat: qui dum ſepeliretur, prohibuit ſacerdos Godobertvs, ne pulſarentur cāpanæ, eò quod homo eſſet ignotus, ſed ecce ibi ſtupentibus cunctis qui aderant, prodigio per ſe æra illa (mirum dictu) perſonuerunt. *Iac. Miyerus lib. 3. Annal. Flandric. An. Dom. 1062.*

☞ *Vide nonnulla de Sepultura Religioſa quoad habitum ſepulti, In Loco de Religione. Tit. Veſtitus Religioſus. Item in Loco de mortuis.*

DEDVCTIO HONORIFICA AD Sepvlchrvm

☞ *Quære Honor, & Funus.*

* SEPVLTVRÆ LOCVS. ☞ *Vide* Coemeterivm.

Ex S. Scriptvra.

Noluit Iacob ſepeliri cum malis hominibus in Ægypto; ſed adiurauit Ioſeph, vt eum mortuum ad Patrum ſuorum ſepulturam deferret. Hoc ipſum repetijt poſt benedictionem filiorum inſtante morte ſua. Quod Ioſeph ſollicitus adimpleuit. *Geneſ. 47. & 48.*

Sepultus fuit Dominvs per Ioſeph & Nicodemum in ſepulchro noue exciſo in petra, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. *Matt. 27. Marc. 16. Luc. 23. Ioan. 19.*

Historica.

Cùm in quodam monaſterio Britanniæ, cui præerat ſanctiſſima Abbatiſſa Edilbvrga, graſſaretur peſtis, & paſſim quotidie multi raperentur ad Dominum; ſollicita mater congregationis qua hora etiam monaſterij partem, qua ancillarū Dei caterua à virorum erat ſecreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conuentu ſororum perquirere cœpit, quo loco in monaſterio corpora ſua poni, & cœmeterium fieri vellent, cum ea eodem quo cæteros exterminio raperari è mūdo contingeret. Cumq; nihil certi reſponſi, tametſi ſæpius inquirens, à ſororibus accepiſſet accepit ipſa cum omnibus certiſſimum ſupernæ prouiſionis reſponſum. Cū enim nocte quadā expletis matutinæ laudis pſalmodiis, egreſſæ de Oratorio famulæ Chriſti ad ſepulchra fratrum, qui eas hac luce præceſſerāt ſolitas Domino laudes decātarent: ecce ſubitò lux demiſſa cælitus, veluti linteum magnum venit ſuper omnes tantoque eas ſtupore percutit, vt etiam canticum, quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipſe autem ſplendor emiſſæ lucis, in cuius comparatione Sol meridianus videri poſſet obſcurus,

non

non modo poſt ille eleuatus de loco in meridianam monaſte-
rij partem, hoc eſt, ad occidentem oratorij ſeceſſit, ibique ali-
quamdiu moratus, & ea loca operiens, ſic videntibus cunctis,
A ad cæli ſe alta ſubduxit, vt nulli eſſet dubiū, quin ipſa lux, quæ
animas famularum Chriſti eſſet ductura vel ſuſceptura in cæ-
lis, etiam corporibus earum locum, in quo requietura & diem
reſurrectionis eſſet exſpectatura, monſtraret. Cuius radius lu-
cis tantus extitit, vt quidam de fratribus ſenior, qui ipſa hora
in oratorio eorum cum alio iuniore poſitus fuerat, referret,
quod mane ingreſſi per rimas oſtiorum vel feneſtrarum radij
lucis omnem diurni luminis viderentur ſuperare fulgorem.
Beda lib. 4. Hiſt. Angl. c. 7. apud Baron. tom 8. Anno Dom. 681.

Diuus Gregorius epiſt. ad Meſſalinum Epiſcopum, ſic ſcribit:
Secundum noſtrum inſtitutum noueris nos illicitam antiquā
conſuetudinem a noſtra Eccleſia omninò vetuiſſe, nec cuiquā
aſſenſum præbere, vt loca humādi corporis pretio poſſit adi-
piſci. Nam ſi Gentiles (vt arbitramur) viri Sichimitæ Abrahæ
pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda, ſepulturam
gratis obtulerūt, & vix magna eius importunitate coacti sūt,
vt pretium de loco ſepulturæ perciperent: nos, qui Epiſcopi
B dicimur, de humandis fidelium corporibus penſa quid facere
debemus. Hoc ergo fraternitatis veſtræ iudicio committimus.
Ex Gregor. Mag. lib. 7. epiſt. 4. Baron. tom. 8. An. Dom. 618. 9.

Nec hic prætereundum, quomodo S. GREGORIVS Turo-
nenſis Epiſcopus conſuetam ſibi humilitatem, etiam in ipſa
ſepultura ſua ſeruauerit. Nam in tali loco ſe ſepeliri fecit, vbi
ſemper omnium pedibus conculcaretur, & ipſa loci neceſſi-
tas cogeret, ne vnquam in aliqua reuerentia haberi poſſet.
Sed grex B. Martini talia non ferens, amicum domini ſui de
loco leuauit, & edito ſepulchro Mauſoleo ad læuam ſancti
ſepulchri digna reuerentia collocauit. *Surd. in vita eius, cap.
13. Nouemb. 17 tom. 6.*

MONICA D. Auguſtini mater, etſi vehementer cupierat vi-
ro ſuo Patricio, cum quo concorditer vixerat, in morte quo-
que ſociari, & in eo, quod ſibi iuxta illius tumbam conſtruxe-
rat, ſepulchro recondi: tamen poſteaquam in peregrinatione
Italica Oſtiæ ægrotare cœpit, filio vbicunque vellet corpus
ſuum locare iuſſit. Sed & paulò ante quàm ægrotaret; quæ-
rentibus ab ea amicis, Vtrum non timeret in peregrino ſolo
corpus relinquere? nihil inquit, longè eſt Deo: neque timen-
C dum eſt, ne ille non agnoſcat in fine ſeculi, vnde me reſuſci-
tet. *Teſtis ipſe D. Auguſt. lib. 9. Confeſſ. c. 11.*

LOCVS NEGATVS.

Templum extruxerat GVLIELMVS Angliæ Rex & Norma-
niæ Dux, aliena in area, nec perſoluerat pretium Domino, qui
egens, cùm Gulielmus fato functus in templum illud deferre-
tur, pompam funebrem cœtumque procerum nihil veritus, in
mediam proſequentium regium funus celebritatem, miranti-
bus cunctis, ſatiſne ſanus eſſet, ſe intulit ita clamitans: Qui
regna oppreſſit armis, me quoque metu mortis hactenus op-
preſſit. Ego iniuriæ ſuperſtes, pacem mortuo non dabo. In
quem effertis iſtum hominem locum, meus eſt. In alienum ſo-
lum inferendi mortui ius nemini eſſe defendendo, ſin extincto
tandem indignitatis autore viuit adhuc vis, Rhollonem con-
ditorem parentemque gentis (Northmanniciæ) appello, qui le-
gibus ab ſe datis, quàm cuiuſquam iniuria, plus vnus poteſt,
pollerque. Simul incendium, incertum fortè an fraude huma-
na ortum, latè domos propinquas ædeſque ſacras depaſcit.
D Vndique ad extinguendam ſæuientem flammam concurritur,
circa regium cadauer fit ſolitudo. Velut manifeſta numinis
ira territus Henricus, regis mortui filius, qui ſolus procerum
diuelli à feretro non potuit, rem præſenti pecunia luit fundi
Domino. Ita manes patris fraude noxaque liberati. *P. Æmil.
Hiſt. de reb. geſtis Francorum, lib. 3. ad finem.*

SEPVLTVRAM ECCLESIASTICAM
IMPIIS NON PRODESSE.

SACERDOS quidam maioris Eccleſiæ cuſtos impudicus, lu-
xuriæ & ebrietati deditus, nondum completo anno de hoc ſe-
culo migrauit. Cuius corpore in cæterorum ſepulto Barathro
ſacerdotum, vt eius punitio cunctis innoteſceret ad exēplū,
ſubſequenti nocte tantus in Eccleſia, eiuſque cæmeteriis fuit
ſtrepitus, quod rumore nimio in vrbe illa commorantes exci-
tati, pauore ingenti velut amentes in Eccleſiam concurrerunt.
Stant itaque, omnes circa Eccleſiam, ſtrepitus vehementes
campanarumq; ſonitus audientes. Diuinam quidem exorant
clementiam, quatenus cur iſta fiant, debeat reuelare; ſed nul-
lum exauditionis ſentiuns adiuuamen. Diluculo hoc ceſſante,
cuncta quæ fuerant in Eccleſia reperiuntur reuolata, & qua-
ſi vndique flammis ignium violata. Ad hoc memoratus Pon- E
tifex preces indicens populo, quid ſequenti eueniat nocte,
præcipit expectari. Ne nimis ſuccumbam verbis, ſequenti no-
cte duplex ſtrepitus & pauoris tribulatio eſt ſecuta. Qua de
re repletus populus amaritudine & dolore, cernens nullum
ſibi a Domino adiutorium euenire ſicut vulneratū, qui in mo-
numentis proiecti dormiunt, exiſtebant. Die autem eluceſcen-
te, omnibus in Eccleſia orationibus congregatis, glorioſus
Hieronymus ſubitò ſepties ſole ſplendidior in Eccleſiam ve-
niens ad altareque gradiens cunctis videntibus & miranti-
bus, per horam fortè ſub ſilentio manens, obſtupenti popu-
lo, hoc propter Sacerdotis illius miſerum cadauer ſacris indi-
gne locis conditum, ad ſpectantium terrorem contigiſſe inti-
mauit: eidemque mandans, vt cadauer miſerum tartareis poſt
reſurrectionem omnium manſionibus deputandum, diſſepul-
tum, flammis traderent protinus concremandum. Alioquin
incepta peſtilentia non abiret. Et ſic ab intuentium oculis eſt
inuiſus. Quod vt ordinauerat, lætabundus populus protinus
adimpleuit, Deo & B. Hieronymo laudes præcipuas perſo-
luendo. Et ſic peſtis illa ceſſauit. Qui deinceps B. Hierony- F
mum omnes vnanimiter deuotione maxima inceperunt co-
lere. *Cyril. epiſt. ad Auguſt. de laud. D. Hieron.*

Erant in FLANDRIA, ſicut à presbytero quodam terræ illius
narrante cognoui, viri duo diuites, qui cōtra ſe grauiter ini-
mici, opportunitatem quærebant, quomodo vnus alterum ca-
peret vel necaret. Erat autem Quidam nequiſſimus, qui vnius
ſeruus fuerat, & nunc alteri ſeruiebat. Ad illum ergo cui olim
ſeruierat veniens, conqueſtus eſt de domino, cuius ad præſens
ſeruus erat: ſibique dixit fore perfacile, vt illius manibus eum
tradat. Qui gauiſus, continuò pactus eſt pecuniam illi dare, &
ſpopondit, & exinde nacta oportunitate, dominum ſuū tra-
didit in manus inimici. Quo occiſo, venit proditor ille ad
amicos partis aduerſæ, & ſimili dolo, tradendum illis obtulit
occiſorem. Credebat enim ſcelus proditionis in primo, omni-
bus, niſi ſolis illis cum quibus pactum inierat, latuiſſe. Sed nō
ſic erat. Comprehenſus ergo ab illis, quibus tradere voluit
occiſorem, oblatus eſt Iudici; & ſuſpenſus turpi morte neca-
tus eſt: ſed ſcelus eius facto poſtmodum claruit turpiori. Ami-
corum enim precibus patibulo deponi permiſſus, in terra
ſepultus eſt. Nec mora, die ſequenti cum de nocte ſepultus G
fuiſſet, ignoti canes multis videntibus extraxerunt eum, &
membratim inter ſe miſerabiliter diſcerpſerunt. *Thomas Canti-
prat. lib. 1. apum. cap. 24. parte 4.*

GREGORIVS Turonen. refert, apud vrbem Toloſatiū fuiſſe
quendam ANTONIVM nomine, iniquum, Deo, & omnibus
hominibus odibilem, eò quod multa perpetraret ſcelera. Fa-
ctum eſt autem, vt impletis diebus, migrans à ſæculo, in baſi-
lica S. Vincentij ſepeliretur, in qua ipſe viuens ſibi vas depo-
ſuerat. Verùm vbi cunctos ſub alta noctis ſilentia ſopor arri-
puit, & omnes blandiente ſomno dediſſent membra quieti, ſar-
cophagus ille a ſancta Baſilica per feneſtram proijcitur, & in
medio deponitur atrij. Mane autem facto, ibi repertus eſt, ef-
fractum ſupra ſe opertorium habens. Deniq; propinqui illius
non intelligentes virtutem Dei, neque ſentientes ſancti iniu-
riam, in cuius templo indignū temere ſepelierant, iterū depo-
ſito ſarcophago, in loco quo prius fuerat, altius ſuffoderunt.
Altera vero illuceſcente die inuenerūt eum iterum foris eiectū
in medio eſſe atrij, & ſic intellexerunt magnalia Dei. Ex hoc
enim à nullo tactus vſque hodie in loco in quo eiectus eſt,
in teſtimoniū reſeruatur. *Greg. Turō. lib. 1. de gloria martyrū, c. 89.* H

IOANNES vir magnificus in hac vrbe locum Præfectorum
ſeruans, cuius grauitatis, atque veritatis ſit nouimus, qui mi-
hi teſtatus eſt: VALERIANVM Patricium in ciuitate, quæ Bri-
xia dicitur, fuiſſe defunctum. Cui eiuſdem ciuitatis Epiſco-
pus, accepto pretio, locum, in Eccleſia præbuit, in quo ſepeliri
debuiſſet. Qui videlicet Valerianus vſque ad ætatem decre-
pitam leuis ac lubricus exitit, modumque ſuis prauitatibus
ponere contēpſit. Eadem verò nocte qua ſepultus eſt, B. Fau-
ſtinus martyr, in cuius Eccleſia corpus illius fuerat humatū,
cuſtodi ſuo apparuit, dicens: Vade, & dic Epiſcopo; vt proij- I
ciat hinc fœtentes carnes, quas hic poſuit, quod ſi non fece-
rit, die trigeſimo ipſe morietur. Quam viſionem Epiſcopo cu-
ſtos timuit cōfiteri: & rurſus admonitus declinauit. Die autem
trigeſimo eiuſdem ciuitatis Epiſcopus cum veſpertina hora
ſanus atq; incolumis ad lectum rediſſet, ſubita & inopinata
morte defunctus eſt. *Greg. Magn. lib. 4. Dialog. c. 52.*

Adeſt

Audiuimus quoque in præſenti venerabilis Frater Venantius Lunenſis Epiſcopus, & magnificus Liberius, vir nobiliſſimus, atque veraciſſimus, qui ſe ſcire, ſuoſque homines interfuiſſe teſtantur, eam rem quam narrant nuper in Genuenſi vrbe contigiſſe. Ibi namque, vt dicunt, VALENTINVS nomine, Eccleſiæ Mediolanenſis defenſor, defunctus eſt, vir valde lubricus, & cunctis voluptatibus occupatus, cuius corpus in eccleſia B. Martyris Syri ſepultum eſt. Nocte autem media in eadem eccleſia factæ ſunt voces, ac ſi quis violenter ex ea expelleretur, atque traheretur foras. Ad quas nimirum voces cucurrerunt cuſtodes, & viderunt duos quoſdam teterrimos ſpiritus, qui eiuſdem Valentini pedes quadam ligatura ſtrinxerant, & eum ab eccleſia clamantem ac nimium vociferantẽ foras trahebant, qui videlicet perterriti ad ſua ſtrata reuerſi ſunt. Mane autem facto aperientes ſepulchrum, in quo idem Valentinus poſitus fuerat, eius corpus non inuenerunt. Cumque extra eccleſiam quærerent vbi proiectum eſſet, inuenerunt hoc in ſepulchro alio poſitum, ligatis adhuc pedibus, ſicut ab eccleſia fuerat abſtractum. *Idem ibid. c.53.*

ALMARICVS Cartonenſis Epiſcopus, hæreticus licet iam fuiſſet (vt putabatur) in pace Eccleſiæ ſepultus; quia tamen conſtabat eum ſectæ cuiuſdam fuiſſe auctorem, condemnatus eſt à Concilio; ac de ſacro cœmeterio eiectus, eiuſque cinis & oſſa diſperſa. *Ioan. Naucl. generat.40.vol.2.*

Nam quid quoque in hac vrbe contigerit, tinctorum qui hic habitant, multitudo teſtatur, quod QVIDAM artis eorum primus, cùm defunctus fuiſſet, in eccleſia B. Ianuarij Martyris, iuxta portam S. Laurentij à coniuge ſua ſepultus eſt. Sequenti autem nocte ex eadem ſepultura audiente cuſtode eius ſpiritus cœpit clamare: Ardeo, ardeo: cùm vero diu has duas voces emiſiſſet, cuſtos hoc eius nuntiauit vxori. Vxor verò illius eos, qui diligenter inſpicerent, artis eiuſdem viros tranſmittit ad eccleſiam, volens cognoſcere, qualiter eius corpus eſſet in ſepulchro, de quo talia clamaret. Qui aperientes ſepulchrum, veſtimenta quidem intacta repererunt: quæ nunc vſque in eadem eccleſia pro eiuſdem cauſæ teſtimonio ſeruantur, corpus verò illius omnino non inuenerunt, ac ſi in eodem ſepulchro poſitum non fuiſſet. Qua ex re colligendum eſt, qua vltione anima eius damnata ſit, cuius & caro eſt ab eccleſia proiecta. *Greg. Magn. li.4. Dialog. c.54.*

An. Dom. 1070. cùm HENRICVS IV. per duos annos ante mortem patris ſui declaratus eſſet futurus Imperator, ab eo immemor beneficij recepti, aduerſus patrem rebellionem mouit, ac ſub obtentu meliorandæ Reipublicæ, ac reſtaurandæ eccleſiæ in ipſum inſurgit: ſumens occaſionem ex eo quòd pater eius excommunicatus eſſet à ſancta Romana Eccleſia. Vnde facile Saxonum principes patri ſuo ſemper infeſtos, ſuæ voluntati coniunxit. Multi præterea Principes Imperij relicto patre filio adhæſerunt, ad poſtremum cunctis illum relinquentibus, à filio capitur, & carcerali cuſtodiæ mancipatur. Vbi cùm audientiam peteret, filius vnà cum Principibus dolo circumuentum cogunt Imperialia inſignia filio reſignare. Quo facto dimiſſus eſt, omnium ſuffragio deſtitutus, per Alemanniam vagus & profugus diſcurrens Coloniam venit. Ciues autem eius miſerati ſunt calamitatem, & ab eis non ſicut exul, ſed tanquam imperator ſolemniter eſt ſuſceptus. Inde multis illum concomitantibus Leodium venit, vbi vocata Principum Curia, aliquibus ad eum confluentibus, aſſeruit à filio fuiſſe coactum Imperialia inſignia reſignare. Filius autẽ audiens illum Leodij eſſe, obſidere eum parauit: præmiſſiſq; militibus, qui Pontem ſuper Moſam fluuium ſitum occuparent, à gente patris repulſi multi occiſi ſunt, atque capti: inter quos & Bruno Comes occiſus eſt: filius ſicque contra patrem pergens rediit inglorius. Non autẽ multò pòſt tempore Henricus IV. ipſe apud Leodium moritur, ac à ciuibus in eadem eccleſia more Principum ſepelitur. Sed poſtmodum mandato ſummi Pontificis, tanquã excommunicatus à cœmeterio ſancto eiicitur, & omnis ei ſepultura Chriſtiana denegatur. *S. Antonin. in 1. par. Chron. tit.17. c.6. in principio.*

Moris erat in monaſterio, vbi olim ſanctus DVNSTANVS fuerat Abbas, & poſtea ibi ſepultus, omnes pueros in ſcholis verberari ante quintum diem Natalis Domini; non pro culpis tantùm, ſed ex vſu. Fortè ex hac cauſa, vt aſſueſcerent etiam ſine cauſa rationabili patienter ferre vita magiſtrorum & prælatorum. Rogati ſunt Magiſtri, vt condemnarent illum diem; qui noluerunt, ſed omnes ſe ad virgas præparauerunt. Ea nocte apparuit vni eorum in viſu ſanctus Dunſtanus dicens, Cur tam pauidi eſtis ô pueri? Quia inquit, Domine, furor magiſtrorum ſedari nequit. Ne timeatis, ait, ego eos ſedabo. Ego ſum Dunſtanus pater huius monaſterij. Hoc tibi erit ſignum; quia liberabo vos. Vade, & dic cuſtodi eccleſiæ: vt auferas ab eccleſia corpus filij AROLDI, quem gentilem odibilis quorundam adulatio iuxta me auſu temerario ſepeliuit. Quod ſi cito non fecerit, graue damnum tota hæc eccleſia patietur. Iam aurora illuceſcebat, hora pueris tremenda; & magiſtri inſtabant armati corrigiis nodatis, expectantes pueros ante ſe tranſituros. Et ecce ſubitò omnes magiſtri dormierunt: & pueros per medium tranſeuntes non fuit qui tangeret. Adoleſcens autem detulit mandatum cuſtodibus, qui contempſerunt: poſtea à quibuſdam Monachis ſanctus Dunſtanus à loco diſcedere viſus eſt. A quibus cum detineretur, & cur diſcederet, quæreretur, reſpondit: Se fœtorem paganæ carnis, & quorundam illic viuentium iniquitates ferre non poſſe. Quæ res, inquit, ſi non fuerit emendata, tota hæc ciuitas, & hæc eccleſia luet. Non ita multò pòſt ciuitas combuſta eſt, & tota eccleſia cum officinis ſuis, excepto dormitorio & refectorio cum clauſtris, quæ ibi appendebant. *Idem ibid. tit.16. c.7. §.6. in fin.*

QVINAM DE IVRE AB EA ARCEANTVR.

CATHOLICI non quo ſuos promiſcuè ad Cœmeteria ſua ſiue Eccleſiaſticam ſepulturam admittunt. Excluduntur namque SS. Canonum decretis omnes Infideles, Iudæi, Ethnici, Hæretici. Et de hæreticis quidem exſtat hæc ſanctio in *ſexto Decreto lib.5. tit. d. Hæreticis cap.2.* Quicunque Hæreticos credentes, receptatores, defenſores, vel fautores eorum ſcienter præſumpſerint Eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, vſque ad ſatisfactionem idoneam excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere: nec abſolutionis beneficium mereantur, niſi propriis manibus publicè extumulent, & proiiciant huiuſmodi corpora dãnatorum. Et locus ille perpetua careat ſepultura.

Manifeſtè vſurarij *cap. Quia, ext. De vſuris, cap. Quanquam in 6. eod. tit.* & hoc, niſi pœnitentiam egerint. Omnes illi, quos liquet in ſceleribus ſuis abſque malè commiſſorum deteſtatione animam efflaſſe. Mortuus in Torneamentis, *cap.1. ext. de Torneamentis.* Homicida ſui ipſius. Excommunicatus Excommunicatione maiore. Qui in Paſchate Euchariſtiam non accepit. Nominatim interdictus Monachus proprietarius. Infans non baptizatus licet ex Chriſtianis parentibus progenitus, & alij nonnulli de quibus *Syluester V. ſepultura q.9. & 10.* Quorum cadauera ſi internoſci queant, exhumata, & in profanum locum abiicienda ſunt, ex decreto ſacrorum Canonum: Et hoc propter reuerentiam quæ cœmeteriis, altiſque ſacris locis debetur. Solet interim pleriſque locis in area Cœmeteriorum certus locus deſignari qui non benedicitur, pro ſepultura paruulorum decedentium ſine baptiſmo, ne eorum corpuſcula à canibus effodiantur, aut indebitè tractentur.

QVID CIRCA ISTA HÆRETICI.

☞ *Pete ex Loco de Cœmeteriis.*

QVID DE AFFECTIS SVPPLICIO. AN SEPELIENDI?

Hodie ſecundum communem conſuetudinem, in furca, patibulo, & rota relinqui cernimus, qui illis ſuppliciis affecti. Verum ſi inſpiciamus iura, contrarium ſeruari deberet. Cautum ſiquidem in *lib.1. & l.3. D. de cadauer. punit.* Corpora eorum qui morte damnantur, cognatis ipſorum neganda non eſſe. Item corpora animaduerſorum, quibuslibet petentibus ad ſepulturam danda eſſe, *fac. lib.11. C. de relig. & Sumpt. fun.* quæ ſine petitione obnoxios criminum digno ſupplicio ſubiectos, ſepulturæ tradi non vetat. Sequuntur *Anton. Gomeſ. in cõ. Var. reſol. tom.3. cap.14. num.8. Iul. Clarus lib.5 recep. ſent. § fin. q. 100. num.1.* Accedit ius diuinum, *Deut.21. in fin. ibi.* Quando fuerit in aliquo peccatum morte dignum, & interfectus fuerit, age eum in crucem, cadauer verò eius non permaneat in ligno, ſed mox ſepelies illud, illo eodem die, quoniam maledicto Dei eſt ſuſpenſus, & non pollues terram tuam, &c. Item *Apocal. 11. cap.* refertur inter notas Antichriſti, corpora defunctorum non ſepelire, ibi, corpora eorum non ſinent poni in monumento: corpora eorum iacebunt in plateis. *Pſal. 79. Itidem ibi num.3.* Nec eſt qui ſepeliat: inſuper iura Canonica ſuppli-

ſimpliciter, & indiſtinctè loquuntur, poſſe corpora damnatorum ſepeliri, vt eſt *text. in c. quæſitum 33. quæſt. 2. & c. placuit 23. qu. 5. & Clem. 1. de pœn. & remiſſ.* non attento quod interpp. *Iul. Clar. d. loc. Barth. Chaſſan. in conſuet. ducat. Burgund. Rub. 2. §. 1. verbo il conſiſque les biens num. 5. Hoſtienſ. in Rubr. de ſepult. in 4. verſ. quid de ſuſpenſ. Gom. d. num. 8. ſuprad.* iura canonica intelligant, vt præcedant ſecundum diſtinctionem iuris ciuilis, §. 8. vt id à Principe, vel alio ſæculari iudice petatur, & impetretur, quoniam præd. opinio fauorabilior, magiſque pia ducitur.

Sicque etiam retinenda, prout etiam ſeruatur in ducatu Charitinorum, vbi poſt tres horas cadauera ſuſpenſorum tolluntur, terræque mandantur.

Pragæ Bohemorum, vbi per diem relinquuntur in furca, accedente nocte tolluntur, & terræ mandantur, vt & Pariſiis Galliarum ſeruatur. *Petrus Rauennas in quodam tractatu incipiente: Valete cum perpetuo ſilentio*, ad Clariſſ. Theolog. Profeſſorem, Iacobum de Alta platea, tentat probare corpora ſuſpenſorum, & latronum, non eſſe in locis publicis relinquenda, ſed ſepulturæ tradenda. Habetur hic tractatus *in fin. Alphab. aurei vtriuſque iuris* eiuſdem authoris, vt refert. *P. Binsfeld. in tract. confeſſ. malef. pag. mihi 379.* An verò deceat, vt pro talibus ſolennes fiant exequiæ, prout pro aliis Chriſtianis, qui cum honore vitam finiuerunt, fieri conſueuit, negat *Binsfeldius* piè autem facere amicos, & ſanguine iunctos, qui priuatim pro eis orant, ſacrificia offerunt, vel curant offerri, & ſatisfactoria opera exercent.

Sunt tamen qui maleficorum cadauera relinquenda ſentiunt, & auibus carniuoris exponenda ad terrorem aliorum, & iuſtitiæ commendationem, quomodo & capita & membra proditorum & hoſtium Reipub. in portis & pontibus: Latronum in viis publicis videnda ponuntur.

*SEPVLTVRÆ OFFICIVM SANCTVM, MERITORIVM, ESSEQVE OPVS MISERICORDIÆ.

EX S. SCRIPTVRA.

Commendauit DAVID multum viros Iabes Galaad, eò quod cadauera Saulis & Ionathæ & filiorum eius reuerenter tradiderunt ſepulturæ. 1. *Reg. c. 31. & 2. Reg. 2.*

TOBIAS cum periculo vitæ ſuæ corpora occiſorum rapiebat, & ſepulturam ſollicitus exhibebat. *Tob. 2. & 12.*

IASON impius & crudelis homo, cùm multos homines inſepultos abiecisſet, ipſe demum diuinam vltionem ſentiens, ſine ſepultura quoque abiectus eſt. *Matth. 5.*

Laudatur IVDAS Machabæus, quod interfectos in prælio honeſtè ſepeliri, preceſque & ſacrificia pro eis offerri iuſſerit. 2 *Mach. c. 12.*

Diſcipulorum B. IOANNIS Baptiſtæ pietas ab Euangeliſtis notatur, quod, eo in carcere decollato, venerunt diſcipuli eius, & tulerunt corpus, & ſepelierunt illud. *Matth. 11.*

NICODEMI & IOSEPHI ab Arimathia circa Chriſti corpus ſepeliendum pietas & religio in Euangelio diligenter commemoratur. *Matth. 27. Ioan. 19. Marci 16. Luc. 23.*

HISTORICA.

GREGORIVS ſextus S. Ioannis ad portam Latinam Archipresbyter, Pontificatum adeptus ſedis Apoſtolicæ dignitatem labefactatam ſua auctoritate, & animi magnitudine breui reſtituit: Nam & ditionem Eccleſiæ recuperauit, & latrones circa Vrbem poſitos, quorum ſæuitia peregrini ad Vrbē religionis cauſa accedentes necabantur, è medio ſuſtulit, prius execrationibus & interdictis admonitos, deinde vi & armis domitos. Hanc ob rem ferunt à pernicioſis hominibus vulgo homicidam, Simoniacum &, ſanguinis humani appetentiſſimum habitum, idque à Cardinalibus etiam quibuſdam prædicari ſolitum. Motum itaque Gregorium ipſum in ea ægritudine, qua poſtea moritur, Cardinales ad ſe vocatos verbis caſtigaſſe, quodque iuſtè & ſanctè feciſſet, ipſi liuore moti reprehenderent: Et vt, inquit, ſcire poſſitis, vbi mortuus fuero, rectè an perperam fecero, corpus meum ante fores eccleſiæ ſiſtite vectibus oneratas: ſi diuino nutu aperiuntur, cenſetote me dignum Chriſtiana ſepultura: ſin ſecus corpus meum vnà cum anima damnatum, quod volueritis, eiicitote. Fecere mandata Cardinales, itaque portæ coorto gravi vento apertæ ſunt, & corpus cum admiratione omnium & opinione magnæ ſanctitatis intrò latum eſt. *Plat. in Gregor. VI. Pontif.*

S. AVGVSTINVS Anglorum Patronus, poſtquam in Regia ciuitate ſedem Epiſcopalem recuperaſſet, non procul ab ipſa ad Orientem monaſterium fecit, in quo eius hortatu Edelbertus eccleſiam beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli à fundamentis conſtruxit, ac diuerſis donis ditauit, in qua & ipſius Auguſtini, & omnium Epiſcoporum Dorouernienſium, ſimul & Regum Cantij poni corpora poſſent. Quam tamen eccleſiam non ipſe Auguſtinus, ſed ſucceſſor eius Laurentius conſecrauit. Primus autem eiuſdem monaſterij Abbas PETRVS presbyter fuit, qui legatus in galliam miſſus, demerſus eſt in ſinu maris, qui vocatur Ampleat, & ab incolis loci ignobili traditur ſepulturæ: ſed omnipotens Deus, vt qualis meriti vir fuerit, demonſtraret, omni nocte ſupra ſepulchrum eius lux cœleſtis apparuit, donec animaduertentes vicini, qui videbant ſanctum fuiſſe virum, qui ibi eſſet ſepultus, & inueſtigantes, vnde & quis eſſet, abſtulerunt corpus, & in Bononia ciuitate, iuxta honorem tanto viro congruum, in eccleſia poſuerunt. *Eccl. gentis Beda li. 1. hiſt. Anglorum c. 33.*

Cùm ARMOGASTES Epiſcopus inſignis Chriſti miles, ac inuictus Eccleſiæ Romanæ contra Arianos propugnator, dormitionis ſuæ proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem venerabilem Chriſtianum, procuratorem domus filij Regis, qui Armogaſtem Apoſtolum venerabatur, dixitque illi, Tempus meæ reſolutionis aduenit: obſecro te per fidem, quam vtrique tenemus, vt ſub hac ſiliquæ arbore me ſepelire digneris, redditurus Domino noſtro, niſi feceris, rationem. Non quòd ille curaret, vbi aut qualiter ſuum ſepeliretur corpus; ſed vt illud demonſtraretur, quod ſeruo reuelarat Deus. Reſpondit Felix, & dixit: Abſit à nobis, confeſſor venerabilis; ſed ſepeliam te in vna baſilicarū, cùm triumpho & gratia, quam mereris: Cui B. Armogaſtes: non, ſed quod dixi, facturus es. Ille timens Dei hominem contriſtari, veraciter quod dixerat, promiſit ſe eſſe facturum. Statim intra paucos dies comes bonæ confeſſionis de hac vita migrauit. Feſtinauit Felix ſibi delegatum ſub arbore fodere ſepulchrum. Cui cùm intextæ radices & ſoliditas aridæ telluris moram facerent, & calore augeretur, quod tardiùs ſancti membra corporis humarentur: tandem abſciſſis radicibus, multo altius terram cauans, conſpicit ſarcophagum ſplendidiſſimi marmoris præparatum, qualem fortè nullus omnino habuit Regum. *Ex Victore de perſecut. Vandal. lib. 1. Baron. tom. 6. annal. Eccl. ſub ann. Dom. 456.*

S. CATHARINA Alexandrina cùm iamiam eſſet martyrium ſubitura, tempus ad orationem poſtulat: inter cætera verò ſic rogat: Da Domine Ieſu Chriſte Deus meus, vt hoc corpus meum, quod pro te fuit conſciſſum, non poſſit ab iis adpiſci, qui quærunt illud. Deus itaque honorans ſuam Martyrem, illius preces ad effectum deduxit: cum enim Angeli venerandum illius corpus compoſuiſſent, in ipſo conſummationis tempore, viſi ſunt illud in montem Sina deducere, ab iis qui præſentes erant, *Aloyſius Lipoman. tom. 5. Surius tom. 6. 25. Nouemb.*

Ea nocte qua rapienda erat ex hac vita ſancta ERMELENDIS virgo, meruit Angelicam vocem audire ſe monentem ex nomine: Recede, inquiens, virgo, recede & virginitatem, quam Deo conſecraſti, inuiolatam cuſtodi. Quæ valde perterrita obediens iuſſioni iter fecit. Cumque ſpiritu ſancto duceretur, Angelus Domini ei ſecundò apparuit, & viam quam cœperat ne deſereret, imperauit. Venies (inquit Angelus) in illam, quam Meldricem nuncupabis, ibi namque præparauit tibi Dominus locum ad perficiendum deſiderij tui votum. Peruenit igitur venerabilis virgo in locum, quem prædixerat ei Angelus: ibique parſimonia miræ abſtinentiæ diu viuens, geminæ dilectionis in ſe cōtinebat mandatum. Alebatur autem B. Ermelendis ſolummodo herbis agreſtibus, non inferior ſummis eremi cultoribus: puellares quoq; artus teneros diris cruciabat iniuriis. Frequentabant quoque eam quique religioſi, ſed quanto Dominus famam eius dilatabat, tanto humiliùs ſe agebat. Tandem verò poſt multa certamina euocata à Domino, ad cœleſtem peruenit gloriam, quam in terra poſita tota deuotione quæſiuit. Ad cuius exequias non hominum reſonabat, ſed hymnidici Angelorum chori Chriſto cecinerunt gloriam. Et quia Chriſto fuit dilecta, ab ipſis eſt officioſiſſimè ſepulta. *Sur. 29. Octob. tom. 5.*

Tempo-

Tempore DIOCLETIANI & MAXIMIANI Imperatorum A MARCELLINVS Pontifex ad ſacrificia gentiū ductus,cū minis inſtarent carnifices,vt thura Diis exhiberet, metu perterritus Deos alienos adorauit. Habito deinde non ita multò pòſt Concilio C. & LXXX. Epiſcoporum in Sinueſſa vrbe Campaniæ, cò & Marcellinus ſqualidus, puluerulentus, ac cilicio indutus proficiſcitur,petitque vt ſibi pro incōſtantia debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret, in tanto concilio nemo inuentus eſt, cùm dicerent omnes, ea fermè ratione Patrum peccaſſe,ac flendo peccati pœnam luiſſe. Redijt Romam Marcellinus iratus, Diocletianum adiit, hominemque increpat, qui ſe impulerit Diis gentium immolare. Ducitur ad martyrium Diocletiani iuſſu Marcellinus, cùm Claudio, Cyrino, Antonino Chriſti fidelibus. Inter eundū verò Marcellum presbyterum admonet,ne Diocletiani præceptis obtemperet, in rebus maximè ad fidem pertinentibus: neue corpus ſuum ſepulturæ traderet, quod diceret, ob negatum Saluatorem ſed id nequaquam mereri. Horum autem ſimul interemptorum corpora Diocletiani iuſſu ad dies ſex & triginta inſe- B pulta iacuerunt via publica. Vnde Petri Apoſtoli iuſſu, qui Marcello in ſomnis apparuit,via Salaria,in cœmeterio quod Priſcillæ deinceps nomen habuit,ſepeliuntur, 6.Kalend. Maias,apud B.Creſcentionis corpus. *Plat.in vitis Pontif. Marul. li.4 c.9.Naucler.gener.11.vol.2.Ioan.Laziar.lib.2.c.74.*

S.SEBASTIANVS inſtar hericij ex ſagittarum denſitate ad mortem fere vſque impetitus & confectus diuinitus ſanatur: cùm verò Diocletianus Imperator eum ſuper gradus Heliogabali ſtantem cōſpexiſſet,ait: Tune es Sebaſtianus,quem nos dudum ſagitris iuſſeramus interfici? Sebaſtianus dixit: Ad hoc me Dominus meus IESVS CHRISTVS reſeruare dignatus eſt, vt conueniam & conteſter vos coram omni populo, iniuſto iudicio perſecutionem veſtram in Chriſti famulos ebullire. Tunc iuſſit eum in hippodromum palatij duci,& tamdiu fuſtibus cædi,donec exhalaret ſpiritum. Tulerunt autem corpus eius noctu & in cloacam maximam miſerunt, dicentes. Ne forte Chriſtiani eum ſibi Martyrem faciant. Porrò B.Sebaſtianus apparuit in ſomnis matronæ religioſæ Lucinæ no- C mine,dicens ei: In cloaca illa, quæ eſt iuxta Circum, quære, & ibi inuenies corpus meum pendens in vnco: quod cùm leuaueris, perduces in Catacumbas, & ſepelies me in initio cryptæ iuxta veſtigia Apoſtolorum. Itaque B.Lucina cum ſeruis ſuis media nocte abiit,& eleuans corpus eius poſuit in pilento ſuo: perductumque ad locum,vbi ille imperauerat,cum omni diligentia ſepeliuit,perque dies triginta à ſancto loco illo non receſſit. Poſt aliquot autem annos, pace Eccleſiæ reddita, domum ſuam mutauit in Eccleſiam,omnes opes ſuas pro Chriſtianorum conſolatione illi derelinquens & eccleſiam eatū hæredē inſtituēs in Chriſto,qui viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amē. *Baron.tō.2. Annal.Eccl.ad an. Dom.286.& in Rom.marty.19.Iann.apud Sur.to.1.Ian.20.*

De S. CERBONIO illud miraculum, Venantio Lunenſi Epiſcopo narrante,cognoui. In ea namque Populonij eccleſia,cui præerat,ſepulchrum ſibi præparauit. Sed cùm Longobardorum gens in Italiam veniens cuncta vaſtaſſet, ad Helbam inſulam receſſit. Qui ingruente ægritudine ad mortem veniēs,clericis ſuis,ſibique obſequentibus præcepit,dicens: In ſepulchro meo,quod mihi præparaui Populonij, me ponite. Cui illi cùm dicerent, Corpus tuum illuc qualiter reducere poſſumus,qui à Lōgobardis teneri loca eadē, & vbique illic D eos diſcurrere ſcimus? Ipſe reſpondit: Reducite me ſecuri, nolite metuere: ſed feſtinè ſepeliri me curate: moxque vt ſepultū fuerit corpus meum,ex eodem loco ſub omni feſtinatione recedite. Defuncti igitur corpus impoſuerunt naui: cumque Populonium tenderent, collectis in aëre nubibus,immenſa nimis pluuia erupit. Sed vt pateſaceret omnibus,cuius viri corpus nauis illa portaret,per illud maris ſpatium,quod ab Helba inſula vſque Populonium duodecim milliaribus diſtat,circa vtraque nauis latera procelloſa valde pluuia deſcendit: & in nauem eandem vna pluuiæ gutta non cecidit. Peruenerunt itaque ad locum clerici, & ſepulturæ tradiderunt corpus ſacerdotis ſui. Cuius præcepta ſeruantes, ad nauem ſub feſtinatione reuerſi ſunt. Quam mox vt intrare potuerunt,in eundem locum, vbi vir Domini ſepultus fuerat, Longobardorū Dux crudeliſſimus Gummar aduenit. Ex cuius aduentu virū Dei habuiſſe ſpiritum propheticæ claruit: quia miniſtros ſuos à ſepulturæ ſuæ loco ſub feſtinatione diſcedere præcepit. *Greg. lib.3 dial.c.11.Sur.10. Octob.tom.5.*

An.Dom.1007.qui numeratur quintus ab obitu Othonis Imperator,moritur Ratiſbonæ in Bauaria S. ROMVALDVS E Abbas S.Emmerammi,cuius feretro HENRICVS Germanorum Rex, & poſtea Imperator proprium ſuppoſuit humerum, ad portandum illud ad ſepulturam. *Baron.to.11. ann. Dom. 1007. ex Arnolfo Comite.*

An.Dom.1079.legatio miſſa eſt à GREGORIO VII.Papa ex Romana Synodo,ad Sanctum LADISLAVM Hungariæ Regem,pro ſanctorum reliquiis debito honore perquirendis, ac religioſè colendis. De qua legatione hæc in rebus ſancti Gerardi martyris: Tum enim à Romanæ Eccleſiæ Synodo iniunctum eſt,vt corpora eorum,qui Pannoniam fidei prædicatione irrigaſſent, ſummo honore afficerentur. Veniente autem ſedis Apoſtolicæ Legato,& nobilium Pannoniæ coacto conuentu,ſacrū huius B.Martyris corpus eleuatū eſt atque Ladiſlai Regis,& Principum humeris tranſlatū,honorificeque depoſitum eo loco,vbi pro meritis tanti patris,ſuperna gratia efficiendis,& declarādis miraculis largitus corruſcat. *Baron.tom.11.an.Dom.1079.at ad Sur.tom.5.die.24 Sept.in fine.*

THEODORICVS Abbas,S.Remigij diſcipulus,qui eiuſdem magiſtri ſui meritis ſuffragantibus à mortuis ſuſcitarat filiam Theodorici IV.filij Clodouei Regis Francorum, cùm F multas virtutes operatus eſſet,& Angelis eum ſuſcipientibus cum gloria migraſſet, THEODORICVS Rex ad monaſterium veniens ſanctum corpus propriis humeris ad ſepulchrum euexit. *Vſuar. in Martyrol.1.die Iulij.*

An.Dom.1006.fames & mortalitas tam grauiter per totum orbem inualuit,ait SIGEBERTVS, vt ſepelientium tædio, viui adhuc ſpiritum trahentes obruerentur cū mortuis. Quo tempore accidiſſe videntur, quæ de S.ODILONE Cluniacenſi Abbate Petrus Damiani in ipſius vita ſic narrat: In erogādis eleemoſynis ita largus erat,vt nonnulli,dum eum omnia diſpergentem ſine cunctatione conſpicerent, non diſpenſatorem, ſed prodigum iudicarent; præſertim quodam tempore,dum fames valida Aquitaniæ fines vehementer affligeret, exhauſtis iam in pauperum vſus ærariis, & horreis quorumcumque prouentuum non mediocriter profligatis; mox etiam plurima ſacra vaſa confregit,inſignia eccleſiæ ornamenta de- G ſtruxit, coronæ quoque,quam ſibi Imperator. Honoricus ob ſui memoriam deſtinauerat,non pepercit. Vt igitur tam acerbæ famis,in quibus valuit,tēperaret inopiam,quicquid hincinde corradere potuit facultatum,in ſuſtentationes & alimenta tradidit egenorum. Quadam ſanè die,dum per publicum pius equitator incedit, duos in itinere pueros fame peremptos reperit. Mox equo deſiliens,laneam,qua indutus erat ad carnem,ſubduxit ſibi interulam,eaque, prout velaminis quantitas permittebat, vtrumque cadauer obuoluens,exhibet mortuis ſepulturam: nā & veſpillones mercede cōduxit,& funereis vſque ad tumulum proſequutus exequiis,defunctis fratribus, debitum humanæ pietatis exſoluit. *Bar.to.11. Annal. Eccl.an. Dom.1006. 4. ex Sigeberto & Pet.Dam.apud Sur.1.Ian.*

Idem feciſſe legitur ALPHONSVM Aragonum Regem. Quum Puteolos obſideret, atque animi laxandi gratia littus quotidie peteret; reperit viri Genuenſis cadauer à triremi hoſtium eiectum,littori appulſum. Quo viſo celeriter equo deſilijt,iiſque qui propè aderant omnibus deſilire iuſſis, aliis negotium dedit, vt terram effoderent, aliis, vt nudum corpus obuoluerent; ipſe verò non minimas in ſepeliendo homine H partes ſibi adſcripſit. *Antō.Panor.l.1.de Rebus geſtis Alphonſi.*

Imperante ANTONIO,cui Pio cognomen erat,florebat S. Conſtantinus Peruſinæ ciuitatis Epiſcopus,qui cùm neque blanditiis,neque verberibus compelli poſſet,vt Chriſtum deſereret,tandem non procul ab vrbe Fulgineo ſacrum ipſi caput fuit abſciſſum. Erat autem tunc temporis Fulginei quidā LEVIANVS,vir inter cæteros fide & bonorum operum meritis præſtās,qui nocturna viſione admonitus eſt vt ſanctiſſimi illius corporis curam ſuſciperet,& omni cum honore,vt par erat, ſepulturæ mandaret, Qui abiens protinus ſumma cum reuerentia illud humeris ſuis impoſuit, ſacroque onuſtus pignore iam domum redire feſtinabat. At ei iam iter ingreſſo obuiam fiunt viri duo,qui Leuianum agnoſcentes,cachinnos tollere,& Conſtantium maledictis inſectari cæperunt. Sed ecce Deus,qui ſuorum honorem mirificè defendere conſueuit, volens ſerui ſui iniurias contumeliaſque vlciſci,ſimul & miraculo eius gloriam clariorem reddere, vtrumque oculorū ſenſu illico priuat. Sed tamen & ipſis ira Dei miſericordia efficitur: ſiquidē illic propria calamitate edocti,ſupplices ad cœlū

manus tendere,& Chriſtum Ieſum vnum ſolum verum Deum confiteri cœperunt, tandemque Leuiani opera ad ſacrum Martyris corpus ducti,ſtatim primo eius contactu pritinum oculorum lumen receperunt. *Zachar. Lipelos. ex Laur. Sur. 29. Ianuarij.*

SEPVLTVRA MIRACVLOSE PRÆSTITA.

Cum D.PAVLVS & Antonius Eremitæ aliquando ſimul eſſent,& noctem in diuinis laudibus conſumpſiſſent,diluculo Paulus de morte,quæ ſibi inſtaret,admonens Antonium,hortatur,vt pallium,quod ab Athanaſio acceperat,ad inuoluendum ſuum corpus afferret.Quo ex itinere rediens ille, vidit inter Angelorum choros,inter Prophetarum & Apoſtolorum cœtus,Pauli animam in cœlum aſcendere; cumque ad eius cellam perueniſſet,inuenit genibus cõplicatis,erecta ceruice, extenſiſque in altum manibus,corpus exanime; quod pallio obuoluens,hymnoſque & pſalmos ex Chriſtiana traditione decantans,cùm ſarculum,quo terram foderet,nõ haberet,duo leones ex interiore eremo rapido curſu ad beati ſenis corpus feruntur:vt facilè intelligeretur,eos ,quo modo poterant, ploratum edere:qui certatim terram pedibus effodientes, foueam, quæ hominem commodè caperet,effecerunt; qui cùm abiiſſent,Antonius ſanctum corpus in eum locum intulit, & iniecta humo tumulum ex Chriſtiano more compoſuit, Tunicam verò Pauli quàm in ſportæ modum ex palmæ foliis ille ſibi contexuerat,ſecum auferens,eo veſtitu diebus ſolennibus Paſchæ & Pentecoſtes, quoad vixit, vſus eſt. *Breuiar. Roman.in vit.S.Pauli 1.Eremitæ 15. Ianu.ex D.Hieronymo.*

Cũ ZOSIMAS Abbas corpus S.MARIÆ Ægyptiacæ iacens mortuum inueniſſet in ſolitudine,& manus ſic, vt oportet, compoſitas,& corpus ad orientem reſpiciens, lachrymas aliquantulum fundens,& Pſalmos dicens tempori & rei congruẽtes,fecit ſepulturæ orationem, & dicebat ſibi ipſi:Forſitan non perplacet ſanctæ hæc fieri.Hæc eo cogitante, deſignata erat in terra ſcriptura,vbi hæc ſcribebãtur:Sepeli Abba Zoſima miſeræ Mariæ corpuſculum,redde terræ quod ſuum eſt, & pulueri adiice puluerem, & ora Dominum pro me.Has ſenex cùm legiſſet literas, cogitabat,quiſnam eſſet,qui ſcripſerat:Illa enim literas ignorabat(vt ipſa dixerat)in hoc tamen valde exultans gaudebat, quia eius ſanctum didicit nomen. Glorificans autem Zoſimas Dominum, & lachrymis corpus eius infundens: Tempus eſt, inquit,miſer Zoſima,quod iuſſum eſt, perfice.Sed quid faciam infelix, quia vnde fodere valeam, non habeo? Deeſt ſarculum, non eſt raſtrum, nihilque ex omnibus eſt præ manibus. Hæc illo in corde ſuo ſecretè dicente, vidit lignum permodicum iacens; quod aſſumens, cœpit fodere.Valde autem dura erat terra & valde fortiſſima, & nequaquã valebat ſenex fodere: quia & ieiunio confectus, & longa itineris fatigatione nimis erat exhauſtus.Laborabat enim,& ſuſpiriis nimiis vrgebatur, & ſudoribus madefactus ingemuit grauiter ex ipſo ſinu cordis ſui, & reſpiciens vidit ingentis formæ leonem iuxta corpus ſanctæ ſtantem, & eius plantas lambentem. Videns autem contremuit præ pauore grandiſſimæ feræ illius, præcipuè quia audierat fœminam illam dicentem,Quod nunquam aliquam vidiſſet feram. Signo autem crucis ſe confirmauit vndique, credens quiá illæſum eum cuſtodire valet virtus iacentis. Leo autem cœpit annuere ſeni, blandis eum motibus ſalutans. Zoſimas autẽ dixit leoni: Quoniam à Deo miſſus veniſti maxime ferarum,vt huius Dei famulæ corpus terræ commendetur, exple opus officij,iuſſuque eius corpuſculum ſepeli. Ego enim ſenectute confectus non valeo fodere, ſed nec congruum quid habeo ad hoc opus exercendum: curſus autem tanti itineris ſpatia emetiri non valeo,vt aliquid adferam.Tu diuino iuſſu hoc opus cum vngulis facito, vt commendemus terræ hoc ſanctum corpuſculum.Continuò autem iuxta ſenis ſermonem,leo cum brachiis & Vngulis fecit foueam, quanta ad ſepeliendum ſanctæ corpuſculum ſufficere poſſet. Senex verò lachrymis pedes ſanctæ abluens, & multipliciter effuſa prece orans eam, vt nunc pro omnibus ampliùs oret, operuit terra corpuſculum nudum aſtante leone, ſicut eam prius repererat, & nihil aliud habens niſi illud ſciſſum veſtimentum, quod ei iam ante proiecerat Zoſimas, & Maria quædam corporis ſui membra texerat. Deinde recedunt pariter,& leo quidẽ in interiora ſolitudinis, quaſi ouis manſueta abſceſſit: Zoſimas reuerſus eſt benedicens,& glorificans Deum, & hymnum laudis decantans Domino noſtro. *Paul.Diac.apud Sur.tom. 2.9. April.*

Carnifices cùm ſanctum illud caput S.ANASTASII Martyris amputaſſent, vt eum interfectum eſſe oſtenderent, ad Perſarum Regem Chſrhoëm detulerunt.Stellarioni verò,qui præerat cuſtodiæ carceris,cũ Chriſtianus eſſet,& ſciret martyrũ honorare corpora, vellet autem ſancti tollere reliquias, & eas ſeparare ab aliis,ne tantum lateret bonum permixtum cum cæteris corporibus, prohibuêre carnifices. Cùm filiis autem Ieſdim annunciata fuiſſet viri conſummatio, ad quam eundem martyrem illorum pueri conſequebantur, & illi ſeruiebant, ij pecunia corrumpunt carnificum diligentiam, & vt corpus ſibi liceret in loco ſeparato deponere, non paucis emunt pecuniis.Deinde iis quoque Monachus, qui cum martyre exceſſerat è Cæſarea,& cum decertante ad finem vſque permanſerat,cùm & pueros filiorum Ieſdim, & quoſdam ex iis, qui illic erant,monachis in noctem ſequentem aſſumens, vt martyris corpus piè ſanctéque componeret, veniſſet(ô quomodo,ô Chriſte,laudabo miraculorum tuorum magnitudinem? (inuenit canes alia quidem corpora, toto ore exedentes, ab hoc autem ſolo ſe abſtinentes, vt quod non ſubiiceretur ampliùs legibus corporis.Iam enim pulchritudinis corona in manu Dei(vt diuinus dixit Iſaias) & diadema regni in manu Dei eius.Cùm ſuſtuliſſet ergo corpus martyris,& mundis linteis,quæ dedere filij Ieſdim pro vltimis corporis exequiis, mundas illas & ſanctas inuoluiſſet reliquias,in Sergij martyris monaſterio,quod ad vnum lapidem diſtabat à vico, deponit decimoſeptimo quidem anno imperij pij Heraclij, vigeſimo autem ſecundo die menſis Ianuarij:is enim fuit dies, qui vidit deceſſum martyris. *Baron. Annal. Eccl. tom. 8. ann. Dom.627. apud Sur.22.Ianuarij.*

S.LVCIANVS martyr cùm iuſſu Imperatoris Maximiani in mare proiectus eſſet,cùm magno lapide appenſo in brachio eius dexteró,vt ſubmerſus nuſquam appareret,& corpus eius nullam aſſequeretur ſepulturam,nec iuſta ei fierent;poſtquam ibi fuiſſet per quatuordecim dies, quintodecimo die delphinus in ſiccum eum hoc modo extulit:Cùm eius diſcipuli circa ripas & littora alius alibi verſarentur, vt viderent, ſi quo modo poſſent eum è mari eiectum inuenire, tempore autem hyberno id valde eſſe turbatum: diuturnum tempus effecit,vt planè deſperarent ſe poſſe id inuenire.Interim verò adueniente decimoquinto die, martyr in ſomnis apparens cuidam Glycerio,germano ſuo diſcipulo,qui tunc verſabatur in aduerſa regione continenti Nicomediæ,dixit ei:O tu cùm primum mane ſurrexeris,abi in hunc locum,oſtendens locum littoris.Te enim,inquit,conueniam, cùm illuc veneris. Ille autem, cùm primùm ex magna euidentia & admiratione eorum,quæ oſtenſa fuerant, eum ſomno dimiſiſſet, & iam dies illuceſceret,ſurgens,& quoſdam alios ex piis ſecum aſſumens, cum eis venit in locum, qui fuerat ei ſignificatus.In eo autem ingens delphinus aſcendebat è mari,iam ex eo emergens,qui cum eſſet extenſus ſuper aquæ ſuperficiem,valde ſpirabat,& ad terram contendebat:eratque circa ipſum multa ſpuma, & murmur fluctuum,qui ab ipſo ſcindebantur. Ferebat autem extenſum mortuum tanquam in lecto iacentem.Eratque ſpectaculum mirabile, ſuper corpus adeo lubricum & rotundum quietè manens mortuus,& nec à ſuo pondere,neque à vi fluctuũ deuolutus ab eo,quod ipſum portabat, vehiculo. Cùm autem delphinus fuiſſet propè continentem, fluctu ſublimè fuit ſublatus,& terra id appulit. Atque ille quidem ſtatim exſpirauit.Tum diſcipuli ſepulchrum illi quale potuerunt,prout tempus vrgebat,& ſtatuerunt,& humili ſepultura donarunt. Hæc autem omnia cùm ſancta Helena percepiſſet,vt erat ſanctorum Martyrum ſtudioſiſſima digno trophæo triumphum Martyris ornare decreuit,atque illic ſumptuoſam deſuper Baſilicam erigendam curauit. *Sur.7.Ianu.tom.1.& Baron. tom. 3.Annal.Eccl. ann. Dom.326.ex.Metaphraſt.*

Cum impius Boleſlaus Poloniæ Rex STANISLAVM Epiſcopum Cracouienſem altari adſtantem gladio percuſſiſſet,& occidiſſet, eius corpus exanime è templo extractum, militibus diſcerpendum tradit,graui propoſita pœna prohibens, ne quis aut iuſta funeri perſolueret,aut diſiectas corporis partes colligeret,& ſepulturæ mandare auderet,ſcilicet vt à canibus,& volucribus,& feris belluis deuoraretur. Sed non eſt paſſus ille õmnia circumſpectans diuinæ prouidentiæ oculus, tam fœdè lacerari exiſtimationem martyris ſui.Nam altera ab eius cæde die,cùm Rex & impij adminiſtri crudelitatis eius, putarent iam corpus omne a canibus & auibus abſumptum, à quatuor mundi partibus tondẽ raræ formæ & magnitudinis

A ni adnolarunt acuſar, magnoque ſtudio loca, in quibus diſſipata erant ſancti P... membra, circumuolitantes, non ſi... vel volucribus ea attingi, donec miraculo admoniti viri religioſi, membra diſſecta in vnum colligerint, eaque diuinitus in vnu corpus iterum coierint. *Ex Martino Cromero de rebus Polonor. & Ioan. Longino Canon Cracou. Sur. to. 2. Maij 8. c. 24. vita S. Staniſlai.*

* SEPVLCHRORVM VIOLATIO, EIVSQVE POENA.

Nonnulla huc adduci poterunt ex loco de Cadauere. Tit. Cadauera contumelioſè habita.

* Exempla Ethnicorvm, Et Varia Svper Ea Decreta.

Hannibal Amilcar Athenienſium Duces, Agrigentum obſidentes, milites ſepulchra omnia demoliri, & ex eorum ruderibus congeſtis propugnacula ſibi aduerſus muros ciuitatis facere iuſſerant. Id cum impigrè milites exequerentur, & iam pulcherrimo operi Mauſolæo, in quo Theron conditus erat, manus admouerent, ecce ſepulchrum de cœlo tangitur. Sine dubio eorum, qui in illo erant geniorum ſiue B dæmonum operatione. Vnde perterriti milites præpropere aufugerunt. Nec his contenti dæmones, peſtilentiſſimam luem caſtris immiſerunt, qua & magna exercitus pars conſumpta, & ipſe Hannibal eſt extinctus. Quare anxius Amilcar; ad placandam iram dæmonum, Saturno infantem immolauit, Neptuno verò propitiando. Sacerdotes quam multos in mare demergi iuſſit, abominabili, ſed ſpiritibus hominum oſoribus grato ſacrificio vſus.

Legitur in antiquis monumentis, ſi quis aut teſtamenta corrupiſſet, aut violaſſet ſepulchra, pœnæ locum additum. Inferat ær. Populi Romani. Item inferat ærario Saturni.

Sepulchri violati pœna ex reſcripto D. Severi eſt capitalis in eo, qui manu armata cadauera ſpoliauit, in alio autem qui ſine armis id fecit, eſt pœna metalli, *Lib. 3. §. aduerſus 7. de ſede viol.* Si quis corpora ipſa extraxerit, vel oſſa eruerit, humilioris fortunæ reus ſummo ſupplicio efficitur, honeſtior deportationis ſubit pœnam, *L. vlt. d. t.* qui verò alias ſepulchri violator extitit, aut relegatur, aut in metallum damnatur *d. l. vlt. in fin. D. eod. & l. 2. C. eod. de violationib. ſepulchror.* habe- C tur *in T. 19. lib. 6. C. de ſepulc. viol.*

Cadauer Caligvlæ clam in hortos Lamianos aſportatum & tumultuario rogo ſemiambuſtum, leui ceſpite obrutum eſt. Poſtea per ſorores ab exilio reuerſas erutum; & crematum ſepultumque ſatis conſtat priuſquam id fieret, hortorum cuſtodes vmbris inquietatos, in ea quoque domo, in qua occubuerat, nullam noctem ſine aliquo terrore tranſactam, donec ipſa domus incendio conſumpta ſit.

S. Chryſoſt. hom. 23. ſup. Marcum, comparat effoſſores ſepulchrorum hyenæ, quæ de nocte corpora mortuorum è tumulis verſare ſolet, vt deuoret.

Scribunt Coſmographi Antei ſepulchrum quod eſt Tigennæ Mauraſiæ oppido, adeo auguſtum ſanctumque fuiſſe, vt ſi pars aliqua erueretur, continuo pluuiæ & tempeſtates ſequerentur, quæ non ceſſarent, niſi quod demolitum erat reſtauraretur. *Roman. de mir. mortuor. c. 138.*

De Sirati Poëtæ monumento quod eſt apud Pompeiopolim Syriæ quæ vulgo Soloe, ferunt, quod ſi quis in illud D lapidem coniiciat, ſubito in iacientem reſilire. *Franc. Patric. lib. 5. de Repub. in fine.*

Via Nomentana ad ſecundum lapidem viſitur Bacchi templum ſphærica forma cum columnis geminatis in gyrumque ita diſpoſitis vt templi teſtudinem ſuſtineant, vbi vermiculato opere varia ornamenta cernuntur. Ibique porphyreticum ſepulchrum vitibus ac vuis inſculptis exornatum, quod vulgus Bacchi ſepulchrum appellat. De huius ſepulchri mentione illud non eſt prætereundum, quod Ioannes Baptiſta Platina, qui vitas ſummorum Pontificum, ad ſuam vſque ætatem conſcripſit in vita Pavli II. Veneti meminit, ait enim in hanc fermè ſententiam, quod cum is Pontifex fama & pulchritudine ſepulturæ illius captus [plurimum enim antiquitatibus & celebrioribus monumentis delectari ſolitum ferunt] iuſſiſſet, illud in vrbem ad ſe aſportari, atque ad id cum itineri iam commiſſum eſſet, ac ad vrbem adueheretur, quod ſibi fortè ad monumentum parare ſtatuiſſet, ſtatim nocte intempeſta nuntiatur, Pontificem ab humanis deceſſiſſe. Quod fuit in cauſa, vt Canonici qui regulares dicuntur; in ſancti Petri ad Vincula cænobio degentes, quique ſanctarum Agnetis & Conſtantiæ Eccleſiis præſident, eò vnde ſublatum fuerat E reſtituerent. *Bartholomæus Marlianus in Topogr. vrb. Rom. lib. 7. cap. 30. p. mihi 149.*

* SEPVLCHRA FIDELIVM VIOLANTIVM POENA.

☞ Ex Loco de Sacrileg. & Impietate quædam.

Sergivs Monachus & monaſterij, S. Trinitatis ſancti Petri Cauenſis Abbatis armarius, ſæpè pro negligentiis ſuis à viro Dei Abbate ſuo argutus fuerat. Quadam verò die, maligno ſpiritu inſtigante, cum non ſua merita, ſed correptionis ſuæ amaritudinem memoraret, contra viri Dei ſepulchrum expuit, & quem fratres monaſterij quaſi viuentem pronis ceruicibus in eodem loco ſalutare conſueuerant, Iudæorum more conſpuere non expauit. Mos autem cùm adhuc viueret, viri venerabilis fuit; vt ſubditorum culpas puniret, ne futuræ vindictæ eos negligendo ſeruaret. Conſuetudinis ergo ſuæ dignitatem poſt mortem etiam ſeruans, eundem monachum grauiter percuſſit. Nam vbi contra ſepulchrum expuit, facies eiuſdem intumuit, & ita os torſit, vt in maxilla depoſitum ex latere videretur. Perculſus itaque tunc primum cognoſcere Abbatis ſui magnitudinem cœpit, cùm eum, cui quaſi mortuo exprobrauit, viuere meliùs poſt mortem, & dignitatis ſuæ vigorem tenere altius didicit, ſed cùm magnis doloribus ingratus paternis beneficiis torqueretur, liuenti facie, tumentibus F labiis, cinctus doloribus, ad venerabilem virum Abbatem meum Simeonem venit, reatum ſuum confitendo aperuit, & meriti ſui dari ſibi pœnam tantæ audaciæ dignam poſtulauit. Cui venerabilis Abbas reſpondit: Si ab illo percuſſus es curare te nullus alius poteſt. Iuſſus ergo monachus rediit, & ante ſepulchrum venerabilis viri in oratione proſtratus, faciei & oris incolumitatem promeruit. Os nanque, quod ad derogationem ſancti ſputū eiecit, percuſſū doluit, atque eo verba proferente pœnitentiæ ſalutē recepit, vt patris ſui iuſtitiam & pietatem cōtra detractorū fallaciam probaret. Quia nimirū vt magiſter, bonus errantes percuſſit, & vt pius pater quem percuſſerat, ſanauit. Felix vtique, qui vtrūq; potuit, videlicet, & percutiendo corrigere, & ſanando mulcere. Hoc autem idem Sergius monachus ſenex retulit: ſed me petentem relationis ſuæ miraculum Domini Abbatis Simeonis teſtimonio confirmauit. *Ex Surio in vita Petri Abb. Cauenſ. c. 24 die. 4. Martij.*

Quomodo ſilentio præteribimus miraculum illud Lvcæ G Sacellarij? Qui ſuggeſtione Photij impudentis, monaſterium ingreſſus; vt omnes qui in ſancto ſepulchro B. Ignatij Mar. preces effundebant, vt ſuis egeſtatibus opem ferret, verberibus & iurgiis pelleret: & hoc cum feciſſet, addidit malū malo, & præcepit, vt prope ſacrum ſepulchrum effodiatur, & profunde terra euertatur, ea videlicet occaſione, eò quòd eo in loco à Patriarcha multum aurum alias fuerat occultatū: reuera autem, vt hoc dedecus impingeret venerandis reliquiis: ita inuidia illum omnino occupauerat, inſanam videlicet eius animam, vt ne poſt mortem quidem illum quieſcere ſineret. Sed vna cum impio illo mandato, impium etiam ita à Deo immiſſa adorata eſt non ferente in hoc loco Dei longanimitate, ſed velociter merito inferente vindictam. Quam primum igitur vehementer clamans ſuperbus ille, ac ſi interficeretur, ſurſum ac deorſum proprio ſanguine inſtar fluuij ex ore manante cruentatus, & elatus alienis humeris, quaſi voce carens, quatuor diebus ita tormentatus efflauit animam. *Baron. Card. tom. 10. Annal. Eccl. An. Dom. 878. 40.* H

An. Chriſti 802. Aaron Saracenorum Amyras, deſpoliata Rhodo, etiam Myræ ſepulchrum & feretrum S. Antiſtitis Nicolai comminuere & violare voluit. Res mira, ſubita tēpeſtate repreſſus eſt, ita, vt pauci vix cum illo euaſerint. *Cedren. Matth. Dreſſer.*

Silere hic etiam non debeo, inquit *D. Gregor. li. 1 dialog. ca. 4.* quod de Eqvitio Abbate quondam meo reuerendiſſimo, Valentino narrante, cognoui. Aiebat namque, quia corpus eius dum in B. Laurentij Mart. oratorio eſſet humatum, ſuper ſepulchrum illius Rvsticvs quidam arcam cum frumento, poſuit, nec quantus, qualiſque vir illic iaceret, perpendere ac vereri curauit. Tunc repente turbo cœlitus factus, rebus illic omnibus in ſua ſtabilitate manentibus, arcam, quæ ſuperpoſita eius ſepulchro fuerat, extulit, longeque proiecit; ita vt palàm cuncti cognoſcerent, quanti meriti eſſetus, cuius corpus illic iaceret.

☞ *Conſule Locum de Reliquiis, Cadauere, & infrà de Sacrilegio.*

A *Optatus Milenitan. lib. 6.* ita DONATISTAS arguit. Quid referam illam impietatem de veſtra coniuratione prouenientem quia ad hoc baſilicas mundare voluiſtis, vt nobis ſolis cœmeteria vindicetis, non permittens ſepeliri corpora Catholica, vt terreatis viuos, tale tractatus & mortuos, negantes funeribus locum. Quid inſultas funeri? quid impetis ſepulturam? *Caſ. Baron. Theſ. antiq. Tom. 4 c. 294.*

*SEPVLCHRA HONORATA AB ETHNICIS.

In Bythraia memoratur ſepultus ARISTOTELES: In cuius ſepulchro ferunt erectam fuiſſe aram in qua Gentiles anniuerſariam celebrare ſoliti feſtiuitatem, confiſi ſe inde ſapientiam & rerum peritiam conſecuturos. *Ioan. de Monteuilla lib. 1. Itiner.*

In medio ALEXANDRIÆ inter rudera ſupereſt ædicula inſtar ſacelli, quam magno in pretio habent Mahometani, eo

B quod ex Alcorano ſuo doceantur, ibidem ALEXANDRI M. Regis & Prophetæ, nam pro tali eum habent, oſſa tumulari, cócurrit eò ingens vulgus hominum colendi gratia, & larga exhibent donaria. *Ioan. Leo in deſcrip. Africa lib. 8. cap. 6.*

A FIDELIBVS.

☞ *Huc transfer ex Loco de Peregrinat. multa.*

IN SEPVLCHRA SVMPTVS FACTI.

☞ *Ex Loco de Liberalitate Sumptuaria.*

*ADMIRANDA CIRCA SEPVLCHRA.

Vt puta.

VACVA, SINE CADAVERE.

CAROLI MARTELLI cadauer reperto in quo fuerat poſitum Mauſoleo inuentum non fuit, ſed illius loco Serpens *Guagnin. & Annal. in hiſt. Franc.*

C De ALCMENE ſcribit *Domit. Bruſc. li. 4. c. 9. rer. memor.* quod cum deferretur ad ſepulchrum, in lectica diſparuerit, & lapis illius vice delatus apparuerit.

CLEOMEDES ASTIPALENSIS, vir fortiſſimus, cùm propter cæſos in ludo pueros pœnam refugiens in ſepulchrum ſe abdidiſſet, tandem nec viuus nec mortuus inuentus eſt. *Idem Bruſc. l. 4. c. 9.*

☞ *Vide locum de Robore. Tit. Robuſti.*

De Sepulchro DOMINI eiuſque MATRIS, notius eſt quam vt quidquam ſcribamus. Angelo de illo teſtimonium ferente. Surrexit, non eſt hic. De Deipara vero Dionyſio atteſtante, cum ad aduentum Thomæ loculus in quo benedictum eius cadauer repoſitum fuerat, aperiretur, inuentum non fuiſſe præter linteum ſepulchrale. Vnde colligebant qui aderant, illud cœlo receptum, & à putredine conſeruatum, quodque vt ſcribit, *Damaſcen. de dormitione Deiparæ,* cui placuit ex ea carnem ſumere etiam placuit immaculatum corpus incorruptum tranſlatione honorare ante communem ac generalem reſurrectionem.

OLEVM STILLANTIA.

In Myræa vrbe tumulus B. Pont. NICOLAI oleum exſtillat, quod variis infirmitatibus mederi, ſcribit *Ioann. Diacon. ex Methodio, in Vita.*

D

STERILITATEM CAVSANTIA.

Refert *Hector. Boeth. in hiſt. Scot.* GVAGNORÆ in Scotia ſepulchrum reperiri cuiuſdam B. fœminæ, quod ſi mulier forte calcauerit perpetuam acquirere ſterilitatem, & id pluries eueniſſe tradit *Cardan. li. 8. c. 44. de var. reb.*

APOPLEXIAM.

Inter ÆOLIAS Inſulas non procul ab Italia percelebris eſt LIPARA. In hac tumulum quendam fuiſſe, ad quem noctu accolarum relatu, non tuto accederetur.

ARISTOTELES quoque ſcribit Cymbula cum crotalarum boatu ibi exaudiri: Tumultus, quin & immanes percipi ſonos, cum inconditis quibuſdam cachinnis, conſtanter aſſeuerabat, cæterum mirum etiam quiddam iſtiuſmodi addere ſolebat. Eo loci aliquando ebrium veſperi acceſſiſſe, & iuxta tumuli illius ſpecum (vt erat) ſecurè obdormiuiſſe, tam arcto (vt aiebant) ſomno, vt eum poſt tertiam ab illa diem, E
acquiritantibus illum domeſticis, & omnia tractus illius loca anxiè perſcrutantibus, vix tandem præ ſpeluncæ foribus, membris omnibus reſolutis, iacens inuentum fuiſſe, pro mortuo ſtetit ablatus, hunc poſtea, cum iuſta illi de morte ſoluiſſent omnia, & conclamatum iam eſſet, præparatiſque exequiis educeretur funus, experrectum ſubitò, magna cum omnium admiratione, & quæ vidiſſet antea, & quæ poſtea perpeſſus fuiſſet, iteratim fuerunt. *Recenſet. Leonic. de var. hiſtor. li. 1. cap. 8. 9.*

COMMODA VARIA PRÆSTANTIA. ITA GLIRES DEPVLSI.

In templo D. VLDARICI Auguſtæ Vindelicorum, & ſepulchrum D. VLDARICI, ex quo terra quæ depromitur, prædita eſt vt & facultate pellendi glires, vt prædicant, atque ideò peregre aduentantibus porticella eius donari ſolet, ita vt F
longè lateque aſportetur ad prædictum effectum. De eius certitudine non eſt quod dubito, ſiquidem verè illi acceptum ferunt Auguſtani, qui glires penitus ex vrbe ſua exigunt. *Itiner. Ital. incerti authoris c. de Auguſt. p. 4.*

Coloniæ Vrbiorum in cœmeterio ad templum S. Ioan. Baptiſtæ, & S. CORDVLÆ, buſtum nominatæ S. Cordulæ, lapideum conſpicitur, cuius terram in dedicatione annali dicti templi, ab incolis effodi domumque aſportari & diſpergi videtur ad depellendos mures.

MORBI PROFLIGATI.

In prouincia MALABAR, quæ eſt India maior, ſeruatur corpus D. APOSTOLI, qui in illa prouincia pro Chriſto paſſus eſt; quieſcit autem corpus eius in ciuitate quadam parua, vbi multi ſunt Chriſtiani, & Saraceni, debito honore ſancti venerantes corpus. Incolæ iſtius regionis, Apoſtolum Prophetam magnum fuiſſe tenent, vocantque eum Auaryam, hoc eſt ſanctum virum & Chriſtiani a longè venientes, & ſancti corpus viſitantes, aſportant ſecum de terra illa, in qua vir ſanctus occiſus dicitur, & de ea in potum immiſſa, faciunt infirmos bibere, & credunt illos hinc melius habere, atque à diuerſis liberari infirmitatibus. *Paulus Venetus de regione Orientali li. 3. ca. 27.* exempla huiuſmodi innumera inuenire eſt, in vitis Sanctorum. G

ANIMALIA VENENATA FVGATA.

Sanctus Epiphanius Epiſcopus Cypri, *in libro de vitis Prophetarum & Sanctus Dorotheus Epiſcopus* Tyri; in *ſua ſynopſi de* IEREMIA, ſcribunt, illum ſepultum ibi iacere, vbi olim Pharao Rex habitauerat, quem honorem dicunt Ægyptios illi detuliſſe, qui plurima ab illo acceperunt beneficia, nam eius interceſſione Crocodili, & alij nociui ſerpentes, ex illis finibus profligati ſunt, & vſque in hodiernum diem eò pergunt oratum fideles, inde ſecum puluerem afferentes, quia læſos à venenoſis beſtiis curat. *Ioannes Pitſius de Peregrinationibus lib. 3. cap. 5.*

ARBORES NATÆ IN SEPVLCHRIS

In ſepulchro VIRGILII Maronis, quod eſt in monte Pauſilippo prope Neapolim, Laurus ex petra nata cernitur, cuius H
inſcriptio eſt:

Qui cineres? tumuli hæc veſtigia, conditur olim
Ille hoc qui cecinit, paſcua, rura, Duces.

Scipio Martella in laudem Virgilij, & Laurus addidit,

Vt viret hæc laurus tumulum & ſuper oſſa Maronis,
Sic viret illius gloria, fama, decus.

Idem.

Quod ſacros vatis cineres, tumulumque Maronis,
Sponte ſua hæc viridi Laurus adulta tegat,
Indicat, & Muſis, & diuis ſemper amicum
Virgilium, ſperet cui fore nemo parem.

In CIRCÆO inſula paruus viſitur Locus, quē incolæ ELPENORIS eſſe, perhibēt, qui ſupini hominis menſurā haud quaquam excedere videtur. Hic ex vniuerſo regionis illius tractu ſola Myrtho illa quæ coronaria appellatur, eò quod ſit parua & ad coronamenta expetatur, conſitus eſt totus, cū ea in inſula nuſquā talis enaſcatur Myrthus, ſed arboroſa illa & magna, per omnes paſſim angulos fertilius pulluLet. Hoc autem

ad

ad Elpenôris defuncti honorem effectum eſſe loci illius ac-
A colas conſtanter credidiſſe ſcribit Theophraſtus. *Refert Nicol. Leonius de var. hiſt. l.1. c.76.*

In ciuitate ACCIDANA Hiſpaniæ, tumulum TORQVATI Epiſcopi, de eius natalitio, hoc eſt Idibus Maij, olea florem mittit, fructum facit, ac maturat, inde expreſſum oleum, cuiuſque generis ægritudini efficax, ſalutareque eſt. *Marullus lib.6. ... lect.*

Non poſſum non meminiſſe hoc loco fabellæ, quam nonnulli Græcorum, & Hebræorum tradunt, de ADAM protoplaſto, ſiempe eum, dum ante obitum extremum ægrotaret, miſiſſe filium in paradiſum ad Angelum, vt ſibi mitteret oleum de arbore miſericordiæ, vt membra ſua eo vngeret, & ſanaretur. Adam filius veniebat ad Angelum, ſed Angelus eum non intromittebat, ſed dicebat, tale oleum haud contingere poſſe, dabat autem ipſi tria grana de pomo, & dicebat hæc patri ſuo in ore poneret, quando eum ſepeliret, & quando arbor ex granis nata fructum ferret, patrem morbo liberari, rediens filius patrem inueniebat mortuũ, & tria grana ori eius imponebat, ſecundum iuſſum Angeli, ex tribus illis granis naſce-
B bantur tres arbores, è quibus Crux Chriſti facta eſt, in qua Adamus, & omnes homines liberati ſunt. *Ioann. de monte Villa in itiner. & peregr. in terram ſanctam, lib. 1. pag. 17. manuſcr. antiquiſſ. cum figuris de Chriſto, p. 6.*

Similis fabellæ imaginem gerit quod ſcribit. *Alexand. ab Alexand. lib.2. c. 12. Genial. dier.* nempe apud Megarenſes in foro ſepulchrum eſſe CHORÆBI, ex quo prodiens Oleaſter ſuſpenſa arma inter corticem diu admiſerit, atque mox eâ velut inciſa, galeas & ocreas peperit.

FLAMMA, AVT SPLENDOR EGRESSVS.

Gregorius Dialog. lib. 4. cap.32. hoc miraculum recenſet: Terribile inquit, quiddam in Valeriæ prouincia contigiſſe, vir vitæ venerabilis, MAXIMIANVS Syracuſanus Epiſcopus, qui diu in hac vrbe monaſterio meo præfuit, narrare conſueuit dicens: Quidam curialis illic ſacratiſſimo Paſchatis Sabbatho, iuuenculam cuiuſdam filiam, in baptiſmate ſuſcepit, qui poſt ieiunium domum reuerſus, multoque vino inebriatus, ean-
C dem filiam ſuam ſecum manere petiit, eamque nocte illâ (quod dictu nefas eſt) perdidit.

Cumque manè facto ſurrexiſſet, reus cogitare cœpit, vt ad balneum pergeret, ac ſi aqua balnei lauaret maculam peccati, perrexit igitur, lauit, cœpitque trepidanter Eccleſiam ingredi. Sed ſi tanto die non iret ad Eccleſiam, erubeſcebat homines, ſi verò iret, pertimeſcebat iram Dei, vicitque humana verecundia, perrexit ad Eccleſiam, ſed tremebundus, ac pauens ſtare cœpit, atque per ſingula momenta ſuſpectus, qua hora immundo ſpiritui traderetur, & coram populo vexaretur. Cúmque vehementer timeret, & illa Miſſarum celebritate, quaſi aduerſi nihil contigit, qui lætus, & die altero Eccleſiam iam ſecurus intrauit, factúmque eſt, vt per ſex continuos dies, lætus ac ſecurus procederet, æſtimans, quod eius ſcelus Dominus aut non vidiſſet, aut viſum miſericorditer auertiſſet. Die autem ſeptimo, ſubitâ morte defunctus eſt, cúmque ſepulturæ traditus fuiſſet, per longum tempus, cunctis videntibus, de ſepulchro eius flamma exiit, & tam diu oſſa eius concremauit, quouſque ſepulchrum omne conſumeret, & ter-
D ra quæ in tumulum collecta fuerat, defoſſa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens oſtendit, quid eius anima in occulto pertulit, cuius etiam corpus ante humanos oculos flamma conſumpſit. Qua in re nobis quoque audientibus, exemplum fortitudinis dare dignatus eſt, quatenus ex conſideratione colligamus, quid anima viuens ac ſentiens, pro reatu ſuo patitur, ſi tanto ignis ſupplicio, etiam inſenſibilia oſſa concremantur. Hæc ille.

Scribit *Sophronius prat. ſpirit. cap.87.* IOANNES Anachoreta cognomento Humilis, defunctus in antro iuxta Roſum Ciliciæ, ignorantibus omnibus ibi ſeptennio latuit, tandé tribus perpetuis menſibus, noctu lux plurima videbatur ſuper illud antrum, quare commoti vicini in ſilua perquirentes, antrum reperterunt, atque in eo iacentem Anachoretam, cilicio indutum ac pallio, crucem argenteam manibus amplexantem. Inuenta eſt etiam charta ita ſcripta. *Defunctus ſum ego Ioan. Humilis indictione* 5. computatis ergo annis, inuentus eſt ante 7. annos defunctus. Ita verò erat integer, ac ſi die eadem obiiſſet. Hæc in Roſo monte Ciliciæ.

LVCERNÆ INVENTÆ.

Lud. Viues ad cap.6. Auguſt. de ciuit. Dei, lib.21. ita ſcribit. B
Erutum eſt ſepulchrum memoria patrum, in quo ardebat lucerna condita ibi, vt ex inſcriptione apparebat, ſupra milleſimum & quingenteſimum annum, eaque tota extemplo, vt contrectari cœpta eſt, inter adactas manus fricata, in tenuiſſimum abiit puluerem.

AVES AD EA ADVOLANTES.

Plinius lib.10. cap.26. ſcriptum reliquit, omnibus annis aduolare Ilium ex Æthiopia aues & confligere ad MEMNONIS tumulum, quas ob id Memnonidas vocant, hoc idem quinto quoque anno facere eas in Ægypto, circa regiam Memnonis exploratum ſibi *Cremutius* tradit.

Refert Ioann. de monte Villa in lib.1. de peregrinat. ſingulis annis omnis generis aues, vt columbas, & coruos, venire ad ſepulchrum S. CATHARINÆ, & quamlibet adferre ramum de viridi & fructifera arbore, cum fructu & foliis, & relinquere ibidem ceu ſacrificium, ex quibus ramis monachi oleum ſufficiens exprimunt.

AQVÆ CIRCVM EA RECEDENTES. F

CLEMENTI I. P. R. quum Trajano imperante anchora collo alligata demergeretur, mare ad eius preces receſſit, & marmoreum in quo eius oſſa conderentur, ſepulchrum ab Angelis extructum eſt, cedebat quotannis mare, vt ſepulchrum adiri ab omnibus poſſet ſtatuta feſtiuitate, deinde rurſus tegebatur. *Metaphraſt. Freculphus lib.2. cap.10. Antiq. lib.7. cap.2.*

ODORES EXHALATI.

Q. Curtius refert ALEXANDRI M. Corpus dum viueret tam præſtantis fuiſſe temperamenti & harmoniæ, vt oleret balſamum. Item quod ſudor illius etiam ſuauem ſpirauerit odorem.

Denique quod etiam cadauer iam tumulatum talem emiſerit fragrantiam, vt theca aromatica videretur. *P. Bonyſteau de excell. hominis.*

De ſepulchris Sanctorum vtriuſque ſexus, plenæ ſunt eorundem hiſtoriæ, ad quas Lectorem remittimus; quomodo aperta, vel primum inuenta, tantam odoris ſuauitatem ſpirarint, vt exhinc eorum Sanctitatis, quantumque apud Deum G pretium conſecuti eſſent, non obſcurè cognoſci poſſet. Atque id nuper inuento S. CECILIÆ corpore palam etiam eueniſſe, pro explorato eſt.

REPERTVM MANNA, ET FLORES.

Ioan. de monte Villa lib. 1. peregr. narrat prope Epheſum fuiſſe tumulum S. IOANNIS Apoſtoli, in templo illi dicato, in quo præter manna nihil inueniebatur.

De tumulo DEIPARÆ Virginis memorat *Damaſcenus*, cùm præſentibus Apoſtolis aliiſque viris religioſis apertus fuiſſet, corpore non inuento, lintea duntaxat ſepulchralia, & flores repertos non ſine omnium admiratione: & odorem gratiſſimum emanaſſe. Et ſanè quomodo non flores poſt ſe relinqueret, quæ florem illum de quo Iſaias vaticinatus fuerat, quod ex radice Ieſſe aſcenderet; in mundum produxerat; Ipſa quoque plantationi roſæ in Hiericho comparata.

VISIONES OSTENSÆ. H

Cùm parentes B. AGNETIS aſſiduè ad illius ſepulchrum vigilarent, nocte quadam choro virginum comitata apparuit, eiſque affata eſt: Ne parentes mortuam lugeatis, nam vnà cum his virginibus viuo apud illum in cœlis, quem in terris tota mente dilexi.

Aliquot annis poſt, CONSTANTIA Cõſtantini Imp. F. nondum fide imbuta, ad idem ſepulchrum obdormiſcens, cùm inſanabili vlcere torqueretur, audire ſibi viſa eſt hanc vocem: Conſtanter age Conſtantia. Crede in Chriſtum Ieſum, & te ſaluam faciet. Itaque ſanata, baptiſmi ſacramentum ſuſcepit. *Breuiar. Roman. 28. Ianuarij.*

Sequeſtratio.

REI VEL PERSONÆ.

☞ Vide in Loco de ASYLO.

A
* Sermo.

☞ *Vide* ORATIO.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

SERMO Latinè, λόγος Græcè dicitur, & deducitur à conſerendis ſimul verbis, vndè idem eſt quod loquela. Hebr. … *Omer. Emor à rad. Amar.* eloquium, dictio, pronunciatio. Non eſt tamen idem cum Verbo, vnde Eraſmus reprehenditur merito, quod locum illum IOANNIS, In principio erat verbum, interpretatur per vocem [Sermo.] neque enim verbum ſiue conceptus mentis, eſt ſermo propriè, cùm hoc ſit multo ſimplicius, & nihil aliud quam animi notitia, rem quam intelligimus nobis repræſentans, ad quem modum Deus Pater filiū generauit, nempe ſeipſum intelligendo. Sermo autem orationem potius ſignificat multis conſtantem verbis, non vnicam aut ſimplicem dictionem. *Vide Maldonat. in c.1. Ioan.*

APOPHTHEGMATA.

SOLON, ſermonem operum, ſimulachrum eſſe dicebat. Ea quippe, quæ in opus prorūpunt, prius animo concepta, verbis
B indicantur. *Maxim. ſerm.* 14.

THALES dicere ſolebat, multiloquium non oſtendere hominem ſapientem, Sapiens enim non niſi quum res exigit, loquitur, & pauciſſimis ſuum oſtendit animum. Stultus autem, etiam neceſſitate non eſſlagitante, loquendi finem non facit. *Eraſ. l.7. apopht. ex Laert. lib. 1. c.1.*

EPICVRVS, ſapientis ſermonem dicebat magnificentiorem eſſe in grabato, panno & ſtragmentis; tunc enim non tantum viri eſſe præceptorem, ſed teſtem. *Senec. ep.* 20.

ISOCRATES, Duo (inquit) tibi tempora dicendi præſcribe, vt vel de rebus indubie tibi perſpectis, vel neceſſariis verba facias, in iſtis enim ſolis oratio præſtat ſilentio: in aliis verò tacendum potius quam loquendum. *Stob. ſerm.* 34.

ROMVLVS dicere ſolebat, vaſa fictilia ſono & percuſſu, hominem verò ſermone explorandum eſſe. *Max. ſerm.* 15.

CENOPIDAS. Qualis cuiusque eſſet natura, talem eſſe dicebat ſermonem. *Max. ſerm.* 15.

DEMONAX ſolitus eſt dicere, in ſpeculis vultus figuram,
C in colloquiis autem animi naturam, & imaginem cerni poſſe. *Max. ſerm.* 15.

IDEM dicebat, orationem ac ſermonem hominis quaſi ſigillum animi formam effingere & profiteri. *Ibid.*

PYTAGORAS, Optabilius (inquiebat) ſit tibi lapidem temere proiicere, quam ſermonem otioſum. *Stob. ſerm.* 34.

DEMOCRITVS, ſermonem εἴδωλον τοῦ βίου id eſt, vitæ ſimulachrum quandamque velut vmbram eſſe, dicebat. Qua quidem ſententia nihil dici potuit verius. Nam nullo in ſpeculo melius expreſſiusque relucet figura corporis quā in ſermone pectoris imago repræſentatur. Neque homines ex ſermone ſecius, quàm ærea vaſa tinnitu dignoſcuntur. *Laert.*

IDEM Audiens adoleſcentem variis de rebus aſſiduè loquentem, ait: In ſpeculo faciei figura, in verbis autem animi qualitas vniuſcuiuſque hominis deprehenditur. *Stob.*

ZENO Citticus Adoleſcenti confidentèr loquenti. Non dixerim, inquit, ò adoleſcens, quæ mihi ſuccurrunt. Subnotauit vir prudentiſſimus e ſermonis procacia æſtimari morum impudicitiam. *Laert. li.7. c.1.*

MVSONIVS, Fontem & originem male viuendi eſſe dice-
D bat non refugere obſcœna & turpia loqui. *Stob. ſerm. de intemperantia.*

CLEOSTARVS, ſermone faceto tanquam ſale, parcè vtendum eſſe dicebat. *Stob. ſerm.* 34.

DIOGENES aiebat, ſibi videri mirum, quod quum ollam aut operculum non emerent homines, niſi pulſu aut tinnitu exploratum, in emendo homine ſolo aſpectu eſſent contenti. Significans hominem nulla ex re melius cognoſci, quam ex oratione. Vt igitur, qui vas fictile teruncio parant emere, digito pulſant, atque ex tinnitu reddito dignoſcunt, ſit ne integrum, probæ argillæ ac bene coctum: ita priuſquam minis aliquot emant hominem, oportebat ad dicendum prouocare, atque ex oratione deprehendere, qualis ſit. *Laert. lib.* 16.

SOCRATES dicere ſolebat, qualis homo eſt, talis etiam eius erit oratio, orationi autem facta ſimillima facis vitam. *Cic. l.5. Tuſcul. quæſt.*

IDEM, In bello quidem ferrum, dicebat auro præſtare ad defendendum ſe, in vita autem, ſermo eruditus diuitiis, *Stob. ſerm. de Literis.*

IDEM, Sermonem eruditum, tanquam bonum figulum, elegāti ſpecie animam ornare dicebat. *Eod ſerm.* E

IDEM, Quum diues quidam filium adoleſcentem ad Socratem miſiſſet, vt indolem illius inſpiceret: ac pædagogus diceret. Pater miſit te, ò Socrates, miſit filium, vt eum videres, tū Socrates ad puerum. Loquere igitur, inquit, adoleſcens, vt te videam. Significans, ingenium hominis non tam in vultu relucere, quam in oratione: quòd hoc ſit certiſſimum minimeque mendax animi ſpeculū. *Eraſ. lib.3. apopht. ex Apuleio. Florid. l.1.*

CHRYSIPPVS interrogatus, quid eſſet mens hominis? ſermonis fontem eſſe, reſpondit: quemadmodum enim riuuli ex fonte fluunt, ſic ſermo ex corde, & mente hominis procedit. *Stob. ſerm.* 1.

HIEROGLYPHICA.

SERMONIS efficaciam perſuadendique vim oſtendere veteres ſi voluiſſent: MERCVRII SIMVLACHRVM gaudiori iam ætate, barbatum & effœto propemodum corpore, natura tamen obſcœnius excitata, eaque tantum parte validiſſimum faciebant. *Pier. Valer. l.34. pag.* 325. *A.*

SERMONEM verò inanē oſtendere volentes, MERCVRIVM eundem iunioris ſpecie ac prorſus impubi cum effinxiſſent, attracta illi pudenda vel deſidentia faciebant. In his enim, qui F nondum ex ephebis exceſſiſſent, infœcundam & imperfectam eſſe orationem animaduertant, vtpote quo ætas illa ad prudentiam nondum eſſet idonea. *Idem ibid. B.*

OCVLVM etiam inuenimus ſermonis eſſe hieroglyphicum apud ſacerdotes Ægyptios: ſermonem ipſum dupliciter conſiderari. Vno modo, quatenus à natura loquendi facultatem conſequimur, altero, quo in hoc vel illud idioma linguam inflectimus, & in proprio artem & eloquutionem adhibemus. Illum ſimplicem ſermonem per linguam tantum figurari, ſed ſi cultum & elegantiam acceſſiſſe innuere vellent: linguæ oculum ſub ſanguineum ſubiiciendum. *Idem lib.33. pag.306. E.*

* Serpens.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SERPENS à ſerpendo dicitur, eſtque animal quod pedibus caret, & per terram rependo voluitur, quanquā etiam inter G ſerpentes numerentur illa, quæ ita exiguos habent pedes, vt iis incedere non videantur, vt erucæ, & eius generis alia Græce ἑρπετόν. Hinc Scriptura de Serpente, Supra ventrem tuum gradieris, & terram comedes. *Gen.*3. quod ei fuerat naturale ab initio creationis; quanquam poſtmodum, in pœna ei ceſſerit quando eo velut inſtrumento ad decipiendum hominem diabolus vſus fuit. Vnde omnino eſt improbabile ſerpentem erectum fuiſſe ante peccatum, & ſublimem pedibus ambulaſſe.

NATVRA, SPECIES, ET VIRVS.

Vbi & de Calliditate.

Naturaliter ſerpens per terram reptat, & in antris latet, eſtque homini inuiſus & abominabilis, propter virus quod eſſlat, quod nonnunquam ita eſt efficax & noxium, vt ſi vel minimo morſu pungat, ſtatim hominem enecet. Eius generis ſunt Baſiliſcus, viperæ, & ceraſtæ. Vnde ad ipſorum morſus ſuam Theriacam ſiue Tyriacam Andromachus etiam compoſuit, Neroni ſacrauit, quamuis eam ſic dictam voluerit, quod inter alia ingredientia, etiam viperina caro in throciſcos vt vocant pharmacopæi; formata, adhibeatur. ☞ *Vide de Baſiliſco in Loco de Veneno.*

De Venenato afflatu ſerpentum experientiæ plures ſunt H vnde etiam Poëta *Geor. lib.*1.

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.

Et *Ouid.* 3. *Metam.* ——— *longo caput extulit antro*

Cæruleus ſerpens, horrendaque ſibila miſit.

Vbi obiter nota, Serpentes eſſe vario colore, imò plerumque verſicolores, ac pelle variegata, & lucida.

Serpentum autem virus tantum eſſe *Rupertus* ſcribit *lib.3. de Trinit. c.*20. vt ſi vel extremæ plantulæ hominis aut alterius animalis dentem infixerit, occidat morſu, namque infuſa peſtis per venas vegetatione corporis diſcurrit, animamque eximit, vnde lic *Lucan. li.*10. *Pharſal.*

Noxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis,

Morſu virus habent, & fatum in dente minantur.

Omne enim illorum venenum frigidum eſt, ideoque animam quæ ignea, necat. Serpentum verò, *ibid. Rupert.* quot genera, tot venena: quot ſpecies, tot pernicies: quot colores, tot habentur dolores. Ita ille.

SER-

Serpentvm alij ſunt aquatiles, alij terreſtres. Aquatiles ſunt Anguis & Hydris: terreſtres, colubri, viperæ, quæ in A Italia frequentes, [dictæ quod vi pariant, nam dicuntur ventrem matris exedere, & ita naſci: eaque de cauſa Iudæos vocabat Ioann. Bap. progeniem viperarum :] & ſerpentes ac Dracones communi vocabulo; volunt etiam alios eſſe noxios, alios innoxios. De quibus *vide de Loco. Tit. Loca materialiter conſiderata.* vbi multa *de Loco Serpentum*, eorumque quantitate & numero.

Calliditas.

Hoc Serpenti adſcribit Moyses, quod fuerit callidior ab origine ſua cunctis animantibus terræ : vt ita hac ratione oſtenderet, fuiſſe illum congruens ad hominem decipiendum inſtrumentum, atque ex aſtutia ſerpentis & naturali inimicitia inter eum & homines, coniiceretur multiplex diaboli aſtutia & odium. Sed & Chriſtus in Euangelio vult nos prudentiam imitari ſerpentum. *Matth.c.* 10.

Cæterum diſtinguenda eſt prudentia & calliditas ſerpentum, vna enim eſt qua vtuntur ad tuendam vitam, ſibique B vtilia perſequendum. Altera quam adhibent ad inſidiandum & nocendum homini.

Primvm argumentum calliditatis eſt, quo vtitur aduerſus incantatores, & pulchrè deſcribitur à Dauide, *Pſal.* 57. Sicut aſpidi ſurdæ obturatis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter. Nam vt ſuper his ſcribit *Sanct. Auguſtinus*, ſentiens carminibus incantatorum captum ſe iri: ne ea exaudiat ſerpens alteram aurem terræ vel petræ admouet atque apprimit, alteram verò cauda obturat.

Alterum argumentum vulgatum & compertum omnibus eſt, ſerpentem cùm ſaxo aut ferro ab homine petitur, quo totius caput ſuum vndè ſentit totius corporis ſalutem pendere, defendat atque cuſtodiat, totum corpus in orbes circumuoluere, vt ipſum occultet, & ab ictibus tueatur, reliquum corpus exponens periculo pro vnius defenſione capitis.

Tertivm argumentum ab Epiphanio proditum, vbi cõtra 17. hæreſim diſputat. Tradunt, inquit, de ſerpente naturalium rerum docti, eum, cum ſiti fatigatus è latibulo procedit ad C aquam vt bibat, non ſecum ferre venenum, ſed ipſum quaſi expuere ac deponere in latibulo, ne aquas veneno inficiat, atque corrumpat.

Qvartvm argumentum profert *Plin. lib.* 8. *cap.* 27. Anguis inquit, hyberno ſitu membrana corporis obducta, fœniculi ſucco impedimentum illud exuit, nitiduſque vernat. Exuit autem à capite primum, nec celerius quàm vno die ac nocte replicans vt extra fiat membranæ quod fuerat intus.

Qvintvm argumentũ, quia cum ſolet Serpenti viſus hebeſcere, naturali ſua prudẽtia remediũ adhibet. Succo enim marathri inungit oculos, vt claritatem viſus recipiat, quod etiam tradit *Plinius ibid.* Serpens, ait, hyberna latebra viſu obſcurato marathro herbæ ſeſe affricãs, oculos inungit ac refouet ſi verò ſquamæ obtorpuère, ſpinis iuniperi ſe ſcabit. Hinc patet, quanta ſit naturalis prudentia & calliditas ſerpentis, in rebus quæ ad eius defenſionem & conſeruationem conducunt.

Quamobrem ſapienter Dominus noſter ad imitandam ſerpentis prudentiam diſcipulos ſuos hortatus eſt, & apud Hiſpanos vetus fertur prouerbium (*Sabernas que Las culebras*) D Aſtutiæ autem qua vtitur ad inſidiandum homini, multa etiam ſunt indicia vulgò nota, & quotidianis experimentis comperta, & S. Scripturæ teſtimoniis cõfirmata. Etenim Deus maledicens ſerpenti dixit: Inimicitias ponã inter te & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & & tu inſidiaberis calcaneo eius.

Sanè hominem ſerpens occultè, callidè atque inſidioſè mordet, & morſu quidem lethali, idque facit non metu, non incommodo aut commodo ſuo ductus, ſed naturali odio hominis, propenſiſſimæ ad ei nocẽdũ naturæ inſtinctu.

Iacob Patriarcha vaticinatus de tribu Dan, dixit: Fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. *Gen.* 49.

Eccleſiaſt. cap. 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio : nihil eo minus habet qui occultè detrahit. Talia multa alibi alia in diuinis literis traduntur, de Serpentum aſtutia.

Quamuis igitur & aliis animantibus quædam fortaſſe non minus ſerpentibus aſtutiæ habeantur: ad occultè tamen lædendum hominem ſine vllo commodo ſuo, non aliud Serpente animal callidius & inſidioſius inuenietur. *Vide Bonauenturam in* 2. *ſentent. diſtinct.* 21. *& Hugo S. Victoris lib.* 3. *de beſtiarum proprietatibus c.* 53.

Serpentvm Illecebræ. E

Sagacitas.

Philo & Hebræi maledictionem Serpentis quia ei dictum, Super ventre tuo gradieris; interpretantur de voluptate carnali, eamque eſſe ſerpentem illum. Ideoque tradunt dæmonem multa poſſe circa membra generationis, vt hominem ad libidinem prouocet, de quo nonnulla *ex Loco de Pythone & Pythoniſſis.*

Alexandro Magno perſuaſum fuit, matrem ſuã Olympiadem à Dracone, quem Iouis genium ſuperſtitioſa antiquitas credidit, grauidam factam. Vnde quum Alexander ita ad matrem ſcripſiſſet : Rex Alexand. Iouis Ammonis filius, Olympiadi matri ſalutem dicit : illa feſtiuiſſimè ita reſcripſit, Amabo quieſcas: neque deferas me, neque criminere aduerſus Iunonem. Magnum illa prorſus mihi malum dabit, quum tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris.

Hoc quoque de Scipione Africano traditum eſt. Famam enim ſparſam eſſe refert C. *Oppius in eius vita, Liuius lib.* 7. F *& Gellius li.* 7. *ca.* 1. cum ex anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris eius perſæpè viſam prodigij eius ſpeciem, interuentuque hominum euolutam repente, ex oculis elapſam, meminere quoque huius *Val. Max. & Plutarch. in eius vita.*

Idem de Avgvsti matre tradit *Suetonius lib.* 1. *cap.* 3. Scribit enim Attiam, cùm ad ſolemne ſacrum media nocte veniſſet, poſita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormiſſe, draconéque repentè irrepſiſſe ad eam, pauloque poſt egreſſum, illamque expergefactam, quaſi a concubitu mariti purificaſſeſe; & ſtatim in corpore eius extitiſſe maculã, veluti depicti draconis, nec potuiſſe vnquam eximi, adeo vt mox publicis balneis perpetuò abſtinuerit. Auguſtum natum menſe decimo, & ob hoc Apollinis filium exiſtimatum.

Galerivs Imp. qui quod ortus parentibus agrariis, & paſtor armentorum fuiſſet, Armentarius dictus eſt, inſolenter aſſeuerare auſus eſt, matrem ſuam more Olympiadis Alexandri Magni genitricis, compreſſam à dracone, ſemet concepiſſe. G

Etſi autem hæc reuera accidiſſe hiſtorici teſtantur, ideoque ludibria diabolica fuiſſe negari non poteſt : tamen in ſomno ſerpens viſus nonnunquam futuræ felicitatis indicium fuit. De qua re exemplum habemus in matre Georgii Caſtrioti, qui à Turcis Iſchenderbeg, vulgò autem Scanderbegus dictus fuit. Ferunt enim, quod quum concepiſſet illum Mater ſerpentem ſe enixam eius magnitudinis ſomniarit, qui totum ferè operiens Epirum, caput inter Turcarum fines protenderet & cruentis faucibus eos abſorberet: caudam verò teneret in mari inter Chriſtianos, & Veneti maximè imperij terminos; Narratum id ſibi Ioannes Princeps Epiri eius pater, quũ non eius generis res eſſet, quæ extis vllis ſcrutaretur, vel Apollinem exigeret interpretem, ingenti lætitia ſolatus vxorem, naſciturum ex ea [illegible] facilè ominatus eſt, clarum bello factiſque, qui Terrarum ſimul hoſtis acerrimus idemque Dux feliciſſimus, & Chriſtianæ fidei propugnator, ac Veneti cultor imperij perpetuo exiſteret. Nihil fefellit ſe vel alios ſolicitus parens, ſed aucta magis eſt vaticinatione fides puero nato. Namque aliud pulchrius longè clariuſque bellici decoris ſignum, in dextro infantis brachio ; viſum forma enſis H ita expreſſa, vt manu facta videretur,

Eodem modo hiſtorici ſcribunt, ſerpentes deprehenſos eſſe aliquando amaſios puellarum, omniaque & amoris & nequitiæ ſigna præbuiſſe.

Extat memorabile exemplum apud Plutarchum de ſerpente, qui Ætolæ cuiuſdam virginis amore captus, noctu eam adire ſuetus, puellæ corpori circumfuſus, hac atque illac illabens, illam nunquam, neque vltrò neque inuitus lædebat, oportuneque ſub diluculum recedebat. Quod cum ij quibus puella curæ fuerat, intellexiſſent; eam aliò migrare compulerunt. Serpens per triduum & quatriduum non adeſſe, ſed diligenter accurateque circuire, illam quæritans, quam vbi mox inuenit, caſu illi obuiam factus, non vti ſolitus erat, mitis & blandus, ſed aſper & horridus in eam inſilit, manibuſque primum ſpira ad corpus aſtrictis, caudæ reſiduo femora flagellabat, leuem quidem iram præ ſe ferens, ſed quæ licet indulgentia aliqua permixta eſſet caſtigationem tamen apertè demonſtrabat. *Hæc Plutarchus*, ſitque fides penes auctorem.

Ex quo conſtat, non ſine cauſa ſerpentem veteribus ſymbo-
A lum fuiſſe ſalacitatis & procreitatis. Vnde ARAXAM famoſæ libidinis fœminam, cuius meminit *Dorius*, fingebant fuiſſe ſemiuiperam, humana videlicet forma vmbilicotenus, reliqua viperina. Dicunt inquit Scythæ per modum fabulæ, natam apud virginem ex terra ſcilicet, veſta, vmbilicotenus hominis forma reliqua viperæ, eamque genuiſſe filium, cuius nomen Sytha, & quo dicti ſunt Scythæ, id eſt primus & ante alios, quod præceſſerit antecedentes claritate.

Hoc quoque Galli de MELVSINA, more Araxæ certis diebus inter lauandum mutari ſolita, fabulantur. Quin imò locus adhuc huius monſtroſæ metamorphoſis in arce quadam monſtratur.

Non mirum eſt, igitur de LAMIA quadam, quæ libidinis appetitu percita, Menippi admodum iuuenis ſanguinem deglutire cupiebat, multa ſcribuntur, vnde poſtea adagium ortum eſt vt memorat Philoſtratus; ὄφιν διώκεις καὶ ὄφις. Anguem concupiſcis, teque anguis, quod Menippus ſcilicet mulieres appeteret, & ab iiſdem expeteretur.

SERPENTVM DIVINATIO.
B ☞ *Ex Loco de Diuinatione.*

CICVRATIO,
☞ *Quære Animalium Domitores Cicuratione.*

SERPENTES MAGNI, MVLTI, ALTI, vbi.
☞ *Quære Locus. Tit. Loca materialiter conſiderata.*

SERPENTES OCCIDERE.
☞ *Ex Loco de Miraculis Magicis.*

* DE SERPENTE QVI EVAM TENTAVIT.
QVALIS FVERIT?

Plures in hac quæſtione ſunt ſententiæ. Quidam Serpentem illum cenſent verum fuiſſe & naturalem, quique tunc temporis loquendi & intelligendi facultate fuerit præditus. Ita *Ioſeph. lib. 1. Antiq. cap. 1.* eandem ſententiam videtur tenuiſſe EPHREM, quamuis exiſtimet ad hunc tantum actum eas facultates à Deo conceſſas.

Sunt qui cum CYRILLO duntaxat ſimulachrum ſerpentis fuiſſe arbitrentur, ſub quo dæmon delituerit.

Imò ſolum dæmonem *Caietan.* intelligit, & multis ratio-
C nibus ſtabilire contendit. *Comment. in Geneſ.*

Cæterùm fuiſſe verum ac naturalem ſerpentem, per quem tamen Diabolus ſe inſinuauit; & voces humanas efformauit quaſi per organum, probabilis & certa etiam, omnium pene veterum & recentiorum eſt ſententia. Cuius quidem adſpectum & congeſſum Eua non exhorruit, quod in ſtatu innocentiæ omnia animalia homini ſubiicerentur, nec vllum ei horrorem incuterent aut nocerent, quod poſtmodum in pœnam datum fuit.

An autem fuerit ex noto nobis genere, ambigitur. Contendit *Eugubin. in ſua Coſmopeia* fuiſſe Baſiliſcum, qui omnium ſerpentum rex habetur, propter venenoſi flatus eximium virus: attamé omnino id improbabile, propter illius exiguitatem prout à Plinio & Solino deſcribitur, ac deformitatem.

Coniectura eſt fuiſſe ex eo genere quod vocant Naturales SCYTALEM, quod eſt animal formoſum & pulchrum, tanta præfulgens tergi varietate, vt ſquammarum nitore & pulchritudine aſpicientes detineat. De eo ita *Solin. c. 30.* Scytale tanta præfulget tergi varietate, vt notarum gratia videntes retardet: & quoniam reptando eſt pigrior, quod aſſequi nequit, miraculo ſui capit ſtupentes.

D Quod autem EVA non obſtupuerit eum humano more ſermocinantem audiens, rationem dat Cyrillus, quod ignorauerit nulli animanti facultatem datam humano modo loquendi idque propter rerum recens creatarum nouitatem, ac illius inexperientiam. *Vide magiſt. in 2. diſt. 21. Toſtat. com. in Geneſ.* neq; enim ignorátia puræ negationis repugnabat ſtatui innocétiæ: cùm in eo pueri indubiè multa téporis tractu didiciſſét.

Sed altera hic quæſtio mouetur, An fuerit eiuſdem formæ, cuius ſunt modo ſerpentes? Sunt qui volunt ex maledictione factum eſſe repentem, ad eum modum quo Angelus fuit factus Sathan. Imò *Plinius* memorat viſos ſerpentes anſerinis pedibus. *Lib. 11. c. 46.*

Alij cum DIDYMO magiſtro S. Hieronymi, de quo *Lipoman. in Catena.* cenſent caruiſſe pedibus, ſed tamen erecto corpore, cauda duntaxat terram verrente, inceſſiſſe: adeóque in pœnam ad terram depreſſum.

Verius eſt Serpentem ab initio fuiſſe eiuſdem formæ cuius fuit poſt peccatum hominis, adeoque eam naturaliter illi E competiſſe, verum poſtmodum reſpectu hominum, eandem illi fuiſſe pœnam, vt propter quam redditus homini formidabilis, & execrabilis, cùm nunc ſit naturalis antipathia inter ſerpentem & hominem, velut inter ouem & lupum, quæ ante peccatum non exibant in actum, ſed à Deo reprimebantur. Quin ferunt inter mulierem & ſerpentem tantam eſſe antipathiam, vt ſi mulier nuda pedis planta ſerpentis caput perſerit, illico moriatur, & inſenſibilis reddatur, idque compertum dicit, *Rupert. lib. 3. de Trinit. cap. 20.*

SERPENTES HONORATI.

Fuerunt hæretici OPHITÆ ab ὄφι. i. ſerpente quem colebant, eò quod ille ſuggerendo pomum vetitum, principium cognitionis boni & mali fuiſſet primis parentibus. Qua de cauſa ſerpentem viuum nutriebant, & venerabantur, qui ad ſacerdotis incantationem de ſpelunca, in qua alebatur egrediens, & altare, quod ſuper eandem ſpeluncam erectum erat, conſcendens, lambebat orationes, quas illi ſacrificabant: quo peracto, regredie batur in eam ſpecum, in qua fouebatur. Et ita eius cultores eaſdem confringebant oblationes pro con- F ſecranda Euchariſtia, perinde atque à ſerpente Chriſto, vt illi putabant, ſanctificatos.

Huius autem ſerpentis cultum, ortú habuiſſe à NICOLAITIS vel GNOSTICIS, ex aliorum ſentétia refert D. *Auguſtinus.* Horum porrò Gnoſticorum tam ſpurca & abominãda ſacra fuiſſe tradit Epiphanius, vt caſtis auribus nefas ea ſit ingerere.

De OPHITIS verò, ita D. HIERONYM. aduerſus Luciferianos: Ophitæ, ſunt de his, qui Euangelia laniarunt.

Nonnulli ex LITVANIS & SAMOGITIS retento gentilitio ritu à maioribus accepto, in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarij, vbi menſa ſtat, ſerpentes fouent, quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore precibus ſacrificuli euocant ad menſam. Hi verò exeuntes per mundum linteolú conſcendunt, & ſuper menſam aſſident, vbi poſtquam ſingula fercula delibarunt, rurſus deſcendunt, ſeque abdunt in cauernis. Serpentibus digreſſis, homines læti fercula illa præguſtata comedunt, ac ſperant illo anno omnia proſperè ſibi euentura. Quod ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut G fercula ſuper menſam poſita non delibauerint, tum credunt ſe anno ſubituros magnam calamitatem *Ioh. Miltt. ad Georg. Sabinum de relig. & ſacrif. veterum Borruſſorum.*

Mira ſunt quæ *Dan. c. 1. in fin.* ſcribuntur de dracone quem CHALDÆI vt Deum venerabantur.

Sueton. in Tiberio, ſcribit fuiſſe illi ſerpentem in delitiis quem ex manu ſua cibum capere condocefecerat.

A DÆMONE ASSVMPTI TANQVAM
Inſtrumenta & Organa ſua nequitiæ.

Diabolum ſerpentis naturalis organum aſſumpſiſſe, ac per eum voces humanas efformaſſe. Euamque ſeduxiſſe hiſtorica Moyſis narratione docetur *Gen. 2. & 3.* & tenet expreſsè, *Auguſt. lib. 14. de Ciuit. c. 11.* cuius verba ex *lib. 11. de Geneſi ad litt.* hic adſcribam. DIABOLVS in ſerpente locutus eſt, vtens eo velut organo, mouenſq; eius naturam eo modo, quo vera ille mouere, & moueri illa potuit ad exprimendos verborum ſonos, & ſigna corporalia, per quæ mulier ſuadentis intelligeret voluntatem. Non itaque ſerpens verborum ſonos intelligebat, qui ex illo fiebant ad mulierem: neque conuerſa credenda eſt anima eius in naturam rationalem, quandoquidem H nec ipſi homines, quorum rationalis natura eſt, cùm dæmon in eis loquitur, ea paſſione cui profligandæ exorciſta requiritur, ſciunt quid loquantur. Nam quod vulgò putantur ſerpétes audire, & intelligere verba incantantium, vt eis incantantibus proſiliant plerunque de latebris, etiam illic diabolica vis operatur. Diuino autem conſilio fit, vt hoc magis habeat vſus, ſerpentes moueri carminibus potius, quam aliud genus animantium.

Etenim hoc non parua teſtificatio eſt, naturam humanam primitus ſerpétis ſeductam eſſe colloquio: Gaudent enim dæmones hanc ſibi poteſtatem dari, vt ad incantationes hominum ſerpentes moueant, vt quolibet modo fallant, quos poſſunt. Hoc autem facere permittuntur ad primi facti memoriam commendandam, quod ſit eis quædam cum hoc genere animalis familiaritas. Hactenus ferè *Auguſtinus.*

Sub ſpecie autem ſerpentis, ſicut primos homines decepit dæmon, ita & Græcam & Romanam prudentiam eluſit.

Plena

Plena eſt admirationis, ſerpentis Æscvlapii in vrbem A Romam aduectatio, & in templo numinis inſtar collocatio. *Vide Valer. Max. lib. 1. c. 8.*

Pherecydes Syrus dixiſſe fertur, dæmones à Ioue deturbatos è cœlo, eorumque Principem cognominatum eſſe Ophionchum, id eſt, ſerpentinum.

Seruitus. Seruus.

* Definitio et Etymologia.

Servitvs apud Iuriſperitos accipitur pro ſubiectione & obligatione quæ eſt in re alterius, vt ipſa quodammodo alteri ſeruiat. Græci δουλείαν vocant, Hebræi *habhadh*, cultum; volunt autem ſeruum dici à ſeruando, quod in bello ſerui non occiderentur, ſed viui ſeruarentur. Accipiunt tamen aliquando ſeruitutem pro ipſo iure fruendi, vel vtendi re aliena. *Vide Infr.*

Servitvs eſſe ex iis videtur, quæ præter naturam ſunt. Ita ſancit Imperator, item & Iureconſultus Pomponius, *ff. de verborum & rerum ſignificatione.* Florentius *ff. de ſtatu hominum.* B Servitvs eſt conſtitutio iuris gentiū, qua quis dominio alieno contra naturam ſub icitur. Serui ex eò appellati, quod captiuos vendi Imperatores iuberent, ac per hoc ſeruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eò quod ab hoſtibus manu caperentur. Seruos porro naſci tradunt, aut fieri: naſci quidem ex ancillis noſtris: fieri autem iure gentium, hoc eſt captiuitate: aut iure ciuili, quum homo liber maior viginti annis, ad pretium participandum, ſeſe venundari paſſus eſt. *Inſtitut. de iure perſonarum*, §. Seruitus. *Celius Rhodigin. lib. 25. c. 17.*

* Partitio.

Tres ſpecies Seruitutis conſtituuntur, vt alia ſit merè perſonalis: alia merè realis, vt eſt quæ correſpondet iuri agrorū, limitū &c. alia mixta, quæ à re debetur immediatè perſonæ. Realem diuidunt in vrbanam & ruſticam, i. eam quæ prælio ruſtico vel vrbano debetur. *Vide Inſtit. de Seruitut. & lib. 8. Digeſt. tit. 1. 2. 3. 4.* Mixtam in Diuiduam & Indiuiduam.

Eſt tamen alia ſeruitutis acceptio, qua ſerui dicuntur qui voluptatibus & cupiditatibus ſuis non moderantur quo ſenſu dixit Chriſtus, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, quomodo etiam Ambroſius omnem paſſionem dixit ſeruilem. *Lib. 2.* C *de Iacob & vita beata.* Agnouerunt hanc Ethnici, è quibus Cicero ſcribit: Quis neget, omnes leues, omnes cupidos, omnes denique improbos eſſe ſeruos? An ille liber mihi videtur, cui mulier imperet, cui leges imponit, præſcribit, vetat, iubet quod videtur, qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audiet? Si poſcit, dandum eſt: ſi vocat, veniendū: ſi eiicit, abeundum: ſi minatur, extimeſcendum. Ego verò non iſtum modo ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum, etiamſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto. An etiam eorum ſeruitus dubia, qui peculij cupiditate nullam conditionem recuſant duriſſimæ ſeruitutis? hæreditatis ſpe, quid iniquitatis in ſeruiendo non ſuſcipitur; quem multum locupletis orbi ſenis non obſeruat? Loquitur ad eius voluntatem, quicquid denuntiatum ſit, facit, aſſentatur, aſſidet, inuitat. Quid horum eſt liberi. Quid denique ſerui non inertis? Quid iam illa cupiditas, quæ dicitur eſſe liberalior honoris, & imperij prouinciarum, quam dura domina, quam imperioſa, quam vehemens. Iudex verò quantum habet dominatum, quo timore nocentes D afficit. An non eſt omnis metus ſeruitus omnis? an debilitas? an humilis & fracti timiditas ſeruitus eſt? *Cic. l. Paradox.*

Denique eſt ſeruitus religioſa, qua quis Deo ſeruire dicitur. De qua S. Gregor. *in Moralibus.* Qui accingi in diuino ſeruitio properat, quid aliud, quam ſe contra antiqui aduerſarij certamen parat? vt liber in certamine ictus ſuſcipiet, quietus ſub tyrannidem in captiuitate ſeruiat. Vnde cum Deo pax robuſtior oritur, nobis ab aduerſariis durior pugna reſeruatur.

* Conditio Misera.

O extrema conditio ſeruitutis! natura liberos genuit, ſed fortuna ſeruos conſtituit, ſeruus cogitur pati, & nemo ſinitur compati! dolere compellitur, & nemo condolere permittitur. Sic ipſe vero ſeruus eſt, aliena viuere quadra. *Innocent. de vilitat. condit. humana.*

Seruitutem eſſe omnium poſtremum non modo bello, ſed etiam morte fugiendum, à celeberrimis authoribus pronuntiatum eſt. Spinoſa vita eſt & multis obicibus præpedita: quoniam, vt inquit Imperator, Libertatis incomparabile pretium eſt, contemptibilis quoque, nam & iure ciuili ſerui pro nullo habentur, nec caput habent; imò vero etiam miſerrima. Etenim, quid miſerius aut infelicius, quam addici alicui, & E qui vitæ & necis in te habeat poteſtatem: & ſi quid acquiras, domino acquiras. Sed & vates nobiliſſimus *lib. Odyſſ. 17. & 10.* ita canit: ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσιν, id eſt: Quibus dimidium ei virtutes perire confirmat, quum ſeruilis obuallarit neceſſitas. Inde factum puto, ſeu premente vi, cùm qua ne Dij quidem (ſicuti dicitur) pugnarint: ſiue educatione praua, ſeu vtroque potius, vt parte plurima ſerui de prima malitiæ ac vafriciæ nota ſint, & habeantur, quod furciferi appellatio indicat: & quia malis moribus homines, & lingua proterua, ab hoc fere genere vernaculi nuncupantur. Hinc dira excogitata ſupplicia ad reprimendam æſtuantis mali & increſcentis audaciæ vim proruptam nimio plus graſſantem, ac in Domini perniciem ſubinde aſſultantem: quæ cum materno lacte vitiorum (vt ſic loquar) ſegetem hauſiſſe videri poteſt. *Cal. Rhod. l. 7. lect. antiq.*

☞ *Quære nonnulla in Loco de Poteſtate. Tit. Poteſtas erepta agendi patiendiue qualiſcumque.*

☞ *Item in Loco de Carcere, Exilio, Obſidibus, multa vbi de Seruitute quam vocant nonnulli Religioſam, eò quod in loco religioſo fiat. Item de Politica, quæ à magiſtratu aut lege imponitur. Cur, à quibus, quomodo impoſita.* F

* Politicæ Servitutis Opprobrium acquiritur quatuor titulis.

Primvs titulus eſt Ius belli, id eſt, in bellis ſeruari conſuetum, & communi gentium conſuetudine receptum; quo non quidem præcipitur, ſed datur poteſtas ei, qui aliquem in bello iuſto capit, vt vendicet illū ſibi in ſeruum, vt patet. *L. Hoſtes, §. de captiuis.* Cuius iuris inſtitutio profecta eſt ex naturali quadam commiſeratione; ne capti occiderentur (cùm tamen meritò poſſent occidi) ſed ſeruarentur, morte in ſeruitutem commutata. Vnde & ſerui dicti ſunt. *Inſtit. de iure perſonarum.*

Extenditur hoc ius etiam ad paruulos hoſtium & innocentes, qui etſi non peccarint, tamen ſeruituti poſſunt addici tanquam hoſtilis Reipubl. membra, quæ vti commodis, ita & incōmodis ſui corporis participāt, in bonis præſertim externis.

G II. Titulus eſt Nativitas: ratione cuius efficitur ſeruus, qui ex ancilla natus eſt: nam partus ſequitur ventrem, *L. Partum Cod. de rei vendicat.* Idque meritò, quia mater eſt certior: & plus confert materiæ corpulentæ, quam pater: ſeruitus autem ſecundum corpus conuenit.

Notandum tamen, ſi mater fuit libera, quando concepit aut in partu, aut tempore aliquo medio inter conceptum & partum (etſi vel ad momentum) proles iure Cæſareo non contrahit ſeruitutem; vt expreſsè habetur *Inſtit. de Ingenuis, §. Sed & ſi quis.*

III. Titulus eſt Ivsta Condemnatio qua quis fit ſeruus ſi ad hoc propter crimen, à legitimo Iudice condemnetur. Sicut enim poteſt quis morte damnari; ita etiam ſeruitute, quæ mors eſt ciuilis. Sic qui deferunt arma, vel alia prohibita ad Turcas vel Saracenos, fiunt ſerui Chriſtianorum eos capientium, *C. ita quorundam, 6. tit. de Iudæis, & Saracenis.* Raptor puellæ in ſeruitutem deditur, *36. q. 1. cap. de Raptoribus.*

Conſtat in Concil. Tolet. vlt. quod extat in Opere Concilior. natos ex Eccleſiaſt. ab Epiſcopo, vſque ad Subdiaconum, redigi in ſeruitutem Eccleſiæ, de cuius miniſtri (intelligit autem Subdiaconum) ignominia nati fuerint. H

IV. Titulus Emptionis & Venditionis, loquor de illa emptione qua quis primo fit ſeruus ex libero, vt quādo quis vel ſeipſum vendit, vel à parentibus venditur. Poteſt autem homo ſeipſum vendere, cùm ſit Dominus ſuæ libertatis, ſicut famæ & pecuniæ: igitur eam poteſt liberè abdicare, quod confirmatur exemplo S. Pavli, qui ſe vendi in ſeruum voluit, vt ſeruum viduæ redimeret.

Aduerte tamen Iure communi, in fauorem libertatis requiri 6. conditiones vt hæc venditio ſit rata. 1. vt is qui ſe patitur vendi, ſit maior viginti annis. 2. vt intendat eſſe particeps pretij. 3. vt reipſa ſit particeps. 4. vt emptor credat ipſum eſſe ſeruum, vnde non permittit Ius vt quis ſeipſum per ſe vendat, ſed vt id per alium fiat. 5. vt ſciat ſe eſſe liberum ante venditionem. 6. vt venditor ſciat ipſum eſſe liberum. His omnibus conditionibus ſimul occurrentibus, venditio eſt valida; ſi vel vna deſit, iure communi eſt irrita. *Vide Sil. verbo Seruitus q. 3.* vbi tamen iure Cæſareo non vtuntur, poteſt quis ſeipſum liberè

berè vendere, nulla habita ratione iſtarum conditionum.

Quamuis autem parentes poſſint vendere filios in ſeruitutem, tamen Ius Ciuile requirit certas conditiones, vt patet *l.2. C.de patribus qui filios diſtraxerunt.*

Primo, vt id fiat per nimiam paupertatem & victus cauſa, vt illa lex ait, quod ſi ob aliam cauſam pretio filij egeat v.g. ad ſe redimendum à morte vel ſeruitute, vel perpetua captiuitate, non poterit filium vendere, nec obſidem dare, vt docet *Couarr, lib. 3. variar. cap. 14. num. 4.* quia lex illa 2. id tantum concedit victus cauſa. Si tamen nudum ius naturæ ſpectemus, poterit ob quamuis grauem neceſſitatem.

Secundo, vt ſoli patri hoc liceat: tamen iure naturæ etiam licitum matri.

Tertio, vt ſolum poſſit vendere filium nondum emancipatum, qui enim ſui iuris eſt effectus, non ſubeſt amplius patriæ poteſtati.

Quarto, vt filius ita venditus, poſſit recuperare libertatem ſoluto pretio, vel oblato alio mancipio, perindè ac ſi nunquam fuiſſet ſeruus, ita habetur *lib. 2. ſuprà. ✠ Vide Couarr. loco citato.*

* SERVORVM POSSESSIO EX LIBERALI Donatione Eccleſiis Præſtita.

Valdè vſitatum erat apud maiores noſtros, vt vel vltimæ voluntatis diſpoſitione, aut quando ad monaſticam, vel Canonicam vitam tranſibant, ſeruos ſuos & ancillas, monaſteriis vel Eccleſiis offerrent, commoti ad id faciendum tum pietate, erga Eccleſiam Christi, tum pio ac paterno affectu erga ſua mancipia, quibus poſt mortem ſuam bonos patronos, aut Dominos dare cupiebant, vt quidquid ab illis vtiliter piis locis impenderetur, & quidquid viciſſim à ſanctis communitatibus rependeretur, hoc totum in multiplex animarum remedium eis cederet.

Hinc multa de Eccleſiarum ſeruis (quorum typus in tabernaculo veter. Teſtamenti, vt habetur *in 2. lib. Concilij Aquiſgranenſis cap. 3. in tom. 3. Conciliorum*) in ſacris Canonibus leguntur. Inter quæ illud eſt apud Gratianvm: Iniuſtum videtur, & ineptum vt mancipia, quæ fideles viri ſeu fœminæ, pro redemptione animæ ſuæ, Deo & ſanctis eius conſecrauerint, cuiuſcumque muneris pretio, vel commutationis commercio, iterum in ſæcularem ſeruitutem redigantur, cùm canonica auctoritas ſeruos fugitiuos tantummodo diſtrahi permittat. Et ideò omnes Rectores Eccleſiarum ſummopere caueant, ne vnius eleemoſyna, alterius peccatum fiat.

Suo tamen exemplo docuit Gregorivs Magnus ſeruos Eccleſiarum aliquando donatione transferri poſſe in eos qui Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruiunt. Qua de re vnam ex eius Epiſtolis aſcribam: Gregorius Theodoro Conſiliario Eccleſiaſticis vtilitatibus deſudantes, Eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere, vt qui ſe voluntariis obſequiorum neceſſitatibus ſponte ſubiiciunt, dignè noſtris prouiſionibus conſolentur. Quia igitur te virum eloquentiſſimum, Conſiliarium noſtrum, mancipiorum cognouimus miniſterio deſtitutum, ideo puerum nomine Acolinum natione Siculum, iuri dominioque tuo dari, tradique præcipimus. Quem quoniam traditum ex noſtra voluntate iam poſſides, huius te neceſſe fuit pro futuri temporis teſtimonio, ac robore largitatis, authoritate fulciri, quatenus Domino protegente ſecuro eum ſemper, & ſine vllius retractatione, quippe vt Dominus, valeas poſſidere. Neque enim quenquam fore credimus, qui tam paruam largitatem pro tua tibi deuotione conceſſam, deſideret vel tentet vllo modo reuocare: cùm vno eodemque tempore, & verecundum ſit à deceſſoribus benè geſta reſoluere, & verecundum ſit docere cæteros in ſua quandoque reſolutoriam proferre largitate ſententiam. Hactenus Gregorius ſuis verbis clarè indicans non potuiſſe Præfectos Eccleſiarum & Monaſteriorum, pro ſuo libitu, ſeruos Eccleſiæ alienare, aut manumittere.

Quod dilucida definitione Patres Toletani Concilij poſtmodum decreuerunt, aut potius iam decretum, hunc in modum renouarunt: Si illi qui nulla ex rebus ſuis pauperib. Chriſti diſtribuunt, æterni Iudicis voce in futuro condemnabuntur: quanto magis hi qui auferunt pauperibus, quæ non dederunt? Quapropter Epiſcopi qui nihil ex proprio ſuæ Eccleſiæ Chriſti compenſauerunt, hanc diuinam ſententiam metuant, & libertos ex familiis Eccleſiæ ad condemnationem ſuam facere non præſumant. Impium eſt enim vt qui res ſuas Eccleſiæ Chriſti nō cōtulerit, damnū inferat, & eius Eccleſiæ alienare contendat? Tales ergo libertos ſucceſſor Epiſcopus abſque aliqua oppoſitione ad ius Eccleſiæ reuocabit, quia non eos æquitas, ſed improbitas abſoluit. *Ita cap. 66.* Similia habentur. *cap. 67.*

Certè apud Belgas noſtrates, vſu olim receptus fuit mancipiorum in Eccleſiis vſus, vt ex membranis veteribus, monimentis, & exemplis poteſt declarari.

Imprimis D. Bertini Monaſterium habet literas in quibus Rodvaldvs nobilem filium ſuum Megenfridum monaſterio obtulit, ſub Abbate S. Humfrido, cum parte hæreditatis, & quatuor mancipiis. Cui donationi poſtea ſupperaddit anno 867. manſum vnum, cum ſeruo vno, vxore, & liberis.

Macarivs & Gondrada eius vxor, Cameraci ante altare S. Mariæ, Idib. April. an. 885. donationem fecerunt multarum poſſeſſionum: inter quæ erant mancipia vtriuſque ſexus centum quinquaginta.

Affligemium Monaſterium Ord. S. Benedicti, literas habet Godefridi Louanienſis, in quibus Dux ille Bertā, mulierem ſuæ familiæ, cùm pueris ſuis, S. Petro in Affligemienſi Eccleſia liberaliter dedit, pro animæ ſuæ & parentum remedio, vt ipſa per ſuccedentia tempora Abbati & Eccleſiæ, cùm pueris ſuis, in perpetuum ſeruiat. Actum cum ſigilli impreſſione, & teſtium aſtipulatione 1175.

Simili, imò largiori pietate, Canonici Louanienſes, in Baſilica D. Iacobi reſidentes, à ſuo fundatore acceperunt ſexaginta mancipia, Cùm enim Radvlphvs vir nobilis, eiuſque coniunx prole carentes, S. Mariæ, & S. Lamberto, ad eius altare Leodij obtuliſſent ſuas poſſeſſiones, ad vſum duodecim Canonicorum, Aycurienſium, qui poſt erectam Louanij Vniuerſitatem, ad Eccleſiam Iacobi Zebedæi ſunt tranſlati; donationem illam, & fundationem Canonicorum, Epiſcopus in breues redegit literas, quarum initium eſt: Reinardus Leodicenſium Paſtor indignus, &c. Nomina, teſtium ſubſcribuntur circiter viginti, qui omnes ferè erant Præpoſiti Archidiaconi, & Comites; ex prima videlicet dignitate Cleri & nobilitatis. Deinde ſubiicit Epiſcopus grauiſſimam obteſtationem, ne quis ſucceſſorum audeat quicquam de rebus ſupradictis vſurpare, aut inde precariam facere. Poſtea ſic cōcludit: Subſcribuntur etiam in eadem aſtipulatione mancipia numero ſexaginta. Datum in Vrbe Lurgia, anno milleſimo, trigeſimo ſexto. *Hæc Molan. lib. de Canonicis.*

SERVITVS HERILIS CONSIDERATA ſecundùm.

ΧΡΗΣΙΝ. PERPENDANTVR Perſonæ, Pvta.

Populi ſeruiles.

Gabaonitæ Hebræi cùm doloſè Ioſue Iſraëlitarum ducem circumueniſſent, quaſi è longinqua regione venirent inituri cum ipſo fœdus: deprehenſa fraude, ſerui publici Iſraëlitarum facti ſunt, vti lignatores & lixæ eſſent in templo Domini. *Ioſue c. 9.*

Leleges Carum ſerui, vt Bithyni Byzantiorum, *teſte Athen. lib. 6. c. 7.*

M. Tull. pro Flacco: Quid porrò, inquit, in Græco ſermone tam tritum atque celebratum eſt, quàm ſi quis deſpicatui ducitur, vt Mysorvm vltimus eſſe dicatur? Nam quid de Lydia dicam? Quis vnquam Græcus comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus primarum partium non Lydus eſſet? *Cælius l. 20. cap. 14. A. I.*

Corsica, quam Græci Cyrnum appellant, malignè colitur, aſpera, & plurimis in partibus prorſus inacceſſibilis: Adeò vt qui eius montes habitant, ex latrociniis vitam degentes ſuperent, ipſas immanitate belluas. Hinc olim ſerui Romam ignauiſſimi & inutiliſſimi deuehebantur, belluis quàm hominibus ſimiliores. *Strabo lib. 5.*

Serui.

Eliezer Abraham ſeruus, Damaſcenus, hæres illius futurus erat, niſi Iſaac Abraham Dominus dediſſet. *Gen. 15.*

Siba Sauli ſeruus. *2. Reg. 16. & 19.*

Melanthivm ſeruum.

——— *prætoriſque Melanthius auctor edendi.*

inquit Penelope apud *Ouid.* Vlysses reuerſus ab expeditione Troiana cum procis interfecit.

Sciton ſeruus Democedis Crotonienſis medici. *Herod. l. 3.*

Empe-

EMPERAMI Seruus Imbulcus Euæ capiendæ modū oſtendit Lacedæmoniis. Cùm videlicet arcem omnibus præſidia-
A riis nubibus & denſiſſimis imbres deſertam eſſe indicaſſet: id quod ex milite præſidiario noctu audierat. Secuti igitur eū Lacedæmonij per denſiſſimas tenebras, nihil imbre remittente, arcem occupauere. *Pauſ. in Meſſ.*

MENIPPVS ſeruus, cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alij Cynicas, ipſe Menippeas appellauit. *Gellius lib. 2. c. 18.*

DIAGORAS Mileſius, ſeruus, ob phyſiognomiam à Democrito mille drachmis emptus fuit. Olymp. 88. *Suidas.*

EPICTETVS Philoſophus, patria Hierapolitanus, conditione ſeruus, peruenit vſque ad M. Antonini tempora, cuius diſſertationes Aurelianus tribus voluminibus Græcè conſcripſit. *Gellius lib. 2. c. 18.* In eius iconem tale extat epigramma:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματ' ἀνάπηρος,
καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Seruus Epictetus genitus ſum, corpore claudus,
Paupertate Irus: diis at amicus eram.

MANES Diogenis ſeruus, cùm heri ſui ſeruitutem ferre non poſſet, ab eo aufugit. Verùm non longè poſt deprehenſus, & Delphos perductus, à canibus laceratus eſt, fugæ pœnam hero
B perſoluens. *Ælian. lib. 13. de Var. Hiſt.*

ÆSOPVS fabulator Phryx, conditione ſeruus, tempore Crœſi Lydorum Regis, cui ſuas fabulas dicauit. *Volater. lib. 13. c. 3. Anth.*

MYS ſeruus Pythagoræ, vel Epicuri, ſecundùm *Gellium.*

Seruius Tullius ſeruus, Rom. poſtea Rex.

Statium Cæcilium comœdiographum ſeruum fuiſſe, nomē ipſius arguit, nam Statius erat nomen ſeruile, *Gellius l. 4. c. 20.*

CHILO ſeruus Porcij Catonis. Item Pachus, qui mortem ſibi conſciuit. *Plut.*

DEMETRIVS ſeruus Pompeij. *Plut. in Caton.*

EVPORVS ſeruus C. Gracchi, qui dominum ex Auentino fugientē, qua potuit ratione tutatus eſt, ac ſuper occiſum animā ſciſſis proprio vulnere viſceribus effudit, inquit *Macrob.*

GETA, ſeruus Pſeudo-ſcribonianus, imperante Vitellio, Scribonianū Senatorem Rom. à Nerone occiſum ſe eſſe mentitus
C eſt: & collecta magna ſeditioſorum atque ſeruorum manu in Illyrico omnia turbauit, vbi olim Scribonianus in magna gratia fuerat. Sed breui ad Vitelliū adductus, atque à patrono agnitus, vt ſeruus ac fugitiuus multatus eſt. *Fulg. lib. 9. c. 16.*

EVNVS Syrus ergaſtularius Dux in Sicilia ſeruorum rebellium. Qui in vrbem Ennam irrumpentes magnam ſtragem edidere, ne lactentibus quidem infantibus parcentes. Quod initium fuit belli Seruilis per Siciliam crudeliſſimè graſſantis, vix tandem à Rutilio confecti. *Diod. lib. 34.*

MALCHVS monachus, qui ſub Valentiniano & Gratiano Imp. vixit, dum mortuo patre, ad ſuos redire vult, quem nuptias fugiens deſeruerat, à Saracenis cæditur & paſcēdis ouibus præficitur. *D. Hieron. in eius vita.*

PRIMACHVS ex ſeruo dux fugitiuorum ſeruorum in inſula Chio. Is audito edicto Chiorum, qui multos numos pollicebantur ei, qui aut illum comprehenderet, aut caput eius afferret, iam ſenex Amaſium ſuum ſe interficere, & capite Chiis oblato mercedem accipere iuſſit renuentem etiam coëgit, tan-
D topere amabat illum. *Athen. lib. 6. c. 7. ex Nymphodoro.*

ANGLI captiui Romam ducti occaſionem præſtitere Chriſtianiſmi. Nam cùm eſſent egregiæ formæ, Gregorius Romanus ſacerdos fertur valde demiratus eſſe indolem venuſtatemque, quam præ ſe ferebant, ac vehementer illorum vicem doluiſſe, quòd Dei ignari eſſent. Itaque poſt adeptum Pontificatum perſuaſit Ethelberto Cantiorum Regi per Auguſtinum monachum, vt Angli omnino in Reip. Chriſtianæ ſocietatem venirent. *Polyd. lib. 4.*

Serua, Ancilla.

☞ Vide in Loco de Ancillis.

SERVORVM NOMINA.

LACEDÆMONII Vernas, hoc eſt, ſeruos dominatos, *μόθωνας* appellant: aut eos, qui ingenuorum filios inſtituant, quos Athenienſes vocant *εἰσπνήλας.* Vnde & in viles ac ſordidos homines Monthon conuitium eſſe cœpit. *Eraſm. in Adag.*

Iidem HELOS oppido Meſſeniæ capto, ciues omnes in ſeruitutem rapuere. Hinc quoſuis alios iure belli captos Helotas ſiue Ilotas dixere. *Pauſ.*

Vocant CRETENSES famulos in ciuitate Chryſonetos, at in agris Amphamiotas, eos verò, qui ſunt indigenæ, atque in bello ſeruiunt, ex ſorte Clarotas dicunt. *Ephor. lib. 3. Hiſt.* E
Cretenſes, inquit, Clarotas ſeruos appellant ab ea ſorte quæ fit eorum gratia. Sunt his quædam feſta ſtatuta in Cydonia, quibus liberi ciuitatem non ingrediuntur, ſed ſerui rerū omnium ſunt domini, atque liberos flagris cædere poſſunt, ſi libeat. *Soſicrates lib. 2. rer. Cret.* Commune, inquit, ſeruitium Mnoeam Cretenſes appellitare conſueuerunt, priuatum verò Phamiotam, atq; Auolas mineſtros. *Athen. lib. 6. c. 7.*

CRETENSIVM ſeruos legimus appellari cōſueſſe Epharmotas (item ΑΜΩΙΤΑΣ) quibus, vt auctor in Politicis Ariſtoteles eſt, cætera permittebant omnia, gymnaſiis modò interdicentes, & armorum poſſeſſione. Quanquam fuere & qui nuncuparentur *μνῶιε κοῖτοι*, quos item Cretenſibus ſeruiuiſſe, prodit hiſtoria. Sed eorum fermè illa conditio fuit, quæ Mariandynorum, qui à Mileſiis ſubacti, in contemptum diuendebantur. Horum etiam, ſed perobſcurè, meminit *Plato lib. de Legib. 6.* Etiamſi fuerant & Mariandynorum Doryphori, leniendæ ſeruilis adſperitatis gratia nomine accerſiti: de quibus Pollux. *Cal. lib. 25. c. 19. Antiq. Lect.*

DIONYSIVS ſcribit, ab Athenienſibus clientes dici Thetas, à ſeruitute: ſicuti à Theſſalis Peneſtas, de paupertatis ratione: etſi initio Meneſtæ videntur nūcupati, quod *ἐπιμένειν* immanere ſignificat: quoniam Bœoti qui Arneam incolebant, pacta cum Theſſalis ſeruarint, quibus ſe in ſeruitutem addixerant, ne educerentur ex regione, aut perimerentur. Hos etiam Latrias vocat Euripides. Apollonij interpres auctor eſt Athenienſes item Theſſas vocare tenuioris fortunæ mulieres, quòd mercede ſeruirent, hoc eſt *ὑπὲρ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ.* Iulius quoque Pollux ita ſcribit: Pelatæ ac Thetes, liberorum quidem nomine ſunt, ſed qui ob vnum inopiæ nomen tamen ſeruiant: quemadmodum Callicyrij & Arotræ apud Syracuſanos, teſte Suida. *Cal. lib. 25. c. 18. A. L. ex Athe. l. 6. c. 7.*

CALLICYRII dicebantur exulum ſerui, qui Syracuſis agricolationem exercebant, auctore Timæo. Quoniam autem ingens erat id genus hominum multitudo, prouerbio receptum eſt, vt ſi quos admodum numeroſos ſignificare vellent, *Καλλικυρίους* appellarent. Ariſtoteles in Republ. Syracuſanorum, oſtendit eam ſeruorum turbam ex omnigenis populis in vnū G
confluxiſſe. *Eraſm. in Prou.*

Lacedæmoniorū ancillæ CHALCIDES: Arginorum Gymnetæ Sicyoniorum Corynephori: id eſt Clauigeri, à claue, ſiue Catanocophori: Arcadum Propelatæ. *Alexand. lib. 3. cap. 20.*

CHII ΘΕΡΑΠΟΝΤΕΣ dictis primi ſunt vſi. Subacti inde à Mithridate Cappadoce, propriis ſeruis vincti ſunt traditi, & in Colchorum regionem deportati. Eſt autem Chius clariſſima Ionum inſula, habens eiuſdem nominis ciuitatem. *Eraſ. in Prou. Chius Dominum emit.*

Seruis diſſyllaba aut triſſyllaba nomina conuenire, docti tradunt. Hinc fortaſſe DEMOSTHENES Æſchini in oratione *περὶ στεφάνου* obiecit, quòd duas Syllabas patris nomini addiderit, & cùm Tromes vocarentur, Atrometum appellarit: exprobrans ei, quòd ſeruo patre natus eſſet. Cauſam tradit *Columella l. 7.* vt celeriùs quiſque vocatus exaudiat, & vt *Xenophon in Cynegetico, & Oppianus de Canibus:*

—— ἐν ματα σκυλάκεσσι,
βαιὰ τίθει θοὰ πάντα, θοῶς ἵνα κέκλυτ' ἀκούῃ. H

Ab antiquis ſerui vnicò tantùm nomine appellari ſoliti: qui ſi quando manumitterentur, prænomen & cognomen domini apud Romanos aſſumebant. *Perſius:*

Momento turbinis exit Marcus Dama.

Quintil. lib. 7. Propria liberi, quæ nemo habet niſi liber prænomen, nomen, & cognomen, tribum. *Iuuenalis:*

—— tanquam habeas tria nomina.

Auſonius:

—— tria nomina Nobiliorum.

Et *Artemidorus Onirocrit. a.* libertos duo aſſumere patroni nomina aſſerit. Seſquipedalia tyrannorum nomina Plautus appellat, vt Ariobarzanes, Pyrgopolinices.

Seruos olim populorum nominibus vocabant, à quibus vectabantur, vt Lydum & Syrum: aut iis maximè, quæ illis in locis magis ac magis vſurpata erant: vt Manem & Midam ex Phrygia: Tibium è Paphlagonia. *Strabo lib. 7.* Athenis Dauus & Geta. Cùm enim Daui antea Daci dicerentur, ad Iſtri fontes, bello ſubacti, Athenienſibus ſeruierunt: inde ſeruile nomen Daui & Getæ poſteris reliquerunt. *Alex. lib. 3. cap. 20.*

Statius ſeruile nomen fuit, apud Romanos, ita vt plerique ſerui eo nomine fuerint appellati. Cæcilius Comicus quoque, ſeruus fuit, & propterea nomen habuit Statius, quod poſtea in cognomen verſum eſt, appellatuſque eſt Cæcilius Statius. *Gellius lib. 4. cap. 20.*

Plotius, Manlius, Antiochus, & Staberius Erotes, nomina ſeruorum. *apud Plin. lib. 35. cap. 16.*

Apud Athenienses Seruis nomina Ariſtogitonis & Harmodij indere nefas erat.

Domitianus Metium Pompuſianum ſupplicio affecit, quòd nomina Magonis & Hannibalis indidiſſet ſeruis, tanquam clariſſimorum virorum nomina ſeruili contagio polluiſſet: *Suetonius.*

Mediastinus mancipium viliſſimum eſt, quod mediis in ædibus ſtat, vt ad cuiuſuis iuſſa atque imperata præſto ſit. *Hotom. de Verb. iuris.*

Medii actus homo ab Imperatore appellatur, ſeruus, neque magnæ alicui curationi præpoſitus, qualis eſt diſpenſator vel atrienſis: neque viliſſimo muneri deſtinatus, qualis eſt mediaſtinus, aut ſcopiarius: ſed mediæ inter illas functiones curationi alicui præfectus *in §. 6. de Iniur. Hotom. de Verb. iur.*

Nouitij ſerui propriè dicuntur, recentes: Veteratores verò ſiue Veterani, inueterati. *Venuleius in l. vlt.* ſubtilius rem explicat. Nam Veteratorem ſeruũ eſſe ait turpi alicui ac ſordido miniſterio quamuis recens addictum: Nouitium verò, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui & liberali homine dignæ arti, quamuis multò ante, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, muſicæ. *Idem.*

Orcinus libertus, qui directam ex teſtamento libertatem accepit, nec vnquam patronum viuum habuit. Quaſi Orci libertus. *Idem.*

Officia Servilia Domestica.

Δοῦλος (inquit Theocriti enarrator) & οἰκέτης, differunt, vti in ſecundo, de Concordia prodit Chrysippus. Nam eſt οἰκέτης, qui etiamnum ſeruitutem ſeruit: δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, id eſt: libertum, & in vniuerſum miniſtrum quemlibet ac etiam ſubditum, vt prodit Ammonius. Latris, teſtimonio eiuſdem, vocatur, qui bellica neceſſitate ad ſeruitutem recidit, Athenæus & ſeruum indicat & ſubditum, *Cælius lib. 25. cap. 19. Antiq. Lect.*

Seruorum ſpecies à Iureconſultis ab opera & miniſterio multiplices cenſentur: inter quos fuere atarij focarij, qui & mediaſtini dicti ſunt, atcarij & hercitæ, qui verſantur in agris, Capſarios eos Paulus notauit, qui veſtimenta in balneis ſeruanda ſuſcipiunt: Vlpianus verò qui libros deferunt: Sacculanos autem, qui veritas exercent artes, quique in ſacculos ablata reponũt: & apolidas, qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opuſque publicũ deportati, ſeu ad inſulas relegati ſunt, qui & inſidarij appellati. Orcinos dici libertos arbitrantur quidam, quos teſtator poſt obitũ liberos iuſſit, ita vt hæres patronatus ius haberet, non dominus. Præter quos numerantur originarij & adſcriptitij, qui adſcripti fundo, quem colũt, ita ſunt, vt nõ cũ fundo alienariſquean, originarij verò, qui ex adſcriptitiis in ipſo ſolo, quod incolunt, nati educatique ſunt, Vicarium ſeruũ Vlpianus cenſuit, qui ordinario ſubeſt, & paret: & fornacarium, qui fornaci calcariæ ſeu ferrariæ ſeruit & inuigilat. Poſt quos fuere amanuenſes diſpenſatores: alteri, quorũ opera velut ſcribarum dominus vtitur: alteri, qui æra diſpenſant, impendiaque & expenſa rationibus notant & inferunt. *Alex. lib. 3. cap. 25.*

ΚΛΙΜΑΚΙΔΕΣ, id eſt, Scalulæ, vulgato conuitio ſunt appellatæ, mulierculæ quondam Cypriæ adulatrices apud Syros quod regum vxoribus ſubmitterẽt ſeſe, vt per eas ceu per ſcalas currum conſcenderent, *Plutarchus in libello De diſcernendo adulatore ab amico. Athen. lib. 6. Dipnoſoph. Valer. Max. l. 9. c. 1.*

Vulgo dicuntur, μυιοσόβαι, id eſt, Muſcarum abactores, qui friuolis officiis cuipiam obſeruiunt: quod à Perſarum deliciis natum, indicat *Athenæus lib. 11.* qui in conuiuiis ταυσόβας adhibebant ſeruos, quod nunc apud Italos plebeium eſt. *Eraſmus in Adagiis.*

Trapezopoei dicuntur ſerui menſam curantes.

Salutigeruli, qui iuſſu domini aut dominæ, hunc vel illum ſalutant. *Alex. lib. 3. cap. 25.*

Grammatici quoque olim, & Pædagogi, ſerui erant, Medici quinetiam. Quæſtuoſæ enim ſunt artes iſtæ, & à ſeruis æquè atque à liberis poſſunt adminiſtrari. Vide Platonem in libris de Republica, vbi Medicinam facit aliam ſeruilem, aliam liberam.

Athenienſes Duce Nicia, dum Syracuſas obſident, magna clade victi, permulti occiſi, pleriq; captiui, Siculorum filios literas docere coacti ſunt, Proinde pauci elapſi, qui fuga redierũt Athenas, rogati quid hic aut ille faceret in Sicilia, reſpondebant: Aut periit, aut docet literas. *Eraſm.* ἢ τέθνηκεν ἢ διδάσκει γράμματα.

Ab eo tempore quo Georgius Princeps Ruſſorũ à Tartarorum Rege Bato cæſus eſt, & Moſcouia in eius poteſtatem redacta, Rutheni Tartaris tributarij fuere. Qua potentia tantopere Tartari vſi ſunt, vt cũ legatos ſuos ad Moſcouiæ Principẽ mitteret, is ipſi obuiam prodire, & patinã equino lacte plenam exhibendam offerre, & ſi quid in iubam equi deflueret, illud lambendo ſorbere. In Regiam verò introductos, nudato capite, ſedentibus aſtãs, atque omni honore afficiens audire cogeretur. *H. Henninges in Geneal.*

Apud Polonos mechanicũ opus nobilis herus ſeruitori ingenuo quamuis pauperrimo non demandat, aut certè audiet Ruſtico id muneris committendum eſſe. Et ideo nobiles nobilibus, patriæq; genere ac virtutibus paribus plerumq; inſeruiũt, cùm honeſta & nobilia ſeruitia obeant: contra Occidentaliũ gentiũ reliquarũ conſuetudinem, apud quos nobiles nobilibus turpe inſeruire putant, quòd mechanica ſeruitia, quæcunq; Dominus demandauerit, cogantur. Apud Sarmatas verò, qui melius bibit, pro ſanitate Domini, ille melior cenſetur miniſter. Poſtquam Dominus menſæ accubuerit, ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbũt. Nam cùm liberaliter fercula apponantur (vt quilibet aulicorũ tres ſeruitores ſua portione alere poſſit) herus ſatur puero à tergo ſtãti in quadra, quod reliquũ eſt, porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores alios ſeruitores, pueri pueros, ad quartũ vſq; ordinem, ad menſam eiuſdem Domini omnes cibaria ſumentes, & ſalaria recipientes: plerumq; ad menſam, tantum inſeruiunt, & peracto prandio vel cœna inclinatis coram Domino genubus, & capite aperto, quò volunt abeunt: ſic vt quandoq; triduo quatriduove integro Dominus ſeruum in tabernis, vel in comitiis occupatum non videat. Si, vbi fuerit, interroget, reſpondet ille ſe pro ſanitate Domin. hilariter bibiſſe. Tum Dominus ſubridens gratias agit, & interdum quoq; remuneratur. Cùm Epiſcopus quidam per theſaurarium ſuum aulicis & ſeruitoribus ſtipendia pro more perſolueret, nebulo quidam cæteris ſeruitoribus ſe immiſcuit. Murmurantibus autem aliis, quòd nemini inſeruiens ſtipendium expectaret: Epiſcopus illum interrogauit: Cuinam ſeruiret, & quid negotij obiret? At is: Tibi inſeruio, reſpondit, & idem, quod alij, munus ſtrenuè obeo. Et quod nam illud? Epiſcopo interrogante reſpondit. Quotidiè bis in die lautè ad menſam tuam comedo & bibo: Epiſcopus ſubridens ſtipendium illi perſoluit. *Alex. Guag. in deſcript. Polon.*

* SERVORVM ERGA DOMINOS OFFICIA, Fidelitas, Item Infidelitas.

Ex S. Scriptvra.

Seruus Abrahæ miſſus in Meſopotamiam ad quærendã Iſaaco vxorẽ, Domini ſui mandatum fideliter implet. *Gen. 24.*

Ioseph quoque fidelis admodum ſeruus fuit; in carcere enim & vinculis maluit eſſe, quam herilem domum adulterio polluere. *Geneſ. 39.*

Armiger Sauli Saulum Regem obnixè id rogantem noluit interficere. At cum Saulus ſibi manus intuliſſet ipſe quoque gladio incubuit. *1. Reg. 31.*

In prælio Philiſtinorum contra Iſraël David Rex deficiens, & in periculo conſtitutus, per Abiſai, qui Arapham interfecit, liberatur. *2. Reg. 21.*

Naaman Regis Syriæ Princeps lepra perfuſus, ſuggerente Ancilla ad Eliſeum Prophetam ſanandus aduenit *4. Reg. 5.*

Bagathan & Thares duo eunuchi Regis Aſſueri, qui ianitores erant, in dominum ſuum manum immittere quærentes, vterque eorum appenſus eſt in patibulo: Mardochæus verò per Eſther Regem monens egregiè fuit compenſatus. *Eſth. cap. 2.*

Historica.

Cum Sames mille famulorum dominus, apud Perſas Chriſti confeſſor, impietati Varanis tyranni Perſarum Re-

[illegible] reſiiceret. [illegible] Cultorem [illegible] ſolſe, tum Rex requirens, quinam [illegible] eſſe [illegible], illi aliorū ſeruorū [illegible] dominatum [illegible] ipſum quoque dominum ſer[illegible] [illegible] hoc putans propagationem ſe [illegible] ſed ipſe [illegible] exhibebat [illegible] ille demum [illegible] *[illegible] lib. [illegible] 10. c. 32*

De Theuderico Ariano in Africa Rege huiuſmodi quidam hiſtoriæ tradunt. Miniſtrum is quendam ſanioris fidei ſectantem habuit, quem amore inſano proſequebatur, & ad voluntatem eo abutebatur. Et ille [illegible] quæ grata placitaque ei eſſent faceret, a [illegible] conſubſtantialis fide deſciſcens ad Arianiſmum deflexit. Quod vbi Theudericus comperit, caput illi, quem tantopere amauerat, reſecuit, inquiens: Si Deo fidem ſinceram non ſeruaſti, quomodo mihi, qui homo ſum, conſcientiam ſanam præſtabis. *Niceph. Call. Eccl. hiſt. lib. 16. cap. 35.*

Phocas tyrannus ex ordine militari ad imperium Romanorum euectus, e veſtigio apparatu præclaro Byzantium ingreſſus, poſtera die totus ad cædē Mauricij Imp. veluti furiis quibuſdam captus eſt. Itaque illum cum podagræ & chiragræ doloribus conflictantē, vnà cū coniuge & liberis in Eutropij portum traduxit: & primùm liberos ipſos in conſpectu patris occidit, in quorum cuiuſque cæde verba illa pater protulit: *Iuſtus es Domine, & iuſtū iudicium tuū.* Deinde verò & ipſe Mauricius reſectionem capitis ſuſtinens ferro cæſus occubuit, egregia animi virtute in ſumma ea calamitate exhibita. Quū namque liberorum nutrix infante vno Imperiali ſubtracto puerum ipſa ſuum lactentem ad cædem protuliſſet, Mauricium aſtantem percuſſoribus arcanū ſuppreſſi pueri conſilium indicaſſe ferunt: quòd minimè æquum eſſe duceret vt in alium, cùm ab ipſo Deus pœnas exigeret, animaduerteretur. Atque eo infante iugulato, cædes einſmodi pro ſanguine lacteum liquorum profudit. *Niceph. Call hiſt. Eccl. cap. 40. lib. 18.*

Superioribus diebus, cum Stiliconis tunc comitis Seruus qui dæmonio laborauerat, in Ambroſiana Baſilica iam ſanatus maneret, commendatus à domino ſuo (ferebatur enim, quòd libenter ab eodem haberetur) facere falſas epiſtolas Tribunatus compertum eſt: in tantum, vt tenerentur homines, qui ad miniſtrandum pergebant. Sed vbi ad perſonam ſerui ſui peruenit Comes Stilico, qui in ſeruo ſuo noluit vindicare, homines etiam, qui decepti fuerant, interuentu ſacerdotis dimiſit, de ipſo verò ſeruo ſacerdoti queſtus eſt. Quem vir ſanctus Ambroſius, cùm Baſilica Ambroſiana egrederetur, requiri fecit, atque ad ſe perduci. Quē cùm interrogaſſet, & deprehendiſſet auctorem tanti flagitij, ait: Oportet illum tradi ſatanæ in interitum carnis, nè talia aliquis in poſterum audeat admittere. Quem eodem momento, cùm adhuc ſermo eſſet in ore ſacerdotis ſancti, ſpiritus immundus arreptum diſcerpere cœpit. Quo viſo non minimo timore repleti ſumus & admiratione. *Paulin. in vita S. Ambroſij, Baron. tom. 5 an. 396.*

Tempore perſecutionis Vandalorvm, vt ſcribit *Victor Vticenſis*, erant ſerui cuiuſdā Vandali (fuit hic Vādalus de illis, quos Millenarios vocant) Martinianus, Saturianus, & eorum duo germani: erat & conſerua eorum quædam egregia Chriſti ancilla nomine Maxima, corpore ſimul & corde decora. Et quia Martinianus armifactor erat, & domino ſuo ſatis videbatur acceptus, & Maxima vniuerſæ domui dominabatur, credidit Vandalus, vt fideles ſibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum & Maximam coniugali conſortio ſociare. Martinianus adoleſcentulorum ſecularium more coniugium affectabat: Maxima namque iam Deo ſacrata humanas nuptias refutabat: At vbi ventum eſt vt cubiculi adirentur ſecreta ſilentia, & Martinianus neſciens quid de illo decreuerat Deus, maritali fiducia quaſi cum coniuge cuperet cubitare, viua ei voce memorata famula Chriſti reſpondit: Chriſto ego, ô Martiniane frater, membra mei corporis dicaui, nec poſſum humanum ſortiri coniugium, habens iam cæleſtem & verum ſponſum, ſed dabo conſilium: ſi velis, poteris & ipſe tibi præſtare cùm licet, vt cui ego concupiui nubere, delecteris & ipſe ſeruire. Ita factum eſt Domino procurante, vt obediens virgini etiam adoleſcens ſuam animam lucraretur. Neſciente igitur Vandalo compunctus, atque ſpiritualis ſecreti commerciū mutuatus Martinianus, etiam ſuis fratribus perſuaſit, vt theſaurum, quem inuenerat, haberent, vtpote germani communem. Conuerſus eſt itaque cū tribus fratribus ſuis. Dei puella comitante nocte clam egredientes, Tabracæ monaſterio, cui præerat tunc nobilis paſtor Andreas ſociantur. Illa verò haud procul monaſterium incoluit puellarū. Iuuenis itaque iam non ſuos, ſed Chriſti mancipia, coniecit in vincula, & variis tormentis Dei famulos inſectatur, agens cum eis non tantum vt pariter miſcerentur, ſed quod grauius eſt, per rebaptizationis cœnū fidei ſuæ ornamenta turbarent. Peruenit hoc ipſum vſque ad notitiam Geiſerici. Decernit Rex, vt tamdiu implacabilis herus ſeruos affligeret, quamdiu illius ſuccumberent voluntati: iubet in modum ſerratum fuſtes robuſtos veluti palmatos cum ſtirpibus fieri, qui quatientibus tergis non ſolum oſſa confringerent, ſed etiam terebrantes aculei intrinſecus remanerent. Qui, dum ſanguis efflueret, & diſſipatis carnibus viſcera tunderentur, ſequenti die Chriſto medente incolumes reddebantur. Hoc ſæpius ac multo factum eſt tēpore, & nulla plagarum veſtigia videbantur, S. Spiritu ſubinde curante. Poſt hæc arctatur Maxima duræ cuſtodiæ, cuſpidique cruduli extēditur: Cui cùm Dei ſeruorū nō deeſſet frequentia viſitantium videntibus cunctis ingentium lignorum putreſcens ſoluta eſt fortitudo. *Ex Hiſtoria Victor. Vtic. de Perſecut. Vandal. lib. 1.*

Remoaldvs Grimoaldi Longobardorum Regis filius Beneuentum Italiæ vrbem incolebat, cum Conſtantius II. Imperator, hæreticus, & Chriſtiano nomini ſupra modum infenſus eam oppugnaret. Remoaldus Dux periculoſa preſſus obſidione Geſualdum ſeruum ſuum ad parentem cum literis mittit, quibus opem ſubſidiumque efflagitat. Remiſſus ergo ſeruus cum reſponſoriis ad Remoaldum, quibus nunciabat ſe breui auxiliares copias ad ſoluendam obſidionem miſſurum: & interim bono eſſe animo, in manus exploratorum Imperatoris incidit. Imperator, lectis Grimoaldi ad filium literis, eius præſtolari aduentum noluit, de vrbe expugnanda (niſi dolo) prorſus diffidens, priuſquam aduentarent hoſtes. Captiuo itaque nūcio mandat vt ea nocte ad muros vrbis accedat, Principē Remoaldum ad colloquendum euocet, ſuadeatque, vt Imperatori vltrò ſe dedat, quod parens omnino opitulari non poſſet: ni faceret, mortem ſibi paratam intelligeret. Eius rei gratia, milites armatos, qui eum comitarentur, ac ad mœnia vſque deducerent, tradit. Quo cùm acceſſiſſent, Remoaldus accitur. Tum ſeruus; Mēne, inquit, agnoſcis ô Princeps ſeruum tuum? hæc à parente tuo accipe. Is te bono iubet eſſe animo, certàque tibi opem ſpondet, iàque ad Satricum fluuiū peruenit cū maximo exercitu. Pluribus tecum agere non licet, quod hoſtium manibus detineat, à quibus præſentibus mihi mors imminet: quod ſupereſt, vxorem, liberoſque commendo. Atque hæc proferens interficitur. *Heſtor Pinto Dialog. 1. de Tranquillit. vitæ c. 20. Fulgoſ. lib. 3. c. 8.*

☞ *Vide plura in Loco de Famulis vbi de ſeruorum eſſe, uiu, & miniſteriis nonnulla.*

*DOMINORVM ERGA SERVOS
Officia et Mores.

☞ *Quære nõnulla ex Loco de Familia, & infrà. Cõniuia ſeruorũ.*

Apostolvs docet, *Epheſios, c. 6.* quomodo ſerui eorum erga illos, & illi viciſſim erga ſeruos ſe gerere debeant. Vult autem vt ſerui candide & non fraudulenter, nec ad oculum ſeruiant, ſed perinde ac ſi Chriſto ſeruirent. Et vos, inquit, Domini eadem ſeruata (proportione ſcil.) facite illis, quia & ipſorum & veſter idem Dominus eſt; vult ergo comprimere faſtum quorundam, qui in ſeruos agunt haud ſecus quàm in mancipia, cùm tamē omnes ex æquo ſimus ſerui cœleſtis patrisfamilias.

Sic ſeruos benignè ab heris tractandos *Macrobius* docet *l. 1 Saturn. c. 11.* idque ex ipſo iure naturæ, quippe cùm ex iiſdem conſtet elementis vterque, nec ſeruitus vitium ſit naturæ, ſed fortunæ, maiores inquit noſtri, omnem dominis inuidiam, omnem ſeruis contumeliam detrahentes, dominum patrem familias, ſeruos appellauerunt familiares, colant ergo te potiùs ſerui tui, quàm timeant. Locus totus elegans eſt, & ad rem præſentem faciens.

Audi etiam Platonem de hac re ita diſſerentem. Qui circa mores actioneſque ſeruorum nihil vnquàm facit pie, nihil inique, atque ita in eis ſeruat immaculatum, ad producendas virtutis fruges erit aptiſſimus. Idem quoque de domino & tyranno, omnique potentiore aduerſus imbecilliores rectè dici poteſt. Caſtigandi cædendiq; ſemper iure ſunt ſerui, neque ita monendi vt liberi, ne molliores fiant. Alloquutio omnis ad ſeruos quodammodo imperium ſit, neque iocus vllus cum ipſis ſeu fœminis, ſiue maſculis habeatur: quod multi ſtultè facientes, dum delicatius enutriunt, difficiliorem vitam & ſibi ad imperandum, & illos ad obediendum reddunt. *Plato in 6. de Legibus.*

Etiam S. Avgvstinvs ex nomine patrisfamiliæ, ſeruos quaſi filios & fratres ad eiuſdem hæreditatis poſſeſſionem vocatos [illegible] *lib. 19 de Ciu. cap. 16.*

Ivliano Cæſarino Cardinali laudi datur *ab. Hieron. Vida de digni. Cardinal. 2.* quod cum exiguos haberet reditus, dignitati ſuæ ſuſtinendæ impares, mediocrem tamen & famulitium aluerit. Is quidem erga famulos ea fuiſſe comitate memoratur, vt neceſſaria in morbis ipſe ſubminiſtraret, eos viſeret, conſolaretur, & ad ſalutem æternam conſequendam animaret, quo factum, vt inter ipſius brachia pluresDeo ſpiritum redderint.

Pivs II. Pont. mira beneuolentia omnes domeſticos complectebatur. Si quis ignorantia vel ſimplicitate delinquentes deprehendebat, illos potiùs paternè monebat, quam rigoroſe corripiebat, teſte *Platina in vita.* Legerat illud *Seneca, epiſt. 47.* Vis tu cogitare illum, quem ſeruum tuum vocas, ex eiſdem ſeminibus ortum eodem frui cœlo, æque ſpirare, æque viuere, æque moritum: tu illum ingenuum videre potes, quam ille te ſeruum. Stare ante limen Calliſti dominum ſuum vidi, & aliis intrantibus excludi. Martiana clade multos ſplendidiſſime natos fortuna depreſſit; alium ex illis paſtorem, alium cu-
B ſtodem caſæ fecit. *Et infra:* Sic cum inferiore viuas, quemadmodum ſuperiorem tecum viuere velis. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in ſeruum liceat, veniat in mentem tantum in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum habeo dominum: bona ætas eſt, forſitan habebis. Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœperit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes. *Ibid.*

SERVORVM, FAMVLORVM SERVITVS, NOTÆ.

☞ Conſule Tit. Stigmatum, ſub Loco Ignominia: Item Veſtitus ſeruilis.

Δοῦλος ὢν κόμην ἔχεις, id eſt, Seruus cùm ſis, comam habes. Prouerbium de eo, qui præter decorum quippiam faceret. Apud Lacedæmonios enim ingenui comam alebant. *Suidas, Ariſtophanes in Auibus.*

Seruile eſt ac noxium ſtigmatis notari. Plautus in Caſina, Literatum appellat, notis multis inſignem. *Plin. lib. 18. c. 3.* Inſcriptos vocat.

C *Plutarchus in vita Periclis,* citat hunc verſiculum ex Ariſtophane Comico:

Σαμίων ὁ δῆμός ἐστιν ὡς πολυγράμματος, id eſt,
Populus Samiorum valdè literatus eſt.

Nam cùm Samii captiuis Athenienſium inuſſiſſent noctuā, Athenienſes viciſſim Samiorum captiuis inurebant Samænam, ſiue σάμαινα. Id erat nauis genus lato ventre, à prora veluti ſuilli noſtri ſpeciem præferens, ſic dicta, quòd a Samiis reperta ſit. Verùm Ariſtoteles diuerſam huius dicti monſtrat originem. Cùm Samiorum genus eſſet afflicta à tyrannis, ob inopiam adminiſtrantium Rempubl. coacti ſunt aliquot e ſeruis admittere in conſortium adminiſtrandi magiſtratus.

Syracuſani, vt diſcrimen ingenuæ & ſeruilis perſonæ notarent, ſeruis equi characterem inuſſerunt. *Alexan. lib. 5. c. 16.*

Catholici apud Indos ſerui Regis, in facie & brachio, litera C. impreſſa candente ferro, notantur. *Io. Metellus.*

CONIVGIA.

D Ivlia lege ſanctiſſimè cautum erat Romæ, ne ſerua cum homine libero, vel liber cum ſerua, matrimonio copularetur. Claudius Cæſar ingenuarum mulierum & libertarum coniugium cum ſeruis tanto odio proſequutus fuit, vt præter legem ingenuitatis, præterque inſtituta maiorum, filios, inde progenitos non ingenuæ conditionis, ſed libertinos eſſe, itaque libertinorum nanciſci, & ingenuitatis amittere, lege ſanciuerit. *Alexand. lib. 1. cap. 22.*

AH¶IN SPONTANEAM. SPONTE SERVI FACTI.

Hercvles Iolen Euryti Oechaliæ Regis F. ſibi vxorem poſcebat. Pater ſe oraculum de ea re conſulturum dixerat. At Hercules moræ impatiens, Euryti boues abegit. Iphiclum eas repetentem patris nomine, ex alta turri præcipitari iuſſit. Ob eam cædem in grauiſſimum incidiſſe morbum creditur. Et quanquam de more expiatus, cùm nihilominùs langueret, oraculo monitus dicitur, fore vt non prius clade illa defungeretur, quam [illegible] venditus foret pretio, atque pecunia Iphicli liberis pro paterna cæde rependa eſſet. Oraculi præcepto vſus Hercules, vt priſtinam reciperet valetudinem, ſeſe venalem præbuit, ſeruiſſetque diu ignotus Omphale virgini Iardanes, eorum reginæ, [illegible] Mæonij olim, mox Lydi ſunt nuncupati, E illæ. Sed dum [illegible] latrones Cercopas nuncupatos, Lydiæ finibus infeſtos, partim peremit, partim Omphalæ vinctos ad ſupplicium tradidit. Oppreſſit & Syleum, qui mortales peregre exceptos, ſeruili operæ inuitos adigebat. Itonas inde ſubegit, & ipſos latrocinio infames, eorum vrbe funditus euerſa. His præclarè geſtis, tum demum agnitus, confeſtim libertate donatus eſt, Omphaleque ex eo facta grauida Lamonem filium peperit, cùm ipſe ſeruus aliquanto antea ex ſerua Cleolaum extuliſſet. Neque verò multò poſt Iole ipſa, occiſo patre potitus eſt. *Sabell. lib. 7. Enn. 1.*

Cretenses & Lacones ingenuos filios ſeruilia munia ſubire cogunt, vt ſeruitutis recordatione libertatem magis amarent, *Alex. lib. 2. cap. 25.*

Indorvm gentes nonnullæ pueris adoleſcentibus, etiam ſi magnæ fortunæ, & amplis opibus forent, pro ſeruis vtebantur: vt eam ſortem experti, quantum bonum libertatis foret, agnoſcerent. *Ibidem.*

Phrygibvs familiare fuiſſe legimus, proprios vendere, F filios in eximio ætatis flore, vt ſi in ſeruili ſpecie multos labores perpeſſi eſſent, redempti ad omnia aptiores eſſent. *Alexander lib. 2. cap. 25.*

Thraciæ Mulieres, ingenuæ ortu, voluntaria ſeruitute apud Erythræos victum quæritātes ſeruierūt. *Pauſ. in Achaic.*

Petrvs Telonarius diſtractis pro amore Chriſti facultatibus Byzantio Hieroſolymam petijt, & ſeruum ſe Chriſti cauſa venalitium fecit. *Marul. lib. 2. cap. 5.*

Fantinvs Syracuſanus Balzamo diuiti viro, ſed gentili, pro ſeruo ſe locauit, vt haberet quo aliorum inopiæ ſubueniret. *Marul. lib. 2. cap. 3.*

Pavlinvs Epiſcopus Nolanus vt ſubditos ſuos liberaret à Vandalis, cùm nihil haberet reliquum, pro redimendo viduæ filio in voluntariam ſeruitutem ſe coniecit. *Sabell. lib. 8. c. 2.*

Serapion Abbas oppidum quoddam infideliū ingreſſus, cùm publicè prædicantem de medio pellerent, venundare ſeſe illis cœpit in ſeruum, vt ſaltem cum dominis priuatim colloquendi poteſtatem haberet. Vbi verò frequenti aſſiduaque G ſuaſione illum, cui ſeruiebat, credentem de idolorum ſeruitute in fide Chriſti libertatem vendicaſſet, reddito ei precio ad alium tranſibat. Hoc gentiles erudiendi genere etiam Lacedæmone & Athenis vſum dicunt. *Marul. lib. 5. c. 2.*

AH¶IN COACTAM. INVITE Serui facti.

A Qvibvs coacti, a *Fratribus.*

Ioseph à fratribus ob inuidiam Iſmaëlitis in Ægyptum venditus fuit. *Gene. 37.*

Hoſtibus.

Serui dicuntur, quibus libertas arbitrio ſuo viuendi adempta eſt. Itaque liberis opponuntur: & ex eo appellati ſunt quòd Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolerent. *Hotoman. de Verbis iuris.*

Cùm Tyndaridæ Aphidnas occupaſſent, & Helenam ſororem à Theſeo raptam, recepiſſent, Theſei matrem captiuam H Æthram perhibent Lacedæmonem abſtractam, inde cum Helena Troiam. *Plut. in Theſeo.*

Andromache Hectoris vxor, dum captiua abducitur à Neoptolemo Achillis filio, hoc vnum conqueritur, quòd cogatur ſeruire apud illos, à quibus interfectus ſit prior maritus Hector (qua calamitate vix poteſt eſſe maior miſeria,)

Δουλεύσω δ' ἐν αὐθένταισιν δόμοις.
apud Euripid. in Troadib.

Samii captiuos Athenienſes noctuæ figura inuſta ſignabant. Athenienſes verò Samios viciſſim nauis ſigno deformabant. *Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18.*

Alexander Magnus euerſis Thebis, venditis Captiuis ſuprà xxx. millia, quadringentorum quadraginta talentorum argenti ſummam coëgit. *Diod. lib. 17.*

Nicias Athenienſis in Sicula expeditione Hyccara Barbarorum oppidulum excidit. Vnde Laidem meretricem aiunt virginem etiamnum fuiſſe inter captiuos ſub haſta venditam, ac deportatam in Peloponneſum. *Plut. in Nicia.*

Sub Alexandro Seuero Perſæ primū ſerui apud Romanos fuerunt. Quos quidem, quia indignè ferunt Perſarum Reges,

[illegible] ſeruiſſe, [illegible] preciis red-[illegible] [illegible] dedit, vel in ærarium contulit. *Lamprid. in Alex. Seuer.*

Apud Romanos animaduerſum, ciuilibus bellis captos velut hoſtes in prædam verti, & venum ire non licuiſſe: [illegible] apud Romanos deditis quam captis [illegible], quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus. *Alex. lib. 2. cap. 20.*

Tiberius Sempronius Gracchus, cum altero conſulatu Sardiniam domuiſſet, tantum ex captiuorum adduxit, vel longa venditione res in prouerbium abierit, Sardi venales. *Plut. in Probl. Rom.* aliam affert cauſam: nimirum olim inoleuiſſe morem apud Romanos ſolennem, vt qui ludos ederent in Capitolio, Sardos venales pronunciarent, prodiretque puer quiſpiam, per ludibrium monili cinctus, quam bulam vocant. Eum morem hinc ortum putat, quod Veientes Hetruſcorum populi, multum temporis cum Romulo bellum geſſiſſent, quodque horum vrbem poſtremò Romulus expugnaſſet. Etiam *Titus Liuius l. 1.* narrat, victos quidem à Romulo Veientes, ſed tamen victorem ab vrbe munita abſtinuiſſe. Vnde & Regem ipſum, & cum hoc captiuos quàm plurimos Romam deductos
B venales pronunciauit. Porrò cùm Lydi ab initio fuerint Hetruſci (quemadmodum teſtatur & *Herod. l. 1.*) Lydorum autem caput erat Sardis: inde factum, vt Hetruſcos Sacerdotum nomine pronunciari venales. Refert eadem *Plut. in vita Romuli*, licet aliquanto diuerſius. Debellatis Veiis captus eſt illorum Dux: qui cùm eſſet prouectæ ætatis, viſus eſt rem imprudentius geſſiſſe, quàm pro ætate. Vnde mos inoleuit, vt quoties Romani ob partam victoriam immolarent victimam, ſenem purpura indutum per forum in Capitolium ducerent, bullaque ad collum appenſa, quod tum erat puerorum inſigne præco Sardianos venales pronunciaret. Hetruriæ caput Veij ſunt, & Hetruſci Sardiniorum coloni putantur. *Eraſmus.*

Cùm Q. Fabius Maximus Tarentum cepiſſet, multi cæſi ſunt Tarentini: ſub haſta vendita triginta millia. Vrbem exercitus diripuit. In ærarium relata talenta tria milia. *Plut. in Fabio.*

Marcus, cùm in Bruti partibus præturam geſſiſſet, hoſtis iudicatus eſt: & poſtea in Philippicis campis ſuperato Bruto, vt plerique alij, captus fuit. Aſtu verò, cùm ſeruū ſe fingeret
C à Barbula emptus eſt. Qui cum in eo & prudentiam & ingenium animaduerteret eſſe, aliis cum, ſeruis ac ſimul domi gubernandæ præfecit. Sed cum in dies ſe ipſa videret, modeſtiæ atque veræ vrbanitatis plus in eo quàm communiter in ſeruis ſoleat eſſe: ſecretò compellatū efficacibus verbis vrgere cœpit, vt ſi in rebellium numero eſſet, illud ne occularet, quoniam eius liberandi rationem initurus eſſet. Sed Marcus riſu diſcutere rem quærebat, negans ex eo numero ſe, ſed verè ſeruum eſſe: eos quoque, quibus ante ſeruierat, tempuſque, quo venundatus fuerat, ceu rem veram, appoſitè narrabat. Verum Barbula, vt certiora hac de re argumenta eliceret, dixit: Velle ſe Marcum Romam ſecum ducere, ratus ſi inter rebelles haberetur, præ timore Romam ire recuſaturum. Marcus autē non minus quàm Barbula ingenioſus, affirmat libenter ſecuturum. Profectus igitur ad vrbem cum Barbula, dū ad Cōſulis valuas dominum moratur, à ciue Romano agnitus eſt: qui Barbulæ, ceu amico, eum detexit. Is nulla mentione de hoc cùm Marco facta, ſtatim ad Agrippam profectus, per eum
D ab Auguſto impetrauit, vt Marco ignoſceretur: atque eum poſtea ad Auguſtum deduxit à quo in amicorum numerum receptus eſt. Non multò poſt, Barbula inter Antonij amicos, poſt Actiacā pugnā captus eſt, atque incognitus à Marco emptus. Sed cū Marcus paulò poſt Barbulam eſſe cognouiſſet, ab Auguſto ſalutem eius impetrauit. Horum caſibus fortuna ſatis varietatem ſuam expreſſiſſe videtur, cùm eum, qui Prætor fuerat, ſeruum fecit: nec multò poſt egit, vt dominum, cui Prætor ſeruierat, Marcus ſeruum haberet. *Fulgoſ. lib. 6. cap. 11.*

Piratis.

☞ *Vide Tit. Capti à Piratis.*

QVOMODO.

Vi capti.

☞ *Ab Hoſtibus. à Piratis. Quod præcedentes habent Tituli. Iure Empti.*

Mos inoleuit quandoque, vt mercatores ſalis vim magnam in mediterranea ſubuectantes, à Barbaris plerunque gentibus eo nomine Mancipia reciperent. Thracum verò populis peculiare fuit in primis, ſale mancipia commutare, quæ inde ἁλὸς ἠγορασμένα dicebantur, id eſt, ſale contempta compar[a]tave. Addit Euſtathius, nuncupari quoque ἁλώνητα σωμάτια, quæ
E intelligit ὠνητὰ, id eſt, empta vili. Lemnij etiam vino mancipia ſibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primum vſos eſſe Chios, Græci produnt. *Cælius lib. 25. cap. 19.*
V e Comicus quidam:

Θρᾷξ γενναῖος ὁ πρὸς ἁλὸς ἠγορασμένος. id eſt.

Generoſus es Thrax, ſale redemptus ſcilicet.

Eraſmus in Adag.

Mancipia olim vendebantur pileata, quoniam pileus impoſitus demonſtrabat eiuſmodi ſeruos venundari, quorum nomine emptoris venditor nihil præſtaret, neque emptor errorem ſuum venditoris fraudi imputare poſſet. At mancipia iure belli capta coronis induta veniebant, & idcirco dicebātur ſub corona venire. Quamuis alij captiuos ſub corona venundari arbitrentur, quod milites cuſtodiæ cauſa captiuorum greges circumſtarent, quæ circumſtatio militum corona ſit appellata. *Gell. l. 7. c. 4 ex Cælio Sabino I.C. & M. Catone.* De lapide emptus, in viliſſimum & vehementer obſcurum hominem prouerbio dicebatur. Nam inter ſeruorum genera (ſiquidem iuxta prouerbium, [illegible]) extremæ notæ ha-
F bebantur emptitij, potiſſimùm; qui palam in foro diuenditi fuiſſent. *Iulius Pollux lib. de Rer. voc. 3.* lapidem, vnde quondam vendebantur mancipia, τὸν πρατῆρα λίθον, καὶ πωλητήριον appellat. *Eraſmus.* Aliter *Cælius.* De lapide empti dicuntur mancipia ſcelerata, & rupe Tarpeia, è qua præcipitarentur, digna. Sic vulgo redemptum aliquem de furca dicimus. *Cæl. lib. 25. c. 22. Antiq. Lect.*

Romani veteres viliſſimo olim cretæ genere pedes venalium trans mare aduectorū denotare inſtituerant. Talem Publium Syrū mimicæ ſcenæ conditorem, & aſtrologiæ conſobrinum eius Manlium Antiochum, itemque grammaticæ Taberium Erotem, eadem naui aduectos, videre proaui. Talē in catasta videre Chryſogonum Syllæ, Amphionem Quinti Catuli, Heronem Lucij Luculli, Demetrium Pompej, Augenque Demetrij (quanquā & ipſa Pompeij credita eſt) Hipparchum Marci Antonij, Menam & Nemecratem Sex. Pompeij, aliuſque deinceps e ſanguine Quiritum & proſcriptionum licentia ditatos. Hoc eſt inſigne venalitiis gregibus, opprobriumque inſolentis fortunæ *Plin. l. 35. c. 17. & 18.* Vnde *Iuuenalis Sat. 1.*

Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

Daphnin ſeruum grammaticum Cn. Piſaurenſis vendi-
G dit M. Scauro principi ciuitatis tribus milibus & 700. ſeſtertiis. *Plin. lib. 7. cap. 39.* hoc maximum ſerui precium ad ſua vſque tempora fuiſſe, ſcribit.

Paronetemum ſpadonem Sutorius Priſcus magna pecunia vendidit Seiano.

Moschovitæ omnes communiter Seruos emptos aut captiuos habere ſolent, quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen continuò ſeruituti aſſueti, aliis dominis pecunia accepta in ſeruitutem ſe vendunt. *Guagninus in deſcriptione Moſchouiæ, cap. 4.*

Recepti.

Seruus receptitius, nequam, & nullius precij, qui cùm venum eſſet datus, redhibitus ob aliquod vitium receptuſque ſit. *Gellius lib. 17. cap. 6. ex Varro. Flacco.*

CVR SERVI FACTI. OB

Impietatem.

Ioſephus contra Appionem, apud Hebræos multos fuiſſe
H ſeruos ſcribit, & eius ſeruitutis originem profectam à Chanaam filio Cham, qui fuit vnus ex filiis Noë: is enim tres genuit, Sem, Cham & Iaphet. Quippe Cham cùm videret patrem Noë, fortè ebrium, humi parum honeſtè iacentem, deriſit eum apud fratres. Quare permotus ſenex, Chanaam nepotem, ex filio Cham, ſeruitute multauit, re tum noua ac grauiſſima, vt *in lib. Geneſeos cap. 9.* habetur.

Ingratitudinem.

Apud Athenienses decretum erat, vt contumax & ingratus Seruus libertate donatus, ſub mancipio in poſterum eſſet, eò quod libertate vti neſciſſet. *Valer. Max. lib. 2. cap. 1. de Inſt. antiq. Alex. lib. 1. cap. 39.*

Ad Romanos ſi Seruus ex clementia domini libertate donatus, dominum ſuum detuliſſet, domino in ſeruitutem reſtituebatur. *Valer. lib. 2. cap. 1.*

Libidinem.

Vespasianus edicto ſtatuit, vt Libera, quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. *Alex. lib. 4. cap. 22.*

ΦΥΛΑΚΗΝ.

SPONTE SERVI MANENTES.

Apud ISRAELITAS ſi quis captus in ore domini ſeptimo anno manumitti nollet, perpetuæ ſeruituti addicebatur. *Exod.* 21. & *Deut.* 15.

INVITE SERVI MANENTES. Vipura *Venditi.*

☞ *Vide Empti Serui.*

Dono dati.

ARTABAZEM Parthorum Regem, & Tigranis potentiſſimi Regis filium, bello victum, Cleopatræ meretrici Regiæ, ceu mancipium vilius, dono dedit M. Antonius, cum præda, & Perſicis ſpoliis. Nempe vt quò illuſtrior fuerat victoria, eò turpior foret largitio, qua Rex tanto deformaretur ludibrio. *Cœlius lib.* 9. *cap.* 18. *Antiq. Lect.*

* SERVORVM VICTVS ET DIETA.

Cauendum monent veteres Politici, nè nimis molliter & delicatè ſerui nutriantur: alioquin inſtar equorum incraſſatorum recalcitrant, fiuntque contumaces.

Apud ROMANOS *teſte Polybio*, ſerui vino abſtinebant, quod non niſi modicè dandum iiſdem; *Ariſtoteles lib.* 1. *cap.* 6. *Oecon.* cenſuit.

Cæterum tam GRÆCI, quam ROMANI accuratam dietæ ſeruilis rationem habuerunt. *M. Cato de re Ruſtica*, menſuram cibariorum, vini atque pulmentarij familiæ dandi diligenter accurateque ſcripſit hunc in modum. Familiæ cibaria, qui opus facient per hyemem tritici modios IV. per æſtatem modios IV. S. Vilico, vilicæ epiſtatæ, opilioni modios III. Compeditis per hyemem panis P. IV. vinum familiæ, vbi vindemia facta erit, lotam bibant menſes III. Heminas in dies, id eſt, in menſes congios II. S. Menſe quinto, ſexto, ſeptimo, octauo in dies ſextarios, id eſt, in menſe congios quinque: nono, decimo, vndecimo, in dies heminas ternas, id eſt, amphoram. Hoc amplius Saturnalibus & Compitalibus in ſingulos homines congios. Summa vini in homines ſingulos inter annum cum compeditis vti quicquid operis faciens proportione addito. Eos non eſt nimium in annos ſingulos vini quadrantalia X. ebibere. Pulmentarium familiæ oleæ caducæ quam plurimum conditio. Poſtea oleas tempeſtiuas, vnde minimum olei fieri poterit, eas condito, parcito, vti quam diutiſſime durent, vbi oleæ comeſæ erunt, halecem & acetum dato. Oleum dato in menſes vnicuique ſextarium, id eſt, ſalis vnicuique in anno modium ſatis eſt.

Certum igitur ſeruis, & quidem largum ſatis copioſumque victum quotidie ſuppeditarunt. Hunc Græci Chœnice olim illis diſtribuerunt, vt illi viciſſim operis penſum abſoluerent: vnde & Chœnix ἡμεροτροφὶς ab Alexarcho, quia in diem victum continent: & ἡμερήσιος τροφὴ, hoc eſt, diurnus ſiue diarius cibus, *teſte Suida*, dicitur. Et idcirco Apollo Pythius Corinthios, quod ſeruos poſſiderent quadragies ſexies millies χοινικομέτρας appellauit *teſte Athenæo lib.* 6. *Dypnoſ.*

Victus ille certus & definitus ſeruor. à Rom. demenſum, nec non diaria fuit appellatus. Hinc illud *apud Terentium in Phorm.* Quod ille vnciatim vix de demenſo ſuo, ſuum defraudans genium comparſit miſer. Donatus hoc loco notat ſeruos in menſem quaternos modios frumenti accipere ſolitos, fuiſſe. Iuuenalis *Sat.* 14.

Seruorum ventres modio caſtigat iniquo.

Quo alludit *Antipho apud Plautum in Sticho*, cùm ſeruos ſuos alloquens, inquit:

Vos meminiſtis, quot (id eſt ſingulis)
Kalendis petere dimenſum cibum.
Qui minus meminiſtis, quod opus ſit facto, facere in ædibus.

Demenſum à demetiendo eſt dictum, non à menſe vt nonnulli putant; Diaria autem idem quod victus diurnus, quem etiam δίαιταν à Græcis appellari teſtatur *Cœlius Rhodiginus. lib.* 22. *cap.* 18.

* CONVIVIA ET FESTA.

Erant etiam olim feſta quædam & ſolemnitates, quibus domini ſeruis ſuis conuiuia & epulas adornabant, quorum exempla aliquot ponit. *Athenæus lib.* 4. *Dypnoſop.*

Apud ROMANOS Saturnaliorum diebus moris fuit vt domini famulos ſuos conuiuio exciperent, ipſique ſeruorum officio fungerentur.

Hæc conſuetudo apud Græcos quoque in vſu fuit. Nam in Creta feſto Mercurialium conuiuantibus ſeruis domini miniſtrabant.

Idem mos fuit apud TRŒZENIOS, apud quos menſe Geræſtione per aliquot dies multæ feſtiuitates celebrantur, quarum in vna ſerui cum ciuibus aſtragalis ludebant, & ſeruis domini conuiuium præbebant.

Idem Athenæus BEROSI atque CTESIÆ hiſtoricorum teſtimoniis comprobat 16. Cal. Sept. feſtum Saceæ dictum in vrbe Babylone 5. dierum ſpatio celebrari fuiſſe ſolitum, quibus moris fuerit vt ſerui dominis imperarent, & illorum aliquis, ſtola regiæ ſimili indutus (quem Zoganem appellabant) vniuerſæ familiæ præeſſet.

In ſacris quoque literis huius rei exemplum nobis ab ipſo Chriſto proponitur, cùm ait *Luc.* 12. Beati ſerui illi, quos cum venerit Dominus, inueniet vigilantes: Amen dico vobis, præcinctus faciet vt diſcumbant, & prodiens miniſtrabit eis, hoc eſt interprete Theophylacto, promptus & paratus erit ad ſeruis ſuis dandam plenam & perfectam quietem animi atque corporis (ὁ δὲ ἀνακλινόμενος ἔχει τέλειαν ἀνάπαυσιν) & ad illorum fida officia atque miniſteria remunerandum.

Huc referri poſſunt Eleutheria, quæ erant dies feſtus & epulæ lætiores, quas ſerui libertate donati celebrabant. Horum mentio fit *apud Plaut. in Perſa*: Baſilicè agito Eleutheria. Dicta ſunt etiam ἐλευθέρια ſacra quædam apud Samios τῷ ἔρωτι, hoc eſt, amori Dei dedicata.

Huiſmodi autem feſtiuitates atque epulæ tanto ſunt admirabiliores, quo vilior & abiectior olim ſeruorum fuit conditio, quibus ex communi ferè omnium gentium more ad herilem menſam, & ad ingenuorum liberorumque conuiuia atque ſacrificia accedere minimè licebat, vt docet *Athenæus.*

☞ *Poterunt ſupradicti tit. de Seruis multum illuſtrari & augeri ex Locis de Clementia, Humanitate, Crudelitate, Seueritate, &c. quatenus erga Seruos exercentur.*

* SERVI LIBERTATE DONATI.

Pete ex Loco de Libertate nonnulla.

APVD HEBRÆOS.

Circa ſeruos HEBRÆORVM ita reperitur à Deo conſtitutum. *Exod. c.* 21. Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi. In ſeptimo anno egredietur liber gratis, nempe anno ſeptimo omnes ſerui donabantur libertate, etiamſi vnico duntaxat ſeruitutem, tuliſſent. Per ſeruos autem mancipia intelligimus, illa namque emuntur. Vult autem Deus in ſequentibus, ne exeat veſte lacera, ſed honeſta, cum vxore ſua quam priùs habuit, ſecus erat de illa quam ei herus dederat, quæ manebat hero, & cogebatur cum ea facere diuortium ſeruus.

Aliud erat de ſeruo Gentili, qui nec ſeptimo anno, vti nec in Iubilæo manumittebatur, niſi pretio redimeretur: vt patet *Leuit.* 25. *verſ.* 46. niſi ab hero eſſet notabili iniuria aut mutilatione affectus, vt colligitur *ſupra verſ.* 26.

* APVD ROMANOS.

Apud ROMANOS ſeruus manumittebatur, quando ad menſam ſui domini admittebatur. Eratque id libertatis ſignum. *ex l. Iunia Norbana.*

☞ *Plura vide tit. Serui Liberti facti, in Loco de Libertate.*

* APVD CHRISTIANOS.

Si dominus ſit Iudæus aut Paganus, ſubiectus iuriſdictioni Principis Chriſtiani: vel ſi ſit hæreticus, ſeruus Chriſtianus fit eo ipſo liber. *L. Deo nobis* 56. *C. de Epiſcop. & Cleric.*

Ex eadem lege conſtat etiam illorum ſeruos infideles ad Eccleſiam venientes, vt fiant Chriſtiani, reddi libertati.

Solent autem Chriſtiani nonnunquam intuitu Religionis ſeruos eximere iugo Barbarorum, perſoluto pretio barbaris dominis, qua de re occurrit exemplum *à Gregorio Magno* demandatum Vitali defenſori, cui *lib.* 9. *epiſt.* 18. ſic ſcribit: Bonifacium præſentium portitorem, notarium noſtrum, ad hoc nos experientia tua illuc tranſmiſiſſe cognoſcat, vt in vtilitatem parochiæ barbaricina debeant mancipia comparare. Et ideo experientia tua omnino, & ſtudioſè ſollicitéque concurrat, vt & bono pretio, & talia debeat comparare, quæ in miniſterio parochiæ vtilia valeant inueniri.

Barbaricina autem mãcipia cum hoc loco vocare quæ ſunt barbara, & Chriſti ſeruitio aliena, notum eſt, cùm aliundè, tum ex alia quadam epiſtola, cuius inſcriptio eſt, *De Barbaricinis conuertendis*, in qua Præſidi Sardiniæ ſcribit, Quia multi de barbaris Prouincialibus Sardiniæ ad Chriſtianam fidem dicuntur,

[illegible] Dei propitio, [illegible] feſtinare, magnitudo geſtra [illegible] cauſa decenter accommodet, [illegible] fratri & Coëpiſcopo noſtro Victori in conuertendis baptizandiſque eis [illegible] concurrat.

[illegible] Candido Presbytero, eunti ad patrimonium S. Petri [illegible] habebat in Galliis, iniunxit, vt ex ſolidis quos acciperet, conſtringeret veſtimenta pauperum, vel Paganos pueros Angl[illegible] ſeptem, vel, decem & octo erant, vt in Monaſteriis dati Deo proficerent.

Cæterum Chriſtiani cum Principes, tum plebei, cum recogitarent ſeruos ſuos, eodem pretio redemptos eſſe à Chriſto, quo ipſi ſunt redempti, & proindè cum dominis ſuis eſſe in Chriſto, & conſeruos, & confratres, noluerunt eos in ſeruili ſub ſe conditione manere.

Quid quod multi potenter Chriſtiani, dum ſuas familias ad Chriſtum trahere cupiebant, omnes ſuos ſeruos, qui Chriſto nomina ſua dare volebant, libenter ingenuitate donabãt. Inter quos emicuit illuſtris vir Hermes præfectus Vrbis, quem Alexander Papa baptizauit, cùm vxore, ſorore, filiis, & cum iis pariter mille ducentos quinquaginta ſeruos eius, eorumque vxores & liberos. Quos quidem Hermes, in die ſancto Paſchæ, prius libertate donatos, ita demum curauit baptizari, baptizatiſque multa eſt dona largitus. *Beda in Martyro. & geſta Alex.*

Eundem in modum gemini fratres, SERVATIVS & PROTHASIVS res ſuas dederũt pauperibus, & familiolæ ſuæ, quam etiam ingenuam fecerunt, vt teſtis eſt apud Ambroſium Philippus, qui eos capite cæſos furtim ſepeliuit.

Multum etiam inter Chriſtianos decreuit numerus ſeruorum per manumiſſiones, quæ cum antea inter Paganos ob merita bona vſitatæ fuerint, multò tamen celebriores eas fecit Chriſtiana pietas. Quod ex vnico formulari Gregorij Magni, quod in Regiſtro eius extat, adnimaduerti poteſt, vbi dicit ſalubriter pietatis intuitu, ſeruis, manumittentis beneficio libertatem reddi. Sed ipſam manumiſſionem adſcribam, vt intueamur quomodo a Romano Pontifice emanarit. Cum, ait *lib. 5. cap. 12.* Redemptor noſter, totius conditor creaturæ, ad hoc propitiatus humanam voluerit carnem aſſumere, vt diuinitatis ſuæ gratia, dirupto, quo tenebantur captiui, vinculo ſeruitutis priſtinæ nos reſtitueret libertati, ſalubriter agitur ſi homines quos ab initio natura liberos protulit, & ius gentiũ iugo ſubſtituit ſeruitutis, in ea natura in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertati reddantur. Atque ideo pietatis intuitu, & huius rei conſideratione permoti, nos Montanum atque Thomam, famulos ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, cui Deo adiutore, deſeruimus, liberos ex hac die ciueſque Romanos efficimus, omneque veſtrum vobis relaxamus ſeruitutis peculium. Et quia, tu Montane, animos ad conuerſionem fateris appuliſſe Monachicam, idcirco duas vncias, quas tibi quondam Gaudioſus Presbyter, per ſupremæ ſuæ voluntatis arbitrium, inſtitutionis modo, noſcitur reliquiſſe, hac die tibi donamus atque concedimus, omnia ſcilicet monaſterio ſancti Laurentij, cui Conſtantia Abbatiſſa præeſt, in quo conuerti, Deo adiuuante feſtinas, modis omnibus profutura. Si quid verò de rebus ſuprascripti Gaudioſi te aliquo modo celaſſe conſtiterit, id totum Eccleſiæ noſtro iuri ſine dubio mancipetur. Tibi autem ſupraſcripto Thomæ, quem pro libertatis tuæ cumulo etiam inter notarios volumus militare, quinq; vncias, quas præfatus Gaudioſus Presbiter per vltimã voluntatem hæreditario tibi nomine dereliquit, ſimul & ſpõſalia, quæ matri tuæ cõſcripſerat, ſimiliter hac die per manumiſſionis paginam donamus, atque concedimus, ea ſanè lege atque conditione ſubnexa, vt ſi ſine filiis legitimis, hoc eſt de legitimo ſuſceptis coniugio, te obire conſtiterit, omnia quæ tibi conceſſimus, ad ius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſine diminutione aliqua remittantur. Si autem filios de coniugio, ſicut diximus, cognitos lege, ſuſceperis, eoſque ſuperſtites reliqueris, earundem rerum dominium ſine quadam ſtatuimus conditione perſiſtere, & teſtamenti de his faciendi liberam tibi tribuimus poteſtatem. Hæc igitur quæ per huius manumiſſionis chartulam ſtatuimus, atque conceſſimus, nos ſucceſſoreſque noſtros, ſine aliqua ſcitote refragatione ſeruare. Nam iuſtitiæ, ac rationis ordo ſuadet, vt qui ſua a ſucceſſoribus deſiderant mandata ſeruari, deceſſoris ſui proculdubio voluntatem & ſtatuta cuſtodiãt. Hanc autem manumiſſionis paginam Paterio notario ſcribendam dictauimus, & propria manu vnà cum tribus presbyteris prioribus, & tribus Diaconis pro pleniſſima firmitate ſubſcripſimus vobiſque tradidimus. Actum in vrbe Romana. ☞ *Vide infra Seruitutum præſcriptiones.*

* SERVORVM MANVMISSIONES ECCLESIATICÆ.

Auguſtinus ſer. 2. de communi vita Clericorum, de Diacono Hipponenſi loquens. Antequam eſſet, ait, Clericus, emerat aliquos ſeruulos. Hodie illos in conſpectu veſtro manumiſſurus eſt, Epiſcopalibus geſtis. Et de alio: Aliqui ſeruuli eius reliqui fuerant, iam quidem in monaſterio viuentes, quos tamen geſtis Eccleſiaſticis manumiſſurus eſt hodie.

Huiuſmodi autem Eccleſiaſticæ manumiſſiones per Eccleſiam defendebantur. Vnde in priore Concilio Arauſicano legitur. In Eccleſia manumiſſos, & per teſtamentum Eccleſiæ commendatos, ſi quis in ſeruitutem vel obſequium vel ad colonariam conditionem imprimere tentauerit, animaduerſione Eccleſiaſtica coërcebitur. Quia autem hæc fiebant in conſpectu Eccleſiæ, ideo quando propter facti memoriam vice actorum interponebatur qualiſcunque ſcriptura, in ea aliqui præſentes vice teſtium, nomina ſua ſignabant, vt meminit Conſtantinus Auguſtus ſcribens ad Protogenem Epiſcopum cuius verba Iuſtinianus ſuo Codici inſeruit, ad titulum: De his qui in Eccleſia manumittuntur.

Sed non minus manumiſſionem Eccleſiaſticam illuſtrat altera Conſtantini conſtitutio, eodem in loco relata, & ad Oſium directa. Qui, inquit religioſa mente in Eccleſiæ gremio ſeruis ſuis meritam conceſſerint libertatem, eandem eo iure donaſſe videantur quo ciuitas Romana, ſolemnitatibus decurſis, dati conſueuit. Sed hoc duntaxat his qui ſub aſpectu plebis vel antiſtitum dederint, placuit relaxari.

Cæterum non illæ ceremoniæ requirebantur quando Clericus priuatis ſuis famulis volebat libertatem tribuere. Subiicit enim Chriſtianiſſimus Imperator: Clericis autem amplius concedimus, vt cùm ſuis famulis tribuunt libertatem, non ſolum in conſpectu Eccleſiæ, ac religioſi populi, plenum fructum libertatis conceſſiſſe dicantur: verum etiam cum poſtremo iudicio dederint libertates, ſeu quibuſcunque verbis dare præceperint, ita vt ex die publicatæ voluntatis ſine aliquo iuris teſte, vel interprete competat directa libertas.

Has autem CONSTANTINVS leges Guilielmus Fornerius, antecesſor Aurelianenſis, in ſelectionibus, formulis aliquot Francicis ex lapidibus & veteribus membranis deſumptis, illuſtrat. Eſt etiam in Codice Theodoſij non abſimilis Titulus de manumiſſionibus in Eccleſia.

Breuiter CAROLVS Simplex: ad Remigij venerabilis Archiepiſcopi deprecationem, ſeruum, ait, iuris noſtri nomine Anſelmum, manu propria, à manu illius excutientes denarium ſecundum legem Salicam, liberum cum omnibus quæ habet, vel quæ acquiſierit fecimus, & ab omni iugo ſeruitutis aſſeruimus. *Apud Paradinum lib. 2. hiſt. Lugdun. cap. 24.*

Manumiſſiones autem nonnullæ fuerunt abſolutæ, aliæ conditionales. Quod ex reſponſo INNOCENTII III. animaduerti poteſt. Is enim interrogatus an ſeruus traditus militiæ clericali, poſſit ſe ad aliam transferre Eccleſiam, reſpondit: In eo credimus diſtinguendum vtrum eo tenore fuerint manumiſſi, & ordini clericali obligati, quod manumittenti Eccleſiæ dum vixerunt deberent impendere famulatum in obſequiis diuinorum, & tunc transferendi ſe ad aliam, eſt eis licentia deneganda: vel manumiſſi extiterint abſolutè, ſicque libertatem habeant ad aliam tranſeundi.

Huc etiam refer quod TOLETANI Patres nonnullos ſeruos ad Clericatus ordinem admiſerint, niſi qui directa manumiſſione abſoluti eſſent: Quicunque, inquiunt, libertatem à dominis ſuis ita percipiunt, vt nullum ſibi in eis obſequium patronus retentet, iſti, ſi ſine crimine ſint, ad Clericatus ordinem liberi ſuſcipiantur, quia directa manumiſſione abſoluti noſcuntur. Qui verò retento obſequio manumiſſi ſunt, pro eo quod adhuc patroni ſeruitute tenentur obnoxij, nullatenus ſunt ad Eccleſiaſticum ordinẽ promouendi, ne quando voluerint, eorum domini fiant ex Clericis ſerui.

Frequentiſſimum autem & vſitatiſſimum fuit apud maiores noſtros, quod quum in Eccleſia ſeruos ſuos manumitterent, in recognitionem donatæ libertatis voluerint Eccleſiæ, in qua manumiſſionem fecerunt, præſtari ac perſolui annuum aliquem cenſum, eo modo proteſtantes ſe donationem

nem talem facere in remedium animarum ſuarum, & ad honorem A Dei,& Sanctorum eius,& præcipuè in honorem illius Sancti, qui patronus eſt loci, in quo manumiſſio fit.

Extat in Aſſligemio Brabantiæ monaſterio manumiſſio. Renſuuendis puellæ,quam HENRICVS Comes Louanienſis, & ducatus patriæ Brabantenſis, natalitio iure ſibi ancillam, libertate plenaria decorauit,& S.Petro in Aſſligen obtulit ea conditione, vt ſingulis annis ad vincula S.Petri duos denarios in altari perſolueret; ſi verò ad nubilem ætatem peruenerit,ſex denarios:duodecim denique, cum ipſa,atque aliquis de eius ſtirpe obierit.

Habet etiam Louanienſis D.Petri Eccleſia literas in quibus GOSUINVS & HENRICVS,Domini de Goethencourt,milites,Alardum de Douſart, intuitu diuinæ remunerationis manumiſerunt,& à ſeruitute ſeruilis conditionis,qua ipſis fuerat aſtrictus,in altari ſancti Petri quiticlamauerunt (hoc enim verbo vtuntur)ad annuum cenſum capitis vnius denarij cum ſupportantes.Quas literas ſuo ſigillo roborauit, an.1250.

Eodem pertinent breues Monaſterij Fliderbacenſis literæ. Nouerint tam præſentes quam futuri quòd HENRICVS Miles B de Bruc,poſt obitum filiæ ſuæ Mabiliæ , vxoris Simonis de Buſſ.tam filios & filias Mabiliæ, quam omnes ſucceſſores eorum per annuum cenſum denarij vnius in Eccleſia Fliderbacenſi liberos tradiderit,ac ipſos liberæ conditionis fecerit.

*SERVITVS APVD BELGAS QVANDO DESIERIT.

Cùm communi quaſi totius Chriſtianæ Reipublicæ conſenſu, ſeruitia inter Chriſtianos eſſe deſinerent,non poſtremos fuiſſe Belgas animaduerti poteſt ex conſtitutione nobiliſſimæ Virginis Margaretæ Comitis Flandriæ,quam in Eccleſiæ Inſulenſis Archiuis aſſeruari intelligo.Vnde mirum nō eſt poſterioribus ſæculis maiores noſtros in Belgio ſummo fauore perſonarum libertatem proſecutos eſſe,neque vllum in ſuis regionibus miſeræ ſeruitutis vſum admiſiſſe.

Ad cuius declarationem vnum proferam exemplum , vt cognoſcatur quid iam pridem e re nata de liberali cauſa conſtitutum ſit. Inſtitor quidam Luſitaniæ emerat mancipium quoddam,Simonem nomine,colore fuſcum,quales ſunt quos C albos Mauros dicimus compunctum notis literarum P. & M.in vtraque mala.Iſtud mancipium vt à Domino aufugerat, in his prouinciis latitare aut vagari putabatur. Porrectus eſt itaque in Senatu ſecreti conſilij Caroli V.ſupplex libellus,quo inſtitor ſeruum ſuum ſibi vendicare volebat,quem,vt moribus Hiſpaniæ receptum eſt,ſuum eſſe iure domini , tituloque emptionis,dicebat.Senatores autem ſecreti Conſilij , quod negotium propoſitum magni eſſe momenti, atque in exemplum ſæpe alias trahi poſſe arbitrarentur,etſi exiſtimarent nō eſſe annuendum precibus ſupplicantis,priuſquam id reſponderent,voluerunt ſibi à magno Concilio Mechlinienſi ſignificari,quid de propoſita hypotheſi ex æquo & bono ſtatuendum videretur.Reſcripſerunt autem Patres Conſcripti , in eandem ſententiam procliues , eius petitionem nulla firma ratione niti, propterea quod moribus vſuque noſtræ gentis iam dudum ſeruilis perſonarum conditio ſit antiquata,& omnium contraria ei libertas optimè conſeruata.

Ex his autem monumentis facilè intelligitur verum eſſe quod NICOLAVS Clenardus ex Feſa ſcripſit Abbati Tongerloënſi. D Audio, inquit,in Brabantia,& cæteris illis regionibus Cæſaris extra Hiſpaniam,non poſſe haberi ſeruos,ſed ſtatim eos liberos fieri, inuito domino.

*SERVITVS MANVS MORTVÆ.

Seruitus manus mortuæ eſt iſta.Solent antiquitus in ditione Leodienſi, mortuo aliquo ruſtico, illius manus abſcindere dextram,eamque Domino præſentare,cum proteſtatione quod non amplius ei ſeruiret. *Ita Chronogr. Leod.in App. ad Marian. cap.* 28.

Suſtulit hanc ALBERO Epiſcopus Leodienſis frater Godofredi Ducis Leodienſis, eamque edicto perpetuo obliterauit.

SERVITVTES. Ac primum SERVITVS CORMEDA. E

Fuit in quibuſdam Eccleſiis conſuetudo, vt moriente aliquo, Capitulum ſine Eccleſia haberet optionem rei alicuius ad defunctum pertinentis,veſtis videlicet, annuli,equi aut ſimilis,quam in ſuam redigebat poteſtatem per modum recognitionis. Quam ſeruitutem Cormedariam appellabant,à ficta voce Germanica. *kur keben.* quod eſt habere electionē. At iſta ſeruitus pleriſque locis fuit redempta pecunia , mox ſumma aliqua minori,tandemque euanuit.

Vnde CAROLVS Auguſtus in edicto dato Coloniæ Cal. Sept.an.1349.citato à *Ioan.Molano lib.3.de Canon.cap.*36.cum multi refractarij etiam addito periurio cormedam negarent, regio decreto ſanciuit,homines ſeruituti obnoxios,colonos, aut quoſcumque alios,non poſſe per proprium iuramentum euadere,quo minus Traiectenſis Eccleſiæ Epiſcopis,Prælatis ac Eccleſiaſticis perſonis ſoluant cenſus,ceram,veſtes,equos, pecora,& iura,vulgariter cormede dicta,aut alias res,in vita, vel poſt mortem debitas,ſed eos obligari,quandocumque ſupradictæ perſonæ Eccleſiaſticæ F per ſeptem ſimilis conditionis homines,ius ſuum edocere poſſint.

Huc Etiam pertinet quotidie S.HENRICVS Imp.cum dilecta Chunegunde , in fundatione Monaſterij S. Michaëlis apud Bambergam,donatis tredecim principalibus curtilibus, adiecerit de colonis : Debita ſeruitia aratrorum in tribus vicibus in anno,ouorū in Paſcha, caſeorū in Pentecoſte,pullorum in carniſpriuio,& hebdomadalia ſeruitia dictæ noſtræ Eccleſiæ,ab omnibus vt condecet,impendantur.Cenſum autem vltimum,per quem vtique obmiſſa vel neglecta ſupplentur ſeruitia,ius videlicet capitale, à viris decedentibus optimum equum,vel ſi carent,optimum caput pecoris:& à fœminis induutas & exuuias tranſmitti ad Eccleſiam ordinamus : vt cum famulis Eccleſiæ in diuinis ſeruitiis communionem plenariam conſequantur.

SERVITVTVM PRÆSCRIPTIO.

Seruitus merè perſonalis,quæ debetur perſonæ à perſona, nullo tempore præſcribi poteſt,id eſt, vſucapione acquiri *L. finali, C. de longi temporis praſcript.* idque verum eſt,etiamſi bona fide putaris eſſe ſeruum, emeris,ratio eſt,quia æquitas G non patitur hominem liberū fieri ſeruū ex errore opinionis.

Seruus tamen præſcribit libertatem contra dominum , ſi per 20. annos bona fide putauerit ſe liberum ; etiamſi titulum libertatis non habeat.*L.2.C.de longi temporis praſcript.qua pro libert. Gomez.n.*26.hoc conſtitutum eſt in fauorem ſeruorum. Seruitus mixta, quæ,à re debetur perſonæ, vt eſt vſusfructus, præſcribitur cum titulo 10.annis inter præſentes, & 20.inter abſentes:ſine titulo annis 30.*L.fin.C.de praſcript.longi temporis*

Seruitus merè realis, ſiue ſit continua, vel quaſi continua; (vt tigni immittendi,oneris ferendi , ſtillicidij, aquæductus) ſiue diſcontinua;(vt eundi per tuum prædium, agendi iumentum, ducendi currum)cum titulo & bona fide præſcribitur 10. annis, præſente eo contra quem agitur.20.verò eo abſente,eſtque hæc communis DD. ſententia. *ex L. finali, C. de praſcript. longi temporis.*

Seruitus merè realis, ſi ſit continua, vel quaſi continua, abſque titulo,cum ſcientia & patientia aduerſarij præſcribitur H decennio inter præſentes , vicennio inter abſentes, diſcontinua verò abſque titulo,non præſcribitur niſi tempore immemorabili,id eſt,cuius initij nō exſtet memoria.Prior pars huius ſententiæ eſt communis DD.*ex lib.1.& 2.C.de ſeruitutibus & aqua* ; eamque tradit *Gomezius tom.* 2. *cap.* 15. *num.* 27.ſi enim dominus, vel is cuius intereſt , ſcit, & permittit tanto tempore, cenſetur hoc ius ſponte concedere. Altera eſt etiam communis, *ex L.ſeruitutes* 4. *§.de ſeruitutibus.*

Vſusfructus,& omnis ſeruitus, quæ non vſu amittitur extinguitur 10.annis inter præſentes,& 20.inter abſentes:habetur *L.penult.C.de ſeruitutibus.*

Aduerte eſſe differentiam inter ſeruitutes ruſticas & vrbanas.Nam ruſticæ ſeruitutes,ſicut & vſusfructus,extinguuntur per ſolum non vſum: nec requiritur vt dominus prædij aliquid faciat , quo incipiat vſucapere ſuam libertatem; (vt habetur *L.Hac autem iura* 6. *§.de ſeruitut. vrban. prædiorum*, vel vt neſciat te ius habere.Itaque ius itineris , agendi iumēti, ducendi plauſtri, deriuandæ aquæ per prædium alterius, paſcen-

paſcendi pecoris,aquandi, arenæ fodiendæ,& ſimilia, amitti ſolo non vſu ad ſexennium,ſi præſens ſit, ſi abſens,per viceniA nium.Vrbanæ autem non amittuntur ſolo non vſu, ſed requiritur,vt poſſeſſor,loci debentis ſeruitutem, aliquid faciat bona fide,quo incipiat vſu capere ſuam libertatem, vt habetur d.l. Hac autem iura,l.Sed de plura apud Gomez tract.de ſeruit. tom. 2. cap. 15.

DE SERVITVTE ET SERVIS.

ETHNICORVM DICTA ET EXEMPLA.

Erat Diogeni ſeruus nomine Manes,is quum profugiſſet à domino,admonuerunt amici,vt fugitiuum inueſtigaret. At ridiculum,inquit Diogenes,ſi Manes abſque Diogene viuat, Diogenes abſque Mane viuere non poſſit. At multi ſeruos inſequuntur,vt vel ciſcantur.Diogenes ſpectabat vſum.Melior autem philoſophus eſt,qui paucioribus eget.Nolebat itaque hic ſeruo videri deteſtari. Laert.l.6.Idem quum eſſet emptus Diogenes,perinde quaſi ipſe Xeniadem emiſſet,dixit illi:Vide vt iuſſis meis pareas.Cumque ille diceret, *ἄνω ποταμῶν*, ſignificans tem præpoſtere agi,ſi ſeruus imperet hero:Si medicum

B inquit Diogenes,emiſſes æger,non illi præſcribenti obtemperares:an diceres; *ἄνω ποταμῶν?* Si herus corpore male affectus auſcultat ſeruo rei medicæ perito : multo magis decet animo ægrum auſcultare ſeruo philoſophiæ perito, quod enim ars medica præſtat corpori,hoc philoſophia præſtat animo : illa medetur febri,hæc prauis cupiditatibus. Quanto autem animus præſtat corpori,hoc illius morbi ſunt,quam huius, grauiores.Laërtius addit,quum à præcone rogaretur, quo titulo vellet prætereuntem quendam bene cultum,Huic, inquit, me vende:nam is eget Domino.Idem dicebat,inter ſeruos ac dominos malos præter vocabula nihil aliud intereſſe,niſi quod mancipia ſeruiunt dominis,domini cupiditatibus, ſignificans vtroſque eſſe ſeruos:miſeriorem ſeruitutem ſeruire dominos , quam mancipia, ſi ſint improbi.Nam qui ducitur affectuum arbitrio, & multos habet dominos, & turpes , & inclementes. *Laert. lib.6.*

Quum Athenienses ſeruum Antigoni , honoris gratia,perinde vt ingenuum in ciuium numerum adſcripſiſſent : Nequaquam, inquit Antigonus Rex , velim vnum Atheni-

C enſem a me loris cædi : ſignificans,per illos factum, vt vnum ciuem Athenienſem poſſet loris cædere quippe ſeruum : ſed Athenis eſſe plures vno commeritos vt a rege loris cæderentur ,qui ſeruum alienum, quod in ipſis fuit , manumitterent. *Plut. in apoph.*

Cum Diogenes ex libertate in ſeruitutem venderetur, & cum quidam emere vellet,quid ſeruitutis ſciret , percontatus eſt, Reſpondit:Noui,inquit,hominibus liberis imperare , at ille cum manumiſit,filioſque ei tradens : Accipe , inquit , liberos meos,quibus imperes. *Aul. Gell. lib.2.*

Gorgo Cleomenis filia, cum videret Ariſtagoram à quopiam à famulis calceari:Quid,inquit, pater ! Hoſpes iſte manus non habet.Exiſtimabat,non ferendas viri delicias,qui in eo abutebatur famuli opera,quod ipſe ſuis manibus facere ſibi poterat.Et non pudet quoſdam, quibus veſtiendis comendiſque vix decem famuli ſufficiunt.Opus eſt famulo qui ventrem exoneraturo ſoluat ligulas , qui fœnum aut lanam porrigat exterſuro, ac minimo minus,qui abſtergat. *Eraſ.ex Plut. in Lacon.*

Hadrianvs Im.quum ſeruum ſuum videret inter duos ſe-

D natores ambulantem,miſit,qui illi colaphum impingeret,diceretque:Noli inter eos ambulare , quorum adhuc potes eſſe ſeruus,ſimul ſenatoriæ dignitati conſulens,& ſerui caſtigans inſolentiam; quam de Cæſare hero ſumpſerat. *Ex Dione Caſſio.*

Alex.Seuerus nunquam vtebatur curſore,niſi ſeruo ſuo, dicens,ingenuum currere niſi in ſacro certamine non debere. *Ælius Lamprid.*

Bion dicebat,bonos ſeruos eſſe liberos:improbos autem libertinos multis cupiditatibus ſeruire. *Stob. ſerm.2.& 60.*

Callicratidas interrogatus, quod genus hominum eſſent Lones:Liberi,inquit, mali,ſed ſerui boni : ſignificans , illos neſcire imperare,ac libertate vti, ſed ſeruitutem æquo animo ferre videlicet referendos ad ſecundum hominum genus iuxta diſtinctionem Heſiodi,qui per ſe quidem non ſapiunt, ſed parent rectè ſapienti. *Plut. in Lacon.*

Lacæna Quædam captiua quum interrogaretur , quid ſciret:probe, inquit, regere domum. Et hæc non vulgaris ars eſt in muliere. *Plut. in Lacænarum apoph.*

Quædam à licitatore interrogata,num eſſet futura proba, E ſi ipſam emeret:etiam inquit,ſi me non emeris. *Plut.*

Quum in auctione præco rogaret illam,quid ſciret ? Libera,inquit,eſſe:ſignificans,ſeſe captiuam quidem eſſe, cæterum ad illiberalia iuſſa, non parituram.Itaque quum emptor imperaſſet quædam non conuenientia liberæ : Plorabis , inquit,qui tibi ipſi talem inuideris poſſeſſionem , moxque ſibi necem conſciuit. *Plut.in apoph. Lacænarum.*

Puer Spartanus captus ab Antigono rege,ac ſub haſta venditus in cæteris omnibus,quæcunque putabat ab ingenuo decenter fieri poſſe,obſequens erat ei,qui ipſum fuerat mercatus:cæterum iuſſus afferre matulam,haud ſuſtinuit, dicens non ſeruiam:At quum inſtaret herus,puer conſcenſo tecto, dixit:Sentiès,cuiuſmodi mercatum feceris, moxque ſeſe è ſublimi præcipitem dedit,ac periit:Captiuus eſſe poterat, ſeruilia facere non poterat, ac ſemet in libertatem morte aſſeruit. *Plut. in Lacon.*

Idathyrsvs Scytharum rex,in quem arma mouit Darius, ſuaſit Ionum regibus vt Hiſtrici pontis iunctura ſoluta , fugientes ſeſe in libertatem vindicarent:qui quum id facere recuſarent,ne violarent fidem,qua Dario erant obſtricti , vocauit illos frugi mancipia , & *ἄδρατα*, hoc eſt, qui fugere F nollent.Nam hæc non minima laus eſt ſeruorum,nolle fugere,ſi liceat:ac nolle tyrannicam ſeruitutem commutare libertate, ſi detur opportunitas,animi ſeruilis eſt. *Plut. in apoph.*

Antigonvs conſpiciens,filium ſuū eos,in quos habebat imperium,ferocius tractantem,inſolentius:An ignoras , inquit,fili , regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem. Nihil dici potuit cordatius. Nam princeps non minus obſeruire cogitur populo,quam populus principi:niſi quod princeps id facit cū dignitate,alioqui relicta mutua ſeruitus eſſet.*Plut.*

Quidam in ſeruum furacem ita iocatus eſt , vt diceret , eum ſolum eſſe,cui domi non nihil eſſet nec ſignatum, nec recluſum.Id ſi de frugi ſeruo dicas,laus eſt:ſi de furaci,iocus. Intelligimus enim,illi nec ſeras nec ſigna obſtare,quo minus furetur. Scrinia claudimus:olim & cadi & lagenæ ſolebant obſignari. *Eraſ. lib.7.apoph.*

Ætoli quondam ingreſſi regionem Laconicam, abduxerunt quinquaginta ſeruorum millia,vnde Lacon Quiſpiam G ſenior feſtiuiter dixiſſe fertur:Magno bono fuerunt hoſtes Laconicæ, quam tanta turba leuarunt. *Plut. in Lacon.*

Cum Thebani irrupiſſent in Laconicam,& inter captiuos captiuaſq,multos etiā abduxiſſent Helotas,iuſſerūt illos Terpandri, Alcmānis ac Spendonis Laconica carmina canere.Illi recuſarunt,dicentes,id nolle filias heriles : adeo plus apud illos valuit concaptiuarum puellarum authoritas,quàm iuſſa victoris.Hinc probarunt quidam, eſſe verum quod vulgò diceretur:liberum Spartæ maximè liberum eſſe , contra ſeruum maximè ſeruum. *Plut.in vita Lycurgi.*

Alcamenes,percontanti cuidam,cur Lacedæmonij Helotibus committerent colendos agros,ac non ipſi potius eos colerent.Quoniam, inquit, non ipſorum cauſa ſed noſtra, Helotas nobis comparauimus. Videlicet ſtultitiam eorum taxans,qui mancipia ad oſtentationem alunt otioſa,& ſeruos ac miniſtros voluptatum habere malunt,quam frugiferis operibus occupatos. *Plut.in Lacon.*

M. Crassvs ille diues magnam ſeruorum turbam domi H alebat,quorum præcipuam agebat curam diſcentibus aſtans, interdum & ipſe docens eos , dicens:hanc oportere præcipuam eſſe patris familias ſolicitudinem , noſſe,quot, ſint rei familiaris animata inſtrumenta.

Diogenes,Conſpicatus delicatum quendam à ſeruo calceari:Nondum,inquit,ſat beatus es,niſi te etiam abſtergat,id erit,ſi mancus fueris. *Laert.lib.6.* Viſum eſt Diogeni,non niſilto minus abſurdum,in calceatu abuti opera famuli,ſi quis ipſe ſibi hoc præſtare valeat, quam ſi poſt exoneratam aluum adhibeat famulum abſtergendo podici. Quanquam intelligi poteſt & de abſtergendo naſo. Philoſopho Ethnico prodigioſæ deliciæ videbantur, ethnicum calceari à famulo.

Demonax videns quendam ſeruum ſuum crudeliter verberantem:Deſine, ait, ne ſeruo tuo ſimilis ſias. Indicauit vir prudentiſſimus , reuera ſeruum eſſe qui affectibus imperare non poſſit. *Eraſm. lib.8. apoph.*

Gillas hoſpitio exceptus apud hominem durum,& vndecūque facientem quæſtū , qui ne dormire quidem famulis permittebat,ſed aliis aliud operabatur noctu:eundem & ipſe poſtea quum Agrigentum veniſſet,ſuſcepit,& conuocatis famulorum

ſamulorum pueris(qui pèrmulti erant)nuces & caricas diſtribuit. Interrogante autem hoſpite, vnde tot pueri? A famulis
A meis,dixit,mihi generantur. Volunt autem oſtendere ita tractandos eſſe ſeruos,vt ad procreandos etiam liberos legitimè ſint apti. *Stob.ſerm.* 60.

*HIEROGLYPHICVM.

Raſuratio capitis apud GRÆCOS pariter & LATINOS ſeruitutis indicium fuit. *Pier.Val. lib.*32.

Quod etiam *annulus* ſit ſeruitutis hyeroglyphicum, tum martiale ſignum atteſtatur, quod additam eſſe viro ſponſam indicat:quam Pythagoræ ſymbolum exponit,dum nos arctū annulum geſtare vetat:quod ex D.Hieronymi interpretatione,non eſſe anxie viuendum admonet, quippe cauendum, ne nos in eam ſeruitutem conijciamus,quæ dura ſit , & incommoda: *Pier.Val.lib.*16.

SERVITVS CONIVGALIS MARITORVM.

☞ *Vide Tit.* Γυναικοκρατουμένων.

VXORVM.

Apud MOSCHOVITAS mulierum conditio miſerrima eſt. Nulla enim honeſta & pudica credidur, niſi domi cōcluſa viuat,adeò vt nuſquam exeat. Domi autem manentes telam fa-
B bricant,& fila nent,nihil prorſus iuris auctoritatiſve in ædibus habent:omnes enim labores domeſticos ſerui abſoluunt. Non verberatæ a maritis plerumque conqueruntur,& inuiſas ſe maritis dicunt,verberaque ſignum amoris putant.Baſilicas & conuerſationes rarò niſi vetulæ adeunt. Certis tamen & feſtiuis æſtate diebus,exhilarandi cauſa matres cum filiabus in campis herboſis deambulant, ibique ſuper quadam trabe, duabus extrema trabis occupantibus, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur:frequentius funi duobus ſtipitibus annexo inſident,& vltrò citroq; impulſæ feruntur.Poſtea quibuſdam certis cantilenis manibus pedibuſque complodentes, capitaque frequentius mouentes,ſeſe oblectant:vel manibus connexæ & ſimili modo canentes,choreas in gyrum ducunt. Hæc conſuetudo præcipuè circa feſtum S. Petri & Pauli Apoſtolorum aliquot hebdomadis ab omnibus Ruthenis promiſcuè obſeruatur. *Guaguinus in deſcriptione Moſchouia*, *cap.* 4.

C SERVITVS PATRIA.

Lex THEBANORVM eſt:ne ciui Thebano liceat infantem exponere,neque in ſolitudinem abiicere capitis ſupplicio indicto. Verum ſi in extrema mendicitate pater ſit conſtitutus, ſiue mas ſit,ſiue fœmina infans,cogitur eum ſtatim a materno partu ad magiſtratum cum ipſis faſcijs adferre:qui acceptum,alicui tradit leui precio,cum quo pactum & conditiones intercedunt, vt infantem alat,& adultum ſerui vel ſeruæ loco habeat, ſit vt alimentum & educatio ſeruitute compenſetur. *Ælian.lib.*2.*de Var. hiſt.*

Apud MOSCHOVITAS pater habet poteſtatem,filium quater vendendi,ita vt ſemel, venditum quocunque tandem modo liberatum, vel manumiſſum:rurſus atque iterum iure paterno vendere poſſit.Poſt quartam autem venditionem nihil iuris amplius in filium habet.*Guagnin deſcript.Moſch. cap.*4.

SCRIPTORES.

Edidit inter alias ſuas lucubrationes. Schiſmatiſimum de Seruitute, PETRVS Rebuffus,vbi varias illius ſpecies,& differentias tradit , quas Lector ſtudioſus inde nullo negotio hauriet. Scripſerunt & alij quos ſparſim in progreſſu ſupe-
D rioris Loci citauimus.

Seueritas.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SEVERITAS Græcè αὐστηρότης, ἀπότομία, ἀποτομία, definitur inflexibilis animi rigor, nihil de merita vel ſtatuta pœna, remittens. Eſtque virtus in iudicando & imperando. Ita. *S. Thom.*2. 2.*q.* 157. *art.* 2.non eſt autem idem quod crudelitas, quæ ſonat atrocitatem animi in exigendis pœnis : eſtque vitium oppoſitum clementiæ.

*QVANDO ADHIBENDA.

SEVERITATEM adhibere in multis plus conuenit, quam manſuetudinem.

Primo in bello ſiue militia, vbi omne erratum capitale eſt propter publicum periculum. In quam ſententiam nonnulla refert. *Val.Max. l.*2.*c.*2.*& Lamprid.in Alex.Seuero.* De Aure- E
liano Imp.conſtat,quod tam fuerit ſeuerus in diſciplina militari vt tribuno ſuo ſcripſerit,ſi viuere vellet,manus militum contineret,& quiſque ſua annona contentus viueret.

II. In miniſtros & Præfectos Iuſtitiæ, præſertim in illos qui muneribus ius peruertunt& venale habent. ☞ *Vide Munerum corruptela.* & apud *Val. Max.lib.*6. *cap.*3.

III. Cum populi alicuius ingenium eſt malignum , & aliter nequit coërceri.quomodo olim Deus in veteri lege ſeueritatem adhibuit circa legum ſuarum obſeruationem.

Denique cum id magis expediens iudicatur , vel ad emendationem delinquentis,vel ad publicam diſciplinam ſanciendam.

SEVERITATIS ACQVISITIO.

EXERCITATIO. HVC

Qui Adhibuerint.

Puta.

DEVS O. M.

Grauiter puniuit Deus peccatum Primorum Parentum, F
quod ipſi credebant veniale,nec ita durè puniendum fore *Geneſ.*3.

Neque CAIN peccatum diſſimulauit Dominus,ſed damnationis ſententiam in eum proferens, ait : Nunc igitur maledictus eris ſuper terram. Cumque operatus fueris eam non dabit tibi fructus ſuos:vagus & profugus ſuper terram eris. *Geneſ.* 4.

Originali item mundo DEVS non pepercit, ſed ipſum penè totum diluuij inundatione deleuit. *Geneſ.*7.

Quinque Ciuitates propter peccatum Sodomiticum fœtente ignis conflagratione conſumptæ ſunt per Angelos à Deo miſſos. *Geneſ.*19.

Ægyptij perſequentes filios Iſraël ſubmerſi ſunt,iubente Deo , quaſi plumbum in aquis vehementibus *Exod.* 14. *&* 15.

Quia populus AMALECH voluit impedire filios Iſraël euntes in terram promiſſionis,dixit Dominus ad Moyſen,Delebo memoriam Amalech ſub cælo. *Exod.*17. G

Propter vitulum quem adorauerunt Populi , ceciderunt vna die quaſi tria millia hominum. *Exod.* 32.

Egreſſus eſt ignis à Domino & deuorauit NADAB & ABIV filios Aaron,quia arreptis thuribulis ignem alienum & incenſum deſuper poſuerunt , & coram Domino obtulerunt. *Leuit.* 10. *Num.*3. *&* 26.

Iuſſit DOMINVS puerum Blaſphemum extra caſtra educi, & ab vniuerſo populo lapidari. Cum ortum eſſet murmur populi Iſraël quaſi dolentium præ labore contra Dominum, accenſus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem caſtrorum. *Leuit.*34.

Ac poſtea cum manna faſtidirent , carnibus quas miſerat DOMINVS videntibus,filiis Iſraël adhuc exiſtentibus in dentibus eorum,percuſſit Dominus populum plaga magna nimis vt exponunt : propter ingluuiem,& voracitatem, ſeu crapulam. *Num.*11.

Percuſſit DOMINVS Mariam lepra, quia locuta eſt contra Moyſen. *Num.*12.

De ſexcentis millibus virorum & mille ſeptingentis triginta qui numerati ſunt, nullus intrauit terram promiſſionis H
propter eorum murmur,præter CALEB & Ioſue,ſicut minatus eſt Dominus.*Num.*14. *&* 26.

Ligna colligens in ſabbatho fuit præcepto Domini lapidatus. *Num.*15.

Terribili morte occidit Dominus CHORE & complices eius terra eos deglutiente, eo quod ſteriſſent contra Moyſen & Aaron:ac paulò poſt conſumptis ducentis quinquaginta viris quo pro eis offerebant incenſum , 14. millia & ſeptingentos homines qui murmurauerunt aduerſus Moyſen & Aaron ignis de cœlo combuſſit. *Num.* 16.

Hæſitantem ad aquas contradictionis MOYSEN, dominus durè increpans puniuit:cum tamen vſque tunc, tam ſanctè & fideliter ſe geſſiſſet,ſupple,tam ad Deum quàm ad populum: dixit enim ad ipſum & Aaron. Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filiis Iſrael , non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. *Num.*16.

Miſi:

A Miſit dominus ſerpentes ignitos in Populum, quia tæduerit eos itineris & laboris, & dixerunt: cur eduxiſti nos de Ægypto? &c. *Num.* 21.

ACHAN filius Charmi cū tota ſuppellectile ſua periit, quia abſtulerat de anathemate Ierico. *Ioſue* 7.

Pro peccato in vxore Leuitæ commiſſo tota tribus BENJAMIN, exceptis ſexcentis hominibus fuit à Domino iubente, deleta. *Iud.* 20.

HELI peccantes filios corripuit, ſed leuiter, propter quod ipſe in eis & cum eis punitus fuit. Quid ergo de illis, qui filios ſuos non corripiunt, ſed incitant ad malum verbis & exemplis? 1. *Reg.* 2. & 4.

Quia SAVL obtulit holocauſtum contra mandatum Samuelis, reprobatus fuit. Et quia regem Agag, Amalech, & greges ouium, reſeruauerat. 1. *Reg.* 13. & 15.

Item propter peccatum SAVL & domus eius quia occidit iniuſtè Gabaonitas, facta eſt fames in terra, & puniti ſunt homines de domo eius etiam poſt illius mortem. 2. *Reg.* 21.

Adducente DAVID arcam Domini ſuper plauſtrum, Oza tenuit eam ne caderet, quia bos laſciuiens inclinauerat eam, & percuſſit eum Dominus ſuper temeritate, & mortuus eſt,

B ibi. 2. *Reg.* 6. & 13.

Rationem aſſignant, vel quia irreuerenter nudam tetigit arcam, vel quia iumentis vehi fecit, quæ hominum portari debuerat humeris. 2. *Par.* 13.

Septuaginta millia Hominum peſte mortui ſunt propter elationem Dauid, quando fecit populum numerari. 2. *Reg.* 24.

Vir Dei, qui venit de Iuda, & nunciauit IEROBOAM ſucceſſionem officiorum ſacerdotum eius: occiſus fuit à Leone, eo quòd contra imperium Domini comedit panem in domo cuiuſdam prophetæ. 3. *Reg.* 13.

Quadraginta duo Pueri, à duobus Vrſis ſunt lacerati, pro eo quod illuſerant Eliſæo dicentes, Aſcende calue. 4. *Reg.* 2.

Si tam grauiter punitum fuit GIEZI pueri ELIZÆI peccatū qui cum poſteris lepra percuſſus fuit, eò quòd clam Domino ſuo accepit munera à Naaman à lepra per Eliſæum curato, ſatis ei voluntariè data, quid erit de illis, qui accipiunt multa fraudulenter exacta, vel violenter extorta? 4. *Reg.* 5.

C OZIAS Rex Iuda cepit thuribulum, & more ſacerdotum voluit adolere incenſum, ſtatimque eſt orta lepra in fronte. 2. *Paral.* 26.

Quia EZECHIAS oſtendit theſauros ſuos nuntiis regis Babylonis, amiſit eos, cùm tamen illi de terra longinqua veniſſent, & videbatur quod lætanter accipi debuiſſent. 4. *Reg.* 20.

Populum peculiarem & dilectum tradidit DOMINVS in manus Nabuchodonoſor, qui totam gentem crudeliter captiuauit, ſanctam ciuitatem combuſſit, & templum deſtruxit. 4. *Reg.* 24. 25. *Hier.* 39. & 51.

Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, &c. erit pro ſuaui odore fœtor, pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. *Eſaia* 3.

Reges BABILONI filios ISRAEL crudeliter tractauerunt, poſtea etiam ipſi cum inclita ciuitate ſua fuerunt deſtructi ſicut minatur Dominus. *Eſa.* 14 *Hier.* 50.

HELIODORVS fuit grauiter flagellatus, eo quòd viduarum

D & pupillorum depoſita voluit apportare. 2. *Mach.* 3.

ANTIOCHVS Rex fuit tam graui plaga percuſſus vt de corpore impij vermes ſcaturirent, odore etiam illius ac fœtore, exercitus grauaretur. 2 *Mach.* 9.

Seruum nequam qui noluit dimittere conſeruo centum denarios, Dominus iratus, tradidit tortoribus quoad vſque redderet vniuerſum debitum. *Matth.* 16.

Inutilem Seruum, qui traditum ſibi non ſtuduit multiplicare talentum præcepit Dominus illo quod habuerat ſpoliari & in tenebras exteriores eiici. *Matth.* 25.

Fraus illa, quam commiſit ANANIAS conſcia SAPHIRA vxore ſua, graui fuit vltione punita. *Act.* 5.

HERODES veſtitus veſte regali, ſedet pro tribunali, populus ante acclamabat, Dei voces & non hominis. Confeſtim ergo percuſſit eum Angelus, eo quòd non dediſſet honorē Deo.

Conſiliarij.

REX ASSVERVS iratus contra VASTHI reginā, interrogauit Sapientes ſuos ſententiam. Illi non excuſauerunt abſentem, ſed reſponderunt, Regis iuſta eſt indignatio. *Eſther cap.* 1. E

Patres.

DAVID Rex moriens SALOMONI F. præcipit, vt de Ioab polemarcho, qui Abner Saul Regis, & Amaſam Abſaloni exercituum duces, ſimulata amicitia perfidè interfecerat (veritus ne ſuis luminibus officerent) ſupplicium ſumeret: præterea etiam de Semei Geminienſe, qui Dauidem pulſum ab Abſalone F. diris probris inſectatus fuerat. Sibi enim propter iuſiurandum interpoſitum de iis pœnas ſumere non licuiſſe. Paruit Salomon, & ſtatim ſub regni initia Adoniam fratrem, qui contra patrem rebellis fuerat, interfici, Ioab ad aras obtruncari, Semei in ſuo conſpectu confodi iuſſit. 3. *Reg.* 2.

Vxores.

REGNERVS Danorum Rex, cùm à SAXONE Helleſpontiorum rege Withſercum F. maximæ expectationis, igne conſumptum audiuiſſet: præ mœrore in grauiſſ. morbum incidit, eoque ſemetipſum confeciſſet, niſi à Suanloga vxore à muliebri luctu ad virilem vindictam accenſus fuiſſet. Claſſe igitur in Ruſciam traiecta, Saxonem vicit, atque F cepit: Sed pòſt tamen liberauit. *Saxo lib.* 9.

CYRVS Perſarum Rex, ab AMASI Ægyptiorum rege petiit, vt vnam filiarum ſibi in matrimonium collocaret. Ille Niteten filiam Apriæ regis, quo deuicto ipſe regnum inuaſerat ad eum miſit. Nitetis ad multum tempus Amaſis filiam ſimulans, cum Cyro conſuetudinem habebat. Cùm verò multorum liberorum mater euaſiſſet, & mariti ſummam beneuolentiam ſibi adiunxiſſet: confeſſa eſt Apriem ſuum patrem fuiſſe, dominum Amaſidis. Sed etiam cùm Amaſis vitam obierit, filium eius Pſammetichum vlciſci, pulchrum eſſe. Morem ei geſſit Cyrus: & licèt in expeditione diem ſuum obierit, tamen Ægyptiorum imperium in Apriæ ſtirpem vindicauit. *Polyæn. lib.* 8. *Herod. lib.* 3. pro Cyro Cambyſem habet.

QVOMODO. Videlicet

Legiſlatione.

Vetat Iſraëlitis MOYSES, ne in ciuitatem ſuam recipiant Ammonitam aut Moabitam, ne decimam quidem illius progeniem. At Ægyptiorum tertiæ propaginis natos recipiant. G *Deut.* 23.

Conſilio.

THEBE Iaſonis filia, vxor Alexandri, cùm accepiſſet de cuſtodibus Pelopidæ (qui captus erat) firmitudinem & celſitudinem animi eius, expetiuit eum videre & conuenire. Vt acceſſit ad eum, & velut mulier magnanimitatem eius, non illicò in tantis ærumnis perſpexit, ſed ex ſqualore, ſordibus, & maligno victu conjiciens acerba eum & indigna illo nomine premi calamitate, illachrymauit, primùm incertus, quænam mulier eſſet, mirabatur Pelopidas: vbi cognouit eam, quòd conſuetudo ei & gratia intercederet cum Iaſone, compellauit eam nomine paterno. Cùm diceret illa, Miſeret me vxoris tuæ: Me verò tui, inquit, quæ ſoluta feras Alexandrum. Hæc oratio pupugit Theben. Quippe crudelitatem oderat, flagitiaque tyranni, qui præter cæteram libidinem etiam minimum natu fratrem eius in pellicatu habebat. Quare inuiſit Pelopidam frequenter: & cùm liberè enumeret apud eum miſerias ſuas, dedit ille animum ei & ſpiritus, atque in Alexandrum incendit eam. Pelopidam tandem cum exercitu liberauit Epaminondas. *Plut. in Pelopida.* H

CATO maior incitans magiſtratus ad puniendum delinquentes, dixit eos, qui cùm valerent, non interpellarent flagitia admittentes, hoc incitare. *Plut. in apoph.*

Quum VOLATERRANI occiſo prætore propter imperij acerbitatem, & ſalinarum controuerſiam, à Florentinis defeciſſent: pleriſque propoſita venia potiùs quam vi ad officium reducendos eſſe iudicantibus: Laurentius è contra Medices diſputando peruicit, vt ciuitatem, quæ crudeliter atque ſuperbè rebellaſſet, bello perſequerentur: imperij dignitatem amiſſuri, niſi in reos maieſtatis, & nefaria arma tenentes, vim exercerent. Itaque eius ductu bellum Volaterranis illatum. Qui omni belli clade perdomiti, temeritatis atque ſæuitiæ ſuæ pœnas dederunt. *Iouius in Leone X. lib.* 1.

Iureiurando.

Q. METELLVS, Balearici F. & Macedonici nepos, filium iureiurando adegit, vt Curionem accuſaret ſui accuſatorem.

Cantu, Muſica.

A STARCATHERVS, cum Frothonis IV. Danorum regis fraudulenter oppreſſi filium Ingellũ patris interfectoribus ignouiſſe reſciuiſſet, & à paternis moribus penitus degeneraſſe: ingentem carbonum faſcem in Suecia humeris ſuis Daniam petiturus impoſuit. Rogatus ab obuiis, Qui tam inſolitum onus deferret: Ingelli regis ſtultitiam ſe carbonibus curaturam aſſeruit. Itaque expedita ſemita velut vno ſpiritu rapidum iter explicuit, tandemque Ingelli hoſpitio vſus, ſedem proceribus deſtinatam ſuo more conſcendit. Regina ſordidis pannis tectũ loco excedere iuſſit, ne puluinaria inficeret. Paruit animoſus ſenex, atque in vltimam aulæ partem ſecedens, ipſos parietes ſubmiſſi corporis impulſu contudit vt tectum ruinam minari videretur. Ingellus à venatione regreſſus vxorem monuit, vt tantum virum benignè exciperet, ſibi olim a patre tutorem datum, infantiæ cuſtodem. Regio inde conuiuio adhibitus, repudiatis omnibus illecebris, oculis indignationem ſemel antè conceptam non obſcurè præ ſe ferebat. Regina mirifici operis vittam proprio capiti detractam ei miſit, beneuolentiam eius mercari cupiens. Starcatherus verò eam in os ferentis reiecit. Mox cùm deliniendi hominis gratia tibicen canere
B cœpiſſet, Starchaterus oſſe, quod arroſerat, tibicinis os petiit, Ingello ferculum regium mittente, illud repudiauit, Teutonicas delicias auerſatus. Nec mora, Ingellum amaro carmine reprehendere cœpit, quòd Saxonicum imitatus luxũ à ſobrietate & virtute deſciuiſſet: maximè autem, quòd in ipſo militiæ tyrocinio vleiſcendi parentis immemor, neglecta naturæ lege, paterni ſanguinis carnifices Suertingi filios beneuolentia complexus eſſet. Ad hanc vocem tremefacta regina, detractum capiti ſuo reticulum irato ſeni obtulit. Ille verò eo in os offerentis cum indignatione reiecto, clara voce Satyricum carmen in regem & reginam cecinit: eoque torpentem regis animum ita excitauit, vt furibundo ſimilis exiliens, Suertingi filios cum toto comitatu ſuapte manu confoderit: & peregrino luxu reiecto, paternam fragilitatem deinceps ſit amplexus. *Saxo lib. 6. & Crantz. lib. 1. Dania. cap. 37.*

SEVERITAS RESPECTV
C PERSONARVM; PERSONÆ
ſcilicet vel
VTRIVSQVE, AGENTIS
ſcilicet & PATIENTIS.
Seueri
PRÆCEPTORES erga
DISCIPVLOS.

CALLIMACHVS contra Apollonium Rhodium, vt ingratum diſcipulum carmen, Ibidis virulentiſſ. ſcripſit. *Gyraldus.*

ANTISTHENES Philoſophus interrogatus, quamobrem tam ſeuerus eſſet diſcipulorum objurgator? Et medici, inquit, erga ægrotos. Significans, ſe vitia objurgare, non homines. *Laert. lib. 1. cap. 1.*

MAGISTRATVS erga
SVBDITOS.

☞ *Ex loco Iuſtitiæ correctiuæ huc plurima referri poterunt.*

SVBDITI erga MAGISTRATVS.

☞ *Exempla pete ex Tit. Prudentiæ, & Fortitudinis, in tollendis euertendiſque tyrannis. Item Seueri ob tyrannidem.*

GABAONITÆ Sauli regis perfidiam erga ſe, qui, vt Iudæis Iſraëlitis gratificaretur, eos ad internecionem perdere conabatur, in poſteris vlti fuêre. Oborta enim poſt Sauli regis
D mortem triennali fame, conſultum Dei oraculum reſpondit, expiandum eſſe Sauli facinus contra Gabaonitas. Dauid ergo petentibus Gabaonitis ſeptem de Sauli familia ſuperſtites mares dedit: quos illi ad Gabaam in monte crucifixerunt: eoque facto fames ceſſauit. 2. *Reg.* 21.

IEHV, Ioſaphat F. à propheta quodam iuſſu Eliſæi vnctus in Ramoth, regnum Iſraëlitarum occupauit: cùm dux eſſet exercitus, Ioram regem dominum ſuum Iezraëlem ſagitta interfecit, Iezabelem regis matrem de turri præcipitauit, LXX. liberos regios Samariæ trucidari curauit. Atque hæc omnia Domini iuſſu, qui Achab ſtirpem penitùs deleri præceperat: & propter hanc Iehu ſeueritatem, etiam trinepotes eius Iſraëlitis imperaturos promiſerat. 4. *Reg.* 10.

Rom. APVLEIVM Tribunum, ob ejectionem è ſenatu & tribunatu à Q. Cæcilio Metello ſeditioſum, cum Saphinio & Glaucia per C. Marium obſedêre & interfecêre. *Sab. lib. 2. Enn. 6.*

Cùm inter MARIVM & Syllamque ciuili bello decertaretur, [illegible] Africæ proconſul, quia crudelem ſe auarumque nimis præſtabat: ſeditione Prouincialium viuus in palatio exuſtus eſt. *Ful. lib. 9. c. 10.*

Cùm ADRIANVS ciues Romanos, qui Vticæ erant, ſordido imperio vexaſſet, idcircoque ab his viuus eſſet exuſtus: nec quæſtio vlla in vrbe hac de re habita, nec querela verſata eſt. *Val. Max. lib. 9. c. 10.*

HELIOGABALVM Pop. Rom. mortuum proiecit in cloacam, mox in Tyberim cum matre traxit, eiuſque nomen è publicis monumentis eraſit. *Herodianus.*

NERONIS turpitudinem & ſcelera ipſe Populus Romanus tolerare diutiùs non potuit, & exercitus Galbam in Hiſpanias Imperatorem creauit. De exitu eius ſic *Eutropius lib. 8.* ſcriptum reliquit: Sententia ſenatus conſtitutum eſt, vt nudus per publicum ductus, furca collo eius inſerta, virgis vſque ad mortem cæderetur, atque ita è ſaxo præcipitaretur. Igitur deſertus vndique è palatio fugit; noctis medio vrbẽ egreſſus, ſequentibus cũ Phaone, Epaphrodito, Neophytoque & ſpadone Sporo, quem quondam exectum formare in mulierem tentauerat: & in ſuburbano ſe liberti ſui, quod eſt inter Salariam & Nomentanam viam, ad quartum vrbis milliarium, F ictu gladij tranſegit: adiuuante trepidantem manum impuro eunucho: quum ſanè priùs nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret: Itàne nec amicum nec inimicum habeo? Dedecorosè vixi, turpius peream. *Suet.*

AMASOI Alanis ſeu Albanis vicini, ob nimiam tyrannidẽ qua parentibus pueros elegantes vi rapiebant & caſtratos Romanis vendebant, ſuos principes interfecêre. *Zonar. & Cuſp. in Leone III.*

Veneti, VRSVM Hypatum ducem, ob crudelitatem occidêre, Galliam patria atque luminibus priuarunt, qui Horleo ſicuti in ducatus dignitate, ita etiam in vitiis ſuccederat. Dominicum Monegareum pari ſupplicio affecerunt: neque de eorum aliquo pœna ſumpta fuit, qui in ipſos principes manus iniecerunt: adeò iuſte omnes vindictam de ſcelere ſumptam putauerunt. *Fulg. & Egnat. lib. 9. c. 10.*

MARIANVS Faletrus, dux Venetorum, coniurationem iniit de tyrannide inuadenda. Capto, crimenque confeſſo, in ſummo ſcalarum Palatinarum gradu, ceruices abſciſſæ ſunt, bonaque publicata: decretoque publico cautum, vt in maiori G comitio, vbi Ducum omnium pictæ ſpectantur imagines cum ſuis elogiis, nulla eius extaret effigies: tantumque atro colore locus illius obſcurus eſſet, ea cum ſubſcriptione, quæ teſtaretur Marini Faletri locum eſſe vacuum, cui duci propter ingens in patriam ſcelus amputata publicè ceruix foret. *Egnatius lib. 6. c. 3.*

Orta inter IOANNEM X. Pontificem, atque Albertũ Ethruriæ Marchionẽ diſcordia, quia Albertus Pannonias aduerſus Romanam Eccleſiam mercede conduxerat (qui iuxta gentis ſuæ morem, ferro atque igne omnia fœdabant) indignatus ob eam rem Populus Romanus, quòd illorum diſcordiis Romanus ager vaſtaretur, capto Alberto caput ademit. Exercitus quoque Pontificem manibus in eum iniectis, in carcere puluino ori obiecto necauit: nulla in vtroque dignitatis vel Eccleſiaſticæ vel ſæcularis habita ratione. *Fulg. lib. 9. c. 3.*

IVDICES erga REOS.

L. CASSIVS prætor Romæ tanta ſeueritate fuit, vt tribunal H eius Scopulus reorum diceretur. *Valerius Maximus libro 3. cap. 7.* Quoties iudicij alicuius quæſitor eſſet, in quo quæreretur de homine occiſo, ſuadebat, atque etiã præibat iudicibus, vt quæreretur, cui bono fuiſſet perire eum, de cuius morte quæreretur. Ob quam ſeueritatem, quo tempore Sex. Peduceus Trib. pl. criminatus eſt L. Metellum Pont. max. totumque collegium Pontificum malè iudicaſſe de inceſto virginum Veſtalium, quòd vnam modò Æmiliam damnauerat, abſoluerat autem duas, Martiam & Liciniam: populus Caſſiũ creauit, qui de eiſdem virginibus quæreret. Iſque & vtraſque eas, & præterea cõplures alias, nimia etiam, (vt exiſtimatio eſt) aſperitate vſus, damnauit. Aſconius Pedianus *in orat. Cic. pro Milone.* Idẽ pro Roſcio ſic de illo loquitur: L. Caſſius ille, quem populus Rom. veriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſis quærere ſolebat, Cui bono fuiſſet. Hunc quæſitorem, ac iudicem fugiebant atque horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo quòd tametſi veri-

veritati erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quàm impliecatus ad seueritatem videbatur.

IVSTINVS Curopalates Imp. cùm ob valetudinem in publicum prodiret, multos ad inferendam aliis iniuriam, quia nullus earum vindex esset, audaciores reddidit. Moltis de iniuriis conquerentibus. Quidam accessit, qui pollicebatur, si præfectus crearetur, ad certum tempus neminem inuentum iri cui fieret iniuria. Persuasus Imp. hominem præfectum designat. Eo pro tribunali sedente, cùm quidam senator, accusatus à vidua quam omnibus bonis spoliarat, se non ſisteret; ſed contempto apparitore ad Imp. conuiuium ſe conferret, quò inuitatus erat: Præfectus ſubſecutus, è conſpectu Imp. hominem abreptum, cauſam dicere, damnatumque, viduæ ſatisfacere coegit. *Zonaras & Cedrenus.*

Seuerissimus omnium apud VENETOS magiſtratuum decemuiratus, & vt virorum numero ei, qui olim Romæ fuit, ita terribili poteſtate penè par, Maieſtatis crimina, cinædicā fœditatem, numorum adulterationem, aliaque atrociora ſcelera, ſeuera vindicant animaduerſione: nec reo licet per ſe, aut per patronum aliquem cauſam dicere: pro collegio aliquis exiſtat oportet, qui rei cauſam quomodo agat. Quicquid ab iis iudicatum fuerit, prouocatione caret: ipſorum eſt, non alterius, ſi quid ſtatuerint, mutare: ſi id tale eſt, vt poſtea mutari poſſit, poterunt & illi, qui anno circumacto eorum loco ſurrogati fuerint. Illud ſanè in eo magiſtratu formidabile, quod illius iudicia nullis extant literarum monumentis, vt quod ſemel iudicatum ſit, nulla queat poteſtas reſcindere. Conſtat iam inde a Petri Gradonici principatu magiſtratum ipſum in ciuitate inſtitutum. *Sabell. de Venetorum magiſtratibus.*

DVCES erga MILITES, Subditos.

Conſide. Tit. Pœna militum proditorum, transfugarum, defectorum, inobedientium ſub loco Iuſtitiæ, & ſeqq. Illic inæqualitatis, quæ corrigitur: hic vindictæ, per quam corrigitur, ratio habetur. Illic alieni mali correctio, hic proprij impetus in vlciſcendo moderatio perpenditur.

CLEARCHVS Lacedæmoniorum dux, egregio dicto diſciplinam militiæ continebat, identidem exercitus ſui auribus inculcando. A militibus imperatorem potiùs quam hoſtem metui debere. Quo apertè denunciabat futurum, vt ſpiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idque à Duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores, quæ exituros eos ad prœliandum monebant, vt aut viui cum armis in conſpectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur. *Valerius Maximus l. 2. cap. 2.*

LAMACHVS caſtigauit quendam è ducibus, qui deliquerat neſcio quid. Et quum ille dixiſſet, Non iterum iſthuc committam: Ne poſſis quidem, inquit, in bello peccare bis. Error enim in bello mors eſt. *Plutarchus in Regum apophth. Stob. ſerm. 52. Ant. Meliſſa par. 1. ſerm. 67.*

Multæ militares nonnullæ maiores, quæ capitis ſupplicio luebantur, pleræque minores, pro vt grauiter aut leuiter delictum eſſet, facinoroſis & delinquentibus militibus, neceſſariò ad rem militarem exemplo à ducibus inferri ſolitæ ſunt: quibus ſanciuerunt militaris imperij diſciplinam, vt ignauus & contumax miles, prout ſegnis negligenſque, aut affinis culpæ fuiſſet, ita acri & ſeuero iudicio vel leniori pœna notaretur. Nam deſertores, ſeditioſos & fugitiuos, aut ſi loco, ſtatione, vel præſidio ceſſiſſent, tergaue dediſſent, aut è caſtris effugiſſent: tanquam peſſimo facinore adſtrictos capitali pœna plectere ſolebat. Nonnunquam, vbi multitudo obnoxia foret, auctores turbarum ad palum deligare, aut ſecuri percutere: reliquæ verò multitudinis decimum quemque ſorte ductū ad ſupplicium petere, peruulgata pœna fuit. Qui aciem reliquiſſent, aut infrequentes ad ſigna conuenirent, fuſtuario plectebantur. Præſidio verò deceſſiſſe, ſemper capitale fuit. Si quæ verò cohortes ſigna fœdè amiſiſſent, niſi noxam, cuius arguebatur, purgaſſent, in eas more maiorum quandoque capitali ſupplicio, plerunque leuiori pœna ſæuitum eſt. Quare pro frumento hordeum dare, vel extra vallum ſine tentoriis relinquere, nonnunquam milites in prima acie inducere aut diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituere, variiſque ignominiis afficere ſolebant: vt his contumeliis coerciti, intentiùs mandata exequerentur, deincepſque ad ſubeunda pericula paratiores forent. Eos, qui nunquam detrectaſſent, aut ſeceſſionem feciſſent, quique erant fugæ & pauoris inſimulati, quique ſegnes & cunctabundi arma cepiſſent, leuiſſima nota erat iureiurando adigere, non aliter quàm ſtantes, quoad ſtipendia facerent, cibum potumque capturos aut traditio pugillarium, quos morti ſtatim legerent. Ob minora verò & leuioris noxæ crimina, vel locum & ordinem in acie mutare, vel ſtipendium anni differre militibus, neque his æra procedere, qui ære diruti dicebantur, aut in politia vel in frequentia notare, vel citra commoda ſtipendiorum exauctorare: vel locum in quo tenderent in caſtris adimere: illoſque ſine pellibus tabernacula habere, vel humi & ſub dio accubarent: vel ne in oppidis hybernarent, inhibere ſolebant. In politia autē, & in frequentia notabantur hi, qui rudibus & parum nitidis armis, vel ſtrigoſiori equo & macie affecto vtebantur, quique prædicto ad pugnam die, occaſionibus quæſitis, contumaciùs parerent: quæ mora excuſabat, ſi funeris paterni vel ſacrificij gentilis, auſpiciive, aut morbi ſontici vel feriarum cauſa, ad conſtitutam diem non adeſſent. Qui verò arma alienaſſet, aut illa amiſiſſet, propter inertiæ turpitudinem æque ac deſertor morte luebatur. Inter animaduerſiones militares leuiſſima eſt admonitio, caſtigatio minor, deprenſa maior, ignominia maxima. Ideo milites, in quos lege militari, caſtigatione aut admonitione animaduerſum eſt, non propterea ignominia notati erant. Militem militiæ gradu deiicere, aut exauctorare, vel equum illi adimere, ipſumque vitibus aut virgis cædere; ſeu equo detrahere, vel haſtas dare iubere, quæ cenſio haſtaria dicta eſt, non pro leui noxa, ſed pro acri delicto, magnæ animaduerſionis loco à ducibus inferri ſolita ſunt. Haſtas dare iubebantur milites, quibus propter probra ignauiæ & luxuriæ, haſta adimebatur. Etenim ſicut gloriæ cauſa fortes viri donabantur haſta pura, hi, qui primùm victores in prælio fuiſſent: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquam ſpes merendi ſtipendia illis adempta foret. *Alex. lib. 1. cap. 13.*

M. CVRIVS conſul, cùm delectum ſubitò educere coactus eſſet, & iuniorum nemo reſpondiſſet, coniectis in ſortem omnibus tribubus: Pollıæ, quæ proxima exierat, primùm nomen vrna extractum citari juſſit: neque eo reſpondente bona adoleſcentis haſtæ ſubiecit. Quòd vt illi nunciatum eſt, ad conſulum tribunal cucurrit, collegiumque tribunorum appellauit. Tunc M. Curius præfatus, non opus eſſe eo ciue Reipub. qui parere neſciret, & bona eius & ipsū vendidit. *Valerius l. 6. c. 3.*

PAPYRIVS Curſor Dictator, cum aduerſus imperium eius Q. FABIVS Rutilianus magiſter equitum, exercitum in aciem aduerſus Samnites eduxiſſet: quanquam fuſis Samnitibus in caſtra redierat, tamen neque virtute eius, neque ſucceſſu, neque nobilitate motus, virgas expediri, cumque nudari juſſit: fruſtraque Rutilianus, cùm in vrbem aufugiſſet, Senatus, Tribunorumque auxilium implorauit, Supplicem Tribuni non tuebantur, Sed re ad populum perducta, & patris, & populi precibus, qui pro Dictaturæ imperio cogi non poterat, Papyrius ceſſit: hoc tamen teſtatus antea, non pœnam ſe Fabio, ſed Populo Romano & Tribunorum poteſtati & auctoritati concedere. *Val. Max. l. 2. c. 2. & Plin. de Vir. illuſt. Eutrop. lib. 2.*

Idem Equitibus petentibus, vt pro re bene geſta aliquid laboris remitteretur: Ne nihil (inquit ille) remiſſum dicatis; cum ex equis deſcenderitis, ne dorſum demulceatis. Et Prænеſtinorum prætorem, qui cunctantiùs ſuos ex ſubſidiis in primam aciem eduxerat, ad ſe acceſſitum, quum forte ante tabernaculum inambularet, ſola voce pene exanimauit, lictore in alium vſum ſecurim expedire juſſo. Enimverò ille in ſe ferrum ſtringi arbitratus, quum vix pedibus ſubitò perculſus metu conſiſteret: Lictor (inquit Curſor) radicem hanc mihi excidito, ambulantibus incommodam. *Sab. lib. 5. Enn. 4.*

Diſciplina militaris hoc CN. PISONIS iudicium, ſi non excuſare poterit, nihil crudelius, nihil vſquam inhumanius inueniri poteſt. Quidam ex commeatu ſine commilitone redierat. Cùm, præterquàm quòd id fieri vetitum eſſet, eum interfeciſſe, quem non exhibebat, apud Cn. Piſonem inſimularetur: roganti aliquod tempus ad conquirendum, non dedit. Itaque damnatus extra vallum ductus eſt. Sed ecce, dum ceruicem porrigeret, ſubitò apparuit ille commilito, qui occiſus videbatur: ideoque Centurio ſupplicio præpoſitus, juſſerat ſpiculatorem gladium condere: nec non ſumma cum gratulatione damnatum ad Piſonem reduxerat. Verùm ipſe tribunal

tribunal aſcendit: ſtatimque & hunc rurſus duci iuſſit, quia
A cauſa damnationis commilitoni fuiſſet: & Centurionem, qui iuſſus occidere, Imperatori non paruiſſet. *P. Ærod. ex Seneca lib. 1. de Ira.*

Cùm ALEXANDER Seuerus Imper. expeditione Parthica veniſſet Antiochiam, ac milites lauacris mulieribus & deliciis vacarent: omnes eos comprehendi iuſſit, & in vincula conijci. Quod vbi compertum eſt, mota ſeditio eſt à legione, cuius ſocij erant in vincula coniecti. Tum ille tribunal aſcendit, vinctiſque omnibus ad tribunal adductis, circunſtantibus etiam militibus: Continete, inquit vocem truculentam, campo ac bellis neceſſariam, ne vos hodie omnes vno ore atque vna voce Quirites dimittam: incertum an Quirites. Non enim digni eſtis, qui vel Romanæ plebis ſitis, ſi ius Romanum non agnoſcitis. Et cùm vehementius fremerent, ac ferro quoque minarentur: Deponite, inquit, dextras contra hoſtem erigendas, ſi fortes eſtis: me enim iſta non terrent. Si enim vnum hominem occideritis, non nobis deerit reſpub. non, ſenatus, non P.R. qui de vobis vindicet. Cùm nihilominus poſt iſta fremerent, exclamauit: Quirites diſcedi-
B te: atque arma deponite. Mirando exemplo depoſitis armis, depoſitis etiam ſagulis militaribus, omnes non ad caſtra, ſed ad diuerſoria varia receſſerunt. Tuncque primùm intellectum eſt, quantum eius ſeueritas poſſet. Denique etiam ſigna ſtipatores & hi, qui Imperatorem circumdederant, in caſtra retulerunt: arma collecta populus ad palatium tulit: eam tamen legionem, quam exauctorauit, rogatus per dies XXX. priuſquam ad expeditionem Perſicam proficiſceretur, loco ſuo reſtituit, eaque pugnante maximè vicit: cùm tamen tribunos eius capitali affecerit ſupplicio, quòd per negligentiam illorum milites apud Daphnen luxuriati eſſent, vel per conniuentiam ſeditionem feciſſent exercitus. *Lamprid. in Alexandro Seuero.*

Idem, cùm quandam aniculam affectam iniuriis à milite audiſſet, exauctoratum cum militia ſeruum ei dedit, quòd artifex carpentarius eſſet, vt eam paſceret. Et cùm dolerent hoc milites factum, perſuaſit omnibus, vt modeſtè ferrent, & eos terruit. *Idem.*

Tanta in AVRELIANO Imp. fuit ſeueritas, ita militibus for-
C midoloſus, vt poſt vnam caſtrenſem animaduerſionem nemo ſub eo deliquerit amplius. Militem, qui hoſpitis vxorem adulterauerat, duabus diuerſis arboribus vi inflexis, alligatum, ſubitoque remiſſis, atrociter laniauit. Illius epiſtola ad Tribunum militum, quem præſidio præfecerat, talis extat: Si vis tribunus eſſe, imò ſi vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo attingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat: oleum, ſalem, ligna nemo exigat: ſua quilibet ſit annona contentus. Hoſtili præda, non prouincialium lachrymis diteſcant: arma deterſa ſint, calceamenta fortia: noua veſtis veterem excludat: ſtipendium in baltheo habeat: non in popina. Torquem armillas & annulum deponat eques, ſaginarium equum defricet, captum animal non vendat, alius alij, vt famulus obſequatur: à medicis gratis curentur, aruſpicibus nihil dent, in hoſpitiis caſtè ſe habeant: qui litem fecerit, vapulet. Extat & Valeriani epiſtola ad Antonium Gallum conſulem ſcripta, qua apertè teſtatus eſt ſe filium Aureliano inſtituendum idcirco credere noluiſſe, quia nimiæ eſſet ſeueritatis: timuiſſe ſe, ne ſi quid ille pueriliter deliquiſſet, acerbiùs ab eo plecteretur. *Sab. l. 7. Enn. 7.*

D Quum facilis eſſet in alios TOTILAS Gothorum Rex, à ſuis diſciplinam militarem ſeueriſſimè exigebat, vt nihil impunè delinqueretur. Rapere aliena, aut vim inferre capitale erat, ſequebaturque ſupplicium bonorum publicatio. *Sab. lib. 3. En. 8. & Cranzius lib. 3. Suecia, cap. 7.*

CANVTI II. Danorum regis lege, milites pro aſſeruandis equis alternis vicibus excubabant. Qui adaquandi tempore ita ſodalis equo vſus fuiſſet, vt ipſum continuè, nec modò ſuum, modò illius viciſſim inſidendo premeret, multabatur. Qui verò tribus faſciculis in ſtabulum coniectis, equo ſuo communis pabuli ſpatium, alieno ſtipulam admouiſſet, militia turpiter vti, aut deformiter excedere cogebatur. Ac ne quis ſocio flumen tranſequitanti, ita equo concurreret, vt ad ipſum turbulentior vnda deflueret, pari induſtria cautum. *Sax. lib. 10.*

IACOBVS Mendecius Vaſconcelius, ab Emmanuele rege Luſitaniæ in Indiam miſſus, ad Malacenie regnum inuadendum, Alfonſo Alburquercio Indiæ prætori in ſubigendo Goæ regno fidem nauauit operam. Poſt ab eo petiit, vt claſſem, E quæ erat Malacam (quod ſibi munus fuerat iniunctum) petiturus, inſtrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab inſtituto deducere conatus eſt: opus eſſet difficillimum, quod non niſi claſſe maxima confici poſſet, inſtante præſertim bello Sultanico. Vaſconcelius grauiter offenſus, ſe Malacam omnibus inuitis petiturum affirmauit. Tum Albuquercius illi & ducibus, qui comites illius erant, exilij, magiſtris atque nautis extremi ſupplicij pœnam propoſuit, ſi e portu iniuſſu ipſius ſoluerent. Nihilominus ille cum reliquis ducibus vna nocte anchoris ſolutis e portu diſceſſit. Albuquercius duces alios confeſtim miſit, qui triremibus & ſcaphis inſtructis illum conſequerentur, cùmque parere nollet, tormentis nauem eius verberare inſtituunt, & illi exitium minitantur, niſi ſtatim in portum, vnde ſoluerat, rediret. Rediit tandem, & in cuſtodiam traditus eſt: lataque ſententia fuit, vt is vinctus in Luſitaniam duceretur: & quidem ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nomine, quia ſuaſor & impulſor audaciæ fuerat, & acrius, quam reliqui omnes, Albuquercij imperio reſtiterat, ſecuri feriretur: & magiſtri, qui imperium audaciùs contempſerant, ſuſpenderentur. Duo ex magiſtris continuò ad ſuſpendium adacti ſunt. Reliqui diſcebantur. Sed cùm legatus Regis Narſingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Luſitaniæ precibus adducti, ad Albuquercium adiiſſent, & illum ſuppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniã præberet: is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eoſque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Luſitaniam deduci iuſſit. *Oſorius lib. 7. rer. Emmanuelis.*

MILITES erga DVCES.

Exempla quædam ex Tit. Odij militum erga ſuos duces, petenda, quatenus præter odium, vindictam quoque inuectam habet.

Poſt communem omnium Græcorum in Aſiam cum CYRO minore factam expeditionem, eorumque reditum in patriam, placuit in primis exercitum luſtrari: deinde iudicia conſtitui de iniuriis omnibus, quæ à Cyri interitu ad illum vſque diem commiſſæ eſſent à Ducibus, Tribunis ſeu Imperatoribus, aut erga milites, aut in eo quod quiſque malè adminiſtraſſet. G
Centurionibus res cognoſcenda permiſſa eſt. Itaque Phileſius & Xanthicles repetundarum damnati ſunt, quòd ex pecunia, quam ſeruandam acceperant, minas viginti ſuppilaſſent: quare alterum tantum rependerunt. Sophenætus, quòd Dux omnium ſuffragio in demortui Clearchi locum renunciatus, munus hoc recuſaſſet, decem minis multatus eſt. Nam vtrumque, aut ſpernere ſibi collatum beneficium, aut operam ſuam & induſtriam ciuibus ſuis nolle accommodare, ſuperbum atque inuidioſum eſſe. Porrò & Xenophon accuſatus eſt, quòd nonnullos milites ipſe ſua manu, neque iuſſu exercitus, pulſaſſet, cecidiſſet: ſed abſolutus. *Xenophon. lib. 5. Cyri expedit.*

Milites, à BELISARIO ad cuſtodiam vrbis Romæ à Totila derelictæ relicti, Cononem ducem obtruncarunt, crimine obiato, quod frumentum cum ſui iactura & mercaretur, & venderet: ſacerdoteſque quoſdam ad Iuſtinianum Imp. miſerunt petitum, ne cui fraudi illius perpetratio facinoris eſſet, ſed eius in perpetuum memoria deleretur, & debita ſtipendia ſoluerentur. *Sigon. lib. 19. Imp. occid. ex Procopio.*

PARENTES erga LIBEROS.

Magna eſt parentum erga liberos manſuetudo, eaque na- H *turalis: maxima ergo legitima ſeueritatis laus eſſe debet, quæ naturalem affectum iuſtitiæ & æquitati parere cogit. Ea propter cæteri quoque Exemplorum ſcriptores titulum iſtum κατ' ἐξοχὴν tractauere.*

NOE, cùm poſt vini hauſtum ſenex parum cautè humi prouolutus iacuiſſet, riſit impius Cham verenda patris: quæ auerſi adeuntes contexere cæteri fratres pallij iniectu, id ſpectaculum, vt dirum & deteſtabile, auerſati. Vltus eſt eam contumeliam Noë, Cham impietatis damnatum perpetuo multauit exilio. *Geneſ. 9.*

Cùm SAVL, primus Iudæorum Rex, Palæſtinos inſequeretur, qui Ionathæ filij virtute in fugam conuerſi erant, ſacramento milites obſtrinxit, Ne quis in exercitu cibo vſque ad noctem vteretur: vt ſine intermiſſione omnes, dum territi eſſent hoſtes, perſequerentur. Cùm autem Ionathãs (qui ſacramento illi non interfuerat) in præſidiariis militibus obtruncandis

A caudis occupatus) valde defeſſus, fortè oblatum ſibi fauum mellis inueniſſet, partemque ex eo partem ſumpſiſſet: id Saul vt ſortibus reſciuit (nam propter violatum iuſiurandum oraculum obmutuerat) Ionathan comprehenſum morte affecturus erat, niſi orto tumultu, milites eum è patris manibus eripuiſſent. *Ex 1. Reg. 14.*

STAPHYLVS Dionyſij filius, Rhœo filiam ſuſcepit, quam Apollo compreſſit. Id vbi reſciuit pater, coniectam in arcam dimiſit in mare. Illa verò diuinitus ad Embœæ antrum appulſa, puerum peperit, ac Anium, dixit, *διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτόν*, quia ob eum multam ſenſiſſet triſtitiam: Anium autem in Delum Apollo tranſtulit, qui & vxorem duxit Dorippem, ac genuit Oeno, Spermo Elaida: quibus id impartiuit Dionyſius, vt quidquid tangerent, in triticum ſtatim verteretur, & vinum ac oleum: vnde dictæ Cænotropæ, quaſi in nouas formas omnia vertentes, ſcribit Pherecydes. Anium hunc Græcis illuc profectis perſuaſiſſe, inibi nouem annis permanere: quoniam ab diis ſtatutum foret ita, Ilium decimo tandem anno poſſe capi. *Cælius lib. 7. cap. 15. Antiq. Lect.*

MACAREVS Æoli Thuſcorum regis filius, amore ſororis B captus, eam violauit. Pater re cognita filiæ mittit enſem, quo accepto necem ſibi conſciuit: idemque paulò poſt Macareus fecit. *Soſtratus lib. 2. rerum Thuſcanicarum*, vt *Plutarchus cap. 52. Parall.* refert.

HIPPOTVS in Oeno iratus filiæ Peribœæ ſe ex Marte grauidam aſſerentis ad Oeneum regem Calidoniæ in Ætoliam miſit, iubens vt eam quamprimùm perimeret. At ille cum recens vxor filiuſque deceſſiſſent, contempto patris mandato, illam vxorem cepit. Ex qua filius ortus eſt Tydeus. *Diodorus lib. 4. cap. 2.*

CERCYON filiam Alopem, quæ Neptuno Hippothoontem peperit, in ipſo partu interfecit, in agro Eleuſinio, vbi adhuc ſepulchrum eius ſpectatur. *Pauſ. in Atticis.*

SCYTHA Scythiæ Rex, Idæam filiam ob perfidiam in priuignos Phinei regis Thraciæ filios, morte dānauit. Hos enim falſis accuſationibus apud patrem ita traduxerat, nouerca, vt eos verberibus cæſos in terram viuos defodi imperauerit. Idque factum eſſet, niſi duce Hercule ab Argonautis tam crudeC li iudicio erepti fuiſſent, occiſo Phineo, & Idæa, apud patrem ab iiſdem accuſata. *P. Arodius ex Diodori in lib. 4.*

TENNES rex Tenediorum, cum legem promulgaſſet, vt ſi quis adulterum deprehendiſſet, ſecuri trucidaret: intellexit mox filium in hanc legem peccaſſe. Vnde cum rogaretur quid faciendum eſſet? Lege vtendum, inquit: ſecuri percutiatur. In altera ergo parte numiſmatum ſuorum ſecuri inſculpſit, in altera viri atque mulieris faciem ex vno colle dependentem. Eo factum eſt, vt de ſumma ſeueritate diceretur, Tenedia ſecuri percuſſum eſſe. Hiſtoriam recitat *Heraclides in Polit.* Paulò aliter. *Pauſanias lib. 10.*

ÆACVS filios duos, Phoci tertij filij ex Pſamathe Nerei filia interfectores, Peleum ſcilicet & Telamonem, in exilium eiecit. *Antonius Liberalis ex Nicand. 1. Alteratorum.*

Rex Thracum Byſaltiorum, cùm Xerxes Græciæ bellum inferret, aufugit in montem Rhodopem, Sex verò ſuis filiis conſulebat, ne contra Græciam arma caperent. Verum cum illi patri morem non geſſiſſent, reuerſis omnibus oculos eruit. *Ælianus de Varia hiſtoria libro 5. & Herodotus libro 8.*

D ARTAXERXES, Darij Hiſtaſpis nepos qui de regno cum Cyro fratre diſceptauit, ex centum quindecim vxoribus & pellicibus plures habuit filios: quorum tres iuſto erant matrimonio nati, Darius, Atiarates & Ochus. Darius maximus natu præter Perſarum morem, vbi niſi cum morte regis imperium non mutatur, à patre adhuc viuo regio eſt faſtigio collocatus. Cæterum ille poſt inſuetum paternæ pietatis exemplum, cum quinquaginta fratribus, quos cogitati ſceleris ſocios ſibi aſciuerat, capitales patri inſidias inſtituit. Nec cauſa minus ſceleſta, quam conſilium: quod Aſpaſiam paternarum pellicum vnam inſigni forma ab eo non impetraſſet, interficiendi patris conſilium ceperat inceſtus filius. Cæterum ſceleris conuictus, cum fratribus nefariæ coniurationis conſciis, cognati parricidij pœnas diis paternæ maieſtatis vltoribus dedit. Interfectæ cum his vxores & liberi, ne veſtigium tanti ſceleris extaret vllum. Ochus igitur in regnum ſucceſſit, qui domeſticas inſidias veritus, cognatorum ſanguine & ſtrage regiam domum fœdauit. *Sabellicus libro 4. En. 4.*

RHACONES, natione Perſa, genere autē Mardus, cum autem E ſeptem haberet filios, & ex his Cartomes omnium minimus natu, magos & ſapientes multis damnis affligeret: primum eum pater inſtituere, & amicis verbis in viam reuocare tentabat. Verùm cùm ille nullam diſciplinā admitteret, & quodam tempore vicini iudices eò venirent, vbi Rhacones habitabat: illo comprehenſum filium, manibus in tergum reuinctis, ad iudices duxit. Ibi quæcunque vnquam per audaciam deliquiſſet, cum accuſatione commemorauit: & à iudicibus poſtulauit, vt adoleſcentem ad mortem raperent. At illi animis conſternati, ſuis ſententiis eum condemnare noluerunt, ſed vtrumque ad regem Perſarum Artaxerxem adduxerunt, Mardo verò ſemper inſtante, & eadem contendente, excipiens rex ait: Poteſne etiam ferre, vt filius in tuo conſpectu vita priuetur? Qui cum reſpondiſſet, ſe poſſe, addit: Quum in horto naſcentium lactucarum ſurculos amaros defringo & amputo, tantum abeſt, vt dolorem ex eo mater ipſorum lactuca patiatur, vt etiam magis efflореſcat, item magnitudine & dulcedine plus augeatur. Ad eundem modum ego, ò Rex, cum videro eum, qui meam familiam lædit, & vitæ fratrum officit, obſtatque vitam amittere, & à ſuis inipſos iniuriis prohiberi: etiam ipſe F amplificabor, & reliquos mei generis ſimiliter mecum proſperam fortunam agere conſpiciam. Quibus auditis Artaxerxes, Rhaconem collaudauit, & in Collegium iudicium cooptauit, his verbis præſentes allocutus. Qui tam ſeuere & iuſtè de propriis liberis audet pronunciare, omnino etiam in alienis criminibus incorruptum & ſincerum iudicem ſe præſtabit. Adoleſcentem autem præſenti culpa liberauit, grauiſſimam mortem interminatus, ſi in poſterum in crimine deprehenderetur. *Ælian. lib. 1. de var. hiſtor.*

Apud LACEDÆMONIOS, ſi pueri à præceptore vel alio caſtigatus ob commiſſum delictum, querelam ad patrem detuliſſet, turpe erat patri, ſi hoc audito, non iterum filium virgis erudiſſet. Siquidem ex inſtitutione maiorum habebant hanc de ſe mutuò fiduciam, vt crederent, neminem eſſe, qui cuiuſquam liberis, quos quiſque pro ſuis habebat, quicquam imperaret in honeſtum. *Plut. in apoph. Laconicis.*

PAVSANIAM Cleombroti F. regem clariſſ. ob proditionem Spartani comprehenſuri erant. Id ille præſentiens, in templum G Palladis æneum confugit. Dubitantibus tum Lacedæmoniis, num fas eſſet ſupplicem abſtractum ab aris depoſci ad ſupplicium: fama eſt Pauſaniæ matrem Theano, vt Polyæno placet, vel Anchithean, vti Suidæ videtur, id templum petiſſe, taciturnamque intraſſe, neque quicquam præterea illic agitauiſſe, quam laterem, quē tectum ſecum attulerat, in limine templi depoſuiſſe: moxque hoc peracto, domum ſe recepiſſe. Tum Lacedæmonios matris iudicio & facto admonitos, aditus tēpli omnes muro obſtruxiſſe: atque ita per inediæ neceſſitatem conſumpta vita, expiraſſe Pauſaniam. *Diod. lib. 1.*

SPARTANA filium è bello fugientem interfecit. *Tymnæus in 2. Epigrammatum.*

Τὸν παραβάντα νόμους Δαμάτριον ἔκτανε μάτηρ,
ἁ Λακεδαιμονία, τὸν Λακεδαιμόνιον.
θηκτὸν δ' ἐν προβολᾷ θεμένα ξίφος, εἶπεν, ὀδόντα
ὀξὺν ἐπιβρύκουσ', οἷα Λάκαινα γυνά.
Ἔρρε κακὸν σκυλάκευμα, κακὰ μερὶς ἔρρε ποτ' ἅδαν,
ἔρρε, τὸν οὐ Σπάρτας ἄξιον οὐδ' ἔτεκον.

Paucis ſic Latinus vertit Poëta: H

Hunc timidum mater Damatrion ipſe peremit;
Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

Quædam alia ex prælio redeuntem filium, cum interrogaſſet, Quo in ſtatu res patriæ verſarentur? & is mortuos omnes, reſpondiſſet: arreptam regulam, in filij caput ita impegit, vt eo vulnere moreretur. Dixit enim: Ergo te ſolum ad nos tam ſæuam triſtemque nuncium viri fortes miſerunt? *Plutarch. in Laconicis.*

Cùm Spartam veniſſent CHII quidam exules, apud Ephoros Pædaretum gubernatorem accuſantes, id vt mater eius Talantia intellexit, Chios ipſos ad ſe vocauit: diligenterque audita eorum querimonia, cum haud injuſtè queri arbitraretur, ipſa de filio ſtatuere voluit. Ad quem literas in hæc verba ſcripſit: Aut te melius in Chij adminiſtratione gerito, aut iſtic perpetuò maneto, neque domum redeas. Quod ſi Spartam redieris, non eſt, quod vltra te victurum ſperes. *Idem.*

Libet hîc PALLADÆ epigramma ex primo Græcorum Epigrammatum propter venuſtatem inſerere, de Spartanæ matris ſeueritate.

A [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Aliud ejuſdem, de Quadam alia:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Epaminondas Thebanus filium ſuum Steſimbrotum, quem contra Lacedæmonios eduxerat, quòd præter mandatum ſe abſente cum hoſte dimicaſſet, licet victor euaſiſſet, ſecuri percuſſit. *Plut. in Parallelis.*

Alexander cùm reprehenderetur ab vxore, quòd filium inutilem abdicaſſet, diceretque. Ex eo eſſe, cùm expuiſſet in terram: Et hoc, inquit, ex me eſt, at non vtile. *Max. ſerm. 23.*

B Aristippus Philoſophus, incuſante quodam quod filium ſic abiiceret, negligeretque, quaſi ex ipſo natus non eſſet: At non, inquit, & pituitam & pediculos e nobis natos, velut inutiles, procul à nobis abiicimus? Senſit, eos non habendos pro filiis, qui nihil haberent alioqui, quo ſe parentum affectui commendent, niſi quod ab ipſis progeniti ſunt. Ita ſenex in Comœdia: Tantiſper te volo meum, dum id quod te dignum eſt facis. *Laërtius lib. 2.*

Zaleucus legem ſtatuit Locris, vt in adulterio deprehenſis eruerentur oculi. Quam legem quum filius eius temeraſſet, & propterea vtroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem pœnam adoleſcenti remitteret, repugnauit aliquandiu: poſtremò populi victus precibus, ſuo priùs, deinde filij oculo eruto, ſalua lege, ſupplicij modum temperauit. *Eraſ. in Adagiis.*

Æschines aduerſus Timarchum refert, Athenis fuiſſe Quendā tantæ ſeueritatis, vt filiam, quod impudicè ſe geſſerit, nec integritatem ſuam ſeruarit vſque ad matrimoniū, deportarit in locum deſertū, atque vbi vna cū equo incluſerit haud dubiè fame perituram. Eiuſque domicilij ſolum ſua etiamnum ætate ſuperfuiſſe tradit, quo ex re dicebatur, [illegible] Id eſt, apud equum & virginem. *Eraſmus in Adagiis.*

C L. Iun. Brutus poſt exactos reges primus Romanorum cōnſul, cùm per Vindicium Aquiliorum ſeruorum cognouiſſet Titum & Sempronium (Plutarchus Valerium habet) filios, ad recipiendos in vrbem Tarquinio, cùm Aquiliis & Vitelliis coniuraſſe, vinciri eos iuſſit, & vtrumque nomine compellās, Age Tite, inquit, age Valeti, quid reſponderis ad crimina hæc? Vbi ter interrogati nihil reſponderunt, tum ad lictores conuerſo vultu: Iam reliqua, inquit, veſtræ partes ſunt, Illi confeſtim iniiciunt adoleſcentibus manus, togis ſpoliant, manibus poſt tergum illigatis corpora virgis cædunt. Ibi aliis oculos auertentibus, nec ſpectaculum illud ferentibus fama eſt, faciem illum nuſquam aliò detorſiſſe, nec miſericordia quicquam de ſolita vultus auſteritate & ſeueritate mutaſſe: ſed toruè filios in medio ſupplicio intuitum, dum humi extenſos ſecuri percuſsēre. Inde permittens reliquos collegæ, diſceſſit. *Plut. in Poplicola. Liuius lib. Dec. 1. Dion. lib. 5. Florus lib. 1. c. 9. Val. Max. l. 5. c. 8. Eutropius lib. 1. c. 11. Oroſ. lib. 2. cap. 5.*

D T. Manlius Torquatus bello Latino conſul, filium ſuum Manlium, quo ſe abſente prouocatus à Geminio vel Gennio Metio, Tuſculanorū equite ad dimicandum deſcendiſſet glorioſam victoriam & ſpecioſa ſpolia reportantem abripi à lictore in modum hoſtiæ mactari iuſſit. *Liuius lib. 8. Dec. 1. Florus l. 1 c. 14. Val. Max. l. 2. de Militari diſciplina. Gellius l. 9. c. 13. Plinius cap. 26. de Viris illuſt.*

T. Manlius Torquatus, præter egregia facta iuris quoq; ciuilis & ſacrorum pontificaliū peritiſſimus: cùm ad Senatū Macedonia, de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciā obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet à P. C. petiit, nequid ante de ea re ſtatuerent, quàm ipſe Macedonum filiique ſui cauſam inſpexiſſet. Summo deinde tum ampliſſimi ordinis, tum etiam eorum, qui queſtum venerant, conſenſu cognitione ſuſcepta, domi conſedit: ſoluſque vtrique parti per totum biduum vacauit: ac tertio diè pleniſſimè diligentiſſimeque auditis teſtibus, ita pronunciauit: Syllanum filium meum pecunias à ſociis accepiſſe, cùm mihi probatum ſit, & Reipub. & domo mea indignum iudicio, protinuſque è conſpectu meo abire iubeo. Tam triſti patris ſententia percuſſus Syllanus, lucem vlterius intueri non ſuſtinuit, ſuſpen- E dioque ſe proxima nocte conſumpſit. Torquatus neque adoleſcentis exequiis interfuit, & cum maximè funus eius duceretur, conſulere ſe volentibus vacuas aures accommodauit. *Val. Max. lib. 5. cap. 8.*

A. Posthumius Tuberto magiſter equitū, & in bello contra Volſcos à Q. Cincinnato conſule Dictator dictus, de iiſdem triumphauit. Quam victoriam funeſtauit mors filij, viri magna virtute: quem quòd contra iuſſa eius feliciter data occaſione cum hoſtibus pugnaſſet, ſecuri percuſſit. *Ex Liuio l. 4. Dec. 1. Val. Max. lib. 2. de Mil. diſcip.*

M. Fabius Cæſar, Fabium Buteonem filium, furti inſimulatum, capitis reum egit, & vltimo ſupplicio affecit. *Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 13.*

Sp. Cassius, filium, qui Trib. plebis Agrariam legem primus tulerat, multiſque aliis rebus populariter animos hominum amore ſui deuinctos tenebat: poſtquam illam poteſtatem F depoſuit, adhibito propinquorum & amicorum conſilio, affectati regni crimine domi damnauit, verberibuſque affectum de Tarpeia rupe (qui mos tunc erat in Romanos animaduertendi) præcipitari iuſſit, ac peculium eius Cereri conſecrauit. *Val. Max. lib. 5. cap. 8. & Sab. lib. 3. cap. 1. & lib. 1. Enn. 3. ex Liuy lib. 2. Dec. 1.*

M. Scaurus, lumen ac decus patriæ, cum apud Atheſim flumen impetu Cimbrorum Romani equites pulſi, deſerto conſule Catulo pauidi vrbem repeterent: conſternationis eorum participi filio ſuo miſit, qui dicerent, Se libentiùs in acie eius interfecti oſſibus occurſurum, quàm ipſum tam deformis fugæ reum viſurum. Itaque, ſi quid modò reliquum in pectore verecundiæ ſupereſſet, conſpectum degenerati patris vitaturum. Recordatione enim iuuentæ ſuæ, qualis M. Scauro aut habendus, aut ſpernendus eſſet filius, admonebatur. Quo nuncio accepto iuuenis coactus eſt fortiùs aduerſus ſemetipſum gladio vti, quàm aduerſus hoſtes vſus fuerat. *Val. Max. lib. 5. cap. 8. & Plut. cap. 27. Paral.*

G Nec minus animosè A. Fulvius, vir Senatorij ordinis euntem filium in aciem retraxit, quàm Scaurus e prælio fugientem increpuit. Namque iuuenem & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentē, prauo conſilio amicitiam Catilinæ ſecutum, inquit caſtra eius temerario impetu ruentem, in medio itinere abſtractam, ſupplicio mortis affecit: præfatus, Non ſe Catilinæ illum aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, incluſum arcere. Verùm illud cauti patris narraretur opus hoc ſeueri refertur. *Val. Max. lib. 5. cap. 8.*

Q. Fabius Seruilianus, quum ſuſpectam haberet filiæ pudicitiam, eam morti dedit: demum voluntario ſeceſſu conſpectum patriæ vitans exulauit. *Valer. Max.*

Avgvstvs Cæſar, cùm Iulias filiam & neptem, item Agrippam (quas tria carcinomata ſua vocare ſolebat) nocturnis compotationibus indulgere, & ſe Iulio Antonio atque aliis proſtituere turpiter intellexiſſet: iratus filiam in Pandateriam inſulam Campaniæ proximam relegauit, ſcortatoribus interfectis. At cùm populus oraſſet, vt eam reſtitueret, reſpondit: Citiùs ignem aqua commiſceri. Itaque populus multum ignem in Tiberim proiecit, ſed tamen nihil profecit. Tandem tamen impetrauit, vt ex inſula in continentem reduceretur. *Dion. & Suetonius.* H

Herodes Iudæorum rex, qui Ariſtobulum & Alexandrum filios innocentes, Antipatri fratris inſidiis circumuentos, trucidarat, tandem Antipatrum in manifeſto cogitati parricidij crimine deprehenſum, in vincula coniectum interfecit. *Ioſephus lib. 17. Antiq.*

Drvsvm Tiberij filium, petulantia inſignem, immitti adeò & ſanguinaria fuiſſe natura, ſcribit Dion, vt enſes præacuti ab eo Druſiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tiberius, Me (inquit) ſuperſtite nihil efficies violentum, [illegible] quòd ſi auſus fueris, [illegible] *Cælius lib. 11. cap. 13. A. L. ex Dionis lib. 57.*

Leontivs, Tripolis Lydiæ Epiſcopus natione Myſus, ex iis, qui Iſtrum accolunt, cùm filium vnum haberet, non optimæ ſpei puerum, precibus (vt aiunt) impetrauit vt adoleſcentulus moriretur: optimum ratus, eum ante ſuſceptum aliquod dedecus defungi, lubricis vitæ caſibus ereptum. Hunc Regulam Eccleſiæ vocabant. *Suidas.*

Caro-

Carolomannum item Prouinciæ, cum Carolus Caluus Imp. Pat. ſacris initiatum & ſacerdotij locupletatum in ſe conſpirationem facientem reperiſſet, ſacrorum gradu deiectum, reliqua venia impartiuit. Sed eo mox iactante, eum ob id ſacris emotum mox regni potentem eſſe, luminibus priuauit. *Caſp. & Fulgoſus lib.5.cap.8.*

Dagobertvs, Clotharij II. Francorum regis filius, admodum adoleſcens, Sadregiſillum clariſſimum virum e patre deſignatum Aquitaniæ præfectum, detracta veſte loris cæcidit, & vt ille barbam more eius ætatis aluerat totondit, abraſitque, quod non quam reuerenter filium regis oporteret, ſe ab eo obſeruari exiſtimaret: offenſus in primis, quòd ille conuiuio frequenti contra ſe accumbendi locum elegiſſet, poculoque ex eius manu, oblitus per vinum maieſtatis, id quod tantùm inter pares fieri aſſoleret, vltrò ſumpto, bibiſſet. Ille deformatum os, laceruinque recentibus verberum veſtigiis tergum regi oſtendit. Qua fœditate percitus, comprehendi filium iuſſit: apparebatque non leui defuncturum pœna. Adoleſcens iram patris deuitabat, aliis atque aliis deinceps latebris ſe tegebat. Tandem vnico filio, qui formidine, fuga, pœnitentiaque ſatis pœnarum dederat, reconciliatus eſt rex, traditumque frequenti fama, miſſos à rege ad Catuliacum Pariſiorum vicum, qui filium ex ſpelunca vbi latitaret, retraherent, ſuborto horrore, omnibuſque membris captos ingredi non potuiſſe. Patrem ratum eos gratificantes filios regnaturo, volentes, non inuitos arceri ab ingreſſu, cùm illuc ſe contuliſſet, eodem repente pauore correptum, non ante quam venia filio data ingreſſum: eo loco corpora martyrum Dionyſij, Ruſtici & Eleutherij, conditorio alta terra obruto, ad eam diem ignorata iacuiſſe, à martyribus per quietem admonitum Dagobertum ædem illis vouiſſe, quam rerum potens excitatam magnificentiſſimè excoluit, *Æmilius lib.1.*

Trebellivs Bulgarorũ rex (ea gens eſt Scythica, quæ cum Conſtantino fœdere inito, vtraſque Danubij ripas inſedit) ſacris Chriſtianæ legis initiatus, relicto regno ei ex filiis, qui natu maior erat in monaſterium ſe condidit. Poſt aliquod tempus, cùm intellexiſſet, filium decreuiſſe ad gentilitatem redire: abiecto religioſo cultu arma reſumpſit, filiũ regno oculiſque priuauit, & minori natu filio regnum committens ad monaſterium reuerſus eſt. *Fulg. lib.5 cap.8. & Sab. lib. 3. cap.3.*

Candianvs Venetorũ dux, filium Petrum in principatus ſocietatem cooptarat, natu medium. Ille inita cum facinoroſis quibuſdam ſocietate, ſeſe vnum principem neglecto parente conſtituere voluit. Coactus tandem eſt pater filium, indicto exilio expellere: vt omnes iureiurando ſeſe aſtringerent, nunquam ſe eſſe paſſuros: vt aut viuente patre, aut mortuo, illum Venetias reuocarent. *Egnat. lib.5. cap.8.*

Affixerat Antonii Venetij, ducis Venetorum, Aloyſius filius amicæ ſuæ ianuis (cui etiam iã antea in via publica occurrenti oſculum inuitæ obtuliſſet) bubula cornua, numero non pauca: indignatus illi, quod ſeſe illa aſpernari videretur, quem Ducis filiũ plebeij ſanguinis puella expetere debuiſſet (*Sabell lib.8. Dec.2.* matronæ patriciæ hanc fictam iniuriã aſſerit.) Ea res ad Aduocatores delata, adeò graue inſolenſque facinus eſt viſum, vt Quadragintauiralis conſilij auctoritate captiuum Aloyſium carceri incluſerint, inſuperque damnatum perpetuò aſſeruandum curarint. Pater verò Antonius grauiter illum ægrotantem quum accepiſſet, moxque etiam peſtilenti morbo laborantem intellexiſſet: tametſi vniuerſa ciuitas ſoluendum eſſe filium tanto ſupplicio duceret, nunquam tamen adduci potuit, vt ſolueretur. *Egnatius lib. 5. cap. 8. & lib.6. cap.3. & Fulg. lib. 5. cap. 8.*

Michael Donatus, patricius Venetus, filium ſuum indulgentiùs in omni vitæ parte agentem, ſæpiùs admonens, vt reſipiſceret: victus tandem nimia adoleſcentis pertinacia, publico cum carceri includendum curauit. Amicorum precibus victus, quum præfecti carceris etiam multa bona de eo nunciarent, tandem dimiſit liberum, domique ſecum habuit. *Egnatius lib.5. cap.9.*

Venetvs quidam Plebeij ſanguinis primogenitum ſuum ſæpiùs caſtigatum atque reprehenſum, quum incaſſum facere iterum atque iterum animaduertiſſet, aduocatorum auctoritate teterrimo carceri mancipauit. Veritus, ne reliqui liberi natu maximi licentiam imitarentur. *Idem.*

Simon Vignoſus Genuenſium claſſis præfectus cum in Oriente Chium inſulam Genuenſium imperio ſubegiſſet, & eo tempore edixiſſet, ne quis ex ſociis naualibus vineam aut hortum accolarum eius inſulæ peteret, pœnamque virgarum edicto non parentibus propoſuiſſe: Franciſcum filium (quem quidam Chij cùm non noſſent, in vinea deprehenſum, ad præfectum ipſum deduxerant) virgis iuxta edictum, nulla in parte ſeueritate remiſſa, cædi iuſſit. *Fulg. lib.5. cap.8.*

Solymanvs Rubus, Patauinus nobilis, vnicam filiam cum pædagogo, quem domi ad nepotes inſtruendos habebat, in ſtupro deprehenſam, pudicitiæ domeſticæ vlciſcendi cauſa propriis manibus interfecit: ſtupratorem verò captum ac diu excruciatum, & denique multis confoſſum vulneribus in profundas foſſas Bruzioli appenſo ad collum ſaxo, deiecit. *Bern. Scard. lib.3. hiſt. Pat.*

Liberi erga Parentes.

Sancii Ferdinandi, Garſiæ F. Caſtellæ comitis in Hiſpania mater, optans commercium cuiuſdam principis Saraceni, ſtatuit filium interficere, vt ſic cum munitionibus & oppidis optatis nuptiis potiretur. Cum poculo venenum miſcuiſſet, filius indicio pediſſequæ matrem, vt priùs biberet orauit: renuentem, coëgit. Sic, ſceleſta mulier periit. Sancius pœnitentia ſtimulatus conſtruxit monaſterium nobile, quod Oniam nominauit, eò quòd matrem viuentem Mioniam more Hiſpanico appellabat. *Rod. Tolet. lib. 5 rerum Hiſp. cap.3.*

Patrvi erga Nepotes.

Patrvorvm in nepotes, ceu peculiaris genuinaque ſeueritas, prouerbio locum dedit. *Horatius in Odis:*

Metuentes patruæ verbera linguæ.

Patruam linguam vocat ſeueram & obiurgatricem. *Eraſmus in Adagiis.*

Fratres Severi.

Liberata Corintho à tyrannide per Timoleontem Corinthij, ne ad idem relaberentur mali, quò ante, cùm per ſocios amiſiſſent vrbem: decreuerunt quadringentos milites conductitios alere: atque his impoſuêre Timophanem, Timoleontis fratrem. Qui omni poſthabito honeſto & bono, rationem inire protinus cœpit, quemadmodum vrbem ſui arbitrij faceret. Id grauiter ferens Timoleon, cœpit eum monere, vt omiſſa iſta veſana & importuna libidine, aliquam potius rationem quæreret eluendorum apud ciues commiſſorum ſuorum. Quo repellente & repudiante monitionem ſuã, adſciſcit tandem ſibi ex neceſſariis fratrem vxoris Timophanis Æſchylum, atque ex amicis vatem, quem alij Satyram alij Orthagoram vocant: atque intermiſſis paucis diebus aſcendit iterum ad fratrem, circumſiſtenteſque hi tres eum tunc ſaltem reſipiſceret intueretque ſe obſecrauerunt. Sed cùm eos Timophanes primùm rideret, deinde in iram erumperet & indignaretur, receſſit Timoleon paululum a fratre, obuolutoque capite conſtitit lachrymabundus: illi ſtrictis gladiis hominem ſtatim obtruncarunt. *Plutarchus in Timoleonte, & Diod. lib.16.*

Romvlvs, quum ad extruendos vrbis muros, vallum aratro duxiſſet, vetuiſſetque, ne quis illud tranſiliret: Remus in ludibrium fratris auſus eſt tranſilire. Quod iniquo ferens animo Romulus, eidem eripuit vitam. Vnde *Lucanus:*

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri

Ouidius *in Ibin:*

Vtque Remo muros auſo transire recentes,
Noxia ſint capiti ruſtica tela tuo.

Gildone Comiti Africano, ſibi ab Imp. Arcadio & Honorio metuente, regnoque Africæ ſe citra magnum laborem ſumptis armis potiturum ſperante: frater eius Maſcezel Honorio facinus indicauit. Gildo fratris tanquam proditoris filios crudeliter necat. Adeſt interea Maſcezel cum quinque millibus armatorum: cui Gildo cum octoginta, vel (vt Paulus ait) ſeptuaginta millibus occurrit. Commiſſa acri pugna Hildo in fugam vertitur: & naui conſcenſa, miranda Dei vltione, vi tempeſtatis demùm in littus eiicitur, Comprehenſus ergo, fratris iuſſu, velo ſtrangulatus eſt. *Cuſpianus.*

Bello contra Scotos Helcanvs Eduardi III. Anglorum regis frater in occidentali Scotia, præter ius fidemque plurimos etiam Anglorum partes ſequentes, grauibus iniuriis affecerat: Callouidiam, Carictam, Coil, Cunegame, ac alias nonnullas veluti hoſtiles regiones flamma ferroque vaſtauerat, vt neque confugientibus ad templa, neque templis ipſis parceret. Diui Machuti ædem cum mille hominibus, qui ad eam vitæ ſeruandæ gratia confugerant, incendio abſumpſerat. Eduardus venientem ad ſe Perthũ ad diui Ioannis arã, ac dum increparetur, inſolenter reſpondentem, ante diui Ioannis aram gladio conf...

confodit:Sic abeant inquiens,quibus ſacra atque profana .
A hoſtes atque amici iuxtà habētur.Non te hic ſacer locus,quò minus ſacrilegij pœnas exemplo dares , tutatus eſt , qui tot hominum millia cum templis fœdè abſumpſeris. *H.Boetius lib.15.*

VBERTINVS Carrarienſis tertius princeps Patauinorum , ſororem ſuam Abbatiſſam Arcellæ veteris,vnà cum ſtupratore , iuſſit comburi. Contrà verò matrem ſuam,quæ poſt obitum mariti Deo ſeſe dicauerat in monaſterio ſancti Benedicti, cùm pudicè ſanctéque vitam duceret,maxima reuerentia ſummoque honore proſecutus eſt. *Bernardus Scard.lib.3. hiſt. Patauin.*

DOMINI erga SERVOS, SEVERI.

SARA,cum Abraham ad Agar ancillam cupiditate prolis introduxiſſet,& illa ex eo Iſmaëlem ſuſcepiſſet:zelotypia tandem mota, domo illam eiecit. *Gen. 16.& 21.*

Quidam Lacon ſeruo, qui dum puniretur dicebat : Non volens erraui:Non volens igitur, inquit,pœnas dato. *Plut.in
B Lacon. apoph.*

PLVTARCHVS philoſophus ſeruum ſuum , hominem improbum veſtibus exutum,loris cædi iuſſerat.Ille innocentem ſe clamare,& herum ſuum obiurgare,quòd philoſophus cùm eſſet,& περὶ ἀοργησίας librum ſcripſiſſet,dogmatibus ſuis nunc reipsa repugnaret.Tum Plutarchus:Itane, inquit , verbero ; an verò ex voce, colore,vultu,verbis meis ita me correptum eſſe intelligis?Aliud eſt ἀόργητον eſſe,aliud ἀναίσθητον καὶ ἀνάλγητον. Simulque ad eum, qui cædebat , conuerſus : Interim inquit , dum ego atque hic diſputamus, tu id quod tuum eſt age. *Gell. lib.1. cap. 26. Noct. Att.*

CONIVGES SEVERI erga ſe mutuo,

☞ *Vide Tit. Adulterij pœna, Item , Odij erga coniuges, Hic Ira, illic Correctionis & Odij ratio habetur.*

SAMSON vxoris perfidiam in detegendo ænigmate xxx. iuuenibus Thimnatenſibus ab ipſo propoſito , de cibo ex edaci , & dulcedine è feroci vlciſcitur.Deſcendens enim Aſcalonem, cæſiſque xxx. viris eorum arma abſtulit, elegantes
C veſtes ænigmatis interpretibus dedit, & patriam repetiit. *Iudic. cap.14.*

ARTAXERXES,conſilio ſuorum procerum vſus edictū promulgauit per omnes prouincias, vt ſuæ quiſque domi vir imperaret.Reginam Vaſtim,quæ ad regem vocata venire noluit, repudiauit. *Eſther. cap.1.& Ioſeph. lib.11.cap.6. Antiq.*

TIRGATAO Mæotis nupſit Hecatæo regi Indorū,qui paulò ſupra Boſphorum incolunt.Hunc Hecatæum eiectum regno, reduxit Satyrus Boſphori tyrannus:ſuamque ei filiā in matrimonium dedit , priorem iubens interficere. Ille , cum plurimum amaret Mæotim, occidere quidem eam non potuit:ſed in munitiſſimum caſtellum incluſam, iuſſit in cuſtodia vitam agere.Tirgatao clàm cuſtodibus aufugit.Cùm Hecatæus & Satyrus eam magno ſtudio conquirerent(metuebant enim,ne Mæotas ad bellum incitaret)neque inuenire poſſent: Mæotis deſertis & aſperis viis ſuperatis,per diē in ſyluis deliteſcens,noctuque iter faciens,ad extremū peruenit ad populos,qui Ixomatæ dicebantur.Ibi regia erat amicorum eius,& cognatorum:Patrem mortuum reperit; eique, qui in regnum ſucceſſerat nubens, Ixomatas ab bellū commouit, multaſque
D bellicoſiſſimas circa Mæotim gentes euocauit:in primis autem Hecatæi regionem incurſionibus infeſtabat , Satyrique regnum vaſtabat:ſic vt vtrique miſſis,qui ſuppliciter rogarent obſidem Satyri filium Metrodoram darent,ac pacem peterent. Illa conſenſit.Satyrus duos ex amicis ſupplices ad eam transfugere iubet,eique inſidias collocare.Illa ſupplicum legem colens, de ſalute ſupplicibus impetranda egit.Qui cum illam adorti eſſent, cingulo ictum recipiente,Satellites concurſu facto,ambos comprehenderunt,Tirgatao ergo Boſphoranis denuo bellum intulit,omnibuſque calamitatibus regionem affecit:Satyrus mœrore confectus , vitam cum morte commutauit.Gorgippus filius Imperio ſuſcepto , ſupplex ampliſſimis muneribus datis,bellum compoſuit. *Polyæn. lib.8.*

THRACES coniuges ſuas ad hanc vſq; memoriam ad placandum Orphea,quem illæ per furorem Bacchicum diſcerpſerant,notis compungunt. *Plut. de Tarda Dei vindicta.*

C. IVLIVS Cæſar vxori repudium miſerat,qui domi eius P. Clodius fœmineo habitu deprehenſus erat:& tamen poſtea citatus,vt aduerſus Clodium ob violatas cæteris ceremonias(quę eius domi celebratę fuerant) teſtimonium diceret,
negauit aliquid apud ſe de eā re compertum eſſe.Cum autem E
peteretur,Quamobrem vxorem dimiſiſſet?reſpondit : Vxorem Cæſaris non crimine ſolum,verùm etiam criminis ſuſpicione carere oportere. *Fulgoſus lib.6. cap.1.ex Plut.*

BARBARA,Sigiſmund.Imp.vxor,comitis Ciliæ F.valetudinario exiſtente marito , vetula etiam ipſa de regno ſollicita : Boëmiæ proceribus conuocatis vnam viam , mortuo Imperatore,vitandarum ſeditionum & quietis parandæ eſſe dixit,ſi ſe viduam Poloniæ regi locaret. Imperator libidinem vxoris deteſtatus & ambitionem , eam in vincula coniici imperauit, ipſi Alberto Auſtriaco genero ſucceſſore regnorum nominato.

P.SEMPRONIVS, quòd ludos ſe inſcio ſpectaſſet,vxori repudium remiſit. *Val. Max.lib.6. cap.3.*

C. SVLPITIVS Gallus , quòd inuelato capite foras prodiiſſet vxor (quippe veſte à capite deducta, matronas incedere, minimè fas erat) repudiauit. *Ibidem.*

Q. ANTISTIVS vxorem ſuam nullam aliam ob cauſam repudiauit, quàm quòd cum libertina confabulari eam vidiſſet. *Idem.*

HOSTES SEVERI ERGA
F
Hoſtes victos.

DAVID Rex Moabitas vicit,eoſque ad terram proſtratos ſorte dinumerauit,& tertium quemque ſeruauit, reliquis interfectis.2. *Reg.8.*

Idem,cùm poſt longam obſidionem, RABBAN Ammonitarum metropolim cepiſſet,oppidanos eduxit,& ſerris tribuliſque ferreis & ſecuribus excruciatos , perque laterariam fornacem traiectos necauit:idemque fecit omnibus Moabitarum oppidis. 2. *Regnum.* 12.

IVDÆI LXXV.millia inimicorum ſuorum in regno Perſarum, & quingentos Suſis,vno die interfecerunt,Aman in crucem ſublato, regis iuſſu *Eſther.* 14.

Cùm finitimæ gentes contra IVDAM Machabæum arma cepiſſent,eo animo,vt Iudæorum gentem ad internecionem delerent:Iudas Simonē fratrem cum delectis militibus in Galilæam miſit,ipſe cum fratre Ionathan in Galaaditidem pro-
G fectus, Boſoream,Maſpham,Carnaum, Ephronem cepit , & incendit,maribus omnibus trucidatis,reliquis in ſeruitutem abductis.Similiter in Idumæa Hebronem & Azotum.1.*Machab.5.*Idem duobus caſtellis captis & incenſis, xx. hoſtium millia occidit. Timothei numeroſiſſimo exercitu profligato xxv. M. interfecit.Expugnata Gazara caſtello munitiſſimo, Timotheum & Chæream fratres duces cum omnibus deleuit. 1. *Machab.* 10.

IONATHAS Iudæorum dux & pontifex Apollonium,Demetrij Nicanoris ducem acie victum, Azotum vſque perſequens, multis cæſis reliquos deſperata ſalute in templum Dagon , quod eſt in ea vrbe,compulit;qua capta eodem impetu,& ipſam & vicinos vicos incendit,Dagon fanum & quotquot eò confugerant concremauit:fuitque numerus tam eorum , qui exuſti ſunt, quam qui occiderunt in prælio, octo millia hominum. *Ioſeph. lib.13. cap.18. ex 1.Mach.* 10.

ALEXANDER Magnus ex mercenariis Græcis apud hoſtes militantibus,qui capti erant,iuſſit in vinculis haberi Athe-
H nienſes:quod, cùm præberentur iis publicè alimenta,æra mererent:Theſſalos,quod,qui agrum poſſiderent optimum, nollent eum colere:Thebanos dimiſit,ſolis dicens his neque vrbem neque agrum per ſe relictum eſſe. *Plut. in Apoph.*

Cùm à Samnitibus duo Coſs.exercitus ad furcas Caudinas ſub iugum miſſi eſſent,Romæ circa forū velut in publico luctu tabernæ clauſæ ſunt,iuſtitiumque in foro prius cœptum quam indictum , latitauit annulique aurei poſiti:nec ciuitas duces ſolum,ſed innoxios etiam milites odiſſe,vulgoq; negare vrbe aut tectis accipiendos.Flexit tamen ciuitatis iram miſerabilis illorum aduentus.Quippe,qui noctu vrbem ingreſſi,quum ſe quiſque domum tacitus recepiſſet, plures dies foro omnique publico congreſſu abſtinuerunt.Conſules & ipſi in priuato abditi, nihil iam inde pro magiſtratu agere ſunt auſi,quo ad conſules creati ſunt,Q.Publius Philo, & L. Papyrius Curſor, clariſſimi ea tempeſtate duces. Hi deditis pacis auctoribus hoſti,exercitum contra Samnites eduxēre. Publius vbi certamen inſtare vidit , quum milites ad concionem vocaſſet , vt eos ignominiam eo prælio ſibi demendam hortaretur;

hortaretur: ſermo nullus haberi potuit præ nimio clamore ſignum ad pugnam poſcentium. Suus cuique animus vltionis cupidus hortator addebat. Itum itaque in prælium tanta feſtinatione, vt ſignis ferè penè præcipites, vrgentium impulſu, in hoſtes iuerint, pilaſque velut inutilia temerè conie cta, vt cominùs res gereretur. Nihil ibi imperatoria arte opus fuit, hoſtem militaris ira pene priùs fudit, quàm prælium cõſereretur. Exuti caſtris Samnites, Apuliam fuga petierunt, Publius Samnitium caſtris potitus, plus inuiſi hîc ſanguinis quàm in acie hauſit, magnaq; pars prædæ præ nimia ira correpta eſt. Luceria obſeſſa, deditis hoſtes, ſeptẽ millia ſub iugum miſſa receptis ſexcentis equitibus obſidibus datis. *Sab. lib. 15. En. 4.*

CONSTANTINVS Magnus, victo Maxentio tyráno, Romanis omnibus, qui contra ſe arma tulerant, veniam dedit, bona & patriam omnibus à Maxentio ſpoliatis reſtituit. quos verò ille furoris ſocios auctoreſve habuerat, quæſtionibus ſeueriſſimis habitis condemnauit: & Prætorianos milites, qui ſibi aduerſati Maxentio pertinaciſſimè fuerant, funditùs è Republica ſuſtulit, ac ſedem eorum Caſtrum, prætorium, quondam ab Octauiano Auguſto conſtructum, diſturbauit. *Sigon lib. 3. Imp. occid.*

ALARICVS Gothorum Rex, cùm ab Honorio Imp. obtinuiſſet, vt in Galliã ad quærendas nouas ſedes proficiſci poſſet, & iam profectioni ſe accinxiſſet: iuxta vrbem Vercellas, contra fidem datam, ſolemni Dominicæ reſurrectionis die, Saulus Iudæus à Stilicone miſſus (penes quem eo tẽpore Occidentalis Imperij adminiſtratio erat) eum inuaſit. Alaricus tandem Romanum fudit exercitum: & omiſſa Gallia, retrò exercitum conuertit: Romamque euertit. *Fulg. lib 9. cap. 3.*

ARNVLFVS Germanorum Rex, cùm Berengarium Italiæ Regem à Vidone pulſum reſtitueret: Bergomum, cùm à ciuibus murorum munitione confiſis excluderetur: oppido capto Comitem eius Ambroſium, prodendi exempli cauſá, ante portam vrbis ſuſpendio ſtrangulauit. Quo terrore adacti Mediolanenſes, Papienſes, & Placentini, confeſtim ei ſe præmiſſis nunciis tradiderunt. *Sig. lib. 6. Regni Ital.*

BERENGARIVS Italiæ Rex, à Ludouico Prouinciæ rege regno eiectus, clàm Veronam noctu inuaſit. Ludouicus, re cõperta trepidus in Baſilicam D. Petri in arduo colle ſitam ſe recepit, atque in penetralibus eius ſeſe abdidit. Quærente autem ac perſcrutante omnia Berengario, miles eius, qui vnus fugiẽtem animaduerterat, timens, ne repertus occideretur, Berengarium adiit, atque ita dixit: Rex, quando te Deus tantæ victoriæ compotem fecit, vt hoſtem tuum in poteſtate habeas, æquum eſt & te præceptis eius obtemperare, qui inquit: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Berengarius autem intelligens, eum, vbinam Ludouicus lateret, tenere, ſed vitæ eius conſulere velle, rẽſpõdit: Putaſne me, homo inſulſe, quem mihi Deus tradidit in manus, occidere velle. Qua voce erectus miles locum, vbi ſe Ludouicus condiderat, indicauit. Berẽgarius autem, cùm Ludouicum comprehendi iuſſiſſet, tum in cõſpectum ſuum productum ita appellauit: Non credo te oblitum eius temporis eſſe, cùm ego te meis præſidiis circumſeptum ita vt elabi non poſſes, miſericordia mea captus, quæ nulla tibi debebatur, dimiſi, ipſeq; te nunquam ampliùs Italiam ingreſſurum mihi ſacramento interpoſito ſpopondiſti. Quare, quando tu neque beneficij mei, neque iuriſiurandi tui rationem vt decuit, habuiſti, neque eodem tempore ac Deum ipſum libidine alieni regni peterus, fefelliſti, vitam quidem, ſicut ei, qui te mihi prodidit, promiſi, concedo: oculos verò etui tibi prodendi exempli gratia iubeo. Atque his dictis Ludouicus ſtatim luminibus orbatus, & regno ſe abdicare coactus eſt. *Idem.*

GVALVAGINVS Angleriæ Comes, auctor rebellionis Mediolanenſium contra Fridericum I. anno Salut. 1165. vulnere accepto interceptus, atque iræ Cæſaris adhuc flagranti oblatus, triduo ſub menſa in modum canis detentus & crebris flagellis cæſus, quarto dein die in Germaniam perpetuo carcere puniendus, ductus fuit. At non multò poſt corrupto cuſtodibus habitu ruſticano, in Inſubriam redit, incredibili omnium Inſubrum lætitia. *Dubr. lib. 11.*

ANNÆVS Memorantius, Galliæ Regis Franciſci, ad liberandam vrbem Taurinum, Cæſaris Caroli V. exercitus obſidione preſſum, Dux, Sebuſiana via ad Villianam oppidulum peruenit, vbi Neapolitanus centurio cum paucis antiquæ turri præſidio impoſitus, ſubiectam iter viæ militaris impediebát, nec vllam deditionis ſignificationem dabat. Cuius ſtulta pertinacia offenſus Memorantius, quòd indignum eſſet, Regem, niſi pacato itinere tranſire, ni ſtatim ſe dederet, necem comminatus, tormenta produci iuſſit, atque oppugnare turrem cœpit. Nec mora, præſidiarij intellecto periculo animum deſpondentes, neceſſitati ceſsêre. Sed Memorantius centurione conſeruato, quòd ſibi diſſimiles nactus eſſet milites, & regiis ſtipendiis adſcripto, milites eius præſidij ad vnum omnes laqueo ſuſpendit, qui importuna temeritate tantam vim regij exercitus ſe ferre poſſe credidiſſent. *Iouius lib. 37. Hiſt.*

Hoſtium Liberos, Coniuges, Amicos, Parentes, Obſides.

VOLSCI, cum quibus Latino bello nec pax fuerat, nec armis diſceptatũ, quia tamen ex confeſſo in Romanos exercitũ comparauerant, bello ſunt à conſulibus petiti. Cæterum inopinata re perculſi, trecentorum Principum filios, à Cora & Pometia, obſides conſulibus dederunt. Quibus Romam reuerſis, vix paucis interiectis diebus, bellum occultè repararũt. Eos P. Seruilius conſul repreſſit foris: domi autem Appius Claudius, vt Volſcorum ſupplicium aliis documento eſſet, ne datis obſidibus fœdera violare ampliùs auderent, trecentos eius gentis obſides in foro ſecuri percuſſit. *Sab. lib. 8. En. 2.*

TARENTINORVM obſides, qui Romæ in atrio libertatis cuſtodiebantur, ſub noctem vrbe dilapſi, domum, fugam intenderant. Qui poſtridie ex Taracina Romã retracti, in foro priùs virgis cæſi ſunt, atque de ſaxo præcipitati. Cuius atrociſſimi ſupplicij fama Tarentum delata, in cauſa fuit, vt maturata ſit proditio, & Hannibal in vrbem noctu receptus, an. 10. ſecundi belli Punici *Sab. lib. 3. En. 5.*

ALTERVTRIVS RESPECTV QVIDEM

AGENTIS. SEVERI

Propheta.

Cùm OCHOZIAS Iſraëlitarum Rex, Achab F. per cancellos in cubiculo ſuo delapſus ægrotaret, & ad Beelzebub Accaronenſem Deum ſciſcitatum miſiſſet, vtrum ex eo morbo conualiturus eſſet: Elias propheta nunciis in itinere occurrit, eiſque indicauit, propter hanc impietatem Regem moriturum. Id nuncij Regi indicarunt. Ille iratus, ſemicenturionem cum L. militibus miſit, qui Eliam in montis vertice ſedentem vel inuitum adducerent. Elias ignem de cœlo illis imprecatus eſt, & is repentè eos deuorauit. Similiter & alterum ſemicenturionem, cum L. aliis eodem animo venientem. Tertius ſemicenturio cum L. itidem veniens, Eliæ ſupplex accidit, &, vt ſibi ignoſceret, & ſpontè ad Regem veniret, orauit. Eius precibus acquieſcens Elias, ad Ochoziam venit, & mortem ei imminere prædixit. 4. *Reg. 1.*

Pontifices, Epiſcopi.

☞ *Vide Modum Vindictæ, Vlciſcendo.*

Theod. lib. 5. cap. 36. Conſtantinopolim à VARANE Perſarum Rege oppugnatam, innumerabilibus admotis machinis tradit: ſed ſolius Pontificis Eunomij precibus ſeruatam. Cũque ex barbaricis Regibus vnus diuinum ſe incenſurum templum minitaretur: Eunomium fundam in mœnia conſtitui applicatóque ingenti ſaxo, in nomine eius qui blaſphemaretur, immitti iuſſiſſe. Quod directe illatum in impium Regem abominandum illius os & totum caput comminuit.

Oratores.

LYCVRGVS Athenienſis, triſtis vir, vehemenſque atq; acerbus accuſator eſt habitus, qui tamen innocentia ac grauitate vitæ nemini ſui temporis ceſſit. Eius mentionem Cicero iterum in Bruto fecit, extat quoque oratio ij ſius, qua accuſauit Leocratem ciuem ſuum, quòd periculoſis temporibus patriam deſeruiſſet, atque exportatis inde ſuis bonis turpiter Rhodũ aufugiſſet. Idem etiam in iudicium vocauit ac damnauit Lyſiclem, ducem Atticarum copiarum, cuius culpa accepta eſſet clades à Philippo in Chæronea: eius autem accuſationis ſententiæ quædam plenæ acerbitatis remanſerunt *apud Diod. Sic. lib. 16. Hiſt. Vict. lib. 21. Var. Lect. cap. 20.*

Politici.

M. CATO maior, cùm reliqua vita facilem & communem præberet ſe ſubditis: è diuerſo ſeueritatem & grauitatem repræſentabat, adeò inflexibilis in iure dicendo, atque in edictis publicis imperioſus atque rigidus, vt Imperium Romanum nunquam illis vel formidabilius fuerit vel iucundius. *Plut. in eius vita.*

A PATIENTIS. SEVERI ergà
Sacros homines.

Iudææ gentis ſacerdotes, vrbe magna ex parte à VESPASIANO capta, templo direpto & incenſo, cùm nihil ſupereſſet ampliùs quòd cum vita optari poſſet, ſuppliciter ſicut vitam à Romani exercitus Imperatore Tito, ſalutemque precati. A quo illud tulêre reſponſu: Non eſſe opus venia ſacerdotibus, téplo & ſacris amiſſis. *Sab. lib. 4. c. 7. ex Ioſephi lib. 7. cap. 13. belli Iud.*

Pueros.

☞ Conſule Tit. Indoles Improbitatis, quatenus Seueritati ſubiecta eſt.

DRACONTIVS Spartanus & puer adhuc & imprudens, puerum alterum lanionio cultro percuſſum occiderat. Ob id certè exilio damnatus eſt. Nam & apud Græcos exilio voluntario fortuiti caſus luebantur: & cùm nullum homicidium impunitum eſſe debere exiſtimarent, exilio puerorum non tá eorum iniuriam puniebant (quæ certè ſine animo nocendi nulla eſſe poteſt) quàm parentum incuriam atque ignauiam: qui ſi diligentiam præſtitiſſent, filij vtique non peccaſſent. *Ærodius ex Xenophon. lib. 4. Pædia.*

B *Bruta.*

EDGARDVS Anglorum Rex, in feras prædæ auidas ſeuerus Guidualdo Gualdenſium Rege tributum exegit, annis ſingulis lupos xxx. venatione captos. Id ſeruatum, donec illud beſtiarum genus aſſiduis cædibus defecit. *Polyd. lib. 6.*

Inanimata.

THEAGENIS Thaſij athletæ nobiliſſimi ſtatua obtrectatorem quendam eam flagris cædentem caſu obruerat. Huius filij ſtatuam de cæde poſtulant. Quæ Thaſiorum ſententia in mare abiecta fuit, iuxta Draconis legem. Factum hoc per multos annos ſecuta eſt ſterilitas. *Pauſ. lib. 6.*

SEVERITAS conſiderata reſpectu LÆSIONIS, ſiue INIVRIÆ illatæ, per quam PATIENS læditur ſecundum CORPVS. PER ÆDEM.

Cùm GEDEON Dux Iſraëlitarũ fortiſſimus cum ccc. mi-
C litibus ſuperaſſet cxxxv. millia Madianitarum, & duos illorũ Reges Zebam & Salmanam comprehendiſſet, qui fratres Gedeonis in Thabor interfecerant: iurauit illis, ſi fratres ſuos conſeruaſſent, ſe quoque eis parciturum fuiſſe. Iethri igitur primogenito ſuo præcepit, vt eos necaret. Verùm cùm puer præ timore gladium non auderet ſtringere, Gedeon ipſe ſua manu eos obtruncauit. *Iud. cap. 8.*

Leuita quidam in latere montis EPHRAIM, Gabaæ pernoctans, cùm ciues eius loci ad mortem vxore eius abuſi eſſent, ſeuerè vltus eſt vxoris ſtuprum & necem. Diuiſa enim vxore mortua in XII. partes ſingulis duodecim tribubus Iſraëlis partem miſit, hocque pacto crudeliſſimum illud bellum concitauit, quo multa Iſraëlitarum millia cecidere, tribuſque Beniamitarum funditùs ferè exciſa fuit. *Iud. cap. 19. & 20.*

DAVID Rex, mortem Isboſeth filij Saul à Rechab & Baan ſeruis occiſi, iniuſtam puniuit. Vtrumque enim, deteſtatus eorum perfidiam, iugulari iuſſit, obſciſſaſque eorum manus & pedes ſupra piſcinam apud Hebronem ſuſpendi: Isboſeth verò caput in Abner ſepulcro Hebron ſepeliri. *Ærod. ex 2. Regum 4. & Ioſephi lib. 7. cap. 2. Antiq.*

D PTOLEMÆVS. Abub F. cùm imperandi libidine ſocerum ſui Simonem Ducem & Pontificem Iudæorum interfeciſſet, vxorem cum duobus filiis vinctos abegiſſet: recepit ſe in quandam arcem ſupra Hierichunta ſitam, quæ Dagon dicitur. Ioannes verò, qui & Hyrcanus, Simonis F. accepto paterno Pontificatu, eduxit contra Ptolemæum exercitum: & oppugnando locum cætera quidem erat ſuperior, vincebatur autem ſola pietate erga matrem, & erga germanos miſericordia. Hos enim productos in mœnia, Ptolemæus flagris cædebat in loco omnibus conſpicuo minitans ſe præcipitaturum eos, niſi frater ab oppugnando deſiſteret. Hyrcanus hoc viſo & audito, ſtatim in primo conatu elangueſcebat. Mater tamen ad eum manus tendens ſupplicabat, ne molliretur affectibus, ſed potiùs indignitate rei irritatus daret operam, vt redactum in poteſtatem inimicum afficeret pœna, & vlciſceretur homines ſibi natura coniunctiſſimos: gratum enim ſibi fore, inter tormenta emori, modò nefarius homo ſcelerum ſuorum ſupplicium lueret. *1. Mach. 16. & Ioſeph. lib. 13. cap. 15. Antiq.*

ÆGEVS Athenienſium Rex, Androgeum Minois Creten-ſium Regis F. per inſidias interfici curauerat. Cæde filij perturbatus Minos, Athenas venit, ſupplicium interfectoris Androgei petens. Spretis eius verbis bellum Athenienſibus indixit, addita execratione, qua Athenienſibus ſiccitatem famemque imprecatus eſt. Siccitate tum Atticam, tum reliquam Græciam vrgente, corruptis terræ fructibus, belli duces, quomodo hæc mala auerti poſſent, Deum conſuluére. Is iuſſit eos ad Æacũ Iouis & Æginæ Aſopi filiã adire, iuberetque vt pro ſe vota faceret. Quibus perfectis, ſiccitas cùm apud alios Græcos ceſſaſſet, ſolos Athenienſes vexabat. Coacti igitur ſunt rurſus à Deo implorare tantæ remedia calamitatis. Hanc deſituram, Deum ferunt reſpondiſſe: ſi pro Androgei cæde, Minoi quas vellet pœnas dediſſent. Parentibus Deo Athenienſibus, præcepit Minos, pueros ſeptem & totidem virgines ſingulos Minotauro, quo ad viueret, vorandos tradi. His datis defecit ſiccitas: à bello abſtinuit Minos annis ſeptem tranſactis, rurſus in regionem Atticam cum exercitu venit Minos, ac bisſeptem pueros accepit. *Diod. lib. 4. cap. 5.* E

POLYMESTOR Thracum tyrannus, ſimulatque Troiæ cognouit excidium, Polydorum puerum trucidauit & in mare abiecit: quò nimirum auro potiretur, quod vnà cum filio Priamus ad illum miſerat clanculum cùm iam periculum imminere videret, ne caperetur Ilium. Cadauer in litus eiectum Hecubæ famula, dum equam pro abluendo Polyxenæ cadauere petit, ad heram detulit. Quæ cùm corpus retectum inſpiceret, vbi Polydorum eſſe cognouit, miſerè diſcruciata: ſecum viam quærens, qua poſſit Polymeſtorem vlciſci, cum illo colloqui voluit. At ille ignarus, Polydori cadauer in littore fuiſſe repertũ, vnà cum liberis ſuis ad Hecubam acceſſit. Ea ſimulat, ſeſe ob eam cauſam accerſiuiſſe hominem, vt illi theſauros quoſdam antiquos, in Ilio defoſſos, indicaret. Deinde iuſſo ſecedere ſatellitio, ſolum cum filiis in tentorium deduxit, tanquam illi traditura, quicquid pecuniarum è Troia ſecum extuliſſet. Erat autem illic abdita Troadum turba, quibus adiuta, Polymeſtorem introgreſſum exoculauit, ac liberos illius occidit. Agamemnon audita vtriuſque cauſa, contra Polymeſtorem pronunciauit: qui non iuuandi Græcos ſtudio, ſed auri cupiditate puerum interemiſſet. *Eurip. in Hecuba.* F

ÆACVS pater Telamonum & Peleum filios, Phoci tertij filij interfectores, in exilium egit. *Anton. Liberalis, ex Nicandri primo Alteratorum.* G

OEONVS Herculis conſobrinus, Lycimnij Alcmenæ fratris filius, cùm adoleſcentulus adhuc eſſet, cum Hercule Spartam venit. Cumque viſendæ vrbis cauſa obambulans, ad Hippocoontis ædes fortè acceſſiſſet, in eum canis domus cuſtos inuaſit. At ille lapide canem percuſſit. Hippocoontis filij, curſim egreſſi, puerum fuſtibus conficiunt. Hercules Hippocoontis filios annis adortus, vulnere accepto, ſe clàm periculo ſubduxit. Mox copiis comparatis, patre & filio malè multatis Oeoni cædem vltus eſt. *Pauſ. in Lacon.*

OSYRIS Ægypti rex, ex Germania & Italia in regnum ſuum reuerſus, à fratre Typhone interemptus eſt. Typhonem Libius Hercules (in Bibliis Lettabim dictus) auxilio matris Iſidis, genitoris ſui necem vindicans, cum conſciis parricidij occidit. Totum inde peragrauit cum exercitu terrarum orbem, tyrannos iniuſtè dominantes, vbique ſuſtulit: acceſſit & Gambriuium VII. Germanorum Regem. *Auent. lib. 1. Annal. Boiorum.*

ARABES tanto amore inter ſe iuncti ſunt, vt lege etiã apud eos ſit cautum, domeſticorum cædem quauis ratione vlciſcendam eſſe. *Ioſeph. lib. 15. cap. 13.* H

ERASINORIX & SINATVS tetrarchias in Gallia obtinebãt. Sinati vxor Cãma corporis pulcritudine & animi virtute nobilis habebatur, erat enim ſacerdos Dianæ, quàm Galli ſumma religione colunt; & in pompis ac ſacrificiis ſemper magnificentiſſimũ ornatum geſtabat. Hanc Eraſinorix neque perſuaderi, neque per vim cogi poſſe viuo marito arbitratus, Sinatum per dolum occidit. Non longo pòſt tempore Cammam ambiebat. Illa frequenter renuebat: familiaribus autem & amicis inſtantibus, & blandiſſime rem adminiſtrantibus, ſimulauit ſe eis aſſentiri. Et quidem inter eos conuenit. Veniebat Eraſinorix, & cum eo omnes Galli, perfecta ætate viri ac mulieres. Quem illa perhumaniter exceptum ad aram adducit, & ex aurea phiala bibit: partimque ipſa ebibit, partim illum bibere iuſſit. Qui tanquam ſponſus à ſponſa cum voluptate acceptum bibit. Potus autem hic erat mulſum veneno mixtum. Illa cùm eum bibiſſe cerneret, magna voce exclamauit,

deamque

deamque in genua procumbens adorauit, inquiens: Gratiam habeo tibi, veneranda Diana, quod mihi conceſſeris in tuo templo, pro maritomea cauſa interfecto ſupplicium exigere. His dictis confeſtim & ipſa mortem obiit, & ſponſus cum ea ſimul ad aram dee vitam reliquit. *Polyænus lib.8.& Plutarchus in Amatoriis.*

LEARCHVS, Archelaum Cyrenæorum Regem amicum, veneno ſuſtulit, regnum occupauit, Erixonam, Reginam, Archelai coniugem, vt matrimonio ſecum iungeretur, tentauit: pollicitus, ſe Archelai filium adoptaturum. Femina conditionem ſibi non diſplicere ſimulans, ſed fratres duros admodum obſiſtere: poſſe dixit rationem iniri, ſi ad ſe noctu in colloquium ſolus veniret. Nihil inſidiarum ſubeſſe putans Learchus, præ amoris magnitudine, noctu in Erixonæ ædes ſe recepit, vbi eum Erixonæ duobus, quos domi occultos habebat, interimi iuſſit, ac corpus de feneſtris deiici. Per hunc modum mariti mortem vlta eſt. *Plut. in Amatoriis.*

B SYRACVSANI, cum audiuiſſent Dionem, à quo liberati erant, à Caliſppo Athenienſi interfectum eſſe: ægrè adeo tulerunt, vt in eius vltionem, quando eum in poteſtate habere non poterant, filios interfecerint. *Plut. in Dione.*

BERENICE Laodices inſidiis interceptum ſibi filium grauiter ferens, armata currum conſcendit, perſecutaque ſatellitem regium, crudelis operis miniſtrum nomine Ceneum, quoniam haſta nequicquam petierat, ſaxo ictum proſtrauit ac ſuper eius corpus actis equis inter infeſta contrariæ partis agmina, ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit. *Val. Max lib.9. cap. 10.*

THEBANI, ſimul atque Pelopidam Bœotarcham in acie occubuiſſe intellexerunt nulla interpoſita vlciſcendi mora, eduxerunt raptim, Malcite & Diogitone ducibus exercitum ſeptē millium peditum & ſeptingentorum equitum. Cum autem reperiſſent detectum Alexandrum Pheræum tyrannum, & viribus truncatum, compulerunt eum, vt Theſſalis, quæ ademerat iis, oppida reſtitueret: Magneras, Phthiotas Achæos liberaret, & præſidia inde deduceret: denique ipſe iuraret eoſdem ſe, quos Thebani, hoſtes habiturum. Hac multa ſatiati Thebani fuère. *Plut. in Pelopida.*

C BRAVRONIÆ ſacerdotius Patrem, qui interfectum non attigerat, ſed ad cædendum cohortatus interfectorem fuerat, in exilium eiecit ſenatus Areopagi. *Sion. lib.3. de rep. Athen. ex Demoſth. contra Cononem.*

PYRRHVS Epirotarum Rex, Sparta relicta, Argos contendebat. Prænunciauerat autem aruſpex, iocinore ſine capite inuento, vnius neceſſariorū eius cædem. Areus Spartanorū Rex ex inſidiis extremum agmen carpebat. Cui occurrens Ptolemæus Pyrrhi filius ab Oræſo Cretenſi interficitur. Pyrrhus nunciata modò filij nece, ingenti percitus dolore, Moloſſorum equitatum in hoſtes conuertit, atque ipſe ante alios inuectus cæde ſe ſatiauit Lacedæmoniorum. Semper quidem inuictum oſtendit ſe & terribilem in armis: cæterum tunc certamina priora, audacia & ſtrenuitate ſuperauit. *Plut. in Pyrrho.*

ALEXANDER Magnus mortem Darij iniuſtam in Beſſo Bactrianorum præfecto qui eum per proditionem captum interemerat, vltus fuit. *Diod. lib.17. & Sab. lib.8. cap.4.*

DARII Regis Conſanguinei, traditum ſibi ab Alexandro Beſſum interfectorem eius, hunc in modum vlti ſunt. Etenim cùm omnia contumeliarum & cruciatus genera in eum

D exercuiſſent, minutatim corpus conciderunt, membrorumque fruſta fundis in partes varias proiecerunt. *Diod. lib.7.* Alij tradunt, duabus arborib. ex aduerſo multa vi in ſe vertice inflexis religatum, diſſectiſque repentè vinculis atrociter laniatum fuiſſe, cacuminibus ſua vi corpus in diuerſa diſtrahentibus. *Sab. lib.8. cap.4.*

SELEVCI ſeruus cum ſeruiret amico eius, à quo dominus fuerat interemptus, cœnantem in vltionem domini confodit. *Macrob. lib.1 Saturn. cap.11.*

BARBARVS quidam ſeruus in Hiſpania, vt herum ab Aſdrubale Pœnorum duce interfectum vlciſceretur, ſummum eius gentis Imperatorem obtruncare non dubitauit. Cæterùm captus ad ſupplicium, atque acerbiſſimè diſcruciatus, tantum abfuit vt ſignū illud triſtitiæ aut doloris dederit, cum variè torqueretur, vt poſt multos cruciatus lætitia geſtiens, tanquam optatæ vltionis compos expirauerit. *Sab. lib.3. cap.8.*

GALLI, cum inito cum Cluſinis prælio, reſciuiſſent Fabium Ambuſtum, legatum Romanum, qui ad conciliandam pacem miſſus erat, in prælium cum Cluſinis deſcendiſſe, atque gentis ſuæ Gallum vnum interemiſſe: rectà Romam duxere, eamque incendio & ruinis fœdauère. *Fulgoſ. lib.9. cap.3.*

M. ANTONIVS cùm Philippi Brutum ſuperaſſet, & is ſemetipſe traieciſſet; aſſiſtens cadaueri Bruti exprobrauit ei modicè Caij fratris ſui necem. Illum enim in Ciceronis vindictā interfecerat in Macedonia Brutus. Cæterùm Hortenſio potius dictitans ſe, quàm Bruto cædem fratris imputare Hortenſium ſuper illius monumentum præcepit interfici. Bruto magni pretij paludamentum ſuum purpureum iniecit, & cuidam liberto ſuo commiſit eius funerandi curam. Hunc poſt, cognito exquiſitum illud paludamentum non concremaſſe in funere, interfecit. *Plut. in Antonio.*

SEVERVS Imp. milites omnes, quicunque Pertinacem interemiſſent, exauctorauit, ablatis quoque armis iuſſit nudos diſcedere ab vrbe centeſimo lapide. Pertinacis imaginis funus cenſorium duxit, eamque inter diuos ſacrauit: addito flamine & Heluianis ſodalibus qui Marciani fuerant. Se quoque Pertinacem vocari iuſſit. *Cuſpin.*

Cum PHOCAS Mauritio interfecto, Imperiū inuaſiſſet, quinto menſe ab inito Imperio literas ad Coſroem Regem Perſarum miſit indicans ſe Imperij dignitatem aſſecutum eſſe. Coſroës indignè ferens Mauricij amici ſui tam crudelem internecionem, Phocæ bellum indixit, Syriam, Palæſtinam, Phœnicē ſubegit, Hieroſolymam cepit, & templa Chriſtianorum paſſim ſpoliauit, & vexillum Dominicæ crucis Hieroſolyma abduxit: vt annotat *Beda in lib. de Ratione temporum. & Adon. ætate 6.* Armeniam, Cappadociam, Galatiam, Paphlagoniam vſque ad Chalcedonem depopulatus eſt. *Paulus Diaconus lib. 17. rer. Rom. Zonar. tom.3. Niceph. lib. 14. cap. 43.*

Sextus agebatur annus, cùm IVLIVS Nepos, qui Imperium in Occidente tenuerat, ab Oreſte deiectus, & in exilium miſſus, in Dalmatia Odoacris Herulorum Regis (qui cæſo Oreſte regnum Italiæ occupauit) prouincia quietus, atq; ab omnibus popularibus procellis remotus degebat: Odoacre nō ſolū non aduerſante, ſed etiam ſaluti eius diligentiſſimè conſulente. Ne verò hoc ille otio diutiùs frueretur, nefaria quorundam hominum improbitate perfectum eſt, ſi quidem Viator & Ouida Comites, priuatis, vt puto, odiis ac ſimultatibus inflāmati, inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quieſcenti vitam eripuerunt. Hanc necem vt indignam, & ne in humilis quidē G fortunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſque adeò animo tulit, vt anno 481. militarem aduerſus eos manum miſerit, & armis oppreſſerit, vltimumque de Ouida ſupplicium ſumpſerit. *Sigon. lib. 15. Imp. occid.*

RVSTICANA Romana mulier, vlta eſt patrem Simmachū, quem Theodericus Rex Gothorum cum Boëtio eius genero interfecit. Fuit hæc poſt Regis interitum ſuis ciuibus auctor, vt ad abolendam Barbari memoriam eius ſtatuæ tollerentur è medio. Id poſtea facinus, maieſtatis accerſita apud Totilam eiuſdem gentis Regem non ſolum non inficiata eſt: ſed tam conſtanter etiam confeſſa, vt nihil æque illi profuerit ad ſalutem, ac conſtantia: quam Barbarus miratus, etſi cauſam improbaret, tantam tamen indolem venia dignam cenſuit. *Sabellicus lib.3. cap.6.*

THEOBALDVS Carnotenſis comes cunctos Bloſenſem vrbem incolentes Iudæos ob puerum occiſum igni tradidit, iis ſolum exceptis qui religioni Chriſtianæ colla ſubmittebant. *Sigeberti Continuator, circa an. Dom. 1190.*

PHILIPPVS Rex Francorum ex Palæſtina ab oppugnatione Acconis vrbis regreſſus ad patrios lares, dum apud S. Germanum de Laio moram trahit, de cæde in hominem Chriſtianum à Iudæis apud Braiam commiſſa cognoſcit. Mox eo cum comitatu aduolat, portas viarūque exitus occupat, ſuiſque cuſtodiendos tradit: Ipſe verò caſtrum ingreſſus, ex Iudæorum cohorte octoginta & eo ampliùs Vulcano deuorandos tradidit. *Vicērius, Guagninus & Nauclerus,* qui Pariſiis hæc accidiſſe ſubindicare videtur. *Sigeberti Cōtinuator* annū 1177. annotat De Iudæorum immanitate, qua quotannis Chriſtianum mactarunt puerum, edoctus, omnes Iudæos comprehenſos auro argēto, veſtibuſque pretioſioribus expoliauit. Ac cum penè totius regni facultates fœnore exhauſiſſent, & ſeruos, famulaſque ex Chriſtianorum cœtu domi ſuæ contra Eccleſiæ decretum alerent, obæratoſque captiuos intra domeſticos parietes tenerent: Bernardi auctoritate, qui debita, quibus obſtricti erāt Iudæis Chriſtiāni, remitti, & quintam eorum partem ad regium fiſcum conferri conſuluerat, omnibus facultatibus Iudæos exuit, regnoque ſuo ad certum diem excedere iuſſit.

Quod

Quod Regis edictum nullis magnatum precibus infringi potuit. Iis tamen, qui ad Chriſtianam religionem animum adiiciebant, & Baptiſmi ſacris imbuebantur, & manendi libertatem conceſſit, & facultates reſtituit anno 1282. *Vincent. l. 29. cap. 15. Henric. Erfor. Guaguin. lib. 6. de Francis.*

A

CLODOVEVS Francorum Rex, quatuor reliquit filios, Theodericum, Childebertum, Clotharium, atque Clodomirũ: qui inter ſe regni ditionem, quam pater mirificè ampliauit, partiti, concordibus animis regnabant. Turingis ea tempeſtate Ermenfredus Rex præerat: qui ſuaſu vxoris Amelbergæ duos fratres, quòd regnum affectaſſe dicerentur, Bertarium atque Baldricum necauerat. Id dolentes Franciæ Reges, quod eos ſanguine contingerent occiſi iuuenes, bellum indixêre Turingo, mouentque in hoſtem. Ille dolos ſtruens, qua parte intraturos ſciebat, foſſam grandem aperuit, eamque viridantibus operit ramalibus atque ceſpitibus. Ea re comperta Reges in hoſtem irritatiores feruntur, occurrentem prælio fundunt & fugant, inſequunturque fugientem ad fluuium vſque Onſtrit. Ibi prælium inſtaurant Turingi ex fuga ſubſiſtentes: ſed tanto ſternuntur à Francis ardore, vt ſtragis magnitu-

B do pontem è cadaueribus ſtrauerit Francis tranſituris. Ermenfredus tum ex fuga ſe cum paucis in vrbem recepit: vnde fide regia euocatus ab Theoderico in Tulbacum caſtellum, cùm ambularent inuicem colloquentes, loco præcipiti Theodericus ex latere ambulantem, & nihil tale formidantem, cubito impellens præcipitauit, regnumque occiſis eius liberis in poteſtatem accepit. Hæc Galli. Aliter Saxones *Cranz. lib. 1. Sax. cap. 27.*

Cùm EGANVS, Hungi Pictauorum Regis F. Dorſtologum fratrem, vt imperio poteretur, ex inſidiis interfeciſſet: Brenna Dorſtologi vidua, mariti cædem vltura, noctu, dum ex nimia crapula altiùs dormiret, Eganum in medio ſtipatorum ebriorum agmine ſtrangulauit. *H. Boeth. lib. 10.*

Duffus, Scotorum Rex, Morauos rebelles aliquot in cruces ſuſtulerat, & inter eos Donualdi Forreſſenſis arcis præfecti neceſſarios aliquot eleganti forma adoleſcentes: quorum ille ſupplicium fruſtra apud Regem deprecatus fuerat. Vindictæ igitur libidine flagrans, vxoris quinetiam furiis magis accenſus, Regem in arce diuertentem, quatuor ſeruos noctu iugu-

C lari curauit, ſtipatoribus ſomno vinoque ſepultis. Cadauer per medios cubicularios exportatum, equoq; impoſitum, ad alterum milliare deuectum eſt. Ibi amne paulum deriuato, ac terra altiùs defoſſa, in imam ſcrobem eſt coniectum, ſaxaque cum luto ſuperpoſita, vt ne agnoſci quidem poſſet, ibi quicquam defoſſum fuiſſe. Mox amne in priſtinum alueum reducto, iis, quorum opera in eo negotio vſi fuerant, interfectis, ne vnquam cuiquam, vbi Regis funus eſſet reconditum, pateret, ſerui Regis percuſſores in Orcades exulatum abiere. Donualdum ita fieri, imperaſſe ſcribunt: ne exanime corpus poſtridie in apertum delatum, indicio foret cædis auctorum. Conſtans enim inter Scotos fama eſt, cæſi cuiuſcumque hominis cadauer, præſente interfectore, cunctis ex vulneribus recentatum cruorem emittere. Donualdus ſecundùm Regis cædem, inter ſtationarios reliquum noctis perſeuerauit: multa de regia in ſe beneuolentia, de donariis, de ſua in Regem fide, cæteris Morauis ab eo deficientibus, loquutus. Prima luce in regio cubiculo obortus clamor, cæſum Regẽ Donualdus diſſimulato facinore in cubicularios facto impetu,

D quaſi poſticum clam reſeraſſent, omnes trucidauit. Etſi verò proceribus Donualdi affectata diligentia ſuſpecta erat, tamẽ properè domum ſinguli abiêre. Sexto pòſt menſe Culenus in Morauiam ducit, Duffi cædem inſolita cæli inclementia arguente vlturus. Donualdus clàm omnibus in Noruegiam fugit. Rex Forreſſenſem arcem cæſis omnibus incendit: ſolis templis ac ſacerdotibus pepercit. Capta Donualdi coniux, tribus cũ filiabus, torturis ſubiecta, auctores ſceleris fatetur. Donualdus vi ventorũ in littus reiectus, capitur, & quatuor percuſſores à Roſſiis nobilibus ex Orcadibus adducti, virgis cæſi, ſecuri percutiuntur. Viſcera flammis tradita. Artus per totam Scotiam hinc inde crucibus affixi. Duffi cadauer refoſſum, regia pompa in Ionam delatum eſt. *H. Boeth. lib. 13.*

FRIDERICVS, Comes de Iſenbug, premebat Eccleſiam regalem Aſſindenſem. Monitus ab Engelberto Archiepiſcopo Colonienſi, vt vim contineret, & Apoſtolicæ auctoritatis & ordinarij literas contempſit. Itaque anathemate perſtrictus eſt ab Archiepiſcopo. Comes obſeruabat tempus, quo Archiepiſcopum in agris deprehenderet. Conſecrare ille conſtituerat Eccleſiam in villa Zuelme. Superueniens Comes armatus, Archiepiſcopũ magno certamine, cùm viginti octo vul- E
nera intuliſſet, occidit. Henricus Archiepiſcopus cædem anteceſſoris vlturus, arcem Iſenburg euertit, Fridericum per inſidias captum, & Coloniam introductum, per aduerſam portam, qua erat inuectus cæſus Archiepiſcopus, rotæ ſupplicio affecit. Ita pauit coruos nobile cadauer. Germani fratres eius, Bruno Oſnaburgenſis, & Theodericus Monaſterienſis Epiſcopi, velut complices, & ad minus conſcij, accuſantur apud ſummum Pontificem: &, vt fertur, etiam conuincuntur, deponunturque: ſed gratia aſſecuta, reſtituuntur. Comites de Texeneburg & Zualenberge feruntur ſe legitimè purgaſſi. Negare tamen nec poterant, nec volebant, quin in fœdere fuerint cum Friderico memorato. Cæterùm conſilium cædis longè a ſe remouerunt. Feruntur tamen ambo, in monaſteriis diuerſis, legitimam, in finem vſque vitæ peregiſſe pœnitentiam. *Cranzius lib. 7. Metrop. cap. 43.*

IOANNES Holſatiæ Comes, Lubicenſibus amiciſs. laxandi animi gratia ciuitatem ingreſſus erat. Ibi miles quidã Burcardus Boët. quem pridem ob merita expulerat Holſatia, in oculis Comitis pertinaciter obambulans, quaſi exprobrabat illi impunitatem ſuam, & illudebat potentiæ nihil audentis in F
ciuitate. Comes ita concitus, arrepto gladio ſequitur fugientem: & teli more vibrato in tergum fugientis, confodit. Ciues arbitrati ſuæ ciuitatis iuribus non mediocriter derogatum, Comitem inſequuntur fugientem. Ille vulgi iram declinans, paucis ſuorum inſequentibus, vrbis portas pedes petiuit. Inde obſiſtentibus auerſus ciuibus, Eccleſiæ maioris turrim ingreditur: & ſe manibus proconſulum permiſit, pollicitus iturum quò vellent. Illi orant, vt placandæ multitudinis gratia prætorium ſecum adeat. Deferbuit in dies motus ciuiũ, & cœpta eſt haberi cuſtodia negligentior, ex ſententia maiorum. Ipſo meridie, cum omnium fores prandentium clauderentur, Comitis miniſtri de feneſtra demiſſum Comitem in equo collocantes, properè abierunt, nemine inſequente: cùm gauderent vrbis præſides Comitem in ſua rediſſe incolumem (quod ad ciuitatis honorem pertinere videretur) poſtea cum illo ex tempore tranſacturi. Comes illatæ, vt putabat, iniuriæ memor, non multò poſt Lubicenſium agros vaſtauit. Sed illi G
par pari retulerunt. Nec multò pòſt ille ex morbo obiit: *Cranzius lib. 8. Saxoniæ. cap. 24. & 25.*

BAIAZETES I. Turcarum Rex, interfecto patre Amurate ab Seruiæ Deſpotæ ſeruo, contra Marcum Bulgariæ Principem, patris mortem vindicaturus, magnum comparauit exercitum: profectuſque ad locum, vbi prius pater fuerat interfectus, Marcum ipſum cum omni Bulgarorum ac Seruianorũ nobilitate in pugna trucidauit: ac poſt eam victoriam omnibus ferè Bulgariæ ciuitatibus & munitis locis potitus eſt. Neque ita multò poſt, nempe anno à reſtituta Salute MCCCLXXVI. per Boſniam tranſiens, crudeliſſimas in Hungaria, Albania & Valachia excurſiones fecit, Chriſtianoſque quamplurimos in Thraciam captiuos duxit. *Iouius in vita Baiazetis I.*

ALPHONSVS Ferrarienſis Dux, Baſtiam ab Hiſpanis occupatam oppugnans, muri fragmine tormento icti caput læſus, morituro ſimilis concidit. Milites, Galli præſertim ira & dolore incitati, longè acerrimos propugnatorum ſternendo propellendoque, in Baſtiam, cæde latiſſima hoſtium edita, perrupêre. Nec fuit quiſquam qui vel ſupplici & proiicienti ad terram arma hoſti parceret: cùm quiſque principi ſuo, quem H
ſublatum pro mortuo viderant, hoſtili ſanguine parendum exiſtimaret. *Iouius in eius vita.*

Interfectus fuerat Venetiis noctu domum rediens decemuiralis conſilij præfectus, præeunte funali, dum ex ſenatu rediret, haud longè ab ædib. ſuis HERMOLAVS Donatus, vir ea tẽpeſtate longè clariſſimus: nec de cædis auctore ſatis cõſtabat. Mouit id facinus tam inexpectatũ vniuerſæ ciuitatis animos ſupra quàm quod credi poſſit: cùm non multo poſt Iacobus Foſcarus, Ducis Venetorum filius, in ſuſpicionem venit, quaſi eo conſcio, vel potiùs auctore tam atrox conſiliũ initũ ſit. Captus igitur, grauiſſimeque tormentis diu tortus, cùm interdũ pater ipſe filij clamores exaudiret (ſunt tamen, qui idipſum dedita opera factum ſuſpicentur) nilque vnquam confeſſus, in perpetuum exilium eſt miſſus: vnde reuocari nunquam potuit, licet cædis patratorem alium, qui tamen ex humanis diſceſſiſſet, quidam proderent. *Egnatius lib. 5. cap. 8.*

FR. ALMEIDA, Indiæ prætor, ab Emmanuele rege in Luſitaniã reuocabatur, Alfonſo Albuquercio Imperiũ tradere iuſſus.

Erat

A Erat autem ille comparandæ claſſi vehementer intentus, qua Mithocemum, Sinitani ducem, & Calecutienſium regem ... de filij Laurentij nece ... peteret. Itaque Albuquercio prouinciam tradere noluit, ſed contra hoſtes profectus, inter Dium & Cochinum hoſtium claſſem magna victoria profligauit. *Oſorius lib.6. rer. Eman.*

INSIDIAS.

ARTAXERXES ... quinquaginta filios, ob inſidias ſtructas, ... fuit. Cùm enim compertiſſet Darium cum reliquis fratribus ob denegatam ſibi Aſpaſiam, patris pellicem, interficiendi ſui conſilium cepiſſe: cognati parricidij pœnas, cum fratribus nefariæ coniurationis conſciis, ab eo popoſcit. Interfectæ etiam cum his ſunt vxores & liberi, ne veſtigium tanti ſceleris vllum extaret. *Sab. lib. 4. Enn. 4.*

Ad MITHRIDATEM Eupatorem, Ponti regem, cum bellū aduerſus Romanos gereret, Attilius Romanus ſenator exilio multatus, ſe contulerat, tanquam illic tutò futurus: re autem vera ſperabat, ſi eum occidiſſet, reditum ſe in patriam conſe-
B cuturum. Sed re detecta, Mithridates Attilium conſcioſque morte cum affeciſſet, ſolis ſeruis ignouit, arbitratus, vt regem æquum decuit, ſeruitutis nexu coactos, fortaſſe ſtudio etiam ac beneuolentia in dominum, omnibus in caſibus fidem præſtare voluiſſe. *Fulg. lib. 6. cap. 5.*

GVLIELMVS a Douglas, Comes opulentiſſ. & potentiſſ. cōtra Iacobum II. Scotorum regem cum quibuſdam aliis conſpirat. Benignè à rege clementiſſ. vt in meliorem mentem rediret interpellatus, ſuperbè admodum reſpondit, Se fœdere nec poſſe nec velle ſolui. Quumque multis precibus rex ſe nihil profecturum videret, ac maiora metueret: Quandoquidem, inquit preces meæ te exorare non potuerunt, hic (inquit) efficiet, impiaſque veſtras coniurationes dirimet. Dictoque citius gladium in ventrem illi fixit, ſimulque ad tumultum, qui ad oſtium ſtabant ſatellites, accurrentes, Comitem occiderunt, anno Chriſti MCCCCLII. Secuta ſunt bella inteſtina crudeliſſima, & tota Scotia in regias & Douglaſſicas factiones diuiſa. Cæterum rex tandem victor euaſit. *H. Boëthius. lib. 18.*

VERBERA, PVLSATIONES.

C In noua lege Chriſti apoſtolus PAVLVS in facie cæſus, tam ægrè tulit, vt Ananiæ ſacerdoti, qui ipſum cædi iuſſit, maledixerit, dicens: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et cùm argueretur iniuriæ in ſacerdotem: Neſciebam, inquit, fratres, quia princeps eſt ſacerdotum. Scriptum eſt enim: Principi populi tui non maledices. Ignorationem ergo officij excuſauit non hominis. Nec maledicendi affectu hoc dixit: ſed Spiritu ſancto cōcitatus iniquo homini pœnam denunciauit. *Marul.*

CLOTHARIVS rex Francorum, cum audiret ſororem ſuam in Hiſpania ab Amalrico rege propter fidem Chriſtianam multis modis affligi, pugnam in Hiſpaniam vertit: ibique Amalrico interfecto, theſauris eius direptis, & Toleto vrbe vaſtata cum ſorore domum reuerſus eſt. *Chron. Ironis. de Inſtitia. item Adon æt. VI.*

BOLO Arelatenſium rex vltimus, Epiſcopo Arelatenſi in vigilia natalis Chriſti, ne officium in Eccleſia nocturnum celebraret, niſi ipſo præſente, mandauit, Epiſcopus quum aliquamdiu cum ſacerdotibus aduentum regis fruſtra expectaſſet, proſequutus eſt ſacra. Superueniens rex, dedit Epiſcopo alapam in medio populi Otho I Imp. facinore cognito eum
D decollari iuſſit, & intercedentibus multis: Non eſt æquum, inquit, vt rectum Imperatoris iudicium ſuſpendatur, cum non conueniat vllum verbum ex principis ore fruſtra egredi. *Sebaſt. Munſt. lib. 2. C. ſinagr. de Arelato.*

FORTVNAS PER REGNI AFFECTATIONEM.

¶ *Conſule Tit. Tyrannicæ crudelitatis, pœna item Tyrannicidarum; item Æmulationis Imperij.*

ACHILLEI tyranno Alexandriæ obſeſſo, & tandem dedito, victoriam tantam fœdè Diocletianus exercuit, vt qui bellicarum artium, quam ciuilium, eſſet patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem diripiendam permiſit, ita vt pretioſiſſima quæq; templorū ornamenta detraxerit: & Ægyptios exiliis ac proſcriptionibus afflictauit, & Achillem defectionis artificem capitali ſupplicio vindicauit, & commentarios de fodiendis metallis ſcriptos Alexandrinis eripuit. *Sigonius lib. 1. Occid. imp.*

SP. CASSIVS, qui tribunus plebis Agrariam legem primus tulerat, filium ob affectatum regnum damnauit, verberibuſque affectum de Tarpeia rupe præcipitari iuſſit, ac peculium eius Cereri conſecrauit. *Val. Max. lib. 5. cap. 8. & Sabell. lib. 2. cap. 1. & lib. 1. Enn. 3. ex Liu. lib. 2. Dec. 1.* E

LICINIVS vita donatus a Conſtantino Magno, Nicomediæ priuatus viuens, cùm occultè rebus nouis ſtudere, & contractis militibus populos ad defectionem ſolicitare deprehenſus eſſet, ingenti Gothorum manu Theſſalonicam miſſa, in poteſtatem adductus, cum fidem ac miſericordiam Conſtantini imploraret, ſimulque affinitatis vinculum, & ſororis matrimonium identidem memoraret, ſtatim capite multatus, meritas ſuæ erga Deum hominesque impietatis pœnas perſoluit. *Sigonius. lib. 3. Imp. occid.*

DALMATIVS Cæſar, Calocerum quendam res in Cypro nouas molientem, atque ad tyrannidem aſpirantem, acie victum in poteſtatem redegit, & Tarſi in Cicilia viuum comburi iuſſit. *Sigonius lib. 4. Imp. occid.*

CONSTANTINVS Imp. ad iram tardus erat, ſed propenſior in ſeueritatem, cum ſuſpicio Imperij ageretur: *Cuſpin.*

WALTERVS Atholiæ comes, regno Scotorum inhians, Iacobum I. regem, ſuū ex fratre nepotem, Perthi apud S. Dominicum agentem obtruncare ſtatuerat. Corrupto cuſtode præ foribus quendam aulicum expectabant, per quem apertis foribus irruperent. Priuſquam is veniret, quidam aperto oſtio ad vinum inferendum accurrens, vbi armatos vidit ſtantes, proditionem exclamans, ex templo quidem interfectus eſt, eam tamen moram præbuit, vt oſtium, accurrente Catharina Douglas nobili adoleſcentula, clauderetur. Verùm peſſulo magno, fraude aulici, ablato, quum ad manum nihil eſſet, manum in foramen inſerit. Sed confracto brachio tenello ac fragili atque virgine repulſa, in cubiculum inuaſere, ac iis qui obſtabant interfectis aut repulſis, læſa etiam regina, regem multis confoſſum vulneribus trucidarunt, anno MCCCCXXXVI. Percuſſores Edinburgi à Scotis deprehenſi Comitem Atholiæ conſpirationis principem, omnibus ſpoliatum veſtibus, præterquam linteo, quo pudenda tegebantur, confecta machina ad modum ciconiæ, qua è puteis aquam hauriunt, veluti in crucis formam, defixaque in vehiculo, vni parti alligarunt, & ex aduerſa fune vinxerunt. Primo die circumuehentes per vrbem nunc in altum erigebant, omnibuſque conſpiciendum parricidam exponebant, nunc in terram demiſſo, coronam ferream candentem capiti imponebant: vt fidem facerent oraculo à ſaga olim accepto, priuſquam è viuis diſcederet, publicè coronandum iri; quo ille dementatus, per fas & nefas ad regnum aſpirarat. Secundo die ipſe caudæ equi alligatus, ac ſocij eſſedæ impoſiti, per vrbem omnem pertracti ſunt. Tertio die menſæ impoſitus eſt, & viuenti inteſtina extracta, ac in ignem coniecta: cor ſubinde palpitans extractum, ac igni iniectum. Tum caput præſectum, ac corpus in quatuor diuiſū partes, ad quatuor regni regiones miſſum. Robertus Nepos, qui inſtigatus ab illo fuerat, ad crucē fixus in quatuor partes diſcerptus eſt. Robertus Grame, quod præcipuus Regis percuſſor extitiſſet, impoſitus vehiculo eſt: ac manu, quæ facinus perpetrauerat patibulo, ſub quo ſtabat, in cruce fixo alligata, à tortoribus ſtimulis ignitis ea corporis parte, qua vulnera minime lethalia ſunt, compunctus, circum vrbem vectus, in quatuor diſſectus eſt partes. Reliqui itidem qui conſcij ſceleris fuerant, turpiſſima morte affecti ſunt. *Hect. Boëthius lib. 17.* H

CAROLVS Caluus Imp. Carolomannum F. Directo Prouinciæ, in ſe coniurantem, luminibus priuauit. *Cuſpin. & Fulgoſ. lib. 5. cap. 8.*

GARDIANVS, Venetorum Dux, filium Petrum ob coniurationem aduerſus ſe initam perpetuo exilio multauit. *Egnat. lib. 5. cap. 8.*

BOEMVNDVS Teupulus, patre Venetorum Duce (ex Sarmatica tamen matre) genitus, cum ipſe ſibi tyrannidem, Duce patribuſque interfectis aſtruere conaretur, dedit meritas pœnas, dederunt & reliqui tanti furoris comites, quando aliis aut ſubito ſecuri percuſſis, aut in exiliū miſſis, ipſe quoque Boëmundus exulauit, donec meritò ſic ab externis hominibus interfectus. Celebris eſt adhuc Venetiis tam nefandi ſceleris memoria, multis patrum indiciis, vel quod primum inuiſitur a principe patribuſque & ab vniuerſa ciuitate D. Viti templum vel quod ipſius Boëmundi ædes, quæ in Riualtina ſede poſitæ erant, in publicum macellum ſint conuerſæ, ad hunc vſque diē: vel quod decemuirale conſilium, à quo publicæ dignitatis

& libertatis faſtigium penderet, cum primum inſtitutum ſit:
A cautumque etiam, ne in centum annos vni familiæ, quæ cum ipſo Boëmundo conſpirarat præcipuè, aditus ad decemuirale eſſet: vel denique, quod familiæ ipſius inſigne ſit penitus immutatum: hoc etiam decreto edito, vt nemo Venetiis, aut in albo, aut quouis alio loco nomen ipſius Boëmundi retineret. *Egnat. lib.6. cap.8.*

PRIVILEGIA EREPTA.

IAROSLAVS Polonus, qui poſtea Archiepiſcopus Gneſnenſis fuit, cùm iuuenis adhuc Bononienſis Academiæ Rector eſſet, transtulit inde Academiam ſua auctoritate propter Britannum ſiue Anglum quendam, ſcholaſticum, à magiſtratu vrbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactum eſt. *Cromerus lib.15.*

IRRISIONEM.

ELISÆVS Propheta, cum Bethel veniſſet, egreſſi ex oppido pueri eum deridebant, dicentes: Aſcende calue. Ille verò ira percitus, eos deteſtatus eſt. Et duæ vrſæ ex ſylua egreſſæ, XLII. pueros laniarunt. *4. Reg.2.*

CLOTHARIVS II. Francorum Rex, iumentum vetulum, ob canitiem, quamuis nondum quinquaginta annos natus, ab
B Saxonibus ſe vocari ægerrimè tulit. *Æmil. lib.1.*

CALVMNIAM, OBTRECTATIONEM.

Poſt pugnam infeliciter contra Græcos ad Mycalem Ioniæ geſtam, cum Perſæ fugerent, MASISTES Darij filius, Xerxis Regis frater, conuiciabatur Artayntæ Ioniæ præfecto cũ aliis multis probris, tum verò dicens, illum muliere fuiſſe ignauiorem, dignumque omni malo eſſe, qui de regia domo male meritus eſſet. Apud Perſas ſummo opprobrio datur, audire ſe muliere eſſe ignauiorem. Artayntes acinacem in Maſiſtẽ ſtringit. Quem irruentem cernens Xenagoras Praxilai, vir Halicarnaſſeus, hominem medium accipit, ſublatum humi allidit, intereaq; ſatellites Maſiſtis affuere. Sic Xerxis fratre ſeruato, totius Ciliciæ præfectura donatus eſt. *Herodot. lib.9.*

SOTADES Cretenſis, Poëta impuriſſ. periit plumbeo vaſi incluſus, & in mare demerſus, cum de Rege Lyſimacho & Ptolemæo plura impudenter ſcripſiſſet: *Gyraldus.*

LEO V. Imperator factus, Theodorum Santabarenum mo-
C nachum magum (cui Baſilius Imperator tantum tribuerat, vt eius perſuaſu filium Leonem etiam Cæſarem factum carceri mancipari t) ab Euchaicis, vbi Eccleſiæ præpoſitus erat, adduci iuſſit. Timens autem, ne Photius patriarcha illum defenderet, Photium ab Eccleſia repulit, & in Armenia exulare iuſſit, Stephano ſuffecto. Santabarenus in vincula coniectus, ſæuiſſime fuſtibus eſt cæſus, & hinc Athenas in exilium miſſus, & paulò pòſt excæcatus.

THEODORA Auguſta Iuſtiniani vxor, quomodo ſeſe vlta ſit in Ioanne Cappadoce, viro iniquiſſ. qui apud Auguſtũ calumniatus ipſã fuerat, *Procopius l.1. de bello Perſico* explicat.

CONSALVUS Magnus Tarentum obſidens, in ſeditione militari ob dilata ſtipendia, violatus eſt contumelioſiſſimo verborum genere. Nam excuſanti ſtipendiorum dilationem, & ſe in extrema pecuniæ inopia conſtitutum eſſe iuranti Hiſchia Cantaber centurio ſuperbè reſpondens: Si pecuniam, inquit, non habes, filias tuas proſtitue. Quod verbum, quanquam nullum conceptæ indignationis ſignum ab irato in præſens exciuerit, adeò tamen alte in pectus deſcendit, vt quum ſeditio ſedata certis pecuniæ ſponſionibus fuiſſet, nocteque inſecuta eſt H. ſchiam correptum laqueo ſtrangulari, feneſtræque ſuſpenſum exercitui ſpectandum proponi iuſſerit. *Iouius in*
D *Conſaluo.*

REPVLSAM.

Magiſtratus.

C. FIGVLVS in petitione conſulatus repulſam paſſus eſt: idque eò grauius tulit, quod patrem haberet bis conſulem. Ad hunc cum poſtridie comitiorum complures veniſſent conſulendi gratia (erat enim Iuris ciuilis peritiſſimus) omnes dimiſit, ita præfatus: Conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis: *Roterodamus lib.6. Apoph.*

Nuptiarum.

CAROLVS Magnus Imp. cum ſe filiã nuptui daturũ Conſtantino Imperatori, adhuc iuueni Irenes F. oſtendiſſet, tamen mutato conſilio denegauit. Ea re Conſtantinus ita vehementer incenſus, & Caroli vlciſcendi auidus Adalgiſũ in quondam Italiæ regem qui apud ſe erat, cum valido exercitu ſed irrito conatu, in Italiam miſit, *Sigonius lib.4. regni Ital.*

FRIDLEVVS II. Danorum Rex, per legatos aggreſſus eſt Noruegiæ regis Amũdi filiam Frogertham, in vxorem poſtulare, Quorum vnus Froco nomine, fluctibus inter nauigandum abſumptus, inuiſitatum moriens prodigium dedit. Quippe cadauere eius ... totum ... cruentum corpus ... Amundus, audito genus Danorum paterno Fridleuum repudiauit, cumque is ſecundos miſiſſet legatos, eos perfidè interfecit. Fridleuus Amundum & mari & terra adortus, cum prope victus eſſet, Biornonis ducis ſui cane Normannis immiſſo, victoria potitus eſt, Amundo cæſo. *Saxo lib.6.*

CONIVGEM EREPTAM.

DIONYSIVS tyrannus, pulſo in exilium Dione, eius vxorem Aretam inuitam vni amicorum Timocrati deſpondit. Quam rem ægre adeò tulit Dion, vt bellum contra tyrannum ſuſceperit. *Plut. in Dione.*

IGNOMINIAM QVAMCVNQVE.

PHOCION Athenienſis, cum capite iam damnatus eſſet, atque huius amici cæteri qui ſimul cum illo damnati fuerant flentes ducerentur: ex inimicis quidam obuiam factus, poſt multa conuitia in faciem Phocion expuit. Tum Phocion in magiſtratum clamans: Non hunc, inquit, compeſcet aliquis indecore ſe gerentem. Ita vir ſanctiſſimus etiam moriturus publicæ diſciplinæ curam habere voluit. *Plut. in Græ. apoph. & in eius vita.*

F LABERIVS eques Rom. mimorum fabularumque ſcriptor cum iam grandis natu a C. Iul. Cæſare pene coactus ſaltaret & fabulas quas ſcripſerat, ipſe ageret præter ætatem, id vt potuit, vlciſci decreuit. Perſonam igitur Syri ſerui induit, & tanquam à domino vapulaſſet, fugientis ſpeciem præbens clamauit: Quirites profectò libertatem amiſimus. Ficto eo ſermone, perſonaque Cæſaris tyrannidem haud obſcurè taxauit. Quam ob cauſam poſtea Laberius Cæſari nunquam gratus fuit. *Fulgoſius lib.6. cap.7. ex Suetonio.*

Capto Mediolano à FRIDERICO I. Imp. ea conditione vita ciuibus donata, ſi è mulæ rima ficũ dentibus exiuerent. Id facere detrectantes, mox capite multati ſunt. Mediolanẽſes etiam Imperatoris coniugem, quæ ad viſendam vrbem venerat, mulæ impoſitam obuerſa facie per ludibrium vrbe eiecerant. Inde natum in Mediolanenſes prouerbium Ecco lo fico. *Crantzius lib.6. Saxon. cap.35. 36. Chron. Saxonia. Erfordienſis, Chron. Colonienſe.*

G Sponſalibus HENRICI VI. cum Conſtãtia Siciliæ regina, Mediolani in hortis S. Ambroſij honeſtandis, cum omnibus è Lombardiæ ciuitatibus legati adeſſent, Cremonenſes non adfuerunt. Eam rem vſque adeò iniquo animo Fridericus I. Imp. Henrici pater tulit, vt primo quoque tempore Cremam oppidum ad dolorem Cremonenſibus faciendum iuſſerit reparari. Quod opus cum impedire conati Cremonenſes eſſent, caſtella eorum Soncinum & Manfredum annis occupata eripit: Demum vrbem adortus, cæde magna ex parte diſiecit, ac multos eorum captiuos abduxit, Cremonenſes pacem per Epiſcopum ſuum Sicardum impetrarunt. Cremá ipſa feſſis & vallis intra tres menſes munita, Frixorium inde eſt Cremonenſium appellata. *Sigon. lib.15. regni Ital.*

ALOYSIVS, Antonij Venerij, ducis Venetorum F. ob infamiam qua amaſiæ ſe repellentis ianuæ aliquot bubula cornua affixerat, à patre perpetuo carcere damnatus fuit. *Egnat. lib. 5. cap.8. & lib.6. cap.3. Fulgoſius lib.5. cap.8.* At *Sabell. lib. 8. Decad. 2.* patriciæ fœminæ nuptæ hanc contumeliam illatam docet. H

EXILIVM.

☞ *Conſule Tit. Exulum, quatenus exilium ſeuerè vindicat.*

AMILCAR, Carthaginienſium dux, multis bellis feliciter cõfectis, in crimen affectatæ tyrannidis falſo adductus, cũ ipſe morte multatus eſt, tum eius frater Giſcon in exilium actus eorum bona inter ſe ciues partiti ſunt. Poſt cum Carthaginenſes aliis ducibus vſi, plerumque turpiter vincerentur, pœnitudine ducti Giſconem ab exilio reuocarunt, eique ſummam belli commiſerunt; & inimicos ad ſupplicium tradiderunt. Giſcon vinculis affectos iuſſit in conſpectu populi in ventrem humi procumbere, atque ter incitato pede ſingulorum colla conculcauit, inquiens, Se ſatis magnas pœnas fraternæ cædis ab iis repetiiſſe. His factis, inimicos dimiſit, inquiens: Non malo malum vltus ſum, ſed bonum pro malo rependi. Itaque ſtatim commutatio fortunæ conſecuta eſt, vincente vbique Giſcone, propter ſubditorum erga ſe beneuolentiam ac promptitudinem, *Polyænus lib.5.*

[illegible] ſeueritatem.

C. Iul. Cæſ. inſulam Rhodum nauigans, [illegible] Apollonium Molonem [illegible] eſt à [illegible] ordinibus, præter tres [illegible] remiſſis, ad redemptionis ſuæ pecuniam procurandam, manſit cum prædonibus dies circa quadraginta, non ſine [illegible] & indignatione grauiſſima. Cumque illi [illegible] familiaritate orta eum percontarentur, Quid, ſi illi in ſua poteſtate eſſent, faceret? reſpondebat iocanti ſimilis. Se illos crucibus affixurum, idque ſe tandem facere iureiurando etiam confirmauit. Cùm verò comitibus & ſeruis Roma redeuntibus quinquaginta talenta pro redemptionis pretio perſoluiſſet, libertati redditus, claſſe illicò conquiſita illos comprehendit: in quibus iam tum ſecuturæ lenitatis & clementiæ guſtum dedit. Nam quum & ſontes plectere, & iuramentum ſeruare fixum eſſet, modum excogitauit, quo vtrumque leniori ſupplicio compleretur. Itaque iugulari illos primùm, poſt exanimes crucibus iuſſit alligi. *Ioan. Gerund. lib. 9. Hiſp.*

SEVERITAS RESPECTV INIVRIÆ illatæ, conſideratæ quoad Agentem, eius qui iniuriam intulit & læſit alterum ſua

IMPROBITATE, IN GENERE.

RHACONES, natione Perſa, genere autem Mardus, cùm ſeptem haberet filios, & ex his Cartomes omnium minimus natu, magos & ſapientes multis damnis affligeret: primùm eum pater inſtituere, & amicis verbis in viam reuocare tentabat. Verùm ille nullam diſciplinam admitteret, & quodam tempore vicini iudices eò venirent, vbi Rhacones habitabat: ille comprehenſum filium, manibus in tergum reuinctis, ad iudices duxit. Ibi quæcumque vnquam per audaciam deliquiſſet, cum accuſatione commemorauit: & à iudicibus poſtulauit, vt adoleſcentem ad mortem raperent. At illi animis conſternati, ſuis ſententiis eum condemnare noluerunt, ſed vtrumque ad Regem Perſarum Artaxerxem adduxerunt. Mardo verò ſemper inſtante & eadem contendente, excipiens Rex ait: Potéſne etiam ferre, vt filius in tuo conſpectu vita priuetur? ſe poſſe, reſpondit, addens: Quum in horto naſcentium lactucarum ſurculos amaros defringo & amputo, tantum abeſt, vt dolorem ex eo mater ipſorum lactuca patiatur, vt etiam magis efflorefcat, itē magnitudine & dulcedine plus augeatur. Ad eundem modum ego, ô Rex, cum videro eum qui meam familiam lædit, & vitæ fratrum officit, obſtatque, vitam amittere, & à ſuis in ipſos iniuriis prohiberi: etiam ipſe amplificabor, & reliquos mei generis ſimiliter mecum proſperam fortunam agere conſpiciam. Quibus auditis Artaxerxes Rhaconem collaudauit, & in collegium iudicum cooptauit: adoleſcentem autem præſenti culpa liberauit, grauiſſimam mortem interminatus, ſi in poſterum in crimine deprehenderetur. *Ælian. lib. 1. de var. hiſtor.*

LACÆNA filio facinoris reo: Aut hæc, inquit, crimina fili, aut te de vita depelle. *Plut. in Lacænis Apopht.*

MICHAEL Donatus, patricius Venetus, filium ſuum, indulgentius, in omni vitæ parte agentem, publico carceri incluſit. *Egnat. lib. 5. cap. 9.*

RAVENNATES, Ioan. Lemigij Exarchi ſub Phoca Imperatore auaritiam atque libidinem vlti, ipſum cum coniuge atque iudicibus impunè interemêre. *Fulgoſ. lib. 9. cap. 10.*

APOSTASIA, HÆRESI, IMPIETATE.

PAVLVS Apoſtolus Ioannem, nomine Marcum, eò quod in Pamphylia defeciſſet, nec vna ad negotium profectus fuiſſet, in Eccleſiarum viſitationes aſſumere noluit, quamuis id maximè contendente Barnaba. Hinc natum iurgium eſt, ita vt Paulus Silam aſſumens, Barnabas Marcum à ſe dirimeretur. *Actor. 15.*

TREBELLIVS Bulgarorum Rex, conuerſus ad Chriſtum, filium ad gentilitatem redire cupientem regno oculiſque priuauit. *Fulgoſ. lib. 5. c. 8. & Sab. lib. 3. c. 3.*

THEODOSIVS M. Imp. Conſtantinopoli Demophilum, qui Arianorum Eccleſiam obtinebat, poſtquam in propoſita permaneret ſententia, vrbe exire cum omnibus Arianis præcepit, atque Eccleſias eorum Catholicis tradidit, an. XL. poſtquam ab eis fuerant occupatæ. Legem etiam, *teſte D. Auguſtino*, tulit, vt Epiſcopus clericuſve in hæreſi deprehenſus, denis libris auri multaretur. Cùm autem Demophilus extra vrbem iniuriam ad conquerendam iniuſtitudinem quereretur, eo pleriſque res digna viſa erat, quæ generalis Concilij ſententia conſtitueretur. Theodoſius, vt omnes ex Oriente hæreſes exterminaret, Concil. Conſtantinopolim in ſequentem annum indixit. Præcipua cura fuit, vt Macedonianos ad Catholicorum partes reduceret: nam poſt edictum Gratiani, quo liberam religionis fecerat poteſtatem, iterum ab eis defecerant. Verùm inanis omnis conatus cecidit. Cum ſe facturos negaſſent, vt Conſubſtantiale ſentirent, vrbe exire iuſſi ſunt. Damnati etiam Sabelliani ſunt, qui vnam tantum Trinitatis perſonam faciebant: & Apollinariſtæ, qui Verbum ipſi animæ ratione carente habitaſſe, & loco mentis Verbum in homine affuiſſe dicebant. Vt autem Theodoſius ad extirpandas hæreſeos Arianæ reliquias Concilium Conſtantinopoli ex Orientalibus habuit, ſic Gratianus Auguſtus Aquileiæ haberi iuſſit ex Occidentalibus. Conuenêre ex Italia, Gallia & Pannonia Epiſcopi, atque Gallorum & Afrorum legati. *Sigon. lib. 8. Imper. Occid.*

Sub FERDINANDO Catholico & Iſabella regibus, XVII. millia hominum, qui Chriſto nomen dederant, Vincentij Ferrerij concionibus adducti, ſed ſenſim poſtea, & clàm, ad Iudaiſmum relapſi erant, errorem ſuum confeſſa, veniam impetrauêre. Obſtinati ad duo millia flammis abſumpti. Multis cóceſſum vt in carcere pœnitentia agentes vitam finirent. Aliis hoc pœnæ genus datum, vt infames eſſent, & priuati publicis officiis, auro & omni genere ſerici, duabus crucibus coloris ignei ſignarentur: quarum alteram in pectore, alteram à tergo ſuper exteriorem veſtem geſtarent. Mortuorum oſſa, publicatis bonis, filiiſque honoribus & officiis priuatis, è ſepulturis extracta publicè cremata fuerût. Multi in Portugalliam, in Nauarram, in Italiam, in Galliam, alij in alias regiones abiuerunt: quorum res & bona tam mobilia, quàm ſtantia Catholici principes in bellum, quod aduerſus Mauros gerebant, impendêre. In Bœtica duntaxat eorum qui cum filiis & vxoribus fugerant, inanium & vacuarum domuum millia quinque reperta fuêre. Iudæos inde omnes è regnorum ſuorum finibus in perpetuum expulerunt: qui, cùm neque vendere ſuas domos neque ſecum transferre pecunias poſſent, nonnulli deprehenſi fuêre, qui nummos in aſinorum clitellis & auribus deferebant. Fama fuit etiam quoſdam ſeniores in lienibus, & vetulas in vuluis multas aſportaſſe pecunias, tanquam in loculis. *Marinæus lib. 19. rer. Hiſp.*

THEODERICVS Rex Gothorum in Italia, quantumuis Arianus, cùm miniſtrum præcipuè ſibi carum, ac Catholicæ fidei ſtudioſum haberet, eumque in ſui gratiam ad Arianos defeciſſe videret: vſque adeo iram non tenuit, vt manu ſua illum confoderit, inquiens: Eum ſibi fidem præſtare non poſſe, qui Chriſto fefelliſſet. *Sigon. lib. 16. Imp. Occid.*

Cùm Saxones Duce WEDEKINDO rebellaſſent, & ille quicquid vbique per Saxoniam Chriſtianum erat perſequeretur, occiſis S. Willehadi Anglici diſcipulis aliquot per Saxoniam Friſiamque ſparſis: Carolus M. in omnes conſilij & facinoris participes ſeuerè animaduertit, cæſis gladio quatuor millibus & quingentis. Inſuper ex populo Tráſalbiano ad millia decem cum vxoribus & liberis, in Galliarum prouincias iuſſit deportari: vnde Brabantini & Flandrenſes orti. Repoſuit autem in prouinciam Gallici generis nobiles: ex quibus [illegible]oſtram vſque ætatem durauit Comes de Pirmont, hoc eſt, ignito monte. *Crantz. lib. 2. Sax. c. 22.*

GELASIVS Pontifex, aduerſus Manichæos in Vrbe ſuſcepit certamen. Eorum libros publicè apud templum D. Mariæ combuſſit, ipſos damnauit exilio. *Crantz. lib. 2. Metrop.*

VLADISLAVS Boëmiæ Rex, certior factus, audaciores quoſdam de plebe, à Senatu Pragenſi exilio punitos eſſe: cenſuram autem in ſacerdotes contumelioſos ſibi reſeruari, quando neque Archiepiſcopus, neq; vllus Epiſcopus in Boëmia cenſor ſacerdotum, extaret: Pragam reuerſus, cenſuram Archiepiſcopi induit, notans ſacerdotes ob petulantiam linguæ notari dignos, eoſque à ſacris ædibus remotos, in vincula in arce Carloſteina incluſit, præbitis ad menſuram pane & aqua, ne ſaturi ferocirent. Attenuatos deinde ex fame, Ioannes Varadienſis Epiſcopus, natione Morauus, à Rege Mathia ad Vladiſlaum miſſus, precibus ſuis in integrum reſtituit. *Dubrauius lib. 31.*

TAMERLANES, quamuis ſectam Mahumeti probaret, quingentos tamen ſacerdotes eius gentis, Damaſci incenſo templo concremauit

concremauit, dictitans, ſe miſſum à Deo vindicem in Sarra-
A cenos & Chriſtianos, ſuæ quoſque legis violatores & præuaricatores. *Crantzius lib. 10 Vandal. cap. 5.*

TIMIDITATE, IGNAVIA.

SPARTANA filium è bello fugientem interfecit. *Tymneus in 3. Epigram.* Vt quidam Latinus refert Poëta.

Hunc timidum mater Damatrion peremit,
Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

Spartanarum erga filios ignauos ſeueritatem. ☞ Pete ex *tit. Seueritatis parentum erga liberos.*

HANNIBAL ſociorum captiuos ad Trebeiam & Traſimenum ſine pretio dimiſit. Romanorum captiuis pretium in ſingulos equites quingenos quadrigatos numos adſcripſit, in pedites trecentos, centenos in ſeruos. Lecti ergo x. ex omni numero, qui Romam irent, captiuorum cauſam acturi. Miſſus ab Hannibale cum his Carthalo nobilis Carthaginenſis: qui ſi fortè ad pacem inclinarent animi, conditionem ferret. Vbi hos Romam venire auditum eſt, & iam eorum acceſſum appropinquare, Carthaloni obuiam lictor miſſus eſt, qui, Dictatoris verbis nunciaret, vt ante noctem excederet Romanis
B finibus, captiuorum legatis ſenatus datus eſt. T. Manlius Torquatus acerba oratione illorum ignauiam inuectus: qui quum noctu Sempronium Tuditanum ducem ſecuti, in tutum abire potuiſſent, metu & deſidia torpentes in caſtris opprimi, turpiterque capi maluiſſent: cenſuit eos nullo modo redimendos, quoniam tali milite vel Reipub. minimè expediret. Quod ſi etiam vtile foret, hoſtem Romana pecunia ditari, à præſenti rerum ſtatu eſſet alienum. Traxit Manlius huiuſmodi ſermone patres in ſententiam, reſponſumque datum; Non placere captiuos redimi. Propinqui cum fletu & lamentatione legatos abeuntes ſunt ad portas proſecuti. *Sab. lib. 2. En. 5.*

Cum M. MARCELLUS Coſſ. III. in Siciliã miſſus eſſet, ad genua ſe proiiciunt magno numero Romani milites ex calamitate huiuſcemodi. Qui ad Cannas cum Annibale pugnauerant partim fugã conſciuerant, partim viui in poteſtatẽ hoſtiũ venerant tanta multitudine, vt non ſupereſſe, ne qui muros quidem tuerentur, putarentur Romani. Fuit autem adeò elato & magno animo & conſtantia ciuitas, vt nec captiuos, cùm
C redimere ab Annibale paruo liceret, vellet, imò ſenatuſconſulto negaret, maluitque, vt vel interficerentur, vel extra Italiam venundarentur. Quicunque fuga euaſerant, hos iuſſit in Siciliam deportari, neque in Italiam, dum cum Annibale eſſet debellãtum, reportari. Hi ergo M. Marcellum, poſtquam aduenit, frequentes adierunt, ſupplices atque ad genua eius procumbentes, honeſtum ordinem militandi poſtulauerunt, multo eiulatu lachrymiſque: re oſtenſuros pollicentes ſe, aliquo infortunio potiùs quam ignauia ſua cladem illam acceptam fuiſſe. Eos miſeratus Marcellus, petiit per literas à ſenatu, vt liceret ſemper ſupplere ex iis legiones ſuas. Verum re multum agitata, decreuit Senatus: Militibus ignauis ſenatui videri nihil Remp. committendam eſſe. Si M. Claudio fortaſſe aliter videretur, vteretur iis: dum ne quis eorum corona vel dono militari virtutis ergo ab Imperatore donaretur. Hoc ſenatuſconſultum momordit Marcellum, ac cum reuerſus Romam eſſet, bello perpetrato, Siculo, exprobauit ſenatui, quod op-
D timè ſibi de Rep. merito id negaſſet, vt reuelare poſſet tantum numerum ciuium calamitate. *Plut. in Marcello.*

ORDOVICES, Pictorum populi, à Iul. Agricola pene ad internecionem cæſi. Qui cladem euaſerant, qua nocte domum venerunt, ab vxoribus (ſolitis eo modo fugientium virorum delere ignominiam) ad vnum ſunt iugulati. *H. Boeth. lib. 4.*

HENRICUS II. Cæſar, Principes & vrbes Imperij contra Bretiſlaum Principem Boëmorum, ob direptã Poloniam, tanquam publicæ quietis turbatorem, armauit: diuiſiſque bifariam copiis, cum altera parte copiarum ipſe Bauariam, cum altera Bernardus Saxoniæ Princeps bello clarus per Miſniam proceſſit. Bretiſlaus ſe Cæſari, Procopium Belinæ Comitem Bernardo oppoſuit: mandans, vt in ſyluis loco iniquo & impedito Saxones adoriretur. Et Cæſarem quidem Bretiſlaus turpi fuga ſibi conſulere coëgit. Bernardus vero reduxit incolumen & prædá etiam onuſtum exercitum, Procopij culpa, qui nec in ſyluis nec in apertis campis hoſti ſe obiicere auſus fuerat. Proinde datus eſt carnifici primo excæcandus, tum deinde manibus atq; pedibus truncandus, poſtremò ſubmergendus in flumine Belina, ad quod immoto agmine ſubſtiterat. Vix potuit grauior pœna proditioni conſtitui, quam eſt conſtituta tunc pauori. *Dubrau. lib. 7.*

TEMERITATE, AVDACIA.

Cum TITUS Hieroſolymam obſideret, Iudæi quidam portis cum impetu egreſſi, tanquam à populo pulſi eſſent, latere ſtudebant, Populus è muro Romanos vocabat, eorumque auxilium contra ſeditioſos implorabat. Titus iis non credere. At milites Romani contra Imp. edictum ad vrbem progreſſi & ab iis, qui ſe excluſos ſimulauerant, & à populo de muris grauiter ſunt vulnerati. Quos Titus propter inobedientiam interfeciſſet, niſi legiones omnes pro commilitonibus interceſſiſſent. *Ioſeph. lib. 6. cap. 5. belli Iud.*

INTEMPERANTIA EAQVE VEL ALIMENTARI.

ANTIGONUS Rex, milites nonnullos intuitus thoracatos & galeatos pila ludentes, geſtiuit, acciuitque eorum præfectos, vt eos laudaret. Quos vt accepit potare, illorum præfecturas attribuit militibus. *Plut. in Apopht.*

P. SCIPIO Africanus, renunciatus cenſor, ademit iuueni F equum, quod opiparè cœnans, quo tempore oppugnabatur Carthago, formatam ad vrbis effigiem placentam, quam Carthaginem appellauit, conuiuis appoſuiſſet diripiendam. Quærenti cauſam. Cur equum ſibi ademiſſet? iuueni: Quia Carthaginem, inquit, me anteuertiſti diripere. *Idem.*

VENEREA LIBIDINE QUALICUMQUE.

☞ *Vide tit. Pœna ſtupri, inceſtus, ſiue inferenti, ſiue ſponte patienti pœna infligatur.*

HERCULES ex Calydone cum Deianira & Hylo ex ea nato profectus, quum fortè ad Euenum fluuium veniſſet, Neſſum Centaurum circa ripam fluminis verſantem oſtendit. Erat is ſolitus vadandi fluminis imperitos timidoſque traiicere. Sed quum Centaurum dico, hominem equo ſedentem intelligi volo, non monſtrum. Neſſus puellæ quam vehebat ſtuprandæ cupidus; equi celeritate fretus, Deianiræ in vlteriorem ripam deuectæ vim afferre conatus eſt. Hercules quia cominus congredi fluminis interuentu prohibebatur, Neſſum procul ſagitta confixit. *Sab. lib. 6. Enn. 1.*

ARISTOCLES Orchomeni tyrannus, adamauit virginẽ Stymphalidem, cuius patre per Ariſtoclem occiſo, confugit ad G templum Dianæ, & ſimulachrum eiuſdem tenuit, donec in eo loco confoderetur. Ob eius verò mortem tota Arcadia tanto dolore commota eſt, vt ſumptis armis virginem priuauerit vita. *Guido Bituricenſis.*

Virgo ARGIVA Byranti duci præſidiariorum Argiuorum, à quo rapta fuerat, oculos noctu eruit. *Pauſ. in Corinth.*

ASTYOITES Melytenſis, tyrannum Tartarum ſororis pudicitiæ inſidiantem, interfecit. *Anton. Liberalis in Transform.*

ZALEUCUS, Locrenſium legiſlator, filium ob adulterium altero ſeipſum oculo, priuauit. *Diod. Siculus.*

Cum ALEXANDER Thebas euerteret, Thraces aliquot domum Timocleæ illuſtris fœminæ & caſtæ exciderunt. Prædam hauſerunt milites. Præfectus vbi ei per vim ſtuprum obtulit, quæſiuit: Ecquid alicubi auri vel argenti occuluiſſet? Illa habere confeſſa, ſolum in hortos duxit, monſtratoque puteo: In hunc, inquit, dum expugnatur vrbs, cariſſimas H quaſque res meas proieci. Inclinantem caput & deſpicientem locum, impulit ſtans à tergo hominem, multiſque in eum prouolutis ſaxis oppreſſit. Vt rapta à Thracibus eſt in vinculis ad Alexandrum: primum ille ex ore & inceſſu dignitatem mulieris & magnanimitatem animaduertit imperterritæ, & conſtanter ducentes ſequentis. Deinde interrogata à rege, Quænam mulier eſſet? Theagenis reſpondit ſororem ſe eſſe eius, qui dimicaſſet acie pro libertate Græcorum contra Philippum, & ad Chæroneam cecidiſſet. Cuius Alexander admiratus & reſponſum & factum, liberam abire cum liberis iuſſit. *Plut. in Alex.*

Narrant ſcriptores Græci, THEBANAM Virginem, quam hoſtis Macedo corruperat, diſſimulaſſe pauliſper dolorem, & violatorem virginitatis ſuæ iugulaſſe: poſtea dormientem, ſeque interfeciſſe gladio: vt nec viuere voluerit poſt perditam caſtitatem, nec antè mori, quam ſui vltrix exiſteret: D. Hieron. & L. Viues. *lib. 1. de Chriſtiana fœmina.*

Chæroneæ inſignis nobilitatis reliquiis puer vnus fuit orbus parẽtibus, DAMON nomine, qui Peripoltas cognomine dictus fuit. Hunc corporis venuſtate animique magnitudine

diæ longe æqualibus antecellentē iuuenibus, ſed tandem alias & moribus aſperum: Romanus quidam, cohortiſ, quæ hybernabat Chæroneæ, ductor, modò adultū annis, vbi precibus & muneribus obnoxium ſibi facere nequiuit, vim præ ſe ferebat allaturum. Id veritus Damon, atque ex illa excandeſcens appellatione, ſtruxit ei inſidias, ac coitionem in eum æqualiū ſuorum fecit, non multorum, quò clam eſſent. Fuerunt autem omnes ſexdecim. Hi noctu infecta fuligine facie, mero onuſti, prima luce ſacrificantem in foro Romanum adoriuntur. Illo & non paucis, qui circa eum erant, obtruncatis, profugiunt vrbe. Turbata ciuitate ſenatus Chæronenſis hos concilio habito capitis dānauit, vt ea ſuppeditaret ipſis ad Romanos ſatisfactio. Veſperi autem magiſtratibus vna de more cœnantibus, cohors Damonis facta in curiam irruptione, contrucidat omnes, iterumque ex oppido ſe retrahit. Sub idem fortè tempus Lucullus cum copiis in expeditionem aliquam iturus, tranſibat illac qui ſubſtitit ibi, ac recenti adhuc facinore quæſtione habita, ciuitatem reperit non ſolum inſontem, verumetiam pariter violatam. Itaque milites inde ſecum abduxit. Porrò Damonem, qui latrociniis & incurſionibus agrum oppido finitimum deprædabatur: ciues verſutis legationibus & decretis perlexerunt ad redeundum in oppidum, reducemque præfecerunt gymnaſio: inde vngentem in ſudatorio interemère. Quia verò perdiu ibi ſpectra conſpiciebātur, & gemitus exaudiebantur, obſtruxerunt fores ſudatorij: atque in hanc ætatem eius loci vicini ſpecies illic verſari, & voces audiri terribiles arbitrantur. Illius poſteros Aſbolomenos Damonis cauſa vocant: quòd ille ad cædem tinctus fuligine, quam ἄσβολον vocant, erupit. Vt verò contermini Orchomenij, quibus contentiones erant cum Chæronenſibus, quadruplatorem Romanum redemerunt: qui ſicut vnius hominis nomen detulit ciuitatis, adduxitque eam ob cædem ab Damone interemptorum in iudicium: cuius quæſtionis fuit Macedoniæ prætor iudex (neque enim dum mittebant Romani in Græciā prætores) patroni ciuitatis teſtem laudauerunt Lucullum. Ad quem cùm prætor ſcripſiſſet, perhibuit teſtimonium ille veritati. Ita ciuitas hæc, quæ verſabatur in ſummo periculo, fuit iudicio liberata. Quare illi, qui tunc aſſecuti fuerunt incolumitatem, ſtatuam marmoream Lucullo in foro iuxta Liberum patrem poſuere. Eiuſque vitam Plutarchus Chæroneus luculenter gratitudinis ergo deſcripſit. *Plut. in Proœmio Cimonis & Luculli.*

Pontivs Aufidianus Romæ, vbi filiam ſuam Fannio Saturnino à pædagogo proditam comperiſſet, & ſeruum & filiam interemit. P. Attilius Filiſcus filiam, quòd ſe ſtupri fœditate contaminauerat, trucidauit. *L. Viues de Chriſtiana fœmina, lib. 1.*

Exercitu & copiis Gallogræcorū à Cn. Manlio conſule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis, cū ad Angitam vrbem ſtatiua haberent, quam Tectoſages occuparant: centurio, qui cuſtodiæ captiuorum præerat, Oriſgontis Gallorum reguli Vxori eximia inter ſuas populares pulchritudine, ad omnem iniuriam obnoxiæ, ſtuprum intulit. Inde vt mœrētem illius animum leniret, auri talentum pactus, occultè ſe illam è cuſtodia ad ſuos dimiſſurum pollicetur: fecitque illi poteſtatem mittendi ſeruum in altera Gallorum caſtra, quæ ad decem millia paſſuum inde aberant vt noctu duo ex neceſſariis ad conſtitutum locum cum auro venirent. Affuerunt illi ex edicto, & centurio cupiditate auri impulſus, captiuam ex cuſtodia eductam, ad deſtinatum perduxit locum. Ibi illa Gallica lingua hortatur ſuos, vt ſtricto ferro hoſtem obtruncent, cædeque perpetrata iacentis caput ferox mulier abſciſſum ſinu inuoluit. Inde ad Oriſgontem, qui in caſtra ex Olympo perfugerat, reuerſa, in eius conſpectum caput abiecit. Tum mirante illo, Ecquid rei id eſſet? Vlta ſum inquit, priuſquā ad te venirem, corporis iniuriam, violatamque ab hoſte pudicitiam. *Ex Liuio, & Val. lib. 6. c. 1. Sab. lib. 7. Enn. 5.*

Avgvstvs Cæſar, filiam Iuliam, ob impudicitiam cum Iulio Antonio & aliis tranſactam, in Pandateriam inſulam relegauit, interfectis ſcortatoribus. *Dion. & Sueton.*

Opilivs Macrinus Imp. adulterij reos ſemper viuos ſimul incendit, iunctus corporibus. *Iul. Capitolinus.*

Totilas, Gothorum Rex, Neapoli potitus, quendam virū ſtrenuum, qui ſe virgini ſtuprum intuliſſe confitebatur, in carcerem, vt vltimo ſupplicio afficeretur, cōdidit. Qua re perſpecta, Gothi vicem eius ſoliciti, ab eiuſmodi propoſito deterrere conati ſunt: quibus ille reſpondit. Eiuſdem ingenij eſſe, delicto ſe obſtringere, & delictorum ſupplicia impedire: omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gothorum Remp. interire neceſſe eſt. Poſtquam Theodahatus Rex (qui præfectus Etruriæ prius, repetundarum damnatus fuerat) æquitatem diuitiis poſt habuerit, Deum Gothis minus propitium eſſe factum. Præſtantius autem eſſe iuſtitiam cuſtodire, quàm negligendo inuidiam concitare: neque enim qui virginem violauerit, probè ſe gerere in certaminib. poſſe. Quibus auditis, illi hominem repetere deſtiterunt: ipſe verò, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus eſt. *Sigon. lib. 19. Imp. occidentalis.*

L. B. Theat. vitæ Human. Tom. VII.

Alfonsi Caſti, Aſturum Regis, ſoror Semena ex Comite Sancio viro nobili, furtiuo connubio ſuſcepit filium Bernardum. Rex Sancium in caſtro Lunæ vinculis coarctauit, ad mortem vſque: Semenam in monaſterium detruſit: Bernardum, quia non habebat filium, educauit. Qui poſteaquam adoleuit, ſub Rege Alphonſo III. bello clarus, propè Salmanticam arcem Carpium extruxit, & Saracenis iunctus, non alia ratione reconciliari potuit, quàm patris licet ex ſenio iam cæci liberatione. *Rod. Tol. lib. 4. rer. Hiſp. cap. 9. & 15.*

Osbretvs Anglorum Rex, Buerni Angli vxorem adulterio polluerat. Buernus, Hungarem & Æubbam Gadam Danorum Regis fratres adduxit. A quibus Conſtantin. Scotor. Rex captus & ſecuri percuſſus, & Osbretus cum Ella fratre cæſus eſt. *H. Boëth. lib. 10.*

Cvlenvm, Regem Scotorum ſceleſtiſ. proceres loco mouere conabantur, Conuentu Sconæ indicto. Eò euntem Culenum paucis comitatum, haud inſcium quid primores in ſe molirentur, ad Meſſen arcem, Cadhardus loci Thanus, cuius filiam iam olim rapuerat, medio propè itinere obtruncauit. *Idem lib. 11.*

Charite nobilis virgo è numero procorum Leopolemū ſelegerat, parentum conſenſu. Repulſam ægerrimè Thraſillus ferens, ſimulque flammis illiciti amoris exæſtuans, Leopolemum venatum egreſſum, apri laniatibus incautum obiicit, & quam ipſe ferebat haſta configit. Enormem hanc perfidiam manes infelicis iuuenis lugenti ſponſæ nocturno ſomnio aperuere. Interea Thraſyllus nefando ſibi hoc aditu adſperſuaſas nuptias facto, Charitem ambit. Illa vindictæ auida, mutuum amorem pollicetur, & ad furtiuum concubitum impotentem affectus adoleſcentem inuitat. Adeſt condicto temporis momento, dumque aduenientem præſtolatur, cibo ſe reficit, vinum ſoporifero veneno mixtum auidè haurit, & in ſomnum ſoluitur: cùm irrumpens Charite, acu crinali capite deprompta Thraſylli ſopiti tota conuulnerat lumina, eumque prorſus exoculatum relinquens, arrepto mariti gladio, ad eius ſepulchrum ſeipſam confodit. *Apuleius 8. Aſini Aur.*

Hithinvs Noruegius regulus, apud Hoginum Iutorum regulum inſimulatus eſt, quaſi filiam eius Hildam ante ſponſalium ſacra ſtupri illecebris temeraſſet: quod tunc immanè cūctis gentibus facinus habebatur. Igitur Hoginus, Hithinum regia apud Sclauos ſtipendia colligentem, claſſe laceſſit, conſertaque manu victus, Iuliam petiuit. Frotho, Danorum Rex, iuxta legis à ſe latæ formulam pronunciauit, ſatis pœnæ ſtupratori eſſe, conſtupratæ coniugium. Videns autem ne ſic quidem eos in gratiam reduci poſſe, patre filiam pertinacius repoſcente, litem ferro decidendam edixit. Id quippe ſolum dirimendæ controuerſiæ remedium videbatur. Inita pugna, Hithinum Hoginus ingenti vulnere proſtrauit: formæ tamen eius, & iuuentæ miſeratione, à cæde abſtinuit. Olim namque impuberem, aut inualidum vita ſpoliare, rubori deputabatur. Iidem ſeptimo pòſt anno apud inſulam Hithinſo mutuis vulneribus conſumpti ſunt. Ferunt Hildam tanta mariti cupiditate flagraſſe, vt noctu interfectorum manes redintegrandi belli gratia carminibus excitaſſe credatur. *Saxo. lib. 5.*

Ingelli Danorū Regis ſororē Helgam quidam aurifex obſcuræ ſtirpis, blanditiis compoſitus, ac variis inſtructus munuſculis, quibus muliebris maximè cupiditas capitur, in mutuas faces amatoria comitate pertraxerat. Quippe poſt obitum regis, cuſtodiæ inops, tutorib. deſtituebatur. Quod cum Starchaterus ex aſſidua viatorū relatione cognoſceret: è Suecia aduolans, fabri domum ingreſſus, vicinum limini locum occupat, pileolo ne proderetur obſcurante. Quem faber obiurgatum domo ocyus excedere iubet. At ſenex nihil offenſus, ſordidi hominis geſtus obſeruare. Ergò cùm faber in puellæ gremio caput depoſuiſſet, vt comam ſibi depecteret: inde femoralib. exutis publicumue candorum munus ei den andaſſet:

mox etiam manum laſcivam in ſinum ingeſſiſſet: Starcatherus abiecto pileo manum gladio admouit. A Faber metu tertius per oſtium euadere tentans, à Starcathero in mediis natibus percuſſus concidit. Nam cùm impuri hominis morte manus inquinare nollet, ignominioſo potius quàm lethali vulnere libidinem eius coërcere ſatis habuit. Helga inde pugnis petita à Starcathero, maiorem in poſterum generis quàm libidinis rationem habere didicit, & poſt Helgoni Nouergienſi nupſit. *Saxo lib.6.*

BANCBANVS Hungarus, cui Andreas Rex Hungariæ, profecturus in expeditionem Hieroſolymitanam, reginam commendarat, vxoris ſuæ pudorem violatum à Gertrudis reginæ fratre ſeuerè vltus eſt. Reginam enim, cuius indulgentia hoc facinus commiſſum erat, incautam gladio confodit, vxori venia conceſſa. *Bonſin.lib.7.Dec.2.* Rectà inde Conſtantinopolim peruolans, Andreæ regi lenocinium reginæ, ſuamque vindictam detexit, illius iudicio ſalutem ſuam commiſit. Andreas vxorem Gertrudim ob lenocinium iure cæſam, pronunciauit. *Ibidem.*

NICOLAVS Vrſinus, Bartholdi F. à quo Viterbienſi acie Sforcia Magnus deſertus proditusq; fuit, aliquot poſt annis, B quum apud Suanam oppidum Senenſis agri ſuæ ditionis impotenter aggreſtium feminarum pudicitiam expugnaret, concurſu vnius Familiæ, quæ in tyrannum coniuraret, venabulo, & irati quidem aratoris manu, confoſſus interiit. *Iou. in vita. Magni Sfortiæ.*

AVARITIA.

T. MANLIVS Torquatus, cùm ad Senatum Macedoniæ de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet, à P.C. petiit, ne quid ante ea de re ſtatuerent, quàm ipſe Macedonum filiique ſui cauſam inſpexiſſet: Summo deinde tum ampliſſimi ordinis, tum etiam eorum, qui queſtum venerant, conſenſu, cognitione ſuſcepta, domi conſedit: ſolusque vtrique parti per totum biduum vacauit, ac tertio die plenè diligentiſſimeque auditis teſtibus, ita pronunciauit: Syllanum filium meum pecunias à ſociis accepiſſe, cùm mihi probatum ſit, & Repub. & domo mea indignum iudico, protinusque è conſpectu meo abire iubeo. Tam triſti patris ſententia percuſſus Syllanus, ſuſpēdio ſe proxima nocte C conſumpſit. Torquatus neque adoleſcentis exequiis interfuit: & cum maximè funus duceretur, conſulere ſe volentibus vacuas aures accommodauit. *Val. Max. lib.5. cap.8.*

Cùm TIGRANEM Armeniæ Regem Cn. Pompeius deuiciſſet, & is ab eodem Pompeio in regna, quæ ante poſſederat, reſtitutus in Romana caſtra ad ſalutandum Pompeiũ veniſſet, maiore natu filiorum proſequente: à toto exercitu amanter exceptus, & à Pompeio cœnæ honore dignatus, poſt epulas Pompeio totique exercitui ingentia munera contulit. Cùm poſtea filius quoque inuitatus reſpondiſſet, tanti ſe cœnam emere nolle: indignatus Pompeius, cuſtodiri eum iuſſit, ac Romam in triumphum duxit. *Plut. in Pompeio.*

TRAHERVS, Conſtant. Imp. legatus in Britannia, pulſo Octauio, qui regnum occupauerat, ob auaritiam & crudelitatem à Populo obtruncatus eſt. *H.Boëth. lib.6.*

Picardorum Vaſalliũ è Vercellis, qui GALEACIO II. Vicecomiti olim Belgici exilij comes, propterea que ex humili D fortuna ad præfecturam ærarij prouectus, inde ſæui prædonis more, nullo metu pudoreve immenſas opes congeſſerat, repetundarum & peculatus reum populus fecerat, iudicesque damnarant. At princeps nihil omnino ex damnati bonis neque in fiſcum neque in ærarium ſe reducturum teſtatus, liberè reſpondit, ſibi lege agendum videri, atque eo quidem ſeueriùs, quòd ſupra furti noxam grauioris flagitij nomen ferret, quando mortalium ingratiſſimus fuiſſet. *Iouius.*

GALEACIVS Sforcia, Dux Mediolanenſis, cùm plebeiæ viduæ lamenta audiuiſſet, defuncti mariti cadauer iam per triduũ domi aſſeruantis, quòd ſepulchri ab auaro parocho redimendi facultatem egeſtatis cauſa, non haberet: præſens ſtatim locum redimi, terram egeri, impio parocho cadauer iniici, vtraque contumulari voluit, curauit, imperauit. *Auguſt. Gall. com. de Agricultura dial. 19.*

CRVDELITATE.

Iudæi ADONIBEZEC Regem Bezec, Chananæũ occiſis x. millibus ceperunt, eique manuum atque pedum pollices amputarunt, cùm ille diceret, LXX. ſeſe regulos habuiſſe, qui eodē modo tractati, micas ſub menſa ſua colligerent. *Iudic.c.1.*

DAGOBERTVS Clotharij II. Francor. Regis F. ☞ *Vide ante Seueritas parentum erga filios.* E

Trib. pleb. M. FVLVIVS ad populum de Tuſculanis retulit, quod eorum conſilio Veliternos Priuernatosque rebellaturos diceret. Qui cùm coniugib. ac liberis ſqualore obſiti, cùm ſupplices Romam veniſſent, accidit, vt reliquis tribubus ſalutarē ſententiam ſecutis, ſola Pollia iudicaret, oportere publicè eos verberatos ſecuri percuti, imbellem multitudinem ſub corona venire. Quam ob cauſam Popilia tribus (in qua plurimũ poſtea Tuſculani in ciuitatem recepti potuerunt) neminem vnquã candidatum Polliæ tribus fecit magiſtratum, ne ad eam vllus honor ſuis ſuffragiis perueniret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipſa fuit ademerat. Illam verò vltionem & ſenatus & conſenſus omnium approbauit. *Val.lib.9.cap.10.*

VRATISLAVS II. cùm à Spitigneo II. fratre Boëmorum principe, regnãdi libidine excæcato, vxor ſua Olomucij capta, à Belinæ præfecto in arce Leſca inhumaniter tractata fuiſſet, vtquantumuis grauidæ pes vterque per noctem vno compede conſtringeretur, adeoque vel liberata è carcere in itinere ex abortu perierit: poſteaquã fratri in regno ſucceſſit: & præfectus ille Pragam veniſſet, vt Seuerum Epiſcopum ad initia- F tionem noui templi in fundo ſuo extructi inuitaret, ſperansq; iniuriæ veteris oblitum regem, ipſum quoque blandis verbis compellaſſet: paucis illi reſpondit: Veniam, inquit, & quod facto opus erit, faciam. In meliorem quàm dictum erat ſenſum hæc accipiens præfectus, domi lautè prandio apparato, cùm magno gaudio principem expectat. Verùm ille poſt dedicationem templi à Seuero perfectam, oppidum Belinam intrat, iubetque Seuerum prandium, quod præfectus foris ad templum apparuerat, prandere. Ipſe clauſis portis oppidanos in domum prætoriam contrahit, acceptoque ab illis fidei iuramento, nouum eis præfectum (ipſi Comitem vocabant) inſtituit: videlicet Cogetam Vyſſiborium, parenti Vratiſlai Bretiſlao percharum. Huic iniunctum, vt illicò mittat, qui deiectum loco præfectum comprehendant, vinctumque ad Principem adducant. At lictores anteuertit, amicus quidam præfecti, in aurem illius, menſæ etiamnum aſſidentis, inſuſurrans: Ademptum illi eſſe cum oppido magiſtratum, & mox affore qui illum capiant. Expauefactus inopinato illo nuncio: fugit G continuo à menſa ſeque abdit in abſtruſum locũ, ac proxima nocte de conſilio Seueri fugam inſtruit, atque ita ſupplicium euadit. Bona tamen illius à Vratiſlao proſcripta ſunt, quorum meliorem partem ſacerdotia tenuiora abſtulerunt. Nam ipſe princeps in vſum ſuum ex illis ne teruncium quidem conuertit. Non enim auaritia, ſed dolore accenſus, ad perſequendam vltionem venerat. *Dubrau. lib.8.*

INHOSPITALITATE.

Iſraëlitæ legatos ad SEHON Amorrhæorũ Regem miſerant oratum, vt ſibi liceret per illius fines iter facere: ſe neque in agros aut vineas eſſe declinaturos, neque puteorum aquas bibituros, ſed via regia inceſſuros. At SEHON nõ modò non iter dedit, ſed contractis copiis occurrit illis in deſerta, ad Iaſam vſque, vbi prælio commiſſo cum toto ſuo exercitu periit. Iſraëlitæ Amorrhæorum vrbes occuparunt. *Num. 21.*

Cùm GEDEON cum trecentis viris, 136. millia Madianitarũ H in fugam vertiſſet, eoſque perſequeretur, à Socothenſibus panem ſuis militibus petiit, item à Phanuelenſibus. At illi ſe daturos negarũt. Gedeon igitur cùm duos Reges Zeban & Salmanam cum 15. millibus (quæ è cæde ſuperfuerant) Carcore ſuperaſſet, Socothenſium ſenatores 77. ſylueſtribus ſpinis atque tribulis contriuit, & Phanuelenſem turrim diruit, oppidanoſque interemit. *Iudic. cap.8.*

IVDAS Machabæus, ſuperato Timotheo in Galaaditide, in Iudæam reuerſus, cùm veniſſet ad Ephronem oppidum, per quod neceſſariò tranſeundum erat, niſi retrorſum reuerti mallet, miſit ad oppidanos rogans, vt patefacerent ſibi tranſitum, nam obſtructis portis viam intercluſerant. Quod cùm ab Ephronitis impetrare non poſſet, cohortatus ſuos, corona oppugnauit mœnia: & diem ac noctem ibi commoratus vi cepit oppidum: occiſiſque omnibus maribus, per incenſi cineres traduxit exercitum, tantus autem erat occiſorum numerus, vt in tranſeundo calcanda eſſent cadauera. *Ioſeph. lib.12. cap.12. Antiq. ex 1. Mach.5.*

CONTVMACIA.

CLEOMENES Spartanorum Rex Megalopolim ex improuiſo occupauerat. Ciues Meſſenen fugerunt. Pauci omnino in pote-

potestatem hoſtium venerunt,in quibus Lyſandridas & Thearidas illuſtres viri & principes Megalopolitanorũ. A Lyſandridas,vt procul Cleomenem aſpexit,alta voce:Licet tibi nunc, inquit Rex,Lacedæmoniorum opus edere rege digniſſimum, quod efficiat te clariſſimũ.Suſpicatus,qui poſtularet , Cleomenes;Quid adfers,inquit,Lyſandrida?Num vrbem mihi ſuades vt vobis reſtituam ? Id ipſum dico & conſulo, inquit ei Lyſandridas,ne vrbem tantam euertas:verùm vt reddita Megalopolitanis patria,tanti cõſeruator populi,amicis eam ſociisque repleas fidis & firmis.Cleomenes,cùm paulliſper ſubticuiſſet:Difficile id,inquit,creditu eſt.At vincat apud nos potiùs quod glorioſũ ſit,quàm vtilitas;Ita fatus miſit eos Meſſenen,adiuncto ſuo nomine caduceatore,vrbem Megalopolitanis offerens reddere,ſi ſeſe Achæis ſocietatem & amicitiam ſecum iunxiſſent.Eam Cleomene benignitatem & humanitatem offerente,non permiſit Megalopolitanos Philopœmene deſciſcere ab Achæis.Cleomenem autem vociferans non quærere,vt vrbẽ reddat,ſed acquirat inſuper ciues,Thearidam & Lyſandridam Meſſene exegit.His renuntiatis Cleomenes,qui vrbem intactam conſeruauerat & illæſam, vt ne B minimam quidem rem quiſquam clam ſurripuerit,tunc ſemel efferatus,& ita frendens,fortunas ciuium in prædam conceſſit,ſigna & tabulas pictas Spartam miſit , vrbis plurimas & maximas partes ſolo æquauit ac proruit:inde domum ſe Antigoni & Achæorum metu recepit. *Plut. in Cleom.*

Fridericus I.Imp.cum exercitu Tridentinam vallem penetrans,iuxta Veronem caſtrametabatur.Veronenſes Cæſari nullum ius in ſe competere aſſerebant,priuſquam imperialem haberet coronam,niſi ingentem numeraret pecuniam. Fridericus ita diſſimulata pecuniam ſe daturum promittens,Veronam ingreſſus,nobiliores ciues, qui pecuniam reciperent , ſe comitari iuſſit.Eos ille paulò poſt ſoluta pecunia ſuſpendiò affecit. *Cuſpin.*

TYRANNIDE.

☞ Vide Tit. Tyrannorum, & Tyrannicidarum.

Græci, velut neque probos ex improbis gigni,neque ex probis improbos natura pateretur,tyrannis genitos cum parentibus tollendos cenſuère. *Sab.lib.1. En.3.*

C Ostanus,cùm Suenonibus & Gothis tyrannicè præeſſet, à Nobilibus quibuſdam nocti igne domui iniecto,cum tota familia exuſtus, & cineres in profluentem proiecti.*Io.Manus lib. 8. cap.23.*

INOBEDIENTIA, LEGVM CONTEMPTV, NEGLECTV.

☞ Exempla eadem ex Tit. Seueritatis Ducum erga milites , item Parentum erga filios petenda.

Athenienses olim damnabant reos;non ſi totam ſimul legem,ſed vel ſi vnam ſyllabam tranſgreſſi fuiſſent. *Ibid.*

Derbices Hircanis finitimi pro minimis quibuſque delictis iugulant. *Strabo lib.11.*

Tenedia ſecuris in prouerbium abiit. Occaſionem præbuit Vetustus Rex Tenedi,qui ſecurim geſtans, lites audire conſueuerat:cauſaque iudicata, protinus eum,qui feciſſet iniuriam, ſecuri percutere. Alij narrant,Tenedium quendam regem legem tuliſſe in adulteros,vt vtriuſque corpus ſecuri D concideretur, eiuſque legis exemplum etiam in filiũ edidiſſe. Proinde in numiſmate iuſſiſſe inſculpi altera ex parte ſecurim , altera duos vultus ex eadem ceruice prominentes. *Stephan. in Vrbium Catal. Eraſmus in Adag.*

Draco Athenienſium legiſlator,ſanguine non attamento leges ſcripſiſſe dicitur à Demade:quoniam non furti modo conuictis mortis irrogauit ſupplicium,ſed & cuiuſque peccati reis ac ocij etiam damnatis.Interrogatus autem ipſe, quid ita in omnibus mortis approbaſſet multam ? Quoniam , inquit, parua vltimo digna ſupplicio arbitror:maioribus quid grauius ſtatuerem , non habui. τὰ μὲν μικρὰ ταῦτα ἄξια νομίζω. τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχω μείζονα. *Cel. lib.10.c. 6. A.L.*

Profectis in Aſiam Græcis cum Cyro minore , Xenophon Athenienſium Dux vni militum imperauerat,vt agmen anteiret,ac ſaucium militem iumento auheheret:nam hoſtes inſequi.Sed paulò poſt Xenophon adueniens , in medio adhuc itinere hunc nactus erat terram fodientem,vt eò miſerum illũ ac vulneratũ commilitonem ſuum abiiceret.Cuius rei nomine,putans eum defunctum ſepelire,cùm antea pietatem militis collaudaſſet,poſtea certè indignatus eum verberauit , vbi propè multis circumſtantibus atque acclamantibus, Militem viuere apparuit, non mortuum, ſed viuum adhuc , neque ab E ignorantẽ ſepeliri. *Xenophon. lib.5. Cyri. exped.*

Cùm longo interuallo à bello deuictis Athenienſibus Rex reuerſus Agis cœnare apud vxorem vno die vellet,portionem poſtulanti non miſerunt Polemarchi. Poſtridiè,re Ephori ad ipſos delata multam ei dixerunt. *Plut. in Apophth.*

Omnium in Sicilia Prætorum,poſtquam ibi M. Aquilius occiſus eſt,inſtituta atque edicta fuerunt eiuſmodi,vt ne quis cum telo ſeruus eſſet.Itaque propter ſeueritatem exempli narratur,L.Domitium Prætorem in Sicilia,cùm aper ingens ad eum allatus eſſet,admiratum requiſiſſe,quis eum percuſſiſſet. Cumque audiſſet,paſtorem cuiuſdam fuiſſe,eum ad ſe vocari iuſſiſſe. Illum cupidè ad Prætorem quaſi ad laudem atque ad prœmium accurriſſe:quæſiſſe Domitium,Qui tantam beſtiam percuſſiſſet:illum reſpondiſſe, venabulo:ideoque ſtatim iuſſu Prætoris in crucem eſſe ſublatum:quia & ipſe Domitius ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vaſtabatur,edixerat, ne quis telum haberet,& cum telo ambularet.Ratio publici imperij hanc fortaſſe ſeueritatem exegit:vt præſtet in hoc metu & diſciplina publica,crudeliorem ſe in animaduertendo , quàm in prætermittendo diſſolutum exhibere. *P. Ærod. ex* F *Cic. Ver.7. & Val. Max. lib.6. cap.3.*

Mortuo Henrico VII.Imp.cùm immineret noui Romanorum Regis electio,congregatis ad eam rem Francofordiæ principibus, Valdemarus Brandenburg.Marchio,quum adeſſe vel nollet vel non poſſet,inſtructum miſit procuratorem militem cum mandatis, inclinante in Fridericum Auſtr. Ducem, Alberti Imp. filium , Marchione. Dedit oratori ſuo albam membranam, in quam nomen eius inſereret , quem cerneret votis exuperare. Iam ventum erat ad electionem, ſcindebantur Electorum vota. In Ludouic. Bauarum videbatur pars maior protendere:quamuis marchionis vox,ſi Friderico acceſſiſſet,magnum illi adieciſſet pondus.Nuncius Marchionis Ludouico fauit.Id quum marchio intellexiſſet, vinctum in carcere fame extinxit. *Cranz. lib.8.Vand. cap.1.*

Sigismundus Imp. manſuetudine ſua multos Huſſitas ad obedientiam reuocauit. Vnus erat omnium pertinaciſſimus Iacubicus,confiſus arcis ſuæ munitione,quam putabat inexpugnabilem. Imperator obſedit arcem:erexit furcas , vt ſupplicium in oculis haberent victi contumaces.Obſeſſorum du- G centi exière ad Imperatorem,gratiæ eius ſe ſubmittentes,dedit veniam Imperator ad cor reuerſis. Ad extremum arce capta, Iacubicus, cùm ducentis ſexaginta, in furca actus eſt , *Cranz. lib. 12. Vand. cap.4.*

Gandauenſes cùm iuri ſuo, tum viribus audaciùs confiſi, Mariæ reginæ,quæ Belgis præerat,pecuniam in Gallici belli ſumptus imperanti reſtiterant,adeò vt paratam victoriam interpellaſse viderentur.Id facinus altè admodum & grauiter in pectus Caroli V.Cæſ. deſcenderat,quòd ab ea ciuitate , in qua eſſet natus, initium detrectandi imperij exortum videbat, ſummo quidem rerum ſuarum periculo , quando in eadem cauſa prouinciæ omnes perpetuis tributis exhauſtæ, ad non dubiam rebellandi occaſionem Belgarum exemplo vocarẽtur. Itaque vlturus iniuriam,quum iam pacato planè animo videretur,diſpoſitis per vrbem cuſtodiis,multos vno tempore cõprehendit.Nouem ex his,quos turbido ingenio aut facundia inſigni & militari præſertim audacia compererat , iudicio damnatos,vti reos maieſtatis interfecit:his paucos poſt dies ſexdecim,deſiderio libertatis & populari potentia ſuſpectos, H addidit, de quibus pariter in foro, conterritis omnibus , ſupplicium eſt deſumptum. Ab hac reorum pœna , veteres demùm ciuitatis immunitates vno edicto abrogauit, leges diſſoluit,totũ id ius aboleuit , quo magiſtratus creabantur , ingentique pecunia ciuitatem multauit, quæ in ſumptum ædificandæ arcis transferretur.Inſtituebat enim peramplam arcem oportuno vrbis loco,vt Gandauenſes iugum ſeruitutis ceruicibus impoſitum ſentirẽt.*Iou.l.38.Hiſt.* ☞ *Vide Locum de Sedit.*

FOEDERIS VIOLATIONE.

Philipp.Macedoniæ Regem Dion affirmat Medopam Gudilæ Gothorũ Regis F.in coniugium poſtulaſſe:& vt hac affinitate tutiùs ſua regna muniret,eam duxiſſe vxorem. Mox pecuniarum inopia ductum,Odyſtanam vrbem opulentiſſimã, Tomis finitimam,& Getarum vrbem obſediſſe:pios illi ſacerdotes candidis ac ſacris veſtibus inſtructos,modulatis cantibus occurriſſe.Macedonas hoc ſupplicium ſpectaculo victos, regis iuſſu continuò grauem ſoluiſſe obſidionem : reddidiſſe

prædam,redintegrato demùm fœdere abiiſſe. At Seuthaleus Rex non multò poſt tempore violati memor fœderis, centum & quinquaginta millia hominum aduerſus eum coëgit: belloque ſuperior, pro acceptis in Myſia iniuriis vniuerſam ferè Macedoniam deuaſtauit. *Bonfin. lib.2. Dec.1.*

ALFONSVS VI. Aſturum & Caſtellæ Rex, Toletanam vrbem ea lege in deditionem acceperat,vt maior Mezquita Saracenorum cultui integra ſeruaretur.At rege abſente,Bernardus Archiepiſcop.Toletanus, inſtigante Conſtantia Gallica regina, noctu è templo eiectis Saracenis, erexit altaria Chriſtiana,& in maiori turri campanas ad conuocationem fidelium collocauit.Rex perfidiæ notam metuens,properè rediit Toletum, Bernardum & Reginam crematurus, Saraceni re comperta cum paruulis & vxorib.in pago,qui Magam dicitur, Regi obuiam exierunt.Rex exiſtimans eos cauſa querelæ veniſſe,inquit:Non vobis iniuria facta eſt,ſed mihi:itaque mea intererit, & vobis ſatisfacere,& inobedientes punire. At Saraceni flexis poplitibus cum lachrymis inquiunt:Bene nouimus, quòd Archiepiſcopus Dux & princeps eſt legis veſtræ:& ſi cauſa fuerimus necis eius, Chriſtiani nos extirpabũt: & ſi Regina perierit cauſa noſtri, ſemini eius erimus perpetuò odioſi. Petimus ergo,vt parcas eis,nos te voluntariè abſoluimus à iuramento.Sic ira Regis reſedit. *Roderic. Toletan. l.6. rer. Hiſp. c.26.*

PRODITIONE.

MARDONIVS per Bœotiam Atticos fines ingreſſus, Athenas iterum occupauit,decimo menſe ab eo quo Xerxes eas ceperat.Ex Athenis Salaminem miſit ad Athenienſes,qui eo populariter migrauerant,Murichidem quendam Helleſpontium: ratus,quoniam armis ſubacta eſſet Attica, Athenienſes iam de pace cogitare.Is vbi in ſenatu expoſuit,quæ eſſent Mardonij poſtulata,Lycidaſque vnus è ſenatoribus ſententiam dixiſſet,videri ſibi de ea re eſſe ad populum referendum(corruptuſne pecuniis à Barbaro,an metu,incertum)multitudo Lycidam lapidibus obruit:quin & mulieres,in Lycidæ domum ruentes,vxorem & liberos lapidarunt. *Sab. lib.2. En.5.*

PAVSANIAS Cleombroti F.ob proditionem patriæ à Spartanis comprehendendus,cùm ſeſe in templum Palladis recepiſſet, a matre Theano proditus fuit.Dubitantibus ibi Lacedæmoniis, num fas eſſet ſupplicem abſtractum ab aris depoſci ad ſupplicium:Theano,vel vt Suidæ videtur,Anchithea mater, templum id taciturna intrauit,nec quicquam aliud agitauit,quàm quòd laterem,quem tectum ſecum attulerat, in limine templi depoſuit:moxque hoc peracto domum ſe recepit. Tum Lacedæmonij matris facto admoniti, aditus templi omnes muro obſtruentes, inedia Pauſaniam confecère.

VLADISLAVS Boëmorum Princeps,Henrici V.Cæſaris auctoritate recuperato principatu, quem Borivorius occuparat,Prætorem vrbis Pragenſis proditorem, in equum ſtrigoſum impoſitum, & poſt tergum illius vetulum canem alligatum,per circum iuſſit circumduci,lictore barbam eius manu tenente,quam dein cum mandibula abſcidit, & columnæ in medio Circi poſitæ allixit,extra mœnia prætore extruſo in exilium. *Dubrau.lib.10.*

DEFECTIONE, REBELLIONE.

Rex Thracum Byſaltiorum,cùm XERXES Græciæ bellum inferret,ſex liberos aduerſus patriam arma capientes oculis priuauit. *Ælian. de Var. hiſt.lib. 5.& Herod. lib.8.*

L. IVNI. Brutus poſt exactos Reges primus Romanorum conſul,cùm per Vindicium Aquiliorum ſeruum cognouiſſet Titum & Semproniun (Plut.Valerium habet)filios,ad recipiendum in vrbem Tarquinios,cùm Aquiliis & Vitelliis coniuraſſe, vinciri eos iuſſit,& vtrumque nomine compellans: Age Tite,inquit,age Valeri,quid reſpondetis ad crimina hæc? Vbi ter interroganti,nihil reſponderunt,tum ad lictores conuerſo vultu:Iam reliquæ,inquit,veſtræ partes ſunt. Illi confeſtim iniiciunt adoleſcentibus manus,togis ſpoliant, manibus poſt tergum illigatis corpora virgis cædunt.Ibi aliis oculos auertentibus,fama eſt,faciem illum nuſquam alio detorſiſſe,nec miſericordia quicquam de ſolita vultus auſteritate & ſeueritate mutauiſſe, ſed toruè filios in medio ſupplicio intuitum, dum humi extenſos ſecuri percuſsère.Inde permittens reliquos collegæ,diſceſſit. *Plut.in Poplicola. Liuius l.2. Dec.1. Dionyſ.l.5. Florus l.1. c.9.Val. Max. lib.5. c.8. Eutrop. lib.1. c.11. Oroſ. lib.2. c.5.*

A. FVLVIVS Rom.Senator,filium caſtra Catilinæ ſecutum retrahens,ſupplicio mortis affecit: præfatus,Non ſe Catilinæ illum aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genuiſſe. *Val. Max. lib.5. cap.8.*

ILLVRGITANI in Hiſpania,cum proſperis rebus Romanorum ſocij fuiſſent,poſt cæſos tamen Scipiones cũ exercitibus defecerunt ad Pœnos:& Romanos,qui ex illa clade ad eos profugerant,hoſtib.prodiderunt interficiendos.Poſtquã Pœni ex Hiſpania à P.Scipione pulſi ſũt,ad pœnas Illurgitani expoſcũtur.Cæterùm cum obſtinatis animis populariter repugnarent,obſeſſi & expugnati,in omnẽ ætatem ſæuitum. Ciuitas inde direpta & exuſta fuit. *Ioan.Gerund.lib.5.Paralip.Hiſp.*

DIOCLETIANI anno 7.Buſiris & Coptus (Copos habet Pomponius)diuites & populoſæ vrbes,Thebis vicinæ,rebellionem contra Romanos mouentes,ad ſolum vſque ſubuerſæ ſunt. Decimo anno,Alexandria cum omni Ægypto, quæ per Achilleum Ducem à Romanis defecerat,octauo menſe obſidionis(cuius etiam *Euſeb.* meminit *lib.7.cap.32.*)à Diocletiano capta eſt:ea ſi. vbique defectionis auctoribus,plurimiſque per omnem Ægyptum grauibus perſecutionibus exiliiſque vexatis, an. Chr. 298.

PLACIDIA Augusta, Valentiniano III. F. ad Auguſtalem dignitatem euecto,Imperij procurationem adepta,Rauennam vrbem diripiendam militibus dedit:ob id ciuibus vehementer infenſa,quòd eos Ioanni tyranno ſtuduiſſe comperiſſet. *Sigon. lib.12. Imp. occid.*

Deprehenſis CATILINARII ſceleris coniuratis, Senatus decreuit, vt P.LENTVLO Suræ Senatori magiſtratus abrogaretur,omnes in libera cuſtodia tantiſper eſſent,quoad de ſontibus aliud publicè ſtatueretur.Cùm patres ſententiis inter ſe variarent,C.Iul.Cæſar bona cõiuratorum publicãda,ipſos in vinculis per municipia habendos, ne quis poſtea de his ad Sen. referret,aut cum pop.ageret,cenſuit.Contra M.Cato capitale de his ſumendum ſupplicium.In Catonis ſententiã facto S.C.Cicero non expectata nocte in vinculis coniuratos necari curauit,& ad frangendam reliquorũ audaciam ad pop. conuerſus, Vixerunt, inquit. Ex ea audaci animaduerſione tantus honos Ciceroni apud bonos acceſſit, vt idem Cato vir grauis,omnique aſſentatione liber,eum Patrem patriæ appellandum cenſuerit, atque vt cenſuit, ita ſit decretum, qui honor nulli ad id tempus contigerat. *Sab. lib. 5. Enn.6.*

LEONE X.Mortuo,Otho I.Imp.Epiſcopos ea de re Romã miſit:atque iis præſentibus, populus,cleruſque concordibus animis Ioannem XIII. Pontificem declarauit. Petrus præfectus Vrbis,conſules tribuni plebis,qui Decarchones dicebantur, opes ſuas ab Othone fractas acerbè ferentes, Ioannem comprehenderunt,& in arcem incluſum,ac nihil de ſententia remittentem Vrbe depulerunt, Rofredo Comite ex Campania ſummæ potentiæ viro in auxilium aduocato. Ioannes egreſſus,Capuam ad Pandulfum principem venit. Pandulfus Ioannem fratrem, vt Rofredum ſæuientem occideret, incitauit.Quo facto Romani, Maximo quo nitebantur prædio ſpoliati, poſt decem menſes Pontificem Romam ex Campania reuocarunt,ac magno ſtudio in ſede ſua repoſuerunt.Pontifex vt gratiam Principibus Capuanis referret, Archiepiſcopatum apud eos inſtituit,& Ioannem ipſum Rofredi percuſſorem, antiſtitem conſecrauit. Otho Romam veniens, iudicio de eccleſiæ turbatoribus conſtituto, ſeuerè animaduertit in omnes.Conſules Italia pulſi,tribuni ſuſpendio enecati: præfectus verò veſtibus exutus, atque vtre redimitus, per frequentiora Vrbis loca aſino ad ludibrium auerſus circumuehitur,ac demum virgis cæſus macerandus tetro carceri traditur.Rofredi cadauer ex ſepulchro extractum latè paſſim eſt diſſipatum. *Sigon. lib.7.regni Ital.*

OTHO I.Imp.Romæ inſtituit inſigne conuiuium, Pontifici,Epiſcopis & ciuibus,armatis in formam coronæ circumſtantibus.Inter medias dapes grauiſſimè conqueſtus de iis qui fœdus rupiſſent,ſatellitibus mandauit,vt eos à menſa abreptos obtruncarent, cæteros hortatus, vt cum lætitia prandecent. *Cuſpin.*

Romani GREGOR. V. Pontificem, Othonis Magni F. ab Othone III.creatum vrbe eiecerant.Creſcentibus autem Nomentanus,homo ſeditioſus denuò conſul confirmatus Remp. arripuit:ac more vetuſto,ne quid detrimenti Reſp. patiatur, admonitus, muros vrbis ac mœnia inſtaurauit. Molem Hadriani(quæ hodie caſtellum S.Angeli cognominatur)ita muniuit,vt longo tempore pòſt Creſcentij arx vocaretur. Otho vrbem ad eam redegit neceſſitatem,vt fame impulſi patentibus portis Imperatorem reciperent. Ioannem pſeudopontificem

ficem oculis primùm, dehinc vita priuauit, Gregorio reſtituto.
A Creſcentium conſulem ex fuga retractum, viſi iumento auerſum impoſitum, per vrbem circumuehit paulatim membris detruncatis. Poſtremò ante vrbem ſuſpenſus, mille vulneribus à militibus eſt confoſſus. Gregorius, vt Cæſari Germaniſque gratificaretur, nouam fecit de eligendo à Germanis proceribus rege ſanctionem. *Cuſp.*

Veneti Carrarienſes principes Patauinos in carcerem coniectos necarunt: quoniam magnis affecti beneficiis à ſenatu Veneto non modo grati non fuerunt, ſed externos quoque principes ad Venetam libertatem opprimendam ſollicitarunt. *Egnat. lib. 9. cap. 3.*

Malcolmvs IV. Scotorum rex, mitiſſimi alioqui ingenij, crebra rebellione Morauorum exacerbatus, qui etiam fæciales regios trucidaſſent, prælio victor, gentem ad internecionem perdidit: ſolis pueris, ſenibus, ac feminis pepercit. *H. Boethius lib. 12.*

DESERTIONE.

Tvllvs Hoſtilius Rom. Rex, Metium Suffetium Albanorum Dictatorem, qui ſe otioſum ſpectatorem Romanæ virtu-
B tis præbuerat, vt oppreſſis vi inimicorum Romanis ipſe hoſtium gratiam aucuparetur, quadrigis dilacerari iuſſit, Albam diruit, ciues omnes Romam tranſtulit. *Liuius.*

Frider. I. Imp. an. 1175. Alexandriam obſidente, quæ Alexandro III. Pp. & rebellib. Lombardis fauebat. Henricus Dux Saxoniæ religione tactus, ac pontificia, vt præ ſe ferebat, deteſtatione deterritus, ab eo diſceſſit, ac ſecum magnam Germanorum partem abduxit. Fridericus ipſum quoque ad Lacum Comenſem ſubſequutus, prope ad genua accidens, obteſtatus eſt, ne ſe, remque publicam in tanta rerum iniquitate deſereret neque aſperiora in ſe ipſe fratris vxoris ſuæ filius ederet, quam communis nominis hoſtes Itali exoptarent. Quòd cum ille firmato ad diſcedendum animo concedere noluiſſet, Fridericus in caſtra reuertit. Mox inducias cum hoſte pactus, tranſgreſſus in Germaniam, Henricum de maieſtate reum coram iuſſit adeſſe. Cum quidam principes negarent, Henricum Ducem, niſi in finibus ſuis, iudicari ab Rege poſſe: ſurrexit nobis quidam, qui quocunque Imperij in loco iudicium conſtitui de eo licere aſſeruit, idque ſingulari ſe certamine pro-
C baturum denunciauit. Nemine autem ſeſe certamini offerente, Fridericus Henricum ſententia lata damnauit, ac Ducatum eius Noricum Othoni, Saxoniæ Alberto attribuit. *Sigon. lib. 14. regni Ital.*

Otho II. Imp. magno prælio à Græcis & Saracenis in Calabria ſuperatus, non magis hoſtibus, quàm aut Romanis, aut Beneuentanis deſertoribus iratus, ſequenti anno de improuiſo Beneuentum inuaſit, atque oppidum captum ad vindicandam oppidanorum perfidiam hoſtiliter diruit: &, vt maiorem eis dolorem inureret, oſſa etiam S. Bartholomæi Apoſtoli, quæ illi præcipua veneratione colebant, inde extulit. Ea Romam traducta, vt inde in Germaniam transferrentur, Tiberis in inſula Lycaonia collocata. *Sigon. lib. 7. regni Ital.*

PERFIDIA ERGA CONIVGES.

Quum Galli incurſionem facerent in Ioniam, ciuitateſque depopularentur, in Mileto forte Cereris ſacra Theſmophoria celebrabantur, & mulieres congregatæ in templo erant, non longè à ciuitate. Barbari mulieres rapuêre: in quarum numero
D Erippe fuit, vxor Xanthi, hominis primarij in Mileto. Xanthus, diſtracta magna parte bonorum, comparatis aureis mille, primùm in Italiam tranſiit: inde per Maſſiliam in regionem Celtarum: vbi Erippen cum Principe Celtarum nuptam reperit. Ab eo hoſpitio exceptus, Celtam perſuaſit, vt ſibi vxorem reſtitueret. Erippe perfida Celtæ indicat multitudinem auri, ſuaſitque vt occideret Xanthum: confitens, ſeipſius amore ſe plus quam patriæ & viri teneri: Xantho verò ſe penitus eſſe infeſtam. Occultauit indignationem Celta, & Xanthum comitatus, vbi ad fines Celticæ peruenit, ſacrum ſe facturum inquiens, Erippen, victimæ aſtare iuſſit de more, & incautæ caput amputauit. Xanthoque ſimul reuelans inſidias ab ea paratas, omne aurum illi liberaliter donauit. *Parthen. de Amat. cap. 8.*

Ivstinianvs Imper. Amalaſuentæ reginæ, à Theodahato marito ingratiſ. necatæ, mortem vlturus, bellum aduerſus Theodahatum parauit: quo deinde Gothorum in Italia imperium concidit, atque ipſa Italia omnis atrociſſimarum calamitatum exempla perpeſſa eſt. *Sigon. lib. 17.*

LATROCINIO, FVRTO, SACRILEGIO.

Vaccæis ſi quis vel minimum ex alterius agro eripuiſſet, capite luebat: ſicut Phrygibus raſtrum aut vomer ſubtrahere. Et Indis qui vectigal furatus eſſet, capite plectebatur. *Alex. lib. 3. cap. 5.* E

Actisanes Æthiopũ Rex, occupata partim vi partim voluntate Ægyptiorum Ægypto, latrocinio nouo more compeſcuit, fontes neque morte plectens, neque linquens impunitos eorumque iudicio conſtituto, conuictos omnes in vnum coactos miti ſupplicio affecit. Amputatis enim naribus in vltima deſerti ire compulit, ibique ciuitatem cõdidit ab exciſis naribus Rhinocoruram appellatam. Ea in Ægypti Arabiæque finibus haud procul mari ſita, omnibus vitæ commodis caret: Nam omnis vicina regio ſalſa eſt, & intra mœnia vnicus puteus, atque is inutilis, vt pote aqua guſtu amara. *Diodor. lib. 2. & Auguſtin. de Ciu. Dei, cap. 15.*

M. Fabivs Cæſar, Fabium Buteonem F. furti inſimulatum, capitis reum egit, & vltimo ſupplicio affecit. *Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 13.* F

C. Ivl. Cæſar, captus à prædonibus, & allata Mileto pecunia, qua redimeretur, & numerata, compleuit confeſtim naues, atque ex Mileſiorum portu ad perſequendos prædones ſoluit occupanſque ad illam inſulam adhuc ſtantes, pleroſque in poteſtatem redegit: quorum pecuniam in prædam vertit, ipſos Pergamũ dedit in cuſtodiam: atque ad Iunium, qui cum imperio Aſiam obtinebat, profectus eſt: quòd illius vt prætoris eſſet de captiuis ſupplicium ſumere. Qui cum nummis eorum oculos adieciſſet (neque enim pauca ſumma erat) & de captiuis conſideraturum ſe diceret per otium: ſalute Cæſar prætori dicta Pergamum contendit, ſuſtulitque in crucem piratas omnes, ſicut per ſpeciem ioci crebro in inſula illis prædixerat. *Plut. in Cæſare.*

Alvarvs Anius Lugus, eques Calleccus, ne proderetur à notario, quẽ falſas tabulas obſignare coëgerat, eum domi ſuæ crudeliter occiderat. Crimen inde faſſus, XL. aureorum millibus vitam redimere volebat, in bellum Granatenſe contra Mauros. Sed Iſabella Ferdinandi Catholici vxor iuſtitiæ maiorem quam pecuniæ rationem habens, eo tempore quo maximè egebat, capitali ſupplicio Methymnæ campi afficiendum curauit: & ne opibus eius in ſolidum inhiaſſe videretur, omnia eius bona, quæ alioqui fiſco debebantur, liberis eius condonauit. *Marinæus lib. 21. rer. Hiſp.* G

Frotho III. Danorum Rex furi traiectis ferro neruis in ſuſpendium acto, lupum collateralem affigi præcepit, vt malitiam hominis acerbitati belluæ ſimilitudo exæquaret pœnæ. Eandem quoque in furtum conſcios multam extendit. *Saxo lib. 5.*

Ericvs II. Danorum Rex, Suenonis F. bellum intulit Iulino clariſſimo Vandalorum oppido ad mare, quod Danos exules foueret, & inde piraticam in Danos exerceret. Arcta cinxit rex obſidione oppidum, adegitque habitatores dedere profugos. Eos deligatos ad palum nudari iuſſit, ventrem in longum nouacula ſcindi, viſcera profundi, & cor extractum viuentibus oſtendi. *Crantz. lib. 3. Vand. cap. 10. ex Sax. lib. 12.*

Cum Otho I. ad liberandam Italiam à Berengariorum tyrannide, & ad purgandam ſedẽ Apoſtolicam, quæ Ioan. XII. initis eſſet polluta ſordibus, euocaretur: ſecum agere cœpit, cui terminos Saxoniæ, Danis ac Vandalis nouis ad fidẽ gentibus confines, commendaret: quippe ſtrenuo viro indigere res noua videbatur, qui quotidianis & aſſiduis curis ad tutelã finium, & ad continendos in fide barbaros peruigilaret. Erat in regiis miniſteriis Hermanus, Bilingi cuiuſdã F. vir induſtrius, militari, ſed infimo genere natus, tenui patrimonio, vtpotè ſeptem ſolis manſionariis fruens. Hic ſingulari & incredibili induſtria meruit, vt primum regiorum pædagogus fieret filiorum: deinde quum maioribus etiam par videretur officiis, præficitur in abſentia regis, regundæ vltimæ Saxoniæ ad Albis cõfinia. Quo in opere ita ſe vigilem & iuſtum oſtendit rerum arbitrũ, vt ab omnibus & prædicaretur, & (quod eſt amplius) etiam amaretur. Nam ſeptem eius manſionarij, fiducia fortè freti, quod Dominus eorum præfectura terræ potiretur, inſolentiores facti, nonnihil finitimis iniuriæ patrato intulerunt furto, accuſatos & conuictos, vno omnes ſuſpẽdio iuſſit mulctari. Cuius rei fama percelebri rex motus, omnẽ illi inferioris Saxoniæ ditionem per abſentiam ſui diuturnam, permiſit. Sed ille per incrementa quotidiana tantum profecit iuſtitia H

& fortitudine vt ducali illũ dignitate reuerſus ab Italia Rex
A peroꝛnarit. Huic frater fuit Amelungus, Verdenſis Epiſcopus *Cranz.lib. 3. Metrop. cap.* 19.

IOANN. Comes Holſatiæ in Vagria, conſiderans ab arce Linon in finibus inferioris Saxoniæ ſitæ, ſemel ac iterum euerſa ſed ſemper inſtaurata) multa deſignari latrocinia per publica itinera in mercatores, intra præclaras vrbes Lubicam, Hamburgum, ac Luneburgum: arcem extruxit in loco Trittoue, non longè à Bilena fluuio deſluēte, limitemque faciente vtrique ditioni, Saxon. ac Holſatiæ. Locus in quo fundabatur, iuris erat religioſorum in Reinfelde: ſed comes compenſatione facta, monaſterio tantundem alibi rependit adſcribens de ſuo villas Arusfelde & Voldehornæ iuribus monaſterij memorati. Et tamen malum ferunt eſſe loci fatũ geniumque peſſimum, vt nihil ibi gignatur membris omnibus incolume, ab homine vſque ad cicures beſtias. *Cranz. lib.9. Sax. cap.* 14.

CONSTITVERANT SAXON. Principes & nobiles, iuratãq; pacem, inter ſe circa an. Sal. 1386. & latrociniis omnibus ſeuere interdixerãt. Vnus ex iis cùm eam violaſſet. THEODERICVS de Verningrode Comes, vocatus à quibuſdã eorum, qui exequutionis mandatum a cæteris haberent, ab Alberto ſcilicet
B de Querforde Comite, Archiepiſc. Magdeburgenſi, Othone Duce de Leyna, Henrico de Hoſten Comite cæteriſque Comitibus, & nobilibus accuſante Buſſone de Regenſteen Comite, ſuſpendio condemnatus eſt. Sententia dicta euocarunt ex militaribus eius quendam, quem præcepto adegerunt, vt primum capiti eius vulnus inſligerẽt. Paruit ille ſub honore ſuo admonitus: mox circumſtantes gladiis eum ſuis confixerunt, Inde fræno equi alligatum ſuſpendio vitam finiiſſe ſimularunt. *Cranz. lib.10. Sax. cap.7.*

FRIDERICVS Brãdeburgenſ. Marchio, ſub Roberto Imp. ad interiora Marchiæ arcem Plane latronum receptaculum cum ſex aliis occupauit. *Cranz. lib. 10. Saxon. cap.* 28.

HENRICVS Dux Luneburgenſis, vt vim & improbitatē latrocinantium excluderet, de minimo quoque ſtatuebat exẽpla. Præfectus arci Tzelle, vir induſtrius, quum iret properè Luneburgũ, aduenturo principi paraturus neceſſaria: ventus aquilonaris moleſtus erat tenuiter (vt ſolent militares) indu-
C to. Vidit obiter veſtem arantis ruſtici, eamque accipiens promiſit ſe redditurum quum rediret, agricola multum licèt reclamante. Poſt non multas horas ſequutus dux reperit ſtantem in via hominem de ſua veſte querentem & dicentem, Quid eſt, optime princeps, quòd publicos inſidiatores viarũ perſequeris, ipſe tuæ arcis præfectus iam præteriens, veſtem mihi abſtulit pauperi, & (vt vides) algenti ſub brumam. Dux tacitus ſecum rem perpendit & rebus in oppido expeditis regreſſus, iuſſit adeſſe præfectum: Cur, inquit, pauperi reclamanti veſtem abſtuliſti? Tuo miniſterio perſequor hoſtes publicos: & tu es qui non minora illis in meos patraſti. Multa parantem in ſui purgationem dicere, equi detracto capiſtro alligatum in arbore appendi iuſſit. *Cranz. lib.10. Sax. cap.* 30.

Principes Saxoniæ OTHO de Luneburgo cum FRIDERICO fratre, HENRICVS de Brunſuico & WILHELM. frater eius, OTHO de Leyna duces, conſpirarunt in Comitem de Speilberg, publicum omnium itinerantium hoſtem: qui nullis parceret, ſed ſine diſcrimine itinera teneret inpacata. Arces eius Hachemolé & Harmelund expugnarũt. Comes armis adiutus Archiepiſcopi Colonienſis. Ion. de Hoya Comitis, & de Lippia Domini, terras Ducum inuaſit, & prædas egit cum incendiis. Wilhelmus Dux contendit in terram de Hoya, arcemque
D Barenborg expugnauit. *Cranz. lib. 11. Sax. cap.* 24.

Friſiorum aliquot naues ſub ſpecie expeditionis Hollandiæ piraticam exercere ſolitorum, Hamburgenſes ceperant non admodum repugnantes, quod illis periculum vitæ in ea eſſe captiuitate non formidarent. Capti ſeptuaginta quatuor, accuſati in iudicio, quòd publicæ nauigationis inimici incurſarent omnes prætereuntes: Friſiorum Ducum Iuſſu bella hoſtibus intuliſſe, à cæteris abſtinuiſſe ſunt teſtati. Cùm nemo eſſet qui accuſaret, ab longinqua vrbe producitur nauita, qui ſibi ademptum vas non magnum, ferreis clauis plenũ vilis precij afferebat, cuius prætextu plexi fuerunt omnes gladio. *Cranz. lib. 13. Sax. cap.* 14.

Deprehenſi erant in MERICA latrocinantes & inſidiantes tranſeuntibus: de quibus iam vltimo ſupplicio condemnatis, quum pœnam ſumere carnifices CANVTVS Obotritorũ Rex à LOTHARIO Impp. dictus iuſſiſſet, ex medio dãnatorũ grege quidam proclamat, eſſe ſe de principis Canuti cognatione, iure ſanguinis impũnitatem & vitam depoſces. Tum ille: Co- E
gnato (inquit) noſtro, vt honoratior ſit, ſublimiorem parare crucem. *Cranz. lib.3. Vand. cap.* 31.

Quum ciues LVBICENSES apud Ducem inferioris Saxon. ſæpè quererentur, de latrociniis illatis: Dux autem vel non poſſet, vel nõn ſatis attenderet eam rem auertere: ope principum Magnopolenſium duxerunt, Raceburgum Dux ſubmiſſis oratoribus, ſi qui in ſua ditione manerent, quorum comperiſſent maleficia, in eos vti animaduerterent, permiſit. Ergo nota latronum receptacula Walrou, Klockſtorpe, Korlou, Moſtin, Duſou, Slaueckeſtorp, Linou, & Nannendorpe, funditus euerterunt. *Cranz. lib.7. Vandal. cap.* 41.

ERICVS Dux Saxoniæ, militiæ ſuæ præfectum Harduicum Ritzerou cum equeſtri Lubicenſium turma miſit in terram Vittenburgenſem: ibique ſuberti mandauit munitiones receptatrices latrunculorum, præſertim ea quæ dicebatur Nyenkerke. Multos ibi repererunt vinctos miſerabiliter mercatores: quos itineribus extractos, improbi vt emugerent ære, ibi detinuerunt. Præſidia erant aliis quoque locis, eadem infamia conſperſa, Teſſin, Kennin, Keiſſin, omnia deiecta. F
Cranz. lib.8. Vandal. cap. 30.

LVBICENSES, quum nullus eſſet finis latrociniorum in viis publicis, Ducem Magnopolenſem ALBERTVM interpellarunt, vt eius permiſſu & auxilio latrones perſequi & ſineret, & curaret: Ille iunxit arma ciuibus & euerſa ſunt latronum illa latibula, Duſou, Laſſou, Radeuin, Domnitze, Meyenborg, Muggenborg. Poſt etiam Gorloſe & Stauenau, Quotquot verò in his deprehenderunt criminum reos, mox vltimo affectos ſupplicio, appenderunt in vicinas arbores *Cranzius lib.8. Vandal. cap.* 33.

HENRICVS Magnopolenſis Dux, Alberti Danorum Regis pater, tanto inſectatus eſt odio publicorum itinerum latrones vt nulli deferens nobilitati, quotquot eius culpæ deprehendiſſet affines, nullius vſus miniſterio, nec expectata ad expurgandam conſcientiam opportunitate, dictitans, Quando illum pœnitet, meliori nunc morietur exitu, quam ſi in conflictu à mercatoribus cæſus periiſſet!) ipſe ſuis manibus ligabat iugulandos. Vnde improbi Ducem illum iugulatorem G
ſiue ſuſpenſorem appellauere. *Cranz. lib.9. Vand. cap.* 8.

An. 1385. ciues Lubicenſes, cum ALBERTO Magnopolenſi principe fœdus iniêre, ad perſequendos publicorum itinerum vaſtatores, iunctiſque Viſmarienſium Roſtochenſiumque armis, latibula furum, & quos affines culpæ cognouerant, ſubruentes, euerterunt, Storzou, Gemerou, Prensberg, Trutzem, Redem: ſed nunquam poterant tam acerbis odiis à quouis inſectari, vt ſtirpitùs euellerentur: hoc cœlum, hoc terra ſuggerit. *Cranz. lib.9. Vand. cap.* 12.

In VANDALIA, arces Wuſtrou, Meſekou, Mankemoeſz, Kummerloſz tartarea & latrociniis digna nomina, quæ ex veteri Vandalico remanſerant, ab ALBERTO Rege Sueuiæ, in ſocietatem eius expeditionis Laurentio Vandaliæ principe euocato, euerſæ ſunt. *Cranz. lib.9. Vand. cap.* 39.

Inter multa HAMBVRGENSIS vrbis præclara facinora hoc vel præcipuum eſt, quod incredibili odio inſectatur piratas. Quippe nauticus populus, niſi incolumem per maria inueniat nauigationem, quæſtu ſuo magna ex parte fraudatur: quocirca armis inſequitur mare tenentes infeſtum. *Cranzius lib.10. Vandal. cap.6.* H

Cum in GERMANIA paſſim ciues nobilitatē accuſarent, quod per ſpeciem militiæ, latrocinia exercerent: bellum pro egeſtate vel libidine quiſque ſua ciuibus indicendo, illoſque in captiuitatem abducendo, aut fidem illorum hac lege aſtringendo, vt ſe certo & conſtituto loco cum ingenti pecunia ſiſterent, à Carolo IV. Imp. Norimbergæ factum eſt contra omnes tales, qui iuris cognitione neglecta, ad ſocietatem maleficij conſpiraſſent, tanquam contra graſſatores capitale edictum in quo diſertè adſcriptum: Nemini fidem datam in bello, niſi iuſto & legitimo hoſti, conſeruandam eſſe. *Dubrau. l.* 22.

HERALDVS Cathaneſiæ THANVS & Orcadum Comes, graſſatorum Dux, à Gulielmo Scotorum Rege comprehenſus, oculis priùs erutis (quod ipſum Epiſcopo Cathaneſiæ prius fecerat) ac teſtibus exectis, in cruce ſtrangulatus eſt. Cunctis inſuper ſtirpis eius maribus virilia adempta regis iuſſu ſunt, vt hominis vnius ætate ſceleſtus ille ſanguis extinctingueretur. *H. Boëthius lib.* 13.

VLADISLAVS Hungariæ & Boëmiæ Rex, ad coërcendos graſſatores, edicto promulgauit, vt cuilibet liceret in cuiuſvis fun-

ſundo latroni manifeſtato liberè manus iniicere,illumque ad
A ſupplicium pertrahere. *Dubr.lib.* 32.

VENEFICIO.

Romæ præfectus vrbis APRONIANVS ſub VALENTIANO I.ſeueriùs,quàm moris erat,quæſtiones de veneno exercuit, multiſque ſupplicio affectis,crudelior,quàm iuſtior,viſus eſt. Hilarius auriga confeſſus,ſe filium veneficio cuidam ad diſcenda quædā occultiora & lege vetita tradidiſſe,damnatus:cū laxiùs retinente carnifice elapſus in Eccleſiam confugiſſet,illicò extractus,deſecta ceruice, peremptus eſt.Senator autem quidam,cùm ſeruum ſuum eadem diſciplina inbuendum curaſſe conuictus eſſet,ſupplicium pecunia grandi redemit.*Sig. lib.* 7. *Imp. occid.*

INIVSTA DAMNATIONE.

LIVIVS Salinator,cū inuidia peculatus reus omnibus tribubus,excepta Metia,condemnatus, in voluntarium exilium iuiſſ.t,& vrgente Italiam Hannibale reuocatus,& in conſulē creatus eſſet:poſtmodum cenſor cum Claudio Nerone, omnes tribus,excepta Metia,ærarias reliquit,ſtipendio priuauit, eò quod priùs eum iniuſtè condemnaſſent. *Liu. lib.*29.

B SCELERVM IMPVNITATE.

INIVSTA CLEMENTIA

Magna ſeueritate vndecim tribus ISRAELITARVM violatæ pudicitiæ,in Leuitæ cuiuſdam vxore, iniuriam vendicarunt.Nam cùm is iter faceret cum vxore,nox eū comprehēdit, ita vt in vrbe Gabaa ſubſiſtere cogeretur.Ea autē vna vrbiū erat ex tribu Beniamin.Illic violata eius vxor,dolore pudoreque ſimul tanti dedecoris oppreſſa eſt,atque ea ipſa nocte vitam egit.Vir autem corpus eius in duodecim diuiſſit partes, & ad ſingulas tribus ſingulis miſſis partibus,orauit,vt illarū dedecus vlciſcerentur.Congregatæ vndecim tribus , ad Gabaonitas miſerunt,vt auctores ſceleris pœna afficerent. Qui neglecta vndecim tribuum legatione, vltrò arma intulerunt. Bis vndecim tribus à Beniamitis acie ſuperatæ,de ſuorum numero ſex & triginta millia deſiderarunt.Tandem maioribus viribus bellum reparantes,occiſione eam tribum deleuerunt,vt è ſex & viginti millibus(ad quem numerum Beniamitæ aſcendebant)ſoli ſexcenti fuga ſalutem ſibi pepererint.Ga-
C baam vrbem ſuccenderunt,decreto edito, Ne vndecim tribus in poſterum cum eorum aliquo,qui ex acie effugerant , affinitatem iungerent.Hæc autem cum aduerſus Gabaam egiſſent, arma in Galaaditidem tranſtulerunt : atque illis ſabitas peremerunt,quòd iuſſi cum ipſis tribubus arma capere, recuſaſſent:morte dignos eos cenſentes, qui violatam contribulis ſuæ pudicitiam neglexiſſent.*Fulg.lib.*6.*cap.*1.*& Sab.lib.*4.*c.*4. *ex Iud.* 20.

Fuit Romæ CATVLVS primæ auctoritatis,ac tunc Cenſor. Hic perrexit ad Catonem,qui tunc,quæſtura fungebatur , vt interpellaret eum pro quodam,cui mulctam ille dixerat,atque accuratis precibus inſtitit,quod crepuit Catoni ſtomachus , vt diceret:Turpe tibi erit,Catule,Cenſori diſcedere hinc nolenti,ſi ab accenſis abripiare.Ibi ſuffuſus rubore Catulus ac fremens, abiit. *Plu. de Immod. verec.*

Miſerat Romam legatos LAVRENTINA ciuitas, ſuntque hi contra ius gentium violati a T.TATII neceſſariis.Regnauit is cum Romulo.Miſſi ſunt inde,qui res more maiorum repeterent,vt ſontes ad ſupplicium dederentur.Valuit plus gratia apud Tatium, quàm iura hominum:ſuntque legati re infecta iuſſi retrò abire.Proficiſcuntur nec multò poſt Romani
D reges ad ſolemne ſacrum Lauinium. Hic Laurentes ambos adorti,Romulum,quia auctor fuerat iniuriæ vindicandæ , vel iuſtum incolumem dimiſerunt:Tatium regni conſortem publicitus trucidarunt,vt tyrannum, & humani iuris contemptorem. *Sab. lib.* 8.*cap.*4.

INGRATITVDINE.

AMISODARVS,vt aiunt,quem ISARAM appellant Lycij,ex Lyciorum colonia apud Zeliam,piraticam exercebat. Claſſi præerat magnus quidem bello vir,at crudelis ſæuuſque, Chimarrus.Naui,qua vehebatur,ſignum ex prora leo, draco ex puppi erat.Multas Lyciis clades inferebat,vt infeſtum nauigantibus eſſet mare deſereréq; oppida maritima cultores cogerentur.Quem cùm Bellerophontes fugientem Pegaſo ſecutus interemiſſet,inſuper eieciſſet Amazonas:nullus ei habitus eſt honos,ſed fuit ingratiſſimus aduerſus eum Iobates.Quare mare ingreſſus,Neptunum, vt ſterilem illi & infrugiferum agrum faceret,eſt precatus.Fluctus inflati agrum inundarunt, ſequenſque tumidum mare & ſuper campos effuſum , triſte edidit ſpectaculum,Cùm virorum preces apud Bellerophon- E
tem,vt fluctum ſiſteret,nihil valerent:obtulerunt ſe ei ſciſſis tunicis mulieres. Quarum verecundia recedente illo , vndas ſimul ferunt ſe recepiſſe.Alij, quo colorem aliquem concilient fabulæ,non imprecationibus inductum ab eo pelagus, ſed fuiſſe pinguiſſimos campos æquore demiſſiores , cui pro obice obiectum in litore aggerem Bellerophontem aiunt interſcidiſſe,ita vi irrumpentis ſali agrum coopertum. Sunt qui fabuloſam Chimæram montem ferant eſſa Soli obiectum, ac reflexus reddere & ardores in monte graues torridoſque,quorum afflatu marceſcere per arua fruges:Re Bellerophontem animuduerſa,qua parte rupes molliſſima erat, & Solis ardorem retorquebat,abſcidiſſe,Lyciorum offenſum ingratitudine,cùm ſe conuertiſſet ad ſumendam de eis vindictam, mitigatum à feminis fuiſſe.Propior fidem cauſa eſt,quam tertio de Heraclea libro tradidit Nymphis. Bellerophontem , cùm nullam ei gratiam,quòd aprum in eorum finibus infeſtum animantib. & frugibus occidiſſet,referrent Xanthij:dira apud Neptunum Xanthiis imprecatum eſſe, ſalſumque humorem extemplo totum eorum agrum exudaſſe. Vnde,cùm reddita terra eſſet amara,ſterilem factum:donec feminarum honoris
cauſa deprecantium Neptuni iram placaſſet precibus. Quare F
lege apud Xanthios cautum fuit,ne à patre,ſed à matre nomina ſortirentur. *Plut. de Virt. mul.*

SEVERITAS RESPECTV MODI conſiderata.

RATIONE HABITA

MOTVS IPSIVS, ET HVIVS VEL

INTERNI, QVATENVS iraſcuntur.

ZENO apud Laërtium,cùm maledictis laceſſitus incandeſceret,reprehenſus , quòd philoſophus verbis improborum commoueretur: Si conuitia,inquit,æquo animo admiſero , ne laudes quidem ſentiam.Lapidis eſt, non ſentire diſcrimen inter laudantem & vituperantem:ſed viri boni & prudentis
eſt , non ita commoueri , vt ab honeſto recedat. G

EXTERNI, QVATENVS decore

CAPTANT VINDITAM, ET VEL *Voto.*

ORESTES,cupiens vlciſci Menelaum,patruum,quòd in periculo ſe deſeruiſſet,*apud Eurip.in Oreſte* , ſic ait : Ego verò omnino expirans animam meam, faciens quiddam cupio in meos inimicos mori:vt viciſſim perdam eos,qui me perdiderunt:ingemiſcant verò, qui & me fecerunt miſerum.

DARIVS Perſarum Rex,vt ei nunciatum eſt Sardes captas incenſaſq;ab Athenienſius atq;Ionibus , & huius comparandæ claſſis fuiſſe auctorem Ariſtagoram Mileſium:fertur, cùm primum hæc exaudiuit,dixiſſe,Iones nihil feciſſe,probè ſciens non fuiſſe illos præ contemptu ſui rebellaturos:deinde interrogaſſe,Quinam eſſent Athenienſes?Id cùm audiſſet , tum arcum popoſciſſe,coque ſumpo ſagittam,quàm impoſuerat : in cœlum excuſſiſſe,& dixiſſe,O Iupiter,cōtingat mihi,vt Athenienſes vlciſcar. Atque hæc locutus,cuidam famulorum præcepit,vt ſibi ſemper appoſita cœna ter diceret:Here memento Athenienſium. *Herod. lib.*5.

BIAS ad flagitioſum quempiam,Vereri ſe ait,non,ne pœnas H
pendat,ſed ne ipſe non aſpiciat. *Plut. de Tarda Dei vindicta.*

ANACREON Teius quum in Panonium foro ex occurſu nutricem cum infante temulentus vexaſſet, ſuperque probris infantem inceſſuiſſet.Mulier nil aliud quàm Deum fertur cōprecata,vt contumelias in laudibus dilueret quandoque. Annuit votis Deus:namque infans,Cleobolus fuit ille venuſtiſſimus,cui poſtea carminibus ſuis ampliter Poëta ſatisfecit. *Cal. lib.*15. *cap.*25. *Antiq. Lect.*

Conatu.

IOLAVS,quantumuis ſenex,& doloribus confectus , tamen prodire in aciem cum Athenienſibus,contra Eryſtheum conabatur *apud Eurip.in Eraclid.*Eum proinde famuli dehortātur:Agere fortiter tu non potis es, cupere vero fortaſſe. Item Chorus de eodem:Animum fortem quidem nondum ſternit longæuitas tuum , ſed pubeſcit : corpus verò euanidum eſt.

Minis.

A *Aliis.*

Iſter ait moris fuiſſe Athenis, vt cognati eorum qui violenta morte periiſſent, in efferendo funere haſtam adhiberent, aut in tumulo defigerent, eaque ratione interfectoribus vltionem denunciarent. *Suid.* in voce [illegible].

Prætores Athenienſium cum primum creati eſſent, patrium iuſiurandum quoddam concipiebant, in quo illud erat imprimis, Se bis quotannis in Magaridem inuaſuros. Quod propter Anthemocritum præconem ab iis necatum, principio belli Peloponneſi, Charini decreto adiunctum, in Pericle ſcribit. *Plut. Sig. lib. 4. de Rep. Athen.*

Alexander & Ariſtobulus, cũ indignè ferret, Mariammen matrem ab Herode patre Iudæorum Rege interfectam, falsò veneficij crimine obiecto, minarentur etiam ſeſe delatores perfidos, ſi quando rerum potirentur, è medio ſublaturos, Herodis ſoror Salome, frater Pherora, cùm matre & Antipatro filio ex alia vxore, ſibi metuentes, falſis criminationibus circumuentos, quaſi patri inſidias ſtruxiſſent, vt ab Herode ſtrangularentur, effecerunt. Sic inſontes adoleſcentes nimius erga matrem amor pesſundedit. *Ioſeph. lib. 16.*

B Drusum filium immitis & ſanguinariæ naturæ Tiberius alloquens: Me, inquit, ſuperſtite nihil efficies violentum: quod ſi auſus fueris, neque me mortuo. *Dion. lib. 57.*

Otho Magnus Imp. auream ſecurim more veterũ conſulum præferri ſibi voluit, qua nocentes percuteret, Tenediam fortè ſecurim imitatur. *Cuſp.*

Pollicitatione.

Quum Otho I. Imp. exercitum duceret in Italia, procidit ad pedes eius mulier querela, quod vim paſſa eſſet ad ſtuprum, rogans iuſtam legum vindictam. Quum ille feſtinans educere, polliceretur in reditu ſe iuſtitiam facturum: eiulans mulier, Quis tum inquit, faciet te Dominum meum atrocis iniuriæ memorem? Tum ille ſuſpiciens in proximam eccleſiam: Hæc, inquit, erit teſtis inter me & te & in ſignum iuſtæ vltionis. Reuerſus ab expeditione, viſa eccleſia, recordatus dilatæ queſtionis iuſſit aduocari mulierem. Tum illa inquit, Vir, de quo ſum olim queſta, nunc meus eſt maritus: peperique ex eo, & iniuriam aboleui. Non ſic, inquit Rex: per Othonis barbam ſentiet dolabrum: nam inter vos facta colluſio, ſacris C legibus non imperat, iuſſitque virum ſecuri percuti. *Crantz. lib. 3. Metrop. cap. 12.*

Accuſatione.

Cato minor, Quæſtor creatus, ſcribarum principem adniſſæ in hæreditate fraudis conuictum exegit ærario. Alteri teſtamenti ſubiecti formulam intendit. cuius defenſioni Luctatius Catulus cenſor obtulit ſe. Cui, cum eripere iure non valeret, precibus ſui condonari reum poſtulanti, non conceſſit Cato. Cum ille magis magiſque contenderet, Turpe, inquit, tibi Catule eſt cenſori, qui vitas noſtras probare debes, à miniſtris noſtris de gradu dimoueri. Hac à Catone miſſa voce Catulus intuitu ſuo repoſiturum ſe præferebat aliquid, nihil reſpondit tamen: ſed ſiue ira ſiue pudore tacitus atque deprehenſus, abſceſſit. At ille non eſt damnatus tamen: verum cum vna ſententia ſuperarent liberatorias damnatoriæ neque ex collegis Catonis M. Lollius iudicio propter aduerſam valetudinem intereſſet: ad hunc allegauit Catulus orans, vt reum ſubleuaret. Qui lectica poſt iudicium aduectus, liberauit D cum ſententia ſua. Non eſt vſus tamen Cato illo ſcriba, neque ſalarium ei ſoluit, neque prorſus vllam habuit Lollij ſententiæ rationem, *Plut. in Catone.*

Pacis repudio.

Romani à Totila obſeſſi, Pelagium Diaconum miſerant paucorum dierum inducias petiturum. Totilas iam ſciens ex transfugis, quis eſſet rerum ſtatus in vrbe: volentem exponere mandata præuenit, graui oratione increpans Romanorum ingratitudinem, quod nulla apud eos eſſet memoria beneficiorum Regis Theoderici & Gothorum gentis. Nullum ſe audire legationis verbum, niſi Romani demolitis mœnibus, ſe in fidem victoris permittant, accepturi leges quas victor imperauerit. Pelagius conſtanter reſpondit, quando quidem, inquit, Rex vocem legati audire non ſuſtinuiſti, ſed præcidiſti omnem colloquij viam: ad Deum confugimus, qui ſolet ſuperbis reſiſtere. At paulo poſt vrbem proditione cepit. *Crantz. lib. 3. Saxon. cap. 9.*

Peragunt vindictam. Eamque vel E

Precando, Imprecando, Deuouendo.

☞ Conſule Deuotionis Tit. quatenus ſeuerè exercetur.

Noë Cham. F. ob denudationem deuouit. *Sab. lib. 3. cap. 3. ex Gen. cap. 9.*

Leontius, Tripolis Lydiæ Epiſcopus, filio vnico, non optimæ ſpei puero, mortem precibus impetrauit. Optimum ratus, eum ante ſuſceptum aliquod dedecus defungi, lubricis vitæ caſibus ereptum. Eum certè vulgo Regulam Eccleſiæ vocabant. *Suidas.*

Cùm Otho precibus coniugis ſuæ Edithæ, quæ Albis flumine admodum delectabatur, vrbem Magdeburgenſem (quæ in eum vſque diem piſcatoriis caſis, ac vili quadam arce Burggrauiorum conſtabat) ſplendidioribus ædificiis exornaſſet: nundinis eam, quò mercatoribus eò commeandi facultas eſſet, ob loci commoditatem donauit: & amicè cum Bernardo Halberſtadenſi Epiſcopo egit, vt de ſuo agro portiunculam aliquam nouo cederet Epiſcopatui. At cùm nec precibus nec placida actione quicquam poſſet, Epiſcopum capi, ac Quedlinburgæ in vinculis detineri iuſſit. Aderat dies Dominicæ cœnæ ſacra. Ibi Epiſcopus ornatum, cuius in ſacris peragen- F dis vſus erat, in carcerem ſibi afferri, & Imperatorem etiam vocari præcepit. Qui cùm aliud reſponſi ab Epiſcopo iam nõ nihil emollito, ſe reportaturum ſperaret, ſtatim comparuit. Ibi Epiſcopus in hæc verba prorupit: In nomine ſupremæ Trinitatis anathematizo te Rex, omneſq; tuarum partium, quòd magnum inieceris, & captiuum detineas Chriſtum Dominum. Itaque per omnem diœceſin regi ſacris interdictum ab Epiſcopo. *Crantz. in Saxonia lib. 4. cap. 7. in Metropol. lib. 3. cap. 10.* Imperator initio quidem hoc Epiſcopi fulmen ludibrio & riſui habuit: verùm poſtea rem altiùs perpendens, veniam ab eo petere non erubuit, nec deinceps ei moleſtus fuit.

Sueno II. Danorum Rex, cum lacto Circumciſionis peruigilio, ſolenni conuiuio quorundam principum, clandeſtina obtrectatione parum honoratè de ſe habitum comperiſſet ſermonem, miſit qui ipſos matutino tempore intra Trinitatis ædem oraturos confoderent. Guilielmus, Roskildenſis Epiſcopus, rei alioqui familiariſſimus, rem diuinam facturus, non ſolùm aduentantem regem occurrendi veneratione exci- G pere ſuperſedit: ſed etiam à templi ingreſſu, lituo ſacro ſubmouit, carnificem appellans. Nec reum obiurgaſſe contentus, aculeum virgæ pectori eius infixit, & anathematis inſuper diras ei intentauit. Quamobrem infeſto militum concurſu petitus, applicatos ceruici ſuæ gladios contempſit: tantumque ſe in deſpiciendis periculis geſſit, quantum præbuerat in prouocãdis. Sed Rex mulieres è cæde inhibuit, placatoque animo regiam repetens, regia veſte depoſita obſoletam accepit, & nudatis pedibus ad atrium regreſſus, in eius ſe aditu proſtrauit, terramque ſuppliciter oſculatus eſt. Antiſtes interim initio pſallendi facto, quum Græcæ precationi ſolennem gloriam ſubnecteret, ex ſtipatoribus ſupplicem præ foribus regem adeſſe cognoſcit. Clero igitur conticere iuſſo, cum Rex religioni ſeſe ſatisfacturum promitteret, execratione remiſſa iacentem amplexus, abſterſis lachrymis, depoſitiſque doloris inſignibus, & cultum & animum regium reſumere iuſſit. Deinde imperatis pœnitentiæ rebus, cantores in occurſum eius, quò ornatius exciperetur procedere iuſſit: & venerabiliter exce- H ptum, ad aram vſque perduxit, & ſacrum perfecit. Rex ipſe, tertio demum die regio cultu ornatus, inter ipſa Miſſæ ſacra excelſam ædis partem conſcendit, ſilentioque per præconem indicto coram omnibus peccatum ſuum faſſus, & collaudata antiſtis indulgentia, quod tanto crimini tam repentè ignouiſſet, muneris loco Steffnicæ prouinciæ dimidium Eccleſiæ contulit. *Saxo. lib. 11.*

Reprehendendo, Obiurgando.

Quod aſperius coram multis Pythagoras familiarem accepiſſet, dicitur adoleſcẽs laqueo ſibi gulam fregiſſe. Inde Pythagoram referunt, neminem vnquam præſente caſtigaſſe alio. *Plut. de diſcer. adul.*

Themiſtocles, inſultantibus ei Athenienſibus, Quid tumultuamini, inquit, qui ab iiſdem ſæpius beneficia accipitis. *Plut. in Apoph.*

Poſthumiam Veſtæ ſacerdotem inceſtus accuſatam Plutarchus tradit, tãtum ob ſolutiorẽ riſum, & liberiora cũ viris colloquia. Sed abſolutam, Pont. Max. Sp. Minutius admonuit,

ne

ne ſermonibus vteretur, inculpatæ vitæ indecentibus. *Lud.*
A *Viues de Chriſt. fem. lib.*2.

Diluente alienatione à Cæſ. C.N. Pompeij, cum Marcellinus quidam, quem fama erat fuiſſe à Pompejo prouectum, deſciuiſſet ad Cæſarem, atque oppugnaret eum in ſenatu valde: Ecquid te pudet, inquit, Marcelline, inſectari me, per quem ex muto diſertus, & ex famelico nauſeabundus es effectus? *Plut. in Apophthegm.*

Avgvstvs Cæſar, tumultuantes iuuentutis primores reflectere cupiens, vt non audierunt, ſed obſtrepuerunt: Audite, inquit, iuuenes ſenem, quem ſenes iuuenem audiuere. *Plut. in Apophthegm.*

Scribendo, Scriptis impugnando.

Horatius *lib.* 2. *Sermon. Satyra* 1. ſic de ſeipſo, cùm reprehenderetur à quibuſdam, quòd Satyricus eſſet, & quoſuis morderet:

——— ò pater, & rex
Iuppiter, vt pereat, poſitum rubigine telum,
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis. At ille
Qui me commouit (melius non tangere; clamo)
B *Flebit, & inſignis tota cantabitur vrbe.*

Commoriendo.

Samson Manue F. è tribu Dan, proditione meretricis Dalilæ à Palæſtinis captus, effoſſiſque oculis Gazam perductus fuit. Vbi in ergaſtulum ad molendum detruſus aliquamdiu miſerè ſeruiit. At renaſcente ipſi cæſarie, cùm feſtum Dagoni ſolenne celebrare vellent, & in hoc Deo Iſraëlitarum illudere, productum in theatrum Samſonem, ludere coram ipſis iuſsère. Is apprehenſis duabus ædium, quibus ſuſtentabantur, columnis, eas tanta vi impulit, vt moriens tria millia Palæſtinorum ſecum rapuerit. *Iud.* 16.

Mortem non vindicando.

Ivlianvs Imper. non caſtigandum duxit Alexandrinum populum, quod per vrbem pedibus tractum Georg. Alexandrinæ vrbis Epiſcopum, viuum combuſſerat: quia Conſtantio rapaci principi, nouas onerum imponendorum rationes & commenta propoſuerat.

Dignitate priuando.

C Violenter ſe in pectore vniuerſi Pop. Rom. odioſum geſſit, eo tempore quo ſuffragiis eius dedicatio ædis Mercur. M. Plethorio primipili centurioni data eſt: perterritis conſulibus, Appio Claudio, quòd obſtitiſſet, quò minus ære ſuo alieno ſuccurreretur: & Seruilio, quòd ſuſceptam cauſam ſuam languido patrocinio protexiſſet. *Val. Max. lib.*9.*cap.*3.

Honorem non deferendo.

Manlio Torquato ampliſſimam & glorioſiſſimam ex Latinis & Campanis victoriam in vrbem referenti, cùm ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerent, Iuniorum nemo obuiam proceſſit, quòd filium adoleſcentem fortiſſime aduerſus imperium ſuum præliatum, ſecuri percuſſum occidiſſet. Miſerti ſunt æquales nimis aſperè puniti. *Val. Max. lib.*9.*cap.*3.

P. Scipio Africanus, cùm poſt innumera fortia facta pro patria publicè accuſaretur, quòd prædam Aſiaticam non totam in ærarium contuliſſet: Linternum in villam ſuam ſeceſſit: & an. ætat. LIV. moriens, oſſa ſua Romam transferri vetuit. *Liuius & Plut. in eius vita.*

Cùm populus Athenienſis aliquid culpæ contraxiſſe diceretur, ſcripſit Avgvstvs Cæſ. ex Ægina, exiſtimare ſe, non latere ipſos, infenſum ſe eſſe, neque enim hyematurum in Ægyna ſe. Nec aliud eius extitit in illos vel dictum vel factum.
D *Plut. in Apopht.*

Inuitant alios ad vindictam.

Ἐπικηρυχθέντες dicuntur apud Græcos proſcripti, in quorū caput pecunia pronunciatur. Cùm vrbs aut princeps aliquem alienæ ditionis ſublatum volebat, interfectori, aut ei qui viuum eum adduxiſſet, pecuniam permittebat publico præconio. Ad hunc modum Græci, ei qui Xerxem vel viuum vel mortuum Athenas perduxiſſet, c. talenta promiſerunt. *Suidas.*

Cùm Epialtes Trachinius Xerxi, Lacedæmonios in Thermopylarum anguſtiis oppugnanti, indicaſſet tramitem, qui per montem ad Thermopylas ferebat, vbi ille Græcos circumuentos ad vnum interfecit: Spartani in caput eius pecuniam ſunt polliciti publicè. Tantem ab Athenade viro Trachinio Anticyræ interemptus eſt. *Herod. lib.*7.

Primachvs in Chio ſeruus fugitiuus, cū audiuiſſet Chios magnam pecuniæ vim ei daturos, qui aut illum comprehenderet, aut caput illius afferret, iam ſenex amaſium coëgit ſe interficere, ſuumque caput Chiis afferre, mercedis cauſa. *Athenæus lib.*6.*cap.*7. *ex Nymph.* E

Lvdovicvs XI. & Carolvs Burgundus in caput Ludouici Lucemburgenſis, equitum magiſtri, inter ſe pacti fuère, vt vter eorum prior illum in poteſtatem redigeret, vel intra octauum diem ſupplicium de eo ſumeret, vel puniendum alteri traderet. Vtrique enim proditionis nomine ſuſpectus erat. Tandem à Duce Regi traditus fuit, deque eo Lutetiæ ſumptum publicè ſupplicium. *Æmil. lib.*10.

In Lavrentii Medicis caput, qui Alexandrum principem cognatum per inſidias interfecerat, ſeptem aureorum millia promiſère Florentini. *Sab. ſupplem. lib* 22. *ex Iouio.*

Vindictam alteri committunt.

Plato ſeruo edaci atque perdito ſuccenſens vocato ſororis filio Speuſippo: Abi, inquit, atque hunc cæde. Ego enim admodum ita flagro. *Plut. de Inſt. liberis & contra Coloten.*

Apertè vindicant.

Atislavs Sueonum Rex, Frouinum Sleſuicēſium præfectum ſingulari certamine oppreſſerat in Dania Keto & vulgo in paternā vlcionē coniurarunt. Sumpta igitur leuiore armatura, Sueciam ſoli petunt, ingreſſique nemus, in quo regem abſq; comite verſari ſolitum fama cognouerant, tela abſconF dunt: inde cum Atiſlao conuerſati, cùm ab eo, cuius patriæ eſſent, interrogarentur: Sleſuicenſes ſe eſſe, patriámq; cedis cauſa liquiſſe, aſſeruère. Quod res eos non de patrandi facinoris voto, ſed de patrati noxa protuliſſe credebat, ea quippe fraude percunctantis ſtudium eluſerant. Plurimum quippe deformitatis olim ab illuſtribus viris in mendacio reponebatur. Tum Atiſlaus ſcire ſe cupere dixit, quis Danorum opinione Frouini interfector crederetur. Tum Keto: Dubitari dixit, cui tanti facinoris claritatem arrogari conueniat, præſertim cùm eum vulgò acie extinctum perhibeant. Reſpondit Atiſlaus, fruſtra aliis Frouini necem adſcribi, quam ipſe duntaxat alterna manus conſertione peregerit. Mox, an vlla Frouino ſoboles ſupereſſet, quærit. Keto reſpondet, duos eius filios extare ſibi ætate pares, proceritate perſimiles. Tunc Atiſlaus: Si mens, inquit, illis ac virtus paterna ineſſet, acerba mihi tempeſtas ingrueret. Interrogante deinde eo, an crebram paternæ necis mētionem haberent? Keto, quicquid remedio temperari non poſſit, ſuperuacuè verbis replicari, ſubiunxit. Cumque regem G quotidie ſolitarium digredi viderent, armati eum ſectati ſunt. Atiſlaus inſidiis animaduerſis, cùm fruſtra auro vitā ab illis ſe redempturum profiteretur: à Ketone prouocatus, cum vtroque ſe congreſſurum dixit. At quòd id parum honeſtum foret, Keto ſolus eum aggreſſus, ictu vehementer, in genu procubuit. Tum Vuigo fratri opem ferens, Atiſlaū confecit. Corpus eius, abſciſſo capite, equo impoſitum, proximi pagi incolis tradiderunt. Frouini filios paternæ necis vltionē ab Atiſlao Sueonum Rege exegiſſe teſtantes *Saxo lib.*4.

Vindictam ad alios transferunt.

Ἀνδρολη-ψία ἐστὶ, ἀνδρολη-ψεῖν dicebatur olim, cùm homo Atheniensis extra Atticam perierat, & ij apud quos cædes perpetrata erat, facinoris ſuſpectum non dedebant: lege permiſſum erat, tres illius vrbis ciues perducere Athenas, cædis pœnas daturos. Demosthenes in oratione contra Ariſtocratem. *Suidas.*

Quidam aſinarium cædere volebat. At illo exclamante, Ciuis Atheniensis ſum: ad aſinū conuerſus: Tu verò, inquit, H ciuis non es Atheniensis, eumque pulſauit, multaque verbera ingeſſit. *Plut. de Non iraſcendo.*

Occultè vindicant. Vindictam diſſimulant.

☞ *Vide Tit. Prudentia in vindicta perſequenda: quatenus occultè fit & diſſimulanter.*

Pipinvs, Anſigiſi Ducis Auſtraſiorum F. ex Begga Pipini perbonæ partis Auſtraliæ principis vnica filia & ab auo materno in nomen opeſq; adoptatus, mira audacia fuit. Pater eius Gunduinum ad ſummos militiæ honores promouerat, quem infantem expoſitum ſuſtulerat, educaratque, ab eodem poſtea adoleſcente interemptus. Patricidam ſe longinquo exilio tegentem Pipinus non magna manu, ne conatus palàm fieret, vlterioremque ille ſemper conſciſceret fugam, ſed vno tantùm comite multorum dierum iter emenſus, repentina nocturnaque vi adortus, in cubiculo ipſum familiamque interemit. Nec audaciæ conſilium deerat: celeritatem præcipitibus rebus, cunctationem

ctationem immaturis,dubiis fortem animum experientemque A adhibebat. *Æmil.lib.1.*

TEMORIS. VINDICTA
HONESTE
NON DILATA.

TIRGATAO Mæotis nupſit Hecatæo Regi Indorum, qui paulò ſupra Boſphorum incolunt.Hunc Hecatæum eiectum regno reduxit Satyrus Boſphori tyrannus ſuamque ei filiam in matrimonium dedit, priorem iubens interficere. Ille cùm plurimùm amaret Mæotim, occidere quidem cauſa non potuit, ſed in munitiſſimum caſtellum incluſam iuſſit in cuſtodia vitam agere.Tirgatao clam cuſtodibus aufugit, & peruenit ad Ixomatas:vbi erat regia amicorum eius & cognatorum.Succeſſori patris in regno nubens Ixomatas ad bellum commouit,multaſque bellicoſiſſimas circa Mæotin gentes conuocauit, in primis autem Hecatæi regionem incurſionibus infeſtabat, Satyrique regnum vaſtabat:ſic vt vtrique,miſſis qui ſuppliciter rogarent,obſidem Satyri filium Metrodorum darent, ac pacem peterent.*Polyæn.lib.*8.

SEMIRAMIS Aſſyriorum regina,cùm ei circa cultum ca- B pitis occupatæ nunciatum eſſet, Babylonem defeciſſe:altera parte crinium adhuc ſoluta,protinus ad eam expugnandam accurrit:nec priùs decorem capillorum in ordinem,quam tantam vrbem in poteſtatem ſuam, redegit.Quocirca ſtatua eius Babylone poſita eſt illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetenderat. *Val. lib.9. c.3.*

C.IVL.Cæſ.audiens in Gallia aliquot militum agmina cõciſa eſſe,iurauit ſe non antè capillos raſurum, quam ab interfectoribus pœnas repetiuiſſet.Hæc res magnam ei beneuolentiam omnium conciliauit. *Polyæn.lib.*8.

DILATA, DIV SERVATA,
HONESTE.

ÆGYPTIORVM lex ſtatuit, vt prægnans, ſi rei capitalis iudicata ſit,dum eſt enixa,in cuſtodia habeatur.*Plutarchus de Sera Dei vindicta.*

NITETIS Cyro Perſarum Regi nupta, tanquam AMASIDIS Ægyptiorum Regis eſſet filia, patris Apriæ mortem, qui ab Amaſide ſeruo occiſus erat,longo pòſt tempore vlta eſt. Cùm enim multorum liberorum mater eſſet facta, confeſſa C eſt Cyro,Apriem ſuum patrem fuiſſe,Dominum Amaſidis,itaque pulchrum fore,quamuis iam mortuus ſit Amaſis necem patris ſui, in filio eius Pſammeticho vlciſci Morem ei geſſit Cyrus: & licet in expeditione diem ſuum obierit, tamen Ægyptiorum imperium in Apriæ ſtirpem vindicauit.*Polyæn. lib.8. Herod. lib.3.* pro Cyro Cambyſem habet.

SCEDASO Leuctricis Bœotiis domicilium habenti filiæ fuère Molpia & Hippo.Eas iam nubiles Lacedæmonij homines.Parathenidas,Phrudarchidas & Parthenius per vim vitiarunt.Puellæ tam inſignem contumeliam minimè ferendam ratæ,laqueo vitam finierunt.Ipſe etiam Scedaſus,cùm iudicium poſtulanti datum non fuiſſet,Leuctra reuerſus, voluntaria morte dedecus effugit.Huic Scedaſo Thebanorum Dux Epaminondas victis ad Leuctra Spartanis, poſt multos annos parentauit,votaque nuncupauit:profeſſus,prœlium non magis pro Thebanorum ſalute,quàm eam iniuriam vlciſcendi cauſa commiſſum iri.Conſerta cum Spartanis manu, maxima eos affecit clade. *Pauſan. in Bœot.*Meſſenij tricenteſimo exilij anno,ab Epaminonda Thebano reuocati, Meſſenem vrbem ad Ithomem condiderunt,& veteris odij memores, Spartæ ca- D piendæ ſocios ſeſe Antigono Regi Macedonum & Arato Sicyonio præbuerunt. *Pauſan. in Meſſen.*

Perſarum ita euerſis ſub XERXE Athenis,Thais meretrix, impetrata ab Alexandro M.licentia, multis poſt annis,incenſa Perſepoli,talionem rependit. *Plut. in Alex. Diod. lib.17.*

ALEXANDER M.capta Tyro, veteris impietatis cauſa,qua olim ſeruorum conſpiratione omnes liberæ fortunæ viri perierunt, ſeruique vxores & filias eorum, quos perdiderant duxerunt,omnes Tyrios ex iſtis ſeruis longa ſerie progenitos crucibus,ſeruorum inſtar ſuſſicit,vnica Stratonis, qui ſolus ex illa ſeruorum tyrannide cum filio ob mite imperium remanſerat, familia ſeruata. *Sab.lib.9. En.1.*

Idem BRANCHIDARVM vrbem ſuſtulit, ciueſque omnes ſine diſcrimine ætatis deleuit: quòd templum Mileti eorum proaui prodidiſſent. *Plut. de Tarda Dei vindicta.*

THEODOSIVS Magnus cùm præcipitantiam iræ Theſſalonicenſis grauiter afflixiſſet, legem tulit de differenda in tertium diem principum ſententia,quo miſericordiæ vel pœnitentiæ locus daretur.Ipſe quin etiam deinceps illud Augu- E ſto ab Athenodoro philoſopho datum conſilium ſecutus eſt, vt nihil iratus ſtatueret priùs,quàm Græcas omnes literas recenſuiſſet. *Platina.*

Cùm CLODOVEVS Francorum Rex,victo Syagrio,Ægydij Regis F.Sueſſiones illi fauentes diripuiſſet:Rhemis finitima ciuitate temperatum fuit:niſi quòd miles quidam Francus è templo calicem rapuerat.D.Remigius Epiſcop.ſacerdotes miſit,qui ea de re apud Clodoueum licet gentilem agerent,cauſamque religionis Chriſtianæ defenderent.Rex ipſe in diuidenda præda auctor erat,vt calix ſeponeretur Remigio reddendus. Miles ferociter negat religioni alienæ reſtituendum bello virtuteque partum:ſimul,ne quid furoris deforet,calicẽ haſta petit. Diſſimulauit in præſentia iram rex:reſtituitur calix ſacerdotibus. Anno circũacto cùm recẽſeretur exercitus, idemque miles in armis prodiret,tum Clodoueus haſtam eius quaſi inſpecturus comprehendiſſet, inutilem bello dictitans, in terrã proiecit:illumq; e veſtigio eam tollere conatum,demittentemque ſe,elata altè ſecuri,quo telo reges vtebãtur in caputque deiecta, ſtrauit repetitumque interemit. *Æmil.l.1.*

GEORGIVS Patricius Opitergium cæteraſque citra oppidũ F Foroiulij ciuitates nomine Imperatoris adminiſtrabat.Hic ſimulata amicitia Tatonem, Giſulfi Foroiulienſis Ducis à Cacano cæſi filium,ſe filium adoptare velle,cædenda Longobardorum more barba,dixit,atque ipſum propterea Opitergium accerſiuit.Vbi vero credulus ille cum Cacone fratre,atque alio non indecoro comitatu vrbem iniuit, continuò portas iuſſit occludi, atq; in eos à parata armatorum multitudine impetum fieri.Quod vt Tato perſenſit,alacriter ſe cum ſuis ad prælium præparauit,ac varia per vicos & fora vrbis prælia,eaque haud incruenta commiſit.Verùm ſuperantibus oppidanis, tandem ipſe cum ſuis omnibus eſt extinctus. Gregorius capite Tatonis ad ſe delato,ne periurus videretur, barbam præcidit.Grimoaldus Longobardorum regno potitus poſt L.an.Tatonem fratrem vlturus, Opitergium deleuit, eiuſque fines Foroiulienſibus, Taruiſinis & Cenetenſibus diuiſit. *Sigon.lib.2.regni Ital.*

Rogatus Cæs.Fridericus III.vt Viennẽſib.ab Mathia Coruino Vng.Rege obſeſſis auxilium mitteret:Patiantur, inquit, G eam Viennenſes inediam, quam ſuum quondam principem in arce obſeſſum perpeti coëgerunt. *Bonf.lib.6.Decad.4.*

SEVERITATIS FRVCTVS
BONVS. PVTA
LIBERTAS.

☞ Ex Tit. Tyrannicidarum, hæc quædam.

APPIVS Claudius Regillanus decemuir legibus ſcribendis ſumma inter collegas auctoritate,Virginiam Virginij centurionis filiam in Algido militantis ita amauit,vt clientem ſubornaret, qui eam curam ſe ſeruitium depoſceret:facilè victurus,quum ipſe accuſator & iudex foret.Pater itaq; virginis, re cognita, quum in rem iudicij ſuperueniſſet, & filiam iam addictam videret:vltimo colloquio eius impetrato,quum eam paulò remotius à turba ſeduxiſſet,occidit:atque corpus eius humero gerens,ad exercitum profugit, & milites ad facinus vindicandum accendit.Itaque decemuiratus tyrannicus ſublatus eſt, Appius ipſe in carcere expirauit. *Liuius.*

MICHAEL Palatin.à Turcica tyrannide aſſeruerat fortiter H Walachiam: priſtinæque libertati reſtituerat:cùm non deeſſent,ingratiſſimi nebulones qui in eius tradendi,hoſtibuſque prodendi caput,conſilia occulta agitarent.Id cùm de Cancellario Kieſſat innotuiſſet,Palatinus an.1595. præſidia prope Danubium ad excipiendum ex improuiſo irruiturum hoſtem pluribus millibus firmat, patris patriæque proditorem cum filio digna perfidiæ pœna diſſecare mandat,miſſoque addictæ militiæ præfectũ nuntio,primarium quendam & ſeniorem conſiliarium Demetrium, eiuſdem facinoris complicem, fabrum & promotorem, ibidem vita priuari præcipit.*Balthaſar VValterus in narrat. Hiſt.Rueſneri.*

DIGNITAS.

RHACONES Perſa, ob ſeueritate erga filium in iudicium eorum cooptatus fuit ab Artaxerxe Rege. *Æl.lib.1.*

☞ Conſulatur Locus de Crudelitate,Hæreticis, Martyrio.

* Sibyl-

A

* Sibyllæ.

QVÆ ET, VNDE DICTÆ?

SIBYLLÆ dicuntur à σιὸς & βουλὴ, quaſi conſilium Dei dagum: Item à voce Hebraica *Kibel*, recepit, acceptauit. Vnde *Kabala* ſignificat doctrinam traditam cœlitus. *S. Hieronym.* tamen lib. 1. contra *Iouin.* exiſtimat: dictas Sibyllas quaſi σιοβούλας, vel θεοβούλας, vt conſilium Dei, quaſi ſola dicatur noſſe virginitas. Æolicè enim σιὸς vocatur Deus: & βουλὴ conſilium Dei.

Fuerunt autem Sibyllæ non dæmonis, ſed Dei propheciſſæ, quæ merito, virginitatis vt aſſerit ſupra *S. Hieron.* donum prophetiæ adeptæ, de futuris ac præſertim de Chriſto tanta prænotionis certitudine ac claritate vaticinantur, vt præterita magis ſcribere videantur, quàm futura. Fuerunt ergo Sibyllæ mulieres vates Deo plenæ, inquit *Diod. Sicul. lib. 5. Seruius 4. Æneid. Lactant. 1. diuin. Inſtitut.*

QVOT NVMERO, EARVMQVE NOMINA, QVANDO, ET VBI FVERINT?

Quæ & quot Sibyllæ, quando, & quo loco fuerint, non B conuenit inter omnes. Collegit varias ſententias *Ludouicus Viues in cap. 23. lib. 18. Auguſt. de Ciuit. Dei.*

Martianus Capella duas tantum eſſe dicit, non decem, Erophilam Trojanum Marmeſi filiam, quam eandem putat eſſe Phrygiam, & Cumæam: alteram Symmachiam Hipporenſis filiam, quæ Erythræ progenita etiam Cumis vaticinata eſt.

Plinius, auctor eſt Romæ trium Sibyllarum fuiſſe ſtatuas iuxta roſtra, vnam, quam Pacuuius Taurus ædil. pleb. inſtituit, duas quas M. Meſſala. *Solinus* eas nominat Cumanam, Delphicam, & Erythræam Heriphilem.

Ælian. in Var. hiſt. quatuor ponit. Erythræam, Samiam, Ægyptiam, Sardianam. Iſtis alij duas addunt, Iudæam & Cumæam. *Varro in libris rer. diuinar. ad C. Cæſarem*, quatuor adjungit, vt ſint decem.

Nonnulli Græcorum conati ex Sibyllis facere, quod de Iouibus, Herculibus, & aliis qui cùm multi fuerunt, vnicum tantum prodiderunt, varia de Sibylla ſcribunt, & multum inter ſe diſcrepantia. Alij eam Apollinis & Lamiæ filiam volunt, alij Ariſtocratis & Hydolis, alij Crinagoræ, alij Theodoti. Tum de patria non minus diſſidetur. Sunt qui Erythræã C tradunt, ſunt, qui Siculam, ſunt qui Sardinicam, ſunt qui Gergethicam, ſunt qui Rhodiam, ſunt qui Libycam, ſunt qui Leucanam, ſunt qui Samiam, quæ omnia magna ex parte de Erythræa opinati ſunt, quam dicunt ante Troiana tempora fuiſſe.

Cæterùm decem Sibyllas *Varronis*, recenſebo, vt *a Lactantio* ponuntur, additis quibuſdam, vt res tota planior fiat.

Prima Sibylla fuit Perſica, cuius mentionem fecit Nicanor qui res geſtas Alexandri Macedonis ſcripſit. Hanc eandem Chaldæam eſſe dicunt, ab aliis Hebræa nominatur, cui proprium nomen Sambetha. Noë quæ vrbs eſt propè mare rubrũ nata, patre Beroſſo, & matre Erymantha, cuius libri fuerunt quatuor & viginti. De Chriſto Domino innumera cecinit, deque eius aduentu, cui cæteræ quoque Sibyllæ cõcinunt. Verſus huius paſſim legebantur imperfectè: & interdum parum cohærentes, vitio non vatis, ſed exſcribentium feſtinanter, ita vt multa coniectura ſit opus, quod non ſine numine contigit, ne ab indignis illa vaticinia intelligerentur.

Altera Sibylla fuit Libyca, cuius meminit *Euripides in Lamia Prologo.*

D Tertia Delphica, de qua *Chryſip. lib. de diuinatione*, hanc putant Delphis natam dictam Themin, & vixiſſe ante Troicum excidium, cuius plurimos verſus operi ſuo Homerum inſeruiſſe crediderunt. Hanc *Diodorus* Daphnem Tireſiæ filiam fuiſſe refert, quam Argiui cùm Thebas viciſſent, Delphos miſere, ibique peritior diuinandi Apollinis vaticiniis facta, Dei oraculo conſulentibus edidit, idcirco Sibylla eſt ab omnibus cognominata.

Fertur & Daphne altera Ladonis Arcadis filia, Apollini adamata, quæ in laurum eſt verſa cũ Deũ auerſaretur, & fugeret.

Quarta Cumæa in Italia, quam *Nauius in libris belli Punici, Piſo in Annalib.* nominat. Hanc alij Italicam nuncupant, ex Cimerio Campaniæ vicinio Cumis oppido.

Quinta Erythræa, quam Apollodorus Erythræus affirmat ſuam fuiſſe ciuem, eamque Graiis Ilium petentibus vaticinatam, & perituram eſſe Troiam, & Homerum mendacia ſcripturum. At vulgatior opinio eſt hanc fuiſſe ante obſidium Illij, ſic *Euſebius* In primam ætatem vrbis Romæ regnumque E Romuli refert.

Strabo verò non vnam ponit Erythræam Sibyllam, nam priſcam quandam facit, & aliam recentiorem Athena in nomine, quæ fuit Alexandri temporibus.

Lactantius, Sibyllam Erythræam Babylone natam eſſe ait, & ſeſe Erythræam appellari maluiſſe.

Sexta Samia, de qua ſcripſit Erathoſtenes in antiquis annalibus Samiorũ ſe reperiſſe ſcriptũ, dicta eſt nomine Pytho.

Septima Cumana nomine Amalthæa, quæ ab aliis Herophile, vel Demophile nominatur.

Suidas Hierophilem dicit, eamque nouem libros attuliſſe ad Regem Tarquinium Priſcum, ac pro eis trecentos Philippæos poſtulaſſe, Regemque aſpernatum pretij magnitudinem, & mulieris inſaniam deriſiſſe, illam in conſpectu Regis tres combuſſiſſe, ac pro reliquis idem pretium poſtulaſſe. Tarquinium multò magis mulierem inſanire putaſſe, quæ denuò tribus aliis exuſtis, cum in eodem perſeueraret, motum eſſe Regem, ac reſiduos trecentis aureis emiſſe. Huius facti meminerunt plerique Scriptores. *Plinius, Dionyſius, Solinus, Gellius, Seruius*, qui Tarquinio Superbo libros oblatos, non Priſco tradunt, & *Plinius* tres libros, non nouem ponit, ac combuſtis duobus, tertium ſuperfuiſſe. F

Suidas nouem libros ſcribit eam attuliſſe peculiarium oraculorum, hoc eſt, ad certum aliquem ſpectantium populum ſed combuſtos tantum duos.

Solinus huius ſepulchrum dicit viſi in Sicilia. Cæterùm non hanc nominat Heriphilem, Erythrææ namque nomen hoc dat quam antiquiorem facit Cumana.

Euſebius Herophilem nec Erythræam, nec Cumanam autumat ſed Samiam, vixiſſeque Numa Rege. Fuit & Eriphile amphiari coniux Adaſtri ſoror.

Octaua Helleſpontica in agro Troiano nata vico Marmiſſo circa oppidum Gergethium, quam ſcribit *Heraclides Ponticus* Solonis & Cyri fuiſſe temporibus.

Nona Phrygia, quæ vaticinata ſit Ancyræ.

Decima Tyburs nomine Albunea, quæ Tyburi colitur vt dea, iuxta ripas amnis Anienis, cuius in gurgite ſimulacrum eius inuentum eſſe dicitur, tenens in manu librum. Has Sibyllas tradit *Varro.*

Fuerunt & aliæ nonnullæ, vt Colophonia, quæ dicta eſt G Lampuſia Calchante nata, cuius vaticinia & reſponſa carmine ſunt olim lecta. Et Sibylla Eliſſa, cuius etiam Vaticinia extiterunt carmine.

Venit etiam in numerum Sibyllarum Caſſandra Priami filia, quæ ruinam patriæ cecíniſſe dicitur, & dediſſe reſponſa conſulentibus. Et Epirotica Sibylla Theſprotiæ nata, quæ oracula ſcripſit & Theſſalica Manto Vireſiæ Thebani filia.

Poſſet & Sibylla dici Carmentis Areas Euandri mater & Fauna Fatua Fauni Regis ſoror & coniunx.

Dubitauit *Didius Grammaticus*, an Sappho Sibylla fuerit, vt eſt apud Senecam in ſtudiis liberalibus: etſi alij eo loco non Sibyllam, ſed publicam legunt.

Verum quænam fuerit Sibylla, cuius carminibus fata Romana continebantur, reliquiſſe Varronẽ ipſum ferunt, multi Cumanam putant, vt Virgilius, qui eam Deiphoben Glauci filiam vocat. Glaucus enim Vates fuit qui artem Apollinem ipſum docuit, niſi quis Deiphilem malit dicere, nam & hanc aiũt libros attuliſſe ad Tarquinium Priſcum, quos in ſe in Capitolio condiderit, quam Solinus dicit quinquageſima Olympiade rebus Romæ interfuiſſe. H

VATICINIA DE CHRISTO.

Meſſiæ aduentum non ſolum à Prophetis apud Iudæos, verum etiam à Sibyllis fœminis virginitate florentibus apud Ethnicos, Deus voluit nuntiari.

Vnde Magnus Conſtantinus in oratione ad Sanctorum cœtum; Sibyllam, inquit, ego beatam puto, quam Seruator vatem ad diuinandam de ſua in nos prouidentia delegit, &c.

Sibyllæ Paulus Apoſtolus *apud Clem. Alex. lib. 6. Stromat.* Hyſtaſpem adiungit quæ apertè de Chriſto ſcripſerit.

Quamobrem operæpretium erit, earum nonnulla Vaticinia è grauiſſimis petita Scriptoribus, hóc loco conſcribere.

De feliciſſima Chriſti ætate vaticinatam Sibyllam liquet ex illo carmine principis Poëtarum:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Deſcripſerat enim Cumæa Sibylla feliciſſimã Chriſti ætatem, omnibus bonis ſpiritualibus redundantem. Eam ob cauſam

A cauſam Magnus Conſtantinus Imp. in oratione habita ad cœtum Sanctorum Virgilij verſus de Chriſto intellexit: Tiberij, inquit, tempore Saluatoris aduentus mundo eluxit,& ſanctiſſimæ Religionis myſterium vigore cœpit,& noua ſecuta eſt populi propagatio, de qua arbitror Poëtam ita cecinisse:

Iam noua progenies cælo demittitur alto, &c.

Reliqua item carmina de Chriſti aduentu exponit. Imò putat optimus Imperator, Maronē Poëtā Chriſti aduentū cognouiſſe, videlicet ex Sibyllinis verſibus. Vidit, credo, Poëta (ait Conſtantinus) beatū & eximiū aduentus Seruatoris myſteriū.

D. etiam *Auguſtinus lib.10.de Ciuitate Dei, c. 27.* carmina illa eiuſdem *Virgilii:*

Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri
Irrita, perpetua ſoluent formidine terras.

Chriſto aſſignat, & Sibyllæ dictum cenſet continere. De Chriſto inquit, etiam Poëta nobiliſſimus, poëtice quidem, quia in alterius adumbrata perſona veraciter tamen ſi ad Chriſtum referas, dixit:

Te duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri.
Irrita, perpetua ſoluent formidine terras.

B Hoc non à ſeipſo dixiſſe in illo verſu indicat:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Vnde hoc à Cumæa Sibylla dictum eſſe, incunctanter apparet, ait S. *Auguſtinus.*

Nomen Chriſti Sibylla acroſtichido, id eſt, multorum verſuum literis initialibus prædixit. Si primas literas ſumas, hæc verba afficis. Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ, hoc eſt, Ieſus Chriſtus Dei filius ſeruator.

Carmina de iudicio conſcripta ſunt, exſtantque *apud Auguſtin.l.18.de ciuit. Dei, c. 23. & in orat. aduerſus Paganos & Iudæos*, earumque hic eſt tenor.

Iudicij ſignum tellus ſudore madeſcet.
Et cœlo Rex adueniet per ſæcla futurus,
Scilicet in carnem præſens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis,
Celſum cum ſanctis, æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipſe.
Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis.
C *Exuret terras ignis, pontumque polumque*
Inquirens, tetri portas effringet Auerni.
Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens, tunc quiſque loquetur
Secreta, atque Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.
Eripitur ſolis iubar, & chorus interit aſtris.
Soluetur cœlum, lunaris ſplendor obibit.
Deiiciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime nec altum.
Iam æquantur campis montes, & cærula ponti.
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit.
Si pariter fontes torrentur, fluminaque igni.
Sed tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miſerum variosque labores:
Tartareumque chaos monſtrabit terra dehiſcens.
Et coram hic domino reges ſiſtentur ad vnum.
D *Decidet è cœlis ignisque & ſulphuris amnis.*

Conſtantinus M. in orat. citata, putat hanc acroſtichidem, à Cicerone Latinitate eſſe donatam. Perſpicuum, inquit eſt, Ciceronem hoc poëma cùm fortè legiſſet, in Latinū conuertiſſe ſermonem, ſuiſq; ſcriptis attexuiſſe. Et *apud Tullium* nullibi extant hæc carmina *l.iam.2.de diuinatione* de acroſtichide Sibyllæ ſic ſcribit: Non eſſe, inquit, illud carmen furentis, cùm ipſum poëma declarat, tum ea, quæ ἀκροστιχὶς dicitur, cum deinceps ex primis verſus literis, aliquid connectitur, id certè magis eſt attenti animi, quàm furentis. Hæc ille.

Iſaias c.11. Chriſtum florem appellauit è radice Ieſſe. conſentit Sibylla, cuius *teſte Lactantio Firm. lib.4. de vera Sapientia*, de Chriſto hæc ſunt verba:

ἀνθήσει δ' ἄνθος καθαρόν.

Id eſt: Florebit flos purus.

Dicitur flos à Sibylla Chriſtus, dicitur quoque.

πάντα λόγῳ πράσσων, πᾶσάν τε νόσον θεραπεύων,

Hoc eſt: omnia verba faciēs, cunctiſq; morbis ſanitatē afferēs.

De excitatis à Chriſto mortuis, & aliis miraculis, ſic illa:

νεκρῶν ἀνάστασις ἔσται

καὶ χωλῶν δρόμος ὠκὺς, καὶ κωφὸς ἀκούσει,

καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.

Hoc eſt: Mortuorum reſurrectio erit, & claudorum curſus E velox, ſurdus audiet, cæci videbunt, muti loquentur.

Ruſus de miraculis:

κύματα πεζεύσει, νόσους ἀνθρώπων ἀπολύσει,

ζώους τεθνεῶτας, ἀπώσει πολλῶν ἄλγεα πολλὰ,

ἐκ δὲ μιῆς πήρης ἄρτου, κόρος ἔσσεται ἀνδρῶν.

Fluctus perambulabit, morbos hominum ſoluet, excitabit mortuos, dolores pellet à multis. Ex vno autem fonte panis ſatietas erit virorum.

His vltimis verbis, de auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento veriſimile eſt vaticinari Sibyllam, quod fons eſt cœleſtis panis vniuerſam ſatians Eccleſiam, niſi velis de miraculo agi, quo quinque hominum millia quaſi ex quodam panis fonte, in manibus Chriſti & Apoſtolorum ſcaturiente ſaturati ſunt. Id clarius his verſibus complexa eſt:

ἐν ἄρτοις ἅμα πέντε, καὶ ἰχθύεσσι δυοῖσιν

ἀνδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρήμῳ πέντε κορέσσει.

καὶ τὰ περισσεύοντα λαβὼν, μετὰ κλάσματα πάντα,

δώδεκα πληρώσει κοφίνους: εἰς ἐλπίδα πολλῶν.

Hoc eſt: In panibus ſimul quinque & piſcibus duobus, hominum millia quinque in deſerto ſaturabit, quæque ſuperfuerint F accipiens, poſt fragmenta omnia duodecim cophinos implebit in ſpem multorum.

Chriſti verò paſſionem admirabiliter prædixit.

De alapis & ſputis hæc:

Εἰς ἀνόμων χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει.

δώσουσι δὲ Θεῷ ῥαπίσματα. χερσὶν ἀνάγνοις.

καὶ στόμασιν μιαροῖς, τὰ πτύσματα φαρμακόεντα.

Hoc eſt: In manus iniquas & perfidorum veniet, dabunt Deo alapas manibus impuris, & ore immundo ſputa virulenta.

De admirando ſilentio.

Sed in his affectus tacebit, ne quis agnoſcat, quod verbum vnde venit, vt mortuis loquatur.

De flagellis.

δώσει δ' εἰς μάστιγας ἁπλῶς ἁγνὸν τότε νῶτον.

Dabit in flagella ſimpliciter caſtos humeros.

De corona ſpinea:

καὶ στέφανον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.

Et coronam feret ſpineam.

Item Synagogam increpans quòd Deum ſuum non agnouerit.

Αὐτὴ γὰρ σὺ ἄφρων τὸν σὸν Θεὸν οὐκ ἐνόησας,

παίζοντα θνητοῖσι νοήμασιν, ἀλλὰ ἀκάνθαις

Ἔστεψας στεφάνῳ, φοβερὴν τε χολὴν ἐκέρασας.

Ipſa tu inſipiens, Deum tuum non cognouiſti, ludentem in mortalibus cogitationibus, ſed ſpinis coronaſti corona, horribileque fel miſcuiſti

De felle item & aceto:

Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν, καὶ εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.

τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τράπεζαν.

In cibum fel, & in ſitim acetum dabunt, in hoſpitalitatis hanc oſtendent menſam.

Quod autem dixit Iſaias: Vidimus eum, & non erat aſpectus, nouiſſimum virorum virum dolorem, &c. Sibylla hoc carmine complectitur:

οἰκτρὸς, ἄτιμος, ἄμορφος, ἐν οἰκτροῖς ἐλπίδα δώσει,

Miſerādus ſine honore, ſine forma, in miſerabilibus ſpē dabit. H

De ſolis miranda defectione, & veli ſciſſione.

ναοῦ δὲ σχισθῇ τὸ πέτασμα, καὶ ἤματι μέσσῳ

νὺξ ἔσται σκοτόεσσα, πελώριος ἐν τρισὶν ὥραις.

Templi ſcindetur velum, & medio die nox erit tenebroſa ingens, tribus horis.

De reſurrectione die tertia:

καὶ θανάτου μοῖραν τελέσει, τρίτον ἦμαρ ὑπνώσας.

καὶ τότ' ἀπὸ φθιμένων ἀναλύσας εἰς φάος ἥξει.

πρῶτος ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξας.

Et mortis ſortem finiet, tribus diebus dormiens, & tunc à mortuis excitatus in lucem veniet, primus reſurrectionis vocatis principium oſtendens.

Ἀλλ' ὅτι ταῦθ' ἅπαντα τελειωθῇ ἅσσ' ἔλεξα,

εἰς αὐτὸν πᾶς λύεται νόμος,

De abrogatione Moſaicæ legis:

Sed quando hæc omnia perfecta erunt, quæ dixi in ipſum, ſcilicet Chriſtum, ſoluetur lex tota.

Hæc omnia Græca carmina, quibus Chriſti paſſio, Reſurrectio, & miracula mirabiliter prædicta continentur, antiquiſſimus, & locupletiſſimus, *teſtis Lactant. Firmianus*, Sibyllæ eſſe teſtatur

teſtatur, & veluti ſagittas aduerſus Ethnicorum incredulita-
A tem iaculatur *lib.4.de vera Sapientia*, non facturus niſi aucto-
ritatis haberent pondus, veritáſque ſubeſſet.

Iiſdem Sibyllinis verſibus D. AVGVSTINVS, veluti è tor-
rēte ſūptis lapidibus frontē percutit Goliæ, in oratione cōtra Iudæos, Paganos, & Arianos. Alios, inquit, verſus Sibyllinos Chriſti paſſionē apertius demōſtrantes, intentiſſimè audiamus:

In manus iniquas infidelium poſtea veniet.
Dabunt Deo alapas manibus inceſtis.
Et oribus immundis expuent ſalinas venenoſas.
Dabit autem in verbera, omnino innocens dorſum.
Et colaphos accipiens, tacebit, ne quid agnoſcat,
Quod verbum, & vnde venit, vt mortuis loquatur.
Et coronam ſpineam portabit.
In cibum autem fel, & ad ſitim acetum dabunt.
Inhoſpitalitatis hanc monſtrabunt menſam.
Ipſa enim ſtulta Deum non cognouiſti.
Ludentem mortalibus mentibus, & ſpinis
Coronaſti corona, horridumque fel miſcuiſti,
E *Templi verò velum ſcindetur: & die*
Medio nox tenebroſa nimis tribus horis.
Et mortis fatum finiet, trium dierum ſomno ſuſcepto.
Et tunc à mortuis regreſſus in lucem veniet.
Primus reſurrectionis initium reuocatus oſtendet.

Hæc omnia in dicta oratione citat S. AVGVSTINVS & *lib.18.de Ciuit. Dei c. 23.*

Extat quoque *apud Sozom.l.2.Eccl.Hiſt.c.1.& apud Nic. l.18.c.9.* de Cruce præclarum hoc carmen:

Ω ξύλον μακαριστὸν ἐφ' ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.
O lignum beatum, in quo Deus extenſus eſt.

Quantum vero auctoritatis habeat, oſtendit idem auctor iis verbis: Apud Græcos confeſſa res eſt, hoc eſſe SIBYLLÆ carmen: quare & lignum Crucis, & eius veneratio à SIBYLLA ſignificata eſt. Hæc ille.

MAGNVS præterea Conſtantinus in oratione iam indicata Sibyllæ Erythrææ verba recitat, quæ deſiderium, quo flagrabat aduentus Chriſti patefaciunt: Erythræa (ait Conſtant.) etiam cum Deo ſic loquitur: Quid mihi Domine diuinandi
C neceſſitatem imponis, ac non potius è terra in ſublime ſublatam, ad diem vſque ſanctiſſimi aduentus tu me ſeruas.

SIBYLLINI LIBRI.

Libros Sibyllinos tanquam oraculorum principes, antiquitas ſemper venerata fuit. Vt è quibus prodigiorum & euentuum ſignificationes, ac velut Dei voluntas exuebatur, patet ex *Liuio l.3. & 7.* & ideo vocantur libri fatales, quia ob fata imminentia conſulebantur. *lib.* 42. De eorum numero. *Vide initium huius loci.*

A QVIBVS ET QVANDO CONSVLTI?

Munus hoc conſulendi libros illos ſacros, fuit duumuirûm ſacrorum, quibus poſt eiectionem Regum ciuitas ex illuſtriſſimis delectis cuſtodiendos dedit, adempta omnibus poteſtate ſiue ipſis eos videndi, aut conſulendi, vt refert *Dion. Halic.l.4.*

Huic muneri pro duumuiris decemuiri poſtea præfecti: iſque numerus vſque ad tempora Sillæ manſit, qui in ſua dictatura quindecimuiros cōſtituit ſacris faciendis, vt notat *Onuph. in l. Faſt.* de his & de Sibyllis. Maximè autem cum tetra prodigia nūciata erāt, Sibyllinos libros adire & inſpicere decēuiri à Senatu iubebātur, quod ſæpe factū ait *Cicero 1.de Diuinat.*

Pro aliis etiam grauioribus, vt cùm tres vno tempore, Ve-
D ſtales nobiliſſimæ inceſti cum equitibus Romanis pœnas dediſſent, vt memorat *Ouid.5.Faſt.Plin.l.7.c.35.Val. Max.l.8.c.11.Iulius Obſequens, lib.de Prodigiis.* Et tempore graſſantis peſtilentiæ *Liuius l.5.7.41.* Et cùm portenta fierent, ac muri de cœlo tangerentur. *Cenſorinus lib.de die Natali, c.6.*

Neque patiar, inquit *Varro de re Ruſt.c.1.* Sibyllam non ſolum cecinisse, quæ dum viueret prodeſſent hominibus, ſed etiā quæ cùm periiſſet ipſa, & id etiam ignotiſſimis, ad cuius libros tot annis poſt, publicè ſolemus redire, cùm deſideramus quid faciendum ſit nobis ex aliquo portento.

Sibyllinos libros conſultos ſub GALIENO Cæſare, pro peſtilentia ſedanda, & ſacrificium factum Ioui ſalutari, vt reſponſum erat ſcribit *Iul.Cap.in Galieno.*

Sub CLAVDIANI quoque tēpore Marcomani cuncta vaſtabant. Iuuentumque, vt ſacrificia certa facerent, quæ Barbari tranſire non poſſent, vt refert *Flauius in Vita Aureliani.*

Dio Caſſius l.34.Hiſt.Rom. ſcribit oracula Sibyllina conſulta fuiſſe de POMPEIO, à Romanis in regnū reſtituendo, & ita reſponſum in his: SI Rex Ægypti auxilii alicuius indigens
B fuerit, ne ei deneganeritis amicitiam. Et id populo per Catonē ſub Cæſare IVLIO ominatum, cùm antea oraculum Sibyllinum non referretur populo niſi Senatus edixiſſet.

Dionyſ.Halicarn.l.6. ſcribit initio belli contra Volſcos laboratum eſſe Romæ victus inopia, & magnum metum fuiſſe, ne in totum deficeret, terra fructus negante: quare Sibyllinos libros iuſſu dictatoris fuiſſe inſpectos, à ſuis cuſtodibus: & monentibus oraculis placanda eſſe numina, votum factum.

LOCVS SIBYLLARVM.

De Loco Sibyllarum variè fabulantur Veteres. Sententia communior in Piceno eas habitaſſe circa montem Apenninū. In cuius editiſſimis iugis antrū illud horribile quod Sibyllæ cognominant [Grotta de la Sibylla vulgò] atque Campos Elyſios fingunt. Vulgus enim in hoc antro Sibyllam quandam ſomniat, quæ hic regnum amplum magnificis Regiiſque Palatiis plenum, hortis amœniſſimis conſitum, laſciuientibuſq; puellis, & omnis generis deliciarum copia abundans poſſideat. Atque hæc omnia communicari cum iis, qui eam per
hoc antrum, quod omnib. pateat, adeunt. Poſtquam verò per F
annum in eo permanſerint, liberam egrediendi facultatem (ſi velint) eis à Sibylla largiri prædicatur atq; ex eo ad nos reuerſus, feliciſſimo deinceps toto vitæ tempore vti aſſerit. Hoc antrū noſtratibus quoque ſub nomine innotuit *Fraw Venus Berg*, quaſi dicas, Dominæ Veneris montem. Inde verſus quidam rhythmici Teutonici vulgò cantitantur de quodā paruo Daniele (ſic enim cantio eum vocat) qui poſtquam toto in hoc antro anno manſiſſet, eius vitæ tandem pœnituit, eoque hanc ſuam Venerem deſerens Romam proficiſcitur, Pontificemque adit, & peccatum confitetur. Pontifex hoc peccatum minimè veniale credens, baculum, quem fortè effœtum & aridum ad manus habebat, in terram defigens, ſua illi peccata remiſſum iri dicit quam primum hic baculus roſas ferret. Daniel ex hoc reſponſo de ſua ſalute deſperans, mœſtus abiuit, denuóque (duobus ex ſorore nepotibus ſecum ductis) ad ſuam Venerem reuertitur. Triduum verò poſt viſus eſt baculus effloreſcere: quæſitus vbiq; terrarum Daniel, ſed nuſquā apparuit. Creditur enim, cum reliquū ſuæ vitæ terminum in antro hoc
finiuiſſe. Hæc huius Cantilenæ hiſtoria, digna eſt cuius fides, G
huic ſuæ Sibyllæ, aut Veneri imaginatæ, deferatur. *Hæc Abrahamus Ortelius in ſuo orbis terræ Theat. Tab.de Territorio Senēſi.*

Signum.

Pete ex Loco de Inſignibus, Signis, Monumentis.

* Signati.

QVI VOCENTVR.

SIGNATOS cōmuni vocabulo dicimus eos, quos natura notabili aliquo defectu in corpore notauit, & velut ſignauit ſic vt iuſta membrorum ad inuicem proportio vel integritas ei deſit.

CVR, IVXTA COMMVNE PROVERBIVM, CAVENDI.

Galenus atq; Hipporcates cēſent, eos, qui naſcuntur monſtroſi aut deformes etiā animi plerūq; vitiis laborare, ac ferunt Ariſtotelē in ore habere ſolitum, Cauendos quos natura notauit.

Imò *Franc. Faleſius* ſcribit, legibus ciuilibus cautum eſſe, vt ſi duo homines inciderint in criminis ſuſpicionem, is pri-
mùm torqueatur, qui ſit aſpectu deformior. Cuius legis ratio H
eſt in phyſiognomia. *Eccleſ.* enim *c.13.* bonam faciem vocat veſtigium boni cordis. Hoc Albericum gentilem mouit, vt dicat: Ego vt illam partem diuinatricem de vita & morte condemno, & condemnatam cum reliqua omni diuinatione puto: ita coniecturam iſtam de moribus reprehendere non poſſum, cuius & in iudiciis nonnullum vſum eſſe animaduerto. Quanta enim Ciceroni in Verrem, Vatinium, Piſonem, Antonium, alioſque hinc petita argumenta? Nonne ab imis vnguibus vſque ad verticem ſummum (ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis conſtare videtur, & interpretes iuris vtique ſeruant, vt ſuſpectiorem habeant deformiorem, & in quæſtionibus ab eo tormenta incipiant.

Huc ſpectant verſus *Martialis de Zoilo*, ab externis notis, ad internos motus notātes: vt omittamus Therſitē *apud Hom.*

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luſcus,
Rem magnam praſtas, Zoile, ſi bonus es.

Et Stobæus:

Faciem aſpectu deformem poſſides.

Mores etiam unà eiuſmodi habet?

A vnde diſtichon ex Græcorum Epigrammatum Anthologia tale factum eſt Latinum:

Clauda tibi mens eſt [illegible] pes, natura notaſque
Exterior certas interioris habet.

Palladius

[illegible]
[illegible]

Vt pede, ſic animo es claudus: namque extera membra
Interna mentis ſunt ſua [illegible].

Hieronymus Adamus Bauczenſis in Phyſiognomiam Ariſtotelis:

Principio rerum genitor cum cuncta crearet:
Infixit mentis conſcia ſigna cuti.
Cui non vultus ineſt animi mutabilis index?
Præterea innumeris ora peruſta modis?
Pallor amatorum, ſubitus rubor indicat iram,
Quoque venit caſta mente, pudicitiam.
Sunt ſua ſigna probis: nam conſentire videntur
Et mens & corpus, ſunt quoque ſigna malis.
Illos diligito: ſed quos natura notauit,
B *Hos fuge: gens fœnum cornibus illa gerit.*

SIGNATI VITIOSI. QVI

IMPERATORES, PRINCIPES.

Nazian. in 2. orat. contra Iulian. deſcribens geſtus ipſius, inquit: Naſus contumeliam & contemptum ſpirans: figura vultus deriſionem ſignificans, quoquo modo variabatur. Riſus crebri altum crepantes, nutus, renutus, ſine ſermone. Quis ſingula deſcribat? Sæpè videns Iulianum, edidi hanc vocem: Quantam peſtem Romana Monarchia nunc alit!

Exemplum etiam habemus in IOANNE Baſilide Tyranno Moſcorum, omnium crudeliſſimo, de quo ita ſcribit *Paulus Oderbonius*: Antiqui Vatis carmina eum Principem, nō obſcuræ formæ, ac ingenij lineamentis exprimere videbantur: qui propriæ patriæ Liuoniæque præſertim & Sarmatiæ ſummas clades eſſet illaturus, ſcribunt, ſtatim in illo prodigioſæ naturæ indicia apparuiſſe: omneſque pueri more: fœnum quiddam & in manu præ ſe tuliſſe: ita vt de illo nemo id dicere poſſet, quod de ſeipſo Iaſon dixit: Aio, me afferre doctrinam Chi-

C ronis, ſedeo enim ex antro, à Charide & Phylyra, vbi me caſtæ Centauri filiæ educarunt, fuique ibi annis viginti, nec factum ibi, nec turpe dictum locutus ſum: Semio puer Baſilidis fuit ſtolidus & monſtroſus, mores maligni & peruerſiſſimi: ex quibus magnates gentis de ingenio, & tota eius vita coniecturam facientes, eum indito poculis veneno occidere ſtatuerunt: quando ab eius dira poteſtate, & luctum, & calamitatem vniuerſis mortalibus præuiderent.

VITIA SIGNATORVM EDVCATIONE EMENDATA.

Exemplum habemus in SOCRATE: Cùm enim eius habitum coram Phiſiognomon inſpexiſſet: ſtupidum eum pronunciaſſe dicitur & bardum; quod iugula concaua non haberet. obſtructas eius partes atq; obduratas eſſe dixit. Addidit etiam mulieroſum, in quo Alcibiadem cachinnum ferunt ſuſtuliſſe, cùm in eo nihil tale obſeruatum eſſet. Nam & errata naturæ emendarat, & ex naturalibus cauſis nata vitia edomuerat ac compreſſerat voluntate, ſtudio & diſciplina ad eum modum, vt nemo vnquam in eo vllum veſtigium viderit.

Silentium.

☞ *Vide* TACITVRNITAS.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

D SILENTIVM Græcè σιγὴ, σιωπὴ, Hebr. *Demaba*, Domitura, & *Dumam*, ſepulchrum, locus ſilentij, vbi corpora mortuorum perdomita ſilent: à verbo *Damam*, domitus eſt, redactus in alienam poteſtatem. 2. *Chereſch*, à verbo *Charaſch*, quod in 3. coniugatione eſt *Cheriſch*, tacitus ſecum cogitauit, ſiluit. Dicitur ſurdus *Chereſch* quod auditus eius ſileat. 4. *Schekét* quies tuta dicitur ſilentiū, à verbo *Schekat*, quieuit ſub ſecuritate alicuius, ſecurè & quietè vixit. Silentiū certe eſt plerunq; modeſtis ingeniis ſcutum aduerſus mundi tumultus tutiſſimū.

SILENTIVM, TACITVRNITAS.

QVOD AD

SVBIECTVM. QVID.

IN GENERE.

ANGERONA dea, præſes ſilentij, obſignato ore antiquitus effigiata eſt, ſanctèque ſemper à Romanis culta, vt ſilentio apto [illegible] oſtenderet. *Alex. lib. 4. cap. 16.*

IN SPECIE. Silere.

Religionis myſteria.

E Apud ELEVSINIOS capitale erat, quicquam ex myſteriis in vulgus efferre. Pariter apud Romanos in ſacris Bonæ deæ. Hoc Interpretationem Pythagorici nominantes, nihil reſpondebāt de diuinis rebus, quoquo modo interrogarentur.

Numa Pōpilius cùm vaticiniorū plurima in Muſas referre conſueuiſſet, vnam ex iis præcipuè ab Romanis coli voluit de ſilentij ratione, Tacitam nomine. *Cælius l. 16. c. 45. A. L.*

Viſionem.

Samuel dormiens in tabernaculo], oſtenſam ſibi viſionem non indicauit Heli Pontifici, donec interrogatus & adiuratus fuit ab illo, 1. *Reg. 3.*

Cùm Telemachus apud Homerum dixiſſet:

[illegible]

Vlyſſes pater ſubiecit:

[illegible]
[illegible]

Conſilium.

☞ *Conſule Locum Stratagematum, Conſilia ſua occultare.*

F IVDITH vidua, obſeſſa Bethulia ab Holoferne duce Nabuchodonoſoris, ciuibus animum deſpondentibus, & poſt quinque dies ſe Holoferni dedituros dicentibus, principes vrbis increpauit, qui Domino diem auxilij præſcriberet; & ſe, Dei ductu, vrbem liberaturam aſſeruit. Conſilium tamen ſuum nulli voluit reuelare, donec Holofernis caput Bethuliam retulit. *Iudith. 8.*

Pylades apud Euripidem Oreſtem ſilere iubet, ne conſilia à mulieribus exaudiantur:

[illegible]

Nam mulieribus fidē parum.

Fama eſt, cùm adoleſcentulus etiamnum DEMETRIVS Poliorcetes ex Antigono patre quæſiſſet, quando caſtra eſſent motura? illum reſpondiſſe ſtomachabundum: Times, ne ſolus tubam tu non exaudias? Vſque adeo conſilia ſua arcana habebat. *Plut. in Demetrio.*

CÆCILIVS Metellus, Macedonicus, cùm in bello omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidā interrogāti, Quidnam iam acturus eſſet, poſt Arbachos in Macedonia ſubactos: Tunicam, inquit, meam exuerem, ſi eam conſilium meum ſcire exiſtimarem. *Plin. c. 61. de Viris illuſt. Plutarch. in Apoph. Rom. Front. lib. 1. cap. 1.*

Tiberius Cæſar. ☞ *Pete ex Apoph. infra.*

Belgæ, ſi quid publico conſilio ſtatuendum erat, miro ſilentio decernebant: ſi quis autem fremeret aliquo concionante, parte veſtis multabatur. *Alex. lib. 4. cap. 11.*

Arcanum commiſſum,

☞ *Vide Tit. Fidei in arcano commiſſo.*

Peccatum, Crimen.

ORESTES ad Menelaum, rogantem Pyladem, an etiam particeps fuerit cædis Helenæ, quam interemptam putabat Menelaus, inquit *apud Euripid. in Oreſte.*

[illegible]

Fatetur tacens, ſufficiam vero ego loquens.

TITVS Imp. morti proximus, in cœlum ſuſpiciens, immerenti ſibi vitā eripi conqueſtus fuit, nullius enim facti ſe pœnitere, præter vnius, quod quale eſſet nemini vnquam indicauit. *Seruius.*

H CAROLVS Magnus Imp. Ægidium eremitam, vt pro peccato ſuo occulto oraret, induxit, eiuſdemque pietate illud ſibi condonatum eſſe ſcheda in altari reperta cognouit.

Hoſtium aduentum.

Cùm apud AMYCLEOS ſubinde nuntiaretur hoſtium aduētus, idque falsò, & ob eam rem ciuitas frequenter inani terrore quataretur, lata lege cautum eſt, ne quis vnquam hoſtis nunciaret aduentum. Atqui poſt euenit, vt verè iam aduenirent hoſtes. Quod cum nemo nunciaret, propter legis interdictum, ciuitas de improuiſo capta eſt. Hinc prouerbium, vt dicerent, Amyclæ ſilentio periere, ſi cui ſua taciturnitas fuiſſet incommodo. *Seruius.*

PERSONAS. QVI

Monachi.

Quanta diligentia ſilentium ab Ægyptiis monachis ſeruatū ſit, IOANNES Caſſianus de Cœnobiorum inſtitutis tractans teſtatur: Cùm ſolemnitates, inquit, quas illi ſynaxeis vocant, celebraturi conueniunt, tantum à cunctis ſilentium præbetur, vt cùm in vnu tam numeroſa fratrum multitudo conueniat,

ſeniat, præter illum, qui conſurgens Pſalmum decantat in me- A dio, nullus hominum penitus adeſſe credatur: ac præcipuè cū conſummatur oratio, in qua non ſputum emittitur, non excreatio obſtrepit, non tuſſis interſonat, non oſcitatio ſomnolenta diſſutis malis & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla ſuſpiria etiam aſtantes impeditura promuntur: nulla vox abſque ſacerdotis voce precem concludentis auditur, niſi fortè hæc, quæ per exceſſum mentis clauſtra oris effugerit, quæque inſenſibiliter cordi obrepſerit, immoderato ſcilicet atque intolerabili ſpiritus feruore ſuccenſo, dum ea, quæ ignita mens in ſemetipſa non præualet continere, per ineffabilem quendam gemitum ex intimis ac abditiſſimis pectoris ſui conclauibus euaporare conatur. Poſt hæc qualiter ſe gerant, deſcribit, dicens: Finitis itaque Pſalmis, & quotidiana congregatione (ſicut ſuperius commemorauimus) abſoluta, nullus eorum vel ad modicum ſubſiſtere aut ſermocinari audet cum altero: ſed ne quidem per totum diei ſpatium à cella ſua progredi, aut deſerere opus, quod in ea ſolitus eſt exercere, præſumit: niſi fortè cùm fuerint ad officium neceſſarij cuiuſque operis euocati, quod ita explent foras egreſſi, vt nulla inter eos ſermocinatio penitus conferatur: ſed ſic vnuſquiſque opus exequi- B tur iniunctum, vt Pſalmum vel ſcripturam quamlibet memoriter recenſendo, non ſolum conſpirationi noxiæ vel conſiliis prauis, ſed ne ocioſis quidem colloquiis vllam copiam vel tēpus impartiat, oris pariter & cordis officio in meditatione ſpiritali iugiter occupato. Summa namque obſeruantia cuſtoditur, ne quiſquam cum alio, ac præcipuè iuniores, vel ad pūctum temporis pariter ſubſtitiſſe, aut vſpiam ſeceſſiſſe, vel manus ſuas inuicem tenuiſſe deprehendantur. *Marul. l. 4. c. 6.*

D. Hieron. eo lib. quem *de Inſtit. S. Virg. ad Euſtoch.* ſcripſit, Pleroſque ſe in eremo reperiſſe teſtatur, qui per ſeptennium nullum prorſus verbum homini alteri contulerant, ſcientes quòd non in multiloquio Dominus poteſt haberi. *Ibidem.*

D. Hieron. ad CELANTIAM ſcribens: Sit intentus, ait, ac vigilans, & aduerſus peccata ſemper armatus animus tuus: ſermo in omnibus moderatus & parcus, & qui neceſſitatem magis loquendi indicet, quàm voluntatem. Idem eas, quæ in monaſterio ſacris initiatæ ſunt, inſtruens, etiam ſilentij tempora obſeruare monet, dicens: Volo, chariſſimæ, vt in cōuentu veſtro C ter aut pluries in hebdomada, exceptis feſtiuitatibus, loqui omnino, niſi vrgente cauſa perutili & neceſſaria, nullatenus liceat, nec ſimul, nec cum aliis extra. Diebus verò omnibus, quibus & pro remedio & pro ſalute loqui conceditur, non ſingulis horis vacandum eſt verbis, quæ vix proferri ſine peccato poſſunt: ſed hæc inuiolabilis obſeruatio vigeat, quòd ſingulis noctibus poſt peractam horam cōpletorij vſque poſt miſſam & à tertiis vſque ad nonam, ſacra obſeruentur ſilentia: quatenus & linguæ Deum laudādi concedatur opportunitas, & inutilia verba penitus abſcindantur. In choro verò Eccleſiæ ad diuinas laudes parato, dormitorio, cœnaculo, clauſtro ac capitulo, omni tempore loqui non deceat, niſi ea quæ ordinata ſunt in laudibus Dei: vt iam & tempus & locus religionis veſtræ prædicent ſanctitatem, & loquacibus compunctionem ingerant, & imitandi ad ſocietatem veſtram ſancta deſideria incitent, & affectus ad cœleſtia moueantur. *Ibidem.*

D PAVLVS monachus, cognomento SIMPLEX, Pauli primi anachoretæ diſcipulus, cum quæſiſſet, eſſetne Chriſtus prior Prophetis? inſulſam interrogatiunculam ſilentio diluere per triennium nemini quicquam proloqui eſt auſus. *Ibidem.*

PAMBO Abbas, cum ipſe diſcere priusquàm loqui propoſuiſſet, ad illum qui 38. Pſalmum ſibi legere cœperat: Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Sat eſt, inquit, reliqua audiam, cùm iſtud opere impleuero. Multo deinde tempore poſt reuerſus, cùm interrogaretur: Cur tantùm ad magiſtrum redire diſtuliſſet? Nōdum ſe illud, quod didicerat, perfeciſſe dixit: & Apoſtolicum eſſe præceptum: Eſtote factores verbi, & non auditores tantū. Die vitæ ſuæ ſupremo affirmauit, ex quo eremum incolere cœpiſſet, nullum ſe vnquam protuliſſe verbum, quod prolatum nollet. *Marul. l. 4. c. 6.*

Beonem Abbatem, in Thebaidis deſerto habitantem, in ſummo ſilentio vixiſſe accepimus, ita vt perquàm rarò loqueretur, nec niſi quantum auditoris exigere videbatur neceſſitas taciturnitatem eadem opera ſeruans, & ſimul officio fungens charitatis. *Ibidem.*

THEONEM in cellula ſua clauſum annos XXX. ſilentij habuiſſe continentiam perhibent: & quantum ea re profeciſſet miraculis poſteà oſtendiſſe, neminem non ſanum dimittendo qui æger ad eum curationis gratia acceſſiſſet. *Ibid.*

In Tabernenſi monaſterio, quod in eremo Scythiotica poſi- E tum erat, Amos Abbas mille quingentis Monachis præfuiſſe dicitur. Et cùm tot eſſent, horis, quibus ſilentium indictū erat, ſæpenumerò aduenæ locum adeuntes, neminem ibi adeſſe putauerūt: donec ingreſſi, illos vnumquemq; ſeorſum in ſuis cellulis orantes, aut aliquid aliud facientes conſpicerent, adeò nō ſtrepitus aliquis, non ſuſurrus, non ſaltē ſcreatus, audiebatur, denique multitudo ſolitudinem taciturnitate æquabat. *Ibid.*

AGATHONEM Abbatem lapillo aſſiduè ori indito tacere didiciſſe ferunt, idque ab eo annos tres obſeruatum, ne etiam cùm fari vellet, expeditū ſibi foret. Legerat illud in Prouerbiis: Qui cuſtodit os ſuū, cuſtodit animā ſuā: qui autem inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala. *Marul. lib. 4. c. 6.* Dicebat tria eſſe neceſſaria ad Dei cultum: Silentium, Orationem, & Manſuetudinem. *Rauiſius de Temper. & Volat. l. 21. Anthrop.*

HOR Abbas per totam fermè ætatem vnicè taciturnitatis munere donatus fuit. Tria enim ab eo commemorat *in ſua Hiſt. Heræ.* Quòd nunquam ſit mentitus, nunquam alicui maledixerit, nunquam circa neceſſitatem locutus ſit.

ROMVALDVS Abbas, ordinis Camaldulenſis auctor, dum montem ſolitarius incoleret, ſeptenni ſilentio ſpiritalē Pſal- F morum intelligentiā meruit percipere. Quos cùm argutè eleganterque exponeret, dicere videbatur: Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, & in ipſa laudabo eum. Poſt hæc etiam miraculis nobilitatus eſt: vt qui propter Deum tandiu tacuerat, propter eum ſigna loquerentur. *Ibidem.*

Philoſophi.

PYTHAGORICOS, Athenæus ſcribit, animantes quidem reliquas attigiſſe, verùm moderatè, quaſdam etiam immolaſſe: piſces autem nec guſtaſſe omnino, echemythiæ, id eſt, ſilentij ratione. *Cælius lib. 13. cap. 5. A. L.*

ZENO Citticus, ad quendam dicentem, breues eſſe Philoſophorum ſententias: Vera prædicas, inquit, oportet enim & ſyllabas illorum, ſi fieri poſſet, eſſe breues. Veritas multis verbis non eget: & rectiùs meminimus, quæ paucis verbis comprehenſa ſunt. *Eraſm. lib. 7. Apoph.*

APOLLONIVS Tyaneus, quinquennium integrum ne verbum quidem locutus traditur. *Philoſtrat. in eius vita.*

Medici.

Medicorum taciturnitatem iureiurando adſtringit HIPPOCRATES, ne ea quæ celanda ſunt ægrotum vitia, quæ fidei G concredita, cuiquam exoterico effutiant.

Diſcipuli.

In PYTHAGORÆ ſchola quinquenne ſilentium indicebatur Auditoribus, quam ἐχεμυθίαν vocāt, à cohibendo ſermone, ne quæſtionibus & altercationibus implicarentur, neque à temeraria prouocatione, ſed à ſobrio & attento ſilentio ſapientiam auſpicarentur. *Laert. lib. 2. cap. 1.*

Reges.

Regium eſt apud INDOS Barbaros, aliena ſemper vti lingua, & in infantia grauitatē poſitam arbitrari. *Oſor. lib. 6. rer. Em.*

Cardinales.

Quicunque in ſacrum Senatum purpuratorum patrum à Pontifice cooptantur, iis primo conſeſſu Pontifex os claudit, vt muto ſilentio ſeniores audire diſcant. Altero vel tertio ex Patrum ſententia os illis aperit, & poteſtatem dat in Senatu H quæ ex dignitate Eccleſiæ videntur eſſe, modeſte & ſincere proferendi. *Liber Ceremoniarum.*

Canonici.

Aſſumpti ad Collegium Canonicorum Antuerpienſium, ex vigore ſtatutorum, integro biennio arcentur à congregatione ordinaria, & negotiis Capituli, vt interea diſcant in ſilentio quæ illis poſtmodum agenda. Pleriſque ea conſuetudo improbatur: at vtilitate ſua & ſecuritate non carere, experientia docet, præſertim cùm vel iuniores adſciſcuntur, vel indulto aut priuilegio accedunt, qui recentes è ſtudiis promouentur ad eam dignitatem, quorum feruor, aut quorum exiſtimatio, quam de ſeipſis habent, hac mora nonnihil retunditur, vt ad ſobrietatem ſapere aſſueſcant, & deferre illis qui & ætate & rerum vſu illis præualent.

Iudices.

Ἀρεοπαγίτου σιωπηλότερος. i. Areopagita taciturnior, dicebatur qui commiſſum arcanum optime contineret. Tranſlata voce à vaſis ſolidis, nec vlla ex parte perſtillātibus. Athenis in Areopago cauſæ capitales audiebantur, idque noctu, magna attentione. Et fortaſſis nefas erat illis, quæ ibi fuiſſent acta, apud

A vulgus effutire. Extant & hodie apud Veſiphalos reliquiæ generis iudicum, Certi vulgò dicuntur. Qui in hunc ordinem admittuntur, magna religione adiguntur ad ſilentium. Eſt enim ratio quædam deprehendendi crimina, quam nullus intelligit, præter illos. *Eraſm. in Adag.*

Milites.

In TVRCARVM caſtris noctu tam pertinax ſilentium, vt patiantur captiuos dilabi, ne tumultus excitetur *Cuſpin.* SOLYMANNO Turcarum Imp. triginta millibus hominum Rhodum ingreſſo, ne vnum quidem verbum eſt vnquam ex alicuius ore auditum, adeò, vt milites per vrbem incedentes, monachi *Obſeruantes*, quos vocant, eſſe viderentur. *Iouius in eius vita.*

Mercatores.

VENETORVM mercatorũ mira in negotiando taciturnitas. Habent adagium etiamnum hodie. *Mutus mercator & ſurdus.* His enim duobus breuiſſimè, omnia ea, quæ in bono & integro mercatore requiruntur, comprehendi exiſtimant.

Pueri.

THOMAM Aquinatem, dum inter ſcholaſticos verſaretur, naturaque taciturnus eſſet, à corporis habitu reliquis paulò obeſiore, Bouem mutum appellabant. Magiſter verò vbi ingenium
B illius diſputatiunculis experiri cœpiſſet, deprehendens quorſum eius tenderent ſilentia, Bos iſte mutus, inquit, talem mox èdet mugitum, vt ſonum eius totus admiraturus ſit mundus. *Marul. lib. 4. c. 6.*

Mulieres.

PAVLVS Apoſtolus, Mulieres, inquit in Eccleſiis taceant. Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si qui autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri, loqui in Eccleſiis. *Idem ibid.*

MARIA Magdalena peccatrix, veniens ad pedes Domini in domo Simonis, lachrymis cœpit rigare pedes eius. *Luc. 7.* Similiter ſorori de ipſa conquerenti, nihil reſpondit. Diſcipulis indignè ferentibus effuſionem vnguenti, & in eam frementibus, tacita pertulit. At Dominus pro ea reſpondit, & eam vbique defendit. *Luc. 10. Matt. 26. Mart. 14. Ioan. 10.*

EVRYCLEA nutrix Vlyſſem xx. demùm anno domum reuerſum ex cicatrice, dum pedes eius lauat, agnouit: & ne eum proderet, ſed ſilentium teneret, rogata, reſpondit:

ἕξω δ' ὡς ὅτε τις στερεὴ λίθος, ἠὲ σίδηρος.

C *Serui.*

Apud Plautum in Bacchide Seruus frugi ait. *Act. 4. Scen. 6.*

Scio me eſſe ſeruum, neſcio etiam id quod ſcio.

TEMPVS. QVANDO. IN

Precibus, Oratione ad Deum.

ANNA mater Samuelis Prophetæ, veniens ad tabernaculum Domini: loquebatur in corde ſuo: tantumque labia eius mouebantur, & vox penitùs non audiebatur. *1. Reg. 1.*

Lectione.

D. AMBROSIVS Mediolanenſis Epiſcopus tacitus legere cõſueuerat, ſeruãdæ vocis cauſa, quæ illi facillime obtundebatur. *Auguſt. lib. 6. Confeſſ. cap. 1.*

Iudicio.

SVSANNA, de flagitij crimine pertinaci ſilentio ſe purgauit, non meditata oratione. D. Ambroſium audiamus: Suſanna mulier tacuit, & inimicos ſuos vicit, non enim apud Danielem iudicem verborum ſe ratione defendit, non patrocinij ſermone tutata eſt, ſed in ſancta femina, tacente lingua, pro ea caſtitas loquebatur. *Lud. Vives de Chriſt. fem. lib. 1.*

D DEMOSTHENES cùm improbitatem Midiæ ſignificaret, &, quam contumelioſus importunuſque ciuis foret, oſtenderet, docuit Stratonem, graui iniuria ab ipſo affectum, ne in iudicio quidem audere quicquam contra illum loqui, & quam malè acceptus ab eo eſſet aperire: tanta vis timoris eum oppreſſerat, tamque firma memoria in animo ipſius impotentiæ Midiæ adhæſerat. A ſilentio igitur illo Stratonis, innocentis ciuis inuidiam facere Midiæ voluit, culpamque ipſius augere. *Victorius lib. 1 Var. Lect. cap. 5.*

Conuiuio.

Cœnaculũ, in quo ESSENI Iudæi olim cœnare conſueuere, neque clamor vnquam, ne que tumultus inquietat: cùm etiam loquendi ordine aliis alij cedant, eorũmque ſilentium aliis extra tectum conſtitutis arcanum quoddam videatur venerabile. Cuius quidem rei perpetua ſobrietas cauſa eſt, quodque apud eos edendi aut potandi modus ſaturitate definitur. Cùm ſimul ſederint decem, nullus vnus nouem loquitur inuitis. *Ioſeph. lib. 2. cap. 7. belli Iud.*

Ἑρμῆς ἐπεισελήλυθεν, id eſt, Mercurius ſuperuenit, dicere conſueuerant olim, ſi quando ſilentium oriretur in conciliabulo vel conuiuio multorum, ſignificantes, non eſſe fas loqui Mercurio præſente, qui ſermonis ſit auctor. Ominoſum & hodie E putatur, ſi quando in cœtu, aut conuiuio, ſubitum omnium ſilentium fuerit obortum. *Plut. de Garrul.*

Simonidi in conuiuio aſſidebat Hoſpes nihil loquens. Ei Simonides: Si fatuus es, inquit, ſapientis opus facis: ſi ſapiens, fatui. *Plut. lib. 3. Symp.*

Prouocatione.

Apud Homerum Iliad. 7. Hectore quemlibet è Græcorum Ducibus ad ſingulare certamen prouocante:

—— οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ·
αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι, id eſt,
—— *tenuere ſilentia cuncti,*
Detrectare pudor, formido ſubire vetabat.

Eraſmus in Adagiis.

GALLIS via Salaria Romam petentibus, ad tertium lapidem quidam Gallus pontem intermedium occupans, ingenti ſtatura alta voce, fortiſſimum Romanorum ad ſingulare certamen prouocauit. Ibi ſilentium aliquamdiu inter Romanos fuit, cùm certamen abnuere eũ peteret, nec temere quiſquã periculũ ſubire vellet. Tandē T. Manlius L. filius à Dictatore licentia F accepta cum hoſte congreſſus, victor euaſit. *Gell. lib. 9. c. 13.*

Obtrectatione

XENOCRATES cùm maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet, vno ex his quærente cur ſolus linguam ſuam cohiberet? Quia dixiſſe me (inquit) aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam. *Valer. Max. lib. 7. cap. 2.* Quod alij Simonidi tribuunt.

Pugna.

HECTOR *apud Homer. Iliad.* 1. à Sarpedone ad opem ferendam vocatus, ne verbum quidem profert, non maledicit, non minatur.

ἀλλὰ παρήϊξεν κορυθαίολος.

Qui mage cominus inſiliit.

Iurgio, Rixa, Contentione.

TOBIA auditis verbis iniurioſis ab vxore, non reſpondit: ſed ingemuit, & cœpit plorare cum lachrymis. *Tob 2. & 3.*

Cùm AGAR ancilla Sara dominam multis oneraſſet maledictis, Sara tacens ceſſit liti, & pergens in cubiculum domus ſuæ, deuotè cœpit orare. *Tob. 3.* G

PERICLES conuitiatorē è foro ad fores vſque comitantem ne verbo quidem repulit, quin ſuo vt illum redeuntem deduceret impetauit. *Plutar.*

Tortura.

Ægyptios aiunt patientiſſimè ferre tormenta: & citius moriti hominem Ægyptium in quæſtionibus tortum, quàm veritatem prodere. *Ælian. lib. 7. Var. hiſt.*

FINEM. CVR. Silere præ

Sapientia.

DEMARATVS Spartanorum Rex in conſeſſu quodam rogatur, vtrum ob ſtultitiam, an ob ſermonis inopiam ſileret? At qui ſtultus, inquit, ne poſſit quidem ſilere. *Plut. in Lacon. Apoph.* Idem Soloni tribuit. *Laërtius.*

Ira, indignatione.

PATII & SALVIATI contra Mediceos Florentiæ coniurarant, & Iulianum Laurentij fratrem in templo interfecerant. Sed Medicum armis oppreſſi ſunt & capti. Inter eos Franciſcus Patius, coniuratorum princeps, cùm à multitudine irata, H nullo nō conuitij genere afficeretur: nulla ratione aut vi cogi potuit, vt verbũ efferret: ſed obſtinato ſilētio, & defixis in eos oculis, à quibus vinctus trahebatur, crebra ab imo pectore ſuſpiria ducens, altam iratum molem animo premens, capitali ſupplicio affectus eſt. *Brutus lib. 6. hiſtor. Flor.*

Metu.

Animaduertit C. IVLIVS Cæſar vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent, ſed triſtes, capite demiſſo, terram intueri. Eius rei quæ cauſa eſſet miratus, ex ipſis quæſiuit. Nihil Sequani reſpondere, ſed in eadem triſtitia permanere. Cùm ab iis ſæpiùs quæreret, neque vllam omnino vocem exprimere poſſet, Diuitiacus Heduus reſpondit: Hoc eſſe miſeriorem & grauiorem fortunam Sequanorum quàm reliquorum, quòd ſoli ne in occulto quidē queri, neq; auxilium implorare auderent: abſentiſque Ariouiſti crudelitatē veluti ſi coram adeſſet, horrerent. *Victor. lib. 1. Var. lect. cap. 5.*

Pudore.

Vide Locum Moroſitatis, Pudoris ruſtici.

Mulier in adulterio deprehenſa, coram Domino accuſata, tacuit

tacuit, Dominus antè pro ea locutus eſt, & eã abſoluit. *Ioan*. 8.

A Duo conſulares exercitus Romanorum à SAMNITIBVS ad Claudinas furcas circumuenti, & ſub iugum miſſi, Capuam antè noctem ingredi noluerunt, incertum, ſociorum fidem veriti, an vt pudorem ſuum celarent. Ingredientibus ſenatus & populus obuiam ſeſe effudit, multaque hortando monendoque conſolati ſunt. Neque tamen vlla ſociorum comitas tanti fuit, vt aut in ſermonem prorumperet quiſquam, aut oculos attolleret. *Sabell. lib*. 5. *En*. 4.

Summa fuit TIBERIO Gracho cum C. OTAVIO collega in Roſtris ob legem agrariam concertatio. Tiberius videns legem ſe, in tribunatu exiſtente Octauio, perferre non poſſe: conuocato populo conſcendit Roſtra, annisſuſque denuò eſt Octauium inducere ad deſiſtendum. Qui vt fuit inflexibilis, legem rogauit, qua Tribunatus ei abrogabatur: populumque extemplò miſit in ſuffragia. Cumque omnes tribus præter vnã in ſuam pertraxiſſet ſententiam, prius precibus eũ aggreſſus eſt, obſecrans, ne admitteret, vt tam acerbi ſibi & triſtis
B cauſa actus inureretur. His precibus memorant Octauio lachrymas obortas fuiſſe, ac perdiu ſilentium tenuiſſe: tandem conuerſis ad locupletes oculis, rubore ac metu perfuſum, dixiſſe: Ageret quod ei viſum eſſet Tiberius. Ita perlata lege imperauit Tiberius vni ex libertis, vt Octauium de Roſtris detraheret. *Plut. in Tiberio.*

SEVERVS Sulpicius presbyter in Aquitania, cum multa catholicè ſcripſiſſet (vt Gennadius presbyter tradit) in ſenectute ſua à Pelagianis deceptus, & agnoſcens loquacitatis culpam, ſilentium vſque ad mortem tenuit, vt peccatum quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret. *Manuil. lib*. 4. *cap*. 6. *ex Sigeb. Chron.*

Mærore.

LAERTIVS Diogenes ſeruauit perpetuum ſilentium, ex eo quod matri ex eius ſermone ac tentatione mors acciderat: nec illum Hadrianus Imperator ad loquendum, etiam capitis pœna indicta, commouere potuit: cuius conſtantiam admiratus pepecit & petiuit data ei tabula, vt ad aliquot problemata propoſita reſponderet manu ſaltem. id quod non grauatim fecit. *Amantius.*

Valetudinis ſtudio.

C Triennio Mecœnatem MESSIVM accipimus, ſilentium ſibi imperauiſſe, à conuulſione reddito ſanguine. *Plinius lib*. 28. *cap*. 6. *nat. Hiſt*

APOPHTHEGMATA.

PYTHAGORAS, Eius de ſilentio, ſcitè dicta ſunt hæc: Aut ſile, aut affer meliora ſilentio. Aut ſilentium tempeſtiuum, aut orationem vtilem habeas. Verba ſilentio, ſilentium tempeſtiuitate claudas. *Stob. ſerm*. 34.

SOCRATES admonebat ſuos diſcipulos, vt tria præcipuè in omni vita haberent; In animo Prudentiam, in vultu Verecundiam, & in lingua Silentium *Max. ſerm*. 12.

PITTACVS præcipiebat, vt ea quæ facturi ſumus, non aperiamus loquaciter aliis: ne, ſi malè perfecerimus, dignè derideamur. *Maxim. ſerm*. 20

D SOLON, ſermonem ſilentio, ſilentium autem temporis occaſione obſignandum eſſe dicebat. *Stob. ſerm*. 3.

CHION rogatus, quid eſſet difficile? Arcanum inquit, reticere. Tanta eſt linguæ, omnium maximè volubilis, incontinentia, cum nil alioqui videatur facilius quam ſilere. *Laert.*

BIAS apprimè decorum illis eſſe ſilentium, dicebat, quibus indecora impuraque eſſet vita. *Stob.*

DEMOCRITVS, quum animaduertiſſet quendam multa imperitè diſputantem: Hic, inquit, non dicendi peritus mihi videtur, ſed omnino tacendi imperitus. *Max. ſerm*. 20.

DIOGENES ad quendam, qui ſe contentioſè philoſophum profitebatur: Vah miſer! inquit, cum id quod optimum eſt in vita philoſophi corrumpas, verbis tamen audes te philoſophum iactare. Eſt autem philoſophi etiam munus ſilere, cum res reſponſione digna non eſt. *Stob. ſerm*. 31.

CLEANTHES, Cuidã ab eo petenti dictum aliquod, quod crebro occineret filio ſuo, protulit ex Electra, σίγα σίγα λεπτὸν ἴχνος, id eſt: Tace, tace, tenue veſtigium; Innuens pueris maximè conuenire ſilentium. *Laert. l*. 7. Idem, cum quidam ad tacentem Cleanthem dixiſſet, Tu quid taces? atqui iucundum eſt cum amicis confabulari. Iucundum quidem reſpondit Cleanthes: ſed quo iucundius eſt, eo magis in hoc amicis oportet concedere: *Stob. ſerm*. 31

ZENO Citticus, Ptolomæi legatis, qui multos eruditos ad conuiuium inuitarant, percontantibus, qui de ipſo regi ſuo eſſent renuntiaturi, ait, Videtis vos ſenem, qui in conuiuio tacere nouerit. E Cum enim cæteri ad oſtentationem multa dixiſſent, vnus Zeno perpetuum tenuit ſilentium. *Laert. lib*. 7. *c*. 1. *Stob. ſerm*. 32. *Max. ſerm*. 20.

SIMONIDES dicere ſolebat, nunquam ſe pœnituiſſe ſilentij, ſermonis autem ſæpius. *Anton. in Meliſſ. part*. 1. *ſerm*. 73. *Max. ſerm*. 20.

Idem dicebat, eorum hominum, quorum indecora vita eſt, maximum decus eſſe ſilentium. *Ant. in Meliſſ. part*. 1. *ſer*. 73.

De XENOCRATE, Vide ſupra §. *obtrectatione*. Hoc *Plut. in libello* περὶ ἀδολεσχίας tribuit Simonidi. Sed *Laert. lib*. 4. *cap*. 2. Xenocrati tribuit. & *Valer. Max*. etiam *lib*. 7. *cap*. 2.

Idem XENOCRATES ſingulas diei partes diuidens in actiones certas, ſuam etiam ſilentio partem reddebat. Docens ſilentij rationes vtique adhibendas eſſe. *Max. ſerm*. 20.

HERACLITVS rogatus à quibuſdam, cur taceret? Vt vos, inquit, loquamini. *Bruſ. cont. lib*. 6. *cap*. 6. *exemplorum*.

ANAXARCHVS, Multarum rerum cognitionem homines aut valdè iuuare, aut valde lædere dicebat. Iuuare enim virum dextrum & commodum: lædere verò illum, qui facilè omnis ſermonem & apud quoſuis eloquitur. Oportet autem occaſionis modum noſſe, is enim ſapientis terminus eſt. Qui verò F intempeſtiuè cantilenam muſicam quamuis doctè cecinerint, illi non approbantur, ſed crimen ſtultitiæ ſubeunt. *Stob. ſer*. 32.

ARISTOTELES Calliſthenẽ, auditorem ſuum ad Alexandrũ mittens, monuit, vt cum eo quam rariſſimè aut quam iucundiſſimè loqueretur, Quo ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior vel ſermone eſſet acceptior. *Plut. in Alex. Laert. in Ariſt. Val. Max. l*. 7. *c*. 1. Idem cum percontarentur, quid eſſet in vita difficillimum: Tacere, inquit, quæ loqui non decet. *Max. ſerm*. 20. Idem dicere ſolitus eſt: Qui ſilere non nouit, is neque loqui admodum ſcit. Nam quærente quodam, quæ res homini in vita eſſet difficillima? ait, Silere tacenda. *Stob.* Idem interrogatus quam ob rem, cum alios doceret loqui, ipſe taceret? reſpondit: Cos quidem ipſa non ſcindit, cultros autem acuit. *Ant. in Meliſſ. part*. 1. *ſerm*. 73. *Verũ hoc Iſocrati adſcribit Max. ſer*. 20. Idem interrogatus a quodam, quis arcanum ſermonem continere poſſet? reſpondit: Qui carbonem quoque ignitum lingua retinere poteſt. *Ant. eod. ſerm.*

G DION naturam probè egiſſe dicebat, quæ geminas aures, & linguam vnicam nobis fabricarit: quo ad audiendum eſſemus quam ad loquendum promptiores. *Stob.*

ISOCRATES, duo dicendi tempora ſtatuenda dicebat: Vel de iis quæ certò nouimus, vel de quibus dicere eſt neceſſarium: In his enim ſolis oratio ſilentio præſtat, in aliis melius eſt ſilere quam loqui. *Max. ſerm*. 10.

Idem dicere ſolebat, improbi hominis, quaſi taciturni canis ſilentium magis quam vocem timendum eſſe. *Ibid.*

DEMOSTHENES, cum adoleſcens quidam inter pocula multas nugas effutiret: & tacere nollet: adoleſcens, dixit, quomodo non didiciſti tacere ab illo, à quo didiciſti loqui? *Ant. in Meliſſ. ſerm*. 73.

Apollonius, ſummo ſtudio admittendum dicebat ne temerè nobis verba parum decentia elabantur. Conſtat enim quam inurbanum ſit ſilere non poſſe: tum effutire palam cum turpitudine, quæ honeſtius obticuiſſes. *Stob.* Idem dicebat, cum in alios æque alios errores & pericula homines elabi palam ſit, mirum, quantam ſecuritatem præſtare queat taciturnitas. *Stob.* H

EVRIPIDES, quidã opprobrãti grauolentiã oris: Multa nimirum, inquit, in illo occulta computruere: Significans, ſe poſſe continere arcana. Solent autem res in occulto cõgeſtæ computreſcere. *Eraſm. l*. 8. *apoph. Idem, Demoſth. ab aliis*

EPICTETVS, in omni negotio nihil adeo proſpiciendum eſſe dicebat, quam vt tutum ſecurumque ſit quod agitur. Eſt enim tutius, inquit, tacere quam loqui. *In Enchirid.*

ISOCRATES, Cum loquaculus volebat ab Iſocrate oratore erudiri. Sed is, duplicem mercedem mihi dari, inquit, poſceb alteram, vt loqui, alteram, vt tacere diſcat. *Stob.*

PLVTARCHVS, Verborum, rei leuiſſimæ, inquiebat, grauiſſima pœna, & apud Deum & apud homines, comes eſſe ſolet? Silentium vero cum vbique culpa vacet, tum maximè in aliorum conuiuiis, neſcio quid egregium, Socraticum, aut potius Herculeum præ ſe fert. Siquidem & Hercules, ne dici quidem odioſa verba curabat. *Lib. quomodo quis ab hoſtibus iuuetur.*

PHILIPPIDI Athenienſi, qui ob virtutem charus ac perquam familiaris Lyſimacho regi erat. Lyſimachus cum dixiſſet

ſet, Num quid rerum ſuarum expeteret? reſpondit: Solum ô
A rex, ne arcanorum tuorum quidquam mihi credas.

Epaminondas, audiendi potius quàm loquẽdi cupidum eſſe hominem debere putabat: Quod ſciret; ex audiendo doctrinam, ex loquacitate autem pœnitentiam naſci. De eo etiam dictum, Neminem vnquam viſum eſſe, qui plura ſciret & pauciora loqueretur. *Plut.*

Hieron arcana enuntiantes iniuriam facere dicebat, eis etiã quibus enuntiarẽt. Odimus enim non ſolum eos qui effutierint, verũ eos etiã, qui quæ noluimus audierint. *Max. ſer.* 20.

Cæcilius Metellus, quum in bello omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidã interroganti quidnam iam acturus eſſet, poſt Abrachos in Macedonia ſubactos? Tunicã, inquit, meam exuerem ſi eam conſilium meum ſciſſe exiſtimarem. Quo dicto docuit: non temere animi noſtri propoſitum effutiendum eſſe omnibus, ſed ſilentium ad ſuum vſque tempus. *Plin. c. 61. de viris illuſtr. Plut. in apoph. Rom. Frontil. & c. ...*

Quum Catoni, qui poſt dictus eſt Vticenſis, etiamnum puero vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modo vitam probent. Et addit. Tum demum abrumpam hoc meum ſilentium, cum ea loqui potero, quæ ſunt in-
B digna ſilentio: *Plut. & Bruſ. lib. 9. cap. 6.*

Tiberius, Cùm aliquando percontaretur, cur ſua conſilia non cum aliorum quoque qui ei non malè vellent, conſiliis communicaret? reſpondit: Principis animum aut nemini, aut paucis cognitum eſſe oportere. Senſit autem, non omnia credenda iis qui ſe amicos eſſe venditent: quibus quum aliquid ſecreti commiſeris, temerè rimarum pleni effutiunt: non cogitantes, principes loquaculorum garrulitate ſæpenumero aut periclitari, aut prodi prorſus. *Dion.*

Græcorum Comicorum hæ de ſilentio gnomæ circumferuntur.

Οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον.
Vtilior haud eſt vlla res ſilentio.
Σιγῶσθ' ἐστὶν ἀκερδέστερα λόγου.
Ἐνίοτε τὸ σιγᾶν ἐστι κρεῖττον τοῦ λέγειν.
Aliquando verbis melius eſt ſilentium.
Κρεῖττον σιωπᾶν, ἢ λαλεῖν, ἃ μὴ πρέπει.
Καὶ δεῖ σιωπᾶν καὶ λαλεῖν, ὁ χρέων.
Satius tacere, quam loqui quæ non decet.
C *Et in loco tacere & in loco loqui.*
Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχε.
Sile, vel meliora loquere ſilentio.
Πολλοῖς ἀπόκρισις ἡ σιωπὴ τυγχάνει.
Pleriſque reſponſi vice eſt ſilentium.
Εὐκαταφρόνητόν ἐστι σιγηρὸς τρόπος.
Taciturnitas eſt plurimis contemptui.
Ἡ γλῶσσα πολλῶν ἐστιν αἰτία κακῶν.
Pleriſque dat lingua malis originem.
Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν.
Pleroſque lingua funditus peſſundedit.

☞ *Vide Locum de Taciturnitate. Item in Loco de Religioſis Tit. de Religioſo ſilentio.*

Simiæ.

☞ *Vide Loca materialiter conſiderata.*
Diuinatio. Venatio. Exercitatio. ☞ *Vide in Locis propriis.*

Similitudo.

D * Definitio et Etymologia.

Similitudo, Græcè ὁμοιότης, & ὅμοιος, ſimilis dicitur. Eſt autem ſimilitudo relatio æquiparantiæ: non tamen ſemper denominat vtrumque extremorum, ſed tantum quando forma eſt æqualiter & eadem ratione in vtroque extremorum, *ex B. Thom. 1. part. q. 4. art. 3.*

Ouid. 2. de Pont. 5.

Scilicet ingeniis aliqua eſt concordia iunctis.
Et ſeruat ſtudij fœdera quiſque ſui.
Ruſticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ nauita puppis amat.

* Apophthegmata.

Proconſul Quidam Romanus in Sicilia, conſpicatus quendam adoleſcentem, admodum ſui ſimilem, rogauit ſimilitudinis cauſam, num pater ſuus nunquam adiſſet Siciliam; At meus, inquit, Romam frequenter acceſſit. Locum retorſit Siculus nihil veritus ſecures ac virgas proconſulis. *Bruſ. lib. 6.*

Augusto Cæſari perquam ſimilis Romam venerat, & ita ſimilis, vt omnium ora in ſe conuerteret: Produci ergo Cæſar hominem iuſſit, viſumque interrogat: Dic (ait) adoleſcens, fuitne aliquando mater tua Romæ? Excepit Adoleſcens, & hunc in modum Auguſto reſpondit: Mater mea nunquam fuit Romæ, ſed pater perſæpè. *Macrob. Plut. in Rom. apoph. Eraſ. l. 4. apoph.* E

Personæ eiusdem similitudo, Tempore vel eodem.

A victoria Iudæorum aduerſus Aman auxilio Heſteris, vſque ad victoriam aduerſus Antiochum, anni ſunt cccxliii. & vtraque victoria obtigit 3. Idus Mart. qui Hebræis Adar dicebatur, ex quo Hebræi hunc diem magno habent in honore.

Hieroſolyma ab Herode rege capta eſt M. Agrippa & Canidio Gallo coſſ. clxxxv. Olympiade, menſe tertio, feriis, quibus ſolenne fit ieiunium: tanquam recurrente in idem temporis momentum illata Iudæis à Cn. Pompeio calamitate; nam & ab illo eadem die vrbs capta fuerat ante annos viginti ſeptem. *Ioſephus lib. 14. cap. vlt. Antiq.*

Eiuſdem anni eodẽ die Græci Mardonium cum trecentis Perſarum millibus ad Plateas & ad Mycalen Tigranem cum 60. millibus ſuperarunt, vtraque etiam pugna ad Cereris templa commiſſa eſt: illa mane, hæc veſperi. *Herod. lib. 9.* F

Patauium à Maximiliano Imp. occupatum, receptum eſt à Venetis eo ipſo die, quo primò de Carrarienſibus captũ fuerat, anno ab Vrbe condita 982. cùm binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuiſſet. *Bembus l. 8 Ven. Hiſtor.*

Carolus V. Imper. ferream coronam, vnctionemque ſacram Bononiæ à Clemente VIII. ſuſcepit, anno 1530. octauo Calendas Martij: pauloque poſt, videlicet ſexto ante eaſdem Calendas die, qui dies Cæſareæ maieſtati natalis erat, auream itidem coronam accepit, vt Longobardorum Rex Romanorumque Imp. haberetur ab omnibus, qui iam tum ante decennium vel circiter fuerat Aquiſgrani, in Germanorum regem coronatus. *Surius in Comment.*

Diverso.

Arabia terra peſtilens humanis gentibus. Qua occupata Cham olim Noë F. malorum dæmonum cultum in orbem vniuerſum propagauit. Mahometus longo poſt temporum interuallo peſtiferum ſuum dogma ex hac tanquam arce ſpargere cœpit. *Sab. lib. 6. Enn. 8.*

Fuit Troiæ equus ſemper exitialis. Ob Laomedontis G equos primum vrbs capta eſt ab Hercule, & exciſa, deinde lignea effigie, pari euentu, venit in hoſtium poteſtatem; poſtremò Charidemi ductu, cùm equus ferro confoſſus concidiſſet, fuit iacens Ilienſibus, quò minus fores irruentibus obiicerent hoſtibus, impedimento. *Sab. lib. 9. cap. 4. ex Plut. Sertor.*

Cantabri vltimi Hiſpanarum gentium domiti à Romanis, vltimi à Gothis ſubacti: iidem cætera Hiſpania amiſſa, Sarracenis ſoli omnium reſtitêre: dubium caſu, an conſtantia gentis, & indomita vi, quæ aut vincere norit, aut cadere. *Sabell. lib. 9. cap. 4.*

Infeſta fuerunt Carthagini duorum Scipionum nomina: quorum is Punicas fregit opes, ille funditus euertit: reddidit hic Carthaginem tributariam, ille ſolo æquauit. *Sab. lib. 9. c. 4.*

Bis Roma à Totila Gothorum rege obſeſſa eſt, bis fame fatigata, bis ab Iſauricis militibus noctu prodita. *Fulg. lib. 1. c. 6.*

Dissimilitudo personæ eiusdem. Tempore vel eodem, eiusdem personæ

Vita, Mors. H

☞ *Huc refert exempla eorum, qui Natali die ſuo periêre.*

Dignitas, Mors.

M. Ant. Triuiſanus, quo die Venetorum dux creatus fuit, eo poſt annum defunctus eſt. *Sab. ſupplem. lib. 29.*

Victoria, Clades.

☞ *Huc ij, qui eodem tempore Victi rurſum vicêre.*

Athenarũ mœnia ſolo exæquauit Lysander anno ſeptimo ac ſeptuageſimo poſt victoriam Græcorum Salaminiam. Addit Plutarchus in Lyſandro, vtrumque contigiſſe ſexta diẽ menſis Munychionis.

Sunt initia belli Iudaici, quo die & hora ſeditioſi Iudæi Hieroſolymis Romanum præſidium contra datam fidem interfecerunt, eadem Cæſarienſis Iudæos omnes inquilinos ſuos ad internecionem ſupra xx. millia ceciderunt. *Ioſephus lib. 2. cap. 19. Belli Iud.*

Accidit memorabili caſu, vt eadem hora, qua Florentini Medicees

A Medices patria domoque pellebant, ipſi quoque à P... pari aſſerendæ libertatis deſiderio pellerentur. *Iouius lib. 1. Hiſtor.*

DIVERSIO EIVSDEM PERSONÆ DIVERSO TEMPORE.

Indolentia. Induſtria.

☞ *Vide Tit. Mores in melius vel deterius mutati.*

Felicitas. Infelicitas.

☞ *Ex Tit. Felicitatis inconſtantia, [illegible] exempla.*

Athenæ à XERXE Perſarum Rege, inde à Mardonio incenſæ à Themiſtocle reſtauratæ. Bello Peloponneſiaco à Lyſandro Lacedæmonio denuò muri deiecti. Tandem Conon Athenienſis, cùm gratia valeret apud Perſarum regem, & ad reuocandum ex Aſia Ageſilaum Græci Lacedæmoniis bellum intuliſſent, Perſico auro corrupti, patriam reſtituit. Fuit igitur illud fortunæ ludibrium memorabile, vt eadem vrbs, quæ olim Perſarum manu deflagraſſet, captiuis eiuſdem gentis manibus fuerit reſtituta, & mox à Lacedæmoniis exciſa, Laconicis ſpoliis reſarta, veterem recepit formam & apparatum. *Sab. lib. 2. Enn. [illegible]*

B HIMILCO Carthaginienſis Gelam Siciliæ vrbem obſidebat. Stabat tum haud procul extra Gelæ mœnia ſtatua Apollinis æream miræ magnitudinis, quam inter ſpolia raptam Carthaginienſes Tyrum miſére. Hæc à Gelois olim ipſius Dei oraculo iuſſis extructa dedicataq; eo loco fuerat. Tyrij verò, quo tempore ab Alexandro Macedone obſidebantur, eam contumelia affecerunt, vtpote, quæ pro hoſtibus contra ſe dimicare videretur. Capta vrbe ab Alexandro, veluti Timæus tradit, ſimili & eiuſdem nominis die & hora, qua quondam Carthaginenſes Apollinem Gelois raptum abſtulerant, eidem ſimulacro per Græcos ſolemni admodum litatum ſacro, maximiſque muneribus, & multo thure gratificatum, perinde ac victoriæ & vrbis obtinendæ præcipuo auctori. *Diod. l. 19.*

LEONTIVS præfectus, militum ſeditione in populo concitata, Iuſtinianum Imperatorem omnia alia metuentem comprehendit, ac, mutilato ad contumeliam naſo, prope exanguem Cherſonem in Pontum relegauit, & Imperium Callinico patriarcha probante inuaſit. Triennio pòſt patrati ſceleris pœnas dedit. Nam per tumultum à Tiberio Abſimaro captus, &

C pariter naſo multatus, in carcerem eſt coniectus. Imperium idem Tiberius tenuit. *Sig. lib. 2. reg. Ital.*

Seruitus, Libertas.

☞ *Vide Tit. Victi, victores.*

HERACLIVS cæſar de Perſis Coſroeque Crucem recuperauerat. At Heraclio Patriarcha Hieroſolymis à Saladino captis rurſus amiſſa eſt, Vrbano II. Pontifice maximo ſancta vrbs recepta: Vrbano III. recidit in ſeruitutem. *Æm. lib. 3.*

Imperium, Subiectio.

☞ *Vide Titulum Subiectionis.*

Amor, Odium.

☞ *Conſule Tit. Ex Inimicis amici: vel è contrà.*

Gloria, Dedecus.

☞ *Huc. Tit. Obſcuro orti loco qui clari euaſêre.*

DIVERSORVM SIMILITVDO INTER SE.

Nullus eſt ferè titulus, in quo non ſimiles caſus, vel Habituum, vel Actionum & Paſſionum ſeſe offerant. Extat Plut. nomine Libellus de Græcorum & Rom. comparatione: cuius nos exempla

D *ſigillatim ad ſuos quæque locos retulimus. Pauca hic exempli cauſa ſuffecerint.*

RESPECTV PERSONARVM SIMILIVM SIMILES INTER SE

RESPVBLICÆ.

Vti Romanam vrbem Galli Senones, ita Venetam PIPINVS Caroli Magni Imp. & Regis Gallorum F. ſub ipſa ferè initia oppugnarunt. *Sabel. lib. 2. Dec. 1.* longiorem comparationem inſtituit, quæ eò eſt illuſtrior, quod vtriuſque vrbis primordia à Troianis deducuntur, Romæ ab Ænea, Venetiarum ab Antenore. Quod Romanis ab initio Hernici, Equi & Volſci fuerunt, hoc Venetis Dalmatæ, Liburni & Hiſtri, Grauiſſimus illis Gallicus hoſtis, quibus omnia præter Capitoliū ademit, nec his quidem omnino leuis, quibus præter Riuumaltum nihil reliquum fecit. Formidabiles Latio Cimbri, Teutones & Ambrones, Gothi, Longobardi & Hunni Hadriæ non contéptibiles. Infeſta Latino nomini Carthago: infeſtá & Veneto Genua. Verùm tum valde ferox illa, quum Philippum regem Macedoniæ ſocium & Syracuſanos nacta eſt: hæc quoque nunquam ferocior, quàm cum Ludouico rege Pannoniæ B & Patauinis Clodiaco bello eſt viſa. Hoſtis Pyrrhus Romano, at Pœno mitior: nec Rigus Sigiſmundo Pannoniæ regis ductor Veneto amicus, ſed Ligure longè placabilior. Diutiſſimè ab illis cum Mithridate bellatum: nec ab his cum Philippo Vicecomite breui tempore. Magnus Antiochus, Othomannus verò maior. Verùm [illegible] bellum illi ac longè grauiſſimum in Italia geſsêre, at Veneti, ne non per omnia eorum æmuli crederentur, & ipſi in Ciſalpina Gallia, omnes Italiæ opes non ſolum ſuſtinuêre, ſed rerum euentus facilè declarauit, & geſſerunt etiam. *Sab. lib. 1. Dec. 2. & 4.*

REGES, IMPERATORES.

ANTONIVS Pius Imp. eloquentiæ fuit ſingularis, nitidæ literaturæ, ſobrius, mitis, largus, alieni abſtinens, omniaque cum menſura ac ſine iactantia faciens: vt Numæ Pompilio bonorum ſententia compararetur: vtpote qui eandem felicitatem, pietatem, ſecuritatem, ceremoniaſque ſemper obtinuit. *Cuſp. & Suidas.*

L. VERVS Imp. retulit quum aliis vitijs Neronem, tum nocturna euagatione in ciues graſſabundus, quo contigit, vt ſæpe, quemadmodum Nero à validioribus afflictus, contuſa facie ſit domum reuerſus. *Sab. lib. 5. Enn. 7.* F

OTTHOCARVS & IOANNES Boëmorum reges, vterque gloriæ bellicæ auidus, periculorum contemptor, prodigus, ſucceſſu felix, in prælio vterque cæſus eodē die, D. Ruffo ſacra 26. Auguſti, ille quidem à Rodolpho I. Cæſare ad Louam Morauiæ oppidum an. 1278. hic ab Edouardo Angliorum rege ad Creſſiacum an. 1346. *Dubr. lib. 17. & 21.*

Duo monſtroſa ſub OTHONE Magno acciderunt, & eadem ſub Maximiliano I. viſa ſunt. Primum, quòd miræ magnitudinis lapis tonitru e cœlo iactus, miraculum ingens hominibus dedit. Alterum, quòd notulæ crucis in veſtibus plurimorum apparuere, quaſi lepra ſordeſcentibus. Sub Maximiliano itidem ingens lapis ſpecie ac formæ Græcæ literæ Δ anno MCCCCXCII in Enſisheym decidit oppido Alſatiæ, qui hodie in æde ſacra cuſtoditur, à Sebaſtiano Titione etiā carmine celebratus. Fuerunt item in pleriſque Germaniæ regionibus veſtes crucis ſigno notatæ, quæ magnum hominibus terrorem incuſſerunt, an. MDIII. *Cuſp.*

MAHOMETES II. Turcarum rex proſperrima fortunæ aura G vſus eſt, animoque ac ingenio, non gloriæ cupiditate Magno Alexandro perſimilis extitit. *Iouius in eius vita.*

AVGVSTI Imp. inter omnes Rom. Cæſares Fridericus III. imperij diuturnitate æmulus videri poteſt. Sic *Cuſp.*

Auguſto propior Fridericus Tertius orbem
Quin quaginta annis rexerat, atque tribus.
Sed tribus hic vita Auguſtum ſuperauerat: ſed tamen
Longior hic, ille eſt ditior imperio.

REGINÆ.

IEZABEL regina Iſraëlitarum, Achab vxor, iuſſu Iehu, qui regnum inuaſerat, equæ indomitæ caudæ alligata, miſereque lacerata eſt. 4. *Reg. cap. 9.* Viciſſim Brunechilda, Metenſium regina, equi indomiti caudæ alligata & diſcerpta eſt, ob inaudita ſcelera & decem reges extinctos. *Regin. lib. 1. & Guagninus lib. 2.*

DVCES BELLO CLARI.

ALCIBIADES apud Athenienſes, & C. Martius Coriolanus apud Rom. hoc commune habuere, quòd quando præſentes fuerunt, & exercitui præfuerunt, reſp. ſuas manifeſtè rexerint: & contra manifeſtiùs depreſſerint, cum deſciuiſſent. *Plut. in comparat. eorum.* H

LYSANDRO Lacedæmonio L. Corn. Syllam conferens Plutarchus, colligit eandem, plura præclarè facta Syllæ eſſe, Lyſandri peccata pauciora: atque huic abſtinentiæ & temperantiæ, artium illi bellicarum & virtutis primatum tribuit.

EVMENI Cardiano & C. SERTORIO Romano commune hoc, quòd peregrini & alienigenæ & exules, gentium variarum, & fortium legionum, magnorumque exercituum, fuerint ductores, ille quidem regni cupidus cum Antigono certans, hic verò ſalutem ſuam contra vim Romanorum in Hiſpania defendens. Ambo inſignes fuerunt imperatores & aſtuti bellatores, extra patriam peregrinantes, alienigenarum ductores, fortuna conflati aſpera, ad exitum & nouerca. Siquidem circumuentus vterque Inſidiis, atque quibuſcum hoſtes vicerat, ab iiſdem eſt oppreſſus. *Plutarchus in Eumen. proœmio.*

A Timoleon Corinthius, & L. Pavlvs Æmilius bella vterque aduerſus claros aduerſarios habuêre, hic Macedonas, ille Carthaginenſes, fecerúntque eorum inclytæ victoriæ. Hic Macedoniam ſubegit, & Antigoni ſucceſſionem ſuſtulit in ſeptimo rege: ille omnes tyrannos Siciliæ exterminauit, inſulamque aſſeruit in libertatem. *Plut. in eorum comparat.*

Annibalem Pœnum & P. Corn. Scipionem Africanum ſatis conſtat ambos fuiſſe ſummos præſtantiſſimoſque belli duces, ac non modò ætatis ſuæ, qua nulla bellaciſſimorum virorum ferocior fuit, ſed etiam ſuperiorum temporum cuilibet regum imperatorúmve pares. Id autem mirari libet, cùm potentiſſimos aduerſarios domi haberent, qui omnia ſua conſilia oppugnare nitebantur, tanta eos in externis bellis ſuſtinere aut perficere potuiſſe. Nam vt cætera omittam, P. Scipio, aduerſante Fabio Maximo, aliiſque principibus ciuitatis, quanta contentione perfecit vt in Africam mitteretur ad gerendum ex propinquo Carthaginenſibus bellum? Annibal verò quem aut qualem aduerſarium habuit Hannonem principem factionis aduerſæ? Ambo igitur multis domi foriſque difficultatibus victis non felici quadam temeritate, vt pleriſque contigit, ſed arte, ingenio, conſilio, res omni memoria dignas B geſſere. Ambo liberalibus artibus eruditi, ambo doctorũ hominum amatores fuiſſe dicuntur. Ambo prætereà apti in dicendo, Annibal etiam acutus in reſpondendo fuiſſe traditur. Denique hi duo celeberrimi duces non tam domeſticis virtutibus, quibus Scipio magnopere præſtitit, quàm bellicis artibus & rerum geſtarum gloria, comparabiles eſſe videntur. Exitus quoque vitæ ſimilitudinem quandam præ ſe ferunt, quòd ambo extra patrium ſolum obierunt: quanquam Scipio non à republica damnatus, vt Annibal, ſed voluntario ſibi exilio indicto vitam extra vrbem finiendam putauit. *Auctor vitæ vtriuſque.*

Plvtarchvs Cimoni Athenienſi L. Lvcvllvm Romanum opponit: ſiquidem fuerunt bellaces ambo, atque aduerſus barbaros inclyti: contra domi placidi, ac potiſſimum ab diſcordiis inteſtinis patrias ſuas recrearunt. Adhæc erexit vterq; trophæa, & victorias retulit inſignes. Neque enim, ſi ab Hercule & Libero patre diſceſſeris, aut ſi quod Perſei contra Æthiopas vel Medos & Armenios, aut Iaſonis veritati factũ C conſonum ex vetuſtate tanta ad memoriam delatum noſtram ſit: ex Græcis Cimone, vel Lucullo ex Romanis, tam procul arma prior protulit vllus. Iam eſt hoc quoque iis commune, quod bellum mutilum reliquerint: atque fregerit quidem vterque, ſed neuter oppreſſerit hoſtem. Præcipue verò benignitatem & effuſionem in conuiuiis & comitate hac, ſplendidamque & prolixam menſam ac vitam quotidianam aſpicere in vtroque licet parem.

Imperatorum bellicoſiſſimi, quiq; plurima dolo & calliditate perpetrauerunt, altero lumine orbati fuere, Philippus, Antigonus, Annibal, & Q. Sertorius, quem Philippo dicas in amoribus fuiſſe continentiorem, Antigono firmiorem erga amicos, clementiorem erga hoſtes Annibale, nulli horum prudentia concedere, ſed omnibus fortuna: qua ſupra omnes illuſtres hoſtes ſuos vſus multò vbique acerbiſſima adæquauit illis ſe belli ſcientia cum Metelli vſu, audacia cum Pompeij fortuna, cum Syllæ potentia, cum populi Romani viri- D bus exul, & barbarorum aduena dux comparatus. *Plut. in Eumenis proœmio.* Noſtra etiam tempeſtate Federicus Vrbinas, veteribus magis, quam ſui temporis ducibus comparandus. *Sab. lib. 9. cap. 4.* ☞ *Vide Tit. Duces bellicoſi.*

Attila Hunnorum rex eo die natus, quo C. Iulius Cæſar, & Idibus Martiis (quibus ille in curia XXIII. vulneribus confoſſus) ex apoplexia mortuus. *Nic. Olaus cap. 46. in eius vita, & Sab. lib. 1. En. 8.*

PRÆFECTI.

Plin. Iunior in Epiſtolis, Cæcilivs, inquit, Claſſicus, homo fœdus, & apertè malus, proconſulatum in ea parte non minus violenter quàm ſordidè geſſerat, eodem anno, quo in Africa Marius Priſcus. Erat autem Priſcus ex Bœtica, ex Africa Claſſicus. Inde dictum Bœticorum (vt plerunque dolor etiam venuſtos facit) non illepidum ferebatur: Dedi malum & accepi. *Eraſ. in Adag.*

ORATORES.

Cùm Demosthenem & Ciceronem, hunc Latinæ, illũ Græcæ facundiæ principes, eadem moneta conformaret ab initio Deus, multis modis naturam inſeruiſſe iis ſimilem videtur, vt ambitionem, libertatis in repub. amorem, timiditatem in periculis & armis, immiſcuiſſe etiam fortuita multa. E Haud enim duos reperiri oratores arbitror alios, qui ex obſcuris & paruis potentes & magni euaſerint, regibus & tyrannis ſe obiecerint, filias amiſerint, patriæ extorres redierint honorificè, iteřum profugerint, & in manus inciderint hoſtiũ, vitam prætereà cum expirante depoſuerint patriæ libertate. Itaque ſi in certamen natura & fortuna ſicut artifices deſcenderint, aut expeditum ſit, hæc negotiis, an moribus illa magis eos adæquauerit, diiudicare. *Plut. in eorum Vitis.* Pari ferè ætate illuſtres cauſas egerunt. Demoſthenes ſeptem & viginti annos natus, contra Androtionem, & contra Timocratem orationem habuit. Cicero pro Sext. Roſcio, & anno minor pro P. Quintio. *Gel. lib. 15. cap. 28.*

C. Mario, Cn. Carbone III. Coſſ. ad 5. Calendas Iunias, M. Cæcilius Rufus, & C. Licinius Caluus eadem die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tamen diſpari euentu. *Plin. lib. 7. cap. 49.*

PHILOSOPHI.

Polystratvs & Hippoclides philoſophi, eodem die nati, eiuſdem præceptoris Epicuri ſectam ſecuti: patrimonij F etiam poſſidendi, alendæque ſcholæ communione coniuncti, eodem momẽto temporis, vltima ſenectute extincti ſunt. Tam æqualem fortunæ pariter atque amicitiæ ſocietatem; quis non ipſius cœleſtis Concordiæ ſinu genitam, nutritam & finitam putet? *Val. Max. lib. 1. cap. 8.*

GLADIATORES.

Bithvs & Bacchivs, nobile par gladiatorum fuit: quorũ mentionem Suetonius quoq; fecit, pares arte, pares audacia. Proinde quoties duo æqualiter improbi contendunt inter ſeſe, ita vt neuter alteri velit concedere, non intempeſtiuiter dicemus, Bacchium cum Bitho commiſſum. *Eraſm. in Adag.*

Eſernius & Pacidianus erant gladiatores per omnia pares longeque omnium nobiliſſimi. *Eraſ. in Adag.*

FILII ET PARENTES.

Clearchvs Lacedæmonius à Pericle pecunia corruptus, in Atticam abſtinuit irrumpere. Quamobrem in exilium ad Thurios Italiæ relegatus eſt. Gylippvs patre non melior, H cum nauali auxilio in Siciliam ad Syracuſios defendendos miſſus, & Lyſandro Spartã remiſſus cum ſpoliis & argenti mille & quingentis talentis, ſacculis impoſitis, in quibus ſingulis ſcytala erat, qua quod cuique impoſitum pecuniæ fuiſſet, notabatur. Gylippvs per iter ſacculis reſutis trecenta talenta ſubtraxit. Quo per Ephoros retecto, aufugit, capitiſque ob id commiſſum damnatus eſt. *Diod. lib. 13.*

Porcia Catonis Vticenſis F. patre nec caſtitate nec fortitudine inferior, cum Bruto nupta Cæſaris interfectori, coniurationis illius eſſet conſcia, vitam, vt nobilitate & virtute eius erat dignum, profudit. *Plut. in Catone.*

Nero Cæſar filius fuit Domitij Ænobardi, ſceleſtiſſimi viri, & Agrippinæ Germanici filiæ, tam infelici genitura editus in lucem, vt pater Domitius ex ſe atque Agrippina, nihil quicquam niſi deteſtabile in perniciem reipub. poſſe naſci, apertè fateretur. *Cuſp.*

Fuit Constantinvs Conſtantij Chlori Imp. filius, bonus à bono, pius à pio, in Britanniis obſcuriori matrimonio G (vt Eutropius ait) natus, ex matre Helena, quam ſtabulariam Ambroſius in oratione funebri de obitu Theodoſij appellat: princeps commodiſſimus & ſalutaris, qui nutrire bonas artes, ac ſtudia præcipuè literarum, legere prætereà ipſe, ſcribere & meditari ſolebat.

Ethelfredi Northumbrorum regis impij in acie cæſi ſeptem filij, ad Scotorum regem Eugenium IV. confugère, & ibi Chriſtianam religionem ſunt amplexi. Poſteaquam verò Eufredus & Oſricus Eugenij interceſſione regno paterno ſunt reſtituti, ad ethniciſmum rediere. Eapropter à Penda Merciorum & Cadouallone Britannorum regibus victi, captique, in carcere mutuis vulneribus concidère. Regnum Oſualdo eorum fratri regi ſancto, datum. *H. Boeth. lib. 9.*

Duo admiranda in Maximiliani I. Imp. morte obſeruãda: quòd, vt olim pater Fridericus Cæſar in ſumma pace obiit: & eius mortem biennio maxima ſequuta eſt peſtilentia. Poſt Friderici obitum, 1490. peſtilitas nonageſimo quarto & quinto multas ciuitates & villas penè deſertas reliquit: poſt mortem verò Maximiliani, tam crudelis, tam ſæua tam ſtupenda biennio pòſt orta eſt peſtis, vt frumenta in agris non

ſecta

ſecta manerent,& à nemine colligerentur. Nulla arx, nullum caſtrum, nullum oppidum, villa, vicus intactus manſit. Tertia pars hominum in Auſtria ſublata putatur. *Cuſp.*

Io. Fridericus dux Saxoniæ. Elector imperij à Carolo V. Imper. Mulbergæ acie, victus & captus eſt, xi. Aprilis A.D. MDXLVII. Filius maior natu, vt nominis, ſic & infelicis ſucceſſus hæres, eadem die, poſt xx. anno captus in vrbe Gotha,& Maximiliani II. Imp. iuſſu, quod Guilielmum Grumbacum exulem proſcriptum. ſuſcepiſſet: Dreſdam captiuus abductus, euentus paterni ſimilitudinem primus animaduertiſſe fertur.

Gramus Danorum rex rapta Sichtrugi Sueonum regis filia Grò, ſocerum in acie claua aurea occidit, & regno Sueciæ potitus eſt. Multo poſt Suibdagerus Noruegiæ rex Grami filiá fruſtra ambiens rapuit,& ſocerum iniuriam perſequentem acie oppreſſit. *Crantzius lib.1. Succia, cap.12.*

FRATRES.

Lysides & Pittheus, fratres, ex huius filia, quæ Æthra fuit Theſeus orthus, ex Alcmena, quæ ex illo genita eſt, Hercules, duo Græciæ lumina.

Pari euentu Peleus & Telamon, Aiacis filij, omnium, qui ad Troiam militarunt, fortiſſimos genuerunt: hic Achillem, ille Aiacem. *Sab. lib.9.cap.4.*

Atelles, Mæon & Deus, fratres Cumani. Deus obæratus in Aſcram Bœotiæ vicum commigrauit, & ibi ex Pycimede Heſiodum poëtam ſuſtulit: Atelles vero in patriam Cuma mortuus filiam Critheida reliquit,& Mæoni fratri commiſit. Mæon puellam ſtuprauit. Ex eo poſtea inceſtu natus eſt Homerus, ad Meletem fluuium, cum puellam Mæon ſceleris tegendi gratia Smyrnæ Phemio ludimagiſtro elocaſſet. Sic ex duobus fratribus duo poëtices lumina prodierunt. *Plut. in Homeri vita. ex Ephoro Cumano.*

Theagenis Thebaci, qui Epaminondam & Pelopidam pari animo: ſed ſucceſſu diſpare imitatus, ad Chæroneam occubuit ſororem habuit Timocliam, animi fortitudine vere germanam, pudicitiæ. à Macedoniæ alæ præfecto violatæ, vindicta ingenioſa nobilem. *Plut. de Virt. mul.*

Medardus, ac Gerardus Galli fratres gemini, non ſolum eodem nati die, verum etiam eodem ad Epiſcopatus honorem, ad Rhotomagenſem alter, alter ad Nouiodunenſem Eccleſiam euecti. Et, ne qui ad paritatem deeſſet, mortui etiam eodem die: animis etiam ita concordes, vt nequaquam eis eſſent philoſophi Hipoclides & Polyſtratus anteferendi. *Fulg. lib 1. cap. 6.*

Vittellotius à Valentino duce Cæſare Borgia, Senogalliæ ſtrangulatus, familiæ ſuæ exitium vitare non potuit, vt videlicet violenta morte periret: quemadmodum omnes reliqui eius fratres, quum in re militari iam magnum & vſum,& nomen ſibi comparaſſent, alius poſt alium, ætatis ordine: Ioannes tormenti globo in caſtris Innocentij Pontificis Auximum miſſis: Camillus dum Gallis militaret, lapide circa Circelas ictus:& Paulus Florentiæ ſecuri percuſſus, interierant, *Guic. lib.5.*

Horucius & Hariadenus fratres piratæ, bellica laude ſimiles. *Iouius lib.33. Hiſt.*

GENTILES.

Omnes ferè ex gente & Æacidarum nomine, diuinitus oblata nece occubuerunt. Achilles enim, vt Homerus memoriæ prodidit, ab Alexandro Priami filio,& Apolline interfectus eſt Pyrrhus eius filius, oraculi iuſſu, à Delphis occiſus eſt. Pyrrhus Æacidæ filius ab Achille xvi. cum Argos infeſtis armis intraſſet, à Cerere, ſub habitu matronæ, tegula deſuper ictus occubuit. *Pauſ. in Att.*

Æschylus tragicus Athenienſis, nouæque Tragœdiæ inuentor, filios habuit Euphorionem & Bionem, itidem tragicos: præterea nepotem ex fratre vel ſorore Philoclem tragicum, cuius filij duo Morſimus & Philippides; Morſimi filius Aſtydamas, qui filium habuit Aſtydamantem: omnes tragici. Vt mirum ſit, in eadem familia octo illuſtres extitiſſe tragicos poëtas. *Gyral. Dial.6. Hiſt. poët.*

Vna familia Curionum Romæ, in qua tres continua ſerie oratores extiterunt: Vna Fabiorum, in qua tres continui principes ſenatus, M. Fabius Ambuſtus, Fabius Rutilianus filius, Q. Fabius Gurges nepos. *Plin. lib.7. cap.41.*

In Lepidorum familia tres quamuis intermiſſo ordine, obducto membrana oculo geniti ſunt. *Plin. lib.7. cap.12.*

Scipiones duo, prior Carthaginem tributariam fecit, poſterior excidit. *Plut. in Sertorio.*

Cn. Pompeius poſt Syllæ dictatoris interitum, orta inter Lepidum & Catulum Coſſ. diſcordia, optimatum partes ſecutus, Brutum, qui Marci Bruti fuit pater, Mutinæ, quam ille cum Lepido occupacat, aliquandiu obſedit, atque in poteſtatem redactum interemit,& quod memorabile ſanè videri poteſt, haud multis inde interiectis annis, D. Brutus ab Antonio Triumuiro, eodem in loco obſidione fatigatus, haud multo poſt periit, quum fortè fugam inde molitus eſſet. *Sabell. lib. 4. Enn.6.*

Senecæ ex Annæorum familia Cordubenſi illuſtriſſ. quæ etiamnum hodie floret. Tres in primis ex ea fratres prodierunt, doctrina & moribus clari, Annæus Seneca, Annæus Gallio, Annæus Mela. Inde Seneca tragicus, Mela Pomponius, Lucanus & alij. *Giraldus Dial.8. Hiſt. poët.*

Petrus de Vbaldis Medicus Peruſinus, tres filios habuit Iureconſultorum maximos. Qui deinde & ipſi nepotes patri & pronepotes Iuriſconſultos dedere.

Sancta Sophia nobilis familia Patauij habuit continuata ſerie ſeptem philoſophos, ſimulque illuſtres medicos: vt quaſi prodigij loco haberi poſſit gentis huius cognomen: quando ſicuti Sophiæ nomine decoratur, ſic etiam reipſa in ea tamdiu perfuſus Sophiæ ſplendor illuxerit. Primus in ea floruit Nicolaus de S. Sophia: anno 1350. mortuus: cum filiis duodus Marſilio, medicinæ, poſt Petrum Aponenſem illuſtratore ſummo, qui Bononiæ obiit, anno 1404. & Ioanne. Fratre. Quartus Bartholomæus Ioannis F. Deinde Galeatius & Gulielmus Tandem Bartholomæus, an. 1515. *Bern. Scardeanus lib.2. hiſt. Patauina.*

RESPECTV RERVM IN QVIBVS
ſimiles ſunt. Puta SIMILES
IN PLVRIBVS. NEMPE
Nomine. & Re

Variæ ſunt vrbes Lariſſæ dictæ, ſed peculiare quiddam Lariſſæis, Cayſtrinis & Phriconenſibus contigit,& iis, qui ſunt in Theſſalia. Omnes enim regionem à fluminibus dilutam habuere, illi à Cayſtro, hi ab Hermo, tertij à Peneo. *Strabo. lib.14.*

Fuerunt in Laconia Amyclæ, atque aliæ inter Gaietam, & Terracinam ſitæ: illas Auſonius ſilentio periiſſe, has Seruius à ſerpentibus deletas crediderunt. *Solinus & Plin.*

Tulit non vnus Actæonis nomen, ſed infeliciter,& laniatui obnoxium. Duo apri occurſu peremti, Syrus, vnus, alter in Arcadia: tertius in Bœotia à canibus diſcerptus: amatorius furor vltimum laniauit. *Plut. in Sertorio.*

Duo Atties illuſtres fuerunt, alter Syrus, alter Arcas: vterque ab apro eſt interfectus. *Idem.*

Duæ vrbes à ſuauiſſimis plantis viola & myrrha nomen habentes Ios & Smyrna: altera natales, altera mortem Homeri ſibi vendicat, *Idem.*

Cœli prouidentia, non hominum conſilio accidit, quod in Iudæa duo qui Magni cognomen habuere, Alexander Macedo,& mox Cn. Pompeius, Hebraicæ religionis cultum non modo non aſpernati ſunt, ſed inoffenſum etiam ab omni iniuria præſtiterunt. Hic Hieroſolymis captis à direptione templi militem prohibuit: ille ſummum ſacerdotem ſibi obuiam venientem venerabundus excepit ac velut numen quoddam adorauit. *Sab. lib.4. cap.1.*

Obſeruatum notatumque eſt, in primis Cæſares omnes, quibus Caij prænomen fuit ferro periiſſe iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus ſit occiſus, *Suet.*

Fuerunt duæ Iudæ mater & filia, hæc Auguſto genita, altera Marco Agrippæ, ambæ adulterijs damnatæ. Duæ Agrippinæ, mater Caligulam, filia Neronem, genuit, teterrimas humani generis peſtes. Duæ Fauſtinæ, maior impudica, ſed quæ ex ea genita eſt impudiciſſima. Pari infamia notatæ duæ illuſtres feminæ, quibus Ioanna fuit nomen Reginæ Neapolitanæ, nec tantum infamia reſperſæ, ſed infauſto quoque matrimonio celebres. *Sab. lib.1. En.10.*

Fuerunt tres clari in Iudæa Hærodes, non magis inter ſe ſimiles nomine quam & humanæ ſalutis interpolandæ, ſtudio quorum is innocentium cruore, crudele ſolium reſperſit: filius Chriſtum regem pro deſpicato à ſe dimiſit: nepos Barionam vinxit, Iacobum interfecit. *Sab. lib.9. cap.4.*

Apud Anglos videtur Glocestrense nomen, honoris cauſa Comitibus Ducibuſque datum, fatale fuiſſe ad eorum

perniciem

A pernicicm, quibus illud fuerit. Nam Hugo Spenſerius, & Thomas Vodeſtocus Edouardi III. regis filius, ille Comes, hic Dux Gloceſtriæ, miſerabili ſupplicio vitam amiſerunt: Humfredus Dux Gloceſtrenſis, Henrici VI. adoleſcentiæ rector, ab eius vxore Margarita ſtrangulatus eſt. Ricardus III. rex, Gloceſtriæ Dux ciuili bello trucidatus eſt, ita vt nomen illud perinde in prouerbium calamitoſis hominibus verti poſſit, ac olim Equus Seianus. *Polyd. lib. 23. hiſt. Angl.*

OMINOSVM Mulbergi viris Principibus nomen eſt. Ad Mulbergum in Bauaria, Ducem Auſtriæ Fridericum cepit Ludouicus I. Imp. Ad Mulbergum ſupra Nemetes, Bernardum Marchionem Badenſem Rupertus. Ad Mulbergum Saxoniæ, Ioannem Fridericum Electorem Carolus V. *Georg. Fabric. in Elect. Saxon.* Nec multum Turingiæ Mulbergum à Gotha diſtat: vbi ſuperioribus annis Ioan. Fridericus Dux Saxoniæ, Maximiliani II. decreto obſeſſus & captus fuit.

Moribus, Studiis, Fortunis.

SAMSON Iſraëlitarum iudex, & Hercules Thebanus eadem ferè ætate floruere, vt Hieronymo placet. Euſebius Samſonem aliquanto iuniorem fecit. Vterque ferè a leonis inte-
B ritu ſuam eſt gloriam auſpicatus, vterque inuictus aduerſus plures reſtitit: nam hic, quam ille, mulieris opera petiit: vnius fraude, alterius ſtultitia: vterque vltrò mortem oppetiit: Samſon orbitatis, Hercules doloris impatientia. *Sabellicus lib. 6. En. 1.*

BISSENI fuerũt Iacob Patriarchæ Filij, totidem & Chriſti Diſcipuli, & in his vnus Iudas nomine: vnus qui tricenis ſit nummis venditus, tricenis & Chriſtus. Fuitque ille ſub terra, viuuſque inde receptus eſt, fuit & hic, qui propria virtute ſurrexit. Viderunt illum fratres ſublimi ſolio ſedentem, viderunt hunc diſcipuli cælum ſcãdentem: ſpectabant poſtmodum omnes gentes, cum ad dextram ſummi ſedebit Patris, humanum genus iudicaturus. *Sab. lib. 9. cap. 4.*

Pares magnoperè inter ſe fuerunt antiquitus duo clariſſimi viri in beneficiis publicè dandis, animiſque totius eius gentis, quã ſubleuarunt, ſibi deuiciendis, Oedipus & Theſeus. Ambo enim liberarunt nobilem ſuum populum ſæuo & atroci quodam vectigali, quod victi grauibus malis pendebant, alter eorum Thebanum, alter vero Athenienſem: quare ipſorum
C facta meritò celebrantur à duobus claris poëtis, Sophocle atque Catullo. Oedipus enim conſilio & ſolertia vſus eſt, & cum obſcuram illam vocem Sphingis, quam nemo vnquam antea explicare potuerat, aperuiſſet, frenauit eius monſtri audaciam: effecitque, ne amplius illa in Thebanum populum graſſaretur aſſidueque ipſum abſumeret. Theſeus verò fortitudine animi & præſentia vſus eſt in frangendo diſſipandoque tributo, quod Minos impoſuerat Athenienſibus, & cum monſtro cominus pugnauit. *Vict. lib. 30. Var. Lect. cap. 9.*

DEMETRIVS Poliorcetes & Mar. Antonius Triumuir maximè adſtipulati ſunt Platoni: Vitia item magna aut virtutes à magna proferri indole: Fuerunt æquè luſtris vinoque dediti bellicoſi, munifici, ſumptuoſi, inſolentes. Iam fortunæ quoque habuerunt paritates conſentaneas. Non ſolum enim per totam vitam reliquam, magnas res feliciter geſſerunt, magnis in rebus ceſpitauerunt, plurimis potiti ſunt, plurimas amiſerunt: inopinato conciderunt, præter ſpem denuò ſunt excitati: verum etiam vitam finierunt, captus alter ab hoſtibus, alter penè
D in eam fortunam delapſus. *Plut. in Demetrij proœmio.*

Rempublicam Athenienſium Rethorũ furiis & Macedonum armis preſſam, Phocion virtute ſua, quantum potuit ſubleuauit. Cato minor rem Romanam contra Cæſaris, Craſſi & Pompeij conſpirationem aliquandiu ſuſtinuit, ne ſimul atque ſemel corrueret. Ille à populo malè grato in carcere cicuta ſublatus eſt: hic Vticæ, ne in Victoris Cæſaris manus incideret, ſibi ipſi manus intulit. *Plut. in Catone.*

M. MARCELLI & PELOPIDÆ ingenij morumque ſumma eſt conſenſio: quia fortes ambo & impigri & animoſi excelſique fuerunt. *Plut. in eorum comparat.*

DION Syracuſanus conſuetudinem cum Platone habuit, M. Brutus Romanus præceptis imbutus fuit Platonis. Itaq; quaſi ex vna ambo palæſtra ſunt ad maxima certamina progreſſi. Nec mirum eſt, eos multis factis conſimilibus & germanis edendis præceptori virtutis aſtipulari, vt res amplas & ſplendidas geras in Republ. procuranda, potentiæ & fortunæ requiri cum prudentia & iuſtitia aſſociationem. Vterque ſublatus de medio ante metam eſt, vti facta ſua ex multis & magnis contentionibus deponere ſicuti inſtituerant, nequiuere.

Quod vero omnium eſt maximè ſtupendum, vtrique Deus vitæ exitum prænunciauit parum propitio ſpectro iuxta vtrique oblato. *Plut. in an Vitis.* E

ROMVLO videtur Theſeus multis nominibus congruere, Ambo enim incerta orti, nec iuſta ſtirpe, fidem acceperunt natalium diuinorum:

Pugnaces ambo, quod certè nouimus omnes.

& coniuncta cum viribus corporis præditi fuerunt prudentia. Vrbes clariſſimas ille Romam condidit, hic cultoribus frequentauit Athenas. Raptor vterque fœminarum: neuter domeſtica incommoda, vel inuidiam declinauit familiarem: imò verò ſub exitum vitæ offendiſſe vterque ciues ſuos fertur. *Plut. in Theſeo.*

Fama percrebuit, NVMAM Pompilium ſapientiam & eruditionem ſuam ex Pythagora philoſopho hauſiſſe. Magna enim ex parte hic Reipubl. ſuæ inſtitutionem, philoſophiam ſuperior in rebus diuinis poſuit. Exteriorem ſpeciem quoque & perſonam eadem ac Pythagoras mente dicitur petiſſe. Fertur ille ita manſuefeciſſe aquilam, vt certis vocibus ſiſteret, & deuocaret ſuperuolentem: iam in conuentu Olympiaco tranſeuntem femur aureum protuliſſe, aliaſq; commemorant monſtrificas eius artes & facta. Numæ fabula, deæ cuiuſpiam aut nymphæ montanæ amor & arcanum cum ipſo contubernium F erant, mutuaque cum Muſis conſuetudo. Pleraſque autem diuinationes ſuas contulit in Camœnas. Vnam peculiariter atq; eximiè venerari præcepit Romanis, Tacitam eam nominauit: quæ commemoratio viſa eſt & obſeruatio ſilentij Pythagorici. Iam huius de ſtatuis ſcita, vndequaque Pythagoræ placitorum ſunt germana: neque enim ille ſenſui aut vlli dolori expoſitum rerum principium eſſe, ſed inuiſibile, incorruptum, ſola mente exiſtimauit apprehenſibile. Hic vetuit Romanis hominis vel beſtiæ formam tribuere Deo, neque fuit vlla apud eos ante vel picta vel ficta imago Dei: ſed primos centũ ſexaginta annos templa extruxerunt & cellas diis, ſimulacrum per id temporis nullum habuerunt, nefas putantes auguſtiora exprimere humilioribus, neque aſpirari aliter ad Deum quam mente poſſe. Adhæc hoſtiæ eius reſpondent planè victimis Pythagoricis: incruentæ enim erant, ac ferè farina, libaminibus ex vino, & rebus ſimpliciſſimis parabantur. *Plut. in Numa.* G

CAIVS CALIGVLA, & Domitius Nero, qui vno Claudio interiecto poſt, Caium imperauit, duæ humani generis faces dicti ſunt, duabus Agrippinis geniti. Hic ex Caligulæ ſorore illi ex Agrippæ & Iuliæ filia, quæ Germanico nupſerat. *Sab. lib. 2. Enn. 7.*

IN VNO ALIQVO. Puta Similes

Eruditione.

D. Hier. in Catalogo ſcriptorum illuſtrium, Philonem Iudæum recenſet, qui & eloquentiam & omnem Græcanicam eruditionem ita ſit aſſecutus, tum Platonicam in dicendo maieſtatem vbertatem ſic expreſſerit: vt eum alterum Platonem appellet. Teſtatur autem apud Græcos, vulgo de illis dici ſolitum: Ἢ Πλάτων φιλωνίζει, ἢ Φίλων πλατωνίζει. id eſt, Aut Plato Philonem imitatur, aut Philo Platonem. Extat huius opus, in quo vitas illuſtrium aliquot Hebræorum tractat, orſus ab Abraham, omnia trahens ad morales allegorias: ſtilo candido H & ſublimi, ac diuinum quiddam præ ſe ferente, qualis eſt & Platonis: gaudet ſymbolis ac myſteriis numerorum, quod ipſum Pythagoræ Platonique familiare. Ad morum inſtitutionem accommodat omnia: nec hac parte diſſidens à Platone: *Eraſ. in Adag.*

Opinione.

SOLONI Plutarchus P. Val. Poplicolam confert, quod licet in multis diſſentiant, at in eo tamen conueniant, quod Poplicola Solonis æmulus fuiſſe videatur, vt Solon viciſſim Poplicolæ præco ſine teſtis, qui ſub perſona Telli Athenienſis longè perfectionem deſcribat Valerium.

Prudentia.

Mihi videtur P. CORN. SCIPIO (inquit Polybius) Lycurgo Lacedæmoniorum legiſlatori naturam conſimilem habuiſſe & voluntatem. Neque enim Lycurgum exiſtimandum eſt per ſuperſtitionem, & in omnibus ſacrificulæ Delphicæ obtemperantem Laconicam Rempubl. conſtituiſſe: neque Publium ſomnia & omnia ſecutum, tantum patriæ principatum peperiſſe. Sed cum vterque videret, pleroſque mortales nec inopinata conſilia facilè admittere, neq; periculis & diſcriminibus

abſque

A abſque diuini auxilij ſpe, ſeſe committere audere: Lycurgus Pythia ſemper conſiliorum ſuorum duce & auſpice aſcita: facilius perſuaſit, & ad exitum conatus ſuos perduxit. Publius verò conſimiliter quaſi diuino afflatu incitatus res gerendas aggrederetur, animos ſuis addidit ad pericula prompte adeunda, quamuis omnia conſilia & ratione facere, & exitus negotiorum omnium conſiliis eius reſponderet. Nam beneficum quidem eum fuiſſe, & magnanimum, conſtat: ſolertem verò fuiſſe & ſobrium, & cœpta vrſiſſe, nemo conceſſerit, præter familiares eius & ſpectatores, explorato eius ingenio: quorum vnus fuit C. Lælius, ab adoleſcentulo & factorum & dictorum eius omnium vſque ad obitum ſocius, qui hanc de eo opinionem commouit, eò quòd probabilia dicere, & conſentanea rebus ab illo geſtis videbatur. *Suidas.*

Conſilio.

Thrasybvlvs Mileſiorū tyrannus à Periandro Corinthio idem quod Sex. Tarquinius à Tarquinio Superbo, de papauerum capitibus decutiendis, reſponſum accepit. *Alex. lib.2. cap.3. Gen. dierum.*

Stratagemate.

B ☞ *Ex loco Stratagematum huc ſimilia exempla.*

Zopyrvs Babylonios, Sex. Tarquinius Gabios, Pisistratvs Athenienſes, Dionysivs Syracuſanos, corpore vulneribus afflicto ſubegêre: Adoleſcens quidam Cumanos ab Ariſtodemi tyrannide liberauit. Eodem aſtu Soſis Syracuſanus Dionem perdere fruſtra tentauit.

Fortitudine.

☞ *Vide praced. Duces clari ſimiles.*

Audacia.

Quæ Livivs & cæteri Romanarum rerum ſcriptores de C. Mutio tradunt, haud multum ab iis diuerſa, quæ Agatharchides Samius de Ageſilao Themiſtoclis fratre ſcripſit, qui Mardonium pro Xerxe in Perſicis caſtris interfecit. Melior tamen in Scæuola euentus, quia pax ſecuta. *Sabel. lib.7. Enn.2.*

Ortus temporis.

Sexto die Targelionis natus eſt Socrates, item Alexander Magnus. Eodem die Alexander obiit & Diogenes Cynicus. *Alex. lib.4. cap.20.*

C Tibvllvs & Ovidivs Poëtæ eodem anno & die nati, quinquatriis ſcilicet Mineruæ, intra Calend. Aprilis. *Gyrald. Dialogo 4. Hiſt. Poët.*

Homervs eadem nocte genitos tradit Homervm & Polydamantem, diuerſæ alioqui ſortis viros. Sic *Plin. lib. 7. c.49.* M. Cæcilium Rufum, & C. Licinium Caluum, oratores ambo, ſed diſpare euentu.

Mortis genere.

☞ *Conſule locum Mortis.*

Mortis tempore.

☞ *Eodem tempore trucidatorum exempla pete è loco Mortis tempus.*

T. Livivs Hiſtoricus, & P. Ovidivs Naſo Cal. Ianuarij eodem anno obierunt.

Mortis omine.

Pantomimvs Mneſter paulò ante cædem Caligulæ tragœdiam ſaltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus Rex Macedonum Philippus occiſus eſt, egerat. *Suetonius in Caligula.*

Damno mutuo.

D *Hegeſander Delphus in Commentariis*: Tempore, inquit, imperij Antigoni Gonatæ, tanta fuit leporum copia in Aſtypalæa, vt eius loci incolæ reſponſum expetiuerint de ipſis: ac reſponderit oraculum, canes nutriendos eſſe, venarique opus eſſe: vbi intra anni ſpatium plures ſex millibus capti fuerunt. quæ tamen creuit multitudo ex geminis leporibus, quos attulerat in ipſam inſulam Anaphæus quidam. Cùm viciſſim Aſtypalæus quidam binas perdices in Anaphem inſulam portaſſet, tanta perdicum copia in Anaphe fuit, vt propius periculo fuerit, ne incolæ regionem deſerere cogerentur. Aſtypalæa autem nullos habebat lepores antea, ſed perdices. Eſt autem lepus fœcundum animal, vt Xenophon teſtatur in Venatorio, & Herodotus. *Athen. lib.9. cap.20.*

Imperij duratione.

Regnum Perſarum à Cyro vſque ad Alexandrvm ſtetit annos 210. qui numerus ex integris ſeptenariis 30. conflatur. Totidē annos imperarunt Longobardi. Paulus Diaconus tres annos detrahit, qui reſtant vſque ad necem Deſiderij. Tandiu Caletvm tenuerunt Angli, Reges Syriæ & Aſiæ minoris à Nicanore primo rege vſque ad Philippum vltimum totidē.

E Ab Avgvsto ad Avgvstvlvm poſtremum Imperatorum, item ab exactis vrbe regibus vſque ad Cæſarem, idem numerus annorum CDXCVI. recurrit. A Conſtantino Magno ad Carolum Magnum, quo anno primùm Imperator Romæ creatus eſt, anni 496. Ab Alba condita, vſque ad eius euerſionem à Tullo hoſtillio, totidem. A Saule primo Rege Hebræorum, vſque ad captiuitatem, totidem. Tametſi Genebraldus tres addit: Garcæus verò decem. Talmudici centum ferè detrahunt, ſed nulla ratione. A ſecunda templi conſtructione ſub Zorobabele, vſque ad eum annum, quo Herodes à Senatu Rex eſt appellatus, ſunt an. 496. Ab Arſace primo regē Medorum, vſque ad Alexandrum Magnum 696. A Carano primo Macedonum rege vſque ad obitum Alexandri, totidem. Funccius octo detrahit, alij duodecim addunt.

Victoria.

Quo die Græci Xerxem ad Salaminem, eodem Gelon Syracuſanorum, & Theron Agrigentinorum tyranni, Hamilcarem Carthaginenſium regem, qui colluuiem gentium ad trecenta millia hominum ducebat, ſuperarunt. *Herod lib.7.*

F Quando ad Chæroneam Philippvs Macedo Athenienſes vicit, eadem die & hora in Italia certamen aliud commiſſum inter Lucanos & Tarentinos: in quo prælio Archidamus Lacedæmoniorum rex, pro Tarentinis pugnans interemptus eſt. *Diodor. lib.16.*

Cosmvs Medices Florentinorum Dux de exulibus Florentinis victoriam obtinuit ipſis Auguſti Calendis, quo felici die Auguſtus Cæſar olim nutantis imperij nomen Actiaca victoria confirmarat: quum ipſe Coſmus eundem, vti Auguſtus, horoſcopum in genitura nactus Capricorni ſydus pro argumento in inſignibus geſtare conſueſſet. *Sab. ſupplem. lib.22.*

Captiuitate.

Marcvs Prætor ſuperato in Philippicis campis Bruto, cuius partes ſecutus fuerat, Barbulæ ignotus ſeruiuit. Nec multò poſt, ſuperato ad Actium M. Antonio, Barbulam Marcus inter captiuos adductum & redeuntem, itidem incognitum, pro ſeruo habuit. *Fulg. lib. 6. cap.11.*

Clade, Strage.

G A clade Cannensi Rom. ad Varianam à Germanis illatam anni ſunt. 224. ex integris æquè ſeptenariis, & vtraque clades contigit. 4. Non Auguſti.

Honoris genere.

Quo modo Hiſpani adierunt in Babylone Alexandrvm ita Parthi cum Medis, Gothi cum Ponticis, Auguſtum mundi dominum conſalutauêre in Terracone, hoc eſt, in occidua Hiſpania. *Crantz. lib.1. Sueciæ, cap.55. ex Oroſio.*

* Simonia.

Definitio & Etymologia.

Simonia à Simone Mago nomen accepit potius, quam à Giezi famulo Heliſæi, aut Balaam, qui hoc etiam peccato infecti fuerunt; quod ille primus tempore noui Teſtamenti hoc vitium admiſerit. *Actor. c.8.* & in eo grauiſſimè deliquerit, vt qui voluerit emere Spiritum S. eumque vendere, vt docet *S. Aug. tract.10. in Ioan.* quodque pertinaciter ſuſtinuerit hoc eſſe licitum, quod inſinuat. *Ambroſ. lib.2. c.4. de Pœnit.*

H Eſt ergo Simonia ſtudioſa voluntas emendi vel vendēdi pretio temporali rem ſpiritualem, aut ſpirituali annexum. Ita *S. Thom. 2.2.q.100. art.1.* & *Gloſſ. in c. 11. qui ſtudet 1. q.1.* itaque per emptionem aut venditionem intelligitur omnis contractus non gratuitus, quocunque nomine vocetur & per [pretium] intelligitur tam pretium muneris, vt ſunt ea quæ vendi conſueuerunt, quam pretium linguæ, aut obſequij, quale eſt miniſterium aliquod in rebus temporalibus. Spirituale, vero intelligitur non omne aut ſolum incorporeum, ſed quod aliquo modo eſt ſupernaturale, ſiue ſit aliquid reale, ſiue morale tantum, ſiue in modum actus, ſiue in modum habitus.

Eſt Simonia iure diuino prohibita, quod quidē præceptū non eſt poſitiuum, ſed continet ius naturæ, vt docet *S. Thom. 1.2.q.100. art.2. in corp.* hoc enim colligitur *Act.8.* vbi Petrus ad Simonem Magum, Pecunia tua tecum ſit in perditionem inquit, & rationem dat, Qui donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri, id eſt, quia voluiſti id quod ſola Dei donatione haberi poteſt, habere pecunia, vbi apertè inſinuatur, id eſſe contra legem naturæ.

Partitio.

Simonia diuiditur in eam quæ eſt iuris diuini, & eam quæ eſt iuris humani, qualis committitur in venditione beneficiorum ſecundum partem temporalem, aut venditione rerum minus ſpiritualium, item permutatione beneficiorum facta abſque ſuperioris auctoritate.

Iterum diuiditur in mentalem [1], quando quis conferendo ſpirituale intendit obligare ad temporale: vel è conuerſo. Conuentionalem, quando proceditur ad conuentionem externam, etiamſi non ſubſequatur executio, & Realem, quando pactio ex vtraque parte completa eſt, ſaltem inchoatè.

Denique alia eſt Simonia confidentiæ, v.g. quando quis reſignat aut alio modo procurat beneficium alicui, confidens ipſum aliquando illud nepoti aut amico ſuo reſignaturum.

POENÆ VARIÆ.

Et quidem quoad Poenas Iuris.

Nulla Simonia inducit pœnas iuris ipſo facto, niſi in ordine beneficiis, & ingreſſu religionis. vt docet *Nauar. c. 23. n. 111.* vt etiam nulla mentalis, abſque aliquo pacto tacito vel expreſſo, vt communiter tenent Doctores.

Simonia realis circa ingreſſum religionis, tam dantibus quam accipientibus indicit excommunicationem.

Capitulo verò vel conuentui conſentienti, ſuſpenſionem Extra. Vrbani IV. quæ incipit. *ſane in vinea.*

Etiam conferens ordines Simoniacè, excommunicatur. *Extra cum deteſtabile.* eſtque ſuſpenſus a Collatione Ordinũ & executione omnium munerum Pontificaliũ. Ita bulla Sixtina.

Qui autem ſimoniacè ordinem ſuſceperit, excommunicatur ipſo facto, & ab executione ordinum ſuſpenditur, fitque irregularis ſi in ſuſpenſione eos exequatur, & à nullo præterquam à Rom. Pontifice, abſolui poteſt.

In beneficiis autem Simonia realis excommunicationem inducit. *Dict. Extrau.* tam in conferente, quam accipiente. & talis collatio nullum titulum aut ius tribuit. *Ibid.* fitque ita acceptans inhabilis ad idem beneficium, neque triennalis poſſeſſio ei ſuffragatur.

Etiam mediatores ad has Simoniæ ſpecies, excommunicantur. Simonia confidentiæ vtrique parti contrahenti inducit Excommunicationem Papalem, priuationem beneficij, ac omnium aliorum, & inhabilitatem ad eadem.

Quæ inhabilitas incurritur etiam in Simoniaca electione Papæ, & quando examinatores ad parœcias, ab examinandis occaſione examinis quid accipiunt. *Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 18.*

☞ *Plura quærantur apud Canoniſtas, & Summiſtas.*

Poenæ Diuinitus Inflictæ.

☞ *Vbi etiam Exempla varia Simoniacorum.*

Ac primum ex S. Scriptura.

Simoniæ arguitur Esav, vendens fratri ſuo primogenituræ honorem, cui annexum erat decus ſacerdotij, & ius ad obtinendam primam benedictionem patris. Ideoque ab Apoſtolo vocatur profanus. *Heb. 12.* quia rem ſacram viliſſimo pretio temporali vendidit & profanauit. *Geneſ. cap. 25.*

Etiam Ieroboam huius ſceleris reus agitur. de quo Scriptura. Quicumque volebat, implebat manus eius, & fiebat ſacerdos excelſorum.

Et propter hanc cauſam peccauit domus Ieroboam, & euerſa eſt, & deleta de ſuperficie terræ.

Simoniacvs quoq; fuit Giezi Seruus Eliſæi, qui, quia pro gratia ſpirituali Naaman Syro à Domino ſua imperitia veſtes accepit, & argentum, in ſempiternum cum ſemine ſuo factus eſt leproſus quaſi nix. *4. Reg. c. 26. 27.*

Antiochvs Epiphanes Syriæ Rex ſummum Sacerdotium impiiſſimo Iaſoni vendidit: ob quam cauſam, Dei cultus & ſacrificia planè contempta fuerunt, & ad Gentium ritum tranſlata. *2. Machab.*

Ivdas proditor vendendo Chriſtum Dominum Dei filium ſimoniam commiſit: ob idque laqueo ſe ſuſpendit, medius crepuit, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius *Act. 1.*

Hoc etiam crimine affectus fuit Simon ille Magus (pater, & quaſi omnium Simoniacorum inuentor & parens) qui ſibi donum Spiritus ſancti pretio comparare voluit; cui propterea Petrus dixit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem. *Actor. cap. 8. 19. & 29.*

Historica.

Tempore Henrici II. Imp. an. Dom. 1055. cùm ſimoniaca hæreſis totã Italiam & Burgundiam occupaſſet. Victor II. Pontifex Max. miſit à latere ſuo Archidiaconum Hildebrandum ad vltramõtanas partes cum quibuſdam Epiſcopis. Cùm autem ad Lugdunenſem Prouinciam perueniſſet, in ea Synodum celebrauit: in qua per ipſum Archidiaconum Deus maximum dignatus eſt operari miraculum. Reſidentibus enim in ea Synodo Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliarum Eccleſiarum Prælatis. Archiepiſcopus vir quidem literatus & eloquens accuſatus eſt de crimine ſimoniæ: qui ſequenti nocte omnes ſuos accuſatores pecunia corrupit, & ſibi amicos fecit. Mane autem facto rediens ad Synodum, audacter dixit: Vbi ſunt qui me accuſant? exeat in publicum quicunque me voluerit damnare. Tunc obmuteſcentibus cunctis, prædictus Archidiaconus, tanquam vir diſcretus & ſapiens, conuertens ſe ad illum, dixit: Crediſne, ô Archiepiſcope, Spiritum ſanctũ cum Patre, & Filio vnam eſſe ſubſtantiam Deitatis? Quo reſpondente; Credo, addit Archidiaconus: Dic Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Tunc ille Gloria Patri, & Filio, expedite dicebat, ſed Spiritum S. nullatenus proferre poterat: quid mirum, cùm ſit ſpiritus veritatis? Quem cum frequenter inchoaret, & nihil proficeret, videſis ſe per diuinum iudicium omninò confuſum, procidit ad pedes Archidiaconi, & confeſſus eſt proprio ore ſe Simoniacum eſſe. Poſtquam verò a ſacerdotali & Epiſcopali officio eſt depoſitus, Gloria Patri, & Filio & Spiritui S. clara voce decantauit. Quod factum ſimoniacos in tãtum perterruit, quod præter alios Prælatos Eccleſiarũ viginti ſeptem, Epiſcopi quadraginta quinque ſimoniacos ſe eſſe confeſſi ſunt, & ſuis honoribus aſque vlla alia accuſatione renuntiauerunt. Celebrata Synodo, & aliis rebus ritè ordinatis & compoſitis. Legati ad vrbem redierunt. *Nicol. Aragon. Card. de antiq. geſt. Rom. Pont. apud Baron. t. 11. an. Dom. 1055. 16. 17.*

Non minus etiam memoranda eſt prodigioſa damnationis cauſa Petri Papienſis Archiepiſcopi Florentini: hic namque ob ſimoniæ notam à Ioanne Gualberto viro morũ ſanctitate inſigni, qui primus Valliſumbroſæ monachalem congregationem inſtituit, cùm eſſet grauiter increpitus, res ad ignis iudicium fuit deducta. Præfigitur itaque locus & dies, quo illud fieri debeat, vt ſi qui velint, poſſint coram intueri. Locus præfixus eſt in Monaſterio Septimij, quod tunc erat Ordinis memorati; nunc verò Ciſtercienſium eſt. Dies fuit quarta feriæ primæ hebdomadæ Quadrageſimæ. Modus probationis fuit eiuſmodi, vt in loco publico duæ lignorum ſtrues iuxta ſe fierent, quæ obtinerent in longum decem pedes, in latum quinque, in ſublime quatuor, & dimidium: inter vtraſque verò ſtrues ſemita intereſſet longitudine brachij prunis ardentibus conſtrata, per quam vnus ex monachis tranſiret. Vbi aduenit ſtatus dies & hora, inuitatur Epiſcopus Petrus à ſuis, vt accedat viſurus tantæ rei experimentum, ne ciuitas Florentina tam diuturna vexetur altercatione. At ille prorſus renuit: imò ſi qui charum eũ haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis vtriuſque ſexus, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicentur fautores Epiſcopi, ſi ea probatio ſuo potiatur effectu, vt quiſquam è fratribus per ignem illæſus tranſeat, ſe ipſis ſuffragaturos, & ab Epiſcopo defecturos. Itaque fiunt Litaniæ & aliæ preces a monachis, ſacrificium ſolemniter celebratur ab Abbate illius inſtituti, clericis & monachis. Vbi ventum eſt ad Agnus Dei, vnus ex monachis fert aquam ſacratam ad aſpergendum, alius thuribulum thuris incendendi cauſa, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginẽ crucifixi. Inuocatur à cunctis Dominus Ieſus Chriſtus & ſanctiſſima Mater eius pleno ore, vt rei veritas declaretur. Sacrificio peracto, deponit caſulam crucemque manu geſtat Abbas, qui ſacrificauerat. Petrus is quoque dicebatur. Litaniis abſolutis, vnus ex Abbatibus eligitur, qui clara voce populo exponat petitionis & ſponſionis conditionem. Deinde Abbas Petrus, cum cruce quam manu geſtabat, S. Ioanne interim coram adſtante & orante, ingreditur per medios ignium globos, flamma in ſublime fertur, calcatque ardentes prunas, quæ erãt in via inter lignorũ incenſas ſtrues. Sed priùs quam ingrederetur cũctis audiẽtibus, ita precatus eſt: Domine Ieſu, vera lux omnium in te credentium, peto miſericordiam tuam, oro clementiam tuam; vt, ſi Petrus Ticinenſis, qui dicitur Florentinus Epiſcopus, pecunia Florentinam ſedem occupauit: tu æterni Patris Filius, tu mea ſalus in hoc tremendo iudicio ad me adiuuandum feſtines, & me illæſum ſine vllis aduſtionis veſtigiis cõſerues: ſicut olim tres pueros in fornace Babylonica ſeruaſti. His dictis per medios penetrat ignes, neq; corpori, neque veſtimẽtis vllo aduſtionis veſtigio inhærente. Cumque vellet vertere ſeſe, & eadem via per flammas reuerti, à populo reti-

retinetur, quippe iam perſpicuè rei veritatem edocto, *Guilbert. Mileſ. vita Io. Gualberti apud Sur. tom. 4. Vrſperg. Abbas an.* 1088. *Baron. tom. 11. an.* 1663.53.

Scribit Gregorivs Magnus Gavfredvm Carnotenſẽ Epiſcopum ſub Gregorio Papa VII. Romæ diu detentum reũ ſimoniacæ prauitatis, ſed cum deficerent, qui iſta probarent teſtes, permiſſum ab eodem Pontifice, vt ſeipſum iuramento purgaret; ſicque purgatus Romæ ad ſuam eſt reſtitutus Eccleſiam. Verum cum poſtea eiuſdem Epiſcopi crimina plenè innotuiſſent Apoſtolicæ Sedi: Vrbanus Papa, cum diſſimulandi nullus locus eſſet, eundem Ganfredum Sede Carnotenſi depoſuit, atque in eius locum conſecrauit Iuonem. *Baron. tom. 11. Annal. ad an.* 1092.2.

Anno Dom. 1101. Ioannes Morinorũ Epiſcopus, vir per omnia laudabilis, ſacerdotes ambitioſos, & auaros propter eorum ſimoniam, atque alia vitia expulit ex oppido Iprenſi, rogatuque ciuium, Gerardum quẽdam ſpectatæ vitæ ſacerdotem diuorum Martini & Petri Eccleſiis præpoſuit. *Iacob. Meyer. lib. 4. Annal. Flandric.*

Otho Halneſtatenſis Epiſcopus à Canonicis ſuis Accuſatus Romæ, conuictus & confeſſus, quod pro conſecratione cuiuſdam Eccleſiæ triginta ſolidos accepiſſet, ab Honorio Papa depoſitus eſt anno Domini 1129. *Ioann. Trithem. in Chron. monaſt. Hirſangienſ.*

Anno Dom. 1049. quidam Galliarum Epiſcopus à Leone IX. ſummo Pontifice Epiſcopi honore ſuſpenſus fuit: cuius quidam preſbyter Gibertus nomine facundus ſermone, & literis haud mediocriter eruditus, eidem promiſerat Epiſcopo, ſe Romam venire, atque callidis ſuis aſſertionibus eundem beatum Pontificem decipere, eique ſublatum officium reſtitui impetrare; ſicque ab eo accepta pecunia, Romam venit: cumq; ſe beato Pontifici præſentaſſet, cæpit ſe huc illucque, vt callidus ſerpens, vertere. Epiſcopum ſuum verbis rethoricis excuſare, blandis, & humilibus precibus, vt interdictum officium iniuſtè, vt aſſerebat, ablatum deberet reſtitui, flagitare. Sed cùm id quod petebatur ſibi denegatum fuiſſet, nec enim, vt ſperauerat, decipere potuiſſet, ne ad Epiſcopum ſuum, à quo non paruam acceperat pecuniam, ſine affectu reuerti videretur, aliud exquiſiuit ingenium; aditque Apoſtolicæ ſedis Cancellarium, eique oblato pretio perſuaſit, vt ſibi furtiuas literas & Apoſtolico ſigillo ſignatas ad ſuum Epiſcopum deferendas tribueret, quæ & Epiſcopale officium, & gratiam Apoſtolicæ ſedis ſibi redditam ſignificarent: Quæ res B. Leonem minimè latuit: moxque prædictum preſbyterum aduocans, accepta, quam obtulerat, pecunia, eique in ſinũ mittens, dixit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia donum Dei furtim tentaſti pecuniis poſſidere. Cuius ſermonem diuina vltio mox ſecuta eſt, ita vt amiſſa mente ab illa die vſque nunc vbique vagabũdus incedat, nec vlla domus, vel clauſtra vltra duos vel tres dies eum valeant retinere. Qua de re apertè datur intelligi, quod quiſquis temerario auſu vel decipere, vel ad iracundiam prouocare tentauerit eum, qui in iuſtis habitat, procul dubio Dominum offendit, cuius & vindicem iram in ſe ſentiat, quã non expertam temere deuitare neglexerat. *Ex Deſiderio Abb. Caſſi. & Cardinal. Baron. tom. 11. an.* 1049.27.

Henricvs Imperator à S. Willemo Abbate Hirſaugienſi reprehenſus, quod dignitates ſpirituales venderet, & quod proinde hæreticus eſſet, in publico ſuorum Principum conſeſſu præcepit Hirſaugiam funditus deſtrui, & fugatis monachis bona monaſterij in ſtipendium militibus erogari. Ad hoc facinus perpetrandum Wernerus Epiſcopus conſtitutus per ſimoniam ad Eccleſiam Argentinenſem, homo peruerſus, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ atrociſſimus inimicus, tanquam obſequium præſtiturus Imperatori, milites cohortatur ſuos, promittit prædam ingentem de ſpoliis monachorum: cumq; milites deteſtari nefas tam inhumane in famulos Dei cœpiſſent, inſanus Pontifex dixit: Ego vos, ô milites fortiſſimi, in hoc obſequium Regis noſtri iuſtiſſimi præcedam: & quicunq; veſtrũ me ſecutus non fuerit, reus læſæ maieſtatis erit. His dictis loricam induit, qua indutus, equum plenus minarum in monachos aſcendit, ſubitoque clamans & vlulans horribiliter cecidit, & morte ſubitanea præoccupatus, cunctis videntibus, expirauit. Cæteri vero tam miſerabilem Pontificis metuentes exitum, valde timuerunt, nullus eorum deinceps auſus eſt contra monaſterium illud ſiniſtrum aliquid perpetrare. *Ioan. Trithem in Chron. monaſt. Hirſaugien.*

Quid Henrico II. an. Dom. 1047. quo Imperator creatus eſt contigerit quoad hanc rem, ſic Willelmus Malmeſburienſis, & alij poſt eum narrant: Tempore Conradi patris à quodam clerico fiſtulam tulerat argenteam, qua pueri ludo aquam iaculantur, pactus Epiſcopatum, cum foret Imperator. Adultus repetenti pollicitum impigrè dederat. Nec multo poſt aſpera valetudine correptus decubuit, morbo creſcente triduo exienſus, & mutus iacuit, cum in ſolo pectore vitalis halitus palpitaret. Nec aliud vitæ iudicium erat, quam quod manu ad nares apposita, quantuluſcunque, ſentiebatur anhelitus. Epiſcopi præſentes triduano indicto ieiunio, lacrymis & votis pro vita Regis ſuperos pulſabant. Quibus, vt credi fas eſt, remediis conualeſcens accitum Epiſcopum, quem iniuſtè fecerat ſententia Concilij depoſuit, profeſſus ſe toto triduo dæmones infeſtos vidiſſe, flammam in ſe per fiſtulam iaculantes adeò pertinacẽ vt noſter ignis incomparatione illius iocus putetur, & nihil calere. Iuuenem inter hæc ſemiuſtulatum lætũ aduentaſſe, ferentem immenſæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum cuius viſione, & laticis aſpergine delinitum extinctis ardoribus in ſanitatem euaſiſſe. Ephebum illum beatũ fuiſſe Laurentium, cuius Eccleſiæ tectum longa carie diſſolutum cõpaginauit, & præter alia xenia calice aureo honorificauit. *Willelm. Malmesbur. lib. 2. de geſtis Regum Angl. cap. 12 Matthæus Weſtmonaſter. iſta locupletius. Baron. Tom. 11. an.* 1047.10.

Cum Macario Ægyptio duo habitarũt diſcipuli in intima ſolitudine, quæ vocatur Scete. Ex quibus vnus quidẽ erat ei miniſter, qui ſemper prope ipſum inueniebatur, propter eos qui veniebat vt curarentur: alter autem ſeorſum ſedebat in cella. Procedente autem tempore, cum ſanctus perſpicaci oculo præuidiſſet, dicit ſuo miniſtro Ioanni nomine, qui poſtea factus eſt presbyter in loco S. Macarij: (Presbyteratu enim dignus fuerat habitus magnus Macarius.) Audi me, frater Ioannes, & fer æquo animo meam admonitionem, eaque tibi proderit: Tentaris enim, inquit, & te tentat ſpiritus auaritiæ. Sic enim vidi, & ſcio; quod ſi meam æquo animo tuleris adhortationem, in Dei timore conſummaberis, & in eius opere & laudaberis, & in tuum tabernaculum non appropinquabit flagellum: quod ſi non audieris, in te veniet finis Giezi, cuius vitio laboras. Contingit autem, vt ſancto quidem non obedierit ei, qui Iudæ alligauit laqueum propter auaritiam: & poſt alios quindecim aut viginti annos, cum bona pauperum ſibi vſurpaſſet, ita laborauit elephantia, vt non inueniretur integer locus in eius corpore, in quo quis poſſet figere digitum. *Ex hiſtor. Lauſiaca Palladij cap.* 19.

In Epiſt. illa 206. quæ eſt Cyrilli ad Auguſt. traditur fuiſſe monaſteriũ quoddã in Thebaidis partibus ducentarũ ferè fœminarum ſanctarum vtique, ſi non auaritiæ fœditate ſanctitatis decorem polluiſſent. Conſuetudo peſſima apud illas inoleuerat nullam in collegium admittendi, quæ certum pecuniæ numerum non afferret. Cuidam ex iis, cuius Deo deuotus animus à tam profana negociatione abhorrebat, apparuit in ſomnis Hieronymus iubens, vti cæteris pergeret nunciare niſi actutum pœnitentes ab ea exactione deſtiterint, vltionẽ à Deo paratam iam ipſarum capitibus imminere. Cumq; hæc in conuentu omniũ narrata fuiſſent, riſu excepta ſunt, exiſtimantibus deliramentum eſſe mulierculæ aniliter deſipientis, nec vera, vt erant referentis. Altera deinceps & tertia nocte eadẽ viſa rurſus coram replicantem, iam odio habitã probro agitantes eiecẽre: Deo pro illa diſponente, ne ſcilicet Loth cũ Sodomis diſperiret, iuſtus cũ impiis. Vix etenim mulier ſepta monaſterij egreſſa fuerat, cum Monaſterium ipſum terribili fragore funditus concuſſum reliquas oppreſſit ruina, vt ex tanto numero ne vna quidem ſaltem extremũ in morte anhelitũ ducens poſt caſum ſit inuẽta. *Ex Ep. 206. inter ep. Aug. c.* 8.

Nicolaus II. Pontifex Romanus in Lateranenſi Concilio, hoc decretum ſanciuit, quod in Decretis extat: Si quis pecunia vel gratia humana, aut populari, militariue tumultu, ſine concordi & Canonica electione Cardinalium, fuerit throno Petri collocatus, is non Apoſtolicus, ſed Apoſtaticus, id eſt, à ratione deficiens, meritò vocetur: liceatq; Cardinalibus, Clericis & Laicis Deum colentibus, illum, prædonẽ anathematizari, & quouis humano auxilio à Sede Apoſtolica propellere atque quouis in loco ſi in vrbe non liceat, Catholicos huiuſce rei congregare. *Platin. de vitis Pontificum, an.* 1059.

Arialdvs inſignis pietate vir commiſeratus ſtatum Mediolanenſis Eccleſiæ, quam dira perſecutiò ſimoniacorũ, & aliorum impiorum miſerè vexabat, Romam ſe contulit, anno Redemptoris 1056. ſub Victore Papa II. ibique per decennium

perſeuerans, in primis aduerſus Guidonem Archiepiſcopum, A ſimoniacum, conſtantiſſimè ſtetit: at verò, qui lupus in grege, non paſtor erat, Arialdum monitorem infeſtum non ferẽs, proditione captum, & per ſuos in inacceſſas ſolitudines tranſlatum ad necem ductum ne populus commoueretur, necandum curauit, vbi crudeliſſimè à duobus Clericis ab Archiepiſcopi nepte tanquam altera Iezabele, miſſis, fuit interfectus: vbi enim illi duo Clerici illuc nauigio perueniſſent, egreſſi, de naue, ad eos, qui duxerant: Vbi eſt Arialdus? Qui reſpondere dicentes: Mortuus eſt: At illi: Nobis, inquiunt à nepte Archiepiſcopi iuſſum eſt videre illum ſiue viuum, ſiue mortuum: & aſpicientes videre eminus vinctum ſedentem ſuper ſaxum: in quem ſic anxij irruunt, quomodo leonum catuli ſuper prædam famelici. Euaginatis igitur gladiis, ipſius vnus vnam, alter verò auriculam arripi alteram, dicentes: Dic furcifer: ſi dominus noſter verè eſt Archiepiſcopus: Qui reſpondit: Nec eſt nec fuit vnquam, quia opus Archiepiſcopi in ipſo non eſt, nec fuit vnquam: (Etenim per ſimoniam ingreſſus per ſimoniã ſacra diſtrahere non ceſſabat) Tunc immites vtramque amputant aurem. At ille oculis in cœlũ eleuatis ait: Gratias tibi B ago, Chriſte, quia hodie inter tuos martyres me dignatus es cõnumerare. Interrogatus deniq; iterũ, ſi Guido verè eſſet Archiepiſcopus? qui ſolitam animi conſtantiam tenens ait: Non eſt. Quapropter naſus ipſius protinus cum labio ſuperiore eſt abciſſus: deinde ambo ſunt effoſſi. Poſtea verò dextram detrũcant manum, dicentes: Hæc eſt, quæ faciebat Epiſtolas Romam directas. Dehinc radicitus membrum amputant genitale, dicẽtes: Prædicator caſtitatis hactenus fuiſti: & hinc tu caſtus eris. Poſtea verò ſub gutture linguam extrahunt, dicentes: Modò ſileat, quæ clericorum familiam conturbauit, & diſperſit. Et ſic ſancta illa anima carne eſt ſoluta. *Ex geſtis Arialdi per Syrum presbyt. eius vitæ ſcriptorem Baron. t. 11. an. 1066. 19. 20.*

* Simplex. Simplicitas.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SIMPLEX dicitur apud Philoſophos naturales, quod eſt vnũ, & quod non eſt compoſitũ ex multis partibus, tamen eſt cõpoſitũ ex materia: & ſic dicitur de quatuor corporibus, quod ſint ſimplicia. Aliud dicitur de eo, quod non eſt cõpo- C ſitum ex materia & forma, quæ mutatur ad formam in potentia: & eſt corpus cœleſte. Et præterea ſimplex dicitur, cuius definitio totius & partium eſt eadem, licet compoſitum ſit ex quatuor elementis. *Auer. ex deſtruct. diſp. 3.*

In moralibus verò SIMPLEX propriè dicitur, qui ſe in res externas & vanas ſolicitudines non effundit, quietus ſolique Deo vacans. Sanè ſimplicẽ accipiunt Scriptores Eccleſiaſtici illum, qui veritatẽ habet in verbis & moribus, expers eſt falſitatis & ſimulationis. Talis enim per metaphorã ſimplex dicitur, quod in ſe nihil habeat doli, cõpoſitionis, aut permixtionis & in omnibus ſit ſincerus quales nõ ſunt, qui loqũtur pacẽ cũ proximo, mala autẽ in cordibus eorũ. Eſtq; hæc ſimplicitas commendata à Chriſto, *Mat.* 10. quãdo exigit à ſuis columbinam ſimplicitatem. Item à Deo in lege veteri *Leuit.* 19. quãdo noluit agrum ſeri diuerſo ſemine: vt ſignificaret ſe omni in re commendare hominibus ſimplicitatem & impermixtionem. Sed audiamus de hac virtute encomia Scripturæ & Patrum.

SIMPLICITATIS ENCOMIA, AB EXEMPLIS ET AVCTORITATE.

D Cõmendatur in Scripturis IACOB Patriarcha, quod fuerit vir ſimplex תם *tam*, quod vertunt LXX. *ἄπλαστος* ſine fuco, non duplex. *Tam* autem Hebraicè idem eſt quod innocens, rectus integer, à radice תמם *taminam*, ſiue *tamam*; quod eſt perficere. Propter hanc autẽ virtutem Iacob à Deo benedictus fuit: vt merito illi poſſit tribui illud emblema, Prudens ſimplicitas, denſa felicitas. *Geneſ.* 25. Etiam Iob deſcribitur vir ſimplex & rectus, quod nonnulli ad manſuetudinem referunt. Simplex ait *S. Beda l. 1. de templo Salomon.* quia nullum lædere, imò prodeſſe deſiderabat: rectus, quia ſe à nullo corrumpi permittebat, ait S. Hieron. dici ſimplicem, quaſi *ἄπλαστος* id eſt, ſine fictione.

Etiam IOSEPH & DAVID vocantur ſimplices.

De primis Chriſtianis dicitur in Actis, quod perſeuerabant in oratione, & ſumebant cibum qui in commune diſtribuebatur, cum exultatione, & ſimplicitate cordis, id eſt, cum ſumma integritate, abſque fuco, aut faſtu Phariſaico.

Ab hac ſancta ſimplicitate ait *Clemens Alexand. lib. 1. Pæd. c. 5.* nos vocari toties in Scriptura pueros, & infantes.

Laudat ab hac virtute fratrem Satyrum *Ambroſ. orat. de obitu illius*, & definit eam eſſe quandam morum temperantiam mentiſque ſobrietatem. Illum verò tantum dicit habuiſſe ſim- E plicitatis, vt conuerſus in puerũ ſimplicitate illius ætatis innoxiæ, perfectæ virtutis effigie, & quodam innocentium morum ſpeculo reluceret. Certè Deus cũ ſit in ſe ſimpliciſſimus, amat ſimplicia & adulterina mixtiones odit ac perſequitur, Vnde *Cyrillus lib. 8. de Adorat.* dicit vetitam eſſe olim diuerſi ſeminis in vnum agrum effuſionem, vt eo velut ſymbolo morum difformitas vetari intelligeretur. Omnibus nobis in conuerſionis initio nulla magis neceſſaria, quam ſimplicitas verecunda, inquit *S. Bernard.*

Hinc Sapiens *Prouerb. cap. 11. v. 20.* Abominabile, ait, eſt cor prauum, & voluntas eius in his qui ſimpliciter ambulant, Et *c. 20. 7.* Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua, beatos poſt ſe filios relinquet.

Simplex, ait *S. Auguſtinus hom. 2. in Ioan.* eris explicando te à mundo: implicando, duplex eris.

Quid, ait S. *Hieronymus*, ſimplicitate diuitius, quæ ſicut bonus paterfamilias ſatis ſibi abundat, & ſua puritate contentus, non quærit alienum: nec abrodit, ſed ſe de cæteris fingit: nec ſe in varias partes commutat, ſicut aſtutia, quæ vt ſit cauta, timet omnia, nec ſuis conſiliis credit: verſat ipſa ſuas F ſententias; ſimplicitas autem timere nil nouit.

Et rurſum: Prudentia abſque ſimplicitate malitia eſt, & ſimplicitas abſq; ratione ſtultitia nominatur. Hinc Chriſtus ait: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Audi & Gentiles *Cicero lib. 1. de Officiis*: Compendiaria inquit, via ad gloriam eſt: vt qualis quiſque haberi vult talis ſit.

Et lib. de amicitia: Aperte odiſſe vel amare eſt magis ingenui, quam fronte occultare ſententiam.

Seneca ep. 10. Virtutẽ inquit, bona ſequitur fide, qui ſe non exornat & pingit; ſed idẽ eſt, ſiue ex denũtiato videatur, ſiue imparatus & ſubitò. Veritas in omnẽ partem ſui ſemper eadẽ eſt.

Idem ad Neronem: Nemo poteſt perſonam fictam diu ferre, ficta in naturam ſuam citò recidunt.

Idem in prouerb. Malus, inquit, vbi ſe bonum ſimulat, tunc eſt peſſimus.

SIMPLICITATI QVÆ ADVERSENTVR.

SIMPICITATI huic ex diametro aduerſatur omnis duplicitas, dolus, fraus, ſimulatio, dũmodo iniuriam alteri irrogent, G aut falſitatem habeant admixtam. Datur enim dolus bonus, de quo *in Loco de Dolo*; & deceptio quæ vtilitatem adferat illi qui decipitur, quomodo ægrotis nonnunquam medicina quã abhorrent, occultatur, aut nouacula quæ vlcus aperiat, obtegitur. Atque hoc etiam modo vſurpatam in ſacris literis legimus nonnunquam deceptionem aut fictionem, ſiue opere ipſo ſiue verbo expreſſam, & notant DD. in Abraham immolaturo filium: Iacob percipiente à Patre benedictionem: Hebræis accipiẽtibus à vicinis vaſa aurea & argentea, ad vſum ſacrificij Chriſto fingente in Emaüs coram diſcipulis ſe longius ire: & aſſerente ſe ignorare diem aut horam futuri iudicij.

☞ *Vide plura ſequenti Loco.*

MENTALES RESTRICTIONES, IN QVANTVM SIMPLICITATI OBSINT.

Plerique in deprauatum ſenſum detorquentes exempla ſanctæ fictionis, vniuerſum illius genus tanquam laude dignum, H conſuerũt, & tunc demum ſe probè egiſſe rem ſuã apud proximum arbitrantur, ſi illum ambiguitate verborum, quæ aliud ſonent, qua in mente ſentiant; circumueniant, & telegent cum interim verè mentiantur, aut proximum fallant, ac procul ſe abeſſe demonſtrent ab eo qui dixit: Nõ ambulantes in aſtutia: Prouidens enim Scriptura, ne dum velis vitare mendacium, incidas in fallacias vel dolum, dicit: Non mentiemini, neq; decipiet vnuſquiſq; proximum ſuum. An nõ decipit qui aliud dicere intendit, quam præ ſe fert, aut è contra? cum rectè dixerit *Tert. l. 4. cont. Marc. c. 38.* iuſta & digna eſt præſcriptio, in omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſententiã reſponſionis. Cæterum aliud conſulentis, aliud reſpõdere, demẽtis eſt Similiter S. *Auguſt. Ep. 224.* Periuri ſunt, qui ſeruatis verbis, expectationem illorum quibus iuratum eſt deceperunt. Dicent alij, non teneor reſpondere: Ita eſt, cura igitur tacere, vel reſponſionem declinare, quia non potes fallere. Præcipimur enim ab Apoſtolo eſſe ſimplices filij Dei, & veritatem vnuſquiſque loqui cum proximo ſuo debet; iuxta eundem ad *Epheſ. cap. 4.* Imò Gloſſa in *cap. 22. Deuteron.* Vbi Deus vetat indui veſtem lana linoque contextam; aſſerit vetari à Deo malitiæ ſubtilitatem verborum fuco contectam.

Et

Et quamuis dati caſus poſſe videatur, quo reſtrictione men-
A tali licitè vteremur; puta ſi coram illegitimo iudice quis reum
ſuum grauè defendere, & ad interrogata reſpondere compelli-
tur; nihilominus illicitè eadē perpetrat quidā vtuntur; &
peccant contra ſimplicitatem à Chriſtiano requiſitam, & ſin-
ceritatem omnem violant, cum hac ratione eludetur quæcun-
que veritas. Exclamandum potius cum *B. Ambroſio de obitu
fratris*, Anima benedicta omnis ſimplex.

☞ *Vide nonnulla in Loco de Simulatione.*

* Simulachrum.

Definitio et Etymologia.

SIMVLACHRVM, quod εἴδωλον Græcus interpres exponit, eſt idem quod ſtatua Deorum gentilium, quamuis ſumatur latius pro quauis imagine ad ſimilitudinem rei alicuius effi-
cta, quam etiam εἴδωλον, εἰκὼν, & ὁμοίωμα Græci appellant. Oui-
dius ita vtitur hac voce *2. de Ponto eleg. 8.*

Felices illi qui non ſimulachra, ſed ipſos,
B *Quique Deum coram corpora vera vident.*

Et iterum:

Sic homines nouere Deos, quos arduus æther
Occulit, & colitur pro Ioue forma Iouis.

☞ *De Simulachrorum varietate, cultu, veneratione, aliiſque huc facientibus, Vide Locum de Ethnicis, Imaginibus, Statuis.*

Simulatio.

* Definitio & Etymologia.

SIMVLATIO eſt mendacium in actionibus vitæ, & à Græcis dicitur ὑπόκρισις ab Hebræis *Chenoph* à verbo *Chanaph* velatus eſt, ſimulauit. Differt autem à diſſimulatione, quod ea dicamus diſſimulare quæ ſunt, ac ſi non eſſent. Simulamus autem eſſe quæ verè non ſunt, quia ſimulādo intendit quis aliud ſignificare, quàm reuera in animo ſentit, aut ſubſit in mente.
C Itaque ſimulare dicimur, quando ſignificatio & res ſignificata non ſunt ſimul. Non tamen omnis ſimulatio eſt criminoſa & mendax, cum eam nonnunquam vſurpauerit Chriſtus ipſe, & alij viri ſancti. Vti titulo priori diximus.

* Partitio.

SIMVLATIONIS ſpecies quadruplex ſeſe offert. Prior, eaque vitioſa & improba, eſt ſimulatio noxiæ dilectionis, ad fallendum alios, vel rem quampiam inique conſequendam, ſuntque huius generis ſimulatores veri hypocritæ, & opifices fraudulenti.

Altera eſt, iuuandi aut ſe, aut alios: item monendi, corrigendi inſtruendiue cauſa adhibetur. Ita non raro medici periculosè laborantibus & ſalubres curationes recuſantibus, vtili ſimulatione deceptis, & quæ volunt præbent medicamenta, & ſanitatem reſtituunt. Quo etiam modo magiſtri ſophiſmata proponunt, quibus diſcipulorum ſolertiam pertentent.

Huius ſpeciei ſimulatio fuit quando Ioſeph poni curauit pecunias in ſaccis fratrum & ſcyphum in ſacco Beniamin, vt eos ſimulatè furti arguens, adduceret in recordationem D ſceleris in ſe admiſſi: prout etiam aduenit.

Talis quoque ſimulatio erat regis DAVID in ſummo vitæ diſcrimine conſtituti, apud Regem Achis inſaniam præ ſe ferentis, & pleræque aliæ. *1. Reg. 21.*

Tertia ſimulatio eſt quæ à diuina monitione proficiſcitur, quaque vſi Hebræi vicinos ſpoliauerunt: & IOSVE metum & fugam ſimulando, hoſtilem exercitum oppreſſit. *Ioſ. 8.*

Cui ſimile de Filiis ISRAEL aduerſus filios BENIAMIN dimicantibus, fugamque, vt loquitur Scriptura, arte ſimulantibus, meminit liber Iudicum *cap. 20.*

Quamuis poſteriora ad aliud ſimulationis genus aptius reducentur, quod in bellis adhibetur, & Stratagemata militaria dicuntur, quæ nihil aliud ſunt, quam callidæ ſimulationes, per quas dans operam rei licitæ, opportune ingens malum auertere.

Horum autem quatuor generum ſimulationis, primum duntaxat deteſtandum eſt: cætera ſine peccato pro tempore & loco poſſunt vſurpari. Et diſputat de eorumdem laudabili vſu *Chryſoſt. ſub. finem. lib. 1. de Sacerdotio.*

Simulare licite, et ob finem honeſtum.

E

Simulatio quam licitam dicimus: non eſt tam mendacium, adiunctam habens fallendi voluntatem; quam ambigua actio qua quis intentionem ſuam occultat, & in rebus agendis vitio caret.

Ita DAVID rex fugiens à facie SAVL: cùm veniſſet ad Achis Regem, & audiuiſſet quædam de ſe proferri, extimuit valdè: & immutauit os ſuum coram principibus & Rege, & collabebatur inter manus eorū & impingebat in oſtia portæ: defluebantque ſalinæ eius in barbam. Vnde eiectus extra domum Regis, fugit in ſpeluncam, &c. *1. Reg. cap. 21.*

Itaque DAVID vt euaderet mortem, ſimulauit ſe fatuum, epilepticum, & inſanum. Hinc bene Poëta:

Stultitiam ſimulare loco ſapientia ſumma eſt.

Aduertebat enim ſe cognitū DAVID à famulis Regis adeoque ſuæ ſaluti timebat, eò quod multa Palæſtinorum millia trucidaſſet, vt ait Ioſephus *l. 6. Antiq. c. 13.* Loquens autē *Auguſtinus lib. contra mendac.* de eadem ſimulatione, ait, Nec quod Dauid ſimulauit inſaniam, nec cætera eiuſmodi, mendaci à iudicanda ſunt, ſed actiones locutioneſque propheticæ, ad ea quæ vera ſunt intelligenda referendæ.

Ita IACOB ſimulauit ſe eſſe primogenitum Eſau mutatione F
veſtium, & eripuit benedictionem à patre. *Geneſ. 27.*

IOSVE & filii ISRAEL ſimulando fugam, occupauerunt vrbem Hai. *Ioſ. 8.*

IEHV Rex Iſraël quo facilius interficeret Sacerdotes Baal, ſimulabat ſe illud Idolum velle colere *4. Reg. 10.*

CHRISTVS poſt reſurrectionem cum diſcipulis in via ſe componens euntibus in Emaus, vt eorum erga ſe amorem magis accenderet, eos probauit, ſimulando & fingendo quod longius vellet ire. Ob id ait *S. Bernard.* finxit ſe longius ire, quoniam audire volebat: Mane, nobiſcum Domine. Præteriens enim Dominus retineri vult, abiens reuocari.

Sic diſcipulos in mari laborantes præterire volebat, vt ea ſimulatione eorum probaret fidem, vt loquitur D. Ambroſius, eliceret preces.

Quando CANANÆA illa poſt eum clamabat ſalutem filiæ expetens, ſciebat quid facturus eſſet: diſſimulauit tamen, & diſtulit beneficium, vt eius deſiderium accenderet, & perſeuerans amplioris gratiæ dignior efficeretur, & à Chriſto exaltaretur eius fides.

Ita quoque cum vidiſſet turbam multam ad ſe venientē, dicebat ad PHILIPPVM: vnde ememus panes, vt manducent hi? hoc autem dicebat tentans eum; ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Illa nāque interrogatione miraculi quod facturus amplitudinē & nouitatem magis diſcipulorū menti imprimere ſtudebat, eorumque in Perſona Philippi fidem explorabat.

Ipſe gentium Doctor Corinthiis inſinuat, quomodo infirmis ſe profiteatur infirmum, Iudæis Iudæum, imo omnibus omnia factum ſe dicit, vt omnes lucrifaceret, quod reipſa præſtitit dum Timotheum curauit circumcidi; & ipſe in Cenchris: palam totondit caput ne videretur legem Moyſis eiuſque ceremonias abominari.

Quocirca *B. Auguſtinus ad Conſentium, cont. Mendac. c. 18.* Quod PAVLVS ait, omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem, compatiendo id fecit, non mentiendo: Fit enim quiſque tanquam ille cui vult ſubuenire: non quia fallat ipſum, ſed quia ſe cogitat, ſicut illum.

Regula Comicorum eſt, *teſte Horatio in arte poëtica,* H
triſtia mæſtum
Vultum verba decent: iratum plena minarum.
Idem: —— *ſi vis me flere dolendum*
Primum ipſe tibi: tunc tua me infortunia lædunt, &c.

Sit quoque eadem regula Chriſtianorum, vt fiat tanquam illi quicunq; alteri ſtudet ſubuenire, quemadmodū CHRISTVS poſt reſurrectionem habitu peregini viatoribus ſe adiunxit: MAGDALENAE in horto exiſtēti, hortulani effigie apparuit: cum manducantibus manducauit. Neque enim vituperiū, ſed omnem commendationem meretur illa fictio, qua ſine fallendi voluntate, nobis ipſis aut proximo prodeſſe deſideramus.

Exempla Hiſtorica.

Eam honeſtæ ſimulationis ſeu fictionis neceſſitatem, ac vtilitatem eſſe aſſerebat SIGISMVNDVS Imperator, vt Imperio indignum cenſeret, qui hac non polleret.

LVDOVICVS XI Galliarum Rex, Carolum filium ſuum, propter valetudinis imbecillitatem, vt *Vicentius Lupanus* receſſet

A ſcire Latinè vetuerat, præter vnum illud, Qui neſcit diſſimulare, neſcit regnare, exemplo fortaſſe Tiberij Cæſaris, qui nullam æque ex virtutibus ſuis quam diſſimulationem diligebat. *Teſte Cornelio Tacito.*

Æterno idcirco elogio celebratur TIMOTHEVS Presbyter, quod coacto ad Tyrum concilio, cum Ariani Epiſcopi accuſaſſent S. Athanaſium, quod ſtuprum per vim mulieri intuliſſet, & quandam hoc fine ſubornaſſet, ille eam introductam Athanaſio præſente aggreſſus ſit, ſimulans ſe Athanaſium. Egone, inquiens, mulier apud te diuerſatus, tibi vim intuli; cui cum illa petulanter reſpondiſſet: Tu ipſe: cognita impoſtura, eius imprudentia exploſa eſt.

Euſebius Vercellenſium Antiſtes cum Arianos à Dionyſio Albanenſi Epiſcopo ſubſcriptionem ſui erroris extorſiſſe cognouiſſet, ſe quoque in eandem ſententiam pedibus ire finxit, ac ſubſcriptionum indicem ſibi exhiberi poſtulauit. In qua dum nomen Dionyſij inter primos aduerteret, ſtomachatus: Quid, inquit, vos filium Patre minorem dicitis, ecce ergo iuuenis ille me præcedat; aliam ſchedam proponite, vt ordine B quiuis ſubſignet. Dixerat, cum Arriani priorem illam comminuût, & aliam Euſebio deferunt ſignandam. Qui ſubridens: Nec ego, ait, neque meus Dionyſius veſtris impietatibus ſubſcribemus. Ex quo facto concludit D. Ambroſius. Cum dicat, inquit, Euangelium, In hac generatione prudentiores filios tenebrarum filiis lucis, ecce hic ipſis tenebris prudentior filiis lucis, eſt inuentus.

Simili aſtu ABRAHAM Eremita animam ſuæ neptis Mariæ lucratus eſt. Lapſa hæc fuerat in fornicationis peccatum, fugaque elapſa, turpi quæſtui ſuum corpus proſtituit. Ille eam perditam ſollicitè quærens, Eremi cultu obtecto militare ſagum induit, locum vbi ea lateret inueſtigauit: Eoque inuento, & agnita, cuius ſalutem anxiè quærebat, cœnam opiparam apparari mandat, ac carnibus, quarum vſu iam annos 50. abſtinuerat, cum illa veſcitur: mox à cœna ad intimum cubile itur: vbi detecto capite & corpore, Abraham ſe prodit. Ad cuius agnitionem anima conſternata illa pedibus eius aduoluitur, veniam deprecatur, & ad Eremi ſolitudinem regreditur, in quā reliquum vitæ tanta virtute exegit, vt & miralis clarue-
C rit, & Diuorū cathalogo adſcripta ſit. *S. Ephrē. tom. 3.*

CONSTANTINVS Imperator primo Imperij ſui exordio, periculum facturus, quinam ex domeſticis orthodoxam fidem amplecterentur, qui verò ab eadem deſciſcerent: ſimulauit ſe eos ſummo honore cumulaturum, qui diis ſacrificare vellent. Ad quam vocem nonnullis Chriſtianorum aula exeuntibus, aliis verò thura diis ponentibus, hos à ſe reiecit, illos velut domeſticos familiares ſummis beneficiis eſt proſecutus, & ita pro aſtu filiorum huius ſæculi prudentiam ſuperauit. Nec mirum eſt, inquit *Diuus Hieronymus* Quamuis iuſtos homines, tamen aliqua ſimulare pro tempore ob ſuam & aliorum ſalutem; cum & ipſe Dominus noſter, non habens peccatum nec carnem peccati, ſimulationem peccatricis carnis aſſumpſerit, vt condemnans in carne peccatum, nos in ſe faceret iuſtitiam Dei.

☞ *Vide eadem in Loco de Mendacio.*

FRAVDVLENTA SIMVLATIO.

Ita Simulant.

RELIGIONEM.

* Cum MAXENTIVS Tyrannus Gentilium nefarios ritus, & ceremonias coleret, metueretque ne ſibi ad imperium ten-
D denti ab innumera Chriſtianorum multitudine aditus præcluderetur, ſimulandi artem ſecutus, principio benignum, ac fauentem ſe illis exhibuit: deinde verò cum vires ſuas auctas confirmataſque cerneret, miram aduerſus eoſdem crudelitatem exercuit. Poſtquam verò ſic Romæ tyrannidem exercuiſſet, tandem fugiens à Conſtantino Imperatore bello victus ſuo ipſius, quod dicitur, laqueo eſt captus: ponte enim diuina virtute rupto, nauibuſque quibus flumen conſtratum fuerat ſolutis, tranſitus ipſe peſſum iit: & ſcaphæ ſubito cum hominibus omnibus in vndas ſubſedere: ipſeque miſer primus cum propugnatoribus ſuis in flumine merſus & ſuffocatus eſt, ſicuti olim cum vniuerſo exercitu Pharao: vt fluuius ille, ad eum qui Miluius dicitur, pontem, equis & aſcenſoribus refertus viſus ſit. Tū verò ea quæ olim cantata fuerant, ad oculum repræſentata videre licuit. Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare: electos aſcenſores, ſatellitesque ſubmerſi in mari rubro deſcenderunt in profundum, quaſi plumbum cum aquis vehementibus. *Euſeb. l. 8. c. 16. & Nicep. l. 7. c. 21. & 29.*

* LICINIVS Conſtantiæ magni Conſtantini ſorori matrimonio coniunctus, initio ſe Chriſtianos amore ac beneuolētia complecti finxit, vt Imperatoris amicitia hoc artificio quæſita ſocius fieret ac conſors Imperij: vbi verò ſe voti compotem factum vidit, depoſita quam ficte tenuerat perſona, & in leonem è vulpecula conuerſus, Chriſti cultores immaniter eſt perſecutus. Eundem autem finem, quem prior tyrannus, eſt conſequutus: ille enim in prælio commiſſo cum Conſtantino in fugam verſus cum quid faceret non videret, ſeipſum victoribus dedit, ille, inquam, qui paulò ante minas ferociter ſpirauerat, atque omnia poteſtati ſuæ ſubiicere conſtituerat. Imperator ſane more ſuo vſus ſolito, vitam quidem illi donauit, eumq; ſub cuſtodia eſſe Theſſalonicæ mandauit. Vbi verò ille à moribus ſuis conſuetis non diſceſſit, & fraudulenter inſidioſa cōſilia captans, barbarorumque multitudinem mercede conducens, vt bello reſtaurato cladem acceptā ſarciret, ad res nouas rurſus ſpectare deprehenſus eſt: Imperatoris iuſſu vitā ferro cæſus amiſit. *Euſeb. l. 9. c. 10. Eccl. hiſt. Niceph. l. 7. cap.*

* His IVLIANVM Imperatorem, fidei deſertorem, vulpem alteram priore non minus aſtutam, hoc loco adiiciendum operæ pretium duxi, qua nimirum calliditate Chriſtianis fauit, ædes ſacras ſtudioſè viſit, Sanctorum venerandas exuuias coluit, Mammeæ martyri templum extruxit, atque alia pleraque Chriſtiani pectoris ſigna per ſummam ſimulationem dedit vt impedimentis ſublatis ad Imperium ſibi viam ſterneret, eoque potius Chriſti cultum ex hominum memoriā animiſque tolleret. Sed infœlix non magis feliciter vltimum vitæ diem clauſit, quàm priores Tyranni. *Theodoret. lib. 3. cap. 2. & Sozom. 5. cap. 2. & 5. Niceph. lib. 11. cap. 3. & 12.*

* VALENS Imperator, qui Catholicus ad Imperatoriam euectus eſt dignitatem, quamdiu ſibi commodum ac vtile viſum eſt, Antiſtitum fuit obſeruantiſſimus, & Baſilij Mag. egregius cultor, admiratorq; vbi verò Eudoxij Patriarchæ Cōſtātinopolitani dolis à Catholica veritate abductus in Arianam hæreſim lapſus eſt, in Catholicos crudelitatis ſuæ arma conuertit; eoque erupit amentiæ, vt quam hæreticis & Gentilibus liberam fecerat poteſtatem in ſua ſecta atque Religione viuendi, ſolis illis negauerit. Hic autem viuus, à Gothis etiam Arianis crematus eſt. *Ammianus Marcellinus l. 20. & 21. Theod. lib. 4. cap. 11. & 12.*

* ANASTASIVS Imperator Manichæorum ſectæ addictiſſimus, cùm ſe videret ob hæreſis ſuſpicionem ab Euphemio Conſtantinopolitano Patriarcha ad Imperiale diadema non admitti, verbo & ſcripto fidem Catholicam publicè profeſſus, eiuſque perpetuam conſeruationem iureiurando pollicitus, Patriarchā & cæteros oppugnatores ſuos egregia fraude circumuenit: Nam de Deo non rectè ſentiens Synchiticorum ſectam ſecutus, qui vnam naturam poſt duarum vnionem in Chriſto ſeruatore ſtatuebant, multis malis Orthodoxorum Eccleſias affecit, erga eorum Præfectos implacabilis. Euphemium Patriarcham eiecit, & ſucceſſorem eius Macedonium. In cuius locum ſuffectus eſt Timotheus Imperatoris aſſenſor, *Zonar. in Anaſtaſ. Dicoro, tom. 3. Annal.*

* ECEBOLIVS Sophiſta Iulianum Apoſtatam diſcipulum habuit, à quo plurimi fiebat, & quo benigno ac fauēte vtebatur. Is vtpote vafer ſimulationis artifex, Chriſtianum Arianumque finxit ſub Imperatore Conſtantio, vt religionis ſimilitudine Cæſari gratioſus ac carus eſſet. Poſt cuius obitum ad gentium ſimulachra rediit, vt Iuliani, quem Chriſtianæ fidei deſertorem nouerat, beneuolentiam ac fauorem hac arte caH ptaret. Iuliano miſerabili morte extincto, vix dum Iouinianus Catholicus ac religioſus Princeps imperij infulā acceptarat, cum chamæleon noſter Imperatoris recens creati Religionē ceu nouum colorem expreſſit, ſeque (vt ex Socratis hiſtoria liquet) pro foribus Eccleſiæ ad Chriſtianorum pedes abiecit, meliorum ſpe veniam ab illis impetrare contendens, vociferatus eſt, Me quaſi ſalem infatuatum pedibus conculcate. *Socr. lib. 3. hiſt. Eccleſ. c. 11. Baron. tom. 4. ad an. Chriſti 362.*

* HVNERICVS maior filius Geiſerici patri ſuccedēs, primordio regni, vt habet ſubtilitas barbarorum, cœpit mitiùs & moderatiùs agere, & maximè circa religionem noſtram, vt etiam vbi antea ſub Rege Geiſerico præiudicatum fuerat, ne ſpiritales fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorū. Et vt ſe religioſum oſtenderet, ſtatuit ſolicitus requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos autem diſtraxit nauibus tranſmarinis, quos pene omnes Manichæos ſuæ religionis inuenit, & præcipuè Preſbyteros & Diaco-

Diaconos Arianæ hæreſeos. Vnde magis crebeſcens amplius in illos exarſit. Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat & ſolidabis ſibi, vt putabat, regnum quod breue fuerat & caducum, omni ex parte otioſus atq; ſecurus vniuerſa tela furoris in perſecutionem Eccleſiæ Catholicæ ſicut leo rugiens conuertit. Cenſet primò tyrannus iuſſione terribili, vt nemo in eius palatio militaret, neque publicas ageret actiones, niſi ſeſe Arianum feciſſet. Quorum ingens numerus vigore inuictus, ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos poſtea domibus proiectos, omniq; ſubſtantia exſpoliatos relegauit. Sacras Virgines turpiter tractari grauiterq; torqueri iuſſit. Quarum acerbitate pœnarum plurimas tunc ſcimus extinctas: aliæ quæ remanſerunt, curuis areſcentibus factæ ſunt curuæ. Epiſcopos, Presbyteros, Diaconos, & alia Eccleſiæ membra, id eſt, quatuor millia DCCCCLXI. ad exilium eremi deſtinauit. *Victor. Vticenſ. lib. 2. de perſecut. Vandal.*

IVLIANVS Imp. cuius etiam paulò ante eſt facta mentio, contra Conſtantium mouens, cum ſomnio obiecto comperiſſet eum breui è vita diſceſſurum (quod vulgo magiis artibus quibus ab ineunte ætate ſtuduerat, eſt tributum) nihil tamen iſtiterim de præſenti ſtatu rerum mutauit, ſed quietè omnia conſtituit, & vt omnes, nemine impediente, ad ſuas partes attraheret, ſtudere ſe Chriſtianæ fidei finxit, à qua iampridem occultè deſciuerat, atq; aruſpicibus, auguribuſque, & Deorum cultibus ſe tradiderat & vt hoc celaret, die Epiphaniæ progreſſus in Eccleſiam, ſolenni ritu Deum orauit. Conſtantius contra illum ducens, Mopſueſtiæ in Thracia obiit, ſucceſſorem appellans Iulianum. *Sig. lib. 6 Imp. occid.*

SAPIENTIAM.

M. Tullius Tuſcul. quæſt. 5. ſcribit EPICVRVM tantummodo Perſonam induiſſe Philoſophi. *Eraſm. in Adag.*

STVLTITIAM.

☞ *Exemplum Dauidis pete ex ſuperioribus*

VLYSSES ne ad Troianum bellum iret, boue & aſina iunctis terram proſcindere, & ſal ſerere cœpit. Sed aſtum eius Palamedes detexit. *Cicero lib. 3. Offic.*

MERON Athenienſis Aſtronomus, cum infelicem euentum Siculæ expeditionis præuideret, mente ſe captum finxit, & domum incendit. Itaque inſanus iudicatus, liberè dimiſſus eſt. *Ælian. lib. 13.*

NICIAS oppidali Siculæ Enguij præfectus ciuibus ſuis auctor erat, vt a Pœnis ad Romanos deficerent. Illi Pœnis cum ob hanc rem vinctum tradere cum conſtituiſſent, id odoratus, irreligiosè multa de Matribus deabus locutus eſt, quaſi negaret & contemnaret earum præſentiam. Tandē cum verba in concione ad populum de re quapiam facturus eſſet, in media oratione obiecit ſe in terram: pauloque poſt caput attollens & circumferens, ſubtremulam vocem grauemq; intendit, concitauitq; paulatim. Vbi conſpexit horrore & ſilentio defixum theatrum, abiecto pallio, tunicaq; ſciſſa exiliit ſeminudus, curſumq; ad exitum theatri tulit: Matrum furiis vociferans agi. Cū nemo inijcere manū homini præ religione auderet extulit ſe porta inlanoli milis. Aſtus conſcia vxorq; coniunx aſſumptis liberis ſupplex palantem illum præ ſe ferens quærere, nemine impediente oppido exiit: atque ea ratione Syracuſas vna ad M. Marcellum euaſêre. *Plut. in Marcel.*

L. Iun. Brutus ſimulata mentis impotentia Tarquiniorum inſidias euitauit, *Liuius*.

Ramirus ex monacho quintus Aragoniæ Rex rumorem diuulgauit, ſe campanam tam magnam conſlaturum: cuius ſonus per totam Hiſpaniam audiretur. Excitos ea fama proceres, à quibus imperitæ nomine contemnebatur, comprehendit & interfecit. *Marin lib. 8. rer. Hiſp.*

PROBITATEM.

Demoſthenes in Oratione pro Cteſiphonte, Æſchinem tragicam ſimiam appellat, quod cum eſſe nequiſſimus, ſplendidis tamen verbis probum ciuem ageret. Cæterum *D. Hieron. in Epiſtolis* oſtendit hoc ſcenica iaci ſolitum vulgò in Chriſtianos, ſed ab impiis, ethniciſque, perinde quaſi vultu habituque ſanctimoniam præ ſe ferrent, cum eſſent improbi.

THEREVS Rex Scotorum VIII. primis quidem ſex annis ita regnum geſſit, vt Reutha patruus de eo rectè vaticinatus fuiſſe videretur. Deinde repentè ita in omnia flagitia præceps abiit, vt nobiliſſimo quoq; per calumniam ſublato, facinoroſi homines amoto metu, totum regnum breui latrociniis infeſtum fecerint. Phitarchi itaque, deplorato regni ſtatu publico, cum in eum animaduertere ſtatuiſſent, ille comperta coniuratione ad Britones confugit, ibique reditu deſperato, in ſummo contemptu & ignominia conſenuit, obiitquè A. M. 1806. *H. Henninges in Geneal.*

SOMNVM.

ROMANVS ſcurra Cabba, (ſiue Calba,) inuitauit ad cœnam Mecœnatem. Inde eum & vxorem ſuam cernens inter ſe annictantes, leni capitis inclinatione dormire ſimulauit. Interea cum quidam ex ſeruis foris arreperet, ad menſam, ac vinum interciperet, ſuſpiciens: Neſcis infelix inquit, ſoli me dormire Mecœnati. *Plut Serm. amatorio.*

SINGVLTVM.

Apud PLATONEM in Sympoſio Ariſtophanes, ne diceret in conuiuio, ſingultum finxit.

ÆTATEM.

Iuuenalis prouerbiali ſchemate dixit in Vetulam, iam ſcorto quidem, & ad Veneris luſus prorſus intempeſtiuam, ſed quæ verborum nequitiis puellam etiam dum ageret,

——— *facies tua computat annos*

hoc eſt, frontis rugæ numerum annorum, tuorum præferunt, quanquam libido nondum in te conſenuit.

Martialis Quendam, qui affectabat etiamnum videri puer: *In te (inquit) reclamat, ſed tuā barba: vir es. Eraſ. in Adag.*

DIVITIAS.

THEAGENES, quidam, cum pauper eſſet, affectauit tamen haberi prædiues ac magnificus negociator, vnde vulgò dictus eſt ἑκάτης. Ariſtophanis interpres ex Eupolis Comici fabula, cui titulus, δῆμοι. *Eraſ. in Adag.*

SELLO quiſpiam, cum re eſſet perquam tenui, affectabat videri locuples. Vnde qui hoc morbo laborabant, σελλίζειν dicebantur, *teſte Suida*. Quo morbo laborat Theagenes & Æſchines, ſic vt in prouerbium abierint, θεαγένους χρήματα τῶ Αἰσχίνου, *apud Ariſtophanem in Auibus. Eraſ. in Adag.*

AMICITIAM.

IOAB Dauidis Regis polemarchus Amaſiam ſimulato amplexu confodit, Similiter Abner ſpecie amici colloquij ſeductum interfecit. *2. Reg. 3. & 2. Reg. 20.*

CHVSA, Dauidis conſiliarius, Dauide ipſo ſuadente, Hieroſolymis Abſalon filium Regē ſalutauit, eiq; ſe amicum fore ſimulauit: vt cum prudentiæ nomine magnæ eſſet auctoritatis conſilia Achitophel hominis aſtutiſſimi, qui reuera ad Abſalon defecerat, irrita facere poſſet. Id quod effecit. *2. Reg. 26.*

ABSALON reconciliationem ſimulans Amnon fratrem inter epulas occidit, propter ſtuprum ſorori ſuæ vterinæ Thamar illatum. *2. Reg. 13.*

Samaritæ videntes ALEXANDRVM Magnum Iudæos tractare magnificè, ſe quoque Iudeos profiteri cæpere. Sunt enim Samaritæ hoc ingenio: rebus Iudæorum afflictis, negant ſe cognatos & verè: ſunt enim Chuthæi, ex Babilonia tranſlati, abductis à Salmanaſſar decem tribubus) cum vero affulgere, eis fortunam viderint, confeſtim in ſocietatem irruunt; à Ioſeph, eiuſque filiis Manaſſe & Ephræm ſeriem generis ſui deducendo, *Ioſephus lib. 11. c. vlt. Antiq.*

ALCIMVS Pontifex Iudæorum ſummus; cum Bacchide Meſopotamiæ præfecto, per ſpeciem amicitiæ Aſideos fortiſſimos viros, Iudæ Machabæi milites, circumuenit, & ſexaginta trucidauit, reliquis vix fuga elapſis. *1. Machab. 7.*

IVDAS Iſchariotes oſculo falſo prodidit filium hominis. *Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.*

HERODES Antipatri F. Iudæorum Rex, in ſimulanda beneuolentia aſtutiſſimus, Hyrcanum ſocerum, è Parthia aduocauit quaſi regni conſortem facturus, eundemq; poſt interemit. Ariſtobulum Alexandri F. de ſanguine regio, Pontificatu ornatum, ſpecie colludendi in piſcina natantem ſuffocauit. *Ioſ. lib. 15. Antiq.*

DATAMI ab Artaxerxe Perſarum rege deficiente Mithridates Ariobarzanis præfecti Ioniæ F. pollicitus Regi ſe eum interfecturum eſſe, copiis à Rege acceptis, tanquam communibus armis oppugnaturus Regem, colloquendi tempus & locum à Datame petiit. Quod vbi a Datame didicit, compluribus locis ſeparatim gladios obruit, eaq; loca diligēter notauit. Ergo cum aliquandiu in colloquio fuiſſent, & diuerſi diſceſſiſſent, iamq; procul Datames abeſſe, Mithridates eò, vbi telum erat repoſitum reuertens, & eruens, Datamen reuocauit, inquiens: digredientem ſe animaduertiſſe locum, ad ca-

A ſtra ponenda idoneum. Quem cum digito monſtraret, & ille reſpiceret, auerſum ferro transfixit. *Probus in Datami.*

C. Ivlivs Cæſar Cn. Pompeio fauere maximè ſe ſimulabat quem tamen non modò non diligebat, ſed clam quoque propter honorum multitudinem in odium plebis trahebat. Ciceroni, à quo multis conuiciis fuerat laceſſitus, ne reſpondit quidem, ne ab eo aliqua parte offenſus videretur: Clodiũ tamen in ipſum concitauit, ac per eum, vt Romæ exularet, fecit. Et id quidem ſemper in Cæſare fuit, vt qui ipſi negotium facerent, eos propter magnitudinem animi deſpicere ſimularet, ſed per alios vlciſceretur. Idem cum profligatum Pompeiũ in Ægyptum fugiſſe deprehendiſſet, ſtatim ipſe quoq; in Ægyptum profectus eſt: nullam ſane aliam ob cauſam, quam ſi qua cauſa hominem conſequi poſſet, conficeret. Et tamen vt vidit ſibi caput Pompeij adferri, illachrymauit *Dion. Nicæus.*

Tiberivs Imp. Seianum collegam fraudulenter maximis honoribus ornatum ſuſtulit. *Dion. in Tiberio.*

Antonivs Caracalla Cilonem, qui ipſum educauerat, & à quo multa beneficia acceperat, cum vita priuare conaretur, miſit milites qui hominem interficerent. Qui cum eius faciem poſt honorum omnium ſpoliationem laceraſſent, publice,
B plebs indignitate rei permota, Cilonem defendit. Pudore itaq; adductus Antoninus, quaſi eius rei auctor nequaquam eſſet, Cilonem chlamyde contexit: Nolite, inquiens, patrem meum occidere, nolite educatoré meum ignominia aut quauis iniuria afficere. Et vt ex animo Cilonem defendiſſe putaretur, eos qui hominem læſerant, interfici iuſſit. *Dion. Nicæus.*

Ad Senem orbum, Adulatorum & hæredipetarum cateruis obſeſſum. *Martial. Epigram. lib. 11.*

Orbus es, & locuples Bruto conſule natus:
Eſſe tibi veras credis amicitias?
Sunt veræ: ſed quas iuuenis, quas pauper habebas.
Qui nouus eſt, mortem diligit ille tuam.

Poſt Gisvlphi Foroiulienſis Ducis, ab Chagano Hunnorum Rege occiſi, mortem, Taſſo & Caco filij ſucceſſere, qui regionis dominatum pariter obiere. Hos fratres cum Gregorius Romanus patricius Opitergium iuſſiſſet accerſiri, vt raſa ex more barba filios adoptaret, vrbem ingreſſos, capi ac obtruncari præcepit: allatoque Taſſonis capiti, vt promiſſa præſtaret, barbam abraſit. *Bonf. lib. 8. Dec. 1.*

C Emmanvel Græcorum Imp. cum Stephano Pannoniæ Rege Veneti nominis hoſte, fœdus & amicitiam iungẽs, Spalatum Tragurium & Raguſium repente occupauit: inde apertè vi fraudem iunxit, veterem cum Venetis amicitiam celebrans, voluiſſe ſe dictitans eas vrbes idcirco interceptum iri, vt per illarum reſtitutionem amicũ nuper populum, veteri amicitia interpolata, ad priſtinum erga ſe ſtudium retraheret. Per legatos igitur publicè petiit, vt recenti decreto iuberent Græciæ emporia à ſuis hominibus frequentari, fore vt ſe, amiciſſimum, & non hoſtem, in cunctis experirentur, memoremq; ipſius populi in ſe & ſuum imperium meritorũ. Credita res eſt, factaq; omnibus poteſtas in Græciam nauigandi: ingens vis nauiũ quæſtus cupiditate domo proficiſcitur, ſequentibus duobus legatis, ſpe certa veteris amicitiæ cum Græco Imperatore renouandæ. Sed vix Byzantium Veneti attigerant, cum Emmanuel die ad id facinus cõſtituta, toto ſuo imperio Venetos negociatores, cum nauibus, & omni pecunia ex improuiſo oppreſſos, publicè cuſtodiri iuſſit. *Sab. lib. 5. En. 9.*

Idem Conradvm III. Imp. illuc ad expeditionem Hieroſolymitanam proficiſcentem, commeatu ſe iuuare ſimulans,
D gypſum farinæ admiſcuit. *Vol. lib. 23. Anthrop.*

Theodorvs Maſcaris Imp. à Græcis electus, ſimulata pace, in Theſſalia comiter inuitatum Petrum, Altiſiodorenſem Imperatorem Græcorum nominatum in conuiuio interfecit. *Idem ibid.*

Alphonsvs Aragonum Rex, ex Sicilia nauigans, videns aues marinas circumuolantes triremem, & expectantes cibum à nauigantibus, eſcam in mare proiecit: Verum cum videret, à volatilibus certatim rapi, quæ deinde cum præda auolabant ad ſuos conuerſus ait: Perſimiles ſunt his ganiis Purpurati & curiales aliquot mei. Simulac enim aliquod officium aut beneficium hiantes & dimicantes inuicem à me acceperunt, aufugiunt, nec reuertuntur, donec neceſſitate premantur. *Panormit. in eius vita.*

INDICIVM.

Dionysivs Syracuſanorum tyrannus hoſpiti cuidam dono dedit talentum, prætextu quod ab eo audiſſet inſidiatorum quorundam indicia. Eo timore abſterriti fuêre inſidiatores, ne conceptam iam coniurationem perficerent. *Plutarchus in* E *regum Apophtheg.*

MENDACIS SIMVLATIONIS ACQVISITIO.

MAGISTRI.

Qvi, Qvales, v. g.

Filij.

Antipater Herodis Iudæorum Regis F. ex quo primum tempore patrem animaduertit formidinibus obnoxium, conſiliorum ei ſocium ſe adiungens accendebat falſis ſuſpicionibus hominis ſæuitiam, & tunc videbatur egregiè fungi officio, ſi daret operam, vt quicunque reniti poſſent tollerentur de medio, vt ſibi ea rationẽ regnum parãret, ſublatis fratribus Alexandro & Ariſtobulo. *Ioſephus.*

Qvomodo. Nimirum.

Corruptela.

Ivdæi in reſurrectione Domini ſubornarunt pecunia falſos teſtes, qui ſanctè affirmarent, Christvm à diſcipulis ſuis ſurreptum eſſe. *Matth. 28.*

Admonitione, Conſilio.

Andocydes orator Athenienſis clarus, cum vinctus in cuF ſtodia teneretur, quaſi & ipſe mutilatorum Hermarum ſocius fuiſſet Alcibiadi: Timæus quidam amicus ei conſuluit, ſemet ipſe cum paucis aliis vt deferat; confitenti enim concedi ex plebiſcito impunitatem. Satius eſſet, vt per mendacia incolumis ſit; quam eodem ex crimine pereat, ignominioſe. Quin ſi commodum publicum ſpectet, conducere, vt paucis condonatis & dubiis, multos & bonos viros eximat iræ populi. His & aliis Timæi verbis inductus Andocydes, cum de ſemetipſo & cæteris confeſſus eſſet, veniam habuit ex lege. Quos detulit, niſi qui profugiſſent, necati ſunt omnes. Ac maioribus fidei cauſa, adiecit iis Andocydes proprios ſeruos. *Plut. in Alcib.*

Adulatione.

☞ *Adulatores, vt per ſe mendaces ſunt, ſic quoque aliis falſæ perſuaſionis auctores.*

Calumnia, Accuſatione falſa.

☞ *Calumniatores, quatenus non tantum eorum, quos calumniantur, famam lædunt, verumetiam aliorum iudicia de iiſdem corrumpunt & peruertunt, huc quoque ex ſequentibus locis referri poterunt.* G

Evrymnvs cum moliretur ſerere diſſidium inter Caſtorẽ & Pollucem, alterum apud alterum falsò inſimulando, deprehenſus, vtrique grauiſſimas pœnas dedit. *Eraſ. in Adag.*

Fuit Medivs in Alexandria adulatorum grege princeps & architectus, coryphæus aduerſus optimates inſtructus. Præcepit hic, vt intrepidè adorirentur & morderent calumniis: docens, licet morſu læſus vlcus curauerit, cicatricem tamen remanſuram calumniæ. Nempe hiſce cicatricibus vel potius gangrænis & carcinomatis exeſus Alexander perdidit Calliſthenem, Parmenionem, Philotam: Agnonibus, Bogais, Demetriis affatim propinauit ſeſe ſternendum, dum adoratur, excolitur veſtitu, & conformatur ab eis ad inſtar ſimulacri barbarici. *Plut. de Diſcern. adul.*

DISCIPVLI TRADVCTI ab aliis ad mentiendum.

Pecvnia. H

Milites, qui ſepulchrum Domini cuſtodiebant, accepta pecunia à Sacerdotibus, per vrbem circumierunt, clamantes Chriſtum à diſcipulis nocte ſurreptum, cùm tamen certò eum reſurrexiſſe ſcirent. *Matt. cap. 28. Marc. 16. Luc. 24.*

Dolore.

☞ *Huc illi, qui Tormentorum dolore, ad Mentiendum adducuntur.*

MENDACIS SIMVLATIONIS EXERCTATIO.

Quod ad Seipsvm. Quatenus VERITATEM fugit, odit.

☞ *Ex contrario ſuo intelligi & illuſtrari poteſt. Nam qui v. g. Mendacium amplectitur, quoniam eo delectatur per ſe, vel per accidens, ille Veritatem fugit; quoniam ea vel per ſe, vel per accidens non delectatur.*

MENDACIVM

MENDACIVM AMPLECTITVR.
Tum in
SVIS, SIVE
Bonis prædicandis, extollendis. Mendax Iactantia, Profeſſio, Simulatio

Eruditionis.

Narrat LAERTIVS Chryſippum Philoſophum vſque adeò ſibi placuiſſe, vt conſultus à quodam, cui potiſſimùm filium ſuum Philoſophiæ præceptis inſtituendum traderet, ſibi committendum reſponderit, Nam ſi quem, inquit, alium me præſtantiorem arbitrarer, ipſe apud hunc Philoſophiæ darem operam. Vnde & illud Homericum de eo vulgò iactatũ fuit, quòd ſolus ſaperet, reliqui velut vmbræ ferrentur. *Eraſ. in Adag.*

Mira ASCLEPIADIS Pruſienſis fiducia in medendi arte fuit cùm diceret, Ne medicus diceretur, ſi vnquam in vita aduerſa valetudine laboraret. In qua re felix vſque ad ſeptuageſimum fuit annum, mortuus, cùm è ſcalis fallente veſtigio fortè concidiſſet. *Plinius.*

IVSTINIANVS in procemio Pandectarum iuris Cæſarei: Noſtris, inquit, temporibus talis legum inuenta eſt permutatio, qualem apud Homerum, patrem omnis virtutis, Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt, diſſimilia permutantes. Hactenus Iuſtinianus, ſibi plus æquo placens, qui centones illos ſuos, & inæquales legum rapſodias, tot eruditiſſimorum virorum integris voluminibus prætulerit. *Eraſ. in Adag. Chil. 1. Cent. 2.*

Experientiæ Peregrinationibus acquiſitæ.

Hæc propriiſſimè ἀλαζονεία *dicitur,* τῶν ἀπ' ἀλαζόνων *propria.*

Virtutis.

DIONYSIVS ſenior filiarum vnam Aretem, id eſt, virtutem, Sophroſynem, id eſt, temperantiam alteram, tertiam dixit Dicæoſynen, id eſt, iuſtitiam ſe tacitè patrem virtutum innuens. *Plut. 2. de Alexandri fortuna.*

Religionis.

☞ *Ex Iniuſtitia religioſa exempla multa huc referenda. Illic Perfidia, hic Mendacij veluti obſtetricantis ratio habetur.*

IPHICRATES, cùm orationem de ſtatua ſibi ab Athenienſibus poſita aduerſus Harmodium quendam, è veteris illius tyrannicidæ poſteris, haberet, multa dixit de ſeipſo animoſe, & prope arroganter: vt Dionyſius Halicarnaſſeus non alio magis argumento refellerit eos, qui orationem illam Iphicrati à Lyſia ſcriptam eſſe dicebant, quã quòd a Lyſiæ moderatione nimiùm longè abeſſet. In ea hoc dixit (quòd aduerſarius generis ſui nobilitatem extollens, illius obſcuritatem & ignobilitatem exagitauerat) vt quiſque virtute maximè præſtaret, ita nobiliſſimum eſſe: nam ne Harmodium quidem & Ariſtogitonem nobiles fuiſſe priùs, quàm præclarum aliquid deſignaſſent. Item illud: Se maiorem habere cognationem cum illis, quàm ipſum illum quo cum contenderet: quò ſua, quàm illius facta, propriùs ad eorum gloriam accenderent, &, meorum nobilitas à me incipiet: tuorum in te deſinet. Quæ omnia imitatus eſt, quicunque ſcripſit declamationem in Salluſtium. Sed & ex eadem oratione hæc ſunt: Si qualis ego ſum, tales vobis ſeptem Impp. fuiſſent, deſerta iam eſſe & inculta Lacedæmõ. Et cùm de Harmodio & Ariſtogitone ageret: Quorum, inquit, ego ſi temporibus fuiſſem, aut aſſumpſiſſem eos ad ſocietatem præclari illius operis, aut ipſe ab eis adſcitus eſſem. Et, Vos fortaſſe Athenienſes iſtam mihi columnam, & iſtas in ea inſcriptas literas, præclarum quidam & gloriatione dignum à vobis contigiſſe arbitramini. At mihi columna cœlum attingens in Peloponneſo, virtutis meæ teſtis, conſtituta eſt. *Muretus lib. 8. Var. Lect. cap. 22.*

DOMBORVS Sclauorum Rugianorum legatus miſſus ad Valdemarum Danorum Regem, Rugianis cum exercitu imminentem, cùm viciſſim obſides à Danis pacis firmandæ cauſa peteret: idque Abſalon Roskildenſis antiſtes indignè ferret. Rugianos non ſolùm obſides Danis, ſed etiam pecuniam cũ ſupplementis claſſis tranſmittere ſolitos aſſerens, cùm Dani nihil tale Rugianis vnquam à ſe conceſſum ſolutumve meminerint: tunc Domborus: Sapientis eſt præteritorum meminiſſe, futura proſpicere, præſentia colligere. Tu verò quàm ſuperbè præteritorũ imagines recolis, tam anxiè futuros meditaris euentus, neq; ad ea, quæ præ manibus ſita ſunt, & oculis obuerſãtur aſpicere ſpotes. Fateor olim Danos gentis noſtræ victores fuiſſe. Sed quantò vobis inferiores extitimus, tantò nunc viribus ſucceſſuque præſtamus. *Saxo. lib. 14.*

Formæ, per Fucum atque Cultum.

☞ *Illecebra veneris eſt cultus corporis, & catenus nos illum inter Locos Intemperantiæ retulimus. Ille idem quia corporis bonum veluti promonet, ad Corporis locos referri poteſt. Huius vero loci eſt propter mendacium.*

METIVM DOMITIANVS Imp. reprehendebat, nimium ſibiipſi placentem, cùm diceret: Vellem tam formoſus eſſe, quàm Metius ſibi videtur. *Suetonius in Domitiano.*

Partus, Conceptus.

☞ *Conſule Tit. Liberi ſuppoſititij. Aſtus illic habetur ratio, hic Simulationis. Item Tit. Liberorum acquirendorum deſiderium, illic Affectus, hic ipſe habitus perpenditur.*

Perſeum Philippi F. Macedoniæ Regem, qui à L. Paulo victus eſt, fama eſt, non legitimè fuiſſe natum: Vxorem autem Philippi eum poſt partum ſuſtuliſſe, à matre ſartrice quadam Argolica, Gnathænia nomine, & clàm ſibi ſubieciſſe. Hinc potiſſimùm videtur metu Demetrium fratrem peremiſſe, ne legitimum habens filium domus, ſuam aperiret ignobilitatem *Plutar. in Æmilio.*

Cum vxor MAXIMIANI Herculij Imp. Eutropia Syra mariti animum cuperet ſibi retinere deuinctum & obnoxium, ac ipſum enixe optare prolem intelligeret: ſimulauit ſe grauidã: vel cùm reuera grauida eſſet, ac filiam enixa, ſubiecit filium Maxentium, quò partus primus per ſe marito gratus fieret ob prolem maſculam longè gratiſſimus. *Sext. Aurel. & Cuſp.*

MARCI Vicecomitis Concubina partum ſibi ſuppoſuit, Eoque nomine apud Roſatum in profunda arcis foſſa ab eo demerſa eſt. *Iouius in vita Actij.*

Opulentiæ.

PHANIAS inuenio dici omnes, qui inopes ipſi, diuitias ſummas habere ſe tamen ſimulant, atque ita credi volunt: à Phania quodam, qui congeſtas ſe opes domi recondidiſſe ementiebatur. Quod vltimo Odyſſeæ libro teſtatum reliquit Euſtathius *Cel. lib. 6 cap. 18. A. L.*

THEAGENES quidam cognominatus καπνὸς: id eſt, fumus, ſicuti Eupolis ſignificat ἐν δήμοις, quòd multa pollicetur quidem, ſed nil admodum præſtaret. Erat inſuper hic ψευδόπλουτος, ementitus diues, & iactator vaniſſimus, qui cum eſſet ſummè pauper, nihilominùs volebat magni momenti negotiator, hoc eſt, μεγαλέμπορος, videri. Cuiuſmodi fuit Æſchines quidam Selli filius: ex quo id genus homines, Seltos vocant. Et inde verbum σελλίζειν, hoc eſt, Selliſſare, quod ἀλαζονεύεσθαι, ſignificat, id eſt, iactare, oſtentareque. *Cælius, lib. 25. ſc. 2. Antiq. Lect.* Suidas admonet, ſumptum à moribus Selli cuiuſpiam, qui cùm re eſſet perquam tenui, tamen affectabat haberi diues. *Eraſ. in Adag.*

Victoriarum.

TIMOTHEVS Cononis filius, cùm res ipſius egregiè geſtas aſſignarent æmuli fortunæ, atque in tabulis dormientem pingerent, fortunam autem reti vrbes implicantem: tulit hoc inurbanè, infeſtuſque eius auctoribus, quaſi ab eis ſpoliaretur rerum geſtarum laude, dixit tunc pro concione à bello reuerſus: Nullam partem ciues vindicare in his fortuna valet. Viciſſim autem cum Timotheo, qui ſe demonſtrauit tantoperè ambitioſum, pari licentia ferunt fortunam egiſſe, nihil vt deinceps geſſerit inſigne, ſed aduerſa ceciderint omnia: & tãdẽ ab infeſto populo exactus in exilium fuerit. *Plut. in Sylla.*

EVRICVS Daniæ rex, rerum à ſe geſtarum virtutem tantis laudibus proſequi conſueuerat, vt veri interdum fidem excederet. *Saxo. lib. 14. Dan. Hiſt.*

Nobilitatis.

☞ *Vide Tit. Qui ſe claris familiis per dolũ inſerere ſunt conati.*

OTHO IV. Imp. nobiliſſima ſtirpe progenitus, paternum genus in Saxoniam & Sueuiam, maternum in Angliam referebat. Temerarius & imprudens princeps, ſtatura proceros, atque ob id ſuperbus & audax. Viribus Richardi Anglorum Regis auunculi plurimùm confiſus, omnes præ ſe contempſit, & vix quatuor annos in imperio durauit. Cùm contra datam fidem Apuliam & Campaniam inuaderet, anathemate percuſſus, Imperio deturbatur: Principeſque ſacramenti religione, qua illi obligabantur, abſoluuntur. Quinimò ſub anathematis interminatione Pontifex prohibet, ne quis eum Imperatorem aut habeat, aut nominet. Quamobrem Germaniæ Principes FRIDERICVM II. Henrici VI. F. multis precibus ad Imperium ſumendum induxerunt. Is è Sicilia auxilio procerum Baſileam peruenit, & dehinc ab Epiſcopo, Argẽtinẽſi 500. militibus bellicoſis ſecure ad oppida Rheni eſt perductus. Otho è regione

Rheni

Rheni ad Beſſacum venit, vt illi iter interriperet. Sed cum ſui A vxores ciuium & filias conſtuprarent: orto tumultu, & ipſe & ſui oppido eſt deturbatus, amiſſis plurimis nobilibus. Turpiter igitur coactus deſerere iter inceptum, in Saxoniam abiit inglorius, mœroreque confectus, dyſenteria corripitur. Abſolutus ab excommunicatione, moritur abſq; liberis, regalia relinquens Henrico Rheni Palatino, Friderico aſſignanda. Qui Aquiſgrani Rex iam nominatus fuerat. *Cuſpin.*

Pontificum quempiam, maiorum ſuorum facinora iactitantem, ridet *Iuuenal. Sat. 8.*

—— ſed te cenſeri laude tuorum
Pontifice noluerim, ſic vt nihil ipſe futuræ,
Laudis agas. Miſerum eſt aliena incumbere famæ.
Eraſmus in Adagiis.

Gloria.

☞ *Ex Tit. eorum qui Diuinos honores vſurpauere, huc pleraque.*

Cretes apud ſe IOVEM natum & educatum dixerunt, vt teſtatur *Lucianus in Sacrificiis*: quinetiam ſepulchrum illius ibi oſtendunt. Scriptum reliquit in ſuo Ancorato Epiphanius, B ſuis quoque temporibus in Iaſio monte, Cretæ ſepulchrum Iouis monſtrari ſolitum: quod etiam affirmat *Callimachus in Hymnis*:

κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Cùm DOMITIANVS formalem epiſtolam, procuratorum dictitans nomine, ſic eſſet exorſus: Hæc iubet Dominus & Deus noſter: cautum eſt, vt deinceps non aliter, ne ſcripto quidem ac ſermone cuiuſquam, appellaretur. *L. Viues de Cauſis corrupt. artium, lib. 7.*

Amicitia.

☞ *Huc ſimulatæ Amicitiæ exempla, reſpectu Mendacij: quæ ſub loco Aſtutiæ alio reſpectu enumerata fuere.*

EVRYCLES quidam Lacedæmonius, Herodi Iudæorum Regi ſeſe inſinuans, Alexandro eius filio ſe amicum eſſe ſimulans, omnia eius conſilia & querimonias patri prodidit, & odium Herodis in Alexandrum implacabile concitauit, veris querimoniis falſas calumnias addens. Ob quam rem ab Herode L. talentis donatus, & ab Antipatro Herodis itidem F. ſimiliter. *Ioſephus lib. 16. cap. 16.*

COTANVS Naſicæ ſocero, ſpe teſtamenti per dolū oſtentata, moriens nihil præter plorare reliquit. *Eraſ. in Adag.*

C Malis ſimulandis, Huc Mendax profeſſio

Hæreſeos.

Cùm multa AVXITANI populi quererentur in ſe auarè & crudeliter geſta eſſe, ſub adminiſtratione Bituricenſiū Ducis, Caroli VI. Gallorum Regis patrui a regio ſenatu capi iuſſus erat Bethiſachus, per quem Dux ille omnia geſſiſſe videbatur. Is omnem culpam in dominū reiiciebat, iamque vt innocens habebatur, cùm per fraudem ei ſignificatū fuit, iudicio ipſum, vt vel ſtrangularetur, vel combureretur, damnatū iri. Ea re attonitus, ab iis qui illud nūciarant, monitus eſt, ſi ſe hæreticum dixiſſet, fore vt Auinionem ad Pontificis tribunal mitteretur, è cuius manu Dux Bituricenſis facilè eū poſtea recepturus eſſet. Bethiſachus igitur hæreticū ſe, & qui iam multos annos in Chriſtū non crederet, faſſus, adeò ira, atque indignatione omnem Senatum mouit, vt ſtatim tanquam peſſimus vir, nulla defenſione audita, Senatus decreto crematetur. *Fulg. lib. 8. cap. 1.*

Inceſtus.

D VALERIVM Licinianum ſenatorem, inceſti cū Cornelia Veſtali accuſatū, idcirco Domitianus cum Pontificū collegio damnauit, quòd faſſus erat inceſtum, quem nunquam eum patraſſe omnes arbitrabantur. Cæterùm ipſe vir aſtutus, cum Domitianum ſciret non iure; ſed ſæuiendi rabie in eo iudicio moueri: maluit fatendo pœnæ partem abolere, quam innocentem crudeliter perire. *Fulgoſ. lib. 8. cap. 1.*

MENDACIS SIMVLATIONIS

EXERCITATIO

Quoad ALIOS. Vel

ABSQVE CERTAMINE.

Quatenus aliorum

VERITATEM ODIT, ÆGRE FERT, PVNIT.

PHARISÆI Chriſti odio flagrantes; cæcū à natiuitate eius gloriam prædicantem è ſynagoga eiecerunt, dicentes: In peccatis natus es totus: & tu doces nos? *Ioann. 9.*

SOLONEM è regno egiſſe præcipitem CROESVS Lydorum Rex memoratur, quòd adulari neſciret. Interrogatus enim, Ecquemnam hominum ſe beatiorem iudicaret? Tellum Athenienſem agricolam, virum bonum, bonis liberis abundantem, victum durum labore manuum ſibi parantem, qui pro E patria pugnando occubuerat, ei præferre auſus fuit: addidit & illud: Neminem ante mortem beatum dici debere. *Herod.*

ANTIPHON Orator Athenienſis, legatus Syracuſas ad Dionyſium maiorem miſſus, cùm incidiſſet quæſtio, Quod optimum æs foret: inter multorum diſſenſiones eſſe illud oſtēdit optimum, ex quo Harmodij & Ariſtogitonis ſtatuæ factæ eſſent. Suſpicans Dionyſius id dictum cohortationem eſſe ad conſpirandum in ſe, præcepit, vt hic de medio tolleretur. *Plut. in eius vita.*

Cleon Siculus pleno conuiuio, ALEXANDRO Magno de induſtria triclinium egreſſo, ſermonem intulit, oportere eum pro Deo, vt Liberum patrem & Herculem venerari, facturos omnes non piè tantùm, ſed prudenter etiam, ſi in conuiuium redeuntem in terram proſtrati exciperent. Calliſthenes et Ariſtotelis conſobrina genitus, eloquentia ſingulari liberoq; ingenio, ridens Cleonis verba, diuinitatem ſequi hominem ſolere, non comitari dixit: neq; Herculem aut Liberū patrem, conuiuij decreto deos factos. Poſteri hoc mortuis tribuunt. F Ego ſeram immortalitatem Regi precor, vt vita diuturna ſit & victura maieſtas. Quantum ſermo ille alios delectauit, tantum Regis offendit animum, qui proximo loco latens, expectabat quo aſſenſu exciperetur Cleonis adhortatio. Sed diſſimulata ad tempus ira, conuiuio, velut eorum omnium, quæ acta erant, ignarus ſe reddidit. Nec ita multò poſt Polypercontem, qui rideret Perſas ad eum ingreſſos procūbentes, è lecto quo accubebat ad terram præcipitem dedit: ſubridenſque: Vides, inquit, te idem feciſſe, quod ſtultè in alio ridebas? Hac ille vi eſt in Polypercontem vſus: ſed maiori Calliſthenem odio inſectatus, obliquis vocibus iam inde inceſſere non deſtitit, auditaq; vox eius dicentis: Odiſſe ſe ſapientem, qui nihil ſibi ſaperet. Nec prius quieuit, quàm falſo conſpirationis crimine obiecto eum cum aliis necauit, cum maxima nominis ſui infamia. *Sab. lib. 6. En. 4.*

Cùm M. ANTONIVS III vir altero tributo Aſiam oneraret: auſus eſt Hybreas, qui pro Aſia agebat, quiddam dicere, vrbanum illud quidem atque ad Antonij aures non illepidū; G Si bis anno tributum vales exigere, vales bis etiam æſtatem nobis & fructus efficere. Sed cum acrimonia & confidentia adiecit, vbi CC millia talentūm intulit Aſia: Hæc, inquit ſi non accepiſti, ab illis, qui acceperunt, repete. Sin, quæ accepiſti, hæc non habes, perimus. Eo dicto vehementer pupugit Antoniū, nam pleraque, quæ agebantur, ignorabat: non quòd ita foret ſocors, ſed quia ex ſimplicitate credebat ſuis. *Plut. in Antonio.*

DOMITIANVS Imp. Veſtales virgines Romæ, quaſi cum viris conſuetudinem habuiſſent, falsò accuſauit. Quarum innocentiam cùm HELVIVS Agrippa ex Pontificibus vnus defendere conatus eſſet, in ſenatu extinctus eſt. *Xiphilin. in Domit.*

Idem, cùm ſaltatore Praſinæ partis PARIDE gauderet, eaque de re à Senatu & à Iuuenale malè audiret: Iuuenalem Pentapolim in Africa relegauit, ſaltatorem verò locupletatum Antiochiam miſit: qui ibi domo & balneo ædificato mortuus eſt. *Suidas.*

MENDACIVM APPROBAT. SIVE

ID FIAT,

Credendo Delatoribus, Obtrectatoribus. H

Tempore feſti Scenopegiæ, cùm ARISTOBVLVS Rex Iudæorum ægrotans decumberet, frater eius Antigonus è bello reuertens, interfuturus ſacris, ſplendidiſſimè ornatus in templum aſcendit cum armatorū comitatu, pro ſalute Regis vota facturus. Tùm, hi quibus ſtudium erat excitare inter fratres diſcordiam, venerunt ad Regem, & omnia exaggerantes, dixerunt: Hæc iam eſſe ſupra priuati hominis conditionem, & affectati regni manifeſta indicia: aiebantque breui venturum cum valida armatorum manu ad occidendum Regem: quòd ſtultum exiſtimaret, cùm regno ſolum potiri liceat, communicato honore contentum eſſe. Ariſtobulus quamuis non omnino his crederet, tamen proſpiciens, quomodo poſſet & ſuſpicionem vitare, & ſecuritati ſuæ conſulere, collocauit ſatellites in loco quodam obſcuro & ſubterraneo, mandauitque vt ſiquidem ſine armis frater veniret, nemo eum attingeret: quòd ſi armatus, trucidaretur: præmiſit tamē vt inermis veniret. At Regina & reliqui inſidiatores perſuaſerūt nuncio, vt cōtraria diceret: audiſſe fratrē, quòd armaturā eximiam ſibi cōparaſſet,

cupe-

Armatoque ita armatum contemplari. Antigonus nihil mali ſuſpicans, ita vt erat armatura contendit ad fratrem, contemplandum ſe præbiturus. Cum peruenisset ad turrim Stratonis qua valde obſcurus erat tranſitus, a ſatellitibus interfectus eſt. *Ioſeph. lib. 13. cap. 9.*

Tiberius Cæſar, cauſa quæſtus tantum delatoribus tribuit, vt nemini fidem abrogaret, ſiue quid veri, ſiue vani referrent. Nam ebrioſum ſermo excipiebatur, ſimplicitas iocantium, & quodcunque dictum capite & fortunis luebatur: adeo vt capitale eſſet, circa Auguſti ſimulachrum ſeruum cecidiſſe, veſtē mutaſſe, effigiemque impreſſam nummo vel annulo latrinæ aut lupanari intuliſſe. dictum factumque eius aliqua æſtimatione læſiſſe, ita vt primores ſenatus & magna hominum vis, infimas delationes exercerent. Cumque ſenatus de præmiis accuſatorum abrogandis aliquando agendum putaret, Tiberius dictitans, iura ſubuerti, ſi cuſtodes legum amouerentur: tantum licentiæ delatoribus dedit vt plerique criminis poſtulati, ante iudicium, ſupplicium præuenerint. *Alex. ab. Alex. l. 4. cap. 12. ex Suetonio.*

Adulatores audiendo, approbando. Vide Adulatio.

APOPHTHEGMATA.

Charondas, inter leges, quas tulit Catanenſibus, hæc reperitur ſcitu digna; Vnuſquiſque ciuium ſe temperantem potius quam ſapientē videri ſtudeat: Nam ſimulare ſapientiam magnum eſt imperiti & vilis animi ſignum. Temperantiæ autem ſimulatio debet eſſe vera, neque vllus egregia facta ſimulet, qui reipſa & mentis & actionum bonarum nihil habeat. *Stob. ſerm. 42.*

Diogenes, cum in conuiuio placentam ederet: diceretque conuiuarum quiſpiam, Quid comedis Diogenes? Suſpicans Cynicum Philoſophum neſcire, quid eſſet placenta. Panem inquit, benè piſtum. Diſſimulas ſe ſcire, quid eſſet aliis placenta. *Laert lib. 6 cap. 2.*

Polydorus, Cum in Meſſenenſium regionem eduxiſſet copias Polydorus, roganti cuipiam; Num aduerſus fratres eſſent pugnaturi? Non inquit, ſed in eam agrorum partem proficiſcimur, quæ nunquam ſortitò diuiſa eſt. Eluſit percontatorem, diſſimulans conſilium ſuum. *Plut. in Lacon. Apoph.*

Poſtquam Demosthenes metu Antipatri profugiſſet in Calabriam inſulam, ſeque in Neptuni templo contineret,
C & Archias ex tragœdiarum hiſtrione potens, illi blandis ſermonibus perſuadere conaretur, vt ſeſe in Antipatri fidem committeret; non modo nihil paſſurum mali, verum etiam ampliſſimis muneribus honorandum: In ſcena, inquit, mihi nunquam placuiſti hiſtrio, neque nunc perſuadebis orator. At vbi commotus Archias minaretur, ſe detracturum illum è tēplo: Tandem inquit oracula Macedonica aperuiſti, nam prius hiſtrionum more ſimulabas. *Plut. in Demoſth.*

Metellus, Cum Scipioni viuenti fuiſſet inimicus, mortē tamen illius grauiter tulit, iuſſitque filiis vt ſubeuntes pheretrum, funus Scipionis efferrent: addens ſe Romanæ ciuitatis nomine gratiam habere diis quod Scipio apud alios non eſſet natus. Sentiens, Romam non futuram fuiſſe incolumem, ſi talem ducem habuiſſent hoſtes. Simultatem oportet morte finire, amicitiam non item. *Plut. in Rom. Apoph.*

L. Cotta Cenſore, qui vini audiſſimus habebatur, cum Cicero conſulatum petens ſitiſſet, bibiſſetque ſeptus vndique amicis: Rectè, inquit, timetis, ne Cenſorem habeam offenſum quod aquam bibo. Simulauit Cicero ſe credere, ob id circ-
D umſtare frequentes amicos, ne Cenſor videret illum habentem aquam. Simile enim ſimili amicum. *Eraſ. lib. 4. Apoph.*

Domitius Afer, dum cauſam ageret, & is, qui diuerſam agebat partem, ſubinde repeteret, Celſinam hoc dicere: cum probè nouiſſet fœminam præpotentem, ſimulans, ſe credere Celſinam virum eſſe, rogauit, quis eſſet ille Celſina? Obiter notans ineptiam illorum, qui tantum authoritatis opum gratia tribuerent fœminæ, vt illius dicta toties citarent pro teſtimoniis. *Eraſm. lib. 7. Apoph.*

Iulius Cæſar, cum teſtis ad exaggerandam iniuriam diceret, fœmina ſua à reo ferro petita. Quid enim faceret, inquit, cum tu galeam & loricam haberes? Non ignorabat cur illam partem potiſſimum vulnerare voluiſſet: ſed hoc diſſimulato iocari maluit, Galea & lorica omnia regunt præter fœminam. *Eraſ. Roterod. lib. 4. Apoph.*

Tiberio Cæſari cunctanter & ægrè ſuſcipienti delatū imperium, Quidam in os auſus eſt dicere; Cæteri quod pollicentur, tardè præſtant: tu quod præſtas, tardè polliceris. Notata eſt illius ſimulata cunctatio, detrectantis quod cupiebat: *Eraſ. lib. 6. Apophr.*

Fridericus Imper. poſteaquam Senatores omnes in curiā vocaſſet, optauit, vt antequam ingrederentur, duas res deponerent, & tum fieri poſſe, vt iudicio neminem fallerent. Percontatus autem, quænam res illæ eſſent: Simulatio & diſſimulatio reſpondit. Nam quæ res eſt, qua homines decipiuntur magis, quam ſi aliud cogites, aliud dicas? *Æneas. Silu. de dictis Friderici Imp.*

Sigiſmundus Imp. dixiſſe memoratur ignarum eſſe regnandi, qui ſimulare neſciret. Innuit autē, præcipuam principū virtutem eſſe clementiam, quæ docet, ſimulanda interdum eſſe ea, quæ non magni ſunt momenti, commodi maioris gratia. *Æneas Silu. lib. comment. in res geſt. Alphonſi.*

Ramirus Hiſpanorum Rex mirè fuit probus, & in moribus ſimplex, Ob eam rem cum irriſui aulicis eſſet, & dicteriis identidem peteretur, ad extremum exarſit, & vndecim viros nobiles ad ſe vocatos in Oſca vrbe, gladio peti iuſſit, addito dicto; Neſcit vulpecula cum quo ludat. Reipſa ſcilicet oſtendit, periculoſum valdè leonem vellicare. *Hiſt. Hiſp.*

* Simultas.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

Simultas eſt odium, ait Feſtus, dictum quod non ſint ſimul, inter quos ſunt ſimultates. Melius à ſimulando deducitur, quod hoc nomine non omne odium, ſed latens & diſſimulatum ſignificetur. Hinc Græcis ἔχθρα, quaſi latens inimicitia dicitur: *Ebab.* Hebraicè, quanquam de omni inimicitia apud Grammaticos dicatur. *Iuuen. Sat. 15.*

Inter finitimos vetus atque antiqua ſimultas.

Cicero tam obſcuris quam apertis odiis vſurpat; *in orat. pro lege Manil.*

Tale odium deſcribitur habuiſſe Abſolon aduerſus Ammon. 2. *Reg.* 13. Eſau aduerſus Iacob. *Geneſ.* 33. Fratres Ioſeph poſt viſa ſomnia aduerſum illum. *Geneſ.* 37. & *ſeq.*

Vide Locum de Odio, Inimicitia, Reconciliatione.

APOPHTHEGMATA. G

Chilonis dicterium eſt: Sic ama, tanquam oſurus: ſic oderis, tanquam amaturus. Hoc dicto admonuit, nec ſimultates tam acriter exercendas, vt præcludatur omnis in gratiam reditus: nec amicis adeo fidendum, vt illis committas, quod ſi fiant inimici, poſſint te perdere. *Gell.*

Ariſtides è concione quadam, in qua fruſtra Themiſtocli obſtiterat, diſcedens: clara voce teſtatus eſt, res Athenienſium incolumes eſſe non poſſe, niſi & ipſum Themiſtoclem in barathrum coniicerent: prius habens, morte affici, quam ob duorum ſimultatem minus rectè conſuli publicis commodis *Plut. in Ariſtide.*

Lyſandro defuncto, cum de ſocietate belli nata eſſet controuerſia, Ageſilaus adiit Lyſandri domum, inquiſiturus ſuper hac re literas, quas Lyſander apud ſe detinuerat. Reperit autem præterea librum Lyſandro conſcriptū de nouando Reipub. ſtatu, quod oporteret regnum ab Eurytionidis & Agide ablatum (nam ex his tantum familiis fas erat creare Reges) in commune ponere: ac Regem eligi ex optimis: quo videlicet H hoc honoris decerneretur non iis, qui genus duxiſſent ab Hercule, ſed iis, qui tales eſſent virtute, qualis fuiſſet Hercules quandoquidem virtute, non generis commendatione, & ille ad diuinos honores ſubuectus eſt. Hanc orationem Ageſilaus nitebatur apud ciues euulgare, cupiens per eam oſtendere, qualis ciuis clanculum fuiſſet Lyſander, non ſine calumnia eorum, qui Lyſandro fauerant. Sed ferunt, Cratidem, qui tum inter Ephoros primas tenebat, veritum ne lecta oratio perſuaderet, reuocaſſe ab eo conſilio Ageſilaum, ac dixiſſe nō ſolum non eſſe refodiendum Lyſandrum, ſed ipſam potius orationem cum illo defodiendam, quod callidè, & ad perſuadendum accommodatè compoſita videretur. Hoc factum declarat Lyſandri peruerſam ambitionem, qui nihil intentatum reliquerit ad regnum adipiſcendum: ſed idem arguit Ageſilai moderationem, qui priuatam ſimultatem poſt habuit vtilitati Reipublicæ, *Plut. in Lacon.*

Bibulus, Cum Pompeio eſſet inimicus, prius tamen in Senatu rogationem tulit, vt vnicus conſul Pōpeius decerneretur: Aut enim (inquit) Reſpublica ab imminente procella

per illum liberabitur, aut optimo parcendum erit. Egregius
A animus, qui priuatam ſimultatem poſthabuit Reipub. commodis. *Eraſm. Rot. lib. 6. Apoph.*

SINGVLTVS.

Non Stomachi conuulſionem, ſed interceptum Arteriæ trachiæ meatum intelligimus, quando ex reciproco, eo ne conferto motu inſpirationis & expirationis Singultatio quædam oritur, qualis potiſſimum in pueris eiulantibus, & vel pudore vel metu lachrymas ſupprimere conantibus, conſpicitur.

Narrat *Apuleius* Charitem virginem à latronibus captam, altiùs ſuã miſeriam deploraſſe, & aſſiduis ſingultibus ilia quatientem, ſibi etiam tali aſino lachrymas excuſſiſſe. *lib. 4. Aſini aurei.* Vbi Beroaldus, Immodicus fletus concitat ſingultum, cuius agitatu ilia quatiuntur.

Sitis.

B

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SItis, Græcè, δίψα, & διψάω, ſitio dicitur, Hebr. *Tſamah. Tſimeah, Tſimmaon* à verbo *Tſamah*, ſitiuit, quod cognationem habet cum *Maſat*, & *Mitſach*, emulſit liquorem ad ſiccitatem, nam ſiccitas, vel locus aridus dicitur ſitire. Hinc μύζω, ſicco, emulgeo, exhaurio. Eſt autem ſitis appetitus frigidi & humidi: *ſecund. Ariſt. lib. 2. de Anima.* Ponitur etiam pro nimia auiditate cuiuſcumq; rei. Maior famæ ſitis eſt, quam virtutis. Meminit communis ſignificationis. *Ouid. 6. Met.*

Hauſtus aquæ mihi nectar erit, vitamque fatebor
Accepiſſe, ſimul vitam dederitis in vndis.

Pleniorem ſitis definitionem tradunt. *Philoſ. in cap. 5. lib. 1. de Generat. & Corrupt.* quòd ſit ſenſio vellicationis factæ potiſſimum in ventriculo, œſophago & faucibus, ex attractione potus.

SITIS CAVSÆ EFFICIENTES.

Cum per totum inuehatur ſuccus in ventriculum, ac exinde
C in reliquas corporis partes, deficiente & exhauſto, areſcunt membra, oriturque attractio vellicans ventriculum, œſophagum, & fauces. Deficit aut ſuccus eiuſmodi, vel ordinaria conſumptione, vel diſſolutione ab æſtu, balneis, exercitio, aut calida intemperie iecoris, lineis, eſu ſalis, aut aliorum ciborum. Accidit etiam quando venæ ventriculi ſalſo humore imbutæ ſunt, vt in hydropicis, vnde expleri eorum ſitis nequit.

SITIENTIBVS POTVM DARE OPVS MERITORIVM, ET DEO GRATVM.

REBECCA filia Bathuel valde liberaliter egit cum famulo Abrahæ; ipſum & camelos eius adaquare cupiens, dicens: Bibe, domine mi, &c. *Geneſ. 24. verſ. 18.*

Cum LEO Maioranus primus eius nominis Imperator, nondum diuino nutu imperiali dignitate exornatus, priuatus degeret, & circa locum cœno, arboribus, & limo vliginoſo obſtructum, deambularet, in hominem cæcum tota via errantem incidit: & vicem eius miſeratus, (erat enim vir bonus, miſericors, & in rebus omnibus conſideratus & prouidus) manu eum duxit, oculi ei vicem præſtans, greſſumque eius per loca plana dirigens, ſi quid in itinere ſpinarum aut duri eſſet, quod incedentem offendere poſſet, remouit. Atq; ille quidem hunc ducebat, hic autem ſequebatur. Et iam aliquanto itinere perfecto, prope cœnoſum hunc locum venerat: cæcuſque ille ſiti
D plurimum conficiebatur, & quin concideret, parum aberat, ita humor omnis in eo æſtu vehementiſſimo exaruerat. Itaq; Leoni valde inſtitit, ab eoque crebrius contendit, vt ſiti eius mederetur, & vix laborem in vmbra quapiam aliquantulum recrearet. Erat hoc inenarrabilis cognitionis & Sapientiæ Dei, quæ mirificè omnia inſtituit. Ille igitur miſericordia erga pauperem motus, denſam ſyluam omnem perluſtrauit, & ſi quis aquæ humor ibi ſcateret, ſcrutatus eſt. Vt vero poſt fatigationem multam infecta re ad illum rediit, & anxiè admodũ quiritaretur, quod miſero illi tali caſu nihil ſolatij cõferre poſſet, vocem incredibilem præter opinionem omnem ex alto ad ſe delatam audiit, quæ diceret: Non ita anxietate te macerari oportet Leo, ecce aqua propè eſt. Proinde, noua hac voce conſternatus, denuò vndam inquirere inſtituit. Sed & ipſe cæcus prorſus fuit. Circum eam enim ipſe verſabatur, minimè tamen eam videbat: quod & ſyluæ denſæ opacitas ei obſtaret: & ... num profundius inde illum remoueret; quapropter ... indignans, quod eum manu duxerat cæcus ... creta ſ... partim vocem eam in animo fixam conſiderans, & aquam rurſum inueſtigans, denuò eam ipſam exaudiit ſuauem quidam & facetum cœlitus ſonantem vocem. Nam & de nomine eum compellauit, & Imperialem dignitatem primo quoque tempore ei aduenturam certò denunciauit, ita inquiens, Leo Imperator, denſum hunc & vmbroſum lucum ingreſſus turbidam aquã hauri, eaque ſitim hominis ægri reficere ... inum cœnoſum manibus cape, quo cæci oculos inungas. Quæ verò ſum, dudum hunc obtinens locum, eoque me oblectans, mox ſcies: Tu fac vt ædem hic mihi ſacram conſtruas, in qua identidem verſer, & ſuauiter deambulẽ: in qua etiam precantibus omnibus, locumq; hunc cum ardore & fide certa adeuntibus optata præſtem omnia. Neque quidquam eſt prorſus, quod mihi aduerſetur, non continuò poteſtati meæ ceſſurum ſit, etiamſi dæmon ſit, aut morbus, qui omnem ſuperet medicinæ curam, aut aliud quidquam, quod factura non ſim, dummodo ritè pieque ſit petitum. Verbis eis Leo parens, cœnum & vndam ad cæcum parum id iam curantem, vt in quo ſpiritus propè extinctus eſſet, attulit: & oculos eius luto, non ſecus atque Seruator, illius à natiuitate cæci, liniuit: deinde etiam aquam præbuit, oculos attrectanti. Ecce autem, maieſtas & magnificentia tua ô Dei genetrix ſe exhibet, & miſero illi F aqua turbida & lutũ Siloë fit. Confeſtim enim viſum recepit, & diuturnas abiicit tenebras, oculis, præter ſpem omnem, ſolem, ſeu potius cœnum & lutum inſpiciens. Sicuti namque ſol primùm, qui viſui lucem primus dat, ab eo conſpicitur, ſic tũ lutum, quod lumen illi ſubminiſtrarat, primùm ab eo eſt conſpectum. Qua in re illud etiam admirandum fuit: Nam quod oculis valentibus maximè aduerſatur, id tum natura & vi ſuã depoſita, ſalutare eſt factum. *Ex lib. 15. Hiſt. Eccl. Niceph. Call. cap. 25. Baron. annal. Eccl. ad an. Dom. 457. 4. 5. 6. tom. 6.*

Mulier quædam caduco laborans morbo ſæpe in plateis corruebat. Accidit autem vt magno ſpiritus angore correpta in domum LYDVVINÆ, intraret, potumque ſibi dari poſceret. LYDVVINA tũ nihil cogitans de exiguo vino, quod ſupererat cùm ſola eſſet, aquam monſtrauit fœminæ quodam vaſculo contentam. Illa totam exhauſit, ſed ſitis extincta non eſt: Ardet miſera, pluſque ſibi dari petit: tum Lydvvina recordata vini, digito oſtendit: atque illa totum bibit: rurſumque inſtat pro potu. Sed cùm nihil liquoris haberet virgo, dedit ei nummum quendam, vt illo ſibi potum emeret: quem illa hilariter G accipiẽs, abſceſſit. Deinde febribus Lydvvinam corripiẽtibus, orat patrẽ, vt pauxillũ vini porrigat, quo labia arentia tingatur. Non enim meminit tunc, fœminam morbidam vinum omne potaſſe. Porrigit pater poculum filiæ, vnde illa mulier biberat, & ecce plenum eſt optimo vino, diuinitus in illud infuſo: ſtupet virgo, nullum ſe melius bibiſſe vinum ſentiens, nec tamen patri indicat vnde ſit, licet & ille ſtupens admiraretur, neque colorem, neque ſaporem eius vnquam perire. Tandem cùm in vaſculo longo tempore duraſſet, cuiuſdã fœminæ incuria effuſum eſt. Per id tẽpus adhuc parciſſimè vtebatur vino Lydvvina: itaque doluit, illud effuſum, quòd nunquam habuiſſet ſibi accommodatius vinum. Cùm enim alia vina ſine aquæ admixtione bibere non poſſet, hoc ſolum purũ bibit. *Iom. Burgmannus in vita eius apud Sur. tom. 7. 14. April.*

Cùm S. HEIMERAMMVS Epiſcopus Ratiſbonenſis in tormentis grauiſſimis eſſet, & carnifices videntes eum ita pœnis affectum, nec à laudibus Dei & Pſalmis Dauidicis deſiſtentem ipſius linguæ miniſterio inuidentes, eam ferro in os iniecto H præciderunt, atque ita corporis trunco relicto abierunt. Remanſit autem in certaminis campo, ſanguine ſuo inuolutus, victor triumphalis exultans. Poſtquam autem abiere, e ſuis latibulis ad venerabilem Chriſti martyrẽ, Clerici cum vicinis mulieribus aduolarunt, à quibus vir ſanctus pro ſui refrigerio aquam petebat. Dixit autem ad eum Vitalis Presbyter & interpres eius, vir pius & religioſus, cuius antea meminimus: dixit verò non ſine lachrymis, quas ab oculis eius exprimebãt, tanti ſui magiſtri cruciatus: Quid vis refocillari, cùm iis mẽbris corporis deſtitutus? Meo quidem iudicio rectiùs tibi mortem optaris, quàm tot affectus iniuriis vitam producere velis. Cernens autem Dei Martyr Presbyteri ſui animum ſecus affectum, quàm expediret, collecto ſpiritu, abſciſſa lingua, verba, vt poterat, explicans, ita ait ad eum: Non tibi in mentem venit, ſæpe me dixiſſe, neminem ad mortem feſtinare debere, ſed potius optare vt differatur, vt poſſit piis interceſſionibus faciem Domini præoccupare, vt detur ſpatium infirmis ad agendam pœnitentiam propter ea, quæ humana infirmitas perpetra-

petrauit? An verò pigritiæ tuæ moleſtum videtur cruentum
A refrigerare pectus? Ecce nunc temporaneæ vitæ hanc ego propono pœnam, vt quoties ori tuo potum applicueris, mentis inops fias, nec tamen cuiquam noceas, ſed inobedientiæ exemplum de te præbeas. Dixit hoc vir ſanctiſſimus, & vt dixit, ita factum eſt. *Cyrinus Epiſcop. in vita eius cap. 12. apud Surium 22. Septemb.*

Cum aliquando S. Willibrordvs Epiſcopus Traiectenſis Euangelizandi gratia feſtinanter in Friſiam proficiſceretur & propter viæ laborem in pratis cuiuſdam diuitis equos paulum laſſos refocillare vellet, Diues ille id minimè ferens, ſpiritu ſuperbiæ motus equos cædere cœpit, & è paſcuis abigere: quem vir Dei placidiſſimis verbis alloquitur, dicens: Deſine nobis iniuriam facere, non enim propter læſionem tui, ſed propter neceſſitatem noſtri ad horam in his paſcuis quieſcere voluimus. Inſtat nobis opus Dei peragendú, cuius tu quoque mercedem habere poteris, ſi nos, quantum ad te pertinet, adiuueris animo, memor illius Domini noſtri Ieſu Chriſti dulciſſimæ promiſſionis: Qui vos recipit, me reci-
B pit, & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Sed magis méte pacifica nobiſcum quaſi amicus teipſum reficiens, aliquátulum bibe, nobiſque iter cœptum pergentibus, tu à Deo benedictus reuertere in domum tuam. Ille autem in malitia pertinax nolens pacificis viri Dei verbis acquieſcere, ſed conuicia ingeminans, opprobria iaculans: Tu me, inquit, hortaris bibere, & pacem tecum inire: ſcito certiſſimè, quod tecum bibere pro nihilo habeo. Rapienſque ex eius ore verbum hoc vir Dei: Si non velis, ait, mecum bibere, non bibe: & ſtatim paratis ſociis, perrexit viam ſuam. Ille quoque contumax domum ſuam feſtinabat adire, ſed totus ſubitò ſiti ardebat; cupienſque ardentem ſtomachum vino refrigerare, os, quod viro Dei conuicia ingeſſit, vini potionem recipere non valebat: & qui pacem cum viro Dei voluntariè noluit, pœnam in ſe ipſo neceſſariò ſuſtinuit. Vocati ſunt medici, qui ſitim ſedarent, aut facultatem ægroto bibendi præſtarent: anhelabant viſcera, ſed non fuit, qui guttam vini ferueſcenti pulmoni infundere valeret. Tandem aliquando pœnitentia ductus ille, in ſeipſum reuerſus eſt, & agnoſcebat S. Willibrordum eſſe, qué
C offenderat, illinſque, anhelante ſpiritu, optabat reditum. Qui ſequenti anno eadem reuerſus eſt via, præcognitoque aduentu eius, obuius ei homo ægrotus venire feſtinabat, culpam confitens, ſuam, & quam patiebatur pœnam aperiens, pro amore Chriſti ſe ſolui deprecabatur. Quem vir Dei miſericordia motus abſoluit, deditque illi cum benedictione de ſuo bibere calice. Qui mox abſolutus bibebat, & ſanus in ſuam reuerſus eſt domum. *Ex Albino Flacco Alcuino Caroli M præceptore in eius vita, Sur. cap. 19. 7. Nou. tom. 6.*

Alius item Epiſcopus oppido ſitiens vinú ſibi adferri præcepit: cumque pincerna totum quod erat in vaſculo funditus exhauſiſſet in poculum, & Epiſcopo detuliſſet: ecce pauper importunis illud ſibi flagitabat precibus dari, dicens: quia præ ariditate nimia, niſi biberet, totas exſpiraret. Econtra miniſter aſſerebat, & nil ſe in vaſe reſiduum reliquiſſe, & in eo loco vinum aliud reperire nullatenus poſſe. In his ergo fortis Epiſcopus anguſtiis deprehenſus, cùm & hinc vim ſitis ſufferre non poſſet, illinc autem alio periclitante ſe bibere imprú iudicans, auertit ſe à ſe, fratrique laboranti in neceſſitate ſuccurrit. Præcepit ergo pauperi vinum dari. Sed iam quo ſpes
D bibédi defecerat omninò, eo ſitis Epiſcopi atrocius ſæuiebat: mandauit miniſtro, vt vinarium vas requireret, ſi fortè aliquã conſolationis ſtillam vel perexiguam reperiret. Qui diutius abnegans, nihilque ſe reſeruaſſe conſtanter affirmans, tandem non ſpe erectus, ſed imperio magis oppreſſus paruit, & vas, quod vacuum reliquerat, vino plenum nimium admiratus inuenit. *Tom. 3. Bibl. Patrum ex epiſt. Petri Damiani.*

---

* Sobrietas.

Definitio & Etymologia.

Sobrietas tripliciter vſurpatur. Primo generatim pro virtute temperantiæ 2. ſtrictius pro moderatione cibi & potus. 3. & ſtrictiſſimè, pro moderatione potus valentis inebriare.

Hinc propriè Sobrij dicuntur (Græcè νηφάλιοι) qui in potu ſunt temperantes. Et ita definitur virtus quæ affectum & vſum potionis inebriare valenti debitè moderatur. Eſtque materia remota huius virtutis, potus valens inebriare. Velut autem E
Donat. in And. 4. 5. Sobrium dici quaſi Sebrium, id eſt, ab ebrio ſeparatum, ſiue vt Papias, ſine ebrietate. Bria autem poculi genus eſt.

Ita Sobrius idem quod abſtinens à bria, id eſt, non nimis indulgens poculis. Hinc veteres Sobrium vicum dicebant ait Feſtus, ex Ælio & Cloatio, in quo nullus tabernæ locus, neque caupona. Alij vero quod in eo litaretur Mercurio, non vino ſed lacte.

Metaphoricè autem Sobrietas transfertur ad animum: qua acceptione Apoſtolus monet Romanos *cap. 12. Epiſt. verſ. 3.* ſapere ad ſobrietatem σωφροσύνην. & *Ambroſius l. 1. officiorum c. 3.* Habet ſuas habenas mentis ſobrietas, quibus regitur & gubernatur: & *Lib. de Noë & Arca cap. 11.* Sobrietas mentis medicina eſt corporis.

Qvos maxime sobrietas Deceat?

Sobrietas aliquo modo neceſſaria eſt omnibus, maximè F
tamen Epiſcopis, Principibus, Senibus, Adoleſcentibus, & Fœminis.

Prima pars patet, tum quia omnes debent reſiſtere tentationibus carnis, quas abſque hac virtute moraliter impoſſibile eſt vincere: Luxurioſa enim res vinum, vt ait Sapiens. *Prou. 20.* (nimirum ſi immoderatè ſumatur) & Apoſtolus *ad Eph. 5.* Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria: tum quia omnes debent eſſe vigilantes, & excubare animo aduerſus inſidias diaboli, quod abſque hac virtute fieri nequit. Vnde Apoſtolus Petrus *epiſt. 1. c. 5.* Sobrij eſtote (Græcè νήψατε) & vigilate.

Secvnda pars probatur: Epiſcopi enim, principes & ſenes præ cæteris ad Functiones ſibi proprias requirút mentis ſerenitatem, quam præſtat ſobrietas. Epiſcopi quidem (ſub his intellige reliquos Eccleſiæ miniſtros) quia ipſorum eſt vacare orationi, lectioni ſacræ, erudiendo populo & Sacramentorum adminiſtrationi, quæ omnia mentem puram, ſerenam, & peruigilem requirunt. Vnde Apoſtolus inter cætera quæ in Epiſcopis requirit, ponit ſobrietatem. Principes, quia debent populum ſibi ſubditum iuſtè gubernare: ad quod ſumma vigi- G
lantia opus eſt, tum vt idoneos miniſtros conſtituant, tum vt iam conſtitutis inuigilent, vt hi officium præſtent, ne priuatis potius commodis, quam bono publico ſtudeant, tum denique vt peculiariter curent, ne cauſæ pauperum negligantur, vel peruertantur. Vnde *Prouerb. 31.* Noli regibus ô Samuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas. &, Ne fortè bibant & obliuiſcantur iudiciorum & mutent cauſam filiorum pauperis. *Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 11.* Denique ſenes, quia in his ratio vigere debet ad aliorum eruditionem: nihil enim turpius ebrioſo & fatuo ſene. Vnde Apoſtolus *ad Tit. 2.* iubet moneri ſenes vt ſobrij ſint.

Tertia pars patet; adoleſcentibus enim eſt neceſſaria ſobrietas ob feruorem illius ætatis. Vnde ante annum trigeſimum vinum bibere, etiam viris apud Romanos criminoſum erat, vt refert *Alex. ab Alex. ſupra.*

Fœminis verò ob iudicij debilitatem, quod facile vſu vini perturbatur: eo verò perturbato, facile aliquid indecori committunt. Vnde olim apud Romanos mulieribus vinum bibere non licebat. *teſte Plinio lib. 14. cap. 13. & Valerio Maximo lib. 2. cap. 1.* H

Sobrietatis Encomia.

Sobrietatem Avgvstinvs deſcribit, quod ſit mentis & ſenſus, membrorum omnium, corporiſque tutela, caſtitatis pudicitiæque munimentum, pudor, proxima amicitiæ paciſque ſerua, honeſtatique ſemper coniuncta, criminumque & vitiorum omnium profuga. *Auguſt.*

Sobrietas eſt recti iudicij tenax, memoriæ recordationiſque inſeparabilis ſapientia, ſecretorum cuſtos, arcani velamen, lectionum & doctrinæ capax, ſtudiorum & artium bonarum diſciplina, pariter & magiſtra ingeniorum, & capiendorum pediſſequa, bonæ famæ ſemper auida, ſalubria & vtilia creans, virtutis ſingulare auxilium, cuncta cum ratione diſponens, in congregatione honeſtorum ſe ſemper ingerens. *Idem.*

Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtemperat, ſuperbiam deteſtatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem ſibi committentibus ſeruat. *Idem.*

A Eandem ſuo Elogio celebrarunt Ethnici. *Horat. 2. Ser. 2.*

Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque ſecum
Adferat: imprimis valeas bene: nam variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit.

Similiter *Lucan. lib. 4.*

Diſcite quam paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus Conſule Bacchus.
Non auro murrhaque bibunt, ſed gurgite puro
Vita redit: ſatis eſt populis fluuiuſque Cereſque.

APOPHTHEGMATA.

MVSONIVS, Delicatulos picam expertis mulieribus non diſſimiles aiebat. Nam & ipſi, inquit, velut illæ familiariſſimos cibos faſtidiunt ore ventriculi corrupto. Itaque vt ferrum inutile acie noua ſemper eget, ſimiliter & illorum ſtomachi inter edendum acui nunquam non poſtulant, ſiue mero, ſiue aceto, ſiue acerbo aliquo condimento. *L. de alimen apud Stob.*

LACON Quidam conſpiciens quendam pretioſam auiculam ſibi appoſitam præ faſtidio renuere: at mihi, dixit, etiam vultur & hircus ſapiunt. *Stob. ſerm. 13.*

B ZENO Citticus, ne per morbum quidem cibo magis delicioſo vti voluit. Igitur medico columbinum pullum conſulente, ipſe conſilij impatiens, non ſecus quam mancipium nomine Manem, ſi ægrotaret, curari ſe iuſſit. Si enim, inquit, abſque ſumptuoſis alimentis recuperare ſanitatem ſeruus poteſt, quid idem mihi futurum prohibet? *Laert.*

Quodam ARCHIDAMO pollicente vinum ſuaue: Quorſum inquit, opus? quandoquidem & plus abſumetur: & quæ fortes decent viros, ea reddet inutiliora. O vere maſculum animum & omnium deliciarum contemptorem! *Plut. in Lacon.*

DEMADES prandens apud Phocionem, cum apparatum ad modum tenuem videret: Demiror, inquit, ô Phocion, te Rempubl. adminiſtrare, cùm poſſis ad iſtum prandere modum. Bis errans, & quod lucri tantum cauſa putaret adeundam Rempub. & quod luxum probaret in eo, cui maximè conueniebat ſobrietas: Sed Demades alios è ſuis moribus æſtimabat: Erat enim & pecuniarum auidus, & luxui deditus. *Eraſ. l. 6. Apoph.*

LEOTYCHIDAS, percontanti cuidam, quamobrem Spartiatæ parciſſimè biberent? Ne, inquit Leotychidas, pro nobis alij,
C ſed non potius pro aliis conſultemus. Salſiſſimè notans, vinoſos non eſſe ad conſultandum idoneos, at ſalubrium conſiliorum parens eſt ſobrietas. *Plut.*

CYRVS maior, cum ad hoſpitem diuertiſſet rogareturque, quid ſibi cœnæ vellet apponi? reſpondit: Panem tantum, & ſperare ſe propè fluentem aquæ riuulum cœnaturum. Hic ſuos etiam monere ſolebat, vt aquam bibere conſueſcerent, & fierent Hydropotæ, quod vinum omnibus bonis rebus inimicaretur. *Xenoph.*

ROMVLVS legitur vini fuiſſe parciſſimus. Is ad cœnam vocatus cum ibi nimium bibiſſet, eò quod poſtridie negotium haberet, dicunt illi familiares: Si ad iſtum modum bibant omnes homines vinum eſſe vilius, ille reſpondit: imò vero carius, ſi quantum quiſque volet, bibat, nam ego bibi quantum volui. *Eraſm. lib. 6. Apoph.*

Legati venerunt à Perſarum Rege, ferentes aurum, animo
D corrumpendi muneribus EPAMINONDAM: Inuitati ſunt igitur ad prandium ab ipſo, intelligebat enim qua gratia appuliſſent. Iuſſit verò à prandio vt cauſam aduentus explicarent: Appoſita eſt menſa vilis, bibebant vinum acidum, neque habebant quod ad hæc dicerent. Tum ille ſubridens: Abite, inquit, & Domino veſtro mea prandia narrate, vt intelligat, iis me contentum non facilè ad proditionem allici poſſe. *Æmyl. Probus. Stob. ſerm. 5.*

Idem de XENOCRATE Alexandri Macedonis quinquaginta auri talenta recuſante refertur.

PISCENNIVS Niger, militibus vinum ab eo petentibus: Nilum habetis, inquit, & vinum quæritis? Docuit autem vinolentiam militibus ceu peſtem fugiendam eſſe, qui tum demum ad res gerendas prompti ſunt, quum ratio mero non peruertitur.

Idem, ROMANIS à Saracenis victis, dicentibuſque, Vinum non accepimus, pugnare non poſſumus: Erubeſcite, inquit, nam qui vincunt nos, nihil aliud quam aquam bibunt. *Spart.*

FRIDERICVS Imp. ſtudioſiſſimus ſobrietatis cultor fuiſſe dicitur. Is quum audiſſet Leonoram vxorem (quæ paterna in domo nunquam vinum guſtauerat) facile filios parituram, ſi in Germania, frigida regione, vinum biberet: dixiſſe fertur, malle ſe habere ſterilem vxorem, quam vinoſam. Non ignorauit Imp. quam multa vinolentiam mala comitentur, & tum præ- E
ſertim cum fœmineum genus nimio vino obruitur. *Æneas Sylu. lib. 2. de reb. geſt. Alphonſi.*

ALPHONSVS cum interrogaretur: cur vini expers viueret, aut vino dilutiſſimo contentus ſitim expleret, contra omnium Regum & aulicorum morem reſpondit; Vino ſapientiam obſcurari, ideoque non decere regem, vt hanc immodica compotatione in animo extinguat, ſine quo imperatoris ac regis nomen tite tueri non poſſit. *Panorm. l. 2. de reb. geſt. Alphonſi.* Idem interrogatus, quid ſibi vellet, quod vinum aqua dilueret: Ne ebrius fiam, reſpondit: non enim ignoro, quantum vini intemperantia Alexandri Macedonum Regis gloriæ obfuerit. *Idem. ibid.* Idem ab amico etiam percontatus; Cur adeo ebrietatis vitium damnaret? Ideo, inquit, quia furorem & libidinem ebrietatis filios eſſe haud ignoro. *Panorm. ibid.*

HIEROGLYPHICA.

Virum perpetuo ſitientem per ORYGIS animalis effigiem ſignificabant veteres: quin & remedia ſitientibus ex eo comparabant liquore quodam in eius corpore hauſtus ſaluberrimi reperto. *Pier. Valer. lib. 19. pag. 90.* F

Neque deſunt, qui *Amethyſtum* pro Sobrietate poni dicant; quod eiuſmodi lapidem contra ebrietatem ſtare compertum eſt. Non enim vino tentari poteſt, qui eum geſtat, in quo præter nomen, quod eius eſt ſignificationis, nihil certi habeo. pleriſque tamen qualecumque ſit commentum placet. *Idem.*

☞ *Vide Abſtinentia. Alimenta.*

* Societas.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SOCIETAS Græcè *ὁμιλία* eſt duorum pluriumve coniunctio, contracta ob commodiorem vſum & vberiorem quæſtum. Siue eſt adunatio hominum ad aliquid perficiendum. *S. Thom. in opuſc.* Hebraicè *Chebar à Chabbar*, quod dicitur propriè de conſociatione parium, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei
& conditionis. G

SOCIVS eſt propriè, qui in re ſeria ac laborioſa eſt velut pars & collega: Vnde ſocij populi Romani dicebantur, qui cum illis ita fœdere iuncti erant, vt pacis & belli eſſent participes.

Cæterùm præſtantiſſimam ſocietatem cenſuit *Sen. Epiſt. 11.* illam, cùm viri boni viribus ſimiles ſunt familiaritate coniuncti.

SOCIETATIS MALÆ PERICVLA ET INCOMMODA.

Quoniam vero in via DEI ambulare volentibus nobis, id eſt piè & innocenter viuere, multum intereſt noſſe, quorum conſuetudine conſortioque vti debeamus; hoc nunc docere aggredimur, commemorantes eorum, qui male ſibi hac in parte conſuluerunt, ruinam.

Iam Primi hominum quoniam callidiſſimi ſerpentis colloquio vſi ſunt, virulentis mortiferiſque eius ſuaſionibus ſolli- H
citati, à mandato Dei deſciuerunt, & amiſſa Paradiſi amœnitate, ad huius vitæ miſerias redacti ſunt. Hinc dicitur, nequaquam miſcendos eſſe ſermones cum iis, qui ſoli ſibi videntur ſapientes, & dedignati cum multis, quæ vera ſunt ſentire, captioſis argumentorum ſophiſmatibus peruertere fidelium ſimplicitatem moliuntur. *Gen. 3.*

Fœminarum quoque vti familiaritate quis tutò poterit: ſi earum aſpectus atque conuerſatio SAMSONEM fortiſſimum compulit ad necem, DAVID ſanctiſſimum ad adulterij homicidiique crimen, Salomonem ſapientiſſimum ad ſimulacrorum cultum? Ideò ipſe in Prouerbiis vociferatur & clamat: Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques forib. domus eius. Nemo veriùs iudicat periculum, quam qui expertus eſt damnum. *Iud. 16. 2. Reg. 11. 3. Reg. 21.*

TOBIAS cùm filium ſuum in Mediam mittere vellet: Perge nunc, inquit, & inquire tibi aliquem fidelem virum qui eat tecum. Quem ille inuentum, percunctatus eſt vnde eſſet, & an viam quæ in Mediam ducit, ſciret. Huius exemplo eos nobis comites admittere debemus, quorum nota eſt fides, & com-

pos

A ſtos veri ſcientia, ne quando errore aliorum ſeducti, ab itinere deuiemus veritatum. *Tob.*3.

Iosaphat Rex Iuda licet rectè vixiſſe prædicetur coram Domino, quia tamen amicitia illi interceſſerat cum Ochozia Rege Iſrael omnium peſſimo, per Prophetam arguitur, & claſſis, quam cum ipſo communem habebat, priuſquam in Tharſis quo miſſa fuerat, perueniſſet, naufragio periit. Rurſum alias naues communicatis impenſis ædificare ab Ochozia tentatus, renuit, iam damno ſatis edoctus, ne innocentem quidem ſecurum eſſe, cum perditis hominibus commercium habentem. 3. *Reg.* 22.

Magos ab Oriente ad Chriſtum in Bethleem natum Stella perduxit, ſed tamen cùm interim ad Herodem Ieroſolymæ diuertiſſent, latuit illicò, ſubtraxitque ſeſe obtutibus eorum. Cùm verò inde diſceſſiſſent, rurſum comparuit, & vſque ad locum quo ibant fideliter præceſſit. Quid eſt hoc? niſi quia caligat in nobis rectæ rationis lumen, quamdiu illis iungimur, quos nebulæ premunt vitiorum. Tunc niteſcit & exoritur, cùm his relictis ad quærendum Deum conuertimur. Quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.

B Petrvs ipſe Apoſtolus, Chriſti amore inter omnes ardentiſſimus, tunc quidem refrixit, cùm atrium Caiphæ ingreſſus, impiorum hominum ſe implicuit colloquiis, compulſusque eſt negare ſe illum noſſe, quem paulò ante Dei viuentis filium confeſſus fuerat. Corrumpunt itaque (vt Paulus ait) bonos mores confabulationes peſſimæ. Et qui tangit picem, inquinabitur ab ea. *Matth.* 26.

Idcircò Dominvs noſter petenti Diſcipulo, vt abiens patrem ſepelire, ne infidelium cognatorum, quos aſſore funeri neceſſe erat, conſortio macularetur: Sine, inquit, mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu me ſequere. Quia ſcil. ego vita ſum, mecum viue, & dimitte mortuos, ne fortè & ipſe ſimul moriaris.

Ab iis etiam qui hæreſi aliqua deprauati ſunt, vt declinemus, ipſa Sanctorum exempla nos monent. Ioann. Apoſtolus balnea cum Diſcipulis ingrediens, vt eos, qui illò conueniunt, Euangelium doceret, vidit inter lauantes Cerinthum hæreticum, atque inde relato ſtatim gradu ad ſuos conuerſus: Fugiamus hinc, ait, ne balnea nos opprimant ruina, in quibus

C Cerinthus lauat veritatis inimicus. Adeo non fidem ſolùm, ſed etiam vitam periclitari cum hæreticis conuerſantium exiſtimauit. *Euſeb. lib.*4.*c.*14. *Iren.lib.*3. *cap.*3.

Polycarpvs quoque eius Diſcipulus Marcioni hæretico fortè occurrens, cùm ab eo, An ſe agnoſceret interrogaretur? reſpondiſſe dicitur: Agnoſco, agnoſco diaboli primogenitum. Itaque docet, haud molliter cum huiuſcemodi hominibus loquendum eſſe, ſi quando loqui neceſſe fuerit. Cur enim diſſimulemus, eoſdem nos habere inimicos, quos Dei eſſe nouerimus, tantò maiore odio dignos, quantò doloſius Catholicæ inſidiantur veritati? Amplius aliquid dicam: etiam cum fidelibus mundana tractantibus, religioſo viro periculoſa eſt conuerſatio. *Ibid.*

Antonivm Abbatem Alexandrinum dicere ſolitum ferunt. Non expedire Chriſti ſeruis, eorum qui ſæculo ſeruiunt domos frequentare, aut conſuetudine vti. Sicuti enim piſces de aqua eductus continuò langueſcere & emori ſolere, ita Monachum extra cœnobij ſepta vagantem, ſi quicquam cõfabulationi vacuerit alienorum, ad cordis tepiditatem redigi,

D & circa ſpiritalia exercenda effici tardiorem. *Athanaſ. in vita Antonij.*

Hinc ſanè eſt, quod plerique cum feris beſtiis in ſolitudine viuere ſibi ſatiùs duxerunt, ne in cœtu hominum mentem, quam in ſola Dei contemplatione fixam & locatam habere vellent, diuerſis cogitationibus diffundere atque diſtrahere cogerentur. Ob hoc ſanè Arsenivs, cur tantopere acceſſum hominum deuitaret cùm interrogaretur, non poſſe ſe cum Deo ſimul & hominibus eſſe aiebat. *In vitis PP.*

Capiton itidem rogatus reſpondit, vereri ſe, ne ex hoc imbecillior ad ſuſtinendos inimici impetus redderetur, quocum adhuc ſibi ſupereſſe certamen ſciret. Alterum ergo contemplandi amor: alterum peccandi timor ab humano ſubmouerat conſortio: nunc vterque conſortio fruitur Angelorum. *In Vitis PP.*

Pavlvs primus inter Chriſtianos Eremi cultor annos ſeptem & nonaginta, Honophrius ſeptuaginta, hominibus inuiſi incognitique fuêre. Ac poſtremò ne incogniti eſſent, tunc viſi ſunt, cùm de ſolitudine terrena ad celebritatem cœleſtem transferendi erant, Domino nobis proſpiciente, vt eorum exemplo ad virtutes capeſſendas, viamque perfectionis F confidenter aggrediendum, magis accenderemur. *Metaphr. & in vitis PP.*

Quis autem perfectionem vitæ profeſſus, in ædibus Magnatum ſecurè verſari poterit, ſi Seraphicvs Franciſcus ea ob cauſam diuino permiſſu dæmonum verbera paſſus ſit? Apud Leonem S. Crucis Cardinalem dies aliquot moratus, pœnam ſuſtinuit, & culpam agnouit illicoque diſceſſit, atque ad Monaſterium rediens, rem quæ ſibi contigerat, vt cæteri cauerent, indicauit. Ouis quippe quæ de ouili egreditur, lupi morſibus patet. *Bonauen. Cap.*6.

ADVERSVS MALAM SOCIETATEM.
Scriptvræ Testimonia.

Cauendum eſt ab iis qui linguis ſuis doloſè agunt, & venenum aſpidum ſub labiis eorum. Tales enim auerſans Propheta ac repellens, clamat: Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. *Pſalm.*118.

Nec cum Fœminis conuerſandum eſt, cùm ſcriptum ſit, In medio mulierum noli commorari. De veſtimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. Et alibi dicitur: Auerte B faciem tuam à muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciem alienam. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Et rurſum: Cum aliena muliere ne ſedeas omnino, nec accumbas cum ea ſuper cubitum. *Eccl.* 42. & 9.

Sed neque illorum conſuetudine vtendum eſt, qui malignis ſuggillationibus lacerant famam aliorum. Antiſtes enim ſapientiæ Salomon in Prouerbiis ait: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te. *Prouerb.*4.

Illi quoque nobis valdè declinandi ſunt, quorum ad iram procliue ingenium, quippe leuiſſimis de cauſis excandeſcere ac ringi ſolet. Idem quippe Salomon: Noli, inquit amicus eſſe homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo, ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. *Prouerb.*22.

Neque cum ſuperbis eſſe communicandum, quia dicitur: Qui communicauerit Superbo, induet ſuperbiam *Eccl.*13.

Neque cum rationis impote ac deliro: Ait enim Scriptura: G Cùm Stulto ne multum loquaris, & cum inſenſato ne abieris. *Eccl.*22.

Neque cum iis qui ſemper iocis cachinniſque indulgent, ſcurrilique leuitate iugiter delectantur. Quandoquidem Ieremias Propheta gloriatur, dicens: Non ſedi cum concilio ludentium. Et Salomon ipſe dicit: Riſum reputaui errorem, & gaudio dixi, quia fruſtra deciperis. Et iterum: Cor, inquit ſapientium vbi triſtitia eſt, & cor ſtultorum vbi lætitia. *Iere.* 15. & *Eccl.*2.

Ab infidelium præterea conſortio nos amoliri oportet, qui ad Eccleſiam conuerti neglexerint, Apoſtolo dicente: Nolite iugum ducere cum Infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui conſenſus Templo Dei cum idolis? Et Dominus in Euangelio: In viam gentium, inquit, ne abieritis. *Matth.* 10.

Eadem quidem ratione neque iis, qui hæreſi aliqua deprauati ſunt, familiariter vtendum erit. Nam hoc quoque Paulus H Apoſtolus admonet, & hortatur, dicens: Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundùm traditionem quam acceperunt à nobis. Et *ad Tit.* ait: Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita. Ioannes quoque Apoſtolus: Si quis venit ad vos, inquit, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum nec Aue ei dixeritis: qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. 2. *Theſſ.*3. 2. *Ioan.*1. *Tit.*3.

Poſtremò ab omnium illorum conuerſatione ſecedendum eſt, qui vitiis aſſueti pertinaciter obdurant, corrigique & emendari omnino nolunt. Præceptum quippe Domini eſt: Qui neque Eccleſiam audire voluerit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Et ij quidem ſunt qui nihil præ ſe neq; Chriſtiani præter nomen, neque hominis præter figuram gerunt, Cùm quibus vna accumbere, Paulus vetat, dicens: Si is, qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cùm huiuſmodi nec cibum ſumite. De iis & in Prouerbiis dicitur: Ne

æmuleris viros malos, nec deſideres eſſe cum eis, quia rapinas A meditatur mens eorum, & fraudes labia eorũ loquuntur. Hi ſunt membra illa quæ ſcandalizant, & idcircò abſcindi proiicique iubentur, vt potius ſine illis vitam ingrediamur æternã, quàm ſimul cum illis mittamur in gehennam ignis inextinguibilis. Diſcedite igitur à nobis omnes qui operamini iniquitatem. Modicum fermentũ totam maſſam corrũpit. Nihil tam perniciosum eſt, quàm ſocietas hominum perditorum.

SOCIETATIS BONORVM COMMODA.

Prioribus itaque cautè ſapienterque repudiatis, ad illos conuerti, illis inhærere, ab illorum latere nunquam (ſi fieri poteſt) diſcedere nos decet, quorum vox, geſtus, inceſſus, habitus, norma virtutum eſt. Cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcunque cognoueris obſeruantem timorem Dei. Quia ſcit nihil æquè proficit ad bene beateque viuendum, ac optimi cuiuſque acceſſibus identidem copulari.

Exempla quære in Loco de Conuerſatione.

SOCIETAS CONIVGALIS, HERILIS, OECONOMICA.

B *Pete ex Loco de* OECONOMIA.

HIEROGLYPHICVM.

Licet in duabus conſertis manibus fidei fœderumque hieroglyphicum locupletius habeatur: non eſt tamen illud diſſimulandum, quod de pollicibus eſt à Cornelio Tacito traditũ, morem quippe fuiſſe regibus quorundam Barbarorum: quoties in ſocietatem coirent applicare dexteras, polliceſque inter ſe vinciri, nodoque conſtringere: & vbi mox ſanguis in artus extremos perueniſſet, leui vulnere cruorem eliciebant, atque inuicem lambebant: idque fœdus arcanum, quaſi mutuo cruore ſacratum haberi ſolitum. *Pier. Val. lib. 36. pag. 341.*

Vide Fœdus, Conuerſatio.

*SOCIETAS IN CONTRACTIBVS.

QVID SIT? ET QVOMODO contrahatur?

SOCIETAS in contractibus eſt conuentio duorum pluriumve, ad conferendum aliquid in vſum vel quæſtum communem contracta. Hic contractus perficitur ſolo conſenſu C exterius expreſſo, abſque vlla alia Iuris ſolemnitate; vt docet Gomezius *tom. 2. cap. 5. num. 1.* vnde collatio bonorum vel operarum in commune, non eſt contractus ſocietas, ſed effectus eius.

REQVISITA.

Ad contractum ſocietatis, vt ſit validus, quatuor requiruntur.

PRIMVM eſt, vt ſinguli ſocij aliquid in commune conferant, ſiue pecuniam, ſiue operam & induſtriam, ſiue inſtrumenta (v. g. nauem, equos) ſiue animalia, ſiue alia bona, prout conuentum fuerit: niſi enim aliquid præſtent, vel cooperentur ad lucrum vel commodum, non poſſunt eius eſſe participes, vt qui titulo careant.

SECVNDVM, vt id quod à ſingulis ſociis collatum fuerit eo animo vt ſit commune ſtatim cedat in dominium ſingulorum, D ita vt ſinguli efficiantur Domini totius ſortis partialiter, ſeu partiali Dominio. Colligitur *ex lib. 1. & ſeq. ff. pro ſocio.*

Idem dicendum de iis, quæ ſocius nomine communi comparat, non autem quæ nomine proprio, vt docet *Couar. lib. 3. variar. cap. 19. num. 1.* eo, inquam, animo vt ſit commune, quia alioquin non cedet in dominium ſociorum; vt patet quando non fit communio in capitali, ſed ſolum in lucro; vt quando alter pecuniam, alter induſtriam confert.

TERTIVM, vt lucrum & damnum ſit commune. Colligitur *ex iiſdem legibus ſuprà, & lib. 1. & ſeq. C. pro ſocio.*

QVARTVM, vt fiat diuiſio lucri, ſecundum proportionem ſortis à ſingulis collatæ. *L. Si non fuerint 29. & L. Verum 63. ff. pro ſocio.* hæc tamen tertia & quarta conditio intelligenda eſt, niſi aliter expreſſè fuerit conuentum, & onus, quod præter naturam huius contractus alteri parti imponitur, debitè compenſetur. Ex his facilè intelligi poteſt, quomodo hic contractus differat à cæteris.

MODI VARII CONTRAHENDI.

SOCIETAS hæc variis modis contrahitur. PRIMO, ex parte finis; poſſunt enim eſſe varij fines proximi huius contractus, ſic aliquando cõtrahitur ad vſum tantum, vt quando libri aut alia ſupellex, vel pecunia, in vſum & victum communem conferuntur, aliquando ad lucrum tantum, vt in negotiatione, aliquando ad vtrunque, vt in matrimonio, vbi vir & mulier conferunt bona & operas ad perpetuum conuictum & lucrum. E SECVNDO, ex parte materiæ, ſic vel contrahitur ſocietas omnium bonorum, vt fit in matrimonio, quod celebratur contractu medietatis bonorum. Hic omnia bona quomodocunque obuenientia ſunt conuenientia, & facto diuortio æqualiter diuidenda: ſimiliter damna ſunt communia, præter ea, quæ culpa ſocij eueniũt, præſertim lata (hæc enim ſoli auctori ſunt imputanda) & ea quæ ſocius malè expendit; v. g. in meretrices & comeſſationes. Vel contrahitur ſocietas lucrorum dũtaxat, vt quando bona hæredum manent indiuiſa. Hic ſolum communicantur lucra ex hæreditate illa prouenientia, & dãna circa eam abſque ſociorum culpa obuenientia. Vel denique contrahitur ſocietas certæ alicuius partis bonorum, vel certæ negotiationis. *Vide Syluest. V. Peculium. 2. num. 1.* Aliquando ita contrahitur ſocietas, vt alter inferat pecuniam, vel gregem animalium, alter induſtriam, & operam neceſſariam: vel vterque partim peculiam, partim induſtriam.

TERTIO, ex parte temporis; alia enim contrahitur ad vitam, alia ad certum tempus, alia vſque ad finem certi negotij. Ad hæredes autem hic contractus non tranſit, etiamſi expreſſè conuentum ſit vt hæres in eandem ſocietatem ſuccedat, vt F patet *L. Adeò, 59. L. Verum 63. §. In hæredem. ff. pro ſocio:* quia in hoc contractu induſtria perſonæ eligitur, vt habetur *d. L. Adeò.* Si tamen ſocij iuramento promiſerint ſe continuaturos contractum hæredi, valet pactum, & tenentur eum admittere, quidquid aliqui in contrarium cenſuerint. Ratio eſt, quia iuramentum ſeruandum eſt, quando abſque ſaluris diſpendio ſeruari poteſt: imò eam vim habet, vt contractum iure humano alias irritum, reddat in ſua ſpecie validum.

Socius. Socij

Crudeles. Iniuſti. Perfidi. Proditores. Item erga eoſdem, Auaritia, Crudelitas. Pete ex Locis earundum rerum propriis.

Socordia. G

Quæ eſt ſine corde inertia, Græcè ῥᾳθυμία, Quære Acedia. Ignauia, Otium.

---

*Sodomia.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SODOMIA eſt ſpecies luxuriæ ex iis, quæ contra naturam ſunt, id eſt, contra ordinem quem natura in animantibus cæteris requirit, vt ex actu venereo poſſit ſequi conceptio prolis eiuſdem ſpeciei; qua quæritur voluptas carnalis in eodem, vel diuerſo ſexu, non tamen in congruo vaſe, aut inſtrumento. Sic dicta à Sodomæ incolis, qui vocantur in Scripturis peſſimi, & peccatores coram Domino. *Gen. cap. 13.* hoc eſt publici & impudentiſſimi: erantque huic turpitudini addictiſſimi, vt dicemus ſtatim. H

SODOMITÆ EORVMQVE SCELVS; IN LEGE NATVRÆ.

SODOMITÆ propriè ciues ſunt Sodomorum, quæ fuit Ciuitas non procul à Iordane, in qua habitauit LOTH, vbi nunc eſt mare mortuum: eratque velut Metropolis iſtius Regionis amœniſſimæ, vnde & Regem habuit quem Abraham deuicit: quamuis non tunc eodem loco qui iam euerſus erat, reſidentem. Erant autem variis libidinibus addicti, ac maximè illa quæ eſt contra naturam actus venerei, & ab illis nomen accepit, vnde nunc Sodomitas appellamus, qui eandem turpitudinem exercent.

Fuerunt tamen & aliarum vicinarum ciuitatum, in Pentapoli incolæ eodem ſcelere infames, vt conſtat ex communi omnibus ſupplicio à Deo inflicto: verùm quia Sodoma cæteris erat celebrior, ab illa manſit infamia nominis.

Conſtat igitur intemperantiam hanc turpis libidinis eſſe vetuſtiſſimam,

A [...]uſtiſſimam, & ætate Abraham in vniuerſa Regione Pentapoltos viitatam,& velut publicam fuiſſe.

Deriuata tamen ad poſteros eadem fuit, non obſtante, etiam illo ſupplicio,quod de Sodomitis & finitimis populis Deus ſumpſerat. Hinc altercantur veteres Ethnici, quem primum illius auctorem & doctorem facere debeant. Alij Orpheum Poëtam, alij Talonem Cretenſem, nonnulli Laium, quidam Minoëm Regem Cretenſem: Denique Iouem ipſum Ganymedem rapientem huius ſceleris inuentorem ſtatuunt. At longè antiquiorem illius vſum aut abuſum verius docet hiſtoria. *Geneſ.cap.*13.& 15.

Sodomorum verò peccata commemorat *Ioſephus lib.*1. *Antiquit.*Sodomitæ,inquit, abundantia pecuniarum elati,tam in homines contumelioſi erant, quam erga Deum impij:quippe qui neque beneficiorum eius meminerant, & hoſpites auerſabantur: denique mutuis etiam libidinibus ſeſe inceſtabant. Sic ille.

Devs autem apud Ezechielem diſtinctè ac breuiter eius gentis peccata exponit. Ecce,inquit, hæc fuit iniquitas Sodomæ,ſuperbia,ſaturitas panis,& abundantia,& otium ipſius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. B Et eleuatæ ſunt,& fecerunt abominationes coram me;& abſtuli eas,ſicut vidiſti. Pro illo: otium eius & filiarum eius,ſeptuaginta reddiderunt, delitiis affluebat ipſa & filiæ eius, & gloriabantur magnificè. Hæc verba explanans B. Hieronym. Deus, inquit,deſcribens Sodomæ ſcelera,primum ſuperbiam. poſuit, proprium diaboli, primumque peccatum, propter quod de cœlo corruit. Vnde Paulus: Ne inflatus, ait, ſuperbia, iudicium incidat Diaboli. Superbiæ autem ſeminarium eſt ſaturitas panis, & rerum omnium abundantia,& otium, ſiue vt LXX. vertunt, diuitiarum luxuriæque opulentia.

Grauiſſimum tamen omnium ſcelus Sodomitarum fuit, quod ex ipſis nomen trahens, omnibus id ſæculis deinde retinuit. Cùm quo etiam coniunctum fuiſſe crimen idololatriæ, ac multiplicis impietatis,minimè dubitandum eſt:cùm B. Paulus diſputet, peccatum nefandum non tantum eſſe peccatum, ſed etiam idololatriæ peccati pœnam.

Philo in lib. de Abraham, pluribus verbis eorum ſcelera ad hunc modum deſcribit: Sodomitarum regio pars Chananææ terræ,quam nunc Syri Palaſtinam nominant, infinitis iniqui- C tatibus referta,præcipue propter ventris, libidinum, cæterarumque voluptatũ ſtudia,iam diuino calculo iudicata fuerat: Immodicus autem ciuium luxus, è ſuperflua rerum copia habuerat originem. Accedente enim ad bonitatem agri, aquarum commoditate, omnis generis fructuum prouentus erat vberrimus. Eſt autem plerumque ingens malorum occaſio, & materies, nimia bonorum copia: quorum ſatietatem quidam non ferentes,tanquam iumenta laſciuiunt,excuſſis à ceruice naturæ legibus, verſi ad meras potationes,opipatos cibos & nefarios concubitus. Non ſolum enim in fœminas inſaniendo, alienos polluebant thoros; verum & mares contra naturæ legem,cùm maribus miſcebantur, execranda libidinis fœditate, atque irrito naturæ propoſito:cum nempe finis eſt in carnali commixtione, generatio prolis. Nec quicquam illis proficiebat reprehenſio, violentis ſcilicet concupiſcentiis coacta cedere Atque ita paulatim aſſuefacti homines illi muliebria pati, effœminatum morbum ſibi conciliauerunt inſanabilem:Muliebri namque mollitie in corpus recepta,animos quoque reddidere ignauiſſimos,quantumque in ipſis fuit, vni- D uerſum corrupere genus hominum. Nam ſi Græci vna cum Barbaris,hos imitati in tale ſcelus conſpiraſſent,deſertæ profectò fuiſſent omnes deinceps ciuitates, tanquam exhauſtæ peſtilentià. Nefarias igitur atque immanes illorum hominum libidines peroſus Deus, prorſus aboleuit eam gentem, non vulgari aliquo & vſitato, ſed nouo atque mirando afficiens ſupplicio. *Hactenus Philo.*

Neque deſunt auctores minimè contemnendi, à quibus proditum ſit, etiam ante diluuium præpoſteræ libidinis vſum fuiſſe non ſolum in hominibus, ſed etiam in animalibus:atque ob eam maximè cauſam à Deo vehementer offenſo & irato miſſum eſſe Diluuium.

De Ioseph Patriarcha memorat Moyſes quod accuſauerit adhuc puer 16. annorum fratres ſuos, maximè filios Balæ & Zelphæ,inquit Cyrillus,cùm quibus paſcebat oues; de crimine peſſimo apud Patrem,quod intelligunt Sodomiam nonnullium *Ruperto*, quod vocatur peſſimum propter enormitatem quæ in illo reperitur. Eſt enim peccatum hoc mutum,& propter flagitij magnitudinem ideoque ſilentio premendum. E

TEMPORE LEGIS MOSAICÆ.

Ex veteribus hiſtoriis Ethnicorum manifeſtum eſt hoc genus flagitij apud Græcos & Romanos fuiſſe. vulgatum & publicum,& à multis leui in crimine habitum.

Apud Ciceronem Cotta Romanus Senator, & orator concedentibus,inquit, antiquis Philoſophis, adoleſcentibus delectamur.

O flagitium! ô ſcelus Philoſophorum, cui vix vllum plectendo ſupplicium ſatis videri poſſit!

*Cic.lib.*1.*de natura Deor.* dolet emanaſſe hoc genus flagitij è gymnaſiis Græcorum,in quibus iſtiuſmodi liberi & conceſſi ſunt amores:idemque quæritur magiſtros virtutis Philoſophos,& horum Principem Platonem,magnam huic turpitudini auctoritatem tribuiſſe.

De Græcis autem & Romanis, ſapientiæ ſtudio & fama claris,ſed hoc ſcelere contaminatis,grauiſſima oratione diſputat Paulus *in ea epiſtola* quam *ad Romanos* ſcripſit. Propterea, inquit,tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ,exarſerunt in deſideriis ſuis inuicem maſculi in maſculos turpitudinem operantes,& mercedem, quam oportuit,erroris ſui in ſemetipſis recipientes. F

IN NOVO TESTAMENTO.

Vbi de Sodomia Ioann. Caluini.

Operæpretium hic eſſe non puto recenſere eos, qui ſcelus hoc meritis flammis expiarunt: eiuſque infamia & turpitudine notati exiſtunt etiam hodie apud Italos,præcipuè Venetos, Florentinos,& alibi.

Vnum tamen præterire nec debemus nec poſſumus, Nouatorum huius ſæculi Principem & velut Anteſignanum, noui Cacangelij verum Lucifugum Ioannem Caluinum, quem etiam huius criminis infamia notatum,& ob eandem candenti lilio inter ſcapulas ſignatũ, vt ita velut nouus Antichriſtus aliquo inter ſuos charactere inſigniretur; tam conſtanter affirmant Catholici,quam frigidè negant illius ſectatores. Neque G tamen Catholici,ex aëre aut proprio cerebro hoc dicunt, ſed fulti & ſcriptorum auctoritate, & fama communi iam an. 80. extenſa & vulgata.

Primvs qui hæc ſcripſit Hieronym Bolſecus medicus, conſcius ſecretorum Caluini, vt ex præfatione ipſius apparet. Hic in eius vita,quam dedicauit Primati Franciæ Archiepiſcopo Lugdunenſi, *cap.* 5. ita ſcribit:Nihil iam de natiuitate dicã,quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus eſt. Neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Caluino aliud, niſi impium hominem fuiſſe, & in Deum maximè blaſphemum:quod de illo teſtimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenſes interrogati perhibuerunt, Notariuſque legalis in publicas tabulas retulit; quarum exemplum cuidam Bartelier Dominij Senatuſque Geneuenſis Secretario, Nouiodunum huiuſce rei gratia,vt in vitam atque mores Caluini inquireret,& qualis adoleſcens fuiſſet exploraret, præcipuè miſſo,eſt impertitus. Quod ego teſtimonium publicũ apud hunc vidi,& in ipſiuſmet manibus inſpexi: & idcirco vt rem veriſſimam commemorare poſſum. In quo quidẽ teſtimonio hoc quoque erat adiectum:Caluinum, cum Curatum H illic beneficium,& aliud Sacelli cuiuſdam Sacerdotium obtineret, Sodomitici ſceleris conuictum in vitæ diſcrimen veniſſe,vt igni,quæ huiuſmodi ſceleris ordinaria & legitima pœna eſt cremaretur. Cæterum Epiſcopi vrbis commiſeratione pœnam moderatam,vt cauterio candens eius humero lilium imprimeretur, Quo probro confuſus,neq; talem ignominiam ferẽs, vtrumq. Eccleſiaſticum beneficium in Paſtorem Nouiodunenſẽ tranſtulit,& ab ea certa pecuniæ ſumma accepta,in Germaniam,deinde in Italiam profectus eſt,fortunæ,ſi quam ſibi propitiam inuenire poſſet ſe permittens. *Hactenus Bolſecus.* cui quidem narrationi nunquã diſcipuli Caluini contradixerũt, aut contra Bolſecum iniuriarum egerunt pro magiſtro ſuo.

Secvndvs ſit *Iul. Brigerus.* Hic *in floribus Caluiniſt.* ita ſcribit:Caluinus cũ Nouioduni Curatum beneficium,& aliud Sacelli cuiuſdam Sacerdotium obtineret,ſodomitici ſceleris conuictus, in vitæ diſcrimen venit, vt igni cremaretur.

Cæterùm Epiſcopi vrbis commiſeratione pœna moderata cauterio candens eius humero lilium eſt inuſtum. Quam ignominiam haud ferens, vendidit beneficia ſua, & in Germaniam ſe contulit, mutato prius nomine. Nam pro Cauuino Caluinum ſe vocitabat, & aliquando Carolum de Heppe, aut Happe. Hæc illo, ex Bolſeco & aliis. Nec abſque numinis prouidentia ea nominis mutatio facta videtur, Caluinus n. per anagrāma eſt Lucianus: nimirū vt Luciani in eo notetur impietas.

Tertius ſit *Thomas Stapletonius*, qui *in Promptuario in Catholico, Sabbatho hebdom. 3. Quadrag.* ita ſcribit: Inſpiciantur etiā adhuc hodie ciuitatis Nouiodunenſis in Picardia ſcrinia, & rerum geſtarum monumenta: in illis adhuc hodie legitur Ioannem hunc Caluinum Sodomiæ conuictum, ex Epiſcopi & magiſtratus indulgentia ſolo ſtigmate in tergo notatum, vrbe exceſſiſſe. Nec eius familiæ honeſtiſſimi viri adhuc ſuperſtites impetrare hactenus potuerunt, vt huius facti memoria, quæ toti familiæ notam aliquam inurit, è ciuicis illis monumentis ac ſcriniis eraderetur.

Hæc ille ante annos circiter 23. quia conſcripſit illa aliquot B annis ante euulgationem. Itaque tunc extabant adhuc acta publica, quibus id continebatur, quæ tamen iam dicuntur renouata & mutata, omiſſa infami illa de ſcelere & ſtigmate Caluini narratione. Facilè id potuit Stapleton cognoſcere per Anglos qui aſſiduè illac tranſiebant Duaco Rhemos, vel Rhemis Duacum commeantes.

Qvartvs ſit præclarus martyr *Edmund. Campian.*

Qvintvs *Ioan. Duræus Scotus*. Campianus enim ante annos 30. *in fidei demonſtr. Rat. 3.* Caluinum ſtigmaticum perfugam vocat. Ad quod *Wittakerus in ſua Repub. pag. 50.* hoc tantum reſpondet: Si ſtigmaticus fuit Caluinus, fuit etiā Paulus, fuerunt alij. Vbi nō obſcurè Vvittakerus videtur fateri, ſed aliorum exemplo excuſare. Ioannes Duræus hanc Vvittakeri reſponſionem refutat his verbis: Quod Caluini ſtigma humeris inuſtum, cum Pauli ſtigmatibus conferre non dubitas, facis id quidem pro tua modeſtia, & ſummo in præceptorem amore humaniter: niſi quod meminiſſe debueras Chriſti ſtigmata in corpore ſuo Paulum portaſſe; Caluinum verò ſtigmata liliorum, quibus non niſi nefarij homines ob immania crimi- C na ad perpetuam inuri memoriam ſolent.

Sextvs, *Surius ad ann. Dom. 1538.* ita de Caluino ſcribit: Huic (Argentoratenſi nouæ Eccleſiæ) aliquandiu præfectus fuit Ioann. Caluinus ex Gallia profugus, qui poſtea Genuenſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Hunc Caluinū è patria ſua ob vitæ improbitatem exulaſſe quidā ſcribit: eundemque alius dicit inter diſſolutos ſuæ vrbis viros diſſolutiſſimum, inter inconſtantes & fœdifragos inconſtantiſſimum. Hæc & alia Surius de Caluino ex publica fama: & libellus editus eſt ante annos 47.

Septimvs ſit *Guilielm. Reginaldus* in hæreticorum ſcriptis verſatiſſimus, & tandem ab hæreſi ad fidem Catholicam traductus. *Hic lib. 2. Caluino turciſmi cap. 11.* id probat ex ſcriptis Lutheranorum ſub perſona Michææ, ita ſcribens: Taceo Theod. Bezam & Ioann. Caluinum (quales & quantos Apoſtolos?) nō polygamiæ, nō fornicationum, non adulteriorum, non ſtuprorum, ſed ſceleris longè horribilioris reos: qui tamen in Eccleſiis veſtris tanquam clariſſima ſidera longè lateque reſplendent. Mitto quæ Lutherani fratres obiiciunt, de Caluini ἀσελγείᾳ, variis flagitiis & ſodomiticis libidinibus, D ob quas ſtigma Caluini dorſo impreſſum fuit à Magiſtratu ſub quo vixit. Sic ille.

En ſeptem teſtes, omnes ἀξιόπιστοι, omnes omni exceptione maiores: quibus accedat octauus *Conradus* ipſe *Schluſſelbergius* Lutheranus, qui cum reliquis in hac re concordat.

Accedunt multæ rationes, & indicia, quæ rem oſtendunt eſſe valde credibilem. Primum, quia hiſtoria de crimine illo conſentanea eſt aliis Caluini geſtis, quæ de ipſo commemorantur. Scribit enim *Bolſecus in vita Caluini cap. 11.* Cum puer Caluini miniſter quatuor Francorum millibus hero ſubtractis ſe in fugam dediſſet, & amici vellent illum perſequi, nunquam Caluinum permittere voluiſſe: ne videlicet comprehenſus puer arcana patefaceret. Quæ res ingentem ſuſpicionem mouit, ipſum puero abuſum eſſe. Hæc ille.

Secundum, quia narrat *Florimond. Præſes Burdegalenſis li. 7. de ortu hæreſ. cap. 9.* Fertur, inquit, & complures ſcriptis euulgarunt Rectorem Collegij de Boncourt accuſaſſe Caluinum nefandi criminis; & ex puerorum depoſitionibus, cùm non comparuiſſet, abſentem fuiſſe condemnatum.

Ex Lucubrationibus Leonardi Leſſij, in Appendice ad conſultationem illius, quæ Religio aut fides amplectenda.

SODOMIÆ ENORMITAS, ET PVNITIO A Deo Inflicta.

Illam tangit & inculcat S. Avgvstinvs, & Ambrosivs, Auguſtinus quidem dum ita ſcribit. Flagitia, quæ ſunt contra naturam, vbique & ſemper repudianda atque punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt: quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur: quæ non ſic fecit homines, vt ſe illo vterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cùm eadem natura, cuius ipſe author eſt, libidinis peruerſitate polluitur. *Confeſſ. lib. 3. & hab. ibid. can. Flagitia.*

Ambros. verò ait. Offerebat S. Loth filiarum pudorem. Nam etſi illa quoque flagitioſa impuritas erat, tamen minus erat ſecundum naturam coire, quàm aduerſus naturam delinquere: præferebat domus ſuæ verecundiæ & hoſpitalem gratiam, & apud barbaras gentes inuiolabilem. *Ambr. lib. de Patriarch. & habetur 32. q. 7. Offerebat.*

Sic & Lactantivs. Quid poteſt ſanctum eſſe iis, qui ætatem imbecillam, & præſidio indigentem, libidini ſuæ depopulandam, fœdandamq; ſubſtrauerint: Non poteſt hæc res pro magnitudine ſceleris enarrari. Nihil amplius iſtos appellare poſſum, quam impios & parricidas, quibus non ſufficiat ſexus à Deo datus, niſi & ſuum profane ac petulanter illudant. Hæc tamen inter illos leuia, & quaſi honeſta ſunt. Quid dicam de iis, qui abominandam non libidinem, ſed inſaniam potius exercent? Piget dicere. Si quid his fortè credamus, quos non piget facere? & tamen dicendum eſt, quia fit. De iſtis loquor, quorum deterrima libido & execrabilis furor ne capiti quidē parcit. Quibus hoc verbis, aut qua indignatione tantum nefas proſequar? Vincit officium linguæ, ſceleris magnitudo. Cùm igitur libido hæc edat opera, & hæc facinora deſignet, animi aduerſus eam virtute maxima ſumus. Quiſquis affectus illos frænare non poteſt, cohibeat eos intra præſcriptum legitimi thori, vt & illud, quod auidè expetit, aſſequatur, & tamē in peccatum non incidat. *Lactant. Firm. l. 6. c. 13. de vero cultu.* G

Viderunt etiam Ethnici, è quibus *Tybullus*.

O fuge te teneræ puerorum credere turbæ,
Nam cauſam iniuſti ſemper amoris habent.

Quam verò Devs ſeuere hoc flagitium puniuerit, exinde clarum euadit, quod a pleriſque non infimi nominis Scriptoribus generale diluuium à Deo propterea immiſſum credatur, quod tam homines quam iumenta præpoſteræ libidini vacarent, de quibus lege *Pererium lib. 8. Comment. in Geneſ. num. 3. lib. 9 n. 42. & 46.*

Sodomorum & finitimarum vrbium horrenda excidia notiora ſunt, quàm vt, à nobis prolixè narrentur. Scilicet quomodo Deus ſuper illos pluerit ignē & ſulphur è cœlo, ac in momento deleuerit. *Gen. cap. 18.* quod ſanè diuinæ vindictæ inſtrumentum fuit atrociſſimum & efficaciſſimum, quia exiguo tempore omnia exuſſit, factæque ſunt ciuitates illæ exemplū ignis æterni pœnam ſuſtinentes, vt loquitur *S. Iudas in epiſt.* Fuerunt autem ciuitates quatuor huic ſupplicio inuolutæ: Sodoma, Gomorra, Adama, & Zeboim: quinta enim Segor, H oratione Loth ſeruata fuit, & prius dicebatur Bala. Latitudo autem terræ quam exuſſit illa pluuia, fuiſſe creditur extenſa ad 100000. paſſuum longitudinis, 25000. latitudinis, tale enim ſpacium occupat mare mortuum, quod in locum horum ſucceſſit, auctore *Plin. lib. 5. c. 16.* accidit autem ea clades vno anno ante natum Iſaac, cùm Abraham eſſet 99. annorum.

Apoſtolus quoque Græcos & Roman. ob ſimile facinus ſcribit à Deo punitos, & traditos in paſſionem ignominiæ εἰς πάθη. i. libidines pathicas & pudendas, *ad Rom. cap. 1.* vt nimirum contra naturā non tantum Pathici maſculi, & pueri cum maſculis, ſed & fœminæ cum fœminis præter omnes naturæ & probitatis limites commiſcerentur.

Et quis ſcit, quam ob cauſam Deus Venetorum Reipublicæ, & aliis quibuſdam ciuitatibus, in quibus pæderaſtia nimis licenter & libere exercetur, crebris aduerſitatū procellis minetur, qui tamen, quamuis contineat in ira miſericordias ſuas, non ſemper manum ſuam vindicem ſuſtinebit, quin mercedem erroris & ſceleris ſui tandem recipient.

Legimus in hiſtoriis Profanis, nationem quandam robuſtam & giganteæ ſtaturæ, ob idem flagitium ſimili ferè modo deletam; immiſſo de cœlo iuuēne quodā, inſtar ſolis ſplendido, qui

qui fulminibus in eos vibratis omnes exuſſerit,& huius facti
A multa adhuc exſtare veſtigia, Refert *Leſſius, de Iuſtit. & Iure lib.4. cap.3. dub.13.*

POENÆ LEGIBVS INFLICTÆ.

Lex ciuilis,vt habetur in *Codice Iuſtiniani ad legem Iuliam de adulteriis & ſtupro, lege.1.* CONSTANTII & CONSTANTIS, Imperatorum,ſic habet:Cum vir nubit,in fœmina viros paritura quid cupiatur,vbi ſexus perdit locum;vbi ſcelus eſt, id quod non proficit ſcire? Vbi Venus mutatur in alteram formā.Vbi amor quæritur,nec videtur:Iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore,vt exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt,vel qui futuri ſunt rei. *Lib.9.tit.9.*

IVSTINIANVS Imp.Sodomitas caſtrando puniri iubebat. Interrogatus autem,cur hoc modò eos puniret,Nunquid,reſpondebat,amputarentur eis manus,ſi crimen ſacrilegij commiſiſſent?iuxta illud:Per quæ qui peccat,per hæc & punietur *Io. Zonar. to.3. Annal.*

Edita etiam eſt conſtitutio ab Imperatoribus qua Sodomitæ plectuntur pœna ignis,cōſtat *C.Theodoſiano lib.9.tit.* -.vbi ſic habetur.Imperatores VALENTINIANVS THEODOSIVS &
B ARCADIVS AAA.Orontio Vicario vrbis Romæ.Omnes quibus flagitij vſus eſt, virile corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientia(nihil enim diſcretum habere videtur cum fœminis) huiuſmodi ſcelus ſpectante populo flammæ vindices expiabunt.

Eidem crimini ſtatuta eſt Iure communi confiſcatio bonorum. Iuxta *Gloſſ. cap. Cum ſecundum 19. v. naturæ contrarias, de hæret. in 6.*

Eſt etiam ſufficiens cauſa diuortij perpetui, ſicut adulterium. *Cap.7.omnes cauſationes 32. qu.7.*

Exempla obuia ſunt eorum qui variis locis apud Chriſtianos ſuppliciis affecti propter hoc flagitium,quamuis alij aliis magis in eo coercendo ſeueri & rigidi exiſtant:nam quibuſdam Italiæ locis in illud vix inquiritur,vt Florentiæ, venetiis & alibi.quanquam ſi omninò ita ſit publicum vt infamiam & ſcandalum pariat,vindicari etiam ſoleat pœnis à Iure ſtatutis.

De Ioanne CALVINO hæreſiarcha de hoc ſcelere conuicto, teſtatur Bolſecus,vltricibus flammis tradendum fuiſſe per
C Magiſtratum Nouiodunenſem, niſi Epiſcopus interceſſiſſet, ſic vt duntaxat candenti Lilio inter ſcapulas fuerit vſtulatus. vt ita qui cauteriatam habiturus erat conſcientiam, eamque iam datus in reprobum ſenſum ſibi formarat, etiam corpus cauteriatum circumferret.Vide quæ paulo antea ex Bolſeco dicta ſunt.

* Sol.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SOL omnium Planetarum princeps,& aſtrorum moderator, dux temporum & diſpenſator, vt qui aduentu ſuo diē efficit,receſſu noctem.ἥλιος Græcis dictus,ſecundum *Cic.l.2. de nat.Deor.*quod ſolus.i.vnicus ſit, vt dicebat Alexand. M. & tantam ſolus claritatē obtineat,vt eo apparente cætera aſtra obſcurentur,vnde nihil in hoc aſpectabili mundo vel ad ſpeciē pulchrius,vel ad rerum gignendarum cōmoditatē fœcundius,qui vitalem vim ac ſalutarem ſtirpibus & animantibus cō-
D municat:qui hoc eſt in æthere,quod eſt in homine cor,viceſque temporum & annum nouo ſemper flore redeūtem,ex vſu naturæ tēperat:cuius influxus in abditiſſimos receſſus penetrat,& in viſceribus terræ aurum gemmaſque producit.

SITVS, ET MAGNITVDO.

Solem in quarta ſphæra initio creationis DEVS collocauit, cuius quidem ſitus cauſam tradit *Albumaſar* in ſuo *Introduct. tract.3.differen.3.*vt inde quaſi è regno medio vim ſuam quoquouerſum diffunderet,atque attemperaret.Si.n.eſſet in ſeptima ſphæra,è tanta locorum diſtantia multo remiſſius interuentu lucis inferiora corpora calefaceret, atque omni frigore propemodum obrigerent:ſi in prima, ardoribus cuncta deflagrarent ob eius vicinitatem.

Docent Aſtronomi Solem in ſe continere totam quantitatē terræ,centies & ſexagies,eūque à terra diſtare quatuor millionibus milliarium ſiue leucarum(millionem voco decies cētena millia)& amplius.vnde ſequitur, tantam eſſe vaſtitatem orbis Solaris,vt Sol 24.horis ſuum circulū peragens vna hora percurrat 1140000.milliarium.i.vnum millionem & centum quadraginta millia milliarium,quod tantundem eſt,ac ſi terræ ambitum & gyrum circumcurreret quinquageſies. Ambitus E
enim conuexi cœli Solis cōtinet 27.milliō. & 360000.milliar. quæ ſi in 24.horas diuidas, inuenies numerum præfectum.

* Solicitudo.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SOLICITVDO eſt nimia mentis anxietas aut occupatio;quā Græci μέριμναν & ἀσχολίαν appellant, circa rem aliquam habendam aut conſeruandam, proueniens ex inordinato illius amore,vel timore, & verſatur potiſſimū circa res temporales; vnde tria includit,nimium affectum ad res temporales:anxietatem vel conatum in iis corradendis & conſeruandis:nimiam mentis occupationem in cogitādo de illis. Atque ex hinc Solicitudinem futurorum,dicimus anxietatem ſiue nimiam animi occupationem circa futura,maximè vt vitæ neceſſaria habeātur coniuncta cum parua fiducia diuinæ prouidentiæ, vt v.g.cum quis plus æquo ſolicitus eſt pro victu,veſtitu &c.Solicitus dicitur ait *Iſid.l.2. Etymol.*quaſi ſolers citus, in quantum quis ex ſolertia proſequitur ea quæ deſiderat. F

EIVS PERNICIES.

SOLICITVDO hæc ſi modum exceſſerit maximè noxia eſt ſaluti.PRIMO quia includit cupiditatem rerum temporalium, quā malorum omnium radicem appellat Apoſtolus.*1.ad Timoth.6.*SECVNDO quia impedit animū à ſeria cogitatione rerū ad ſalutem pertinentium,quo nihil eſt pernicioſius;ſic vt mirū ſit,quoſdam Religioſos paupertatem voluntariam profeſſos; quorum totam conuerſationem eſſe oporteret in cœlis; quique perfectionem Euangelicam profitentur, adeo occupari circa poſſeſſionem temporalium,vt ſæcularibus ipſis ſcandalo ſint,totique Ord.Eccleſiaſt. infamiā pariant cupiditatis, cum ſemper, eorum lingua pro habēdo ſolicita ſit,eiuſque modos quauis importunitate,ſi non per ſummam aliquando impudentiam,inueſtigent,vt aliquid circa neceſſitatem emungant: hinc circa fabricas,ſuppellectilem,& quæuis alia,ſplendidiores ſunt pleriſque etiam Principibus, emunctionis popularis inquieta & ſemper auida ſpe ſuffulti.

TERTIO impedit bonas inſpirationes,nè fructum faciant, hinc à Chriſto comparantur ſpinis, *Matth.c.13.*quæ verbi di- G
uini ſemen ſuffocant:& monet.Ideò dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. *Matth.c.6.*

Accepi inquit *Th.Stapl.in Promp. morali P. Hyem. tex. 6: Dom.n. Sexageſimæ*, Aurifabrum iam in mortis articulo conſtitutum,quum vltimum quaſi ſpiritum exhalaturo Crucifixi Saluatoris imago ſpectanda exhiberetur tota aurea,& gemmis ornata,ab aſtantibus ſollicitè rogaſſe,quanti vncia venderetur:ita ille auri pretium,de quo per totam vitam ſollicitus fuerat; non Chriſti Redemptoris paſſionem;ne in extremo quidem articulo, cogitare potuit.

S.ANTONIVS de Padua, vir diuinus & prophetico ſpiritu præditus,in vſurarij cuiuſdam exſequiis concionaturus, thematis loco tractauit illud Euangelij:Vbi eſt theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum.Sub Concione autem,inter cætera ait: Mortuus eſt hic diues,& ſepultus eſt in inferno.Ite ad theſaurum eius: & in medio illius inuenietis cor eius,corpore iam H
humato.Abierunt hominis parentes & amici, & cor adhuc calidum in medio nummorum eius inuenerunt.

PROHIBITA.

CHRISTVS verbis ſuperioribus eam vetuit,ac prohibitionē ſuam variis rationibus confirmat. PRIMO,quia qui animam dedit, quæ longè eſt præſtantior, quam eſca, dabit etiam eſcam:& qui corpus dedit,dabit etiam veſtimentū. SECVNDO, ſi Deus,qui eſt pater veſter,paſcit aues cœli,quæ neque ſerunt; neque metunt,neque congregant in horrea,quantò magis paſcet vos ſuos filios? TERTIO,ſi pulcherrimè veſtit lilia,& fœnum agri,quomodo patietur vobis veſtes neceſſarias deeſſe? Ex his Chriſtus concludit,ſimul repetens quod ante dixerat: Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

Deindè addit nouas rationes. PRIMA eſt,quod gentium eſt diuinam prouidentiam,& paternā Dei curā ignorantiū hæc anxiè inquirere. SECVNDA, quod pater noſter cœleſtis ſciat nos his omnibus indigere:ac proindè ſi ante omnia quæramus regnū Dei,& iuſtitiā Dei(quod ipſe à nobis requirit)hæc

omia tanquam vilia,& parui momenti nobis adiicienda : ſi-
A cut in emptione rerum pretioſarum,vilia quædam mātiſſæ loco adiici ſolent. Tertia,quod craſtinus dies,cum præſens fuerit,ſollicitus erit ſibiipſi : ſufficere enim diei ſuam malitiam, id eſt afflictionem & ſollicitudinem ipſi congruentem; nec oportere eam ex futuris diebus accerſere & præcipere.

S. Basilivs expēdēs verba Chriſti paulò ante citata. Vult Deus hoc præcepto,ait,non eſſe nos nimium ſollicitos ſed quod confidamus in Domino. Rurſum: Labor exercendus eſt, ſollicitudo tollenda,ait *S. Hieronym. in hunc locum.* Non his reprehenditur, ait *S. Auguſtin. de ſerm. Dom. in monte l. 2. c. 24.* Non dixit,quia ſeminare non debeas,ſed quia ſollicitus hinc atque anxius eſſe non debes. Nec ait,non oportet operari,ſed quia puſillanimem eſſe non oportet,& curarum angore diſtrahi. *Et in opere imperfecto in Matth.* Dixit Deus primo parenti: In ſudore vultus tui comedes panem tuum;non dixit in ſollicitudine & cura. Ergo nō ſollicitudine ſpiritus,ſed labore corporis acquirendus eſt panis. Damnat igitur ſollicitudinem anxiam,& inquietam circa temporalia.

B *AB ETHNICIS REPREHENSA.*

Hanc nimiæ & ſuperfluæ ſollicitudinis vanitatem videre, etiam Ethnici & rerum cœleſtium ignari ſcire potuerunt.

Aristippvs Philoſophus validiſſimis argumentis hortabatur, nec de præteritis curam poſtea ſuſcipiendam , nec de futuris ante. Id enim animi bene conſtituti ſignum eſſet. Iubebat autem in diem animum intendere. Solum enim aiebat præſens in manu poſitum eſſe noſtra,non præteritum , nec inſtans. Illud enim abiiſſe,hoc an eventurum ſit,incertum eſſe. *Ælian. de var. hiſt. lib. 14.*

Phocion Athenienſis dicere ſolebat,multo ſatius eſſe humi cubantem viuere,ac bono quietoque animo eſſe , quam perturbatum in aureo lecto. *Stob. ſerm. 1. de Prudentia.*

QVÆ LICITA ET COMMENDATA.

Moderata,ſollicitudo rerum temporalium,quæ à ſeruitute Dei hominem non diſtrahit,Christvs ſuo præcepto non auerſatur,qui cum loculos haberet,non modo in craſtinum, ſed in plures quoque dies ſollicitudinem quandam habuit.

Sic enim fruſtra prouocaret nos Salomon ad imitationem prouidæ ſollicitæque formicæ. *Prou. 6. cap. 30.*

C Nec mulierem fortem à cura domeſtica commendare debuiſſet. *Prou. 31. 13. 15.*

Non fuiſſet quoque laudanda ſapientia Ioseph ſolliciti in ſeptennium. *Gen. 41. 35. 48.*

Nec debuiſſet Christvs laudare vt fidelem,ac prudentem familiæ præpoſitum,qui dare illi poſſit in tempore tritici menſuram. *Matth. 24. 45.*

Ceſſare poſtremo deberent mechanicæ artes omnes , vt operarum,ſeruitiorumque labores,& patris familias cura in theſaurizando pro filiis 2. *Corinth. 12. 14.* Et ratio eſt , quia non vult Dominus vt omnia vitæ huic neceſſaria ſponte,abſque vlla cura ipſius & ſollicitudine,proueniant,id enim ipſi eſſe occaſio otij & deſidiæ,quæ maximorum malorum eſt origo, & merito puluinar diaboli eſſe dicitur : ſed vult ab eo laborem,& ſollicitudinem adhiberi,vt hoc exercitio occupatus,auocetur à libidinibus aliiſque peccatis,quæ otium parit. Verum hæc ſollicitudo debet eſſe moderata,& commenſa
D rebus quibus impenditur,vt non ſit nimis anxia , quaſi Deo non eſſemus curæ nec maior tribuatur corpori , quam ſpiritui ; temporalibus rebus,quam æternis: humanis quam diuinis,vel ſaltem ne hæc præ illis negligantur.

Solitudo.

Definitio et Etymologia.

SOlitvdo Græcè ἐρημία, ἐρημία; eſt locus deſertus, inhabitatus,ad quem rarò homines veniunt,accipitur pro omni loco ad quem aliquis ſecedit, vt liberius contemplationi aut meditationi vacare poſſit,à curis & perturbatione ſolutus & vacans. Etiam Solitudo idem eſt quod vita ſolitaria,cuius commendationem & laudes,tam Sacri quam profani Scriptores ſuis ſcriptis celebrarunt.

*SOLITVDINIS ENCOMIA.
Ex S. Scriptvra.

Devs animæ ſanctæ ſuis reuelare ſua ſecreta voluit,dixi,per Oſeam: Ducam eam in ſolitudinem,& loquar ad cor eius.

Neque aliud eſt quod per Apoſtolum dixit: Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotiis,vt ei placeat,cui ſe probauit. *1. Tim. 2.* E

Sicut Ioannem ad prædicationem,ſic Moysen ad principatum populi ſui Devs vocauit in deſerto:& loquī volens familiariter Moyſi,tollit eū ſeorſum in mōte Sinai. *Exod. 3. & 19.*

Angelus conſolatur Agar in ſolitudine deſerti. *Gen. 21.*

Elias extra vrbem,& in ſpelunca erat, quandò ei familiariter loquitur Dominus. 3. *Reg.* 19.

Quandò Dominvs cor noſtrum ſolum inuenit , ab omni vana cupiditate vacuum,à cura, ſollicitudine , perturbatione liberum tunc cœnaturus nobiſcum ſedet. Qui enim ad oſtium noſtrum ſtat pulſans,non intrabit & cœnabit,niſi aperiamus ei. Non autem aperitur cor Dei,niſi claudatur mundo : quia nemo poteſt duobus Dominis ſeruire: ſed aut vnum odio habebit,& alterum diliget;aut vnum ſuſtinebit,& alterum contemnet. *Matth. 6.*

Hæc eſt ſolitudo quam Devs diligit,ei ſoli adhærere, ſoli ſeruire,ſoli vacare. Hanc mirabiliter adiuuat ſolitudo externa,cōuerſationis & familiaritatis humanæ fuga,quā tot ſanctiſſimi viri in deſertis ſolitudinibus victitando lectati ſunt: quos in numero Sapientiſſimi iuſtorum Apoſtolus ponens, ait *Hebr.* 11. in ſolitudinibus errantes , in ſpeluncis & cauernis terræ,quibus dignus non erat mundus. Ad hos proximè accedunt,qui e communi hominum vita ſegregati , clauſtriſque concluſi, cœnobiticam, & monaſticam vitam agunt. F

*ETHNICORVM SCRIPTIS.

Hanc ſolitudinem omnibus affectandam,vt quantum fieri poſſit,& quantum communis vitæ neceſſitas concedit,à conuictu,conuerſatione,& familiaritate nimia hominum (niſi fortè bonorum,quorum exemplis & conſuetudine proficias) ſe ſubducere,quam ſit virtuti & pietati res neceſſaria pulchrè docet Seneca *epiſt. 7.* Quid tibi vitandum præcipuè exiſtimem, quæris? Turbam. Ego certè confiteor imbecillitatem meam. Nunquam mores quos extuli,fero. Aliquid ex eo quod compoſui,turbatur;aliquid ex his quæ fugaui, redit. Auarior redeo,ambitioſior,luxurioſior, imò verò crudelior & inhumanior; quia inter homines fui. Subducēdus populo eſt tener animus,& parum tenax recti: facilè tranſitur ad plures. Vnum exemplum luxuriæ aut auaritiæ multum mali facit. Conuictor delicatus paulatim eneruat,& emollit. Vicinus diues cupiditatem irritat. Malignus comes, quāmuis candido & ſimplici rubiginem ſuam affricuit. Quid tu accidere his moribus credis,in quos publicè factus eſt impetus? Neceſſe eſt aut imiteris,aut oderis. Vtrumque autem deuitandum eſt: ne vel ſimilis malis fias,quia multi ſunt;vel inimicus multis,quia diſſimiles ſunt. Hæc ille non minus ſapienter quam eleganter. G

Et rurſum lib. 1. de ira c. 6. Sicut per frequentia vrbis loca properanti,in multos incurſitandum eſt,& alicubi labi neceſſe eſt,alicubi retineri , alicubi reſpergi; ita in hoc vitæ actu diſſipato & vago multa impedimenta , multæ querelæ incidunt. Alius ſpem noſtram fefellit,alius diſtulit, alius intercipit. Non ex deſtinato propoſita fluxerunt. Hæc ille.

Ita videlicet multas animi perturbationes affert, & variè multumque à Deo diſtrahit illa vita communis,quæ negotiorum curis plena,quæ cupiditatū ſpinis aculeis vndique obſeſſa eſt: quam tamen ferè omnes inſano appetitu affectant, H

Verè *Sen. in Hyppol.*

Non alia magis eſt libera, & vitio caret ,
Rituſque meliùs, vita quæ priſcos colat ,
Quam quæ relictis mœnibus Syluas amat.

Scripſit Petrarcha de vitæ ſolitariæ laudibus,& inter alia ita habet. Surgit ſolitarius,atque felix otioſus , modica quiete recreatus,ſomnoque breui non fracto,ſed expleto,& interdum pernoctantis philomelæ cantibus experrectus, thoroque vix dum leniter excuſſis pulſiſque torporibus, quietis horis pſallere incipiēs ianitorem ſuorum laborū,vt aggreſſuris inde matutinis laudibus aperiat,deuotus expoſcit,& cordis ſui Dominum in adiutorium vocat. Nihilque iam viribus ſuis videns,imminentium conſcius metuenſque diſcriminum,vt feſtinet,obſecrat,nullis texendis fraudibus intentus , ſed Dei gloriam,& ſanctorum laudes non in dies tantum,ſed in hora & indefeſſo linguæ famulatu, & pio mentis obſequio repetens,ne quando forſan ingrato animo , diuinorum munerum memoria euaneſcat. Et ſæpe interea(mirū dictu) ſecuri timoris,ac tepidæ ſpei plenus,memorque præteriti,ac futuri præuidens: læto dolore,felicibus lachrymis abundat: quem ſtatum nulla

A nulla voluptas occupatorum,nullæ vnquam vrbanæ deliciæ, nulli regnorum faſtus æquauerint. Inde ſuſpiciens cœlum ad ſtellas,ac illic habitantem Dominum Deum ſuum,tota mente ſuſpirans, & patriam cogitans, de exilij ſui loco protinus ad honeſtæ cuiuſpiam iucundæque lectionis ſtudium conuertitur. Atque ita cibis paſtus amœniſſimis,multa cum pace animi,venturæ lucis initium præſtolatur. *Franciſc. Petrarch.de vita ſolitaria lib.1. cap.2.*

*APOPHTHEGMATA.

CLEANTHES conſpiciens quendam ſolitarium, ac ſecum loquentem: Haud, inquit, loqueris cum homine malo. Quidam ita referunt. Vide, ne cum homine improbo loquaris: Malis enim periculoſa eſt ſolitudo. *Laert. lib.7. cap.2.*

PYRRHO, deprehenſus aliquando ſolus, ac ſecū loquens, rogatus, quid ſolus ageret? Meditor,inquit,eſſe probus. Sentiés,ad id vtilem eſſe ſolitudinem,inutilē turbā. *Laert.l.9.c.11.*

ANTISTHENES ridere ſolebat Athenieſes,ſubinde gloriātes, quod eſſent autochthones, hoc eſt, indigenæ: eò quod non aliunde eo commigraſſent,nec patriam ſedem mutaſſent vnquam, dicens,hoc laudis illis eſſe cū teſtudinibus cochleiſque commune. Nam & hæc animantia nunquam mutant do-
B micilium,in quo naſcuntur. *Laert.l.6. c.1.* Idem,rogatus quid emolumenti cepiſſet ex philoſophia? Vt mecum,inquit,loqui, ſiue viuere poſſim. Doctus etiamſi ſolus ſit,non ſentit tædium ſolitudinis: ſed multa præclara ſuo cum animo verſans, quaſi ſecum loquitur: indoctis moleſtiſſima eſt ſolitudo, atque etiam inutilis. *Laert.lib.6. cap.1.*

MYSON, incertæ patriæ μισάνθρωπος fuiſſe traditur, non alienus à moribus Timonis Athenienſis. Hinc quum quidam fortè deprehendiſſet in ſolitudine ridentem, rogabat, quid rideret,quum eſſet ſolus? Atqui ob hoc ipſum,inquit, rideo, ſubindicans ſibi gratiſſimam,eſſe ſolitudinem. *Laert.lib.6.cap.10.*

Minùs,voluptatibus ſtimulatur, qui non eſt,vbi frequentia voluptatum obiecta potentias ad agendum commouet. Hinc tanti ſolitudinis cultores priſci illi ANACHORETÆ. Inter quos non infimus,Syſois Abbas. Hic enim dum iam ſenio confectus, à diſcipulo ſuo Abrahamo moneretur, ad mundum ſe transferret; Placet,ait,verùm ad eam partem, è qua proſcriptæ mulieres,cui Abraham. Vbinam gentium id futurum,præterquam in ſolitudine? Abbas quaſi ad hæc verba
C anhelans; Ergo me rurſus in ſolitudinem tollite. *Ex vitis SS.Anachoret. Ægypt.lib.Beyerl.in Apophs.Chriſt.*

MOSES Abbas Percontanti fratri,quomodo ad rerum omnium ſcientiam pertingere valeret; Vade,inquiebat,ad cellulam,&ipſa te docebit vniuerſa. *Ibid.*

ARSENIVS Abbas. ☞ Vide Conſortium.

Addamus vnicum ſolitudinis ornamentum ANTONIVM. Pulſauerat iam eius nominis fama aures Conſtantini Cæſaris, qui videndi eius deſiderio tactus,mittit qui ad palatium ducant. Ille Maiorum limina deſpiciens,ſuæ cellulæ amans; Solitudo,ait,monachis ornamento,velut piſcibus aqua alimento: & velut hi in continentem recepti vitam,ita illi in vrbes egreſſi,monaſticam amittunt diſciplinam & grauitatem. Solitudinem quærit,ait Seneca Philoſophus,qui vult cum innocentibus viuere. Fuge multitudinem,fuge paucitatem,fuge & vnum. Vnus pro populo mihi eſt, & populus pro vno,mihi ſatis eſt vnus, ſatis eſt nullus. *Ex P.Opmero in Martyrol. Holl. Beyerl. ſuprà,& Niceph.lib. 8.cap.4.*

Lubet hic attexere colloquium inter Solitarium & vrbium habitatorem, per Cornel. Muſium, Delpho Batauum Theo-
D logum,Poëtam & Martyrem, aliquando ſcriptum & vulgatum. Eſt autem tale:

Vrbanus celebrem Monachum cum viſeret, atque
Attonitus frontemq́ue hilarem, corpuſque videret,
Vt prius infractum, verbis affatur amicis,
De multiſque rogat hominem (num pectore aperto
An ficto incertum, niſi quod diſcerneret illinc
Nondum perſuaſus tali ſe credere vita)
Quidquid id eſt, ſolido ſtantes, in ceſpite, tandem
Alternis breuiter vicibus hec ſeria tractant.
Et prior Vrbanus, vegeto, inquit, corpore cum ſis,
Ecquid edis queſo? SOL. *panem medicumque polenta*
Atque olus interdum, tenui aut cum lacte legumen,
VRB. *Hæc tibi ſolus habe: ſed laſſo porrige potum.*
SOL. *Ecce tibi ante pedes puteus, quantum libet hauri.*
VRB *Nū carnes comedis* SOL. *nō ſū lupus.* VRB. *ænæ Corinthi*
Splendida vaſa tibi? SOL. *Samiis iucundius vtor*
VRB. *Quis coquus eſt?* SOL. *ignis.* VRB. *famulus quis?*
SOL. *nolo alere hoſtem,*
Ipſe domi. VRB. *at famula ſaltem caruiſſe moleſtum.* E
SOL. *Tartareus habitat hominum adnerſarius ædes.*
VRB. *Vxorem ſed habes?* SOL. *non ſum ſtultus vt Orpheus?*
Qui nigra, Euridicen rapturus, limina adiuit.
VRB. *Cur pulchras adeo & populoſas deſeris vrbes*
SOL. *Cur vrbes linquam? curas & tædia linquo,*
Effugio & ſcelerum Lernam, quæ ſemper in ipſis.
Vrbibus, & populis regnant, & noxia menti
Multa ferunt ſecum, quæ vita monaſtica neſcit.
VRB. *Viuorum interea ſpernens conſortia, quare*
In defunctorum ſcriptis tam ſedulus hæres?
SOL. *Quod minimum à viuis verbo exemploque bonorum*
Percipio ex libris, vt vix mala paucula carpo,
Sic horum aſſiduus lector bona plurima diſco:
VRB. *Maſte animo felix, ſed me diſcedere tempus:*
Nota vocat, mercator adeſt, qui mercibus vſque
A Tanai aduectis multa prece ſæpe vocatum
Appulit in portum: viſurum fœnora multa F
Adferat, an vanis fallat, mea ſcrinia ſpebus.
SOL. *Heu quam difficile eſt locupletes linquere mundum,*
Et ſumma ætherei penetrare palatia regni!

* Vide eiuſdem Poëtæ verſus de vitæ ſolitariæ laudibus in fine huius Loci,vbi vera illius,& varia encomia, ac commoda proponuntur.

VITA SOLITARIA RELIGIOSA.

EIVS SVSCEPTIO.

QVI, PVTA

Reges.

IOSAPHAT Indiæ Rex, Auenir. Regis.F. Barlaam Eremitæ ſuaſu fidem amplexus Chriſti, poſtquam omnes,qui ſuæ ditionis erant, baptiſmatis gratia renouandos curaſſet, ædificatis vicatim Eccleſiis,depoſuit regnum: nihilque ſecum ferens,niſi mundanæ gloriæ contemptorem animum, ſeceſſit in ſolitudinem: iunctuſque ipſi Barlaam, vitam traduxit in eremo,quæ dicitur terræ Senair. *Io. Damaſc. & Mar. lib.1. cap.1.*

MICHAEL Curopalates Conſtantinopolitan.Imp.in bellis ſemper victor, ſemel à Bulgaris ſuperatus, præ pudore imperium depoſuit: & quod vitæ ſuperfuit, religioſe in ſolitudine G tranſegit. *Fulg.& Egn. lib.4.cap.5.*

SALOMON Hungarorū Rex à patruelibus ſuis,Ladiſlao & Geyſa Ducibus, quibus iniuſtas ſtruxerat inſidias,regno pulſus,Chuteſci Chunorum principis auxilio inſtructus,bis magna cum ſtrage ab Hungaris repulſus eſt. Iſtrum glacie concretum ſicco pede tranſiens,proxima ſylua ſocios curare corpora iuſſit. Ipſe poſito ſcuto, tanquam naturæ neceſſitati ſatis facturus,ſeorſim abiens,eremum incoluit,hominum,cōgreſſum vitauit,ſemel tantùm Colomanno regnante in Hungaria viſus, nuſquam ampliùs apparuit. Tandē in Iſtriæ ſyluis corpore ſolutus, Polæ ſepultus dicitur. *Bonfin.lib.4.decad.2.*

IVDOCVS Vinnoci frater mortuo patre Iudicail, ſpreto Regno, cùm quibuſdam Romam peregrinantibus, ſumpto baculo & tabula abiit,& clerici officio inter ipſos functus eſt. Poſtquam autem in pagum Pontiuum poſt annos vndecim delati ſunt,hoſpitiū ab Haimone Duce impetrarunt: factuſque eſt Iudocus presbyter, & Haimonis filium de ſacro fonte leuauit. Poſt annos ſeptem abdicans ſe miniſterio,ſeceſſit cum diſcipulo Mirmaro in eremum: & in loco qui dicitur Brahic,cellulam extruxit,vocans aſſiduis precibus. Mendicis H eò venientibus,omnes ſuos cōmeatus diſtribuit. Murmurante autem eius famulo, quatuor naues onuſtæ cibo & potu ad eius cellulam ſine regimine venerunt. Vexatus à diabolo mutauit locum, & alium elegit Rumachum nomine. Eduxit vinos latices ex arido ſolo, baculo terram percutiens,cùm Haimo in venatione ſitiret. Romam abiit Sanctorum reliquiis ſecum abductis,cæcam puellam illuminauit: & ad ſuum ſacellum delatus,in pago Pontiuo obiit, anno Domini 653. iuxta Sigebertum. *Petr.de Natalibus lib.1.cap. 65.& Vincent.l. 24. c. 105. & 106.*

SVATACOPIVS Morauorum Rex Arnulfo Imper. tributum pendere recuſans, acie victus, mutato habitu fugiens, in monte Sambri tribus eremitis ſeſe coniunxit. Moriens tandē quis eſſet confeſſus eſt: & à filio Volegradum relatus. *Æn. Sylu. in Hiſt. Boh.*

Cardinales.

PETRVS Damian. qui Cardinalatus honore inſignis, Hoſtienſis

ſtienſis Epiſcopatus titulum gerebat, Pontifice Gregor. VII.
A Cardinalatus dignitati, atque eius pompæ, longæ maiori animo, quam plerique eam parare nitantur, renunciauit, atque in eremum ſe tranſtulit, ſapienter intuitus, quot labores malaque purpura tegat: contraque quantum quietis atque bonæ ſpei eremus polliceatur. *Fulg. lib. 4. cap. 1. & Plat.*

Monachi priùs.

HILARION ☞ *Vide Tit. Fugere conuerſationem.*

ONOPHRIVS Monachus, cum Hermopoli in monaſterio ſeſe aliquamdiu exercuiſſet, quaſi è ludo ad certamen progredi cupiens, ad quandam vaſtiſſimam eremum ſolus abiit, & in ea annos ſexaginta hominibus prorſus incognitus permanſit. Conſumptis autem quæ ſecum tulerat indumentis, ſuperiorem corporis partem barba & capillis, inferiorem, vbi plus pudoris ineſt, arborum foliis virgultiſque contexerat. Annos triginta non alio pabulo vſus eſt, quam quod arbores herbæque ſyueſtres dabant. Totidem pane ſe & aqua frigida ſuſtentauit. Hunc tandem humaniorem victum ſibi ab Angelo, à quo etiam Euchariſtiam Dominico quoque die accipere ſo-
B litus erat, ſuppeditatum fuerunt. Paphnutius Abbas, qui vitam eius Græco ſermone ſcriptã edidit, dum deſertum peragraret, eodem die quo in eum incidit, cum vino collocutus eſt, defunctum ſepeliuit, *Marul. lib. 1. cap. 10. & Sab. lib. 2. cap. 2. & Vol. lib. 17.*

VENERIVS Othon. III. & Greg. I. tempore ex cœnobio S. Benedicti apud Tybur, vbi degebat, iniuſſu Abbatis in ſolitudinem proximam, in inſulam Palmariam porrexit, Caſtigatus deinde à Romualdo Abbate, miſſionem impetrauit, inuentus in horrido & alto ſaxo mortuus in genu cernuus. *Volat. lib. 20. Anthrop.*

CALVPPA vel CALYPPANES in monaſterio Meletenſi, in finibus Aruerni Monachus fuit. Deinde ab Auito Epiſcopo Diaconus ordinatus eſt. Dono ſanandi diuinitus ornatus fuit: nã multos infirmos curauit. A cibo & potu adeò abſtinebat, vt operas impoſitas imbecillitate impeditus facere nequiret. Eã vero ob rem à propoſito malè acceptus, monaſterium deſeruit, & in eremum ſeceſſit, & in excisa rupe cellam ſibi fabricauit. Diabolus ei interdum ſerpentis, interdum verò draco-
C num forma apparuit, & moleſtiam exhibuit: Cui aliquando reſpondiſſe fertur: Tune es ille, qui primos parentes paradiſo exturbaſti, & fratris dextram parricidio cruentaſti? Apage te, nihil enim commercij tibi cũ Chriſti ſeruis & fidelibus. Dæmones fœtore totum locum repleuerunt, ac euanuerunt. An. 50. mortuus eſt, *Tur. in Vitis Patr. c. 11. & lib. 5. c. 9.*

D. BRIGIDA Romæ degens habuit confeſſorem religioſũ nomine Alfonſum: qui poſtea eremiticam vitã eligens multa ſcripſit ex his, quæ ex ore eius accepit. *Crantz l. Metr. c. 48.*

MAINARDVS Berchtholdi Comitis Sulgonienſis ad Danubium filius, ex voto matris primùm monaſterium Diuitis Augiæ ingreſſus, mox in Eremo Helueticorum ſolitariam vitam ſanctiſſimam egit ſub Ludouico Pio Imp. A duobus latronibus an Dom. 863. interfectus & in diuite Augia ſepultus eſt. Deſertam eius cellam ſexaginta annis poſt Eberhard. Decan. Argentinenſis & Gregor. F. Anglorum Regis inhabitare cœperunt, donec ab Othone I. monaſterium illic ædificatum eſt *Stumpf. & Bruſchius. Sig. an. 856.*

Theologi.

D BRVNO Colonia Agrippina oriundus, literarum gratia Lutetiam, ſtudiorum nomine tum celeberrimam, ſe contulit. Ibi canonicus factus, inter profeſſores locum tenuit. Præceptoris autem ſui, cui defuncto iam exequiæ parabantur, voce (qua capite e pheretro exerto, ſe damnatum querebatur) motus, in eremum quandam, ſex aliis eum comitantibus, egreſſus, vitam egit duram. A loco quem incolebant, Carthuſianorum Ordini nomen inditum eſt. Poſt annum ſextum, per Vrbanũ diſcipulum ſuum, qui iam Romanæ præerat eccleſiæ, reuocatus, ſuam ei in Eccleſiæ negotiis præſtitit aliquamdiu operam. Verum ſacræ curiæ laborum pertæſus, ad locum priſtinum contempto ſimul Archiepiſcopatu Rhegienſi, quem accipere iubebatur, rediit. *Ranulph. lib. 7. c. 4. in Polychr.*

Nobiles.

STEPHANVS præpotenti familia apud Aruernos patre Stephano natus, Milone Beneuentano antiſtite à primis annis vſus eſt præceptore. Ex ephebis egreſſus, peregrinationibus fuit occupatus. Tandem prope Lemouicas Aquitaniæ in denſiſſimo nemore inter ſpineta, cum vno atque altero ſocio, ſedes fixit. Defunctum diſcipuli in eremo, in Grandimonte ſepelierunt: vnde nouæ poſtea Grandimontenſium ordini nomen inditum fuit, vt ſuo loco diximus. ☞ *Vide Tit. Mona-* E
chorum ordines.

Mercatores.

APOLLONIVS quidam tota vita ſua mercaturam exercuerat, literarum prorſus rudis: ſenex autem in Scethim abiit, ad monachorum medicum communem egit, diebus ſingulis ad decumbentes accedens, illiſque medicamenta & neceſſaria alia, quæ propriis pecuniis ſibi comparauerat, exhibens. *Sozomenus lib. 6. cap. 29.*

Latrones.

BANONEM in Gallia, ex prædone monachum factum accepimus: & qui in ſyluis viatores deſpoliare ſolitus fuerat, poſtea in monaſterio cella incluſum vixiſſe, manus ac pedes vinculis ferreis oneraſſe, hordeaceum panem cinere mixtum eſitaſſe, carne vinoque abſtinuiſſe: cilicium pro ſtrato, lapidem pro puluillo habuiſſe: ſæpè dum Deo laudes diceret, eundem lapidem numero ſublatum tenuiſſe. Catalogo tandem Sanctorum adſcriptus. *Marul. lib. 4. cap. 10. & lib. 3. cap. 12. & Fulgoſus lib. 6. cap. 9.*

MOYSES Maurus latrociniis Ægyptum infeſtauerat: ſed Anachoretarum inibi vitam contemplatus, Iſidori Abbatis in Scethi apud Thebaidem factus eſt diſcipulus. Quinque & ſeptuaginta annos Deo in ſolitudine ſeruiuit, ſex annos cella incluſus permanſit: ad multam noctem ſtans orabat, pane tantum & aqua ſuſtentabatur. Nocte peragrabat ſolitariorum tuguria, hydriaſque eorum aqua replebat, vt procul hauſtum petentibus laborem leuaret: peracto officio tacitus redibat. Presbiter factus monachorum, moritur an. ætat. 77. præſtantiſſimis diſcipulis poſt ſe relictis. *Sozom. lib. 6. cap. 29. & Marul. lib. 4. cap. 10. & l. 2. c. 12.*

QVA OCCASIONE, V. G.
Perſecutionis.

PAVLVS Thebeus primus Eremita apud inferiorem Thebaida, cùm Decij & Valeriani perſecutionem fugeret (metuens ne à ſororio proderetur) ſexdecim annorum adoleſcens ſolus deſerta petiit. Et inuenta in montis radicibus ſaxea ſpelunca, G
quam iuxta molliter fluens riuulus terram irrigabat, & effuſis deſuper ramorum vmbraculis palma Solis arcebat ardores. captus amœnitate loci, vbi latere concupierat, habitare cœpit. In tantum, vt cùm centum & tredecim vixiſſet annos, nuſquam ipſe diſceſſerit, hominem nunquam viderit: præterquam die vitæ ſupremo Antonium iam nonagenarium diuinitus monitum, à quo & humatus fuit. Palmæ primò fructibus nutritus eſt, deinde per annos ſexaginta dimidiati panis fragmentum ſingulis diebus comedit, coruo miniſtrante. Neque aliud quam aquam bibit. Indumento de palmarum foliis contexto nuditatem operuit. *Hieron. in eius vita.*

Imperatore DECIO Chriſtianos religionis gratia diuexante ſeptem Adoleſcentes fratres Epheſi ex iiſdem parentibus nati, cùm palam Chriſtum profiterentur, timore perſequutionis examinati vrbe ſeceſſerant, ac ſeſe in ſpeluncam proximi montis abdiderant. Cuius aditum induſtrij perſecutores extrinſecus ita obſepſerunt, vt euadendi etiam enixè molientibus facultatem eriperent. Pueri vt ſe clauſos vallatoſque ſenſerunt, in mœrorem conuerſi, repentè ſomno acriore oppreſſi H
ſunt, atque ita vſque ad ann. Salut. 446. ſopiti manſerunt.
☞ *Vide Tit. Fugere conuerſationem.*

ARSENIVS Diaconus Romanæ Eccleſiæ à Zonara dicitur, cuius diſciplinæ Theodoſius duos filios Imperatores, Honorium & Arcadium commiſit, non vt Imperatores, ſed vt vulgares, vt plagis etiam coërcerentur. Aliquando cùm Arſeniũ ſtantem, filios ſedentes Imperator vidiſſet, grauiſſimè eam rem tulit. Fortè plagas Arcadio Arſenius inflixerat, Arcadius eum occidere cogitabat ſubornato percuſſore. Arſenius re cognita clam in ſolitudinem Scethim confugit. Quem cum illic ſolitariam vitam ſanctè profiteri Arcadius audiuiſſet, delicti veniam petiit, & multos libros muneri miſit. Vixit in ea eremo Arſenius, aliorum monachorum præceptor. *Nicephorus lib. 12. c. 25.* Alij tamen ſenatorij Ordinis ſub Honorio fuiſſe aiunt, cumque Deum rogaſſet, qua potiſſimum ratione ſaluari poſſet; reſponſum accepiſſe, vti conſortia hominum, præcipuè ſecularium, deuitaret. Factus verò monachus, inter precandum rurſus vocem audiuit dicẽtis: Arſeni, fuge, tace, quieſce, vt ſcilicet deuitaret fuga frequentiam, taciturnitate iactãtiam, quiete fluxarum atque fragilium rerum ſolicitudinem.

Proinde ſecedens in partes Syriæ, eo loci qui Troën dicitur, A ſedit ſolitarius annos quadraginta. Deinde in deſerto vaſtiore vltra Babylonem, Memphin verſus, annos decem. Poſtea ad Canopum Alexandriæ annos tres. Rurſum in Troë annos duos. Sicque peracto vitæ curſu nonagenarius vitam reliquit, & ad Dominum migrauit, bonis cœleſtibus ſemper fruiturus. *Marul. lib. 9. c. 1. & Vol. lib. 13. cap. 4. Anthrop.*

INDIGNATIONIS.

PAVLVS Simplex, diſcipulus Antonij Magni illius, eremum ea occaſione ſecutus eſt, quòd vxorem cum adultero deprehendiſſet. Ab Antonio inſtitutus, deinde ſeorſim habitans, miraculis clarui, magiſtro non inferior, *Soz. lib. 1. c. 13. Mar. l. 4.* ſcribit eum ad interrogationem, Eſſetne Chriſtus prior Prophetis? per triennium nemini quicquam eſſe locutum: offenſum ſcilicet otioſa & inſulſa quæſtione.

VOTI.

MICHAEL ex Polenſi Venetorum vrbe oriundus, homo idiota, monaſticam vitam amplexurus, à Deo petiit, vt ferreus quo cinctus erat circulus rumperetur, vbi ad locum ſuæ B ſaluti congruum veniret. Cuius voti etiam compos factus eſt. Eo enim die, quo eremum petierat, inter preces lachrymaſque largas, ſtatim circulus ferreus fractus eſt. *Petr. Dam. in vita Dominici, ad Alex.*

CONCIONIS.

ANTONIVS Ægyptius Eremita, parentibus defunctis, annum ipſe agens circiter viceſimum ſorore admodum paruula orbus relictus eſt: ac primum tum ſororis, tum domus curam ſuſcepit. Deinde cùm in ea eccleſia concionantem fortè audiſſet recitare dictum Euangelicum: Si vis perfectus eſſe, vade ac vende omnia tua quæ habes, ac da pauperibus, & veni ac ſequaris me, ad ſe dictum illud accommodauit, atque quæ habuit hæreditate vendidit, ſorori parua parte reſeruata. Meminit eius *Aug. lib. 8. Conf. cap. 12.*

CVR. CAVSA POENITENTIÆ.

Anno ANASTASII 14. Genebaudus vxore deſerta plebs viuebat. Factus Epiſcopus, vxorē ad ſe venientem, vt in pieta C te inſtitueretur, frequenter admiſit. Tandē blandis colloquiis victus, cùm ea rem habet: quæ grauida ex eo facta, parit filium, quem Latronē appellat. Illa rurſus vt antea ædes ipſius frequentante, concipit, & parit filiam, quam Vulpeculam nominat. Ad ſe igitur reuerſus, multis lachrymis vocato Remigio totū hoc negotium patefacit: & propè deſperans, à Remigio conſolationibus erigitur. Per ſeptennium incluſus, vixit in anguſta cellula, Remigio interim ipſius eccleſiam procurāte. Septimo demùm anno apparet ei angelus Domini, & iubet ipſum egredi è cella. Reſpondet ille: Sibi non eſſe integrum vt exeat: apud Remigiū enim claues ſeruari. Angelus viciſſim: Vt cognoſcas me à Deo ad te miſſum eſſe, ecce ſaluis ſignis omnibus oſtium tibi patebit apertū, ſicut & cœlum tibi apertū eſt. Genebaudus rurſum ad angelum dicit, ſeſe egredi nolle niſi ipſo Remigio veniente, à quo incluſus eſſet. Itaq; angelus Remigio hæc omnia commemorans efficit, vt Genebaudus ex illo carcere liberatus, in epiſcopatum reſtituetur. *Hinc mar. in Vita Remigij.* Refert & *Sig.* hanc apparitionem.

D SALOMON Vngarorum Rex. ☞ *Vide ſupra, Reges, Eremita.*

CASTITATIS SERVANDÆ.

MALCHVS ex vico Maronia Antiochiæ propinquo oriundus, nuptias fugiens, in ſolitudinem Chalcidenſium venit, & cum monachis vixit ſub Valentiniano Imperatore & Gratiano. Mortuo tandem patre, ad ſuos redire volens, à Saracenis capitur, & paſcendis ouibus præficitur. Cùm autem Domino ſuo liberaliter ſeruiuiſſet, ſeruam Chriſtianam matrimonio ſibi iungere coactus, mortem ſibiipſi conſciuiſſet, niſi ab illa voto communi caſtitatis ſuſcepto ſeruatus fuiſſet. Poſtea ſubreptis duobus hircis eximiis ex pellibus vtres confecere, & fluuium tranauere. Inſequente Domino, in ſpecū leænæ confugēte: quæ & Malchum cum ſerua ſeruauit, & Dominum occidit. Inde ad monachos, à quibus abierat, reuerſus, reliquum cum illis vitæ ſpatium exegit, coniuge virginibus ſacris adſcripta. *D. Hieron. in eius vita.*

SERVITVTIS.

☞ *Vide ſuprà, Occaſione Perſecutionis.*

PROFESSIO.

QVI EREMITÆ, ANACHORETÆ, VIRI, ET II VEL E

Iudæi.

HELIAS propheta, prope Iordanem ad torrentem Carith ſolitarius vixit integro triennio, panem cum carne a coruis allatum comedens. *3. Reg. 17.*

HELISÆVS diſcipulus Heliæ exemplum imitatus, in monte Carmeli cum prophetis habitauit.

BANVS quidam in Iudæa ſolitarius viuebat, ſub Claudio principe, arborum ramis pro veſtitu; fructibus pro alimento vſus, crebriſq; noctu ac die lauacris frigidis ad arcēdam libidinem ſeſe immergens. Cuius contubernio per tres annos Ioſephus ille, qui Antiquitates Iudaicas ſcripſit, vſus eſt.

Ab Occidente Iudææ, litora ESSENI fugitant, gens ſola, & toto orbe præter cæteras mira, ſine vlla femina, omni venere abdicata, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renaſcitur, largè frequentantibus, quos vita F feſſos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt. *Plin. lib. 5. cap. 7.*

CRISTIANI.

☞ *Exempla pleraque ex Hiſtoria Eccleſiaſtica ſeculari deſumpſimus.*

IOANN. Baptiſta Chriſti præcurſor, in eremo vixit, mellē & locuſtis veſcens, zona pellicea cinctus, veſte ex camelorum pilis contexta. Tandem ipſo Tubarum feſto vocationi ſuæ initium dedit, ann. 15. Tiberij, in Bethabara trans Iordanē primum (quo in loco olim Iſraëlitæ Duce Ioſue Iordanem ſiccis pedibus tranſgreſſi erant) mox etiam in Ennon iuxta Salim pœnitentiam annuncians, & Euangelij ſymbolo ſacroſancto ſcil. baptiſmate, auditores regenerans. Chryſoſtomus monachorum omnium ſtatuit principem Ioannem Baptiſtam homilia prima in Euangelium Marci.

PAVLVS Thebæus. ☞ *Vide ſupr. Perſecut. occaſionē.*

ANTONIVS Ægyptius, nobilibus ortus parentibus & Chri- G ſtianis, Scripturas memoriter tenebat. Literas nec ſciſſe eum nec curaſſe Sozomenus ſcribit, *lib. 1. c. 13.* ac mentem bonam, vt literis antiquiorem, illis prætuliſſe. Ad philoſophum quendam, mirantem quòd abſque libris eſſet, dixiſſe Socrat. refert *lib. 4. c. 25.* Liber meus, ô Philoſophe, natura eſt rerum conditarum, quæ mihi præſtò eſt, quotieſcunque ſermones Dei legere voluero. Monaſticam vitam primus in Ægypto ſectari cœpit, non procul à villa ſua, omnibus virtutibus clariſſimus, celebris, & medendi dono, & propheriis. Sæpè eum de rebus magnis Conſtantinus conſuluit: ſæpè etiam ad componendas controuerſias vrbes petiit. Contra hæreticos Arianos & Meletianos acriter diſputauit pro Athanaſio. Cùm trigintaquinque annorum eſſet, eremum adiit, multas dæmonum inſidias inſuper & verbera paſſus: *Sozomenus* retulit *lib. 6. cap. 5.* quòd multos in templo per viſionem conſpexerit ſacram menſam ſubuertere, cætera verò quæ in templo eſſent, fœdiſſimè commaculare ac diſiicere. Ex qua paulò poſt futuram eccleſiæ vaſtationem per Arianos fratribus prædixit, quæ & bien- H nio poſt atrox ſecuta eſt. In eremo cùm per ānos latuiſſet viginti, ad annum vſque ætatis quinquageſimum quintū, in publicum tandem prodiit, ac familiaritatem cum monachis aliis coluit. Alexandriæ tempore perſecutionis, quam ibi Maximinus exercuit, frequens fuit: vbi, qui ad ſupplicia & mortē ducerētur Chriſtianis ſemper adfuit: adeò vt monachis omnibus ciuitate præfectus interdiceret. Poſt Petri martyrium in monaſterium ſuum regreſſus eſt, ſed ex quo paulò poſt in aliā eremum ſe contulit, vbi ad montem ſublimem habitaculum ſuum conſtituit. Erat illi cibus panis ſolus, & ſal, potus aqua: prādij tempus Solis occaſus, cùm tamen ſæpius biduum aut dies plures ieiunus maneret. Vigilabat noctes integras, precationi vacans vſque ad lucem. Si ſomnum guſtaret, dormiebat paululum inclinatus: cubabat autem humi, nec vnctiones nec balnea curans. Nudatum proprium corpus nunquā aſpexit. Iniuria affectis, vt patronus fideliter adfuit, cuique rei gratia in vrbes ſæpè commeabat. Interceſſit pro multis apud principes ac magiſtratus, omnibuſque officioſum ſe ac placidum exhibuit. Similia de eo retulit *in Hilarionis vita Hieron. & Efrem. in Sermone de Moderatione riſus*, vbi veſtimentum eius interiùs fuiſſe refert cilicium, exteriùs verò animalis pellem.

Veſtimẽt

Victum ſibi quæſiuit labore manuum:mercedem verò operis A ſui,panis precio excepto, egentibus largiebatur. Quieſcere quando volebat, iunco contexto incubuit.Hinc cùm iam viginti peregiſſet annos,vi eductus,& Abbas ordinatus,obſtructis monaſterij foribus manere cœpit, ita vt mutaſſe latebrã videretur,non deſeruiſſe.Cùm autem multi variis morbis laborantes eò ventitarent, & ſani reuerterentur,creſceretque in dies confluentium numerus, gloriam fugiens,procul in vlterius deſertum ſolus abiit,iam nonagenarius,& in loco ab Angelo ſibi monſtrato conſedit. Paulum Thebæum tumulauit, ſementem fecit,& oſcula coluit,fratrum labori parcens,ne ſibi neceſſaria deferendo fatigarentur,tridui iter abſentes Ann. ætat.cv.euocari ſe à Deo ſentiens, grauiſſima concione fratres hortatus eſt, vt à Meletianis ſchiſmaticis, & Arianis diligenter ſibi cauerent:& à diſcipulis petiit,vt cadauer ſuum ſepelirent,nec in lectulis reſeruarent,quod cũ funeribus martyrum & Sanctorum Ægyptij facere conſueuerant.Obiit anno Salut.trecenteſimo ſexageſimo primo.De eius habitaculo *Hieron.in Hilarionis Abbat.vita* ſic ſcribit:Saxeus & ſublimis mons per mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit, B quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapſæ paulatim riuum efficiunt.Super quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. De Hilarione deinde loquens,cùm poſt obitum Antonij diſcipulos eius viſendi gratia adiiſſet : Videres,inquit,ſenem huc atque illuc cum diſcipulis B.Antonij Iſaaco & Peluſiano diſcurrere.Hic, aiebant pſallere,hic orare, hic operari,hic feſſus reſidere ſolitus erat : has vites,hæc arbuſtula ipſe plantauit: illam areolam manibus ſuis ipſe compoſuit:hanc piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt:iſtum ſarculum ad fodiendam terram pluribus annis habuit.Iacebat in ſtrato eius Hilarion,& quaſi calens adhuc cubile deoſculabatur.Erat autem cellula non plus menſuræ per quadrum tenens quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi montis vertice,quaſi per cochleam adſcendentibus,& arduo valde, duæ eiuſdem menſuræ cellulæ viſebantur, in quibus venientium frequentiam,& diſcipulorum ſuorum contuber- C nium fugiens,morabatur.Verùm hæ in viuo exciſæ ſaxo,oſtia tantum addita habebant.

Hilarion in vico Thabatha, vicino Gazæ Palæſtinorũ parentibus natus Ethnicis, Alexandriæ ſtudiis operam dans, Antonij fama excitus, cùm xv. annorum eſſet,ad eremum eſt profectus. Vt autem eum vidit, repentè mutato habitu non antè diſceſſit, quàm vitæ eius ordinem morúmque præſtantiam edidiciſſet. Deinde frequentiam ventitantium non ferens cùm quibuſdam monachis ad patriam rediit:& poſtquã defunctis parentibus omnem hæreditatem partim fratribus, partim pauperibus diſtribuiſſet,ſolitudinem quæ in VII. milliario à Maionia Gazæ emporio per litus euntibus in Ægyptum,ad læuã flectitur,ingreſſus eſt, ſacco tãtùm membra coopertus,& pelliceum habẽs ependitem,quem B.Antonius proficiſcenti dederat,ſagúmque ruſticum.Vaſta & terribili eremo fruebatur: nunquam in eodem loco manſitans, ne latronum pateret iniuriæ. A XVI.vſque ad XXI.ſuæ ætatis annum æſtus & pluuias iunco & carice texto tuguriolo declinauit. A XX. D vſque ad XXI.cellula vſus dicitur,cuius latitudo pedum quatuor erat, altitudo quinque, longitudo paulò protenſior quàm eius corpuſculum patiebatur, vt ſicut Hieronymus ait, ſepulchrum potiùs quàm domum crederes. Miraculis plurimis claruit:quorum aliquot *Sozomen. lib.5.cap.10.& 15.*plura verò *in eius vita Hieron.*retulit:vt dono medicandi, ſanandi à dæmonibus obſeſſos,auertendi imminentia pericula & calamitates,& prophetiæ.Vigeſimoprimo ann.vſque ad XXVII. tribus annis dimidium lentis ſentarium madefactum aqua frigida comedit,& aliis tribus panem aridum cum ſale & aqua. Porrò à XXVII.vſque ad XXX.herbis agreſtibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis ſuſtentatus eſt. A trigeſimo autem primo vſque XXXV.ſex vncias panis hordeacei,& coctum modicè olus, abſque oleo in cibo habuit.Sentiens autem caligine oculos ſuos & totum corpus impetigine & punicea quadam ſcabredine contrahi,ad ſuperiorem victum adiecit oleum:& vſque ad LXIII.vitæ ſuæ annũ hoc continentiæ cucurrit gradu,nihil extrinſecùs aut pomorum, aut leguminis aut cuiuſlibet rei guſtans.Indè cùm ſe videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à LXIV. anno vſque ad LXX.pane abſtinuit, incredibili feruore mentis, eò tempore, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere ſorbitiunculæ, cibo & potu vix quinque vncias appendentibus. Sicque com- E plens ordinem vitæ,nunquam ante Solis occaſum,nec in diebus feſtis,nec in grauiſſima valetudine ſoluit ieiunium. A precando & pſallendo ſi quando vacaret, aut humum fodiebat, aut fiſcellas ex iunco cõtexebat,quòd audiebat,exercitia hæc & diſciplinam eſſe Ægyptiorum. Lectus ei ad mortem vſque nuda fuit terra, & ſtratum interdum iunceum. Illuſiones diaboli multiplices frequenter expertus eſt,maximè orans,& ieiunans:vt nudas mulieres,inſtructam menſam dapibus,gladiatorum ſpectacula , aliáque eius generis præſtigia , corporis etiam pulſationem. Tandem ad Paphum Cypri,in ſecretiore loco obiit octogenarius. Reliquias inde clam in Palæſtinam tranſportauit Heſychius diſcipulus.*Sozom.& Hieron.*

Iulianus Saba circa Edeſſam Syriæ ſub Conſtantio vixit, miraculis clarus, expellendo dæmones,& ſola oratione morbos curando. Iuliano Apoſtata Eccleſiam Dei perſequente, orationi intentus,paulò pòſt conſedit : & cauſam rogatus, aprum Dei vineam vaſtantem pœnas dediſſe condignas reſpondit. Euentus oſtendit, ea hora interfectum fuiſſe Iulianum Apoſtatam Imp. Orthodoxis contra Arianos maximè F fauit.*Theod.l.4.c.24.Sozom.l.3.c.14.* cum ieiunio ita maceratum ſcribit , vt oſſa pelle obducta tantum eſſent.

Anub ſub Decio Confeſſor , precando adeò potens , vt quicquid à Deo peteret,conſequeretur. *Soz. lib.3.cap.14.*

Macedonius in montibus Antiochiæ vicinis eremita fuit literarum penitus ignarus. Cùm autem Theodoſius Imp.tributum extraordinarium Antiochenis imperaſſet,illi ita conciti,ſtatuam æream Placillæ Reginæ demoliti fuerant.Itaque Theodoſius & libertatem ciuitati eripuit , & cædes magnas cogitabat,miſſis eò qui id exequerentur præfectis.Macedon. fama rei excitus,in media vrbe præfectos ab equis deſcendere iuſſit,& Imper.ſuo nunciare : Meminiſſet ſe hominem eſſe,& à Dei Opt.Max.nutu pendere,eius benignitatem imitaretur: neque propter æream ſtatuam, Dei imaginem hominem crudeliſſimè interfici curaret:maximè cùm ſtatuæ multæ pro vna reponi poſſent,at ne pilum quidem Imper. interfecto homine reſtituere poſſet:Præfecti Theodoſio rem indicant.Ille Mace- G donio paruit,& Antiochenis pepercit.*Theod.lib.5.c.20.*

Helias in Apeliote,in finibus ciuitatis Athineos (quæ quondam Thebaidis metropolis fuit)annos LXX.in vaſtiſſima ſolitudine perdurauit. Erat deſertum horroris plenum,ſemita quæ ad ipſum ducebat , anguſta ſcrupeáque,& inuentu etiam difficilis.Antrum quoque quod habitabat,tetrum atque horrens,ac ſtatim propiùs accedentibus neſcio quid terroris incutiens.Hunc ſe ibi vidiſſe D.Hieronym.teſtatur,iam c.& x. annorum ſenem. Ferebatur autem interdum etiam futura prædicere,euentu adeò certo,vt ſuper eo quoque Heliæ Prophetæ ſpiritum requieuiſſe dicerent : cuius nomen ſortitus fuerat,& ſecutus propoſitum , Deo in ſolitudine ſeruiendo. *Mar.lib.1.cap.9. Ruffin.lib.2.c.8.*

Macarius Ægyptius Monachus ſub Conſtantio & Valente,à Lucio Epiſcopo Alexandrino Ariano nequiſſimo in exilium pulſus,tantæ grauitatis,vt etiamnum puer à monachis παιδαριογέρων diceretur. Vixit an.xc. in ſolitudine LX.exegit. H Exercitia multa aſperiora ſuſtinuit, de quibus ad Euagrium diſcipulum ſuum,cùm ad eum is in æſtu feruenti veniſſet , & aquæ hauſtum ad ſitim ſedandam petiiſſet,ipſe verò ſufficere ſibi vmbram reſponderet,dixit,ſe annis totis XX.nec pane,nec aqua,nec ſomno ad ſatietatem vſque vſum eſſe.Nam panem, inquit, meum comedi in pondere,& aquam bibi in menſura: & corpus meum parietibus applicando, ſomni nonnunquam quàm minimum mihi ſurripui.*Socrat.lib.4.c.23.* Alter Macarius Alexandrin.fuit eiuſdem profeſſionis,claritatis & fortunæ diſſimilis morum ſuauitate.Secuti ſunt illos clariſſimi monachi,Iſidorus,Heraclides,Pambus:relegati primùm in inſulam intra paludes Nili ſitam,ex qua dæmones omnes & idola miraculis ſuis expulerunt. Id ægrè ferens Lucius Epiſcopus, & gloriæ illorum inuidens , in eremum ex inſula eos reuocauit.In precando poſterior iſte Macarius adeò fuit aſſiduus,vt pilos genubus innaſci prohibuerit , reliquo corpore piloſo exiſtente.*Sozom.lib.3.cap.14.Ruffin.lib.2.c.4. Socrat.lib.4.c.24.* Eſt & tertius Macarius , qui cùm puer oues paſceret iuxta lacum Maria , ioco interfecit vnum ex ſodalibus, & metu pœnæ in ſolitudinem profugit,& in ea manſit per XXVIII. annos , beatam eam calamitatem vocans , quæ ad hanc vitam ſeſe compuliſſet, *Sozom.lib.6.cap.29.*

IOANNES [illegible] inter Ægypti Monachos, à iuuen-
A tute ad longæuam [illegible], literarum rudis, sed [illegible] [illegible] [illegible] radices, [illegible] quocunque in [illegible] inuentus esset. Excelluit duobus [illegible] narranis donis, [illegible] nimirum morbis incurabil[illegible], & prædicendi futura, [illegible] de eo famam audiens, Theodosius Imp. ad repressionem Eugenij tyranni profectus, de belli euentu [illegible] anno Dom. cccxcvi, iuxta Prosperum. Qui & victoriam certam de Eugenio, & mortem ciuis in Italia paulò post prædixit. *Soz. lib. 6. cap. 28. Theod. lib. 5. cap. 24.* Habitauit in Thebaidis eremo, quæ adiacet oppido Lyco. Spelunca eius in prærupti montis vertice, ascensu difficili, [illegible] ad eum ingressus sit a xl. vsque ad xc [illegible]. Per fenestram aduenientibus præcepta salutis dabat, eisque extrinsecùs, vbi commodè requiescerent, hospitiolum fecerat. Ipse intus solus morabatur, finem expectans vitæ, vt vitam, quæ finem non habet, inchoaret. Cùm primùm ad eremum secessisset, tribus continuis annis sub cuiusdam saxi rupe stans semper orauit, nunquam resedit: tantum somni cepit, quantùm rectus capere potuit: cibum quoq; nõ aliũ gustauit, quàm Dominicis duntaxat diebus Eu-
B charistiæ Sacramentum à sacerdote delatum: de pedibus, quòd tandiu immobilibus, fluxisse saniem aiunt: Angelum autem Domini vlcera eius tactu curasse, labia sapientiæ spiritalis tota perfudisse: & vt deinceps cæteros fratres per eremum visitando instituere ac docere pergeret, simul iussisse. *Marul.*

EVAGRIVS Presbyter, qui sacras literas à Gregorio Nazianzeno didicit, eiusq; Constantinopoli Diaconus fuit, annis xiv. mansit in solitudine, contentus pane & oleo. Si quando venereis titillaretur aculeis, demergebat se in puteum, vt aquæ frigiditas libidinis feruorem compesceret. Macariis fuit familiaris. Multa scripsit, quæ hæretica esse Hieronymus ait. Cùm ad Episcopatum obeundum aliquando eum Theophilus Alexandrinus impelleret, per fugam elapsus est: quod & ante eu Ammonius fecerat. Cui cùm Euagrius obiecisset, reum scilicet esse coram Deo, quòd vt ne Episcopus crearetur aurem sibi amputasset, respondisse ei Ammonius fertur: At non putas pœnas te daturum Euagri, quod linguam tu tibi propter philautiam, collocato tibi à Deo docendi dono non vtens, abscideris; *Socrat. lib. 4. cap. 13. Sozom. lib. 6. cap. 30.*

C Ipse aliquando vastæ solitudinis, nunc Paradisi incola Hieronymus, dum HELIODORVM inuitat, sic illã laudibus effert dicens: O desertum Christi vernans: O solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas magni Regis constituitur! O eremus, familiariùs Deo gaudens! Quid agis frater in seculo, qui maior es mundo? quàm diu te tectorum vmbræ premunt? quàm diu fumosarum vrbium carcer includit? Crede mihi, nescio quid plus lucis aspicio. Liber sarcina corporis abiecta ad purum ætheris volare fulgorem. Paupertatem times? sed beatos pauperes Christus appellat. Labore terreris? nemo athleta sine sudore coronatur. De cibo cogitas, sed fides famem non timet. Supra nudam metuis humum exesa ieiuniis membra collidere; sed Dominus tecum iacet. Squalida capitis horret inculta cæsaries; sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas terret; sed tu paradisum mente obambula. Quotiescunque illuc mente conscenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis: sed qui in Christo semel lotus est, non habet necesse iterum
D lauare. Et breuiter, ad cuncta audias Apostolum respondentem: Non sunt condignæ passiones huius seculi ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Delicatus es, frater si & hic vis gaudere cum seculo & postea regnare cum Christo. Beatus seruus, quem Dominus inuenerit vigilantem. Ipse itaque Hieronymus in illa, in qua hæc scripsit, eremo, in illa inquam (vt ipse ait) vasta solitudine, quæ Solis exusta ardoribus horridũ monachis præstabat habitaculũ, annos quatuor moratus est, scorpionum tantùm & ferarum socius, sacco vestitus, humi cubans, aquam frigidam bibens, & cibis crudis vtens, coctũmq; comedere luxuriæ deputans, carnis lasciuientis pugnas hebdomadarum interdum inedia vincens. Et tamen inter has tantas corporis fatigationes, adeò spiritu exultabat, vt diceret: Oppidum mihi carcer, solitudo Paradisus est. Post hæc cum ad Bethlehemum accessisset, & constructo monasterio cũ fratribus habitaret, flens fateri solebat, se iam non esse eũ qui fuerat: adò in solitudine sibi meliùs fuisse existimauit. Post labores, inquit, & lachrymas, & cœlo inhærentes oculos, nonnunquã mihi videbar agminibus interesse Angelorum; & lætus gaudẽnsque cantabam: Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus. *Marul. lib. 1. c. 10. & Sab. lib. 1.* E
c. [illegible] Sed [illegible] audire ex epistola ad Eustochium de Custodia [illegible] O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta Solis ardoribus, horridũ monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, & squalida cutis sitũ Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nude humo vix ossa hærentia allidebam. De cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantùm socius & ferarum, sæpè choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem suum iã carne præmortua, sola libidinum incendia bulliebãt. Itaq; omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam, & repugnantem, carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non depudesco infidelitatis meæ, quin potius pango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem, diem crebrò iunxisse cũ F
nocte, nec priùs à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret domino increpante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam, pertimescebam: & mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum: &, vt ipse mihi testis est Dominus, post lachrymas, post cœlo inhærentes oculos nonnunquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudẽnsque cantabam: Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus.

MOYSES Saracenus, sub Valentis imperio, in finibus Palæstinæ & Alexandriæ oberrabat. Eo tempore Mauia Regina Saracenorum post mariti mortem rupto cum Romanis fœdere, plurima damna illis intulit: nec priùs pacem se admissuram minata est, nisi Moyses monachus gentis suæ Episcopus daretur. Quæsitus ergo Moyses, & Alexandriam deductus a Lucio Episcopo Ariano nequissimo manus sibi imponi noluit, sed ab Episcopis orthodoxis exulibus qui in montana confugerant. Ab iis ergo Episcopus factus, Christi fidem apud Saracenos felicissime propagauit. *Theod. lib. 4. c. 23. Soz. l. 6. c. 38.* G

PIOR monachus in eremo Scethica Ægypti, adolescens paternas ædes ad monastices professionem egressus vouit se ad suos nunquam rediturum. Post annos 50. à sorore sua videndi eius cupida solicitatus, iussus etiam à monachorũ præsulib. ad eam venit quidem, sed astans ad fores, cùm se paululum spectandum sorori exhibuisset, & oratiunculam recitasset, in solitudinem rediit. *Sozomen. lib. 6. c. 29.* De hoc *Socrat. lib. 4. c. 23.* Pior, inquit, in eremo Scethica xxx. annis solitariam egit vitam, sub Hilarione Comedens deambulabat, ne quam in cibo voluptatem persentisceret. Sororem morbo laborantem clausis adiit oculis.

PAVLVM Ægyptium monachum in Pherna Scetidis monte habitasse, Sozomenus tradidit: præfectum contubernio quingentarum fratrum; nihil operis præter preces facientem, neque quicquam ab aliquo, nisi quantum in victum diurnum suppeteret accipientem. Sustinuisse autem quasi pro dimenso suo exercitium, per dies singulos ccc. precationes, quarum vt numerum obseruaret, in ore voluerit totidem lapillos, quorum singulos ad precationes singulas deposuerit. *Sozom. lib. 6. cap. 29.* H

Monasticem professus est STEPHANVS religiosissimè circa Mareoten, non procul à Marmarica, per annos LX. Fuit familiaris Antonio magno: placidus in colloquiis, & prudens, qui ægritudines quascunque animorum oratione leuare posset. Incurabili laborans morbo, dum corrupta membra Medicis secanda præbet, palmarum folia manibus contexebat: admonens obiter astantes, ne dolorem aliquem ex suis cruciatibus perciperent, sed cogitarent, omnia quæ Dei voluntate gererentur, bonum aliquando exitum habitura. Nam & hoc sibi constare, profuturam sibi eiusmodi dolorum experientiam: ac satius esse in hac quàm futura vita peccatorum admissorum pœnas luere. *Idem.*

SIMEON Sosotinius F. ex vico Sisan oriundus, annum tantùm cum fratribus in monasterio Antiochiæ conuersatus, in desertum abiit, annos tres in spelunca clausus permansit. Sed hoc

hoc ei commune cum multis: illud autem proprium & pecu- A liare, quod deinde ſuper columnis dicitur habitaſſe: quarum altiſſimam cubitorum xxx. fuiſſe ferunt. In vna cum perſtitiſſe annos IV. in alia XII. in alia rurſũ XII. in alia iterum IV. & in alia poſtremò quæ proceriſſima erat, ad obitum vitæ XVI. eas pro pulpitis habiſſe, ſatis probabiliter videri poteſt: quandoquidem multis ex gentibus rei nouitate exciti ad videndũ illum confluebant, & ab idolis ad Chriſtum prædicationibus ipſius conuertebantur. Inſtitutum illud cùm eſſet non tantùm inſolens, ſed & ſine reliquorũ conſilio aut approbatione ſuſceptum, miſerunt Monachi communi conſenſu quoſdam, qui ipſius conſilium exquirerent, mandarétque ipſorum verbis vt deſcenderet, hac addita exploratione: Quod ſi ad obſequendum ipſorum moniti futurus eſſet promptus & facilis, relinquerent ipſum ſuo ſibi arbitrio, haud dubiè enim ipſius cõſilium eſſe ex Deo. Sin verò difficilem & pertinacem ſe eſſet exhibiturus, deturbarent illum vi & violentia. Legati ergo cum ad ipſum veniſſent, & vix ſuorum mandata expoſuiſſent, iam ſublato altero pede ad deſcendendum erat paratiſſimus. Quod illi vbi ſenſerunt, arbitrati ſunt eius obediendi promptiſſimũ animum ſatis poſſe eſſe indicio, à Deo eſſe ipſius inuentum. B Quare ipſi gratulati & benè precati, curſum qué cœperat feliciter vt perſequeretur, hortati ſunt. Vixit in columnis minoribus annos VII. Deinde verò in columna XL. cubitorum XXX. annos vitam egit, & hinc Stylites dictus eſt. Cùm Imp. Theodoſius poſterior aliquando imperaſſet Antiochenis, vt ſynagogas ademptas Iudæis reſtituerent: ille miſſus ad Imperatorem literis, acriter ipſum obiurgauit, vt ſua mandata non retractaret ſolùm, & Chriſtianis Antiochiæ quæ ipſis viderentur hæc in re permitteret: ſed etiam ipſum præfectum, cuius impulſu ea res inſtituta fuerat, dignitate priuaret. Poſt mortem corpus perlatũ eſt Antiochiam ſub Leone Imp. magna pompa: exercituũ quoque duce cum parte copiarum eam deductionem proſequente, ne qui ex vicinis vrbibus cadauer ipſum, quod certatim cupiebant, auferrent. *Euagrius lib. 5. cap. 13. & Niceph. lib. 14. cap. 51. & Theodorus Lector lib. 1. Collect. Marul. lib. 1. c. 9.* Habuit diſcipulum Danielem, qui ex ipſius ſchola egreſſus, magiſtrumque imitatus, ipſe quoque hic nouum Monaſtico inſtitutum coluit. *Niceph. lib. 15. cap. 22.*

ALYPIVS Cionita miraculoſam vitam in columna egit per C annos ſeptuaginta: habuitque ſibi adiunctas tres claſſes canentium, duas Monachorum, & vnam mulierum, quæ perpetuos hymnos ad cœlum miſerunt. Propoſuit idem ſuis Monialibus hanc legem, vt nunquam oſculis maſculorum aſpicerentur. Eam illæ adeò ſanctè obſeruarunt, vt etiam in mortis periculo conſtitutæ, noluerint à parentibus viſitari. *Metaphraſtes in vita Alpis.*

Sabas octauo ætatis anno monaſterium ingreſſus eſt in Cappadocia. Inde annos 18. Hieroſolymam peregrinatus, cũ Euthymio celebri Monacho Palæſtino ſe coniunxit. Poſt eius obitum ſolitudinem Palæſtinæ petiit, ſanationum & miraculorum donis clarus. Anno ætat. 70 reconciliauit Imp. Anaſtaſium Eliæ Epiſcopo Hieroſolymitano. Synodum Chalcedonenſem contra Imp. Anaſtaſium acriter defendit. Obiit anno ætat. 94. Iuſtiniani Imp. 4. Simeon Metaphraſtes Annum agens nonageſimum, ab Ælienſi Epiſcopo legatus Conſtantinopolim ad Iuſtinianum miſſus eſt, vt Iudæorum immanem crudelitatem, Iuliano duce horribiliter in miſeros Chriſtianos graſſantium, auerteret & reprimeret. Syluanum ſectatorem Iulia- D ni, igni concremandum prænunciauit. Arſenio calumniis ſuis & confictis mendaciis plurimùm Paleſtinis apud Iuſtinianum incommodante, rurſus deprecator & orator ad eum miſſus eſt. Celeberrima & ſplendidiſſima pompa vrbi Conſtantinopolitanæ appropinquans, ab Imperatore eſt exceptus. Addit *Niceph. lib. 17. c. 24.* Iuſtinianum, vbi procul aduenientem agnouerit, pulcherrimam coronam capiti eius imminentem conſpexiſſe, quod ipſum & Anaſtaſius olim, cùm ad ipſum veniret, viderit.

CHÆREMON, NESTEROS, IOSEPHVS, tres anachoretæ fuerunt ſolitudinis Ægypti ad mare, homines eruditi: velut doctiſſimæ ipſorum de rebus grauibus in pietatis doctrina diſputationes oſtendunt, quas ſub ipſorum nominibus recitat *Caſſian. in Collat.*

MARCVM, quem Eremitam plerique dicunt, *Niceph. lib. 14. cap. 53.* inter illos numerat, qui Theodoſij Imper. temporibus præclari in aſcetica extitere, & quorum doctrina factis quoque conſona fuit, quique in vtraque Philoſophia vſi fuerunt præceptore Chryſoſtomo: quorum etiam in Poëſi non parua fuerit gloria. Capite ſequenti in monaſtica eum prius verſatum ait: quo indicare velle videtur relicto ſtatu monaſtico receſſus eremi ingreſſum: quod eo tempore fuit vſitatum valde. Videtur tamen circa Conſtantinopolim alicubi etiam ipſe E egiſſe, vt & Nilus eius condiſcipulus. Multa poſt ſe cum reliquiſſe ſcripta, idem meminit.

PAPHNVTIVS, Scythiotici deſerti pater, & reliquorum eremitarum paſtor, primùm in ſchola cœnobij ab adoleſcentia inſtitutus, relicto iſto vitæ genere in ſolitudinem ſeceſſit. in qua ad extremam vſque ætatem perdurauit: atque hinc inditum cognomen Bubali, propterea quòd perraro cæteris in ſolitudine fratribus ſui videndi copiam fecerit, præterquàm cùm pro more ad res diuinas congredi fuit neceſſe. Ex quo tamen congreſſu nunquam tantum ſibi temperauit, etiam nonagenarius, vt vacuus ad cellam ſuam reuerteretur, quia vrnulam aquæ, cuius per totam hebdomadam vſum haberet, ſuis humeris ſecum portaret. *Caſſian. Collat. 3. cap. 1.*

SERAPION vnus ex antiquiſſimis deſerti Scythiæ eremitis, errore Antropomorphitarum ita deſipiebat quadam non malitia, ſed ſimplicitate, vt neque à Paphnutio illo ſuo paſto- F re in rectam viam reduci poſſet: & quia antiquitate profeſſionis iſtius ſolitariæ cæteros anteibat, & præterea etiam pietate præſtabat, multis eius obfuit auctoritas, vt eundem errorem etiam ipſius pertinaciùs retinerent. Cùm autem aliquando quendam Photinum diaconum ex Cappadociæ partibus illò inuiſendi iſtius loci eremitas ſtudio profectum, diſputantem audiuiſſet, valde grauiter & doctè ex ſacris Scripturis & totius Orientalis Eccleſiæ conſenſu, de imagine illa Dei & ſimilitudine, ad quam *Geneſ. 1.* homo conditus ſcribitur: motus eius aſſertionibus, reliquit ſuam de corporali Dei forma opinioné phantaſticam, & acquieuit in ſententia Photini, qua ille docebat incomprehenſibilẽ diuinæ Majeſtatis, & immenſã ſublimitatem, nulla humanæ formæ atque corporeæ compoſitione & ſimilitudine circumſcribi poſſe, vt quæ ſit natura incorporea, incompoſita & ſimplex. Verum cùm paulò poſt in gratiarũ actionem exurrexiſſet, ſenſit inter precandũ ex corde ſuo elabi atque euaneſcere eã quam oraturus Antropomorphi imaginem ſibi proponere conſueuerat. Conſternatus igitur mente, prorupit in amariſſimos fletus: inſuper & humi procidens, hanc maximo eiulatu lamentabilem edidit vocem: Heu me miſerum, tulerunt a me Deum meum, & quem nunc teneam non habeo, vel quem adorem aut interpellem iam G neſcio. *Caſſian. cap. 5. Collat. 10.* De hoc ipſo Serapione narrat etiam Iſaac, & ipſe vnus ex iſta eremitarum congregatione, quòd fuerit vir ſimpliciſſimus, qui de ſubſtantia & natura diuinitatis, nunquam penitùs fuerit eruditus, ſed & ruſticitatis vitio & antiqui erroris conſuetudine deceptus ſit.

HOR Abbas, cùm ſolitudines incoleret, herbis radicibus & aqua contentus, multos vixit annos. Tria præſtitit admiratione digna: nunquam mentitus eſt, nunquam citra neceſſitatem locutus, nemini vnquam maledixit. *Niceph. lib. 11. cap. 34.*

THEONEM intra ſuam cellulam clauſam habitaſſe apud Thebaïda, non procul ab vrbe, atque etiam porrectæ de feneſtra manu tactu infirmos curaſſe: ſed tamen noctibus ad eremum progredi ſolitum, tradunt. *Marul. lib. 1. cap. 9.*

ELPIDIVS Cappadox interrogatus á Ioanne anachoreta, quid tota vita egiſſet memorabile; Annis quadraginta, inquit, nunqam ſol vidit me comedentem. Tum Ioannes: Nec me H ait, iraſcentem. *Volat. lib. 21.*

SISINNIVS Monachus, diſcipulus Epidij, ſepulcro ſe incluſit, in quo pane & aqua vixit contentus, ad mortem vſque.

ZOSIMAS Sindenus Phœnix in regione Palæſtinæ IIII. annos abſoluit in eremo, contentus cibo tenuiſſimo. Mariam Ægyptiacam, quæ iam 40. annis in deſerto vixerat, orantem à ſolo ſubleuari vidit, & flumina ſiccis tranſire pedibus, eamque mortuam tumulauit. Arceſilao viro nobili familiaris oculum vxoris eius excuſſum curauit oratione Leonem, qui eius aſinum interfecerat, coëgit onus Cæſaream portare. Futurorũ quinetiam prouidus, præſentium gnarus, quamuis procul abeſſet Antiochia, tamen terræ motum Antiochiæ, qui ſeptimo anno Iuſtini ſenioris accidit, ſciuit, ac in ipſo momento ſenſit. Subitò enim conſternatus, gemebundus, tantúmque lachrymarum fundens, vt ipſam terram rigaret, arculam thuris popoſcit: ac toto illo tempore, quo Antiochia terræ motibus concutiebatur, ſacrificans in terram ſeſe proiecit, precibúſque Deum placauit. *Euagr. lib. 4. cap. 7.*

EVTHY-

A Euthymium *Niceph. lib. 16. cap. 33.* eremi habitatorem fuiſſe ſcribit, virum præclarum & excellentem dignũ cuius certamina & labores peculiari libro decantentur: ſocium Theoctiſti, Theodoſij & Sabbæ, cum quibus contra calumniatores & obtrectatores Chalcedonenſis Concilij, Xenæam videlicet & ſimiles vtilem Eccleſiæ & ſtrenuam nauauerit operam.

Simeones in Emeſa monachus, ſummus mundi contemptor virtutibus excellentiſſimus, vaticinio clariſſimus, Mauricio imperium prædixit. Cum terræmotus, qui Phœnicem maximam concuſſit, inſtaret, plures columnas in foro flagellans, inquiebat. State, ſaltandum vobis eſt. Quæ flagellatæ non erant, paulo poſt terræmotu corruerunt, reliquis ſaluis. Dæmones fugauit, omnem morbum curauit. Nemini, quo modo Deum coleret, indicabat. Accuſatus de ſtupro ancillæ ſui familiaris, ſuſpicionem auxit ancillæ confeſſio, eiuſq; vox, quòd ſe hominem eſſe & carnis flammas ſentire fateretur. Abiit poſtea in deſertum, & cum tempus pariendi inſtaret; parere illa non potuit. Cum autem Simeon, qui dedita opera redierat, pro ea orare iuberetur: dixit eam non parituram, niſi prius verum patrem oſtendiſſet. Quod cum illa feciſſet, mox peperit, & Simeones ſuſpicione liberatus eſt. *Euagrius lib. 6. cap. 24.* Puerperæ cibum & potum ieiunanti attulit. Rami ex arboribus, quæ in eo monte naſcebantur, ſuppeditabant ei cibum & potum.

Thomas in Cœleſyria ſimile vitæ genus cum Simeone exercuit, & Antiochiam venit, vt annuum ſubſidium monaſterio ſuo acciperet: ex ea enim Eccleſia ordinatus fuerat. Anaſtaſio Epiſcopo Antiocheno ſæpe moleſtus fuit: à quo cum alapam accepiſſet, prædixit illi & ſibi mortem. quam etiam in ſuburbio Daphne paulò poſt obiit. *Euagrius. lib. 4. cap. 35.*

Marinus, vel Martinus (quem Gregorius in Maſſico Campaniæ monte vitam duxiſſe tradit) tanti ſolitudinem fecit, vt ne quando vlla rerum difficultate, vel dæmonum moleſtia ſuperatus inde recederet, vel ferream catenam, quam ſaxo affixerat, vix ſolubili compede ipſe ſe alligauerit. Attamen B. Benedictus Abbas vbi id reſciuit, volens, vt iugis in deſerto cõmoratio conſtantiæ potius viri quam ferreis nexibus adſcribi poſſet, protinus nuncium ad eum miſit, inquiens: Si ſeruus Dei es, non teneat catena ferrea. ſed catena Chriſti. Quamobrem ille vincula quidem depoſuit: ſed tamen ſpeluncam ingreſſus, aditu obſtruſo habitare cœpit. Deinde etiam diſcipulos aliquot ſecum coniunxit: multiſq; præterea miraculis nobilitatus eſt, atque inter ſanctos habitus. *Marul. l. 1. c. 9. ex Mar. Scoto.*

Mennæ Samnitum prouinciæ ſolitario paucula apum aluearia victum frugalem ſuppeditabant. Eò accedens quidam Longobardus latro, fruſtraq; ne aliena raperet monitus, ſacrilegas apibus intulit manus. Continuò autem raptor à ſathana vexari cœpit. Indoluit Mennas inimici caſum, ita vt in poſterum neque apes habere vellet. Proximi vici beneficio ſuſtentatus eſt, in diem panem afferentibus, quos ille præceptis imbuebat ſalutis. Sæpe Syluestres vrſos ferula, qua gradus ambulando firmabat, à ſuis aluearijs dicitur abegiſſe. Obſeſſos à dæmone liberauit & omnia ſecreta nouit, tempore Iuſtini iunioris. *Greg. lib. 3. Dial. cap. 26.*

Iustiniani tempore fuerunt multi viri miraculis inſignes. Inter hos Barſanuphius, Ægyptius propè oppidum Gazam, in phrontiſterio quodam vixit vitam duriſſimam. Exiſtimabatur autem ſe continere in domuncula, licet ſpacio quinquaginta annorum aut vltra nec viſus, nec rebus terrenis vſus ſit. Cui opinioni cum Euſtochius Epiſcopus Hieroſolymitanus fidẽ nõ haberet, ſed habitationẽ perfoderet, vt vbi ſe contineret videret, ignis proſiliẽs omnes ferè abſumpſit. *Euag. l. 4. c. 33.*

In finibus Biturigum Eusichius eremita, Childeberto Rege quinquaginta aureos offerente reſpondit: Date eos pauperibus. ego illis non indigeo. *Turonenſis cap. 82.*

Leonardus eremita vixit in pago Cenomanenſi: & præter alia miracula quæ fecit, duobus cæcis viſum reſtituit. Cõſtruxit ibidem monaſterium Lotharius Rex, apud quem falsò delatus fuerat, eũ eijcere conſtituerat: ſed Regis famuli Leonardi oratione territi re infecta abierunt. *Vincent. lib. 21. c. 82.*

Hospitius apud Niceã Galliæ turri incluſus, ac ferreis catenis vinctus, miraculis & prophetiis clarus, Longobardorũ irruptionem in Gallias prædixit. Lõgobarbi cum Niceam quoque veniſſent, & aſcenſa turre eum offendiſſent, cauſam quærentes: cum ille ſe propter homicidium captum aſſereret, vnus ſtricto gladio eum decollare volebat. Manus obriguit. Territus ille miraculo, crucíſq; ſigno ſanatus ab Hoſpitio, Chriſtianus factus eſt. Infirmum curauit in nomine Ieſu B Chriſti redemptoris, cæco viſum reſtituit, dæmonia tria ex muliere eiecit, puellam obſeſſam à diabolo liberauit, ſibiipſi tempus mortis prædixit. *Turonenſis lib. 6. cap. 6. & 7. & 97.* quædam miracula ab eius reliquiis facta commemorat.

Fiacrius Eugenij IV. Scotorum Regis. F. Ferquhardi ſucceſſoris frater humili aſſumpta veſte, quo minus cognoſceretur e patria clam profectus, in Gallia ſolitarium quærens locum, à S. Pharaone Meldenſium Epiſcopo, agello in quo nunc religiosè colitur, eſt donatus. Conſtans ea in regione eſt fama, nefas eſſe fœminam ſanctiſſimi viri ſacellum ingredi: & quæ id aliquando attentauerint, aut oculis priuatas; aut actas in amentiam. Vna aliquando ex temeritate ingreſſa ſacellum eius ſtatim de mentis ſanitate deturbata. Vnde tale diſtichon compoſitum fuit:

Fœmina quæ læſit blaſphemo murmure ſanctum,
Fecit quod ſancti non intret fœmina templum.

Is cum à proceribus ad regnum Scotiæ (in cuſtodiam coniecto Ferquhardo Rege ob tyrannidem) poſceretur: de legatorum aduentu certior factus diuinitus, à Deo petiit, ne ſibi ſolitariæ vitæ fructus eriperetur. Exaudiuit omnipotens deprecantem effecitque vt aduentantibus legatis, lepra infectus appareret: Nuncij itaq; ad Fiacrium venientes, conſpectum virũ fœdiſſimo morbi genere, vt apparebat, laborãtem frigidè, rogarunt, cuperet ne redire in patriam: ſe à Scotorum primoribus ad hoc miſſos, vt ipſi obtemperantes in iis quæ cuperet ad omnia affluenter miniſtrarent impenſas. Ad ea Fiacrius à magiſtratum omnem non aliter quam teterrimam peſtem auerſatus: Cernitis (inquit) opinor, vt vltrò in priuatã abiens vitã; ſolitarius agerè potius, quam in hominum frequentia delegerim: tametſi plaga, quam in me cernitis, vitæ potius emendatio atque ad humilitatẽ incitamentum videtur æſtimanda, quam aliquis naturæ error. Satis mihi eſſe cognoſcite, cellam, veſtẽ, olera, his manibus præparata. His enim contentus, nihil eſt humani faſtigij, vt vt res meæ ſeſe habent, quod præ illis concupiſcam. Ite ergo, & germanis noſtræque gentis maioribus renunciate, vt Deũ in primis reuerẽtes, religionis obſeruationi incumbant: rectumque colentes, virtute ſe muniant, & pietate: quas nulla hoſtium vis vnquam expugnabit. Me impenſis, vti cernitis, non indigere: eoque Dei benignitate deueniſſe, vt meo videndi generi priuata vita magis quam publica deinceps C conueniat. *H. Boëth. lib. 9. & Guag. lib. 9. Hiſt. Fran.*

Basolus Lemouix, diuini verbi ſtudio patriam deſerens comite Angelo, ad Rhemenſem ciuitatẽ peruenit, & ab Ægidio Epiſcopo honorificè exceptus eſt. Huius fauore aliquandiu in cœnobio ad radices montis Remorum ſito vitam egit. Et deinde in excelſo nemoroſi montis vertice cellam & oratorium ædificauit, in qua quadraginta annos ſe continuit. Cum aquæ penuria laboraret, preces ad Deum fudit, quibus impetrauit fontis ſcaturiginem, qui copioſam aquam poſtea ei ſuppeditauit. *Vincent. lib. 21. cap. 116. & Sigeb. an. Chr. 567.*

Eparchius patria Petragoricenſis, Encoleſinæ ſibi cellulã extruxit. Furẽ ſuſpenſum de patibulo liberauit. Si pecunia ei dabatur, eam pauperibus diſtribuebat, aut captiuos redimebat. Pro captiuis apud magiſtratum intercedebat. Quadrageſimo quarto anno ſuæ incluſionis febre correptus obiit. *Turonenſis lib. 6. cap. 8.*

Ioannes eremita in Sicilia, animam Dagoberti Regis vidit à dæmonibus deportari, & à Dionyſio Mauricio & Martino liberatam in cœlum ferri. *Sigebertus in Chron. an. 645. Aimon. lib. 4. cap. 34.* D

Baudolinus iuxta Tanarum fluuium Italiæ in loco cui Forum nomen eſt, eremita, miraculis & ſanctitate clarus, futura ſæpè prædixit, & abſentia tanquam præſentia nunciauit. Cũ Luitprandus Rex Longobardorum pro filio ſuo in venatione vulnerato apud eum intercederet: reſpondit, mortuum eſſe filium, neque ſe pro eo orare poſſe. *Paul. Diacon. lib. 6. cap. 18. de Longob.*

Burcardus Anglus, patria Dorceſtrius, ordine clericus, pertæſus hominum, in eremum abiit. Nactus eſt inſtituti ſociũ Fremundum, Algari Occidentalium Anglorum ducis filium: qui neglecto regno cum ipſo in eremum abiit: cuius vitam Burcardus Latine conſcripſit libro vno. Claruit ſenex anno Dom. 870. ſub Ethelredo Anglorum Rege, Danis Britanniam vaſtantibus.

Narrat *Petrus Damian. cap. 2.* de quodam Eremita montis Thabor, qui cum ſtimulos libidinis perſentiſceret, irritatus à

quadam formoſa iuuẽcula Saracenica,quæ latibula quæritanſ ad eius ſpeluncam venerat, ingreſſus eſt vaſtum nemus, vt labore,fame atque ſiti æſtum libidinoſum reſtingueret. Ibi quendam canicie grauem apparuiſſe illi,atque ceruicem eius tam fortiter percuſſiſſe,vt carnis ſtrumam euomeret,& poſtea cibum potumque dediſſe.Tandem hoc conſilij ab eodem accepiſſe,vt quoties ardorem libidinis perſentiſceret, ſecundum Heliam inuocaret, interceſſorem apud Deum.

HENRICVS eremita in valle S.Nicolai prope Antiochiam in monte Nigro tugurium ſibi fabricatus eſt.Nemini penitus quicquam eſt locutus:ſed nutibus tantùm quid vellet ſignificauit.Nihil occiſum edit,nec oua quidem:lacte tamen vſus eſt recenti.Caput illorum & impexum fuit,pedes nudi, cruraque, ſæpè etiam corpus. *Gerardus à Nazareth.cap.37.*

BERNARDVS ſolitarius Nazarethæ,ſolebat tantum tribus in hebdomade diebus cibum capere, à vino & carnibus in vniuerſum abſtinens,tenuiter veſtiri,manè & veſperi pſalmos & preculas recitare, de die montes aſperos & inuios perluſtrare, vbi latibulum aptum reperiret.Is aliquando crines capitis atque barbæ ambuſſit veſtes abiecit in eremum, & occurſum penitus refugit humanum : donec tandem poſt dies quindecim frigore & inedia compulſus , hominum quæreret domicilia. *Gerardus cap.7.*

An.Dom.714.MAVRIS Hiſpaniam vaſtantibus, cum nonnulli regni Caſtellæ nobiles ad Aſturiæ & Cantabriæ montes ſe contuliſſent,Aragoniæ quoque plures equites ad Pyrenæos montes confugerunt.Ibi Ioannes quidam in quadam ſpelunca coniuncta rupi,quæ Penna dicebatur,ædiculam ſibi velut eremum conſtruxerat,& S.Ioanni Baptiſtæ dedicauerat,ibiq; ſolus viuens,vitam finiuerat.Ad eam ædiculam in montibus abditam Cæſarauguſtanus eques,Votus nomine , ceruum inſequens,peruenit,& arbuſtis enſe præciſis ingreſſus , corpus Eremitæ,quod inſepultum apud altare iacebat, aſpexit:ſimul quoque literas in altari fere eo ſtylo ſculptas legit in hanc ſententiam:Ego Ioannes huius ædiculæ conditor, & primus habitator,velut in eremo Deo ſeruire cupiens hanc eccleſiolam paruumque ſacellum erexi,ſanctoque Ioanni Baptiſtæ cõſecraui:in qua vixi diutius,& nunc mortuus in Domino requieſco.Votus ergo Deo gratias agens,Eremitæ corpus humo cooperuit,& bona ſua vendidit omnia,eorumque pretium Chriſtianis pauperibus erogauit:idem frater eius Felix fecit, & ad ædiculam ſeſe contulerunt. Horum poſtea conſiliis Chriſtiani animati,anno Dom.730.Garſiam Ximenium de genere Gothorum ſibi ducem contra Mauros elegerunt,à quo Reges Aragoniæ deſcendere. *Marinaus lib.8.Rer.Hiſp.*

HELIAS Ludimagiſter in Gallia Narbonenſi,Hieroſolymã petiit ſub Fulcone Rege,vt ibi loca natiuitatis, paſſionis & reſurrectionis Domini luſtraret.In itinere ad Eremitarum monaſterium diuertens,presbiterij ordinem ſuſcepit.Mox in vaſta quadã ſpelunca prope Hieroſolymam vna cum ſuis ſe abdidit.Vbi cũ aliquando delituiſſet,monachorum, qui vallẽ Ioſaphat incolebãt,continuis precibus,& hortatu patriarchæ Hieroſolymitani, iſtorum ſe congregationi adiunxit.Iſthinc iterum auocatus. Abbas conſtitutus eſt monaſterij Palmariæ, non procul à Tiberiade. Inde rurſus exemptus Fulconis Regis coniuge, Hieroſolymam petit: vbi cum annos paucos delituiſſet,ad priorem ſedem hortatu Nazareni Archiepiſcopi reuertitur. Ab eo tempore, quo primum factus eſt eremita carne,vino,ouis & caſeo penitus abſtinuit.Quotidie,exceptis Dominicis & feſtis diebus,ieiunauit.Legumina ſemicruda ſine pane ſumpſit.Piſcibus verò vſus eſt. Veſtitus ſordidus. Lectioni aſſiduè intentus.Inter ſuos ſe neque Abbatem,neque Priorem nominari paſſus eſt.In Gallijs adhuc degens,Hiſpaniam ingredi ſtatuit, vt Saracenis ibidem fidem Chriſtianam prædicaret.Suis auctor fuit,vt ſecum Aſcalonem iter facerent & ſeſe captiuos ſtatuerent,vt totidẽ numero Chriſtianos captiuitate liberarent.Sed ſociorum dehortantium conſiliis acquieuit.Pecuniam oblatam reſpuit.Seipſum ſolitus eſt flagellare,vt profuſis lacrymis diu lugeret,ſi quãdo hallucinaretur etiam in re viliſſima.Vigiliis nocturnis tantopere ſeſe afflixit, vt ad menſam ſedens obdormiſceret ſæpe, & panis buccella ori ingeſta rurſus excideret.Habitum & mores monachorum Ciſtercienſium vnice adamauit,ita vt ſuorum vnum mitteret Hieroſolymis in Gallias, pro adducendo eius ordinis monacho,ex quo omnia quæ ad eã Religionẽ pertinerent, addiſcere poſſet.Eãque etiam ob cauſam ſuis in Tiberiadis cœnobio monachis hortator fuit, vt tali cucullo vterentur.Quod tamen illis perſuadere non potuit, quia locus ille ad Iordanẽ ſupra modũ calidus eiuſmodi habitum reſpuit.De ambitione ſolitus eſt dicere,omnia vitia diuino auxilio ſuperari poſſe,vnicum hunc illis ſeſe inſinuare,qui ſanctius præ aliis viuere ſtuderent,& ita quidem vt vix deprehendi poſſit.Egenis liberaliter dedit,ita vt ſiniſtra manus neſciret quid faceret dextra. Anno 1140.obiit,hæc ſecum ſubinde meditans : Terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum.Item:Neſcit homo an amore vel odio dignus ſit. *Gerardus à Nazareth in vita eius.*

IOANNI,Anglorum Regi,à Pontifice INNOCENTIO ſacris interdictum fuerat, & ſubditi omnes ab illius obedientia abſoluti,an.1212.Philippus Gallorũ Rex magnam claſſem ad inuadendum Angliæ regnum Pontificis inſtinctu compatauerat.Eremita quidam Petrus,Eboracenſis, dum Ioannes aduerſis affligebatur rebus,circa Calendas Ianuarias , prædixit fore,vt ille ad diem,qui aſcenſioni Chriſti ſacer eſt, de regno eiiceretur,nec recuſaturum ſe vltrò mortem ſubire,ſi vaticinatio careret euentu.In cuſtodiam coniectus, cum aduenisſet dies dictus,à Ioanne crudeliter cum filio , licet innocente , laqueo ſuſpenſus fuit. *Polyd. lib.15.*

Magnum quondam in campis,quos Hungari à cancronim nomine Racos appellant,nemus fuiſſe aiunt , ab vno tantum eremita habitatum,cui Vacio nomen erat. Hic humanæ vitæ miſeriam abominatus , in ſolitudinem ſe receperat. Geiſa victoria contra Salomonem potitus , locatam ibi cum baſilica ciuitatem ab eo Vaciam nominauit. *Bonfin. lib.3.Dec.2.*

NICOLAVS eremita Vnderualenſis , vxore relicta , ex qua mares quinq; filias totidem ſuſceperat,in ſolitudinẽ ſe contulit,& in ea vnum & viginti annos abſque cibo & potu vixit, Angelo quàm homini ſimilior. Vitæ ſanctimonio inſignis de reconditis ſacrorum myſteriis multum diſputabat,cum tamen nullum vnquam ea in re ſtudium poſuiſſet,& planè illiteratus eſſet.Lætus ſemper conſpiciebatur,ad pœnitentiam omnes Heluetios,ad concordiam imprimis, deinde ad *ἀϕθονίαν* vtque externorum principum fœdera vitarent,hortabatur.Die feſto ſuos in templo Saxenſi conueniebat,eoſque non modò voce,ſed & exemplo ad pietatẽ accendebat,inter preces quotidianas hac formula ceu epiphonemate ſolebat vti: *Herr nim mich mir,vnd gib mich dir.* Illud quoque libere profitebatur, longè gratius ſibi fuiſſe,quod diuino auxilio caſtiſſimã vxorem relinquere,quam quod cibo & potu omni abſtinere potuerit. Oculi eius grato quodam,eodemque terribili ſplendore fulgebant. Arteriæ & venæ iugulares inter loquendum ita intumeſcebant,vt ſpiritu nõ ſanguine repletæ viderentur. Anno tandem 1502.vir rariſſimi exempli placidiſſimè expirauit. Cuius monitis vtinam Heluetij parerent,vitæque ſanctimoniam æmularentur. Eius vitam Alius quidam imitaturus,conſilium à Nicolao adhuc viuente petiit,quanam ratione etiam ipſe eas abſtinentiæ dotes aſſequi poſſet. Cæterũ Nicolaus hominẽ ſeriò admonuit,non humano,ſed diuino inſtituto hæc fieri: neque Dei dona omnibus ex æquo diſtribui. Hortari igitur,vt ſorte ſua contentus, ſuæ profeſſioni incumberet , non ſtulta æmulatione talentum ſuum defoderet.Is verò conſilio pij viri ſpreto, eremiticam vitam nihilominus ſequebatur. Tandem cum in vinaria vaſa, quibus more Heluetico vinum honorarium peregrinis conferri ſolet,impuriſſimus homo ventrem exoneraſſet, in vincula coniectus,boniſque mulctatus,ad ſecularem vitam rediit. *Stumpſius.*

Mahumeti.

TECHELLES,Harduellis diſcipulus,poſt præceptoris mortem in Antitauro monte eremiticam vitam ſecutus,tanquam Deus à paſtoribus cultus,Iſmaëli Sopho ad Perſarum regnũ adiumento fuit maximo, circa an. Sal.1498. *Iouius.*

MVLIERES.

MARIA Magdalena omnia peccata ſibi dimiſſa eſſe,iampridem audierat : optimã partem quæ non auferretur ab ea, Domino atteſtante,ſe elegiſſe cognouerat: reſurgentem Dominum prima videre meruerat,pro amore illius omnia contempſerat. Denique apud Maſſiliam Galliæ vrbẽ inaniũ deorum ſimulacra,Chriſti prædicatione iam proſtrauerat,ſalutiferæque crucis vexillum erexerat:needum tamen ſe feciſſe ſatis putauit,donec ſolitudinis anguſtiis carnem ſuam aliquando delicti ream non maceraſſet,afflixiſſetque. Annos itaq; triginta nulli hominum viſa,nulli cognita vixit in deſerto,nõ humano cibo,ſed angelicis fomentis aſſiduis ſuſtentata. Die verò obitus ſui imminente,ſacram communionem de manu Maximini Epiſcopi accepit. *Marul.lib.1. cap.9.& Sab.lib.2.cap.2.*

Maria

A MARIA Ægyptiaca, in Ægypto parentibus Chriſtianis nata, ætu libidinum concita, Alexandriā veluti ad mercatum mereat & cum corpus ſuum vulgaret, viuens mortua erat. Cum Alexandria Hieroſolymam veniſſet (ſub Valentiniano & Valente Impp.) non potuit templum Dei ingredi, vique inuiſibili inhibita ſubſtitit in limine. Miratur, ſtupet, erubeſcit, & pedem inuita refert. Vbi recognouit ſacro aditu ſe indignam, quod prophanis vitæ obſcœnitatibus eſſet polluta, nequiter actæ ætatis pœnitudine grauiter angi animo cœpit, & lachrymas effudit, decernens ibi turpitudini finem imponere, vbi Dei erga ſe indignationem cœperat experiri. Rurſumque tentato ingreſſu, liberè abſque impedimento introiuit. Mox ante crucem Domini ſuppliciter proſtrata, tamdiu flere non deſtitit, donec audiuit, ſi ſaluti ſuæ conſultam vellet Iordanem tranſiret. Tranſmiſſo ergo Iordane, deſertum penetrauit, iam aliam vitā, alios mores ſequens, quam quos ad eam vſque diem non deſeruerat. Iam primum caput illud, quod ſæpe margaritis & auro ornauerat, cœli obiecit iniuriæ, nullo tecto conténtatum, nes, quos frequenter calamiſtro intortos criſpauerat, cū deſecuiſſet, pedibus conculcandos proiecit. Faciem quam plúries ceruſſa & purpuriſſo fucauerat, lachrymis rigauit, & ſolis excoxit ardoribus. Pectus quod faſciolis papillarum tumoré cohibentibus aſtringere conſueuerat, pugnis diuerberauit. Totū B deniq; corpus, quod prius omni voluptatum genere diſſluxerat, extēuauit ieiuniis, vexauit vigiliis, fatigauit laboribus, ſolicitauit aſſiduitate orationum, deuenuſtauit nuditate, oppreſſit inopia. Sic penitus immutatam poſt quadrageſimum conuerſionis ſuæ annū Zoſimus Abbas (dum forte per deſertum illud ſolus incederet) vidit, deprehenditque orantem procul à terra ſubleuati, trans flumen euntem ſuper aquas ſiccis veſtigiis ambulare. *Marul. lib. 1. cap. 9. & Sabell. lib. 2. cap. 2.*

SARA mulier, imperante Theodoſio ſeniore, durauit ad ripam cuiuſdam fluminis, annos LX.

SYLVIA virgo filia Ruffini, præfecti Alexandriæ, annos LX. abſoluit in ſolitudine, quo tempore nullam corporis partem lauit, præter digitos. Nō in lecto iacuit, ſed humi tantū. *Rauiſ.*

QVOMODO. VBI

☞ *Ex præcedentibus exempla accommodentur.*

DEPOSITIO, MVTATIO.

Ex Eremitis facti

C PONTIFICES.

CELESTINVS III. ex eremita Pontifex factus, auſteritatem vitæ non mutauit. Cæterum cum experientia rerum careret, parum vtilis Reipub. iudicatus eſt, cœptumque eſt de ceſſione tractare. Quod cum Carolus Rex Neapolitanus audiſſet, Pontificem amantiſſimum Neapolim duxit, multiſque modis conatus eſt animum eius à ceſſione auertere, adeò vt ſolenni pompa per Archiepiſcopum ducta, clerus & populus benedictionem à Pontifice petierit, illique ſe commendarit, rogando ne bene gubernatam eccleſiam ſuo regimine deſtitueret. Quibus Pontifex benedictione data, reſponderi iuſſit, Futurum in rem, quod Deus pro ſalute populi diſponere dignaretur. Benedictus autem Cardinalis Caietanus, iuris ſcientia peritiſſimus, multis canonibus oſtendit Pontifici, quod grauiter peccaret, ſi ſe inſufficientem cernens ad obeundum Pontificatum, non alteri cederet: conſtitutionemque promulgari obtinuit, per quam declaratum eſt, licere Pontifici Romano dignitaté dimittere, & paulò poſt ſexto menſe ſui Pontificatus Celeſtinus Papatu ſe abdicauit, Cardinalibuſque alterius ſubrogandi arbitrium permiſit. Electus eſt autem Benedictus, ipſe Caietanus, Bonifacius IIX. appellatus. Qui accipiens Petrum Moroneum ad eremum anhelantem Neapoli clandeſtinè receſſiſſe, illum ex via retractum, in cuſtodia iuſſit haberi, veritus ne populi eum ſequerentur: & Romam petens in arce Campaniæ Fumonis deductum arcta cuſtodia concluſit, in qua periit non ſine infamia Bonifacij. *Blondus lib. 9. Decad. 2.*

EPISCOPI.

☞ *Ex Tit. Epiſcoporum huc quadam.*

ARCHEBIVS quidam, qui ad annos triginta ſeptem in Anachoretarum ordine vixerat, in Panephiſum raptus eſt ab Eccleſia ad Epiſcopatum. *Caſſian. in Collat.*

DOCTORES.

APOLLONIVS ab anno 15. vſque ad 40. in ſolitudine Thebaidis, verſatus, tandem ad homines rediit: philoſophiam docuit, & miraculis clarus fuit per orationes. *Sozom lib. 3. cap. 14.*

NEOTVS Adulphus cum in Glaſconienſi cœnobio Angliæ aliquandiu monachum egiſſet, cum præceptore ſuo & libris in Cornubiæ ſolitudinem receſſit, ibique ad ſeptennium ſacris literis operam nauauit: atque inde reuerſus, paſſim doctrinam Euangelij populo prædicauit. Carus fuit Alfredo Anglorum Regi, eique hortator & auctor, vt Oxonienſem ſcholam inſtitueret, anno Dom. 873. & poſita mercede omnibus, qui illic bonas artes profiterentur. Mortuus eſt anno Dom. 883. & ſepultus Einesburniæ.

PATROCLVS Bituricenſis, ex ouium paſtore ſtudia ſectari cœpit. Inde ab Arcadio Bituricenſe Epiſcopo diaconus factus, miraculis clarere cœpit. Abiit poſtea in eremum, iuxta vicum Nericenſem ſcholam aperuit, in qua pueros erudiendos ſuſcepit. *Gregor. lib. 5. cap. 10.*

MILITES.

PETRVS Ambianenſis eremita, auctor expeditionis Hieroſolymitanæ. ☞ *Vide Tit. Expeditiones ſacræ Chriſtianorum.*

VITA SOLITARIA PROFANA,

CONSIDERATA RESPECTV

FINIS. SIC SOLITVDINEM

ſectantur ſtudio

COGNITIONIS.

MAGI.

☞ *Conſule Magorum Titulum.* F

TATIA Tatij filia, qui Romuli fuit collega in regno, poſtquam in Numæ Pompilij matrimonio tredecim annos fuiſſet, deceſſit. Hinc Numa relicta vrbana vita, plerumque ruſticari & errare ſolus voluit, egitque in lucis deorum ſacriſque pratis ac ſolitudinibus. Vnde potiſſimum nata eſt hæc fama, nullo Numam illum mœrore aut perturbatione mentis in ſeceſſu viuere, ſed ſublimioris guſtu contubernij, & cœleſtibus nuptiis potitum, ex deæ Ægeriæ ipſius amore flagrantis congreſſu atque conſuetudine vitam beatam eſſe adeptum, & rerum diuinarum ſcientiam hauſiſſe. *Plut. in Numa.*

PHILOSOPHI.

☞ *Ex Philoſophorum Loco huc quadam.*

PITHAGORAS anno integro in ſubterraneo quodam ſpecu latuit. Vt hominibus aliquando prodeſſet, ab hominum commercio tantiſper abſtinere, deorumque colloquio frui voluit. *Laërt. lib. 6.*

TIMON Nicæus gaudebat hortorum ſeceſſibus ac ſolitudine. Vnde Hieronymus Peripateticus de illo dixiſſe fertur: Quemadmodum apud Scythas & qui fugiunt, & qui inſequuntur, torquent ſagittas: itidem inter Philoſophos alios perſequendo diſcipulos capere, alios fugiendo. Sequitur fama fugientem: & ob idipſum auidiùs expetitur, qui celebritatem vitat. *Laërt. lib. 9. cap. 12.* G

Ad ſanandum DEMOCRITVM vocatus erat ab Abderitis HIPPOCRATES: qui abſens licet, ex iis tamē, quæ ſcribebātur, ſignis non mania teneri Democritū facilè animaduertit, & in hæc verba Philopœmeni reſpōdet: Meliore ſpe, vt arbitramur quam in literis præſcriptum eſt, accedemus: cum non inſaniam, ſed quandam excellentem mentis ſanitatem Vir ille declaret, dum neque liberorum neque cognatorum, neque rei familiaris, neque omnino alicuius curam gerit: ſed & diu & noctu apud ſeipſum conſiſtit, & priuatim degit, plerumque in antris & ſolitudinibus, aut ſub arborum vmbris, aut in mollibus herbis, aut apud tacita aquarum fluenta. Non enim omnes inſani antra & quietem expetunt, ſed etiam hi qui humana negotia contemnunt, ob tranquillitatis cupiditatem.

ACTIONIS.

☞ *Ex Tit. Legiſlatorum prudentum exempla eorum, qui ad conciliandum legibus ſuis auctoritatem deorum ſeſe colloquio in ſolitudine dignatos fuiſſe ſimularunt.* H

OCCASIONIS. SIC IN SOLITVDINEM

ſeſe abdunt ob

MORBVM.

☞ *Quod Melancholicorum proprium eſt. Horum exempla ex Tit. Melancholia petantur.*

IMPRECATIONEM.

TIMOLEON Corinthius, cum fratrem Timophanem tyrannidem affectanté occidi curaſſet, eiuſque rei nomine à matre diris deuoueretur, oppreſſus dolore, inſtituit ſe conficere inedia. Sed impeditus ab amicis, priuatus in ſolitudine degere maluit, & viginti prope annis vrbe abſtinuit, mœrenſque & vagans in prædiis maximè ſolis egit. *Plut. in Timoleonte, & Diodor. lib. 16.*

CLADEM BELLICAM.

M. ANTONIVS poſt cladem Actiacam in Ægyptum vectus

relicta vrbe & amicorum conſuetudine, domicilium ſibi in
A mari ad Pharum extruxit, projecto in altum aggere, idque Timonium vocauit, atque ibi extorris ab hominibus egit. Vitā ferebat ſe imitari & æmulari Timonis, quod res ſuæ eodem loco eſſet, Quippe violatum ſe ab amicis ſuis, atque ingratitudinem eorum expertum: ideo omnibus diffidere, & ab omnibus abhorrere hominibus, *Plut. in Anton.*

MORTEM LIBERORVM.

BELLEROPHON à LOBARE Rege Lyciæ in regni conſortium ob fortia facta receptus, ex filia eius tres liberos ſuſcepit. Hippolochum & Iſandrum, qui in bello contra Solymos periit, & Laodomiam, quæ ex Ioue Sarpedona ſuſcepit, & peſtilentia periit. Ob hanc calamitatem in melancholiam incidit, & cùm ſeſe diis omnibus inuiſum putaret, cuius filium Mars, filiam Diana interfeciſſet, in ſolitudinem ſeſe abdidit, *teſte Homero, Iliad. 2.*

ἀλλ' ὅτε δὴ κἀκεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν
ἤτοι ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
ὃν θυμὸν κατέδων πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

METVM.

ANDRODVS ſeruus fugitiuus heri iram in ſolitudinem declinans, Leonis medicus ſimul & alumnus factus eſt. ☞ *Vide*
B *Tit. Abrutis ſeruati.*

☞ *Solitariæ vitæ encomia & laudes plurimas eleganter & pio rythmo conſcriptas à Cornelio Muſio Cœnobij S. Agathæ apud Delphenſes Paſtore & Martyre Chriſti illuſtri reperiet Lector in Sacrario Agrippinæ Erhardi Winheim Coloniæ 1607. impreſſo fol. 215. qui rythmus huic argumento non parum lucis & voluptatis Lectori afferet.*

Solœciſmi.

☞ *Vide in Loco Grammaticæ. Tit. Exercitatio Grammatica*

*Somnium. Somnus.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SOMNIVM Græcè ὄναρ dicitur. Et eſt phantaſma in ſomno factum, id eſt, apparitio phantaſtica in ſomno facta, *ſecun. Ariſt. l. de ſomno & vigilia.* Siue viſum quod in ſomno apparet.

Somnium à Chryſippo ſic definitur: Somnium eſt vis cernens & explanans, quæ à diis hominibus ſignificantur in ſomnis. *Ex Cic. lib. de diuinat.*

C SOMNVS eſt ligamentum omnium ſenſuum externorum, *ſecun. Ariſt. lib. de ſomno & vigilia*, ad animalis quietem & ſalutem inſtitutum.

SOMNVS eſt impotentia ſentiendi, propter exceſſum vigilandi.

SOMNVS eſt paſſio naturalis, & conuentus caloribus intrinſecus vel naturalis reciprocatio, facta ex euaporatione vaporum à nutrimento & ingroſſata à frigiditate cerebri, propter ſalutem animalis tuendam.

SOMNVS eſt quies animalium virtutum cum intentione naturalium *ſec. Auicen.* Vel eſt priuatio diſpoſitionis animæ imperantis ſenſibus, & virtutibus exterioribus, in qua anima conuertitur ad exterioribus, ad interiora.

SOMNVM Græci ὕπνον dicunt, quaſi λύπνον per aphæreſin, & ſyncopen, παρὰ τὸ λύειν τοὺς πόνους i. à ſoluendis laborib. quos dormientes non ſentiūt. Quid ſi ὕπνος dictus ſit, quaſi ὑπὸ τοῦ νοῦ, quod ſomno mens quaſi obruta atque ſepulta iacet, vel ab ὑπὸ & πόνος, quod laborem ſomnus conſequatur; Alij veriſimilius ὕπνον putant dictum παρὰ τὸ ὑπνίειν, quod eſt ſuſpirare,
D eò quod in dormientibus pulmo non deſit officio ſuo. Ab ὕπνῳ nonnullis ſomnus deriuatus videtur, quaſi Sopnus. Dicitur ab *Homero* Somnus πανδαμάτωρ, quia omnes domat. Sic *Seneca: Tuque ò domitor ſomne malorum.* Orpheus ſuperū hominumque & cunctorum animalium ἄνακτα, id eſt, Regem appellauit. Alij καματοφθόρον, hoc eſt, laborem portum. Menander verò ὕπνος τεραπευμάτων σωτηρία ait, id eſt; Somnus corporis conſeruator.

PARTITIO.

SOMNVM alij naturalē conſtituunt, qui ſufficit concoctioni & viribus naturæ reparandis, qualis à medicis conſtituitur 6. 7. aut 8. horarum. tali enim interuallo concoctio abſolui poteſt. Alius nō naturalis, qui naturæ nocet, & corpus aggrauat, qualis eſt omnis modum excedens. Talis eſt ὕπνος dormiendi necellitas, κάρος torpor λήθαργος, veternus Latinè, eſtque in ... plebilis, neceſſitas dormiendi. Latini itaque diſtinguunt ... ſomnum, ſoporem, & veternum. Ita apud Hebr. *Temmia, Sebena, & Tardema* diuerſa ſunt. Primum enim ſomni initium ſiue dormitationem: alterum, plenum: tertium pro- E
fundum ſignificat.

SOMNI CAVSA EFFICIENS.

Cauſam ſomni ARISTOTELES exiſtimat ligationem ſenſuum exteriorum, obſtruentibus vaporibus è ventriculo aſcendentibus ad caput ſenſus communis aditum, iiſdemque opplentibus membranam quæ circa cerebrum eſt, & venas, vnde & ſpiritus torpidi & graues redduntur, atque externi ſenſus ligari dicuntur. vnde cibi illi qui plurimum vaporem ſurſum efferunt ſomniferi appellantur: & phlegmatici ad ſomnum procliues vti & infantes.

Ceterum *Auerroes 2. Coll. 21. & Gal. 2. de cauſ. Sympt. c. vlt. & 3. de cauſ. pulſ. c. 9.* arbitrantur, cauſam ſomni nō prouenire ex euaporatione alimēti, ſed quod ipſa anima reuocet colligatq; in cerebrū ſpiritus animales. ad eorū reparationē & ad quietem, ſalutemq; animantium. Vnde ex hoc placito, ſomnus definitur: Impotentia ſenſuum, propter naturam ſpiritus retrahentem. Suffragaturque his authoribus *Auicen. 13. tr. 41.* dum inquit, ſomnum eſſe reditum ſpirituum ob organis ſenſuum, propter naturam ſpiritus reuocantem. & *Plin lib. 10. cap. 75.* ita ſomnum definit: Somnus eſt animi in medium ſeſe receſſus F

SECVNDVM POETAS.

Ouid. 11. Metamorph.

Eſt prope Cimmerios longo ſpelunca receſſu,
Mons cauus, ignaui domus & penetralia ſomni.
Quo nunquam radiis oriens, mediuſve cadenſve
Phœbus adire poteſt: nebulæ caligine mixtæ.
Exhalantur humo dubiæque crepuſcula lucis.
Nil vigil ales ibi criſtati cantibus oris
Euocat auroram, nec voce ſilentia rumpunt,
Sollicitiue canes, canibuſque ſagacior anſer:
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve ſonum reddunt conuitia linguæ.
Multa quies habitat, ſaxo tamen exit ab imo
Riuus aquæ lethes: per quem cum murmure labens
Inuitat ſomnos crepitantibus vnda lapillis.
Ante fores antri fœcunda papauera florent,
Innumeræque herbæ, quarum de lacte ſoporem G
Nox legit & ſpargit per opacas humida terras.
Ianua, ne verſo ſtridorem cardine reddat.
Nulla domo tota eſt: cuſtos in limine nullus.
At medio thorus eſt ebeno ſublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus.
Quo cubat ipſe Deus membris languore ſolutis,
Hunc circa paſſim varias imitantia formas
Somnia vana iacent: totidem quot meſſis ariſtas:
Sylua gerit frondes, eiectat littus arenas.

NATVRA ET OPERATIO

De ea ſic Poëta Claudianus:

Omnia quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defeſſa thoro cum membra reponit.
Mens tamen ad ſyluas & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites auriga ſomnia currus,
Vanaque nocturnis meta cauetur equis.
Furtò gaudet amans, permutat nauita merces, H
Et vigil elapſas quærit auarus opes:
Blandaque largitur fruſtra ſitientibus ægris
Irriguus gelido pocula fonte ſopor.
Me quoque Muſarum ſtudium ſub nocte ſilenti
Artibus aſſiduis ſollicitare ſolet.
Namque poli media ſtellantis in arce videbar
Ante pedes ſummi carmina ferre Iouis.

Et Seneca in *Herc. fur.*

Vere miſcens falſa futuri,
Certus, & idem peſſimus autor.
Pater ò rerum portuſque vitæ
Lucis requies, noctiſque comes,
Qui par Regi, famuloque venis,
Placidus feſſum, leniſque foues,
Pauidum lethi genus humanum,
Cogis longam diſcere mortem.

Thomas Morus verò alium noctis effectum hoc epigrammate tradit:

Non es, dum in ſomno es, dum nec te viuere ſentis,
Felix at ſomnus ni venias miſer es, Quid

Quid felix igitur ſorte indulgente ſuperbit,
A *Inſultatque levi proſperitate tumet:*
Nox quoties venit, aut toties iam deſinit eſſe
Felix, aut toties incipit eſſe miſer.

FINIS ET VTILITAS.

Finis ob quem natura ſomnum inſtituit, ſunt incommoda quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quam multa ſint ſummatim complexus eſt *Tertullianus in lib. de Anim. cap.* 43. hiſce verbis: Somnus eſt recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem fecit, auferens rerum etiam colorem. Nimirum dum ſomni tempore ſenſus externi vacationem quandam feriarum vice, impetrant: collecta ad internas functiones animalium ſpirituum diſpendia reſarcit; vitalis potentia in leni cordis ſinu ſpiritus vitales exactius elaborat, facultas naturalis in alimẽti decoctionem impenſius incumbit, cæteraque ſuarum partium munia expeditius abſoluit.

Vtique ſomni & vigiliæ reciprocatione, vitæ ſalutique animantium mirificè natura conſuluit. Non ſolùm quia iſthæc
B viciſſitudo, vt in cæteris ferè naturæ rebus iucunda eſt; vt luculentè oſtendunt *Tertull. in lib. de Pallio, & Sen. lib. de tranquill. vitæ c.* 15. ſed quia eius beneficio apta corporis cõſtitutio ſeruatur, vireſque inſtaurantur & reficiuntur. Debent tamen hæc duo per alternas vices mutuò attemperari.

Somnus verò niſi moderatus ſit & tempeſtiuè adhibeatur, non parum officit valetudini; vt monet *Hippocrates* 2. *Aphor.* 3. & *Auerroes* 6. *Collig. cap.* 4. Laxat enim membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, ſtupidos, ſocordes, obliuioſos, ad vitia proclines reddit, adque ſubeũdos labores, reſque libero homine dignas ſuſcipiendas pigros & inutiles. Maximè vero ſomnus immodicus indigna res eſt iis, qui ſe bonarum artium ſtudiis dediderunt: tum quia non iacet in molli lecto ſapientia; tum quia non decet ſapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia conſiſtit, mortis imagine commutare; & vitam, quæ homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

TEMPVS.

Quoad tempus, ſomnus alius eſt diurnus, alius nocturnus.
C Diurnus rurſus duplex eſt, alius antemeridiem, qui fit ieiuno ventriculo, qui tolerabilis eſt: nec omnino noxius. Non enim tunc mala, morbique vacuo ventre, & materia exhalationum non ſuppetente obrepunt. Meridianus autem ſiue pomeridianus eſt capitalis valetudinis hoſtis, adeoque fugiendus. Vnde ille apud *Plautum in Moſtell.*

Non bonus ſomnus eſt de prandio.

Cibos enim in ventriculo non concoquit, ſed corrumpit, ructus acidos, flatuſque parit, cerebrum multa craſſa, mordacique humiditate, atque fuligine replet, vnde grauedines, oſcitationes, pandiculationes, vertigines, catharri, capitis dolores anginæ, apoplexia, incubus, epilepſia, paralyſis, & alij morbi frigidi atque mortiferi promanant. Nonnulli tam certis cautionibus adhibitis mitiora ac minimè periculoſa illa ſibi efficiunt: primum conſuetudine & longo vſu: deinde non protinus à cibo, neque capite demiſſo dormiendo: præterea vel ſomno plenius indulgendo, vel parum longo vtendo: poſtremò, non ſubitò, nec raptim, ſed paulatim vigiliam reuocando.

Eſt autem aptiſſimum ſomno tempus nocturnum, propterea quod ipſum noctis ſilentium quietem aduocat, & circum-
D fuſi aëris frigiditate innatus calor facilius ſeſe colligit, & ad interiora reuocat: cum ſomnus vt *Ariſtoteles cap.* 3. *lib. de ſomno & vigilia* aſſerit, antiperiſtaſis quædam ſit naturæ conueniens.

Nec inſcitè NASO Poëta *lib. transform.* 11. regiam ſomno ædificauit prope Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perpetuò incubare; *teſte Tullio* 4. *Tuſcul. quæſt.* & *Strabone l.* 1. *Georg.* Vnde nox ὑπνοδότειρα, μήτηρ ὀνείρων ἐρασμιωτάτη, ἀπάντη, id eſt, ſomnidatrix, ſomniorum mater, iucunda, benè obuia, ſeu occurrens à poëtis appellatur.

Rectè itaque *Seneca lib.* 22. *epiſt.* 123. eos reprehendit, qui, vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes vigilant dies dormiunt: quos appellat Sychnobios, id eſt, lucernarios: aitque eiuſmodi homines contra naturã viuere. Quod factitaſſe Heliogabalum Imperatorem, teſtatur *Lampridius in eius vita.*

AVICENNA quoque præcipit, paruam lentamque motionem poſt cœnã eſſe vſurpandam, quoniam facit in ſtomacho cibum quieſcere, mox eſſe dormiendum.

Hoc præceptum ſecutus CATO Vticenſis, poſt cœnam ſolitus eſt deambulare, peractaque deambulatione, in cubicu- E
lum ſe recipiebat, *autore Plutarcho.*

DOMITIANVS quoq; Imperator à cœna ad horam ſomni nihil aliud, quàm ſecreto ſolus deambulabat, *teſte Suetonio in eius vita.*

APOPHTHEGMATA.

DIOGENES conſpiciens adoleſcentem quendã neglectius dormientem, baculo pungens illum, dixit carmen Homeri.

Ἔγειρε, Μή τις σοὶ εὕδοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.

Surge, Ne quis, dum dormis, a tergo infixerit haſtam.

Laërt. lib. 6.

DEMOCR. diurnum ſomnum, aut corporis moleſtiam aliquam aut animæ anxietatem, aut ſegnitiem, aut imperitiam arguere dicebat. *Ant. & Max. ſerm. de ſomno.*

ÆSCHINES, ſomnum diuturniorem, quam deceat, dicebat mortuis potius, quàm viuis conuenire. *eod. ſerm.*

PHILO ſciſcitatus, quid eſſet ſomnus? reſpondit, imago mortis, & ceſſatio ſenſuum. *Ibid.*

PLATO Somnum multum neq; corporibus, neque animis, neque rebus gerendis conducere aſſirmabat. Nemo enim, dum dormit, alicuius pretij eſt, non magis, quam ſi non viueret. Quare quicunque viuere & ſapere cupit maximè, quam F
longiſſimo tempore vigilet, ſola ſanitatis commoditate ſeruata. *lib.* 7. *de Legib.*

GORGIAS extremæ iam ætatis, quum ſentiret ſomnum lethalem obrepere amico, qui aſſidebat percontanti: Quo pacto haberet? ſomnus inquit, iam incipit me fratri ſuo commendare. Homerus enim ſomni fratrẽ appellat mortem. *Ælian. l.* 2.

EPAMINONDAS quempiam e vigilibus ſomno oppreſſum quum offendiſſet, gladio hominem transfixit. Obiurgatus autem ob tantam ſeueritatem: Talem, inquit, cum reliqui, qualem inueni. Senſit autem Imperator bellicoſiſſimus hominem ſomno oppreſſum, ac mortuum, in eadem eſſe ſorte ac conditione. *Bruſ. lib.* 6. *cap.* 8.

ALEXANDER cum Deus ab adulatoribus vocaretur, ſe mortalem eſſe dicebat, cum id deprehenderet ex ſomno, qui mortis imago eſt. *Plut. in vita Alex.*

SOMNVS SIT BREVIS ET MODERATVS. QVI CEPERINT?
EXEMPLA VTRIVSQVE SEXVS.

Traditum eſt, in eo eremo, cui EVAGRIVS Abbas præfuit, G
fuiſſe Monachos, qui ſedendo ſomnum caperent, non iacendo, magis repugnantes ſopori, quàm dormientes. Hi profectò iure ſuo dicere poterant. Omnes nos filij lucis & filij diei ſumus, non noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus.

HONOPHRIO verò neq; tectum vllum, neque certus quietis locus fuit. Ibi ſomnus erat, vbi per deſertum vaganti nox occurriſſet. Sed & ipſa quod nox peruigilio magis quam dormitione peragebatur, vt illud ſeruaret à Propheta dictum: In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum. *In vitis PP.*

ARSENIVS tam breui quidem ſomno naturæ ſatisfecit; vt etiam dicere ſolitus ſit: Monacho ſatis eſſe, ſi horam vnam dormierit. Surrepenti ſomno obnixè repugnans, illum improbum ſeruum appellabat, quoniam non vocatus ſeſe ingereret, & inuitum traheret ad quiſcendum, Sabbatis omnibus hoc diligentiſſimè obſeruauit, vt cùm occidente Sole orare cœpiſſet, non niſi exoriente ceſſaret. Itaque ſemper ſic cum H
ſomno pugnauit, vt ſabbatorum noctibus nihil ei cederet, aliis tam parum, vt etiam naturam vicilſe videretur. *Metaphraſt. & Sur. Tom.* 4.

Beatus HIERONYMVS ad Euſtochium virginem ſcribens, cum quibus in eremo corporis fatigationibus contra vrbanarum voluptatum cogitationem contenderit, enarrat, de ipſa etiam cubandi auſteritate mentionem faciens: Siquando, inquit, repugnantem ſomnus imminens oppreſſiſſet, nuda humo vix oſſa hærentia collidebat. Et quiſpiam ſecurum ſe arbitratur, ſi vel in ſtratis paleis, vel vili tomento cubitauerit, vel pluſculum, quàm compellit neceſſitas, quieti indulſerit? Non poteſt reſiſtere diabolo, qui facilè ſuperatur à ſomno. *S. Hieron. ad Euſtoch.*

Propterea quidem MARTINVS quoque Turonenſis Epiſcopus (ſicuti de illo Euſebius ad Seuerum ſcribens teſtatus eſt) ſub ſtrato humi cilicio cubans, frangebat ſomni mollitiem lectuli rigore. Itaque nunquam tam alte conſopitus eſt, vt ſentire non poſſet furem illum, qui perfoſſo pariete

A pedetentim ingrediens expilat ſtertentium domos. Diabolus enim ſemper vigilat, eos, qui non vigilant, perdat, perimat, & mactet. *Seuer. Sulpit. Dial.* 2.

Germanvs Autiſiodorenſis Epiſcopus, lectulum ſuum cilicio ſaccóq; & cinere ſtrauit, vt non lectum, ſed luctum, & doloris potius, quam quietis locum diceres. Inſuper ipſe quoque (vt in vita eius ſcriptum legitur) ſic iacens identidem ſuſpirare, ingemiſcere que audiebatur, ita vt cum parumper iacuiſſet (ad nocturnas enim ceremonias celebrandas primus exurgebat) multò minus dormiſſe putaretur, quam priùs quum iacuerat. O te fœlicem, Germane, qui in cinere dormiens, in vitam euigilaſti ſempiternam, aſcendens ad illud Chriſti Beatorumque omnium immenſum, inæſtimabile, cœleſte diuinumque contubernium! Quàm exigui temporis labor, quàm ingentis iucunditatis tibi peperit quietem? *Hericius Monach. in vita Germani ad Car. Cal. Sur. Tom* 4.

Ad quam perueniendi cupiditate incenſus non mediocre Ordinis Prædicatorum ornamentum Vincentivs, diem penè totú ſermonibus ad populum faciendis, noctem multá obſecrationibus lectionibuſque, partem eius minimam ſomno dicitur impendiſſe. Cubitaſſe auté, cum durius, ſarmentis ſubſtratis: cum mollius, paleis: cum honeſtius ſacco, *Sur. Tom.* 2.

B Bernardinvs verò nec ideo illis (mea quidem ſententia) minor, quia ex Collegio Minorum fuit etiam antequam Religionem profiteretur, Religioſi vitam vixit. Quodque ad rem pertinet, tunc quoque ad offerendum Deo laudis ſacrificium noctu conſurgens, nec quiete occuparetur, contemptis lecti ſtratis, ſuper pauimento veſtitus iacere conſueuerat. Hoc vigiliarum prædudio ad monaſterium venit, tantò deinde minus ſomno conceſſurus, quantò perfectius viuendi ſubibat inſtitutum. Et quoniam ſacris initiatus omni ſanctitatis genere præcelluit, etiam vigilantiſſimum fuiſſe nemo dubitat. Quod ergo noctu didicerat vigilando, hoc die alios docuit prædicando. Multóſque qui peccatorum oppreſſi veterno, in morte dormiebant, excitauit in ſalutem. Dederat enim Dominus verbum euangelizanti, dederat voci illius vocem virtutis. Niſi ſomni ſemper parciſſimus fuiſſet, nunquam tantum in Dei ſeruitio profeciſſet. *Anton. Hiſt. part* 3.

C Pavla illa Romana, quæ ſummam generis nobilitatem ſuperauit vitæ ſanctitate, in grauiſſima etiam febre (vt Hieronymus inquit) mollia lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſſimam humum in ſtragulis ciliciniis quieſcat; ſi tamen illa quies dicenda eſt, quæ iugibus penè orationibus dies noctéſque iungebat, illud implens de Pſalterio: Lauabo per ſingulas noctes lachrymis meis ſtratum meum rigabo. *Hieron. de laudibus Paulæ.*

Idem autor Asellæ virginis ſanctitatem efferens laudibus, ait: Vnius cellulæ clauſa anguſtiis, latitudine Paradiſi fruebatur: idem terræ ſolum & orationis locus extitit & quietis. *Hieron. Epiſt. ad Aſellam.*

Legimus etiam in monaſterio illo Thebaïdis, in quo Evphraxia virgo ſummis effulſit virtutibus, moris fuiſſe, in terra cilicino ſtragulo tecta cubitare, ac quoties aliqua ſororum minus pudici ſomnii præſtigiis ludificatum ſe cognouiſſet, Abbatiſſæ confiteri, & quantum viſa diſplicerent, cinere ſtratis inſperſo teſtari. Quis igitur dubitat, quin iis, quæ ſomniatú crimen vt commiſsú dolebant, dormitio ipſa multò plus ſolicitudinis attulerit, quàm quietis? ſemper verentibus, ne quá eiuſmodi ſomnotinam ſpeciem menti obſeruari contingat.

D Præter hæc autem Euphraxia, cum quicquam tale per quietem paſſa fuiſſet, biduanis, triduániſque ieiuniis ſeſe macerabat, vt in cinere iacens, etiam cùm obdormiuiſſet, cibos potius quàm abominationes ſomniaret. *in vit. PP. in vita Euphraxiæ.*

Non tamen minori curæ Othilia virgini vigilias fuiſſe accepimus. Cui quáuis Monaſterij in quodam Bauariæ monte ſiti præpoſita eſſet, pro ſtragulo vrſina pellis, pro puluino ſaxum erat. Solebat enim, vti in cæteris religioſæ conuerſationis laboribus, ita & in hac parte grauius onus ſibiipſi, quàm aliis, quibus præerat, virginibus imponere. Super vrſi autem pelle cubans, magiſque vigiliæ, quàm ſomno indulgens, conculcauit vrſum illum, quem Dauid typum gerens Chriſti, ſcribitur interfeciſſe, & de quo per Ieremiam dicitur: Vrſus inſidians factus eſt mihi. Lapidem verò capiti ſupponens placuit lapidi illi, qui factus eſt in caput anguli, qui fecit vtraque vnum, cui nunc inſeparabiliter iuncta, & ipſum, quocunque ierit, ſequens concinit canticum nouum quod in Apocalypſi nemo poteſt dicere, niſi fuerit virgo. Virginitas autem ipſa in tantis quidé verſatur periculis, vt ne quando corrumpatur, cuſtodiri à vigilantibus rarò poteſt, à ſomnolentis nunquam. *Iacob. de Vor. Epiſc. Ianuenſ.* E

SOMNVS LONGVS ET IMMODICVS.

Mane iam clarum reſerat feneſtras:
Iam ſtrepit nidis vigilax hirundo.
Tu velut primam, mediamque noctem
Parmeno dormis.
Dormiunt glires hyemem per omnem,
Sed cibo parcunt, tibi cauſa ſomni;
Multa quod potas, nimiaque tendis
Mole ſaginam.
Inde nec flexas, ſonus intrat aures,
Et locum mentis ſopor altus vrget,
Nec coruſcantes oculos laceſſunt
Fulgura lucis.
Annuam quondam iuueni quietem
Noctis & lucis vicibus manentem,
Fabulâ fingunt, cui Luna ſomnos
Continuarit.
Surge nugator, lacerande virgis. F
Surge ne longus tibi ſomnus vnde
Non times detur trade membra molli
Parmeno lecto?

Auſon. Ephemer.

*SOMNIVM.

Somniorvm Cavsa.

Somnia nihil aliud ſunt quam affectationes ſomni. Horũ cauſa & origo ſunt vapores, qui in cerebro latent. Hi enim prout mouentur aut condenſantur, præcludunt meatus, per quos ſpiritus animales ad externos ſenſus vehuntur, quando interni ſenſus frequenter ſoluuntur, & operantur per imagines quæ à vaporibus oſtenduntur, idque iuxta illorum tenuitatem, craſſitiem, paucitatem aut frequentiam. Fiunt itaque iuxta *Ariſt. lib. de ſomno cap.* 3. tranſuectione ſpecierum ab vno ſenſu ad alium baiulis ſpiritibus, vbi idem generationem ſomnij declarans, ait: dormientibus plurimam ſanguinis copiam ad ſenſum principem delabi, & vnà motiones illas deſcendere quæ in ea materia continẽtur; aliæ potẽtia, aliæ actu. Ait verò G in materia ſanguinis, ſiue in ſpiritibus, qui nihil aliud ſunt, quam tenuiſſimæ purioris ſanguinis particulæ, quaſdam motiones actu eſſe, quaſdam poteſtate: quia, vt explicat *Themiſt. t.* 17. *ſua paraph.* quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent; aliquæ præſto ſunt, principiúmque ſentiendi, id eſt, potentiam ad ipſarum vſum excitant.

Omnium igitur ſomniorum aliquas cauſas efficientes eſſe conſtat. Aut igitur illæ cauſæ corporeæ ſunt, aut incorporeæ, vtræque etiam aut nouæ, vel antea conſtatæ.

Quatuor igitur ſunt ſomniorum genera. Nouæ veræ corporeæque cauſæ ſunt, cibi, potus: vt caput polypi, caules, cepe, fabæ, & quæcunque caput petunt, & præcipuè atram bilem generantia. Sed iam paratæ, humores ſunt. Bilis enim flaua, ignes pugnáſque decernit: atra, lutum, canum, funera, carceres, timorem: ſanguinis, iocos, amœna loca, ſanguinem, purpuram: pituita, aquas, imbres, niues.

Incorporeæ autem præcedentes ſunt curæ, cogitationes, res memoriæ mandatæ, timor, ſpes, lætitia, triſtitia, odiũ, amor. At nouæ ſunt quæ à ſuperiore cauſa in animam illabuntur. H Quæ omnia apud Hieronymum Cardanum luculenter deſcribuntur & diſtinguuntur.

SOMNIORVM GENERA.

Auctor libri de ſpiritu & anima ſiue is ſit Hvgo Victorinus, (ſiue alius) *cap.* 25. *operis*, quinque ſomniorum genera enarrat: videlicet oraculum, viſionem, ſomnium, inſomnium, phantaſma.

Oraculum, inquit, eſt, cum in ſomnis aliqua ſancta, grauiſque perſona, vel etiam Deus, euenturum aliquid apertè, vel non euenturum, faciendum vel euitandum nuntiat.

Viſum eſt, cum id, quod viderat quis, eodem modo quo apparuerat euenit.

Somnium, eſt quid figuris tectum, quodque ſine interpretatione intelligi non poteſt.

Inſomnium eſt, cum id quod fatigauerat vigilantem, ingerit ſe dormienti: vt cibi cura vel ſtudium.

Phantaſma eſt, quádo quis dormire cœpit, & adhuc ſe vigilare

lare exiſtimat,aſpicereque videtur irruentes in ſe, vel paſſim
A vagantes formas,aut lætas aut turbulentas.

D.Gregorius lib.8. Moral.cap.13.& 4.Dial.cap.48. ſex genera ſomniorum ex totidem cauſis orta commemorat. Aut enim,inquit,ex plenitudine vel inanitate corporis ſomnia exiſtunt:aut ex antecedentibus diurnis curis ; aut ex illuſione dæmonis ; aut ex cogitatione hominis ſimul & illuſione dæmonis:aut ex reuelatione Dei;aut denique ex cogitatione hominis ſimul, et reuelatione Dei.

Hippocrates in lib.de Somniis, ait Somnium duplex eſſe : videlicet diuinum & naturale. Diuinum vocat, quod a Deo immittitur,vt prænunciet inſignem aliquem euentum ad lætitiam vel mœrorem,felicitatem vel miſeriam ; ſiue alicuius priuatæ perſonæ,ſiue totius Reipublicæ pertinentem. Naturale appellat,quod ex affectione ipſius dormientis , & cauſis in eo latentibus ortum habet.

Nobis verò videtur,ſomnia appoſitè diuidi in Diuina,Dæmoniaca,Naturalia,& Animalia.Nos de ſingulis in præſenti aliquid dicemus.

SOMNIA DIVINA.

Diuina ſomnia ſunt,quæ à DEO inſpirentur : ſiue id fiat
B immediatè à Deo,ſiue Angelorum interuentu, vt plerumque accidit.

Horum autem ſomniorum varij fines reperiuntur in Scriptur. 1. Vt quis a malo abſterreatur , ſicut factum ABIMELECH *Geneſ.20.*& Regi GERARÆ & LABANO.*Geneſ.31.*

Hanc inſinuat B.IOB *cap.4.v.13.* in horrore , inquiens, viſionis nocturnæ,quando ſolet ſopor occupare homines , pauor tenuit me,&c.& alibi. Terrebis me per ſomnia,& per viſiones horrore concuties.

2.Vt adhortetur ad aliquod bonum,vt GEDEONEM *Iud.7.* &IVDAM eiuſque exercitum.2.*Machab.15.*

3.Vt moneat vel doceat quid agendum,fugiendumve , vt B.IOSEPH.*Matth.1.& 2.*& tres Magos.

Hanc cauſam IOB ſignificauit his verbis *cap.33. verſ.15.* Per ſomnium aperit aures virorum , & erudiens eos inſtruit diſciplina,vt auertat hominem ab his quæ facit,&c.

4.Vt ſpiritum Prophetiæ;aut aliud ſpirituale donum ſimul largiatur:quo pertinet iuxta nonnullos iſta MOYSIS *Num.12.* Si quis fuerit inter vos propheta Domini,in viſione apparebo ei,vel per ſomnium loquar ad eũ.Significare volunt quod
C ſpiritum prophetiæ,vel viſione,vel ſomnio collaturus ſit : potius crediderim agere,de iis quibus iam dato prophetiæ ſpiritu ſignificat ſe poſtea cum eorum nullo tam familiariter quam cum Moyſe acturum;cum hoc ore ad os , cum aliis duntaxat per viſionem & ſomnia.

Melius huc facit iſtud *Ioëlis cap.2.v.28.* Senes veſtri ſomnia ſomniabunt,& iuuenes veſtri viſiones videbunt, præceſſerat enim,Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem , & prophetabunt filij veſtri.

Sic donum ſapientiæ & prudentiæ in ſomnis datum SALOMONI.3.*Reg.3.*

Sic promiſſio obtentutæ dignitatis,IOSEPH & MARDOCHÆO.*Geneſ.37.Eſt.11.*

5.Ad reuelationem alicuius myſterij.*Geneſ.28.* Vel magnarum Reipubl.aut imperij viciſſitudinem.vt Iſraëlis.*Geneſ.41.*
D. Ægypti & NABVCHODONOSOR. *Daniel.2.& 4.*

Ad hæc capita reduci poſſunt multa ſomnia diuina,quorum in hiſtoriis Sanctorum fit mentio.Vt illa Africana apud *Victorem Vticen.de perſecut.Vandalic.2.*oblata Euſebio Epiſcopo Carthaginenſi.

Viſio oblata Pincernæ poſt obitum Sidonij *apud Greg.Turon.lib.2 hiſt.Franc.cap.23.* & inter alia vnum Mimi. *in vita Simeonis Sali. Metaphr.*

Aliud oblatum Monacho Cluniacenſi B.Virginis,tempore S.Odonis,*apud Ioan.Monachum lib.3.vita Odonis c.9.* cuius occaſione B.Virgo cœpit vocari miſericordiæ mater.

Aliud BERTÆ,matri S.Suiberti,*apud B.Marcellinum c.1. vita Suiberti.*

Aliud S.ABRAMIO Confeſſori.*Metaphr.in eius vita.*

Aliud HENRICO Imp.*Rupert.in vita S.Hereberti cap.26.*

ALIVD S.LVTGERO apud monachos Wertinenſ.*eius vita cap.11.& 16.*

Aliud S.HVGONI Gratianopolitano. *apud Guidonem in eius vita.*

Aliud HARTMANNO Tuitienſi.*Conrad.in vita S.VVolphelmi.*

Aliud multiplex Elpediphoro.*Ioan Freiby.in vita S.Baſilei Epiſc. & mart.* & his innumera. E

DÆMONIACA.

Dæmoniaca ſomnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur.Poſſunt verò ab illis induci eo pacto,quo ab Angelis; cum vtrique ſimilem naturam ac virtutem habeant, tametſi non eundem finem ſpectent : Angeli enim gloriam diuini numinis, hominumque ſalutem in iis , vt & in cæteris rebus, quærunt : Dæmones autem his omnino contraria.

Ac duo potiſſimum ſunt,quæ illi impuri & nefarij ſpiritus ſomniorum interuentu aſſequi nituntur.Alterum eſt , hominum, ſi mentes non poſſint, ſaltem corpora,obſcœnis cogitationibus & voluptatis illecebra contaminare.

Qua de re piè conqueritur *D. Auguſtinus l.10. confeſſ. c.130.* Idemque luculenter pertractat.IVSTINVS Philoſophus & martyr,in libello quæſt. quæ Chriſtianis à Gentibus proponebantur,*q.21.*

Alterum eſt : ignaros homines vana ſuperſtitione imbuere & eos aliquorum ſomniorum euentu ad irrogandam iis fidem pellexerint.Quo artificio conſtat Ethnicos multipliciter fuiſſe deluſos, & in impietate obfirmatos.

Vtque cætera huius omittamus exẽpla, narrant *Philoſtratus,Pauſanias & Strabo :* Qui variis oppreſſi morbis, ÆSCVLAPII, SERAPIDIS & AMPHIARAI tẽpla adibant omniũ ægritudinum remedia in quiete, dum eiſdem ſomnia obſeruarentur,accipere cõſueuiſſe.Quod idcirco dæmones faciebãt, vt vel ſibi qui ea remedia ſuppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorant, *Tullius lib.1.de diuinat. & l.de natura Deor.Herodot. lib.1. Valer. Max.lib.1.cap. 6.Alex. ab Alexand. lib. 5.cap. 25.* F

Minus notum quod de VENERE Gazæa ſcribit *Marcus* hiſtoricus teſtis oculatus,*in vita S.Porphyrij Epiſcopi.*In loco, ait, qui vocatur tetramphodos,(hoc eſt quadriuium) ſtabat ſtatua marmorea,& dicebant eam eſſe Veneris,erat autem ſupra aram marmoream : ſtatuæ vero effigies erat nudæ mulieris,quæ palam oſtentabat verenda ſua. Statuam autem in honore habebant omnes ciues, maximè verò mulieres lucernas accendentes,& thure ſuffientes. Dicebant enim eam in ſomnis reſpondere iis, qui volunt inire matrimonium. Decipiebant autem ſe inuicẽ mentientes.Sæpe iuſſi à dæmone cõtrahere, tantum abfuit, vt rectè ſuccederet; vt inter eos fierent diuortia,&c.Addidit quoque idem auctor de ſtatuæ ad ſignum crucis deiectione, dæmoniſque fuga. G

Huiuſmodi quoque ſunt ſomnia Anabaptiſtica , & fuere olim Enthuſiaſtarum; & admiranda quædam Gentilium,quæ ad naturales cauſas nullo modo, vel ægrè poſſunt referri.

Tale fuit ſomnium EPITHELIS Meſſenij de auro liberanda per humi effoſſionẽ inter myrtum,& ſimilacẽ.*Pauſ.in Meſſen.*

Tale ÆDESII Philoſophi *apud Eunapium in eius vita,*

Tale matris ATTILÆ,de filio. *Ant.Bõf.rer.Hung.l.3.Dec.1.*

Tale item PTOLOMÆI *apud Tacitum lib.4. Hiſt.*

Tale NESTORII Athenienſis *apud Zozimum l.4. Annal.*& multa alia *apud Valer. Max.l.1.c.7.& Athẽ.lib.13. Dipnoſ.c.13.*

NATVRALIA.

Naturalia ſomnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamento, humorum incurſionibus , aliiſque eiuſmodi naſcuntur.Nã ij,quos melancholia infeſtat, ſomniant triſtia: vt funera , caliginem , tenebras. Qui flaua bile redundant, rixas,iurgia, inimicitias.In quibus eſt ſanguinis redundantia, videre ſibi videntur,rubentia,ignes, viſiones.In quibus multum inſidet pituitæ,aquas,portus,natationes,pluuiã,& id genus.Similiter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, grauia,quædã ferre onera ſibi videntur:& contrà, qui tenui leuique temperamento ſunt, nunc tranare præpetibus pennis aërem, nunc velociſſimo curſu ferri ſe putant. H

Hinc Medici,*teſte Ariſtotele in lib.de diuinat.per ſomnia c.1. & Hippocrate in lib.de inſom.& 6.Epid.*admonent,notanda,& expendenda eſſe ægrotantium inſomnia,ad eorum morbos diiudicandos curandoſque. Ex ea namque obſeruatione ſatis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant,qui eorum defectus vel exſuperantiæ ſint, dignoſcunt.

Qua de re extat liber GALENI,qui inſcribitur, De præſagio ex ſomniis ſumendo. Vbi narrat , cum quidam inter dormiendum crucis ſibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnem opinionem cruris ei paralyſi obtorpuiſſe.

AB

Ab his naturalibus pendent etiam ſomnia vana, qualia vul-
A gus ſolet obſeruare,& neſcio quid portenti ex iis elicere.Ita iuxta vulgi opinionem Aquilæ per ſomnum ſupra caput volantes, infortunia portendunt.

Speculum contueri, ſobolem, Contemplari in aqua faciem: item mortuos videre fratres,vel ſorores, vitam longam.

Motus terræ, fraudem.
Apes captare, lucrum.
Nuptiæ, aliquem ex affinibus è vita migraſſe.
Pontem fractum tranſire, timorem.
Gaudium, triſtitiam denuntiat.
Deum adorare, lætitiam.
Capillitio priuari caput, mortem amicorum.
Domorum incendia, infamiam.
Leporem videre, mortem.
Manus mundare, moleſtiam.
Manus videre immundas, damnum & periculum.
Manus attollere, honores.
Ferrum tractare, longam vitam.
Agnos paſcere, dolorem.
Plumbum tractare, morbum.
B *Duas videre Lunas, honorem.*
Monachum videre, mortem vel calamitatem.
Muſcas videre, iniuriam.
Pingues videre boues, rerum abundantiam.
Boues errare, lucrum.
Boues aquam ingredi, malum.
Fornaces ardentes, peregrinationem.
Amittere dentem vel oculum, mortem alicuius amici.
Oleo perfundi, felicitatem.
Muſicorum inſtrumentorum tinnitum audire, iram.
Zizaniam ſerere, infamiam.
Nummos tractare, iram.
Mortuos videre equos, felices rerum euentus.
Mutum eſſe, celerem lætitiam.
Flere per ſomnum, gaudium.
Serpentes interimere, victoriam.
Vela videre, malum.
Dentes habere ſanguinolentos, mortem ſomniantis.
C *Dentes extrahi, mortem alterius.*
Teſtamentum condere, malum eſt.
Aues intrare domum, iacturam.
☞ V. de infra Tit. Coniectatio ſomniorum fortuitorum.

CARDANVS autem illa ſomnia quæ nos inſtruunt de rebus ſecretioribus, diuidit in duo genera, alia,inquit, ſimpliciter abdita oſtendunt, vt Idola: alia artificioſa coniectura opus habent: vt inſomnia, ſeu viſa. Ambo hæc genera licet de iiſdem, Idola tamen cum idem per idem demonſtrent,diſtinctione opus non habent.

Quæ ergo viſa dicuntur, octo ſunt generum,alia enim de vitæ lõgitudine ac breuitate docent,atque mortis generibus: alia verò de valetudine. quædam etiam animi affectus præcipuos demonſtrant. Quædam oſtendunt corporis calamitates fortuitas, luxationem, vulnera,verbera,caſum,percuſſionem, ictum, morſum. Quædam alia operationes voluntarias artium, exercitationum, concubitum, rixas, peregrinationes nauigationẽ, conuiuia.Atq; hæc quinque in nobis.Extra nos autem: opes primum,ac honores ac dignitates: demũ filij parẽtes,fratres, ac familia tota cũ amicis,nec vllum eſſe quæſitũ
D poteſt, quod non ad aliquod horum generum pertineat.

ANIMALIA:

Animalia ſomnia dicuntur,quæ verſantur circa res eas,quibus per diem occupati fuimus. Harum namque ſimulacra vt ſunt recentia, ita plerumque magis mouent.

Vnde Lucretius *Poëmat.*

In ſomnis eadem pleroſque videmus obire.
Cauſidicos cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & prælia obire:
Nautas contractum cum ventis degere bellum.
Et quo quiſque ferè ſtudio defunctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati.

Ad idem genus pertinent ſomnia rerum & perſonarum, in quas odio, amore, timore,aut ſpe vehementer afficimur. Cum ſimiliter & horum ſpecies, ad aſſiduum ipſarum vſum valdè actuoſæ ſint,& ad excitandam potentiã efficaces. Hinc liberales & benefici ſomniant, ſe aliis largiri:mendici,petere: cantores, canere:Philoſophi,diſputare:auari,pecuniã congerere:alij alia ſimilia ideoque *Ariſtot.1.Ethic.cap.13.* bonorum hominum ſomnia meliora eſſe inquit,quam aliorum: propte- E
rea quod conſilia,quæ ad virtutum officia exercenda ſollicitè agitant,eadem eis in ſomno occurrunt.

SOMNIORVM INTERPRETATIO
ET DIVINATIO.
ETHNICORVM SENTENTIA
& praxis.

De arte diuinandi ſeu præſagiendi futura ex inſomniis,quã Somniſpiciam vocant,diuerſæ ac repugnantes fuere veterum Philoſophorũ ſententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius,& ex Romanis,Tullius de Diuinatione libris,eam de medio ſuſtulerunt: contra Orpheus, Pythagoras,& Platonici,ac Stoici,non parum authoritatis eidẽ irrogarunt, etſi diuerſa ratione. Stoici namque omnia ſomnia aliquid portendere arbitrati ſunt:Platonici quædam falſa eſſe,atque inania vitæ ludibria cenſuerunt;alia vera & vellem futurarum rerum prædictionem continentia.

Vanitas coniecturæ ex ſomniis probatur quotidianis exemplis, eorum, qui cum ſomnia interpretari contendunt ipſi dormire & ſomniare videantur.Cuius rei præter alia duo F
ſunt peruulgata exempla.

Curſor ad Olympia proficiſci cogitans,viſus eſt in ſomniis curru quadrigarum vehi.Manè ad Coniectorem adiit.At ille, Vinces,inquit,id enim celeritas ſignificat, & vis equorum. Poſt idem *ad Antiphontem*:Is autem, Vincere,inquit, neceſſe eſt:An non intelligis ante quatuor cucurriſſe?

Alius ad Interpretem detulit,aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum. At ille, Viciſti: iſta enim vehementius nulla auis volat.At huic Antiphon,Tu verò,inquit,te victum eſſe non vides?iſta enim,aues inſectans alias & agitans, ſemper ipſa poſtrema eſt.

Patet igitur quam flexiloqua & obſcura ſint, tum inſomnia,tum eorum coniectationes. Quod ſi quis ad ſecundum modum,quo ſomnia gigni poſſunt,confugiat,hoc eſt ad ipſarum imaginum temerè fluitantium motus, liquido conſtat, quam ridiculum ſit,in tanta leuitate & inconſtantia diuinatricem vim conſtituere.

Aliquam tamen diuinationi è ſomnis auctoritatem dan- G
dam,ſuadebant variæ hiſtoriæ,quæ coniectorum induſtriam aſſerebant nõ ſemper fallere.Nos duas hoc loco proponemus.

Detulit ad coniectorem quidam,ſomniaſſe ſe, ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis.Reſpondet Interpres theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto. Quæſiuit: inuenit auri aliquantum,idque circumfuſum argento:miſit interpreti, quantulum de argento viſum eſt. Tum ille, Nihilne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum ſignificaſſe;ſicuti & album oui argentum.

Cum PTOLEMÆVS Alexandri familiaris,in prælio telo venenato ictus eſſet,eoq;vulnere ſummo cum dolore moreretur, Alexander aſſidens ſomno eſt conſopitus: tum ſecundum quietem viſus ei dicitur draco is,quem mater Olympias alebat,radiculam ore ferre,& ſimul dicere quo illa loco naſcetur(neque longè aberat locus)eius autem eſſe vim tantam,vt Ptolemæum facilè ſanaret.Tum Alexander experrectus,narrauit amicis ſomnium,& dimiſit qui illam radiculam quærerent:qua inuenta & Ptolemæus ſanatus dicitur, & multi milites qui erant eodem genere teli vulnerati.

Plinius lib.7. AMPHICTYONI Deucalionis filio,ſomniorum H
& oſtentorum interpretationem aſſignat.Pauſanias Amphiarum ὀνειράτων διακρίσει excelluiſſe ſcribit in Atticis. Clemens Στρωματεῦσι refert Telmiſſeos excogitaſſe primos τὴν δι' ὀνείρων μαντικήν,futurorum per ſomnia prænotionem: quod repetit & Tatianus Aſſyrius,qui pro Chriſtiana fide mortem oppetiit.Fuit autem Telmiſſus Lyciæ oppidulum,Strabone teſte, non Cariæ,vt opinatur Cicero, deceptus Tragicorum auctoritate:in qua vrbe aruſpicum diſciplinam excelluiſſe fatetur idem Cicero.*Et Arrian lib.2.de reb.geſtis Alex. Maced.* commemorat Telmiſſeos vates,à natura explicandis diuinis rebus & enunciandis futuris eſſe deditos.

AMPHIARAVS diuinitatis nomen ſibi arrogauit,quòd in explicandis ſomniis prudentiſſimus eſſet. Itaque poſt mortem ad eius tumulum oraculum inſtitutum fuit.*Eraſ.*

DIOGENES conſiderans hominum vitam & mores,ac videns ciuitatum gubernatores philoſophos,& alios huius notæ homines,dicebat nullum animal homine ſapientius eſſe.Idem ſi videret ſomniorum interpretes,coniectores,&c.aiebat,ſibi

nihil

A nihil homine videri ſtultius. *Laërt. l. 6. Eraſ. l. 3. apoph.* Idem Superſtitionem hominum, qui in ſomniis terrerentur, hoc pacto irridebat. Quæ vigilantes, inquit, agitis, ea non curatis: quæ vero dormientes ſomniatis, ſolicite perquiritis. Ad felicitatem enim aut infelicitatem hominis non tam refert, quid patiatur in ſomniis, quã quid agat vigilans. Ibi quoties aliquid turpe committit, oportebat metuere Deorum iram ac triſtem euentum, non ſi quid dormientibus ſit viſum. *Laert. lib. 6.*

Thales interrogatus, quantum diſtaret a mendacio veritas. Quantum, inquit oculi ab auribus. Sentiens ea demum eſſe indubitatæ fidei, quæ contuemur oculis: fabulis hominum haud tuto credi. Eodem pertinet Homericum figmentum de ſomniis, quorum quæ ſubuolant per portam corneam, vera ſunt, quæ per eburneam, vana. Corneæ portæ inuolucro deſignans oculos ob coloris ſimilitudinem eburneæ: os, ob candorem dentium. *Eraſ. lib. 8. apoph.*

Zeno Eleates dicebat, è ſuis quemque inſomniis deprehendere poſſe, quantum in philoſophia profeciſſet, ſi nihil B illic vel appeteret, vel faceret nefariæ rei. Tum enim animus in profunda tranquillitate conſtitutus veros affectus prodit. Contra quæ vigilantes non audent profari, aut agere, ea noctu occurrunt in ſomniis. *Laert. lib. 9 cap. 5.*

SENTENTIA CATHOLICORVM.

Ex ſomniis naturalibus licet diuinare naturaliter, id eſt, coniectare de hominis temperamento, ſanitate, affectu, & morbis imminentibus, ita Hippocrates & Galenvs libros ſcripſerunt de præſagiis ſumendis ab inſomniis, & ratio quia effectus naturaliter indicant ſuam cauſam: ſomnia autem hæc ſunt affectus certi temperamenti, & certi humoris in corpore prædominantis.

Ex ſomniis quoque à Deo vel Angelis immiſſis diuinare licet, ſed ei tantum, qui eorum ſignificationem à Deo, vel Angelo accepit.

Ita Ioseph Patriarcha *Geneſ. cap. 40.* ex ſomnio quod Pincerna & paſtorum magiſter in palatio Pharaonis, incarcerati viderant, diuinabat hunc ſuſpendendum, illum poſt tres dies liberandum.

Pari modo Idem ex ſomnio Pharaonis ſterilitatem prædicebat. *Geneſ. cap. 41.*

C Similiter Daniel interpretatur ſomnium Nabvchodosor, *c. 4. & 5.* & quæ illi ventura certò præſignificabat.

Philo ſcribit teſte *Cælio Rhodigino lib. 27. cap. 14.* ex Iuſtino, Abrahamum omnium primum inuolucra ſomniorum ſoluiſſe, ac reliquis patefeciſſe.

Quaſi qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum, ſic quid attendit ad viſa mendacia, inquit *Eccleſ.* Itaque dum quidam iocandi vel tentandi gratia, per ſomnium ſe vidiſſe diceret, regem Aragonum Alphonsvm donaſſe ſibi ſacculum auro refertum, reſpondebat Alphonſus: An ignoras nullam apud Chriſtianos fidem dari ſomniis? Illa enim, vt eſt apud Tibullum.

——fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes falſa timere iubent.

Laurent. Beyerlinck in Apophtheg. Chriſtian.

Quandoque tamen, ſomnia eſſe futuri euentus prænuntia, ſubiecto exemplo confirmatur. Quo die Heraclii Imp. filius Conſtans, claſſe cum Abulanaro Duce congrederetur, per D ſomnium ſe Theſſalonicæ eſſe exiſtimabat, cumque illud inſomnium Coniectori propoſuiſſet? Vtinam, dixit ille, ô Imperator hac nocte neque dormiuiſſes, neque tibi inſomnium fuiſſet oblatum. Quod enim tibi Theſſalonicæ verſari viſus; indicat, Alteri cede victoriam. Verum coniectaſſe, probauit euentus. *Cedrenus in Conſtant. Beyerlinck in Apoph. Chriſtian.*

Ivnianvs Maius Neapolitanus, vir literatus, præterquam quod in imbuendis doctrina pueris caſtigatiſſimæ diſciplinæ: ſomniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum quotidie ſomniantium turba, hominesq; celebri fama & multi nominis, de ſomniis conſultum veniebant. Declarabat definiebatq; ille expoſitè atque apertè ænigmata ſeu potius oracula ſomniorum, ſiue boni ſiue mali prænunciatrita aptè, vt iudicium factum à veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquam animi ægritudines vitarunt. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 11.* hunc præceptorem ſuum in Grammaticis fuiſſe ait.

Matrona quædam Neapolitana, multi & celebrari nominis, ſæpe referre ſolita eſt viris bonis ac piis, quamcumque in ſomnis imaginem vidiſſet, eandem ſibi poſtera luce repræſentari. Sæpius etiam, quæ ſibi eo die euentura erant, ſomnio monita, prædicebat. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 11.* E

Refert *Delrio in Diſquiſit. Magic. lib. 4. cap. 3. q. 6.* narraſſe ſibi aliquando Ivstvm Lipſium, fuiſſe Bruxellæ ſutoris cuiuſdam Vxorem, quæ plurima prædicebat, ab euentu ad vnguem comprobata. Fatebatur autem in ſomnis ſe quendam Spiritum ingerere ſpecie diffuſi corporis candidi, cuius lineamenta nequibat dignoſcere, & ab eo doceri ſibi omnia, hunc cogere vt cum vitæ periculo denuntiet aliis, quæ in ſomnis edocta, at Delrio ſupra atrum illum cenſet fuiſſe, idque variis rationibus probat.

REGVLÆ QVÆDAM GENERALES
Pro Coniectationib. Ex Somniis, eorumque interpretatione,

Traduntur ab Hieronymo Cardano cap. 15. de ſomniis lib. 1 quas Lector curioſus apud eum reperiet.

CONIECTATIONIS SEV DIVINATIONIS,
Ex Somniis Fortvitis Et Vanis varietas, ex vulgi opinione, F

Verſibus comprehenſa, & ab Hadriano Iunio Medico luce donata.

Supra nonnulla de hac in medium adduximus, vbi de ſomniorum generibus diſſeruimus. Quibus hoc loco adiicimus Senarios nonnullos, quos Hadrianvs Iunius Medicus aliquando vulgauit, quamuis auctorem non exprimat. in quibus vulgares pleræque obſeruationes, & coniecturæ ex ſomniis adferuntur. Sic autem ſe habent.

Calare noli ſomnium, quando liquidum eſt.
Pigrè moueri, ſemitam duram facit:
Actus ſecundat, ſomnies ſi currere.
Calcare prunas, noxiam ſignat grauem.
Botros edere, notat madores imbrium.
Ficus edere, cauilla ſcurrarum notat.
Moleſtias ſignat, vorare dulcia.
Comeſa lactuca, indicat morbum grauem.
Oua edere contineréque oſtendit mala.
Si ſomnians ridebis, angor te premet:
Sed ſi fleas, repleberis tunc gaudiis.
Succendi ad iras hec acerbum eſt ſomnium. G
Petra inſidens ſtabili, bonam ſpem contine.
Muro inſidentem, ſors ſecunda te manet.
Mulcta grauaberis ſuper ſtercora ſedens.
Putoris omen eſſe crede moleſtias.
Animæ inquinamentum notat cœno infici.
Cœnoſa peragrans, ſentiet vitium ingeni.
Fons limpidus, mentem ſerenam denotat,
Potare limpidam, bonum omen prædicat.
Cœnoſam aquam bibens, agit in anguſtiis.
Ebulliens aqua, perduelles nuntiat.
Serenat animum vappidi potus meri:
Sopit dolores dolio exhauſtum merum.
Vinum bibentem pugna te manet grauis.
Fluuius inundans, hoſtilem incurſum notat.
Æquor ſerenum nare, fauſtum eſt ſomnium.
Æquor natare turbidum, angores notat.
Aurum tenere ſomnians, voto excides.
Clauos tenes, ab hoſte periculum caue. H
Iactura certa eſt, paſſer euolans manu:
Tenens columnam, numinis ſperes opem.
Votum obtinebis, ſi manu accipitrem premas,
Accipiter euolans malum adfert Principi.
Claues tenere, ſtabile fœdus indicat.
Remoram notant flagella torta vitium.
Se eluere totum, exterminat curas graues.
Abluere dextram, curarum faſcem fugat.
Eluere plantas diluit curas graues.
Lauos pedes habere, portendit malum.
Viam ingredi nolito, ſucciſo pede.
Inglorius eris, te vſtulatum ſomnians.
Curis eris liber necem ſi ſomnies.
Volare, ſucceſſum rei lætum notat.
Præſagiunt pugnas hoſtiles, baſia.
Aduerſa ſors portenditur præcipitio.
Se iacere pronum in foſſam ſignat triſtia.
Eſt myſticum, cœlum videri voluier.
Currentem equi pullum videre, myſticum eſt:
Damnum ominare, ſi columbas videris,

Viſi

A Viſi boues, ſiniſtra portendunt mala.
Diram augurantur mortui peſtem boues.
Viſum cadauer, indicat necem grauem.
Eſt ominoſa res, atros videre equos:
Albos equos videre fauſtus nuntius.
Signant periculum ab hoſte veſparum agmina.
Videre lumen, res loco in claro notat.
Pelagus quietum cernere, eſt omen bonum.
Fremitus maris, negotij turbas notat.
Albens caro, res auſpicata eſt admodum.
Nigratio cutis, bonum nullum notat.
Canum latratus hoſtium inſultus notat.
Hoſtile conamen cadet, viſa niue.
Omen bonum in ſomno eſt amictus candidus.
At pulla veſtis, cura inanem non facit.
Purpurea veſtis, non grauem morbum notat.
Rubens ſtola euentus rerum felicitat.
Magnam fouet ſpem regia indutus ſtola.
B Diſrupta veſtis curarum faſcem eximit.
Præciſa zona, celeriter expedit viam.
Damna in negotijs, coma abraſa indicat.
Diſcrimen ingens, crinium caſus notat.
Tentus manu enſis, auguratur prælium.
Confringere enſes, hoſtium ſtragis nota eſt.
Tonitrua ſomni nuntiorum dicta ſunt.
Qui ſenem videt, manet eum dignitas.

SOMNIORVM DIVERSA REPRÆSENTATIO, & imago Menti Obiecta.

Poëtarum exemplis & teſtimoniis adſerta.

Prudent. hymno ante ſomnum.

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectuſque feriatum,
Placat rigante ſomno,
Liber vagat per auras
Rapido vigore ſenſus,
Varioſque per figuras:
Quæ ſunt operta cernit.
Quia mens ſoluta curis,
Cui eſt origo cælum.
Puruſque fons ab æthra,
C Iners iacere neſcit.
Imitata multiformes
Facies ſibi ipſa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.
Sed ſenſa ſomniantium.
Diſpar fatigat horror.
Nunc ſplendor intererrat
Qui dat futura noſſe.
Plerumque diſſipatis
Mendax imago veris,
Animos pauore mœſtos
Ambage fallit atra.
Quem culpa rara morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux ſerena vibrans
Res edocet latentes.
At qui coinquinatum
D Vitiis cor impiauit,
Luſus pauore multo
Species videt tremendas.
Hoc Patriarcha noſter
Sub carceris catena.
Geminis ſimul miniſtris
Interpres approbauit.
Quorum reuerſus vnus
Dat poculum tyranno,
Aſt alterum rapaces
Fixum vorant volucres.
Ipſum deinde regem
Monuit famem futuram
Clauſis cauere aceruis.

D. Nazianzenus Carm. 1. de rebus ſuis.

At pro magnificis opibus, miſeroque tumultu
Qui me nocte etiam per inania ſomnia vexat,
(Viſa etenim curas referunt nocturna diuinas)
Diuinus noſtris ſplendor radiabat ocellis. E

Ariſtophanes Nubibus p. 254.

Philon, iniquè agis: mane in tua orbita
S Hoc illud eſt malum, quod me malè perdidit.
Nam dormiens etiam rem equeſtrem animo agitat.

Nonnus lib. 42. Dionyſiacorum.

Bacchus dulcem dormiuit ſomnum, ſomnium ei fuit puella
Veſtimento nuptiali coöperta, oppoſitum enim
Opus quod facit quis in die, nocte cernet.
Paſtor dormiens cornutos boues in paſcuum trahit:
Retia venatori apparent, imago ſomni.
Ruſtici verò dormientes arant terras.
Sulcum verò ſeminant ſpiciferum. Arida verò
Virum meridiantem occupant ardenti ſiti
In fluctum, in aquam ductum fallax ſomnus propellit.
Sic etiam Bacchus habens ſimulacra laborum
Æmulo volubilem mentem in triumphum miſit ſomnio,
Et vmbroſis nuptiis conuerſabatur.

Plautus Mercat. 1. ſc. 1. pr.

Miris modis Dij ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis ſomnia in ſomnis dabunt. F
Velut ego, nocte hac quæ præteriit proxima
In ſomnis egi ſatis, & fui homo exercitus.

Petronius Arbiter.

Somnia quæ mentes ludunt volitantibus vmbris,
Non delubra Deûm, nec ab æthere Numina mittunt,
Sed ſibi quiſque facit, nam cùm proſtrata ſopore
Vrget membra quies, & mens ſine pondere ludit,
Quidquid luce fuit, tenebris agit, oppida bello
Qui quatit, & flammis miſerandas ſæuit in vrbes,
Tela videt verſaſque acies & funera Regum,
Atque exundantes perfuſo ſanguine campos.
Qui cauſas orare ſolent, legeſque forumque,
Et pauidum cernunt incluſo corde tribunal.*
Condit auarus opes, defoſſumque inuenit aurum.
Venator ſaltus canibus quatit, eripit vndis
Aut premit euerſam periturus nauita puppim.
Scribit amatori meretrix: dat adultera munus
Et canis in ſomnis leporis veſtigia latrat.
In noctis ſpatio miſerum vulnera durant.

Auſonius in Ephemeride.

Nunc fora, nunc lites, læti modo pompa theatri
Viſitur: & turmas equitum, cladeſque latronum,
Perpetior, lacerat noſtros fera bellua vultus. G
Aut in ſanguinea gladio graſſamur arena.
Per mare naufragium gradior pedes: & freta curſu
Tranſilio & ſubitis volito ſuper aëra pennis.
Infandas etiam veneres, inceſtaque noctis
Dedecora, & tragicos patimur per ſomnia cœtus,
Perfugium tamen eſt, quotiens portenta ſoporum
Soluit rupta pudore quies: & imagine fœda
Libera mens vigilat: totum bene conſcia lectum
Pertractat ſecura manus, probroſa recedit
Culpa thori, & profugi minuiſcunt crimina ſomni
Cerno, triumphantes inter me plaudere: rurſum
Inter captiuos trahor exarmatus Alanos.
Templa Deum; ſanctaſque fores, palatiaque aurea
Specto, & Sarrano videor diſcumbere in oſtro.
Et mox fumoſis conuiua accumbo popinis. H
Diuinum perhibent vatem ſub frondibus vlmi
Vana ignauorum ſimulachra locaſſe ſoporum.
Et geminas numero portas quæ fornice eburno
Semper fallaces glomerat ſuper aërea formas;
Altera quæ veros emittit cornea viſus
Quod ſi de dubiis conceditur optio nobis:
Deeſſe fidem lætis melius: quam vana timeri.
Ecce ego iam mallim nam dum modo ſemper
Triſtia vaneſcant, potius caruiſſe fruendis
Quàm trepidare malis ſatis eſt benè, ſi metus abſit,
Sunt & qui fletus, & gaudia controuerſa
Coniectent: varioque trahant euenta relatu:
Ite per obliquos cæli mala ſomnia mundos,
In requieta vagi quæ diſſlant nubila nymbi
Lunares habitare polos quid noſtra ſubitis
Limina, & anguſti tenebroſa cubilia tecti?
Me ſinite ignauas placidum traducere noctes
Dum redeat roſeo mihi Lucifer aureus ortu.

* Sophi.

Qvi, Eorvmqve Origo, Religio &c.

De Sophis, eorumque origine ſcripſit *Ioannes Bary. Ex* [illegible] *hæc tráſtulit Cælius in Curio, in ſua hiſt. Saracenica* [illegible] M. ccc. lxix. erat quidam Regulus inter Perſis, Ardeuelim oppidum obtinens, Sophi appellatus, qui ſe ex Alis Mahumedis generis ſtirpe, per Muſam Cazimum, eius nepotem [illegible] gloriabatur. Hic Babylonio Calyfa extincto, & aduerſa factione, quam Turcæ tuebātur, à Tartaris depulſa, cœpit liberius ſuã de religione ſententiam profiteri. & quia Hocemus, Alis filius, à quo ipſe ſe genus ducere iactabat, duodecim filios habuerat, volens aliquod ſectæ ſuæ [illegible] dignoſcerentur, ſignum imponere, inſtituit, vt qui ſuam ſectam amplecti vellent, tiaram ſub velo, quo caput Turcæ omnes inuoluunt (tulibātem appellant) purpuream geſtarent, quæ in medio extra tulibantem duodecim faſtigia emitteret. Eoque mortuo ſucceſſit filius Guines appellatus, qui tantam ſibi in toto Oriente doctrinæ ſanctitatiſque opinionẽ conciliauit, vt Tamerlanes ille clariſſimus Partorum Imperator, qui Baiazetem Turcarum Regem cepit, per Perſidem iter faciens, eum quaſi aliquem viuum inuiſere voluerit: ab eoque Guines triginta captiuorum, quos ſecum adducebat, millia dono impetrarit, quos ipſe pòſt in ſecta ſua inſtituit, eorumque opera Secaidareius filius in bellis vſus eſt, is enim Guine mortuo, Georgis Scythiæ populis, ſuis finitimis, ſed Chriſtianis (horum viribus fretus) bellum intulit, multiſque illos cladibus afflixit, &c. Hæc de Sophorum origine dicta ſint. Hi cum Turcis continua bella ob Mahumetanam religionem gerunt, quoniam Sophiani vnum Mahumeticæ religionis interpretem ſequuntur, & Turcæ alterum, qui quidem interpretes inter ſe ſunt diſſentientes, adeò vt Sophiani hæretici ſint nuncupati à Turcis, & Turci à Sophianis. Gens natura liberalis eſt, & ciuilitatis amans, literas & artes colunt, nobilitatem agnoſcunt: in eo à Turcis differunt, quod hi nullum ſanguinis aut ſtemmatum diſcrimen norunt. Videatur *Petrus Bizarrus in deſcript. Perſarum, & Thomas Menadoius, qui Italicè ſcripſit.*

Porro Sophorum nomen apud veteres Græcos vſitatum erat qui σοφοὶ, id eſt, Sapientes vocari affectabant, imo quádocunque rem quampiam extollere volebant, eam nomine Sophos, neutro genere appellabant. Vnde *Mart. lib. 1. Epigram.*

Audieris dum grande Sophos dum Baſia captas,
Ibi ab excuſſo miſſus in aſtra ſago.

Ab hac voce Sophiſtæ dicti ſunt, & Philoſophi, quo nomine Pythagoras primum vſus modeſtiæ cauſa, dum ſe non Sophum ſed Philoſophum voluit appellari, vt eſt teſtis *Cicero 2. de finib.*

* Sophiſta. Sophiſtica.

Definitio & Etymologia.

Sophista definitur pecuniarum aucupator, ab apparente ſapientia, & non exiſtente. Ita Ariſtoteles, iuxta quem etiam eſt ſophiſticæ ſimulata, & non vera ſapientia: & ſophiſta is dicitur: qui ex ea, quam præ ſe fert, non vera, ſed ſimulata ſapientia quæſtum facit. *Lib. 1. de repreh. ſophiſt. c. 2.*

Sophiſtica eſt venatio iuuenum diuitum ac illuſtrium, quæ fit per artem conciliandi, capiendi, acquirendi, priuatim mercedem expetentem, pecunias exigentem, eruditionem oſtentantem. *Plato in Sophiſta.*

Sophista eſt genus hom. lucro deditum, caupo diſciplinarum animæ, iuuenum & diuitum mercenarius venator, concordis hoſtis, contentioſus, contradicens, clamoſus, litigator, habet ſcientiam in opinione conſtitutam, ad tenebras eius quod non eſt aufugit. *Idem eod. dialogo.*

Sophista eſt rerum verarum imitator, & impoſtor. *ibid.* Ludit cum hominibus propter omnium differentiam, ſupplantans & euertens illos, eorum more, qui ſedere volentibus ſcabella ſubtrahunt, & delectantur ac vident, ſupinum iacentem intuentes *Idem in Euthydemo.*

SOPHISTARVM EPITHETA.

Ex Heſigandro.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
Id eſt ex lepidiſſima eruditiſſimi viri verſione, ad verbum.
[illegible] caperones vibriſſat peromenti,
[illegible], ex tenebropatina,
Obſuſſ[illegible], plani lucerni tuentes,
Nectiliuentiferi noctidolo ſtudy.
Poli premoplagi [illegible]ſuteocaptiotrice,
Remigorancupida, nugicanoricrepa.

Eiuſdem de diſputatoribus ſeu Rixatoribus Sophiſtis.

Epigramma.

Quo te ambulando cùmque vertas gentium,
Vitare non eſt diſputatorium genus,
Pugnax proteruum, factioſum garrulum.
Quos pacis hoſtes vltima hac ætas tulit.
Qui nocti lucem, nigra vertunt candidis,
Et quæſtionum triſtitate condiunt.
Natas in vſum ſobrij ioci dapes.
Hos nec decorum eſt nec tutum refellere.
Tali hoſte victo, quis triumphus te manet?
Luctante eodem pugna gliſcit acrior.
Nec dignitatem fronte ferrea pudor,
Expreſſius auget, alacritatem nec dabit.
Extorta rixis veritas. In iurgiis,
Viciſſe nolle, cum queas, victoria eſt.

Aliud.

Buccis tumidos neglige ſpumeis ſophiſtas,
Bullas ſtolida nebula ſomniique plenas,
Infanti crepis cymbala raucia facta nugis:
Quorum ſtreperos ſic potes tu vinciſcere bombos,
Reddas neque gry inſtantibus & taceto ridens.

Mores, Exempla, Et Apophthegmata.

Socrates, Euclidi contentioſorum argutationum admodum ſtudioſo, Sophiſtis inquit, ô Euclides, vti poteris, hominibus non poteris. Iudicãs ſcilicet hiſticem inutilem ad publicas functiones, quas qui affectat, eum non oportet gryphis & inanibus arguriis ludere, ſed hominum moribus ſeſe accommodare. *Eraſ. lib. 3. apoph.*

Plato, quum à Dionyſio faſtidiretur, popoſcit congrediendi copiam, ea data hunc in modum diſſeruit: Si quem ſentires in Siciliam appuliſſe, hoc animo, vt tibi malefaceret, qui tamẽ non data opportunitate nihil mali faceret, an hunc impune dimitteres. Quum Dionyſius reſpondiſſet, nequaquam, ô Plato oportet enim hoſtium non facta ſolum, verum & animi propoſitum vlciſci, Plato ſubiecit: Tum ſi quis tibi bene volens veniſſet in Siciliam, vt tibi boni quidpiam adferret, nõ faciat autem, deſtitutus occaſione, num par eſſet hunc nulla relata gratia contemptum abiicere: Dionyſio percontante, quis eſſet ille: Æſchines, inquit, vir morum ſanctimonia cũ quouis amicorum Socratis conferendus: & qui poſſit dicendo meliores reddere, cum quibus habet conſuetudinem. Is cum hue multum maris emenſus enauigarit, vt ſuam philoſophiam tibi impertiret, hactenus neglectus eſt. Hæc tam commoda oratio effecit, vt rex & Platonẽ, cui prius erat infenſior, amplecteretur, & Æſchinẽ ſplendide magnificeque tractaret. *Laërt. l. 3.*

Hippodamvs Pythagoreus, examinandos probandóſque ſophiſtas eſſe dicebat, an ſecundum leges & inſtituta ciuilia, idoneumque ſeu proprium viuendi genus vtilia proloquantur. Non mediocrem enim, inquit ſed maximam infelicitatem hominum animis ſophiſtarum diſſertationes ingenerant: ſi quid auſi fuerint innouare præter commune iudicium, in diuinis humaniſque rebus, quo admiſſo, neque veritas maiorum, neque vita tutior honeſtiorve futura eſt, ſed maiori potius caligine atque perturbatione inuoluenda. *Stob. Serm. 41.*

Diogenes, cuidam ſophiſticis argutationibus colligenti, quod Diogenes haberet cornua, frontem & tempora manu contrectans: Atqui (inquit) ego non video. Maluit philoſophus irridere friuolũ enthymema, quã ſoluere. *Laërt. l. 6. cap. 2.* Idem. Plato ſic definierat hominem: Homo eſt animal bipes, implume. Ei definitioni, quum diſcipuli Platonis applauderent, Diogenes gallum gallinaceum pennis ac plumis nudatũ produxit in ſcholam: En, inquiens, hic eſt homo Platonis, itaque definitioni adiectum eſt, latis vnguibus, quod aues eiuſmodi non habent. *Laërt. l. 6.* Idem, Sophiſta quidam volens apud Diogenem oſtentare acumen ingenij, hunc in modum ratiocinatus eſt: Quod ego ſum, tu, non es. Cũ annuiſſet Diogenes, ego, inquit, ſum homo, igitur tu non es homo. Tum

A DIOGENES: A me, inquit, incipe, & recte collegeris. Nō dignatus eſt aperire, quid haberet vitij ratiocinatio: ſed maluit irridere, de tā friuolis nugis ſibi placentem. Si ſic ſumpſiſſet: Tu es homo: ſequebatur, ſophiſtam non eſſe hominem. *Laert. l. 6.*

Quum ZENO in ſcholis diſſerens, acutiſſimis rationibus probaret, nullum eſſe motum, nec eſſe poſſe: Diogenes ſurgens cœpit inambulare. Id admiratus Zeno: Quid, inquit, agis Diogenes? Confuto, inquit, tuas rationes. Taxans interim inanem ingenij oſtentationem *Laert. lib. 6.*

STILPO, Colebat argutias Dialecticas, quarum vna parum illi feliciter ceſſit. De ſtatua Mineruæ, quam Phidias finxerat, ita percontatus eſt: Num Iouis Minerua Dea eſt? Quum reſponſum eſſet, eſt: At hæc, inquit, non eſt Iouis, ſed Phidiæ. Id quum eſſet conceſſum, collegit. Non eſt igitur hæc Dea. Ob hanc vocem apud Areopagitas impietatis reus peractus eſt. Ille vero ſic conatus eſt elabi, vt diceret, non negaſſe illā eſſe Deā, ſed Deū, hoc eſt maſculum. Nam θεὸς apud Atticos communis eſt generis, attamen iuſſus eſt ire in exilium, Theodorus autem cognomento ἄθεος his auditis: Vnde hoc nouit Stilpo, niſi fortè ſublatis veſtibus inſpexit Mineruam. *Laert. l. 2. c. 11.*

B HIPPARCHIA Metroclis ſoror Theodorum impium, cui cognomen erat ἄθεος, huiuſmodi & ſophiſmate conſtrinxit. Quod faciens Theodorus non dicitur iniuſte agere, idem ſi faciat Hipparhia non dicetur iniuſte agere: Quum annuiſſet ille, ſubiecit: ſed Theodorus ſeipſum percutiens non diceretur iniuſte agere, nec igitur Hipparchia ſi idem faceret? Ad id Theodorus nihil reſpondit, ſed ſuſtulit illius pallium, vt enudaret pudenda. Quum illa nihil hac re turbaretur obiecit ei verſu iambico quod à muliebribus officiis ad virile inſtitutum defeciſſet.

[Greek verse]

Radios apud telas reliquit fœmina.

Cui illa: Nū tibi videor mihi conſuluiſſe quæ quod temporis impenſura fuerā telis, impendi diſciplinis. *Eraſm. in Laert. l. 6.*

ARISTARCHVS dicere ſolitus eſt: Olim vixerant ſeptem ſapientes, nunc haud facile totidem inuenias idiotas. Notans ſophiſtarum turbam, qui ſe pro ſapientibus iactabant, vt vix ſupereſſet qui ſe fiteretur indoctum. *Eraſ. l. 5. apoph.*

ARISTON dicere ſolebat, Dialecticorum argutias ſimiles eſſe telis aranearum, quod plurimum haberent artificij, minimum vtilitatis. Nam is cum cæteris Cynicis putabat logicen
C ac phyſicen a philoſophia ſubmouendam, ſolam ethicen diligenter exercendam. Huius ſententiæ princeps fuit Socrates. *Eraſ. Roterodam. lib. 8. apoph.*

MENEDEMVS percontanti cuidam Alexino, an patrem cædere deſiiſſet? reſpondit: neque cæcidi, neque deſij. Quum alter ſubieciſſet, oportere ſoluere ambiguitatem per ναὶ & οὔ aut affirmando, aut negando: Ridiculum, inquit, eſt veſtras ſequi leges, quum liceat in portis occurrere. Alter captabat illum inſidioſa percontatione: ſiue enim reſpondiſſet, Deſij ſiue non deſij, agnouiſſet crimen. Ille hoc præſentiens, excluſit ſophiſticum cauillum. Sic & Socrates apud Platonem obiurgatur à ſophiſtis, quod ſecus reſpondeat, quam ipſis eſſet commodum. *Laert. lib. 2. cap. 18.*

DEMONAX, Adoleſcenti laſciuius culto, qui quæſtionem ſophiſticam propoſuerat, nihil aliud reſpondit, quam περαίνει. Vox anceps eſt, ad conficiendam, quod colligit: & ad obſcœnum ſenſum. Quumque adoleſcens indignatus reſpondiſſet. At ego tibi virum oſtendam: Demonax admiranti ſimilis. Quid, inquit, num etiam virum habes? *Eraſ. l. 8. apoph.*

D LVDOVICVS XII. Gall. rex. Franciſcanus quidam magni nominis argutiſſimis diſputationibus coram rege concionem clauſerat. Rex eo audito & ſophiſtam deteſtante, teſtatus eſt qui magis deliraret ſe vidiſſe neminem: & futurum, vt poſthac à concionibus de religione abſtineret, niſi concionatores inter ſe lites eas bona fide componerent. *Annal. Franc.*

HIEROGLYPHICA.

Sacerdotes Ægyptij cum nihil æque abhorrerent, quam inanes ſophiſtarum nugas, & cauilloſas verborū argutias, argumentorumque decipulas in naturæ viribus indagandis eiuſmodi notæ homines per ſuis, amicæ hieroglyphicum ſignificabant. Eodem intellectu apud Hebræos ſuilla abſtinere præceptum aſſerit Philo, admonitoſque nos ea lege diuina, vt Sophiſtas euitaremus, per euitabilem huiuſmodi animalis impuritatem: illi enim acutiſſimis tantum accuratiſſimiſque rerū diſtinctionibus, quod per bifidam animalis vngulam interpretantur, quaſi luto inhæſitantes, ita illis adhæreſcūt, vt inde nunquam auelli poſſint, ſed ad extremam vſque ſenectutem, ibidem computreſcunt: nam porci nihil illuſtre, nihil purum, nihil limpidum amant, ſed turbida tantum, ſpiſſa, ſordida & feculenta ſectantur, in quibus præcipuam ſtatuunt voluptatem. *Io. Pier. Val. Hieroglyph. lib. 9. cap. 5.*

Hydræ ſignificatum, cuius vno præciſo anguineo capite, alia atque alia è veſtigio repullularent, multi aliis atque aliis modis interpretati ſūt: Nos ea cōtēti eſſe poſſumus ex poſitione quam Plato in Euthydemo poſuit vbi per eam perinde ac per Cancrum, Sophiſticas ait nugas ſignificari. *Idem. l. 16. c. 36.*

Sophiſtas ſignificare qui volunt, *Cancrum* pingunt: eos enim huic animali perſimiles Plato dicit, quos vbi validiori aliqua ratione deuictos comprehenſoſque putes, tunc recto fugaci curſu elapſi per diuerticula atque ſubterfugia maiorem priore tibi laborem intentant, ſi vilem ac inanem prorſus curam eos conſectandi ſuſceperis. *Idem l. 28. cap. 43.*

Eſt & in ſacris noſtrorum literis myſtica de *ranis* Ægyptiacis mentio perquam frequens, quæ iugiter in Ægypto pluerint, Sophiſtarum nugas, & Dialecticorum garrulitatem per eas doctores quidam intelligunt: ſiue ob nullius ſignificantiæ vocem tam argutam, tamque pertinacem: ſiue quod in luto voluptuoſa ſit earum habitatio, quorum vtrunque Sophiſtis attribuitur. *Idem lib. 36. cap. 41.*

Ranarum nocturnam & moleſtam coactationem, fulgentis Lampadis ſplendore illis repertæ obiecto reprimi, cunctaſq; illico, vt pote quibus oculos inopinatus fulgor perſtrinxit, conticeſcere experientia oſtēdit. Vt ranis clamor obſtrepitus, & cœni amor eſt familiaris, ita Sophiſtis eloquentiæ multum, ſapientiæ parum ineſt, & omnis ad pluatricam pompam atque inanem oſtentationem actio ipſorum compoſita apparet: Vt igitur ranæ face noctu accenſa obmuteſcere coguntur: ſic Sophiſtis etiam, detectis ipſorum argutiis, & reſolutis fallaciarum ſtrophis irrefragabili veritatis luce, tandem adeo os oculique confunduntur, vt omnibus ſincere iudicantibus ludibrio ſint pariter & odio. *Collect. Hierogl. lib. 6. in vocula Sophiſta:* Cui additum diſtichon.

Lumine perculſæ ceſſant maledicere ranæ.
Et victus veri luce Sophiſta tacet.

Sordes. Sordities.

☞ Pete ex Titulo de Balneis, Dedecore. Item ex Loco de Ambitione. Temperantia.

Soror.

Amare ſorores. ☞ Vide Locum de Amicitia. Amore. Odiſſe, ex Loco de Odio, Inimicitia. &c. Et petantur nonnulla ex Loco de Fratribus.

SORORII. *Perfidi. ☞ Vide Locum de Perfidia.*

Sors. Sortilegium. Sortitio.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SOrs à ſerie ſecundum Varronem, vſurpatur pro fortuito rerum euentu. Vnde *Cicero l. 2. de Diuinatione.* Quid enim ſors eſt? Idem propemodum quod micari, quod talos iacere, quod teſſeras: quibus in rebus temeritas & caſus non ratio nec conſilium valet; Græci autem κλῆρον vocant, ἀπὸ τοῦ κλᾶν, quaſi κλάσμα, id eſt, aliquis, quorum olim vſus erat, inciſo in iis ſimbolo aut teſſera. Sortes igitur dicuntur, quando quid eo fine agitur, vt eius euentu ſpectato aliquid occultum vel dubium innoteſcat. v. g. quid cuique debeat competere. *Aug. in Pſal. 30.* dicit, ſortes nihil aliud eſſe, quam in dubitatione humana indicium diuinæ voluntatis.

* PARTITIO.

Sortes in triplici ſunt genere. Diuiſoriæ, quando per eas inquiritur, quid cuiq; tribuendū, ſiue illud ſit res poſſeſſa, ſiue honor, ſiue pœna, ſiue alia functio. Conſultoriæ, quando ſortibus inquiritur diuinum conſilium, vt ſciatur in re dubia quid agendum. Diuinatoriæ, quando per eas de euentis futuris inquiritur. Quæ etiam ſors diuinatoria, quam vocant κληρομαντείας, multiplex eſt. Vna, eadem cum oraculo, vt fuere ſortes Deliæ, Lyciæ, Antiates, Præneſtinæ aut ſimiles, quomodo accepit Seneca *in Troade.*

Poſt fata demum ſortis inceſtæ fides

Et in Oedipo.

Sorte Phœbea exci[...]

Aliæ nomen ſortiu[...] materia: vt ſunt ξυλομαντεία, ψηφομαντεία, γραμματομαντεία quæ bacillis, globulis aut tabellis in

vrnam

vnum conijciebantur. His ſimilis erat κληρομαντεία, ſiue alea-
A toria, vt apud *Propertium*.

Me quoque per talos Venerem quærente ſecundos,
Damnoſi ſemper ſubſiluere canes.

Erantque huic dediti AVGVSTVS & TIBERIVS Imp. teſte *Suetonio*. Et Attalus Rex Pergami, & Græci apud Buram Achaiæ, teſte *Pauſania* hùc ludo ſorte vtebantur.

Vide titulum proximum.

*VSVS IN QVANTVM LICITVS?

Sortes tunc demum illicitæ habentur, cuiuſcumque tandem generis ſint, cum quis actus humanos, vt ait *S. Thomas 2.2.q. 95 art. 8. & opuſ. 25. de ſortibus*, puta ſortiri effectum ſuum ſecundum diſpoſitionem ſtellarum, aut dæmonum ingeſtioné: hæc enim eſt ſuperſtitio; cum quis euentum ex fortuna exſpectat: quod eſt vitium vanitatis; cum etiamſi exſpectet à Deo, tamen abeſt neceſſitas, & eſt tentatio Dei: cum non adhibetur reuerentia, cum diuina oracula conuertuntur ad terrena negotia, tandem cum quis ſine delectu & peculiari Dei inſtinctu in electionibus Eccleſiaſticis ſorte vtitur.

B Atque hæc ſunt quæ vetantur *in c. Eccleſia, de Sortilegiis*, vbi HONORIVS III. ſortis vſum in electionibus perpetua prohibitione damnat. Huiuſmodi damnatio etiam intelligi poterat ex Innocentio III *cap. quia propter, De electione, item cap. non ſtatim, dicta cauſa 26. quæſt. 2.* ex Hieronymo in Ionam dicitur, non oportere ſortibus credere: neque enim priuilegia quæ ſortè in exemplo Matthiæ & Ionæ deprehenduntur, poſſe facere legem communem. *Ibidem cap. 3.* ex Auguſtini *epiſt. 119. cap. 20.* inhibetur ne ſortes legantur de paginis Euangelicis ad negotia ſecularia.

Eodem pertinentia habemus *cauſa 26 q. 5. cap. Non liceat, & cap. Sortes*, LEO IV. Sortes tanquam diuinationes & maleficia damnat. Hanc enim ſortomantiam pertinuiſſe ad ſuperſtitionem Gentilium, patet *Ezech. 21.* Stetit Rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum, diuinationem quærens, commiſcens ſagittas. *Oſeæ 5.* Populus meus in ligno ſuo interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei.

Gentilibus familiari erat στιχομαντεία, fiebat primum aper-
C to libro HOMERI vel VIRGILII, & attento primò, qui obuius inſpicienti verſu. Sic Socrates mortis ſuæ diem coniecit; ſic Claudius, Macrinus, Gordianus iunior & alij Imp. tempus regni vel vitæ.

Huic gentilium vanitati, ſucceſſit apud Chriſtianos apertio veteris ac noui Teſtamenti; quam inſigni blaſphemia vocant ſortes Apoſtolorum.

Hac vſi fuerunt HERACLIVS Imperator apud *Cedrenum*; & Romanus Diogenes apud *Cuſpinianum*: & Andronicus ſenior apud *Gregoram lib. 8.* Et Chramnus filius Regis Francorum, apud *Gregorium Turonenſem lib. 4 Hiſt. cap. 16. & 20.* Et B. Theodora Alexandrina, nondum bene catechizata, apud *Simonem Metaphraſt.* 11. Septembr. Et Meroueus apud *Gregor. Turonenſ. hiſtor. Franc. l. 5. c. 14.* vbi & alius ritus exprimitur. nam ponuntur tres codices S. Scripturæ ſuper Martini ſepulchro, & ſigillatim ſinguli aperiuntur. vſus eſt etiam hac Gundulphus, apud *Ranulphum lib. 7. Polychronici cap. 6.* & fuit laudator facinoris *Hieronymus Cardanus de variet. lib. 14.*

Damnata fuit hæc ſuperſtitio Eccleſiæ Catholicæ decretis, non vno Concilio, *C. Aliquanti, & C. ſi quis Clericos 26. q. 5.*

D Huc quidam referunt certas illas Epheſiorum notas magicis verbis iunctas; quas ferenti conatus omnes forent efficaces, quarum beneficio volunt Crœſum e rogo liberatum. *Vide Euſtath. in Homer.*

Attamen non auſim non valdè probare, ait LORINVS eruditus ſcriptor *in cap. 1. Act.* quod approbatum video diuinitus, & ab Apoſtolis inſtitutum, ob reuerentiam Apoſtolatus, maxima concordia, fuſis precibus, agit autem de electione Matthiæ per ſortes.

Itaque ſortes diuiſoriæ, quæ nec cedunt in iniuriam tertij aut Reipub. vel Eccleſiæ, nec irrogant irreuerentiam, rebus ſacris, vt dum hæreditas profana datur ſortibus acceptis ex libro Euangeliorum; & e. licitæ ſunt natura ſua: Conſultoriæ & diuinatoriæ neutiquam, niſi intercedat inſpiratio diuina, quod tamen ſecus adhibere licebit, ait ſanctus Auguſtinus, quando in magna neceſſitate aliter dubium dirimi nequit, tunc enim licere ait præmiſſa oratione ſorte illud dirimere. Si inter Dei, inquit, miniſtros ſit diſceptatio, quis eorum perſecutionis tempore maneat, ne fuga fiat omnium, & qui fugiant eorum, ne morte eorum deſeratur Eccleſia: ſi cui abundaret aliquid, quod oporteret dari eis qui non haberent nec duobus dari poſſet, neuter verò alium vel negligen- B
tia, vel vrgente neceſſitate ſuperaret.

Nec Theologi modo cum Canoniſtis *26. quæſtione 2. cap. 1. 2. 3. 4. quæſt. 5. cap. 7. 8. q. 10. tit. de ſor. tit. de elec.* & Summiſtis *verbo, ſors*, ſed etiam Iuriſconſulti *ff. l. 5 titul. 1. l. 10. titul. 1. 5 l. 13. & 14. & C. l. 6. titul. 44. l. 3. & Inſtitut. l. 2 titul. 20. 6. optionis*, id concedunt pro dubiis dirimendis, quæ incidunt circa res eiuſdem priuilegij, fauoris, legati, &c.

Itaque ſortes quædam honeſtæ ſunt, aliæ indifferentes, aliæ illicitæ. Rurſum ex illicitis quædam non ſunt contra religionem, ſed aliter vanæ & illicitæ; aliæ contra religionem, & ſuperſtitioſæ. Hæ ſuperſtitioſæ iterum ſunt in duplici genere: quædam enim pertinent ad ſuperſtitionem falſi cultus, aliæ ad ſuperſtitionem ſimpliciter diabolicam, qua falſus Deus colitur, adeoque ad quandam idololatriam. Quod iterum fit vel explicitè, cum expreſſo dæmonis cultu, qui formalem adducit idololatriam: vel tantum implicitè ex tacito quodam pacto.

*VSVS VARIVS. E

IN GENERE.

In veteri populo Hebræorum.

DEVS in veteri populo iuſſit ſorte diuidi terram promiſſionis. *Ioſue 14.*

AARON ſorte aliis prælatus. *Numer. 17.*

Quædam ſors lege Dei, quædam politicis legibus probata eſt Ioſue videmus cognituram, quiſnam anathema cepiſſet Hierichunte, ſortem de toto Iſraëlitarum exercitu coniecisſe: ſimiliterque Samuelem, cum rex habendus eſſet, coniecta ſorte dixiſſe: Domine da ſortem (quem morem abolendæ poteſtati & ſorti diabolicæ veteres vſurpabãt,) & tũc Beniaminis tribui ſorté accidiſſe: deinde ſortitione de Principibus familiarum facta familiam Cis obueniſſe: è cuius domeſticis coniectam ſortem Sauli accidiſſe, quem Deus regem in populum ſuũ declarauerat: ne quis ſceptra regaleſque coronas putaret fortuito obtingere. Saulem poſtea de toto exercitu, ad cognoſcendum quis ieiunij legem fecisſet irritam, G
ſortitione facta, deprehendiſſe Ionathan, qui ſolus contra interdictum regis mel comederat. *Leuitici* quoque *cap. 16.* legimus, ſortem in duos hircos fuiſſe coniectam, vnum ſacrificandum Domino, alterum *Zazeli* committendum: quòd myſterium ſeptuagintaduo Interpretes nolentes Ethnicis reuelare, Zazel ἀποπομπαῖον, reddiderunt, id eſt, emiſſarium, quia emittebatur in deſertum, neque inueniebatur amplius.

Miniſteria etiam Sacerdotalia ſorte diuidebantur, *Luc. 1.* Sorte exiit vt incenſum poneret.

Prouerb. 16. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur *Auguſtinus concione 2. in Pſalm. 30* ad illa verba, In manibus tuis ſortes meæ. Audito nomine ſortium, non debemus ſortilegos quærere; ſors enim non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Quæ verba etiam referuntur *cauſa 26. q. 2. c. 1. Sors.*

In actis Apoſtolorum per ſortes ſubrogatur in locum IVDÆ Matthias, *cap. 1.*

Produnt idem Hebræi, *teſte Ioſipho in 1. Machab. c. 3. verſ.* H
48. ſuæ gentis conſuetudinem fuiſſe, vt inchoaturi negotij grauioris, vti ſortito caperent ex Bibliis conſilium. Hoc vſum modo Ioſue circa rei pœnam, Samuelem in eligendo Saul, Apoſtolos dum Matthiam elegerunt.

Similia narrantur in vita S. HVBERTI, & DANIELIS Stylitæ apud Surium.

*INTER GENTILES

DIVISORIÆ IN VSV.

Inter Ethnicos porrò ſortium diuidentium vſus multò adhuc crebrior reperitur. Nam Ægyptij, quos quiſque agros coleret, viritim diuidebant.

Græci ſortibus colonias ducebant: hinc coloni κληροῦχοι apud illos dicti ſunt.

Romani Magiſtratus, legationes & præfecturas ſortiebantur, ne ambitioni (ait *Tacit l. 10*) aut inimicitiis locus foret.

Siracuſis lex fuit, *teſte Tullio Verrina 4.* quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortitò capi iubebat.

Apud HOMERVM Principes ſortiuntur, ſortibus coniectis in galeam, eaque vibrata & agitata eouſque, donec exiliſſent ſortes ordine. Quo cuicumque ſors prius exibat, eò antecedebat cæteros.

De DIONYSIO Siracuſano *Plutarc. in Apophteg.* teſtis eſt, augurium cepiſſe monarchæ ex litera M, quæ ipſi obtigerat. De Gentilibus plura *Iunius Hornanus lib. 2. animaduerſ. cap. 5.*

Apud Lacedæmonios athletæ ſorte educabantur ad pugnandum, *teſte Luciano in Hermot.*

Apud Romanos de loco & ordine agminis duces ſorte definiebantur, vt ait *Liuius lib. 2. Dec. 3.* De ſortitionibus autem athletarum *Vide Petrum Fabrum l. 2. Agnoſtic. c. 24. & 25.* Legi quoque poteſt *Petrus Victorius 25. var. lect. c. 25. & Tiraquell. de iure primig. 417. prima op. &c.*

PHANVM à Zelotis electum ſorte viliſſimum ruſticum in Pontificem prodit *Ioſephus 2. de bello Iudaico cap. 58.*

* APVD CHRISTIANOS.

Hodie etiam alicubi quando æqualitas in diuiſione hæreditatum ſeruari nequit, ad vitandas contentiones ſortibus vtuntur.

Excubiæ ſimiliter inter milites, labores cum periculo coniuncti, manubiæ, & alia huius generis, ad ſortes reuocantur.

Scimus nonnullos ſanctiſſimos viros Dei circa ſe voluntatem ſacri codicis velut fortuita apertione ſerutatos eſſe, & inueniſſe: aut ex alicuius ſententiæ auditione rectè vel ominatos eſſe, vel mores inſtituiſſe.

Huius rei varia exempla leges *apud Athanaſium in Antonio Sulpitium in vita S. Martini, Gregorium Turonenſem c. 37.*
B *hiſt. Franc. l. 4. c. 16. & 20. Bonauenturam in vita S. Franciſci, Nicephorum l. 8. Albertum Crantzium l. 4. c. 19. & 29. Surium tom. 4* & de ſeipſis narrauit *Baſilius ep. ad Euſt. & Auguſtinus 8 confeſſ. cap. 13.*

Verè dixit Propheta conuerſa oratione ad Deum: In manibus tuis ſortes meæ, ſiue vt Heb. legitur עתותי *hitthothai*, id eſt, tempora mea, hoc eſt, quæcumque mihi contingere poſſunt, pendent ex tua prouidentia, etiamſi caſu quodam fieri videantur, vt id quod ſorte alicui contingit. *Vide Delrio Diſq. Mag. lib. 4. cap. 4. q. 7. ſect. 3. & 4. & cap. 4. q. 1. & Feuardentium. in Eſther. cap. 3.*

Huc reuocare poſſumus pium ac laudabile inſtitutum, quod Societas Ieſu à B. Patre Ignatio inſtituta renouauit, ſortiendi ſingulis menſibus tutelarem ſanctum. Vſos Hiſpanos religioſa iſta ceremonia teſtis eſt *Ribadeneira in vita Borgiæ l. 1. cap. 1.* & ab hoc in Societatem inuectum *lib. 4. cap 4.*

C Meminit huius conſuetudinis ante annos plus quam quadringentos Bernardi æqualis, & ex eodem ordine *Cæſarius l. 8. Mirac. cap. 56.* & quidem de ſortito extractis Apoſtolis: & id confirmat aduerſus eos, qui dubitabant, vel etiam reprehendebant Matthiæ Apoſtoli electionem, dicens, exiſtimare ſe inde manaſſe dictam conſuetudinem: nec præiudicium fieri aliis, ſi vnus colatur impenſius.

Ad idem valet ELISABETHÆ Landgrauij vxoris fœminæ ſanctiſſimæ exemplum: cui pro voto ter conſequenter obtigit Ioannes Euangeliſta extractus ab aliis. *Surius tom. 6.* Nec dubium eſt à Sanctis ſanctos aliquos præcipuo amore & honore cultos eſſe, vt à Baſilio & Nyſſeno fratre 40. Martyres, vel Theodorum: Paulum à Chryſoſtomo: ab Auguſtino Stephanum: Andream à Gregorio, alios ab aliis.

* MODI VARII.

Sunt diuidentium ſortium diuerſæ rationes.

•Darius pro ſortibus vſus vſus eſt hinnitu equi.

Alij aſpectu ſolis exorientis. Alij fabis nigris, & candidis, ex quo natum prouerbium, A fabis abſtinero, id eſt, à tractan-
D dis Reipublciæ muneribus: propterea quod antiquitus in creandis Magiſtratibus ſuffragia per fabas vice calculorum ferebantur. *Plut. lib. de liber. educ.*

Athenienſes per literas alphabeti Græci ſortiebantur. Alij globulis ſeu calculis, quorum quidam ἄγραφοι erant, quidam γεγραμμένοι, alij verò teſſeris.

Venetis in creandis Magiſtratibus globulos inauratos & argenteos vſurpant, alij ſchedas eductas ex vaſculo, aut impoſitas rebus diuidendis adhibent.

Tacitus l. 1. de moribus German. tribuit Germanis ξυλομαντείαν ſiue ῥαβδομαντείαν, ſortium conſuetudo ſimplex, ait, virgam fructiferæ arbori deciſam in ſurculo amputant: eoſque notis quibuſdam diſcretos, ſuper candidam veſtem temere ac fortuito ſpargunt, mox ſi publicè conſulatur, ſacerdos ciuitatis; ſin priuatim, ipſe pater familias precatus, Deos, cælumque ſuſpiciens ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam ante notam interpretatur.

In ſacris quoque literis inueniuntur nonnullæ huc pertinentes, vt eſt illa ſagittarũ de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oſeas, & ſecundum nonnullos Moyſes. Verba *Ezechielis c. 21. v. 21.* ſunt iſta: Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarũ viarum diuinationẽ quærens, cõmiſcens ſagittas: interrogauit idola, exta conſuluit. Ad dexteram eius facta eſt diuinatio ſuper Ieruſalem. Vbi exiſtimant ſignificari hoc genus diuinationis, nempe commixtas ſagittas in aërem ſortitò iecisse, & in quam partem caderent, dextram, an ſiniſtram verſus Rabbath, an verſus Hieruſalem, obſeruaſſe: ſic R. Ioſeph & (vt videtur) Chaldæus Paraphraſtes, eamque interpretationem optimè tam noſtra, quam Græca verſio patitur.

R. Moyſes Sampſonis F. in explicat. præcepti Negatiui 52. commemorat huiuſmodi ritum, decorticabant bacillum ligneũ vno tantum ex latere, tum in aerem proiiciebant. ſi fortuito caſu primo iactu apparuiſſet, ſuperior pars decorticata; at ſecundo iactu ſuperior pars adhuc veſtita proſperum ſucceſſum augurabantur: ſin ècontra primum pars veſtita, infelicem; ſi vtroque iactu veſtitum vel nudatum latus ſuperius fuiſſet, mixtum euentum ſibi pollicebantur: & hoc ab Oſea putant ſignificari, D. Hieronymus autem vult agi de eodem genere de quo egit Ezechiel, & vocat hic, ῥαβδομαντείαν, quo illic βελομαντείαν, pro iiſdem enim iſta accepit.

Theophylact. in Oſeam hoc etiam ſentit, ſed aliter explicat ipſum ritum: Virgas, inquit, duas ſtatuentes carmina & incantationes quaſdam ſubmurmurabant: deindè virgis dæmonum operatione aut effectu, cadentibus; conſiderabant quonã vtraque earum caderet, antrorſumne an retrorſum, ad dexterã, vel ſiniſtram. Sicque tandem reſponſa dabant inſipientibus, virgarum caſu pro ſignis vſi. Eundem ad modum Nabuchodonoſor vaticinabatur, vt Ezechiel habet. Hæc Theophylactus.

IN SPECIE. SORTITIO

Poëtarum. Sortes Homericæ. Virgilianæ.

HOMERICÆ ſortes in maximo olim pretio fuere. Nã cùm poëtas, diuino numine afflatos, verſus canere crederet antiquitas, ex iiſdem verſibus ſortitò multa vaticinia erui poſſe exiſtimabat. Ex Muſæo quinetiam futurarum rerum oracula petebantur à ſortilegis. Talis fuit Onomacritus Athenienſis: qui cùm ſortes Muſæi adulteraſſe deprehenſus eſſet, ab Hipparcho Piſiſtrati F. in exilium eiectus, ad Xerxem transfugit: eumque iiſdem ſortibus ab bellum Græciæ inferendum compulit. *Herod. lib. 7.*

Sortium genera duo, *apud Spartianum in Adriani vita.* Primum genus, quod Virgilianum appellabant. Primos enim verſus, in quo incidebant, legebant, & ſecundum illos cogitata, atque animo concepta interpretabantur. *Liuius l. 21.* Secundum genus à ſacerdotibus confictum. Inſcribebant enim in foliis arborum tabelliſque diuerſorum euentuum elogia: eaque deorum in puluinaribus diſponebant, eo artificio, vt cum petituri acceſſiſſent oratum, in ſpem aut timorem pro libito adducerentur.

ALEXANDER Seuerus Auguſtus, cùm illi Heliogabalus inſidiaretur, ſortem in templo Fortunæ Prænestinæ talem accepit: *Lamprid.*

—— ſi qua fata aſpera rumpas
Tu Marcellus eris----

Cuidam ex ſummis noſtris amicis, puerulo nato, ſortes Virgilianas animi gratia conſulenti, verſus ille ex ſecundo Æneidos obtigit:

Hunc tantum terris oſtendent fata, nec vltrà
Eſſe ſinent----

Quinto pòſt menſe infans, vno eodemque tempore cum matre Aſtetie Rudina, lethali ſpaſmo correptus obiit.

Charta, Papyri.

Ex Tit. Diuinationis ex mortuis, exempla pete, Chryſanthij & Muſonij Epiſcoporum, item Euagrij philoſophi: qui vel mortui chartæ inſcripſere ſuam ſententiam rogati.

ZENO Imperator ſolebat in altari collocare Chartam, & à Deo petere, vt nomen eius, quem vellet Epiſcopum, inſcriberet. Verùm cum occaſione chartæ ab Imperatore in aram collocatæ, per fraudem quiſpiam malus ad Epiſcopatum veniſſet, eam conſuetudinem mutauit, & ſacerdotibus ius eligendi reſtituit. *Nicephorus lib. 16. cap. 11. & 18.*

Vocum.

☞ *De omnibus vocum, quæ fortuitò accidunt, ſuo loco. Hic de iis tantum, quæ conſultò captantur, vocibus, diuinationem aliquam habentibus.*

Ex voce humana prima, quam audiunt, diſcedentes à ſimulacro

lacto captant oſculum. Qui Veſtam Pharis Achaiæ oppido
A conditum: *Pauſ. in Achaicis.*

Stephanvs indicat, Maſſaliam fuiſſe ciuitatem Liguſticæ, Phocenſium coloniam, auctore Hecatæo: Timæum verò illud addere, quum nauclerus adnauigaſſet, viſo piſcatori, proiecto in terram fune, dixiſſe: Alliga rudentem. Et hinc loco nomen inditum Maſſalia, μάσσειν enim Æolibus eſt, quod alij dicunt, δεσμεύειν. ἁλιεὺς piſcator: ex μάσσαι igitur & ἁλιεὺς dicta Maſſilia. *Eraſ. in Adag.*

Cæcilia Metelli vxor, dum ſororis filiæ nuptialia petit, ſortes vocum captat. ☞ *Vide Tit. Omnia mortis.*

Lybuſſa, Premislai Boëmorum ducis vxor, vrbem conditura Pragam eo loci prima iuſſit fundamenta iaci, quo colonum deprehenderent caudicem detruncare. Parent illi, & inuentum Colonum interrogant, quid ex trunco illo paraturus eſſet, Reſpondet ille patrio ſermone, Prah, hoc eſt, limen ſe ſuo parare tugurio: Lybuſſa proinde vrbi nomen indidit Prahæ, quod ea magnis olim regibus & introitum eſſet datura, & ſi in illam impingerent, perniciem allatura. *Dubr. lib. 2.*

Nominum.

B Onomantia & Arithmomantia, fiebat ex eo numero, quem literæ proprij alicuius nominis deſignabāt in numerorum ordinem relatæ, prout accommodari poterat aliqua ſignificatio. Hæc autem Latinis ſolùm recepta eſt: quamuis numerorum, qui extant tabulæ non conueniat planè cum facultate literarum numeros ſignificantium: nam litera M quæ deſignat mille, non amplius LXXIIX in tabula efficit &c. deſignans centum non amplius VI.

Nominum & cognominum Anagrammatiſmi omnino ſunt ridiculi, cum ſignificationes ex diametro aduerſantes tranſpoſitio literarum afferat. Primus horum auctor exſtitit Lycophron Calcidenſis: quibus ſi habetur fides, etſi à ſorte non pendeant, ad ſortem tamen pertinent illicitam.

D. Elizabetha. Vngariæ regis filiam, D. Ioannem Baptiſtam ſorte ducta, patronum accepit, eumque eximiè venerata eſt. *Bonfinius.*

Dominicvs Michaël, Venetorum dux, victis Turcis, & Ioppenſibus obſidione liberatis; Heroſolymam venit: & quia Balduinus rex à Parthorum rege captus erat, cum Varimundo
C Patriarcha de ratione gerendi belli egit. Quæ conſultatio quum aliquot dies tenuiſſet, nec eis omninò conueniret, quam potiſſimum vrbem aggrederentur: tum demum ferunt, Michaelis conſilio ad diuinas ſortes recurſum, atq; ita fortè conſtitiſſe, Tyrum in primis oppugnari oportere. Sortium, de quibus loquor, ratio huiuſmodi fuiſſe traditur: vt nomina oppugnandarum vrbium in proximam aram temere coniecta, manu rudis adhuc pueri miſcerentur. Inde diuinis rebus ritè procuratis, puer ille vnam ex ſchedulis, quibus ſingulis ſingularum vrbium nomina inſcripta eſſent, ad conſpectum Principum deferret. Apparuit ea ratione, vt dixi, è Tyria oppugnatione bellum inchoandum. *Sabell. lib. 5. Dec. 1.*

Bello, quod Mavritivs dux Saxoniæ Elector, contra Carolum V. Imperatorem, pro liberatione Landgrauij geſſit, ſolicitis admodum iis ex Mauritianis, quibus tota res erat exploratior: Quidam per iocum iuſſit eos eſſe bono animo: nam à Carolo vinci Mauritium non poſſe. Cauſam rogatus, reſpondit, veteris diuinationis eſſe eam fiduciam, Nam vt Achillis victoris nomen numeris, qui literarum notis indicarentur, plenius eſſet, quam Hectoris: ſic Mauritij ſtatim initio nomen
D Caroli nomine eſſe numeroſius. Sed hæc tum ioco dicta familiariter, cum eo exitu, qui notus eſt omnibus, congruerunt.

Ferdinandvs Corteſius Peruuiæ ſubactor, puer etiamnum morbo laborans deſperato à parentibus voto facto XII. Apoſtolis, ſorte ducta D. Petrum patronum nactus eſt. *Cardanus de Rerum var. lib. 16. cap. 91.*

Literarum.

Diuinabant Romani olim per ſortes, quas in Latio Nvmerivs Suffuſius, teſte M. Tullio in ſecundo de Diuinatione, primus inuenit apud Prœneſtinos, ſculptas in robore literarū priſcarum notis, quæ Fortunæ monitu pueri manu miſcebantur, atque ducebantur: quarum etiam Tranquillus in Tiberio meminit. *Polyd. lib. 1. cap. vlt. de rerum inuent.*

Cum aliquādo Dionysio maiori M. in ſortibus obueniſſet, quidam per iocum ait, μωρολογεῖς Διονύσιε, Stulta loqueris Dionyſi. At ille detorquens alios, μοναρχήσω μᾶλλον, Imò potius ero monarcha. Atque poſtquam concionatus eſt, mox fuit a Syracuſanis deſignatus prætor. *Plut. in Reb. apoph.*

Taleolarum.

Rugiani, Balthici maris accolæ, tribus ligni particulis, parte altera albis, altera nigris, in gremium ſortium loco coniectis candidis proſpera, futuris aduerſa ſignabant. *Saxo lib. 14.* E
In *legibus Friſ. tit.* 14. hæc extat. Sortes tales eſſe debent: Duo tali de virga præciſi (quos tenos vocant, quorum vnus ſigno crucis innoſcatur, alius purus dimittitur) & lana mūda obuoluti, ſuper altare, ſeu reliquias mittuntur, & preſbyter ſi adfuerit, vel ſi presbyter deeſt, puer quilibet, vnum de ipſis ſortibus de altari tollere debet: & interim Deus exorandus, ſi illi ſeptem, qui de homicidio commiſſo iurauerunt, verum iuraſſent, euidenti ſigno oſtendat. Si illum, qui cruce ſignatus eſt, ſuſtulit, innocentes erunt qui iurauerunt. Sin verò alterum ſuſtulit, tunc vnuſquiſq; illorum ſeptem faciat ſuum ſortem, id eſt, tenum de virga, & ſignet ſigno ſuo, vt eum tam ille, quàm cæteri, qui circumſtant, cognoſcere poſſint: & obuoluantur lana munda, & altari ſeu reliquiis imponantur: & presbyter, ſi adfuerit, ſi verò non, vt ſuperius, puer innocens, vnumquemq; eorum ſingillatim de altari tollat, & ei, qui ſuam ſortem eſſe cognouerit, porrigat, cuius ſortem extremum eſſe contigerit, ille homicidij compoſitionem perſoluere cogatur, cæteris, F
quorum ſortes prius leuatæ ſunt, abſolutis. *Hotom. diſp. de Feudis, cap. 44.*

Cereorum.

Cum Andronico Seniori Imperatore complures puellæ morerentur, mulierculæ cuiuſdam ſuaſu ſub tempus partus duodecim cereas imagines virili ſtatura, totidem Apoſtolorum nominibus inſignitas, accendit ordine. Cumque partus in tempus, quo Simonis ſtatua ardebat, incidiſſet, puella Simonis eſt vocata, pulcherrima, quæ octauo ætatis anno Crali Seruiæ Deſpotæ nubere coacta, corrupto vtero ſterilis extitit. *Ex G. Pachymerij hiſt.*

Maria, Petri Aragonum regis ſeptimi vxor, prius ſterilis, tandem dolo erga maritum vſa, concepit, & in ipſo partu, multis orantibus religioſis & equitibus pro ſalute parturientis, filium edidit, cum ſumma lætitia Regis & omniū nobilium. Infantem natum Regina ſtatim ad Eccleſiam miſit, ad imaginem Mariæ virginis. Cum puero multis Eccleſiam ingredientibus, ſacerdotes qui matutinas horas recitabant, de G
aduentu infantis ignari, canere cœperunt, Te Deū Laudamus. Hinc ad aliam Eccleſiam cum infante venerunt, vbi ſacerdotes etiā ipſis ingreſſis canere cœperūt. Benedictus Dominus Deus Iſrael. Tum verò in aulam reuerſi cum infante, Reginæ rem narrauerunt: quæ ſumma lætitia affecta, cum Rex infanti nomen eligeret, duodecim cereos albos eiuſdem longitudis, ponderis, & craſſitudinis, accendi iuſſit apud altare ſacelli in laudem & honorem B. Mariæ virginis & duocim Apoſtolorum: quorum ſingula nomina ſingulis cereis ſcripſerat, vouetatque, vt illius Apoſtoli nomen imponeret, cuius cereus reliquis extinctis & conſumptis ſolus diutius perduraſſet. Hac igitur ratione natus infās, Iacobus fuit appellatus, propterea quod cereus, in quo D. Iacobi nomen ſcriptū fuerat, reliquos virtute ſuperauit. Hic poſt propter res præclarè geſtas Fortunatus fuit dictus. *Marinæus lib. 10. rerum Hiſp.*

Legimus in omnibus ferè Anglicis annalibus recuperatæ Hieroſolymæ, duces Chriſtianos in eligendo Rege, cōſtituiſſe, vt ſinguli in templo ante principem aram, cereas candela ardentes tenerent, orantes Deum, quo ſibi mentem donaret bonam, vt illud munus homini digno deferrent: & accidiſſe, vt Robertus Normannorum dux, diuino nutu rex deſignatus fuerit, quod eius candela ſubitò extincta, ac mox accenſa eſt: ſed illum ſpreto oraculo, id minimè cæteris ducibus H
patefeciſſe: imo, vt nō nemo affirmat, id decoris à cunctis ſibi delatum temere repudiaſſe, vt qui ad regnum Angliæ opulentius ac quietius iam pridem adipiſcendum animum adiunxiſſet. Ex quo ferūt ex eo die nunquam Roberto poſthac fortunam fauiſſe. Cæterum alij auctores non contemnendi, Godofredū Bononienſem tradunt de communi omnium ſententia regem creatum, nulla facta mentione neque de Roberto, neque de tali modo regis optandi. *Polyd. lib. 10.*

Annulorum

☞ *De Sortitione per annulos facta hic tantum. Reliqua Dactylomanteia paulo poſt enarrabitur.*

In pugna aduerſus Icetem Leontinorum tyrannum, cum contenderent decuriones de prioribus pugnæ partibus: Timoleon, iuſſis ſortiri præfectis, accepit annulum à ſingulis. Quos cum in lacernam ſuam conieciſſet, & confudiſſet, pri-

mum ſorte eduxit, qui ſigillo trophæum habeat inſculptum. A Quod videntes iuuenes, læto clamore ſublato, non vltra expectauerunt ſortitioné: verùm pro ſe quiſque ocyſſimè ſuperato flumio Damyra, feliciter cum hoſte manus conferentes, victoria potiti ſunt. *Plut. in Timol.*

Calculorum, Aſtragalorum, Talorum.

Aſtragalomantia, ex teſſerarum & oſſiculorum iacto inquirit quid fieri, quid mitti oporteat. *Bod. lib. 1. Dæm. cap. 5.*

Ter à Germanis ſortem fuiſſe iactam teſtatur CÆSAR, ad cognoſcendum, Marcúmne Valerium legatum ipſius necatum eſſent: cúmque ſorte euaſiſſe.

Erant in ſacris menſis olim Aſtragali, quorum iactu vaticinia concipiebant: vt, Si me iaciente id euerſerit, fiet hoc, ſin minùs, haud fiet. *Cal. lib. 20. cap. 27 A. L. Conſule Tit. Loca oraculorum, de oracul. Herculis Buraici.*

TIBERIVS Imp. iuxta Patauium, Geryonis oraculo conſulto ſortem traxit, qua monebatur, vt de conſultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret. Euenit, vt ſummum numerum iacti ab eo oſtenderent: hodiéque ſub aqua viſuntur hi tali, imperij indices. *Suet.*

B Græci in ſortiendo principio HERMEM, ſiue Mercurium (id folio nomen oleagino) mittebant in κάλπιν ἰδίαν ὕδατι, tum iniectis ſortibus Hermem ἀναφαίνων ante omnes è cado educebant. Quæ ratio Ethnica vt corrigeretur, Chriſtiani cùm ſortiuntur Regem, primam Dei educunt ſortem.

In ſortiendo Veteres adhibere ſolitos aquam, è vaſéque pleno huius humoris ſortes ipſas ducere, Plautus in Caſina indicat. Pauſanias autem in Meſſeniacis docet, è terra quoque aliquando illas conformatas, vnde Creſphontes, qui in diuiſione Peloponnenſi Meſſeniumagrum ſibi contingere cupiebat, cùm ſorti res tradita eſſet, dolo eſt vſus: impoſuitque Ariſtodemi fratris filiis, corrupto Temeno ſibique conciliato, cuius fidei res commiſſa erat. Ille namque in ſitulam (hydriam ipſe vocat) in qua erat aqua, coniecit ſortes ipſas, & Ariſtodemi liberorum, & Creſphontis, cum pepigiſſent inter ſe, primos eos partem capere, quam vellent, quorum ſors prior duceretur, quæ ab illo ipſo fabricatæ forent. Ipſe autem Ariſtodemi liberis ſortem è terra, Sole arefacta, fecerat: Creſphonti verò C igne coacta, quare altera illa liquefacta, Creſphonti optio data eſt ſumendi quod volebat. Atque dolo hoc ille Meſſenia terra potitus eſt. *Vill. lib. 25. Var. lect. cap. 15.*

PHILOCHORVS apud Zenodotum auctor eſt, olim tres Nymphas, Apollinis nutrices, Parnaſsú incoluiſſe, quæ Thriæ dicerentur: vndè poſtea receptum ſit vt calculi ſortesq; diuinorum Thriæ vocarentur. Vnde Trioboli, qui Thrias in vrnam diuinam iaciunt. Sunt qui affirment rationem diuinandi per ſortes, à Minerua fuiſſe repertam: quæ cùm magis floreret, quàm oracula Delphica, mendax & vana reddita eſt, idque opera Iouis, Apollini gratum facere cupientis. Deinde vbi rurſum mortales Delphica frequentarent oracula, Pythiam ad hunc modum dixiſſe: πολλοὶ θριοβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες. *Eraſ. in Adag.*

Cùm PROBVS [qui poſteà Imperator fuit] adeò iuſtè inter milites ſuos ſpolia diuideret, vt nil præter tela & arma ſibi retineret: quin etiam cùm in præda [an ex Alanis, ſiue ex aliqua gente, incertum eſt] repertus eſſet equus non decorus, neque ingens, qui, quantum captiui loquebantur, centum ad diē milliaria conficere diceretur, idque per dies octo vel decem D continuare: & omnes crederent, Probum tale animal ſibimet ſeruaturum. Tum ille: Fugitiuo militi potiùs, quàm forti, talem equum conuenire aſſeruit. Mox in vrnam milites iuſſit nomina ſua mittere, & de eo ſortiri. Et cùm eſſent in exercitu quidam nomine Probi, alij quatuor milites, caſu euenit, vt primum emergeret, cui Probo nomen exiſteret, cùm ipſius Probi ducis nomen miſſum non eſſet. Sed cùm quatuor illi milites inter ſe contenderent, ac ſortem ſuam quiſque defenderet, iuſſit iterum agitari vrnam. Tunc iterum Probi nomen emerſit, tertiò item & quartò. Itaque omnium conſenſu ipſi Probo equus datus eſt. *Vopiſcus.*

Characterum, Figurarum, Numerorum, in terra, puluere, cinere, charta, vnguibus deſcriptorum.

Rugianorum feminæ, foco aſſidentes, abſque ſupputatione fortuitas in cinere literas deſcribebant. Quas ſi pares numeraſſent, proſperæ rei præſcias arbitrabantur: ſi impares, ſiniſtri prænuncias putabant. *Saxo lib. 14. Dan.*

Tephromantia fiebat è cineribus. Sic ὀνυχομαντεία perficiebatur oleo & fuligine, in vnguem pueri alicuius impolluti illitis, ſolique obuerſis. Confici enim ex mixtione olei, fuliginis, & radiorum ſolarium ſimulacra rerum expetitarum, opinio erat, quæ tamen formabat mille artifex diabolus, vt ex hac mixtura in vngue reddi ac refulgere viderentur. E

Mahumetani in Feſſa Mauritaniæ vrbe ſortilegij ſpeciem quandam habent, ex Cabala & Aſtrologia mixtam, Zairagiā dictam. Circulos varios deſcribunt, & in maiori crucem effingunt. In centro polum, vtrinque ad circumferentiam elementa quatuor notant. Quemque rurſus circulum in varias diducunt partes, eaſque Arabicis characteribus inſigniunt. Deinde propoſitæ quæſtionis ſiue rei vnicam tantum literam ſumunt, atque per prædictorum circulorum partes multiplicant, conferunt, perpendunt, atque ita deinceps, donec XXIIX. characteres prodierint: ex quibus vnam dictionem colligunt, ex dictione orationem eliciunt, qua ad quæſtionem propoſitam tanquam ex tripode reſpondere perhibentur. *Ioannes Leo lib. 3. cap. 23. Africæ,* ſe quoque huic arti deditum olim, diem integrum in vnius figuræ erectione conſumpſiſſe ſcribit.

*CONTRACTVS SORTIS QVEM LOTERIAM VOCANT. F

Eſt in vſu frequenti apud Europæ populos, contractus quidam, quem vulgò vocant Loteriam. Iſte vel priuatim, fit, vel publicè, priuatim pro arbitrio cuiuſque, quādo aliquis equum vel quid ſimile ſtatuto pretio, v. g. pro 50. aureis, exponit ſortiendum cui obtingat, & deinde in hanc ſummam plures ſymbolum quiſque conferunt, & aleam iaciunt, qui equum ſit habiturus: vel etiam priuatim plures annuli, libri, ſpecula vel alia ſupellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis ſymbolis, quæ vocantur *Iota*, ſortienda, vulgo vocant *la raffe*, aut *riffe*. Quidam vocant *ludum Olla* opinor propter vrnam ſeu ollam, in quam ſortes iaciuntur.

Cum verò publicè talis contractus inſtituitur, opus eſt Principis vel Reipub. conſenſu, ſuntque in hoc contractu ſiue publicè, ſiue priuatim fiat, quædam conſideranda, vt iuſtitia contractus, & perfectio illibata maneat. Licitum verò eſſe benè probat. *Bribrd. Quod lib. 5.* nullo enim iure, nec naturali, nec diuino, nec humano prohibitus eſt. Nō naturali, quia celebrari ſic poteſt, vt nulla in eo interueniat iniquitas, ſi debitus ordo ſeruetur. Secundò, quia cedere poteſt in publicam vtilitatem. Tertiò, quia ſecundùm ſe nihil eſt aliud quam ſors quædam diuiſoria, inſtituta ex beneplacito certantiū ſiue conſortientium. Hæc ſummatim ex *Diſquiſitionibus Magicis Delrij.*

Spectacula.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPECTACVLVM θέαμα, id eſt, ad quod ſpectandum plures confluunt. Hebræi *Roi* appellant, conſpectus, à rad. *Raah.* vidit, conſpexit. Vbi autem Apoſtolus 1. *Cor. 4.* dicit Spectaculum facti ſumus mundo, Græcè eſt θέατρον. & ita quoque legit *S. Hieron. in Epitaphio Paulæ.*

Et quamuis apud Grammaticos hæc vox extendatur ad omnia quæ ad ſpectandum proponuntur, tamen accipitur à Theologis plerumq; in deteriorem partem, pro ſcenis ſiue comœdiis & Tragœdiis, quæ in celebrioribus oppidis, Principū aulis, aut locis ad eas deputatis, exhibentur ab hominibus impudicis, plerumq; ſcurrilia, & ad intemperantiam intuentium oculos mentéſve prouocantia. Quorum tamen pleraque ad H honeſtam nonnunquam voluptatem ſeruire poſſunt.

*SPECTACVLA ILLICITA, VETITA, ET IMPIA.

S. Cyprian. de ſpectaculis, ait: Scriptura omnia ſpectaculorum genera damnauit, quando idololatriam ſuſtulit, ludorum omnium matrem: vnde hæc vanitatis & leuitatis monſtra venerunt. Quod enim ſpectaculum ſine idolo? quis ludus ſine ſacrificio? quod certamen non conſecratū mortuo? Quid inter hæc Chriſtianus fidelis facit, ſi idololatriam fugit, quid loquitur, qui iam ſanctus ſit de rebus criminoſis voluptatem capit? Quis contra Deum ſuperſtitiones probat, quas amat, dum ſpectat. Cæterum ſciat hæc omnia inuenta dæmoniorum eſſe, non Dei.

Deindè morum quanta labes, ait idem ipſe *lib. 2. epiſt. 2. ad Donatum,* quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum hiſtrionicis geſtibus inquinari? videre contra fœdus iuſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratam. Euirantur

tur mares honor omnis & vigor ſexus eneruati corporis de-
A decore molitur,pluſque illi placet,quiſquis virum in fœmi-
nam magis fregerit in laudem creſcit ex crimine,& peritior,
quo turpior iudicatur,&c.[Exprimunt impudicam Venerem,
adulterum Martem,Iouem illum ſuum, non magis regno,
quam vitijs principem.

S.Chryſ.hom.28.in Matth. Cuncta ſimpliciter , quæ tibi
fiunt,turpiſſima ſunt verba,veſtitus,tonſura,inceſſus, voces ,
cantus,modulationes,oculorum euerſiones ac motus, tibiæ ,
fiſtulæ,& ipſa fabularum argumenta,omnia, inquam , turpi
laſciuiâ plena ſunt.Non enim ignoramus,quot ibi fornica-
tiones peragantur, quot adulteriis matrimonia maculentur
quot viri muliebria patiantur, quot iuuenes effœminentur ,
cuncta iniquitatis ſumme,cuncta prodigiorum , cuncta im-
pudentiæ plena ſunt:Quas ob res non cachinnis diffluere ri-
dentes,ſed lachrymis gemere ac dolore oportet.

Saluianus de prouidentia,l.6. Quidquid,ait, immunditiarum
eſt hoc exercetur in theatris,quidquid luxuriarum in palæ-
B ſtris.Quidquid immoderationis in Circis. Quidquid furoris
in caueis.Alibi eſt impudicitia,alibi laſciuia,alibi intemperã-
tia,alibi inſania. Vbique dæmon , imò per ſingula ludorum
loca vniuerſa dæmonum monſtra.Hæc Saluianus.

Qua de cauſa B.CHRYSOSTOMVS in homilia quadam popu-
lo Antiocheno perſuadere conatus eſt , ſatius eſſe in carcere
verſari,quàm in theatro.*hom.62.ad pop. Antioch.*

* QVAM PRIMI CHRISTIANI
abhorruerint Spectacula ?

Primi Chriſtiani , qui naſcentem florentemque pietatem
(iam languidam,& penè emortuam)habuerunt, tam à ſpecta-
culis abhorruerunt:vt eius qui immolaret idolis,& qui im-
pudicitiis ac inanitatibus duceretur, ſimilem ac pene parem
culpam eſſe exiſtimarent.

Videre hoc eſt apud TERTVLLIANVM,qui de hoc argu-
mento librum confecit:quem imitari poſtea grauiſſimi au-
thores,Cyprianus,Lactantius,Saluianus, Auguſtinus,partim
libris in hanc ſolam rem ſcriptis,partim ex occaſione variis
locis,idem probarunt.

C Audi eundem quem dixi TERTVLLIANVM:Similiter, in-
quit,impudicitiam omnem amoliri iubemur.Hoc igitur modo
etiam à theatro ſeparamur:quod eſt priuatum conſiſtorium
impudicitiæ.Vbi nihil probatur,quàm quod alibi non pro-
batur.Ita ſumma gratia eius,de ſpurcitia plurimum concin-
nata eſt.Quod ſi omnis impudicitia nobis exercenda eſt :
cur liceat audire,quæ loqui non licet?Cùm etiam ſcurrilitatẽ
& omne vanum verbum à Deo iudicandum ſciamus:cur æquè
liceat videre,quæ facere flagitium eſt ? cur quæ ore prolata
coinquinant hominem,ea per oculos & aures admiſſa non
videntur coinquinare:Cùm ſpiritui appareant aures & oculi,
nec poſſit mundus præſtari, cuius apparitores inquinantur.
Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione im-
pudicitiæ. *De Spectat.cap.17.*

Atque hoc ipſum S.CYPRIANVS multò etiam clarius.Hæc
enim ait,ſi non eſſent ſimulachris dicata:obeunda tamen &
ſpectanda non eſſent Chriſtianis fidelibus.

SALVIANVS verò & ipſe propter antiquitatẽ venerandus,
longa oratione vſque eo progreditur:vt contendat,eos , qui
ex his ſpectaculis voluptates capiunt, promiſſa illa Baptiſmi
violare,quibus ſe abrenunciare Satanæ, & omnibus pompis
D eius profeſſi ſunt.Nam pompa diaboli ſint,inquit,iſta ſpecta-
cula.Concludit igitur in hæc verba:Renunciaſti diabolo &
ſpectaculis eius,ac per hoc neceſſe eſt,prudens ac ſciens,dum
ad ſpectacula redeas,ad diabolum te redire cognoſcas.

* EORVM EFFECTVS ET TVRPITVDO.

SS.Patres magna verborũ grauitate à ſpectaculis tantopere
conantur auertere Chriſtianos,propter pericula certa & eui-
dentia,quæ in illis incurruntur,vt in quibus homo alioquin
ad vitia procliuis,& cito ad ſcelus auditũ,vt loquitur Cypria-
nus,aſſueſcens,ſe conijciat,ſi eiuſmodi ludos ſpectauerit.

Talia ſunt quæ iſthic fiũt inquit,*Saluian.l.6.de Prouidentia,*
vt ea non ſolum dicere,ſed etiã recordari aliquis ſine pollu-
tione non poſſit.Alia quippe crimina ſingulas ſibi fermè in
nobis vindicant portiones,vt cogitationes ſordidæ, animos:
ac impudici aſpectus,oculos;vt auditus improbi aures;ita vt
cùm ex his vnum aliquid errauerit,reliqua poſſint carere pec-
catis:in Theatris verò nihil horum reatu vacat,quia & con-
cupiſcentiis animus & auditu aures,& aſpectu oculi polluun-
tur.Quæ quidem omnia tam flagitioſa ſunt,vt & iam expli-
care ea quiſpiam,atque eloqui ſaluo pudore non valeat, quis E
enim integro verecundiæ ſtatu dicere valeat illas rerum tur-
pium imitationes ? illas vocum & verborum obſcœnitates?
illas motuum turpitudines ? illas geſtuum fœditates ? quæ
quanti ſint criminis,vel hinc intelligi poteſt,quod & relatio-
nem ſui interdicunt: nonnulla quippe etiam maxima ſcelera
incolumi honeſtate referuntur,& nominari & argui poſſunt,
vt homicidium , latrocinium, adulterium,ſacrilegium, cæte-
raque in hunc modum, ſolæ theatrorum ſũt impuritates quæ
honeſte non poſſunt vel accuſari. Hæc ille.

Eſt ergo theatrum omnis nequitiæ clariſſima demonſtra-
tio : eſt ignis , qui ad ſenſus,id eſt,materiam inflammationi
aptiſſimam, quàm proximè admoueatur:Cuius flamma ſi ſæ-
pe exſurgit, ardet, abſumitque omnia, cùm procul etiam re-
motus eſt:quid fiet in tanta vicinia? eſt ſchola,in qua intelli-
gentia ſimul cum ſenſibus ad omnem erudiantur turpitudi-
nem.Etſi enim fabulæ ſint,& poëticæ fictiones quas ſcena
refert:ſemper tamẽ illa Lactantij ſententia locũ habet:Docent
adulteria dũ fingunt,& ſimulatis erudiunt ad vera,*l.6.c.20.*

Atque ante ipſum *Minutius Felix in Octauio*:Mimus in-
quit, vel exponit adulteria, vel monſtrat & eneruis hiſtrio,
amorem dum fingit, infligit. F

Verum quia non deſunt, qui reſpondeant , ſe ad oculum
quidem & aures,non tamen ad animum admittere huiuſmodi
ſpectacula, iis quoque alibi ita occurrit S.Chryſoſtomus.
Audiant, inquit,curioſi,qui pulchritudines conſiderant alie-
nas,audiant,qui ſpectaculis inſaniunt in theatris,qui ad excu-
ſandas excuſationes in peccatis dicunt. Spectamus quidem,
ſed nihil nocemur. Dauid talis ac tantus læſus eſt , & tute
putas non poſſe lædi? ille nocumentum paſſus eſt, qui tan-
tam habebat ſpiritus gratiam,& te quomodo potero ſine vul
nerè euaſiſſe?& ille quidem in ſolatio domus ſuæ,tu autem in
theatro, vbi & locus condemnat animam ſapientis, in quo
cùm tanta ſint præcipitia, tantæ corruptelæ, quomodo poſ-
ſum tibi credere, quod à talibus beſtiis vulneratus non ſis?
Nunquid lapideus es , aut ferreus ; igni coniungeris, & non
ardebis ? *hom.1.in Pſal.50.*

Exemplum huius rei illuſtre habes *apud B.Auguſtinum,l.1.
Confeſſ. c.* 8. de Alipio eius contubernali,qui licet abhorreret
à ſpectaculis,ac inuitus à familiaribus ſemel ad ludũ gladia-
torium pertractus eſſet, tamen vna ſpectatione ſic faſcinatus G
eſt,vt ſine theatris poſtea vitam ſibi acerbam duceret. Spe-
ctauit,inquit,clamauit,exarſit, abſtulit inde inſaniam , qua
ſtimularetur videre, non tantum cum illis, ſed etiam præ illis
à quibus erat adductus.

*MALA, POENÆ EX SPECTACVLIS.

Quantum verò mali ex ſpectaculis oriatur exemplis doceri
poteſt. Duo recenſet *Tertull. cap. 16.lib.de Spectac.*eorum qui
pœnam ſpiritualem incurrerunt. Cur ergo,inquiens non eiuſ-
modi etiam dæmonibus penetrabiles fiant ? Nam & exem-
plum accidit , Domino teſte , eius mulieris, Quæ theatrum
adiit, & inde cum dæmonio rediit. Itaque in exorciſmo cùm
oneraretur immundus ſpiritus, quòd auſus eſſet fidelem ag-
gredi;conſtanter & iuſtiſſimè quidem inquit,feci,in meo eam
inueni.Conſtat & alij linteum in ſomniis oſtenſum eius diei
nocte, qua tragœdum audierat cum exprobatione nominato
tragœdo , nec vltrà quintum diem eam mulierem in ſæculo
fuiſſe.Quo vtique & alia documenta ceſſerunt de his,qui cum
diabolo apud ſpectacula communicando, à Domino excide-
runt. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

Et poſtea:Quid facies in illo ſuffragiorum impiorum æſtua- H
rio deprehenſus,non quaſi aliquid illic pati poſſis ab homini-
bus, nemo te cognoſcit Chriſtianum, ſed recogita, quid de
te fiat in cœlo. Dubitas enim illo momento , quo in diaboli
eccleſia fueris, omnes Angelos proſpicere de cælo,& ſingu-
los denotare quis blaſphemiam dixerit, quis audierit , quis
aures diabolo aduerſus Deum adminiſtrauerit?

Temporalia verò mala deſcribit *B.Chryſoſtomus.hom. 38.in
Matth.* Vnde credis, inquit,nuptiarũ inſidiatores proficiſci ?
nõnne ab huiuſmodi Scenis?Vnde illos,qui domos ac thalamos
aliorum effodiunt?nonne ab orcheſtra illa? An non hinc vxo-
ribus viri moleſtiſſimi, & viris mulieres contemnendæ fiunt?
&c. Imò, quis non adulter modo factus eſt? Nam ſi poſſem
nomine alios appellare, cito tibi oſtenderem.Quot quaſi ca-
ptiuos ſcorta inde abduxerunt,quot aut vxoribus abſtraxe-
rũt?aut ad legitimũ omnino thorũ peruenire non dimiſerunt?

Quid igitur,inquis,an leges omnes euertemus,quibus hæc

 conſtituta

conſtituta ſunt? imò verò his theatralibus ludis euerſis, non A leges, ſed iniquitatem euerteris, ac omnem ciuitatis peſtem extinguetis. Hinc enim ſeditiones excitantur, ſiue tumultus oriuntur. Qui enim hic ludis aluntur, omnes vocem ventris cauſa collocant, qui dicere, facere omnia promptiſſima ſunt, hi maximè ſolent rumoribus populos inflammare, & tumultum in ciuitates immittere. Otioſa enim iuuentus impudenter educata omni ferociſſima beſtia immanior eſt. Malefici autẽ nonne à theatralibus ludi multi conſtituuntur; Nam vniverſum populum ad hæc poſſit inflammare, vt tripudiantes ſuas conſequantur voluptatés, vt modeſtas mulieres meretricibus commixtas corrumpant, ad tantum maleficij genus peruenerũt, vt nec ab oſſibus quidem mortuorum abſtineant. Quid dicã, quod ad diabolicas has ſodalitates innumeras multi conſumunt pecunias? Quid de laſciuia, quid de aliis malis? Animaduertis te illum eſſe, qui vniuerſam vitam hominis euertis, cùm ad hæc cæteros adhorteris, non me, qui huiuſcemodi omnes ludos omittendos cenſeo. Hactenus Chryſoſtomus.

Multò plura ſui æui mala enumerat *Saluianus lib. 7. de prouidentia*. putatque vniuerſam Galliam, Sardiam, Siciliam ob hanc ſpectacolorum turpitudinem & inſaniam Barbarorum irruptione caſtigatam, nobiliſſimas Germaniæ vrbes, Colo- B niam, Moguntiam, Treuerim crudeliſſime deletas, Vandaloſque communem orbis perniciem in ipſam vſque Africam penetraſſe. Circumſonabant, inquit, armis muros Carthaginis populi Barbarorum, & Eccleſia Carthaginenſis inſaniebat in Circis, luxuriabatur in theatris. Alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hoſtium, pars intus captiua vitiorum.

*ETHNICORVM DE SPECTACVLIS IVDICIA.

Idem SALVIANVS & ante eum Chryſoſtomus, Barbaros ipſos teſtatur hæc flagitia ſpectacolorum admiratos execratoſque Romanis inſultaſſe, quod extremæ ſe ſtultitiæ inſaniæque dediſſent: ipſum verò genus hiſtrionum tanquam peſtes humani generis, ex iis quas Chriſtianis eripuiſſent prouinciis (quod nunc Turcæ faciunt) ſubitò extermináſſe.

DIOGENES, Dionyſica certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis pompáque celebrantur, appellabat magna ſtultorum miracula, quod in his nihil non ridiculum ageretur. *Laert. lib. 6. cap. 2. Eraſ. lib. 3. Apoph.*

C DEMONAX, cùm videret Athenienſes hoc agere, vt Barbarorum exemplo gladiatorum ſpectaculo in vrbẽ inducerent: Nolite, inquit, ô canes, iſtam crudelitatem prius admittere in ciuitatem veſtram, quam miſericordiæ aram ſitis demoliti, Significans, non conuenire in ea ciuitate, in qua Miſericordia pro Dea coleretur, ſpectari plus quàm ferinam crudelitatẽ. *Eraſm. lib. 8. Apoph.*

ANACHARSIS, aiebat, ſe demirari, qui conueniret, vt Græci, qui legibus ſuis violentiam & iniuriam puniunt, athletas ob hoc ipſum honorent quod ſe mutuo percuterent. Salſe damnans crudelem populi voluptatem, ac in moribus inconſtantiam. Quod enim iniuſtum eſt ſemper iniuſtum eſt. *Eraſ. lib. 7. Apoph. ex Laert. lib. 1.*

Laudatur ALCIBIADES, qui propter verſus quoſdam, Eupolim Comœdum in mare iuſſit demergi, cum hoc dicto: Tu me in ſcena ſæpe merſiſti, Eupoli: ergo te ſemel in mari.

Romani verò longè digniores laude quam Græci, quod quamuis multa ex Græcia tranſtuliſſent Romam: nunquam D tamen hiſtrioniam profeſſos, alio quam infimo, ſordido atque infami loco haberi voluerunt.

Qua de re idem planè ſcriptum reliquit ÆMYLIVS Probus, quod ante illum Cicero, vt teſtatur *D. Aug. l. 2. de Ciuit. Dei, c. 1.* Scipionem loquentem introduxerat, Cùm artem ludicram ſcenamque totam probro ducerent, genus id hominum non honore modò ciuium reliquorum carere; ſed etiam tribu moueri, notatione cenſoria, voluerant.

*VETITA OLIM A CHRISTIANIS.

Certum eſt iam olim non ſolum ſpectacula illa, ſed etiam quæuis alia hiſtrionica, turpia, magica deriſoria, ſatyrica quæ hodieque in vſu ſunt apud quoſdam, eſſe legibus æquè politicis atque Eccleſiaſticis prohibita. Synodi Conſtantinopolitanæ in Trullo verba ſunt. Prohibet omnino hæc ſancta Synodus vniuerſalis, eos, qui dicuntur, mimos & eorum ſpectacula. Deinde venationum quoque ſpectationes, eaſque quæ fiunt in ſcena ſaltationes perfici. Qui ſecus fecerit, ſi ſit Clericus, deponatur, ſi Laicus, ſegregetur.

Concilium Laodicenum C. non oportet. de Clericis conſ. d. 5. E Non oportet, inquit, miniſtros altaris, vel quoſlibet Clericos ſpectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in ſcenis exhibentur intereſſe, ſed antequam thymelici ingrediantur, ſurgere eos de conuiuio, & abire.

Alibi hiſtriones, qui artem illam exercent, vt pote impœnitentes, à ſacroſancta corporis Dominici communione pelluntur. *Cod. pro dilectione de conſ. 2.* Qui canon ſumptus eſt ex Cypriano, qui hiſtrionem quendã Chriſtianum, licet ipſe hiſtrioniam non exerceret, ſed alios tantum doceret, a communione excludi voluit. Puto, inquiens, nec Maieſtati diuinæ, nec Euangelicæ diſciplinæ congruere, vt pudor & honor Eccleſiæ tam turpi & infami cogitatione fœdetur. *lib. 1. epiſt. 10.*

CONSTANTINVS Imp. I. Chriſtianus, ludũ Venatorium ſuſtulit, quo cum beſtiis depugnabatur à ſeruis ad beſtias damnatis. *L. ad beſtias 31. Cod.* Honorius verò & Arcadius gladiatorium, *teſte B. Theod. lib. 10 Hiſt. c. 26. & Niceph. lib. 7. c. 46.* cùm monachum quendam Thelemacum contra hos ludos declamantem populus Romanus temerè lapidaſſet.

IVSTINIANVS quoque Imp. *in Authentica Interdicimus, de Epiſc. & Cler.* vitio & crimini adſcribit intereſſe ſpectaculorum ludis. Idem mulieres ſcenicas quæ in ſpectaculis publicis F ſe exhibent pronunciant infames.

Anno reparatæ ſalutis humanæ per Dominum noſtrum IESVM Chriſtum 469. LEO V. Imp. ad conciliandam ſibi in ſummo diſcrimine diuinitatem, menſe Decemb. de ſanctificandis feſtis diebus, prohibendiſque in eiſdem Circenſibus, ſcenicíſque ſpectaculis eiuſmodi promulgauit ſanctionem: Dies feſtos Maieſtati altiſſimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus profanari. Dominicum itaq; diem ita ſemper honorabilem decernimus, venerandum, vt à cunctis executionibus excuſetur. Nulla quemquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitеſcat, ſit ille dies à cognitionibus alienus, præconis horrida vox ſileſcat, reſpirent è controuerſiis litigantes, & habeant fœderis interuallum; ad ſeſe ſimul veniant aduerſarij non timentes, ſubeat animos vicaria pœnitudo, pacta conferant, tranſactiones loquantur.

Nec huius tamen religioſi diei otia relaxantes quemquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi vendicet G ſcena theatralis, aut Circenſe certamen, aut ferarũ lachrymoſa ſpectacula: Etſi in noſtrum ortum, aut natalem celebranda ſolennitas inciderit, differatur. Amiſſionem militiæ, proſcriptionemque patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam hoc die feſto ſpectaculis intereſſe, aut cuiuſcumque Iudicis apparitor prætextu negotij publici vel priuati, hæc quæ hac lege ſtatuta ſunt, crediderit temeranda. Data Idib. Decemb. Conſtantinopoli, Zenone & Marcellino Conſulibus. *L. vlt. Cod. de feriis apud Baron. tom. 6. An. Dom. 469.*

* AB ETHNICIS.

Eadem ſpectacula ne ab Ethnicis quidem probata fuiſſe conſtat. Nam *teſte Suetonio in Octau. c. 44* OCTAVIANVS Auguſtus muliebrem ſexum ab ſpectaculis athletarum mouit.

P. SEMPRONIVS Sophus coniugem repudij nota affecit, quod ſe ignorante auſa fuiſſet ludos theatricos ſpectare. ita ex *lib. 5. Codicis, tit. 17. L. Conſenſus. § Vir quoque.*

TIBERIVS Cæſar, *teſte Dione lib. 57 hiſt.* hiſtriones Roma exturbauit, arteque ea interdixit, quia & mulieres ignominia afficerentur, & turbas darent.

SCIPIO, Naſica, vt refert *B. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. c. 13.* ſine illa ſententiarum diſcrepantia vir optimus, caueam Theatri H Senatum conſtruere molientem ab hac diſpoſitione & cupiditate compeſcuit, perſuaſitque oratione grauiſſima, ne Græcã luxuriem virilibus patriæ moribus paterentur obrepére, & ad virtutem labefactandam, eneruandamque Romanam peregrinæ conſentire nequitiæ: tantumque auctoritate valuit, vt eius verbis commota Senatoria prouidentia, quibus ad horam congeſtis in ludorum ſpectaculo iam vti ciuitas cœperat, deinceps prohiberet appoui.

M. T. CICERO quoque, *teſte eodem Aug. lib. 1. de conſ. Euang. c. 33.* Roſcium Amerinum cum laudaret, hiſtrionem ita peritum dixit, vt ſolus eſſet dignus qui in ſcenã deberet intrare: ita virum bonum, vt ſolus eſſet dignus, qui eo non deberet accedere, apertiſſimè oſtẽdens illam ſcenam eſſe tam turpem, vt tanto minus ibi eſſe homo debeat, quanto fuerit magis vir bonus.

VALER. Maximus, Plutarchus, & alij agentes de Floralibus Ludis,

Ludis, id eſt, turpiſſimis, ſcribunt tales fuiſſe, vt præſente Catone Minore Actores agere noluerint.
A

Seneca epiſt. 7. ad Lucilium. Nihil eſt, inquit, tam damnoſum bonis moribus, quam in aliquo ſpectaculo deſidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia ſurrepunt.

Chryſoſt. hom. 38. in Matth. Barbaros aiunt, cum de theatralibus ludis, & importuna delectatione fabularum audiſſent, dixiſſe feruntur verba omnib. Philoſophiæ inſtitutis digniſſima. Prudenter enim Romanos dixerũt, quaſi liberis atq; vxoribus careant, tales ſibi excogitaſſe voluptates. Quibus verbis oſtẽdebant nihil vxore modeſta, nihil liberis poſſe eſſe ſuauius.

☞ *Illuſtretur præſens Locus ex aliis Locis, præſertim de Ludis Scurrilitate, Sepultura.*

SPECTACVLIS DEDITI.

IMMODICVM SPECTACVLORVM STVDIVM.

☞ *Pete ex Loco de Prodigalitate nonnulla. Tit. Prodigalitas in Spectaculis.*

Cum poſt cladem acceptam ad Perſas quidam ab Arcadia transfugiſſent, auxilia pollicentes, producti ſunt in conſpectũ XERXIS. Ibi Perſis percontantibus, Quid agerent Græci? reſponderunt, Eos celebrare Olympia, ac gymnica equeſtriaque
B certamina ſpectare. Rurſus percontantibus, Quod eſſet certaminis præmium? reſponderunt, Coronam oleagineam. Hic Tritantæchmes, Artabani filius, verſus ad exercitus præfectũ Papæ, inquit, Mardoni, in eiuſmodi viros nos incitaſti ad pugnandum, qui non pecuniarum gratia certamina agitant, ſed virtutis ac laudis? Ea vox tum viſa eſt timida, vt ſæpenumero prudentia habetur pro ignauia. *Herod. in Vrania.*

Græci adeò Olympiorum ſtudioſi, vt ne exciſa quidem à Romanis Corintho intermiſſi fuerint, ſed eorum faciendorum negotium Sicyoniis commiſſum. *Pauſ. in Corin.*

Theoricam pecuniam inuenimus appellari, qua toros nobis & ſedilia in ſpectaculis comparamus: quia θέα Græcorum idiomate dicatur ſpectaculum. Quod hypotheſi in Olynthiacas Demoſthenis orationes prima Libanius ſignificat. Moris fuit Athenis, vt Reſpublica duos elargiretur obolos, alterum pauperiores comparandis ſibi alimentis impendebant, alter theatri architecto erogabatur. Neque enim lapideo vtebãtur theatro ea tempeſtate. Propterea Demadem dicere ſolitum ac-
C cepimus, Theoricam id genus pecuniam eſſe democratiæ gluten: & Laconem virum (ſicuti videtur) rerum haudquaquam imperitũ, vehementer falli Athenienſes, qui ludis tantum impenderet ſtudij, & quæ in claſſis exercitumque apparatum forent abſumenda, in theatricas erogarent voluptates. Pericles primus videtur popularem aucupatus gratiam, & ſtratioticis theoricos conſtituiſſe ciuitatis prouentus, ne iure ſpectandi tenuiores priuarentur. *Cal. lib. 8. cap. 9. A. L.*

Romani, quantum ludis & ſpectaculis delectati fuerint, illud ſatis indicat quod Trebonius auro, alij argento, plerique ebore, Q. Catulus velis carbaſinis, Lentulus Spinter byſſino velo theatrum texerit. Nero Cæſar auri ramenta pro arena ſtrauit. *Alex ab Alex. lib. 5. cap. 16.* De hoc ipſo *Horatius l. 2. epiſt. 1.* ſic ſcribit:

Si foret in terris rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus panthera camelo,
Siue Elephas albus vulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipſis,
Vt ſibi præbentem mimo ſpectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret aſello
D *Fabellam ſurdo. Nam quæ peruincere voces*
Eualuere ſonum referunt quem noſtra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuſcum.
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Diuitiæque peregrinæ: quibus oblitus actor,
Cum ſtetit in ſcena, concurrit dextera læua.
Dixit adhuc aliquid? Nil ſanè. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

M. ANTONIVS Triumuir ludis & ſpectaculis deditus fuit in ipſo belli apparatu. *Plut. in Antonio.*

Ad ſpectacula à IVLIO Cæſare edita tantum vndique confluxit hominum, vt plerique Aduenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis poſitis manerent: ac ſæpe præ turba eliſi exanimatique ſint plurimi, & in his duo Senatores. *Sueton.*

CLAVDIVS Imp. emiſſurus Fucinum lacum, naumachiam ante commiſit. Sed cum proclamantibus naumachiariis, Aue Imperator, morituri te ſalutant, reſpondiſſet, Auete vos: neque poſt hanc vocem, quaſi venia data, quiſquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni ferroque abſumeret, tandem è 3
E ſede ſua proſiluit: ac per ambitũ lacus, non ſine fœda vacillatione diſcurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc ſpectaculo claſſis Sicula & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium ſingulæ, exciente buccinâ Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerſerat.

Fecit ſeculares ludos quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſeruatos: quamuis ipſe in hiſtoriis ſuis prodat intermiſſos eos, Auguſtum multo poſt, diligentiſſimè annorũ ratione ſubducta in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt, inuitantis more ſolenni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cum ſupereſſent qui ſpectauerant, & quidam hiſtrionũ producti olim, tunc quoque producerentur. *Sueton.*

NERO Cæſar interdiu clam geſtatoria ſella delatus in theatrum, ſeditionibus Pantomymorum ex parte proſcenij ſuperioris ſignifer ſimul ac ſpectator aderat. Et cũ ad manus ventum eſſet, lapidibuſque & ſubſelliorum fragminibus decerneretur, multa & ipſe iecit in populum, aut etiam prætoris caput conſauciauit: *Sueton.*

F PRODIT Dion Domitianum inter ſpectacula noctu inferorum fabulas exhibuiſſe, domo ad id inſtructa, in qua prorſus omnia viderentur nigra, excitatis quoque ex pauimento miro ingenio tabernaculis, Senatoribus modò equitibuſque ſine ſeruitiis ad ſpectaculum admiſſis. Vnicuique verò ſepulchralem impegit columnam, nominibus etiamnum adiectis, appoſita & lucerna, vti in monumẽtis aſſolet. Hinc formoſiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorum præferentes imaginem, ac meticuloſa ambientes aſſidentium ſingulos ſaltatione, ad verum omnia implebant, territis omnibus, ne mox iugularentur. Nam & quæ ad cædem maximè ſpectare videbantur, proferebat Domitianus. Paulò tamen poſt dimiſſi, cum donis omnes, ex iis quæ in cœna fuerant parata. *Cælius lib. 10. cap. 12. A. L.*

ALIPIVS, Tagaſſenſis poſtea Epiſcopus, D. Auguſtini amicus ſummus, in iuuenta (antequam ad Chriſtum conuerſus eſſet) Circenſium ludorum ſpectaculis ad inſaniam vſque deditus fuit, à D. tamen Auguſtino ad meliorem vitã reuocatus.

D. Auguſtinus lib. 3. Confeſſ. cap. 2. ſtudium ſuum theatralium dramatum, quo ſupra modum iuuenis tenebatur, non modò
G quia inane, ſed & quia ad corrumpendos iuuentum animos plurimum facit, deplorat. Fictis enim huſce fabulis aures menteſque prurientes veluti ſcalpi, ſed huic frictioni feruorem, tumorem ſanieinque virulentam ſuccedere.

SPECTACVLA DONO DATA,

EXHIBITA.

☞ *Conſule Locum Munerum. Tit. Munera præſtantiora. vbi, Spectacula, munera publica.*

Spectrum.

☞ *Vide infra. SPIRITVS.*

* Speculum.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPECVLVM eſt inſtrumentum ex vitro, chalybe, ſtanno, argentoue, intuentium imaginem repræſentans. ἔσοπτρον Græcè. *Ouid. lib. 3. de arte amandi:*

——Quid quamque decebit
Eligat, & ſpecula illa ſuum.

INVENTIO ET VSVS.

Sunt qui naturæ ipſi tribuant inuentionem ſpeculorum, H
Idq; ait *Seneca l. 1. Natur. quæſt.* vt homo ſe in iis contemplans ſeipſum noſceret. Quamuis ætas poſterorum, in vitium naturæ beneficium conuerterit, & inuitum iſtud tam promptum in libidinem mutauerit. Vnde tandem artificialium ſpeculorum induſtria promanauit, ex ſimilitudine eorũ quæ in aquis lapidibus politis, aut metallo natura effinxit: Cũ enim inſitus ſui amor homines impellat ad formæ ſuæ contemplationem, factum vt ea amarent in quibus repræſentari formam ſuam viderant, tandem potiente rerum luxuriâ, ſpecula inuenta ſunt totis paria corporibus, auro cælata, gemmiſque adornata.

Certè natura ipſa in oculis animantium formam & ſimilitudinem oculorum expreſſit: ſiquidem humori cryſtallino nigrorem quendam à tergo adiunxit: è quo ad eos qui aliorum pupillam introſpiciunt, imago reſiliat. vnde ſcitè dicitur, vt ſpeculum eſt oculus artis, ita oculum eſſe ſpeculum naturæ. Sic de aqua dixit *Virgilius:*

Nuper

——Nuper me in littore vidi,
A *Cum placidum ventis ſtaret mare,*

DE SPECVLORVM INVENTORIBVS.

☞ *Vide Locum de Mechanicis opificibus, conſideratis reſpectu Organi, &c.*

VSVS IN GENERE.

Speculorum vſum communem nemo ignorat hunc eſſe, vt intuentes imaginẽ ſui videant & contemplentur. Vnde à ſpeculor, quod idem eſt quod contemplor, nomen acceperunt, mulieribus potiſſimum ſeruiunt ad luxum & ornatum, vt quarum luxuries eò proceſſit, vt etiam in libellis quos ad Eccleſiã deprecaturæ adferunt, ſpecula componant, quibus mundum muliebrem & phaleras ſuas, ac capillitiũ inter feruidas ſcilicet ſuas preces adornent. Seruit autem ſpeculum formoſo, vt vitet infamiam: deformi, vt redimat indole & virtute, quod deeſt corpori. Iuueni, vt admoneatur ætatis lubricæ, & indomitæ, ac virum ſe præſtet: Seni, vt nihil canitie ſua indecorum agat, & de incolatu finiendo cogitet.

IN SPECIE.

AD ANIMVM COMPONENDVM.

Plutarch. Dial. de cohibenda ira ita ſcribit. Si quis elegans &
B accuratus committetur famulus, ægre nõ tulerim, ſi mihi iraſcenti ſpeculum offerat: ſicut nonnullis, vbi lauerint, nulla vtilitate exhibetur. Etenim videre ſeipſum contra naturam affecto & conturbato vultu, non parum facit ad damnandã iram. Quam rem ita expreſſit *Ouidius:*

I procul hinc dixit; non eſt mihi tibia tanti,
Vt vidit vultus Pallas in amne ſuos.
Vos quoque, ſi media ſpeculum ſpectetis in ira,
Cognoſcet faciem vix ſatis vlla ſuam.

Ita & PLATO diſcipulos ſuos admonebat, vt ſe ebrios in ſpeculo contemplarentur. Sic enim fore, vt dum faciem ſuam, furibundam & phrenetico ſimilem intuerentur, in poſterum ab ebrietatis vitio abhorrerent.

Quin & Pater familias olim eundem in finem atque vſum filios ſuos famulorum ebriorum fanatica turbulentaque facie quaſi in quodam ſpeculatio orbe ſibi obiecto, quid ſeſe deceret, intueri iubebat.

Phædrus Fab. 47. Sororis ad fratrem.

Præcepto monitus, ſæpe te conſidera.
Habebat quidam filiam turpiſſimam
C *Idemque inſigni & pulchra facie filium.*
His ſpeculum in cathedra matris ſuppoſitum fuit
Pueriliter ludentes, fortè inſpexerant.
Hic ſe formoſum iactat, illa iraſcitur
Nec gloriantis ſuſtinet fratris iocos,
Accipiens (quid enim?) cuncta in contumeliam:
Ergo ad patrem decurrit læſura inuicem,
Magnaque inuidia criminatur filium,
Vir natus, quod rem feminarum tetigerit.
Amplexus ille vtrumque, & carpens oſcula,
Dulcemque in ambos caritatem partiens:
Quotidie, inquit ſpeculo vos vti volo.
Tu formam ne corrumpas nequitiæ malis:
Tu faciem vt iſtam moribus vincas bonis.

L. ANNÆVS Seneca: Inuenta ſunt ſpecula, vt homo ſe noſceret. Multa ex hoc conſecuta, primò ſui notitia, deinde & ad quædam conſilium, formoſus, vt vitaret infamiam: deformis vt ſciret, redimẽdum eſſe virtutibus, quidquid corpori deeſſet, iuuenis vt flore ætatis admoneretur illud tempus eſſe diſcẽdi
D & fortia audendi: ſenex, vt indecora canis deponeret, & & de morte aliquid cogitaret, &c. *cap. vlt. lib. 1 natur. quæſt.*

Nonnus lib. 5. Dionyſiac.

Interdum ferrum habens reſplendens delectabatur puella
Pulcritudinis venebratæ indicio. Spontanea verò
Tacito præcone imagini credebat ſuæ pulchritudinis
Adulterium vmbratili corpus diiudicans ſpeculum.
Imitatricem vero renidebat ob formam. Proſerpina autem
Per ſe ſignatum ſimulachrum intuens frontis
Mendacis adulteriam faciem intuebatur Proſerpina.

Vnde & SOCRATEM Philoſophum legimus ſpeculo ad morum diſciplinam formandoſque animos eſſe vſũ: Quippe ſuaſiſſe diſcipulis fertur, crebro vt ſemet in ſpeculo contemplarentur: vt, qui eorum foret pulchritudine ſibi complacitus; procuraret, ne corporis dignitatem, morum dehoneſtamento pollueret. Qui vero minus in ſe viſendam formam inſpectaſſet, minuſque ſe eo nomine commendabilem; pariter conſurgeret vt virtutis ſplendore, inopiam formæ colluſtraret, atque ingenio damna corporis ac naturæ rependeret. E

Quocirca eleganter SENECA: Speculum, inquit, in quod adſpicimus, ac ſpeciem, hoc eſt effigiem noſtram contemplamur; datum nobis a natura fuit, non vt pilos è ſuperciliis aut barba velleremus, non vt faciem inficeremus coloribus, non vt rugas traheremus: ſed vt noſmetipſos noſſemus, moreſque illius intuitu in melius formaremus; prout antiquos illo vſus fuiſſe cognouimus.

AD MINISTERIA CORPORALIA.

Hic de variis Speculorũ generibus, eorumque effectu & vſu varie.

SPECVLA FALLACIA.

Fallax ſpeculum dicimus, quod non fideliter obiectam ſpeciem, ſed planè aliam atque ementitam repræſentat, adeò vt interdum etiam formoſiſſimi deformes appareant, & è conuerſo deformes pulcherrimi; prout diſpoſita eſt, certoq; artificio temperata ſpeculi ſuperficies, aut ipſa materia. Vnde & Poëta quidam deformem quandam, quæ, quod pulchra quandoque fuiſſet, rugoſam nunc ſenio faciem nollet agnoſcere, & ſpeculi potius vitio attribueret errorem, ſic de ſpeculo ſuo conquerentem inducit, *lib. 3. Triſt.* F

Cumque aliquis dicet, Fuit hæc formoſa, dolebis.
Et ſpeculum mendax eſſe querere tuum.

Adeo, vt eapropter quoque, ſiue quod vere ſpecula fallerent, neque obiectam ſincere effigiem redderent (qualia extitiſſe Poeta ſupponit) ſiue quod repræſentatæ per ſpecula effigies & formæ intuentibus non arriderent, dicit idem auctor prædicitque aniculis, hoc modo:

Tempus erit, quo vos ſpeculum vidiſſe pigebit:
Et veniet rudis altera cauſa doloris.
Flet quoque vt in ſpeculo rugas aſpexit aniles
Tyndaris: & ſecum cur ſit bis rapta requirit.

Quo ſpectat & illud quod Quidam rectè, dicit: Senibus inuiſa ſpecula Senes enim atq; anus, vti & Simiæ, dictante natura, ſpecula longè proiiciunt: ne, ſi in illis contemplari velint immutatam faciem non agnoſcant, & ſe alios eſſe atque videri lamentari cogantur.

Ad quod reſpexit *Horatius carmin. lib. 4 Od.* 10 ſic canens:

Dices heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ? G

Tametſi verò fallacia illa, proprio vocabulo, ſpecula appellentur, quæ aliam quam obiicis effigiem ac figuram repræſentent, aut eandem aliter quam vere eſt efformatam: fallacia tamen & illa vocari poſſunt, de quibus Iuſtinus Martyr, quãdo in eas feminas (tametſi Chriſtianas) declamat, quæ doloſa arte tentabant eiuſmodi, quæ Chriſtianis eſſent alioqui mulieribus interdicta. Sic enim ait: Vſu venit quibuſdam ſeipſas fallentibus, vt cum aperte vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant: Nam in vndam aut oleum facie inclinata deſpicientes, de ſeipſis iudicant, an aduerſus caſtitatẽ belligerare poſſint, Non quod ſpecula illa naturalia fontis vel olei fallerent intuentes; ſed quod illæ curioſæ tali arte vtẽtes, præſcriptã pudicis Chriſtianis mulieribus legẽ eluderent. Quales enim quaſi pudicitiæ nundinatrices eas habet *Tertullianus:* quæ vt ait, conſilium formæ à ſpeculo petunt.

Id autem efficit in hac arte Perſpectiua, vt in vno eodemque ſpeculo, aliquando vnius rei plures ſeſe oſtentent imagines. Si certo modo conſtituas, imaginetur prorſus nihil: ſitu autem mutato, imaginoſum reddatur.

Id comminiſcitur quoque ars iſta, vt caput in imo appareat, pedes vero ſurrecti, *teſte Varrone.* Excogitãtur & monſtrifica vt in templo Smyrnæ dicata, vt auctor eſt *Plinius.* H

Vidi ego quoque apud ABRAHAMVM Ortelium Coſmographum Antuerpien. quæ os contemplantis (natura licet formatum quam optimè) mirè in actum adductũ, horrendè vero in altum extenderent. Et viciſſim alia, quæ labra compreſſa, ſinemodo vtrimque in latera diducerent. Alia quæ naſum ſimum & ſtrumoſum referrent: alia vero quæ præacutum & enormiter prominentem: atque ita de omnibus quæ obiiciebantur, in monſtri deformitatem reddentia.

Quid de fallacibus illis & artificialibus, de quibus *Pauſanias in Arcad. lib. 8.* dicemus? Ad dexterã (inquit, de Curetibus tractans e delubro egredienti) ſpeculum in tentorio parieti aptè incluſum eſt, in quo qui inſpexerit, ſuam ipſius imaginem aut parum perſpicuè, aut prorſus nihil cernet: deorum tamen ſigna, & ſolium ipſum dilucidè intuebitur.

De Tigride memoratur, quod cùm ſit velociſſimum animal (nomen a Medis & Armenis habens, qui ſagittam tigrim appellant; atque rapaciſſimus, quoque flumius Tigris A vocatur) viua tamen adhuc atque adulta capi nequeat: ſed catulus abſente matre, ab equite velociſſimo quandoque ſurripitur. Quod dū ſuperueniens mater agnoſcit, rapidiſſimo curſu raptorem inſequitur. Ille verò, ſciens certò ſe non curſu, ſed arte tantum poſſe ferocis belluæ pernicitatem euadere, vitreum orbem în ſpeculi more confectum delabi ſiuit; in quē incidens tigris, ſeque in eo admirabunda contemplans, remoranſque dum catulum ſuum ſe videre exiſtimat, à fugiente interim raptore delabitur, ac omni ſpe ſua fruſtratur.

Vrentia ſiue Concava.

Concauum ſpeculum eſt, à quo radij ſolis vnum aliquod punctum coëunt; in quod non lucem ſolummodo, ac radios, conuerſum ad ſolem reflectit, verum etiam calorem emittit talem, vt facillùs interdum obiectu fomitem, quam ignis accendat. Vtquemagis admirere, planum ſpeculum lucem tantum reflectit, ſine calore; conuexum verò, nec calorem, nec lucem: cuius idcirco liberior eſt in aliis vſus. Nam cùm imbe- B cilli ſint oculi noſtri, vt recto obtutu ſolem ſuſtinere non valeant nec formam eius, habitumque, & verum illum igneis calorem contemplari: inuentum eſt ope atque adiumento ſpeculi: vt non modò orientem occidentemque ſolem queamus conſpicere: verum etiam ſupra nos ſtantem, & nullo rubore perfuſum, ſed candida luce fulgentem tranquille & citra oculorum moleſtiam, contemplemur. Sic nimirum & Solis eclipſes per ſpeculum commune ac planum, hoc eſt, Solis Lunæq; imagines, in offenſo intuitu conſpiciuntur. Sed è contra ſpeculorum arte elaborata, concauitas, collectos, vt dixi, in idem punctum ſolis radios, ita condenſatos conſtrictoſque in obiectam ex aduerſo, rem materiamque reflectit, vt & plumbum in tectis colliqueſcere faciat, & aptam combuſtioni materiam, quaſi igni iniecto comburat. Huic rei admirandæ, non minus miranda fidem facit: quod nempe Meneſtratum in templo Dianæ Hecaten tanta marmoris radiatione feciſſe compertum eſt, vt in eius contemplatione æditui ſpectatores admonere ſolerent, parcerent oculis. Ne ſcilicet nimia radiorum perſtrictione fulgor egrediens viſus aciem non ſolum hebe- C taret, verum etiam arefacto excoctoque interius neruo optico, vim viſiuam depopularetur.

Clarius huius vſtulationis deflagrationiſque teſtimonium Archimedis nobis factum admirandum ſuppeditat, quod à Galeno proditum legimus. Ille enim Archimedes Syracuſanus, in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili vir ſubtilitate, ſed in ſpeculorum ratione pertractanda, vel maximè memorandus fuit. Non ſolum enim ingenti volumine acerrimè ſpeculorum naturam ac diuerſitatem rimatus eſt; verum etiam actu ipſo, concaui in vrendo ſpeculi efficaciam, certo experimento teſtatam fecit. Nam hoſtium naues, pice nullo negotio ignem concipiente, ſpeculi miniſterio concremauit.

Sunt & tranſparentia quædam ſpecularia vitra, quæ ſi ex aduerſo ſoli ponantur, appoſitum accendunt fomitem. Sic in quadam Aſiæ vrbe domum deflagraſſe contigit, feneſtræ cuidam vitreæ lignis pice litis adiacentibus, & in extima parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto. Nam eo validius ſolari radio vaporante (vt æſtate aſſolet media) materia flammam concepit, moxque ad ſummum per- D uenit incendium.

Sic quoque celebratum Medeæ pharmacum ignibus admotum inardeſcebat: conſtabat enim ſulphure & aſphalto humentiore. Hæc de ſpeculi vrentis portento, è natura & arte producto.

Pvrgantia.

Huic titulo ſeruiet æneum illud labrum *Exod.* 38. quod Moyses Dei iuſſu in tabernaculi vſū fieri curauit de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi. Nam in illo & ſpecula habemus maculis detegendis, & aquam detergendis. Si (quod aliqui putant) labrum ipſum fuſile ex æreis mulierum ſpeculis conflatum fuit (nam olim ferro quod

——dum tranſit in vſus
Aſſiduos, ſplendore micat, vultuque nitenti
Audet ad argenti decus adſpirare ſuperbum,

& ex albo plumbo, id eſt, ſtanno, ære & mixtis ex hiſce materiis, ſpecula fuiſſe facta, eſt in confeſſo) ſpeculorum ſaltem materia ſpeculandi memoriam repræſentat: quemadmodum thuribula ænea illegitimorum ſacerdotum igne à Deo conſumptorum, Dei iuſſu in laminas producta, & affixa altari, pro E ſigno & monumento filiis Iſraël ſeruiebant, ne quis amplius alienigena auderet accedere ad offerendum incenſum Domino. Sin verò (vt alij volunt) etiam ipſa ſpecula integra in circuitu labri defixa conſpicua fuerint, in quibus, vt putant circumquaque Sacerdotes & Leuitæ ſe loturi, & lauantes inſpicerent, tunque aqua ibidem præſente mundarent.

Vanitatem Foventia.

Qui vanæ gloriæ formæque concinnandæ dant operam, ſpeculi adminiculo illam pruriginem animi accendunt, cuius fatuitatis exempla innumera ſunt.

Otho cum Romanis omnium gentium fortiſſimis imperaret, ſpeculum in bello ciuili contra Vitellū deferebat, vt ſe, dum tolli ſigna iuberet, armatum comptumque intueretur. Hoccine momentum vllum eam in rem conferebat, vt eò maiori ſuis terrori futurus eſſet hoſtibus, quo ſibiipſe in armis & corporis cultu videretur ornatior; Forma virū neglecta F decet, & bellicoſo duci aut militi, terror in hoſtium oculis potius eſt, quærendus, quàm muliebris illa in cultu mollities.

E contra Semiramis: quæ, cum aliquando circa corporis cultum occupata, defeciſſe Babylonem intellexiſſet; ſoluta adhuc altera crinium parte, ad eam recuperandam cucurrit, nec prius decorem capillorum redegit in ordinem, quam vrbem in ſuam iterum poteſtatem vidiſſet redactam.

Apuleius de pompa Iſidis inquit: Mulieres ſplendentes candido amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua ſacri incedebant comitatus, ſolum ſternebant floſculis. Aliæ quæ nitentibus ſpeculis pone tergum reuerſis venienti deæ obuium commonſtrent obſequium. *Ex lucubrationibus Ioan. David. Societ. Ieſu.*

* Spelunca.

Definitio & Etymologia.

Speluncæ ſunt antra ſiue ſpecus ſubterranei, aut montium concauitates, quæ rudi adhuc ſæculo habitationi inſeruiebant. Inde illud *Ouidij.*

domus antra fuerunt. G

Et Virgil. lib. 6. Æneid.

Spelunca alta fuit vaſtoque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris.

Etiam ſepulturæ deſeruiſſe conſtat ex S. Literis frequenter.

☞ *Vide Locum de Cadauere, Sepultura.*

Speluncæ Celebres.

☞ *Pete Loca materialiter coſiderata in Specie.*

Habitare in Speluncis.

☞ *Ex Loco de Domo, Habitatione, & Anachoretis.*

* Spes.

Definitio & Etymologia.

Spes generatim ſonat expectationem boni: idque futuri, ardui, poſſibilis. Quia boni, differt à timore: quia futuri, differt à gaudio: quia ardui, differt à communi deſiderio & cupiditate: quia poſſibilis, differt à deſperatione. Accipitur aliquando pro paſſione, quomodo etiam brutis communis eſt. Hebraice *Bitchab*, à verbo *Batach*, confiſus eſt.

Eſt autem Spes virtus Theologica attingens Deum imme- H diatè tam in ratione primi efficientis, quàm in ratione vltimi finis, quod confirmatur ex Apoſtolo *c. 6 ad Hebræos*: Qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchorā habemus animæ tutam ac firmam incedentem vſque ad interiora velaminis, id eſt, vſque ad Deum ipſum, qui habitat in Sancto Sanctorum. Spes enim quæ ponitur in Creatura, non eſt tuta anchora & firma ſed vt benè dixit Philoſophus: eſt ſomnium vigilantium, & timorem deceptionis coniunctum habet; vt meritò dixerit *Seneca*, ſpem vna cum timore cadem catena eſſe reuinctam, & poſt ſpem metum ſequi.

Differt autem à fide, quod hæc ſit etiam malarum & timēdarum rerum, imò præteritarum, præſentium, & alienarum, cùm Spes ſit bonorum futurorum, & pertinentium ad eum qui ea ſperat. A charitate diſtinguitur, quòd per hanc Deo benè velimus propter ſe: In ſpe verò nobis tanti boni poſſeſſionem volumus per viſionem Dei. Ita *Malderus. Tract. de Spe. q. 17. art. 6. Comment. de Virtutib. Theolog.*

S. Chryſologus ita dicit: Spes ad futura tendit, fides ad promiſſa tranſmittit: cùm res venerint, aduenerint & promiſſa, ſpes deſinit, fides ceſſat. Dulcis eſt epiſtola, ſed vſque dum

A veniat ipſe qui miſit: neceſſarium chirographum, ſed vſque ad debiti redditionem: grati flores, ſed vſque dum veniatur ad poma, ſed præſentia epiſtolam delet, rumpit ſolutio cautionem, flores conſumuntur à pomis; & ideo te ſuperni Patris filium, hæredem Dei, cohæredem Chriſti, participem regni cœleſtis, confeſſorem diuini Iudicis, cœli incolam, Paradiſi poſſeſſorem, modo deſignatum de fide noueris: modò ſpe, non te noueris te promotum. Et ideo ſuſcipite fidem, tenete ſpem, dicite ſymbolum: vt ad rem & ad illa valeatis bona quæ prædiximus peruenire. *Sermone 62. m.*

* Obiectvm.

Spei obiectum materiale vt loquũtur Theologi, eſt Beatitudo ſiue vita æterna. Hanc enim ſperamus; vnde Apoſtolus *ad Titum c.2.* Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei. Itaque bona creata, tam naturalia, quam ſupernaturalia, quatenus conducunt ad Dei comprehenſionem, aut inde conſequuntur, pertinent ad obiectum ſpei.

Obiectum formale eſt Devs ipſe, vt auxiliator aut largitor illius boni quod adipiſci ſperamus: vel quod in idem redit, auxilium diuinæ poteſtatis & pietatis, vt loquitur S. Thomas,
B hæc enim eſt ratio immediatè mouens & inducens ad exſpectandum bonum arduum tali dignum datore.

* Svbiectvm.

Subiectum ſpei D Thomas conſtituit appetitum ſuperiorem, ſiue rationem. Obiectum enim ipſius eſt bonum diuinum, adeoque ſupra rationem.

* Spem qvi habeant.

Spes vt eſt virtus Theologica, non eſt in Beatis poſt hanc vitam. Spes enim ait Apoſtolus, quæ videtur, id eſt, quando res ſperata poſſidetur, non eſt ſpes; nam quod videt, quis, quid ſperat. An verò ſecundùm habitum non maneat in Beatis, inter Theologos controuertitur, quanquam negatiua pars ſit certior.

In Christo viatore non fuit ſpes, neque ante, neque poſt reſurrectionem, quia ſemper vidit Deum.

Omnes Iuſti habent hanc virtutem, qui clare Deum non vident, quales erant Patres in limbo, & modo animæ in Purgatorio, Angeli in via, adeoque omnes fideles in hac vita,
C etiamſi ſint peccatores.

Damnati tamen nec habitum ſpei retinent, nec illius actum habent. Quoad ſpem viatorum certa ea eſt & firma, vt quæ non c[illegible] iuxta Apoſtolum *ad Rom. c.5.* Vnde Magiſter [illegible] ſpem certam exſpectationem futuræ Beatitudinis venientem ex Dei gratia & meritis. Idem Apoſtolus dicit Scio cui credidi & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſ[illegible]. Eaque certitudo in nobis excludit deſperationem [illegible] onem & diffidentiam: In animabus verò Purgatorii etiam timorem de non obtinenda re ſperata.

* ENCOMIVM ET EFFICACIA.

Ethnicorvm Testimonia.

De hac ita *Theocritus*:

Θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον,
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
Χ' ὁ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.
Fidere amice decet, melius cras forſan habebit,
Sperandum eſt viuis, non eſt ſpes vlla ſepultis,
Nunc pluit, & clarus nunc Iuppiter æthere ſurgit.

Iulius Polyænus verò ita ait.

D [illegible]
[illegible]
Spes vitæ ſemper furatur mentem: extrema autem
Aurora multa præuenit negotia.

Similiter *Sophocles*:

Ἐλπὶς γὰρ ἡ βόσκουσα τοὺς πολλοὺς βροτῶν.
Spes enim alit homines plurimos.

Ex Latinis verò Poëtis, ita legimus *apud Ouid. 1. Pont. 7.*

Spes igitur pœnæ menti Græcine leuandæ
Non eſt ex toto nulla relicta mea.
Hæc Dea, cum fugerent ſceleratas numina terras,
In diis inuiſa ſola remanſit humo.
Hæc facit, vt viuat foſſor quoque compede vinctus,
Liberaque à ferro crura futura putet.
Hæc facit, vt videat cum terras vndique nullas,
Naufragus in mediis brachia iactet aquis.
Sæpe aliquem ſolers medicorum cura reliquit,
Nec ſpes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clauſi ſperare ſalutem,
E *Atque aliquis pendens in cruce vota facit,*
Hæc Dea quam multos laqueo ſua colla ligantes,
Non eſt propoſita paſſa perire nece.
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arguit, iniectas continuitque manus.

Similia quoque habet *Tibull. 26.*

Iam mala finiſſem letho ſed credula vitam
Spes fouet, & melius cras fore, ſemper ait.
Spes alit agricolas: ſpes ſulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine piſces.
Cum tenues hamos abdidit ante cibus.
Spes etiam valida ſolatur compede vinctum.
Crura ſonant ferro ſpes canit inter opus

Aliud incerti Auctoris.

Spes fallax, ſpes dulce malum, ſpes ſumma malorum,
Solamen miſeris, qua ſua fata trahunt.
Credula res: quam nulla poteſt fortuna fugare.
Spes ſtat in extremis officioſa malis,
F *Spes vetat æternis Mortis requieſcere portis,*
Et curas ferro rumpere ſollicitas.
Spes neſcit vinci, Spes pendet tota futuri
Mentitur: credi vult tamen illa ſibi.
Improba, mentis inops, rebus gratiſſima lapſis,
Quas fouet & verti fata ſubinde docet.
Sola tenet miſeros, inuitos ſola moratur,
Sola perit nunquam: nec perit, atque redit.
Sæpe bono, rurſuſque malo blandiſſima ſemper.
Et quos decepit, decipit illa tamen.
Inſtabilis, dubio deuexa ad tempora motu,
Audax, & clauſum quæ putet eſſe nihil.
Omnia promittit mota leuitate Deorum.
Nil fixum, & caſus admonet eſſe leues.
Naufragus hac cogente natat per ſæua procellis.
Æquora, cum merſas viderit ante rates.
Captiuus duras illâ ſolante catenas
Perfert: & victos vincere poſſe putat.
Noxius infami diſtrictus ſtipite membra
Sperat & affixa poſſe redire cruce.
G *Spem iuſſus præbere caput, paloque ligatus,*
Cùm micat ante oculos ſtricta ſecuris, habet.
Sperat & in ſæua victus gladiator arena,
Sit licet infeſto pollice turba minax.
Et qui decenti iugulo victoria moto
Spem, quamuis lecto iam referatur, habet.
Spem recipit carcer foribus præcluſus ahenis.
Spes & in horrendo robore parua manet.
Spes Marium monit turpi ſe credere limo,
Et tantum furto vincere velle virum.
Hæc illum Libyæ penetrare in litora victa
Iuſſit: & ò ſuperi, quis fuit ille dies.
Quo Marium vidit ſuprà Carthago iacentem?
Tertia par illis nulla ruina fuit.
Spes Magnum profugum toto diſcurrere in orbe.
Iuſſerat, & pueri Regis adire pedes.
Spes vni nunquam potuit dare verba Catoni,
Mendaciſque Dea non tulit ille dolos.
H *Quid non ſpes audet? Priamo poſt, Hectora manſit,*
Spes fuit vxori Proteſilaë tua
Orpheus infernas ſperauit tollere leges,
Tartareum & cantu flectere poſſe canem.
Spe duce per medias enauit Dædalus vndas:
Et noua mirantes terruit ales aues
Paſiphaë (quid non homini ſperare licebit?)
Sperauit toruo poſſe placere boui.
Sperat, qui curuo ſulcos perrumpit aratro.
Sperat, qui ventis vela ferenda dedit.
Spes hamis piſces, laqueo captare volucres
Erudit, hæc orbem bella cruenta docet.
Spes ſequitur grauibus raſtris mala rura domantem.
In noua ſe nulla cum ratione parat.
Semper adulatur, ſemper maleſida vagatur:
Et populos, vrbes, totaque regna capit.
Deſertos medicis ſpes nunquam deſerit ægros
Deſeſſi nunquam, ſpem poſuere rei.
Spes eſt, quæ claſſes diuerſo ex hoſte coactas
Ducit. Spes cupidos ducit in arma viros,

A *Et dicit, Dum,ne te præſentia iungam.*
Fert nullas mutat nobilitate vices.
Incerto ſaſſi Fortuna per orbem.
Et ſemper, contra quæ fugit, atque redit.

PHILOSOPHORVM ET ALIORVM APOPHTHEGMATA.

THALES ſciſcitans quid maximè commune eſſet omnibus: Spes reſpondit. Hāc enim etiam illi habent, qui aliud nihil. *Stob. ferm.*109.

BIAS, roganti cuipiam, quid eſſet dulce hominibus? Spes, ait. *Bruſ. lib.*6. *cap.*11.

RHODIVS quidam ob intempeſtiuam libertatem à tyranno coniectus in caueam, in qua more nocentis beſtiæ alebatur ad cruciatum & ignominiam, amputatis naribus ac fœdata vulneribus facie, quum ab amicis admoneretur, vt inedia ſibi malorum finem quæreret: Cuncta, inquit, homini quoad viuit ſperanda ſunt. Citius illum laudarem quam iſtos, qui ob cauſas non admodum graues confugiunt ad laqueum, aut ad præcipitium. *Eraſ. lib.*8. *Apophteg.*

DEMOCRITVS, eius circumfertur talis ſententia: Spes rectè ſapientum voti compos fieri poteſt, inſipientium verò impoſſibilis eſt. *Stob. ferm.*109.
B

SOCRATES dicere ſolebat, neque mulierem ſine viro, neque ſpem bonam abſque labore quicquam vtile parere. *Stob. ſerm.* 19. *& ſer.*1.

Neque nauem vnica anchora, neque vitam vna ſpe fultam eſſe oportere dicebat. Id poſtea dictum eſt ab Epicteto. Item, improbæ ſpes, quemadmodum mali viæ duces, in errorem inducunt. *Max. ſerm. de Spe.*

Idem, dicere ſolebat, Spem malam nihil aliud eſſe, quam peſſimū vitæ ducem, grauiſſima quæque peccata. *Stob ſerm.* 109.

PLATO Spem vigilantium ſomnium appellabat. Ad quod alluſiſſe videtur Virgil. quum ait.

An qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt.

Nam dictu mirum eſt, quam varias imaginationes patiantur in animo ſuo, qui vehementer ſperant aliquid. Atque hi inanibus ſimulachris perinde ſemet oblectant, ac ſi iam tenerent quæ ſibi pollicentur. *Ælian. lib.*13. *de var. hiſt.*

C DIOGENES percontatus quidnam in vita extremum eſſet? Spes, dixit. *Stob. ſerm.*109.

HERODES, ad confirmandos aduerſus Arabes ſuorum animos: Fallax, inquit, ſpes eſt, quæ non ſuis viribus nititur, ſed alienis aduerſis. *Bruſ. lib.*6. *cap.*11.

PLVTAR. dicebat ſpes eruditorum eſſe ſtabiles, vt quæ in rationis portu cōquieſcerēt. Idē præſtat ſcaphæ impulſæ infirma anchora, quod ſpes innitēs malo cōſilio. *Max. ſerm. de Spe.*

ALEXANDER apud Granicum, Martem experturus, hortabatur Macedones, vt affatim pranderent, veluti poſtridie ex hoſtium commeatu cœnaturi. Præſens animus, ac de belli euentu fidens ac ſecurus *Plut in Apophꝫ. reg. & imp.* *V. de eodem Tit. ſequentem.*

M. CATO de ſpe ſic prædicaſſe narratur, *authore Plutarcho*, quod quæ magna eſſent, puſilla faceret: quæ puſilla proſus nulla, ſentiens opinor, de periculis. Victoriæ ſpes extenuat omnia quæ ſolent deterrere. *Eraſ. Rot.*

IVL. Cæſ. Obſecrantibus Cæſarem amicis, vt præſidio corpus muniret multiſque ad id operam ſuam pollicentibus, negauit ſe hoc facturum: Satius eſſe dicens ſemel mori, quam
D aſſidua ſpe & expectatione pendere, *Plut.*

MITHRIDATES conſobrinus Regis Ponti: Cùm itaq; ſeipſum in omnibus ille non potuerit imitari, quomodo fieri poſſit, vt nos alteri ſimiles efficiamur & illorum propoſitum ſequendo teneamus. Verùm iucundus quidam & ſuauis affectus eſt ipſa ſpes, non aſſecutione ſolummodo capiens, verùm etiam fruſtratione blandiens: qua incitor vt ſuper omnes me tibi maximè gratificaturum exiſtiment. *Epiſt. Græcis.*

EPICTETVS: Quid eſt longiſſimum? Spes. Quid eſt ſpes? Vigilanti ſomnus, expectanti dubius euentus. *Altercat. cum Hadriano.*

*SIMVLACHRVM.

Expreſſit Spei ſimulachrum per modum dialogiſmi, *Andr. Alciat.* Emblemate XLVI.

Quæ Dea tam læto ſuſpectans ſydera vultu?
Cuius penicilis reddita imago fuit?
Elpidꝫ fecere manus, Ego nominor illa,
Quæ miſeris promptam Spes bona præſtat opem.
Cur viridis, tibi palla? quod omnia me duce vernent:

Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quos viuos ſperare decet, prædo ſepultis.
Cur in doliolo tegmine pigra ſedes?
Sola domi manſi volitantibus vndique noxis,
Aſcræi vt docuit Muſa verenda ſenis.
Quæ tibi adeſt volucris? Cornix fidiſſimus oſten,
Eſt bene cum nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? bonus euentus, præcepſque Cupido.
Qui præcedit? Vigilum ſomnia vana vocant.
Quæ tibi iuncta aſtat? ſcelerum Rhamnuſia vindex,
Scilicet vt ſperes nihil, niſi quod liceat. E

*HIEROGLYPHICA.

Hominem, qui fugitiuam rem aliquam nulla conſequendi ſpe ſectatur, indicare ſi voluiſsēt veteres, *Anguillam* pingebāt, quam manus à cauda prehenderet, tanta enim eſt lucubricitate prædita: vt prenſantium manibus elabatur quam facillime, difficulterque contineri poſſit. *Pier. Val. l.* 29.*ſ.*273.*C.*

Quod ſi certam eſſe ſpem de ambigua re quapiam oſtendere voluiſſent, obuolutam eam ficulneo folio pingebant: quod ſcabritie ſua prenſanti ſit adminiculo, nequaquam irrito, vnde prouerbium: τῷ σύκω τὴν ἔγχελυν. *Idem ibid.* F

EXEMPLA ETNICORVM QVI, QVID SPERAVERVNT?

Cùm NABVCHODONOSOR Rex Babylonius Hieroſolymā obſideret, & Hieremias vates excidium vrbi imminere, & Sedechiam Regem Babylonem abducendum prædiceret: emit tamen Hieremias, Domini iuſſu, fundum ab Hananeele patruo ſuo Anathothenſem ſpem fidis & decem argenteis instrumentum venditionis Baruch confecit, & obſignatum vrnæ fictili iubente Hieremia impoſuit. Fore enim aliquando, vt terra nunc deſolata à Nabuchodonoſore, reſtitueretur, & Iudæi ex captiuitate redirent. *Hier.*32. Pari confidentia Romani agrum in quo Annibal vrbem obſidens caſtra fixerat, licitati ſunt. *Liuius.*

ÆTHRA apud Eurip. in Supplicibus hortans Theſeum ad capienda arma contra Thebanos victores: Cadmi cernens populum feliciter re geſta, adhuc ipſum alios iactus per cubos facturum ſpero. Deus enim omnia conuertit retro.

ALEXANDER Macedo proficiſcens in Aſiam poſſeſſiones domeſticas & vectigalia regia amicis pleraque diuiſit. Vnus nihil ex illius largitione accepit Perdiccas, ſed rogauit: Tibi verò quid Alexander relinquis? Qui vt reſpondit: Spes meas: ergo harum, inquit, nos quoque erimus conſortes. Neque enim nos tua capere, ſed prædam expectare Darij decet. *Plut. orat.* 2. *de Alexandri fortuna.* G

RHODIVS quidam ob intempeſtiuam libertatem à tyranno coniectus in caueam, in qua more nocentis beſtiæ alebatur ad cruciatum & ignominiam, amputatis manibus ac fœdata vulneribus facie, cùm amicis admoneretur vt inedia ſibi malorum finem quæreret: Cuncta, inquit, homini quoad viuit ſperanda ſunt. *Eraſm. lib.* 8. *Apophꝫ.*

ARISTIPPVM philoſophum Socraticum ferunt aliquando ad Rhodienſium litus graui naufragio eiectum, amiſſis omnibus, vidiſſe in arena figuras quaſdā geometricas: atque ad comites, mœrore poſthabito, hilari vultu exclamaſſe: Bene ſperādum eſt: nam & hic quoq; hominum veſtigia cernimus. *Laer.*

C. MARIVS obſcuro genere natus, facinorum militarium commendatione ad Rempubl. acceſſit. Ac primùm maiorem petiit ædilitatem. Vbi ſenſit ea ſpe fruſtrari ſeſe, eodem die minorem ambiit: & hac fruſtratus, haud tamen deſperauit, ſe Romæ ciuitatis primatem fore: docens, quantum in rebus humanis valeat improbitas. *Plut. in Roman. Apophꝫeg.* Idem vi. Conſul Roma pulſus à L. Sylla, & proſcriptus, grandi pecunia in caput eius pronunciata, variis erroribus & periculis agitatus, oraculo ſe potiſſimùm ſolabatur, quo acceperat, ſepties ſe conſulem futurum. Neque eum ſpes ea fefellit. *Sabell. l.*3 *Ennead.*6. H

Prædictum a mathematicis NERONI Cæſ. olim erat, fore vt imperio quandoque deſtitueretur, vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τέχνιον ἡμᾶς διαθρέψει: quo maiore venia meditaretur citharœdicam artem, principi ſibi gratam, priuato neceſſariam. Spoponderunt tamen quidam deſtituto ei ordinationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hieroſolymorum, plures omnis priſtinæ fortunæ reſtitutionem. Cui ſpei pronior, Britannia, Armeniaque amiſſa, ac rurſus vtraque recepta, defunctum ſe fatalibus malis exiſtimabat. Vt verò conſulto Delphis Apolline, ſeptuageſimum ac tertium annum cauendum

A uendum ſibi audiuit,quaſi eo demùm obiturus,ac nihil coniectans de ætate Galbæ:tanta fiducia non modo ſenectam,ſed etiam perpetuam ſingularemque concepit felicitatem, vt amiſſis naufragio pretioſſimis rebus,non dubitauerit inter ſuos dicere,piſces eas ſibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipſo,quo matrem occiderat:adeoque lentè ac ſecure tulit,vt gaudentis etiam ſpeciem præberet,tanquam occaſione nata ſpoliandarum iure belli opulentiſſimarum prouinciarum. Statimque in gymnaſium progreſſus, certantes athletas effuſiſſimo ſtudio ſpectauit. Cœnæ quoque tempore interpellatus tumultuoſioribus literis,hactenus excanduit, vt malum iis,qui deſciſſent, minaretur. Denique per octo continuos dies non reſcribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus,rem ſilentio obliterauit. *Sueton.*

Agareni Italiam ſub Ludou. Pio Imp. vaſtantes,eius ductu, & Baſilij Imper. Conſtantinopolitani ope, breui ſunt fuſi, eorumque Dux Soldanus captus,toto anno Capuæ in captiuitate delituit, nunquam ridere viſus,non ſine omnium qui aderant admiratione: quo ad ſemel videns rotam currus circumuolui, & imam partem ſubinde in altum ſubuehi:
B Sic(inquit)res vertuntur humanæ,quod ſine cachinno neſcio explicare. Et fortè ego qui ad ima detruſus iaceo, exurgam quandoque, & denuò regnabo. *Cuſpin.*

*SPES CHRISTIANORVM SOLVS DEVS, EIVSQVE MISERICORDIA, ET QVANTA ILLIVS VIRTVS.

Mellifluus Doctor verbis dulciſſimis ſeipſum excitans, ita ait: Tu es,Domine,ſpes mea. Quicquid agendum, quicquid declinandum, quicquid tolerandum, quicquid optandum, tu es Domine,ſpes mea hæc vna mihi omnium promiſſionum cauſa, hæc tota ratio meæ expectationis:prætendat alter meritum,ſuſtinere ſe iactet pondus diei & æſtus, ieiunare bis in ſabbatho ſe dicat,poſtremo non eſſe ſicut cæteros hominum glorietur. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam. *Bern. ſer. 9. ſup. Qui habitat.*

Si mihi prœmia promittunt per ſe obtinenda, ſperabo: ſi inſurgent aduerſum me prælia,ſi ſæuiat mundus,ſi fremat
C malignus,ſi ipſa caro aduerſus ſpiritum concupiſcat, in te ego ſperabo. *Ibid.*

Vt quidem cunctamur omnino abiicere ſpes miſeras, varias,inutiles, ſeductorias,& huic vni,tam ſolidæ, quam perfectæ, tam beatæ ſpei tota deuotione animi,toto feruore ſpei inhærere. *Ibid.*

Dicit fides,parata ſunt magna inexcogitabilia bona à Deo fidelibus ſuis:dicit ſpes, mihi illa ſeruantur, nam tertia quidem charitas,curro ego, ait,ad illa. *Idem ſerm. 10. Pſal. 91.*

Tria conſidero,in quibus tota ſpes mea conſiſtit:Charitatem adoptionis,Veritatem promiſſionis, Poteſtatem redditionis. Non eſt via ad regnum ſine præmiis regni,nec ſperare poteſt cœleſte regnum,cui nec ſuper propria regnare membra adhuc donatur. *Ibid.*

Tu es patientia mea:ſi tribulatio infertur, per te ſperabo tu es ſpes mea:ſi præmia promittantur,per te obtinebo: ſi inſurgat hoſtis,non niſi in te ſperabo. *Ibid.*

Videatur etiam *Auguſt. in Pſal.* 102.

*EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Multis annis expectauit Abraham, antequam haberet filium de Sara: quia iam centenarius erat: quando natus eſt Iſaac. *Gen. 15. & 21.*

D A promiſſione facta ABRAHÆ primò vſq;ad ingreſſum ſeminis ſui,fluxerũt an 400. nec tamẽ irrita ſpes eſt. *Gen. 12. & 15.*

Iſraëlitæ ſpe vana ducti arcam à Silo in caſtra contra Palæſtinos duxere,rati ſe illius præſentia victores fore:at longè aliter accidit,Deo illorum improbitatem vindicante: ita vt triginta millia eorum ſint cæſa,& arca in Palæſtinorum manus peruenerit. 1. *Reg.* 4.

Parentibus TOBIÆ ſenioris irridentibus eum,& dicentibus: Vbi eſt ſpes tua,pro qua eleëmoſynas & ſepulturas faciebas? Tobias increpabat eos,dicens:Nolite ita loqui,quoniam filij ſanctorum ſumus,& vitam illam expectamus,quã Deus daturus eſt his,qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo. *Tob. c. 2.*

Spes tantoperè iuſtum fulcit in ſummis ærumnis,vt etiãſi mundi præſidiis omnibus deſtituatur,intrepidus reddatur, Iob enim afflictus corpore,orbatus liberis,deriſus ab amicis,& rebus omnib. ſpoliatus dicebat:Etiãſi occiderit me(Dominus) in ipſum ſperabo,& ita de calamitatibus triumphauit. *Iob. 13.*

Dauid adulterij homicidiique crimine nequiter corruerat, E
ſed per Nathan Prophetam reprehenſus: Peccaui, inquit, Domino. Dixitque Nathan:Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum,non morieris. Peccatum confitendo abluit, & de miſericordia Dei non diffidit. Idcircò non eſt ſpe deceptus: tunc veniam impetrauit,cùm commiſſa ingemuit. Sed ſi Dauid ſic cecidit,nemo continentium ſe arbitretur ſecurum:rurſum ſi idem tanti reatus damnatione abſolutus eſt, nemo delinquentium deſperet. 2. *Reg.* 12.

MANASSES Regum omnium, qui Ieroſolymis regnarunt ſceleratiſſimus,ſtellas adorauit,aras Baalim erexit, in Templo Dei idolum poſuit,ſomnia obſeruauit,auguria ſectatus eſt, ſuper hæc ſanguinem innoxium fudit,interficiens Prophetas, Iſaiam ſerra medium ſecans. Cumque ob hæc flagitia Dominus tradidiſſet eum in manus Principum Aſſyriorum,ferroque vinctus ductus eſſet in Babylonem, anguſtiis compellentibus agnouit peccatum,egit pœnitentiam, orauit, exauditus eſt, Deoque propitio rediit Ieruſalem,& recuperauit regnum,atq; in alium mutatus,idolis ſublatis,prophanata expiauit,& vt ù Deum Iſraël impensè coluit. Quis igitur veniam deſperet, ſi Manaſſes inuenit? Aut quis adeò peſſimis moribus viuit, vt
euadere bonus,non poſſit, ſi ille euaſit? 1. *Paral.* 33. F

Niniuitæ cùm IONA prophetante vrbis excidium imminere didiciſſent,peccatorum,ob quæ id paſſuri erant, pœnitentiã agentes,dixerunt:Quis ſcit,ſi conuertatur,& ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Grandis fiducia,in ipſo diuinæ vltionis procinctu ſperare miſericordiã, ſed fruſtra quidem ſperaſſent,niſi vitiis finem ſtatuiſſent. Quod ſperauerant,pœnitendo obtinuerunt,dicente Scriptura: Et vidit Deus opera eorum,quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt ſuper malitiam quam locutus fuerat,vt faceret eis,& non fecit. Ea igitur ſpes impetrandæ ſalutis non fallitur,quam vitæ correctio comitatur. *Ionæ* 3.

Euangelij tẽpora percurramus. Cuius ſpem non incitat atque accendit Latro in cruce pœnitens? Quam quidem Crucẽ ſi nihil mali commiſiſſet,ſi nemo cogeret,ſua ipſe ſponte hac mercede aſcendere debuit,vt à Domino audiret vocem illam, qua nihil iucundius:Hodie mecum eris in Paradiſo. Ob latrocinia noxæ deditus,mortique addictus,dum moriens dignum ſe ſupplicio confitetur,dum in Chriſtum credit,dum iuxta ſe
pendentem deprecatur,tranſiuit de morte ad vitam,de Cruce G
in Paradiſum. O diuinæ clementiæ immenſitas! quam ſeræ conuerſioni, quam grandem tribuiſti mercedem? *Lucæ* 23.

Neque enim Nouatianorum impietati adhibenda eſt fides, qui aiunt iis,qui poſt Baptiſmi luſtrationem peccati maculam contraxerunt, gratiæ recuperandæ non eſſe locum. Petrus de piſcatore Apoſtolus,iam carni & ſanguini Domini communicauerat, iam ſpeciali priuilegio cùm Iacobo & Ioanne eiuſdem Domini gloriam in monte viderat: Iam Ieſum Dei filium confeſſus fuerat,& tamen Dominicæ paſſionis tempore,dum homines timet, Deum negauit. At quoniam poſt negationem amarè fleuit, non ſolum quod peccando amiſerat, pœnitendo iterum eſt aſſecutus, ſed etiam omnium Princeps factus, claues regni Eccleſiæque gubernandæ poteſtatem accepit. Benigniſſimus Dominus plus contulit eius pœnitentiæ, quam contulerat innocentiæ, priſtinis beneficiis cumulum faciens tam excellentis Præpoſituræ honorem. *Matt.* 26. *Mar.* 14. *Luc.* 22.

At econtrà Iudas de culmine ipſo Apoſtolatus in baratrum inferni infeliciter corruit. Non vtique quia Dominum vendi-
dit, ſed quia, eo vendito, magis de flagitio doluit, quàm de H
venia ſperauit. Peccaui, inquit, tradens ſanguinem iuſtum. Conueniens pœnitentia, ſi ſibi humiliter ignoſci poſtulaſſet, & non ſceleri ſcelus addens, ad laqueum prius,quàm ad Dominum confugiſſet. Nunquid proditori ſuo non dimiſiſſet, qui dimitti crucifixoribus ſuis rogauit? Nunquid vendenti non pepercisset, qui lancea latus ſuum fodienti ſic pepercit, vt coronam indulgeret Martyrij? *Matt.* 26. 27.

Sed quis præterea deſperet,quamuis impius,& crudelis,& omni immanitate præditus, ſi Paulus Chriſtiani nominis perſecutor,factus eſt Chriſti Apoſtolus? ſi vas iræ conuerſum eſt in vas electionis? ſi is,qui infeuliſſimus fuerat Eccleſiæ hoſtis, repentè euaſit conſtantiſſimus eiuſdem Eccleſiæ propugnator? Sed dices: Ille in via vocatus eſt, & vt ſe corrigeret,penè coactus eſt. Quid tu,quoties peccatorum conſcientia compungeris,nonne vocaris? Quoties aduerſitate aliqua ſolicitaris,nonne cogeris? Quid ergo auerteris? Quid reluctaris? Ille

increpitus

increpitus ſtatim obediuit, & tu quæſo, ne obduteſcas. Ille
A cum in terram cecidiſſet, iuſſus eſt ſurgere & ciuitatem ingredi, vt ibi diſceret quid ſe oporteat facere: & tu peccatorum cumulo tuaque malignitate ſubuerſus iam tandem ſurge, & ingredere ciuitatem mandatorum Dei, vt ibi diſcas quid te facere, quid fugere oporteat, vt ſalutem tibi parare poſſis. Illi Ananias manum imponens, viſum, quem cadendo amiſerat, reſtituit. Ananias interpretatur donum gratiæ Domini. Hoc donum tibi manum imponet conferens virtutem, vt in ſpe confirmeris, & viſum recipias, quem peccando perdidiſti, non viſum carnis, neque oculorum, ſed, quod Deus videtur, mentis & intellectus: vt demum cum ipſo Paulo gloriari queas, dicens: Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit; ſed gratia eius in me manet ſemper. *Actor.9.*

Hierichuntinus ille Cæcus, cum ſpe recuperandi viſus imploraret auxilium Chriſti, & circumſtantes eum ob rem illam velut importunum, increparent, ipſe, inquit S. Lucas multò magis clamabat: Fili Dauid, miſerere mei. Et quod ſperauit, impetrauit. *Luc.8.*

Mulieri in adulterio deprehenſæ CHRISTVS peccatum condonauit, ſolum iniungens illi ne amplius peccaret. *Ioan.8.*

B Etiam MARIÆ Magdalenæ multa peccata remiſſa, quia multum dilexit. *Luc.7.*

* HISTORICA.

MOYSEN Abbatem Iſidori Abbatis apud Thebaidē diſcipulū natione Æthiopem, ſingularis ſanctitatis ac patientiæ virum, latronē antea fuiſſe memorat, multorum ſpoliis cædibuſque infamem. Igitur compunctus ad montem rediit, miſericordiam Domini orando & pœnitendo quæſiuit, ſperando aſſecutus eſt. Et qui aliquando de latronum numero fuerat, in Sanctorum cenſum redigi meruit. ſic Æthiops mutauit pellem ſuam, & pardus varietates ſuas: ſic lupus rapax conuerſus eſt in agnum. *Pallad. in Lauſ. Hiſt. cap.23.*

Magna fuit ſpes NATALIÆ coniugis ſanctiſſimi Martyris Adriani, & ipſius etiam Adriani. De ea enim ſcribitur in actis S. Adriani. Cum audiſſet vetitum eſſe fœminis, ne ſeruirent Martyribus neve ad eos in carcerem aditus illis aperiretur, totondit capillos ſuos, & veſte virili induta carcerem ingreſſa martyres ſuis officiis recreauit. Quam poſt ſecutæ ſunt aliæ
C matronæ habitu ſimiliter ementito, ac tandem, cum Maximianus Tyrannus id comperiſſet, iuſſit incudem in carcerem inferri, & martyrium pedibus ſubiici, vecteque ferreo manus ac tibias illorum confringi; fecerunt lictores quod iuſſi fuerant. Id vidit B. Natalia, occurrit eis, rogauitque, vt ab Adriano inciperent, obtemperarunt carnifices, & cum impoſuiſſent Adriani tibiam ſuper incudem; B. Natalia pedes eius apprehendens extendit ſuper incudem; carnifices vero multa vi cædentes, amputarunt pedes eius, & crura confregerunt. Porrò B. Natalia ait ad Adrianum; Precor te, mi Domine, ſerue Chriſti, dum adhuc in te hæret ſpiritus, extende etiam manum, vt amputent eam, vt ſanctis Martyribus ſimilis efficiaris per omnia, maiora enim ſupplicia illi perpeſſi ſunt, quam tu. Extendit ergo manum Beatiſſ. Adrianus, & porrexit eam Nataliæ, illa impoſuit eam induci, & carnifices ſimiliter amputarunt. Deinde amouent ab illo incudem, & mox ſpiritum reddidit. *In vita eius apud Sur. 8. Septemb. tom.5.*

Cum quidam anxius inter metum & ſpem frequenter fluctuaret, & quadam vice mœrore confectus in eccleſia ante
D quoddam altare ſe in oratione proſtrauiſſet, hæc inter ſe reuoluit, dicens: O ſi ſcirem, quod adhuc perſeueraturus eſſem! ſtatimque audiuit intus diuinum reſponſum: Quid, ſi hoc ſcires, quid facere velles? Fac nunc, quod tunc facere velles, & bene ſecurus eris: moxque conſolatus & confortatus diuinæ ſe cōmiſit voluntati, & ceſſauit anxia fluctuatio: noluitque curioſè inueſtigare, vt ſciret, quæ ſibi eſſent futura; ſed magis ſtuduit inquirere, quæ eſſet voluntas Dei beneplacens & perfecta, ad omne opus bonum inchoandum & perficiendum. *Thomas à Kempis lib.1. cap.25. de Imit. Chriſti.*

Deus loquens S. Virg. CATHARINÆ Senenſi ait: Peccatores, qui in mortis extremitate deſperant de miſericordia mea, multò grauius me offendunt, & magis mihi diſplicent hoc vno peccato, quàm omnibus aliis iniquitatibus, quas vnquam cōmiſerunt. Qui enim deſperat, contemnit apertè ipſam miſericordiam meam, & peruersè exiſtimat iniquitatem ſuam maiorem eſſe, quàm ſit eadem miſericordia & bonitas mea. Vnde detentus huiuſmodi peccato nō dolet de offenſa in me admiſſa, ſed dolet de irremediabili damno ſuo. Qui ſi in veritate doleret, quòd me offendiſſet atque contempſiſſet, & in miſericordia mea fideliter ſperaret, ipſe eam certiſſimè inueniret, quoniam in infinitum maior eſt miſericordia mea, quam ſint omnia peccata quæ vnquam fuerunt commiſſa, vel quæ committi poſſunt ab aliqua creatura. *Ludou. Bloſ. Monil. ſpirit. c.1.*

Adfuit aliquando S. LYDVVINÆ Virgini ſanè admirandæ, ægrotanti & lecto affixæ Sacerdos, vir honeſtæ vitæ & ſanctæ famæ, cum nonnullis aliis. Ibi autem erat vas ſinapi plenum, & cū ſermo haberetur de pœnis purgatorij, dixit tandem ille ſacerdos: Vellem liceret mihi tot annis degere in locis purgatorij, quot ſūt in hoc vaſe ſinapis grana, modò certò cōſtaret me poſtea ſaluum fore. Ad hæc Lyduuina ſuſpirans reſpōdit, Quid eſt, Domine, quod loqueris: Qui ita parum fidis diuinæ miſericordiæ? Si ſcires, qualis ſit purgatorij locus, & quas ibidē pœnas animæ ſubeūt, nequaquā ita loquereris. Nōdiu poſt moritur ille ſacerdos: & amicis cum Lyduuina de ſtatu animæ eius conferentibus, illa ait: Benè habet anima eius propter ſuam probitatem: ſed melius fuiſſet ei, ſi viuens plus fiduciæ collocaſſet in virtute paſſionis Chriſti, & mitior quoq; purgationis in eum lata eſſet ſententia. Patet hinc, quam conſultum ſit timere Deum, quam pium ſperare in Domino: timor enim frænat animum, ne intumeſcat, ſpes deiectum erigit, ne ſuccumbat. *Io. Brugman. Franciſcan. in vita eius lib.3. cap.2. apud Sur. tom.2. Apr.14.* F

Theoſterictus in funebri de B. NICETA oratione de Athanaſio quodā inſigni cœnobita B. Nicetæ neceſſario narrabat. Is extrema obitus ſui hora rogatus à fratribus, vt pro eis poſt obitum apud Deum intercederet, reſpondit: Quam ſidem apud Deum inuenero, me defuncto, vos ipſi noueritis. Sepultus igitur, & terra obrutus eſt: ac ne eius ſancti viri monumentum deinceps obſcurum eſſet, ſed manifeſtum omnibus fieret, omnium rerum Dominus Deus fecit, vt ſupra monumentum, ex honorato illo ſancti viri pectore arbor cupreſſus naſceretur in ſanctitatis teſtimonium. Quamobrem, multi fide ipſa impulſi illuc euntes arborem illam amplexantur, & frondes ex ea decerpentes ad ſanitatem afferendam adhibere ſolent. *Apud Metaph. 3. Apr. & Lipom. tom.3.*

Cum quidam non ex externis modo, ſed etiam ex domeſticis vehementer mirarentur, qua fretus ſpe tam multos Ignatius Societat. Ieſu auctor nullis certis reditibus fultus Romæ haberet, quibus alendis magnæ facultates vix ſufficerent, idq; familiariter ex ipſo quærerent: An neſcitis, inquit, quantas vires ſpes in Deum habet? vel ignoratis, parum illi eſſe loci, vbi omnia abundè ſuppetant? Quæ explorata ſi eſſent, & manu tenerentur, vbi noſtra eſſet in Deum ſpes? Spes enim quæ videtur non eſt ſpes: Nam quod quis videt, quid ſperat? Illud autem frequenter vſurpabat: Nos quidem Deo ſeruiamus, ille certiſſimè reget nos, & nihil nobis deerit. Iactemus cogitatum noſtrum in Dominum, & ille nos enutriet. Speremus in Domino, & faciamus bonitatem, & paſcemur in diuitiis eius. *Pet. Ribad. l. lib.5. de vita B. Ignat. cap.9.* G

Audi & aliud quamuis alterius generis exemplum. DAVID quidam in finibus Hermopolis graſſatorum princeps, cum diu exercendis latrociniis operā impendiſſet, tandem pœnitudine pulſatus ad monaſterium venit, monachuſq; factus, Deo in humilitate ſeruiuit. Et cum poſt aliquot dierum pœnitentiam, dimiſſa ſibi eſſe peccata quæ commiſerat, Angelo referente accepiſſet, multitudinis eorum conſcius dubitauit an vera audiret: Ob incredulitatem linguæ officio caruit. Sed cum vehemēter doleret, quod ſolitas Deo laudes ore impedito concinere non poſſet, vocis vſum ad eam dumtaxat rem recuperauit, ad cætera mutus permanſit. Sperauit ille quidem futuram aliquādo delictorum veniam, ſed ſpem eius præceſſit Dei clementia. Et vt præceſſiſſe crederetur, non credentem puniuit, vt ſcias, quia non eſt ponere numerum, neque finem miſericordiarum eius. H

Nullum execrabilius crimen, quam poſt agnitam perceptamque veritatem à fide decidere. At etiam inde reditum patere ad ſpem ſalutis certiſſimam, non ſolum Petri exemplo, ſed etiam aliorum ſatis edocemur. Iacobus Martyr à præſectis membrorum nodis Denodatus dictus, cum eſſet fidelis fidelibuſque ortus parentibus, atque inter Regis Perſarum aulicos primo loco haberetur, gentili domino gratificari cupiens, eò prolapſus eſt, vt idolum adoraret. Deinde à matre per literas increpitus culpam agnouit, animo reſipuit, pœnitentiam egit, honores quibus fruebatur contempſit. Regem nihil veritus, idola eius deteſtatus eſt, ſe Chriſtianum eſſe palam aſſeruit,

tam conſtanter, vt articulatim dilaniatus non formidaret ſup- A plicia, ſed appetere videretur. Æternæ denique felicitatis bona, quibus præuaricando ſe indignum fecerat, diuina clementia ſuffragante martyrio ſuo redemit. Bonum eſt ergo (vt propheta ait) confidere in Domino, quàm confidere in homine. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. *Iac. de Vorag. Epiſc. Ianuenſ.*

Si quis verò delinquendi aſſuetudine induratus eſt, vt per ſe omnino corrigi non poſſit, non ideò deſperet, ſed ſenem illum Nicolaum imitetur: qui cùm libidinibus ætatem conſumeret, & neque anni ad finem vitæ vrgentes, finem turpitudini facere poſſent, Andreæ Apoſtolo ſupplicauit, vt pro ſe Deum obſecraret. Sic enim ſceleris cõſcientia ne orare quidẽ ſatis audere. Precibus ergo Apoſtoli placatus Dominus, veniam indulſit, & ille correptus, peracta ſemeſtri Pœnitentia, hinc decedens miſericorditer in fine ſaluatus eſt. Exemplum nobis reliquit, vt ſi quando ſpes vitæ emendandæ veniæue impetrandæ, ob peccandi vſum difficilior contigerit, ad eorũ, B qui Deo placent, confugiamus auxilia. Noſtris n. flagitiis irritata Diuinitas, Sanctorum meritis, qui pro nobis orauerint, facilius mitigabitur, & ad miſerandum citius conuertetur. *Abdias in vita S. Andreæ.*

Fuẽro prætereà qui non modo verbis, ſed etiam ſcriptionibus Chriſtianitati renunciantes diabolo ſe dedere non dubitauerant, poſt hæc tamen cùm pœnitentiam egiſſent, gratiam à qua deciderant recuperarunt. Ieroſolymis Proterij principis viri ſeruus Phanias, filiæ eius amore captus, quoniam potiundæ ſpes nulla eſſet, magos conſuluit. Excitati maligni ſpiritus eam illi vxorem fore dixerunt, ſi ipſe ſe diaboli ſeruum adſcripſerit, contempto Chriſto. Conditioni aſſentiens, chirographũ dedit, & nuptias cum ea, quã adamauerat, iniit. Poſthæc deprehendit mulier, nihil prorſus Chriſtiani moris ineſſe viro, non orare, non ad Eccleſiam ire, non Crucis ſignum facere. Deniq; cauſam ab eo curioſius ſciſcitans, plenè didicit, & anxia remedium quærens, Baſilio Epiſcopo rem detulit. Tunc accerſitum Phaniam Baſilius hortatur, vt reuerti vellet, vnde per præuaricationem receſſerat, & credere, & confidere in Domino: conuerſum ſecum domi retinuit, ac pro illo orauit. Et poſt XL. dierum ieiunium multaſque; interea Satanæ inſulta- C tiones eduxit, vt purgatum reconciliaret Eccleſiæ. Ibi frequenti Clero, plebeque vrbis aſtante, voces terribiles auditæ, frementium ac lamentantium dæmonum aduerſus Baſilium, quaſi raptorem alieni ſerui. Sed eo iubente, etiam chirographum inuiti reſtituunt. Quo diſceſſo, apparuit delectum eſſe Phaniæ crimen. Ita per mulierem fidelem, vir infidelis ſaluatus eſt, & qui deſperauerat, & Epiſcopi opera ad ſpem rediit ſalutis. *In vit. PP. in vita Baſil. Sur. Tom. 1.*

Theophilvs quoque Ciliciæ Archidiaconus ab Epiſcopo officio motus, chirographum confecerat, quo Deum, Matremque Dei abnegare ſe, & diaboli ſubiici ſeruituti dixit, promittente diabolo ſe facturum, vt ipſe in locum ſuum gradumque reſtituatur. Reſtitutus demum animaduertit, quantum ſceleris flagitiique commiſiſſet, & animo conflictatus, lachrymas fudit, & veniam orauit. Die quadrageſimo dormienti, Virgo Dei Mater, cuius opem inuocauerat, apparens dimiſſum ei peccatum nuntiauit. Somno excitatus, chirographum ſuum iuxta iacentem reperit. Ea re lætus peccatum ſuum, & Dei erga ſe miſericordiam cunctis audientibus publicè enarrauit. D Die tertio vita defunctus, etiam miraculis claruit. Quod ſi tanti criminis reus ad tantam beatitudinem peruenit, profectò nemo perit, niſi qui pœnitere non vult; nemo condemnatur, niſi qui deſperat. *Metaph. Sur. Tom. 1.*

Nunc ne quid deſit; quò ſpem noſtram minus intra nos labaſcere patiamur, in fœminas etiam Domini miſerationes conſiderabimus.

Maria Ægyptiaca meretricio quæſtu diu infamis, cùm aditu etiam Eccleſiæ indignam ſe diuinitus eo prohibita cognouiſſet, poſt lachrymas eremique labores, ad tantam vitæ perfectioné deuenit, vt orans in terram non tangeret, & Iordanem tranſiens ſuper aquas ambularet. Ad Dominum migratura à ſanctiſſimo viro Zozima ſacroſanctam Communioné accepit, à leonibus ſepulturam, cum ſcrobem in terra carptim vnguibus excauaſſent, Sanctæ corpuſculi capacem. Vſque adeò Dominus conuerſam exaltauit, quam peccantem ne in templum quidem intrare permiſerat, tam erga pœnitentem miſericors, quàm erga delinquentem iuſtus. *In vitis PP.*

Maria Abrahã Eremitæ ex fratreneptis, virginitatis ſeruandæ voto, ipſum ad deſertum ſecuta, eodem cum illo contubernio annos ſeptem vſa, piè ſancteque vixerat, clauſis ſemper ianuis nuſquam inde diſcedens. Sed quid tam clauſum, quo diaboli non penetret inuidia? Iam vigeſimum ætatis agebat annum, cùm inimici dolis ſuggeſtionibuſque ſubuerſa, E iuueni cuidam eò ventitanti conſentiens, in turpis luxuriæ foueã corruit. Sceleris conſcia, veniam deſperauit, ſolitudinem reliquit, proximam ingreſſa ciuitatem, priſtinas virtutes vitiis æquauit; permiſit libidini frenos, & quæ diu virginitatẽ accuratiſſimè ſeruauerat, proſtibuli obruta eſt ſpurcitiis. Poſtquam verò ab ipſo Abraham ſene, vehementer de eius perditione ſolicito, diu quæſita, & tandem inuenta, illo hortante ad montem rediit, ſanctitatis meritum, quod peccando amiſerat, pœnitendo recupauerit. Sic perdita ouis boni paſtoris humeris reportata, lupi fauces effugit, & electo tandem Dominico gregi meruit computari. Nunquam in Deo vana ſpes pœnitentis fuit. *Ephrem. in vit. PP.*

F Pelagia Antiochena, cũ & diuitiis & corporis facie multum emineret, luxuriæ ac libidini dedita, vſque adeò frontem fregerat vt gloriaretur, nullam ſe neque ornatiorem neque laſciuiorem, in publicum procedere. At vbi Nonij Heliopoleos Epiſcopi prædicationes audiuit, recognouit errorem ſuum, penituſque immutata, ornatum omnem abiecit, & quicquid habebat opum, pauperibus erogauit, atque impudicitiis finem ſtatuens, in monte Oliueti tuguriolum ſibi poſuit, tum ne quis in ſolitudine manenti fœminæ inſidiari animum induceret, ſexu celato Pelagium ſe nominari fecit. Tantumque deinde vitæ ſanctitate excelluit, vt de pelago vitiorum facta diceretur pelagus virtutum, amariſſimas Maria aquas in dulces conuertens. *In vitis PP.*

Thais etiam Ægyptia meretrix, crebris Paphnutij Abbatis admonitionibus ad pœnitentiam conuerſa, facultates quas non modicas corporis vulgatione parauerat, conſtructa pyra in ignem coniecit, & de proſtibulo, vbi diu diabolo ſeruierat, ad monaſterium tranſiens ſeruiuit Chriſto. Poſt triennem eius clauſuram, Paulo Antonij Abbatis diſcipulo reuelatum eſt, dimiſſa eſſe a Domino Thaidi peccata. Itaque à Paphnutio de G cellæ carcere educta, cùm dies quindecim ſuperuixiſſet, migrauit ad Paradiſum, & conſortio inſerta eſt Angelorum. Talis beatitudo eos manet, qui vitam corrigunt, & ſpem ſuam in ſola Dei miſericordia ſemper collocant. *In vitis PP.*

Hæc eſt enim de qua David in Pſalmis gaudet, ob quam Domino benedicit, quam admiratur, in qua ſperat. Exultabo, inquit & lætabor in miſericordia tua. Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam: Nec concluſiſti me in manibus inimici.

---

* Sphæra.

Definitio & Etymologia.

Sphæra vox eſt Græca, Latinè globum ſignificans. Accipitur verò ab Aſtronomis pro inſtrumẽto rotundo varios circulos continente, ex quibus totius mundi conſtitutio, & corporum cœleſtiũ motus, ac ſitus dignoſcuntur. Eſtque hæc definitio Sphæræ materialis, vt vocant, quæ quia mobilis eſt, debet habere aliquid circa quod voluatur, quod Axem vocãt, qui non eſt aliud, quam linea recta tranſiens per centrum Sphæræ, & applicans extremitates ſuas ad circumferentias ex H vtraque parte. Illæ autem extremitates dicuntur ab Aſtronomis Poli mundi, quod ſuper illis tanquam immotis cardinibus voluatur mundus, à Græco πολέω, quod verto ſignificat. Vnũ iſtorum polorum à certa conſtellatione Arcticum vocãt, alterum Antarcticum, prior Septentrionalis eſt, nec vnquam nobis conſpicuus: poſterior Auſtralis, & attollitur ſuper noſtrum Hemiſphærium, vt dicimus *Loco Particulari de* Polis.

Definiunt alij Sphæram, quod ſit ſolidum quoddam, vnâ ſuperficie conuexa contentum, in cuius medio punctus eſt, à quo omnes Lineæ ductæ ad circumferentiam ſunt æquales.

Euclydes definit, quod ſit tranſitus circumferentiæ dimidij circuli, quæ fixa diametro, eò vſquè circumducitur, quouſque ad locum ſuum redeat.

Partitio.

Bifariam diuidunt Sphæram Aſtronomi. Primò quidem, in Sphæram rectam, & obliquam. Rectam vocant, cùm vterque polus in Horizonte exiſtit, æquè eleuatus aut depreſſus. Obliquam dicunt, cuius poli ſic ſe habent, vt alter ſupra Horizontem artificialem, alter infra eum ſtatuatur.

Secunda diuiſio Sphæræ, eſt velut in partes integrales, in
A vndecim orbes cœleſtes.

Addunt alij tertiam diuiſionem in Sphæram elementalem, & ætheream. Priorem vocant quæ conſtat quatuor elementis & alteratione continue peruia exiſtit. Eaque in quatuor diuiditur. Et enim terra tanquam mundi centrum in medio ſita, deinde elementum aquæ eam ambiens: dein aër, denique ignis.

Poſterior eſt, quæ decem orbes mobiles & vnum immobilem continet.

COMPOSITIO.

SPHÆRA componitur, ex circulis, quorum alij maiores, qui ſphæram ſecant in partes æquales: vt Horizon, Æquator ſiue Æquinoctialis, Zodiacus, & Coluri duo, Solſtitiorum vnus, alter Æquinoctiorũ. Minores qui in partes inæquales Sphæram diuidũt, vt ſunt Tropicus tam Cancri quam Capricorni, & duo polares, id eſt, polis vicini. De quibus legatur Euclides, & Ioannes à Sacroboſcho. Item videatur *Locus de Polis, Zodiaco, Zenit.*

Pulchrè *Claud. in Archimed.* ſphæram ſic ludit.

Iuppiter in paruo cùm cerneret æthera vitro,
Riſit, & ad ſuperos talia dicta dedit:
B *Huccine mortalis progreſſa potentia curæ?*
Tam mens in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumque fidem, legesque Deorum,
Ecce Syracuſius tranſtulit orbe ſenex.
Incluſus variis famulatur ſpiritus aſtris,
Et viuum certis motibus vrget opus.
Percurrit proprium mentitus Signifer annum,
Et ſimulata nouo Cynthia menſe redit.
Iamque ſuum voluens audax induſtria mundum
Gaudet, & humana ſidera mente regit.
Quid falſo inſontem tonitru Salmonea miror?
Æmula naturæ parua reperta manus.

Spiritus.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

Acceptio varia.

SPIRITVS, Græcè πνεῦμα, & πνέω, ſpiro, & πνευματικὸς, ſpiritualis dicitur, Spiritus dicitur ſeptupliciter. aër, vel ventus,
C corpora beatorum, animæ beatorum, virtus imaginatiua, mẽs, Deus, *ſecund. B. Thom 1. par. q. 4. art. 3. & 1 ſent. diſt. 12. q. 4 c.*

Latinis autem & Græcis non eadem eſt ſpiritus ſignificatio. Communiter tamen accipitur, vt ſignificet ſubſtantiam à materia ſeparatam.

Ad maiorem autem huius nominis explicationem, varias illius cum apud profanos, tum apud ſacros ſcriptores, acceptiones in medium producemus. *Cicero* enim *in lib. de nat. Deor.* pro halitu vſurpat, quo vnà cum cibo & potu animantium vita ſuſtentatur. *Vir. 6. Æneid.* pro vento qui aërem turbat: Pro elatione animi. *Cæſar. lib. 3. belli Ciu.*

In ſacris literis 1. Spiritus, eſſentialiter acceptus, DEVS eſt, Pater, Filius, Spiritus ſãctus, incorporeus, ſpiritualis eſſentiæ, indiuiſibilis, ſimplex. *Ioan. 4. 21.* Perſonaliter acceptus, eſt tertia perſona in eſſentia diuina, ſpiritus Dei & Domini, nempe patris & filij, verus etiam Deus & æternus, conſubſtantialis, omnipotens, &c. Spiritus, pro diuina Chriſti natura, *Rom. 1. 4. 1. Corin. 15. 45. 1. Tim. 3. 16. 1. Pet. 3. 13. 18.* ſpiritus, efficax præſentia ſpiritus ſancti totum corpus Chriſti myſticum per-
D meantis, *1. Cor. 6. 17. Epheſ. 4.*

2. Spiritus, pro ſapientia ſumma in DEO, quiduis in mundo & Eccleſia irreprehenſibiliter extra ſupraque humanam cenſuram agente, *Mal. 2. 15.* Nomine ſpiritus intelliguntur affectus illi, quos S. Sriptura Deo humanitus tribuit. *Exod. 15. 8. 2. Sam. 12. 16. Iob. 4. 9. & 15. 30. Pſal. 33. 6. Eſa. 30. 28.*

3. Spiritus Deorum, id eſt, eximius & diuinus quidam ſpiritus, mortali homini conceſſus, *Dan. 4. 5. 6. & 7. 11. 14.* ſpiritus, is qui ſpiritus S. dono peculiari ſe præditum eſſe aſſerit, *1. Ioan. 4. v. 1. 2. 5. 6.* ſpiritus pro organo per quod ſanctus ſpiritus vitam infundit & operatur in electis Dei. *Ioan. 6. 63.* ſpiritus, pars regenerata in electis, carni oppoſita, *Rom. 8. v. 6. 9. 10. Gal. 5. 17.*

4. Spiritus, pro pietatis ſtudio à S. SPIRITV profecto, *Gal. 5. 8.* pro reuelatione à ſpiritu S. prolata, *2. Theſ. 2. 2.* pro hominibus prophetiæ dono ornatis, *1. Tim. 4. 1.* pro ſpirituali dono, *1. Cor. 4. 12.* pro eo qui adoptionis gratia præditus eſt, *Ioa. 3. 6.* pro ſpirituali modo, legali & externo ritui oppoſitus. *Id. 4. 14. 24. Phil. 3. 3.* pro ſpirituali ratione & vi fidei quæ diuinis promiſſionibus innititur. *Gal. 4. 19.* Pro verbo Chr. *Eſa. 11.* B
4. 2. Theſſ. 2. 8.

5. Spiritus, nominantur Angeli boni, *Iob. 4. 15. Act. 23. 9. Heb. 1. 14.* Et Angeli mali, *Iud. 9. 23. 1. Sam. 16. 14. 1. Reg. 22. v. 21. 22. Math. 8. 16. Epheſ. 2. 2. Apoc. 16. 13. & 18. 2.* Spiritus immundus, *Vide Sat.* Spiritus mutus & ſurdus cacodæmon nominatur ab effectu, quoniam mutum & ſurdum reddiderat hominẽ, *Mar. 9. 27. &c.* Spiritus, id eſt, ij, qui in Eccleſia iactãt, ſe ſpiritualib. donis eſſe præditos, vt ſuas hæreſes facilius ſpargant, probandi ſunt, *1. Cor. 14. 29. 1. Theſ. 5. 21. 1. Ioan. 41.* Spiritus, anima rationalis & immortalis, *Pſ. 26. Zach. 12. 1. Math. 27. 50. Act. 23. 8. 1. Pet. 3. 19.* Animus humanus, in quo ſedes voluntatis & affectuũ, *Gen. 41. 27. Luc. 1. 47. Ioan. 11. 33. Act. 17. 16. 1. Cor. 11. 2. Cor. 7. 13. 1. Pet. 3. 4.* Affectus & motus ſpiritualis boni vel mali, *Num. 5. 14. Oſe. 14. 12. Luc. 9. 55. Rom. 1. 8.*

6. Spiritus vitalis, pro animantium habitu, *Gen. 9. 17. Pſal. 78. 39. 104. 29. Apoc. 12. 11. & 13. 15.* pro viſione mẽtali, *Ezech. 37. 1. Apoc. 1. 10. & 4. 2. & 17. 3. & 21. 10.* pro creatura omni, quæ vitali ſpiritu & habitu prædita eſt. *Pſal. 150. 6.* Spiritus mundi, *1. Cor. 2. 12.* Spiritus erroris, *1. Timot. 4. 1.* Spiritus pro ſpectro, *Luc. 24. v. 37. 39.* Spiritus oris dicitur Rex & Princeps F
cuius beneficio ſubditi reſpirare & vitam trahere videntur, *Lament. 4. 20.* Spiritus pro concentu & ſtrepitu. *Ezech. 26. 13.* pro vento. *Gen. 8. 1. Pſal. 104. 5. & 147. 18.* pro vanitate. *Matt. 2. 11.* ſpiritualis & ſpirituales, *1. Cor. 2. v. 13. 15. Gal. 5. 1.*

GENERA.

Cæterùm in præſenti de ſpiritu loquimur, vt ſubſtantia immaterialis. Suntque duo ſpirituũ genera, quorũ alij nullã cum materia habent communionem: alij ita materiæ coniunguntur, vt naturali quadam inclinatione ad ipſam propendeant.

Prioris Ordinis non omnes eiuſdem ſunt excellentiæ. Deus enim eſt pater ſpirituum, *ad Hebr. 12. verſ. 9.* id eſt, Angelorum, animarum, & donorum ſpiritualium, eſt enim actus purus, independens, incompoſitus: cùm alij ſpiritus ex potentia & actu, ex ſubiecto & accidente componantur, vnde Deus dicitur ſine qualitate bonus, ſine quantitate magnus, ſine ſitu præſidere, ſine habitu omnia continere, ſine loco eſſe vbique, ſine tempore ſempiternus eſſe, ſine vlla ſui mutatione omnia mutare, nihilque pati. *Aug. lib. 5. de Trin. cap. 1.*

Angelicorum Spirituũ quidã Dei benignitate fœlices, ſunt G
alij propria culpæ malitia miſeri & vtrorũq; varij sũt ordines & manſiones, & quidẽ hi circumeũt vt quærãtquẽ deuorẽt: illi verò adminiſtratorij ſunt ſpiritus, in miniſteriũ dati, qui hæreditatem capiunt ſalutis, omneſque hi propriè ſpiritus ſunt.

Alterum genus duplex eſt. Quoddam vt loquitur *Greg. lib. 4. Dial. c. 3.* carne regitur, ſed carne non moritur, vt hominum ſpiritus, quoddam & carne regitur & carne moritur, vt iumentorum cæterorumque animantium, & ſubiungit. Homo itaque ſicut in medio creatus eſt vt eſſet Angelo inferior, & ſuperior iumento: ita habet aliquid commune cum infimo, aliquid cum ſummo. Immortalitatẽ ſcilicet ſpiritus cum Angelo, mortalitatẽ carnis cũ iumento. Interim liberi à corpore eſſe poſſunt, quamuis etiam tunc illud naturaliter appetant.

Et horum quoque ordines diuerſi: quidam enim relicto corpore ocius ad beatas ſedes tranſuolant: quidam in itinere ſubſiſtunt, quia non plene purgati, tamen de ſalute certi & ſecuri alij denique vel Dei præſentia & conſpectu priuantur, vt pueri non baptizati: vel præter hanc carentiam etiam æternis ob merita ſuppliciis addicuntur. H

SPIRITVVM APPARITIONES.

DE DEO, EIVSQVE APPARITIONIBVS.

Require Deus. Item Locum de Apparitione, vbi multa de præſenti argumento.

DE SPIRITV SANCTO, EIVSQVE NATVRA, APPARITIONE, DONIS.

De nomine Spiritus iam diximus, ſumi pro re immateriali ſiue ſubſtantia tenui, & incorporea. Idcircò argumentabatur Chriſtus, *Luc. vlt.* Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere, q. d. nolite me exiſtimare Angelum, aut animam corpore ſeparatam.

Cæterum nomen Spiritus poſitum abſolutè, & cum articulo τὸ πνεῦμα, ſignificare in ſcriptura Spiritum ſanctum conſtans quorundam eſt ſententia, quamuis non ſemper ſit verum, *vt patet 3. Reg. 22. verſ. 21.*

DE NOMINE SPIRITVS SANCTI.

Cur verò tertiæ perſonæ Trinitatis, nomen Spiritus ſan-

ĉti,quod de patre & de filio propriè dici poſſet tributum ſit, A *Sanct. Aug.5.de Trin. cap.11. & 15. cap.19.* cauſam reddit, vt ex nomine, quod vtrique illi conuenit, vtriuſque communio ſignificetur,quorum & Donum dicitur. Conſentit *Rupert.in Ioan.cap.4. & Alcuinus. lib.1.de Trin. c.6. S. Thom.1. p.q.36.a.* 1.præter iſtam rationem aliam etiam aſſignat, quoniam proprium eſt amoris,per quem Spiritus Sanctus procedit,quod moueat & impellat voluntatem amantis in amatum.

Nomen autem ſpiritus in rebus corporeis impulſionem & motionem ſignificare videtur:ſanctitas verò illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur, & amoris eſt omnia in Deum referre. Adde quod ad voluntatem, quæ eſt prima virtutum ſedes pertinet ſanctitas:per voluntatem verò procedat Spiritus S.& quod vt Elias ait, Spiritus ſanctus ſanctificet, & Sanctitatis fons ſit.

Interdũ SPIRITVS S.non ſuppoſitum ſignificare videtur, ſed aliquod creatum donum, vt cum Dauid orans ait:Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me, etſi ſenſus quoque eſſe B poteſt de tertia ipſa perſona Trinitatis,cui diuina in homines inſpiratio,& afflatus per attributionem adſcribitur.

Quoties autem Spiritus ſanctus pro ſuppoſito diuino accipitur, tertiam perſonam ſignificat, iuxta communem ſententiam, à qua recedit *Abulenſis Mat.1.q.45.* docẽs,cùm Chriſtus ſpiritu ſancto conceptus dicitur, intelligi totam Trinitatem, ſeu ſubſtantialiter, non perſonaliter nomen intelligi. Imò addit, quandocumque fit mentio in ſcriptura de ſpiritu ſancto,niſi ſimul exprimãtur aliæ perſonæ,aut aliqua illarum, iam dicto modo ſpiritum ſanctum intelligi debere. Agnoſcit tamẽ contrariam opinionem eſſe communem recentiorum & antiquorum DD. ideoque reuerenter recitat & exponit, vt ſciamus quomodo ſpiritui sãcto Incarnationis opus deputetur. *Iuſt. Apol.*1.quidem, ſpiritum ſanctum quem ſuperuenturum Gabriel in Mariam pollicitus eſt, interpretatur filium Dei, qui poſtea quoque vocatus ſit, virtus altiſſimi obumbrans. Verum,vt ſecundum,quod plures habet aſſertores,quos illius loci Interpretes, vt Maldonatus & Toletus, proferunt,concedatur,primum aduerſatur communi ſententiæ.

EIVS NATVRA. PROCESSIO.

C *Ac primùm Hæreſes aduerſus eandem.*

Fuerunt iam olim Hæretici Abſtinentes dicti,teſte Philaſtrio,qui Manichæorum errores imbiberant, & ſpiritum ſanctum creaturam eſſe docuerunt circa annum 289. Eandem hæreſim tenuerunt Semiarriani.Euſthatiani ſub annum 230. eundem Deum eſſe negauerunt.Et quamuis contrarium aſſererent Deiſtæ qui & Trinitarij,exorti in Polon,an,1564. tamen nolebant eſſe eundem cum Patre.

Quin etiam Filio minorem Donatiani. Aſſurritani,Maiorini, Rogatiani.

Non procedere à Patre & Filio,Armeni circa ann. 640. & Græci communiter,ſic vt vna hæc fuerit ex cauſis præcipuis,cur ſe à communione Eccleſiæ Latinæ ſegregauerint.

VERITAS.

Cæterum fide Catholica tenendum,Spiritum ſanctum eſſe Deum, & reliquis perſonis in Trinitate æqualem, atque à Patre Filioque procedere.In cuius rei teſtimonium ſequentia adducimus.

D CHILPERICVS Francorum Rex,legatos ſuos,Anſoualdum & Domichiſilum,in Hiſpanias ad Leuuichildum Regem,qui tum in exercitu contra Hermenichildum filium ſuum erat,miſit.Qui cùm inde rediiſſent,ſolicitus erat Greg.Turon. qualiter in ipſis Chriſtianis, qui pauci in eo loco remanſerant, fides Chriſti ferueret.Cui hæc Anſoualdus reſpondit: Chriſtiani,qui nunc apud Hiſpanias commorantur, Catholicam fidem integrè ſeruant,ſed Rex nouo nunc ingenio eam nititur exturbare,dum doloſe & ad ſepulchra Martyrum,& in eccleſiis religionis noſtræ orare confingit. Dicit enim, Manifeſtè cognoui eſſe Chriſtum filium Dei æqualem Patri, Sed Spiritum ſanctum Deum penitus eſſe non credo, eò quòd in nullis legatur codicibus,Deus eſſe.Heu,heu,quàm iniquam ſententiam,quàm venenoſum ſenſum, quàm prauam mentem. Et vbi eſt illud quod Dominus ait,Spiritus Deus eſt.Et illud Petri,quod ad Ananiam ait,Quid tibi viſum eſt tentare Spiritum ſanctum? Non es hominibus mentitus, ſed Deo.Vbi eſt & illud quod Paulus myſtica dona commemorans, ait; Hæc enim operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult.Qui enim operatur quod vult, nulli cognoſcitur eſſe ſubiectus. *Greg.Turon.lib.6.hiſt.Franc.cap.18.* E

Tempore Eugenij IV. an. circiter 1332. diſcuſſa ſæpius Græcorũ & Latinorum contentione, tandem eò ventum eſt, vt Græci rationibus victi,faterentur Spiritum ſanctum à Patre Filioque procedere,homouſionque eſſe,non à Patre tantum,vt ipſi credebant prouenire, vtque in azymo ſine fermento,triticeo pane corpus Chriſti cõſecraretur,ac Purgatorij locũ eſſe crederent.Poſtremò,vt faterentur Romanum Põtificem verũ Chriſti Vicarium,Petriq; legitimum ſucceſſorem, primum in orbe locum tenere,cui Orientalis & Occidentalis Eccleſia meritò pareret.*Plat.de vit.Pont.in vita Eug.4.*

Fugato Rogerio Siculo ex Apulia,cuius ducatum ſui iuris eſſe affirmabat,Ioannes Conſtantinop.Imperator,qui Rogerio aduerſabatur,legatos ſtatim ad Lotharium Germanorum Imper.mittit,de ſuperato hoſte congratulans. Inter legatos erat,qui oſtendere conabatur Latinam Eccleſiam errare,quòd addidiſſent ſanctum ſpiritũ procedere à Filio cõtra ſententiã Nicæni Concilij.Tum Petrus Diaconus homo doctus, qui F in corona aderat diſputandi gratia:Si,inquit,Latini damnandi ſunt,quod addiderunt ſpiritũ ſanctum à Filio quoq; procedere,damnandi multo magis Græci videntur,qui id fieri à ſolo Patre addiderunt.Quare enim potius à ſolo Patre procederet,quàm à Patre & Filio:Sicut enim habet Scriptura;Spiritus,qui à Patre procedit,ille teſtimonium perhibebit de me, ita etiam dicit.Cùm venerit paracletus,quem ego mittam vobis à Patre:ille teſtimonium perhibebit de me:Deluſus igitur homo audax tam acuto reſponſo,ſubſtitit hac de re amplius diſputare.*Io.Naucl.vol.2.gener.38.ad an.1137.*

* APPARITIONES VARIÆ.

EX S. SCRIPTVRA.

SPIRITVM ſanctum vento comparari,& illius excitatione præſentiam ſuam demonſtraſſe, ex Scriptura diuina clarum euadit. Vnde initio creationis dicitur Deus inſufflaſſe in Adã, & inſpiraſſe,vt loquitur ſcriptura, in faciem eius ſpiraculum vitæ,id eſt,animam rationalem. Quippe flatus hic ſiue inſpiratio denotat vim ſpiritus ſancti qui velut flatus ex intimo corpore educitur,ita velut ex intimo præcordiorum calore & amore Patris & Filij procedit. G

Apud EZECHIELEM oſſa illa mortuorum non reuiuiſcebant,niſi poſtquàm ingreſſus eſſet in ea ſpiritus,quem à quatuor ventis propheta vocauerat,vt reſurrectio fieri cognoſcatur;ait S.Hieronymus inſufflante Spiritu,ſicut creatio. *Ezechiel.cap.37.*

Etiam ELIAS 3.*Reg.19.verſ.11.& 12.* vidit cum tranſiret Dominus,ſpiritum grandem & fortem,qui ſubuertebat montes,& conterebat petras ante Dominum.

CHRISTVS inſuper inſufflando in Diſcipulos poſt reſurrectionem,eis dedit ſpiritum ſanctum. *Ioan.* 20. vt oſtenderet illum ſibi eſſe conſubſtantialem.

In die Pentecoſtes dum promiſſum ſpiritum CHRISTVS miſit,factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. *Act.*2.

Quam verò aptè ſpiritus ſanctus præſentiam ſuam vento manifeſtat, videatur apud *Ioan. de S. Germanio lib.1. cap.73. ſimiliam Bercho.in Dictionar.verbo Ventus & Spiritus.*

Baptizante Chriſtum IOANNE,deſcendit ſpiritus ſanctus de cœlo quaſi columba. *Ioan. Marc.1.Luc.3.* Quod ad myſte- H rium pertinet omnium baptizandorum, in quos dona ſua eſſet effuſurus.*Chryſoſt.*

Rurſus in die Pentecoſtes apparuit in forma linguarum ignearum,ſiue ad ſimilitudinem ignis,in ſplendore, colore motione,neque aptius ſymbolum tunc eſſe potuit,cùm Apoſtoli eſſent aduerſus omnes perſecutiones inflammandi & prædicatores orbis ordinarentur, cuius muneris aptum ſymbolum eſt lingua.Varias interim comparationes inter ſpiritum ſanctum & ignem,vide apud auctores,paulò ante allegatos, & legatur *Lorin.in c.2.Act.* qui multa de hac re non vulgaria.

EX HISTORIIS SACRIS.

An.Dom.1084.cùm GREG.Pap.VII. Caſſinum veniſſet, & ibi miſſarum ſolennia celebraret, vir quidam Ioannes nomine iuxta altaris crepidinem immobilis perſtitit. Cumq; ad altare deflexiſſet obtutus,ſubitò in ecſtaſim raptus,niueo candore columbã,cuius erat aureum guttur, ſupra eandem aram aſtare conſpexit.Quæ inde leuiter aduolans,ac ſupra dextrum Pontificis humerum recubans,alis protinus expanſis,vtrumque

quę protexit, ac tamdiu ſic perſtitit, quouſque communio Dominici corporis & ſanguinis in calice fieret. Iterūque ſe in dextrum humerum colligens, inde ad altare deſcendit, caput blande ſuper hoſtiam flectens, viro illo, quid hæc ſibi vellent, non intelligente cū volatu præpeti, pleno roſtro remeauit ad cœlum. Poſt hæc homo ille in ſe rediens, nulla penitus huius rei veſtigia memoria tenuit. Nocte verò ſubſecuta cū ſe ſopori dediſſet, vir quidā illuſtrior ſole, minaci vultu in medio ſuæ domus hoſpitio eidē apparuit. Quo ille viſo, de ſtrato exiliens, terrore concepto, fugam tentat arripere. Vir autem ille porrecta manu, continuit brachium eius ſuauiter tenens. Cum autem eius manus nequiret effugere, ac ſi vinctus, ſtetit inuitus: ad eum, mox auxilium quidam niuea canitie aſperſus, indutuſque ſtola candida, adfuit, eiuſque mœrorem conſolans, de manu ſe tenentis eripuit. Quem ille quiſnam hic eſſet tantæ claritatis vir, quæſiuit intrepidus: Hic, inquit, eſt iuſtitiæ ſol. Et ille, Nomen quoque, ait, tuum ſimiliter pande. Nequaquam (ait ille) ſcire te oportet nomen meum, ſed mihi ad interrogata reſponde. Putaſne, recolis, quid heri, dum in eccleſia ſtares, vidiſti? Ille cuius animum occuparat obliuio, cœpit intra ſe voluere quidnam eſſet, quod ab eo ſenior quæreret, ſubitoque reminiſcens, cuncta ſibi quæ viderat, ex ordine retulit. Et ille, Vade inquit, celeriter, & hoc ipſum auribus Papæ intimato, vt conſtanter vigore S. Spiritus, quod cœpit, exequatur. His dictis ab oculis eius elabitur.] Ad quid columbæ viſio in Pontifice, niſi Spiritus S. inſtinctu eum regi & gubernari? Quid inſuper illud, quod eidem nuntiari mandatur, niſi manifeſtum diuino oraculo reddi, quæ ab eo hactenus geſta eſſent, eiuſdem Spiritus ſancti opere bene facta probari. *Leo Oſtienſis l. 3. hiſt. Caſſin. c. 53 apud Bar. tom.* 11. 1084. 10. 11.

Narratur in vita B. AMBROSII Sanſedonij Senenſis, Ord. Præd. qui obiit an. 1286. quem Greg. XV. in Beatorum numerum retulit: quod ſæpiſſimè viſa fuerit columba ipſius auribus inſuſurrare, in humeris reſidens dum ad populum concionaretur, ac radium è cœlo ad vſque os illius dimitti, qui poſtmodum concione finita in cœlum recipiebatur.

Etiam Iacobo SALOMONIO Veneto ex eodem ordine nuper à Greg. XV. Beatis adſcripto, ſacris cōfeſſionibus excipiēdis intento, columbā aliquanto humeris aut capiti inſediſſe, memorat auctor vitæ nuper luce donatæ. Obiit ille an. 1314.

Ann. Dom. 1275. aut circiter, quædam Mulier deuotiſſima, aliquando nonnihil humanis rebus abſtracta, vidit in viſione, quod cum noſtri Ordinis Fratres in quodam conuentu comitia generalia celebrarent, Spiritus ſanctus ſuper illos congregatos in eccleſia in ſpecie ignis deſcendebat, vt *D. Antonin. refert, 3. p. hiſt. tit. 20. cap. 1. Anton. Senenſ. Dec. 5. Chron. Fr. Ordin. Prædicat.*

DONA.

Varia ſunt dona Spiritus ſancti, & quanquam ſint communia aliis Perſonis in Trinitate, illi tamen appropriantur, quod ſit velut amor Patris & filij, & per modum amoris procedat, ideoque ſuum pignus nobis variè communicet. Solent autem notari ſeptem dona ſpiritus ſancti *ex cap. 11. Iſaiæ.* vbi dicit de Meſſia venturo: Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. De his ☞ *Vide Loca de Intellectu, Scientia, Conſilio, Fortitudine, Pietate, & Timore.*

Præter hæc dona numerantur varij fructus Spiritus, & ſunt iuxta Apoſtolum *ad Gal. 5. verſ.* 22. Gaudium, quod oritur ex conſcientia pura & ſancta: Pax, qua mens tranquilla nullis paſſionibus turbatur: Patientia, qua & aduerſa toleres, & cum proximo conſentias: Bonitas, id eſt, beneficentia, qua proximo omne bonum deſideras & profers: Benignitas, in omni opere & colloquio, quæ ſuauitas dicitur in moribus: Manſuetudo, vt in omnibus ſis lenis & tractabilis. Fides, iuxta Anſelmum fidelitas, & veracitas in promiſſis. Modeſtia, qua omnes actiones exteriores moderantur. Continentia, id eſt, temperantia à nimio cibo & potu non modo, ſed ab omnium vitiorum illecebris. Caſtitas; Qui quidem fructus dicuntur Spiritus, non quod non ſint plures, verum quia hi magis conſpicui, & operibus carnis quæ paulò ante enumerauerat, oppoſiti: omnes enim virtutes, & quæuis earum opera fructus ſunt Spiritus ſancti.

Dicit inter alia Apoſtolus, Spiritum ſanctum adiuuare infirmitatem noſtram *Rom. c.* 8. eſt enim proprium Spiritus ſancti nos iuuare: ſuntque nouem infirmitates ex peccato ortæ & relictæ aduerſus quas robur dat Spiritus ſanctus. PRIMA ſunt morbi, ærumnæ, & mala quæuis illata corpori vel animo, in his roborat nos ſpiritus ſanctus, vt ea de manu Dei accipiamus, Deumque in eis laudemus.

SECVNDA eſt in intellectu ignorantia, quid hic & nunc agere aut fugere oporteat, & improuidentia, quid in futurum prouidere, aut cauere homo debeat.

TERTIA eſt in voluntate infirmitas, ad amandū bona ſolida & æterna, quæ nobis ſunt abſcondita, & ad contemnendū bona præſentia, & caduca, quæ ſenſus feriunt, & alliciunt.

QVARTA eſt in memoria infirmitas, vt recordemur, tum beneficiorum Dei, & iis grati ſimus, tum iudiciorum Dei, quibus malos punit, bonos præmiat, tum præceptorum Dei, tum peccatorum noſtrorum, vt iis compungamur & pœniteamus.

QVINTA infirmitas eſt in ſpiritu, & appetitu concupiſcibili, vt ſpiritus concupiſcentiæ carnis reluctetur.

SEXTA eſt in iraſcibili, vt iram, odium, & vindictam cōtra eos, qui nobis malefaciunt, aut maledicunt, compeſcamus.

SEPTIMA infirmitas eſt ad aggredienda opera ardua & heroica.

OCTAVA eſt ad perſeuerandum in Dei obſequio, & primo feruore.

NONA eſt ad orandum Deum, ſicut oportet.

Hic ſpiritus diuinus, qui in ſubſtantiā eſt amor innatus, in cordibus iam mortificatis, & iam virtutum vſu diſpoſitis eam flammam ingenerat, vt ſæpè vel vnico verbo, vel vnica ſancta cogitatione eius amore inflammentur. Vt de Ægidio vno ex comitibus D. Franciſci legitur, vt ſæpè hoc tantummodo verbum, [Paradiſum] cum audiret, in ſpiritum raperetur. Huiuſmodi enim viri, vbi in illorum animabus caritatis habitus altius radices egit, ſunt tanquam ſiccus puluis, vt vnica ſcintilla ſuper illum cadente ſubitò inflammentur. *Ex vita B. Ægidij, Lud. Gran. lib. 2. Catech. in Symbolum.*

* SPIRITVS ANGELICI.

EORVM APPARITIO.

AC PRIMVM DE ANGELIS BONIS.

EX S. SCRIPTVRA.

Angelos beatos viuentium rebus interfuiſſe iam olim, & intereſſe etiam hodie poſſe, extra controuerſiam eſt. Scriptura id teſtatur & experientia, omniumque rectè ſentientium conſenſus.

Scriptura Apparitionum Angelicarum non vno in loco, ſed variis mentionem facit. Et omni tempore, omni loco, omniumque generum hominibus ipſos apparuiſſe, tot ſuggerit exempla; quot poſſint ſufficere ad hanc rem etiam Barbaris perſuadendam.

Apparuerunt autem ſtatim ab orbe condito, primis humani generis, poſt Deum, authoribus: quando Dei perſonam ſuſtinuerunt, & variis rationibus cum Patriarchis egerunt. *Gen.* 18.

Lex quoque Dei non hominum tantum, ſed & Angelorum miniſterio populo Iſraëlitico lata eſt. *Actorum* 7.

Denique Actuum *Hiſt. c. 58. &c.* atque Euangelia *Luc.* 1. 2. *&c.* (quæ principium temporis gratiæ explicant) docent plurima per Angelos præſtita eſſe, & perfecta.

Et nunc quidem ruri apparuerunt. *Gen.* 32. nunc inter priuatos parietes domi *Iud.* 6. nūc in tēplo *Luc.* 1. nunc in fornace accenſa *Daniel.* 3. nunc in carceribus *Actor.* 12. nūc in locis deſertis, & ab omni hominum frequentia ſeparatis. *Geneſ.* 21.

Sed & omnium generum hominibus ſeſe ſpectandos exhibuerunt. Gentibus inquam *Act.* 10. Iudæis *Luc.* 1. & Chriſtianam fidem profitentibus, *Act.* 12. Mulieribus, *Matth.* 28. Viris, *Act.* 13. hominibus integræ & inculpatæ vitæ. *Luc.* 1. Barbaris, 2. *Mach.* 3. ætate prouectis, *Gen.* 18. & quorum adhuc tenerior eſt ætas, *Dan.* 3. Nobilibus & generis ſplendore claris 2. *Mach.* atque Ignobilibus, *Gen.* 21.

EX HISTORIIS SACRIS.

GELASIO primo Pontifice, in Apulia ad radices Gargani montis, (quem locum incolunt Sipontini) Archangeli Michaëlis fuit illuſtris apparitio, eumque ſæpius hominibus viſum, veteri Sanctorum traditione comprobat Rom. Eccleſia. *Surius tom. 5. in Mich.*

CÆCILIA Angelorum viſione fruens, roſarum liliorumque media hyeme vernantium odoramentis, quæ ipſi de paradiſo allata fuerant, Valerianum & Tiburtium conuertit. *Marulus lib. 6. cap. 16.*

Mariam Magdalenam ab Angelis in cœlum tolli, & A iterum loco ſuo reſtitui, ſolitarius quidam vidit Presbyter. *Marulus lib.10. cap.18.*

Praetextata nobiliſſima quondam fœmina, iubente viro Hymetio, qui patruus Euſtochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit, (ait *S.Hierony.ad Letam de inſtit.filiae*) & neglectum crinem mundano more pexuit, vincere cupiens & virginis propoſitum, & matris deſiderium, & ecce ibi eadem nocte cernit in ſomnis veniſſe ad ſe Angelum terribili voce minitantem pœnas, & in hæc verba frangentem: Tunc auſa eſt viri imperium præferre Chriſto, Tu caput virginis Dei tui ſacrilegis attrectare manibus, Quæ iā nunc areſcent vt ſentias excruciata quid feceris, & finito menſe quinto ad inferna duceris. Omnia per ordinem expleta ſunt, & ſeram miſeræ pœnitentiam velox ſignauit interitus.

Atque hæc quidem res vires Angelorum non excedit: vt qui in corpora habent vim ſummam. Neque minuit dignitatem, ſed illuſtrat maximè: quando hac ratione primùm illorū poteſtas: deinde ſtudium benè de nobis merendi illuceſcit. Neque rebus humanis incommodat, quando grauiſſimæ cauſæ ſunt, cur hoc Angelorum miniſterio Deus vti decreuerit.

☞ *Illuſtretur præſens Titulus ex alio qui eſt de Angelis, in Loco Angelorum.*

B CAVSÆ CVR ANGELICI SPIRITVS IN ASSVMPTIS CORPORIBVS Appareant.

Cauſæ apparitionum Angelicarum & magnæ ſunt & multæ, quia varias Angelorum apparitiones legimus, & naturæ ordinem excedit, quod noſtris ſenſibus ſe offerunt.

Et primo quidem propter ſe his corporibus non indigent. Non feliciores ſunt cum habent. Non deterioris conditionis, cum carent. Sed nec propterea conſecuti ſunt, quaſi facilius hac ratione vel Dei conſilia hominibus innoteſcant, vel ipſius decreta finem ſuum commodius conſequantur.

Omnis ex hominibus, quod appareant, quodve his vel illis formis appareant, ratio petitur.

Placet *S.Thom.1.part.q. 51.art.2.ad* 1.& *S. Aug. lib.3. de Trin.* vt veteris legis apparitiones quoddam indicium eſſe dicamus aſſumendæ olim per Dei filium naturæ humanæ: quaſi his tanquam obſcuris ſignis, antiquitas illa fuerit inſtruenda: vt de filio Dei crederet, quod Angelici ſpiritus quodammodo effingerent, & demonſtrarent.

C Sed & futuræ ſocietatis, quæ nobis in illa vita communis eſſe debet cum Angelis, non leuia fuerunt argumenta: ne impoſſibile iudicaremus, quod cum Angelis communem quandoque in cælis vitam acturi eſſemus immortalem, quando & ipſi cum hominibus, quaſi vitæ conditionem in hoc infelici rerum ſtatu ſubire voluerunt.

Quid quod naturæ noſtræ conditio id poſtulare videbatur, vt mens noſtra corpori, tanquam carceri incluſa, corporeis etiam argumētis promoueretur: eoque duceretur & aſſurgeret externo Angelorū miniſterio, quod per ſe vix penetrare poſſet.

Accedit, quod & religionem & ſinceram pietatem hæc ratio apparendi non parum promoueat, diuinamque clementiam, & erga genus humanum liberalitatem egregiè commonſtret; quando naturæ ordo quaſi interturbatur, vt rebus noſtris commodius conſulatur.

Vide quot quantiſque de cauſis Spiritus illi quædam quaſi corpora eſſe voluerunt. Viſi ſunt in corporibus, vt afflictos erigerent & conſolarentur *Gen.* 21. Vt itineris ſe duces & comites præberent. *Tob.* 6. vt vim elementorum, ne piis obeſ-D ſent, frangerent. *Dan.*3. vt impiorum conatus retardarent & peccata vlciſcerentur 4.*Reg.*16. Vt Dei voluntatem hominibus reuelarent. *Luc.*1.

* APPARITIONES DÆMONVM, EORVMQVE SPECTRA. EX S. SCRIPTVRA.

Apparuiſſe, & viſos eſſe dæmones, ſacra Scriptura teſtatur. Et olim quidē primis parentibus in ſerpentis forma. *Gen.* 3. Sauli, verò (vt quorundam eſt opinio) in ſpecie Samuelis prophetæ ſeſe exhibuerunt. 1.*Reg.*18.

Tempore vero gratiæ, ita CHRISTVM tentatum à Diabolo, noſtris oculis obiicit. *Matth.cap.*4. vt vix aliam quam viſibilem formam habuiſſe, coniicere poſſimus.

HISTORICA.

☞ *Vbi primum expendatur, quibus Locis ſpectra & Dæmonum infeſtationes plerumque appareant.*

Quamuis nulla propemodum loca ſint, quæ non infeſtantes admittant Spiritus, quædam tamen eſſe, vbi frequentius E inueniantur, haud pauca ſunt, quæ probant.

Igitur inter horrida magis, & Spirituū infeſtationibus expoſita loca, primò ſunt deſertæ & incultæ ſolitudines. Hoc inſinuare videtur *Iſaias Propheta, c.*34. quādo deſertas Idumæorū ciuitates docet futuras domicilia Lamiarum, Dæmoniorum, onocentaurorum, & piloſorum. Idem ſanctiſſimus *Ioan.in ſua Apoc.c.*18. dum deſertam Babylonē, habitationem vocat Dæmoniorum, vt ibidem explicat Ribera. Idem *Euang. Matt.c.*4. cum Chriſtū aſſerit in deſerto Dæmonis inſultus ſuſtinuiſſe.

Sed & ſuo exemplo hoc obſeruare potuerunt olim Eremi incolæ, inprimis grandæuus Antonius: de cuius, quæ in deſerto ſuſtinuit, Spectris, ſic *B. Athanaſius.* Dæmones (inquit *in vita Antonij*) beſtiarum & ſerpentum formas induentes, omnia, vbi vir Sanctus agebat, protinus repleuere phantaſiis leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentum, ſcorpionum: nec non & pardorum atque vrſorum. Et hæc ſingula ſecundum ſuā fremebant naturam. Rugiebat Leo, occidere volens: Taurus rugitu & cornibus minabatur: Serpentes ſibilo perſonabant: Luporū impetus inhiabat: Pardus diſcolor authoris ſui calliditates varias indicabat. Truces omnium vultus, voces horridæ, dirus auditus. Hæc *Athanaſ.* De Antonio etiam, per Eremum ad Paulum iter faciente, ſic habet *S.Hieron.* Conſpicit homi- F nē, equo mixtum, cui opinio Poëtarum Hippocentauro nomē dedit, & paulò poſt inter ſaxoſam conuallem, haud grādem homunculum videt aduncis naribus: fronte cornibus aſperata, cuius extrema corporis in caprarum pedes deſinebant. Hic Antonio reſpōdit: Mortalis ego ſum & vnus ex accolis Eremi; quos vario deluſa errore, gentilitas Faunos, Satyroſque & Incubos vocans, colit.

Hanc ob cauſam idem *Hieronym.* Eremum dicit mōſtroſorum animalium feracem: *Cyrill. vero, in c.34.Iſai.* Spiritus mali, inquit, libenter dicuntur in deſertis locis habitare. Et *Procop. cap.*13. eiuſdem, deſertis, inquit, incultiſque locis ipſi Dæmones gaudent. Hinc quidam ipſorum, cum iam eiiciendi eſſent ex hominibus, à S.Germano, Pariſienſi Epiſcopo, rogabant, vt ſaltem per deſertam ſolitudinem ipſis errare concedatur, ſi inter homines verſari non liceret, *ita Fortunat. Pictauorum Epiſcop. in Vita S.Germani, cap.*30.

Meminit ADRIANI Patritij Nouarchi, *Ioann. Curopalates in Compend. Hiſtor. fol.*43. Hic cum ad liberandos Syracuſanos, cum exercitu à Conſtantinopolitano Imp. mitteretur, & G haud proſpera nauigatione vſus, in portu Peloponnenſi, qui Accipitris vocatur, hæreret, vrbē captā eſſe intellexit à Dæmonibus, loca deſerta incolētibus. Locus eſt, inquit Curopalates, in Peloponneſo, qui vocatur Palus, propter ſyluæ, quæ ibi eſt, denſitatem, hoc ſortitus cognomentū. Hic Romanorū claſſis in ſtatione erat. Quadam igitur nocte, cum Dæmones illic habitantes, inter ſe colloquerentur, audierunt Paſtores heri captas, & ſolo æquatas Syracuſas: diuulgataque ab alio in alium fama, ad Adrianum quoque peruenit: qui accerſitis paſtoribus, diligenterque interrogatis, comperit, quæ audierat illorum verbis confirmata: cumque vellet ſuis auribus ipſe ea percipere: per ipſos Dæmones percunctatus, audiuit iam captas eſſe Syracuſas. *Hæc ibi.*

☞ SECVNDA ſunt loca humida & paludoſa. Aſſerit hoc quidem *Ioan Bodin.* ſed Dominus inſinuat alicubi, apud Euangeliſtam *Lucam. c.*11. dum docet eiectos ab hominibus Spiritus in locis inaquoſis non inuenire requiem, & idcirco ad prio- H res ſedes reuerti: ſignificans eoſdem in locis aquoſis requiem inuenire; atque ibi ſedes ſuas figere.

Hinc eſt, vt apud Aquilonares populos Spectra plura inueniantur, & flammantes ignes (quæ ſæpè vel Spectra ſunt, vel non ſine Spectris,) ſecundum aquas conſpiciantur, & ad aquas, vt incautos homines ſuffocent, prouocent.

Hinc in Cracouienſi tractu, infeſtus lacus ab omni piſcatione incolas prohibuit; & anno 1283. nouo Spectro factus eſt celebrior. Rem totam his verbis *in ſua Polonia* refert *Crom.* Memoratur, inquit, in Cracouienſi tractu Spectrum apparuiſſe; Lacum eum quendam peramplum infeſtatione Dæmonū piſcationibus & vſibus hominum exemptum fuiſſe. Ad eum hyberna glacie concretum, vicinos cum ſacerdotibus Vexilla Crucis, & Reliquias ſacras, quibus vis Dæmonum propulſaretur ferentibus, piſcandi gratia conueniſſe; immiſſo autem reti primo quidē tractu, contendentibus piſcatoribus, tres piſciculos; altero nihil niſi rete conuolutum tertio denique monſtrū

horrendum

hactenus capiuo capite, & in ſpeciem ignis ardentibus A oculis extractum eſſe: territis autem diffugientibus cunctis, Spectrum illud ſub glaciem ſe ſubmerſiſſe, ac toto lacu diſcurſans terribilem ſtrepitum & ſonitum edidiſſe: afflatoſque ab eo nonnullos homines fœda vlcera retuliſſe. Hæc *Cromer. lib. 9. de Rebus Polonor. circa finem, fol. 169.*

Tertio ſunt ſpecus ſubterraneæ; præſertim vbi metalla, & alia vſibus hominum neceſſaria effodiuntur. Vix aliquā inuenias, quæ non Spectrorum nomine ſit infamis, huius rei exēpla infra hic habentur, de Annebergica: qui Corona Roſacea dicta eſt. In ſalſuis Bochneuſibus exaudiuntur nonnunquam canum, gallorum, & aliorum animalium aſſimulatæ voces in profūdiſſimis Specubus: idque mali & incōmodi alicuius imminētis portētū vulgo habetur. *Crom. l. priore Polon. ſuæ f. 485.*

Refert quoq; *Georg. presbyter. in Vita Magiſtri ſui, Theod. Archimandrita, apud Sur. Tom. 2. fol. 741.* quod cum Gratianopolis, in Gordiana regione, incolæ pro ponte conſtruendo, in lapidibus eruēdis occuparentur, magna vis Dæmonum erupcrit, quorum pars viros & fœminas illius loci inuaſerit, & torſerit; pars cæteris graues morbos attulerit: cōplores occuB parint vias, & tranſeuntibus atque beſtiis moleſtiā pepererint. *Idem Georg. ibid.* refert, quod ſequitur. Ex ponti oppido Heracles, inquit, Theodorus, cognomento Latzeas, diues, & claro loco natus ad pium vitū (Theodorum) acceſſit, & ad pedes eius proſtratus, lachrymans ſupplicabat; vt ad vrbem ſuam veniret, & in ſacra æde ſanctiſſimæ Dei genitricis pro domeſticorum ſuorum ſalute precaretur. Cùm enim domi ſuæ foderetur, ex ea foſſione contigit, vt magna Spirituum immundorum multitudo, tum familiares ſuos, tū alios ciues inuaderet, & acerbè vexaret. Beatus igitur vir, cū in æde illa ſanctiſſimæ Dei genitricis precari cuperet, abiit cum illo, & deſiderio ſuo ſatisfecit, familiamque præclari viri & reliquos ab immundis Spiritibus, precibus & ſupplicationibus liberauit. *Ita Georgius.*

Sic collis quidam fuit in oppido Sandi, in quo plurima Dæmonia fuerunt, eodem Georgio teſte. Cùm n. Eutolmius quidam aream ſuam cuperet reddere ampliorem, & collis iam dicti lapidem amoueret: immundi mox Spiritus egredientes, inquit Georg. greges, armenta atque homines inuadebant, & C excruciabant, nec finem malorum fecerunt, donec adueniens Archimandrita Theodorus omnes rurſus in locum vnde egreſſi erant, compulit.

Qvarto ſunt vaſtæ & amplæ arces atque ædificia. Nouimus quaſdā ab hominib. deſertas eſſe, quod ſpectris eſſēt horridæ. Nouimus alias; in quibus plurimas moleſtias indigenæ ſuſtinent, nunc intempeſta nocte, nunc etiam clara luce:

Qvinto ſunt loca memorabili & crudeli cæde clara. Hoc nomine Marathonius campus, vbi aliquot millia ex Darij exercitu ceciderunt, nocturnis ſpectris horridus eſt. Hoc; campus Wormatienſis, cuius Spectra longiori oratione Trithemius proſecutus eſt.

Referri huc debet Kerope in Liuonia caſtrum, vnum ex iis, quæ Moſchus Polono ceſſit; in quo multi Germani à Moſchouitis occiſi ſunt. Caſtrum hoc, & tota vicinia, illuſionibus diabolicis adeò fuerunt noſtro adhuc tempore infeſta; vt Dæmones palam, & in conſpectu omnium, cùm luna nocte ſplenderet, in equis ſedentes, effuſis habenis, circum mœnia, tanto cum impetu, currerent, vt equi defatigati, ſub onere corruerent, & ſubinde morerentur. Interdiu quoque more Moſchorum veD ſtiti, integros currus onuſtos frumento in humeros ſuos ferentes omnibus aſpicientibus, in vicinum lacum villæ cuiuſdam arci proximum coniiciebant. Hæc Michaël ab Iſſelt, circa annum 1585. ſuæ Hiſtoriæ. ☞ *Videatur Locus de Confeſſione.*

Dictis locis ſexto adiungimus illa, vbi innocentis ſanguinis effuſi verſantur rei, & crudeles homicidæ. Quemadmodum enim quædā loca ob memorabiles cædes clara, ſpectris infeſta ſunt: ita quoſdam crudeles homicidas Manes ſequuntur, & inſectant: omniaque, quibus ipſi degunt, reddunt horrida loca.

Adiicimus ſeptimò illa, vbi homines quidam grauiùs Deū offenderunt, pœnaſque, quas jam vita defuncti ſuſtinent, meruerunt. Hic nobis ſeruiunt Thermæ B. Gregorij, in quibus Felix Portuenſis Epiſcopus, à presbytero quodam cognouit, idcircò ibidem illius loci Dominum, poſt mortem obuerſari, & pœnas ſuſtinere, quod ibidem diuinam in ſe iram, viuens adhuc prouocaſſet. *Gregor. lib. 4. Dial. cap. 40.*

Sunt præterea, præ cæteris, infeſta loca, vbi ſedes ſuas habent, qui in grauibus verſantur peccatis, iis maximè, quibus pietatis, iuſtitiæ, mutuæ charitatis, & honeſtatis iura enormiter violantur. Ad hæc loca, illa pertinent; vbi vel Gentilium vigent ſuperſtitiones; vel exulat vera religio. Quàm moleſti Idolorum cultoribus fuerunt Dæmones? Et in Liuonia E quid non paſſi a fide Apoſtatæ?

Denique illa ſunt loca, in quibus inſignis ſanctimoniæ & pietatis homines commorantur. Hoc, quamuis recentibus exēplis docere difficilius ſit; præteritorum tamen ſæculorum hiſtoriæ tot exempla demonſtrant, vt propemodum ſit oleum & operam perdere iis recenſendis immorari. Refert *Caſſian. Collat. 7. 7. c. 23.* in ipſis Cœnobiis, vbi olim degebant Monachi, vel octo, vel decem; ita Dæmones graſſatos fuiſſe, & frequentes: vt non auderent omnes pariter noctibus obdormire: ſed viciſſim aliis deguſtantibus ſomnum, alias vigilias celebrantes, pſalmis & orationibus & lectionibus inhæſiſſe.

Maximas quoque à Dæmonibus moleſtias ſuſtinuiſſe Monachos, vbi B. Gregor. Oratorium ſuum habuit, *in eius Vita docet Diaconus. cap. 89.* Sic in monte Serrato, inſidiis Dæmonis (qui eremitam ſimulabat) tentatum atq; ſuperatum, & grauiſſimis ſe criminibus, fornicationis atque homicidij obſtrinxiſſe virum alioquin ſanctum, ſolitudinis cultorem Ioannem Garlinum, referunt Annales Hiſpaniæ, & ex his Patritius F quidam Auguſtanus, germanico idiomate, impreſſis Monachij, An. 1586 Legendus Palladius, qui plurima pro hoc argumento exempla ſuppeditat.

*ALIA LOCA SPECTRORVM.

Auentinus lib. 3. Annal. boior. Hiſtoriam refert, quæ in pago Camontino ad Rhenum accidit, ſanè memorabilem. Ibidem, inquit, hiſce diebus deſertor ac perfuga ſpiritus, multa miracula edidit, circulatorias præſtigias luſit, incolas infeſtinit. Primò vmbra feralis à nemine quidem conſpecta, lapides in homines iactare, pulſare fores cœpit. Mox ſub humana ſpecie peſtilens ille genius deliteſcens reſponſa edidit, furta prodidit, criminatos quoſcumque nota infamiæ aſperſit, diſcordias, ſimultates excitauit. Pauſatim horrea, caſas omnes incendit atque exuſſit, ſed vni moleſtior exitit, perpetuò eius lateri, quocumque diuerteret, hærens atque domū comburens & vbi viciniam vniuerſam in necem innocentis excitaret, ob ſcelera illius hunc locum infamem ac deuotum eſſe, prauus mendaciorum faber iactabat. Coactus eſt homo ſubdio manere. Ab omnibus enim, quaſi Lemuribus nocturnis ſacer, tecto arcebatur. Atque vt ille conſinibus ſatisfaceret, candens ferrum G manibus portauit, ac cum non violaretur, inſontem ſe comprobauit. Nihilominus tamen in agris frumenta eius in aceruos compoſita, idem perditus combuſſit. Cumque odioſus in dies magis ac magis eſſet, coacti pagani, rem ad Pontificem Moguntinum deferunt. Sacerdotes miſſi agros, villas ſacris comprecationibus, luſtrali aqua, ſaleque luſtrico expiant, atque colluſtrant. Praua ac contubata mens primo quidem retinebatur, ac lapidibus quoſdam vulnerauit, verum diuinis carminibus incantatus, efficacibuſque ſupplicamentis adiuratus, tandem conticuit, nec vſquam gentium apparuit.

Huius vel ſimilis hiſtoriæ ni fallor, ex Sigeberto & Vincentio mentionem facit. *VVier. lib. 2. cap. 22. de præſtig.*

Memorabile quoque eſt quod de Bruto refert *Plutarchus in eius vita.* Cùm enim in bello contra Octauium Auguſtum eſſet, ex Aſia in Europam tranſportaturus copias, concubia iā nocte, cum in tentorio eius lumen eſſet, haud ſane clarum, & totis caſtris quies, in animo ſecum quippiam meditans, viſus H eſt ſibi quendam audire ad ſe intrantem, reſpicienſque ad oſtium, terribilem conſpexit, & monſtroſam inuſitatæ staturæ corporis imaginem, tacite ſibi aſtantem, auſus tamen percontari: Quiſnam, ait, hominum Deorumve, aut cuius rei cauſa ad nos venis. Reſpondit ei imago: Tuus ſum, ô Brute, malus genius, apud Philippos me videbis: Tum ille nihil territus, videbo inquit. Cumque euanuiſſet, vocauit famulos, qui neque vidiſſe ſe quicquam, neque vllam vocem audiſſe reſponderunt. Etſi autem, cum Brutus Caio Caſſio narraſſet id quod ſibi acciderat, ab eo, vtpotè imbuto opinionibus Epicuri, adductis rationibus aliquot confirmatus fuit, quaſi non probabile eſſet, genios vel eſſe, vel hominum formam habere, vocemve, aut vim quandam ad nos pertinentem: tamen ea nocte, quæ præceſſit prœlium in Philippis, Bruto rurſus apparuiſſe dicitur genius, vel ſpectrum eadem forma, neque vlla voce edita diſceſſiſſe.

Quinimò ipſius Cassii opinio ab Epicureis hauſta, tā firma haud fuit, vt ſpectra non exhorreſceret, licet Bruto perſuadere

dere voluerit, fortibus viris ea non apparere, ſed tantum imaginationes eſſe. Siquidem tradunt hiſtorici, eundem C. Bruti pugna illa Philippica Iulium Cæſarem auguſtiori forma, quàm hominis, atroci & minaci vultu concitato equo in ſe impetum facientem vidiſſe, quo aſpectu illum territum, hoſti tergum dediſſe, poſtea ſibi ipſi manus intuliſſe.

Simile accidit CASSIO Seuero Parmenſi, Poëtæ non ignobili, de quo ad Albium Tibullum Horatius:

Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat.

Hunc ſequutum partes BRVTI & CASSII, tradunt Porphyrius, & Acron, Tribunum militum factum; poſtquam deuicti fuerunt, ſeſe Athenas contuliſſe, quo cum Quinctilius Varo ab Auguſto miſſus eſſet, vt eum interficeret, & illum ſtudentem offendiſſet, nihilominus interemit. Huius autem epiſtolas Plinius & Suetonius citant. Verum Valerius Maximus vbi de ſomnis agit, eius mortem ita recenſet. Apud Actium, inquit, M. Antonij fractis opibus, Caſſius Parmenſis, qui partes eius ſequutus fuerat, Athenas confugit, vbi concubia nocte, cùm ſolicitudinibus & curis mente ſopita, in lectulo iaceret, exiſtimauit ad ſe venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, ſqualidum barba, & capillo, demiſſo, interrogatum: Quiſnam eſſet? reſpondiſſe: Cacodæmona. Perterritus deinde tam tetro viſu, & nomine horrendo, ſeruos inclamauit, ſciſcitatuſque eſt, ſi quem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidiſſent, quibus affirmantibus, neminem illuc acceſſiſſe: iterum quieti & ſomno ſe dederat, atque eadem animo eius obſeruata eſt imago. Ita fugato ſomno, lumen introferri iuſſit, pueroſque à ſe diſcedere vetuit. Inter hanc noctem, & ſupplicium capitis, quo eum Cæſar affecit, paruum admodum tempus interceſſit.

Simile aliquid euenit DIONI Syracuſano, paulo antè quã à coniuratoribus interficeretur, *teſte Plutarch. in eius vita*. Cùm enim inclinato iam die ſolus ferè in atrio domus ſederet cogitabundus, ſubito ſtrepitu excitatus, in alteram porticus partem reſpexit, magnamque contuitus eſt mulierem, quæ habitu vultuque nihil a tragica Furia diſtans, domum ſcopis verreret. Grauiter eo ſpectro territus atque conſternatus, amicos ad ſe vocauit, iiſque viſum expoſuit, & vt ſecum eam noctem agerent, orauit, omnino metu quaſi attonitus, timens videlicet, ne ſibi ſoli rurſum id oſtentum occurreret.

Id quod tamen porro non accidit. Paucis poſt diebus filius eius ephebus ira, dolore leui, & ludicra ex cauſa orta, concitus, de ſuperiore parte ædium ſe in caput deiecit, atque obiit.

Ferunt quoque CORNELIVM Syllam, cùm in agris eſſet, dæmonem quendam per ſomnium conſpexiſſe, ſeque ab illo vocari exiſtimaſſe, quod ſomnium cum amicis manè retuliſſet, ſumma celeritate teſtamentum conſcripſiſſe, in ſequenti nocte conſignato eò, cùm febris acceſſiſſet, ſexageſimo exacto anno è vita deceſſiſſe.

Herodot. lib. 7. ſcribit de ſpectro, quod XERXI bis in ſomno apparuit, eumque compulit, additis minis, vt Græciæ bellum inferret. Quod cum Artabanus patruus illius contemneret, & inſomniis tribueret, omninoque diſſuaderet bellum, eidem illud ſpectrum in ſomnis apparuit, & cum acri increpatione ne impediret fatale bellum, candentibus ferramentis eruere ipſi oculos videbatur.

Neque omittendum eſt, ex recentioribus hiſtoriis, cùm gentilium tenebræ ſplendore veræ lucis paulatim reſoluerentur, quod IVLIANO Apoſtatæ, cùm declaratus ab exercitu Cæſar eſſet, contigiſſe ſcribit *Ammian. Marcellin. l. 20.* Nocte, inquit, quæ declarationis Auguſtæ præceſſerat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem viſum, vt formari genius publicus ſolet. Hunc obiurgando dixiſſe: Olim, Iuliane, veſtibulum ædium tuarum obſeruo latenter, augere tuam geſtiens dignitatem, &. aliquoties tanquam repudiatus abſceſſi. Sed ſi ne nunc quidem recipior, ſententia concordante multorum, ibo dimiſſus & mœſtus. Id tamen imo corde retineto, fore, vt tecum diutius non habitem.

Et l. 25. paulò antequam IVLIANVS in prœlio contra Perſas occumberet, ita pergit: Ipſe ad ſolicitam ſuſpenſamque quietem pauliſper protractus, cùm ſomno, vt ſolebat, depulſo, ad æmulationem Cæſaris Iulij, quædam ſub pellibus ſcribentis, obſcuræ noctis altitudine ſententiis cuiuſdam Philoſophi teneretur: vidit ſqualidius, vt confeſſus eſt proximis, ſpeciem illam genij publici, quam antequam ad auguſtum ſurgeret culmen, conſpexit in Gallis, velata cum cornucopia, per aulæa triſtius diſcedentem.

LVTHERVS *lib. de abroganda Miſſa* fatetur, ſe diſputatione victum a diabolo, priuatam Miſſam aboleuiſſe.

Et alibi fatetur ſe Diabolum bellè nouiſſe, & multum ſalis cum eo comediſſe.

Volunt Baſilienſes Eccleſiaſtæ in quadam epiſtola, virum grandem, CAROLSTADIO concionante, in templo viſum, (Diabolum dicunt) ædes ipſius intraſſe: ac filio, vt patri, quod per ſe poſt triduum auferendus eſſet, indicaret, imperaſſe, res verbis fidem fecit, ſublato tertio die è viuis Carolſtadio.

Aiunt GELLO virginem quampiam fuiſſe, quæ puella adhuc vita deceſſerit. Huius ſpectrum oberrare Lesbiis, creditum eſt, ac pueros impetere. Vndè puerorum mortem, qui præmaturo fato perirent, huic Gello imputabant. Citatur Sappho, quæ huius fabulæ meminerit. Hinc prouerbium, Puerorum amans Gello. *Eraſm.*

Strabo lib. 6. Geographiæ refert, Temeſſam ab Lao primam vrbem eſſe Brutiæ, ipſius ætate dictam Templam, quam ab Auſonis conditam, Thoantis Comites, Ætoli deinde tenuerint, atq; his expulſis Brutij demùm Hãnibal & Romani funditus euerterint. Iuxta hanc ſacellum fuiſſe oleaſtris circumſeptum, Politæ cuidam ex Vlyſſis Comitibus ſacrum. Hunc quòd eſſet à Barbaris violatus, graues iras in eos exercuiſſe; adeò vt in prouerbium abierit, dicerentque cauendum, ne Temeſſæus genius immineret. Deinde Locrenſibus Epizephyreis vrbe potitis Euthymum quendam, vt inquit Ælianus, ex Italia illuc veniſſe, pugilem inclytum, & inſigni robore, qui & lapidem ingenti magnitudine geſtauerit, qui Locris oſtẽdi ſoleat. Hunc cum Polite congreſſum, victorem è certamine diſceſſiſse: atq; ita finitimos huius opera liberatos à tributo, quod ille conſueuerat extorquere. Quin & compuliſſe illũ, vt quod per vim abſtulerat, redderet etiam cum fœnore. Atque hinc prouerbium natum putat, iis qui ſordidos & iniuſtos quæſtus faciunt, adfore Temeſsæum genium: quo ſignificabant, aliquando dependenda cum fœnore, quæ præter ius, & fraude ſeu vi rapuiſsent. *Pauſan. in Eliac.* paulò diuerſiùs rem narrat: nempè comitem quendam Vlyſſis ob virginem conſtupratam occiſum fuiſſe, atque ob id laruas eius, niſi quotannis oblata virgine placarentur, graſſari ſolitas, ac perniciem adferre omni ſexui atque ætati. Atque hunc quidem eius loci genium vulgò fuiſſe creditum, quem Euthymius pugil Temeſſam reuerſus compeſcuerit, virgine, quam deuouerant liberata, atque in matrimonium accepta. *Eraſ. in Chiliadib.*

PAVSANIAS Spartanorum Rex, interfecta Cleonice Bizantina virgine per tenebras, manibus illius poſt ad mortem vſque exagitatus fuit. *Plut.*

NERO matrem Agrippinam dicta factaque ſua exquirentem acerbiùs & corrigentem, interfecit. Neque tamen ſceleris conſcientiam, quanquam & militum, & Senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut ſtatim, aut vnquam poſtea ferre potuit: ſæpè confeſſus, excogitari ſe materna ſpecie, verberibus furiarum, ac tedis ardentibus. Quin & facto per Magos ſacro, euocare manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleuſiniis ſacris, quorum initiatione impij & ſcelerati voce præconis ſubmouerentur, intereſſe non auſus eſt. *Sueton.*

OTHO Imp. Galba cæſo, à ſuppliciis & terrorib. imperium auſpicatus eſt. Nox enim, quæ primum imperij diem ſecuta eſt: adeò turbida & infeſta illi contigit, vt per quietem ſubitò pauefactus, gemitus ediderit ingentes, repertuſque vt ab iis, qui eo occurrerant, humi ante lectum iacens: ob idque Galbæ manes, a quo deturbari ſeſe excuſſique videtur, propitiare conatus eſt. Poſtridiè quoque in augurando tempeſtate orta, grauiter prolapſum, identidem obmurmuraſſe traduntur: τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς. *Idem.*

ZONARAS ex Thraceſio refert, Iſaacio Comeno Imp. circa Neapolim venãti viſum eſſe aprum horrendum aſpectu: quem dum laxatis equo habenis perſequeretur, in mare demerſum euanuiſſe, & à pleriſque non aprum, ſed ſpectrum quoddam diabolicum eſſe iudicatum: atque interim fulgore quodam inſtar fulguris perſtrictum Imperatorem, equo præ terrore excuſſum, & ſpumam ore reiicientem, humi attonitum iacuiſse, atque inde naui piſcatoria in regiam reuectum, in Studienſe monaſterium ſe contuliſse. *Zonaras.*

NACLVM arcem Pomeranorum munitiſſimam Vladiſlaus I. Polonorum Rex obſidebat. Ibi noctu lucente luna, crebrò viſebantur

viſebantur ab excubitoribus quaſi armatorum hoſtium acies, ex apertis campis ad ſtatiua Polonorum adequitantes & inſultantes. Cum id ſæpius accideret, indignati Poloni inquietari ſeſe, nec vſquã in apertum certamẽ prodire hoſtes, nocte quadam, cum itidem hoſtes adeſſe nunciarentur, fremebundi agminatim è caſtris ſeſe proripuere, diffugienteſque caſſo labore longius perſecuti ſunt. Obſeſſi tumultu Polonorum exaudito, & excurſione è caſtris animaduerſa, erumpunt ſubitò, & ignem in opera atq; tuguria militum ſtramine arundineque contecta iniiciunt: quo celeriter pluribus in locis ſeſe diffundente, paucis, qui in caſtris manſerant, defendentibus, facilè opera cum magna caſtrorum parte conflagrarunt. Nocturnas vmbras illas fuiſſe autumant, quæ hoſtilis exercitus ſpeciem oſtentantes, Polonos ita diuino permiſſu exagitarũt: propterea quod ſolenne omnibus Chriſtianis quadraginta dierũ ieiunium, priore expeditione, promiſcuo ac temerario eſu carnis & lactariorum, moribus & inſtitutis Eccleſiæ Catholicæ contemptis, temerauerant. Hoc incõmodo accepto, Poloni quod hyems, quæ citius & aſperius regiones illas affligit, iam inſtabat, tuguriaq; amiſerant, ſine quibus vim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuiſſent, ſimul quod terrores illos nocturnos in religionem verterant, re infecta ab oppugnatione Nacli diſceſſere. *Crom. lib. 5. hiſt. Polon.*

Alexand. ab Alex. lib. 2. Genial. dierum cap. 9. ſcribit, quendam ſuum Familiarem, non ambiguæ fidei hominem, amici funus curaſſe: & cum inde Romam reuerteretur, nocte adueniẽte in hoſpitium viæ proximum diuertiſſe, & ibi ſe animo & corpore fatigatum quieti dediſſe. Cumque ſolus degeret, & adhuc vigilaret, ait repentè amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo fermè habitu oris, quali illum, cum ægrotaret, dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem quum fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mente ſatis conſtaret, quiſnam eſſet interrogauit. Ille autem cum nihil reſpondiſſet, exutis, vt videbatur, veſtibus, in eodem, cui ipſe incumbebat lectulo ſe collocauit, ac propè acceſſit, quaſi eum amplexaturus. Alter vero cum ferè iam metu exanimis videretur, ad lectuli ſpondam ſeceſſit, illumque propius accedentem abegit: qui ſe repulſam pati videns, ipſum toruo & minus familiari vultu aſpectauit, reſumptiſque mox veſtibus è lectulo ſurrexit, & cinctus calceatuſque inde abiens, nunquam poſtea apparuit. Quo timore familiaris ille perculſus, graui correptus fuit morbo, vt propemodum interierit. Addebat his, dum in lectulo cum illo luctaretur, ſe nudum illius pedem vſque adeo gelidum contrectaſſe, vt nulla glacies huic frigori potuerit comparari.

Idem eiuſdem argumenti hiſtorias deſcribit *lib. 4. c. 19.* in hæc verba: Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rem dictu admirabilem ſibi euenisse narrauit, eius veritatem multorum comprobans teſtimonio: ſe videlicet, cùm apud ſibi familiarem & coniunctiſſimum Neapoli diuerteret, & nocte intempeſta hominis in via clamantis, opemque implorantis vocem audiſſet, accenſo lumine accurriſſe, quid rei eſſet inquiſitum: ibiq; dæmonem tetra & horribili ſpecie conſpexiſſe, iuuenem vociferantem in via infeſtis manibus inuadentem. Ad hunc propè accedentem miſer ille accurrit, veſtemq; & manum quam potuit tenaciſſimè apprehendit: multumq; & diu fruſtra reluctatus, inuocato numinis diuini auxilio, vix tandem à dæmone ſe vindicauit. Quum vero iuuenẽ animo turbatum in domum recepiſſet, vt ab ipſo dimitteretur, aut pallium relinqueret, nunquã potuit effici: tantus enim illum inuaſerat horror, vt mente euicta ſui non eſſet compos, quum illi perpetuò ob oculos verſari videretur illa ſpecies. Vbi tandem ad ſe rediiſſet, rem omnem, quo pacto habuerat, expoſuit. Fuerat autem ſceleratæ vitæ, contemptor Dei, & parentibus immorigerus: quos tunc obiurgarat, contumeliaſque & intoleranda probra in eos congeſſerat, vt ab illis conſecratus diris execrationibus abierit.

THOMAS Monachus, homo minimè malus, cuius fidem probitatemque in rebus non paucis expertus ſum, inquit, idem, ſeriò mihi retulit, quum in monaſterio & ſacris ædibus, ſitis in Lucanis montibus, cũ plurib. altercatus fuiſſet, & poſt multa conuitia rixaſq; animo perturbato ſolus ſeceſſiſſet per nemora, ſe ſpeciem hominis vultu tetro, aſpectu deformi, ſæuoque, nigra barba, promiſſis tunicis, obuiam habuiſſe: qui rogatus, quid ſolus per deuia oberraret loca? reſpondit, Se equum quo vehi ſoleret, amiſiſſe, eumque ſua opinione in proximos excurriſſe campos. Cumque per ſinus inuios equum vna quæſitum pergerent, ad riuulum, in cuius alueo gurgites latebant formidabiles, deuenerunt. Quare monachum calceos exuentem in faciliorem tranſitum, magnoperè vrgebat alter, vt in ipſius conſcenderet humeros, transferendus ab eo, qui maior erat corpore. Ille acquieſcens, collumque amplexus alterius vada inquirentis, pedes ipſius non humana, ſed tetra & deformi ſpecie contuetur. Qua re animaduerſa, terrore perculſus, diuinam implorauit opem. Eueſtigiò dæmon, murmure querulo & turbine vſque adeo valido profugit, vt imminentem quercum ingenti colliſerit impetu, & infractis ramis radicitus euerterit: Monachus conſternatus, velut exanimis diu iacuit, vix tandem ad ſe rediit.

GORDIANVS amicus meus, inquit idem Alexander, ſpectatæ fidei homo, mihi retulit, quum Aretium cum familiari ſuo proficiſceretur, & ab itinere, vt fit, longè aberraſſet per difficilia & deuia loca, vbi nihil viderent culti, ſed ſaltem nemora, ſaltus niuei & inacceſſi obiicerentur oculis, & ipſa terreret ſolitudo: vrgenteque ad occaſum ſole, labore feſſi conſediſſent: tandem hominis vocem procul audiri viſum eſt, quã ſequuti, in proximo faſtigio trium hominum conſpiciunt imagines immanes & formidabiles vltra humanum modum, nigris & demiſſis tunicis, in veſte lugubri funeſtaque, barba capilloque ſummiſſo horribili facie. Qui quum voce geſtuque ad ſe ipſos aduocarent, ac iam propè illexiſſent, ingente interim corporis mole, longe humana maiore apparuerunt: atque alius ſpecie non abſimili nudus, mirificos edidit ſaltus geſtuſque indecoros. Quo ſpectaculo conſternati, fugam cepère: viamque arduam & præcipitem emenſi, vix ruſtici demùm vile hoſpitium, vbi diuerterent, inuenêre.

Sed præ omnibus, quæ audiuerim aut viderim, res eſt admiratione digna, quam recenti memoria eueniſſe Romæ comperimus. Quum apud Gabios quidã infimæ ſortis & obſcuris natalibus adoleſcens furioſus, corruptorum morum & facinoroſæ vitæ, parentem obiurgaſſet, conuitiiſque proſcidiſſet, dæmone inuocato, cui ſe deuouerat, Romam meditatur, vt grauius aliquod flagitium in patrem moliretur. In itinere dæmonem facie hominis truculenta, ſordida barba & capillo, veſteque obſoleta & ſqualida obuium habuit: qui triſtitiæ & anxietatis cauſam ex iuuene percunctatur. Hic, ſibi quid altercationis fuiſſe cum patre, & ſcelus aliquod iam animo conſtituiſſe reſpondit. Cui dæmon, ſibi eandem obueniſſe ſortẽ ait, pergendumq; vt ſuas ſimul vlciſcantur iniurias. Cumq; nocte appetente ad vrbem perueniſſent, in proximo diuerterũt hoſpitio, vnaque cubuerunt. Iuuenis ſomno oppreſſi iugulo manus iniecit peſtilens ille comes: quod iam infregiſſet, niſi alter expergefactus Deo ſupplicaſſet. Vnde furia illa teterrima tãta vi cum ſtridore & fremitu cubiculum dicitur excedendo colliſiſſe, vt tigna & tectum diruerit, tegulaſque penitus perfregerit. Hoc ſpectaculo perterritum & ferè mortuum adoleſcentem, vitioſitatis & ante actæ vitæ pœnituit: alioqui afflatus ſpiritu, peroſus ſcelera, boni exempli vitam procul à populari tumultu egit. *Hæc ille.*

Dæmones, qui in domib. oberrare viſuntur, vel mites ſunt, vel tetrici & truculenti. Mites videntur Lares dici poſſe, qui in domibus concubia potiſſimum nocte verſantur, & aliquid ſe facere vario ſtrepitu indicant, cum reuera nihil faciant. Scribit *Ioan. Vier. lib. 1. cap. 16. de Præſtig. dæmonum.* in ædibus ſuorum Parentum ſe puero, Lares frequenter auditos, qui pridie quam accederent mercatores lupulum empturi (è qua re pater ipſius quæſtũ facere conſueuerat) ſaccorum per ſcalas deuolutorum ſtrepitum imitari conſueuerant, omine ſemper fauſto & veraci. His ſimiles, quos Germani Gutelos vocant, à bonitate, qui etiam aliquid operum faciunt, curam præſertim iumentorum habentes, hominibus alioqui raro apparentes. Nõ diuerſi ab iſtis, quos Trullas nuncupant, qui ſexu tam mulieris quam viri ementito, cum apud alias nationes, tum maximè apud Sueonas in famulatu fuiſſe feruntur. Iam vero truculentos Larnarum appellatione dignari poſſumus, qui familiam quocunque modo vel turbant vel terrent.

In Fodinis quoq; metallicis vtrumque genus reperitur, teſte *Georg. Agricola in l. de Animantibus ſubterraneis.* Et truculenti quidem vel ſolo aſpectu terribiles, plerunq; metallicis infeſti atq; inimici ſunt. Talis fuit Annebergius dæmon, qui operarios duodecim amplius flatu interfecit, in ſpecu, qui Corona Roſacea appellatur, eo nomine relictus, quantumvis argento diues eſſet. Flatum vero emittebat ex rictu, cum equi ſpecie, habentis procerum collum & truces oculos, appareret. Eiuſmodi

modi etiam fuit Snebergius, nigro cucullo veſtitus, qui in fo- A dina Georgiana operarium è ſolo ſublatum, in ſuperiore loco maximæ illius concauitatis quondã feracis argenti collocauit, non ſine corporis attritu. Quæſtuoſam admodum fodinã deſerere apud Turcas cogebatur Iudæus à dæmone metallico, hominibus frequenter in forma capræ aurea cornua gerentis apparente. At ſedatos illos Germanorum alij, vt etiam Græci, Cobalos vocant, quod hominum ſunt imitatores. Nam quaſi lætitia geſtientes rident, & multa videntur facere, interim nihil planè efficientes. Alij Vicunculos montanos nominant, quia plerunque apparent nani, tres dodrantes longi. Videntur autem eſſe ſeneciones, & veſtiti more metallicorum, id eſt, vitta, induſio, & corio circum lumbos dependente. Innoxij ſunt hi metallicis, etſi interdum glareis operarios laceſſunt, rariſſimè tamen eos lædunt, niſi cachinno aut maledicto laceſſiti. Potiſſimũ opus facere videntur in his ſpecubus, è quibus metalla iam effodiuntur, vel ea effodi poſſe ſpes eſt. Quocirca à laboribus non deterrentur metallici: ſed omen in- B de capientes, alacriori ſunt animo, & vehementius laborant, eoſque exoptant. *Io. Vierus lib. 1. cap. 16. de Præſt. dæm.*

LVTETIÆ ad inſigne equi rubri in vico S. Honorati, quidã metaxarius neptem ſuam, quam eſſe videbat orphanam, ad ſe receperat. Hæc cum propter Geruaſij ad ſepulchrum patris haberet preces; ſatanas ſe illi ſoli proceri hominis & atri figura obtulit, eamque prehendens dixit, Amica, ne timeas, pater tuus & mater bono loco ſunt, verum eundum peregrinatione ſuſcepta ad noſtram Dominam virtutũ, ſic in paradiſũ recta ituri ſunt. Roganti Puellæ quis eſſet: reſpõdit, ſe ſatanam eſſe, & ne conſternaretur monuit. Puella imperatum facit. Quo facto, eam iuſſit ſatanas peregrinationem Compoſtellanam ad S. Iacobum ſuſcipere. Cui illa, non poſſũ, inquit, tam longinquum iter conficere. Ex eo tempore non deſiit Satanas vrgere illã & vacantem operi, cum ſola eſſet, familiariter cõpellauit, dicendo, Quam crudelis es: nollet iſta propter me forfices in ſinum indere. Quod illa cum effeciſſet, vt ei ſatisfaceret, atque ab eius importunitate expediret ſeſe, rogabat ille, vt ſibi aliquid daret: prouectuſque tandẽ eo eſt vt de capillis peteret illius. Illa crinem roganti dedit. Nonnunquam etiam tentauit perſuadere, vt ipſa ſe in aquam daret præcipitem, nonunquam etiam vt ſe ſtrangularet: & ipſe indita in collum reſte, C eam fuerat ſtrangulaturus, niſi exclamaſſet: & cum auunculus aliquando illam defenderet, verberibus ita exceptus fuit vt dies amplius 15. ægrotus decubuerit. Semel etiam tentauit ſatanas cum ea concumbere: illa verò fortiter obſiſtens, ſic fuit affecta plagis, vt ſãguis ex illius corpore manauerit. Inter eos qui viderunt puellam, quidam Epiſcopi Valentini Secretarius nomine Chomus, puellæ dixit: Modum pellendo dæmonio eſſe aptiſſimum, ne quid reſponderet ad dicta illius ne quidem ſi preces ad Deum fundere præciperet. Videns tandem ſatanas nihil a puella ſibi reſponderi, cauſaque ſua fieri, prehenſam proſtrauit in terram: & ab eo tempore eam reliquit. *Bodin. lib. 3. Dæmon. cap. 6.*

Hominem in vinculis vidit BODINVS an. Dom. 1560. qui ita percitus vxorem occiderat: data & confirmata venia maleficij conquerentem ſe ſingulis noctibus ab vxore cædi. *Bodinus. lib. 2. dæmon. cap. 3.*

Anno Dom. 1557. malignus ſpiritus cum fulmine irruens Tholoſæ in Sutoris ædes, Pudori nomine, Salino adiacentes vibrabat lapides per ſingulas partes cubiculi: vnde tam magnus lapidum aceruus collectus eſt, vt domina ædium ingens ſcrinium lapidibus plenum habuerit: & quamuis ianuis fene- D ſtriſque obditis, nihilominus tamen ſpiritus ſine cuiuſquam damno alios lapides apportabat. Quid rei eſſet viſuro Latomio præſidi ſpiritus decuſſit pileum cum lapide, & in fugam vertit. Iamque dies ſextus agebatur, cum Ioannes Morquæus, Præſidialis Iudicis Conſiliarius, monuit Bodinum, vt iſtud inuiſeret: Is duabus ibi tribuſque horis conſumptis, non percepit quicquam. Eo autem ingrediente dixerat quidam, Deus ſit in his ædibus: & cognita hiſtoria dixerat Domino ædium, vt ſerio ex animo rogaret Deum, & gladium in cubiculi totius ambitum agitaret. Fecit: poſtero die mulier dixit, nihil ex eo tempore à ſe fuiſſe auditum, & dies ſeptem ſine inquiete vlla tranſegiſſe. *Bodin. lib. 3. dæmon. cap. 6.*

[illegible] *Pariſienſis* ſcribit fuiſſe PICTAVII in parochia S. Pauli anno Dom. 1447. ſpiritum, qui cyathos & vitreamina frangebat iniectis lapidibus, offendebat neminem.

Refert *B. Auguſtinus* Heſperii cuiuſdam, viri Tribunitij, domum à Spiritibus plurimum vexatam eſſe. Verba eius aſcribimus. Vir Tribunitius, inquit, Heſperius, qui apud nos eſt, E habet in territorio Fuſſalenſi fundum, Cubedi appellatum: vbi, cum afflictione animalium, & ſeruorum ſuorum, domum ſuam Spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperiſſet, rogauit noſtros, me abſente, presbyteros; vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus: obtulit ibi ſacrificium Corporis Chriſti; orans quantum potuit vt ceſſaret illa vexatio: Deoq; protinus miſerante ceſſauit. Acceperat autem ab amico ſuo terram ſanctam, de Hieroſolymis allatam vbi ſepultus Chriſtus die tertio reſurrexit, eamque ſuſpenderat in cubiculo ſuo, ne quid mali etiam ipſe pateretur. *Hæc. B. Auguſt. lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8.*

Simile huic aliud exemplum habet GREGORIVS, quod à Felice Portuenſi Epiſcopo ſe accepiſſe aſſerit. *In eiuſdem* etiã *Vita* legitur, Spiritum quendam habitationem ſuam habuiſſe poſt abſidem oratorij, vbi Gregorius Deo laudes conſueuerat celebrare: eundemq; intempeſtiuo incurſu ſæpius Sanctum virum orationi intentum, perturbaſſe: equos ex ſtabulo eduxiſſe, duos ex ipſis præcipites egiſſe: viros religioſos eiuſdem cum B. Gregorio profeſſionis, nunc in forma cati vnguibus tentaſſe F lacerare, nunc ſub ſpecie Æthiopis lancea, petiuiſſe. *Ita Ioann. Diacon. in vita Greg. lib. 4. cap. 89.*

Infeſtorum quoque balneorum meminit alius *Greg. Nyſſen. dictus, in vita Gregorij Neocæſarienſis*, docetq; Spectra, quæ in iiſdem fuẽre, plurima mala attuliſſe, & neminem illorum, qui balnea noctu intraſſet, mane viuum exiuiſſe, præter Gregorij Neocæſarienſis Diaconum, qui ſigno crucis munitus nihil ſit paſſus. Rem geſtam aſcribimus Gregorij verbis. Cum veſpere, inquit, ingreſſus ciuitatem Diaconus laſſus eſſet ex itinere, neceſſe eſſe duxit corpus lauacro reficere. In eo autem loco dominatum obtinebat quidam Dæmõ homicida, verſãs in lauacro: cuius vis exitialis poſt tenebras operabatur in eos, qui accedebant. Eaſde cauſa poſt occaſum ſolis non patebat ad id aditus, neque id exercebatur. Ad quod cum acceſſiſſet, rogabat eum, qui illi præerat, vt id ei aperiret, & non ei inuideret balnei vſũ, quo ſe recrearet. Cum is autẽ teſtaretur, nullũ ex iis, qui illa hora auſi ſunt intrare, ſuis rediſſe pedibus; ſed Dæmonẽ omnes veſpere ſuperaſſe, multoſq; ob ignorationẽ paſſos eſſe grauiſſima, quos proſperata recreatione exceperũt lamentationes, eiulatus & ſepulchra. Cũ hæc referret, & quæ G ſũt huiuſmodi; ille nihil de ſuo remiſit deſiderio: ſed inſtabat omnino cogẽs, vt eũ intromitteret. Ille autẽ ſatis ſe lucrifacere exiſtimãs, ſi nõ cũ hoſpitis ignoratione vna veniret in periculũ, cũ ei dediſſet clauẽ, procul recedit à balneo. Poſtquã autẽ nudatus fuit intus, multiplices terrores, & variæ obſtupefaciẽdi cauſæ adornabantur à Dæmonio: nẽpe omnis generis viſa oſtendentia naturã, igne & fumo mixtã, & quæ in forma hominũ & ferarũ in oculos incurrebant in auribus reſonabãt, anhelitui appropinquabant, & in orbem circa corpus effundebãtur. Ille vero ſe ſignaculo Chriſti muniẽs, & Chriſti nomen inuocans, domos peruaſit illæſus. Interius autem progreſſus, in grauiora incidit ſpectacula, in grauiorẽ aſpectũ transformato Dæmonio. Nã & ſimul terræmotu exiſtimabat domũ concuti, & perruptum ſolum nudam flammam oſtendere inferius, & ſcintillas ex aquis emitti flammeas. Ruſuſq; ei arma itidem fuere ſignaculum & Chriſti nomen, & quod per Magiſtri (Gregorij) preces ferebatur auxilium, diſcutiebat quæ videbantur, & fiebant terribilia. Aqua autem recreatus, cum properaret egredi; ruſus prohibebatur, fores opponẽte Dæmonio. Sed hoc quoque ruſus impedimentũ, pari ruſus virtute eſt ſolutum, foribus ſignaculo cedentibus. Poſtquam H autem ei omnia proceſſerunt ex ſententia, dicitur Dæmoniũ voce humana ad eum exclamaſſe. Ne tibi vim illam attribueret per quam effugit exitium. Vox enim quæ eum commendauit, ei qui cuſtodiebat, præſtitit, vt minimè læderetur. Hoc ergo modo conſeruatus, magnam attulit admirationem iis, qui loco præerant, cum nullus apparuiſſet viuus ex illis, qui illa hora aquam auſi eſſent ingredi. *Hæc Gregor. de Greg. Diacon. apud Sur. Tom. 4.*

Meminit infeſtæ à Spiritibus domus, in vita THEODORI Sicæorum Archimandritæ, Georgius presbyter, Theodori diſcipulus, in qua hominibus & iumentis plurimũ moleſtiarũ afferebant Spiritus. In eadẽ cũ domeſtici panderent, aut cœnarent, lapides in mẽſas à Spiritibus iaciebãtur, & telæ mulierũ rumpebãtur. Tanta quoq; murium & ſerpentũ multitudo domum occupabat; vt præ formidine, nemo ingredi auderet.

Et

Et *Metaphraſtes in vita S. Parthenij* meminit officinæ purpureæ, quam Dæmon ita infeſtauit, vt cũ magno ſuo detri- A mento, dominij eandem deſerere fuiſſent coacti, niſi Parthenius rogatus in Chriſti nomine Spiritum eieciſſet. *Apud Surium Tom. 1. Sanct.* Vbi ſic *Metaphraſtes*, Accedit, inquit, vt officina in qua tingebatur purpura, impediretur ab immundo ſpiritu. Sed & immundus ſpiritus apparebat tinctoribus & opus Imperatoris non ſinebat effectum reddere: adeò, vt ex hac re magnum periculum & damnũ ſerui ſuſtinerent & tinctores. Quamobrem cùm hæc reſciuiſſet homo Dei Parthenius, & ab iis fuiſſet rogatus, prompto & alacri animo venit ad locum officinæ: & cùm aduocaſſet immundũ operantem dæmonẽ, & cum inuocaſſet terribili & ſancto nomine chriſti, fecit eũ euaneſcere ex omnibus finibus: illo clamante omnibus audientibus: Tanquam ab igne expellor in gehennam ignis. Cùm autem iuſſiſſet Sanctus, tinctores impleuerunt lebetes, & eò præſente immiſerunt lanam. Ea verò ab illo tempore, quam oportebat tincturam, citra vllum impedimentum accepit etiã in futurũ. Sicque & qui gerebant rep. & tinctores õnes liberati ſũt à periculo Imperatoris. Hæc *Metaphraſt.*

In Anaſtaſio Imperatore ſic ſcribit Glycas, parte 4. Erat his B temporibus Rex Perſarum Coades: qui cùm in caſtello quodam gemmas magni precij eſſe didiciſſet: ac quo minus potiretur ab incolis loci Geniis impediretur; omni genere præſtigiarum vſus eſt. Nam & Iudæos, & quoſuis alios accerſitos adhibebat; neque tamen illorum quiſquam aliquid efficere potuit. Tandem & Antiſtes eius loci ſolo Crucis ſigno dæmonem expulit.

Tempore Romani ARGYROPOLI Imperatoris, in Tracēſi Prouincia apud radices montis Cuzenæ, vox miſerabilibus eiulatibus & lamentis, à menſe Martio audita, primùm quidem præſentes Spiritus indicauit: deinde etiam cladem Romanorum in Cæleſyria portendit. Hoc *Cedrenus*, & poſt ipſum *Ioannes Curopalates. in Hiſtoria Græcorum Imp.*

Scribit *Plinius l. 7. Epiſt. 27.* Athenis fuiſſe ædes, in quibus vmbra ingens & macilenta, catenarum ſtridore, quibus vincta videbatur, ædes ipſas replebat. Propter quam rem cùm inhabitare ædes nullus auderet, ad exiguũ pretium locatio redacta eſt. Athenodorus verò Athenas profectus, domum C conduxit, perſpectaque vmbra eam audacter ſequutus: vbi vidit locum, in quo apparere deſineret, humum effodit, illicque corpus catenatum, vmbræ, quæ apparuerat, ſimile inuenit: ſublatumque cadauer horrore ædes liberauit. *Fulgoſus libro 1. cap. 6.*

Simile quid accidiſſe Corinthi, in domo EVBATIDÆ refert Pythagoricus quidam *Arignotus apud Lucian. in Philopſeude.* Inhabitabilis illa erat, propter terricula, quod ſi quis inhabitaſſet, expauefactus ſubitò fugiebat. Deciderat ergo iam, tectũque rumpebatur. Nullus erat, qui ingredi auderet. Arignotus hæc audiens, incantationibus & carminibus armatus, domum ingreditur, vmbram, ſi appareat, domo exacturus. Dũ tacitus in vaſtiſſimo atrio ſedens, ad lumen legit, adeſt dæmon ſqualidus, hirſutus, & tenebris nigrior: tentatque, ſi qua ratione terreat & expugnet: & nunc in canem, nunc in taurum, nunc in leonem ſe vertit. Nil his omnibus commouetur Arignotus: ſed aſſumpto carmine in quendam domicilij tenebroſum angulum, ſpiritum compulit, vbi mox ille diſparuit. Mane ſumptis ligonibus iuſſit effodi locum, vbi ſpiritum ſe condentem noctu obſeruarat, inuenitur cadauer hominis D defuncti, quod exhumatum, vbi ſepulturæ fuit traditum, omnis infeſtatio domum reliquit.

Antequam cadauer C. CÆSARIS Caligulæ ſepeliretur, cuſtodes hortorum lamiarum vmbris inquietati ſunt. In domo verò, qua occubuit, nullam noctem, ſine aliquo terrore, tranſactam eſſe affirmarunt, donec tandem incendio domus eſt conſumpta. Hoc *Suetonius in Caligula.*

Inhabitauit Romæ ædes ALEXANDER ab Alexandro, ita euidentiſſimis portentis infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit: quin aſſiduis vmbrarum illuſionibus, & terris imaginibus, noctibus verò ſingulis, inquietaretur. Docet in iiſdem, præter nocturnos tumultus, qui medio noctis ſilentio audiebantur, & horridos fremitus, cum eiulatu ſtriduloque vocis ſono, quibus lachrymari & tremere videbatur, viſam eſſe ſpeciẽ hominis ſqualida facie, vultu minaci, nigro corpore, aſpectu formidabili, nomen ſuum exprimentem, & opem implorantem. Hæc ipſe *Alexander l. 5. Genialium dierum, c. 23.* qui & pro horum confirmatione egregia exempla adfert.

Pertulit & Hildesheimenſis in Saxonia Diœceſis infeſtantem ſpiritum, Hudekin appellarunt lingua Saxonica, ſiue pileatũ, à pileo, quo caput eius opertũ fuit. Mira de eo referun- B tur. Hominum conuerſatione plurimùm videbatur delectari, quibus nunc ſub humana ſpecie, in habitu ruſtico, ſeſe exhibebat, nunc inuiſibiliter illudebat. Principes vero de rebus magnis admonebat: aliis ſua obſequia non negabat. In culina Præſulis frequentius inueniebatur cocis miniſtrare. Cum quidam, longius profecturus, ipſi vxorem ſatis procacem commendaſſet peciocum: officio ille ſtrenuè functus, qui libidinis cauſa vxorem petebant, aliquoties impediuit. Neminem, niſi priùs læſus, iniuria afficiebat; læſus non parcebat. Itaque cùm in prædicti Præſulis culina puerulus quidam aſſidua conſuetudine ipſi familiarior factus, eundem contumeliis afficeret: principio culinæ Præfectum admonuit, vt inſolentiã pueri coërceret. At vbi nihil profecit, inuentum, in culina dormientem puerum primum ſuffocat; mox in fruſta diuidit; tandem igni appoſitum coquit. Nec hac vindicta cõtentus multis aliis modis & culinæ præfectũ, & pleroſque alios ex aulicis vexat, quemadmodum plures proſequitur. *Ioan. Trithem. Hiſt. Monaſterij Hirſaugienſis, circa An. Dom.* 1132. Tandem ab eius loci Epiſcopo, Bernardo, per Eccleſiaſticas Cenſuras, F Prouincia illa excedere compulſus eſt.

Simile quid refert. *Ioan. Diaconus, in vita B. Gregorij, l. 4. c. 93.* accidiſſe in fundo Barbiliano. Hunc propter incolarum ſcelera plurimum infeſtabat dæmon; atque in forma ferocientis tauri nunc oues inſectabatur, & fatigabat: nunc gregum atque armentorum cuſtodibus graues moleſtias afferebat, vt etiam quidam ipſorum propter moleſtias ſolum mutare coacti ſint. Hunc tandem vir Sanctus Litaniarum, atque aquæ luſtralis præſidio profligauit.

Eandem propemodum moleſtiam ab infeſtantibus Spiritibus, ſuſtinuere Deo conſecratæ Virgines, Monaſterij Verrecenſis, in comitatu Hornenſi. Siquidem in loco, vbi dormire ſolent, audiebatur inceſſus Spectri ingemiſcentis: audiebatur item vox, quæ Virgines hortaretur, vt ſurgerent, & ſecum ad ignem, ægrotum conſolaturæ, accederent. Aliquoties pedibus è lecto ad paſſus aliquot ſubtrahebantur à Spectro, aliquoties ſub plantis adeò titillabantur, vt præ nimio riſu, modò non morerentur, quibuſdam particulæ carnis euellebantur: pleriſque in aduerſam partem prorſus intorquebantur tibiæ, brachia, & facies. G Mitto reliquas, quas ſuſtinuerunt, ad tres annos, moleſtias: quas videre licet *apud VVierum, lib. 3 cap. 9. Præſtigiis Dæmon.*

Circa annum Domini 1098. non longè à Wormantia multis diebus ac noctibus, maxima multitudo armatorum equitum, & peditum apparuit, tanquam ad placiti colloquium ſeu bellũ & proceſſura: & nunc huc, nunc illuc, quaſi per turmas diſcurrentes, circa nonam horam noctis, ad vicinum mõtem, ex quo prodire conſueuerunt, reuertebantur. Tandem, nocte quadam, Monachus Limburgenſis Cœnobij, non procul à monte, de quo exire ſolebant, diſtantis, aſſumptis ſecum quibuſdam aliis, ad locum infeſtum acceſſit; munienſque ſe ſignaculo ſanctæ Crucis, exeuntes de monte, Qui eſſent, per virtutem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, vt dicerent, adiurauit. Cui vnus ex turma: Nos phantaſma, inquit, ſumus, nec militum viuentium turba: ſed animæ hominum, quondam in hoc mundo, Principi terreno militantium, non ante multos annos, in hoc loco, interfectorum. Arma, habitus, & equi; H quæ nobis, dum viueremus, inſtrumenta fuerunt peccati, etiam nunc, poſt mortem in nobis ſunt quædam indicia tormenti. Omne quod iam cernitis circa nos totum ignitum eſt nobis, quamquam vos ignem noſtrum minimè videatis. Cumque Monachus, vtrum ab hominibus iuuari poſſint, inquireret, reſpondit ſpiritus: Ieiuniis, & orationibus, & maximè oblatione corporis & ſanguinis Chriſti adiuuari poſſumus, & rogamus. His dictis omnis illa multitudo ſpirituum, quaſi vna voce, clamabat trina vice: Orate pro nobis: orate pro nobis: orate pro nobis. Mox omnes in ignem reſoluti videbantur. Sed & mons ipſe, quaſi arderet, ignem & maximum fragorem arborum & ſtrepitum emiſit. Ita *Chronicon Hirſaugienſe, circa annum Dom. 1098.*

Similia Spectra ſunt, quæ Marathonium campum, olim horrendum reddiderunt: illa etiam quæ Calcerandus Rochenſis Hiſpanus conſpexit, & quaſi prænuntia fuerunt ingẽtium motuum Siciliæ, quibus furens plebs Hugonem Montecanum Proregem, vrbe Panormitana eiecit, eo tempore,

A quo Siciliæ regnum ad CAROLVM V. peruenit: de quibus ſic *Thomas Fazellus*: Paucis antè diebus (ſcilicet quàm tumultus excitaretur, viuente adhuc Ferdinando Rege) cùm ſub primam lucẽ in lectulo vigilaret Galcerandus, magnam hominum multitudinem in area perſtrepentem audiuit. Ad feneſtram ocyus accurrit, virorum frequentiam primùm, peditumque ſpecies: mox haſtatos ſcutatoſque ſubſequi, ac equites deinde in turmas diuiſos, armatorumque acies in prælij ſpeciem concurrentes in regiam domum, qua Hugo vtebatur, irruere, ac oppugnare, oculis per manem vmbram ſibi videre eſt viſus. Plerique præterea ſub idem tempus ad virtutem ac radices Peregrini montis milites armis inſtructos noctu concurſantes ſe vidiſſe faſſi ſunt. Hæc *Fazellus lib. 10. & vltimo de Rebus Siculis.*

Apud Aquilonares populos plura loca infeſtantur. Refert *Olaus Magnus*, ſolere apud ipſos, nocturnos viatores, gregumque & armentorum excubiis intentos, portentis diuer-
B ſi generis circumfundi, mirifico concentu. Hunc nocturnum Monſtrorum ludum vocant incolæ Choream Euarum; de quibus eam habent opinionem, quod animi eorum hominum, qui ſe corporeis voluptatibus dedunt, corporibus illapſi, circa terram volutentur. Veſtigia harum laruarum mane interdum, in herba roſida, deprehenduntur; interdum verò ceu igne exeſa conſpiciuntur. *Olaus lib. 3. cap 11. Gent., Septem.*

In Iſlanda inſula, ſub polo Arctico, promontorium eſt, quod inſtar Ætnæ perpetuis ignibus æſtuat. Illic ſubmerſorum, ſiue alio violento caſu occiſorum ſpectra ſeſe offerunt congreſſibus notorum hominum, tam manifeſta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum. Nec deprehenditur error, priuſquam diſparuerint vmbræ. *Idem Olaus, lib. 2. cap. 3.*

Arx eſt in extremis terris Flandriæ ſuppolaris, Regno Sueciæ ſubiecta. Præterlabitur hanc vaſtiſſimus fluuius, inſcrutabilis profunditatis. Ad hunc ſpectra ſubinde apparent: & imminente morte Præfecti arcis, vel militis alicuius, Cytharædus per noctem in mediis vndis, ludens conſpicitur, & auditur. Hoc quoque *Olaus lib. 2. cap. 19. & 20.*

Apud Philappas ingens eſt numerus ſpectrorum; quæ cum
C ipſis conuerſantur, colloquuntur, conuiuantur: nec arcere aut abigi vlla ratione dicuntur. Cumque præcipuè terreantur à manibus cognatorum, ne id fiat, prohibent cadaueribus defoſſis & ſepultis ſub foco. *Beucerus lib. de Diuinat. fol.* 83.

Similiter STERLINGI, arx in Scotia, à Spiritibus infeſtatur: & quia ibidem gementes & clamantes nocte audiuntur, nomen accepit vt Mons doloroſus dicatur, quemadmodum ſcribit *lib. 4 Scotorum Hiſt. H. Boeth.*

In ea, quæ eſt circa SYRTES Lybia, quandoque, & maximè quieto à ventis tempore, apparent in aëre diuerſarum animantium formæ, quarum quædam quieſcunt, quædam mouentur: & hæ aliquando fugiunt, aliquando fugientes inſequuntur, quos verò comprehendunt, frigido circumdant contactu. Refert hoc *Diod. lib. 3. cap. 4.*

Ex Ariſtotele de Admirandis auditionibus refert Thomas Fazellus, de Rebus Siculis, tumulum in Lipara Inſula olim fuiſſe, ad quem noctu accedere nemini licebat. Cymbala namque,
D crotali quoque, immanes præterea ſonitus, tumultuſque cum inconditis cachinnis ibi exaudiebantur. Quibus territi Liparenſes, ne quid ſibi mali accideret, illuc progredi perhorrebant. At cum mero quidam correptus, eo temere peruaſiſſet: iuxta tumuli ſpecum obdormiuit, perquæſituſque à domeſticis poſt triduum exanimis eſt repertus. Pro mortuo autem inde elatus, cùm ſepulturæ paratis exequiis, ac funebri pompa tradendus efferretur, repente omnibus admirantibus experrectus, quæ & viderat, & paſſus fuerat enarrauit. Hoc *Fazellus.*

In Prouinciæ Peruanæ ea parte, quæ Ititanorum eſt, CATHARINA ſexdecim annorum puella, ob ſacrilegio ſæpius violatam Confeſſionem, & infelicem poſt mortem multarum turbarum atq; tumultuum fuit cauſa. Mox, vt anima exhalauit, fœdum cadauer remanſit, tam tetri odoris, vt ſeponendum fuerit ſub dio, ne inficeret domum. Eodem tempore manſuetus alioquin equus & placidus ſic furere cœpit, vt calcibus arietaret in murum, & hac illacque percurſaret, vinculis abruptis Auditi canum latratus, & inquieti diſcurſus. Adoleſcens quidam extra lectum brachio extractus, vna ex ancillis calce in humerum percuſſa, cuius plures ad dies manſerunt veſtigia. Hæc corpore Catharinæ nondum humato acciderunt. Poſt ſepulturam in famulam, ingredi cupientem cubiculum, vbi illa erat, vas deiectum eſt de tabulato ſuperiore. E
Et maior pars oppidanorum conſpexit vim magnam laterum tegularumque magno fragore diſpergi per ædes. Neque hoc ſatis. Domina coram decemque aliis aut duodecim mulieribus, ſemel iterumque ac tertiò eſt rapta pede altero (nec apparebat raptator) famula, quæ Catharinæ familiaris fuerat. Secuta ſunt alia monſtra. Cùm in cellam veſtiariam iret ancilla, vt promeret veſtem, videt Catharinam extollentem ſeſe vaſi prenſando, at ipſa cum clamore repente ſe proripit; cæterum, vas in parietem proiectum, diſtractum eſt quaſſu ingenti. Cùm Domina ſtrepitu excitata, intraret cellam, dimidiatus later magno impetu in murum eſt impactus. Poſtridie, impreſſa in pagina Chriſti effigies de cruce pendentis, apte applicata eſt glutine in pariete veſtiarij, ſtatimque cunctis inſpectantibus, euulſa tres in partes conſciſſa eſt. Eodem die cùm in horto cœna eſſet, magna pars lateris decidit F
in lancem, & conturbauit menſam. *Vide Annales Societatis Ieſu, Anno 90. & 91. in prouincia Peruana, fol.* 766. vbi hæc & plura his ſimilia habentur.

Eſt alius locus paluſtris, decem ſcilicet paſſuum millibus ab Odepe, quod prædium eſt noui Epiſcopatus Vendæ in Liuonia. Lacus autem, qui in eo erat, ſic infeſtabatur, vt niſi ſingulis annis ſanguis infantium in eum mitteretur, vltra modum affligerentur vicini, & plurima damna iis Dæmones afferrent, conturbarent aëra: tonitrua, fulmina, procellas & tempeſtates excitarent. Hinc vſitatum apud illos erat matribus furari infantes, atque in lacum proiicere, aut ſaltem extractum ex eorundem corporibus ſanguinem in eundem mittere. Etiam hoc Iſſelt eodem loco.

Affirmabat vir quidam fide dignus, eſſe peculiarem locum in quodam Promontorio, inter horrendos ſcopulos in remotioribus Septentrionalibus regionibus, vbi ſæpe priuſquam, aut eo tempore, quo prælium aliquod alibi committitur, in quibus multum humani ſanguinis effunditur, vnde marinæ ſanguineæ, & in iis veluti ebullientia cadauera humana, pleraque tamen trunca & mutilata vtpote abſque capite, ſine G
manibus pedibuſque conſpiciantur.

In oppido Locha ceruus fuit, qui ſingulis annis menſe Septembri, Feſto S. Ægidij, videbatur muros tranſilire, & in ſiluam currere, & menſe Octobri reuerti. Idque per multos annos, ſed anno quo Dux Fridericus mortuus, non eſt reuerſus, quia ad nouum Dominum redire noluit.

ALEXANDER III. Scotorum Rex, Ioannam Henrici III. Anglorum Regis ſororem in matrimonium habuit. Qua ſine filiis mortua, Margaritam eius Regis filiam in matrimonium duxit, ex qua Alexandrum, Dauidem & Margaritam ſuſcepit. Quibus omnibus morte ſublatis, ipſe Rex nõ abiecta penitus ſucceſſionis ſpe, Iolantam filiam Comitis Draconenſis, tertiò ſibi deſpondit. Dum noctu feſtum celebraretur: videt mortui ſpectrum in fine choreæ ſaltare. Eodem anno Rex ab equo excuſſus & occiſus eſt. Hinc clades & ſeditiones ortæ, quæ florentiſſimum alioqui regnum euerterunt. Contigit hoc anno Sal. 1250. *Cardanus de rerum varietat. lib. 16. cap. 39.*

Eſt familia Nobilis ac inter primas Parmæ, Tortellorum
nuncupata, poſſidens arcem, in qua aula eſt. In ea ſub camino H
ſolet videri anus iam centum annis, quoties è familia aliquis obiturus eſt. Referebat mihi aliquando illuſtris matrona Paula Barbiana, quæ ex ea familia erat, dum vnà cœnaremus Belzoioſij, quandam puellam ægrotaſſe: viſam anum; exiſtimaſſe omnes illam perituram, at contra accidit, ſeruata eſt enim: ſed alius incolumis repentè de familia mortuus eſt. Referunt hanc anum, cuius nunc vmbra videtur, olim fuiſſe prædiuitem & ob pecunias interfectam à nepotibus ſuis, & in fruſta diuiſam, proiectamque in latrinam. *Idem ibid.*

IACOBVS Donatus Patricius Venetus ac diues, cum nocte quadam cum vxore dormiens cereum accenſum haberet, atque in curuli lecto dormirent duæ nutrices cum infante, qui nondum annum expleuerat: vidit oſtium cubiculi ſtatim aperiri, inde hominem, neſcio quem, caput intromittere. Videtant & nutrices, ſed nemo eius faciem agnouit. Territus adoleſcens vt par eſt, ſurrexit, arripuit enſem clypeumque: nutrices ſingulæ cereos magnos. It in aulam quæ contermina erat cubiculo, vbi clauſa omnia. Reuertitur magna cum admiratione. Infantulus qui incolumis erat, altero die mortuus eſt. *Idem ibidem.*

ANTO-

A ANTONIVS Vricus Codrus Grammaticus Brixienſis, nocte quamvltimam in terris egit, videbatur ſibi videre quendam ingentis magnitudine, capite raſo, barba terram vſque promiſſa, ardentibus oculis, faces in vtraque manu geſtantem, ac toto corpore tremebundum, eumque his allocutus eſt verbis, Quinam tu es, qui ſolus furiali habitu, ea noctis parte, qua mortales ſomno altiſſimo premuntur, deambulas? effare quid quæras aut quo iter pergas? Hæc cùm dixiſſet, è ſtrato proſilijt, quaſi illum in ſe ruentem vitaturus.

LVDOVICI Alodiſij pater, qui Imolæ rerum potitus eſt, haud diu poſteaquam diſceſſerat, homini à ſecretis, quem filius Ludouicus Ferrariam mittebat, in itinere equo inſidens cum accipitre (vt in aucupio mos ei erat tenere) apparuit: huicque quanquam magna capto formidine dixit, filium moneret, vt poſtero die in eum ipſum veniret locum, quoniam magni momenti rem ei prædicturus erat. Ea re audita Ludouicus, tum quia non credebat, tum quia inſidias verebatur, alium pro ſe miſit. Et illa ipſa imago, quæ ante apparuerat, obuiam facta, vehementer indoluit, quòd filius non veniſſet: longè enim plura ei dicturum ſe fuiſſe affirmabat. Sed tunc illud tantum referri iuſſit: quod tranſacto vigeſimo ſecundo anno, ac vno
B menſe, die quoque ſpecifice addito, vrbis imperium, quod obtinebat, eſſet amiſſurus. Vt tẽpus quod vmbra prædixerat, aduenit: adhibita magna cura, ea ipſa nocte, quam patris manes ſuſpectam fecerant, Ducis Philippi Mediolanenſis (cui is fœdere iunctus, propterea ab eo non timebat) milites glacie magna conſtrictis foſſis ad muros penetrarunt: adhibitiſque ſcalis, vrbem cum ipſo Principe ceperunt. *Sab. l. 1. c. 4. Exemplorũ.*

* QVINAM A MALIGNIS SPIRITIBVS INFESTENTVR.

Tam boni, quàm mali, inſultus ſpirituum ſuſtinere conſueuerunt. Quidam videlicet ob ſua merita, quidam abſque vllis ſuis meritis, & priorum quidam ob graues exceſſus eoſdem ſuſtinent; alij ob leues defectus. Tria igitur in vniuerſum loquendo ſunt hominum genera, qui dæmonum percutiones ſuſtineant: innocentes, improbi, medij.

Crimina verò quæ ea velut carnificina ſpirituum vindicantur, duplicis ſunt generis. Quædam ſunt, quibus aperti us Chriſtianis Charitatis iura violantur. Quædam, quibus Deo grauior ignominia irrogatur. In priori genere ſunt iniuſtæ cædes, pauperum oppreſſio: atque in parentes impietas. In
C poſteriori blaſphemia: violata religio, hæreſis & traditio ſui ipſius dæmonibus facta.

Cædes & neces iniuſtæ allatæ his infeſtationibus vindicatæ ſunt, in NERONE, PAVSANIA, atque OTTONE Imperatoribus, de quibus modo egimus.

Addimus aliud ARISTODEMI, vir nobilis, familiæ Æpitadatum, apud Meſſenios (qui cum oraculo Delphici Dæmonis intellexiſſet, diuturni belli, quod Meſſenij gerebant cũ Lacedæmoniis, victoriam penes ipſos futuram, ſi puram virginem Deo immolarent: gratificaturus ille patriæ primùm vnicam, quam habuit, filiam deſtinauit ſacrificio; deinde vbi intellexiſſet corruptam a quodam, (qui vt miſeram conſeruaret, à ſe grauidam fingebat) excandeſcens iracundia, interfectam filiam diſſecuit. Huic etiam poſt mortem fœda ſpecie apparuit filia, adeoque perculſit, vt ad tumulum eiuſdem ſeſe miſer iugularit. Hoc *Caſparus Beucerus lib. de Diuinat.*

De pauperum oppreſſoribus ſuppetunt plurima exempla domeſtica: ſed quia odioſa, proferenda non ſunt. Iuſtiſſimam verò hos, cum homicidis, Dæmonum moleſtiam ſuſtinere in-
D de colligitur; quòd vix alio, quàm homicidarum; loco Deus Opt. Max. ipſos habeat. Ita ſacra docent eloquia, *Eccleſia.* 34. Panis egentium vita pauperis: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem; quaſi qui occidit proximum ſuum.

Impietatem erga parentes grauiſſimum eſſe crimen, cùm alia multa doceant; tum illud, quod ad honorem parentibus exhibendum inſigni præmio Deus nos inuitet. Et hanc igitur iuſtè per infeſtantes dæmones, vindicari credi debet.

Blaſphemos ſpirituum inſultibus iuſtè puniri, vel ipſi blaſphemi, ſi non verbis confitentur, certè rebus ipſis probant. Quomodo verò? quia nullo loco ſibi ſunt tuti. Sicuti ſuam ſemper ſecum ferunt carnificinam, conſcientiam; ita vbique blaſphemiæ vltores credunt adeſſe Spiritus.

Sed nec hic deſunt blaſphemorum exempla, quos in hac vita ſpiritus ſunt perſecuti. Notum eſt, quod de blaſphemo Puero ſcribit *B. Greg. 4. Dia. cap.* 18. Verba eius adſcribimus.

Quidam vir cunctis in hac vrbe (Roma) notiſſimus; ante E
triennium filium habuit, annorum, vt arbitror, quinque, quẽ nimis carnaliter diligens, remiſsè nutriebat, atque idem paruulus, quod dictu graue eſt, mox vt eius animo aliquid obſtitiſſet; Maieſtatem Dei blaſphemare conſueuerat: qui in hac ante triennium mortalitate percuſſus venit ad mortem: Cumque eum ſuus pater in ſinu teneret, (ſicuti hi teſtati ſunt, qui præſentes fuerunt,) malignos ad ſe ſpiritus veniſſe, trementibus oculis puer aſpiciens, cœpit clamare: Obſta pater: obſta pater: Quis clamans declinauit faciẽ, vt ſe ab iis ſinu patris abſconderet. Quem cùm ille trementem requireret quid videret: puer adiunxit dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Hæc cùm dixiſſet, Maieſtatis nomen protinus blaſphemauit & animam reddidit. Ita *B. Greg.*

De alio blaſphemo aliud pro præſenti argumento exemplum recenſet alius *Greg. Turon.* inquam, *lib. de Gloria Confeſſ. cap.* 67. Ad Baſilicam S. Lupi, inquit, Maurus cuiuſdam ſeruus, negligentia admiſſa confugit. Frendens verò Dominus eius de veſtigio proſecutus, ingreſſus Baſilicam, nec oratione proſtratus blaſphemias in Sanctum euomere cæpit; ac dicere. Et tu F
Lupe, ſeruum meum auferes, & propter te non licebit mihi in eum vltionem debitam exercere? Et iniecta manu ſeruum trahere cœpit, dicens: Non mittet hodie hic Lupus manum ſuam de ſepulchro, vt eruat te de manibus meis. Hæc dicente miſero extemplò lingua, quæ in Sanctum blaſphemias effudit, diuinitus obligatur: atque mutatus homo, debacchari cœpit per totam ædem, dans mugitum vt pecus; ſermonem vt homo non proferens: tertia denique die cum graui cruciatu vitam finiuit. Hoc *Turonenſis.*

Religionem violari multis modis contingit, Sacramentorum profanatione, Templorum euerſione atque ſpoliatione: Imaginum, ſtatuarumque & Eccleſiaſticæ ſupellectilis confractione: Reliquiarum Sanctorum contemptu atque irriſione, &c. Quibuſcunque modis violetur, dubium nullum eſt ipſius violatores iuſtiſſimè poſſe pati dæmones infeſtantes; quando pluribus exemplis, tam recentibus, quàm veteribus, clarum eſt, & olim paſſos eſſe dæmonum moleſtias, & noſtris temporibus, in Galliæ atque inferioris Germaniæ tumultibus, pati quàm plurimos. Vide pro hac re exempla *apud Petrum Cluniacenſem lib. 1. Miracul. cap. 1.*

Hæreſium ſiue prauorum dogmatum inuentores, atque doctores, ſibi à ſpirituum malignorum infeſtatione poſſe timere, G
docent poſt alia Lutheri atque Carolſtadij omnibus nota exempla, quæ ſupra adduximus, & ſimiliter Zvvinglij teſtantis ſe ſuum dogma de Euchariſtia, à ſpiritu (haud dubium) nigro accepiſſe.

Quod qui Spiritibus malignis ſe tradunt, à malignis ſpiritibus moleſtentur mirum non eſt. Mirum verò valde, ſi quandoque nullas moleſtias ſuſtineant. An fortè Nequam ſpiritus ignorare poſſunt, quod ipſis miſeri mortales ſeſe dedunt. An acceptare nolunt ſe vltro offerentes. Vbique præſentes ſunt nobis, verſipelles, & actionum noſtrarum cenſores; etiam nõ vocati. Si tamen ſuum audiant, (probat exemplo, *B. Greg. l. 3. Dialog. c. 10.*) mox aduolant, obſequiaque ſua præſtant.

Sed & ſtudioſè ipſos quærere noſtram perniciem, probat ipſorum ſummum, quo erga vniuerſum mortalium genus flagrant, odium. Nec hic deſunt exempla. Quot ferè Sagæ ſunt atque Malefici, tot pro huius rei confirmatione exempla ſuppetunt. Infeſtantur plerique Spectris, quia plerique ſe dæmo- H
nibus deuouent. Eſt & horrendum huius rei exemplum *apud Sur. tom. 4. in vita S. Bernardi*, in muliere, quæ fœdam aliquot annis cum dæmone conſuetudinem habuit, quod breuitatis ergo hic omiſimus.

Eſt & non minus lepidum, quam horrendum; quod *Germannus* quidam, *1. cap. ſua, de Lamiis, Diſputationi* inſeruit. Idem Auctoris verbis refert *Martinus Delrio, l.* 1. *parte* 1. *quæſt.* 7. *Sect.* 1. ex quo illud licet petere.

* DISCRETIO APPARITIONIS ANGELORVM Bonorum & malorum.

Primùm differre à bonis ſpiritibus in Apparitionibus dæmones videntur, quod illi non omnes in corporibus ſeſe exhibeant. Item formis differunt ab Angelis. Angelis enim vna eſt eademque, humanam dico, & quidem virilem: Dæmonibus varia, nunc humana nunc quadrupedum, nunc volatilium; nunc reptilium, nunc aliarum beſtiarum.

Inter brutorum verò ratione carentium formas, quædam ipſi

ipſis magis ſunt familiares, quædam minus. Frequentius habitum canis induunt, & ſerpentis, & hirci, & capri, & araneæ A ; in quorundam vero ſpecie, aut nunquam, aut certè rariſſimè innotuerunt.

Sed nec brutorũ tantum ſunt contenti formis, ignotas quoque effingunt atque monſtroſas, Centaurorum, Scyllarum biformium, Lernarum, Chimærarum, Gorgonum, Harpiarum, Eumenidum, Tricipitis Cerberi, & mille aliorum portentorũ.

Horum omnium exempla plurima ſunt. Apparuit quidam in forma viri, purpura & diademate ornati Martino. Vt refert *Sulpitius in eius vita.*

S. HILARIONI dæmon muliebri veſte apparuit. *Hieronymus in vita Hilarionis.*

S. MACARIO in pueri ſpecie. *Palladius in vit. Mac. Ægypt.*

Puero cuidam quinque annorum in nigro Mauri ſpecie. *teſte Greg. 4. Dial. cap. 18.*

In horrendi draconis ſpecie cuidã THEODORO: viſuſque eſt cauda pedes, manuſq; miſeri ſtringere, *Idem Greg. 4. Dial. c. 37.*

Sed quot terrores Antonio ſub variis formis maligni ſpiritus incuſſarunt, diximus ſub initium *Tituli.*

☞ *Apparitionum Dæmonum. Lib. 4. huius Theatri Loco de* B *Dæmone, inter Exempla Hiſtorica, & Lib. 1. Huius Operis, in Loco de Apparitionibus.*

Sed & CORNELIVS Agrippa ſemper dæmonem ſecũ in ſpecie carnis circumduxiſſe dicitur, quem tandem Araris fluuius cùm ille Lugduni animam egiſſet, excepit. *Iouius in Elogiis.*

* SPIRITVS HVMANI.

EORVMQVE APPARITIONES.

Difficilis aliquando quæſtio fuit, an humani Spiritus viuentium rebus interſint: nec deſunt qui vniuerſum genus apparitionum huiuſmodi, fabulæ loco habeant, & velut muliercularum ſomnia explodant.

Cæterum humanorum Spirituum apparitionibus Scriptura ſacra, Hiſtoriæ probatiſſimæ, experientia etiam quoniam fidem facit.

C

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Defunctus Propheta SAMVEL apparuit Sauli, 1. *Reg.* 28. eique vitæ finem prædixit. Et *B. Aug.* ſentit Prophetam vere fuiſſe excitatum. *cap. 10. lib. de Cura pro mortuis.*

Libri Machabæorum docent *lib. 2. cap. 15.* Oniam ſacerdotem, & Ieremiam Prophetam longè poſt mortem Iudæ Machabæo apparuiſſe, eidemque ad bellandum aduerſus hoſtes animum addidiſſe.

MOYSES & HELIAS apparuerunt cum Chriſto loquentes in monte Thabor, iuxta Euangelium *Matth. cap. 17. & Luc. 9.*

In Actis Apoſtolorum legimus, quomodo educto è carcere Petro, poſtquam veniſſet ad domum Mariæ matris Ioannis, eiuſque ianuam pulſaſſet, Rhode puella cucurrerit, & Petrum adeſſe nuntiauerit, quodque alij ibidem præſentes dixerint, Angelum illius eſſe. *cap. 12.*

CHRISTO ſuper mare ambulante, exterriti deſcribuntur *à Marco cap. 7.* diſcipuli, exiſtimantes ſe videre phantaſma.

Poſt reſurrectionem Dominus ſtans in medio diſcipulo-
D rum, dixit eis, Pax vobis. *Luc. cap. 24.* Conturbati verò & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre, qui dixit eis, Videte manus meas, & pedes meos, quia ipſe ſum, palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.

HISTORICA.

SPIRITVVM BONORVM APPARITIONES.

Certè ipſi Apoſtoli defunctis apparuerunt, ipſiſque etiam mortuorum apparitiones factæ leguntur. Refertur *à Petro Antonio Beutero in Chron. Hiſp. cap. 25.* In ripa fluminis Ebri propè Cæſaraugustam Aragonum vrbem, B. Iacobo Virginem Mariam apparuiſſe: eumque vt ſacellum ſibi, quod poſtea multis claruit miraculis, conſtrueret, admonuiſſe.

SS. PETRVS & PAVLVS apparuerunt Conſtantino, vt E morbi incurabilis remedium præberent. *7. Synodus Act. 1.*

SS. PHILIPPVS & IOANNES Euangeliſta Theodoſio. *Theod. cap. 24. lib. 5.*

Idẽ S. IOANES Gregorio Taumaturgo eique vigilanti myſterium pietatis aperuit & declarauit. *Greg. Nyſſ. in eius vita.*

Extruxit templum Apoſtolis IVSTINIANVS Imp. & Apoſtoli beneficij memores ad Regis honorem hominibus apparuerunt. *Procop. lib. de ædif. Iuſt.*

Hortatus CAROLVM Magnum B. Iacobus, Galiciam ex Saracenorum poteſtate in Chriſtianorum vſum vindicet: eique in hoc negotio inſignem operam præſtitit. *Idem ibid.*

De B. Virginis Apparitionibus, quæ plurimæ referuntur, tanto minus dubitare oportet, quanto grauiores ſunt authores, qui has probant.

Narrat *Greg. Nyſſenus*, GREG. Taumaturgo B. Virginem apparuiſſe, ea ſpecie, quã vix oculi illius ferre poſſent. *in eius vita.*

Refert *Greg. Magnus l. 4. Dial. cap. 14.* Muſam, quandam fuiſſe, cui poſtquam B. Virgo chorum inſignium virginum exhibuiſſet, autor fuit ſanctioris vitæ.

B. DAMASCENO eadem Virgo apparuit, & manũ quam Leo F Iſaurius impiè præſcindi iuſſerat rogata reſtituit, eſtque in brachio relicta ex vulnere lineola. *Ioan. Hieroſolymitanus, Patriarcha in vita eius.*

CYRILLVS Alexandrinus redit in gratiam cum B. Chryſoſtomo admonitus ab eadem Virgine. *Niceph. lib. 14. cap. 28.*

NARSES ob belli gloriam & deuictum Totilam inſignis, nullum committit prælium, niſi Deiparæ Virginis manifeſtè apparentis, monitis excitatus. *Niceph. lib. 11. cap. 13.*

CYRIACVS Abbas & Presbyter Lauræ Calamonis, vnà cum Dei Genitrice, vidit vtrumque Ioannem Baptiſtam & Euangeliſtam; & ſcripta Neſtorij non retinenda, ſed exuenda cognouit. *Prat. Spirit. cap. 46.*

Conſtruit templum Virgini matri CONSTANTINVS Magnus: & ipſa Architecto apparet, quaue ratione maximæ columnæ erigi in eodem poſſint, oſtendit. *Greg. Turon. de Gloria Martyrum, cap. 8.*

Puer quidam VITRIARII Iudæi à patre in ardentem fornacem iniicitur: quòd cum Chriſtianis Euchariſtiam in æde B. Virgini ſacra ſumpſiſſet: ſed illæſus egreſſus, ab illa, cuius in templo imaginem viderat, Virgine, ſe contra vim ignis defenſum fuiſſe teſtatus eſt. *Greg. Turon. ibid. & Glycas* G *4. parte Annal.*

Apparuit ſimiliter IOANNI Patritio, ſimulque monuit, qua ratione opes ſuas optimè collocaret; ſicut ille iam pridem deſiderarat, atque vt fides certior apparitioni conſtaret, eadem nocte, Liberio Pontifici aſtitit, & ſimilia monita repetiuit. *Anton. p. 4. tit. 15.*

Eadem Virgo RVPERTO Tuitienſi in ſomnis adeſt: promittit & præſtat, quod ille ſingulari ſtudio implorauit, docile ingenium, & diuinorum intelligentiam. *Trithem. lib. de Monaſt. Hirſaug.*

Idem obtinuit VDONI Magdeburgenſi: licet ille tanto muneri ingratus, & admonitus, peccandi finem noluerit facere, ſed horrenda morte turpiſſimam vitam elegerit concludere. *Nauclor. 2. pag. 34.*

Nec deſunt aliorum Sanctorum Apparitiones, Docet namque AMBROSIVS Agnetem apparuiſſe Conſtantiæ Conſtantini Imp. filiæ, atque item parentibus ad ipſius monumentum pernoctantibus. *Ambroſ. ſer. 90. de paſſione Agnetis.* H

GERVASIVM & PROTHASIVM S. AMBROSIO viſos teſtatur *Oroſius lib. 7. cap. 36.*

POTAMIENAM virginem ORIGENIS diſcipulam BASILIDI tortori non apparuiſſe ſolum, ſed & coronam capiti impoſuiſſe, & futuram martyrij gloriam prædixiſſe, teſtes ſunt *Euſeb. lib. 5. cap. 5. & Niceph. lib. 5. cap. 7.*

PROBVS Rheatinæ vrbis Epiſcopus, vidit IVVENALEM & ELEVTHERIVM martyres, *teſte Greg. lib. 4. Dial. cap. 21.*

FELICEM Nolanum viſum eſſe, & mirabiliter ciuitatem defendiſſe, autor eſt *Aug. lib. de Cura pro mortuis, cap. 16.*

THEODORVM martyrem apparuiſſe, & EVZONIVM Epiſcopum admonuiſſe, ne populus eſculentis, deorum ſacrificio pollutis vteretur, poſt Nectarium habet *Niceph. lib. 10. c. 12. & Sim. Metaphraſtes in Theodorum mart.*

COSMAS & DAMIANVS periculosè ægrotantem, & morituri ſpeciem præbentem, & à medicis deſperatum, per ſomnum & viſum apparentes, ſanarunt Iuſtinianum. *Procop. in ædif. Iuſtin.*

Nota

Nota eſt hiſtoria,quæ refert ATTILAM Hunnorum Regem A Italiam ingredi & vaſtare parantem;(cum Leo Pontifex calamitatem Reipubl.Chriſtianæ miſertus,obuiã ipſi factus,oratione eundem exterruit)inter alia id quoque confeſſum fuiſſe non Pontificis ſe ſolum vultu,& oratione permotum;ſed vidiſſe quoque duos ſenes dimiſſa barba,& venerando ac horribili vultu ſupra caput aſtitiſſe , & diſtrictis gladiis pacem extorſiſſe.*Platina in vita Leonis.*

Deniq; longum eſſe recenſere quæ habet de MAMANTE *Baſilius in eius vita.* de fratre Cæſario & aliis Martyribus *Nazianzenus orat.1.in Iulianum.*De Paulo.*Hieronymus in eius vita.*De Ambroſio.*Paulinus in vita Ambroſ.*De S.Stephano protomartyre *lib.1.de mirac. Stephani. Euodius* De Fructuoſo & eius ſociis *Prudentius in vita Fruct.*De Gamaliele *Lucianus de mirac.Steph.*De Colluthο martyre.*Palladius in vita Salomo.* De S.Ioanne Baptiſta.*Theodor.lib.5.Hiſt. cap.24.* De Ammone *Athanaſius in vita Antonij.*

Neque minoris ponderis ſunt hæ apparitiones,quod quaſi priuatæ ſint,& non pluribus,ſed vni exhibitæ:Sic namque S. *Auguſt.lib.de cura pro mortuis,cap.16.*Non ſolis,inquit,beneficiorum effectibus, verum etiam ipſis hominum aſpectibus, B Confeſſoré apparuiſſe Felicem,cum à Barbaris Nola expugnaretur,audiuimus;non incertis rumoribus,ſed teſtibus certis.

Verum exemplis pluribus in re certa non eſt opus,habetque hic locum,quo B.Hieronymus Vigilantium perſtringit : Tu, inquit,Deo leges ponis?Tu Apoſtolis vincula iniicis?vt eſſe ad diem iudicij cogantur in cuſtodia? Et illud:Cum Diabolus & Dæmones vbique toto orbe vagentur,quare martyres poſt effuſionem ſanguinis tenebuntur incluſi ?

Quod ſi ſancti homines dum viuerent,quibuſdam apparuerunt,à quibus tamen longiſſime aberant ; cur ſimili ratione poſt mortem ad viuos redire non poſſunt?Atqui viuus apparuit CONSTANTINO Magno, *Teſte Sozom.lib.6.cap.33.*MELITVS Antiochenus Theodoſio Magno.*Theod.lib.5.c.6.& 7.*

AVGVSTINVS quoque apparuit EVLOGIO.*Auguſtin.de cura pro mortuis, cap.19.*

Dicto ſimiliter CONSTANTINO apparuit NICOLAVS,*Meteph. in vita S.Nicolai.*

IOANNES Monachus apparuit cuidam mulieri religioſiſſimæ impatienter eum videre cupienti. *teſte Auguſt.vbi ſuprà.*

Eſt ergo ſua auctoritas Apparitionibus : ſiue dignitatem at- C tendas Spirituum,qui apparuerunt:ſiue authoritatem & ſplendorem eorum,quibus ſe exhibuerunt:ſiue grauitatem teſtium qui nobis tanquam poſteris has per literas tradiderunt.

B. PETRVS Apoſtolus,& S.APOLLINARIS eius diſcipulus ; per viſum apparentes Sixto Papæ an.433.cum admonuerunt Rauennati ſedi imponendum Petrum illum , verè Chryſologum, virum ſanctiſſimum ſimul & eloquentiſſimum.*Hieronymus Rubeus in Rauennat. hiſtor.*

Ferunt S.PAVLVM Apoſtolum,antequam martyrio afficeretur,Neroni teſtatum fuiſſe,ſe illi tertio è cæde ſua die viuum repræſentaturum.Quod vbi eſt factum , in conſternationem illum coniecit.Et cum poſt mortem Paulus,ita vt prædixerat, certò & verè illi aſſiſtens,liberè Chriſtum verum eſſe Deum profiteretur,neque veram ſalutem in alio quam Ieſu nomine eſſe,oſtenderet;illum quidem dicunt conatum eſſe ; minimè autem(quod viſio ea repente euanuerit)comprehendere Paulum potuiſſe. *Nicephor.Calliſt.lib.2. Hiſt.Eccl. cap.36.*

D D.IOANNES Chryſoſtomus Patriarcha Conſtantinopolitanus cum in exilio eſſet,& ad Comanenos Armeniæ cũ veniſſet,ad templũ Baſiliſci martyris ductus eſt,qui Epiſcopus fuiſſe,& ſub Maximino Nicodemiæ martyrij certamen obiiſſe dicitur,ibi in ſomnis ei apparens martyr:bono,inquit,animo eſto,Ioannes frater,vtrumque craſtina dies coniunget. Ille etiam cuſtodi templi,vt locum Ioanni pararet,præcepit.Ex eo loco cum triginta ſtadiorum iter confeciſſent,præter opinionem recta via excidentes,errabundi ad martyris ædem reuerſi ſunt.Itaque cum res ſuas diſpoſuiſſet,linguam ad docendum mouiſſet,lætus ſe,ita vt calceos quoque indueret,veſtibus ſuis ornaſſet,& per communionem diuinam ſanctificationem percepiſſet, Gloria tibi,inquit,Domine,de rebus omnibus.Et ſe ipſo ſigno crucis,ſub qua vixerat,obſignato,beatã illam ingreſſus eſt profectionem,cum Chriſto viuens & regnans,pro quo labores lõgos pertulit.*Niceph.Calliſt.l.13.Hiſt.Eccl.c.37.*

Erat Senex quidã habitans in monaſterio Abbatis Euſtorgij IOANNES nomine, quẽ S.Elias Archiep.Hieroſolymitanus voluit ducem monaſterij conſtituere.Ille verò non acquieſcebat,dicens:In montem Sina orationis cauſa pergere volo. Archiepiſcopus autem cogebat eum,vt priùs Abbas fieret,& poſtea pergeret quò vellet.Cùm verò Senex non acquieſceret,dimiſit eum ſpondentem,ſe,poſteaquam reuerſus eſſet, ſuſcepturum regiminis curam. E Et ita ſalutato Archiepiſcopo iter arripuit,vt ad Signa non proficeretur,aſſumpto ſecum & diſcipulo ſuo,tranſuadatoque Iordane fluuio,cùm vix vno lapide proceſſiſſent,cœpit ſenior rigore detineri ac poſt paululum inuaſit eum febris.Cùm verò in tantum excreſceret ardor febris,vt ambulare non poſſet,inuenerunt ſpeluncam paruulam,in quam ingreſſi ſunt vt requieſcerẽt.Cùm verò febris ita inualeſceret,vt ſe vix mouere poſſet,in ipſa ſpelunca tres dies commorati ſunt.Tum Senex in ſomnis aſpexit quendam aſtantem ſibi,& dicentem:Dic Senex:Quò ire vis ? Reſpondit,In montem Sina.Dicit ei:Ne , quæſo,ne recedas hinc. Cùm verò Seni id perſuadere non poſſet,abſceſſit.Febris verò Seni acriùs infeſta erat.Rurſus nocte ſequenti idem Seni aſtitit eodem habitu,& ait.Quid,Senior,affligi vis?Audi me, & nuſquam hinc proficiſcaris.Ait illi Senex:Tu,quiſnam es? Reſpondit is,qui apparuerat, Ego ſum Ioannes Baptiſta ! & ideo tibi iubeo,vt nuſquam recedas.Nam ſpelunca iſta, breuis maior eſt monte Sina:quippe in hanc ſæpius Dominus noſter Ieſus,cùm me viſitaret,ingreſſus eſt. Pollicere ergo F mihi,quòd hic habitabis,& ego mox ſanitatem tibi reſtituero.Quod Senex audiens,libenter ſpopondit ſe in eadem ſpelunca permanſurum.Et continuò ſanus effectus perſeuerauit ibidem toto vitæ ſuæ tempore. Speluncam verò illam fecit Eccleſiam,congregauitque fratres. Appellatur autem locus ille Sapſas.*Sophron. Prat.Spir. cap.1.*

CAROLVS Magnus poſtquã multa regna acquiſierat,propoſuit quieſcere a prælus,ſtatimque intuitus eſt in cœlo viam quandam ſtellarum incipientem a mari Friſiæ,& tendentem inter Theutonicam & Italiam,inter Galliam & Aquitaniam, & rectè tranſeuntem per Gaſconiam & Baſclam, Nauarram & Hiſpaniam,vſque ad Gallæciam,in qua B.Iacobi corpus tũc latebat incognitum.Hanc viam per ſingulas noctes aſpiciebat Carolus,& cogitabat quid ſignificaret.Cui hoc cogitãti vir quidam optimæ & pulcherrimæ formæ vltra & quàm fas eſt dici,nocte in eceſtaſi apparuit,dicens : Quid agis ,fili mi ? Cui Carolus:Quis es Domine?Ego ſum,ait,Apoſtolus Iacobus,alumnus Chriſti,filius Zebedæi, frater Ioannis Euangeliſtæ,quem Dominus ſupra mare Galilææ ad prædicandum G populis ſua ineffabili gratia eligere dignatus eſt,quem Herodes Rex gladio peremit,cuius corpus in Gallæcia,quæ à Saracenis turpiter adhuc opprimitur,incognitum requieſcit. Vnde miror,cur terram meam nondum liberaſti,qui tot & tantas vrbes acquiſiſti.Quapropter tibi notifico,quia ſicut Dominus potentiorem omnium Regum terrenorum te fecit,ſic ad præparandum iter meum,& liberandam terram meam de manibus Moabitarum,te inter omnes, vt tibi coronam æternæ retributionis exinde præparet, elegit.Via ſtellarum,quam in cœlo vidiſti,ſignificat,quòd tu cũ magno exercitu ad expugnãdum gentem paganorum perfidam,& liberandum iter meum, & ad viſitandum ſarcophagum meum ab his oris vſq;ad Gallæciam iturus es,& poſt te omnes populi à tempore præſenti vſq;ad finem ſæculi.Taliter apparuit Apoſtolus Carolo tribus vicibus.Poſt hoc perrexit Carolus illuc cum magno exercitu. Cumque obſideret Pamphiloniam tribus menſibus,& eam capere non poſſet propter muros inexpugnabiles,orauit S.Iacobum,vt propter honorem ſui nominis daret ei capere ciuitatẽ:tũc muri funditus corruerunt,Qui de Saracenis,baptizari voluerunt,reſeruati ſunt ad vitam,qui noluerunt , occiſi ſunt.His auditis mirabilibus omnes vrbes ſe dediderunt , & facta eſt tota terra ſub tributo,&c.*Ex turp.eius Hiſtoriographo.S. Anton.p.2.hiſt.tit. 14.cap.4. §.4. Vinc. lib.24. cap.6.* H

Cùm CAROLVS Magnus eſſet apud S.Dionyſiũ,vt ibi ageret Deo & S.Dionyſio gratias de gente pagana ſubiugata , rogauit eum Imperator, vt pro illis intercederet ad Dominum,qui in Hiſpania mortui erant,& pro ſalute eorum qui libenter nummos dabant pro Eccleſia S. Dionyſij ædificanda.Nocte ſequenti Carolo dormienti apparuit Sanctus,eumque excitauit,dicens:Iis,qui tua monitione & exemplo animati in bello Saracenorum ſunt mortui,& morituri ſunt,omnium delictorum ſuorum impetraui veniam,& iis,qui ad ædificandam Eccleſiam meam nummos dant,grauioris vulneris ſui medecinam. *Vincent.lib.14. Sp.Hiſt. cap.22.*

SISVLPHVS ex Cinomanicis pauperculus dum in hortellũ ſuum

ſuum meridie obdormiuiſſet, neſcio quid nequitiæ perpeſſus A eſt. E ſomno autem exiliens, contractis in volam digitis, cum magno dolore perpeſſus, rurſus ſoluitur in ſoporem. Et vidit per viſum, & ecce vir ſtabat ante eũ nigris veſtibus, cano autem capite. Qui conuerſus ait: Quid ſic, inquit, in fletibus commoueris? Et ille: Ecce venerabilis Domine, dum parumper obdormiui, cũ dolore expergefactus, opus manuum mearum perdidi, & neſcio quid ſceleris commiſi. Tunc vir illi, tanquam diſcipulis Dominus de cæco nato: Quia neque ille peccauerat, neque parentes eius, ſed, vt manifeſtaretur opus Dei in illo, ait: Debilitas tua tormentum indicat populi delinquentis. Vade ergo nunc per vicos & caſtella, & ad ciuitatem vſque pertende, & prædica, vt ſe omnis homo à rapinis & vſuris abſtineat, & nullum opus in ſolemnitatibus myſticis agat. Ecce enim corã Domino in lachrymis decumbemus, veniam pro populo deprecantes, & adhuc ſpes eſt obtinendi, ſi emendatio ſequatur in plebe. Nam hoſtilitates & infirmitates, & alia multa mala, quæ perfert populus, indignationem B Domini commouent; & ideo nunciã velociter, vt ſe emendare ſtudeant, ne crudeliter in ſcelere ſuo pereant. Tu verò, his peractis, quæ imperaui, Turonum ad Baſilicam propera, ibique te viſitabo, & obtinebis apud Dominum vt ſaneris. Cui ille, Dic mihi, quæſo, Domine qui s es, vel quod eſt nomen tuum? Cui vir; Ego ſum, inquit Martinus ſacerdos Turonenſis. In his Sancti verbis pauper ſurrexit à ſomno, apprehenſoque bacillo iter imperatum aggreditur, & quæ ſibi fuerant imperata, populis nunciauit. Menſe autem ſeptimo poſtquam hæc acta ſunt, beatam Baſilicam adiit, ibique proſtratus per triduum quarta die à Sancti virtute viſitatus eſt. Iam enim computruerat in eo caro vel nerui palmarum, qua de cauſa detinebatur. Et cùm digiti eius directi fuiſſent, ſanguis ab iiſdem erupit. Sed eis omnibus medicatis, ore proprio, quæ recolimus enarrauit. *Gregorius Turonenſis lib. 2 miracul. D. Mart. cap. 40.*

Anno Chriſti 439. cùm Wandali Africam inuaſiſſent, atque munitis locis omnibus potirentur, proximã ciuitati Cypriani memoriam aggreſſi ſunt. Quid verò tunc acciderit, Procopius ita narrat. Hoc itaque templum Wandali, imperante Valentiniano, pulſis Chriſtianis, ac ſacerdotibus multa C ignominia ejectis, tenuerunt, ipſius cura Arianis delegata. Quamobrem Afris maximo dolore percolſis, ac animi pendentibus, dicunt, Cyprianum in ſomnis apparuiſſe, & bono animo Chriſtianos huius rei gratia eſſe iuſſiſſe, ſe breui tempore vltorem futurum pollicendo. Vbi res in vulgus prodit, Afri omnes expectabant vltionem hanc in Wandalos, nec propterea vnde hæc procedere poſſent, vllo modo conjicere poterant, &c. *Procopius de bello Wandal. lib. 1. apud Baron. tom. 5. an. 439.*

Temporibus Clementis IV. circa an. Dom. 1266. vt habent Annales Colonienſes, cùm ciuitas Colonia obſidione cingeretur, Comes Cliuenſis & Stephanus de Vvylen vno in tentorio noctu quieſcentes viderunt D. Vrſulam radianti corona præfulgidam, & cereum lucidiſſimum manu geſtantem lumine totius vrbis & orbis luminibus æquipollentem, quam ſequebantur vndena virginum millia, Sanctorum quoq; Maurorum ac Thebæorum agmina, vt ſculptæ in mœniis Colonienſibus imagines circa monaſterium D. Panthaleonis; & picturæ antiquæ Baſilicæ D. Gereonis teſtantur. Qui omnes, videbantur ciuitatem & portas roſeis crucibus conſignare, & contra hoſtium vim ac potentiam præmunire. Quo miraculo D territi hoſtes, ac de obtinenda ciuitate deſperantes, obſidionem ſoluerunt, temerarium exiſtimantes cum gignantibus θεομαχεῖν, ac ipſos diuos diuorumque patrociniis munitos manibus prælijs laceſſere. In huius diuinæ protectionis perpetuam memoriam, & iugem gratiarum actionem, ampliſſimus Senatus inclytæ ciuitatis Colonienſis quotannis ipſo ſanctorum Maurorum Feſto, quod 15. Octob. celebratur, tredecim grandes cereos donat Baſilicæ D. Gereonis, qui in cryptam eiuſdem Baſilicæ, vbi S. Maurorum ac Thebæorum corpora requieſcunt, tunc per dies aliquot lucere conſpiciuntur. *In Annal. & Antiq. Colon. Tilm. Breden. lib. 4. Collat. ſac. cap. 22.*

Adſcribo & hoc vnum, quod multorum militum grauium, qui ſe vidiſſe ſanctè iurabant, teſtimonio compertum. Cùm an. Dom. 1585. admirando illo opere, dicto Gall. l'Eſtaquade, Alex. Farneſius Antuerpiam obſideret, Batauí Anglique, vt obſeſſis opem ferrent, & obſeſſi eodem tempore, vt hoſtem diſtinerent, facta eruptione acerrimè pugnabant, aggeremque iam Regio militi ereptum poſſidebant, ſecuri vt ſibi videbantur, ſtatum à regiis militibus primò paucioribus conſpectus prope aggerem Petrus de Paz Hiſpanus Tribunus, vir & militaribus & pietatis ornamentis laudatiſſimus, qui iam menſibus E aliquot ante defunctus, viſus hic armatus, vt ſolebat legionem præcedere, & ſuis quondam militibus manu aduocatis, vt ſe ſequerentur, imperare. Indicant primi ſecundis, hi tertiis, hi ſequentibus: vident omnes idem, mirantur animiſque reſumptis notum ſequuntur ducem: præit ille & recta in hoſtem ducitur pugna, ſed Batauí in naues compulſi aggerem Regiis reliquere. Hoc momento oppidum muniriſſimum ſpe victoriæ, & ſe tuendi, decidit. *Mart. Del-Rio, tom. 1. Diſq. Mag. l. 2 q. 26. ſect. 5.*

DAMNATORVM.

☞ Vide Apparitiones Dæmonum.

Eadem eſt ratio damnatorum ſpirituum, quos quidem humanis obtutibus ſe exhibuiſſe grauiſſimi auctores tradunt.

Elias quidam in deſerto Ægypti vitam agens, vidit animam cuiuſdam Anconitani Epiſcopi, diuino tribunali ſiſti, ſtatimq; F poſt ad grauiſſima tormenta trahi. *Marul. lib. 5. cap. 11.*

Viſus Theodericus Rex Arianus, inter Ioannem Pontificem & Symmachum Patritium vinctis deduci manibus, & detrudi in ollam Vulcani, *teſte B. Greg. 4. Dial. cap. 30.*

Viſa quoque eſt Monialis in Eccleſia S. Lavrentii Romæ ante altare per medium ſecari. *Greg. Dial. cap. 52.*

Et vix dubitare poſſumus damnatorum ſpiritus fuiſſe, quos certiſſimis teſtimoniis viſos eſſe confirmat. *Alex. ab Alex. cap. 25. lib. 5. & lib. 2. cap. 9.*

Ad hanc claſſem, vel certè ad præſtigias dæmonum illi etiam ſpiritus referri videntur, quorum apud prophanos autores ſit mentio.

Plin. l. 8. epiſt. refert ſpectrum quoddam Athenis ſe exhibuiſſe, ſpecie ſenis, macie & ſqualore confecti, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus cõpedes, manibus catenas gerentis.

Vidit Ivlivs Proculus apud Capream paludem, Romulum, auguſtiore forma Deum factum, ſuoſque admonentem vt deos colerent, & virtutem ſequerentur. *Plin. de viris illuſt. cap. 2.*

Homeri vmbram Cynocephalia herba euocauit Appion G Grammaticus, & ab eo patriam, quibuſue parentibus ortus eſſet, didicit. *Plin. lib. 30. cap. 2.*

Achillis ſpiritus apparuit Apollonio, *teſte Philoſtrato in vita Apoll.*

Severi parentis Antonio Heliogabalo. *Xiphil. in Anton.*

ANIMARVM IN PVRGATORIO.

Viſi ſunt & illi qui purgatorio igne expiantur.

Paschasivs Apoſtolicæ Curiæ Diaconus, poſt mortem in Angulanis thermis, a Germano Capuano inuentus eſt luere pœnas, quas contraxit. *Greg. lib. 4. Dial. cap. 40.*

Ivstvs quidam ob retentas pecunias graue ſupplicium pertulit, qui tandem Commodo fratri apparens, ſe ab illo ſanctis ſacrificiis liberatum eſſe, expoſuit. *Greg. lib. 4. Dial. cap. 55.*

Fuit & Presbyter qui Centumcellis in balneis frequentiſſimè reperit qui ſibi operã gratuitam, ſi quando lauaret præſtabat. Pro quo, vbi, quemadmodum rogarat, Deo ſacrificia obtuliſſet, ſpiritũ fuiſſe cognouit: cui diuina miſeratione hoc modo pro peccatis ſatisfacere & iuuare contigit. *Greg. ibid.*

☞ Require Locum de Purgatorio.

* REGVLÆ QVIBVS PROBANDI SPIRITVS.

I. Ante omnia perſpiciendum eſt, vniuſne Dei cultor ſit. H Nam ſi eſt dæmonum cultui mancipatus, nullam fidem promeretur; vt pote, qui ex inſtinctu dæmoniorum ita loquetur.

II. Si vnius Dei cultor eſt, videndum protinus, an Catholicæ Eccleſiæ membrum, ſit, ne Montani & Priſcillæ exemplo decipiant. Fingebant enim ſe Prophetas, & magno fuere detrimento. Nam præter alia ſolui nuptias docebant: & Montanus ſe Paracletum aſſeuerabat; & alia cum affectatoribus agebat, quæ probatis Prophetis aduerſabantur, vt Apollonius & Apollinaris probauere, Hieronymo & Euſebio & referentibus.

III. Deinceps conſiderandi mores, & vita, ſi fidei, quam profitetur, rectè conueniat: ſi ſuperbis ſoleat efferri, ſi voluptate detineri, ſi auaritiæ & cupiditati huius mundi deditus ſit. Sciſcitandi amici, interrogandi familiares, obſeruanda vita diligentiſſimè quantum datur & licet. Nam tametſi mali homines aliquando veris reuelationibus, & illuminationibus

illuminationibus illuminentur à Deo, vt in Balaam, & aliis vidimus; nihilominus raro id euenit: ſed ferè ſemper vel in doctrina, vel in moribus, falſitas & error immiſcetur.

IV. Ingenium & iudicium hominis diligentiſſimè penſandum eſt ex illis muneribus, quæ fortè obierit, ſi recti iudicij fuerit, ſi prudenter ſe habuerit. Nam qui nimis auidus, nimiſque conſideratus in aliqua re fuerit, verendum, ne ita in rebus quæ ad intellectum & diuina ſpectant pariter ruat, & ex imprudentia prolapſus offendat.

V. Æſtimanda eſt quoque corporis temperatura, ſanitas, ſtudium. Cum & ægroti multi & ipſi phrenetici ob intentionem animi nimiam exorbitantes, vidiſſe quandoq; ſe putant, & audiſſe, quæ nunquam aut oculis, aut auribus perceperunt. Igitur & quo animi eius feratur impetus, & ardentine amore, vel odio incitatus fuerit, percunctandum eſt. Siquidem in his qui nouitio quodam feruore Deo famulantur ob fixas imagines rerum, quibus meditandis ad pietatem excitari cupiunt, vana pro veris oſtendi poſſunt, & à dæmone, & ſeipſis etiam illudi potiſſimè, cum præter magiſtrorum dogmata aliquid faciunt, ſinente Deo, & permittente, vt in poſterum cautiores euadant.

VI. In ſomno potiſſimum periculum eſt ne his viſionibus decipiamur: tempore namque nocturno redit amica quies, & in amatoriis præſertim rebus id euenit, vt qui amant vehementius aliquid, ſibi ſomnia fingant. Quod quidem à ratione alienum non eſt. Cur enim nulla in animis noſtris regnat affectio impetuoſior amore, euenit, vt iis, qui feruentioris amoris impetu feruntur, immineat periculum maximum, ne affectu nimio hallucinentur. Dum enim voluntas plus nimio propenſa eſt, aberrare iudicium facit.

VII. Perſcrutari etiam conuenit, qua de cauſa quis ſuas viſiones patefacit; leuitate an vtilitate: & hac ſpirituali, an temporali ſua, an aliorum an vtrorumque magis moueatur. Quod ſi finis bonus videbitur prima fronte: non ob id tamen pes figendus eſt; ſed de finibus ipſis habenda eſt quæſtio, cum non ſolum apertum & proximum; ſed occultum atque longinquum inſpiciendum ſit diligentiſſimè.

VIII. Inſpiciendum eſt diligenter, an qui patitur viſiones, is nigro humore affectus, id eſt, melancholico; vel nimia macie confectus. Nam qui cholera nigra laborant, & qui ſenio, aut nimia macie confecti ſunt, ſæpe numero decipiuntur. Et hinc eſt, quod ſenes ad extremam decrepitam delirant. De his ergo ſupradictis, ne delirent, maximè formidandum eſt.

IX. Attendamus item conuerſationem eius, qui videt viſiones. Si communis, ſi priuata, ſi ſecreta, ſi publica: ſi in actiua, ſi in contemplatiua vita degit: ſi veſtimentis affectatis vtatur. Signum autem humilitatis inaffectata eſt conuerſatio communis; quanquam in ſolitariis, & habitu quoque, & victu raris Dei virtus inhabitaret, vt in Helia, Ioanne Baptiſta, & Ægyptiis illis monachis ſanctiſſimis, Antonio, Paulo, Hilarione. Communem tamen conuerſationem Chriſtus homo & Deus elegit: ad eiuſque exempla, plurima Monachorum turba Baſilius, Benedictus, Auguſtinus, Dominicus, Franciſcus.

X. Videndum eſt inprimis ſi maſculus, ſi fœmina: ſi vaga, ſi garrula, ſi ſtabilis, & quieta. Nam in pace factus eſt locus Dei; cuius ſpiritus, vt docent ſacræ literæ, non quieſcit niſi ſuper quietum, & humilem, & trementem verba illius.

XI. Cognoſcuntur vel hac ratione, non difficulter, qui vanis viſionibus ludificantur, ſi aliorum ſpernunt conſilia, ſi de quibuſcunque erudiri ſe à Deo per reuelationes præſumunt. Nam & Moyſes crebris Dei colloquiis aſſuetus, quamuis de minutis etiam rebus ad populi gubernationem ſpectantibus, ſupernis illuſtrationibus clarebat, Ietro alienigenæ viri conſilium ſumpſit: ſic Paulus, qui ad tertium vſque cœlum raptus fuerat; humana ope, humano etiam conſilio quandoque eſt vſus.

XII. Cognoſcuntur vtique viſiones à falſis, & diſcernuntur ex fructibus ſubſecutis, ſicut Dominus dicit: Arbor ex fructibus cognoſcitur. Præcipuum autem fructum eius, qui patitur diuinas viſiones, ego exiſtimo eſſe veritatem non fucatam, non adulteram, ſed puram, ac nitidam, quam altiſſima gignat humilitas, quæ non meretur illudi, quæ non elata, non pertinax eſt, non inquieta, non garrula, non auri aut honoris ſitibunda, neque omnino ſapiens in oculis ſuis: ratione, auctoritate bonorum doctorumque virorum vtens.

XIII. Perpendendum eſt diligenter, ſi qui videt viſiones, cum tribulationibus vexatur; aut libenter patitur, aut certè deſperatus non furit. Vult enim Auguſtinus, vt aduerſitates amare non iubeamur, ſed tolerare. Hoc pacto ſi aliis Prophetis conformis ſit, dignoſcitur, quorum alij odio habiti, & vexati; alij quoque iniuriis affecti, alij etiam immani Regum, vel populorum ſuorum rabie trucidati. Sic impius ille Ieroboam Prophetis inſultauit; ſic Eſaias ſub Manaſſe Rege ſerra diuiſus in partes: Ieremias à populo lapidibus interfectus: Amos fuſte transfixus: Ezechiel occiſus: Daniel leonibus in pabulum expoſitus: Helias, Heliſæus, & alij ab Iezabel, ab Achab, ab aliis perſecutiones paſſi. Et in nouo Teſtamento Dominus Ieſus, Caput omnium, cuius membra ſumus, acerrimè vexatus eſt, & crucifixus. Cuius præcurſor Ioannes plus quam Propheta capite truncatus. Sic Paulo caput abſciſſum: Petro crucis calix epotus. Sic alij penè innumeri, qui præter alia in ſe diuinitus collata dona, diuinas etiam reuelationes hauſerunt.

XIV. Prænoſcendum eſt, & quidem cautè ſi verax eſt, qui iſtas apparitiones de ſe narrat. Nam qui delectatur mendaciis, non Chriſto, qui veritas eſt, ſed diabolo, mendacij patri conformatur. Quare ſi mendax eſt; quæcumque dicit, aut falſa, aut de falſitate ſuſpecta habeantur; præſertim, vt diximus, ſi fœmina fuerit quæ minus ratione pollet, vt aſſerit *Ariſtoteles in Politicis*. Quamobrem minus apta ad diſcernendum. Sed & humidioris naturæ cum ſit, fluunt rerum ſpecies celerius. Anxiæ præterea fœminæ, & voti cupidæ plerumque ſunt. Sunt etiam phantaſiæ imbecillioris, cuius fatigatio ne facilè decipi poſſunt. Quæ omnia in vniuerſum illis tribuuntur: tametſi aliquæ viris plurimis prudentia & iudicio quandoque præſtent. Illud etiam eſt præuidendum, ſi ille qui viſiones habet aliquando deceptus fuerit, tentatus dæmone ſe transfigurante in Angelum lucis. Nam talis nullam fidem meretur. Percontandum etiam eſt, ſi dum viſis exceptus, ad diuinorum morem, & terrenorum contemptum excitetur: ſi pacem animi, & quietem nanciſcitur. Diuini ſpiritus proprietas eſt, vt a terrenis & temporalibus auocet animum, & ad cœleſtia æternaque incendat, paceque & quiete perfundat, quam mundus dare non poteſt. Ita *Bartholomæus Medina*.

DE SPIRITIBVS IVDICIA RECTA.

☞ *Vide Iudicium Metaphyſicum rectum. Loco de Iudicio.*

INEPTA. *Ibidem Ind. Metaphyſ. ineptum.*

Spolia.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPOLIORVM nomine ſignificatur, ait Seruius, quidquid hoſti detrahitur, à ſpolio quod eſt denudo, exuo, priuo, σκυλεύω Græcis & σκῦλα [illegible] præda. *Virgil.* de Hercule canit:

Ter gemini nece Geryonis, ſpoliiſque ſuperbus
Alcides aderat.

Dicuntur autem ſpolia opima, quæ dux duci detrahit: qualia fuerunt quæ primus omnium Ioui Feretrio Romulus obtulit, Rege Cininenſium manibus ſuis in acie cæſo. *Liuius 1. ab Vrbe cond.*

Solebant autem ſpolia in templis ſuſpendere, aut in triumphum adferre, ac curuli ſellæ appendere. Exemplis res manifeſtatur.

SPOLIA HONORIFICIA, TVM SERVATA, SVSPENSA:

Cuiuſmodi ſunt,

Arma.

Palæſtini arma SAVL Regis à ſe interfecti in æde Aſtaroth ſuſpenderunt. 1. *Reg.* 31.

ARGIS, in ſupero forium limine templi Cereris, Pyrrhi Epirotarum Regis ſcutum affixum cernitur: qui cùm Argos expugnaſſet, tegula caput ictus periit. *Pauſanias in Corinthiacis.*

Prope Mycenas in templi IVNONIS antica parte(Pronaum A vocant)poſitum eſt ſcutum illud quod Euphorbo Menelaus in bello Troiano eripuit. *Pauſanias in Corinth.*

Optima ſpolia,quæ Regibus ducibúſque hoſtium cæſis,Ioui Feretrio in Capitolium ferebantur, ter ſolùm à Romanis ducibus, qui fortem ſtrenuàmque operam Reipublicæ nauarunt delata fuiſſe comperimus. Prima Romulus vrbis auctor & parens, de Acrone Ceninenſium duce, poſt raptas Sabinas detuliſſe fertur,quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit. Fuere enim Ceninenſes ex Sabinis, Latio propinqui, qui vnà cum Cruſtuminis & Autemnatibus ob raptarum contumeliam,contra Romanos primi ſumpſere arma. Iouis verò Feretrij templum fuit in vertice Capitolini montis, exiguum ſanè & anguſtum , ſed religione ſanctum, & propter vetuſtatem longe primum. *Liu.lib.1.Dec.1.Plut. in Romulo.* Trecentis decem poſt annis Corn. Coſſus Tribunus militũ, dux ea tempeſtate inclitus,ſecunda detulit ſpolia de Larte Tolumnio,Rege Veientum, quem acie vicit, & manu confecit. Veientes enim gens Hetruſca fuêre,cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè aſſiduis cladibus de imperio ſæpè dimicatum eſt. *Liuius lib.4.Dec.1.Sab.lib.5. Dec.3.* Tertia,Cl.Marcellus maB nu ſtrenuus & bonus Imperator, de Viridomaro Gallorum duce, ſeu Britomaro,apud Claſtidium victo, opima ſpolia reportauit. *Florus lib. 2.c.4.Oroſ. lib.4.c. 13.* Feretrius verò Iupiter, vel à ferendo,à trophæo ſcilicet,quod feretro geſtabatur, deducta voce è lingua Græca,quæ tum paſſim ſermoni Latino erat confuſa. Alij Iouis Fulminantis cognomen eſſe affirmant, à feriendo dicti,quaſi vt ducem dux feriret,ſe propitio & iuuante effectum ſit. Ex cuius æde, ſi quando fœdus ferire,aut pacem Feciales inire vellent,ſicut ex Capitolina arce verbenam & gramen cum terra euulſum,ita lituum & lapidem ſilicem, quo fœdus percuterent, ſumere mos erat. Opima verò, vel ab opibus,vt ait Varro,vel ab inuicto opere,cum victoribus tantum laudis acceſſerit,nomina ſumpsêre:ſeu quod fidei propius eſt, opima ampla dici, ſicut opimam prædam,& opimum bouẽ dicimus. Hæc niſi duces,regéſque, quorum auſpicio res geruntur,ſuiſmet corporibus dimicantes,hoſtium ducibus detraxerint,necemq; & exitiũ intulerint,haud quaquã opima dici voluere. Fuere qui crederent, Ioui Feretrio ſpolia opima,prima trecentis aſſibus:ſecunda Marti,octoginta:tertia Quirino, aſſibus centum, ex commentariis Numæ præmio C conſtituto,fuiſſe conſecrata. *Alex.lib.1.c.14.ex Plut. Marcello.*

Galli hoſtium ſpolia ſanguine perfuſa famulis tradunt,in foribus domorum cum cantu atque hymnis affigenda:quemadmodum feras ſolent venatu captas. *Diod. lib.5.cap.9.*

Pœni ex auro factitauere & clypeos & imagines , ſecúmque in caſtris tulêre. Proinde captis eis talem Haſdrubalis inuenit Q. Marcius , Scipionum in Hiſpania vltor : iſque clypeus ſupra fores Capitolinæ ædis vſque ad incendium primum fuit. Veterum quidem Rom.tanta ſecuritas ea in re annotatur , vt L.Manlio, Q. Fuluio Coſſ. anno vrbis quingenteſimo LXXV.M. Aufidius tutelæ Capitolij Redemptor, docuerit patres,argenteos eſſe clypeos, qui pro æreis per aliquot iam luſtra aſſignabantur. *Plin.lib.35.cap.3.*

Quum anno 1079. HENRICVS IV.Rom.Imp. Rodolphum ab Gregorio VII. Pont. Cæſarem declaratum,in fugam conjeciſſet, Dux Boëmiæ Vladiſlaus, qui Henrico auxilio venerat, regiam haſtam Rodolphi nactus eſt:eàque à Cæſare Boëmo donata,in poſterum feſtis diebus regulis Boëmorum inſigne imperij ſolenne fuit. *Auentinus lib.5 annalium Boiorum,& Cuſpinianus.*

Tormenta.

D Bello Germanico,CAROLVS V.Cæſar,tormenta quingenta à victis conſecutus eſt, quorum deinde nonnulla Mediolanum alia Neapolim,alia in Hiſpaniam miſit, reliqua per Betanquam victoriæ trophæa. *Surius.*

Signa, Vexilla.

Vexilla, quæ deuictis Cremonenſibus Brixiani deportabant, in Cathedrali ipſorum Eccleſia,in perpetuam rei memoriam ſuſpenſa leguntur *apud Bergomenſem lib.12.*

Calcaria.

Angli calcaria aurata Francorum in Curtracenſi prælio cæſorum , Curtraci in templo ſuſpendere. *Æmil.lib. 9.*

Inſignia Imperij.

Legimus CANDAVLEM ab Gyge ſuperatum regeopem ferente,qui dicebat Arſalis, Qui mox in Curiã inter ſpolia reliqua etiam ſecurim retulerit, quòd fuiſſet Lydiæ regum geſtamen,vnde erectum ſit Iouis Labradei ſimulacrum : quoniam Lydorum vocabulo,labrys dicatur ſecuris. *Cal. lib.6. cap.11.Lection. Antiq.*

EDOVARDVS I. Anglorum Rex,iam ſecundò domitis Scotis, vt ne veſtigium Maieſtatis Regiæ deſiderij vllum apud populum remaneret,ſedem lapideam,in qua inſidentibus Regibus corona imponi ſolebat,ex Scotia deferendam Londinum curauit,quæ etiam nunc ad Veſtmonaſterium ſeruatur. *Polydorus lib.17.*

Porta.

☞ Conſule Tit. Ignominioſa ſpolia. Quatenus eodem argumento & victor gloriam ſuam ampliat,& victus ignominiam teſtatam facit.

SAMSON Iſraëlitarum Iudex hoſtili vrbe deprehenſus, vbi ſub noctem vim ſenſit aduerſus ſe parari, demolitus eſt portas vrbis Gazæ,auulſaſque poſtibus,in iugum montis detulit proximi,ſtatuitque in conſpectu attonitæ ciuitatis,ludibrium verius quàm trophæum. *Sab.lib.1.cap.5.*

NICEPHORVS Phocas,Imper. Tarſo & Moſopheſtia vrbibus Agarenorum captis,Conſtantinopolim reuerſus , portas Tarſi & Mopſiatæ,artis excellentiam teſtantes,ſecum duxit, quas in arce ſua & ad Ortum & ad Occaſum ſtatuit: primitias quaſi Deo ſuæ expeditionis attribuens, &c. Sophiæ de- F dicans,quæ ſpoliata inſignia attulerat.

Naues.

C.MEMMIVS anno ab Vrbe conditas 430.deuictis nauali prælio priſcis Latinis & Antiatibus,eorum Roſtra nauium æraria in foro poſuit,appellarique forum Roſtra cœpit , vt auctor *Liuius lib.8.& Sab.lib.4.En.4.*

Statuæ, Signa.

STHENELVS Capanei F.in diuiſione prædæ Iliacæ,ſorte obtinuit ſignum Iouis Patrij ligneum, tribus oculis inſigne , quod in regia Priami ſub dio poſitum fuerat:ad cuius aram Priamus à Pyrrho fuit occiſus. Illud Sthenelus in arce Argiuorum Lariſſa in Mineruæ æde repoſuit. *Pauſan.in Corint.*

ANTONINI Cæſaris ſtatua à Longobardis Rauennam diripientibus erepta fuit Rauennatibus : trophæique modo in ſignum victoriæ abducta Ticinum , in foro conſtituta fuit. *Iouius lib.25.Hiſt.*

SOLYMANNVS Turcorum Imp.trucidatis ad Mugacium G anno 1526.Vngaris,ipſóque Rege Ludouico in paluſtri lacuna ſubmerſo,Budam contendens. Inde æneas ſtatuas tres priſci artificij ſuſtulit,quæ in veſtibulo regiæ à rege Mathia Coruino,omnis virtutis atque elegantiæ ſtudioſo,conſtitutæ fuerant. Hæ clanigeri Herculis,citharœdiq; Appollinis & pharetratæ Dianæ formas referebant:quas pro trophæo Pannonicæ victoriæ monumentum Byzantij in Hippodromo collocari iuſſit. Abduxit etiam tria inuſitatæ magnitudinis operoſiq; artificij tormenta,quum paſſim ad ornamentum inſignia, & literæ argento ſcalptoria arte æri incluſo eſſent admiranda, quæ Illyricæ Boſnæ regis fuiſſe dicebantur,in expugnatione Sciabatij oppidi ad Sauum capta,atque item æneas aliquot ſtriati operis columnas, quæ portarum epiſtylia ſuſtinebant. *Iouius lib.8.Hiſt.*

Columna.

IOANNES Columna Cardinalis , ab Honorio Pontifice Chriſtiani exercitus & ingentis claſſis legatus , in Ægypto ad Peluſiũ Nili oſtium,Æliopolim quam Damiatam vocant , validiſſimã vrbem expugnauit:ſæpè & diuerſo quidem euentu cum Saracenis acie conflixit,captúſque & demum ſolutus & victor ex ancipiti periculo laboréque honeſtiſſimum ſacrato viro triumphum Romam detulit,Columnam ſcilicet,in H qua Chriſtus ſeruatur Hieroſolymis deligatus,& flagris cæſus fuit,quam in ſanctæ Praxedis templo ſupra Suburram ad Exquilias hodie venerantur. *Iouius in Pomp.Columna.*

Vincula.

Athenienſes ancipiti bello Lacædemoniorum , qui Hippiam reducere conabantur , & Bœotiorum atque Chalcidenſium,qui Atticam populabantur , diſtricti exercitu Spartanorum dilapſo,Bœotios & Chalcidenſes vno die ſuperarunt,& quoſcunque repererunt , in carcerem coniecerunt , quos aliquanto poſt,binis multatos minis ſoluerũt,& ea quibus alligati fuerant vincula,in arca Athenis ſuſpenderunt : quę ad Pauſaniæ vſque memoriam extabant,pendentia è muris,à Medo ambuſtis , è regione cœnaculi ad occaſum ſpectantis. *Herod.lib.5.*

Apud Tegeates in templo Mineruæ Aleæ ſuſpenſæ fuerunt

fuerant compedes illæ, quibus vincti Lacedæmonij captiui,
A Tegeatis in agro fodiendo opus faciebant. *Pauſ. in Arcadicis.*

Poma.

Rogerivs II. Siciliæ rex, Emanuelem Imp. Conſtantinopolitanum, qui Chriſtianis Latinis in Syria contra Saracenos tum gerentibus, inſigni perfidia nocuerat, bello aperto proſecutus, Conſtantinopolis ſuburbia exuſſit, palatium obſedit, ſed quia expugnare non poterat, ſua manu pomis ex horto Imperatorio decerptis, in teſtimonium virtutis ſuæ Italiam repetiit, Venetis Græci defenſionem ſuſcipientibus. *Collenucius lib. 3. hiſt. Neapol.*

Cadauera, Caluæ.

Apud Scythas coria hoſtium circumferunt, & ex eorundem capitibus bibunt, hoc veluti ſigno fortitudinis ſuperbientes. *Herod. lib. 4.*

Galli hoſtium nobiliorum capita aromatibus vncta, in thecis condunt ſumma diligentia, oſtendentes ea hoſpitibus, nulloque precio ea vel parentibus vel aliis reddunt. Tradunt, eorum gloriari nonnullos, quod pro capite tantundem penſi auri barbaram magnificentiam oſtentantes, nequaquam velint accipere. *Diod. lib. 5. cap. 9.*

B Apud Belgas nobilium mos fuit, cæſorum hoſtium capita poſtibus tanquam ſpolia affigere in fortium factorum memoriam & exemplum. *Alex. lib. 5. cap. 14.*

L. Posthvmivs Coſ. à Boiis Gallis in Litana Sylua (*an der litren*) cum toto exercitu trucidatus eſt: ſpolia corpori, caputque ducis præciſum, Boij ouantes, templo, quod ſanctiſſimum apud eos erat, intulerunt. Purgato inde capite (vt mos tunc erat Germaniæ) caluam auro cælauerunt. Idque ſacrum erat, quo ſolennibus libarent: poculúmq; item Sacerdotis ac templi antiſtitis. *Liuius l. 22. Auentinus* vidiſſe ſe teſtatur, Germanos è cranio humano bibere, diuorúmque capitibus pro pateris vti. Quinetiam genus illud poculi, quod vulgo Germani caput, *ein topff*, & Galli deprauata voce vne couppe, appellant, antiqui moris veſtigium quoddam videtur inſinuare. ☞ *Vide ſub Tit. Vxores perfidæ exemplum Alboini regis Longobardorum.*

Seuerini caſtelli præfectus, cum victoriæ de Turcis partæ, defenſæque ſtrenuè arcis, ac propriæ virtutis teſtandæ gratia, currus duos cæſorum hoſtium capitibus onuſtos, ad concilium ab Vladiſlao anno 1492. Budæ indictum veheret, in medio itinere graui mor bo correptus, interiit. Quos cum Geor-
C gius frater, Budam, atque in ipſum quoque conuentum iuſſu regis deduxiſſet, eo ſpectaculo proceres incredibili omnes lætitia æque ac ſtupore repleuit, cum truculenta adhuc & crudelitatem minantia mortuorum ora deſpicerent: deniq; ſummo omnium conſenſu propterea laudatus, ac magnificè donatus fratrique mortuo, qui fortiſſimus vir, & Turcis formidoloſiſſimus fuerat, regis & patrum auctoritate eſt ſubrogatus. *Bonfinius lib. 2. Dec. 5.*

Dono Missa.

Victis ad Granicum Darii ducibus, Alexander Athenienſibus extra ordinem trecentos clypeos miſit de ſpoliis. Cæteris manubiis in communi glorioſiſſimum titulum inſcribi iuſſit. Alexander Philippi & Græci præter Lacedæmonios de barbaris Aſiaticis. Pocula, purpuram, atque eius generis Perſicam prædam paucis exceptis matri cuncta miſit. *Plutarch. in Alexandro.*

Amvrates Imp. Turc. Maronitas & Truſcos Libanum inhabitantes, per Ibrahimem Baſſam domuit, qui de ſpoliis thronum regium ex auro puro, puto Conſtantinopolim Sultano miſit, æſtimatum 600000. aureorum: Vxori eius aliiſque
D mulierculis munera æſtimata 200000. Sultanorum A. C. 1585. *H. Heminges in Geneal. Turc. Imp.*

Carolvs IX. Gallorum rex cum Ludouicorum Borbonium Condenſem principem anno Sal. 1569. tertia die Martij per fratrem ſuum ſuperaſſet, & interfeciſſet, victoriæ ſymbola Romam miſit XXVI. ſigna militaria Hugonotis erepta. Ea Pius V. Chriſti vicarius ſummo cum gaudio excepit, nihil ſibi gratius à Chriſtianiſſimo rege mitti potuiſſe, palam profeſſus, quam eos victos, fugatos, deletos audire, qui contra Rom. Eccleſiam arma tuliſſent.

In Trophævm Erecta.

Orthryades Lacedæmonius, cum ſolus contra Argiuos fortiter pugnando euaſiſſet, ex cæſis ſcuta corripiens, trophæum erexit, proprio inſcribens cruore: Ioui, in cuius poteſtate ſunt trophæa. *Chryſermus lib. 3. rerum Peloponneſiacarum: & Plut. in Parallelis.*

Caranvs Macedonum Rex, deuicto Ciſſeo Rege, cum trophæum poſuiſſet, noctu veniens Leo, illud euertit & deſecit. Inde velut fœdi oſtenti maliqúe ominis, vetitum eſt ne in E poſterum reges Macedonum quæſitis victoriis trophæa ponerent. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 11.*

Æneas de Mezentij Rutulorum regis exuuiis trophæum poſuit. Sic *Virg. Æneid. 11.*

Ingentem quercum deciſis vndique ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuuias (tibi magne trophæum
Bellipotens) aptat rorantes ſanguine criſtas,
Telaque trunca viri & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumque locis clypeumque ex ære ſiniſtra
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.

Græci qui, Cyro militarant, è Babylonia redeuntes, vbi ad mare Græcorum redierunt, trophæum congeſto lapidum aceruo & hoſtium ſpoliis ornato, excitarunt. *Diodorus lib. 14.*

Romulus cum Acronem Ceninenſium ducem, qui Romanum agrum propter raptas puellas occupauerat, ſingulari prælio viciſſet, quo votum gratum Ioui & ciuibus ſpectatu redderet iucundum, quercum grandem præcidit, & inſtar trophæi formauit, Acroniſque arma ordine ſingula compoſuit aptauitque. Ipſe veſte præcinctus, & caput fluente coma lauro F coronatus trophæum ſubiectum, dextro humero innixum ſubiens, ibat: victorioſumque pæana, exercitu in armis ſequente ciuibuſque cum gaudio & admiratione ſuccinentibus, canebat. *Plut. in vita Romuli.*

Posthvmivs Albinus pugnans aduerſus Samnites, lethali vulnere accepto cecidit. Nocte autem concubia, paululum recepto ſpiritu, raptis & interfectis hoſtibus clypeis, trophæum erexit, tinctaque cruore dextera, titulum inſcripſit Romani de Samnitibus Ioui, in cuius poteſtate ſunt trophæa, *Ariſtides Mileſius lib. 3. rerum Italicarum, Liuius lib. 9. Dec. 1. Plin. cap. 30. de viris illuſt.*

Spolia Ignominiose svspensa, in triumpho ducta.

☞ *Vide Tit. Spolia honorifica. Hic eius, cui erepta ſunt, habetur ratio ſuperiore loco eius, qui eripuit. Huic Honoris, illi Ignominia ſunt argumenta.*

Caput M. Crassi & dexteram miſit Surenas Parthorum G dux, ad Hyrodem regem in Armeniam. Inde rumore per nuncios Seleuciæ diſperſo, ſe Craſſum viuum adducere, pompam quandam ridiculam inſtruxit, quam contumeliæ cauſæ appellabat triumphum: ſi quidem qui in captiuis conſimilimus Craſſi erat, C. Pacianus, amiculo barbarico velatus, doctuſque Craſſus & Imperator vocari, inſidens equo ducebatur. Eum tubicines & lictores quidam in camelis præcedebant. Dependebant ex virgis zonæ, & alligata ſecuribus Romanorum recens deſecta capita. Ponè ſequebantur Seleuciades meretrices cantatrices, vernilia multa & ridicula cantilenis in mollitiem & ignauiam Craſſi modulantes. Hoc ſpectaculum publicè fuit editum. Senatu coacto Seleucienſium, intulit laſciuos libros Ariſtidis, Mileſiacos inſcriptos. Neque fuit hoc comentitium: fuerant enim in Roſcij impedimentis reperti, præbuerúntque Surenæ argumentum multis modis ſugillandi & eludendi Romanos, quod nec in bello temperare iis rebus & ſcriptis valerent. *Plut in Craſſo.*

Germani Qvintilivm Varum cum legionibus Romanis tribus apud Bructeros Friſiis conterminos deleuerè, ſigna H & aquilas duas cepere, quas adhuc hodie poſſident. Non enim biceps eſt aquila, ſed duæ ſimul, quarum altera alteram expaſſis alis obtegit. Nec vnquam hæ redditæ ſunt Imperatoribus Romanis, ſed ſemper in hunc vſque diem ſeruatæ, *Suetonius.*

Triumphantes, dum vrbes intrant, vt *Plin. cap. vlt. lib. 28.* aſſerit, lanceis lauri folia pro ſigno victoriæ alligunt. Ita apud Septentrionales Suecones & Gothos, qui lauro carent, vulpinæ caudæ vel lupinæ tam in bellis, quam in triumphis militaribus haſtis alligantur: licet id in contemptum hoſtium potius fiat. *Olaus lib. 8. cap. 14.*

Spolia Contemnere. ☞ *Vide in Loco de Gloria bellica.*

Spongia

A

*Spongia.

Qvid sit, Eivsqve vsvs.

SPongia Græcis σπόγγος, & apud Ariſtotelem σπογγιὰ dicta videtur à σπᾶν, quia σπάνιν rara eſt, & non ſpiſſa: vel à σπᾶν ὑγρὸν, quod humorem attrahat. Eſt autem ſpongia partus maris qui ſaxis adnaſcitur, caret vita, cum nec muſcum habeat, nec neruos, & amputata repullulat ex radicibus ſaxo inhærentibus. *Rondeletius.*

Vſus ſpongiarum præcipuus eſt ad tergendum, exſiccandum, ad excipiendum humorem, qui ſunt poroſæ, σομφαί, κοῖλαι.

Spongiarum vſus quoque erat, cum reſtinguerent incendia *Liuius lib.5.* Spongia pectori tegumentum. Nam ſpongiis pectus muniebant, ne læderetur, cum ἐγκεντρίδας, id eſt, acuminata ferramenta pedibus aut genu aptarent, vt nixi eis muros aſcenderent.

Suidas in Εὐρύβατος, ferunt, inquit, Evrybatvm furem, dum in carcerem eſſet coniectus, vt cuſtodiretur, à ſuis cuſtodibus compotantibus ſolutum fuiſſe, & iuſſum edere ſpecimen ſuæ ſolertiæ in ædibus conſcendendis, primò hoc recu-

B ſaſſe quidem, deindè verò, ipſis eum recuſantem rogantibus, cum ægre perſuaſiſſent, tandem circumpoſitis ſpongiis & ferramentis acutis [ἐγκεντρίδας dicit] in parietes curſim aſcendiſſe, [ἀναδραμεῖν] illis autem ſuſpicientibus, & has artes admirantibus, ipſum occupaſſe tectum, eóque ſuperato, priuſquam illis circumiuiſſent, de tecto deſiluiſſe.

Scholiaſtes Iuuenal. in Sat. 14. Portantes ſpongias cum ferramentis, & alia ferramenta, per quæ poſſent de pariete in parietem aſcendere.

* Sponſalia.

Definitio & Etymologia.

SPonsalia ſunt futurarum nuptiarum promiſſio ſenſibili ſigno expreſſa *vt hab. 30. q. 5. c. Noſtrates*, dicta à ſpondeo. Vnde ſponſus quaſi promiſſus, & ſponſa quaſi promiſſa. Quare poſt contractum matrimonium per verba de præſenti dicuntur vxor & maritus, non ſponſus nec ſponſa.

Sponſalia ab Hebræis vocantur *Kidduſchim*, à caſtitate &

C ſanctitate.

Differunt autem ſponſalia à matrimonio, quod hæc facta clandeſtinè abſque Parocho & teſtibus ſint valida, quamvis prohibita *cap. cum inhibitio, de clandeſt. deſponſat.* matrimoniū verò clandeſtinum eſt inualidum nouo iure Concilij Tridentini. Item matrimonium exigit annos pubertatis, ſponſalia non ita, ſed poſt ſeptennium contrahi valent. Item facilius illa ſoluuntur, quam matrimonium, vt ex dicendis conſtabit.

☞ *Vide Locum de Nuptiis Tit. Deſponſatio, Sponſalia.*

QVIBVS CASIBVS SPONSALIA Solvantvr.

Multis caſibus contingit diſſolui vinculum ſponſaliorum, quos ad ſeptemdecim reducit *Card. Toletanus in Summa lib. 7. cap. 21. n. 4. & ſeq.*

Primvs eſt, quando vterque ſponſus ſoluit promiſſionem factam: tunc enim etiamſi iuramentum intercesſerit, ſoluitur, & liber vterque manet, vt cum alio poſſit contrahere, ita habetur. *Cap. Præterea 1. de ſponſal.*

D Alter caſus eſt, cum alter ingreditur religionem, vt habetur. *Cap. ex publico de conuerſ. & Sylv. ver. Sponſalia q. 12.* dicit, quod ſtatim ſoluitur per ingreſſum, ante profeſſionem; ſed in hoc caſu, ſcilicet ante profeſſionem, matrimonium non ſolueretur, etiam ratum: nam ratum non ſoluitur niſi per profeſſionem, conſummatum autem nullo modo.

Tertivs caſus eſt, per ordinis maioris ſuſceptionem. *27. quæſt. 2. cap. ſcripſit*; vt per Subdiaconatum, & maiores ordines.

Qvartvs eſt, per votum caſtitatis communis ſimplex: ſi enim votum facit caſtitatis, & poſt contrahat, ſponſalia nulla ſunt. *Cap. rurſus qui Cleric. vel vouen.* ſi verò votum fecit poſt ſponſalia, tunc non annullantur, vt habet *Armilla ver. Sponſalia & Nauar. cap. 22. n. 25.* niſi ſit votum religionis: tunc enim tenetur ingredi, vt dicit *Nauar.*

Qvintvs eſt per matrimonium de præſenti cum altero, ſiue conſummatum ſiue non; licet, peccet mortaliter, qui validis exiſtentibus ſponſalibus, contrahit cum altera de præſenti, tamen tenet matrimonium *cap. ſicut ex literis, de ſponſal.* E

Sextvs eſt, quando vnus illorum in longinquas partes abit, vnde incertus eſt reditus; tunc enim ſoluuntur ſponſalia. *Cap. de illis, de ſponſal.* nec ſecundùm Canones exſpectandum eſt tempus, licet leges ciuiles definiant tempus duorum annorum in eadem Prouincia. *Cod. de repudiis lib. 2.* & trium annorum, in aliena Prouincia. *Cod. literas de ſponſal. impud.*

Septimvs caſus eſt, cum ſuperuenit affinitas, vt ſi ſponſus habuerit rem cum conſanguinea ſponſæ, vel è contra intra quartum gradum, & poſt Concil. Tridentin. intra ſecundum, cum copula eſt illicita, tunc ſponſalia ſoluuntur.

Octavvs eſt, quando ante annos ſeptem duo contraxerunt ſponſalia per parentes, & poſtea peruenientes ad tempus legitimum, noluerunt, ratificare: tunc enim ſoluuntur ſponſalia. *Cap. de illis 1. de ſponſa. impub.* & tunc per huiuſmodi ſponſalia non producitur impedimentum publicæ honeſtatis, quia deeſt conſenſus. *Cap. literas de ſponſal. impub.*

Nonvs eſt, quando fuit ſignatum certum tempus pro futuro matrimonio, & tunc vnus illorum deeſt: ſoluuntur enim ſponſalia, & qui fuit in culpa, imponitur ei pœnitentia. *cap. ſicut ex literis de ſponſal.*

Decimvs, quando poſt ſponſalia vnus illorum contraxit contagioſum morbum, puta lepram, morbum gallicum, vel ſimilem, aut deformitatem notabilem, vt abſciſſionem naſi extractionem oculi, vel quid ſimilis deformitatis: tunc enim ſoluuntur ſponſalia *Cap. literas de coniugio leproſorum.* F

Vndecimvs, cum vnus eorum incidit in fornicationem: tunc enim ſi alter vult ſoluere ſponſalia, ſoluet, ſed qui fornicatur non poteſt ſoluere, niſi prius requirat alterum, an velit. *Cap. quemadmodum de iureiurando.*

Dvodecimvs, cùm alter illorum poſt ſponſalia ſit hæreticus aut infidelis. *Canon. non ſolum 21. q. 1.*

Decimvs-tertivs, quando poſt ſonſalia ſuperuenit inimicitia notabilis inter ſponſos, tunc poteſt vnus petere ſolutionem, ſecundùm *Hoſtien. in ſumma, verbò ſponſalia § fin.* Coacta enim matrimonia malos exitus habere ſolent. *Cap. Requiſiuit, de ſponſal.*

Decimvs-qvartvs cum ſponſa promiſit ſe daturam certam ſummam pecuniæ, vel appoſita eſt conditio aliqua honeſta, & non impleta, tunc non valent ſponſalia, *Nauar. cap. 22. num. 26.* notat, quod cum ſponſa tempore ſponſalium diues erat, & poſtea facta eſt pauper, non tenetur ſponſus cum ea contrahere, quia eſt conditio virtualis, quia omnia bona quæ habet ſponſa, promittit ſponſo. G

Decimvs-qvintvs cum eſt fama eſſe inter ſponſos, impedimentum matrimonij, tunc ſoluuntur. *Cap. in tua de ſponſal.*

Decimvs-sextvs, cum vnus illorum eſt nimis aſper & rigidus, vt habet *Panorm. cap. veniens, qui Cleric. vel vouent.*

Decimvs-septimvs, quando ſuperuenit aliquid poſt ſponſalia, quod ſi ſuperueniret ante, mutaret animos ſponſorum ad contrahendum, habet *S. Thomas 4. diſt. 27.* Quod intellige, quando rationabiliter mutaret animos; alias enim non ſoluuntur ſponſalia.

☞ *Vide infrà Sponſalitia.*

*Sponſio. Sponſor.

*Definitio & Etymologia.

SPonsio eſt contractus, in quo duo de veritate, vel euentu rei contendentes, ſibi viciſſim aliquid ſpondent, vt id eius ſit, qui veritatem fuerit aſſecutus. συνθήκη Græcis, & παρακαταβολή. Sumitur quoque pro ipſo ſpondendi actu, ſiue præmio ſponſione promiſſo. H

☞ *Sponſio liberalis. Vide Locum de Liberalitate.*

☞ *Maritalis. Pete ex Loco de Nuptiis.*

☞ *Sponſionem non ſeruare, eludere. Vide de Laide meretrice, Locum de Continentia. Caſtitate.*

* Sponſus. Sponſa.

Definitio & Etymologia.

SPonsvs Græcis νυμφίος, eſt qui alicui aut virgini aut viduæ eſt deſponſatus, quæ proinde ſponſa, & νύμφη dicitur

alias

alias μνηστὴρ ſponſus: & μνηστὴ ſponſa appellatur apud Græcos,
A à ſponte promittendo, neque enim niſi libera voluntate quis
deſponſatur, id eſt, promittit ſe puellam ducturum in vxorem,
aut aliqua quampiam in maritum. Sponſa Hebræis *kallah*,
quaſi tota formoſa dicitur.

De ſponſorum & ſponſarum acquiſitione, habitu, deductione & plura iis affinia, petantur ex Loco de Nuptiis, ad quem propriè occaſionè Rituum Nuptialium pertinere videbuntur.

SPONSÆ REPVDIATÆ. *Vide Titulum de Diuortio.*

* Sponſalitia.

* DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPONSALITIA quæ etiam ſponſalia; ſunt conuiuia ante nuptias ſolita celebrari, quando mutua futurarum nuptiarum fiebat promiſſio. Vſitata hæc fuére apud varias Nationes: Græci μνηστεία vocabant.

APVD HEBRÆOS.

Huiuſmodi conuiuium fuit illud *Geneſ.* 24. quod in NAHOR. vrbe Aram Naharaim, hoc eſt Meſopotamia, ſiue Syriæ
B interamnis in ædibus Bethuelis celebratum fuit, poſtquã Bethuel Rebeccam filiam ſuam Iſaaco Abrahami filio, ambiente ſtipulantéque Abrahami ſeruo, deſpondit. Nam cũ ante ſponſionem Abrahami ſeruus pro egregia ſua erga Dominum fide cibum ſibi oblatum capere noluiſſet, peracta ſponſioné, & dona atque munera pretioſa, vt vaſa aurea & argentea, atque veſtes Rebeccæ (quæ quidé à Græcis ἀρραβῶνα, à Latinis Iuriſconſultis ſponſalitiæ largitiones appellantur) nec non fratri eius, atque matri Domini ſui nomine dediſſe, ipſique omnes vnà cibum potúmque ſumpſiſſe leguntur.

Huiuſmodi ſponſalitiorum meminit & *Matthæus c.* 1. Cum eſſet deſponſata Maria Ioſepho, inuenta eſt vterum ferre ex Spiritu ſancto. Vbi ex more Hebræorum loquitur Euãgeliſta qui deſponſatas virgines non ſtatim ad viros ſuos ducebant, ſed inter ſponſalia & nuptias tempus aliquod intercedere volebant, quo ſponſa à parentibus ſuis domi cuſtodiebatur.

Cuius moris ſiue inſtituti duæ rationes afferri poſſunt. Prima, vt in gente zelotypa, & in qua vxores vulgò inhumanius
C tractatas fuiſſe, diuortiorum licentia, quam illis ob cordis duritiem conceſſam fuiſſe Chriſtus *Matth.* 19. teſtatur, abundè docet, virginitatis ſigna obſeruari poſſent, quæ poſtea, ſi quam calumniam maritus moueret, in iudicium conſeſſu proferrentur, de quo *Deuter. cap.* 22. Altera honeſtas publica, cuius curam decet eſſe præcipuam inter eos, qui Dei populus ſiue peculium cenſeri volunt. Nec enim par eſt, vt qui homines ſunt ratione præditi, brutorum inſtar in libidinem ruant, perindè ac ſi non alius ipſis ſit coniugij finis propoſitus, quam vt illis ſatisfaciant, cuius non immeritò pudet omnes, qui ſerio virtutis ſtudio tenentur.

Apud gentes prophanas ferè hunc morem receptum fuiſſe, ex Comœdiis apparet, vt eadem hora, vel eodem die coniugium promitteretur, & ſponſa deduceretur non ſine carminibus laſciuis, & verſibus obſcœnis, quos Feſceninos dicebant. Id verò in ſuo populo Deus fieri noluit, quantumque piis vitis diſplicuerit Tobiæ hiſtoria abundè teſtatur.

In eadem TOBIÆ hiſtoria ſimile exemplum inuenitur. Nam
D cum Raphaël Angelus, & Tobias in Ecbatanis à Raguele humaniſſimè fuiſſent excepti, & epulæ illis liberales lautæque fuiſſent appoſitæ, Tobias nihil quicquam cibi potúſve guſtarè potuit, priuſquam Sara ſibi deſponderetur. Raguel itaque benè primum precatus, vt felix fauſtúmq; eſſet hoc matrimoniũ, Saram filiã ſuam ad ſe vocauit: quæ cũ veniſſet, apprehé ſa illius dextera dextræ Tobiæ tradidit hac precatione vſus: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis. Poſtea aduocata Edna vxore, accepto libello ſyngrapham conſcripſit, & conſignauit. Quibus peractis vnà epulari cœperunt benedicentes Deum: poſt epulum ipſa primum Sara ſpõſa in thalamum Raguelis iuſſu adornatum, ab Edna matre cũ fauſta precatione, deinde Tobias quoque ſponſus ad illam introductus fuit.

APVD GRÆCOS.

Græci ſimiliter habuerunt ſua προγάμια, qua voce cum dona, quæ ante nuptias dabantur: tum ſacrificia atque conuiuia, quæ ante nuptias celebrabantur, ſignificantur. Quod ſacrificij genus etiam προτέλεια, id eſt, initiatio, dictum eſt, *teſte Polluce.*

APVD ROMANOS.

E Apud Romanos quoque illa in vſu fuiſſe ſatis conſtat. Vnde ſponſalia dicuntur, cum ipſa promiſſio ſiue contractus ſtipulationis futurarum nuptiarum, tum conuiuia, quæ illis ex more Romanorum adhibebantur.

Cicero ad Q. Fratrem. Ad VIII. Iduum Aprilis ſponſalia Craſſipedi, cui conuiuio Quintus defuit.

Plinius lib. 9. *cap.* 35. huius rei exemplum refert. Lolliam Paulinam, inquit, quæ fuit Caij Principis matrona, nec ſeriò quidem aut ſolemni ceremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, vidi ſmaragdis; margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque, quæ ſumma quadringenties [illegible] colligebat, &c.

Sponſalia interpoſitis quoque ſacrificiis celebrari fuiſſe ſolita, vel ex illo Feſti dicto apparet, qui vult ſponſum & ſponſam dictam eſſe, quod σπονδὰς interpoſitis rebus diuinis facerent.

APVD GERMANOS.

F Huiuſmodi conuiuia ſponſalitia apud Germanos quoq; frequenti ſunt in vſu; quæ idcirco ab illis *Heyratmahl* appellantur. Adhæc, noctu potiſſimum agitari ſolita, eodem die, quo ſponſalia fuerunt contracta, proximi ſponſi ſponſæq; agnati, cognati atque affines vocantur, qui nimirũ ipſis ſponſalibus interfuerunt, & viri quidem plerumque in ſpõſi ædibus, illiuſque impenſis: mulieres autem atque puellæ in ſponſæ domos illius ſimiliter impenſis, cibum potumque vnà capiunt.

* Sportula.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPORTVLA diminutiuum à ſporta, quæ eſt genus vaſis ex vimine, iunceis, ſparto herba quæ apud Hiſpanos frequens eſt, & à qua nomen ſuum obtinuit; aut alia materia leuiore, quaſi parua ſporta. Et quoniam in ſportulis pecunia & cibus deferri ſolebat ad eos qui magiſtratum officij gratia comita-
G bantur, aut rogati domi ſalutaſſent, nomen ſportulæ pro illis cibis, eaque pecunia accipitur. Ita *Iuuenalis Sat.* 1.

——nunc ſportula primo
Limine parua ſedet turba rapienda togata.

Et Sat. 3.

Nonne vides quando celebretur ſportula fumo?

Idem IVVENALIS quoque ſcribens de illis, qui non ex amore, ſed lucri captandi gratia aulam ſequuntur, eos appellat,

Defoſſa in inculis quos ſportula fecit amicos.

Interdum tamen etiam cœnarum obſonia ferebantur in ſportulis. Vnde illud *Iuuen.*

Sequitur ſua quemque culina.

Verum ſportulæ nomen vſurpatur hodie pro ſalario aduocatorum & Iudicum. *In Rub. de Sport. Iud. c. & l.* 31. §. *Execut. c. de Epiſc. & Cleric.* & Græc. definiunt διατακτικὰ χρυσὶ ν ὁ δ' ἀργυρῶ. Igitur ſportularum nomine intelliguntur omnes erogationes, ſiue cibariæ, ſiue pecuniariæ, ſiue publicæ, ſiue priuatæ. Hinc & veſtibulum locus erat ſportularum, quod etiam ſportula dicebatur: vbi reponebantur quæ illo die erant danda. Tertul. ſportulantes appellat eos, qui ſportulas accipiebant.

PARTITIO.

H Duplices erant ſportulæ, publicæ, & priuatæ. Publicæ fiebant ex ærario publico, vel pace, vel bello, quæ quidem frumentationes fuerunt dictæ, de quibus operæ pretium fuerit hic addere, quæ *l. Lipſius Elect. l.* 1. *cap.* 8. ſcripſit. Frumentatio eſt gratuita in plebem annona, Græcis σιτηρέσιον dicta. Frumentaria largitio antiquiſſima apud Romanos, & ferè ſemper conciliandæ plebi adhibita ſtatim poſt Reges eiectos, *teſte Liuio.* Sed *Plin. lib.* 18. eius originem ad Manium Martiũ Ædilem refert. Poſteà diuiſum frumentum ſæpiùs, & ferè ſemper ab Ædilibus, quorum videtur fuiſſe ea cura. Hæc cum largitio omnis voluntaria adhuc eſſet, & vt videtur, in arbitrio Senatus, exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem gratiam & opes ſibi quæſiuerunt apud plebem, legeſque tulerunt, quibus non incerta vt ante, ſed ſtata frumentatio eſſet. Prima fuit lex C. Gracchi, qua frumentum plebi e publico datum modico aliquo pretio definito. Optimates poſtea aliam tulerunt placandæ plebis gratia, quæ Menſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. De alimentis carceris, quæ

Diatis

Diaria dicebantur. *Vide Senecam lib.9. controverſia 4.*

A Priuatæ erogationes ſunt quæ à ciuibus locupletioribus ex priuatis bonis in pauperes fieri ſolent. Huiuſmodi fuerunt illæ antiquæ Romanorum ſportulæ, quæ quidem etiam in nuptiali feſtiuitate dari fuerunt ſolitæ, *teſte Apul. in Apologia*: Quippe ita placuerat, inquit, in ſuburbana villa potius vt iungeremur, ne ciues denuò ad ſportulas conuolarent.

Sic hodie quoque plurimi Chriſtianorum vel quotidie, vel certis diebus, cum ordinariè, tum extraordinariè in ſuos clientes colonos, atque etiam homines alienos, pauperes inopes, atque mendicos cibaria, pecuniaſque erogare ſolent, quæ quidem largitiones eleemoſynariæ, vti appellantur, antiquis illis Romanorum ſportulis optimè comparari poſſunt.

Spurius.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SPVRIVS, Græcè, νόθος, à nonnullis putatur, ſed non eſt qui Græco vocabulo dicitur nothos, hoc eſt, ex adulterio natus: nam is Latinum vocabulum non habet, ideoque vtimur peregrino, ſed incerto patre natus, quem Modeſtinus, Vulgò conceptum, appellari ſcribit ſiue qui eum patrem habet, quem habere non licet. B Vnde ſpurios etiam verſus dicimus alterius ac incerti authoris. *Auſonius de Ariſtarcho:*

Quique notas ſpuriis verſibus appoſuit.

Spurius, incerto patre natus, ἀπὸ τῆς σπορᾶς, id eſt, à ſemine, propterea quod de ſemine patris nulla ſit certitudo: vel (vt alij volunt) quod è meretrice publica, aut quæ ſe multis clàm proſtituit, ſit natus. *Iſidorus lib.9.c.5.* dicit Spurium dici, quod certam matrem habeat, quia veteres muliebrem naturam Spurium vocabant. *Plutarchus in Problem.* vult olim initialibus literis S. P. ſine patre ſignificatum: atque hinc dici cœptum Spurium per errorem. ☞ *Vide Titulo proximo.*

Vſus etiam nunc obtinuit, vt ex adulterio natos, aut Clericis cœlibatus promiſſione adſtrictis, appellemus Spurios.

Hebr. *Tame.* id eſt, contaminatus, immundus, ſpurcus, (vnde ſpurius) pollutus à verbo, *Tamah*, vel *Tame*, Immundus fuit, contaminatus eſt. Inde Lat. Tamino, contamino. Cognationem habet cum *Tamam* abſcondit, item cum *domen* Sterquilinium. Nam ſpurij originem ſuam, vt contaminatam abſcondunt. Dicitur etiam *Mamzer*, id eſt, natus ex aliena muliere, natus C ex adulterio: *Deut* 23.2. *Zach* 9.6. à verbo *Mazar.* illegitimè procreatus eſt, ex adulterio conceptus eſt, ex alieno fluxu ſeminis prognatus eſt. Verbaliter non legitur.

Manſeribus Scortum, ſed mœcha nothis dedit ortum.

Inquit, Hoſtienſ. *Vide Etymolog. trilingue pag.790.*

SPVRII. ILLEGITIMI.

QVI QVALES FVERINT?

Vbi & de Nomine ipſo nonnulla.

Spurij appellantur, qui matre quidem certa, patre autem incerto nati ſunt: vel vt certo, attamen illegitimo coitu. Horum quinque ſunt ſpecies: nam alij ex concubinatu naſcuntur, alij ex ſcortatione, alij ex ſtupro, alij ex adulterio, alij ex inceſtu. *Hotom. de Verbis iuris.*

Plut. in Problematibus, Spurij prænomen, ſicut Sexti, Decimi, Caij Romani vſitatum fuiſſe, & duabus tantùm literis exprimi ſolitum S. P. cùm ij, qui patre legitimo carerent, duabus D quoque literis, S. P. quaſi ſine Patre, & ἀπάτορας ſcriberentur, vel per iocum, vel per errorem Spurios appellatos, non autem quòd ex miſcellaneo & promiſcuo ſemine geniti eſſent, vt vulgus Grammaticorum opinatur. Sed & à Sabinis ait, muliebria ſpurium dici. Inde contumeliæ cauſa ita ab eis dici ex innupta muliere & concubina natum. Ex ſatyrici illo: *Cui pater eſt populus*, ſunt qui Spurij nomen deriuent, quaſi cui S.P.V.R. Senatus populúſve Rom. pater ſiet.

Scotium dici inuenio apud HOMERVM, clandeſtino natum concubitu: ſicut Parthenias Spartanis dicitur, qui ea ſit productus, quæ quum nuberet, credita ſit virgo. Carmen Homeri ex Iliade hoc eſt de Bucolione:

πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici Parthenium putant, qui clàm ex ea ſit editus quæ cenſeatur virgo. Scribit *in Parallelis Plutarch.* Theſeum, ac Romulum fuiſſe anengyos & ſcotios. Illegitimum verò dicunt Anengyon, velut ſine ſponſore, quem vocant engyon. *Cal. lib. 28. cap. 13. 4. A. L.* E

Ex inceſto concubitu filiarum LOTH cum patre, quem vino temulentum fecerant, nati ſunt filij peſſimi. Ex maiore natu filia, Moab, à quo Moabitæ: ex minore, Benammi, à quo Ammonitæ, idololatræ & ſceleratæ gentes originem ſuam traxerunt. *Geneſ.19.*

ABIMELECH Gedeonis F. ex Droma concubina, Sichemenſis, homo ſceleſtiſſimus. *Iudic.9.*

IVDÆ filij Phares & Zaram, ex Thamar nuru, inceſto nati concubitu. *Gen.29.*

IEPHTHE Galandites ſpurius, Iſraëlitarum iudex fortiſſimus. *Iudicum cap. 11.*

LITYRSES, Midæ nothus filius fuit, Celænis habitas: qui prætereuntes, metere ſecum cogebat. Victorum amputatis capitibus, reliquum corpus in Midæ honorem, meſſorius hymnus eſt compoſitus, qui Lityrſes & ipſe dicitur. *Suidas.*

Lemnum Achæi ex Attica ab Athenienſibus eiecti, occuparunt. Qua illi iniuria adacti, ex Braurone Athenienſium F mulieres, Dianæ ſacra patrio ritu celebrantes, plurimos rapuere: quarum concubitu, frequens ſoboles orta. Quæ quum adoleſcere cœpiſſet, materna nobilitate ſuperbientes, quum iis, qui legitimo nati eſſent thoro, auderent inſultare, appareretque ita futurum, vt quum primùm per ætatē licuiſſet, inſula potirentur: Achæi veriti, ne legitimè nati quandoque Spuriis ſeruirent, Atticas mulieres cū omni virili ſtirpe obtruncant. Qua infanda cæde veterique Lemniadum memoria, quæ viros omnes vna nocte cum Thoante, vt Herodotus ait, ſuſtulerant, prouerbio eſt receptum, vt fœda & tetra ſcelera Lemniaca dicerentur. Achæi ob id facinus peſtilentia, terræque ſterilitate diu vexati, Delphico ſunt oraculo moniti, vt ad deorum pacem impetrandam, ſatisfacerent Athenienſibus. Qui quum ad hoc ipſum Athenas miſiſſent, Lemnúmque illi ſibi dari poſtulaſſent, id ſe facturos Achæi recuſarunt: Poſt aliquot deinceps annos Miltiades ex Cherſonneſo Eteſiis in Lemnum delatus, Achæos inde migrare coëgit. *Sab. lib.1. En.3.*

HOMERVS Critheidis (quæ Melanopi Magneſij, Cumam Æolicam inhabitantis, filia fuit) filius ex furtiuo concubitu. Pater incertus, *Herodoto teſte.* Plutarchus tamen ex Ephoro Cumæo aſſerit, Critheida Atellis Cumani filiam, à parente G Mæoni fratri commiſſam, à perfido patruo conſtupratam, & tegendi ſceleris cauſa Phemio ludimagiſtro Smyrnæo deſponſatam fuiſſe.

Cum Lacedæmonij iuraſſent, ſe non redituros domum, donec Meſſenam, ob virgines ſuas in Meſſeniorū ſacrificio violatas expugnaſſent: vxores tam longam viduitatem pertæſæ, viros domum reuocant. At illi iureiurando obſtricti cùm reuerti non auderent, domum iuniores remiſére, iiſque conceſsére, vt promiſcuè cum omnibus mulieribus concumberent. Ex quorum concubitu qui nati ſunt, Partheniæ vocati fuerunt. *Sab. lib.3. En.2. ex Strabonis lib.6. ex Ephoro.*

DEMARATI natiuitas cùm Ariſtoni patri, Spartanorum regi, nunciata eſſet: is ſubducta ratione, quòd à nuptiis nondum elapſi eſſent menſes x. negauit, hunc ſuum eſſe filium: atque vt nothum abdicauit. Eiectus itaque in Perſiam aſcendit, & poſt Darij obitum cùm Xerxem ad obtinendum regnum adiuuiſſet, eidem perſuaſit, vt expeditionem contra Græciam ſuſciperet. *Suidas.* H

AGIDE regnante, Alcibiades exul ex Sicilia, venit Lacedæmonem. Nec dum in vrbe diu hæreſerat, cùm ſtupri cum regis vxore Timæa ſit ſuſpectus: & filiolum ab ea editum negauit Agis agnoſcere ſe, ſed eſſe ait ex Alcibiade ſuſceptum. Neq; id Timæam, Duris ait, admodum ægrè tuliſſe, verùm ſuſurrantem domi cum pediſſequis ſuis, Alcibiadem infantem, non Leotychidem nominauiſſe. Et verò ipſum quoque non libidine dixiſſe impulſum, ſe conſuetudinem habuiſſe cum Timæa, ſed ambitione: vt apud Spartiatas obtineret ſtirpe ſua regnum, non Herculis. Quare Agidis timore ſubduxit ſe Alcibiades Lacedæmone. Puer autem reliquo tempore ſuſpectus Agidi fuit, neque iuſti filij apud eum habuit locum. Poſteaquā verò morbo implicitus ex Arcadia domum reportaretur, apud Heream teſtes fecit, qui cum eo erant omnes, nihil ſe dubitare Leotychiden ex ſe genitum eſſe: totamque eam multitudinem multis cū precibus & lachrymis rogauit: vt hoc apud Lacedæmonios teſtimonium dicerent: Verùm Agide mortuo, Leotychiden Ageſilaus, Agidis frater, regno facilè expulit, cùm ea populo in memoriam redegiſſet, quæ de eo aliquando Agis dixiſſet.

dixiſſet: Porrò tamen & Leothychidi ipſi ab Herea Arcades fuere, qui morientis iam Agidis verba renunciarunt. Auxit
A inter Ageſilaum & Leotychiden diſceptationem Delphicum oraculum, his verſibus editum:

Sparta caue, quamuis te maxima gloria tollat,
Heu tibi ne claudus recti cruris noceat rex:
Tunc inopinatos longum patiere labores,
Lethiferique vndam miſcentem cuncta duelli.

Hæc in AGESILAVM dixiſſe Apollinem contendebat Leotychides, quòd altero ille pede claudicaret. At Ageſilaus in Leotychiden retorquebat, quòd neque legitimus, neque Agide eſſet genitus. Eam diſceptationem Lacedæmonij ad oraculū, cùm id arbitratu ſuo facere poſſent, non retulerunt tamen, auctoritatem ſcilicet Lyſandri Ariſtocriti filij ſecuti, qui vehementer, vt Ageſilao regnum decerneretur, contendebat. *Lauſ. in Lacon. & Plut. in Ageſilao, item Athen. lib. 12. cap. 16.*

THEMISTOCLIS pater fuit Neocles, de familia Phreariorum, tribu Leontide, obſcurus homo. Sunt qui Abſotoni meretricis (Thraciæ prædicent filium, quod in *libro de viris illuſtribus Amphicrates* prodidit: quanquam Euterpen nuncupauit libro rerum Græcarum tertiò Neanthes. *Cœlius lib. 14. cap. 12. A. L.* Eam ob cauſam Themiſtocles in gymnaſio Cynoſarges
B tantùm exercebatur extra vrbem, in quo ſpurij ſoli conueniebant. *Plut. in Themiſt. & Athen. lib. 15. cap. 13. Dipnoſ.*

DEMADES orator filium Demeam habuit, ex amica tibicina: cui frementi aliquando in ſuggeſtu, Hyperides os obturauit cùm diceret, Non tacebis adoleſcens, cùm maiorem, flatum habeas matre. *Athen. lib. 13. cap. 21.*

BION Boryſthenites Philoſophus Olympiæ Lacænæ meretricis fuit filius, vti teſtatur Nicias Nicæus. *Athen. lib. 13. c. 22.*

TIMOTHEVS, Dux Athenienſium, ſcorti filius fuit genere Threſſæ, at grauibus moribus mulieris, Nam cùm huiuſmodi feminæ ad caſtitatem ſe conuerterint, his, quæ continentiam profeſſæ fuerunt, multò ſunt meliores. Cùm carperetur Timotheus aliquando, quòd ex matre huiuſmodi eſſet: Illi gratias habeo, inquit, quia ob illam filius ſum Cononis. *Athen. lib. 13. cap. 13.*

Poſt PHRAATIS Parthorum regis interitum, Phraates vel Phraatates eius filius ex Thermuſa Italica femina caſu quodā natus, quia tres legitimi regis filij Romæ obſides eſſent, regnū nefario matris occupauit conſilio, patre occultè interfecto. Hunc Parthi, quia inceſto matris ſe polluerat concubitu,
C regno exegerunt. Phraates breui, poſtquam ita pulſus eſt, fato petiit, Herodes illi ſucceſſit. *Sab. lib. 1. En. 7.*

ATALO Pergami rege, qui pop. Rom. hæredem ſcripſerat, defuncto, Ariſtonicus ex Eumene & pellice quadam Epheſia citharistæ filia genitus, Aſiæ regnum vt ſibi hæreditarium, partim ſtudio & fauore populorum, partim vi & armis ſubegit. Populus Romanus, quia ab Atalo ſcriptus erat hæres, P. Licinium Craſſum pontificem maximum, ad bellum cum exercitu miſit (quod nunquam antea acciderat, vt belli cauſa ſummus Pontifex Italia abfuiſſet, ſed infelici exitu. Perpenna Craſſo ſucceſſor miſſus, Ariſtonicum primo congreſſu victum, & in Stratonicia captum, Romam miſit: vbi in carcere iuſſu patrum eſt necatus. *Sab. lib. 9. En. 5.*

PERSEVS Philippi Macedonum regis F. ſpurius, in quo ſtirps regia defecit. *Plut. in Æmilio.*

ROMVLVS & Remus ex ſtupro Martis, vt Liuius & alij volūt: vel, vt Otho Phriſingenſis, ſacerdotis cuiuſdā nati ſunt.

HIRCANVS II. Iudæorum princeps fortiſſimus, ex inceſto concubitu Ioſephi cum fratris filia natus. *Ioſeph. lib. 12. cap.*
D *4. Antiq.*

M. Brutus Cæſaris interfector, Bruti eius F. quem Cn. Pompeius bello contra Lepidum interfecit, ex Seruilia Catonis ſorore impudica, quæ palàm ſtupri commercium cum Cæſare dictatore habuit: ita vt plerique Cæſaris filium eſſe crederent: & ipſe etiam Cæſar id ſuſpicans, poſteaquam rerum potitus eſt, in ſummo eum honore habuerit. *Plut. in Bruto.*

IVGVRTHA Rex, Manaſtabilis F. nothus, Maſiniſſæ regis Numidarum optimi nepos, res contra Rom. geſſit maximas.

HELIOGABALVS filius fuit Antonini Caracallæ Imperatoris, & ſcorti, quam Sœmidem Herodianus, Lampridius & Capitolinus Symiamitam vocant, filiam Mæſæ Variæ. Varius dictus eſt, quaſi incerto patre ob impudicitiam matris natus, cùm tale monſtrum non niſi ex colluuie nequiſſimorum ſeminum produci potuerit. *Lampridius.*

ALEXANDER Imper. Mammæ F. quæ Mæſæ Variæ filia fuit, ſcortum & ipſa conſobrinus Heliogabali. Verùm vt ortu par, ita moribus longè diſpar. *Cuſp.*

Nothus quidam taxatur Epigrammate Auſonij: E

Quidam ſuperbus opibus & faſtu tumens,
Tantùmque verbis nobilis,
Spernit vigentis clara ſecli nomina,
Antiqua captans ſtemmata,
Martem, Remúmque & conditorem Romulum
Primos parentes nuncupans.
Hos ille Serum veſte contexi iubet,
Hos cælat argento graui,
Ceris inurens ianuarum limina,
De atriorum pegmata,
Credo quod illi nec pater certus fuit,
Et mater eſt verè lupa.

LAMVSIVS III. Longobardorum Rex, matre meretrice natus, & expoſitus. *Fulg. lib. 3. cap. 4.*

Fl. CLAVDIVM Imp. qui Galieno ſucceſſit, plerique, teſte Aurelio, Gordiano ſatum arbitrantur, dum is adoleſcens à muliere matura inſtituitur ad vxorem. *Cuſp.*

THEODERICVS Oſtrogothorum Rex, qui Italiæ regnum, pulſis Herulis, occupauit, Valamiri regis ex Antilena concubina filius fuit. *Io. Magnus lib. 9. cap. 9.* F

GENSERICVS Vandalorum rex in Africa, Gunderici regis in Hiſpania ſpurius, Catholicorum perſecutor inaniſſimus. *Sigon. lib. 12 Imp. occid.*

CAROLVS Martellus, Pipini F. nothus ex Alpaide pellice Franciæ primum Magiſter equitum, mox princeps extitit, artibus bellicis clariſs. *Æmil. lib. 1.*

CAROLO Magno erat filius ex concubina Pipinus, facie liberali, ſed gibbo difformis. Is, quum pater Ponico bello occuparetur: coniurationem iniit aduerſus illum, cum quibuſdam ex Francia primoribus, qui vanam ipſi ſpem regni fecerant. Captus in monachum tondetur. Coniurati capite luerunt. *Crantz. lib. 2. cap. 7.*

CAROLOMANNVS Rex Bauariæ, frater Caroli Craſſi Imper. cùm coniugem haberet ſterilem & infœcundam, ex quadā Carentena nobili femina pulcherrima, Arnulfum genuit: qui poſtea à proceribus Imperij Craſſo ſubſtitutus fuit. *Cuſp.*

FRIDERICVS II. Imp. Manfredum ſpuriū ex cōcubina Blancha Marchioniſſa Montisferrati genuit, principem Tarentinum, & Regem Siciliæ deſignatum: qui patrem in Apuliam G mouentem, ex morbo graui conualeſcentem ſuffocaſſe fertur, cùm Conradum ex Iole genitum, hæredem à patre inſtitutum accepiſſet. Conradum fratrem veneno ſuſtulit, & duos filios Henrici fratris. *Cuſpin.* Sed *Crantz. lib. 8. Sax. ca. 18.* ſcribit, Fridericum, priuſquam decederet Manfredo filio principatum Tarentinum cum quibuſdam vrbibus, donauiſſe: vt haberet egregius adoleſcens, formæ dignitate & ingenij dotibus præſtans, literis etiam imbutus, vnde viueret. Timebat enim illi ab auaritia fratris Conradi, qui legitimo iure ſuccedens, minimum fratri notho permitteret. Sed ille patre vita functo ad regnum Siciliæ aſpirabat. At Conradus rex ex Germania deſcendens, recepit armis quæ ille occupauerat.

Ex eadem cōcubina FRIDERICO II. natus Henricus, vulgò Hencius appellatus; Rex Sardiniæ à patre inſtitutus, Longobardorum Dux, & generalis per Italiam ſacri Imperij legatus: cui omnem Italiam commendarat pater. Qui à Bononienſibus captus in vinculis eſt mortuus. *Cuſpin.*

Mortuo SIGEFRIDO, vno ex Saxonum primoribus, eius ditionem Danemarus Othonis I. Cæſaris frater, natus matre moniali, quam Henricus I. pater aliquandiu pro coniuge tenuerat, depoſcebat. Rex autem comitatum illum Geroni conceſſit, viro primario. Danemarus rebellionē mouens, obſeſſus in vrbe Eresburg, & cùm dedita vrbe confugiſſet in Eccleſiam, apprehenſo cornu altaris: regiorum quidam per feneſtram miſſa ſagitta eum confixit. *Crantz. lib. 3. Sax. cap. 15.* H

IOANNES XI. Pontifex, Landonis I. Pontificis ſpurius, ante Pontificatum ſuſceptus. Ioannes vero XII. qui ei ſucceſſit, Sergij III. Pontificis, ex Marozia Guidonis Thuſciæ comitis vxore adultera filius. Saracenos grauiſſimis prælijs atteriuit. *Luitpran. lib. 3.*

MARGARITÆ Flandriæ Comitiſſæ ſpurij Ioannes & Balduinus, ex Gulielmo præceptore furtiuo concubitu nati, à reliquis fratribus fuerunt à ſucceſſione reiecti. *Æmil. lib. 7.*

ADELSTANVS Anglorum rex Edouardi I. F. ex Edginæ puellæ ruſticæ ſtupro. *Polyd. lib. 6.*

ROBERTVS Normannorum Dux ſingularem fidem virtuteníq; gratuitam omnibus in rebus Regi Francorum Henrico I. præſtitit, ac tantum apud eum ob id meritum auctoritate gratiaq; valuit, vt cùm Hieroſolyma religionis gratia petiturus, Gulielmum filium etiamnum puerum ex concubina procreatum, ſi quid ſibi accideret, hæredem nuncuparet, id ab Rege Franco quamuis non è re dignitatevè Franciæ comprobaretur, confirmaretur que. Mortuo in Hieroſolymitana expeditione Roberto, & Niceæ in Bithynia ſepulto Henricus rex cum Nothū in aula Francica educatū in poteſtate haberet, eum Ducem ſalutatum, fideque iureiurando obſtricta, & oſculo fidelitatis vtrinque delibato, in poſſeſſionem paterni dominatus cum præſidio miſit. Maxima procerum eius gentis pars indignè ferebant eum puerum nouem annorum inter ſuos dominari: cùm Rhollonis primi ducis iuſta legitimaq; ſoboles ſupereſſet. In primis patruos iuſtos legitimoſque habebat, Maugerum Archiepiſcopum Rotomagenſium, & Gulielmum militaris ingenij virum. Continuò bella de ſumma rerum inter Normannos ciuilia exorta, ſed ingentem vim auri, arceſq; à patre, ætatiſque rectores fideliſſimos, ſummóſque bello viros acceperat Nothus. Rex Notho auxilia miſit: quibus ille cumulatus, facilè aduerſarios ſuperauit. Tandem ab Eduardo Anglorum rege hæres inſtitutus, cæſo Haraldo regnum armis obtinuit. *Æmil. lib. 3.*

HENRICVS, frater nothus Petri regi Caſtellæ ac Legionis cùm animaduerteret Caſtellanos infenſos eſſe Petro fratri, propter crudelitatem, ad Petrum Aragoniæ regem confugit. Cuius auxilio, ſimul etiam Caroli V. Gallorum regis ope pulſo Petro regnum occupauit, an. 1365. *Polyd. lib. 19.*

Habebat in matrimonio Ioannes Caſtellanus rex Beatricem filiam Ferdinandi regis Luſitani. Quo ſine virilis ſexus legitimis liberis mortuo, regnum Luſitaniæ iure hæreditario vxori ac ſibi debitum reperiebat. At Ioannes filius nothus ipſius Ferdinandi, qui ab initio factus monachus, in ordinem D. Benedicti, ſiue, vt aliis placet, Ciſtercienſium venerat, vocantibus eum Luſitanis principibus, regnum paternum obtinuit. Eſt non multò pòſt nauali prælio inter reges dimicatum in quo Caſtellani ſuperiores fuerunt. Ioannes Anglorum armis reductus eſt. *Polyd. lib. 20. Ang. Hiſt.*

FRIDERICVS Comes Lunæ, Martini Siciliæ regis ex meretrice nothus, mortuo patre, mox etiam Martino auo Aragonum rege, propter illegitimos natales repudiatus eſt, regno ad Ferdinandum Caſtellæ infantem delato. Cæterùm officij cauſa, & vt in verba regis iuraret, magnifico comitatu ccc. equitum Barcellonam venit, vexillo permixtis Aragoniæ & Siciliæ ſignis ad regij vexilli magnitudinem vſus. Quæ res inuidiam ei conflauit magnam. Rex de eo certior factus, vexillum illud ſibi dari cupiuit, ſeſe ſimile illi conficiendum curaturum aſſerens. Vexillarius ergo vt erat iuſſus, eo exemplo vexillum fecit, ſed transuerſa faſcia coloris Veneti. quæ indicaret, conſueto apud magnas familias more illegitimos natales. Rex id ad ſe poſtea perlatum, tradi Friderico præcepit: illud Ferdinando, hoc Friderico dignum eſſe dictitans. Puer à ſuis edoctus, faſciam illam ignominiæ eſſe argumentum, nunquam poſteà niſi album geſſit & breue vexillum. Sic Ferdinandus magiſtros magis pueri, quàm puerum ipſum reprehendit. *Valla lib. 3. hiſt.*

AMVNDVS Gothorum & Sueonum rex, Vilis dictus, erat Amundus Annoſi regis ex concubina filius. Quod tunc adeò vile exiſtimatum fuit, vt qui ex illegitima commixtione nati erant, perpetuò rubore ſuffuſi, vix auderent inter honeſtos comparere, etiamſi Regum filii fuiſſent. Sic etiam Carolus, Sueonum & Gothorum, & Noruegianorum Rex, optimæ ſpei adoleſcentem ex concubina procreauerat, eámque iam moriturus, vt filium legitimum efficeret, deſponſauerat: attamen idem Filius non ſolùm paternis regnis, ſed ab omni alia hæreditate ſeclusus, infami conditione vixit, & conſenuit. Amundus certè etſi defectum natalium ſumma probitate redimeret, tamen nunquam potuit perfectam obedientiam à ſubiectis populis aſſequi. *Ioannes Magnus lib. 18. cap. 6.*

SVEONIS II. Donatum regis ſpurij multi fuere. Patri primus ſucceſſit Haraldus. Haraldo S. Canutus, in templo à Fionibus cæſus: Canuto Olaus. Olauo Ericus, in ſacra expeditione mortuus. Erico Nicolaus. *Saxo. lib. 11. & 12.*

Pomp. Lætus ortus eſt in Calabris: quibus adempto Græcorum commercio, nihil eſt tota Italia ſimplicius. Clarum in familia ſtemma, ſed in quo tantus vir non ſit legitimè natus. Ipſe Geneſim ſuam ſemper in occulto habuit, aut certè ignorauit. Sed cur ignoraſſe credi poſſit, cum ſuis quandoque per litteras & nuncios ad id miſſos, multis precibus domum accerſitus, vt tantas neceſſitudines non ignoraret, in honore ſcripſit ſententiam: Pomponius Lætus cognatis & propinquis ſuis ſalutem. Quod petitis, fieri non poteſt. Valete. *Sab. in eius vita.*

GRATIANVS Monachus S. Proculi, natione Tuſcus, doctor Bononienſis, auctor Decreti, ſpurius fuit. *Volaterranus lib. 22. Antr.*

BARTOLVS de Saxoferrato I.C. quidam nothum fuiſſe ſuſpicantur ex iis, quæ ſcripſit in l. quidam cùm filium, *ff. de verb. oblig. Hotomannus de verbis iuris.*

IO. ANDREÆ, patre Andrea, & matre cōcubina natus, apud Nugellium agri Florentini oppidum, Iuris ſcientia virtutibuſque aliis natalium pudorem texit. *Volat. lib. 21. Antroph.* Hanc tamen famam ipſemet diluit in additionibus in ſpeculum Durandi, rubrica de filiis presbyterorum, patremque ſuum laïcum fuiſſe & ludimagiſtrum teſtatur, & ſe ab illo primas litteras eductum: poſtea tamen Eccleſiaſticis ordinibus initiatum, presbyterum egiſſe. Cæterùm his verbis non tam legitimum ſe eſſe, quàm non ex ſacerdote, ſed ex ludimagiſtro natum probat.

IOANNI Cypriorum regi ex concubina Iacobus natus eſt, magni ſpiritus adoleſcēs, ex coniuge Helena Palæologa Carlotam tantùm ſuſceperat: quæ poſtquam adoleuit, Ioanni regis Protugalliæ patrueli nupſit. Vir eius, cōſenſu procerum in regnum accerſitus eſt, qui viuente ſocero rem adminiſtraret. Eum ſocrus veneno ſuſtulit è medio, & regni gubernacula recepit. Carlota multis affecta contumeliis ad fratrem confugiens, ſuas conqueſta calamitates, opem petiit. Iacobus non tam ſororis gratia, quam regni ſibi parandi, cœpit cum amicis id agere, vt rex appellaretur. Interim Carlota ſuaſu matris ac procerum, Ludouico Sabaudiæ ducis filio nubit. Is Venetiis claſſe parata, in Cyprum nauigat, magnoque omnium applauſu ac fauore rex appellatur. Iacobus conſilio & ope Marci Cornelij Veneti, cum amicis Alexandriam nauigauit, Soldani opem imploraturus. Ab eo igitur rex ſalutatus, impio & infami iuramento obſtrictus, in regnum reducitur, Ludouico cum Carlota vxore pulſo. *Æn. Syl. de bello Rhodio.* Duxit is Venetā è Corneliorum gente, à Repub. adoptatam. Ea poſthumum peperit, qui in regno ſucceſſit. At vbi ſeditioſi quidam, Iacobi Notham Ferdinandi Neapolitanorum regis filio itidem notho clàm deſponſare, & regnum a Venetis auertere conati ſunt: illorum audacia oppreſſa, regina, mortuo puero, Venetias perducta, & Patauii mortua eſt. Regnum Venetis ceſſit. *Sab. lib. 10. Decad. 3.*

Alemanni ſuapte natura Vngaris infenſi, ne CORVINO Romano ſanguine Mathias Vngarorum Rex ac pater Ioannes, quemadmodum Gentilitia Corui inſignia teſtabantur natus eſſe videretur, auctore Vlrico Ciliæ Comite, fabulam haudquaquam inſulſam commenti ſunt. Sigiſmundum Imper. aiunt in Tranſſyluanis agentem, cum venuſtiſſima Valachi cuiuſdam nobilis puella cōcubuiſſe: hanc tertio à ſemenſe repetitam, grauidam deprehendiſſe, donaſſe magnificè, ac ſymboli loco annulum reliquiſſe: mandaſſe, vt quicquid pareret, diligenter aleret, educarétque, educatúmque ad ſe cum ſymbolo mitteret. Hanc deinde amplè dotatam, Valacho haud quaquam ignobili nupſiſſe: qui ob dotis amplitudinem, & ingenui ſtupri gloriam, oblatam à puella conditionem minimè recuſauit. Scitum & elegantem hunc puerum in tempore fuiſſe editum, quem mater Ioannem appellauit. Quum infans in matris gremio iaceret, aduolaſſe coruum, & annulū ſymboli loco datum abſtuliſſe: parentem ingenti dolore correptam, vitū ſubitò exoraſſe, vt coruum inſectaretur, & annulum recuperaret, ne pueri ſpes magna, inauſpicatæ auis rapina perderetur. Vitum tandem confoſſo ſagitta coruo, annulum continuò recepiſſe, Ioannem eximiæ deinde pulchritudinis adoleſcentem, materno iuſſu ad Sigiſmundum veniſſe, & oſtendiſſe annulum: recognito regem annulo, prædiis ac villis cum amplè donaſſe. *Bonfin. lib. 9. Dec. 3.*

ALOYSIVS vel Ludouicus Grittus, Andreæ Venetorum Ducis F. nothus, ab eo, dum Conſtantinopoli ageret, ſuſceptus, in magna gratia fuit apud Solymanum Turcorum Imp. & ab eodem è Byzantio miſſus cum ampliſſimis mandatis ad Ioannem Panoniæ regem, vt Budæ conſideret, tueretúrque in iis regionibus Othomannicū nomen, conſiliiſque omnibus belli & pacis intereſſet, impedito Solymanno bello Perſico Grittus

Iam

Iani Dociæ Ducis Hungari calumniis adductus, Americum Cibachum Varadinenſem Epiſcopum, cui primas inter omnes
A proceres Ioannes Tranſſyluaniæ rex deferebat, ad ſe cu ſplẽdido comitatu venientem perfide oppreſſit, eius potentiam & fidem ſuſpectam habens. Cuius crudeli morte ſic permoti ſunt Tranſſyluani populariter, vt manu facta, Grittum ad oppidum Meges captum ſecuri percuſſerint: & in eius cruore proceres & propinqui penulas militares, ſolenni ceremonia, more gentis intinxerint, vt diu ſecum exactæ vindictæ memoriam deferrent. Ianus Docia, qui ſua manu Americo caput detruncarat, grauiore ſupplicio affectus diſcerptúſque eſt. Quum Gritti truncus à carnifice nudaretur, loculus in femorali cum gemmis immenſi precij repertus eſt, adeò vt ea omnis præda aureorum nummûm quadraginta myriadas ſuperaſſe dicatur. *Iouius.* Erat Gritto filius, Antonius Epiſcopus. Quinque-ecclesienſis: eum Clemens VII. Pontifex, in patris auique gratiam, cogitabat adiungere numero Cardinalium. Sed ecce, dum regnum ſibi Ludouicus pollicetur, & in ſumma eſt omnium expectatione, pater etiam hoc tanto filij ſucceſſu plurimùm gauderet, per occaſionem ſimultatis atque factionis in eum excitatæ, comprehenſus ab aduerſariis & capite multatus fuit, circa annum Sal. 1534.

B Mulier quædam habebat plures Liberos, quibus, cùm moribunda in lecto eſſet, accerſitis: Filij, inquit mei, priuſquàm hac ex vita migrem, ne animæ meæ iacturam patiar, ſum vobis quiddam relatura. Vnus veſtrûm eſt mihi non ex marito conceptus, qui rem mariti iniuſtè poſſidet: eum vobis nuncupabo, niſi vos nolueritis. Tum filij, cum quilibet de ſe metueret: Quin, inquiunt, mater ab hoc onere nos te abſoluimus, & mutuò nos liberamus. *Gilbert. Cogn. lib. 1. Narrat.*

Ivlianvs Medices, Vrbini exulans, cum matrona conſueuerat, non ſolus. Illa partu leuata, filium natum per ancillam ad orphanothophium exponi noctu curarat. Ancilla pietate mota Iuliano rem indicat. Is quantumvis dubitaret ſuus eſſet, nec ne, ad ſe puerum deferri iuſſit, & liberaliter educari curauit, Hyppolyti nomine indito. Quem poſtea Leo X. Iuliani frater Cardinalem creauit. *Garimbercus lib. 4. de vitis Pontif.*

SPVRII EXOSI.

Romæ magnus Pompeius filius fuit Strabonis, cuius cadauer Romani odio prouecti in publicum proiecerunt & calcauerunt. *Plut. de ſera num. vindict.*

C ☞ *Conſulat Lector de Spuriorum ſucceſſione in Imperia, Regna, Principatus, Locum de Succeſſione, vbi problematicè per exempla, quorum nonnulla hic præmittuntur, diſputatur, an Spuriorum ſucceſſio admittenda?*

* Stabulum.

* Definitio & Etymologia.

Stabvlvm generaliter accipitur pro quacunque ſtatione aut loco, vbi quis ſtare vel manere conſueuit. Propriè autem idem quod diuerſorium vel hoſpitium, in quod aliquis longo itinere feſſus ſuccedit. [illegible], [illegible], Græcè, vnde & proſtibulæ meretrices dictæ, quod quæſtus melioris gratia concurrentibus aduenis ante ſtabula manerent. Vſurpat in hac ſignificatione. *Virg. 7. Æneid.*

Ardua tecta petit ſtabuli.

Stabula numero plurali, accipiuntur loca in quibus armenta & greges conſiſtunt, dicta tanquam ſtationes animalium. Hinc & nomina propria accipiunt ab animalibus, quorum ſtationi ſeruiunt, putà equile, ouile, hara, caprile.

D *S. Auguſt. tract. 42. in Ioan.* Iter agis inquit, ſtabulum eſt hæc vita, id eſt, diuerſorium.

Stabularius idem quod Caupo. *Tertullian. Apolog. cap. 39.* Vlpian. Iuriſc. Caupones & ſtabularios eos accipimus, qui cauponam vel ſtabulum exercent. *Auguſt. lib. 8. de ciuit. Dei*, ſtabularias mulieres vocat, quæ exercent ſtabulum, & viatores mercede paſcunt. Stabularij ſunt Catoni, qui ſtabulo præſunt, famuli villatici.

Hinc ſtabulo ſiue ſtabulor verbum, idem quod ſto, diuerto, commoror: & ſtabulatio, manſio in diuerſorio.

STABVLA. ☞ *Vide Armentorum Loca. Vbi de Loco agitur materialiter conſiderato, ſecundùm ea quæ illo continentur.*

STABVLARII. ☞ *Pete ex Loco de operis Mechanicis, quæ circa animalia occupantur.*

* Statio. **B**

Definitio, Etymologia, Et Acceptio.

Statio propriè ipſum ſtandi actum ſignificat, & ab hac ſignificatione cæteræ eius vocis ſignificationes accipiuntur, vnde ſtatio dicitur locus ſinuoſus, in quo naues ad tempus conſiſtunt. Ita *Virgil. 2. Æneid.*

Nunc tantum ſinus, & ſtatio malè fida carinis.

Stationes etiam ſunt loca in quibus milites conſidebant, & excubabant. Imò & cuſtodes Principum ſtationes ſuas habent, alij ad fores Palatii, alij ante ipſum cubiculum, Plutarchus vocat [illegible]. & *Virgil. 9. Æneid.*

——Vigiles ſimul excitat, illi
Succedunt, ſeruantque vices ſtatione relicta.

Etiam locus ad quem plures conueniunt, vt de re aliqua diſcernatur & ius dicatur, ſtatio nuncupatur apud *Gellium lib. 13. cap. 13.* & *Iuuen. Sat. 1.*

Stationes omne Theatrum.

Stationes denique ſunt apud ſcriptores Eccleſiaſticos, conuentus ſacri in quibus Chriſtiani in oratione ſtabant, ſuntque **F** hodie plures Romæ & alibi, in vſu apud Catholicos, ſed de illis ſtatim.

A ſtatione milites ſtationarij dicti, qui ſtationem id eſt, excubias ſeruant.

Statores etiã hic appellantur, ſuntq; illi qui ſtant ad iuſſa capeſſenda, & alio nomine Lictores & apparitores vocantur. *Cic. lib. 2. Ep. 19.* Exiſtimaui eſſe faciendum, vt ad te ſtatores meos, & lictores cum literis mitterem. *Petron. in Satyr.*

Quidam enim fœminæ ſordibus calent, nec libidinem concitant,
Niſi aut ſeruos viderint, aut ſtatores altius cinctos.

* STATIONES RELIGIOSÆ.

☞ *Quædam huc ex Loco de Litaniis.*

Stationis nomine ſignificabant antiqui Chriſtiani actum quendam corporis, in quo ſacris conuentibus orantes ſtabant, nunc ad hanc baſilicam, nunc ad illam conuenientesn, onnúquam ad martyrum ſepulchra, Deumque ſtantes deprecabantur, & fiebat id potiſſimum die Dominica, vt teſtis eſt *Tertullianus de Corona militis*: & inter Paſcha & Pentecoſtẽ, & ſcribit *in lib. de Ieiunio*, eas ſtationes nonnunquam in veſperam **G** productas fuiſſe. Meminit etiam earundem *in lib. ad vxorem.*

Hinc ſtationis vocabulum in hoc fere, ſenſu vrbi Romæ notiſſimum eſt ex antiquitate relictum, ipſa etiam obſeruatione veteri per manus tradita & retenta. Nam veteres Romani Pontifices ſtatis quibuſdam diebus, præcipuéque in Quadrageſima, & feſtis ad diuerſas vrbis Romæ Eccleſias accedebãt, vbi ſermone vel concione ad populum aſtantem habita, & oratione ad Deum facta, diuina myſteria poſtea cum Clero, & populo Romano celebrantes, participabant. Qui actus ſtatio appellata eſt, à ſignificatione, quam *Cicero lib. 6. ad Atticum* vſurpauit, pro temporaria videlicet habitatione, vel etiam à ſtando, quod in his accedentes populi ſtarent.

Has ſtationes, hoc eſt, ad diuerſas Eccleſias ſolennes proceſſiones & conuentus commemorant, *Auctor vitæ Damaſi Papæ, & Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Hilarij Papæ.* Ille quidem ſic: Populus Romanus per cœmeteria martyrũ ſtationes ſine clericis celebrabat. Et pauló infrà: Felix vrbem irrupit, & ſtationem in Iuli Baſilica Tranſtyberim dare præſumit. **H** Hic verò: Hic conſtituit in vrbe miniſteriades qui circumirẽt conſtitutas ſtationes, fecitque ſcyphum aureum anſatum, vel ſtationarium librarũ octo, pro vſu ſtationum. Per miniſteriales autem clericos idoneós adminiſtrandum, & officiandum in Eccleſiis diebus ſtationum intelligit. Quare diu fuerunt in vrbe ad hoc Cantores deputati, præbendas proptercà habentes in Eccleſia S. Mariæ de roſa, quum non omnes Eccliſiæ vrbis haberent, tunc canonicas vel proprios Clericos ad diuininum officium peragendum.

Eas porrò Stationes poſtea S. Gregorius Papa certo ſub numero limitauit, totidem per totum annum ſtatuens: videlicet, quatuor Dominicis aduentus Feriis 46. & Sabbatho quatuor temporum, Vigilia, & die Natiuitatis Domini, S. Stephani, S. Ioannis Euangeliſtæ, SS. Innocentium, kal. Ianuarii in circumciſione Domini, die Epiphaniæ Dominicis in LXX. LX. & L. à feria 4. Cinerum vſque ad Dominicam in Albis

per totam Quadrageſimam, in die S. Marci in Aſcenſione Do-
A mini, à Virgilia Pentecoſtes; vſque ad Dominicam Trinitati excluſiuè, in feſtiuitatibus S. Crucis, & anniuerſaria dedicationе Eccleſiarum S. Saluatoris, & SS. Petri & Pauli Apoſtolorum.

Quibus diebus ſequentes Pontifices adiunxerunt Litanias triduanas ante Aſcenſionem, ſolennia. Beatæ Virginis Deiparæ, Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, & Natiuitatis. Item SS. Angelorum, S. Ioannis Baptiſtæ, SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, Laurentij & aliorum quorundam martyrum, quorum poſtea memoria exoleuit.

Hinc *Ioann. Diaconus lib. 2. vita S. Gregorij Papæ*: Stationes inquit, per baſilicas, vel beatorum Martyrum cœmeteria, ſecundùm quod hactenus plebs Romana, quaſi eo viuente certatim diſcurrit, ſollicitè ordinauit, per quas & ipſe ſimul diſcurrens, dum adhuc eloqui præualeret XL. Homilias Euangelij coram Eccleſia diuerſo tempore declamauit.

In vrbe verò vnaquæque Eccleſia ſtationalis vicinam aliquam aliam ædem ſacram habebat, in qua populus die ſtationis colligebatur, & ibi dicebatur collecta ſuper populum collectum: & exinde omnes ſimul proceſſionaliter ad Eccle-
B ſiam in qua erat ſtatio, accedebant, ſolenique Miſſarum ſacrificio & concioni intererant.

Stationes autem quæ celebrantur, ſunt à Dominica prima aduentus vſque ad Sabbathum ante S. Trinitatem cum tribus feriis quatuor temporum 76. diebus numero tribus & octuaginta, celebratæ. Nam die Natalis tres, & feria 5. post quartam Dominicam Quadrageſimæ duæ ſtationes ſunt.

*STATIONES CVM SEPTEM, ECCLESIARVM, TVM ALIÆ, quæ Romæ celebrantur.

In Baſilica Patriarchali Lateranenſi, ſunt ſtationes. 8.

Dominica 1. Quadrageſimæ vetuſtiſſima eſt ſtatio cuius Homiliarum XL. S. Gregorij Papæ libro mentio extat.

Dominica Palmarum.

Feria 5. in cœna Domini.

Sabbatho ſancto.

Sabbatho in Albis vetuſtiſſima, à tempore ſancti Grego-
C rij Papæ.

Feria 3. Litaniarum triduanarum ante Aſcenſionem Domini recens ſtatio.

Sabbatho ante Pentecoſten.

In Baſilica Patriarchali S. PETRI Apoſtoli in Vaticano ſunt ſtationes XIII. & conceduntur Indulgentiæ vberes eas obeuntibus, de quibus extat Bulla Nicolai IV. Bonif. VIII. Clem. VI. & aliorum.

Omnibus quatuor Sabbathis quatuor temporum.

Dominica 3. Aduentus Domini.

In Epiphania Domini vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.

Dominica in Quinquageſima vetuſtiſſima ſtatio.

In baſilica Patriarchali S. Pauli Apoſtoli extra muros vrbis via Oſtienſi ſunt ſtationes V. & Indulgentiæ plenariæ diebus illarum.

In die SS. Innocentium.

Dominica in Sexageſima.

Feria 4. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ.

Feria 3. Paſchæ vetuſtiſſima ſtatio.

Feria 5. Poſt Pentecoſten, & die Conuerſionis S. Pauli.

D In Baſilica Patriarchali S. Mariæ Maioris, in Exquiliis ſtationes XII. Et multæ ſunt in illa Indulgentiæ à Nicolao IV. conceſſæ certis diebus eam viſitantibus.

Dominica prima Aduentus Domini.

Singulis quartis feriis quatuor temporum.

In vigilia Natalis Domini.

Die S. Ioannis Euangeliſtæ.

Feria 4. maioris Hebdomadæ.

In die ſancto Paſchæ vetuſtiſſima ſtatio, à tempore S. Gregorij Papæ:

Feria 2. Litaniarum triduanarum ante Aſcenſionem Domini, recens ſtatio.

In Baſilica Patriarchali. S. Laurentij extra muros ſunt ſtationes tres.

Dominica in Septuageſ. vetuſtiſſima ſtatio.

Dominica 2. in Quadrageſima.

Feria 4. Poſt Paſcha vetuſtiſſima ſtatio ante mille annos.

In Titul. S. Mariæ Tranſtiberim ſunt ſtationes. 2.

In Circumciſione Domini kal. Ianuariis.

Feria 5. poſt 2. Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Chryſogoni ſtatio feria 2. poſt Dominicam Paſſionis.

In Titulo S. Cæciliæ ſtatio feria 4. poſt. 2. Dom. Quadr.

In Titulo S. Anaſtaſiæ ſunt ſtationes tres.

Die Natalis Domini in Miſſa auroræ.

Feria 3. poſt primam Dominicam Quadrageſimæ.

Feria 3. poſt Pentecoſten.

In Titulo S. Laurentij in Damaſo ſtatio feria 3. poſt. 4. Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Marci ſtatio feria 2. poſt 4. Dom. Quadrag.

In die S. Marci in Litaniis maioribus ibidem eſt collectio.

In Titulo S. Martini in montibus ſtatio feria 5. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ, quanquam exoleuiſſet, reſtituit Paulus Papa. IV.

In Titulo S. Sabinæ ſtatio feria 4. Cinerum.

In Titulo S. Priſcæ ſtatio feria 3. maioris Hebdomadæ.

In Titulo S. Balbinæ ſtatio feria 3. poſt 2. Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo SS. Nerei & Achillei olim erat ſtatio feria 2. maioris Hebdomadæ, nunc exoleuit.

In Titulo S. Xyſti ſtatio feria 4. poſt Dominicam tertiam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Marcelli ſtatio feria 4. de Paſſione.

In Titulo S. Suſannæ ſtatio Sabbatho poſt tertiam Dominicam Quadrageſimæ.

In Baſilica SS. XII. Apoſtolorum, ſunt ſtationes ſex, omnibus ſextis feriis quatuor temporum.

Dominica 4. Aduentus Domini.

Feria 5. poſt Paſcha.

In Titulo S. Quirici ſtatio feria 3. de Paſſione.

In Titulo S. Euſebij ſtatio feria 6. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Prudentianæ, ſtatio feria 4. poſt tertiam Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Vitalis, ſtatio feria 6. poſt 2. Dom. Quadrag.

In Titulo SS. Marcellini & Petri, ſtatio Sabbatho poſt ſecundam Dom. Quadrageſimæ.

In Titulo S. Clementis, ſtatio feria 2. poſt ſecundam Dominicam Quadrageſimæ.

In Titulo S. Praxedis, ſtatio feria 2. Maioris hebdomad.

In Titulo S. Petri ad Vincula, ſtationes duæ.

Feria 2 poſt primam Domin. Quadrageſimæ.

Feria 2. poſt Pentecoſten.

In Titulo S. Laurentij in Lucina, ſtatio feria 4. poſt tertiam Domin. Quadrageſimæ.

In Titulo S. Crucis in Hieruſalem, ſtationes tres.

Dominica 2. Aduentus.

Dominica 4. in Quadrageſima.

Feria 6. Paraſceues.

In titulo S. Stephani in Cœlio monte, ſtationes duæ.

Feria 6. de Paſſione.

In Titulo SS. Ioannis & Pauli, ſtatio feria 6. poſt Cineres.

In Titulo SS. Quatuor Coronatorum, ſtatio feria 2. poſt 4. Domin. Quadrageſimæ.

In Diaconia S. Mariæ in Dominica, ſtatio Dom. 2. Quadrageſimæ.

In Diaconia SS. Coſmæ & Damiani, ſtatio feria 5. poſt quartam Dominicam Quadrageſimæ.

In Diaconia S. Georgij in Velabro, ſtatio feria 5. poſt Cineres.

In Diaconia S. Nicolai in carcere Tulliano, ſtatio Sabbatho poſt 4. Dom. Quadrageſimæ.

In Diaconia S. Hadriani, collectio feria 2. Litaniarum triduanarum.

In Diaconia B. Mariæ Nouæ, collectio feria 3. Litaniarum triduanarum.

In Archipresbyteratu olim, nunc Titulo S. Ioannis ante portam Latinam, ſtatio Sabbatho de Paſſione.

In Archipresbyteratu olim, nunc Titulo S. Apollinaris, ſtatio feria 5. de Paſſione.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Laurentij in Paneperna, ſtatio feria 5. poſt primam Dominicam Quadrag.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Syluestri in campo, ſtatio feria 5. poſt 4. Domin. Quadrageſimæ.

In Monaſterio & nouo Titulo S. Pancratij, ſtatio Dominica in Albis.

In

In Archipresbyteratu S. Mariæ Rotundæ, alias Pantheon, Feria 6. poſt Paſcha.

A In Archipresbyteratu, nunc Monaſterio & nouo Titulo S. Tiphoniſ, ſtatio Sabbatho poſt Cineres.

In Monaſterio, & nouo Titulo S. Mariæ Angelorum in thermis Diocletiani, Sabbatho poſt 3. Domin. Quadrag.

Sunt omnes Eccleſiæ XLIV.

Stationes XXCVII.

Diebus XXCIII.

Scripſit de his earumque varietate, & aliis eò pertinentibus Onuphrius Panuinus, ad quem recurret, qui particularem de iiſdem notitiam deſiderauerit.

Stationes verò VII. Eccleſiarum, nuper euulgauit. *M. Attilius Serranus.*

Stationes Ciuitatis Colonienſis, ☞ *Pete ex Loco de Reliquiis SS.*

☞ *Vide etiam Titulum de Eremitis & Monachis. Item de Proceſſionibus.*

Statua. Statuarij.

B DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STATVA eſt ſimulachrum ex materia ſolidiore, quod alicui vel mortuo, vel etiam viuenti, ob præclara in Rempub. merita, tanquam duraturum mnemoſynon poni olim conſueuit, loco aliquo conſpicuo. Græci ἀγάλμα, Hebræi *Matſebloth* appellant. Item *Peſel*, ſculptile. Eſt minus generale nomen quam imago, vt quæ ad picturas ſe etiam extendit, & tabellas rem aliquam coloribus exprimentes; ad quas Statuæ nomen ſe non extendit, vti nec ſimulacri, quæ tamen velut in æternitatis commendationem ſunt inuenta.

* STATVARIA ET STATVARII.

ILLIVS ANTIQVITAS, INVENTIO.

Statuariæ inuentorem faciunt nonnulli SARVCH filium Reu, ex poſteris Sem, vt conſtat *Geneſ. cap. 11. verſ. 20* eumque volunt ſtatuas & picturas inueniſſe, quibus repræſentarentur viri principes, & colerentur: adeoque ab hoc primum ortam Idololatriam. Verum primus illius auctor Nemrod ſiue Belus certius exiſtimatur. Vnde Saruch eamdem ſua plaſtice duntaxat promouiſſe dicendus eſt, non inueniſſe.

C Certè vxor Loth excita ſtrepitu ignis & ſulphuris è cœlo pluentis, & pereuntium clamore, reſpiciens poſt tergum, verſa eſt in ſtatuam ſalis, *Gen. 19.* quæ formam illius & imaginem retinuit, eamq; adhuc extare memorat Adrichomius, & duraturam vſque ad diem iudicij Targum Ieroſolymitanum addit.

☞ *Vide multa de hac ſtatua vxoris Loth, in Loco de Sale.*

In quantum vero licitum ſit Chriſtianis ſtatuas fabricare, vel per eas aliquorum ſimilitudinem aut formam repræſentare, eamque venerari, ☞ *Quære abundè in Loco de Imaginibus, Adoratione, &c.*

STATVARII.

☞ *Mira hic vocabulorum confuſio & abuſus. Non quantum eius fieri potuit, diſtinximus, rei potius naturam quàm vulgi conſuetudinem ſecuti. Statuarij reſpectu formæ, Cælatores itidem & Fictores: Sculptores ob inſtrumentum: Marmorarij ob materiam. Iam quia & Marmorarij & Metallici ſtatuarij ſcalpro vtuntur, eiuſdem erunt conſiderationis inſtrumenti ratione: reſpectu verò materiæ diuerſi. Artificis interdum eiuſdem eſt & ſculpere & cælare & fundere: in quo niſi diuerſitatem conſiderationis amplectaris, nunquam confuſa iſta diſtinxeris.* D *Eſt quando Statuaria vſus etiam ad Architectos pertingit: vt quando figuli & marmorarij operas ſuas architecto locant, tunc ſanè non tam μηχανικαὶ artes hæ appellandæ erunt, quam architecti miniſtræ. De Statuariis Italiæ ex profeſſo egit hoc æuo Georgius Vaſarus Aretinus pictor & architectus.*

IN GENERE.

Statuaria videtur in ſpecies quinque diſtributa, de rationibus ſubiectæ materiæ. Siquidem lignorum vel eboris elaboratrix, Tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibuſdam dicti Deſectores. Quæ argillam tractat, Plaſtice vocari ſolet: at quæ gypſum, Paradigmatice, quoniam ab typis non abſcedit, Gypſochoos ſunt qui dicant ipſos artifices. Quæ lapides ſcalpit, Colaptice nomē habet, ſeu Sculptura: Lithozoos appellabant hoſce. Poſtremò quæ cū metallis contrahit, Glyphice eſt, vel Scalptura, cuius ratio duplex: nam ſi adhibeatur cera, deductionis ratione, Agogice vocatur. Etenim ab fundendi argumento chemicen, id eſt, χημικήν, alteram dixere. Porrò Anaglyphicen intelligunt, quum ita exculpſimus, vt promineant imagines: Diaglyphicen verò ad impreſſuram ſpectare. Nam Encolaptice, laminas cælando conformatur: ſicut vaſa Toreutice, fibulas, candelabra, ac id genus plura. Encauſtice vel Inuſtoria, argentum, æs, vitrum expingit: vnde encauſtum dicere vulgò ſmaltum poſſumus. Proplaſticen accipiunt, vbi futuri operis formas confingunt plaſtæ ex creta: nam ſi id ipſum ex cera ſculptor facit, Protypus dicitur: ſi ex ligno architectus, *Modulus. Cælius lib. 29. cap. 24. A. L. Plinius* Statuarios appellat ex ære, Marmorarios ex marmore, *lib. 36. cap. 5. hiſt. Naturalis.*

Soli Ægyptij non oculis totius ſtatuæ compoſitionem metiebantur, ſed dimenſione, vt ex variis multiſque lapidibus in vnum corpus ad certam menſuram redactis, ſtatua perficeretur. Res profectò miranda, diuerſos artifices variis in locis ita in vnam menſuram conuenire, vt quandoque ex viginti quandoque ex quadraginta partibus vnica ſtatua componeretur, *Diod. lib. 1. cap. vlt.*

Rhodii in arte ſtatuaria ſummi artifices. Ea propter de iis Pindarus *Ode 7. Olympiorum*: F

ἔργα δὲ ζώοισιν ἑρπόν
τεσσι θ' ὁμοῖα κέλευθοι
φέρον. ἦν δὲ κλέος
βαθύ. δαέντι δὲ καὶ σοφία
μείζων ἄδολος τελέθει.

Opera & animalibus & reptilibus ſimilia vici Rhodiorum ferebant, eratque gloria ingens. Docti autem ſapientia maior certiorque eſt. Tam ſcitè ſcilicet & animalia & reptilia imitabantur. Id quod pietati eorum Pallas dedit, cùm primi mortalium Mineruæ apud ſe natæ aram ædificauerint.

Fuit Similis ÆGINETA, Euclidis F. Dædalo æqualis ætate, gloria multò inferior. Nam Dædalus, cùm à regia ſtirpe, eius gentis, Metionidæ ſunt appellati (*Diodor. l. 5.* Eupolemi F. facit Athinij nepotem, Erechthei pronepotem) Athenis ortum duceret, non magis artis præſtantia, quam erroribus & caſuū varietate multa fuit apud omnes gentes nominis celebritate. Is enim cùm occiſo ſororis filio Talo, inuidiæ cauſa, quam patriis legibus noxam meruiſſet probè noſſet, in Cretam ad Minoëm confugit, vbi & Regi ipſi, & eius filiabus miri operis ſigna fecit, ſicuti Homerus in Iliade memoriæ prodidit. Verùm poſtea à Minoë capitalis fraudis damnatus, & è vinculis cum filio elapſus, Inycum (ea Siciliæ vrbs eſt) euaſit, ad regem Cocalum. Et ea fuit Siculis cum Minoë bellandi cauſa, quòd poſcente Minoë Dædalum ſibi dedi, Cocalus recuſaſſet. In tanto verò ob artis excellentiā apud Cocali filias honore fuit, vt de nece Minoi inferenda conſilium inierint. Neque verò quidquam fuit Dædali fama vel in Sicilia, vel in Italia illis tēporibus clarius. At Smilis, nuſpiam apud alias gentes quàm Samios & Eleos peregrinatus eſt, quod ſit memoriæ proditum: Samiis Iunonis ſignum fecit, *Pauſanias l. 6.* Dædali ſtatuæ, ait Plato, niſi ligentur, diſcedunt atque aufugiunt. *Diodorus.* Nimirum quia ſtatuis fabricandis adeò ſuperauit omnes, vt à poſteris traditum ſit, ſigna ab eo facta cùm aſpicere & ambulare viderentur, ſpirantia exiſtimari, Zezes interpretatur: quoniam cùm ſuperiores artifices ſtatuas rudes facerent ἀχείρας, ἄποδας, ἀομμάτους, primus Dædalus manus, pedes, articulos diſtinxit, oculos & palpebras addidit, ſic vt viuentium ſimiles viderentur. Horum mentionem facit *Politicorum primo Ariſtoteles. Palæphatus in Dædalo.* Euripidis & Pindari ſcholiaſtæ. Pauſanias non à Dædalo Dædala, ſed à Dædalis Dædalum nuncupatum ſcribit Athenienſis Palamaonis F. Huic fortè applaudunt, qui Dædalum ſimulachrum e quercu Alalcomenis conſilio Iouem feciſſe fingunt, qua ſibi Iunonem reconciliari, quique δαίδαλον quaſi δεδαλον ἀπὸ τοῦ δαλοῦ dictum memoriæ produnt. Porrò quicquid affabrè, elaboratum eſt, δαίδαλον vocant, *teſte Athenæo.* Theocritus, ἐν τῷ δαίδαλα πολλά, *Homerus Iliad.* ξ. τίθει δ' ἐνὶ δαίδαλα & σ. χάλκευον δαίδαλα πολλά. & ποίησε δαιδάλλων, ornans, varians. *Odyſſ.* τ. παρὰ τῷ δὲ δαιδάλλειν, gloſſula, κατασκευάσματα ποικίλα. Ex iis ἐνδαιδάλλειν, ἐνδαίδαλα atque id genus nonnulla. *Seruius apud Virgil.*

H

——— *& Dædala fingere tecta,*

Dædala ingenioſa expoſuit. Sic Dædala tellus, apud *Lucretium. Feſtus in voce Dædala.*

Ligneam Venerem fabricaſſe dicitur, quæ argento viuo infuſo moueretur. Ex omnibus eius operibus apud Bœotos duo extant, Hercules Thebis: apud Lebadenſes Trophonius:

totidem in Creta è ligno, Britomartis ad Oluntem, & apud Gnoſſios Minerua. Habent iidem & Ariadnæ chorum, cuius in Iliade Homerus mentionem fecit, ex candido lapide. Eſt & apud Delios Venus eiuſdem artificis opus, non magnum ſanè ſignum è ligno, & excéſa vetuſtate manu dextera. Quadrangulæ inſiſtit pro pedibus baſi. Crediderim ſignum hoc à Dædalo Ariadnam accepiſſe, ſecumque illud abeuntem cum Theſeo aſportaſſe. Theſæum certè Delij tradunt Ariadnæ ademptum Apollini Delio dedicaſſe: ne ſcilicet ſibi, ſi illud retinuiſſet, iam domum reuerſo, Ariadnæ deſiderium commoueret, atque ita ex ea recordatione nouis amoris aculeis vreretur. Præter hæc quæ enumeraui, nulla quòd ſciam iam reliqua ſunt Dædali opera. Nam quæ in Iunonis dedicarunt Argiui, & quæ ab Omphace Gelam in Siciliam deportata fuêre, cuncta temporis aboleuit diuturnitas. *Pauſanias in Bœoticis.*

Ante omnes ſtatuarios excelluit PHIDIAS Athenienſis, Ioue Olympiæ facto, ex ebore quidé & auro: ſed & ex ære ſigna fecit. Floruit auté Olympiade xxc111. circiter, ccc. Rom. vrbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuêre Alcamenes, Critias, Neſtocles, Hegeas. Et deinde Olympiade xxcv11. Agelades, Callon, Polycletus, Pragmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycletus, diſcipulos habuit, Argium, Aſopodorum, Alexim, Ariſtidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Clitorium, Myronem Lycium. Nonageſimaquinta Olympiade floruêre Naucydes, Dinomedes, Canachus, Patrocles. Centeſima ſecunda Polycles, Cephiſodorus, Leochares, Hyparodorus. Centeſima quarta Praxiteles, Euphranor: Centeſima ſeptima Echion, Therimachus: Centeſima quartadecima Lyſippus fuit, ſub Alexandro Magno, item Lyſiſtratus, & frater eius Sthenis, Euphronides, Soſtratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quòd nullo doctore nobilis fuit ipſe. Diſcipulos habuit Zeuxim & Iadem. Centeſima viceſima Eutychides, Eutychrates, Lahippus, Cephiſodorus, Timarchus, Pyromachus, Ceſſauit deinde ars, ac rurſus Olympiade CLV. reuiuit, cùm fuêre longè quidem infrà prædictos, probati tamen, Antheus, Calliſtratus, Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. *Plin. lib. 34. cap* 8.

PHIDIAS ab initio pictor, deinde ſtatuarius, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ eſt in Parthenone aſtans, amplitudine xxxv. cubitorum: in cuius ſcuto cælauit prælium Amazonum, & Gigantomachiam: in ſoleis pugnam Lapytharum & Centaurorum. Ex ære verò, præter Amazonem ſupradictam, Mineruam tam eximiæ pulchritudinis, vt à forma cognomen acceperit. Primus artem toreuticen aperuiſſe atque demóſtraſſe iudicatur. Eſt & Romæ in Octauiæ porticibus, eius Venus. *Plinius lib. 34. cap.* 8. Statuam quoque Nemeſis deæ, denûm cubitorû, apud Rhamnuntem Aſiæ oppidum fecit, quæ in manu mali ramum tenebat, ex qua parua ſurgebat complicatio: vbi (teſte Antigono Caryſtio) inſcriptum erat: Agoracritus Parius fecit. Hunc enim diſcipulum ſuum Phidias adeò dilexit, vt nomen eius ſuo inſcripſerit operi. Hinc prouerbium natum eſt: Rhamnuſia Nemeſis. Claruit ille idem minoribus ſimulacris ſculpendis. Plinius eum vocat artificem nunquam ſatis laudatum. Fabius: Phidias (inquit) diis quàm hominibus efficiendis melior. In ebore verò lógè citra æmulum, vel ſi nihil niſi Mineruam Athenis (quod omnium Phidiæ operum excellentiſſimum eſſe, & quia Lemnij dedicaſſent, Lemniam appellari, ſcribit *Pauſan. in Attic.*) aut Olympium in Elide Iouem feciſſet. De eodem quoque perhibetur, quòd cùm Mineruæ ſimulachrum incomparabile feciſſet, nec ei licuiſſet, vt moris erat, nomen ſuum inſcribere, incluſit in clypeo ſuam ipſius effigiem tanta ſolertia, vt ſi conuelleretur, tota operis colligatio & ſtructura ſolueretur. *Plinius ibidem.* Phidias apud Græcos magnus fuit, ob apis & cicadæ ſculpturam. *Gregoras lib.* 8.

ALCAMENEM, ſiue Alcmanem Athenienſem docuit Phidias, ſculptorem nobilem, cuius permulta opera Athenienſes in ſacris ædibus poſuêre, præclaramque Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite Exapolis: huic ſupremam manum impoſuit Phidias, *teſte Plin. lib. 36. cap. 7.* Tenet quoque viſentes Athenas Vulcanus, eiuſdem manibus fabricatus: præter cætera enim perfectiſſimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud miratur, quòd ſtat, diſſimulatæ claudicationis ſub veſte leuiter veſtigium repræſentans, vt non tanquam exprobratum vitium, ita tanquam certam propriamque Dei notam decore ſignificans. *Val. lib. 8. cap. 11.* Alcamenes ſignorum opificio, vno Phidia inferior. Cuius ſtatua in Olympij Iouis fano viſitur. *Pauſan. lib. 5.*

LYSIPPVM Sicyonium primò ærarium fabrum, audendi rationem cœpiſſe pictoris Eupompi reſponſo Tullius affirmat. Eum enim interrogatum, Quem ſequeretur antecedentium? dixiſſe, demonſtrata hominum multitudiné, Naturam ipſam imitandam eſſe, non artificem. Plurima ex omnibus ſigna fecit, inter quæ diſtringentem ſe, quem M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit, mirè gratum Tiberio principi: qui non quiuit temperare ſibi in eo, quanquam imperioſus ſui inter initia principatus, tranſtulitque in cubiculum, aliô ibi ſigno ſubſtituto: cum quidem tanta pop. Rom. contumacia fuit, vt magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepſque quanquam adamatum repoſuerit. Nobilitatur Lyſippus & temulenta tibicina, & canibus à venatione. Inprimis verò quadriga cum ſolis Coloſſo Rhodiorum fecit, & Alexádrum Magnum multis operibus: à pueritia eius orſus. Quam ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps, delectatus admodum illa Deum cùm precio periſſet gratia artis, detractû eſt aurû: precioſiorque talis exiſtimatur, etiam cicatricibus operis atq; conſciſſuris, in quibus aurum hæſerat, remanentibus. Alexandrum amicorumq; eius imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit. Has Metellus Macedonia ſubacta tranſtulit Romam. Coloſſus Tarenti factus à Lyſippo XL. cubitorum mirum in eo, quòd manu vt ferunt mobilis (ea ratio libramenti eſt) nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidiſſe & artifex dicitur, modico interuallo, vnde maximè flatum opus erat frangi, oppoſita columna. *Plin. lib. 34. c. 7.* Statuariæ arti plurimùm traditur contuliſſe, capillum exprimendo, capita minora faciendo quàm antiqui, corpora graciliora ſiccioraque, per quæ proceritas ſignorum maior videtur. Symmetriam diligentiſſimè cuſtodiuit, noua intactaq; ratione quadratas veterum ſtatuas permutando: vulgoque dicebat, ab illis factos quales eſſent homines, à ſe quales viderentur eſſe. Propriæ huius videtur eſſe argutiæ operum cuſtoditæ in minimis quoque rebus. Filios & diſcipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, ſed ante omnes Euthycratem: quanquam his conſtantiam patris potiùs æmulatus quam elegantiam, auſtero maluit genere quàm iucundo placere. DC. operibus nobilis, quæ claritatem potuiſſent dare vel ſingula. Numerus apparuit, cùm defuncto eo theſaurû effregiſſet hæres. Solebat enim Lyſippus ex manipretio cuiuſq; ſigni denarios deponere aureos ſingulos. *Plin. lib. 34. cap. 7. & 8.* Ab eo ſolo fingi voluit Alexander, quemadmodum pingi à ſolo Apelle, Horatius: Edicto cauit, ne quis ſe præter Apellé pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra. Diu in Capitolio in cella Iunonis ſeruatus æneus canis, Lyſippi opus, vſq; ad Vitellij tempora perdurauit, cùm ciuilibus diſcordiis incenſum fuit Capitolium. Is in lingentis vulnus ſpeciem formatus, adeò viuenti ſimilis erat, tantæque æſtimationis, vt cum ij, quorum curæ ac fidei res in Capitolio poſitæ credebantur, pro cæteris rebus pecunia populo cauerent: pro canis ſtatua, vita. Neque obſcurum erat, illud vnum ſignum pluris quàm alia aurea ſigna, precioſaq; permulta, quæ in Capitolio condita erant, populû feciſſe; Idemque effinxit ſtatuam, cui Canonis nomé impoſuit res ipſa: ei enim dimenſiones atq; lineamenta dedit, quæ naturæ legibus ſuis corpori attribuere potuit. Ab ea poſtea cæteri pictores ſtatuariique veluti à normæ ſimulacro, menſuras ceperunt, cùm Lyſippus vſque ad id tempus primus fuiſſet, qui arte arti normam atque regulam adhibuiſſet. *Fulg. lib. 8. c. 11.*

POLYCLETVS Sicyonius, Diadumenum fecit molliter iuuenem C. talentis nobilitatum. Idem & Doryphorum viriliter puerum. Fecit & quem Canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes velut à lege quadam: ſoluſque hominum artem ipſe feciſſe, artis opere iudicatur. Fecit & diſtringentem, & nudum talo inceſſentem. Duoſque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur Aſtragalizontes, & fuerunt in Titi Imp. atrio, quo opere nullum abſolutius plerique iudicant. Item Mercurium qui fuit Lyſimachiæ: Herculem qui Romæ Anteû à terra ſuſtinentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus eſt. Hic conſummaſſe hanc ſcientiam iudicatur, & toreuticem ſic erudiſſe, vt Phidias aperuiſſe. Propriû eiuſdem vt vno crure inſiſterent ſigna, excogitaſſe: quadrata tamen ea eſſe tradit Varro, & penè ad vnum exemplum. Commemoratur idem Sicyonius duas eodem argumento ſtatuas feciſſe, alteram arte ſua, alteram verò vulgi opinione, quam de ſententia cuiuſuis prætereuntis cælauerat. Quibus perfectis, turbam,

turbam admitti:ac primò ſua oſtenſa magnopere laudata eſt,
A alteram deinde non æquè. Atqui,inquit, ſcitote quod hanc quam tantoperè laudatis,ego feci:quam verò vituperatis,vos feciſtis. *Ælian.de Var.Hiſt.* Fuit Ageladis diſcipulus,& quantum reliquos ſuperauit in forma hominum ad veritatem effingenda,tantum abſuit ab auctoritate reddenda formæ Numinum,quod Phidiæ & Alcamenidarum eſt. Diſcipulos habuit Argium,Aſopodorum,Alexim,Ariſtidam, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum,Dameam, Clitorum, Myronem Lycium. *Plin.lib.34. cap.8.*

MIRONEM Eleutheris natum, & ipſum Ageladis diſcipulum bucula maximè nobilitauit,celebratis verſibus laudata,quando alieno plerique ingenio magis quam ſuo commendatur. Multa illius ſigna multorũ encomiis celebrãtur. Feciſſe & cicadæ monumentũ ac locuſtæ,carminibus ſuis Erinna ſignificat. Fecit & Apollinem,quem à Triumuiro Antonio ſublatum reſtituit Epheſiis D.Auguſtinus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe varietatẽ videtur,numeroſior in arte quam Polycletus,& ſymmetria diligentior:& ipſe tamen corporum tenus curioſus,animi ſenſus non expreſſiſſe, capillum quoq; & pubem non emendatius feciſſe, quam rudis antiquitas inſtituiſſet. Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, Pancratiaſte Delphis poſito. Eundem vicit & Leontius, qui
B fecit ſtadiodromon Aſtylon, qui Olympiæ oſtenditur,& Lybin puerum tenentem tabellam eodem loco,& mala ferentem nudum. Syracuſis autem claudicantem cuius vlceris dolorem ſentire etiam ſpectantes videntur. Item Appollinem citharœdum,ſerpentemque eius ſagittis confici,qui Appollo Dicæus appellatus eſt,quod cùm Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditum,ſinu eius celatum eſſet. Hic primus neruos & venas expreſſit,capillumque diligentius. *Plin. lib. 34.cap.8.* Erechtheum Athenis fecit omnium eius operum ſpectatu digniſſimum: poſt eum Liberi patris, erecto ſtatu, Orchomeniis. *Pauſan.in Bœot.*

Sculptores antiqui maximo in honore fuerunt THELEDEVS ac THEODORVS Rhæci filij,à quibus Sami Pythij Appollinis ſimulacrum extat ſculptum. Huius ſtatuæ pars dimidia fertur Theledei opus fuiſſe,reliqua pars à Theodoro in Epheſo perfecta. His ſimul poſitis, ita conueniebat totum corpus,vt ab vno artifice ſculptũ videretur. Genus artis Græcis ignotum ſed apud Ægyptios erat vſu cognitum, cuius paulò ante ſub generali Titulo Statuariorum meminimus. *ex*
C *Diodori Siculi lib.1. cap.vltimo.*

PYTHAGORAS Samius, Pythagoræ Rheni diſcipulus, fecit ſigna Fortunæ ſeminuda.

ARISTIDES Polycleti diſcipulus fecit quadrigas & bigas. *Plin. lib. 34. cap.8.*

ARCESILAS ſculptor nobilis fama præſertim Dianæ ſimulacro in quo eſt Simonidis epigrãma. *Vol.lib.13. c.4.Anthrop.*

MENÆCHMI vitulus genu premitur,replicata ceruix:ipſeque Menæchmus ſcripſit de ſua arte. *Plin. lib.34.cap.8.*

AMPHISTRATVS ſimulachrum Calliſthenis hiſtoriarum ſcriptoris fecit.

PRAXITELIS Cephiſodorus rei & artis hæres fuit. Cuius laudata ſigna plurima recẽſet. *Plin. lib.36.cap.5.* Mineruã mirabilem in portu Athenienſem fecit,& aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. *Idem lib.34. cap.8.*

CANACHVS Apollinem nudum Phileſium dictum fecit, Ceruumque vna ita veſtigiis ſuſpendit,vt linum ſubter pedes trahatur,alterno morſu digitis calceque retinentibus ſolum, ita
D vertebrato dente vtriſque in partibus,vt à repulſu per vices reſiliat. *Idem.*

CALAMIS quadrigas bigaſque fecit,equis ſine æmulo expreſſis. Praxiteles quadrigæ illius aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie defeciſſe quam in homine crederetur. *Item. Plin. lib.34.lib.8.*

CRESILAS vulneratum deficientem fecit,in quo intelligi poſſet,quantum reſtet animæ. *Plin. ibid.*

Eutychides Eurotam,in quo artem ipſo amne liquidiorem plurimi dixere. *Plinius ibid.*

CARTERVS cum Pythodoro Polydectes cum Hermolao, Pythodorus cum Artemone palatinas Cæſarum domos replevere probatiſſimis ſignis. *Plinius.*

ARISTONIDAS artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato reſidentem, pœnitentiamque ferrum & æs miſcuit: vt rubigine eius per nitorem æris relucente,exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc ſignum extat Thebis hodie. Eſt in eadem vrbe & ferreus Hercules,quem fecit Alcon,laborum Dei patientia inductus *Plin.lib.34.cap.14.* B

PAPIPPVS Praxitelis diſcipulus, fecit Zethum & Amphionem,Dircem & Taurum.

ONATAS Æginata,Myconis F. ſtatuarius inſignis,qui cõmuni impenſa Achaici populi eorum ſigna fecit,qui ad Troiam ex prouocatione cum Hectore ſorte ducta erant congreſſuri. Item Herculem æneum,cuius magnitudo eſt.x.cubitorum,quem Thaſij dedicarunt. Fuit autem hic Onatas nulli eorum, qui à Dædalo ex officina Attica nobiles artifices prodiere, inferior. *Pauſ. lib.5.*

STRONGYLION ſtatuarius,equos & boues vnus omnium optime expreſſit: Qui etiam Muſarum ſtatuas in Helicone tres fecit. *Pauſ. in Bœot.*

BRYAXIS & Zenodorus. ☞ *Vide Tit. Sumptus in ſtatuas.* Zenodorus quinetiam ſtatuam Aruernorum cùm faceret, Prouinciæ Vibio Auito præſidente,quo pocula Calamidis manu cælata,quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamata donauerat,æmulatus eſt, vt vix vlla differentia eſſet artis. *Plin. lib.34. cap.7.*

APELLIS ætate fuit Aſclepiodorus, quem in ſymmetria mirabatur Apelles. Huic Mnaſon tyrannus pro duodecim diis dedit in ſingulos monetas trecenas: idemque Theomneſto in ſingulas heroas monetas centenas. *Plin. lib.33. cap.10.* F

AGORACRITVS Parius,Phidiæ diſcipulus, eique ætate ita gratus,vt à ſuis operibus pleraque nomini eius donaſſe dicatur: inter quæ Nemeſis Rhamnuſia fuit,apud Rhamnuntem decem cubitorum à Phidia facta. Certauit Agoracritus in Alcmanem de Venere facienda: vicitq; Alcmanes,non opere, ſed ciuitatis ſuffragiis,contra peregrinum ſuo fauentis. Quare indignatus Agoracritus ſignum ſuum vendidit,ea lege ne Athenis eſſet,appellauitq; Nemeſim. Quod ſimulachrum poſitum eſt in Rhamnunte pago Atticæ, quod M.Varro omnibus ſignis prætulit. *Plin. 36.cap.5.*

TELEPHANES Phoceus Polycleto non inferior, habitauit in Theſſalia, vbi opera eius latuerunt, vel certè quia Darij & Xerxis officiis ſeſe dedit. *Plin. lib.34. cap.8.*

LEOCRAS aquilam, ſitientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem vnguibus etiam per veſtem. Puerum Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Sympoſion ſcripſit; Iouemque illum tonantem in Capitolio, G ante cuncta laudabilem. *Idem. ibid.*

IPHICRATES leænam æneam lingua exempta,iuſſit Athenienſium,in honorem Leænæ meretricis,quæ Ariſtogitonem, & Harmodium tyrannicidas nullis vnquam tormentis adacta voluit prodere. *Idem. ibid.*

Ex omnib. maximè cognomine inſignis eſt CALLIMACHVS, ſtatuarius & pictor,ſemper calumniator ſui,nec finem habens diligentiæ,ob id Cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curæ modum. Huius ſunt ſaltantes Lacænæ; emendatum opus,ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. *Plin. l.3.c.8.* At ſecundum Pauſaniam ſibi nomen adoptauit τηξίτεχνον quaſi artis interpolatorem, quia eam in tenuiorem exquiſitioremque diſciplinam reduxit. τίκω enim liquefacere eſt. Ipſe primus lapidem perforauit, minutatimque tractauit. *Vol.lib.14.cap.2. Anthrop.* Dictus eſt etiam κακιζότεχνον, *teſte Vitruuio*, *lib.4.*

COPONIVS fecit XII. nationes, quæ ſunt circa Pontum.

SILLANION Appollodorum fecit, fictorem & ipſum, ſed inter cunctos diligentiſſimum artis,& inimicum ſui iudicem, H crebro perfecta ſigna frangentem: dum ſatiare cupiditatem nequit artis,& ideo inſanum cognominatum. Hoc in eo expreſſit,nec hominem ex ære fecit,ſed iracũdiam:& Achillem nobilem. Item Epiſtatem exercentem athletas. Strongylion Amazonem,quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum,quem amando Brutus Philippenſis cognomine ſuo illuſtrauit. *Plin. lib.34.cap.8.*

THEODORVS qui labyrinthum fecit Sami,ipſe ſe ex ære fudit,præter ſimilitudinem mirabilem fama magnæ ſubtilitatis celebratis. Dextra limam tenet,læua tribus digitis quadrigulã tenuit tranſlatã Præneſte,tantæ paruitatis,vt totam eam currumq; & aurigam integeret alis ſimul facta muſca. *Plin. ibid.*

XENOCRATES Tiſicratis diſcipulus,aut,vt alij Euthycratis, vicit vtroſque copia ſignorum, & de ſua arte compoſuit volumina. *Id. ibid.*

Timotheus ſculptor nobiliſſimus, cuius in templo Apol- A linis Romæ plura ſunt ſimulacra monumenta: vnus qui cum Leochare, Bryaxe & Scopa Mauſolæum Artemiſiæ cælauit, quadrato ab latere quiſque ſuo. *Plinius.*

In Specie. Puta.

Figuli, Plaſtæ. Qui è terra, gypſo, calce, charta, ſacchara, formas fingunt.

☞ *Plaſtice ex argilla. Paradigmatice è gypſo: quoniam à typis non abſcindit. Vocant etiam Gypſochoos. Cælius lib. 29. cap. 24. A. L. De his hoc loco, ſi formam, quam imitantur ſpectes: ſin quatenus ex luto domos, fornaces, vaſa conficiunt, ſic ad alios atque alios Titulos pertinebunt.*

Figulus is, cuius agrum in ſepulturam peregrinorum principes ſacerdotum ex 30. denariis, quos Iudas in templum proiecerat, emerunt, ſempiterna fama celebrandus, eoque magis quod Zacharias Propheta multis ante ſeculis id vaticinatus fuerat. *Matt. 27.*

Prometheus à Poëtis creditus eſt homines finxiſſe, quod humanum ſimulacrum primus è molli luto formauerit, per artem plaſticen.

Plasticen, hoc eſt, fingere ex argilla ſimilitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi, filiæ B opera: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregrè, vmbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumſcripſit: quibus pater eius impreſſa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit: eumque ſeruatum in nymphæo donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plaſticen inueniſſe Rhoecum & Theodorum tradunt, multò ante Battiadas Corintho pulſos. Demaratum verò ex eadem vrbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priſcum Regem pop. Rom. genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum, ab iis Italiæ traditam plaſticen. Dibutadis inuentum eſt, rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere, Primuſq; perſonas tegularũ extremis imbricibus impoſuit, quæ inter initia Protypæ vocabantur. Alij Cyniræ tribuunt figulinam & tegulas. Alij in Samo primos omnium plaſticen inueniſſe tradunt Rhoecum & Theodorum. *Plin. lib. 35. cap. 12.*

Fecit Chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſin nomine, à quo factas Romæ vuas, item piſces, ita vt non ſit aſpectu diſcernere à veris. Idem magnifi- C cat Arceſilaum L. Luculli familiarem, cuius proplaſmata pluris venire ſolita artificibus ipſis, quam aliorũ opera. Ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæſaris, & priuſquam abſolueretur, feſtinatione dedicandi poſitam. Deinde eidem à Lucullo HS. LX. ſignum Felicitatis locatum, cui mors vtriuſque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere volenti exemplar è gypſo factum talento. Laudat & Paſitelem, qui plaſticen matrem ſtatuariæ ſcalpturæque & cælaturæ eſſe dixit, & cum eſſet in omnibus his ſummus, nihil vnquam fecit antequam finxit, Præterea elaboratam hanc artem Italiæ & maximè Hetruriæ: Turianumq; à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priſcus effigiem Iouis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuiſſe, & ideo miniari ſolitum. Fecit & Herculem eadem materia. Tales enim effigies Deûm tunc erant laudatiſſimæ. Habuit & Teucer cruſtarius famam. *Plinius lib. 35 cap. 12.*

Plaſtæ laudatiſſimi fuere Damophilus & Gorgasus, iidemq; pictores: qui Cereris ædem Romæ ad Circum maximum vtroque genere artis ſuæ excoluerunt, verſibus inſcriptis Græcè, quibus ſignificarunt, a dextra opera Damophili D eſſe, à parte læua Gorgaſi. *Idem.*

Lysistratus Sicyonius, Lyſippi frater, primus ſimilitudines è gypſo reddere inſtituit, & ad effigiem exprimere: ante cũ pulcherrimas facere tantũ ſtudebant. Creuitq; res tantum, vt nulla ſigna, ſtatuæve ſine argilla fierent. Quo apparet Antiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam, quam fundendi æris. *Ibid.*

Agathoclis tyranni Agrigentinorum Pater figulus fuit. ☞ *Vide Tit. Humilitatis Ethica.*

Rhinthon Tarentinus, a quo ioculare & ridiculum fabularum genus Rhinthonicæ dicuntur, floruit ſtatim poſt Alexandrum, Figuli filius.

Pausanias figulus turpi amore Agathonem proſecutus eſt. *Ælian. lib. 2. Var. hiſt.*

P. Virgilii Maronis Pater figulinam exercuit. *Fulg. lib. 3. cap. 4. ex Donato.*

Abdelmonis Africæ Regis Pater figulus fuit, ſub Maurorum imperio. *Idem.*

Rhinthonis Tarẽtini Poëtæ præclari Pater figulus fuit. E ☞ *Vide. Tit. Comicorum Poëtarum.*

Erythris in templo, ſuo etiamnum tempore, duas amphoras figulinas oſtendi ſolitas Plinius teſtatur, propter tenuitatem conſecratas, Diſcipuli magiſtrique certamine, vter tenuiorem humum duceret. *Plin. lib. 35. cap. 12.*

Aulidem Bœotiorum portum pauci incolebant homines, atque ij omnes figulinam exercebant, tempore Pauſaniæ, qui hoc teſtatur *in Bœoticis.*

Sunt multi figuli in Naucrate, à quibus propinqua etiam figulinarum porta vocatur Ceramica, vbi ita fictilia tingunt, vt argentea videantur. *Athen. lib. 9. cap. 9.*

Fictile Atticum laudatur, inquit Eubulus, fictilia Cnidia, Siculæ patellæ, Megarenſia dolia. *Athen. lib. 1. cap. 25.*

Chæreſtrati & Pelei figulorum meminit *Athen. lib. 11. cap. 7.* vbi de poculis agit.

Figulus varias auium formas finxerat, eaſque in officina collocatas habebat. At aſinus quidam, inobſeruantius ſequente agaſone, inſerto per officinæ feneſtellam capite, pariter & auis & reliqua vaſa deiecit, comminuitque. Is cuius erat offi- F cina, agaſonem in ius vocat. Cumq; rogaretur ab omnibus, quanam de re litem moueret: De aſini, inquit, proſpectu. Alij aues non fictiles, ſed veras fuiſſe volunt quæ aſino per feneſtram immittente caput diſturbatæ perticam ruperunt reliquaque vaſa ſubuerterunt. Hinc ortum prouerbium ὄνου παρακύψεως, de re friuola. *Eraſmus in Adag.*

Quod calix eſſet Thericleum poculum, declarauit apertè *Theophraſtus in Hiſt. Plantarum,* vbi narrat terebinthi naturam cũ ex illa ſcribat Thericleos calices torno confici, à quibus non facilè poſtea fictilia dignoſcantur. Calicem hunc primus Thericles Corinthius figulus, Ariſtophani comico æqualis feciſſe dicitur: vnde etiam nomen aſſumpſit, factuſque fuit, Ariſtophanis comici temporibus, cuius calicis mentionem fecit in Nunnea Theopompus. *Vide Athenæum lib. 10. cap. 7.* Hinc Thericlis filius Calix dictus, quod Thericles primus fictiles calices fecerit. *Suidas.*

Tarquinio alterum bellum pop. Rom. ex Hetruria mouente fama eſt magnum factum portentũ. Ædem Iouis in Capitolio, dũ regnaret adhuc, cùm tantũ non conſummaſſet Tarquinius: oraculo monitus an ſuo ipſius fortè conſilio, currum figulinũ Thuſcis opificibus ciuibus Veientibus imponendum G faſtigio locauit. Poſt aliquanto regno eſt exactus. Ea quadriga cũ Thuſci figuratam immiſiſſent in fornacem, quod lutum ſolet in igne, nõ ſpiſſata eſt, neque reſoluto humore aſtricta: ſed exurrexit & creuit, atq; in tantã molẽ tamq; ſolidam & firmã exiuit, vt fornacis ablato culmine & parietibus deiectis, ægrè educeretur. Id quia vatibus viſum eſt cæleſte felicitatis & potentiæ prodigium, penes quos ea quadriga foret: ſtatuerunt repetentibus Romanis non tradere eam Veientes: ac tantum reſponderunt, ad Tarquinium quadrigam, non ad Tarquinij ſpectare expulſores. Mox ludis Circenſibus cum ſpectaculum alias ageretur aſſueta ſolennitate, victricem quadrigam agitator coronatus ſenſim exigebat circo. Ibi equi ab nulla conſternati euidenti cauſa, ſed ex neſcio qua diuina incitatione vel caſu, effuſo curſu Romã rapto ſecũ contenderunt agitatore. Nec quicquã adducendis habenis vel demulcendis profecit equis verùm abripuerunt vi victũ & ablatum, dum iuxta Capitolium ad portam, quam nunc Ratumenam vocant, effuderunt eum. Quo facto Veientes obſtupefacti metuq; perculſi, permiſerunt artificibus vt currum reſtituerent. *Plut. in Valerio.* H

Druida caſtellum, olim diruta, ad ripam Tiberis, celebre vaſis fictilibus affabrè adeo elaboratis vt aurea videãtur, vulgò Vaſa de maiorica, eo quod in vna Balearium primo ars talia vaſa conficiendi ſit inuenta. *Leander in deſcript. Italia.*

☞ *Vide nonnulla in loco de Sacchara in fine.*

Fuſores, qui ex metallo, cera formas faciunt.

☞ *Χωνικὴ hæc dicitur, à fundendi ratione, ipſi Glyphicæ oppoſita.* Cælius lib. 29. cap. 24. A. L.

Hercvlis contra hydram ærumna Tiſagoræ donum, & opificium. Et ferro tam Hercules eſt quàm hydra. Facere ſanè è ferro ſigna res longè difficilima, & laboris plurimi. Sed ipſa Tiſagoræ ars, quicunq; ille fuerit Tiſagoras, iure digna admiratione videatur. Spectantur ſiquidem etiam cum admiratione Pergami, leonis, & apri capita, & ipſa ferrea, Libero patri conſecrata. *Pauſan. in Phocicis.*

Myro

Myro ſtatuarius Syracuſanus, numeroſior in arte quàm Polycletus. Vtebatur ære Deliaco. Ageladis diſcipulus. Hunc maximè nobilitauit bucula Athenis poſita, celebratis verſib. *in 4. Græcorum Epigr.* Fecit & Canem, & Diſcobolon & Perſea, & Priſtes, & Satyrum admirantem tibias, & Mineruam, & Delphicos pentathlos pancratiaſtas. Ipſe tamen corporum tenus curioſus, animi ſenſus non expreſſit. *Vol. lib. 27. ex Pauſania.*

Sculptores. Qui metalla, lapides, ebur, ligna ſculpendo formas producunt. δακτυλιογλύφοι, Annulorum ſculptores.

☞ *Glyphice, Anaglyphice, Diaglyphice, Encolaptice, quomodo inter ſe differant, pete ex Tit. Statuariorum in genere.*

Dædalus Palamaonis F. Athenienſis, in ligneis ſimulacris faciendi ſolers, à quo deinde ſigna lignea Dædala appellata. Seu potiùs, ipſe artifex à ligneis his ſignis Dædali nomen meruit. *Pauſan. in Bœoticis.*

Marmoria ars cum Olympiadum origine cœpit. Proinde antiquior eſt quàm vel pictura ſit, vel ſtatuaria, quarum vtraque cum Phidia cœpit Olymp. 83. poſt annos circiter 332. *Plinius lib. 36. cap. 1.*

Iovis Olympij ſtatuam Phidias Charmini Athenienſis filius fabrefecit ex ebore, opus magnitudine tanta, vt cùm ædes ſacra ſit ampliſſima, artifex ipſe non rectè ſymmetriã aut proportionem videatur annotaſſe, ſedentem effingens, tectum ferè vertice attingentem, vt ſi erectus exurgat, tectum templi deiiciendum fuerit. Statuæ menſurã inſcripſere quidam, id quod Callimachus quodam carmine iambico extulit. Multum Phidiæ attulit adiumentũ Pantænus, è ſorore illius nepos, operiſque ſuſcipiendi ſocius, cùm ad ſtatuam coloribus adornandam, tum verò ad amictum. Picturæ quoque plurimæ mirabileſque demonſtrantur in templo, illius opera. Is cùm Phidiam interrogaret, quodnam ad exẽplar Iouis ſtatuã facturus eſſet, ad Homeri reſpondit ſimulacrũ, quod hiſce verſib. explicauit.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Strabo l. 8. Geographiæ. Eum tradunt ſculpſiſſe etiam marmora Veneremque eius eſſe Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis. *Plin. lib. 36. cap. 5.*

Praxiteles ſtatuarius nunquam ſatis laudatus, marmoris gloriam etiam ſemet ſuperauit. Duas Veneres fecit, ſimulque vendebat. Coi alteram, velata ſpecie, optione prætulerunt, cùm nudam eodem precio detuliſſet, ſeuerum id ac pudicum arbitrantes. Gnidij nudã emerũt qua & nobilitati ſunt. Eius amore captus quidam, noctu cum ea cohæſit: eiuſque cupiditatis index fuit macula. Voluit eam poſtea Nicomedes emere à Gnidiis, & totum æs ciuitatis alienum, quod erat ingens diſſoluere. Sed Gnidij noluêre. Fecit Cupidines duos, Alterum Theſpienſibus, qui obiectus eſt à Cicerone Verri: alterum nudum in Pario colonia Propontidis, obſcœnis amplexibus Alcidæ Rhodij adoleſcentis appetitum. *Plin. lib. 36. c. 5. & Val. l. 8. c. 11.* Fecit quoque Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas, quos à Xerxe Perſarum Rege captos victa Perſide Athenienſibus remiſit Magnus Alexander. *Plin. lib. 34. cap. 8.*

Pythis in faſtigio Mauſolæi quadrigam fecit marmoream, altitudinis pedum cxl. quæ totum opus incluſit.

Laocoon qui eſt in Titi Imp. domo, opus omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præferendũ. Ex vno lapide eum & liberos draconumq; mirabiles nexus de conſilij ſententia fecêre ſummi artifices Ageſander & Polydorus, & Athenodorus Rhodij. Similiter palatinas domos Cæſarum repleuêre probatiſſimis ſignis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cũ Hermolao, Pythodorus alius cum Arthemone, & ſingularis Aphrodiſius Trallianus. Agrippæ Pantheum decorauit Diogenes Athenienſis. *Plin. lib. 36. cap. 5.*

Sophronicus marmorarius, pater Socratis Philoſophi Athenienſis. *Val. lib. 3. cap. 4.*

Socrates eius filius, antequam philoſopharetur, fecit Charites in Propylæis Athenienſium, veſte velatas. Relicta tandem arte, philoſophari cœpit. *Pauſanias in Bœoticis.*

In magna authoritate habitum Lyſiæ opus, quod in palatio ſuper arcum D. Auguſtus honori Octauij patris ſui dicauit in ædicula columnis adornata. Id eſt, quadriga curruſque & Apollo ac Diana ex vno lapide. *Plin. lib. 36. cap. 5.*

Sunt & in paruis marmoreis famam conſecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca: & Callicrates, cuius formicarũ pedes atq; alia membra peruidere non eſt. *Plin. lib. 36. cap. 5. & Solinus c. 6.* Myrmecidæ Mileſij & Callicratis Lacedæmonij opera propter nimiam exilitatem in admiratione habentur. Quadrigas fecerunt, quæ ſub muſca poſſent abſcondi, & ſeſamo diſtichon elegum literis aureis inſcripſerunt. *Ælian. lib. 1. Var. hiſt.*

Dinocrates *Vitruuio lib. 2. Plutarcho* Staſicrates apud Alexandrum Magnum iactauerat in colloquio, ex montibus Thracium Athon configurari & conformari ad hominis effigiem poſſe. Itaque ſi vellet, ſimulacrum ſe ei ex Atho effecturum æternum & ampliſſimum: quod ſiniſtra teneret frequentem mille capitibus vrbem, dextra fundentẽ largã fluminis vndã in mare decurrẽtis. Verũ hoc repudiauit. *Pl. in Alex.*

Archytas Tarentinus Pythagoricus Philoſophus, fertur ſimulacrum quoddam columbæ è ligno factitaſſe, idque ratione quadam mechanica volitaſſe, libramentis quibuſdam ſuſpenſam, & aura ſpiritus occulta concitam. *Fauorinus apud Gellium lib. 10. cap. 12.*

Pasiteles, quinque volumina ſcripſit nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græciæ Italiæ ora, & ciuitate Romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli æde, qua campus petitur. Accidit ei cùm in naualibus, vbi feræ Africæ erant, per caueam intuens leonem cælaret, vt ex alia cauea panthera erumperet, non leui periculo diligentiſſimi artificis. Arcaſilaum quoq; magnificat Varro, cuius ſe marmoream habuiſſe leænam tradit, aligeroſque ludentes cum ea Cupidines, quorum alij religatam tenerent, alij è cornu cogerent bibere, alij calciarent ſoccis, omnes ex vno lapide. Idẽ & à Coponio xiv. nationes, quæ ſunt circa Pompei, factas auctor & Inuenio & Cauachum laudatum inter ſtatuarios, feciſſe marmorea. Sauros atq; Batrachus Lacones tẽpla Octauiæ porticibus incluſa, ſua impenſa conſtruxere; inſcriptionẽ ſperantes. Qua negata, in columnarum ſpiris inſculpſêre nominum ſuorum argumenta ranã atque lacertam. *Plin. l. 36. c. 5.*

Bupalus & Anthermus Anthermi Chij filij clariſſimi in marmoraria fuêre. Hipponactis Poëtæ ætate, quem certum eſt lx. Olympiade fuiſſe. Hipponacti notabilis fœditas vultus erat, quamobrem imaginem eius laſciuia iocorum ij propoſuêre ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, vt creditur aliquibus ad laqueum eos compuliſſe. Quod tamem falſum eſt. Complura enim in finitimis inſulis ſimulacra poſtea fecêre, ſicut in Delo, quibus ſubiecerunt carmen, non viribus tantum cenſeri Chium ſed & operibus Athermi filiorum Oſtendunt & Iaſij Dianam manibus eorum factam. Et in ipſa Chio narrata eſt opera eorum Dianæ facies in ſublimi poſita, cuius vultum intrantes triſtem, exeuntes exhilaratum putant. *Idem.*

In magna admiratione eſt Hercules Meneſtrati, & Hecate Epheſi in templo Dianæ poſt ædem, in cuius contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio eſt. *Ibidem.*

Archangelus Florent. inter neotericos qui circa marmora celebrantur, nequaquam poſtremus. Cuius opus Rom. in ſacello Petronillæ, B. genitrix Ieſum extinctũ in ſinu tenens. Item, quanquam profanum, attamen operoſum, Bacchi ſignũ in atrio domus Iacobi Galli ciuis Romani. Florentiæ vero ante curiam, Dauidis ſtatua Coloſſea. *Volat. l. 21. Anthrop.*

STATVÆ.

☞ *Plura exempla pete ex Iuſtitia diſtributiua, Quibus ob varias virtutes ſtatuæ ſunt poſitæ. Obſeruandum interim, quod Statuæ, merito adiunctarum inſcriptionum, ad Teſtimonia virtutis ſcripto expreſſa pertinent. De quibus poſt agemus.*

Qvæ, Qvales.

Annotatum eſt à quibuſdam ſtatuas eas, quæ intra humani habitus ſtaturã fierent, vocari Signa & ſigilla, cubitales palmareſve, & ſi quæ eſſent harum quotæ partes. Dici autẽ Pariles, cum eius, qui exprimitur ſtaturã vndiq; præſentabimus; darique benemeritis, ac ſapientibus viris. Magna vero eſſe, cum infra ſeſquialteram ſtaturæ continebuntur, dicarique Regibus & Imperatoribus: ſicut Maiores, id eſt, quæ ad alteram excreuerint, ſolis heroibus. Maximæ autem, hoc eſt, quando ter humani corporis ſtatura cõtinebitur, itemq; rurſus ac rurſus, quamuis eas ſibi Romani & barbari Reges vẽdicauerint: propriè tamen ſunt deorum, ſuntq; Coloſſi nominatæ, vel ab auctore ipſo, vt putat Feſtus, vel ab noxia radiorum effuſione, quæ fieri ſolet einſmodi moles intuẽdo, vel à ſpecubus vaſtaque, intus inanitate. Id enim eſſe κολοσσοί. Grammatici ſtatuas quæ diis fiunt, vocari ἀγάλματα putant: quæ Heroibus ξόανα:

ξόα

quæ regibus ἀνδριάντας : quæ ſapientibus , ἀγάλματα : quæ bene-
A meritis viris βρέτα.

Græca res eſt nil velare, at contra Rom.& militaris, thoracas addere.

A Selevco tradunt, cùm Alexandro immolante taurus effugiſſet, beſtiam cornibus prehenſam eſſe retractam : eaque de cauſa capiti ſtatuæ eius addi cornua. *Suidas.*

Athenienſes, ſi quem Athletarum victorem deſignabant ſtatuam ei obnoxio genu cum ſcuto, porrecta haſta, impetum excipere effinxerunt: pro eo, quòd Chabrias milites Ageſilai hoc ſtatu impetum excipere docuit, & victor fuit. Fertur Licinus in Alabádeos facetiſſimè cauillatus, quod ſtatuæ, quæ erant in balneis, eſſent habitu iura dantiū & cauſas agentiū: quæ verò in foro, omnes diſcos tenerent. *Alex.lib.4.cap.12.*

Fuit Pericles capitis enormi proceritate. Eius ſtatuas ad id vitium occultandum, opifices eius ætatis galeatas plurimum figurare conſueuerunt. *Sab.lib.5.En.3.ex Plut.*

Romani equeſtres & pedeſtres ſtatuas dextra porrecta effingebant, vt in dextra magnam viro ineſſe auctoritatem maieſtatemque hoc argumento notarent. *Alex.ab Alex.lib.2.c.10.*

B Statuam auratam nec in Vrbe nec in vlla parte Italiæ quiſquam priùs aſpexit quam à M. Attilio Glabrione equeſtris Patri poneretur, in æde Pietatis. Eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bebio Pamphilo Coſſ. ipſe dedicauerat, compos voti factus. Rege Anthioco apud Thermopylas ſuperato. *Val.lib.2.cap.1.& Liuius lib.10.Dec.4.*

QVIBVS POSITÆ.

In genere.

Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, primò ſacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ: vbi omnium, qui viciſſent, ſtatuas dicari mos erat: eorum verò, qui ter ibi ſuperauiſſent, ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa, quas iconicas vocant. Athenienſes neſcio an primi omnium Harmodio & Ariſtogitoni tyrannicidis publicè poſuerint ſtatuas. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Et iam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpêre, prorogarique memoria hominum: & honores legendi æuo baſibus inſcribi, ne in ſepulchris tantum legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis Honos
C clientium inſtituit ſic colere patronos. *Plin.lib.34.cap.4.*

Romani iis, qui domi vel foris egregiè ſe geſſiſſent, poſt mortem in Roſtris imagines in memoriam poſteritatis, plerumque cereas, aut marmoreas vel æneas columnas cum trophæis & titulis publico concilio erigebant, & res geſtas monumentis inſculpebant, leuandi deſiderij cauſa. *Alex.ab Alex. lib.3.cap.7. Blondus lib.6.*

Rhetoribus.

Gorgiæ Leontino, ſtudiis literarum ætatis ſuæ cunctis præſtanti, adeò vt primus in conuentu poſcere, qua de re quiſque audire vellet, auſus ſit, vniuerſa Græcia in templo Delphici Apollinis ſtatuam ſolido ex auro poſuit, cùm cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet, *Val. Max.l.8.c.16. At Plin. l.33.c.4.* ipſum ſibiipſi ſtatuam auream poſuiſſe ſcribit. *Cic.l.3. de Orat.& Athen.l.11.Dipnoſ.ex Hermippo.* qui de Gorgia librū ſcripſit. *Pauſan.* tamen inauratā tantum fuiſſe cōmemorat.

Demostheni in Calnaria inſula mortuo, populus Athenienſis meritum honorem habens, ſtatuam ex ære poſuit, & maximo gentis victum decreuit in Prytaneo præbendum. Inſcripſit præterea baſi ſtatuæ hoc peruulgatum epigramma :

D *Menti Demoſthenes par ſi tu robur haberes,*
Non foret Æmathia Græcia victa manu.

Plutarch. *in Demoſthene.*

Isocrates Orator Athenienſis, ſua eloquentia ſtatuam in Olympia meruit.

Proæresivm Armenum rhetorem & profeſſorem Athenienſem è Gallis à Conſtante Imp. redeuntem, cùm varias ob dotes honorare decreuiſſent Romani, ſtatuam illi ex ære pari magnitudine conſecrarunt, cum iſthac inſcriptione: Regina rerum Roma, Regi eloquentiæ, *Eunap.in eius vita.*

Poëtis.

Homero ſtatua Colophone poſita fuit, cum tali inſcriptione qua probare nituntur Colophonium fuiſſe, referente *Plut.*

υἱὲ Μέλητος Ὅμηρε, σὺ γὰρ κλέος Ἑλλάδι πάσῃ
καὶ Κολοφῶνι πάτρῃ θῆκας ἐς ἀΐδιον.
καὶ τάσδ᾽ ἀντιθέῳ ψυχῇ γεννήσαο κούρας,
δισσὰς ἡμιθέων γραψάμενος σελίδας.

[illegible]
[illegible]

Conſtantinopoli in Zevxippo viſebatur olim Homervs qualis fuerat, cogitabundus, manibus conſertis, infra pectus barba ſine cultu dimiſſa, capilli capitis æquales, rari ab vtraque ſinciptis parte, facies præ ſenio hirſuta, ac cutis, naſus ad reliquas partes proportione æquali, oculi palpebris affixi, ita vt cæci formam præ ſe ferrent. Supra tunicam palliolo erat amictus, & ad baſin, ad pedes eius lorum quoddam æneum erat ſubectum. Hæc ſtatua tempore Iuſtiniani Magni Imp. conflagrauit. *Cedrenus.*

Theſpiis Bœorotum in theatro, Hesiodo ſtatua ex ære fuit erecta. *Pauſan. in Bœoticis.*

Mantuani, mortuo Virgilio multis pòſt ſeculis ſtatuam in celebriore ſuæ vrbis loco erexerunt. *Pontanus de Obedient.*

Notatum eſt ab auctoribus, L. Activm Poëtam Tragicum, in Camœnarum æde maxima forma ſtatuam ſibi poſuiſſe, cùm breuis admodum eſſet. *Plin.cap. 5. lib. 34.*

Oppianvs Poëta, ex Anazarbo Ciliciæ ciuitate (qui de Piſcibus ſcripſit) à ſuis ciuibus magnificata ſtatua honoratus eſt, cum elogio : Oppianus ſum ſuauiloquens vates, quem crudelis atque inhumani inuidia fati ante diem eripuit. Quod ſi longiùs in luce moras dediſſet, nullus mihi par gloria mortalium in terris foret. *Volater.*

Arcadivs & Honorivs, petente Senatu, ſtatuam Claudiano Poëtæ Alexandrino in forô collocari iuſſerunt.

Muſicis.

Arioni muſico celeberrimo, ſtatua cum eiuſmodi epigrammate facta eſt:

Cernis amatorem qui vexit Ariona Delphin,
A Siculo ſubiens pondera grata mari, *Volater.*

Thebis Pindari quidem non extat ſtatua, ſed Cleonis cuiuſdam cantoris, cum epigrammate. Fama eſt, quendam ex bello fugientem, cùm Alexander Thebas ſolo æquauit, aurū quoddam in huius ſtatuæ veſtibus abcondiſſe, deinde annis triginta ferè interpoſitis, cùm ciuitas rurſus habitari cœpiſſet, reverſum, aurum illud inueniſſe. *Athen.lib.1.cap.13.*

In Helicone monte Bœotiæ Poëtarum, & aliorum muſicæ laude inſignium virorum, ſtatuas videas, Inter eos Thamyrin iam cæcum fractam lyram attrectantem, Arionem delphino inſidentem, Sacadam Algium, Heſiodum, Orpheum. C *Pauſan.in Bœoticis.*

Evnomio (Plin. Enthymum vocat) Locrenſi artis citharœdicæ præſtantia ſtatuam peperit, quam *Volaterranus* adhuc in Italia Locris oſtendi teſtis eſt.

Philoſophis.

Oraculum olim iuſſerat Romanis, vt ſapientiſſimo & fortiſſimo inter Græcos ſtatuas apud ſe locarent. Illi duas æneas in foro poſuère ; vnam Alcibiadis, alteram Pithagoræ, in cornibus comitij. *Plut.in Numa. Plin.lib.34.cap.6.*

Mithridates Ponti Rex, Platonis gloria motus, eidem ſtatuam dicauit, egregium Sylonis opus, quam hoc modo inſcripſit : Mithridates Rhodoatæ filius, hanc Platonis imaginem Muſis dicatam erexit. *Plutar.*

Menedemo Eretrienſi Philoſopho Athenis ob ingentis virtutis ac doctrinæ meritum, quod raro aliis contingit, poſitæ fuerunt ſtatuæ : atque in eo maior virtutis quàm natalium habita ratio eſt. Patre enim ortus eſt, qui mechanicum opus conſuendis tentoriis conficiebat. *Fulg.lib.3.cap.4.* H

Chrisippi diſcipulus & familiaris Ariſtocreon, ſtatuæ æneæ, quam erexit, elogium hoc inſcripſit :

τόνδε νέον Χρύσιππον Ἀριστοκρέων ἀνέθηκε
τῶν Ἀκαδημιακῶν στραγγαλίδων κοπίδα.

Chryſippum huncce nouum nodorum ad cuncta ſecurim.
En Academiacum ſacrat Ariſtocreon.

Plut. de Stoicorum pugnis.

Epicvrvm Athenienſem Philoſophum ob doctrinam ſtatuis æreis patria decorauit. *Tortellius.*

In Eleorum vrbe in porticum Corcyraica dicta, quæ ad forum conuerſa eſt, Pyrrhonis piſtocratis filij, Sceptici ſophiſtæ ſtatua cernitur, in omni re atque oratione aſſenſionem ſuſtinentis. Eſt verò eiuſdem ſepulchrum non longè ab Eleorum mœnibus. Saxum locus appellatur, & priſcus hoc nomine fuiſſe dicitur Eleorum vicus. *Pauſan.lib.6.*

Ivnio Ruſtico philoſopho ſtatuam erexit. M. Antonius Imp. *Capitolinus.*

Meruit ſtatuā Athenis Favorinvs Philoſophus, quæ cùm in

in odium Hadriani veniſſet) dic. cta eſt. *Philoſtratus.*

Vatibus.

A SYBILLÆ ſtatua Romæ iuxta Roſtra fuit Actii Nauij auguris, qui nouacula cotē diuiſit, ante curiam. *Plin.l.34.c.5.*

Aſtrologis.

BEROSO ob veriſſimas rerum prædictiones ſtatuam poſuere Athenienſes inaurata lingua. *Plin.lib.7.*

Medicis.

ANTONIO Muſæ medico, Romæ ſtatuā ÆSCVLAPIO proximam locauit, ob Auguſtum morbo ſanatum. *Suet. in Auguſto.*

Hiſtoricis.

POLYBIVS hiſtoricus ſtatua donatus fuit ob eruditionem à Megalopolitanis. *Pauſan. in Arcad.*

IOSEPHVS Iudæus propter libros de captiuitate Iudaica ſcriptos, ſtatuam Romæ obtinuit ſub Veſpaſianis.

Athletis, Olympionicis.

☞ Conſule Tit. Olympionicarum.

Primi Athletarum omnium Olympiæ ſtatuas dedicarunt ſuas. Praxidamas Ægineta, qui ceſtibus vicit Olympiad. 59. & qui LXI. Pancratiaſtas perculit: Rhexibius Opuntius Poſitæ ſunt ante Oenomai columnam, lignea vtraque eſt: ſed

B Rhexibij è fico, è cupreſſo Praxidamantis, & multò ſanè minùs elaborata. *Pauſan. lib.6.*

AVTOLYCO athletæ & nobili Pancratiaſtæ, cuius *Plin.* meminit *lib.34. cap.8.* ſtatua in Prytanæo fuit erecta. *Strabo*

ASTYLO Crotoniatæ (cùm tribus continuis Olympicis viciſſet ſtadio) poſita eſt ſtatua.

ARCHIAS Hyblæus, cum tres ordine Olympia ſimul & Pythia viciſſet, ſtatuam cum Epigrammatis inſcriptione meruit.

Polydamas Herculei roboris athleta, qui leonem in Olympia inermis iugulauit, & correptum inuſitatæ magnitudinis taurum, quamuis prærabido impetu proſilientem, retinuit, quadrigaſque tota vi concitatas, altera manu remoratus eſt, ſtatuam meruit in Olympia. *Cal. lib.7. cap.56.*

Olympij in Alti, Iouis loco, ſtatuas ſuas habent Rhodij, athletæ Diagoras, & eius omnis proles, perpetua ſerie collocati. Primus eorum eſt Acuſilaus de pugilatu accepta corona. Succedit Doricus natu minimus, cui de pancratio Olympiadibus continuis tribus victoria adiudicata eſt. Sed ante Doricū Demagetus pancratij competitores vicerat. Atque hi quidem

C fratres fuere, Diagoræ filij. Poſtremus eſt ipſe Diagoras, qui virilem pugilum palmā meruit, maternum genus a Meſſene, atque adeò ab ipſius Ariſtomenis Meſſenij filia ducens. Ipſius quinetiā è filiabus nepotes, Olympicas coronas de pugilibus meruere: virilē Eucles, è Callianacte & Callipatera Diagoræ filia genitus: puerilē Piſidorus, quē mater ipſa in gymnici magiſtri modum ornata, ad ludos tyrocinio deduxit, Diagoras ipſe Acuſilaum & Demagetum in Olympiam deduxit. Quem victores iam declarati iuuenes, per confertiſſimam turbā humeris exportarunt, coniicientibus in eum flores Græcis, & cū plauſu beatum prædicantibus liberûm cauſa. *Pauſ. lib.6.*

ALEXANDER Magnus, cum multas ſtatuas Mileti vidiſſet, Eorum, qui in Olympiis ac Pythiis vicerant, eaſque prægrandes: Vbi, inquit, erant tam magna corpora, cùm Barbari veſtram vrbem obſiderent? Salsè taxauit illorum ſtultam ambitionem & in ſtatuis tantùm poſitam virtutem, in corde verò timiditatem. *Plut. in Regum & Impp. Apophth.*

THVRONI Longo, athletæ fortiſſimo, & pudicitiæ mulie-

D bris defenſori acerrimo, ſtatua apud Oſtrogothos ad plectendum adulterium poſita fuit, clauum humero geſtans ſaxis duobus catena colligatis è claua dependentibus. *Olaus l.14. c.16. Sept. Regn.*

Pontificibus.

SIXTVS V. Pontifex Vrbem annona vehementer auxit, aliaque plurima beneficia Vrbi & prouinciis Romanis contulit. Quapropter Romani primis Pontificatus illius annis ſtatuam illi in Capitolio erexerunt, cū hac inſcriptione: Sixto V. Pōt. Max. ob quietem publicam, compreſſa ſicariorum, exulumque licentia, reſtitutam, annonæ inopiam ſubleuatam: Vrbem ædificiis, viis, aquæ ductu illuſtratam, S.P.Q.R.

Regibus, Imperatoribus.

ARCHIDAMO Lacedæmoniorum Regi, Ageſilai filio ſtatua poſita eſt Olympiæ in Alti. Ante hunc nulli cuiquam extra fines ſtatuam à Lacedæmoniis erectam comperi. Archidamo verò, & ob alia merita, & mortis cauſa ſtatuam in Olympia dicandam cenſuerunt: quòd & inter Barbaros occubuit, & vnus ex omnibus Spartanorum Regibus ſepulturæ honore caruit. *Pauſan. lib.6. Græcia.*

ALEXANDRO Magno Antonius Caracalla, cum armis poculiſq; ſimilibus iis quibus Alexāder vſus fuerat, vteretur, cōplures ſtatuas in caſtris & iis vrbe collocauit. *Dion. Nicæus.* E

Triumpho CN. POMPEII, Pharnacis, qui primus in Ponto regnauit, ſtatua argentea Romam tranſlata eſt: item Mithridatis Eupatoris currus aurei argenteique. *Plin. lib.33 cap.12.*

M. ANT. Antonino Imp. ſtatua pacificationis equeſtris erecta eſt, quæ etiam hodie videtur apud Baſilicam Lateranenſem: quo loco natus & educatus eſt. *Capitolinus.*

ANNII Taciti, ad Floriani, fratrum Impp. ſtatuæ longo tempore apud Interamnem ciuitatem fuere: quod illic eorum cænotaphia ſint conſtituta in proprio ſolo. *Vopiſcus.*

AVRELIANO ſtatuas argenteas in Capitolio, in curia, in templo Solis, in foro Traiani a Tacito Imp. decretas eſſe teſtatur. *Flauius Vopiſcus.*

Conſtantinopoli Porphyretica columna à CONSTANTINO Magno poſita eſt cum ipſius ſtatua, & tali inſcriptione:

σοὶ χριστὲ κόσμου κοίρανος ϗ δεσπότης,
σοὶ νῦν προσέθηκα τήνδε τὴν δούλην πόλιν,
ϗ σκῆπτρα τάδε, ϗ τὸ τῆς ῥώμης κράτος·
φύλαττε ταύτην, σῶζέ τ' ἐκ πάσης βλάβης.

Conſtantinopoli in magno templo ibidē à CONSTANTIO F condito ſtetit columna, argenteam ſtatuam Magni Theodoſij Imp. ſuſtinens, ab Arcadio filio parenti poſitam, pondere 7400. librarum. Eam Iuſtinianus demolitus eſt, & direpto argento, in eius locum aliam columnam collocauit, cui equeſtrem ſuam ſtatuam impoſuit. *Zonaras tom.3. in Iuſtiniano.*

ANASTASIVS Imp. Conſtantinopoli ſtatuam æneam, equeſtrem, inauratam, ſui nominis ac tituli, ſupra columnam fori Tauri poſuit, vbi olim locata erat Theodoſij Magni ſtatua, ſupra cochlidem columnam; quæ ſpontè eo anno corruit, quo Roma capta eſt ab Alarico Viſigotho. *Cuſpin.*

THEODORICO Oſtrogothorum Regi, ab Odoacris Herulorum Regis tyrannide liberata Italia, Zeno Iſauricus Imp. ſtatuam erexit. *Vol. lib.23. & Sigeber. in Chron.*

Magdeburgenſes OTHONI I. Imp. conditori vrbis ſuæ ſtatuam inſignem cum geminis vxoribus, grati animi ſigna vſque in hodiernum conſeruant in foro publico ſuæ ciuitatis. *Crantzius lib.3. Metrop. cap.31.*

Ducibus.

De MEMNONIS ſtatua *vide multa apud Cæliū, l.22. c.5. A.L.* G

MILTIADES ob pugnam Marathoniam, in qua vltra centū millia Perſarum vna acie vicit, ab Athenienſibus conſecutus eſt, vt in Pœcile porticu ſua imago in prætorum numero exſculperetur inter primores. *Alex. ab Alex. lib.4. cap.18.*

CONONI Athenienſium duci, & Euagoræ Cypriorum Regi, qui Cononem exulem fouerat, poſitæ ſunt ſtatuæ propè Iouis Seruatoris ſimulachrum. *Plut.*

CHABRIÆ Athenienſi à ciuibus ſuis ſtatua poſita fuit, quod & Bœotiis ſubſidio veniſſet, fugato Ageſilai conductitio milite: obnoxioque genu ſcuto, proiectaque haſta, impetum hoſtium excipere docuiſſet. *Probus in eius vita.*

TIMOTHEO Cononis F. ob maritimū imperiū Athenienſibus partum publicè ſtatuam in foro poſuerunt: qui honos huic vni ante id tempus contigit nemini, vt cum patri populus ſtatuā poſuiſſet, filio quoque daret. Sic iuxta poſita recēs filij veterem patris renouauit memoriam. *Plut. in Timotheo.*

Thebis EPAMINONDÆ Duci fortiſſimo ſtatua erecta eſt, H & elegi adſcripti, quibus de eo prædicantur, & quod per ipſum fuerit Meſſene reſtituta, & Græcis parta libertas, elegi huiuſmodi ſunt:

Conſiliis noſtris laus eſt attrita Laconum,
Pubeque Meſſene floret adaucta noua.
Iam valida armorum ſepta munimina Thebæ,
Legibus & fruitur Græcia tota ſuis.

Pauſanias in Bœoticis.

PHILOPOEMENIS Megalopolitani prætoris Achæorū cum multæ ſtatuæ magnique extarēt honores, quos ciuitates ei decreuerunt, Romanus quiſpiam in naufragio illo Corinthiaco Græciæ tollere cūctos aggreſſus eſt, & ipsū perſequi: accuſans tanquā adhuc viuū Romanis hoſtem & infenſū fuiſſe. Ibi orationibus habitis, cùm Polybius hiſtoricus refelliſſet ſycophātem, non ſuſtinuit neque Mummius, neque legati abolere clari viri honores, quamuis in non paucis fuiſſet T. Quintio & M. Acilio Glabrioni aduerſatus: verùm à cōmodo virtutē illi viri, atq; honeſtū meo iudicio ab vtilitate rectè atq; ordine diſcreuerūt: putauerūtque cōmodātibus præmiū & gratiā ab illis, ad quos beneficentia peruenit, bonis viris honorē a bonis ſemper deberi.

deberi *Plut. in Philopœmene.* Eius ſtatua Tegeæ fuit cum tali A inſcriptione, *teſte Pauſania in Arcad.*

Cuius virtutem mirata eſt, Græcia, quique
Multa manu geſſit, multaque conſilio:
Arcados inuicti Philopœmenis hæc monimenta:
Quem belli ornauit gloria clara ducem.
Huic duo de gemmis excelſa trophæa tyrannis
Erexit Sparta, libera ſeruitio.
Grata etiam Tegea pro libertate recepta
Craugidis hæc guato magnanimo poſuit.

Arato Sicyonio, qui patriam à tyrannide Nicoclis abſque ſanguine liberauerat,& ſeditionem ciuium (exules enim bona ſua à poſſeſſoribus repetebant) compoſuerat: exules priuatim ſtatuam ex ære poſuerunt, cum hoc elogio:

Conſilia & pugna virtutis nota Pelaſgis
Herculis ad cippos innotuêre tui,
Viximus in patriam ſed nos tua ſigna reducti
Iuſtitiæ memores, dulcis arate tua,
Propitiis ſuperis ſeruatoris. Tua enim illa
Fortuna leges reſtituis patria.

Plutarchus in Arato.

B Fur.Camillo dictatori ob victos Gallos, Q. Marcio Tremulo equeſtris togata, victis Samnitibus, captaque Anagnia. *Liu.lib.9.* C.Mario Gratidiano in omnibus vicis tribus ſtatuas Rom.erexere, ſed eaſdem Syllæ introitu ſubuertere.

M.Cl.Marcellus, propter Gallos iuxta Padum,& Annibalem Pœnum apud Nolam ſuperatos,expugnatas item Syracuſanas, in præmium virtutis ſtatuam habuit in æde Palladis cum epigrammate.

Delphis columnam ingentem cùm videret L.Paulus Æmilius quadratam albo concinnatam marmore, quæ deſtinata Perſei ſtatuæ aureæ erat, ei imperauit imponi ſuam: victos enim victoribus decedere loco par eſſe. *Plut.in Paulo.*

L.Lucullo ſtatua à Chæronenſibus poſita,ob latum ſibi innocentiæ teſtimonium apud Macedoniæ prætorem, de cœde Romani cuiuſdam ductoris, à Damone Peripolta patrata, cuius pudicitiæ dux ille vim afferre voluerat. *Plut. in proœmio Cimonis & Luculli.*

T.Quintii Flaminij ſtatua ærea, poſita Romæ eſt iuxta magnum Appollinem, Carthagine aductum,contra Circum maximum,Græcis inſcripta literis. *Plut.in Flaminio.*

C C.Iulius Cæſar,cum ferociſſimos quoſque Populos Romano imperio ſubditos feciſſet,ſtatuam æream promeruit.Eidem ſtatua eburnea,iuxta ſtatuam Bruti, eius qui Reges exegerat,eſt collocata.Qua ex re euentum rerum admirari licet. Futurum enim erat,vt à M.Bruto,qui ex illo ſuperiore genus ducebat, ipſe ex inſidiis necaretur.*Xiphilinus.* Hinc quidam paulò ante cædem Cæſaris,Bruti ſtatuæ ſubſcripſit. Vtinam viueres: quòd opera Bruti Tarquinius ex vrbe depulſus eſſet. At Cæſaris ſtatuæ ſubſcripſerant hos verſus:

Brutus, quia Reges eiecit, conſul primus factus eſt:
Hic quia conſules eiecit, Rex poſtremus factus eſt.

Suetonius.

Vestritus Spurina,lyricus poëta, in Bructerum Regem Imperator conſtitutus, parta victoria triumpalem meruit ſtatuam. *Plinius iunior Epiſt.7.lib.2.*

Clavdio II.Imp.ſtatua cũ aureo clypeo erecta eſt,quod Gothos Macedoniã vaſtãtes magna attriuiſſet clade.*Eutropius.*

Stilicho Vandalus,victo profligatoque Alarico Gotho, paulò poſt etiam Radagaiſo Scytha ad Feſulas cæſo,liberatæ D iterum Italiæ,ac Romæ propè ex faucibus barbarorũ ereptæ decus tulit, ingentem ſupra mortales omnes gloriam apud poſteros pariturus,ſi vſque ad extremum in recta manere ſententia didiciſſet.Ob hæc populus Rom.ſtatuam illi ex ære & argento,in Roſtris poſuit,cum hac inſcriptione Fl.Stilichoni illuſtriſſimo viro,bis conſuli ordinario,magiſtro vtriuſque militiæ,Comiti domeſticorum,& Stabuli ſacri,atque ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad culmen regiæ affinitatis euecto,ſocio bellorum omnium,& victoriarũ,affini etiam Diui Theodoſij Auguſti,itẽque ſocero Domini noſtri Honorij Auguſti Pop. Rom. pro ſingulari eius circa ſe amore, atque prouidentia,ſtatuam ære argentoque,in Roſtris ad memoriam gloriæ ſempiternæ collocandam curauit: exequente Fl.Piſidio Romulo V.C.præf.vrbis. *Sigon.lib.10.Imp.occid.*

Ioanni Aucuto Britanno Florentini, ob fortitudinem militarem ſtatuam ſupra ſepulchrum, in templo maximo poſuère. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

E Extat hodie Venetiis Minoritanæ familiæ templum inſigne multos iam ante annos erectum, religione & ſtructura nobile.Paulus Sabellus Romanus,virtute ſua & conſtantia in Venetum Senatum fide ſic excelluit,vt & Carrara principes huius opera præcipuæ ſint Patauina vrbe deiecti:& Patauina vrbs diu antea Veneto nomini infeſta,ſit recepta.Quare Veneti illum in eo templo equeſtri ſtatua ſupra ſacelli ianuam ornarunt.*Egnatius lib.5.cap.2.Exemplorum.*

Carta Melita Veneti exercitus Imp. Brixiam ſeruauit, hoſtium copias ſæpe fudit.Ei mortuo & publicæ exequiæ ſunt habitæ,& equeſtri ſtatuas Patauij ad D. Antonij poſita eſt. *Ibid.*

Nicolao Vrſino Venetorum Imperatori Leone Lauretanus Dux monumentum poſuit,exemplum rerum ab eo geſtarum. Pluribus Pontificibus & Regibus Italicis, & rebus publicis egregiam operam ſemper nauauit. Venetis per quindecim annos,clariſſimis partis victoriis,tum recepta vrbe Patauio, mox etiam à duriſſima obſidione liberata, chariſſimus fuit. *Egnat.lib.6.cap.5.*

Nicolavs Petilianus magnis præclariſq; rebus geſtis poſtremò vrbe Patauio recepta,ſeruataq; mox à grauiſſima obF ſidione Maximiliani Imp. cùm non multò pòſt fatis concederet,publico Venetiis funere elatus eſt,Duce, Senatuq;& vniuerſa ciuitate præeunte.Eum funebri oratione publicè ornauit.*Ioan.Bapt.Egnat.*Quin etiã equeſtris ſtatua in Gemellorum æde illi poſita eſt,è regione alterius clari Ducis Leonardi à Prato:cuius ob virtutem in Patauina oppugnatione præſtitam,equeſtris ibi ſtatua viſitur. *Egnat.lib.5.cap.2.*

Venetiis in area tẽpli DD.Ioannis & Pavli,marmoreus coloſſus cum equeſtri ſtatua Bartholomæi Coleonis erecta, ſpectatur.Hinc Bergomi natus,Venetorũ Imperator fortiſſ.& feliciſſ.moriens,Senatum Venetum hæredem inſtituit.Ea propter patres ipſi ſtatuam eam erectam voluere, *Egnat.l.6.c.5.*

Præfectis.

Demetrivs Phalereus auditor Theophraſti,ab Athenienſibus(quorum Remp.à Caſſandro iis præfectus,ſumma virtute ac prudentia decem annos adminiſtrarat) ccclx.ſtatuis honoratus eſt.Quas cum poſtea, liberati à Demetrio Poliorcete à Caſſandri tyrannide, inuidia diſieciſſent, ſatis habuit hæc dicere:At virtutes non euerterunt, quarum gratia eas erexerant.*Laërt.& Plin.lib.34.cap.6.*

Legatis.

Romæ inter antiquiſſimas ſtatuas fuère Tvlli Cælij,L. Roſcij,Sp.Nautij, C. Fulcinij in Roſtris, à Fidenatibus in G legatione interfectorum. Hoc à Rom.populo tribui ſolebat iniuria cæſis:ſicut & P.Iunio,& T.Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum Regina interfecti erant, tripedaneæ ſtatuæ in foro ſtatutæ.Hæc videlicet menſura honorata tunc erat. C. Octauius legatus,Regem Antiochum daturum ſe reſponſum dicentem,virga,quam tenebat fortè circumſcripſit,& priùs, quàm egrederetur circulo illo reſponſum dare coëgit.In qua legatione interfecto,ſenatus ſtatuã poni iuſſit,quam oculatiſſimo loco in Roſtris.*Plin.lib. 34.cap. 6.* Sed hoc Valerius Maximus adſcribit.Cn.Popilio.

Cenſoribus.

M.Catoni ob cenſuram,qua Remp.Romanam ad prauos mores declinantem,bona diſciplina ſaniſque inſtitutis & præceptis correxit,poſita ſtatua fuit à populo,quamuis renitente nobilitate,*Plut.in Catone.*

Legiſlatoribus,Interpretibus legum.

Solon Athenienſis ad decrepitam vſque ſenectutem ætate prouectus,vitam cum morte commutauit. In honorem eius H ænea ſtatua in foro poſita eſt,ſepultuſq.publicè iuxta portas mœniorum,ad dextram introitus, ædificatumque eſt ei ibidem monumentum.*Ælian.lib.8.de Var.Hiſt.*

Hermodori Epheſij interpretis legum Decemuiralium, Romæ in comitio,ſtatua fuit.*Plin.lib.34.cap.5.*

Præceptoribus.

Verrivs Flaccus,libertus Verrij Flacci,iuris Pontificii peritiſſimi,dicendi genere cùm claruiſſet,& præceptor Auguſti nepotum fuiſſet,ſtatua ei Præneſte erecta eſt. *Tranquill. de Claris Grammaticis.*

Corn.Fronto philoſophiæ ſimul & eloquentiæ præceptor M.Antonini Principis,adeò ab eo dilectus, vt ſtatuam ei à ſenatu impetrarit.*Capitolinus,& Volat.lib.23.Antropb.*

Equiſonibus.

Darivs Ocharis equiſonis aſtu ad regnum Perſarum euectus,viribus omni ex parte ſtabilitis,ante omnia ſimulacrum

Hipldę factam ſtatuit hominis equo inſidentis, inſcriptis in A hęc verba literis: Darius Hyſtaſpis, tum equi virtute (cuius nomen legebatur) tum Ocbaris equiſonis Perſarum regnum adeptus. *Herod. lib. 3.*

Mulieribus.

Corinnæ, quæ ſola apud Tanagræos cantica fecit, in celebri vrbis loco eſt monumentum. In gymnaſio ipſa picta eſt, Tænia redimita, Victoriæ illud inſigne, quòd Thebis carmine Pindarum vicerit. Viciſſe eam arbitror linguæ cauſa. Neque enim Dorica, vti Pindarus, cecinit, ſed ea, quam eſſent facilè Æolenſes percepturi. Quòd autem fuerit ea ſuæ temporis fœminarum formoſiſſima, non eſt difficile ex ipſius imagine coniicere. *Pauſan. in Bœoticis.*

Trœzenæ in fori porticu, Feminarum & Puerorum ſtatuæ poſitæ ſunt, vtræque à marmore. Sunt autem feminæ illæ, quas cum filiis Trœzeniis ſeruandas Athonienſes commiſerunt, quo tempore ſtatuerunt ipſi vrbem deſerere, quando Perſarum impetum non eſſe ſibi terreſtribus copiis ſuſtinendum cenſuerunt. Neque verò omnibus ſtatuas, quæ non multæ ſunt, poſitas putant, ſed iis tantùm, quæ cæteras anteibant. *Pauſ. in Cor.*

B Leæna amica fuit Harmodij & Ariſtogitonis, coniurationiſque in tyrannos ſpe, vt femina, conſors. Etenim hæc circa inſignem illum Cupidinis craterem bacchabatur, initiataque erat à Deo arcanis illis. Vt ergo irritis cœptis illi interfecti ſunt, ac quæſtione adhibita, hæc iuſſa eſt exprimere eos, qui latebant: non detexit hos, ſed pertulit tormenta, oſtenditque illos nihil præter dignitatem ſuam feciſſe, quòd talem amaſſent. Athenienſes ei æream leænam elinguem in valuis arcis dicauerunt, & feroci illius animantis animum inuictum eius linguæ mutilatione taciturnitatem & arcanorum ſuppreſſionem ſignificauerunt. *Plut. de Garrulitate.*

Ex Topazo inſula rubri maris Topazius gemma primùm importata Berenicæ reginæ, quæ fuit mater ſequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, mirè placuit, & inde facta ſtatua Arſinoë Ptolemæi Philadelphi Ægyptiorum Regis vxori quatuor cubitorum, ſacrata in delubro, quod aureum cognominabatur. *Plin lib. 37. cap. 8.*

Cloelia Romana virgo obſes Porſennæ dato, cùm Tiberim ſola cum equo tranaſſet, & Porsēna muliebrem admiratus fortitudinem obſides reliquas in honorem eius reddidiſſet, ſtatua donata eſt à virginibus obſidibus. Annius vero C Valeriæ Poplicolæ conſulis filiæ eam fuiſſe ait: eamque ſolam Tiberim tranauiſſe, cæteris obſidibus, quæ Porſennæ mittebantur, interemptis Tarquinij inſidiis. *Plin. lib. 34. c. 6.*

Caiæ Taraciæ ſiue Suffetiæ virgini Veſtali ſtatua decreta à Rom. vt poneretur vbi vellet, quod campum Tiberianum gratificata eſſet populo. *Plin. lib. 34. cap. 9.*

Extant Catonis in cenſura vociferationes, mulieribus Romanis in prouinciis ſtatuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque ponerentur: ſicuti Corneliæ Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic poſita, ſoleis ſine armento inſignis, in Metelli publica porticu, quæ ſtatua nunc eſt in Octauiæ operibus. *Plin. lib. 34. c. 6.*

Pueris.

Numeriano adoleſcenti, Cari Rom. Imp. F. Pop. Rom. ſtatuam in Bibliotheca hac inſcriptione poſuit, Numeriano Oratori potentiſſimo. *Vopiſcus.*

Herod. Atticus ſophiſta viginti pueris ob virtutem compluribus in locis ſtatuas poſuerat. Hac de re quum accuſaretur D à Quintiliis Græciæ præfectis, quòd ſuperuacaneis impendiis indulgeret: Quid, inquit, vobis incommodi eſt, ſi ego ludo de ſaxis meis? *Philoſtratus.*

Decretum Hiſtonienſe repertum in Apulia, refertur a Lilio Gyraldo: L. Valerio, L. F. Prudentio. Hic cùm eſſet annor. XIII. Romæ certamine ſacro, luſtro ſexto, claritate ingenij coronatus eſt inter Poëtas Latinos, omnibus ſententiis iudicum. Huic plebs vniuerſa municipum Hiſtonienſium, ære collato, ſtatuam decreuit, curatoribus P.

Peregrinis.

Publicè exteris ſtatua poſita eſt Romæ C. Ælio tribuno plebis, lege perlata in Stennium Statilium Lucanũ, qui Thurinos bis infeſtauerat: ob id Ælium Thurini ſtatua & corona aurea donauerunt. Iidem poſtea C. Fabricium donauere ſtatua, liberati obſidione. *Plin. lib. 34. cap. 6.*

Hoſtibus.

Annibalis hoſtis ſtatuæ tribus in locis in vrbe Romana olim fuère. *Plin. lib. 34. cap. 6.* E

Meretricibus.

Phrynes meretricis inauratam effigiem elaborauit Praxiteles, vnus & ipſe de meretricis amatoribus, in Apollinis Delphici templo poſitam. *Pauſ. in Phocicis, & Quintil. lib. 2.*

Mortuis.

Athenienſes Phocionem crudeliter interfecère: mortuo æream ſtatuam dicauerunt, ob plurima in Rempub. beneficia, inuentáſque eius reliquias publicis ſumptibus tumulo mandauerunt. *Plut. in Phocione.*

Vbi, quo in loco positæ.

Olympiæ in luco Iovis, quem Altin vocant, Olympionicarum & multorum aliorum innumeræ ſtatuæ viſebantur, à præſtantiſſimis conflatæ artificibus. Quarum mentionem facit. *Pauſan. lib. 6.*

In Iſthmo Corinthiaco, ad fanum Neptvni, ſtatuæ Athletarum poſitæ ſunt eorum, qui in Iſthmiis victores euasère; ex altera parte pinus ſunt conſitæ. *Pauſ. in Corinth.*

In Delphico templo Apollinis omnium celeberrimo F Græci ſimul & Barbari victoriarum ſuarum teſtimonias, ſtatuas, dona, theſauros collocabant, vti ex Pauſaniæ Phocicis intelligere licet.

Rhodi ſupra ſeptingenta tria millia ſignorum, nec pauciora Athenis, Delphis, atque olimpiæ fuère. Romæ verò tantum ſtatuarum, vt alter populus lapideus videretur. *Alex. l. 4. c. 12.* ſed in hoc illi culpabantur, quod ſtatuas ſemel alicui dicatas, priori nomine eraſo, aliis dicarent.

Conſtantinopoli in Balneo Severi (quod Zeuxippi nomen habuit) varium fuit ſpectaculum, artiúmque ſplendor. Quippe ibi fuerunt omnis ætatis opera ex marmore, ſaxis, lapidibus, & æreæ imagines: quibus hoc vnum deerat, quod animæ non inerant eorum, quos eæ referebant.

Cvr positæ. Ob

Sapientiam.

☞ *Vide Tit. Statuæ Philoſophis erectæ.*

Fortitudinem bellicam.

☞ *Vide ſuprà Tit. Ducib. Statua poſita.*

Apud Lacedæmonios. His, qui in re militari facinora geſſerant fortia, ſtatuas & columnas pariter cum elogiis poſt obitum erigebant. *Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 7.* G

Alexander Macedo centum viginti Equites, qui in campis Adraſteis ceciderant, propter multa belli decora, equeſtribus ſtatuis donauit, illorúmque filios patrum ſtipendia ferre iuſſit. *Alex. lib. 4. cap. 18.*

Reddito Roman. oraculo, prudentiſſimi ac fortiſſimi Græcæ gentis ſtatuas erigerent: in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicauere icones. *Plut. in Numa, Plin. l. 34. c. 6.* in cornibus comitij dedicatam ſcribit.

Q. Mvtio Scæuolæ (qui coram Porſenna Hetruſcorum Rege Romam obſidente dextram flammis admouerat, vrbémque obſidione liberauerat) Romani ſtatuam erexerunt, eique prata dederunt trans Tyberim. *Liuius.*

Horativs Cocles, quòd pro ponte ſublicio ſtetiſſet, & hoſtium aciem (dum Rex Hetruſcorum Porſenna Tarquinios in vrbem reſtituere tentat) ſuſtentaſſet, donec pons a tergo interrumperetur, ſtatuam in Vulcanali meruit. *Plin. de viris illuſtrib. c. 11.* Alij iuxta Roſtra.

L. Fvrivs Camillus & C. Næuius Coſſ. victis Latinis, & H Pedo vi capto, vniuerſum Latium partim vi, partim voluntaria deditione ſubegerunt. Romam reuerſi magno omniũ conſenſu de Latinis triumpharunt. Additus triumpho per rarus ea tempeſtate honos, vt ſtatuæ equeſtres ſint illis in foro poſitæ. *Sab. lib. 4. En. 4.*

Henricvs I. regulus Boiorum, & dux copiarum eius Ratho, in monumentum victoriæ ab Vngaris bis deuictis reportatæ, cœlitúſq; datæ, armati equis inſidentes, quemadmodũ prælio interfuere, è gypſo ficti & expreſſi, indutatique igne, in templo Deiparæ Virginis apud Maurkichen pagum, Boiariæ Noricorum dedicati, poſitique an. Sal. Chriſtianæ 948. adhuc viſuntur, ſeruantur, monſtrantur. *lib. 5. annal. Boior.*

Taciturnitatem.

Leænæ meretrici, quòd Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas non prodidiſſet, ſtatuam abſque lingua Athenienſes poſuere. Iphicratis opus. *Plin. lib. 34. cap. 8.*

Liberalitatem.

A PLVTARCH. in vita Poplicolæ, ait poſitã fuiſſe Porſennæ Regi Hetruſco, qui ſoluta obſidione caſtra multo commeatu referta, Romanis dono reliquerat ſtatuam iuxta curiam.

TREBIVS in ædilitate aſſibus populo frumentum præſtitit. Quam ob cauſam ei ſtatuæ in Capitolio & Palatio dicatæ ſunt. *Plin. lib. 18. cap. 3.*

MINVTIO Augurino ſtatua extra portam Trigeminam erecta eſt, à populo ſtipe collata, quod farris precium in trinis nundinis ad aſſem redegiſſet. *Idem.*

LEO X. Roman. vectigal ſalis imminuit, amplificataque triumuirali conſeruatorum Vrbis poteſtate, præmiis ac immunitatibus publicè priuateque Romanos eſt proſecutus. Quãobrem ſolenni decreto omnium ordinum populus, ad teſtificandum gratiſſimi animi ſtudium, marmoream ſtatuam in Capitolio dedicauit, cum hac inſcriptione: Optimi liberaliſſimique Pontificis memoriæ S.P.Q.R. *Iouius in Leon. X. lib. 3.*

Pietatem religioſam.

TRAIAN. Antiochæ quinque Virgines, fidem Chriſtianam palam profitente, combuſſit: & oſſib. earum in cinerẽ redactis B æriq; commiſtis, ahena quædam & alia vaſa fabricari curauit in vſum publici lauacri, quod ipſe magnificentiſſime conſtruxerat, æterna ſuæ crudelitatis monumenta. Verum quicunque eo ingrediebantur, quam primum calida ſe perfundebant aqua caligine & vertigine correpti, cum impetu excurrebãt & procidebant. Cauſa eius mali cognita, Traianus, vt alia vaſa ex ære puro pararentur, mandauit: & priora illa in quinque ſtatuas transformari, eaſque virginum combuſtarum forma & habitu pro balneo collocari curauit. *Niceph. lib. 3. cap. 25.*

Sanitatem datam.

Euſ. lib. 17. cap. 8. ſcribit, hiſtoriam mulieris hemorrhoiſſæ, quam Chriſtus ſanauerat, fuſili quodam artificis opere repræſentatam, & ſuo adhuc tempore Cæſareæ Philippi (cuius oppidi mulier illa fuerat) in edito quodam ad mulieris ædes conſpectam fuiſſe, hac forma: Statuæ æneæ duæ erant, quarum altera referebat imaginem viri ornatè veſtiti, ſtantis, manumque porrigentis alteri ſtatuæ, repræſentanti mulierem in genua prouolutam, ac manus ſupplicantis more extendentem, ſtatua C autem viri ſtantis erecti, imaginem Saluatoris habere viſa eſt. Ad eius porro ſtatuæ pedem herba ignotæ ſpeciei ſubinde enaſcebatur: quæ cum ſuccreſcens æneam veſtimenti fimbriã contigiſſet, ac decerpta poſtea eſſet, aduerſus omnis generis morbos medicinam præſentem ex ſe præbebat. Eam ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant, quæ permanſit ad noſtra vſque tempora, ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus, inquit *Niceph. lib. 6. cap. 15.*

Formam.

CYLON quamuis tyrannidem affectaſſet Athenis, nihilominus tamen ob excellentem formam (quæ nullum non allicit) ſtatua ænea honeſtatus eſt. *Cal. lib. 13. cap. 7.*

Mortem.

☞ *Vide Tit. Legatorum ſtatua.*

M. ANTONIN. Philoſoph. Imp. in terra peſtilentia, quæ ciuitati vaſtitatem attulit inſignem, Primoribus ciuitatis, & qui ſunt clade illa extincti, ſtatuas erexit. *Sab. lib. 4. En. 7.*

Tyrannos ſublatos.

Teſtatur *Ariſt. & Plin. lib. 32. cap. 4.* primas in foro Athenis ſtatuas poſitas Harmodio & Ariſtogitoni, quod hi primam D tyrannidem ſuſtuliſſent. Eas Alexandrum à Xerxe aſportatas reſtituiſſe Athenienſibus, meminit Arian. Hiſtoricus. Seleucus in priſtinam ſedem reportandas curauit. Rhodij quoque eas vrbi ſuæ appulſas, cum in hoſpitium publicè inuitaſſent, ſacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis in tam paruulo ære poſſedit. *Val. lib. 2. cap. 5. & Plin. lib. 34. & Cal. lib. 24. cap. 24.*

IVNIO Bruto priſci Romani in Capitolio mediam inter reges poſuere ſtatuam ex ære, quæ ſtrictum tenet enſem, quod fortiſſimè è regno pepuliſſet Tarquinios. *Plut. in Bruto.*

M. BRVTI, qui Cæſarem interfecit, ſtatuis pileolus addebatur cũ pugiunculis duobus, reſtitutæ libertatis argumento, ipſius maximè opera & Caſſij. Id quod decentius multo eſt, quam Lyſimachi cornua, qui proripientem ſe ab aris taurum repreſſerat. *Cal. l. 20. c. 12. A. L.* Mediolanenſes quoque M. Bruto ſtatuam poſuere. Brutus & Caſſius, Auguſtum & M. Antonium fugientes, in Græciam vna profecti ſunt: vbi in ſumma admiratione habiti, & multis honorib. exornati ſunt: ab Athenienſibus etiam publico decreto illis ſtatuæ ex ære poſitæ ſunt, iuxta ſtatuam Harmodij & Ariſtogitonis. *Xiphil. Dionis abbreuiator, in Auguſto.* E

Patriam libertatem ab hoſtibus.

ANAXIMENI Lampaſceno philoſopho, & Alexandri M. præceptori ſtatua Olympiæ à Mampſacenis ciuib. poſita, quod induſtria ſuam patriam ab obſidione Alexandri liberaſſet. Miſſus enim ad Alexandrum vt pro patria intercederet, cum intellexiſſet, Alexandrum iuraſſe, quod contraria omnia facturus eſſet: hoc vnum à rege petiit, vt Lampſacenorum coniugibus & liberis in ſeruitutem redactis, vrbem totam excinderet; Deorumque templa exureret. Quibus circumuentus Alexand. Lampſacenis inuitus pepercit. *Pauſ. lib. 6.*

Populus Genuenſis ab Andrea Auria libertati Gallis eiectis an. 1528. reſtitutus, præclara, ideoq; perenni gratiſſimorum animorum teſtificatione legem rogauit, quam decuriones cũctis ſuffragiis ſanxerũt, vt Auriæ ſtatua coloſſeæ magnitudinis è Lunenſi marmore decerneretur locareturq; redemptoribus, cuius baſi his verbis titulus inſcriberetur: Andreæ Auriæ ciui opt. feliciſſ. q. vindici atque auctori publicæ libertatis ſenatus, populuſque Genuenſis poſ. *Iouius lib. 26. Hiſt.*

Victoriam de hoſtibus. F

SESOSTRIS Ægyptius Rex ſolus imperio Æthiopiæ potitus eſt, & monumentum ſui reliquit ante ædem Vulcani lapideas ſtatuas duas tricenûm, vnam ſuam, alteram vxoris: quatuor autem vicenûm cubitorum, totidẽ filiorum. Huic ſtatuæ longo poſt tempore cum Darij Perſæ ſtatua anteponeretur non tulit id ſacerdos Vulcani, negãs Darium tales res geſſiſſe quales geſſiſſet Seſoſtris Ægyptius, quippe qui cũ alias nationes non pauciores quam Darius, tum vero Scythas ſubegiſſet: eoque iniquum eſſe, huius ante illius ſiſti donaria, qui rebus geſtis non eſſet illum ſupergreſſus. Hæc locuto ſacerdoti, tamen ignouiſſe Darium ferunt. Idem Seſoſtris quaſcunque gentes nanciſcebatur feroces, & vehementer ſtudioſas libertatis, in earum regionib. cippos ſtatuebat, inſcriptos literis ſui nominis & patriæ, & quæ indicarent, ipſum illos vi ſubegiſſe. Quarũ vero vrbes nullo prælio, nulloq; negotio cepiſſet, has G cippis inſcripſit tum eaſdem literas, quas ſcripſerat eis gentibus, quæ viriles extiterant, tum muliebria genitalia: planum facere volens, illos haudquaquam viriles extitiſſe. Circa Ioniã duæ eiuſdem figuræ viſuntur in petris inciſæ: vna quidẽ qua ex Epheſo in Phoceam itur, altera verò, qua è Sardibus Smyrnam verſus. In quarum vtraque inſculptus eſt vir magnitudine quinûm palmorum, dextra ſpiculum tenens, ſiniſtra arcus, cæteramque item armaturam Ægyptiacam & Æthiopicã geſtans: & ex altero ad alterum humerum euntes ſacræ literæ Ægyptiacæ ſunt inciſæ, in hæc verba: Hanc ego regionem meis obtinui humeris. *Herod. lib. 2.*

ARTEMISIA Cariæ regina Rhodios claſſe exuit, inſulam domuit, erecta in vrbe ſtatua, quæ ciuitati ſtigmata videretur inurere. *Cal. lib. 13. c. 33. A. L.*

Athenienſes victis & captis Bœotis & Chalcidenſibus, decimam redemptionis conſecrarunt, facta ærea quadriga, quæ ad ſiniſtram manum intrantium ſtatim in propylæa arcis ſtabat, cum hac inſcriptione:

Attica perdomitis acri ſub Marte iuuentus
Bœotorum populis, Chalcidicaque manu,
Damna rependerunt vinclis & carcere cæco. H
Quorum hæc de decima ſtant tibi Pallas equa. Herod. lib. 5.

Peſtilentiam arcendam.

PAVSANIÆ Duci Lacedæmoniorum, in æde Palladis Chalciœci fame necato, quia Spartam Medo prodere conabatur, propter peſtilentiam ſæuam ſtatua Lacedæmone poſita eſt: eaque erecta peſtilentia continuo ſedata eſt. *Thucid.*

STATVÆ DEIECTÆ. IGNOMINIOSÆ.
☞ *Quære Locum de Decore.*
CORRVPTÆ. ☞ *Quære in Lobo de Paupertate.*
FVNEBRES. ☞ *Ex Loc. de Gloria & Honore.*
Item de Funere.
SVMPTVOSÆ. ☞ *Multa ſuppeditabit Locus de Sumptu & Prodigalitate, &c.*

*DE STATVIS ET STATVARIIS.

APOPHTHEGMATA.

ALEXANDER, cum multas ſtatuas Mileti vidiſſet eorum qui in Olympiis ac Pythiis vicerant eaſq; prægrandes: Vbi inquit, erant tam magna corpora, cum barbari veſtram vrbem obſiderent?

decent; Salſe taxauit illorum ſtultam ambitionem, & in ſtatuis
A tantum poſitam virtutem, in corde verò timiditatem. *Plutar. in Apopht.*

Cato ſenior conſpiciens multorum erigi ſtatuas, Malim, inquit, vt de me quærant homines, quàm ob rem Catoni non ſit poſita ſtatua, quam quare ſit poſita. Sentiens, ſe malle res præclaras gerere, vt olim ſcientes illum promeruiſſe ſtatuam, mirentur non poſitã. *Plut. in Apopht. Plin. l. de Viris illuſtribus.*

Scipio Afric. Corinthiis pollicentibus ſe illi ſtatuam poſituros eo loco quo erant aliorum Imperatorum, reſpondit, ſibi diſplicere turmales. Sentiens in turma occultari quod additur. Turma propriè equitum eſt in bello. Id tranſtulit ad ſtatuas armatas. *Eraſm. lib. 6. Apopht.*

Socrates aiebat, ſe mirari, quod quum ſtatuarum artifices id ſummo ſtudio conniterentur, vt lapis quam ſimillimus homini redderetur, non pariter hoc curarent, ne ipſi lapidibus ſimiles & viderentur & eſſent. Sunt autem qui putent, Socratem priuſquam ad otium philoſophiæ ſeſe conferret, ſtatuarum opificem fuiſſe. *Eraſ. lib. 3. Apopht.*

Diogenes dicebat bonos viros Deorum eſſe ſimulachra.
B Deorum quum ſint optimi, naturæ proprium eſt, benefacere omnibus: nocere nemini. Hæc imago melius relucet in ſapientibus ac bonis viris quam in ſtatuis, quum dij ſint incorporei. *Laërt. lib. 6.*

Idem ſolitus eſt interdum adire ſtatuas, & aliquid ab illis petere, Demirantibus, cur id faceret: vt conſueſcam, inquit, non cõmoueri, ſi quando ab hominib. non impetro quod peto *I. b.*

Scipio Iunior, cum Carthaginem iam expugnatam comperiſſet ſtatuis Deorum Græcanicis ac monumentis è Sicilia deportatis, omnium refertiſſimam, per præconem edixit, vt qui illarum eſſet vrbium, agnoſceret illa, ac referret donum. De pecuniis verò nec ſeruum nec libertum paſſus eſt quidquam cupere, ac ne emere quidem, quum alioqui quilibet paſſim ferrent, agerentque. *Plut. in Rom. Apopht.*

Phavorini ſtatuam æream Athenienſes deiecerant, eò quod Hadriano Cæſari infenſiſſimus fuiſſet. Id poſtea quam philoſopho nunciatum eſt, nihil plane commotus, dixit: vtilius erat Socrati ab Athenienſibus ærea priuari ſtatua, quam haurire cicutam. Contempſit vir prudentiſſimus ſtatuæ gloriam vita incolumi. *Philoſtr.*

C Cum nationes, quæ cum Agesilao Græciam incolebant, decreuiſſent, in clariſſimis quibuſque ciuitatibus honoris cauſa ſtatuas erigi, reſcripſit illis hunc in modum: Mei nulla ſit imago, neque picta neque ficta; neque vllo alio artificio parata. Negligebat adulationes horum vir prudentiſſimus, malens inſculpi prudentum & bonorum hominum pectoribus. *Plut. in Apopht. Lacon. Eraſ. lib. 1. Apopht.*

Idem, Cum deſcendiſſet ab Ægypto, patriam repetens, morbo implicitus in portu Menelai dicitur, ac breui poſt moriens, mandauit iis qui aderant, ne quam fictilem, aut alias imitatam corporis ſui imaginem facerent: Si quod, inquit, præclarum facinus geſſi, hoc erit monumentum mei: ſin minus, ne omnes quidem ſtatuæ, cum ſint vilium ac nullius rei opificum opera, illuſtrabunt mei memoriam. Quis non miretur in bellatore pectus tam philoſophicum? *Plut. in Lac.*

Statura.

☞ *Vide Locum de Gigantibus, Puſionibus, Paruis.*

D

* Status.

* Definitio & Etymologia.

Status à ſtando, adeoq; à firmitate accipitur, vt ſignificet generatim quamuis hominum conditionem, in qua ſiue ad tempus, ſiue perpetuò conſiſtunt & permanent. Ita ſtatus Innocentiæ, legis naturæ, ſtatus damnatorum, viatorum, beatorum, Status incipientium, proficientium, perfectorum: ſtatus Eccleſiaſticus, ſecularis, ſeruorum, viduarum, virginum &c. *Vide Caietan. q. 183. art. 1. in 2. 2. D. Thomæ.*

Accipitur deinde ſtrictius pro conditione vitæ immobilis, per quam alteri obſtringimur. Sonat. n. hoc nomen quandam firmitatem ait *S. Th. q. 183. ar. 1.* paſſim alij DD. & hoc modo docet, eſſe dumtaxat in Eccleſia tres ſtatus. Epiſcoporum, Religioſorum, Coniugatorum. Epiſcopi enim perpetuo vinculo Eccleſiæ obſtringuntur, cuius ſe obſequio mancipaturt. Religioſi obſequio diuino, Coniugati verò mutuò. Ex his duo priores vocantur ſpirituales, Tertius ſæcularis. Patet autem exhinc, neque eas quas Beginas, aut quas filias ſpirituales dicimus, habere ſtatum diſtinctum, ſed communem, eò quod immobilis non ſit earum viuendi conditio. E

Status, Græcè στάσις, -εως, ἡ, στάσις, ἡ, firmus dicitur. *Nahamadh*, Hebr. i. ſtatus, conſtitutio officiorum ſeu miniſteriorum à verbo *hamadh*, ſtetit immotus, perſtitit firmiter. Status propriè pertinet ad libertatem vel ſeruitutem in temporalibus, vel ſpiritualibus, qua ſignificat immobilitatem & obligationẽ perſonæ hominis, *ſecund. B. Thom. ſec. Secund. q. 138. art. 10*

* Stella.

Definitio, Etymologia, et Natura.

Stella à ſtando, quod velut ſtare videatur, definitur pars denſior ſui orbis. An autem à ſuis orbibus diſtinguantur ſtellæ nec ne, inter Philoſophos diſputatur. *Sen. lib. 7. nat. q. c. 1.* hanc perſtringens dubitationẽ, non aliud inq uit, magnificẽtius quæſierit quiſpiam, aut didicerit vtilius, quam de ſtellarum ſiderumque natura, vtrum flamma contracta: quod & viſus noſter affirmat, & ipſum ab illis fluens lumen, calor inde deſcendens: an non ſint flammei orbes, ſed ſolida quædam terrenaq; corpora, quæ per igneos tractus labentia indè ſplẽdorem trahunt, caloremque, non de ſuo clara. In qua opinione magni fuère viri, qui ſidera crediderunt ex duro concreta, & ignem alienum paſcentia. Nam per ſe, inquiunt, flamma diffugeret, niſi aliquid haberet, quo teneret & à quo teneretur, conglobatamque nec ſtabili inditam corpori, profundo iam mundus turbine ſuo diſſipaſſet. *Hac Seneca.* F

Plut. lib. 2. de plac. Phil. c. 13. & 20. cenſuiſſe Diogenem ſidera eſſe terrea, & pumicea, & quaſi mundi ſpiracula. Empedoclem putaſſe, ſtellas inerrantes cryſtallo admixtas eſſe, errãtes verò ſolutas. Xenophanem aſtra effotmaſſe à nubibus ignitis, quæ extinguerentur interdiu, & ad nocturnas tenebras reuiuiſcerent, quaſi carbones: itaque ortus & occaſus accenſiones & extinctiones eſſe. Democritum & Metrodorum Solem ferrum ſaxumve ignitum poſuiſſe: Philolaum Pythagoricum vitreum: Epicurum terream denſitatem, ac molem è pumicea materia. G

Præterea Heraclides & Pythagoreorum nonnulli, vt ſcriptores etiam alij prodiderunt vnumquodque aſtrum putarunt mundum, quo & aër & terra contineretur. Alij maluerunt ſidera eſſe tanquam aulæa picturata. Anaximander ex aëre illa compoſuit, & rotæ inſtar egit in gyrum, impleuitque igne, vt quibuſdam velut buccis flammas euomerent.

Præcipuè verò celebratur à Scriptoribus opinio Anaxagoræ, qui cũ lapis magnitudine inſigni colore adulto in Ægos Thraciæ amnem è cælo dediſſet, quem ipſe caſurum prædixerat, affirmauit cœlum omne ex lapidibus conſtare, ſolemque ipſum candens ſaxum eſſe. Vnde Euripides eius diſcipulus in Phaetonte tragœdia Solem aureã glebam nominauit. Eiuſdẽ lapidis meminit *Plut. in Lyſand. Plin. lib. 2. nat. hiſt. c. 58.*

Certum eſt iam nec cœlos eſſe rationales, nec aſtra. Nec enim cæli vel aſtra habent corpus Organicum, Rurſum motus eorum circularis, perpetuus, & naturalis, arguit principium illius motus, puta naturam eorum non eſſe liberam, nec rationalem, ſed inanimam, & planè determinatam, ita *S. Hierony. in Iſai. 45.* & paſſim Patres & Philoſophi. Errat quoque Philaſtrius, dũ ait: Eſt hæreſis aſſerens ſtellas eſſe cælo infixas; cùm certum ſit eas in cælo moueri ſicut aues mouentur in aëre. & ſicut piſces natant in aqua. Contrarium enim docent omnes Aſtronomi, ſcilicet ſtellas ſuo orbi affixas eſſe, cùm eoque moueri & rotari, puta cum cælo octauo, ſiue ſidereo. H

Interim verior eſt Philoſophorum ſententia, Stellas & Planetas diſtingui à ſuis orbibus ſpecie, fulgent enim mira luce, qua carent orbes, idque ſecundum communem ſententiam, ex ſe ſuaque natura. Abſunt enim à ſole 76. milionibus nubarium, quò vis & lumen ſolis ſe porrigere non poteſt, quamuis etiam negandum non ſit quidquam luminis à ſole mutuare, qui prouidè fons eſt luminis.

Qvando et Vnde Factæ.

Devs die quarto partem vnam cœlorum rarefecit vt condenſaret aliam, ſcilic. lucidam illam quæ primo die creata eſt, & dicta eſt lux, in eamque ita condenſatam expulſa cœlorum forma, nouam formam Solis, lunæ & Stellarũ induxit. Simili modo

modo ex aquis die ſecundo fecit Firmamentum. Errant ergo
A veteres qui ſtellas putarunt ex igne productas,eſſeque igneas.
Vnde Poeta:

Vos æterni ignes, & non violabile numen
Teſtor.

Sunt ſiquidem ſtellæ naturæ cæleſtis,ac incorruptibiles, & corruptiuæ alterationis expertes,nec ſunt qualitates tangibiles ad calorē aut frigus,niſi virtualiter & eminenter.Errant & illi,qui aſtra ſecundum ſubſtantiam producta eſſe cēſent primo die;hoc verò die quarto tantum accidentibus, puta luce, motu proprio,& virtute influēdi in hæc inferiora dotata eſſe.

Rurſus,die quarto Devs Planetarum orbes diuiſit in ſuas partes,ſeu circulos excentricos,concentricos,epicyclos, & ſi quæ ſunt huiuſmodi:nam Ariſtoteles hæc omnia negat,dum docet planetas tantum moueri motu ſui orbis:Aſtrologi verò,& Scotus cum ſuis,ea ſtatuunt:quia docent planetas in ſuo orbe per ſe moueri ſecundum excentricos & epicyclos.

Earvm Magnitvdo.

De Solis Lunæque quæ Luminaria magna dicuntur,quantitate,diximus locis propriis,De reliquarum ſtellarum magnitudine diſcrepantes fuere Philoſophorum ſententiæ, *teſte Plu-*
B *tarcho l.2.de Placitis c.2.Theodoret.in lib.de nat. & mund. & aliis.*Stoici Lunam terra maiorem eſſe arbitrati ſunt:Parmenides æqualem ſoli:Anaximander decies & nouies terra ampliorem:Heraclitus ſolem ipſum amplitudine humani pedis: Anaximander æqualem terræ,circulum verò,quo deferri voluit, ſepties & vicies terra maiorem putauit:Empedocles terræ prorſus æqualem:Anaxagoras multis Peloponeſis maiorem:Epicurus autem tantulum quantulus appareret,aut paulò maiorem minoremve, aut aliquid aliud.

De ſtellis etiam firmamenti quorundam opinio fuit, eas eſſe eiuſdem omnes magnitudinis:inæquales autem ob diſtantiæ inæqualitatem apparere,quod quædam in infima parte craſſitudinis ſphæræ,quædam in ſuprema,reliquæ in media conſiſterent. Verum hæc errata peritiores Philoſophi & Aſtronomi, tum rationibus, tum artificioſa ſuæ artis notatione correxēre.

Itaque docent nullam eſſe ſtellam in firmamento,quæ non decies octies maior ſit toto globo terræ;quin verò ex Ptolomei & Alphragani ſententia, ſtellas omnes diuidunt in ſex
C magnitudinum differentias. Stellæ inquit, primæ & ſummæ magnitudinis ſunt num.17. quarum quælibet maior eſt tota terra centies & ſepties.Secundæ magnitudinis ſunt numero 45.quarum quælibet maior eſt terra nonagies. Tertiæ magnitudinis ſunt 208.quarum quælibet maior eſt terra ſeptuageſies, & bis.Quartæ magnitudinis ſunt 264.quarum quælibet maior eſt terra quinquageſies quater. Quintæ magnitudinis ſunt 217 quarum quælibet maior eſt terra trigeſies quinquies.Sextę & infimæ magnitudinis ſunt 249.quarum quælibet maior eſt terra decies & octies. Et hæc quidem quoad exceſſum ſtellarum fixarum,nempe quantum & terram ſuperent, aut viciſſim ab ea ſuperentur.

Quoad ſtellas vero Errātes,obſeruarunt inſuper Aſtronomi.
Quod Saturnus continet terræ magnitudinem $91\frac{1}{8}$
Iuppiter continet terræ magnitudinem $95\frac{[illegible]}{[illegible]}$ vel $95\frac{1}{2}$
Mars continet terræ magnitudinem $1\frac{[illegible]}{[illegible]}$ vel $1\frac{1}{6}$
Sol continet terrę magnitudinem $166\frac{1}{8}$
Terra continet Veneris magnitudinem $73\frac{1}{17}$
Terra continet Mercurij magnitudinem 219. 52.
D Terra continet Lunæ magnitudinem $39\frac{[illegible]}{[illegible]}$ vel $39\frac{1}{4}$

Distantia A Nobis.

Iidem Aſtronomi & Mathematici docent,terram à concauo firmamenti, ſiue cœli octaui & ſtellati diſtare octoginta millionibus cum medio milliarium:ſpiſſitudinem vero firmamenti eſſe eandem,ſcilicet octoginta millionum:quanta ergo debet eſſe diſtantia,ſpiſſitudo & amplitudo cœli noni,decimi, & ſi qua alij iis ſunt ſuperiores, ac maximè cœli Empyrei? Quin aſſerunt,quod ſi bis mille annis viueres,& quotidie directè in altum aſcenderes ad centum milliaria, idque continuò,poſt bis mille annos necdum peruenires ad conuexum firmamenti:denique poſt quatuor,& plurium annorum millia tantundem quotidie aſcendens non peruenires à conuexo firmamenti ad cœlum Empyreum:hæc & plura docet *Chriſt. Clauius in Sphæra.*

Si ergo in ſtella aliqua,& multo magis ſi in cœlo Empyreo conſiſteremus,& deſpiceremus hunc terræ globulum, an non exclamaremus:Hoc eſt punctum cui inhiant filij Adæ, quaſi E formicæ:hoc eſt punctum, quod inter mortales ferro & igni diuiditur?O quam anguſti ſunt mortalium termini?ô quam anguſti ſunt mortalium animi!O Iſraël quam magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius:

Motvs.

Ex ſupradictorum ſententia etiam ſequitur,quodlibet punctum æquinoctialis, & quamuis ſtellam in æquinoctiali poſitam ſingulis horis conficere 42.milliones milliarium, & inſuper tertiam partem millionis,hoc eſt tantum,quantum eques 40. milliaria quotidie cōficiens 2.904.annis conficere:rurſum tantum,quantum ſi quis vna hora millies ambitū terræ obiret & circumcurreret:longè plus ſpatij conficit,ideoque longè velocius eſt nouum cœlum;ac magis decimum, quod putant eſſe primum mobile:cogitā ergo quam velox ſit tempus.

Eſt enim tempus tam velox, quam eſt ipſe motus primi mobilis, cuius eſt menſura.Tempus ergò longè velocius fertur, quam ſagitta aut globus tormento æneo eiaculatus. Hic F enim globus egeret 40.diebus ad hoc, vt totum terræ ambitum obiret,quem ſtella,vt dixi,vna hora obit bis millies.Inſtar ergo fulguris volat irreuocabile tempus:, inſtar fulguris cum tempore ferimur & rapimur ad æternitatem.Et hęc quidem de motu ſtellarum in generali.

Quoad motus earundem particulares, certum eſt ſtellas fixas ſiue firmamenti, præter motum Sui orbis, alium non habere,quod Aſtronomi confirmant ex eo, quia omnes ſtellæ, firmamenti,ſeruant inter ſe eundem omnino ſitum,& vnaquæque eadem æquabilitate cum aliis perpetuò voluitur:certe non niſi,quia circumactu ſuæ Sphæræ, quaſi nodi motu tabulæ, in orbem feruntur.

Porrò licet ſtellæ fixæ nullum motum ſubeant; præter eos quibus earum ſphæra vertitur;tamen inferiorum ſeptē orbiū planetæ aliter ſe habent:circumagūtur enim alio ſibi proprio ac peculiari motu,ob quem errones dicuntur:non quaſi per omnes cœli partes paſſim ac ſine lege diſcurrant, ſed quia vltrà motus ſuæ principalis ſpæræ alium ſibi vendicant. Moueri autem,hunc in modum Planetas, bifariam oſtenditur. Primum, quia experimento compertum eſt, eundem planetam nunc magis, nunc minus à terra diſtare:quod certè fieri non poſſet, niſi proprio circumactu nunc ſublimiorem,nunc G humiliorem ſedem teneret. Atque hæc cauſa fuit, cur Aſtrologi planetarum motum ponerent in circulis excentricis: quorum vna pars magis à terra abiungitur, diciturque Aux; altera verſus terram maximè accedit,& Oppoſitum Augis appellatur.Secundò, iidem Aſtrologi affirmant:quia ſi Planetæ ſuarum duntaxat principalium ſphærarum motu conuerterentur, cum eorum ſphæræ ab occaſu in Orientem commeent, ſequeretur planetam qui hac nocte directò alicui ſtellæ fixæ reſpondet, ſequenti nocte debere eandem verſus Orientem antecedere quod experientiæ repugnat.

Cvr Conditæ?

Reddit Moyses cauſam cur Devs creauerit duo luminaria magna & ſtellas, vt nempè diuidant diem & noctem,quaſi dicat diſcriminent diem ac noctem, itaque hominibus & animantibus producendis vices laboris ac quietis indicent. Rurſum,diuidant diem & noctem,quoad ſitum & quoad hemiſphærium, vt dum in vno eſt ſol & dies,in altera ſit nox & H Luna quæ præeſt nocti.Ex hoc enim videtur,quod luna creata ſit in Oppoſito Solis.

Addit Moyses: Et ſint in ſigna, & tempora, & dies,& annos.

In ſigna,non Aſtrologiæ prognoſtica, hæc enim damnat Script. *Iſai.42.verſ.25.Ierem.*10. *verſ.2.* Licet enim aſtra influēdo corporum diſpoſitionem & complexionem immutent, indeque animam eodem inclinent,non tamen eam neceſſitant. Eſto enim quod anima ſæpe corporis complexionem imitetur:vnde cholericos experimur eſſe iracundos;ſanguineos eſſe benignos;melancholicos eſſe ſuſpicaces, timidos puſillanimes & inuidos;phlegmaticos eſſe pigros:voluntas tamen,maximè per gratiam adiuta, & corpori & paſſionibus hiſce dominatur, vnde multos cholericos videmus manſuetòs, & melan-

melancholicos, benignos & magnanimos. Sapiens ergo do-
A minabitur astr.

Itaque ſol & Luna ſunt in ſigna, ſcilicet prognoſtica pluuiæ, ſerenitatis, gelu, ventorum, &c. Secundò ſunt in ſigna ſerendi, plantandi, metendi, nauigandi, vindemiandi, &c. Tertiò, & propriè vt ſint in ſigna dierum, menſium & annorum, vt ſit hendyadis: ſint ſigna & tempora, id eſt, in ſigna temporanea, vel temporum in ſigna & dies, id eſt in ſigna dierum, in ſigna & annos, id eſt, in ſigna annorum, annus enim deſcribitur vno ſolis curſu, & vna gyratione per Zodiacum, duodecim verò Lunationibus, dum videlicet Luna duodecies percurrit Zodiacum. Per tempora intelliguntur Ver, æſtas, hyems & autumnus, item tempora ſicca, calida, humida, procelloſa, ſalubria, morbida. Horum enim ſigna & cauſa ſunt Sol & Luna.

Stemma.

Definitio, Et Etymologia.

B STEMMA vox eſt Græca, ſignificans Coronam, à verbo στέφω coronare. Quod corona nuncupatur ait *Athen. l. 15. Dipnoſ. c. 7.* apud nonnullos ſtemma vocatum fuit, & *Iul. Firm. lib. 2.* ita vtitur, dum dicit: Magnos viros Mercurius faciet qui ſacris glorioſis ſtemmatib. coronentur. Etiam Stemmata ſunt imagines magnorum virorum quæ collocantur ad oſtentationem in atriis, &c. &c. accipitur eadem vox pro ipſa ſtirpe, ſiue generis nobilitate. Ita *Perſius.*

Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis.

& Iuuen.

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt Pontice longò
Sanguine cenſeri?

Etiam inſcriptiones ſtemmata vocat Martialis:

Triſtia ſaxorum ſtemmata delet herus.

ANDREAS Alciatus poſt alios nonnullos, ſtemmatis voce vtitur ad ſignificandum inſignia Gentilia, quæ quis velut ſignum aliquod ab aliis diſtinctum aſſumit, ſiue in bello, ſiue in familia, quæ ſi in memoriam & velut præmium meritorum ab Imperatoribus, aut magnis Principibus
C donentur, nobilitatem generis etiam antehac ignobilis ſecum trahunt, & ad poſteros tranſmittuntur, tantaque pertinacia retinentur, vt plerique etiam vitam ipſam ſint profuſuri, priùs quam maiorum inſignia aliis cedant.

In hac ſignificatione vſurpatum ſtemmatis vocabulum, nonnulla conſideranda relinquit, quæ alibi omiſſa à nobis ſunt. Ac primum.

DE STEMMATVM SIVE INSIGNIVM VSV ANTIQVO.

Omnibus penè Gentibus vſitatum, peculiare aliquod ſignum habere quo facilius dignoſci poſſent, & velut in vnũ locum milites conuocari. *Diod. Sicul. lib. 1. Biblioth.* initium eiuſmodi ſtemmatum ad tempora Oſiridis reiicit.

PINDARVS teſtis eſt Amphiaraum in expeditione Thebana pictum Draconem in clypeo circumtuliſſe.

STATIVS Capaneum Hydræ: Polynicem Sphingis imagine vſos in ſcutis fuiſſe.

In bello Troiano AGAMEMNON pictum habebat in ſcuto
D Leonem vnà cum epigrammate, οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν: Vlyſſes Delphinem: Typhonem Hyppomedon ore fumos efflantem: Perſius Meduſæ vel Gorgonis caput. Neque enim dubium poteſt eſſe, quin & cæteri Nobiles ſuæ inſignia familiæ, ſeu ſymbola quædam propria ſibi vendicarint.

HOMERVS alter *Æneid. 8.* id minimè ſibi prætermittendum putauit, cùm Turni auxiliares copias memorat, quorum hominum arma ſignaque diligenter & ſtudioſè perſecutus eſt.

Cimbrorum & Teutonum bello illo horribili, quod deſcribit *Plutarch. in Mario*, id memoria dignum notat, eos populos, quanquam immanitate barbaros, ſuis in peltis, ſcutis, aliiſque id genus bellicis inſtrumentis, non modò nitorem armorum fuiſſe, ſed & depictas ferarum imagines.

Putant nonnulli MARIVM primò Aquila pro ſchemate vſũ, inter quos Valer. Maximus. Primis enim Imperij Romani temporibus, in expeditionibus bellicis cum educenda eſſet acies, aut etiam manus conſerendæ, pro ſigno, ſcenæ manipulis vtebantur: vnde legiones manipulares primo appellatas eſſe conſtat. Sed cùm incrementum aliquod cepiſſet Imperi ini, ſigna alia ſibi finxerunt, qualia fuere lupi, equi, capri, minotauri, pro vario principum arbitrio, qui militibus præ- E
ficiebantur.

Sed vt ea demum Aquila vſurpari cœptum eſt, pro publico, & perpetuo Imperij Rom. ſymbolo, ſic vſus inualuit, vt quæcumque legio diſtinctas inſignium notas haberet, quod poſteris ita tranſmiſſum eſt, vt eius rei memoria, quamquam longa temporum intercapedine longoque ſpatio, & penè vetuſtatis obliuione demerſa, beneficio ſcriptorum tamen nondum intermori potuerit.

DIO tradit in Pompej Magni annulo expreſſa fuiſſe trophæa tria, vt ante idẽ Sylla dictator fieri ſibi curarat. Plutarchus verò ait in eo ſummi pretij lapillo, qui Pompeij fuit, quique poſt mortem eius Cæſarem coëgit ad lachrymas, Leonis conſpicuam fuiſſe imaginem enſem tenentis.

EORVNDEM SIGNIFICATIO ET CAVSA.

☞ *Vbi Superior Tit. de Antiquitate continuatur.*

ALEXANDER Magnus ſerpentis imagine vſus eſt, quod ſe à Ioue Aimone patre ſub forma ſerpentis eſſe natum credi F
vellet.

AVGVSTVS Cæſar, Magnam ſui animi moderationem, alienumque ab omni temeritate iudicium, id eſt maturitatem in rebus gerendis oſtenſurus, in altera nummi aurei parte, quod cudendum ad maximam cauſam iuſſerat, Papilionem vna cum fluuiatili Cancro cælari voluit: altero quidem tarditatem, altero verò celeritatem intelligebat.

Eundem & Sphingis imagine in ſigillo ſeu ſphragido ſumpſiſſe memorant: quo plerique conijciunt eum deſignaſſe ſuã in rebus obſcuris illuſtrandis & conficiendis negotiis alioqui perplexis admirabilem ſolertiam, quod tamen ſignum commutauit Repub. primum compoſita, & imagine Alexandri Magni poſteà fertur vſus, fortaſſe vt monarchiam, qua ſe dignum putabat, intelligeret: quam vbi magna, planeque inaudita felicitate conſecutus eſt, non alia delectatus eſt imagine, quam ſua.

MECOENAS eques Auguſto familiariſſimus, ranam vſurpauit fortaſſe Seriphiam, vt quibuſdam placet, ad arcani fidem, quam vnicè obſeruabat ille, deſignandam. G

TITVS Veſpaſian. Auguſtum æmulatus, proprium ſibi ac peculiare ſchema vel ſymbolum habuit, quo maturandum eſſe præcipiebat. Delphinum anchoræ alligatum.

Narrat Hiſtor. Eccleſiaſtica, & D. HIERONYM. in commentariis; literam Hebraicam Tau, ſalutis fuiſſe olim ſignum etiam paganis ipſis habitum, quod parietibus templi Serapidis paſſim viſum fuit.

Memorabilis quoque eſt expeditio CONSTANTINI Magni aduerſus Maxentium, quæ maximè ſignis militaribus ſignum Domin. Crucis tum primum cœpit. Et certè crux meritò pro ſalutis nota vſurpari cœpta eſt, quod T. litteræ quod fuit olim abſolutionis ſignum, videatur reſpondere, ſi picturam & lineas ſpectes.

Innumerabilia denique ſunt quæ leguntur de Athenienſiũ Noctua, Perſarum Aquila aurea, vel Solis effigie, aut igni ſacro, Thebanorum Sphinge, Oſiridis cane, Cyri Gallo aureo, & aliis de quibus fidem Scriptores faciunt.

Sed magis delectant & afficiunt domeſtica. Nauis in primis illa quam pro ſtemmate habuerunt Franci veteres, ſicuti Sidonius Apollinaris & Panegyriſtes ille Pacatus teſtantur: H
quod idem ſignum Pariſiorum eſſe adhuc aperte videmus: tria ſcilicet illa repagula rubea ſeu vectes, quibus in publico ſtemmate Burgundiones vſi ſunt: vt Vrſi quibus Heluetij: vt Leones quibus Germani, quidam Duces: vt Igniarium vnà cum ſilice, quo equites illi torquati, qui à Burgundo Duce primum inſtituti ſunt.

EXEMPLA DOMESTICA ET RECENTIA.

Præter publicum & ſolenne Imperij Germanici ſtemma, quod Carolus V. ſuperioribus annis pro Imperatorio iure habuit, ſymbolum etiam peculiare ſibi vendicauit, duas Herculis columnas, vnà cum ſymboli anima Vlterius.

LVDOVICVS XII. antequam ad regnum euectus eſſet, aliqua ratione Hiſtricem, quem Porcum ſpiceum vulgus appellat.

FRANCISCVS I. felicis memoriæ Princeps, tria Lilia, quibus alij Reges regio nomine fuerunt vſi ad hæc noſtra vſque tempora, & Salamandram aliqua cauſa propriam ſibi fecit.

A HENRICVS II, eius filius creſcentem Lunam, vnà cum hemiſtichio, *Donec totum impleat orbem.*

MARGARIS Nauarræa Regina, magni Franciſci ſoror, illuſtris heroina, Heliotropium non ſine cauſa ſibi legit.

CAROLVS IX. duas columnas in ſe complicatas vnà cum Pietate & Iuſtitia.

CATHARINA Medicea Regum mater, Iridem ſeu cœleſtem arcum, adiecto ſymboli argumento *φῶς φέρει ἠδὲ γαλήνην.*

ANNAS Mommorancius militum magiſter, nudum enſem vnà cum verbo, ἈΠΛΑΝΟΣ.

Mareſcallus Santandreus nondum Gordium: plerique idem tribuunt Regi Catholico, vt Iouius ipſe.

Cardinalis Borbonius paſtoritiæ dignitatis notam, enſem ſeu gladium flammeum habuit, quo verbi diuini vim intelligi aiunt.

CAROLVS Lotharen. Card. Hederam altæ pyramidi hærentem, vnà cum verſiculi parte altera, Teſtante virebo.

FRANCISCVS Turonius Card. cœleſte Manna.

CHRISTOPHORVS Madrucius Cardinalis Tridentinus, Phœnicem ſe in igni comburentem, vnà cum ſententia, Perit

B vt viuat.

Ferrarienſis denique Cardinal. Heſperidum mala ab inſomni non cuſtodita dracone, quo virtutes ſignificari conſtat.

ALPHONSVS Aragonum Rex libro aperto, ad libertatem deſignandam, vti maluit.

FRANCISCVS Sforcia cum Ducatum Mediolanenſem obtineret, Canis ſibi ſymbolum fingi pingique curauit, vnà cum epigrammate, Nemo quietem impune laceſſet.

Duo inter cætera Principum Italorum ſymbola eruditis hominibus placuerunt, nempe vnum Laurentis illius Medicei, & alterum Proſperi Columnæ: Ille quidem tres plumas habuit colore triplici diſtinctas, albo, viridi, rubeo, vna cum Semper adiecto vocabulo, quod eruditi hominis ad virtutem triplicem Fidem, Spem, Charitatem, retulerunt. Hic verò Columna pro tempore Rauennati Reipubl. præfectus, vrbem obſeſſam defendebat, duplicem ramum complicatum pro ſymbolo circumtulit, alterum è Cupreſſo, è Palma verò alterum, vnà cũ ſententia adiecta ab eloquenti homine Antonio à Ca-

C ſanoua, Erit altera merces. Illum quidem ramum, mortis; victoriæ hunc eſſe notam volebat: vt ſignificaret in ea expeditione ſibi certiſſimum eſſe mori, vel vincere.

☞ STEMMATA VARIORVM *cum principum, tum Domi foriſque illuſtrium hominum, petantur abunde ex Loco de Magiſtratu. Tit. Magiſtratus Chronologicè conſideratus.*

---

* Sterilitas.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

STERILITAS nihil eſt aliud quàm infœcunditas, infertilitas, habetque locum in animantibus, & in agris. *στείρωσις* Græcè, ἀπὸ τοῦ στερεῖν: quod etiam inter alia ſignificat carere, quod enim eſt ſterile, caret fructu. στερῶ quoque priuo ſignificat.

POSSESSA. QVI STERILITATE laborârint.

Scytharum gens fœcunda non eſt, quum viri minimè cupidi ſint fœminis commiſceri, ob nimiam corporis humidita-

D tem, ventriſque mollitiem ac frigiditatem: vnde viros minimè ad coitum aptos reddi veriſimile eſt. Accedit quinetiam laſſitudo ex continua equitatione contracta, quæ eos ad commiſtionem reddit impotentiores. Mulieres verò pinguedo carnis & humiditas ſteriles facit, eò quod vteri genitale ſemen nequeant ad ſe rapere. Menſtruæ enim purgationes eis non ſuccedunt, quemadmodum oportebat, ſed parciùs & per longius tempus. Ipſum quinetiam vteri os præ pinguedine concluditur, vt nequeat ſemen ſuſcipere. Sunt enim otioſæ & pingues, ventreſque earum frigidi & molles. Cuius rei famulæ earum manifeſtum iudicium exhibent. Etiamſi enim neque ipſæ viros appetant, cum viris tamen congreſſæ facilè concipiunt, propter exercitium frequens, carniſque gracilitatem. *Hip. de Aëre, aquis, locis.* At ipſa experientia contrarium docet.

CAMBYSES Rex Perſarum, cùm ſeptem regnaſſet annos, menſes quinque, obiit in Echatanis Syriæ, ſuo ipſius gladio ſauciatus, nulla vnquam prole ſuſcepta. Eapropter Crœſus eum Cyro patre inferiorem eſſe iudicauit, quia talem non reliquiſ- E
ſet filium, qualem Cyrus. *Herod. lib. 3.*

ARISTON Rex Spartiatarum infœcundus, cùm è duabus vxoribus liberos nõ ſuſciperet, Ageti Alcidis F. vxorẽ aſtu ſingulari duxit, ex qua 7. menſe Demaratum progenuit. *Herod. l. 6.*

SP. CARBILIVS ſterilitatis cauſa Vxorem, cariſſimã alioqui, primus apud Rom. repudiauit. *Dionyſ. Halicar. l. 2. Val. Max. l. 2. c. 7. Gell. l. 4. c. 3.* Plutarchus in Comparatione Numæ & Lycurgi.

STRATONICA Deiotari Galatarum Regis vxor, cùm ſterilis eſſet, ad virum deduxit Electrã ſeruam, moribus atq; forma inſignem: ex qua Deiotarus aliquot filios procreauit, quos Stratonica, poſt viri mortem, amanter non ſecus ac ſuos aluit, atque in regno ſuccedere permiſit. *Plutarchus de Mulierum virtut.*

C. IVL. Cæſ. ex quatuor vxoribus nullos ſuſcepit liberos. Itaque C. Octauium, ex ſorore nepotem, teſtamento hæredem inſtituit, in familiamque ac nomen adoptauit. *Cuſp.*

EVSEBIA Conſtantij Imp. vxor ſterilis, Helenæ mariti ſorori, Iuliano Apoſtatæ nuptæ, ob fœcunditatem inuidebat, ſic F
vt medicamentis per dolum abortire illam cogeret. *Marcellin.*

LVCARDIS à Præmiſlao Polonorum Duce repudiata ob ſterilitatem, & à pediſſequis tandem iugulata fuit. *Cromer. lib. 10. & 11.*

CASIMIRVS II. Polonorum Rex ſine filiis maribus obiit. *Crom. lib. 12. & 13.*

STERILITAS OLIM PROBROSA.

ABACTA. FACTI EX STERILIBVS Fœcundi.

Qui? EX S. SCRIPTVRA.

SARA & REBECCA diu ſteriles, tandem à Deo tam ſanctos Filios obtinuerunt. *Gen. c. 25. & 17.*

Vxor MANVE diu ſterilis, tandem Samſonem virum fortiſſ. Iſraëlitarum iudicem peperit. *Iudic. c. 13.*

ANNA Elcanæ vxor ſteris, Samuëlis Prophetæ mater fit, exaudita à Domino. 1. *Sam.* 1. Vti etiam Anna vxor Ioachim, G
quæ Deiparam mundo attulit.

ELIZABET Zachariæ ſacerdotis vxor ſterilis fuit, quoad Gabriëlis angeli nuncio Ioannem præcurſorem Domini peperit. *Luc. cap. 1.*

* Cur autem Deus voluerit ſanctas illas in veteri Lege mulieres aliquamdiu eſſe ſteriles, cauſam dat S. Chryſoſt. ne inſignes illi viri ex quibus natus eſt Meſſias, non naturæ dono, ſed per miraculum dati dignoſcerentur. Hinc apud Hebræos nota erat, & infamiæ ſignum, eſſe ſterilẽ, & illiberem, propter ſpem Meſſiæ, qui ex poſteris illorum erat naſciturus, vnde etiã ſuſpicio erat alicuius criminis, propter quod communi illa benedictione priuarentur, vt colligere eſt. *Oſea, 9. & Gen. c. 30.*

HISTORICA.

LABDA vxor, Eetionis, ſterilis, Cypſelum tandem Corinthiorum tyrannum peperit. *Herod. lib. 5.*

Anaxandrinæ vxor ſterilis primò, mox tres filios edidit, Dorieum, Leonidem, & Cleombrotum. *Idem.*

Mortuo patre ARIAMNE, Cappadocum Rege, Ariarathes filius ſolus regnauit: & è vita diſcedens, regnum filio ſuo puero admodum reliquit. Hic duxit in matrimonium filiam Antiochi Magni, nomine Antiochidem, verſutam admodum. H
Hanc, cùm liberos non gigneret, ſuppoſuiſſe ferunt ſibi filios duos, ignorante viro, videlicet Ariarathem & Olophernem. Aliquando pòſt tempore præter ſpem peperit filias duas, & vnum filium nomine Mithridatem. Tunc virum de ſubiectitiis docuit, & effecit, vt grandior cum mediocribus facultatibus Romam mitteretur, & iunior in Ioniam, ne de regno cum Germano filio contenderent. *Dubr. lib. 31.*

Quomodo.

EX S. SCRIPTVRA.

RACHEL Iacob vxor ſterilis, mandragoræ pomorum vſu refrigerata, quæ Ruben Liæ ſororis F. rure attulerat, fertilitatem adepta eſt. *Ex lib. Geneſeos.*

SVNAMITIS ſterilis ELISEI precib. filiũ impetrauit. 4. *Reg.* 4.

HISTORICA.

Mulier quædam Eleutheropolitana cernens deſpectui ſe haberi a viro ob ſterilitatem (iam enim per annos quindecim nullos

nullos coniugij fructus dederat)prima irrumpere auſa eſt ad
A Beatum Hilarionem in eremo prope Gazam viuentem,& nihil tale ſuſpicantem,repentè genibus eius aduoluta:Ignoſce, inquit,audaciæ,ignoſce neceſſitati meæ.Quid auertis oculos tu rogantem fugis?Noli mulierem aſpicere, ſed miſeram. Hic ſexus genuit Saluatorem. Non habent ſani opus medico, ſed qui male habent.Tandem ſubſtitit,& poſt tantum temporis viſa muliere,interrogauit cauſam aduentus eius & fletum.Et poſtquam didicit,leuatis ad cœlum oculis, fidere iuſſit,euntemque lachrymis proſequutus, exacto anno vidit cum filio.Hoc ſignorum eius principium. *Hieronym. in vita Hilarionis.*

Dicunt quidam, IVNONEM aliquãdo ab APPOLLINE in domũ Iouis ad conuiuium fuiſſe euocatam, atque inter alias epulas lactuca,aggreſtes appoſitas fuiſſe,quas vbi comediſſet, cum anteà eſſet ſterilis,repentè ſit grauida,atque Heben filiam poſtea peperit.*Natalis comes lib.2. cap.5. Mytholi*

COSROES Rex Perſarum, audiens Sergium Martyrem eſſe datorem omnium,quæ petebantur:petiit ab eo auxilium in defenſionem regni,& fœcunditatem coniugis ſterilis.Quibus
B impetratis,miſit ad Gregorium auream crucem,diſcum,& poculum thuribulum,& alia dona in honorem Sergij martyris. *Euag. lib.6.cap.21.*

Narrant locum fuiſſe vicinum HYMETTO,cui nomen fuerit [illegible] id eſt,claudi mantica,in eo fuiſſe templum ſimulque fontem,vnde fœminæ ſteriles bibebant,& fiebant fœcũdæ. *Eraſm.ex Suida in Prouerb.*

Sarracenorum Princeps ZOZOMVS,ad celebrem quendam abiens monachum,queritur ſe prole deſtitui.Monachus prolem certam promittit ſi in Chriſtum credat.Principem bono eſſe animo,& in regiam ſuam reuerti iubet.Interea pro principis ſobole preces aſſiduas ad Deum fundit.Exauditur,ac naſcitur ſuo tempore Zozomo filius hæres.Ex quo non tantùm ipſe Chriſtianus factus eſt,ſed tandem religionem omnibus ſimul ſubditis amplecti præcepit. *Sazom. lib.6. cap.38.*

Erat perſuaſum mulieribus Romanis ad fœcunditatem cædi ſcuticis pellium caprarum immolatarum Lupercalibus. Ideò Lupercis currentibus offerentes ſe,manus tendebant vt ferirentur.

Vxorem quam duxit AMASIS Rex Ægyptiorum,alij volunt filiam fuiſſe Batti,filij Arceſilai:alij Critobuli, inter
C ſuos populares viri ſpectati,nomine Ladicen.Cum qua concumbere non poterat,cum tamen aliis mulieribus vteretur. Amaſis veneficio id fieri ſuſpicans,mortem illi minatus eſt.Illa cum pernegando nihilo placatiorem redderet Amaſim vouit intra ſe Veneri,ſi ea nocte ſecum coiret Amaſis,ſtatuam, Cyrenas ſe illi miſſuram. Voti rea ſtatuam Cyrenas miſit, quæ ad Herodoti vſque memoriam extitit extra vrbem Cyrenenſem.Hanc Ladicen Cambyſes Ægypto potitus, Cyrenas illæſam remiſit. *Herod. lib.2.*

HENRICVS IV.Hiſpaniæ Rex cum adhuc princeps eſſet (ſic autem vocant Hiſpani filium Regis primogenitum) Blancham Ioann.Nauarræ atque deinceps Tarraconenſium Regis filiam duxit vxorem,ſed ab illius nuptiis ſe continuit, ſiue impotentiæ ſuæ conſcius,ſiue alia de cauſa.Facto diuortio Pontificis auctoritate,alteram ſuperinduxit, Ioannem Eduardi Regis Luſitanorum filiam,ex qua nihilo magis quam ex priore liberos genuit.Etſi autem omnibus conſtaret Regis infœcunditas idque multis experimentis teſtatum eſſet, quinto tamen
D anno poſtea quam conuenerant,Regina præter omnium ſpem deprehenſa eſt concepiſſe.Sunt qui opinentur Regem ipſum ex cacozelia per manus,vti aiunt,in manus amico potiundam tradidiſſe,vti & regni hæredem,& ſuæ virilitatis argumenta relinqueret. Eam rem cum proceres indigniſſimè ferrent, coactus fuit Rex Alfonſum fratrem XI.annorum regni ſucceſſorem declarare. *Nebriſſenſis lib.1. Dec.1. cap.1.*

ACQVISITA VNDE, QVOMODO ORTA.
[illegible] CAVSA Sterilitatis.

Ira diuina.

EX S. SCRIPTVRA.

MICHOL Sauli F.Dauidis Regis vxor,quia Dauidem Regem coram arca Domini, quæ à Philiſtæis reducebatur, ſaltantem irriſerat,ſcurrilitatis ſuæ pœnas perpetuæ ſterilitatis damno,luit. *Marul. lib.3.cap.1. & 2.Reg.6.*

ABIMELECH Geraræorum Regis familia ſterilitate fuit punita,eò quod Rex Saram Abrahami vxorem rapuiſſet. Eam ſimul ac reſtituit viro,Dominus iram ſuam remiſit. *Gen.26.* E

HISTORICA.

OEDIPVS interfecto patre Laio Thebanorum Rege, matrem Iocaſtam in vxorem duxit,filios vero nullos omnino ex ea genuit,Diis inceſtum hunc deteſtantibus, & facinus nefandum abolere volentibus, Eteoclem & Polynicem cum duabus filiabus Euryganea Hyperphanti filia illi peperit. *Pauſan. in Bœoticis.*

LEMNII propter occiſas vxores & liberos; ſterilitate damnantur. ☞ *Vide. Tit. Prudentia in conſeruanda libertate.*

In SALOMONE Rege Vngariæ & Dauide illius fratre Andreæ Regis ſtirps defecit, diuina vindicta: eo quod cum Leuenta fratre in Vngariam reuerſus, Vngaris Chriſtianorũ interitum,ac fides ſacroſanctæ obrogationem permiſerit, & Vatham idololatram principem in pontifices & ſacerdotes ſæuire paſſus ſit.Contra Geyſa patruelis prius Colomannum genuit,& Almum,filias quoque nonnullas,à quibus Regum Vngariæ ſeminarium promanauit. *Bonfin. lib.[illegible]. Dec.2.* F

Dyſcraſia naturalis.

AVGVSTVS Cæſ.& Liuia priuata quadam corporum diſſociatione ſteriles inter ſe fuerunt cum aliis, fœcundi. *Plin.lib. 7. cap.12.*

* *Alia cauſa naturales.*

Ariſt. frequentem cauſam ſterilitatis eſſe à natura, tam in viro quam in fœmina ſcribit. *Lib.2.de gener animal.cap.2.* Nã à primo ortu ait,naturæ locis ad coitum commodis,oblæſis; vtrique ſteriles redduntur:ſic vt hæ non pubeſcant,illi vero inſtar ſpadonum maneant Aliis proceſſu ætatis idem accidit propter corporis nutritionem pleniorem,hinc pinguiores rarius fœcundæ,quod excrementum ſeminale abſumatur in ipſum corpus.Aut ex morbo id accidit,cum à viris ſemen humidum & frigidum emittitur,mulieribus vero purgationes vitiantur,& copia adeſt morbificorum excrementorũ.Ita *Ariſt.*

* *Prematurus congreſſus.*

CRALES Triballorum Princeps quadragenario maior, Simonidem Andronici Paleologi filiam octennem cognoſcens; eius matricem læſit, vt deinceps fœtum concipere non valeret. *Gregoras. lib.7.* G

Ætas.

Roman. ARGYROPOLVS Imp.ſummo prolis deſiderio tenebatur.Sed vxor eius Zoe effœta & ſterilis erat, vtpotè quinquagenaria licet vnguentis quibuſdam vſus Imperator, lapillos etiam illi ad conceptionem efficaces appendiſſet; ſic vt nec ab incantationibus & carminibus abſtinuerit. At cum omnia fruſtra intellexit fieri,à coitu abſtinuit,iam ætate ſegnior.Ergo reginatum mariti odio,tum libidine, quæſiuit alium quo ſe oblectaret,Michaëlem cubicularium, qui poſt Romani obitum nupſit. *Cuſp.*

Medicamenta.

ROBERTI II.Flandriæ Comitis clariſſimi vxor Clementia Burgunda,Calixti II.Pont.Rom.ſoror (quum intra tres annos & eò minus tres filios enixa eſſet) ſterilitatẽ fertur acceſſiſſe ne ſobole numeroſa grauaretur. Quæ res illi malè vertit; quum filiis omnibus ſuperſtes grauiter defleret, alios quam ſuos liberos Flandris imperare. *Iacobus Marchantius de rebus Flandriæ.*

Caſus.

Imperatrix IRENE,vxor Ioannis Ducæ,cum filium Theodorum peperiſſet, accidit,cum ſpectandæ venationis cauſa cum marito Imperatore exiiſſet,vt equo excuſa, per longum ſpatium ab eo traheretur.Vnde læſa matrice, parere deſiit. *Gregoras lib.1.* H

* *Cur in Veteri Teſtamento plures præſtantiores fœminæ ſteriles extitere?*

Quæſtio hæc apud ORIGENEM,CHRYSOSTOM.& THEODORETVM mouetur:& nos ſupra nonnihil de ea diximus: Conſtat certè clariſſimas fœminas & virorum celebriorum matres fuiſſe natura ſteriles.Tres rationes ex prædictis Auctoribus eruuntur.Theodoretus primam tradit. *quæſt. 83. in Geneſ.* volens ait Deus componere genus Iſraëliticum,oſtendit illud non naturali ſucceſſione ſed gratia & fauore ſuo multiplicandum.Quam prouidentiam genus iſtud eſt adeptum,quod ex illo Meſſias erat naſciturus.

Chryſ.in Geneſ. hom.49. hac ponit. Vt ex mirabili partu ſterilium fœminarum iam tunc præſtruerent ac præmunirent

A fides partui virginis. Vnde & Angelus fidem nuntiati à ſe partus Virginis confirmauit exemplo partus Elizabeth quæ ſterilis erat.

Addere poſſumus tertiam, vt harum exemplo moderentur ſe coniuges vt vnus aliam non contemnat ob ſterilitatem, cum ea ex vitio naturæ obuenire valeat.

Diſcimus quoque exhinc vim orationis, vt per quam ſanctæ hæ mulieres fœcundatæ fuerunt. Hanc ſuggerit. *Marius in cap. 25. Geneſis.*

Agri ſteriles dicuntur, quod vel ad culturam ſint inepti ratione oli petroſi, arenoſi, paludoſi: vel quod nullum ex ſe fruticem aut herbam ad hominum vſum producant, vt ſunt mericæ, ericeta &c. quamvis fortaſſis aliis rebus ſubſeruiant, quomodo apud Brabantos mericæ ſuppeditant ſcopas & glebas, aut ceſpites ad excitandum ignem.

☞ *Vide Locum de* AGRO.

* Sternutatio.

B

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STERNVTATIO ſiue ſternutamentum à ſterno, ſterni, eſt emiſſio flatus è pectore exſurgentis cum capitis concuſſione, πταρμὸς à πτάρνυμι Græcis. Oritur autem ſternutatio ex calore capitis humorem crudum & ventoſum peruincente, & expellente, ac ſternutamentum commouente, eſtque bonum ex mala cauſa, & ſignum ſanitatis capitis, vt infra ex Ariſtotele dicetur.

CVR STERNVTANTIBVS BENE PRECEMVR?

Item ſternutationis Augurium

EIVSQVE SIGNVM.

Vetus mos fuit non modo apud Chriſtianos, verum etiam Ethnicos, ſalutandi aut benè apprecandi ſternutantibus. Cēſebant enim veteres ſternutationem portendere quid boni, aut ſaltem pro medio omine habebant, vt teſtis eſt *Theocrit. in* C *Thaliſiis & Epithal. Helenæ*: ideoque ſternutante aliquo, adſtantes illi dicebát bona verba: vt ſi quid mali portēderet, id fruſtra precatione amoueretur. *Plin. lib. 28. c. 2. Apuleius lib. 2. de Aſino.* Matutinam ſternutationem infauſtam, boni auſpicij meridianam rebantur, maximè ſi à dextro latere etiam ita ſentit. *Ariſt. 13. problem. cap. 11.* vnde Propertius. *lib. 2. eleg. 3.*

Nunc tibi naſcenti primis mea vita diebus.
Aridus argutum ſternuit omen Amor.

Et CATVLLVS de Acme & Septimo, *Epigram. 43.* ſternutationis dextræ approbationem, vocat auſpicium bonum.

Opinio communis eſt, ſternutationem eſſe indicium ſanitatis, vnde *Ariſtotel. ſupra problem. 9.* vocat ſacrum augurium ſanitatis capitis.

Tempore Gregor. M. vt meminit *Durantus in Rationali l. 6. cap. 202. num. 3.* exorta eſt Romæ grauiſſima peſtis inguinaria, cui repellendæ idem Pontifex inſtituit dies Rogationum, ſiue Litanias maiores. Ferunt autem hanc peſtem immiſſam à Deo propter intemperantiam, cui ſe omnes dederant tempore Paſchali, Poſtquam Quadrageſimam continenter tranſegiſſent: D eratque tantæ efficaciæ, vt etiam homines ſternutando ſpiritū emitterent. Quo factum, vt ſimul ac quis alium audiret ſternutantem, ſubito accurreret, eiq; bene precaretur hac vel ſimili verborum formula: Deus tibi ſit propitius & exinde hæc cōſuetudo apud Chriſtianos ſemper ſeruatur, vt ſternutantibus ſalutem aut Dei auxilium apprecemur. A quo etiam tempore mos inualuiſſe dicitur, vt oſcitando ſignum crucis ori imprimamus, quod etiam tunc multi oſcitando occumberent.

Ariſt. lib. 1. Anim. ſcribit ſternutamentum eſſe ſacrū augurium ſanitatis capitis humani. Sternutamentum quo flatus vniuerſi eruptio eſt ex capite per nares, ſignum eſt augurale, & vnum ex ſpirituum omnium generibus ſanctum & ſacrum.

Stipendium.

* DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STIPENDIVM quod per ſtipes, id eſt minuta æra colligeretur dictum iuxta Iſidorum, ſiue à ſtipe pendēda iuxta Plinium; plerumque accipitur pro tributo capitis. Ita *Tertull. in Apolog.* hominum capita ſtipendio cenſa. *Vlpian. l. Ager. D. de verb. ſignificat.* vt tamen propriè loquamur, tributum & ſtipendium ſiue φόρος eſt ex cenſu vnde vectigal ſtipendiarium *1. & 5. in Verrem, & l. 3. de legib.* Agri ſtipendiarij. Quidam tamen tributa putant, quæ quotannis prouinciæ pendebantur ſtipendia quæ præſtabantur ad belli ſubſidia, & ita communiter etiam hodie ea vox vſurpatur. E

STIPENDIA MILITVM CVRARE.

COMPARANDO

Mercimoniis, & Venundatione bonorum, bonorum, dignitatum.

HERACLEOTÆ mittentes naues quadraginta tyrannis, qui etiam in Boſphoro, non habentes pecuniarum copiam, comparauerunt à mercatoribus vniuerſum triticum, oleum, vinum & alias merces: & tempus definierunt, in quo ipſi precium eſſent perſoluturi, & diſpenſatorem vnum in vnaquaque nauium conſtituerunt. Cumque perueniſſent ad locum hoſtium, milites ab eis comparabant omnia. Itaquē congregato argento dederunt ducibus nauium, duces autem militibus mercedem perſoluerunt. Quo factum eſt, vt argentum eos non F defecerit, quouſque ad propria remeaſſent. *Ariſt. in Oecon.*

MENDEI bellum ſuſcipientes aduerſus Olynthios, cum illis pecuniæ deeſſent, adeſſent mancipia, ſtatuerunt, vt relictis cuilibet ciuium mare & fœmina, cætera ad vſum ciuitatis venderent, tanquam in priuatorum exhibitione pecunias commodarent. *Idem.*

IPHICRATES Athenienſis, Coty Thracum Rege parante exercitum, effecit hoc pacto, vt compararet pecuniā. Præcepit hominibus quibus præerat, ſeminare ſibi tres modios tritici. Quo facto, collegit tritici ingentem multitudinem, quam ad emporia mittens vendidit, obtinuitque pecuniam. *Idem.*

PEVTHES præfectus equitum Ceroblepræ in ſumma pecuniarum inopia, mandauit, vt quilibet agricola quinque modiorum agrum ſibi ſereret. Qui ſeuerunt, magna ſcilicet, colonorum multitudo. Cum igitur ingens frumenti copia proueniſſet deuectum illud ad mare vendidit, remittens aliquantum de precio. Ea ratione multas ſubito pecunias Ceroblepræ confecit. *Polyæn. lib. 7.* G

TIMOTHÆVS oppugnabat Samum, conſcriptis ſeptem millibus mercenariorum. Quibus cum perſoluere ſtipendia non poſſet: videns pletiam fructibus inſulam eſſe, loco ad prædandum cepto, reliquos fructus vendidit, ſecuritate iis, qui legerent præſtita, collectiſque hinc affatim pecuniis, partem ſtipendiorum militibus diſpertiuit, atque ſic vſus obſequentioribus & alacrioribus, Samiorum vrbem per vim cepit. *Polyæn. lib. 3. & Ariſt. in Oecon.*

EVMENES Cardianus, cæſo Cratero Neoptolemo, militibus intra triduum ſoluere ſtipendium pollicitus, fecit iis villarum illius regionis caſtellorumque hominibus & pecore refertorum auctionem. Qui mercatus aliqua fuerat ordinum ductor, vel mercenariorum militum præfectus, tormentis & machinis Eumene præbente acceptis, expugnabat ea, prædamque in debitum ſtipendium milites partiebantur. *Plutarch. in Eumene.*

M. ANT. Philoſophus Imp. Pannonias omni infeſtatum gentium metu liberauit. In conficiendo bello quum ærario exhauſto à pecuniis laboraret, omnia aurea, vaſa argentea cryſtallina & myrrhina, cum omni principali ſupellectile, ornatuque coniugis, publicè vendidit: ne tributa impertando ciuitatibus aut prouinciis eſſet grauis. *Sab. lib. 4. En. 7.* H

BALDVIN. II. Conſtantinopolit. Imp. cum bello premeretur, quod Græci rebelles intu[illegible] lerant, atque pecuniæ defectu laboraret: Venetis permultas ſanctorum reliquias vendidit, neque eo contentus: filium Philippum, accepta pecunia à priuatis mercatoribus, pignori obligauit, atque cum ad ipſos Venetias miſit. Ipſa quoque templa plumbo, quo tecta erant, ſpoliauit ac vendidit. *Ful[illegible]. lib. 7. cap. 6.*

BEATRIX Comitiſſa, mundum omnem diſtraxit, vt Carol. Andegauenſis maritus haberet ſumptus ad bellum Siculum, aduerſus Manfredum Eccleſiæ Romanæ hoſtem, vt ille regno Siciliæ potiri poſſet. *Æmil. lib. [illegible]*

RICARDVS I. Anglorum Rex, acceptis regni inſignibus, ſummo ſtudio claſſem ac omnia ad Hieroſolymitanum bellum gerendum neceſſaria parans, poſſeſſiones omnes, portoria, vectigalia,

vectigalia, ac comitatus nonnullos cum præfecturis partim A vendidit, partim oppignorauit. Hugonem Epiſcopum Dunelmenſem pactus ingenti precio, Northumbriæ Comitem fecit inquiens, Magnus ego artifex, veteranum enim Epiſcopum feci nouitium Comitem. Ciues Londinenſes dederunt grandem pecuniam, & tum primum conceſſu regis comitia habere cœperunt, & ſibi in ſingulos annos eligere binos ſuæ ciuitatis gubernatores, quos Balliuos appellarunt. Reuerſus vero è bello ſacro, cum Gallicis armis in Normannia vrgeretur: cœpit paulatim poſſeſſiones ac cætera omnia, quæ ante profectioné ſuam in Syriam vendidiſſet, pignorauiſſetve, blandè repetere: dum prædicaret ſe pro certo habere, ſuos principes, ciues, ac amicos nolle ſibi beneficium fœnerari, ſed contentos vectigalibus quæ hactenus cepiſſent, non omninò negaturos ea reddere, quæ ipſe eis non venditionis, ſed tantummodò mutuationis aut pignoris nomine locaſſet: cũ præſertim cuncti certò ſcirent, ipſum non poſſe ſine poſſeſſionibus illis regio ritu viuere vitam. Itaq; ſine precio, bona à redemptoribus maturè recepit, quanquam multi ne tertiam quidem partem ſortis ex B fructibus poſſeſſionum acceperint. *Polyd. lib.* 14.

Capta à Liguribus CLODIA, XL. triremes à Venetis inſtructæ ſunt. Atque vt tanta claſſis ali poſſet, priuſquam in hoſté ſit itum, decreto Patrum propoſitum eſt publicum edictum, vt quicunque è populo pecunia, commeatu, militeve, aut claſſem, aut litorales copias iuuiſſent: fore, vt vbi cũ hoſte debellatum eſſet, ex eorum numero triginta, qui optimè omnium meriti crederentur, ad Patricium traducerentur ordinem: quæ dignitas illis eorumque poſteris rata perpetuò maneret, daturos ad hæc Patres operam, vt quinque aureorum numum millia quotannis reliquis diuiderentur, qui dignitatem non eſſent conſecuti. Multi ſpe prætenſæ dignitatis, quidam etiam caritate patriæ, in medium proceſſerunt, alij alia pollicentes. Supra ſexaginta familiæ repertæ ſunt, quæ ſuum in Rempublicam beneficium contulerunt: atque ita vt ditiſſimus quiſque fuit, ita optimè de illa meritus & videri & eſſe voluit. *Sab. lib. 6. & 7, Decad.* 2.

Cum bello MAXIMIL. Imp. Rom. & Galliæ Regis premerentur Veneti, ne pecunia deficeret, propterea quod rerum C fiſco cedentium Triumuiri magnum ſuis in libris publice debentium ciuium numerũ habebant: Senatus legem ſanciuit, vt iidem Triumuiri bona ciuium fiſco debentium omnia quæ ſui iuris feciſſent facturiue eſſent, ipſi in foro licerentur licentibus partem eorũ bonorũ tertiam fiſci nouiſſimi pecunia vel ſua, vel aliorum, cuius eſſent creditores, emere liceret, ſi pro reliquis duabus partibus numerato perſoluiſſent: eaque bona ita diſtracta ſi redimere priores Domini voluerint, intra dies octo eo modo, quo emota erunt, poſſint: ſi noluerint, eæ emptiones nullum poſtea præiudicium patiantur, ſed firmæ ſolidæq; ſint per tota tempora. Alia etiam legem ſancinerũt: qui magiſtratus vel ſint, vel futuri ſint, afferant ſinguli Reip. ſcribis fidem quatuor magiſtratuum ſcripto confirmatam, ſe, quod debeant, perſoluiſſe qui non attulerit, is magiſtratũ Reipubl. neq; obire, neque adire vllum poſſit. Qui autem ex iis magiſtratibus fidem fecerit, aliquem ciuem ſoluiſſe, qui non ſoluerit, is magiſtratibus multæ nomine ciuis illius omne debitum Reipublicæ perſoluat: ſcriba vero qui tabellam confecerit à ſuo munere obeundo expellatur. Neq; tamen ea lege ſatiseſſe factum Decemuiri exiſtimantes, pleniore coacto collegio ſan- D xerunt, vt fiſci debitores detinerentur, cuſtodiæque traderentur, à qua nequirent liberari quoad ſoluerent: tabellamque cũ centum eorum nominibus, ſuis miniſtris dederunt, iubentes vt quemlibet eorum caperent. *Bembus lib. 11. Hiſt Ven.*

CAROLVS VIII. Rex Gallorum, iuuenili conſilio regnum Neapolitanum ſuſcipiens, in ſumma rei pecuniariæ difficultate, Marchioniſſæ Saluciorum mundo muliebri oppignorato, vel etiam vendito, aliquot aureorum millia corraſit. *Iouius.*

Ludo.

Quum MATHIÆ Coruino Vngar. Regi in bello Boëmico deeſſent pecuniæ: verbis & pollicitationibus alebat exercitũ. Cum dies diſtribuendi ſtipendium præſtitutus inſtaret, quem promiſſis differre vltro non poterat, è præfectis equitum & legatis legionum ad alearum ludum inuitabatur. Dena millia aureorum ea nocte ex ludo ſibi comparauit, quæ, antequam loco moueretur, militibus dedit, & ex aleæ lucro ſtipendium exoluit. *Bonfin. lib. 8. Decad.* 4.

Mutuo.

OMNON Rhodius, qui Lampſaci dominabatur, pecuniis egens, ſcripſit ditiſſimis Lampſacenorum, vt magnam argenti ſummam ei conficerent, quam recepturi eſſent ab aliis ciuibus quibus commiſſum erat illam afferre. Atque cum illis alij ciues afferrent, iuſſit eandem ſibi mutuo dari, vſque ad certum tempus, in quo eam illis redderet. *Ariſt. in Oecon.*

Idem pecuniis indigens, precatus eſt ſuos vt ſibi mutuo darent, quas ex prouentibus eius mox recepturi eſſent. Illi autem attulerũt, queis citò prouentuum receptio futura erat. At vbi ea quæ prouentuum erant, miſſa ſunt, ſibi illis opus eſſe dixit ſe vero poſtea conflatum æs diſſoluturum cum vſuris. *Ariſtot. in Oeconom.*

CHABRIAS illis qui ex regione debebãt ſub eo militare, præcepit afferre, ſi quis aut auri aut argenti quippiam non ſignati haberet. Cum plurimi attuliſſent, illo ipſe vtebatur. Mutuantes autem præfectis claſſium commiſit, vt de iis quæ abundarent apud eos, illis redderent. *Ariſt. in Oecon.*

CLAZOMENII in frumenti penuria pecunia indigentes, ſtatuerunt, vt ſi qui priuatorum haberét oleum, mutuarent ciuitati ad fœnus. Quibus mutuantibus, conducentes nauigia, miſerunt ad emporia vnde ipſis veniret triticum, habito pacto de precio olei. Inſuper debentes militibus ſtipendium F viginti talenta, & dare non valentes pendebant fœnus ducibus annuè quatuor talenta. *Ibid.*

Bello punico ſecundo Romæ pupillorum & viduarum cenſus ſunt in publicum delati, vt in fide publica eſſent eorum bona, ſicque tutiora illis futura & in ſumma ærarij inopia Reipubl. vſuaria, quin & patres familias, qui Volonum liberte donatorum precia accepturi erant, profeſſi ſunt, non prius ſe eam pecuniam exacturos, quam in Italia eſſet cum hoſte debellatum. Manauit priuata hæc benignitas ex vrbe in caſtra, vt non equites, non centuriones, tali tempore ſtipendium acciperent, mercenariuſque haberetur, ſiquis accepiſſet *Sab. lib. 3. Enn.* 5. Eodem tempore creati Romæ pecuniæ inopia Triũuiri menſarij, qui æs, & argentum à priuatis conferendum publica fide interpoſita ſuſciperent. Dedicata eſt & à Duumuiris ad id creatis, ædes Concordiæ. *Sab. lib. 3. Enn.* 5. Eiuſdem belli ann. x. cum plebs aſſiduis tributis, cæteriſq; incommodis exhauſta, publica onera amplius ferre non poſſet, patres decretũ tulerunt, vt qui in curuli ſella sediſſent, equi ornamenta, G & facti argenti pondo, ſalinum & patellam, ſacrorum cauſa, haberent: reliqui eius ordinis libram argenti, & quina millia ſignati æris. Cætera omnia quibus ipſi, vxores, liberi, vterentur, mundũ, annulos, bullas in publicum conferrent. Hæcque tanto ſtudio ad Triumuiros menſarios repræſentata, vt neque Triumuiri accipiendo, neque ſcribæ referendo ſufficerent. Id patrum ſtudium equeſter ordo ſecutus ac poſtremò plebs ipſa ita vt ſine edicto reſpub. ſtipendio in præſentia abundaret, nec vllum tempus fuit, quo res Romanorum & Carthaginenſium magis inter ſpem & metum ſuſpenſæ fuerint, quum ad eam diem res Romana multis cladibus afflicta inferior fuiſſet: atque tum demùm, per varios ſucceſſus, in eum locum redierat, vt nihil eſſet Punica inferior. *Sab. lib. 4. Enn.* 5.

Cùm P. Corn. Scipio Conſul creatus eſſet in Siciliam, vt cum omni exercitu in Africam traiiceret: & in rebus neceſſariis comparandis maxima difficultas proponeretur, ob ærarij inopiam & iuuentutis penuriam: ille nihilominus ingenti ſtudio in apparatum belli intendit, & præter alia ex variis ciuitatibus CCC. iuuenes legit totius prouinciæ nobiliſſimos, ac H eis præcepit, vt certa die cum armis equiſque adeſſent. Qui, cùm ad conſtitutam diem præſtò fuiſſent, optionem detulit, qua vel ipſi in Africa ſecum militarent, vel totidem aliis ſubſtitutis equos armàque largirentur: vtrum vellent acciperent. Singulis remiſſionem militiæ petentibus, dati ſunt vicarij ccc. Romani iuuenes, quos Scipio ex Italia inermes adduxerat, eo conſilio vt Siculorum impenſa, ſicut euenit, armis, equiſque inſtruerentur. Horum opera multis poſtea certaminibus fideli atque vtili in Africa vſus eſt. *Auctor in eius vita.*

Bello contra Emanuelem Imper. exhauſto ærario Venetorum, pecuniam ex depoſitis conflatam (quia ea temporum nouitate exhauſtum erat ærarium) publico decreto placuit in D. Marci ſacrarium ad opportunos caſus reponi: ac tamdiu ſub publica cuſtodia ſeruari, quoad reſp. in meliorem eſſet ſtatum reſtituta. Hodie vulgò præſtita appellantur, quæ Vitali Michaële II. Principe inſtituta traduntur: vnde ingentem illi ortam inuidiam, primariàmque cædis cauſam, quidam crediderunt. *Sab. lib. 7. Dec.* 1.

RICARDVS I. Anglorũ Rex bello Gallico ingentem pecuniam

A niam à collegio mercatorum, qui Caleti ex lana potiſſimùm negotiantur, mutuam ſumpſit: poſtea Monachis Ciſtercienſibus expoſuit ſe inopia coactum, ac eorum beneuolentia fretum id feciſſe, & propterea rogare, vt vellent tantũ lanæ ipſis mercatoribus pro acceptis ab ſe pecuniis dare ſummi beneficij loco, cuius ſe memorem fore pollicebatur. Monachiis precibus victi ad extremum regi morem geſſerunt. *Polya. lib.* 14.

Francisc. Foſcatus Dux Venetus clade ad Carauagium accepta à Franciſco Sforria Mediolanenſium duce, conuocato Senatu magna vi auri & argenti profuſa, conuerſus ad patres ipſos: Nihil eſt, inquit, P.C. quòd ad vnam pugnam, licèt calamitoſam territi deſperetis, vt vel Philippi ipſius hoſtis exemplo benè ſperare de ſumma rerum debeatis, qui à nobis ad Maclodium fuſus, captis ferè ducibus omnibus, exercitũ facilè reſtituit. Agite igitur, meipſum ſecuti, pecuniam huc conferte, quo numeroſiorem veſtrum quiſque poſſit: infra enim triduum copias omnes noſtras reparandas polliceor. Quod certè mox ita ſubſecutum eſt, vt victor ipſe Sforria pacem vltrò petierit. *Egnat. lib.* 3. *cap.* 2.

Ad redintegrãdas turmas magnoperè diminutas bello contra Iulium II. Pontific. atque ſumptus, quo fiſci debitoribus B facilior ſolutio fieret: Senatus Venetus iuſſerat, vt qui ex iis aurum aut argentum cœlatum, quod plerique ſibi comparant, aut à maioribus comparatum domi habent, ad Duumuiros numis cudendis intra dies xxv. attuliſſent: id eis aurum argentùmve cum lucro partis decimæ acceptum referretur: qui Duumuiris neque aurum neque argentum dediſſent, neque pecuniam numeratam curauiſſent, eorum bona, etiam ſi fideicommiſſa eſſent, vendi per magiſtratus oportere, iis exceptis bonis, quæ dotium nomine mulieribus deberẽtur, eàſque venditiones ratas & firmas haberi oportere, neque vllis poſſe legibus infirmari, Senatuſconſulto additum. Paulòque pòſt, quod Patribus conſtabat, ciues pleroſque ex iis, quibus ampla res eſſet, adduci tamen non poſſe, vt in ærarium conferrent, quòd nulla ſuæ patriæ caritate, nullo Reipub. amore tenerentur: Decemuiri ſuis miniſtris mandauerunt, vt illos priùs ea de re admonitos, ſi poſt dies octo nihil contuliſſent, captos in carcerem contruderent: quòd ſi ſe occultauiſſent, ab eorũ domibus rem familiarem abriperent, magiſtratibùſque traderent diſtrahendam. Quæ duæ quidem res vti publicè iuberẽtur, ante id tempus nunquam acciderat. *Bembus lib.* 7. *&* 10. *hiſt. Ven.*

C Alfonsvs Ateſtinus Ferrariæ Dux, quum graue ſibi periculum ab Iulio II. Pontific. omnibus ferè Europæ principibus contra Galliæ Regem Ludouicum XII. cuius auxiliis hactenus feliciter Pontificem ſuſtinuerat, arma induentibus, immineret, cogendæ pecuniæ ſtudium ea moderatione agitabat, vt priuatos potiùs minueret ſumptus, augerétque rerum venalium vectigal, quàm eam viritim ciuibus imperaret. Ideòque non paruam auri ſummam, oppignoratis maiorum ſuorum inſignibus gemmis, Lucretiæque item vxoris vnionibus, mutuam à fœneratoribus accepit. Parcendum enim ærario exiſtimabat. Itaque abiectis abaci ornamentis in vnum menſarum figulinis lancibus vſus eſt: quæ eò honeſtiora erant, quòd Principis manu atque artificio fabrefacta ſpectabantur. *Iouius in eius vita.*

Consalvvs Magnus, cum Gallis de regno Neapol. Regis Hiſpaniæ Ferdinandi nomine decertans, matura ſtipendiorum ſolutione, aliunde mutuò accepta pecunia, quum auri eſſet egentiſſimus, magnam reconditæ pecuniæ vim habere credebatur. Quam opinionem inter milites alere erat ſolitus. Nam eos aliquando ſtipendia nimio plus, quàm ipſi ferre D poſſent differri conquerentes, allocutus, dicere erat ſolitus: Eſtote bono animo commilitones, nam obſignata integràque adhuc nobis ſupereſt illa ingens arca, ex qua, cùm pro matura victoria opus erit, ad explendas omnium cupiditates immenſus ſignatæ pecuniæ theſaurus effundetur. *Iouius in Conſaluo.*

Tributo à quibus libet exacto.

Chabrias Athenienſis, Thamo Ægyptiorũ Regi gerenti bellum, & pecuniis indigenti, conſuluit, vt aliquis diceret Sacerdotibus, oportere & virorum & mulierum multitudinem ſacris initiatorum ſubmouere, propter impenſam. Audientes autem Sacerdotes, & Sacerdotium penes ſe manere volentes, ſinguli propriam dedêre pecuniam. Poſtquam autem à cunctis accepit, iuſſit illis præcipi, decimam partem expenſarum, quã priùs in templo faciebant, & reliquorum, regi mutuare, quouſque finem bello impoſuiſſet. *Ariſt. in Oecon.*

Idem ab vnaquaque colonia præcepit omnes quippiam determinatum afferre, & ab vnoquoque corpore ſimiliter. Ex frumento etiam quod vendebatur, à vendente & emente E præter precium, pro modio percipiebat obolum. Ab vnaque naue & officina, & vnoquoque opus aliquod exercentium, decimam partem operis. *Ibid.*

Dionysivs Syracuſanus volens triremes extruere, agnoſcẽns ſibi opus eſſe pecunia, concionem vocans, inquit: Quandam ſibi ciuitatem prodi, ad quam opus erat pecuniis, precarique ciues, vt quiſque ſibi duos ſtateres mitteret. Intermittens autem duos aut tres dies, tanquam in tradenda ciuitate error contigiſſet, ciues laudans, reddidit vnicuique quod miſerat, vt ciuium beneuolentiam conſeruaret. Mox eoſdem à non inuitis repetens, tanquam de proditione certus eſſet, pecunias ad nauium extructionem conuertit. *Ariſt. in Oecon.*

Demetrius Poliorcetes pecunias non habens, duplicauit militum numerum, quos deligebat: & quodam admirante, Vnde ſtipendium tot militibus ſuppeteret, cum ne paucioribus quidem ſufficeret? Quoniam, inquit, ſi potentiores fuerimus imbecilliores habebimus aduerſarios, & eorum terra potiemur: atque alij tributum pendent, coronaſque mittent, iam metuentes militum multitudinem. *Polyæn. lib.* 4.

Athenienſes in Potidæa habitantes, cùm pecuniis ad pa- F randum bellum indigerent, inſtituerunt, vt omnium facultates deſcriberentur, quæ apud vnumquemque in populo confuſæ inordinatæque erant: ſed & quo in loco vnaquæque poſſeſſio erat, vt in pauperes poſſent erogare. Cui autẽ poſſeſſio deerat corpore condemnabatur. Itaque ab illis quod deſcriptum fuerat vnuſquiſque ciuitati ſaluam aſſerebat. *Ariſtot. in Oeconom.*

Penſionem pecuniæ collocatæ à Rom. in bellum Macedonicum, priuatis ſolui placuerat, etenim ſatius eſſe, quanquã in ſumma ærarij penuria, fidem publicam vnicuique ciui Reipublicæ mutuanti & opitulanti conſeruari, quam hoſtem vincere. Igitur Q. Fabio Labeoni, & L. Aurelio Quæſtoribus vrbanis viſum eſt, ab omnibus Sacerdotibus hanc pecuniam exigi commodius eſſe, quod ſtipendium nullum hoc toto ac tanto bello contuliſſent: quam à cæteris, quorum iam pars maxima oneri ferendo eſſe deſiiſſet. Sic magna cum Curionibus, Flaminibus, Auguribus, Saliis, Fœcialibus, Pontificibus aliiſq; hoc genus hominibus, cõtentio atq; altercatio fuit, dum hi antiqua ſua & ſacroſancta priuilegia atque immu- G nitates vel à Numo ipſo, primiſque Conſulibus identidem repeterent: Quæſtores ex aduerſo, neceſſitatem eos iuberent accuſare, cæterum aut conferre, aut multam pati. Ergo Tribunos appellarunt. Pronunciatum eſt, ſacerdotes nequicquam Tribunos appellaſſe, omniumque annorum, per quos non dederant, ab iis ſtipendium exactum eſt. *Liuius lib.* 3. *Decadis* 4.

Veneti bello contra Francisc. Sfortiam Mediolanenſium principem ſuſcepto, ad bellorum ſumptus perferendos ſenatuſconſultum fecere, vt vrbani peregrinique magiſtratibus iudices, ſcribæ, cæterique inferiores ordines magiſtratibus ipſis ſubiecti, qui publicum aliquo modo ſalarium mererent, Reipubl. vectigales eſſent: & vt patricij magiſtratus poſt annuum munus (Etenim ſuum cuiq; in id tempus eſt præmium adſcriptum) gratuitum Reipub. operam in ſex proximos menſes impenderent. *Sab. lib.* 7. *Decad.* 3. Eandem tributi rationem bello contra Maximilianum Imper. in recuperanda Vicetia ſunt amplexi. *Bembus lib.* 7. *&* 9. *Hiſt. Venet.* Bello contra Ludouicum XII. ab iiſdem latum eſt, vti exules illatæ fortuitò mortis cauſa qui vna cum quatuor bello idoneis hominibus militiam Reipub. menſes quatuor ſua pecunia fecerint, ab exilio reuocen- H tur. *Bemb. lib.* 7. *Hiſt. Venetæ.*

Bello contra Baiazetem Turcorum Regem omniũ, quæ Veneti cum Turcis vnquam geſſiſſent, maximum & formidoloſiſſimum, aucta vrbis vectigalia ſunt parte ex tertia, vini, panis, carnis, portoriis tantummodo exceptis: atque vti magiſtratus omnes vrbani prouincialeſq; mediam ſtipendiorum partem vnius anni Reip. remitterent, lex lata: cautum tamen, ne quadraginta viralia iudicia ea lege tenerentur. Lecti etiam viri: qui cenſum ciuibus omnibus pro cuiuſq; opibus decernerent, ea conditione, vt is quem decreuiſſent, Reip. à quoq; ſine cenſus donaretur, ſi auri ſemiunciã non excederet: ſupra id mutuo erogaretur: neq; tamen auri libras tres vllius ciuis cenſus poſſet excedere. Simul, quod terreſtres etiam copias ex Gallorum Regis fœdere Senatus contra Ludouicum Sfortiam Mediolanenſem principẽ in Galliam mittere tenebatur, lex eſt lata, vt

vt quæ ciuitates ſub Reip.imperio in continenti eſſent, in iis literæ darentur, vellent pro ſuo in Rempub. ſtudio tam difficili eius tempore ſubſidij nomine pecuniam publicè ad vrbem mittere: ſua cuiq; ciuitati dicta & conſtituta ſumma: Patauinis auri libris centum, Vicetinis octoginta, Veronenſibus totidem Brixianis centum viginti, Bergomatibus quinquagintaquinque, Tauriſanis quinquaginta, Cremenſibus viginti. Alexander VI. Pont. Max. omnium prouentuum, quibus Sacerdotes in imperio Reipubl. fruerentur, partem plus tertiam id in bellum aduerſus Baizetem Venetis conceſſit: Cardinalium Sacerdotiis exceptis, Quinetiam pecuniam ſacram, quam homines in imperio Veneto conferrent, inſumendam permiſit: Pecuniæ ſacræ ſumma (vt intelligi poſſit, quanta quamque ardens eo tempore fuerit in hominum mentibus religionis exiſtimatio) fuit libræ ſepties centies, & nouies, eóque amplius. *Bembus lib.5. Hiſt. Veneta.*

Venetus Senatus bello contra MAXIMILIANVM, cùm videret multò maximam eſſe in vrbe copiam eorum ex plebe ciuium, qui aliquo Republic. munere fungerentur: quo in munere aut ſtipendij menſtrui, aut quotidiani quæſtus nomine lucrum facerent: vt ij quoque aliquid, neque id tamen ſine compendio, tam anguſta pecuniæ publicæ procuratione in ærarium conferrent, rogationem iuſſit: qui è plebe ciuis munus perpetuum à Republ. obtineret, ſi decuplum ſtipis annuæ, aut ſi ea non ſit, lucri ſummam, de qua apud magiſtratum conſtet, reipubl. intra dies quindecim curauerit, id omnino munus ipſo mortuo aut filius, aut nepos, aut frater eius conſequantur, aut is, quemcunque ſibi ipſe eius muneris hæredem inſtituerit. Quibus autem ſua ſint ad tempus munera, iis octuplam ſtipem ærario inferentibus, ea viuis munera eripi non poſſit. Eodem bello ſciuerunt, vt mediis domorum fructibus, qui ex locationibus proueniunt, æquam partem inquilini omnes in ærarium inferrent: exceptis iis qui eo bello ab hoſtibus Reipubl. domo ſua pulſi, ſe ad vrbem recepiſſent, atque is, quorum fructus decimam vnciæ partem non excederent. *Bembus lib.10. & 12. Hiſtor. Veneta.*

Quum anno M D. XXXI. SOLYMANNVS Turc. Imper. Pannoniam repeteret: exhauſto Pontificij imperij ærario, in Sen. Cardinalium decretum eſt, vt quinque decumæ ſacerdotiis imponerentur. Quæ res minores ſacerdotes, ſacratáſque virgines, & ſacras hoſpitales domus vehementer afflixit. Nam exactores cum imperio in prouincia emiſſi, dum priuato quæſtui ſtuderent, incredibili acerbitate, humana & diuina omnia perturbabant: adeo vt plerique ſacerdotes templa deſererent, & paſſim ſacrata vaſa & antiqua donaria conflarentur: erant & qui prædia dicata altaribus venditarent, vt decumæ ſoluerentur. Neq; honeſtiſſimus ſacri belli prætextus, ac extrema propè neceſſitas inuidiam leniebat: quoniam pleriq; qui optima ſacerdotia poſſiderent, immunes euaſerant. *Iou.l.30. Hiſt.*

ALEXANDER VI. Pp. in vſum belli Gallici, pecuniam omnem ſedis Apoſtol. auctoritate in Hiſpania, belli ſacri, quòd Cruciatam vocant: nomine coactam, Neapolitano Regi conceſſit: quam pecuniam in alios vſus, quàm contra religionis Chriſtianæ hoſtes, nefas erat inſumere. *Guicciard. lib.1.*

FRANCISC. I. cum Leone X. Florentiæ congreſſus eſt. Regi conceſſum, vt citeriore ac vlteriore in Gallia ſacerdotiorum redditus binis exactionibus decumaret, & contra permittente Rege Pragmatici iuris prærogatiua tolleretur: qua ſacerdotia, tota Gallia, collegiorum arbitrio adiudicari conſueuerunt. *Sabell. Supplem. lib.6. ex Iouio.*

Bello Germanico, quod contra Proteſtantes CAROLVS V. anno M.D. XLVI. geſſit: Paulus III. Pontifex Cæſari permiſit, eo anno dimidiam partem bonorum Eccleſiæ per Hiſpaniam ſumere, & ex annuis prouentibus monaſteriorum Hiſpaniæ diuendere, donec ad aureorum millia quingenta confiteret: & hæc quidem omnia belli tantum huius gerendi gratia, verum ea lege tamen, vt de ſuis bonis tantundem illis inuicem oppignoraret.

Theſauris vel ſacris vel profanis.

☞ *Conſule Tit. ſuperiorem, Mercimoniis comparare, quatenus theſauri venduntur.*

Antimenides theſauros, qui per vias regias continebantur iuſſit præfectos implere ſecundùm legem regionis. Cùm verò exercitus aut turba alia abſque rege indiguiſſet, vendebat ea quæ erant ex theſauris, aliquè ad eos mittens. *Ariſt. in Oecon.*

C. MARIO & Cn. CARBONE Cóſulib. bello ciuili cum L. Sylla diſſidentibus, quo tempore non Reip. victoria quærebatur, ſed præmium victoriæ res erat publica: Senatuſconſultó aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus ſtipendia deeſſent, conflata ſunt. *Val. lib.7. cap.6.*

L. SYLLA Athenas oppugnans, pecuniæ indigus, ex omnibus illuſtribus templis & oraculis, quæ in eá terra erant, iuſſit ad ſe donaria ſacráſque pecunias deferri, atque in Delphicis theſauris expilandis cauillo vſus. Nam quum inde ſignificaretur auditam eſſe in templo Dei citharam, tantum abfuit, vt ex ea re vlla ſit religio homini incuſſa, quòd ad Caphim; què ea de cauſa Delphos miſerat, quique ea per literas ſignificabat, reſcripſerit: mirari ſe, quid eſſet quòd Delphicam pecuniam non auderet attingere, ad quam tollendam ipſe Deus hilaris, atque citharæ concentu inuitaret. *Sab. lib.3. En.6.*

Bello ciuili C. IVL. Cæſ. ærarium recluſit. Id ne fieret, L. Metellus Tribunus plebis nonnihil obſtitit, quoad iratus Cæſar: An ignoras, inquit, adoleſcens, difficilius eſſe mihi dicere quam facere? Appianus auctor eſt, ſanctiores theſauros, & qui execratione interpoſita, ad tumultus & bella Gallica propulſanda intacti manſerant, diripiendos militi datos à Cæſare; identidem prædicante, victis à ſe Gallis illam maiorum execrationem non timere amplius. *Sab. lib. En.6.*

HERACLIVS Imp. contra Perſas pugnaturus, cûm neque copias, quæ hoſtibus pares forent, neque pecuniam haberet: Aurum & argentum ex magna Eccleſia Conſtantinopolitana aliis ſacris ædibus mutuatus, ſignari pecuniam fecit: & nouo delecto facto, in expeditionem ex vrbe cum ipſis egreſſus eſt, poſt celebrationem fecit Paſchæ. *Cuſp.*

PETRVS Aragonum Rex XI. eo bello quòd aduerſus Petrum Regem Caſtellanorum geſſit, Barcinonam vaſis omnibus aureis, & argenteis aliiſque precioſis rebus euacuauit: & argentea quidem vaſa cuncta conflauit in regales argenteos ſigno ciuitatis impreſſos: ex aureis verò florenos percuſſit cum ſigno lilij floris & imagine S. Ioann. vt ſunt aurei Florentinorum. Quod monetæ genus primùm Barcinonæ cœptum, poſtea Valentiæ, Maioricis, & Perpignani fieri iuſſit. *Marinaus lib. 11. rer. Hiſpan.*

FERDINANDVS Aragonius, Neapolitanus Rex, cûm templum S. Angeli in monte Gargano Apuliæ religione & opibus auguſtiſſ. expugnaſſet, ann. M. CCCC. LXI. aurum & argentum omne à ſcribis notatum in ærarium retulit. Idque omne parta victoria in templum curauit referendum, ſingulaque reſtituit in ea qua fuerant antequam in nummos conflarentur forma. Diripiendi cauſa fuit tum pecuniæ inopia, tum metus, ne Ioann. Renati Andegauenſis F. eo ſi ſuperueniret potiretur. *Pontan. lib.2. Belli. Neapolitani.*

CLEMENS VII. Pontif. quum expugnata ab exercitu Caroli V. Roma, etiam arcem conſumpto commeatu, in quam confugerat, Cæſarianis dediſſet, & ex pacto militi ſtipendium perſoluendum eſſet: conflauit argentum omne, & aurea vaſa ſacrificiis dicata, vt inde diuidenda militibus pecunia cuderetur; Quæ quum ſatis eſſe non poſſet Cæſarianis ducibus, purpurei galeri tres cóceſſi, vt illis licitantibus, qui fœda ambitione corrupti, ad ſenatoriam dignitatem aſpirabant, aurum proferrẽt: Nec tamen miles expleri potuit, quum non menſtrua; ſed annorum aliquot ſtipendia flagitaret. *Iouius in Põpeio. Colũna.*

Obſeſſi grauiter à Cæſarianis Florentini, vt militi ſtipendium expedirent, ſuaſu Francisc. Carduccij dictatoris è fanis cuncta donaria ſublata ſunt & vendita, inter quæ, præter auream crucem prægrandibus gemmis ornatam, quæ erat in delubro D. Ioannis, etiam fuit mitra inſignis precioſiſſimis redimita gemmis, à Leone X. Pontifice templi maximi altaribus dicata. Sed nemo fere reperiebatur, qui ea ornamenta profanis manibus attrectare vellet: & Bernardus Baldinus gemmarum æſtimator peritiſſimus, id officium ſe præſtare poſſe pernegabat, niſi alienis manibus detractæ gemmæ ipſi æſtimaturo proferrentur. Sed in mora non fuit Leonardus Bartholinus, qui ſacrarij armaria, ſublatis auide donariis, vel inhorreſcente trementeque æditiuo perfregit. Sunt etiã Xenodochiorum, hoſpitaliumque domorum, & templorum prædia confiſcanda venundandaque propoſita & non comparentibus emptoribus, ea locupletibus ſub pœna maieſtatis coëmenda addicta. Idem Carduccius matronas nuptialibus ornamentis; ſingulaſque familias vetere argenti atque auri ſupellectile ſpoliandas cenſuit veterum Romanorum exemplo, quum extremis Punici belli caſibus matronæ dites generoſa properatione omne aurum & argentum ex ſuo mundo; vt pecunia cuderetur, in ærarium detuliſſent. *Iou. lib.17. Hiſtor.*

Fregidimit

Frugalitate & Parſimonia.

A Lacedæmonij, Samiis rogantibus pecuniam eis ad regreſſum dari, conſilio decreuerunt vnam diem & ſe & ſeruos & animalia ieiunare: & quantum expendiſſet quiſque, tantum date Samiis. *Ariſt. in Oecon.*

Agrorum locatione.

Magnvs Moſcorum Dei ingentem exercitum longo tẽpore ſuſtentare poteſt, neque enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros illis exiguo precio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. *Guagn. cap. 3. Moſconiæ.*

Numiſmate adulterino.

Timotheus bellum gerens aduerſus Chalcidenſes, vnà cũ Perdicca, Cyprium æs Macedonico numiſmate permiſcens, inſigne percuſſit, quod priſtinas qinque drachmas valore exæquaret: eius quarta pars conſtabit argento, reliquum ære vitioſo. Ad hunc modum abundans ſtipendiis, perſuaſit mercatoribus, & eius religionis incolis, vt ære vẽditiones emptióneſque contraherent. Sic mutuò res cõmutantes, nihil ex illo numiſmate retinuerunt, ſed illud quaſi circuitu quodã in militare ſtipendium rediit. *Polyæn. lib. 3. & 4. & Ariſt. in Oecon.*

Idem cùm in Atticis caſtris maxima eſſet nummi raritas, B ſuaſit mercatoribus, vt ipſius ſigillo pro numiſmate vterentur: diſcedentes verò, ſigillum & argenteum acciperent. Crediderunt mercatores, & forum militibus præbuerunt ob ducis ſigillum. Diſcedentibus ipſis, ad extremum abundant pecuniis Timotheus, conſtitutum precium perſoluit. *Idem.*

Clazomenij ære preſſi alieno, percuſſerunt nũmum ferreum, qui argenti haberet rationem, xx. talentorum: deinde dantes ditiſſimis ciuitatis, cuilibet ſuo ordine, argentum ab illis receperunt æquale. Quare priuati habuerunt ad quotidianos vſus impenſas, & ciuitas à debito fuit liberata. Secundum vero ex prouentibus illis fœnus reſtituerunt, ſemper diuidentes vnicuique in parte dabant, illi autem ferreos nummos reportabant. *Ariſtot. in Oecon.*

Romani bello Punico primò, cùm impenſis Reſp. non ſufficeret, libræ æris pondere imminuto, quinque partes lucri fecére, æſque alienum diſſoluere. Poſtea Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo dictatore pondus iterum imminuit, & dimidium lucrata eſt. Reſp. *Plin. lib. 33. cap. 3.*

C Bello Granatenſe, Enicus Lupides Comes Tendillanus, dux inſignis, qui Alamæ vrbi præerat, in ſumma rei pecuniariæ deſperatione à Rege Ferdinando & Iſabella decreta iam ſtipendia ſimulabat ſe in horas ſingulas ſpectare, & vt bono animo forent, hortabatur, pollicebaturq; ſe daturũ intereà nõ veras, ſed imaginarias pecunias, quibus inter ſe rerum venalium commercia exercerent, fide ſua interpoſita, vmbratiles illas pecunias veris ſe redempturum. Ex charta igitur panucea fecit ſchedulas ſua manu atque ſubſcriptione ſignatas, quibus impoſuit nomina, precium quantum quæque ſit valitura, quaſdam vocans nummos aureos, quaſdam argenteos, quaſdam æreos, & in vnoquoque genere plures differentiæ, putà aſſis, ſemiſſis, trientis, quadrantis. Iuſſit vt nemo ſuppoſiritias illas pecunias recuſaret. Ex illis fictitiis pecuniis ſtipendia militibus perſoluta ſunt, & per illas emptiones venditionéſque factæ, tanta fuit Comitis auctoritas atque reuerentia. *Nebriſſenſis Dec. 2. lib. 3. cap. vlt.*

Aſiatica expeditione ſacta quum Venetorum claſſis Tirũ obſidens procul domo eſſet, pecuniæque defectu ſtipendium D reddi neqiret remigibus & ſociis naualibus, ex loro pecuniam publica nota ſignaſſe Dominicus Michaël Dux traditur, quam pro aurea & argentea certis diſtinctam characteribus, in ſtipendiũ naualibus numerauit nummis, pollicitus fore, vt mox domi pro alutinis aurei & argentei pari numero habentibus repræſentarentur nummi. Atque ita poſt reditum publica eſt omnibus fides perſoluta. Quæ res vt monumentum eſſet ad poſteros, aurei nummi dicuntur gentilibus ſignis ab eo illati. *Sabell. lib. 4. Enn. 9. & lib. 6. cap. 8. Exemplor.*

Gallia à Venetis & Sfortianis Nouariæ obſeſſi, quum ſumma pecuniæ inopia laborarent, æreos denarios pro argenteis à duce ſuo accipiebant, data fide, totidem argenteos perfecto bello accepturos. *Iouius lib. 3. Hiſtor. & Bembus lib. 2. Hiſt. Veneta.*

Præda, & Captiuorum λύτρα.

Cimon Miltiadis, rebus ſuis geſtis inter pocula commemoratis, hoc vnum conſilium vt ſolertiſſimum propoſuit. Cùm magnum numerum, Barbarorum, qui capti Seſti & Byzantij fuerant ſocij denunciaſſet Cimoni, vt diuideret atque ille hinc captiuos, illinc quæ illi gerebant corporibus ornamenta, poſuiſſet: iniquam partitionem quæſti ſunt. Ibi iuſſit ille eis alteram portionem ſumerent. Quam ipſi reliquiſſent, ea fore ait Athenienſes contentos. Auctore Samito Herophyto, vt res Perſarum præ Perſis deligerent, illi ornamenta cepére: Athenienſibus reliquerunt captiuos. Atque in præſentia quidem ridiculus diuiſor habitus Cimon eſt: quòd ſocij aureas armillas, catellas, torques candyas, & purpuram ferrent: Athenienſibus vero nuda cederent corpora malè ad laborem comparata. Verum breui poſt captiuorum amici & propinqui ex Phrygia & Lydia venientes, ſingulos grandi pretiò redemerunt. Vnde Claſſem quatuor menſes aluit: inſupérque non parum Reipubl. ex redemptione illorum ſuperfuit auri. *Plut. in Cimone, & Polyæn. lib. 1.*

Cyzicenſibus ad inuicẽ diſſidentibus, ſuperior euaſit populus. Itaque diuitibus captis, ij qui debebant pecuniam militibus, ſtatuerunt non interimere captos: ſed vbi pecuniam dediſſent, expellere. *Ariſt. in Oeconom.*

Philippvs Macedonum Rex, quum Byzantina obſidio in longum traheret, nec haberet vnde exercitum vni vrbi aſſidentem aleret: maris latrocinio aliquandiu ſtipendij inopiam leuauit, clxx. nauibus merce onuſtis, aut hoſtiliter direptis, aut ne vexarentur, ad libitum expilatis. *Sab. lib. 3. En. 4.* F

Agesilavs in Aſia contra Tiſaphernem militans, ſimulata in Cariam expeditione, iuſſitque vrbibus commeatum comparare, quum omnes hoſtium vires candida belli ſimulatione eò deflexiſſet: ipſe in Phrygiam repentè impetum auertit, ſociorúmque copiis in itinere aſſumptis, multas hoſtium vrbes improuiſo acceſſu vi cepit, captas diripuit. Ditatus eſt breui vniuerſus exercitus, multiplici hoſtium præda & equitatus frequens quæſitus, quum ab initio nullus eſſet. Exercitu dein Epheſum reducto, omnes copias militari meditatione exercuit: forum interea armis equiſque venalibus plenum: Ærarij fabri, Coriarij, Fullones certatim bellica parabant arma: ita vt verè à quibuſdam vrbs ipſa, per id tempus ſit, Martis officina nuncupata. *Sab. lib. 9. En. 3.*

Timoleon Corinthius, diſſoluta Dionyſij tyrannide in Sicilia, cùm rei pecuniariæ indigentia laboraret, vt militibus, quos conduxerat, ſtipendia minùs poſſet perſoluere, ducibus qui ad hoc idonei videbantur, mille armatos dedit, injunxitque vt in Carthaginenſium prouinciam excurſiones facerent. Hi latiſſimam terram populati, cum præda ingenti redierunt ad Timoleontem. Qui facta auctione, pecuniam magnam recepit, indéque militibus, multi temporis ſtipendio dato, ſatisfecit. *Diod. lib. 16.* G

Cotys Thrax petebat à Perinthiis ſibi mutuò dari pecunias, vt ſuum congregaret exercitum: Perinthij verò illi dare recuſarunt. Tunc eos rogauit, vt viros è ciuibus ſibi darent ad cuſtodiam quorundam locorum, vt militum opera, qui nunc illa cuſtodirent, vti poſſent. Hoc cùm illi feciſſent, arbitrantes ſe futuros locorum dominos, eos Cotys in cuſtodia tenuit, præcepitque eam pecuniam dari, quam ab illis mutuo petierat. *Ariſt. in Oecon.*

CONSERVANDO.

¶ V. de Tit. Milites animare metu paupertatis.

Obſeſſo Patauio ab Imp. Maximiliani exercitu, Veneti aurum in ſtipendia militum nauiculis miſere ad Medoaci oſtium, quod eſt ad Foſſam Clodiã. Ibi equites Epirotæ ex oppido noctu emiſſi treecenti, eã ſtipẽ acceperunt, atque inter ſe ita diuiſerunt, vt qui velociorib. equis vterentur, eorum quiſque eius pecuniæ partẽ ferret, vt ſi hoſtes in reditu eos adorirentur, reliqui prælium committerent, impetúmq; ſuſtinerent: ij ſe fuga hoſtibus eriperent, atque in oppidum contendere perſeuerarent. Epirotas autẽ equites Lucius Maloctius Bononienſis cũ equitibus grauioris armaturæ ducentis, paucis eſt poſt horis ſubſequutus, vt cũ illis reuertentibus ſe coniungeret. Atq; vt hoſtes, ſi ſe adorirẽtur, eluderet, duos magnoperè valentes mulos ſacculis arenæ plenis ad ſpeciẽ atq; ſimilitudinẽ pecuniæ dorſo impoſitis, medio in agmine ſecũ duxit: qui quidem muli magno ei vſui fuerunt. Hoſtes enim per exploratores de ea equitum profectione certiores facti, medio ferè in itinere ingenti equitatu circũfuſo ita ſe vndique in Venetos redeuntes intulerunt, vt iis, qui ſtipendium ferebant, facultas fugiendi non daretur, ſed omnes pleræq; ſeſe defendere, manuſq; conſerere cogerẽtur. Verum enim verò vbi illos in mulis ſacculos medio in prælio viderunt, eã illam eſſe prædã, H

quam

[illegible] ſe pars ad eos capiendos conuer[illegible]
A [illegible] ad ſe defendendos relinqueretur,
[illegible] cum [illegible] erant, neque nummos ferebant,
[illegible] abducerent, quemadmodum
[illegible] conſtituer[illegible] ſe [illegible] per campos
[illegible]. Quo[illegible] quidem hoſtes plura poſ[illegible]
[illegible] conſequuti [illegible] non potue-
runt [illegible] aſſequerentur, quo[illegible] equitatus
[illegible] illa fuit. *Heylæs lib. 9. Hiſt. Venet.*

A[illegible] Leua [illegible] dux, cùm à Franciſco
Galliæ Rege Papiæ [illegible]; ad magnas rei numariæ
[illegible], exiliſſis crebrò nuncijs pecuniam à Pi-
ſcario [illegible] Pompeianæ erat, vehementiſſimè flagi-
tabat. [illegible] vero pecuniæ cum nulla omnino via
portis [illegible] hoſtium cuſtodia præſeptis, oſtenderetur: modum
Ferdinandus Daualus Piſcarius inuenit, quo militum animos
Antonius vel inclinatos ad deditionem opportunè confirma-
ret. Transfugerant ad Regẽ veterani duo milites Hiſpani: Ciſ-
netius atque Romerius, ſuppliciũ veriti: quoniã inimicũ no-
tum militem in caſtris interfeciſſent. Hos Piſcarius per ido-
B neos homines perpulit vt eius homicidij noxam inſigni faci-
nore ad certum nauatæ operæ præmium expiarent. Credebat
transfugis rex Gallus, quos liberaliter ſuſceperat, cum ex ca-
ptiuis eos perpetrata cæde ſupplicium effugiſſe dedicaſſet.
Ergo illi accepta fide, Piſcario operam pollicentur: & ex no-
cturna excurſione ad præſtitutum locum à Piſcarianis aurum
accipiunt, id tunicis inſutum occultant: & poſtridie, cùm à
Ticinenſibus porta egreſſis quotidiana exercitatione certare-
tur, ad pugnæ locum procurrunt: ſeſe ſigno dato Ticinenſi-
bus permiſcent, & intra portam cum mutua lætitia recipiun-
tur. Horũ beneficio Antonius ſingulos aureos nummos ſingu-
lis Germanis militib. diuiſit: addiditq; perãplis promiſſis, auxi-
lia breui ex Germania in Italiam peruentura. Quibus nunciis
cum falſa veris abundè permiſceret, milites ſolito alacriores
ad ferenda obſidionis incommoda redditi fuère. *Iouius in Piſ-
cario lib. 5.*

SIMVLANDO.

☞ *Conſule Tit. Seditionem Caſtrenſem prohibere, ne oriatur, ob
C non ſoluta ſtipendia. Simulationis enim finis illic per ſe per-
penditur, hic per accidens tantùm.*

* Stoici.

QVI FVERINT. VNDE, &c.

STOICI erant Philoſophi, qui στοὰ appellati fuerunt, id
eſt, à porticu in quam conuenire ac differere conſueuerant
quæ porticus Athenis erat celeberrima, dicta Pœcile à varie-
tate picturæ, Græci enim ποικίλον varium dicunt, eamque
pinxit gratis Polyonotus. Differebant hi à Peripateticis,
quorum princeps erat Ariſtoteles: qui hoc nomen habuerunt,
eò quòd in Lycæo, quod erat gymnaſium celeberrimum,
inambulantes diſputarent veluti in Academia Plato.

Hos philoſophorum maximos & præcipuos cenſent vete-
res. Eorũ princeps & caput fuit Zeno Citticus, ſiue Citticus.
à Cittio Cypri opidulo, vnde & hi Philoſophi primùm Zeno-
nici appellati fuère. Huius ſectatores fuere & auditores, Per-
ſæus, Cleanthes Aſſus, Ariſto-Chius, Athenodorus Solenſis,
Sphærus Boſphoranus, Chryſippus Solenſis, Diogenes Baby-
D lonius, & alij plures, de quibus vide *Iuſt. Lipſium, l. 1. manudu-
ctionis ad Stoicam Philoſoph. Diſſert.* 10. & 12. qui etiam *eodem
lib.* præſertim *diſſertatione* 16. recenſet eorum laudes, quid
nempe in ſingulis Philoſophiæ partibus præſtiterint.

* Stratagema.

* DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STRATAGEMATA Græcis dicuntur à στρατηγεῖν, quod eſt
exercitum duco, ſuntq; aſtutiæ militares, ſiue facinora egre-
gia, quæ conſilio potiùs, quàm viribus geruntur. Hinc *Cice-
ro de Nat. Deor.* Conſilium illud Imperatorum fuit quod
Græci στρατήγημα appellant, ſed eorum Imperatorum, qui pa-
triæ conſulerent, vitæ non parcerent.

Scripſit hoc argumento FRONTINVS, & ſtratagemata vo-
cat, omnia ducum & Imperatorum geſta, quæ ſingulari ſoler-
tia aut prudentia, vel opprimendo, vel in cauendo hoſte ex-
cogitata ſint, vnde & ex belli ſitu, loco, tempore, materiam
ſuam deducit, & Titulorum locos ante pugnam, in pugna,
poſt pugnam, tandemque in obſidionibus vrbium. Polyænus E
etiam libros edidit de eadem materia, eoſque ſecundùm per-
ſonas diuiſit.

☞ *Exempla Stratagematum quære in Locis de Acie, Bello,
Inſidiis, Militibus, Conſilio, Diſciplina militari, Fortitudine,
Aſtutia, ut hoc Loco eadem repetenda ſint.*

* Strena.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STRENA quàm Græci ξένιον vocant, eſt munus quod datur
die feſto, dictum vel à ſtrenuitate, vel quod eſſet ſine
threno, id eſt, luctu. dabatur enim certa ſolennitate, v. g. ka-
lendis Ianuarij idque in ſignum gratulationis, & cum voto
vel apprecatione; vel in ludis publicis. *Athenæus l. 3.* ſtrenam
ἐπιτραπέζιον munuſculum vocat. τρυφὴ autem delicias ſignificat.
Feſtus ſtrenam à trena dictam vult, ſiue trina, quod ſcilicet
velimus ternum ſiue trinum munuſculum dari. Prior fortaſſis
Etymologia eſt magis ad rem, dictas ſtrenas quaſi ſtrenuas, F
quod ab inferioribus dari ſolerent viris ſtrenuis.

ORIGO.

Strenarum origo quibus felicem ominamur annum, ipſius
primo initio, à Tatio Rege dicitur manaſſe, ab exordio Mar-
tiæ vrbis ait Symmachus.

VARIETAS. Sic donatæ
HERBÆ.

Teſte eodem SYMMACHO, *lib. 10. cap. 20.* TATIVS Rex ſtre-
næ loco accepit verbenas felicis arboris ex luco Deæ ſtrenuæ,
cuius etiam meminit *S. Auguſtin. l. 14. c. 6. de Ciuit.* atque exinde
mos ſtrenarum inoleuit, verbenæ autem felicis arboris, erant
Laurei rami, quos ominis cauſa in ignem coniiciebant, & Im-
peratorum foribus appendebant. *Tib. lib. 2. eleg. 5.*

Vt ſuccenſa ſacris crepitet bene Laurea flammis,
Omine quo felix & ſacer annus erat.

PVGILLARES.

De pugillaribus qui Kal. Ian. ad amicos mittebantur, *Clau-
dian. lib. 3. Stilic.* G

Tum virides pardos, & cætera colligit Auſtri
Prodigia, immaneſque ſimul Latonia dentes,
Qui ſecti ferro in tabulas, auroque micantes,
Inſcripti rutilum cælato conſule nomen
Per proceres, & vulgus eant.

STIPES.

Strenæ illæ verum fuerunt quoq; ſtipes aureæ, vnde *Ouid.*

Tu tamen auſpicium cur ſit ſtipis vtile quæris.

AVSONIVS:

Curam pro ſtrenis excubuiſſe tuis.

POMPONIVS:

Aſſide, ſi qua ventura eſt alia ſtrena ſtrena.

QVANDO DATÆ, ET QVIBVS? Puta
IMPERATORIBVS.

Verbo inſinuauimus, dari iſthæc munuſcula ſolere Kalend.
Ianuarij. Ita de AVGVSTO memorat *Suetonius*, quod & abſenti
in Capitolio ſtrenæ datæ ſint Kal. Ianuarij. Omnes, inquit,
ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro ſalute eius
ſtipem iaciebant. Kalend. Ianuariis ſtrenam in Capitolium
etiam abſenti. H

TIBERIVS populo ſtrenas reddidit in quadruplum.

Senatores ad δίφρον ſellam CALIGVLÆ ὀρέγειν ϛατῆρας,
ait. *Dio l. 56.* argentum depoſuerunt. *Lege Dion. lib. 54. Sueton.
in Tiber. cap. 34.*

TIBERIVS prohibuit ſtrenarum commercium, ne vltra
Kal. Ianuar. exerceretur: conſueuerat & quadruplam ſtre-
nam, & de manu reddere.

CALIGVLA edixit, & ſtrenas ineunte anno ſe recepturum,
ſtetitque in veſtibulo ædium Kalend. Ianuar. ad capiendas
ſtipes, quas plenis ante eum manibus ac ſinu omnis generis
turba fundebat.

SYMMACHVS Valentiano, Theodoſio, Arcadio Impp.
ſtrenas dedit, pateram cuique auream, & quinos in quaque
patera aureos.

MAGISTRIS. PRINCIPIBVS.

Diſcipuli ipſi Magiſtris dabant Kalendaria & ſtrenas, Pro-
uinciales Præſidi ſuo offerebant Strenas Kalendarias. *Hiero-
nymus ad 6. Epheſ. Nouella 1. Leonis & Maioriani, tit. de Curial*

Populus Romanus Principi Kalend. Ianuar. ſtrenas dabat A Lauri folia, & caricas, *vt Caſſianus Baſſus in Geoponic.* Hoc item dicunt, inquit, de Lauro, ſanitatis effectricem eſſe, quare & Magiſtratibus folia Lauri dabantur à populo Kalendis Ianuarijs & caricæ.

Seneca epiſt. 88. Pugillaria & caricæ quotidie mihi nouum annum faciunt: quia pugillaria & caricæ nouo anno dabantur.

ETIAM IN LVDIS DATÆ.

METELLVS vetus Poëta in Quirinalibus agens de ſtrenis, quas Philippi Imperatores Ludi ſuis dederunt:

Strenæ præterea nitent
Flores aureolæ munere regio.
Iani principiis auſpicio data
Fauſto temporis omine,
Vt ferret ducibus ſtrenua ſtrenuis
Annus geſta recentior.
Illas nobilitas Cæſaribus piis,
Rex dignis procerum dabat.
Vrbi quas Latiæ tum inueni dedit
Rex Titus Tatius prior
Feſtas accipiens diuite munere,
B *Verbenas ſtudio patrum.*
Solers poſteritas quas vocat annuas,
Seruant dona tamen notam
A luco veteri nomine Strenuæ.

CELEBRATIONES STRENARVM.

Pridie Kalendarum dona ferebantur per vrbem, quæ menſam onerare, & ornare poſſint. Hæc ab optimatibus mutuo ſeſe honore afficientibus, alia ab inferioribus mittuntur ad proceres: atque ab his etiam ad illos: cum hi quidem colant illorum potentiam, illi verò cultores ſuos deliciarum ſuarum participes faciant. At veſpera cùm aduenit, rati ſunt qui cubitum diſcedunt, pleræque pars in canticis, tripudiis & iocis noctem agunt. Alij per ludum & iocum eos qui in tabernis ſunt & officiis inclamant, & fores pulſant, nec quieſcere patiuntur, &c. Deindè cùm Aurora ſublucere, & gallus cantare cœperit, tùm verò alij ramis Lauri, aliiſque coronamẽtis ſuas quique fores ornant, alij circum fana producunt cum bonis C verbis equorum altorem, nitidi in veſtimentis, partem maiorem purpureis, multæque faces prælucent. Equitem ſequuntur miniſtri, qui nummos in populum ſpargunt. Vbi autem ſacris operati fuerint, qui equos alunt ad certamina, pergunt ad principes, & officio eorum palatino diſtribuunt aureos. Senatus præſens hanc fieri videt largitionem, & verò ipſe facit. Nam ex Senatorum manibus hi nummi veniunt officio. Princeps quoque ipſe tunc oſculatur ciuem, aurum dans & accipiens. Enimuerò & ad alios vndequaque aurum affluit, dum patroni Principem imitantur, qui dat & accipit, alij dant, neque accipiunt, in quo genere ſunt diſcipuli, qui mercedẽ feſti gratia ſoluunt. Ac die iã orto alij pergræcationes nocturnas ebrietate & crapula teſtantur, & totum diem ſtertunt, at qui politiores ſunt, curã habẽt ſtrenarum ac munerum muſſicula-tionum. Horũ plerique dona mittunt amicis per ambulationes & angiportus pompaticè: aliqui maiorem partem remittunt, alij nihil atqui omnia remittit, hic datori rem gratiſſimam facit. Hæc talia Kalendis fieri ſolita. Poſtridie vero Kalendari Strenarum illud commercium ceſſat, & moris eſt domi ſe continere. Tum alea ludunt domini promiſcuè & famuli, neque D ſemo tunc periculum vllum, ſi quid fortè ceſſarit. Sed & ſi qui madidus vino fuerit, vitio ei non datur. Et verò etiam ſi qui aliàs pædagogus ferus, at tunc quidem certè ferus non eſt, & Doctor ſi quis paulò aſperior, remittit aliquid de aſperitate. Nam dies æquam dat omnibus libertatem. Flagella & verbera ceſſant, omnia plena pacis, libertatis, voluptatis, nemoque adeò pauper eſt, qui non lautiori cibo expleatur. Scatet enim huiuſmodi epulis tempus illud, & in omnium manibus omnia ſunt perinde ac ſi terra profunderet. At 3. Non. Ianuarij iunguntur Circenſes quadrigæ; magnumque certamen de victoria, magna in circo frequentia, & poſt Circenſes balineæ, deinde menſæ, in menſis teſſeræ ac tali, vt nonnullis contentio circa hæc cum die noctẽ conſumat, neque inſomnia eis moleſta eſt. Dies quartus vigorem feſtiuitatis elidit, at prorſus extinguere ne ſequens quidem dies poteſt, ſed tanquam aura quædam venti leuiter adhuc ſpirantis tempus hoc Kalẽn. etiam tunc homines tenet in oblectamentis, & ſi non tam vt ante apertis, vt vix tandem pigreque ſuo quiſque operi manum admoueat, velut equi longo tempore otioſi cum iugo ſubduntur: & ſimul atque ad penſum quique ſuum accedunt, vt idem feſtum ſibi rurſus intueri liceat, precantur, E ita *Libanius in expreſſione Kalendar.*

VETITÆ CHRISTIANIS. QVÆ.

Kalendas illas Ianuarias *P. Chryſologus Rauennas* qui ſub Martiano Auguſto vixit anno ſalutis 450. *ſerm.* 155. inſectatur & ante eũ *D. Auguſt. ſerm. de Kal. Ianuar.* In iſtis diebus miſeri homines; & quod peius, aliqui baptizati ſumunt formas adulteras, monſtruoſas. Alij veſtiuntur pellibus pecudum, aſſumunt alij capita beſtiarum gaudentes & exultantes, ſic vt taliter in ferina ſpecie eſſe videantur. Iam verò illud quam turpe eſt, quod viri nati, tunicis muliebribus veſtiuntur, barbaras facies præferunt, & videri fœminæ volunt; Sunt qui Kal. Ianuar. auguria ita obſeruant, vt focum de domo ſua, vel aliud quodcumque beneficium cuicunque petenti tribuant, diabolicas etiã ſtrenas & ab aliis accipiũt, & ab ipſi aliis tradũt, aliqui etiam ruſtici menſulas in iſta nocte quæ præteriit, plenas mul- F tis rebus, quæ ad manducandum ſunt neceſſariæ componentes, tota nocte ſic compoſitas eſſe volunt, credentes quod hoc illis Kal. Ianuari præſtare poſſunt, vt per totum annum conuiuia illorum in tali abundantia perſeuerent. Quis enim ſapiens poterit credere eſſe aliquos, qui ceruum facientes in ferarum ſe velint habitum commutare?

S. Maxim. Taurin. Hom. de Circumciſione. Vis edoctus vniuerſas Kalendarum ſuperuenientium vanitates declinare, cum vir virium ſuarum rigore mollito totum ſe frangit in fœminam, cùm homines aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta ſe transformant, cùm vultum humanum ſqualore ſordium, & adulterina fœditate deturpant per ſacrilegos iocos? *Conſule S. Maximum & Homil. de Kalend. Ianuar. Tractat.* 20. & 21. *in append. tom.* 9. *operum B. Auguſtini.* Nemo in Kalend. Ianuariis nefanda & ridiculoſa vecula, aut ceruulos, aut iocticos faciat. Ceruulum facientes cerui pelle tegebantur.

Solebant autem pij Chriſtiani eo die ieiunare, in deteſtationẽ gentilitiæ ſuperſtitionis, vt docet *D. Ambroſ. ſerm.* 17. & *Concil. Tolet.* 4. *Can.* 10. Qui verò contempto ieiunio feſtum diem cum paganis agebant, illis Romanum Concilium ſub G Zacharia Pontifice, anathema dixit. *c. Si quis Kalend.* 26. *q.* 7.

Quare ſi quis hodie velit honorem Iani, vel Strenæ Deæ epulis vacaret, aut ſtrenas mitteret, vel acciperet, is eſſet idololatra: ſi id faceret tantum, vt omen certum proſperi euentus acciperet, foret vana obſeruantia mixta diuinatione, plerumque mortalis culpæ: ſi tantum id faceret, vt incertum omen vel augurium, peccatum eſſet veniale: ſi animi tantum cauſa, vel amicitiæ conſeruandæ pro conſuetudine Chriſtianorum, nullum eſſet peccatum: imò ſi faceret in honorem Circumciſionis Dominicæ, quam tunc celebrat Eccleſia, mereretur Coram Deo. Nam hodie ceſſant exoletæ Gentilium ſuperſtitiones, quæ tam rigidæ ſanctionis Canonum cauſa fuere.

* Studium.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STVDIVM, Græcè σπουδή, & σπουδασμός, ſtudioſus, σπουδαῖος, H à ſtudeo dicitur. Eſt autem ſtudium, vehemens applicatio animi cum magna voluptate ad aliquid agendum. *ſecund. Cicer. lib.* 1.

Studium importat vehementem applicationem mentis ad aliquid, & principaliter ad cognitionem. Secundario autem ad ea, in quibus homo per cognitionem dirigitur. *Secund. B. Thom.* 2. 2. *q.* 166. *art.* 1. *C.*

Studioſitas eſt virtus, cuius principalis materia, eſt cognitio, ſecundaria autem alia. *ſecund. eund. ibid. q.* 166. *art.* 2.

Studium Hebraicè *Halilah*, & *Mahala*, à verbo *halal*, infantiliter loquutus eſt, auſus & conatus eſt aliquid infantium & balbutientium more. Quid enim aliud ſunt humana ſtudia & molimina, quam infantiles nugæ & meræ vanitates?

Studium eſt aſſidua ac ſagax retractatio cogitationis aliquid inuolutum explicare nitens, vel ſcrutans penetrare occultum. *Ibidem.*

STVDII AMOR.

Ouid. 1. Triſt. 1.

Quot frutices ſiluæ, quot flauus Tybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet:
Tot mala perculimus: quorum medicina quieſque.
Nulla niſi in ſtudio eſt, Pieridumque mora.

Idem *Ouid. 1. Pon. 6.*

Scilicet eſt cupidus ſtudiorum quiſque ſuorum,
Tempus & aſſueta ponere in arte iuuat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, & idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelago dicit fore naufragus vndis,
Et ducit remos, qua modo nauit aqua.

Sapiens ille vir Græciæ DEMOSTHENES cùm expletis 07. annis ſe mori cerneret, dixiſſe fertur, ſe dolere, quòd gredeietur de vita, quando ſapere cœpiſſet. Plato 80. anno ribens mortuus eſt. Socrates nonageſimum octauum in donidi & ſcribendi labore compleuit. Refert Homerus quòd de gua Neſtoris iam veтuli & penè decrepiti dulcior melle atio fluxerit. *Hugo lib. 3. Didaſc.*

POMPONIVS libro Pandectarum XL. de fidei commiſſ. lirt. apud Iulianum, inquit: ego diſcendi cupiditate; quam ſon viuendi rationem optimam, in octauum & ſeptuageſimum annum ætatis duxi, memor ſum huius ſententiæ, quam iſſe fertur Solon. Etſi alterum pedem in ſepulchro haben, adhuc diſcere quædam vellem. *Eraſm. in Adag.*

MICHAEL Imp. Conſtantinopolitanus ſtudio aurigandi glexit imperium. Cùm enim quodam tempore in curru nſediſſet, iamque equi eſſent calceribus emittendi, nuncius atus fuit, ab Amere Saraceno præfecto, Melitenæ imminere gnum malum. Tum Imperator, toruo vultu, quonam modo, quit, auſus eſt, ſceleſte mihi tam neceſſario certamine occuto moleſtus eſſe? cum in hoc vnum incumberem vt cum medium tenet læuam partem auertam, de quo mihi tom hoc certamen eſt. *Cedren.*

De CORVINO Philoſopho *Perſius* ſcribit *Sat. 1.*

At te nocturnis, iuuat impalleſcere chartis:
Cultor enim iuuenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleanthea.

Vide Locum de Aſſiduitate, Diligentia, Exercitatione, Peregrinatime, quatenus ob ſtudia ſuſcipitur. Alacritate. Academia, Bibliotheca, & ſimiles.

COMMODA ET FRVCTVS.

Studia te clarum & nobilem efficient: ſine ſtudio æger eſt imus. Singula (inquit Epicurus) tangeris, notiorem te epiſtomeæ faciunt, quàm omnia iſta quæ colis, & propter quæ eris: ſtudiis ingeniorum creſcit dignatio, nec ipſi tantum nor habetur, ſed quidquid illorum memoriæ adhæſit, exciur. *Sen. 21. Epiſt.*

tudia etiam ſaluti corporis proſunt: In remedium enim cent honeſta ſolatia, & quidquid animum erexerit, etiam cori prodeſt. Cogito quàm multi corpora exerceant: ingenia am pauci, quantus ad ſpectaculum luſorum vel luctatorum concurſus, quanta ſit mentis bonæ ſolicitudo, quam imbei animo ſicut quorum lacertos humeroſque mirantur. *iſt. 81.*

tium ſine literis, mors eſt, & viui hominis ſepultura. Alit tio ingenium, & ſtudio fatigatum, non ſine ſtudio tamen icit, nec ſcribere tantum, nec legere debemus: altera res contabit vires & exhauriet: de ſtylo dico altera ſoluit ac di, inuicem hoc & illo commutandum eſt, & alterum altero perandum, vt quicquid lectione collectum eſt, ſtylus regat in corpus. *Epiſt. 8.*

Quæ Studentibus proſint & obſint.

Tria ſunt ſtudentibus neceſſaria: Natura, Exercitium, Diſcina. In natura conſideratur, vt facilè audita percipiat, & cepta firmiter retineat. In exercitio, vt labore & ſedulitate uralem ſenſum excolat. In diſciplina, vt laudabiliter vis mores cum ſcientia componat. *Hug. lib. 3. Didaſc.*

Tria ſunt, quæ præcipuè ſtudiis legentiū obeſſe ſolent: Negentia, Imprudentia, Fortuna. Negligentia eſt, quando ea e diſcenda ſunt, vel prorſus prætermittimus, vel minùs ſtuſè diſcimus. Imprudentia eſt, quando congruum ordinem his, quæ diſcimus, non ſeruamus. Fortuna eſt, in euentu cam, ſiue naturaliter contingente: quando vel paupertate, vel irmitate, vel naturali tarditate, ſiue etiam doctorum raritaà propoſito noſtro retrahimur. In his autem tribus de primo, id eſt, negligentia lector admonendus eſt, de ſecundo vero, id eſt prudentia inſtruendus, de tertio, id eſt, fortuna iu- E
uandus. *Ibid. libr.*

Vide Doctrina, & in particulari varias ſpecies Diſciplinarum. Item Locum de Schola.

* Stultitia. Stulti.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

STVLTITIA Græcè *μωρία*, vnde *μωρὸς* ſtultus. Hebræis *Inueleth*. Amentia *Ebil*. ſtultus. dicitur etiam *Theſel*, id eſt, tortuoſitas. vnde *Cheſil* ſtultus à *Caſab*. inconſtās fuit, habétq; cognationem cum *Sachal*, prauus fuit, depratuatus eſt. Denique ſtultitia nominatur ab Hebr. *Nebalah*, & ſtultus *Nabal*, id eſt, vilis, *φαῦλος*. *fol.* vel *faul.* à verbo *Nabel*, flauus fuis, emarcuit, & per metaphoram, palluit, viluit. Nam vt flores naturali humore deſtituti palleſcunt, flaueſcunt, & decidunt, ita ſtultus vigore iudicij & rationis exutus, vilis eſt in oculis Dei & hominum piorum. Eſt autem ſtultitia in factis dictiſque per ingnorantiam recti ac boni erratio. *ſec. Lact. l. 3. diuin. inſtit.* F

Stultitia importat hebetudinem ſenſus ſpiritualis. Fatuitas autem totalem priuationem eius. Ideo prima opponitur contraria ſapientiæ: ſecúda verò priuat. *Ex B. Thom. 2. 2. q. 8. art. 6.*

Stultitia dicitur à ſtupore: Quia ſtultus eſt, qui propter ſtuporem non mouetur. *ſecund. Ariſt. lib. 2. Eth. & q. 46. Thom. ſecunda. Secund. art. 1.*

Stultiloquium Græcè *μωρολογία*, dicitur, ſignificátque peruerſam ſententiam verborum, per quæ quis præfert delectationes luxuriæ aliis bonis, *ſecundum B. Thom. ſecunda ſecundæ q. 115. art. 5.*

APOPHTHEGMATA.

BION interrogatus, quid eſſet ſtultitia, reſpondit: proficiendi impedimentum. *Stob. ſerm. 4. de imprudentia.*

Crates ſtultos homines dicebat terebris eſſe ſimiles, quod niſi vinculis & aliàs coacti, officium ſuum non faciunt. *Idem ibid.*

SOCRATES dicebat ſtultos temulentos debacchari, aduer- G
ſante fortuna. *ibid.*

Idem, Stultis (inquiebat) ſicut infantibus, vtcunque leuis occaſio ſatis eſt ad luctum. *eod. ſerm.*

DEMOCRITVS, Huius in ſtultitia præditos homines, extant hæc dicta apud Stobæum: Stulti cùm vitam oderint, tamen viuere volunt mortis metu. Viuunt non delectati vita. Deſiderant iuuentutem, cum nullo iuuentæ commodo fruantur. Deſiderant abſentia: præſentia vero, etſi meliora præteritis, negligunt. Nihil approbant per totam vitam. Mortem timentes, ſeneſcere cupiunt.

Idem, Timidem, contra ſeipſum arma gerere dicebat, ſtultum autem pecunias, *Stob.*

Idem, Dicta eiuſdem in ſtultos hæc occurrunt apud Stobæum Neque ACHILLIS arma Therſiti, neque animi bona homini ſtulto conueniunt. Victus ægroti & bona fortuna ſtulti multum continet moleſtiæ. Tonitrua pueros in primis, & minæ ſtultos territant.

EPICVRVS dicebat inter cætera mala hoc quoque habere
ſtultitiam, quod ſemper viuere incipiat. Id eſt, homines quoti- H
die noua vitæ fundamenta ponunt, & nouas ſpes etiam in exitu vitæ inchoant. *Sen. epiſt. 13. ad Luc. & epiſt. 15.* Stulti vita (inquit) ingrata eſt, trepida eſt, tota in futurum fertur.

XENOPHON, Diuitem ſtultum ſordes inargentatas eſſe dicebat. *Max. ſerm. de diuit. & paupertate.*

Sophocles in Aiace:

Οἱ γὰρ κακοὶ γνώμαισι, τἀγαθὸν χεροῖν
Ἔχοντες οὐκ ἴσασι, πρίν τις ἐκβάλῃ.
Homines enim mala mentis bonum præ manibus
Habentes non cognoſcunt, antequam amittatur.

Hor. 1. Epiſt. 1. I

Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima;
Stultitia caruiſſe.

Aiax per Auſon.

Quid ſtulti proprium? non poſſe & velle nocere.

Louanij ante ædes quaſdam hi verſus inſcribuntur:

Omnes ſtultitiæ leges & iura ſequuntur.
Omnes ſtultitiæ ſub ditione manent.

STVLTI HOMINES.

A *De Stultis etiam egimus in Loco de Furore, quatenus ſcilicet latius hoc vocabulum accipitur & conſideratur reſpectu [illegible] tis, ipſius nimirum Rationis deficientis in vniuerſum. At hic in ſpecie reſpectu Rationis practicæ in quotidianis ita actionibus delinquentis propter habitum, diſpoſitionemve ſimilem ſiue is natura ſit inſitus, qua μώρωσις propriè dicitur, ſiue aduentitius, qua ἀφροσύνη forte appellari poſſet. Atque vt omnia κατορθώματα practica quarumcunque virtutum rectæ rationis ſunt ψηφίσματα: ſic omnia quorumcunque vitiorum delicta vel peruerſa, vel auerſa rationis edicta ſunt. Nos hic vniuerſim de iis, qui vel ſæpe, vel inſigniter à ſtatu mentis deiecti ſunt viſi, agamus.*

POPVLI STVLTI.

Atlantes Africæ populi Solem tranſcendentem execrantur, eique omnia comitia ingerunt, quòd torridus & ipſos & regioné perdat. *Her.l.4.Stob.ſerm.41.ex Nicol.* vocat Apharates.

Nulla gens tam populariter deſipuit vnquam, nec magis temerè induit arma quàm Pſilli, qui in Africa circa maiores Syrtes ſedes habuerũt. Hi ſi vera ſunt quæ à Græcis ſcriptoribus produntur, qui Auſtrum ventũ plus nimio haberent inuiſum, vt ſibi & ſuæ terræ noxium ſumptis armis hoſtiliter in
B eum profecti ſunt, ceu vnum aliquem hominem, & non rem incorpoream peterent. Et illi qui tam ſtultè bellum ventorum vni intulerũt, magno humanæ mentis ludibrio, ſed fortunæ adhuc maiore, victi ſunt; turbatis enim Auſtrino flatu arenis, ad vnum omnes perierunt. *Sabell.l.4.c.9.Herod.4.& Gell.l.6.c.11.*

Thraces, quorum tanta perhibetur vecordia, vt vltra quatuor numerare nequeant, cùm viderent Ducem ſuum plurimas ſcalas fabricare, quibus minabatur ſe ad Iunonem aſcenſurũ, illoſque accuſaturum, metu perculſi, ea quæ imperauerat fecerunt.

Troiani pariter & Græci, ob vnius MENELAI & PARIDIS ſtultos amores, pro Helena adultera decennali bello contendentes, manifeſtæ ſtultitiæ ab *Horat.in Epiſt.* damnatur, vbi de iliade Homeri ſcribit:

Fabula, qua Paridis narratur, propter amorem.
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum & populorum continet æſtus.

Hinc prouerbium ex vetuſtiſſima tragœdia LIVII Andronici mutuo ſumptũ, quæ inſcribitur, Equus Troianus. Serò ſapiunt
C Phryges, in eos, quos ſtultè factorum ſerò pœnitet. *Eraſmus.*

Qui priſcis temporibus Bœotiam regionem incolebant ὕαντες appellabantur, gens barbara & agreſtis. Proinde quidam deprauata voce, pro ὕαντες ὕες, id eſt, ſues appellabant. Idque ſcomma ceſſit in prouerbium, vt primùm in Bœotos diceretur: ab his in quoſuis indoctos, inconditos, moribuſque ruſticanis homines torqueretur βοιώτιον ὗς, Interpres Pindari in Olympicis. *Plut.Charon.& ipſe Bœotus in Comment.* περὶ τ συμπαραζίας indicat, Atticos ſtupidi, bardi, inſulſi, denique & ſuis cognomen indidiſſe Bœotis, potiſſimum ob edacitatem. Cui adſtipulatur. *Athen.l.10.* referens hos verſus ex Eubulo:

πιεῖν μὲν ἄνδρες ἐσμὲν καὶ ... αἴδρεσι,
καὶ καρτεροί. τοὺς δ' Ἀθηναίους λέγειν,
καὶ μικρὰ φαγεῖν. τοὺς δὲ Θηβαίους μέγα.

Sumus ad bibendum atque ad vorandum ſtrenui,
In his valemus: Athenienſes dicere
Prompti, edere pauca, multa Thebani ſolent.

Atque hinc HERCVLEM quoque Thebanum edacem faciunt, ſed eundem à literis alieniſſimum, adeò vt præceptorem
D ſuum trucidarit. Fuit autem & hic Bœotus, nimirum Thebis natus. Bœoti certè magis ſtuduerunt exercendis corporibus, quàm animis excolendis. Vnde teſte Stephano, quidam putauerunt nomen regioni inditum. Idem citat Ephorum, qui ſcripſerit Atheniẽſes rei nauticæ fuiſſe ſtudioſos, Theſſalos equeſtris, Bœotos corporum exercitamentis, Cyrenæos curribus valuiſſe, Lacedæmonios circa leges fuiſſe diligentes. Eraſmus in prouerbio, Bœoticum ingenium. Sunt qui ſcribant: olim Antimachum recitant apud Thebanos librum Thebaïdos, cùm vidiſſet attentum neminem, clauſo codice dixiſſe εἰκότως καλεῖσθε βοιωτοί, βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε, id eſt. Iure vocamini Bœoti, qui quidem aures habeatis boum: videlicet alludens ad etymologiam nominis. βοῦς enim bos, & ὦτα aures, atque ex his Bœotorum nomen videtur compoſitum. Quin *Homerus Iliad.1.* Bœotorum gentem pinguem appellat:

—— παρ δ' οἱ ἄλλοι
ναῖον βοιωτοὶ, μάλα πίονα δῆμον ἔχοντες, id eſt.
—— *ſed rura tenebant.*

Proxima Bœoti, quorum craſſiſſima gens eſt.
E Notauit & *Horatius* Bœotorum tarditatem in *Epiſtola ad Octauium Auguſtum:*

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

SIMONIDES rogatus, cur ſolos Theſſalos ſuis non deciperet carminibus? Stupidiores enim ſunt, reſpondit, quàm qui decipiantur. *Plut.in lib.de Audiendis Poetis.*

ARCADES olim malè audierunt ob ſtuporem ingenij. De quorum immanitate multa *Athen. lib.14.* qui primi muſicam omnem in ciuitatem recipere noluerũt, nec vllas liberales diſciplinas, quarum cultu manſueſcunt hominum ingenia. Vnde & cœli vitio, & neglectu diſciplinarum, in ſummam morum immanitatem efferati ſunt. *Lucian.libello de Aſtrologia* tradit, Arcades ob eam cauſam ſtupidos habitos, quòd cæteri omnibus amplectentibus Aſtrologiam, ſoli contempſerint, ſéque fecerint antiquiores ipſa Luna. Vnde & προσέληνοι dicti. *Eraſ. in prouerbio. Arcadicum germen.*

LESBII & CVMANI in Æolide ſuprà Lesbum notati ſunt ſtoliditatis, vt indicat Stephanus. De iis talis narratur fabula. Aſinus quiſpiam pertæſus ſeruitutem, abrupto loco in ſyluam aufugerat. Illic fortè repertum leonis exuuium corpori appli- F
cabat ſuo. Atque ita pro leone ſe gerebat, homines pariter ac feras voce caudáq; territans. Nam Cumani leonem ignorãt. Ad hunc igitur modum regnabat aliquandiu perſonatus hic aſinus, pro leone immani habitus, ac formidatus. Donec hoſpes quiſpiam Cumas profectus (qui ſæpenumerò viderat & leonem & aſinũ, atq; ob id non erat difficile dignoſcere) aurũ prominentiũ indicio, neq; non aliis quibuſdã coniecturis aſinũ eſſe deprehendit, ac probè fuſtigatũ reduxit, dominoq; agnoſcenti reddidit. Interim autem riſum non mediocrem concitabat omnibus Cumanis aſinus iam agnitus, quos dudũ creditus leo metu propemodùm exanimauerat: ſic vt prouerbio locũ fecerit, Cumanus aſinus. De iiſdem aliud circumfertur prouerbium, Serò ſapiunt Cumani. *Strab. Geographiæ, l.13.* putat, eos vulgò malè audiſſe, tanquam ſtupidos atque inſulſos, ob hanc cauſam, quòd ducẽtis annis portus vectigalia exegerint, hoc nomine, vt vrbem ædificarent, quæ dare tamen non deſierunt, cùm iam vrbs eſſet extructa. Adiiciunt & G
aliam fabulam: Cumanos publica pecunia mutuò accepta, porticus conſtruxiſſe: deinde cùm pecuniam eam ad diem præſcriptum non reddidiſſent, à deambulatione fuiſſe prohibitos. Aliquanto poſt cùm ingens eſſet pluuia, creditores ludibrij cauſa præconem miſiſſe, qui publicarent edictum, vti Cumani porticus ſubirent. Atque ita voce præconis admonitos ſubiiſſe: inde natum adagium, Serò ſapere Cumanos, qui non niſi moniti ſenſerint, defugiendam eſſe pluuiam. Notat & Stephanus, Cuman ac Lesbum malè vulgò audiſſe ſtupiditatis nomine. Prouerbium autem non ſentit de Cuma Italiæ, ſed Æolidis, quæ eadem dicta fuiſſet Amazonium & Phriconitis, aut, vt *Herod. lib.1.* Phriconis. *Eraſmus.*

AGESILAVS apud Nectanabim in Ægypto merebat. Mendeſius quidam Rex contractis CM. hominum infeſtus inſtabat. Cùm autem Nectanabis Ageſilaum confirmaret, allegarétque numeroſos quidem Ægyptios hoſtes eſſe, ſed collectitios & opifices, atque vt tyrones floccipendendos: At non horũ numerũ, inquit, horreo: verùm ruditatem & inſcientiam, vt quæ impoſturis non ſit oportuna. Quippe doli hos, qui ſuſpicaces & prænidentes moliuntur occurrere, præter opinionem circumueniunt. Nihil qui præuidet, neque ſuſpicatur, hic non dat captanti anſam: ſicut nec luctanti momentum ille qui ſtat immotus. Itaque non priùs cum hoſte ſigna cõferre voluit Ageſilaus, quam circumuallatus in oppido, per anguſtum aditum erumpens, cùm à tergo non poſſet ab hoſtibus circumueniri hoſtes à fronte cæcidit, & ſuperauit. *Plut. in Ageſilao*

Κέσκον οἰκεῖς, id eſt, Ceſcum habitas. In ſtupidum & bardum dicebatur. Ceſcos Pamphyliæ ciuitas, cuius ciues ob vecordiam ſtultitiamque vulgò malè audiebãt. Iuxta Ceſcum vrbem fluuius erat, cui nomen ἄνους, id eſt, amens. Quanquã Suidas qui & ipſe prouerbij meminit, Ceſcum ponit in Cilicia non in Pamphylia. Vnde & vulgari ſermone iactatum eſt. πόλις Κέσκος νοῦν οὐκ ἔχουσα: id eſt, Ceſcus ciuitas mentis inops. Quadrat in cœtum, aut conciliabulum hominum ſtultorum. *Eraſmus.*

ALBELA Siciliæ ciuitas, auctore Stephano, cuius ciues malè audiebant olim, vt ſtupidi, & quibus facilè imponeretur. Apud hos igitur etiam contemptus alibi, magnum aliquid eſſe poterat, vnde prouebium, Quid non fies Arbelas profectus. *Eraſ. in Adag.*

Cùm

A Cùm Græci præclara de Xerxe Perſarum rege victoria in libertatem ſeſe aſſeruiſſent, Eleutheria ſacra Olympio Ioui facere inſtituerunt. Sed ambitione & auaritia Athenienſiũ & Spartanorum, dum hi Ariſtocratiam, illi Democratiam tuentur, & reliquos Græcos, ſpecie quidem in ſocietatem, reuerà autem in ſeruitutem pertrahere nituntur, libertatem multò ſanguine partam tandem amiſere. Extat *apud Stob. ſerm.* 31. hæc de re drama Heniochi, in quo etiam hæc leguntur.

——— πανδέκα[illegible] ἐστὶ πανταχοῦ πόλεις
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

B Vniuerſæ autem variæ ſunt vrbes, quæ longo iam tempore deſipiunt. Aduenerunt (Olympia) immolatum Eleutheria, libertatis cauſa, poſtquam à tributis ſemel propè liberatæ ſunt. At ab illo ſacrificio perdidit ipſas hoſpitio accipiens indies Imprudentia, multo iam tempore ipſos occupans. Cæterum duæ quædam mulieres ipſam perturbarunt ſemper conuerſantes: Democratia alteri nomen eſt, alteri verò Ariſtocratia: quarum culpa iam frequenter deliquerunt, & debacchatæ ſunt.

Athenienſis populi ſtultitiam ipſorummet poëtæ & oratores perſtrinxere, Sic *Ariſtophanes in Nubibus:*

Φασὶ γὰρ δυσβουλίαν τῇδε τῇ πόλει προσεῖναι. *id eſt.*

Læua conſilia ferunt huic adeſſe ciuitati.

Quo loco interpres adſcribit fabulam huiuſmodi: Cùm Neptvnvs à Minerua victus, non poſſet Attica regione potiri, iratus immiſit illis δυσβουλίαν id eſt, læua ſtultaque conſilia: hoc deinde vitium Athenienſibus ἐπιχώριον, hoc eſt vernaculum fuiſſe. Idque Mineruam non mutaſſe: cæterum quod illi male ſtatuiſſent, illa in bonos exitus vertebat. Eadem de cauſa oues illos vocat in Veſpis:

Ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγκαθήμενα. *id eſt.*

C *In concione pecus ouillum conſidet.*

Eupolis, *apud Suidam & Athenæum libro decimo* in eoſdem ſic inuehitur.

Οὓς δ' οὐκ ἂν εἵλεσθ' οὐδ' ἂν οἰνόπτας πρὸ τοῦ,
Νυνὶ στρατηγοὺς [illegible] πόλις,
Ὦ πόλις πόλις, ὡς εὐτυχὴς εἶ μᾶλλον ἢ καλῶς φρονεῖς. *id eſt,*

Quos ante hac nec præfici conuiuio
Quiſquam tuliſſet, nunc videmus ſcilicet
Belli duces. O ciuitas, ô ciuitas,
Fortuna vt es feliciore, quam ſapis.

Item *Ariſtophanes in Ranis:*

Τῶν πολιτῶν θ' οὓς μὲν ἴσμεν εὐγενεῖς καὶ σώφρονας
ἄνδρας ὄντας, καὶ δικαίους, καὶ καλούς τε κἀγαθούς,
καὶ τραφέντας ἐν παλαίστραις καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ,
προυσελοῦμεν, τοῖς δὲ χαλκοῖς καὶ ξένοις καὶ πυῤῥίαις,
καὶ πονηροῖς, κἀκ πονηρῶν εἰς ἅπαντα χρώμεθα
ὑστάτοις ἀφιγμένοισιν, οἷσιν ἡ πόλις πρὸ τοῦ
οὐδὲ φαρμακοῖσιν εἰκῇ ῥᳶδίως ἐχρήσατ' ἄν.

D Ἀλλὰ καὶ νῦν ὠνόητοι μεταβαλόντες τοὺς τρόπους,
χρῆσθε τοῖς χρηστοῖσιν αὖθις. καὶ κατορθώσασι γὰρ
εὔλογον, κἄν τι σφαλῆτ'.

Ciuium quos quidem ſcimus ingenuos, modeſtos, iuſtos, honeſtos ac probos viros eſſe, in palæſtraque, & choris enutritos, & muſica, illos expellimus: fabris autem, & peregrinis, & Pyrrhis (id eſt, ſeruis) & malis, malo genere natis, ad omnia vtimur, qui poſtremi aduenerunt, quibus ciuitas antehac ne pro piaculis quidem temere & facilè vſa eſſet. At nunc ſaltem ò ſtolidi, moribus immutatis, vtimini denuò bonis viris. Nam & ſi quid proſperè egeritis, non præter rationem erit, neque ſi quid erratum fuerit.

Abderitæ inſtuporis inſaniæque fabulam abiere, quod perſpicuum eſt ex epigrammate *Martialis lib.* 10.

Abderitanæ pectora plebis habes.

Item *ex Cic. de Nat. deor. Plinius lib.* 25. *cap.* 8. docet, huic vrbi vicina eſſe paſcua, in quibus equi paſti inflammantur, rabie, quemadmodum apud Potniam aſini. *Eraſmus in Adagiis.*

Lapi vel Lapones, populi Septentrionales abſinnata væcordia in prouerbium Germanis abierunt, vt vulgò ſtupidi & inepti homines Lappi dicantur. Quandiu nulla commercia cum vicinis habuere, ignorarunt domeſticarum pellium pretium, earumque magnam copiam leuiuſculo rerum repenſione commutare ſolebant. *Sieglerus in Scondia.* B

SINGVLI HOMINES.

IN GENERE.

Nabal Ziphæus ex poſteris Caleb, homo diues, ac ſtultus fuit reſpondente ingenio nomini. 1. *Reg.* 26.

Elpenor Vlyſſis ſocius, in Circes ædibus vino ſomnoque grauatus, per ſcalam decidit, & ceruices fregit. De eo ſic *Vlyſſes Odiſſea* κ.

Ἐλπήνωρ δέ τις ἔσκε νεώτατος, οὔτε τι λίην
ἄλκιμος ἐν πολέμῳ, οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς.

Sannas fatuus a Cratino comœdo introducitur, vnde & Latini ſubſannationem, & Græci ſtultos Sannas vocant. *Euſtathius Odyſſea* η.

Achæus, Callicon cognomine, fictile vas puluinaris loco capiti ſupponebat. Verum quia duritie illius offendebatur, paleis impleuit, vt mollius haberet cubile. Cognomen Calliconis obtinuit, ὡς καλὸν εἴς τι κοῖτος hoc eſt πέτρ, per antiphraſin. *Euſtathius Odyſſ.* κ. F

Margites euerſa Troia, Priamo ſuppetias laturus venit. Nobili & locuplete patre natus fuit. Vxorem duxit virginem, neque tamen illi commiſceri voluit. Aſtuta virgo ſe vulneratam in Pectine aſſerit & vitili licinio curari petit. Margites, dum chirurgum ſe præſtare cupit, mariti officio functus eſt. Vox ficta à μὴ & ἔργον quod ad nullam actionem eſſet vtilis. Erat autem Margites titulus operis, quod à quibuſdam tribuebatur Homero. *Ex Ariſtotele libro Nicomachiorum* 6. ſic deſcribitur ab Homero:

Τὸν δ' οὔτ' ἂρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν οὔτ' ἀροτῆρα,
Οὔτ' ἄλλως τι σοφόν. *id eſt.*
Hunc neque foſſorem voluerunt numina diuum
Eſſe, nec agricolam, nec in vlla præterea rè
Scitum aut egregium

Eraſmus in Adagiis ex Euſtathio.

Plvtarchvs in libello de Facie, quæ apparet in orbe Lunæ de Phanace quodam narrat, qui metuerit, ne Luna decideret in terram, quique cómiſeratus ſit eorum vicem, qui Lunæ forent ſubiecti: cuiuſmodi ſunt Æthiopes & Taprobani, ſi tantum pondus in eos rueret. Idem veritus de terra cœloque niſi columnis Atlanticis fulcirentur. G

Amphistidem tradunt magno labore vſque ad quinque numerare didiciſſe vltra verò progredi non potuiſſe. Et ſponſam ſuam attingere non fuiſſe auſum, veritũ ne a puella apud matrem accuſaretur. Ignorabat, an ex vtro parente natus eſſet. *Suidas.*

Xenophantvs ſtultus, quo magis riſum cohibere nitebatur, hoc ridebat profuſius. Rauiſius. Cuius *Ariſtoteles in* 7. *Ethicorum* meminit.

Bagas quiſpiam ſtupidæ mentis & attonitæ. *Plut. in Collectaneis.* Vnde ortum adagium. Vt Bagas conſtitiſti.

Mammacvthvs ſola inſignis fatuitate. Vnde Mammacuthi dicuntur, hiantes ſtupidi. *Ariſtophanes.*

Melitides vltra quinque numerare non potuit. A quonam parente, patre an matre editus in lucem eſſet, ignorauit. Vxorem ducere noluit, ne ſe apud matrem accuſaret. *Euſtathius in Odiſ.* κ. *Suidas Ælianus lib.* 3. euerſa Troia auxilium Priamo tuliſſe ſcribit. Comicorum notus eſt conuitiis, ſic vt in prouerbium abierit, μωρότερος μελιτίδου Stultior Melitide: feliciſſimus interim, quod eum Homerus ſuo nobilitarit carmine. *Eraſmus in Adagiis.* H

De Melitidis ſodali Corœbo, Pauſanias admonuit, Corœbum vna cum Butalione ac Melitide ab Ariſtophane inter fatuos numerari. Eadem Suidas. Maris vndas numerare conabatur, cum tamen non poſſet vltra quinque proſequi ſupputationem. *Euſtath. in* 10. *Odyſ. & Lucianus in Amor.* Addunt quidam Corœbum hunc Mygdonis Phrygis fuiſſe filium temporibus belli Troiani. Meminit & Virgilius Corœbi cuiuſdam

——— *immenſique Corœbus*
Venerat inſano Caſſandræ captus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat,

Seruius indicat ſumptum ex Euphorione. *Ælian. l.* 13. *Var. hiſt.*

Cæcvlio quidam fluctus præ nimia ſtoliditate numerare conatur. *Idem.*

Sannytionem adeo ſtupidum fuiſſe ferunt, vt in lecytho ſcalatum

ſcalarum gradus quærere & numerare voluerit. *Idem.*

A POLEMON apud Zenodotum tradit, Praxillam fuiſſe Sicyoniam poëtriam, quæ in ſuis cantionibus Adonidem inducit ab inferis interrogatum. Quid apud ſuperos pulcherrimum reliquerit? reſpondere, Solem, cucumeres & mala. Quod cùm vehementer inſulſum videretur, cucumeres & mala cum Sole componere, prouerbio dici cœptum in homines nullius iudicij, ἠλιθιώτερος τῆς Πραξίλλης Ἀδώνιδος, id eſt, Stultior Praxillæ Adonide. *Eraſmus in Adagiis.*

Aiunt CORYTHEVM quempiam fuiſſe hominem inſigniter ſtultum ac vecordem ad hoc forma infeliciſſ. fœdiſſimaque; cui liberi item fuerint omnes patrem referentes: vnde vulgaris dictus eſt iocus, in hominem bardum, ac perinde deformem, Corytheo deformior. *Ex Zenodoto. Idem.*

Lucianus in Dialogo quodam, ex comico quopiam citat hunc verſiculum, dictum in Cleonem, quòd ſerò, ne niſi confecto negotio ſaperet: Κλέων Προμηθεύς ἐστι μετὰ τὰ πράγματα. id eſt, Rebus

B peractis eſt Cleon Prometheus.

TIMON Miſanthropus Cleanthem ob ingenij tarditatem appellat ὅλμον ἄναλμον, id eſt, Piſtillum, ſiue mortarium ignauum. *Eraſmus in Adagiis.*

POLYDORVM quendam ſtupidiſſimum fluctus numerare & metiri conantem, Comici poëtæ referunt cutem illæſam ab incendio aliiſque periculis habuiſſe. *Ælian lib. 13. Var. Hiſt.*

IVNIVM Baſſum, hominem cùm primis dicacem atque diuitem, vulgus Aſinum album appellabat, quod feliciter eſſet ſtupidus, ac ridiculus. Alba enim veteres felicia vocabant. *Eraſmus lib. 6. Apophthegmatum.*

MORIO quidam cùm morderetur à pulicibus, extinxit lucernam, putans ab eis non amplius poſſe videri. *Gilbertus Cognatus lib. 1. Narrat.*

DEVDERVS Morio nanus, Theophilo Imperatori in deliciis erat. Is cùm aliquando ad Reginam veniret, inuenit eam ſacras imagines adorantem clam marito, qui vehementer eas deteſtabatur. Interrogat Reginam, Ecquid id eſſet? Reſpon-

C dit illa, Thalami eſſe Ninia. Homunculus ille interrogatus à Rege, Vnde veniret? A Mana inquit (ſic enim Reginam appellabat) quæ pulchra & plura habet Ninia. Rex ſtatim imagines ſuſpicatus, Reginã idololatram appellat, verba ſtulti repetens. At hæc cauta virum pulchrè eluſit. Deuderus (inquit) nõ ſimulacra apud me vidit, ſed me coram ſpeculo comantem, reuerberatas imagines reddente, quas Ninia ille ſuſpicatus, credidit. Quo commento mariti iram ſedauit. *Cuſp. è Zonara.*

NIGNIACA Florentinus ſtultus, perſuaſus ab adoleſcentibus ſe primũ grauiter ægrotare, mox etiam mortuum eſſe credidit. Elatus per vrbem, clauſis oculis, cùm plerique ludendi cauſa mortem eius ſe grauiter ferre ſimularent, & ille immotus perſiſteret, tandem tabernarius quidam: Bene habet, exclamauit, furem hunc peſſimum & ſuſpendio dignum periiſſe. Tum, ſtultus, erecto capite: Niſi mortuus eſſem, reſpondit, dicerem te per gulam mentiri. Oborto riſu omnium, depoſitus ab adoleſcentibus, & relictus eſt. *Poggius in Facetiis.*

Fuit Morio Quidam, qui in heri culinam ex more ligna ferebat. Is ſolebat ex infima ſtrue ea reuellere, quæ moueri ſine

D magno negotio non poterant, Interrogatuſque cur id faceret reſpondit. Se difficillimam laboris partem primùm confecturum, ſumma illa faciliùs moueri: nec vidit quantum referret, ſingula ordine tollere. *Gilb. Cognat. lib. 1. Narrat.*

IN SPECIE. HVC.

Sapientes viri, qui aliquando impegerunt.

BACCHVS ad Pentheum Thracum regem, *apud Euripidem in Bacchis* ſic ait:

Σοφὸς, σοφὸς σὺ, πλὴν ἃ δεῖ σ' εἶναι σοφόν.

Sapiens ſapiens es, præterquam in quibus oportebat te eſſe ſapientem. Philoſophi ſtulti.

CALLISTHENES philoſophus Alexandro comes additus pro Ariſtotele, inter pocula iuſſus Macedonas laudare, tam profluenti oratione hoc tractauit argumentum, vt exilientes ei plauderent, & coronas ingererent. Alexander verò ibi dixit ei: Oſtende facultatem tuam vituperandis Macedonibus, quo emẽdentur auditis delictis ſuis. Ita ad retractanda ille priora verſus, multa in Macedonas magna libertate diſſeruit. Acerbã inde inuidiam in eum & grauem concepere Macedones: ac dixit Alexander, Non eloquentiæ ſuæ Calliſthenem, ſed maleuolentiæ dediſſe Macedonibus documentum, Calliſthenes animum ab ſe alienatum regis cùm percepiſſet, digrediens bis aut ter ad ſeipsũ dixit, μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός. Non abſurdè igitur dixiſſe apparet Ariſtotelem (ex

E cuius conſobrina Hero editus, ab illo educatus fuerat) facundum eſſe & magnum in dicendo Calliſthenem, verum mentem non habere. *Plutarchus in Alexandro.*

Iureconſulti.

PASSIENVS Paulus, ſplendidus eques Romanus, & in primis eruditus, ſcripſerat elegos) gentilitium hoc illi, erat enim municeps Propertij, atque etiam inter maiores ſuos Propertiũ numerarat (Eos cũ recitaret, ita cœpit dicere. Priſce iubes! Ad hoc Iauolenus Priſcus I. C. Ego verò non iubeo. Cogita qui riſus hominum, qui ioci, quòd eſt omninò Priſcus dubiæ ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publicè reſpondet: quo magis, quod tunc fecit, & ridiculum, & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam ſollicitè recitaturis prouidendum eſt, non ſolum vt ſint ipſi ſani, verùm etiam vt ſanos adhibeant. *Plinius lib. 2.*

Medici.

F MENECRATES magis demens an ambitioſus, an ex ambitione ſtultiſſimus fuerit, qui magnam ex arte opulentiam conſecutus, gratis medebatur, ſed ea lege, vt ſe tanquam Iouem perſonatum ſequerentur ij, quos ſanitati reſtituerat, ægri, deorum habitu indicent ij, qui in medicis etiam Chriſtianis, vt promiſſa ſuperba, ſic iactabundas curationes perfecto odio proſequuntur.

Tibicines ſtulti.

Athenæus lib. Dipnoſ. 8. prouerbio iactatum ſcribit apud priſcos, tibicinibus nihil eſſe mentis λόγος γὰρ παλαιὸς, ὡς ἔστι.

Ἀνδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,
Ἀλλ' ἅμα τῷ φυσῆν χὠ νόος ἐκπέταται, *id eſt.*

Dictum enim eſt peruetuſtum, quòd
Dij tibicinibus nunquam mentem inſeruêre,
Sed ſimul ac flarint, auolat illico mens.
Eraſmus in prouerbio, Tibicinis vitam viuis.

Formoſi.

G Ἀγάλματα ἀγορᾶς eleganter *Euripides in Electra* vocauit Homines, qui cum magnum formoſumque corpus habeant, nullius conſilij ſunt, nec ſtudio operaque ſua proſunt quicquam Reipublicæ, quaſi ad ornatum tantùm fori aptos, oblectandiſque oculis ſpectantium à natura factos. αἱ γὰρ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσιν. *Victorius l. 17. Var. lect. cap. 24.*

Mulieres.

PELIAM, dum Filiæ à Medea perſuaſæ ſtudent ad iuuentã reuocare, lebeti feruenti impoſitum occiderunt. Hinc adagium, Laues Peliam, vbi quis ſalutem pollicitus, adfert exitium. Fortaſſis non intempeſtiuiter dicetur, vbi quis falſa ſpe ductus inanem ſumit operam. *Eraſmus in Adagiis.*

Scribunt Acco mulierem fuiſſe quampiam notæ ſtultitiæ, quæ ſolita ſit ad ſpeculum cum imagine ſua, perinde atque cũ alia muliere confabulari: vt hinc vulgo, quæ ſtultius aut ineptius aliquid agerent, ἀκκίζεσθαι. Acciſſare dicerentur, & Accus nomina compellarentur. Apparet illud etiam moribus huius mulieris adfuiſſe, vt recuſaret, quæ tamen cupiebat: vnde & Acciſmus ficta huiuſmodi recuſatio dicatur. *M. Tul. Cic. ad Att. l. Ep. 2.* Hoc opinor, certi ſumus, periiſſe omnia, quid enim

H ἀκκιζόμεθα tam diu id eſt, quid diſſimulamus? *Idem ex Suida.*

Diuites ſtulti.

NABAL quam locuples, tam ſtultus, ſe ſuaque omnia temerè irritato Dauide perdidiſſet, niſi Abigaelis vxoris prudentia reſeruatus fuiſſet.

MIDAS Phrygum rex ditiſſimus, cæterùm ſtolidiſſimus, vt qui auri fame excæcatus, quæcunque tangeret, in aurum verti optaſſet.

Diuitum ſtultitiam atque potentum Rhianus his verſibus explicat.

Ὃς δέ κεν εὐοχθῇσι, θεὸς δ' ἐπὶ ὄλβον ὀπάζῃ
καὶ πολυκοιρανίην, ἐπιλήθεται οὕνεκα γαῖαν
ποσσὶν ἐπιστείβει, θνητοὶ δέ οἱ εἰσὶ τοκῆες,
ἀλλ' ὑπεροπλίῃ καὶ ἁμαρτωλῇσι νόοιο
ἶσα Διὶ βρομέει, κεφαλὴν δ' ὑπέραυχον ἀνίσχει,
καίπερ ἐὼν ὀλίγος, μνᾶται δ' εὔπηχυν Ἀθήνην,
ἠέ τιν' ἀτραπιτὸν τεκμαίρεται Οὔλυμπόνδε,
ὥς κε μετ' ἀθανάτοισιν ἀρίθμιος εἰλαπινάζῃ.

Reges, Imperatores ſtulti.

☞ *Stulta Regum conſilia iudiciáve ex ſequentibus Titulis petenda, De regibus, ætate pueris.*

ROBOAM filius Salomonis, conſilio ſenum ſpreto, iuuenibus

bibit acquieuit; ideo magnam populi ſui partem amiſit. *lib. 2. Reg. 12.* Ideo rex iuuenis dicitur in ſacris, quia ſecutus eſt iuuenum conſilium: non quod ætate eſſet iuuenis, ſed ſapientia: nam quadraginta & amplius annorum, regnum accepit. *Hieron. lib. 2. comm. in Eſaiam. cap. 3.*

A

MIDÆ Phrygiæ regi cùm Bacchus optionem dediſſet petendi à ſe quicquid vellet, petiit vt quidquid tangeret, aurum fieret. Annuente Baccho, Midas vt rem experiretur, attigit ligna, lapides, poma, & mox omnia erant aurea. Sed cùm cibus & potus quoque aurum fierent, tunc tandē ſenſit, ſe ſtultè petiiſſe: & pœnitens, Bacchum orauit, vt hoc munus auferret. Bacchus iuſſit: vt in Pactolo flumine ſeſe lauaret, vt liberaretur. *Ouid. lib. 11. Metamorph. & Eraſm. in Prouerb. Midas auriculas non habet) & Volaterranus lib. 17.*

MYCERINVS Ægypti rex, cum ex vrbe Buti oraculum accepiſſet, fore vt ſex omnino annos viueret, ſeptimo defuncturus: lucernas fecit permultas, atque iis per noctem accenſis, venationibus & aliis exercitiis ſtudioſè inuigilabat, totuſque eo erat, vt ex noctibus dies faceret, vt oraculi terminum prorogaret, & ex ſex annis duodecim efficeret. Nam ſi ſex continuis annis perpetua dies eſſet, his totidem noctes reſpondere oportere putabat. *Herod. lib. 2.*

B

PENTHEVS, rex Thebarum, iuuenis, ſtultus & ſuperbus, Bacchum contemnens; Propterea ſic eum alloquitur Tireſias vates *apud Eurip. in Bacchis*:

σὺ δ' ὣς τροχὸν μὲν γλῶσσαν ὡς φρονῶν ἔχεις,
ἐν τοῖς λόγοισι δ' οὐκ ἔνεισί σοι φρένες.

Tu mobilem quidem linguam tanquam ſapiens habes, in verbis vero non inſunt tibi mentes.

CYRVS rex Perſarum contra Babylonem tendens, vbi venit ad Gyndem amnem (qui in Mantienis ortus montibus, per Dardanios in Tygrin amnem fluit, hinc Rubro infunditur mari) conabatur hunc fluuium pedes traiicere, cum non poſſet niſi nauibus traiici. Interim quidam e ſacris equis candidis, petulanter ingreſſus fluuium tranſire conabatur. Hunc fluuius verticibus abripuit. Cyrus ægrè ferens hanc iniuriā, illi comminatus eſt, ſe ſic redditurum cum tenuem, vt poſthac facile vel à mulieribus tranſiri poſſet, ne genua quidem tingentibus. Adeoque expeditione in Babylonem intermiſſa, copias ſuas bifariam diuiſit. Dehinc alueos ad funiculum deſignauit centenos & octogenos vtrinque ad Gyndis labra omnino conuerſos, quos diſtributis copiis effodi iuſſit, atque ita Gyndem in trecentos & xl. alueos diuiſit. In eo opere perficiendo totam æſtatem triuit ſtultiſſimè, rex alioqui prudentiſſimus. *Herod. lib. 1.*

C

XERXES Perſarum rex Helleſponto ſtigmata & verbera inflixit, atque ad montem Athon miſit epiſtolas: Noli, diuine Atho, qui nubes attingis vertice, operibus meis præbere lapides vaſtos & parum tractabiles: alioquin ipſum te excindam, & in altum proiiciam. *Plut. de non iraſcendo.*

COTYS, qui luxum cæterorum Thraciæ regum ſupergreſſus eſt nuptiale epulum aliquando apparuit, tanquam Mineruam in vxorem ducturus eſſet: adornatoque thalamo, cum ebrius ipſius aduentū aliquandiu exſpectaſſet, tandem furore percitus: vnum ex ſatellitibus, num dea in thalamum veniſſet, videre iuſſit. Quem reuerſum, & neminem in thalamo eſſe reſpondentem, ſagitta transfixit: moxque ſecundum à ſe miſſum, ob idem reſponſum, itidem interfecit. Tandem miſſus tertius, te animaduerſa, illum à dea iam pridem in thalamo exſpectari retulit. *Theopompus.*

D

ANTIOCHVS Epiphanes, Aſiæ rex, ob ſtultitiam Epimanes dictus eſt. Regali veſte depoſita vilem togam induebat, eaque indutus ad forum ſeſe conferebat, in quo obuium quenque prehenſabat, vt ædilis aut tribunus plebis crearetur, & quem magiſtratum adeptus erat, eo tanquam plebeius fungebatur. Subinde à ſuis ſe ſubducens, aurifabrorum aut aliorum artificum officinas adibat, vt cum illis confabularetur: aut certè qui primus è plebe atque adeò è fæce plebis ei occurreret, illum congerronem habebat: per compita plenis loculis vagans nummos temerè ſpargebat, Cui dat fortuna, capiat, inclamans. Sertis caput redimitus per vrbem incedebat, lapides occultè in ſinu circumferens, aulicos, qui ipſum ſequebantur, petebat. Balneis publicis & ad quas plebs confluebat, vtebatur: vbi quum aliquando plebeius aliquis ei precioſis vnguentis ſe perfricanti dixiſſet, Beati eſtis vos reges, quibus harum rerum vſus ſuppetit, ex quibus tam benè oletis: At ego te iſtis (reſpondit) ad ſatietatem vſque explebo. Cuius promiſſi memor, poſtridie ad lotium, in quo ille lauabat, accedit, & magnum vas vnguenti precioſiſſimo, ſtacte appellato, plenum in eius caput effudit. Quum autē multi e plebecula (qui non procul & ipſi lauabant, accurrentes, in vnguento illo in terram effuſo ſe voluturent, moxque in loco illo, quia lubricus redditus erat multū labentes riſum ſpectantibus mouerent, tandem & rex ipſe ex illis, ſuo lapſu riſum excitantibus, vnus eſſe voluit. Idem fontem quendam apud Antiochiam, Midæ imitatione vino perfudit. *Athenæus.* E

ARIDEVS Philippi filius, illegitimo thoro natus, & ſemiſtultus fuit.

C. CÆSARI Caligulæ valetudo neque corporis, neque animi conſtitit. Puer comitiali morbo vexatus: in adoleſcentia ita patiens laborum erat, vt tamen nonnunquam ſubita defectione ingredi, ſtare, colligere ſemet ac ſuſferre vix poſſet. Mentis valetudinem & ipſe ſenſerat, ac ſubinde de ſeceſſu, deque purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cæſonia vxore, amatorio quidem medicamento ſed quod in furorem verterit. Expeditione Germanica directa acie in litore Oceani, ac baliſtis machiniſque diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus eſſet, repentè vt conchas legerent, galeaſque & ſinus replerent, imperauit, ſpolia Oceani vocans Capitolio palatioque debita. Et indicium victoriæ altiſſimam turrem excitauit: ex qua vt ex Pharo, noctibus ad regendos nauium curſus ignes emicarent: pronunciatoque militi donatiuo, centenis viritim denariis, quaſi omne exemplum liberalitatis ſupergreſſus: Abite inquit, læti abite locupletes. *Suet.* F

CLAVDIVS Cæſar diſciplinis liberalibus ab ætate prima non mediocrem operam dedit, ac ſæpe experimenta cuiuſque etiā publicauit. Verum ne ſic quidem quicquā dignitatis aſſequi, aut ſpem de ſe commodiorem in poſterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec abſolutum à natura, ſed tantum inchoatum: ac ſi quem ſocordiæ argueret, ſtultiorē aiebat filio ſuo Claudio. Auia Auguſta pro deſpectiſſimo ſemper habuit: nō affari, niſi rariſſimè: non monere, niſi acerbo & breui ſcripto, aut per internuncios ſolita. Soror Liuilla, cum audiſſet quandoq; imperaturum, tam iniquam, & tam indignam ſortem pop. Roman. palam & clarè deteſtata eſt. Tiberius patruus petenti ei honores, conſularia ornamenta detulit. Sed inſtantius legitimos flagitanti, id ſolum codicillis reſcripſit, Quadraginta aureos in Saturnalia & ſigillaria ſe miſiſſe ei. Tunc demum abiecta ſpe dignitatis, ad otium conceſſit, modo in hortis & ſuburbano, modo in Campaniæ ſeceſſu deliteſcens: atque ex contubernio ſordidiſſimorum hominum ſuper veterem ſegnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam ſubiit. Vbi ad imperium peruenit, non tam ſuo quam vxorum libertorumque arbitrio illud adminiſtrauit: talis vbique plerumque, qualem eſſe eum aut expediret, illis, aut liberet. Sermonis rerumque tantam ſæpe negligentiam oſtendit, vt nec quis nec inter quos, quove tempore, ac loco verba faceret, ſcire ac cogitare exiſtimaretur. Cum de laniis, aut vinariis ageretur, exclamauit in curia: Rogo vos, quis poteſt ſine offula viuere: Deſcripſit abundantiam veterum tabernarum, vnde ſolitus eſſet vinum olim & ipſe petere. De Quæſtore quodam candidato inter cauſas ſuffragationis ſuæ poſuit, quod pater eius frigidam ægro ſibi tempeſtiuè dediſſet. Inducta teſte in Senatu: Hæc, inquit, matris meæ liberta & ornatrix fuit: ſed me patronum ſemper exiſtimauit. Hoc ideo dixi, quod quidam ſunt adhuc in domo mea, qui me patronū non putant. Sed & pro tribunali, Hoſtieſibus quidam publicè orantibus, cum excanduiſſet, nihil habere ſe, vociferatus eſt, qua re eos demereatur: ſi quem alium, & ſe liberum eſſe. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum & momentorum erant, Quid ego tibi Theogonius videor & λαλοῦντες multaque talia etiam priuatis deformia, nedum principi, neque infacundo, neque indocto, imo etiam pertinaciter liberalibus ſtudiis dedito. Nullis hominum magis indulſit, quam libertis ſuis, quorum Felicem trium reginarū maritum Iudææ prouinciæ præfecit. Polybius à ſtudiis ſæpe inter duos conſules medius ambulauit. Narciſſo ab epiſtolis, & Pallanti à rationibus, quæſtoria prætoriaq; tribuit ornamenta, tantumque diuitiarum ingeſſit, vt inter mortalium ditiſſimos C. Plinij teſtimonio cenſeantur. Nero in ſtultitiam illius ſubinde iocabatur productione ſyllabæ, quum diceret: Poſteaquam deſiit inter viuos morari, prima ſyllaba producta. Moros enim Græcè fatuum ſonat, inde finxit Morari, G H

A qua *...* ſtultum agere, quemadmodum nos à Poëta poëtari, à iuuene iuuenari, *Sueton.*

Heliogabalvs Imperator ad decem millia pondo aranearum collegit, ex his ſe intelligere teſtatus, quam magna eſſet Roma. Exhibuit & decem millia murium, mille muſtelas. Paraſitos rotis alligatos, atq; in orbem circumactos, aquis interna parte mergebat, Ixionios appellans. Ridebat tam incompoſitè, vt theatro pleno vnus omnium ridens dignoſceretur. *Sab. lib. 6. En. 7.*

Honorivs Imp. ignauiæ ſuæ ſignificationem ſæpè aliàs, ſed tum potiſſimùm dedit, quando Romam ab Alarico Gotho captam à quodam ſuorum audiuit. Attonito enim ſimilis, vbi ad ſe rediit, cum lacrimis exclamauit: Et quis gallinam dilectiſſimam (habebat enim in deliciis autem illam Romæ cognominem) hoſti prodidit? At cùm alter vrbem Romam non gallinam, ab hoſte exciſam ingeminaret, ſuſque deque ferre viſus eſt nobiliſſ. vrbis caſum. *Zonaras.*

Theodatvs ab Amalaſuenta Theodorici F. poſt mortem Atalarici F. ex Eutharico ſuſcepti, conſobrina ſua, in regni thorique conſortium acceptus, vir doctus, & in philoſophia verſatus, ſed natura imbellis, & ad res gerendas ineptus fuit:
B niſi quod reginæ virtus multas regis ineptias prudenter omnia adminiſtrãdo tegebat. At poſteaquam eam perfidus homo necandam curauit, in omnium odium incidit. Iuſtinianus Imp. armis necem Amalaſuentæ perſecuturus erat. Theodorus damna timidior imperium ſe ſponte depoſiturum, & in otio literario victurum promiſit, ſi ſibi in annuũ ſumtum aurei mille ducenti ab Imp. numerarentur. Iamque per legatos pacta rata erant, cùm Theodatus intellexit, Gothos ſuos magna clade Græcorum exercitum in Dalmatia affeciſſe. Ergo pactis neglectis, armis Iuſtiniano reſiſtere voluit. Cæterum amiſſa Sicilia, captaque à Beliſario Neapoli, cùm ſuis opem fruſtrà implorantibus Romæ in pecunia aggerende deſideret, deſertus à Gothis, Virige rege creato, immiſſo Optare percuſſore, in fuga interfectus eſt, anno regni tertio & Theodiſclus F. in carcerem conicctus, *Procopius & Æmil. lib. 1.*

Philippicvs Bardanes Imp. diſertus & prudens, ad reſutem gerendas ineptiſſimus, & ingenio planè ſiniſtro. *Zonaras.*

Romanvs III. Conſtantini Imp. F. puer adhuc voluptatibus deditus, curam reipub. Ioſepho primario ſuo cubiculario
C commiſit, ipſe in aliam nullam rem incubuit, quàm vt cum exoletis ac impuris homuncionibus: ſcortis, mimis atque ſcurris vitam transfigeret infamem. *Cadrenus.*

Ranimirvs nothus Sanctij maioris, è cœnobio à Tarraconenſibus primus e Gothorum proſapia ſub annum Chriſti 1017. Rex conſtitutus, contra Saracenos ſuſcepta expeditione cùm ſiniſtro brachio ſcutum, dextro lanceam adaptaſſet, mox frena equi apprehendere iuberetur, qui poſſum, inquit, vtraque manu occupata, niſi dentibus hæc retinenda qui porrigat? Hic riſu ſolutis proceribus, tantam concepit indignationem, vir alioqui minimè malus, vt Oſcam euocatos primarios xi. ſecuri percuſſerit, id vnum vernacula dicens lingua Noſabela volupeiia, con quien tropeiia, neſciebat vulpecula cui illuderet. At vbi ſeſe propter imperitiam rerum magis magiſque ludibrio eſſe vidit, regni & filiæ Hurracæ tutela Alfonſo VII. Caſtulonenſi commiſſa, ad monachos rediit. *Collenutius lib. 1. hiſt. Neapol.*

Premislavs Boëmorum dux ſucceſſorem habuit filium
D Nezamiſlium, quaſi tu dicas, hebetem, nullique cogitationi idoneum. Quicquid ageret, id alieno præſidio agebat. Proinde vaticinari viſus eſt Premiſlaus, qui filio nomen Nezamiſlij indiderit, cùm ipſe ob prouidentiam Prometheus fuerit. Etenim Prometheum Boemi ſua voce Premiſlaum appellant. Epimetheum verò Nezamiſlium. *Dubrauius lib. 2.*

Mordachvs, Roberti Stuart F. Roberti III. regis nepos, capto ab Anglis Iacobo I. rege patruele, in Scotia regni gubernator in patris locum dictus, ad nullam rem minus erat quàm ad eam prouinciam aptus, adeò in eo multa contrariaque vitia inerant. Interdum enim adeò viſus eſt animo deiectus, pauidus, timoreque perculſus, ſi qua nunciarentur aduerſa, vt à nemine erigi poſſet. Interdum maiore quàm res poſcebat crudelitate ferox. *H. Boethius. lib. 16.*

Carolvs V. Francorum rex, & re & cognomine Sapiens habitus, parum ſapienter tamen egiſſe viſus eſt, quando amori plusquam Reip. conſulens, ſpreta Magarita Flandriæ comitis vnica filia, comitatam illũ ad Burgũdiæ ducem dotali iure delabi paſſus eſt. Inconſultiſſimè vero quando decretum promulgauit, vti regis filij quantumvis impuberes in regno ſuccederent, coronarentur & ſacrarentur, tantum ſubiecti arbitrio. Mox enim ſub filio ipſius Carolo VI. Gallia variis ob E ætatem regis agitata fuit ſeditionibus. *Æmil. lib. 9. & 10.*

Carolvs VI. Gallorum rex mente, ſolo nomine rex. Ludouicus Aurelianenſis Dux, frater, regnum gubernabat. Ei inuidens Ioannes Burgundiæ Dux, interficiendum curauit. Hinc æmulatione factionum Gallia inteſtinis agitata bellis, Angeli à Burgundione excæcati, regnum occuparunt, & rege in ſuam redacto poteſtatem, quos voluerunt fœderis conditiones ſcripſerunt. *Polyd. lib. 23.*

Carolvs VIII. Gallorum rex, qui magno cum Italiæ probro Neapolitanum regnum ſubegit, quamvis fortunæ donis præclariſſimè eſſet cumulatus, tamen omnibus ferè naturæ animique dotibus vacuus erat. Certum enim eſt, cum a puero conſtitutione admodum infirma, corporéque malè affecto fuiſſe: ſtatura breui, vultu vero excepto vigore, atque oculorum dignitate, turpiſſimo: reliquis autem corporis partibus ita compoſitis, vt monſtro ſimilior quàm homini videretur. Neque ſolùm notitia bonarum artium prorſus caruit, verumetiam communium literarum notas ignorauit. Imperandi quidem cupidiſſimus fuit, ſed ad quidvis potiùs quam ad imperandum aptus, proptereà quòd à ſuis perpetuò circumactus, cum eius neque Majeſtatem, neque auctoritatem vllam retinebat: à laboribus & negotiis omnibus alienus: in iis tamen quibus operam accommodabat, omni prudentia iudicióque deſtitutus: quòd ſi fortè quid in eo laude dignum apparebat, ſi qui penitus introſpiceret, à virtute quã a vitio id remotius eſſe comperiſſet. Erat in eo quædam ad gloriam propenſio, verùm impetu magis quàm conſilio: liberalitas quoque, at inconſulta & ſine modo ac delectu: immutabilis interdum in deliberationibus, verùm ita vt pertinacẽ potiùs quàm conſtãtem diceres: ac quam alij bonitatem appellant, ea veriùs ſtupor atque animi remiſſio quædam erat appellanda. *Guic. l. 1.*

Lvdovicvs XII. Gallorum rex talis erat, vt potiùs rectore indigeret, quàm ipſe aliis gerendis aptus eſſet. Itaque apud eũ Georgius Amboyſius, Cardinalis Rotomagenſis, in tanta fuit auctoritate, vt ferè nunquam ab eius ſententia diſcederet. Quamobrem ille ſua potentia fretus, ſæpè de rebus deliberare, & per ſe negotio expedire audebat. *Guic. lib. 9.*

Magiſtratus quiuis alij ſtulti, inepti. G

Ivnivm Syllanum Aſiæ proconſulem, adeò fuiſſe deſidem, adnotatum annalibus eſt, & principibus faſtiditum, vt eum C. Cæſar pecudem auream appellare ſit ſolitus. *Cælius lib. 11. cap. 1. A. L.*

Dion in XXXVII. libro hiſtoriar. narrat, Cn. Pompeium magna cum infamia ſua curaſſe L. Afranium cum Q. Metello fieri conſulem, vt acta ſua confirmaret: at nihil inde opis tuliſſe. Ille namque, inquit, meliùs ſaltare didicerat, quàm res publicas adminiſtrare ac regere. Meminit Cicer. in epiſtolis ad Atticum perſæpè, quas eo conſule perſcripſit. *Victor. lib. 16. Var. lect. cap. 12.*

Duces exercituum ſtulti, & imperiti.

☞ *Ex Stratagematum titulis locus hic illuſtrari poteſt reſpectu Ducum, qui decipiuntur ab aliis, quocunque doli genere.*

Cùm ponte Helleſpontum apud Abydum & Seſtum iunxiſſet Xerxes Perſarum rex, expeditionem contra Græcos H parans, atque is oborta ingenti tempeſtate diſſolutus fuiſſet: indigne ferens ſtupidiſſimus rex hanc iniuriam, iuſſit trecenta verbera Helleſponto infligi, & in pelagus per compedum demitti. Miſit quoque qui ſtigmata Helleſponto inurerent, & colaphos incuterent Barbaris, hiſce verbis: O aqua amara dominus hanc tibi irrogat pœnam, quòd cum læſiſti, qui de te nihil malè meritus erat. Te tamen rex Xerxes, velis noliſve, tranſmittet: meritoque nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter & amaro flumini. Illos autem, qui pontem fecerant, capite multauit. *Herod. lib. 7.*

Philopoemenes in tyrannum Lacedæmoniorum Nabidem Dux deſignatus, cùm prælio nauali aleam iaceret, in idẽ ac Epaminondas viſus eſt impegiſſe, magnámque ex eo, quòd minus proſperè mari decertaſſet virtutis & exiſtimationis ſuæ feciſſe iacturam. Cæterùm Epaminondam referunt, quòd nollet ciuibus ſuis guſtum præbere commoditatum maritimarum, ne pro ſtatariis militibus, vt apud Platonem eſt in quarto de Legibus, imprudenti ſibi nautæ euaderent & vitioſi, vltrò re infecta ex Aſia & inſulis domum repetiſſe. Philopœmenes

premenes verò ſcientiam terreſtrem ſibi [illegible] in pelago ad rem bene gerendam, didicit quantum momenti ad virtutem, & quantum in omnia adfe[illegible] exercitatio mediocris. Non modò enim marte naua[li] ob imperitiam ſuccubuit, verùm etiam nauem, veterem illam quidem, ſed celebrem, poſt annos quadraginta deduxit & compleuit, quæ cùm [illegible], adducti ciues in periculum fuere. *Plut. in Philopœm.*

Aristocrates Rhodiorum Dux, aſpectu venerando, & penè terribili. Quare Rhodij eum ex omnibus planè parem imperio, & dignum principatu iudicarunt. Sed ſpe ſua fruſtrati ſunt. Nam cùm ad res gerendas tanquam ad ignem ventum eſſet, inſtar adulterini numiſmatis, expectationi hominum de ſe non reſpondit. *Suidas.*

Debellatis Veiis captus eſt illorum Dux: qui cum eſſet prouectæ ætatis, viſus eſt rem imprudentiùs geſſiſſe quàm pro ætate. Vnde mos inoleuit, vt quoties Romani ob partam victoriam immolarent victimam, ſenem purpura indutum per forū in Capitolium inducerent, bullâque ad collum appenſa, quod tum erat puerorum inſigne, præco Sardianos venales pronūciaret. Hetruriæ enim caput Veij ſunt, & Hetruſci Sardinianorum coloni putantur. *Plut. in Romulo.*

Cn. Pompeivs bello ciuili, relicta Italia, claſſe ſtulta Themiſtoclis conſcendit imitatione. Themiſtocles enim Xerxem in Aſiam turpi fuga redire coēgit: pompeius Italiam Cæſari diripiendam impunè reliquit, dum patriæ incolumitati conſuluit, eam in peregrino ſolo victus cum vita amiſit. Idem in acie Pharſalica quietos ſuos hoſtium impetum excipere monens, magnum victoriæ monumentum, vel ipſo Cæſare teſte, amiſit. *Plutarchus.*

Otho Cæſar ad Bebriacum cum Vitello pugnaturus, in eo primum peccauit, quod legiones ex Myſia & Pannonia iam aduentantes non expectauit. Secundò, quòd retrò Brixillum concedens, conſpectus ſui reuerentiam & ſtudium eripuit certantibus. Tertiò, quod validiſſimos atque impigerrimos ſtipandi corporis ſui cauſa, ſecū abducens equites peditéſque, quaſi corporis vires detraxit. *Plut. in Othone.*

Isaacivs, Sebaſtocrator, gener Alexij Angeli Imperatoris cùm exercitu contra Blachos miſſus, recenti victoria elatus, hoſtes in Serranum agrū incurſare cùm audiſſet, ſtatim ſigno tuba dato, primus in armis equo conſcenſo haſtam in hoſtes vibrauit. Et cùm laxis habenis circiter xxx. ſtadia proceſſiſſet: equitatum & peditatum ita fatigauit, vt pugnæ tēpore inutiles eſſent. Ergo vt mediis caſibus irretitus, multis ſuorum amiſſis, tandem & ipſe à Scythis captus eſt, *Nicetas lib.* 1

Carolo VIII. Gallorum Rege Piſas veniente, Piſani Regis permiſſu Florentinorum iugum excuſsēre: & mox Florentini Regis id factum peroſi, Petrum Medicem expulere. In his motibus vulgò iactatum illud elucere potuit, homines appropinquantibus fatis, prudentiam imprimis, cuius ope imminentes vitare calamitates potuiſſent, amittere. Nam & Florentini omni tempore de Piſanorum fide maximè ancipites, bellúmq; tam periculoſiſſimum in foribus habentes, Piſanorum præcipuos, quemadmodum ad ſuam ſecuritatem in quouis leuiſſimo motu ſolebant, Florentiam non euocarunt: nec Petrus Medices tot imminentibus periculis, externo milite forum curiàmque muniuit, vt multo leuiore ſuſpicione ſæpenumerò alias fuerat factum. Quæ prouiſio magna inieciſſet hiſce mutationibus impedimentum. *Guicciard. lib.* 1.

Ciamontivs Gallus anno 1511. Ludouici XII. Regis cōtra Iulium II. Pp. Dux, propter ſummam Rotomagenſis Cardinalis Georgij Amboyſij patrui ſui potentiā, & propter benè liberam Inſubriæ, omniumq; regiorum exercituum poteſtatem, magnæ in Italia auctoritatis, virtute tanto oneri admodum impar fuit. Nam in tanto honoris gradu conſtitutus, nec bellicas artes ipſe per ſe notat, nec ſcientibus fidem habebat: vt cùm poſt patrui obitum imperitia ipſius non tam ſubleuaretur à gratia, tandem à militibus tantùm non contemneretur: quibus, ne ſe apud regem deferrent, maximam licentiam permittebat. Quare Triultius Dux in antiqua diſciplina educatus, ſæpiùs ſe nunquam in poſterum Gallorum caſtra, niſi aut rex adeſſet, aut ipſe cunctis præeſſet, aditurum ſacramento confirmabat. *Guicciard. lib.* 9.

Franciscvs Condelmerius Cardinalis ab Eugebio IV. legatus contra Turcas Heleſpontum ſuperantes, cum claſſe miſſus, ſua imperitia Turcas tranſire permiſit, neq; Chriſtianos, de illorum aduētu admonuit. Itaque memorabilis illius cladis ad Varnam ſua ſtupiditate auctor fuiſſe videri poteſt. *Garimbertus lib.* 6. *de Vitis Pontificum.*

Erici Haquini I. Danorum Regis expeditiones Sclauis nō tam timori quàm ludibrio fuēre. Infimi cuiuſque in ſoluenda militia arbitrium ſequebatur. Sæpe lixarum clamorem ſecutus, claſſem dimiſit. Eius mollitie animati Barbari, non ſolum eum foris contempsēre, ſed etiam domi inuasēre. In Fyoniam è Sialandia nauigans, piratas poſt tergum imminere conſpiciens, auidè petito litore, armamentiſque omnibus in prædam relictis, non ſine rubore & metu nauigio ceſſit. *Saxo. lib.* 14.

Reliquerat Carolvs VIII. Gallorum rex Neapolitanum regnum Ferdinandus illud ductu Conſalui Magni, ſibi in auxiliū a Ferdinando & Iſabella Hiſpaniæ regibus miſſi recuperaturus, quantumvis remige & militibus deſtitueretur, & iam ſemel infeliciter cum Gallis pugnaſſet, è Sicilia ſoluit cum LX. majoribus & XX. minoribus nauibus quarum pleræque propugnatoribus carebant. Mompenſerius Gallorum Dux, repudiato illorum conſilio, qui Aragoniorum naues militibus malè inſtructas conijcientes, claſſe, quæ in portu ſtabat, repleta in hoſtem incurrere ſuadebant, pulcherrimam victoriæ occaſionem è manibus elabi paſſus eſt. Non multò pòſt, cùm Ferdinandus ad D. Magdalenæ fanum militem in terram exponeret, Mompenſerius haud minus ad audendum, quam ad timendum promptus, ex vrbe cum omnibus ferè ſuis copiis, vt eius in terram deſcenſum prohiberet, ſeſe effudit. Neapolitani malleo æneis machinis in turribus templorum percuſſis, populo ad arma concitato, mòxque portis occupatis, palàm Ferdinandi nomen conclamarunt. Gallos hic repentinus tumultus ſic perterrefecit, vt inter vrbem jam rebellantem, & inimicum exercitum eſſe parum tutum rati, neque eadem qua exierant via ſe poſſe reuerti ſperantes, circa vrbis muros via ſanè longa, montoſa, valdéque difficili circumductis copiis in vrbem redire per proximam arci Nouæ portem decreuerint. Ferdinandus Neapolim intereà ingreſſus, totam vrbem incredibili omnium lætitia & plauſu inequitauit. *Guicciard. lib.* 2.

Belli Germanici, quo Carolvs V. Proteſtantium ſpiritus fregit, infeliciter adminiſtrati, præcipua fuiſſe cauſa putatur, quòd non ex vnius arbitrio res ageretur. Cùm enim æquali eſſent poteſtate præditi Io. Fridericus Saxo, & Philippus Haſſiæ Lantgrauius, non ſemel accidit, vt diſceptando peropportunæ dilaberentur occaſiones. *Sab. ſupplem. lib.* 28.

Legati.

Præco miſſus à Creonte Thebanorum Rege ad Theſeum Athenas, perſuaſum ne opem ferret ſupplicibus Argiuis, juuenis & ſtultus, antequam exponeret ad quid miſſus veniſſet, in Athenienſis reip. ſtatum multis inuectus eſt circa occaſionem. Proinde Theſeus vbi argumentis eius primùm reſpondit, & Democratiam tyrannide potiorem eſſe oſtendit, inquit *apud Eurip. in Supplicibus:*

Κλαίων δ' ἂν ἦλθες, εἴ σε μὴ 'πεμψεν πόλις,
περισσὰ φωνῶν. τὸν γὰρ ἄγγελον χρεὼν
λέξανθ' ὅσ' ἂν τάξῃ τις, ὡς τάχος πάλιν
χωρεῖν. τὸ λοιπὸν δ' εἰς ἐμὴν πόλιν Κρέων
ἧσσον λάλον σου πεμπέτω τιν' ἄγγελον.

Fleus ſanè rediſſes, ſi te non miſiſſet ciuitas, ſuperuacua loquens. Nuncium enim conuenit, dicentem quæcunque quis imperauerit, quamprimùm à ciuitate abire. In poſterum verò in meam ciuitatem Creon minus garrulum te mittat aliquem nuncium.

Aristion Athenienſium tyrannus à L. Sylla obſeſſus & victus rerum omnium inopia, Duos in caſtra ad Syllam miſit, qui ex tyranni ſententia, non humili oratione, præſentiue fortunæ accommodata ſunt vſi, ſed à Theſei laudibus & Eumolpi exorſi memoriam inde rerum aduerſus Medos & alias gentes ab Athenienſibus geſtarum, ſtultè & inſolenter executi, non modò non flexerunt aliquo modo hoſtem, ſed iis multò infeſtior factus, quàm antea fuiſſet, beatos abire iuſſit, retróque ſecum totam illam laudationem ferre: ſe à populo Romano Athenas miſſum, non capiendæ diſciplinæ cauſa, ſed vt infidam vrbem bello captam euerteret. Nec ita multis inde diebus interiectis, noctu Athenas occupauit. *Sabell. l.* 3. *Ennead.* 6. *ex Plut. in Sylla.*

Mvza ab Vlita Miramomennio præfectus Mauritaniæ cōditurus, Roderico Rege Gothorum à Taric duce ſuo interfecto, & Hiſpania occupata, vt ipſe quoque in gloriæ partem veniret,

veniret, nouo exercitu bello reliquias perſecutus, Emeritam A vrbem munitiſſimam obſedit. De deditione miſſi Legati, cùm Muzæ canitiem animaduertiſſent, ſpe quòd citò moriturus eſſet, nullam deditionis mentionem fecère. Poſtero die Muza capillos fuco denigrauit. Admiſſi denuò legati, quaſi pro libito ex ſene iuuenis factus eſſet, fatali ſtultitia vrbis dedendæ auctores fuère. *Rodericus Tolet. lib. 3. rerum Hiſp. c. 23.*

Prætor quidam Florentiam Roma accerſitus, quo die vrbē ingreſſus eſt, habuit de more in ſummo templo orationem, qua inter alia inepta, diuerſoria quoque ſua, quibus in itinere vſus eſſet, ad faſtidium vſque inculcans, vrgente iam veſpera, nondum Senas peruenerat. Quidam ergo in aurem inſuſurrans: Domine (inquit) hora iam tarda eſt, feſtinetis iter oportet. Nam niſi hodie Florentiam intraueritis, cùm hodiernus dies ſit vobis conſtitutus ad veniendum, officium hoc amittetis. Hoc intellecto, ſtultus homo ac loquax tandem intulit, ſe Florentiam veniſſe. *Poggius in Facetiis.*

B Bello, quod inter Gregorivm XI. & Florentinos geſtum eſt, Racanatenſium Legatus Florentiam miſſus, gratias illis egit ob reſtitutam libertatem, multis verbis in Pontificem & principes vrbium Pōtificis miniſtros inuectus, nulla ratione habita Rodolphi, Camerinenſium domini, qui tum Florentinorum polemarchus erat. Tum Rodolphus petens ab oratore illo, cuius facultatis aut artis eſſet? cùm ille Doctorem Iuris ciuilis ſe diceret, quæſiuit, Quanto tempore legibus operam dediſſet? cùm ille, Ampliùs decennio, reſpondiſſet: Quàm vellem, inquit, vt ſaltem annum diſcretionis ſtudio vacaſſes Stultum illum iudicans, qui tam multa ſe præſente contra principes effutiſſet. *Pogg. in Facet.*

Veneti Legatos duos iuuenes ad Fridericvm III. Imp. miſerant: quorum ætate offenſus Cæſar, in conſpectum eos prodire vetuit. Illi extra ordinem priuatim aditu impetrato, Si ſapientiæ & prudentiæ vis in barba & canis ſita eſſet, inquiūt, Senatus Venetus tibi, Imperator, loco noſtro duos hircos egregiè barbaros miſiſſet. Superbo reſponſo ſuſpicionem Im- C peratoris cōfirmauit. *Ægid. Corrozet. de dictis & factis memor.*

Iudices ſtulti.

Clavdianvs Cæſar peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatúmne, an palliatum dicere cauſam oportet, quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitum ſæpiùs, & prout accuſaretur, defenderetúrve, iuſſit. De quodam etiam negotio ita ex tabella pronunciaſſe creditur. Secundùm eos ſe ſentire, qui vera propoſuiſſent. Propter quæ vſque eò euiluit, vt paſſim ac propalàm contemptui eſſet. Excuſans quidam teſtem è prouincia ab eo vocatum, negauit præſtò eſſe poſſe. Diſſimulata diu cauſa, ac poſt longas demùm interrogationes: Mortuus eſt, inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur, adiecit: Et tamen fieri ſolet. Proclamante quodam, præcidendas falſario manus: carnificem ſtatim acciri cum machæra, menſaque laniona flagitauit. Geſſit Cenſuram intermiſſam diu poſt Paulum Plancumque Cenſores inæqualiter, varioque & animo & euentu: Recognitione equitum iuuenem plenum probri, ſed quem pater probatiſſimum ſibi affirmabat, ſine ignominia dimiſit, D habere dicēs cenſorem ſuum. Alium corruptelis adulteriiſque famoſum, nihil ampliùs monuit, quàm vt aut parciùs ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs, addiditque. Quare enim ego ſcio, quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus dempſiſſet cuidam appoſitam notam, Litura tamen, inquit, extet. Splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatē redegit. Nec quenquam niſi ſua voce, vtcunque quis poſſet, ac ſine patrono, rationē vitæ paſſus eſt reddere. Notauitque multos, & quoſdam inopinantes, & ex cauſa noui generis, quòd ſe inſcio, ac ſine commeatu Italia exceſſiſſent: quondam verò, & quòd comes regis in prouincia fuiſſet: referens maiorum temporibus Rabirio Poſthumo, Ptolemæum Alexandriam crediti ſeruandi cauſa ſecuto, maieſtatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquiſitorum negligentia, ſed ſuo maiore dedecore innoxios ferè reperit, quibuſcunque cœlibatum, aut orbitatem, aut egeſtatem obiiceret, maritos, patres, opulentos, ſe probantibus: eo quidem, qui ſibimet vim ferro intuliſſe arguebatur, illæſum corpus, veſte poſita, oſtentante. Fuerunt & illa in Cenſura eius notabilia, quòd eſſedum argenteum ſumptuosè fabricatum ac venale ad ſigillaria redimi concidique corā imperauit: quódque vno die xx. edicta propoſuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, vt vberi vinearum prouentu bene dolia picarentur: altero nihil æquè facere ad viperæ morſum, quàm taxi arboris ſuccum. *Sueton.*

De Iudicis ſurdi inter ſurdos duos iudicio, *Nicarchus* in ſecundo *Epigram.* [illegible], ſic ſcribit.

Δύσκωφος δυσκώφῳ ἐκρίνετο, καὶ πολὺ μᾶλλον
ἦν ὁ κριτὴς τούτων τῶν δύο κωφότερος.
ὧν ὁ μὲν ἀντέλεγεν τὸ ἐνοίκιον αὐτὸν ὀφείλειν
μηνῶν πέντ', ὁ δ' ἔφη νυκτὸς ἀληλεκέναι.
ἐμβλέψας δ' αὐτοῖς ὁ κριτὴς λέγει: εἰς τί μάχεσθε;
μήτηρ ἔσθ' ὑμῶν, ἀμφότεροι τρέφετε.

Id *Thomas Maurus* vertit, in hunc modum:

Lis agitur, ſurduſque reus, ſurdus fuit actor,
Ipſe tamen iudex ſurdus vtroque magis.
Pro ædibus hic petit æs, quinto iam menſe peracto:
Ille refert, Tota nocte mihi acta mola eſt.
Aſpicit hos iudex: & quid contenditis? inquit,
An non vtrique eſt mater: vtrique alite.

In agro Bononienſi oppidum eſt. Medicina dictum. Miſſus F eò Præfectus, litem audiebat duorum. Creditor pecuniam creditam exigebat. Præfectus truculento vultu: Quin ergo reddis, debitori inquit? Debitor, An verò reddidi, reſpondit. Iudex ad creditorem. An non ergo temendacij pudet? Creditore probationes ſe allaturum affirmante, debitorem ſummoperè obiurgauit. At debitore contrarias pollicente, creditorem modò non diris deuouit. Tandem multis vltrò citróque verbis commutatis. Vtraque pars, inquit præfectus & victrix eſt, & victa: proinde abeatis licet. *Poggius in Facetiis.*

Filij hominum Sapientum.

Apud Homerum Odyſſea κ. Telemachus rogatus, Num Vlyſſis eſſet filius, reſpondet ad hunc modum

Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι. αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ οἶδ'· οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω. id eſt.
Eſſe quidem illius mater me ait: aſt ego ſane
Neſcio: nemo ſuum patrem vnquam nouerit ipſe.

Eraſmus in Adagiis. G

Orphei caput vnà cum lyra in Hebrum fluuium proiectū, ad Lesbum peruenit Lesbij lyrā in Appollinis templo ſuſpēderunt. Quam poſt multum tempus Nearchus, Pittaci tyranni Mitylenenſium filius, ſacerdote multis pecuniis corrupto, clam abſtulit, & aliam ſimilem ſubſtituit, ſperans ſe diuina quædam carmina, quibus ſyluæ atque feræ mulcerentur, cantaturum. Verùm cùm interdiu ſe in ciuitate parum tutum eſſe arbitraretur, noctu in ſuburbio citharam inconditè pulſans, canes exciuit, qui infelicem citharœdum diſcerpſerunt. Itaque Orpheum non modulis, ſed mortis genere imitatus eſt, niſi quod is à mulieribus, hic verò à canib. laceratus eſt. *Lucianus.*

[illegible] πολλὰ βέλτια [illegible].

Herodes Atticus ſophiſta, quum ingenio & eloquentia nulli ſecundus haberetur, filium Atticum habuit adeo hebetem, vt ne prima quidem perciperet elementa. *Philoſtratus in eius vita.*

STVLTIA IN INVENIENDO

Consvlia Stvlta. Consiliarii

Stulti & inepti, publicè, priuatim: pace, vel bello. Error conſilij. H

Stultum conſilium à Malo differt: illud ex Imprudentia oritur: hoc ex Calliditate quando ſcientes id quod malum eſt, pro bono obtrudunt, vt vel ſibi ſuiſve proſint, vel alteri noceant. Prudentia in Inueniendo campus eſt ampliſſimus: nec anguſtior Stultitia in Inueniendo: cum vt illa in omni virtutum genere, ſic hæc in omnibus vitiorum ſpeciebus conſpiciatur. In Fortitudinis ſtadio ſtultè declinat Timidus, ſtultè propulſat Temerarius. In Temperantia ſtultè amores ſequitur Libidinoſus, ſtultè à moderatis abſtinet is, qui propter raritatem nomine caret. Sic in Iuſtitia, ſtultitia ſpecies eſt Superſtitio, item Pœnitentia ſera, item Promiſſio eorum quæ vel præſtare omnino, vel ſine graui ſuorumve damno nequeas. Ex locis igitur Vitiorum præſens locus mirum quantum illuſtrari poſſit. Poſſunt autem Conſilia ex ſubiecti varietate diſtingui, id quod in loco Prudentiæ oſtendimus.

EXTRA BELLVM. HVIVS

svnt loci.

Arcanorvm Exploratio.

ſtul. Arcana euulgata imprudenter.

Ibyci Percuſſores conſidebant in theatro apparentibuſque obiter gruibus ſuſurrabant cum riſu inter ſe, Ibyci adeſſ

[illegible] excipientes, qui iuxtà aſſidebant, cum iam [illegible] non [illegible] & requiſitus eſſet Ibycus, vocem illam [illegible] magiſtratus detulerunt. Ita conuicti cum [illegible] gruibus, ſed ab ſua ipſorum multa [illegible] lingua, veluti [illegible] vel vltricibus diris coacti fuerunt [illegible] enunciare. *Plut. de Garrulitate.*

Cleomene Spartano [illegible] in vincula coniecto, à rege Philopatore Ptolemæus Chryſermi filius petentem adiit [illegible] clenauit, regem excuſauit. Digrediens [illegible] proſequentem à tergo vſque ad oſtium Cleomenem non animaduertiſſet: caſtigauit acriter cuſtodes, quod ſæuam feram captuque difficilem ſeruarent ſegniter & ſocorditer. Hoc Cleomenes ipſe excepit, & prius, quam ſentiret Ptolemæus, recepit ſe, & narrauit amicis. Mox omnes, quam antè habuerant, ſpe in iram verſa, deliberauerunt, Ptolemæi iniuriam & contumeliam vlciſcentes, vt dignum Spartiatis eſſet, mortem occumbere: neque operiri, donec ſicut victimæ ſaginatæ mactarentur. Itaque facta eruptione, cum populum ne quicquam ad libertatem vocaſſet, ſuis ipſi manibus cecidere. *Plutarchus in Cleomene.*

Obſidente L. Sylla Athenas, in Ceramico fama eſt, verba à quibuſdam excepta fuiſſe colloquentium Senum, & tyrannum Ariſtionem inſectantium, quod acceſſum & aditum ad

B Heptachalcon, qui vnus facilè hoſtibus ſuperabilis eſſet, non ſepliſſet ſtationes: illos autem hæc Syllæ renunciaſſe. Qui non contemnens id contulit ſe eo noctu, contemplatuſque capi locum poſſe, rem aggreſſus eſt. *Plut. in Sylla.*

Dion. lib. 55. refert de Augusto eum notatum fuiſſe, quod impudicitiam filiæ ſuæ Iuliæ diuulgaſſet. nam eum ſibiipſi & infamiam & orbitatem attuliſſe: quia filiam relegare tum neceſſe habuit: quam alioqui, ſaluis hominum linguis, potuiſſet imperio domeſtico, cura ac diligentia priuata compeſcere.

Chararicus magnæ cognationis vir, minus reuerens regis Francorum Clodouei, cum pubeſcente filio, monachū ſe profiteri coactus eſt. Adoleſcens, lanuginem ſuam, abraſumque caput contrectans: Mi pater, inquit, hæ frondes in virenti florenteque arbore ſtrictæ, ſua maturitate ſuccreſcent. Deus faxit, vt auctor putandæ comæ tam citò areſcat, ipſeque ſtirpique quam felici vere hæ reuiuiſcent. Cellularum arcana minime ſurda mutaue fuere. Gnarus ferocis dicti Clodoueus, patri filioque mortem indixit. *Æmilius lib. 1.*

C Alachis dux Tridentinus Iuniperto regi Longobardorum rebellauit, iunctis ſibi Aldone & Granſone de Brixia, eumque intra lacum Larium compulit. Occupata tyrannide ſocios etiam ſceleris ſuſpectos habere cœpit. Accidit vt cum manu pecunias teneret, tremiſſis in terram caderet. Eum filius Aldonis qui fortè aderat, exceptum regi reddidit. Ille ad puerum ait, Pater tuus multos eius generis habet, quos breui reddet: Puer ad parentem rediens, apud regem in palatione fuiſſet, & quid ibi egerit, dixeritve, per iocum interrogatur. Ille verba regis de tremiſſibus repetit. Aldo igitur properè fratrem Granſonem docet, tyrannum inſidias meditari. Ergo Iunipertum reuocarunt. Alachis bellum inferens, in prælio cæſus eſt. *Crantzius lib. 3. Daniæ, cap.* 30.

Rodulfus Burgundiæ & Italiæ rex, Burcardum ſocerum ſuum Ducem Sueuorum ad arma ſecum ſocianda exciuit: & cum eo, antequam Hugo Comes Arelatenſis, quem Italici principes anno 926. vocauerant, mouere ſe potuiſſet, in Italiam rediit. Eporædiam vſque cum exercitu progreſſus, Burcardum explorandæ vrbis Mediolanenſis gratia legatum ad

D Lambertum Archiepiſcopum miſit. Burcardus Mediolanum profectus, antequam vrbem iniret, ad ædem ſancti Laurentij rei diuinæ cauſa deflexit, locumque arci fabricandæ oculis deſtinauit, qua non ſolum Mediolanenſes, ſed omnes etiam Longobardiæ principes coerceret. Inde vero egreſſus, cum mœnia vrbis obequitaret, Germanica lingua ad ſuos conuerſus dixit: Niſi effecero, vt Italici vno tantum calcari vtantur, & informibus equabus vehantur, non ſum Burcardus. Neque enim nego firmitatem altitudinemque huius muri, quo confidunt, magni admodum facio. Erat fortè in turba homo pannoſus atque deſpectus, Germanicæ, quod ille non animaduerterat, linguæ gnarus, qui verba eius audita exemplo ad Lambertum detulit. Lambertus Burcardum comiter ac benignè accepit: verum interea Papienſes nonnulloſque alios Italiæ principes ad necem filius occultè inuitauit. Ita eum, cum Mediolano egreſſus Nouariam perueniſſet, ſummo mane Eporædiam properantem infeſti Italici inuaſerunt, atque in foſſa vrbis Nouariæ, in quam ſub tumultum ab incitato metu equo abreptus fuerat, oppreſſum intere- B
mérunt. Comites eius, qui alio non potuerunt, cum in templum D. Gaudentij confugiſſent, diſiectis ædis foribus ſunt confoſſi. Qua re cognita, Rodulfus regno Italiæ ceſſit. *Sigonius lib. 6. regni Ital.*

Poſt victoriam Mediolanenſem de Heluetiis partam, & Maximianum Ducem captum, Galli cum Venetis Brixiam obſidebant, & cuniculis actis iam propè in vrbem penetrarant, cum Miles quidam, vt linguam iactantiamque Hiſpanorum iniecta cuniculi ſuſpicione, reprimeret. Hiſpanicè loquutus: Commilitones, inquit, qui extremis etiam rebus veſtris tam securè iocamini, cauete, ne à vobis contumeliarum rationem repoſcamus, quum Gallina pede ſcalpere ac fodere humum aliquando deſierit. Ex iis verbis Hiſpani, hoſtem ſpecus cuniculoſque moliri, ab ſuæ gentis milite per luſum cautè ſibi ſignificari iudicarunt. Nec mora, alij paſſim omnibus ſilentibus ſtrati, vt terræ motum notarent, aurem ſolo applicabāt; alij tympana militaria ſolo depoſita, ſi concuſſis leuiter membranis, vel tenuiſſimè perſonarent, contemplabantur; alij capaciſſimas pelues, vaſaque ænea omnis generis aqua repleta, ſi tremulis motibus agitarentur, intentiſſima cura omnibus locis obſeruabant. Quibus argumentis ſubterranei operis motiones deprehenſa & multorum dierum labores contrariis operibus diſſipati fuere. *Iouius.*

Petrus Crao, ampliſſimæ familiæ vir, Andium Britannorumque proceribus propinqua cognatione iunctus, in aula Francica plurimum poterat, & imprimis apud Caroli VI. regis fratrem Ludouicum, mortuo Philippo Mediolanenſium duce, omiſſo Aurelianenſi ducatu, Mediolanenſem ducem creatum. Sed nihil incertius aura aulica: perleui momento ea gratia circumagitur. Aurelianenſis non contentus Mediolanenſi thoro, Pariſienſibus formis capiebatur. Non fefellerunt externi amores anxiam vxorem. Ea muliebriter indignante, nec quidquam diſſimulante, cognouit dux, Craonem extitiſſe indicem arcanarum deliciarum: adeoque exarſit & iuuenis præpotens, & amator, vt eo apud regem item iuuenem agente, præconis voce regia vrbe aulaque interdiceretur Craoni. Is ignarus ſe à Valentina proditum, ratuſque hanc ſibi iniuriam ignominiamque iniunctam ab Oliuerio Criſſono magiſtro equitum, cum quo nobilem ſimultatem exercuerat: ſeceſſit in Andes, atque inde in Britanniam. Vtrinque aliquot delectis ſummæ audaciæ hominibus, noctu Lutetiam ingreſſus, magiſtrum equitum ex aula redeuntem adortus, cum ille ſe ſua ſuorumque virtute tutaretur, grauibus tandem vulneribus affectum pro mortuo reliquit, in Andeſque properè rediit. Vulneribus ægre percuratis, magiſter equitum impleuit noua regem ira non in Craonem modo, ſed & in Britannum ducem, quo auctore ſcelus perpetratum exiſtimabat. Ædes, quas Lutetiæ Crao magnificas habebat, ſolo adæquatæ. Cœmeterium diui Ioannis in Glarea eam aream vocitant. *Æmilius. lib.* 10.

Veneti, Sebaſtiani Ziani ducis auſpicio, ex Conſtantinopolitana vrbe Architectum inſignem acceſſerant, ad extruendam auream D. Marci ædem. præter ampliſſima munera etiam marmoream ſtatuam in auguſtiſſimo templi loco ſibi poni Græcus homo poſtulabat. Aſſenſerunt patres. Iam ferè abſoluto opere, nimia leuitate coram patribus imprudens faſſus eſt ſe quidem multò celebrius templum ipſum fuiſſe extructurum, niſi inter ipſum opus occurriſſent plura, quæ illum prudentiorem feciſſent. Ad quem ſubridens dux: Ergo nos quouſque de ſtatua ponenda prudentiores reddiderunt. Illi itaque in veſtibuli fronte marmoream ſtatuam collocarunt, manu ad os obiecta, quaſi illum dicti ſui pœniteret. *Egnat. lib. 6. cap.* 5.

Investigatio, Exploratio Stulta.

Eumenes Cardianus, cùm Alexandro Magno petenti trecenta talenta, ipſe nonniſi centum dediſſet, dixiſſetque ea ſe ægrè & difficulter per procuratores coëgiſſe, Alexāder certis miniſtris occultè imperauit ignem, vt Eumenis tabernaculo ſubiicerent, ſcilicet, vt in exportanda pecunia manifeſtè mendacem comperirit. Cæterum flamma præualente, auri & argenti per ignem conflati erutum fuit plus mille talentis. *Plut. in Eumene.*

Heliogabalvs Imper. eò veſaniæ interdum prouectus
A eſt, vt decem millia pondo aranearum colligeret, qua ex re dicebat magnitudinem vrbis Romæ comprehendi poſſe. Exhibuit præterea decem millia murum, mille muſtelas, mille ſorices. *Spartianus.*

Eſt hoc, inquit Com. Cæſar Gallicæ conſuetudinis vt & viatores etiam inuitos conſiſtere cogant, & quid quiſque eorum de qua re audierit aut cognouerit, quærant, & mercatores in oppidis vulgus circumſiſtat, quibus ex regionibus veniant, quaſque res ibi cognouerint, pronunciare cogant: & his rumoribus atque auditionibus permoti, & ſummis ſæpè rebus conſilia ineant: quorum eos eueſtigio pœnitere neceſſe eſt, cum incertis rumoribus ſeruiant, & plerique ad voluntatem eorum ficta reſpondeant.

Cn. Pompeio contra Domitium cum ſex legionibus in Africam à Sylla miſſo, prope Carthaginem aiunt rem accidiſſe ridiculam. Inciderant Milites aliquot in theſaurum, ac magna vi argenti erant potiti. Re vulgata locum eum alij om-
B nes exiſtimauerunt argenti plenum eſſe, per ſuperiores Pœnorum clades ibi reconditi. Nihil igitur vti Pompeius militibus potuit permultos dies theſauros ſcrutantibus, ſed obambulauit ridens cùm contemplaretur tot millia in fodiendo & vertendo campum occupata, quod à depoſita ſpe dixerunt Pompeio: Ducerent quò liberet, ſatis ſe pœnarum dediſſe ſtultitiæ ſuæ. *Plut. in Pompeij vita.*

Heliogabalvs Imp. vt Rom. vrbis magnitudinem inuſitato argumento declararet, aranearum telas magno impendio per omnes domos conquirendas curauit, & ad multa millia pondo collegit. *Lampridius.*

Scythæ quoniam ab ingenio ſe deſeri ſentiunt, ſupra modum ſuſpicioſi euadunt. Aiunt in hoſpitiis publicis ſpeculatores & ὠτακουστὰς in Gothia latere, oritur enim ſuſpicio ab inopia conſilij. Itaque Sueci & Gothi non niſi ieiuni cum Auſtralibus contrahunt: cumque ſe deceptos ſentiunt, calculum reducunt, aut plerumque decipiendo præoccupant, aut denique vim afferunt. *Ioan. Bodin. Method. hiſt. cap. 5.*

Imitatio Stvlta.

C Heliogabalvs Canes quaternos ingentes iunxit ad currum & ſic eſt vectatus intra domum regiam, idque priuatus in agris ſuis fecit. Proceſſit in publicum & quatuor ceruis iunctis ingentibus. Iunxit ſibi & leones, Matrem magnam ſe appellans. Iunxit & tigres, Liberum ſeſe vocans, eodémque habitu agens, quo dij pinguntur quos imitabatur. *Lampridius in Heliogabalo.*

Consvltatio Stvlta.

Athenienſes in tanta ſapientiæ optimarúmque rerum abundantia ob imperitiam vulgò traducebantur, ita vt inconſulta eorum temeritas in prouerbium abierit. *Ariſtophanes in nubibus.* inquit:

Φασὶ γὰρ δυσβουλίαν τῇδε τῇ πόλει προσεῖναι.

Læua conſilia ferunt huic adeſſe ciuitati. Et Demosthenes ipſis exprobrat, quod alij homines conſultare priùs, deinde rem aggredi ſoleant: Athenienſes verò poſt rem factam conſultare. Demades dicebat, Athenienſes nunquam niſi pullis indutos veſtibus pacem decernere, iuuenes eos bellandi cupidos, non niſi accepta clade miteſcere, *teſte Plutarcho.* Poëtæ vitium hoc excuſaturi, in Neptunum reiiciunt, quaſi is Miner-
D ua victus, cùm ea regione potiri non poſſet, iratus δυσβουλίαν immiſerit: neque id Mineruam immutaſſe, ſed quod ipſi malè ſtatuerent, in bonos ſemper euentus vertiſſe aiunt. Vnde illud Ariſtophanis repetitum à Suida:

Eſt ſermo quidam ductus à maioribus:
Fatua licet ſtatuamus ac vacordia,
In melius attamen omnia nobis cedere.

Vnde ſemper in concionibus vota priùs concipiebant, vti populo bona conſilia ſuggerent dij. Cauſam huius rei in popularem ſtatum reiiciunt alij, quòd improbiſſimos ciues ad Rempubl. admitterent, qui aut per imperitiam ſtulta aut per odium & inuidiam reip. pernicioſa conſulebant: Malum enim ingenium magnam poteſtatem adeptum, magnum eſt ciuitati malum. Sunt qui hoc maximè ipſorum leuitati tribuant. Nam Iſocrates: Ea, inquit, temeritate ſumus, vt eiſdem de rebus, eòdem die, non eadem decernamus: quæ domo egreſſi damnabamus, eaipſa in concione probemus: & domum regreſſi, quæ hic decreta ſunt, cauillemur. Egregium eſt Antiſthenis illud apud *Laërtium lib. 6.* qui cùm Athenienſes admonerent, vt Aſinos non minus ad agriculturam eligerent, quàm equos, illi verò animal ad arandum ineptum eſſe reſponderent: Quid refert? inquit, quia in veſtra Repub. duces [illegible] quam didicerunt adminiſtrandi rationem, ſed ſatis eſt, quòd à vobis eligantur. Hanc illorum dementiam δημαγωγοὶ fouebant & incendebant. Propterea Macedonum rex Philippus tunc demùm ſe cum Athenienſibus in gratiam rediturum aiebat, ſi priùs decem oratores ſibi dederentur, vt Plutarchus teſtatur. Intelligebat enim, Athenienſes pro eorum voluntate aut amicos, aut inimicos fore. *Iac. Middendorpius de Academiis, & Eraſmus in Adagiis.*

Legislatio Stvlta.

Solon, qui de rep. pronunciauit, æqualitatem non parere ſeditionem, more plus ſatis plebeio arithmeticam & popularem, loco elegantis geometricæ, inuexit proportionem. *Plut. de Pietate erga fratres.*

Cùm apud Amyclæos (eſt id oppidum Italiæ, inter Caietam & Terracinam) ſubinde nunciaretur hoſtium aduentus, idque falsò, & ob eam rem ciuitas frequenter inani terrore quaſſaretur: lata lege cautum eſt, ne quis vnquam hoſtis F
nunciaret aduentum. Atqui poſt euenit, vt verè iam aduenirent hoſtes. Quod cum nemo nunciaret, propter legis interdictum ciuitas de improuiſo capta eſt. Qui caſus, populari ioco dedit occaſionem vt dicerent, Amyclas ſilentio periiſſe, ſi cui ſua taciturnitas fuiſſet incommodo. *Eraſmus in Adagiis.*

Haraldvs V. Danorum rex creatus, aduerſum prouocationem reſtipulandi ius edidit, prioreſque defenſionis partes quam accuſationis inſtrumenta conſtituit. Reo ſiquidem actoris ius in refellenda accuſatione conceſſit, quam antea teſtium fide ſubnixam defenſionis præſidio repellere non licebat. Quod ius vſurpatione firmatum, vt familiare libertati ita religioni peſtiferum euaſit. Ipſa namque defendendi poteſtas non armorum, non teſtium vſu, ſed ſola ſacramenti fide ſubnixa, multorum conatus votorum cupiditate periurio polluit, ſed & funditùs ſingularium congreſſionum vſum euertit. Poſteris namque ſuſceptas cauſarum controuerſias ſatius iureiurando viſum eſt expedire, quàm ferro. *Saxo lib. 11.*

Reip. Administratio Stvlta. G

Cleon Athenienſis, vt primùm animum, adiecit ad ſuſcipiendam rempub. amicos coëgit, eiſque renunciauit amicitiam: vt quæ magnoperè rectum & verum inſtitutum emolliat & peruertat in repub. tractanda. Rectius feciſſet, ſi auaritiam animo & peruicaciam eieciſſet, ſibique inuidiam & maleuolentiam detraxiſſet. Nunc amicos quidem abegit, ſed centum in orbem conſceleratorum adulatorum capita, vt oſtendunt comici, circa eum ligurierunt, aſperque ac durus aduerſus probos viros, rurſus mancipauit ſeipſum plebi, ſenectutem ſuam ad gratiam eorum aucupandam componens, eamque venalem faciens, fecemque & ſentinam plebis in ſodalitium ſuum aduerſus optimatum capita decuriauit. *Plut. in Præceptis politicis.*

Pyrrhvs Epirotarum rex egregius in acquirendo imperio, at in conſeruandis iis quæ acquiſiuiſſet imprudens fuiſſe dicitur. *Auctor vitæ Annibalis.*

Galli, qui duce rege ſuo Carolo VIII. regnum Neapolitanum occuparant, Neapolitanis deliciis deliniti atque eneruati, Aragonios ex paucis locis, quæ adhuc tenebantur, exigere minimè inſtiterunt. His de cauſis eorum exiſtimatio ac H
multo magis etiam gratia paulatim elanguit. Rex etſi populis ac ciuitatibus ſe facilem ac benignum priuilegiis atque immunitatibus per totum regnum concedendis, ex quibus quotannis aureorum numûm vltra ducenta millia percipere poterat, præberet: reliqua tamen regni negotia, eo ordine ac prudentia, quam poſcebant, nequaquam gerebantur. Nam à querelis & poſtulatis hominum audiendis alienus, negotiorum pondus omne in ſuos prorſus reiecerat: qui partim ignorantia, partim auaritia, omnia corruperunt: nobilitas nec humanitate nec præmiis delinita: aditus ad regem, atque ad eius familiares, difficilis, hominum perſonarúmve nulla diſtinctio, nulla meritorum, niſi caſu, gratia: animi eorum qui ab Aragoniis erant alieni natura, minimè confirmati: in reſtituendis in ſuum ſtatum regni proceribus, multæ difficultates ac dilationes interpoſitæ: Andiouinæ factionis atque aliorum primæ nobilitatis hominum, quos ſenior Ferdinandus eiecerat, bona iis qui ea donis, aliiſque inuſitatis artibus, ambirent, condonata: in alios temere, in alios ſine cauſa multa

profuſa:

profuſa: omnia ferè totius regni moneta [illegible] &
A multa [illegible] Gallis attributa oppida & ciuitates, quæ nullum [illegible] gno cum [illegible] ſuorum dolore. [illegible] patrem Galli Do-minum patere [illegible]. Itaque Neapolitani [illegible] odio, [illegible] occaſionem [illegible] in Galliam Ca-rolo, [illegible]. *[illegible] lib.* 1.

[illegible] Svbscriptio, Stvlta.

Th[illegible] codicillis [illegible]
C [illegible] etiam [illegible] ſæpius non lectis ſubſcriberet, indignè ferens ſoror Pulcheria curauit conſcribi literas, in quibus vxor ipſius Eudoxia (quam mirificè deamabat) petita in ſeruitutem tradebatur. Eas non lectas cum ſubſcriptione confirmaſſet, paulo poſt recitata ſcriptura, graui obiurgatione fratris oſcitantiam correxit. *Socrates lib. 7. cap. 22. Theod. lib. 5. cap. 36. Niceph. lib. 4. cap. 23. & Suidas.*

Nvptiæ, Coniugia stvlte inita.

Olympias, cùm Adoleſcens quidam aulicus vxorē duxiſſet formoſam quidem, ſed famoſam: Hic confir. conſilio deſti-
B tutus eſt: alioquin oculis vxorem non duxiſſet. Siquidem non oculis decet neque digitis ducere, quomodo nonnulli ſupputant, quantum dotis afferentem accipiant, nec quemadmodum ſecum victura ſit reputant. *Plut. in Præceptis connubialibus.*

Caroli Sapientis Francorum regis ſapientiam in re vxoria multi deſiderarant: qui cùm initio optionem habuiſſet, vtrum filiam Ducis Borbonij formoſiſſimam, an Margaritam Flandram, pulchram quidem, ſed multò minoris venuſtatis, vxorem duceret: amores affectúſque ſuos communi vtilitati antetulerit, cum Flandra Ludouici Comitis vnica filia, nobiliſſimis Comitatibus dotalibus adeò adauxerit poſtea Philippum Audacem Caroli fratrem, maritū ſuum, vt ſuboles eius formidoloſa regibus, ac propè exitio extiterit: æmulatione rerum adminiſtrandarum, acingenio mortalium ita ferente, vt pro quibus quiſque ſpiritus gerat, animóſque. *Æmilius lib. 9.*

Oeconomia stvlte adminiſtrata.

C Vladislavs, Boëmiæ & Hungariæ rex, ſenecta & valetudine, quæ ex podagra ſæpiùs, nonnunquam etiā ex apoplexia tentabatur, lentus, tardúſque, & rerum ſuarum incurioſus factus: ſumma importunitate eorum, qui iniuſtè petere non deſinebant, quò iuſtè eis negabatur, factus eſt ſine modo profuſus, vt vel per hæc modum ſe moleſtantibus imponeret. Itaque res familiaris eius mirè afflicta fuit, in Hungaria ſimul atque Boëmia, nunquam ſaturis, qui ſe annona regis ex montibus cenſibuſque aurea & argentea ſaturabant, tantamque auctoritatem ſibi aſſumebant, vt pro libidine ſua honores, magiſtratus, officia, inſcio plerunque & ignaro rege, quibuſcunque placuiſſet, diſtribuerent, vt eò procliuius ærarium exhaurirent. In Hungaria, tam diuite, & omni commeatu regio abundante, ad eam non ſemel penuriam peruenit, vt nihil in penu eſculenti, nihil in cella vini haberet, cogereturque aliunde ſibi prandium emendicare. Videram Budæ, inquit *Dubrauius lib. 32.* quando miniſtri aulici cum aliquot lagenis vacuis ad domum Georgij Epiſcopi Quinqueccleſienſis currunt, & vinum pro regis prandio impetrant; Interrogatur Epiſcopus, An vi-
D num in arce non haberent? Et verò ne obſonium quidem, reſpondent. Indignitate rei ille concitus, ad regem properat, accerſitóque mox quæſtore, cum illo, rege coram, grauiſſimis verbis expoſtulat, quòd præ quæſtu officium ſuum turpiſſimè deſerat, regémque ad indignam tum infamiam, tum inuidiam adducat, quaſi non haberet vnde regem ſuum aleret, cùm ipſius quæſtoris tam plena ſint promptuaria, vt ex hoc in illud quotidie eructent, iuſſitque protinus complura vini vaſa de domo ſua in arcem tranſuehi.

Vota Stvlta.

Midas Rex Phrygiæ, cùm à Baccho iuſſus eſſet petere quicquid vellet, mox accepturus: petiit, vt omnia quæ tangeret, in aurum verterentur. De eo *Ouidius libro 11. Metamorph.* ſic ſcribit.

Huic deus optanti gratum, ſed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille malè vſurus donis, ait, Effice, quicquid
Corpore contigero fuluum vertatur in aurum.
Annuit optatis, nociturâque munera ſoluit
E *Liber, & indoluit quòd non meliora petiſſet.*
Lætus abit, gaudétque malo Berecynthius heros,
Pollicitique fidem tangendo ſingula tentat.
Tum vero poſitis illa ſua cerealia dextra
Munera contigerat, cerealia dona rigebant:
Siue dapes auido conuellere dente parabat,
Lamina fulua dapes admoto dente rigebant.
Miſcuerat puris auctorem muneris vndis,
Fuſile per rictus aurum fluitare videret.
Attonitus nouitate mali, diueſque miſerque,
Effugere optat opes, & quæ modò vouerat, odit.
Copia nulla famem releuat, ſitis arida guttur
Vrit, & inuiſo meritus torquetur ab auro.

Nero Cæſar ſub exitum vitæ palàm vouerat, ſi ſibi incolumis ſtatus permanſiſſet, proditurum ſe parta victoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, ac nouiſſimo die hiſtrionem ſaltaturum Virgilij Turnum. Et ſunt qui tra-
F dant Paridem hiſtrionem occiſum ab eo, quaſi grauem aduerſarium. *Suet.*

Imprecatio.
Deuotio ſtulta.

Cùm Christvs Rex ſub Pilato eſt Hieroſolymis affixus cruci, & Rom. præſes cūctanter & religioſè de Christo ſtatueret, publicè teſtatus nihil infandum illum iudicium ad ſe pertinere: Iudæi, vt propoſitum tenerent, vniuerſi acclamarunt: Super nos ſanguis eius, & filios noſtros. Nec impunè id ceſſit, pœna iuſti per omnem poſteritatem in hunc vſque diem vitium ſparſa. *Sabell lib. 4. cap. 9.*

Petitio stvlta.

Vide Tit. Legati ſtulti.

Fridericvs I. Romam cum exercitu proficiſcebatur, vt Hadrianum IV. reduceret, & imperij coronam ſuſciperet. Romani qui iam inde Innocentio II. iugum Pontificium reſpuerant, & Senatum, & Conſules, & Patricium creauerant, inſolentia plus iuſto euecti, ad tentandum Friderici animum le-
G gatos miſerant cum abſurdis mandatis, vel ſtolidæ potiùs ſuperbiæ plenis. Qui cùm in conſpectum eius veniſſent, copia dicendi facta ita exorſi ſunt: Senatus, populuſque Romanus, Rex optimè, felicem hunc tibi aduentum gratulatur, ſéque coronam Imperij tibi traditurum pollicetur, ſi pacem præſtiturus, & iura ſua conſeruaturus accedis. Cæterùm poſtulat à te duo: vnum quidem, vt iniuſtum à ſe clericorum dominatum depellas, ac ciuitatem in antiquam reipublicæ formam reſtituas: neque enim te fugit, quanta fuerit quondam huius Vrbis Maieſtas, cùm Senatorio atque equeſtri ordine vigente, ipſa per Conſules, Prætores ac tribunos plebis gubernabatur. Quod eo te ſtudioſiùs facere oportere exiſtimat, quò plus ab ea, quàm quiſquam alius, accepiſti. cùm tranſalpinus homo ad regnum Italiæ, Imperiique Romani culmen euectus ſis. Alterum verò, vt ad ſeruandas antiquas conſuetudines magiſtratibus ſuis, à quibus tibi mox in Capitolio acclamabitur, vſque ad quinque millia librarum argenti dilargiaris, iniuriaſque à republica vſque ad effuſionem ſanguinis arceas, & hæc priuilegiis munias, tuáque manu corrobores. Ad quæ Fridericus reſpondit, vt magnifica illorū de vetere republica oratione irriſa, dixerit, floruiſſe quondam in eis illam, quam ipſi tantoperè verbis efferrent virtutis & reipublicæ indolem: nūc
H verò ita exaruiſſe, vt ne veſtigia quidem vlla prorſus extarent, à Carolo primum, deinde ab Othone labefactatam. Qua verò ipſi glorientur reipublicæ diſciplinam, iam pridem ad Germanos cum imperio eſſe tranſlatam, nam apud ſe Conſules, apud ſe Senatum, apud ſe equites eſſe, procerum Germanorum conſilio rempublicam regi, iuuenum Germanorum robore eam defendi. Falli porrò eos, qui ſe Imperium à Romanis accepiſſe dicerent: non enim Romanorum beneficio datum, ſed Caroli & Othonis armis eſſe quæſitum, quos conſtaret à Romanis in Italiam fuiſſe non voluntate, ſed neceſſitate vocatos, vt aduerſus Deſiderium & Berengarium, à quibus grauius premebantur, libertatem ſalutémque defenderēt: De iure autem, quod poſcerent, haud æquum eſſe, populum leges principi ſuo præſcribere, neque eum de aliquibus, ſiue iuſta ſiue iniuſta ſint, admonere: exigere verò aliquid ab eo tanquam à captiuo audere, id verò non ſolùm indignum, ſed etiam intolerandum eſſe. Quamobrem ſe omnia iniuſtè poſtulantibus iure optimo denegare. Quibus dictis quidam ex aſtantibus legatos rogauit. Nunquid aliud dicere vellent? Quibus illi,

A illi, Se hæc, quæ audiſſent, ante domum renunciaturos, deinde cum nouis mandatis reuerſuros. Helmoldus auctor eſt, reſpondiſſe eos. Niſi morem ſenatui gereret, ad Vrbem adeunti clauſtra portarum obiectum iri. Fridericus vi vrbem irrupit. *Sig. lib. 12. regni Italici.*

PROMISSA STVLTA.

SOL Phaëthonti filio facturum ſe vouit, quidquid optaſſet. Optauit vt in currum patris tolleretur. Sublatus eſt, atque is, antè quàm conſtitit, ictu fulminis deflagrauit. *Cicero lib. 3. Officiorum.*

THESEVS exegit promiſſum à Neptuno, cui tres optiones Neptunus dediſſet. Optauit ergo interitum Hippolyti filij ſui, cùm is patri ſuſpectus eſſet de nouerca. Quo impetrato, Theſeus in maximis fuit luctibus. *Idem.*

HERODES Rex, Galilææ Tetrarch. cum in natalitio conuiuio Herodiadis filia, in conſpectu conuiuarum coram menſa ſatis lepidè ſaltaſſet, Rex ei quodcunque petiiſſet, daturum promiſit. At cum ex matris ſuggeſtione caput Ioannis Bapti-
B ſtæ puella poſtulaſſet, ſtultus rex promiſſum retractare non auſus, viri ſanctiſſimi ſanguine ſeſe contaminauit. *Sabell. lib. 4. cap. 5. ex Marci 6.*

Cùm ad PHARSALVM Theſſaliæ Cn. Pompeius cum Cæſare dimicaturus eſſet, Labienus Pompeij potentiam laudibus ad cœlum ferre, & Cæſaris imbecillitatem orationem deprimere inſolenti cœpit: & ne quid deeſſet inſaniæ, iurauit ſe niſi victorem nunquam è prælio reuerſurum, cæteroſque ad id iuſiurandum verbis incitauit: nec minùs exemplo Pompeius dictum laudans, iurauit ſimiliter: & ſic omnes pariter iurauerunt, vt neceſſe fuerit multos ibi fieri periuros. *Ioan. Gerund. lib. 9. Paral. Hiſp.*

MVNERA, DONA STVLTA.

C ANTIOCHVS Epiphanes erat, quod ad donatiua ſpectat, ſtulto ſimillimus: his ſiquidem Aſtragalos doreadeos illis palmæ fructum, aliis aurum donabat: nonnullis, quos nunquam antea viderat: obuius factus, improuiſa munera largiebatur. *Athen. lib. 5. cap. 4.*

Cùm ex HELMOGAVDO legato Caroli magni audiuiſſet Nicephorus Græcus Imp. in Germania eſſe pacata omnia, ſolos Saxones fines Francorum infeſtare: excepit Imperator: Cur filius meus contra hoſtes paucos numero, virtute & fama ignobiles, fruſtra tanto tempore laborat? Ego qui imperium orbis teneo, & cœleſti numine electus ſum rerum dominus, te ducatu harum gentium dono. Quod cùm Helmogaudus reuerſus domum in Franciam Imperatori Carolo nunciaret, is ſubridens ait: Melius tecum actum fuiſſet, ſi te fœminalibus ſuis rex Græcus donaſſet. *Auent. lib. 4.*

LEYRVS Britannorum rex viuus hæreditatem diuiſit inter filias & generos. A quibus, mortem eius longum exſpectare cenſentibus, regno ſpoliatus, & ad extremam paupertatem redactus eſt, donec à Cordilla minima natu filia interfectis generis in regnum reſtitueretur. Quam tamen antè indotatam reliquerat, quòd interrogata, An parentem multùm diligeret? reſpondiſſet: Se patrem ferre in oculis, ſemperque laturum: licet deinde contingeret, vt quempiam alium (de marito intelligebat) ardentiùs amaret. *Polyd. lib. 1.*

SANCTIVS Hiſpani regis frater, cùm Romam à Pontifice ac-
D cerſitus, Hieroſolymitanæ expeditionis Polemarchus in conſiſtorio declaratus, & à Pp. Ægyptij Sultani titulo condecoratus fuiſſet: omnibus illi de tam liberali voluntate Pontificis gratulantibus, cùm admirabundus, quid ſibi tantus applauſus vellet, ex interprete cauſam cognouiſſet: Surge ait: & ſanctiſſ. Papam pronuncia Calypham de Baldaco, hoc eſt, Pontificem Babylonium. *Petrarcha.*

VLTIO STVLTA.

Ædem Vulcani ROMVLVS extra mœnia ædificauit, vt quidam fabulantur, quoniam ob fabuloſam cum Marte Vulcani æmulationem, Veneris cauſa, ille, qui filius Martis habitus eſt non donare eum ciuitate, neque vrbe recipere voluit. *Plut. in quæſt. Romanis.*

CAROLVS VI. Francorum rex, cum perſonatus in Ioannæ Borboniæ reginæ viduæ ædibus ad D. Marcellum propè conflagraſſet, domum funditus demoliendam curauit, vt locus regis ſtultitiam lueret. *Corrozetus in Antiq. Pariſ.*

Quidam Florentinus cùm vxori grauiter iratus eſſet, pœnaſque ab ea capere improbitatis ipſius vellet, ſe non ſolùm eunuchum fecit, verumetiam acuto cultro membrum procreationi aptum abſcidit. Idem videtur antiquitus alius ſimplicis ingenij homo, vel nullius potius, feciſſe: quem, au- E
tem, vt ex tribus ipſius verſibus perſpicitur, qui apud Nonium teſtimonij loco citantur. *Lucilius in 6. lib. Satyrarum* contempſit, & vt ab aliis etiam irrideri poſſet, fecit. *Victorius lib. 17. Var. lect. cap. 17.*

ACCVSATIO STVLTA.

AGIDE regnante, Alcibiades exul ex Sicilia venit Lacedæmonem. Needum in vrbe diu hæſerat, cum ſtupri cum regis vxore Timæa fit ſuſpectus: & filiolum ab ea editum negauit Agis agnoſcere ſe, ſed eſſe ait ex Alcibiade ſuſceptum. Atque reliquo tempore ſuſpectus Agidi fuit, neque iuſſu filij apud eum habuit locum. Poſteaquam verò morbo implicitus ex Arcadia domum reportaretur, apud Heream, teſtes fecit, qui cum eo erant omnes, nihil ſe dubitare, Lorychidem ex ſe genitum eſſe, totamque eam multitudinem multis cum precibus & lachrymis rogauit, vt hoc apud Lacedæmonios teſtimoniū dicerent. *Pauſanias in Lacon. & Plutarch. in Ageſilao* Item *Athen. lib. 12. cap. 16.*

ARISTON Spartanorum rex, cùm ex Ageti vxore ſeptimo F
menſe filium ſuſcepiſſet Demaratum, deductis in digitos menſibus, dixit iureiurando, Hic non eſt filius meus; Quod audientes Ephori, haud magni fecere in præſentia. Sed poſteaquam puer adoleuit, pœnituit, Ariſtonem dicti, opinantem vtique filium ſuum eſſe Demaratum: cui ideo nomen impoſitum eſt Demarati, id eſt, à populo votis petiti, quod ante eum natum omnis populus vota fecit, vt Ariſtoni omnium ante id tempus regum probatiſſimo filius gigneretur. *Herod. lib. 6.*

DEFENSIO, EXCVSATIO
Stulta.

IASON ingratitudinem & perfidiam ſuam erga Medeā ſtultè excuſat apud *Eurip. in Medea*: Si quid mihi boni feciſti, rependi tibi gratiam; ex barbara terra, te in Græciam ducens, vbi ſapiens habita es.

-- εἰ δ᾽ ἦς ἐπ᾽ ἐσχάτοις
ὅροισιν ᾤκεις, οὐκ ἂν ἦν λόγος σέθεν.
εἴη δ᾽ ἔμοιγε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις.

Si in extremis terræ terminis habitares, non eſſet reſpectus G
tui: fuerit verò mihi neque aurum domi.

ÆPIVS arroganter de pugillatione & inſolenter loquutus, vt obſtrepitum apertè eſt ei: An ne ſatis eſt, inquit, quod ad pugnam ſum ineptus; ridiculæ ſatis oſtentationem athleticam ignauiæ & languoris molliens confeſſione. *Plut. de Sui laude.*

Stilpo Megarenſis in iudicio Areopagitarum ſe purgans, cùm argueretur, in diſputatione quadam negaſſe Mineruam Phidiæ Deum eſſe, confeſſus eſt: dixitque à ſe id rectè & ordine factum, cùm dea illa fœminaque eſſet. Tum Theodorus Cyrenus, Quomodo hoc tam certò aſſeuerat Stilpon, an tunica ſublata hortum ipſius conſpexit ἢ ἀνασύρας αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσατο; Communi autem genere deos olim appellari ſolitos notum eſt, vnde magis eum irriſit Theodorus, ipſéque illeco nomine ab Areopagitis ex oppido eiectus eſt, nam Athenis id protulit ex Laertio *Victorius lib. 25. Var. lect. cap. 10.*

Omnium populorum alioqui præſtantiſſimus, is Rom. Quiritum fuit, cùm ſæpè alias, tum Senonico tumultu parum ſapere viſus eſt, qui tribunitiis actionibus temerè aſſenſus, Fabios à Gallis ad ſupplicium petitos, quòd contra ius gentium, cùm legati eſſent, in ſe arma induiſſent, non ſolum
non dedendos cenſuit, ſed exercitibus præfecit, aduerſus eam H
gentem, quam illi læſerant. Per quæ ſupplicium paucorum ciuium in ſeipſum vertit, & fœda illa tempeſtas, quæ Cluſinis imminebat, in totius ciuitatis dedecus & cladem redundauit. *Sab. lib. 4. cap. 9.*

ANIMADVERSIO, CORRECTIO,
Condemnatio ſtulta.

Athenienſes aiebant ſe purgare ciuitatem, cùm ex illuſtribus viris vnum aliquem oſtraciſmo ex vrbe eiiciebant. Cæterùm rogati ab Ariſtide. Quo ſuo merito ſe tali afficerent ignominia? reſponſum eſt, Quia ferre non poſſumus te vbique bonum prædicari. Stultum iudicium, ſed iudicij defenſio adhuc ſtultior. Vbi enim virtutis laus, grauis eſt & moleſta, virtus illic grata eſſe non poteſt. Fuit illud non vitium eiicere, ſed alere, omni præmio laudis repudiato, quo in primis gaudet honeſtior vita. *Sab. lib. 4. cap. 9.*

ARISTIDEM Iuſtum Themiſtoclis factio in decennale exilium oſtraciſmo expulit. Dum autē in teſtulis ſingulis nomina inſcribunt, dicitur illiteratus Quidam & planè rudis, Ari-

[illegible] plebe teſſulam tradidiſſe, petiſſéque vt inſcri-
A [illegible] Ariſtides [illegible] eo ac rogante, Numquid in eum Ariſtides admiſiſſet? Nihil, inquit, neque eſt mihi ille notus: [illegible] quòd paſſim [illegible] audiam. Quo audito, nihil Ariſtidem ferunt reſpondiſſe, ſed iſſe ſcripſiſſe teſtulæ nomen ſuum [illegible] reddidiſſe. *Plutar. Ariſtide.*

Quum Alexander [illegible] ab [illegible] Gordiano [illegible] nec ille niſi centum duntaxat [illegible] ſe per procuratores ſuos [illegible] imperauit, vt ignem Eumenis tabernaculo [illegible] in exportanda pecunia manifeſtè mendacem [illegible]. At celeriùs, quàm potuit exportari, tabernaculum [illegible] incendio hauſtum fuit: pœnituitque eius Alexandrum, quòd monumenta ſua fuiſſent abſumpta. Auri verò vel argenti per flammam conflati, erutum fuit plus mille talentis. *Plut. in Eumene.*

Inivria Stvlta.

Corinthij non ſtulti ſolùm, ſed dementes etiam habendi, qui non ſuum, non Romani populi virtutem metientes, ſed præſentem animi affectum, Romanorum legatos ſtercoris iniectu, pro concione violarunt. Peperit itaque iniuria illa
B Corinthiis excidium: iis verò, in quos immiſſa eſt, laudis incrementum & imperij propagationem. *Sab. lib. 4. cap. 9.*

Defectio Stvlta.

Imprudenter admodum, & ſtolidè ſibi exitium pepererunt Iudæi, non magis periculoſa defectione à Romanis, quàm non neceſſaria. Ea res opes gentis, & vrbem Orientis clariſſimam funditùs euertit. Furiæ ſcelerum exſecrabilem ciuitatem in eam dementiam adduxerunt, vt vrbs quæ caſura erat, aliquanto citius caderet: eſſetque eò atrocior lapſus, quò maior fuit delinquentium culpa in Chriſti proditione. *Sab. lib 4. c. 9.*

Gloriæ Affectatio.
Stulta.

☞ *Conſule Tit. Aſtutè exiſtimationem comparare Diuinitatis.*
Modus aſtutus: Conatus ſtultus.

C. Caligvla in Galliam profectus, primo acceſſu Bellini Britanniæ regis filium à patre pulſum in deditionem recepit, mox deficiẽte belli materia, paucos de cuſtodia Germanos traiici, occulique trans Rhenum iuſſit, ac ſibi poſt prandium quàm tumultuoſiſſimè adeſſe hoſtem nunciari. Quo facto, proripuit ſe cum amicis & parte equitum prætorianorum in proximam ſyluam, truncatiſque arboribus, & in modum tro-
C phæorum adornatis ad lumina reuerſus, eorum quidem, qui ſecuti non eſſent, timiditatem & ignauiam corripuit, comites autem & participes victoriæ, nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas diſtinctas Solis ac lunæ ſiderumque ſpecie, Exploratorias appellauit. Rurſus obſides quoſdam à literario ludo, clamque præmiſſos, deſerto repente conuiuio cum equitatu inſecutus, veluti profugos ac reprehenſos in catenis reduxit. Repetita cœna renunciantes coactum agmen, ſicut erant, loricatos ad diſcumbendum adhortatus eſt. Monuit etiam notiſſimo Virgilij verſu, Durarent, ſecundiſque ſe rebus ſeruarent. Atque inter hæc abſentem Senatum populumque grauiſſimo obiurgauit edicto, quòd Cæſare præliante, & tantis diſcriminibus obiecto, intempeſtiua conuiuia, circum, & theatra, & amœnos ſeceſſus celebrarent. Quaſi perpetraturus bellum directa acie in littore Oceani, ac baliſtis machiniſque diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante, quidnam cœpturus eſſet, repentè vt conchas legerent, galeaſque & ſinus replerent, imperauit: ſpolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altiſſimam turrem excitauit: ex
D qua, vt ex Pharo, noctibus, ad gerendos nauium curſus, ignes emicarent: pronunciatoque militi donatiuo, centenis viritim denariis, quaſi omne exemplum liberalitatis ſupergreſſus: Abite, inquit, læti, abite locupletes, *Suetonius.*

Electio Stvlta

Fuit Clavdio principi velut ingenita ſtultitia. Sed nihil, vnquam ſtolidius fecit, nec tota vita inconſideratius aliquid quàm quòd Domitium Neronem adoptauit, cùm Britannicum legitimo thoro natum haberet, quem imperij hæredem potuit inſtituere. Verùm pellectus oſculis Agrippinæ coniugis, facem illam adoptione accendit: qua non ſolùm propria ipſius domus, ſed Roma & totus orbis conflagrauit. *Sab. lib. 4. cap. 9. ex Suetonio.*

Imperii Affectatio Stvlta.

Otho, poſt cæſum Galbam, fecerat ſacrum in quo exta inauſpicatos exitus portendebant. Itaque pœnitens ſumptus &

operæ fruſtrà inſumptæ, fertur dixiſſe: [illegible]: quæ verba deindè in vulgi fabulam abierunt. Quid longis tibiis vti voluiſſe à ſacris tranſlata metaphora ad ſacrum imperium. Olim in ſacris longis tibiis canì ſolitũ eſt: qui mox poſtea ſublatus, *auctore Plutarcho Suetonius* cum in augurando E tempeſtate orta grauiter prolapſum, identidem obmurmuraſſe ſcribit: [illegible]: id eſt, Quid mihi cum longis tibiis? An fortè pœnitebat eum imperij per vim parati?

Libertas stvlte Repvdiata.

Romanorum gens Cappadocibus amicitiæ cauſa libertatem beneuolè conceſſit: eam tamen recuſarunt Cappadoces dicentes, Illam ſe ferre non poſſe, rogaruntque vt ſibi rex daretur. Admirati Romani, quòd inuenirentur qui libertatem recuſarent, permiſerunt, vt quem vellent, regem eligerent. Illi ſtatim Ariobarzanem elegerunt.

Extrvctio, Ædificatio stvlta.

Memorabilis cataclyſmi clades, recenſque memoria diu mortales tenuit in montibus. Poſtea verò quàm ad ima eſt deſcenſum, Nemrod, Cham nepos, vir facinoroſus, turrem eminentiſſimam eſt ædificare adortus: vt ſi ſubita vis aquarum iterum terram operuiſſet, paratum haberet cum ſuis profugium. Quum aliquot ſtadia opus in arduam creuiſſet, nu- F meroſa illa operantium manus, quæ erigendæ moli fuerat adhibita, linguarum conuerſione facta, continuò diſſidium paſſa eſt: ſublato ſermonis commercio, non quod præciperetur ſatis quiſquam intelligere, neque ob id dicto obtemperare: atque ab ea re nomen intermiſſo operi datum, vt Babel, quæ vox apud Chaldæos Cõfuſio eſt, iam inde ſit turris nominata. Quidam exiſtimare videntur, in Meſopotamia id fieri contigiſſe: vt non omnino ineptum ſit credere, à memorabili illo tempore Babylonem, quæ his poſtea locis condita eſt, fuiſſe nomen adeptam. *Sab. lib. 1. Ennead. lib. 1.*

Cum Byzantij conditores Spartani, duce Pavsania, poſt ædificatã à Megarenſibus Chalcedonem, Apollinis oraculum cõſulerent: reſponſũ accepere, vt è regione cæcorũ vrbem cõderẽt: Cæcos Chalcedonios vocauit, quod omiſſo locupletiore litore Europæo, Aſiaticum ſterilius elegiſſent. *Strab. lib. 7.*

Roma à Romulo & Remo loco incommodiſſimo contra hoſtiles impetus ædificata eſt, vel quia alium non habebant cõmodiorem, vel quia fortitudini ſuæ confiſi, ſe & conditores & propugnatores mœniorum videri volebant. Colles vicini G vrbem primam incurſionibus hoſtium opportunam reddebant, adeò vt T. Tatius primo inſultu Quirinali fuerit potitus. Reges inde colles mœnibus includere ſatagerunt. *Strab. lib. 5.*

IN BELLO. TVM IN GENERE
Videlicet Bellvm stvlte
Suadere.

Atossa Cyri F. Darium regem & maritum ad bellum Græciæ inferendum hortata fuit, ſuaſu Democedis Crotonienſis medici, qui vlcus eius in mammilla curauerat, & hac ratione ſe in Græciam redire poſſe ſperabat. Atoſſæ Darius paruit, & non minus ſuas quàm Græciæ opes afflixit. *Herod. lib. 3.*

Cùm Ariſtagoras Mileti tyrannus Lacedæmonios ad inuadendam Aſiam inducere vellet, & Cleomeni regi omnibus id rationibus perſuadere conaretur: Cleomenes in triduum reſponſionem diſtulit. Vbi verò dies reſponſioni præſtituta affuit, & ad locum de quo conuenerant, ventum eſt, interrogauit Ariſtagoram Cleomenes, quot dierum ab Ionio mari ad regem ſit iter: Ariſtagoras alioqui ſolers, & valde illum antecellens prudentia, in hoc tamen lapſus eſt: qui cùm non deberet rem, vt ſe habebat, illi aperire, volens Spartiatas in Aſiam educere, dixit trium menſium eſſe iter. Cleomenes reſpondit: Hoſpes Mileſie, abſcede e Sparta ante Solem occidentem, qui Lacedæmonios trimeſtri itinere à mari abducere conaris, *Herod. lib. 5.*

Fvlvia vbi comperit M. Antonium Cleopatræ conſuetudine teneri, L. Antonium fratrem mariti impulit, vt otium vrbis & Italiæ abrumperet: futurum rata, vt eius belli cauſa vir à ſe alienatus in Italiam reuocaretur. *Sab. lib. 7. En. 6.*

Suſcipere.

Helena à Paride rapta, Græci non ſecùs, ac ſi tota Græcia vaſtata fuiſſet, indignati ſunt: & Barbari ita ſuperbierunt, quaſi Græcos omnes ſuperaſſent. Neque verò obſcurum eſt, quibus animis vtrique fuerint. Nam cùm ante multa inter eos crimina interceſſiſſent, propter alia nihil mouerunt: ſed ob hanc tantum bellum concitarunt, non ſolùm iræ magnitudi-

ne,ſed & longitudine temporis, & multitudine apparatuum, quantum ad eum diem nullum fuerat vnquam. Et ſi autē poteſtas dabatur alteris Helena reddita vrgentibus malis liberari: alteris, ea neglecta, omne, deinceps tempus ætatis domi ſecurè degere: neutri tamen hæc voluerunt: ſed illi & vrbes excindi, & agros vaſtari ſiuerunt, ne Græci ea potirentur: hi peregrè cōſeneſcere, & ſuos nunquam intueri, quàm hac relicta domum reuerti maluerunt. Et hæc egerunt, non quod vel Alexandrum vel Menelaum tanti fecerunt: ſed alteri pro Europa, alteri pro Aſia dimicabant: exiſtimantes, in vtra corpus eius incoleret, eam regionem feliciorem fore. *Iſocrat. in Helena.*

Anno 1464. Epiſcopus Cretenſis nuncius Apoſtolicus, cum mandatis venit in ciuitates Vandalicas, vt exiret populus in expeditionem, quam Papa Pius II. inſtituerat, ſocietate inita cum Duce Burgundiæ Philippo, & Venetis in Turcas Inconſulto feruore multi ſuſcepere perfectionem, ſine commeatu, ſine armis: ſtabant ad ædes ſacras, ſtipem publicam petentes. Feruebant in eam rem omnes, ſacrilegium ducebant, ſi quis verbo interpoſito conaretur quemquam auertere. Ipſi monitos ſe per viſionem dicebant crucem ſumere: in veſtibus, in cute impreſſam crucem ſe repperiſſe, mentiebantur. Deterrimi quique, deſperatione melioris fortunæ, eò contendebant, quaſi aut locupletandi in terris, aut in cœlo locandi. Cum Romam veniſſent miratus Papa colluuiem inermium pauperum, riſit inſcitiam & ſimplicitatem: & vt vrbem exornaret, dedit illis remiſſionem peccatorum. Ancona itidem, quò iam ſe Papa deferri curarat ægrotantem, quum expectaret ducem Venetorum (nam Philippum Burgundiæ iam ſeneſcentem fruſtra expectabat) armatos & inermes abire iuſſit benedictione accepta: nec multò pòſt, cùm in portu nauigantem ducem Venetorum vidiſſet, febre exanimatus, obiit. Ita magno molimine cœpta expeditio ceſſit in vanum. Alemani ridiculi fuere, Italis, quòd pannoſi, inermes, pauperes, Turcum debellare ſtatuiſſent. *Crant. lib. 12. Vandaliæ cap. 30.*

Solymanno Turcarū tyranno poſt captam Rhodum, occupato Belgrado, Hungariæ imminente, anno 1526. Hungari proceres, cum ſana externorum conſilia admittere nollent, ipſi inter ſe de aliis quibuſlibet friuolis, quàm de regni arduis rebus conſultabant, nullo ferè conſultandi die prætermiſſo: & quocunque die Turcæ incidiſſet mentio, ille dies aliquot miſſus de prandio Regis detrahebat, ſic vt ſublatis lancibus maioribus, modicis patellis cibum ſumere abſque vllis conuiuis cogeretur: vt ita fucus populo fieret, tanta ſollicitudine tractari negotia regni, vt ne prandere quidem præ cura liceret: cùm nullus interim eiuſmodi curæ conatus appareret, non commeatus prouiſus, non ſtipendium promptum, non miles delectus, non tormenta comparata eſſent. Paulum Tomoreum arcis olim Budenſis præfectum, qui habitum Franciſcanum aſſumpſerat, è cœnobio extractum, Archiepiſcopum Colocenſem crearunt, & ſummæ rerum præfecerunt, odio Ioannis Trencinienſis, Tranſſyluaniæ Vayuodæ, cuius potentiam ferre non poterant, cùm vnus XL M. equitum in hoſtem ducere poſſet. Tomoreus veriſſima excuſatione vſus, cur ducis partes aſſumere detrectaret, quoniam parere tantùm, & manu ſtrenuè facere vt miles didiciſſet, ſed nullas vnquam legitimi ducis artes attigiſſet: cùm excuſando nihil promoueret, conſilium dedit, vt externa propere auxilia quærerentur, ex Boëmia, Morauia, Sileſia. Milites interea ſeſe ad pocula inuitantes, hic pro cæde quinque Turcarum, ille alter pro decem alteri præbibebat: cùm nulli interim temulentorum in mentem veniret, qua ratione hoſtes ſuperari deberent. *Dubrauius lib. 33.*

Gerere.

Io. Boëmos Martinus V. Pp. indulgentiis conceſſis, inuitauit omnes Chriſtianos. Conuenerant frequentes principes: ſolus Sigiſmundus Romanorum rex expectabatur moram excuſans in Hungaria erat. Dum in concilio deliberatur, de belli gerendi ratione, tentoria principum arſere, incerta cauſa. Dum trepidant arma & equos educere, hoſtes ex vicino oppido Sachs ſuperuenere, & imparatos oppreſsēre. Ita dum caput deſideratur periēre impenſæ & operæ plurimæ. *Crantzius lib. 10. Vandaliæ, cap. 36.*

Cùm Solymannus Hungariæ immineret victore de Rhodiis exercitu, & Ludouicus rex de procerum ſententia Paulum Tomoreum Archiepiſcopum Coloſſenſem polemarchum creaſſet, exercitu ſparſim per vias diuerſas proficiſcente, Turca iam Belgradi cum incredibilibus copiis comparente: vocatis raptim ad concilium Hungaris, conſulitur, expectandúmne ſit, dum auxiliares copiæ conuenirent, an occurrendum ſit in via hoſti, ne ab illo velut ignaui mœnibus Budæ incluſi deprehenderentur? Coclamant, Obuiam hoſtibus eundum eſſe, locumque prælio futuro idoneum occupandum: hortanturq; regem ad celerem profectionem. Quem Pontifices, Proceres, equites, per ſe quiſque cum ſuis ſequebatur. Sic enim mos exigit, vt, Rege in caſtris degente, tota nobilitas capite ſuo militet. Qua neceſſitate Georgius quoque, Ioannis Trencinij frater natu minor adductus, Regem comitabatur vſque ad vicū Mohazium, iuxta quem locus pugnæ deſtinatus fuit. Ibi fatis iam vrgentibus de duce rurſus inter illos, déque opperiendis auxiliis certamen ortum fuit, Paulo nonnullis Georgium præferentibus Georgius adeò ſe bellorum eſſe inexpertum faſſus, vt nunquam gladium aduerſus hoſtem ſtrinxerit, nihilo ſecius Paulo adiunctus eſt, cum quo moribus & voluntate diſſentiebat. Sed nec illi auditi ſunt, qui dilationem maximè eſſe neceſſariam dicerent, vt peditum atq; equitum grauioris armaturæ copiæ augerentur. Reiectum denique conſilium ſaluberrimum Ambroſij Sarcani, de prohibendo traiectu Draui fluminis. Vbi ad locum pugnæ ventum eſt, duces aciem inſtruebant promiſcuam confuſamque, omnia videlicet in vnum permiſcentes, equites, pedites, lixas, calones. Cumque Turca in tertio demùm militum agmine à ſuis conſtitueretur, iſti in prima acie, ad quintum equitum ordinem, Regem cum Pontificibus ſtare iuſſerunt. Tormentis primum res agi cœpta. Multi fumi beneficio, ante hoſtem viſum, fugam arripuerunt. Fumo diſcuſſo, tam ingens metus ex hac fuga alios inuaſit, vt & illi nondum tentato certamine paſſim diſſiparentur, extra mercenarios pedites ad vnum cæſos. Pauli Tomorei caput à ceruice deſectum, ad Turcam eſt perlatum. Omnis nobilitas aut in fuga trucidata, aut ſua ſponte ſubmerſa. Georgius Trencienſis, & Ladiſlaus Archiepiſcopus Strigonienſis à Danubio hauſti, Ludouicus Rex in palude. *Dubrauius li. 33. Iouius in Solymanno* Tomoreum monachum Franciſcanum, virum manibus promptum, ac ingenio nimiùm audaci, conſilia omnia pugnæ auiditate interturbaſſe ſcribit: qui ſe iam poſſe belli ducem agere exiſtimaret, propterea quod ſemel aut iterum cum Turcis, leuioribus quibuſdam pugnis ac tumultuariis incurſionibus, feliciter congreſſus fuerat.

Pacem ſtultè

Suadere.

Epaminondas habuit in Repub. aduerſarium Meneclidē quendam ſatis exercitatum in dicendo, vt Thebanum ſcilicet namque illi genti plus ineſt vitium quàm ingenij. Is quod in re militari florere Epaminondā videbat, hortari ſolebat Thebanos, vt pacem bello anteferrent, ne illius Imperatoris opera deſideraretur. Huic ille: Fallis, inquit, verbo ciues tuos, quod hos à bello auocas. Otij enim nomine ſeruitutem concilias: nam, Paritur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati eſſe debent. Quare, ſi principes Græciæ eſſe vultis, caſtris eſt vobis vtendum, non palæſtra. *Probus in Epaminonda.*

Repudiare.

Benadad Syriæ rex Samariam oppugnabat. Achab rex Iſraëlitarum ſe ſuaque omnia in eius poteſtate futura aſſeruit. At Benadad eo non contentus, poſtero die legatos miſit, qui regiam omnem & ſingulorum domos perſcrutarentur. Ea res indigna populo viſa: & vates quidam Achab animauit, ne timeret, ſed CCXXXII. prætorum calones ſub meridiem contra Syros in vmbraculis perpotantes educeret. Paruit: & diuinitùs fuſis Syris, Benadad ipſe vix euaſit. Ineunte vere cum nouum exercitum comparaſſet, iterum victus, centum millia ſuorum in acie amiſit: XXVII M. ruina muri in Apheca vrbe, quò confugerant oppreſſa periere. Benadad ipſe captus eſt. 3. *Reg.* 20.

Troiani tot iam acceptis cladibus, vix decimo demùm anno de reſtituenda Helena conſultare cœperunt: quā ſi ſtatim initio repoſcenti Menelao reddidiſſent, innumerabilibus ſeſe calamitatibus ſubduxiſſent. Hinc Prou. Serò ſapiūt Phryges.

Demades dicere ſolebat, Athenienſes nunquam decreuiſſe pacem, niſi pullis veſtibus indutos. Innuens eos eſſe bellandi cupidiores, quàm ſat eſſet, nec niſi clade ſuorum admonitos, de pace cogitare. *Plut.*

Interfecto Stilicone Honorij Imp. iuſſu, cùm milites in barbarorum quoque vxores & bona ſæuirent, propinqui eorum ad XXX M. ad Alaricum Gothum in Noricū ſe receperūt. Alaricus tamen pactas ſibi cum Stilicone inducias ſeruandas putauit,

p[illegible], ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecuniæ ſum-
A mam quandam ac pacis obſides poſtulans, promittenſque, ſe contra nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitum in Pannoniam reducturum. Quam conditionem [illegible] ſtolidè à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque [illegible] belli ſtudiis, pro vt oportuit, inſeruierit. Nam [illegible] paci ſtuderet eam modica mercede redimere [illegible] bellum in aliud tempus auertere potuiſſet: ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum Alanum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſummè peritus erat, & numerum ingentem barbarorum habebat. Quibus rebus omiſſis, equitatui Turpillionem, peditatui Varanem, Scholæ domeſticorum vigilantium, homines artis bellicæ rudes præpoſuit. Atque hoc demùm apparatu Alaricus nemine reſiſtente Rauennam verſus progreſſus, legato ad Honorium miſſo pacem, ſedéſque ſibi ac ſuis in Italia poſtulauit: promptum fidei atque operæ militaris obſequium offerens, ſi eius ſibi vti beneficio licuiſſet. Honorius
B Rauennæ vrbis munitione & Orientalium copiarum expectatione, cæteriſque Italiæ præſidiis, imprimiſque vrbis Romanæ confiſus, magnificè reſpondit, nihil eorum ſe, quæ poſtulabat, dare poſſe, ipſúmque, vt prioris meminiſſe expeditionis vellet, & quem exitum habuiſſet monere. Quo reſponſo audito, Alaricus incenſus, ſubitò caſtris motis, Ariminum, atque inde in Picenum, & ex Piceno in Vmbriá tranſiit, oblata omnia oppida populans, ac miſerabili ſtrage vaſtans, & ad Romam oppugnandam ſe ire oſtendens, vt terrore illo Honorium ad aliquam pactorum æquitatem adduceret. Cùm autem ne ita quidem Honorius cederet, Narniæ quam in ſpeciem inſtituerat, obſidione relicta, Romam fame domitam ad pacẽ redimendam coëgit. Ab Honorio Galliæ occupandæ poteſtate accepta, cùm in itinere inſidiis exceptus eſſet, Romam proditione cepit, ſpoliauit: poſt triduum in Galliam abiit. *Sigonius lib. 11. Imp. occid.*

Irrumpentibus in Italiam Vngaris, rex BERENGARIVS, nunciis in omnes regni partes dimiſſis, ac ciuitatibus de imminenti periculo monitis, ingentem ex tota Italia vltrò nomine
C dantem exercitum conuocauit. Vngari triplo maioribus ſe peti copiis, quam quas ipſi adduxerant, ex inſperato cernentes, cùm hærentibus aſſiduè in tergo Italicis ad amnem Abduam eſſuſe fugiendo eadem, qua venerant, via perlati eſſent atque in eo feſtinanter ac tumultuosè tranando multos amiſiſſent: deſperatione debilitati petierunt ab Italis, vt ſe, vniuerſa præda recepta viuos abire permitterent. Eam verò petitionem Italici ſuperbè, vniuerſos depoſcentes in vincula, reſpuerunt. In campos Veronenſes delati, cùm primum Italicorum agmen extremũ eſſet Vngarorum adeptum, leue prælium eſt commiſſum. Quo cum ſuperiores fuiſſent Vngari, mox vniuerſo ſuperueniente Italicorum exercitu territi, rurſus captæ ſe fugæ mandarunt. Poſtquam ad Brentam amnem eſt ventũ, equis curſum fugámque præ laſſitudine denegantibus conſiſtere coacti, trans amnem caſtra locarunt: ac nunciis ad Berengarium, qui cis amnem conſederat, miſſis poſtularunt, vt ſupellectilem omnem ſuam, captiuos, arma, equos omnés præter eos, quibus vterentur, acciperet, & ſe abire incolumes ſineret, iurantes, ſe datis in fidem obſidibus filiis ſuis, nunquá ampliùs prædæ cauſa Italiam ingreſſuros. Ad hæc Italici reſponderunt, ſtulti hominis eſſe, muneris, aut conditionis ali-
D quid à mortuo aut planè profligato accipere. Qua re audita Vngaros indignatio acris inceſſit, & qui antè fugere decreuerant, iam ſummo in quemcunque caſum contendere prælio ſtatuunt: atque ita inſidiis bifariá diſpoſitis, rectè amne traiecto, in hoſtes ſe medios inferunt. Italici reſponſo exſpectando defeſſi, interim ſe corporibus curandis, vt victoriæ certi, tradiderant. Itaque Vngari irruptione facta incautos adorti, partim epulantes interemerũt, partim equis ademptis fuga interclusos proſtrauerunt. Auxit etiam Italicorum cladem, quòd nonnulli nõ ſolùm non pugnauerunt, ſed proximos etiam, vt ſoli ſuperſtites dominarẽtur, à manu cõſerenda deterruerunt: quoſque in aliis caſus cum voluptate ſpectarũt, in eos ipſi haud ita multò pòſt inciderunt. Hac victoria elati, inde Taruiſium, Vicetiam & Patauiũ populati ſunt, cùm omnes munitis locis inſeſſis victori ſe obiiceret hoſti metuerunt. Inde Venetos aggreſſi paratis lembis, à Petro duce naualibus cum copiis acriter reſiſtente repulſi, ſeſe ad mediterranea contulerunt: atque ad Apenninum populando, progreſſi, obuia omnia loca vaſtarunt, neque Eccleſiis aut monaſteriis temperarunt. Tandem,

L.B.Tucatr. vita ham. Tom. VII.

E cùm ſe Italia non exceſſuros, niſi certa pecuniæ ſumma accepta, oſtenderent, Berengarius, vt primo quoque tempore ea peſte Italiam liberaret, ſummo ſtudio eam collegit, atque, vt quamprimùm abirent, effecit. *Sigon. lib. 6. regni Ital.*

SVLTANVS Iconij Clizaſthlanes per legatos ab Imperatore Manuele Comneno pacem petiit, iis conditionibus quas ipſe præſcriberet. Verùm ille, neglectis ſeniorũ conſiliis cognatis ſuis in conſilium adhibitis, qui claſſicum nunquam audierant, forma tantùm & auro gemmiſque conſpicui erant, legatis ſe Iconij reſponſurum dixit. Sultanus ergo in anguſtiis, per quas Romanis tranſeundum erat, ſuas phalanges abdit. In quas præcipitatus Imperator, maximam partem exercitus amiſit. *Nicetas. lib. 6.*

Obſidebat EDVARDVS III. rex Angliæ Caliſium, quod tum in Gallorum poteſtate erat. Legatos Philippus rex in Scotiam mittit ad Dauidem regẽ, vt ex fœdere cum exercitu Angliam ingrediatur, ac hoſtem ab obſidione reuocet. Eodẽ tempore legati Eduardi inducias petebant, redditurosſe Beruicium cum Eduardo Baliolo regni æmulo, cuius gratia tanta
F iam bella ſuſtinuiſſent, pollicentes. Dauid verò prætextu fœderis Gallicani, reuera autẽ cupiditate vindictæ cõtra Eduardum inflammatus, bellum Anglis indicit, ſacra & profana loca omnia cæde & incẽdiis vaſtat. Eduardus Comitem Northumbriæ obuiam mittit. Anno 1348. pugna commiſſa, victi Scoti, Dauid rex captus eſt. *H. Boëtius lib. 15.*

HENRICVS Galletus Patauinus, Franciſcó iuniori Carrarienſi Principi fidiſſ. & multis legationibus clarus, cùm is Brixia capta, arcem xx. millibus aureorum ab vltrò ſeſe dedentibus redimere poſſet, diſſuaſit eos pecunia comparare, quos armis cogere poſſet. Verùm nõ multò poſt Pontificiis ſubſidiis firmati Brixienſes, iugum excuſsere, Veronenſes, item defecere: Patauinũ Veneti occupauere. *Bern. Scard. lib. 3. claſſe 31. Hiſt. Pat.*

GERARDVS Magnus Holſatiæ Comes, an. 1512. in Thietmarſos auxilia vndiq; contraxerat, Thietmarſi in medio regionis bis hoſtibus ceſsẽre primo prælio, cæſiq; ſunt ex illis mille ſeptingenti. Fugientes Eccleſiã in Oldenvuorden, in morẽ ca-
G ſtelli, communierunt. At quũ ignem iniicere pararent hoſtes, Thietmarſi deditionem obtulerunt, ſubditos ſe Gerardo fore in reliquũ pollicentes. Ille verſutiam gentis veritus, iuſſit propiùs ignẽ admoueri. Vbi iam ſtillante plũbeo tecto periculũ ſenſẽre, turmatim proruunt, obſidẽtes inuadũt (aderant etiam aliunde ſocij) & ad internecionem delent. Solus Gerardus Comes & Henricus de Magnopoli princeps, qui ad ſigna pro more militiæ agmen tenuerãt, euaſère cum ſuis: reliqua nobilitas, ad numerũ duorũ milliũ, cæſa. *Crantzius l. 9. Saxoniæ c. 9.*

IN SPECIE. STVLTE SCILICET

Ducem diligendo.

Strabo in 7. lib. Geographi Tarentinos non rexiſſe ciuitatem ſuam ſapienter docens, affirmauit ſatis etiam certam notam eius eſſe, quòd vſi fuerant exercituum ſuorũ doctoribus peregrinis viris: quorum etiam partim enumerat, Alexandrum Moloſſum acciuiſſe illos oſtendens contra Meſſapios & Lucanos: & ſuperioribus etiam temporibus Archidamũ Argeſilaï filiũ: poſteáq; Cleonymum & Agathoclem: deinde Pyrrhum, cùm ſuſceperũt bellum contra Romanos. Iſocrates quoque ſubtiliter diſputat in libro de Pace, aduerſus milites mercenarios: vitiaque eius militiæ monſtrat. *Victorius lib. 8. Var. lect. cap. 17.*

Societatem reſpuendo.

H Meſſenij, cum cupidiſſimi pacis eſſent, vniuſque rei imprimis ſtudioſi, in maxima ſæpò diſcrimina patriæ ſtatum adduxerũt. Quippe qui quum inter Arcades & Lacedæmonios bellantes ſe medios gererent, neutrius partis gratiam promeriti, alterutrius ciuitatis iniurias ſæpiùs ſunt experti. *Sab. lib. 2. Enn. 5.*

Anno 1512. IVLIVS II P. P. Hiſpaniæ rex Ferdinandus, & Veneti, de Galliæ rege Ludouico XII. Italiã pellendo, fœdus inter ſe percuſſerant. Florentini, ciuilibus diſcordiis à meliori parte eligenda impediti, neq; regi Galliæ, neque aliis adhæſerunt: ſempérque ambiguis interruptiſque conſiliis, neutros ſe profitentes, nunquam vna omnes deliberantes, neque verũ in ea ſententia perſeuerare vellent declarantes, Galliæ regis, qui ſibi ab initio multa de illis promittebat, animum non mediocriter offenderunt, Pontificis odium non mitigarunt, & Aragoniæ regem nullo accepto præmio, ſuæ ambiguitatis fructu frui permiſerunt, cuius fruendi gratia cupidè cum ipſis conueniſſet. Sic dum nullorum ex profeſſo amici eſſe volunt omniũ inimici facti reductis Mediceis libertatẽ amiſère. *Guicciar. l. 11.*

Societatem ineundo.

A AMVRATHES II. Mahometis F. cùm regni æmulum haberet Muſtapham, qui Baiazethis filius credebatur, ad Græcorum regem Ioannem, adhuc iuuenem, miſit oratum, vt neutri ſuperias ferret. Verùm ille contra patris voluntatem Muſtaffæ ſe adiunxit, ac rem Græcorum in maximum diſcrimen adduxit. *Chalcocondylas lib. 5.*

Auxiliarios accerſendo.

ARNVLFVS Imper. contra regem Morauiæ Zuentebaldũ potentiſſimũ ducem, cui tum patuêre Boëmi, Poloni, Sleſitæ, laxauit clauſtra Vngaris, quæ erant illis obiecta fortiſſima. Quibus laxatis, primam in ſubigendis Morauis Vngari Imperatori operam nauarunt. Sed ea magno pòſt conſtitit Chriſtiano orbi. Nam grauiſſimi incubuerunt Sueuis, Bauaris Frãcis, & penetrarunt in vltima Saxoniæ, Bremam vrbem & Eccleſias eius incendio perdiderunt: nec quieuêre, donec ab Henrico I. Cæſare cæſi, ſe in Pannoniis continerent. *Crantzius lib. 3. Saxoniæ cap. 3.*

Auxilia repudiando.

Cùm Galli nefandum latrocinium PTOLEMÆI Cerauni Macedoniæ regis in duos Arſinoës ſororis, è Lyſimacho ſuſ-
B ceptos filios, quos nuptiarum prætextu cum ſorore in matris gremio interficere curarat, vindicaturi eſſent: vt ſtultius periret, xx. Dardanorum millia per legatos in auxilium miſſa repudiauit, actũ de Macedonia dicens, ſi quum totum Orientẽ eius terræ viri domuiſſent, Dardanorum barbara ope ad ſe tuendos indigerent. Habere ſe filios eorum, qui cum Alexandro maiorem terrarum partem armis ſubegiſſent. Venerunt interim à Belgio Gallorum duce legati ad Ptolemæum, pacem pollicentes, ſi eam certo auri pondere redimeret. Tum ille audientibus legatis teſtatus eſt, metu perculſos pacem à ſe petere quam ſe Gallis haud quidem daturum reſpondit, niſi armis traditis ſuos ſibi regulos obſides dediſſent. Riſerunt Galli vanam hominis fiduciam, paucíſque interiectis diebus commiſſo prælio, Ptolemæus multis vulneribus confoſſus viuus capitur. Ipſius inde caput buſto ademptum atque haſtæ affixum Galli tota acie ad hoſtium terrorem circumtulerunt. Macedones & ipſi ad vnum propemodum cæſi. *Sab. lib. 8. En. 4.*

Auxiliarios dimittendo.

AETIVS Valentiniani III. Imp. Dux, victo in campis Cata-
C launicis Atila Hunnorũ tyranno crudeliſſ. veritus, ne deletis, vt opinabatur, Hunnis, Gothi, quorum fido auxilio vſus erat nimia inſolentia efferrentur, Thoriſmundo Theódorici regis in acie cæſi F. ſuaſit, vt domum repetens, regnũ, quod fuerat patris, adiret, ne illud fortè minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à ſuis acclamatus, in Aquitaniam eſt reuerſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus, cum Francorum reliquiis domum dimiſſi. Quod vbi Atila audiit, dolum parari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. At verò poſtquam exploratam rem habuit, lætitia ſumma perfuſus, bene de ſe ſperare inſtituit, ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum, è caſtris exceſſit, Rhenum traiecit, atque per Germaniam in Scythiam retrò incolumis abiit, non multò poſt reparatis viribus Italiam repetiturus. *Sigon. lib. 13. Imp. occid.*

Aciem inſtruendo.

☞ *Ex Titul. Hoſtem Aciei inſtructione ſuſtinere, exempla huc transferantur. Illic Prudentiam eius qui inſtruit, hic Imprudentiam alterius contra quem inſtruitur conſideramus.*

D FRANCISCVS Mantuanorum princeps, Venetorum Imp. cùm Carolum VIII. Franciæ regem inſtructa acie procedere cognouiſſet, copias omnes ita diſpoſuit, vt ex iis nouem acies efficeret: quarum quinq; equitum cataphractorum eſſent, tres militum, equitum leuis armaturæ vna. Quæ res impetum exercitus imminuit: nulla enim earum ſatis virium ad hoſtem propellendum habuit. *Bembus lib. Venet. hiſt.*

Prælio ad Cunaxa commiſſo, in quo Cyrus ab Artáxerxe Perſarum rege fratre victus & cæſus eſt, videtur Clearchus Lacedæmonius omnia perturbaſſe. Nam ſi Græcos XIII M. in media acie regi oppoſuiſſet, Græcorum impetum Barbari non ſuſtinuiſſent. At cùm, vt ſecurè dimicaret, dextrum cornu flumini applicat, Barbaros quidem fudit, at Cyrum victoriæ ſuæ fructu priuauit. *Plut. in Artaxerxe.*

Vires diſtrahendo.

☞ *Conſule locum Stratagematum, Hoſtium exercitum diſtrahere. Illic Agentis, hic Patientis habetur ratio.*

P. & CN. Scipiones in Hiſpania duos exercitus coniunxerant, vt Haſdrubalem, quem cenſebant in Italiam tranſiturũ, impedirent. Ad hoc credebatur ſatis virium, quum ad eorum exercitum & potentias acceſſiſſent viginti millia Celtiberorum, qui tranſacta hyeme ad arma fuerant concitati. Duces Pœnorum erant duo Haſdrubales, quorum alter maximus erat Pœnorum dux in Hiſpania, Amilcaris filius, & frater Hannibalis, alter Haſdrubal Giſconis filius, & Mago Amilcaris filius, qui etiam tres exercitus iungere ſtatuerant. Propior Romanis erat Haſdrubal Amilcaris, ad vrbem Aſtorgum, quẽ imperatores Romani maximè obtinere cupiebant, & Haſdrubalis Amilcaris filij exercitum delere: rati, ſi illum frangere poſſent, facilè alterum Haſdrubalem & Magonem per deuia & ſaltus fugere compulſuros. Itaque copias in duos exercitus diuiſere, vt ſcilicet P. Scipio duas Romani exercitus partes aſſumeret dimicaturus cum Magone & Haſdrubale Giſconis filio: Cn. verò Scipio cũ reliqua tertia parte adiunctis Celtiberis bellum aduerſus Haſdrubalem Amilcaris filium gereret. Haſdrubal quum conſpexiſſet imminutum exercitum Romanorum, ſolàmque vim exercitus Cn. Scipionis conſiſtere in Celtiberis, quorum Duces ex diuturno bello atque conſuetudine linguæ cognitos habebat, cum eis paciſcitur, vt in patriã reuerterentur, atque copias inde abducerent. Cn. quũ nec ibi tutus eſſe poſſet, nec etiam fratri ob diſtantiam ſe cõiungere, retrò exercitum duxit. Interea Maſiniſſa rex Numidarũ, ſocius Carthaginenſium factus, valido Numidarum exercitu, P. Scipionem diebus ac noctibus premebat. P. ergo cùm propemodum obſideretur, audax conſilium cœpit, & noctu hoſtẽ, ſed minimè imparatum, aggreſſus, dum ſtrenuè rem gerit, lancea traiectus occubuit. Nec mora, victoriam proſecuti hoſtes, Haſdrubali Amilcaris ſe coniungunt, & Cn. triplici exercitu adoriuntur. Ferunt aliqui ipſum Cneum in primo congreſſu, ac impetu mortuum fuiſſe: quidam verò, cum in propinquam turrim cum paucis effugiſſe: quam circumdatam quum nulla vi poſſent ſuperare, igne fontibus ſuccenſo, cum ipſo imperatore omnibúſque qui intus erant crematam dicunt. Sicque Cn. triceſimo die poſt Publij fratris obitum interfectus eſt. *Io. Gerund. l. 5. Paralip. Hiſpan.*

Pugnando, Inuadendo.

CALLICRATIDAM regem Spartanorũ cùm vates oraret, G
vt mortem declinaret, quã denunciarent exta: Non in vnius anima, reſpondit, poſitam Spartam: ſtultè admodum. Si quidẽ cùm pugnaret, vnus erat, & cùm nauigaret vel ſtipendia faceret Callicratidas: ſed cùm dux eſſet, vim erat in ſe complexus vniuerſorum: Ita vnus iam non erat, qui cùm tam multa ſimul corruerent. *Plut. in Pelopida.*

GILIMER rex Vandalorum, poſteaquam Beliſarius in Africam exercitum duxit, exemplo Ammatã fratrem, qui Carthagine erat, per literas monuit, vt Hildericum regem à ſe deiectum occideret, ac ſeſe cum Vandalis aduenienti Beliſario ad decimum ſuburbanum obiiceret. Gibamundum verò fratris filium cum alia manu à latere iuſſit adoriri. Ipſe ſibi cum ſuis impreſſionem à tergo adſciuit. Itaq; Beliſarius, poſtquam ad Decimi anguſtias perueniſſet, facilè Gilimeris copiis intercipi ac deleri conſilio potuit, niſi Ammatas ante pugnandi horã, deteriore militum parte aſſumpta, cum Ioanne Beliſarij duce præcedente immaturè congreſſus, partam victoriam, ac propè H
præſentem interpellaſſet. Nam eius caſu perterriti milites non ipſi ſolùm præcipiti ſe fugæ mandarunt, ſed reliquos etiam, qui ſubſequebantur, terga dare maioris mali timore perculſos compulerunt. Quam cladem Gibamundus etiam cumulauit, qui cum Hunnis congreſſus, omnibus ſuis amiſſis, aufugit. Cùm autem eodem tempore Beliſarius & Gilimer cum ſuis vterque copiis diuerſis è partibus ad Decimum acceſſiſſent, Gilimer vbi in campum degreſſus, Ammatæ fratris cadauer eſt conſpicatus, ingenti dolore ictus, animum ab hoſte ad ſepulturam auertit, ac ſpatio Romanis ad ſe comparandum conceſſo, pulcherrimãq; alteram rei bene gerendæ occaſionem amiſit. Inde cùm in campum Bulæ Numidiam verſus abiiſſet, Beliſarius Carthaginem occupauit. Prælio ad Tricaratum victus, in monte extremo Numidiæ Puppua obſeſſus atque captus eſt. *Sigonius lib. 17. Imp. occid.*

PATEONVZIVS Iauæ maioris regulus 300. nauiũ claſſe Andradium Luſitanorum Ducem 16. tantum naues habentem, an. 1513. adortus, cõmiſſo prælio cùm claſſis ſuæ magnã partem diſſipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum ſua coniunxit, vt cùm binæ vtrinque conſiſterẽt, ipſe medium locum

cum tueretur In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iuſ A ſit. Reliquas deinde, quæ integræ reſtabant, in ordinem cogi, & inter ſe coniungi præcepit, vt ita faciliùs Luſitanorum impetum à ſe reprimeret. Statuit deinde, vt reliquæ naues eas quinque, quæ in mari munitiſſimæ arcis inſtar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgeretur, in illud firmiſſimú, vt exiſtimabat, pugnæ illius propugnaculum ſe reciperent, vnde rurſus poſſent in Luſitanos erumpere. Hoc tamen, quod Patronozius exiſtimauit ſibi ſalutem allaturum, exitio fuit. Plurimi enim reliquæ naues fortium hominú robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cùm ſe arctiſſimè coniunxiſſent, prælio naues hoſtiles partim depreſſæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugam conuerſæ ſunt. *Oſorius lib. 8. rerum Emmanuelis.*

Inuadendo.

In acie Pharſalica Cn. Pompeius hoſtes vidit conſiſtentes B & ſignum in ordinibus ſuis expectantes: contra ſuos maxima ex parte non tranquillos, ſed imperitia fluctuantes tumultuanteſque: timuit ne mox commiſſo prælio prorſus diſtraherentur. Itaq; imperauit anteſignanis, vt in procinctu atque in veſtigio ſtarent, atq; ſic exciperent hoſtem. Id conſilium reprehendit Cæſar: quippe cum ictum oſtendit ex incurſu vehementiam remiſiſſe: ac dum infeſtum aufert impetum, qui in primis milites in concurrendo cum hoſtibus ardore & alacritate implet, cùm clamore & curſu incitat, languorem & teporem induxiſſe ſuis. *Plut. in Pompeio.*

Constantinvs Scotorum Rex contra Danorum ducem Hungarem pugnaturus, ſuis mandauit, ne ruerent præcipites in hoſtes, ſed hoſtem in ſe incurrere paterentur: ratus eo Danorum vim citato gradu, vt ingentibus erant ſpiritibus effractum iri diſtractoſque ita & laſſitudine confectos, diſperſoſque adoriundos. Fregit id conſilium Scotorum alacritaté & impetum: cum alioqui ingenti clamore & ſibi animos & hoſtibus terrorem inijcere conſueuerint. Dani in medio ſpacio curſum repreſsere, inde lento paſſu in hoſtem mouere. Captus Conſtantinus Rex, & ſecuri percuſſus: x. Scotorum millia cæſa. *H. Boëth. lib. 10.*

C *Fugam impediendo ſuorum.*

Expugnata ab Mahometo VII. Turcarum Rege Conſtãtinopoli, Græci fuga in portum ad Venetorum & Genuenſiũ naues ferebantur. Id conſpicati vrbis Ianitores, vt eos ad pugnam redintegrandam cogerent, claues de muro extra vrbem proiecerunt. Hoc conſilij ſuggerebat oraculum quoddam in vrbe decantatum, fore videlicet, vt cum hoſtes veniſſent vſque ad ciuitatis locum Tauri dictum, oppidanos tum conuerſos, neceſſitate ſic vrgente, hoſtem expulſuros. Viri mulieres, liberique in magnum Sophiæ templum confluentes, miſerè ibi trucidati ſunt. *Chalcocondylus lib. 8.*

Sigismvndi Auſtriaci exercitu, ob non numerata ſtipendia dilapſo, Veneti occaſione vtendum rati, Tridentum occupare cogitarant. Tridentini adiuncto Georgio Petræplanæ principe, illis maturè occurrunt, atque ingenti cæde vtrinque facta vrgentibus Germanis, cum ſuorum globo ducem Robertum Seuerinatem in flumen deiiciunt perimũtque: reliquos perterritos in fugam agunt, & vt pontem Atheſi fl. impoſitum petant, compellunt. Id conſpicatus Andreas Burgius, præfectus militum, ſperans, ſi pons reſcindatur, fore vt milites D equiteſque, ablata fluminis tranſeundi facultate, continerentur, ſeque in hoſtes neceſſario conuerterent, accurrens ſolutis retinaculis pontem propulit. Quæ res in contrarium, atque ipſe exiſtimauerat, vertit. Qui enim ſemel fugæ ſe mandauerant, ea ſpe, vt ſi flumen tranſire poſsent, in tuto ſe crederent futuros, vbi pontem ſublatum viderunt, plerique omnes ſe in flumen præcipitarunt, & armis equiſque depreſſi atque implicitì perierunt. *Bembus lib. 1. Venetæ hiſt.*

Non aggrediendo.

Ivlianvs Apoſtata, ſuadentibus proximis, vt aggrederetur ſæpe fallaces ac perfidos Gothos, Hoſtes ſe quærere meliores dixit: Illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis diſcrimine venderentur. *Sigonius lib. 6. Imp. occid.*

Terrendo hoſtem.

Xerxes vt terrorem ſui Græcis iniiceret, Helleſpontum ponte iungi, Athon montem perfoſſum nauigari iuſſit: vt de natura rerum victor, de hominibus mox triumphum ducturum videretur. *Diod. lib. 11.*

Hoſtes non perſequendo.

Apolloniæ in Epiro Cn. Pompeius C. Iul. Cæſaris caſtra E oppugnabat. Fugientibus Cæſarianis, adeo res deploratæ Cæſaris erant, vt cũ Pompeius ſiue ſuſpicione aliqua, ſiue fortuna non eſſet tam eximium actum proſecutus, ſed compulſis intra vallum iis, qui fugiebant, receptui cecinisſet, diceret diſcedens Cæſar ad amicos: Hodie penes hoſtes victoria erat, ſi haberent vincentem. Ergo mutato conſilio, inſtituit in Macedoniam contra Scipionem ducere, vt Pompeium quam longiſſimè à mari traheret, ne à claſſe ſubſidium habere poſſet. Sic tandem in campis Pharſalicis victor, bello finem impoſuit. *Plut. in Cæſare.*

Hoſtibus nimium inſtando.

☞ *Huc etiam Tit. Pacem ſtultè repudiare, referri poteſt, quatenus hoſtis nimium vrgetur.*

Contra Antigonum Aſiæ Regem, & Demetrium Poliorcetem eius F. qui rebus maximis geſtis Græciam à Caſſandro liberauerant, & ſucceſſibus elati reliquos omnes præ ſe contẽnebant, conſpirarunt reges omnes Alexãdri ſucceſſores, Ptolemæus Ægypti, Seleucus Babyloniæ, Caſſander Macedoniæ, F Lyſimachus Helleſponti. Demetrius, qui plurimos & delectiſſimos equites ducebat, concurrit cum Antiocho Seleuci filio: atque vſquedum profligauit hoſtẽ, præclare certauit; ſed hoſtium tergis inſolenter & ambitioſè inſtando labefecit victoriam. Neq; enim regreſſus coniungere ſe peditatui valuit elephantis interiectis. Cernens autem aciem Antigoni Seleucus nudatam equitatu, non irrupit in eam, ſed irruptionem minitans circumuectus eſt, ac poteſtatẽ militibus fecit tranſeundi ad ſe: quod euenit. Magna enim pars abrupta tranſitionẽ voluntariam ad illum fecere, reliqui dederunt terga. Petente Antigonum ingenti hoſtium globo, cùm quidã ex iis qui circa eum erant, diceret ei: In te hi Rex: Quo vero propoſito, iſti, inquit, me petunt? At Demetrius ſuppetias veniet, idq; vſq; ad extremum expectans & reſpectans filium grandine in eum coniecta telorum, occubuit, aliiſque comitibus & amicis eum relinquentibus, ſolus apud cadauer Lariſſæus Thorax remanſit. Ita prælio decreto victores Reges totum imperium quod Antigono & Demetrio parebat, ſicut magnum corpus diſcer G ptum diuiſerunt inter ſe, illorumq; prouincias connexerunt ſuis, quas ante tenebant. Demetrius quinque millibus peditum, & quatuor equitum fugam cœpit. *Plut. in Demetrio.*

Vrbes oppugnando.

Philippvs Rex Macedonum, cum proditione ciuitatem Melitæorum occupaturus eſſet, dupliciter errauit. Nam & ſcalas non ſatis longas attulit, ſicut neceſſitas requirebat, deinde & tempus non ſeruauit. Cum enim circa mediam noctem venturum ſe conſtituiſſet, ante tempus exercitum è Lariſſa mouit & in agrum Melitæorum maturius venit: cumque ſcalarum commenſurationem non haberet, nec per portam ingredi poſſet, quod coniurati, quos in ciuitate habebat, tempore excluſi opem illi ferre nequirent, multis ſuorum amiſſis, cum dedecore reuerſus eſt. *Polybius Hiſt. lib. 9.*

Flumina deriuando.

Henricvs Saxonum Dux, Diminum Sclauorum oppidum obſidens, cum expugnationem dubiam difficilemque animaduerteret, amnẽ, qui caſtra ſua à mœnibus diuidebat, tranſuerſo deduxit alueo. Quo facto hoſtium muris ſummam defenſionis opem conciliauit, præſidium eius longiore licet curſu pro oppugnatione molitus. Ea re effectum eſt, vt actam æſtate ob H ſidionem autumno inglorius ſolueret. *Saxo lib. 14.*

Pontem reſcindendo.

Andreas Burgius pontem Atheſinum reſcindens, Venetos magna affecit clade imprudens. ☞ *Vide Tit. præcedentem: Stulti in fuga ſuorum militum impedienda.*

STVLTITIA IN IVDICANDO EXTRA BELLVM.

Ivdices ſtulti, tam priuati quam publici. Svspicio ſtulta, Error iudici.

☞ *Ex Tit. Suſpicionis huc ea, quæ falſum de alienis bonis maliſve iudicium continent.*

RESPECTV RERVM CONSIDERATARVM PER SE, IVDICIVM STVLTVM DE

Controuerſiis, Litibus, Sententiis, Iudices ſtulti.

☞ *De Iudicibus ſtultis primo libro huius Voluminis egimus generatim. Hic ea tantum, quæ ad Senatus vel Fori vel concionis controuerſias pertinent.*

Apud Perſas pueri varias inter ſe lites in Iuſtitiæ ſchola

exercent. Acciderat tale quid. Puer grandis, cui tunica parua A erat, puerum alium paruum, cui magna erat tunica, exuit: ac ſuam quidem illi circumdedit, illius autem ipſe veſtem induit. Iudex his Cyrus, etiamnum puer datus, vtrique melius eſſe pronunciauit, ſi quiſque tunica ſibi conueniente vteretur. At hic eum verberibus magiſter cæcidit, cum diceret, ita cognoſcendum eſſe ſi quando de eo quod cuique conueniret, iudex conſtitueretur, cum vero iudicandum foret, vtrius ſit tunica, tum nimirum ſpectandum eſſe, quæ poſſeſſio iuſta ſit, eumne, qui vi rem abſtulit, an qui fecit emitve, æquum ſit poſſeſſorem eſſe. Deinde ſubiiciebat, id eſſe iuſtum, quod legibus conſentaneum foret: quod autem legibus aduerſaretur, violentum putari debere. Quare iudicem ſecundum legem ſententiam ferre iubebat. *Xenophon. de Inſtit. Cyri. lib.1.*

Id Athenienſibus fato datum erat, vt abuſi ingenio, ſi quid publico concilio decernendum foret, in deteriorem partem plerumque ſtatuerunt, ſemperque quod in diſcrimen adduceret, conſilium ſequerentur. Quare verbum Anacharſis fuit, Sapientes in concionibus ſententiam dicere apud Græ- B cos, ſtultos vero diiudicare. *Alex. lib.4. cap.11.*

Vrbium excidio.

Tum crudele fuit Conſtantinopolis excidium, vt Ilij vltionem, diruti Byzantij calamitatem multi crediderunt, Græcis Barbarorum vi pereuntibus. Romani quidam conſtanter aſſeuerant, vltionem apprehendiſſe Græcos, propter ea, quæ Barbaris fecerunt in Ilij deſtructione. *Chalcondylas lib.8.* Abſurditatem vero iudicij quis non miretur? Grammatico potius impio, quam Chriſtiano hiſtorico conuenientis?

Metalli fodinis.

Fama aliquando ſparſa eſt apud vulgus Athenienſe, in Hymetto multa ramenta auri conſpecta eſſe, quæ formicæ pugnaces cuſtodirent. Illi vero, arreptis armis, contra eas excurrerunt. Cum vero re infecta rediiſſent, fruſtraque afflictati, alij alios deriſerunt, dicentes, σὺ δ᾽ ᾤου χρυσοχοήσειν hoc eſt, Tu putabas ramentis multis collectis, te aurum futurum, ac eualurum diuitem. Cum deriderentur itaque à Comicis, Eubulus ait Nos aliquando Athenienſibus perſuaſimus, vt armis arreptis in Hymettum exirent. *Suidas.*

C *Epiſtolis.*

Fama eſt, cum grauiſſimæ res de Catilinæ coniuratione, quæ penè Remp. euertit, tractarentur in ſenatu, diſſentientes ſententiis M. Catonem & Cæſarem commiſſos fuiſſe: interea paruum epiſtolium foris allatum cum Cæſar ſubmiſsè legeret exclamaſſe Catonem, Indignam rem eſſe, quod ab hoſtibus Cæſar nuncios & literas acciperet. Cum multi obſtreperent ei, atque ideo tabellas Cæſar, vt acceperat, traderet Catoni: illum lectam ſororis Seruiliæ (quæ Bruto nupta erat) laſciuam epiſtolam abiecisse ad Cæſarem, ac dixiſſe, Cape temulente: mox ad ſententiam & orationem deintegrò fuiſſe reuerſum. Vſque adeò Seruiliæ fuit in Cæſarem peruagatus amor, vt M. Brutum Cæſar Dictator clariſſimum habuerit, quòd eum ex ſe natum arbitraretur. *Plut. in Bruto.*

Linguis addiſcendis.

Quidam cum à parentibus miſsus eſſet in Galliam, vt Gallicè diſceret, cum illic egiſset quatriduum, querebatur apud ſuos, quod nondum loqueretur Gallicè: putans hanc vim habere ſolum ipſum, vt quiſquis adiſset Galliam, illicò Gallicè loqueretur. *Eraſmus in Adag.*

D *Cædis cauſa*

RAGVELIS Ancilla, Saram eius filiam ſepties viduam, & adhuc virginem, virorum ſuorum interfectricem anſa eſt appellare, Quos tamen Deo volente à dæmonio præfocatos tradit Scriptura, vt illa tandem Tobiæ Deum timenti integra inuiolataque ſeruaretur. *Morul. lib.5. cap.1.*

Mirum in modum ſuperſtitioſus ſcriptor PAVSANIAS penè putat, C. Caligulam, ſæuiſſimum principem, necatum, quod Cupidinem illum fama celebrem, propter quem Theſbiæ viſebantur, ſuſtulerit (Quæ res etiam exitium attulerit Neroni, qui in ſuas ſedes illum reportatum iterum demolitus inde ſit) Etenim Deum illum mente dediſſe ſtultiſſimo Imperatori, vt Caſſium Chæream tribunum contumeliis irritaret, cum ſemper ſignum illi petenti daret obſcænum, cum ludibrio quodam & contemptu. Vnde ille tantam contumeliam ferre non potens, vltus eſt iram ſuam nece Imperatoris. *Victorius lib.18. Var. Lect. cap.21.*

Vitibus.

LYCVRGVS Thraciæ Rex, Driantis F. cum multos ex vino inſanientes videret, circumiens vites ſecuri excidit. Quod eius factum *Plato 6. de Legib.* improbat, Neque enim vites excin- E dere debebat, cum ex vino vtilitas maxima percipi queat, ſed fontes potius propius ducere, *τὸν μαινόμενον θεὸν ἑτέρῳ θεῷ νήφοντι κολαζόμενον σωφρονίζειν. Plutar. in lib. de Audiendis poëtis.*

Auium garritu.

PSAPHON deſpectiſſimus, & vltimæ notæ homo, quod vocales aues hæc verba eloqui docuiſſet, Magnus Deus Pſaphon, apud rudes Populos in deorum numerum relatus. *Alex. ab Alex. lib. 6. cap.4.*

QVO AD HOMINIS
ANIMVM. DE HOMINVM
Moribus, Ingenio.

☞ *Vide Tit. Indoles non cognita.*

A. VITELLIVS cum ventri eſſet deditiſſimus, à Galba inferiorem Germanicam prouinciam adeptus eſt, contra omnium opinionem. Cogitabat enim Galba nullos minus metuendos, quam qui de ſolo victu cogitant: cum epularum largitas minimè cum ſapientia copuletur. Et quemadmodum aliena vir- F tus Regibus eſt formidoloſa, ita deſidia minimè metuenda. Putabant plerique Vitellium à T. Iunio adiutum, qui ſub Galba potentiſſimus erat, adeò vt magis contemptu quam gratia eſſet electus, Cæterùm opinione longè falſus eſt. *Suet.*

SOLYMANNVS, Selimo patre mortuo, imperium ſuſcepit. Videbatur mitis agnus rapido leoni ſucceſſiſse, quod ipſe iuuenis rerum imperitus, ac natura (vt ferebatur) quietiſſimus eſset: quæ tamen falſa opinio multos, atque inter eos Gazellem Syriæ præfectum præcipuè fefellit: qui defuncto Selimo, cui ſe iuramento deuinxerat, veluti iam liber, Syriam ſibi ſubiicere propoſuit. *Iouius in Solymanno.*

Prudentia, Aſtutia, Stultitia.

HERODES Rex Iudæorũ ſtultus, demens & delirus, pro ſtolido Chriſtum à ſe dimiſit, cuius vita abſolutiſſima fuit virtutis idea, quique æterni Patris ſapientia dictus eſt. Sed omnium temeritas & ſtultitia mala, regum verò peſſima: vel quia impune peccent, vel quod ad exemplum multò efficacior ſit, quam priuata. *Sab. lib.4 cap.9.*

Eſt ſibi ipſa exitialiter oblucinata Attica ciuitas, à Piſiſtra- G to decepta. Diuerberauit ſe ille domi, vt crederetur iniuria ab inimicis affectus. Quo aſtu tenuit, vt præſidio ſeptus in publicum prodiret. Sed dum priuatæ ſaluti ſtudioſè cauet credula multitudo publicæ oblita eſt. Vſus conceſſis armis eſt Piſiſtratus, non vt ciuis, ſed vt hoſtis: non vt ſe tegeret, ſed vt patriam affligeret: dubium maiorne fallendi artifex, an carnifex crudelior. *Idem ibid.*

M. BRVTI inſaniam fictam Tarquinij diiudicare non potuere: nec priùs ſapientem illum cognouêre, quam regno ab eodem fuere exuti.

Fortitudine, Audacia vel timiditate.

☞ *Conſule Tit. confidentia nimia, quatenus ſuis viribus ſuoque robori plus quam deceat, aliorum minus quam deceat, tribuunt.*

SYBARITA mollis homo, cum Lacedæmonẽ veniſſet, & in publicas illas cœnas vocatus eſſet, cũ & ipſe in robore accumberet (ἐπὶ τῷ ξύλῳ) vt reliqui, inquit: Se ante obſtupuiſſe, audita Lacedæmoniorum fortitudine: nunc vero cum inſtituta ipſorum videret, nulla re aliis meliores iudicare, nam ignauiſſimus etiam quiſque optaret mori potius, quam vitam illam ducere, H atque in tot malis perdurare *Athen. lib.12. Dipnoſoph. & Plut. in Pelopida.*

Quantum Romana ciuitas in Q. FABIO Maximo oblucinata eſt, tantumdem minus in Minutio: in hoc temeritatem pro fortitudine complexa, in illo prudentiam pro timiditate grauiter auerſata. Vna tamen hora docuit, multitudinis eſſe proprium nihil ſapere, temereque iudicare: vt vbi conſilio opus eſt, euentum requirat. *Sab. lib.10. cap.2.*

Caſtitate, libidine.

☞ *Conſule Tit. Zelotypia, quatenus alieno pudori improbè diffidit. Item Tit. Aſtus Amatorij.*

Quis de LVPO Senonum Epiſcopo non malè opinaretur, ſi eum præceſſoris ſui filiam virginem, iam adultam (quam iuxta ſe educabat) tenerrimè diligere conſpexiſſet, & quanta ille ſanctitate polleret, ignoraſſet. Sed profectò neq; nota ſanctitas obſtitit, quin aliquando Domeſtici eius ipſum nimij, in puellam amoris inter ſe taxarent. Quod ipſe reſciens, coram omnibus euocatam oſculo excepit, dicens. Nõ offendunt obloquentium verba, quem propria non inquinat conſcientia.

Quoniam

A Quoniam autem virginis animum in Dei amore propenſum cognouerat, eam ardenter quidem, ſed corde ſincero diligebat. Nihil prauum de ipſo conijcere debuerunt, quem irreprehẽſibilem totius reliquæ vitæ inſtitutio teſtabatur. *Marul. l.5. c.1.*

Quidam Alexandriæ Vitali monacho de proſtibulo egredienti obuiam factus, alapam incuſſit, quòd ab eo libidinis causa infamem locum frequentari diceret. Et ſtatim ille à dæmonio correptus malè torqueri cœpit. Aſſiduus quippe ibi erat Vitalis, non libidinis cauſa, ſed vt quæ ſe libidini proſtituerant, a tam turpi vitæ propoſito reuocaret. Ad ſingulas enim penetrans, oblata pecunia noctem paciſcebatur: neque quicquam tota ea nocte aliud quàm dolenter ingemiſcere, & Deum pro ſalute perditæ mulieris deprecari, ita alias ad Deũ conuertere, alias ſaltem eo tempore, vt à ſcelere ceſſarent compellere. Quæ res tunc clariùs patuit, cùm poſt vindictæ diuinæ in percuſſorem miraculum, illæ ipſæ mulieres, apud quas aliquando pernoctauerat, palàm confiterentur: atque idem percuſſorem ſuum miseratus, oratione ſanitati reſtituiſſet Ioannes Alexandrinus Epiſcopus delatoribus ita fidem adhi- B buit, vt ſanctum virum ne in lupanaribus quidem impudice verſari crederet. *Idem, & Sabell. lib. 10. cap. 2.*

Clavdia & Tvtia Veſtales, parum ſanctè ſuam tueri virginitatem vulgò creditæ. Verùm vbi & hæc nauium vado remolita eſt, cinguloque aduerſo Tyberi pertraxit, illa aquam hauſit cribro, concidit fama mendax, & quàm ſtultè multi ex populo Rom. iudicarunt, tam dolenter & afflictim ſuæ temeritatis pœnitentiam egêre. *Idem. ibid.*

Herodes Rex Iudæorum accerſitus à M. Antonio ad dicendam cauſam de obiecto necis Ariſtobuli ſummi Pontificis crimine, quem per luſum in piſcina natantem ſubmergi curauerat: commiſſa regni cura Ioſepho patruo, clàm ei mandauit, vt ſi Antonius in ſe grauius aliquid ſtatuiſſet, confeſtim Mariammen interficeret. Sic enim ſe affectum erga vxorem, vt etiamſi poſt ipſius mortem aliquem potiri cõtingat illius pulchritudine, ad ſuam id iniuriam pertinere exiſtimet. Ioſephus id Mariamni detegit, hoc ipſo ſummum Herodis amorem ipſi commendaturus. Quod cùm Mariamme Herodi reuerſo inter complexus aperuiſſet, ſuſpicatus Rex id ſecretum ſtupri C conſuetudine proditum, ipſum Ioſephum ne in conſpectum quidem ſuum admiſſum interfici iuſſit. Nec multò poſt ipſam etiam Mariammen falſis criminibus adulterij & veneficij circumuentam interemit. *Ioſephus lib. 15. cap. 4. & 11. Antiq.*

Devtera Gallorum Regina, ſuſpicione falſa inducta, propriam filiam interemit, quòd eam à Theodeberto marito amari ſuſpicaretur. *Fulg. lib. 5. cap. 8.*

Florentinus ciuis peregrè profectus, cùm poſt annum, qua die domum rediit, vxorem parturientem deprehendiſſet, quæſiuit à vicina matrona, An filius ſibi duodecim menſium naſci poſſet? At illa ſtultitia hominis conſpecta. Certè, inquit. Nam ſi mater ipſo conceptus die aſinum fortè viderit, more aſinæ per annum integrum geſtabit vterũ. *Poggius in Facetiis.*

Sobrietate, Ebrietate.

Dominus noſter Iesvs Chriſtus Iudæorum in iudicando malitiam arguens: Venit, inquit, Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens: & dicitis, Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum D & peccatorum. Tales ſunt, qui de omnibus malè ſentiunt, & quicquid egeris, vitio vertunt. *Marul. lib. 5. cap. 1.*

Germana, monaſterij Thebaidis ſoror, ſorori Euphraxiæ per hebdomadam interdum perducta ieiunia, quæ admirari debuerat, vitio dedit: auſa dicere, iis ab illa nihil aliud quam viam affectari, vt cæteris preæeſſet, eò quòd hoc ieiunii genus nulla antea præter Abbatiſſam attentaſſet. Tantam in iudicando temeritatem Abbatiſſa nequaquam inpunitam dimiſiſſet, niſi Euphraxia de ſe obloquenti protinus veniam ſuis precibus exoraſſet. *Idem.*

Cultu, Luxu.

Ephrem eremita columnam ignis ad cœlum vſque porrectã viderat, audieratque talem eſſe magnum Baſilium Epiſcopum: & hac viſione illectus, Cæſaream venerat, vt tantæ exiſtimationis hominem oculis quoque conſideraret. Sed cùm ſolenni Epiphaniæ die Pontificali pompa in magno clericorũ cœtu fulgentem conſpexiſſet, ipſum elatæ ſuperbiæ columnam eſſe cenſuit, non ignitæ charitatis. Vocem poſtea è cœlo delapſam audiuit. Multò plus ipſum voluptatis capere, felem, quã in cella ſua habebat, manu demulcendo, quam Baſilium Epiſcopum ſacris veſtibus ſeſe ornando. Mox à Baſilio accitus, cum eiuſmodi cogitationis errorem ſibi obiici audiuiſſet, cognouit Deum in eo eſſe, qui aliorum arcana ei reuelaret. B Proſtrauit ergo ſe, & peccatum confitens, veniam petiit: atq; ita iam deinde, vt erat, de ipſo definire cœpit, quantò ſcilicet exteriori apparatu elatior videretur, tantò interiùs humiliorem eſſe. *Marul. lib. 5. cap. 1.*

Carthuſienſis cœnobij Præpoſitus Bernardo Clareuallenſi Abbati, cùm ille ad ipſum viſendum equo vectus aduenisſet, ephippij nimis elegantis vſum exprobrauit. Attamen qui Deum magis quàm equi phaleras animo voluebat, quale ephippium illud eſſet, cui inſidens à Clareualle iter egerat, penitùs ignorabat, & ab iis, qui ſecum venerant, Quale eſſet? quærere cœpit. *Idem.*

Diogenes Cynicus ad philoſophicum Platonis conuiuiũ ingreſſus, aulæa & periſtromata Mileſia in terram deiecta pedibus conculcans: Calco, inquit, Platonis factum. Tum ille, Calcas, reſpondit, ſed faſtu maiore. *Laert. & Plut.*

Pietate, Cultu Dei.

F Annam Helcanæ coniugẽ Domino in Silo ardentiùs deuotiuſque ſupplicantem, cùm conſideraſſet Heli ſacerdos, temulentam putauit: Vſque quò ebria eris, inquit, digere pauliſper vinum, quo mades. At ipſa à Domino exaudita, ſterilitatis opprobrium fœcunditate deleuit. *Marul. lib. 5 cap. 1.*

Michol vxor Dauidis, cùm Regem Ephod lineo accinctum, & præ gaudio ſubſilientem corã area Domini vidiſſet, deſpexit atque contempſit: leuitati adſcribens, quod humilitatis erat, & magnæ in Deum pietatis. Ille ergo quantum ſe humiliauerat, tantum gloriæ adeptus eſt. Ipſa verò perpetuæ ſterilitatis contumeliam tulit, vt ſe eius cõiugio indignam cognoſceret, quem ſcurris comparandum exiſtimauit. *Idem.*

Idololatria, Superſtitione.

Rubenitæ Gadini & dimidia tribus Manaſſis, cùm ſubacta iam terra ſancta cis Iordanem, a Ioſue domũ diu itterentur in Galaatidem trans Iordanem (eam namque terræ portionem ex Dei mandato è Moyſe obtinuerant) poſteaquàm ad ripã Iordanis, quæ eſt in Chananæa, peruenerũt, illic ingenti mole aram extruxerunt. Quod vbi reliqui Iſraëlitæ intellexe- G runt, rati eos ſacrificiorum cauſa eam aram extruxiſſe, contra Domini præceptum, Silunte conuenerunt, vt expeditione cõtra eos ſuſcepta, propter idololatriam eos exſcinderent. Præmisère tamen legatos, Phineem Eleazari Pontificis F. ſacerdotem, cum decem Principibus ſingularum tribuum. Quibus cùm cauſam aræ erectæ Transiordanim expoſuiſſent, non ſacrificij, ſed memoriæ æternæ cauſa extructam, ne Ciſiordanini illis aliquando obiicerent, nihil illis commercij eſſe cum religione Iſraëlitarum acquieuerunt huic reſponſo Iſraëlitæ, & à bello inferendo abſtinuerunt. Itaque eam aram vocarunt Rubenitæ Ed, id eſt, Teſtem, quòd ea teſtis eſſet inter ipſos & Dominum. *Ioſue cap. 22.*

Cambyses Rex Perſarum, cùm contra Æthiopes Macrobios exercitu ducto, magnam partem militum inedia amiſiſſet, & Memphim reuerſus, omnes Ægyptios feſtum diem agere propter Apis apparitionem vidiſſet: ratus id in ſuam fieri contumeliam, quaſi inſultarent ei ob rem malè geſtam, ſacerdotes flagellari, Ægyptios feriantes interfici curauit, ipſe gladio Apim lethaliter vulnerauit. *Herod. lib. 3.*

Perfidia.

H ☞ *Exempla plurima petantur ex Tit. Suſpectos ſibi inuicem reddere hoſtes: quatenus ſuſpicione iniecta hoſtes decepti ſuis diffidunt.*

Hannibal à Petilia Africam claſſe repetens, freto appulſus, dum tam paruo ſpatio Italiam, Siciliamque inter ſe diuiſas nõ credidit, veluti inſidioſum curſus rectorem interemit. Poſtea diligẽtiùs inſpecta veritate, tunc abſoluit, cùm eius innocentiæ nihil vltra ſepulchri honores dari potuit. Igitur anguſti atq; æſtuoſi maris ex alto tumulo ſpectatrix ſtatua, tam memoriæ Pelori, quàm Punicæ temeritatis, vltra citraque nauigantium oculis collocata indicium eſt. *Valer. lib. 9. cap. 8.*

Ioannes Damaſcenus Hebræus, captus in litore maris à piratis Saracenis, & à Theodoſio Imp. redemptus: cùm in ſuſpicionem proditionis veniſſet, dextra ei ablata eſt: (receptus enim erat in epiſtolarum magiſtrum à Theodoſio) Verùm poſtquam deprehenſus fuit, qui literas proditorias ſtylo Damaſceni probè expreſſerat, in honore apud Imperatorem fuit. *Volater. lib. 16. Anthrop.*

A Corpus. De

**Forma.*

PARIS Priami F. iudex formæ inter tres deas, Mineruam, Iunonem, & Venerem, à Ioue conſtitutus, pomum aureum Veneri dedit, Helenæ formoſiſſimæ connubio pellectus. Quæ priuata ſeu ſtultitia ſeu iniuſtitia Troiano excidio anſam dedit. Sic *Euripides in Hecuba:*

ἐκρίθη δ' ἔρις, ἃν ἐν ἴδᾳ
κρίνει τρισσὰς μακάρων
παῖδας: ἀνὴρ βούτας
ἐπὶ δορὶ καὶ φόνῳ καὶ ἐμῶν
μελάθρων λώβᾳ.

Exercitatione.

Vettones Hiſpaniæ pop. barbari, cùm primùm Romanorum caſtra intuentes, quoſdam centuriones deambulationis cauſa in via progredientes reflecti cernerent, inſanire homines ſuſpicati ſunt. Itaque eis viam ad tabernacula commonſtrabant, quaſi ſemper aut quieſcere aut pugnare neceſſarium arbitrarentur. *Strabo lib.3.*

Indi occidentales, vbi ſaltantes conſpexère Hiſpanos, at-
B toniti eos tanquam furioſos inſpexère: multoque ampliùs eos tam citò ad ſeſe redire mirati. *P. Cieza.*

Fortunas. De

Felicitate, Calamitate.

Chuſſæi ſimplicem illum & rectum, Deoque probatum virum Iob, eò quòd calamitatibus opertus fuerat, iudicarunt iniuſtum. Ipſi Dominus inter aduerſa patientiæ meritum exagerat, ſed falſi rerum exiſtimatores, non habentes in quo eum manifeſtò arguant, occulti criminis reum putant, quia in miſeriis vident. *Marul. lib.5. cap.1.*

Opulentia, Diuitiis.

M. CRASSVS neminem cenſebat vel prædicabat diuitem, qui ſuis fructibus exercitum alere non poſſet. Atqui bellum vt ait Archidamus, certum modum non habet pabuli. Itaque opes ad bellum definiri nequeunt. Sed diues ille, cui in ſuo vitæ genere neceſſaria ſuppetunt. *Plut. in Craſſo.*

Dignitate ordinum.

SIGISMVNDVS Imp. dum Concilio Baſilienſi præeſſet, habuit in aula ſua Iureconſultum Georgium Fiſcellinum, quem paulò antè ad ordinem equeſtrem prouexerat. Is cæteris, vt in
C conſilio fit, in partes deliberandi gratia per ordinem deſcendentibus, dubitabat, an ad doctores, an ad equites tranſiret, & tandem ad equites ſe contulit. Quod intuens Sigiſmundus: Næ tu, inquit, Georgi, nimis ridiculus es, qui militiam literis anteponis, cùm ſcias, ex idiotis me vel ſexcentos vno die equites creare poſſe: at ex eodem genere, ne vnum quidem per totam vitam meam doctorem. *Dubrauius lib.25. & Æneas Sylu. lib.4. Com. in Res geſtas Alfonſi.*

Fama nominis.

M. TVLLIVS Cicero, cùm Romæ multos adoleſcentes nobiles quod ſe contra diſciplinam militarem geſſiſſent accuſatos, egregiè defendiſſet: elatus eo, è Sicilia Romam contendens, in Campania incidit in quendam ex primoribus, quo cù ſibi exiſtimabat intercedere gratiam: Quique ſermo eſſet inter ciues de rebus ſuis geſtis, & quid ſentirent? quærit reſpondente illo: Tu verò, Cicero, vbi hoc ſpatio fuiſti: Animo planè concidit, quòd mentio ſui in vrbem tanquam in vaſtum incidens pelagus, nihilo ſe ad gloriam reddidiſſet conſpectiorem. Ardebat enim ſupra modum celebrari, tenebatque eum perpe-
D tuò cupiditas immenſæ gloriæ: quæ multa eius præclara conſilia frequenter interpellauit. *Plut. in Cicerone.*

Amicitia.

CN. Pompeius, cùm in tractanda Rep. M. Catonem ſibi aduerſum fore videret: neptes eius ſibi & filio in matrimonium dari petiit, quo mitigaret Catonis animum. Verùm Cato ſimpliciter hanc familiaritatem repudiauit, timens, ne ſi conglutinatus cum Pompeio fuiſſet propinquitate, etiam in ambitionis ſuſpicionem veniret, eaque aſpergeretur. Sed ex euentu apparet in totum erraſſe Catonem, qui affinitatem hanc nō inierit, ſed permiſerit eum deuolui ad Cæſarem, & conciliare nuptias, quæ Pompeij & Cæſaris opes in vnum contrahentes penè euerterunt Romanum imperium, Rempub. certè extinxère: quorum fortaſſe accidiſſet nihil, niſi leuia veritus Pompeij offenſa Cato, in maximis conniuiſſet, vt adiungeret ſe aliorum potentiæ. *Plut. in Catone & Pompeio.*

RESPECTV PERSONARVM IVDICIVM STVLTVM DE.

Deo. E

SIMON Phariſæus, apud quem Ieſus O. M. diſcubuerat, eum non eſſe Prophetam, inde ſuſpicabatur, quod ſe à peccatrice muliere tangi permitteret. At miſericors Dominus ſecretas eius cogitationes in medium proferens, mulieri peccata palam dimiſit, vt ſe non ſolum prophetam, ſed etiam Deum eſſe probaret. *Luc. 7.*

Diis.

ALEXANDRO M. Tyrum obſidente, quidã viſum huiuſmodi ſibi apparuiſſe narrauit, tanquam Apollo dixiſſet, Tyriam vrbem ſibi deſerendam eſſe. Id ipſum cùm ab eo homine in Alexandri gratiam confictum fuiſſe plebs ſuſpicaretur, iamq; lapidibus eum impetere iuniores quidam vellent: à magiſtratibus ſubtractus ille è medio, in Herculis templum cõfugit. Sed nihilo magis Tyrij eius rei ſuperſtitione ſe exſoluerunt, qui catenas aureas Apollini ſigno iniecerunt: ita impeditum non ampliùs ex vrbe poſſe eum demigrare cenſentes. Capta vrbe, Apollini catenas aureas & compedes à Tyriis iniectas Ale- F
xander detraxit, atque Philexandrum appellari iuſſit. Herculi magnificentiſſimum ſacrificium peregit. *Diod. lib.17.* At *Plut. in Alex.* catenas ſtatuæ iniectas, & clauis baſi affixam fuiſſe, & per contumeliam Alexandri fautorem appellatam affirmat.

DECIVS Mundus adoleſcens Rom. Paulinæ matronæ honeſtiſſimæ amore captus, per annum quandam ſacerdotes Iſidis corrupit, vt mulieri perſuaderet, deum Anubim forma eius captum: eam ad cœnam & amplexum appellare. Paulina, cum ea de re multos ſermones cum marito habuiſſet, ab eo impetrauit læta vt in templo Iſidis vna nocte obdormiret Venienti in templo paratur lectus à ſacerdote. Superuenit Decius res denique ita comparatur, vt Paulina ſeſe crederet à Deo complexam; atq; id non celabat vel maritum, vel alias ſibi notas atq; familiares vicinorum matronas. Tenebat omnes ſumma admiratio: ſolaque fidem faciebat eximia, probata & experta Paulinæ pudicitia donec triduo pòſt Mundus inſultans mulieri, fucum factum obiiceret. *Ioſephus Antiq. lib. 18. cap.4.*

Alexandriæ ſacerdos SATVRNI, Tyrannus nomine, quaſi ex reſponſo numinis; adorantibus in templo, nobilibus quibuſq; & primariis viris dicebat, Saturnum præcepiſſe, vt vxor G
huius vel illius pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quòd vxor ſua dignatione numinis vocaretur, exornatã & donariis onuſtã cõiugẽ mittebat ad Tẽplũ. Tyrannus clauſis ianuis & traditis clauibus, diſcedebat: mox per occultos meatus intra Saturni ſimulacrum irrepebat. Per hoc alloquebatur variis modis mulierẽ ſupplicantem, & arte quadam repentè extinctis luminibus deſcendens, conſternatam muliuſculam comprimebat. *Euſeb. lib.11. cap.25. Hiſt. Eccl.*

Populis.

M. CATO ad filium ſic ſcribit: Dicam de iſtis Græcis ſuo loco Marce fili, quid Athenis exquiſitum habeam, & quòd bonum ſit eorũ literas inſpicere, non perdiſcere. Vincam nequiſſimum & indocile genus illorum, & hoc putã vatem dixiſſe: Quandocunque iſta gens ſuas literas dabit, omnia corrumpet. Tum etiam magis, ſi Medicos ſuos huc mittet. Cæterũ vanum hoc ipſius præſagium fuiſſe, euentus docuit. Nam tũc primum Roma ad rerum culmen euaſit, cum omni ſe Græcæ eruditioni dediſſet. *Plut. in Catone, & Plin. lib.29. cap.1.*

Principibus.

AGRIPPINA Neronẽ filium deterruit à ſtudio Philoſo- H
phiæ, quòd exiſtimaretur inutile geſturo principatũ. *Suetonius.*

Gothorum fuit inſtitutum, ne literis imbuerentur Reges, quòd illæ longo ab fortitudine interuallo abeſſent, ac magnanimitate: quin item effeminari potius animos, remollitoſque ad timiditatem dilabi. *Celius lib. 8. cap.1. A. L.* Eapropter Amalaſuentam Reginam ſuam, Theoderici Regis Italiæ F. fœminam doctiſſimam, impensè oderant, quòd Atalaricum F. ſtudiis literarum effeminaret.

Mortuo HENRICO VI Imper. Principum Germanorũ alij Othonem IV. alij ad Philippum elegere. Otho in Pictauia militabat Ioanni Regi Anglorũ auunculo ſuo. Euocatus per legatos Coloniam deducebatur. Tum Philippus Auguſtus Frãcorum Rex fertur irriſiſſe tranſeuntem, & dixiſſe: Si mihi det deſignatus iſte ſuum quo vehitur gradarium, ego illi poſtquã regno potitus erit, tres ciuitates in Francia dabo, Pariſios, Stampes, Aurelios. Qui ſermo cùm ad Othonem perueniſſet, Regi miſit equum optimum, ceu arrhabonem promiſſi. Multis vtrinque prælis varia fortuna geſtis, tandem cæſus Bam-

bergæ

bergæ per Othonem Vitliſpachium Philippus, Otho ſolus rerum potitus eſt. *Crantz. lib.* 15. *&* 29.

Edixerat HENRICVS Leo, Saxoniæ Dux, prouinciale in Ertenborg conuentum Vandalis, & verba fecerat ad regulos ſuper Chriſtianiſmo ſuſcipiendo. Ad quem Niclotus Regulus Obotritorum ait: Sit Deus (quem nos quoq; in cœlis regnare credimus) Deus tuus: tu verò eſto Deus noſter, & ſufficit nobis. Cole tu illum quem voles religioſiſſimè, nos te venerabimur. Arridens corripuit eum Dux de verbo ſtultitiæ pleno. Etſi hoc videbatur etiam Niclotus velle, immunitatem tributorum relaxandã eſſe: iis relaxatis, facilè religioni ceruices ſubmiſſuros Vandalos. *Crantz. lib.* 4. *Vand. cap.* 24. *&* 25.

BAIAZETES Turcicus Imp. dicebat, Ferdinandum Hiſpaniæ Regem, qui Chriſtianorum prudentiſſimus haberetur, minime ſibi ſapientem poſſe exiſtimari, quòd Iudæos Chriſtianiſmum amplecti recuſantes, ſuis regnis expuliſſet, quos ipſe in Græcia cupidiſſimè acciperet: quando vna hominum frequentia diteſcere amplificariq; regna viderentur. Nec multum ad Rempub. referre, ſi coloni inter ſe religionibus diſſentirent, modo quiſque ad commune æquiſſimi iuris honeſtique moris officium tuendum, colendamque iuſtitiam ſummi Dei rerum omnium opificis nomen adoraret: qua vna in re ipſi Mahometani cum Iudæis & Chriſtianis præclarè conſentire crederentur. *Iouius in Conſaluo.*

Piis hominibus.

IVDAS Iſcariothes vnguentum quo perfunditur Dominus, perditionem vocat. Vt quid perditio hæc facta eſt? inquit. Poterat vnguentum iſtud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. *Marul. lib.* 5. *cap.* 1.

Melitenſes pendentem videntes de manu PAVLI ad ignem aſtantis viperam, ſceleſtum hominem eſſe iudicarunt, quem ex mari ſeruatum fata viuere non ſinerent. At cùm is excuſſa in ignem beſtia nihil mali paſſus eſſet mutati protinus, Deum eſſe dicebant. *Actor.* 28.

MACHETES Abbas in Ægypto (ſicut à Ioanne Caſſiano traditum eſt) fratres incuſare ſolebat quòd vuam in faucibus tumentem tolerare non poſſent, ſed præciderent: quod in cellulis ſagum haberent: quod ſecularibus hominibus oleum pro medicamento conſecrarent. Duo prima ad impatientiam referebat doloris & paupertatis: tertium quandam arrogantiam, virtutiſque oſtentationem præ ſe ferre, aiebat. At verò quòd in aliis reprehenderat, mox ipſe egit inuitus. Nam in morbum vuæ incidens, præ dolore eam præcidi non ſolum paſſus eſt, ſed rogauit. Deinde corpore ex valetudine frigeſcente ſagum admiſit. Poſtremò ſecularium hominum moleſtiis victus, oleum benedixit. Et confeſſus eſt, ſuopte iam exemplo ſe didiciſſe, monachum in quo alios labi iudicauerit, ipſum in eo lapſurum vel nolentem. Veram enim eſſe Domini ſententiam, dicentis: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nam ſi noſmetipſos (vt Apoſtolus inquit) iudicaremus, non vtique iudicaremur. *Marul. lib.* 5. *cap.* 1.

Per FORTVNATVM Tudertinæ ciuitatis Epiſcopum dæmon ab homine expulſus peregrini formam aſſumpſit, & cum clamore incedens paſſim queri cœpit, quod Fortunatus Epiſcopus (qui ab omnibus hoſpitalis ac pius exiſtimatur) ſe ab hoſpitio ſuo cum iniuria exturbaſſet. Hunc Quidam, malignis rumoribus nimis credulus, ac ſimul vt ſe munificentiorem Epiſcopo oſtenderet, domi ſuæ accepit. Sed dum vna cum illo ad ignem ſedens (frigus enim erat) Fortunato licentiùs detraxiſſet, animaduertit confeſſorem ſuum nuſquam comparere, & filium paruulum vertiginoſo volutatu in prunas præcipitari vidit. *Marul. lib.* 5. *cap.* 1.

SECTARIIS IMPIIS.

Apud Mahumetanos ſecta eſt eorum, qui Elaured, hoc eſt Trunci appellantur: & viliſſimo habitu Africam circumeunt, ſtellas vnum Deum eſſe aſſerentes, & nullam legem neque fidem erroneam: cuiq; enim adorare licere, quod ſibi videatur. Horum vnum in foro Alcairi ſe palam cum primaria femina è balneo egreſſa congredi vidiſſe Ioannes *Leo l.* 3. *c.* 43. Africæ affirmat: omnes mox accurriſſe, & veſtes mulieris tanquam ſacroſanctas manibus tetigiſſe. Maritum, cognito facinore, Deum benedixiſſe, ſolennique conuiuio & eleemoſynis gaudium ſuum teſtatum, qui dignus habitus eſſet cuius vxorem Propheta ſimulato concubitu diuinis repleret chariſmatis.

Legatis.

Ammonitarum Rex HANON, Dauidis Regis legatis ad ſe de obitu patris ſui conſolandum miſſis: obiecto quod terrã ſuam exploratum veniſſent, partem barbæ abradi fecit, veſteſque ad nates vſq; ſuccidi, & hac ignominia affectos abire iuſſit. Peruerſa hac de amico ſuſpicione in ſuam abreptus perniciem, pro barbis raſis capitis diadema amiſit: pro ſucciſis veſtibus, regnum. *Marul. lib.* 5. *c.* 1. *& Sab. l.* 10. *c.* 2. *&* 2. *Sam. c.* 10. E

Philoſophis.

EPICVRI libro, cuius index erat, περὶ κριτηρίου ἢ κανών, cuius Laërtius quoque meminit, cùm plurimùm tribuerent Epicurei, atq; eũ inprimis ſuſpicerent: non humano ingenio, ſed diuino confectum, ac de cœlo delapſum oſtendere ipſum volentes διοπετὲς appellabant. *Cicer. in* 1. *l. Nat. Deor.* cœleſtem dixit. At Epicureorũ aduerſarij contemnebant eos, qui tãtoperè admirarentur id opus, tãque grãdi nomine appellarẽt, vt Plutar. in com. aduerſus Coloten Epicureum. *Vict. l.* 19. *Var. Lect. c.* 16.

Mendicis.

D. FRANCISCVS dum iter ageret, incidit in hominem, cuius veſtimẽta diutino vſu detrita, vix pudẽda corporis operuerãt; & nuditatem eius dolens ſubſtitit, ſuſpirauit, ingemuit. Frater verò qui illum comitabatur: Quid, inquit, ita triſtaris, pater? etſi hic indumentis eget, forſan abundat concupiſcentiis. Tũc F Franciſcus iuſſit protinus, vt ille ſua ſe tunica exuens, pauperẽ tegeret: & quia de ipſo perperam opinatus fuerat, ab eodem veniam rogaret: ac tandem diſceret, nefas eſſe, miſerorum mores ſuggillare, indigentiam negligere. *Marulus l.* 1. *c.* 2.

Infantibus.

HENRICVS Goritiæ Comes, muliere corruptior, filios inpuberes noctu vinum reſpuentes, ſpurios eſſe ſuſpicatus eſt. *Æneas Syluius de Europa, cap.* 20.

IVDICIA BELLICA STVLTA.

STVLTITIA IN IVDICANDO Bellica.

Qui Stratagematum locos euoluet, ſexcenta huius generis exempla reperiat. Stratagemate vti, prudentis eſt Imperatoris: eodem vinci, ſtulti, & aliter quàm deberet de hoſtium conatu iudicantis. Iphicrates certè, interrogatus, Cur abſente hoſte caſtra vallo cingeret? Turpiſſimam in Imperatore vocem eſſe reſpondit, Non putaram: eoque magis, quoniam in bello bis peccare non liceret. Qui votes locos percurrere poterit, ne eadem ſæpè repetere cogamur. Reliqui exemplorum Scriptores Titulum habent, Error in bello G *quantum poßit, qui idem eſt planè cum præſenti.*

DE REBVS SVIS, ET SVORVM, DVCIS, Militum, Sociorum, Auxiliariorum. Vtputa de VICTORIA ADIPISCENDA.

CONFIDENTIA victoriæ nimia.

☞ *Conſule Tit. Confidentia victoriæ. Illic Perturbatio, hic rationis perturbatæ ratiò habetur.*

Perſæ Athenienſium opes contemnentes, cùm in Marathonem irrumperent, Parium marmor, ac ſi hoſtem iam viciſſent, trophæi erigendi cauſa, Ramnuntẽ vſq; deportandum curarant. Cæterùm Nemeſeos ira, afflictis ad Marathonẽ Perſis, Phidias ex eo marmore Nemeſis ſignum fecit. *Pauſ. in Atticis.*

Heruli Italia pulſi ab Oſtrogothis, Rege eorum Odoacre cũ optimatibus Rauennæ cæſo, in Pannonias reuerſi, antiquas ſedes repetiuère. Quas etſi Longobardi occuparant, remanſit tamẽ in latiſſima prouincia locus, qui reliquias caperet Herulorum. Venerat Rodulphi Herulorum regis germanus negotij cauſa ad Tantonem regem Longobardorum, & ab illo perbenignè acceptus erat. Cùm peracto negotio iam redire conſtituiſſet, à proceribus Longobardis deductus, iter agebat, H qua regis filia demorabatur. Procax puella, cùm videret peregrinum hominem honoris gratia à ſuis deduci proceribus, miſit ex ſuis, qui illum ad colloquium domino inuitaret. Ille non grauatus venit. Salute accepta ac reddita, cùm ſtaturam hominis puſillam inter ſuos petulans puella contemneret, & ille ferociùs militaritérque neſcio quid reſponderet: orta (vt fit) rixa, à multis opprimitur. Herulorum Rex, gentis ſuæ robur & exercitationem in armis ſciens, miſſis ducibus ſuis, copias illis commiſit: ipſe alea ludebat. Hominem in ſpecula conſtituit, qui pugnæ exitum & victoriam renunciaret; capitis periculum denuncians, ſi fugientes Herulos ſignificaret, tam ſibi certus videbatur de ſuorum victoria. Sed congreſſi Heruli vincuntur. Speculator exclamat, Væ tibi infelix Herulia. Rex audiens; Quid eſt? inquit, fugiunt Heruli? At ille. Non hoc ego, ſed tu dixiſti, Rex. Secuti Longobardi victores, Regem oppreſsère, & gentem ad internecionem excidère. Tanto vexillum & galeam Rodulfi deinceps ſemper in prælio ſibi præferri curauit. *Crantzius lib.* 3. *Daniæ, cap.* 2.

Littorivs Valentiniani III. Dux, in ſpem Gothorum ex Gallia pellendorum erectus, exercitum ad vrbem eorum Toloſam adduxit: tantúmque Theoderico Regi metum expugnationis iniecit, vt pacem ſupplex per Epiſcopos poſtularit. Qua præfiducia virium denegata ſummo illum prælio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negotio potiturum. Rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Ætij (nam cùm ſecundas ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat) partim etiam inſita quadam animi temeritate, quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſignificationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupidè magis quàm prudenter commiſſa, infelicem exitum habuit: ſiquidem magna parte ſuorum amiſſa ipſe etiam in poteſtatem hoſtis conceſſit: ac captiuus & vinctus in eam vrbem ductus eſt, in quam ſe victorem & triumphantem inituum ſperarat. Hoſtium tamen haud incruenta victoria fuit, vt niſi captus Dux fuiſſet, dubitandũ fuerit, ab vtra parte ſtatuta victoria fuerit. Hanc cladem, Ducis ac Romanorum ſuperbia Deum immiſiſſe contendit Saluianus Maſſilienſis per hoc tempus Epiſcopus. *Sigon. lib. 12. Imp. occid.*

Vitiges Gothorum Rex, ann. 537. cum vniuerſo exercitu equitum, peditumque centum quinquaginta millibus iter Romam intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, vt obuios rogaret. Nam Beliſarium Romæ deprehenſurus eſſet? neq; enim illũ ſe expectaturum putabat. Cæterùm fruſtra in annum integrum data obſidione maioribus acceptis quàm illatis cladibus, in timorẽ Rauennæ amittendæ adductus: caſtris omnibus (ſena enim fecerat) incenſis, abiit. *Sigon. lib. 18. Imp. occid.*

Contra Othonem I. Cæſarem conſpirauerant Henricus F. Giſelbertus Lotharing. Dux, ſororius, & Euerhardus Comes, Cõradi I. Cæſaris frater. Vnuſquiſque horum ad regnum aſpirabat. Euerhardus cùm vxorem in gremio haberet: Gaude nunc, inquit, in ſinu comitis: mox gauiſura in complexu Regis. Cæterùm non procul à Briſaco, ab Othonianis in taberna, dum corpus curat, interfectus eſt. *Crantz. lib. 3. Sax. c. 19.*

Cum Parmam vrbem Fridericvs II. maximo exercitu obſideret, caſtra foſſa valloque munitiſſima, in vrbẽ ædificare conſtituit, vt Parma funditùs diruta, hæc in eius locum ſuccederet: noménque nouæ vrbi Victoriæ indidit, & tutelarem ſanctũ martyrem Victorem in baſilica cathedrali conſtituit, Victorinoſque in ea vrbe numos cudit. Geſtũ eſt poſtea per duos fermè annos bellum atrox variumque, & Lombardiæ ac omnium Italiæ pernicioſiſſimũ omnibus, quas per Italiã partium Gibellinæ & Guelphæ labes infecerat, auxilia nõ magis militũ quàm pecuniarum contribuẽtibus. Et fuit vrbs Victoria vario gentiũ & rerum inuſitatarũ commercio ac multitudine frequentata, quòd per ſingulos ferè dies ex Africa, Aſia, Ægypto homines confluerẽt. Cæterùm cùm ſeculi vrbẽ paulò pòſt fame dedendam obſideret, Imp. ab obſeſſis ex improuiſo erũpentibus capta vrbs, ſolo adæquata eſt. Imp. vix effugiẽs, ſupellectilem precioſis, *Crantz. lib. 8. Sax. cap. 13. & 14.*

Carolo IV. imperante, magna manus nobilium cum Bremẽſibus cæſa eſt à Ruſtringis Friſonibus in Blexen. Mauritius adminiſtrator Bremenſis, Gerardus, Chriſtianus, Conradus, Comites de Aldenburg, cum ſeptingentis armatis ibi ceciderunt. Capitaneus terræ Blexen, pollicebatur ſe terram hoſtilem in eorum poteſtatem daturum, ſi modò ditioni ſuæ pareretur. At renuerunt Nobiles: & licèt in itinere auxilia plurima illis aduectarent, expectare noluerunt. Diuiſæ erant copiæ, medio flumine interfluente, ideò faciliùs oppreſſi fuère. Vix euaſit vnus, qui factum nunciaret. Auro inſtructi erant nobiles illi, cùm pretioſa quæque ex præda coëmere conſtituiſſent à gregariis militibus. *Crantz. lib. 10. cap. 26. Metrop.*

Hvbba & Hungar, Gadani Danorum Regis fratres, in Scotiam cum claſſe profecti erant, Pictorum excidium vlturi. Scoti, Conſtantini Regis auſpiciis, Hubbam à fratre ſeiunctũ prælio ſuperauerant. Eo ſucceſſu elati, duos inſequutos dies choreis & tripudiis conſumpſerunt, tanta inſolentia, vt inter ſe palàm de præda diuidenda contenderent, ſortibuſque diſquirerent, An Danorum duces extemplò poſt partam victoriã forent necandi, an viui reſeruandi ad ludibrium? Super his tãta fuit controuerſia, aliis alia aſſerentibus, vt iuniores cũ maioribus natu ad grauiſſimas contumelias deſcenderint: his ætatis prærogatiuam oſtentantibus, illis iactantibus labores & pericula in prælio ſubeunda. De captiuis quinetiam, de pecunia, armis hoſtiũ, exuuiiſq; diuidendis, multi ac varij ſermones habiti at de inſtruenda acie, de hoſte ſuperando prorſus nulli. Prælio iterum commiſſo: Hungar magna ſtrage Scotos vicit, Conſtantinum captum ſecuri percuſſit. *H. Boeth. l. 10.*

Edvardvs II. Anglorum Rex, exercitũs ccc M. triginta Scotorum millia Roberto Bruſio Duce, ad fl. Bannasborn, aggreſſurus, victoriæ ſpe tumidus, cum proceribus conſultare cæpit, quo ſupplicij genere Robertum eſſet affecturus: ſed & Carmelitanum monachum maximo ſtipendio conduxit, qui victoriam Anglorum & Scotiæ excidium decantaret. Victus ingenti ſtrage, vix ſcapha effugit. Monachus cum in manus viui veniſſet, iuſſu Roberti, ſtylo conuerſo, Scotorum victoriam carmine poſteritati prodidit, barbaro quidem illo, ſed illi ſeculo haudquaquam contemnendo. *H. Boet. lib. 14.*

Robore Svorvm.

Xerxes à ccc. Lacedæmoniis ad Thermophilas vexatur; cùm vix eos confeciſſet, hoc ſe deceptum aiebat, quòd multos quidem homines haberet, viros autem diſciplinæ tenaces nullos. *Front. lib. 4. cap. 2.*

Perfidia Svorvm.

Adelberto Eporediæ Marchione mortuo, duobus filiis Berengario & Anſcario relictis, Ermengarda ſecunda vxor, Adelberti Tuſciæ Marchionis & Bertæ filia, cùm mariti ditionẽ vidua adminiſtraret: fauore principum Italicorum muliebribus illecebris ſibi conciliato, tantas opes quæſiuerat, vt etiam Rodulfo Burgundo, Italiæ regnũ eripere cogitarit, neq; cogitationem euentus fefellit. Siquidem an. 925. Papiam, firma contracta militum manu, quippe Hungarorum bello attritam, adorta occupauit. Ea re permotus Rodulfus Verona ſtatim accurrit, atq; Lamberto Archiepiſcopo adiuuante exercitum ad Papiam ex manibus hoſtium recuperandam adduxit, ac caſtra quinque millibus paſſuum ab vrbe ad Padi & Ticini cõfluentem locauit. Dum vrbs lęta obſidione vrgetur, Ermengarda Regem nuncio per fluuium miſſo admonuit, ſe ſi perdere eum voluiſſet, iampridem potuiſſe: in iis enim eum locis ſedere, in quibus captus iampridem eſſet, ſi amicorum eius conſiliis paruiſſe, qui eum deſerere & ad ſe tranſire diſcuperẽt. His Rodulfus verbis exterritus, remiſſo nuncio gratias egit, & ſe acturum quod illa vellet oſtendit, ac cõcubia nocte, imprudentibus ſuis omnibus, lecto ſtrato in tentorio relicto, parato lintre ad eam ſe deuehi iuſſit. Prima luce principes, vt ſoliti erant, ad Regis tabernaculum conuenerunt, quod magno ſilentio à militibus ſeruabatur: & cùm aliquantulum expectaſſent, mirati, quòd illa hora ſomnum caperet, conſultò ſtrepitum ad eum excitandum ediderunt, cumque ne ita quidem quicquam proficerent, ipſum tentorium inierunt, & nemine ibi reperto, raptum alij, alij occiſum exiſtimarunt. Dum autem incerti ſententiæ, fluctuant, allatus eſt nuncius, Rodolfum apud hoſtes verſari, ac repentinam in ſuos impreſſionem moliri. Quare perculſi principes, extemplò ſe inde proripuerunt, ac Mediolanum, vt tutum in locum ſe contulerunt, & Hugonem comitem Arelatenſem ad occupandam Italiam inuitarunt. *Sigon. lib. 6. Regni Ital.*

Fvga Svorvm.

Belisarivs, ſubſidio Romanis à Totila obſeſſis veniens, pontem Tiberi impoſitum à Gothis reſciderat. Ponte inſtaurato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cùm rumor à Portus oppidum perfertur, Beliſarium Gothos ſuperaſſe, & catenam in flumine reſcidiſſe, & pontem cum turri ſuccendiſſe. Quo permotus Iſaaces, ne tantæ expers victoriæ eſſet ſpreto Beliſarij imperio (qui eum illic conſiſtere iuſſerat, vt haberet quo ab hoſtibus fortè preſſus refugeret) in alteram ripã cum equitibus cẽtum traiecit, & ad hoſtium caſtra profectus, Rodericum Ducem & Gothos repentè adortus, ſic exterruit, vt caſtra reliquerent. Qui mox animo collecto reuerſi, Romanos prædæ colligendæ intentos inuaſerũt, ac pluribus cæſis Iſaacem cum paucis viuum ceperunt. Hac re audita Beliſarius cõfuſus, ac Portum vna cum vxore Antonino in poteſtatem veniſſe hoſtium credens, tanto dolore affectus eſt, vt ne hiſcere quidem poſſet. Itaque exercitum protinus reduxit atq; ad Portum ire contendit, vt hoſtes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quẽ amiſſum putarat. Vbi verò ſe opinione deceptum tantam victoriæ amiſiſſe occaſionem cognouit, graui repentè febri oppreſſus eſt, quæ illum diuturnitate ſua vſq; adeò macerauit, vt ad mortis quoque diſcrimen adduxerit. Nec multò poſt Totilas proditione Iſaurorum militum Romam cepit.

Sigon. lib. 19. Imp. occid. ex Procopio.

DE-

DE REBVS HOSTIVM.

A ☞ *Conſule Tit. Securitatem, Audaciam vel Timiditatem hoſtilitiſque, & ſimiles alios. Nam in his cùm duæ ſint perſonæ, Agens & Patiens: Agentis reſpectu ad Strategemata, reſpectu Patientis, qui debellitur, ad hunc locum pertinent.*

DE TRANSFVGIS.

Gabini in Italia ſe & ſua perdidère; dum ſtultè nimis tyranno & hoſtis filio credunt. Nudauit Sextus Tarquinius, vt transfuga, & patri iratus fœda verberibus terga Gabinis, pro concione; ſed callidum conſilium preſſit, quod latebat ſub pectore. Et hoſte igitur Imperator eſt factus, & qui præſidio & ſaluti futurus credebatur, excidio fuit Gabinis & exitio. *Sab. lib. 4. cap. 9. & lib. 10. cap. 2.*

DE TIMIDITATE.

☞ *Conſule Tit. Hoſtis contemptus. Item, confidentia victoria nimia in precedent.*

B Xerxes, cùm numeroſiſſimum contra Græcos exercitum duxiſſet, Demaratum Ariſtonis F. Spartanum exulem, interrogauit: Num quis Athenienſium aut Lacedæmoniorum contra ſe exercitum ducturus videretur; Demarato autem id affirmante, à Xerxe irriſus fuit. Verùm non multò poſt Xerxes contempti hoſtis pœnas dedit, turpi fuga ſibi conſulere coactus. *Herod. lib. 7.*

Conradvs I. Imp. contra Henricum Saxon. Ducem mouens cùm vrbi Eresburg appropinquaret, id vnum ſe vereri dixit, ne hoſtis ſui copiam aperto marte faceret, ſed in vrbibus obſidionem expectaret. Vix dum verbum protulerat, cum Saxones ei occurrunt tanto cum impetu, vt vulgò admirabundi dicerent, Vbinam infernus ille eſſet, qui tantã hominum multitudinem recepturus eſſet. *Cranz. lib. 3. Sax. cap. 1.*

DE CLAMORE.

Arnvlfvs, Germanorum Rex, an. 896. vbi Romanos imperium ſuum detrectantes cognouit, ira percitus Vrbem oppugnare inſtituit: neque per aliquot dies Romanis ſtrenuè ſe tuentibus quidquam profecit. Cæterùm, dùm Vrbs variis fruſtrà perrumpendi conatibus ſumptis obſideretur, oblata eſt

C egregia, præter opinionem, ipſius occupandæ fortuna. Lepuſculus fortè inaudito exercitus clamore perterritus ad Vrbem fugit, eumque militaris quaſi ludi cauſa militum manus auidè inſequi cœpit. Quod vbi ſtationes vidère Romanæ, re ignota vniuerſis ſe peti viribus arbitratæ, metu repentè de muris ſe proiecerunt. Hac re conſpecta Germani locum ſibi datum aggrediendæ Vrbis rati, ſubito ſarcinas muris admouerunt, eiſque ad iuſtam altitudinem coaceruatis, extemplò alij muros conſcenderunt, alij portam ariete perfregerunt: atque Vrbem defenſorum inanem ingreſſi, vt Transtiberini ſeſe dederent effecerunt. Sic Arnulfus Vrbe primus per vim poſt Gothicam tempeſtatem potitus eſt. *Sig. lib. 6. regni Italici.*

Holsatiæ Comitis, Henricvs in Stormaria, & Ioann. in Vagria præſidentes, Diethmarſiã ſuo imperio, à quo ſubtracta eſſet, ſubiicere volebant. Populus libertatẽ defendens, Bremenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum inuocabat, cuius ſe ditioni ſubeſſe affirmabat. Accepit Giſelbertus Archiepiſcopus populi confeſſionem: & miſit verò belli gerendi peritos, qui populum in ordinem digererent. Comites terram hoſtilem

D pleni fiducia petentes, leporem viderunt per viam tranſuerſo itinere diſcurrere: & ſublato venatico clamore, beſtiolam exagitarunt. Holſati, qui in poſtremo erant agmine, ab hoſtium incurſu excitum clamorem arbitrati, fugam primi inierunt. Hoſtes interim turbatum inuaſere exercitum. Cæſis captiſque plurimis maior ſibi numerus fuga Conſuluit. ann. 1289. *Crantz. lib. 8. Sax. cap. 33.*

DE GESTIBVS.

Edvardvs II. Anglorũ exercitum CLM. ad amnem Bannafborn. contra Robertum Bruſium Scotorum Regem ducebat. Angli Scotorum paucitate contempta (nam XXXM. non excedebant) ſolo conſpectu ſe hoſtes in fugam verſuros credebant. Quæ opinio ſorte quadã aucta eſt. Robertus etenim, quum omnes pariter pedites equiteſque relictis equis (vt æquato periculo inuicem magis fidentes cohærerent) pedites pugnare iuſſiſſet, procedens ante ſigna Mauricius Abbas, arrepta duabus manibus cruce, oſtentanſque eam militibus, vt in eoque ſolo confiderent, ac pugnam eduxit: ac vbi aliquantum adhuc acies vtrinque abeſſent, Deo ſeſe cunctos in terrã proſtratos commendare mandauit. Quod vbi hoſtes videre, deditionem eos ſupplices facere clamauere vniuerſi. Sed mox vbi conſurgentes maximo impetu ſibi inſtare videre, in fugam repentè ſunt verſi. *H. Boeth. lib. 4.* E

☞ *Vide multa in Loco Pvtare, qui præſens Argumentum illuſtrabunt. Cùm pleraque ex illis quæ ibi adducuntur, ſtultitiam aliquam in optando, aut euentum expectando adiunctam habeant.*

* Stupiditas.

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

Stupiditatem definit *Theophraſt. in Charact.* Ethicis, quod ſit animi tarditas, ſeu dicendum, ſeu faciendum ſit aliquid. Stupidus verò is eſt, qui ſedens ad calculos poſtquam rationes putauit, & ſummam ſubduxit, rogat eum qui ſibi aſſidet, Summa quæ eſt? Ac quum ei litem aliquis intenderit, vbi ad diem illum ventum eſt, quo diſceptari cauſa debet, eius oblitus in agrum proficiſcitur. Sæpè etiã ſedens in theatro ad ſpectandum, diſcedentibus aliis ſomno obrutus ibi relinquitur: quippe qui ſe ad multam noctem cibis ingurgitauit: ac tandem ſe de ſua exſurgens: in canem vicini incidit, à quo mordetur. F

Deducitur à ſtupore, qui eſt alienatio quædam ſenſuum: quam videntur etiam ſentire ſtupidi, dum ad quiduis agendũ ita ſunt ſegnes & tardi, ac ſi cõſtipatos haberent ſenſus, & intellectum. Græcis ſtupidus ἀναίσθητος, ἐμβρόντητος appellatur, & quandoque pro ſtupefacto, quandoque pro ſtulto vſurpatur.

☞ *Pete plura ex Loco de Ingenio, Induſtria &c.*

Stupor.

☞ *Vide* Ectasis.

* Stuprum. G

DEFINITIO, ET ETYMOLOGIA.

Stvprvm accipitur aliquando pro omni coitu lege prohibito. *L. inter liberitas* ✶ *de adulteris*: aliquando pro coitu cum virgine aut vidua. *Patet ead. L.* at propriè dicitur de violenta virginis corruptione; quæ Græcis φθορὰ i. corruptio. vnde propriè ſtupratores & corruptores virginum ſunt, qui vim inferunt & ita propria ratio ſtupri in hoc conſiſtit, quod virginitati ſeu clauſtro virginali vis inferatur: vnde ſuper fornicationem addit iniuriam in puellam, qua per vim integritas corporis ei adimitur. Atque hinc differt à raptu, quod hic fieri poſſit ſine corruptione.

STVPRI POENÆ A DEO INFLICTÆ.

Stupri varias pœnas, ☞ *Vide Loc. de Fornicat. Adulterio, Libidine, &c.* Quibus omnibus pauca hæc adiicimus.

EX S. SCRIPTVRA.

Pharao, cùm Saram vxorem Abrahami, (ſororem eã eſſe illius credens) matrimonio ſibi copulaſſet, magnis cladibus à Deo fuit affectus, donec eam Abrahamo reddidit. *Gen. 12.* H

Abimelech Gerarorum Rex, cùm Saram Abrahami vxorem rapuiſſet, Domini manum vindicem expertus eſt: ita vt tota eius familia ſterilis fuerit reddita, quoad Saram Abrahamo cum muneribus reſtituit. *Gen. 20.*

HISTORICA.

Poſt mortem Edelberthi Regis Anglorum, cùm filius eius Eadbaldus regni gubernacula ſuſcepiſſet, magno tenellis adhuc ibi Eccleſiæ crementis detrimento fuit. Siquidem non ſolùm Chriſti fidem recipere noluerat, ſed & fornicatione pollutus eſt tali, qualem nec inter gentes auditam Apoſtolus teſtatur, ita vt vxorem patris haberet. Quo vtroque ſcelere occaſionem dedit, ad priorem vomitum reuertendi iis, qui ſub imperio ſui parentis vel fauore vel timore regio fidei & caſtimoniæ iura ſuſceperant. Nec ſupernæ flagella diſtunctionis perfido Regi caſtigando vel corrigendo defuère. Nam crebra mentis veſania, & ſpiritus immundi inuaſione premebatur. *Bed. lib. 2. hiſt. Eccl. gentis Angl. cap. 5.*

Cùm tempore Alexandri Papæ II. inceſtuoſorum numerus increbreſceret, ijdemq; contumaces & contemptores excommunicatio

municationem Eccleſiæ vili penderét,nec recedere ab impro-
A bato coniugio vellent:Deus in vnum ipſorum in exemplum
cæterorum diram vindictam exercuit , atque irrationabilium
beſtiarum facto,quid rationali homini ſit faciendum, oſten-
dit.Rem geſtam ab Epiſcop.Aſparenſi Pio nomine acceptam
omni fide teſtatam ſic ipſe recitat Petrus Damiani in Epiſto-
la ad Alexandrum Papam electum,& ad Hildebrandum:Qui-
dam,inquit,degener quidem moribus,ſed maiorum titulis in-
ſignitus , ſuam conſanguineam nuptiali fœdere copulauit.
Quid plura?Prohibitus perſtitit , excommunicatus adhæſit,
totumque eccleſiaſticæ cenſuræ vigorem nugarum puerilium
fabulas deputauit.Cui hoc certè ad diuinæ indignationis in-
dicium contigit, vt panes de nuptialibus menſis in plateas
ante canum ora proiecti minimè tangerentur.Inſuper(ô diui-
næ animaduerſionis pauenda ſeueritas !) dum rigidus ſtat,dū
præceptis ſacerdotalibus ſe non humiliat,qui vigilare ſibi ad
ſalutem noluit,in cubiculo dormientem repentè de cœleſtib.
irruens fulmen extinxit.Sic diuini furoris expertus eſt mo-
riendo ſententiam, qui vulneri ſuo, dum viueret adhibere
B contempſerat medicinam. *Ex Petr. Dam. epiſt.ad Alex. PP.
Bar. tom.11. ad an.Chr. 1065. 23.*

GRIMOALDVS Dux filius Theodonis Ducis Bauariæ fra-
tris Theodoaldi viduā ſibi in vxorem copulauerat:quòd cùm
Corbianus Friſingenſis Epiſcopus cognouiſſet , Principi per
dilectum eius cubicularium demandauit , nequaquam ſe fa-
ciem illius videre velle, antequam laſciuam coniugem à ſe
expelleret.Sed cùm Epiſcopi dictis conſentire nollet, ipſe in
ſua perſeuerauit ſententia,eique egregij prædicatoris Pauli ea
verba demandauit,inter cætera:Quia neque adulteri , neque
fornicatores regnum Dei poſſidebunt.Illa autem funeſtæ He-
rodiadis ſequens exemplum, de morte viri Dei cum maleuo-
lis quibuſdam tractare cœpit.At vir Dei meminerat pro tali
crimine Ioannem increpaſſe Herodem propter Herodiadem,
quam tulerat fratri ſuo viuenti vxorem,atque ob hoc ab eo
interemptum eſſe : ideoque nullatenus in tantum facinus ſe
conſentire prædixit,antéque ſe eſſe potiùs moriturum.Sic er-
go quadraginta diebus ab eorum ſe ſubtraxit obtutibus, eoſ-
que per ſuos iugiter admonere non deſtitit,vt tam execrabile
coniugium relinquerent; congruiſque temporibus iam qui-
C dem ſi conuerterentur ad pœnitentiam, blandis, ſermonibus
Dei regnum promiſit:porrò ſi permanerent in malitia , terro-
rem magni iudicij Dei,æternumque eis citò ventorum mi-
nabatur ſupplicium. Tandem omnipotentis Dei conſolante
clementia,perduxit eos ad promiſſionem ſeparationis ſuæ.
Tunc vir ſanctus in Domini Ieſu Chriſti confiſus gratia eos
fecit ad ſuam venire præſentiam:qui venientes humi ſe pro-
ſtrauerunt ambo,& extenſis ad pedes eius brachijs, ſe graui-
ter peccaſſe,ſe nimirum reos eſſe confeſſi ſunt,& ita pura cō-
feſſione ad pœnitentiæ confugerunt remedia.Quorum capi-
tibus vir Dei manus imponēs,ſigno æternæ ſalutis eos munire
curauit,ex humo eos erigens,tum grauiter pœnitentiam deſi-
gnauit,vitam eis ſalutis oſtendit,remediorum ſolatia eleëmo-
ſynarum largitate,ieiuniorum & orationū frequentia adipiſ-
cenda monſtrauit,& vt amplius peccare cauerét,ſolicitè præ-
monuit:ſicque domum ingreſſi communiter ſumpſerunt ci-
bum:ſicut autem à menſa Principis vir Dei alimoniam cor-
poris ſumpſit,ita illis alimoniam animarum prædicando ver-
bum Domini miniſtrauit.Verùm cùm nō longius(vt par erat)
D à ſe fœminam illam Grimoaldus ablegaſſet, reuerſus ad vomi-
tum,vlciſcente numine,in ſe ſuoſque Dei vindictam miſer ex-
pertus eſt:ſiquidem illa nec ſubtrahere virum Dei hauſtu ve-
nani cùm cogitaret,& opere explere curaret , defendente Do-
mino vir ſanctus periculum impendens euaſit,vindicta autem
in domum eius conuerſa eſt.Quæ autem(inquit)tales inſidias
fuerit ſecuta vindicta,ſilentio non eſt prætermittendum.Filius
Grimoaldi quem nefando crimine machinis diaboli incanta-
uerat,rebus exceſſit humanis:eoque mortuo,Grimoaldus ab
inſidiatoribus interfectus eſt. Prædictus Ninus , qui necem
Epiſcopo per venenum ſcilicet afferre voluit, probroſa morte
vitam finiuit:cùm enim ventrem purgaret , lancea percuſſus
interiit.Ad vltimum verò Philtrud Carolum Martellum ſcil.
in Gallias ſequens,pro meritis eius ab eo repudiata omnem
honorem & gloriam perdidit, propriiſque exuta ſubſtantiis ,
nouiſſimè nihil niſi vnum aſellum ad ſubuectionem poſſidens,
in Italia vitam finiuit:nati eius, qui ex illius prodierant vtero
cùm multa tribulatione regno priuati vitalem amiſerunt ſta-
tum. *Ex hac Aribone in vita S. Corb. Bar. tom.9. 724.*

Terribile etiam quiddam in Valeriæ Prouincia contigiſſe,
vir vitæ venerabilis MAXIMIANVS Syracuſanus Epiſcopus, E
narrare conſueuit,dicens:Quidam curialis illic ſacratiſſimo
Paſchali ſabbatho iuuenculam cuiuſdā filiam baptiſmate ſuſ-
cepit.Qui dum poſt ieiunium domum reuerſus, multóq; vino
ebriatus eandem filiam ſuam ſecum manere petiit,eamque no-
cte illa(quod dictu nefas eſt) perdidit. Cumque mane facto
ſurrexiſſet,reus cogitare cœpit vt ad balneum pergeret,ac ſi
aliquod balneū lauaret maculā peccati.Perrexit igitur, lauit,
cœpitque trepidare an Eccleſiam ingredi vellet,ſcilicet ſi tan-
to die non iret ad Eccleſiam,erubeſcebat homines : ſin verò
iret,pertimeſcebat iudicium Dei. Vicit itaq; humana verecū-
dia,perrexit ad Eccleſiam:ſed tremebūdus ac pauens ſtare cœ-
pit,atq;per ſingula momenta ſuſpectus,quod hora illa immū-
do ſpiritui traderetur,& corā omni populo vexaretur. Cum-
que vehementer timeret,ei in illa Miſſarum celebritate quaſi
aduerſi nihil contigit,qui lætus exiit:& die altero Eccleſiam
iam ſecurus intrauit. Factumque eſt, vt ſex continuos dies
lætus ac ſecurus procederet,æſtimans quòd eius ſcelus Do-
minus aut non vidiſſet,aut viſum miſericorditer auertiſſet.
Die autem ſeptimo ſubita morte defunctus eſt:cumque ſepul-
turæ traditus fuiſſet:per longum tempus cunctis videntibus F
de ſepulchro illius flamma exiit:& tamdiu oſſa eius concre-
mauit,quouſque omne ſepulchrum conſumeret, & terra,quæ
in tumulum collecta fuerat, defoſſa videretur.Quod videlicet
omnipotens Deus faciens oſtendit,quid eius anima in occul-
to pertulit:cuius etiam corpus ante humanos oculos flamma
conſumpſit.Qua in re nobis quoque hæc audientibus exem-
plum formidinis dare dignatus eſt : quatenus ex hac conſide-
ratione colligamus,quod anima viuens aſſentiens pro reatu
ſuo patitur, ſi tanto ignis ſupplicio etiam inſenſibilia oſſa
concremantur. *Greg. lib.4. Dial. cap.32.*

OTHO Imp. Cùm expeditionē militarem crebriùs duceret
per Italiā prodit ad pedes eius mulier querula,quòd per vim
paſſa eſſet ſtuprum,rogans iuſtam legum vindictam.Ille feſti-
nabundus,pollicetur in reditu ſe ius redditurū eiulans mulier.
Quis tum, inquit, faciet te Dominum meum atrocis injuriæ
memorem?Tum ille ſuſpiciens in proximum templum:Id, in-
quit,erit teſtis inter te & me,& in ſignū iuſtæ vltionis. Po-
ſteà reuerſus, quamprimùm oculos coniecit in tēplum recor-
datur delatæ quæſtionis,& iuſſit aduocari mulierem,quæ vbi G
adfuit,præueniens dixit, Rex ſereniſſime,vir de quo ſum olim
queſta, nunc meus eſt maritus, peperique ex eo, & iniuriam
aboleui.Non ſic,inquit Rex,per Othonis barbam ſentiet do-
labram.Nam inter vos facta colluſio ſacris legibus non im-
perat,iuſſitque virum ſecuri percuti. *Crantz.Metrop.l.3.c.12.*

Sed ſuperat priora omnia quod ſubiicimus , memoria ſæ-
culorum dignum exemplum.

HERKINBALDVS vir magnificus, perpotens & illuſtris in
iudicio perſonas non acceptans,cauſam pauperis vt potentis,
agnati tanquam ignoti,ſemper æqua lance iudicauit.Hic dum
grauiter infirmus lecto decumberet , in proxima camera tu-
multum rigidum clamoreſque fœmineos exaudit. Cui quid-
nam eſſet ſciſcitanti,ab omnibus celata eſt veritas. Sed tan-
dem quidam ex pueris vt veritatem panderet ſub oculorum
euulſione commonitus,pauens aſſeruit. Reſpondebo,Domine
filius ſororis veſtræ , quem omnes poſt vos primum timent,
colunt,& venerantur,puellā oppreſſit,& hæc fuit cauſſa cla-
moris.Quo audito,& re planè cognita ſenior ſuum nepotem
cariſſimum ſuſpendi mandauit. Quo Seneſcallus cui id iuſſum
fuerat ſe facturum ſimulans egreſſus iuueni nunciauit admo- H
nens eum,vt ad tempus lateret.Poſt horas autem aliquot Se-
neſcallus ad infirmum rediens ſe impleuiſſe quod iuſſerat
mentitus eſt. Quinto verò die iuuenis æſtimans auunculum
de culpa immemorem aperto oſtio cameræ introſpexit.Quem
vt infirmus vidit blandis verbis aduocans ad lectum reclinare
permiſit.Herkinbaldus itaque arrepta capillorum Cæſarie ſui
conſanguinei caput læua manu retorquens & dextera cultel-
lum gutturi eius , validè infigens, zelo iuſtitiæ occidit eun-
dem. Sanè dum morbum Herkinbaldus letiferum eſſe per-
ſenſit vocatur Epiſcopus qui poſtquam cum Sacramentis ad-
ueniſſet,infirmus cum lachrymis multis & magna cordis con-
tritione omnia peccata ſua nudè confeſſus eſt tacita dumta-
xat morte, quam paucis ante diebus ſuo cognato intulerat.
Super quo Epiſcopus eum redarguens dixit.Quare celas ho-
micidium quo nepotem manu tua peremptum, vita carere
feciſti ? Ad quod infirmus reſpondens ait : Neque ego hoc

peccatum [illegible] id mihi à Deo remitti poſco. Cui A Epiſcopus: Confitere [illegible] Deum [illegible] tui, alioquin ab [illegible] Corporis Chriſti te conuenit abſtinere. At illi vir nobilis dixit: [illegible] Deum quod nepotem mihi cariſſimum non liuor, non odium, ſed iuſtitiæ zelus traxit ad mortem, & ſi ob id viaticum mihi negaueris, ſpero ſaltem ſpiritu aliter cómunicare. Quo audito & languente non ſacramentaliter refecto, [illegible] recedebat, cui mox reuocato dixit infirmus: Si in capſella ſit Sacramentum corporis Chriſti perquire. Et dũ aperta pixide non appareret, ſubiungit ægrotus. Ecce quem [illegible] tecum portaſti non ſe mihi denegauit. Et illico apertis dentibus, hoſtia in ore illius palàm omnibus demonſtratur. Quod vt vidit Epiſcopus magnificans Deum, tantum miraculum quod diuina diſpenſatione ob meritum iuſtitiæ factum non ambigitur, ad aures Chriſti fidelium peruigili cura deduxit.

☞ Vide in Loco de Pœna & Punitione mala.

B

Subditus. Subiectus.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

SVBDITVS, Græc. ἀρχόμενος, & ſubdo, ὑποτάσσω dicitur. Subditi propriè dicuntur, qui ratione domicilij ſubiiciuntur. *Gloſſ. in Clem. vna de foro compet de ver. ſubditis.* Alioquin generaliter ſubditi vel ſubiecti ſunt, qui ſe aliorum poteſtati commiſerunt, vel qui ab aliis in poteſtatem ſunt redacti, vnde ſubiectio alia eſt ſpontanea, alia coacta. ☞ *Vide infra Tit. de ſubiectione in iudiciis.*

SVBIECTIO SPONTANEA.

* Cùm CYRVS Rex Perſarum Iudæis, Duce Zorobabele, licẽtiam dediſſet domum redeundi, & templum reædificandi: redierunt tantùm XLII. millia 462. Reliqui maluerunt in ſeruitute Babylonica diuites permanere; quam relictis poſſeſſionibus ſuis in patria liberi & pauperes viuere. *Ioſeph. lib.* 11. *c.* 1.

Ægyptij fame coacti ſe ſuóſque agros Regi Pharaoni in perpetuam ſeruitutem addixêre. *Gen.* 47.

Præ cæteris IONES præcipui inter ſeruos habiti, & velut inſignia mancipia nobilitati ſunt. Quare Callicratidas Lacedæ- C monius interrogatus, cuiuſmodi ſibi viderentur Iones, reſpondit. Frugi ſerui, liberi vtique mali. *Alex. lib.* 3. *cap.* 20.

Interfecto per inſidias POLYCRATE Saniorum tyranno ab Orœte præfecto Sardiorum, Meandrius ſcriba à Polycrate cuſtos domi relictus, aduocata omniũ ciuium concione, ſuaſit illis, vt Democraticum Reipub. ſtatum amplecterentur, liberati a tyranno. At populus tumultuari, ac interceptæ pecuniæ Mæandrium accuſare cœpit. Itaque Mæandrius in arcem regreſſus, reputans fore, vt ſi ipſe dominatum deponeret, alius quiſpiam in eius locum tyrannus conſtitueretur, non deponẽdum ſibi dominatum ſtatuit: ſed cùm illi liberi eſſe nollent, tyrannidem retinuit, donec a Perſis, qui Syloſontem fratrem Polycratis reducebant, regno pulſus fuit. *Herod. lib.* 3.

Rom. Senatus Cappadociam MITHRIDATI ademi, & Paphlagoniam NICOMEDI iuſſitque vtranque gentem liberam eſſe. Sed negantibus Cappadocibus ſe ſine Rege eſſe poſſe, Ariobarzanes a Senatu Rex conſtitutus eſt *Sab. lib.* 3. *En.* 6. Eá res ſtupenda Romanis viſa eſt, quibus regia poteſtas exoſa, & arbitrium populi pro libertate fuit. *Strabo lib.* 2.

D Peneſtæ dicuntur apud Theſſalos, non natura ſerui, ſed à Bœotiis orti, quòd Arnæ à Theſſalis victi, ſeruire illis non recuſaſſent, & ad tertiam vſque ætatem, ex loco delectati, remanſiſſent. Tradiderunt autem ſeipſi iureiurando interpoſito, vt neque opus facientes malè tractarentur, neque è regione illa excederent. Et à manendo μενέσται, poſtea mutata litera πενέσται ſunt dicti. *Suidas ex Athen. lib* 6. *cap.* 7.

Poſidon. Stoicus lib. Hiſt. 11. Multi, inquit, cùm ſui ipſorum Domini eſſe non poſſint ob animi imbecillitatem, ſe in prudentiorum Dominorum ſeruitium exhibent, vt ab illis ſtudiũ conſequantur, quod ſpectat ad parandas res neceſſarias: atq; ipſi contrà illis tribuunt, prout ſeruire poſſunt. Quomodo Mariandyni ſeſe Heracleotis ſubiecerunt, promittentes, ſe pro mercede ſemper eſſe ſeruituros, ſi ſibi neceſſaria ſuppeditarent: ſtipulatione cauentes, ne vllius eorum fieret venditio extra regionem Heracleotarum, ſed in ipſa ſolum propria regione. *Athen. lib.* 6. *cap.* 7.

Eſt ſeruitutis imago quædam, vbi Quis principis alicuius ligium ſe hominem facit, ac in illius verba iurat, quod Neapolitanis regibus in vſu eſſe tradunt, teſte Valla. Dicitur ligius, quia illum princeps, pollices eius ſuis ligans, fidei imperiiſque ſuis vincit, ac obnoxium facit. Iuriſconſulti recentiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. *Cel. lib.* 25. *cap.* 15. *A. L.* B

Inuita.

☞ Pleraque exempla ſeq. huc facient.

A QVIBVS IMPOSITA. A

Magiſtratu.

AGESILAVS Rex Spartanorum omnes Aſianos Regi Perſarum ſubditos, per iocum dixit vnam ſyllabam. Non, proloqui non poſſe. *Plut. de Nimia verec.*

CYZICENIS, cùm Mithridatico bello ob inſignem operam libertatem meruiſſent, poſtea Tiberius Cæſar, quòd inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent libertatem ademit, & ſtipendiarios fecit, *Alex. ab Alex. lib.* 4. *c.* 10.

An. Sal. 1440. in Marchia Brandeburgenſi cùm ciues Berlinenſes in ſuum tumultuarentur magiſtratum: Fridericus Mar- F chio interueniens, impoſuit vrbi arcem, frænum libertatis. *Crantz. lib.* 12. *Vand. cap.* 10.

Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoréſque & Conſiliarij Moſchi, omnes ſe Clopos, id eſt, abiectiſſimos & viliſſimos ſeruos magni Duci fatentur, & bona ſua omnia mobilia & immobilia, quæ propriè poſſident, non ſua, ſed Magni Ducis eſſe dicunt. Vt autem equeſter ordo à Magno Duce, ſic etiam plebeius & ciuilis à Nobilibus & Magnatibus grauiſſimè premitur. Colonorum enim bona & ciuium, militum & nobilium prædæ expoſita ſunt, & per contemptum nigri homines ſiue Chriſtiani communiter appellantur. Sex dies coloni in ſeptimana Dominis ſuis laborant, ſeptimus dies priuato labori conceditur: neque hi ſtrenuè laborant, niſi benè verberati. Habent autem à Dominis ſuis certos attributos agros, & prata ex quibus viuunt tributaque annua ſoluunt. Artifices ſecundum præſcriptum paruo laborem ſuum vendunt: cumque annonæ pretium excreſcit, artifices ita frigent, vt vix panẽ opera vnius diei acquirere poſſint. Ciues & mercatores grauiſſimis & in- G tolerabilibus tributis & exactionibus adinuentitiis onerantur. Quod ſi Magnus Dux aliquem mercatorem paulò ditiorem eſſe reſciuerit, falſis teſtibus accuſatum in vincula coniicit: & ſi ſe innocentẽ eſſe clamitet, Dux reſpondere ſolet. Anima teſtium, qui te accuſauerunt, ſciat: mea verò nihil refert. Ergo, iuſſu Principis tamdiu verberatur, donec præſcriptam ſummam numeret. *Guaguin. in deſcript. Moſc. cap.* 4.

Tyrannis preſſi.

☞ Vide Tit. Tyranniorum. Illic Agentis, hic Patientis habetur ratio.

Hoſtibus domiti.

ANTIOCHO Magno in Aſia regnante, in continua vexatione tam Iudæa fuit, quam Cœleſyria: quòd eo bellum gerente cum Philopatore Ptolemæo, huiuſque filio, qui Epiphanes cognominatus eſt, ſiue vinceret, ſiue vinceretur, malè multaretur, non aliter quàm nauis fluctibus vtrinque oppugnata, inter proſperam & aduerſam Antiochi fortunam iactatæ. H Tandem victor Antiochus Iudæam ſuæ ditioni adiecit. Defũcto vero Philopatore, filius eius magnum exercitũ duce Scopa miſit in Cœleſyriam: qui & multas eius vrbes & Iudæos vi in poteſtatem Ptolemæi retraxit. Aliquanto autem poſt Antiochus ad fontes Iordanis cum Scopa prælio congreſſus, recepit occupatas à Scopa vrbes Cœleſyriæ ſimul & Samariæ: Iudæi quoque vltrò deditionem fecerunt: receptumque intra mœnia eius exercitum & elephantos liberaliter aluerunt: & oppugnantibus præſidium in arce à Scopa relictum impigrè auxilium tulerunt. *Ioſeph. lib.* 12. *cap.* 3. *Antiq.*

Pugnantibus contra ARISTOBVLVM Regem inteſtina ſeditione germanis, & gentem Iudæorum in diuerſa ſtudia trahentibus, ſuperuenit C. Pompeius Dux Romani exercitus: captaq; Hieroſolyma, vſque ad adyta templi ingreſſus eſt, quæ vocabantur Sancta Sanctorũ victumque Ariſtobulum Romam miſit, ſeruans triumpho ſuo, & pontificatum Hircano fratri eius tradidit. Tunc primùm gens Iudæorum Romanis facta eſt tributaria. *Hieron. in Daniel. c.* 9. Regionẽ de Syris bello captã reddere coacti, inſuper plus quàm decem millia talentorum

breui tempore Romanis pependerunt:& regnum, quo priùs A pontificale genus honeſtabatur, ad plebeios tranſlatum eſt homines. *Ioſeph. lib.*14. *cap.*3. *Antiq.*

Perſæ ſeruire primò cœperunt Rom.ſub ALEXANDRO Seuero, qui de Artaxerxe Rege potentiſſimo triumphauit,anno Chr. 225.*Lampridio teſte.*

Mileſij,qui primi Heracliam condiderunt , Mariandynos in ſeruitutem redegêre,vt etiam ab eis in contemptum venderentur. *Strabo lib.*12.

Athenienſis populus ſeruiuit Macedoniæ Regibus,Carthago Romanis,pòſt & Vandalis.Ipſa mundi caput Roma,preſſis tandem ceruicibus,Gothorum iugum ſeruiliter traxit. Non multis antè annis Conſtantinopolis cum reliqua græcia religandas manus Turcarum inſolentiæ præbuit. *Pontan. lib.*2. *cap.*7. *de Fortitudine.*

Græciam opibus florentiſſimam,ſub Macedonum ſeruitutem diſcordia redegit,& validiſſimæ nationi impoſuit regnum B Macedonicum ignobile,& obſcurum prius Græciæ ipſius angulum ac velut acceſſionem.Nam victores Athenienſes magnam Græciæ partem imperio ſuo adiunxerunt.Hi à Lacedæmoniis ſunt victi. Thebani Lacedæmonios vicerunt & Phocenſes.Hoc cùm præter clades bello illatas, grauiſſima etiam accuſatione apud commune Græciæ totius Concilium Thebani victores præmerent, multáque eſſet Phocenſibus,quã tam ſoluendo non erant,dicta gens in deſperationé acta bellum in Thebanos concitauit,quod Græciam totam inuoluit. Cui bello admiſtus Philippus,occaſionem inuenit iugum imponendi ei nationi,cui omnia ſuperiora bella pro libertate fuerant geſta. *Lud.Viues de Concordia & diſcordia lib.*3.

In Laconia ad mare oppidulum fuit Helos,cuius eſt apud Homerum in numeratione nauium mentio :

Quiſque mari vicinum Helos & quis patria Amycla.

Huc deduxit coloniam HELIVS Perſei liberûm natu minimus. Poſtea Dorienſes per obſidionem ſunt oppido potiti,ex quo primum publici extitere Lacedæmoniorum ſerui,qui ſunt à loco Ilotæ vel Helotæ nuncupati.Obtinuit deinde vſus , vt cæteri etiam,qui ad ſeruitiorum numerum acceſſiſſent,quamuis Meſſenij,vt priores illi,non eſſent,Ilotæ tamen & ipſi ap- C pellarentur. *Pauſ.in Lacon & Euſtatius Iliad.*8.

Cùm viginti annis Meſſenij cum Lacedæmoniis bellum geſſiſſent,tandem cùm Ariſtodemus rex,regni interitum præuidens,ſibiipſi manus intuliſſet,expugnata fuit Ithome arx munitiſſima,Meſſeniorum præſidium ipſi ſub iugum miſſi, & iureiurando adacti,primùm,ne vnquam à Lacedæmoniis deficerent,deinde vt ex omnibus arationibus dimidiam partem frugum Spartam deportarent:præterea vt cum vxoribus veſte mutata,regum & optimatum funera proſequerentur. *Pauſan. in Meſſenicis, & Iuſtin. lib.*3.

Romanus exercitus T.VETVRIO & Sp.Poſthumio Coſſ. ad Caudium locorum iniquitate victus.*Sab.lib.*5. *En.*4.

Hiſpania prima omnium terreſtrium prouinciarum à Romanis inita eſt, atque omnium poſtrema, Auguſti principis ductu & auſpiciis, domita. *Sab. lib.*5. *En.*5.

CLODOVEVS Francorum Rex cùm in Belgico ad Tolbiacum Alemannos magna ſtrage ſuperaſſet, & Rheno ſuperato Germaniam penè totam ſibi ſubiecisſet,ne cum libertate animos recipere poſsét,iugo ſeruitutis grauiſſimo eos preſsit *der-Scibeigenſchafft*,quæ tũ primũ cœpit,& ex hoc fonte ſenſim in D Germania deriuata etiamnum hodie durat. Fiſcalinos vocabant,quaſi corpora & bona illorum fiſco regio deberentur. Principes ex Clodouæi poſteritate hanc ipſam ſeruitutem ratam habuere:& porrò etiam Feudatariis ſuis non tantum poſſeſſiones , ſed & corpora ſubditorum elocauere. Qui Eccleſiaſticis donabantur,Serui Eccleſiaſtici dicebantur, *Sumpſius.*

Picti pulſis crudeliter è Britannia Scotis,quorum opera & auxilio multis annis floruerant, à Roman.legato Victorino Romanas leges amplecti coacti,cum Heirguſtus rex præ mœrore ſibi mortem conſciuiſſet , Durſtum Heirguſti F.Regem fecere.Cæterùm rege Camelodunì capto , Romámque miſſo,coniurati virgis cæſi ſecuri ſunt percuſſi,Rei pecuariæ & frumentariæ quartam Cæſaris procuratori,vectigalis nomine quotannis pendere iuſſi. Ad metalla & latomias & lateres faciendos coacti : magna agri parte,quam Scotis eiectis obtinuerant,mulctati : aggerem cum altiſsima foſſa ab Orientali mari ad Hibernicum ducere iuſſi,qui Pictorum regnum à Britannis divideret:eum qui magiſtratus iniuſſu tranſcendiſſet , capite lueret.Seruitutis huius indignitate moti Picti perfidiæ E ſuæ in Scotos pœnitentia ducti,Ferguſium regio Scotorum ſanguine natum,in Dania exulantem, quadrageſimo quarto pòſt anno ad regnum auitum repetendum euocauere.*H. Boethius lib.*7.

Moſchi Tartarorum ſeruituti extremæ ita olim addicti fuere,vt legatis Tartaricis atque etiam veredariis tributum petentibus,vel alia quauis de cauſa venientibus,cùm equis veherentur,dux ipſe pedeſter obuiam prodiret,& lactis equini (qui potus eſt Tartaris gratiſſ.)poculum venerabundus porrigeret:ſi qua gutta inde in iubam equi diſtillaſſet,eam lamberet:interpreti legenti literas Imperatoris ſelectam veſtem ſabellinam ſubſterneret,ipſe cum pauperibus eas legi auditurus genua flecteret:nec vllum tyranni imperium detrectaret,etiamſi bellum contra Chriſtianos fœderatos,aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet. *Crom.lib.*29.

Eò magnitudinis rem Piſanam aliquando euectam memorant,vt centum eorum familiæ illuſtres,totidem roſtratas na- F ues priuato ſumptu ædificaſſe, exornatáſque ad Liguſticum bellum eduxiſſe dicantur. Verùm quum bellica virtute & mercaturæ ſtudio partis diuitiis aliquãdiu floruiſſent,eos demum ſuperbia opulentiæ comes,& natæ continuò ex nimia felicitate inteſtinæ ſeditiones,euerſa republica tranſuerſos atque præcipites egerunt.Factumque eſt,vt attritis diſcordia opibus atque intermiſſa obiter maritima negotiatione , per diuerſa tempora variis tyrannis ſeruire didicerint.Ioanne autem Galeacio Vicecomite vita functo, qui ampliſſimo in Italia imperio potitus,poſt Appianum tyrannum Piſas in deditionem acceperat,cepere Piſani iampridem amiſſam libertatem reſpectare,atque eam maioribus animis quàm viribus aduerſus Florentinos tueri,qui tum ob veteres cauſas,recentibus etiam odiis accumulatas,in ea ruentis imperij Vicecomitum exoptata occaſione,grauiſsimum bellum intulerant:quo Aucutus Britannus,dux bello inclytus,adeò res eorum afflixit,animoſque contriuit,vt omnibus belli calamitatibus fracti,diſtitutique à finitimis, victorum arbitrio ſe dediderint.Manſeréq;ſub Florentino imperio annos octoginta ſeptem: quo tempore adeò ſeuerè auaréque ab his,qui quæſtui atque pecuniæ maximè ſtudent,imperatum eſt,vt ſeſe Carolo VIII.Gallorum Regi Piſas venienti dederint,& marmoreum leonem,Florentinorum inſigne,in profluentem Arnum præcipitarint.Nam multò poſt tamen à Florentinis denuò ſubacti ſunt.*Iouius.lib.*1.*Hiſt.*

Florentinis an.1512.Septembri menſe, bello ab Pontifice Iulio II.Maximiliano I.Imp.& Aragoniæ Rege Ferdinando qui Mediceos Florentiam reducere nitebantur,vexatis, libertas erepta fuit:quinquaginta ciuibus ex Cardinalis Medicei voluntate delectis,quibus eadem in publicis rebus,quam populus vniuerſus habebat,auctoritas daretur,hanc tam amplã poteſtatem Florentini Baliam appellant.Quorum decreto repub.ad eam formam,in qua ante annum 1494.eſſe ſolebat,redacta,& firmo militum præſidio ad prætorium poſito, Medicei eandem potentiam reſumpſerunt : qua tamen imperioſius, & poteſtate ampliore, quam pater ipſorum feciſſet,vtebantur Hoc modo Florentinorum libertas armis oppreſſa fuit , ad hunc ſtatum præcipuè ciuium ſuorum diſſidiis redacta.*Guic. lib.* 11.

Quo tempore Roma capta fuit,atque CLEM.VII. obſeſſus, Florentini familiam Mediceam eiecerant,& Gallis auxilia deinde ſubminiſtrarant,cum Neapoli bellum gererẽt.Reſtitutus autem Pontifex,vt ſe ſuoſque gentiles vlciſceretur , miſſa in H Hiſpaniam legatione,fœdus cum Cæſare fecit,Imperij ſupremam inaugurationem ei pollicitus inter alia,ſi quidem in Florentinos,pro eo ac meriti eſſent animaduerteret.Conditioné Cæſar accepit,neque multò poſt Genuam venit.Eò miſsi ad ipſum à Florentinis legati deprecatum.Iis Cæſar reſpondit : niſi pontificem reciperent,nullam eſſe pacis rationem. Igitur à Cæſarianis atque pontificiis copiis obſeſſi,cum per anni ferè tempus bellum duxiſſent,certis conditionibus cum Ferdinando Gonzaga Cæſaris legato tranſegerunt. Cæſar Alexandrum Medices,cui filiam ſuam Margaritam notham in matrimonium promiſerat,principem eis dedit. Ille maximæ molis arcem ibi conſtruxit,ſeruitutis ipſorum baſim.*Sleid. lib.*7.

Nobilibus.

Apud Danos tota communitas plebis ad perpetuam & miſeram ſeruitutem nata eſſe videtur;adeoq;nobilibus premuntur,vt ſæpè vnus ruſticus pro cane venatico per ludibrium venundetur:

venundetur;cogaturque is qui ſic venūdatus eſt,cum vxore & A filiis poteſtate emptoris concedere, & quæuis contemptiſſimi mancipij opera ſubire. *Io.Magnus lib.15. hiſt.Sueonum.*

Lituani gens miſera, maximè in villis & pagis, graui ſeruitute oppreſſa. Nam quilibet famulorum caterua ſtipatus, domum coloni alicuius ingreſſus, impunè quiduis facere, res neceſſarias rapere, abſumere, crudeliter etiam verberare poteſt. Colonis quauis de cauſa ad Dominos ſuos abſque muneribus aditus non patet. Quod ſi etiam admittantur, ad Præfectos & Officiales relegantur:qui niſi munera accipiant, nihil boni decernunt,& vnumquodq; verbum iudicis in Lituania aurum eſt. Coloni quinque dies, aliquando ſex, Dominis ſuis laborant: dies verò Lunæ priuato labori conceditur:atque vt plurimum diebus Dominicis (nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant) quoduis opus abſoluunt, agriculturam exercent, ſegetes prataque metunt, triturant,& id genus alia. In Ruſſia ſi interogaueris , Quare Dominico die laboras; reſpondere ſolent, Nonne & die Dominico comedere oportet ; Imperatam pecuniam quotannis ter quaterque pro defendendis regni finibus pendunt. Interim à Dominis quoque tributis adinuentitiis onerantur. *Guagnin. in de-* B *ſcrip.Lituaniæ.*

S e r v i s.

Tartari Comanos, teſte Haitono, ſubegerunt, Fuit autem Comana Cathaoniæ vrbs. Et Cathāoniæ Cappadociæ propemodum inſerta, fuitque olim gentis eius caput, atque afflatorum numine, ſacrorumque multitudine ſeruorum valde inſignis. Strabo Gnoſias ad Cappadociam pertinere Cathaoniam ſignificate videtur. Planities ingens Amano & aliis montibus vndique ſepta. Id ſatis conſtat,ſupra ſex millia ſeruorum Comanæ fuiſſe olim, quæ circa Deæ templum agitabant. Comani bello capti, cùm vulgò à Tartaris venderentur,ac viliſſimè, vt fama ferebatur:per negotiatores,qui eò pauigare iuſſi ſunt,ingentem vim ſeruorum Melechaſala Sultanus in Ægyptum acceſſiuit.Quos diligenti cultu ad bellica &ad vrbana munera inſtructos,ita complexus eſt,vt omnium aliarum gentium opera repudiata, per hos regnum domi foriſque adminiſtraret. Comani igitur ſerui , rege interfecto, (quæ cædes incidit in id tempus,quo Ludouicus Francorum C Rex in Ægypto captus cuſtodiebatur) vnum ex conſeruis, Turquemenium nomine, ſibi Sultanum & regem crearunt.Is motus, facultatem Ludouico præbuit ſe & ſuos commodius redimendi, & Ægyptus terra olim nobilis, per hunc modum ſeruorum ſerua facta eſt. Cairum regiam vrbem pars multo maxima colit militum, vt praſto ſint Regi cùm opus ſit:quinquemillia circiter ſunt,nec amplius,in quibus ſitum eſt omne militiæ robur. Hi Mamaluchi dicuntur,quaſi Regi ſubditi. Prædia à rege accipiunt.Horum quiſque multos numero habet ſeruos quos ad bellum diſciplina & armis inſtruunt.Sic fit,vt ſerui apud ſeruos ſeruitutem ſeruiant. Annuum militis ſtipendium aurei numi centeni viceni,eſt donatiuum à rege, ſi ad externum bellum eatur. *Sabell. lib.5. Ennead.9.*

A v x i l i a r i i s.

Britannia annis 1040.libera ſuos reges habuit.Tandem per C.Iul. Cæſarem , Caſſiuellauno principe, Romano imperio vectigalis facta eſt : fuitque deinceps paulò minus quingentis & tribus annis, cùm Britanni id temporis deſtituti auxilio ab Ætio,qui in Galliis copiarum præfectus Theodoſij unioris fuit , à Pictis Scotiſque fœdere coniunctis cœperunt ſic D bello premi,vt poſtquam eorum rapinas & impetus aliquamdiu fortiter toliſſent,ad vltimū ſuis iam diffiſi viribus, conciti ſint Anglos Saxones, Germaniæ populus , pugnaces atque feroces , ad opem ferendam acceſſere. Sed ſecus euenit,atque putarant. Angli enim Inſulæ partem, quam illi tenebant,in ſuam poteſtatem redegerunt. Atque ita quantum mille & amplius annos Britannicus populus creuerat gloria,tantum calamitoſa hæc temporum intercapedo eum grauiter afflixit, quæ à Caſſiuellauno vſque ad Anglos interceſſerat , qui imperium in inſula poſtremo obtinuerunt. *Polyd. lib.1.*

Q v o m o d o.

Ariſtoteles Rhetoricor. lib.2. ſubindicat, qui olim ſeruitutem profitebantur,eos terram &aquam Domino tradere ſolitos, velut omnium rerum ius abdicantes.Nam ἀδοῦναι γῆν καὶ ὕδωρ, δουλεία ἐστι, id eſt , Dare terram & aquam , ſeruitus eſt. Sic Darius Perſarum Rex in Græciam Legatos miſit,Terram & aquam petitum.

Lombardi Alexandriam vrbem ſtudio Alexandri condiderant,eamque contra Fridericum I.Imper.ſummis opibus de- E fenderant.Pace tandem Lombardis à Friderico Conſtantiæ data,Alexandrini Legatos ad Fridericum miſerunt,Conuentum Norimbergæ habentem,atque cum eo pepigerunt, cuius inter cæteras hæc quoque conditio fuit,vt ciues Alexandrini omnes pro arbitrio Friderici vrbe exirent , & tàm diu extra morarentur,quoad per ipſius Legatum ſolenni more introducerentur(vt actu iſto,& ille dare, & hi accipere de manu Imperatoris patriam viderentur,)vtque vrbem poſthac conſtanti nomine Cæſaream appellarent. *Sigonius lib. 14. regni Italici.*

S V B I E C T I O I N I V D I C I I S.

Vbi varij modi recenſentur,quibus contigit quempiam alteri ſubiici, vt ab eo poſſit iudicari.

Quinque modis id accidit. P r i m o,ratione poteſtatis ordinariæ:ſic fideles Pontifici & Epiſcopis ſuis ; & ciues ſuo F Regi ſunt ſubiecti.

S e c v n d o,ratione poteſtatis delegatæ:ſic Legato Apoſtolico ſubſunt Prouinciæ,ad quas ipſius delegatio pertinet ; & ciues proregi ſeu Gubernatori.

Sic D a v i d iudicauit ſenes poteſtate ſibi à Deo delegata. *cap.13.*

Sic quoque M o y s e s Ægyptium, iuxta probabiliorem ſententiam,*Exod.2.teſte D.Auguſtin.lib. quæſt. in Exod. qu.ſt.2.* & aperte colligi videtur *Actor.* vbi Stephanus ait : Fecit vltionem ei qui iniuriam ſuſtinebat percuſſo Ægyptio, exiſtimabat autem intelligere fratres , quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis.

T e r t i o,ex conſenſu partium,vt quando partes ex compromiſſo ſe alicui ſubiiciunt;ſiue vt Iudici(vt ſi ille alias auctoritatem iudicandi habebat,etſi non in illos)ſiue vt A r b i t r o, *de quo vide Sylu.v. Arbiter.*

Q v a r t o,ratione delicti in alieno loco perpetrati:nam ratione delicti ſortitur quis forum,*cap.Poſtulaſti 13.& cap.fin. de foro compet.vbi Gloſſa v.Ratione delicti.* Simili modo ſorti- G tur quis forum ratione contractus domicilij , & rei de qua contra poſſeſſorem cauſa mouetur,vt *eod.cap.*dicitur.

Q v i n t o,ratione iniuriæ, ſubdito alterius Principis illatæ ſi enim ſuperior eius,qui iniuriam fecit, interpellatus , nolit eam iudicare(poterit id facere Princeps eius , qui iniuriam accepit.

☞ *De Subditis multa dici poſſunt,prout illi ergà ſuos Principes,Magiſtratus,Superiores Æquales:aut è conuerſo,hi omnes, aut eorum quilibet ergà illos ſe vel benè vel malè habent. Vide multa peti poterunt ex Locis de Clementia,Crudelitate obedientia,Inobedientia,Perfidia, Amore,Odio,Inimicitia, Humanitate. Item ex Loco de Imitatione,Exemplo,& his ſimilibus , quorum argumenta in ſubditos cadere poſſunt.*

S V B I E C T I O T E M P O R A N E A.

H v c P e r t i n e n t.

O B S I D E S , T A N Q V A M P I G N O R A

P v b l i c æ F i d e i.

☞ *Obſides Seruitutis nomine huc pertinent. At reſpectu Fidei,* H *cuius pignora ſunt,ad locum Fidei referri poſſunt.*

S i m e o n obſes datus Ioſeph à nouem fratribus donec illi adducerent fratrem Beniamin,fidemque facerent ſe non eſſe exploratores.*Geneſ.42.*

P t o l e m æ v s Ægypti Rex intulerat Alexandro apud Macedonas roganti bellum. Vterque autem Pelopidam Thebanū diſceptatorem& iudicem acciuerat: deinde ſocium & adiutorem eius,qui lædi videretur.Hic aduentu ſuo cùm controuerſias ſinniſſet,exuleſque reduxiſſet:Philippum, Regis fratrem,obſidem præterea que pueros triginta alios ex primoribus accepit,atque Thebas duxit,oſtentans Græcis,in quantū faſtigium aſcendiſſet Reſpubl.Thebanorum ſplendore potentiæ & fide iuſtitiæ.Hic ille eſt Philippus,qui cum Græcis inſecutis tēporibus de libertate eorum arma conſulit. Id temporis puer apud Pammenem hoſpitium habuit. Inde æmulus

Epaminondæ habitus eſt: notata fortaſſe in militia & imperio A eius ſtrenuitate. *Plut. in Pelop. Diod. lib. 15.*

Poſt Agin bello ſuperatum Antipatro poſtulanti obſides Pueros quinquaginta, Eteocles, qui tum Ephorum agebat, reſpondit: Se pueros non daturum, ne ſi licenter vixiſſent, fierent indociles patriæ diſciplinæ: itaque ne ciues quidem eſſent. Cæterùm ſenes ac mulieres ſe duplo numero daturum. Verùm Antipatro dira minitanti, ni acciperet poſtulata populus vna voce reſpondit: Si imperas acerbiora morte, faciliùs moriemur. Nempè licenter educatos iuuenes non putarunt habendos pro ciuibus: perinde quaſi mater abdicet filium ex ſe natum, niſi probitate morum maioribus ſuis reſpondeat. *Plut. in Lacon.*

Cleomenes Spartanorum Rex à Ptolemæo Ægyptio auxilia contra Antigonum Macedonum impetrauit, Liberis ſuis & matre Crateſiclea obſidibus datis. *Plut. in Cleon.*

Virgines Romæ obſides Porſenæ datæ, deceptis cuſtodibus, vno agmine Tiberim tranſnatarunt. Ferunt ab iis impetraſſe, quorum cuſtodiæ creditæ erant, vt liceret ire ad flumen ſe lotum, rogaſſéque vt tantiſper ab intentione oculorum abſtinerent, dum poſitis veſtibus ſe fluuiali aqua abluerent, ne nudæ conſpicerentur. Atque ita Clœliæ hortatu in B vlteriorem ripam nando euaſiſſe. Illud à fide minus abhorret, incidiſſe eas in fluuiale aliquod nauigium, vicinæ caſtris ripæ alligatum, quo ad ſuos occultè traiecerint. Clœliæ equeſtris ſtatua publicè poſita eſt, quo argumento adducti quidã equo eam fluuio tranſuectam prodiderunt. At ſic vna ſeruata eſſet, non omnis obſidum cœtus. Liuius Clœliæ id datum credit. *Plin. lib. 34. cap. 6. & Plut.* Val. Pub. Valerij, qui tum Conſul erat, filiæ *Sabell. lib. 7. En. 2.*

Volſci, cum quibus Latino bello nec pax fuerat, nec armis diſceptatum, quia tamen ex confeſſo in Romanos exercitum comparauerant, bello ſunt à Conſulibus petiti. Cæterùm inopinata re perculſi, trecentorum Principum filios, à Cora & Pometia obſides Conſulibus dederunt. Quibus Romam reuerſis, vix paucis interiectis diebus, bellũ occultè repararũt. Eos Publ. Seruilius conſul repreſſit foris: domi autem Appius Claudius, vt Volſcorum ſupplicium aliis documento eſſet, ne datis obſidibus fœdera violare ampliùs auderent, trecentos eius gentis obſides in foro ſecuri percuſſit. *Sab. lib. 8. En 2.*

Tarentinos obſides, qui Romæ in atrio Libertatis cuſtodiebantur, ſub noctem vrbe dilapſi, domum fugam intenderant. Qui poſtridie ex Taracina Romam retracti, in foro C priùs virgis cæſi ſunt, atque de ſaxo præcipitati. Cuius atrociſſimi ſupplicij fama Tarentum delata, in cauſa fuit, vt maturata ſit proditio, & Hannibal in vrbem noctu receptus, anno decimo ſecundi belli Punici. *Sab. lib. 3. En. 5.*

Bello Punico ſecundo Sagunti erant totius Hiſpaniæ obſides, idque vnum pignus Hiſpanorum animus à Romanorum ſocietate, ad quam amplexandam alioqui propenſi erant. Hiſpani, metu arcebat, ne defectionis culpæ filiorum ſanguine lueretur. Cæterùm Acedux, homo Hiſpani generis, qui tum Sagunti erat, ad Romanos tranſiturus, Boſtari Pœno, qui arcẽ præſidio obtinebat, perſuaſit, vt ad Hiſpanorum animos beneficio occupandos, vltrò illis obſides reſtitueret: expediturum id rei Punicæ demonſtrans, ſi priuſquam fauor ad hoſtes apertè inclinaſſet, populorum & principum ſtudia obſidum reſtitutione in priſtina fide retinerentur: quando omnes ſibi credi vellent, fideſque habita fidem obligaret. Pollicitus ad id Acedux ſuam operam, ſi cura ſibi puerorum, domum reducendorum eſſet delegata. Aſſenſus eſt Boſtar Aceducis conſilio tem- D puſque & modum inter ſe cõſtituerunt. Placuit noctu, ne Romani ſentire poſſent, puerile agmen deductum iri. Ille verò cũ Scipionibus de tota re colloquiũ occultè habuit. promiſſaq; obſidum traditione, docuit, qua hora noctis, & qua regione, cùm obſidibus ex vrbe egreſſurus eſſet, atq; ita velut imprudẽs in inſidias delatus, cùm pueris in caſtra perductus eſt. Obſides non parua Romanorum gratia, eo ordine, quo à Pœnis reſtituendi erant, per Aceducem ſunt ad ſuos reducti. *Sab. l. 1. En. 5*

Avgvstvs Cæſar à quibuſdam nouum genus obſidum fœminas exigere tentauit, quòd negligi marium pignora ſentiebat. Et tamen poteſtatem ſemper fecit omnibus, quoties vellent, obſides recipiendi. *Suetonius.*

Constantinvs à Maximiano adoptatus, vt fraternæ fidei certũ Galerio Maximino, à Diocletiano adoptato, pignus daret, Conſtantinum filium, qui poſtea imperauit, ex Helena vxore ſuſceptum, obſidem dedit, eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. Nam quindecim tum annos agebat. *Sigon. lib. 1. Imp. occid.*

Oſtrogothorum Reges Valemirvs & Theodemirvs (qui Hunnis Atilæ filiis ſuperatis, in Pannoniis conſederant ad Danubium) Illyrium vaſtabant. Leo Imp. Pannoniis Mœſiaque permiſſis, fœdera cum illis iniit: & obſidem accepit Theodericum, Theodemiri ex Atilena concubina filium Leo vt gentem libertate alliceret, Theodericum ex obſide liberum fecit, regio indumento comitatuque deductum. Accepit libens Theodemirus tantum munus, & (quod tacentem Leonem deſiderare intellexit) induciarum fœdera in pacem commutauit. *Crantz. lib. 3. Sueciæ, cap. 9.*

Quum expugnata direptaque à Caroli V. exercitu ann. 1527. Roma, Clemens VII. Pont. arcem, in quam confugerat, ea conditione dediſſet, vt militi ſtipendia perſolueret: magnis rei numariæ difficultatibus coactus eſt obſides dare, quos ipſi milites delegiſſent. Ij fuere Cardinalium Propinqui, viriquè maximè pecunioſi. Horum manibus ferreæ catenæ ſtatim iniectæ, vinctique in Pompeiana domo cuſtoditi: ſed tandem Pompeij Columnæ aſtutia liberati fuerunt, Germanis cuſtodibus opipara ab eo cœna exceptis, multòque falerno conſopitis. *Iouius in Pompeio.*

Francisc. Galliæ Rex filios duos, quos ad Ticinum captus Carolo V. Cæſ. obſides dedit ducentis aureæ monetæ F myriadibus redemit. *Ion. lib. 26. Hiſtor.*

SVBIECTIO QVOAD VOLVNTATEM ET CONSILIA ALIORVM.

IN THEORICIS.

Aristoteles in quæſtione de numero ſphærarũ cœleſtiũ *lib. 2. Metaphyſ.* hæſitans, & ad Aſtrologos tanquam iudices idoneos recurrens: non alias hypotheſes, quàm Eudoxi & Capilli & ſuas de concentricis orbibus numerauit, neque tamen ſibi ſatisfecit: Itaque ad primum mathematum fontem, ad Aſſyrios videlicet, recurſum eſt. Alexander Aſiam tum fulminabat, & Calliſthenes pro Ariſtotele datus Alexandro, monitus eſt, vt ſi Babylõ caperetur, Aſtrologia Babyloniorum à Chaldæis exquireretur, atque in Græciam mitteretur. Hæc enim optima Orientis ſpolia à philoſopho expetita ſunt. Et certè Babyloniæ obſeruationes annorum 1903. ad Ariſtotelem à Caliſthene miſſæ memorantur. *P. Ram. lib. 1. proœm. math.* G

Origenes in Eſaiæ Prophetæ interpretatione cum quænam vrbs Ariel eſſet ambigeret, Hebræum quendam Rabinum conſuluit, ciuſque iudicium ſecutus eſt. *Fulg. lib. 8. cap. 11.*

D. Auguſtin. in enarrandis calamitatibus, quæ ante Chriſti religionem Romano imperio accidẽre, Pauli Oroſij hiſtoriam ſecutus eſt. *Fulg. lib. 8. cap. 13.*

Mahometus homo illiteratus prorſum, habuit magiſtros & conſultores Chriſtianos duos Sergium Monachum Arianum, & Ioannem Neſtorianum: cùm Iudæo Thalmudiſta. Sergius illi pertinaciam Arianam, Ioannes Neſtorianam, Iudæus commenta Thalmudica commendauit. Ergó vt faciliùs ad ſe omnes nationes traheret, ex Iudæo tradidit circumciſionem ex Chriſtianis frequentes ablutiones, & quaſi baptiſmata: & Chriſtum negauit eſſe Deum, etſi Dei verbum eſſe fateatur. *Lud. Viues de Veritate fidei lib. 4.*

Bartolvs IC. neotericorum princeps, cùm quid commentaretur, neque leges in promptu reperiret, Franciſcum Tigri Piſanum profeſſorem conſulebat. *Richardus ex Diplouatio,* recitat. H

IN PRACTICIS.

☞ Obedire alteri, huius eſt loci. Vt hoc vel rectè vel ſtultè, vel libidinosè, vel crudeliter fit, ad alios, atque alios titulos referri debet.

Christi Saluatoris auctoritatem apud ſuos Diſcipulos quis ſatis oſtendere poteſt; qui eius dictis obedientes fuère, cũ eos mitteret in caſtellum, vt aſinam cum pullo adducerent. Non interrogabant, cur iam equitare vellet qui hactenus pedes fuerat: non diffidebant quicquam: non dubij erant, an abducendi aſinam facultas daretur. In nuptiis Canæ Galilææ iuſſu eius citò hydriæ replebantur aqua. Petrus hamum in mare mittere iuſſus & extrahere piſcem, vt inueniret numum tributi, ſine mora paruit.

Æthiopum

Æthiopum traditur mos, vt delinquentes aureis catenis
A vinciant: & quos morti deſtinaſſent, per lictorem ſignum mortis illis rex mitteret: ipſique accepto ſigno, protinus mortem ſibi conſciſcerent, eo genere lethi, quod quiſque delegerat, *Alexand. lib. 3. cap. 5.*

Agidi Regi Spartano in Arcadia cùm infeſta ſigna ſtante in procinctu exercitus inferre hoſtibus intenderet, ex maioribus natu Spartiatis quidam inclamauit, velle eum malum malo tollere, præproperum ex Argis receptum ſignificans intempeſtiua præſente alacritate velle eum corrigere, vt eſt apud Thucydidem. Quod cùm audiniſſet Agis, obtemperauit ac receptui cecinit, victorque euaſit. *Plut. an Seni tract. reſp.*

Magiſtro Sarpedoni Catonem iuniorem dicto audientē perhibent fuiſſe, & feciſſe, quicquid ille iuberet: ſed cauſam requiſiſſe ſingulorum, & rationem percunctatum. *Plut. in Cat.*

Sialandi Regneri Regis licet pueri conſilium ſequuntur.

☞ *Vide Tit. Indoles prudentia.*

B Vitold. Dux Lituaniæ tam terribilis erat Suis, vt ad leuē ipſius nutum iuſſi ſemetipſos ſuſpendio necarent. *Æn. Gyl.*

IN MECHANICIS.

Euphranor Athenis duodecim deos pingens, de idea Iouis Grammaticum conſuluit. Is Homericos verſus *Iliad. α* de Ioue recitauit: ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων· ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον. quibus recitatis, iam ſe archetypum habere Euphranor reſpondit. Alij vero Phidiam ſtatuarium Iouis Olympici ſtatuam ex ebore ex his Homeri verſibus ſculpſiſſe teſtantur, in ſolio ſedentis, & vertice ſuo ad tecti lacunar vſque pertingentis. *Euſtat. Iliad α.*

PLACITA, VOLVNTATEM aliorum non ſequi.

IN THEORICIS.

Creon dum mauult animo ſuo quàm rectis conſiliis obtemperare, & ſuos & ſe funditus perdidit, apud Sophoclem in Antigone. Proinde Chorus exclamat:

πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας πρῶτον ὑπάρχει. id eſt.

Vt ſis felix, longè primum Sapere eſt.

C Plato Cyrenæis rogantibus leges ſcribere noluit, ob nimiam illorum felicitatem. *Plut. ad Principem indoctum.*

Pericles a populo ſubinde excitatus, non geſſit ei morem allegans non eſſe commentatum, ſc. *Plut. de Inſt. liberis.*

Demoſthenes, vocantibus eum ad conſilium proponendum Athenienſib. denegauit: ac, Non ſum, inquit, meditatus. *Idem.*

IN PRACTICIS. Non obedire.

☞ *Conſule Locum Stultitia, Monita aliorum ſpernere. Item Perfidia ſubditorum, Liberorum, Vxorum, Seruorum, quatenus non obediunt.*

SVBIICERE SE ALTERI. DEDERE.

☞ *Conſule Locum Seruitutis. Illic fortuita ſubiectio, hic voluntaria, perpenditur.*

BELLICE.

Apud Perſas, terram & aquam offerre, deditionis ſignum erat. Quam Darii legati cùm ab Athenienſib. magnificis verbis terram & aquam peterent, ab eiſdem alij in barathrum,
D nonnulli in puteos præcipites acti ſunt, *Alex. lib. 4. cap. 7.*

Apud Lacedæmonios ſcutis poſitis, manus excutere: in ſingulari pugna, vox, Herbam do, ſe victum fateri ſignificat: ſicut olim bello capti, cùm ſalutem peterent, in diſcrimine extremo ſalutem dicere cœperunt, ζώγρει. *Idem.*

Athletarum mos erat, vt in certamine victi, digitum aut manum exerendo pacem peti oſtenderent. *Idem.*

Apud Gallos & Hiſpanos brachia & manus inermes tendere: apud Romanos capita ſcutis ſubdere, & arma tradere, deditionis ſignum erat. Quare Pompeiani in pugna Pharſalica paſſis palmis ſalutem petiere.

Iunctis velatiſque manibus ſupplicare, aut cum infulis & velamentis prodire, apud Græcos manus inermes dare, Indis cum pateris occurrere, & vina libare, aut ex Solis ara accenſis facibus obuiam prodire, in fidem venire & poteſtatem, ſignum fuit. Neque enim decebat illos, qui paſſis palmis in deditionem veniſſent, morte afficere, aut in eos velut hoſtes inſultare. *Ibid.*

OECONOMICE.

☞ *Vide Tit.* [illegible] E

Themistocles vxori nihil denegare poterat. Ea propter filius eius Diophantus per iocum dicere ſolebat: Quod mihi placet, idem & matri. Quod matri, idem Themiſtocli patri. Quod Themiſtocli, idem Athenienſi populo. Quod Athenienſibus, idem Græcis reliquis. Ergo quod Diophanto, etiam Græcis. *Plut. de Lib. educat.*

☞ *Videatur Locus de Obedientia.*

* Subſtantia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

Svbstantia variè accipitur, vel vt ſit idem quod eſſentia; vel idem quod ens per ſe ſubſiſtens, ſiue id ſit completum, ſiue incompletum, ſiue finitum ſiue infinitum. Vel denique pro ente per ſe ſubſiſtente completo & finito, ac directè poſito in prædicamento: eſtque ſubſtantiæ acceptio propriiſſima, F illius continens definitionem. Itaque ſubſtantia dicitur vel à ſubſtando, vel à ſubſiſtendo, tum quod aliis id eſt, accidentibus ſubſtet tanquam eorum fundamentum: tum quia per ſe ſubſiſtat, id eſt ſine ſubiecto inhæſionis. Generalius ſubſtantia accipitur pro re quauis ſolida, habente quidditatem, quomodo Scriptura vocat diuitias ſubſtantiam huius mundi.

PARTITIO.

Svbstantia alia eſt Prima, alia Secunda. Prima dicitur quæ primo ſubſtat accidentibus, id eſt non gratia alterius: eſtque ſubſtantia ſingularis. Secunda quæ ſubſtat accidentibus per primam, eſtque vniuerſalis.

Definitur autem ab *Ariſtotele* ſubſtantia prima, quæ neque de ſubiecto vllo dicitur, neque in vllo eſt prorſus ſubiecto, & vocat illam ſubſtantiam primam, & propriiſſimam. Secundæ verò ſubſtantiæ definiuntur & eæ ſpecies, in quibus ea quæ primò dicuntur ſubſtantiæ inſunt, & harum ſpecierum etiam genera.

PROPRIETATES. G

I. Communeeſt omni ſubſtantiæ non eſſe in ſubiecto, id eſt non requirere ad ſui exiſtentiam ſubiectum inhæſionis.

II. Ineſt ſubſtantiis differentiiſque, propriiſſimis; omnes vniuocè vt prædicentur, ſcilicet quæ prædicantur, adeoque ſubſtantiæ ſecundæ.

III. Omnis ſubſtantia hoc aliquid ſignificare videtur, id eſt ſubſtantiam.

IV. Competit ſubſtantiis vt nihil ſit eis contrarium, nempe per ſe, & ex natura ſua, & de contrarietate logica eſt ſermo.

V. Subſtantia gradus non ſuſcipit, vt ſit magis minuſue talis, id eſt non poteſt intendi vel remitti: aut prædicari cum aduerbiis magis & minus.

VI. Maximè proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, idem vnumque modò permanens, ſuſceptiuum eſſe contrariorum, puta ſucceſſiuè, & viciſſim.

* Subſtitutio.

ACCEPTIONES & DIVISIONES VARIÆ.

Svbstitvtio à ſubſtituo, quod eſt in alterius locum ſurrogo; nihil eſt aliud, quam ſurrogatio. Græcè [illegible]; & H ſumitur Grammaticè generalius pro omni ſuffectione, quæ in alterius munere, officio aut exercitio fit, apud Iuriſtas tamen ſolum locum habet in hæreditate, eaque ſubſtitutio variis modis fit, quos tractat *Gomez. t. 1. c. 3. & Couarruu. cap. 16. de Teſtam.*

Docent autem illi generatim ſex modis poſſe quempiā ſubſtitui in hæreditate, nempè ſubſtitutione vulgari pupillari, exemplari fideicommiſſaria, reciproca & compēdioſa, quatuor priores ſunt ſimplices, reliquæ duæ ſunt cōpoſitæ ex pluribus.

Subſtitutio Vulgaris eſt, qua quiuis iure non prohibitus, poteſt ſubſtitui à quouis teſtatore, nam per hanc ſubſtitutionem teſtator ſolum ſubſtituit ſub conditione; nempè ſi is qui ipſi ex teſtamento, vel ab inteſtato ſucceſſurus erat, nolit aut non poſſit eſſe hæres: vt ſi moriatur ante teſtatorem, ſi propter crimen fiat incapax, ſi repudiet hæreditatem, his euentis ſuccedet ſubſtitutus.

A Subſtitutio pupillaris eſt, qua quis proli impuberi in ſua poteſtate conſtitutæ aliquem ſubſtituit. Cùm enim nemo ante pubertatem poſſit condere teſtamentum, Iura conceſſerunt vt pater impuberis poſſit loco illius quodammodo teſtari in ſuo teſtamento, directè ſubſtituendo ei hæredem, ſi ante pubertatem diſceſſerit; per quam ſubſtitutionē fit, vt non ſolum bona illius pupilli, quæ à patre obtinuit, ſed etiam alia ad ſubſtitutum perueniunt, perindè ac ſi ipſemet teſtamentum feciſſet, vt docet *Gomezius cap. 4. nu. 13.*

Nam vt dicitur §. *Igitur. Inſtitut. de pupill. ſubſtitut.* in pupillari ſubſtitutione duo quodammodo ſunt teſtamenta, alterum patris, alterum filij, tanquam ſi ipſe filius ſibi hæredem inſtituiſſet.

Subſtitutio Exemplaris eſt, cùm filio amenti, vel ſurdo ſimul & muto, vel prodigo, cui bonorum adminiſtratio interdicta (qui duo poſteriores teſtari non poſſunt niſi ad pias cauſas) fit ſubſtitutio; vt ſi teſtator habens talem filium, dicat; Inſtituo filium meum, & ei ſubſtituo Titium. Si hic filius nondum fuerit pubes eadem ſubſtitutio etiam erit pupillaris, in eadem etiam ſemper continetur vulgaris, ſi enim contingat filium mori ante teſtatorem, ſubſtitutus ſuccedet ex vulgari. B Idem dicendum, ſi nomine ipſius hæreditas repudietur. Expirat hæc ſubſtitutio, ſi filius redeat ad ſanam mentem, nec citò in inſaniam relabatur. Dicitur hæc ſubſtitutio exemplaris, quia ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis eſt inuenta.

Subſtitutio Fidei-commiſſoria eſt ſubſtitutio indirecta ſeu obliqua, qua hæres grauatur, vt hæreditatem totam, vel partem eius aliquotam (v.g. dimidiam, tertiam, quartam, &c.) reſtituat alteri, qui fideicommiſſarius dicitur, vt ait *Gomez. ſuprà & Couarr. cap. 16. § 4. nu. 2.*

Subſtitutio Reciproca (quæ & breuiloqua dicitur) eſt, qua inſtituti, ſibi viciſſim ſubſtituuntur. Hæc complectitur plures ſubſtitutiones quoad perſonas, vt ſi dicas: Inſtituo Seium & Caium meos hæredes, & eos inuicem ſubſtituo: hic vt minimum ſunt duæ ſubſtitutiones vulgares, ſi vterque eſt impubes ſunt duæ vulgares, & duæ pupillares, ſi alter eſt impubes, alter pubes; ſunt tantum duæ vulgares, quia hæc ſubſtitutio ſolum complectitur eas, quæ vtrique ſubſtituto pariter conueniunt, vt docet *Couarr. c. 16. §. 7. nu. 4.*

Subſtitutio Compendioſa eſt, quæ plures complectitur ſubſtitutiones, quoad diuerſa tempora. C Comprehendere enim poteſt omnes hæredes, & omnes ætates eorum, vt ait *Gomezius cap. 7. num. 1.* vt ſi teſtator dicat; Inſtituo filium meum hæredem, & quandocumque ex vita deceſſerit, ſubſtituo ei Titium: hic enim, ſi filius moriatur ante patrem, vel alia de cauſa non fuerit hæres, Titius ſubſtitutus ſuccedet ex vulgari, ſi verò filius fiat hæres & moriatur in ætate pupillari, ſuccedet Titius ex pupillari. Si verò filius moriatur poſt pupillarem ætatem ſuccedet ei fidei commiſſaria, detracta legitima, & quarta Trebellicanica, ſi verò filius ſit amens, ſuccedet ei ex exemplari *Gomez. nu. 2.*

Subulci.

☞ *Vide Locum de Porcis.*

* Succeſſio.

Definitio, & Etymologia.

D SVCCESSIO *διαδοχὴ* Græcis, eſt aduentus alicuius in locum, aut functionem alterius, adeoque ipſe actus ſuccedendi habet autem potiſſimum locum in hæreditate, Imperiis, principatibus, & functionibus maioris momenti, quibus ſuccedere dicitur, qui vel natiuitate, vel adoptione, vel electione defuncto priore poſſeſſore, eadem init, vel obit.

SVCCESSIO PONTIFICVM, Episcoporvm, &c.

☞ *Pete ex Loco de Romano Pontifice, & de Eccleſia. Atque in particulari, Loco de Epiſcopo.*

*SVCCESSIO IN IMPERIIS. REGNIS. Principatibvs. Et EADEM PER HANC OLIM Deleta.

E

APVD HEBRÆOS.

Ortâ lite inter filios David *lib. 3. Reg. cap. 1* quis regno præcederet, Dauid edicto ſtatuit à iunioribus inchoari, & vt alteri ſuccederent, vbi poſteritas naturalis deficeret. Ita à Salomone ſucceſſio cœpit, alij dicti fratres Principis, & donato tempore ad ſumendum. Hinc vſque ad Ioſaphat & Ochoziam Reges poſteritas Salomonis, & vſque ad Ioada: tunc enim deficiente recta linea Dauidis per Salomonem, Ioas fuit ex collateralibus, qui ex filiis Nathas filio Dauidis alio; ex cuius genere regnarunt vſque ad deſolationem templi Reges & principes: poſtea à Ioakim de carcere educto, vſque ad tempora Aſmonai ſeu Machabæorum, nempe ad Iudam Aſmonai. Sequuti enim tunc Aſmonaim, qui ſimul cum Pontificatu etiam Ducatum à domo Dauid ſubripuerunt populi Iuda, vnde orta inimicitia & ſimultas, vt hæc omnia recenſet *Philo Iudæus in lib. de temporibus.*

Rabbini etiam conſentiunt Aſmonaim, id eſt, Machabæos non fuiſſe de tribu Ivda, & ſemine regio ſed vi ſibi vſurpaſſe ſceptrum, vt refert *Munſterus in annotat. ad c. 1. Aggæi, & ad c. 49. Geneſeos.* F & perſeuerauit regnum Aſmonaim in ſucceſſione proximorum ex domo, & genere, centum & tres annos, vſque ad tyrannicum principatum Herodis, qui poſt Ariſtobulum, iubente Senatu Romanorum inuitis Hebræis, regnum tyrannicum iniuit, iuncta ſibi vxore Hircani capiſ à Parthis, vt ait *idem Philo, Ioſephus & Thalmudiſta in l. Abodazara: in diſtinct. quæ incipit,* Liphne idiem, regnauitque hic primus Herodes Scalonita alienigena, tyrannico quidem principatu annis vno, & triginta; legitimo, ſex. poſtquam nimirum feſſi Hebræi, vltrò ei & eius poſteris regnum obtulerunt; iurantes, in fide ipſius ac poſterorum ſeſe permanſuros, vt refert *idem Philo eod. lib.*

Regnum verò ſucceſſorum Herodis, *teſte Rabbi Ioſeph*, durauit ſtante templo annis centum tribus, atque anno vltimo regni Agrippæ cœpit regnare Barcozbam, cum quo rebellauit Romanis, & hoſtis ab illis iudicatus eſt. Vocat hunc Agrippam Philo Iudæus Agrippinum.

LACEDÆMONIOS.

G

Lacedæmonij aliquando duos habebant reges, nomine tamen magis, quam imperio, ex duabus Familiis, Proclis & Euriſthenis: qui principes ex progenie Herculis Spartiæ fuerint. Harum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat; itaque vterque ſuum retinebat ordinem. Primus in eo habebatur qui maximus natu eſſet, ex liberis, qui regnans deceſſiſſet. Sin is virilem, ſexum non reliquiſſet, tunc deligebatur, qui proximus eſſet propinquitate: & ita ſexus filiarum & mulierum excludebatur, vt refert *Æmilius Probus in vita Ageſilai.*

MACEDONES. ALIOSQ. GRÆCOS.

Secundum genus fuiſſe Regum Macedonum, vt Lacedæmoniorum, dixit *Diogenes Laërtius in 3. in Platone, & Iuſtinus ex Trogo lib. 15.* dum loquitur de diuiſione Imperij Alexandri Magni inter Antigonum, Demetrium, Lyſimachum, & crudelem Caſſandrum, tantamque in illis verecundiam fuiſſe notat, H vt cum opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandrum iuſtus hæres fuit: ideò & ante Caſſandrum curaſſe occidi Alexandri filios, vxores & matrem: ne fauore paterni nominis in regnum vocarentur Macedoniæ.

Refert *Thucydides*, temporibus Troicis antequam ambitio ad mutandam rempublicam Græcos impuliſſet, eoſdem ſexcentis antè annis, rectos fuiſſe regibus per ſucceſſionem legitimam vocatis, vt Athenienſes, Spartianos, Sicyonitas, Corinthios, Thebanos, Epirothas, Macedonas.

Contendit quoque Piſistratvs, cùm occupaſſet tyrannidem Athenienſium, regnum ſibi debitum, & nihil alienum ſibi vſurpaſſe; Quippe, inquit, genus à Cecrope duco. Id enim meò iure vendico, quod Athenienſes olim cum iureiurando ſtatuiſſent, Codro illiuſque genti præbituros. Regnum quod poſtmodum abſtulerant. Sicut refert *Diogen. Laërt. in 1. & in Solone in epiſt. Piſiſtrati ad Solonem.*

PERSAS

PERSAS.

Imperaſſe apud Perſas ex genere Reges ſcribit etiam *Strabo lib.*15.id eſt morte parentum regnum perueniebat ad liberos,& his deficientibus,ad proximos de cognatione, vt ait *Conſtantinus Manaſſes in Annalib.& Procop.lib.1.de bello Perſico*,idemque ſeruatum tranſlato imperio ad Parthos,*teſte Ioſeph.lib.18.Antiq.cap.3.*

Poſt mortem autem Ochi Regis Perſarum & filij eius Arſis cædem,cum nemo ex Ochi liberis, ad quẽ regnum lege rediret,ſupereſſet. ἐρῆμα vt loquitur *Diod.Sicul.l.27.* ὄντος τῆς βασιλείας οἴκου, ἐν μηδενὸς ὄντος τοῦ κατὰ γένος διαδεξομένου τὴν ἀρχήν.

Sic poſtquam Chosroes Perſa,Ciliciam,Perſiam,Mediam Armeniam à Romanorum ditione ſibi vſurpauit, cœpitque anno 5.imperij Iuſtiniani regnare; Imperatorem Aſiæ ſe appellauit,regnum Perſicum inter eius ſucceſſores per trecentos annos tranſmiſit,quouſque Saraceni,vel Agareni,eius ademerunt Imperium,vt ſcribunt *Haytonus Armen.par.2.hiſt.Orientis cap.1.& Procop.lib.2.de bello Perſico.*

TVRCAS.

Cum anno Domini 1056.Turcomani,qui & Turcæ,inſtituiſſent regnum aduerſus Agarenos,in quorum auxilia tamẽ vocati erant,contra Perſas,& Sadonem,ſeu Saliothem primũ regem conſecraſſent per Caliphain Baldacenſem, qui inter Agarenos habebatur pro ſummo illorum ſuperſtitionis Antiſtite;eo mortuo peruenit regnum ad Doloriſlam filium Sadonis,& poſtea in progenitos ex eo,*teſte Haytono dicta 2. par. hiſt.orient.cap.6.*

Verum exiguo tempore durauit eius Monarchia, nam Choſroë cum filio maiori interfecto ab Heraclio filius eius Syroës in Perſide relictus,ab eodem Heraclio Imperatore baptizatus eſt,turſumque crudeliter interfectus,& ita tyrannis illa non eſt progreſſa vltra filium tyranni,vt ſcribit *Ammonius l.4. de geſtis Franc.c.21.*

ÆGYPTIOS.

Ægyptij à tempore primi Regis vſque ad Sethonem vltimum regem & ſacerdotem,commemorabant trecentos quadraginta quinque per ſucceſſionem continuatam ex genere. *Herod.lib.2.*

ALIAS NATIONES.

Ita fuerunt ex genere Reges,Indis,Afris,Turcis,Tartaris,& pluribus ſæculis Latinis,Romanis,Etruſcis,Gallis,Hiſpanis.

Nulli verò ſunt bene nati principes,qui hanc ſucceſſionem ex genere in regnis deferendis potius nõ probent,quam ambitioſorum electionis prætextum.Quin & ipſi ambitioſi,poſtquam detruſerint proximos legitimos regni ſucceſſores,deſiderant,vt ad ſuos potius transferre poſſint,quod tamen illegitimè conſecuti ſunt imperium.

Ita capta Tyro vrbe per Alexandrvm Magnũ,& Stratone Rege ob Darij amicitiam de principatu deiecto; cum Epheſtio cui delegauerat Alexander curam præficiendi regẽ, vellet diademate aliquem ex Tyriis ſuum hoſpitem honorare, recuſauit is oblatum beneficium,cum nullo,vt dicebat cognationis gradu regium genus contingeret. Quare & inquiſitione facta,quiſnam regiæ ſtirpis extaret, indicatus eſt Ballonimus quidam è regibus genus ducens,prudens atque optimus, ſed paupertatis extremæ homo. Ad quem nihilominus regni tradendi cauſa protinus Epheſtio cum regali amictu contendit inuenitq;in horto mercede aquam de puteo trahentem,craſſiſſimo indutum panno,eumque regia veſte,aliiſque decentibus ornamentis produxit in forum,& Tyriis regem eſſe iuſſit, aſſentiente ſummo cum applauſu populo. *Diodor. Siculus lib.17.*

Quamuis etiam Omphis Rex vnus ex Indis, cum regno ſuo ſe dediſſet Alexandro, Alexander tamen, ex more gentis eum in locum patris permiſit regnare. *Q.Curtius lib.8.* Abiaſaris quoque Regis alterius Indiæ regnum filio eius attribuit. *Q.Curt.lib.10.*

Genti Francorum moris eſt?Dominum, id eſt, Regem ſecundum genus participari. *Anaſtaſ.Bibliothecar. Adriani II. ſiue Landulphus Sagax hiſt.Miſcell.*

IN SVCCESSIONE PRÆFERENDVS PRIMOGENITVS.

Ex conſuetudine ferè iuriſgentium, vniuerſa imperia, regna, principatus,ad vnum deuoluuntur:quia inita experientia docuit magis Reipublicæ paci, & tranquillitati ſubditorum expedire, & comprobauit primogenitum, & eo deficiente, ſequentem, ſi primus decedat ſine liberis.

Et regulariter vnus Rex admittitur vel exemplo politiæ apum *Cap.in apibus 7.quæſt.* 1.& conſuetudo iam regulariter obſeruat, vt non tantum regna, ſed etiam Ducatus, Marchionatus, Comitatus, ſimileſque dignitates non diuidantur, ſed primogenito vel proximiori deferantur.*Cap.1.5.Præterea ducatus, de probibita feudi alienat.* Quamuis alicubi ex alia conſuetudine diuidantur feuda cum dignitate,ſed non ſecundum ius,quod defert primogenito. Vt notat *Alex.conſil.25. incipien. attentis narratis, num. 9. & ſeqq. volum.5.* vbi alios interpretes citat.

Quanta verò fuerit primogenitorum prærogatiua apud Hebræos, adeoque etiam in lege naturæ,latè à nobis dictum eſt *in loco de Primogenitis*,nẽpe quomodo & ad illos dignitas Sacerdotij, hæreditatis nominis, & paternæ benedictionis prærogatiua deuoluta fuerit.

Abraham Patriarcha plures habens liberos ex diuerſis coniugibus, dedit cuncta quæ poſſidebat Iſaac, primogenito, aliis autem largitus eſt munera, & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo,dum adhuc viueret. *Gen.cap.25.*

Iosaphat Rex Iuda plures habens filios, dedit eis multa munera auri & argenti & penſitationes cum ciuitatibus muniriſſimis in Iuda, Regnum autem tradidit Ioram, eò quod eſſet primogenitus,qui tamen aliis melior non erat.Siquidem ſurrexit Ioram ſuper regnum patris ſui,cumque ſe confirmaſſet occidit omnes fratres ſuo gladio *2.Paral. 21.*

Apud Lacedæmonios, vt antè diximus, erat ius, vt mortuo rege maior ex liberis eius imperaret. *Plutarchus in Ageſilao.*

Sic & ſeruatum in regno Hungariæ, vt ordine genituræ primus primum ſuccederet in eo. *Cap. licet ex voto.6. de voto lib. 3. tit. 34.*

Cyrvs Rex moriturus duobus filiis exiſtentibus Cambyſe & Tanaozare; conſentaneum dixit ſibi viſum eſſe regnum & ducatum ei relinquere qui prior natus eſſet, nempè Cambyſi, & rerum plurium conſentaneè potitus eſſet. *Zenoph.l. Cyripadia.*

Oizericvs ſenex decedẽs teſtamentum condidit,in quo mãdauit Vandalis,vt per manus regni eſſent,ſucceſſores eius, & illi propinquiori ex genere virilis prolis qui ætate præcederet. *Procop.l.3. de bello Vandalico, & lib.1 de bello Perſico.* Cabadem natu minorem honoris gratia lex vocabat.

Apud Luſitanos autem ſtrictius id obſeruatur, non ſolum in maioribus dignitatibus,ſed etiam in quacunque donatione quæ à rege fit de terra coronæ regiæ: ſolus enim legitimus deſcendens primogenitus, vel proximior ſuccedit, nec vlla diuiſio admittitur,vt patet, *ex lib.2.ordinationum eius regni tit.17.§.3.* Sicque conſeruatur & dignitas, & ſplendor familiarum,cum contra diuiſio tituli, vilem reddat dignitatem inter plures, & diuiſio ſæpè facta familiæ eam ad nihilum reducat.

PRÆFERRI ALIQVANDO CERTOS LIBEROS [illegible]

Certi legitimique præferendi,& cautio ſæpe adhibenda, ne fraus irrepat aut ſuſpicio.Sicut in Ogina Lucemburgicâ, quæ penè quinquagenaria in matrimonio Balduini Pulchrobarbi Flandriæ Comitis grauida eſt facta: & res ea ſuſpecta multis, ne vanus, aut falſus rumor, non à naturà & puero eſſet. Igitur circa dies iam partioni ſolennes, maritus in medio Attrebatium foro tabernaculum tendi iuſſit, laxum & pretioſi operis:edixitque,omnibus fœminis,fama & loco honeſtis,fas eſſe adſiſtendi,& oculis arbitrandi, verus, an ſuppoſititius ille partus eſſet.Factũ ita,viderunt plures obſtetrarunt,& omnes ita rumuſculos diſſiparunt, qui de ſterilitate eius erant ſparſi.

Planè idem in Constantia Neapolitanâ regina.Quæ nupta Henrico Imperatori, quinquagenaria etiam maior vterum cæpit ferre,fraudem aut fucum ſuſpectantibus multis.

Quod

A Quod vtrumque prudenter amolitus eſt Henricvs ac primum cum vxor ed eum in Germania agentem adſpiraret: vetuit, iuſſitque in regno ſubſiſtere, & aduentum ſuum exſpectare, coram ſuis (cum bono Deo) hæredem regni parituram. Deinde, vxore etiam ipſa ſic volente, in foro tentorium expanſū factā poteſtate. Nobilibus fœminis veniendi, & parietem ac partum pariter oculis vſurpandi. Peperit igitur, in tali, vt ſic dicam, ſcena Fridericum, paterni aui nomine appellatum: Hæc ſatis mira in illa ætate, etſi rei fides aliqua iam antè ab Abbate Ioachimo facta, illo cuius vaticinia tunc clara erant, & nunc quoque tradita ſcriptis leguntur. Quippe parituram prædixit, & quidem filium, tali vita, & ſorte: quæque alia Friderico euenerunt.

Etiam Minores Natv.

Cauſæ complures ſunt ob quas nonnunquam minores natu quæ primogenitis ſceptra incant, & ſuccedant Principatibus, vna erit indoles primogenitorū deprauata aut minus ſolers.

Iacob Patriarcha moriturus poſtquam ademit benedictionem filio primogenito Ruben ob inceſtum, & Simeoni & Leui propter iram illorum pertinacem. Regiam poteſtatem B reliquit ſequenti Iudæ & proli eius, Iuda, inquit, te laudabūt fratres tui, manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorū, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda: ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt Leo, & quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe eſt expectatio gentium. Et quamuis valde Ioſeph filium diligeret, & Beniamin filios nouiſſimos, tamē principatū non illis reliquit, ſed Iudæ, qui ſublatis anterioribus fratribus de medio propter crimina, & veluti redditis incapacibus ad imperandum legitimè, primum locum tenebat. *Geneſ.* 49.1. *Paralip.* 5.

Tale Ioan. Comnenvs prætextum habuit Manuelem filiū præferendi Iſaacio: idque moriens perſuaſit. Cepit igitur imperium & tenuit: ſed tenera non proſpexit, ne fratri fortaſſe niſi ab affectu patris præponendus.

Et verò rarò felix niſi turbandis rebus iſta electio, vt in Ptolomæo Lagi F. qui cum minorem item, rupto gentium iure, regno impoſuiſſet: ipſa naturæ iura violata mox ſunt, cum alter fratrem ſuum parricidio ſuſtuliſſet.

C In Ptolomæo Philcone haud diſpar euentus, ſed purus à ſcelere blanditiis vxoris illectus iuniorem ſeniori antehabuit & ſceptrum credidit: ſed populus eo mortuo huic reddidit, & illi exilium dedit.

Quid in Lvdovico Pio Caroli M. filio; ille item Iudithæ vxoris ſuadā Carolum minorem Ludouico in multis prætulit cum eo fructu, vt bellum ipſo viuo adhuc motum ſit & arma adeò, iunctis etiam aliis fratribus in patrem ſumpta.

Ideò non nimis ridendi fortaſſe Pannonij, qui pertinaciter hoc ius ſunt tutati in ſuo Colomanno. Vladiſlaus Rex liberis ipſe orbus, Almum fratris ſui filium adoptauerat, animo & corpore meliorem, æuo inferiorem. Vt autem rata magis electio eſſet, Colomannum fratrem ſacris initiauit, & procul à patria Lutetiam Pariſiorum, ſpecie ſtudiorum, ablegauit dicam, an relegauit? Hæc facta, & ipſe obiit: ſed ſtatim proceres, & populus Colomannum reuocant, & venia exſecrationis à Pontifice impetrata, regem ſimul & maritum fecerunt. Quem autem hominem; ridebis lector: ſtatu puſillum, lingua balbum, oculo luſcum, pede claudum, dorſo D gibberum. Non monſtrum vides; tamen hic placuit, & ius hominum, & iam in ambiguo, penè dicam, hominie ſeruarunt.

In hac re tamen fateor morem Abyſſinorum (in Africa latè dominatur) non improbandum videri, aut improbum, qui gētiles omnes, agnatoſque Regis in vna quadā arce educant, remotos à populo: quia & arx in monte penè inacceſſo eſt (Angam nominant) & valido præſidio cuſtoditur. Tenentur illic igitur, ne turbas aut partes faciant: & mortuo rege, cum qui maximè idoneus optimatibus & cuſtodibus videtur, aſſumunt & ſubſtituunt.

Altera cauſa eſſe poteſt, quæ olim inter Darij liberos litem mouit, Artemenem & Xerxem, Nam ex his Artemenes regnum iure & more gentium petebat natu prior: at Xerxes controuerſiam non de ordine, ſed de naſcendi felicitate faciebat. Nam illum Dario priuato prouenisse, ſeſe regi. Ita priuatas illi opes deberi, quod tunc habuit, at ſibi regnum in quo genitus educatuſque eſſet. E Contentio, quamquam de regno inter arma ſtetit: & arbitrum patruum ſumpſerunt Artaphernem, qui re penſiculata, præponendum Xerxem putauit, ſiue ratione iam dicta, ſiue indole vtriuſque iam motus. De patruo iudice in Iuſtino ſcribitur: in Herodoto pater ipſe definit. Qui idem Herodotus alterum fratrum non Artemonem, ſeu Ariobarzanem appellat.

Ipſum hoc in eodem Perſarum regno diu poſt mouit Parysatis, Darij alterius Vxor: mouit ſed non eodem ſucceſſu Nam ægro marito perſuadere contra, vt Cyrū minorem filiū Arſacæ (qui poſtea Artaxerxes dictus) in iure ſceptri præferret ipſa illa dicta cauſa, & quod in regno natus eſſet: non impetrauit, & ſtabile priori ius ſuū fuit. Etſi callida mulier Xerxis exemplum ſuggereret: ſed quod paulò diuerſum inueniet, qui explorabit. Nunc Artemenes tunc natus Dario fuit, cum vere priuatus eſſet, nec in ſtirpe aut iure vllo regio (quippe poſtea a magis inopinatè electo) at Arſaces patri quidem nondum Regi natura, ſed nato è regibus, & in hanc ſpem ſublato. Itaque diſcrimen apparet in vtraque ſorte: etſi nec id quidem alibi obſeruatum, & quomodocumque primogenitis ſceptrum fore delatum.

Patrvvm avt Nepotem Præferri Nonnvmqvam. F

Sunt quoq; qui patruum præferunt, rationem proximi ſanguinis adſpicientes, à patre rege, qui nepotem toto gradu antecedit, At nepoti fictio iuris ſubuenit, & idem cum patre cenſetur cur non ergo & in iura ſuccedat? Sed exempla variant.

Lvdovicvs Pius Bernardum Italiæ Regem deiecit, & vinculis ac carcere coërcuit, quia ius ſibi à patre Pipino primogenito vendicabat, contra patruum Ludouicum.

Robertvs Rex Neapolitanus Clemente V. Pontifice ſic cenſente, ius regni tenuit, contra Carolum Nunbertū Hungariæ Regem: etſi iſte natus è Carolo Mortello eſſet, Roberti maiore fratre. Res clara eſt, & annalibus teſtata: ſed *Baldus* Iuriſconſultus arbitratur, in regni vſum hoc à Pontifice factū & quia optimus & prudentiſſimus Robertus eſſet, quod res docuit itemque ſalubri temperie & partitione, quod Carolus iam regnum Hungariæ teneret, in eoque poſſet acquieſcere.

Iam olim etiam Nvmidæ pro communi iure habuerunt patruum nepoti præferri. G

Similiter & Vandali idem vſurparunt.

Itemque hodie & Moſcouitæ, ſed reſtrictius: nempe ſi impubes filios relictos ſit, tum patruus ſceptrum accipit: in Baſilio noſtro æuo factum. Aliter autem, ſi iuſta nepoti ætas atq; ea diſcretio rationem ſuam habet.

Hæc pro patruo: plura ſunt pro nepote. Spartiatæ ſapiens populus, ſic ſeruarunt: & ipſe Lycurgus regnum Charilao fratris F. ceſſit, quod in manu eius erat, omniū gratia, tenere.

Robertvs Neapoleos Rex, etſi alio iure, vt dixi: promotus, hoc velut æquius, melius reſtituit: & ſententiam publico iudicio ſic tulit, in lite ſuper Comitatu S. Seuerini. Quæ inter patruum & nepotem vertebatur, & Iuriſconſulti variè trahebant: meliores & ipſe ad nepotem flexerunt.

Otho Magnus Imperator iudicio armorum rem commiſit. Pugnarunt ſingulari certamine, barbaro illo ritu, & vicit nepos, quod iterum ita ſub Henrico I. Imperatore adnoto eueniſſe. Ergo & Deus hanc cauſam videatur compro- H baſſe.

Sed quod iudicium, publicum aut priuatum, iſto Hiſpanienſi clarius: Rex Henricus defunctus erat filio infante relicto Ioanne, duos & viginti menſes nato. Patruus ei erat Ferdinandus, vir & ſolo virtutum merito (vt ſanguis ſeponatur) omni ſumma fortuna dignus. Itaque conlecti in eum oculi, vulgi & procerum: nec ambire opus, ambigebatur. Atque id non è ſingulis tantum, & in priuatis colloquiis, vbi adulatio timeretur, ſed in Conuentu publico, hoc rei indicto, omnia non ſtudia, ſed aperta ſuffragia in eum ibant, Incitabat non ipſe ſolum æui maturus, virtutum ſpectatus, ſed & ætas pueri, quæ quando tandem gubernationi ſufficctura eſſet? Longum annorum interuallum, bella in manibus, turbas & diſſidia in metu eſſe: quæ ſemper ferè comitari, vbi penes alios regimen eſſet. Ergo ageret cum Deo bene iuuante, expergiſceretur, & vel regni cauſa, caperet fraternum regnum.

Suidæ

Surdæ aures ad has voces, & ius infantis oſtendebat, & Hiſpaniæ conſuetudinem: quæ eo magis tutanda ipſis, quo minus ille puer (hoc ipſo miſerandus) poſſet. Nondum tamen perſuaſerat, iterúmque Conuentus, ſi fortè pœnitentia ſub eunte mutaſſet.

Non ignarus ipſe rei & affectuum, infantem clamide tectum occultè intulit: & cum Daualus magiſter equitum, de communi conſenſu, iterum tentaturus dixiſſet, Quem Regem Ferdinande, renuntiari tibi placet; ille acri voce & vultu. Quem autem, inquit, niſi Ioannem, fratris mei filium; Et ſimul puerum in ſublime extulit, nomen Ioannis identidem & Regis, vt mox eſt, ingeminans: iuſſitque vexilla explicari, & alia ſolita fieri in nouo regno. Sed pauci iſti Ferdinandi: cui Deus tamen regnum Aragoniæ paulò poſt contulit, pretium virtutum, & Electione (de quâ dixi) ſiue iudicio delatum.

INGENTES CLADES EX HAC PRÆLATIONE ORTAS.

Violatio huius iuris ſuccedendi, & dum voluit minor ex filiis præripere regnum maiori, peperit ingentes clades: tandem ſuccedentibus in irritum, vt plerumque, conatibus: neq; prætextus, quod maior eſſet minus imperandi idoneus, potuit tueri etiam electionem contra ius hoc naturæ.

Quod liquet ex duobus F. Alexandri Regis Iudæorum, vt refert *Ioſeph. lib. 1. de bello Iud. cap. 4. & 5.*

Eo enim mortuo vxor eius ALEXANDRA, quæ duos illos Alexandro genuerat filios, natu maximum Hyrcanum, & propter ætatem declarauit Pontificem, & quod præterea ſegnior eſſet quam vt poteſtate regia moleſtus cuiquam videretur, Regem conſtituit, minorem autem Ariſtobulum priuatum viuere maluit; quod feruentioris eſſet ingenij. Attamen mortua Alexandra Ariſtobulus regnum ſibi vſurpauit, donec poſt ingentes clades & prælia à Pompeio victus & captus, regnum Hyrcano reſtitutum eſt.

Pauſan. in Atticis narrat tragœdiam ob eandem cauſam his verbis, PTOLOMÆVS qui Philometor eſt dictus, octauus eſt Rex (Ægypti ſcilicet) à Ptolomæo Lagi filio. Id autē cognominis per illuſionem nactus eſt: neque enim regum quiſquam fuit vnquam ex omnibus, quem maiori mater odio proſequuta fuerit. Hunc enim maiorem quamuis natu, regem ſalutari non eſt paſſa, & vt in Cyprum viuente patre ablegaretur, effecit. Cuius in filium acerbitatis, cùm alias fuiſſe cauſas, Cleopatræ commemorant, tum quod Alexandrum natu minorem, ſibi obſequentiorem fore ſperabat: ob eámque rem primùm, vt eum Ægyptij regem crearent, ſuadebant: deinde cum repugnante plebe id aſſequi nequiſſet in Cyprum Alexandrum miſit, Imperatoris quidem (patris) nomine re vera, vt per eum Ptolomæo formidoloſior eſſet ipſa. Poſtremò ex omni Eunuchorum numero, quos amantiſſimos eſſe ſui putabat, ſaucios in concionem produxit, Ptolomæū inſimulans, & inſidias ſibi feciſſe, & Eunuchos vulneribus fœdaſſe. Quare Alexandrini commoti, non multum abfuit, quin Ptolomæum impetu facto opprimerent: ſed cū ipſe naui ſe periculo eripuiſſet haud ità multo poſt, è Cypro reuerſum Alexandrum, Regem appellarunt. Digna autem facinore pœna Cleopatram conſecuta eſt: eam enim filius quem ſuis ipſa conſiliis ad regnum euexerat, peremit: quo ſcelere detecto, cum ciuium metu aufugiſſet Alexander, Ptolemæus in Ægyptum rediit, ac iterum regno potitus eſt.

Iuſtinus lib. 34 circa finem, ſcribit de Pruſia Rege Bythyniæ, quod ceperit Conſilium interficiendi Nicomedis filij, dum conſulere ſtuderet minoribus filiis, quos nouerca eius ſuſceperat, & Romæ habebat, re manifeſta adoleſcenti ab his qui facinus ſuſceperant, accitum in patris regnum veniſſe, ſtatimque Regem appellatum, Pruſiam regno ſpoliatum à filio, priuatum que redditum, etiam à ſeruis derelictum, & cum in latebris degeret, non minori ſcelere quam filium occidi iuſſerat, à filio interfectum.

Prætuli quoque in ſucceſſione regni Pharnaces, filiis ſuis Mithridatem fratrem tanquam magis vtilem Parthorum regno contra morem gentis, ſed non diu apud eius ſtirpem directam remanſit, ſed à filio eius in patruum tranſlatum fuit imperium.

Valerius Maximus lib. 9 cap. 11. SCIPIONE Africano patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante, duos regios filios, nuper patre mortuo, in arenam proceſſiſſe: pollicitoſq; ſe ibi de regno præliaturos, quo ſpectaculum illud illuſtrius pugna ſua facerent, eos Scipionē monuiſſe, vt verbis quam ferro diiudicare mallent, vt regnare deberet, ac iam maior natu, conſilio eius obtemperaret, minorem corporibus fretum, in amentia perſtitiſſe: initóque certamine, pertinaciorem, impietatem fortunę iudicio morte multatam. Sic *Valerius Maximus.* Conſentire videtur *Liu. lib. 8.* Tamen hos fratres patrueles dixit Corbim & Orſuam, de principatu ciuitatis, quam ibidem dicebat diſputantes, vel etiam illi cum aliis in gladiatorum manus etiam pro regno deſcenderunt duello terminantes ſucceſſionis euentum.

GEMINORVM SVCCESSIO.

EX GEMINIS QVIS SVCCEDAT?

Si gemini nati ſunt, is pro primogenito habendus, qui primò in lucem editus fuerit, quemadmodum in IACOB & ESAV natiuitate: quamuis enim Iacob teneret plantam pedis prænaſcentis Eſaü, tamen Eſaü quia prior èditus, primogenia habebat donec remiſit, *Gen. 25.*

Neq; enim, inquit TRIPHONIVS Iuriſconſultus, natura permittit ſimul vno impetu duos infantes de vtero matris excedere de ordine naſcentium non appareat. *L. Areſcuſa 15. de ſtatu hominum lib. 1. P. tit. 5.*

Et quamvis gemini videantur eſſe eiuſdem temporis ratione conceptionis, & quamdiù fuerunt in vtero matris: tamen quia agitur de ſucceſſione natorum, ordo natiuitatis per quam emiſſi in lucem, magis conſideratur. nam quamdiù in vtero ſunt matris, pars viſcerum illius dicuntur, atque partus nondum editus, non rectè homo fuiſſe dicetur. *L. in lege Falcidia placuit ad leg. Falcid. P.*

Quod ſi non appareat manifeſtè quis prior ex geminis editus fuerit, & feudum ſit indiuiſibile. Vlpiani reſponſum videtur admonere quid ſtatuendum ſit, *in l. ſi fuerit legatum 10. §. ff. de rebus dubiis lib. 34. P. tit. 5.* Planè, inquit, ſi ita libertatem acceperit ancilla, ſi primùm marem pepererit, libera eſto: & hæc vno vtero marem & fœminam peperiſſet: ſiquidem certum eſt quid prius peperiſſet, non debet de eius ſtatu ambigi, vtrum libera eſſet necne: nec filia, nam ſi poſtea edita eſt, erit ingenua.

Sin autem hoc incertum eſt, nec poteſt, nec per ſubtilitatem iudicialem manifeſtari: in ambiguis rebus humaniorem ſententiam ſequi oportet, vt tam ipſa libertatem conſequatur, quam filia eius ingenuitatem: quaſi per præſumptionem priore maſculo edito.

Poſſet & ambiguitas maior oriri, ſi exſecto matris vtero in orbem venerint, & non nati ſint, de quo & *Barthol. in d. l. Areſcuſa de ſtat. hominum.* de quibus quæſtionibus dubitatis, & aliquando conſultum eſt oraculum Delphicum à Lacedæmoniis recenſet *Herod. in 6.* dum ait Ariſtodemi Regis Spartiatarum vxorem Æginam, peperiſſe geminos eiſque natis, Ariſtodemum morbo deceſſiſſe. Lacedæmonios autem qui tunc erant inito conſilio creaſſe Regem è pueris eum qui eſſet primogenitus: vt lex iubebat. Sed neſcientes vtrum puerorum eligerent, cùm eſſent ſimiles ac pares: idque quum nequirent ipſi diſcernere, priùs fuiſſe percunctatos genitricem, eaque negante ſe dignoſcere: ſed diſſimulante, quòd videlicet, vt credibile eſt, magnoperè cuperet ambo effici Reges: ita de hoc dubitantes Lacedæmonios miſiſſe Delphos ſciſcitatum, quid in ea re agerent: & his Pythiam reſpondiſſe, vt vtrumq; puerorum Regem ducerent, ſed primogenitum magis honorarent: hócque reſponſo à Pythia edito, Lacedæmonios nihilominus incertos, quo pacto primogenitum reperirent, admonitos fuiſſe à quodam Meſſenio nomine Panite, vt obſeruarent vtrum puerorum mater priorem lauaret cibarétque, quam ſi deprehenderent eodem modo factitare, habituros id omne quod quærerent, & inuenturos quod vellent: ſin illa alternando erraret, palàm fore, ne ipſam quidem quippiam magis noſſe, & vt iſti aliam rationem inirent. Ibique Spartiatas ex admonitu Meſſenij obſeruantes matrem puerorum, ignaram cur obſeruaretur, animaduertentes illam præferentē alteri primigenium, tum cibando, tum lauando accepiſſe puerum qui magis honorabatur à matre tanquam primigenium, publicéque alendum curaſſe, impoſito ei nomine Euriſthene, iuniori Proclis: vnde regum duorum origo apud Spartiatas ex duabus familiis.

Videtur

Videtur etiam eſſe ſententia *Ioannis Andreæ in addition. ad* A *Speculator lib.4.part.3 tit.de feudis*, quod ſi neſciatur quis primo natus ſit, diuidantur inter illos bona, & ſi res indiuiſibilis ſit, vt regnum hic, ſorti res committatur: vel ad Dominum feudi, ſi de feudo agatur, recurrendum, vt alteri honeſtiori & prudentiori aſſignet, *cap.ſi.97.diſtinct.* & ſi pares ſint, locum eſſe gratificationi *l.ſi quis ſeruum, §.ſi.inter de leg.2. c.pe. rer. quid ſit forſan de reſcript.in 6.*

Reperitur *apud Liuium* & alios, qui ROMVLI & RHEMI narrant hiſtoriam, eos natos geminos ex Rhea Sylua filia Amulij Regis, & cum diſputarent de principatu condendo, ad proſequendum & augendum auitinum, primigenij iudicium Deo commiſiſſe, cùm neſcirent vter illorum prior eſſet editus, & auguriorum ſorte exitum inde habuiſſe, vt qui plures vultures pro augurio habuiſſet, is ius poteſtatis haberet, contigiſſe autem plures Romulo, & proindè de ſuo nomine oppidum inauguraſſe.

SPVRIORVM.

B

AN ETIAM SPVRII PRÆFERENDI?

Problema eſto

Scribit *Damaſus Papa in Pontificali*, ſummum Pontificatum etiam tenuiſſe natos habitos, vt ſpurios, Oſium, Felicem, Bonifacium, Agapitum, Theodorum, Gelaſium, & alios. *Refertur in cap.Oſius 56.ad.*

Refertur & à *Gratiano, ex D.Hieronymo*, quod Dominus noſter Ieſus-Chriſtus, voluit non ſolum de alienigenis, ſed etiam de adulterinis commiſtionibus naſci nobis fiduciam, inquit, præſtans, vt qualicunque modo naſcamur, dum tamen eius veſtigia imitemur, ab eius corpore non ſeparemur, *in cap.8.Dominus noſter 56 d.*

Pro nothis ſanè adferri poſſent hiſtoriæ eorum, qui quamuis ſpurij & illegitimi fuerint, tamen imperarunt honeſtè & ſtrenuè, vt fertur de Iephte Galaditta Iudice Iſraëlis fortiſſimo. *Iudic.11.*

Ferunt quoque THEMISTOCLEM Principem fuiſſe ſpu- C rium. *Plut.in Themiſt.& Athen.lib.13.cap.31.*

TIMOTHEVS ſcorti filius, & Cononis, Athenienſium Dux fuit. *Athen.lib.13.cap.3.*

Fuerunt procul dubio nothi & ſpurij RHEMVS, & frater ROMVLVS, qui principatum Romanum inſtituit, vt notant hiſtoriographi. *Liuius, Dion.Halicarnaſ. Florus Plutarchus, aliique.*

ARNVLPHVS nothus Carolomannis Regis Bauariæ, fratris Caroli Craſſi Imper. à proceribus imperij Craſſo ſubſtitutus fuit, *teſte Cuſp.*

THEODORICVS Oſtrogothorum Rex, qui Italiæ regnum, pulſis Herulis occupauit, Valamiri Regis ex concubina Aurilena, filius fuit. *Io.Magnus lib.9. cap.9.*

Danorum Regi ſpurij multi fuere, qui ſucceſſere eidem, GERALDVS primùm, poſtea CANVTVS, & alij ordine. *Saxo lib.11. cap.12.*

In contrariam verò partem poſſent quoque adferri exempla & rationes, quibus meritò nothi reiiciuntur à ſucceſſione regnorum & principatuum. Periculoſæ ſiquidem ſunt ſucceſſiones iſtæ, in quibus participant nothi, etenim vt plerum- D que ſunt audaces, & ad vitia paterna, etiam maiora procliuiores; ſi ſint filij naturales & legitimi, ſæpè prolem legitimam tollere ſatagunt, vt ſibi principatum aſſerant, vt exemplo ſunt Iſmaël ex ancilla natus, qui perſequebatur filium legitimum Iſaacum filium liberæ, vt meritò iuſſum ſit Abrahamo patri, Eiice ancillam & filium eius. *Gen. 16.*

Neque idem Patriarcha admiſit filios concubinarum ad ſubſtantiam hæreditariam quam dedit Iſaaco, ſed tantum munera illis ſeorſum diſtribuit.

ABIMELECH filius ſpurius Ieroboal, ſeu Gedeonis, vt regnaret poſt mortem patris, occidit ſeptuaginta fratres, filios patris naturales, & legitimos ſuper lapidem vnum excepto minimo Ioathan. *Iudic.cap.9.*

Cum DEMARATHI natiuitas Ariſtoni patri Regi Spartanorum renunciata eſſet ſubducta ratione, quod à nuptiis nondum elapſi decem menſes, negauit hunc ſuum eſſe filium, atque vt nothum abdicauit, *teſte Suida.*

Sicut etiam negauit ex ſe editum AGIS Leotyclidem, & proinde regno priuatus, quamuis ex vxore Timea natus eſſet.

MARGARITÆ Flandriæ Comitiſſæ ſpurij, Ioan. & Balduinus, ex Guillelmo præceptore furtiuo concubitu nati, à reliquis fratribus naturalibus, & legitimis fuerunt à ſucceſſione eiecti, *Paul. Æmil.lib.7.* E

Fuerunt in regno Sueuorum, Gothorum, Noruegianorum ita neglectui habiti ſpurij, vt viles fuerint habiti: neque etiam alij nothi Regum auderent inter honeſtos vix comparere, & proinde etiam Aimondus in concubinatu genitus ab Aimundo Gothorum Annozo & Sueuorum Rege, etiam legitimatus per ſubſequens matrimonium, ducta concubina ſub mortem, & hæres inſtitutus regni à patre, probus alioquin, nunquam potuerit à ſubditis populis plenam obedientiam conſequi, vt ſcribit *Ioann. Magnus lib.18.cap.6.*

SVPERIORVM SVCCESSIO QVAM EXITIOSA.

PHRAATES Phraatis Parthorum Regis ex Thamuſa Italica fœmina natus nothus, conſilio matris, patre occultè interfecto, regnum occupauit, & ademit tribus filiis legitimis & naturalibus qui erant obſides Romæ: illúdque tenuit, do- F nec Parthi, quia inceſto matris ſe polluerat concubitu, regno detrubarunt, & expulſus breui periit. *Sabellicus libro 1. Ennead. 7.*

Sic IVGVRTHA nothus ex Manaſtabile filio Maſſaniſſæ Regis Numidarũ, adoptatus à Micipſa fratre Manaſtabilis & factus particeps, regni cum duobus filiis Micipſæ, Hiempſale, & Adherbale; Hiempſale necato, expulſo Adherbale, totum regnum ſibi vindicauit. *Salluſtius in bello Iugurthino.*

MANFREDVS Friderici II. Imp. ſpurius ex concubina Blanca Marchioniſſa Montisferrati genitus, Princeps Tarentinus & Rex Siciliæ deſignatus, fertur patrem in Apuliam mouentem, ex graui morbo conualeſcentem ſuffocaſſe, cùm Conradum ex Iole genitum hæredem à patre inſtitutum accepiſſet, & Conradum fratrem veneno ſuſtuliſſet, & duos filios Henrici fratres, *teſtis Cuſp.* quamuis paulò aliter ſcribat. *Crantz. lib.8.Sax.cap.18.*

Ita cum PHILIPPVS Demetrij filius duos haberet liberos, vnum ex iuſto matrimonio Demetrium etiam nomine mino- G rem natu; cui ex lege regnum debebatur, & Perſeum maiorem natu ex pellice vulgato corpore editum, affecit calumniis apud patrem Perſius, vt Demetrius occideretur, vt ipſe ſuccederet, quod obtinuit mortuo patre: verum cum bellum mouiſſet in Romanos, à L.Paulo Æmilio captus, regnum, & in carcere vitam amiſit; dignas parricidio pœnas luens. *Plut in Æmilio.*

IACOBVS nothus Ioannis Cypri Regis, vi & auxilio Soldani ademit regnum Carlottæ filiæ legitimæ Ioannis, & tandem factum eſt eius morte, vt regnum ad Venetos perueniret iure hæreditario. *Bonfin.*

Exemplum etiam miſeriarum in Gallia fuit, poſt mortem Ludouici Balbi: nam relicta vxore prægnante, ex qua poſtea natus Carolus nomine Simplex, duo ſpurij eius Ludouici Balbi, nempe Ludouicus & Carlomannus, vſurparunt regnum, qui breui tempore regnarunt, verùm illud effecerunt, vt illorum exemplo viuente Carolo Simplici, adhuc puero, Carolus Craſſus illis mortuis, voluerit quoque vſurpare imperium: & poſt illum Ordo Comes Pariſiorum Regens Fran- H ciæ, pendente minoritate Caroli Simplicis. Vnde & via, & gradus facti ad inuadendum regnum, & audendum in poſterum contra Regiam Caroli Magni ſtirpem, factionibus ad eam rem ortis & ſæuientibus, vt ferè Galliæ totius mutuis bellis extinctus fuerit ſplendor. *Æmilius in 2. Sigebertus & Luitprandus.*

HENRICVS II. Alphonſi X I. Hiſpaniarum Regis F. nothus, Petrum fratrem ſuum legitimum, qui poſt parentem Alphonſum Imperij habenas ſuſceperat, ſtricto gladio confodit, eoque interempto, regno potitus eſt. *Ritius Neapolitan.lib.3. Regum Hiſpaniæ.*

Etiam FREDERICVS Palatinus, qui nuper Imperium Romanum ſpe deuorabat, & coronam Bohemiæ iuuenili capiti malè aptauerat, vnde & eam cum ignominia & iactura ſuæ dignitatis, & Prouinciarũ quas iure hæreditario plerasq; poſſidebat, depoſuit; errabundus apud Batauos, dum ira Cæſaris quieuerit, aut Puritanorum factione anguſtiore faſtigio aliquando fulgeat, ex Ludouica Naſſouia, moniali profeſſa, quæ de Iure & facto infamis erat, dum fractis votorum ſacrorum repa

[illegible] ad [illegible] tranſit, progenitus fuit. Et miretur A [illegible] aliquis, ſi nihil viro principe dignum hactenus geſſerit, qui tam perſido lacte enutritus, tam peſtilenti educatione [illegible] inſtitutus.

SVCCESSIONI AN VITIA CORPORIS OBESSE DEBEANT?

In Principatibus qui ex ſucceſſione ſanguinis debentur, ſatis probandũ exemplis videtur, non ideo primogenitum aut alium legitimum hæredem priuandum, quod videatur natura inhabilis, vel caſu in inhabilitatem incidiſſe.

Quemadmodum poſt mortem ANAXANDRIDÆ Regis Spartiatarum, Cleomenes etiamſi non videretur mentis compos, prælatus eſt tãquã maior natu fratribus. *teſte Herod. in 5.*

Apud Lacedæmonios AGESILAVS, etſi claudus, tanquam proximior ad regnum vocatus.

OZIAS quamuis ob lepram, qua percuſſus fuit, factus fuiſſet inutilis regno, nempe quod à communione hominum ſeorſim habitans, non adminiſtraret regnum tamen regno priuatus non eſt, ſed pro eo filius eius quamdiu vixit, nominéque eius palatium, & regnum adminiſtrauit. 4. *Reg.* 15. & 2. *Paralipom.* 26.
B

Comitia Vngariæ COLOMANVM, etſi claudum, gibboſum, luſcum & balbum, fratri ſecundo genito prætulerunt de quo antea.

Neque LYSANDER inuenit ſuffragatores, decernere deſiderans vt in poſterum non proximior ſuccederet in regno, ſed magis idoneus. *Plut. in Lyſandro.*

Et ex illo ſanè ſequeretur, ſi idoneus tantum ſuccederet, infantes Regum & principum, item filias in locis in quibus ſuccedunt fœminæ reiici à principatu quod tamen non fieri, & ſatis conſtat, & æquum iuſtumque eſſe plurima docent.

Neque ſubmota Regina Æthiopum GANDACE à ſede quod eſſet capta altero oculo. *Volat. lib.* 18. *Anthrop.*

PHILIPPVS Rex Macedoniæ, altero oculo priuatus fuit. *Iuſtinus.*

Monoculus & ANTIGONVS Rex Macedoniæ, & Lycurgus Lacedæmoniorum Legiſlator. *Plut. in Sympoſ. Macrob. lib.* 7. *cap.* 1. *& Plut. lib.* 2. *conuiu. quæſt.* 1. *in Lacon.*

C Ægypti Rex SESOSTRIS, quamuis cæcus, tamen regnauit, & poſt eum ſucceſſor eius filius Pheron, etiam cæcus. *Diodorus Sicul.*

PHINEVS Paphlagoniæ: & Ioannes Ziſca Bohemiæ, Reges cæci fuêre. *Apollonius, Rhodius lib.* 2. *Argonaut. Fulgoſ. lib.* 3. *cap.* 2.

INGE Haraldi Hibernienſis Regis Noruegiorum filius, quamuis gibboſus, tamen ſtrenuè regnum tutatus eſt contra Magnum illud repetentem. *Saxo lib.* 14. *& Crantzius lib.* 5. *Noruegiæ, cap.* 9.

CAROLO VIII. Gallorum Regi, corporis totius effigies deformis fuit, *teſte Pontano lib.* 2. *cap.* 54.

CLAVDIVS Imperator Druſi filius, non ideo minus Imperator, quod vecors fuerit, aut ſtultus, *teſte Suetonio & Sext. Aurelio.*

Neque CAROLVS VI. Gallorum Rex ideo priuatus regno quod amens effectus fuerit, ſed eo regnante patruis commiſſa fuit adminiſtratio regni. *Paulus Æmil. lib.* 10. *Hiſt. Franc.*

Multa adferri poſſunt aduerſus eos qui non poſſunt nego-
D tia Reipubl. per ſe expedire, quæ certè in deligendis rectoribus locũ habere poſſunt. Sicuti *apud Platonem lib. de Republica* Socrates ex Æſculapij inſtituto, eos qui natura ſua ſunt valetudinarij, ac propterea Reipubl. inutiles, è medio excedere, & locum dare ſanis iubet, in quam ſententiam citatur *Euripides à Plutarcho Conſolat. ad Apollonium.*

Exoſus eſt mihi quiſquis producere
Vitam cupit dapidibus, ſimulque poculis,
Magorum & artibus deflectens riuulum,
Deuitet vt fati: Quem, cum proſit nihil
Orbi decebat emori & faceſſere:
Dantem locum ſtatim eſſloreſcenti pubi.

Succeſſiones Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum.
☞ *Pete ex Loco de Magiſtratu, Tit. Magiſtratus Chronologicè conſideratus.*

* * *

Succubi.

QVI ET QVALES.

E

SVCCVBI intelliguntur dæmones, qui aſſumpta ſpecie muliebri ſe creduntur viris ſubiicere, ad exercitium turpis libidinis. quod poſſe dæmones facere, tenet *S. Auguſt. lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 23. vbi dicit impudens hoc velle negare. De hoc autem argumenta ex profeſſo multa diximus *in Loco de Dæmone Incubis, Libidine.* Quidam ex tali concubitu generationem admittunt, alij negant, vtrique probabiliter.

EXEMPLA.

De nobili Bauaro ſcribit *Delrio lib.* 2. *Diſquiſ. mag. cap.* 15. cùm defunctam vxorem impatientius ferret, rediiſſe quadam nocte fœminam, ſéque reſuſcitatam mentitam eſſe, atque iterum marito annis aliquot con[u]ixiſſe, & liberos ex eo genuiſſe tandemque muliebri veſte penes illum relicta euanuiſſe.

Sunt paruuli quidam quos Cambiones vocant, ſuntque lacte inſaturabiles, macilenti ponderoſiſſimi tamen, & poſt annos aliquot euaneſcunt, & à continuo vagitu Vangiones Italis dicuntur. F

Talis erat Puer quem ante annos fortaſſis L. per Galiciam & Aſturias Hiſpaniæ, mendicus quidam ſumma cum defatigatione humeris baiulabat, quem viſum à quodam è Societate Ieſu teſtatur *Delrio ſuprà*, & in via repertum, tranſuectum fuiſſe iumento flumen quoddam, idque magna validæ beſtiæ moleſtia, ob ſummum illius pondus. Itaque comprehenſus mendicus, faſſus eſt dæmonem in forma pueri fuiſſe, volunt autem hos ex ſuccubis prodire.

Huc referri debent, quæ de Pictauorum Comitum ex Meluſina origine ſcribunt Hiſtoriæ Francorum.

Idem de Andegauenſis familiæ ſtemmate. *Polid. lib.* 13. *Hiſt. Anglor.* & alterius cuiuſdam meminit ex Galfrido. *Vincentius lib.* 3. *cap.* 16. *Hiſtoriæ.*

Denique quod ex ore Ducum Bauariæ & Saxoniæ narrat *Abinus, Notationib. in Metamor.*

Eſtque etiam exemplum *in vita Pacchomij Abbatis, cap.* 9.

☞ *Pete nonnulla ex Loco de Dæmone, Incubone, Libidine.*

G

* Suffragium.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SVFRAGIVM ψῆφος Græcè eſt ſignificatio voluntatis in creando magiſtratu iudicioque ferendo, aut reo iudicando ſiue tabellis, ſiue calculis, ſiue voce fiat. Accipitur per tranſlationem pro fauore. Populus autem Romanus primum voce, deinde per tabellam ſuffragium tulit, quomodo autem à voce ad tabellam deuentum ſit, quibus temporibus, & quibus auctoribus, operæ pretium eſt cognoſcere.

Quatuor igitur Leges nominantur, vt puto omnes, Tribuniciæ, Gabinia, Caſſia, Papiria, Cœlia.

GABINIA ſanxit, vt populus in Magiſtratibus mandandis ſuffragium, non voce, ſed per tabellam ferret.

CASSIA biennio pòſt idem iuſſit, in omnibus iudiciis populi perduellione excepto.

PAPIRIA & ipſa populo tabulam dedit, in iubendis, ac notandis legibus.

CÆLIA quo vno in genere vocis ſuffragium reliquum erat H
hoc eſt, in perduellione, quod lex Caſſia exceperat, in eo genere tabellam dedit. ita quatuor tribunorum pl. rogationibus, factum eſt vt populus liberè, quod ſentiret, in omnibus comitiis, nullo inimicitiarum metu poſſet oſtendere.

SVFFRAGIORVM MODI VARII.

Apud Rom. æqualibus votis ſuper vindicando facinore in diuerſa trahentibus, pro reo iudicium ſtabat, quod videbatur æquiſſimum. Id quod ſæpè ab Athenienſibus factitatum eſt. Nam cùm de extinguendis Mitylenæis ſuffragatores paribus votis diſſentirent, Diodori ſententia peruicit, quia lenior. *Alex. lib.* 3. *cap.* 5.

Veteres olim APOMAGDALIIS, hoc eſt, bucceis, quibus manus in conuiuio abſtergebant, eaſdemque canibus in via obiiciebant, ſuffragia ferebant, vtrum ſequentis diei conuiuio intereſſe vellent. *Euſtath. Pollux, Athen.*

Cùm olim COLOPHONII domeſticis ſeditionibus tumultuarētur inter ſeſe, euenit vt aliquot ex illis, mutatis ſedibus ad

Smyrnæos demigrarent. Dein accidit, vt cum bellum gererent,
A Smyrnæi, ac ſæpenumerò victi diſceſſiſſent, tandem adhibitis Colophoniis, quos in ciuitatem receperant, extiterint ſuperiores. Vnde inſtitutum eſt, vt quemadmodum Smyrnæi non vicerant in bello, niſi Colophoniorum acceſſione, ita nec in ſuffragiis vincerent, niſi illorum calculum adiungerent. Proinde cùm Ionij duodecim ciuitatibus imperarent, quarum vna Smyrna in publicis conſiliis, ſi quando Smyrnenſium æquales fuiſſent calculi, pars ea vincebat, cui ſubſcripſiſſent Colophonij illi, quorum opera vicerant in prælio. Nec abhorrent ab his, quæ refert Iabenus Scriptor Græcus. Duodecim Ioniæ ciuitates conuenire ſolitas: id concilium Panionium dicebatur: in quo ſi fortè calculis hinc atque hinc paribus nihil decerni poterat, accerſebantur Colophonij, qui victoriam adferebant vtricunque parti fuiſſent ſuffragati. *Eraſmus in Adagiis.*

Dinon Tarentinus prætura fungens, vir bello egregius, cùm reieciſſent quandam eius ſententiam ciues, vt pronunciauit præco eam, quæ obtinebat, protenſa manu: Hæc, inquit, potior eſt. Sic Theophraſtus. Adiecit in Rytino Apollodorus,
B cū retuliſſet: Hæ plures, præco: At hæ, illum dixiſſe meliores: ratumque feciſſe pauciorum ſuffragia. *Plut. in quæſt. Græcis.*

☞ *Vide Locum de Sortibus.*

☞ *De Suffragiis viuentium, Defunctis impenſis, videatur Locus de Purgatorio, Oratione, vbi de oratione pro defunctis.*

☞ *Nota ſuffragatoris ſumatur ex Loco de Scriptione. Tit. de Notis Scriptionis. §. Nota ſuffragatoris.*

---

* Sumptus.

Definitio, & Etymologia.

Sumptus à ſumo, quod pro impendere vſurpatur apud Grammaticos; impenſam ſignificat, eamque liberalem, cum magnificentia aliqua & ſplendore coniunctam, quamuis nonnunquam inutilis ſit, imò & culpabilis *δαπάνη* & *ἀνάλωμα* appellā Græci.

SVMPTVARIA LIBERALITAS.

Conſiderata reſpectu Perſonarum erga quas exercetur.

C ☞ *Titulum hunc illuſtrabunt alij ſequentes, cum hiſtoria ibidem applicata, variis titulis valeant ſubſeruire.*

SVMPTVARIA LIBERALITAS.
RESPECTV RERVM IN QVAS impenſa fit, per ſe conſideratarum.
Sumptus facti.
IN LOCA MAGNIFICE EXTRVCTA, exculta, conſeruata, refecta.

☞ *Loca magnificè extructa ad Volumen Topicum referri debent quatenus locant. Hic ipſum efficientem conſideramus magnificis operis magnificum.*

In Genere Magnifici in Ædificiis.

Pericles Athenienſem vrbem magnificis ædificiis ornauit. *Plut.*

Clavdivs Cæsar opera magna potiùs, quàm neceſſaria,
D quàm multa perfecit: ſed vel præcipua, aquæ ductum à Caio inchoatum: item emiſſarium Fucini lacus, portumque Hoſtienſem: quanquam ſciret ex his alterum ab Auguſto precantibus aſſiduè Marſis, negatum: alterum à D. Iulio ſæpiùs deſtinatum, ac propter difficultatem omiſſum. *Suet.*

Vespasianvs Imp. præterquam quòd ciuitates plurimas terræmotu aut incendiis deſtructas reſtituit, fecit & noua opera templum Pacis foro proximum, diuique Claudij in Cælio monte, cœptum quidem ab Agrippina, ſed a Nerone propè funditùs deſtructum. Item amphiteatrum vrbe media, vt deſtinaſſe comperrerat. *Suet.*

Domitianvs Imp. plurima & ampliſſima opera incendio abſumpta reſtituit: in queis & Capitolium, quod rurſus arſerat: ſed omnia ub titulo tantùm ſuo, ac ſine vlla priſtini auctoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio Cuſtodi Ioui, &: forum quod Nunc Neruæ vocatur. Item Flauiæ templum gentis & ſtadium, & odeum, & naumachiam: è cuius poſtea lapide maximus circus, deuſtis vtrinque lateribus extructus eſt. *Suet.*

M. Antonini opera hæc extant Romæ: templum Hadriani, honori patris dicatum, Græcoſtadium poſt incendium reſtitutum, inſtauratum amphitheatrum, ſepulchrum Hadrian templum Agrippæ, pons ſublicius, Phari reſtitutio ... portus, Caitacienſis portus reſtitutio, lauacrum Oſtienſ Antiatium aquæductus, templa Lanuuiana. Multas etiam ... uitates adiuuit pecunia, vt opera vel noua facerent, vel veter reſtituerent: ita, vt & magiſtratus adiuuaret & ſenatores v bi, ad functiones ſuas. *Capitol.*

Severvs Imp. in ſumptu faciendo omnium parciſſimus noua ædificia extruxit, vetera reſtituit: atque Baccho Hercul que templum maximum ædificauit. *Dion. Nicæus, & Xiphilin.*

Traianvs Imp. & ante illum Nerua, multos ſumptus feci belli paciſque temporibus. Multa, eaque apprimè neceſſari ædificauit: cuius generis ſunt viæ, porticus, ædificia publica quorum tamen cauſa nullius vnquam ſanguinem effudit. Ma gnificus enim natura, & magnanimus erat, atque poſtquar Circum collapſum reſtituit, maioremque reddidit atque pul chriorē: inſcripſit in eo, perfeciſſe ſe, vt populo Romano ſuffi ceret. *Dion. Nicæus atque Xiphilin.* Galenus Medicorum Prin ceps æmulum ſe Traiani perhiberi, quòd vt ille vrbis ruina poſt Neruam, ſic ipſe poſt Hippocratem medicinā reſtauraui

Diocletiani Imperatoris magnificentiam teſtantur no pauca, quæ exſtant Romæ & in Dalmatia, monumenta. *Pon cap. 12. de Magnific.*

Probvs Imper. diuerſis in locis pontes, templa, porticu regias conſtruxit, multorum fluuiorum hoſtia patefecit, palu deſq; exſiccauit: quinetiam in ſepeliendo Aradione, quem ſin gulari certamine vicerat, animi magnitudinē teſtatus eſt, ſtru cto ſepulchro cuius latitudo trecentorum eſſet pedum. *Ibid.*

Theodosivs Imp. inter magnificos Principes iure collocandus eſt. Capta Conſtantinopoli à Mahometo, multa eius monumenta Turcarum immanitas diruit. *Ibidem.*

Theodoricvs Oſtrogothorum Rex in Italia, præter ea qu in Romana ædificia reficienda impendit, Papiæ & Modoëtiæ (quæ oppida poſt Rauennam amauit) palatia: Arimini S. Stephani, & Rauennæ S. Martini in Cœlo aureo baſilicas, Spolet quoque amplas ædes magno ſumptu ædificauit. Sipontinan ciuitatem, iam tum in ruinam vergentem vt inſtauraretur, tri butorum vacatione donauit. Apponi balnea, quæ æget Padua nus habet, muro concludi, ædeſque ſuperædificari curauit *Crantzius lib. 3. Sueciæ, cap. 13. ex Caſſiod.* Patauium item reſti tuit: ſed Rauenna regni caput, tunc maximè aucta eſt, excul taque ædificiis, ex vrbe Roma & Conſtantinopoli marmori bus aduectis. *Io. Magnus lib. 9. cap. 15.*

Leo IV. vel V. Rom. Pontifex, Solarium à Leone III. in choatum abſoluit: arcem S. Angeli inſtaurauit, & in veſtibulo atrij Lateranenſis ex marmore ſedilia fecit. Turrim in Vaticano apud S. Petrum extruxit, vrbis mœnia & portas vetuſtate collapſas reſtituit: & propugnacula quindecim fundamentis adiecit, quorum duo ad exitum Tyberis collocata erant, ad retundendam vim hoſtium, qui nauibus ad vrbē accedere hactenus poterant. Vaticanum muro cinxit, atque in vrbis formam redegit, quam Leonimā vocauit, & conſecrauit. *Platina.*

Barnabas Vicecomes, Princeps Inſubrū, præclaris ſtructuris nobilis, ponte Tritianæ arcis: arce quoque ad Romanam portam, quæ Conchanæ domui iungebatur: ponte penſili ſupra tecta priuatarum ædium perducto, inſtar longiſſimæ porticus, cuius adhuc aliquot interciſa membra, ſupra Craſſorum domos ſpectantur: Brixiæ arce, quæ ex molli cliuo vrbi imminet. In ſuburbanis Modoëtiam maiorum opus luculenter imitatus; ad Lambri amnis ripas Melenniano in vico domum peramplam munitæ arci perſimilem cum latericio ponte conſtruxit. *Iouius in vita eius.*

Fridericvs Rex Siculus arces, templa, regias etiam plurimas magnificentiſſimè factas reliquit in Apulia, Calabria, atque Sicilia. *Pont. cap. 12. de Magnific.*

Pivs II. Pontifex ædificandi ſtudio vehementer delectatus eſt. Impenſa eius, ſcalæ templi ad Vaticanum vetuſtate collapſæ inſtauratæ. Veſtibulum ædium ad dignitatem & tutelam loco munitum. Aream pro templi foribus, ruderibus purgatā ſternere parabat. Porticum, vnde Pōtifex populo benediceret, inchoauerat. Tibure arcem perfeciſſe priùs quàm inchoaſſe viſus eſt. Senis quadrato ſaxo gentilibus ſuis porticum faſtigiatam, & ornatiſſimam extruxit. Corſinianum, quod Pientiā à Pij nomine in Pontificatu accepto appellauit ciuitatem fecit, templumque teſtudineum, celebre id quidem, & ornatiſſimas

A mas ædes extruxit. Sepulchrú marmoreum paternis materniſque . libus Senis in templo beati Franciſci condidit. *Platina.*

Cosmvs Medices imitatus eſt priſcam magnificentiam, tum in condendis templis ac villis: tum in bibliothecis faciendis: nec ſolùm imitatus eſt, ſed primus reuocauit morem conuertendi priuatas diuitias ad publicum bonum, atque ad patriæ ornamentum. *Pont. cap.* 11. *de Magnif.* Antequam Florentinæ reip. principatum adeptus eſſet, præter ſacras ædes, quæ aut Florentiæ permultæ, aut extra vrbem magnificentiſſimæ extructæ ac regio more conſpiciuntur, Hieroſolymis quoque Xenodochium inſtituit. Atque his omnibus extruendis, quemadmodum ex tabulis animaduerſum eſt, quas diligentiſſimè confecit, ad quingenta numûm aureorum mille expenſa tuliſſe fertur. *Brutus lib.* 1. *hiſt. Flor.*

Nicolavs V. Pontifex ædificauit magnificè & ſplendidè tum in vrbe, tum in Vaticano. In vrbe ædes pontificias apud ſanctam Mariam ad Præſepe. Reſtituit & templum ſancti Stephani in Cælio monte: à fundaméntis verò erexit ſancti Theodori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano ſitum. Pantheon quoque in medio vrbis poſitum templum vetuſtiſſimum M. Agrippæ opus, plumbeo tecto reſtituit: B in Vaticano auté & pontificias ædes ſumptuoſis operis in hanc formam, quam nunc cernimus, redegit, & muros Vaticani præaltos & latos inchoauit, iactis inſanis fundamentis ad turres & maiorem molem ſuperædificandam, quibus coërceri hoſtes poſſent, ne ædes pontificis & beati Petri templum diriperentur. Inchoauit præterea ad caput templi beati Petri amplam teſtudinem, quam vulgò Tribunum vocant, quo templum ipſum auguſtius, & hominum magis capax eſſet. Pontem quoque Miluiú reſtituit, & ædes egregias ad Balnea Viterbiana ædificauit. Iuuit & multos pecunia, qui in vrbe ædificabant. Eius etiam mandato vici vrbis ferè omnes ſtrati ſunt. *Platina.*

Sixtvs IV. Pontifex, qui Paulo II. ſucceſſit pontem Tyberis, qui ab eo dictus eſt, fecit: vias vrbis magna ex parte ſtrauit, templa quædam noua ædificauit, vetera inſtaurauit, nulliſque in exornáda vrbe ſumptibus pepercit, vt vrbis alter Romulus dici poſſit. *Pont. cap.* 12. *de Magnif. & Platina.*

Carolvs IV. Imperator quàm magnificus in ædificiis fuerit, C vel ſola Praga abundè declarat: cuius magnitudine non contentus, alteram de integro condidit, diuiſis areis, poſitiſque domorum de ſuo inſulis, vt ad illas plateæ, vicique & forum dirigerentur, vocauitque Nouam ciuitatem, nouis illam templis, nouiſque ſacerdotiis, & omnibus rebus vitæ neceſſariis inſtruens. Arcem Vicegradenſem muro, propugnaculis, crebris turribus cinxit. Quanquá vna illa turris, quam ponti Pragenſi ſuperpoſuit, facilè alias vincat omnes, decore, elegantia, artific. *Dubrau. lib.* 22.

Vrbes magnifice conditæ.

Roboam Salomonis filius, Iudæorum Rex, ciuitates munitiſſimas ædificauit quatuor decim, quarum nomina vide 2. *Paral.* 11. *& Ioſeph. lib.* 8. *Antiq. cap.* 10.

Neptvnvs muros Troiæ extruxit. *Virg. lib.* 9. *Æneid.* Feruntur autem habuiſſe in ambitu XL millia paſſuum: nec aliam ob cauſam adſcribuntur diis auctoribus, quam propter magnificentiam. De his *Lucan lib.* 6.

Nec vetus iliacos attollat fabula muros.
Adſcribatque diis

Osiris, cùm per Arabiam iuxta rubrum Mare iter faceret, D ad extremos Indos perueniens, plures conſtituit vrbes: ex quibus vnam Nyſam appellauit, in eius memoriam, à qua nutritus fuerat. *Diodor. Sicul. lib.* 1. *cap.* 2. *Rerum Antic.*

Buſyris Rex Ægypti vrbem condidit magnam, Solis vrbem ab Ægyptiis, à Græcis verò Thebas appellatam: cuius mœnia centum quadraginta ſint ſtadia ambitu complexa. Eam magnis ædificiis, ac ſpecioſis deorum templis, aliiſque ornamentis pulcherrimis exornauit. Simili modo & priuatorú domos vſque ad quartam aut quintam contignationem conſtruxit. Vrbé inſuper omnem, non Ægypti ſolum, ſed aliarum orbis omnium reddidit feliciſſimam. *Diod. lib.* 1. *cap.* 4. Neque verò hortum tantum, ſed totam vrbem penſilé fuiſſe tradunt, exercitus armatos ſubter educere ſolitis Regibus, nullo oppidanorum ſentiente, flumine medium oppidum interfluente. At hæc ſi fuiſſent, non dubium eſt Homerum dicturum fuiſſe, cùm centum portas ibi prædicaret. *Plin. lib.* 36. *cap.* 14.

Vechorevs Ægypti Rex Memphim condidit ambitu ſtadiorum centum & quinquaginta, vrbem omnium Ægypti præclariſſimam, opportuniſſimo totius oræ loco, vbi Nilus E in plures ſciſſus partes efficit formam Delta. Quo fit, vt tanquam in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat prohibeatque ad ſuperiora loca nauigantibus. Ob talem vrbis opportunitatem poſteri Reges fermè omnes, relictis Thebis, & regiam & habitationes in ea ædificarunt. Ea propter diminuta Thebarum magnificentia, aucta Memphis eſt vſque ad Alexandri Macedonis tempus. Is vrbem ſui nominis iuxta mare condidit, in augmentum cuius poſtea Reges Ægypti omnes incubuerunt. *Diod. lib.* 1. *cap.* 4.

Ninvs Aſſyriorum Rex, qui XVI. annorum ſpatio vniuerſam Aſiam ſubegit, ingentem vrbem in Aturiæ campis quæ Aſſyriæ regio eſt, ædificauit, CCCC. ſtadiorum ambitu Vrbem à ſuo nomine Ninú dixit. Bibliaci libri & Ioſephus Niniuen vocant. Celeriùs quàm fides rei haberi poſſit, immenſum alioqui opus eſt ad exitum perductum. Mille & quingentas in orbem turres vrbs complexa eſt, mœnia centenum pedum altitudine, amplitudine verò tanta, vt murorum faſtigia ternis eſſent plauſtris peruia. Noua huc ex Aſſyriorum primoribus tranſcripta eſt colonia: cætera multitudo propoſita vberrimi agri partitione eodem ſua ſponte confluxit. F *Sab. l.* 1. *En.* 1. *ex Diod. Sic. lib.* 2. *cap.* 1.

Semiramis Regina, mortuo Nino cupiens virum rerú gloria excellere, vrbé in Babylonia condere aggreſſa eſt, acceſſitis vndique opificibus atque architectis, cæteriſque quæ ad tantam rem pertinebant paratis. Adhibuit ad id opus perficiendum ex omni regione hominú millia terdecies centena. Vrbs ab vtroque latere Euphratis, vt medius interfluat, ædificata: cuius mœnia ambitu ſtadia trecenta, & ſexaginta cóplectebantur, frequentibus turribus ac magnis. Erat tanta operis magnificentia, vt in muri latitudine ſex equorú currus vnà ire poſſent. Altitudo incredibilis audientibus, vt Cteſias Cnidius ait: vt autem Clitarchus, & qui cum Alexandro in Aſiam profecti ſunt ſcripſere, pedum trecétorum ſaxaginta quinque. Addiderunt etiam, vnoquoque anni die ſtadium muri abſolutum, vt tot ſint ſtadiorum circuitus, quot dies annum conficiunt. Mœnia ex lateribus & aſphalato facta: quorum altitudo, vt Cteſias tradit, eſt paſſuum quinquaginta: vt quidam poſteriores ſcribunt, cubitorum quinquaginta: latitudo amplior quam qua duo currus veherentur. Turres ducentæ & quinquaginta numero, quarum altitudo latitudoque magnificen- G tiam æquat murorum. Cùm plurimæ paludes vrbem circumſtarent, ea parte turres conſtruere non fuit opus, quum loci natura eſſet admodum munita. Inter murum atque ædificia pomerium duo iugera confecerunt. Reliqua *Diod. l.* 2. *c.* 4.

Sardanapalvs Mediæ Rex, vt ait Ariſtobulus, vna die Anchialum & Tarſum condit. *Strabo.*

Nabvchodonosor Magnus Aſſyriorum Rex, Poſteaquá patri Nabulaſſaro in regno ſucceſſit, ab expeditione Ægyptiaca rediens Babylonem, ex manubiis templum Beli ac reliqua munificentiſſimè excoluit: & veteri vrbi alteram extrinſecus adiecit. Prouidit etiam, ne poſthac poſſent hoſtes fluuiú deriuare, & ad vrbem accedere: tres interiori ciuitati per circuitú muros, totidem exteriori: hos cocto latere, illos addito etiam bitumine, circundedit: cum ſic communitæ, portas, quæ vel templum deceant, addidit. Ad hoc iuxta paternam regiam, alteram ſumptuoſiorem multò ampliorem que extruxit: cuius ornatum exponere fortaſſe longum eſſet, illud memoratu dignum, quòd hæc adeò ſuperba ſupraque fidem magnifica, quindecim dierum ſpatio perfecta eſt. *Ioſephus lib.* 1. contra Appionem ex Beroſo, qui reprehendit Græcorum nugacitatem, aſſerentium à Semiramide Babylonem ædificatá fuiſſe. H

Arphaxad Medorú Rex, Ecbatana vrbé regni caput circummuniuit lapidibus quadratis, ternos cubitos latis, ſenos longis. Murum fecit in altitudinem cubitorum 70. in craſſitudinem 50. Eius turres centenum cubitorum extruxit in latitudinem 60. cubitorum fundatas, quarum quadraturæ latera vtraque vicenos pedes patebant. Portas in altitudinem cubitorú 70. in latitudinem 20. erexit. Eum Nabuchodonoſor anno regni ſui 17. in campo Ragau vicit, & interfecit, vrbemque Ecbatana cepit. *Iudith. cap.* 1. At *Plin. lib.* 6. *cap.* 14. Ecbatana à Seleuco conditam ait, & caput Mediæ conſtitutam.

Darivs Rex Perſarú cùm in Budinorum Scytharum regionem cum exercitu veniſſet, octo vrbes ingentes condidit, pari inter ſe ſpatio diſtantes, ſexagenorum ferè ſtadiorum, quarum ad Herodoti vſque tempora ruinæ extabant. *Herod. l.* 4.

Alexander Magnus vrbes plus ſeptuaginta in ſolo bar-

barico excitauit, conſerendóque Aſiam Græcis myſteriis, feram eorum vitam curauit. *Plut. de Alex. fort. orat. 1.* A

Margiana regio Mediæ vicina, apricitatis i nclytæ: quæ ſola in eo tractu vitifera eſt, vndiq; montibus incluſa amœnis: ambitu ſtadiorum mille quingentorum penè inacceſſo, ob incommodum arenoſæ ſolitudinis, quæ per centum viginti millia paſſuum vndique verſum circumfuſa eſt: cuius amœnitatem Alexander Magnus vſque adeò miratus eſt, vt ibi primam condiderit Alexandriam, quam mox à Barbaris exciſam, Antiochus Seleuci filius inſtaurauit, & Seleuciam vocauit, cuius circuitus in ſtadia ſeptuaginta quinque diffunditur. Margus fluuius eam interluit. In hanc Orodes res Romanos Craſſiana clade captos deduxit. Tradunt illum octo vrbes in Bactriana & Sogdiana condidiſſe. *Strab. lib. 11.*

Idem cùm in Ægypto vrbem ædificare decreuiſſet, eis, quos negotio præfecerat, iniunxit, inter paludem & mare, quem locum ipſe diligenter metatus, & ad regiones vrbis ponendas partitus fuerat, eam extruerent, voluitque Alexandriã de ſuo nomine appellari. Cuius poſitio commoda valde electa eſt, ob viciniratem portus Phari, Rectéque in vicis diſponendis illud fuit conſideratum, vt omnes flatu ventorum, qui anniuerſarij B dicuntur, inſpirarentur. Ij per latiſſimum pelagi æquor effuſi, vrbis aerem refrigerant, vnde ſaluberrima temperies redditur habitantibus. Circuitum ipſum mœnium, & magnitudine & munitionibus admirabilem prorſus effecit. Cùm enim inter magnam paludem & mare poſita ſint, duos tantùm terræ aditus habent, qui bene firmati ſunt, vt facilè defendi poſſint. Vrbis forma propè chlamydi conſimilis, habet plateam à qua vrbs ferè media diuiditur, magnitudinis & elegantiæ incredibilis. A porta enim ad portam pertingens, in longitudinem ſtadia quadraginta, in latum pedes centum perficit: domibuſque & templis magnificentiſſimis vndique eſt exornata. Iuſſit Alexander, vt ipſa regia & ampla & operibus præclaris admirabilis maximè fieret. *Diod. lib. 17.*

Antigonvs Magnus in ſuperiore Syria vrbem ad Orontẽ fluuium Antigoniam à ſe appellatam ſumptuoſè ædificauit, quæ ambitu ſuo LXX. ſtadia contineret: Erat is locus commodus ad imminendum Babyloniæ, & ſuperioribus ſatrapiis, & rurſus inferiori ſatrapiæ, prætetea Ægypti ſatrapiis idoneus. Haud longo tempore ſtetit vrbs, quippe quam Seleucus Babyloniæ rex, victo Antigono extirpauit, & oppidanos habitatum C duxit in eam quæ ab ipſo conſtructa, & ab eodem Seleucia fuit appellata. *Diod. lib. 20.*

Fama tenet Annibalem Pœnum deuicto ab Romanis Antiocho contuliſſe ſe ad Armenium Artaxam: cui cùm alia multa vtiliter ſuaſiſſe & docuiſſe, tum notata eius loci, qui iners negligebatur, eximia indole atque amœnitate, formam ibi vrbis delineaſſe, eamque deducto eò Artaxe oſtendiſſe, hortatumque ad eam condendam. Quod regi cùm placuiſſet, atq; ab eo contendiſſet, ipſe vt operis curam ſuſciperet: amplam excitauiſſe & magnificam vrbem, eamque accepiſſe ab rege appellationem Artaxata. Tigranis poſtea regiam, atque caput factam Armeniæ. *Plut. in Lucullo.*

Tigranes Armeniæ rex, Meſopotamiam ſubegit, Syriam Phœniciamque vi cepit, Euphratem tranſgreſſus. Inde plurimùm elatus, vrbem condidit prope Iberiam inter hanc atque Zeugma quod iuxta Euphratem eſt, quam Tigranocerta nominauit, hominibus duodecim Græcarum vrbium à ſe euerſarum, congregatis. Sed Lucullus, qui aduerſum Mithridatem bellum geſſit, cótinuò ſubſecutus, habitatoribus in ſedes ſuas dimiſſis, opus, quod adhuc erat imperfectum demolitus eſt, D atque in paruum vicum redegit, Tigrane ex Syria ac Phœnicia pulſo. *Strab. lib. 12.* Græcos autem præbito viatico remiſit in patrias ſuas, Barbaros item, qui eò commigrare coacti fuerant. Itaque accidit, vt vna conuulſa vrbe, multæ receptis ciuibus ſuis inſtaurarentur, à quibus vt bene de ipſis meritus & conditor eſt cultus Lucullus. *Plut. in Lucullo.*

Cn. Pompeivs, victo Mithridate & Tigrane, condidit alias alibi vrbes. In minori Armenia Nicopolim, vbi Mithridatem prælio vicerat. In Ponto, vbi Eupatoria fuerat à Romanis diruta Magnopolim. In Cappadocia alia vbi Mazaca fuit: & in Cilia, vbi Palæſoli, Pompeiopolim. *Sab. lib. 4. En. 6.*

Herodes Iudæorum rex, cùm in Cæſaris Auguſti gratiam omnia facere inſtituiſſet, animaduertens in maritimis locum condendæ vrbi opportuniſſimum (cui pridem Stratonis turris nomen fuerat) & formá eius magnificè deſcripſit, & ædificiis marmoreis totam exornauit accuratiſſimè, tam regiis palatiis, quàm priuatorum ciuium ædibus, & quod fuit omnium operoſiſſimum, portum à tempeſtatibus rutum addidit: magnitu- E dine Piræo parem, ſtationibus inſtructum & diuerſoriis, admirandum ſtructura, eò quòd propter loci naturam omnis materia tantæ fabricæ aliunde magno ſumptu conuehenda fuerit. Perfecta eſt decimo ann. poſtquam ædificari cœpta eſt, regni VIII. ſupra vigeſimum, Olympiade CXCII. In eius dedicatione magna fuit celebritas, & apparatus facti ſunt ſumptuoſiſſimi. Exciti enim ſunt ad certamen artifices muſici, & athletæ gymnicorum certaminum, ad hæc gladiatorum ac ferarum comparatus magnus numerus, & quicquid huius generis in pretio eſt tam Romæ quàm apud gentes cæteras. Conſecratum eſt autem hoc quoque certamen Cæſari, inſtaurandum per ſingula quinquennia. Hunc omnem apparatum rex ſuo ſumptu magna ambitione vndecunque curauit conuehi, multa in hoc conferente etiam vxore Cæſaris Iulia, & mittente permulta pretioſa ex Italia, vt omnibus computatis, ſumptus ad D. talenta accederet. *Ioſeph. lib. 15. cap. 13. & lib. 16. cap. 9. Antiq.*

Constantinvs Magnus Byzantium denuò condidit, & de ſuo nomine appellauit multiſque monimentis exornauit, quæ F ex omni orbe in eius dedicationẽ aducta ſunt, adeò vt diuus Hieronymus eleganter ſcribat, omnes penè vrbes nudaſſe Cõſtantinum, vt Nean Romam exornaret: quemadmodum in foro Traiani exornando veteres principes laborarunt. Ex arce enim quæ fuerat Ilij, tranſtulit Palladium. Ex Troade æneam ſtatuam Apollinis, mirandæ magnitudinis. Ex Roma cochlidem columnam Porphyreticam, quam variis ſignis circundatam in foro lapidibus ſtrato locari iuſſit. *Cuſp.*

Tamberlanes Scytha feſſus potiùs quàm ſatiatus cruore vaſtitatéque terrarum, in Scythiam reuerſus, vrbem Mercatin nomine condidit, magnificentiſſimam, ex ſubactiſque gentibus delectis qui eo coloni deducerentur, frequentiſſimam exornauit ſpoliis & trophæis nationum regumque deuictorum. *Æmil. lib. 10. & Sab. lib. 9. En. 9.*

Fridericvs II. Imp. cum ſexaginta millibus armatorum Parmam obſedit, eamque funditùs ſtatuit delere, & in loco caſtrorum aliam condere. Proſpero ſucceſſu ab initio res cœpta eſt foſſa, vallumq; in modum vrbis deducta, vrbs Victoria eſt dicta. Victorini nummi percuſſi, baſilica in honorem victoris martyris extructa. Duobus annis bellum atrox variumq; G fuit Victoriæ vrbi conditæ, omnia ea affuere, quæ nulli vnquam principes habuerint, nulla poſtea ciuitas ſimul viderit. Veſtis varia & pretioſa, animantes feræ cicureſque diuerſi generis, Elephãtes, Dromedarij, Pantheræ, Pardi, Vrſi albi, Leones, Lynces, Buboneſque Barbari, quos ex Africa, Aſia & Ægypto legati Friderico adduxerant: hominum portentoſæ formæ, & in iis Saracenicus miles, illi in primis acceptus. Tãta præterea incolarum frequentia, commerciis etiam multarũ gentium aucta, vt nihil ad ampliſſimæ vrbis formam deeſſet. Quum autem Fridericus Parmæ obſidionem continuans, paulò atrociùs in captos deſæuiret hoſtes, quos ex baliſtis maioribus nonnunquam in vrbem iacularetur: egreſſus (vt fit in ſumma deſperatione) vrbanus populus, cùm Apoſtolico legato, factaque irruptione in Victoriam vrbem, cuius ſtragem paſſi ſunt, & miles diſſipatus: ſed breui reparato exercitu, Placentiam Imp. euertit.

Valdemarvs Gothorũ & Sueonum rex, conſilio patris ſui Birgeri Ieti Oſtrogothorum ducis, præcipuam Sueonum H ciuitatem & regiam Stocholmiam à fundamentis erexit, muriſq; & mœnibus fortiſſimis communiuit, anno Salutis 1256. Eſt locus torrentibus vndique circundatus, atque inter aquã ſalſam & dulcem ita poſitus, vt porta totius Sueciæ appellari poſſit. Priùs Eſtones, Moſcouitæ, Ruſſi, Taueſti, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandeſtinis incurſionibus Sueones adorti prædabantur, Sed extructa Stocholmia, ciues perpetuam pacem aſſecuti fuerunt. *Ioan. Mag. lib. 19. cap. 19.*

VRBES MAGNIFICE REPARATÆ, RESTITVTÆ, MVNITÆ.

Epaminondas poſt Leuctricam victoriam natura magnarũ rerum appetens, & ſempiternæ gloriæ cupidus, Arcadibus, cæteriſque ſociis ſuaſit, rurſus ædificare Meſſanam, quæ CLXXXVII. antè annis à Lacedæmoniis diruta erat, & ſitum ad infeſtandam Spartam commodiſſimum tenebat. Conſentientibus igitur vniuerſis, omnes qui de Meſſanenſibus

A reliqui manſerant extra Peloponneſum requiſiuit, item alios qui vellent, ciuitate donauit, Meſſenam condidit, conditam, multis habitatoribus ornauit, iis terram inſtauratam ſorte diſpertiuit, atque ita vrbem Græciæ nobilem inſignemque reſtituit & reparauit, laudemque apud omnes mortales magnam eſt conſecutus. *Diod. lib. 15. & Pauſ. in Meſſ.*

Opificiorum mole, templorumque atque ædificiorum ſubſtructionibus, quibus Athenas exornauit Pericles, cuncta quæcunque ante Cæſares Roma habuit ornamenta, haudquaquam ſunt conferenda: ſed longè lateq; ſine vllà comparatione, magnifictutia & nobilitate præ his obtinent illa primas. *Plut. in comparatione Periclis & Fabij.* Maximam certè vrbi Athenarum venuſtatem ornatumque conciliauit, cæteris verò mortalibus ſummum ſtuporem: ac ſola Græciæ teſtimonio eſt, haud eſſe vanum, quod de illius ipſius priſca prædicatur potentia & opulentia, operum & ornamentum vrbis molitio. *Idem in Pericle.*

AVGVSTVS Cæſar, ne quem noui ſtatus pœniteret, Vrbem pro majeſtate Imperij ornatam, & inundationibus incendiiſq; obnoxiam, excoluit adeò, vt iure ſit gloriatus, λιθίνην marmoream ſe relinquere, quam γηΐνην lateritiam accepiſſet. Tutam

B verò, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in poſterum præſtitit. Publica opera ſuo nomine extruxit, forum cum æde Martis Vltoris, quàm Philippenſi bello vouerat. Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus, quam iſtam fulmine à Deo deſiderari pronunciarent aruſpices. Condidit & Tonantis Iouis ædem in Capitolio, Cantabrico bello votã cum nocturno itinere fulgur ipſius lecticam perſtrinxiſſet. Fecit & porticum baſilicamq; Lucij & Caij nomine, quos per Aſſem & libram ab Agrippa patre emptos ſibi, Marcello ſororis filio extincto, cuius nomine theatrum extruxerat, adoptauit. Eſt & altera porticus, Liuiæ coniugis & ſororis Octauiæ nomine ab eo extructa. *Suet.*

HERODES Iudæorum Rex Samariam, quæ iam dudum in rudera fuerat redacta, mœnibus cincturus, abrogato vrbi vetere, nouum nomen Sebaſtes impoſuit, agroſq; eius natura feraces habitatoribus diuiſit, vt mox ab initiis eſſent locupletes firmiſſimum deinde murum circũdedit, natura etiam loci accliuioris adiutus, & præter veterem ambitum, tantũ ſpacij

C complexus, vt nulli celebrium vrbium cederet, erat enim xx. ſtadiorum circuitus. In eius meditullio fanum ſeſquiſtadij amplitudine eſſe voluit, modis omnibus ornatiſſimum in quo templum extruxit, cum quouis alio pulchritudine & magnitudine conferendum: reliquas etiam vrbis partes procedente tempore magis ac magis excolere ſtuduit, ſecuritatem captás ex firmitate loci, quo arce vti voluit, pulchritudine verò loci ſuæ liberalitatis ac magnificentiæ monumentum relicturus ad poſteros. *Ioſeph. lib. 15. cap. 11. Antiq.*

TIBERIVS Imp. multa reſtituit in vrbe ædificia, quæ corruerant: nullum prorſus, ſibi vendicauit, ſed eis reddidit nomina eorum, à quibus ædificari cœpta eſſent, Auguſtale tamen ab imis fundamentis ipſe extruxit. *Dion.*

Cùm Lyciorum & Carum vrbes, Coon etiam, & Rhodon terræ ingens motus euertiſſet, eas M. Antonius Imp. infinitis propè ſumptibus, & ſumma in coloniis deducendis diligentia reſtituit, *Pauſ. in arcad.* Smyrnam ex grauiſſimo terræ motu laceratam miſerè, ſua pecunia reſtaurari mandauit. *Xiphilin. in Anton.*

ALEXANDER Seuerus compluribus oppidis, quæ terræ motu corruiſſent, inſtaurandis ædificiis tum publicis tum priuatis

D pecuniam è vectigalibus ſubminiſtrari iuſſit. *Pont. 16. cap. de Liber.*

THEODERICVS Oſtrogothorum Rex, Romam veniens, præfectos, Architectoſque inſtituit, ſacris ædibus, Capitolio, Palatio, Thermis, Theatro, cloacis, aquæ ductibus, & cuiuſq; opificij officinis in priſtinam formam melioremve reſtaurandis. Præfecit vigiles, qui curam die noctuque ſuſciperent, ne Vrbis ornamenta, ſtatuæ, & ingeniorum monumenta, æri aut marmori inciſa, exportarentur. Sepulchrum Auguſti in valle Martia, Tiberim & inter viam Flaminiá, inſtaurari mandauit. Amphitheatri item (quod iam maiori ex parte corruerat) ſaxa moueri niſi in ſolam murorum Vrbis inſtaurationem, prohibuit. Statuas Principum æneas aut marmoreas, equeſtres pedeſtreſque nominatim multas, & generali edicto omnes iuſſit cõſeruari adhiberiq; curá, ne illæ interirẽt, quibus fides poſteris fieret, viros illos fuiſſe præſtãtiſſimos virtuti magis quá fortunæ, innixos, per quos in id magnitudinis res Ro. creuiſſet *Caſ.*

Idem vrbem Patauinam, quæ per annos LX. ab Atilæ excidió inculta iacuerat, vallo & foſſa munitam, in priſtinam dignitatem reſtituit. *Caſſiodor.* E

OTHOCARVS Boemorũ rex gloriari ſolebat, plura ſe ædificia non relicturum, quàm vt ad ea inſtauranda, ſarciendaque & regenda vnius hæredis cura ſufficeret. *Dubr. lib. 17.*

CASIMIRVS Magnus Rex Poloniæ omnes fere ciuitates & arces in Polonia muro cinxit, plurimaſque arces & baſilicãs condidit. *Guagnin. in vita eius.*

ALPHONSVS Rex Neapolitanus, portus pulcherrimã molé pluribus locis euerſam reſtituit, aquæ ductus ſubterraneos expurgauit ac refecit, veteres fontes inſtaurauit, nouos nonnullos plurimis & magnificis impenſis extruxit aquas publicas diu iam magna ex parte diſperſas, in aquæ ductus alueum reduxit, vias vrbis omnes vetuſtate detritas atque conuulſas nigra ſilice conſtrauit, paludes omnes ad aëris ſerenitatem ſalubritatemque exſiccauit. *Panorm. lib. 1. de Reb. geſt. Alphon.*

Magnus Sforcia patriam Cotinolá fortuito incendio abſumptam, priuata liberalitate inſtaurandam ſuſcepit, ſingulos ciues cohortando, vt ædificare luculentius vellent: quádo ipſe lateres, materiam, calcem, ſe gratuitò collaturum profiteretur. Factumq; ſubinde eſt, vt celeriter reſtitutis, adornatiſque domibus, & directis regionum viis, priuatim & publicè magnificentiſſimo Principi gratiæ ingentes agerentur, quod oportuna liberalitate, & priuatæ commoditati, & elegantiæ publicæ conſuluiſſet. *Iouius in vita eius* F

SVMPTVS MAGNIFICI IN INSVLAS, ISTHMOS. HVC

Inſula manu facta.

ANYSIS Rex Ægyptius, cæcus expulſus in paluſtria à Sabaco Æthiopum Rege, inſulam ibi fecit, cinere & humo eam exaggerans. Nam vt quiſque Ægyptiorum iuſſus illuc ibat, portans frumentum, ei mandabat, vt clàm æthiope, ad ſe domo etiam cinerem ferret. Nomen inſulæ indidit Elbo, decem ſtadiorum magnitudine. *Herod. lib. 2.*

Iuxta Dicæarchiam Tyrrhenorum oppidum, qui Puteoli iám dicuntur, calidæ efferueſcunt in mari aquæ. Ibi iactis molibus exſtructa eſt ab Incolis inſula cum balneis aquarum calidarum, vt earum vſus aliquis eſſet. *Pauſ. in Arcad.* G

Terra à continenti abſciſſa. Iſthmi perfoſſi.

Leucadia peninſula in ſinu Ionio, quondam Neritis appellata, opere Accollarum adſciſſa à continenti, ac reddita ventorum flatu, congeriem arenæ accumulantium, qui locus vocatur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium Oppidum in ea Leucas, quondam Meritum dictum. *Plin. lib. 4. c. 1.*

Herod. lib. 1. prodidit Knidios Iſthmum, qua auguſtiſſimo ſpacio, nempe quinque ſtadiorum, ſpectabat continentem, perfodere adortos, quò inſulam facerent: cæterùm ictos ſcopulos in fodientium oculos reſiliiſſe: deinde Delphicum Apollinem ab eis conſultum, trimetris reſpondiſſe:

Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε, μηδ' ὀρύσσετε,
Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ κ' ἐβούλετο. id eſt,
Neque cingite Iſthmum mœnibus neque fodite.
Nam ſi Ioni id viſum locaſſet in ſalo.

Atteſtatur *Pauſ. in Corinth.*

NICANOR Seleucus aggreſſus eſt Iſthmum, qui dirimit Euxinum & Caſpium mare, nec perfecit, à Ptolemæo Cerauno interfectus. *Eraſm. in Prouerb.*

ALEXANDRO M. id vnum ex animi ſententia non ceſſit, quod Mimantem fodere non potuit. *Pauſ. in Corinth.* H

DIONYSIVS maior, Syracuſanus tyrannus, Italiæ extremam partem ad Terinæum ſinum, vbi xx tantum M. P. latitudo eſt, circa portum, qui poſtea Hannibalis dictus eſt, intercedere, & Siciliæ adiicere voluit. *Plin. lib. 3. c. 10.* A Græcorum ora, quæ & magna Græcia dicta eſt Auſonium mare hanc Italiæ alluit partem, ac tam crebrò lancinat, vt in tres breuis ora curuetur ſinus, adeò interdum ſeſe extenuans, vt nullibi ſit Italia anguſtior. *Sab. lib. 1. En. 7.*

Iſthmum perfodere dicebantur, qui magno quidem conatu, ſed irrito molirentur aliquid. Ductum ab Iſthmo Peloponeſiaco ſeu Corinthiaco, qui efficiebat, vt naues longo & ancipiti ambitu iuxta Peloponneſum circumagerentur. Vnde complures illum adorti ſunt, qua erat auguſtiſſimus, perfodere, nempe Demetrius Poliorcetes Rex. Dictator Cæſar, Caius Princeps, Domitius Nero, infauſto, vt omnium patuit, exitu, incæpto. *Plin. lib 4. cap. 4. Eraſ. in Adag.* Operis inchoati veſtigia ſuperfuiſſe tradidit *Pauſan. in Corinth.* Demetrius Iſth-

muum perſtringere conatus,vt claſſibus nauigationis tranſitũ
A præberet,ab architectis prohibitus fuit:qui renunciauerunt
Ionium mare altius eſſe,quàm Ægæum. Itaque intermedium
ſi incideret locum,vniuerſum ad Æginum tranſitum,cum ipſa
pariter Ægina & proximis inſulis demerſum iri.Nec ipsũ na-
uigationi vtilem fore alueum,ob affluxus rapidam varietaté.
Strab.lib. 1.Nero ad Iſthmos ludos profectus,Iſthmi commo-
ditate animaduerſa,eius perfodiendi conſilium cepit.Progreſ-
ſus in ſcenam,hymnum Amphitrites & Neptuni cecinit , &
canticum quoddam non magnum Melicertæ & Leucotheæ.
Cum autem aureum ipſi ligonem porrexiſſent, Græciámque
tanquam in tutelam commendaſſent,ad fodiendum præfectus
eſt,plauſu cantúque proſequentibus illum tum omnibus.Atq;
vbi terram ter opinor,tetigiſſet,deinde & quibus præfecturæ
atq;imperia credita erant,opus vnà capeſſere iuſſiſſet:Corin-
thũ rediit,Herculis adeo res geſtas omnes ſibi viſus ſuperaſſe.
Qui in vinculis fuerãt,petricoſis atq;difficilibus conficiendis
exercebantur:exercitus autem ea,quæ terrea ac plana erant,
fodiebãt.Vbi iam ſeptimum & quintum diem fodiſſent ,ru-
mor quidam è Corintho venit,Neronẽ pœnituiſſe cœpti ope-
B ris,& Ægyptios geometras altitudinem metientes,haudqua-
quam eandem atq;æqualem vtriuſque maris ſuperficiem de-
prehendiſſe:ſed cùm eam partem,quæ Lechæum aſpicit,altio-
rem iudicarent,de Ægina in timorem veniſſe,ne ſi tantum pe-
lagus contra inſulam effunderetur,illa aquis obruta in pro-
fundum demergeretur. At Neronem à fodiendo Iſthmo ne
Thales quidem absterriturus fuerat, quanquam ſapientiſſi-
mus , & naturalium rerum peritiſſimus,cùm incidendi illius
maiore ſtudio teneretur , quàm publicè canendi : ſed motus
Occidentalium gentium,& Iulius Vindex reuocauit ex Græ-
cia,& ab Iſthmo Neronem , frigidè adeò Maria dimenſum.
Nam æquè alta è terra vtrunque aſſurgit,eandémque ſuperfi-
ciem habet.Lucianus in Nerone.Philoſtratus in vita Apollo-
nij negat Neronem deſtitiſſe victum operis difficultate : ſed
quòd timeret,ne admiſſum mare perderet Æginam,& res no-
uas in imperio Romano coorituras portenderet:nam id præ-
dixerant Ægyptij vates.

Memorabile,id eſt,Herodem Athenienſem ſophiſtam,tot
tantiſque fuiſſe diuitiis inſtructum,tantáque fuiſſe animi ma-
gnitudine , vt quamvis plurima paſſim tota modò Græ-
C cia, ſed in Italia quoque opera edidiſſet,quæ viro hauddubiè
immortalitatem comparatura videbantur : tamen altior &
inquies animus,nil ſe dignum perfeciſſe opinabatur,quoniam
Iſthmum non perfodiſſet. Splendidum ſiquidem arbitrabatur
continentem abſcindere, maria diuerſa coniungere, ambitum
ſex millium & viginti ſtadiorum (tot enim ferè nauigando
conficiuntur)in breue coniicere. Affectabat ille quidem hoc,
vt magnificum & illuſtre : verùm vt poſſet , ab Imperatore
non auſus impetrare, deſtitit; veritus ne vitio illi verteretur,
velut id animo agitanti, cui ne fuiſſet quidem Nero par. *Cal.
lib.* 21. *cap.* 19. *A. L.*

Inſulæ continenti adiectæ, adaggeratæ.

Legimus ab Plethone Gemiſto proditum, Euboëos Pelo-
ponneſiaci belli tempore, poſt Athenienſium in Sicilia cladẽ,
cùm ab eorũ defeciſſent ductu, fretum Chalcidicum adagge-
rare ſic adortos, animaduerſa Athenienſiũ potentia,vt ſingu-
lis modò triremibus meabilis pateret tranſitus:ad tanti moli-
minis rẽ aſſumptis Bœotiis quoque.Quin & anguſtias ponte
iunxerunt.Id cùm prohibere Athenienſes conarentur,in caſ-
ſum laborarunt,conatu excidit Philippus quoque.*Id. ibid.*

D Cogitabat Alexander M. Clazomenas Ioniæ vrbẽ du-
cto à continenti ſolo ad inſulam aggere,in peninſulæ formam
redigere. *Pauſ. in Achaicis.*

Cherronneſon inſulam Propontidis Idem continenti ad-
iunxit, Cyzicum dictam, quæ vrbem cognominem habet.
Duobus autem pontibus continenti iungitur. *Plin. Apol.
ſcholiaſtes, & Strabo.*

SVMPTVS FACTI IN AQVAS.
HVC

*Aquarum , Fluminum , Lacuum , Marium deriuationes,
corriuationes , expurgationes.*

☞ *Vide Locum de Aquis.*

SVMPTVS IN TEMPLA.

☞ *Vide Templum.*

SVMPTVS IN MONASTERIA.
COENOBIA. E

Gvlielmvs,Scotorum Regis Achaij frater,Caroli Magni
militiam cum IV.Scotorum millibus ſecutus , vt Chriſtum
haberet hæredem,complura cœnobia in Germania Italiáq;
ſtruxit,prædiis & agris ad ſumptus dotata:ſanciens vt hoſpi-
tales eſſent pro Chriſto,literis & virtuti impenderent laborẽ,
mortaléſque recta monerent : nullum autem,niſi Scotici ſan-
guinis virum,vnquam in monachum aut cœnobiarchã ado-
ptarent.Extant in rei monumentum cœnobia haud pauca in
Alemannia, conſtanti Germanorum fide à primæva inſtitu-
tione vel hac noſtra ætate nihil mutata. *H.Boeth.lib.*10.

Quindecim cœnobia David Scotorum Rex in ſuo re-
gno extruxit. *H.Boeth.lib.*12. *Scot.Hiſt.*

Otho Bambergenſis Epiſcopus , Pomeranorum Apoſto-
lus , vnum & viginti extruxit cœnobia & oratoria Mona-
chorum.*Bambergenſis Hiſtoria.*

SVMPTVS IN XENODOCHIA.

Hircanvs Iudæorum Princeps(vt refert Egeſippus)prima
Xenodochia,id eſt,peregrinorum receptacula,noſocomia æ-
grotorum,orphanotrophia puerórum parentibus orbatorum
prochotrophia mendicorum, gerontrocomia ſenum & infir- F
morum,cœnotrophia promiſcuorum,pædotrophia infantum
magnificè inſtituit *Guido Bitur.*

D.Ioannes Chrysostomvs Epiſcopus Conſtantinopoli-
tanus, noſocomium Conſtantinopoli ſuis ædificauit ſum-
ptibus.

Basilivs Magnus,Epiſcopus Cæſarienſis,pauperum hoſpi-
tia & xenodochia extruxit:vnum nobiliſſimum , Baſiliada
de ſuo nomine dictum *Sozom.lib* 6.*cap.*33.

Belisarivs victis Vandalis Romæ duo xenodochia,quæ
nos domos hoſpitales appellamus,ſua impẽſa ædificauit:quo-
rum alterum in via lata,alterum in via Flaminia extabat.Con-
didit & monaſterium S.Iuuenalis apud Ortam vrbem,additis
fundis,vnde monachi paſcerentur.*Platina.*

Alexivs Comnenvs orphanotrophion erexit , in quo
puellas & pueros parentibus orbatos ſua pecunia refouebat.
Fecit & Muſæum,in quo alios iubebat erudiri, pecunia ex
regio vectigali data. *Rauiſius ex Zonara.*

Constantinvs Monomachus Imperator templum in-
ſtituit,in quo grauati ſenio , & ad laborem inutiles foueren- G
tur. *Rauiſius.*

Theophilvs Imp.Xenonem, hoc eſt,hoſpitale fecit pro-
prio nomine,in loco vbi priùs meretricum diuerſorium fue-
rat. *Cuſpin.*

Mavricivs Imp. domum condidit,in qua ſenes morboſi
alerentur,quod Viuarium ſumptuoſum dicitur,multoſque ei
ſuppeditauit ſumptus ad ſuſtentandos morbis confectos fra-
tres. *Cedren.*

Isaacivs Angelvs Imp.domum Iſaaci Comneni Seba-
ſtocratoris , Manuelis Imp.fratris,in Pandocheum mutauit,
vbi centum viri cibum capere,totidem lectis cubare, & toti-
dem equi ſtabulari poſſent Baſilicam Andronici Comneni in
noſocomium conuertit : ſimiliter quoque domum Magni
Drungarij dictam. *Nicetas lib.*3.

Pelagivs II. Pontifex domum paternam in Xenodo-
chium pauperum ſenum redegit. *Platina.*

Petrus Vrseolvs,Dux Venetorum , templum diui Marci
incendio abſumptum reſtituit , & pauperum xenodochium
extruxit. *Rauiſius.* H

D.Lvdovicvs Francorum Rex, Lutetiæ valetudinarium
pro æde Virginis extruxit Minoribus & Prædicatoribus non
dum ad culmen perductas ſacras ædes planè abſoluit.Cæcis
egentibus ædem & domum : Carthuſienſibus item ædem &
cœnobium:eadem Carmelitis. *Æmil. lib.*7.

Cosmvs Medices etiamnum priuatus , Hieroſolymis quò
peregrini exciperentur , qui eò religionis cauſa accede-
rent , hoſpitalem domum ſuis ſumptibus ædificandam, cer-
to aſſignato agro, ex cuius vectigalibus, quæ ad illos alen-
dos neceſſaria eſſent,ſuppeditarentur, ſiue pietatis ſtudio,ſiue
gloriæ & nominis, curauit. *Drutus lib.* 1. *hiſt.Flor.*

D.Rembertvs, Hamburgenſis Archiepiſcopus,Xenodo-
chium Bremæ, quod ad ſuſtentationem pauperum à D.Anſ-
gario erat inſtitutum, inſigniter auxit:& non modò in ſuo
Epiſcopatu,ſed vbicunque erant pauperes,alimoniam illis cũ
omni vigilantia curauit exhiberi:nobile poſteris verbum ex-
hortationis relinquens:Non eſt,inquit , hæſitandum cunctis
ſubuenire

ſubuenire pauperibus:quia in quo ſit Chriſtus, ſed quando A ad nos veniat, ignoramus. *Crantzius lib.2. Metropol. cap.11.*

SVMPTVS IN SCHOLAS ET
Gymnaſia litteraria.

☞ *Conſule Tit. Academiarum, quæ illic vt loca Inſtitutionis conſiderantur, hic tanquam opera Magnificentiæ.*

Ægidius CARILLA, Cardinalis, Bononiæ collegium impenſis propriis conſtruxit, cui & reditus magnos pro ſcholaſticis Hiſpanis pauperibus perpetuò alendis aſſignauit. *Tarapha de rebus Hiſpan.*

HADRIANVS VI. Pont. ab ſacerdotio parochiali in Hollādia, quo cum Margarita, Maximiliani Imp. Rom. F. honeſtauit, & Decanatu Louanienſi cum collegij Vicecancellariatus magiſtratu coniuncto ditior factus? nihil mox antiquius duxit, quam Louanij collegium, vt quintum adiiceretur, ſub Hadriani nomine luculenter ædificare, adiunctis prædiis, quibus ſtudioſi adoleſcentes oppreſſi inopia, cum doctoribus alerentur. Gratiſſimo namque animo, quum Porcij collegij, in quo puer educatus fuerat, benignitatem agnoſceret, priuati beneficij gratiam publica liberalitate reponendam ſtatuebat. Quòd adeò ſupra eius vires Louanienſibus eſt viſum, vt non B minùs ambitioſè quàm piè tantæ rei inchoandæ conſilium ſuſcepiſſe diceretur, quando facultates eius, quæ erant mediocres, vix iaciendis fundamentis ſuffecturas appareret. Sed quum parſimonia, & ſancta frugalitate auctiores ſibi efficeret rerum omnium reditus, adeo ingenti animo cuncta eſt complexus, ſibi iam tum ampliorem, & ſupremæ quidem proximam fortunam præſagire videretur. Ferunt, Bernardium Caruaialem Hiſpanum, qui erat inter Cardinales auctoritate atque opibus inſignis, quum id collegium tam felici auſu cœptum quàm facili ſucceſſu operis perfectum admiraretur, quodam ingenuo dolore concepto, fortunæ ſuæ indignantem ſuſpiraſſe: quoniam id opus ad laudem ſempiternam Decanus haud planè diues condere fuiſſet auſus, quod ipſe tantus Cardinalis, ſicuti ab antiquo animi decreto deſtinaſſet, nondum inchoare potuiſſet. *Iouius in Hadriano VI.*

SVMPTVS IN THEATRA,
AMPHITHEATRA, CIRCOS.

☞ *Vide in Loco de Amphitheatro.*

C SVMPTVS IN CVRIAS FORA.

SIMON Athenis forum plantanorum conſitione & ambulationibus ornauit. *Plut. in Præceptis politicis.*

C. IVL. CÆSAR, Romanum forum de manubiis vnà cum æde Veneris genitricis, magnifica impenſa & profuſis ſumptibus conſtruxit, cuius area ſupra ſeſtertium millies conſtitit. *Plinius lib. 36. cap. 15.*

Fuit Romæ TRAIANI forum, regione octaua, cum templo & equo æneo ac columna cochlide, cuius erat altitudo centum & viginti octo pedum: intus erat gradus centum & octoginta quinque, feneſtellæ quadraginta quinque. Illud Ammianus Marcellinus ſcribit ſingularem ſub omni cœlo fuiſſe ſtructuram, & vel nimium aſſenſione mirabilem. Id quum Imp. Conſtantius ſpectaret, hærebat attonitus, per giganteos contextus mentem circumferens, nec relatu effabiles: nec rurſus mortalibus appetendos *Celius lib. 28. cap. 10. & 12.*

PHILIPPVS Pulcher rex Palatium in inſula, quam Sequana Luteriæ facit, extruxit magnificentiſſimè. ☞ *Pete ex Loco de* CVRIA.

D VIÆ PVBLICÆ MVNITÆ, STRATÆ
purgatæ, inciſæ.

SEMIRAMIS, cùm ad Iarceum montem Mediæ multis ſtadiis per plura præcipitia ac conualles eſſet aditus, cupiens tum immortale ſui monumentum relinquere, tum breuiorem facere viam: abſciſſis anfractibus lociſque concauis ad planum deductis, magno ſumptu iter breuius reddidit, quod vſque ad hoc tempus Semiramidis appellatur. *Diod. lib. 2. cap. 5.*

C. GRACCHVS Tribunatu ſuo elaborauit potiſſimùm in viis muniendis, tam vtilitatis, quàm oblectamenti & ornatus curam gerens. Ducebantur enim directæ ad amuſſim per agros viæ: atque hinc lapide quadrato ſternebantur, hinc glareæ aggeribus aduectis referciebantur. Complebat, & pontibus iungebat lacunas, torrentibus vel ſpecubus excauatas, ac lateribus pari inter ſe faſtigio vtrinque comparatis æquabilem habebat & viſendam vndique opus faciem. Ad hæc viam omnem per miliaria dimenſus (capit autem paulò minus octo ſtadia miliare) columnas lapideas ſpacij ſignauit grat ia locauit. Alios lapides modicis inter ſe interuallis hinc inde ſe- E cundum viam diſpoſuit: quibus equitantes ſine ſubiicibus ephippiariis conſcenderent commodius equos. *Plut. in Caio.*

Clara cenſura fertur Appij CLAVDII, qui viam Appiam è Roma Brunduſium ſtatuit, & aquam, quæ Appia dicta eſt, inuehendam curauit. Vias perpurgaſſe, & itinera imperuia muniuiſſe, Scaurum Æmilium vſque Sabatios, M. Lepidum & C. Flaminium in conſulatu Ariminum vſque], & deinde in Aquileiam, Flamineam ſtrauiſſe legimus. C. Iulius Cæſar, commiſſa ſibi Appiæ cura, dùm illius refectioni vacat, magnas opes effudiſſe fertur. M. Æmilius Conſul pacatis Liguribus viam à Placentia, vt Flaminiæ committeretur, Ariminum vſque ſtrauit: & Flaccus in cenſura viam per Formianum montem perduxit. Fuit quoque inter celeres Latina & Valeria: altera vſque Sinueſſam, altera ad Marſos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ longitudinis per Sabinos conſtratæ ſunt. *Alex. lib. 3. cap. 13.*

C. IVL. CÆSAR, non ſatis habuit exſiccare Pontinam Paludem, qua è re mirum in modum vicinis populis conſuluit: ſed per mediam viam ſtrauit viam pontibus plurimis erectis, quò iter in vrbem & breuius eſſet, & commodius Quorum veſtigia cùm hodie quoque ſingulari cum magnificentia plurimis F in locis extent, ipſæ etiam ruinæ admirationi videntibus atque contemplantibus ſunt. *Pont. cap. 11. de Magnif. ex Suetonio.*

AVGVSTVS CÆSAR, quò facilius vndique vrbs adiretur deſumpta ſibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit. *Suetonius.*

Porta Petræ pertuſæ propè Baſileam Romanæ veſtigium magnificentiæ. ☞ *Vide Tit. Viæ perpetuæ.*

TRAIANVS ſtrauit paludes Ponticias lapidibus, extruxitque iuxta vias ædificia, ponteſque magnificentiſſimos fecit. *Dion. & Xiphilinus.*

CAROLVS Magnus viam ab Agrippinenſi Colonia, Pariſiorum Luteriam verſus, muniuiſſe, atque ſtrauiſſe, vulgo fertur. *Auent. lib. 4. Annal. Boiorum.*

PONTES MAGNIFICE
extructi.

☞ *Ne bellici quidem pontes hinc excluduntur, quatenus Magnificentiæ atteſtantur, qui Prudentiæ alioqui bellicæ nomine* G *ad Strategematum locum pertinent, vbi de traducendo exercitu agitur.*

NITOCRIS Aſſyriorum regina, ſupra Euphratem fluuium, qui mediam Babylonem rectus præterfluit, pontem erexit, trium ſtadiorum difficillimum factu propter paludes, quæ vrbem ambiunt. *Herodotus & Curtius.*

Boſphorum omnium primus DARIVS Perſarum rex, ponte iunxit. Eum Mandrocles Samius poſuit. Ipſe Ionibus Iſtrum cum claſſe ſexcentarum nauium adnauigare, pontēque fluuio imponere: ac ſe ibi præſtolari iuſſis, terreſtrem exercitum, in quo ſeptingenta millia equitum peditumque fuiſſe dicuntur in Europam ponte tranſmiſit. *Sab. lib. 8. En. 2.*

EVRIPIVS Chalcidis ab Sunio ſtadia diſtat LXX. ſuperque illo pons à Bœotis factus, duorum imminet iugerum: vtrinque autem turris, vna quidem ex Chalcide, altera verò ex Bœotia. Ipſius refluxus, die quolibet ac nocte ſepties curſum mutat. *Strabo. lib. 9.*

Eſt Hidruntum Ionij Maris & Auſonij diſcrimen, modico aquarum interuallo Aulonis littoribus reſpōdet. Id maris ſpa- H cium quod Italiam à Macedonia dirimit, quinque habet & quinquaginta millia paſſuum. Pyrrhus res cogitaſſe dicitur vtramque terram alteri actis pontibus cōmittere, mox & M. Varro piratico bello, quum Pompeij claſſibus præeſſet. Sed vterque aliis diſtractus curis, tam memorabile opus intactus reliquit. *Sab. lib. 7. En. 10.*

ANCVS MARTIVS, Rom. rex, ſublicium pontem Tyberi impoſuit. Hunc quia Pontifices (qua potiſſimum religione adducti haud facile dixerim) reficere conſueſſent, ab ea re nomen accepiſſe traduntur. *Sab. lib. 4. Enn. 2.*

C. IVL. Cæſar vno die pontem in Arari conſtituit: alium ſupra Rhenum, mira celeritate decem diebus abſoluit.

TRAIANVS Imp. Danubio pōtē impoſuit: opus inter cætera, quæ ſumptuoſè magnificeque ſunt ab eo edita, in primis memorabile. Pilas viginti numero ex quadrato lapide, centenis ſeptuageniſque pedibus inter ſe diſtantes, alto violentoque fluuio ab imis vadis ad faſtigium centenum quiquagenum pedum primò ſtatuit. Craſſitudo in ſingulis ſexagenum fuit

pedum Arcus inde fornicatim interiecti pontem ſtatuere,qui A à citeriore ripa ad vlteriorem ſtadia habuit ſeptem,pedes ducentos triginta:quod ſpacium, ſi ad notiorem menſuram redigas, habebit paſſus nongentos & vnum. Sed nihil fuit tam mirum in difficili opere, quam quæ fundandi ratio adverſus vim fluminis iniri potuerit,vt quæ primò alterone loco ſtatuerunt,ſolida manerent, præſertim cœnoſo vado, fluuioque minimè corriuabili, atque ibi loci maximè profundo. *Sabell.lib.4.Ennead.7.ex Dione, Xiphilino.* Huius pontis magnam partem Adrianus princeps diruit, veritus, ne ſi Tranſiſtrani aliquando pontis præſidium expugnaſſent,nullo in Myſiam negotio irrumperent.

ADRIANVS Imp. ſacris Eleuſinæ initiatus, multa Athenienſibus dona contulit,eorumque pontem reſtituit, quē Cephiſus fluuius inundatus alluuio diſſoluerant.Fecit & Romæ ſui nominis pontem,qui adhuc extat. *Platina.*

CONSTANTINVS Magnus, Germaniæ perdomandæ intentus pontem inſtituit ad Coloniam Agrippinæ,non vt facultatem traiiciendi pararet (nam totum armatis nauibus Rhenum inſtruxerat, & ripis omnibus milites diſpoſuerat)ſed vt gloriam Imperio, & limiti ornatum adiungeret,ſi quà ferocisſimus amnis eſſet, vel inuito pontem impoſuiſſet. Hoc vbi B inſtitui opus hoſtes viderunt, properè legatos, qui pacem peterent, obſidibus pollicendis miſerunt. *Sigonius lib.2.Imp. occid.*

CAROLVS magnus Moguntiaci Rhenum ponte iunxit,cuius longitudo erat quingentorum paſſuum: tanta ibi eſt latitudo amnis Decē annis per vices,opera Europæ extructus eſt, perpetuus fore viſus. Anno antequā decederet Carolus decœ lo tactus tribus horis conflagrauit:adeò, vt ne veſtigium quidem relinqueretur. Pro ligneo lapideum reſtituturus,prius ex hac vita migrauit. *Æmil. lib.2.& Crantzius lib. 2. Sax.c.7.*

Inter nobilia opera Barnabæ Vicecomitis præſtantiſs.fuit Tritianæ arcis pons, admirabili fornicis ſtructura amni Abduæ impoſitus,vſque adeò in altum exurgens:vt tribus ſuperædificatis tranſitoriis aditibus, infimo currus cum machinis & impedimentis, medio equites, ſummo peditatum vno tempore tranſmitteret. *Iouius in eius vita.*

GALEACIVS II.Vicecomes pontem lapideum Ticino amni Papiæ impoſuit,mirabilis ſtructuræ, cum perpetuæ contignationis tectū aduerſus ſoles & pluuias ſuſtinentibus ab vtro- C que podio ſiliceis columnis ſuperinduceret,& vtraque pontis capita ſingulis propugnaculis muniret. *Iouius in vita eius.*

MAHOMETES II. Turcarum rex, Lemnum ac Mitylenem inſulas cepit, incredibilique apparatu ponte ſupra Euripum conſtructo,Nigropontem expugnauit,Chriſtianis fœda ſtrage affectis ob claſſis Venetæ prouiſoris inertiam,qui ventis etiam proſperis flantibus non auſus eſt pontem triremibus inuadere. *Iouius in eius vita.*

SIXTVS IV.pontem ſuper Tiberim(quem ab ipſo Sixti pontem vocant)miro artificio,maxima impenſa extruxit, aliiſque ædificiis Romam ſibi adeò adſtrinxit,vt non iniuria ipſius alter Romulus vocandus ſit. *Platina.*Pontis inſcriptio talis eſt:

Inſigni hoc ponte extructo te Xiſte Quirites,
Nunc poſſunt vere dicere Pontificem.

TVRRES EXCELSÆ ET magnificæ.

DANIEL Propheta cum ab omnibus Deo charus exiſtimaretur & propter hanc de ſe opinionem apud reges Perſarum eſſet illuſtriſſimus: ædificauit apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcherrimum & ſingulari admiratione dignum, quod D in hodiernum vſque durat, & ſpectantibus recentiſſimæ ſtructuræ videtur,ac ſi ea ipſa die qua ſpectatur,eſſet abſolutum: tantam nouitatis ſpeciem, & tam integram pulchritudinem habet,nihil omninò à tam longo tempore læſam,præter aliorum ædificiorum conſuetudinem,quæ æquè atque homines vetuſtatis iniuriam ſentiunt,nec firmitatem ſolum,ſed etiam decorem ſenſim deperdunt. Mos autem durat vſque in præſens tempus,vt in ea turri ſepeliantur Medorum reges, & Perſarum, atque Parthorum:eiuſque cuſtodia ſacerdoti Iudaici generis concreditur. *Ioſephus lib.10. cap. vlt. Ant.*

PTOLEMÆVS Philadelphus in Pharo inſula,non ad alium vſum, quam ad nocturnos ignes nautarum curſui oſtendendos, turrim conſtituit talentis octingentis, Gnidio Soſtrato architecto,qui ſtructuræ tantæ ſuum inſcripſit nomen. *Plinius. lib. 36.cap. 12.*

C.MECOENAS, tum in aliis multis tulit magnificentiæ laudem,tum in turri illa editiſſima,quæ poſtea Mecœnaciana dicta eſt. *Suetonius.*

CAROLVS Magnus in ora Oceani Germanici, Belgicique ſitæ vrbis Bononiæ litore turrim inſtaurauit, cuius vſus nocturno nautarum curſu ignes oſtēdere, ad prænuncianda ſada portuſque introitum.Ipſe ignem incendit primus in vertice turris,quam Pharaon nunciauit.Ægyptiæ imitatione, *Auentinus lib.4.Annal.Boiorum,& Aimoinus.*

Venetiis,duce Dominico MAVROCENO, Marciana turris, quæ è regione fori eſt D.Marci,fundata dicitur,opus ſanè admiratione dignum.Ferunt molem ipſam tam altis fundamentis impoſitam,vt pene plus operis illa hauſerint,quam idreliquum ſit quod extat.Eius faſtigium,quod ex puriſſimo fulget auro in eam aſſurgit altitudinem,vt non ſolum vrbem, quam circumquaque ſubiectam habet, contemplari inde liceat:ſed ad ortum quoque & meridiem,longè lateque, in ipſum mare aperiat proſpectum,ita vt ex Hiſtria Dalmatiaque introrſum nauigantibus,ad ducenta & amplius ſtadia fulgor ille, tanquam ſidus quoddam ſalutiferum, occurret. *Sabell. lib.7. Dec.1. & lib.4. Enn.9.*

☞ *Vide Locum de Turre in particulari. Vbi de Argentinenſi, Antuerpienſi, Meclinienſi, Vltraiectina, & aliis nonnullis*

VALLA, MOENIA, MVRI, AGGERES, excelſi, firmi, magnifici.

SESOSTRIS,Ægyptiorum rex,muniit ea loca,quibus ad Ægyptum patere hoſtibus ingreſſus poſſet.Duxit & murum ab eo latere Ægypti,quod Orientem verſus ad Syriam atque Arabiam ſpectat,à Peluſio vſque ad Solis ciuitatem per deſertum ſtadiis mille & quingentis. *Diodorus lib.1. cap.4.*

Babylonis muros (qui inter ſeptem orbis miracula recenſentur) vt *Iuſtinus lib.1.*docet, SEMIRAMIS condidit,aut ſaltem ruinoſos reparauit,coctilibus laterculis & bitumine ferruminatis,ducentum pedum altitudine, latitudine verò quinquagenum pedum: adeò vt quadrigas inter ſe occurrentes reciperent,turreſque haberent trecentas, plures multò habituri, niſi aliqua ex parte paludes pro mœnibus fuiſſent.Huic autem operi portentoſo adhibita ſunt trecenta homin.um millia. *Propertius lib.3.*

Perſarum ſtatuit Babylone Semiramis vrbem,
Vt ſolidum cocto tolleret agger opus.
Et duo in aduerſum miſit per mœnia currus,
Ne poſſent tacto ſtringere ab axe latus.
Duxit & Euphratem medium, qua condidit arces,
Iuſſit & imperio ſurgere Bactra caput.

*Herodotus lib.1.*ſcribit,muros Babylonis habuiſſe craſſitudinem quinquaginta cubitorum regiorum,celſitudinem ducentorum.Per ambitum centum portæ ſtabant æreæ,omnes cum cardinibus.Traianus Babylonem profectus, maximum aggerem reperit,quem excitaſſe ferebatur Semiramis.Fuit altitudine,pedum vigintiquinque, latitudine quinquaginta:longitudine continebat ſtadia ſeptuaginta. *Suidas in voce.* Χῶμα.

Ἱππάρχου τειχίον,id eſt, HIPPARCHI murus: dicebatur res quæpiam,quæ magnis conſtaret impenſis.Hinc natum, quod Hipparchus, Piſiſtrati filius, academiam muro ſepſit: atque huius rei nomine magnam pecuniæ vim ab Athenienſibus exegit.Auctor Suidas. *Eraſmus in Adagiis.*

In Thracia eſt vrbs, quam Græci μακρὸν τεῖχος vocant,quòd illinc inciperet murus ſupra fidem ingens, vſque ad ſignum Melitum,excluderetque Cheroneſum à reliqua Thracia.Eum Miltiades dux Athenienſis fecit, *Lud.Viues in lib. 15. D. Auguſt. de Ciuit. Dei, cap.27.*

DEMOSTHENES rhetor ſua pecunia muros Athenienſium refecit. *P.Ærod.ex Demoſthene pro Corona, Plut.Libanio & aliis.*

DIONYSIVS tyrannus Syracuſis areas omnes ad portum vergentes incredibili opere & celeritate viginti dierum ſpacio muro incluſit inexpugnabili, ſexaginta millibus delectis ad opus faciendum,muro ad trecenta ſtadia producto. *Diod.l.14.*

L.TARQVINIVS,rex Romanorum,muros vrbis rudi prius materia eductos grandioribus ſaxis ad regulam formatis primus moliri eſt adortus. Cloacæ, quibus aquæ ſubterraneis fornicibus in Tyberim laberentur, eiuſdem opus fuiſſe creduntur.C. Aquilius auctor eſt, cloacarum repurgationem mille poſtea talentis à Cenſoribus locatam. *Sabellicus lib.4. Enn.2.*

Murum à lacu Lemano ad montem Iuram,qui fines Sequanorum ab Heluetiis diuidit, C.IVLIVS CÆSAR duxit milliū paſſuum

paſſuum xix.altitudinis pedum xvi. *Cæſar 1.Comm.Belli Gall.*

Cyrvs, vrbis Conſtantinopolitanæ præfectus, homo ſapientiſſimus, atque induſtrius, terreſtrem Conſtantinopolis murum demolitus eſt aliiſque duobus interuallis additis,aliũ murum intra ſexageſimum diem exſtruxit. Cuius operis ad pulchritudinem,& feſtinatam abſolutionem obſtupeſcens populus, Imperatore Theodoſio in Circo ſedente exclamauit: Conſtantinus condidit, Cyrus inſtaurauit. Ea propter in inſidiam venit:& Græcis rebus ſtudere per calumniam dictus, publicatis eius bonis, raſo capite Smyrnæ Epiſcopus deligitur. *Georgius Cedrenus.*

Anastasivs Imperator longum murum ſtruxit ſexaginta milliaribus ante vrbem à ſeptentrionali mari verſus meridiẽ, milliaribus quinquaginta extentum,latitudine pedum viginti, qui μακρὸν τεῖχος ab auctoribus paſſim ex re dicitur:ne incurſiones Mœſiorum, Bulgarorum & Scytharum officerent Reipubl. *Suidas, & Cuſpin.*

Asandrvs Cherroneſi Traciæ dominus, Cherroneſi Iſthmum ductis mœnibus vallauit ad Mæotidem,ccc.ac lx. ſtadiorum ſpacio,ad ſingula ſtadia turres decem ædificans,ad Barbarorum impetum propulſandum. *Strabo. lib.7.*

Græci, irruente in Græciam Xerxe, Corinthiacum Iſthmum muro claudere ſtatuêre. Ad quam rem cum,haud ſegniter quæ neceſſaria videbantur,aducta eſſent,matureque opus tum incitato omnium ſtudio, tum multitudine operantium ſurgeret,ad quadraginta ſtadia murus munitioque illa porrecta eſt: omniſque aditus quam lato à Lecheo in Cenchreos ſpacio patebat,eo ſeptus opere clauſuſque extitit, *Diorus.l.11.* Conſtantinus Palæologus,qui nouiſſimè Byzantij imperauit, Iſthmum Corinthiacum,quem Heximilum Græca voce nuncupant, inſtaurandum curauit quoddam Chriſtianorum ſucceſſu,tributumque Turcorum regi ſtatuit non reddere. Verum Pannonius & Polonis ad Varnam ingenti prælio victis, pecunia ab Amurathe multatus,murum diruere iuſſus eſt. Veneti bello Peloponneſiaco contra Mahometum, Turcorum regem, Corinthiacum Iſthmum munire adorti, adeò feſtinarunt, vt totam muri longitudinem,quæ ab Ionio ad Ægeum quadraginta circiter ſtadia patet, quindecim dierum ſpacio duplici foſſa ſubitariaque molitione firmarint. Triginta millia hominum eo loco operata dicuntur:ſed veteris ſtructuræ ſaxa quæ ad manus fuere, materiam præbuerunt operis celeriùs, conſummandi. Verum Turcorum multitudine territi, qui cum lxxx.millibus equitum appropinquabant,ad mare ſe receperunt. Et ſic Iſthmi munitio ſæpè alias infeliciter tentata,parum profuit *Sabell.lib.6. Ennead.* 10.

Adrianvs Imper.cum magna ſtrage L.Antenous legatus à Mogallo Scotorum rege affectus eſſet, ipſemet in prouinciam cum legionibus Gallicanis contendit. Cæterùm cum hoſtes ſeſe in paludes & ſyluas & montes inacceſſos abdidiſſent,vt prohiberentur ſaltem Pictorum Scotorumque hoſtiles incurſiones in eam Albionis partem,quæ prouincia erat Romanorum, vallum portenſæ molis, ex ceſpitibus è terra excisis,montis inſtar altiſſima foſſa obiecta,à Tinæ amnis oſtiis ad Eskam fluuium à mari Germanico ad Hibernicum vſque Oceanum, primus omnium duxit. Id vallum octoginta millia paſſuum affirmat Spartianus. M.Ant. Pius Britannos per Lollium vrbicum legatum bello vicit,alterumque rebellibus inſulanis obiecit murum,ceſpitibus & gleba extructũ. *Sabell. lib.4.Enn.7.* Britannorũ verò annalibus, ab Adriano inchoatum,à Seuero Imp.(ſed aliquot poſt annos) abſolutum, memoriæ eſt proditum, Vnde Scoticarum rerum vulgari ſcriptores id Septimij Seueri vallum appellant. Nam cũ defectione Fulgentiana dirutum eſſet,Seuerus Imper.anno imperij xiii. per Antoninum filium reficiendum curauit, per cxxxm.paſſuum propugnacula ſuperaddidit lapidea, & turres editas: ea tamen intercapedine,vt tubæ ſonus, vel aduerſo vẽto ex vna editus,in altera facilè audiretur. Vnde Britannici cognomen meruit. Æneatores ſinguli ſingulis turribus adhibiti,quorum clangoribus,ſi quando hoſtes vrgerent,incolæ præmoniti,armati ad vallum tutandum concurrerent. *H.Boëth.lib.5. Euſeb. anno* 210. Sed *Polyd.lib.3.* de eo ſic ſcribit: Valentiniano,imperante,Scoti fœdere cum Pictis inito,Britanniam inuaſerunt. Ætius, Honorij dux,legionem vnam Britannis auxilio miſit, Sũt Picti & Scoti variis inde cladibus ab Ætianis affecti,reſque Britannica perbono cœpit eſſe loco. Ergo ne deinceps ea quies ab hoſtibus turbaretur, viſum eſt ducibus legionariis peropportunũ,vt murus conſtrueretur inter Romanam prouinciam, & Pictorum fines: id quod,teſte Gilda, factum eſt, Verùm cũ ceſpitibus magis quam lapidibus eſſet ædificatus, haud ſatis firmus poſtea ab hoſtium impetu fuit. Atque tum ille demum murus confectus eſt ab Ætianis ducibus,non ab Hadriano,neque à Seuero Imper. ſicut nonnulli falsò memoriæ prodiderunt, ſi Gildæ auctori Britanno credimus. Non multo poſt ex lapidibus factus eſt,quo validior eſſet, ad arcendam vim hoſtium:ſic vt minus nocere iam tum cœperint Scotorum Pictorumque latrocinia.

Thira, Gormonis Danorum regis vxor,Harado filio poſt patrem regnante,iam bis recolens Germanorum factá terreſtri itinere in Iutiam irruptionem,à Sleſuico in mare Britannicum vallum grande iecit, foſſaque præcipiti cinxit: cuius hodie cernitur labor,à mari Baltico in mare Britannicũ. Cui poſtmodum Waldemarus rex murum ſuperaddidit, portarumque clauſtra firmauit,hodie quoque in conſpectu arcis Gottorp, opus Danorum appellatur. *Cranzius lib.4.Dania, cap.* 10.

Alfonsvs, Calabriæ dux, nouis & ampliſſimis muris Neapolim cinxit, noua propter id vectigalia ſuorum inſtituens *Pontanus cap.7. de Magnif.*

Domvs magnificæ, tvm
Regia, Baſilica, Palatia.

Alcinoi Phæacum regis domum, auro, argento, electro & ebore fulgentem deſcribit. *Homerus lib.7. Odyſ.*

Indorum regnum regia argenteis imaginibus tota diſtinguitur:eamque ex auro vites percurrunt, fultæ aureis columnis *Alexand. lib. 5. cap.24.*

Salomon rex, templo Domini ſeptem annis abſoluto, nemorenſem Libani domum conſtruxit tredecim annis. Cuius ſplendorem. *Pete ex 3.Regum.7. & Ioſeph. lib.8. Antiq.cap.5.*

Septem orbis miraculis quidam addunt domum Cyri Medorum regis,quã fabricauit Memnon,illigatis auro lapidibus.

Amasis, Ægyptiorum rex, inter reliqua ædificia præclara admirabile attulit in vrbem Saim ædificium ex ſolido ſaxo ab vrbe Elephantina:in quo afferendo triennium conſumpſerunt duo in millia delectorum virorũ,qui omnes erant gubernatores. Eius tectum extrinſecùs eſt vnius & viginti cubitorum longitudo, quatuordecim latitudo, octo ſublimitas. Hæc eſt dimenſio exterior tecti ex vno lapide. Introrſum tamen duodeuiginti & ampliùs cubitorum eſt longitudo,quinque ſubiimitas. Domus hæc ad ingreſſum templi. Mineruæ collocata eſt. Nam ob id aiunt in templum non fuiſſe pertractam quòd tecto aducto,cùm ſuſpiraſſet eius vehendi architectus,vtpotè pertæſus diutino tempore operæ: ea de re ſtomachatus Amaſis non permiſerit hominem vlterius trahere. Nonnulli aiunt, quendam ex his, qui vectibus lapidem agebant, à lapide fuiſſe oppreſſum, ideoque lapidem non introductum. *Herod. lib.2.*

Socrates dicebat, Archelaum Macedoniæ regem,quadraginta minas in domum ſuam impendiſſe, conducto mercede Zeuſide Heracleota, qui picturis eam exornaret: in ſeipſum verò nihil. Et ob hanc cauſam multo è longinquis terræ partibus,magno ſtudio contemplandæ domus cauſa venire: ipſius verò Archelai gratia neminem in Macedoniam proficiſci, niſi ſi quem fortè perſuaderet, pecuniis & muneribus ineſcaret: quibus tamen honeſti bonique viri capi non poſſent. *Ælianus lib.14. de Var.hiſt.*

Persepolis, regiæ Perſarum arcem deſcribit *Diodorus Siculus lib.17.* ☞ *Vide infra. Arces magnifica.*

Adrianvs Imperator Tyburtinam villam miro ſumptu ædificauit, quæ quidem hodie Tybur vetus appellatur: in eaque prouinciarum & locorum celeberrima nomina inſcripta erant. *Platina.*

Maximianvs Herculeus Aquileiæ Palatium ſiue nouum conſtruxit,ſiue antiquum ornauit, atque imaginem ad ipſum Conuiuij aſpectum affingi iuſſit:vbi Fauſta filia nondum nubilis Conſtantino adoleſcenti galeam auro gemmiſque nitentem offerebat. Quinetiam Brixiæ Palatium condidit, quod Herculeum appellauit: cuius ad hanc vſque ætatem nomen, atque illuſtria parietinarum veſtigia permanent. De Amphitheatro etiam Veronenſi,quod hodie quoque à parte interiori propè integrum viſitur, aliquid iure poſſumus ſuſpicari, quando & à quo ſit conditum, ne ipſi quidem ciues oſtendunt. *Sigonius lib.1.Imp.occid.*

Luitprandus Ticin.l.6.c.2.Rer.in Europa geſt. narrat,ſe à Berengario miſſum legatum ad Conſtantinum Imperatorem Græcum, vbi ad conſpectum illius admiſſus eſt in domo regia,

regio, quam vocant Megauram (rectiùs fortaſſis μέγαρον) vidiſſe æneam quercum deauratam totam, cuius ramis variæ volucres, inſiderent. Non procul thronum imperatorium, leonibus aureis adiacentibus, qui mechanica arte pro libito modò ad lacunas vſque attolleretur, modo ad pauimentum vſque deſcenderet. Admiſſis legatis, quorum ſinguli duobus eunuchis innitерentur, aues primùm in quercu æneæ ſuauiſſimos ſonos edebant. Propiùs accedentibus, leones horrendum in modum rugiebant. Imperator in throno ſedens, & propemodum inſenſibili motu in ſublime aſcendens, Dei cuiuſdam faciem præ ſe ferebat, & non niſi per interpretem cum legatis procul ſtantibus verba faciebat.

ABV-HENON (al. Abu-Lunan & Abu Timan) Rex Feſſæ, ex Marinis V. collegium in vrbe Feſſa condidit ampliſſimum & admirandum, quo abſoluto, cùm ſumptus in id collatos ſcire vellet, perlegiſſetque vnam atque alteram libelli paginam, & inueniſſet 40000. aureorum, diſcerptas rationes in fluuium abiecit, & hoc dictum cuiuſdam Arabis addidit: Quicquid charum, quamuis carum, ſi pulchrum carum non eſt: neque nimio conſtitiſſe dicendum, quod animo arridet. Fuit tamen Regi quidam à theſauris, qui ſumptus accuratè notauerat, ac habitis rationibus inuenit 480000. aureos in ædificatione & ornatu eius conſumptos eſſe: Caſtrum Garſis occupauit. *H. Henninges in Genealog. Mauritanorum famil.*

Priuata.

TYRIOS adeò editas maximis contignationibus domos aliquando ſtruxiſſe legimus, vt parùm abfuerit, quin tota terræ motu corruerit. *Alex. lib. 5. cap. 24.*

ARABES & SABÆI domorum tecta habent auguſtiſſima, ex ebore, auro, argento ſumptuoſo lapide & ſmaragdo. *Ib.*

L. Craſſus orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica, ſed aliquantò præſtantior in eodem palatio Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multò verò pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali C. Aquilij equitis Romani. *Plinius lib. 17. cap. 1.*

Agrum apud Baias habuit C. Marius in quo calidæ aquæ erumperent, vt memoriæ prodidit Plut. in ipſius vita, narrans cum eligendus eſſet imperator contra Mithridatem, populuſque diuiſus eſſet (pars namque ciuium Marium ipſum gerere id bellum cupiebat: pars autem L. Syllæ fauebat) qui aduerſabantur Mario in comitiis dicere ſolitos, iuberéq; vt ad Baias iret, atque illic aquis calidis ſe foueret, ſenio ac morbo confectus, vt ipſe quoq; aiebat. Adiungit enim: Erat enim illic Mario propè Miſenum magnifica domus, quæ deliciis abundaret victuſque haberet molliores, quàm viro conueniret, qui tot tantaſque res bello geſſiſſet. *Victorius lib. 10. Var. Lect. c. 3.*

L. CRASSVS atque Cn. Domitius Ænobardus cenſuram poſt conſulatum ſimul geſsère, anno conditæ Vrbis DCLXII. frequentem iurgiis, propter diſſimilitudinem morum. Tum Domitius, accenſus odio, grauiter increpuit tanti cenſorem habitare, pro domo eius ſeſtertiûm millies identidem promittens. Et Craſſus, faceto lepôre, adiicere ſe reſpondit, exceptis ſex arboribus. Ac ne vno quidem denario, ſi adimerentur empta volente Domitio: Craſſus, Vtrûmne igitur ego ſum, inquit, quæſo, Domiti, exemplo grauis, & ab ipſa mea cenſura notandus, qui in domo, quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem, an tu, qui H. S. millies ſex arbores æſtimes. Eæ fuêre loti, patula ramorum opacitate laſciuæ. Durauêruntque ad Neronis principis incendia, quibus cremauit Vrbem, annis CLXXX. poſtea, cultu virides iuueneſque, vt princeps ille accelaraſſet etiam arborum mortem. Præterea columnas quatuor Himetrij marmoris, ædilitatis gratia ad ſcenam ornandam aduectas, in atrio eius domus ſtatuerat, cùm in publico nondum eſſent vllæ marmoreæ. *Plinius lib. 17. cap. 1.*

C. Octauio multum contuliſſe auctoritatis & gratiæ inter ciues, Cicero refert, quòd domum magnificam ædificaſſet. *Pontanus cap. 11. de Magnif.*

C. AQVILIVS Gallus, eques Romanus, acutus & exercitatus, & promptus in reſpondendo & agendo, regnum quoddam iudiciale videbatur habere. Habitauit in colle Viminali ædibus ea ætate ſumptuoſiſſimis, ducentis circiter millibus noſtratium aureorum.

PORTICVS MAGNIFICÆ.

Præter Q. CATVLI ex manubiis Cimbricis ædificatam porticum, plures Romæ porticus inſigni nomine fuêre. *Alex. lib. 3. cap. 23.*

HERODES Iudæorum rex, in Chium inſulam veniens, quum adnimaduertiſſet porticum vrbis dirutam bello Mithridatico iacentem adhuc, quòd propter inopiam reparari non poſſet ad priſtinam pulchritudinem & amplitudinem, tantum pecuniarum contulit in eius fabricam, quantum abundè ad abſoluendam ſufficeret, hortatus vt quam primùm veterem ornatum vrbi redderent. *Ioſephus lib. 16. cap. 3.*

IN BALNEA, THERMAS, NATATORIA factæ impenſæ.

Scribit DIODORVS Siculus in Bibliotheca Agrigentinos locum natandi aptum Geloni magnificè præparaſſe, cuius ambitus ſeptem ſtadia continebant, profunditas verò erat cubitorũ viginti: in quem cùm fluuij, fontanæque aquæ inducerentur, aderat etiam piſcina, quæ multos piſces ad delicias fruitionemque Geloni præbebat. Tum etiam cygnorum multitudo aduolabat, ita vt iucundiſſimum foret ſpectaculum. *Athen. lib. 12. cap. 10.*

Apud PVTEOLOS Campaniæ, cùm in mari calidæ efferueſcerent aquæ, iactis molibus inſula cum balneis aquarum calidarum excitata eſt. *Pauſanias in Arcadicis.*

MECOENAS, Romæ primus aquæ calidæ balneum conſtruxiſſe fertur, in vſum populi Romani. *Dio in Auguſto.*

M. AGRIPPA, vt populo placeret, CLXX. balnea ſeu lacus in prouinciarum formam Romæ gratuita præbuit, in quibus cùm calida priùs abluerent, poſtea, vt à balneis corpora multa frigida ſtringerent, conſtitutum ferunt. *Alexand. lib. 4. cap. 20.*

M. ANTONIVS Imperator ob popularem gratiam balneum ſine mercede exhibuit, cùm antea ſingula ſinguli quadrantem expromerent. *Alexand. lib. 4. cap. 20.*

ALEXANDER Seuerus Imp. ne quid populo incommodaretur, nocturna balnea oleo pro luminibus præbito, conceſſit. Quæ cùm antea promiſcua eſſent, viris æquè & mulieribus, ipſe poſt Antoninum Philoſophum lauacra miſta ſubmouit. *Alexander lib. 4. cap. 20. ex Lampridio.*

ANTONIVS Caracalla thermas ſuo inſignes nomine ſtruxit, quarum cellam ſolearem, id eſt, in qua forent balneo deſtinata ſolia, negant architectonicæ conſulti, vlla poſſe exprimi imitatione. Nam ex ære vel cupro cancelli fuêre ſuperpoſiti quibus concameratio concredebatur tota. *Cælius lib. 30. cap. 7. Antiq. Lect.*

TACITVS Imper. domum ſuam eſt demolitus, vt thermas illic publicas priuato ſumptu extrueret. *Cuſpin.*

DIOCLETIANVS Romæ, Maximianus Carthagine thermas inſtituerunt. Romanorum admiranda in hunc vſque diem veſtigia immenſam animi Diocletiani vaſtitatem quãdam oſtendunt. Maximianus ſuas ita curauit perficiendas, vt propterea Chriſtianos miſerè admodum habuerit, cùm eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius cauſa coëgerit, quòd in vetere S. Marcelli vita ſcriptum inuenitur. Maximianus item alteras Mediolani thermas conſtruxit, quæ Herculiæ Thermæ, ſiue Lauacrum Herculeum dictæ ſunt: quarum meminit Auſonius, *Sigonius lib. 1. Occid. Imp.*

THEODERICVS Oſtrogothorum rex, in Italia Aponi balnea, quæ ſunt in agro Paduano, muro clauſit, ædeſque balneis appoſuit, vt commodiùs frequentarentur. *Caſſiodorus.*

IN COEMETERIA FACTI ſumptus.

MAXIMIANVS monachus idiota, pietatis laudem adeptus, quòd propriis ſumptibus monumenta defunctorum extruxiſſet, Neſtorio hæretico ab Epiſcopatu Conſtantinopolitano deiecto ſubſtitutus fuit, anno Chriſti 434. *Niceph. lib. 14. c. 37.*

IVLIVS Pontifex Romanus, ſub Conſtantino Imper. extruxit tria cœmeteria in totidem viis, Flaminea, Aurelia, & Portuenſi. Baſilicas duas: alteram iuxta forum Romanum, trans Tyberim alteram. *Volat. lib. 22. Anthrop.*

SEPVLCHRA MAGNIFICA, LABYRINTHI, Pyramides.

¶ Ratione Honoris, aut Poſſeſſionis, inter Fortunæ bona commemeranda ſunt: ratione Pietatis, ad Humanitatem: ratione Sumptus, ad hunc locum pertinent, quædam etiam ad Prodigalitatem.

SIMON Iudæorum dux, à Baſca oppido Galilææ fratris Ionathan per dolũ à Tryphone occiſi oſſa in Modim & paternum ſepulchrum tranſtulit, publico luctu honorati: vbi ampliſſimum monumẽtum extruxit patri ſimul & fratribus ſuis è marmore polito & candido. Excitato enim in latè conſpicuam celſitudinem, porticus circumdedit, & columnas ſingulas è ſingulis lapidibus, opus admiratione digniſſimum: ad

hæc

hæc pyramides ſeptem parentibus & fratribus cuique vnam erexit, miram tam magnitudine quàm pulchritudine, quæ durauit vſque ad tempora Ioſephi. Teſtis ipſe, *lib. 13. cap. 11. ex 1. Machab. 13.*

Sepulturæ locus, turris apud Ecbatana Mediæ, à Daniele propheta extructa. *Ioſephus lib. 10. cap. vlt. Antiq.*

Ægyptij omninò paruifaciendum præſentis vitæ tempus eſſe putant: futuræ verò gloriam, quæ virtute comparatur, maximi æſtimandam. Domos noſtras diuerſoria appellant, tãquam breui tempore à nobis inhabitandas. Defunctorum ſepulcra ſempiternas domos, quoniam apud inferos infinitum ſit tempus, vocant. Ideò domus ædificandæ curam contemnunt circa ſepulcrorum magnificentiam ſummum ſtudiũ operamque impendunt. *Diod. l. 1. c. 4. & Cicero lib 5. Tuſcul quæſt.*

Helena, Adiabenorum regina ad Iudaiſmũ conuerſa, cum Izate filio rege. Hieroſolymam profecta ſacrorum cauſa ad mortem vſque filij ibi commorata, tres pyramides tertio ab vrbe ſtadio exſtruxit, in quibus oſſa illius, & Izatis fratris Monobazus regni ſucceſſor repoſuit. *Ioſeph. lib. 20. cap. 2. Antiq.*

Artemisia, regina Cariæ Mauſolo marito mortuo ſepulcrum erexit inter orbis miracula annumeratum, cuius altitudo attollebatur xxv. cubitis: cingebatur columnis xxvi. Patebat ab Auſtro & Septentrione lxiii. pedes. Toto circuitu continebat ccccxi. Ipſum ab oriente cælauit Scopas, à ſeptentrione Bryaxis, à meridie Timotheus, ab occaſu Leochares. Regina opere nondum abſoluto conceſſit fatis: artifices tamen non receſſerunt, niſi eo conſummato. *Plinius l. 36. cap. 5.* Ab hoc ſepulchro omnia Regum & Imperatorum monumenta, quæ præciſa ſunt, vocantur Mauſolea: & [illegible] Caricum monumentum, de re ſumptuoſa prouerbio dici conſueuit.

Pauſanias in Arcad. de Helenæ & Mauſoli ſic ſcribit: Cum multa norim admiratione digna ſepulcra, deorum tamen duntaxat hoc loco mentionem faciam. Altero Alicarnaſſi eſt: in Hebræis alterum, Erectum illud fuit Mauſolo, qui Alicarnaſſi regnauit, ea operis magnitudine, atque omni ornamentorum magnificentia, vt Romani rei miraculo adducti, magnificentiſſima quæque monumenta Mauſolea appellarint. At apud Hebræos in Solymorum vrbe, quam Romanorum Imper. Titus funditus excidit, Helenæ indigenæ mulieris ſepulcrum miri operis eſt. In eo enim oſtium fabricatum eſt è marmore, vti cæteræ ſepulchri partes: id anni ſtato die atque hora, occulto machinæ cuiuſdam motu aperitur, neque ita multò poſt occluditur quod ſi alio tempore aperire conatus fueris effringas facilius, quam vlla vi recludas.

Alexander Magn. in Ephæſtionis tumbam & monumentum decem millia talentũm expendere volens, Staſicratẽ ſiue Dinocratem, artificem celeberrimum, deſiderauit. *Plut. in Alex.*

Ferunt in Cypro inſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, vt territi inſtrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatem piſcatoribus, donec mutauere oculis gemmas. *Plinius lib. 37. cap. 5.*

Stesichorus Poëta in oppido Catana ſplendidè ſepultus fertur, monumento diligenti quadam ratione ex omnibus octonis conſtructo, octo columnis, octo gradibus, angulis octo. Atque hinc prouerbium increbuiſſe πάντα ὀκτώ. Meminit huius & Iulius Pollux in nono, agens de luſu taxillorum, quẽ ait numeris conſtare, in quibus ſit vnus, qui Steſichorus appelletur, nimirum octo, idque cognominis ſumptum eſſe, ab eius monumento. *Eraſ. in Adagiis.*

Traianus Imp. in foro ingentem columnam extruxit, vt hoc ſimul opere & ſibi ſepulchrum, & teſtimonium ipſi operi complanato foro perpetuum pararet. Nam excidi quaquauerſum extra deſignatam columnæ molem iuſſit, donec pro craſſitudine ad iuſtam altitudinem columna extaret, vbi adhuc infra baſim legitur inſcriptio. *Cuſpin.*

Moles Hadriani Imperat. ſepulcrum fuit, ſpectatu procùldubiò dignum: Pario namque ex lapide ædificatum eſt. Saxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla commixta materia, & quaternis partitum pari dimenſione lateribus. In medio vero huius quadrati, moles rotunda inſurgit, excelſa quidẽ altitudine, latitudine vero tanta, vt in ſuprema eius parte area ſit, cuius diameter vix iactu lapidis tranſigatur. Habet vero pontem ſuper Tyberim amnem, qui ab ipſa mole ad aliam ripam extenditur. *Procopius.*

Constantini magni in ſepulcro Petri Apoſtoli exornando magnificentiam. *Pete ex Platina in vita Syluestri I.*

Michael Imper. ſepulcrum Taraſij Patriarchæ nonaginta quinque libris argenti obduxit. *Paulus Diaconus lib. 24. Rerum Roman.*

Probus Imperator cùm Ariadonem ſingulari certamine viciſſet, ſepulcrum, cuius latitudo trecentorum eſſet pedum, ei condidit. *Pont. cap. 12. de Magnif.*

Sumptus in vivaria.

In villa Oſtienſi M. Seius habebat greges magnos anſerum, gallinarum, columbarum, gruum, pauonum, nec-non glirium, piſcium, aprorum, & cætera venationis, ex quibus rebus ſcriba librarius libertus in annos ſingulos plus quinquagena millia è villa carpere dicebat. Appij Claudij materteræ fundus in Sabinis, qui eſt ad quartum & viceſimum lapidem via Salaria à Roma, ornithonem habebat: ex eo vno quinque millia veniére turdorum denariis ternis, vt ſexaginta millia ea pars reddiderit eo anno villæ, bis tantùm quàm fundus ducẽtum iugerum. Reate, nimirum cùm tunc triumphus eſſet Scipionis Metelli, & collegiorum cœnæ innumerabiles excandefacerent annonam macelli. *Varro lib. 2. cap. 1. de re ruſtica.*

Q. Fulvius Lippinus habuit in Tarquinienſi ſepta iugera xl. in quo fuerant incluſi lepores, cerui, apri, capræ, oues, feræ: in Gallia verò Tranſalpina T. Pompeius tantum ſeptum venationis, vt circiter ∞ ∞ ∞ ∞ paſſuum locum incluſum haberet. *Varro lib. 3. cap. 12.*

C. Pompeius ægrotans, cùm præcepiſſet Medicus ei, vt turdo veſceretur, negarent autem ſerui æſtiuo tempore eas vſquam niſi in L. Luculli viuariis reperiri, prohibuit inde peti, ſed ad Medicum ait: Ergo niſi Lucullus perditus deliciis eſſet, non viueret Pompeius? Ac aliud, quod parabile eſſet, iuſſit parari. *Plut. in Lucullo.*

M. Varro Quiritiũ doctiſſimus & elegantiſſimus in ornithone, quem animi cauſa conſtituit ſub Caſino, lõgè vicit non modò Archetypon inuentoris [illegible] M. Lænij Strabonis, qui Brunduſij primus in periſtylo habuit exhedra concluſas aues, quas paſceret obiecto rete ſed etiam in Tuſculano magno ædificio Luculli. Cuius deſcriptionem ipſemet *lib. 3. cap. 5. de Re ruſtica.* tradit.

Cordiano Imperatori etiamnũ priuato erat ſylua, in qua habuit ceruos ducentos, Britannos equos feros triginta, oues feras albas mille, decem capras, quas inaurari fecerat, ſtrutiones Mauros miniatos trecentos, onagros triginta, apros centum quinquaginta, ibices ducentos, damas ducentos. Quæ omnia populo diripienda conceſſit, die muneris ædilitatis, quod ſextum edebat. *Sabell. lib. 6. Enn. 7.*

Mathias Corvinus: quum omnes ferè ante ſe Reges, qui in Pannonia regnarunt, gloria rerum geſtarum viciſſet, in piſcinaria quoque magnificentia rationem reperit, qua vel glorioſiſſimos in Boëmia vinceret piſcinarios. Mariones enim porculo maximo ſimiles, carceris impatientiſſimos, ſoliuſque Danubij & Boryſthenis liberos incolas, piſces delicatiſſimos & exoſſes planè (quorum *Plinius lib. 9. cap. 25.* meminit) in piſcinam, quam ſibi ad arcem Tartam extruxerat, ex Danubio deduci curauit: eoſque Beatrici Reginæ legatoque Romani Pontificis, qui cognatus Reginæ erat, atque multis ex Boëmia proceribus, paulò minus ſexaginta ſpectandus in piſcina propoſuit. *Dubrauius lib. 1. de Piſcina, cap. 2.*

In hortos factæ impensæ.

Semiramis in Mediam profecta, animaduerſa in quodam elato campo ſtupendæ altitudinis ac magnitudinis petra, hortum in medio illius fecit: vbi ſumptuoſa voluptatis delitiarumque cauſa ædificia, ex quibus & hortum & omnem exercitũ (is in campis erat) ſpectare poſſet, erexit. Hoc in loco diutiùs commorata eſt, quieti delitiiſque dedita. *Diod. l. 2. c. 9.*

Babylone erat hortus penſilis iuxta Arcem non à Semiramide ſed à quodam Syro Rege in gratiam pellicis factus, Quæ cùm Perſa eſſet genere cupiens in montibus videre iuxta morem Perſarum prata, viro perſuaſit, vt artificio excitaret hortum, qui arboribus pratiſque patriam repræſentaret. Huius horti ſingula latera iugeribus quatuor extendebantur. Aditus, veluti in monte erat, ædificiis altero ſuper alterum conſtructis, vt ex eo conſpectus longè lateque pateret, Teſtudines in ſolo poſitæ erant, quæ totius horti pondus ſuſtinerent: Inde aliæ ſuper alias, excreſcente ſemper magnitudine ædificatæ. Nam ſuperiores in quibus horti murorum ſuperficies continebatur,

nebatur, altitudine quinquaginta cubitorum eminebat: earum latitudo pedum erat duodecim. Muri magna impenſa conſtructi ſpiſſitudine erat pedum viginti duorum. Solum hoc modo conſtabat. Erant poſitæ lapideæ trabes, longitudine pedum ſexdecim, ſex latitudine. Super has pro pauimento ſtratæ arundines, aſphalto compactæ. Deſuper cocti lateres duplici ordine gypſo ſtructi, tertiò regulæ plumbeæ, ne qua humiditas ad teſtudines manaret. Aquarum inſuper receptacul... ibus humor efflueret. In hoc pauimento congeſta humus profunda, vt magnarum arborum radicibus ſatis eſſet, hortum efficiebat. In eo proceræ omnis generis arbores aſpectum iucundum reddebant. Lumen quoque adeò teſtudines inuicem præbebant, vt in eis regia diuerſoria haberentur. Præterea aquæductus occultè fabricatus rigabat hortum. *Diodorus lib. 1. cap. 4.*

A

Nabuchodonosor Magnus Babylone lapideas moles excelſas excitauit, aſpectu montibus aſſimiles, omnique genere arborũ conſitas. Hortũ quoque penſilem fecit fama nobilẽ: eò quòd vxor eius montanum proſpectum deſideraret, in Medorum religione educata. *Ioſeph. lib. 1. contra Apionem.*

B Palmæ omnium naſcuntur clariſſimæ (quas regias appellauere ab honore, quoniam regibus tantum Perſidis ſeruarentur) Babylone vno in horto Bagou. (Ita enim vocant ſpadones qui apud eos etiam regnauere.) Hortus ille nunquam niſi dominantis in aula fuit. *Plinius lib. 3. cap. 4.*

Indorum regis Nizamoxæ horti ampliſſimi omnium peregrinarum arborum, etiam noſtratium, quæ fructiferæ ſunt, genere ſunt excultiſſimi. *Ioan. Metellus.*

In Bibliothecas.

☞ *Vide Tit. Bibliothecarum. Illic loci, hic Sumptus habetur ratio.*

Ivlianvs Apoſtata Conſtantinopoli portũ vnà cum porticu ad auſtrũ vergente conſtruxit: atque in porticu bibliothecam ædificauit, eamque nobilium omni genere monumentorum referſit. *Sigonius lib. 6. Imp. occid.*

Multi erant Florentiæ Græcarum ac Latinarum literarum clariſſimi Profeſſores, aliique ingenio atque facundia inſignes, quibus cum Laurentius familiariſſimè viuebat: in iis fuere Picus Mirandula, Politianus, Marſilius Ficinus, Chriſtophorus Landinus: & ex Græcis Ioannes Laſcaris, & Demetrius Chalcocondylas & Marullus Tharchaniores, qui

C præclaris ingenij operibus editis, cum immortali laude in omnem poſteritatem viuent. Horum eruditione ac diligentia fretus, bibliothecam: quam Coſmus inchoarat, nobilioribus peruetuſtiſque codicibus: ac in ipſa præſertim Græcia conquiſitis, referſit. *Iouius in Leone X. lib. 1.*

In Æraria.

Myniæ regis Orchomeniorum ærarium, vnum eſt de Græciæ miraculis: nulli omninò eorum, quæ vſpiam alibi ſint, operum magnificentia ſecundum. Lapidei ſunt omnes parietes: rotunda operis forma, non valdè in acutum ſe tollente faſtigio: ſupremum lapidem toti ædificio modum inconuenientiæ eſſe dicunt. *Pauſanias in Bœoticis.*

Sixtvs V. Pont. Max. anno Pontificatus ſui primo nouum, & antea inſolitum ærarium in caſtro Sancti Angeli erexit, & in illud confeſtim, decies centena aureorum millia intulit. Auxit idem ærarium totidem centenis millibus, anno Pontificatus ſui tertio. Poſterioribus annis eandem ſummam adhuc ter eidem ærario adiecit. Legem etiam ſanxit, ne quis denarium vnum ex eo depromeret, niſi certa quædam pericula

D imminerent, certæque neceſſitates id poſtularent Ne quis autem ſuorum ſucceſſorum neceſſitates ignoraret, in eadem lege illas his nominibus expreſſit. Primò, ſi generali Principum Chriſtianorum fœdere decernatur bellum, pro recuperatione Terræ Sanctæ: in eo bello tunc ærarium aperiendum, cùm Chriſtianorum exercitus mare traiecerit, & hoſtile littus tenuerit. Secundò, ſi tanta annonæ eſſet difficultas, vt extrema populi ruina eſſet metuenda. Idem etiam de peſte & lue grauiſſima periculoſiſſimaque intelligendum. Tertiò, ſi qua prouincia Chriſtiana vel à Turcarum, vel ab hoſtium Eccleſiæ viribus oppreſſa manifeſtè periclitaretur: vel ſi quod Regnum ab hoſtibus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ occupatum eſſet recuperandum. Quartò, ſi bellum moueretur ditionibus ad ſedem Romanam pertinentibus: tunc etiam hoſte iam in procinctu exiſtente, idem ærarium aperiendum. Hiſce & non aliis caſibus iurauit ipſe Sixtus, & ab omnibus ſuis ſucceſſoribus iurari voluit, ad theſaurum hunc eſſe refugiendum.

In Portvs, Navalia.

Cùm Phalereo portu neque magno, neque bono Athenienſes vterentur, Themiſtoclis conſilio triplex Piræei portus conſtitutus eſt, iſque mœnibus circundatus, vt ipſam vrbem dignitate æquipararet, vtilitate ſuperaret. *Probus in Themiſtocle.*

Herodes, Iudæorum rex, portum Cæſareæ magnificum inſtruxit. *Vide Ioſephum lib. 15. cap. 13. Antiq.*

Clavdivs Cæsar portum Hoſtiæ extruxit, circunducto dextra ſiniſtraque brachio, & ad introitũ profundo iam ſolo mole obiecta. Quam quo ſtabilius fundaret, nauem ante demerſit, qua magnus obeliſcus ex Ægypto fuerat aduectus: congeſtiſque pilis ſuperpoſuit altiſſimam turrim, in Exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes curſum nauigia dirigerent. *Suetonius.*

In Horrea, Cellas.

Procopivs teſtatur, Theodorici, Oſtrogothorum regis, in Italia horrea fuiſſe trium milliarium Italicorum in longitudine, & amplitudine vnius milliaris continuata menſura.

Polydectur in hiſtoriis narrat de Gelliæ Agrigentini hominis liberaliſſimi ædibus, & in primis de domus cella vinaria. Fuiſſe in ea trecenta dolia ex eodem ſaxo exciſa, quorũ vnũquodque centum amphoras caperet. Habebat iuxta labrum ingens natatorium, parietibus vndique incruſtatis, amphoratum capax mille, ex quo defluebat liquor in vaſa. *Diodorus lib. 13.*

In Aqvædvctvs, Pvteos.

Puteos, auctore *Plinio* in 7. Danavs, ex Ægypto aduectus in Græciam, quæ vocabatur Argo Dipſion, fodit. Quod ſanè abſurdum eſt: nam conſtat, primò Abrahamum & Iſaacum, ſicut patet ex *Gen. 26.* ac deinde alios Hebræos de Ægypto egreſſos, duce Moyſe, per ſolitudines multos fodiſſe puteos, 393. ante Danaum. *Ioſephus contra Appionem.*

Ἀγαμεμνόνεια φρέατα, id eſt, Agamemnonij putei de nouis & admirandis operibus dicebatur. Aiunt enim Agamemnonem & circa Aulidem, & paſſim in omni Græcia puteos effodiſſe, ne per æſtum aquarum inopia laborari poſſet. *Auctor Zenodorus & Eraſmus in Adagiis.*

Semiramis Ecbatanis regiam ædificauit. Verùm cùm aqua vrbs, nullis propinquis fontibus, careret, aquæ ductum in eam vrbem admodum neceſſarium magna impenſa laboréque perduxit. Eſt mons vbi propinquus ſtadiis duodecim, nomine Orontes, aſper & acceſſu difficilis: vt cuius recto itinere aſcenſus vſque ad ſummum ſtadiorum ſit vigintique. Ex altera montis parte lacus magnus fluuium efficit: quem illa effoſſo ab radice monte, in vrbem induxit. Erat foſſæ latitudo pedum quindecim, altitudo quadragintaquinque. *Diodorus lib. 2. cap. 5.*

Cn. Pompeivs, ne in ludorũ ſpectaculis populo æſtus officeret, aquæ decurſum per ſubſellia theatri duxiſſe non ſine grauiſſimis expenſis, dicitur. *Alex. ab Alexand. lib. 5. cap. 16. Valer. Max. lib. 2. cap. 1.*

Q. Marcivs rex, iuſſus à Senatu aquarum, Appiæ Anienis, Tepulæ, ductus reficere, nouam à nomine ſuo appellatam cuniculis per montes actis intra præturæ ſuæ tempus adduxit. Marcus Agrippa verò in ædilitate ſua, adiecta Virgine aqua, cæteris corriuatis atque emendatis, lacus dcc. fecit: præterea ſalientes cv. caſtella cxxx. complura etiam cultu magnifica: operibus iis ſigna ccc. ærea aut marmorea impoſuit, colũnas ex marmore cccc, eaque omnia annuo ſpatio. Adiicit ipſe in ædilitatis ſuæ commemoratione & ludos vnde ſexaginta diebus factos, & gratuita præbita balnea clxx, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimum impendium opis inchoati à C. Cæſare, & peracti à Claudio, quippe à lapide quadrageſimo ad eam excelſitatem, vt in omnes vrbis montes leuarentur, influxere Curtius (ſiue Albudinus) atque Ceruleus, fontes. Erogatum in id opus ſeſtertium ter millies. Riuum quinetiam Anienis nouo lapideo opere Claudius in vrbem perduxit, diuiſitque in plurimos & ornatiſſimos lacus. Quòd ſi quis diligentiùs exiſtimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piſcinis, domibus, euripis, hortis, ſuburbanis, villis, ſpatióque aduenientis extructos arcus, montes perfoſſos conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandũ fuiſſe in toto orbe terrarum. *Plin. lib. 36. cap. 15. & Dion. in Auguſto, & Suetonius.*

Adrianvs I. Pontifex in aquæductibus, vel hoſtium, vel temporis iniuria labefactatis, reparandis liberaliſſimus extitit. *Platina in eius vita.*

SIXTVS V. Pontif. poſt obeliſcos antiquiſſimos incredibilis
A altitudinis & [illegible] varios tranſlatos, reſtauratos, & ſumptuoſiſſime erectos, poſt collegia, xenodochia, palatia, [illegible] dotata circa annũ Chriſti MDLXXXIX. perficit. Aquæ ductũ illum, toto orbe celebratum, vrbi vtiliſſimum, in monte Quirinali. Aquam in agro Colonnio ſcaturientem à Martio Columna XXV. coronatorum millibus redemit opus cum fiducia aggreſſus eſt, & ſupra omnium exiſtimationem decimo octauo menſe perfecit. Laborabant quotidie hominum duo millia, ſæpe tria, nonnunquam quatuor. Expendit ducenta ſexaginta coronatorum millia: tandem in palatio Suſannæ, à latere thermarum Diocletiani, inſigni extructo fonti, vbi aquæ iſtæ colligebantur, nomen ſuum, quod ante Pontificatum habuerat, indidit, Felicemque vocauit.

IN CLOACAS.

Cloacarum opus in vrbe Roma omnium maximum & penè incredibile erat. Cùm eas rex TARQVINIVS Priſcus plebis manibus & opera faceret, eſſetque incertum, labor an lõgior, an periculoſior, paſſim cõcita nece. Quiritibus hoc tædiũ fugientibus: tale remedium inuenit Tarquinius, vt omnium, ita defunctorum corpora crucibus figeret, ſpectanda vnicuique, ſimul & feris volucribuſque laceranda. *Plin.l.36.c.15.*

B M. AGRIPPA cloacas ita purgauit, vt per eas in Tiberim nauigaretur. *Dion. Nicæus in Auguſto.*

IN LOCATA SVMPTVS facti, Puta

IN ANIMALIA.

Videlicet in

Aues.

AVGVSTO CÆSARI poſt Actiacam victoriam redeunti Romam, inter gratulantes occurrit quidam coruum tenens, quem inſtruxerat hoc dicere, Aue Cæſar, victor, Imperator. Miratus Cæſar officioſam auem, viginti millibus numum emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate peruenerat, affirmauit Cæſari, habere illum & alium coruum, quem vt afferre cogeretur, rogauit. Allatus, verba quæ dixerat, expreſſit, Aue victor, Imperator, Antoni. Nihil exaſperatus Auguſtus, iuſſit illum diuidere, donatiuum cum contubernali. Salutatus ſimi-
C liter à pſitacco, item & à pica, vtramque volucrem redemit. Sutor pauper eo exemplo perſuaſus coruum domi inſtruebat ad parem ſalutationem, qui impendio exhauſtus, ſæpè ad auem non reſpondentem dicere ſolebat: Opera & impenſa periit. Aliquando tamen dictitatam ſalutationem dicere cœpit. Hac audita, Auguſtus dum tranſit, reſpondit: Satis domi ſalutatorum talium habeo. Coruus memoria tenens, quæ dominum quærentem ſæpè audiuerat, ſubtexuit: Opera & impenſa periit. Ad quod Cæſar riſit, emique auem iuſſit, quanti nullam adhuc emerat. *Macrob.lib.2.Satur.cap.4.*

Aſinos.

Aſinum cccc. numum emptum Q. AXIO ſenatori, auctor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animalium victo: opera ſinedubio geruli mirifica, arando quoque, ſed mularum maximè progeneratione. *Plin.lib.8.cap.43.*

IN ARAS.

Veneti an. 1105. aram S. MARCI tabula argentea variis pretioſarum gemmarum generibus mirificè intertexta ornarunt, quæ in hunc vſque diem peregrinis vrbem intento ſtudio inuiſentibus præcipuum inter alia eius miracula præbet ſpe-
D ctaculum. *Sigon.lib.9.regni Ital.*

IN BAPTISTERIA.

EVSTORGIVS ſecundus ad Eccleſiam Mediolanenſem gubernandam aſcitus an. 513. ad fontem Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico artificio aquam per tectum templi adduxit. *Sigonius lib.16.Imp.occid.*

IN SVPELLECTILEM SACRAM qualemcumque.

IVSTINIANVS Imper. Sacram menſam fecit, opus imitatione nulla æquandum. Conſtabat auro, argento, omnis generis lapidibus, lignis, metallis, omnibuſque rebus quas terra feret, & mare, & totus mundus. Ex omni materia pretioſiora, plura, viliora pauciora collegerat: liquatiſque iis quæ fluunt, ſicca illis immiſerat, atque ita formam menſæ abſoluerat. Itaque varium illud opus contuentibus ſtuporem iniiciebat. *Cedrenus.*

Conſtantinopoli organa erant ex auro facta, quæ MICHAEL Imp. conflauit. *Zon. tom.3.* Et Carolus Magnus per Georgium, organa more Græcorum fieri curauit. *Antonius lib.4.cap.113.de Francorum geſtis.*

HENRICVS I. Imperator lanceam Dominicam, cui claui crucifixi Chriſti artificioſè affixi erant, à Rudolpho Burgundionum Duce, cùm magnis præmiis pollicitationibuſque nihil proficeret, vt tandem extorſit, cùm ſe regnum eius ferro & igni depopulaturum comminaretur. Quod tamen munus Imperatori non tantùm auro & argento copioſo, ſed & magna Sueonum prouinciæ parte eidem Duci compenſauit, vt *Luitprandus l. 4.cap.12.& Otho Phriſingenſis l.9.c.8.* narrant. E

ALPHONSVS Caſtus, Aſturum rex in Hiſpania, ex lapidibus pretioſis crucem auream fabricare ſtatuerat. Ab Eccleſia ad palatium venienti occurrerunt duo Angeli habitu peregrinorum, ſe eſſe aurifices aſſerentes. Rex autem datis auro & lapidibus, etiam dedit domum, in qua poſſent ſecretiùs operari Hora prandij miſit nuncios ad aurifices, ſollicitans quinam eſſent. Cúmque nuncij acceſſiſſent, inuenerunt crucem miro opere conſummatam, & coruſco ſplendore totius domus penetralia illuſtrantem. Rex conuocato clero, & populo, & Pontifice, glorioſam crucem altari obtulit Saluatoris: & à Leone III. Papa obtinuit, vt in Ouetenſi Eccleſia Archiepiſcopus crearetur. *Rod.tol.lib.4.Rer.Hiſp.cap.9.*

IN TABVLAS, IMAGINES, Pictas. F

☞ *Conſule Tit. Pictura amatorum, quatenus in eam impendunt.*

IN STATVAS, OBELISCOS, Coloſſos.

☞ *Horum poſſeſſio ad Opulentiam pertinet. Effectio verò, ſi artem ſpectes Mechanica eſt: ſi ſumptum, huius loci: ſi dedicationem, Munificentia erit: ſi meritum eius cui ponitur, ad Iuſtitiam, vel religioſam, vel profanam.*

Deorum, Diuorum.

Scriptũ reliquit LVCIANVS in Philopſeudo, miraculum illud ſtatuæ Memnonis fuiſſe celeberrimum, in templo Serapidis Ægyptiis Thebis. Nam ſponte ſua manè cum radiis Solis tangeretur, ſuauẽ ſonum emittebat, & neſcio quid lacrymabile ſub Solis occaſum, cum matris aduentu lætari, triſtari diſceſſu putaretur, vt teſtatus eſt etiam Cornelius Tacitus. Hanc ſtatuam etiam reddere reſponſa conſueuiſſe, antiqui dixerunt. Fama eſt ſtatuam nigri lapidis fuiſſe, quæ ſonum illũ emitteret. Scribit *Strab.lib.17.* ſe Thebas in Ægyptum aliquando contendiſſe, vbi duo altiſſimi erant coloſſi, ex integris lapidibus inter ſe propinqui: quorũ alterius ſuperiores partes iam corruerant ob terræ motum: huius pars illa, quæ reliqua erat ſuper baſe, circiter horam primam, vt inquit, ſonum emiſit, haudquaquam magnum, ingenti præſente multitudine, *Zezes Chil.6.hiſt.64.* cippum ait vocatum fuiſſe Memnonem ab Ægyptiis, & columnam rubri varij lapidis fuiſſe, quæ ſonum illum emitteret: lætum quidem per diem, quia lætaretur matris præſentia: aut lugubrem per noctem, quia doleret illius diſceſſu. *Natal.Comes Mythol.lib.6.cap.3.* G

PRISCI homines pro ſua erga Deos pietate non aliis materiæ generibus ad ſimulachra deorum vſi ſunt, quàm ebeno, cypariſſo, cedro, quercu, hedera cilicia loto: verùm Mercurio Cyllenio è citro ſignum ædificatum eſt, pedum haud minùs octo altitudine. *Pauſ.in Arcad.*

GRÆCI quàm ſplendidi & magnifici, ac minimè omnium parci in colendis diis fuerint, magno illud documento eſt, quòd ex India & ab Æthiopibus ebur ad ſigna deorum facienda aduehendum curarint. *Pauſ.lib.5.* H

ATHENIENSES Phidiam tulerunt, quamdiu is marmore potiùs, quàm ebore, Mineruam fieri dicebat, quòd diutiùs nitor eſſet manſurus: ſed, vt adiecit, Et vilius tacere iuſſerunt. *Val. Max.lib.1.cap.2.*

ALPHONSVS Aragonum & Siciliæ rex, ſuis temporibus vicit omnes ætatis illius reges, cùm in iis comparandis atque exhibendis, quæ ad ſacrificiorum apparatum & ſacerdotum ſpectarent ornatum, tum in ſanctorum ſtatuis. Nil ætas illa aut ſacris ſolemnibus: aut publicis ludis ab eo editis, vidit magnificentius. *Pont.cap.13.de Magnif.*

Hominum.

ROBERTVS, Romanorum dux, pœnitens quòd Licardum tertium fratrem veneno necaſſet: cùm Hieroſolymã voti cauſa eſſet iturus, Romam profectus, vt Benedictum IX. Pontificem Romanum abeundi facultatem, pro more, rogaret: magnas fecit largitiones: veſtiuit etiam ſtatuam Conſtantini Imperatoris pallio aureo, dictitans, Romanos eſſe ingratos, qui talem

talem principem non donaret in annos ſingulos veſte. Tem-
A plis varia donaria intulit. *Polyd. lib.* 8.

IN ARMA, MACHINAS.

SALOMON Rex ducenta ſcuta ex auro ductili fecit, iuſũpris in ſingula ſexcentis auri, ſiclis: item trecentos clypeos ex auro ductili, in quos ſingulos trinæ auri minæ impenſæ ſunt. Et hæc in nemoroſi Libani domo repoſuit. 3. *Reg.* 10.

DEMETRIVS POLIORCETES, dux in exercitu inſtruendo quã tractando videbatur melior, quod omnia ad vſum ſuppetere vellet affluenter, eſſetque in claſſe machinamentiſque ſplendidè parandis, atque in iis cum voluptate commentandis, nimium curioſus. Nam ſolers cum eſſet, atque intelligens: non ad ludicra, neque ad ſtudia futilia applicuit ingenij ſui præſtantiam, aliorum regum more, tibiis canentium, pingentium, & tornantium: ſed erant etiam vulgata opificia regalia, granditatemque ratio fabricæ habebat, vna cum artificio & ſolertia celſitudinem quandam mentis & magnanimitatẽ auctoris repræſentantibus operibus: vt non ingenio tantum & opulentia verum etiam manu regia viderentur digna. Quippe mole vel amicos percellebant, venuſtate retinebant, & hoſtes. Senûm denûm, & quinûm denûm ordinum nauigia eius
B ſtabant ſtupentes hoſtes, cum litora ſua præterueherentur. Iam Helepoles velut ſpectaculum erat obſeſſis. Siquidem ex omnibus legibus Lyſimachus Demetria infeſtiſſimus, qui ad repellendum eum ab obſidione Solorum in Ciliciam venerat miſit ad eum oratum, vt machinas ſuas & claſſem oſtenderet ſibi in curſu. Vbi ille oſtendit eas, diſceſſit cum admiratione. Rhodij diu ab eo obſeſſi, bello compoſito machinas aliquot ab eo petiuêre: quò & illius potentiæ pariter & virtutis ſuæ haberent monumentum. Helepolis machina tantæ vaſtitatis erat, vt ingenti labore ponderis & amplitudinis cauſa vix duo ſtadia duobus menſibus promoueretur. Huius fuit quadrata baſis, habuitque ſingula imæ quadraturæ latera octonûm & quadragenûm cubitorum. Aſſurrexit ſexaginta cubitos in faſtigium ſubuexa, ſuperioribus lateribus baſi contractioribus. Intus contignationibus frequentibuſque cameris intercepta fuit. Frons eius hoſtium ex aduerſo aperta, & per quamque contignationem feneſtrata. Hinc omnis generis miſſilia mittebantur. Nam referta militibus erat omni genere armorum præliantibus. Quod verò non vibraret, neque nutaret, cum
C moueretur, verum recta in baſi ac nihil fluctuans in æquilibrio cum ſtridore & vi magna promoueretur: id pauorem ſimul animo & oculis oblectationem exhibebat ſpectantium. *Plut. in eius vita.*

DIONYSII tyranni Syracuſani in apparatu bellico contra Carthaginenſes magnificentiã *pete ex Diodori Siculi libro* 14. Conuocatis ex variis regionibus fabris omnis generis, feruntur centum & triginta millia facta clypeorum, gladiorum verò & galearum idem numerus: thoraces variis ſtructuris cuiuſque formæ compacti, ſupra quatuor millia. Hos equitibus & tribunis centurionibuſque militum, nec non mercenariis, quorum cuſtodiæ corpus ſuum ſtipandum crediderat diſtribuere decreuerat. Tum catapultæ cuiuſque generis, & innumera aliorum telorum constructa multitudo Naues ædificatæ ſupra ducentas vetuſtæ refectæ centum diem.

IN VESTIMENTA.

D Scribit ARISTOTELES, in Deliciarum admirabilibus Alciſthenem Sybaritam huiuſmodi magnificentiæ veſtẽ ob delicias cõparaſſe, vt in Lacinio in Iunonis congreſſibus poneretur ad quos Itali omnes conueniebant: atque omnibus oſtenſis ſola illa admiratione digna indicabatur: quam cum haberet ſenior Dionyſius, pro centum & viginti talentis Carthaginenſibus tradidit. *Athenæus lib.* 12. *cap.* 19.

OTHOCARVS Boëmiæ rex bis ſingulis annis totam ſuam aulam, veſtiebat. Inter ſacerdotes deinde quoſcunque obuios, quotannis pannum lautiorem, qualem ei vectigalia ex Danubio ſuppeditabant, aſſiduè diſtribuebat. Poſtremo per tempus Quadrageſimæ, quingentos ſimul mendicos nouis veſtibus induebat, ac præterea cibo ſuo eoſdem alebat: ſic interim ſuperſtitionem peroſus, vt illam ſupplicio puniendam duxerit. *Dubrauius lib.* 17.

IN THRONVM.

SALOMON rex fecit ſolium eburneum, ſed gradibus, cum duodecim leonibus idq; auro probatiſſimo, operuit. 3. *Reg.* 10.

IN SVPELLECTILEM qualemcumque.

SALOMONIS regis vaſa omnia, omniſque ſupellex ex auro puriſſimo erat ſine argento, quippe quod Salomonis tempore nullius habebatur pretij. 3. *Reg.* 10. E

Scribit EVPHORION in Hiſtoricis commentariis, Dionyſium iuniorem, Siciliæ tyrannum, candelabrum in Tarentinorum vrbe depoſuiſſe, quod tot habere lychnos accenſos, poterat, quot dies in ipſo anno connumerantur. *Athenæus lib* 16. *cap.* 22.

Cùm tabernaculum NERO octanglium, mirum elegantia & ſplendore ſpectaculum parauiſſet: Oſtendiſti te ipſe, inquit, pauperem, Seneca quippe hoc ſi perdideris, tale haud comparabis aliud. Et verò ita cecidit, vt merſo nauigio tabernaculum periret. At Nero Senecæ memor tulit id moderatius, *Plutarchus de Non iraſcendo.*

CAROLVS Magnus tres menſas argenteas habuit quarum vnam (in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat baſilicæ beati Petri aliam) vbi imago vrbis Romæ cernebatur Eccleſiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filiis reliquiis, vbi inerat orbis terrarum deſcriptio. Sunt item qui ſcribant, hanc auream fuiſſe. *Platina.*

IN LIBROS.

☞ Impenſa libraria duplex aut vt qui non ſunt, libri edantur, aut qui editi ſunt, comparentur. Editio alia Theorica, doctorum virorum propria, qui componunt, & interpretantur: alia Mechanica, tum ſcriptorum & librariorum, tum typographorum. Acquiſitio autem, ſic vti cæterarum rerum pecunia fit. F

Comparando libros.

☞ Vide Tit. Bibliothecarum.

PLATO Philolai Crotoniatæ Pythagorici libros tres centum minis, etiam in difficultate rei familiaris mercatus eſt; ex quibus multa in ſuum Timæum vſurpauit. Id quod ei Timon in Sillis ſuis palam obiecit: καὶ σὺ πλάτων. καὶ γὰρ σε μαθητείας ὁ πόθος ἔχε. πολλῶν ἀργυρίων ὀλίγην ἀλλάξας βίβλον, ὅθεν ἀπαρχόμενος χάριν ἐδιδάχθης. *Gellius lib* 3. *cap.* 17. *Noct. Attic.*

ARISTOTELES Starigites pauculos libros Speuſippi philoſophi emit talentis Atticis tribus: ea ſumma fit numi Romani HS. duo & ſeptuaginta millia. *Gellius lib.* 3. *cap.* 17.

APELLICON TEIVS, ciuis Athenienſis, Athennionis tyranni amicus; Ariſtotelis bibliothecam emit. *Athenæus libro* 5. *cap.* 11. G

Dionyſius lib. 4. ſcribit, anum quandam incognitam tuliſſe libros nouem ad Tarquinium Superbum, affirmantem eſſe eos deorum oraculis plenos, dixiſſeque velle ſe vendere non minùs trecentis Philippæis aureis: & rege rem ludibrio habẽte, illa tres coram combuſſiſſe: ac rurſus pro reliquis idem pretium poſtulantem, rege tum magis anus inſaniam deridente, tres alios exuſſiſſe: atque iterum rogaſſe, vt pretium daret. Tum regem miratum conſtantiam mulieris, emiſſe libros tres: & quia anus accepto pretio nuſquam poſtea viſa eſt, iam tum creditum, eam Sybillam fuiſſe, cui, quemadmodum Poëta ait, magnam mentẽ animumque Delius inſpiraſſet vates: nam Sybilla dicta eſt, quòd Dei noſſet conſilium, σιὸς enim lingua Æolica Deus vocatur βυλλ autem conſilium. *Polyd. l.* 4. *cap. vlt. de rerum inuent. ex Plin. lib.* 13. *& Gellij l.* 1. *c.* 19. *Noct. Att.*

L. LVCVLLI commendanda fuit & perhibenda in librorum ſupellectilem impenſa. Multos enim & eleganter deſcriptos cumulauit. Erat enim eorum vſus quàm comparatio liberalior, quòd bibliothecæ omnibus paterent, atque in adiectas H ambulationes ſcholaſque reciperentur omnes Græci, velut ad Muſarum hoſpitium (θείας καὶ πρυτανεῖον ἑλληνικὸν) diuertentes, tempuſque inter ſe traducentes, vbi libenter ſe ab negotiis aliis reficiebant. Ingrediebatur ſubinde ipſe ambulationes, ac cum ſtudioſis conferebat, atque negotia procurantibus publica, vbi operam ipſius requirebant, erat præſto. In ſumma erant conuiuium & prytaneum Græcum omnibus Romam commeantibus eius penates. *Plut. in Lucullo.*

DOMITIANVS Imp. liberalia ſtadia in initio Imperij neglexit: bibliothecas tamen incendio abſumptas, impenſiſſimè reparari curauit, exemplaribus vndique petitis: miſſiſque Alexandriam, qui deſcriberent, emendarentque. *Suetonius.*

FIDVS OPTATVS grammaticus, librum Æneidos Virgilij authographum in Sigillariis xx. aureis redimit. *Gellius libro* 2. *cap.* 3.

PLINIVS iunior refert, potuiſſe ſe (quũ procuraret in Hiſpania) vendere ſuos Commentarios largo Licinio quadringentis millibus numûm. Quis nunc regum (inquit Budæus) emere bibliothecam confertiſſimam decem aureorum millibus velit,

velit, quanti à Plinio eius vnus priuatus regeſta quædam ex-
A temporanea licitarLauſus eſt? *Plin.lib.3.epiſt.*

Io. Picvs Mirandvla, ſeptem aureorum nummûm millia in bibliothecam [illegible] erogauit. *Io.Franciſcus in eius vita.*

[illegible] Interpretando.

Ptolemævs Philadelphus bibliothecæ ſtudio, ſacros quoque Hebræorum theſauros habere concupiuit. Eius rei cauſa centum viginti millia Iudæorum libertate donauit, qui in Ægypto ſeruitutem ſeruiebant: ſcripſitque ad Eleazarum Pontificem Hieroſolymitanum, vt ad ſacram Hebræorum hiſtoriam in Græcum ſermonem vertẽdam, ex ſenioribus Iudæorum, & qui ſacrarum eſſent litterarum peritiores, ad ſe mitteret, ex vnaquaque tribu petitos. Cæterùm Euſebius ſeptuaginta miſſos prodidit: cui magis ſcriptorum vſus, quam veritas aſtipulatur. Lex duorum & ſeptuaginta dierum ſpatio in Græcum verſa eſt, Phalerij procuratione, qui tum regiæ præerat Bibliothecæ. Is roganti regi quid eſſet, quod Græcorum nemo diuinæ legis meminiſſet, religionem dixit obſtitiſſe. Deterritos Theopompi & Theodectis clade cæteros ſcriptores, diuinum
B arcanum nihil attingere auſos: quoniam horum vterq; pauca ſuis ſcriptis ad eam legem attinentia immiſcere auſus: hic luminibus aliquandiu captus, ille mente alienatus, ſuæ impietatis ſupplicium expendiſſent. Qui ab Eleazaro in Ægyptum miſſi fuerant, poſt conuerſionem legis, in Palæſtinam, magnis muneribus à rege donati, abierunt. Magna ad hæc donaria Philadelphus Hieroſolymis in templo dedicauit, Eleazari epiſtola triginta aureas pateras fuiſſe ſignificat, & argenteas totidem crateres quinque, centum talenta. Ioſephus menſam ex ſolido auro, eximij ponderis, adiicit Euſebius auctor eſt, quarto Philadelphi anno hæc contigiſſe. Eutropius in trigeſimum ferè annum reiicit. *Sabell.lib.8.Enn.4.*

Fridericvs II. Imp. lib. Ariſtotelis omnes, & pleraq; alia in ſacris & prophanis literis vniuerſamque philoſophiæ ſupellectilem ex Græco atque Arabico ſermone, per interpretes doctiſſimos vertendam curauit, & Academiis legendam exhibuit. *Auentinus lib.7. Annal. Boiorum, & Collenucius lib.4.*

Avgvstanvs patricius Leonardus Beck à Beckenſtain ad Laonici Chalcocondilæ de rebus Turcicis hiſtoriam Græcam Latino ſimul & Germanico idiomate conuertendam ſumptus
C liberaliſſimè ſuppeditauit, & trecentos florenos integro triennio abſque vllo fœnore vtendo Io. Oporino conceſſit.

Tranſcribendo.

Supra de Sumptu in Notarios, tanquam in Perſona. Hic de re Subiecta.

Constantinvs Magnus Imp. ſuis ſumptibus libros ſacros in plurima exempla transfundi curauit. *Euſebius lib. 3. & Socrates lib.1.cap.9.*

Ambrosivs Alexandrinus, vir nobilis & diues, per Origenem à ſecta Valentini & Marcionis conuerſus, Origenem ad ſacras literas commentandas cohortatus eſt, ſuiſque ſumptibus aluit, ſeptem ei notarios & complures puellas ad ſcribendum excitatas adiungens, qui inuicem ſibi per horas ſuccederent. Suidas & Origenes in epiſtola quadam. Hic igitur velut [illegible] operis penſum exigens, omne, quod ab Origene ſcribebatur, ſeu proprium ſibi vendicans, amicis paſſim citra delectum legendum offerebat, atque ſecretò ſcripta in publicum emittebat. Et hoc eſt, quod Origenes de Ambroſio conqueritur in quadam epiſtola, quam ſcribit ad Fabianum Romanæ vrbis Epiſcopum.

Nicolavs V. Pont. Max. bibliothecam Vaticanam mirum in modum auxit, libros ſacros plurimos ſumptibus ſuis deſcribendos curauit: vt cùm in cæteris rebus publicè & priuatim liberalis fuerit, in hac ipſa magnificus quoque videri potuerit. *Platina in eius vita.*

Excudendo.

Liberalitas in Typographos huius eſt loci, ſi ſubiectam rem inſpectes: ſin Perſonas ſuperioris.

Biblia multiplici lingua, Hebraïca ſcilicet, Chaldaïca, Græca atque Latina imprimi curauit tomis ſex, chartis ſeptingentis viginti quinque, an. Domini 1515. Franciſcus Simenivs de Ciſneros, Cardinalis Hiſpaniæ, & Archiepiſcopus Toletanus ac regnorum Caſtellæ Archicancellarius, quæ editio Complutenſis vulgo dicitur à loco ſuæ natiuitatis. *Michaël Neander in Erotematis linguæ ſanctæ.*

Ioannes Porken, præpoſitus Eccleſiæ S. Georgij Colonienſis, Pſalterium Chaldaïcum Æthiopicis characteribus imprimi curauit; cùm Indos, Æthiopes Romæ familiares habuiſſet. *Michaël. Neander in Eroten. linguæ ſanctæ.* B

Ferdinandvs Imp. Viennæ Teſtamentum nouum Syriaco ſermone ad conuertendam Turcorum gentem excudi curauit.

Pivs IV. officinam libris ſanctorum Patrum accuratè & integrè imprimendis adornauit, accito magnis præmiis Paulo Manutio Aldi filio, viro tum in ea facultate, tum vario literarum genere celeberrimo. *Panuinius.*

Eſt verò in hoc ipſo genere regia Philippi Hiſpaniarum regis magnificentia, qui per Chriſtophorum Plantinum, typographum Antuerpienſem, & elegantia & diligentia nemini ſecundum, Biblia ſacra ea ſpecie excudenda curauit, vt complutenſem editionem tanto ſuperent interuallo, quanto & Mecœnatis, dignitate & ſeculi felicitate antecellunt. Itaque licet ampliſſimam gloriam Ferdinandus & Elizabeta, pulſis Mauris è tota Hiſpania, ſibi vendicarint: attamen Philippus tanto majorem, quo præclarius eſt armis Chriſtianis contra impios pugnare, quam externa vi. Tulere illi quidem Catholicorum nomen, quia bello victores: ſed hic longè iuſtius, qui arma Chriſtianis militibus contra hæreticos portaſque inferorum nunquam interitura ſubminiſtrarit.

Io. Sambvxi Tirnauienſis Hungari, Medici & Philoſophi ſummi, Hiſtorici Cæſarei, priuata licet, at maximorum regum ſtudiis anteferenda liberalitas. Patrimonij ille fortunati non minimam partem in vetuſtiſſimorum auctorum redemptionem per Gallias, Germaniam, Italiam & Hungariam contulit, cumque ſibi in omni genere antiquitatum, ſiue numiſmata, ſiue ſigna, ſiue volumina ſpectes, theſaurum comparauit, vt cum pleriſque etiam publicis & principalibus bibliothecis certare poſſe videatur. Nimirum hic vnus verum diuitiarum vſum in conſimili genere ſtudij & perſpexit, & conſecutus eſt. Nam præter eorum mortem, qui tanquam formicæ Indicæ literariis inſident theſauris, & quam in comparando prodigi ſunt tam in communicando auari & tenaces: animo non modo philoſophico, ſed planè heroïco, quæcumq; multo labore, magno ſumptu comparauit, liberali manu typographis tum reliquis, tum imprimis Chriſtophoro Plantino communicat: ea quidem ratione, vt cùm nihil aliud quam Reip. literariæ vtilitatem vel cùm rei familiaris detrimento ſpectare videatur, dignus ſit, cuius nomen grata poſteritas nunquam intermorituris laudibus celebret. G

In naves. Naves Magnificæ.

Argonavtæ celebratiſſimi & hiſtoricorum & poëtarum monumentis. Quorum audacia in tam longinqua peregrinatione ſuſcipienda prodita eſt, magnificentia verò in naui ipſa tam celebri inſtruenda. Argonauticon quarto Apollonius ſcribit, in carina nauis Argus a Pallade lignum fuiſſe impactum ex Dodonide phago, quod humana voce fungeretur quandoque Lycophronis Interpretes Iaſonem cum ſociis quadraginta nouem inceudiſſe Argo ſcribit, quæ:

[illegible]

id eſt, carinam habebat loquaciſſimam ex Dodone quercu. Propterea Lycophron alicubi [illegible] id eſt garrulam nuncupat picam. Porrò ſcribit vetus Arati Phænomenon interpres, Danaum ab Ægypto ſe fratre proripientem, auxilio Mineruam inuocaſſe, à qua primum ſit compacta nauis, quæ Argo eſt appellata, eaque Argos petierit Danaus. Auctor autem Æſchylus, ab Mineruа eadem materia quandam loquentem naui inſertam: quod repetit Hyginus quoque. *Cal.lib.29. Cap.15. A.L.* H

Primus Polycrates, Samiorum tyrannus, cùm naues feciſſet Samias ex patria appellauit. *Athen.lib.12.cap.19.*

Nauem fecit Sesostris, Ægyptiorum rex ex cedro ducentorum octoginta cubitorum longitudine, deauratam exterius intus verò deargentatam: quam dono obtulit Deo, qui Thebis colitur. *Diod.lib.1.cap.4.*

Scholia quæ feruntur in Aristophanem, tradunt Athenis duas fuiſſe naues vſui publico deſtinatas è quibus Salaminia ſubueheret ad iudicium euocans, Paralus auehere. Nam Theoris eos vehebat, qui voti aut religionis ergo Delphos aut alio quopiam proficiſcerentur. *Brodæus in Epigram.* Aliter Suidas, inquiens: Paralus & Salaminia, fuerunt triremes ſacræ & publicæ: quæ cùm celeres eſſent, ad vſum Reipub. mittebantur, tanquam celeres miniſtræ: quarum altera ſpectaculis & ſacrificiis, altera Reipublicæ ſeruiebat. Athenienſes mittunt Paralum vt Alcibiadem ad iudicium arceſſerẽt. Et alibi:

Paralus dicitur quoque Salaminia. Poſtea aliæ duæ acceſſe-
A runt. Antigonia & Demetriaca.

ATHENIS non longè ab Areopago nauis fuit olim maxima ad Panathenæorum pompam fabricata. Eam tamen & omnes alias ſuperauit ea quæ in delo fuit, è cuius foris nouenis eminebant remigibus tranſtra. *Pauſanias lib.1.*

ATHENIS trecenti ciues opulentiſſimi, & qui oneri ferendo eſſent, deligebantur, qui Trierarchi, ab inſtruendis triremibus pro patriæ defenſione dicebantur. Ideò verò opulentiſſimi, quia patrimoniale eſſet hoc munus: ſuiſque ſumptibus Trierarchis naues præparare neceſſe fuit. Attamen ſi quis erat, qui diceret ſe propter facultatum mediocritatem, imparem oneri eſſe ita excuſabatur, ſi alium ex reliquis ciuibus, ſe opulentiorem eſſe indicaret, huic enim incumbebat, aut munus omnino ſubire, aut ſi ſe contra in minoribus facultatibus eſſe contenderet, quam ille eſſet, qui vt aſſiduus atque idoneus electus erat: fortunas ſuas omnes cum illius opibus commutare. Ita enim fore, ne falſa inopiæ occaſione quiſquam debitæ patriæ munera prodere ac deſerere audeat. Hæc actio περὶ τῆς ἀντιδόσεως appellabatur. Igitur cùm ea Lyſimachus aduerſus Iſocratem in iudicio contendiſſet Iſocratis Trierarchiæ munus eſſe,
B iudices pronunciârunt. *Iſocrates in orat. περὶ ἀντιδόσεως.*

Sacra ANTIGONI triremis celebris eſt, qua Ptolemæi duces circa Leucollam Coæ ſuperauit: eamque poſtea Apollini depoſuit. Et tamen illa neque tertiam partem, ne dicam quartam fortaſſe habuit nauis Syracuſiæ Hieronis. *Athen.lib 5.cap.7.*

Multos reges opulentia Ptolemæus Philadelphus ſuperauit, multitudine etiam & magnitudine nauium omnes alios antecelluit. Trigintiremes naues quidem duæ, vna vigintiremis, tredecirémes quatuor, duodecirémes duæ, vndecirémes quatuordecim, nouirémes triginta, ſeptirémes triginta & ſeptem, ſexrémes quinque, quinqueremes decem & ſeptem. A triremi vſque ad ſeſquialteram proportionem habentes, harum duplex erat numerus. Eæ naues, quæ inſulas, aliaſque ciuitates, quibus imperabat, & in Lyciam miſſæ fuerunt, trium millium numerum ſuperabant. *Athenæus lib.5.cap.5.*

Quadraginta ordinum nauem PTOLEMÆVS Philopator fabricatus eſt, ducentorum octoginta cubitorum longitudine, altitudine autem vſque ad ſummitatem puppis duodequinquaginta: nautis extra remiges quadringentis inſtructam, remigũ
C quatuor millibus. Ad hæc milites armatos capiebat in foris & tabulato paulò minùs tria millia. Verùm ſpectaculum tantùm exhibuit illa, atque perparum ab immobilibus ædificiis ſpecie differens, ad oſtentationem, non ad vſum magno periculo & labore mota fuit. *Plut. in Demetrio, & Athen.lib.5.cap.6.*

De naue HIERONIS Syracuſij, cuius Archimedes geometra procurator fuit, quidam Moſchio commentarium edidit, è quo recitat *Athen. lib. 5. cap.* 8. Poſteaquam in mare deducta eſt, frumenti ſexaginta millia in nauim congeſta fuerunt, decem millia fictilium plenorum ſalſamentis Siculis, carnium viginti millia talentorum, atque aliorum onerum viginti millia, præter id quod aderat etiam nauigantium commeatus. Hieron poſteaquam omnes portus cognouit, atque hos quidem poſſe nauem excipere, in illis autem ineſſe periculum: Ptolemæo in Alexandriam donum miſit, quandoquidem magna erat annonæ penuria in Ægypto. Archimelum epigram-
D matum poëtam, qui epigramma in nauim conſcripſit, centum frumenti medimnis decorauit: quod etiam ſuis ſumptibus miſit in Pyræum. Epigramma recitat. *Athenæus ibid.*

A DIONYSIO tyranno quinqueremes primùm ædificari cœptæ. Nam cùm audiſſet Corinthi triremium prima fuiſſe corpora ædificata: primus quoque in vrbe Syracuſana, quæ ab illis olim deducta fuiſſet colonia, ſtructuræ nauium aliquid adiici, corporaque nauigiorum ampliora compingi poſſe, machinatus eſt. *Diodorus lib.14.*

Nauis admirationis præcipuè fuit, quæ ex Ægypto CAII principis iuſſu, obeliſcum in Vaticano circo ſtatutum, quatuorque truncos lapidis eiuſdem ad ſuſtinendum eum adduxit CXXM. modium lentis pro ſaburra ei fuêre. Longitudo ſpatium obtinuit magna ex parte Oſtienſis portus latere læuo. Ibi namque demerſa eſt à Claudio principe, cum tribus molibus, turrium altitudine in ea exædificatis obiter Puteolano puluere, aduectiſque *Plin.lib.16.cap.40.*

Vetus eſt mos ciuitatis Venetæ, in Regem & principem ad vrbem acceſſ[illegible], Bucentaurum purpura & auro inſternere. Eſt hæc nauis [illegible] Senatus, vrbanorumq; magiſtratuum capax, agiturque nunc remo, nunc velis, ſæpius remulco. Sedet princeps in puppi auro ſtrata, auro & ipſe ferè pallio amictus: aſſidet ſummus ille ordo dextra læuaque maieſtatis [illegible] plenus, auram, holoſericum, & quod minimum eſt, pur[illegible] hunc veſtit ordinem: turbæ, tibiæque & alia id genus inſtrumenta circumſonant, Bucentorum ſuburbana præcurrunt nauigia, Paraſchermos patrio ſermone vocant. Hæc publico ſumptu aulæis, & feſta fronde, in topiarij operis modum inflexa, ad tempus inſtruunt, à prora & puppi pulpita altiuſculè attolluntur: quorum faſtigiis pueri puellæque eleganti forma, cultuque exquiſitiſſimo alij alios mentiti genios, latenti machina ſubnixi, puro apertoq; librantur aëre: hi aurea ſyſtra, illi thyrſos, aliaque deorum dearumve geſtantes inſignia: inferiore gradu adoleſcentes in Tritonum & Nympharum ſpeciem figurati, ſuo quiſque ſtatu, concentu tamen vno ſubuehuntur. Aurea ad hæc ſigna toto nauigio defixa, ventoq; agitata, ſpectaculum præbent tam voluptuoſum, vt nullum ſit propemodum aliud, quod merito huic vni comparari poſſit. Bucentaurum tanta vis cymbarum ſequitur officij gratia, ac ſpectandi ſtudio, vt interdum quàm longè latéque toto ſtagno fert proſpectus, tegantur aquæ frequenti comitatu: Quam rerum pompam ſi quis vetuſtarum rerum peritus, diligentiùs ſpectet, haud multum diuerſam agnoſcat ab ea, quam veterum ſcriptorum quidam in quiritium triumphis prodidêre, etſi rerum formæ diuerſæ quia in diuerſo elemento, vt exornatiſſima illa nauis ac longè maxima ſit currus, etſi nullus reperiri poſſit, qui cum tanta queat mole merito comparari: ſuburbanæ naues, quæ inſigni apparatu præcedunt, vrbium ſimulacra, earum expugnationes, ac totum rerum geſtarum ſchema: cymbarum ille frequens comitatus ciuium officia, currum longo ordine comitantium. *Sab.lib.8.En.10.*

GOSTAVVS, rex Succiæ, tantæ magnitudinis nauem habuit, vt mille armatos, naucleroſque trecentos reciperet. Idem primus vſum biremium, triremium ac quadriremium circa annum Domini MDXL. in mari Gotico ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali ſtipendio conductorum, introduxit contra prædones Moſchorum ac Eſthonum. *Olaus lib.10.cap.3.*

LIBERALITAS SVMPTVARIA RESPECTV RERVM IN QVAS FIT SVMPTVS, QVATENVS hominis ſunt actiones vel Paſſiones quædam. Sumptus facti.

IN NATVRALIVM RERVM INVESTIGATIONEM.

ALEXANDER magnus rex, inflammatus cupidine animalium naturas noſcendi, delegataque hac commentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro: aliquot millia hominum in totius Aſiæ Græciæque tractu quos venatus, aucupia, piſcatuſque alebant, quibuſque viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria, in cura erant, adhibuit, ne quid vſquam genitum ignoraretur ab eo. Quos percontando, quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus Ariſtoteles condidit. *Plin.lib.18.cap.16.*

IN SACRIFICIA.

Teletas maiores feſtiuitates HOMERVS appellauit, cũ ſacra quadam conſtitutione, ob impenſas quæ in eas fiunt magnificas. Nam τελεῖν impendere ſignificat: unde πολυτελεῖς, multa impendentes: ὀλιγοτελεῖς pauca impendentes. *Athen.lib.2.cap.2.*

ALEXANDER Magnus, etiamnum puer diis largè thus adolens, à Leonida pædagogo reprehenſus fuit, dicente: Tam profusè adolebis, quando Sabæos ſubegeris. *Plutarch. in Reg. apophteg.*

Idem Aſiatica expeditione ſuſcepta, magnifica diis ſacrificia in Dio Macedoniæ vrbe, Iouiq; & muſis ſcenica fecit certamina, per nouem dies, cùm Muſis ſingulis diem vnum dedicaſſet. Scenam verò tam amplam ſtruxit, vt centum lectos caperet, vbi amicos, & qui ordines in exercitu ducebant, legatoſq; ciuitatum conuiuio accepit. Splendidiſſimi apparatus conuiuio cùm multi interfuiſſent, militibus etiam omnibus ſacrificiorum & conuiuij partes diſtributæ ſunt. *Diodorus lib.17.*

ANTIOCHVS Epiphanes, in ſacrificiis, quæ ciuitatum cauſa in honorem deorum celebrabantur, omnes, qui ante ipſum regnauerunt, magnificentia longè ſuperauit: quod vel ex Olympio Ioue, qui extat apud Athenienſes, & ex ſtatuis quæ ſunt in Delo circa aram, facilè quiſpiam conicctari queat. *Athenæus lib.5.cap.4.*

SELEVCVS, Aſiæ rex, de ſuis bonis, tempore Oniæ ſummi Pontificis,

A Pontificis,præſtitit Hieroſolymitanis omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes. 2. *Machab.* 5.

Praxinoe in Charitibus Theocriti, laudans Ptolemæum, quòd Adonidis feſtum magnificis ſumptibus apparaſſet,non ſine prouerbij ſpecie dixit :

——— *ἐς πλούτω πλοῦτος ...*

——— *in diuite ditia cuncta.*

IN LVDOS ET SPECTACVLA.

De Ludis ſub Munificentia. Hic ſumptus, illic Munus conſideratur.

Athenis,edente puerorum chorum Platone,Dion exul Syracuſanus chorum exercuit,& ſumptum omnem à ſe præbuit.Hanc Plato admiſit illius apud Athenienſes munificentiam:quæ illi potiùs beneuolentiam,quàm gloriam ſibi conciliaret. *Plut. in Dione.*

Apud Romanos quæ in ſpectaculis abſumeretur pecunia, Lucar dicebatur : quoniam lucorum prouentus, qui plures circa vrbem dicati diis erant, in ludos erogarentur. *Cælius lib.8.cap.9. Antiq. Lect.*

Circus vnus Romæ dicitur Flaminius:quòd cùm Flaminius quiſquam ex veteribus agrum præbuiſſet, impenderent, eius vectigal in ludos Circenſes.Cùm autem adhuc pecunia

B ſupereſſet,viam munierunt, quam item vocauerunt Flaminiam. *Plut.in quæſt.Rom.*

Herodes,rex Iudæorum,ludos Olympios non ſatis reſpondentes ſuæ celebritati propter inopiam,adiuuit,attributis annuis redditibus,quo ſplendidiùs & ſacrificia fierent, & alia quæ ad decorandum tam frequentem conuentum pertinerent. Pro qua munificentia perpetuus agonotheta declaratus eſt. *Ioſephus lib.16.cap.9.Antiq.lib.1.c.16.belli Iud.*

IN POMPAS, TVM SACRAS.

Niciæ Athenienſis cùm alia,tum commemorantur eius in Delo magnifica & religioſa munera.Nam cùm chori,quos ciuitates ad canendũ mittebant in Apollinis honorem,appellerent promiſcuè:& quia naui turba repentè occurrente canere iubebantur,nullo ordine,ſed nimia feſtinatione incópoſitè ſimul deſcenderent de naui,coronas ſumerent & veſtes : ille cùm theorus eſſet,traiecit ſecum in Rhenenchorum, vi-

C ctimaſque & reliquum apparatum trahens : ad hæc pontem Athenis paratum competentem,atque eximiè excultum auro pictura,ſertis,tapetibus deportans,nocte fictum inter Rhenen & Delum medium,quod non eſt latum, eo iunxit. Mox vbi diluxit,pompam Deo & chorum magnificè comptum cantantemque traduxit per pontem Secundum ſacra,ludos & epulũ, palmam æneam Apollini poſuit : prædiumque ſacrauit,quod decem millibus drachmarum comparauerat, cuius vectigali impenderent in ſolemne epulum Delij, multam felicitatem à diis Niciæ precantes. Id eſt enim inciſum in pilam,quam pro doni cuſtode reliquit in Delo. Palma illa à vento eliſa in Naxiorum excelſam ſtatuam procidit atque eam deiecit. *Plutarchus in Nicia.*

Pivs II.Pont.Max. Viterbij feſtum SS.Sacramenti peregit inſolito apparatu,ſtrata vndique ſagis purpureis vrbe,velataq; linteis, quibus aureæ ſtellæ, veluti cœleſti affixæ globo interlucebant,vt excluſo cœlo inter flores ad digiti craſſitudinem,& diuerſi generis cantus, ſupplicatio procederet.Syluеſtres etiam homines hedera veſtiti cum leonibus atque vrſis

D congredi videbantur artificio mirabili,& verſus paſſim heroici canebantur : fontiumque fiſtulæ vtrinque ex aduerſo ſeſe ferientium murmure continenti demulcebant:ſtrauitque omnem templi ambitum purpura. *Anton.Campanus in eius vita.*

INAVGVRALES.

Vide Tit. Inaugurationum. Illic Dignitatis hic Sumptus tantùm habetur ratio.

REGIAS.

Indorum Rex vbi ſe publicè viſendum præbet, præcurrunt cum argenteis thuribulis miniſtri, qui vniuerſum iter odoribus vaporant. Ipſe autem geſtatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Lucet amictus auro & purpura. Lecticam muniunt corporis cuſtodes, circumpendentibus auiculis,quas ad hoc imbuunt.Regia fulcitur auratis columnis,quæ nulla non hora patet volentibus. Vbi rex incumbit ornamento capitis tunc admittuntur legationes,& redduntur populis iura. *Rauiſius.*

E

TRIVMPHALES.

Ex triumphorum loco petantur exempla.Illic Honoris, hic Sumptus magnifici ratio habetur.

FVNEBRES.

Vide Tit. Funerum. Hic Sumptus, illic Officium mortuis impenſum honorificum conſideratur.

IN NVPTIAS.

Hic Sumptum conſideramus.Dona ſingulis data nuptialia ad Munificentiam pertinent.

Artaxerxes,Rex perſarum,Vaſti repudiata, Eſther Iudæam vxorem duxit,& nuptias per integrum menſem celebrauit, omnibuſque gentibus diem feſtum indixit. *Eſther 2. & Ioſephus lib.11.cap.6.*

Erat Clisthени, Sicyonorum tyranno,Ariſtonymi filio Myronis nepoti Andrei pronepoti, filia nomine Agariſtia: quam pater deſtinabat nuptum dare ei, quem præſtantiſſimum Græcorum omnium comperiſſet. Cùm igitur ludi Olympici celebrarentur, & ex eis Cliſthenes curriculo quadrigali victor extitiſſet:nunciari iuſſit voce præconis, vt qui ſ- F quis ſe dignũ putaret,qui Cliſthenis gener eſſet,is ad ſexageſimum diem aut priùs Sicyone præſtò foret:quoniam Cliſthenes intra annum à ſexageſimo die incepturus, exequi nuptias deſtinaſſet.Itaque omnes Græci,aut ſua ipſorum, aut familiæ claritate confidentes,eò proci contenderunt:quibus Cliſthenes & curriculum,& palæſtram ad certandum præparauerat. Ex Italia illuc ſe contulit.Smindyrides Hippocratis Sybarita (florebat maximè Sybaris ea tempeſtate) qui vnus vir ad extremum deliciarum proceſſerat:& Siritanus Damas, Samyris filius,eius qui Sapiens appellabatur.Ab Ionio autẽ ſinu Amphimneſtus Epiſtrophi Epidamnius.Ætolus verò Males,germanus Titormi illius,qui Græcos robore fuerat ſupergreſſus, & in extrema Ætoliæ homines fugerat.E Peloponneſo Leocydes Phidonis,Argiuorum tyranni F. eius ſpacia Peloponnenſibus ſtatuit,longè omnium Græcorum inſolentiſſimus: qui ſummotis Helienſium agonothetis,ipſe agonotheta extitit in Olympia,& certamen præmiumque propoſuit.Nec non Amiantus Lycurgi arcas,ex Trapezunte:& Laphanes Azenus G ex vrbe Pæo,filius Euphorionis eius,qui(vt in Arcadia fertur fama)in domum ſuam excepit Caſtorem & Pollucem & ob id in omnes homines hoſpitalis:& Heleus Agæi vir præclarus;Iſti ex ipſa Peloponneſo venerunt. Ex Atheniẽſibus autẽ Megacles, Alemæonis eius filius qui ad Crœſum ſe contulerat:& alter Hipoclides Tiſandri,diuitiis ac forma inter Athenienſes Præcipuus.Ex Eretriæ Eubœæ,quæ per id tempus florebat Lyſanias è Theſſalia à Scopadeis Diactorides Cranonius:ex Moloſſis Alcon. Tot proci fuẽre. Qui cùm ad diem preſtitutam adfuiſſent,Cliſthenes ante omnia patriam ſingulorum familiamque percontatur. Deinde eos annum apud ſe detinens, explorauit vniuſcuiuſque & virilitatem, & iracundiam & eruditionem,& mores:nunc cum ſingulis, nunc cum vniuerſis congreſſus,& iuniores in gymnaſia educens,præcipuè tamen in conuiuiis experiebatur.Sed ei inter procos præcipuè cordi erant Athenienſes:& illorum magis Hipoclidem Tiſandri ſtrenuum eſſe iudicabat, cùm præſertim eius maiores,Cypſelis Corinthiis propinqui fuiſſent.Cùm autem deſtinatus nuptiis dies illuxit,quo ipſe Cliſthenes edixerat, iudicaturum ſe quem ex omnibus diligeret : mactatis centum bobus,in conuiuium tum ipſos procos, tum omnes Sicyonios H accepit. Poſtea verò quàm cœnatum eſt proci certamen de Muſica habere cœperunt, pariter & de oratione habenda in medium.Procedente potatione, Hippoclides cùm longè alios antecederet, iuſſit tibicinem ſibi canere *ἐμμέλειαν*, id eſt,ſedatum quoddam ſaltationis genus. Tibicine obſequente ſaltauit,ſibi quidem placens : ſed Cliſthenes omnem rem cernens diſſimulabat. Poſt hæc aliquantulum interquieſcens Hippoclides, iuſſit ſibi inferri menſam, Qua illata,primùm ſuper eam Laconicos ſaltauit modulos, mox alios Atticos, tertiò ſuper menſam capite ſtatuto, cruribus veluti brachiis modulabatur. Ad cuius primam ac ſecundam ſaltationem, etſi ſtomachabatur Cliſthenes tam impudentem ſibi generum fieri: tamen ſeſe continebat nolens in eum erumpere. At vbi vidit cruribus veluti manibus geſticulantem, iam ſe vltrà continere non ſuſtinens, inquit : Fili Tiſandri, deſaltaſti matrimonium. Cui excipiens ille ait : Non eſt iſtud curæ Hipoclide. Tunc

Cliſthenes ſilentio impoſito, in medium hæc protulit: Viri
A proci meæ filiæ, vos equidem omnes laudo, vobiſque omnibus,ſi fieri poſſet,gratificarer, neq; vnum è vobis præcipuum probans, neque cæteros improbans. Verùm fieri non poteſt, vt de vnica virgine deliberans,omnium votis ſatisfaciam.Itaque ſingulis veſtrûm, qui compotes huius matrimonij non eſtis tanquam dignis meæ filiæ nuptiis,quodque domo peregrè abfuiſtis, ſingula argenti talenta dono do: Megacli autē Alcmæonis filio, meam filiam Agariſtiam deſpondeo, ritu Athenienſium. Annuente conditioni Megacle, nuptiæ apud Cliſthenem celebratæ ſunt.Ex eo coniugio natus Cliſthenes, qui Athenienſium tribus ſtatumque populariuminſtituit,tum Hippocrates. Ex Hippocrate verò alius Megacles, & alia Agariſtia ab Agariſthenis Cliſthenis nomen habēs quæ nupta Xanthippo Ariphronis, cùm prægans eſſet,viſa eſt ſibi in ſomnis parere leonem, paucoſque poſt dies peperit Xanthippo Periclem. *Herodot. lib.6.*

ALEXANDER Magnus Suſas ex India rediens,Satyram Darij filiam vxorem duxit.Locauit & alias nobiliſſimas feminas Macedonum primoribus. Quia nuptiarum celebritate,quum
B nouem millia conuiuarum accubuiſſent,ſingulis auream phialam ad ſacrorum vſum dono à rege datam,Plutarchus ſcribit. Nec ea liberalitate contentus,exercitum alieno ære liberauit, pecunia creditoribus ex fide repræſentata.*Sabell.lib.6.En.4.* Erant autem qui vxores ducerent, nonaginta, totidemque thalami. Locus verò, in quo recipiebantur & accumbebant, centum habebat menſas,quarum vnaquæque argenteis pedibus nitebatur, ipſius verò aureis:& omnes purpureis ſtragulis erant ornatæ,variaque veſte texturæ barbaricæ & pretioſiſſimæ. Recepit etiam in conuiuium peregrinos hoſpites, quos ſibi è regione accumbere iuſſit. In aula verò conuiuia agitabant copiæ pedeſtres & nauales,equites,legationes & peregrini Græci:atque ante cœnam tubis dabatur ſignum, quo conuocarentur, ſi ad menſam veniendi tempus eſſet: alterum verò quo ſurgerent ab epulis. Quinque dies integros & continuos ordine,nuptiales epulas celebrauit. Aduenerunt etiam muſici & hiſtriones,tam comici quàm tragici permulti. Aderāt inſuper circulatores mirifici ex India, quod genus reliquis ferè cæterarum nationum præſtare videbatur. *Ælian.l.8. de Var. hiſt.* Fuſiſſimè verò *Athenens l. 12. cap.17.ex Charet.* De
C eiſdem ſic *Plut. orat. 1.de Alex. fortuna*: Alexander vno ſub tabernaculo auro intertexto coēgit in eoſdem penates,& ad communem menſam, centum ſponſas Perſidas, centumque ſponſos Macedonas ac Græcos, atque coronatus ipſe hymenæum princeps orſus, quaſi conuiuale carmen accinens, in conſortium coëuntibus maximis & potentiſſimis populis, vnius ipſe ſponſus, omnium vero auſpex ſimul & pater conciliatorque, fœdere nuptiali coniunxit.

CONSTANTINVS Cæſar Euſebiam mulierē nobili ac ſplendido loco natam ſibi deſpondit, Ea ſponſalia Conſtantinus Magnus Auguſtus pater ſumma hilaritate ac magnificentia celebrauit: nam & ipſe ſponſum manu duxit, & conuiuium ſplendidè apparauit,ac ſeparatim ſingulos virorum ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. *Sigon. lib.4.Imp.occid.*

HONORIVS Imp.an. 398. nuptias cum Maria filia Stiliconis Vandali & Serenæ (quæ Theodoſij Magni fratris filia fuit) quadriennio ante ſibi deſponſa,iam maturis vtriuſque ad ineundum matrimonium annis,Mediolani apparatu magnifico celebrauit. *Sigon.lib. 10.Imp.occid.*

D Nuptias Sigebertus rex Franciæ, cum Brunechilde, Athanagildi Hiſpaniæ regis filia, celebrauit,maximo luxu. Sponſa quoque ei magnos theſauros attulit. *Gregorius Turonenſ. lib.4. cap.26.*

HENRICVS, Friderici II.Imp.F. à patre Cæſar dictus,habuit vxorem Margaritam filiam Leopoldi ducis Auſtriæ,dicti Glorioſi, in vetus Auſtriacorum principum familia defecit.Cum qua tam inſignes maxima principum frequentia nuptias Norimbergæ celebrauit,vt ob ingentem hominum preſſuram multi interierint. *Cuſpin.*

ALPHONSVS X.rex Caſtellæ, quum nuptias primogeniti filij Ferdinandi celebraret, omnes primores Francorum, Angliæ, Hiſpaniæ & Caſtellæ regniculos,cum omni nobilitate conuocauit:tantoque apparatu inſtituit conuiuia,vt Metelli, Cleopatræ,Antonij, Caligulæ & Vitellij ſuperare cœnas viſus ſit. Nobiles omnes magnificis muneribus ornati, ipſi quinetiam plebeij,& annales Hiſpaniæ habent.*Idem.*

FRIDERICVS Pulcher,dux Auſtriæ, electus rex Rom. & Leopoldus,frater,Gloria militum cognomine, Baſileæ magnificas E celebrarunt nuptias;ille quidem cum Elizabetha Iacobi Aragonum regis filia,hic verò cum Catharina Sabaudiæ Comitis filia.*Idem.*

BONIFACIVS Marchio & dux Thuſciæ,mortua Richilda coniuge,Beatricem,Conradi II.Imp.filiam duxit, ac ſponſalia maximis impenſis,atque effuſa,vt erat omnium illa ætate ditiſſimus,in omnem luxuriam magnificentia apud Mincium celebrauit. Siquidem, ſi famæ credimus, ad eam ducendam profectus,equos ſoleis argenteis calceatos habuit,& domum reuerſus, piſtrina publicè ad molenda libero omnium vſui aromata excitauit,& vinum vulgò omnibus bibere cupientibus impertiuit. Ann.1037. *Sigon.lib.8.regni Ital.*

VENCESLAüs IV.Boëmorum rex,cum Iuditha, Rodolphi Imp.F.nuptias Pragæ celebrans;quotidiano epulo non minus centum millia hominum excepiſſe fertur.*Dubrau.lib.18.*

FRIDERICVS III. Cæſar,Italiam,nouo more, inermis & pacato agmine,non autem cum exercitu,vt alij Cæſares, iniuit,& togatum quoque agmen ita per viam diſtribuit, vt alij antecederent,alij ſubſequerentur,ne cui multitudo grauis aut F formidabilis exiſteret,Quare etiam aduentus eius lætus omnibus & gratus fuit. Leonoram Regis Portugalliæ filiam,ex ſorore Alphonſi Regis Neapolitanorum prognatam ex Hiſpania Senas aduectam excepit,nihil prætermittentibus Senenſibus,quæ ad inſtauranda,denuoque celebranda ſponſalia, pertinebant. Romam cum ſponſa ingreſſus, ad ſcalas ſancti Petri,Nicolaum V.Pontificem obuium habuit: à quo templum introductus,ſolemni more copula matrimonij cum noua nupta copulatus fuit anno 1451. ac mox vterque eorum Imperatoria corona donatus,nuptiis Neapolim dilatis; quas Alphonſus rex tanto apparatu, tantàque pompa apparauit, quantam illa ætas apud nullum alium Regem viderat.Omnis ferè Germaniæ nobilitas nuptiis iſtis interfuit: complurimi Hiſpaniæ principes ſponſam ex Hiſpania deduxerunt. Venatio adhibita eſt quatuor millibus paſſuum à Neapoli,qui locus à regibus venationi ſtatutus eſt.Fixa tentoria in campis, ſecundùm Anguianam paludem: fontes è vario vini genere paſſim ad litus facti:menſæ apparatæ, in quibus ſupra triginta omnium millia diſcubuêre.Huc accedit,quòd qui ſpectandi gratia conuenerat plurimi mortales,onerati eſculentis G plurimorum dierum domum rediêre. *Pontanus cap. 16. de Magnificentia & Dubrauius lib.18.*

FERDINANDVS,Neapolitanorum rex,in Hippolitæ Mariæ & Alphonſi filij nuptiis celebrandis ſingularem quendam ſplendorem ac magnificentiam oſtendit. Omnes principes & populos Italiæ inuitauit.Miſſi ab iis oratores ſingulari comitate ſunt excepti:ludi plurimis diebus editi,orcheſtris ac gradibus ad ſpectaculum magnis ſumptibus diſpoſitis,iiſque partim purpura ac ſerico,partim variatico panno intextis:equeſtres concurſiones magno apparatu hominum atque equorum factæ,epulæ lautiſſimæ ac largiſſimæ præbitæ.*Pontanus ibidem*

PETRVS GENVARA,Comes Arianenſis,cùm vxoris Ariani nuptias celebraſſet dies octo,non populares modò ſuos, ſed finitimos quoque,qui ad nuptias vocati venerant,ita accepit, vt nil viſum fuerit in eo genere opulentius:fuitque opulentiæ admiſta lautities.Et quia principes quoque multi conuenerant, certatum eſt etiam, vt neque ciborum conquiſitio & concinnatio,neque apparatus domeſticus vinceretur à copia. *Pont.cap.1.de Conniuentia.*

GALEACIVS Vicecomes,Beatricem,Ateſtini Actij Ferrarienſis H ducis ſororem,in matrimonium duxit. Ludi nuptiales regio ſumptu editi,totius Italiæ vrbes inuſitatæ magnificentiæ fama compleuerunt.Nam & ſimulacra certaminum,& caſtellorum expugnationes,quæ armatis cohortibus & turmis inter ſe concurrentibus edebantur:& publici epuli apparatum, & matronarum ſaltationes,quæ ad ſpectacula conuenerant, vehementer omnes mirati ſunt.Mille ibi per tres claſſes diſcumbentibus conuiuiis ſingulæ veſtes cum ſericæ aureæque tum laneæ coccineæque aut acu pictæ,dono datæ ſunt,Burra ſocero eas miro ordine perſpicacique iudicio ſublatis menſis diſtribuente.Tot verò nouæ nuptæ collata ſunt munera gemmarum atque monilium,cælatique argenti & purpuræ,à legatis ſociarum vrbium patriciiſque ciuibus, vt opulentiſſimorum regum diuitiis æquarentur.*Iouius in vita Galeacij.*

Nuptiarum MATHIÆ CORVINI Hung.regis cum Beatrice Aragonia celebritatem, *Vide apud Bonfinium.lib.4. Decad.4.*

A Leo X. Pontifex factus anno 1513. Iuliano Medici fratri in ſpem ſobolis Philibertam, Caroli Allobrogum Principis ſororem, matrimonio iunxit: quam demùm, vti ſine dote expetitam, vltrò regiis exornatã muneribus, præmiſſo ad Nicæam inſigni comitatu, Romam acciuit. Steterunt Leoni eæ nuptiæ centum & quinquaginta millibus aureis, cùm ſine dote penitus nobilitandæ familiæ cauſa plurimum appetiſſet. Cùm autem nullam ex ea prolem ſuſcepiſſet, Iuliano Florentiæ mortuo, Philiberta cum omni mundo muliebri, precioſiſſimiſque inſignium gemmarum monilibus in Galliam ad Ludouicam ſororem tranſmiſſa eſt. *Iouius in Leone X.*

IN CONVIVIA.

☞ *Sumptum hic perpendimus, qui in Conuiuia impenditur. Ipſum Conuiuium, quatenus Munus eſt, ad ſeq. librum pertinet.*

Salomon Rex, ſumptu regio magnificè vtebatur. Habebat enim 12. præſides totidem præfecturis præfectos, qui ſinguli ſingulis menſibus regiæ familiæ alimenta ſubminiſtrabant: B nimirum in dies ſingulos ſimilæ coros triginta, farinæ cõros ſexaginta, boues altiles decem, armentales viginti, balantes centum præter ceruos, capreas, bubalos & viuaria. *3. Reg. 4.*

Persæ lautè cænant, integra & multa & varia apponentes. Lecti & poculorum ornatus ſplendidiſſimus, auro & argento refulget. *Strabo. lib. 15.*

Athen. lib. 4. tradidit ex Herodoto, apud Perſas diebus natalitiis fuiſſe morem, vt diuites bouem, ceruum, agnum, aſinum equum & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos.

Alexandri Magni cœna erat ſemper ſplendida, atque vnà cum ſecunda fortuna ſumptus aſſurgebat poſtremò ad decem millia drachmarum progreſſus eſt. Hîc ſubſtitit, tantæque impenſæ Alexandrum inuitantibus fuerunt præfinitæ. *Plut. in Alex.*

Hecatævs Abdetites memorat. Eos, qui vxores ducunt ad ſolenne conuiuium complures inuitare: quod ingenuos ſe eſſe & ingenuorum parentum filiam ducere vxorem, multi ſciant & teſtes ſint. *Plut. lib. 4. quæſt. conuiuial.*

Otho. I. Imp. ſingulis ſeptimanis in cibum aulicum mille porcis, viginti octo tauris, mille modiis fruméti, octo plauſtris C vini decem plauſtris ceruiſiæ vtebatur: exceptis oleribus, piſcibus, ouis, gallinis, carnibus ferinis, butyro, adipe, larido, & caſeo. *Erneſtus Brotuff. lib. 2. Chron. Merſb. cap. 1.*

In Aquilonaribus regum aulis integri boues, tam volatilibus, quam terreſtribus animalibus grauidi, aſſantur, atque cẽturionibus ordinatim ſedentibus diſtribuuntur. Ita & apud Indos in aula precioſi Ioannis bos ingens, vel aliud quodvis animal magnum, omnigenis animantium generibus fartum, aſſatur, porcuſque dicitur Indianis. *Olaus lib. 17. cap. 25.*

Veteri conſuetudine bos eo die torretur, quo Aquiſgrani Imperator inauguratur, fartus aliis animalibus: ex eo pars aliqua defertur ad Cæſarem, reliquum eſt multitudinis: vinum etiam, duabus fiſtulis ad eam comparatis, toto die publicè profunditur. *Sleid. lib. 2.*

Ferdinandvm Gomecium Lemium, Alfonſus Albuquercius Indiæ prætor, ad Iſraëlem Perſarum Imperatorem legauerat an. 1516. Iſmaël poſtquam iucundo ſermone tempus aliquod cum legato comiter inſumpſit menſam inſterni, & dapes apponi iuſſit: aliam verò menſam conquiſitiſſimis epulis extructam prope ſuam, Legatis & principibus qui aderant ſimiliter apparari præcepit Celebratur omnium ſermone conui- D uium: Mahumetis interim vinum vetantis iuſſa contemnuntur: aquam vino admiſceri ſummum nefas exiſtimatur: maioribus inuicem poculis inuitantur. Dux quidam inſtat, & vrget: & per Iſmaëlis vitam conuiuas obteſtatur, vt totum vinum hauriant. Iſmaël maximum poculum vino plenum oſtentabat, & num ſatis oppletum eſſet, interrogabat: Deinde totum, quaſi præclarum facinus ederet, ebibebat. Tunc ſe jactabat, quod ille ſolus tantum vini hauſiſſet, quantum illi omnes qui aderant, bibere minimè potuiſſent. De menſa & dapes & vinum, ſi quid eſſet quod ſuauis videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter ſe ludebant, & omni ratione dabant operam, vt animos ab omni cura ad hilaritatem traducerent. Nullis cæremoniis, nullis myſteriis erat locus relictus. Conuiuium cum duabus ante meridiem horis inſtitutum fuiſſet, ſub occaſum Solis finitum fuit. Legati veſtibus atque muneribus ornati in tabernacula dimiſſi ſunt. *Oſor. lib. 10. Rer. Em.*

Carolo IV. Imp. nuptias quartas celebrante Cracouiæ cum Elizabetha, nepte Caſimiri Poloniæ Regis, an. 1363. Vernicus Germanus, conſul Cracouienſis, theſauris regiis præfectus xv. Reges, qui nuptiis intererant, domi ſuæ regio epulo excepit: Caſimiro primum, Carolo ſecundum diſcubitum dedit: E muneribus regiis conuiuas omnes proſecutus, Caſimiro decem aureorum myriades dono obtulit. *Ioach. Curens in Sileſia Annalib.*

IN VENATIONES.

Alexander Magnus caſtra Arzariã promouerat. Ibi nemora longo murorum ambitu veterum Regũ iuſſu circundata nobilium ferarum vim ad venatorium vſum alebant ingentem eratq; nemus per quatuor ætates intactũ. Huc productũ exercitum iuſſit Macedo feras agere, ipſeque Leonem immani magnitudine Lyſimacho, qui ſe obiecerat, repulſo, fortiter proſtrauit. Atq; ex hoc caſu Curtius fabulam credidit ortam, quod quidam Lyſimachum à Rege leoni obiectum falsò prodiderint. Quatuor millia ferarum ibi cæſa dicuntur: atque Rex eo- F dem nemore cum vniuerſo exercitu hilarè epulatus, Maracadam rediit, vbi Sogdianam, Artabazo ætatem excuſante, Clypo deſtinauit prouinciam. *Sab. lib. 6. En. 4.*

Friderici III. Imp. nuptiæ cum Heleonora ſplendida venatione celebres fuére Neapoli. Quatuor enim millibus paſſuum à Neapoli venatio adhibita eſt, in loco venationibus à Regibus deſtinato fixa tentoria in campis ſecundum Anguianam paludem, fontes e vario vini genere paſſim ad litus facti: menſæ apparatæ in quibus ſupra triginta hominum millia diſcubuére. Quod qui ſpectandi gratia conuenerant plurimi mortales, onerati eſculentis plurimorum dierum, domum rediere. *Pontan. cap. 16. de Magnific.*

Ismaël Sophvs, Perſarum Rex, an. 1516. ſpectante legato Luſitaniæ ad eum miſſo, montes, qui in ambitum duodecim paſſuum millibus patebant, exercitu circumducto cinxit. Deinde cùm paulatim vndiq; beſtiæ pellerentur, in campi planitiem, quam montes omni ex parte claudebant, compulſæ ſunt. Tum legatum cum ſociis & paucos præterea viros primarios accerſiuit, & ſagittis maximum earum numerum confixit. Po- G ſtremo aduncum gladium diſtrinxit, quo multas in duas partes vno ictu diſſecuit, & quandam ſecundum longitudinẽ vno tantum vulnere diſcidit; erat enim ſummis viribus, & ſingulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt beſtiarum gregem ederent, permiſit. Mox quatuor millia paſſuum progreſſus, piſcationi operam dedit: & ipſe manibus ſuis retia iaciebat, & Luſitanis piſces humaniſſimè porrigebat, omnique ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitatis ſignis ad ſui ſtudium alliceret: quod quidem non erat ſimulatione aliqua fraudulenter elaboratum, ſed in natura illius penitus inſitum. *Oſor. lib. 10. Rer. Em.*

IN VECTIONES.

A Lvdovico XI. circa annum Chriſti 1477. ſtathmi & diuerſoria curſoriis equis primum in Gallia conſtituta. *Chron. Franc.*

IN AVRIGATIONES.

Alcibiadis in equis alendis magnificentia etiam curruum numero fuit celebris. Solus enim hic, præterea nemo, ad Olympiæ ludicra, neque priuatus, neq; Rex ſeptem miſit. Palmam verò quod retulerit primam & ſecundam & quartam, vt auctor eſt Thucydides, vel, vt Euripides tertiam, ea re excellit ſplendore & gloria omnibus, qui in eo genere elaborauerunt. H Hanc eius gloriam fecit magnificentia hoſtium illuſtriorem, ſiquidem tentorium ei Epheſij poſuerunt eximiè adornatum: pabulum equis & copiam victimarum præbuit Chiorum ciuitas: Lesbij vinum & cæteras epulas, largè multos inuitanti. *Plut. in eius vita.*

IN PEREGRINATIONES. VIATICA LIBERALITER DATA.

I Mentes Levcadivs mercator, cùm Smyrnam frumenti coëmendi gratia veniſſet, & illic Homerum qui ludimagiſtrum agebat, inueniſſet: ſirene illius ductus, perſuaſit illi vt ſecum peregrinaretur ſuis ſumptibus. Homerus cùm iam in animo poëſeos argumentum præconcepiſſet, occaſionem hanc non neglexit, quod mores gentium, ſitus regionum & vrbium, oculata fide tantum percipi poſſe exiſtimaret. Cùm Mente igitur & Hiſpaniam & Italiam, totum denique mare Mediterraneum percurrit. *Herod. in Homeri vita.*

Anivs inſtruxit viatico Græcos Aulide portu Bœotiæ proficiſcentes ad Troiam huius filiæ Oenotropæ dictæ, quod

habuerint poteſtatem producendi vinum, oleum & frumenta, quandocunque vellent. *Dyctis. Cretenſis lib. 1. & Lycophron.*

Ferdinandvs, Rex Hiſpaniæ, confecto decennali bello Granatēſe, nouarum rerū laude, tum ſtudiis excitatus, & Chriſtophori columbi conſtantia propè victus, octauo demum anno perbenignè, ea, quæ ad nauigationem occiduam, explorandis iis locis faciendam, pertinebant, ſuppeditauit. Pecuniam Ludouicus Sanctangelus, Regiarum rationum ſcriba, Columbo numerauit. Erat ſeptemdecim tantum millium ducatorum: eamque Regi, propter Granatenſe bellum illud exhauſto, mutuam dederat. Sed tantilla pecunia tantum poſtea ei Regi ex Indiis auri argentique tulit, vt ſumma, præter margaritas & gemmas, quæ innumeræ fuerunt, ſexaginta, quos vocant, milliones, feratur exceſſiſſe. *Io. Metellus.*

* De Svmptv Apophtegmata.

Diogenes, taxabat in hoc hominum inſaniam, quod res pretioſas minimo emerent, venderentque viliſſimas plurimo. Statuam enim tribus nummum millibus emi, cùm farinæ chænis duobus æreis veniret. At ſtatua nihil opus ad vitam, ſine farina viuere non licet. Conueniebat igitur farinam multo ſtatuis eſſe cariorem, Philoſophus pretia rerum æſtimabat vſu naturali, vulgus æſtimabat ſtulta perſuaſione. *Laërt. lib. 6.*

Crateris celebratur ephēmeris, ad hunc habens modum: ponito coquo mnas decem, medico drachmam, adulatori talenta decem, conſiliario fumum, ſcorto talentum, philoſopho triobolum. Notabat hominum ſtultitiam, qui in res honeſtas & cum primis neceſſarias minimum ſumerent impendi, ad turgia prodigi. *Laërt. lib. 6. cap. 5.*

Carillvs vel Charilavs rogatus cur comam Lacedæmonij geſtarent? quia ex omnibus, inquit, ornatibus hic eſt minimè ſumptuoſus. *Bruſon. lib. 6. cap. 12. ex Plut.*

Scopas Theſſalus ſtatuarum artifex, demiranti cur in ædibus ſuis Apelles tantum haberet rerum ſuperuacanearum & inuſitatarum? Imo, his inquit, ſuperuacaneis felices ſumus ac beati, non illis neceſſariis. Cùm ea quæ ſunt vitæ neceſſaria ſint ſuapte natura pretioſiſſima: tamen quia quotidiana ſunt multiſque communia, contemnuntur. Cæterum, quanti ſint pretij, declarat extrema neceſſitas: quæ ſi incidat, quilibet libens omnes gemmas, aulæa & aurum ſuum vno pane commutet. Cætera magis ad oſtentationem pertinent, quam ad ſalutem. *Eraſm. l. 6. Apoph.*

Herodes ſophiſta viginti pueris ob virtutem compluribus in locis ſtatuas poſuerat. Hac de re cùm accuſaretur à Quintiliis Græciæ præfectis, quod ſuperuacaneis impendiis indulgeret: Quid inquit vobis incommodi eſt, ſi ego ludo de ſaxis meis. *Philoſt.*

Leotychidas cùm cœnaret apud quendam, cerneretque tectum domus ſumptuoſo apparatu factum, ac lacunaribus ornatum rogauit hoſpitem, num ligna apud eos quadrata naſcerentur? Luxuriam & ſuperuacuum ſumptum notans.

Heliogabalvs emebat ſibi pretia rerum, quæ menſæ apparabantur, maiora quam eſſent: dicens conuiuio orexim: quod magis illa iuuant, quæ pluris emuntur, vt ait Satyricus. *Æl. Lamprid.*

* Supellex.

Definitio & Etymologia.

Svpellex, ſiue vt veteres dicebant, Supellectilis, teſte Feſto, vocatur à Iuriſconſultis domeſticum inſtrumentum patris familias, quo nomine inquit Paulus, continetur menſa, trapezophora, delphicæ, ſubſellia, ſcamna, lecti, culcitræ, thoralia, mappæ viloſæ, vaſa æquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, lucernæ, trullæ, capſæ, aſinaria, vaſa ænea, vitrea, eſcaria, poteria. Hæc *Sipontinus ex 33. Digeſt. de ſupellectl. legata. l. 1. & l. ſupellectile. Cicero.* meminit ſupellectilis ex ære. 4. *in Verrem. Virg. autem 2. Georg.*

——viliſque ſupellex
Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.

Moderata commendatvr.

Exempla & Apophtegmata.

Socratis dictum erat, quemadmodum equus non generoſus iudicandus eſt, qui inſtructus apparatu magnifico fuerit, ſed qui ab ipſa natura ac indole egregius eſt: Sic nec vir bonus ex pretioſa ſupellectili, ſed ex animo generoſo iudicandus eſt *apud Strob. ſerm. 1. de Prudentia.*

Mvsonii autem vox, Quemadmodum equus paruo pretio emptus, & multis vſibus ſeruiens præferendus eſt illi qui magno conſtiterit, & ad pauca vtilem operam præſtet: ſic etiam ſupellex vilior, ſed multis vſibus commodior, maioribus facienda eſt, quam contraria. *Lib. de ſupellectili.* Meminit *Stob. ſerm. 85.*

Clemens *Alex. lib. 2. Pædag.* dicit alimenta, veſtes, & ſupellectilem rectæ hominis Chriſtiani inſtitutioni debere eſſe conſentaneam, prout fuerit conducibile, accommodatam perſonæ ætati, ſtudio, tempori.

Tertvllianvs quoque *lib. De habitu muliebri*, grauiter inuenerunt in hunc vtenſilitatis (vt ipſe vocat) hoc eſt, vtenſilium luxum. Inter alia, inquit, & annuli ferro fiunt, quædam eſui & potui vaſcula ex ære adhuc ſeruat memoria antiquitatis. Viderit ſi etiam ad ſpurca inſtrumenta auri & argenti demens copia deſeruit. Platonis ad hæc teſtimonium adducit, qui minimè laborandum eſſe dicit, vt opes aureas & argenteas habeamus, atque vaſa inutilia, quæ non cum vſu neceſſario ſunt coniuncta, ac quorum vnumquodque non ad multos vſos accommodari poſſit, contra πολυπωμοσύνην, id eſt, multorum vaſorum poſſeſſionem eſſe reiiciendam.

Quod autem ille de Platone dicit, idem de aliis quoq; tum gentilibus, tum perſonis quibuſdam illuſtribus affirmari poteſt quæ in vaſis atq; ſupellectili frugalitati potius quam magnificentiæ atque luxuriæ ſtudendum eſſe exiſtimarunt.

Argis olim in publici conuiuij, Lacedæmone verò in feſtis, ac virginum nuptiis victoriiſque, ex fictilibus poculis bibere conſueuerunt in Phiditiis autem aliiſque Sympoſiis ex doliolis fictilibus. *Athen. lib. 6. & 11. cap. 6.* additque ſententiam memorabilem. Natura, inquit, auri & argenti venas fecit ſubterraneas, earum ἐξουσίαν fecit πολέμων, καὶ χαλεπῶν vt illorum ſtudioſi magnis cum laboribus ſibi illa comparare cogerentur.

M. Cvrivs Dentatus cùm interuerſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo vti ad ſacrificia conſueuerant in medium protulit, iurauitque ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe. *Plin. de Viris illuſtrib.* Quam paucis hodie ducibus ſeu Capitaneis Chriſtianis huiuſmodi facere iuſiurandum liceret?

Catvs Ælivs, cùm Legati Ætolorum in conſulatu prandentē in fictibus adiſſent, miſſa ab his vaſa argentea non accepit, neque aliud habuit argenti ad ſupremum vitæ diē, quàm duo pocula, quæ L. Paulus ſocer ei ob virtutem deuicto Perſeo Rege donauit. *Plin. lib. 33. cap. 11.*

Ptolemævs Lagi. F. apud amicos cænitare aſſuetus, ſæpè etiam dormire, ſi quando q; illis reponeret, vaſa cōmodato ab iiſdem ſumere non verebatur: ſtragula item, ac id genus alia, quod ipſe in domeſtica ſupellectili nil admodum præter neceſſaria haberet, *Cal. lib. 20. c. 24. Antiq. Lect. ex Plut.* Si hanc continentiam cum Chriſtianorum luxu conferas, ſanè diſſimilitudinem inuenies: cùm vt tantus Imp. tantum duo pocula aurea poſſediſſe dicitur: ita hodie nullus ferè eſt operarius tam vilis & abiectus qui non plura poſſideat.

Inuenimus (inquit idem) Legatos Carthaginenſes dixiſſe nullos homines benignius inter ſe viuere, quàm Romanos: eodem enim argento apud omnes cœnitauiſſe ſeipſos.

C. Fabricivs Cenſor, ne Imperatores quidem bellicoſos pluſquam pateram & ſalinum ex argento habere vetuit, & vt milites vaſis ligneis tantum vterentur edixit. *Plin. lib. 33. cap. 12. Alex. lib. 2. cap. 29. ex Plut.*

Marcvs quoq; Cato ſuperior, qui Celtiberos Hiſpaniæ populos: robur prouinciæ, ſecundis præliis fregit, cum totam illam prouinciam adminiſtraret, pellibus hædinis pro tapetis vſus eſt. *Val. Max. lib. 4. cap. 3.*

Publiū Cornelivm Ruffinum, à quo Lucius Sylla dictator originem duxit, ſtrenuum ducem, bis conſulem & Dictatura functum. *Plut. Gellius & Valerius* motum Senatu narrat, à Cenſoribus Caio Fabricio, Lucino, Quinto, Æmilio Papo quod cum comperiſſent argenti facti, id eſt, vaſorum argenteorum (ſic enim Quintus Maximus, vt ait Vlpianus, debuit) decem pondo haberet.

Eiuſdem frugalitatis Romanorum veterum in ſupellectili, vaſiſque domeſticis, auctor etiam eſt *Marius in grat. ad Saluſtium:* Ex parente, inquit, meo & aliis viris ita accepi: Munditias mulieribus, viris laborem conuenire, omnibuſque bonis

opottere

A oportere plus gloriæ quam diuitiarum eſſe: arma, non ſupellectilem decori eſſe.

Cicero pro Lucio Flaco. Hæc ratio inquit, ac magnitudo animorum maioribus noſtris fuit, cum priuatis in rebus ſuiſque ſumptibus minimè contenti, tenuiſſimo cultu viuerent in imperio, atque in publica dignitate omnia ad gloriam ſplendoremque reuocarent. Quæritur enim in domeſtica continentiæ laus, in publica dignitas.

Celſus Iuriſconſultus etiam ait Veteres, aut fictili, aut lignea, aut vitrea, aut ærea denique ſupellectile fuiſſe vſos, vbi nunc ex argento, auro, & gemmis vtuntur.

De veterum Romanorum frugalitate in ſupellectili, *vide Iuuenalem Satyra* 11. vbi docet illos arma potiùs, quam ſupellectilem ornata habuiſſe.

AVGVSTVS ſimiliter tenui ſupellectili contentus fuit. *Suetonius in eius vita*, cuius hæc verba ſunt: Inſtrumenti eius, & ſupellectilis parſimonia apparet etiā nunc reſiduis lectis, atque menſis, quorum pleraque vix priuatæ elegantiæ ſunt. Ne toro quidem cubuiſſe aiunt, niſi humili & modico inſtrato, non valdè pretioſis ſtragulis ornato. Idem tamen, teſte eodem (ſed falsò) in adoleſcentia notatus eſt, & vt pretioſæ ſuppellectilis, Corinthiorum præcupidus, & aleæ indulgens (Corinthia B vaſa dicta ſunt à materia, quæ Corinthio Achaiæ vrbe à Romanis incenſa ex variis metallis fuit conflata.) hinc proſcriptionis tempus ad ſtatuam eius adſcriptum eſt: Pater argentarius, ego Corinthiarius, cum exiſtimaretur quoſdam propter vaſa Corinthia inter proſcriptos curaſſe referendos.

TIBERIVS Cæſar, (*teſte Suetonio.*) Corinthiorum vaſorum pretia in immenſum exarſiſſe grauiter conqueſtus, adhibendū ſuppellectili modum cenſuit. *Tacitus l.2.* ſic ſcribit: Proxima Senatus die multa in luxum ciuitatis dicta à Quinto Haterio Conſulari, Octauio Frontone prætura functo, decretum nec vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, ne veſtis ſerica viros fœdaret.

ALEXANDER Seuerus, *teſte Lampridio*, in conuiuio aurum neſciit, pocula mediocria, ſed nitida ſemper habuit.

Sardolybiles olim aliud vas, aut inſtrumentum non poſſidebant, præter calicem, cultrum & gladium. *Nicolaus de moribus Gentium. Stob. ſerm.* 42. *Athenæus lib.* 11.

C Noſtris quoque temporibus TVRCÆ, parua, exigua, atque vili ſupellectili ſunt contenti.

☞ Pete aliqua ex Loco de Frugalitate.

LVXVS REPREHENDITVR.

Cæterum illam Romanorum frugalitatem tandem luxus inquinauit poſtquam Aſiam vicerunt, multis id exemplis probat. *Plinius lib.* 33. *cap.* 11.

Teſtantur id vaſa coquinaria ex argento, lecti aurei & argentei, triclinia, aliaque vaſa, lances precioſiſſimæ, quorum ibidem mentionem facit: Aſia inquit primum deuicta luxuriam miſit in Italiam. Siquidem Lucius Scipio tranſtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadrigenta L. & vaſorum aureorum pondo c. millia, anno conditæ Vrbis 565. Iam verò Romanorum Impp. præſertim Tiberij, Neronis, Vitellij, Heliogabali, quam monſtroſa fuerit in hac parte luxuria, *Suetonius, Plinius, Lampridius*, & alij teſtantur.

De HELIOGABALI vaſis centenariis argenteis necnon menſis, cacabis argenteis, *Vide Ælium Lampridium & Crinitum lib.* 14. *cap.* 6. Idem ventris onus auro excepit, in myrrhinis & onychiis minxit.

D DRVSILLANVS Rotundus Claudij Imp. ſeruus, diſpenſator Hiſpaniæ citerioris, lancem quinquagenariam habuit argenteam cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat, & comites eius octingentas quinquaginta octo librarum.

Sybaritarum quoque olim maximus fuit luxu, qui primi amidas excogitarunt, id eſt, matulas, quas conuiuiis intuliſſe Græci gaudebant. *Athen. lib.* 1.

Xenophon. lib. 8. *de diſciplina.* ſcribit Perſas maximè gloriari fuiſſe ſolitos, ſi plura haberent pocula, nec eos pudebat ea ſibi iniuſtè comparaſſe, cum apud eos iniuriam turpiſque lucri ſtudium maximè vigeret.

Hodie quoque apud Chriſtianos multi Perſarum illorum ſimiles, per fas nefaſque ſupellectilem ſuam augere ſtudent: nec id vitio, ſed laudi vertendum exiſtimant. Neque opus ſanè plura huiuſmodi luxuriæ exempla depromere: cùm perdita hæc tempora talium exemplorum ſint pleniſſima.

ITEM SORDITIES.

Quemadmodum verò in ſupellectili vitanda eſt luxuria, ita E danda opera, vt vtilia atque neceſſaria pro facultatum ratione comparentur, ne opus ſit à vicinis ad tædium vſque poſcere cultrum, ſecurim, piſtillum, &c. vt fit apud Plautum in Aulularia. Atque vt Heſiodus fratrem ſuum admonet, vt arma ruſticana domi prius habeat diſpoſita; ita in omnibus vaſis domeſticis fieri debet. Nam etiamſi vicini aliquoties egenti ſubueniant, poſtremò tamen grauatè exhibent aut recuſant; De quo Heſiodus, cum prudentiam in nobis requirit:

δὶς μὲν γὰρ ἢ τρὶς τάχα τεύξεαι· ἢν δ' ἔτι λυπῇς
χρῆμα μὲν οὐ πρήξεις, σὺ δ' ἐτώσια πόλλ' ἀγορεύσεις.

Improbanda ergo eſt illorum auaritia, qui cum facultatē habeant, vtenſilia neceſſaria ſibi comparandi, tamen à vicinis commodatò accipere malunt, vt eo magis illorum maleuolentiam, & ſiniſtram auaritiæ ſuſpicionem concilient.

Sunamitis illa vidua multa vaſa vacua & inania à vicinis, Eliſæi iuſſu, commodatò petiit cum illa nonniſi vnum olearium in ædibus habuiſſet: Sed id ad diuinam potentiā ſingulari miraculo declarandam ſpectauit. Eadem vidua ſuæ erga F Prophetam gratitudinis teſtificandæ gratia marito ſuo ſuaſit, vt illum hoſpitio exciperent, eique cum cœnaculum paruum exſtruerent, tum lectum, menſam, ſellam, candelabrum, & omnem ſupellectilem neceſſariam ſubminiſtrarent, 2. *Reg.* 4.

Iudæorum pauperiem atque ſupellectilem ſordidam, his verbis perſtringit *Iuuenal. Satyra* 3.

Iudæis quorum cophinus, fœnumque ſupellex.

Et Sat. 6.

——Cophino fœnoque relicto.

Cophinus verbum Græcum corbem ſignificat *teſte Priſc. Sidon.* Ordinis res eſt, vt Ægyptius Pharao cum diademate incedat, Iſraëlita cum cophino. *Horatius lib.* 6. *Satyra* 3.

Immane vitium, dare millia terna macello,
Anguſtoque vago piſces vrgere catino. &c.

Reprehendit eos, qui in obſoniis quidem coëmendis magnum faciunt ſumptum: in ſupellectili autem comparanda, neque vllam curam adhibent; neque quidquam inſumere volunt.

* SVPELLEX SACRA. G

Etiam ſupellectilis nomine vocantur vaſa, aliaque vtenſilia, quorum vſus eſt in ſacrificiis, templis, aliiſque Eccleſiaſticis functionibus. De cuius ſumptu & frugalitate hic nonnulla adiicimus.

APVD IVDÆOS.

Iudæorum veteris teſtamenti ſupellectilem ſacram, vaſaque omnia ſumptuoſiſſima fuiſſe, & ex auro vniuerſo conſtat *lib.* 1. *Reg. cap.* 7. *& Exod. c.* 25. vbi de candelabro ac vaſis fabricandis agitur, & præſcribitur quænam ſint ad vſum Sanctuarij & vaſorum comparanda.

APVD ETHNICOS.

In ſacrificiis ſacriſque epulis, Ethnicos veteres vilibus admodum vaſis vſos fuiſſe legimus.

Varro lib. 4. antiquorum vaſa in ſacris lignea atque fictilia fuiſſe ſcribit. Harum capedinum, inquit figuras, in vaſis ſacris ligneas & fictiles antiquas etiam nunc vidimus.

Cicero in Paradoxis, Quid autem, inquit, Numa Pompilius? Minuſne gratas diis immortalibus capedines, & fictiles vnulas, quam filicatas aliorum pateras arbitramur? Capedo H autem vaſis erat genus in ſacrificiis vſitatum, è capiendo dictum, quia multi liquoris capax erat, ſiue, vt vult *Varro*, quod anſatæ, vt prehendi poſſent, id eſt, capi. Filicatas autem appellat, quæ extrinſecus filicis imagine cælatæ erant.

Idem in lib. de Republica: Quæ ſunt, inquit, imperia Pontificum Diis immortalibus grata ſine Samiis? Vaſa Samia hic intelligit, quæ etiam capedines & capedunculæ appellantur, de quibus plura *Crinitus lib.* 22. *cap.* 10. *& lib.* 2. *de leg.* Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento, opes amouento. Item aurum & argentum in vrbibus, & priuatim in prophanis inuidioſa res eſt.

Plin. lib. 35. *cap.* 12. In ſacris quidam, inquit, inter has opes, non myrrhinis, cryſtallinis, ſed fictilibus prolibabatur ſimpulis innocentius, templorum quoque faſtigia fictilibus ornabantur. Idem ſentit Apuleius.

M. CVRIVS Dentatus cado ligneo ad ſacrificia vſus fuit. *Plin. de viris illuſtribus.*

PORPHYR

A Porphyrivs διὰ τοῦτο καὶ τοῖς κεραμείοις ἀγγείοις, καὶ τοῖς ξυλίνοις καὶ πλεκτοῖς ἐχρῶντο, καὶ μάλλον πρὸς τὰς δημοτικὰς ἱερουργίας τούτοις χαίρειν πεπεισμένοι τὸ θεῖον. quod ita ſonat Latinè. Idcirco & fictilibus vaſis vtebantur atque ligneis,plectilibus præſertim ad publica ſacrificia : hiſce enim perſuaſum habebat numen delectari.

*Dion. Halicarnaſ. Antiq. Roman. lib.*2. Romanos antiquos ſacris ædibus diis ſuis epulas apponere ſolitos ſcribit in menſis ligneis,in caniſtris; atque patinis fictilibus. Et libationes olim dicit miſceri ſolitas,non in aureis & argenteis vaſis,ſed in teſtaceis κυλίκεσι καὶ προχόοις. id eſt, culiginis & ampullis, qua hominum in ritu patrio conſtantia plurimum ſe delectatum eſſe ſcribit,nihil ex antiquis ſacris ἐς ἀλλαζόνα πολυτέλειαν hoc eſt,in luxuriam ſuperbam demutantium. Huc illud *Perſianum.*

Dicite Pontifices in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ,&c.

B Quem verſum S.Bernardus immutauit, cùm ſua ætate aurum in ephippiis equorum quidam haberent :

Dicite Pontifices in fræno quid facit aurum?
Et : *Aurum vaſa Numæ,Saturniaque impulit æra,*
Veſtaleſque vrnas,& Thuſcum fictile mutat.

Alexander Seuerus, *Teſte Ælio Lampridio*, in templis quam præter quatuor,aut quinque argenti libras,aurine guttulam quidem,aut bracteolam poſuit, ſuſurrans prædictum Perſei verbum.*Hæc de Ethnicis.*

Apvd Christianos.

Quoad nouum Teſtamentum, *Clemens Alexandrinus lib.*2. *pædag.cap.*3.diſputans non nimium eſſe ſtudij atque impenſarum in ſumptuoſam vaſorum ſupellectilem conferendum, inter alias ipſius Chriſti exemplum producit, qui, vt ipſe ait, τρυβλίῳ ἐπὶ ψελοῦ δ'ἐντελοῦ, id eſt, vili catino cibum ſumpſit, (vnde *Brodæus Miſcellan.lib.*4.*cap.*19.vas illud pulcherrimum quod Genuæ ſpectatur, ſiue è ſmaragdo, ſiue alia inſigni gemma conſtet,neget lancem illam fuiſſe, in quam Chriſtus manum cum Iuda immiſit) fecitque diſcipulos ſuos ſuper herbam accumbere,& pedes eorum lauit linteo accinctus, Deus
C ἄτυφος,id eſt,à faſtu alienus, & dominus omnium. Et à Samaritana potum petiit,quæ aquam vaſe fictili hauriebat è puteo,aurum regale non requirens,ſitium autem docens, facilè extinguere,multa in hanc ſententiam reperies apud *S.Chryſ. hom.*51.*in Matth.*

In Rhemenſi Concilio cautum eſt, ne in ligneo vaſe Sacerdos rem diuinam faceret,propter materiæ raritatem; qua liquor imbibitur,neque vitreo,quia fragile,neque metallo ob tetrum ſaporem,quem indè concipit,ſed in auro aut argento, aut ſi vtrumque deſit,in ſtanno.*teſte Gratiano.*

Constantinvs Magnus vaſis aureis & argenteis mirum in modum templa locupletauit: ſed Iulianus Apoſtata non multò poſt ea diripuit,vt hiſtoria Eccleſiaſtica teſtatur.

Huiuſmodi fuerunt quæ à *Rhenano in annot. lib. Tertull. de corona milit.* prodita ſunt,de ſupellectili ſacra Eccleſiæ Moguntiacenſis;nempe aurei calices ingentis ponderis, cruces aureæ,grues argenteæ odorem impoſitorum, in cauo ventre thymiamatum per roſtra ac colla mira arte exhalantes iuxta aram maximam,veſtes ſacræ auro intexto rigentes, gemmæ incomparabiles:fiſtulæ argenteæ ſex ad Sacroſancti ſanguinis vſum deſtinatæ.

D Ivstinianvs Imp.*teſte Cedreno*,ſacram menſam fecit,opus ſanè admirabile, & nulla imitatione æquandum. Conſtabat auro,argento,& omnis generis lapidibus, lignis, metallis, omnibuſque rebus,quas terra fert,& mare & totus mundus, omni materia pretioſiora plura,viliora,pauciora, collegerat, liquatiſque iis quæ fluunt, ſicca illis immiſerat, atque in formam menſæ abſoluerat.

☞ *Nonnulla ad hunc Locum referri poſſunt ex Loco de S.Maria Dei matre,Tit.de Donariis variis in Oratoria eiuſdem datis. Item ex Loco de Sumptu ſuprà, nonnulla & Loco de Templis.*

☞ *Vide etiam multa ad Locum præſentem illuſtrandum, maximè vbi de vaſis Sacris tractat in Loco de Vaſis. Vbi nonnulla ſatis curioſa,& iucunda proferuntur,pro Argumenti huius pleniori declaratione.*

* Superbia.

Definitio & Etymologia.

Svperbia quæ per exceſſum humilitati opponitur,dicitur à ſuper & eo,quod nempe ſupra menſuram erat; iuxta illud *Pſal.*130.Neque ambulaui in magnis,neque in mirabilibus ſuper me.Definitur autem à *D.D.Auguſtino lib.*14.*de Ciuitate c.*3.peruerſæ celſitudinis appetitus,& à *Proſpero ſent.*292. amor,ſcilicet inordinatus propriæ excellentiæ.Vbi verba[peruerſæ celſitudinis:item inordinatus] inſinuant vitium ſuperbiæ eſſe in appetitu,qui ſit contra rectam rationem;dum enim ſuperbus conſiderat ſuam perfectionem,& dignitatem,fit, vt appetat excellentiam maiorem quam reuera illi competit,cū potius omnia in Deum referre deberet.Vnde vocant eum primum actum completum ſuperbiæ,dum quis non attentis propriis imperfectionibus ſeipſum magni,facit, & æſtimat ſupra id quod reuera eſt.Exhinc enim ſequitur contemptus aliorū: appetitus dignitatum & aliorum quæ ad excellentiam ſpectant,quæ ſibi congruere arbitratur:dolor & ita,ſi non conſequatur:rebellio ſuperiorum quibus ſe præfert. Imò etiam erga Deum,quo opus vix ſe habere æſtimat, confiſus in dotibus ſuis,quaſi eas ab illo non haberet.Superbia Græcè dicitur ὑπερηφανία,Hebraicè *Ghaon*,à *Gaath*, quod eſt intumuit gloriatus eſt.

Species.

*D.Gregorius l.*23.*Mor.c.*7.quatuor conſtituit ſpecies ſuperbiæ.Quatuor inquit,ſunt ſpecies,quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur:Cùm bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant:aut ſi ſibi datum deſuper credant,pro ſuis ſe id accepiſſe meritis credunt : aut certè cum iactant ſe habere quod non habent:aut cæteris deſpectis,ſingulariter videri appetunt quod non habent.]Vnde verſus:

Ex ſe ſe,pro meritis,falsò,plus omnibus, inſtant.

Eaſdem ſpecies etiam Apoſtolorum inculcare aduertit S. Thomas Corinthiis, *Epiſt.*1. *cap.*4. vbi ſcribit, Quid habes quod non accepiſti:& ſi accepiſti,quid gloriaris,quaſi non acceperis?an primam & ſecundam ſpeciem:tum ſequitur.Iam ſaturati eſtis,iam diuites facti eſtis, en tertiam, quartam porrò tangit dicendo,Sine nobis regnatis,id eſt,ſine auxilio noſtro omnibus Dei bonis excellere, & triomphare vos putatis.

Ratio harum ſpecierum eſt:Superbia conſiſtit in eo quòd homo ſe æſtimet excellentiorem,quàm reuera ſit:Hoc autem fieri poteſt tripliciter.Primo ſi putet ſe eſſe cauſam ſui boni: magni enim refert ad excellentiam,ſi ſua induſtria vel meritis bonum illud ſit conſecutus. Secundò,ſi putet ſe habere bonum,quod non habet.Tertiò,ſi putet ſe habere tam excellenti gradu,vt id,quod eſt in ceteris,quaſi nihil reputet reſpectu ſui boni.Et quidem ſi putet ſe cauſam ſui boni,vel cenſet ſe cauſam illius Phyſicam,(v.g.ſe induſtria, ingenio & labore id comparaſſe,cum aliundè acceperit) & ſic erit prima ſpecies:vel cauſam meritoriam;& ſic erit ſecunda ſpecies.Si putet ſe habere bonum quod non habet, vel in eo ſitam excellentiam quæ non eſt,& indè ſe extollat,erit tertia ſpecies.Denique ſi putet ſe illud habere tam excellenti gradu, reſpectu aliorum,vt illorum bona non videantur ipſi cum ſuo poſſe conferri,erit quarta ſpecies.

Aduerte non eſſe neceſſarium ad iſtas ſpecies,vt quis apud animum ſuum ſeriò iudicet,ſe bona à ſe habere,aut ſuis meritis abſque Dei gratia obtinuiſſe:(ſic enim deberet eſſe hæreticus)ſed ſatis eſt vt apprehendat illa tanquam ſua,& à ſe dependentia,abſque formali iudicio, & ſimul non conſideret, quo modo illud acceperit,tunc enim poterit ſe ita gerere,& in animo ſe extollere,ac ſi ſola ſua induſtria haberet vt patet in paupere,qui alienis opibus affatim fruens,nō aliter ſe effert quam ſi eſſent ſuæ,vel ſua induſtria partæ,quia non meminit, vel certæ non aduertit eſſe beneficium alterius; quamuis ex preſsè id non neget,nec contrarium iudicet.

Earvndem Exercitivm.

Supradictas ſingulas ſpecies quatuor modis exerceri contingit.Primò,ſi exiſtimes bonum tuum iuxta aliquam iſtarum ſpecierum in animo tuo,& ibi te extollas, v. g. te illud induſtria tua paraſſe,vel ex meritis habere,vel illud maius eſſe quam ſi,vel cæteris te per hoc longè præſtare.

Secun

Secundò, ſi velis vt ita etiam æſtimetur in animo alterius.

A Tertiò, ſi coneris illud ipſum opere declarare: vt ſi ita te opere externo geras, ita loquaris, ac ſi illud bonum tali modo, tali gradu ac perfectione haberes.

Quartò, ſi aduertens te tali modo non habere, optes ſaltem ita habere, vt inde te poſſis extollere & gloriari item ſi deſideres id aliis eſſe perſuaſum. de hac re *vide Toletum lib. de 7. peccatis mortalibus cap. 4.*

SVPERBIÆ ENORMITAS.

D. Thomas art. 5. q. 162 in 2. 2. docet ex genere ſuo eſſe peccatum mortiferum. *& art. 6.* docet eſſe grauiſſimum peccatorum. Sed hoc intelligendum eſt de ſuperbia in gradu completo, quæ omnem humilitatem & ſubiectionem excludit, vt cùm quis tantum ſeſe effert vt nolit etiam Deo & legi diuinæ eſſe ſubiectus, qualis eſt in diabolo, & hominibus quibuſdam peſſimis. Hæc ſola eſt ſuperbia completa: quia quamdiu homo vult manere Deo ſubiectus, adhuc habet aliquid humilitatis, ac proinde ſuperbia eius eſt adhuc imperfecta.

Dicitur autem grauiſſimum peccatorum, non quod inter omnes peccatorum ſpecies ſit grauiſſimum, cùm odium Dei ſit grauius: ſed quia ad genus grauiſſimorum pertinet, nempe

B eorum in quibus auerſio à Deo eſt directè volita. Itaque dicitur grauiſſimum reſpectu eorum in quibus auerſio ſolum cenſetur volita interpretatiuè, vt ſunt quæ ex ignorantia, infirmitate, vel alicuius boni temporalis amore committuntur.

Eſt autem ſuperbia primum mundi peccatum. *Eccl. 10.* Initium omnis peccati eſt ſuperbia: qui tenuerit illam, implebitur maledictis, & ſubuertet eum in finem.

Tob. 4. Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio, nam primum peccatum fuit Luciferi, qui peccauit ſuperbia, diuinam ſimilitudinem appetendo. Colligitur *Iſa. 14. & Ezech. 28.* à peccato autem Luciferi reliqua manarunt, tum in alios Angelos, qui etiam primo ſuperbiâ dicuntur peccaſſe tum in genus humanum, cuius etiam primum peccatum ſuperbia fuit, vt communiter Theologi tradunt.

Gregorius lib. 31. Moral. Radix cuncti mali ſuperbia eſt, de qua Scriptura atteſtante dicitur: Initium omnis peccati eſt ſuperbia. Primæ autem eius ſoboles ſeptem nimirum princi-

C palia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: ſcilicet inanis gloria, ira, inuidia, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Sed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones oriuntur.

B. Proſper de vita contemplatiua lib. 3. cap. 2. Initium, inquit Scriptura, non alicuius, ſed omnis peccati ſuperbia, vt euidenter oſtenderet, quòd ipſa ſit peccatorum omnium cauſa: quoniam non ſolum peccatum eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatú fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa: ſiquidem nihil aliud omne peccatum niſi Dei contemptus eſt, quo eius præcepta calcantur.

Cæterum ſuperbia ab eod. in *D. Gregorio lib. 31. Moral. c. 31.* non annumeratur aliis vitiis capitalibus, ſed ponitur regina & mater omnium vitiorum, propter vniuerſalem eius influentiam, quam habet in omnia vitia; & quia interpretatiuè in omni vitio includitur. Vnde loco citato ſic ait: Tentantia vitia, quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus ſequuntur. *Et infra:* ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principali-

D bus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit. Rurſum: Radix, inquit, cuncti mali ſuperbia.

Caſſianus lib. 5. cap. 1. & alij numerant inter vitia capitalia, eaque octo ſtatuunt: ſed modus Gregorij magis eſt receptus.

DESCRIPTIO ET MALA.

Culmen ad ſuperos niti, cæloque propinquum
It grauis, & raro ingreſſu veſtigia profert.
Strimonia de more gruis, quæ ſemina campis
Iacta legens, æquea tepido ſub ſidere libræ:
Si vicina ferat greſſum per rura viator,
Tela ferens, arcumque manu, caput ardua tollens
Clangit, & ingenti mouet internodia paſſu,
Paulatimque viam ſuſpenſo gutture carpit,
Quum bellator equus domini frænatus habenis
Oſtentans pectus latum, ceruice ſub alta,
Conglomerat bibulo lentos in puluere greſſus,
Nunc hac nunc illac oculos & colla vilorijuens E
Spectari gaudet, Lilycoſque æquare leones
Viribus, Albanoſque canes, dum ſe putat armis;
Colligit, & latis imitatur naribus Eurum,
Non ſecus ac rabies ventoſo inflatior vtre,
Cum graditur vibrans alternis motibus armos,
Ardua ſublata circumfert lumina frontis,
Vanamque proceri imitatur corporis vmbram.
Et tacitis ardens curis, ſublimia ſemper
Mente agitat; tumidoque ſedet ſub corde venenum
Contemtrix inopum, vultus elata ſeueros:
Inflatoque rotans turgentia gutture verba,
Ferre nequit iuga maiorem indignata parémque
Imperia vſurpat regnique libidine feruet.
Immanſueta ferox miſeris aduerſa minaxque,
Mitibus elatis contraria neſcia pacis,
Neſcia amicitiæ, rixarum & litis origo,
Dura, ingrata, duplex animo, violenta, rebellis; F
Improba. quid pietas, & quid clementia neſcit,
Perfida, fœdifragam dubio ſub pectore mentem
Verſat, ab excelſo fugientia culmine ſemper
Saxa mouet, laudum ſemper veſana libido,
Sollicitum pectus curis flammantibus vrget.
Nec vitæ ratio, nec opum, nec honoris in omne
Sponte ſcelus preceps ruit implacabile monſtrum.

Eius autem mala, quæcunq; ſecum trahit incommoda, *Eccleſiaſticus* eleganter depingit *cap. 10.* eaque ita verſibus redditat

Nam domino res eſt exoſa ſuperbia cæli,
  Nec minus quotquot terrea regna tenent.
Heu mihi quid iactas, quid puluis & vmbra ſuperbis
  Immundum in viuis dum datur eſſe, lutum,
Sæpe licet medicus quaſſata farciat herbis
  Membra, velut fumi præterit vmbra tamen,
Et qui Rex nuper vario fulgebat amictu,
  Mox iacet iniecta vile cadauer humo.
Viperios nutrit defuncto corpore dentes,
  Grataque fit paſtu vermibus eſca feris.
Prouenit ex prima ſcelerata ſuperbia cauſa,
  Diuina ſi quis de bonitate cadit,
A factore ſuo declinans perfida corda G
  Deficit, verum deſerit atque Deum.
Illaque cunctorum radix eſt, prima malorum
  Ex illo vitium prouenit omne lacu.
Plenaque ſunt cuius tumido præcordia faſtu,
  Multis damna dabit, maxima dira feret.
Inde ſuperborum turbam regnator Olympi
  Priuauit, nullo paſſus honore frui.
Deiecit faſtum, quibus ipſe agnouit ineſſe,
  Deſtruxit, ſolitos nil niſi magna loqui.
Grandia ſpirantes ſumma de ſede tyrannos
  Rex ſummus pœna præcipitauit acri:
Illorumque vices humi conceſſit habendas,
  Submiſſis animo ſceptra gerenda dedit,
Sic extirpauit gentes radicitus omnes,
  Nulla quibus dominum noſcere cura fuit,
Ipſe ſuis humilis dextris inſeuit & illos
  Creſcere iuſſit humo luxuriante nimis.
Euertit populos, & prorſus perdidit omnes,
  A ſe compoſitos qui coluêre Deos.
Ex Domini nutu gens hæc exaruit almo, H
  Nomen & in terris non licet eſſe malum,
Non etenim ad faſtum genus eſt mortale creatum,
  Præcipuum nec opus trux decet ira Dei.
Humano cuncti exornantur ſemine nati,
  Qui duro dominum corde timere ſolent.

Baptiſta quoque *Mammanus* calamitatem ſui tẽporis in hoc vitium reiicit: eamque his verſibus depingit.

Euolat horriſono rapidi Phlegetontis ab amne,
Ingenti alarum ſtridente ſuperbia ductu:
Si illam dixêre etenim ſuper æthera ſeſe
Tollit, & extenſo ſocios ſuperuenit ore:
Omnia conuoluens cæca de ſede barathri,
Crimina nigrantem poſt ſe trahit omnia pompam
Huius ab ardenti vitioſus anhelitus ore
Fumat, & obſcuris oriens à faucibus humor
Deſluit Hippomanes aconita, caniſq; ue virentem,

Tenariſ

Tenarij ſpumam ſuperans, omnemque veneni
A *Mortiferam rabiem: Stygij lex vna profundi,*
Se Superum genus eſſe putat, veterumque Deorum
Semen, & magno ſe iactat Apolline natam:
Ardua frons, vnoque oculo velata, rotundi
Circuitu medioque ſedens in Luminis orbe.
Diſceſſit ſpatia æqualibus vndique centum,
Hoc inſigne patris Phœbique ardentis imago
Difficili vultu graditur geſtuque maligno.
Innocuos miteſque animos incidet & odit,
Cum videt æternis illuſtrem laudibus altum,
Per virtutis iter veri conſcendere honoris.

GRADVS.

S. Bernardus Tractat. de Gradib. Humilitatis conſtituit duodecim gradus Superbiæ, Humilitatis gradibus directè oppoſitos, quos & pulcherrimè explicat. 1. Curioſitas. 2. Leuitas animi. 3. Inepta lætitia. 4. Iactantia. 5. Singularitas. 6. Arrogantia. 7. Præſumptio. 8. Defenſio peccatorum. 9. Simulata confeſſio. 10. Rebellio. 11. Libertas peccandi. 12. Conſuetudo peccandi.

De his ſpeciatim videatur S. BERNARDVS qui dicit hos
B 12. gradus reuocari poſſe ad tres, nam in 6. primis eſt contemptus fratrum; in quatuor ſequentibus contemptus ſuperioris; in duobus poſtremis contemptus Dei.

*EXEMPLA SVPERBORVM.

Ex S. SCRIPTVRA.

EVA propter appetitum excellentiæ cùm audiſſet à ſerpente, Eritis ſicut Dij: de ligno vetito comedit. *Gen.3.*

Superbia Volentium ædificare turrim vſque ad cælum, damnata fuit per confuſionem linguarum. *Gen.11.*

AGAR, ancilla Sarai concepiſſe ſe videns, dominam ſuam deſpexit. *Gen.16.*

Nimis ſuperbè reſpondit PHARAO quando dixit: Neſcio Dominum & Iſraël non dimittam, ſed in mari ſubmerſus eſt. *Exod. 5. & 14.*

Rebellio Chore & aliorum facta contra Moyſen, ex ſuperbia proceſſit. Nam dixit illis Moyſes: Multum erigimini filij Leui. Quibus malè ceſſit. *Num.16.*

Percuſſus ABIMELECH à muliere, vocauit armigerum ſuum, & ait ei: Percute me, ne dicatur, quia à fœmina interfectus
C ſum; Et malè periit. *Iudic.9.*

SAVL petiit à Samuele, vt eum coram ſenioribus populi honoraret. 1. *Reg.15.*

Grauiter fuit punitum elationis peccatum, quando DAVID fecit numerari populum ſibi ſubiectum 2. *Reg.24.*

Libido, quam habuit IEROBOAM dominandi, timens ne populus reuerteretur ad domum David, fecit eum excogitare vitulos aureos, quos fecit à populo adorari, & maluit eos recedere à Deo ſuo, quà à Domino ſuo. 3. *Reg.12.*

Superbè nimis nunciari fecit Ezechiæ Rex Aſſyriorum, dicens, quod neque Deus, neque homo poſſet eum liberare de manu ſua. 4. *Reg. 19.*

Poſt victoriam obtentam de ARPHAXAD Rege Iudæorum, exaltatum eſt regnum Regis Nabuchodon. Aſſyriorum, & cor eius eleuatum eſt. *Iudic.1.*

Præceperat NABVCHODONOSOR Holoferni, vt omnes Deos terræ exterminaret, vt ipſe ſolus Deus diceretur ab his regionibus quæ potuiſſent Holofernis poteſtati ſubiugari, ſed malè ceſſit. *Iudic.1. & 3.*

Videns ſuperbus AMAN, quòd Mardochæus ipſum adorare
D nolebat, ſuaſit Regi, vt totus Iudæorum populus deleretur. *Eſth.3. & 5.*

AMAN ſuperbiſſimus volebat corã ſe genu flecti & ab hominibus adorari. Sed notabile eſt, quòd illa ſuperbia tot mala in ſeipſa cauſauit, vt iratus & indignans exiſteret, & omnia alia quæ habebat, quaſi nihil reputaret. *Eodem.*

Signa ſuperbiæ deteſtatur Dominus per Eſaiam, dicens: Pro eò quod eleuatæ ſunt ſuperbæ filiæ Sion, ambulauerunt collo extento, &c. decalcabit Dominus verticem filiarum Sion. *Eſa. 3.*

De NABVCHODONOSOR intelligitur ad litteram illud Eſaiæ. In cælum aſcendam dicebat, &c. ſimilis ero altiſſimo. Veruntamen ad inferna detraheris. *Eſa. 14.*

De MOAB dicitur: Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde, ſuperbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius, pluſquam fortitudo eius. Idcirco vlulabit Moab. *Eſa.16.*

Quoniam eleuatũ fuit cor NABVCHODONOSOR regis Babylonis, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio ſuo & gloria eius ablata eſt. *Dan.5.* E

BALTHASAR filius Nabuchodonoſor Rex Babylonis non humiliauit cor ſuum, ſed aduerſus dominatorem cæli eleuatus eſt, & ideo interfectus eſt, & Darius Medus ſucceſſit in regno. *Eodem.*

ANTIOCHVS aſcendit Ieroſolymam in multitudine graui, & intrauit in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, &c. 1. *Machab.1.*

SERON princeps exercitus Syriæ ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno. Et contriſtatus eſt. 1. *Machab.3.*

Dixerunt illi, Quos dimiſit IVDAS Machabæus ad cuſtodiam terræ, dum iret ad prælium: Faciamus nomen, & eamus pugnare contra gentes, &c. Et malè ceſſit eis. 1. *Machab. 5.*

Cùm audiſſet NICANOR holocauſta, quæ offerebantur à Iudæis pro rege irridens ſpreuit & loquutus eſt ſuperbè. Et cecidit primus in prælio. 1. *Mach.7.*

ANTHIOCHVS æſtimabat ſe præ ſuperbia terram adnauigandum pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem, ſed aliter euenit. 2. *Mach.5.*

NICANOR veniens ad pugnandum contra Iuda & ſocios F eius, ita credebat eſſe ſecurus de victoria, quòd vendebat Iudæos antequam in campo videret eos. Sed ei malè ſucceſſit. 2. *Mach. 8.*

Fugatus turpiter ANTIOCHVS de Perſide ſuperbè loquutus eſt, ſe venturum Ieroſolymam, & congeriem ſepulchri Iudæorum eam facturum: ſed Deus percuſſit eum inſanabili plaga. 2. *Mach. 9.*

NICANOR Iudæis dicentibus: Eſt Dominus potens in cælo, qui iuſſit agi diem ſeptimum. Et ego, inquit, potens ſum ſuper terram, qui impero ſumi arma & negocia Regis impleri; ſequitur: Et in ſumma ſuperbia erectus, cogitauerat commune trophæum ſtatuere de Iuda. Sed cito ruit cum armis ſuis. 2. *Mach. 15.*

Cùm dixiſſent Diſcipuli: Domine etiam dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo, compeſcuit eos Dominus dicens: Videbam Sathanam ſicut fulgur cadentem de cœlo, &c. In hoc tamen nolite gaudere. *Luc.10.*

Superbia PHARISÆI, qui ſe iactabat & proximum con- G demnabat, damnatur. *Luc. 18.*

Statuto die, HERODES veſtitus veſte regali, ſedit pro Tribunali & concionabatur ad populum. Populus autem acclamabat Dei voces, & non hominis. Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet gloriam & honorem Deo & conſumptus à vermibus expirauit. *Actor. 12.*

HISTORICA.

Mæandro fluuio duo fuêre filij, quorum BABYS ſolitus eſt vnica tibia canere, MARSYAS duabus, Phrygio more. Cùm autem ſuum vterque chorum haberet, & Babys inſcitè tractaret tibiam, frater eò inſolentiæ elatus eſt, vt Apollinem quoque præ ſe contemneret. A quo cùm eſſet excoriatus, iamque Babyi ſimilis pœna pararetur, Palladis interuentu exemptus eſt ſupplicio. *Eraſm. in Adag.*

EVAGORAS Cypri tyrannus, Salamine à Teribazo Artaxerxis Regis Perſarum polemarcho obſeſſus, & à ſociis relictus, de ſoluenda obſidione legatos mittere coactus fuit. Teribazus, ſoluturum ſe obſidionem reſpondit, ſi Euagoras relictis omnibus Cypri vrbibus diſcedere inde, & velut vnius Salaminis Rex ſtatim anniuerſarium tributum Perſarum Regi H perſoluere, necnon omnia ad nutum eius, tanquam ſeruus heri ſui, facere vellet Ad quæ Euagoras, etſi dura ſibi conditio videretur, omnia tamen annuit, præter vnum illud, quò ad nutum eius tanquam ſeruus heri ſui facere omnia vellet: dicebat enim ſe vt Regem Regi ſubiectum fore. Cui Teribazus cùm nollet obtemperare, Orontes alter dux inuidens Teribazi gloriæ, literas clàm ad Artaxerxem contra Teribazum miſit. Rex Orontæ reſcripſit, vt captum Teribazum ad ſe mitteret. Quo mandatum hoc exequente, ad Regem Teribazus ducitur. Orontes verò cum copiis in Cyprũ profectus, videns & Euagoram non minus fortiter quàm antea obſidioni reſiſtere, & milites Teribazi captiuitatem ægrè ferentes officium facere nolle, mittit ad Euagorã nunciaturos de ſoluenda obſidione, & hortaturos ſimul, vt iis ipſis nunc conditionibus pacem cũ Oronte conſtituat, quibus antea cum Teribazo voluiſſet. Quo audito Euagoras ſupra modum gauiſus eſt, ac pacem hiſce conditionibus conſtituit: vt Salaminis ipſe Rex eſſet, & anniuerſariorum tributum conſtitutum Perſarum Regi perſolueret,

[illegible] tanquam Rex Regi præcipienti auſcultaret. Sic [illegible] fermè decennale (cuius tamen tempore A pars præcipua in ſolo apparatu [illegible] fuit) poſtquam duobus continuis annis pugnatum eſſet [illegible] *Diod.l.15.*

PAVSANIAS Lacedæmoniorum Dux, ad Platæas victor [illegible] tripodem aureum Delphis votum [illegible] nomen inſcriberet: Lacedæmonij pertæſi inſolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina [illegible] *Herodot.*

Cum aliquando Sertorium L. METELLVS in Hiſpania acie [illegible], vſque adeo extulit ſe, & proſpero caſu exultauit, vt Imperatorem ſe ſit ſalutari paſſus, ſacrificiis autē eum oppida ingredientem atque aris ei dicatis exciperent. Memorant eum coronas quoq; imponi capiti ſuo permiſiſſe, cœniſque indulſiſſe faſtuſioribus, in quibus veſte triumphali amictus potabat. Victoriæ fictæ epidromibus deſcendebant, quæ aurea trophæa & coronas transferebant. Chori puerorũ & virginum canticlenas triumphales in laudē eius canebant. Qua in re ridiculus meritò erat: quod cũ Syllæ fugitiuum & reliquias Carbonianorum exulum appellaret Sertorium, ita iactabundus euaſerit exultaueritque, quia impulerat cedentem. *Plut. in Sertorio.*

IVLIANVS Imp. quinquennalia edens, ambitioſo diademate vſus eſt gemmarum fulgore diſtincto, cùm initio principatus coronam vilem Zitharchæ purpurato ſimilis geſtare conſueuiſſet: & ſe Conſtantij autem apertè profiteri cœpit. *Sigon. lib.6. Imp. occid.*

MAXIMVS Iunior in ſalutationibus ſuperbiſſimus erat, & genua ſibi oſculari patiebatur, nonnũquam etiam pedes quod nunquam paſſus eſt Senior Maximinus, qui dicebat: Dij prohibeant, vt quiſquam in genuorum pedibus meis oſculum figat. Cùm pater pleriſque honoratis aſſurgeret, ille reſidebat. Viſus eſt & aurea loricā exemplo Ptolemæorum, vſus eſt argentea, vſus & clypeo gemmato inaurato, & haſta inaurata. Fecit & ſpatas argenteas, fecit etiam aureas, & omnino quidquid eius pulchritudinem poſſet iuuare. Fecit & galeas gemmatas, fecit & bucculas. *Capitolin. in Maximino. Iuniore.*

Refert *Ioſeph. à Coſta l. 2. de Tempor. Nouiſſ. c. 11.* memorabilem hanc hiſtori. Fuit in Peruēnſi regno vir magnus pro illo tempore æſtimatus doctus Theologus ac Theolog. profeſſor, idemque Catholicus & pius diu habitus, ac penè tunc huius vrbis oraculum. Is familiaritate mulierculæ cuiuſpiam, quæ ſe C edoceri ab angelo magna quædam myſteria iactabat, quæque extra ſe interdum rapiebatur, aut rapi ſimulabat, veluti altera olim Philumena, aut Maximilla Montani, ita deuinctus eſt, vt illam de ſummis Theologiæ quæſtionibus ſæpè conſuleret. In omnibus pro oraculo haberet magnis reuelationibus plenam, & Deo valde charam prædicaret, ſatis alioqui ſordidam, & perexiguo ſenſu præditam, niſi ad inſtruenda mendacia: igitur ſiue à Diabolo corriperetur (quod facilius eſt credere) cùm eiuſmodi extaſim pateretur, ſiue callidè eam fabulam ſimularet, quod nonnulli viri prudentes exiſtimarunt, ille Theologus, quòd mulierculam magna & mira de ſe audiret, ac multo grandiora futura conciperet, libenter ei ſe diſcipulum addixit, cuius partem ſpiritualem agebat. Quid multa? eò abductus eſt homo, vt miracula facere tentaret, & fieri ſibi perſuaderet. Cùm miraculi veſtigium ne tenue quidem exſtaret. Ob hæc & quod propoſitiones aliquot ab illa Propheriſſa acceptiſſet à ſenſu Catholicæ Eccleſiæ alienas, à ſanctiſſimæ Inquiſitionis iudicibus toto hoc regno ſtupente comprehenſus eſt: ibi per quinquennium fere auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus eſt, homo omnium ſuperbiſſimus & inſaD niſſimus. Cùm enim Angelum ſibi diuinitus datum, à quo omnia quæ vellet diſceret, ac deinde ſumma Dei ipſius familiaritate, & immediato colloquio ſe potitum pertinaciſſimè aſſerebat. in eas nugas delatus eſt, quas niſi ab homine prorſus mētis emotæ, dici nullo modo quiſquam ſibi perſuadeat. Erat verò ille tam integro ſenſu, quod ad cerebrum attinet; vt mihi integrior non ſit. Itaque & ſerio affirmabat, ſe & Regem futurum, & Pontificem ſummum, Sede Apoſtolica ad hæc regna tranſlata, conceſſam quoq; ſibi ſanctitatem ſuper omnes Angelos & choros cœleſtes, atque Apoſtolos omnes, quinetiam oblatam ipſi à Deo vnionem hypoſtaticam, ſed ab ipſo non eſſe admiſſam. Datum quoq; ſe redemptorem orbis, quoad efficaciam, vt ille loquebatur, quod Chriſtus ſolũ quoad ſufficientiam fuiſſet. Omnem ſtatum Eccleſiaſticum abrogandum: Leges verò alias ſe editurum faciles & apertas, ſecundum quas cœlibatus clericorum tolleretur, multitudo vxorum concederetur, confeſſionis neceſſitas excluderetur. Hæc atque alia tanta contentione aſſirmabat, vt nos teneret attonitos, quod homo talia ſentiens non inſaniret. Denique diu euolutis geſtis B illius, & pluſquam centum & decē propoſitionibus hæreticis aut à ſana Eccleſiæ doctrina alienis condemnatis, iuſſi ſumus, vt habet de more ſacrũ illud tribunal, cùm homine diſputare, ſi fortè ad mentem & fidem reuocare poſſemus. Conuenimus autē cum ipſis iudicibus & Epiſcopo Quitenſi tres alij. Eò introductus homo ea libertate & facundia perditiſſimam ſuam cauſam defendit, vt ego in hodiernum diē etiam ſtupeā, eò adigi poſſe mentis humanæ ſuperbiā. Profeſſus eſt doctrinam ſuam non poſſe monſtrari, niſi diuina ſcriptura & miraculis, quod eſſet ſuperior omni humana ratione. Scripturæ autem teſtimoniis longè apertius atque efficacius probaſſe, quam probauerit Paulus Ieſum Chriſtum fuiſſe verum Meſſiam. Miracula autem ſe perpetraſſe plurima, eaque tanta, vt Chriſti reſurrectio non fuerit maius. Nam & ſeueriſſimè eſſe mortuum, & reſurrexiſſe, atque id euidentiſſimè aiebat ille, eſſe oſtenſum. Scripturas verò proferebat memoriter (cum nullum librum haberet, atque ipſo etiam breuiario ſpoliatus eſſet) tot F & tam longas ex Prophetis & Apocalypſi, ex Pſalmis & aliis locis, vt vel memoria eſſet admirationi. Eas verò ita ad ſua commenta adaptabat, ita allegorizabat, vt qui vis vel rideret vel fleret. Poſtremò ſi miraculis rem agere nobis placeret, ſe libenter ea ſtatim exhibiturum. Hæc ita dicebat homo, vt vel nos inſanos putare videretur, vel ipſe inſanire. Nam & per reuelationem ſibi innotuiſſe iactabat Sereniſſimum Ioannem Auſtriæ bello nauali à Turca eſſe ſuperatum, & regnum Hiſpaniæ à Philippo inuictiſſimo iam penè amiſſum, & Concilium Romæ habitum, vt de ponendo Gregorio & alio ſubrogando ageretur. Quæ ideò nobis ſignificaret, vt quoniam erant nobis certis indiciis nota, ſciremus ei non niſi diuinitus innotuiſſe. Et cũ eſſent omnia vſque adeò falſa, vt amplius eſſe non poſſent, ab illo tamē aſſerebantur, vt notiſſima nobis. Denique cũ nihil profeciſſemus per duosdies diſſerēdo & ad publicum ſpectaculum eſſet cũ cæteris, vt in Hiſpanis fieri ſolet, delatus, ieruebatur ſemper in cœlum, ignem in inquiſitores & omnes grallatorũ cœlitus expectās, vt illi erat pollicitus Diabolus: atque ignis quidem nos nullus ex alto corripuit: illum verò & Regem & Pontificem, & redemptorem, & nouum legiſlatorem ex imo flamma rapuit, atque redegit in cineres. G

ANTONINI COMMODI Imp. temporibus, ſæuiente perſecutione in Chriſtianos, adueniente natali die ipſius, decretum ab eo exiit: vt omnis plebs Romanæ vrbis in vnũ conueniret, & in laudem Herculis ac Iouis pompatica voce acclamaret. Ventum eſt, & circumſtat Regem penè vniuerſus orbis. Ipſe autem deformiter indutus, regiam cum mitra aſcendit ſedem, ac priùs thurificauit auream Iouis ſtatuam: Tantæ enim ſuperbiæ erat tantæque iactantiæ, vt indueret ſe pelle leonis, deſignare in veſtimento volens, quod ſicut leo beſtiarum, ſic & ipſe eſſet Rex & magiſter populorum. Cui omnis populus acclamauit dicens: Protector eſt Hercules Reipublicæ, & defenſor libertatis Romanæ audaciæ. Eodem tempore morabantur in vico, qui appellabatur Carnarius, Chriſtiani nominis cultores, inter quos erant viri religioſi Euſebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus, ſerui Dei orationibus inſtantes, mori pro Chriſto deſiderantes. Hi ad imitationem Apoſtolorum ſua omnia vendiderant, & pauperibus erogauerant, quatenus nudi ab hoc ſæculo liberiùs ſoli ſeruirent Deo. Qui cùm audiſſent huiuſcemodi rem à Commodo geſtam, ridiculo ac ſuperſtitioni hoc deputantes, vicos & vrbes perluſtrant; trinum & vnum Deum prædicant, dicentes: Recedite chariſ- H ſimi à cultura dæmoniorum. Date honorem Deo trino & vni Patri & Filio & Spiritui ſancto omnipotenti, & agite pœnitentiam & baptizemini, ne ſimul cum Commodo pereatis. *Vincent. l. 11. c. 119. apud Sur. Aug. 25. in vita S. Euſeb.*

Ad B. NILVM miſſus eſt Conſtantinopoli ab Imperatoribus EVPHRAXIVS præfectus, vt vtilem eius doctrinā & admonitiones audiret; quo cum fuit B. Nilo haud leue certamen; ſed gratia Dei ſumma gloria victor euaſit. Cùm itaque reuerſus eſſet Euphraxius cum multa elatione & faſtu, & cùm ab Imperatoribus conſtitutus ipſe eſſet iudex Italiæ & Calabriæ, omnes quidē Præpoſiti monaſteriorum regionis illius accedebant ad eum cum muneribus & adulationibus, orantes eum ſinguli, vt ipſos protegeret, & ſibi opem ferret, beatus pater Nilus, ne videretur vel comminationes hominum metuere, vel confidere Principibus, quos præ contumelia filios hominum

A num Propheta vocauit,in quibus non eſt ſalus:neque acceſſit adulaturus, neque donis commutationes ſuperbiæ illius & audaciæ lenire quæſiuit; ſed in ſuo monaſterio, & quieti incumbens,Deum rogabat pro totius mundi ſalute, & pro anima Euphraxij præfecti. Quod quidem ad maiorem furorem & inſaniam accendit cor ſuperbi illius:quia cùm ab omnibus honoraretur & coleretur à B. Nilo apertè contemni videbatur. Quapropter non deſtitit quærere iniquitatis occaſionem aduersùs iuſtum illum,cùm non inueniret.Non enim cognoſci poteſt veſtigium colubri ſuper petram, quemadmodum nec Principis iniquitatem in homine coronato eſt facilè reperire. Intereà dum ille animo conflictaretur, multa mala aduerſus Nilum meditatur. Repentina imminebat illi mors, ſed B. Nili oratio illam præoccupauit. *Bar. tom.* 10. *Annal. ſub ann.*976. 6. *ex Freder. Mutio Epiſc. Thermularum.*

Primum genus ſuperbiæ eſt, cùm quis fratrem ſuum contemnit,nihilq; cum æſtimat,ſeipſum verò cæteris excellentiorē habet. Hic ſtatim niſi ſe reuocet,& reſipiſcat,ſenſim labetur in alteram ſuperbiam, ita vt in Deum etiam incipiat inſoleſcere, & bona opera ſibi ipſi adſcribere, non Deo. Memini, inquit

B Dorotheus Abbas fratribus loquens, vidiſſe me aliquando huiuſcemodi hominem, Qui in hanc miſerrimam ſeditionem incidiſſet.Et initio quidem,ſi quis è fratribus loquutus quidpiam eſſet in alterius commendationem & laudem, ſtatim illum ſpernebat,& quaſi conſpuebat,dicens: Quis eſt ille; non eſt alius præter Zoſimum & qui cum eo ſunt. Poſt, cœpit & illos contemnere,ac dicere, neminem alicuius eſſe pretij præter Macarium. Et paulò pòſt, Quis ait, Macarius? nullus eſt præter B ſilium & Gregorium? Atque etiam non multo poſt, hos quoque cœpit pariter ſpernere, & nullum illius pretij æſtimare niſi Petrum & Paulum. Cui ego prædixi,quod euenit, fore, vt hos quoque, ſuo tempore contemneret. Quod ſanè factum eſt: Nam hos ſpreuit, & nihil eſſe habendum in pretio(præter Trinitatem) aſſerere cœpit: ſtatimque in Deum quoque factus eſt inſolentior,exarſit, intumuit. Nobis igitur luctandum eſt cum prima, ne paulatim in ſecundam labamur ſuperbi. *Dorotheus Abbas Doctrina* 2. *quæ eſt de humilitate.*

C Seianvs qui cum Tiberio iniit Romæ conſulatum toto orbe fuit celeberrimus, nec ſolùm ampliſſimas occupauit & aſſecutus eſt dignitates & adminiſtrationes, ſed diutius abſente Tiberio, & apud Capream inſulam multo tempore otiante,ſeipſum pro Imperatore, Tiberium verò Cæſarem pro inſulæ rectore quodam habuit, eoque exiſtimationis prouectus eſt,vt ipſi tanquam Deorum alicui res ſacra fieri ſoleret, eſſetque anno Chr. 35. delatus conſulatus cum propagatione quinquennij, inſuper & in litteris publicis à Senatu ſicut Tiberij ita & Seiani nomen inſcriberetur, & ſicut Imperator aureo curru in theatrum adueheretur, iurarentque omnes per fortunam eius: Hic,inquam,conuocato Senatu, vt recitarentur litteræ Imperatoris quibus collocata ſibi poteſtas tribunitia dicebatur, quas ſibi ipſe lætas atque iucundas ſperabat, contrarias omnino ac ipſimet pernicioſas omnibus audientibus contra opinionem & exſpectationem percepit,vnde mox depoſitus, iuſſu Reguli conſulis ſuffecti, conſentiente Senatu, in vincula ducitur,(ita Deus tumentes fluctus exiguæ arenæ obice in gracilem ſpumam conuertit,cùm diſpergit ſuperbos in furore ſuo, *Iob.* 40.) atque ibidem capite multatur deinceps in Gemonias vnco trahitur,ſicque demum per triduum à populo maximo ludibrio habitus in Tiberim mittitur. Libe-

D ri quoque ex S. C. maximè verò filia quam pater pactus fuerat Claudij filio prius(ô rem inauditam) à carnifice conſtuprata, necati ſunt.Hæc pluribus *Dio Caſſius hiſt. Roman.lib.* 58. quæ nobis exemplo rerum humanarum inconſtantiæ & mobilitatis eſſe debent, ne quis ſibi arridenti & blandienti felicitati admodum credat,& in rebus proſperis modeſtè & non ſuperbè ſe gerat. Alibi idem exemplum adduximus ex Iuuenali.

Caivs Imper. eo flagitij atque inſaniæ peruenit vt diuinos æmulatus honores Deus ab omnibus coli voluerit.*Philo* quāta paſſi ſint Iudæi id facere renuentes pluribus ſcribit.*Suet.& Dio* teſtantur quod de inferendo Iouis Olympij ſimulachro Romam,déque illius effigie in ſuam muranda conſilium inierit.Ioſephus, quod Petronio Syriæ præfecto in mandatis dederit vt ſuam ſtatuam Hieroſolymis in templo locaret. Sed anno ætatis ſuæ 29. coniuratione Caſſij Chereæ, & Cornelij Sabini Tribunorum Prætorianorum militum occiſus eſt.*Suet. in Caio,cap.*22.*Dio lib.*59.*Philo.lib.de legat.ad Caium.*

Quàm diſpliceat Deo ornatus capillorum & corporis cultus in Virgine quæ propoſitum Virginitatis arripuit, docet *S. Hieronym.* ſcribens ad Lætam pauendo exemplo de Prætextata nobiliſſima Romana fœmina.

E Cùm Valentinianvs Imper. S. Martinum Epiſcopum ſibi petere cognouiſſet quæ præſtare nolebat, iuſſit eum palatij foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem ac ſuperbum vxor acceſſerat Ariana, quæ totum illum à ſancto viro, ne ei debitam reuerentiam præſtaret, auerterat. Itaque Martinus, vbi ſemel atq; iterum ſuperbum principem fruſtra adire tentauit,recurrit ad nota præſidia,cilicio obuoluitur,cinere conſpergitur,cibo potuque abſtinet, orationes diebus,noctibuſque perpetuat. Septimò vero die adſtitit ei angelus, iubet eum ad Palatium ire ſecurum, regias fores quantumlibet clauſas ſponte reſerandas,imperatoris ſpiritum ſuperbum molliendū igitur iſtiuſmodi præſentis angeli confirmatus alloquio & fretus auxilio,Palatium petiit. Patent limina, nullus obſiſtit poſtremo vſque ad Regem,nemine prohibente, peruenit. Qui cum venientem eminus videret, indignans, cur fuiſſet admiſſus,nequaquam aſſurgere dignatus eſt aſtanti, donec regiam illam ignis operiret,ipſumque Regem, ea parte corporis, qua

F ſedebat,adflaret incendium: ita ſolio ſuo ſuperbus excutitur, & Martino inuitus aſſurgit; multumque complexus quem ſpernere ante decreuerat, virtutem ſenſiſſe diuinam emendatior fatebatur,nec exſpectatis Martini precibus primus omnia præſtitit, quàm rogaretur. Colloquio illum atque conuiuio frequenter adſciuit, poſtremo abeunti multa munera obtulit,quæ vir beatus,vt ſemper paupertatis ſuæ cuſtos, cuncta reiecit. Hæc *Seuerus de Valentiniano maiore. Decalog.*6.*l.*1.

Louanij annò 1579. erat Puella quædam in corporis cultu vltra modum ſuæ conditionis profuſa,vnde fiebat vt etiam parum pudica haberetur. Hæc poſtquam vita defuncta eſſet, libidinoſæ cadauer eius ſtramini de more impoſuerunt,atq; ad pedes eius cereum conſecratum collocarunt, ac deinde in inferiorem domicilij partem deſcenderunt, vbi dum verſantur, ſtrepitus ſupernè exaudiri cœpit,quo vna illarum excitata denuò aſcendit,quid rei ageretur, exploratura. Inuenit hæc cereum extinctum eſſe, & cadauer vndique flammis collucere, nec tamen ſtramina, quibus impoſitum erat comburi,cubicu-

G lum verò teterrimo fœtore repletum. Ac primum quidem ex tàm horribili oſtento attonita vix apud ſe erat, tandem verò ſe colligens candelam extinctam flammæ illi, quæ cadauer allambebat, admouens reaccendit, Ea accenſa flammæ illa ſpecies euanuit. *Albert. Hero lib.*5.*de Prouid. Dei,cap.*3.

Ildefonsvs Epiſcopus:cùm,ait,Helladio Epiſcopo Iuſtus Diaconus faſtu ſuperbiæ inſultaret, poſt mortem quidem ſui Pontificis vixit Epiſcopus, & ipſe tabefactus, ſed in reprobum verſus ſenſum, ob intemperantiam morum, à miniſtris altaris ſui dormiens ſtrangulatus laqueo expirauit, &c. *Bar. an.Chr.* 657.

Cùm Ivlianvs Apostata lethali vulnere incerto auctore telo diuinitus directo percuſſus in Perſide ad fluminis ripam iaceret, tametſi ob ſpretam Chriſti religionem mori ſe confiteretur,& à Nazareno victum agnoſceret,conſilio tamen cum ſacerdotib.ſacrilegis inito ſe clam in fluuium præcipitare voluit, vt diuinitus raptus videretur, verùm cum ſuo duce Satana in tartara præceps auctus eſt.

Simon Thvrvaivs Anglus cùm eſſet dialecticus acutiſſimus & artium liberaliū Pariſiis profeſſor magni nominis,plenior ſcientiâ(quæ inflat)quam charitate(quæ ædificat)temere H in Scholis & palam non eſt veritus iactitare, ſe ſcire totam Chriſti legem,ac improbando eam poſſe annihilare: ſed ita ſubita obliuione percuſſus fuit vt primarum litterarū oblitus nec Dominicam orationem pronunciare,nec Alphabetū legere ſciret. Nicol. Dunelmenſ. dum adhuc adoleſcens eſſe vidit cum litteras à filio proprio doceri. Contigêre hæc circa annum 1201. vide in magno ſpeculo exemplorum de Simone de Tornaco blaſphemo *ex l.*2.*Apum,cap.*48 *parte* 54.

Idem *Delrius diſq. mag. lit.*4.*cap.* 1. *q.*4. *ſect.*5. Gandenſis virgo, ait, diu noſtris temporibus vacarat orationi, & ſacramenta frequentarat, ſed vel non ſatis exercitatum nacta fuerat confeſſarium,vel ſi nacta,ei ſua ſecreta ſpiritualia non pandebat,vel bene monenti non credebat, quidquid horum fuerit paulatim variis reuelationibus eam diabolus ſuperbiæ ſpiritu inflauit,tandem perſuaſit meritis reliquis parem eſſe Deiparæ virgini,deeſſe fœcunditatem iunctam virginitati illibatæ: ſi pergat id quoque conſecuturam. O vafrum commentum & muliebri ingenio accommodatum! iam illa ſe confeſſionis

ſionis indignam non eſſe rebatur; itaque per annos aliquot A eam intermittens non abſtinebat tamen à ſacra ſynaxi. Quid multa? ſemel dum in templo verſatur & communionem exſpectat, ardentiuſque beneficium illud reliquum poſtulat: audit, bono ſis animo, dilecta, exoraſſe te ſcito, conceſſa tibi fœcunditatis cum caſtimoniæ prærogatiua quã petis de cœlo confide te grauidatam, commiſcuerat enim ſe cum dæmone qui lucis angelum mentiebatur, domum reuerſa ſentit vterum tumeſcere iuſto poſt partus tempore aduenienté pium quendam & prudentem adit ciuem bene notum, narrat rem totam, petitque vt in domus eius penetralibus ſibi liceat parere, & ſtipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen ſuſtinens virginem domo excludere: veritus ne graſſari iam incipientibus Sectariis materiam res vulgata præberet blaſphemis hæret. eorum dicteriis atque lædoriis, eam ſecreuit, & adhibita obſtetrice fida partum exſpectat. Miſera doloribus vehementer torquebatur: tandem magnam pro prole humana horridorum & villoſorum fœdiſſimorumque vermium copiam effudit vtero, quorum tam dirus erat aſpectus vt omnes exhorreſcerent, tam teter odor vt fœtore B ferme exanimarentur. Sic demum miſella ſe deluſam intellexit, & ſuperbiæ ſuæ fructum à ſuperborum principe retuliſſe quem oportebat.

Gregor. Turon. Refert quomodo & virum doloſus ille coluber ſupplantarit, S. Friardus, ait, cum SECVNDELLO Diacono in ſupradicta inſula ſtetit immobilis, habebat tamen vterque eorum propriam cellulam, ſed procul inter ſe poſitam. Cumq; ſtrenuè in oratione perſiſterent nocte Secundello apparuit tentator in ſpecie Domini dicens: Ego ſum Chriſtus quem continuò deprecaris, iam enim ſanctus es, & nomen tuum in libro vitæ cum reliquis ſanctis meis adſcripſi: egredere nunc ab hac inſula & vadens fac ſanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus diſceſſit ab inſula, nec ſocio nunciauit: tamen cùm infirmis in nomine Chriſti manus imponeret, ſanabantur. Reuerſus autem poſt multum tempus ad inſulam, venit ad ſocium cum vana gloria, dicens, abij extra inſulam & virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret quid hoc ſibi vellet, cuncta quæ geſſerat ſimpliciter pandit. At ſenex obſtupeſcens, ſuſpiranſq; ac lachrymans ait: Væ nobis, in quantum audio à tentatore deluſus es: vade C age pœnitentiam, ne vltra tibi præualeant eius doli. (Lapſus eſt 1. quia occulta ex ſuperbia credidit ſe ſanctum, & ex hoc frontiſpicio non cognouit doloſam machinam. 2. quia deſciuit à bono propoſito manendi in illa inſula. 3. quia clam habuit magiſtrum conſilia ſua, & obedire illi neglexit. Subiungit verò Gregor. quomodo victus vicerit, fretus humilitate, obedientia, & oratione.) Secundellus cum fletu ad pedes eius proſternitur, rogans vt pro ſe Dominum deprecaretur. Cui, veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro ſalute animæ tuæ poſcamus, non eſt enim difficilis Dominus ſe confitentibus miſereri, cùm ipſe per Prophetam dicat: Nolo morté peccatoris ſed vt conuertatur & viuat: orantibus autem illis aduenit iterum tentator in ſimili ſpecie ad Secundellum dicens: Nonne præceperam tibi, eò quod oues meæ morbidæ eſſent & Paſtore indigerent, vt egredereris & viſitares atque opem ſanitatis ei tribueres. Et ille: in veritate comperi quod ſeductor ſis, neque te Deum credo, cuius te ſpeciem mentiri habere. Tamen ſi Chriſtus es, crucem tuam quam reliquiſti ipſam oſtende, & credam tibi. Cumque non oſtenderet, Diacono crucem in os eius faciente, confuſus euanuit.

Romanus DIOGENES in Oriente Imperator fortunæ (ſi D Chriſtiano dicere licet) ludus, ſtatim ex imo ad ſummum rurſumq; ex ſummo ad imum maiori impetu ruit. Planè ſecundum illud *Prouerb.* 16. Ante contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatio ſpiritus, homini contingit. Nam cum anno Chriſti 1071. pugnans aduerſus Turcas oblatam pacem ab Aſan Sultano per Legatos magno arrogantiæ ſupercilio reieciſſet, ipſumque cum ſuis proficiſcentem eſſet aggreſſus, diremptus noctis crepuſculo cum rediret ad ſuos: Poſtremæ acies exiſtimantes illum fugere in fugam ſeipſos irreuocabilé dederunt, adeò vt fuga milites ſparſos adoriendi hoſtibus occaſio fuerit patefacta, qua benè vſi victoriam inſuperatã adepti captiuum duxerunt etiam imperatorem, quem ille benignè habuit ſua quoque menſa dignatum. Cùm aliquando (inquit Europalates) Sultanus eum interrogaſſet: Quid mihi féciſſes, ſi me in tua poteſtate habuiſſes? reſpondit: Multis plagis bene notis tuum corpus confeciſſem. At ego, inquit Sultanus tuam ſeueritatem aut crudelitatem non imitabor, verumtamen audio veſtrum vobis præcipere Chriſtum pacem E & obliuionem malorum, ſuperbiſque reſiſtentem humilibus gratiam dare. Præſtititque ex animo dux barbarus quod promiſit. Creato autem alio imperatore miſſus Andronicus in occurſum Diogenis eundem captum nigraque veſte indutum ſuper mulum humanæ miſeriæ ſpectaculum factum toto illo perlongo itinere perduxit, cui & iuſſit nouus imperator effodi oculos, ſeu vulneribus ex ſuffoſione oculorum non curatis cum eius caput intumuiſſet vermibuſque ſcateret, graueolens, horribilis viſu, vt humanũ oſtentum expoſitus omnium oculis finê viuendi fecit, luens hic pœnas, ne æternas incurreret.

Anno 1600. Cùm ciuis quidam Groningenſis ob religionem Catholicam Monaſterij Weſtphal. exulans menſe Sept. Embrica rediiſſet, vltimo eiuſdem narrauit coram Reuerendo D. Nicolao Areſdorffio Aconenſi Epiſcopo & Suffraganeo Monaſt. Reuerendo P. Theodoro Buſæo Prouinciali Rheni, R. P. Ioanne Coppero Rectore Collegij & tertio ſacerdote de Societate, nobilibus item viris diuerſis huiuſmodi hiſtoriam, quam & alij probatæ fidei viri Embda venientes aſtruunt: F Ante aliquot ſeptimanas Embdæ fœmina quædam ex cõpoſitione & aptatione collarium quæſtum faciens publicam locabat operam, hanc dæmon in ſpecie adoleſcentis cum aliquot collaribus adiens, petit ea ſibi non vulgariter componi, neque cæruleo imbui colore (vt iam ſuperborum mos in Hollandia & aliis vicinis locis obtinuiſſe dicitur) ſed nouo inſolitoque modo colore rubro tincta aptari, cumque mulier negaret ſe huiuſmodi noſſe compoſitionem, ipſe partim ſcripto partim ad oculum demonſtrando informauit mulierem. Recepit igitur illa in ſequentem diem parata fore, quia citius expedire poſſe negabat, abiit adoleſcens, ſed media nocte, ſplendente luna conſtitit ante lectum poſcens collaria, mulier territa, grauius obiurgat, quod furtim media nocte auſus fuiſſet ingredi domum ſuam. Verùm maiore paulatim illam timore inuadente cum ſuſpicaretur quod res erat, Ieſum inclamat, nec mora, dæmon, vitro de feneſtra ſumpto integréque proiecto in terram euaſit. Ex illo tempore mulier ſalubriter ſtatuit non amplius collaria componere.

Anno 1589. 19. Martij HILDESIO ſcripſit vir & à doctrina & à pietate optimè armatus: in Bacchanalibus hic in pago quodam Catholico ſuperbus quidam Ruſticus dum è ſympoſio filiam cum cantharo pleno ad vxorem miſiſſet, filiaque G caſu cereuiſiam effudiſſet, ita commotus puellamque obiurgans eidem minatus eſſe dicitur quod eo veſpere eam adhuc verberaret, aut dæmonem in ſe intraturum. Sic igitur iratum plenus dum domum reuertitur continuo inſanire occipit, & ſecuri arrepta ita in domo ſua tumultuatur, vt liberi in plateam excurrentes vicinos inclamarent, quod patri deſperaturo, vt putabant, ſuccurrerent. Iam ferè connubia nox erat & plerique ruſticorum ſe domum receperant vt crapulam edormirent, itaque huiuſmodi clamoribus excitati partim ex ædibus ſuis lectiſque, partim è caupona proſilientes accurrunt & inſanientem domi ſuæ tumultuantemque accedunt, timore perculſi, vnus autem reliquis audacior, qui domum intrare non audebant, ſiue dæmon, inquit, ſiue mater eius ſis, in nomine Ieſu ad te ingrediar. Et his verbis ſubito in domũ irruens, iuxta obſeſſum ſecuri armatum ſe collocat. Et hic, inquit, in nomine Ieſu ſedeo, ferias me ſi audes. Tum obſeſſus ſecurim continere, toruum videre ac tremere, accurrunt interim alij ruſtici. Et vt probent num obſeſſus ſit, Dicas, inquiunt, Ieſus in corde meo, quod cùm proferre nollet, iterum, Dicas, inquiunt, Domine Deus pater cœleſtis. Sed ne hoc H proferre voluit. Poſtquam ergo tres viri quatuorve ſecurim illi ex manibus extorſiſſent, ipſéque aquam ad lauandas manus poſtularet, ruſtici ſtatim aquam benedictam adferunt, alij herbas benedictas & crucem ex illis factam porrigunt, quam ſtatim fregit, alij cæreum benedictum accendunt, iterúmque accendunt, ſed ſemper extinguit. Ruſtici itaque (quod crapula eos animoſiores reddidiſſet) certatim dæmoni inſultant, & minantur illi ſe in eas ipſum anguſtias deducturos tamque moleſtos illi futuros vt exire cogatur. Tum dæmon, Non diu, inquit, hic manebo: interim dum ſic à ruſticis obſeſſus tractatur, incipit bis vomitum reddere, tanto cum fœtore vt intolêrabilis aſtantibus videretur, vbi autem euomuiſſet, ad ſe reuerſus, Ieſus, inquit, in corde meo, & tamen de dolore, quem ex omnium membrorum concuſſione ſentiebat, conqueſtus, ad lectum deducitur. Necdum omnino conua-

A luit,& verum planè liberatus ſit adhuc neſcitur. Res accidit, autem pridie,aut ipſo die cinerum. Ita Catholici ruſtici ſemipoti in Bacchanalibus contra dæmonem potentiores fuerunt quam omnes hæretici prædicantes in generatione ſua quantumuis ſobrij& inani fide pleniſſimi.

Cùm Abbas MOYSES ſingulari pietate monachus cum ſanctiſſimo Abbate Machario diſputans verbum paulo durius atque liberius protuliſſet inconſideratè, pœnas illico dedit, nam malus dæmon à quo Dei permiſſu arreptus fuerat ventris fœcibus,quæ & ſecretam immundam eiectionem habere ſolent,humanoque ſtercore os faciemque ſubinde fœdabat, ſed Macharij precibus omnis illa dæmonis & agitatio & iniurioſa fœditas conquieuit.*Caſſ.collat.cap.27.*

Legitur *apud* Simeonem *Metaphraſten* de IACOBO Eremita non ſolum vitæ ſanctitate conſpicuo apud fideles ac infideles (de quibus multos ad veram fidem perduxit) ſed etiá maximis miraculis claro, qui totos 40. annos in ſolitudine ſolis herbis & radicibus vitam tolerarat, & nocturnis diurniſque horis continenter precibus vacarat. Huic inſidias ſtruens Sathar,
B fœminam locupletûm parentum filiam ingreſſus eſt,per eam nomen ſancti Iacobi prodit,parentes eam ad tugurium eius diu quæſitum adducunt exponunt filiæ miſeriam,vt quæ iam à 2c. diebus nihil cibi potuſve deguſtaſſet, & propriis manibus carnes ſuas diſcerperet.Orat pro illa ſanctus,dæmon ab ſcedit,Parentes veriti,ne breui reuerteretur, obſecrant ſanctum vt biduo ſaltem eam ſecum retineat,ille,ob ſanctitatem vitæ ſuperioris & miracula nimium ſibi confidens,conſentit. At Deus videns eum ſuæ imbecillitatis immemorem priſtinū ſuum auxilium ei ſubtraxit,permiſitque eum labi non ſolùm in ſacrilegam fornicationem,ſed etiam homicidium. nam pòſt lapſum reformidans ne puella ſcelus aliquando patefaceret, eam è medio ſuſtulit.Quo caſu commemorato Metaphr.ſubiungit,huius ruinæ nullam aliam fuiſſe cauſam,quam occultam monachi ſuperbiam.Perpendens verò Iacobus quá tetro ſcelere ſe inquinaſſet,in tantam deſperationem animi venit,vt cogitaret deſerta vita religioſa redire ad mundum: ſed clementiſſimus Deus memor laborum quos pro Chriſti nomine tot annis ſuſtinuit,diuinæ lucis radiis eius animum per alium quendam Dei ſeruum ita perſtrinxit,vt ſpe veniæ impetrandæ
C erectus ſeſe in peruetuſtum quoddam ſepulchrum ſubterraneum integro decennio vſque ad mortem abdiderit, noctu diuque cum aſpertima pœnitentia lapſum ſuum incredibili dolore animi aſſiduis lachrymis & tanta confuſione ſui deplorans,vt neque oculos in cœlum attollere auderet,nec cum vllo mortalium miſcere ſermonem, plenam ſui diffidentiam aſſecutus. Diſce hinc 1. ne vnquam in præterita ſanctitate confidas etſi miraculis ſit confirmata. 2. quam pernicioſa ſit ſuperbia. 3. ſi lapſus fueris ne animum deſpondeas. 4. occaſiones labendi fugere. Qui enim amat periculum peribit in illo.

* APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

DEMOCRATES iam ſenex aſcendens in arcem Athenis perquam anheloſus: Idem ſe facere dixit, quod vniuerſa ciuitas Athenienſium ſoleret. Nempè ſe magnum quidem ſpirare, parum autem valere. *Stob.ſerm.22.*

DEMOCRITVS dè ſincere dicebat in malum infamiam, eum qui cum ſuperiore contendit. *Stob.eod.ſerm.*

ANTISTHENES,quam Platonis ſuperbiam notare cuperet, fortè in pompa equum hinnientem frementemque aſpiciens ad Platonem verſus,ait: Tu profectò meo iudicio præclarus
D fuiſſes equus,eſt enim equus animal ſuperbiſſimum. *Bruſ.6 5.*

ZENO CITTICVS in quendam circa formæ curá ſtudioſiorē quam deceret virum, quum imbricem lentè ac circumſpectè tranſiret: Meritò, inquit, ſuſpectum habet lutum, in quo non poteſt ſeipſum vt in ſpeculo cernere. *Laërt.lib.7.cap.1.*

ARISTOTELES adoleſcentulū ſuperciliis ſublatis ſuperbientem conſpicatus,ſed nulla ſcientia præditum: Adoleſcentule, inquit,vtinam talis eſſem,qualis ipſe tibi videris: qualis autem reuera es,tales fiāt hoſtes mei. *Anton.in Meliſſ.a part.2.ſer.74.*

SOCRATES Alcibiadem intuitus ob diuitias inflatum,& ſuperbientem opibus prædiiſque,in quendam ciuitatis locum duxit eum,in quo ſuſpenſa erat tabula terræ circuitum complexa. Iuſſit igitur Alcibiadem Atticam in ea requirere,quam vt inuenit,ſua etiam prædia inſpicere præcepit,quæ cum Alcibiades nuſquam eſſe picta diceret: Cur igitur, Socrates inquit,ob illa ſuperbis,quæ circa nullam terræ partem exiſtunt? *Stob.ex Ælian.*

PLATO,quum aliquando conſcendiſſet equum,mox deſcendit, dicens ... vereri τὸ ἱπποτυφίας, id eſt, ne equeſtri faſtu corriperetur. Superbum animal eſt equus: & equitatio quiddam habet magnificum,parumque philoſopho dignum. *Laërt. lib. 3.*

Idem exhauriendam eſſe dicebat ex animis iuuenum falſam opinionem & ſuperbiam: ſicut aërem ex vtribus vtile quispiam infuſuri exhauriunt: ſecus enim inflatione & ſpiritu turgentes nihil admittunt. *Anton.ſerm de ſuperbis.*

ÆSOPVS à Chilone rogatus. Quid, faceret Iupiter? Excelſa, inquit,deprimit,extollit humilia. *Bruſonius lib.5.cap.5. ex Stobæo.* Idem, Comatulum iuuenem nimium affectato ornatu conſpicuum intuitus: Si te, inquit, tam exquiſitè comas virorum gratia,planè ludis operam, ſin mulierum, iniquus es, aut improbus, *Stob.*

PHOCIONIS Vxor interrogata, quam ob rem ſola ex aliis in conuentu non geſtaret ornatum aureum, dixit. Quoniam pro ornamento mariti virtus mihi ſufficit. *Stob.ſerm.72.*

EPICTETVS, Nulla debes aliena præſtantia gloriari. Equus quidem elatus, ſi de ipſo iactabundus diceret. Quam ſum egregius: ferretque vtique id tolerabile. At ſi tu dicas. Ne F
equum egregium poſſideo, nihil aliud quam de bono ſuperbis. Tuum autem quid eſt? Nempè ſolus opinionem vſus, quem ſi ſecundum naturam habueris,tum gloriare: ita demum enim de propria excellentia gloria. *In Enchiridio.*

LACONEM hoſpes, quem pridie declinauerat, poſtridie ſtragulis mutuo ſumptis ſplendidè excepit: at ille ſtragulis conculcatis dixit: Propter has heri ne ſtoreis quidem indormire licuit. Lepide riſit illorum morem, qui cùm ſint tenues,tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta ſupellectile: quod maximè ſolent in excipiendis hoſpitibus, in nuptiis aut alioqui ſolemnibus epulis. Porrò cùm ineptum ſit oſtentare tuas diuitias: quanto magis ridiculum eſt oſtentare ſupellectilem alienam,interdum ab vſurariis ſumptam? At Lacedæmonij non ſolùm oratores regum,verum ipſos reges ad ſua phiditia inuitabant, eam frugalitatem ſibi magno etiam honori futuram exiſtimantes. *Plut.in Lacon.*

DEMOCRITVS Phal.in hominem ſuperbum, & multo faſtu turgidum, dicebat altitudinem circumcidi oportere, ſenſumque relinqui. *Bruſ.lib.6. cap.5.*

ARTABANVS diſſuadens Xerxem ab expeditione contra Græcos: Vides, ait, vt prægrandia animalia fulmine Deus feriat,nec inſoleſcere ſinat: parua verò nihil lædat? Vides, vt magna ſæpè ædificia, magnaſque arbores huiuſmodi fulminum telas percutiunt? Gaudet enim Deus, eminentia quæque deprimere. *Herod.& Bruſ.lib.6.cap.5.*

THAIS glorioſo cuidam amatori, qui cùm multa pocula ſumpſiſſet commodato, diceret ſe velle illa confringere, aliaque parare: Perdes, inquit, quod cuique proprium eſt. Ambiguo ſermone notans commodatitia. Poterat autem intelligi, ſi conflentur, periret quod cuique poculo proprium eſt. *Eraſm.lib.6.apopht.*

PHILISTHION, Si videris, inquit, improbum in altum gradum euectum, magniſque opibus & fortuna exultantem, ſuperciliaque ſupra fortunam extollentem, eius celerrimam expecta mutationem: tollitur enim altiſſime, vt maiore caſu ruat. *Anton.ſerm.de ſuperbis.*

C. SVLPITIVS vxorem ſuam repudiauit, eò quod comam probe ornans,ex ædibus egreſſa eſſet,inquiens: Lex tibi meos vnius præfinit oculos, quibus formam tuam approbes: his H
ornamenta comparato, his eſto ſpecioſa: aliis velle videri formoſam, in ſuſpicione & crimine hæreat neceſſe eſt. Probè caſtigauit mores vxoris ſuæ Sulpitius, qui parauit ornatum vxoris eo ſpectare, vt aliis viris melius quàm marito placeat. *Eraſm.lib.6. Apoph.*

SOCRATES dicebat ſuperſtitionem ſuperbiæ tanquam parenti eſſe morigeram. Et ſanè omnis ſuperſtitioſus eſt ſuperbus: nec ſine ſuperbia prodierunt tot ſuperſtitiones falſæ ſententiæ circa religionem, & deteſtandi cultus à ſuperſtitione inuecti. *Stob.ſerm.22.*

IVLIA, Auguſti F. cùm vltra modum ſuperbiret omni corporis cultu, admonita à quodam, vt ſe ad paternæ fragilitatis exemplum componeret, reſpondit, Pater obliuiſcitur ſe Cæſarem eſſe,ego verò memini me Cæſaris eſſe filiam. *Ibid.*

DIOGENES, cùm vidiſſet Olympiam, & Rhodiacos quoſdam adoleſcentes pretioſis magnificiſque veſtibus amictos, cùm riſu inquit, hoc nihil eſt præter faſtum. Deinde cùm incideret in Lacedæmonios laceris ſqualentibuſque tunicis

ne conſiſtat. Hæc, inquit longè eſt alia ſuperbia. Vidit autem
A philoſophus ſuperbum animum non ſemper ſplendido & ornato illum veſtitu elucere, ſed in ſordibus etiam, dum homines eodem illo ſæpenumero viliſſimo veſtitu incedentes, hominum ex eo laudem ſuperbientes venantur. *Ælian. lib. 9. de var. hiſt.*

CHRISTIANORVM.

Vt ſuperbia,

—— vitium rebus ſolemne ſecundis,

Virtutumque ingrata comes, ——

etiam in conſpicuo ponatur, præclara Arſenij ſententia in medium adducenda. Nihil enim ei frequentiùs in labris, quãdocunque de ſuperbis mentio fieret, quàm, Superbi omnem ſibi ad cœlum viam præcludunt, haud ſecùs quàm, qui tranſverſum lignum, equis inſidentes, templo inferre conantur. Non minus eleganter *Hugo lib. 1. de anima:* Superbia in cœlo nata eſt, ſed velut immemor quà viâ inde cecidit, illuc poſteà redire non potuit, ita

Sequitur ſuperbos vltor à tergo Deus.

B *Ex Thom. Stapl. Dom. 4. Aduent. in Prompt. Mor. Beyerl. in Apop. Chriſtian.*

Quid autem EVAGRIVS? Percontanti, quid ſibi videtur ſuperbus animus, ſui pectoris arcanum reſerans; Vituris, inquiebat, ventilator, ciſterna aquis deſtituta, diuerſorium latronum. Hæc enim,

Sollicitum pectus curis flammantibus vrget,

Immanſueta, ferox, & amica neſcia pacis,

Neſcia quid pietas, quid ſit clementia, in omne

Sponte ſcelus præceps ruit, implacabile monſtrum.

Anton. ſerm. de Superbia. Beyerl ſuprà.

Nec virtuti tantùm, ſed & bonis moribus aduerſari hanc Chriſtianæ vitæ nouercam, aſſeruit Ioann. Climax, à quo profectum meminit præfatus *Anton. ſerm. eod. de Superbia.* Vt fures ſolem deteſtantur, ita modeſtos ſuperbi. Sic *Claudian.* in eandem pœne ſententiam:

Inquinat egregios adiuncta ſuperbia mores.

Idem ibid.

C At difficile eſſe eius laqueos effugere, qui ſemel in iis incautum pedem fixit, docuit idem ipſe, cùm diceret, Ægrè ſuperbiæ dæmonem à te repellis. Quidquid enim molitus fueris vt hanc detrahas, idipſum alterius ſuperbiæ futurum eſt initium, *Ibid.*

Verùm ne ſpiritualibus tantùm bonis aduerſari Superbiam exiſtimemus; videamus CONSTANTIVM Cæſarem. Rogabatur, quo tempore maximè decreſceret fortuna, & reſpondit, Creſcente ſuperbia. Ita non ſpiritualibus tantùm, ſed & temporalibus bonis inſidiatur. *Ex lib. Rer. memor. Beyerl. ſuprà.*

ISDIGERDAS Perſar. R. prælio contra Roman. ceciderat, quo intellecto, accurrit otiùs, tanquam quid ſibi accidiſſet ignarus, ac pacis cõditiones proponit. At vt erat animo elato, & cedere neſcio, ita Rom. Legatum compellabat: Non bello cedens, pacem amplector, ſed eam tibi lubens offero, quòd te omnium ſapientiſſimum cognoſcam, quos Rom. Imperium alit. Ita ſuperbus Rex, ne quidem tanta clade attritus, ad humilitatem redigi potuit. *ex Trip. Hiſt. Socr. l. 10. c. 15. Idem ibid.*

Benè itaque & præclarè ſenſiſſe LVDOVICVM XI. Gal. Regem fatemur, cuius illud prouerbium: Dedecus & detrimentum, comites ſunt ac pediſſequæ ſuperbiæ. *ex Phil. Comminæo in Comm. Geſt. Ludouici. Idem.*

D ☞ *Vide Locum de Luxu veſtium.*

HIEROGLYPHICVM.

In diuinis ſanè literis pro arrogantia atque ſuperbia Ceruix accipitur: quare *Pſalm.* 130. Impiorum conciſas ceruices legas pro indomita ſuperbia. *Pier. Var. lib. 32. p. 303.*

* SVPERBIÆ REMEDIA.

Eadem ſunt ex parte noſtra ſuperbiæ remedia, quæ humilitatis adiumenta, præcipua tamen ſunt hæc ſeptem.

PRIMVM eſt, Conſideratio ſuæ vilitatis & miſeriæ tum in animo tum in corpore; quæ tanta eſt, vt vtrumque nihil videatur aliud, quam omnis miſeriæ & mali lacuna: in corpus enim influit omnis miſeria corporalis, in animum, omnis ſpiritalis. Vnde meritò quiſque ſibi dicat illud *Eccleſiaſt.* 10. Quid ſuperbit terra & cinis.

SECVNDVM, conſideratio magnitudinis diuinæ, ad quam omnia ſunt inſtar nihili. Item perfectionis Angelicæ, & quam modica ſint omnia noſtra ad illorum excellentiam.

TERTIVM, Quam imperfecta ſint & vilia ex quibus ſuperbimus. Quid enim ſunt diuitiæ? Lutum, mixtura terræ & aquæ. Quid ſcientia; opinio. Fama; ventus, Gloria, fumus. Vita vniuerſa? vapor ad modicũ apparens: modica ſcintilla ad cõmouendum cor noſtrum. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri. *Iſa.* 40. Hæc etiam inſinuat. *D. To. art. 5. ad 1.* E

QVARTVM, omnia bona quæ habemus, eſſe Dei, gratis ab eo accepta, & precario poſſeſſa: vnde & aufert illa quando placet.

QVINTVM, ſuperbiã eſſe vitium diabolicum, & notam eorum qui ad ipſum pertinent, id eſt, ciuitatis diaboli, qui dicatur rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. *Iob.* 41. Vnde Apoſtolus *1. ad Timoth.* 5. vetat ordinari neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli: apertè inſinuans ſuperbiam eſſe diaboli vitium. E contrario verò, humilitas eſt virtus Chriſti, & eorum qui ad Chriſtum pertinent; de qua re *vide S August. lib. 14. de ciuit. Dei cap. 13.* vbi docet duas ciuitates, ſocietatem nimirum iuſtorum, & impiorum & duos ipſarum duces, Chriſtum & diabolum his notis potiſſimum, humilitate & ſuperbia, diſtingui.

SEXTVM, ſuperbiæ nocumenta; vt, quod Deus ſuperbis reſiſtat, ſuperbos diſperdat & humiliet: *Eccleſ.* 19. & plurimis F conſtat Scripturæ exemplis, quæ antè attulimus. Item quod diuinas inſpirationes impediat. *Vide Caſſianum lib.* 12. *cap.* 27. Tantum enim malum eſt ſuperbia, vt Deus ad illam curandam permittat interdum hominem cadere in alia peccata, vt agnita ſua miſeria humilietur. Vnde *D. Aug. loco citato.* Audeo, inquit, dicere ſuperbis eſſe vtile cadere in aliquod apertum manifeſtumque peccatum, vnde ſibi diſpliceant, qui iam ſibi placendo ceciderunt, ſalubrius enim Petrus ſibi diſplicuit, quando fleuit, quam ſibi placuit quando præſumpſit. Hoc dicit ſacer Pſalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.

SEPTIMVM, exercitium operum humilium: contraria enim contrariis optimè curantur. *Caſſ. ſupra cap. 32. & 33.*

Superſtitio.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA. *

SVperſtitio ſecundùm *Ciceron. lib. 2. de natura Deorum* nomen ſumpſit ab iis, qui pro ſuperſtite ſua prole immolanti erant in Diis precandis. Reiicit id *Lactant. lib. 4. inſtit. cap.* 28. & potius dictam vult ab iis, qui ſuperſtitem memoriam hominum defunctorum tanquam Deorum colebant, aut qui parentibus ſuis ſuperſtitibus, colebant imagines eorum domi, tanquam deos Penates. G

At neuter aſſignando nominis rationem adæquatè ſuppeditat definitionem, ac rationem rei: ille enim tantum ponit ſuperſtitionem in verorum Deorum nimio cultu, iſte autem tantum in cultu falſorum Deorum: cùm rectiùs *D. Thom.* vtrumque comprehendere doceat ſuperſtitionem, & cultum Deo aliter quam oporteat, & etiam illi cui non oportet exhibitum. Priorem aptius: videtur ſignificare vox Græca ἐθελοθρησκεία, *Coloſſ.* 2. poſteriorem δεισιδαιμονία *Act. 17. & 25.* illa enim voluntarium cultum, hæc autem timiditatem dæmonum ſonat.

Lucretius, quem refutat *Iſidorus,* vt Epicureus, omnem religionem ſuperſtitionem exiſtimans, ſuperſtitionem dictam, putabat de inani illo ac ſuperfluo timore ſuperſtantium rerum cœleſtium, & diuinarum quæ ſuper nos ſtant.

Sanè etiam apud *Ciceronem* ſuperſtitionem aliquando pro religione vſurpatam, obſeruat *Lorin. in cap. 17. Actor.* quod mirum non eſt, cùm veritate aliquando ſuperatus ſatis fateatur, ſuam religionem nihil eſſe aliud quam ſuperſtitionem, vt H conuincit *D. Aug. l. 4 de Ciuit. Dei c. 8. Etymol. cap. 3.* vtpote quod ſuperflua aut ſtatuta obſeruatio, aut quod à ſenibus vſque ad delirium ſuperſtitibus profecta ſit.

Nonius Marc. aliam habet, indè petitam, quod ſuperſtitioſi præ cultura Deorum à cæteris curis ſuperſedeant, ſicut & religionem à relinquenda aliarum rerum cura pro vno Dei cultu nonnulli deriuant.

Definitur autem à *S. Thoma* 2. 2. q. 92. *art.* 1. eſſe vitium ſecundum exceſſum Religioni oppoſitum, eo quod cultum afferat, vel ei cui non oportet, vel eo modo quo non oportet. Quamuis enim in religionem non peccetur exceſſu cultus diuini ſecundum quantitatem abſolutam, quia vt dicitur *Eccleſiaſt.* 43. Glorificantes Dominum quantumcunque potueritis, ſuperualebit adhuc. Et infra, Exaltate eum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude. Peccatur tamen exceſſu ſecundum quantitatem proportionis: proportio enim debita duo includit

includit. Vt non incolatur, qui coli non debet, ſiue vt non A ſuperinducatur creatura pro creatore, aut cum ipſo colenda; & ne cultus exhibeatur quem exhibere non oportet, ſiue ne ſuperinducatur præter voluntatem eius qui colitur voluntate colentis, cultus aliquis: quiſq; enim Deus, vt benè obſeruauit Auguſtinus, eo colendus eſt modo, quem ipſe præſcripſerit.

* EIVS PARTITIO ET SPECIES.

Duæ ſunt ſpecies ſuperſtitionis in quas ea immediatè diuiditur; ſcilicet ſuperſtitio cultus indebiti, ſeu incongrui, & ſuperſtitio ratione rei cultæ, illa eſt cultus peruerſus veri Numinis, hæc eſt cultus falſi. Dupliciter enim in cultu excedi poteſt; vel enim aſſumitur id, quod non congruit vel exhibetur ei, cui non congruit, vti initio huius loci traditum eſt, vbi etiam nomina inſinuantur, quibus eæ ſpecies diſtinguuntur.

Rurſus ſuperſtitio cultus incongrui diuiditur in ſuperſtitionem cultus falſi, & cultus ſuperflui.

Cultus falſus dicitur vel ratione falſæ ſignificationis: vt ſi quis Deum colere vellet cæremoniis Iudaïcis, quæ ſignificant Chriſtum venturum: vel quia imitatur & ſimulat verum cul- B tum, cùm non ſit; vt ſi quis falſis miraculis vel teſtimoniis doctrinam fidei confirmare vellet, vel falſas reliquias proponeret. Item ſi quis mutaret formam vel materiam ſacramentorum, præſertim Euchariſtiæ, animo colendi Deum. Sic hæretici huius temporis ſuperſtitionem falſi cultus admittunt in ſua cœna: profitentur enim ſe imitari Chriſtum, & eius inſtitutum ſequi, cùm ſuas inuentiones, ſuaque omnia pertinaciter ſectentur.

Superſtitio ſuperflui cultus eſt, cùm præter Eccleſiæ morem ponitur religio in quibuſdam circumſtantiis vel rebus, in quibus non eſt ponenda; vt in numero, colore, ſitu, v.g. vt tot ſint candelæ, non plures; tot orationes dicantur, non plures, vt cera potius ſit alba; quam flaua, &c.

Superſtitio ratione rei cultæ diuiditur in tres ſpecies, iuxta *D. Thomam*, idololatriam, diuinationem, & obſeruantiam ſuperſtitioſam, vel enim colitur diabolus, vt honoretur tanquam numen, & hæc eſt idololatria: vel vt aliquid occultum reuelet, & ſic eſt diuinatio: vel vt iuuet, & dirigat in operando, & ſic eſt ſuperſtitio vanarum obſeruationum.

Vbi aduerte Magiam debere referri ad ſuperſtitionem vanarum obſeruationum, ſi omnes ſuperſtitiones his tribus ſpe- C ciebus complecti velimus: propriè tamen loquendo diſtinguitur à variis obſeruationibus tanquam aliquid deterius. Itaq; ſi hoc nomen vanarum obſeruationum ſtrictè ſumamus, erunt quatuor ſpecies ſuperſtitionum, ratione rei cultæ. & magia quartum locum obtinebit.

SVPERSTITIONIS ACQVISITIO.

HVC

INVENTORES SVPERSTITIONIS.

Qui Deorum ſimulacra inſtituêre, & metum Deorum hominibus ademerunt, & errores addiderunt, inquit *Varro apud D. Aug. lib. 4. cap. 9 de Ciuit. Dei.*

MICHA Ephraimita matri ſuæ ſurripuerat clàm mille centum argenteos numos: quos cùm illa perdidiſſet, Domino deuouerat. Ille vrgente conſcientia matri peccatum ſuum faſſus, pecuniam reddidit. Mater cùm pecuniam conſecraſſet, ducentos inde numos fuſori dedit, ex quibus ille ſignum ſculpſit, & ſimulachrum conflauit. Atque ita Micha in ædicula ſua ephod fecit, & lares: vnumque filiorum ſuorum ſacris ini- D tiauit, vt eo ſacerdote vteretur, viuebant enim eo tempore (ante Iudices) Iſraëlitæ ſuo quiſque arbitratu. Cùm autem Leuita quidam, generis Iudaici, è Bethlehem profectus, Michæ domum veniſſet, annuo ſtipendio ab eo in ſacerdotem fuit ſuſceptus Paulò pòſt cùm Dan tribus cum 600. hominibus Laim vrbem occupatum proficiſceretur: exploratores, quia in Michæ domo ephod & lares eſſe didicerant, ſuis re indicata, perſuaſerunt vt per vim & ephod & ſimulachrum auferrent. Expugnata Lai, eam Dianam vocarunt, & ibi ephod cum ſimulachro erexerunt, & Ionathan Gerſon filius, Moyſis nepos, cùm filiis ſuis ſacerdotium obtinuit in tribu Dan, vſque ad tempus captiuitatis, quamdiu templum Siluntę fuit. *Iudicum cap. 17. & 18.*

Quidam volunt MERCVRIVM primum inſtituiſſe, quibus ſacris Dij colerentur.

DIEVMVS prodit in libris enarrationis Pindaricæ, Meliſſea Cretenſium Regem Diis primùm rem obiiſſe diuinam, ac ritus nouos ſacrorumque pompas introduxiſſe. Huius porrò filias Amaltheam & Meliſſam, quæ Iouem puerum caprino E lacte & melle connutrierint. Vnde datum mythicis locum confingendi, aduolaſſe apes, atque os puerile ſucci blandiſſimi liquore colliniſſe. Meliſſam verò Magnæ matris ſacerdotem fuiſſe inſtitutam primam: vnde propagatum mox, vt quibus eadem iniungeretur ſacerdotij functio, Meliſſæ item dicerentur. *Lactant. 1. Inſtit. Cal. lib. 12. cap. 32. cap. 1. & l. 2. c. 3. Antiq. Lect.*

Diod. lib. 4. Æthiopes primos Deos coluiſſe autumat, Ita ſcribens: Aſſerunt autem Deorum apud eos cultum primitùs adinuentum, ſacra inſuper, pompas, celebritates, aliaque quibus Diis honores impenduntur, ab eis fuiſſe reperta Æthiopum proinde ſacra Diis admodū grata eſſe Homerus teſtatur, qui in ſua Iliade Iouem reliquoſque vna Deos introducit in Æthiopiam, tum ad ſacra, quæ eis de more fierent, tum ad odorum ſuauitatem commigrantes.

Primi omnium Ægyptij, *auctore Herod. lib. 2. & Strab. lib. 17.* Diis & aras, & ſimulacra, & delubra ſtatuêre, ſacrificiaque curarunt, rituſque eos deinde peregrinis commonſtrarunt. Nempè cùm in Iudæa veri Dei cognitio haberetur, ſtuduit F aſtutiſſimus dæmon, vt ex finitimis Ægyptiis fœdiſſima & abſurdiſſima promanarent idolomania, Idem duodecim Deorum nomina primò commenti ſunt. Quæ omnia planè arguunt, eos ab Æthiopibus eſſe oriundos, qui horum omnium fuerunt auctores, vt tradit. *Diod. Sab. lib. 3. Enn. 1.*

Primùm poſt Deos in Ægypto regnaſſe ferunt Menem, qui populos colere Deos, ſacraque his facere, menſas inſuper & lectos ſternere docuit, deliciis aſſuefacientem, & cultiori vitæ. *Diod. Sic.*

DEVCALION Deorum primus templa ædificauit, & ciuitates condidit, vt ait *Apollon. lib. 3.*

ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηοὺς,
ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

Eius ætate propter hominum ſcelera peruulgatum illud diluuium in terra Græca accidit.

Euſeb. in præfat. Chron. ſui auctore, Cecrops Diphyes primus omnium Iouem appellauit, ſimulacra reperit, aram ſtatuit, victimas immolauit, nequaquam iſtiuſmodi rebus in Græcia vſquam viſis. Primus Atticæ Rex fuit, & æqualis Moyſis. Alij Telchinibus Rhodiis, alij Hetruſcis hoc tribuunt. *Cal. lib. 9.* G *cap 10. A. L. & lib. 29 cap. 24.*

ORPHEVM Thraca proditur memoriæ Teletas Deorum excogitaſſe primum, itemque ſcelerum expiationes, morborum medelas, prætereaque iræ diuinæ auerruncationes. *Cal. lib. 18. cap. 23. A. L. ex Diod. & Lact.*

Primus omnium ex Phœnicia, CADMVS Agenoris filius myſteria & ſolemnitates Deorum Græciæ tradidit, ſimulacrorum conſecrationes, etiam & hymnos, deinde ex Thracia Orpheus. *Euſeb. lib. 10. de Præpar. Euang.*

MIDAS Gordii filius Phrygiæ Rex, ab orpheo ſacrorum ſolemnibus initiatus, Phrygiam totam religionibus impleuit. *Iuſtin. lib. 11.*

LYCAON Pelaſgi F. Arcadum Rex, auctor fuit humanarum victimarum, infante mactato ad Lycæi aram: quare in lupum inter ipſa ſacra mutatus dicitur. *Pauſ. in Arcad.*

Myſteria apud ELEVSINEM terræ Atticæ duorum generum celebrabantur, Magna & Parua. Cereri ſacra erant Magna, Proſerpinæ Parua. Ab Athenienſibus petebat Hercules, vt initiari liceret. Lex id vetebat, qua cauebatur, ne peregrinis impartirentur myſteria. At illi & viri præſignem admirati H virtutem, & omnium capacem animum, ſimul etiam amicitia permoti, quæ vetus ferè ciuitati cum eo intercedebat, ſimul quod Iouis F. eſſet, dicereturque, ne quid abnuerent, cui nil negatum vellent, rationem inierunt, qua nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus comporem voti Herculem facerent. Protinus namque Parua inſtituêre myſteria, quibus & illum initiarunt. *Cal. lib. 16. cap. A. L.*

ROMVLVS Romanæ conditor vrbis, cum legibus armiſque vrbem muniuiſſet, ne religio in benè inſtituta ciuitate deeſſet, collegium fratrum Aruaium, & vndecim in eo fratres conſtituit ſacerdotes, quorum inſigne fuit Spicea corona alba infula alligata, quam, dum operantur ſacris, ſingulos geſtare more ſolemni decebat. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26.*

Fama eſt, ROMVLVM Regem Rom. ignem primùm conſecraſſe, virgineſque legiſſe, quas Veſtales vocant. Alij tribuunt id Numæ. *Plut. in Romulo.*

Magnum

Magnum eſſe pietatis nomen Nvmæ Pompilij Sabini, Pō-
A ponij filij, qui Romæ ſecundus à Romulo regnauit, niſi ſtultitia verius quam iuſtitia, ſuperſtitio, non religio, habendus ſimulator en dæmonum cultus. Fuit is autor, vt Martia ciuitas & ad id tempus rei bellicæ addicta aris & ſacellis dæmonū addiceretur. Dignus ſenex, qui meliora voluiſſet. Nemo tenacio cuſtos fuiſſet religionis, quippe qui hoſtium acceſſu repentè nunciato: Ego, inquit, ſacrificabo. Ædem veſtæ cōfecit, virgines Veſtales elegit: Flamines tres, Dialem, Martialem Quirinalem. Deinde Salios Martis ſacerdotes, exin Pontificem maximum: & vt ſcribit Plinius ſeptimum collegium ſingulorum inſtituit. Iani templum erexit, pacis & belli ſignum, quod bello foret apertum, pace verò clauſum. Annum præterea diuiſit in menſes duodecim: primis duobus, Ianuario ſcil. & Februario ſuperadditis, primaſque Romæ leges primus ſanxit: de quo referunt hiſtoriographi, nihil fuiſſe libertatis, quod apud ſuos non exercuit. *Sab. lib. 1. cap. 6. ex Plut.*

Poſtquam Imper. Heliogabalvs venit Romam, dato ciuibus congiario, ſpectaculiſque omnifariam editis, templum ſuo
B Deo maximum pulcherrimúque in palatio erexit, vbi quotidie Hecatomben & ouium vim mactabat ingentem, odoribus in aram congeſtis, multas optimi vini amphoras infundebat, vt paſſim vini cruoriſque riui fluerent, agitabantq; choros circa aram, vnaq; Phœniſſæ mulieres ſaltantes cymbala quatiebant ſenatu & equeſtri ordine in concionis modum circumfuſo. Adortus inde eſt Martis typum, & Veſtæ ignem, & Palladiū, & Ancilia & omnia Romanis veneranda in illud transferre templum, ne quis Romæ Deus, niſi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea Iudæorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianorum deuotionem, illuc transferendas, vt omnium culturarum ſecretum Heliogabali ſacerdotium teneret. Sacra P.R. ſublatis penetralib. profanauit. Ignem perpetuum extinguere voluit, & omnes in toto terrarum orbe religiones, vt Heliogabalus Deus vnus vbiq; coleretur: & in penum veſtæ, quod ſolæ virgines, ſoliquePontifices adeunt, irrupit pollutus. Signum tamen, quod Palladium eſſe credebat, abſtulit, & auro fictū in ſui Dei tēplo locauit. Matris etiam Deum ſacra accepit. & adeò debacchatus eſt, vt typum eriperet, & alia ſacra quæ penitus habebantur condita. Omnes ſanè Deos ſui Dei mi-
C niſtros eſſe aiebat, cùm alios eius cubicularios appellaret, alios ſeruos, alios diuerſarum rerum miniſtros. Cædit & humanas hoſtias, lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris per omnem Italiam. Inde eò proceſſum eſt, vt vxorem ſuo quæreret Deo ſtultus adoleſcens, primoq; illi nomini coniugis palladem admouit, mox negans belligeram Deo conjugem cordi, eſſe, alteram quæritare. Lunæque ſimulacrum eſt eius iuſſu templo illatum, quod Dido, quæ & ipſa fuit Phœniſſa, cùm Carthaginem conderet, ſacraſſe dicebatur. Afri Vraniam vocabant, Phœnices Aſtroarchem: ac tum demum id connubium conuenire teſtatus eſt. *Sab. lib. 6. En. 7. ex Lamp.*

Tvisco primus Rex Germanorum, lucos & nemora, in quibus res diuina fieret, conſecrauit. Arbitrabatur cœleſte numen pro magnitudine ſua nec parietibus cohiberi, nec in vllam humanioris, vultuſve fluxæque rei ſpeciem adſimulari debere. Manent adhuc Germanis à luco, quem *Bald*, dicimus, *Balfart. Ballen. Ballengeben*, denominata, deductaque priſcæ ſuperſtitionis vocabula: illud celebrem ob religionem conuentum, hæc ad ſacras ædes ſalutatum ſuperos proficiſci ſignificant. *Auent. lib 1. Annal.*

Mahometvs Arabs, Saracenicæ auctor perfidiæ, tertius
D (quod impio ore jactat homo ſceleratiſſ.) à Moyſe & Chriſto Opt. Max. cœlo miſſus legiſlator, duobus vocabulis librū ſuum nuncupauit, Alcorani ſcilicet, & Alfurcani Alcorani nomen habet, à lectione: Alfurcani verò, à diſtinctione: ſiue quod vetus teſtamentum à nouo, nouum à ſeipſo, ab vtroque doctrinam ſuam diſcrepantia cœlitùs, vt gloriatur, ſibi tradita diſtinguatur: ſiue quod verſus non vno tempore omnes, ſed diuerſis aſſumptionibus diſtinctos acceperit. Nonnulli à redemptione Alfurcanum dictum contendunt, propterea quod iræ diuinæ ſubtrahat eos, qui iuſſa ipſius exequantur. *VVidmeſtadius.*

Instavratores Svperstitionis.

Ancvs Martivs poſt Tullum Rex creatus, Numæ imitatione ſacrorū vſum continuis bellis penè obſoletū, reuocauit, eorundemque ritus in publico propoſuit. In partem fori tum primum locati ſunt, verum quia nondum tabulæ æneæ erant in vſu, in quernis excidēdos rex curauit. Liuius in albo relatos credidit. Sacris per hæc in priſtinum ſtatum reſtitutis, otioſam multitudinem Ancus in agros dimiſit, laudateque palàm dili-
E gentem agricolam, ſegnem & inertem corripere. *Sab. l. 4. En. 2.*

Sub Iosina Rege Scoti a duobus Philoſophis Hiſpanis tempeſtate in albionem eiectis ab Ægyptio ferarum cultu ad Deum cœli adorandum traducti fuēre. Cæterùm Fynnanus cùm patri in regno ſucceſſiſſet, vt Deorum ſimulacra reſtituit, ſic cui quiſque vellet Deo litare poteſtatem conceſſit. Durcerglios (quos Romani Druydas appellauēre) ſacrorum præſides & interpretes ex tota gente delectos, Græcæ diſciplinæ peritos, in Mona inſula inſtituit: principem illis dedit, cui honoris cauſa ignis præferretur. *H. Boëth. lib. 2.*

Ismanvel Perſarum Rex, cum armis plurimum poſſet; tum religionis ſpecie multos mortales in ſui admirationem traduxit, is originem ſuam ad Allem & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius nomine Fatiman vxorem duxerat. Porrò autem poſt Mahumetis mortem, cùm illi in principatu ſucceſſiſſet, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim ſuſtulit, non pauca etiam adjecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur: ſic factum eſt vt dum quidam Mahumetis, qui-
F dam verò Allis diſciplinam ſequerentur, Mahumetis ſecta in duas partes diuiſa, gentes religione diſſidentes, odiis etiam, quod conſequens erat, diſcinderet. Perſæ namque, qui Allem ſequuti fuerant, reliquos Mahumetis diſciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à conſortio ſuo repellebant. Arabes contra Perſas, vt deſertores, atq; legis diuinæ corruptores, deteſtabantur. Alle verò e medio ſublato, Hocem illius filius dignitatis atq; nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno namq; periit. Alius deinde illius frater eodem nomine diſciplinam eandem vſque ad extremum ſpiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuēre quos Perſæ viros diuinos, atque Deo propter egregiæ religionis & pietatis ſtudium valdè caros arbitrantur. Vnus tamen qui plurimum inter omnes excelluiſſe putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Poſt horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obſcuritate latuit: Homaris diſciplina, qui Mahumetis religionem ſummo ſtudio conſeruauit, inuiolata permāſit: donec tandem Sophi, Muza Caimi ſtirpe propagatus, cùm primum ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, G quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem demonſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darent, euenit, vt Allis decus e tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerāt, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinque gradibus diſtinctos, eo artificio vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegēdum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab aliis Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorum, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmaël Aidami filius, qui Sophi nepos extiterat, variis caſibus exercitus, & ſapientiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſſimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multaſque victorias adeptus, imperij fines latiſſimè protulit, & cum Selymo Turcar. Imp. conflixit, ad eaſque tandem opes peruenit vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cùm ditionis H amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & aliis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterentur, operam enixè dedit. *Oſor. lib. 9. rer. Em.*

Magistri Svperstitionis.

Hæretici, vt a vera religione deſciſcunt, Impij vt eandem nouis commentis inficiunt, Superſtitioſi ſunt cenſendi.

Qvi

Populi, Ciuitates.

Ægyptii diuinarum rerum ſtudioſiſſimi fuerunt: vnde Macrobius Ægyptum vocat artium matrem.

Legimus in Ramoth Galaad vnctum eſſe in Regem Iehu, qui Achab ſubuertit domū. In hac vrbe trans Iordanē in poſſeſſione tribus Gad idolum conſecratū fuit, quæ habitabatur

A à ſacerdotibus, & fugitiuorum ciuitas, fuit. Hæc trans Iordanem habitanti Iſraël principium idololatriæ & malorum omnium fuit: & qui primi peccauerunt, primi ab Aſſyriis capti ſunt. *Hieron. lib. 2. com. in Oſe. cap. 6.*

HETRVSCI Romanæ ſuperſtitionis magiſtri fuerunt: ad quos ſex patriciniorum filij ſingulis annis religionis addiſcendæ ergo mittebantur. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

Reges.

SALOMON Iudæorum Rex, ædificauit fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui eſt contra Hieruſalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. 1. *Reg. 11.*

HIEROBOAM Iſraëlitarum tyrannus fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. 1. *Reg. 12.* Eius exemplum imitati Iſraëlitæ, ædificauerunt & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam.

Scribit *Diod. Sicul. lib. 1.* ERECHTHEVM Ægypti in maxima annonæ penuria Athenienſibus frumenta attuliſſe. Quo beneficio affecti, eum Regem ſibi Athenienſes elegerunt. Ille ceremonias & myſteria Cereris Eleuſina ab Ægy-

B ptiis tranſlata Athenienſes docuit.

IANVS in Italia primus Diis templa fecit, ritusque ſacrorum inſtituit. Idcircò in ſacrificiis præfationem meruit perpetuam. *Macrob. lib. 1. Sat. cap. 9. ex 1. lib. Xenon. rer. Ital.*

FAVNVS Latinorum Rex, quo tempore Pandion regnauit Athenis, religionem & Deorum immortalium metum Italis gentibus introduxit vt ait *Lactantius in l. de Falſa relig.* cum ante illum parua omninò aut nulla eſſet religionis in Italia cognitio. Fama eſt, hunc Faunum Satyrorum ac Faunorum fuiſſe patrem, ſororemque habuiſſe Faunam, vel, vt alij maluerunt, Fatuam. Habuit filium Sterculum, qui primus agrorum ſtercorationem inuenit, & idcirco inter Deos fuit relatus. *Nat. Comes Mithol. lib. 5. cap. 9.*

PHEGOVS, frater Phoronei Argiuorum Regis Iunior, cum eſſet mortuus, ad eius ſepulchrum templum eſt conſtitutum, in quo coleretur, vt Deus, & ei boues immolarentur. Credo, honore tanto ideo dignum putarunt, quia in regni ſui parte, quam à patre obtinuerat, ſacella conſtituerat ad colendos Deos & docuerat obſeruari tempora per menſes atque annos quid eorum quatenus metirentur atque numerarent. Hæc in

C eo noua mirantes rudes adhuc homines, morte obita Deum eſſe factum, ſiue opinati ſunt, ſiue voluerunt. *Auguſt. lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 3.*

MAINVS Scotor. Rex tertius, vt populum ad religionem moueret, priſcis ſacris nouas quaſdam ſolemneſque ceremonias ſuperaddidit peragendas, vt immanibus ſaxis variis in regionis locis (vt res expoſcebat) in coronam admotis, eorumque maximo ad meridiem porrecto, cuius pro ara foret vſus, victimæ ibi Diis immortalibus ſacrificium cremarentur. Inſtituit & Dianæ menſtruum ſacrum, quam nemorum & venatorum, tum populus deam habebat tutelarem. Eò fiebat, vt Lunam, poſteaquam cum Sole coiuerat, primum à ſe proſpectam quiſque precariis quibuſdam verbis venerando ſalutaret, inoleuitque profana conſuetudo diutiſſimè inter poſteros. Sacerdotes inde ad ſacra exequenda à rege dicti, quorum poteſtati ſacrorum iura ſubiiciebantur: ſalariumque illis ex Diis oblatis conſtitutum. Multa alia ſacra ſolenneſq; ceremoniæ, prout antiquis Ægyptiorum codicibus fuerant inſtitutæ, gentili more vt peragerentur, auctor fuit. *H. Boeth. lib. 2.*

D IVLIANVS APOSTATA, cum paucos Chriſtianos ad ſacrificandum Diis impellere poſſet, ad Iudæos acceſſit. Eos vero ſe immolaturos abnuentibus: niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis reſtitui iuſſit: idque opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. Cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exuſtis, locum inacceſſum fecerunt: atque ita à templi reædificatione ceſſatum, *Sigon. lib. 6. Imp. Ital.*

Legiſlatores.

LYCVRGVS non in politicis tantum, verum etiam in religionis negotiis Lacedæmonios inſtituit. Nullam tamen Deorum imaginem in vrbe eſſe voluit, quod immortalibus mortales ſpecies tribuere nefas eſſe duceret. *Alex. lib. 2. c. 22. ex Plut. Lycurgo.*

Patres.

CAMBYSES Perſarum Rex, Cyro filio ad auum Aſtyagem Medorum Regem ituro hæc imprimis mandata dabat, vt nihil vel publicis vel priuatis rebus ageret, niſi ſacris peractis, Deorumque voluntatibus per magiſteria perceptis & cognitis, quid agendum, quid non agendum explorarent. Humanum enim genus erroribus plenum eſt. At Dij cum ſempiterni ſint, cumque omnia norint, præſentia, præterita, & futura, adſunt conſultationibus hominum, quibus propitij ac beneuoli fuerint: ſigniſque oſtendunt, quid facere, quid ve abſtinere oporteat. *Xenophon. lib. 1. Pædia.*

Præceptores.

CHIRON CENTAVRVS Achillis præceptor, hæc ſuo diſcipulo præcepta dabat:

——μάλιστα μὲν Κρονίδαν
βαρύοπα στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν
θεῶν σέβεσθαι.
ταύτας δὲ μή ποτε τιμᾶς
ἀμείρειν γονέων βίον πεπρωμένον.

hoc eſt, Primum omnium Deos timendos: deinde parentes honore eſſe afficiendos. *Pinda. Pith. Ode 6.* F

Mulieres, Matres, Vxores.

Cuncti Feminas ſuperſtitionis Duces & auctores eſſe exiſtimant. Eæ enim ſunt, quæ viros ad Deorum cultus, ad dies feſtos, ad venerationes, ad preces inuitent amplius. Rarumque eſt, vt vir quiſpiam ſine vxoribus ſolus degens, talis reperiatur *Strabo. lib. 7. ex Menandro.*

SALOMON Iudæorum Rex, cum ſeptingentas vxores duxiſſet atque inſuper trecentas Concubinas addidiſſet: vt earum nonnullis morem gereret, ſpreto veri numinis cultu, ad idololatriam, plus libidini, quam Deo tribuens, tranſiuit. Ex propter ereptum eſt filio eius Roboamo regnum decem tribuum, & datum Hieroboam ſeruo ſuo. 3. *Reg. 11. & 12.*

ACHAB Rex Iſraëlitarum, illecebris Iezabelis vxoris, Sidoniorum Regis F. Baal adorauit, & propoſuit ei aram in templo, quod ædificauit Samariæ, & plantauit lucum 3. *Reg. c. 16.*

OCHOZIAS Iudæorum Rex, Athaliæ matris, Achab Regis filiæ, ſuaſu, idola coluit, & cum Ioram Achab F. Iſraëlitarum Rege contra Hazaëlem Syriæ Regem profectus, Ioram in acie vulneratum videns, à Iehu necatus fuit. 2. *Paral. 22.*

OSIRIDIS pudenda euulſa cum nullus ex cædis conſciis G penes ſe eſſe vellet, in Nilum fuere proiecta. Ab Iſide poſtea non minori honore, quam reliquæ partes, fuerunt ſepulchra condita. Quapropter Græci cum Orgia ſacraque Bacchi ex Ægypto tranſtuliſſent, huic quoque portioni honores impenderunt, eam in ſacris ac cæremoniis Phallon appellantes. *Diodor. lib. 1. cap. 2.*

Aſtrologi.

Ex Aſtrologiæ ſinu profluxiſſe ſuperſtitionum omnium vanitates, locupletiſſimus auctor *Varro* teſtatus. *Cælius. lib. 9. cap. 20. A. L.*

Hæretici.

☞ *Ex Tit. Hæreticorum huc pleraque.*

EVSTATHIVS Macedonianus hæreticus ſub Conſtantino ſuperſtitioſas multas & abſurdas & alienas à legibus Eccleſiaſticis obſeruationes introduxit, nuptias damnauit: & in ædibus eorum, qui honeſtè etiam matrimonio coniuncti viuerent, preces dicere detrectauit. Sed & presbyteros coniuges tanquam pollutos præ ſe contempſit. Dominicis diebus ieiunauit, Eccleſiaſticos cœtus in domos vbicunque velle coëgit: H ac conceſſit, vt qui Eccleſias auerſarentur, domui communicarent. Diuites in vniuerſum à regno Dei excluſos pronunciauit. Carnibus veſcentibus damnauit, veſtitum proprium mutauit: cumque habitu philoſophico ipſe vteretur, etiam ſectatores ſuos peregrino cultu vti iuſſit. Nuptias etiam, veluti Montanus, ſoluit: & effecit, vt maritos ſuos mulieres vltrò relinquerent: poſtea autem cum ſe cõtinere minus poſſent, in adulterij & fornicationis peccatum inciderent. Quin & hoc mulieribus quibuſdã prætextu religionis perſuaſit, vt capita tonderent, ac more virorum veſtitæ incederent. Quorum omnium gratia, Synodus vicinorum Epiſcoporum Gangris Metropoli Paphlagonum congregata, Euſtathium depoſuit, & dogma atque obſeruationes eius anathemate damnauit. Cum quidem & Epiſcopus Cæſarienſis, antea eum depoſuiſſet, quod contra leges Eccleſiaſticas ſtolam indecentè geſtaſſet. Sunt tamen, qui non Euſtathiũ ipſum, ſed diſcipulos ſuos tales obſeruationes tradidiſſe affirmant. *Socr. lib. 2. cap. 43. Soz. lib. 3 cap. 14.*

Paſtores

Paſtores.

A In Azania Phrygiæ (cuius mentionem facit *Strabo. lib. Geograph. 12.*) cum frequentes eſſent villæ rusticorũ, orta ob ſterilitatem agrorum fame, collecti paſtores tem diuinam fecerunt fertilitatem a Diis petentes. Cæterum cum Dii non audirent illorum vota, perdurarétque agrorum ſterilitas Euphorbus è paſtoribus quidam nouum ſacrificij genus excogitauit. Immolauit enim ὑβερίτ καὶ ἐχῖν, quod Phrygum lingua ſonat, vulpem & echinum. Hac hoſtia placatis Diis, agri feraces eſſe cœpere. Quod vbi finitimis paſtoribus eſſet cognitum, Euphorbo ſacerdotium & imperium detulerunt. *Eraſmus, ex Stephano.*

QVEMODO.

☞ *Ex loco Aſtutiæ, in Religione ſua propaganda, contraria impugnanda, huc multa transferri poterunt.*

Scriptis.

SOPHOCLES in tragœdia quadam ſua de myſteriis Eleuſiniis ita ſcribit:

——— ὡς τρισόλβιοι

B κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη

μολῶσ' ἐς ᾅδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ

ζῆν ἐστὶ, τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά.

Quibus verſibus multos vana ſuperſtitione impleuit, tanquam initiis horum ſacrorum, quamuis ſceleratiſſimi eſſent, ſanctiores Diſque gratiores effici poſſent. Rectius Diogenes, cum ſimile quid audiuiſſet, Meliore ergo conditione erit Patæcion fur, quia initiatus eſt, quam Epaminondas Thebanus, vir cætera optimus, niſi quod non eſt myſteriis iſtis imbutus? *Plut. in lib. de Audiendis Poëtis.*

Ingens beneficium M. VARRO iactat præſtare ſe ciuibus ſuis qui illos doceat, non ſolum Deos, quos coli oporteat à Romanis, verum etiam qui ad quemque pertineat. Quomodo nihil prodeſt, inquit, hominis alicuius medici nomen formamque noſſe, & quod ſit medicus ignorare: ita nihil prodeſt ſcire, Deum eſſe Æſculapium, ſi neſcias cũ valetudini opitulari: atque ita ignores, cur id debeas ſupplicare. Hoc etiam affirmat alia ſimilitudine, dicens: Non modò benè viuere, ſed viuere omnino neminem poſſe, ſi ignoret quiſnam ſit faber, quis pi- **C** ctor, quis tector, à quo quid vtenſile petere poſſit, quem adiutorem aſſumere, quem ducem, quem Doctorem. Eo modo nulli dubium eſſe aſſerens, ita eſſe vtilem cognitionem Deorum ſi ſciatur, quam quiſque Deus vim & facultatem aut poteſtatem cuiuſque rei habeat. Ex eo enim poterimus, inquit, ſcire quem cuiuſque rei cauſa Deum aduocare atque inuocare debeamus; ne faciamus, vt mimi ſolent, & optemus à Libero aquam, à Lymphis vinum. *D. Aug. in lib. 4. de Ciu. Dei c. 22.*

Exemplis.

CADMVS ſenex, ſpectatoribus oſtendens cadauer Panthei nepotis miſerè diſcerpti, *apud Eurip. in Bacchis*, inquit:

εἰ δ' ἔστιν ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ,

ἐς τοῦδ' ἀθρήσας θάνατον, ἡγείσθω θεούς.

Si eſt, qui Deos contemnit, ad huius reſpiciens mortem exiſtimet eſſe Deos.

Beatitudinis ſpe.

In Perſidis regno tyrannus quidam ALAODIM, Senex de montanis dictus, Muletam regionem occupauit, & multos ſicarios (quos vulgò Aſſaſſinos dixére) ſibi adiunxit, eoſque ad maxima facinora patranda obedientiſſimos reddidit, tali aſtu. In valle quadam amœniſſima, & prærupis cincta monti- **D** bus, paradiſum omni deliciarum genere (qualem impius Mahumedes ſuis ſectatoribus propoſuit) inſtruxit, in faucibus, per quas ſolas patebat aditus, arcem extruxit munitiſſimam, ne cui accedendi poteſtas eſſet, præterquam conſciis. Affirmabat interim, claues ſe Mahumedici paradiſi habere, & cùm libitum eſſet, potione ſoporifera quibus vellet clàm oblata dormientes in eum locum deferendos curabat. Experrecti cùm omnibus deliciis affatim fruerentur, reuerà ſe in paradiſo eſſe credebant. At præſtigiator ille captata opportunitate, medicato poculo ſopitos ruſus extra paradiſum efferebat. Cùm euigilaſſent, ſummo mœrore voluptates, quas perceperant, ſecum repetebant, & earum deſiderio mortem exoptabant, vitam flocci pendebant, & ad omnia, quæ tyranno placerent, patranda ſeſe paratiſſimos offerebant, de paradiſi gaudiis, ſi principi obedirent, ſecuriſſimi. Itaque Chriſtianis contra Sultanos bellum gerentibus, multa intulere mala, nec paucos Chriſtianorum principum inſidiis circumeuntes trucidauere, de ſalute ſua minimè curioſi, modo hoſtib. damnum inferrent. Hac demum arte multas gentes ſibi tributarias fecit tyrannus iſte, cum Aſſaſſinorum infamiæ religioſæ nemo reſi- **E** ſtere poſſet. Cæterum ann. Salut. humanæ MCCLXII. Allau Rex Tartarorum ſenem hunc in paradiſo triennali obſidione cinctum, inopia alimentorum, deditionem facere coëgit, locum aboleuit, aſſeclas omnes interemit. *Marc. Paulus Venetus lib. 1. cap. 28. Orient. hiſtor.*

Aemis.

Apud HERODOTVM legitur, in sũma Babylonis turri fuiſſe templum dicatum Belo Regi Aſſyriæ, quem vocabant Iouem: cumque illius cultum Aſſyrij & Chaldæi cæpiſſent inſtituere, procedente ipſo ũ imperio ad omnes Aſianos bonãque partem Africæ, ſacrificia quoque & ſuperſtitiones ipſorũ inualuerunt per imperium totum, quod fuit ampliſſimum (capiebat enim CXXVII. præfecturas, & in iis Ægyptum duplo ampliorem quam ſit regnum Galliæ) & paulatim in Græciam tranſierunt. Ideoque Deus per Eſaiam abominatur Babylonem, quod ſortilegia & ſuperſtitiones ſuas populis tranſmiſerit. Et *Porphyr. ad Boëthum ſcribens, & Theodoret. lib. de Curat. Græcorum affectionum, & Iamblichus*, conſentiunt, omnes antiquas ſuperſtitiones à Chaldæis manauiſſe. **F**

MAHOMETVS legem ſuam non diſputando, ſed pugnando confirmandam & propagandam eſſe docet in Alcorano. Vt quam Chriſto contrarius eſt Diabolus tam quoque diuerſis armis vtatur, ille ſpiritus atque pacis, hic gladij & armorum.

ARABES rebus nouis ſtudentes, MAHOMETVM Ducem deſignarunt. Heraclius Imp. per ſuos legatos exercitum eius ſibi adiunxit, & ſtipendia promiſit, ac è Perſide rediens Conſtantinopolim aliquot millia ſecum duxit. Cum autem ſtipendiũ poſtularent, & præfectus diceret: Vix habemus, quæ poſſimus Romano & Græco militi dare cur hæc canum turba tantoperè ſtipendia flagitat, indignè id ferentes. Saraceni, in Syriam receſſere & collecto exercitu Damaſcum occupauere. *Plat. in. Honor.* dicit, edictum Heraclij de baptizandis Iudæis, Saracenos ad rebellionem inflammaſſe. Deinde cum reliquis Arabibus, qui domi remanſerant, coniuncti, Phœniciam, Palæſtinam, & Syriam, & omnem regionem ab Ægypto vſque **G** ad Euphratem ſubegere. In Perſiam etiam, qui paulò antè ſeruierant, irrumpentes, Hormiſda Rege interempto, non prius finem fecere omnia deſolandi, quam Saracenorum legem & imperium ſuſcepērint: anno Heraclij XXIX. *P. Diac. lib. 18. rer. Roman. Dom.* DCXL.

AIDARES, Harduelles cognomento, regulus Perſarum non ignobilis, continentia & fortitudine in eam venit exiſtimationem, vt Aſſimbeius Viſumcaſſanes eum ſibi in generũ adſciuerit, tradita ei in vxorem Martha, quam ex Deſpœna Caloioannis Trapezuntiorum Regis F. Chriſtiana ſuſceperat, præſertim cum vulgata noua religione immutatiſque priſcæ legis Mahumetanæ myſteriis apud Tauriſium vrbem (Ptolemæo Terna dicitur) innumeram ſectatorum turbam coëgiſſet, quibus armatis facilè regno potiturus videretur. Dogmatizabat, neminem Mahumetanorũ cœleſtia regna petiturum, niſi repudiata Homaris interpretatione, quam Turci ad id tempus ſequebantur, Halys alterius ex Mahometis diſcipuli placita amplecterentur. Iaccupus mortuo patre rerum potitus, Harduellem clam interfecit. Hyſmael Harduellis F. euaninum puer ad Pyrchalim regulum prope Caſpium mare fuga elapſus latitauit. Intereà Techellis Harduellis diſcipulus in Antitauro **H** monte ſpeluncas incoluit, Rubra ſaxa dictas, eremiticamque egit: mox à ſuperſtitioſo populo circumdatus, & pro vero propheta adorari cœpit, iuſſitque, vt ſectatores turbinatum capitis tegumentum lintea in ſpiras circumdante faſcia pro inſigni nouæ religionis rubro colore diſtinguerent, & ab hoc rubro pileorum colore Cuſelbaſæ toto Oriente vocarentur, cũ Hircani à viridi tegumento Bacepas dicantur. Hyſmaël Techellis præcepta, Harduellis patris veſtigia ſecutus, quam primum adoleuit, virtutis & religionis nomine incredibilem ſibi apud Perſas auctoritatem comparauit, ita vt Sophus, hoc eſt, Interpres Sapienſque cognominaretur. Auunculo Iacuppo veneficæ vxoris fraude ſublato, à Pyrchale regulo ſumptis auxiliis, ingreſſus Armeniam, fama magis atque hominũ beneuolentia, quam viribus paternam ditionem vindicauit. Adauctis inde copiis ex Harduellis, dogmatum ſectatoribus Sumachiam Mediæ vrbem cepit & diripuit. Hinc Perſaru imperium animo voluens, ad Tauriſium Perſarũ regiam

maioris Armeniæ vrbem contendit, ſub annum Sal. 1499 quo
A etiam Nouus orbis ab Hiſpanis inuentus, nouam religionem
ſuſcipere coactus eſt, & non multo poſt in Europa Martinus
Lutherus contra Pontificem ſcriptis magnoque ſucceſſu depu-
gnare cœpit. Itaque occulta ſiderum vi religiones mutari Io-
uius credidit. Quod ſi verum eſt, nil prohibebit, quin Chriſti
Opt. Max. religio aliquando penitus intereat. Quod tamen
vel cogitare, nedum aſſerere, planè impium eſt. Aduentante
Hyſmaële, Aluantes Iacuppi F. bello ciuili cum Moratchamo
fratre attritus, vrbe profugit. Hyſmaël a Tauriſiis excipitur,
Aluantem Scyris extrema regni vrbe copias colligẽtem inua-
dit, & obtruncat: Scytis potius exercitum ditat, Sapham (quæ
vetus Suſa eſt) & Sulthaniam (quam Tigranocertam fuiſſe
putant) in fidem accepit. Hinc Meſopotamiam occupat, fu-
gato Moratchamo, omnibuſque religionem profeſſis pacem
dat, maximamque Orientis partem armis peruagatus, ab Ar-
menia in Mediã tranſcendit, caſtella & vrbes expugnat: Al-
banis Hyberis & Scythis tributum Perſis perſoluere differẽ-
tibus bellum infert, interea Techelles ad Antitauri radices,
apud Taſciam vrbẽ ſex millia armauit religionis nomine dura
omnia perpeſſuros. E Cappadocia in Lycaoniam belli terro-
B rem circumtulit, extrema omnia iis, qui veram religionem
ſuſcipere detrectaſſent, minitans. Ab Hyſmaële equitatu &
veteranis ducibus auctus, Orcanem & Mahometum Baiaze-
tum Turcarum Imp. FF ad Iconium, Caragium Baſſam in By-
thinia ad Sangarium fl. ſuperauit: Cutheiam vrbem opu-
lentiſſ. minoris Aſiæ vmbilicum, ſedem Bellerbechi ſiue
magiſtri equitum Anatoliæ, diripuit: Bellerbechum cepit.
Maiore exercitu ſequentem Halybaſſam in Galatia interfe-
cit: ſed plurimis ſuorum amiſſis, ad Antitaurum redire coa-
ctus. Ibi à Iunuſbaſſa obſeſſus, noctu per aduerſos montes
in minorem Armeniam effugit. Iunuſbaſſa per omnes Aſiæ
minori vrbes intentiſſima conquiſitione habita, quos Perſicæ
religionis cultores inueniſſet, omnibus tormentis excru-
ciatos interfecit: his verò qui arma non tractaſſent, ſti-
gmate frontem inuſſit, & in Europam tranſtulit. Hinc cum
Selymus ſublato patre Bajazete rerum potitus, fratribus
interfectis, nepotes quoque perſequeretur, Amurates pa-
trui crudelitatem fugiens, ad Sophum confugit. Eum Sophus
cum exercitu Cappadociam inuadere iuſſit. Selymus contra
C mouens, cum CL. armatorum millibus, cedentem Perſarum
equitatum ad XXX. millia, ſed peditatu deſtitutum, in
campis Calderanis adeptus, ad Choim vrbem (quæ vetus
eſt Artaxata) anno Sal. 1514. cruenta potitus victoria, XXX.
millibus ſuorum amiſſis, Tauriſium Regiam perſarum occupa-
uit. At mox vbi reparatis viribus aduentantem Hyſmaëlem
comperit, decimo poſt in Cappadociam receſſit. Et hæc Per-
ſarum & Turcorum religionis nomine ſuſcepta certamina, his
Haumarem, illis Halym Alcorani interpretes ſectantibus, *Io-
uius lib. 13. & 14. Hiſt.*

C V R

Legum digeſtionis caput eſt ac ſumma, opinio de Diis: qua
etiam LYCVRGVS Lacedæmonios, Numa Romanos, Atheniẽ-
ſes Ion ille priſcus, Græcos prope omnes Deucalion ad re-
ligionem conuerterunt: & precibus, iuramentis, vaticiniis,
Deorum reſponſis inflammatos, ad Deos colendos per ſpem
& metum traduxere. Inuenias, ſi viſeris, vrbes mœniis nudas,
illiteratas, à dominatu liberas regio, vaſtas, inopes, pecuniæ
D non deſiderantes, theatrorum & gymnaſiorum inſolentes,
ſed delubris orbas, nec vlla Deorum regione tactas, votis
non vtentes nec iuramentis, nec vaticiniis, nec ſacrificiis, ob
res lætas vel procurandorum gratia malorum: nemo eſt ne-
que erit, qui comprehenſus ſit. Imò citius videtur mihi
ciuitas ſine ſolo, quam Reſpubl. opinione ex toto de Diis
ſublata, conſtitui, vel durare poſſe conſtitutam. *Plut. contra
Colotem.*

HIEROBOAM Salomonis ſeruus, à decẽ tribubus Iſraëlita-
rum in Regem electus: vt regnum confirmaret, duos vitulos
aureos erexit, ſacerdotes ex plebe fecit, non ex tribu Leui.
☞ *Vide Tit. Aſtus in regno & imperio ſtabiliendo. Ex 3. Reg. 12.*

NVMAM Pompilium memoriæ proditum eſt, quum Ro-
manæ iuuentutis bellicoſos acreſque ſpiritus incuſſo Deorum
metu retundere cuperet: omnium primum Fidei templum con-
ſtituiſſe, illamque Romanis, *Plutarcho* auctore, maximum eſſe
iuſiurandum, demonſtraſſe.

DISCIPVLI SVPERSTITIONIS. E

CVIVS. INITIATI SACRIS

Ægyptiis.

Initiatos ſacris IYSIDIS fores ædis aperire, arcanoſque li-
bros euoluere, aqua ablui, ad ſacraria deduci, duodecimque
ſtolis primo, mox ipſius Deæ picta veſte indui decebat. *Alex.
ab Alex. lib. 1. cap. 28.*

Perſicis.

IPHICRATES Calliam μητραγύρτην ἐκάλεσεν appellabat. Si-
gnificans illum non fuiſſe initiatum ſacris, ſed tamen velle
videri. Mithras apud Perſas ſol dicitur, quem illi Deorum
ſummum iudicant. Vnde Mithragyrthæ dici videntur, qui
obambulant cum ſimulatis myſteriis, ac rudibus imponunt.
Nam hoc genus hominum & olim fuiſſe declarat Apuleius
aſinus, non diſſimiles iis, qui diuorum reliquias ad quæſtum
circumferunt potius quam ad pietatem. *Eraſm. in Adag.*

Cabyrorum.

De Cabyrorum narratur Teletis: iis ſi quis fuiſſet initiatus
quantalibet mare occupaſſet hyems, euadebat. Quod de F
VLYSSE proditum memoriæ eſt. Hæc item ratione diſſiden-
tibus ad Troiam Græcis, Agamemnonem facilè ſeditionem
conſopiſſe quum in ventris ambitu porphyrida haberet, id eſt
purpuream tæniam, quam eo loci iis imbutos ſacris habere
moris erat. *Cæl. lib. 16. cap. 20. A. L.*

Eleuſiniis.

Tanti Eleuſinia ſacra exiſtimabatur, vt illis initiari HER-
CVLES præoptauerit. Quam rem tamen minimè eſt aſſecutus, vt
ait, *Pauſan.* Id enim Eumolpi legibus prohibebatur: nam ini-
tiari tantũ indigenis licebat. Atque ea de cauſa Eleuſinia mi-
nora inſtituta fuere in Herculis gratiã, quo ſcilicet ille initia-
retur: diuerſis ritibus, diuerſo tempore: Eumolpus quidem, non
ille Thrax celebratiſſimus, vt ſcribit Hiſter, ſed alius, Hercu-
lem ſacris initiauit, qui à Lycophrone Μόσι vocatus eſt Ma-
gna Cereris fuerunt, parua vero Proſerpinæ, quæ ille ὥσπερ
προκάθαρσιν καὶ προάγνευσιν ait eſſe τῶν μεγάλων, id eſt, purgationem,
velut ſanctificationem ad magna. Et tunica quidem quam
initiationis die induerant nouam & perquam mundam, nun-
quam exuebant, quoad tandem lacera geſtari amplius nequi-
ret. Sunt qui exiſtiment ad faſcias filiorum infantum ſeruari G
conſueſſe. Clem. Alexandrin. in προτρεπτικῷ. *Euſeb. lib. 2. prep.
Euang. Arnob. lib. 5.*

HIPPOCRATES medicus Eluſiniis ſacris ſecundus ab Her-
cule initiatus fuit ab Athenienſibus. *Plin. lib. 7. c. 37. Soran.
Cous in eius vita.*

QVOMODO. INDVCTI ad
ſuperſtitionem

Legiſlatione.

Sub NVMA rege ſacris ciuilibuſque inſtitutis ciuitate inſtru-
cta, tantum rerũ animorumque facta eſt mutatio, vt priſtinus
ille vigor martius, quem rudis populus Rom. ſub Romulo
imbiberat in religionem & iuſtitiam verſus, multo ab ea, quæ
ab initio præcepta fuerat, diuerſam vitæ inierit rationẽ. Om-
nis de pietate & religione erat ſermo, duplex omnino hominũ
animis hærebat cultus: ſacrorum hic ille agrorum, quos certis
finibus, vt melius omnia ciuibus conſtarent, Rex terminauit:
Termino æde & ara poſitis, qui pacis eſſet & iniuſtitiæ arbiter.
Talis rerum ſtatus non ſolum ad mores valuit, ſed ad tutelam
etiam ciuitatis. Finitimi, qui non vrbem, ſed caſtra in medio
poſita ad ſollicitandam propinquarum gentium pacem ab ini- H
tio arbitrabantur, ob idque Romanum nomen infensè ode-
rant in eam deducti ſunt verecundiam, vt ſacrificulam vrbem,
non aliter quàm templum quoddam violare nefas exiſtima-
rent. *Sab. lib. 3. Enn. 2.* Decreuerunt quinetiam vt ſingulis qui-
buſque annis ſex Patriciorum filij ad Hetruſcos ſacrorum
peritos mitterentur, qui imbuti diſciplina in patriam redeun-
tes, Diis ſuis, ritè ſacra exhiberent. *Plin. lib. 1. de Optimo ciue.
Cic. lib. de diuin. & Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

Siniſtra interpretatione.

DIODORVS ſcribit in galeis & inſignibus principes viros
alios aliorum animalium formis vti ſolitos, velut Anubim ca-
ne, & Macedonem lupo: vnde veneratio illis animabus apud
Ægyptios nata. Hinc principes vita functos eorundem ani-
malium, quæ ipſis placuerant, nominibus nuncupare, & ima-
ginibus venerari, inſtituerunt. Ergo ſub animalium larua eo-
rum animæ, qui illa viuentes conſecrauerant, & auguſta ple-
naque

naque veneratione effecerant, colebantur, ſuis galeis, clypeis
A inſignibuſque ea addentes: vnde viſum eſt rudi populo non paruam victoriæ partem iis ipſis acceptam eſſe referendam: ita in Deorum numerum ſunt relata. *L. Viues in lib. 18. Aug. de Ciu. Dei cap. 26.*

Conuerſatione, Conuictu.

Ægyptii bouem, quem Apim vocabant, adorauerunt, eò quod videatur animalium omnium, quæ in orbe terrarum degunt, eſſe vtiliſſimum. Quam opinionem vt confirmaret Satanas, aliquando ſpecie bouis apparebat, eoque mortuo lamentationes fiebant maximæ. Atque hæc Apidis ſuperſtitio adeò Iſraëlitarum animos incefſerat, vt ad ſigurandum Deum, qui eos eripuit è terra Ægypti, vitulum fuſilem confecerint. *Bodin. lib. 1. Dæmon. cap. 3.*

Ochozias Ioram filius, Iudæorum Rex, ambulauit in viis domus Achab, & fecit quod malum eſt coram Domino: gener enim domus Achab fuit. *4. Reg. 8. & 2. Paral. 22.*

Morbo.

B Pegasvs quidam ex oppido Bartiæ myſteria detulit Athenas, vnà cum Liberi patris ſigno. Quod Populus cum ſegnius accepiſſet, eius contemptionis pœnas dedit. Correptæ namq; ſunt morbo pudoris partes. Multis ergo fruſtra tentatis remediis ex oraculo φαλλοὺς hoc eſt, perticas, atq; in earum faſtigio coriaceum genitale, tum publicè, tum priuatis in ædibus erexerunt. *Scalig. lib. 1. Poët. cap. 10.*

Metu mortis.

Alexander M. poſteaquam Babylonem venit obſcuris quibuſdam mortis indiciis territus, Diis diffidere, amicos habere ſuſpectos cœpit: tantaque ſuperſtitione obſtrictus eſt, tumultuante & trepidāte animo præditus, vt nulla res inſolita & aliena tam oblata exigua ſit, quam non verteret in prodigium & oſtentum: ſacrificantium denique, expiantium & vaticinantium erat regia referta. Adeò res eſt horrenda ſuperſtitio, quæ aquæ modo vergit ad demiſſa.

Plut. in Sympoſ. tradit, Tyrrhenos Pythagoræ philoſophi decretis vſque adeò fuiſſe addictos, vt etiam ea, quæ ille ſymbolis illis præcepit, ridicula ſuperſtitione ſoliti ſint obſeruare,
C *Eraſm. in Adag.*

CONSERVATIO, DEFENSIO Svperstitionis.

Conimbrenses Tentiritæ Ægyptij, dum ſuos vtrique Deos pertinacius tuentur, non ſolum ſe mutuò oderunt, ſed Deos ipſos, qui ab hoſtibus colerentur: funeſtaque inter ſe pugna congreſſi, ne à profuſi quidem ſanguinis lautu, ſuque hoſtilium carnium abſtinuerunt. *Sab. lib. 5. cap. 1.*

Anno 404. Radagaisvs Scytha, cum Alaricum victum fœdere ſecum Romanis iunxiſſe, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam ſummè ad eis honoratum, videret: populos, vt inquit Zoſimus, Tranſiſtrianos & Transrhenanos, veteres Romanorum hoſtes, ad arma aduerſus eos capienda conciuit, ad ducenta millia: alij quadraginta habent. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus: itaque ſacra Deis quotidie faciebat, & ritu gentilium immolabat. Cum autem ſecundiſſimo curſu, Stilicone nuſpiam occurrente, Romā ſine vllo impedimento procederet, vrbs nouo tumultu ac trepidatione repleta eſſet: & quod rarò antè accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet: pagani, qui adhuc multi in vrbe
D atque in Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo, palam in ſermone iactare, meritò hæc ea ſecunda euenire, quod Deos propitios haberet, quos ritu Gentilitio coleret: Chriſtianam verò pietatem, quæ Deum ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia Deos & ſacra deſeruiſſet; profectò ſi priſcæ cæremoniæ repetantur, finem his malis, ac periculis fore. Quod inter cæteros *D. Aug. lib de Ciu. Dei c. 5.* ſcriptum reliquit. Deum Florentiam obſide, Stilicone in ſaltib. Apennini, vbi copiam explicandæ aciei non habebat, incluſus, vno die ad c. millia ſuorum amiſit. In colle inde Fæſularum obſeſſus, in fuga captus cum filiis, & obtruncatus eſt. *Sigon. lib. 10. Imp. occid.*

Regnervs Danorum Rex Haraldum tyrannum profligarat. Is cum Mogunt. Ludou. Pij Imp. auxiliis impetratis, Chriſti religionem ſuſcepiſſet, idola omnia demolitus eſt. Cæterum Regnerus eo denuò victo idololatriam reſtituit: nec multo pòſt ab Hella Britanno captus, ſerpentibus viuus obiectus periit. *Saxo lib. 9.*

Rhuteni ſeu Moscovitæ concionatoribus carent: ſatis enim eſſe putant ſacris interfuiſſe, ac Euangelij Epiſtolarum que verba, quæ vernacula lingua recitat ſacrificus audiuiſſe. E
Concionari in ſuis Eccleſiis obſtinatiſſimè prohibent: dicunt enim ſe hoc modo varias hæreſes & diuerſas de fide opiniones effugere quæ ex concionibus & ſubtilibus argumētis ſophiſticiſque quæſtionibus oriantur. *Guagnin. in deſcrip. Moſcouiæ.*

Superſtitione ſubditorum alunt imperio ſuo Principes Moſcorum: cùm ad nullas exteras Nationes, niſi ſi quos in legatione, atq; ita quidē mittant, vt ſingulis Legatis ſingulos cuſtodes ponāt, nec cuiquam remoto cuſtode cum aliquo colloqui liceat, quenquam commeare: aut exteros etiam promiſcuè commercia cum ſuis agitare patiuntur. Ita fit, & quaſi perpetuis ignorationis tenebris oppreſſi, aliarum gentium humanitate non percepta, omninò libertatis dulcedine, præſentia melioribus cognita dubiis anteponant. *Reinold. Heideuſt. lib. 1. belli Moſcouit.*

SVPERSTITIOSA RELIGIONIS Occvltatio.

Eleuſinæ Cereris templum, apud Eleuſin Atticam vrbem F
fuit. Hinc Virgil. Eleuſinam matrem vocauit, Cererem: Myſteria quæ ibi celebrabantur, ſomno ſe monitum, ne explicaret, Pauſanias aſſeruit. Adeò autem arcana facere, vt vulgo prouerbium iactaretur in ſecretos & tacitos, ἄῤῥητα τὰ ἐλευσίνια: A ſilentio iſto ſacrorum dicta ſunt Græcè myſteria, ab occludendo ore, id eſt, μύειν τὸ στόμα licèt aliter Phurnutus putet. Eadem Latinis Secluſa ſacra dicebantur, vt docet Feſtus. Initiationes vocat Cicero, Liuius, aliique. *Liuius. Greg. Cyral. lib. 14. Hiſt. Deor. gent.* Ad ea certè non patebat aditus niſi initiatis, præcoq; abeſſe profanos iubebat: atque hinc ſumpſiſſe Virg. verſiculum illum: Procul ô procul eſte prophani, auctor eſt Seruius: & Alcibiadi tantum negotium faceſſitum, quod profanus interfuiſſe ſacris Cereris diceretur. Primus, qui hæc ſacra euulgauit, fuit Numenius philoſophus, quē ferunt paulò poſt vidiſſe per quietē deas Eleuſinas habitu meretricio, quæ ſe adyto pudiciæ ſuæ per illum extractas quererentur, vulgóque proſtituta. Quod profectò iudicium eſt, meretricia illis
contineri. Nam ſi honeſta & ſancta, nunquam eas puduiſſet G
euulgari. Obliquè hæc perſtringit Socrates, vt alia permulta apud Platonem, cum iubet turpia fœdaque à Diis commiſſa ſacris ſecretiſſimis occultari: & qui minatur, ſe Iſidis, quæ eadē eſt Ceres, ſacra condita æditurum: iis minis cogit Iſidem ipsā quæ is iubeat facere. *L. Viu. in lib. 7. Aug de Ciu. Dei cap. 20.*

Dirces conditorium Thebanis niſi iis, qui præfecti equitum fuerunt, eſt ignotum. Nam qui deponit hunc magiſtratū hic ſucceſſorem ſolus ſolum ducens nocte, id ei monſtrat opertique certis citra ignem ſacris, quorum confundunt & delent notas, ſub noctem diuerſi recipiunt ſe. *Plut. de Socr. dæm.*

Romani Deos vrbiū præſides euocabant, in vrbium obſidionibus. Eaque propter nomina Deorum tutelarium ſacroſancto ſilentio olim premebantur, ne hoſtibus innoteſcerent.

Terentivs quidam cùm haberet ad Ianiculum fundum, & bubulcus eius iuxta ſepulchrum Numæ Pompilij traiiciēs aratrum, eruiſſet ex terra libros eius, vbi ſacrorum inſtitutorū ſcripturæ erant cauſæ: in vrbem pertulit ad prætorem Q. Pætilium. At ille cùm inſpexiſſet principia rem tantam detulit ad ſenatum. Vbi cùm primores quaſdā cauſas legiſſent cur quidque in ſacris fuerit inſtitutum. Numæ mortuo ſenatus aſſenſus eſt, eoſq; libros tanquam religioſos Patres conſcripti, præ H
tor vt combureret, cenſuerunt. Hiſtoria eſt apud Liuiū, & Valerium, & Plinium, & Lactantium. Liuius, & hunc, vt aſſolet, ſecutus Valerius, L. Pætilium dicunt inueniſſe libros: Plinius Caſſij Heminæ auctoritate Cn. Terentium: & vnam arcam, non duas. Liuius conſules eo anno ſcribit C. Bebium Pamphilum, & M. Æmilium Lepidum. Hemina pro hoc P. Cornelium Cethegum habet, & hos ann. poſt Numæ regnum 535. De libris opiniones multorum ſcire qui cupit, Plinium adeat *l. 13. c. 13.* Alij petiiſſe prætorem legendos aiunt, alij ſcribant ſuapte ſpōte tuliſſe. Hiſtoria eſt *lib. 40.* Liuij & *apud Plin. & Val. lib. 1.* In vrbem pertuliſſe ait, tametſi Numæ ſepulchrū in vrbe erat nempe regione 14 in Ianiculo: ſed quod ea Tranſtiberina erat, qui ad forum & curiā veniebant in vrbem, iure videbantur venire. Sacrorū itaque cauſæ, à rege Pompilio Romanor. ſacrorum inſtitutore conſcriptæ, nec populo, nec ſenatui, nec ſaltem ipſis ſacerdotibus innoteſcere debuēre, ipſeque Numa Pompilius curioſitate illicita ad ea dæmonū peruenit ſecreta,

A quæ ipſe cùm rex eſſet, qui minimè quenquam metueret, nec docere aliquem, nec delendo, nec quoque modo conſumendo perdere audebat. Ita cum ſcire neminem vellet, ne homines nefaria doceret: violare autem timeret, ne dæmones iratos haberet: obruit, vbi tutum putauit, ſepulchro propinquare aratrum poſſe non credens. Senatus autem cùm religiones formidaret damnare maiorum, & ideò Numæ aſſentire cogeretur illos tamen libros tam pernicioſos eſſe iudicauit, vt nec obrui rurſus iuberet, ne humana curioſitas multò vehementius rem iam proditam quæreret, ſed flammis aboleri nefanda monimenta: vt qui iam neceſſe exiſtimabant ſacra illa facere tolerabiliùs erraretur, cauſis eorum ignoratis, quam cognitis ciuitas turbaretur. *L. Viues in Aug. lib. 7. de Ciu. Dei, cap. 34. ex Varr. de Cultu Deorum.*

OBSERVATIO RELIGIONIS.

Svperstitiosa.

D. Bern. ſer. 3. de Circumciſ. de ſpirituali circumciſione, per quam homo regeneratur, loquens, octo dierum myſterium octo virtutibus adaptat: & ſeptem reliquis enarratis tandem B addit: Illis verò: qui ad ſummam deuotionis gratiam peruenerunt vnum videtur reſtare periculum omnino timendum eis à dæmonio meridiano. Ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis: Hoc ergo timendum ei, qui ſumma delectatione omnia facit: ne, dum ſequitur affectionem, corpus deſtruat per immoderatam exercitationem, ac deinde neceſſe habeat, non ſine magno ſpiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari neceſſe eſt lumine diſcretionis, quæ mater virtutum eſt, & conſummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis; atque hæc eſt octaua dies, in qua circumciditur puer: quia diſcretio verè circumcidit, vt non plus, nec minus fiat.

Romanvs Senatvs adeò ſemper magni religionem fecit, vt (quemadmodum M. Varro ad Cn. Pompeium, ſcribit, in libro, vbi ratio locuſque habendi Senatus oſtenditur) quotieſcumque ſenatum magiſtratus coëgiſſet, idipſum quod primò proponebatur, ad religionem pertineret: nullaque, quanquam grauior cauſa, vel quæ celeritatem requireret, hunc morem anteuertebat: vt publicorum conſiliorum, quemadmodum etiam aliarum rerum, diuino cultui primæ partes darentur C *Fulg. lib. 1. cap. 1.*

A Gallis vrbe Rom. capta, poſtquam eam reſtaurari placuit, non etiam ad Veios tranſmigrare: Tribuni militum Conſulari poteſtate cùm primùm magiſtratum iniiſſent, nulla de re priùs, quàm de religionib. Senatum conſuluerunt. In primis fœdera ac leges (erant autem hæ, duodecim Tabulæ, & quædam Regiæ leges) requiri quæ compararent, placuit: alia ex eis edita etiam in vulgus: ſed quæ ad ſacra pertinebant, ea decreto Senatus & à Pontificibus maximè, vt religione obſtrictos haberent multitudinis animos, ſuppreſſa ſunt. *Liu. Dec. 1. lib. 6.*

Cochimenſibus Indis in more eſt poſitum, vt ſi Rex aliquis religione tactus, ſe regni adminiſtratione abdicat, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus ſecreto vitam in religione conſumat: poſt illius mortem, ſororis filius, qui ei in regno more gentis ſuccedit, cogatur regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi ſucceſſor extitit, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adeat. Is deinde ad quem regni hæreditas legibus venit, regnum occupat. *Oſ. lib. 7. rer. Em.*

D Admiranda eſt Moſcorum fides erga Principes, quos licet crudeliſſimos tyrannos ſũma conſtantia patiuntur: cuius cauſa duplex religionis opinio. Nam & omnes, qui in religione ab iis diſſentiunt, etiam eos, qui Romanæ Eccleſiæ ritu vtuntur Barbarorũ loco habent, ac tanquam peſtem aliquam deteſtantur. Ex qua exiſtimatione illud profectũ eſt, vt Princeps quoties externos legatos audit, in pelui aquam admotam habeat, qua manus, quaſi illorum contagio pollutas, ſubitò abluat. Et ſuæ religionis inſtitutis eandem, quam Deo, Principi ſuo fidem ſe debere edocti, non minus vel conſtantiam eorum laudant, vel relictis corporibus animo in cœlum protinus euolare, ac cœleſti beatitudine frui prædicant, qui fidem erga Principem ſuum ad extremum vſq; ſpiritum retinuerint, quam qui ex diſcipulis Seruatoris noſtri in ſingulari erga illum pietate atque fide ad mortem vſque perſtiterint. *Reinold. Heidenſt. lib. 1. bell. Moſcou.*

SVPERSTITIONIS CONFESSIO,

Facta

O R E.

☞ Huc omnes ij, qui ſuperſtitionem publicè priuatimve verbis expreſſere. E

MORTE.

Sub Vespasiano Imp. in Ægypto pueri & adulti Iudæorum per varios cruciatus necati ſunt à Lupo Alexãdriæ præſide, quod vt Cæſarem Dominum, aut quenquam alium præter Deum profiterentur, neque hortationibus vllis, neque minis compelli potuerunt. *Sab. lib. 3. En. 7.*

SVPERSTITIONIS ALIENÆ, DEORVM Peregrinorvm Insectatio, Odivm, Euerſio ſuperſtitioſa.

Ægyptij Satvrnvm & Serapim non prius coluerunt, quã Ptolemæorum tyrannide fuerunt oppreſſi: ita tamen imperio illorum paruerunt, vt religionis ſuæ mores confunderẽt, Itaq; cum pecudibus, aut ſanguine Deos placare, piaculum eſſe ducerent, ſed precibus & thure ſolo: Saturno autem & Serapidi Diis aduenis hoſtiæ pecudum atque etiam humanæ mactãdæ F eſſent: fana eorum extra pomerium locauerunt, vt & illi ſacrificij ſolenni ſibi cruore colerentur, nec tamen vrbana templa pecudum morte polluerentur. Nullum itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis fanum recepit *Macr. Satur. lib. 5. cap. 7.*

Ægyptij Regibus Perſarum infeſti, imprimis Ocho, vt nefario & deteſtabili, aſinum cum cognomine dixerunt (aſinum ita exoſum habent, vt eundem in quibuſdam ſacris etiam præcipitent.) Qui cum dixiſſet: Atque aſinus hic bouem veſtrum deuorabit: immolauit, vt eſt apud Dionem relatum, Apim. *Plut. de Iſide & Oſiride.*

Scythæ bacchandi conſuetudinem apud Græcos in Dionyſij ſacris vehementer reprehendunt, & inſanorum hominũ ſacra iſta eſſe aiunt. Quæ cum Sycles Rex, apud Boryſthenitas clã celebrare deprehenſus fuiſſet, regno vitaq; exuitur. *Her l. 4.*

Cavnii, populi Cariæ, ſacra principio ſibi conſtituerant æterna. Quorum poſtea pertæſi, cum patriis duntaxat videretur vtendum Diis omnis ætatis ſumptis armis ſacerdotem ad Calyndicos vſque montes perſequebantur, fuſtibus cædentes, exclamanteſque externos ſe exigere Deos. *Herod. lib. 1.*

Xenophanes phyſicus, cum cædentes ſe in ſolemnibus & lamentantes conſpiceret Ægyptios, appoſitè admonuit eos, G atque: Hi, inquit, ſi Dij ſunt ne planxeritis eos: ſin homines, ne feceritis ei ſacrum. *Plut. de Superſtit.*

Ab Ilienſibus Hercvli ſacra celebrari vetitum, quo Iliũ Hercules olim depopulatus eſſet, eum propterea odio proſequuti perniciali. Lemnij cum Vulcanum colant, quod apud eos enutritus foret: Venerem quod Marti ſe miſcuiſſet, velut adulteram adeo contempſerunt, vt nemo illi ſacrum faceret. Tenedij Achillem, quod Tenedum deuaſtaſſet, ita infenſum habuere, vt ſuplicio afficeretur, ſi quis reſtituto templo Achillem nominaſſet. Caucaſij produntur Herculem ſummis colere honoribus, quod Prometheum vinculis excoluerit: Ioui & Mineruæ infenſi, atque vt Prometheo ſatisfaciant, igniferis ſagittis aquilas & illorum nidos incendunt, fœtuſque euaſtant & depopulantur. *Alex. lib. 2. cap. 14.*

Anaxandrides in Ciuitatibus, ſermonem ad Ægyptios conuertens (vt eſt apud *Athen. lib. 7. cap. 17.*

Haud eſſe vobiſcum queo commilito,
Concordibus nec moribus nec legibus,
Per maxima interualla differentibus.
Bouem colis, diis ego macto boues. H
Tu maximam anguillam deum putas, ego
Obſoniorum credidi ſuauiſſimum.
Carnes ſuillas tu caues, at gaudeo
Hic maxime. Canem colis, quem verbero.
Edentem vbi deprendo forte obſonium,
Nobis ſacerdotes petit lex integros,
Arcentur à vobis procul tales viri.
Habere ſi felem mali quid videris,
Luges, ego ſuauiſſime decortico.
Poteſt apud vos mus araneus, nil me apud.

Orpheoteleſtæ nuncupati, qui ſacris Orphicis apud Lesbios initiandi auctores erant, quiq; felicitatem certiſſimã pollicebantur poſt obitum. Id quum Philipp. quidam Orpheoteleſtes & ipſe, verum ſummè inops, amplius prædicaret: dixit Leontychidas Spartianus: O fatue, quin ſtatim moreris, luctui & miſeriæ finem impoſiturus. *Cal. l. 15. cap. 9. Antiq. Lect.*

L. Æmi

L. Æmilius Paulus conſul, cùm ſenatus & Iſidis & Serapidis fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet: poſita prætexta ſecurim arripuit, templique eius foribus inflixit. *Valerius lib.1. cap.4.*

Harpocratem, Serapidem & Iſim, Pisone & Gabinio conſulibus, quum reliquos in Capitolium admiſiſſent Deos, [illegible] aris Romanis exegêre, illoſque diuinis coli honoribus vetuere: ſæpéque actum in ſenatu fuit, de Ægyptiorum & Iudæorum ſacris cæremoniiſque vrbe pellendis, quòd turpium religionum & nouarum ſuperſtitionum cauſa ſeminarium forent. *Alex.lib.2.cap.* 10.

Tiberius Cæsar Iſidis fanum ob conſtupratam in eo Paulinam matronam nobiliſſimam à Decio mundo, fraude ſacerdotum à Decio muneribus corruptorum, dirui, ſimulacrum in Tiberim demergi curauit. *Ærodius ex Ioſephi Antiq. lib.18.cap.4.*

Luctatius, qui primùm bellum Punicum confecit, à Senatu prohibitus eſt ſortes Fortunæ Præneſtinæ audire, Auſpiciis enim patriis, non alienis Rempub. adminiſtrare oportere iudicabant. *Liuius lib.31. Oroſius lib.4.cap.8. Val.Max.l.1.c.4.*

Augustus Cæſar peregrinarum cæremoniarum ſicut veteres ac receptas reuerendiſſimè coluit, ita cæteras contemptui habuit. Namque Athenis initiatus, cùm poſtea Romæ pro tribunali de priuilegio ſacerdotum Atticæ Cereris cognoſceret, & quædam ſecretiora proponerentur: dimiſſo concilio & corona circumſtantium, ſolus audiit diſceptantes. At contra non modò in peragranda Ægypto paulò deflectere ad viſendum Apin ſuperſedit: ſed Caium nepotem, quòd Iudæam prætervehens apud Hieroſolymam non ſupplicaſſet, collaudauit. *Suetonius.*

Tertull. in Apolog. refert, in Africa infantes in palam Saturno fuiſſe oblatos, vſque ad proconſulatum Tiberij, qui ſacerdotes eius religionis in furca ſuſpendit. Druidas Gallorum magos exegit omni Gallia ſucciſa eorum ſylua: ipſi in Germaniam trans Rhenum demigrarunt. *Auentinus lib.2. Annal. Boiorum. ex Suetonio.*

Tiberius Cæsar externas cæremonias, Ægyptios Iudaïcoſque ritus compeſcuit: coactis, qui ſuperſtitione ea tenebantur, religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere, quod ex ea gente quidam Fuluiam matronam nobilem multis perſuaſionibus induxerant, vt grande pondus auri & argenti Hieroſolymam dono mitteret ad vaſa & veſtes in vſum ſacrorum: quæ munera fraude intercepta, in prophanum illi vſum verterant. *Sabell.lib.1. Ennead.7. ex Suetonio, & Ioſepho lib18. Antiq.*

SVPERSTITIOSI
Homines.

Barbarorum nemo ad contemptum deorum vnquam excidit: neque in dubium vocant, ſint ne dij an non ſint: curentne res humanas, an non. Nemo igitur, neq; Indus, neque Celta, neque Ægyptius, eam cogitationem in animum induxit, quam vel Evemervs Meſſenius, vel Dionyſius Phryx, vel Hippon, vel Diagoras, vel Soſias, vel denique Epicurus. Sed Barbari hi, quos dixi contendunt & eſſe deos, & noſtri curâ tenere, & præſignificare futura per aues, ſigna, viſcera, & alias quaſdam obſeruationes atque doctrinas: quorumq; præſentiam homines ex beneuolentia deorum habere poſſint, & magna ex parte per inſomnia & ſtellas aiunt ſignificari. Et hæc immota fide tenentes, purè rem diuinam faciunt, ſanctè vitam agunt, cæremonias obeunt: orgiorum legem obſeruant, & alia patrant: ex quibus certum eſt, quòd deos colant ac venerentur. *Ælian de Var. hiſt. lib.2.*

Athenienses deorum cultu ſtudioque religionis longè cæteras omnes ciuitates olim ſuperarunt. Primi Mineruam Erganem appellarunt: primi mutilos Mercurios coluerunt: primi bonorum Genio templum dedicarunt. *Pauſanias in Atticis.* Ea propter captis à Lyſandro Athenis, cùm de euertendis iis conſultarent Spartani, Delphico oraculo conſulto, reſponſum tulêre: Communem Græciæ aram ne moueatis. *Ælianus lib.4. Var. hiſt.*

Varro, qui Ethnica numina ſingulari conquiſiuit diligentia, ſupra triginta millia commentitiorum deorum reperiſſe, litterarum monumentis tradidit. Hinc etiam rituum & ſacrificiorum excreuit numerus, quorum ſexcenta ſexaginta ſex genera Ægyptiis in vſu fuerunt: Græcis & Romanis non multò pauciora, quanquam hi ab illis deorum numero & ſacrificiis olim ſuperati putantur.

Cyrus rex Perſarum, nil vnquam priuatim vel publicè egit, quod ad regem pertineret, quin priùs diis immortalibus litaret: comparataque victoria, ſacrificando diis gratias ageret: *Xenophon in Cyri Pædia.*

Selevcum regem iuſtitia & pietate reges omnes antecelluiſſe aiunt: quippe qui Apollinis coloſſum Mileſiis à Xerxe ademptum, & Ecbatana aſportatum, in Branchidas reportandum curauit. Et cùm condita Seleucia ad Tigrim fluuium, in eam Babylonios inquilinos deduceret, neque muros Babylonis demolitus eſt, neque Beli templum euertit: & Chaldæis, vt proxima templo loca inhabitarent, permiſit. *Pauſan. in Attic.*

Solonis Athenienſis legiſlatoris pietas ex his claret:

> πρῶτα μὲν εὐχώμεθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῆϊ,
> θεσμοῖς τοῖσδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀπάσσαι.

Primùm quidem Iouem dominumque regemque precamur, vt legibus his proſperum ſucceſſum & gloriam largiatur.

Nicias Nicerati, ciuis Athenienſis optimus, oppidò expaueſcebat deos, & ſuperſtitioni, vt ait Thucydides, erat implicitus. Vt relatum autem in quodam Paſiphontis dialogo eſt, quotidie ſacris operabatur. Aruſpicem quoque domi tenens, prætexebat perpetuò ſe de repub. deos conſulere: at quærebat ferè de rebus priuatis ſuis, maximè de argenti fodinis. Claſſi præfectus in Sicilia, cùm repentè luna defeciſſet metu perterritus, ad ſacrificia ſeſe conuertit. Interea à Syracuſanis incluſus cum exercitu, turpiſſ. captus vitaque exutus eſt. *Plutarchus in Nicia.*

Diomedon, vnus ex decem ducibus, qui eadem pugna Athenienſibus victoriam, ſibi verò damnationem (contra præſcriptum enim Senatus pugnaſſe dicuntur) pepererunt, cùm iam ad dirum duceretur ſupplicium, nil aliud exclamauit, quàm vt vota pro incolumitate exercitus à ſe nuncupata ſoluerentur. *Val. Max. lib.1. cap.2.*

Pindarus ode. 6. Pythiorum laudat Xenocratem Agrigentinum Pythionicem à pietate erga deos & parentes, imitatione Achillis, cui præceptum dediſſet Chiron:

> ——— μάλιστα μὲν Κρονίδαν,
> βαρυόπαν, στεροπᾶν κεραυνῶν τε πρύτανιν,
> θεῶν σέβεσθαι.
> ταύτας δὲ μή ποτε τιμᾶς
> ἀμείρειν γονέων βίον πεπρωμένον.

Sabini quaſi Seuini, à religione & cultu deorum dicti, ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι. *Plin. lib.3. cap.12.*

Gabini religionis cuſtodes ſtudioſiſſimi, cùm pro more ſacris operarentur, repentino hoſtium incurſu, vt erant incincti zonis, ab aris ad prælium vocati ſunt. Cùm hoſtibus igitur manum conſerentes, inſignem retulêre victoriam. *Alex. ab Alex. lib.1. cap.14.*

Romæ publicè Febri Fanum in palatio dicatum eſt, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ fortunæ Exquiliis. Quamobrem maior cœlitum populus etiam quàm hominum intelligi poteſt, cùm ſinguli quoque ex ſemetipſis totidem deos faciant, Iunones Genioſque adoptando ſibi, *Plinius lib.2. cap.7.*

Nationem eſſe omnium Gallorvm admodum deditam religionibus, ſcribit *Cæſar. lib.6. de bello Gall.*

De Polonorvm & Sclauorum idololatria ante ſuſceptum Chriſtianiſmum, *Cromerus lib.3.* diſſerit.

Matutinis horis Alexander Severvs Imp. in larario ſuo, in quo & diuos principes, ſed optimos electos, & animos ſanctiores, in quibus & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abrahamum, & Orphea, & huiuſmodi deos habebat, ad maiorum effigies rem diuinam faciebat. Virgilium autem, Platonem poëtarum vocabat, eiuſque imaginem cum Ciceronis ſimulacro in ſecundo larario habuit: vbi & Achillis, & magnorum virorum. Alexandrum verò Magnum inter diuos & optimos, in larario maiore conſecrauit. *Lampridius.*

Prvteni olim habuerunt multos Deos quos adorabant, cultuq; diuino proſequebantur: ſemper tamen inter querceta holocauſta eis offerre ſolebant: & quot ferè res habebant, tot præſides & deos conſtituebant. Deum Vurſchayto, dictum, magno honore venerabantur, ſuper omnia mobilia iumentaque alterum Deum Schreybrato ſuper anſeres, gallinas, anates, columbos, pauones, &c. conſtitutum: tertium Gurcho omnibus eſculentis cibariiſque præpoſitum. Præterea tonitruis, lunæ, ſtellis, ſerpentibus bufonibus, & omnibus penè creaturis diuinum honorem deferebant. *Guagninus in deſcriptione Pruſſiæ.*

A LITVANI olim ſuperſtitioſiſſimi fuêre: Ignem, Fulmen, Lucos, Arbores procera, Viperas item & Serpentes colebant. *Cromerus lib.15.* De iis ſic ſcribit *Guagnin. in deſcript. Lituan.* Lituanica & Samagitica gens olim multorum deorum ſuperſtitioni dedita fuit, imprimiſq; ignem (quẽ ſua lingua Zniez, vt rem ſacram appellabant) cultu diuino proſequebantur eumque in celebrioribus locis atque oppidis perpetuum ſeruabant, & ſacerdotes cum miniſtris ad hoc munus obeundum adhibebant: quòd ſi incuria miniſtrorum ignis extingueretur, capite plectebantur. Huiuſmodi ignis Vilnæ metropoli Lituaniæ in arcis medio (vbi nunc baſilica diuo Staniſlao dicata erecta eſt) perpetuò aſſeruabatur. Fulmen quoque, quod Perunum Sclauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias proceraſque arbores, in ſyluis ſinguli ſacroſanctas habebant, violare eas ferro iniuriave aliqua nefas erat: quòd ſi Lituanus aliquam arborem vel ignem quolibet modo dehoneſtaſſet, ſtatim vel dæmonum ſæuitia interibat, vel membro aliquo correptus priuabatur. Solem fortè nubibus obſcuratum credebant ſibi ſuccenſere, ideo ſeſe illi quò placaretur, deuouebant. Viperas item atq; ſerpentes deos B eſſe credebant, & ſinguli patres familias, ſingulos ſerpentes domi aſſeruare ſolebant, quos pro Penatibus adorabant, lacque & gallos gallinaceos eis immolabant: eratque inauſpicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex eis violaſſe, aut domi non fouiſſe: tales enim vel bonis omnibus priuabantur, vel crudeliter lacerati interibant.

Poloni ante MIECISLAVM regem, Solem, Lunam, Aurorã quam Poguuiſd appellabant, cultu diuino proſequebantur Præterea Iouem, quem illi Ieſſam, Plutonẽ, quem Ladim ſiue Ladonem, Cererem quam Niam, cuius templum Gneſnæ celeberrimum erat, Venerem quam Marzanam, & Dianam quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lelum quoque & Polelum, Romanis Caſtorem & Pollucem appellatos, pro diis colebant, Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum vtitur, Lelum Polelum vociferantes. Solebant diebus feſtis ad luſus & choreas pariter cõuenire, maximè 25. die Maij, & vigeſima quinta Iunij. Quam congregationem populi Stado, id eſt, agmen appellabant: quod adhuc apud Ruthenos & Lituanos paſſim in villis obſeruari videtur. Poſt Dominicam enim conductus Paſchæ ad diui vſque Ioannis Baptiſtæ feC ſtum, mulieres & virgines diebus feſtis ad choreas turmatim conuenire ſolent, Ladonemque canentes, & Lado, frequentiùs ingeminantes: manibus complaudentes, in gyrum choreas ducunt. *Guagninus in vitis Regum Polon.*

Syluas SCLAVINI, & Nymphas colunt, & Dæmones alios, iiſque ſacrificia faciunt, & inter ſacrificandum vaticinantur. Habent præterea lege cautum, à maioribuſq; traditum, vt inter numerum deorum, vnum illum, qui ſit fulminis fabricator, Dominum omnium rerum, ac ſolum Deum eſſe credant, illique boues, & hoſtias eius generis alias mactent: Fortunam verò, quid ea ſit, nec ſciunt, nec vim vllam in homine habere fatentur. Sed quando, vel domi morbo largientibus, vel foris in prælio periclitantibus, mors imminet, iubentur pro incolumitate ſacrificare, habentque perſuaſum, per ſacrificia ſalutem ſibi redemptum iri. *Dubranius lib.1. ex Procopio.*

VANDALI præter lucos & penates, quibus oppida & agri redundabant, varios Deos colebant. Prone Deus erat Aldenburgenſium, Siuue dea Polaborum, Radigaſt Deus terræ Obotritorum. His dicati erant flamines & ſacrificia. Feſtos D dies ſacerdos ad ſortis nutum denunciabat: conueniebantq; viri & feminæ cum paruulis, mactatiſq; hoſtiis boum & ouiũ, plerumque etiam hominum Chriſtianorum, ſacerdos de cruore libabat, populus ad epulas conuertebatur. Zuantevuito, Deo Rugianorum, vtpote efficaciori in reſponſis, annuatim hominem Chriſtianum, quem ſors dediſſet, immolabant, & de omnibus Vandalorum prouinciis, ſtatuas ſacrificiorum impenſas eò tranſmittebant. *Cramzius lib.3. Vandalia, cap.37.*

Qui ſub polo habitant arctico Solem & Lunam adorant: pannum quinetiam rubeum in pertica ſuſpenſum. Nonnulli quicquid primo diluculo in cœlo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipſum vſque ad crepuſculum eiuſdem diei pro numine adorant. *Olaus magnus lib.3. cap.2.*

INDI omnes multos diuerſoſque deos colunt. Eos habent pictos fictoſve ſtatuis: nempe ligneis, terreis, argenteiſve. Peruana regio eos, auium forma, tygridum, ceruorum, & aliorum animalium exhibet: interdum etiam caudatos Satyrorum ſpecie. *Io. Metellus.*

E IAPONII, regibus quique ſuis in foro ciuili, in ſacro Tundis (ſic Epiſcopos vocant) ac ſectarum Principibus parent. Ex verò ſectæ ferè duodecim numero ſunt: quæ licet cultu & ſuperſtitionibus inter ſe multum differant, in tollenda tamen animorum immortalitate conſpirant: & quamuis plebi varia deorum nomina ad colendum proponant, ipſi tamen ſecum, præter ortum & interitum, nihil eſſe conſtituunt. Ad hanc opinionem imis animi ſenſibus penitùs infingendam, commentationes circiter bis mille & quingentas paratas habent. Quas qui diu multumque ſecum perpenderit, omni tandẽ religione ſolutus, in illa cæcitate prorſus conquieſcit. *Io. Metellus.*

Sinarum populi in extremo Oriente, templa ampliſſima, multiſque ſtatuis & picturis illuſtrata frequentãt: & quamuis varia ſimulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum eſſe dicunt, eique potiſſimùm ſupplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Naumam, quam aiunt eſſe apud Deum ſummum humani generis aduocatam, honoribus ſummis afficiunt, Eſt aliud apud illos ſimulacrum virginis quam tradunt regis cuiuſdam filiam, & rerum cœleſtium cupiditate omnes opes humanas neglexiſſe, vt diuinarũ contẽ- F platione frueretur: in huius tutela Sinarum gentem eſſe credunt. Alius apud illos Deus ſanè ſanctus habetur. Hunc hominem fuiſſe narrant fortiſſimum, atq; tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potiſſimum fuiſſe dicunt, quò ſemel armatus, cute nudo in fluuiũ proiecto, quaſi quodam lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt ſuis, qui ab hoſtibus in prælio vehementiſſimè premebantur, auxilium afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iuſtitiæ ſplendorem in diuos relatum fuiſſe, commemorant. Multos alios diuos habent, quibus ſtatutis diebus honores inſtituunt. *Oſorius lib.11. rerum Em.*

SVPERSTITIONIS MATERIA. RESPECTV. PERSONARVM, ERGA QVAS. Vterga.

DÆMONAS.

ETHNICI olim ſpiritus abigebant certo legumine in os indito, & retrorſum iacto, nudis pedibus, certaque precum formula nouies repetita: ſic enim adoratur omnino Satanas, G ne quid importet mali. Id priſci Latini menſe Maio per triduum faciebant, placandis (vt aiebant) Lemuribus ſiue Remuribus quam inſtitutionem à cæde Remi dicebant ortam, quòd ſpiritus eo mortuo incolas loci infeſtarent. *Bodinus lib.3. Dæmonom. cap.5.*

PVEROS, INFANTES.

Priſcorum mos fuit, vt editos infantes terram attingere iuberent, Opemque deam inuocarent, vt naſcentibus opem ferret, ſinu eos excipiens: nec vocem prius dari putabant, quàm terram attigiſſent. Leuanam quinetiam deam dicebant, quæ pueris præeſſet de terra leuandis: *Auguſtinus Ciuitatis diuinæ lib.4.* item *Macrobius Sympoſiacon 1. Varro de Vita Patrum lib. 2.* Natus ſi erat vitalis, ac ſublatus ab obſtetrice, ſtatuebatur in terra, vt auſpicaretur rectus eſſe. Et *in libro de Moribus Seneca:* Omnes infantes terra nudos excipit. Hinc *Papinianus, Syluarum. 1.* in Stellæ epithalamio & Violantillæ:

——Tellure cadentem
Excepi fouique ſinu ——

Sed & lib.5. Syluula poſtrema:

H *—— tellure cadentem*
Aſpexi, atque vnctum geniali carmine foui.

Cælius lib.20. cap.14. A.L.

Cùm infans editus primam lucem hauſiſſet, Romanis erat in vſu, vt ab obſtetrice exceptus, humi ſterneretur, quaſi diuinationem futuri exitus, inde auſpicati: lectoque Pilumno & Picumno in ædibus parato, ita augurabantur, vt his præſidibus diis vitalis foret: ne ve Syluanus in domum irrepere valeat, quem vexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres viros, qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen ſecuri, alter pilo feriebat, tertius verò ſcopis euerrebat: mox nomen & tempus editorum filiorum apud præfectos ærarij publicis actis teſtarentur & ſcriberent. Quæ quidem in Saturni æde tanquam publica monumenta ſeruari proditum eſt. Deinde cùm cibo & potu eum initiarent, Eduſæ & Potinæ ſacra fecerunt: Eodemque Adoleſcentiæ Maiæ, quæ Farna dicta eſt, ac Satano & Fabulino more patrio immolarunt. *Alex. lib.1. cap. 25. ex D. Auguſtino de Ciuitate Dei.*

MOYSES

MOYSES Maimoni *lib.* 3 Moreh nebuchim, Amorrhæos ſcribit
A inter alia ſolitos per flammam recentes ex vtero fœtus tranſmittere, & crediſſe liberos à calamitatibus plurimis vindicari: eandemque ſuperſtitionem nutrices adhuc obſeruantes à ſe in Ægypto viſas. Loca extant 2. *Reg.* 21. & 23. 2. *Paralip.* 28. & 33. *lib.* 4.

Veteres ROMANI puerorum collo ſolebant pudendi membri ſpeciem appendere, quam appellabant faſcinum, vt eſſet (prout aiebant) præfiſcine, & ſortilegia auerteret, idque ex electro maximè, quod *Plinius* innuit *lib.* 37. *cap.* 3. turpem omnino mollium & diabolicum, animis ad libidinem inflammandis. *Bodinus lib.* 3. *Dæmon. cap.* 3.

REDVCES.

GRÆCI non ducebant eſſe puros, neque in cœtus ſuos recipiebant, neque accedere permittebant ad templa illos quorum ductum funus fuerat, & factæ ceu mortuis exequiæ. Aiunt quendam hac contactum ſuperſtitione Ariſtinum miſiſſe Delphos precatum Apollinem, ſupplicatumque; vt liberaretur anguſtiis, quibus ex lege tenebatur. Ei ceciniſſe Pythiam.

B *Quodque tibi mulier lecto, dum parturit, egit,*
Illud idem nunc rurſus obi, & fer ſacra tonanti.

Ita Ariſtinum prudenter præbuiſſe ſe quaſi denuò editum mulieribus, vt ſe lauarent, in cunabulis colligarent: mammam præberent. Eum morem ſeruare cæteros omnes, qui dicti Gyſteropotmi, id eſt, viui elati fuêre. Alij & ante Ariſtinum in hyſteropotmis ferunt hæc obſeruata, ac morem eſſe vetuſtum. *Plut. in quæſt. Rom.*

Eos, quos fama peregrè defunctos falsò vulgauit, ſi reduces ſint, non excipiunt foribus: ſed conſcenſo tecto eos intrò demittunt. VARRO cauſam affert talem. Cùm bello Siculo pugna naualis ingens commiſſa eſſet, multoſq; rumor vanus maſſet occubuiſſe, reuerſos breui ſpatio omnes mortem obiiſſe aiunt. Vni ingredienti fores occurriſſe ſpontè ſe claudentes, neque laxatas fuiſſe molientibus pandere. Ille ibidem ſopito pro ianua ſpeciem in ſomnis monſtraſſe, vt ſe ex tecto in ædes demitteret. Cui parentem, fortunatum euaſiſſe & grandæuum. Hinc morem manſiſſe poſteris. *Plut. in quæſt. Rom.*

MORTVOS.

C ÆGYPTII dum manibus defunctorum parentant, poſt preces oppleti lacrymis, tumulum amplexantur & coronant: quibus mos erat, in inſula quæ Abalos dicitur, vt ſi quo merſo in flumine, cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarent. *Alex. lib.* 5 *cap.* 26.

Epicadus refert, HERCVLEM occiſo Geryone cùm victor per Italiam armenta duxiſſet, ponte, qui poſt Sublicius dictus eſt, ad tempus inſtructo, hominum ſimulacra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat in fluuium demiſiſſe: vt aqua ſecunda in mare deuecta, pro corporibus defunctorum veluti patriis ſedibus redderentur. *Macrobius lib.* 1. *Satur. cap.* 11.

ORESTES, trucidata matre Clytæmneſtra, parentale conuiuium velut in illius honorem exhibuit. Hinc prouerbium, Beneuolus trucidator.

ACHILLIS manes, in Sigæo niſi nudos & vnguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes, expiare compertum. *Alex. lib.* 5. *cap.* 26.

GRÆCI, paucis à morte diebus, feralia litabant defunctis obſequia: obſeruatumque vt reliquo corpore combuſto, plerumque digitum membrumve aut crines ſeponerent, quibus tanquam cadaueri iuſta perſoluerent & parentarent. *Idem.*

D DELPHI cùm Pyrrhi tumulum nullo honore antea coluiſſent, poſtea cùm didiciſſent, illum contra Gallos pro Delphis adfuiſſe, Pyrrhi manibus in poſterum parentarunt. *Idem.*

Iidem apud aram Epitymbiæ Veneris manes euocabant, & defunctis parentabant. *Idem.*

DELII pueri & puellæ, Hyperboriis virginibus vita functis tonſis crinibus parentaſſe dicuntur: quos fuſis inuolutos, ſupra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri verò in ſepulchris. *Idem.*

THRACES ad Terei ſepulchrum qui parentant, aut immolant hordei loco calculis vtuntur. *Idem.*

PLATÆENSES Græcis, qui ceciderunt illic, & humati fuerũt quotannis parentant: Memacterionis menſis (qui apud Bœotios eſt Alalcomenius) ſextodecimo die pompam agunt: quam antecedit prima luce tibicen claſſicum canens: ſequuntur plauſtra myrti & coronamentorum plena, taurus niger, libamina in amphoris vini & lactis, croſſoſque olei & vnguenti adoleſcentes ingenui ferunt, nulli enim licet homini conditionis ſeruilis illud attingere miniſterium, quòd illi viri pro libertate occubuiſſent. Nouiſſimus Platæenſium archon (cui alias neque ferrum attrectare, neque aliam quàm candidam induere veſtem fas eſt) tunc ſago puniceo amictus ſumit ex tabulario hydriam, gladiumque tenens medio oppido ad monumenta pergit, mox aquam ex fonte capit, abluit pilas & inungit, immolatoque ſuper pyram tauro Iouem ac Mercurium infernum precatus, viros illos fortes, qui lethum pro Græcia oppetierunt, ad cœnas & inferias inuitat, tum pateram vino miſcet, quam vbi profudit ita fatur: Propino illis viris qui pro libertate Græciæ occiderunt. *Plut. in Ariſtide.*

Apud ARGIVOS, qui amiſerant propinquum aut familiarem, his moris eſt, mox ſub luctum vt Apollini operentur, diebus triginta pòſt Mercurio. Arbitrantur enim, quomodo corpora mortuorum terra recepit, ita Mercurium animas. Apollinis miniſtro hordeum dant, & carnes hoſtiæ accipiunt: extinguunt vt pollutum ignem, eumque ab aliis accendunt, quo carnes aſſant, quas enciniſma nuncupant. *Plutarchus in quæſt. Græc.* F

Apud ALBANOS, manibus defunctorum parentare, aut iuſta perſoluere, nulli permittitur, quod defunctos humana ope putabant non egere. Eſſedones purgatem defuncti caput inaurant, illique quotannis hoſtias mactant, & iuſta perſoluunt. Augillæ, qui vltra Cyrenem ſunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabant: ab illis, vbi tumulis incubuere, per ſomnia reſponſa accipere opinati. *Alexand. lib.* 5. *cap.* 26.

ROMANI floribus ornare ſepulcrũ, & ſacrificio atque epulo defunctis parentare ſolent, nonnunquam thure & mero ſupplicare, ſine tibicine: quibus in acie cæſis, fuit tũ ara quàm annua parentatio conſtituta. Et tametſi menſe Februario mortuis dare inferias conſueſſent: Decius tamen & Brutus, contra maiorum inſtituta, Decembri menſe parentarunt. *Idem.*

ROMANI, *teſte Ouidio lib.* 2. *Faſtorum*, celebrarunt menſe Februario Feralia, quibus diis manibus iuſta ſoluebantur, & epulæ ferebantur ad ſepulcra, ab his quibus ius erat ibi parentare, vnde & Ferialia Feſto & Varroni dicta ſunt. Ponebantur autem epulæ in his ſacris ſuper ſilicem, quæ inde vt Seruius dicit, Silicernium dicebantur: quo vocabulo quidam ſignificari volunt funebre conuiuium, quod ſenibus exhibetur. Donatus Silicerniũ eſſe dicit cœnam quæ infertur diis manibus: G quòd eam ſilentes cernant, id eſt, vmbræ poſſideant: vel quòd qui eam inferant, cernant, neque deguſtent, &c. Appellabantur etiam Parentalia, ſacra, in quibus pro parentibus ſeu maioribus extructæ epulæ ſepulchris ferebantur. Quamuis autem manes paruis muneribus placari crederent, lacte, vino & aliis rebus, quarum apud Ouidium fit mentio: tamen etiam mactabant victimas. Vnde quidam à feriendis pecudibus Feralia putant dicta eſſe. Sacrificiis addebant preces, accendebant lumina. Quum Romani bellis impediti olim intermiſiſſent Parentalia: putabant iratos manes tempeſtatem & peſtem immiſiſſe, & egreſſas è ſepulchris vmbras defunctorum erraſſe cum queſtubus circa ſepulchra, item per vrbis vias & agros: Durauit hoc feſtum vndecim diebus: quibus nuptæ à viris ſecubabant, nobiles nuptias non contrahebant, ſimulacra deorum velabantur. *Lauaterus de Spectris parte* 3. *cap.* 4.

Menſe Maio celebratur noctu feſtum, quod initio REMVRIA, poſtea Lemuria vocarunt. Hoc feſtum non multùm à Feralibus differt, quæ ad Placandos Lemures inſtituta fuerunt. De origine eorum & ritibus, vide *Ouidium lib.* 5. *Faſt.* Surgebat intempeſta nocte, qui vmbras placaturus erat, nudis pedibus incedebat, aqua fontana ſe perluebat. Fabas quas ore verſauerat, à tergo iacebat, dicebatque ſe illis redimere, pulſabatque æra, & orabat vt vmbræ abirent: quod ſi nouies feciſſent H perfeciſſe ſe putabant ſacra. Per triduum autem celebrata fuerunt. *Ibidem.*

Rogus cùm luſtraretur militari more, inſtructas armataſque acies ter circum incenſam pyram (vbi defunctos acie cremabant) arma quatientes, cum luctu & lamentabili carmine, arma & ſpolia in ignem mittebant, & hoſtiis immolatis inferias occiſorum manibus dabant. *Alex. lib.* 5 *cap.* 26.

Gangem fluuium, INDI ſanctum exiſtimant: ita vt, morituri, regni Bengalæ indigenæ & incolæ, hoc flumine mergi ſe iubeant: ſed pedibus duntaxat. *Io. Metellus.*

ANIMALIA BRVTA.

AMORRÆI imprimis Solẽ adorabant, quem τῇ ἰδιώτῃ Hebræa

bræa voce Bahal,id eſt,Dominum appellabant:vnde proceſſit nomen Bahalzebub,muſcarum Dominus, eò quòd nulla in templo illius muſca degeret,quemadmodum in Veneto palatio nulla eſſe dicitur,& in Toletano vnica.Legimus cum Acaroni Deo muſcarum ſacrificauiſſent,& Græci Ioui,quem Myioden,q.d.muſcarium nominabant,muſcas omnes vna nebula euolaſſe,vt narrat *Pauſ.in Arcad.& Plinius lib.29. Naturalis hiſtoriæ,cap.6.*

Deam SYRIAM ſuperſtitioſi exiſtimant,ſi halecem quis vel aquas guſtauerit, crurum partem anteriorem addere, vlceribus corpus complere,iecur tabefacere.*Plut.de Superſt.*

RERVM, IN QVIBVS SVPERSTItionem exercent. Vt circa

METEORA.

NICIAS Nicerati,ciuis Athenienſis,claſſi præfectus in Sicilia,cùm repentè luna defeciſſet,metu perterritus,ad ſacrificia ſeſe conuertit.Interea à Syracuſanis incluſus cum exercitu, turpiſſ.captus,vitaque exutus eſt.*Plut.in Nicia.*

Vehementiore ſtrepitu & maleolentium graminum fumo diſſolui & ſedari aëreorum dæmoniorum inſultum,creditum eſt. Idcirco (ait *Gaudentius Merula lib.1. cap.5. Memorab.*) tanquam ex Academicorum officina fluxerant,etiam nunc Italiæ mulieres,tempeſtatibus imminentibus,diri odoris pabula ſub dio comburunt. Thraces tempeſtate imminente armati cum ſtrictis enſibus & crotalis,horribilique clamore in nubes fremebant. Gothi,*teſte Olao lib.3.c.2.de gent.Septentr.* concitato in nubibus fragore,ſagittas in aëra excutientes,oſtendebant ſe opem ferre diis velle,quos tunc ab aliis oppugnari putabant. Nec ea temeraria ſuperſtitione contenti,inuſitati ponderis æreos malleos,quos Iouiales vocabant,ad eum vsũ habebant,vt per eos tanquam per Claudiana tonitrua, cœli fragores,quos malleis cieri credebant, exprimerent. Durauit illorum vſus vſque ad annum Chriſti 1130.

Inexcuſabilis illorum eſt impietas,qui profluentiis cœleſtibus aſſignant religionis dominatum:vt Iulij Materni , ſcribentis eũ, cui SATVRNVS in Leone eſt,victurũ perdiu,& poſt mortem in cœlos aſcenſurum:itemque Albamuzaris affirmantis eum,qui orabit Deum , quando Luna cum altero planeta (cuius nomen de induſtria placet retinere) in capite Draconis coniuncta eſt,impetraturum petitionem ſuam : quod Petrus de Apono ſe expertum narrat , vt homines ad eandem improbitatem pertrahat.*Bodin.lib.1.Dæmon.cap.5.*

SOMNIA.

Veteris fuit ſuperſtitionis,meticuloſa ſomnia interim ablutione auerruncare.Quod apud ÆSCHYLVM eſt obſeruatum, & docuit in Batrachis Ariſtophanes :

Ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.

Id eſt,Vt ſomnium abluam diuinum.Ad quod Perſij illud ex Satyra ſecunda reſpicere videtur :

Hæc ſanctè vt poſcas,Tiberino in gurgite mergis.
Manè caput bis terque,& noctem flumine purgas.

Sed & illud apud SOPHOCLEM obſeruatum eſt, veteribus in more diu fuiſſe,vt ſomnia auertentes,ea Soli denarrarent. *Cælius lib.27.cap.16.*

IMAGINES.

Romæ Macrianorum familia ſolemne ſemper habuit , vt ALEXANDRVM Magnum viri in auro & argento,mulieres in reticulis & anulis exculptum geſtarent,quòd,ſicut Iulius Capitolinus & Trebellius in vita triginta tyrannorum teſtatur, diceretur iuuari in omni actu ſuo,qui Alexandrum ſculptum aut auro aut argento geſtaret.Quare,vt opinor,Auguſtus Cæſar in ſignandis epiſtolis magni etiam Alexandri imagine diu vſus eſt. *Sueton.Polyd.lib.2. cap.23. de Rerum inuent. & Cal. lib.21.cap.35.A.L.*

MEDICAMENTA.

NIGRI ellebori religioſum vſum Veteribus fuiſſe teſtatur Plinius.Siquidem hoc & domos ſufficiebant,purgabantque , aſpergentes & ſeſe,& pecora. Tum ſolemni cum precatione colligebatur & ſuperſtitioſiùs,vt meminit etiam Theophraſtus.Primùm enim gladio circumſcribebatur:deinde qui ſucciſurus erat,exortum Solis ſpectabat , precabatur vt id ſibi liceret diis concedentibus facere. Obſeruabat & aquilæ volatum:quæ ſi propiùs aduolaſſet moriturum,eo anno qui ſuciderat,augurium erat. *Eraſmus in Adagiis.*

AMVLETA.

☞ *Vide infrà , Medendo.*

Cùm ab HISPANIS America ſubigeretur, compertum eſt pederaſtiæ imaginem,prædiconis inquam & cinædi, ab inſulanis ſuſpenſam collo geſtari pro amuleto, turpiſſimo inſtituto.Etenim circumfluebant gentes illæ Sodomiæ , turpiſſimis & deteſtandis ſceleribus, magicisque artibus omnis generis: ideoque omnes ferè ſunt ab Hiſpano profligati.

ALIMENTA.

☞ *Ex loco Abſtinentiæ alimentorum nimiæ , hinc ea quæ religionis nomine fiunt.*

Plutarchus Conuiualium quæſt.Decad. 3. demonſtrat antiquitùs fuiſſe morem,vt non guſtarent vinum, niſi priùs libaſſent alicui Deo, quò potus illius, ceu pharmaci,ſibi innoxius eſſet & ſalutaris. Atque Athenis quidem vndecimo menſis die immolabant vini primitias, eumque diem Pithœgiam appellabant. Aſt apud Bœotos ſeptimo menſis ineuntis die,ſacris peractis Bono dæmoni, guſtabant, ab exorto Zephyro,quod is ventus præcipuè ſuſcitet moueatque vinum adeò vt quod illum effugerit videatur iam duraturum. Menſis autem is vocabatur, προστατήριος.

ÆDIFICIA, TVRRES, PORTAS.

ROMANI murum omnem inuiolatum & ſanctum exiſtimant, portas non exiſtimant. An, ſicut ſcripſit Varro,ducendus murus ſanctus eſt, vt cum defendant impigrè, animamque pro eo profundant. Romulum apparet fratrem ,quòd locum inuiolatum & ſacrum tranſilire cœpiſſet , efficeretque ſuperabilem & profanum, interemiſſe. At portæ fieri non poteſt vt conſecrentur: quibus cùm multa alia neceſſaria,tum mortuos efferunt. Hinc qui primùm vrbem condunt, quantum loci inædificare ſtatuerunt, circundant aratro iunctis boue mare & fœmina. Poſtquam muros definierunt, quando portarum ſpatia dimetiuntur, vomeres ſubducunt , atque ita aratrum traijciunt. *Plut.in quæſt. Rom.*

MENSTRA.

Apud ATHENIENSES ſi Androgyni aut inſoliti animalium partus, aut alia monſtra informia edita eſſent, fœtus in mare vel flumen proiiciebatur, & carmen à virginibus per vrbem canebatur, & deinde donum ferebatur Iunoni. Eandem ob cauſam Agys,hoc eſt veſtibulariis diis in ſemitis viarum ſacra exhibuerunt. *Alex.lib.5.cap.26.*

ROMANI ſi bouem locutum,aliudve animal, intelligerent, aut hoc genus portenta nunciata forent, ſub dio ſenatum & patrum concilium habebant, quod expiationis genus eſſe putarunt. Si quando lapidibus pluiſſet, vel ſi cœleſtes minæ terroreſve aut tetra prodigia enunciarentur, his auertendis terroribus, piacularibus ſacrificiis factis, ad placandas Deorum iras,Nouendiali ſemper ſacro vtebantur. *Ibid.*

Quum TVLLO HOSTILIO rege, Romam eſſet nunciatum, in Albano monte lapidibus pluiſſe, placuit vt nouem dierum feriæ celebrarentur, & Nouendiale ſacrum fieret. Quæ religio in multas exiuit ætates,vt quoties tale eſſet prodigium,huiuſmodi nouendiale fieret ſacrum, auctore Liuio , Caſſius Seruium Tullium Nundinarũ auctorem facit , eaſque feſtas olim fuiſſe aſſerit. *Macrob. lib.1. Saturn.cap.16.*

Legimus L. LICINIO Craſſo C.Caſſio Longino Coſſ.Caſſini puerum factum ex virgine ſub parentibus, iuſſu Aruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Sp. Poſthumio Albino,Q.Martio Philippo Coſſ.cùm ex Vmbria nunciatum eſſet, ſemimarem inuentum,,duodecim fermè annos natum:id prodigium abominantes Romanos Pontifices,iuſſiſſe hunc arceri Romano agro atque primo quoque die interfici.L.Metello, Q.Fabio Maximo Coſſ. Lunæ androgynum natum, præcepto Aruſpicum in mare proiectum fuiſſe. Idem P. Africano, C. Fuluio Coſſ. cùm in agro Ferentino:Cn. Domitio,C.Fannio Coſſ.cum in foro Veſſano:L.Aurelio,& L.Cæcilio Coſſ.cùm in agro Romano annorum octo:L.Cæcilio, L. Aurelio Coſſ. cùm Saturnæ decem annorum natus: Q. item Metello, Tullio Didio Coſſ. cùm aliis inuentus eſſet: prætereaque decreuiſſe Cn. Cornelio Lentulo, P.Licinio Craſſo Coſſ. vt tota vrbe ſupplicationes fierent.Tandẽ etiam Conſtantinus Imperator lege lata,hoc tertium genus e vita tolli & auferri conſtituit. *P.Ærodius lib.1.Decret.*

In prodigioſo partu videtur ab initio ROMVLVS parentum omnium & amicorum conſilium deſideraſſe : atque ex eorum ſententia omnem monſtruoſum & prodigioſum partum necari & abiici conſueuiſſe. Certè L.Furio, Attilio Sarrano Coſſ. cùm Puteolis puer ex ancilla quatuor pedibus,manibus, oculis, auribus, atque duplici obſcœno natus eſſet,Aruſpicum iuſſu

iuſſu crematus, cinisque eius in mare deiectus eſt. Et L. Sci-
A pione, C. Norbano Coſſ. in Hetruria Cluſij, cum matrifamilias viuum ſerpentem peperiſſet, iuſſu Aruſpicum, in profluentem deiectus, contra aqua natauiſſe dicitur. *Dion. Halicarn. lib. 1. & Iul. Obſequens.*

Poſtulatiæ piaculare ſacrum eſt, quod fieri à ROM. conſueuerat, ad auerti neandam deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurandumque foret. *Cal. l. 10. c. 19. A. L.* Dictur à poſtulando, quoniam turbata ſacri cuiuſpiam aut ludorum ratione, vbi quid parum exploratè curioſéve obiiſſent, aut in re diuina quid omiſſum ex ritu foret: per oſtenta, quæ mox paulò inſequerentur, videbatur numen honoris inſtaurationem poſtulare.

CAVSAS CALAMITATVM.

APOLLO Pheneatas obſtructo barathro, omnique eorum agro inundato perdidit, ætate Plutarchi, quòd mille iam annis, vt Vulgo aiebant, tripodem fatidicam Hercules ſublatam Pheneon deportaſſet. *Plut. de Tarda Dei vindicta.*

Gellius Annal. lib. 15. & Caſſius Hemina Hiſtoriar. lib. 2. referunt, ann. ab Vrbe condita CCCLXIII. à Tribunis militum
B Virgilio Manlio, Cælio Poſthumio, collegiſque eorum, in ſenatu Rom. tractatum quid eſſet, propter quod toties inter paucos annos malè eſſet afflicta reſpublica. Et ex præcepto patrum L. Aquinium Aruſpicem in ſenatum venire iuſſum, religionum requirendarum gratia dixiſſe, Q. Sulpitium, Tribunum militum ad Aliam aduerſum Gallos pugnaturum: rem dimicandi gratia feciſſe poſtridie Idus Quintilis: item apud Cremeram, multiſque aliis temporibus & locis, poſt ſacrificium die poſtero celebratur, malè ceſſiſſe conflictum. Tunc patres iuſſiſſe, vt ad collegium pontificum de his religionibus referretur. Pontificeſque ſtatuiſſe, poſtridie omnes Calendas, Nonas, Idus, atros dies habendos: vt hi dies neque præliares, neque puri, neque comitiales eſſent. *Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16.*

ACTIONVM ET PASSIONVM
Humanarum. Superſtitioſi

NVPTIAS CELEBRANDO.

Non plura neque pauciora, ſed quique funalia accendunt Rom. in nuptiis (quæ cereos appellant) vt Varro auctor eſt: ab ædilibus autem accendunt, qui matrimonio iunguntur,
C ignem, quaſi quinque diis matrimonium opus habeat, Ioue & geniali, Venere, Suada, denique Diana: quam in puerperiis & partus doloribus mulieres cient. *Plut. in quæſt. Rom.*

In PLINIO legimus *lib. 28. cap. 19.* nouas Nuptas apud Rom. cum viris primùm congreſſuras, poſtes lupino adipe ſolitas perungere, ne quid mali medicamenti inferretur.

CONVIVANDO.

Indicat ARISTOTELES ſectionis vigeſimæ problemate vigeſimoquarto, apud Græcos, vbi de menſa communi aliquis ſibi priuatim ſumeret aliquid, intuenti communicans dicebat: Ne me faſcines. Itaque ſumpturi cibum priùs edebant rutam, ceu remedium aduerſus faſcinum. Tum enim metuebant noxam faſcini, quoties vel auidiùs veſcerentur, vel alicuius incommodi ſuſpicione tenerentur, aut cibum haberent ſuſpectum quem capiebant: ita fiebat, vt ſemper cum perturbatione vel biberent vel ederent, flatu ſimul hauſto: qui ſi expellitur, ſimul exit cibus: ſi retinetur, mouet tormina. Itaque ruta priùs comeſa, & ſtomachum & reliquum corpus calefacit, vt ſpiritus ille incluſus diſcuti atque abigi poſſit. *Eraſ. in Adag.*

Olim moris fuit, quoties in cœna merum vinum dabatur
D omnibus, vt dicatur, Ἀγαθοῦ δαίμονος, Boni Dei: quum poſt cœnam aqua temperatum, acclamabatur, Διὸς Σωτῆρος, Iouis ſeruatoris. Vinum enim ſi merum bibatur, furioſas perturbationes gignere: imbre verò Iouis admiſto, oblectationem eius ſuauitatemque manere, furoris & enervationis commodum corrigi narrant. *Diod. lib. 4.*

VANDALI in conuiuiis & compotationibus ſuis pateram circumferentes olim certis verbis conſecrabant, ſub nominibus deorum, boni ſcilicet atque mali: omnem proſperam fortunam à bono Deo, aduerſam à malo dirigi putantes. Malum Deum lingua ſua Zeerneboch, hoc eſt, nigrum Deum, appellabant. *Crantz. lib. 3. Vandal. cap. 37.*

MORBOS PRÆCAVENDO.

Apud GRÆCOS, eorum, qui tabe vel aqua inter cutem ſunt abſumpti, filij ſedentes in aqua, pedes dum crematus ſit mortuus, tigabant. Opinio erat enim, ita malum ad eos non tranſire nec accedere. *Plut. de Sera num. vindicta.*

MEDENDO MORBIS.

Scriptum reliquit in Ethicis THEOPHRASTVS, vbi diſputat, An mutentur cum fortuna mores, & corporis agitati affectibus deſciſcant à virtute: peſte correptum Periclem amico cuipiam qui ipſum inuiſebat, amuletum oſtendiſſe à mulieribus ex collo ſuo ſuſpenſum, quaſi, cùm eas etiam toleraret ineptias, grauiter admodum ægrotaret. *Plut. in Pericle.* E

Nodum Gordium quem oſtendit HERCVLES, religioſum ac ſacrum apud Priſcos fuiſſe, ſatis liquet ex iis Plinij verbis, quæ ſunt *in Hiſtoria mundi lib. 28. cap. 6.* Ac vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina eſt.

CONVALESCENDO.

BACHIRTI ſi quando à morbo reualuerint, canibus ſemetipſos obiiciunt. *Eraſm. in Adag.*

DIVINANDO.

Superſtitio in Diuinatione quoque magna. Et ferè quando religione, hoc eſt ſuperſtitione tanguntur animi, vti lana lanam, ſic ſignum trahit ſignum. Vide locum Diuinationum.

BASSIANI cuiuſdam bona publicata ſunt eo, quòd de vxore diuinos conſuluiſſet, vtrum ea filium filiamve eſſet paritura. *Ammianus Marcel. lib. 29.* F

LACONES, quod manè animantis occurrit procedentibus, ex eo capiunt omen euentus diei, & idem in diem coluut. *Ziglerus in Scondia.*

SCOTI veteres ad bellum exeuntes, occiſo, quod primùm obuiam occurriſſet, animali, ſanguine eius gladij cuſpidem tingentes deguſtabant, ea ſibi proſpera forè auſpicia pollicentes. *H. Boeth. in Scotia.*

VOVENDO.

Antiquitùs opinione Græcorum comprobatum eſt, qui capram illam Iouis altricem, & ob id in ſiderum relatam numerum conſpexiſſent, quicquid votis conciperent, eius compotes futuros. In Plutarchi Collectaneis. Idem in libello de Poëtis audiendis: *Ὀλβιαίμων πολύκληρος ἔχοντα αἶγα οὐρανίαν τρέφων*, id eſt, Felix multorum agrorum poſſeſſor, cœleſtem capram opum largitricem alens.

ORANDO.

☞ *Vide ſupra Aſtrologicas prædictiones.*

TIMENDO.

Plut. in com. Quo pacto quis intelligere poſſit, ſe profeciſſe, ſcribit Antiquis morem fuiſſe nomina digitorum ediſcere, hiſq; in metu tanquam remedio futuris vti. Eius verba ſunt. G
οἱ μὲν γὰρ ἐκμανθάνοντες τὰ τῶν ἰδίων δακτύλων ὀνόματα, χρῶνται πρὸς τοὺς φόβους αὐτοῖς ὡς ἀλεξητηρίοις, ἀτρέμα καταλέγοντες ἕκαστον, id eſt, Quidam enim ediſcunt ſuorum nomina digitorum, eiſque contra pauores vtuntur, tanquam ad depellenda mala remedium habeant, paulatim ſingulos recenſentes. *Eraſm. in Adagiis.*

Imperante HENRICO IV. conſtans opinio in Germania percrebuit imminere orbi terrarum finem. Boiorum primores iſthoc ſeculo, vndeuiginti ædes ſacras myſtis monachis, virginibus in Norico in Vindelicia condiderunt. Et ingens vis mortalium, duodecim fermè millia, ex Germania in Palæſtinam Hieroſolyma votis nuncupatis profecti ſunt. *Auent. lib. 4. Annal. Boiorum.*

CONSVLTANDO, COMITIA HABENDO.

ROMANVS ſenatus adeò ſemper magni fecit religionem, vt quotieſcunque conueniret, idipſum quod primò proponebatur, ad religionem pertineret: nullaque quamquam grauior cauſa, vel quæ celeritatem requireret, hunc morem anteuertebat: vt publicorum conſiliorum, quemadmodum etiam aliarum rerum, diuino cultui primæ partes darentur. Varro ad Cn. Pompeium, in eo libro vbi ratio & locus habendi ſenatus oſtenditur. H

Erat mos auſpicandorum comitiorum apud Rom. vt cum præfatione deorum dearumque bonis fauſtiſque nominibus, ac diis bene iuuantibus, concilia inirent. Apud Argiuos verò indictis comitiis, cùm prætor in præfationis carmine, Iouem, Apollinem, atque Herculem præfari ſoleret, vt ſucceſſus darent proſperos: poſtea Philippi nomen adiecerunt, præfationi, aſſentationis genus. *Alex. lib. 4. cap. 3.*

CVRANDO.

Apud ROM. pedes lecti, in quo Flamen Dialis cubabat, luto tenui circumlitos eſſe oportebat, & de eo lecto trinoctium continuum non decubabat: neque in eo lecto alium

A cubare fas erat:neque apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cùm ſtrue atque ferro oportebat. *Gell. lib.10. cap. 15.*

CONCVMBENDO.

MAZVSIVS abſtinet à mulierum congreſſu,niſi ſi quam bello ceperit. *Eraſm. in Adagiis.*

ITER FACIENDO.

THEAGENES legitur vſque adeò fuiſſe ſuperſtitioſus, vt domi haberet Hecates ſimulacrum, nec vnquam pedem moueret, niſi illo conſulto. *Eraſm.in Adag.*

BELLVM GERENDO.

LACONES ſi quando pactum auxilium poſcerentur, lunas cauſabantur, atque hoc prætextu ſuffugiebant:quòd,vt teſtatur Lucianus legem tuliſſet Lycurgus, ne prælium inirent, ni plenilunio.In cæteris item negotiis auſpicandis, lunæ rationes ſuperſtitioſiùs obſeruabant:atque hinc occaſio prouerbij, Laconicæ lunæ. *Eraſm.in Adag.*

Scribunt POP.ROM.quoties hoſtium vim propulſarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent,quò minùs arma ſumerent,& hoſtibus obuiam irent, nulla religione teneri, atroſque & euitabiles dies nullos cenſere:illoſque tantùm obſeruare, cùm inferenda in hoſtes arma, non propulſanda forent. Feriatis enim diebus, vim cuiquam inferre piaculare eſt, propulſare non vtique. *Alex. lib.4. cap.20.* B

SICCITATEM AMOLIENDO.

Romæ ad portam Capenam ad MARTIS ædem Manalis lapis fuit,qui in vrbem delatus, pluuias excitare dicebatur: ſicut aqua in Lycæi Iouis fonte,ſi quãdo ſiccitate laboraretur, ſacerdotis manu querno ramo agitata,cogebat nubes,largoſque effundebat imbres.Et Athenis Terræ fuiſſe ſimulacrum Pauſanias prodit, ſupplíciter Ioue aquam expetentis, vero euentu,cuius ara in monte Hymetto viſebatur,quem Imbrion quaſi pluuium Iouem dixère.Et apud Indos in arca quam magi incolunt,dolium vidiſſe Apollonius tradit,quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittuntur, quæ totam Indiam imbribus humectant. Quod etiam documentum Democriti fuit,vt ad imbres excitandos, caput & collum chamæleontis ligno roboris vri præceperit, *Alex. lib.4. cap.16.*

C SVPERSTITIONIS FINIS. PROPRIVS.

☞ *Ignorantia vera pietatis Superſtitionem parit. Itaque cùm Dei cultus ab ipſa natura ſit mentibus humanis impreſſus,per ſe ſuperſtitioſi ſiunt,qui non propter aliud, quàm quòd Deum hac ratione colendum putant, hanc vel illam cultus formulam ſequuntur.*

IMPROPRIVS, CAVSA SVBDITORVM opprimendorum.

Tradunt quidam Regem quendam Ægyptiorum priſcum, ſuperſtitioſum animalium cultum,in ſingulis ferè vrbibus peculiarem,lupi,crocodili, ichneumonis, accipitris introduxiſſe,vt populum temerarium & ad res nouandas promptum diuerſitate religionis diſtraheret,& multitudini alioqui inuictæ occaſionem perpetui diſſidij daret:Siquidem cùm animantes illæ infeſtè & hoſtiliter ſe mutuò peterent,earum cultores in factiones quoque ſenſim diſtracti ſunt.Soli Ægyptiorum Lycopolitæ oue veſcuntur,quando & lupus,quem pro Deo habent.Oxyrinchitæ cùm oxyrinchum piſcem, Cynopolitæ manderent,canes eorum captos & immolatos vt victimam vorauerunt.Hinc bello commiſſi cùm ſe inuicem cladibus affecerunt,tum poſtea ab Romanis malè mulctati pacem compoſuère. *Plut. de Iſide, & Diod.lib.1. cap.7.* D

ANIMANDI contra HOSTEM.

☞ *Vide Tit. Animare milites ſuos Auxilii diuini ſpe.*

Cùm eſſet XERXES ex ſuperiore Doridis regione in Phocidem digreſſus,oppidaque Phocenſium flamma deuaſtaret:non tulerunt Græci ſuppetias,licèt orarent Athenienſes,vt ad arcendum à terra Attica bellum in Bœotia occurrerent, ſicut ipſi obiecerant ſe ad Artemiſium.Verùm cùm audiret eos nemo,ſed reſpicerent Peloponenſium,omneſque vires molirentur intra Iſthmum contrahere,& murum,de vno mari in alterum ducerent:ibi Athenienſibus reſtabat neceſſarium,vt vrbe relicta naues amplecterentur.Accipiebat id plebs moleſtè: quòd aris focisque relictis neque victoriam deſiderarent,neq; viderent ſalutem.Hic Themiſtocles ad inducendam multitudinem humanis deſtitutus conſiliis,ſicut in tragœdia machinam erigens,prodigia cœleſtia & oracula admouit iis.Oſtentum mutatus eſt à dracone,qui per eos dies non fuit in adito viſus:& libaminibus,quæ ei reponebãtur quotidie,integris repertis,ſacerdotes ea enunciarent pro concione,dicendi poteſtate iis a Themiſtocle facta,dereliquiſſe Mineruam vrbem. & ducem ſe ciuibus ad mare præbere. Iam oraculo populum tractauit,nihil aliud docens muro ligneo quàm naues oſtendi atque idcirco nominari diuinam à Deo, non miſeram neque infelicem Salamina. *Plut.in Themiſtocle.* E

Q.FAB.Max.Dictator,à diis orſus, cùm doceret populum, negligentia & contemptu cæremoniarum à Conſule C. Flaminio ad Traſimenum peccatum eſſe, non ignauia militum, admonuit,vt ne hoſtes timerent,at deos placarent, colerentque:non ille quidem quo ſuperſtitione animos implicaret, imò vt virtutem confirmaret pietate,& ſpe diuinæ opis formidinem eximeret & eleuaret hoſtilẽ.Eodem tempore libros conſuluit Sibyllinos,& conuocato populi conſilio,vouit diis immortalibus,quod eo anno ver attuliſſet ex caprino, ſuillo, ouillo,bouillo grege,intra fines Italiæ, campos, flumina,prata id omne ſe immolaturum (*Liu.lib.22. cap. 32.* id Ver ſacrum vocat) Simul ludi magni voti. *Plut.in Fabio.* F

OBEDIENTIÆ EXCITANDÆ.

L.SYLLA,quò paratiorem militem ad pugnandum haberet,prædici ſibi à diis futura ſimulauit.Poſtremò in conſpectu exercitus,priuſquam in aciem deſcenderet,ſignum modicæ amplitudinis,quod Delphis ſuſtulerat, orabat, petebatque vt promiſſam victoriam maturaret. *Front. lib.1.cap.11.*

FVGÆ EXCVSANDÆ.

SVENONEM III. Danorum regem,à Caputo & Valdemaro pulſum, Henricus Saxoniæ dux reducere ſtudebat. At vbi Valdemarum inſtructo exercitu obuiam prodire audiuit, metu territus occaſionem à tempore mutuatus eſt.Ne enim ob piſcium raritatem ſolemne ieiunium ſolueret,ſimulata alimẽtorum inopia,ignauiæ ſtudium religionis nomine colorauit. Iter igitur,quod ſemeſtri ſpatio venientes confecerant, triduo remenſi ſunt,multis impedimentis relictis. *Saxo lib.4.*

SALVTIS.

Apud PTOLEMÆVM Dionyſium regem Ægyptiorum, quiſpiam Demetriam Platonicum accuſauerat,quòd in Bacchanalibus aquam biberet,ſoluſque omnium muliebribus non veſtiretur.Quòd niſi acceſſitus ad regem manè palàm vino libaſſet, & veſtitu muliebri amictus ad numeros dithyrambicos, cymbalorumque modos ſaliiſſet,de eo planè actum erat: quòd & regium exemplar non eſſet imitatus, & aſpernaretur Dionyſiorum mollitiem. *Athen.* G

QVÆSTVS, LVCRI.

ION æditous qui puer Delphis expoſitus fuerat, Apollinem,in cuius templo alebatur, patrem vocabat, propter quotidiana victus beneficia, *apud Eurip.*

Τὸν δ' ὠφέλιμον ἐμοὶ, πατρὸς
ὄνομα λέγω.
Eum qui vtilis mihi eſt, patris nomine voco. Item:
Φοίβῳ δουλεύσω, οὐ λήξω
τοὺς βόσκοντας θεραπεύων.
Phœbo meo ſeruiam,neque deſinam eos qui me alunt, colere.

Exercuerat IVDÆVS quidam ſub Arcadio impoſtor eiuſmodi fraudẽ,vt cùm rebus neceſſariis indigeret, Chriſtianiſſimum ſubitò ſimularet,& baptiſterium peteret,qua impoſtura pecunias multas à Chriſtianis extorquebat. Cumque hac arte pluribus impoſuiſſet hæreſibus, tandem etiam ad Paulum venit,Nouatianorum Epiſcopum Conſtantinopoli,obſecrans,vt baptiſmatis ei lauacrum impertiret. Paulus poſt traditam Iudæo doctrinam de fide,& completos ieiuniorum dies,paratis quæ ad baptiſmum neceſſaria erant omnibus,eum ad baptiſterium ducit.Ibi aqua in ipſa colymbethra bis euanuit, & Iudæus dolum faſſus eſt. *Socr.lib.7.cap.17.& Sig.an.416.* H

SVPERSTITIONIS ACCIDENTIA.

ASSIDVITAS.

LYCVRGVS quærenti, Quid hoſtias adeò exiguas & viles præſcripſiſſet? Ne vnquam,inquit,Deum intermittamus colere. *Plut. in Apoph.*

Beſtia Appia,mulier ATELLANA,Capuæ habitans: quotidie ſacrificauit pro populi Romani ſalute, Hannibale Capuam tenente.Quapropter à populo Romano libertati ac bonis poſtea reſtituta eſt. *Liuius lib.26.*

DILIGENTIA, ALACRITAS. STVDIVM. FERVOR.

A ☞ *Exempla diligentiæ in ſacris, pete ex Tit. Correctio Superſtitioſæ Negligentia in ſacris.*

Cùm Vulcani opera Iovis ex Palladem diſciſſo cranio edidiſſet in Rhodo inſula, Sol ciuibus Rhodiis auctor fuit, vt Mineruam apud ſe natam extructa ara venerarentur. Rhodiis igitur ſine igne ad ſacrum properantibus, inconſiderantiam hanc ex religioſo feruore prouenientem Iupiter imbre aureo ſuppleuit, eoſque Mineruа in ſtatuaria arte ſummos fecit artifices. *Pind. Ode 7. Olymp.*

ANAXAGORAS philoſophus, rogatus, Ad quid natus eſſet? Cœlum, inquit, vt ſpectem. De patria quoque appellatus, ceu parum hæc ſibi eſſet curæ: Imò hanc curo, reſpondit, digito cœlum oſtendens: *Sabell. lib. 2. cap. 1.* Et tamen hunc Athenienſes, vti etiam Socratẽ, impietatis condemnare non ſunt veriti.

NVMA POMPILIVS, ſecundus Rom. Rex, inſtituit, vt in profeſtis & omnino in ſacerdotum feſtis, per vrbem præcones B præcederent, qui quieſcere ciues, & ab operibus deſiſtere iuberent. Quemadmodum enim Pythagoras non permittebat homines per tranſitum adorare deos immortales, ſed continuo ex ipſa domo mente ad id paratos pergere: ita & Numa decere ciues exiſtimauit, neque audire quicquam rerum diuinarum, neque aſpicere per deſidiam atque negligentiam, ſed vacare à cæteris oportere, mentemque adhibere, perinde vt rei ad pietatem maximè opportunæ: deniq; crepitibus, ſtrepitibus gemitibuſque, & quæcunque huiuſmodi neceſſarios vulgarium artium labores conſequuntur, vias vacuas cæremoniis præſtare. *Plut. in vita Numæ.*

Sacrificia, ſupplicationeſque & ludos ſolebant Romani ex minutula etiam occaſione inſtaurare. Si quidem ſi vnus equus thenſas ducentium elanguiſſet, itemque ſi læua manu prehendiſſet auriga habenas, ſupplicationem decernebant inſtaurandam. Olim vnum ſacrificium tricies inſtaurarunt, quòd ſemper aliquid delicti vel offenſionis interueniſſe diceretur. Tanta religio erat erga deos populi Romani. *Plutarchus in Coriolano.*

PERSEVERANTIA, CONSTANTIA SVPERSTITIOSA.

C IEPHTHE Iſraëlitarum iudex, cum vouiſſet, ſi victoria aduerſus Ammonitas potiretur, quod primum in patriã reuertens obuium habuiſſet, ſeſe ſacrificaturum: in filiam, quam vnicam habebat, primum incidit: lachrymarumq; ac mœſtitiæ plenus maiore parum prudentis voti, quam paternæ pietatis habita ratione, neque illud reſpiciens, quod parum gratæ Deo eiuſmodi victimæ forent, poſt aliquot dies filiam in holocauſtum obtulit. *Iudicum. 11.*

ÆGYPTII Saturnum & Serapim non prius coluerunt, quam Ptolemæorum tyrannide fuerunt oppreſſi: ita tamen imperio illorum paruerunt: ne religionis ſuæ mores confunderent. Itaque cum pecudibus aut ſanguine deos placare, piaculum eſſe ducerent, ſed precibus & thure ſolo, Saturno autem & Serapidi diis aduenis hoſtiæ pecudum atque etiam humanæ mactandæ eſſent: fana eorum extra pomœrium locauerunt, vt & illi ſacrificij ſolenni ſibi cruore colerentur, nec tamẽ vrbana templa pecudum morte polluerentur. Nulla itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis fanum recepit. *Macrobius Saturnum lib. 1. cap. 7.*

ALCIBIADES in patriam ab exilio reuerſus, cum à Spartanis D munita Decelea eſſet, & infeſtam hoſtes, qua itur in Eleuſina, viam tenerent, nullam cæremoniæ; quæ per mare agebantur, ſpeciem habebant: ſed prætermittebantur neceſſariò ſacrificia, tripudia, atq; multa quæ in itinere agebantur ſacra, cũ Iacchum deducunt. Præclarum itaq; exiſtimauit Alcibiades, & ad eorum religionem & ad hominum laudem, vt ſacris veterem ritum reſtitueret: proſequens terreſtribus copiis ſacrum & præter hoſtes ſtipans. Siquidem Agin ſe maiorem in modum, ſi quieſceret, deiecturum, & fracturum, aut ſacram & piam pugnam de ſanctiſſimis & maximis cæremoniis in conſpectu patriæ initurum, atque omnes habiturum ciues virtutis teſtes ſuæ. Vbi hæc ei deliberata ſunt, Eumolpidiſque & præconibus denũciauit ſpeculatores poſuit in verticibus mõtium, & lucis principio certos antecurſores præmiſit. Sacerdotes, myſtas, & myſtagogos accipiens atque armis tegens, ritè deduxit, & ſine ſtrepitu, amplumque exhibuit & auguſtum illius ſpectaculum expeditionis, quam appellabant candidi Hierophantis & myſtagogi functionem. Quia verò adoriri cum nullus auſus eſt hoſtium, reductis in vrbem ſacris, ſuſtulit animos, præturamque in eam euexit exiſtimationem, E inexuperabilis & inuicta vt haberetur ſuis auſpiciis. Infimam verò & egenam plebem vſque adeò illexit, vt nihil æquè atque eũ aueret tyrannum habere, dicerentque nonnulli & cum adirent hortantes, inuidiam opprimeret, plebiſcita legeſque tolleret ac nugatores, qui euerterent Remp. quò citra calumniarum metum ageret. *Plut. in Alcibiade.*

Cùm Athenienſes ob neglecta cæſorum cadauera ad Arginuſas decem Prætores capitis damnaſſent, iamque à lictoribus ad necẽ trahendi eſſent: Diomedon vnus ex prætoribus, in concionem prodiit, inquiens: Quod à nobis in capita noſtra decretum fuit, oro felix fauſtum exiſtat huic populo: vota verò quæ pro victoria de Lacedæmoniis omnium maximè illuſtri diis per vos nominata fuerunt, quandoquidem fortuna nos prohibet, veſtra potiſſimùm intereſſe videtur, vt ſoluantur curare. Igitur Ioui liberatori, Apollini, deabus venerabilibus perſoluite. Horum namque inuocatis numinibus debellauimus hoſtes. His dictis vir optimus cum reliquis ad deſtinatum ſupplicium ducitur, cum maxima optimi cuiuſque ciuis F commiſeratione & lacrymis. *Diodorus lib. 13. & Valerius Maximus lib. 1. cap. 2.*

Roma capta, circumſederant Galli Capitolium, in vnum præcipuè opus intenti, ne quis hoſtium ex arce euaderet. Erat Fabiæ genti in quirinali colle animaduerſarium conſtitutum: cuius ritè peragendi quum ſtatus dies fortè adeſſet, C. Fabius, ne gentile ſacrum intermitteretur, Gabino ritu amictus, per medias hoſtium ſtationes ſacra manibus ferens, nihil ad illorum clamores & minas territus, in eodem euaſit. Peracto ſacro eodem vultu & conſtantia in Capitolium eſt incolumis reuerſus, incertum, Gallis miraculo rei attonitis, an religione motis, cuius gens ipſa haudquaquam negligens eſſet. *Sabell. En. 3. lib. 5.*

MACHEO duce exulum Carthaginem obſidente (ob rẽ autem malè in Sicilia geſtam exulare iuſſi fuerant) Cartalo Machei F. ex Tyro reuerſus, quòd publicè fuerat miſſus, ad decimas Sicilienſis prædæ Herculi ſoluendas, quum præter caſtra iter faceret, à patre accerſitus, publicæ religionis munus dixit ſe obire malle, quàm priuato officio fungi. Tulit ſuperbum filij reſponſum Macheus iniquo animo, religionem ta- G men reueritus, vim illi inferre non eſt auſus. Nec ita multis interiectis diebus, Cartalo commeatu in caſtra à magiſtratibus impetrato, cum purpura & infulis, cæteroque ſacerdotij ornatu, ad patrem venit, ſed ab eo in altam crucem cum ipſis ſublatus eſt inſignibus. *Sabell. lib. 9. En. 3.*

Cùm aliquando Romæ ludi Circenſes APOLLINI celebrarentur, & HANNIBAL nunciatus eſſet circa portam Collinam ingruere: omnes raptis armis concurrunt. Reuerſi poſtea cùm piaculum formidarent, inuenerunt ſaltantem in circo Senem quendam: qui cùm interrogatus, dixiſſet, ſe non interrupiſſe ſaltationem: ductum eſt hoc prouerbium: Salua res ſaltante ſene. Verrius apud Feſtum Pompeium huiuſmodi fabulam adfert. C. Sulpitio, & C. Fuluio conſulibus, M. Caphurnio Piſone prætore vrbis faciente ludos, ſubito nunciato hoſtium aduentu, è foro ad arma concurſum eſt. Sed poſteaquàm victores rediſſent in theatrum, ne ludi intermiſſi religionem adferrent, & inſtaurari oportere dicerent, inuentum, eſt ibi C. Pomponium libertinum, hominem grandem natu ad tibicinem ſaltaſſe. Itaque gaudio non interruptæ religionis editam vocem, nunc quoque celebrari aiunt prouerbio, H Omnia ſecunda ſaltat ſenex. *Eraſmus.*

ROMANVS SENATVS poſt Cannenſem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, vti ab his ſacra Cereris peragi poſſent: quia maiore penè Romanarùm virium parte in execrabili ac diro ſolo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque matres ac filiæ coniugeſque & ſorores nuper interfectorum, abſterſis lacrymis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem, & aris thura dare coactæ ſunt. Qua quidem conſtantia obtinendæ religionis magnus cœleſtibus iniectus eſt rubor, ſi diis placet, vlterius aduerſus eam ſæuiendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu abſterreri potuerit. *Valer. Max. lib. 1. cap. 5.*

NERO CÆSAR, ne qui niſi Romani dij patrio more colerentur néve à vetuſtis cæremoniis decederent, edixit. *Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 5. ex Suet.*

Sub VESPASIANO in Ægypto plurimi Iudæorum excruciati

A ciati ſunt, quòd vt Cæſarem dominum aut quemquam alium præter Deum profiterentur, neque hortationibus vllis, neque minis compelli potuerunt. Nullius igitur aut ſexus, aut ætatis reſpectus fuit. Pueri & adulti per varios ſunt cruciatus necati, *Sabell lib. 5. En. 7.*

Richardvs Friſonum dux, Volfradi Senonenſis Epiſcopi, viri religioſi & ſancti ſuaſu & adhortatione commotus, vt Chriſtianam aſſumeret fidem: quum iam baptiſmatis lauacro tingeretur, altero pede immerſo tantùm, quærebat, Pluréſne maiores ſui in inferno, an in paradiſo cohabitarent? Reſponsú accepit, plures eſſe in inferno, tum educto pede a baptiſmate: Satius eſt, inquit, plures ſequar quam paucos: ibo quo maiores mei me vocant: & relicta Chriſti fide, ad priſtinam ſe conuertit ſuperſtitionem. Sed non diu lætus hoc contemptu, tertia die ſubita morte correptus, interiit crudeliſſimè *Cuſpin. in Cæſar.*

Superſtitio Sclauica Suantouiti Rugianorum idoli diu inter Boëmos viguit, donec Venceslavs, princeps Boëmiæ, impetratis ab Othone Cæſare diui Viti reliquiis religionem mu-
B tauit. At ne ſic quidem memoriam Suantouiti delere quiuit: quippe qui nunc quoque nullam magis ſolennem ſalutationem habent, quàm eam, quæ fit ſub Viti nomine: excepturi enim vel hoſpitem vel amicum peregrè aduenientem, Vitei, ingeminant, quaſi à Suantouito conceſſæ ſaluti congratulantes: quia fortè ita euenit, vt peſte inter vicinos increbreſcente, ipſi duntaxat, qui Suantouitum colebant, à contagio integri & incolumes permanſerint. *Dubra. lib. 1.*

Ex Hiſpania quingenti & amplius, haud vnius cultu religionis Viti initiati, quia Ferdinandi regis Catholici, Chriſtianæ pietatis obſeruantiſſimi, edicto emendatiùs vitam agitare cogerentur, ſtareq; vteri religionis inſtituto, in Mauritaniam vno agmine tranſmiſerunt, vt inter impios impiè agerent, flagitium poſt Chriſtianam fidem conditam inauditum. *Sabell. lib. 9. Enn. 10.*

Conſtantiæ Ivdæi ſuperſtitionem ſuam abiurare cogebantur, aut perire anno Domini 1348. Anno pòſt Iudæus facti pœnitens, igne domi ſubiecto ſe cum filiis duobus exuſſit, ex alto clamans, Iudæum ſeſe moriturum. Quo incendio vicinia tota conflagrauit. Anno 1390. Iudæus alius flexis genibus
C conſulem rogauit, vti extremo afficeretur ſupplicio, quòd ſuam religionem deſeruiſſet. Qui cùm nulla ratione ad ſaniorem mentem redigi poſſet, viuus exuritur. *Stumpſius.*

FRVCTVS SVPERSTITIONIS

Bonvs.

Cùm captum eſſet Ilium, Achivi miſerati captiuorum ærumnas, per præconem denuntiarũt, vt ſinguli ex liberis ciuibus quod vellent, vnũ aliquod ſecum auferrent. Æneas igitur cæteris neglectis, cùm deos penates exportaret Græci pietate viri permoti permiſerunt, vt id quoque quod poſt Deos chariſſimum haberet ſumeret. At ille parentem Anchiſen extulit. Tum maiori adhuc pietatis admiratione ducti, chariſſima quæque illi indulsêre: obſcurè confitentes, eos qui in deos pij eſſent, etiam naturâ inimicos, non irreuerenter tractandos eſſe. *Ælian. lib. 3. de Var. hiſtor. Xenophon. in Cynetico, & Q. Calaber lib. 13. & Virg. Æn. 2.*

Æthiopias aiunt ſuæ erga deos pietatis præmium tuliſſe, quod nunquam ab externis regibus ſubacti ſunt: ſemper enim liberi permanſere. Etenim cùm multi magnis copiis apparatuque aduerſus eos profecti ſint, nullus tamen eorum imperio
D potitus eſt. Cambyſes quippe maximis viribus Æthiopias aggreſſus, & exercitum amiſit, & ipſe periculum ſubiit vitæ. Semiramis & conſilij magnitudine, & rerum geſtarum fama excellens, cùm Æthiopiam intraſſet, deſperatione rerum ſubitò abſceſſit. Hercules quoque & Bacchus vniuerſo peragrato orbe, ſolos Æthiopes etiam Ægypto conterminos, tum propter eorum in deos cultum, tum quia inexpugnabiles videbantur, intactos reliquère. *Diod. lib. 3. cap. 1.*

Ferunt templum Iolao nepoti ab Hercule conſtructum, tantæ maieſtatis Incolis fuiſſe, vt ſi à ſolitis deficerent ſacris, muri euaderent: rurſus ſi ſacra ſe perfecturos vouerent, in priſtinam reſtitui ſanitatem. *Alex. lib. 2. cap. 14.*

Pavsanias Spartanorum Rex, ad Platæas, cùm extra militum ſtationem ſacra faceret, à Lydis, qui à Mardonij partibus ſtabant, circumuentus eſt, qui omnem ſacrificij apparatum diſiecerunt. Ipſe tamen diis ducibus, cùm inermis eſſet, loris Lydos in fugam vertiſſe, & multos occidiſſe dicitur. *Plut. in Pauſania.*

Philippvs Macedo, qui contra Phocenſes ſacrilegos [illegible] tulit arma, Sacro bello confecto, in [illegible] res ſuas auxit, tan- E
demq; pietatis ſuæ beneficio ab vniuerſa Græcia [illegible] appellatus eſt, & ſuum regnum ampliſſimum om[illegible] fuiſſent in Europa effecit. *Diod. lib. 16.*

Comates in Sicilia, heri diuitis pecora paſcens, conſueuerat nonnunquam Muſis aliquid de gregibus domini offerre. Id cum reſciuiſſet herus, duriter ſeruulum increpauit. Orat Comates, ne ſuccenſeat: fore enim, vt Muſarum beneficio omnia cumulatè reddantur. At herus: Age (inquit) experiamur, an Muſæ te ſint alituræ. Et ſeruum in arborem excauatã incluſit atque ab ea diſceſſit, relicta, vt fame moreretur. Exacto anno cum ad eum locum rediiſſet, ſeruum viuum atque incolumem inuenit, & multum fauorum circum eum in arbore, vnde victitauerat incluſus. Apes enim eam arborem per rimas penetrantes, ſuauiter ipſum aluerant. *Ex Theocrit. Gilbertus Cognatus lib. 1. Narrat.*

L. Lvcvllvm, qui Mithridatem vicit, maximis opibus & honoribus auctum eſſe ob eam cauſam putauerunt Rom. quod votum Herculi factum perſoluiſſet abundè. *Alexand.* F
lib. 3. cap. 12.

Malvs.

Achaz Rex, filius Ioathan Impiiſſimus, clauſit ianuas templi, & in valle Gehennon adorauit Baalim & filium ſuum idolis conſecrauit. Ita vt auferret altare æneum, quod Salomon fecerat, & poneret in templo Dei altare idolorum: cuius exempla de Damaſco acceperat: Iuſtè igitur à Domini auxilio derelictus eſt: & conſurrexerunt aduerſus eũ Raſin rex Syriæ, id eſt, Aram: & Phacea filius Romeliæ, rex Iſraël in Samaria &, venerunt in Hieruſalem vt expugnarent eam. *Hieron. Com. in Eſaiam. lib. 3. camp. 7.*

Quid eorum ſimulacra inſtituere, & metum deorum hominibus ademerunt, & errorem addiderunt, inquit Varro apud *D. Auguſt. lib. 4. cap. 9 de Ciuitate Dei.*

Apud priſcos Ægyptiorum reges ſæpius deſciſcente populo, Quidam prudentia præſtans Ægyptum in plures partes diuiſit, edixitque quæ animalia ſeparatim colerent à quibuſve cibis abſtinerent. Eo conſilio: vt cum quique certa animantia pro diis haberent, quæ ab aliis colerentur contemptis, alteri alteros peroſi, nequaquã ſimul aduerſus principes conſpirarẽt. Quod & ſecutum eſt: cum diuerſorum finiũ homines inuicem diſſentirent, & mutuò ſibi cultus impietatem obiicerent *Diodorus lib. 1. cap. 7. & Plut. de Iſide.*

Cambyses Peluſium oppugnans, cum Ægyptij fortiter reſiſterent, catapultis in hoſtes tela iacientes obiectis, animalibus, quæ Ægyptij tanquam deos colunt, occupauit. *Polyænus lib. 7.*

Artemisia Cariæ regina, cum Latmum oppugnaret, armatas copias occupauit: ipſa verò cum eunuchis, mulieribus, tibicinibus ac tympaniſtis in locum Matris deorum, qui ſeptem ſtadiis ab vrbe diſtabat, ſacra peragens, acceſſit. Latmiis autem aduenientibus, & pietatem eius contemplantibus admirantibuſque, ij, qui latebant, conſurgentes, vrbem inuaſerunt, obtinentes eam fictulis ac tympanis, quam annis non poterant obtinere. *Polyænus lib. 7.*

Agamedes & Trophonius, cum Delphis templum condidiſſent, & mercedem ab Appolline petiiſſent: ſeptima die ſe eis redditurum promiſit, atque vt interea epularentur, præcepit. Cum paruiſſent, ſeptima demum nocte dum quieſcerent, interierunt. Plutarchus in Conſolatoria oratione ad Appollonium. Pauſanias tamen mortis illorum aliam cau- H
ſam affert.

Nicias Athenienſium dux, dum vmbram extimeſcit deficientis lunæ, deſidens, muro ab hoſtibus circumuallatus, cum quadraginta millibus capitum contrucidatorum, vel viuorum captorum in deditionem conceſſit, ac turpiter vitam depoſuit. *Plut. de Superſtit.*

Metellvs Pontifex, Veſtali æde fortuitò igni flagrante, per medias flammas Palladium incendio ſubtraxit. Ceſſit illi audax conatus proſperè; nam deæ ſimulacrũ ſeruauit: ſed res felicius ceſſiſſet, ſi viſum non amiſiſſet. Fuit tamen clades illa religioſæ mentis, & immodicæ caritatis in deam teſtis locupletiſſima: fuit & ornamento, datum eſt enim ei à Rom. tantæ pietatis admiratoribus, vt curru veheretur in curiam: qui honor nulli eius ordinis ad id tempus contigerat. *Sabell. lib. 5. cap. 1.*

Cn. Pompeivs Hieroſolyma potitus, templũ oppugnabat

inubi

muniſſi[illegible] Romani [illegible] ,vt foſſa comple- ta templi murum machinis quaterent. Verum Iudæi opus egregie impediebant,& niſi patrius mos illis fuiſſet,per otiũ ſeptimum quemque diem exigere, non potuiſſent abſoluere aggere,prohibere enim vim inferentes lex permittit,ſed opus facientem hoſtem impedire non ſinit. Quod vbi animaduer- terent Romani,ſabbathis eo[illegible] munus inceſſabant telis Iu- dæ[illegible] cum eis conſerebant:tantum erigebant ag[illegible] & turres machinaſq; admonebant, vt eis poſtridie [illegible] vti poſſent. Sic tandem concuſſa turri maxi- ma machinis e Tyro aduectis, eaque collapſa,templum tertio menſe captum eſt, die ieiunij , 179. Olymp.c. Antonio , M. Tul. Cic. Coſſ. *Ioſephus lib.14. cap.8.Dion. Strabo.*

Vespasianvs Iudæos Saturni die(quo eis nefas eſt quic- quam ſeriæ rei egere)adortus ſuperauit, *Fron. lib.2. cap.2.*

Havmar Saracenorum dux,in honorem Mahometi tem- plum Hieroſolymis extruxit.In quo tandem orans à Perſa quodam interfectus eſt anno Domini 647.*Sigeb.& Paul.Diac lib.19. rer. Rom.*

Haraldvs V.Danorum rex,ſolis ſacrorum officiis dedi- tus, impunitas omnium noxas enerui legum indulgentia præteriit *Saxo.*

Arcem Vordenſtein, principes Brunſuicenſes occuparant, Bremenſi Archiepiſcopo ademptam.Præualuerat in eo oppi- do ſuperſtitio magna.Quidam Otbertvs,vanam ſanctitatis imaginem præ ſe ferens,putabatur ſancta reddere quæcunque tangeret.Ingens hominum concurſus fit,felicem ſe reputa- bat,quiſquis Otberti contingere manus ſineretur. Hanc ſu- perſtitionem aluit arcis præfectus, quod oblationis nomine multa congererent,qui accurrebant.Hac occaſione freti mi- niſtri Archiepiſcopi , ſpecie peregrinorum , viſendi hominis ſancti gratia venientium, ab arcis cuſtodibus intromiſſi ar- cem receperunt, & Otbertum ad ſtiuam redire compulerunt. *Crantzius lib.7. Metropoleos , cap 49.*

DEI CVLTVS SVPERSTITIOSVS. Respectv. EIVS QVI COLITVR. PVTA

Divvs.

Seculo quarto poſt Chriſtum quædam mulieres Arabum currum ſiue ſellam quadratam ornantes , expaſſo ſuper eam linteo, per aliquot dies panem proponebant,& offerebant in nomine Mariæ.Omnes autem de pane participabant. Item habebant imaginem Mariæ quam adorabant , & offerebant collyridem, ſeu placentam. *Epiphanius lib.3. tomi 2. hæreſi 78.& 79.*

Dæmon.

Duodecim fuerunt apud Rom.dij Conſentes,ſex mares, & ſex fœminæ:quorum imagines auratæ ſtabant apud forum,vt refert *Varro lib.1. Rei ruſtica.* Hos Ennius diſticho eſt com- plexus:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo,

Conſentes appellant,quaſi conſentientes in eo quod eſt ge- rendum.His enim vtitur velut conſiliariis Iupiter in maximis rebus agendis, vt *Auguſt.de Ciuit.Dei cap.23.*& apertius *Se- neca* tradit ex diſciplina Ethruſca *lib. Nat.quaſt.2.*Ferunt ex antiquis monumentis Pomponium Lætum ad Medicen Lau- rentium ſcripſiſſe , ſingulis illorum deorum ſuum menſem eſſe ſacrum:Ianuarium Iunoni, Februarium Neptuno , Mar- tium Mineruæ, Aprilem Veneri, Maium Apollini , Iunium Mercurio,Quintilem Ioui, Sextilem Cereri,Septembrem Vul- cano,Octobrem Marti,Nouembrem Dianæ,Decembrem Ve- ſtæ. *L.Viues in lib.4. Aug. de Ciuit. Dei.*

Iidem neſcio quem Svmmanvm,cui nocturna fulmina tri- buebant, coluerunt magis quam Iouem,ad quem diurna ful- mina pertinebant:Sed poſtquam Ioui templum inſigne ac ſu- blime conſtructum eſt,propter ædis dignitatem , ſic ad eum multitudo confluxit,vt vix inueniatur qui Summani nomen, quod audire iam non poteſt,ſe ſaltem legiſſe meminerit. *Au- guſt. lib.4. de Ciuitate Dei, cap.23.*

Scribit *Tertull. in Apolog.* in Norico olim Tibelinum(hoc eſt diabolum)cultum eſſe.Nam etiamnum hodie *Zeufel.*Ger- manis diabolum ſonat.

Gens Sueonum templum olim habuit, quod Vpſala dici- tur(ſedes hodie metropolitana regni ibi eſt)non longè à ci- uitatibus Sictona & Birca.In templo(quod totum fulgebat ex auro)ſtatuas trium venerebantur deorum,antequam Chri- ſto crederent. Potentiſſimus Thor , in medio triclinio ſtrato puluinari colebatur.Hinc inde latera eius cingebant Vuodan atque Fricco.Thor inquiunt,præſidet in äere:tonitrua & ful- gura,ventos & imbres ſerenitatemque gubernans,fruges ad- miniſtrat cum fructibus vniuerſis.Alter Vuodan hoc eſt,for- tior,bellis præſidet hominibus fertur in hoſtes vires ſub- miniſtraſſe.Tertius Fricco pacem & voluptatem moderatur : cuius etiam ſimulacrum turpitudinem præ ſe ferebat.Vuoda- nem ſculpunt armatum, vt alij Martem : Thor autem cum ſcetro Iouem videbatur exprimere. Arbor, incognita iuxta templum ſtabat ingens,patulis diffuſa ramis, æſtate & hyeme iuxta virens.Fons ſcaturiebat ad locum ſacrificiorum.Sacrifi- caturi,hominem hic immerſere viuum:qui ſi facilè mergere- tur,fauſtum renunciabant votum.Aurea catena fertur cinxiſſe templum,ad mœniana domuſq; faſtigia ſuſpenſa,latè rutilans acceſſuris.Nam templum in planitie ſitum montibus ambi- tur Si peſtis aut fames, ingruat , Thor ipſis ſacrificabatur : ſi bella,Vuodam:ad nuptias ineundas Fricconi ſupplicabatur. Poſt nouennium totius regni celebritate templum viſebatur: ne regibus quidem immunitas à mittendis donariis. Reges aliquando Chriſtiani,quod ſacrilego à cultu huiuſmodi ab- ſtinerent, regno ſunt deiecti.Nouem diebus ſacrificia perage- bantur,nouem per ſingulos dies animantium genera(in qui- bus & homo)ſacrificabantur. *Crantz.in Suecia præfat.*

Deum nuncupatum cacodæmonem veneratur Rex empo- rij Indiæ celeberrimi Calecvt,confiſus illi factam à Deo poteſtatem iudicandi orbis terrarum,& tribuendi vnicuique pro benefactis videlicet & malefactis mercedem meritam. Eius imaginem vt monſtrum horrendum ingens,ſedentem ca- pite redimito diademate, Romanorum pontificum modo , ſcribit *Ludou.Roman patricius l 5 Nauig. c.2.*Regem habere in ſacello ſuo.Hoc autem illi accedit,quod diadema ipſius ternis inſignitur cornibus, Deum verò maximum Tameranu appellant incolæ.

Samogitarum ruſtici dæmoni Ziemiennek ſub finem Octobris ſacra faciunt,omnis generis animalia domeſtica ba- culis ad mortem vſque percutientes. *Alexand. Guagninus in Lituania.*

Sidera.

Ab Carenis Lunus Deus eximio venerationis ritu coli- tur:quoniam ſit ab prudentiſſimis traditum,qui Lunam fœmi- neo credat nomine appellandam,itaque habendam prorſum mulieribus mancipatum deliciis vitam tranſmiſſurum ſerui- tutis onere inueſtigabili.Atqui maſculorum decuriæ adſcri- bendam cenſuerit,eum verò vxori pro arbitrio iniectu rum frena,reclinatis facilè vel eluſis perruptiſve inſidiarum ten- diculis omnibus.Nam Græcis quoque Ægyptiiſque , etiamſi vti fœminam videntur enunciare,myſtico tamen ſenſu deum planè credit *Cælius lib.10.c.7. A. L. ex Strabone.*

In foro Phliaſiorum,capra ex ære magna ſui parte inaura- ta conſpicitur,ob eam cauſam dedicata ,quod ſidus , quam Capram vocant,ortu ſuo vitibus perniciem afferre conſueuit. Ne itaque cœleſtis capra vineis noceat , forenſem illam ex ære cum aliis afficiunt honoribus, tum vero auro eam exor- nant. *Pauſ. in Corinth.*

Caniculæ à Rom. olim rutilæ canes,vt ait Atteius Capito canario ſacrificio pro frugibus,ad ſedandam tempeſtatem im- molabantur.Cei ab Ariſteo Arcade edocti,ſingulis annis eiuſ- dem exortum ſeruarunt cum armis , eidemque rem diuinam fecerunt ad impetrandam pluuiam.*Cælius lib.17.cap.17. Antiq. Lectionum.*

Mos erat antiquis adorare ſolem , quem Deum exiſtimant, & à Perſis præcipuè colebatur,nomine Mithræ:item apud Ægyptios Oſiridis,apud Græcos Apollinis , apud alios aliis atque aliis nominibus.Hunc Orientem ſalutabant religionis cauſa.Quem morem tradit Socrati fuiſſe Plato ferunt & ab Elephantis adorari ſolem in exortu.Salutabatur & Occidens, ſed à paucioribus.*Eraſmus in Adagiis.*

Apud Phœnices colebatur Sol,quem ſua lingua Heliogabalvm vocabant;Erat autẽ lapis maximus, teretior ab imo, ſenſimque faſtigiatus,propemodum in coni figuram , niger illi color,quem indigenæ iactabant cœlo delapsũ:Viſebatur in lapide forma quædam , quàm Solis vulgò eſſe arbitrati , haud humano artificio fabrefacta.Huius ſacerdos fuit Baſ- ſianus,iam annos quatuordecim , cum à militibus propter formam,& quia Caracallæ filius credebatur, in Imperatorem electus eſt,cæſo Macrino.*Herod.*

A Xerxes rex Perſarum, tranſmiſſo exercitu per pontem in Boſphoro, Sole exorto ex aurea phiala libans, in mare apud Solem vota concepit, ne quid ſibi aduerſi contingeret, quam Europam totam ſubegiſſet. Phialam in Helleſpontum abiecit, aureumque craterem ac gladium Perſicum, quem acinacem vocant. *Herodotus. lib.7.*

M. Marcellus ab equo in pugna lapſus, ſolem ſupplex adorauit. *Plut. in vita Marcelli.*

Aquilonares ſub polo ſolem ob ſemeſtre lumen, lunam, ſimiliter nocturnos radios adorant. *Olaus lib.3. cap.2.*

In inſula Thule præcipua ſolennia ſunt, quæ quotannis in honorem Solis celebrantur, quando ſpeculatores ex altiſſimis montibus nuntiant, Solem redire ad ipſorum horizontem, cum antea verno tempore dies 40. integras noctes habuerunt, ſicut & in Autumno dies 40. continuam lucem. *Procopius de bello Gothorum, lib.2.*

Tartari Solem ac Lunam adorant, item elementa quatuor, quibus antè prandium ciborum & potus primitias libant. *Bonfinius lib.8. Dec.2.*

Mahumetani varias habent ſectas: vnam eorum, qui B Elaured, hoc eſt, Trunci appellantur, & viliſſimo habitu Africam circumeunt, ſtellas vnum Deum eſſe aſſerentes, & nullam legem neque fidem erroneam, cuique enim adorare licere, quod ſibi videatur. Horum vnum in foro Alcairi ſe palàm cum primaria fœmina à balneo egreſſa congredi vidiſſe *Ioannes Leo libro. 3. cap.43. Africæ,* affirmat: omnes mox accurriſſe, & veſtes mulieris tanquam ſacroſanctas manibus tetigiſſe. Maritum, cognito facinore, deum benedixiſſe, ſolennique conuiuio & eleemoſynis gaudium ſuum teſtatum, qui dignus habitus eſſet cuius vxorem propheta ſimulato concubitu diuinis repleret chariſmatis.

Ignis.

De ignis cultu apud Romanos ſimul & alias gentes abundè. *Cælius lib.15. cap.14. & 15. Antiq. Lect.*

Lituanica gens olim ignem pro deo colebat, & eum in celebrioribus locis atque oppidis perpetuum aſſeruabat. Fulmini quoque quod Perceunum vocabat, diuinum honorem tribuebant. *Cromerus lib.15.*

Ventus.

Apud Methana oppidum in Iſthmo agri Trœzeniorum C Africus à Saranico ſinu agrum & vineas perflans, nouos pampinos acriter torret. Id quoties accidit, vento etiamnum ſpirante, viri duo gallum gallinaceum albis alarum pinnis in contrarias partes diſtractum lacerant, ac deinde dimidiam vterque galli partem præferens, cum curſu vites ambiunt, mox in eum ipſum locum vnde currere cœperunt rurſus congreſſi, auem ibi defodiunt. Hoc ab illis excogitatum eſt, tanquam præſentiſſimum remedium contra noxios Africi flatus. *Pauſanias in Corinth.*

Thurij Boreæ vti deo vota perſoluerunt, quod Dionyſij claſſem, quam ad eorum excidium parauerat, funditus euertiſſet. *Ælianus lib. 12. Var. hiſt.* Idem Megalopolitas feciſſe *Pauſanias.* teſtatur.

Augustus Circo, ne Galliam rapidè infeſtaret, votum exoluit & ſacrum fecit, cuius tanta plerunque vis erat, vt tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli vento Apulo, Athenæ Scironi, Pamphylij Gagneo, ne incolas tabe afficerent; neve arua depopularentur. Xerxe in Græciam innumerabiles copias ducente Delphicum reſpondiſſe Græcis oraculum ferunt, vt ven-D tos precarentur ſibi auxilio adeſſe. Illi ara ventis extructa, illos propitios habuerunt, tota ferè hoſtium claſſe demerſa. In agro quoque Sicyonio ventis extructam aram legimus: quotannis noctē vnā vota effundunt, vt lenita vis venti deſineret, cum turbine ventorum, villæ, arbuſta, fruges paſſim deuaſtarentur. Et apud Methonem Palladi Anemotidi templum dicatum eſt, ne violentiores perflantes loca deuaſtarent. *Alex. ab Alex. lib.3. cap.22.*

Terra.

Artaxerxes Perſarum Rex, pro vxoris ſalute, Terræ votum faciens, ſe illam attacta humo ſolenni prece adoraturum, prouiſit. *Alex. lib.3. cap.22. ex Plutarcho.*

Germanorum populi Reudigni, & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones, in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eamque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſula Oceani Caſtum nemus, dicatum in eo vehiculum veſte contectum, attingere vni ſacerdoti conceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamque bubus fœminis multa cum veneratione proſequitur. E Læti tunc dies, feſta loca, quæcunque aduentu hoſpitioque dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt; clauſum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata: donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deam templo reddat; mox vehiculum, & veſtes, & ſi credere velis, numen ipſū ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrant, quos ſtatim idē lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaque ignorantia, quid ſit illud; quod tantum perituri vident. *Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum.*

Saxa.

Pharis Achaiæ oppido in foro Mercurij agoræi ſtatua eſt barbati, propè ipſum ſignū lapides ferè xxx. erecti ſunt quadrangula figura, ſingulos certis deorum nominibus appellantes venerantur. Et ſanè Græcis olim omnibus patrium fuit rudes lapides pro diis perinde ac ſimulacra ipſa colere. *Pauſanias in Achaicis.*

Numa Pompilius rex Romanus, cū & publicum agrum populi Romani, & priuatum vniuſcuiuſque certis limitibus terminiſque definiſſet, ſacellum erexit Termino in colle Tar- F peo, deo cui Terminalibus ſacris dictis nihil animatum ſacrificaretur, ſed ſolum liba, pultes, & primitiæ frugum: tametſi hoc poſtea, vt alia cōplura, in deſuetudinem abiit: ſaxumque erat hic deus, & ſaxa reliqui omnes agrorū & publici & priuatorum termini. Quos qui ſtatuto dimouiſſet loco, eum hominem licebat ſine fraude neci dedere. *L. Viues in lib.4. Auguſt. de Ciuit. Dei, cap.23.*

Religioſa ciuitas Rom. ex Peſſinunte informem ſibi lapidem petiit: gratificari ſe credens deorum Matri. Cæterum quia in eius inuectu magna oculorum ludibria obuerſata ſunt ciuium oculis aucta eſt cum cæremonia hominum fides. *Sabell. lib.5. cap.4.*

Phœnices ſaxum Solis, Heliogabalum dictum, colunt, ☞ *Vide ſupra, Sidera.*

Mainus, Scotorum Rex tertius, vt populum ad religionem moueret, priſcis ſacris nouas quaſdam ſolenneſque cæremonias ſuperaddidit, peragendas, vt immenſis ſaxis, variis in regionum locis (vt res expoſcebat) in coronam admotis, eorumque maximo ad meridiem porrecto (cuius pro ara foret vſus) victimæ ibi diis immortalibus ad ſacrificium cremaren- G tur. Extant in rei fidem vel hoc noſtro æuo ingentia ea ſaxa ducta in circos, priſca deorum Fana vulgus appellat, Mirabitur profectò quiſquis ea ſpectauerit, qua arte, quibus corporis viribus lapides tanta mole in vnum locum fuerint congeſti. Erat ea ætate gentis victima, rei frumentariæ pecuniariæve, diis immortalibus gentili debitæ inſtituto, portio quæ ſacerdotum (hi tum rariſſimi erant) victui ſuperfuerat. *H. Boëthius lib.2.*

Montes.

In Oelandia inſula Gothici maris prope Aquilonare litus exſurgit mons excelſus, quem nauticum vulgus vitandæ marinæ tempeſtatis gratia, Virginem vocat: atque in eius portu manentes certis munuſculis puellis dari ſolitis, vt pote chirothecis, ſericis zonis, & ſimilibus, montem placant. Nec ingratum montis numen ſentire viderentur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce lapſa iuſſum fuiſſe donantem mutare portum, ne periclitarentur: & ita faciendo ſaluus factus eſt, vbi alij ſunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur eſſe conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præſtigia ſua. Tardius miniſterio dæmonum acce- H dens dira afficitur correptione. Sed hæc vulgi fabula eſt. *Olaus Magnus lib.2. cap.23.*

Stirpes, Arbores.

Ægyptii pro diis colebant etiam allia & cepas, per quæ iurabant. *Plinius.*

Corinthiis redditum oraculum eam arborem quærerent, in qua Baccharum ſacra ſpeculans Pentheus ab iiſdem dicerptus fuit, & inuentæ diuinos homines haberent. Illius igitur oraculi monitu, arbore inuenta, dua ſigna lignea Liberi patris in foro poſuêre, inaurata, præter ora tamen quæ minio oblita ſunt, Lyſium alterum Baccheum nominant. *Pauſ. in Corinth.*

Sinin Pityocamptem in Iſthmo occiderat Theseus. Erat illi excellentiſſimæ formæ & ſtaturæ filia, Peregune nomine: hanc perempto Theſeus patre fugientem circumquaque requirebat. Ea in locum ſucceſſerat frequentibus virgultis,

mul

ſiuleaque ſtœbe & aſparagis obſitum. Hæc illa admodum A ſimpliciter & pueriliter precans velut ſcientia, vota cum iureiurando nuncupauit, ſi ſeruaſſent & texiſſent ſe, nunquam læſuram ſe ea, nec crematuram. Quam cum alta voce appellaret Theſeus, fidemque daret egregiam ſe eius geſturum curam; atque ſe vlla violaturum: prodijt, atque ex Theſei complexu edidit Melanippum. Ea poſt Deioni, Euryti Oechalienſis filio, Theſeo elocante, nupſit. Melanippo Theſei genitus Toxus, Ornyti ſocius deducendæ in Curiam coloniæ fuit, vnde originem ducunt Toxides. Hinc ſolenne Toxidibus eſt, neque ſpinam aſparagi, neque ſtœben comburere: ſed honorare hæc & venerari. *Plut. in Theſeo.*

Anno Chriſti 508. Boij alienià veritate Chriſtiana, Romanos Chriſtianos grauiter vexarunt. Theodo, Rex Boiorũ lucum & montem, proximè Reginoburgum (Ratiſbonam) Danubio imminentem, Alemanno Herculi victori, & bellorũ præſidi dedicauit, eiuſque nomine appellari iuſſit: ibi Sacris, ritu patriæ, diuis operari præcepit. Ea ſylua poſtea monachis D. Haimerani dicata eſt. Extabant in ripa Danubij & ora Germaniæ duæ vetuſtiſſimæ quercus prodigioſæ magnitudinis B millibus paſſuum viginti diſtabant: altera ſuperior, altera inferior cognominabatur. Has quoque gentili cæremonia Boius conſecrauit, eò frequens populus coiit, victimaſque immolauit. Boij, vbi Criſtianam religionem receperunt, in templa & inde cœnobia commutarunt, vnumque nomen vetus ſeruat, Althaichiumque vocari ſolet, quod lingua Boia veterem quercum ſignificat. Nam nihil ſacratius quercu Germani habuere: nulla ſacra ſine huius arboris fronde confecere: ſacrificiis epuliſque ritè ſub hac arbore perpetratis, deos precati ſunt: viſcum eius è cœlo miſſum putarunt, ſignumque eſſe à Deo electæ arboris: omnia ſanantem ſuo vocabulo appellâtes, fœcunditatem eo potu dari cuicunque animalium ſterili arbitrati ſunt contra venena omnia eſſe remedio. Et in expiationibus ſolennibus vſi ſunt. Manauit hæc fama hucuſque, etiam nunc Germanis admirationi eſt, & ſuperſtitioſe obſeruatur, precium auri apud quoſdam habens. *Auentinus lib. 3 Annal. Boiorum.*

VANDALI Aldenburgenſes inter vetuſtiſſimas quercus, ſacras habuere arbores, dicatas deo Proue: quas ambiebat atriũ C & ſepes accuratior, lignis extructa, continens duas portas. Præter penantes enim & oppida, quibus ſingula numina inerant, locus ille genti ſacer fuit, cui flamen & feriæ, & ſacrificiorum varij ritus dedicati fuerant. Illuc omni die Lunæ cum regulo populus & flamen cõuenire ſolebant, propter iudicia. Ingreſſus atrij omnibus interdictus, præterquam ſacerdoti & ſacrificij cauſa eo venientibus vel ſupplicibus. Eum locum Geroldus Epiſcopus Aldenburgenſis euertit & incendit. *Crantz. lib. 4. Vandaliæ, cap. 13.*

LITVANI olim lucos & eximias, quaſdam arbores in ſyluis ſacroſanctas habebant, quas violare ferro nefas erat, nec impunè erat tale quidquam auſis. Nam violentia dæmonum vel interibant ſubito, vel membro aliquo, capiebantur. *Cromerus lib. 15.*

ANIMALIA QVÆVIS.

In Genere.

ÆGYPTIORVM portentoſa eſt ſuperſtitio, qui varias animantes colunt, in ſingulis ferè vrbibus ſingulas. Nam in has animantes deos Tiphonis formidine vertiſſe ſe, veluti velantes ſe ibum, canum, & accipitrum corporibus, quinetiam defunctorum animas, quæcunque permanent, in has renaſci ſolas arbitrantur. D Alij Oſirim in magna expeditione autumant in multas partes partitis copiis (manipulos & cohortes Romani vocant) diſtribuiſſe omnibus ſigna & effigies animantiũ: quarum ſingulas ſingulis nationibus centuriatis ſacras fuiſſe & venerandas. Alij poſteriores reges percellendorum gratia hoſtium in prælia cum capitibus ferarum aureis & argenteis prodiiſſe. Alij ex aſtutis regibus quendam ſuperſtitionis diuerſitate populum, alioqui ad res nouandas pronum, diſtrahere voluiſſe, vt quando animantes illæ infeſtæ ſibi inuicem ſunt canis lupo: ichneumon crocodilo, lupus oui, feles muribus, earum quoque cultores ſenſim in factiones diſtraherentur. *Plut. de Iſide*

ÆGYPTII colunt animalia quædam non ſolum viua, ſed etiam mortua: ſicut Feles, Ichneumonas, Canes, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodilos, & eiuſmodi plura. Si quis quod horum ſponte animalium occiderit, morte damnatur æluro & ibide exceptis: quos ſponte an ſecus occiderit, interficitur, accurrente turba, & abſque iudicio hominem variis ſuppliciis affectum interficiente. Quo timore, qui mortuos conſpexerit procul aſtans lamentatur, teſtificans animal abſque ſua culpa mortuum eſſe. E Premente aliquando Ægyptios fame, adeò vt plures ab humana carne ob inopiam cibi non abſtinerent animalia ſacra omnino intacta reliquere. Sicubi vero canis domi mortuus repertus eſſet, ſinguli eius domus totum corpus facta lamentatione radunt. Hoc quoque eſt mirabilius, ſi vinum frumentumve, aut aliud quid victui accommodatum, vbi ſimile animal expirauit inuentum eſſet, non amplius illis vtebantur. Eodemque luctu etiam ad alia loca profecti, æluros & accipitres mortuos in Ægyptum deficiente perſæpè viatico deferebant. Apud Memphim Apis, apud Heliopolim Mneuis, apud Midetam hircus, crocodilus apud Myridem paludem, leo apud Leontem vrbem, coluntur. Nutriuntur hæc animalia ſumma cura atque impenſa in templorum ambitu à viris haudquaquam contemnendis: quæ ſimilagine, & alica, variiſque epulis lacta conditis cibant. Anſeres inſuper tum elixos tum aſſos apponunt quotidie. Eorum mortem æquè ac filiorum lugent, ſepeliuntque ſumptuoſius quam eorum facultas ferat. F *Diodorus lib. 1. cap. 6. & Strabo lib. 17. Herod. lib. 2.* ſcribit, feles mortuas magno luctu defleri ab Ægyptiis: demum ad ſacra tecta deferri, vbi ſalſæ ſepeliuntur in vrbe Bubaſti. Canes, ichneumonas, accipitres in ſua quique vrbe tumulant ſacratis in loculis. Vrſos qui ſacri ſunt, & lupos non multo vulpibus grandiores, eo ſepeliunt loco vbi iacentes inueniunt.

Iidem aſpidem, muſtellam, & ſcarabeum colunt: in quibus imagines quaſdam obſcuras ſibi, ſicut in radiis Solis, deorum potentiam conſiderant. Siquidem muſtellam adhuc multi putant & dicunt, quod aure meatur, & ore pariat, ſermonis ortũ exprimere: ſcarabeorum genus femina carere: mares omnes emittere ſemen in materiam, quæ fingitur in globum, eamque volunt aduerſo gradu propellentes, vt videtur cœlum ſol, dum ipſe ab occidente in orientem conuertitur, in contrarium contorquere. Aſpidem, vt qui non ſentiat ſenium motumque ſine organis peragat promptè & expeditè; illi ſideri comparant. *Plu. de Iſide.*

VOLATILIA.

Scarabeum, qui pilulas voluit, ÆGYPTI magna pars inter numina colit, quod contra quartanam manifeſtè auxilietur: G curioſa Apionis interpretatione, qua colligit Solis operum ſimilitudinem huic animali eſſe, ad excuſandos gentis ſuæ ritus *Plinius lib. 30. cap. 10.*

Ibi ſerpentium lethalia necans, docuit princeps purgationis medicæ vſum, cum ſpectarent ita eam ablui & purgari ab ſeipſa. Sacerdotum Ægyptiorum peritiſſimi luſtralem aquam, de Ibis bibit, cum expiant ſe ſumunt, non bibit enim inſalubrem aut veneno infectam, nec accedit. Pedum traiectione mutua cum roſtro triangulum æquis lateribus reddit. Inſuper atrarum pennarum albis adiectarum varietas & mixtura cauantem cornua lunam refert. *Plut. de Iſide.*

TIBVLLVS in Elegia quidam ſuperſtitionis Syrorum meminit, qui columbas conſectabant, timebantque violare, ita canens:

Quid referam, vt volitet crebras intacta per vrbes
Alba Palæſtino ſancta columba Syro.

Item Xenophon in 1 lib. Expeditionis Cyri.

Commodi & compendij gratia conſtat in honore haberi à Lemniis corydalos, qui cum attelaborum oua inueniunt tondunt ea: à Theſſalis ciconias, quod ſerpentes, qua ea regio H frequentes fudit, aduentu ſuo omnes deleuiſſent. Quare etiam lege ſanxerunt exilium in eum, qui ciconiam occidiſſet. *Plut. de Iſide.*

PYTHAGOREOS proditum memoriæ eſt gallinaceum album colere, & marinorum piſcium mullo & vrtica abſtinere. *Plut. lib. 4. Quaſt. conu. 5.*

PICVM MARTIVM Latini colunt, omneſque planè ab ea aue temperant: quoniam Romulo & Remo expoſitis non modo à lupa præbitam mammam, ſed & à pico Martio, qui eò ſubinde adulabat, eos paſtos credunt. Ferè enim nunc quoque ad radices montium, & locis quercubus conſitis vbi viſitur picus Martius, illic item lupus, vt Nigidius tradit. *Plut. in Rom. quaſt.*

AQVATILIA.

Xenophon. lib. 1. ἀναβάσεως, narrat, CYRI iunioris copias veniſſe ad fluuium Chalum appellatum, plenum magnorum

piſcium ac manſuetorum, quos Syri deos eſſe putarent: nec
A ſinerent violari: quod etiam tribuebant columbis. *Cic. lib.* 3. *de Nat. Deorum*, Piſcem, inquit, Syri venerantur. *Porphyrius* præterea *in* 4. *lib.* περὶ ἀποχῆς commemorat, litteris proditum eſſe, Syros antiquitus abſtinuiſſe ſe à necandis animantibus, vt neque etiam ipſas diis immortalibus immolarent, poſtea tamen cœpiſſe victimas mactare, vt arcerent à ſe quædam mala: nec tamen ne tum quidem auſos carnibus veſci. Addit autem infrà, morem illum vſque ad ætatem Menandri comici perdurasse, cuius etiam verſus ponit: quibus exponitur, quòd humilitatis deſcendant Syri, vt deam placent, ſi fortè aliquando incontinentia ducti piſcem comederint: *Victor. lib.* 12. *Var. lect. cap.* 15.

Ægypti ciuitas Arſinoë, priùs Crocodilorum ciuitas dicebatur. In hac præfectura mirum in modum colitur crocodilus, & eſt ſacer apud eos in lacu quodam ſeorſum nutritus, & ſacerdotibus manſuetus, & Suchus vocatur Nutritur autem pane, carne & vino, quæ à peregrinis afferuntur ad eiuſmodi ſpectaculum venientibus. Poſt arſinoiticam præfectu-
B ram eſt Herculis ciuitas, in qua colitur Ichnemon, contrà quam faciant Arſinoitæ. Hi enim crocodilos colunt, & propterea foſſam habent crocodilis plenam, & Myridis lacum. Herculis verò ciuitas Ichnemones, qui crocodilis & aſpidibus perniciem inferunt, eas enim & earum oua delent luto incruſtati. Inuoluuntur enim in eo, poſtea ad ſolem ſiccati, aſpides per caput vel caudam capientes in flumen trahunt, atque occidunt. Crocodilis verò apricantibus in oris hiatum intrant, & exeſis viſceribus è ventre mortuorum egrediuntur. *Strabo lib.* 17. *& Ariſt. in Oecon.* eos, ne læderentur à Cleomene Alexandrino Ægypti præfecto, magna redimiſſe pecunia ſcribit Crocodilum (vbi mortem obiit) ſale conditum ſacris in vrnis ſepeliunt. Viuenti gemmas & inaures appendunt. *Herod. lib.* 2. Crocodilus exemplar dicitur Dei eſſe, qui vnus ſit elinguis. Vocem enim ſermo non requirit diuinus, ac via incedens ſilenti ac per formulam res mortales regit ritè. Solius autem aiunt in aqua degentium oculos membrana polita, & pellucida, quæ ex fronte deſcendit, integi, vt cernat, nec cernatur: quare cum ſummo Deo congruit. Iam quo loco fœmina egeſſerit puerperium, ibi incrementum Nili conſiſtere norunt. Quippe in humido quia non valent, procul vero formidant
C enixi, vſque adeo ad vnguem futurum præſentiunt, vt amne accedente vtantur fœtantes & incubantes ouis, ſimul oua ſicca & libera ab vnda ſeruent. Edunt ſexagena, totidem diebus ea excludunt, totidem viuunt annos, qui longiſſimam vitam trahunt: eſtque ea menſurarum cœleſtia pertractantibus prima *Plut. de Iſide.*

TERRESTRIA GRESSILIA.

ÆGYPTII Api mortuo, magnificeque ſepulto, quærunt ad id delecti ſacerdotes vitulum priori per ſimilem inuento, populus luctum finit, Sacerdotes quibus ea incumbit ſolicitudo primum in vrbem Nili vitulum perducunt, in qua eum nutriunt diebus XL. Deinceps in nauim contectam, habitaculum aureum habentem introducentes, & ad Memphim vt deum ducentes, in Vulcani fano locant. His diebus ſolæ mulieres taurum vident: quæ ante eius faciem aſtantes, veſtibus ſublatis ei abraſum ſemen oſtentant. Reliquo tempore prohibentur in conſpectum huius dei accedere. Honoris boui impenſi cauſam nonnulli tradunt, quod defuncti Oſiridis anima in bouem transmigraſſet: quæ deinceps ad poſteros pergens fuerit transfuſa. Alij à Typhone interfecto, Oſiride ferunt Apim
D membra eius collecta in bouem ligneum corio bouis albo circundatum conieciſſe: ideoque vrbem Buſiridem appellatam. *Diod. lib.* 1. *cap.* 6. *& Strabo lib.* 17.

Iidem, cum capras, tum vero capros hircoſve omnes venerantur, propter libidinem, fœcunditatis veluti obſtetricem, ſicuti Græci Priapum coluere. Et inter Mendeſios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his vnus maximè, qui cum deſiit, ingens, toti Mendeſiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan. Ægyptiacè Mendes. In ea regione Herodoti memoria hircus cum muliere coiit propalàm, quod in oſtentationem hominum peruenit. *Herod. lib.* 3. *& Diodorus lib.* 1. *cap.* 7.

ÆGYPTII lupos venerantur propter ſimilitudinem canum. Anubim autem in forma canis colunt, parum enim natura, cum etiam mutuò coëant, à canibus differunt. Cùm Iſis vnà cùm filio Oro cum Typhone eſſet bello dimicatura, ferunt Oſiridem in lupi forma ab inferis auxilio & vxori & filio veniſſe. Victores itaque Typhone interfecto honorem ei animanti impendiſſe, cuius interuentu ſubſidioque victoria parta E
eſſet. Tradũt nonnulli, agros Ægyptiorũ incurſantes Æthiopes, à lupis facta acie vſque ad vrbem Elephantinam repulſos. Qua ex re ſit & locus ille dictus Lycopolis, & eis belluis honos à poſteris habitus *Diod. l.* 1. *c.* 7. Lycopolitana Thebaidos ciuitas pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc eſt, λύκον colit: in vtroque Solem venerans, quòd hoc animal rapit & conſumit omnia in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit. Ipſos quoque λύκας, ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt, à luce prima appellatos quidam putant: quia h. e ferè maximè id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur, *Macrob. lib.* 1. *Saturn. cap.* 17.

Murem araneum aiunt animal cæcum, quòd lumine tenebras extitiſſe arbitrentur priores, ab iiſdem conſecratum fuiſſe. Edi eum à muribus quinto puerperio; noua luna: etiam occultata luna iecur eorum imminui. *Plutarchus lib.* 4. *Quæſt. conu.* 5.

Suem refugi & coli ab ÆGYPTIIS memorant: quòd primus F
primore roſtro tellurem proſcindens, exemplum prodidit arationis, & vomeris monſtrauit vtilitatem: hinc nomen quæſitum apud Græcos inſtrumento, vt ὕνις vomer dicatur, ἀπὸ τῆς ὑὸς, id eſt, ab ſue. *Idem.*

Agathocles Babylonius l. 1. *de Cyzico*, narrat quod ſues ſacra animalia habentur apud Cretas. Iouem in Creta natum eſſe arbitrantur in Dycta, vbi arcana ſacrificia celebrantur, cui ſuem feminam vber præbuiſſe narrant, ſuoque grunnitu circuncuntem effeciſſe, ne iis qui erant præſentes infantis eiulatus audiretur, ac idcirco hoc animal protegere ſolitum omnes putarunt, ac neque carnes cædere patiuntur. *Athen. l.* 6. *c.* 5.

Magos à ZOROASTRE aiunt in præcipuo honore habere terreſtrem echinum; abhorrere verò ab aquaticis muribus: cumque qui palàm plurimos interemit, diis carum à pleriſque ac beatum numerari. *Plut. lib.* 4. *Quæſt. conu.* 5.

REPTILIA.

Quod ſerpens ex Epidauro aduectus, ſalutaris fuerit ROMANIS, malorum dæmonum præſtigiis iure imputatur: quibus præpotens alioqui populus tam perditis ſeruiuit, quàm humanis gentibus fortiter imperauit. *Sab. lib.* 4. *c.* 1.

LITVANI olim viperas atque ſerpentes diuinitatis non G
exortas eſſe credebant, & alebantur ij quaſi lares quidam familiares in ſingulis domibus atque familiis: & lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Erat inauſpicatum & exitiale toti familiæ, quenquam ex his occidiſſe, aut violaſſe. *Cromerus lib.* 15.

Sunt inter SAMOGITAS agreſtes idololatriæ cõplures, qui ſerpentes quoſdam, quatuor breuibus lacertarum inſtar pedibus, nigro obeſoque corpore, Gyuoitos patria lingua dictos tanquam penates domi ſuæ nutriunt, eoſque domo luſtrata certis diebus ad oppoſitum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam circumſtantes venerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum malè acceptum ac ſaturatum, eſſe credunt. *Guagninus in deſcript. Lituaniæ.*

Accidit hoc noſtra ætate in LITVANIA, ſex à Vilna milliaribus, in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidã Chriſtianus ab huiuſmodi ſerpentis cultore aliquot aluearia apum emit: Quem cùm ad verum Chriſti cultum multo labore adduxiſſet, vtque ſerpentem, quem colebat, occidere perſuaſiſſet, aliquanto poſt, cum ad viſendas apes ſuas eo reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aures tenus miſera- H
bilem in modum diducto, offendit. Tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit: Se, quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nefarias inieciſſet, ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoque grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, ſe pati oportere. Eſt quatuor à Vilna milliaribus Lauariſki villa regia, in qua à multis adhuc ſerpentes coluntur.

Ebrum qui ſub arctico habitant Septentrionalium nonnulli, quicquid primo diluculo in cœlo, terra vel aquis viuum apparuerit, toto eo die vſque ad crepuſculum pro numine colunt: vtpote aues, animalia, piſces, ac ipſos ſerpentes, & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant. His oblationes ex oſſibus ſylueſtrium animalium & grandium cetorum, ac piſcium venatione quæſitas faciunt: quæ æſtiuo tempore non incendunt, ſed hyeme in publicis

congreſ

congreſſibus comburunt, eo ſacrificio reuerentiam numinibus ſe exhibere credentes. *Olaus Magnus lib.3.cap.2.*

HOMINES VIVI CVLTI.

Plutarchus in Quæſt.Græcanicis, vnde ſit natum adagium. Nullo benemerito bouem immolat, præter PYRRHIAM, narrat ad hunc modum: Nauis quædam piratica appulit ad inſulam Ithacenſem, in qua fortè fortuna ſenex quidam erat, vnà cum cadis fictilibus plenis pice. Pyrrhias quidam Ithacenſis, negotiator, ſenē dato precio redemit à piratis, non ob id quòd ei ſibi foret opus, ſed partim quòd miſertus eſſet ſenilis fortunæ, partim hominis oratione perſuaſus. Emit autem vnà cum ſene cados illos picarios, idque auctore ſene. Deinde profectis piratis, quò Pyrrhiæ gratiam referret ſenex, quòd non ob lucri cupiditatem, ſed ob beneuolentiam ſeſe liberum feciſſet, indicauit in cadis multam pecuniæ vim pici admixtam, abditam eſſe. Qua reperta, cum Pyrrhias derepente diues eſſet redditus, tum magnificè collaudauit ſenis erga ſe gratitudinem, tum eidem bouem immolauit officij præmium. Atque hinc re iam peruulgata natum prouerbium, de gratia prolixè relata. Veteres enim regale ſacrum & magnificum, opiparumque conuiuium βουθοίνας appellabant. *Eraſmus in Adagiis.*

MORTVI HOMINES CVLTI.

Iulius Firmicus in lib.de Errore profanarum religionum: In plurimis, inquit, Orientis ciuitatibus, licet hoc malum etiam ad nos tranſitum fecerit, ADONIS quaſi maritus plangitur Veneris, & percuſſor eius, vulnuſq; monſtratur circumſtantibus Mars enim in porci ſylueſtris ſpeciem formamque mutatus, vt ſibi primas partes in amore Veneris vendicaret, incautè contra ſe ruentem percutit iuuenem. Nocte ſimulacrum in lectica ſupinum ponitur, & per numeros digeſtis fletibus plangitur. Deinde cùm ſe ficta lamentatione ſatiauerint, lumen infertur Tunc à ſacerdote omnium qui fleuerant, fauces vnguntur, quibus perunctis ſacerdos hoc lento murmure ſuſurrat: Θαῤῥεῖτε τῷ θεῷ ἔσται γὰρ ὑμῖν ἐκ πόνων σωτηρία, atque ita cum gaudio idolum de ſepultura profertur.

ADONIS, quia iuxta gentilem fabulam in menſe Iunio amaſius Veneris & pulcherrimus iuuenis occiſus, & deinceps reuixiſſe narratur: eundem Iunium menſem Hebræi idololatriæ olim eodem appellarunt nomine: & anniuerſariam ei celebrarunt mulierculæ ſolemnitatem, in qua plangebatur à mulieribus quaſi mortuus: & poſtea reuiuiſcens canebatur atque laudabatur. *Hier.com.lib.5.in Ezech.cap.28.*

HARPOCRATES inter numina Ægyptiorum reputatus, ex Iſide & Oſiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat, tanquā mutus & elinguis, præſul ſilentij & taciturnitatis habitus eſt: ideo digito obſignáte ore effingebatur. *Alex.l.2.c.19.*

Originem & ceremonias LIBERI Cretenſis, *Iulius Firmicus in lib.de Errore profan.relig.* commemorat. Liber Iouis fuit filius, regis Cretici. Hic cū fuiſſet adultera matre progenitus, nutriebatur apud patrem ſtudioſiùs quàm decebat. Vxor Iouis Iuno, nouercalis animi furore commota ad necem infantis omnifariam parabat inſidias. Proficiſcens peregrè pater, cuſtodibus tutelam credit filij. Iuno inflāmata, quia proficiſcens pater & ſellam regni puero tradiderat, & ſceptrum, cuſtodes primùm muneribus corrupit. Deinde ſatellites ſuos, qui Titanes vocabantur, interioribus regiæ locat partibus: & crepūdiis, ac ſpeculo fabrefacto, animos ita puriles illexit, vt deſertis regiis ſedibus, ad inſidiarum locum duceretur. Illic interceptus trucidatur, & vt nullum poſſet necis inueniri veſtigiū, particulatim membra conſciſſa ſatellitū ſibi diuidit turba, & quia vehementer tyranni crudelitas timebatur, decocta variis generibus pueri membra conſumunt, vt humani cadaueris inauditis vſque in illum diem epulis veſcerentur. Cor viſum ſibi ſoror ſeruat Minerua: & vt manifeſtum delationis eſſet indicium, & vt haberet vnde furentis patris impetum mitigaret. Reuerſo Ioui filia ordinem facinoris exponit. Pater, Titanes vario genere excruciatos necat. Imaginē eius ex gypſo plaſtico opere perfecit: & cor, ex quo facinus fuerat ſorore deferente detectum, in ea parte plaſtæ collocat, qua pectoris fuerant lineamenta formata, Poſt hæc pro tumulo exſtruit templum, & pædagogum pueri conſtituit ſacerdotem Silenum. Cretenſes feſtos funeris dies ſtatuunt, & annum ſacrum trieterica conſecratione componunt, omnia per ordinem facientes, quæ puer moriens aut fecit, aut paſſus eſt. Viuum laniant dentibus taurum, crudeles epulas annuis commemorationibus excitantes: & per ſecreta ſyluarum clamoribus diſſonis eiulantes, fingunt animæ furentis inſaniam, vt illud facinus non per fraudem factum, ſed per inſaniam crederetur. Præfertur ciſta, in qua cor ſoror latenter abſconderat: tibiarum cantu, & cymbalorum tinnitu, crepundia, quibus puer deceptus fuerat, mentiuntur. Sic in honorem tyranni à ſeruiente plebe Deus factus eſt, qui habere non potuit ſepulturam. E

Quid Eleuſinis ſacris contineretur, ſic Euſebius docet ex Clemente: Quidam, inquit, aiunt, MELAMPODEM Amythaonis filium ab Ægypto in Græciam luctum Cereris ſolemniter celebratum reportaſſe. Ceres peperit: educatur puella: Perephattem nonnulli appellant: cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur, inde in Sauatiorum myſteriis draco in ſpirā inuolutus in ſacrificiis ad factorum memoriam, imò verò in teſtimonium tantæ turpitudinis, vt ego dixerim, adhibetur. Peperit & Perephatte tauriformem filium: vnde poetæ quidā taurum laudant Draconis patrem, & Draconem rurſus tauri patrem: & in monte arcana hæc facta ducentes, paſtoralem ſtimulum celebrabant, paſtoralem, vt puto, ſtimulum ferulam, quod genus ligni bacchantes ferunt. Nequeo latiùs huius Perephattæ ſacra enarrare, quaſillum, rapinam Idoneræ terræ hiatum, ſues Eubolei, quas eodem hiatu ſimul & duas F deas abſorptas aiunt fuiſſe: vnde & Megareum in Theſmophoriis ſuis immittunt: quæ ſacra variis modis mulieres, quoniam hæc fabula variè narratur, per ciuitates Græciæ celebrant, Theſmophoria, Scirophoria, Inephabiliphoria vocantes, & multis modis Perephattæ rapinam complorantes. Tantum Clemens, interprete Gregorio Trapezuntio. *L.Viues in lib.2.Aug.de Ciu.Dei, cap.20.*

Cur inferorum dea credita ſit HECATE, Sophron fabulam huiuſmodi recitauit, vt ait Theocriti enarrator. Cùm Iupiter Iunonem aliquando compreſſiſſet, nata eſt puella, Angelus nomine, quæ Nymphis educanda data fuit. Illa cùm adoleuiſſet, vnguentum, quo Iuno fuci loco vtebatur, occultauit, & Europæ Phœnicis filiæ tradidit. Iuno cùm vellet in illam animaduertere, Angelus in domum mulieris, quæ nuper pepererat, confugit: inde ad efferentes mortuum. Itaque deſtitit Iuno. Iupiter Cabarnos illam expiare iuſſit: qui in Acheruſiam portantes expiarunt. Hinc mortuorum & terreſtri dea credita eſt: & quia longè abſit, ab ἑκάς procul vocata Hecate, aut quia ab illa recedendum ſit: aut quia c.obeat munia in negotiis naturæ, ab ἑκών. *N.Comes Mythol.lib.3.cap.15.* G

AVGILÆ, qui vltra Cyrenum ſunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabant: & ab illis, vbi tumulis incubuère, per ſomnia reſponſa accipiebant. *Alex.lib 5.cap.56.*

In Phrygiæ finibus inauditæ per omnia vaſtitatis petra eſt, cui nomen eſt AGDVS, regionis eius ab indigenis ſic vocatæ. Ex ea lapides ſumptos, ſicut Themis mandauerat præcinens, in orbem mortalibus vacuum Deucalion iactauit, & Pyrrha: ex quibus, cum cæteris & hæc Magna quæ dicitur informata eſt mater, atque animata diuinitus. Hanc in vertice ipſo petræ datam quieti & ſomno, inceſtis Iupiter cupiditatibus appetiuit. Sed cùm obluctatus diu, id quod ſibi promiſerat, obtinere nequiſſet, voluptatem in lapidem fudit victus. Hanc petra concepit, & mugitibus editis multis priùs, menſe naſcitur decimo, materno ab nomine cognominatus Acdeſtis. Huic robur inuictum, & ferocitas animi fuerat intractabilis inſana & furialis libido, ex vtroque ſexu: vi rapta deuaſtare, diſperdere, immanitas quò animi duxerat; non deos curare, non homines, nec præter ſe quicquam potentius credere: terras, cœlum & ſidera contemnere. Cuius cùm audacia quibuſnam modis poſſet vel debilitari, vel comprimi, ſæpenumerò eſſet H deorum in deliberatione quæſitum, hæſitantibus cæteris, huius muneris curam Liber in ſe ſuſcipit: familiarem illi fontem quo ardorem fuerat ſuetus & ſitiendi lenire flagrantiam, ludo & venationibus excitatam, validiſſima ſuccendit vi meri. Acdeſtis ſoporem in altiſſimum deprimitur. Liber, ex ſetis ſcientiſſimè complicatis vnum plantæ iniicit laqueū, parte altera genitalibus iniecta. Exolutus ille vi meri, corripit ſe impetu & adducente nexus planta, ſuis ipſe ſe viribus, eo quo fuerat, priuat ſexu. Ex ſanguine in terram defluente, malum repente cum pomis Punicum naſcitur: cuius Nana ſpeciem contemplata, regis Sangarij fluminis filia, cùm in ſinu repoſuiſſet, fit ex eo prægnans. Tanquam vitiatam claudit pater, & curat vt inedia moriatur. Pomis atque aliis baccis ſuſtentatur à matre deûm. Enititur paruulum. Sed exponi Sangarius præcipit. Rupertum neſcio quis ſumit, format, lacte alit hirquino: & quoniam Lydia ſcitulos ſic vocat, vel quia hircos

Phryges ſuis Aragos elocutionibus nuncupat,inde Atys no-
A men vt ſortiretur effluxit. Hunc vnicè mater deûm diligebat nec minus Acdeſtis, qua ſolùm poterat amans, ſaltuoſa illum ducebat per nemora,& ferarum multis muneribus donabat. Quæ puer Atys primò ſui eſſe dicebat laboris atque operis per vinum deinde confitetur,& ab Acdeſti ſe diligi,& ab eo donis ſis honorari. Vnde vinum quod ſilentium prodidit,in eius nefas eſt ſanctuarium inferre pollutis. Tunc Peſſinuntius rex Midas, alienare cupiens tam infami puerû coniunctione, matrimonio eius ſuam filiam deſtinat:ac ne ſæuus aliquis nuptialia interrumperet gaudia, fecit oppidum claudi. Verùm deum mater adoleſcentuli fatum ſciens, interque homines illum tamdiu futurum ſaluum, quamdiu eſſet ſolutus à matrimonij fœdere, ne quid accederet mœſti, ciuitatem ingreditur clauſam, muris eius capite ſubleuatis: quod eſſe tertitum ratione ab hac cœpit. Acdeſtis ira ardens conuiuantibus cunctis furorem & inſaniam ſuggerit,conclamant exterriti adorandorum phryges:mãmas ſibi demetit Galli filia pellicis:rapit Atys teſtulam, quam inſtigator ipſe geſtitabat inſaniæ furiarum & ipſe iam plenus,perbacchatus,iactatus Proiicit ſe tan-
B dem, & ſub pini arbore genialia ſibi deſecat,dicens:Tibi Acdeſti hæc habe,propter quæ motus tantos furialium diſcriminum concitaſti. Euolat cum profluuio ſanguinis vita:ſed abſciſſa quæ fuerant,Magna legit mater deûm,& iniicit his terram,veſte priùs tectis atque inuolutis defuncti. Fluore de ſanguinis viola flos naſcitur,& redimitur ex hac arbos. Inde natum & ortum eſt,nunc etiam ſacras velari & coronari pinos. Virgo ſponſa quæ fuerat,quam Valerius Pontifex iam nomine fuiſſe ſcribit,exanimati pectus lanis mollioribus velat, dat lacrymas cum Acdeſti, interficitque ſeipſam: purpurantes in violas cruor vertitur interemptæ, Mater ſuffodit eam deûm, vnde amygdalus naſcitur, amaritudinem ſignificans funeris. Tunc arborem pinum ſub qua Atys nomine ſpoliauerat ſe viri in antrum ſuum defert, & ſociatis planctibus cum Acdeſti tundit & ſauciat pectus. Iupiter rogatus ab Acdeſti,vt Atys reuiuiſceret,non ſinit:quod tamen fieri per Fatum poſſet, ſine vlla difficultate condonat, ne corpus eius putreſcat:creſcant comæ ſemper, digitorum vt minimus viuat,& perpetuò ſolus agitetur motu. Quibus contentus beneficiis Acdeſtis,conſecrauit corpus in Peſſinunte ceremoniis annuis,& ſacerdotum
C antiſtibus honorauit. *Arnob. lib. 5.*

Belvs, qui Ninum procreauit,rex fuit Aſſyriorum,modico Imperio contentus, inclytus bellaci filio,à quo pro deo & cultus eſt, & coli iuſſus,dictuſque Iupiter Babylonius. Ægyptij Belum hunc ſuû eſſe volunt,illum ex quo Ægyptus eſt natus,quem Neptuni & Lybiæ F: dicunt, Epaphi qui Libiam genuit, nepotem. Hic in babyloniam colonias deduxit: qui ſedem vrbi ad Euphratem amnem cùm elegiſſet, ſacerdotes Ægyptio inſtituit more. Plinius Belum hunc, qui in Aſſyria ſacratiſſimus colitur, templumque eius Babylone etiam ſua memoria duraret, ſideralis ſcientiæ inuentorem fuiſſe perhibet, eique Aſſyrios gemmam dicaſſe,qui Beli oculi dicitur. *L. Viues in lib. 16. Aug. de Ciuit. Dei, cap. 3.*

Ino,Inachi natam, Græci cuncti diuinis honoribus conſecratam à barbaris arbitrantur, atque appellationem multis æquoribus & fretis maximis ex ſe per claritatem ſuam reliquiſſe, caput etiam & fontem illuſtriſſimarum & ſplendidiſſimarum familiarum edidiſſe Hanc Herodotus tradit permiſiſſe nauibus onerariis ſe Phœniſſis, cùm ſtuprata non inuita ab nauiculatore fuiſſet, metueretque, ne eſſe prægnantem ſe pa-
D làm fieret:atque onerat Phœnicas mendacio,qui hæc illos prædicare de ea narrat. Rumorem etiam apud Perſas vulgatum teſtari poſtquam memorauit,hanc cum aliis mulieribus fuiſſe à Phœnicibus raptam: mox oſtendit, pulcherrimum Græciæ iactum & primum ſtultitia perpetratum fuiſſe improbæ cauſa mulieris bellum Troianum. Quippe patet, inquit, quòd niſi voluiſſent ipſæ, raptæ non fuiſſent. *Plut. de Herod. mal.*

Græci victores, deletam Troiam derelinquentes, & ad propria remeantes,diuerſis & horrendis cladibus dilacerati atque contriti ſunt:& tamen etiam ex iis ipſis deorum ſuorum numerum Veteres auxerunt. *Auguſt. lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 16.*

Græci Diomedem fecerunt deû,quem pœna diuinitùs irrogata perhibent ad ſuos non reuertiſſe,eiuſque ſocios inuolucres fuiſſe conuerſos, non fabuloſo poëticoque mendacio, ſed hiſtorica atteſtatione confirmãt:quibus nec deus,vt putant,factus humanã reuocare naturam vel ipſe potuit,vel certe,à Ioue ſuo rege tanquã cœlicola nouitius impetrauit. *Ibid.*

Livivs & Dionysivs Florã à Rom. cultam,& Floralia in ipſius mememoriam inſtituta,meretricem fuiſſe tradunt,cui vi deæ ob id magnus eſt habitus honos,quòd pop. Rom. feciſſet hæredem:quæ & fructibus cunctis præeſſe credebatur. Colebatur autem à meretricibus eum coronis & veſtium varietate, temporis lætitiam florumque ſignificantibus. *Polyd. lib. 4. de Rerum inuent.*

Pvdenda Hvmana.

Ægyptij hircum deificarunt,ſicut & Græci Priapum propter eam corporis partem,à qua ſit omnium ortus. Pudendis non ſolùm Ægyptij,qui ſtatuas puſillas immani membri virilis magnitudine effingebant,ſed alij plures ſacra faciunt,tanquam cauſæ animantium creationis. Sacerdotes quoque cùm in Ægypto ſacra patria ſuſcipiunt, primum huic deo initiantur. Panas inſuper & Satyros tradunt eadem de cauſa ab hominibus coli. Igitur & imagines horum plurimas nonnulli in gratiam fœcunditatis eorum in templis ponunt, in hirci naturæ, quam libidinoſam eſſe dicunt, ſimilitudinem *Diod. lib. 1. cap. 7.*

A Thebanis tertio quoque anno ſacra Baccho celebrabantur in Cytherone monte nocturna, quæ de tempore Nyctilena ſunt nominata, vt inquit Servivs,ab annis Trieterica, ſeu triennalia. In eis erant phalli, ſicut *Herod. & Plut libello de Cupiditate opum* perhibent, hoc eſt, ficulnea vetera,figura pudendi virilis:qui pòſt è rubro corio confici cœpere:quibus de collo & medus femoribus ſuſpenſis,Bacchanalibus in honorem Bacchi ſaltabant *Suidas.* Hæc qui ferebant,φαλλοφόροι, & ἰθύφαλλοι dicebantur,etiã ſi. *Athen. lib. 14.* indicat alios fuiſſe Ithyphallos,alios Pallophoros:illos geſſiſſe perſonam hominis temulenti, huc ſine perſona fuiſſe quanquã & alios rebus differebant,Alludit huc *Ariſtophanes in Acharnenſibus:*

σφῷν δ' ὄπιν ὀρθὸς ἑκτέος
ὁ φαλλὸς ἐξόπισθε τῆς κανηφόρου.
ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν, ᾄσομαι τὸ φαλλικόν. id eſt,
Vobis quidem rectus tenendus phallus eſt,
Eum ſequendo qui caniſtrum baiulat.
Poſt vos ego canam cantionem phalicam.

Servivs exiſtimat Maronem item *Georg. lib. 2.* de piis phallis ſenſiſſe,quum ſacra Bacchi deſcribens,de penſilibus oſcillis facit mentionem:

Oſcilla ex alta ſuſpendit mollia pinu.

Ea ſcribit è floribus concinnari ſolere, ad imaginem obſceni virorum membri, ac per intercolumnia ſuſpendi, quo qui in ea incidiſſent, riſum mouerent. Hinc igitur Baccho cognomen Erebinthi,quem eundem ſimili de cauſa Morychum appellarunt,videlicet facilitate numinis contemptum inuitante. *Eraſmus in Adagiis.*

Pegaſo imagines Dionyſii ex Eleutheris ciuitate Bœotiæ in Atticam regionem portante, Athenienſes deum neglexerũt, neque, vt mos erat,cum pompa acceperunt. Quare deus indignatus pudenda hominum morbo infeſtauit,qui erat illis grauiſſimus. Ab oraculo, quo pacto liberari poſſent,petentibus, reſponſum,vt cum honore & pompa deum reciperent. Ex ea re tum priuatim,tum publicè lignea virilia thyrſis alligantes per eam ſolemnitatem geſtabant: fuit enim Phallus vocatum membrum virile. Alij Phallum ideo conſecratum Dionyſio putarunt,quia ſit auctor creditus generationis. *N. Comes Mythol. lib. 5. cap. 13.*

Menſe Auguſto Romæ matronæ virilis membri figuram diuinis percolebant honoribus,quam extra portam Collinam ad ædem Veneris cum pompa ſacrorum deferebant,Ægyptiorum more:mox à caſtiſſima & ſpectatæ pudicitiæ matrona, præter matronale decus,in ſinu Veneris locabatur. *Alex. lib. 3. cap. 18. ex Auguſt. lib. 6. de Ciuit. Dei, cap. 9.*

Imagines in Eleuſiniis deorum hæ fuerunt, Creatoris, quam geſtabat antiſtes Hierophantes: Solis, quam faciſer: lunæ quam miniſter ad aram: Mercurij, quam præco ſacrorũ: quemadmodum in ſacris Dionyſij circumferebatur Priapus, ita in iſtis natura mulicbris,vt Theodoretus teſtatur:qui etiã affirmat Iouem cum Cerere matre, & cum Proſerpina filia concubuiſſe. Et hæc erant ſacra,ad quæ non petebat aditus, præterquam initiatis,& in quæ nemini licebat penetrare, qui ſibi ſceleris perpetrati conſcius eſſet,id præcone conclamante. *L. Viues in lib. 2. Aug. de Ciu. Dei, cap. 20.*

Ova.

In Liberi patris ſacris Ouũ colitur,ita vt ex forma teneri ac penè

penè ſphærali,atque vndique verſum clauſa,& includēte intra
A ſe vitam,Mundi ſimulacrum vocetur. *Macrob.l.7.Satur.c.16.*

Affectus, Perturbationes animi.

Sunt apud Lacedæmonios non Timoris modò, verùm etiam Riſus,atque aliorum eiuſcemodi affectuum templa. Timorem autem venerantur,non quòd, ſicut quos deteſtantur Lares,arbitrentur noxium: ſed quòd contineri rempubl. inprimis arbitrentur timore. *Plut.in Cleomene.*

Miſericordiæ Pudori,Athenis viſuntur aræ.

THEOPHRASTVS in lib. de Legibus prodidit, apud Athenienſes aras fuiſſe Contumeliæ & Impudentiæ dicatas. Idem atteſtatur, *Iſtrus l.14.item M.Tullius l.de legibus* 2. Nam illud vitioſum Athenis,quòd Cylonio ſcelere expiato, Epimenide Cretenſi ſuadente, fecerunt Contumeliæ fanum & Impudentiæ: virtutes enim non vitia conſecrare decet. *Eraſmus in Adagiis.*

Romani Vitulinam deam,quòd lætitiæ præeſſet, magno cultu ſemper habuēre. Timorem item & Pallorem, ne quid obeſſent,néve aliquid afferrent incommodi,perſanctè habuēre,quos cane & oue placabant. *Alex.lib.1.cap.13.*

B Angeroniæ deæ Pontifices Rom.olim XII.Cal.Ian.in ſacello Volupiæ ſacrum faciebant. Angeronia dicta, quòd Angores hominum depellat, teſte Verrio Flacco Simulacrum eius ore obligato & obſignato in ara Volupiæ dedicatū quòd qui ſuos dolores diſſimulant, perueniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. *Macrob.lib.1.Saturn.cap.10.*

Corporis affectus, Senectus, Fames,
Morbi, Mors.

Lacedæmonij Morti templum poſuēre. Athenienſes Fami & Appetitioni aras. *Alex.lib.1.cap.13.* Cùm aliquando Athenis ſumma fame laboraretur, Athenienſes oraculum admonuit,vt Famem,loco deſignato,certis piaculis placarent. Illi deſignarunt campum,qui eſt poſt Ærarium. Atque hinc eum locum,Famis campum appellarunt. *Eraſmus in Adagiis.*

Iidem Morti, vt communi quieti & portui miſerarium, poſt exantlatos labores,diuinos tribuere honores. *Ælianus de Varia hiſtoria.*

Apud Gaderam in Hiſpania extat templum Senectutis,
C quòd maximè ætatem,vtpote magiſtram rerum, venerentur, *Idem.*

Sacra quædam ſunt Caroneorum Bœrorum patria,quibus Archon in Ara publica operatur,alius quiſque domi ſuæ. Appellantur Βουλίμου ἐξέλασις, Bulimi exterminatio, vnumque ex ſeruis,virgis cædunt viticeis,inde expellunt domo his verbis ἔξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγίειαν, Foras bulimum, intrò opes & ſanitatem. Inter Plutarchi igitur ſympotas *l.6. Conu. quæſt.8.* quærebatur de ipſo nomine,deinde de voce, qua perſequuntur eum,quem pellunt,præcipuè de illo vitio,deque iis, quæque in eo accidere ſolent. Ac bulimum quidem videbatur magnum vel publicum ſignificare,maximè apud Æoles, qui pro *b*,literam *p* vſurpabant. Neque enim bulimum,ſed polylimum quaſi polymum alij efferunt. Apparebat autem Bubroſtim diſcrepare ab eo. Cuius rei documentum ex Metrodori libro de rebus Ionicis petitur,qui Smyrneos tradit (qui quondam Æoles fuēre) Bubroſti tantum nigrum immolare, conciſumque in fruſta totum non excoriatum adolere. Nempe quia germen eſſe morbi videtur fames,præſertim canina, affecto contra naturam corpore, ſcitè opponunt illi,vt inopiæ diuitias,& vt morbo ſanitatem.

D Romani Febrem,ad minus nocendum, templis colebant: quorum adhuc vnum in Palatio,alterum in area Marianorum monimentorum,tertium in ſumma parte Vici longi extat. In eaque remedia,quæ corporibus ægrotorum adnexa fuerant,deferebantur, ad humanæ mentis æſtus leniendos cum aliqua vſus ratione excogitata. *Valerius lib.2.cap.1.*

Paupertas.

Apud Gaderam in Hiſpania, Paupertati & Fortunæ ſacra conſtituēre,vt per hæc altera placetur, altera remedium paupertati obueniat. *Ælianus de Var.hiſt.*

ſimulacra.

☞ *Paulò pòſt locū de Simulacris per ſe conſideratis tractabimus. Hic reſpectu Cultus deorum.*

Trientes.

Seruilia familia illuſtris in faſtis Romanis trientem æreum paſcit auro & argento,conſumentem vtrumque: Origo atque natura eius incomperta eſt mihi. Verba (inquit *Plin. lib.34.* *cap.13.* ipſa de ea re Meſſalæ ſenis ponam! Seruiliorum familia habet trientem ſacrum,cui ſumma cum cura magnificentiaque ſacra quotannis faciunt: quem ferunt alias creuiſſe, E alias decreuiſſe videri,& ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ ſignificari.

Sceptra.

Deorum omnium maximè colunt Cherronenſes ſceptrum illud(Haſtam vocant)quod Ioui fabricaſſe Vulcanum cecinit Homerus: à Ioue acceptum,Mercurium dediſſe Pelopi: Pelopem Atreo reliquiſſe: Atreum Thyeſti: à Thyeſte per manus traditum tenuiſſe Agamemnonem! Diuinitatis ei neſcio quid ineſſe declarat,id quod ex ipſo ab hominibus cernitur. In Panopenſium finibus,qui ſunt in Phocide,illud repertū Cherronenſes dicunt,aurum etiam cum eo,ſed facilè à Phocenſibus aurum retineri paſſos,modò vt ipſi ſceptrum haberent. Ab Electra Agamemnonis filia in Phocidem exportatum putarim. Templum ei nullum eſt publicè dedicatum, ſed quotannis ſacri eius curator in ſuis ædibus ſceptrum ſtatuit: ei res diuina quotidie fit,menſa appoſita cuiuſvis generis carnibus,& bellariis referta. Omnium verò Vulcani operum,quæ & poetarum carmina,& aſſentiens hominum fama celebrauit,aliud ſanè nullum quàm ſceptrum hoc magna dignandum F æſtimatione,eſt fide hominum receptū. *Pauſanias in Bœoticis,*

Gladius, Clypeus.

Scythæ ſub aggere ſarmentorum quadrato,in quem quotannis CL.ſarmentorum plauſtra reponunt,ferreum acinacem, qui ſingulis vetuſtus eſt,recondunt. Idque eſt MARTIS ſimulacrum,cui annuas hoſtias offerunt, cùm aliorum pecorum, tum equorum:& plus huic acinaci,quàm cæteris diis. Ex captiuis centeſimum quemque immolant, non eodem quo pecora modo,ſed diuerſo. Nam vbi eorum capitibus vinum libauerunt,ipſos ad quoddam vas mactant: dehinc eidem in congeriem ſarmentorum ſublatis, acinacem cruore perfundunt. Hæc quidem ſuprà conferunt! inferius autem ad templum illa faciunt. Virorum interemptorum omnes humeros dextros præcidunt,quos vnà cum manibus in aerem iaciunt: quocumque deciderit manus, ibi iacet,& ſeorſum mortuus. Cæteris deinde ſolemnibus confectis, abeunt. *Herod.lib.4.*

Pannus, Peplus, Vexillum.

Septentrionales,qui ſub polo habitant, inter reliquas inſanias rubeum quoq; pannum pertica vel haſta ſurſum appenſum venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colo- G rem rubeum,animalium ſanguini ſimilem,eidem ineſſe putantes. Eiuſque inſpectione arbitrantur ſe fortunatiores fore belluarum interemptores, earum ſanguinem ebibentes. *Olaus lib.3. cap.2.*

Rugiani in Arcone vrbe à VALDEMARO Danorum rege obſeſſi, portam vrbis vnicam ingenti glebarum aceruo obſtruxerant,aditumque coacta ceſpitum compage claudentes, tantum ex eo opere fiduciæ cōtrahebant,vt turrim,quæ ſupra portam ſita fuerat,ſignis tantùm aquiliſq; protegerent. Inter quas erat Stanitiæ,magnitudine ac colore inſignis,cui tantum venerationis à populo Rugiano tributū eſt,quantū omniū penè deorum maieſtas obtinuit. Eam enim præ ſe ferentes,in humana diuinaque graſſandi poteſtatem habebant,nec quicquam eis,quod libitum foret,illicitū habebatur. Populari vrbes,aras demoliri,fas ac nefas in æquo ponere, cunctoſque Rugiæ penates aut ruinis aut incendiis euertere licebat: tantumque ſuperſtitioni indultum eſt,vt exigui panni auctoritas regiæ poteſtatis vires tranſcenderet. Plectentes ſigno perinde ac diuino geſtamini honorem habebant, officiis damnas in- H iuria obſequiis rependentes. *Saxo lib.14.*

MODI RESPECTV.
Quomodo.

IN GENERE. TIMORE.
VENERATIONE.

Varro à Superſtitioſo dicit timeri deos: à Religioſo autem tantùm vereri vt parentes,non vt hoſtes timeri: atque omnes ita bonos dicit,vt facilius ſit eos nocentibus parcere,quam lædere quemquam innocentem. D.Auguſt.lib.6. de Ciuitate Dei, cap.9.

Deli ara eſt Apollinis γενέτορος, in qua nullum animal ſacrificatur(quam PYTHAGORAM,velut inuiolatam, adoraſſe produnt)ſed tantùm ſolemni prece Deum venerantur. *Macrob. lib.3.cap.6. Saturn.*

A **Svpplicatione, Precatione, Invocatione.**

☞ *Vide Locum Precum.*

Sacrificia ſupplicationeſque & ludos ſolebant Romani ex minutula etiam occaſione inſtaurare. Siquidem ſi vnus equus thenſas ducentium elanguiſſet, itemque ſi læua manu prehendiſſet auriga habenas, ſupplicationem decernebant inſtaurandam. *Plut. in Coriolano.*

Qui vetere cultu deorum deos inuocabant, nominibuſque ipſos appellabant, timentes ne apud eos offenderent, ſi fortè non ſuo, nec grato illis nomine vocaſſent, ſæpè veniam errati ſui petebant: totoſque ſe ad eorum voluntatem referebant: in arbitrio ipſorum ponentes, vt è multis id nomen adciſcerent, quo magis delectarentur, ſuæque inſcitiæ ignoſcerent, Hoc fecit accuratè Catvllvs, ritumque hunc cuſtodiuit in hymno ad Dianam: cùm enim pluribus nominibus deam hanc ipſam vocaſſet, ad extremum inquit: Sis quocunque tibi placet Sancta nomine. *Æſchylus* quoque in *Agamemnone* meminit, & *Eurip. & Plato in Philebo. Victorius l. 13. Var. lect. cap. 2.*

B *Athenaus lib. 4.* docet, Veteres nunquam cibum cepiſſe, niſi priùs deos placaſſent.

Inuocabant Ægyptij ibides ſuas, contra ſerpentium aduentum, *Plinius lib. 10. cap. 27. & 28.*

Fabvlis, Figmentis Hvmanis.

Plutarchus in vita Romuli. Eos cœlum terræ miſcere ait, qui ex hominibus deos, ex diis homines faciunt, & quæ ſunt hominum fabulantur de diis. ἀπογνῶναι μὲν ἐν πᾶσι τὴν θειότητα τῆς ἀρετῆς, ἀνόσιον, καὶ ἀγεννές· οὐρανῷ δὲ μιγνύειν γῆν, ἠλίθιον, id eſt, In totum abnegare diuinitatem virtutis, impium eſt & ingeneroſum: cæterum cœlo miſcere terram, ſtuporis eſt.

Evocatione.

Romani cùm obſiderent vrbem hoſtium, eamque iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocabant tutelares deos: quòd aut aliter vrbem capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. Nam propter ea ipſi Romani & deum, in cuius tutela vrbs Roma eſt, & ipſius vrbis Latinum nomen ignotum eſſe voluerunt. Alij Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angetonam, quæ digi-
C to ad os admoto ſilentium denuntiat. Alij autem, quorum mihi fides videtur firmior, Opem Conſiuiam eſſe dixerunt. Ipſius verò vrbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt: cauentibus Romanis, ne, quod ſæpè aduerſus vrbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. *Macrob. lib. 3. cap. 9. Saturn. & Plin. l. 29. c. 2.* Arnobius verò contra Gentes, caput hominis in fundamentis arcis inuentum, generis tutelaris fuiſſe ait, eumque Tolum dictum. Vnde Capitoliũ pòſt, quaſi caput Toli nomen habuit. Cæterùm id non niſi Auguribus notum erat. Proſtituto demùm per Chriſtianam religionẽ ethniciſmo, ſuperſtitioſum quoque nomen euulgatum fuit.

Prædicatione, Confessione.

L. Corn. Sylla Fortunæ ſe beneficio res tantas geſſiſſe dictitabat, non virtute propria. Nimirum ſuperſtitioſa in hoc animo iuſtitia latebat. *Plut. in Sylla.*

Fvrore, Bacchatione.

Sacerdotes Gallos nuncuparunt à Gallo amne Phrygiæ,
D cuius aqua phanaticos potantes reddit. Ipſi quoque Galli inſani caput per furorem rotant, cultriſque faciem & muſculos corporis totius diſſecant: morſibus quoque ſeipſos impetunt cum maiore ſe correptos furore vel ſimulant, vel reuerà ſentiunt. *L. Viues in l. 2. Aug. de Ciu. Dei. cap. 4.*

Lamentatione, Lvctv Sacro.

Isis perditum filiũ cum Cynocephalo ſuo, & aliis ſacerdotib. luget, plangit, inquirit: & Iſiaci miſeri cædunt pectora, & dolorem infenciſſimæ matris imitantur. Mox inuento paruulo gaudet Iſis, exultant ſacerdotes, Cynocephalus inuentor gloriatur: nec deſinunt annis omnibus vel perdere quod inueniunt, vel inuenire quod perdunt. Hæc Ægyptia quondam nunc & ſacra Romana ſunt. *Arnob. lib. 8. contra Gentes.* In ſacris Iſiacis de pinea arbore cæditur truncus: huius trunci media pars ſubtiliter excauatur, illis de ſegminibus factum idolum Oſiridis ſepelitur in adytis: hoc annuis luctibus plangunt, raſa capita tundunt, pectus lacerant, veterum vulnerum reſecant cicatrices. Et cùm certis diebus hæc fecerunt, fingunt ſe laceri corporis reliquias reperire: & cùm inuenerint, quaſi ſopitis luctibus gaudent. *Iulius Firmicus*, originem huius idololatriæ ibidem commemorat: Iſis ſoror eſt, Oſyris frater, Typho maritus. Is cùm compeciſſet Iſidem vxorem inceſtis fratris cupiditatibus corruptum eſſe occidit Oſyrim, artuatimque lacerauit, per omnes Nili fluminis ripas miſeri corporis palpitantia membra proiecit. Iſis cum ſorore & Anubi venatore quærit diſcerpti fratris membra, quæ Anubis artificio canum veſtigantium inuenit: vnde & canino capite pingitur. Inuentum Oſyrim Iſis ſepulturæ tradit, & in rei memoriam publicam ceremoniam inſtituit.

Eleuſiniorum ſacrorum ludicra in Cereris honorem inſtituta. In proſerpinæ ſacris cæſa arbor in effigiem virginis cõponitur: & intra ciuitatem illata, vſque ad xl. noctem deplorata comburitur. *Iul. Firmicus in l. de Errore profan. relig.*

Maledicentia.

Apud Lindum, quod eſt oppidum Rhodi inſulæ, Hercvlis ſacra maledictis & execrationibus celebrabantur. Eaque pro violatis habebantur, ſi quando inter ſolennes ritus vel imprudenti alicui excidiſſet bonum verbum. *Lactantius lib. 1 de Inſtit. relig. Chriſt.*

Idem in ſacris Eleuſinis, quæ Magna dicta ſunt, factitatum comperimus, in quibus mulieres mutuis probris conuitiiſque ſe inceſſere, & maledictis ſolent conuitiari. Et in feſto, quod Lenæum Athenienſes vocant, fœda conuitia per riſum & iocum inuicem poëtæ iactitant, & contumeliis ſe laceſſunt. *Alex. lib. 2. cap. 14.*

Simulacrum Ideæ matris probroſis verbis, cùm propitiatum numen noluerunt, proſequebantur ſacerdotes Romæ ad Almonem vſque fluuium, & quæ ne impudica quidem femina æquis auribus audiuiſſet, alta claraque voce in hymnis qui illic canebantur, audiente populo, in deorum matrem iactabantur. *Sabell. lib. 4. cap. 1.*

Prostitvtione.

Omnia Perſarum templa, tam Medi, quàm Armeni in veneratione habent, Anaidis templa præcipuè Armenij, cùm in cæteris locis ea ædificantes, tum etiam in Acileſina dedicant illis ſeruos ac ſeruas: quinetiam nobiliſſimi gentis, filias ſuas, quibus lex eſt, vt diu apud deam proſtitutæ nuptui dentur, nullo renuente talibus coniugari. Huiuſmodi quiddam Herodotus de Lydis commemorat, quæ omnes meretricantur, & tam benignè amatoribus ſuis vtuntur, vt eos hoſpitio ſuſcipiant, & dona dent plura etiam quàm accepére, quippe quæ à copioſis dotibus ſuppeditantur. Accipiunt tamen non quoſcumque hoſpites, ſed eos maximè qui æquè ſunt digni. *Strabo lib. 11.*

De cultu Veneris apud Phœnices, *Euſebius lib. 3. de vita Conſtantini* hæc refert, Nemus erat, & delubrum, extra publicam viã, ſpurco Veneris dæmoni in parte verticis montis Libani in fruticeto poſitum. Erat hic malitiæ ſchola omnibus laſciuis. Vbi viri non viri, muliebri morbo dæmonem placabant. Deinde & illegitimi ac furtiui mulierum congreſſus, arcanaque & turpia facta ibi exercebantur: nec quiſquam erat magiſtratus ea puniens, eò quòd nemo vir honeſtus illic comparere auderet. Conſtantinus Magnus Imper. delubrum illud funditùs vnà cum ipſis ſacris deleuit.

De cultu Ivnonis, quæ nunc Argiua, nunc Samia, nunc Pœna dicebatur (vt refert *Arnobius l. 8.* hæc Iulius Firmicus in libro de Errore profanarum religionum refert: Huic deæ apud Aſſyrios & Afros aliter ſeruire ſacerdotum ſuorum chorus non poteſt, niſi virilem ſexum ornatu muliebri dedecorent. Videntur in ipſis templis miſeranda ludibria, viros muliebria pati: & hanc impuri & impudici corporis labem glorioſa oſtentatione detegere. Publicant facinora ſua, & contaminati corporis vitium cum maximæ delectationis macula confitentur. Exornat muliebriter nutritos crines: & delicatis amicti veſtibus vix caput laſſa ceruice ſuſtentant. Deinde cùm ſic ſe alienos à viris fecerint, adimpleri tibiarũ cantu vocant deam ſuam, vt nefario repleti ſpiritu, vanis hominibus quaſi futura prædicant.

Apud Naſamones, ſponſa prima nocte cum ſingulis conuiuis coïbat, in honorem Veneris. *Polyd. lib 5. cap. 9. de Inuent. rerum.*

Alexandriæ ſimulacrum Satvrni religioſiſſimè colebatur: cuius ſacerdos, Tyrannus nomine, matronas eius ciuitatis

... elegiſſet, tanquam a Deo accitas, noctu ad ſimulacrū A ductabat, ibique extinctis repentè luminibus cum eis rem habebat. Sic Tyrannus communis adulter libidinem explebat, Dei mentitus perſonam. *Ruffin. lib. 11. Eccl. hiſt.*

Apud Noui orbis incolas quoſdam, eos potiſſimùm qui Portum veterem & Punam inſulam habitant, pæderaſtia tam frequens eſt, vt in templis catamitos alant pueros formoſiſſimos, muliebri habitu ornatos, vocem, ingeſſum femineum æmulantes, qui idolorum curam gerunt, & diebus feſtis in honorem dæmonis ſeſe principibus & regulis proſtituunt. *Petrus Cieza Tomo 1. hiſt. Peruuiæ, cap. 64.*

NVDITATE.

Epiphanius de Eleuſiniis *ſacris l. 3. tom. 2. de Fide catholicæ Eccleſiæ*, inquit: In adytis fiunt turpia, mulierū denudationes, tympana, placentæ, rhombus, calathus, lana conſ. ... & cymbalon, & cyceon potus in phiala præparatus. *Arnob. lib. 5. de Origine horum ſacrorum* hæc ſcribit: Quodam tempore, inquiunt, cùm in Sicilia legeret flores virgo Proſerpina, per profundæ altitudinis ſpeluncam rex proſiliens manium, raptam ſecum vexit. Ceres faces geminas, flammis comprehenſas B Ætnæis præferens, pergit ire quæſitum filiam: Eleuſinios etiam peruehitur fines, in regione Attica. Pagum illum incolebant terrigenæ, Baubo, Triptolemus, capellarum Dyſaules cuſtos, Eubolcus porcorum, gregis lanicij Eumolpus, à quo & gens fluit Eumolpidarum, & ducitur clarum illud apud Cecropios nomen: & qui poſtea floruerunt caduceatores, hierophantæ atque præcones Baubo accipit hoſpitio Cererem, ſitienti offert potionem cymum, cyceonem quam nuncupat Græcia. Auerſatur & reſpuit mœrens dea: cumque nullis quiret obſequiis flecti, vertit Baubo artes: & quàm seriò nō quibat allicere, ludibriorum ſtatuit exhilarare miraculis. Partem illam corporis, per quam ſexus femineus & ſobolem prodere, & nomen ſolet acquirere generi, eam longiore ab incuria liberat, facit ſumere habitum puriorem, & in ſpecie læuigari nondum duri atque ſtriculi puſionis. Redit ad deam triſtem, & inter illa communia, quibus moris eſt frangere ac temperare mœrores, retegit ſeipſam, atque omnia illa pudoris loca reuelata monſtrat. Inguinibus atque pubi affigit oculos diua, & inauditi ſpecie ſolaminis paſcitur. Tum diffuſior facta per riſum, aſpernatam ſumit atque ebibit potionem: & quod diu nequiuit verecūdia Baubonis exprimere, propudioſi C facinoris extorſit obſcœnitas. Symbola, quæ rogati in ſacrorum acceptionibus reſpondebant, erant: Ieiunaui, atque ebibi cyceonem: ex ciſta ſumpſi, & in calathum miſi: accepi rurſus, & in ciſtulam tranſtuli.

Mortuo Api apud Ægyptios, Sacerdotes ad id delecti vitulum priori ſimilem quærunt: quo inuento, mulieres ſolæ taurum vident: quæ ante faciem eius aſtātes, veſtibus ſublatis ei abraſum ſeruen oſtentant. Reliquo tempore prohibentur in conſpectum huius Dei accedere. *Diod. l. 1. c. 6. & Strabo l. 17.*

Celebrantur à Rom. FLORÆ ludi cum omni laſciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quibus obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtibus populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum funguntur officio, & in conſpectu populi vſque ad ſatietatem impudicorum luminum cum pudendis moribus detinentur. *Lactantius lib. 1. & Auguſt. lib. 2. de Ciu. Dei cap. 26.*

Quòd apud Rom. nudo corpore Luperci vagarentur, obuiamque turbam cæderent loris, inſanientium, non religio- D nem colentium erat. *Val. lib. 1. cap. 2.*

ABSTINENTIA ALIMENTORVM.

☞ *Vide infra, Cura ſuperſtitioſa, quod ad ſeipſum.*

CASTRATIONE.

De cultu CYBELES matris deûm, Firmicus hæc refert Phryges qui Peſſinuntem incolunt, circa Galli fluminis ripas Terræ cæterorum elementorum tribuunt principatū, & hanc volunt omniū eſſe matrem. Deinde vt ipſi annuum ſibi ſacrorum ordinem facerent, mulieris diuitis ac reginæ ſuæ amorem, quæ faſtum amati adoleſcentis tyrannicè voluit vlciſci, cum luctibus annuis conſecrarunt. Et vt ſatis iratæ mulieri facerent, aut vt pœnitenti ſolatium quærerent, quem paulò ante ſepelierant, reuixiſſe iactarunt, & cùm mulieris animus ex impatientia nimij amoris arderet, mortuo adoleſcenti templa fecerunt. Tunc quod irata mulier pro iniuria ſpretæ fecerat formæ; hoc à ſe pati voluere ſacerdotes, ita vt ſibiipſis teſta

ſamia virilia amputarent. Sic annuis ſacris cum honore Terræ iſtius funeris pompa componitur: & dum perſuaderetur E hominibus, quòd colant Terram, miſeri funeris venerantur exitium. Feſtus tamen inquit, Gallos idcirco etiam ſe excidere, quod violarint parentis nomen, ne & ipſi poſſint vnquam parentes fieri.

FLAGELLATIONE.

Spartæ, Orthiæ Dianæ templum & ſimulacrum è Taurica Cherſoneſo ab Oreſte & Iphigenia ablatum, religione ſacroſanctum fuit. Cùm autem Lymnatæ & Cynoſurenſes Spartani ſacrum deæ facientes ad iurgium & cædes mutuas conuerſi eſſent, reliquos ſubita vis morbi abſumpſit. Inde oraculum acceptum eſt, eam aram humano ſanguine aſpergi oportere. Quare cùm antè ſorte duceretur immolandus, ſacri ritum Lycurgus ad puberum plagas tranſtulit: quò fit, vt hoc etiam ritu nihilo ferè minùs ſanguine humano ara imbuatur. *Pauſanias in Lacon. & Plut. in Lycurgo.*

VVLNERIBVS.

BELLONÆ ſacerdotes non animali hoſtia, nec victima, ſed ſuo cruore ſacrificant. Gladios enim diſtrictos vtraque manu F tenentes, humeros ſibi & lacertos tanquam phanatici diſſecant: hoc ſanguine litari & crimina expiari putantes, ita vt pro vulneribus ſtipes recipiant. *Alex. lib. 3. cap. 12.*

LAPIDVM PROIECTIONE.

Duarum quarundam Indiæ gentium, quæ vocantur Zenchia & Albarachum, antiqua conſuetudo fuit, nudos & decaluatos magniſque vlulatibus perſonantes, ſimulacra dæmonum circumire, angulos quoque oſculari, & proiicere lapides in aceruum, qui quaſi pro honore diis extruebantur. Hinc in lib. Salomonis dicitur: Qui proiicit lapidem in aceruum Mercurij. Faciebant autem hoc bis in anno, initio veris & autūni. Hæc ergo conſuetudo, cùm ab Indis ad Arabes deſcendiſſet, eamque ſuo tempore apud Mecha in honorem Veneris Mahometus celebrari reperiſſet ſic illam manere præcepit: cùm tamen cæteras idololatriæ præſtigias remouiſſet. Illud verò ſoli Veneri in illa celebratione dicitur exhiberi ſolitū; vt lapilli retrò, id eſt, ſub genitalibus membris proiicerentur, eò quod Venus illis maximè partibus dominetur. Vnde adhuc ita fit Mechæ, in domo Dei, quam vocant illicitam, id eſt, vbi nihil licet niſi quod ſacrum eſt. Verumtamen cùm hoc à G nudis fieri ſoleret, inſtituerunt aliqui, vt proiectores lapidum paruo ſaltem linteolo renes obtegerent, ne omnino denudati canum impudentiam imitarentur. Hinc inſaniam meritò creditur Mahometus ſaluam & incolumem, cùm reliquas dæmonum culturas ceſſare præciperet, dimiſiſſe, ne dominam ſuam Venerem, in qua ſe eſſe potentiſſimum ipſe iactabat, penitùs ſine honore dimitteret. *Vincentius lib. 23. cap. 60. ex diſputatione Chriſtiani cum Turcò.*

IMAGINVM PROIECTIONE.

Æneam habeam oſcillationem in Italia, vt in Græcia ERIGONEM Icari filiam, ex Feſto Pompeio conſtat, quādo inquit: Cauſa iactationis oſcillorum proditur, quòd Æneas Latinus, rex, prælio quod ei fuit aduerſus Mezentium Ceritum regem nuſquam apparuerit, iudicatuſque ſit Iupiter factus Latialis. Itaque per ſex eos dies feriatos Aſcanius rex liberos ſeruoſque requirere iuſſit, non ſolùm in terris, ſed etiam qua videretur cœlum poſſe adiri, per oſcillationem, velut imaginem quādam vitæ humanæ, in qua altiſſima interdum ad infimum, infima ad ſummum efferuntur. Porrò oſcillum ab ore diminutiuum eſt: ſic Columella oſcilla lupinorum dicit. Sunt autem H imagunculæ hominum. Santra ab oſcello deducit vetere verbo quod eſt inclinare, quòd præcipites in os ferantur. *Lud. Viues in lib. 18. Aug. de Ciuit. Dei, cap. 19.*

CERTAMINE, VEL
Propugnando.

Ægyptij pugna fuſtuaria in vrbe Papremi MARTEM colunt *Herod. lib. 2.*

Apud Auſes Africæ populum Mineruæ ſacro, indigenæ puellæ fuſtibus inter ſe certabant, cum corporum pernicie.

Malabardes Indi, XI. Cal. Septemb. ſacrum ſolemne faciunt, in quo pueri arcubus armati, in ſodales per ludum ſagittas leuiſſimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti ſunt, ſimiliter tela coniiciunt, quibus multi grauiſſimè ſauciati moriuntur. Cum iis, qui ad hunc modum è vita diſcedunt, præclarè actum putant, hos enim cenſent in cœlum, vt cum diis æuum exigant, immigrare. Multa ſunt apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam variis ſibi modis in maximo homi-

A num conuentu & celebritate vitam exhauriunt. *Oſorius lib.2. rerum Emmanuelis.*

Non repugnando.

Cambyses Peluſium oppugnabat. Ægyptij fortiter reſiſtentes, aditum Ægypti clauſerunt, multaſque machinas immiſerunt, catapultis acuta tela mittentes, ſaxa atque ignem. Cambyſes, quotquot animalia Ægyptij deorum honore colunt canes, oues, feles, ibides ante ſuum exercitum collocauit. Ægyptij iaculari deſtiterunt, metuentes, ne ſacrum aliquod animal læderent. Ad hunc modum Cambyſes Peluſio capto, in Ægyptum peruenit. *Polyænus lib. 7.*

Victimis.

☞ *Vide Titulum, Sacrificiorum.*

Iephthe Iudæorum iudex, parta victoria de hoſtibus quicquid ſibi fines intranti patrios primùm obueniſſet, Deo ſe gratiarum nomine immolaturum vouit. Obuenit filia. Eam ſuperſtitioſus pater ad aram mactauit, tam in ſoluendo crudelis, quàm in promittendo voto inconſideratus.

Omnibus ferè diis ſuæ victimæ, & ſua ſacra conſtituta fuère B apud veteres quæ præterire & tranſgredi nō erat fas. Namque aliena hoſtia dij non placantur. *Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 12.*

Apud Ægyptios ſi ingens ingruerit ſiccitas, quæ effuſè vel morbos peſtilentes vel calamitates alias nec opinatas & portentoſas inducat: quaſdam ex iis animantibus, quas venerantur in tenebras rapiunt ſacerdotes ſubmiſſim & ſilentio, comminanturque eis & territant primùm. Sin durent, deuouent eas mactantque: quòd ſcilicet arbitrantur ſupplicium quoddam dæmonis eſſe, aut procurationem magnis in noxis magnam. Namque in Idithyæ oppido homines viuos, vt eſt Manethon auctor concremauerunt, quos Typhonios appellabant: quorum cinerem incernentes ad nihilum redigebant & diſſipabant. Cæterum hoc vno tempore diebus canicularibus propalàm agebatur. At quando beſtias, quas colunt, immolant: id remotis arbitris, & temporibus incertis pro re nata peragitur clàm vulgò: niſi vbi exequias agunt, tum aliarum aliquas monſtrant omnibus aſſiſtentibus, eaſque vnà in tumulum coniiciunt, Typhonis rati repungere & coërcere oblectationem. *Plut. de Iſide.*

Lycurgus quærenti, Quid hoſtias adeò exiguas & viles C præſcripſiſſet? Ne vnquam, inquit, Deum intermittamus colere. *Plut. in Apoph.*

Proditum memoriæ eſt, cùm Aulide aduerſis tempeſtatibus Græci detinerentur, vbi repentè ſecundi venti flare cœperunt, mactaſſe ſtatim eos Dianæ, quaſcunque vel feminas, vel mares habuit quiſque in promptu hoſtias. Manſiſſe dehinc ritum, vt quauis hoſtia Aulide litari poſſit. *Pauſan. in Bæotic.*

TEMPORIS, QVANDO. Puta in Conviviis.

Tradit *interpres Ariſtophanis in Pluto*, templū Athenis fuiſſe τοῦ Διὸς σωτῆρος, quem eundem quidam ἰσοδαίμων appellant. Eius mentionem facit *Athenæus in Dipnoſophiſtis, l. 2.* addens olim fuiſſe morem, vt cibis appoſitis mox vinum indilutum infunderetur, quo nimirum declararent quanta vis eſſet boni Dei. Deinde cùm ſuo quiſque arbitrio diluiſſet, nomen Iouis Seruatoris præfabantur, innuentes ita temperatum vinum, tutò citraque noxam bibi. At *idem lib. 11.* propemodum docet & poſt cœnam à lotis manibus inferri ſolere calicem Iouis Seruatoris, qui idē fuerit cum eo qui dictus eſt ἀγαθοῦ δαίμονος, Diphilum adducens auctorem, qui ſcripſerit in Sapphone:

D *Ἀρχίλοχε δέξαι τήνδε τὴν μετανιπτρίδα*
Μεστὴν Διὸς σωτῆρος ἀγαθοῦ δαίμονος.
Archiloche ſumito hanc tibi metanipridem,
Plenam Iouis Soteris optimi Dei.

Eraſmus in Adag.

Antiqui non guſtabant vinum, niſi priùs libaſſent alicui Deo, quo potus illius ceu pharmaci, ſibi innoxius eſſet & ſalutaris. Athenis quidē vndecimo menſis die immolabant vini primitias, eumque diem Pithœgiam appellabant. Aſt apud Bœotos ſeptimo menſis ineuntis die, ſacris peractis Bono dæmoni, guſtabant ab exorto Zephiro, quòd is ventus præcipuè ſuſcitet moueatque vinum adeò, vt quòd illum effugerit, videatur iam duraturum. Menſis autem is vocabatur προστατήριος. *Plut. 3, Sympoſ. 7.*

Vandali in conuiuiis & compotationibus ſuis pateram olim certis verbis conſecrabant, ſub nominibus deorum, boni ſcilicet atque mali: omnem proſperam fortunam à bono Deo, aduerſam à malo dirigi petentes. Malum Deum lingua ſua Zeerneboch, hoc eſt, nigrum Deum, appellabant. *Cram lib. 3. Vandaliæ, cap. 37.*

Nvptiis.

Protelia, quaſi præparatoria dicas, diem appellant, quia nuptam virginem parentes in arcem ducunt ad deam, & victim ob coniugium, quod & τέλος dicitur immolant. *Suid.*

Bœotus & Locris nihil erat in ſponſalibus firmum, ni priùs ſponſus & ſponſa in ara Eucliæ virgineæ dicata, lib rent. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 24.*

Cùm mas & femina coniunguntur adhibetur Deus Iugatinus. Si domum eſt ducenda quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus. Vt in domo ſit, adhibetur Deus Domitius. Vt mane cum viro, additur dea Manturna. Vt ſine vlla difficultate virginitas auferatur, adeſt dea Virginenſis, & Deus pater Subigus, & dea mater Prema, & dea Partunda, & Venus, & Priapus. *D. Auguſt. lib. 16. de Ciu. Dei, cap. 9.*

Lactantius lib. 1. Mutinum eſſe Deum ait, in cuius ſinu pudendo nubentes primò ſedeant, vt illarum pudicitiam prio Deus delibaſſe videatur. Mutinus Priapus eſt, qui præſtet, v in primo concubitu vir moueatur, virgo verò ne reluctetur vt *Aug.* ſignificat *l. 6. de Ciu. Dei, cap. 9.* Feſtus auctor eſt, nouam nuptam in lanata pella ſolitam ſedere: vel quòd his veſtiebantur veteres, vel quòd lanificium profiteretur, eſſe præſtatura. *Plutarchus in Problematis*, ſponſam inducentes, pellem ſubſternere, ipſam ſecum colum & fuſum domo afferre ait.

Ancus Martius Fortunam Virili cognomento primu omnium dedicauit, quod fuit extra vrbem ad Tiberis ripam in quo mulieres, quæ nuptui dabantur, exutis veſtimentis om nibus conſpiciebantur, ne labe corporis vel morbo ſponſu futurus deciperetur. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 13.*

Magistratvs Initiis.

Primo anni die menſe Hecatombeone, in ſenatum venientes Senatores Athenienſium vnà ſolemne quoddam ſacrificiū faciebant, quòd εἰσιτήρια nominarunt, votaque pro rep. ſuſcipiebant. Vota verò ſuſcepta à ſenatu eſſe ad Iouis Bulæi, & Mineruæ Buleæ ſacella, quæ erant in curia, docet apertè Antiphon in oratione de Choreuta. *Sig. lib. 2. de rep. Ath.*

Conſules, Prætores, Dictatores Rom. cùm inibant magiſtratum, Lauinij rem diuinam faciebant pariter penatibus, pariter & Veſtæ. Erant autem Penates dij, per quos penitùs ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſſidemus. Iupiter pro medio æthere, Iuno imus aër cum terra, Minerua ſummus æther. *Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4.*

Consiliis.

Charondas Locrenſis, vt conſultantes agenteſque aliquid à diis ſumant auſpicia, ſuis legibus ſanxit. Optimum enim eſt, vt parœmia fert, Deum cauſam & auctorem eſſe illorum omnium. *Stobæus Sermone 42.*

Avgvstvs Cæsar, quò lecti probatique Senatores & religioſius & minore moleſtia ſenatorio munere fungerentur, ſanxit: vt priùs quam conſideret quiſquam, thure ac mero ſupplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coïretur. *Sueton.*

LOCI. VBI.

☞ *Vide, Templa ſuperſtitioſè culta.*

FINIS. CVR. Cavsa

Agrorvm.

Romani veteres ruris deos maximè nouerant, Seiamque à ſerendo, Segeſtam à ſegetibus appellabant, quarum ſimulacra in Circo videbantur. *Plin. lib. 18.*

Romani agrorum munus vni alicui Deo committere noluerunt: ſed rura, Deæ Ruſinæ: iuga montium, Deo Iugatino: collibus, deam Collatinam: vallibus Valloniam præfecerunt. Nec ſaltem potuerunt vnam Segetiam talem inuenire, cui ſemel ſegetes commendarent: ſed ſata frumenta quàm diu ſub terra eſſent, præpoſitam voluerunt habere deam Seiam: cùm verò iam ſuper terram eſſent, & ſegetem facerent, deam Segetiam: frumentis verò collectis atque reconditis, vt tutò ſecurentur, deam Tutilinam præpoſuerunt: cui non ſufficere videretur illa Segetia, quamdiu ſeges ab initiis herbidis vſque ad ariſtas aridas perueniret. Non tamen ſatis fuit hominibus deorum multitudinem amantibus: vt anima miſera dæmoniorum turbæ proſtitueretur, vnius Dei veri caſtum dedignata complexum. Præfecerunt ergo Proſerpinam frumentis germinantibus: geniculis nodiſque culmorum Deum Nodotum: inuolumentis folliculorum deam Volutinam: cùm folliculi pateſcunt, vt ſpica exeat, deam Patelenam: cùm ſegetes nouis ariſtis æquantur, quia veteres æquare hoſtire dixerunt, deam Hoſtilinam:

Hoſtilinam:florentinus frumentis deam Floram lactefcenti-
A bus deam Lactutiam : matureſcentibus deam Maturam:cùm truncantur:id eſt, à terra auferunt,deam Runcinam. *Auguſt. lib. 4.de Ciu.Dei, cap.* 8.

DOMVS.

Vnum quiſque domi ſuæ ponit oſtiarium, & quia homo eſt,omnino ſufficit.At tres deos Romani poſuerunt, Forculum foribus, Cardeam cardini,Limentinum limini. *Auguſt. lib.4.de Ciuitate Dei,cap.*8.

Pro equis,Hipponæ votum fit:paſtores Pani deo pro pecoribus.*Alex.lib.3.cap.22.*

Apud diuæ Rumiæ ſacellum à Paſtoribus ſata ficus, vbi ſolebant ſacrificari lacte pro vino,& pro lactentibus:mammæ enim rumis,ſiue rumæ(vt antè dicebant)à rumis:& inde dicuntur ſubrumi agni:lactentes,à lacte.Lacte autem de ramo fici coagulatur lac in caſeum.*Varro lib.2.c.*11.

MVLIEBRIVM.

B IANVS,cùm puerperium concipitur,aditum aperit recipiendo ſemini,Saturnus ſemen retinet, Liber marem effuſo ſemine liberat.Libera quam & Venerem volunt, idem beneficium conferret feminæ,vt etiam ipſa emiſſo ſemine liberetur. Dea Mena menſtruis fluoribus præeſt,quamuis Iouis filia,tamen ignobilis,ipſa ſcilicet Luna;quæ Græcè *μήνη* dicitur, ad cuius rationem mẽſtrua,vel mouentur,vel quieſcunt:vt *Ariſt. in lib.de Anima* ſcribit:quæ etiam eſt Iouis & Latonæ filia: Iunonem Fluonam mulieres colebant, quòd eam ſanguinis fluorem in conceptu retinere dicerent.*Feſtus.*Vitumnus vitam, Sentinus ſenſus puerperio largiuntur.*D.Auguſt.lib.7.de Ciuitate Dei,cap.*2.

VARRO mulieri fœtæ poſt partum tres deos cuſtodes commemorat adhiberi,ne Syluanus deus per noctem ingrediatur & vexet,eorumque cuſtodum ſignificandorum cauſa tres homines noctu circumire limina domus,& primò limen ſecuri ferire,poſtea pilo,tertio deuerrere ſcopis:vt his datis culturæ ſignis,deus Syluanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur ac putantur ſine ferro:neque far conficitur ſine pilo:neque fruges coaceruantur ſine ſcopis.Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos deos:Intercidonam à ſecuris interciſione,Pilumnum à Pilo, Deuerram à ſcopis: quibus diis
C cuſtodibus contra vim dei Syluani fœta conſeruaretur. *D. Aug.lib.6.de Ciu.Dei,cap.9.*

PEREGRINATIONIS.

Peregrinantes vota faciebant HERCVLI. Syluano quoque in ſingula boum capita,adoreo,lardo & vini ſextario, ſubtaxata menſura,votum fit. *Alex.lib.3 c.22.*

FVRTI.

Fures Lauernæ olim vota feciſſe,vt fallerent, ex Horatio conſtat,vbi votum tacitum improborum explicat:

Pulchra Lauerna
Da mihi fallere,da iuſtum ſanctumque videri,
Noctem peccatis,& fraudibus obiice nubem.

MORBORVM ET CVPIDITATVM ABIGENDARVM.

Romani malæ Fortunæ, Febri, templa & aras erexerunt, item Pallori & Timori,quaſi diis:ne quid obeſſent,neve aliquid incommodi adferrent,quos cane & oue placarunt.*Alex. Ab Alex.lib.1.cap.13.*

BESTIARVM ABIGENDARVM.

D

Oetæi HERCVLEM Canopium,ne prouinciam infeſtam culicibus redderet, venerati ſunt. Nam culices Oetæi conopas vocant.Apollo item culiciarius in Attica colebatur,quòd infeſtos culices ex agris propulſaret:& Ipoctonus Iupiter apud Erythæos, & Eythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi.Erythibam enim Rhodij rubiginem dicunt. Bœotij quoque Apollini Pornopioni ſacra facere dicuntur,ne muribus prouinciam redderet obnoxiam Apud eos enim mus,pornopios nuncupatur,*Alex.l.1.c.13.& 15.ex Euſtathio.*

Alipheræ,in vrbe Arcadiæ Deo cuidam MYRIAGRO rem diuinam faciunt,proque hoſtiis heroëm precari, & Myiagri nomine implorato,ſecuritatem ſibi fore inter immolandum ab omni muſcarum proteruitate pro certo habent.*Pauſanias in Arcadicis.*

In Troade APOLLINEM colunt Smiathium:quia *τὰς σμίνθους*, hoc eſt,mures abegerit.*Euſtathius Iliados α.*

SVPERSTITIONE IN VOLVNTATE DIVINA EXPLORANDA PER ORACVLA; Auguria, Signa quælibet diuina E

☞ *Ex Tit. Diuinationis ſpecies,pleraque exempla huc poterunt transferri, reſpectu Praxeos:quæ illic cauſa Theoriæ recenſuimus.*

LYCVRGVS Lacedæmoniorum legiſlator; non antea multitudini leges exhibuit, quam cum præſtantiſſimis viris Delphos petens Deum rogaſſet, an eſſet futurũ conducibilius & melius Spartæ,vt legibus quas ipſe tuliſſet,obediret.Cum autem reſpondiſſet Deus,id prorſus melius fore,tum demum leges ſuas eis propoſuit:non modo iniquum, verum & impiũ ſtatuens, ſi quis legibus Pythio roboratis oraculo minus paruiſſet. *Xenophon in Lacon.Rub. & Stobæus Serm: 41. Plut. in eius vita, Strabo l.16.Diod Sicul.lib.3.Dion.Halicar.l.2.Iuſtinus lib.3. Val.Max. lib.2.cap.3.*

In magnis calamitatibus ſolebant Rom. conſulere vates & oracula,per quos deos poſſent liberari à malis vel præſentibus vel imminentibus : & cùm vates reſpondiſſent de peregrinis F diis aduehendis, ſedulò id curabant. Sic ad HANNIBALEM vincendum, & Romanum imperium ampliandum, magna Mater deûm ex Phygio Peſſinunte accita,& Romam tranſlata eſt, & magnifico templo honorata. Et ad peſtem abigendam Æſculapius, qui erat magnus coluber,Epidauro Romam eſt adductus, & templo & ſacrificiis cultus. *Arnob. lib.7. contra. Gentes.*

Iidem inſtructo exercitu deos primò omnium conſulebant mox auſpicato & litato,ne incertis auſpiciis & turbatis religionibus acies committerent, Solem venerabantur. *Alex.ab. Alex.l.4.c.7.*Apud eoſdem ſponſa nequaquam ad ſponſum ducebatur,niſi prius religionis ſtudiis intenta,in Futini dei gremio aliquamdiu ſediſſet, & proſpetum nuptiarum euentum efflagitaſſet. *Alex.ab.Alex.lib.1.cap.24.*

NVMÆ POMPILIO cum inſignia regni deferrentur,ſuſtinere iuſſit, velle ſe deos de regno conſulere.Ita vna cum auguribus& ſacerdotibus in Capitolium aſcendit. Tarpeium collem appellabant tunc Romani:ibi princeps augurum cum capite velato ad meridiẽ conuertit, atque à tergo aſſiſtens dextra in capite Numæ impoſita, precatus eſt, & in omnem par- G tem circumlatis oculis,ſi qua auſpicia vel oſtenta dij darent, obſeruauit. Mirum interea tantæ multitudinis in foro ſtantis ſilentium erat, expectantis & in euentum ſuſpenſæ,quouſque ſecundæ & fauſtæ aues conſpectæ rem comprobauerunt. Tum Numa veſte regia indutus ex arce ad populum deſcendit, exceptuſque eſt, vt vir religioſiſſimus ſanctiſſimus plauſu & complexu. *Plut. in Numa.*

ROMVLVS & REMVS, gemini ex Rhea Syluia, per Martis (vt creditur)ſtuprum nati, cum ciuitatem Romam condidiſſent, noluerunt alio modo,quam per auguria vrbi nomen imponere. Sed poſteaquam in auguratione Remo ſex,Romulo vero duodecim vultures apparuiſſent: Romulus augurio victor, vrbi nomen dedit. *Liu. lib.1.Dec.1.*

Romana ciuitas, quæ arx fuit & caput humanarum gentiũ ſoricis occentum tam religioſè obſeruauit, vt auditus dictaturam & magiſterium equitum ſummis viris ademerit.Q.certè FABIO MAXIMO dictaturam & C. Flaminio magiſterium equitum occentus ſoricis deponendi cauſam dedit. *Plut. & Val. Max.lib.1.cap.1.* H

Q. FAB. MAX. Dictator, bello ſecundo Punico contra Hannibalem, patribus auctor fuit,vt decemuiri Sibyllinos libros inſpicere iuberentur. Quorum monitu ipſe Erycinæ Veneri ædem voluit, Attilius prætor Menti. Sunt & Marti ſua vota nuncupata & ver ſacrum Ioui votum, ſi reſp.in quinquennium eo, quo fuerat, manſiſſet ſtatu, vt quicquid ver vnum ex Ouillo,ſuillo & Caprino tuliſſet grege,id Ioui ſacrum eſſet. Supplicatio ad hæc & Lectiſternium indictum. *Sab.l.1.En.5.*

P. SCIPIO Africanus non prius ad publica negotia ire ſolitus erat,niſi prius in cella Iouis ſediſſet mentemque diuinam accepiſſet. Vnde & Iouis filius appellatus fuit,*Liu.li 6.Dec.3. Plut.in eius vita.Val.Max.l.1.c.3.Plin.de Viris illuſtr.c.49. Gel. l.7.c.1.Sab.l.4.En.5 Syluius Ital.l.13.& Appianus de bellis ciu.* Sic quoque Neptunum ſibi apparuiſſe dicebat,& Carthaginẽ capi poſſe,auctore deo aſſerebat. *Polyd. lib.10.*

Dimicaturus acie L. PAVLVS ÆMILIVS aduerſus Perſen Macedoniæ regem,cum prima luce Herculi ſacrificare cœpiſſet,nec litaret:religione perfuſus viginti hoſtias vnâ poſt aliã

mactauit:nec priùs ab incœpto deſtitit, quàm in prima poſt vicesimam certa victoriæ argumenta extiterunt. *Sab.lib.4.c.2. & Plut.in eius vita.*

Avrelianvs Imp.cùm aduerſus Marcomannos pugnandū eſſet, Mediolanum vſque & Placentiam veniens, ad ſenatū reſcripſit, vt inſpectis Sibyllinis libris, quæ neceſſaria eſſēt ſacra ad impetrandam deorum opem conficerent. *Fulg.lib.1.cap.1.*

Petrvs Keslervs Baſilienſis cùm ſatius eſſe putaret nubere quàm vri, ne accurato delectu plus voluptatis carnis quàm diuinæ prouidentiæ tribuiſſe videretur, ita ſecum conſtituit, quamprimùm pauperem manè nubilem habiturus eſſet obuiam, eam ſe volentem in vxorem ducturum. In D. Petri cœmeterio ſtipem petentem offendit iuuenculam, liberali facie nec malis vt videbatur moribus præditam. Conditionem offert. Acceptantem domum deducit, Nuptias celebrat. Ea prioris oblita ſortis, vſque adeò bonum alioqui virum, ſed in hac parte nimis quam ſuperſtitioſum, inhumaniter tractauit vt ſæpè per iocum diceret: Nullam ſibi vnquam nec maiorem nec peius collocatam eleemoſinam fuiſſe.

OBEDIRE DIIS.

Svperstitiose.

Thesevs ad Mineruam, monentem ſe ne dimittat Argiuos ſupplices, niſi prius iuramento promiſerit, pro beneficio exhibito, nunquam ſe bellum illaturos Athenis, *apud Eurip. in Supplicibus ſic ait:*

Δέσποιν' Ἀθάνα, πείσομαι λόγοισι σοῖς
(σὺ γάρ μ' ἀνορθοῖς, ὥστε μὴ ξαμαρτάνειν)
καὶ τόνδ' ἐν ὅρκοις ζεύξομαι· μόνον σύ με
ἐς ὀρθὸν ἵστη· σοῦ γὰρ εὐμενοῦς πόλει
οὔσης, τὸ λοιπὸν ἀσφαλῶς οἰκήσομεν.

O domina Minerua, parebo dictis tuis (tu enim me ſuſcitas vt non peccem) & hunc per fœdera coniungam: tantùm tu me in rectum conſtitue. Te enim propitia ciuitati exiſtente in poſterum ſecurè habitabimus.

Orestes de Appolline, qui iuſſerat interficere matrem, *Apud Eurip. in Electra* inquit.

Λοξίου γὰρ ἔμπεδοι
χρησμοὶ, βροτῶν δὲ μαντικὴν χαίρειν ἐῶ.

Apollinis rata ſunt oracula, hominum autem diuinationem valere ſino.

Erechthevs Athenienſium rex, cum bellum aduerſus Eumolpum ſuſcepiſſet, reſponſum accepit, ſeſe victorem futurum, ſi filiam diis immolaret. Qua re vxori Praxitheæ communicata, puellam cæcidit. Cuius rei *Eurip. in Erechtheo, & Plut. cap.40. Paral.* meminit.

Cum apud Haliartes Bœotos ſumma eſſet ſiccitas, vnus è primoribus Delphos miſſus, accepit oraculum, aquam ſeſe inuenturum, ſi primum Haliartum ſibi obuiam factum redeunti interemiſſet. In patriam reuerſo, filius impuber Lophis primus occurrit Pater ſtricto gladio puerum tranſuerberat. Ille adhuc ſpirans, cum huc illuc curſitaret, vbicunque humi fuſus eſſet cruor, inde aquæ eruperunt. Ex eo fluuius Lophis dictus. *Pauſ. in Bœoticis.*

Sami Dexicreontis Venerem nominant, aut quod eorum coniuges ex luxu & petulantia laſciuientes Dexicreon præſtigiator certa luſtratione liberauerit libidine: aut quod Dexicreon, qui nauclerus erat in Cyprum ad mercatum nauigauerit: & oneraturo nauem præceperit Venus, vt aquam, prætereà nihil imponeret, & vela faceret quam ocyſſime. Qui obtemperans ei, magna vi aquæ impoſita ſoluit. Mox ſereno cœlo & ſopito mari laborantibus ſiti aliis, mercatoribus & naucleris aquam vendidit, ex qua multū argenti collegit. Ex eo factum Veneris ſignum nomine ſuo appellauit. Quod ſi verum eſt, apparet, non vnum Venerem ditare, ſed multos per vnum voluiſſe ſeruare. *Plut. in quæſt. Græcis.*

Valesivs Sabinvs homo, vt illo tempore erant optimi quique, ruſticus, ægrotantibus tribus liberis, ac propemodum moribundis, inter vota & comprecationes vocem audiuit, filios fore ſaluos, ſi eos per pronum Tiberim Terentum portaſſet, ibique ex Ditis patris & Proſerpinæ petita aqua calida, quam illi deſideraſſent recreaſſet. Valeſius de Tarento vrbe ratus oraculum intelligendum, tametſi procul ea vrbs aberat, nec vllus erat ad Tarentum Tiberis: tamen naue conducta, & in ea impoſitis pueris, ſecundo flumine Oſtiam contendit: ad campum Martium prope Romam, cum pueros in ſiccum exponeret, vt tædium nauigationis leuaret, velletque ignem accendere, conſuluit gubernatorem, vnde ignis peti poſſet. Ille è proximo Terento reſpondit: nam paſtoritium ignem videbas ibi lucere: locus ille Terentus dicebatur, quòd Tiberis amnium more ripam mollem tereret: vel quòd ara Ditis eo loco ſub terra oculeretur. Valeſius nomine audito, lætus illuc nauem appelli iubet, exiſtimans de illo loco ſe eſſe diuina voce admonitum: ac interim dum ipſe in vrbem ad aram emendam curriculo properat, iuſſit ſeruos altè fodere, vbi collocaretur. Viginti pedes altum fodère, & aram veterem, ibi inuenerunt cum inſcriptione, Diti & Proſerpinæ: eam Romani olim condiderant poſt peractum diis inferis ſacrum, cùm pugnaturi cum Albanis in acie iamiam concurſuri ſtarent, iuſſi a dæmone id facere, priùs quàm manum conſererent. Rediit ex vrbe pater, & ad inuentam aram furuas hoſtias Diti & Proſerpinæ ſacrificauit: & tres noctes, tot enim erant filij ægroti, diis ibi facto lectiſternio, exegit, cum cantibus & choreis, liberis iam morbo liberatis. Eundem morem in vrbem induxit vnus ex poſteris Valeſij illius P. Valer. Poplicola, primo libertatis anno, è maioribus ſuis acceptum, & ludis Secularibus initium dedit. *Liuius, Valerius, Florus.*

Apud Romanos ſacris imperia ſeruiebant: exiſtimabant enim ſummam fœlicitatem ſequuturam, ſi deos ſibi propitios facerent. *Val. Max. lib.1. de Cultu deorum.*

Genitio Cippo prætori paludato portam egredienti, noui & inauditi generis prodigium incidit. Namque in capite eius ſubitò veluti cornua emerſerunt. Reſponſumque eſt, cum regem fore, ſi in vrbem reuertiſſet. Quod ne accideret, voluntarium ac perpetuum ſibimet indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad ſolidam gloriam attinet, ſeptem regibus præferatur: cuius teſtandæ rei gratia, capitis effigies ærea portæ, qua exceſſerat, incluſa eſt, dictaque Rauduſculana, quòd olim Rauda ara dicebatur. *Val. Max. lib 5 cap.6.*

Metellvs, Pœnis ac Siculis ſocia arma aduerſus Romanos parantibus, omnibus diis, excepta duntaxat Veſta, ſacrificium fecit. Quæ cùm aduerſos claſſi ventos immiſiſſet, C. Iulius vates eos ceſſaturos dixit, ſi antea filiam immolaſſet. Ille vrgentibus rebus, filiam Metellam immolaturus adduxit, Dea verò adoleſcentulam miſerata, bucculam ſuppoſuit: puellamque ad Lamuſium deferens, ſacerdotem eius, qui in eo loco colitur, draconis fecit. *Pythocles lib. 3. Rerum Ital. apud Plut. cap.29. Parall.*

Medvllina Aruntij Hydropotæ filia, & ab eo, per vim ſtuprata, iubente oraculo, coronatum patrem ad fulguris aram duxit, ibique fuſis lacrymis mactauit. Pluris enim iuſſa deorum, quàm debitum parentibus honorem fecit. *Ex Ariſtide Mileſio lib.3 rerum Ital. Plut. c.39. Parall.*

Cyane Cyanippi Syracuſani filia, cùm peſtilentia vrbem inuaſiſſet, & oraculo reſponſum eſſet, profligari peſtem, ſi Cyanippus, qui inceſtum cum filia commiſerat, diis immolaretur: tractum capillis patrem, Diis liberatoribus mactauit, ſeque ſuper eum necandam iniecit. *Ex Doſitheo lib.3. rerum Siculorum, Plut. cap 38. Parall.*

C. Marivs Cimbrico bello profligatus, ſomnio præmonitus eſt ſe victoriam reportaturum, ſi priùs victimam filiam Calphurniam faceret. Eo igitur facto, victoriam reportauit. *Ex Doſitheo lib.4. rerum Ital. Plut. cap.41.*

Poſt obitum Mathiæ regis quietem aliquandiu Hungaria à Turcis habuit: donec Baiazethes II. motu terræ commotus (qui Conſtantinopoli octingentas domos proſtrauerat, ac homines plus minùs ter mille vel obruerat, vel fulmine adu ſſerat) ruſus arma in Hungaros reſumere cœpit, eam calamitatem Mahometi furori attribuens, quòd nimis diu aduerſus Chriſtianos ceſſaſſet. *Dubrauius lib.31.*

CONFIDENTIA

Svperstitiosa.

☞ Ex Tit. ſeq. Precum ſuperſtitioſarum ſylua Exemplorum.

Theſeus Adraſtum domi manere iubebat, ſolum ſe cum populo ſuffecturum contra Thebanos affirmans, in bona cauſa, deorum auxilio, *apud Euripidem in Supplicibus.*

ἓν δεῖ μόνον μοι, τοὺς θεοὺς ἔχειν, ὅσοι
δίκην σέβονται· ταῦτα γὰρ ξυνόνθ' ὁμοῦ,
νίκην δίδωσιν, ἡ ἀρετὴ δ' οὐδὲν φέρει
βροτοῖσιν, εἰ μὴ τὸν θεὸν χρῄζοντ' ἔχει.

Vnum opus mihi ſolū deos habere, quicūq; iuſtitiā colunt. Hæc enim cum præſtò ſunt ſimul, victoriam dant. Nam fortitudo nihil prodeſt hominibus, niſi Deū opitulantē habuerint.

Gallis mutuam inuicem pecuniam dare, quam apud inferos poſt obitum redderent, in vſu erat. *Alex. ab Alex. l.3. c.7.*

VOTA,

A VOTA, PRECES, SVPPLICATIONES SVPERSTITIOSÆ.

OB QVID, VT OB

MALORVM QVORVMVIS Amolitionem.

L. ÆMILIO PAVLO & C. Bebio conſulibus poſt multa viſa prodigia, ex Sibyllinis ſupplicatum eſt, cum ſex menſibus non pluiſſet, *Iulius Obſequens cap.4.*

L. SCIPIONE & C. Lælio conſulibus, cum multa prodigia Romæ viſa eſſent, quæ aliquid mali (vt ſolent) portendebant ſupplicatio per decem pueros patrimos, matrimos, totidemque virgines habita eſt. *Val. Max. de prodigiis.*

LIBIDINEM REFRENANDAM

Apud Romanos cum Mulieres multæ in flagitium libidi- B nis irruerent penè furentes: ex libris Sibyllinis ſimulacrum Veneris Verticordiæ, in Veneris Erycinæ templo extra portas eſt conſecratum: quò faciliùs virginum mulierumque corda à libidine ad pudicitiam verterentur. *Val. lib. 8. Ouid. & 4. Faſt.*

VITÆ CONSERVATIONEM.

AVGVSTVS CÆSAR, Cantabrico bello, cùm noctu lectica veheretur, ad ſubitum caſum fulminis, quo vnus ex comitibus exanimatus eſt, tonanti Ioui ædem vouit. *Sab. lib. 5. cap. 4. ex Suet. & Dione.*

MORBVM DEPELLENDVM.

Ægyptij pro pueris morbo affectis vota concipiebant, vt ſi deus voto adeſſet, defectum capillum diis dedicarent. *Diod. lib. 2. cap. 2.*

P. VAL. POPLICOLA, qui eiectis ex vrbe Tarquiniis primus Roman. conſul fuit, in crudeliſſima vrbis peſte, nuncupatis votis, cæſiſque atris bobus, Diti, Proſerpinæque ſacra & ludos fecit. *Val. Max. lib. 2. c. de Inſt. antiq.*

TITVS VESPASIANVS, cum peſte vrbs grauiter laboraret, nullumque humanæ opis remedium iuuaret, omnibus Romanis ſacris operatus malum amoliri conatus eſt. *Suet.*

Horat. lib. 2. ſerm. ſatyra 4. ſuperſtitionem Mulierculatum irrideret, hiſce verbis:

C *Iupiter, ingentes qui das adimiſque dolores,*
Mater ait pueri, menſes iam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. Caſus, medicuſve leuarit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.
Quone malo mentem concuſſa: timore deorum.

FOECVNDITATEM.

Eleorum feminæ orbatam ab HERCVLE virili robore patriam miſeratæ, Palladi votum nuncuparunt, ſi grauidæ ad primos virorum congreſſus fierent. *Pauſ. lib. 5.*

DILVVIVM IMMINENS.

CANNACAS quiſpiam Phrygum rex, quemadmodum narrat *Hermogenes in Phrygiis*, cum præuidiſſet euenturum diluuiũ conuocatis omnibus ad templa deorum, multis lacrymis ſupplicabat diis, vt id malum auerterent. Vnde Herodes iambographus inquit: ἐπὶ Νάννακος κλαύσω, id eſt, vt Cannacæ more plorem. Zenodotus. Stephanus in dictione Iconium ait Annacum quendam vixiſſe ſuper annos trecentos. Itaque vndique conſulta oracula, Quo vſque victurus eſſet? Reſpon- D ſum autem, Mortuo Annaco peritura vniuerſa, quo defuncto, ſucceſſiſſe diluuium Deucalionis. Cæterum audito reſponſo, magnoperè luxiſſe Phryges, atque hinc de graui luctu ortum prouerbium, ἐπὶ Ἀννάκου κλαίειν. *Eraſ. in Adag.*

SICCITATEM DEPELLENDAM

Sacra Arcadum pro ſiccitate abigenda, ☞ pete ex *Tit. Fontes mirabiles.*

ANNONAM.

Romanos *Ouidius in Faſtis* tribus anni temporibus fructuum gratia, totidem ſacrificia dicit feciſſe, Vinalia, Robigalia, Floralia, prima cauſa vini: altera frugum, deo qui Robigus dicebatur ſacra ſeptimo Cal. Maij, quoniam tunc ferè ſegetes rubigo occupat, vt ait *Plin.* tertia cunctorum fructuum quibus dea Flora præerat.

VENTOS.

XERXE contra Græcos claſſem ducente, in ora Magneſiæ terræ feruntur Athenienſes Boream inuocaſſe ex oraculo quod eis redditum eſt, vt generum ſuum ad ſibi opitulandum inuocarent. Habet enim Boreas in matrimonio Orithyiam B Atticam Erechthei Athenienſium regis filiam. Itaque dum in Chalcide pro Europa excubarent, inuocauere Boream & Orithyiam, vt ſibi auxilio eſſent, & Barbarorum naues corrũperent, quemadmodum priùs fecerant circa Athon. Borea igitur id præſtante, digreſſi illinc, delubrum ei extruxère ad amnem Iliſſum. In eo autem naufragio qui pauciſſimas naues, ij non pauciores quadringentis ex Xerxis claſſe periiſſe aiunt viros quoque innumerabiles, ac vim pecuniarum immenſam, præter naues onerarias & lembos. *Herod. lib. 7.*

Refert *Nicolaus Venetus in Indica hiſtoria*, Nauclerum Indum cùm ceſſaſſent venti, inuocato, vt ipſe appellabat, deo MVTTHIAN, tandem in Arabum quendam illum deſcendiſſe, correptumque hominem exclamaſſe, per nauimque currentem ad tabulã quæ hac de cauſa malo appoſita erat, acceſſiſſe: Carbones quoque qui ibi aderant deuoraſſe, & galli ſanguinem petiiſſe: quem protinus iugulato gallo exſuxit. Inde rogaſſe, quidnam peterent? Reſpondente nauclero, Ventos. Et qua ex parte? Ex occidente. Illis intra triduum daturum F ſe pollicitus eſt. Admonuit quoque eos, vt in occaſionem parati eſſent. Soluta coniuratione, Arabs nullius eorum quæ prædixerat vel paſſus fuiſſet, memor erat. Tempore tamen conſtituto, omnia ex ſententia ſucceſſerunt. *Card. de Subtil. lib. de Dam.*

TEMPESTATEM SEDANDAM.

Argonautas tradunt ex Sigæo digreſſos fœda tempeſtate iactatos, cæteriſque in manifeſto diſcrimine deſperantibus; Orpheum voto Samothracibus diis nuncupato, remedium aduerſus ſæuientem procellam demonſtraſſe. Quum Minyæ medio periculo tenerentur duplex lumen Caſtoris & Pollucis capitibus effulſiſſe ferunt: nec ita multò pòſt pelagus ſæuire deſiiſſe: & ob eam rem credita iuuenum diuinitate, ſubitos eiuſmodi ignes in mari Caſtores appellatos. Geminæ ſunt, velut fulgurum effigies, quæ aliàs nocturnis militum vigiliis in pilorum cuſpidibus ſedere, aliàs per antennas cæteraſque nauium partes ſedem ex ſede mutantes, vocali quodam ſono vagari ſolitæ. Graues, quum ſolitariæ venere, mergenteſque nauigia: geminæ & tunc quidem, & ſemper aliàs ſalutares, proſperique curſus nunciæ, ſuoque aduentu diram il- G lam & minacem, quam eodem argumento Helenam dixere, quæ mergit nauigia, & ſi in ima deciderit, etiam exurit, fugare creduntur. Res miraculi loco accepta, fecit vt Caſtor & Pollux religioſè à nautis colerentur, porroque ſoluturi Samothracibus diis, pro ſoluentium ſalute, ſacra facerent. *Sab. l. 5. Enn. 1. ex Plin. lib. 2. cap. 37.*

HOSTEM AVERTENDVM.

Romæ magna trepidatio fuit, aduentu HASDRVBALIS ex Hiſpania in Italiam nunciato, creatis Conſulibus Cl. Nerone & M. Liuio, magna fuerunt ſacrificia præter ſolitum facta. Per nouẽ dies ducebantur ab æde Apollinis boues binæ albæ quas ſequebantur duo ſigna cupreſſea. Deinde virgines viginti ſeptem, longa indutæ veſte, carmen Iunoni Reginæ cantabant. Virginum ordines ſequebantur omnes prætextati, omnis Senatus, & à porta per Iugarium vicum in forum venère. In foro omnis pompa conſtitit: per manus rectè datas virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes interceſſerunt. Inde vico Tuſco in ædem Iunonis peruentum eſt, & his duabus hoſtiis deos Romani placatos crediderunt. Decreuerant enim his peractis Conſules obuiam ire Haſdrubali ab Alpibus de- H ſcenſuro, ne eius aduentu Ciſalpinam Galliam & Tuſciam rerum nouarum auidam turbaret. *Io. Gerund. lib. 3. Paralip. Hiſpaniæ.*

Obſeſſa ab ALARICO Gotho Roma, Romani omni humana deplorata ope ad vetera deorum auxilia, à quibus ſæpè ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit verò eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit, aſſerentes, ſe nuper Narniam ſacrificiis factis è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longè à mœnibus propuliſſe. Cæterùm ſenatum in Capitolio ſacrificiis incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud veriùs, quàm ſacrum arbitratus. Itaque ſe ad permulcendum Alaricum donis contulerunt. *Sig.*

FVGAM SISTENDAM.

ROMVLVS Sabino bello, quod circa Capitolium Palatiũq; geſtum eſt, cùm turpem ſuorum fugam quodam prælio ſiſtere non poſſet, Statori Ioui ædem voto nuncupauit, ſi fugientibus

bus ſuis metum ademiſſet, ſiſteretque Romanum aduerſus
A hoſtem qui à tergo victor inſtabat. Vix bene preces effuderat, atque illicò factus eſt voti compos: reſtituta enim acie, non tantùm æquata eſt pugna, ſed ad Curtium vſque locũ Sabinus, qui victoria exultabat, eſt cum cæde & ſtrage repulſus. *Sab.lib.2.cap.5.ex Plut Romulo.*

VICTORIAM.

IEPHTE GALAADITES, cõtra Ammonitas pugnaturus, votum in hæc verba nuncupauit: Si tu mihi, Deus, victoriam in Ammonitas dederis, quod mihi extra fores domus meæ, incolumi ab Ammonitis redeunti, obuiã prodierit, id Domini erit, idque immolabo. Prælio deinde ſuperior factus, cùm Maſpham domum rediret, obuiam ei procedit vnica filia virgo cum tympanis & choris. Iephthe territus & mœſtus, filiæ votum ſuum indicat. Illa patrem, vt votum præſtet, hortatur: petit tamen concedi ſibi duos menſes, quibus ſuam virginitatẽ cum ſuis æqualibus in montibus deplorare queat. Eo tempore exacto, à patre immolata fuit. Ea deinde res in conſuetudinem abiit, vt quotannis Iſraëliticæ puellæ lamentarentur Iephtæ Galaaditæ filiam quatuor dies. *Iudicum c.11.*

B AIACEM Homerus ait, quando cum HECTORE erat ex prouocatione pugnaturus, vt vota facerent præcepiſſe Græcis pro ipſo diis, hinc vota nuncupantibus illis arma induiſſe. Iam Agamemnon, poſtquam conflicturis imperauit:

Haſtam quiſque acuat, clypeumque accommodet, aptè.

tunc Iouem precatus eſt:

Annue tu Priami mihi tecta excindere celſa.

Siquidem virtutis deus ſpes eſt, non velamentum ignauiæ. *Plut.de Superſtit.*

Græci ad Salaminum prælium contra Perſas nauale facturi erant. Et ſimul oriente Sole, extitit terræ mariſque motus, Viſum eſt igitur ÆACIDAS auxiliũ inuocare. Proinde omnibus, illic è Salamine ſunt, diis vota fecerunt, & Aiacem Telamonis filium inuocauerunt: nauemque ad Æacum & ad alios Æacidas inuocandos Æginam miſerunt. *Herod.lib.8.*

PYRRHVS Epirotarum rex Erycem munitiſſimum oppidũ quod magnum habebat Carthaginenſium præſidium, ſtatuit oppugnare. Stante in procinctu exercitu, arma toto corpore induit, progreſſuſque Herculi ludos & victimas victoriæ cauſa vouit, ſi Græcis Siciliam incolentibus dignum ſe genere
C & fortunis ſuis præſtitiſſet bellatorem. Signo tuba dato, barbaros telis deiecit, & admotis ſcalis in muros euaſit primus. Dum ibi pugnat cum multis, partim ex muro inde depulit & deturbauit pleriſque gladio interfectis cadauera circa ſe accumulauit. Nihil interim fuit ipſe læſus, ſed hoſtibus terribilis aſpectu viſus eſt *Plut. in Pyrrho.*

DION Syracuſanus à Platone impulſus, vt Syracuſanos liberaret: facto Apollini ſacrificio contra Dionyſium bellum mouit, quem Speuſippi auxilio in arcem confugere coëgit, cepit, captumque in exilium miſit. *Plut.in Dione.*

Apud Romanos, ſi quod iuſtum bellum in exteras nationes indictum, aut ſi pro aris focisque & deorum templis ac ſolo patrio pugnandum eſſet, vt ea res populo Romano ſociiſque, ac nomini Latino benè & feliciter eueniret, vtque bonis auſpiciis, ac diis benè iuuantibus arma ſumerent, ſupplicationes inſtitutæ ſunt. *Alex ab Alex.l.5.c.26. Plut. in vita Metelli.*

VERRIVS FLACCVS auctores ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitum à Romanis ſacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidum eſſe: promittique illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultumve.
D Durat in pontificum diſciplina id ſacrum: conſtatque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent. *Plin.lib.28.c.2.*

TVLLVS HOSTILIVS, cùm ad Tyberis & Anienis confluentẽ in Fidenates & Veientes aciem direxiſſet, cognita Albanorum ad hoſtes defectione, duodecim Salios Marti vouit: extititque confeſtim victor exercitus, qui pro victo iure habebatur, iam ſpe & viribus impar hoſtibus factus. *Liu.l.1.D c.1. Plin.cap.4.de Viris illuſt.*

Cum Cimbris pugnaturis Rom. lautas manus C.MARIVS ad cœlum tollens, diis vouit immolaturum centum boues, Vouit & Luctatius Catulus, tenſis item manibus Fortunæ eius diei ædẽ. Marium etiam ſacrificantem aiunt, cum exta ei porrecta eſſent, exclamaſſe: Mea eſt victoria. *Plut. in Mario.*

ROMVLVS, cùm videret Acronem Cecinenſium regem propter raptas virgines Sabinas Romanum agrum occupaſſe, votis nuncupatis, ſi hoſtem fuderit fugaritque, ſe eius arma ferentem Ioui daturum: vbi in certamen collatis ſignis deſcendit, regem victor obtruncat, exercitumque in fugam vertit, E
Quoque votum Ioui & ciuibus ſpectatu redderet iucundum trophæa erexit, & Ioui opima ſpolia obtulit. *Liu.lib.1.Dec.1.Plut.in vita Romuli.*

BALBANVS & PVPIENVS, Rom. Impp. cum bellum aduerſus Maximinorum ſæuitiam iis decretum eſſet, vt victoria potirentur, Hecatomben diis vouerunt.

AVRELIANVS Imp. aduerſus Marcomannos, cũ Mediolanũ vſq; ad Placentiam veniſſent, mouens, ad Senatum ſcripſit: vt inſpectis Sibyllinis libris, quæ neceſſaria eſſent ſacra ad impetrandam deorum opem conficerent. Quæ cum Senatus egiſſet, ac diuino nutu magis quam humanis viribus atque conſiliis, barbari vltrà progredi grauibus oſtentis territi non auderent, Aureliano ad victoriam via patuit. Is autem, ne parum gratè cœlo dimiſſam agnoſcere opem videretur, præter munera huius victoriæ gratia per vrbem Romam multis templis data, ſoli Capitolino Ioui quindecim millia auri pondo, & magnam gemmarum vim pluribus collationibus dedit. *Fulg. lib.1.cap. 1.*

Vnus ducum Mœſorum, qui per MARCVM CRASSVM victi ſunt, ante aciem poſtulato ſilentio. Qui vos, inquit, eſtis? F
Reſponſum inuicẽ Romani rerũ domini. Et illi: Ita (inquiunt) fiet, ſi nos viceritis: & ſtatim ante aciem immolato equo concepere vota, cæſorum ducum extis & litarent, & veſcerentur *Auent.lib.1. Annal. Boior.*

BRANA ALEXIO, duce perfido, Iſaacium Angelum Imp. Conſtantinopoli obſidente, vt illum Imperio exueret: Imperator monachis, in palatium congregatis, Deo ſupplicabat, vt ciuile bellum propulſaret, nec alteri traderet Imperium: rẽ verò bellicã penitus negligebat, omni ſpe ſua in armis ſpiritus collocata. Erat tum temporis in vrbe Conradus Cæſar Montisferrati marchio. Is Imperatoris collaudata pietate, dum ne in ſuperſtitionem abiret, monuit, ne in mendicis omnem fiduciam collocaret, ſed rei militaris etiam rationem haberet, & armatis phalangibus ſeditioſo occurreret, nec dextris duntaxat armis religioſorum, ſed ſiniſtris etiam militum, hoſtes vlciſcerentur. Quibus Conradi verbis ſocordia excuſſa, auxilia contraxit, Branamque aggreſſus, illuſtrem victoriam reportauit. *Nicetas lib.1.*

PACEM. G

NVMA POMPILIVS ſub Romani Imperij auſpicia, vt populum ad pacem & tranquillitatem perduceret, diuinum auxilium implorauit ſacrificiis plurimis, ludis & tripudiis. *Plut.in eius vita.*

REIPVB. INCOLVMITATEM.

M.FVRIVS CAMILLVS Dictator, veiorũ vrbe expugnata, militibuſque ingentem egentibus prædam, contemplans ex arce cuncta, primum illacrymauit. Deinde cum celebraretur à circumſtantibus felicitas eius, manus ad cœlum tollens precatus eſt: Iupiter Opt.Max. diique rectè ac malè factorum arbitri, haud vos latet non iniuſtè nos, ſed neceſſitate compulſos, ab infeſtorum & nefariorum hoſtium ciuitate perſequi pœnas. Si qua tamen nos manet viciſſim huius inuidia proſperitatis, oro, vt eam luere ego pro vrbe exercituque Romano quam minimo meo priuato incommodo valeam. Simul atque ita fatus eſt, vt in more eſt Romanis, à precibus & veneratione deorum ſeſe conuertere dextrorſum, dum circumagit ſe, prolabitur. Perculſis illis, qui aderant, cum humo erexiſſet ſe: Ab immenſa felicitate, inquit, leui ex voto defunctus ſum caſu. *Plut.in Camillo.* H

Vota pro Imperij æternitate, nonnunquam pro ſalute ciuiũ verbis ſolemnibus apud Rom. concipi ſolebant. In quo id ſeruatum eſt, vt niſi tertio die poſt Kalendas Ianuarias, pro ſalute principis votum concipiatur, vtque ſolenne iuſiurandum nuncupationibus votorum præſtetur. Etiam pro itu & reditu, proque incolumitate principis, iacere ſtipem ad lacum Curtij aut ludorum celebritas, apud Romanos votũ fuiſſe compertũ eſt. Quotieſque pro principis incolumitate concipiebatur votũ, Tiberio imperante id ſeruatum eſt, vt in votorum nuncupatione, Neronẽ Druſumque diis cõmendaret. *Alex.l.3.c.22.*

QVI. PVTA
DVCES.

Apud Rom. Coſſ. deſignati ipſo die iniri magiſtratus, in bellum profecturi, concionem ad populum habere, Capitoliũ adire, ibique ſacrificio perfecto, vota effundere ſolebant: tunc ſuſcepto emiſſoque voto, cum ſe numinibus obligarent, Rei

voti

voti appellati:cùm autem compotes promiſſa exoluiſſent, Damnati voti dicti ſunt. *Alex. lib.3 cap.22.*

In votis obſeruatum legimus, a Rom. vt ſimul ac conſuli aut imperatori, cui belli ſumma commiſſa erat de euentu belli incerta ſpe fluctuāti, votum vouere collibitum eſſet, ſi id inconſulto ſenatu, aut citra populi auctoritatem faceret, de manubiis vel hoſtium ſpoliis, aut ſi non ſufficerent, ſua impenſa exoluere teneretur. Vouebantur enim ſæpius templa ædesve deorum ludique diis aut ſtatuæ, veſtes, coronæ, nonnunquam mulſi pocillum. In quo fuit ſeruatum, vt velato capite, & veſte caput opertus imperator, prætor aut conſul, votum effundat, illudque conceptis verbis ſuſcipiat. *Alex. lib.3. c.22.*

Meretrices.

Lege ſancitum fuit antiquitus apud Corinthios, vt quando ciuitas magnis de rebus Veneri ſupplicat, quàm plurimæ meretrices ad ſupplicationem ſumantur, deæque poſtea ipſius nuncupentur: quæ ſacrificiis deinde interſunt. Tunc etiam meretrices pro Græcorum omnium ſalute ſupplicarunt in Veneris templo, cùm Xerxes exercitum in Græciam traiecit, vt narrat *Theopompus & Timaus l.7.* Simonides cùm tabellam Corinthiæ deæ dedicaſſet, ſingulas meretrices appoſuit:

He ſtatuere ſuper Graiorum orare ſalute
Felicem Venerem & pro laribus patriæ.
Non etenim arcis voluit Venus aurea Perſis
Arcem Graiorum prodere, quam populent.

Priuati etiam deæ vota perſoluunt, ac rebus peractis, pro quibus orarunt, ei meretrices adducturos ſe pollicentur. Corinthius Xenophon ad certamen exiens in Olympia, ipſo quoque ſe ſcorta deæ adducturum promiſit, ſi victor euaſiſſet: ac Pindarus primum in illum encomium conſcripſit. *Athen.l.13. cap.11.*

Gravidæ.

Romanis præualuit vſus, vt quæ vterum ferunt, antequam edatur partus, Poſtuertæ & Proſæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruerſi fierent, neve fœtus præ poſterè exiret, immolarent: Egeriæque nymphæ, & Fluoniæ Iunoni ſacra facerent, quia putabant illarum ope conceptum egerere, & fluorem ſanguinis cohibere. *Alex.lib.cap.25.*

QVOMODO.

Restipvlatio. Pollicitatio Diis Facta.

Frequens apud veteres votum fuit, vt decima prædæ & ſpoliorum, quicquid ex hoſtibus captum fuiſſet, Ioui & diis deuouerent: quare Iupiter Prædator nuncupatus: ſicut Camillus, captis Veiis, votum vouiſſe dicitur. Id enim ſoluebatur, vt prædæ parte diuendita, donum diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorum fuit, vt belli iure quæſita, plerumque verò partem Marti deuouerent: in quo id erat conſtitutum, vt diuina ope implorata, is plus ſpei ferret, & propitios faciliùs haberet deos, qui maiorem prædæ partem diis deuouiſſet. Qua tēpeſtate Crotoniatæ aduerſus Locrenſes graues teſtataſque inimicitias habebant, bello dimicaturi, cùm decimam prædæ Apollini vouiſſent, Locrenſes vt voto vincerent, nonam deuouère: & cùm Galli, Ariſtonico duce, contra Romanos militarent, deque hoſtium præda aureum torquem Marti promiſiſſent: Flaminius, vt voto vinceret, de torquibus Gallorum Marti trophæum poſuit. Aratus verò Sicyonius cum D c. hominum capita, ne ab aduerſariis voto vinceretur, ſe deo immolaturum vouiſſet, non compos, exoluere votum Theſſalico dolor recuſauit. *Alex.lib.3.cap.22.*

Pontificum decreto cauebatur apud Rom. vt ſi ab exercitus duce, diis manibus quiſpiam deuotus & conſecratus foret, neque is in acie cecidiſſet, vt Diti ſatisfiat, ſignum ſeptempedes altum in terram defodi oportere, vbique ſignum effoſſum fuiſſet, illic hoſtiā immolari non licere. Et tametſi ter deuotas nemo ſibi aſciſcere queat, hominem tamen deo deuotum, aut diis conſecratum occidere permittunt impunè, eamque cædem capitali noxæ non haberi, tanquam illius anima non ad nos, ſed ad deos pertineat. *Ex Macrobio Alex.l.3.c.22.*

Ex incertā pecunia, & quæ non extaret, votum concipi poterat, & ſi ſemel votum emiſſum foret, illud denuò irritum facere non licebat. Quòd ſi incerta pecunia fuiſſet, pro qua votō conciperetur, eaque bello vſui non eſſet, illam reponi, nec cum alia miſceri oportebat: quod niſi factum eſſet, votum non ritè emiſſum, nec religione vouenté exolui putarūt. *Alex.l.3.c.22.*

Si Ver ſacrum in magnis Reip. Rom. caſibus vouendum foret, niſi ex auctoritate collegij pontificum fieret, non votum ſed inconſulta pollicitatio cenſebatur. In hoc enim voto, quicquid ex ſuibus, ouibus & agnis, inter Calendas Martia & Idus Maias, apud quemque natum editumve fuiſſet, voto contineri dixerunt: pueros quoque & puellas, qui inter hæc tempora editi fuiſſent, haud dubiè voto comprehendi: ſed quia immolare eos turpe ducerent hoc piaculari ſacro expiarunt, vt adultos velarent, velatoſque extra fines exigerent, qui Veranæ dicti ſūt: quo piaculo liberi religione putabātur. *Al.l.3.c.22.*

Q. Fab. Max. Dictator, bello ſecundo Punico contra Hannibalem patribus auctor fuit, vt decemuiri Sibillynos libros inſpicere iuberentur. Quorum monitu ipſe Erycinæ Veneri ædem vouit, Actilius prætor Menti Sūt & Marti ſua vota nuncupata, & ver ſacrum Ioui votum, ſi reſpub. in quinquennium eo quo fuerat, manſiſſet ſtatu, vt quicquid ver vnum ex Ouillo, Suillo, & Caprino tuliſſet grege, id Ioui ſacrum eſſet: Supplicatio ad hæc & Lectiſternium indictum, *Sabel.l.1.Enn.5.*

Instrvmenta.

Athenienſes, cum in aureis & argenteis vaſis diis propinaſſent, & pæana ceciniſſent, tunc demum ſanctiſſimis cæremoniis cœlum ſuſpicientes, vota nuncupabant. *Alex l.3.c.22.* F

Ramus ex ſacra olea, alba lana coronatus, in emiſſione votorum adhibebatur apud Græcos. Parthorum reges & magi, nyctegretum, quæ nyctilopa dicitur, herbam coloris hyſgini, vt ſpinæ folia, adhibebant, magnis ſæpè laudibus celebratam: qua non adhibita, nullum votum ritè concipi arbitrati ſunt: & cum deos euocabant, marmaritidem herbam, quæ in deſertis petris & ſaxis prærupiſſimis naſcitur, admiſcebant, Idem.

Pronvntiatio.

Quæ dictator, conſul, aut prætor apud Rom. vota ſuſcipiebat, nō aliter niſi verbis conceptis, præeūte pontifice maximo ne quid præpoſterè dicatur, concipi poterant. *Alex.l.3.c.22.*

Gestvs.

☞ *De precantium moribus Alex.lib.4. cap.17.*

Vide infra, Pompa ſacra.

Anchises, vt poëtica fides his adiiciatur, oſtento commotus, quod circa Aſcanium fieri contigit, nocte illa qua Ilium eſt a Græcis exciſum, Iouem precaturus, manus & oculos ad cœlum extulit. *Sab.lib.2.cap.4.*

Æneas huius filius, in tēplo Delij Apollinis cum his qui ederant in terram procubuit. Cæterùm in Creta noctu apud G deos penates patrium morem imitatus, ſupinas manus & oculorum aciē in cœlum ablegauit, deos rogaturus. *Alex.l.3.c.22.*

Nec Dido vno oraſſe modo traditur: quippe quæ hoſpitalem Iouē propitiatura, vinum leuiter libauit: mox alibi aram tenens manibus, orationem peregit. *ibidem.*

Veteris fuit ſuperſtitionis, quod in Asclepio Mercurius ſcribit, Deum adorantes, ſi medius affulſerit dies, debere in auſtrum conuerti: ſi verò dies ſit occiduus, in occaſum: ſi ſe tunc primum promat ſol, exortiua eſſe ſpectanda. Quidam ex Græcis ita produnt: Si heroibus rem obirent diuinam, occaſum ſolitos ſpectare ſi diis, exortiuas partes, quod in Iſthmiis ſignificare animaduertitur, Pindarus. *Cælius lib. 12. cap. 2. Antiq. lect.*

Quum vidiſſet Diogenes Cynicvs Feminam diis procumbentem, ita curuato corpore, vt à tergo quædam apparerent quæ nudari non decet oculis hominum, adiit illam dicens: Non vereris mulier, ne ſtante poſt tergum tuum deo (nam illius plena ſunt omnia) parum decenter te geras? Idem Æſculapio percuſſorem conſecraſſe dicitur, qui accurrens procidentes in faciem contereret, hoc figmento deterrens homines à ſuperſtitione, qui credunt deos non audituros, niſi H ipſis indecoro corporis geſtu ſupplicent. *Laert lib.6.*

Apud Veteres ſola oratio litare non poterat, niſi & is, qui deos precabatur, manibus aram apprehenderet. Inde *Varro rerum diuinar. lib.5.* dicit, Aras primùm anſas dictas quòd eſſet neceſſarium à ſacrificantibus eas teneri. Ergo commutatione literarum Aræ dici cœptæ, ſicuti olim Valeſij & Fuſij, tunc Valerij & Furij. Hinc *Vir. Æneid.4.*

Talibus orantem dictis, araſque tenentem,
Audit omnipotens

Et multis aliis in locis, vt *Macrob.lib.2 Saturn.c.2.* teſtatur.

Nvmæ præceptum eſt, προσκυνεῖν περιφερόμενον, id eſt, adorandum circumactu corporis nimirum ad imitationem cœli, perpetua vertigine circumacti. Cœlum autem, deum antiquitas credidit. *Plut. in Numa* addit & alias interpretationes: videlicet cùm ſacra ſpectent exortum ſolis, qui adorat

vertens

A vertens ſe circumacto corpore ad orientem, videtur ſemet ad deum conuertere, factoque circulo per vtramque mundi partem vota facere. Subiicit & tertiam, quam videtur maximè probare. Corporis vertigine ſignificari rotas Ægyptias ſentit opinor de hieroglyphicis, quibus illi ſignificabant, nihil in rebus humanis eſſe ſtabile aut perpetuum: ſed vtcunque viſum fuerit Deo, vitam noſtram vertere ac voluere, æquum eſſe vt boni conſulamus. An potius alludit ad Seſoſtrim, qui cum reges ante currum ageret, quidam ex iis rotarum conuerſionem intuens, fortunæ inconſtantiam regi præfigurauit. De qua ſic *Cedrenus*.

Alterum Eiuſdem eſt, Καθῆσθαι προσκυνήσαντας, id eſt, Adoraturi ſedeant. Significat vota certa concidere oportere, & in his quæ ſunt optima perſeuerare, προσκυνοῦντας legunt alij, qui adorauerunt, vti ſeſſio ipſa ſit velut augurium, vota rata firmaque fore. Quidam arbitrantur aliũ ſubeſſe ſenſum, quod oporteat eos, qui ſacris operantur, non obiter ac velut aliud agentes hoc facere, ſed vacuos ac totos rei diuinæ intentos, Nam, Plutarcho teſte, quoties pontifex auguria ſeu ſacra aggrediebatur, præcones clamabant: Hoc age. Ea vox hortabatur, vt qui ſacra adirent, reuerenter & attentè id facerent. Idem in Problematibus rerum priſcarum refert, quid diis vota feciſſent, in templis manere, & quietem agere ſolitos, quod actiones huius vitæ frequenter inuoluant hominem moleſtiis *Eraſmus in Adagiis*.

B

Cum diis Manibus & Diti concipitur votum, quæ Deuotio potius dicta eſt, omibus tribus atris, Telluri Iouique ſactũ fit: in quorum precatione qui rem diuinam facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cum verò Iouem ſublatis in cœlum manibus precationem peragit. Cum autem votum effunditur, manus pectori admouere præcipitur; aliter votum non ritè concipi, ſed pollui ſacra inexpiabili religione putarunt. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Qui Opi deæ, quæ Terra dicta eſt, votum concipiunt, ſedentes votum effundere, inque concipiendo terram tangere debent. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Veniam à deis ſpei alicuius audacioris petimus, in ſinum ſpuendo etiam, inquit. *Plin. lib. 28. cap. 4.*

Habitvs.

C Quum diis immortalibus honores dabant Veteres, capite operto & velato, ſacra facere, & numina adire mos erat: vt deorum honores longè diſpares ab his qui dantur hominibus magnamque in eo vim diuinitatis oſtenderent, quum ſemoto viſu à rerum conſpectu, religioſè & venerabundi diuina peragerent. Ideo in ſacris velare caput, & veſte operiri, antiqui moris fuit. *Alex. lib. 2. cap. 19.*

Romani in ſummis ſupplicationibus, nudo pectore & deiecta toga ex humeris, genu nixi, nonnunquam humi prorſus deiecti, preces fundere ſolebant. *Alexand. ab Alexan. lib. 2. cap. 19.* Accidit ſæpius, vt Rom. rebus bello acciſis, cum nouus terror ab hoſtibus impenderet, Romanæ mulieres pacem malorum petituræ, ſolutis crinibus templorum pauimenta verrerent. *Sab. lib. 2. cap. 4.*

Macedonvm mox erat, ſi quid ſuppliciter à diis vel hominibus expoſcerent, ſeminudos, & interiori tantum amictos tunica, obteſtari. *Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 19.*

Pompa.

Fiebant ſupplicationes Romæ cum ſolemni precatione vbe tota, circa omnia delubra phanaque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoreſque patritij cum coniugibus & liberis, plerunque coronati, nõnunquã omnes tribus & ordines, præeunte Pontifice maximo, aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, vel lauream tenentibus manu, voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. *Ibidem.*

D

Locvs, vbi.

Persæ cum nec deorum aras haberent, nec templa erigerent (erant enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores) in loco mundo & excelſo, cum precatione diis victimas immolabant. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17.*

ACCIDENTIA. PRECES

Assidvæ.

Tvrci preces ſuas peragentes tanta vtuntur diligentia, vt interim nihil vel laboris, vel alterius rei ſuſcipiant. *Chalcocondylas lib. 3.* Alcoranus quinquies in die præcipit orandum, horis & temporibus aſſignatis certis. Prima eorum oratio patria lingua Dangnanías vocata, per quatuor Erecket & duo Czalamat perficitur. Eſt autem Erecket geminata inclinatio, cum totidẽ proſtrationibus. Czalamat verò eſt ipſa ſecreta oratio quam ſedendo perficit poſt quodlibet Erecket, cum ſalutatione à dextris & ſiniſtris, & impreſſione pacis, quam vtraque manu in faciem obducendo facit. Fit hæc oratio in ortu Solis manè, nullo habito reſpectu artificialis horologij. Secundo oratio, quæ circiter meridiem fit, Orientalis dicta, continet decem Erecket & quinque Czalamat. Tertia oratio Kindinanias lingua gentili nuncupata, in declinatione Solis veſpertino tẽpore, fit complexa octo Erecket & quatuor Czalamat. Quarta oratio Achſampanias vocata, quinque Erecket & tria Czalamat in ſe tenens, circa Occaſum Solis fieri conſueuit. Vltima & quinta cæteris prolixior (nam quindecim Erecket, octo Czalamat complectitur) poſt cœnam tardiori ſolet fieri hora dicta Iaczinonias. Has orationes vnuſquiſque cum parochiano ſuo in proprio templo tenetur orare, niſi occurrente impedimento legitimo, ob quod in alio loco hæc explentur: quandoquidem licet etiam neglectas ſupplere, ſi non debitum tempus fuerit ſeruatum. *Cuſpin.* E F

Exavditæ.

Croesvs Lydorum rex, à Cyro victus & rogo, vt cremaretur impoſitus, cum Solonem ter alta voce inclamaſſet, & Cyrus cauſam intellexiſſet: pyram extingui iuſſit. Verum cum ignis iam præualuiſſet, Crœſus Apollinem, inuocauit, vt ſi vnquam ab eo donum illi gratum fuiſſet oblatum, ipſum præſenti malo liberaret, Repente igitur nubes è ſereno & tranquillo aëre coacta copioſiſſimam aquam effudit, rogumque extinxit. *Herod. lib. 1.*

In Vulcani colle iuxta Agrigentum, viridia ligna, quæ aræ ſuperimponebantur, ſi preces iuſtæ erant, ſpontè ignem concipiebant. Quod ſi iniquæ, nullum concipiendi ignis ſignum edebant. *Fulg. lib. 1. cap. 6.*

Olympiæ ſacro certamine, nubes muſcarum immolato tauro ei deo, quem Myiodem vocant, extra territorium auolat. *Plin. lib. 29. cap. 6.*

Irruentibus in Græcos Perſis, Pavsanias ſacrificans imperauit Lacedæmoniis, vt poſitis ante pedes clypeis conſiderent quieti, ſibique attenderent, neque vlli hoſtium repugnarent. Parent Spartiatæ, quamuis iam aliquot ex ipſis vulnerati conciderant. At Pauſanias alias ex aliis hoſtias vate cædente, atque lachrymis oppletus, conuertit ſe ad fanum Iunonis, manuſque ad cœlum tendens precatus Citheroniam Iunonem, cæteroſq; deos, qui Plataicam terrã incolunt: ſi in fatis nõ foret, vt potirentur Græci victoria, ſaltem, vt re alia patrata memorabili caderent: & vbi hoſtibus re oſtendiſſent, viris fortibus eos, & bellicoſis arma intuliſſe. Ita Pauſania deos obteſtante, vna cũ precibus apparuerunt læta exta, & victoriam aruſpices nunciauerunt: datoque ſigno, omnes cum hoſtibus manus conſeruerunt. *Plut. in Ariſtide.* G

Darij Perſarum regis preces deus exaudiuit, aquam cœlitus poſtulantis: cũ aduerſus Saccas expeditionem ſuſcipiens, à Riſace equiſone in vaſtas ſolitudines per aliquot dies deductus fuiſſet, illicque multi militum fame & ſiti mortui eſſent. *Plin. lib. 7. & Iuſtin. ex Trogo.*

Claſſis Xerxis ad Chalcidem vento Borea grauiſſimè integro triduo afflicta fuit. Quarto tandem die Magi inciſiones faciendo, & veneficiis incantando ventum, ad hæc Theti ac Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt, ſiue aliter tempeſtas ipſa ſua ſponte ceſſauit. Theti autẽ ideo Magi ſacrificauère, quod ab Ionibus acceperant, Thetim ex eo loco captam fuiſſe à Peleo, omnemque eam oram Sepiadem illius eſſe, alienarumque Nereidum, *Herod. lib. 7.* H

M. *Tullius Tuſ quæſt. lib. 1.* tradit, Trophonivm & Agamedem [illegible] templo Appollini Delphico, venerantes deum laboris ſui mercedem petiiſſe, nihil quidem certi, ſed quod eſſet optimum homini: quibus Apollo ſe id daturum oſtendit poſt diem ab illo tertium; qui vt illuxit, mortui ſunt reperti.

Cum Siculi ingenti laborarent ſterilitate, Palicorum reſponſo admoniti, heroi cuidam ſacrificium celebrarunt, & vbertas rediit. Qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. Hanc ob cauſam à *Virg. Æn. 9.* vocatur pinguis ara Palici. *Macrob. lib. 5. Satur. cap. 19.*

Nvmæ Pompilii (ſucceſſit is Romulo ex Curibus Sabinorum regnũ acceſſitus) quã efficax precatio, aut quam audax

A quæ è cœlo Iouem elicuit,vel certè elici poſſe arbitrata eſt: Res(quod ſatis conſtat)non ſolum credita,ſed ab aliis etiam tentata;Tullus Hoſtilius,qui poſt illum regno potitus eſt, quia parum ſcite id ſacrum obiiſſet,cum tota domo fulminis eſt igne concrematus. *Sab. lib.2. cap.5.*

Deciorum vterque patriæ victoriam deuotione ſua peperit. Pater ſiquidem ad Veſerim Campaniæ,Latinum hoſtem iam victoriæ imminentem vincendum mirabiliter præbuit ſuis: Filius in Sentinati Gallum & Samnitem, Ethruſcis additis, occidione occidendum collegæ Fabio reliquit.Cæterùm aut nihil,aut perquam parum patris filiique ad victoriam contuliſſe videri poterit,ni Pótificum ſolennes precationes adiectæ eſſent:ſecundùm quos formido & fuga eſt hoſtibus iniecta, Romano victoria parta, *Idem*,

Claudiæ Veſtalis liberior vita cùm calumniam incurriſſet: vt eam hominum animis opinionem magno aliquo teſtimonio eximeret,facinus adorta eſt,plus admirationis,quàm fidei ad poſteros habiturum:nauem qua Deorum mater vehebatur, Tiberino vado hærentem,Veſtam priùs ſupplicitet precata,cingulo alligat:mox eam remolita eſt,traxitque aduerſo flumine,quod pars Rom.ciuitatis poſt multos & varios co-
B natus nequiuerat. *Idem.*

Tuccia Veſtalis,iuſſa dicere cauſam, crimenque diluere, quod ab accuſatore intendebatur: Veſtam precata eſt, vt ſi caſtè ſanctéque eius ſacris ad id tempus operam dediſſet,propoſitum teneret.Hoc tantùm precata eſt:ſimulque ad ripam fluminis progreſſa,multis comitantibus,vt rei euentum cognoſcerent,cribrum fluuiali aqua plenum ad Pontificum conſpectum(quorum ea cognitio erat)detulit.Adiiciunt hinc miraculo,accuſatorem attentè requiſitum, nuſquam apparuiſſe ampliùs. *Idem.*

Adrianvs Imp.Lucio Commodo in ſpem imperij adoptato,Seuerianum,& Fuſcum nepotem eius,quòd illud ægrè ferre viderentur,ſuſpectos inuiſos,iuſſit occidi:quorum alter nonagenarius,alter verò decem & octo annos natus erat.Sed Seuerianus priuſquam iugularetur,ignem popoſcit:atque incenſo thure:Vos,inquit,ô Dei,teſtor,me nihil mali commiſiſſe:de Adriano hoc tantùm imprecor,vt cùm mori cupiet,non poſſit.Et hic quidem mortuus eſt.Arianus poſt morbum ſæpiùs fruſtrà inuocata morte,ſæpè etiam ſeipſum occidere vo-
C luit. Extat eius epiſtola,quæ hoc ipſum ſignificat. Scribit enim:Quàm miſerum eſt,mortem optare,& mori non poſſe. *Dion.Caſſ.in vita Adriani.*

Non exavditæ.

Hercvles cùm poſt egregia ſua facinora in numerum Deorum relatus eſſet,vix dici poteſt quot ſacrificiorum genera ei inſtituerint.Literis tamen proditum eſt,ab Ignauis vota Herculi & preces effuſas non exaudiri:quòd ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret.& propitius foret *Alex. ab Alex. lib.2. cap.14.*

GRATITVDO ERGA DEOS SVPERSTITIOSA.

PROPTER QVID.

Ob Sapientiam.

Pythagoras Samivs,cùm longa contemplatione inuenemiſſet,in rectangulis, triangulis quadratum, quod à latere rectum angulum ſubtendente fit,æquum eſſe quadratis, quæ fiunt ex lateribus angulum rectum continentibus (quod theorema 47.eſt in lib. 1.Euclidis) [illegible] fecit, hoc eſt,bouẽ
D immolauit:alij hecatomben.*Proculus libro in Euclidem 4.Plutarchus Quaſt.conuiu.volum.8.ſegmento 2. & Vitruuius lib. 9. cap.2. Laertius & Cic.in 3.de Nat.Deorum.*Id verò Cotta non credit,quoniam Pythagoras ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluerit,ne aram ſanguine conſpergeret.*Cælius lib. 19. cap.7. A.L.*

Prvdentiam.

Carnæ Deæ,quæ viſceribus humanis præeſſe,& vita fouere credebatur,ſacrum à Bruto inſtitutum poſteri ſeruauerunt, vt pulte fabacea & lardo, abſque victima ſacrificetur. Hic enim quum excors putaretur,latentem animum, diu reconditum, ſuo tempore detexit. *Alex.lib.2. cap. 22.*

Indicivm mali.

Fuit apud Argiuos Palladis ſacellum, ὀξυδερκοῦς, à Diomede ſtructum,quòd ei apud Ilium bellanti tenebras,caliginemq;ab oculis deterſiſſet.*Cæl.l.14.c.vlt. Antiq.Lect.*Mothonæ idem Mineruæ Anemotidi templum dedicauit,cum intempeſtiuis tota regio ventis grauiter laboraret,*Pauſ. in Meſſen.*

Fvrivs Camillvs,quando flammam Gallicam extinxit, vrbemque,auro,quæ rependebatur,ex lance & libra detraxit E
non prudentiæ neque fortitudinis,ſed Aij Locutij templum erexit in via noua:vbi ante bellum M. Ceditio ferunt interfacienti vocem auditam:quæ nunciabat,breui bellum Gallicum expectarent. *Plut.de Rom.Fortuna.*

Longævitatem.

Amestris Xerxis vxor,vt gratiā Diis referret, quòd diu vixiſſet,quatuordecim Perſarum liberos ſub terram viuos defodiſſe, & votum Diis perſoluiſſe dicitur:tanquam his votis & diris imprecationibus Dij immortales & cœleſtia numina placarentur. *Alex.ab Alex.lib.3. cap.22. ex Herod.*

Vitæ Conservationem in quouis periculo.

Sesostris,ſiue Seſoſis,Ægyptiorum Rex,cùm ex incendio grauiſſimo dormiens liberatus eſſet præter opinionem, tum cæteris Diis,tum Vulcano,vt liberatori votum perſoluit.
Diodorus. F

Thesevs incolumis è Creta rediens,Apollini vota reddidit die ſeptima menſis Pyanepſionis,quo ſoſpites vrbem iniêre. Ac legumina memoratur elixari,quòd incolumes cibariorum reliquias in vnum confuderint,vnaque coctas communi olla, epulati ſimul inter ſe manducauerint.Tunc quoque Ereſionem ferebant.Oleæ ramus eſt lana ebuolutus, quemadmodum tunc erant ſupplicia variis fructuum primitiis diſtinctus, quia deſierat tunc ſterilitas. *Plut. in Theſeo.*

Idem cùm è Creta interfecto Aſterione Minois filio,rediiſſet.Trœzene in foro Dianæ Soſpitæ templum erexit. *Pauſanias in Corinth.*

Lycvrgo legiſlatori Lacedæmoniorum Alexander petulans iuuenis,cui leges ab eo latæ non placebant, oculum excuſſit.Lycurgus ad Alpium vicum confugit.Vbi Lacedæmoniorum concurſu ſeruatus quò minùs & alterum perderet oculum,Mineruæ Ophthalmitidi ædem exſtruxit.*Pauſanias in Laconicis.*

Helpis Samius,viſo in Africa leone,Dionyſio hianti ſeruatus à leone,templum ædificauit. *Plin.lib.8. cap.18.*

Themistocles cùm in ſomnis admonitus inſidias euaſiſſet, Mageſiæ templum Dindymenæ condidit. *Plutarchus in* G
Themiſtocle.

Romæ Victoris Hercvlis ædes duæ fuerunt:vna ad portam trigeminam, altera in foro boario. Huius cognominis cauſam *Maſurius Albinus Memorabil. lib.1* ſic exponit: M. Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen,poſtquam arti ſuæ diffiſus eſt,inſtituit mercaturam:& bene re geſta decimam Herculi profanauit.Poſtea cùm nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus,fortiſſimè pugnauit, & victor receſſit.Hunc in ſomniis Hercules docuit ſua opera ſeruatum.Cui Octauius impetrato à magiſtratibus loco,ædem ſacrauit, & ſignum: Victoremque inciſis literis appellauit, *Macrob. lib.3. cap.6. Saturnal*

Sanitatem, ob Morbvm depvlsvm.

In via,quæ è Sparta Therapnen ducit,templum eſt Cotylei Æſculapij,quod Hercules dedicauit,Deoque id cognominis indidit à vulnere ſanatus,quòd in pugna priore contra Hippocontem,eiuſque liberos in cotylen,id eſt,coxendicem ac-
H
ceperat. *Pauſan. in Lacon.*

Archias Ariſtæchmi F.à conuulſione membrorum ſanatus,qua inter venandum apud Pindalum fuerat correptus, Æſculapij religionem Epidauro Pergamum traduxit. Acceptam à Pergamenis deinde Smyrnæi templo conſecrarunt. *Pauſanias in Corinth.*

Ægiptii Diis vota pro pueris faciunt,qui morbum euaſerint:radenteſque capillos,ac in auro argentove ponentes, dant munus magis. *Diod.Sicul.lib.1. cap.2.*

Phalysivs Æſculapio ob reſtitutionem viſus templum ædificauit. *Pauſ. in Phocicis.*

Aritoteles ægrotante Nicanore,pro incolumitate amici ſtatuas lapideas le Ioui Seruatori vnam,alteram Iunoni Soſpitæ dicatarum vouit:at morte præuentus teſtamento abſoluendas reliquit. *Alex.lib.3.ca.22.ex Laertio.*

P. Val.Poplicola,cùm tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes:voti reus, ludos ſeculares inſtituit primus,& celebrauit magna pompa. *Alex.lib.3. cap.22.*

PESTILENTIAM SEDATAM.

A Tanagræi MERCVRIO Criophoro templum erexerunt, ſedata peſtilentia. *Pauſ. in Bœoticis.*

Apud Arcades in Cotyrio monte Apollini EPICVRIO templum pulcherrimum dedicatum eſt: apud Athenienſes Apollini Alexicaco, quaſi auerruncum dicas, quòd peſtilentiæ morbum auertit. *Pauſ. in Arcad.*

In foro Sicyoniorum PYTHVS Suadelæ ædes eſt. Suadelam verò, hac de cauſa colere inſtituerunt. Apollo & Diana, Pythone cæſo, vt ſe expiarent, veniſſe Ægialen tradunt, ſed iniecto terrore eo ipſo in vico, qui nunc Phobus dicitur, in Cretam ad Carmanorem diuertiſſe, ac ſtatim peſtilentem morbum Ægialenſibus immiſſum, quem depelli non poſſe vates monuerunt, ni Apollo & Diana placarentur. Miſſos itaque pueros ſeptem ac totidem virgines ad Sythan amnem ſupplicum ornatu, quorum precatione perſuaſos Deos in arcem veniſſe. Eo itaque in loco, quò primùm venêre, Suadelæ ædem dicatam. Idem verò ritus hoc etiam tempore ſeruatur. Pueri enim feſto Apollinis die ad Sythan veniunt, ac Deorum

B ſigna in ædem Suadelæ deportant, deinde in templo Appollinis ea reponunt. *Pauſ. in Corinth.*

P. VAL. POPLICOLA, cùm ciuitatem à peſte liberaſſet, nuncupatis votis, cæſiſque atris bobus Diti & Proſerpinæ, ſacra ludoſque inſtituit. *Val. Max. lib. 2. cap. 1.*

VALESIVS, cùm in crudeliſſima Romanorum peſte duos filios, vnamque filiam epidemia labe laborantes, Ditis & Proſerpinæ auxilio ab omni periculo liberaſſet: ſtatim diuinum agnoſcens beneficium, hoſtias nigras, quæ antiquitùs Furuæ dicebantur, immolauit: ludoſque & lectiſternia tribus continuis noctibus fecit. *Val. Max. lib. 2. cap. 1.*

FOECVNDITATEM

Eſt apud Eleos PALLADOS ſacellum μητρὸς cognomento: quoniam quandoque deficientem iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres ſint, ſimul ac cum viris congreſſæ forent, conciperent. Voti compotes, regionum inſuper vocabulo gentis patrio, Βαδὺ nuncuparunt, ac fluuium Βαδὺ aquam. *Ex Pauſ. Cal. lib. 14. cap. vlt. A.L.*

DIGNITATEM ADEPTAM.

DARIVS Hyſtaſpis F. adhuc priuatus, Deo vouerat, ſi re-

C gnum adipiſceretur, vaſa omnia è Babylone Hieroſolymam remiſſurum, quæcunque Nabuchodonoſor abſtulerat. Id quod & præſtitit. *2. Eſd. 5. & 6. & Ioſeph. lib. 11. cap. 4.*

Seruius Tullius, ſextus Romanorum Rex, ex ſerua captiua natus; cùm magno & ſingulari fortunæ beneficio ad regiã dignitatem prouectus eſſet, diuerſa fortunæ templa in diuerſis quoq; vrbis partibus dedicauit. Paruæ Fortunæ ædem, Fortis fortunæ, Primigeniæ, Maſculæ, Blandæ Auerruncanæ, Cõuerſæ, Bene ſperantis, Breuis, Virginis, Viſcatæ, quòd procul ab ea capiamur & adhæreſcamus negotiis, Proſperæ, & Virilis. Fortunæ Seiæ ædem à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero Princeps inſtaurauit, ita vt foribus apertis veluti diuina lux videretur, in quo Seruij Tullij ſimulachrum tecto vultu, toga ſuper iniecta diu manſiſſe dicitur, quaſi vt lateret fortunæ dedecus, quòd à ſerua natus imperaret. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 13. ex Plut. quæſt. Rom.*

STVPRI SVCCESSVM.

In Laconia è regione Gytheo, Cranæ inſula eſt, in qua ALEXANDRVM, rapta Helena, cum ea primùm cõgreſſum Home-

D rus dixit. Quare in continentis terræ aduerſo litore Veneris eſt Migonitidis ædes, hoc eſt, Coniugalis: ac regio illa tota Migonium vocatur. Templum quidem Alexandrum tradunt faciendũ curaſſe: at Menelaus octauo fermè poſt Troiæ euerſionem anno, domum incolumis reuerſus, proximè ad Migonitidis, ſignum Thetidis, & Deæ Praxidicæ, quaſi Vindicatris dicas, dedicauit. *Pauſ. in Lacon.*

VICTORIAM.

Auctor AGATHIVS eſt Gothici belli libro ſecundo ingruẽte Perſarum bello in Marathoniis campis vouiſſe Athenienſes, totidem ſe hircos Dianæ immolaturos, quot peremiſſent hoſtes. Quod quum implere imprimis cuperent, non quiſſe tamen, etiam captis adiectis vel ſuccidaneis. *Cal. lib. 23. cap. 26. Antiq. Lect.*

Ad Plateas Græcorum copiæ, MARDONIVM Ducem cum ccc. Perſarum millibus occidione deleuerunt, & Eleutherio, id eſt, Liberatori Ioui templum conſtruxerunt, & certamen gymnicum coronatum deſignauêre, Eleutheria ludos ipſos vocitantes. Eorumque qui in prælio obierunt, ſepulchrum publicè conſtruxêre. *Strabo lib. 9.*

Cùm in Eleorum fines hoſtiliter ARCADES inuaſiſſent, cõtraque eos aciem Elei direxiſſent, mulierem aiunt infanti puero mammam præbentem ad Eleorum Duces veniſſe, ſeq; cùm puerum eum peperiſſe diceret, addidiſſe, monitam per ſomnium, vt eum pugnæ ſocium Eleis adiũgeret. Ibi eos qui ſummæ rei præerant, puerum nudum ante ſigna collocandum curaſſe. Impreſſione ab Arcadibus facta, puerum in eorum conſpectu in anguem mutatum. Eo prodigio hoſtes territos in fugam ſe protinus dediſſe: acriter Eleos inſtitiſſe. Parta verò inſigni victoria, à ſeruata ciuitate nomen Soſipolidi inditum: quoque loco in cauernam viſus fuerat ſe anguis abdidiſſe, confecto prælio fanum erectũ, & Soſipolidi patrio genio dicatum. Honores Lucinæ decreti, quòd ab ea in lucem puerum illum ſibi editum interpretati ſunt. *Pauſ. lib. 6.*

ROM. Duces compotes victoriæ, ſuſcepta vota, Peſſinuntem profecti, Matri Deûm ſæpenumerò ſoluerunt. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

ROM. poſtridie Non. Iulias re bene geſta cùm pridie à Tuſcis in fugam verſi eſſent (vnde Populifugia dicuntur) poſt victoriam certis ſacrificiis Vitulationem fecerunt. Sic enim vocant ſacra Vitulæ, id eſt. Victoriæ deæ, ſic dictæ; quòd lætitiæ præſit. Vnde verbum Vitulare, Græcis παιανίζειν, hoc eſt, voce lætari. Vt & *Virgil.*

——— *lætumque choro pæana canentes.*

Alij tamen Vitualem Deam ab eo dictam putant, quòd potens ſit vitæ tolerandæ: ideoque ſacra ei pro frugibus fieri, quibus humana vita toleratur. Vnde *Virgil. Eclog. 4.*

Cùm faciam vitula (hoc eſt, vitulatione) *pro frugibus, ipſe venito.* Niſi fortè hæc eadem Dea victoria eſt, vt pote quam ſequi ſolet pax, pacem autem agricultura, quando in vomeres gladij vertuntur. *Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 2.*

Captis Veiis dictator FVR. Camillus auctor fuit, vt decima Veientanæ prædæ quam pro victoria vouerat, Apollini perſolueretur. Pontificum decreto edictum, vt quicumque ex ea præda attigiſſet, ſe domumque ſuam ſolueret religione, decimam partem eorum, quæ bello capta eſſent, ad domũ Apollini mittendum, in publicum conferret. Auertit ea res multitudinis ſtudium à Camillo, materiamque poſtea præbuit inimicis illius ad populum criminandi. Ad quam inuidiam eximendam, Pontifices, Camilli iuſſu & patrum adhibito, omnẽ Veientanam prædam cum muris & ægro æſtimarunt, quanti ſcilicet incolumes aduc Veij æſtimari potuiſſent, tantumq; eſt pecuniarum ex publico depromptum, vt decimam rerum omnium partem exæquaret. Interea noua cura inceſſerat, vnde tantum auri ex ea pecunia pararetur. vt ſatis eſſe poſſet ad donum Apollini conflandum Matronæ ſua ſponte, quicquid auri in ornatum habuere, ad ſacri muneris vſum in medium cõtulere. Pro qua oportuna munificentia eſt eis datum, vt plauſtro ad ſacra ludoſque veherentur, feſtis verò diebus ac profeſtis, carpento alioqui vti poſſent: pecuniæ nihilo ſeciùs pro auro ſingulis datæ. Hæc Liuius. Plutarchus non carpenti vſũ, ſed vt in funere mulieres laudarentur, datum ſcribit, quum ad id tempus honor ille viris ſolùm dari eſſet ſolitus. Aureus crater conflatus, qui Delphos portaretur, octo talentorum. *Sab. lib. 9. Enn. 3.*

Cùm de Veientibus CARVILIVS conſul triumphaſſet, æriſque grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet: de reliquo quod ex manubiis & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, prope illam, quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe, T. Liuius auctor eſt. Cuius dies annua octauo Kalendas Iulias celebratur: quo tempore Haſdrubal periit, & Maſiniſſa, Syphacem bello vicit. *Alexander. lib. 1. cap. 13.*

P. SEMPRONIVS primogenitæ fortunæ ædiculam ſecundò bello Punico vouit, & voti reus dedicauit. *idem.*

M. ACILIVS Conſul, in apparatu belli contra Antiochum ludos magnos votos, magno ſumptu per dies decem continuos celebraſſe traditur. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Victis ad aquas Sextias Teutonibus, ſecundùm pugnam legit C. MARIVS ex armis & ſpoliis barbaricis elegãtiſſima & inuiolata, quæ ſpeciem valebant triumpho magnificã præbere. Reliquorum aceruo in pyram accumulato amplum ſacrificium fecit: circumfuſoque in armis & coronato exercitu, præcinctus de more atque prætexta velatus, ardentem ferebat facem, eamque ambabus manibus ad cœlum ſuſtollens

para

parabat ſubdere pyræ, cùm accurrentes ad eum citatis equis amici deſilierunt ex equis, atque eum amplexi nunciauerunt ſeci quintum conſulatum, literaſque ei de hoc reddidere. Itaque cùm magna gratulatione ſolemnitas cumulata eſſet victoriæ, hinc exercitus exultans plauſu quondam militari & armorum crepitu perſonauit: hinc legatis alteram imponentibus coronam Mario, ſubdidit flammam pyræ, & ſacra peregit. *Plut. in Mario.*

L. Lvcvllvm, qui Mithridatem vicit, Maximis opibus & honoribus auctum eſſe eam ob cauſam putarunt Rom. quod decimas prædæ ex Oriente partæ, Herculi conſecraſſet.

Rom. Imp. aduerſus hoſtes dimicaturi, Matri Deûm multa ſæpenumerò vota fecerunt: victoriam nacti, in Peſſinuntem Phrygiæ proficiſcentes, ſumma deuotione Deæ votum perſoluebant. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

Hostes Depvlsos.

Aduerſus Thurios nauigabat Dionysivs, contraque ipſos triginta naues agebat. Boreas verò ex aduerſo reluctans, nauigia confringebat, & vniuerſas nauales eius copias delebat. Ex eo rem diuinam Boreæ faciendam Thurij inſtituerunt, & publicis decretis ciuem ſuum renunciarunt: ſingulíſque annis ſacrificia obtulerunt. *Ælian. lib. 12. de Var. hiſt. Pauſ.* idem Megalopolitas feciſſe refert.

Hyperæſienſes Dianæ Aggreſti templum dedicarunt, ob hoſtes Sicyonios propulſatos. Cùm enim in eorum agrum Sicyonij irrupiſſent, nec ipſi eorum multitudini pares eſſe poſſe viderent: captis omnibus, quæ in eorum erant finibus faces ardentes cornibus alligarunt. Sicyonij hoſtes eas arbitrati, eſſe, agmen retrò egere. Sicque ab hoſtibus liberata Hyperæſia, mutato veteri nomine à capris vrbs Ægira dicta eſt, quoque loco ex illis vna eximia ſpecie, reliquiſque capris dux capra procubuerat, ibi templum Dianæ Aggreſtis erexere: quod illius propitio numine in mentem ſibi veniſſe interpretati ſunt eo dolo hoſtem eludere: *Pauſ. in Achaicis.*

Rediculi templum extra portam Capenam poſt ſecundum bellum Punicum conſtruxerunt Rom. eò quòd propitij Dei Hannibalem ab expugnáda vrbe auertiſſent, & inde parũ feliciter ad ſuos perueniſſent. Ideò autem Rediculi nomen templo inditum, quòd viſis quibuſdam & oſtentis territus, nullo edito negotio Hannibal ad ſuos rediiſſet. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 4.*

Anno poſt libertatem partá decimo octauo, cùm Martivs Coriolanvs exul bellum intuliſſet patriæ, nec armis repelli poſſet, nec precibus flecti: lachrymis mulierum flexus eſt, templumque exſtructũ Fortunæ muliebri via Latina ad quartum milliarium ab vrbe: quod cum dicaretur, bis locuta eſt imago. Priùs ſic: Ritè me matronæ vidiſtis, ritéque dedicaſtis. Liuius & Valerius & Plutarchus auctores, *Lactant.* verò *lib. 2.* Fortunam muliebrem denunciaſſe periculum ſcribit, hoc eſt, haud dubiè, quoſt poſterius locuta eſt. Huius fortunæ ſignum nefas eſt attingi, niſi ab ea quæ ſemel nupſit. Feſtus. *Lud. Viues in lib. 4. Aug. de Ciu. Dei. cap. 19.*

Bellvas Depvlsas.

Sicyone in foro Apollini Lycæo templum fuit erectum, hac occaſione. Cùm lupi ouilia tantopere vexarent, vt nullus iam ex illis capi fructus poſſet: monſtrauit Apollo, quo loco aridum quoddam lignum iaceret: cuius corticẽ carnibus permiſtũ cùm ex eodem oraculo lupis Sicyonij appoſuiſſent, ſtatim illi interempti ſunt. Lignum quidẽ ipſum in ædem Lycæi Apollinis poſitũ eſt, ſed qua ſit ex arbore, ne ipſi quidem norunt ciuitatis antiquitatum interpretes. *Pauſ. in Corinth.*

Invndationem Sedatam.

Templum Neptvno Proſclyſtio Argiui erexerunt, quod cum maximam agri partem eo tempore Neptunus diluerit, quo Inachus, quique ei in conſilio adfuerunt, terram eam Iunonis eſſe debere pronunciarunt: at deinde cùm eum Iuno oraſſet, vndam reduxerit. *Pauſ. in Corinth.*

Trœzene extra muros Neptvno Phytalmio erectum eſt templum, eo tempore, quo iratus Deus agri fructus, immiſſis in arua ſalſis aquis corrupit. Eo poſtea ſacris & votis placato fanum erectum eſt. *Idem.*

Rei Amissæ Recvperationem.

Vlysses, cum equas perdidiſſet, & eas quærens totã Græciam peragraſſet poſtremò quo loco eas reperit, ibi Dianæ templum, quam Eurippen cognominant, addito equeſtri Neptuni ſigno, erexiſſe dicitur. Ac ſanè inuentas equas, ita in ea Pheneatici agri parte in Arcadia, vt in continenti contra Ithacam terra boues paſcendas locauit. *Pauſ. in Arcad.*

Libertatem Recvperatam.

Hypermneſtra abſoluta in iudicio, in quod vocata fuerat à patre Danao, quod non cum reliquis XLIX. ſororibus prima nuptiarum nocte Lynceum ſponſum interfeciſſet, ædem Dianæ Suadelæ Argis exſtruxit. *Pauſ. in Corinth.*

Colias, ædes Veneris à Quodam Attico Adoleſcente cõdita: qui captus à Tyrrenis, cùm vinctus apud illos ſeruiret; adamatus ab herili filia & ſolutus, domumque reuerſus hanc Veneri gratiam pro ſalute retulit, fano in littore, vnde raptus fuerat, exſtructo: & nomine à membris, quæ vinculis preſſa fuerant, indito. Alij dicunt, Ione immolante, accipitrem [illegible] id eſt, anteriorem victimæ partem raptam, cum in locum detuliſſe, [illegible] inde dictum. *Suidas.*

Tyrannos Pvlsos.

Carna Dea erat in Latina hiſtoria, quam vitalibus humanis præeſſe credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) vt iecinora & corda, quæque ſunt intrinſecus viſcera, ſalua conſeruaret. Huic templũ dicauit Brvtvs, quia cordis beneficio publicum ſtatum emendaſſet. Hanc eſſe cardinis deam, intellexit ſexto Faſtorum Ouidius. Et Iun. Kalendas (quas vulgò Fabatias dicunt, quia fabæ adultæ diuinis adhiberentur rebus) illa ſacras veteres ... iidit ritu illis verſibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc eſt:
Numine clauſa operit, claudit aperta ſuo.

Iani porrò cùm hic concubitum celebrat idem Poëta: Quod ignoraſſe Auguſtinus videtur, quando Diuinæ ciuitatis ſeptimo ita ſcribit: De Iano non mihi facilè quicquam occurrit, quod ad probrum pertineat. & fortè talis fuit, vt innocentiùs vixerit, & à facinoribus flagitiiſque remotius. *Cal. lib. 9. cap. 8. A. L. ex Plutarcho.*

QVOMODO GRATIÆ acta.

Svpplicatione.

Romani, ſi quando feliciter contra hoſtes pugnaſſent, viri ſimul ac mulieres egregiè veſtiti, Deorum templa ingredientes, Diis gratias ob rem bene geſtam agebant. *Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 16.*

Poſtquam Romæ, quæ C. Ivl. Cæs. in Gallia geſſerat, & literis & nunciis audita ſunt, ſupplicatio eius nomine in quindecim dies decreta eſt, quod ad id tempus datum erat nulli. *Sab. lib. 6. En. 6.*

D. Brvtvs ob profligatum Antonium, bello Mutinenſi quinquaginta dierum (quod antea nulli contigit) ſuplicationes meruit. *Alex. lib. 5. cap. 26.*

Ciceroni togato & præſenti, quòd Rempublicam è coniuratorum manibus eripuiſſet, & ciues conſeruaſſet, ſupplicationem decretam legimus, cùm alias abſentibus tantum ſupplicationes decernerentur. *Idem.*

Victo ad Mutinam M. Antonio ab Octauio, Cicero cenſuit, vt quinquaginta dierũ ſupplicatio decerneretur, quot dierum nullo vnquam tempore fuerat decreta: & vt ſaga deponerentur, quorum ſumendorum idem patribus fuerat auctor. *Sab. lib. 8. En. 6.*

Templorvm exstrvctione.

Romvlvs cæſo Acrone Rege Ceninenſium, vbi in Capitolium venit, Feretrij Iouis templum eſt metatus adeò modicis finibus, vt longitudo denos haberet pedes, amplitudine dimidio minore. Huc opima ſpolia poſt Romulum Cornelius Coſſus ex Larte Tolumnio retulit. Nouiſſimè omnium Marcellus eodem loco ſpolia Duci Gallo detracta. Iupiter Feretrij cognomen eſt adeptus, & quidem aiunt, à ferendis ſpoliis, in qua Dionyſius fuit opinione. Plutarchus à feriendo; quoniam Romulus percuſſo hoſte, prima illa fuiſſet adeptus. *Sabell. lib. 3. Enn. 3.*

Sacrificiis.

De Samnitibvs huiuſmodi vulgatus eſt ſermo, Sabinos aduerſus Vmbros diutino certantes bello quorundam more Græcorum votum feciſſe, vt eo anno nata immolarent. Re igitur bene geſta reuerſi, nata partim ſanctificarũt, partim cõſecrarunt. Cæterùm facta ſterilitate, vulgatum eſt à quibuſdã, oportere & liberos conſecrari: quod & patrauerunt. Siquidem editos in lucem pueros Marti conſecratos acclamabant. Eos autem

A autem virilem ingreſſos ætatem,in coloniam emiſerunt, quibus Dux factus eſt Taurus. Hi opicos eiecerunt, eorumque occuparunt ſedes,& de augurum ſententia, Marti taurum mactauerunt,qui ducem illis Taurum exhibuerat. Quam ob rem eos diminutiuo vocabulo à parentibus,Sabellos appellatos fuiſſe crediderim:Sabinos autem ob aliam cauſam, quos Græci Samnitas nuncupant. *Strabo lib.5.*

Donariis.

Pavsanias Lacedæmoniorum Dux, ad Platæas victor contra Mardonium,cùm de manubiis tripodem auream Delphis votum ſoluiſſet,ſuumque nomen inſcriberet:Lacedæmonij pertæſi inſolentiam,epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina inſcripſerunt. *Herodot.*

Apud Græcos *teſte Strab.lib.Geograph.*8.mos fuit in in tẽplo eius Dei,qui auxiliatus eſſet,& præſertim Æſculapij,quod Epidauri inſigne erat, tabellas appendere, in quibus morbi curati erant inſcripti.*Polyd.lib.5.cap.1.de Rerum inuentor.*

Vitæ Religiosæ Institvto.

Amvrathes II.Turcorum Rex,cùm ad Varnam exercitus
B ſuos ad fugam inclinare cerneret,vouit, ſi incolumis euaderet præſens periculum,& victoria potiretur,ſe ceſſurũ regno, & id commiſſurum filio, & abiturum in Aſiam, vt ibi admixtus ſacerdotibus & Nazaræis,vitam traduceret,& cultorũ frequenter Mahumetem,eique immolaturum. Adeptus igitur victoriã,Mahumetem F.iuniorem ad regni moderamen vocauit:ſed pœnitentia paulò poſt ductus,per Charitem,Mahumetem filium venatum extrudit,filioque venatione occupato,ad præſtitutam à Charite diem regnum inuaſit, ciuibus ianuiſque, vt regem decet, ius dixit.Filius, vt accepit patrem mutata voluntate regnum recepiſſe,neſciens quid ageret in præſenti negotio,tamen acceſſit,patremque regem adorauit. *Chalcocond. lib.7.*

DE SVPERSTITIONE
Diſtributiua erga Homines.
SVPERSTITIOSA CVRA SVIIPSIVS.
Qvo ad animvm.

Huc

C Baptismi Svperstitio.

Scribit Chrysostomvs Quoſdam ſuo tempore ad extremum vſque vitę tempus,cùm propè reddendus eſſet ſpiritus, baptiſma diſtuliſſe:& quoſdam etiam in nouiſſima demùm expiratione ſuſcepiſſe:idque ideo feciſſe,vt interea temporis liceret indulgere peccatis.Quod grauiſſimè reprehendit *in 7. Epiſt.ad Hebr.*Item *Homil.1.in Acta Apoſt.*ſcribit,etiam mortuis iam infuſam fuiſſe aquam:dicitque nihil eſse aliud,quàm ſancta in terram proiicere.

QVO AD CORPVS.

Huc

Anhelitvs Retentio Svperstitiosa.

In Rugianorum Vandalorum vrbe Arcone, Suantouiti idolum colebatur.Semel quotannis:poſt lectas fruges, mactatis ante oſtium victimis,ſolemne gentis epulum erat. Ædem Sacerdos vertebat,ſpiritu oris compreſſo:quem quoties renouare opus erat,ad oſtium decurrebat,ne humano alitu numi-
D nis præſentia offenderetur, *Crantz.l.5.Vand.ex Sax.l.*14.

Alimentorvm Abstinentia.

In genere. Ieiunium ſuperſtitioſum.

Apud Rom.olim ſunt qui die Ioui ſacro qualibet dierum hebdomada ieiunium obſeruari ſolitum putent, ex illo loco *Horatij lib.2.Serm.ſat.4.* vbi matrem Ioui pro ſalute filij vota facientem introducit:

Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Nempe die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. ———

Ioannes Abbas,ſoli contemplationi ſe abſque cibo vacare poſſe confidens,per vaſtam ſolitudinem per ſeptem dies vagatus,die tandem ſeptimo,fame vrgente,rediit,& cum cellæ fores occluſas offendiſſet,contubernalem ſuum, quem ibi reliquerat,vt ſibi aperiret,inuocauit,ſe Ioan.eſſe conteſtans. At ille:Nequaquam,inquit.Nam Io.in Angelum mutatus eſt, nec cibo illi opus eſt,nec cum hominibus commorari neceſſarium.Tali exprobratione taxatum dimiſit,paſſus eum nocte
E ſub dio iacere.Manè verò conceſſo aditu,cùm longa inediã laſſum refeciſſet,fraterna charitate monuit,ſe hominem eſſe meminiſſet,cibo egentem,vt ſufficere poſſet actioni ſpirituali, proinde laborem monachis communem ne detrectaret. *Marulus lib.3. cap.9.*

Epiſcopus quidam Græcus nimiis ieiuniis charitatis hoſpitalis oblitus fuit.Nam cùm apud eum Helmogavdvs, Caroli Magni ad Nicephorum Imp.Conſtantinopolitanum legatus,iuſſu rectoris diuertiſſet,per totam hyemem crebris ac intempeſtiuis ieiuniis famè penè extinctus fuit *Auent. lib.4. Annal. Boiorum.*

Menſe Romadam toto,in quo Alcoranum cœlitùs datum nugatur Mahometvs,imperat ieiunium omnibus, præterquam infirmis & viatoribus:quos tamen alio tempore id facere iubet.Die tota ieiunantes, nocte comedunt & bibunt, quantumlibet,ferè vſque ad principium horæ,quæ Solis ortum antecedit.Caput dolens,& ægrotus,ſuum ieiunium eleëmoſynis perſoluunt. *Azoara 2.*

In Specie.Abſtinere ſuperſtitioſè à F

Carnibus

In Creta Evripides teſtatur,quos vocant Iouis Prophetas,non modò carnibus,ſed ne coctis quidem veſci.Et Indorum magos,qui ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere,& nunquam ſub tecto eſſe,ſed linteis velari,& ſub dio vitam agere. *Alex.lib.4.ca.18.*

Myſorum quidam religionis cauſa carnibus abſtinebant, lacte, melle, caſeo contenti;quos ob idipſum θεοσεβεῖς appellari Poſidonius ſcribit, & ab γαλακτοφάγους & ἱππημολγούς vocari *Strab.lib.7.*

Qui Iſidis ſacris initiandi erant,dies decem carnibus & vino abſtinebant. *Alex. lib.4. cap.7.*

Plutarch.apud Gellium teſtatur,Aristotelem ſcriptũ reliquiſſe,quod Pythagoras μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλήφης, καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἀπέχοιτο, id eſt,vulua, corde, & marina vrtica,atque id genus quibuſdam aliis abſtinuerit.

Nvma Pompilivs,cùm pro frugibus ſacra faceret, eſu carnium & venere abſtinuit. *Alex. ab Alex.lib.4.& cap.17.*

Tatiani hæretici,de carnis abſtinentia dicti ſunt Encratici & Encraticæ apud Hieronymum.*Cal.lib.9. cap.17. Antiq.* G
Lection.

Apud Rvthenos & Moscos grande nefas eſt vitulum mactare.*Alex.Guagnin.in Moſcouia.*

Ouis.

Ex inſomnio quodam ouis longo tempore Plvtarchvs abſtinuit.Eapropter viſus eſt nonnullis,cùm apud Soſſiũ Senecionem cœnaret,præcepta ſequi Orphica & Pythagorica, ouumque,quomodo nonnulli cor ac cerebrum, quod arbitrentur eſſe ea geniturae caput,auerſari:pronunciauitque Alexander Epicureus ad riſum excitandum hunc verſum:

ἶσόν τοι κυάμους τε φαγεῖν κεφαλάς τε τοκήων.

An ne fabas comedas eſt par, capita ne parentum.

Quaſi Epicurei fabarum nomine obſcurè ſignificarent,fœturæ cauſa oua,neque quidquam intereſſe putarent,ouis veſci, an parentibus oua animantibus. *Plut.lib.2. Quaſt.conuiu.3.*

Piſcibus.

Veteres Pythagorici veſcebantur interim aliis animantibus,& verò etiam in ſacrificiis eas adhibebant, ſed guſtare nullo modo ſuſtinebant piſcem,fortè quia id honoris ſilentio darent:vnde piſces ἔλλοπας, quaſi ἰλλομένην, id eſt, coërcitam & aſtrictam vocem habentes, appellant:vel quia cùm à H
piſce non lædantur homines,tanquam ab innoxiis abſtineãt: à reliquis animantibus non item,à quibus ſi inualeſcant, lædi homines conſtat.Poſteri Hellenis priſci Neptuno Patrogenio immolant,ex humida eſſentia natum opinati hominem, vt Syri.Quapropter venerantur vt cognatum & collectaneum piſcem. *Plut.lib.8. conuiu. Quaſt. 8.*

Leguminibus.

Theon grammaticus apud *Plut.in Sympoſ.lib.8. cap.7.* narrat, apud Ægyptios tantam eſſe fabarum religionem, vt eas neque ſerant,neque comedant,imò nec aſpicere ſacerdotibus fas ſit. *Herod. teſte lib.2.*

Iubet Plato ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, vt nihil ſit,quod errorẽ animis perturbationemque adferat. Ex quo etiã Pythagoreis interdictum putatur,ne faba veſcerentur,quæ res habet inflationẽ magnam.Is cibus tranquillitatẽ mentis quærentibus conſtat eſſe contrarius. *Cic.lib.1.de Diuin.*

A *Diuin.* Plinius exiſtimat ob id à Pythagora damnatam fabam, quòd hebetet ſenſus, & pariat inſomnia, vel quòd animæ mortuorum ſint in ea. Qua de cauſa & in parentalibus aſſumitur. At Ariſtoxenes apud *A. Gellium lib. 4. cap. 11.* aſſirmat Pythagoram nullo legumine ſæpiùs vſum quàm fabis, quòd is cibus & aluum ſenſim ſubduceret & læuigaret. In Empedoclis autem carmine, qui diſciplinas Pythagoricas ſectatus eſt, verſum hunc inuenit:

Δειλοί, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι. id eſt,
Ah miſeri, à cyamo, miſeri ſubducite dextras.

Per κυάμους autem teſticulos ſignificari more Pythagoræ opertè atque ſymbolicè, quaſi εἰς τὸ κυεῖν δοτικοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν, id eſt, ad ferendum vterum efficaces, cauſæque ferendi vteri, & genituræ humanæ vim præbeant: neque Empedoclem à fabulo edendo, ſed à rei venereæ proluuio voluiſſe homines, deducere.

Apud Rom. inter funeſta habebantur fabæ, quippe quas nec tãgere, nec nominare Diali flamini liceret, quòd ad mortuos pertinere putarentur. Nam & lemuribus, iaciebantur laruis, & parentalibus adhibebantur ſacrificiis, & in flore earum B literæ luctus apparere videntur. *Ex Varrone Feſtus Pompeius.*

Romæ moris erat leguminibus abſtinere Expiatos, Vtrum, vt Pythagorei auerſantur ob cauſas, quæ referũtur, fabas; cicerculam, quam Græci dicunt λάθυρον, & cicer quod ἐρέβινθος, tanquam nomen trahentia ab Erebo & Lethe? An quia in parentationibus & inuitationibus manium legumina, adhibent præcipuè? An potius quod in expiationibus & ſacrificiis pura habenda ſint & gracilia corpora. Sunt autem legumina flatuoſa, adferuntque redundantiam, quæ multam purgationem requirit, An quoniam etiam ad venerem ſtimulant, quòd natura ſunt flatuoſa & ventoſa? *Plut. in qu. Rom.*

Vino.

Heliopolitani, qui Api ſeruiunt, omnino non introducunt vinum in templum, quaſi parum deceat ſub oculis domini: & regis interdiu bibere. Cæteri eo vtuntur, parce tamen ac frequentes habent luſtrationes, in quibus abſtemij ſunt. In his aſſiduè commentantur, diſcunt & docent res diuinas. Reges, qui ijdem ſacerdotes fuerunt, & ad menſuram ex ſacris monimentis (vt eſt Hecatæus auctor) bibebant, orſi ſunt potare C ab Pſammetichi æuo: antea non guſtabant vinum, neque vt Diis acceptum libabant, ſed vt cruorem eorũ, qui arma quondam Diis intulerunt, ex quibus cæſis & telluri commiſtis vineas ortas putant. Hinc etiam temulentia dementes & inſanos efficit, quòd progenitorũ ſanguinem ingurgitent. Ex ſecundo libro peregrinationis ſuæ Eudoxus, *Plut. de Iſide.*

Veneris feſto Romæ vinum ex delubro Veneris affatim effundunt, vt ſignificent celebrandum ſiccis feſtum, non temulentis: quaſi gratiores diis ſint illi, qui multum meri effundunt, quàm qui hauriunt. *Plut. in qu. Rom.*

Mahumetus vini vſu ſuis Muſſelmannis interdixit: ebrietatis pœnam, quadraginta ſcil. ictus Moſaica lege præſcriptos, conduplicans, & ad octoginta producens: vt Arabes natura calidos eò facilius in officio retineret.

Veneris abstinentia, Coniugii desertio.

Hierophantæ Athenienſium, poſtquam in pontificatum electi erant, vt caſtiſſimè ſanctiſſiméque ſacrum facerent, cicutæ ſorbitione caſtrabantur. *Alex. lib. 4. cap. 17.*

Ægyptij ſacerdotes, negotiis omiſſis, mulieribus nunquam D indulgebant, carnibuſque & vino abſtinebant.

Celebrantur Theſmophoria ab Athenienſibus, quæ Triptolemus in honorem Cereris ob acceptas fruges inſtituiſſe dicitur. Hiſce ſacris vinum non adhibebatur. Matronæ initiabantur, quæ perpetuam & incorrũptam pudicitiam ſeruare, decreuiſſent: & coronis viticeis ornabantur, Quinetiam, vt eos dies caſtos tranſigerent, viticis ramos ſubſternebant, quæ idcirco Græcis ἁγνὸς, id eſt, pura arbor dicta eſt. *Dioſcorid. in Hiſt. plantarum.*

In omnibus ſacris Rom. ſacerdos quum Diis immolaret, & rem diuinam faceret, priùs corporis ablutione purgabatur, & à venere abſtinebat, vt lautus puruſque accederet. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17* Hinc illud Tibulli *lib. 2. Eleg. 1.*

Vos quoque abeſſe procul iubeo, diſcedite ab aris,
Queis tulit heſterna gaudia nocte Venus.
Caſta placent Superis. pura cum veſte venire,
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

Apud Rom. qui maxima ſacra obibant, vt in caſta religione E manerent & procul à mulierum contagio vitam agerent, herbis quibuſdam emaſculari, & virilitatem amittere. Quod iure Pontificio cauebatur, cuius verba ſunt: Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amouento. Qui ſecus faxit, Deus ipſe vindex erit. *Alex. lib. 4. cap. 17.*

Ivlianvm Cæsarem oleribus leguminibuſque contentum ſæpè cœnitaſſe conſtat, ob religionem *Idem.*

Agathosæ cuiuſdam Maritus inuita coniuge in monaſterium ſe contulerat. Præcepit igitur Gregor. Magn. Pp. ſanctiſſimus, vt maritus vxori reſtituatur, & addit rationem, ne illius conuerſio, vxori relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio: ſubiiciens. Etſi mundana lex præcepit, cõuerſionis gratia, vtrolibet inuito poſſe ſolui coniugium: diuina hoc tamen lex fieri non permittit. Nam excepta fornicationis cauſa, viro vxorem dimittere nulla ratione conceditur, quia poſtquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte in ſeculo remanere. *Lib. 9. Epiſt. 44.*

Castratione.

☞ *Vide Tit. Dei cultus ſuperſtioſus.* F

Circvmcisione.

A Ivdæis conſentaneum eſt, ad alias nationes morem circumcidendi poſtea manaſſe. Phœnices enim & Arabes, ſicut D. tradit Cyprianus: itẽ Saraceni, veteri ritu circumcidebantur. Plinius Iudæorum, Æthiopum & Ægyptiorum id fuiſſe inſtitutum, auctor eſt: Herodotus ſimul & Colchorum ait, ſed ex Ægypto tranſlatitium, *Polyd. lib. 4. cap. 3. de Rerũ inuent.* In Arabia gens eſt, Creophagos vocant, quibus nedum viri, ſed mulieres Iudaïcè exſcindi ſolebant. *Alex. lib. 2. cap. 25.*

Tvrci circumciſione vtuntur, non in remedium alicuius culpæ, vt Hebræi facere conſueuerunt (quandoquidem originale peccatum apud eos ignoratur) ſed quandam ob ſuperſtitionem. Nam probri loco ducunt, ſi quis cuiquam dicat Ozunetſz, hoc eſt Non circumciſe. Solent enim cæteris ignominiæ loco dicere: Vos incircũciſi, quaſi dicant, immundi homines. Quanquam maior pars filiorum ſine circumciſione moriatur adeò nulli ſaluti putant prodeſſe circumciſionem, ſi ſuperſtitio tollatur, Tollunt autem præputium, eam potiſſimùm ob cauſam ne dum lauantur, ſordes ſub illo lateant. Lotionibus enim ſumma ſuperſtitione vtuntur. *Cuſp.* G

Carceribvs, Vincvlis.

In Campaniæ monte Maſſico quidam Martinvs vel Marinus ſolitariam vitam ſponte delegit, atque ſibimet ipſi pedem catenæ illigauit, lapide inſuper affixo, ne longius procederet Verum D. Benedictus per ſuos diſcipulos ei denunciauit, vt catenam deponeret, ac potiùs catena Chriſti ſe conſtringi pateretur. Catena depoſita, nihilominus in ſolitaria vita permanſit. Benedictus certè eiuſmodi ſpontaneos cultus improbauit. *Marian. Scotus ſub Mauritio.*

Peregrinatione.

Ab Hyperboreis duæ virgines, Argis & Opis in Delum venerunt, vna cum ipſis Diis. Tempore longo poſt Hyperocha & Laodice, & cum his tutelæ gratia quinque è popularibus ſuis, Periphere̅s vocati in Delo ad reddendum Lucinæ tributum pro partu maturando. Quæ cùm in Delo manſiſſent, indignè ferentes Hyperborei, ſi eos, quos aſſiduè mitterent, non reciperent: miſerunt, qui ferrent ad confines ſuos ſacra in ſtipula tritici ligata, iuberentque illos inconſideratè mittere ad aliam nationem, donec in Delum peruenirent. *Herodotus lib. 4.* H

Mahometvs in Dei domum illicitam, quæ Mechæ eſt, ſemel peregrè proficiſci, iliaque inconſutilibus tegumentis circumdare præcepit: tum ſaxa per media femora retro proiicere. Quæ conſuetudo ab Indis ad Arabes manauit, & à Mahometo corroborata permanſit: addito tantùm linteo ob verecundiam, Veneri inſeruire, per hoc clàm inſinuãs. Dicebat autem primum parentem è paradiſo eiectum hanc domum ſtruxiſſe, & poſteritati ad Abrahæ vſq; tẽpora pro loco orationis conſignaſſe, ſacrificiaque oblata illic eſſe, vſque ad Mahometis Iſmaelitæ tempora. Hinc domus hæc pro orationibus deputata fuit, Narrat in Alcorano fabuloſiſſimè, quomodo vna nocte ab oratorio Mechæ in ſanctam domũ Hieroſolymam iumento delatus ſit, vt hinc in cœlum Duce Gabriele aſcenderet, Turci, Arabes, Saraceni, Tartari, ob peregrinationes religioſas maximopere coluntur, tanquam victores & viri diligentiſſimi, multiſque vtuntur priuilegiis, cognominati

Hatſchilai, annuatim viſitantes memoriam mortuorum, & A ſepulchrum Mahometis in Mecha ciuitate, quæ XL. dierũ itineris ſpatio à Hieroſolyma diſtat, venerantes. Quod iter camelis (quoniam terra eſt aridiſſima, & hinc arenoſa admodũ) perficitur, à Soldano in hunc vſum ordinatis. Sunt iis peregrinis duo conſtructa Xenodochia, quæ nos hoſpitalia dicimus: in itinere vnũ, quòd Czeinmenczercij lingua dicitur patria, capaciſſimum multorum hominum, exædificatum in locis deſertis, vbi habitatores non ſunt. Alterũ in ciuitatibus, Ymarat cognominatum. Sunt autem à regibus & principibus extructa, & poſſeſſionibus donata plurimis, vt redditibus illic ali poſſint abundè bis in die, non modò peregrini aduentantes, ſed & ſtudentes quidam adſcriptitij, & ſacerdotes nonnulli, qui pro fundatoris anima officiũ quotidie dicunt. *Cuſpin.* Sepulchrum adeuntes Mahometi, cùm via, quæ eò ducat, ſit aſperrima & difficillima, impeditaque, vtuntur ſignis, quæ viam commonſtrent, magnetis demonſtrationibus: colligentes à Septentrionali plaga, qua orbis parte eundum ſit, eò viam coniectantes pergunt. *Chalcocondilas lib.3.*

B Peregrè proficiſcentes TVRCÆ, ignitabulum geſtant, laternamque ferream albam cum candela, cochleare à cingulo ſuſpenſum, & ſcorteum ſacculum ſale compoſito, veterum Græcorum more plenum, quo cibum ſaliunt. Componitur autem hac ratione: Allia cum ſale contuſa reſiccant, & denuo terunt, ſcorteumque ſacculum eo implent. Mirum in modum orexim ciet, & ventriculum roborat, poſtquam frigidam biberunt. *Petr. Bellon. lib.3.*

FLAGELLATIONE.

☞ *Vide Tit. Dei cultus Flagellatione.*

Romanæ matronæ Lupercis nudis per vrbem diſcurrentibus manus ſcuticis feriendas porrigebant, ad conceptum partumque faciliorem. *Plut. in Caſ. & Romulo.*

VESTITV, NVDITATE.

ÆGYPTII in Solis ſolemnibus, Deum veneraturis præcipiunt, aurũ corpore ne geſtent, néve aſino pabulum præbeant. *Plut. de Iſide & Oſiride.*

Myſteria apud ELEVSINEM terræ Atticæ duorum generum celebrabantur, Magna & Parua. Illa Cereri ſacra erant, hæc Proſerpinæ. Obſeruatum in iis, vt quam quis, dum initiaretur, veſtem fortè geſtaſſet, eam ne vnquam exueret, donec victa C tempore omnino fieret ingeſtabilis. Hinc datus adagio locus, Veſtimenta initiatorum, de iis, quæ attrita ſunt prorſus, nullaque temporum viciſſitudine variantur. *Cal.16. cap.9.* In aliis myſteriis, qua quiſque initiatus fuiſſet, eam templum & numinibus dicabat. *Alex. ab Alex. lib.3. cap.18.*

AGELIVS, inde à Conſtantini Magni tẽporibus, Nouatianorum Epiſcopus fuit Conſtantinopoli, homo ſuperſtitioſè religioſus, ſine pecuniis viuens, nudis pedibus & ſimplici tunica veſtitus incedens. His enim rebus abſolui vitam Apoſtolicam arbitrabatur. At ſic quidem viuens admirationi multis erat: cum alioqui inductior eſſet, & ad dicendum aut diſputandum de dogmate imparatus. Quare cum explicandum aliquid ſibi apud alios eſſet, aut conferendum, ad manum habebat lectorem eruditum & exercitatum Siſinium. *Socrat l.4 cap.9. & l.5.cap.10. & Sozom. lib.6. cap.9. & lib.7. cap.12.*

LOTIONE.

De Rom. priſcis ſic ſcribit. *Ouid.2. Faſtor.*

Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſam.
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.
Græcia principium moris fuit: illa nocentes
D *Impia luſtratos ponere facta putat.*
Actoridem Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
Cæde per Æmonias ſoluit Acaſtus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immerita Phaſida fouit ope.
Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea tolli poſſe putatis aqua.

Veteres Diis ſuperis ſacrificaturi, corporis totius ablutione purgabantur. Hinc etiam *Virgil. Æn. 2.* multa cæde ſe pollutum ſciens, inquit:

Tu genitor cape ſacra manu patrioſque penates,
Me bello è tanto digreſſum & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero. ——

Item poſt CAIETÆ nutricis ſepulturam per oſtia Tiberis Italiam ingreditur, vt confeſtim in ipſo Italiæ limine fluuiali vnda ablutus, poſſet quàm puriſſimè Iouem & Cybelem inuocare. Hinc Iuno conqueritur, non tam quod attigiſſet E Italiam, quam quod optato potiretur Tiberiadis alueo Æneas: quo purificatus, ſacra etiam ſibi ritè perficere poſſet. Euandrũ quoque aditus per Tiberim nauigat: quòd cum reperturus eſſet Herculi ſacra celebrantem, vt ſic purificatus, ſacris poſſet hoſpitalibus intereſſe. At Diis inferis litaturi, aſpergebantur tantum: vt *Æneid. 4. de Dione*:

Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha.

Et alibi:

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Et cùm Miſerum ſepulturæ mandat:

—— ter ſocios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui. ——

Et Æneid.6. Æneas ramum Proſerpinæ conſecraturus:

Occupat Æneas adytum corpuſque recenti
Spargit aqua. ——

Macrob. lib.3. Saturn. cap.1.

RASVRA.

Purum, vt PLATO ait, contingi ab impuro nefas eſt. Nullum autem paſtus excrimentum, & ſtercus purum & mundum F eſt. Iam ex retrimentis lanæ, villi, pili, & vngues pullulant & germinant. Ea propter Iſidis Sacerdotes & ſuos ipſorum pilos in expiationibus ponunt, radentes & glabrum facientes totum vndique corpus, & lineis veſtibus vtuntur, non laneis. *Plut. de Iſide.*

MORTIS TOLERANTIA.

Monachus quidam Padebornenſis Paternus, natione Scotu in conflagratione ſui cœnobij perire maluit, quam inde, prohibente id incluſionis ſuæ regula, excedere, an. Sal.1058. *Sigeb. & Vinc. lib.25. cap.35.*

AVERRVNCATIONE MALI impendentis.

Somnia meticuloſa Veteres ablutione purgabant. ☞ *Vide Superſtitioſi circa Somnia.*

Sagarum Lamiarumque inſidiis ter in ſinum ſpuendo occurrebant olim Mulierculæ. Id enim incantamentis & deuotionibus aduerſari putarunt. *Tibullus.*

Expuit in molles & ſibi quinque ſinus.

Eraſm. in Prou. Sinui inſpuere: & Plin. lib.28. cap.4.

Faſcinum PRIAPI pauem eſſe oſtendit. *Ouidius in Poëmate* G *obſceno*:

Soles ſacrum reuinctus pampino caput
Ruber ſedere, cum rubente faſcino.

Horatius faſcinum eandem rem nominat. Cauſam adducit ex Porphyrio, quòd faſcinãdis rebus hæc membri deformitas adderetur. *Viues in lib.6. de Ciu. Dei cap.9.* potiùs ab auertendo faſcino dictum putat, quòd in ſacris Dionyſij ritè propitiato Priapo, & impoſita illi corona à matrona Rom. honeſtiſſima faſcinum à frugibus auerteretur, vt *Auguſt. lib.7. ex Varrone narrat.* Ad faſcinum ergo amoliendum iubebatur ſuper id ſedere: nam & Pompeius Feſtus verſus Feſcenninos, qui in nuptiis dicebantur, etiam inde videri poſſe dictos ſcribit, quòd faſcinum exiſtimarentur arcere. Sicut ergo in agris, ita & in nuptiis Priapus feminarum Deus, ne fœcunditas faſcinatione impediretur, colebatur.

Bello contra ANTIOCHVM, Romæ duo boues, qui in Carinis ſua ſponte per ſcalam in ſummum ædificij euaſerant, iuſſu aruſpicum viui combuſti ſunt, & cinis in Tiberim deiectus. Adeò praua religio ciuitatem inuaſerat. *Sab. lib.8. En.5.* H

CVLTVS HOMINVM ALIORVM SVPERSTITIOSVS.

CONSVLENDO.

☞ *Conſule Tit. Diuinationis cuiuſcunque ſtudium.*

OBEDIENDO. OBEDIENTIA. SVPERSTITIOSA.

☞ *Sub Tit. Templa ſtupro profanata. Item, Amatorij doli: aliquot exempla reperies, Mulierum religionis prætextu deceptarum.*

PHARISÆI plus traditionibus malorum, quàm diuinis mandatis tribuebant. *Matth.15. Marci 13.*

ÆTHIOPVM Reges, cùm eis à ſacerdotibus Iouis, qui apud Meroen colitur, denunciatum eſſet, Deo inuiſam eſſe eorum vitam, nullus eſt inuentus, apud quem pluris ſalus, quàm religio haberetur, vſque ad Ergamenen regem (is in Ptolemæi Ægyptij Regis tempora incidit) qui, ne per ſacerdotes ei mors

denunciaretur

denunciaretur, omnes ipſos intercinit, primuſque morem il- [illegible] *Diod. lib. 5. cap.* 1.

Lacedæmonii Pythiæ quamuis falſa conſulenti obtemperarunt & Athenas Piſiſtratidarum tyrannide liberarunt. *Herod. lib.* 5.

M. Marcellus, victo ad Nolam Annibale, omnibus ſuffragiis creatus fuit conſul. Cæterũ quia tonuerat, vitio creatum Conſulem pronunciãtibus auguribus, nec obnunciare apertò populi metũ ſuſtinentibus, ipſe abdicauit ſe magiſtratu. Non tamen imperium detrectauit, ſed proconſul creatus, atque in caſtra Nolam reuerſus, agros eorum, qui ſequebantur partes Pœni, ferro & igni vaſtauit. *Plut. in Marcello.*

Idem quintum conſulatum gerens, cum templum Honori & Virtuti, Clastidio priùs, deinde Syracuſis potitus, nuncupatis debitum votis conſecrare vellet, à collegio Pontificũ impeditus eſt: negante vnam cellam duobus Diis rectè dicari: futurum enim, ſi quid prodigij accidiſſet in ea, ne dignoſceretur, vtri rem diuinam fieri oporteret, nec duobus niſi certis Diis vnà ſacrificare ſolere. Ea pontificum admonitione effectum eſt, vt Marcellus ſeparatis ædibus, Honoris ac Virtutis ſimulacra ſtatueret: neque aut Collegio Pontificum auctoritas ampliſſimi viri, aut Marcello adiectio impenſæ impedimento fuit, quò minùs religionibus ſuus tenor, ſuaque obſeruatio redderetur. *Valer. lib.* 1. *cap.* 1.

L. Val. Flacco, P. Licinio Craſſo Coſſ. bellum gerendum erat cum Ariſtonico. Rogatus Popul. Rom. quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominauerat. At Craſſus Conſul qui & Pontif. Max. Flacco Collegæ Flamini Martiali multam dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet. Flamen populum appellauit. Is multam remiſit. Pontifici tamen Flaminem parere iuſſit. *Cic. Philip.* 11.

Metellus Pont. Max. Poſthumium Conſulem, eundemque flaminem Martialem; ad bellum gerendum Africam petentem ne à ſacris diſcederet, multa indicta, vrbem egredi paſſus non eſt, religionique ſummum imperium ceſſit, quod tuto ſe Poſthumius Martio certamini commiſſurus non videbatur, cæremoniis Martis deſertis *Val. Max. lib.* 1. *cap.* 1.

Mutata religione in Germania, Anabaptiſmus quoque irrepſit tum alibi, tum etiam apud Sangallenſes in Tautaco pago, Circa annũ Domini 1526. fratres duo, ex honeſta Schuckerorum familia, hac hæreſi infecti, cum vxoribus ſuis octaua Febr. in ædibus à parentibus lauto excepti conuiuio, poſteaquam mero incaluiſſent, Thom. fratrem Leonardum in conſpectu parentum congeniculari iubet: eſſe enim quòd patris iuſſu cum illo ageret. Leonardo obſequenti, & manus ad cœlum in orantis ſpeciem porrigenti, gladio quo accinctus erat, caput amputauit. Hinc orto tumultu in ædibus, Thomas relicta penula furioſo ſimilis ad Ioachimi Vadiani Conſulis ædes ſe proripit, magnum facinus commiſſum clamans, & voluntati patris (ſic Deum Opt. Max. appellant) ſatisfactum. Conſul re cognita, in vincula hominem coniicit. Qui paulò pòſt ſecuri percuſſus, ſuæ væſaniæ pœnas dedit: & cæteris, vt inſanam doctrinam relinquerent, exemplo fuit. *Stumpfius.*

VENERANDO HONORES, DIGNITATES TRIBVENDO

Sacerdotibus reuerentiam & honorem ciuitates tribuunt, quod bona à Diis immortalibus non ſibi tantum amiciſque & neceſſariis ſuis, ſed omnibus in communi poſcant ciuibus: licèt non efficiant Deos ſacerdotes bonorum largitores, ſed tales natura cient Illos verò, qui imperium tenent, qui agunt cum his philoſophi, iuſtiores, moderatiores, atque ad beneficentiam reddunt alacriores, qua re efficantur oportet gaudio maiore. *Plut. cum Princip. philoſ.*

Apud Germanos priſcos nulli verberare, aut vincere, vel animaduertere in alios, niſi ſacerdoti permiſſum erat. *Alex. ab Alex. lib.* 3 *cap.* 5.

In Tyro Herculis ſacerdos, qui cum infula & purpura incedit, poſt regem proxima dignitate fungitur Apud Ægyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios comati incedant: à quibus eſt vſurpatum, ex philoſophis ſacerdotes, & ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere. Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus, nomen tulit, quod philoſophus maximus, ſacerdos, & Rex maximus eſſet. Apud Phœnices Solis ſacerdos, veſte auro & purpura varia, manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam ſplendoris ſignũ, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſque ferebat. *Alex. lib.* 2. *cap.* 8.

Trallibus regia regib. deſtinata, illis quoque, qui ſummum gerebant ſacerdotium, priuilegio honoris concedebatur. *Alex. ab Alex lib.* 2. *cap.* 8

Panthei ſacerdotes omnium duces fiunt, iiſdemque cauſarum iudicia, & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, vt poſt regẽ ha beretur ſecundus. In Aritia, Artemiſiæ Dianæ ſacerdos, regis nomine ſalutatur. *Ibid.*

Comana Pontica eodem nomine, quo maioris Cappadociæ Comana, & eidem Deæ Anaitidi conſecrata, & inde ædificij exemplum ſumptum eſt, ferè ſimili ritu vtuntur & ſacrorum & diuinationum. Bis in anno in feſtis, quæ Deæ exitus appellantur, ſacerdos diadema geſtabat, & ſecundus erat in honore poſt regem. Quam dignitatem Pompeius Archelao dedit. Auguſtus poſtea Cæſ. Dyteuto Adiatorigis filio, ob pietatem erga fratrem. *Strab. lib.* 12.

Vt Plutarch. teſtatur, ſacerdotibus apud Rom. nec habere nec petere magiſtratum permittebatur, lictore tamen & ſella curuli vtebantur, vt iis deliniti vltrà non quærerent, in templis propè ianuam lecticam habebant, tanquam cuſtodes & refugium: pedes iis reliqui oſculabantur.

Cærete Rom. ciuitate donati ſunt, quod Senonico bello Romana tutati eſſent ſacra. Non potuit populi Rom. omni virtutum genere præſtantiſſimi maius vllum charitatis exemplum in Deos extare, quàm quòd omne ſolemne ſacrorum inſtitutum cæremoniam dixerit, ab ea vrbe, per quam ſacra ipſa ſeruari contigiſſet, illiuſque homines in ciuium Rom. numerum & dignationem adſciuerit *Sab lib.* 5. *cap.* 1.

Vestalibus propter ſanctitatem & continuam virginitatem tantus eſt honos habitus, vt velut ſacroſanctæ, ab omni virorum contagio intactæ forent, aduerſuſque eas, aut decreta iuſſuſque earum, nulli magiſtratui intercedendi facultas erat. Hoc etiam tributum, vt licet eſſent ſub patris iure, poſtquam ad ſacerdotium adſcitæ. ſunt ſui iuris effectæ, teſtandi manumittendique etiam ſine curatore libera facultas foret. Ipſæ tamen inteſtati hæreditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis hæredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonem cauebatur. Cumque ſoli Teratiæ veſtali, priuilegio honoris, eius teſtimonij dicendi à populo datum eſſet, hinc effici cogique poteſt, reliquas teſtimonii ferendi ius non habere, eas tamen quum teſtimonium dicebant, iudicio & foro adeſſe oportebat. Tum ſi qua diſſidia & ſimultates, vel aliquæ exortæ offenſiones fuiſſent, aut ſeditio inteſtina coorta inter ciues, vt Veſtalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis, pacis fœdera inirentur, illa curæ mandabatur: hiſque mediis & procurantibus, offenſarũ culparumque venia impetrabatur. Teſtamenta quoque, & quæ ſecretioris conſilij erant, quæve quis cælari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucẽ promi volebat, apud illas deponebantur, vt in fideli cuſtodia eſſent: Si extra atrium Veſtæ prodire vellent, niſi præcedentibus faſcibus, ob honorem ſacerdotij, foras exire non licebat. Tum ſi vi morbi aut neceſſitate templo excedebant, quò venerationis plus ineſſet, matronas & grandes natu matres, inſignes morum verecundia & probitate, quæ eas comitarentur & cuſtodirent, adhibebant: cui ad omnem occurſum, etiam Conſules prætoreſque de via decedebant. Quod ſi dum foras vadunt, ad capitale quiſquam ſupplicium traheretur, ſi obuiam fieret, ipſum tunc mortem oppetere, aut nouiſſimo exemplo affici non decebat. Seruitia fugitiua nondum vrbem egreſſa, in loco precationis retinebant, & ſeruitute eximebãt. Ad ſe quoq; fugientes ab iniuria prohibere, atque à cuiuſque magiſtratus imperio intercedere poterant: ab eiſque, quum ſacroſanctæ forent, aut decreto iuſſuque earum, nulli magiſtratui, nec tribuno plebis, qui pariter ſacroſanctus eſt prouocare permiſſum. Itaque Claudia Veſtalis patrem iniuſſu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru, in Capitolium ſequuta fuit *Alex. lib.* 5. *cap.* 12. *ex Plut. Numa.*

Avgvstvs Cæſ. ſacerdotum & numerũ & dignitatem, ſed & commoda auxit: præcipuè Veſtalium virginum. Cumque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentque multi ne filias in ſortem darent: adiurauit, ſi cuiuſquam neptium ſuarum competeret ætas, oblaturum ſe fuiſſe eam. *Suet.*

Tiberivs Imp. ſæpiſſime veniebat ad ſacrificia, non ſolùm vt eſſet inanis ſacrarum rerum, atque cultus diuini ſpectator,

A ſed vt honoraret eos, qui ea facerent, tanquam deorum miniſtros. *Dion. Nicæus in eius vita.*

Alexand Severvs Imp. cauſas à pontificibus atque auguribus tractatas, oratus mutare noluit: in iis, quæ ad religionem pertinerent, imperatoriam maieſtatem cedere ſacerdotum auctoritati dignum arbitratus. *Ful. lib. 1. cap. 1.*

Si id ſupremus ſacerdos apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, ſtanteſques equo inſidenti manum porrigant, capiteque inclinato manum illius oſculentur, idque ſolis Regibus permiſſum eſt. Duces verò, non manum, ſed genua. Nobiles, pedes deoſculantur. Plebei veſtes tantùm aut equum manibus attingunt. *Guagn. in deſcr. Tartariæ.*

Calipharum, ſeu Pontificum Iſmaëliticæ religionis tanta fuit maieſtas, vt non modò legum ac religionum, verum etiam imperij & annorum, omniumque poſſeſſionum, libertatis denique & ſeruitutis, poſtremo vitæ ac necis ius in omnes haberent. Sed ab eorum imperio Turcæ, Scytharum progenies, ac Mamaluchi genere Circaſſij, primi deſciuerunt, eoſque de veteri poſſeſſione deturbarunt. *Ioan. Bodinus Methodi hiſt. cap. 5.*

B Donatistæ ſuos qui ſibi manus attuliſſent, quive prouocaſſent alios, vt ab eis occiderentur, ni mallêt occidi, in numerum martyrum referebant, eorum monumenta frequentantes: vnde flores illos cinerem Auguſtinus vocat. *Eraſ. in Adag.*

Mavri olim Granatenſem Regem in Hiſpania ſacroſanctū & ſentiebant & nominabant, quod pro tutela religionis oppoſitus eſſet contra vim Chriſtianam ceruicibus ſuis imminentem. Et proinde Almanzorem, hoc eſt, Fidei defenſorem vocabant. *Valla lib. 1. de rege Ferdinando.*

Malabares Indi maximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanes, penes quos arbitrantur eſſe rerū diuinarum & humanarum ſcientiā Reges nulli fiunt, qui non ſint priùs eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecurè poſſunt Brachmanæ vltrò citroque commeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimatur, illos ſecus, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. *Oſor. lib. 2. rer. Em.*

OPITVLANDO.

C Vrbe à Gallis capta, cùm flamen Quirinalis, virgineſque Veſtales, ſacra onere partito ferrent, eaſque pontem Sublicium tranſgreſſas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum deſcendere incipientes, L. Albinvs de plebe homo plauſtro coniugem & liberos vehens aſpexiſſet: propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, ſuis vt plauſtro deſcenderent, imperauit, atque in id virgines & ſacra impoſita, omiſſo cœpto itinere, Cerete oppidum prouexit: vbi cum ſumma veneratione recepta grata memoria, ad hoc vſque tempus hoſpitalem humanitatem teſtantur. Inde enim inſtitutum eſt, ſacra Ceremonias vocari: quia Ceretani ea, infracto Reipublicæ ſtatu, perinde ac florente coluerunt. Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum, tempeſtiuè capax cuiuſlibet fulgentiſſimi triumphalis currus vel æquauerit gloriam vel anteceſſerit. *Val. l. 1. c. 1. & Plut. in Camil.*

Turcas conuerſis ſacerdotibus & religioſis Chriſtianorum ad ſe, multa largiuntur, vt cæteris exemplo ſint.

NON LÆDENDO.

Cùm captum eſſet Ilium, Achivi miſerati captiuorū ærumnas

D omninò Græcè hoc per præconem denunciarunt; vt ſinguli ex liberis ciuibus quod vellent, vnum aliquod ſecum auferrent. Æneas igitur cæteris neglectis cùm Deos penates exportaret, Græci pietate viri permoti, permiſerunt, vt id quoque quod poſt deos cariſſimum haberet, ſumeret. At ille parentem Anchiſem extulit. Tum maiori adhuc pietatis admiratione ducti, cariſſima quæque ſecum ſumeret: non obſcurè confitentes, eos, & qui in deos pij eſſent, etiam natura inimicos non irreuerenter tractandos eſſe. *Æl. l. 3. de Var. hiſt. Xenoph. in Cynegetico, & Q. Cal. lib. 13 & Virg. Æn. 2.*

Sabacvs Æthiopum Rex, L. annis Ægypti regnum occupauit: quibus exactis viſus eſt ei Deus, qui Thebis colitur, dicere regnum ſuum in Ægyptios neque felix, neque diuturnum fore, niſi ſacerdotibus Ægypti omnibus occiſis, per media ipſorum cadauera cum ſuis tranſiret. Hoc ſomnio ſæpiùs oblato, omnes vndique ſacerdotes conuocauit, narratiſque, quæ per ſomnium acceperat: Nolle ſe, inquit, in Ægypto manentem alicui perniciem ſtruere, ſed malle purum, omnique ſcelere ſolutum ab Ægypti regno abſtinere. *Diodorus Siculus & Herod. lib. 3.* E

Dates Darij Dux aduerſus Græcos, cum inſulanos reliquos vel caperet vel obſides exigeret, ſolis Deliis pepercit, quòd eo in loco Apollinis & Dianæ templum eſſet. *Herod. l. 6.*

Alexander Macedo, cum cepiſſet vrbem Thebanorum, occidit ciuium nonaginta millia: triginta millia ſub haſtam captiuitatemq; redegit, omneſque liberos homines exceptis ſacerdotibus vendidit. *Ælian. lib. 13. de var. hiſt.*

Alcibiades Pharnabazo ſuperato & lacedæmoniis in Helleſponto, Abydenum agrum incurſauit, vnde captiuorum vis ingens abducta eſt. Cæterum ſacerdotes captos, ad vnum omnes ſine pretio dimiſit, ne à ſacrorum cultu interim dum in vinculis eſſent auerterentur. *Sab. lib. 8. En. 3.*

Non tribunitia poteſtas non auctoritas ſenatus, conſenſuſve optimatum potuit Pop. Rom. impellere, vt Manlivm Capitolinum perduellionis reum ſuffragiis damnaret, quo ad Capitolium ab illo olim ſeruatum conſpici potuit. Tanta fuit Romanæ ciuitatis in Deos (quorum illa ſedes) charitas. *Sab. lib. 5. cap. 1.* F

DE SVPERSTITIONE diſtributiua quoad Res Sacras.

ANIMALIVM SACRORVM CVLTVS Svperstitiosvs.

☞ *Cultum Animalium tanquam Deorum, Lib. 2. explicauimus Hic vero Cultum eorundem, vt Diuinorum propter Deos ſcilicet perſequimur.*

Mendesii Pana ſummis percolunt honoribus, adeo vt hircum pro Deo colant, mulieréſque cum hircis coire dicantur: caprariique maximo in honore ſint. *Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 12. ex Herod.*

LIBRORVM SACRORVM CVLTVS Svperstitiosvs.

Talmvdistæ transgreſſoribus Talmudicarum fabuloſarū conſtitutionum maiores pœnas imponunt, quam delinquentibus contra legem Moyſis. Iidem non tam ſtultè quam impudenter, affirmant, adeo delectari Deum Talmudico Talamento, vt quolibet die primis tribus horis in Talmud ſtudeat, inde ſumens ſuarum actionum, cœli atque terræ etiam gubernationis exordiū. Quæſtiones etiam intricatas, ac in cœlo nec ſibi nec angelis explicabiles, ad Talmudiſtas explicandas ſeu deferre, ſeu anima horum celeriter corpore exuta ac in cœlū tranſlata, ſeu etiam, (ſi tantum otij ſit ab aliis quæ peragenda ſint) quotidie ex ipſo codice Talmudico, quæſito loco, vnde quæſtionis ſolutio obſcuræ ac difficilis petitur, nodum eius rei, ſoluere, quemadmodum ſcribitur in libro Habethzara. *Mich. Neand. in Erotematis linguæ ſanctæ.* G

Aristomenes Meſſenius, cum decem annis Eram contra Lacedæmonios fortiter defendiſſet, tandem tamen fatalem perniciem inſtare videret, cum haberent operta quædam ſacra Meſſenij, quæ ſi abolerentur, funditus in poſterum omne tempus Meſſenem occaſuram: ſin conſeruata illa fuiſſent, rediuiuū olim imperium ex ipſis ruinis erupturum, Lyci Pandionis filij vaticiniis prædictum fuerat, neque id ignoraret Ariſtomenes, noctu clam egreſſus in maximè deuia Ithomes parte ſacra defodit: Ioui & diis cæteris, quorum ope ad eum diem Meſſeniorum res ſteterat, ratus curæ fore, vt incolume depoſitū ſeruaretur, neque omnino id in Lacedæmoniorum poteſtatem veniret, quod iam ſolum ad poſteri temporis ſpem Meſſenici nominis reliquiæ haberēt. Itaq; 287. annis poſt Eræ oppugnationē Meſſenij, partim ex Libya, partim ex Italia & Sicilia in Peloponneſum poſtliminio redierunt, poſt Leuctricam Lacedæmoniorum cladem, vocati ab Epaminonda Thebanorum Duce. Qui cùm valde ſollicitus eſſet, quo in loco eos conſiſtere iuberet, in ſomnis monitus eſt à Caucone ſacerdote, qui Andaniam olim Athenis profectus, ad Meſſenem Triopæ filiā ſacrorum arcana deportauit, vt Meſſenios ad ſuos penates reduceret. Iam verò Epiteli, quem Argiui delegerant, qui & ſuis præeſſet copiis, & Meſſenē reſtitueret, nocturnum illud idem viſum denunciauit, vt quo loco in Ithome hederam ciliciam H

&

& myrtum vidiſſet,humum inter eas ſtirpes mediam fodiens,
A anum æreo clauſam thalamo,tam grauiter affectam & prope intermortuam,eximeret.Epiteles vbi primùm illuxit, ad eum, qui circumſcriptus fuerat,locum veniens,æneam vrnulam effoſſa terra effodit.Hanc ille ad Epaminõdam detulit.Cui cùm ſomnij imaginem expoſuiſſet ſui,iuſſit ille amoto operculo , quid in ea reconditi eſſet,intueri.Ille ſacris operatus, votiſq; ei Deo nuncupatis,à quo ſomnium extitiſſet, vaſculum aperuit.In eo volumen repertum ex albo plumbo in tenuiſſimas laminas ſparſo,libri forma.In eo præſcripta erant Magnorum Deorum initia.Itaque vrbs noua condita, quam Meſſenen nominarunt.*Pauſ.in Meſſ.auctor.*

CADAVERVM CVLTVS SVPERSTITIOSVS.

PARTA.

RT Raptus modò ſuperſtitionis,modo impietatis eſt. Superſtitioſus quidem huius eſt loci,quando cadauera diuorum aliis eripiuntur,vt colantur.Impius vero ad vitium in defectu referri de-
B *bet,ad Sacrilegos,qui ſacra legunt non tam cadauera,quam ligna ſtatuas,opes diis dedicatas.*

Narrat GREGOR.MAGNVS,quoſdam Monachos Romam veniſſe,ac prope templum S.Pauli corpora mortuorum noctu effodiſſe:qui comprehenſi,faſſi ſunt , in Græciam ſe ea pro ſanctorum reliquiis portaturos fuiſſe.

TEMPLORVM CVLTVS SVPERSTITIOSVS.

TEMPLA EXTRVCTA,DICATA; Inaugurata. QVÆ, QVIBVS,

SANABELLETES Samaritanorum præfectus, templum Deo Op.Max.in Garizimo monte extruxit , Hieroſolymitano æmulum,eique præfecit generum ſuum pontificem.

Delubra Epimenidem Cretenſem primum ædificaſſe , auctor eſt.*Diog.Laërt.* l.1. At. *Vitruu.* PYTHIVM architectum primum omnium Priene ædem Mineruæ feciſſe tradit.*Herod.* tamen *lib.2.*Ægyptios,primos Diis delubra ſtatuiſſe prodidit.
C Romæ teſte Liuio, Romulus templum locauit Ioui Feretrio quo primum omnium more gentis ſacratum fuit.

SESOSTRIS Ægyptiorum Rex,victo orbe rediens,in ſingulis Ægypti vrbibus templum ei Deo conſtruxit,quem præcipuè colerent.Ad eorum ſtructuram,non Ægyptiorum,ſed quæ ceperat ſeruitiorum opera vſus eſt.In omnibus verò inſcripſit têplis,nulli Ægyptio ad id opus ſe graue fuiſſe.*Diod.l.1.c.4.*

Apud Scythas ſoli MARTI (cæteris Diis,nec aras nec ſimulachra faciunt)priſco ritu tale extruitur templum.Sarmentorum faſces aggerunt trium in longum latumq;ſtadiorum:minoris tamen ſublimitatis,deſuper quadrata planicies efficitur tria latera,prærup ta ſunt,quartum accliue,per quod aſcenditur.Eò quotannis comparant centum quinquaginta plauſtra ſarmêtorum,nam ſemper propter cœli tempeſtatem illa marceſcunt.Sub hoc aggeſtu ferreus acinaces, qui ſingulis vetuſtus eſt,ſtatuitur.Idq;eſt Martis ſimulachrum,cui annuas hoſtias offerunt,cum aliorum pecorum,tum equorum , & plus hinc acinaci,quàm cæteris diis.*Herod.lib.4.*

DANAVS,cum Argos veniſſet,de regno cum Gelanore Sthelenæ filio contendit:quod cum ſibi ab Argiuis adiudicatum eſſet,Apollini Lycio templum dedicauit.*Pauſ.in Corinth.*

D NEPTVNVM aiunt Cereri,dum illa errans filiam quæreret vitium offerre conatum.Sed cùm in equam ſe dea vertiſſet,& ad Oncium Arcadiæ vrbê gregibus permiſta paſceret:& ipſe in equum mutatus,eam compreſſit:quod illa primum iracunde tulit.Verum poſtea placabilior facta,lauiſſe dicitur in Ladone fluuio.Eo igitur in loco Cereri templum ab Arcadibus erectum,eique cognomina attributa,Erinnyos,à verbo ἐριννύειν quod furere Arcadibus eſt:& Luſiæ, quod ſe in flumine abluiſſet.Ceres Neptuno filiam peperit:cuius nomen arcanum eſt:item equum Arionem dictum : vnde Hippeus Neptunus primum dici cœpit.*Pauſ.in Arcad.*

Templum & ſignum IOVI Olympico de manubiis Elei dicarunt Piſæis,aliiſq;finitimis populis, qui ab illis defecerant bello ſuperatis ac Piſa ipſa direpta,Simulachrum à Phidia factum,inſcriptio ad Iouis pedes poſita teſtatur:Phidias Charmidæ F. Athenienſis me fecit. Templi ipſius Dorica exædificatio eſt.Ambitus exterior diſpoſitas in orbem colũnas oſtêtat. Parietes è vernaculo lapide ſtructi ſunt.Surgit in altitudinem ab ima area ad aquilas,quæ tecti faſtigium ſuſtinent, pedes octo, & ſexaginta. Patet in latitudinem nonaginta quin- B
que. Excurrit longitudo ad ducenteſimum ac trigeſimum.Architectus operi præfuit Libon, homo indigena.Tectũ eſt,non coctili imbrice,ſed cæſo ad tegulæ formam e lapidicinis Pentelicis marmore.Inuentum hoc Byzæ Naxio tribuunt,cuius ſtatuas Naxi eſſe dicunt, cùm hac inſcriptione.

Naxi hac Latoïda fecit ſolertia Byza,
Cui primùm ſecta eſt tegula de lapide.

Viguiſſe Byzen hunc illis temporibus,proditum eſt,quibus in Lydia Halyattes Aſtyagis Cyaxaræ filius regnauit in Medis. *Pauſ.lib.5.*

ETEOCLES Orchomeniorum Rex opulentiſſimus & potentiſſimus, Gratiarum templum primus extruxit , vt vel quàm gratus eſſet, vel quantum alios gratos eſſe vellet, oſtenderet. *Strabo.lib.9.*

TIMOLEON Corinthius, qui Dionyſij regnũ euertit in Sicilia,paternam domum in templi vſum vertit. Dignus,qui non ſolùm feliciter conſenuerit , ſed etiam defuncto perpetuos F
honores decreuerit Syracuſana ciuitas,& ſepulchrum in foro conſtituerit. *Strab.lib.4. cap.2.*

AVRVNVS in Vetulonia lucum ſacrauit Crano:& inter Iſos, id eſt,Deos annumerauit; Iano quoq; Vertumno templum & ſtatuam non procul ab vrbe dedicauit,& Deo Razenuo in Vetulonia ſacellum condidit. *Beroſus Chal de 7. Aſſyrior. Rege.*

NVMA primùm Fidei & Termino templa excitauit. Fidem conſtituit maximum Romanis iuſiurandum : Terminum hoſtia inanima publicè & priuatim in finibus agrorum placabat tanquam pacis præſidem,& iuſtitiæ arbitrum:ac lege ſanxit,vt qui Terminum exaraſſet,ipſe & boues Deo ſacri fierent.Templum eius deſuper patens foramen habuit , quia nefas duxerunt , Terminum Deum pacis & iuſtitiæ cuſtodem, ſub tecto conſpici. Sic Ioui, Soli,Lunæ & Diofidio, in aperto mundo templa hypæthra & ſub dio veteres extruxere.Quod à Græcis ſæpè factitatum nouimus,vt his Diis hypæthra templa conſtituant, ſicut ædes Iouis Puluerij in Attica ſemper ſine tecto erigebantur. *Ex Plut.Numa Alex.lib. 2.c.22.*

ANCVS MARTIVS. Fortunam Virili cognomento primus omnium dedicauit, quod fuit extra vrbem ad Tiberis ripã:in G
quo mulieres, quæ nuptui dabantur,exutis veſtimentis omnibus, conſpiciebantur, ne labe corporis vel morbo ſponſus futurus deciperetur. *Alex ab Alex.1.c.13.*

Q. FABIVS GVRGES, cùm Fabij Maximi parentis ſui auxilio & conſilio cæſis Samnitibus triumphaſſet,C.Pontium Herênium Ducem Samnitam in triumphum ductum ſecuri percuſſiſſet:aliquod matronas ad populum ſtupri damnatas pecunia multauit ex quo ære Veneris ædem,quæ prope Circum eſt,faciendam curauit. *Liuius.*

C. DVILLIVS Iani templum nouum ad forum Olitorium Romæ conſtruxit : ad quod, bellum ſuſcepturus Conſul, frequenti ſenatu, primoribus patrum ac militibus comitatus,accedebat, ac ſolenni more templi fores recludebat. *Alex. ab Alex. lib.1.cap.13.*

Ædes Concordiæ Romæ fuerunt plures: Vetuſtiſſima,quam propter ſeceſſionẽ militarem vouit extruxitque M. FVRIVS CAMILLVS:de qua *Ouid.1.Faſtorum.* An hanc Flauius ædilis in area Dulcani,maxima nobilitatis inuidia,dicauit,P.Sulpitio,P.Sempronio Coſ. *Liu. lib. 9.* Altera eſt,quam vouit L. Manlius prætor etiam propter ſeditionem militarem in Gallia. H
Facienda eſt locata,à duumuiris,Gn.Puppio Cæſone, Quintio Flaminio,ad hoc creatis à prætore vrbis, dicata in arce à M. & Gn.Attiliis.*Liu.l.22.& 23.*Tertia eſt in foro Romano, prope Græcoſtaſim , ædificata à L. Opimio conſule, deletis Gracchanis partibus, vbi etiam baſilica Opimia. *Varro.l.3. de lingua Latina;* Erecta eſt ea ædes ingenti indignatione populi Romani,ad quam etiam cùm conſtitueretur , inſcriptum eſt:Opus Vecordiæ.Quarta ædes Concordiæ poſita eſt à Liuia Auguſta,niſi eadem ſit antiquiſſima,quam fecerat Camillus, ſeparata à Liuia, quod vetuſtate laberetur:de qua *Ouid.1.Faſt* Feriæ huius XIIX.kalend.Februar.*Lud.Viues in lib.3.Aug. de Ciuit. Dei cap.25.*

Celebris eſt Romæ Virtutis templum , ſed ſerò & multis pòſt ſeculis à M.MARCELLO dedicatum,eo,qui Syracuſas expugnauit. Extat etiã ibi Mentis ædes : verùm hoc quoque Æmilius Scaurus,qui fuit belli Cimbrici æqualis,dedicauit, cùm literæ iam,arteſque & lepos Græcus in vrbem irrepſiſſet,

Stipen

vertens ſe circumacto corpore ad orientem, videtur ſemet ad deum conuertere, factoque circulo per vtramque mundi partem vota facere. Subiicit & tertiam, quam videtur maximè probare. Corporis vertigine ſignificari rotas Ægyptias ſentit opinor de hieroglyphicis, quibus illi ſignificabant, nihil in rebus humanis eſſe ſtabile aut perpetuum: ſed vtcunque viſum fuerit Deo, vitam noſtram vertere ac voluere, equum eſſe vt boni conſulamus. An potius alludit ad Seſoſtrim, qui cum reges ante currum ageret, quidam ex iis rotarum conuerſionem intuens, fortunæ inconſtantiam regi præfigurauit. De qua re *Cedrenus.*

Alterum Eiuſdem eſt, Καθῆσθαι προσκυνοῦντας, id eſt, Adoraturi ſedeant. Significat vota certa concidere oportere, & in his quæ ſunt optima perſeuerare, προσκυνήσαντας legunt alij, qui adorauerunt, vti ſeſſio ipſa ſit velut augurium, vota rata firmaque fore. Quidam arbitrantur aliũ ſubeſſe ſenſum, quod oporteat eos, qui ſacris operantur, non obiter ac velut aliud agentes hoc facere, ſed vacuos ac totos rei diuinæ intentos, Nam, Plutarcho teſte, quoties pontifex auguria ſeu ſacra aggrediebatur, præcones clamabant: Hoc age. Ea vox hortabatur, vt qui ſacra adirent, reuerenter & attentè id facerent. Idem in Problematibus rerum priſcarum refert, quid diis vota feciſſent, in templis manere, & quietem agere ſolitos, quod actiones huius vitæ frequenter inuoluant hominem moleſtiis *Eraſmus in Adagiis.*

Cum diis Manibus & Diti concipitur votum, quæ Deuotio potius dicta eſt, quibus tribus atris, Telluri Iouique ſacrũ ſit: in quorum precatione qui rem diuinam facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cum verò Iouem ſublatis in cœlum manibus precationem peragit. Cum autem votum effunditur, manus pectori admouere præcipitur; aliter votum non ritè concipi, ſed pollui ſacra inexpiabili religione putarunt. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Qui Opi deæ, quæ Terra dicta eſt, votum concipiunt, ſedentes votum effundere, inque concipiendo terram tangere debent. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Veniam à deis ſpei alicuius audacioris petimus, in ſinum ſpuendo etiam, inquit. *Plin. lib. 28. cap. 4.*

HABITVS.

Quum diis immortalibus honores dabant Veteres, capite operto & velato, ſacra facere, & numina adire mos erat: vt deorum honores longè diſpares ab his qui dantur hominibus magnamque in eo vim diuinitatis oſtenderent, quum ſemoto viſu à rerum conſpectu, religioſè & venerabundi diuina peragerent. Ideo in ſacris velare caput, & veſte operiri, antiqui moris fuit. *Alex. lib. 2. cap. 19.*

ROMANI in ſummis ſupplicationibus, nudo pectore & deiecta toga ex humeris, genu nixi, nonnunquam humi prorſus deiecti, preces fundere ſolebant. *Alexand. ab Alexan. lib. 2. cap. 19.* Accidit ſæpius, vt Rom. rebus bello accifis, cum nouus terror ab hoſtibus impenderet, Romanæ mulieres pacem malorum petituræ, ſolutis crinibus templorum pauimenta verrerent. *Sab. lib. 2. cap. 4.*

MACEDONVM mox erat, ſi quid ſuppliciter à diis vel hominibus expoſcerent, ſeminudos, & interiori tantum amictos tunica, obteſtari. *Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 19.*

POMPA.

Fiebant ſupplicationes Romæ cum ſolemni precatione vrbe tota, circa omnia delubra phanaque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoreſque patritij cum coniugibus & liberis, plerunque coronati, nõnunquã omnes tribus & ordines, præeunte Pontifice maximo, aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, vel lauream tenentibus manu, voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. *Ibidem.*

LOCVS VBI.

PERSÆ cum nec deorum aras haberent, nec templa erigerent (erant enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores) in loco mundo & excelſo, cum precatione diis victimas immolabant. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17.*

ACCIDENTIA. PRECES ASSIDVÆ.

TVRCI preces ſuas peragentes tanta vtuntur diligentia, vt interim nihil vel laboris, vel alterius rei ſuſcipiant. *Chalcocondylas lib. 3.* Alcoranus quinquies in die præcipit orandum, horis & temporibus aſſignatis certis. Prima eorum oratio patria lingua Dangnanias vocata, per quatuor Ercket & duo Czalamat perficitur. Eſt autem Ercket geminata inclinatio, cum totidẽ proſtrationibus. Czalamat verò eſt ipſa ſecreta oratio quam ſedendo perficit poſt quodlibet Ercket, cum ſalutatione à dextris & ſiniſtris, & impreſſione pacis, quam vtraque manu in faciem obducendo facit. Fit hæc oratio in ortu Solis manè, nullo habito reſpectu artificialis horologij. Secunda oratio, quæ circiter meridiem fit, Orientalis dicta, continet decem Ercket & quinque Czalamat. Tertia oratio Kindinanias lingua gentili nuncupata, in declinatione Solis veſpertino tẽpore, fit complexa octo Ercket & quatuor Czalamat, Quarta oratio Achſamnanias vocata, quinque Ercket & tria Czalamat in ſe tenens, circa Occaſum Solis fieri conſueuit. Vltima & quinta cæteris prolixior (nam quindecim Ercket, octo Czalamat complectitur) poſt cœnam tardiori ſolet fieri hora dicta Iaczinonias. Has orationes vnuſquiſque cum parochiano ſuo in proprio templo tenetur orare, niſi occurrente impedimento legitimo, ob quod in alio loco hæc explentur: quandoquidem licet etiam neglectas ſupplere, ſi non debitum tempus fuerit ſeruatum. *Cuſpin.*

EXAVDITÆ.

CROESVS Lydorum rex, à Cyro victus & rogo, vt cremaretur impoſitus, cum Solonem ter alta voce inclamaſſet, & Cyrus cauſam intellexiſſet: pyram extingui iuſſit. Verum cum ignis iam præualuiſſet, Crœſus Apollinem, inuocauit, vt ſi vnquam ab eo donum illi gratum fuiſſet oblatum, ipſum præſenti malo liberaret, Repente igitur nubes è ſereno & tranquillo aëre coacta copioſiſſimam aquam effudit, rogumque extinxit. *Herod. lib. 1.*

In Vulcani colle iuxta Agrigentum, viridia ligna, quæ aræ ſuperimponebantur, ſi preces iuſtæ erant, ſpontè ignem concipiebant. Quod ſi iniquæ, nullum concipiendi ignis ſignum edebant. *Fulg. lib. 1. cap. 6.*

Olympiæ ſacro certamine, nubes muſcarum immolato tauro ei deo, quem Myiodem vocant, extra territorium auolat. *Plin. lib. 29. cap. 6.*

Irruentibus in Græcos Perſis, PAVSANIAS ſacrificans imperauit Lacedæmoniis, vt poſitis ante pedes clypeis conſiderent quieti, ſibique attenderent, neque vlli hoſtium repugnarent. Parent Spartiatæ, quamuis iam aliquot ex ipſis vulnerati conciderant. At Pauſanias alias ex aliis hoſtias vate cædente, atque lachrymis oppletus, conuertit ſe ad fanum Iunonis, manuſque ad cœlum tendens precatus Citheroniam Iunonem, cæteroſq; deos, qui Plataicam terrã incolunt: ſi in fatis nõ foret, vt potirentur Græci victoria, ſaltem, vt re alia patrata memorabili caderent: & vbi hoſtibus re oſtendiſſent, viris fortibus eos, & bellicoſis arma intuliſſe. Ita Pauſania deos obteſtante, vna cũ precibus apparuerunt læta exta, & victoriam aruſpices nunciauerunt: datoque ſigno, omnes cum hoſtibus manus conſeruerunt. *Plut. in Ariſtide.*

Darij Perſarum regis preces deus exaudiuit, aquam cœlitus poſtulantis: cũ aduerſus Saccas expeditionem ſuſcipiens, à Riſace equiſone in vaſtas ſolitudines per aliquot dies deductus fuiſſet, illicque multi militum fame & ſiti mortui eſſent. *Plin. lib. 7. & Iuſtin. ex Trogo.*

Claſſis XERXIS ad Chalcidem vento Borea grauiſſimè integro triduo afflicta fuit. Quarto tandem die Magi inciſiones faciendo, & veneficiis incantando ventum, ad hæc Theti ac Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem compeſcuerunt, ſiue aliter tempeſtas ipſa ſua ſponte ceſſauit. Theti autẽ ideo Magi ſacrificauere, quod ab Ionibus acceperant, Thetim ex eo loco captam fuiſſe à Peleo, omnemque eam oram Sepiadem illius eſſe, aliarumque Nereidem. *Herod. lib. 7.*

M. *Tullius Tuſ. quæſt. lib. 1.* tradit, TROPHONIVM & AGAMEDEM [illegible] tẽplo Appollini Delphico, venerantes deum laboris ſui mercedem petiiſſe, nihil quidem certi, ſed quod eſſet optimum homini: quibus Apollo ſe id daturum oſtendit poſt diem ab illo tertium; qui vt illuxit, mortui ſunt reperti.

Cum Siculi ingenti laborarent ſterilitate, Palicorum reſponſo admoniti, heroi cuidam ſacrificium celebrarunt, & vbertas rediit. Qua gratia Siculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. Hanc ob cauſam à *Virg. Aen. 9.* vocatur pinguis ara Palici. *Macrob. lib. 5. Satur. cap. 19.*

NVMÆ POMPILII (ſucceſſit is Romulo ex Curibus Sabinis [illegible] accerſitus) quã efficax precatio, aut quam audax

quæ

quæ è cœlo Iouem elicuit, vel certè elici poſſe arbitrata eſt? A Res (quod ſatis conſtat) non ſolùm credita, ſed ab aliis etiam tentata; Tullus Hoſtilius, qui poſt illum regno potitus eſt, quia parum ſcitè id ſacrum obiiſſet, cum tota domo fulminis eſt igne concrematus. *Sab. lib.2. cap.5.*

Deciorum vterque patriæ victoriam deuotione ſua peperit. Pater ſiquidem ad Veſerim Campaniæ, Latinum hoſtem iam victoriæ imminentem vincendum miſabiliter præbuit ſuis: Filius in Sentinati Gallum & Samnitem, Ethruſcis additis, occidione occidendum collegæ Fabio reliquit. Cæterùm aut nihil, aut perquam parum patris filiique ad victoriam contuliſſe videri poterit, ni Pōtificum ſolemnes precationes adiectæ eſſent: ſecundùm quos formido & fuga eſt hoſtibus iniecta, Romano victoria parta, *Idem.*

Claudiæ Veſtalis liberior vita cùm calumniam incurriſſet: vt eam hominum animis opinionem magno aliquo teſtimonio eximeret, facinus adorta eſt, plus admirationis, quàm fidei ad poſteros habiturum: nauem qua Deorum mater vehebatur, Tiberino vado hærentem, Veſtam priùs ſuppliciter precata, cingulo alligat: mox eam remolita eſt, traxitque aduer-B ſo flumine, quod pars Rom. ciuitatis poſt multos & varios conatus nequiuerat. *Idem.*

Tuccia Veſtalis, iuſſa dicere cauſam, crimenque diluere, quod ab accuſatore intendebatur: Veſtam precata eſt, vt ſi caſtè ſanctéque eius ſacris ad id tempus operam dediſſet, propoſitum teneret. Hoc tantùm precata eſt: ſimulque ad ripam fluminis progreſſa, multis comitantibus, vt rei euentum cognoſcerent, cribrum fluuiali aqua plenum ad Pontificum conſpectum (quorum ea cognitio erat) detulit. Adiiciunt hinc miraculo, accuſatorem attentè requiſitum, nuſquam apparuiſſe ampliùs. *Idem.*

Adrianvs Imp. Lucio Commodo in ſpem imperij adoptato, Seuerianum, & Fuſcum nepotem eius, quòd illud ægrè ferre viderentur, ſuſpectos inuiſos, iuſſit occidi: quorum alter nonagenarius, alter verò decem & octo annos natus erat. Sed Seuerianus priuſquam iugularetur, ignem popoſcit: atque incenſo thure: Vos, inquit, ô Dei, teſtor, me nihil mali commiſiſſe: de Adriano hoc tantùm imprecor, vt cùm mori cupiet, non poſſit. Et hic quidem mortuus eſt. Adrianus poſt morbum ſæpiùs fruſtrà inuocata morte, ſæpè etiam ſeipſum occidere vo-C luit. Extat eius epiſtola, quæ hoc ipſum ſignificat. Scribit enim: Quàm miſerum eſt, mortem optare, & mori non poſſe. *Dion. Caſſ. in vita Adriani.*

Non exauditæ.

Hercvles cùm poſt egregia ſua facinora in numerum Deorum relatus eſſet, vix dici poteſt quot ſacrificiorum genera ei inſtituerint. Literis tamen proditum eſt, ab Ignauis vota Herculi & preces effuſas non exaudiri; quòd ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret, & propitius foret *Alex. ab Alex. lib.2. cap.14.*

GRATITVDO ERGA DEOS Svperstitiosa.

PROPTER QVID.

Ob Sapientiam.

Pythagoras Samivs, cùm longa contemplatione inueniſſet, in rectangulis, triangulis quadratum, quod à latere rectum angulum ſubtendente fit, æquum eſſe quadratis, quæ fiunt ex lateribus angulum rectum continentibus (quod theorema 47. eſt in lib. 1. Euclidis) βουθυτεῖν fecit, hoc eſt, bouē D immolauit: alij hecatomben. *Proculus libro in Euclidem 4. Plutarchus Quæſt. conuiu. volum. 8. ſegmento 2. & Vitruuius lib. 9. cap.2. Laertius & Cic. in 3. de Nat. Deorum.* Id verò Cotta non credit, quoniam Pythagoras ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluerit, ne aram ſanguine conſpergeret. *Cælius lib. 19. cap.7. A.L.*

Prvdentiam.

Carnæ Deæ, quæ viſceribus humanis præeſſe, & vita fouere credebatur, ſacrum à Bruto inſtitutum poſteri ſeruauerunt, vt pulte fabacea & lardo, abſque victima ſacrificetur. Hic enim quum excors putaretur, latentem animum, diu reconditum, ſuo tempore detexit. *Alex. lib.2. cap. 22.*

Indicivm mali.

Fuit apud Argiuos Pallaдis ſacellum, Ὀξυδερκοῦς, à Diomede ſtructum, quòd ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginemq; ab oculis deterſiſſet. *Cal. l.14. c. vlt. Antiq. Lect.* Mothonæ idem Mineruæ Anemotidi templum dedicauit, cum intempeſtiuis tota regio ventis grauiter laboraret, *Pauſ. in Meſſen.*

Fvrivs Camillvs, quando flammam Gallicam extinxit, vrbemque auro, quæ rependebatur, ex lance & libra detraxit E non prudentiæ neque fortitudinis, ſed Aij Locutij templum erexit in via noua: vbi ante bellum M. Ceditio ferunt iter facienti vocem auditam: quæ nunciabat, breui bellum Gallicum expectarent. *Plut. de Rom. fortuna.*

Longævitatem.

Amestris Xerxis vxor, vt gratiā Diis referret, quòd diu vixiſſet, quatuordecim Perſarum liberos ſub terram viuos defodiſſe, & votum Diis perſoluiſſe dicitur: tanquam his votis & diris imprecationibus Dij immortales & cœleſtia numina placarentur. *Alex. ab Alex. lib.3. cap.22. ex Herod.*

Vitæ Conservationem in quouis periculo.

Sesostris, ſiue Seſoſis, Ægyptiorum Rex, cùm ex incendio grauiſſimo dormiens liberatus eſſet præter opinionem, tum cæteris Diis, tum Vulcano, vt liberatori votum perſoluit. *Diodorus.* F

Thesevs incolumis è Creta rediens, Apollini vota reddidit die ſeptima menſis Pyanepſionis, quo ſoſpites vrbem iniere. Ac legumina memoratur elixari, quòd incolumes cibariorum reliquias in vnum confuderint, vnaque coctas communi olla, epulati ſimul inter ſe manducauerint. Tunc quo ; Ereſionem ferebant. Oleæ ramus eſt lana obuolutus, quemadmodum tunc erant ſupplicia variis fructuum primitiis diſtinctus, quia deſierat tunc ſterilitas. *Plut. in Theſeo.*

Idem cùm è Creta interfecto Aſterione Minois filio, rediiſſet. Trœzene in foro Dianæ Soſpitæ templum erexit. *Pauſanias in Corinth.*

Lycvrgo legiſlatori Lacedæmoniorum Alexander petulans iuuenis, cui leges ab eo latæ non placebant, oculum excuſſit. Lycurgus ad Alpium vicum confugit. Vbi Lacedæmoniorum concurſu ſeruatus quò minùs & alterum perderet oculum, Mineruæ Ophthalmitidi ædem exſtruxit. *Pauſanias in Laconicis.*

Helpis Samius, viſo in Africa leone, Dionyſio hianti ſeruatus à leone, templum ædificauit. *Plin. lib.8. cap.18.*

Themistocles cùm in ſomniis admonitus inſidias euaſiſſet, Mageſiæ templum Dindymenæ condidit. *Plutarchus in* G *Themiſtocle.*

Romæ Victoris Hercvlis ædes duæ fuerunt: vna ad portam trigeminam, altera in foro boario. Huius cognominis cauſam *Maſurius Albinus Memorabil. lib.1* ſic exponit: M. Octauius Herennius prima adoleſcentia tibicen, poſtquam arti ſuæ diffiſus eſt, inſtituit mercaturam: & bene re geſta decimam Herculi profanauit. Poſtea cùm nauigans hoc idem ageret, à prædonibus circumuentus, fortiſſimè pugnauit, & victor receſſit. Hunc in ſomniis Hercules docuit ſua opera ſeruatum. Cui Octauius impetrato à magiſtratibus loco, ædem ſacrauit, & ſignum: Victoremque inciſis literis appellauit. *Macrob. lib.3. cap.6. Saturnal.*

Sanitatem, ob Morbvm depvlsvm.

In via, quæ è Sparta Therapnen ducit, templum eſt Cotylei Æſculapij, quod Hercules dedicauit, Deoque id cognominis indidit à vulnere ſanatus, quòd in pugna priore contra Hippocontem, eiuſque liberos in cotylem, id eſt, coxendicem ac- H ceperat. *Pauſan. in Lacon.*

Archias Ariſtæchmi F. à conuulſione membrorum ſanatus, qua inter venandum apud Pindalum fuerat correptus, Æſculapij religionem Epidauro Pergamum traduxit. Acceptam à Pergamenis deinde Smyrnæi templo conſecrarunt. *Pauſanias in Corinth.*

Ægiptii Diis vota pro pueris faciunt, qui morbum euaſerint: radenteſque capillos, ac in auro argentove ponentes, dant munus magis. *Diod. Sicul. lib.2. cap.2.*

Phalysivs Æſculapio ob reſtitutionem viſus templum ædificauit. *Pauſ. in Phocicis.*

Aritoteles ægrotante Nicanore, pro incolumitate amici ſtatuas lapideas ſe Ioui Seruatori vnam, alteram Iunoni Soſpitæ dicaturum vouit: at morte præuentus teſtamento abſoluendas reliquit. *Alex. lib.3. ca.22. ex Laertio.*

P. Val. Poplicola, cùm tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes; voti reus, ludos ſeculares inſtituit primus, & celebrauit magna pompa. *Alex. lib.3. cap.22.*

A PESTILENTIAM SEDATAM.

Tanagræi MERCVRIO Criophoro templum erexerunt, ſedata peſtilentia. *Pauſ. in Bœoticis.*

Apud Arcades in Cotytio monte Apollini EPICVRIO templum pulcherrimum dedicatum eſt: apud Athenienſes Apollini Alexicaco, quaſi auerruncum dicas, quòd peſtilentiæ morbum auertit. *Pauſ. in Arcad.*

In foro Sicyoniorum PYTHVS Suadelæ ædes eſt. Suadelam verò, hac de cauſa colere inſtituerunt. Apollo & Diana, Pythone cæſo, vt ſe expiarent, veniſſe Ægialen tradunt, ſed incuſſo terrore eo ipſo in vico, qui nunc Phobus dicitur, in Cretam ad Carmanorem diuertiſſe, ac ſtatim peſtilentem morbum Ægialenſibus immiſſum, quem depelli non poſſe vates monuerunt, ni Apollo & Diana placarentur. Miſſos itaque pueros ſeptem ac totidem virgines ad Sythan amnem ſupplicum ornatu, quorum precatione perſuaſos Deos in arcem veniſſe. Eo itaque in loco, quò primùm venêre, Suadelæ ædem dicatam. Idem verò ritus hoc etiam tempore ſeruatur. Pueri enim feſto Apollinis die ad Sythan veniunt, ac Deorum B ſigna in ædem Suadelæ deportant, deinde in templo Apollinis ea reponunt. *Pauſ. in Corinth.*

P. VAL. POPLICOLA, cùm ciuitatem à peſte liberaſſet, nuncupatis votis, cæſiſque atris bobus Diti & Proſerpinæ, ſacra ludoſque inſtituit. *Val. Max. lib. 2. cap. 1.*

VALESIVS, cùm in crudeliſſima Romanorum peſte duos filios, vnamque filiam epidemia labe laborantes, Ditis & Proſerpinæ auxilio ab omni periculo liberaſſet: ſtatim diuinum agnoſcens beneficium, hoſtias nigras, quæ antiquitùs Furuæ dicebantur, immolauit: ludoſque & lectiſternia tribus continuis noctibus fecit. *Val. Max. lib. 2. cap. 1.*

FOECVNDITATEM

Eſt apud Eleos PALLADOS ſacellum μητρὸς cognomento: quoniam quandoque deficientem iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres ſint, ſimul ac cum viris congreſſæ forent, conciperent. Voti compotes, regionum inſuper vocabulo gentis patrio, Βαδὺ nuncuparunt, ac fluuium Βαδὺ aquam. *Ex Pauſ. Cal. lib. 14. cap. vlt. A. L.*

DIGNITATEM ADEPTAM.

DARIVS Hyſtaſpis F. adhuc priuatus, Deo vouerat, ſi re- C gnum adipiſceretur, vaſa omnia è Babylone Hieroſolymam remiſſurum, quæcunque Nabuchodonoſor abſtulerat. Id quod & præſtitit. 2. *Eſd. 5. & 6. & Ioſeph. lib. 11. cap. 4.*

Seruius Tullius, ſextus Romanorum Rex, ex ſerua captiua natus; cùm magno & ſingulari fortunæ beneficio ad regiã dignitatem prouectus eſſet, diuerſa fortunæ templa in diuerſis quoq; vrbis partibus dedicauit. Paruæ Fortunæ ædem, Fortis fortunæ, Primigeniæ, Maſculæ, Blandæ Auerruncanæ, Cõuerſæ, Bene ſperantis, Breuis, Virginis, Viſcatæ, quòd procul ab ea capiamur & adhæreſcamus negotiis, Proſperæ, & Virilis. Fortunæ Seiæ ædem à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide, mirifico opere Nero Princeps inſtaurauit, ita vt foribus apertis veluti diuina lux videretur, in quo Seruij Tullij ſimulachrum tecto vultu, toga ſuper iniecta diu manſiſſe dicitur, quaſi vt lateret fortunæ dedecus, quòd à ſerua natus imperaret. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 13. ex Plut. quæſt. Rom.*

STVPRI SVCCESSVM.

In Laconia è regione Gytheo, Cranæ inſula eſt, in qua ALEXANDRVM, rapta Helena, cum ea primùm cõgreſſum Home- D rus dixit. Quare in continentis terræ aduerſo litore Veneris eſt Migonitidis ædes, hoc eſt, Coniugalis: ac regio illa tota Migonium vocatur. Templum quidem Alexandrum tradunt faciendũ curaſſe: at Menelaus octauo fermè poſt Troiæ euerſionem anno, domum incolumis reuerſus, proximè ad Migonitidis, ſignum Thetidis, & Deæ Praxidicæ, quaſi Vindicatris dicas, dedicauit. *Pauſ. in Lacon.*

VICTORIAM.

Auctor AGATHIVS eſt Gothici belli libro ſecundo ingruẽte Perſarum bello in Marathoniis campis vouiſſe Athenienſes, totidem ſe hircos Dianæ immolaturos, quot peremiſſent hoſtes. Quod quum implere imprimis cuperent, non quiſſe tamen, etiam capris adiectis vel ſuccidaneis. *Cal. lib. 23. cap. 26. Antiq. Lect.*

Ad Plateas Græcorum copiæ, MARDONIVM Ducem cum ccc. Perſarum millibus occidione deleuerunt, & Eleutherio, id eſt, Liberatori Ioui templum conſtruxerunt, & certamen gymnicum coronatum deſignauêre, Eleutheria ludos ipſos vocitantes. Eorumque qui in prælio obierunt, ſepulchrum publicè conſtruxêre. *Strabo lib. 9.*

Cùm in Eleorum fines hoſtiliter ARCADES inuaſiſſent, contraque eos aciem Elei direxiſſent, mulierem aiunt infanti puero mammam præbentem ad Eleorum Duces veniſſe, ſéq; cùm puerum eum peperiſſe diceret, addidiſſe, monitam per ſomnium, vt eum pugnæ ſocium Eleis adiũgeret. Ibi eos qui ſummæ rei præerant, puerum nudum ante ſigna collocandum curaſſe. Impreſſione ab Arcadibus facta, puerum in eorum conſpectu in anguem mutatum. Eo prodigio hoſtes territos in fugam ſe protinus dediſſe: acriter Eleos inſtitiſſe. Parta verò inſigni victoria, à ſeruata ciuitate nomen Soſipolidi inditum. Quoque loco in cauernam viſus fuerat ſe anguis abdidiſſe, confecto prælio fanum erectũ, & Soſipolidi patrio genio dicatum. Honores Lucinæ decreti, quòd ab ea in lucem puerum illum ſibi editum interpretati ſunt. *Pauſ. lib. 6.*

ROM. Duces compotes victoriæ, ſuſcepta vota, Peſſinuntem profecti, Matri Deùm ſæpenumerò ſoluerunt. *Val. Max. lib. 1. cap. 1.*

ROM. poſtridie Non. Iulias re bene geſta cùm pridie à Tuſcis in fugam verſi eſſent (vnde Populifugia dicuntur) poſt victoriam certis ſacrificiis Vitulationem fecerunt. Sic enim vocant ſacra Vitulæ, id eſt, Victoriæ DEÆ, ſic dictæ; quòd lætitiis præſit. Vnde verbum Vitulare, Græcis παιανίζειν, hoc eſt, voce lætari. Vt & *Virgil.*

——— *lætumque choro pæana canentes.*

Alij tamen Vitualem Deam ab eo dictam putant, quòd potens ſit vitæ tolerandæ: ideoque ſacra ei pro frugibus fieri quibus humana vita toleratur. Vnde *Virgil. Eclog. 4.*

Cùm faciam vitula (hoc eſt, vitulatione) *pro frugibus, ipſe venito.* Niſi fortè hæc eadem Dea victoria eſt, vt pote quam ſequi ſolet pax, pacem autem agricultura, quando in vomeres gladij vertuntur. *Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 2.*

Captis Veiis dictator FVR. Camillus auctor fuit, vt decima Veientanæ prædæ quam pro victoria vouerat, Apollini perſolueretur. Pontificum decreto edictum, vt quicumque ex ea præda attigiſſet, ſe domumque ſuam ſolueret religione, decimam partem eorum, quæ bello capta eſſent, ad domũ Apollini mittendum, in publicum conferret. Auertit ea res multitudinis ſtudium à Camillo, materiamque poſtea præbuit inimicis illius ad populum criminandi. Ad quam inuidiam eximendam, Pontifices, Camilli iuſſu & patrum adhibito, omnem Veientanam prædam cum muris & ægro æſtimarunt, quanti ſcilicet incolumes aduc Veij æſtimari potuiſſent, tantumq; eſt pecuniarum ex publico depromptum, vt decimam rerum omnium partem exæquaret. Interea noua cura inceſſerat, vnde tantum auri ex ea pecunia pararetur. vt ſatis eſſe poſſet ad donum Apollini conflandum Matronæ ſua ſponte, quicquid auri in ornatum habuere, ad ſacri muneris vſum in medium cõtulere. Pro qua oportuna munificentia eſt eis datum, vt plauſtro ad ſacra ludoſque veherentur, feſtis verò diebus ac profeſtis, carpento alioqui vti poſſent: pecuniæ nihilo ſeciùs pro auro ſingulis datæ, Hæc Liuius. Plutarchus non carpenti vſũ, ſed vt in funere mulieres laudarentur, datum ſcribit, quum ad id tempus honor ille viris ſolùm dari eſſet ſolitus. Aureus crater conflatus, qui Delphos portaretur, octo talentorum. *Sab. lib. 9. Enn. 3.*

Cùm de Veientibus CARVILIVS conſul triumphaſſet, æriſque grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet: de reliquo quod ex manubiis & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, prope illam, quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendam locaſſe, T. Liuius auctor eſt. Cuius dies annua octauo Kalendas Iulias celebratur: quo tempore Haſdrubal periit, & Maſiniſſa, Syphacem bello vicit. *Alexander. lib. 1. cap. 13.*

P. SEMPRONIVS primogenitæ fortunæ ædiculam ſecundò bello Punico vouit, & voti reus dedicauit. *idem.*

M. ACILIVS Conſul, in apparatu belli contra Antiochum ludos magnos votos, magno ſumptu per dies decem continuos celebraſſe traditur. *Alex. lib. 3. cap. 22.*

Victis ad aquas Sextias Teutonibus, ſecundùm pugnam legit C. MARIVS ex armis & ſpoliis barbaricis elegãtiſſima & inuiolata, quæ ſpeciem valebant triumpho magnificã præbere. Reliquorum aceruo in pyram accumulato amplum ſacrificium fecit: circumfuſoque in armis & coronato exercitu, præcinctus de more atque prætexta velatus, ardentem ferebat facem, eamque ambabus manibus ad cœlum ſuſtollens

para

putabat ſubdere pyræ, cùm accurrentes ad eum citatis equis
A amici deſilierunt ex equis, atque eum amplexi nunciauerunt
ei quintum conſulatum, literaſque ei de hoc reddidere. Itaque cum magna gratulatione ſolemnitas cumulata eſſet victoria. Tunc exercitus exultans plauſu quondam militari & armorum crepitu perſonauit: hinc legatis alteram imponentibus coronam Mario, ſubdidit flammam pyræ, & ſacra peregit. *Plut. in Mario.*

L. Lvcvllvm, qui Mithridatem vicit, Maximis opibus & honoribus auctum eſſe eam ob cauſam putarunt Rom. quod decimas prædæ ex Oriente partæ, Herculi, conſecraſſet.

Rom. Imp. aduerſus hoſtes dimicaturi, Matri Deûm multa ſæpenumerò vota fecerunt: victoriam nacti, in Peſſinuntem Phrygiæ proficiſcentes, ſumma deuotione Deæ votum perſoluebant. *Val. Max. lib. 1. cap. 2.*

Hostes Depvlsos.

Aduerſus Thurios nauigabat Dionysivs, contraque ipſos triginta naues agebat. Boreas verò ex aduerſo reluctans, nauigia confringebat, & vniuerſas nauales eius copias delebat. Ex eo tem diuinam Boreæ faciendam Thurij inſtituerunt, &
B publicis decretis ciuem ſuum renunciarunt: ſingulisque annis ſacrificia obtulerunt. *Ælian. lib. 12. de Var. hiſt. Pauſ.* idem Megalopolitas feciſſe refert.

Hyperæſienſes Dianæ Aggreſti templum dedicarunt, ob hoſtes Sicyonios propulſatos. Cùm enim in eorum agrum Sicyonij irrupiſſent, nec ipſi eorum multitudini pares eſſe poſſe viderent: capris omnibus, quæ in eorum erant finibus faces ardentes cornibus alligarunt. Sicyonij hoſtes eas arbitrati, eſſe, agmen retrò egere. Sicque ab hoſtibus liberata Hyperæſia, mutato veteri nomine à capris vrbs Ægira dicta eſt, quoque loco ex illis vna eximia ſpecie, reliquiſque capris dux capra procubuerat, ibi templum Dianæ Aggreſtis erexere: quod illius propitio numine in mentem ſibi veniſſe interpretati ſunt eo dolo hoſtem eludere: *Pauſ. in Achaicis.*

Rediculi templum extra portam Capenam poſt ſecundum bellum Punicum conſtruxerunt Rom. eò quòd propitij Dei Hannibalem ab expugnãda vrbe auertiſſent, & inde parũ feliciter ad ſuos perueniſſent. Ideò autem Rediculi nomen templo inditum, quòd viſis quibuſdam & oſtentis territus,
C nullo edito negotio Hannibal ad ſuos rediiſſet. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 4.*

Anno poſt libertatem partã decimo octauo, cùm Martivs Coriolanvs exul bellum intuliſſet patriæ, nec armis repelli poſſet, nec precibus flecti: lachrymis mulierum flexus eſt, templumque exſtructũ Fortunæ muliebri via Latina ad quartum milliarium ab vrbe: quod cum dicaretur, bis locuta eſt imago. Priùs ſic: Ritè me matronæ vidiſtis, ritéque dedicaſtis. Liuius & Valerius & Plutarchus auctores, *Lactant.* verò *lib. 2.* Fortunam muliebrem denunciaſſe periculum ſcribit, hoc eſt, haud dubiè, quoſt poſterius locuta eſt. Huius fortunæ ſignum nefas eſt attingi, niſi ab ea quæ ſemel nupſit. Feſtus. *Lud. Viues in lib. 4. Aug. de Ciu. Dei. cap. 19.*

Bellvas Depvlsas.

Sicyone in foro Apollini Lycæo templum fuit erectum, hac occaſione. Cùm lupi ouilia tantopere vexarent, vt nullus iam ex illis capi fructus poſſet: monſtrauit Apollo, quo loco aridum quoddam lignum iaceret: cuius corticẽ carnibus permiſtũ cùm ex eodem oraculo lupis Sicyonij appoſuiſſent, ſtatim illi interempti ſunt. Lignum quidẽ ipſum in ædem Lycæi Apollinis poſitũ eſt, ſed qua ſit ex arbore, ne ipſi quidem norunt ciuitatis antiquitatum interpretes. *Pauſ. in Corinth.*

Invndationem Sedatam.

Templum Neptvno Proſclyſtio Argiui erexerunt, quod cum maximam agri partem eo tempore Neptunus diluerit, quo Inachus, quique ei in conſilio adfuerunt, terram eam Iunonis eſſe debere pronunciarunt: at deinde cùm eum Iuno oraſſet, vndam reduxerit. *Pauſ. in Corinth.*

Trœzene extra muros Neptvno Phytalmio erectum eſt templum, eo tempore, quo iratus Deus agri fructus, immiſſis in eum ſalſis aquis corrupit. Eo poſtea ſacris & votis placato fanum erectum eſt. *Idem.*

Rei Amissæ Recvperationem.

Vlysses, cum equas perdidiſſet, & eas quærens totã Græciam peragraſſet poſtremò quo loco eas reperit, ibi Dianæ templum, quam Eurippen cognominant, addito equeſtri Neptuni ſigno, erexiſſe dicitur. Ac ſanè inuentas equas, ita in ea Pheneatici agri parte in Arcadia, vt in continenti contra Ithacam terra boues raſcendas locauit. *Pauſ. in Arcad.* B

Libertatem Recvperatam.

Hypermneſtra abſoluta in iudicio, in quod vocata fuerat à patre Danao, quod non cum reliquis XLIX. ſororibus prima nuptiarum nocte Lynceum ſponſum interfeciſſet, ædem Dianæ Suadelæ Argis exſtruxit. *Pauſ. in Corinth.*

Colias, ædes Veneris à Quodam Attico Adoleſcente cõdita: qui captus à Tyrrenis, cùm vinctus apud illos ſeruiret; adamatus ab herili filia & ſolutus, domumque reuerſus hanc Veneri gratiam pro ſalute retulit, fano in littore, vnde raptus fuerat, exſtructo: & nomine à membris, quæ vinculis preſſa fuerant, indito. Alij dicunt, Ione immolante, accipitrem [illegible] id eſt, anteriorem victimæ partem raptam, eum in locum detuliſſe, [illegible] inde dictum. *Suidas.*

Tyrannos Pvlsos.

Carna Dea erat in Latina hiſtoria, quam vitalibus humanis præeſſe credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) vt iecinora & corda, quæque ſunt intrinſecus viſcera, ſalua conſeruaret. Huic templũ dicauit Brvtvs, quia cordis beneficio publicum ſtatum emendaſſet. Hanc eſſe cardinis deam, intellexit ſexto Faſtorum Ouidius. Et Iun. Kalendas (quas vulgò F Fabatias dicunt, quia fabæ adultæ diuinis adhiberentur rebus) illa ſacras veteres tradidit ritu illis verſibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc eſt:
Numine clauſa operit, claudit aperta ſuo.

Iani porrò cùm hac concubitum celebrat idem Poëta: Quod ignoraſſe Auguſtinus videtur, quando Diuinæ ciuitatis ſeptimo ita ſcribit: De Iano non mihi facilè quicquam occurrit, quod ad probrum pertineat. & fortè talis fuit, vt innocentiùs vixerit, & à facinoribus flagitiiſque remotius. *Cal. lib. 9. cap. 8. A. L. ex Plutarcho.*

QVOMODO GRATIÆ actæ.

Svpplicatione.

Romani, ſi quando feliciter contra hoſtes pugnaſſent, viri ſimul ac mulieres egregiè veſtiti, Deorum templa ingredientes, Diis gratias ob rem bene geſtam agebant. *Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 16.* G

Poſtquam Romæ, quæ C. Ivl. Cæs. in Gallia geſſerat, & literis & nunciis audita ſunt, ſupplicatio eius nomine in quindecim dies decreta eſt, quod ad id tempus datum erat nulli. *Sab. lib. 6. En. 6.*

D. Brvtvs ob profligatum Antonium, bello Mutinenſi quinquaginta dierum (quod antea nulli contigit) ſupplicationes meruit. *Alex. lib. 5. cap. 26.*

Ciceroni togato & præſenti, quòd Rempublicam è coniuratorum manibus eripuiſſet, & ciues conſeruaſſet, ſupplicationem decretam legimus, cùm alias abſentibus tantum ſupplicationes decernerentur. *Idem.*

Victo ad Mutinam M. Antonio ab Octauio, Cicero cenſuit, vt quinquaginta dierũ ſupplicatio decerneretur, quot dierum nullo vnquam tempore fuerat decreta: & vt ſaga deponerentur, quorum ſumendorum idem partibus fuerat auctor. *Sab. lib. 8. En. 6.*

Templorvm exstrvctione.

Romvlvs cæſo Acrone Rege Ceninenſium, vbi in Capitolium venit, Feretrij Iouis templum eſt metatus adeò modicis finibus, vt longitudo denos haberet pedes, amplitudine H dimidio minore. Huc opima ſpolia poſt Romulum Cornelius Coſſus ex Larte Tolumnio retulit. Nouiſſimè omnium Marcellus eodem loco ſpolia Duci Gallo detracta. Iupiter Feretrij cognomen eſt adeptus, & quidem aiunt, à ferendis ſpoliis, in qua Dionyſius fuit opinione. Plutarchus à feriendo; quoniam Romulus percuſſo hoſte, prima illa fuiſſet adeptus. *Sabell. lib. 3. Enn. 3.*

Sacrificiis.

De Samnitibvs huiuſmodi vulgatus eſt ſermo, Sabinos aduerſus Vmbros diutino certantes bello quotannis more Græcorum votum feciſſe, vt eo anno nata immolarent. Re igitur bene geſta reuerſi, nata partim ſanctificarũt, partim cõſecrarunt. Cæterùm facta ſterilitate, vulgatum eſt à quibuſdã, oportere & liberos conſecrari: quod & patrauerunt. Siquidem editos in lucem pueros Matri conſecratos acclamabant. Eos autem

A autem virilem ingreſſos ætatem,in coloniam emiſerunt, quibus Dux factus eſt Taurus. Hi opicos eiecerunt, eorumque occuparunt ſedes,& de augurum ſententia, Marti taurum mactauerunt,qui ducem illis Taurum exhibuerat. Quam ob rem eos diminutiuo vocabulo à parentibus,Sabellos appellatos fuiſſe crediderim:Sabinos autem ob aliam cauſam, quos Græci Samnitas nuncupant. *Strabo lib.5.*

Donariis.

Pausanias Lacedæmoniorum Dux, ad Platæas victor contra Mardonium,cùm de manubiis tripodem auream Delphis votum ſoluiſſet,ſuumque nomen inſcriberet:Lacedæmonij pertæſi inſolentiam,epigramma induxerunt, & ciuitatum nomina inſcripſerunt. *Herodot.*

Apud Græcos *teſte Strab.lib.Geograph.8.*mos fuit in in templo eius Dei,qui auxiliatus eſſet,& præſertim Æſculapij,quod Epidauri inſigne erat, tabellas appendere , in quibus morbi curati erant inſcripti. *Polyd.lib.5.cap.1.de Rerum inuentor.*

Vitæ Religiosæ Institvto.

Amvrathes II. Turcorum Rex,cùm ad Tarnam exercitus
B ſuos ad fugam inclinare cerneret,vouit, ſi incolumis euaderet præſens periculum,& victoria potiretur,ſe ceſſurũ regno, & id commiſſurum filio, & abiturum in Aſiam, vt ibi admixtus ſacerdotibus & Nazaræis,vitam traduceret,& cultorũ frequenter Mahumetem,eique immolaturum. Adeptus igitur victoriã,Mahumetem F.iuniorem ad regni moderamen vocauit:ſed pœnitentia paulò poſt ductus,per Charitem,Mahumetem filium venatum extrudit,filioque venatione occupato,ad præſtitutam à Charite diem regnum inuaſit , ciuibus ianuiſque , vt regem decet, ius dixit. Filius, vt accepit patrem mutata voluntate regnum recepiſſe,neſciens quid ageret in præſenti negotio,tamen acceſſit,patremque regem adorauit. *Chalcocond. lib.7.*

DE SVPERSTITIONE
Diſtributiua erga Homines.
SVPERSTITIOSA CVRA SVIIPSIVS.
Qvo ad animvm.

Huc

C Baptismi Svperstitio.

Scribit Chrysostomvs Quoſdam ſuo tempore ad extremum vſque vitę tempus,cùm propè reddendus eſſet ſpiritus, baptiſma diſtuliſſe:& quoſdam etiam in nouiſſima demùm expiratione ſuſcepiſſe:idque ideo feciſſe,vt interea temporis liceret indulgere peccatis.Quod grauiſſimè reprehendit *in 7. Epiſt.ad Hebr.* Item *Homil.1.in Acta Apoſt.*ſcribit,etiam mortuis iam infuſam fuiſſe aquam:dicitque nihil eſſe aliud,quàm ſancta in terram proiicere.

QVO AD CORPVS.

Huc

Anhelitvs Retentio Svperstitiosa.

In Rugianorum Vandalorum vrbe Arcone, Suantouiti idolum colebatur.Semel quotannis:poſt lectas fruges , mactatis ante oſtium victimis,ſolemne gentis epulum erat. Ædem Sacerdos verrebat,ſpiritu oris compreſſo:quem quoties renouare opus erat,ad oſtium decurrebat,ne humano alitu numi-
D nis præſentia offenderetur , *Crantz.l.5.Vand.ex Sax.l.14.*

Alimentorvm Abstinentia.

In genere. Ieiunium ſuperſtitioſum.

Apud Rom.olim ſunt qui die Ioui ſacro qualibet dierum hebdomada ieiunium obſeruari ſolitum putent, ex illo loco *Horatij lib.2.Serm.ſat.4.* vbi matrem Ioui pro ſalute filij vota facientem introducit :

Frigida ſi puerum quartana reliquerit , illo
Nempe die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. ———

Ioannes Abbas,ſoli contemplationi ſe abſque cibo vacare poſſe confidens,per vaſtam ſolitudinem per ſeptem dies vagatus,die tandem ſeptimo,fame vrgente,redit,& cum cellæ fores occluſas offendiſſet,contubernalem ſuum, quem ibi reliquerat,vt ſibi aperiret,inuocauit,ſe Ioan.eſſe conteſtans. At ille:Nequaquam,inquit.Nam Io.in Angelum mutatus eſt, nec cibo illi opus eſt,nec cum hominibus commorari neceſſarium.Tali exprobratione taxatum dimiſit,paſſus eum noctè ſub dio iacere.Manè verò conceſſo aditu,cùm longa; inediâ E laſſum refeciſſet,fraterna charitate monuit,ſe hominem eſſe meminiſſet,cibo egentem,vt ſufficere poſſet actioni ſpirituali, proinde laborem monachis communem ne detrectaret. *Marulus lib.3. cap.9.*

Epiſcopus quidam Græcus nimiis ieiuniis charitatis hoſpitalis oblitus fuit.Nam cùm apud eum Helmogavdvs, Caroli Magni ad Nicephorum Imp.Conſtantinopolitanum legatus,iuſſu rectoris diuertiſſet,per totam hyemem crebris ac intempeſtiuis ieiuniis famè penè extinctus fuit *Auent. lib.4. Annal. Boiorum.*

Menſe Romadam toto,in quo Alcoranum cœlitùs datum nugatur Mahometvs,imperat ieiunium omnibus , præterquam infirmis & viatoribus:quos tamen alio tempore id facere iubet.Die tota ieiunantes , noctc comedunt & bibunt, quantumlibet,ferè vſque ad principium horæ,quæ Solis ortum antecedit.Caput dolens,& ægrotus,ſuum ieiunium eleemoſynis perſoluunt. *Alcoran 2.*

In Specie.Abſtinere ſuperſtitioſè à F

Carnibus

In Creta Evripides teſtatur,quos vocant Iouis Prophetas,non modò carnibus,ſed ne coctis quidem veſci.Et Indorum magos,qui ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere,& nunquam ſub tecto eſſe,ſed linteis velari,& ſub dio vitam agere. *Alex.lib.4.ca.18.*

Myſorum quidam religionis cauſa carnibus abſtinebant, lacte , melle, caſeo contenti;quos ob idipſum *θεοσεβεῖς* appellari Poſidonius ſcribit , & ab *γαλακτοφάγους* & *ἱππημολγοὺς* vocari *Strab. lib.7.*

Qui Iſidis ſacris initiandi erant,dies decem carnibus & vino abſtinebant. *Alex. lib.4. cap.7.*

Plutarch.apud Gellium teſtatur,Aristotelem ſcriptũ reliquiſſe,quod Pythagoras *μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλήφης, καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων ἀπέχεσθαι*, id eſt,vulua, corde, & marina vrtica,atque id genus quibuſdam aliis abſtinuerit.

Nvma Pompilivs,cùm pro frugibus ſacra facerent , eſu carnium & venere abſtinuit. *Alex. ab Alex.lib.4.& cap.17.*

Tatiani hæretici,de carnis abſtinentia dicti ſunt Encratici & Encraticæ apud Hieronymum. *Cal.lib.9. cap.17. Antiq. Lection.* G

Apud Rvthenos & Moscos grande nefas eſt vitulum mactare. *Alex.Guagnin.in Moſcouia.*

Ouis.

Ex inſomnio quodam ouis longo tempore Plvtarchvs abſtinuit.Eapropter viſus eſt nonnullis,cùm apud Soſſiũ Senecionem cœnaret,præcepta ſequi Orphica & Pythagorica, ouumque,quomodo nonnulli cor ac cerebrum, quod arbitrentur eſſe ea genituræ caput,auerſari:pronunciauitque Alexander Epicureus ad riſum excitandum hunc verſum:

ἴσον τοι κυάμους τε φαγεῖν κεφαλάς τε τοκήων.

An ne fabas comedas eſt par, capita ne parentum.

Quaſi Epicurei fabarum nomine obſcurè ſignificarent,fœturæ cauſa oua,neque quidquam intereſſe putarent,ouis veſci, an parentibus oua animantibus. *Plut.lib.2. Quaſt.conuiu.3.*

Piſcibus.

Veteres Pythagorici veſcebantur interim aliis animantibus,& verò etiam in ſacrificiis eas adhibebant, ſed guſtare nullo modo ſuſtinebant piſcem,fortè quia id honoris ſilentio darent:vnde piſces *ἔλλοπας*, quaſi *ἰλλομένην*, id eſt, coërcitam & aſtrictam vocem habentes, appellant:vel quia cùm à H piſce non lædantur homines,tanquam ab innoxiis abſtineãt: à reliquis animantibus non item,à quibus ſi inualeſcant, lædi homines conſtat.Poſteri Hellenis priſci Neptuno Patrogenio immolant,ex humida eſſentia natum opinati hominem , vt Syri.Quapropter venerantur vt cognatum & collectaneum piſcem. *Plut.lib.8. conuiu. Quaſt. 8.*

Leguminibus.

Theon grammaticus apud *Plut.in Sympoſ.lib.8. cap.7.* narrat, apud Ægyptios tantam eſſe fabarum religionem , vt eas neque ſerant,neque comedant,imò nec aſpicere ſacerdotibus fas ſit. *Herod. teſte lib.2.*

Iubet Plato ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, vt nihil ſit,quod errorẽ animis perturbationemque adferat. Ex quo etiã Pythagoreis interdictum putatur,ne faba veſcerentur,quæ res habet inflationẽ magnam.Is cibus tranquillitatẽ mentis quærentibus conſtat eſſe contrarius. *Cic.lib.1.de Diuin.*

A *Diuin.* Plinius exiſtimat ob id à Pythagora damnatam fabam, quod hebetet ſenſus, & pariat inſomnia, vel quòd animæ mortuorum ſint in ea. Qua de cauſa & in parentalibus aſſumitur. At Ariſtoxenes apud *A. Gellium lib. 4. cap. 11.* affirmat Pythagoram nullo legumine ſæpiùs vſum quàm fabis, quòd is cibos & aluum ſenſim ſubduceret & læuigaret. In Empedoclis autem carmine, qui diſciplinas Pythagoricas ſectatus eſt, verſum hunc inueniri:

Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι. id eſt,
Ah miſeri, à cyamo, miſeri ſubducite dextras.

Per *κυάμους* autem teſticulos ſignificari more Pythagoræ opertè atque ſymbolicè, quaſi *εἰς τὸ κύειν ἀυτοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κύειν*, id eſt, ad ferendum vterum efficaces, cauſæque ferendi vteri, & geniture humanæ vim præbeant: neque Empedoclem à fabulo edendo, ſed à rei venereæ proluuio voluiſſe homines, deducere.

Apud ROM. inter funeſta habebantur fabæ, quippe quas nec tãgere, nec nominare Diali flamini liceret, quòd ad mortuos pertinere putarentur. Nam & lemuribus, iaciebantur laruis, & parentalibus adhibebantur ſacrificiis, & in flore earum B literæ luctus apparere videntur. *Ex Varrone Feſtus Pompeius.*

Romæ moris erat leguminibus abſtinere Expiatos, Verum, vt PYTHAGOREI auerſantur ob cauſas, quæ referũtur, fabas; cicerculam, quam Græci dicunt *λάθυρον*, & cicer quod *ἐρέβινθος*, tanquam nomen trahentia ab Erebo & Lethe? An quia in parentationibus & inuitationibus manium legumina, adhibent præcipuè? An potius quod in expiationibus & ſacrificiis pura habenda ſint & gracilia corpora. Sunt autem legumina flatuoſa, adferuntque redundantiam, quæ multam purgationem requirit, An quoniam etiam ad venerem ſtimulant, quòd natura ſunt flatuoſa & ventoſa: *Plut. in qu. Rom.*

Vino.

HELIOPOLITANI, qui Api ſeruiunt, omnino non introducunt vinum in templum, quaſi parum deceat ſub oculis domini & regis interdiu bibere. Cæteri eo vtuntur, parce tamen ac frequentes habent luſtrationes, in quibus abſtemij ſunt. In his aſſiduè commentantur, diſcunt & docent res diuinas. Reges, qui ijdem ſacerdotes fuerunt, & ad menſuram ex ſacris monimentis (vt eſt Hecatæus auctor) bibebant, orſi ſunt pota- C re ab Pſammetichi æuo: antea non guſtabant vinum, neque vt Diis acceptum libabant, ſed vt cruorem eorũ, qui arma quondam Diis intulerunt, ex quibus cæſis & telluri commiſtis vineas ortas putant. Hinc etiam temulentia dementes & inſanos efficit, quòd progenitorũ ſanguinem ingurgitent. Ex ſecundo libro peregrinationis ſuæ Eudoxus, *Plut. de Iſide.*

Veneris feſto Romæ vinum ex delubro Veneris affatim effundunt, vt ſignificent celebrandum ſiccis feſtum, non temulentis: quaſi gratiores diis ſint illi, qui multum meri effundunt, quàm qui hauriunt. *Plut. in qu. Rom.*

MAHVMETVS vini vſu ſuis Muſſelm annis interdixit: ebrietatis pœnam, quadraginta ſcil. ictus Moſaica lege præſcriptos, conduplicans, & ad octoginta producens: vt Arabes natura calidos eò facilius in officio retineret.

VENERIS ABSTINENTIA, CONIVGII DESERTIO.

Hierophantæ Athenienſium, poſtquam in pontificatum electi erant, vt caſtiſſimè ſanctiſſiméque ſacrum facerent, cicutæ ſorbitione caſtrabantur. *Alex. lib. 4. cap. 17.*

Ægyptij ſacerdotes, negotiis omiſſis, mulieribus nunquam D indulgebant, carnibuſque & vino abſtinebant.

Celebrantur Theſmophoria ab Athenienſibus, quæ TRIPTOLEMVS in honorem Cereris ob acceptas fruges inſtituiſſe dicitur. Hiſce ſacris vinum non adhibebatur. Matronæ initiabantur, quæ perpetuam & incorruptam pudicitiam ſeruare, decreuiſſent: & coronis viticeis ornabantur, Quinetiam, vt eos dies caſtos tranſigerent, viticis ramos ſubſternebant, quæ idcirco Græcis *ἁγνὸς*, id eſt, pura arbor dicta eſt. *Dioſcorid. in Hiſt. plantarum.*

In omnibus ſacris ROM. ſacerdos quum Diis immolaret, & item diuinam faceret, priùs corporis ablutione purgabatur, & à venere abſtinebat, vt lautus puruſque accederet. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17* Hinc illud Tibulli *lib. 2. Eleg. 1.*

Vos quoque abeſſe procul iubeo, diſcedite ab aris,
Queis tulit heſterna gaudia nocte Venus.
Caſta placent Superis, pura cum veſte venire,
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

Apud ROM. qui maxima ſacra obibant, vt in caſta religione E manerent & procul à mulierum contagio vitam agerent, herbis quibuſdam emaſculari, & virilitatem amittere. Quod iure Pontificio cauebatur, cuius verba ſunt: Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento, opes amouento. Qui ſecus faxit, Deus ipſe vindex erit. *Alex. lib. 4. cap. 17.*

IVLIANVM CÆSAREM oleribus leguminibuſque contentum ſæpè cœnitaſſe conſtat, ob religionem *Idem.*

AGATHOSÆ cuiuſdam Maritus inuita coniuge in monaſterium ſe contulerat. Præcepit igitur Gregor. Magn. Pp. ſanctiſſimus, vt maritus vxori reſtituatur, & addit rationem, ne illius conuerſio, vxori relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio: ſubiiciens. Etſi mundana lex præcepit, cõuerſionis gratia, vtrolibet inuito poſſe ſolui coniugium: diuina hoc tamen lex fieri non permittit. Nam excepta fornicationis cauſa, viro vxorem dimittere nulla ratione conceditur, quia poſtquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte in ſeculo remanere. *Lib. 9. Epiſt. 44.*

CASTRATIONE.

☞ *Vide Tit. Dei cultus ſuperſtitioſus.* F

CIRCVMCISIONE.

A IVDÆIS conſentaneum eſt, ad alias nationes morem circumcidendi poſtea manaſſe. Phœnices enim & Arabes, ſicut D. tradit Cyprianus: itẽ Saraceni, veteri ritu circumcidebantur. Plinius Iudæorum, Æthiopum & Ægyptiorum id fuiſſe inſtitutum, auctor eſt: Herodotus ſimul & Colchorum ait, ſed ex Ægypto tranſlatitium, *Polyd. lib. 4. cap. 3. de Rerũ inuent.* In Arabia gens eſt, Creophagos vocant, quibus nedum viri, ſed mulieres Iudaïcè exſcindi ſolebant. *Alex. lib. 2. cap. 25.*

TVRCI circumciſione vtuntur, non in remedium alicuius culpæ, vt Hebræi facere conſueuerunt (quandoquidem originale peccatum apud eos ignoratur) ſed quandam ob ſuperſtitionem. Nam probri loco ducunt, ſi quis cuiquam dicat Ozunetſz, hoc eſt. Non circumciſe. Solent enim cæteris ignominiæ loco dicere: Vos incircũciſi, quaſi dicant, immundi homines. Quanquam maior pars filiorum ſine circumciſione moriatur adeò nulli ſaluti putant prodeſſe circumciſionem, ſi ſuperſtitio tollatur, Tollunt autem præputium, eam potiſſimùm ob cauſam ne dum lauantur, ſordes ſub illo lateant. Lotionibus enim ſumma ſuperſtitione vtuntur. *Cuſp.* G

CARCERIBVS, VINCVLIS.

In Campaniæ monte Maſſico quidam MARTINVS vel Marinus ſolitariam vitam ſponte delegit, atque ſibimet ipſi pedem catenæ illigauit, lapide inſuper affixo, ne longius procederet Verum D. Benedictus per ſuos diſcipulos ei denunciauit, vt catenam deponeret, ac potiùs catena Chriſti ſe conſtringi pateretur. Catena depoſita, nihilominus in ſolitaria vita permanſit. Benedictus certè eiuſmodi ſpontaneos cultus improbauit. *Marian. Scotus ſub Mauritio.*

PEREGRINATIONE.

Ab HYPERBOREIS duæ virgines, Argis & Opis in Delum venerunt, vna cum ipſis Diis. Tempore longo poſt Hyperocha & Laodice, & cum his tutelæ gratia quinque è popularibus ſuis, Periphereés vocati in Delo ad reddendum Lucinæ tributum pro partu maturando. Quæ cùm in Delo manſiſſent, indignè ferentes Hyperborei, ſi eos, quos aſſiduè mitterent, non reciperent: miſerunt, qui ferrent ad confines ſuos ſacra in ſtipula tritici ligata, iuberentque illos inconſideratè mittere ad aliam nationem, donec in Delum peruenirent. *Herodotus lib. 4.* H

MAHOMETVS in Dei domum illicitam, quæ Mechæ eſt, ſemel peregrè proficiſci, iliaque inconſutilibus tegumentis circumdare præcepit: tum ſaxa per media femora retro proiicere. Quæ conſuetudo ab Indis ad Arabes manauit, & à Mahometo corroborata permanſit: addito tantùm linteo ob verecundiam, Veneri inſeruire, per hoc clàm inſinuãs. Dicebat autem primum parentem è paradiſo eiectum hanc domum ſtruxiſſe, & poſteritati ad Abrahæ vſq. tẽpora pro loco orationis conſignaſſe, ſacrificiaque oblata illic eſſe, vſque ad Mahometis Iſmaelitæ tempora. Hinc domus hæc pro orationibus deputata fuit. Narrat in Alcorano fabuloſiſſimè, quomodo vna nocte ab oratorio Mechæ in ſanctam domũ Hieroſolymam iumento delatus ſit, vt hinc in cœlum Duce Gabriele aſcenderet, Turci, Arabes, Saraceni, Tartari, ob peregrinationes religioſas maximopere coluntur, tanquam victores & viri diligentiſſimi, multiſque vtuntur priuilegiis, cognominati

Haſchilai,annuatim viſitantes memoriam mortuorum, & A ſepulchrum Mahometis in Mecha ciuitate,quæ XL.dierũ itineris ſpatio à Hieroſolyma diſtat,venerantes. Quod iter camelis(quoniam terra eſt aridiſſima,& hinc arenoſa admodũ) perficitur,à Soldano in hunc vſum ordinatis.Sunt iis peregrinis duo conſtructa Xenodochia,quæ nos hoſpitalia dicimus: in itinere vnũ,quòd Czeinmencxercij lingua dicitur patria, capaciſſimum multorum hominum, exædificatum in locis deſertis,vbi habitatores non ſunt.Alterũ in ciuitatibus,Ymarat cognominatum.Sunt autem à regibus & principibus extructa,& poſſeſſionibus donata plurimis, vt redditibus illic ali poſſint abundè bis in die,non modò peregrini aduentãtes, ſed & ſtudentes quidam adſcriptitij,& ſacerdotes nonnulli, qui pro fundatoris anima officiũ quotidie dicunt.*Cuſpin.* Sepulchrum adeuntes Mahometi, cùm via,quæ eò ducat, ſit aſperrima & difficillima, impeditaque, vtuntur ſignis, quæ viam commonſtrent,magnetis demonſtrationibus: colligentes à Septentrionali plaga,qua orbis parte eundum ſit, eò viam coniectantes pergunt.*Chalcocondilas lib.3.*

B Peregrè proficiſcentes TVRCÆ,ignitabulum geſtant,laternamque ferream albam cum candela,cochleare à cingulo ſuſpenſum,& ſcorteum ſacculum ſale compoſito,veterum Græcorum more plenum,quo cibum ſaliunt.Componitur autem hac ratione:Allia cum ſale contuſa reſiccant,& denuo terunt, ſcorteumque ſacculum eo implent.Mirum in modum orexim ciet,& ventriculum roborat, poſtquam frigidam biberunt. *Petr. Bellon. lib.3.*

FLAGELLATIONE.

☞ *Vide Tit. Dei cultus Flagellatione.*

Romanæ matronæ Lupercis nudis per vrbem diſcurrentibus manus ſcuticis feriendas porrigebant,ad conceptum partumque faciliorem. *Plut. in Cæſ. & Romulo.*

VESTITV, NVDITATE.

ÆGYPTII in Solis ſolemnibus,Deum veneraturis præcipiunt,aurũ corpore ne geſtent,néve aſino pabulum præbeant. *Plut. de Iſide & Oſiride.*

Myſteria apud ELEVSINEM terræ Atticæ duorum generum celebrabantur,Magna & Parua.Illa Cereri ſacra erant, hæc Proſerpinæ.Obſeruatum in iis,vt quam quis,dum initiaretur, veſtem fortè geſtaſſet,eam ne vnquam exueret, donec victa C tempore omnino fieret ingeſtabilis.Hinc datus adagio locus, Veſtimenta initiatorum,de iis,quæ attrita ſunt prorſus, nullaque temporum viciſſitudine variantur. *Cal.16. cap.9.* In aliis myſteriis,qua quiſque initiatus fuiſſet,eam templum & numinibus dicabat. *Alex. ab Alex. lib.3. cap.18.*

AGELIVS,inde à Conſtantini Magni tẽporibus, Nouatianorum Epiſcopus fuit Conſtantinopoli, homo ſuperſtitioſè religioſus,ſine pecuniis viuens, nudis pedibus & ſimplici tunica veſtitus incedens.His enim rebus abſolui vitam Apoſtolicam arbitrabatur.At ſic quidem viuens admirationi multis erat:cum alioqui inductior eſſet,& ad dicendum aut diſputandum de dogmate imparatus. Quare cum explicandum aliquid ſibi apud alios eſſet,aut conferendum,ad manum habebat lectorem eruditum & exercitatum Siſinium. *Socrat.l.4 cap.9. & l.5.cap.10. & Sozom. lib.6. cap.9. & lib.7. cap.12.*

LOTIONE.

De Rom. priſcis ſic ſcribit. *Ouid.2. Faſtor.*

Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſam.
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.
Græcia principium moris fuit: illa nocentes
D *Impia luſtratos ponere facta putat.*
Actoridem Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
Cæde per Æmonias ſoluit Acaſtus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immerita Phaſida fouit ope.
Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea tolli poſſe putatis aqua.

Veteres Diis ſuperis ſacrificaturi,corporis totius ablutione purgabantur. Hinc etiam *Virgil. Æn.* 2. multa cæde ſe pollutum ſciens, inquit:

Tu genitor cape ſacra manu patrioſque penates,
Me bello è tanto digreſſum & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero. ——

Item poſt CAIETÆ nutricis ſepulturam per oſtia Tiberis Italiam ingreditur,vt confeſtim in ipſo Italiæ limine fluuiali vnda ablutus,poſſet quàm puriſſimè Iouem & Cybelem inuocare.Hinc Iuno conqueritur,non tam quod attigiſſet Italiam,quam quod optato potiretur Tiberiadis alueo Æneas: E quo purificatus,ſacra etiam ſibi ritè perficere poſſet. Euandrũ quoque aditus per Tiberim nauigat: quòd eum reperturus eſſet Herculi ſacra celebrantem,vt ſic purificatus,ſacris poſſet hoſpitalibus intereſſe.At Diis inferis litaturi, aſpergebantur tantum:vt *Æneid. 4. de Dione*:

Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha.

Et alibi:

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni.

Et cùm Miſenum ſepulturæ mandat:

—— *ter ſocios pura circumtulit vnda*
Spargens rore leui. ——

Et Æneid.6. Æneas tamum Proſerpinæ conſecraturus:

Occupat Æneas adytum corpuſque recenti
Spargit aqua. ——

Macrob. lib.3. Saturn. cap.1.

RASVRA.

Purum,vt PLATO ait,contingi ab impuro nefas eſt.Nullum autem paſtus excrimentum,& ſtercus purum & mundum F eſt.Iam ex excrimentis lanæ,villi,pili,& vngues pullulant & germinant.Ea propter Iſidis Sacerdotes & ſuos ipſorum pilos in expiationibus ponunt,radentes & glabrum facientes totum vndique corpus, & lineis veſtibus vtuntur, non laneis. *Plut. de Iſide.*

MORTIS TOLERANTIA.

Monachus quidam Padebornenſis Paternus, natione Scotu in conflagratione ſui cœnobij perire maluit, quam inde, prohibente id incluſionis ſuæ regula,excedere,an. Sal.1058. *Sigeb. & Vinc.lib.25. cap.35.*

AVERRVNCATIONE MALI impendentis.

Somnia meticuloſa Veteres ablutione purgabant. ☞ *Vide Superſtitioſi circa Somnia.*

Sagarum Lamiarumque inſidiis ter in ſinum ſpuendo occurrebant olim Mulierculæ. Id enim incantamentis & deuotionibus aduerſari putarunt. *Tibullus.*

Expuit in molles & ſibi quinque ſinus.

Eraſm. in Prou. Sinui inſpuere: & Plin.lib.28. cap.4.

Faſcinum PRIAPI panem eſſe oſtendit. *Ouidius in Poëmate* G *obſceno*:

Soles ſacrum reuinctus pampino caput
Ruber ſedere, cum rubente faſcino.

Horatius faſcinum eandem rem nominat. Cauſam adducit ex Porphyrio,quòd faſcinãdis rebus hæc membri deformitas adderetur. *Viues in lib.6. de Ciu. Dei cap.9.* potiùs ab auertendo faſcino dictum putat,quòd in ſacris Dionyſij ritè propitiato Priapo,& impoſita illi corona à matrona Rom. honeſtiſſima faſcinum à frugibus auerteretur, vt *Auguſt. lib.7. ex Varrone narrat.* Ad faſcinum ergo amoliendum iubebatur ſuper id ſedere:nam & Pompeius Feſtus verſus Feſcenninos,qui in nuptiis dicebantur,etiam inde videri poſſe dictos ſcribit, quòd faſcinum exiſtimarentur arcere.Sicut ergo in agris,ita & in nuptiis Priapus feminarum Deus,ne fœcunditas faſcinatione impediretur,colebatur.

Bello contra ANTIOCHVM,Romæ duo boues,qui in Carinis ſua ſponte per ſcalam in ſummum ædificij euaſerant, iuſſu aruſpicum viui combuſti ſunt,& cinis in Tiberim deiectus. Adeò praua religio ciuitatem inuaſerat. *Sab.lib.8.En.5.* H

CVLTVS HOMINVM ALIORVM SVPERSTITIOSVS.

CONSVLENDO.

☞ *Conſule Tit. Diuinationis cuiuſcunque ſtudium.*

OBEDIENDO. OBEDIENTIA SVPERSTITIOSA.

☞ *Sub Tit. Templa ſtupro profanata. Item, Amatorij doli: aliquot exempla reperies, Mulierum religionis prætextu deceptarum.*

PHARISÆI plus traditionibus maiorum, quàm diuinis mandatis tribuebant. *Matth.15. Marci 13.*

ÆTHIOPVM Reges,cùm eis à ſacerdotibus Iouis,qui apud Meroen colitur,denunciatum eſſet, Deo inuiſam eſſe eorum vitam,nullus eſt inuentus,apud quem pluris ſalus,quàm religio haberetur,vſque ad Ergamenen regem (is in Ptolemæi Ægyptij Regis tempora incidit) qui,ne per ſacerdotes eiuſmodi

denunciaretur

denunciaretur,omnes ipſos interemit, primuſque morem il-
A lum ſuſtulit.*Diod. lib.3.cap.1.*

Lacedæmonii Pythiæ quamuis falſa conſulenti obtemperarunt & Athenas Piſiſtratidarum tyrannide liberarunt. *Herod.lib.5.*

M.Marcellvs,victo ad Nolam Annibale,omnibus ſuffragiis creatus fuit conſul. Cæterū quia tonuerat,vitio creatum Conſulem pronunciātibus auguribus,nec obnunciare aperte populi metū ſuſtinentibus,ipſe abdicauit ſe magiſtratu. Non tamen imperium detrectauit,ſed proconſul creatus , atque in caſtra Nolam reuerſus,agros eorum, qui ſequebantur partes Pœni,ferro & igni vaſtauit.*Plut.in Marcello.*

Idem quintum conſulatum gerens, cum templum Honori & Virtuti,Clastidio priùs,deinde Syracuſis potitus,nuncupatis debitum votis conſecrare vellet,à collegio Pontificū impeditus eſt:negante vnam cellam duobus Diis rectè dicari: futurum enim,ſi quid prodigij accidiſſet in ea,ne dignoſceretur,vtri rem diuinam fieri oporteret, nec duobus niſi certis Diis vnà ſacrificare ſolere.Ea pontificum admonitione effectum eſt,vt Marcellus ſeparatis ædibus,Honoris ac Virtutis
B ſimulacra ſtatueret:neque aut Collegio Pontificum auctoritas ampliſſimi viri,aut Marcello adiectio impenſæ impedimento fuit,quò minùs religionibus ſuus tenor,ſuaque obſeruatio redderetur.*Valer.lib.1.cap.1.*

L.Val Flacco,P.Licinio Craſſo Coſſ.bellum gerendum erat cum Ariſtonico. Rogatus Popul. Rom. quem id bellum gerere placeret , Flaccum nominauerat. At Craſſus Conſul qui & Pontif.Max.Flacco Collegæ Flamini Martiali multam dixit,ſi à ſacris diſceſſiſſet. Flamen populum appellauit. Is multam remiſit.Pontifici tamen Flaminem parere iuſſit. *Cic. Philip.11.*

Metellvs Pont.Max.Poſthumium Conſulem,eundemque flaminem Martialem,ad bellum gerendum Africam petentem ne à ſacris diſcederet,multa indicta,vrbem egredi paſſus non eſt,religionique ſummum imperium ceſſit,quod tuto ſe Poſthumius Martio certamini commiſſurus non videbatur,cæremoniis Martis deſertis.*Val.Max.lib.1.cap.1.*

Mutata religione in Germania,Anabaptiſmus quoque irrepſit tum alibi,tum etiam apud Sangallenſes in Tauraco
C pago,Circa annū Domini,1526.fratres duo,ex honeſta Schuckerorum familia,hac hæreſi infecti,cum vxoribus ſuis octaua Febr.in ædibus à parentibus lauto excepti conuiuio , poſteaquam mero incaluiſſent, Thom. fratrem Leonardum in conſpectu parentum congeniculari iubet:eſſe enim quòd patris iuſſu cum illo ageret.Leonardo obſequenti,& manus ad cœlum in orantis ſpeciem porrigenti, gladio quo accinctus erat,caput amputauit.Hinc orto tumultu in ædibus,Thomas relicta penula furioſo ſimilis ad Ioachimi Vadiani Conſulis ædes ſe proripit,magnum facinus commiſſum clamans , & voluntati patris(ſic Deum Opt.Max.appellant) ſatisfactum. Conſul re cognita,in vincula hominem conijcit. Qui paulò pòſt ſecuri percuſſus,ſuæ vęſaniæ pœnas dedit:& cæteris , vt inſanam doctrinam relinquerent,exemplo fuit.*Stumpſius.*

VENERANDO HONORES,
DIGNITATES TRIBVENDO

Sacerdotibus reuerentiam & honorem ciuitates tribuunt, quod bona à Diis immortalibus non ſibi tantum amiciſque & neceſſariis ſuis,ſed omnibus in communi poſcant ciuibus:
D licèt non efficiant Deos ſacerdotes bonorum largitores, ſed tales natura cient Illos verò,qui imperium tenent , qui agunt cum his philoſophi,iuſtiores,moderatiores, atque ad beneficentiam reddunt alacriores,qua re eſſerantur oportet gaudio maiore.*Plut.cum Princip.philoſ.*

Apud Germanos priſcos nulli verberare,aut vincere,vel animaduertere in alios,niſi ſacerdoti permiſſum erat.*Alex.ab Alex.lib.3.cap.5.*

In Tyro Hercvlis ſacerdos,qui cum infula & purpura incedit,poſt regem proxima dignitate fungitur Apud Ægyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes,capite raſi ſunt , quum apud alios comati incedant:à quibus eſt vſurpatum,ex philoſophis ſacerdotes,& ex ſacerdotibus probatiſſimum in regem eligere.Vnde Mercurius Triſmegiſtus,id eſt,ter maximus, nomen tulit,quod philoſophus maximus,ſacerdos, & Rex maximus eſſet.Apud Phœnices Solis ſacerdos, veſte auro & purpura varia,manuleata,ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam ſplendoris ſignū,& ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmiſque ferebat. *Alex.lib. 2.cap. 8.* E

Trallibus regia regib. deſtinata, illis quoque,qui ſummum gerebant ſacerdotium, priuilegio honoris concedebatur. *Alex. ab Alex lib.2. cap.8*

Panthei ſacerdotes omnium duces fiunt, iiſdemque cauſarum iudicia,& publicarum rerum arbitria tribuuntur. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, vt poſt regē haberetur ſecundus.In Aritia,Artemiſiæ Dianæ ſacerdos , regis nomine ſalutatur. *Ibid.*

Comana Pontica eodem nomine , quo maioris Cappadociæ Comana, & eidem Deæ Anaitidi conſecrata,& inde ædificij exemplum ſumptum eſt , ferè ſimili ritu vtuntur & ſacrorum & diuinationum.Bis in anno in feſtis, quæ Deæ exitus appellantur, ſacerdos diadema geſtabat, & ſecundus erat in honore poſt regem. Quam dignitatem Pompeius Archelao dedit. Auguſtus poſtea Cæſ. Dyteuto Adiatorigis filio, ob pietatem erga fratrem. *Strab. lib.12.*

Vt Plvtarch.teſtatur,ſacerdotibus apud Rom.nec habere nec petere magiſtratum permittebatur, lictore tamen & ſella curuli vtebantur, vt iis deliniti vltrà non quærerent,in tem- F plis propè ianuam lecticam habebant , tanquam cuſtodes & refugium:pedes iis reliqui oſculabantur.

Caretes Rom.ciuitate donati ſunt,quod Senonico bello Romana tutati eſſent ſacra. Non potuit populi Rom. omni virtutum genere præſtantiſſimi maius vllum charitatis exemplum in Deos extare, quàm quòd omne ſolemne ſacrorum inſtitutum cæremoniam dixerit, ab ea vrbe, per quam ſacra ipſa ſeruari contigiſſet, illiuſque homines in ciuium Rom. numerum & dignationem adſciuerit. *Sab lib.5. cap.1.*

Vestalibvs propter ſanctitatem & continuam virginitatem tantus eſt honos habitus, vt velut ſacroſanctæ, ab omni virorum contagio intactæ forent,aduerſuſque eas, aut decreta iuſſuſque earum, nulli magiſtratui intercedendi facultas erat. Hoc etiam tributum, vt licet eſſent ſub patris iure,poſtquam ad ſacerdotium adſcitæ.ſunt ſui iuris effectæ, teſtandi manumittendique etiam ſine curatore libera facultas foret.Ipſæ tamen inteſtati hæreditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis hæredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonem cauebatur. Cumque ſoli Teratiæ veſtali,priuilegio honoris, eius teſtimonij dicendi à populo datum eſſet, G hinc effici cogique poteſt , reliquas teſtimonii ferendi ius non habere,eas tamen quum teſtimonium dicebant,iudicio & foro adeſſe oportebat. Tum ſi qua diſſidia & ſimultates , vel aliquæ exortæ offenſiones fuiſſent, aut ſeditio inteſtina coorta inter ciues, vt Veſtalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis, pacis fœdera inirentur , illa curæ mandabatur : hiſque mediis & procurantibus,offenſarū culparumque venia impetrabatur. Teſtamenta quoque , & quæ ſecretioris conſilij erant,quæve quis cælari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucē promi volebat, apud illas deponebantur, vt in fideli cuſtodia eſſent:Si extra atrium Veſtæ prodire vellent, niſi præcedentibus faſcibus, ob honorem ſacerdotij, foras exire non licebat. Tum ſi vi morbi aut neceſſitate templo excedebant, quò venerationis plus ineſſet , matronas & grandes natu matres,inſignes morum verecundia & probitate,quæ eas comitarentur & cuſtodirent , adhibebant : cui ad omnem occurſum, etiam Conſules prætoreſque de via decedebant.Quod ſi dum foras vadunt, ad capitale quiſquam ſupplicium traheretur, ſi obuiam fieret,ipſum tunc mortem oppetere,aut nouiſſimo exemplo affici non decebat.Seruitia fu- H gitiua nondum vrbem egreſſa,in loco precationis retinebant, & ſeruitute eximebāt. Ad ſe quoq; fugientes ab iniuria prohibere, atque à cuiuſque magiſtratus imperio intercedere poterant:ab eiſque,quum ſacroſanctæ forent,aut decreto iuſſuque earum,nulli magiſtratui , nec tribuno plebis , qui pariter ſacroſanctus eſt prouocare permiſſum. Itaque Claudia Veſtalis patrem iniuſſu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru,in Capitolium ſequuta fuit *Alex. lib. 5.cap. 12.ex Plut. Numa.*

Avgvstvs Cæſ.ſacerdotum & numerū & dignitatem,ſed & commoda auxit : præcipuè Veſtalium virginum. Cumque in demortuæ locum aliam capi oporteret , ambirentque multi ne filias in ſortem darent : adiurauit, ſi cuiuſquam neptium ſuarum competeret ætas, oblaturum ſe fuiſſe eam.*Suet.*

Tiberivs Imp.ſæpiſſime veniebat ad ſacrificia, non ſolùm vt eſſet manis ſacrarum rerum, atque cultus diuini ſpectator,

A ſed vt honoraret eos, qui ea facerent, tanquam deorum miniſtros. *Dion. Nicaus in eius vita.*

Alexand Severvs Imp. cauſas à pontificibus atque auguribus tractatas, oratus mutare noluit: in iis, quæ ad religionem pertinerent, imperatoriam maieſtatem cedere ſacerdotum auctoritati dignum arbitratus. *Ful. lib. 1. cap. 1.*

Si id ſupremus ſacerdos apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, ſtanteſques equo inſidenti manum porrigant, capiteque inclinato manum illius oſculentur, idque ſolis Regibus permiſſum eſt. Duces verò, non manum, ſed genua. Nobiles, pedes deoſculantur. Plebei veſtes tantùm aut equum manibus attingunt. *Guagn. in deſcr. Tartariæ.*

Caliphatum, ſeu Pontificum Iſmaëliticæ religionis tanta fuit maieſtas, vt non modò legum ac religionum, verum etiam imperij & armorum, omniumque poſſeſſionum, libertatis denique & ſeruitutis, poſtremo vitæ ac necis ius in omnes haberent. Sed ab eorum imperio Turcæ, Scytharum progenies, ac Mamaluchi genere Circaſſij, primi deſciuerunt, eoſque de veteri poſſeſſione deturbarunt. *Ioan. Bodinus Methodi hiſt. cap. 5.*

B Donatistæ ſuos qui ſibi manus attuliſſent, quive prouocaſſent alios, vt ab eis occiderentur, ni mallēt occidi, in numerum martyrum referebant, eorum monumenta frequentantes: vnde flores illos cinerem Auguſtinus vocat. *Eraſ. in Adag.*

Mavri olim Granatenſem Regem in Hiſpania ſacroſanctū & ſentiebant & nominabant, quod pro tutela religionis oppoſitus eſſet contra vim Chriſtianam ceruicibus ſuis imminentem. Et proinde Almanzorem, hoc eſt, Fidei defenſorem vocabant. *Valla lib. 1. de rege Ferdinando.*

Malabares Indi maximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanes, penès quos arbitrantur eſſe rerū diuinarum & humanarum ſcientiā Reges nulli fiunt, qui non ſint priùs eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecurè poſſunt Brachmanæ vltrò citroque commeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimatur, illos ſecus, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. *Oſor. lib. 2. rer. Em.*

OPITVLANDO.

C Vrbe à Gallis capta, cùm flamen Quirinalis, virgineſque Veſtales, ſacra onere partito ferrent, eaſque pontem Sublicium tranſgreſſas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum deſcendere incipientes, L. Albinvs de plebe homo plauſtro coniugem & liberos vehens aſpexiſſet: propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, ſuis vt plauſtro deſcenderent, imperauit, atque in id virgines & ſacra impoſita, omiſſo cœpto itinere, Cerete oppidum prouexit: vbi cum ſumma veneratione recepta grata memoria, ad hoc vſque tempus hoſpitalem humanitatem teſtantur. Inde enim inſtitutum eſt, ſacra Ceremonias vocari: quia Ceretani ea, infracto Reipublicæ ſtatu, perinde ac florēte coluerunt. Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum, tempeſtiuè capax cuiuſlibet fulgentiſſimi triumphalis currus vel æquauerit gloriam vel anteceſſerit. *Val. l. 1. c. 1. & Plut. in Camil.*

Turcas conuerſis ſacerdotibus & religioſis Chriſtianorum ad ſe, multa largiuntur, vt cæteris exemplo ſint.

NON LÆDENDO.

Cùm captum eſſet Ilium, Achivi miſerati captiuorū ærumnas omninò Græcè hoc per præconem denunciarunt; vt

D ſinguli ex liberis ciuibus quod vellent, vnum aliquod ſecum auferrent. Æneas igitur cæteris neglectis cùm Deos penates exportaret, Græci pietate viri permoti, permiſerunt, vt id quoque quod poſt deos cariſſimum haberet, ſumeret. At ille parentem Anchiſem extulit. Tum maiori adhuc pietatis admiratione ducti, cariſſima quæque ſecum ſumeret: non obſcurè confitentes, eos, & qui in deos pij eſſent, etiam natura inimicos non irreuerenter tractandos eſſe. *Æl. l. 3. de Var. hiſt. Xenoph. in Cynegetico, & Q. Cal. lib. 13 & Virg. Æn. 2.*

Sabacvs Æthiopum Rex, L. annis Ægypti regnum occupauit: quibus exactis viſus eſt ei Deus, qui Thebis colitur, dicere regnum ſuum in Ægyptios neque felix, neque diuturnum fore, niſi ſacerdotibus Ægypti omnibus occiſis, per media ipſorum cadauera cum ſuis tranſiret. Hoc ſomnio ſæpiùs oblato, omnes vndique ſacerdotes conuocauit, narratiſque, quæ per ſomnium acceperat: Nolle ſe, inquit, in Ægypto manentem alicui perniciem ſtruere, ſed malle purum, omnique ſcelere ſolutum ab Ægypti regno abſtinere. *Diodorus Siculus & Herod. lib. 3.* E

Dates Darij Dux aduerſus Græcos, cum inſulanos reliquos vel caperet vel obſides exigeret, ſolis Deliis pepercit, quòd eo in loco Apollinis & Dianæ templum eſſet. *Herod. l. 6.*

Alexander Macedo, cum cepiſſet vrbem Thebanorum, occidit ciuium nonaginta millia: triginta millia ſub haſtam captiuitatemq; redegit, omneſque liberos homines exceptis ſacerdotibus vendidit. *Ælian. lib. 13. de var. hiſt.*

Alcibiades Pharnabazo ſuperato & lacedæmoniis in Helleſponto, Abydenum agrum incurſauit, vnde captiuorum vis ingens abducta eſt. Cæterum ſacerdotes captos, ad vnum omnes ſine pretio dimiſit, ne à ſacrorum cultu interim dum in vinculis eſſent auerterentur. *Sab. lib. 8. En. 3.*

Non tribunitia poteſtas non auctoritas ſenatus, conſenſuſve optimatum potuit Pop. Rom. impellere, vt Manlivm Capitolinum perduellionis reum ſuffragiis damnaret, quo ad Capitolium ab illo olim ſeruatum conſpici potuit. Tanta fuit Romanæ ciuitatis in Deos (quorum illa ſedes) charitas. *Sab. lib. 5. cap. 1.* F

DE SVPERSTITIONE diſtributiua quoad Res Sacras.

ANIMALIVM SACRORVM CVLTVS Svperstitiosvs.

☞ Cultum Animalium tanquam Deorum, Lib. 2. explicauimus Hic vero Cultum eorundem, vt Diuinorum propter Deos ſcilicet perſequimur.

Mendesii Pana ſummis percolunt honoribus, adeo vt hircum pro Deo colant, mulieréſque cum hircis coire dicantur: caprariique maximo in honore ſint. *Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 12. ex Herod.*

LIBRORVM SACRORVM CVLTVS Svperstitiosvs.

Talmvdistæ tranſgreſſoribus Talmudicarum fabuloſarū conſtitutionum maiores pœnas imponunt, quam delinquentibus contra legem Moyſis. Iidem non tam ſtultè quam impudenter, affirmant, adeo delectari Deum Talmudico Talamento, vt quolibet die primis tribus horis in Talmud ſtudeat, inde ſumens ſuarum actionum, cœli atque terræ etiam gubernationis exordiū. Quæſtiones etiam intricatas, ac in cœlo nec ſibi nec angelis explicabiles, ad Talmudiſtas explicandas ſeu deferre, ſeu anima horum celeriter corpore exuta ac in cœlū tranſlata, ſeu etiam, (ſi tantum otij ſit ab aliis quæ peragenda ſint) quotidie ex ipſo codice Talmudico, quæſito loco, vnde quæſtionis ſolutio obſcuræ ac difficilis petitur, nodum eius rei, ſoluere, quemadmodum ſcribitur in libro Habethzara. *Mich. Neand. in Erotematis lingua ſanctæ.* G

Aristomenes Meſſenius, cum decem annis Eram contra Lacedæmonios fortiter defendiſſet, tandem tamen fatalem perniciem inſtare videret, cum haberent operta quædam ſacra Meſſenij, quæ ſi abolerentur, funditus in poſterum omne tempus Meſſenem occaſuram: ſin conſeruata illa fuiſſent, rediuiuū olim imperium ex ipſis ruinis erupturum, Lyci Pandionis filij vaticiniis prædictum fuerat, neque id ignoraret Ariſtomenes, noctu clam egreſſus in maximè deuia Ithomes parte ſacra defodit: Ioui & diis cæteris, quorum ope ad eum diem Meſſeniorum res ſteterat, ratus curæ fore, vt incolume depoſitū ſeruaretur, neque omnino id in Lacedæmoniorum poteſtatem veniret, quod iam ſolum ad poſteri temporis ſpem Meſſenici nominis reliquiæ haberēt. Itaq; 287. annis poſt Eræ oppugnationē Meſſenij, partim ex Libya, partim ex Italia & Sicilia in Peloponneſum poſtliminio redierunt, poſt Leuctricam Lacedæmoniorum cladem, vocati ab Epaminonda Thebanorum Duce. Qui cùm valde ſollicitus eſſet, quo in loco eos conſiſtere iuberet, in ſomnis monitus eſt à Caucone ſacerdote, quā Andaniam olim Athenis profectus, ad Meſſenem Triopæ filiā ſacrorum arcana deportauit, vt Meſſenios ad ſuos penates reduceret. Iam verò Epiteli, quem Argiui delegerant, qui & ſuis præeſſet copiis, & Meſſenē reſtitueret, nocturnum illud idem viſum denunciauit, vt quo loco in Ithome hederam ciliciam H

& myrtum vidiſſet, humum inter eas ſtirpes mediam fodiens, anum æreo clauſam thalamo, tam grauiter affectam & propè intermortuam, eximeret. Epiteles vbi primùm illuxit, ad eum, qui circumſcriptus fuerat, locum veniens, æneam vrnulam effoſſa terra effodit. Hanc ille ad Epaminōdam detulit. Cui cùm ſomnij imaginem expoſuiſſet ſui, iuſſit ille amoto operculo, quid in ea reconditi eſſet, intueri. Ille ſacris operatus, votiſq; ei Deo nuncupatis, à quo ſomnium extitiſſet, vaſculum aperuit. In eo volumen repertum ex albo plumbo in tenuiſſimas laminas ſparſo, libri forma. In eo præſcripta erant Magnorum Deorum initia. Itaque vrbs noua condita, quam Meſſenen nominarunt. *Pauſ. in Meſſ. auctor.*

CADAVERVM CVLTVS SVPERSTITIOSVS.

PARTA.

☞ Raptus modò ſuperſtitionis, modò impietatis eſt. Superſtitioſus quidem huius eſt loci, quando cadauera diuorum aliis eripiuntur, vt colantur. Impius vero ad vitium in defectu referri debet, ad Sacrilegos, qui ſacra legunt non tam cadauera, quàm ligna ſtatuas, opes diis dedicatas.

Narrat GREGOR. MAGNVS, quoſdam Monachos Romam veniſſe, ac prope templum S. Pauli corpora mortuorum noctu effodiſſe: qui comprehenſi, faſſi ſunt, in Græciam ſe ea pro ſanctorum reliquiis portaturos fuiſſe.

TEMPLORVM CVLTVS SVPERSTITIOSVS.

TEMPLA EXTRVCTA, DICATA; Inaugurata.

QVÆ, QVIBVS,

SANABELLETES Samaritanorum præfectus, templum Deo Op. Max. in Garizimo monte extruxit, Hieroſolymitano æmulum, eique præfecit generum ſuum pontificem.

Delubra Epimenidem Cretenſem primum ædificaſſe, auctor eſt. *Diog. Laërt. l. 1. At. Vitruu.* PYTHIVM architectum primum omnium Priene ædem Mineruæ feciſſe tradit. *Herod.* tamen *lib. 2.* Ægyptios, primos Diis delubra ſtatuiſſe prodidit. Romæ teſte Liuio, Romulus templum locauit Ioui Feretrio quo primum omnium more gentis ſacratum fuit.

SESOSTRIS Ægyptiorum Rex, victo orbe rediens, in ſingulis Ægypti vrbibus templum ei Deo conſtruxit, quem præcipuè colerent. Ad eorum ſtructuram, non Ægyptiorum, ſed quæ ceperat ſeruitiorum opera vſus eſt. In omnibus verò inſcripſit tēplis, nulli Ægyptio ad id opus ſe graue fuiſſe. *Diod. l. 1. c. 4.*

Apud Scythas ſoli MARTI (cæteris Diis, nec aras nec ſimulachra faciunt) priſco ritu tale extruitur templum. Sarmentorum faſces aggerunt trium in longum latumq; ſtadiorum: minoris tamen ſublimitatis, deſuper quadrata planicies efficitur tria latera, prærup ta ſunt, quartum accliue, per quod aſcenditur. Eò quotannis comparant centum quinquaginta plauſtra ſarmētorum, nam ſemper propter cœli tempeſtatem illa marceſcunt. Sub hoc aggeſtu ferreus acinacis, qui ſingulis vetuſtus eſt, ſtatuitur. Idq; eſt Martis ſimulachrum, cui annuas hoſtias offerunt, cum aliorum pecorum, tum equorum, & plus hinc acinaci, quàm cæteris diis. *Herod. lib. 4.*

DANAVS, cum Argos veniſſet, de regno cum Gelanore Sthelenæ filio contendit: quod cum ſibi ab Argiuis adiudicatum eſſet, Apollini Lycio templum dedicauit. *Pauſ. in Corinth.*

NEPTVNVM aiunt Cereri, dum illa errans filiam quæreret vitium offerre conatum. Sed cùm in equam ſe dea vertiſſet, & ad Oncium Arcadiæ vrbē gregibus permiſta paſceretur: & ipſe in equum mutatus, eam compreſſit: quod illa primum iracunde tulit. Verum poſtea placabilior facta, lauiſſe dicitur in Ladone fluuio. Eo igitur in loco Cereri templum ab Arcadibus erectum, eique cognomina attributa, Erinnyos, à verbo ἐριννύειν quod furere Arcadibus eſt: & Luſiæ, quod ſe in flumine abluiſſet. Ceres Neptuno filiam peperit: cuius nomen arcanum eſt, item equum Arionem dictum: vnde Hippeus Neptunus primum dici cœpit. *Pauſ. in Arcad.*

Templum & ſignum Ioui Olympico de manubiis Elei dicarunt Piſæis, aliiſq; finitimis populis, qui ab illis defecerant bello ſuperatis ac Piſa ipſa direpta. Simulachrum a Phidia factum, inſcriptio ad Iouis pedes poſita teſtatur: Phidias Charmidæ F. Athenienſis me fecit. Templi ipſius Dorica exædificatio eſt. Ambitus exterior diſpoſitas in orbem colūnas oſtētat. Parietes è vernaculo lapide ſtructi ſunt. Surgit in altitudinem ab ima area ad aquilas, quæ tecti faſtigium ſuſtinent, pedes octo, & ſexaginta. Patet in latitudinem nonaginta quinque. Excurrit longitudo ad ducenteſimum ac trigeſimum. Architectus operi præfuit Libon, homo indigena. Tectū eſt, non coctili imbrice, ſed cæſo ad tegulæ formam e lapidicinis Pentelicis marmore. Inuentum hoc Byzæ Naxio tribuunt, cuius ſtatuas Naxi eſſe dicunt, cùm hac inſcriptione.

Naxi hac Latoïda fecit ſolertia Byza.
Cui primùm ſecta eſt tegula de lapide.

Viguiſſe Byzen hunc illis temporibus, proditum eſt, quibus in Lydia Halyattes Aſtyagis Cyaxaræ filius regnauit in Medis. *Pauſ. lib. 5.*

ETEOCLES Orchomeniorum Rex opulentiſſimus & potentiſſimus, Gratiarum templum primus extruxit, vt vel quàm gratus eſſet, vel quantum alios gratos eſſe vellet, oſtenderet. *Strabo. lib. 9.*

TIMOLEON Corinthius, qui Dionyſij regnū euertit in Sicilia, paternam domum in templi vſum vertit. Dignus, qui non ſolùm feliciter conſenuerit, ſed etiam defuncto perpetuos honores decreuerit Syracuſana ciuitas, & ſepulchrum in foro conſtituerit. *Strab. lib. 4. cap. 2.*

AVRVNVS in Vetulonia lucum ſacrauit Crano: & inter Iſos, id eſt, Deos annumerauit; Iano quoq; Vertumno templum & ſtatuam non procul ab vrbe dedicauit, & Deo Razenuo in Vetulonia ſacellum condidit. *Beroſus Chal de 7. Aſſyrior. Rege.*

NVMA primùm Fidei & Termino templa excitauit. Fidem conſtituit maximum Romanis iuſiurandum: Terminum hoſtia inanima publicè & priuatim in finibus agrorum placabat tanquam pacis præſidem, & iuſtitiæ arbitrum: ac lege ſanxit, vt qui Terminum exaraſſet, ipſe & boues Deo ſacri fierent. Templum eius deſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerunt, Terminum Deum pacis & iuſtitiæ cuſtodem, ſub tecto conſpici. Sic Ioui, Soli, Lunæ & Diofidio, in aperto mundo templa hypæthra & ſub dio veteres extruxere. Quod à Græcis ſæpè factitatum nouimus, vt his Diis hypæthra templa conſtituant, ſicut ædes Iouis Puluerij in Attica ſemper ſine tecto erigebantur. *Ex Plut. Numa Alex. lib. 2. c. 22.*

ANCVS MARTIVS, Fortunam Virili cognomento primus omnium dedicauit, quod fuit extra vrbem ad Tiberis ripā: in quo mulieres, quæ nuptui dabantur, exutis veſtimentis omnibus, conſpiciebantur, ne labe corporis vel morbo ſponſus futurus deciperetur. *Alex ab Alex. 1. c. 15.*

Q. FABIVS GVRGES, cùm Fabij Maximi parentis ſui auxilio & conſilio cæſis Samnitibus triumphaſſet, C. Pontium Herēnium Ducem Samnitam in triumpham ductum ſecuri percuſſiſſet: aliquod matronas ad populum ſtupri damnatas pecunia multauit ex quo ære Veneris ædem, quæ prope Circum eſt, faciendam curauit. *Liuius.*

C. DVILLIVS Iani templum nouum ad forum Olitorium Romæ conſtruxit: ad quod, bellum ſuſcepturus Conſul, frequenti ſenatu, primoribus patrum ac militibus comitatus, accedebat, ac ſolemni more templi fores recludebat. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 13.*

Ædes Concordiæ Romæ fuerunt plures: Vetuſtiſſima, quam propter ſeceſſionē militarem vouit extruxitque M. FVRIVS CAMILLVS: de qua *Ouid. 1. Faſtorum.* An hanc Flauius ædilis in area Vulcani, maxima nobilitatis inuidia, dicauit, P. Sulpitio, P. Sempronio Coſ. *Liu. lib. 9.* Altera eſt, quam vouit L. Manlius prætor etiam propter ſeditionem militarem in Gallia, Facienda eſt locata, à duumuiris, Gn. Puppio Cæſone, Quintio Flaminio, ad hoc creatis à prætore vrbis, dicata in arce à M. & Gn. Attiliis. *Liu. l. 22. & 23.* Tertia eſt in foro Romano, prope Græcoſtaſim, ædificata à L. Opimio conſule, deletis Gracchanis partibus, vbi etiam baſilica Opionia. *Varro. l. 3. de lingua Latina;* Erecta eſt ea ædes ingenti indignatione populi Romani, ad quam etiam cùm conſtrueretur, inſcriptum eſt: Opus Væcordiæ. Quarta ædes Concordiæ poſita eſt à Liuia Auguſta, niſi eadem ſit antiquiſſima, quam fecerat Camillus, ſeparata à Liuia, quod vetuſtate laberetur: de qua *Ouid. 1. Faſt* Feriæ huius XIIX. kalend. Februar. *Lud. Viues in lib. 3. Aug. de Ciuit. Dei cap. 25.*

Celebris eſt Romæ Virtutis templum, ſed ſerò & multis pòſt ſeculis à M. MARCELLO dedicatum, eo, qui Syracuſas expugnauit. Extat etiā ibi Mentis ædes: verùm hoc quoque Æmilius Scaurus, qui fuit belli Cimbrici æqualis, dedicauit, cùm literæ iam, arteſque & lepos Græcus in vrbem irrepſiſſet,

Sapientiæ verò in hanc vſque diem non habent delubrum, ne- A que Temperantiæ, neque Tolerantiæ, neque Magnanimitatis: cùm Fortunæ frequentia fana & peruetuſta venerádaque omnibus propè erecta ſint & inſerta partibus & regionibus vrbis celeberrimis. *Plut.* de Romanorum fortuna. Virtuti ædem vouerat M.Marcell. in Gallia primo ſuo conſulatu. Eã filius eius dicauit ad portam Capenam. *Liu.l.* 29. Alteram C.Marius exſtruxit Virtutis & Honoris, ſubmiſſiorem aliis, ne ſi fortè publicis auſpiciis officeret, augures eam demoliri iuberent. *Cic.*3. *de Legib. Lud.Viues in.l.4. Aug.de Ciu. Dei, c.*20.

Honoris ædem cum ara extra portam Carmentalem ædificauit Q. FAB. MAXIMVS, quam & collapſam deinde reſtituit M.Marcellus: vt nimirum non tantùm in vrbe, ſed foris quoque honorem dignis hominibus exhiberent. Is ergo dedicaturus ædem, quam Honori & Virtuti bello Gallico vouerat, Pontificum iuſſu id facere eſt prohibitus, negantium rectè cellam vnam duobus numinibus dedicari: quia ſi prodigium aliquod incidiſſet, haud ſciri poſſet, vtri numinum rem diuinam fieri oporteret, neque duobus niſi certis Diis vna hoſtia mactaretur. Marcellus pontificum auctoritate motus, alteram priori B ædem adiecit, hancque Virtuti, illam Honori dedicauit. *Sab. lib.4. En.5. & Val.lib.1.cap.1.*

HERODES Iudæorum Rex, C.Iul.Cæſ. templum conſtruxit à marmore candido, prope Panium, quod vocant. In ſpelunca eſt in monte amœniſſima, eique ſubiecta in immenſum hians terræ deuexitas plena aquis ſtagnantibus, ei mons valde magnus imminet: ſub ſpelunca autem ſcatent fontes Iordanis fluminis. *Ioſeph.lib.15.cap.13. Antiq.*

DOMITIANVS domum in qua natus eſt, in templum Flauiæ gentis conuertit. *Suet.*

HADR. Imp. & patrem Traianum, & omnes, qui vnquam fuere, præclaris ædificiis longiſſimè anteceſſit: cuius operibus cùm orbis terrarum illuſtratus eſſet, ipſe vno tantùm Traiani patris templo nomen ſuum inſcribi voluit. *Pont.cap.12. de Magnificent.*

Victa Zenobia: & Orientis ſtatu recepto, Emiſſam victor Aurelian. Imp. Ingreſſus eſt, ac ſtatim ad templum Heliogabali tetendit, quaſi communi officio vota ſoluturus. Vtrùm illic eam formam numinis reperit, quam in bello ſibi fauentẽ vidit. Quare & illic templa fundauit donariis ingentib. poſitis C & Romæ Soli templum, maiore honorificentia conſecratum. De qua re ad Cætonium Baſſum ſic ſcripſit: Templum Solis, quod apud Palmyram aquiliferi legionis tertiæ, cùm vexilliferis & draconario, cornicibus & liticinibus diripuerunt, ad eã formã volo, quæ fuit, reddi. Habes trecentas auri libras Zenobiæ capſulis, habes argenti mille octingenta põdo de Palmirenorũ bonis, habes gemmas regias. Ex his omnibus fac cohoneſtari templum: mihi & diis immortalibus gratiſſimũ feceris.

Apud GADERAM in Hiſpania extat templum Senectutis, quòd maximè ætatem, vtpotè magiſtram rerum, venerarentur. Alterum item Morti, vt communi quieti & portui miſeriarum, poſt exantlatos labores: ſed & Paupertati & Fortunæ ſacra conſtituère, vt per hæc altera placetur, altera remedium paupertati obueniat. *Æl.de Var.hiſt.*

HAVMAR Saracenorum Dux cœpit ædificare templum Hieroſolymis in honorem Mahometi. Sed cùm ſubinde exſtructa corruerent, ſciſcitabantur cauſam à Iudæis, qui aiebant crucem quæ erat ſuper templo montis Oliuatũ, impedire ædificationem. His ille fidem adhibens, crucem illam amolitus eſt: & ædificium ſuum conſequutum firmitatem. In eo tandẽ orans D interfectus eſt à Perſa quodam, quartò anno Conſtantis, Domini 647. *Sib. & Paul.Diac.l.19.rer. Rom.*

Victi à CAROLO M. Rugiani Sclaui, & S. Vitum Coruegienſem Martyrem colere iuſſi, iugo demùm abiecto, vt fidem datam, ſic Religionem acceptam mutarunt, & in contemptum Coruegienſium ſimulacro ſuo Suantouiti nomen indidere, & tributum Vito pendi ſolitum quotannis tribuere, vſque ad Ericum Danorum regem, qui expugnato oppido idolum ſuſtulit. In Arcona ciuitate fanum eius erat duplici ſeptorum ordine clauſum, oſtio vnico adeundum. E quibus exterior parietibus contextus, puniceo culmine tegebatur. Interior verò quatuor ſubnixus poſtibus, parietum loco penſilibus aulæis nitebat, nec quicquam cum exteriore, præter tectum & pauca laquearia communicabat. Ingens in æde ſimulachrum, omnem humani corporis habitum grandítate tranſcendens, quatuor capitibus, totidemque ceruicibus, conſpiciebatur. *Saxo lib.14. & Crantz.lib.5. Vandal. & Dubr.lib.1.*

QVOT.

LEO Afer, vbi agit de templorum Mahumetanorum ſub- E ſtructionibus: Sunt, inquit, in vrbe Africæ Feſſa, templa ſeptingenta, quorum maximum milliarij vnius ambitu, vnam & triginta portas habet, lampades verò nongentas, diu noctuq; ardentes. *Io. Bod. Methodi hiſt.cap.5.*

A QVO.

Funeſtam familiam, aut hominem funere pollutum, nec ædes Deorum dedicare, nec publica ſacra facere poſſe apud Rom. liquet, niſi Lemuralib. & Parentalibus, in quibus inferis Diis dare inferias vſus obtinuit: quo tempore ædes Deorum clauſæ iacerent. *Alex.lib.3.cap.12.*

QVOMODO.

Cum Rex TARQVINIVS Capitolium fabricare vellet eumque locum, qui ei dignior aptiorq; videbatur, à Diis alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium, & credens eo tanto numini ſuoque principi voluntate ceſſuros: quia multi erant illic, vbi Capitolium conſtitutum eſt: per augurium quæſiuit, Vtrum concedere locum vellent Ioui atq; ipſi inde cedere omnes voluerũt, præter Martem, Terminum, Iuuentutem: atque ideo Capitolium ita conſtructum eſt, vt etiam iſti tres eſſent tam obſcuris ſignis, vt F hoc vix omnes doctiſſimi ſcirent. *D. Aug.l.4. de Ciu. Dei, c.23.*

CVR.

☞ *Ex loco Gratitudinis erga Deos, locus iſte ampliandus eſt. Illic reſpectu Deorum Cauſam & Modum gratitudinis per templorum extructionem conſideramus. Hic templorum cultus religioſus per ſe conſideratus.*

PANDROSOS ſola è tribus ſororibus in depoſito Mineruæ cuſtodiendo fida, templum meruit in arce Athenienſi, contiguum Mineruæ. *Pauſ. in Atticis.*

Athenienſis Adoleſcens captus à Tyrrhenis, cum vinctus apud illos ſeruiret, adamatus ab herili filia ſoluitur, domumque reuerſus, Veneri ædem gratiarum actionis loco in littore vnde captus fuerat extruxit, Coliam à membris, quæ vinculis preſſa fuerant, dictam. *Suidas.*

Anno poſt libertatem partam decimo octauo, cum MARTIVS CORIOLANVS exul bellum intuliſſet patriæ, nec armis repelli poſſet, nec precibus flecti, lachrymis mulierum flexus eſt, templumq; exſtructũ Fortunæ muliebri, via Latina ad quartum milliarium ab Vrbe: quod cum dicaretur, bis imago lo- G cuta dicitur, Prius ſic: Rite me matronæ vidiſtis, riteque dedicaſtis. *Liuius, Valerius Plutarchus.*

VBI.

In eo Tanagræi præcipuam, quandam præ cunctis Græcis religionis rationem habuiſſe videntur, quod ſeorſum à profanis ædibus Deorum templa ædificanda curarunt: in pura ſcilicet area, & ab hominum negotiationibus ſeiuncta. *Pauſ. in Bœoticis.*

Quos Deos Romani mortalibus obeſſe ſunt arbitrati in vrbem diu non admiſère. Sic ædes Vulcani à ROMVLO primũ extra pomœrium conſtructa, in vrbem diu non fuit admiſſa, ne vrbe incendiis antiquitus obnoxia diſcrimini, aut noxæ foret veluti per contagium. Sic Bellonæ & Martis ædes extra Capenam. Sic Veneris Ericinæ extra Collinam portam à M. Marcello conſtructa, ne libido inualeſceret. *Alex. ab Alex. lib.2.cap.4. Plut.in q.Rom.*

Æſculapij fanum in inſula Tiberis ædificarunt ROM. cum ægra valetudine vrbs oppreſſa eſſet: ſeu quod Deus ipſe hanc ſibi ſedem elegiſſet. *Alex.ab Alex lib.2.cap.4.*

HVMBLVS Gothorum Rex, filio ſuo Dano primo Danorum Regi cum ipſum Daniæ Regem deſignaret, præſcripſit, ne in aliqua parte Daniæ Deorum delubra conſtrueret, ſed apud Vpſalem Sueonum Metropolim diuinitatis cultum venerabundus proſequeretur. *Io. Magnus lib.7.cap.vlt.*

TEMPLA INSTAVRATA.

Mileſij, Dindymæi Apollinis templum à XERXE planè deuaſtatum, vberiori impenſa reſtaurarunt, ita vt ob magnitudinem faſtigio exſtruendo nullæ contignationes ſufficerent. *Al.ab Alex.lib.6.cap.2.*

AVGVSTVS CÆS. ædes ſacras vetuſtate collapſas, aut incendio abſumptas refecit: eaſque & cæteras opulentiſſimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmaſque ac margaritas quingenties H. S. vna donatione contulerit. *Suet.in. Dion.*

A Claudius Cæſ. in templum in Sicilia Veneris Erycinæ vetuſtate collapſum, vt ex ærario Populi Romani reficeretur, auctor fuit. *Sueton.*

Nero Imp. in Sicilia Erycinæ Veneris templum vetuſtate collapſum inſtaurauit. *Fulg. lib. 1. cap. 1.*

Vespasian. ex Oriente reuerſus, cum ciuilibus bellis deformatam vrbem offendiſſet, à ſacris ædificiis Capitolinique ipſius Iouis templo eius inſtaurationem orſus, ante alios ipſe operi ſe accinxit, ſublatis inde collo ſuo primis rudentibus, iactiſque manu ſua fundamentis. *Fulgoſius lib. 1. cap. 1. ex Suet.*

Titus V. Imp. templorum aliorumque publicorum ædificiorum, quæ incendio & ciuili furore correpta erant, inſtaurationi villarum ſuarum ornamenta deſignauit: atque huic operi ex equeſtri ordine inſignes viros præfecit. *Sueton.*

TEMPLA EXORNATA.

Cum Fulvius Flaccus Cenſor marmoreas tegulas ex templo Laciniæ Iunonis Romam deportaſſet, vt illic ædem à ſe dedicandam integeret, parumque iam inde mens illi conſtare viſa eſſet, patria ſuperſtitione Senatus perculſus, id tegumenti genus in priſtinum locum, publico decreto reſtituit. *Sab.*
B *lib. 8. En. 1.*

A Chriſtianis ſua ætate oratoria ſumptuoſis depolitionibus & curioſis picturis, quibus orantium mentes impediant extrui & ornari, *Bernard. in Apolog. ad Guilielm. Abbat.* queritur, inter cætera inquiens: Fulget eccleſia in parietibus, lapides ſuos auro induit, neglectis pauperibus: vt quid ſaltem ſanctorum imagines non reueremur, quibus vtique ipſum, quod pedibus conculcatur, ſcatet pauimẽtum? Sæpe ſpuitur in ore angeli, ſæpè alicuius ſanctorum facies calcibus tunditur tranſeũtiũ & ſi non ſacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus? Oſtenditur in eccleſiis plurima forma ſancti vel ſanctæ alicuius, & eò creditur ſanctior, quò coloratior. Currunt homines ad oſculandum, inuitantur ad donandũ, & magis mirantur pulchra, quã venerantur ſacra. Cæterum in clauſtris corã legentibus fratribus, quid facit illa ridicula mõſtroſitas, mira quædã deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ, quid feri leones, quid monſtroſi centauri, quid ſemihomines, quid maculoſæ tygrides, quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno corpore multa capita & rurſus ſub vno capite corpora multa
C Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hîc cornutum animal, equum geſtat poſterius. Tam multa denique, tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quam in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando.

TEMPLA FREQVENTATA, CVLTA.

Omnia Perſarum templa, tam Medi, quam Armenij, in veneratione habent, Anaitidis templa præcipuè Armenij, cum in cæteris locis ea ædificantes, tum etiam in Acileſina dedicant illis ſeruos ac ſeruas, quinetiam nobiliſſimi gentis filias ſuas, quibus lex eſt, vt diu apud deam proſtitutæ nuptui dentur, nullo renuente talibus coniugari. Huiuſmodi quiddam Herodotus de Lydis commemorat, quæ omnes meretricantur, & tam benignè amatoribus ſuis vtuntur, vt eos hoſpitio ſuſcipiant, & dona dent plura etiam quam accepere quippe quæ à copioſis dotibus ſuppeditantur. Accipiunt tamen non
D quoſcunque hoſpites, ſed eos maximè qui æquè ſint digni. *Strabo lib. 11.*

Zeletica regio Ponti Zela vrbem ſuper aggere Semiramidis conditam habet. In ea templum eſt Anaitidis, quæ ab Armenis colitur. Hoc in loco ſacra, cum ſanctimonia maxima celebrantur, & iuſiurandũ de rebus maximis hîc fit. Hãc reges olim, non vt ciuitatem, ſed vt Perſicorum Deorum templum colebant, & ſacerdos rerum omnium poteſtatem habebat. Habitabatur à multitudine ſacrorum ſeruorum, & à ſacerdote poteſtatem maximam habente. *Strabo. lib. 12.*

Lunæ templum, inter Carras & Edeſſam multa Indigenarum religione colitur. Spartianus id Luni templum dictũ, non Lunæ prodidit, perſuaſumque Carrenſibus fuiſſe ait, vt quicunq; Lunam feminam eſſe arbitraretur, aut muliebri voce nuncupaſſet, is mulieribus addictus molliter vitam ageret: contrà qui marem Deũm eſſe Lunam ratus eſſet, ille & vxori dominaretur, & à mulieribus nullas pateretur inſidias: quo fieret, vt Ægyptij myſticè non Deam Lunam, ſed Deum vocitarent. *Sab. lib. 5. En. 7.* Germanis quoque Luna maſculini eſt E
generis, *der. Mon.*

Extra Crotonem olim Iunonis Laciniæ templum fuit multa religione ſacrum, Lucus proceris abietibus ſeptus. Læta in medio paſcua, vbi omnis generis pecus Deæ ſacrum ſine cuſtode paſcebatur, gregibus ſub noctem ad ſtabula ſponte remeantibus nulli hominum ferarumve iniuriæ obnoxiis. Solida ex auro columna ex illorum prouentu facta dedicataque Deæ eſt, templum diuitiis & religione inclytum; Miraculum loco affingitur ex ara, quæ ibi ſub dio fuit, nunquam cinerem ventorum impulſu diſſipatum. *Sab. lib. 3. En. 5.*

Apud Ætnam, qui notiſſimus eſt Siciliæ mons, eſſe Vulcani templum fertur honore multo. Circumiectum eſt templo ſeptum, ſacræ item viſuntur arbores, nec non peruigil & inextinctus ignis. Templum aſſeruare ad lucum traduntur canes, quibus mirum præcipuè inſitum ingenium creditur Quippe adeuntes, ſi caſtè modò ac piè, vtque addecet, id agant, permulcent ac abblandiũtur, illiſque perindè ac beneuolis aggregantur; & planè familiaribus. Quod ſi manibus non puris, ſcele- F
leteque aliquo pollutior templum quis inuiſat; vel lucum, irruunt mordicùs, lacerant cõuelluntque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes laſciuiore intemperantioreve inſectari modo, ſatis ſuperque libent. *Cal lib. 13 cap. 9. Antiq. Lect.*

Ericem tradunt Veneris ac Butæ Regis indigenæ in Sicilia filium extitiſſe. Condidit ſuper locum excelſum ex ſuo nomine vrbem præclaram, in cuius arce matri dicato templo, & vaſis illud & variis ornauit donis. Eam venus vrbem, tum incolentium religione, tum filij pietate allecta, plurimum dilexit: à qua venus Erycina dicta eſt. Cumque aliorum templorum gloria ad ſummum perducta, quandoque aliqua obducta ſit calamitate, ſolius templi huius cultus atque honor à primordio cœpti nunquam defecerunt, ſemper in melius aucti. Nam præter honores ab Eryce inſtitutos Æneas poſtmodum Italiam petens, cùm in Siciliam appuliſſet, plurima dona Veneris, veluti matris templo obtulit. Sicani deinde multis poſt ſeculis hanc venerati deam, eius templum ſacris doniſque permultis ornarunt. Ab Athenienſibus poſteà, qui eam partem Siciliæ tenuere Venus præcipuè ſummo ſtudio culta eſt. Romani poſtremò vniuerſæ inſulæ imperantes, ſuperiores omnes G
in huius Deæ cultu exceſſerunt, ſuum genus ad hanc referentes. Conſules militeſque, qui in inſulam tranſcendunt, ac omnes qui cum imperio aliquo illuc adeunt, cùm ad Erycem veniunt, præcipuis ſacris, honoribuſque templum venerantur: omnique abiecta imperij ſeueritate, in puerorum, ac mulierum remiſſionem hilaritatemque conuerſi, eo pacto gratum ſuum aduentum eſſe deæ putant. Senatus ſtatuit Siciliæ vrbem, decem & ſeptem numero, aurum Veneri conferre Milites quoque ducenti ad eius templi tutelam deputati ſunt *Diod. lib. 4. cap. 14.*

D. Duillius Iani templum nouum ad forum Olitoriũ Romæ conſtruxit: ad quod, bellum ſuſcepturus conſul, frequenti ſenatu primoribus patrum ac militibus comitatus accedebat; ac ſolenni more templi fores recludebat. *Alex. lib. 1. c. 23.*

Anno Dom. 503. Prutenis ſiue Vlmiganis Rex quidam Brvteno dictus imperauit: qui cum iuſtos annos ætatis cõſecutus eſſet quietam vitam ducere inſtituens, fratrem Veydenutũ ſucceſſorẽ ſibi in regno fecit: ipſe ſummus ſacerdos effectus eſt, nomenq; ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieyto, quaſi dicas, Proximus noſter Dominus. Huic Pontifici ſuo H
Pruteni præclaram ædem ſub quercu quam erexerunt, locoque Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hanc quercum octo vlnarum in latitudinem & altitudinem tela ſericea extenſa fuit, in quam habitationem nemo, præter patriarcham eorum Kirie Kirieyto dictum, & præcipuos miniſtros idolorum munia obeuntes, intrare poterat. Si autem aliquis inuiſendi, honorandi, adorandi vel offerendi gratia veniſſet, miniſtri telam à quercu ſemouebant Quercus hæc eò loci, vbi nunc oppidum Heyligenbeil, id eſt ſancta ſecuris con[illegible] eſt, ſita, vna parte Prutenorum Deum, qui Peru[illegible] Fulmen dicebatur habebat, in cuius honorem ignis ex [illegible]bus conſtruebatur, qui die nocteque perpetuò ardebat, & nũquam extinguebatur. Quod ſi negligentia miniſtrorum ad hoc officium præſtandum deputatorum ignem extingui contingeret; capitali ſupplicio afficiebantur. Altera parte collocatum erat Patrimpo idolum, cuius cultus erat in ſerpente viuo retinendo, qui lacte, vt eò commodiùs viueret, al[e]batur.

Tertia

Tertia parte idolum Patelo nothine ſitum fuit, cuius honor A in retinendo alicuius mortui hominis capite conſiſtebat. *Guagn.in Pruſſia.*

TEMPLA EXPIATA.

P. Scipio Africanus poſterior, expugnata Carthagine, circa Siciliæ ciuitates literas miſit, vt ornamenta templorum ſuorum à pœnis rapta, per legatos recuperarent, inque priſtinis ſedibus reponenda curarent. *Val.Max.lib.5.cap.1.*

Romæ, cùm Gracchi cæde Cereri templum pollutum eſſet. Romani Sibyllinis libris moniti, vt vetuſtiſſima Cererem placarent, Ennam vel Ætnam Siciliæ ciuitatem (quoniam eius ſacra inde orta credebant) quindecim viros ad deam propitiandam miſerunt. Strabo *lib.16. Val.Max.lib.1.cap.1.* Lactant.*de falſa Religione.*

TEMPLA NON VIOLATA.
Sangvine, Cæde.

B Agesilavs ex Aſia reuerſus, Athenienſes & Bœotos, eorum ſocios apud Coroneam graui prælio vicit. Huius victoriæ vel maxima fuit laus, quod cùm plerique ex fuga in templum Mineruæ confeciſſent, quæreretur que ab eo, Quid his fieri vellet: etſi aliquot vulnera acceperat eo prælio, & iratus videbatur omnibus, qui aduerſus arma tulerant: tamen antetulit iræ religionem, & eos vetuit violari. Neque hoc tantum in Græcia fecit, vt templa Deorũ ſancta haberet, ſe & apud Barbaros, ſumma religione, omnia ſimulacra araſque conſeruauit. Itaq; prædicabat, mirari, ſe, non ſacrilegorum numero haberi, qui ſupplicibus eorum nocuiſſent, aut non grauioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana ſpoliarent. *Probus in Ageſilao.*

Idem Thebanos ad Heliconẽ ſuperauerat. Confugerant ad octoginta hoſtium in templum Apollinis. Quod vbi Ageſilaus per equites exploratum habuit, miſit, qui ſine offenſa eos inde emitterent, atque vſq; in peccatum comitarẽtur, veritus, ne militum temeritate locus cæde pollueretur. *Sab.l.2 Enn.4.*

Alexander Magn. ſcripſit Megabyzo de ſeruo, qui ad ædem ſacram confugerat, iubens: Si queat extra templum vt C inuitatum occuparet, in templo ne ei iniiceret manum. *Plut in Alexandro.*

Venere, Stvpro.

Ægyptij quotannis in vrbe Papremi ad cultum Martis conueniunt, ſacerdotibus inter ſe decertantib. ad oſtium templi. Aiunt indigenæ, Conuentum hunc ideò inſtitutum, quòd id templum incolat mater Martis: & ad eam Martem iam adultum ac virilis ætatis veniſſe, gratia coëundi cum matre: quem materni miniſtri, vt qui eum antea nõ cognouiſſent, ingredi ad matrem non permiſerunt, ſed repulerunt. Hunc autem ex alia ciuitate adductis hominibus cuſtodes malè multaſſe. Et ob hanc rem aiunt ſolemnem eſſe Marti die illo feſto rixã: & inſtitutum, ne in templo cum feminis coïretur, neve à mulieribus niſi abluti templa adirent. *Herod. lib.2.*

Vino.

☞ *Conſule Tit. Abſtinentia ciborum.*

Heliopolitani, qui Api ſeruiunt, vinum omnino non inferunt in templum. *Plut. de Iſide.*

Sacrilegio: Non Direpta
Non ſpoliata templa.

Perſæ imperantes Aſiæ, cùm omnia Græcorum loca ſacra D expilaſſent, ſolum ſemideæ Rheæ templum, quod in Caſtamo Cherroneſi extat, nec mœnibus nec cuſtodiis cinctum, intactum reliquere. Latrones inſuper ſingula rapientes, hoc ſolum haudquaquam muro cinctum, vt abſque periculo ſpoliari queat, inuiolatum ſinunt. Huius rei cauſam tradunt, Deæ communem in omnes beneficentiam. Nam & ægros per ſomnum curas morborum docet, & multis inſuper ſanitatem deſperantibus ſalutem præbet. Mulieres præterea parturientes à laboribus ac vitæ diſcrimine hæc liberare dicitur. *Diod. lib.5.*

Datis Medus Darij dux, Græciæ inſulas claſſe occupabat, Darij relicta inſula in Tenum perfugerant. Sed tantum abfuit, quod natalem Apollinis terram violari paſſus ſit Datis, vt Deliis per caduceatorem domum redire iuſſis, ipſe ccc. thuris libras, ſuper aram Phœbo ſacram adoleuerit. *Sab. l.1.En.3. Val.lib. 1.cap. 2.& Cic.in 2.Verrina.*

Nicias portum Syracuſanum ceperat. Propinquum erat Iouis Olympij fanum, quod capere, quia multa ibi dona aurea & argentea erant, cupiebant Athenienſes. Cæterum rem Nicias de induſtria reiiciens, tempore excluſus eſt, permiſitque E eò præſidium Syracuſanorum ingredi: exiſtimans, ſi direpta à militibus illæ opes eſſent, ærarium nihilo locupletius fore, infamiam verò violati fani in ſe recaſuram. *Plut.in Nicia, & Pauſan.in Phocicis.*

Demetrivs Poliorcetes à Regibus ingenti prælio victus, cum v.m. peditum & iv.m. equitum fugiens, citato curſu delatus Epheſum, omnibus non abſtenturum ob pecuniæ difficultatem fano exiſtimantibus, quia timebat ipſe, ne id facerent milites, raptim mouit ſigna. *Plut.in Demetrio.*

Eversione.

Alexander .M. Cùm Thebanis tantopere iratus eſſet, vt & ciues ſub haſta venderet, & vrbem ſolo æquaret, ſumma tamen diligentia cauit, ne vel ab inuitis vllum templum aut lucus violaretur. *Suidas.*

Selevcvs Rex cum condita Seleucia ad Tigrim fluuium, in eam Babylonios inquilinos deduceret, neque muros Babylonis demolitus eſt, neque Beli templum euertit, & Chaldæis, vt proxima templo loca inhabitarent, permiſit. *Pauſ.in Atticis.*

Ingressv Profanorvm.

Iovis Lycæi fanum ſpontè ingreſſos, Arcades lapidibus F obruunt: per imprudentiam verò, ad Eleutheras dimittunt *Plut.in quæſt.Græcanicis.*

Spvto.

Alvaresivs apud Abyſſinos Afros vel mucorem, vel ſputum excreare, in templis pro inſigni flagitio haberi ſcribit. *Io. Bodinus Methodi hiſt.cap.5.*

Anhelitv.

Suantouiti Rugianorum Vandalorum idoli in vrbe Arcone Sacerdos ædem ſcopis purgabat quotannis poſt lectas fruges, ſpiritu oris compreſſo. *Sax.lib.14.*

Stvpro.

☞ *Superſtitionis legem hic ſpectamus, quæ etiam in Deorum conſpectu impudica permittit. Nam ſi contra legem id fiat, non ad Superſtitionem ſed ad Impietatem pertinebit.*

Cæteri ferè Mortales, præter Ægyptios ac Græcos coëunt in templis: & à mulieribus ſurgentes, non abluti introëunt templum, putantes hominem eſſe vt cæteras animantes. Etenim videre licet & pecudes alias, & volucrum genera coïre in G Deorum templis atque in fanis: quod ſi non eſſet Deo gratum, neque illas vtique id eſſe facturas, allegant. *Herod.lib.2.*

ARAS SVPERSTITIOSE COLERE.
QVORVM DEORVM.

Erant in agro Attico multæ Diis Ignotis ſacræ aræ, vt Lvcas attingit in *Actis Apoſtol.cap.17.& apud Pauſaniam in Attica θεῶν ἀγνώστων βωμοὶ*, quæ aræ inuento Epimenidis Cretenſis ſunt erectæ, nam cum regio peſtilentia laboraret, conſultaque Pythia reſpondiſſet, expiari oportere vrbem & agros, nec, cui Deo ſacrũ fieri oporteret, dixiſſet: Epimenides, qui tunc Athenis erat, iuſſit dimitti hoſtias per agros, ſequique eas ſacrificos, & in quo loco quæque conſtitiſſet, ibi mactari eam, immolarique Deo Ignoto propitio. Itaque ex eo tempore, etiam ad ætatem Laërtij Diogeni, frequentes viſebantur per pagos Atticæ terræ, ſacræ aræ ſine nomine. *Lud.Viues in lib.7.Aug. de Ciuitate Dei cap.17.*

Extra Crotonem olim Iunonis Laciæ templum fuit, multa H religione ſacrum. In quo ara ſub dio fuit, cuius cineres nunquam ventorum impulſu diſſipati fuerunt. *Sabellicus lib.3. Enneadis 5.*

Apud Gaderam in Hiſpan. duas aras, Alteram Anno, alteram Menſi. vt longiori & breuiori tempori dicatam eſſe ferunt. *Ælian. de var.hiſtor.*

QVOMODO. Videlicet
Extrvendo.

Olympij Iouis ara in Olympia pari interuallo à Palopio, & Iunonis æde diſtat, ante vtriuſque frontem ſita. Erectam multi tradiderunt ab ipſo Hercule, alij ab indigenis heroïbus, duabus ipſis ætatibus poſt Herculem, Congeſta illa eſt è cinere collecto, ex aduſtis victimarum fœmoribus. Talis & Pergami ara eſt, talis Samiæ Iunonis eſt: nihilo illa quidem ornatior, quàm in Attica, quos Rudes appellant focos. *Pauſanias, lib.5.*

A Virginia, L. Voluminij plebeij viri vxor, patritio genere orta, cùm ob maritum plebeium, ſacellum Pudicitiæ in foro Boario, patritiis deſtinatum adire prohiberetur, contumeliæ impatiens, in parte ædium, quas in Longo habuit vico, à prophano vſu excluſa, aram Plebeiæ Pudicitiæ conſtituit, hortatáque eſt eiuſdem ordinis matronas, darent operam, vt ara illa à ſanctioribus caſtioribuſque, quàm patritia, coli crederetur. *Sab. lib. 7. En. 4.*

PVRGANDO.

Olympio Ioui Elei ſacra faciunt. Stato die quotannis Februarij menſis nono ſupra decimum aruſpices cinerem ex Prytaneo deportant, eoque aqua ex Alpheo amne diluto, aram Iouis oblinunt. Religione ſancitum eſt, cinerem ſola Alphei aqua dilui, atque ex eo tantùm luto aræ tectorium ſuperindui. Eam ob rem Alpheus fluuiorum omnium Ioui maximè amicus creditur. *Pauſanias lib. 5.*

DEDICANDO.

Aras dedicaturi diis Veteres, legumina elixa proximitiis offerebant dedicatis, ob memoriam grati animi de primo victu. *Ariſtoph. in Danais:* Teſtor Iouis Hercei ollas, cum quibus B ara dedicata eſt olim. Interdum etiam ſumptuoſiore hoſtia dedicantur. *Suidas in prouerb.* χύτραις ἑψητοῖς.

VTENDO.

In curriculo Olympico ad aggeris exitum ara eſt figura rotunda. Ad eam Deus colitur, quem Taraxippum ab incutiendo equis pauore nuncupant. Solent enim iniecto terrore circa aram hanc equi tam vehementer conſternari, vt incertum, vnde coorta trepidatione ſæpe illiſis curribus affligantur aurigæ. Quo igitur equo & propitio vtantur Taraxippo, ad eam aram aurigæ vota nuncupant. In Argiuorum Nemea nullus omnino eſt Herois genius, qui equis pauorem immittat: ſaxum tantum eminet in ipſo curriculi flexu, colore rutilo, cuius fulgore excitantur equi haud aliter multo, quam ſi immiſſis ignibus iniecta eſſet trepidatio. Sed qui ab Olympico exiſtit Taraxippo, longè eſt acerrimus terror. *Pauſanias lib. 6.*

NON POLLVENDO.

Cæde.

Cùm Peloponeſij Athenas adorti eſſent, & Codrus rex ſe pro patria deuouiſſet, ibi qui è Spartanis iam intra portas C irruperant, vbi ſe deſtitutos animaduerterunt à ſuis, nocte ea delituerunt iam verò cũ illuxiſſet, & in eos Athenienſium ex omni vrbis parte concurſus fierent ad aras dearum, quæ Seueræ appellantur, in Areopagum ſe receperunt, & incolumes dimiſſi ſunt. *Pauſanias in Achaicis.*

SVPERSTITIO CIRCA SACRIFICIA.

De his poſt omnes alios, & eleganter & methodicè ſcripſit Lilius Gregorius Gyraldus, in Hiſtoria Deorum gentilium. Cui vacat, ex illius fontibus ſuos deducat riuulos. Conſule Tit. Feſta religioſa Ethnicorum, quatenus ſacrorum enarrationem habent iunctam.

SACRA, SVPERSTITIOSE OBITA.

Reſpectu

MATERIÆ. Quatenus ſunt

Mirabilia.

Apud Eleos in Bacchi feſto, quod Θυίαν nuncupant, illati templo lebetes tres noctu ſpontè implentur vino, foribus accuratè occluſis, obſignatis etiam, ne fraudem ſuſpicari quis D poſſit. Quin Andrij quoque quotanis eiuſdem ſolemni die ſpontaneum à templo ſcaturire vinum, prædicant. *Cælius l. 15. cap. 28. A. L.*

Hermionenses Cereri Chthoniæ ſacra faciunt. In extremo agmine pompæ eximiæ boues vinculis diſtentæ, & ferociter reluctantes ad templum trahuntur. Ibi earum vna immiſſis retinaculis intrò agitur: repentè poſtis obiicitur. Eam aniculæ quatuor de induſtria intus relictæ falcibus exceptam facilè conficiunt, collum earum vna, vt caſus tulerit, hoſtiæ præſecat. Rurſus patefactis foribus, iis quibus id negotij datum eſt, alteram bouem, mox tertiam, & quartam intrudunt, ac ſingulæ eodem modo ab illis aniculis mactantur. Aliud in ſacro miraculum euenit. In quod latus prima bos conciderit, in idem & reliquæ procumbunt. *Pauſanias in Corinthicis.* Feſtum Chthonium dicitur. Super ea re carmina circumferuntur apud Græcos, auctore Ariſtotele, quæ recenſet. *Cælius lib. 3. cap. 39. Antiq. Lect.*

E In Myſia ſupra Caycum modica vrbs Pioniæ appellatur, cuius conditorem Pionin de poſteris Herculis vnum perhibent. Huic dum parentant, ſpontè fumus è ſepulchro exilit. Hoc ipſe præſentem vidiſſe teſtatur, *Pauſan. in Bœoticis.*

Spontanea, Reluctantia.

In deorum Manium ſacris apud Veteres auerſa & triſtia auſpicia, aut dira & nefanda, magis fauſta & felicia fuêre. Itaque in his ſacris potius erat non litare, quàm litare. *Alex. lib. 2. cap. 12.*

Eſt apud Eosdem obſeruatum, vt ſi cùm vinum hoſtiæ fundendum foret, potiùs molam aut fruges in caput ſpargerent ordine præpoſtero: aut ſi cùm hoſtia ad aras ducitur, vehementiùs fuiſſet reluctata, oſtenderétque ſe inuitam altaribus admoueri, vel ab ara aufugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet; aut in aliam corporis partem quàm oporteret, cecidiſſet, piaculare ſacrum & triſte auſpicium faceret, quaſi inuitis diis offerri videretur. *Alex. lib. 3. cap. 12.*

Iones contra inſtituta moréſque ſacrorum tunc maximè hoſtiam litare, & diis gratam fieri putabant, cùm inter immolandum taurus mugitus daret. *Idem.*

F Sumptuoſa.

Suidas ait, τελετὴ eſſe myſterioſum ſacrificium, maximum & ſumptuoſiſſimum: ſic nominatum, quòd in eo multa conſumerentur. Eſt enim, τελεῖν inſumere. tametſi eſt quoque perficere: & ideo eſſe, quibus hinc potiùs Teletas eſſe dictas placeat, cùm ſint abſoluta quædam ſacrificia, & quibus nihil deſit. Talia erant ſacra Solis & Lunæ, vt ſcribit Porphirius & Bacchi, & quædam expiationes, quæ libris Orphei & Muſæi continebantur, ſicut Plato docet libro de Republica ſecundo, quibus ſcelera non priuatorum modò, ſed publicè quoque ciuitatum & pro viuentibus, & vita iam functis expurgarentur per ſacrificia ludoſque, & omne genus oblectamentorum, quæ ſacra Teletæ dicerentur. Etſi Plato eo loci Teletas ad ſolos mortuos pertinere dicit, & indè dictus, nempe à τελευτᾶν: quæ nos malis, quæ apud inferos ſunt, liberent, αἳ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν ἡμᾶς. Viues in lib. 4. de Ciuit. Dei, cap. 41.

Reſponſum Iouis Ammonis Athenienſibus datum fuit; Ioui magis cordi eſſe vota Lacedæmoniorvm tenuia; & modicas oblationes, pias & caſtas, quàm immodica & opulenta Atheniensivm: atque opimis hoſtiis & victimis illorum fœdari aras. Id quod Pythagoras cenſuit, thure & libis G magis gaudere & placatiores eſſe deos, quàm hecatombis & multo anguine aſſiduè aras cumulari. *Alex. lib. 5. c. 22.*

Ptolemævs Philopator, cùm cæſo fugatoque Antiocho honorem deo habere vellet magnificè, cùm multas alias obtentæ ex prælio palmæ gratia victimas, tum quatuor elephantes immolauit. Inde quòd ſomnium illi noctu fuiſſet, Iouem ei infenſum inuſitati illius ſacrificij cauſa comminari, multis piaculis id procurauit, elephantoſque quatuor ex ære mactatorum loco poſuit. *Plut. de Animan. comp.*

M. Cælius Balbinvs, & M. Clodius Pvpienvs Imp. aduerſus Maximinorum ſæuitiam à Senatu creati, præter alia quæ ad ſuam patriæque defenſionem parauerant Hecatomben, ſi victoria potirentur, vouerunt. Id autem ſacrum centum aris conficiebatur, centumque in eis inſignia animalia, veluti leones tauri atque aquilæ ſacrificabantur. Audita Maximinorum morte eam ſumma fide & magnificentia perſoluerunt. *Fulg. lib. 1. cap. 1.*

Ivlianvs Imp. Apoſtata nequiſſimus aras multo victimarum ſanguine perfundebat, & tauros quandoque immolabat centenos, & innumeros varij pecoris greges. *Ammian.*

H Herodes Atticus ſophiſta, cui diuitiarum initium ex theſauro à patre prope domum inuento fuit; centum boues vno Mineruæ die ſacrificare ſolitus erat. *Philoſtratus.*

Vilia.

Carica victima, de macilenta hoſtia minimèque eſculenta dicebatur. Hinc ductum, quòd Caribvs populis mos fuerit, canem immolare. Non inconcinnè torquebitur ad cibum appoſitum, inſipidum, & quem nemo velit attingere. *Eraſmus in Adagiis.*

Apud Lacedæmonios, ſi dux fortiter dimicaſſet, & cruento marte, magnáque hoſtium clade viciſſet, trophæi loco gallum diis immolabat. Qui verò deditione & pacto, nec nimium cruenta victoria potitus, belli mala vitaſſet; bouem ſacrificabat. Vt ſignificarent, magis decere Imperatorem (iuxta Periclis ſententiam) conſilio & aſtu, quàm gladio & multo ſanguine fuſo, victoria potiri. *Alex. lib. 1. cap. 22.*

Ludicra, Ridicula.

A THEBANI compitalibus non humano ſanguine ſacra polluebant,ſed pilas & effigies viriles & muliebres ex lana in compitis ſuſpendebant:laribuſque tot pilas, quot eſſent ſeruorum capita,& tot effigies,quot eſſent liberi,noctu pro victimis dabant:vt ſi quod periculum familiæ immineret, aut triſte fatum,hoc ſacrificij genere expiarent. *Alex.l.2.cap.22.*

Cùm RVSTICI quidam Herculi Alexicaco bouem eſſent immolaturi,iſque rupto fune profugiſſet,nec eſſet quod ſacrificaretur:malum arreptum ſuppoſitis quatuor ramis crurum vice,deinde additis alteris duobus ceu cornuum loco,bouem vtcunq;ſunt imitati,idque ridiculum ſimulacrum pro victima ſacrificarunt Herculi. *Iulius Pollux libro de Vocabulis rerum primo*,fabulá aliquanto ſecùs narrat,nempe ad hunc modum Solemne eſt,inquit,apud Bœotos,Herculi malis rem diuinam facere.Cumque iam adeſſet Dei feſtum,& immolādæ victimæ tempus vrgeret(porrò hoſtia erat aries)quum ea ſeriùs adduceretur,propterea quòd Aſopus fluuius ita ſubito creuiſſet,vt tranſiri non poſſet,pueri qui iuxta aram ludebant, ſacrificij ritum nihilominus peregerunt.Pulchro cuipiá malo quatuor
B ſtipulas vice pedum addiderunt,rurſum alias duas cornuum loco, imaginantes ſeſe ad eum modum arietem immolare. Creditum eſt Herculem hac victima magnoperè delectatum, proinde manſiſſe apud Thebanos hunc morem,vt malis ſacrificaretur Herculi,Cognomen hinc additum Deo,vt ὁμαλλῖε μήλων vel μήλιος,id eſt,Hercules malorū vel pomaceus vocaretur. *Eraſ.in Adagiis ex Suida & Apollodoro apud Zenodotum.*

Quoties aliquid inuentu rarum aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret,illud cera vel pane effictum apponere ſatis erat,ſimulacraq;eiuſmodi ficta & commentitia, ac ſi ipſa res repræſentaretur,eandem vim vigoremque habuiſſe:id quod à Græcis obſeruatum comperimus.Cùm CYZICENI nigram bouem Palladi quotannis immolarent,& preſſi obſidione,bouem comparare nequirent:ex frumento illam effinxere, eoque pacto perſoluto voto numen expiarunt. ATHENIENSES quoque in feſtis Iouis Militij,quæ Dialia vocant,extra vrbem ſæpè non veras victimas,ſed commodè effictas obtulêre. *Alexander lib.3.cap.12.*

Cùm aliquando LOCRENSES publicum ſacrum facturi bo-
C uem deſiderarent,compoſito ex minutis lignis bouis ſimulacrho,diis rem diuinam fecerunt.Atque hinc vulgus adagionem arripuit λοκρικὸς βοῦς. *Eraſmus.*

Cùm apud VETERES ſex animantium genera mactari diis ſoleant,ouis,ſus,capra,bos,gallina,anſer: pauperes non habentes viuum animal quod immolarent,bouis ſimulachrum è farina fingere conſueuerunt.Is quoniam ſenſu vitaque careret,in ſtoliditatis abiit prouerbium,βοῦς ἕβδομος,Bos ſeptimus Citatur apud Suidam *Euripides in Erechtheo*, *& Acheus in Iride* qui prouerbium hoc vſurpauerint. *Eraſmus.*

Terribilia.

Scripſit *Pauſanias in Arcadicis*,BATHON vallem quandam fuiſſe,in qua vulgatum fuit,Gigantes prælium aduerſus deos commiſiſſe,quo in loco rem diuinam facere fulguribus,tonitruis ac procellis,mos fuit,ad eius certaminis imitationem.

Crudelia. Nempe

Sanguine ſuo.

BELLONÆ ſacerdotes non animali hoſtia,nec victima, ſed
D ſuo cruore ſacrificant.Gladios enim diſtrictos vtraque manu tenentes humeros ſibi & lacertos tanquam phanatici diſſecant:hoc ſanguine litari & crimina expiari putantes, ita vt pro vulneribus ſtipes recipiant. *Alex.lib.3.c.12.*

Cæde aliorum.

Philo,qui Phœnicum hiſtoriam ſcripſit, PRISCIS morem fuiſſe tradit,vt in magnis periculis princeps dilectiſſimum ex liberis,vlciſcenti dæmoni,quaſi redemptionis præmium, traderet:& ſic traditum myſticè iugularet. *Polydorus lib.5.cap.8. de Rerum inuent.*

IEPHTHE Galaadites victoria potitus aduerſus Ammonitas,cùm obuiam primò haberet in reditu filiam,voti ſoluendi ergò eam Deo immolauit. *Fulgoſ.lib.1.cap.1.*

MESA Moabitarum Rex a Ioram rege Iſraëlitarum in vrbe Haraſeth obſeſſus, cùm ſpem nullam effugij eſſe videret, filium ſuum natu maximum in conſpectu hoſtium ſuper mœnibus immolauit.Ea atrocitate territi Iſraëlitæ, obſidionem ſoluerunt. *Lib 4.Regum,cap.3.*

SENNACHERIB Aſſyriorum Rex,maxima clade diuinitus Hieroſolymis affectus,Niniuem reuerſus, quæſiuit à ſuis Senatoribus quamobrem Deus tam ſtudioſus eſſet Iudæorum? Reſponderunt illi:Propter Abrahamum, generis eorum auctorem,qui filium ſuum vnicum Deo immolare voluerit.Tum Rex ſe filios duos immolaturum dixit, diuini fauoris cōciliādi causà Adramelech autem & Saraſar filij, patrem in ædem Dagonis ad precandum ſe conferentem,metu mortis interfecerunt,& in Armeniam euaſerunt. *Tobiæ 2.*

LYCAON Pelaſgi F.Arcadum rex,ad Iouis Lycæi aram infante mactato,humanum ſanguinem primus libauit:quare in lupum inter ipſa ſacra mutatus dicitur.Poſt Lycaonem etiam multi alij in iiſdem ſacris ex omnibus lupos factos tradunt, non tamen in reliquum omne tempus, ſed decimo tandem anno,ſi interea humana carne abſtinuiſſent,priſtinam hominis figuram recepiſſe. *Pauſ.in Arcad.*

DEMARCHVS,Parrhaſius gènere,eò quòd in ſacrificio(quod Arcades Ioui Lycæo humano hoſtia faciebant) immolati pueri exta deguſtaſſet,in lupum conuerſus eſt,ac demùm decimo anno humanæ figuræ reſtitutus. *Plinius lib.8. c.22.* vbi eum Demenetum,non Demarchum vocat,niſi menda ſit.

Cùm Athamas Æoli F.ex conſilio ſecundæ vxoris Ino, Phrixum F.cum ſorore Helle occidere conatus fuiſſet, & illi aureo ariete per Boſphorum fugerent,Helléq;ſubmerſa eſſet: ACHÆI expiationem loci facturi,Athamantem immolare volebant.At Cytiſſorus Phrixi F.è Colchide veniens, anum liberauit.Ob quam rem indignatus Deus,oraculo iuſſit, vt ex Cytiſſori poſteris natu maximo propter iniuſtam hanc defenſionem aditu Prytanei(quod Achæi Leitum vocant interdiceretur:ingreſſus ſertis redimitus mactaretur. *Herod.lib.7.*

AGAMEMNON cùm deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno,immolauit Iphigeniam, qua nihil erat natum eo anno pulchrius. *Cicero lib.Offic.*

Cùm vrſus,Dianæ Munichiæ ſacer ab Athenienſibus interfectus eſſet,fames ingruit.Itum eſt ad oraculum, quæſitumque malo remedium.Reſpondit Deus, ita demùm finem mali futurum,ſi quis filiam immolaſſet numini. Vnus autem repertus eſt EMBARVS,qui amore patriæ ſuam filiam Dianæ immolauit. *Plutarchus in collectaneis, & Eraſmus in prouerbio, Embarus ſum.*

Troia capta,cum Helena non exiſteret,Græci tum demùm habita prioribus verbis fide, Helenam non apud Troianos, ſed apud Ægyptios eſſe, MENELAVM apud Proteum regem miſerunt. Hic expoſita rei geſtæ veritate, honorificentiſſimo hoſpitio exceptus, Helenam malorum immunem recepit, & inſuper omnes pecunias ſuas.Et cùm hæc aſſecutus eſſet Menelaus,tamen iniurius in Ægyptios extitit:nam cùm proficiſci conaretur, nec per ventos poſſet, idque iam diu,rem dignam excogitauit. Sumptis enim duobus pueris, quorundam indigenarum filiis,exſectiſque, haruſpicinam fecit.Quod vbi eum feciſſe reſcitum eſt, inuiſus & exagitatus,fuga in inſulas Africæ obiacentes contendit. *Herod.lib.7.*Sed *Plut.* mendaciū hoc eſſe ſuſpicatur.

IDOMENEVS Cretenſium rex, Deucalionis filius, Minois nepos, in reditu à Troia cùm naufragus ex voto ſcelerato filium ſibi obuium factum immolare diis vellet: à Cretenſibus pulſus, & patria eiectus eſt. *Alex ab.Alex.lib.3.cap.22.& Volat.lib.16, Ambrop.*

ABSYNTHII, Pleſtoro Deo immolarunt Oebazatum ducem Perſicum,qui Athenienſibus Cherſonneſum oppugnantibus,cum exercitu noctu in Thraciam aufugerat. *Sabell.lib.1 Enn.3. Herod. lib.9.* qui Oebazum nominat.

XERXES Perſarum Rex contra Græcos profectus, cùm in Thracia ad locum perueniſſet, Nouem vias Hedonorum appellatum, totidem illic pueros ac virgines puellarum indigenarum filios viuos defodit.Perſicum enim,defodere viuentes. Nam & Ameſtrim Xerxis vxorem, iam prouectæ ætatis,bis ſeptem illuſtrium Perſarum liberos defodiſſe aiunt, referendam pro ſe gratiam Deo, qui ſub terra eſſe fertur. *Herodotus lib.7.*Idē milite detrectante militiam, in duas partes diſſecto, & exercitum traduxit, & humana victima execrabili milites lùſtrauit, criminaque expiauit. *Alexand. ab.Alexand. libro.5. cap. 26.*

ARISTOMENES Meſſenius, Ioui, quem Ithomatem appellant, ccc.ſimul homines, in quibus Theopompus fuit, vno ſacrificio mactaſſe proditur. *Pauſanias.*

ARISTODEMVS Meſſeniorum Rex, pro ſalute patriæ aduerſus Lacedæmonios, vltrò filiam immolandam obtulit: cumque

ũmque eam à ſe vitiatam eſſe teſtaretur Meſſenius quidam A ...patris filiæ diſſecta mendacij vanitatem detexit. *Pauſanias in Meſſenicis.*

L. A... DNIVS conſul, Peruſia ab Auguſto Cæſare capta, Iulio Cæſari ccc. hominum victimis parentat. *Suetonius.*

HELIOGABALVS Imp. Oreſtam ciuitatem condidit, & humanas ibi hoſtias ſacrificauit: Romæ Heliogabalo Deo ſuo humanis litabat hoſtiis. *Lampridius.*

Ad victoriam acquirendam ſaga quædam MAGNENTIVM iuſſit virginem immolare eiuſque ſanguinem vino miſtum militibus guſtandum præbere: ipſa interim carmina quædam recitante, & dæmonum opem implorante. *Zonaras tom. 3. de imperio filiorum Conſtantini.*

HAQVINVS Noruegiorum rex ab Haraldo IV. Danorum rege deficiens, humanæ opis diffidentia, ſuperos inſinuato piaculo propitiandos curauit. Duos ſiquidem præſtantiſſimæ indolis filios hoſtiarum more aris admotos mactauit. Nauali pugna commiſſa, Danorum naues repentino nimbo infeſtatæ, mox ſubſequente grandine ſpiculorum inſtar incumbente profligatæ ſunt. *Saxo lib. 19 & Crantz. lib. 3. cap. Noruegia.*

B Doſmader GOTHORVM Rex, oraculis iubentibus, à populo Cereri, ſiue genero eius Plutoni immolatus fuit, ſterilitatis depellendæ cauſa. *Io. Magnus lib. 7. cap. 21.*

AMVRATIS VI. Turcorum Rex, occupato Iſthmo in Peloponneſum venit, emitque mancipia numero ſexcenta, quæ ad ſacrificium duxit in honorem patris ſui volens expiare cædem occiſorum. *Chalcondylas lib. 7.*

Cade ſua.

CYANE Syracuſani Gyanippi filia iubente oraculo, patrem, ob cuius cum filia congreſſum peſtis immiſſa vrbi erat, mactauit diis, & ſe quoque diis obtulit, *Doſitheus lib. 3. rer. Sicularum, & Plut. c. 38. Paral.*

VENDAM reginam Polonorum Cracouiæ victimas mactaſſe, & ſeipſam diis patris deuouiſſe, ac de ponte in Viſtulam flumen præcipitem dediſſe, *Cromerus lib. 1.* ſcribit.

Impudica, Obſcœna.

ISRAELITARVM feminæ colebant Beelphegor, ob obſcœni magnitudinem, quem nos Priapum poſſumus appellare. *Hieron. in Oſeæ cap. 4.*

C Liberum à liberamento appellatum voluit, quòd mares in coëundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur. Hoc idem in feminis agere Liberam, quam etiam venerem putant: ob hoc Libero eandem virilem corpori partem in templo poni, femineam Liberæ. Ad hæc addunt mulieres bacchantes attributas Libero & vinum, propter libidinem concitandam. Sic Bachanalia apud GRÆCOS & ROM. ſumma celebrantur inſania. *Auguſtinus lib. 6. de Ciuit. Dei. cap. 9.*

Priapum Bacchi ſacris addi, multa ſunt in cauſa. Primùm quod Priapus comes fuit expeditionum Bacchi: deinde quòd ſine beneficio Bacchi frigeat, ideo filius putatur Liberi & Veneris. Iam & Bacchus ſeminibus præeſſe creditur, quorum membrum inſtrumentumque inter omnia primum eſt Priapus, & hac de cauſa hortis præficiebatur, eiuſque ſacra per pagos villaſque à ruſticis magna lætitia riſuq; celebrata ſunt. Poſtremò Diodorus Oſiridem quem eundem Bacchum fuiſſe ferunt, diſcerptum à Typhone narrat: datamque vnicuique eorum, qui cum Typhone coniurarant, partem aliquam, quò & fideliores inter ſe forent, & Oſiridis mors meliùs celare-
D tur: virile membrum cùm nemo vellet recipere, in Nilum eſt abiectum. Poſtea Iſis mariti necem vlta, membra omnia ex coniuratis recuperauit: ac vbi deeſſe mentulam intellexit, imaginem eius ſacrauit, & ad ſuam conſolationem maiore habuit honore, quàm reliquias partus: ceremoniaſque & ſacra illi inſtituit, phallumque dixit, cui primùm initiabantur futuri ſacerdotes. *L. Viues in lib. 7. Auguſt. de Ciu. Dei, cap. 21.*

Quædam quæ in Eleuſiniis ſacris religioſis illis, quæ ATHENIS celebrabantur, fiebant, exponit *Tertullianus in initio libri aduerſus Valentinianos.* Quod tacent inquit, pudor eſt. Idcirco & aditum priùs cruciant, diutius initiant quam conſignant, cùm & portas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent. Sequitur iam ſilentij officium, attende: cuſtoditur, quod tardè inuenitur. Cæterùm tot adytis diuinitas, tot ſpatia portarum, totum ſignaculum linguæ: ſimulachrum membri virilis reuelatur. In Cereris feſto muliebrem pectinem, diuino honore dignum mulieres initiatæ

habebant, ac cantabant ei Iulum. *Theod. lib. 3. de Diis, & l. 4. de Mundo & materia.* E

In ITALIÆ compitis M. Varro quædam dicit ſacra Liberi celebrata cum tanta licentia turpitudinis, vt in eius honorem pudenda virilia colerentur: non ſaltem aliquantum verecundiore ſecreto, ſed in propatulo exultante nequitia. Nam hoc turpe membrum per Liberi dies feſtos cum honore magno ploſtellis impoſitum, priùs per rura in compitis, & vſque in vrbem poſtea vectabatur. In oppido LAVINIO vnus Libero totus menſis tribuebatur, cuius diebus omnes verbis flagitioſiſſimis vtebantur, donec virile membrum per forum tranſuectum eſſet, atque in loco ſuo quieſceret. Cui membro inhoneſto matrem familiàs honeſtiſſimam palàm coronam neceſſe erat imponere. Sed videlicet Liber Deus placandus fuerat pro euentibus ſeminum: ſic ab agris faſcinatio repellenda, vt matrona hoc facere cogeretur in publico, quod nec meretrici, ſi matronæ ſpectarent, permitti debuit in Theatro. *Auguſt. lib. 7. de Ciuitate Dei, cap. 21.*

Floralia à Flora ſumpſere nomen, cui vt arbores affatim efloreſcerent, ad inſtamque magnitudinem fructus accederent, quarto Calendas Maij, oraculo moniti ſacra conſtituerunt: namque hæc tempora frugibus metuenda ſunt. In cuius feſtis F diebus feminas, quæ vulgato corpore quæſtum faciunt, denudari, & pudendis obſcœniſque inuelatis, per luxum & la...uiã currere, impudicos iocos agere ſeruatum eſt: quibus etiam ædiles cicer, fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſueuerant, leporeſque & capreas, aliaque mitia animalia ludis admittere. Eas in vico patricio, aut proximo celebrabant, noctuque accenſis facibus, cum multa obſcenitate verborum per vrbem ibant, & ad tubæ ſonitum conueniebant. Flora nobile ſcortum, quum præpotens eſſet & diuitiis affluerct, POPVLVM Rom. morte obita hæredem fecit, pecuniamque annuam ludis Floralibus exhiberi voluit: quorum inſtar ludorum Anthiſteria apud Athenienſes ſimili licentia fuere. *Alex. lib. 6. cap. 8.*

Sordida.

KYRGESSI Tartari cateruatim in campis degunt habentque ritum gentilem huiuſmodi. Sacrificus ipſorum, quo tempore rem diuinam peragit, tunc ſanguinem, lac & fimum iumentorum, terramque ſumit, commixtionéque ſimul facta in vas quoddam infundit, & vnà cum hoc arborem aſcendit, G ad populumque circumſtantem concionatur: concionéque peracta, in ſtultam plèbeculam, prædictam commixtionem ſpargit, populus verò in terram pronus prouoluitur, & aſperſiunculam hanc pro Deo colit, firméque credit nihil eſſe perinde ſalutare humano generi, ac terram genus & armenta. *Alex. Guagninus in Tartaria.*

FORMÆ. SACRA SVPERSTITIOSE OBITA.

Supplicando, Orando.

☞ *Vide Tit. Supplicationes ſuperſtitioſæ, ſuprà.*

ROMÆ ei, quæ Geneta Mana dicitur, carnem immolabant, imprecabanturque, ne vllus dominatus euadèret bonus. An quia dæmon eſt Geneta, quæ fœtus & puerperia procuret: Siquidem fluxionem quandam ſignificat hoc nomen & generationem, aut manantem generationem. Quomodo igitur Hecatæ Græci, ita Romani Genetæ Manæ, carnem pro dominatis immolant. Argiuos narrat Socrates, Ilithyæ victimam facilis partus gratia carnem cædere. Quantum ad votum, vtrũ id non aduerſus homines domi natos, verùm aduerſus canes eſt, ne quis exiſtat bonus? Acerbos enim & truces ſint oportet canes. An quòd placidi & boni dicantur morientes, ænigmate H per exordium precantur, ne qui ex domeſticis emoriatur? Sic etiam Ariſtoteles in Arcadum cum Lacedæmoniis fœdere relatum oſtendit, vt ne quem Tegeatarum Spartanis ſociatorum bonum facerent, id eſt, interficerent. *Plut. in Quæſt. Rom.*

Diſputando.

ATTICIS in more eſt, vt cùm occiſo boue reliqua omnis à cæde libera pronũcient, ſingulis ordine iudicatis, ſolum enſem condemnent, & dicant illum cædis auctorem extitiſſe eius diei, in quo hæc patrant, feſtum vocant Diipolia & Buphonia. *Ælian. lib. 8. de Var. hiſt. & Pauſanias lib. 1.*

Maledicendo.

ÆGYPTII quotannis in honorem Dianæ commeant in vrbem Bubaſti. Nauigant viri pariter & mulieres, magna in ſingulis nauibus vtrorumque multitudo. Inter nauigandum aſſiduè mulieres aliquot crepitacula tenentes plaudunt, viri

A tibiis canunt:cæteri cæteræque modulantur,manuſque complodunt.Ita nauigando,vt ad quamque vrbem perueniunt, appulſa ad terram naui, mulierum quidem aliæ ea quæ dixi faciunt:aliæ verò compellantes eius vrbis fœminas ingerunt probra:aliæ ſaltant,aliæ ſurgentes retrahunt illas. Talia ad ſingulas ciuitates flumen accolentes agunt. *Herod.l.2.*

Apud LINDVM,quod eſt oppidum Rhodi inſulæ, Herculis ſacra ſunt,quorum à cæteris longè diuerſus eſt ritus;ſiquidem non εὐφημίᾳ. vt Græci vocant,ſed maledictis & execratione celebrantur, eaque pro violatis habet,ſi quando inter ſolemnes ritus vel imprudenti alicui exciderit bonũ verbum. Cuius rei hæc ratio redditur,ſi tamen vlla eſſe in rebus vaniſſimis poteſt.Hercules cùm eò delatus eſſet ; famémque pateretur,aratorem quendam aſpexit operantem,ab eóque petere cœpit,vt ſibi vnum bouem venderet,Enimuerò ille negauit fieri poſſe,quia ſpes ſua omnis colendæ terræ duobus illis iuuencis niteretur.Hercules ſolita violentia vſus, quia vnum accipere non potuit,vtrumque ſuſtulit. Ac ille infelix, cum boues ſuos mactari videret, iniuriam ſuam maledictis

B vltus eſt.Quod homini eleganti & vrbano grauiſſimum fuit. Nam dum comitibus ſuis epulas apparat, dumque alienos boues deuorat,illum ſibi amariſſimè conuitiantem cum riſu & cachinnis audiebat. Sed poſtquam Herculi diuinos honores ob admirationem virtuti deferri placuit à ciuibus,ei ara poſita eſt, quam de facto βούζυγον ; ideſt,bouis iugum nominarunt,ad quam duo iuncti boues immolarentur,ſicut illi quos abſtulerat aratori,cúmque ipſum ſibi conſtituit ſacerdotem: ac præcepit,iiſdem maledictis ſemper in celebrandis ſacrificiis vteretur,quòd negaret ſe vnquam epulatum iucundiùs. *Lactantius lib.1. de Inſtit. relig. Chriſti.*

Silentio. Quiete.

In deorum ſacrificiis olim taciturnitate ac ſilentio opus fuit & vt initiatis eſſent animis.Si enim opus facienté ſacerdos inter ſacra videre contigiſſet,temerari & pollui putabatur.Ideo ei cuſtos dabatur,qui ſacra inſpiceret:& alter , qui linguis fauere iuberet.Propterea etiam & mali ominis verba vitabantur.Hinc Seruius libro quarto:Mactat, ait, verbum ſacrorũ fuiſſe κατ' εὐφημισμὸν,id eſt,per bonum omen dictum, vt adolere.Nam Mactare propriè eſt,magis augere. *Virgilius*

C —— *mactant lectas de more bidentes.*

Quoties enim aut thus,aut vinum ſuper victimam fundebatur,dicebant,Mactatus eſt taurus, thure,vel vino:hoc eſt,cumulata eſt hoſtia & magis aucta : id quod & Iſidorus libro decimo ſcriptum reliquit. *Gyraldus lib.17. hiſt.Deorum gentium.*

Luctu.

Lacones per trium dierum ſpatium HYACINTHIA , hoc eſt,Hyacinthi ſacrificium celebrant,qui ob dolorem, quem ex Hiacinthi morte Apollo cepit,neque coronantur in cœnis, neque panem inferunt,ſed bellaria tantùm, quæque his ſunt ſimilia apponunt.Neque pæana ad deum canunt, neque ſimile quippiam introducunt,ſicuti in aliis ſolent ſacrificiis, ſed magna cum moleſtia cœnantes diſcedunt. Medio autem trium dierum die varium ſpectaculum celebratur. *Athen.lib.4. c.4. ex Polycrate in Laconicis.*

THESEVS priuſquam veniret in Atticam,inſtituit ſacra quædam,quæ ludis ac lætitia peragerentur:quædam contra, quæ mœrore luctúque.Cæterùm cùm appuliſſet in Atticam,quotiam multos reperit ſquallidos ac mœſtos ob mortem regis

D Ægei,qui deſperato filij reditu,præ dolore ſemet è ſaxo præcipitem dedit:multos contrà lætitia geſtientes ob filij reditũ: Inſtitutum eſt,vt in OSCOPHORIORVM feſto , in honorem Mineruæ Sciradis inſtituto, ἀπὸ ὄσχων, à palmitibus cum racemis,quos in honorem Liberi & Ariadnæ geſtant,non nuncius ipſe,ſed caduceum coronaretur:deinde qui ſacris intereſſent,emitterent has voces, ἐλελεῦ, ἰοὺ ἰού.Eia heu:quarum prior gratulationis eſt ob felicem reditum,& in bellicis pæanibus cani ſolet(quod liquet ex Ariſtophanis Pace.vbi crebrò repetuntur illa: ἰὴ παιὰν ἀνάκτα, ἰοὺ, ἰοὺ) altera luctus eſt ob mortem Ægei. Vnde & αἰαι dictus Græcis , & αἰάζειν. Hæc videlicet eſt imago vitæ mortalium. *Plut. in vita Theſei.*

Adonium quum celebrarent ATHENIS mulieres paſſim vrbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam viſebantur ſepulchra,audiebanturque muliebres planctus. quare ſub claſſis profectionem contingente,Siculi belli exitialem ciuitati calamitatem coniectarunt nonnulli. *Cælius lib. 12. c.1.Antiq. lect.*

Comminando.

ÆGIPTII in honorem Dianæ quotannis conueniunt a[d] vrbem,diemque feſtum celebrant magnis hoſtiis offerendi[s]. Quo in feſto plus vini abſumitur, quam toto reliquo an[ni] tempore.Commeant illuc(vt indigenæ aiunt) virorum [&] mulierum,præter pueros,ad ſeptingenta millia.*Herod.l.2.*

RHODIENSES Lindiæ Mineruæ ſacrificantes,dies aliquo[t] apud aram deæ conuiuia prorogabant,atque inibi perpetu[o] manebant.Quúmque illis non liceret matulam in ſacrifi[-]cium inferre,ac ſuper hac re Deum conſuluiſſent,atque vt in[-]ferrent,reſpondiſſe : illi rurſus ambigere cœperunt , vtrum æream,an teſtaceam inferre deberent:ac denuò ſuper ho[c] adeuntibus oraculum, indignatus Deus , neutram reſpondi[t]. Vnde prouerbium,Rhodiorum oraculum de re minuta curio[-] sè inueſtigare. *Eraſmus ex Diogeniano.*

ANTIQVIS religioſum erat, ex iis quæ laribus immola[-]bantur,aliquid foras efferre.Huc alluſit *Ariſtophanes in Plu[-] to*:apud quem Carion Mercurio obſecranti,vt aliquid ſibi d[e] ſacrificio,quod intus agebatur, impertiant : ἀλλ' inquit, οὐκ ἐκφορά, id eſt,Efferre nequaquam licet. Item in eadem fabul[a] mulieri volenti pro foribus ſpargere bellaria :

Ἔνδον γε, inquit , *πρὸς τὴν ἑστίαν , ὥσπερ νόμος* :
Οὐδὲν ἐκφέρειν πρέπει δε. εἴσω ἀλλὰ εἰσφέρειν. id eſt.
Intus profectò , vt moris eſt , apud Larem :
Nam nefas efferre quicquam , inferre, ſed decet magis.

Eraſmus in Adagiis.

In DELPHICIS ſacris,is qui immolarat victimam ea veſcebatur.Contrà fiebat his ſacris,quæ Hecatæ inferebantur, ex quibus nihil redibat ad eum,qui offerebat,præter fumum& tumultum.Olim in triuiis venerabantur Hecatem,quòd eadem tribus hominibus appelletur,Luna,Artemis & Hecate. Cæterùm ſub nouilunium diuites mittebant cœnam veſpere, veluti cœnam Hecate in triuiis. Pauperes autem eſurientes diripiebant ac deuorabant,quæ erant appoſita, dicentes quòd Hecate comediſſet. *Plut. in Sympoſiacis.* De ea ſic *Ariſtophanes in Pluto* inquit :

Παρὰ τῆς Ἑκάτης ἔξεστι τοῦτο πυθέσθαι,
Εἴτε τὸ πλουτεῖν, εἴτε τὸ πεινῆν βέλτιον, φησὶ γὰρ αὕτη
Τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦντας δεῖπνον, κατὰ μῆνα ἀποπέμπειν,
Τοὺς δὲ πένητας τῶν ἀνθρώπων ἁρπάζειν, πρὶν καταθεῖναι. id eſt.
Hoc ex Hecata , ſi vis , didiciſſe licebit ,
Hos quibus eſt res,quoque benignam menſe vno ponere cœnam,
Cæterum egenos hanc prædari, priùs ac deponere poſſ[i]nt.

THYSETÆ diis oſſa ſacrificant, ipſi veſcuntur carnibus : atque hi profectò plurimum ſapiunt, mea quidem ſententia. *Eraſmus in Adagiis.*

Saltando.

In DELO nullum ſacrum obibant abſque ſaltatione ac muſica:prodibant autem puerorum chori,tibiis ac cithara præcinentibus,quibus ſelecti peritiſſimi quique ſaltabant. Vnde eorum quoque cantilenæ à ſaltationis vſu dicebantur ὑπορχήματα. *Cælius Rhod.l.5.c.3. A.L.*

THESEVS,victor Minotauro ſoluens Creta,Delum appulit, vbi rem diuinam fecit Apollini , dedicatóque Veneris ligno quod ab Ariadna acceperat,tripudium ſaltauit cum impuberibus:quod hac etiam memoria ferunt Delios ſeruare.Simulacrum hoc anfractuum Labyrinthi & egreſſuum ad certos modos alternis peragitur gyris.Hoc genus ſaltatus dicitur à Deliis,vt memoriæ prodidit Dicæarchus, Grus Saltauit circum aram Ceratonem,quæ ex cornibus erat omnibus ſiniſtris compacta. *Plut in Theſeo.*

Aſcolia,feſtum celebrant ATHENIENSES,quo per caprinos vtres,inflatos & vnctos in medio theatro,cùm ridiculi cauſa,cùm delaberentur,ſaliebant,tum in Bacci honorem, quod caper viribus ſit infeſtus.Quod ἀσκωλιάζειν dicunt. *Suidas.*

Religioſi TVRCORVM feſtiuitates quaſdam agunt,vel propter vota populi eis commiſſa,vel ad aſſequendam pluuiam ſerenitatem,victoriam,vel propter prædeceſſorum memoriam. Quæ quidem feſtiuitas Machia,ludus autem quem faciunt , Czamach patria linguâ dicitur.Congregantur enim finitimi vnius regionis,occidentes(ſi habent)animalia, ſin minùs,ex leguminibus & oryza cœnam inſtituunt.Refectione peracta, qui primus inter eos eſt,tympano accepto,modulatur,cæteri ſurgentes ordine ludunt, quadam regulata totius corporis agitatione,moribus honeſtis omnium membrorum, & valdè decentibus , ſecundum modulationem menſuræ inſtrumenti muſici.Tum in modum vertiginis quodá motu velociſſimo, circu-

circulari rotatione,ac corporis reuolutione(in qua vis ludi
A conſiſtit)ita celeriter reuoluuntur, vt homone ſit , an ſtatua haud facilè diſcernas:oſtendentes ſe in hoc quaſi ſupernaturalem habere corporum agilitatem. Licet autem quiſpiam eos poſſit in cæteris ludi geſtibus imitari,hanc tamen euolutionis rationem,quantumuis agilis,nemo facilè ſequetur. Finito ludo ſurgunt omnes, & ordine confuſo imprecationis voces pro ſalute eorum,à quibus eleëmoſynas acceperunt,emittunt. *Caſpin.*

Certando , Pugnando.

ÆGYPTII quotannis in vrbe Paprenii ad cultum Martis conueniunt:hoſtias & ſacra operantur : ſed quoad Sol inclinet:pauculi ſacerdotes circa ſimulacrum exercentur : plures autem eorum tenentes ligneas clauas,ſtant pro foribus templi:alij è regione plus mille virorum,quo vota exequuntur, cum ſingulis fuſtibus frequentes conſiſtunt: qui pridie ſimulacrum ex ligneo ſacello deaurato in aliud ſacrum domiciliũ exportant,paucis illis,qui miniſterio ſimulacri delecti ſunt , trahentibus plauſtrum quatuor rotarum, quo vehitur & ſacellum,& quod intus eſt ſimulacrum.Hos ingredi prohibent,
B hi qui in veſtibulo ſtant.At hi qui vota exequuntur , opitulante Deo,percutiunt hos , atque repellunt. Hic vehemens exiſtit fuſtuaria pugna,mutuò capita ferientium, multique ex vulneribus(vt ego opinor)pereunt, etſi Ægyptij quemquam mori negant.Aiunt autem indigenæ , conuentum hunc ideò inſtitutum,quod id templum incolat mater Martis:& ad eã Martem iam adultum,ac virilis ætatis veniſſe,gratia coëundi cum matre:quem materni miniſtri,vt qui eum antea non cognouiſſent, ingredi ad matrem non permiſerunt, ſed repulerunt. Hunc autem ex alia ciuitate adductis hominibus,cuſtodes malè multaſſe.Et ob hanc rem aiunt ſolemnem eſſe Marti die illo feſto hanc rixam:& inſtitutum , ne in templo cum feminis coïretur,neve à mulieribus niſi abluti templa adirent. *Herod.l.2.*

AVSES Africæ populi ſunt, quorum virgines anniuerſario Mineruæ feſto in honorem ipſius deæ,inter ſe bifariam diuiſæ præliantur lapidibus fuſtibuſque: & quæ virgines è vulneribus decedunt,eas falſas virgines appellant: ſed priuſquam à pugnando deſiſtant,hoc faciunt. Quæ virgo in pugna optimam operam nauauit,eam ſemper communi conſenſu cæteræ
C virgines exornant cum cætera armatura Græca , tum criſta Corcyntia,& currui impoſitam circa paludem circumferunt. *Herod.lib.4.*

Inſectando , Fugiendo.

Natas ferunt Minyi Leucippen,Arſinoën, & Alcathoën , mente commotas flagraſſe carnium humanarum cupiditate , ac liberos ſuos in ſortem dediſſe. Cum eueniſſet Leucippæ ſors,vt filium Hippaſum laniandum præberet : fuiſſe earum viros vocatos,quod lugubri veſte ex mœrore & luctu vterentur,Pſoloës,Æolæas,Oenoloas.Atque ad hanc vſque memoriam poſteros eorum ORCHOMENII ita nuncupant : fitque alternis annis in feſto,quod Agrionia dicunt,earum fuga & inſectatio à Liberi patris ſacerdote,qui enſem tenet. Ac ius eſt occupatam interficere, interfecitque noſtræ memoriæ ſacerdos Zoïlus.Quæ res parùm feliciter eis ceſſit,Sed & Zoilus ex leui vlcuſculo in ægritudinem incidit , marceſcenſque perdiu tandem expirauit : & Orchomenij publicis iudiciis damni iniuria damnati,& pœnis afflicti,ſacerdotium ex ea gente tranſtulerunt,atque ex omnibus deſignant optimum. *Plut.*
D *in Quæſtionibus Græcis.*

Verberibus , Flagellis.

ÆGYPTII quotannis in vrbe Buſiri,ad cultum Iſidis conueniunt,factoque ſacrificio verberantur cuncti , multa ſanè hominum millia:quo autem verberentur,non eſt mihi fas dicere.Sed ex omnibus præcipuè hoc faciunt Cares,qui Ægyptum incolunt:adeò quidem,vt gladiis quoque frontes concidant:atque inde datur intelligi,eos hoſpites eſſe,non Ægyptios. *Herod.lib.2.* Xenophanes phyſicus cùm Ægyptios ſeſe conuerberantes,& lugentes in ſacris vidiſſent,admonuit,vt ſi deos eſſe crederent,quibus ſacra miniſtrabant,ne lugerent:ſi verò homines,ne ſacrificarent. *Alex.lib.4.cap* 17.

Quum Pauſanias rex Spartanorum , pauliſper ſemotus à ſtatione militum,rem diuinam faceret,Lydi aliquot incurſione facta,ſacrificiorum apparatum diripuerunt:quos ipſe cum comitibus ſuis comprehenſos,quoniam inermes erant , loris cecidit. In huius facti memoriam SPARTÆ quotannis ad aram Dianæ Orthiæ puerorum διαμαστίγωσιν inſtituêre , vt qui plures pertuliſſet flagellorum plagas,victor celebraretur. *Plut.* E
in Lacon.& in vita Ariſt. At *Pauſanias in Laconicis* diuerſam adfert huius conſuetudinis cauſam.Quum Limnates, Cynoſurenſes & Pitanenſes Dianæ ſacrificarent,in diſſidium venerunt,ex diſſidio ad pugnam, adeò vt multis cadaueribus ara compleretur,reliquos peſtilentia conſumpſit. Hinc proditum eſt oraculum,aram Dianæ humano ſanguine expeditam eſſe. Quum igitur immolarent,cuicunque ſors obueniſſet, Lycurgus eam mactationem vertit in flagellationem adoleſcentulorum. Ita factum eſt, vt citra necem hominum , ara ſanguine humano expiaretur.

Lupercalibus nobiles ROMANI iuuenes frequentes & magiſtratus nudi per vrbem diſcurrunt,hirſutis ſcuticis obuios per ludum & iocum cædentes.Multæ quoque principes feminæ ex compoſito offerunt ſe illis,ac manus ferientibus, ſicut in ludo literario,offerunt,creduntq; id ad facilè puerperium prægnantibus,& infœcundis proficere ad conceptum. *Plut.* F
in Cæſare,& Romulo.

Furto.

SAMIIS,cùm rem diuinam Mercurio Benefactori faciunt cuilibet furari & compilari ius eſt.Quòd ex oraculo relicta ea inſula commigrantes Mycalen,ex latrociniis annos decem ſe tolerauerunt:pòſt repetentes inſulam ſuam oppreſſerint Samij hoſtes. *Plut.in Quæſt.Græcis.*

FINIS. CVR. OB

Præteritorum memoriam gratam.

☞ *Vide Tit. Gratitudinis ſuperſtitioſa , ſupra.*

ARISTOMENES Meſſenius, dux fortiſſimus fecit Ioui ſacrum,quod Hecatonphonia vocant,quaſi Centicidium dicas. Id ſacrum fieri patrio inſtituto traditum , ab iis qui in pugna hoſtes centum occidiſſent.Prima itaque , cùm ad Apri ſepulchrum pugnatum eſt,Hecatonphonia fecit Ariſtomenes : altera,cùm oppreſſos nocturna pugna Corinthios cæcidiſſet. Tertia ab eodem peracta referunt,aliis excurſionibus pari,aut eo maiore cæſo hoſtium numero. *Pauſ.in Meſſ.*

Præſentium.

Bonorum Perfruitionem.

ANTIQVITVS , vt auctor eſt *Sympoſ. Plut.* inter res ſacras habebatur & Menſa quotidiana.Proinde cibum ſumpturi diis conſecrabant τὰς ἀπαρχὰς, hoc eſt primitias : ac deinde non G
indecore neque tumultuanter, ſed religione quadam ad conuiuium accedebant lotis manibus,non aliter quàm ad ſacrum epulum.Qui mos & hodie durat apud benè moratos Chriſtianos. *Eraſm.in Adag.*

Vinum nouum ATHENIS vndecima die menſis,quem vocant Pithœgiam,libabant,votis conceptis priùs,vt innoxius ſalutariſque ipſis foret huius potionis vſus, precabantur libantes,quam biberent.

Apud BOEOTOS menſis hic Proſtaterius vocatur. Eius die vt ſolenne eſt,vt fauſto Genio ſacrum faciant, ac tum vinum deguſtent,Fauonio iam ſilente. Siquidem hic ventus vinum vappam efficit,mouetque.Eum ſi quod effugit,huius iam duraturam cenſent bonitatem. *Plut.l.3.Quæſt.conuiu.7.*

MEDITRINALIA ſacra erant deæ Meditrinæ , in quibus nouum vinum primùm guſtabant,clamantes alta voce , boni omnis gratia:Vetus nouum vinum bibo,veteri nouo morbo medeor.Hæc ſacra à medendo dicta eſſe, *Varro de Lingua Latina l.2.*exiſtimat. *Plin.& Feſtus.*

Malorum amolitionem.

Cùm ſidus,Canis vocatus,ardore ſuo Cycladas combureret, H
diuque ſqualores magni agrorum,ſterilitaſque extitiſſet: qui vnam ex illis inſulis,Ceo vocatam incolebant, admoniti ab oraculo,ARISTEVM Apollinis ac Licenæ filium acceſſierunt è Phthia,qui aſcitis quibuſdam Arcadibus eò ſe contulit, atque illic ſacellum Ioui Icmæi ædificauit,vt imbres in terram effunderentur:necnon Caniculam quoque placauit , legemque fixit,vt Coï quotannis ortú Caniculæ captis armis ſeruarent,atque immolarent ipſi hoſtias, vnde Eteſiæ ſpirant , quæ æſtiuo tempore,maximiſq; caloribus terram ſuam frigore reficiunt:atque ita Græci liberati ſunt magno malo,nec fructus agrorum ſqualoribus interempti ſunt. *Vict.lib.19. Var. lect.cap.21.*

VALESIVS,vir locuples apud Romanos,pro expiandis à peſtilentia filiis,Diti & Proſerpinæ,oraculi monitu,Terenti ſacra fecit.Iique cùm liberati eſſent à lue, diuinum agnoſcens beneficiũ,hoſtias nigras,quæ antiquitùs Furuæ dicebatur,immo-

A molauit: ludoſque & lectiſternia tribus continuis noctibus fecit. Hinc ludorum Secularium origo apud Romanos. *Valerius Maximus lib. 2. cap. 1.*

ARNVPHIS, magnus Ægyptius, in eo bello quod Romani cum Quadis geſſerunt, cum fieret acerrimus conflictus, atque victoria in vtramque ex æquo partem nutare videretur: Mercurium illum, qui eſt in aëre, alioſque dæmonas, quibuſdam artibus magicis inuocauit: & impetrata ab his horrenda pluuia, Quados deterruit, atque Romanis victoriam peperit. *Dion. Nicæus in Antonio, & Suidas.* Nonnulli hoc IVLIANO Chaldæo tribuunt.

Futurorum.

Bonorum Conciliationem.

☞ *Huc pertinent ex Tit. Precum quædam.*

THALYSIA primitiæ dicebantur, quas ſubuectis iam fructibus ex agris, perſoluerent diis, vt denuò vireſcerent, progerminarentque in campis omnia, quod vocant θαλύσια eas rhetorum plerique etiam ſyncomiſteria à cõportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item feſtum tempore eodem Cereri,
B ſacrum & Dionyſio, vti Pauſaniæ teſtatum monumentis eſt, dicebatur HALOA, vt putat Philochorus: quia tum in areis præcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. *Cælius lib. 12. cap. 19. A. L.*

ARPADVS rex Hunnorum, filius Almi, inſpecta terra, herbis, aqua, quam attulerat Cuſidus ex Pannonia, quam reperere volebant Scythiæ populi: aduocata concione, omnia e ſententia eueniſſe profatur, ex telluris & herbarum indicio regionis clementiam & vbertatem auſpicatur. Mox cornu aquã infudit, altaque voce: Mars pater (inquit) tuque parens Hercules, quorum auſpiciis, maiorum exemplo, almas tam procul Pannonias petiuimus, perpetuas has nobis ſedes concedite, Veſtram hîc gentem ſiſtite, erroribus noſtris finẽ imponite, Danubiumque patrem nobis perpetuò conciliate. Ita denique veſtris numinibus nobis ſemper adeſte, ne ab infeſtis finitimis obruamur. Imò quando veſtris auſpiciis ductuque militamus, eas præſtate vires vt deorum & hominum propugnatores vbique gentium prædicemur. Hæc præfatus, Marti & Herculi progenitori Iſtrianam aquam ex more libauit, multaſque victimas patriis diis per ſingula caſtra mactari dixit. Ter ab om-
C nibus feliciter acclamatum. *Bonfin. lib. 9. Dec. 1.*

Malorum depulſionem.

☞ *Conſule Tit. Superſtitionis circa Monſtra, item Luſtrationum.*

Fama tenet, Heluiam virginem Veſtalem, quæ equo vehebatur, fuiſſe de cœlo ictam, ac nudum repertum iacentem equum, nudam etiam illam quaſi de induſtria amota de pudendis tunica, calceis, anulis, & vitta aliò diſiectis ſeorſum à cæteris, atq; exerta ex ore lingua. Hic cùm vates fœdam infamiam virginibus Veſtalibus adhærere denunciaſſent, ac peruulgatum iri, contactos etiam eſſe labe aliqua equites: detexit Barbari cuiuſdam equeſtri ordine ſeruus tres virgines Veſtales, Æmiliam, Liciniam, & Martiam, ſub idem tempus ſtupratas, ac conſuetudinem perdiu habuiſſe cũ viris, in quibus erat Butetius Barbarus indicis dominus. Atque in illas quidẽ compertas animaduerſum eſt. Quia verò res atrox habita, viſum eſt ROMANIS vt ſacerdotes libros Sibillinos conſulerent. Inuenta ferunt oracula, quæ hæc ad Reipublicæ perniciem nunciarent futura, præſcriberentque, vt aliena quædam & peregrina dæmonia ad procurandum inſtans malum duo-
D bus Græcis, & duobus Gallis ſub terram defoſſis propitiarent. *Plut. in Quæſt. Rom.*

ACCIDENTIVM. PVTA

Loci vbi.

HYPERBOREI ab extremo Aquilone frugum primitias Delon mittebant Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas hoſpitiis gentiũ per annos aliquot venerabiles donec violata fide, in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituêre, hique ad conterminos deferre, atque ita Delon vſque. Mox & hoc ipſum exoleuit. *Plin. l. 4. c. 12.*

Temporis. Quando.

☞ *Vide Tit. Feſta ſuperſtitiosè culta infrà. Illic Tempori ſacra, hic Sacris tempora ſeruiunt.*

Apud INDOS erat patrius mos, vt cùm dies primùm augeri incipit, rex cum regio apparatu & comitatu ad flumen lauaturus accedat, equoſque & nigros tauros diis immolet. *Alex. ab. Alex. lib. 4. cap. 20.*

ALEXANDER Macedo, manè poſtquam ſurrexiſſet, ante omnia diis ſacrificabat, breuique totum ferè terrarum orbem ſubegit, *Plut. in eius vita.*

Conſtantiæ.

Irruentibus in Græcos Perſis ad Platæas, quia ſacrificanti PAVSANIAS non litabat, imperauit Lacædemoniis, vt poſitis ante pedes clypeis conſiderent quieti, ſibique attenderent, neque vlli hoſtium repugnarent. Tùm alias hoſtias cædit: cum irruerẽt equites, iam iterum quoq; accidit, & quiſpiam fuit ex Lacedæmoniis vulneratus. Interim Callicrates quoq; quem in Græcis forma vetuſtiſſima & proceritate corporis ſupra cæteros memorant fuiſſe, ſagitta ictus, & moribundus: Non lamentor inquit, lethum (quippe eò huc domo veni, pro Græcia vt occumberem) ſed quia nulla re perpetrata emorior. Atq; erat malum illud quidem graue, & Spartiatarum insignis tolerantia, neq; enim impetum hoſtium propulſabant, ſed tempus à Deo atque duce operientes, ſuſtinebant in ordinibus ſuis vulnerari & concidere. Nonnulli ſunt auctores, Pauſaniæ paululùm extra aciem operanti ſacris, & pacem Deûm expoſcenti, Lydos aliquos inferentes ſeſe repentè eripuiſſe, atq; diſſipauiſſe ſacra; Pauſaniam verò eiuſque comites, quibus arma ad manum non erant, virgis & flagellis illos cæcidiſſe: quare etiam hac memoria illius incurſus celebrari Spartæ ſimulacra plagis circa aram adoleſcentium & Lydorum inde pompa. His rebus Pauſanias anxius, alias ex aliis hoſtias vate cædente atque lacrymis oppletus conuertit ſe ad fanum Iunonis, manuſq; ad cœlum tendens, precatus eſt Cithæroniam Iunonem, cæteroſq; Deos, qui plataicam terram incolunt: Sin in fatis non foret, vt potirentur Græci victoria, ſaltem vt re alia patrata memorabili caderent: vbi hoſtibus re oſtendiſſent, viris fortibus eos & bellicoſis arma intuliſſe. Ita Pauſania deos obteſtante, vnà cum precibus apparuerunt læta exta, & victoriã aruſpices nunciauerunt: datoque ſigno omnes cum hoſtibus conſeruerunt. *Plut. in Ariſtide.*

NVMA rex Roman. vt ferunt, adeò fuit diuina fiducia fretus, vt cùm ei aliquando adeſſe hoſtes annunciatum eſſet, arridens dixerit: Ego verò ſacra facio. *Plut. in Numa.*

M. HORATIVS Collega P. Val. Poplicolæ conſuli datus, Capitolij dedicationem ſortitus, vbi Ibid. Septemb. ante templum dedicaturus ſtetit (etenim opus iam confectum erat) fraude, vt creditur, collegæ, qui eum quoque tumulum cæteris honoribus cumulari voluiſſet, à M. Valerio conſulis fratre, quum iam poſtes teneret, monitus eſt, ne pergeret funeſta domo id agere: filium in caſtris periiſſe. Tum ille, incertum, quia non crediderit, in ea potiùs fuerit conſtantia, vt à primo tempore nequiuerit auerti: Ite, inquit & cadauer afferte: nam ego luctum iſtum & fletum non admitto, ſicque carmen, quod ab initio orſus erat, executus, templum dedicauit. *Sabel. lib. 7. Enn. 2. ex Liuij lib. 2.*

C. FABIVS Dorſuo, Gallis Capitolium obſidentibus ne ſtatutum Fabiæ gentis ſacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus, manibus, humeriſque ſacra gerens, per medias hoſtium ſtationes in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus ſolemni more peractis, in Capitolium poſt diuinam venerationem, victricium armorum perinde ac victor, rediit: incertum, Gallis miraculo rei attonitis, in religione motis, cuius gens ipſa haudquaquam negligens eſſet. *Valer. lib. 1. cap. 1. & Liuius lib. 5. & Sabell. lib. 1. Enn. 4.*

Cùm duce HAMILCARE Hannonis F. Carthaginenſium rege, ccc. millia Phœnicum, Pœnorum, Iberorum, Ligyorum, Eliſycorum, Sardorum & Cyniorum in Siciliam penetraſſent, E & Barbari cum Græcos in Sicilia ab aurora ad crepuſculum ſine intermiſſione pugnarent: interea Hamilcar in caſtris permanens ſacrificauit, ſolida corpora in pyram aggerens. Sed conſpectis ſuis in fugam verſis, vt erat in faciendis ſacris occupatus, ſeſe in ignem immiſit. Et poſt Carthaginenſes ſacrificare cœperunt, extructis, monumẽtis, cùm alibi in omnibus ſuis coloniis, tũ præcipuè in ipſa Carthagine. *Herod. l. 7.*

SACRA SVPERSTITIOSE NEGLECTA.

DEMONAX philoſophus Adriani tempore, adduci nunquam potuit, vt ad Eleuſinia myſteria accederet. Propterea accuſatus à populo, vt religionis contemptor, factum excuſauit: teſtatus ea ſacra meritò eſſe ſibi ſuſpecta, quæ in occulto fierent. Nam ſi bona eſſent, dicebat, ea manifeſtari oportere, ſi mala, debere refugi. *Volat. lib. 15. Androp.*

SACRA SVPERSTITIOSE
TRANSLATA.

CLAVDIVS Cæſar ſacra Eleuſina etiam transferre ex Attica Romam conatus eſt. *Suetonius.*

SACRA SVPERSTITIOSE
INSTAVRATA.

Victi ab Agathocle in Africa CARTHAGINENSES, cum diuinitus ſibi hanc cladem immiſſam putarent, ad omne genus ſupplicationum conuerſi ſunt: & maximè, ſibi infenſum Herculem, qui erat apud Tyrios ſui generis auctores, rati magnam pecuniarum vim, & precioſiſſimorum donariorum in Tyrum miſerunt. Cùm eſſent enim orti ex ea colonia, antea ſoliti erant deo decimas omnium redditu um mittere. Sed poſtea magnas opes nacti, & prouentibus non contemnendis aucti, parum omninò mittebant, numen parui facientes. At poſt calamitatem illam acceptam omnes ad pœnitentiam conuerſi, omnium Tyriorum deorum memores erant, Cauſabantur præterea Saturnum ipſis aduerſari, quoniam cum ſuperioribus temporibus ſoliti eſſent immolare huic deo filiorum præſtantiſſimos: poſtea clam emptos pueros, eoſque nutritos, ad ſacrificium mittebant. Et facta inquiſitione inuenti ſunt quidam ex immolatis ſubdititij. Cum autem errata corrigere cuperent, delectos ducentos primariorum hominum filios publicè immolarunt. Alij calumniis grauati, ſponte ſua ſeſe obtulerunt, quorum erant non pauciores ducentis. *Diodorus. lib.* 20.

SACRORVM LEGITIMORVM
ABVSVS.

In conſilio Salegunſtadienſi, *cap.*6. ſcribitur: Conqueſtum eſt etiam in concilio ſancto de quibuſdam PRESBITERIS ſtultiſſimis, vt quando incendium vident, corporale Dominico corpore conſecratum, ad extinguendum incendium temeraria præſumptione in ignem proiiciant, ideoque decretum eſt ſub anathematis interdictione, ne vlterius fiat.

PASTOR quidam Vandalus apud Obotritos ſacra die Paſchæ de manu ſacerdotis accepto ſacramento, indignum ratus in ventrem demittere, aſſeruauit in ore: & clam egreſſus eccleſiam, pedem arripuit eique fiſſo ſacramentum immiſit arbitratus gregem ſuum proſperari patrocinio rei ſacratiſſimæ, Viſæ ſunt noctibus ardere candelæ, quacunque parte domus conderetur. Id diu præter vxorem nouit nemo: innotuit inde cæteris, peruenit ad ſacerdotem, inde ad Pontificem. Re comperta ſummo honore venerabile Chriſti ſacramentum delatū fuit in monaſterium vicinum, Dobran dictum, circa annum MCCXXVI. ibique diu magno populorum concurſu inclaruére varia mirabilia *Albert. Crantzius lib.6. Vand.6. c.*24.

SACRA SVPERSTITIOSE
OCCVLTATA.

ARISTOMENES ex patriæ excidium præuidens, ſacra Meſſeniorum occulta defodit, ne in Spartanorum venirent poteſtatem. Lyci enim Pandionis filij vaticiniis prædictum fuerat, ſi ſacra quæ habebant Meſſenij operta, abolerentur, funditus in poſterum omne tempus Meſſenem occaſuram: ſin conſeruata illa fuiſſent, rediuiuum olim imperium ex ipſis ruinis erupturum. *Pauſanias in Meſſenicis.*

LVDORVM SACRORVM CVLTVS
SVPERSTITIOSVS.

☞ *De Ludis ſacris ex profeſſo agemus alio Loco.*

INSTITVTIO.

THESEVM victorem è creta in Delum appuliſſe aiunt, & ludos ibidem edidiſſe, ac victores ab illo tunc primum palmæ ramis donatos, *Plut. in Theſeo.*

APOLLINARES ludi victoriæ cauſa inſtituti ſunt à Romanis bello Punico, ex libris Sibyllinis, ſuadente Cornelio Rufo Decemuiro, qui propterea Sybylla cognominatus eſt, & poſtea corrupto nomine primus Sylla cœpit vocari. *Macrob. lib.* 1. *Saturnal.* 17.

AVGVSTVS Cæſar in ſinu Ambracio Nicopolim vrbem, victo Marco Antonio, ædificauit. Eſt ibi lucus cum gymnaſio ſtadióque ad quinquennale ludorum certamen apparatus, ſacérque luco ſupernè tumulus imminet dedicatus Apollini. Inſtar autem Olympiorum, ludi Actij deſignantur. Actio Apollini conſecrati, eorum curæ Lacedæmonij, præfecti ſunt. Actio quoque ipſi deo prius & à finitimis agebantur, & certantibus coronæ proponebantur. At Auguſtus honorificentius edidit. *Strabo. lib.*7.

Ludos plerunque Imperatores ROMANI vouerunt ex anno imperij computatos, vt ſcilicet totidem dierum ludi fierēt, quot illi annis imperio præfuiſſent. Ideò GALIENVS Cæſar deuictis Syris in Aſia, decennalia vota celebrauit. THEODOSIVS vicennalia & tricennalia, *Alexand. lib.*2. *cap.*22.

INSTAVRATIO.

THESEVS cùm Athienſem populum, qui anteà diſperſus, vicatim habitabat, in vnam ciuitatem coegiſſet, ludi (qui prius Athenæa dicebantur) apparatiùs facti, ab Athenienſium communione Panathenæa fuere nuncupati. *Pauſ. in Arcad.* Hæc ſingulis luſtris fiebant, in quibus ſolemni carmine per tibicinem & præconem ludicrum indicebatur. Nudi ad certandum ingrediebantur athletæ, neque quempiam cum quo certarent, eligebant, ſed cum primo prodeunte cōgrediebantur, Accenſis autem facibus celebrantur: olei ramum velut amplum præmium victor accipiebat. *Alex. lib.*6. *cap.*19.

CELEBRATIO.

Scribit Diodorus, ALEXANDRVM Macedonem in Perſas bellum moturum, Ioui & Muſis ſcenica celebraſſe certamina, quæ inſtituiſſet Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quòd Muſarum ſingulis ſuus foret deſtinatus dies. *Cælius lib.*20. *cap.*10. *A.L.*

Quinquatria magnificè DOMITIANVS Imperator celebrauit, in quibus certamina poëtarum, oratorum gladiatorúmque quotannis ferè exhibebat in Albano. Nam cum locum ſub Albano monte, ex quo ita cognominatus eſt, tanquam arcem aliquam elegerat. *Xiphilinus in Domitiano.*

SIGNORVM, IMAGINVM,
SVPERSTITIO. SVPERSTITIOSE
ACQVISITA, SIVE IAM
FACTA.

Qui apud GRÆCOS, id eſt, Ethnicos ſimulacra inſtituunt, quò terrorem hominibus incutiant ſtatuas διοπετῆ, id eſt à Ioue miſſas eſſe, cum humano artificio & ſumptu præſtantiores dicunt: eámque famam ſpargūt, ſtatuariis vel relegatis vel occiſis, ne eas manu factas dicant. Eadem ratione vrbem Epheſiorum etiam eſſe deceptam, vel Alexandrinum ſimulacrum argumento eſſe poteſt. Ptolemæus enim artificibus ad conficiendam Dianæ ſtatuam conuocatis, opere perfecto, magna ſpelunca effoſſa, dolóque occultato, ibi eoſdem cœnare iuſſit. Qua in cœna ruina oppreſſi perierunt, dignam laboris ſui mercedem conſecuti. *Suidas in voce* διοπετής.

INVENTO.

Ioannes Antiochenus miſſum è cœlo Palladium prodit, ac philoſophum Aſium ex horæ notatione, quam horoſcopum vocant, mathematicè prædixiſſe, nunquam ciuitatem eam in prædam ceſſuram, vbi id ſeruaretur intactum ἢ ἄβατον. Traditum ab Appollodoro eſt; ILVM poſteaquam Ilium cōdidiſſet, bouem inſequutum optaſſe, ac deos comprecatum, vt ſignū obiiceretur aliquod: tuncque oblatum eſt ei Palladium, quod trium fuerit cubitorum, dextra tenens haſtam, colum læua cum fuſo. *Cælius lib.*38. *cap.*9. *A.L.*

METYMNÆI aliquando piſcatores retibus è mari extraxerunt ex oleæ ligno fabricatum caput, diuina illud quidem facie, ſed peregrina, atque omninò diuerſam quàm Græcorum dij eſſe conſueuerint. Cōſulentibus Methymnæis, cuius ea vel deorum, vel heroum imago eſſet; reſponſum eſt, Bacchum Cephallenem venerarentur. Eductam igitur à mari ligneam effigiem ſacris faciundis, & votis nuncupandis coluerunt. Prò ea verò Delphos æneam mitere. *Pauſ. in Phocicis*

Herculis ſimulacrum rati incertum è Tyro mari delatum, incerta de cauſa, vt memorant Erythræi Iones. Ea nauis primùm ad Heram, quæ è portu Erythræorum Chion ſoluentibus propemodū media eſt, delata, cùm iam terram attigiſſet, conſpecto ſigno, ſummis viribus Iones & Chij certatim ad ſe illud pertrahere conati fuêre. Erythræus poſtremò quidam Phormio, cui è mari & piſcatu victus fuerat; ſed ex morbo erat oculis captus, quod per ſomnum moneri ſibi viſus fuerat expoſuit: Oportere Erythræorum feminas comas tondere: è capillo earum ſi viri funes contexuiſſent, non difficulter quò vellent ratem pertracturos. Ei ſomnio vt obtemperarent, cùm ciues feminæ in animum ſibi non inducerent è Thracia MVLIERES, quæ voluntaria ſeruitute, ingenuæ ortu cùm eſſent, victum ſibi apud Erythræos quæritabant, ſe tondendas præbuerunt. Qua re iam rate potiti Erythræi edixerunt, ſolis è Thracia mulieribus in Herculis fanū introire vt liceret.

Oſtendunt autem funiculum illum è comis etiam hac ætate, ſe diligenter conſeruatum. Et piſcatorem illum oculorum calamitate liberatum, in reliquum omne vitæ tempus oculis probe vnum affirmant. *Pauſan.in Achaicis.*

Cloacinæ deæ ſimulacrum inuentum eſt à TITO Tatio qui cum Romulo regnauit, in magna quadam cloaca Romana: cumque ignoraretur cuius eſſet effigies, ex loco illi nomen impoſitum eſt, & Cloacina eſt dicta. *Ex Lactantio Lud.Viues in lib.4. Auguſt. de Ciuit Dei,cap.8.*

DOTE, DONO ACCEPTA.

Chryſas Pallantis filia, quum Dardano nuberet, pro dote ſecum attulit Palladium, & magnorum deorum ſimulacra. Quibus templa DARDANVS in Samothracia conſtruxit, quæ poſtea ſacra in Ilium ſunt nepotū tēpore tranſuecta, accepto oraculo, manſuram vrbem, quandiu & in ea Palladium illud: IONES Liberi patris ſignum, in arca clauſum, atque Prædæ Iliacæ diuiſione Eurypylo adiudicatum ab Eurypylo ſuſceperunt colendum. Quo facto Eurypylus qui anteà ob reſecatum ſignum inſania punitus fuerat, ab eadem liberatus fuit, & Iones à ſacri infamia, quæ quotannis Dianæ Triclariæ virginem

B & puerum immolare cogebantur, abſoluti. *Pauſ.in Achaicis.*

RAPTA.

Palladium fuit ſigillum paruum ligneum, quod regnum Troianum tuebatur. Datum autem eſt Troi regi, condenti vrbem, ab Aſio quodam philoſopho, & initiatore. Quam ob rem in Aſij honorem, regionem quæ ſub imperio eius erat, cùm Epirus priùs diceretur, Aſiam appellauit. Poëtæ vero qui hac de re ſcripſerūt, ex aëre dicunt Palladiū hoc Troi Phrygum regi eſſe delatum. Hoc DIOMEDES, & VLYSSES, cùm ad Priamum legati eſſent, è templo ſurripuerunt, prodito illo à Theano Antenoris vxore, quæ erat ſacerdos templi, idque cuſtodiebat. Cognouerant enim ex oraculo, quandiu Palladium Troiæ maneret tandiu incolume fore Phrygum regnum. Magna igitur continuò inter Aiacem & Vlyſſem orta eſt contentio, vter id in patriam deportaret, aliis regibus & ducibus hac de re iudicantibus. Multis igitur rationibus adductis, & veſpere facto, viſum eſt illis deponere ſimulacrum apud Diomedem, dum diluxiſſet. Quod cùm eſſet factum, inuentus eſt Aiax noctu clàm interfectus: ſuſpicabatur au-

C tem, ab Vlyſſe dolo fuiſſe occiſum. Atque ita altercantes, oram ſoluerunt. Clytodemus ait, cùm Agamemnon cum Palladio Athenas delatus eſſet. DEMOPHONTEM id rapuiſſe, & multos perſequentium occidiſſe. Agamemnone autem grauiter id ferente cauſam dixiſſe: Quinquaginta Athenienſibus ac totidem Argiuis iudicantibus, qui ἐφέται, id eſt, ſiue arbitri, ſiue commiſſarij dicti ſint: quòd ab vtriſque controuerſia illis diſceptanda permiſſa eſſet. *Suidas, & Auguſt.lib. 1.cap.2. de Ciuitate Dei.*

Cùm Græcis ab Ilij expugnatione redeuntibus, ad Caphareum fractis nauibus magna ipſorum pars inter ſcopulos periſſet. ARGIVI qui è naufragio terram prenſare potuerunt, frigore propè & fame conſumpti precati dicuntur, vt quis deūm ſe in tantis rerum difficultatibus ſaluos vellet. Cum itaque proceſſiſſent, ſpecum Liberi patris animaduertêre, & dei in eo ſignum. In eum verò ſpecum multæ ſe capræ frigus fugientes gregatim immiſerant, quibus mactatis, carnibus famem, pellibus frigus repulerunt. Deinde verò cùm hyemis remiſiſſet fabricatis nauibus in patriam reuecti, ſignum, quod è ſpecu aſportarunt, magnifico tēplo ornarunt. *Pauſ.in Corinth.*

Ex Diomedis ſobole ERGIÆVS vnus Temeni impulſu de-

D peculatus eſt Argis Palladium, conſcio & adiutore ſacrilegij Leagaro. Fuit hic ex Temeni familiaribus vnus. Pòſt infeſtus Temeno LEAGER profugit Lacedæmonem, reportans Palladium. Latè id reges acceperunt, illudque locauerunt iuxta Leucipidarum ædem, ac miſſis Delphos legatis, conſuluerunt Apollinem de eo ſeruando & cuſtodiendo. Vt reſpondit Apollo, vnum vt ex iis, qui id ſurripuerant, cuſtodem facerēt, ædificauerunt ibi Vlyſſis heroum; nam alioqui etiam affinem eſſe illum heroa ciuitati ob Penelopes nuptias putabant. *Plut in Quæſt. Græcis.*

ORESTES cum Iphigentia Tauricæ Dianæ ſimulachrum clàm abſtulit.

GNAGEVS Lacon in Cretam venum ſub corona miſſus, ſeruiuit ibi, vbi Dianæ fanum eſt Dianæ ſacerdotem in ſui amorem pellexit, & deæ ſigno ablato aufugit, illudque in patriam reportauit. Gnagia itaque Diana dicta eſt. *Pauſanias in Lacon.*

Cum ÆGINETÆ Epidauriorum regionem inuaſiſſent, & ſimulacra Damiæ & Auxeſiæ oleagina aſportaſſent, quarum cauſa quotannis Epidaurij ſacra Erectheo Athenas ferre co- E
gebantur (ea namque lege olearum poteſtatem Epidauriis conceſſerant) Epidaurij pactū ſoluere renuebant. Athenienſes igitur ad ſtatuas repetendas triremem in Æginam miſerunt, vt ſimulacra, tanquam è ſuis lignis facta aſportaret. Conati ſunt igitur circundatis funibus ſtatuas in nauim vi pertrahere. Sed dum trahunt, ſtatuæ in genua procubuēre, & ex eo tempore ſemper eo geſtu permanſerunt. Interea cum tonitru terræ motus extitit, & remiges in amentiam verſi, mutuis cecidēre vulneribus, vno duntaxat cladis nuncio relicto, qui ad Phalerum ſe recepit. *Herod.lib.5.*

L. SYLLA Alacomeniis Bœotis priſcum mineruæ ſignum ex ebore eripuit. Idem Helicone monte Bœotiæ erecto ſtatu Liberi patris ſimulachrum dedicauit omnium Myronis operum (Erechtheo, qui Athenis eſt excepto) longè quod ſpectetur digniſſimum, cum illud Oergomeniis eripuiſſet. *Pauſanias in Bœoticis.* Quoties prelium committere deſtinabat, paruum, Apollinis ſignum Delphis ſublatum in conſpectu militum complexus orabat, vti promiſſa maturaret. *Plut.in Sylla, Oroſius lib.5 Valer.lib.1.c.3.* F

Theſpienſibus ex ære Cupidinem elaborauit Lyſippus, & ante eum è marmore Pentilico Praxiteles. Primum omnium è ſede ſua Cupidinem hunc Theſpienſem amotum à CAIO Imperatore tradunt: Theſpienſibus deinde remiſſum à Claudio: NERO iterum Romam reportauit: ibi eſt igne conſumptus. Eorum verò qui eius numen violauerant, Caius à milite Chærea, cui teſſeram obſcœnam eandem ſemper per ludibriū dare ſolebat, eſt occiſus: Neronis & in matrem & in vxores crudelitas atque impuri ac nefarij amores, ſatis vulgati ſunt. *Pauſanias in Bœoticis.*

DEDICATA. RESPECTV MATERIÆ, E QVA FIVNT.

Magni dij apud VETERES ebore, auro & argento ſculpebantur. At plebeij illi & minuculi, quod genus ſunt Silenus & Priapus qualibet materia fingebantur, ligno nonnunquam & luto, quo videlicet argento finguntur & ollæ. Vnde G
Ollaris deus non ineptè quadrabit in eum, qui ſtudeat haberi inter aulicos optimates, ſed nec opibus pollens, nec auctoritate valens apud principem. *Eraſmus in Adagiis.*

In Elide vltra Hermum fluuium, ad Temnum oppidum Veneris ſignum ſpectatur è virente à radice ſua myrto, quod faciendum curaſſe PELOPEM ferunt, cùm vt deam coleret, tum verò vt Hippodamiæ nuptiarum ſe compotem faceret. *Pauſanias. lib.5.*

EPIDAVRII ob ſterilitatem agrorum Delphos miſerant. Reſpondit Pythia; Damiæ & Auxeſiæ ſimulacra ex ligno oleagino facerent. Epidaurij Athenienſes rogarunt, vt permitterent ſibi oleam incidere, vel quia eo tempore ſola Attica oleas habebat, vel quia oleæ Atticæ ſacratiſſimæ eſſent. Athenienſes ea lege conceſſerunt: vt quotannis ſacra Mineruæ vrbanæ & Erechtheo offerrent. Quo facto, fertilis Epidauriorum extitit regio. *Herod.lib.5.*

PLATÆENSES feſtum Dædalorum ſeptimo quoque anno celebrant in honorem Iunonis. Lignea imago, quæ Dædala vocabatur, plauſtro impoſita, cum pompa ad delubrum Iuno- H
nis vehitur, teſte *Pauſania in Bœoticis.* Lucus fuit quidam in Bœotia non procul ab Alalcomenis omniū maximus, & peruetuſta ibi quercus. Ibant in eum locum Platæenſes, & elixarum carnium fruſta exponebant, coruos omni conatu arcebant. Ex aliis verò volucribus obſeruabant, quæ carnem abripuiſſet, ſuper qua arbore conſideret: ex illa arbore Dædala parabantur *Natalis Comes Mithol. lib.7. c.16.*

CORINTHIIS redditum oraculum, eam arborem quærerent, in qua Baccharum ſacra ſpeculans Pentheus, ab iiſdem diſcerptus fuit, & inuentæ diuinos honores haberent. Illius igitur oraculi monitu arbore inuenta duo ſigna lignea Liberi patris in foro poſuere inaurata, præter ora tamen, quæ minio oblita ſunt: Lyſium alterum, alterum Baccheum nominant. *Pauſanias in Corinthiacis.*

FORMA.

Primi è Græcis ATHENIENSES, à Pelaſgis edocti, ſtatuas Mercurij erecti virilibus efformarent. *Herod.lib.5.*

EFFI-

EFFICIENTIS. QVOAD
Geſtum.

Simulacra dei alicuius dedicaturi, legumina elixa pro pri-
mitiis offerebant dedicatis, ob memoriam grati animi de pri-
mo victu. Interdum etiam ſumptuoſiore hoſtia dedicabantur
Suidas in prouerbio, ἄ-ϑυτα ἱερά.

FINIS CAVSA.
Victoria adepta.

In ÆGYPTO in templo Vulcani ſimulacrum Apollinis
Sminthij cum mure apprehenſo conſpicitur: propterea quod
Arabes quum regionem inuaſiſſent, Vulcanus magnam vim
murium effudiſſe, arcuſque & habenas corrodi feciſſe, atque
hoſtes fugaſſe dicitur. *Alex. lib. 4 c. 12.*

ATHENIENSES deæ Nemeſi pro victoria Marathonia
aduerſus Perſas ſignum poſuerunt, in cuius capite corona cer-
uos habet & Victoriæ ſigilla: ipſa læua fraxini ramum, dextra
phialam tenet. *Pauſanias in Atticis.*

GRÆCI, qui contra Perſarum regem bellarant, Iouem in
Olympia æneum, Apollinem Delphis, vota de victoria ad Ar-
temiſium & Salaminem dedicarunt. *Pauſanias in Phocicis.*

Patria ſeruata.

ROMANÆ feminæ, ſuſcepta legatione ad Coriolanum
cum eius vxore & matre precibus extuderunt, & effecerunt vt
vrbi parceret, legioneſque barbarorum ex finibus Romanis
adduceret. Quo tempore fama eſt ſignum Fortunæ, cum dedi-
caretur, vocem miſiſſe in hæc dicta: Piè me & ritè mulieres
vrbanæ poſuiſtis. *Plut. de Rom. fortuna.*

ROMANI primum ex ære ſimulacrum Cereri fecere ex pe-
culio Sp. Caſſij, à patre propter affectatum regnum interem-
pti. *Plinius. lib. 34. cap. 4.*

TRANSLATA

Anno decimoquarto ſecundi belli Punici Decemuiri ex Si-
byllinis carmen in apertum retulerunt, breui ROMANVM
populum victoriam ex hoſte habiturum, ſi matris Idææ nu-
men ex Peſſinunte Phrygiæ numen Romam accerſerent. M.
Valerius Leuinus, qui res in Græcia geſſerat, cum quatuor aliis
legatis ad id miſſus eſt in Aſiam. Hi cum Pergamum ad Atta-
lum regem veniſſent, hoſpitaliter accepti, Peſſinunteque ad
ducti, lapidem, quem Matrem deûm incolæ vocabât, in naues
permiſſu regis ſuſtulerunt. Præmiſſus eſt inde Romam M. Va-
lerius Falco, legatorum vnus, qui id Romam nunciaret, mone-
retque Patres, quærendum eſſe in ciuitate virum optimum, qui
venientem deam exciperet. Scipio Naſica Cn Scipionis filius
illius qui cũ fratre in Hiſpania periit, adoleſcens adhuc, Sena-
tus iudicio optimus ciuium iudicatus eſt, ac omnium maximè
dignus, qui Matrem deûm acciperet. Quid ille ordo ſit præci-
puè in iuuene ſecutus, parum traditur. Is cum matronarum
cœtu ire Hoſtiam eſt iuſſus, deamque è naui acceptam matro-
nis deferendam tradere. Poſtea verò quàm nauis ad hoſtiam
Tyberini amnis acceſſit, Scipio in ſalum naui euectus, ſimu-
lacrum à Sacerdotibus acceptum in terram extulit. Matronæ
primores ciuitatis exceperunt, inter quas Claudiæ Quintiæ
inſigne fuit nomen ad poſteros. Huius quum dubia priùs fuiſ-
ſet fama, clara eſt pudicia eo miniſterio facta. Alij auctores
ſunt, nauim Tyberino vado hærentem, quia circumfuſa
multitudo vario conatu remoliri non poſſet, cingulo vnam
Veſtalium Claudiam ſecum traxiſſe. Dies illi ſacer fuit, qui
Idus Aprilis proximè præcedit. Ipſa in æde Victoriæ quæ in
Capitolio fuit locata eſt, quum nullum ad eam diem illi Ro-
mæ eſſet templum. *Sab. lib. 5. Enn. 5.*

Fortunæ ſimulacrum ex auro fabre factum voluit ſacratiſ-
ſimum in cubiculo IMPERATORIS Romani poni, & poſt
obitum in ſucceſſoris tabernaculum transferri, Spartianus
memorat. *Alex. lib. 1. c. 13.*

RESTITVTA.

Procopius ſcribit, apud Beneuentum eſſe ab DIOMEDE
traditum Æneæ Palladium: quoniam de morbo ſciſcitanti
redditum foret oraculum: Non prius ex morbo conualitu-
rum, quam Troiano cuipiam Palladium reſtituiſſet. Vbi au-
tem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum
oſtendunt tamen lapideum in Fortunæ fano ante Mineruæ
ſtatuam Æneam. Id verò prælиantis imaginem præfert, & ha-
ſtam vibrantis. *Cælius lib. 28. c. 9. A. L.*

Memoratur CONSTANTINVM Magnum Imperatorem
ſimulacrum Palladi Byzantium tranſlatum in foro ab eo
nuncupato defodiſſe. *Idem.*

DATES Perſa non ſolum verbis ergà Delios pius fuit, ſed
& cum Apollinis ſignum in Phœniſſa naui reperiſſet, illud B
ſtatim Tanagræis Delum reportandum tradidit. *Pauſanias in
Phocicis.*

SELEVCVS rex Aſiæ, Apollinis Coloſſum Mileſij à Xerxe
ademptum, & Ecbatana aſportatum in Branchidas reportan-
dum curauit. *Pauſanias in Atticis.*

Zonaras annalium Tomo 3. recitat, ſub ANASTASIO Impe-
ratore ſimulacrum æneum Fortunæ vrbanæ muliebri ſpecie,
quod alterum pedem in naui ante ſe poſita, ænea & ipſa, ha-
beret, alicubi in vrbe Conſtantinopolitana ſteriſſe, cuius nauis
vel vetuſtate corruptæ, vel per inſidias contuſæ, fragmenta
quædam ablata fuerint. Ex eo naues onerarias Byzantium
amplius non appuliſſe: ſed cũ propè acceſſiſſent, violentia vẽ-
torum repulſas eſſe: ac niſi longæ naues, multis concitatæ re-
migibus, ſarcinas earum in vrbem perуexiſſent, populum for-
taſſis fame perituru fuiſſe. Quæ res cùm ad tempus duraſſet,
curæ fuit magiſtratibus: cauſaq; mali à quadam ſolerti conie-
ctura indagata, fragmentis nauis illius æneæ ſtudioſè conqui-
ſitis, & in ſuum locum reſtitutis, expeditam nauigationem &
mare nauigiis repletum fuiſſe. Vt autẽ certò ſcirent, illud ap- F
pellendis nauibus obſtitiſſe, denuò ſublatis fragmentis, quæ-
cunq; naues tum appellerent, iterum vi ventorum reiectas fuiſ-
ſe. Ea re comperta, nauem illam magno adhibito ſtudio eſſe
renouatam. Sed potuit diabolus hominibus alioqui deditis
idololatriæ, ita permittente Deo, illudere.

RELICTA, NON
TRANSLATA.

Q. FABIVS Maximus capto Tarento direptoque, Quid ſi-
gnis deorum fieri vellet rogatus, Deos, inquit, iratos Tarenti-
nis relinquamus. *Plut. in apophteg. & in Marcello.* Religionem
vltionis prætextu diſſimulans.

CONSERVATA, E CLADE
EREPTA.

DARDANVS accepto oraculo, manſuram vrbem Troiam
quandiu in ea Palladium eſſet, quod à Chryſa Pallantis filia
dotis loco acceperat, in intimam arcis partem illud recondi-
dit, efficto altero quodam Palladio illi ſimillimo, quod in
publico negligentius aſſeruabatur. Cumque Pyrrhus ex Hele-
no vate Priami filio inexpugnabilem eſſe Troianam vrbem,
ſaluo in eo Palladio, cognouiſſet, idque principibus Græcorũ G
renunciaſſet, Vlyſſes & Diomedes per fraudem primùm in-
greſſi, deinde facta in cuſtodes vi, Palladium illud imagina-
rium ſurripuerunt. Alterum, capta iam vrbe, SYCAS Æneæ
tradidit, cum magnis diis, quos penates Troianos vocant. Æ-
neas in Italiam illud cum penatibus ſecum aduexit. Hinc ex
Alba longa, ſiue, vt Varro putat, ex Lauinio Romam Palla-
dium tranſlatum eſt, ſtatutumque in æde Veſtæ, quæ cùm de-
flagraret, L. Metellus Pontifex Maximus Palladium medio ex
incendio ſuſtulit. Ceſſit illi audax conatus proſperè, nam deæ
ſimulacrum ſeruauit: ſed res feliciùs ceſſiſſet, ſi viſum non
amiſiſſet. *Sabell. lib. 5. c. 1. Lud. Viues in Auguſt. de Ciuit. Dei
lib. 1. cap. 2. ex Varrone, Halicarn. Ouidio. Plut. Seruio.*

Cùm iam captum eſſet Ilium, Achiui miſerati captiuorum
ærumnas, Græcè hoc per præconem denunciarunt, vt ſinguli
ex liberis ciuibus, quod vellent, vnum aliquod ſecum aufer-
rent. ÆNEAS igitur cæteris neglectis, deos penates exporta-
bat, Græci pietatem viri ſummo cum gaudio ſuſpicientes, per-
miſerunt inſuper vnum ex ſuis poſſeſſionibus accipere. Ille pa-
trem annis ex ſenio confectum, ſublatum in humeros porta-
bat. Obſtupeſcentes etiam hoc facto non mediocriter, vniuer-
ſas poſſeſſiones ei reliquerunt confidentes, eos qui pietatem H
in homines & deos exercent, quique parentes reuerenter co-
lunt etiam natura inimicos, non poſſe non æquos & placatos
ſe præbere. *Ælianus lib. 3 de Varia hiſt.*

DEMOPHON ab Athenienſibus acceptum depoſiti loco
Palladium cuſtodiebat, Agamemnone repetente: ac verum
quidem tradidit ciui cuidam Athenienſi, nomine Rhuzygæ
Athenas deportandum. At æquale & ſimile aliud factum, in
tabernaculo habuit. Agamemnone verò cum magna manu
aduentante, repugnabat, vt omninò opinionem hoſtibus fa-
ceret, ſe pro vero pugnare. Multis autem vulneratis, Demo-
phontis milites ceſſerunt. Agamemnon fictum Palladium ra-
puit & deceſſit. *Polyænus lib. 1.*

EXORNATA, LAVTA.

Erganees deæ ſignum eſt in templo Iouis Olympij. Huic
deæ PHIDIÆ poſteri, quibus publicè negotium datum eſt, vt
Iouis

Iouis ſignum ab aduentitiis purgatum ſordibus & deterſum præſtent (Phædryntæ ex eo, quaſi purgatores, ſaut illuminatores nuncupati) priuſquam opus aggrediantur, ſacra faciunt. *Pauſ. lib. 5.*

ÆTHIOPES deorum ſimulacra minio illinunt, illa pro maieſtate numinum ſanctiora & auguſtiora arbitrati. ÆGYPTII & Phœnices ſingulis ſingulas alas addunt: Saturno verò quatuor, duas protentas, duas item remiſſas, & oculos quatuor vt ſignarent ipſum dormientem vigilare, & vigilantem dormire. *Alex. lib. 4. c. 12.*

Plinius lib. 33. c. 7. docet, minium, quod Græci μίλτον appellant, nonnulli Cinnabar, apud ROMANOS non tantùm ſummo in precio, ſed etiam in magna religione fuiſſe. Nam feſtis diebus ſimulacra deorum minio oblinebantur, quemadmodum & triumphantes quod tamen Galba ſenex in ſe fieri paſſus non eſt, *teſte Tacito.*

Pridie Idus Aprilis, mater deûm magna pompa à Gallis ad Almonem fluuium producebatur, qui non procul ab vrbe Tiberi miſcetur, ibique ad confluentem duorum amnium abluebatur, veteri inſtituto. Nam quo primùm die ex Aſia illuc
B eſt aducta, à ſacerdote lota eſt: iſque mos poſtea per ſingulos annos eſt ſeruatus, *Lucianus in 1. Metam. & Prudentius in martyrio Romani.*

Victo M. Antonio & Cleopatra, AVGVSTVS alterum vnionem, cuius comparem ſexcentius H S. æſtimatum, Cleopatra aceto diſſolutum abſumpſerat, diſſecari curauit, vt in Veneris vtriſque auribus Romæ in Pantheo omnium cum admiratione ſpectaretur. *Plinius lib. 9. c. 5.*

CONSVLTA, INVOCATA.

THEAGENEM quendam domi Hecates ſimulacrum, quod Hecateum vocent, adeò ſuperſtitiosè coluiſſe, Græcorum monumentis adnotatum eſt, vt nuſquam omninò proferret pedem, ni id conſuluiſſet. *Cælius lib. 20. c. 6. A. L.*

L. SYLLA ciuili bello à Teleſino Samnite, qui præter expectationem omnium Romam adoriebatur, ferè obtritus eſt. Sigillum dicitur habuiſſe Apollinis aureum Delphis ſublatum, idque cùm ſemper in ſinu inter dimicandum circumtuliſſe, tum illo tempore exoſculatus eſſe atque ita fatus: Felicemne Cornelium Syllam, Pythi Apollo, quem tot ſplendidum & inclytum euexiſti certaminibus, huc adduxiſti, vt proiicias eum, vt in patriæ foribus vnà cum ciuibus ſuis fœdiſſimè
C cadat? Ita precatum Syllam aiunt alios oraſſe, aliis minitatum fuiſſe, manu prehendiſſe alios: denique ſiniſtro cornu obtrito permiſtum fugientibus, multis deſideratis amicis & familiaribus, in caſtra eſſe delatum. At dextrum cornu, quod tenuerat Craſſus, hoſtes Antemnam vſque perſecutum victoriam Syllæ tribuit. *Plut. in Sylla, & Val. lib. 1. cap. 3.*

CASSIVS, Cæſaris interfector, Epicureus, dicitur tamen in ſenatu Cæſarem interfecturus tacitè Pompeij ſtatuam intuitus, tanquam viuentem inuocaſſe. *Plut. in Cæſare, & Bruto*, vbi Bruti ſpectrum Sardeis viſum refellit.

NERO Cæſar religionum vſquequaque contemptor, præter vnius deæ Syriæ. Hanc mox ita ſpreuit, vt vrina contaminaret: alia ſuperſtitione captus, in qua ſola pertinaciſſimè hæſit. Siquidē iconculam puellarem, cùm quaſi remedium inſidiarū à plebeio quodam & ignoto muneri accepiſſet, detecta confeſtim coniuratione, pro ſummo numine triniſque in die ſacrificiis colere perſeuerauit: volebatque credi monitione eius futura prænoſcere. Ante paucos quàm periret menſes
D attendit & extiſpicio, nec vnquam litauit. *Suetonius.*

GESTA.

MACRIANORVM familiæ viri Romæ in auro & argento, mulieres verò in reticulis in dextrocheriis, & in omni ornamentorum genere Alexandrum Magnum exſculptum ſemper habuerunt: quòd exiſtiment iuuari in omni actione, qui eum geſtaret in auro vel argento *Volat. lib. 17. Vrban. Com.*

VSVRPATA.

Ex *Procopio* narrationem texit *Euagrius*: EDESSÆ vrbis ciues in ſumma rerum deſperatione, cùm iamiam vrbs capienda eſſet per Coſroën Perſam, imaginem quam Chriſtus ipſe fecerat, & ad Abgarum miſerat, ad foſſam adduxiſſe, & immerſam aquæ contra rogū & ligna obieciſſe; quo facto, dicto citiùs ſtruem lignorum in cinerem redactam, & aggerem, quem Coſroës extruxerat, vt pedeſtri impreſſione vrbem inuaderet combuſtum.

MVNERA, DONARIA, ANATHEMATA, SVPERSTITIOSA, VEL DEDICATA.

QVÆ. Puta

Statuæ.

MYRINÆ & APOLLONIATÆ, meſſes aureas Delphos miſerunt. *Plut. de Pythiæ orac.*

ATHENIENSES palmam æneam cum Mineruæ ſigno aureis intecto laminis, Delphis dicarunt, victoria ad Eurymedontem parta. *Pauſan. in Phocicis & Plut. in Nicia.*

MEGARENSES ſoli penè haſtatum Delphis poſuerunt Apollinem de prælio, quo Athenienſes, qui ſecundum bellum Perſicum vrbem ſuam tenebant, profligatos exegêre. Hi tamen poſt plectrum Apollini aureum donarunt. *Plutarchus de Pythiæ orac.*

LIPARÆI, victis Tyrrhenis, Apollinis ſigna pari numero ſuperatis à ſe iam toties nauibus, Delphos miſerunt. *Pauſanias in Phocicis.*

PHORMIS Mænalius à Mænala Arcadiæ, cùm in Siciliam tranſmiſiſſet, multa dedit bellicæ virtutis documenta, plurimis expeditionibus partim à Gelone Denomenis filio, partim verò a Gelonis fatre Hierone ſuſceptis. Quare ad luculentam prouectus fortunam plurima Olympio Ioui, quinetiam Delphico Apollini dona dicauit. Olympica eius dona ſunt equi duo, aurigæ totidem. Aſſiſtit enim ſuus vtrique equo auriga. Alterum fecit Dionyſius Argiuus, Æginета Simon alterum. Incisa eſt in prioris latere inſcriptio, verſu nullo adſtricta: Phormis poſuit Arcas Mænalius, nunc Syracuſanus. Huic equo hippomanes infuſum tradunt magni hominis aſtu, quo eſſet intuentibus miraculo. Magnitudine ille quidem & ſpecie inferior eſt equis multis intra Altim poſitis, & deformiorem cauda præciſa reddit. Sed illum mares equi non verè tantum, ſed planè quauis anni parte appetunt. Irrūpentes enim effractis vinculis intra Altim, vel è rectorum manibus elapſi, illam inuadunt, nihil herclè minus furenter, quam ſi viuentem pulcherrimam equam gregalem inituri adorirentur. Cedunt illis quidem vngulæ: non prius tamen deſinunt, hinnitu omnia latè complentes, inſanire & veluti rabie quadam incitari, quam plagis & acriori aliqua vi edomiti, ab illo ære abſtrahantur. *Pauſanias lib. 5.*

Naues.

SESOSTRIS nauem ex cedro ducenûm xxc. cubitorum longitudine, forinſecus etiam aureis bracteis veſtitam, intus verò deargentatam fecit, quam dono liberaliter obtulit deo, qui Thebis colitur. *Diodorus.*

Arma, Clypei, Enſes.

HERCVLES clauam ſuam, ab oleaſtro ad Saronidem paludem inuento abſciſſam, Mercurio Polygio dedicauit Trœzene: eamque aiunt radicibus actis regeneraſſe, & oleaſter ille ætate etiam Pauſaniæ oſtendebatur. *Pauſanias in Corinth.*

Iouis Labradei, id eſt Securigeri in Caria ſignum eſt, quod ſecurim tenet, non ſceptrum aut fulmen: hac de cauſa Hippolyta Hercules interfecta, inter cætera arma, quæ ei detraxit, ſecurim Omphalæ dono dedit. Ac reges Lydorum, qui Omphalæ ſucceſſerunt, gerebant eam, quam vt quid aliud ſacri ex ſucceſſione accipiebant: donec Candaules dedignatus, vni ex familiaribus ferendam dedit. Vt verò deſciuit ab eo, atque ei arma mouit GYGES venit Gygi Arſelis ex Myleis ſuppetias cum copijs: qui Candaulem amicumque eius ſubſtulit, ac ſecurim in Cariam cum ſpoliis aliis deportauit, parauitque Iouis ſignū addita in manu ſecuri, vocauitque Iouem Labradea, Lydi enim ſecurim labrem appellant. *Plut. in Quæſt. Græcis.*

Aureum ſcutum CROESVS Lydorum rex, dedicauit Delphis Mineruæ Proneæ, quod Philomelus Phocenſis eripuit. *Pauſanias in Phocicis.*

ARISTOMENIS ſcutum, quod in pugna contra Lacones ad Apri ſepulchrum in agro Steniclero fugientes perſecutus amiſit, Trophoni dedicatum fuit. Illudque idem poſtea in trophæum erectum victoriam Thebanis conciliauit contra Lacedæmonios ad Leuctra. *Pauſanias.*

In medio faſtigij apice templi Iouis Olympij inaurata eſt Victoria, infra Victoriæ ſignum fixus eſt aureus clypeus, in quo Meduſa Gorgon cælata eſt Dedicarunt LACEDÆMONII cum hac inſcriptione:

Ex auro phialam capta poſuêre Tanagra,
Iuuerat hæc bello quod Lacedæmoniis.

Certo

Cerrapida Arginique duces, & Ionica proles
Victores patriis de ſpoliis decimam.

Pauſ. lib. 5.

Heronitus, qui lingua Latina Mars dicitur, VOLOASTENIVM Vandalorum deus fuit, ac in omni prælio victores ſeſe hoc præmio; futuros confidebant incolæ. In cuius templo miræ magnitudinis clypeus eidem dicatus, de pariete dependebat, aureis laminis, miro artificio exſculptis, obtectus, quem nemini mortalium fas erat attrectare. *Auctor Vita Othonis Magni. 3. cap. 5.*

Vaſa, Crateres, Tripodes.

Mineruæ templum habet Lindos inſula Rhodiorum; in quo HELENA ſacrauit calicem ex electro, mammæ ſuæ menſura. Electri natura eſt, ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere. *Plinius. lib. 33. cap. 4.*

In pugna ad Platæas commiſſa contra Perſas, repertum eſt equorum præſepe Mardonij ducis ex ære totum, ſpectatu dignum, quod TEGEATÆ in templo Aleæ Mineruæ repoſuerunt. Nam cætera quæ cepere, in vnum cum cæteris Græcorum contulerunt. *Herod. lib. 9.*

Cum Phocenſium tyranni vim magnam donatiorum aureorum & argenteorum conflaſſent, ex quibus monetã ſignatam diſſeminarunt per ciuitates: collecto OPVNTII aliquantulo argenti vrnam Delphos miſerunt, ac deo conſecrarunt. *Plutarchus de Pythia oraculis.*

ALEXANDER Magnus Thebis direptis Lychnuchum penſilem arboris modo mala ferentem cepit, & Apollini Cymæo dicauit. Qui deinde in templum Apollinis Palatini à Romanis translatus fuit. *Plin. lib. 34. c. 3.*

GELON Syracoſanus tripodem ſexdecim auri talentis eductum Delphos miſit Apollini, pro gratia numinis & bene rei geſtæ contra Carthaginenſes habenda, & in poſterum conciliãda *Diodorus. lib. 11. c. 1.*

Cæſis ad Claſtidium à M. Marcello Gallis, ROMANI Apollini Delphico donum crateram auream centum pondo gratiæ referendæ cauſa miſere, partemq; magnam prædæ donauerunt ſociis ciuitatibus, ac multa ad regem Syracuſarum amicum & ſociũ Hieronẽ curauerũt ferenda. *Plut. in Marcello.*

Monilia.

Apollo Delphicus ALCMAEONI, Quo pacto poſſet ab inſania liberari, percunctanti:

Grandia dona petis ceſſet furor iſte: ſed & tu
Grandia dona feras pariter, mater quibus olim
Sub terras immerſit equos ſimul Amphiarao.

Ac Menelao, Quomodo puniret Alexandrum, interroganti, reſpondit.

Coniugis eripiens de collo da muliebrem
Ornatum ex auro mihi, quem Venus aurea quondam
Gaudia magna Helenæ dederat geſtare: valebis
Inuiſum Paridem vlciſci ſic.

Itaque Alcmæon matri. Euriphyles, Menelaus Helenæ monile dedicauit: quorum vtrunq; phocenſes ſpoliato fano Delphico rapuere. *Athenæus lib. 6. cap. 4.*

Coma, Capilli.

Morem veteres GRÆCI habebant comam alicui deo conſecrandi temporibus vſque heroum. *Homerus in 23. libro Iliadis* de ACHILL cecinit: Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην τὴν ῥα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν. Item THESEVS Delum eſt profectus vt id faceret, *teſte Plutarcho Pauſanias* etiam conſuetudinis huius meminit in Arcadicis, vbi LEVCIPPI regis Oenomai filij hiſtoriam narrat: qui cum amore Daphnes arderet, nec ſperaret ſe poſſe illam vxorem obtinere (abhorrebat namq; virgo à maritum conſuetudine) ad dolum animum conuertit: auxilioq; comæ productoris, quam Alpheo alebat, ſumpta itidem veſte muliebri, ſe virginem ſimulauit. *Victor. lib. 6. Var. Lect. c. 22.*

QVALIA, VNDE SVMPTA. NEMPE

Primitia.

ERETRIENSES & MAGNETES, hominum primitiis Apollinem honorauerunt, vt Frugum largitorem, vt Patrium Natalitium & Humanum. *Plut. de Pythia orac.*

GRÆCI poſt pugnam ad Salaminem, parta de Xerxe victoria, prædam inter ſe diſpartiere, ex quibus primitias Delphos miſere. Vnde ſtatua effecta eſt longitudine cubitorũ decem truncam nauis partem manu ſuſtinens: eodem in loco ſtans, vbi Alexander Macedo aureus. Miſſis Delphos primitiis, Græci publicè percontati ſunt, nunquid perfectas & acceptas primitias accepiſſent? Quibus ille reſpondit, Habere ſe quidem à Græcis aliis; verùm non ab Æginetis: ſed repoſcere donum optimè nauatæ ad Salaminem operæ in pugna nauali. Id cum audiſſent Æginetæ, aureas ſtellas tres dedicauerunt: quæ ſuper malum nauis æreum ſtabant apud angulum; proximè Crœſi craterem. *Herod. lib. 8.*

Ἑρμαῖον GRÆCI vocabant lucrum præter expectationem oblatum, à primitiis, quas olim in viis ponebãt Mercurio, vñ viatores veſcebantur. Alij malunt ductum ab aceruis lapidum quo in itineribus ambiguis Mercurio ſacros ponebant, quorum meminerunt & Hebræorum prouerbia: Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem *Eraſmus in Adagiis.*

Decima

GRÆCI ex præda ad Platæas adepta decimas diis elegerunt. ☞ *Vide Tit. Præda bellica.*

ROMÆ Herculi complures diuites facultatũ ſuarum decimas ſoluebant, vt inuidioſas ciuibus immodicas opes præciderent: & arbitrabantur Herculem potiſſimùm capi eiuſcemodi profuſionibus, quod frugalis & minimè luxuriantis vitæ fuerit. *Plut. in quæſt. Rom.*

Tributa, Vectigalia Stipes

Suantouiti idolo, apud RVGIANOS in vrbe Arcone culto, numus ab vnoquoq; annuatim, in huius ſimulacri cultum pendebatur, cum ſpoliorum ac prædæ parte tertia. Hoc idolum quoque trecentos equos, totidemque ſatellites in eis militantes habebat: quorum omne lucrum, ſeu terra ſeu mari quæſitum ſacerdotis cuſtodiæ ſubdebatur. Ille ex earum rerum manubiis diuerſi generis inſignia ac varia templorum ornamenta conflabat, eaque obſeratis arcarum clauſtris mandabat: in quibus præter abundantem pecuniã, multa purpura vetuſtate exeſa congeſta fuerant. Illic quoque publicorum munerum ac priuatorum ingens copia viſebatur. Hanc ſtatuam totius Sclauiæ penſionibus cultam, finitimi quoque reges donis proſequebantur. Quam inter cæteros etiam rex Danorum Sueno II. precioſo poculo veneratus eſt: cuius poſtmodum ſacrilegij infelici nece pœnas perſoluit. Alia quoq, fana compluribus in locis hoc numen habebat, quæ per minores flamines regebantur *Saxo lib. 14.*

Furta.

MICHÆ Ephraimitæ mater, pecuniam à filio arreptam, Domino conſecrauit. Cumq; eam à filio conſcientiæ ſtimulis agitato recepiſſet, ad idoli fabricationem contulit. *Iudic. c. 17.* G

Fortuito inuenta.

ANTIQVIS mos erat, ſicubi ficus repertus fuiſſet, eum veluti Mercurio ſactum ſuſpendere. Liberum autem erat tollere ficum Mercurialem, cuicunq; libitum fuiſſet: vel quod is deus furibus fauere creditus eſt, vel iuxta parœmiam illam κοινὸς Ἑρμῆς, Communis Mercurius. Huc opinor alluſiſſe Perſium cum ait:

Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum;
Nec glutto ſorbere ſaliuam Mercurialem

Eraſmus in Adagiis.

QVIS DEDICARIT.

Anathemata varia *pete ex lib. 6. Græc. Epigram.* ex varietate perſonarum dedicantium diſtincta.

GYGES Lydorum rex, primus munera apud Delphos poſuit ſecundum Midam Gordij filium, qui theſaurus dicitur à Delphis Gygadas. Nam & aurum Gygadas ſummè probatum veteribus animaduerto, veluti Daricũ. *Cal lib. 6. c. 11. Antiq. Lect.* H

CVR. CAVSA

Adeptæ.

Tranquillitatis, Pacis.

Boues æneos CARYSTII & PLATAENSES Delphis dedicarunt, quod Barbaris è Græcia expulſis & alias fortunas incolumes habuerunt, & libero ſolo terram arare potuerunt. *Pauſanias in Phocicis.*

Victoria.

Dedicarunt Delphis AMBRACIOTÆ æneum aſinum, victis nocturna pugna Moloſſis. Nam cum in illos noctu inſidias diſpoſuiſſent Moloſſi: aſinus, qui fortè ex agro in oppidum agebatur, aſellam inſectans cum multa laſciuia, vehementem ruditum ſuſtulit: ipſe etiam agaſo per tenebras obſcuras & incondita voce inclamabat. Iniecit ea res tantam Moloſſis trepidationem, vt ſtatim inſidiarum locum deſeruerint Eos Ambraciotæ detecta fraude noctu inuadentes prælio ſuperarunt *Pauſanias in Phocicis.*

Aeo-

A Agesilavs Rex Lacedæmoniorum,rebus feliciter geſtis,biennio ſupra centum talenta quaſi decimam quandam Delphis Apollini conſecrauit.benefacti ſemper ſe memorem eſſe oſtendens. *Plutarchus.*

Avrelianvs Imp.cùm bellum aduerſus Marcomannos gereret,victoriam nactus, ne parum gratè cœlo demiſſam agnoſcere opem videretur, præter munera per vrbem Romam multis templis data,ſoli Capitolino Ioui quindecim millia auri pondo,& magnam gemmarum vim pluribus collationibus contulit. *Fulgoſus lib.1. capite de Religionis cultu.*

Sanitatis.

Apud Græcos *teſte Strabone lib.Geog.*8. mos fuit in templo eius dei,qui auxiliatus eſſet,& præſertim Æſculapij,quod Epidauri inſigne erat,tabellas appendere, in quibus morborum curæ erant inſcriptæ. *Polyd.lib.5.c.1. de rerum Inuent.*

Conſequendi.

Victoriam.

Orneatæ qui ſunt in Argolica terra,cùm Sicyoniorum bello premerentur,votum Apollini nuncuparunt,Si hoſtibus repulſis patriam periculo liberare potuiſſent, quotidianam ſe illi pompam miſſuros,& hoſtias ad certum & præ-
B finitum numerum immolaturos.Verùm cùm Sicyoniis prælio victis voti rei facti eſſent,pompam quotidie ex voto mittentibus, non tam impenſa grauis ,quàm laboris & moleſtiæ continuatio viſa eſt.Venit igitur in mentem,ſatis deo factum iri,ſi & pompam ſemel & hoſtiarum numerum , ducta æquæ æſtimationis ratione,miſiſſent. Ænea itaque votum teſtantia Delphis poſita fuerunt opera. *Pauſanias.*

Papyrivs Imp. aduerſus Samnites dimicaturus votum fecit,ſi viciſſet,Ioui pocillum vini.Denique inter dona antiquorum ſextarios lactis datos inuenimus,nuſquam vini. *Pli. lib.14. c.13.*

Veniam peccatorum.

Ivdæi,à Phariſæis ſic perſuaſi,neglectis parentibus,dona offerebant templo,hoc tanquam præſtantiori opere peccatorum remiſſionem merituri. *Matth.15.Marc.7.* Quam traditionem,cum auaritia Phariſæorum & ſuperſtitione aliorum coniunctam , Chriſtus ſeuerè coarguit.

Depellendi periculi.

Corn. Sylla dimidium Thebani agri Ioui Olympio , &
C Apollini Pythio conſecrauit,vt ex eius fructibus, pecuniæ, quas ex ipſorum templis ad alendum exercitum abſtulerat, ipſorum templis reſtituerentur:non ignarus , ſacrilegium ſæpiùs vniuerſi exercitus & imperatoris exitio expiatum,atque eò grauius,quò tardior pœna ſecuta eſſet. *Sabell.lib.4. c.2.*

Mathias Michouius hiſtoricus Polonus ſcribit,in confinibus Litvanorvm ac Moſcouitarum,ſtatuam eſſe publico itineri impoſitam,quæ patria lingua Zlotababa dicitur , id eſt,Aurea vetula:quam ſinguli viatores certis munuſculis placant,etiamſi pili valorem non excedant.alioquin ſuſcepti itineris nullam habituri ſecuritatem.Hoc idem *Albertus Crantzius in Vandalia ſua* atteſtatur, *Olaus, Magnus lib.3.cap.1.& Guagninus in Moſcouia.*

RE PVDIATA.

Aiunt Themistoclem Delphos profectum ,Apollini Medorum exuuias attuliſſe:percunctantem verò,Nunquid intra templum ea dona locaret,iuſſiſſe Pythiam,vt eas omnino extra fani limen auferret :

In templo pulchras noſtro ne figite Perſei
D *Exuuias ſubitò,ſed veſtras mittite in ædes,*

Cum admiratione certè cauſa quæri poteſt,cur ab vno Themiſtocle oblata dona de Medis , accepta deus non habuerit? Sunt enimverò,qui Perſica omnia ſpoliata itidem repudiaturum fuiſſe credant,ſi antequam dedicarentur,nunquid ſibi ea vellet offerri,quæſitum eſſet. Non deſunt qui dicant Apollinem,cùm præſciret ſupplicem ad Perſas iturum Themiſtoclem,idcirco ſibi exuuias illas dedicari prohibuiſſe , ne religioſis monimentis teſtatum odium,fidem deprecationi abrogaret. *Pauſanias in Phocicis.*

TRANSLATA , TRANSMISSA.

In Praſienſibus Attici agri Apollinis eſt templum , quo Hyperboreorvm primitias mitti tradunt. Eas enim Hyperborei Arimaſpis committunt, Arimaſpi Iſſedonis : ab iis acceptas Scythæ Sinopen,inde ad Praſienſes Græci deportant:eas deinde Delon Athenienſes mittunt. Inuolutæ illæ quidem triticea ſtipula ſunt, neque eas cuiquam fas eſt intueri. *Pauſanias in Atticis.*

CONSERVATA.

Pharisæi maiorem curam auri ipſius templi,quàm templi habebant:maiorem victimæ , quàm aræ , *Marci* 9.

Ægypti cùm fame olim ita premerentur, vt humanis carnibus etiam pòſt multa animalia conſumpta veſcerentur, in ſumma tamen rerum penuria & extrema neceſſitate , animalia,vtpote feles, canes,lupos,accipitres , & alia huius notæ,occidere noluerunt, quòd diis diuerſis ſacrata eſſent. *Diodorus Siculus.*

RESTITVTA.

Massinissa Numidarum rex,cùm à præfecto ſuo eburneos dentes miræ magnitudinis accepiſſet dono:vbi comperit ex templo Iunonis ſurreptos eſſe, quinqueremi reportandos,& Iunoni reſtituendos curauit:inſculptos Libycis literis ſignificantibus,regem ignorantem eos accepiſſe , & libenter deæ reſtituiſſe. *Val. Max.lib.1. c.2.*

Timasithevs Liparitorum princeps, excepta in freto ciuibus ſuis piraticam exercentibus magni ponderis auri cratera,vbi comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam,eam Delphos perferendam curauit.*Valerius Maxim. lib.1. c.2.*

CVLTA.

Fornicati Israelitæ ſunt in ephod , quod fecerat Gedeon. *Iudic.*8.

SVPERSTITIO IN RERVM CERTARVM
Aversatione , Fvga Aversa
ANIMALIA.

☞ *Conſule Tit. Materia ſacrificiorum, quatenus certis certa animalium genera offeruntur : reliqua repudiantur.*

Græci olim canem ſacris templis arcebant,quòd ſecurum refugium concederent ſupplicibus.Hinc probabile eſt,etiam Flaminem Dialem apud Rom.velut animatum & ſacrum ſignum,quò perfugerent,ſupplices(qua de cauſa lectulus eius in veſtibulo domus erat locatus:& genibus eius aduoluti,liberi illo die à verberibus & ſupplicio erant.Quòd ſi vinctus ad eum confugiſſet,ſoluebatur.Vincula non foras per ianuam, ſed ſub tecto proiiciebant) non auſum fuiſſe vel attingere vel nominare canem, qui perfugium requirentes terreret & prohiberet, *Plut. in quæſt. Rom.*

Romæ Flamen Dialis capram vel attingere vel nominare cauebat. Vtrum quia capræ deteſtantur laſciuiam & virus? an quòd eam vt morbo[ſ]um metuant ; Apparet præ cæteris animantibus capram morbo comitiali eſſe obnoxiam,ac contagione afficere veſcentes vel tangentes eo morbo occupatam.In cauſa eſſe ferunt anguſtias ſpiritualium meatuum eius, qui ſubinde occupantur:coniecturam capiunt ex vocis exilitate. Etenim habent hoc homines,qui morbo comitiali tentantur, in loquendo,vt germanam caprarum balatui vocem edant. *Plut.in quæſt. Rom.*

STIRPES.

Romæ.Bonæ deæ quæ ornant ædem feminæ, myrtum eò non important:quamuis omnibus vti ſtudeant germinantibus & florentibus. Quoniam vt fabularum ſcriptores produnt,Phaulij vxor illa fuit diuinatoris : quæ vino furtim vſa cùm non feſelliſſet,myrtyreis virgis à viro caſtigata fuit.Qua de cauſa myrtum non inferunt,libant ei vinum,quod lac appellant, An à multis puræ, maximè à re venerea, ſacrificium illud perpetrant; Non ſolùm enim extrudunt domo viros, verùm etiam,cùm ſolemnia huius deæ agunt,maſculum omne expellunt.Myrtum ergo vt Veneri ſacrã abominantur.Quippe quã nunc Venerem Murciam dicunt, eam quondam Myrtiam ni fallor, vocauere. *Plut.in quæſt.Rom.*

VINVM.

☞ *Ex loco, Sacrificiorum materia, huc quadam.*

Vidi Senem quendam Conſtantinopoli,inquit Aug.Buſbequius,qui cum calicem ſumpſiſſet in manum,vt biberet , magnos prius clamores edebat.Rogati à nobis amici,cur ita faceret:reſpondebant,eum his clamoribus commonitam velle animam,vt ſe reciperet in aliquem corporis angulum , aut prorſus emigraret,ne rea fieret eius delicti,quod ipſe erat admiſſurus,neu vino quod infuſurus erat,pollueretur.*In Itiner.*

Fermentvm.

Romæ ſacerdoti Ionis,quam Flaminem Dialem nuncupant,farinam vel fermentum nefas fuit attingere.An alimentum eſt farina inchoatum & crudum?Neque enim, quod fuit, manet

manet, triticumque neque quod debet fieri, facta eſt panis: ſed ſimul & ſeminis facultatem amiſit, & cibi vſum non accepit. Hanc autem per metaphoram poëta farinam appellauit, quaſi in molendo peremptam & corruptam. Fermentũ namque cùm ipſum ex corruptela genitũ eſt, tum corrumpit eius mistio maſſam, quippe languida & infirma efficitur. Breui apparet, fermentationem putredinem eſſe, quæ ſi copioſa ſit, exaſperat & labefactat farinam. *Plut. in quæſt. Rom.*

Eidem carnem crudam attingere vetitum. An eadem de cauſa? Neque enim eſt animans, neque factum eſt dum pulmentum. Dum enim elixando & aſſando alteratur & mutatur, inuertit formam ſuam. Recens verò & cruda nec aſpectum habet purum & impollutum, ſed fœdum vlceroſumque. *Plut. in quæſt. Rom.*

TEMPORVM OBSERVATIO
Svperstitiosa.
Quoad
CVLTVM. HVC
Festa Svperstitiose
Inſtituta.

Mahometvs, quò ab Hebræis Chriſtianiſque lex ſua diſſentiret, Veneris diem ſacrum ſtatuit, quòd in hac die rex eſſet factus, & quod cum nulla alia ſecta ſentiret. Et ex hac pariter cauſa, ſoli Turci contra aliarum gentium ritum ad Meridiem conuerſi, Deo ſupplicant. *Cuſpinianus.*

Obſeruata.

Antiochi Epiphanis milites Ivdæos, qui in montium latebras confugerant, & regis mandato obedire recuſabant, aggreſſi ſunt die ſabbathi, & ita vt erant in ſpeluncis exuſſerunt, non repugnantes, ac ne aditus quidem ſpeluncarum obturantes. Etenim propter religionem diei repugnare nolebant, ne in aduerſitatibus quidem violarent honorem ſabbathi, quando lex iubet feriari ab omni opere. Itaque perierunt cũ vxoribus & liberis ſuffocati in ſpeluncis circiter mille, multi etiã elapſi adiunxerunt ſe Matathiæ ſacerdoti, Iudæ Machabæi patri, eumque principem ſibi elegerunt. At ille docuit eos, pugnandum etiam ſabbathis: aut ſi ita pergant, ipſos ſibi futuros exitio, hoſtibus eam occaſionem obſeruantibus, & non niſi ſabbatho illos aggredientibus, atque ita fore, vt vel ſine certamine omnes facile opprimantur. Hoc locutus perſuaſit eis: & in hodiernum vſque mos hic permanet, vt ſi ita neceſſitas poſtulet, pugnent etiam ſabbathis. *Ioſephus lib. 12. c. 7. Antiq.*

Ptolemæus Lagi F. Hieroſolymam ingreſſus, velut ſacrorum gratia, Ivdæis nec arcentibus, nec hoſtile quid ſuſpicantibus, & alioquin cum diem in otio & quiete agentibus, vrbe potitus eſt. *Ioſephus lib. 12. Antiq. cap. 1.* vbi Agatharchidem Gnidium adducit ita ſcribentem: Iudæi dum propter ſuperſtitionem grauantur arma ſumere, grauem dominum receperunt. Ita quoque *Plut. com. de Superſtitione*: Iudæi, inquit, per ſabbatha in pannis non interpolatis deſidens, cùm admouerent ſcalas hoſtes, atque muros ſcanderent: haud erexerunt ſe, ſed hæſerunt ſicut vno in ventriculo in ſuperſtitione conſtricti.

Cn. Pompeius Magnus, quum Hieroſolymam, vrbem Palæſtinæ omnium munitiſſimam graui obſidione cingeret, & videret vrbem difficulter expugnari poſſe: obſeruauit diem ſabbathi, quem ſanctiſſimè iuxta legem obſeruabant Ivdæi. Itaque ſimul iterumque eo die aggreſſus eſt. Quod quamuis intelligebant Iudæi fuco hoſtis fieri: vrbem direptam hoſti tradere, quàm ſabbathum negligere, ac in Dei legem peccare repugnando, maluerunt. *Dion. & Ioſephus lib. 14. c. 8.*

ACTIONES QVOTIDIANAS
Hominvm, Svscipiendas,
Omittendas,
Differendas.
In genere. Dies Nefaſti.

Ἀποφράδες ἡμέραι. id eſt. Nefaſti dies, Antiqvis vocabantur inauſpicati, & quibus publica non licebat agere. Vnde receptum, vt homines inuiſos ac deteſtandos, *ἀποφράδας* appellarent. Teſtis Lucianus in huius vocis calumniatorem. Apud Atticos huiuſmodi dies erant ſeptem, quibus inferiæ peragebantur Manibus, eoſque, habebantur inauſpicati. At hæc veterum ſuperſtitio ſibi perſuaſit & lunæ certos dies ſiniſtri auſpicij eſſe, veluti lunæ ſeneſcentis, quartam, quintam & ſecundam, & *ἀποφράδας* appellabant. Rurſus dies in quibus rei capitis damnabantur. *ἀποφράδας* veluti funeſtos. Poſtremò dies inſigni quapiam calamitate funeſti, *ἀποφράδες* dicti ſunt: *Horatius.*

Ille & nefaſto te poſuit die.

Horum dierum meminit *Plato libro de Legibus ſeptimo*, negans illos eſſe *καθαρὰς*, id eſt, puros, ſed *ἀποφράδας*, appellat, vt funeſtos & ſepeliendis mortuis ſacros. Ea vox deindè tranſlata eſt ad homines execrandos, & abominandæ malitiæ, teſte verſic.

Ἄνθρωπος ἀποφρὰς, καὶ δόλιον ἀποβλέπων. id eſt,
Homo nefaſtus, & ore perfidum tuens.

Eadem eſt autem Græcæ vocis etymologia, quæ Latinæ *ἀπὸ τοῦ φράζειν*. Huiuſmodi fermè Suidas, Heſychius, & Etymologicus, Quin & homines deteſtandos, ſacros dicimus, vt *Horatius: ſacer & inteſtabilis eſto. Virg.* etiam ad animi rem tranſtulit, *Auri ſacra fames. Eraſmus in Adagiis.*

Romanos, atris & infauſtis diebus, pontificum iuſſu, non modò à bellis gerendis & Reipub. cura, ſed à rebus quoque diuinis & deorum ſacrificiis, abſtinuiſſe legimus. Sæpiùs tamen cùm hoſtium vim propulſarent, nulla ſe religione teneri putarunt: & neglectis infelicium dierum obſeruationibus, proſperè dimicarunt, imitati Homericum Hectorem *εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*. *Alex. lib. 4. c. 12.*

In ſpecie. Quo ad
Opus, laborem.

Romæ Idibus Auguſti ferias agebant ancillæ & ſerui omnes, mulieresque maximè tergere & mundare corpus ſtudebant. Nempe quod Seruius rex eo die ex ancilla natus ſit captiua, eo vacationem operarum famuli habebant. Mos autem lauandi capitis feſti cauſa ab ancillis ad liberas quoque progreſſus videtur. *Plut. in quæſt. Rom.*

☞ Vide ſuprà. Obſeruata Feſta ſuperſtitiosè.

Lucianus in Libello de Aſtrologia. palàm refert, Lycurgum legem inſtituiſſe Lacedæmoniis, ne prælium inirent, ante plenilunium. In eam ſuperſtitionem iocatur Ariſtoph. *τῇ πανσελήνῳ.* id eſt, plenilunio, ſerò aut nunquam futurum ſignificans. Cùm Datis & Artaphernes doctores regis Perſarum, in Marathonem irrupiſſent, pleniluniũ obſeruabant Spartani, vt tum exirent in prælium. At priùs quàm illi venirent. Athenienſes bellum aggreſſi ſunt. *Herod. lib. 6.* de cunctantibus & quavis occaſione rem proferentibus, dicitur, *ἐν τῇ πανσελήνῳ.* id eſt, in plenilunio. *Eraſm. in prouerb. Acceſſit Luna.*

Parthis de nocte pugnare, nefas eſt & difficile. *Plutarchi in Craſſo.*

Germanis olim nec conſuetudo, nec fas erat, ante nouam lunam, decreſcente lumine ſideris, prælio contendere. Quod Vbi C. Iulius Cæſar intellexit, religione impeditos, ad Rhenum aggreſſus profligauit. *Auent. lib. 1. Annal. Boiorum.*

Iter.

Athenienſes à Syracuſanis in Scicilia fœdè victi, fugam meditabantur. Comparatis omnibus cùm poſtera die ſtatuiſſent abnauigationem, luna noctis initio deficere viſa eſt. Quam ob rem Nycias dux admodum perturbatus, vt erat naturà religionis cultor obſeruantiſſimus, tum propter peſtilentiã exercitum depaſcentem, ingenti deûm formidine tali portento correptus, moxque accitos aruſpices conſuluit. A quibus reſpõſum eſt, poſt tres ſequentes dies abnauigationemque oportere differri. Hoc reſponſo hi quoque qui ſentiebant cum Demoſthene duce, abitum omnino vrgente, religioni deum timore maioris mali parère coguntur. Syracuſani cognita per transfugas eius dilationis cauſa, Athenienſes terra marique adortos ſuperauère, & cepère. *Diod. lib. 13. & Plut. in Nicia.*

Alexivs Angelus Byzantinus Imp. conſultis aſtris in Blachernas ſe conferre ſummo mane ante Solis ortum diluculò inſtituit. Adeſt igitur omnis Imp. cognatio cum luminibus, vt nauiget vnà, Deo verò monſtrante, ſe eſſe horatum & temporum dominum, & à ſe itinera hominum vel proſperari, vel impediri: ſolum ante Imperatorium cubile vltrò cedens profundè dehiſcit, ac id periculum Imperator mirabiliter euadit. Sed alter eius gener & alij plures, voragine illa impliciti, in cruribus malè afficiuntur: quidam verò eunuchus in imum hiatum delapſus periit. *Nicetas lib. 3. de Imp. Alexij Angeli.*

Migrationem.

Sextilibus Calendis ex veteribus domibus migrare, & nouas inuehere, Romani conſueuerant: illaſque veluti boni euentus & fortunatas obſeruabant. *Alex. lib. 4. c. 20.*

Nuptiæ.

A GRÆCI, præcipuéque ex his LACEDÆMONII, quicquid eſſent rerum auſpicaturi, ſuperſtitiosè lunam obſeruabant. Id quod tacitè notat Euripides, cùm in Iphigenia in Aulide reſpondet Agamemnon, tum nupturam filiam, vbi lunæ dexter circulus aduenerit, videlicet de plena luna ſentiens.

BRVTORVM. FERIÆ BRVTORVM.

ROMÆ Conſualium feſto tam equos quàm aſinos ſertis redimitos permittebant feriari: cùm Neptuno Equeſtri eum diem feſtum agant, Aſinus autem ea vacatione vnà cum equo fruitur, in eiuſque partem venit: quia poſtquam extitit nauigatio & commeatuum ſubuectio mari, nihil otij & requietis iumentis contigit. *Plut. in quæſt. Rom.*

ROMÆ Septimontio obſeruabant, ne vehiculis, quæ equis eſſent iuncta, vterentur. Septimontium autem celebrabant, quòd Septimus collis adiectus, & facta Roma eſſet ſeptem collium. Opere enim grandi ad ædificandam confecto vrbem, quòd feciſſe eam exiſtimarent iam incrementi finem, cùm relaxauerunt ſemetipſi, tum remiſſionem dederunt iis, quæ in labore adiuuerunt, iumentis, fruique publici feſti feriis permisêre. Fortè etiam cùm vellent feſtum omnium ciuium præ-

B ſentia ornari & celebrari (præſertim quod amplificatæ cauſa vrbis agebatur) ne vrbem, cuius eſt dies feſtus, relinquerent, non erat vehiculis iugatis illo die vti licitum. *Plutarchus in quæſt. Rom.*

LOCORVM SVPERSTITIOSVS CVLTVS

FREQVENTANDO, COLENDO,

Non vitando, Cultus

INSVLARVM.

In DELO olim nefas canes alere, aut mortuos humare. In Rheena, quæ illi ad quatuor ſtadia adiacet, Deliorum ſepulchra fuêre. *Sabell. lib. 1. En. 3.*

In APHACIS circa Libanum montem & Adonin fluuium, ad quandam inuocationem certo die, à ſummo vertice Libani, ignis inſtar œſtri progreſſus, in vicino flumine mergebatur. Dicebant autem eſſe Vraniam, eo nomine Venerem appellantes. *Sozom lib. 2. c. 5.*

FLVMINVM.

C In flumen PERSÆ non micturiunt, nec lauantur, nec abluuntur, nec mortuum iniiciunt, nec alia quæ immunda eſſe videantur. *Strabo lib. 15.*

Feruntur ÆGYPTII ex puteo peculiari Api potum præbere, atque à Nilo eum in totum depellere: non quò liquoré eius profanum crocodili cauſa (vt quorundam fert opinio) arbitrentur (nihil enim æquè eſt apud Ægyptios ac Nilus in honore) verùm ſaginare videtur & obeſos reddere Nili hauſtus. Nolunt autem eam vel Api vel ſibi habitudinem eſſe, ſed expeditis & agilibus veſtitas corporibus animas, neque naturæ caducæ vi & mole, cœleſtem premi vel degrauari. *Plut. de Iſide & Oſiride.*

Luſitaniæ fl. Eſſemea, ab aliis Belion dictus, labitur ex Celtiberis & Vacceis. Fama eſt Celtiberos & Gallos, qui circa Anam fluuium agitabant, olim iunctis inter ſe armis ad Lethen perueniſſe: ibi ſeditione iactatos ac duce amiſſo, tota regione diſpalatos, velut patriæ oblitos, his locis deſediſſe, atque ab eius rei aduentu accidiſſe, vt iam inde Lethe ſit fluuius dictus. Quam ROMANVS exercitus famâ ſecutus, omnis mali vitandi ſuperſtitione amnem tranſgredi recuſauit, ita vt D.

D Iunius Brutus dux ſignum in vlteriorem ripâ iacere cogeretur. In quo repetendo fluuius à paucis primùm, mox ab vniuerſo exercitu religione quodammodò attonito, quòd id nomé Obliuionem ſignificaret, & vnum ex quatuor Orci fluminibus, ſuperatus eſt. Iniecta eſt & altera maior circa Oceanum religio: nam eo vſque Brutus victor Romana ſigna protulit. Hic cadentem in Oceanum Solem ſibi dux & exercitus ſpectare viſus eſt, eumque aquis obrui, non ſine ſacrilegij metu ſe cernere arbitrati ſunt, ob aſtronomiæ imperitiã. Vetus opinio fuit ipſum ſidus ſub occaſum marinis fluctibus immergi, ac velut candentis ferri maſſa in lacum aliquem immerſa, feruorem quendam terrificum exaudiri. *Sabell. lib. 9. Enn. 5.*

LVCORVM.

Ad quercum Mambre, ſub qua Abraham Angelos Dei Sodomã punituros obuios habuit, longa poſt ætate PALÆSTINI & PHOENICES & ARABES idololatriam exercuere. Diſtat locus Hieroſolymis circiter CCL. ſtadiis, Terebinthus vulgo dictus. Meſſis tempore illic conueniebant, tanquam ad mercatum, Iudæi, Chriſtiani, Ethnici: pro ſua quique religione locum colunt, orationibus, ſacrificiis, opima animalia in conuiuium illud ſacrum toto anno ſeruantes. Cum mulieribus, licèt cultiſſimæ ſacro interſint, religionis cauſa nõ miſcentur. in puteum ab Abraham depreſſum libamenta proiiciunt, alij lychnos accenſos, alij vinum, alij placentulas, alij numiſmata, vnguenta, vel thymiamata: eamque ob cauſam aqua illa commixtione iniectorum corrupta & inutilis eo tempore redditur. Hanc idololatriam Conſtantinus Magnus ſuſtulit, & templum ibidem ædificauit. *Euſeb. lib. 3. de Vita Conſtantini, & Sozom. lib. 2. cap. 4.*

ÆSCVLAPII lucum apud Epidaurios, montes circumquaque incingunt: intra cuius ambitum mori aut naſci quemquã religio eſt. Pilæ intra ambitum olim multæ, in iis virorum & feminarum, quæ à Deo curatæ ſunt, nomina inciſa: morborũ etiam, quo quiſque laborarat, addita eſt curationis ratio. Scripta verò omnia Dorica lingua. Eſt ibi porticus, Cotyos dicta, in qua feminis parere, & ægris mori liceret. *Pauſ. in Corint.*

Habuit SCLAVORVM gens locum quendam ſacrum, firmiſſima ſepe cinctum ob deorum multitudinem maximè in deliciis: in cuius medio ruinoſæ quædam ſtetêre quercus, Prouendeo dicatæ, cui flamen quidam præerat, ad quas varij ſacrificiorum ritus peragebantur. Illic ſecunda feria populus cum flamine & regulo, qui tum ad tribunal ſedere ſolebat, conueniunt. Atrium ingredi fas nemini erat præter ſacerdotes, ac ſacrificare volentes, aut quem mortis periculum vrgebat, cui tutum hic aſylum dabatur. Tantum enim ſacris locis reuerẽtiæ exhibent, vt nec hoſtium ſuorum ſanguine ea pollui patiantur. *Helmolaus cap. 13.*

SEPVLCHRORVM.

Sepulchrorum vetuſtiſſima fuit religio, ne quis violaret, deiiceret, frangeret: quæ lex non modo in XII. fuit & in Solomanis, ſed etiam in antiquiſſimis Numæ, & Latinorum Græcorumque: quæ non tam ad ius ciuile profanum, quam ad ſacra religioneſq; pertinere videbãtur, quòd ſepulchra veluti templa quædam eſſe deorum manium exiſtimarentur. Ideoque inſcribebatur in eis, D.M.S. id eſt, Diis manibus ſacrum: & quæ illis celebrarentur ſacra, Necya ſunt dicta. *Cic. 2. de Leg.*

AVERSANDO, FVGIENDO.

Locorum ſuperſtitioſa fuga.

IVDÆI religioni non ducebant Chriſtum inſontem damnare: at prætorium Pilati introire verebantur ne contaminarentúr, Paſcha comeſturi. *Ioan. 18.*

Landora Scaniæ littus eſt in Dania, regibus inimicum, quòd illud aggredientes, annum ſuperuiuere non poſſe dicantur. Itaque cùm ERICVS IV. Danorum rex, tutor Valdemari pueri regij, bello contra Olaum tyrannum, malè ominoſum litus fugiens, Eskillo Lundenſi Epiſcopo exercitum commiſiſſet, magna ſtrage affectus eſt. *Saxo lib. 14.*

Virgo Oxonienſis Frideſuida, ducis Didani filia fuit, Cuthredo regnante. Hanc regulus nomine Algarus ad ſtuprum cogere volens, fugientem perſequitur. Illa ſe protinus in oppidum recipiente, ei porta clauditur, lumenque oculorum eodem momento adimitur. Verùm mox virgo ſuis precibus Deum Algaro placuit, qui rurſus videre cœpit. Hinc fama eſt innatam poſtea REGIBVS religionem, vt formidarint in vrbem Oxonium introire. Atqui Henricus IIX. rex, Oxonium ſine vllo ſuo incommodo, ac totius populi magno cum gaudio ingreſſus eſt. *Polydorus lib. 4.*

DE SVPERSTITIONE CORRECTIVA.

SVPERSTITIOSA CORRECTIO SVIIPSIVS.

CONFITENDO. CONFESSIO SVPERSTITIOSA.

CHORVS metuens ne ciuitas Thebarũ, à Græcis expugnaretur, quia iuſtam cauſam hoſtes habeant, *Apud. Eurip.* inquit:

Ἄργος ὦ Πελασγικὸν, δειμαίνω
τὰν σὰν ἀλκὰν, καὶ τὸ θεόθεν.
οὐ γὰρ ἄδικον εἰς ἀγῶνα τόνδ' ἔνοπλος
ὁρμᾶται, ὃς μετέρχεται δόμους.

Argos ô Pelaſgicum, timeo tuas vires, & diuinum auxilium. Non enim iniuſtum in certamen hoc armatus contendit (Polynices) filius, qui accedit ad ſuas ædes. *Phœniſſis.*

LYSANDRO ſciſcitanti deos in Samothrace, iuſſit ſacerdos, quod facinus in vita nefandiſſimum concepiſſet, exprimere. Hic percunctatus eam, vtróne an deorum præcepto id faciam

factam;Qui cùm diceret,Deorum:Tu ergo,inquit, hinc facile,ego illis,ſi rogent, aperiam. *Plut.in Apophteg.* A

Homerum literarum principem ideo excæcatum memorant,quòd in Helenam ſtylum diſtringere ſibi permiſiſſet:nec viſus deinceps vnquam fuiſſe compotem,quòd delicti perſeuerarit imprudens Contrà verò,errore animaduerſo;STESICHORVM facilè in reliquum eſſe oculis vſum,quum per palinodiam recinuiſſet:Non verus ſermo ille fuit,neque nauibus altis exiſti fugiens,neque adiſti Pergama Troiæ. Quum & SOCRATEM produnt,vbi in amorem petulanter eſt inuectus, à dæmone familiari ampliùs caſtigatum,atque inde prius quam ſiniſtri pateretur quippiam,expiatum,amoris eiuſdem præconia concelebraſſe. *Celius lib.15. c.28. A. L.*

POENITENDO, POENITENTIA SVPERSTITIOSA.

SERAPION monachus in Scethi Ægypti errore Anthropomorphitarum ita deſipiebat, ſimplicitate quadam,non malitia,vt ne à Paphnutio quidem paſtore ſuo conuerti poſſet. Cùm autem aliquando Photinum diaconum Cappadocem, B ad viſendos eius loci eremitas profectum,diſputantem audiuiſſet de imagine Dei,ad quam homo conditus eſſet:reliquit ſuam de corporali Dei forma opinionem. Verùm cum paulò pòſt in gratiarum actionem exurrexiſſet:ſenſit inter precandum ex mente ſua elabi eam,quam oraturus,Dei anthropomorphin ſibi proponere conſueuerat. Conſternatus igitur animo prorupit in amariſſimos fletus; & humi deuolutus clamauit:Heu me miſerum, tulerunt à me Deum meum, quem nunc teneam non habeo,vel quem adorem aut interpellem, iam neſcio. *Caſſian.cap.3. Collationis.10.*

STESICHORI Lyrici poetæ meminit *Plato in Phædro*. Is cū Helenam carmine vituperaſſet, oculis orbatus eſt.Intelligens autem(Achille,ſicut ſcribit *Pauſan. in Lacon.* Helenæ iuſſu nunciante)cæcitatis ſuæ cauſam,protinus palinodiā,cecinit, Helenamque priùs vituperatam laudauit,itaque viſum recepit.Hunc Socrates iocatur ſeſe velle imitari,& amoris vituperati priùs canere palinodiam,quam orbetur oculis. *Eraſmus.*

PVNIENDO.

☞ *Vide Tit.Superſtitioſa cura ſuiipſius, Carceribus, Flagellis, ſupra.*

C CASTIGATIO, REPREHENSIO, CORRECTIO ALIORVM SVPERSTITIOSA. Conſideratorum reſpectu.

SVBIECTI, HOC EST, EIVS qui corrigitur. Sic exercetur erga POENITENTES. NOLLE RECIPERE pœnitentes.

ACESIVS Nouatianorum Epiſcopus,à magno Conſtantino rogatus; An decreta concilij admitteret,& limitem fidei, & definitionem feſti Paſchalis? aſſenſus eſt. Imperatore autem denuò interrogante,Cur ſe ipſe ſegregaret?Quæ ſub Deciana perſecutione eueniſſent, edocuit: & acrimoniam auſteri Canonis protulit: Non oportere iis,qui poſt baptiſmum,peccatum(quod ſacræ literæ mortale vocant) in ſe admiſiſſent,diuina myſteria communicari:ſed ad pœnitentiam quidem iſtos eſſe cohortandos, ſpem verò remiſſionis non à ſacerdotibus, ſed à Deo expectandam, qui peccatis poſſet dare veniam.His ab Aceſio dictis reſpondit imperator: O Aceſi ſcalis appoſitis ſolus cœlum conſcendito. *Suidas ex Socrate.*

D SACERDOTES.

Qui in Meroë ſunt deorum cultui dediti ſacerdotes,cùm eis viſum fuerit,regi Æthiopum nunciant, vt mortem oppetat. Ita enim deorum iubere reſponſa,neque fas eſſe immortalium voluntatem à mortali homine contemni:aliaſq; addunt rationes, quibus ex vetere obſeruataque conſuetudine voluntariam regi ſuadeant mortem. Et ſanè ſuperiores omnes reges, ſacerdotibus,non armis,neque vi coacti,ſed ipſa victi ſuperſtitione,ſpontè paruerunt. At Ptolemæi ſecundi tempore rex Æthiopum ERGAMENES Græcis doctrinis philoſophiæque deditus, hunc primus morem ſpreuit. Vſus namque prudentia rege digna, cum militibus in Auatum, vbi templum aureum erat Æthiopum, profectus: ſacerdotibus omnibus interemptis, veterique conſuetudine abolita,pro voluntate regnum tenuit. *Diod. lib. 3.cap. 1.*

AVGVRES.

Fuit obſeruatum apud ROM. in omni augurum reſponſo,vt ſi pullarius, ſeu quivis augur, qui auſpicatur, cuique monita deorum prædicere, & de augurio reſpondere, ac portenta interpretari curæ fuit,tacitum ferret,quod dij vulgari voluiſſent:haud aliter cōtraheretur nefas,quam ſi occulenda diuulgaret,& abdita palam faceret.Si verò augurio fallaci mentiri auſus fuiſſet,ſiniſtrumque pro dextro,vel quod prodigij foret, contra denunciaſſet:non id illi,qui de auſpicio conſulit, B ſed in ipſius pullarij vel auguris caput, qui tam improbè mentiri auſus eſſet, quicquid fuiſſet infortunij, reciſurum. *Alex.ab Alex.lib.1.cap.29.*

IVDÆOS.

SISEBVTVS rex Hiſpaniæ,anno 654.initio regni, Iudæos ad fidem Chriſtianam compulit,quos prouocari, oportuerat fidei ratione. *Rod.Tolet.lib.2.rer Hiſpan. c.17.*

FERDINANDVS & ISABELLA, Caſtellæ Reges, cùm exploratū habuiſſent, per Iudæos,quam in illorū ditione erant: ſcelera nefaria contra religionis noſtræ ſanctitatem conflari,omnes illos in exilium eiecerunt.anno 1488.Quidam verò ex illis ad Chriſti ſe cultum & fidem contulerunt. Alij autem, ne fundos,& ædes,& reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur;ſe Chriſti religionem profiteri ſimularunt,Reliqui omnes in exilium pulſi ſunt.Cùm verò alij F in alias partes diſiecti fuiſſent;maxima eorum pars à Ioanne II.Luſitaniæ Rege ſub certis conditionibus impetrauit; vt in Portugallia tempore aliquo definito conſiſteret. Conditiones autem potiſſimæ fuerunt,vt octonos aureos ſinguli Regi perſoluerent,& intra certum tempus è Portugalliæ finibus emigrarent:quòd ſi poſt tempus illud aſſignatum viſi in Portugallia fuiſſent,libertatem amitterent:Rex autem tutam nauigandi facultatem volentibus abire præberet.Hac ratione Ioannes grandem ſibi pecuniam comparauit,& quamdiu vixit,ſedulò curauit,vt Iudæis fidem præſtaret,quam dederat: Itaque eis qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerēt cum nauiculariis,vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones,quas ipſi vellēt,tranſportarent.Sanxit,præterea,ne quiſquam iniuriam illis inferret. At mercatores & nauicularij,qui Iudæos in naues ſuas recipiebant,eos in mari multis iniuriis admodum acerbè diuexabant.Multi verò eorum cùm minimè poſſent ea,quæ erant ad nauigandum neceſſaria,intra tempus illud emere,& tempus interim illis cōſtitutū elaberetur,libertatem amiſère.Qui igitur ſeruum Iudæū habere cupiebat,eum à Rege poſtulabat Rex autem eorum precibus cedebat,quos animaduertebat eſſe miti clementique G natura præditos ne Iudæi duriore,quàm par eſſet,dominatu premerentur.Hoc autem accidit paulò ante Ioannis mortem: Emmanuel qui Ioanni ſucceſſit,videns illos non ſponte ſua contra fœdus in Portugallia poſt tempus à Ioanne præſtitum remāſiſſe,omnes liberos eſſe iuſſit.Hoc illi beneficio permoti,ei magnum argenti pondus obtulere:quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficiis paulatim ad ſtudium Chriſtianæ pietatis allicere,Sed aliquanto pòſt cum veniſset in conſultationem,Vtrum Iudæi qui fuerant à Caſtellæ Regibus expulſi,& in Portugallia morabantur,eſſent expellendi continuò vt fuerat Ioannis tempore conſtitutum:an potiùs in ſedibus,in quibus eo in regno conſidebant,habitare benignitate Regia permittendi:& Caſtellæ Reges Emmanuëlem per literas admonerent,ne gentem ſceleratam, & Deo & hominibus inuiſam,conſiſtere in Portugallia ſineret:poſt longā deliberationem tandem ſtatuit, vt omnes Iudæi atq; Mauri qui Chriſti religionem profiteri nollent,è regni finibus excederent:diemque dixit intra quem omnes,qui in illius regno fuiſſent inuenti,libertatem amitterent, anno 1496.Cùm iam H inſtaret dies,omnes ſe ad nauigandum ſumma ope comparabant. Rex Emmanuël indigniſſimè ferens, tot, hominum millia in ſempiternum exitium detrudi,vt ſaltem filiorum ſaluti proſpiceret, iuſſit,vt Iudæorum filij,qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent,à parentibus abſtracti,& ab illorum conſpectu remoti,in religionis Chriſtianæ diſciplinam traderentur.Erat res viſu mirabilis,à complexu matrum filios auelli,patres liberis affixos raptari,& fuſtibus etiam contundi,clamores ingentes vbique tolli,omniaque mulierū plangore & eiulatu compleri.Fuere; qui rei indignitate perturbati,filios in puteos abiicerent. Multi etiam eò progreſſi ſunt amentiæ,vt ſibi mortem propria manu conſciſcerent.Accedebat ad grauiorem gentis miſeræ calamitatem,quod illis,qui tantis iniuriis affecti in Africam tranſmittere cupiebant,facultas minimè præbebatur.Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Chriſti religioné perducendæ,vt partim præmiis alliciendam,partim malo cogendā

A eſſe iudicaret. Quamuis igitur nauigandi poteſtas eſſet Iudæis ex pactione faciendarid tamen de die in diem differebat, vt mutandi conſilij ſpatium intercederet. Itaque cùm in principio fuiſſent illiſtres in Portugallia portus aſſignati, vnde conſcenderent, interdixit, ne quiſquam ex illis aliunde, quàm ex Olyſipponenſi portu ſolueret. Quo factum eſt, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olyſipponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita vt eſſet illis neceſſe, qui nondum emigrare potuerant, libertate ſpoliari. His tandem malis plerique victi, Chriſtianam religionem aut ex animo profiteri, aut ſaltem callidè ſimulare maluerunt, quam vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Chriſtianæ confeſſione, fontibus ſacris abluti, & filios & libertatem recuperarunt, multiſque à Rege præmiis clementer inuitati, in Portugalliæ regnis ſatis commodè vitam exegerunt. *Oſorius lib. 1. rer. Emmanue is.*

MODI. QVOMODO VEL
Persecvtionis aperta.

Savli magnus fuit zelus, qui Chriſtianos paſſim & publicè & priuatim perſequebatur, & veſtes eorū qui Stephanū B lapidibus obruebant ſedens cuſtodiebat. Quinetiam à principe ſacerdotū literas accepit ad ſynagogā, quæ erat Damaſci, vt ſi quos inueniret ibi, qui inuocarent nomen Chriſti, vinctos perduceret in Hieroſolymam. *Act 8. 9. & 22. Galat. 1.*

In Ægypto plurimi Iudæorum excruciati ſunt, quod vt Cæſarem dominum aut quenquam alium præter Deum profiterentur, neque hortationibus vllis, neque minis compelli potuerunt. Nullius igitur aut ſexus, aut ætatis reſpectus fuit. Pueri & adulti per varios ſunt cruciatus necati. Mirum videri id Lupo Alexandriæ præſidi, & mirum aliis qui huiuſmodi ſpectaculis aderant, quòd tanta eſſet Iudæis in ſuppliciis & cruciatu conſtantia. Scripſit Vespasianvs Lupo, à quo fuerat factus certior de nouo Iudæorum motu, vt templum quod Iudæi habebant in Ægypto apud Thannas, funditùs dirueret. Lupus templum clauſit, priùs donatiis ſpoliatum. Paulinus qui Lupo ſucceſſit, omni poſtea cultu deſertum reddidit: fuitque annus ille quo in eo ſacrificare deſitum eſt, trecenteſimus eius ædificationis ac trigeſimus. *Sabell. lib. 5. En. 7.*

Adrianvs Imp. Iudæorum omnium pertinaciam vltima cæde perdomuit, præcepitque ne cui Iudæo facultas introC eundi Hieroſolymam daretur, Chriſtianis tantummodò ciuitate permiſſa: quam mœnibus & ædificiis inſtaurans, de ſuo nomine Æliam appellauit. *Platina Suetonio.*

An. 1408. Cracouiæ apud Polonos vulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibente Moſcorouio præfecto, & Nicolao Lituo procuratore arcis, ſæuitum eſt. Direptæ & incenſæ eorum domus: ſcripſitque per plateas aliquot etiam in Chriſtianorum tecta & templa incendiū. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parſum erat educandis, & Chriſtiana religione imbuendis, curam impendere. Adulti quoque, qui cædi ſuperfuere plerique vltrò Chriſtiani facti. Inuidia opum fraude & vſuris quæſitarum, & opibus aucta licentia, ac ſcelera flagitiaque impunita, ipſis cladis illius cauſæ fuere. *Cromerus lib. 16.*

Insidiis occvltis.

Latinis Syria occupata bello Sacro, & per aliquot poſtea annos fortiter defenſa, non tam magni Reges imperatoreſque formidoloſi erant, quam Assassini, gens obſcura Decem omnino incolunt oppida, circiter ſexaginta virorum millia. D Phœnicibus tunc contribuebantur. Eadem ferè in regione fuere Eſſeni, quo vt Plinius tradit, nocentes eſſent: quique ſine pecunia & fœmina duabus generis humani peſtibus degerent. Sed Aſſaſſini ex Perſide profecti creduntur: receptaque Mahumetis perſuaſione, ſanctiſſimi omnium à Barbaris exiſtimabantur: nec qua cæteri mortales cupiditate honorum ducuntur ipſi inter ſe maximè vnanimes: nulla de imperio magiſtratuque ambitio: ſummam arbitriumque rerum non nobilitati ſanguinique committunt: quem virum optimum iudicarint, eum ſibi præficiunt, Senioremque ac Arſacidam vocitant: eoque nomine contentum, cæterorum curam gerere iubent: & vt illum in commune conſulere volunt, ita ipſi ea opinione imbuti ſunt, vt ſibi perſuadeant, in rebus humanis nihil antiquius eſſe, quàm pro publica ſalute, cùm tempora poſtulent, mortem oppetere. Eorum alij alias linguas à pueris edocentur: omnes ita animo affecti, vt cœleſtem immortalitatem adepturos ſe munere numinis confidant, ſi hæreticis ſuæ quaſi cōmunis commodi ſanctitatiſq; hoſtes occiderint. Cui prouincia euenerit alicuius è noſtris proceribus, interimendi: is vt vnus e noſtris ſe noſtrorū tribæ inuiſcens, per fallaciam cædem facit, ſibi minimè parcens, gnaruſque ſibi ſtatim occumbendum eſſe. Sic Raymundus Comes Tripolitanus, quod eis infeſtus eſſet, Tripoli à duobus Aſſaſſinis confoſſus, cæterorum curam acuit, vt cuſtodes corporibus ſuis adhiberent. *Æmilius lib. 5.*

In Syria Sarracenvs quidam quo tempore Godofredus Bolonius, ac comites eius, pro Chriſti fide in Syriam traiecerunt, in medio foro tyriæ vrbis, principem Conradum Bonifacij Montisferrati Marchionis filium occidit, ſtatimque ipſe quoque eodem in loco occiſus eſt. Nam cùm videret ob ſingularem Conradi virtutem magna Sarracenis inferri damna, voluit moriendo patriæ ac gentis ſuæ legi, tanta virtute prædicatum hoſtem adimere. In hoc Scæuolæ Rom. tantò præferendus, quantò feliciùs rem, quam ſuſceperat tranſegit. *Fulgoſius lib. 5. cap. 6.*

Alius Sarracenvs eodem ſtudio compulſus, Eduardum Henrici regis Britanniæ F. qui Ptolemaide aduerſus Chriſti hoſtes Chriſtianis in præſidio erat, ſecretum colloquium ab F eo petens, occidere tentauit, Sed Eduardus audacia periculum diſcuſſit. Nam etſi duo vel tria vulnera à Sarraceno accepit, eius tamen dexteram tamdiu tenuit, quoad famuli Arſacidam fœdè laceratum cubiculo extraxerunt. *Fulgoſius lib. 5. c. 6. & Bolondus lib. 8. Dec. 2.*

Mavrvs quidam in Betica Hiſpania cùm Ferdinandus & Eliſabetha, Caſtulonenſes reges, Malachum vrbem à Mauris in Betica poſſeſſam obſiderent: ſperans ſe patriam eo bello liberaturum, ſi regem reginamque bellum inferentes interimere potuiſſet: finxit ſe conditiones ferre, quibus finiri bellum poſſet, atque ita ad Hiſpanorum caſtra venit. Qui dum poſtea ad reges deduceretur, in tentorium ornatiſſimum cuiuſdam Hiſpani principis vocatus, cum vxore cubantis, & audire quæ Maurus perferret cupientis: ornamentorum ſpecie deceptus, regem & reginam putauit eſſe. Et veluti nouus Scæuola, in vtrumque impetu facto, quanquam vulneribus eos affeciſſet: tamen miniſtrorum interuentu prohibitus, quod decreuerat, explere nequiuit. *Fulgoſ. lib. 5. c. 6.*

Parentum noſtrorum ætate miſſus à Sultano Sarracenvs, vt ſub prætextu ferendarum litterarum, Iacobum Luſignanum Cypri regem confoderet, arbitratus ſe eum intetemiſſe, G humerum gladio traiecit: captuſque atque acerbiſſimis tormentis diſcruciatus, ingenti animo, quia id ſe patriæ præſtitiſſe dicebat animam egit. *Fulgoſ. lib. 5. c. 6.*

Ieivnio.

Cædem viri boni duorum menſium ieiunio & pœnitentia expiari opinatur impius Mahometvs *Azoara* 10. Et iuriſiurandi violationem ieiunio trium dierum compenſari aſſerit. *Azoara.* 13.

Flagellis.

Aſtragalote ſcutica Gallos, qui piaculum in Matris magnæ Ideæ admittunt ſacris, caſtigabant. Eſt ea ſcutica ex implicitis aſtragalis, vel nodoſum lorum. *Plut. lib. cont. Coloten.*

Aversatione.

Conſule ſub Tit. Sacrorum efficiens, Initiati, Profani.

Ivdæi, qui Chriſto nomen dederant, ægrè ferebant, Petrum Apoſtolum cum Cornelio centurione Ethnico congreſſum, & domum eius baptizaſſe. Itaque Petrus Hieroſolymis H coram Eccleſia ſe purgauit. *Actorum* 2.

Demophoon rex Athenienſium, Oreſtem, quòd nondum expiatus eſſet à parricidio, à feſto Choum, quod ipſe inſtituerat, arcuit. *Athenæus lib. 10. c. 12.*

Rolani ſolis Ægyptiis ius ciuitatis cuiuſlibet denegarunt, ne orbem furioſis ſuperſtitionibus replerent. *Ioſephus libro 2. contra Appionem.*

Proscriptione, Exilio.

C. Corn. Hiſpalus, prætor peregrinus, M. Pompilio, Lænate, L. Calphurnio Coſſ. edicto Chaldæos circa decimum diem abire ex vrbe atque Italia iuſſit: leuibus & ineptis ingeniis, fallaci ſiderum interpretatione quæſtuoſam mendaciis ſuis caliginem inijcientes. Idem qui Sabazij Iouis cultu mores Romanos inficere conati ſunt, domos ſuas repetere coëgit. *Valerius lib. 1. cap. 4.*

Tiberivs Imp. Iudaicos ritus exoſus, Iudæorū iuuentutem ad quatuor millia per ſpeciem ſacramenti, in prouincias grauioris cœli diſtribuit: reliquos gentis eiuſdem, vel ſimilia ſectan-

A ſtiẗntes vrbe ſubmouit,ſub pœna perpetuæ ſeruitutis , niſi contemperaſſent. *Suetonius.*

DIREPTIONE.

Sub rege Vladiſlao BVDÆ in Hungaria populus Iudæorum ædes diripuit. *Bonfinius lib.5. Dec.5.*

MORTE.

TIBERIVS Cæſar,ſacerdotes Iſiacos,quòd Decium Mundum adoleſcentem admiſiſſent cum Paulina Romana in Iſidis templo,in cruces adegit. *Ioſephus lib.18. Antiq. & Egeſip. lib. 2.*

Ionathan textor , pſeudo propheta,ſicariorum vnus,qui è bello Iudaico in Cyrenaicam prouinciam perfugerat,plebi ſe prophetam eſſe perſuaſit,& in ſolitudinem perduxit,miracula multa ſe editurum pollicitus. Cyreneiſes Iudæi eum Catullo præſidi prodiderunt:à quo captus eſt Ionathan. Cæterùm vt vitã redimeret , Catullo ditiſſimos quoſque Iudæorum prodidit falsò,eos ſeditionis accuſans:tam Romæ,quàm alibi. Inde perductus Romam, mendaciique conuictus , virgis
B primò cæſus,deinde viuus exuſtus fuit, ſub VESPASIANO. *Ioſephus lib.7. cap.vlt. bell. Iud.*

ATHENIENSES ſacerdotem quandam interfecerunt,quoniam eam quidam accuſauit peregrinos colere deos. Decretum autem aduerſus eos,qui peregrinum introducerent Deum, ſupplicium mortis inferebatur. *Ioſeph.lib.2. cont. Appionem.*

SCYTHÆ Anacharſim,ſapientia mirabilem apud Græcos, ad ſuos redeuntem interemerunt,quoniam videbatur Græcorum deorum ad eos veniſſe pleniſſimus. *Ioſephus lib.2.contra Appionem.*

SVPERSTITIOSA CORRECTIO SVPERSTITIONIS, SIVE Cultus Superſtitioſi.

IN GENERE

Idomeneus rex Cretæ cum è bello Troiano domum rediens tempeſtate vexatus,promiſiſſet,ſi ſoſpes in regnum rediret,ſe primùm,quod ſibi de naue exeunti occurriſſet , immolaturum, eique occurriſſet vnica filia:votum ſoluere volens, a SVBDITIS regno pulſus eſt. *Homer.& Volbt. lib. 16. Antorop.*

Athenienſes cùm hortarentur DIOGENEM Cynicum , vt myſteriis initiaretur : addentes,quod apud inferos principatum tenerent hi,qui ſacris initiati eſſent.Ad ea Diogenes : Per quam ridiculum eſt,ait,ſi Ageſilaus & Epaminondas , fortiſſimi duces,in cœno degunt:& Patæcion fur,& viliſſimi quique homines,quod initiati ſunt in ſummo apud inferos gaudio ſunt. *Laertius lib.6.*

LEONTYCHIDAS,Ariſtonis filius,quum portæ illi proximæ clauem draco circumuolutus eſſet complexus,idque augures affirmarent eſſe portentum:Mihi , inquit , nequaquam videtur:ſed ſi clauis fuiſſet complexa draconem , portentum erat. Lepidè hominum ſuperſtitionem irriſit, qui ſæpenumerò terrentur his quæ caſu aut fortè fortuna eueniunt. *Plutarchus in Laconicis apophtheg.*

MASSILIENSES,vates & ſacrificulos, qui quæſtus gratia ſacra circumferebant,ſuis oppidis exegêre:ne religionis prætexta otium ſectarentur,& luxum. *Alex.ab Alex.lib.3.cap.13. ex Val.Max. lib.2. cap.1.*

ANTONINVM Caracallam Imp.eos condemnare ſtatuiſſe, tradit Spartianus,qui contra tertianas & quartanas febres periapta geſtarent : quæ à Luciano quoque lepidè irridentur *in Dialogo philoſophico.*

Hilim Habdallæ Arabum regis iuſſu,in Berœa & Chalcide ſeductores,qui perſuadebant Saracenis,ſi omnia ſua venderent & nudi in murum aſcenderent,ſeq; inde præcipitarẽt, quod in cœlum eſſent ſubuolaturi,interfecit:cùm res ipſa demonſtraſſet , volantes in terram decidere,& crura & artus frangere:anno 18.Conſtantini Copronymi , Chriſti 759.

ALLAV Tartarorum rex Aſſaſſinorum hæreſin extirpauit funditus. *M.Paulus Venetus lib.1. cap 28. Orient. hiſt.*

IN SPECIE. CORRIGERE, DELERE , TOLLERE LIBROS SVPERSTITIOSOS

Magna conſeruandæ religionis P.Corn.Cethego & M.Bębio Pamphilo Coſſ apud ROMANOS acta cura eſt. Siquidem in agro L. Petilij ſcribæ(Plin.Cn.Terentij habet)ſub Ianiculo cultoribus terram altiùs verſantibus,duabus arcis lapideis E repertis,quarum in altera ſcriptura indicabat corpus Numæ Pompilij filij fuiſſe,535.annis ante defuncti:in altera libri reconditi erant,Latini erant ſeptem de iure pontificum,totidémque Græci de diſciplina ſapientiæ. Latinos magna diligentia aſſeruandos curauerunt:Græcos,quia aliqua ex parte ad ſoluendam religionem pertinere exiſtimabantur , Petilius prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios,facto igne in conſpectu populi cremauit. Noluerunt enim priſci viri quicquam in ſua ciuitate aſſeruari,quo animi hominum à deorum cultu auocarentur. *Val. lib.1.c.1.& Plut.in Numa: & Plinius lib.8.hiſtoria* huius auctores multos citat.

Bello Punico ſecundo in ſumma varietate fortunæ , nouæ quoque ſuperſtitiones Rom.populum inuaſerant. Quod malum M.Æmilius prætor S.C.recitato ſuſtulit,& edixit , vt quicunq; libros vaticinos precationeſque , aut artem ſacrificandi conſcriptam haberet, eos libros omnes,literaſque ad ſe ante illum diem deferret:néve quis in publico ſacróve loco,nouo aut externo ritu ſacrificaret. *Liuius Decad.3. lib. 5.*

Poſtquam AVGVSTVS Imp. Pontificatum maximum adeptus eſt,quicquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parùm idoneis auctoribus vulgò ferebatur. F ſupra duo millia contracta vndique,combuſſit:ac ſolos retinuit Sibyllinos,hos quoque delectu habito : & ne paterent omnibus,condidit duobus forulis auratis ſub baſi Palatini Apollinis. Lupercalibus vetuit currere imberbes.Item Secularibus ludis vtriuſque ſexus prohibuit vllum nocturnum ſpectaculum frequentare,niſi cum aliquo maiore natu propinquorum.Compitales Lares ornare bis in anno inſtituit , vernis floribus & æſtiuis. *Suetonius.*

SACRIFICIA SVPERSTITIOSA.

Sparthæ Orthiæ Dianæ templum & ſimulachrum, è Taurica Cherſoneſo ab Oreſte & Iphigenia furtim ablatum,religione ſacroſanctum fuit.Cum autem Limnatæ & Cynoſurenſes Spartani ſacrum deæ facientes ad iurgium & cædes mutuas conuerſi eſſent,reliquos ſubita vis morbi abſumpſit. Inde oraculum acceptum eſt,eam aram humano ſanguine aſpergi oportere.Quare cùm ante fores decerneretur immolandus,ſacri ritum LYCVRGVS ad puberum plagas tranſtulit:quò G fit,vt hoc etiam ritu nihilo ferè minus ſanguine humano ara imbuatur.Sacris præeſt femina : ea tantiſper , dum cæduntur pueri,ſignum præfert,quod eſt alioqui propter breuitatem leuiſſimum.Verùm ſi , quibus cædendi negotium datum eſt, cum quopiam eorum,qui cæduntur,ephæborum, vel ob ſpeciem,vel ob natalium claritatem agant parciùs,tunc eò vſque ſignum aiunt graue fieri,vt ſacerdos illud ſuſtinere nequeat. Quod vbi animaduerit,in cædentes ſcilicet cauſam confert, ſeque eorum culpa queritur onere opprimi. Adeò eſt ei ſigno è Taurica tralatitium,hominum ſanguine lætari.Eandem ſanè deam non Orthiam modò,ſed Lygodeſmam etiam nominant,quòd in Lygorum(viticis id genus) fruticeto reperta ſit ab Aſtrobaco & Alopeco Iri filiis,qui eo reperto ſtatim mente capti ſunt.Sic erat autem vitice vndecunque incincta , vt nihil à recto ſtatu declinaret.Vnde Orthiæ nomen inditum, *Pauſanias in Lacon.& Plut. in Lycurgo.*

DARIVS Perſarum rex humanas hoſtias immolare prohibuit,caninam carnem eſitare, quum veteri ritu Carthaginenſes tam obſcœno cibo veſcerentur. Edictum etiam , ne mortuorum corpora crematent,ſed humi conderent. *Sabellicus lib.9.Ennead.3.* H

GELO Siciliæ tyrannus,debellatis apud Himeram Carthaginenſibus , in pacis fœdere compulit illos , & hoc acceptis conditionibus adſcribere, Ne poſthac filios ſuos Saturno immolarent. Solebat enim ea gens infantes ſuos æneæ Saturni ſtatuæ cauæ , & intus incenſæ, vt ſinum ponere , qui velut in Dei complexu enecabantur. Id vt Saturno gratum putarent ,effecit fabula, quæ narrat illum omnes vxoris filios deuorare ſolitum. Nam & Iouem deuoraturus erat , niſi pro puero ſaxum ſuppoſuiſſent. *Plut. in Regum apoph.*

Pelaſgi,ſicut Varro memorat,cum ſedibus ſuis pulſi,diuerſas terras petiſſent,confluxerunt plerique Dodonam & incerti quibus hærerent locis,eiuſmodi accepere reſponſum:Poſt multos errores tandem in Latium venere , ibique in lacu Cutilienſium ampliſſimum ceſpitem, virgultis & arboribus

comptum, iactu ventorum per lacum vagantem conſpicati, A has ſibi ſedes prædictas eſſe didicerunt. Itaque vaſtatis Sicilienſibus incolis, occupauère regionem, decima prædæ, ſecundùm reſponſum, Apollini conſecrata, erectis Diti ſacello, & Saturno ara: cuius feſtum Saturnalia nominarunt. Cumq; diu humanis capitibus ditem, & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent, propter oraculum, quod κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ φῶτα πέμπετε iubebat: HERCVLEM ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris vt fauſtis ſacrificiis infauſta mutarent, inferentes Diti, non hominum capita, ſed oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata: & aras Saturnias, non mactando viros, ſed, accenſis luminibus excolentes: quia non ſolùm virum, ſed & lumina φῶτα ſignificant. Inde mos per Saturnalia miſſitandis cereis cœpit, ſimulque, vt feſtis ſigillaribus, quæ Saturnalibus ſunt iuncta, oſcilla ſiue ſigilla fictilia pro ſe atque ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent. Et talium commerciorum celebritas Saturnalibus cœpta, ſeptem occupabat dies, à 14. Calend. Ian. exorſa. *Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 7. & 11.*

B DIAGONDAS Thebanus in nullas calamitates incurrit, vt teſtatur *Cicero in ſecundo de Legibus*, licet omnia nocturna ſacrificia propter eorum turpitudines perpetua lege ſuſtulerit. *Natalis Comes Mithol. lib. 5. cap. 13.*

Apud Rom. pro familiarium ſoſpitate pueri mactari conſueuerant: Laribus & Maniæ matri Larium, ex reſponſo Apollinis, in compitis ſcilicet, capitibus ſupplicandum eſſe. Ludi & ſacra Compitalia dicebantur, eoſque reſtituit Tarquinius Superbus. Verum pulſis regibus IVNIVS Brutus primus conſul non humanis, ſed & allij & papaueris capitibus ſupplicari iuſſit, vt reſponſo Apollinis ſatisfieret de nomine captum, remoto ſcelere infauſtæ ſacrificationis. Factumque eſt, vt effigies Maniæ ſuſpenſæ, pro ſingulorum foribus periculum, ſi quod immineret, expiarent. *Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 7.*

ROMANI Saturnum & Latialem Iouem humana placabant hoſtia, eorumque ſimulachrum humano ſanguine proluebant: donec tandem anno Vrbis 657. Cn. Corn. Lentulo, & L. Licinio Craſſo Coſſ. ſenatuſconſultum factum eſt, ne C homo immolaretur. *Plin. lib. 30. cap. 1.*

Liuius lib. 4. Decad. 1. de peſtilentia agens, qua ob ſiccitatem & aquarū defectum vrbs ROMA plurimum Laborauerat, Cornelio, & T. Quintio Pœno Coſſ. hæc ſubdit: Nec corpora modò affecta tabo, ſed animos quoque multiplex religio & pleraque externa inuaſit. Nouos ritus ſacrificandi, vaticinandi inferentibus, in domos, quibus quæſtui ſunt, capti ſuperſtitione animi donec publicus iam pudor ad primores ciuitatis peruenit, cernentibus in omnibus vicis ſacelliſque peregrina atque inſolita piacula pacis Deum expoſcendæ. Datum ergo negotium ædilibus vt animaduerterent, ne qui Dii Romani dij, neu quo alio more quàm patrio colerentur.

Bacchanalium ſacrorum mos nouus inſtitutus, cùm ad pernicioſam væſaniam iretur, ROMÆ ſublatus eſt. *Valerius lib. 1. cap.*

SIMVLACHRA, IMAGINES SVPERSTITIOSAS.

Herodes Iudæorum rex, ſublatis omnibus qui erant de ſan- D guine regio, magis ac magis, diſceſſit à patriis ritibus, & peregrinis ſtudiis veterum inſtituta corrupit. Athletica certamina quinto quoque anno in honorem Cæſaris inſtituit, theatro Hieroſolymis extructo: deinde in campo amphitheatrum vtrumque ſumptuoſo opere conſpicuum, ſed alienum à Iudaicis moribus, apud quos nullus eſt horum vſus, nulla ſpectaculorum oſtentatio. POPVLVS hæc ægrè ferebat, ſed imprimis hominum cum belluis certamina: ægerrimè verò trophæa victoriarum Auguſti, quæ in theatro cum titulis deuictarum gentium erexerat. Nam cùm putarent armis contectas imagines (quarum vſus interdictus eſt legibus) indigniſſimè eas ferebant. A quibus cùm eos ſic abhorrere Herodes animaduerteret, per vim nihil agere voluit, ſed blandis alloquiis conabatur hanc ſuperſtitionem eximere: nihil tamen mouebantur, ſed credentes eum grauiter peccare, vno ore exclamabant. Etiamſi reliqua omnia ferre opporteat, non laturos ſe intra vrbem hominum imagines, ſic trophæa vocabant: hoc enim nefas eſſe. Herodes verò videns eos turbatos, & ſine ſatisfactione non facilè ceſſuros accitis ad ſe precibus ex illo numero, & in theatrum adductis, rogabat eos, oſtenſis trophæis, Quidnam hoc eſſe putarent. Cumque reclamaſſent, hominum eſſe imagines, iuſſit detrahi ornatum appoſititium, & oſtendit nudos ſtipites. Quo facto in riſum verſa E eſt indignatio concepta ex ſuſpicione imaginum. *Ioſephus lib. 15. cap. 11. Antiq.*

IOSEPHVS Galilææ præfectus, ſub Iudaïci belli initia perſuaſit Tiberienſibus, vti Herodis Tetrarchæ domum ſumptuoſiſſimam, quoniam multiformes haberet animalium figuras, quæ lege interdicuntur, demolirentur & incenderent. *Ioſephus in ſua vita.* Superſtitio hæc fuit reuerà; ſed tamen conſuetudine patria excuſari poteſt.

FVNERA.

Laconibus ſepeliendi omnem ſuperſtitionem exemit LYCVRGVS, funerare in vrbe extinctos & habere ante oculos rerum monumenta religioſarum permittens. Suſtulit etiam piacula. Prohibuit quicquam cum corpore condi, præter puniceum amiculum, quo & foliis oleaginis cadauer æquè omnes inuoluerent. Inſcriptiones etiam conditoriorum interdixit, præterquam eorum, qui in bello ceciderant: præterea luctus & lamentationes. *Plut. in conſtitutis Laconicis.* F

ROMANVS ſenatus poſt Cannenſem cladem decreuit, ne matronæ vltra trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, vti ab his ſacra Cereris peragi poſſent: quia maiore penè Romanarum virium parte in execrabili ac diro ſolo iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque matres ac filiæ coniugeſque & ſorores nuper interfectorum, abſterſis lachrymis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem, & aris thura dare coactæ ſunt. *Val. Max. lib. 1. c. 5.*

SVPERSTITIOSA CORRECTIO IMPIETATIS, SIVE INIVRIÆ ILLATÆ, RESPECTV LÆSIONIS ſiue CRIMINIS.

Huc Correctio

IMPIETATIS. IN GENERE.

ATHENIS impiatorum corpora proiici, & cadauera, exterminari ne filiorum quidem filiis aſpicere licuit illorum, qui G iugulati fuerant. *Plut. de tarda Dei vindicta.*

Aſpaſia violatæ religionis eſt rea facta Athenis, accuſatore Comœdiarum ſcriptore HERMIPPO: obiecit præterea eam liberas feminas, quibus illudebat Pericles, recipere. Ad hæc rogationem tulit Diophites, nomina vt deferrentur eorum qui eſſe deos negarét, aut qui ſermones de rebus æthereis ſererent, ea ſuſpicione perſtringens Anaxagoræ cauſa Periclem Aſpaſiam eripuit Pericles precibus, pro qua vim lachrymarum in cauſa dicenda, vt ſcribit Æſchines, profudit obſecrauitque iudices. Anaxagoram trepidans ablegauit atque ex vrbe deduxit. *Plut. in Pericle.*

Melos inſula vna ex Cycladibus, Diagoræ patria, quia omnes incolæ athei eſſent, ATHENIENSIBVS exciſa fuit atque perdita, Captus ibi diagoras Melius vixit poſtea Athenis, & Athenienſium ſacrorum myſteria vſque adeò contempſit, vt complures auerterit à religione, deterrueritque, ne iam vellent initiari. Præterea arcana illa myſteria, quæ nefas eſt prophanis edere, ille in vulgus extulit, modis omnibus irridēs. Quas ob res ab Athenienſibus proſcriptus eſt, eamque proſcriptionem palàm in ærea columna poſuerunt, addito præmij loco, talento, ſi quis hominem occidiſſet, ſi quis viuum adduxiſſet duobus. Meminit huius Ariſtophanes in Auibus. H *Eraſm. in Adag. ex Suida, & Diod. Siculo lib. 13.*

BLASPHEMIÆ.

Anaxagoras Clazomenius quia exiſtimantibus ATHENIENSIBVS Solem eſſe Deum, ille eum ſaxum ignitum aſſeruit, paucorum ſententia morte damnatus eſt. *Ioſephus lib. 2. contra Appionem. Laërtius* in vincula coniectum ſcribit

Protagoras Abderites ſophiſta, temporibus illis vel maximus, cum in principio libri ſui poſuiſſet, De diis neque vt ſint, neque vt non ſint, habeo dicere: ATHENIENSIVM iuſſu, vrbe atque agro eſt exterminatus, librique eius in concione combuſti. *Cœlius lib. 22. cap. 1. A. L. ex Cicerone de Nat. Deorum.*

NEGLI-

A NEGLIGENTIÆ CIRCA RES SACRA

Aſtragalote ſcutica Gallos, qui piaculum, in Matris magnæ Idex admittunt ſacris, caſtigare ROM. ſolebant. Eſt ea ſcutica ex implicitis aſtragalis, vel nodoſum lotum. *Plutarchus lib. contra Coloten.*

ATHENIENSES ob cadauera militum non ſepulta prætores decemuiros clariſſimos morte damnarunt.

Pinarij cùm nouiſſimi, cæteris iàm manus lauantibus, ad Herculis epulum veniſſent, tarditatis pœnam tulêre. *Macrob. lib. 1. cap. 6. Saturnalium.*

ROMANI olim vnum ſacrificium tricies inſtaurarunt, quòd ſemper aliquid delicti vel offenſionis interueniſſe diceretur. Tanta religio erat erga deos populi Romani. *Plut. in Coriolano.*

P. LICINIVS Pont. Max. Virginem Veſtalem flagris dignam exiſtimabat, quòd parum diligens æterni igni cuſtos fuiſſet: qui ſi extingueretur aliquando, inter dira auſpicia numeratum eſt, *Liuius lib. 8. Dec. 3. Flor. lib. 18. Valer.*

B *Max. lib. 1. c. 1.*

TIBERIVS Sempronius, quem virtutis & probitatis gratia ciues plurimi fecerunt, ſucceſſores creauit conſul Scipionem Naſicam & C. Martium. Cum iam in prouincias profecti illi eſſent, incidit in libros ad ſacra populi pertinentes: vbi quiddam, quod latuerat ipſum, ſolenne reperit: id hoc fuit. Cum auſpicaretur conſul, in domo extra vrbem vel tabernaculo ad id conducto, ſedebat. Quòd ſi qua de cauſa redire in vrbem nullis dum viſis certis ſignis cogeretur, relinquendum erat prius conductum tabernaculum, & quærendum alterum, ex quo de integro ſeruaret de cœlo. Hoc cum Tiberiam falleret, bis eodem vſus, illos renunciauit conſules. Cognito poſt vitio, rem ad ſenatum retulit, neque neglexit adeò minutam offenſionem ſenatus: ſcripſit Scipioni Naſicæ & C. Martio, qui relictis prouinciis illicò Romam regreſſi, depoſuerunt magiſtratum. *Plut. in Marcello, & Val. Max. l. 1. c. 1.*

ROMÆ, bello Gallico duobus clariſſimis viris ſacerdotia ſunt adempta: Cornelio Cethego, quod exta hoſtiæ non ritè porrexiſſet: Q. Sulpitio, immolanti apex, quem geſtant flamines, de capite ei defluxiſſet: *Idem.*

C P. Cælius, M. Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius, propter exta parum curioſè admota aris deorum immortalium, tumque potiſſimum cum eſſent varia tempora, belliſque multis occupata, flaminio abire iuſſi & coacti ſunt à POP. Rom. Viſum eſt enim, propter contemptum religionis, in hæc incommoda veniſſe Rempub. *Val. Maxim. lib. 1. cap. 1.*

Vix dici poteſt, quanto ſilentio ſacras ſuas orationes perficiant TVRC. Habent inquiſitores, qui accuſatos de orationum omiſſione multis afficiant ignominiis, vt per vrbem circumducentes, ac tabulam cum caudis vulpinis collo appendentes, non ſine multa pecunia dimittant: potiſſimum ſi orationes illas tempore Quadrageſimæ intermittant. *Cuſpinianus.* Iidem Doneb ſua lingua vocant & peccatum & caudam vulpinam: quoniam eos qui tribus Veneris ſacris non interfuerint, excommunicant, & in eius rei ſignum caudam vulpinam illis affigunt. *Gul. Poſtel. us.*

INOBEDIENTIÆ.

D TALMVDISTÆ tranſgreſſoribus Talmuldicarum fabuloſarum conſtitutionum maiores pœnas conſtituerunt, quam illis qui contra legem Moyſi delinquerent quoquo modo. *Michael. Neander in Erotbematis linguæ ſanctæ.*

DRVIDÆ Gallorum ſapientes, vti Cæſar in ſuis Commentariis teſtatur, ſi quis aut priuatus aut publicus eorum decreto non ſtetiſſet, ſacrificiis interdicebant. Et hæc pœna apud eos, grauiſſima, quoniam quibus ita erat interdictum, ij numero impiorum ac ſceleratorum habebantur, ab iis omnes recedebant aditum ſermonemq; defugiebant, ne quid ex contagione incommodi acciperent, neque iis petentibus ius reddebatur, neque honos vllus communicabatur. *Polyd. lib. 4. cap. 12. de Rerum inuent.*

P. Claudius, L. Iunius Conſules, neglectis auſpiciis (quorum ideo fuit obſeruantiſſima Romanorum antiquitas, quòd genus omne Reipub. conſtanti religione erga deos augeri atque retineri, vt ſi qua alia re maximè, ſibi perſuaderent) nauigauerant, & claſſem tempeſtate amiſerant. Hoc nomine P. Claudius POPVLI iudicio damnatus eſt: alter ſibi ipſe mortem conſciuit: non quòd infeliciter pugnaſſent, ſed B quia contra auſpicia: eoque Reipub. patriæque ſuæ ritus ac veteres ceremonias repudiare, religionem cui parendum fuit, negligere viderentur. *Ærodotus ex Cic. lib. 2. de Diuinat. & Valerius Max. lib. 4.*

IDEM A. Gabinio accidiſſe fertur, qui poſtremis quoque temporibus Pompeio Magno ſolo conſule, ob neglecta auſpicia & quod aduerſus quam libri Sibyllini ſuaderent, cum exercitu in Ægyptum profectus, Ptolemæum Auletem reduxiſſet, damnatus eſt abſens, & bona publicata. *App. A. Bell. ciuilium.*

CÆDIS. EXPIATIO CÆDIS.

Expiandæ cædis gratia veteribus mos inoleuit, vt ad cæſi caput enſem abſtergerent, velut ſic ſceleris auerruncarent labem: vel corporis totius extrema præciderent, præſertim ciuili cæde perpetrata, eaque connexa ſibi ad alias vel ad F collum inſtar torquis applicarent: eo modo nocumenti vim auferre ſe arbitrati; quod ab eis μασχαλίζειν dicebatur: quod in Electra Sophocles indicat, & ab Scholiaſtis eſt enarratum ac repetitum ab Suida, in voce ἐμασχάλισεν. Sed & innuit Appollonius ἐξάργματα τάμε θυηλῆς de Iaſone ac Abſyrto. *Cælius lib. 3. cap. 25. & lib. 4. cap. 3. A. L.*

ORESTES occiſa matre furiis agitatus, fluuio qui ſeptem oſtiis in mare effunderetur, ablui iuſſus. Trœzene ante fanum Apollinis ædificium quoddam eſt, quod Oreſtis appellant. Priuſquam enim maternam cædem expiationibus Oreſtes elueret, de Trœzeniis nemo eum tecto recipere voluit: ſed in ea ipſa cella illum conſiſtere iuſſerunt, ibique qui ei luſtrationi profuerunt, cum eo epulati ſunt, quantiſper ritè expiatus eſt. Manet adhuc ritus, vt illorum poſteri ſtatis diebus eodem in loco cœnitent. Defoſſis autem non longè ab ea taberna piaculis, laurum enatam tradunt, quæ adhuc viret proximo ei tabernæ loco. Ad eum verò luſtrandum, & alia Februorum genera adhibita, & aquam ex Hippocrene. *Pauſan. in Cor.*

VLYSSES cædem procorum igne, & ſulphure (quo præcipuè vſi ſunt in expiationibus veteres) purgari & expiari iuſſit. *Homerus in Odyſſea.* G

PAVSANIAS, rex Spartanus, à cæde Cleonices amicæ nunquam expiari potuit. *Plut. in Pauſania.*

Cùm in acie Archilochum obtruncaſſet CALLONDAS Naxius, cui erat Caraci cognomen: repulſus primùm à Pythia quòd virum Muſis ſacrum intermiſſet: deinde adhibitis ſupplicationibus certis & inferiis cum culpæ purgatione, iuſſus eſt Tettigis domum pergere, & propitiare Archiloci manes. Ea Tænarus erat. Illuc enim appulſum cum claſſe Tettigem Cretem vrbem condidiſſe, atque incoluiſſe apud pſychomantium perhibent. *Plut. de tarda Dei vindicta.*

MAHOMETVS cædem viri boni duorum menſium ieiunio & pœnitentia expiari opinatur. *Azoara 10.*

Anno Sal. 1154. Ægyptiorum Calypham, quem ipſi numinis cuiuſdam loco colebant, Soldanus interfecit, quo ſuum filium Noſceradinum ad eam dignitatem eueheret. Sed populo arma contra homicidam corripiente, ipſe cum filio fuga ſibi conſulens, verſus Damaſcum iter arripuit. Re cognita, vicini Damaſco Chriſtiani profugos adoriuntur iiſque cæſis, H tantis ſpoliis potiuntur, quanta vix vnquam viſa fuerant. Noſceradinus, qui ſorte in prædæ diſtributione Templariis militibus obtigerat, ÆGYPTIIS repetentibus venditus ſexaginta aureorum millibus, in minutiſſimas partes diſcerptus fuit. *Tyrius.*

INCESTV RELIGIOSI.

Eſt inter Orchomenionem & Mantinenſium fines Dianæ Hymniæ cognomento, priſca accolarum, & imprimis Arcadum religione ſacroſanctum fanum. Deæ ſacris virgo præſidebat. Eam cùm ad ſtuprum pellicere Ariſtocrates rex Arcadum non potuiſſet, poſtremò ad aram deæ confugientem violauit. Scelere patefacto, hominem ARCADES lapidibus obruerunt, & a virgine ad nuptam mulierem ſacerdotij honorem tranſtulerunt. *Pauſa. in Arcadicis.*

Themiſtius Aphidnæus, quod initiis Eleuſiniis Rhodiam

 cithari

citharistriam violaſſet, Athenis capite multatus eſt. *Æro-* A *dius Dinarcho, contra Demoſth.*

Apud Roman. quæ Veſtalis leuiter deliquerat, verberibus à Pontif. Max. cædebatur: ſin parum pudicè caſtitatem habuerat, ſtuprique conuicta erat, in eam manus aut vim inferre nulli licebat: ſed poſtquam familiam in poteſtate habere, & ſacris abſtinere iuſſa fuerat: ſtata die ſub effoſſa humo ad portam Collinam, in loco cui Scelerato nomen, viuam defodiebant, virginis verò ſtupratorem, in comitio cædebant ad necem. In ea enim ſubterranea erat fouea, ad quam gradibus deſcenſus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis ſimul & lac, item aqua & in gutto oleum: virginem verò damnatam, demptis vittis è vertice, feretro impoſitam, cultu miſerabili, maximo omnium horrore, eò deducebant: quò vbi deducta fuerat, vinculis ſolutam, Pontifex Maximus ſolemne præfatus carmen capite velato ad oſtium foueæ conſtituebat: & poſtquam introgreſſa fuerat, illo auerſo, & ſcalis ſublatis, deſuperque aggeſta humo, defodiebant viuam, ita vt ab omni hominis tactu illæſa extingueretur. Qua die tanquam lugubri & ominoſa conſternata vrbe, velut ſi repentinum incommodum accidiſ- B ſet, iuſtitio indicto, nihil publicæ magnæque rei agere licebat. Sic defoſſa fuit Cornelia virgo Veſtalis, auctore Suetonio. Capronia ſuſpenſa cum his, qui eam corruperant. Suſpenſa etiam Septilia, an quia ſuſpendio ſupplicium præuenère. Demùm Æmilia, quam corrupit L. Septilius, & Minutia, ob inceſtum viuæ defoſſæ fuerunt. *Auguſtinus in libris de Ciuit. Dei.* Non multo poſt priuſve, quàm clades Cannenſis accepta eſt, duæ Veſtales virgines Opimia, & Floronia ſtupri compertæ, vna ad Collinam portam viua, vt moris erat, ſub terram necata eſt, altera ſibi mortem conſciuit: & L. Caninius ſcriba pontificum, eius inceſti conuictus, adeò atrociter in foro a Pontifice flagris cæſus eſt, vt inter verbera expirauerit. *Sabellicus l.2. Enn.5. Plut. Fabio. & Alexand. lib.5. cap.12.*

Domitianvs Imper. inceſta Veſtalium virginum à patre ſuo quoque & fratre neglecta, variè ac ſeuere coërcuit: priora capitali ſupplicio, poſteriora more veteri. Nam cum Ocellatis ſororibus, item Varonillæ liberum mortis permi- C ſiſſet arbitrium corruptoreſque earum relegaſſet: mox Corneliam virginem maximam, abſolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atque conuictam, defodi imperauit: ſtupratoreſque virgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio viro: cui dubia etiamnum cauſa & incertis quæſtionibus, atque tormentis de ſemet profeſſo, exilium indulſit. *Suet.*

Senatus Rom. Sp. Poſthumio Albino, & Q. Martio Philippo conſulibus mandauit, vt de iis quæ ſacris Bacchanalium inceſtu viæ fuerant, inquirerent. A quibus cum multæ eſſent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt: lateque patens opprobrij deformitas, ſeueritate ſupplicij emendata eſt: quia quantum ruboris ciuitati Rom. mulieres turpiter ſe gerendo incuſſerant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt. *Val. lib.6. cap.1.*

P. Clodivs nobili familia erat, ætate florente, feroci animo & procaci. Hic captus vxoris Cæſaris amore Pompeiæ, aſſumpta veſte & ornatu pſalteriæ furtim penetrauit in domum eius. Nam ſacra tum in ædibus Cæſaris arcana illa quibus nefas eſt viros intereſſe, agebantur, nec aderat vir D vllus: ſed ille, quòd adoleſcens eſſet, & imberbis etiam, tum ſperabat occultè poſſe cum mulieribus ad Pompeiam peruenire. Noctu in amplas ingreſſus ædes hæſit in diuerticulis. Vagantem conſpicata Aureliæ matris Cæſaris ancilla, quæſiuit nomen eius, Coacto loqui illo atque pediſſequam demonſtrante quærere ſe Pompeiæ nomine Auram: vt vocem animaduertit abhorrentem à fœmina, tollit clamorem, conuocatque mulieres: quæ obſeratis foribus, omnibuſque excuſſis deprehendunt Clodium in cubiculo puellæ, cum qua ingreſſus fuerat, latitantem. Cùm ea res percrebuiſſet repudiauit C. Ivl. Cæſar Pompeiam, ac nomen Clodij de violatis ſacris detulit. *Plut in Cic.*

Iſidis ſacerdotes pecunia corrupti à Decio Mundo Romano adoleſcente, Paulinam ingenuam matronam perſuadent deum Anubim concubitum eius expetere. Paulina Saturnino marito rem communicat, & ſuperſtitioſo homine facile euincit, vt ſibi deo morem gerere liceret. Perſonatus ergo Mundus cum Paulina concumbit. Poſtero die in publico Paulinæ factū exprobrat, quod amore inuicta, aſtu ſe vinci paſſa eſſet. Tiberivs Imp. re cognita, quia templum ſtupro profanatum eſſet, ſacerdotes crucifigi, templum dirui iuſſit. *Ioſephus lib. 18. cap.4. Antiq.*

Sacrilegii.

In Elephantina Æthiopia ſacrilegos hac pœna multabant vt ophiuſam herbam bibere cogerentur. Qua pota, ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, vt mortem ſibi ipſis conſciſcerent. *Alex. ab Alex. lib.3. cap.5.*

Apud Græcos pœna in ſacrilegos ſtatuta fuit ſeueriſſima vt præcipitati, vel immerſi, aut combuſti pœnas darent. *Ibid.*

Apud Athenienses cum puer laminam auream, quæ ex deæ corona deciderat, furtò ſuſtuliſſet, vocatus in iudicium, ingenij atque naturæ ſuæ ſpecimen dare iuſſus eſt. Iudices quippe cum crepundia, laminam ipſam, ac alia etiam puerilia proponerent, iuſſerunt, vt quod vellet acciperet. Verum puer cum iterum ad aurum inclinaret, plexus eſt, vt fur atque ſacrilegus. Neque ætati veniam dederunt, ſed flagitium & ſcelus vindicarunt. *Ælianus lib. 5. de Variar. hiſt.*

Cirrha Delphorum nauale eſt ſtadiis lx. diſtans. Cuius incolæ olim cum & aliis impietatis generibus Apollinis numen læſiſſent, & in ſacrorum finium poſſeſſionem temere irruiſſent publico Amphictyonvm decreto arma ſunt in ſacrilegos mota. *Pauſ. in Phocicis.*

Xantippvs, Athenienſium dux, Artayctam Perſam ſacrilegum, qui fanum circa Proteſilai ſepulchrum theſauris plenum diripuerat, multum licet auri pro redemptione offerentem interfecit. *Herod. l.7. & 9.*

Phocenſes neceſſitate coacti, Xerxe, in Græciam irrumpente, eius partes ſecuti ſunt. Sed mox à Barbaris deſciſcentes, cum Græcis Platæenſi prælio interfuère. Inſequenti deinde tempore grauis multa eſt illis ab Amphictyonibvs irrogata. Quam cum indigniſſimo animo ferrent, Philomelus Theotimi F. pro concione cenſuit, Apollinis Delphici templum diripiendum eſſe. Sententiam eius omnes approbarunt, & fanum Apollinis ſpoliarunt, Olymp. cv. anno iv. Sacra pecunia potiti, ſtatim firmiſſimas mercenariorum cohortes conduxerunt. Direpto templo ingens tumultus & ſeditio per vniuerſam Græciam excitatus eſt, cum aliqui deo ſubueniendum, & in Phocenſes, veluti ſacrilegos, animaduertendum: alij rurſus vt Phocenſes auxiliis iuuarentur, decreuiſſent. In diuerſum proinde tendentibus gentium & vrbium factionibus, templo ſuccurrere decreuerunt Boeoti Locrenſes, Theſſali, Perrhæbi: & præter hos Dores, Dolopes, Athamanes, Achæi, Phthiotæ, Magnetes, Ænianes, & aliquot alij. Phocenſibus vero auxilio erant Athenienſes & Lacedæmonij & quidam alij ex Peloponneſo. Bellatum eſt per annos x. varia fortuna. Collatis demum apud Neonem vrbem ſignis Phocenſes victi, Philomelus in fuga ex prærupto ſaxo ſeſe præcipitem dedit. Idem necis genus Amphictyonum decreto, iis omnibus qui eum ſecuti fuerant, irrogatum. Onomarchus imperio ſuſcepto, acie victus à Philippo Amyntæ & Thebanis, propter ignauiam à ſuis militibus iaculis confixus eſt. Frater eius Phyllus vix dum ad imperandum aggreſſus, contabuit. Phalæcus filius magiſtratu ob ſacrilegium deiectus, & in Cretam tranſmittens miſerè trucidatus eſt. Tandem à Philippo Amyntæ F. Macedonum rege confectum bellum, cui ſe Phocenſes dedidere. Amphictyones decreuerunt, Philippum eiuſque poſteros in collegium ſuum cooptare, cum duorum ſuffragiorum iure, quæ debellati Phocenſes habuiſſent. Vrbium trium Phocidis mœnia ſolo æquari, ne ipſi Phocenſes aut ſacri templi aut Amphictyonum conſilij aliquo modo participes eſſent. Ne eiſdem equos aut arma habere liceret, donec ſubreptam omnem pecuniam deo exſoluiſſent: Phocenſes autem alioſque qui ſacrilegio eo inquinati aufugiſſent, ſceleſtiſſimos haberi, exque omnibus locis impunè retrahi poſſe. Vrbes omnes quæ Phocenſibus parerent, dirui & redigi in pagos, qui haberent domos non plures ſexagenis, quique haud minus interuallo ſtadij vnius inter ſe diſtarent. Agros ſuorum haberent, ſed eorum vectigal annuum talenta lx. deo penderent, quoad pecuniæ in rationibus ſcriptæ tempore templi direpti ſatis deo feciſſent. Philippo, Theſſalis, & Bœotis, ius Pythia certamina curandi eſſe, quod Corinthij Phocenſibus

ſi[illegible] in rerum ſacrarum interuerſione adiutores fuiſſent, Philippum cum Amphictyonibus arma Phocenſium auxiliatorumque confringere eorumque fruſta quæ ſupereſſent in[illegible] , equos per auctionem diſtrahere. Hæc omnia Philippus comprobauit. *Diod. lib.16.* Omnes Phocidis vrbes dirutæ , ad formam vicorum redactæ , præter Abas : nam Abæi ſacrilegij prorſus expertes fuerant , & à belli etiam ſocietate abhorruerant. *Pauſanias in Phocicis.*

Phocenses, qui Delphici Apollinis fanum diripuere, & bello ſacro ob id facinus per decennium exagitati fuere, Gallos, qui duce Brenno templum illud ſpoliare aggreſſi ſunt, acerrimè perſecuti ſunt , vt veterem infamiam abolerent. *Pauſ.in Phocicis.*

Meſſeniorum iuuenes quidam Spartanas virgines ad ſacra profectas ſtuprauerunt. Spartani noxios ſibi dedi poſtulabant Meſſeniorum maior pars id negare , & contraria ſentientes vrbe pellere. Exules legatos mittunt Delphos , indignum eſſe dictantes , ſe cauſa Dianæ ſuſcepta , vt eius ſacrorum violatores pœnas luerent , à dea ipſa & Apolline ita deſerti. Reſpondit deus , vnà cum Chalcidenſibus Rhegium in Italiam ad ſedes quietas migrarent , & id præmij loco à Diana haberent , Meſſene non multò poſt Spartanorum iugum ſubitura. Quod & accidit. *Strabo l.6.*

Antiochus Syriæ rex , qui Magni cognomen tulit , ſuper cæteras belli clades quibus fuerat afflictus , grauiſſimo etiam tributo , quo pacem à Romanis redemerat , exhauſtus , ad ſacrilegium animum adiecit , exercituque ad Didymei Iouis templum noctu moto , vt id tumultario impetu donariis ſpoliaret : Finitimorvm incurſu cum omnibus eſt copus oppreſſus anno ſui regni ſexto & trigeſimo. Seleucus eius filius ſucceſſit cui Philopatori cognomen fuit. *Sabell. lib.8. Enn.5.* Cum Nanææ fanum noctu ſpoliare aggrederetur , cum paucis in templo conclusus , lapidibus deſuper per templi lacunar à Sacerdotibvs obrutus , & in fruſta conciſus fuit. *2. Machabæorum 1.* Strabo etiam & Iuſtinus eum ſacrilegio necatum tradunt.

Q. Fuluius Flaccus Cenſor , vt equeſtris Fortunæ templum quod ædificabat (cum id antea bello Celtiberico nouiſſet) auguſtius & magnificentius redderet detecta æde Iunonis Laciniæ, profectus in Brutios, tegulas marmoreas eò transtulerat. Ruinis templorum templa ædificari, piaculum eſſe viſum eſt, ac grande ſacrilegium , quod nulla magiſtratus auctoritate excuſari poſſit. Igitur relatione facta , præſertim cum parum iam inde mens illi conſtare videretur, cenſuère Patres , vt hæ tegulæ reportandæ locarentur: iſtiuſque rei nomine Iunoni piacularia fierent. *Liuius l.2. Decad.5. Val. Max.l.1.c.2.*

Senatvs Rom. Pleminij legati Scipionis in Theſauro Proſerpinæ apud Locros ſpoliando, ſceleratam auaritiam iuſta animaduerſione vindicauit. Cùm enim eum vinctum Romam pertrahi iuſſiſſet , ante cauſæ dictionem in carcere , teterrimo genere morbi conſumptus eſt. Pecuniam dea, eiuſdem ſenatus imperio, & quidem ſummam duplicando , recuperauit. *Val. lib.1.cap.2.*

Quidam Domitiani libertus, ex lapidibus Iouis Capitolini templo deſtinatis, filio ſuo monumentum parauerat. Diales re ad Principem delata, lapides eximi poſtulabant, eòque transferri, quò ſemel voti ac dedicati eſſent. Libertus male ſe dicebat ex lege duodecim Tabularum duplum ſoluere, quàm pati ſe inuito lapides eximi, nam & eos nunc auferri non poſſe vti eſt, quin violati ſepulchri actio competeret: minuſque imponendo quàm eximendo violata religio diceret. Motus tamen Imperator Domitianvs, ne qua religio duorum impunè contaminaretur , monumentum dirui iuſſit, oſſaque ac reliquias in mare proiici : hoc ipſo duntaxat paulò inhumanior. *Suetonius.*

LÆSI PER CRIMEN. CORRECTIO

Svperstitiosa Impietatis commiſſæ erga

Animalia qvævis Sacra.

Athenienses Atarbem , quoniam Æſculapij ſacrum paſſerem vſque ad necem verberaſſet , morti adjudicarunt , quamuis diceretur vel inuitus vel furore percitus id feciſſe. *Ælianus lib.5. de Var. hiſt.* E

Quo tempore Ptolemæus Rex à Romanis ſocius atque amicus dictus eſt , applaudentibus Ægyptiis, Italoſque ad ſe venientes ſummo ſtudio colentibus , maximéque annitentibus, ne quam diſſenſionum aut belli cauſam præberent: tamen cùm quidam Romanus felem occidiſſet, ad domum eius concurſu plebis facto, neque à regjis ad id miſſis principibus, neque Romanorum timore à pœna hominis abſterreri potuerunt , quamuis non ſponte beſtiam occidiſſet. *Diod. lib.1. cap.2. & Strabo lib.17.*

Ann.1569. cùm Io. Basilades Moſcorum Dux eſſet in arce Wolochda , quam extrui curabat , operarij fame preſſi , vitulum emptum mactarant. Dux iuſſit omnes comprehendi & flammis tradi. Apud Ruthenos enim & Moſcouitas, grande nefas eſt vitulum mactare. *Alex. Guag. in Moſcouia.*

Sacerdotes.

Cn. Tremello tribuno plebis, quòd M. Æmilium Lepidum Pontificem maximum conuiciis aſperſiſſet , à Populo Rom. F multa grauiſſima dicta eſt. *Alex.l.5.c.11.*

Libros Sacros.

M. Attilius duumuir ſacrorum cuſtodiendorum ſub rege Tarqvinio fuit. Is pecunia corruptus, deſcribendos libros Sibyllinos homini priuato & plebeio Petronio Sabino conceſſerat. Hanc ob rem, parricidarum vetere ſupplicio damnatus eſt, culeo nimirum inſutus , & in mare abiectus : etenim cenſuiſſe Tarquinium , pari vindicta, parentum ac deorum violationem expiandam eſſe. *Dion. Halycar. lib. 4. & Val. Max. lib.1.cap.1.*

Templa violata.

Furto , ſacrilegio.

☞ *Vide praced. Epitiſum, Sacrilegij correctio.*

Alexander Magnus , victo Dario, in Bactram profectus , Branchidarum oppidum ſubita vi captum hoſtiliter diripuit. Violauerant olim maiores Dydimæonis templum, quod apud Mileſios fuit, proditis theſauris Xerxi regi, atque ob id in Aſiam ab eo traducti, Direpta vrbe ciues ad vnum ſunt trucidati: nec cõmercio linguæ, aut ſuppliciorum velamenti precibúſve, ferrum inhiberi potuit. Muros vrbis à ſummo ad imum victor Macedo demolitus eſt. Sacros etiam lucos extirpauit, vt ne veſtigium quidem vllum extaret in poſterum. *Sabel. lib.5. En.4. Strab. lib.11.* G

Stupro.

☞ *Inceſtus paulò ante exempla attulimus.*

Ingreſſu.

Sponte Lycæum Iouis templum inacceſſum ingreſſos , lapidibus Arcades obruunt : ſin ex imprudentia, ad Eleutheras dimittunt. Nam vt Architimus in Archadicis eſt auctor , aliqui, qui eò imprudentes penetrarant, fuerunt Phliaſiis ab Arcadibus , Megarenſibus à Phliaſiis dediti : dum autem deportantur Megara, Thebas , iuxta Eleutheras imbribus, tonitruis , ac prodigiis detenti. Ex quo etiam eum locum Eleutheras quidam autumant appellatum. Quod autem dicitur non reddi ab iis , qui Lycæum intrauerunt, vmbram, haud eſt verum per ſe, ſed ænigmatice : quia necatur is , qui intrauit. Extinctorum autem aiunt Pythagorici animas non iacere vmbra nec conniuere. Sed & vmbram reddit ſol, ſed Solem eripit lex ingreſſo. Ceruus autem vocatur ille , qui eò ſe intulit. Hinc Cantharionem Arcadem , quòd ad Elios, qui cum Arcadibus bellum gerebant, tranſiſſet , templumque inacceſſum tranſmiſiſſet cum præda , & tranſacto bello Spartam perfugiſſet , dediderunt Arcadibus Lacedæmonij : cùm iuſſiſſet deus, vt ceruum redderent. *Plut. in quæſt. Græcis.* H

Imaginibus.

Ivdæi aquilam auream ab Herode ſupra maiorem templi portam erectam , clara meridie deiecerunt. *Ioſephus lib.17.cap.*

Pulueris diſſipatione.

Athenienses ſi quis ſcrobem excuteret ex Heroo, eum morte multabant. *Ælianus l.8. Var. hiſt.*

Stercore.

Stercore.

PISISTRATVS tyrannus, eum qui templum Apollinis ſtercore fœdauerat, vinctum iuſſit in via flagris cædi, præcone proclamante: Ille verberibus cæſus interficietur quòd edictum. Ne qui in fano Apollinis ventrem exoneraret, contempſit. *Suid.*

SACRA, QVIA PROFANATA, VI LATA.

☞ *Vide Tit. præcedentem Inceſtus religioſi.*

Accuſatio Alcibiadis hiſce verbis perſcripta fuit: THESSALVS Cimonis filius Laciades, Alcibiadem Cliniæ Scambonidem, quòd aduerſus cæremonias & inſtituta Eumolpidarum, præconum & ſacerdotum Eleuſinenſium myſteria ſimulauit, & familiaribus ſuis domi ea oſtendit, veſte indutus, quali oſtendit ſacra hierophantes, ſe ipſe Hierophantem nominauit, Polytionem tædiferum, præconem Theodorum Phegæenſem, cæteros ſodales myſtas appellauit, & ſpectatores violatarum dearum Cereris & Proſerpinæ detulit. Damnauerunt eum indicta cauſa, publicauerunt bona eius: inſuper ſciuerunt, vt omnes ſacerdotes caput eius ſacrarent. Vnam aiunt Theano Menonis filiam Araulenſem plebiſcito interceſſiſſe, ac votorum ſe dixiſſe, non execrationum eſſe ſacerdotem. *Plut. in Alcib.*

Andocydes orator, impietatis accuſatus eſt ATHENIS, quòd ſacratum imaginum ornamenta laſciuiens conſcidiſſet, itemq; initiorum ſacra polluiſſet. Is cùm ſeruum ſuum quæſtioni dare poſtulanti accuſatori recuſaſſet, pro conuicto habebatur: & pœnas luiſſet, ni ſceleris ſe actores indicaturum promiſiſſet. Quapropter & alios plures, ac patrem etiam Leogoram indicauit. De cæteris ſumptum eſt ſupplicium: Leogoræ venia conceſſa eſt ſpe meritorum erga Rempub. atque etiam (vt opinor) ne pater filio accuſante damnatus videretur. *Plut. in vitis decem Orat.*

Valerius Soranus poëta antiquiſſimus, quòd arcanum nomen Romæ pronunciaſſet, cruci affixus fuit à ROM. Alij vt & Plinius, eum ſubita morte corruiſſe affirmant. Hinc Angerona ſilentij preſes cœli cæpta, cui ante 12. Calend. Ianuarij, Romani ſacra faciebant. *Gyral. Dial. 4. Hiſt. poëtarum.*

SIMVLACRA.

In vico Arcadiæ Condylea dicta, fanum eſt priſcum Dianæ Condyleatidis. Ibi cùm pueri circa templum ludentes, reperto funiculo, Dianæ ſignum obligato collo per luſum traxiſſent: CAPHIENSES, pueros violati numinis crimine damnatos, lapidibus obruerunt. *Pauſ. in Arcad.*

Stilpo Megarenſis Philoſophus, cùm de Minerua, quæ in templo erat, οὐ θεὸν εἶ pronunciaſſet, quia hæc Phidiæ ſit, non Iouis opus, ad AREOPAGITAS arceſſitus eſt. Et quanquam rectè ſe locutum eſſe affirmaret, quia reuerà Minerua non deus, ſed dea ſit, non placuit iſta collatio. Itaque primo quoque die is vrbe abire iuſſus eſt. *I. Laërtius l. 2.*

TARTARI ſuo regi ante ſtationem magnum ſimulacrum honorificè ponunt, cui equos quos nemo deinde conſcendit, dicant. Mactant etiam animalia varia, quæ combuſtis oſſibus deuorant. Huic quiſque præteriens ſe inclinare ac præuenerari cogitur: quod quum Michaël dux Ruthenorum facere recuſaret, extemplò trucidatus eſt. *Bonfin. lib. 9. Dec. 2.*

FESTA VIOLATA, intermiſſa.

Superſtitioſe vrgebant PHARISÆI obſeruationem ſabbathi, quando videbant Dominum die illo curantem infirmos *Luc. 6. & 13.* Item quando videbant diſcipulos eius ſpicas vellentes & manibus confricantes. *Luc. 6. Matth. 12. Marci 2.*

Vitellius Pontificatum maximum apud ROM. amiſit, quòd ad xv. Calend. Sextiles, cæremoniis publicis in ſacram diem concilium edixiſſet. *Alex. ab Alex.*

DE SVPERSTITIONE IVDICIA, ET * APOPHTHEGMATA.

Cùm portæ LEOTYCHIDI proximæ clauem draco circumuolutus eſſet complexus: idque augures affirmarent eſſe portentum: Mihi, inquit, nequaquam, videtur: ſed ſi clauis fuiſſet circumplexa draconem, portentum erat. Lepide irriſit hominum ſuperſtitionem, qui terrentur his quæ caſu, nec præter naturam accidunt. Hunc mortalis ingenij morbum alunt augures arioli, aruſpices ac diuini. Verum vbi quis ter rectum & honeſtum inſtituit nefaria conſilia tum oportebat horrere portentum, & aliquid mali ſequuturum expectare. *Plut.*

PERICLES quum vrgeret belli neceſſitas, Palladis ornamenta vendidit quadraginta talentis auri, & admirantibus ab illo rem ſacrilegam admitti, reſpondit, Ex hoſtium manubiis poſſe illi reddi cultum nihilo deteriorem. *Eraſ. Roter. lib. 5. apoph.*

IDEM ad bellum profecturus, cum ſuam ipſe triremem conſcenderet, ſolis deliquium accidit, tenebræque obortæ in prodigium magnum tractæ omnium animos conſternauerunt. Ibi Pericles cum videret gubernatorem ingenti timore captum, oculis eius clamydem prætendit, percontatuſque eſt, an horribile aliquid id effectum aut portentum eo facto putaret; neganti. At quid intereſt, ait inter iſtas & has tenebras, niſi quod maius eſt id à quo illæ ſunt inductæ *Plut.*

IDEM Ægrotans, amico cuidam eum inuiſenti; oſtendit muletum collo ſibi circumligatum à mulieribus, addens Peſſimè ſe affectum eſſe qui talem ſtultitiam in ſe admiſiſſet. *Plut. in Pericle.*

AGESILAVS rex quum adſtantem aræ Palladis, cui apud Spartanos ab æreo delubro χαλκιοίκου cognomen eſt, vt bouem immolaret, momordiſſet pediculus, non aduerſatus eſt ſed arreptum palam omnibus occidit: per deos inquiens, equidem inſidiatorem lubens vel in ipſa ara videlicet declarauit animum nec inepto pudori, nec ſuperſtitioni obnoxium *Plut. in Lac.*

Philippus quidam erat profitens Orphei myſteria, & his alios initiare ſolitus: is quum eſſet extremæ paupertatis, tamen apud Leotychidam dicebat, eos qui apud ipſum Orphei ſacris initiati eſſet poſt obitũ fore beatos. Quin igitur, inquit, AGESILAVS ò demens, quam ocyſſime vitam abrumpis, vt deſinas infelicitatem tuam ac inopiam deplorare? O animum ab omni ſuperſtitione liberum! Poſt hanc vitam felices erunt, qui hic pie iuſteque vixerint, non qui fictis Ethnicorum ceremoniis fuerint initiati. Hoc perſuaſum erat Lacedemoniis, qui hic pie vixiſſent, eos obitu fieri diuos. *Plut. in Lac.*

EPAMINONDAS cum aliquoties ad hoſtem cum copiis accederet, & tonitru extitiſſet: interrogantibus ſuis quid ſignificari eo tonitru putaret, reſpondit, ſuperſtitionẽ eorum irridens: Deum attonitos reddidiſſe hoſtes, ſtuporémque iis iniciſſe, qui cum prope apta loca eſſent, iniquo loco caſtra ponerent. *Plut. in apoph.*

LVCVLLVS quum in Armeniam cum decem millibus armatorum & mille equitibus aduerſus Tigranem tenderet, centum quinquaginta hominum millia habentem in exercitu, pridie nonas Octobris, quo die prius Scipionis copiæ deletæ fuerant, quodam admonente, quòd Romani diem illum vt nefaſtum & inauſpicatum metuerent: Ergo inquit, hodie alacriter pugnemus, vt hunc quoque diem ex nefaſto funeſtoque Romanis hilarem & auſpicatum reddamus, *Plut. in Rom. apoph.*

M. CRASSO conflicturo cum Parthis, exta è manibus deciderunt: hoc tum cæteris vt inauſpicatum interpretantibus ac prælium diſſuadentibus: Huiuſmodi, inquit, incommoda multa nobis ſenectus adfert: at arma tamen nunquam è manibus ceciderunt. *Plut. in Craſſo.*

Verum illud CATONIS admodum ſcitum eſt qui mirari ſe aiebat, quod non rideret aruſpex, aruſpicem cum vidiſſet. Quota enim res quæque euenit, prædicta ab illis: aut ſi euenit quippiam quid adferri poteſt, cur non caſu euenerit, *Cic. l. 2. de Diuinatione.*

ALPHONSVS cum triumphalem currum aſcenderet, non defuerunt qui admonerent, vt triumphantium more vultum minio illiniret Verum rex cum hoc contemneret, dixiſſe fertur, minimum Baccho ſoli conuenire, qui non ſolum triumphi ſed vini etiam repertor extitiſſet. *Ant. panorm. de reb. geſt. Alphonſi.*

PYTHAGORAS dicebat ſacrificia ſtultorum ignis eſſe alimenta, eorumque anathemata victum ſacrilegis ſuppeditare, *Stobæus ſerm. 4.*

A Demonax accuſatus, quod nunquam ſacrificaſſet Mineruæ: Nunquam, inquit, exiſtimaui illi meis victimis opus eſſe. Notans ineptam vulgi ſuperſtitionem, qui putabat deos hoſtiarum nidore delectari. *Eraſ. l. 8. apoph.*

Idem cuidam dicenti, Eamus in Æſculapij templum, ô Demonax, pro filij ſalute deprecaturi Deum: Adeone, inquit, ſurdaſtrum exiſtimas Deum vt nos niſi in templo non ſit auditurus. *Eraſ. lib. 8. apoph.*

Supplicatio.

Definitio & Etymologia.

Supplicatio ἱκεσία Græce, eſt humilis deprecatio, cum aliqua ſui ſubmiſſione facta non enim hic ea voce vtimur prout ſignificat deuotionem animi, qua in gratiarum actionem populus pro re aliqua maioris momenti à Deo impetrata, illi ſe dedicat, cultumque exhibet. Quales ſupplicationes ἱκετηρίας Græci vocant, earumque meminit *Cic. in Catil. & Caſar. l. 4. Bel Gallici.* B Neque etiam ſupplicationes hic accipimus vt idem ſunt quod Proceſſiones ſacræ apud Catholicos, iam enim de illis egimus in loco de Proceſſionibus.

SVPPLICARE. SVPPLICATIONES FACERE. In genere. Qvomodo.

Apud Assyrios ſupplicis formam indicat ſi quis curuatis membris, humumque cultu penè contingens, manus poſt tergum connexerit. *Cælius lib. 15. c. 18. A. L.*

Narrat *Plut. com. de 1. Frigido.* morem fuiſſe apud Persas, vt ſupplex in fluuium deſcenderet, ignem geſtans, minitans, ni conſequeretur, quæ petebat, ſe ignem miſſurum in aquam. Atque ad eum modum impetrabat quidem, quæ rogabat, ſed multabatur, quòd minatus eſſet ſe facturum, id quod eſſet cótra rerum naturam. Nam aqua hoſtis eſt ignis, eumque ſemper extinguit. Id ſupplicandi genus, apud barbaros maximum habebatur, & in quo non eſſet fas recuſare, quod petebatur. *Eraſ. in Adagiis.*

C Darivs Perſarum rex, accepto nuncio Sardeis captas incenſaſque ab Athenienſibus atque Ionibus, arcum popoſciſſe dicitur, eoque ſumpto ſagittam, quam impoſuerat, in cœlum excuſſiſſe, & dixiſſe: O Iupiter, contingat mihi, vt Athenienſes vleiſcar. Atque hæc locutus, cuidam famulorum præcepit vt ſibi ſemper apposita cœna, ter diceret: Here memento Athenienſium. *Herod. l. 5.*

Ἐπὶ βύρσης καθίζειν. In corio ſedere. Moris apud Scythas fuit, ſi quis ab alio iniuria afficeretur, quam vlturus, ſe aduerſario fore parem non putaret, vt boue immolato, carnes in fruſta conciſas elixaret, & corio humi extento inſideret, manibus in tergum reiectis, quo nullum eſt apud Scythas maius ſupplicandi genus. Qui verò volebat, parte carnium accepta, & dextro pede corio inſiſtens, ſe pro virili opem ei laturum pollicebatur. Eſtque id ſanctiſſimum iuſiurandum. *Suidas, & Herod.*

Apud Græcorvm antiquiſſimos, in ſupplicando oleæ ramum, velamenta ſupplicium offerre vſurpatum fuit. Spartanis cruda exta in manibus obtuliſſe. Apud Scythas & Latinos populos ſupplicem ad Veſtam ſiue Larem ſedere tacitum, abiurationis & maximum ſupplicandi genus notabatur: D ſicut Græcis humi inter cineres conſidere ad ignem, erat autem Veſta, ſacrificalis ara in primis ingreſſibus & ſpatiis domorum erecta: vnde & Veſtibulum dici videtur Latinis: Erat Macedonvm mos, ſi quid ſuppliciter expoſcerent, ſeminudos & interiori tantum amictos tunica, obteſtari: quod à Romanis quoque vſurpatum meminimus, vt nudo pectore & deiectâ togâ ab humeris, deprecentur genu nixi, nonnunquam humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabatur. Sicvlorvm verò & Græcorvm inualuit mos, ſqualida veſte, capillo & barba promiſſa, illuuie & ſqualore obſitos, ad miſerationem adducere. Pedibus quoque obuolui, & humum verrere crinibus, aut paſſis protenſiſque manibus obteſtari, præcipuum ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderunt. Sicut manus in cœlum tendere, à diis opem expoſcere, vel puluerem crinibus ſpargere, intimum doloris ſignum notabatur. *Cælius l. 15. c. 18. A. L. & Alex. l. 2. c. 19.*

Veteribus Græcis recepti fuit moris, vt ſupplicantes E caput, dextram genua eius, cui ſe ingererent ſupplices, contingerent: nec totum tamen caput, ſed mentum modò, vt ſtatuere Homerus videtur, vel barbæ meditullium, quod probat Euripides Mentum dextra, genua ſiniſtra. *Plin. l. 11. c. 45* Id quidem διὰ ἡγεμονικὸν quia ſit in nobis pars ea principalis, Dextram verò, διὰ τὸ πρακτικόν, quoniam inibi maxima inſit ad agendum facultas. Genua propter motus & progreſſionis neceſſitatem. Tria verò hæc ſymbolicè, conſenſum, actionem, progreſſum ad ea quæ peterentur, præſtanda, complecti videntur, & veluti σημεῖα τῆς ἱκετείας τέλους, id eſt, auguria finis ſupplicandi. Siniſtram certe attigiſſe, ominoſum cenſebatur, id eſt, δυσοιώνιστον: quando & improſpera vocabant σκαιὰ καὶ ἀριστερά: bona verò & fortunata δεξιά: *Cælius lib. 15. ca. 18. Antiq. lect.* vel certè vt oſtenderent, in amplexandis genibus ſuam humilitatem & miſeriam, auxilio & ope aliena egentem. Attrectando autem mento ſiue barba, & prenſanda dextra implorare inſinuarunt, tum prudentiam eius (quæ in capite reſidet: nullam autem capitis partem commodius tangere poterant, quam mentum) vt ſibi conſilio adeſſet: tum iuſtitiam in F tribuendo cuique quod ſuum eſt, cuius fundamentum eſt fides fidei autem ſymbolum dextera: qua etiam opus facere & auxilium ferre conſueuimus. *Euſtat. Iliad. κ.* Hecuba Euripidis illud Vlyſſi præfracto obiicit, quod dextram occuluerat, præciſa ſpe veniæ omnis. De genibus, quod ea ſupplices attrectabant, multa ſit apud auctores vtriuſq; linguæ mentio certè miſericordiæ ſedem in genibus conſecratam fuiſſe à vetuſtate memorat Seruius, quod diſertiſſimè his verbis extulit *lib. 11. cap. 45. Plinius*: Hominis (inquit) genibus ineſt & quædam religio, obſeruatione gentium: hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc vt aras adorant: fortaſſis quia ineſt iis vitalitas quippe quorum inanitate perfoſſa ceu iugulo, ſpiritus fugiat.

Crates Thebanus philoſophus, quum pro quodam ſupplicaret, gymnatij principi, procumbens attigit coxam illius loco genuum, Indignanti gymnaſiarcho: Quid, inquit, annon hæc æquè tua ſunt, ac genua? *l. Laërtius l. 6. cap. 5.*

Fuco Andegauenſis Comes, poſtquam viuens Comitatus G honorem filio Gavfrado tradidit, armis poſtea laboreque magno, quia acerbè populis imperabat, honore eum deiecit nec tamen multò pòſt reſtituit. Nam filius agnita culpa ad fratrem venit, iumentariaque ſella in tergum recepta, patris pedibus obuolutus veniam petiit. *Fulgoſus lib. 5. cap. 9.*

Gvlielmvs quidam Normannus, cum Roberto Normannorum Duci rebellaſſet, fame compulſus, occurrit principi ſuo nudis pedibus, ſellam equeſtrem humeris baiulans. Is erat tum ſatisfactionis ritus ſubſtitutorum Placatus Dux eum admiſit in gratiam precantem ac pœnitentem. *Cranz. lib. 3. Noruegia, cap. 23.*

Cùm interceſſore Vladiſlao II. Boëmiæ rege Fridericus I. Imperator Mediolanensibvs obſeſſis pacis conditiones dediſſet eaſque populus acceptaſſet: duodecim vrbis Senatores in caſtra venere pœnitentium habitu, ſaccis induti, pedibus nudis, facie & barba ſqualidi, ſtrictoſque ſinguli enſes collo ſuo ſuccollantes, quaſi ſtatim decollandi, in genua procubuere, collaque velut ad feriendum porrexere, diuque ſic adgeniculati proſtratique iacuere, antequam Cæſar claues portarum vrbis ab illis reciperet: detinuitque eoſdem in caſtris, donec ipſe triumphantium more vrbem H ingrederetur, Senatoribus ceu captiuis ante currum actis. *Dubrauius lib. 12.*

Cum Ferrariam vrbem Veneti armis occupaſſent, Clemens V. Pp. Venetum nomen graui anathemate inſectabatur. Profectus eſt ad eum publico nomine Franciscvs Dandulus orator, & quum aliquoties ab ipſius conſpectu reiiceretur, noua arte ad prandentem Pontificem in palatio quadrupes acceſſit, ferrea collo iniecta catena, flexo quantum potuit in terram capite, ſupplex petens, vt Veneto Senatui veniam daret. Admiratus Pontifex rei nouitatem, complexus hominem: Cape, inquit, exhibiti pudoris à me veniam, Ducique tuo & Senatui ſcribito meo nomine, ſolutos eos mea omni poſthac execratione, chariſſimoſque mihi ſemper ab hoc die futuros. *Egnat. lib. 4. cap. 5.*

QVI QVIBVS ſupplicarint.

Pontifices Regibus.

Totilæ Gothorum regi, Roma proditione occupata, ad Vaticanum occurrit PELAGIVS Pp. ſacris indutus, euangelia Chriſti baiulans, & genibus nixus miſericordiam implorabat. Num tandem, inquit rex, Pelagi venis ſupplicatum? At ille. Quando ſuperna maieſtas te mihi populoque dominum impoſuit, ſupplicare pro hoc grege populi non erubeſco, Parce miſerere. Motus rex iuſſit gladios recondi, neminem deinceps iugulari. Prædam militi permiſit, corpora libera eſſe mandauit. *Crantzius l. 3. Sueciæ c. 12.*

Ea tempeſtate, qua Atila Italiam inuadebat IOANNES Rauennatium antiſtes, Ariana perfidia infectus, qui ſe Pontificem cum duodecim Cardinalibus Romano more dixerat, & ad ſuſtentandam dignitatem multū auri conieccerat, infulatus pontificio habitu, cum vniuerſo collegio ſacerdotum aduentanti Aulæ, occurrit, procidit ad pedes hoſtis, patriæ ruinam deprecatus. Deinde monuit regem, vt opinionem in fide ſuam vltrò ſectaretur, & in ceteros Chriſtianos irrueret: quod ſi faceret ſe operam daturum, vt ſine vllo periculo Italiam pariter & Africam ſubiugaret. Atila magis Imperij ſpe quam fidei gratia exoratus, reſpondit humanitatis & dignitatis ſimul habendam eſſe rationem. Proinde ſe oblata deditione ita contentum, vt calcanda portarum oſtia in limine deponantur, honorificus ac tutus ſibi ſuoque exercitu aditus pateat. Rauennates crates fractos continuò, ferreoſq; poſtes humi ac in limine depoſuêre, liberum cum maxima humilitatis ac fidei oſtenſione fecere aditum. Atila exercitum per mediam vrbem ſine alicuius detrimento traduxit, & pro arbitratu ſuo in vrbe manſit. *Bonfinius l. 6. Dec. 1.*

Pontifices Pontificibus.

IOANNES XXIII. Pp. à conſilio Conſtantienſi pontificatu deiectus prope Heidelbergam longo tempore captiuus detinebatur. Tandem Florentiam ad Martinum V. ſucceſſorem venit: & eundem ſuppliciter exoſculato pede audientibus omnibus, vt Verum Pontificem & Chriſti vicarium canonicè electum, ſalutauit. Martinus viciſſitudine rerum humanarum motus, eum poſt aliquot dies in numerum Cardinalium recipiens Epiſcopum Tuſculanum creauit: atque deinceps in eo habuit honore quos reliquos Cardinales tam publicè quam priuatim *Platina.*

Imperatores, Reges, Pontificibus, Epiſcopis, Monachis.

Zonaras refert, ARCADIVM & HONORIVM Impp. fratres miſiſſe ad Arſenium olim præceptorem ſuum, qui tum exulabat, vt eis delicta condonaret: Arcadium ob inſidias quas ei tetendiſſet, totius Ægypti vectigalia vnius anni pro munere obtuliſſe. Quæ quidem Arſenius reſpuit, tanquam homini mortuo mundo pecunia eſſet inutilis. *Cuſpin.*

THEODOSIVS Magnus contra Maximum tyrannum mouens, Theſſalonicæ ſeptem millia hominum in theatro barbara crudelitate interfici curauerat. Victo Maximo, quia hoſtes in acie ſtrauerat, tandiu ſe à ſacramentis abſtinuit, donec filiorum aduentu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autem venit Honorius filius Conſtantinopoli, tum Mediolanum proceſſit. Eo verò aduētante, Ambroſius epiſcopus ſeceſſit Aquileiam, ne neceſſariò aut infamē eius perfidiam ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio comprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accenderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. Poſt triumphum inde Romæ actum, cum Theodoſius in Paſchate ad templum religionis gratia perrexiſſet, Ambroſius epiſcopus, raptim ad fores occurrit, cumque vt hominem nefarium ab ingreſſu eccleſiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomine, quod ſe contra fidem epiſcopis datam in noxio ciuium Theſſalonicenſium ſanguine maculaſſet, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publicè diluiſſet. Theodoſius lacrymis perfuſus, nullam vim fecit, ſed domum ſe mœſtiſſimus retulit. At verò poſtquam Natalitia Domini acceſſerunt, cum per octo menſes communione priuatus vixiſſet, iterum cupidine templi adeundi flagrabat: ſed ſpectatam Ambroſij ſeueritatem formidans, propiùs accedere non audebat. Qua re animaduerſa, Rufinus, qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambroſij placandi ſuſcepit atque illo conuento, iuſtum Imperatoris deſiderium, permonſtrauit, eumque, vt aliquando tandem de priſtina ſententia cederet, atque ipſum Imperatorem in gratiam eccleſiæ reciperet ſummis precibus obſecrauit. Quas Ambroſius eadem, qua ante, conſtantia reſpuit, ac ſe ante millies mortem oppetiturum, quam tantum dedecus in eccleſia permiſſurum, reſpondit. Hoc audito, Theodoſius acceſſit, & cùm Ambroſium, qui in Salutatorium venerat, perueniſſet, ad pedes procubuit, rogans, vt ſe vinculo eccleſiæ ſolueret, ac ſibi pœnitenti aditum templi concederet. Interroganti verò Ambroſio, quo ſe pœnitentiæ genere expiaturus eſſet? ei reſpondit, quod tu iniunxeris. Tum Ambroſius piaculum impoſuit, atque illum ſeſe præſente ac flente populo expiantem, eccleſiæ communioni reſtituit. Hunc in modum de pœnitentia Theodoſij ſcripſit in *S. Ambroſi. Paulinus*, itemque *D. Auguſtinus Hom. 32.* Deus inquit, voluit vt Theodoſius Imp. ageret pœnitentiam publicam in conſpectu populi: maximè, quia peccatum eius celari non potuit *& lib. 5. de Ciuit. Dei*: Quid fuit Theodoſij religioſa humilitate mirabilius quando in Theſſalonicenſium grauiſſimum ſcelus, cui iam, epiſcopis intercedentibus, promiſerat indulgentiam, tumultus quorundam, qui ei cohærebant, vindicare compulſus eſt? & eccleſiaſtica coërcitus diſciplina ſic egit pœnitentiam, vt Imperatoriam celſitudinem pro illo populus orans magis fleret videndo proſtratum, quam peccando timeret iratum: Addidit etiam edictum in eandem ſententiam, atque illud Valentiniani: Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ niſi poſt triginta dierum ſpatium, ſumerentur. *Sigonius lib. 9. Imp. occid.*

HENRICVM IV. Imp. Gregorius VII. Pp. anathematis fulmine eò redegerat, vt Auguſtæ ad cauſam dicendam ſe compariturum promitteret, & ibi celebri conuentu habito graue ipſum Pontificis iudicium & ſubiturum, quod ſi ante annum anathemate non eſſet ſolutus ne amplius repetere regnum poſſet, interim abſtentos omnes à ſe abire iuberet, ac Spiram exercitu dimiſſo ſecederet, ibique vno Virdunenſi Epiſcopo, & paucis miniſtris, quos principes ipſi probaſſent contentus vitam priuatam traduceret. Henricus in ſummum diſcrimen amittendi regni adductus, omnemque ſuam ſalutem in eo poſitam arbitratus, vt ante annum anathemate ſolueretur, ſimulque metuendum ratus, ne ſi ſe Auguſtæ infenſis iudicibus, ac multò infeſtioribus accuſatoribus traderet, annus ipſe ante abſolutionem effluerer: prope Canuſſium venit, anno 1077. vbi Pp. agebat, apud Mathildin Comitiſſam, eiuſque interceſſione vſus paratum ſe Auguſtæ cauſam dicere aſſeruit, modò in præſens anathemate liberaretur. Vix tandem Gregorius auctoritate & precibus Mathildis, & cæterorum, qui aderāt victus: Si ex animi, inquit, ſententia pœniteret, coronam & reliqua inſignia in argumentum veræ pœnitentiæ tradat, & ſe poſt tantam contumaciam regio nomine & honore poſthac indignum profiteatur. At cum hanc etiam ſententiam, tanquam nimis duram vt temperaret, Mathildis cæterique petiſſent, tandem exoratus: Propè, inquit, accedat, & culpam, quam imperium detrectando aduerſus Apoſtolicam ſedem contraxit, decretis eius obtemperando expurget. Acceſſit ergo propiùs, vt iuſſus erat Henricus, atque intra ſecundum murorum ambitum (nam triplici oppidum cingebatur) receptus, extrà omni comitatu relicto, regium cultū abiecit, ac ſine calceis ſæuiente hyeme ieiunus vſque ad veſperam reſponſum Pontificis expectauit. Quo non reddito, idem ſecundo & tertio die fecit. Quarto demum Gregorius conſtantiam hominis admiratus, ac certè eum pœnitere ratus, ſimulque aſpera hominum aduersùs ſe conuicia veritus, in conſpectum admiſit, v. Kal. Tum res ita conuenit, vt Henricus anathemate ſolueretur, ac ſe die & loco quem Gregorius conſtituiſſet, in communi Germanorum principum conuentu in iudicio ſiſteret, & criminibus, quæ obiiciebantur, ipſo, ſi ita è republica fore videretur, quæſtionem exercente Pontifice, reſponderet, atque extremo illius iudicio ſtaret, nullam in perpetuum à quoquam huius vindictam iniuriæ exacturus, interim omnia regiæ dignitatis ornamenta deponeret, ac de rebus publicis nihil pro ſuo iure ſtatueret: omnes eos, quorum conſiliis ſe, remque publicam perdidiſſet, à ſua in perpetuum familiaritate depelleret: qui ſacramentum ei dixiſſent, religione omnes exolueret. Quod ſi regnum tenuiſſet, ſemper Pontifici ſe obſequentem ad contractas in eccleſia la-

bes defendas præberet. Si quid horum feſelliſſet, irrita hæc A noxæ abſolutio eſſet, neque vltrà pro aſſerenda innocentia ſua audientiam impetraret, principeſque Germanici religione iuſiurandi ſoluti alium ſubſtituere Regem poſſent. Has læto animo conditiones ſacramento interpoſito Henricus accepit. His confectis Gregorius Henricum ad pedes proiectum, ac miſericordiam pontificiam implorantem, anathemate liberauit: ac protinus ad rem diuinam faciendam ſe contulit. Inde vbi ſacram oblationem confecit, Henricum cum omnibus, qui ſacro adſtabant, ad aram accedere iuſſit, præferenſque manu auguſtiſſimum corpus Domini, quandoquidem ſeſe illi ob multa crimina ſuſpectum eſſe ſciret, non humano, ſed diuino iudicio ſe innocentiam ſuam daclaraturum aſſeruit, partemque Dominici corporis de more comedit. Quo facto cum populus, qui aderat, laudans Deum, innocentiæ eius ſæpe ingeminatis eſſet vocibus gratulatus: tandem impetrato ſilentio regem ad reſiduam Dominici corporis partem, ſumendam, & ad eorum quæ obiiciebantur, criminum ſuſpicionem eximendam inuitauit. Ad hæc ille nec opinata re perturbatus æſtuare, tergiuerſari, & cum ſuis familiaribus à multi- B tudine ſegregatus, quemadmodum tam horrendi examinis neceſſitatem euaderet, rationem inire. Collecto inde animo dixit, ſe vt hoc faceret, haudquaquam in animum inducere poſſe, quòd amicis ſuis inconſultis, & abſentibus accuſatoribus, inanis atque exiguæ fidei futura eſſet, quæcunque pro probanda innocentia ſua à ſe ſuſcepta ſatisfactio eſſet: proinde enixè illum orare, vt rem integram ad conuentum futurum reiiceret atq; ibi citatis accuſatoribus, & cognitis ex lege criminibus, huic controuerſiæ modum imponi permitteret. Huic reſponſo acquieuit Gregorius, & ſacrificio expleto regem conuiuio excepit: ac diligenter de omnibus rebus, quas eum agere oportebat, edoctum cum pace dimiſit. *Sigo. l. 8. Imp. occid.*

Reges Regibus.

Nero Cæſar TYRIDATEM Armeniæ regem magnis pollicitationibus ſolicitatum, cum deſtinato per edictum die oſtenſurus populo propter nubilium diſtuliſſet, produxit, quo opportuniſſimè potuit: diſpoſitis circa fori templa armatis cohortibus curuli reſidens apud Roſtra triũphantis habitu, C inter ſigna militaria, atque vexilla & primò per deuexum pulpitum ſubeuntem admiſit ad genua, alleuatumque dextrâ oſculatus eſt: deinde precanti, tiara deducta, diadema impoſuit, verba ſupplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante. Perductum inde in theatrum ac rurſus ſupplicantem iuxta ſe latere dextro collocauit: Ob quæ Imperator conſalutatus, laurea in Capitolium lata. *Suet.*

Duces Militibus.

AGATHOCLE Siciliæ tyranno in Africa contra Carthaginenſes præclarè gerente, Lyciſcus ducum vnus ad cœnam vocatus, vino poſtquam incaluit, in Agathoclem maledicta coniecit. Ea Agathocles quidem tolerauit, ſed Archagatus F. eum pilo traiecit. Exercitu Archagathum ad ſupplicium poſcẽte, Agathocles exuta purpura, indutaque vili veſte, commemoratis rebus à ſe antea geſtis, paratum ſe eſſe ait mortem oppetere, ſi id milites expedire cenſerent. Moxque enſem tanquá ſeipſum iugulaturus ſtrinxit. Exercitus eo motus, filium patri condonauit. *Diod. l. 20.*

D *Hoſtibus.*

☞ *Vide Tit. Pax temere repudiata, quatenus ſuppliciter pacem petentium exempla continet. Item Clementia erga hoſtes in poteſtatem redactos.*

Apud Homerum Iliad ω ſenior PRIAMVS ſupplex fieri cogitur in genua abiectus Achilli, qui Hectorem interfecit, vt redderet cadauer Hectoris, quare inquit ibidem Priamus:

[illegible]
[illegible]

THEMISTOCLES Athenis pulſus ad Moloſſorum regem fugiens, hoſtem exiſtentem, in lare tacitus conſedit. Ab eo digreſſus, ad ipſum Xerxem Perſarum regem profugere cogitans, primum Artabanum conuenit tribunum militum, oſtenditque; Græcum ſe eſſe: velle autem cum rege maximis de rebus, & de iis, quæ potiſſimùm eum ſolicitent, agere. At ille, non niſi adorato rege, ei aditum patere. Quod cum E ſe facturum promptè Themiſtocles oſtenderet, tum Artabanus: At quemnam ex Græcis referam veniſſe? neque enim vulgaris hominis præ te fers ingenium. Cui Themiſtocles: Id Arthabane prior rege audiet nemo. Introductus ad regem eſt, eoque adorato conſtitit tacitus. Imperauit interpreti rex, vt quæreret qui ſit. Rogante interprete, reſpondit. Adſum tibi, rex Themiſtocles ego Athenienſis exul, quem Græci perſequuntur. Orationi etiam ſuæ diuinum oſtentum, quod fuerat ei in Nicogenis ædibus oblatum, ſubiunxit: & Iouis Dodonæi oraculum, quod ad cognominem Deo pergere iuſſus, conceperat animo remitti ſe ad illum. Magnum enim verumque & eſſe & dici regem. Poſtquam dicendi finem fecit, nihil ei reſpondit Perſes, quamuis animos eius ſtuperet & audaciam: ſed apud amicos eum fuiſſe ſibi ipſum gratulatum, vt de fortuna ſua adeò ſecunda, precatumque Arimanium, hoſtibus ſuis ſemper daret eam mentem, vt præſtantiſſimos de medio ſui ſummouerent, Diis ferunt ſacrificaſſe, inde mox conuiuium iniiſſe, ac præ gaudio nocte in medio ſumno ter exclamaſſe: Themiſtoclem habeo Athenienſem. F Vbi illuxit, & in conſpectum regis venit, & denuò eum adorauit, Rex ſalutatur, appellauitque eum benignè: Ac iam tibi ipſi, inquit, ducenta talenta debeo. Cùm enim temetipſo adduxeris, meritò, quod in caput tuum fuit pronunciatum præmium te ducenti, feres. Multò his plura promiſit ei, eumque confirmauit, atque liberè iuſſit, vt diceret de rebus Græcorum, quæ viſa eſſent. Cui reſponſum Themiſtocles reddidit; ſermonem hominis inſtar eſſe pictorum ſtragulorum. Nam vt hæc, ita illum aperite expanſum imagines, contractum tegere & deprauare. Itaque eſſe tempore ſibi opus. Capto ea ſimilitudine rege, & vt ſumeret imperante, annum poſtulauit. Interea lingua Perſica abundè percepta, appellauit per ſe regem. *Plut. in Themiſt.*

Bœotij adiunctis ſociis Locris & Phocenſibus in Peloponeſum contra Spartanos proficiſcebantur, ducibus Epaminunda & Pelopida, quibus reliqui Bœtarchi ductum belli vltrò conceſſerant, ob prudentiam militarem, & ſingularem fortitudinem. Cum verò prope Arcadiam veniſſent eis G obuiam, proceſſit vniuerſus populus Arcadum, Eleorum, & Argiuorum, & cæteri ſocij omnes, congregatiſque plus 50000. duces eorum habito conſilio decreuerunt recta Spartam inuadere, & vniuerſam Lacedæmoniam depopulari. LACEDÆMONII, cùm multos in Leuctrica clade amiſiſſent; non paucos etiam ex aliis pugnis deſiderarent, breuiter planè exiguum numerum ciuium bellatorum haberent: ad hæc cùm ex ſociis alij defeciſſent, alij ad inopiam virorum maximam eſſent redacti: coacti ſunt ad Athenienſium opem confugere: quibus triginta Tyrannos præteritis annis obtruſerant, vrbis mœnia tæ dicare prohibuerant, quorumque vrbem à fundo euertere, & Atticam vaſtare voluerant. Nam neceſſitate atque fortuna nihil eſt valentius, quæ docuerunt Lacedæmonios etiam infeſtiſſimis hoſtibus ſe ſupplices abiicere. Populus ergo Athenienſis, cùm eſſet magnanimis iuxta & facilis, Thebanorum vires non reformidauit, & Lacedæmoniis de libertate periclitantibus ſuppetias tulit: & duce electo Iphicrate, miſit iuuenum pugnatorum duodecim millia. *Diod. lib. 15.*

C. MARTIVS Coriolanus ad Volſcos fugiens, ſupplicum more ad Larem conſedit Volſcorum Regis. *Plut. in Coriol.* H

LOCRENSES à Q. Pleminio proprætore crudeliſſimè tractati legatos decem ſquallore & ſordibus obſitos, ramoſque oliuarum Græcorum ritu manibus geſtantes, ad conſulum conſpectum miſerunt, coram quibus in comitio fortè ſedentibus, cùm flebili lamentatione humi procubuerunt, Locrenſeſque & à Pleminio & Romanis militibus paſſos eſſe dixerunt, quæ ne Carthaginenſes quidem Romanus populus pati velit. Legati Locros miſſi ad cauſam cognoſcendam. Pleminius cum aliis triginta ſacrilegij ſceleris conuictus damnatuſque eſt. *Sabell. lib. 5 cap. 5.*

CHONODOMARIVS Alemannorum Rex à Iul. Cæſ. ad Argentoratum captus, primùm ſe inclinauit, deinde humi ſuppliciter fuſus veniam petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt. Inde ductus ad comitatum Imperatoris, miſſuſque exinde Romam, morbo veterni conſumptus eſt. *Sig. lib. 6. Imp. occid.*

Mediolano ab Frider. I. Imp. euerſo, BRIXIANI legatos

A ad eum miſerunt,qui nudatos tenentes gladios pacem ſupplices peterent.Data eſt ea lege,vt muris deiectis, foſſiſque completis præfectum ſe acciperent, & certam pecuniæ ſummam perſoluerent, ac ſecum expeditionem Romanam Apulamque ſuſciperent. *Sig.lib.13. regni Ital.*

Pueris.

IPHIGENIA ſupplex apud patrem Agamemnonem, mactationem deprecatur, *apud Eurip.in Iphig. Aliud* & extremum quoque ad fratrem Oreſtem etiamnum infantem conuerſa, pathetice admodum inquit:O frater, puſillus quidem tu auxiliator amicis, at tamen cum lachrymis ſupplex fias patri, tua ſoror ne moriatur.

Filij Parentibus.

Cùm Alfonſus Rex Caſtulonenſis Ferrando maiori filio cum ſuis liberis poſt ſe regni ſucceſſionem deſtinaſſet,excluſo Sanctio fratre minore natu:SANCTIVS etiamnum ſuperſtite fratre regnum inuaſit. Pater filium furiali carmine deuouit, qua execratione apud ſubditos effecit,vt aduerſus Sanctium arma ceperint,regnoque ferè exegerint. B Is patri ſupplex factus,veniam,piacula,ac ſi videtetur, iuſtum in ſe ſupplicium expoſcit.At paterno animo motus Alphonſus non tantum filio ignouit, ſed & benedixit,ditaſque pœna fauſta feliciqúe obſecratione auertit,retexuitque. *Æmil.lib.7.*

CVR. CAVSA

Auxilij contra hoſtes.

ADRASTVS Argiuorum Rex Athenienſium Regi Theſeo fit ſupplex,aduolutus ad genua,vt ſe iuuet conſilio & re, quo interfectos Argiuos ad Thebas ſibi ſepelire liceat,apud *Eurip. in Supplicib.* inquiens:O per Græciam fortiſſimum caput,Rex Athenarum turpe quidem duco, procumbens ſolo genua tua amplecti manus,canus vir,pari forſan infelicitate conſtitutus priùs tamen neceſſe eſt calamitatibus cedere meis.Serua mortuos mihi, mea miſeratus mala, & mortuorum haſce matres filiorum, quibus ſenectus venit cana ad orbitatem:venire verò ſuſtinuerunt huc, & peregrinum pedem C ponere, vix ſenilia mouentes membra,

Dignitatis,Magiſtratus. CANDIDATI.

CANDIDATI Romæ in toga,ſiue tunica prenſabant.Nam magiſtratu dignos non imaginibus,non cenſu,non dignitate, ſed vulneribus & cicatricibus cenſebant. Quo igitur hæc conſpicua eſſent appellantibus eos, ſine tunica ad comitia deſcendebant. *Plut. in qu. Rom.*

Liberationis à Tyrannis.

☞ *Vide Tit. Petere auxilium contra hoſtes.*

ORESTES Menelaum ſibi auxilio & conſilio ſuccurri apud *Eurip.in Oreſte* his verbis precatur:In te ſpes mea refugium habet malorum.Quare ad miſerè agentes beatus cùm veneris, impartire amicis tuis tuam felicitatem, & non ſolus bonum nactus habeto.

Friderico Rege Germanorum Conſtantiæ ius dicente,duo humili loco atque obſcura conditione homines vltrò acceſſerunt,ac fœdo miſerabilique habitu ſumpto,& crucibus D ſupplicantium more prætentis,ad tribunal eius in die Cinerum adierunt.Quærenti,quinam eſſent,quidve peterent:ſe LAVDENSES eſſe dixerunt,ob id ad eum profectos,vt patriæ ſuæ calamitates exponerẽt,quas ipſa ſub impotẽti & ſuperbo Mediolanenſium imperio per annos ampliùs XL.perferret : non diffidere,vbi ille cognouerit,quin pro ſua in omnes æquitate atque iuſtitia tuenti amicæ vrbi præſens auxilium afferat. Iuſſi cætera exequi, omnia Laudenſium, quibus à Mediolanenſib. affecti fuiſſent, detrimenta narrarunt. Quibus acceptis Fridericus haud mediocriter pro re commotus bonum eos habere animum iuſſit : nam ſe propediem maturum auxilium allaturum : ac continuò literis ad Conſules Mediolanenſium datis, vt à Laudenſium Comenſiumque abſtinerent iniuriis, imperauit. Laudenſes clauem auream per Gulielmum Marchionem Montisferrati miſerunt, haudquaquam ſimulatæ deditionis argumento futuram,Quin etiam ipſe Marchio ac legati Papienſium ad Fridericum profecti, eadem de intoleranda Mediolanenſium inſolentia,& non dubiis eorum ad Lombardiæ occupandæ imperium conatibus retulerunt. Quæ quamquam Friderico grauia,neque vllo modo ferenda ſunt viſa,tamen in præſens ſe contemnere ſimulauit.Nam Mediolanenſes his rebus compertis territi,crateram aureum cum ingenti pecuniæ ſumma miſerunt,ac ſe ad redimendam eius gratiam vltrò coronam ei tradituros promiſerunt:cuius parandæ cauſa reliqua ille omnia ſibi poſthabenda exiſtimabat *Sigon. lib.12. regni Ital.*

Pacis.

ÆGYPTIORVM mos traditur, vt ſupplice veſte ſumpta, prælatis omnibus ſacris pacem deprecentur : GALLORVM, occurrere magiſtratus cum pueris & fœminis. *Alex. lib.4. cap.7.*

Dextris exertis,& ſublatis manibus incedere apud GRÆCOS & PERSAS pacis ſignum erat : ſicut ASSYRIIS & MASSILIENSIBVS cum inſulis, GRÆCIS cum oleæ ramo (quem idcirco *ἱκετηρίαν* vocabant) aut lauro accedere, & BARBARIS florentes capite corollas geſtare *Idem.*

OENYCYNVS Scytha, Zanclæorum Rex, cùm ad Darium aſcendiſſet in Aſiam, omnium hominum, qui ex Græcia venerant, exiſtimatus eſt ab illo iuſtiſſimus eſſe, eò quod in Siciliam ad Regem profectus eſſet pacis expoſcendæ cauſa, rurſumque è Sicilia retrorſum ad regem iter feciſſet. Itaq; in Perſia ſumma cum felicitate vſque ad mortem ætatem egit. *Ælian.de Var. hiſt. l.8.*

Cibi.

GILIMER Vandalorum Rex Carthagine amiſſa prælio etiam à Beliſario victus, iuxta Hipponem in montem Papuam cum ſuis confugit.Obſeſſus autem à Phara Beliſarij Duce, petiit,vt ſibi citharam & panem ac ſpongiam mittere vellet,quòd his opus haberet.Phara animi pendente,tabellarius oſtendit, Gilimerem cupere panem videre ac guſtare, quòd nullum vidiſſet,ex quo Carthagine excidiſſet: Spongia autem ad abſtergendas vti lachrymas:Citharam requirere, ad decantandas ſuas miſerias. *Procop. lib.4. Vand. & Cedr.*

NON SVPPLICARE.
QVIBVS.

Deo,

☞ *Deo non ſupplicare, ſub Loco Iniuſtitiæ religioſæ.*

Hominibus.

Apud Homerum legimus in poteſtatem hoſtium Troianos viuos complures veniſſe, ACHÆORVM neminem:atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices : vt Adraſtum, Antimachi filios,Lycaonem ipſum,de ſepultura qui orauit Achillem, Hectorem : horum neminem: quod barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes Græcorum vincere dimicantem, aut occumbere. *Plut. de Aud. Poëtis.*

AGESILAVS Rex Spartanus Helleſponto tranſmiſſo,dum permearet Thraciam,nemini fuit Barbarorum ſupplex:cæterum ad vnum quemque miſit legatos quæſitum,an pacatam ad hoſtilem terram tranſiturus eſſet.Ac cæteri eum omnes receperunt ac proſecuti ſunt amicè.Illi verò, qui Troades dicuntur (in Vitis,Tralles)quos Xerxes quoque donis, vti fama eſt, redemerat,tranſitus mercedem ab Ageſilao centum talenta, & totidem feminas popoſcerunt. Quos ludens ait : quin ergo ſtatim adfuerunt,accepturi ea?Ita proceſſit, illoſque ſignis collatis fudit, multiſque cæſis tranſiuit. *Plut. in Apophth.*

Ann.1495.CAROLVS XII.Rex Galliæ parto Neapolitano regno domum repetiturus,certum hominem ad ſenatum Venetum miſit,qui ei diceret,ſuum regem nulli vnquam homini ſupplicauiſſe:ſcire tantùm velle,verum ciuitas amico in ſe,an hoſtili animo eſſet.Ad ea princeps ita reſpondit : Prudentium eſſe hominum,planéque ſapientum, aliorum interdum voluntati ſe permittere,aliorum opem poſcere,precari : illud in ipſo eſſe,amicuſne an inimicus Reipublicæ velit eſſe. *Bembus lib.2. Ven. hiſt.*

C v r.

A *Vel Magnanimitatis, vel Superbiæ, vel Iræ & Indignationis cauſa.*

☞ *Huc Refer Locum de Oratione, Proceſſionibus, Peregrinatione.*

Supplicium.

*Definitio et Etymologia.

SVpplicivm vſitata ſignificatione accipitur pro pœna, & à Græcis dicitur τιμωρία, τιμωρεῖα, Vnde ex *Loco de Punitione & Pœnis*, multa huc poſſent transferri. De ſuppliciorum vtilitate ſcribit. *Paul.Æmil.lib.*8.

Humilium ſupplicia neceſſaria ſunt vbi rẽs poſtulat: ſed de nobilibus ſontibus illuſtres pœnæ propalam ſumptæ, oculos animoſque mortalium magis mouent, ſplendidioreque exem-B plo afficiunt. Magnorum virorum peccata vulgo propoſita ſunt ad imitandum, & vt publico fœdere, communique cauſa, idem cæteris quod illis ius faſque videtur. Neceſſe eſt igitur & monumenta plectendorum ſcelerum, terroreſque in clariſſimis ceruicibus ſtatui: vt quod vindicatum in ſummis eſt, id in ſe diſſimulatum minimè iri vulgus ſentiat: & qui metus malis eſt, bonis ſalutiſque publicè ſit fiducia: quibus duabus rebus communis vita conſtat.

VARIETAS, ET PARTITIO Suppliciorvm.

Suppliciorum alia ſumma ſunt, alia mediocria, alia minima. Summa ſunt, Crux, crematio, decollatio, Mediocria, metallum, ludus, deportatio. Minima, Relegatio, opus publicum, vincula. Hæc Paulus lib.Sent.5.cap. 17. Hotom. de Verbis iuris.

CORPOREA SVPPLICIA NON CAPITALIA. Vt dolor, qui percipitur ex

C

Labore.

Metallvm, genus pœnæ mediocris memoratur à *Paulo lib.Sen.5.c.17.* cùm nocentes ad eruendas metallorum venas damnabantur. Inter eos autem qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt quòd qui in metallum damnantur, grauioribus vinculis premuntur: qui opus metalli, leuioribus: quodque refugæ ex opere metalli in metallum dantur, ex metallo grauiùs coërcentur. *lib.8.§.4 D.de pœn.* Hinc Metallici, qui ea pœna damnati ſunt. *Hotom.de verbis iuris.*

Ad Avri fodinas, lapidicinas condemnabantur, qui vincti perpetuò opus facerent. Miſeriam eorum, qui ad Ægypti metalla damnantur, *pete ex Diod. Siculo lib.3. cap.2.*

Fame, Siti.

D

Fame atque Siti nullum potentius tormentum. His torquentur nonnulli, hoc modo: Arentibus ſiti, ſitula vel aqua vel vino plena oſtenditur, liquor ipſe de vaſe in vas transfunditur, ſic vt internam cupiditatem & viſus & auditus exterior magis accendant. Qui ergo cupiditatibus ſuis frenũ iniicere nequeunt, vt Eſaü ius primogenituræ pulmento, ſic iſti infelices vitam ſuam aquæ hauſtu commutant.

Verberibvs.

Fvstibvs cædi, pro faſcibus bacillorum, cuiuſmodi olim ciuitate libera magiſtratibus præferebantur, Iuriſconſulti, opinor, dixerunt. Itaque liberorum hæc hominum pœna poſteriorum Imperatorum tempore fuit: quum ſerui flagellis cæderentur. *Hotom. de Verbis iuris.*

Roman. perunlgata pœna fuit, vt leuiter delinquentes, nudatos Virgis cæderent: aut in Latomias darent, qui erat locus cuſtodiæ deſtinatus crudeliſſimus, iuxta Tullianum & forum Piſcarium, in quem iam morti deſtinati coniiciebantur. *Alex. lib.3.cap.5.*

E Theopompus ſcribit apud Chios vinum primò nigrum eſſe inuentum. Quin eoſdem omnium principes colere vites ab Oenopione didiciſſe. Quibus mox tantus acceſſerit honor, vt etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam veteri de ſuppliciis lege Romana ſancitum, vt ciues non virgis euerberarentur, ſed Vitibvs. Quod à L.Floro, ac T.Liuio *lib.* 47. relatum ſcio, & à Scip. Africano qui Numantiam ſuſtulit, ſeruatum Sed & Lucilium centurionem ioco militari cognominatum Cedo alteram, *Tacit.* ſcribit, quòd fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat. Meminit ſupplicij *in Galba Plut.* Nam & *Macrob.* vitem appellat centurialem. *Martian. Digeſt. de Re militari.* Si Miles, inquit, vitem tenuit, militiam mutat: ſi ex induſtria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punietur. *Cal. lib. 26. cap. vlt.*

Habena cædi impuberes ſeruos pro quæſtione, teſtatur. *Vlp.in l.1.§ impuberi, D.ad S.C.Syllan.& Horat. lib. Epiſt.* 11. de puero ſeruulo ad Iul.Florum ſcribens.

in ſcalis, inquit, *latuit, metuens pendentis habenæ.* F
Hotom. de verbis iuris.

Vvlsione, Immissione.

ΠΑΡΑΤΙΛΜΟΣ apud Athenienſes ſupplicium adulterorum pauperum, quibus expilabatur ſedes. Ditiores enim pecunia ſeſe redimebant. Eorundem erat ῥαφανιδώσις, quum in anum intruderentur raphani, aut quid eiuſmodi, vt eſt apud Catullum. *Cal.lib.10.c.5.A.L.*

Svspendio.

Inter aliqua ſupplicia à ſcelerato Honorico Vandalorum Rege Catholicis illata, hoc etiam erat: vt ſpatulis nimio ſuſpendio vulſis, caput, quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum haberent demerſum, dum in altis ædibus ſuſpendio cruciati, agitatis funibus, per aërem errantes inanem penderent: ex quibus nonnulli, diſruptis funibus, ex illa altitudine procidentes, aut cerebrum cum oculis allixerunt, aut G confractis oſſibus vel ſubitò, vel poſt paululum expirarunt. *Vict.l.3.Hiſt.Vand.*

CORPOREA SVPPLICIA, CAPITALIA, dvbia, cvm pericvlo ancipti Gladiatorum, Beſtiarum.

Lvdvs pœnæ genus mediocre numeratur à *Paul. lib. Sent. 5.c.17.* Duplex autem fuit: Venatorius & Gladiatorius. Venatorius erat, cum ludicra beſtiarum venatio exhiberetur: quia pœna iuniores affici ſolere ſcribit *Vulpian.in l.aut damnum*, 8. § 9. & 10. *D.de pœn.* Gladiatorius autem fuit, cùm ſerui inter ſe populo inſpectante pugnarent: quæ pœna à Conſtantino ſublata eſt *l.1. Cap. de Gladiat. Hotom. de Verbis iuris.*

Ad Bestias damnabantur nequiſſimi ſerui, aut hoſtes infeſtiſſimi, plerumque homines pernicioſi, & immanes, qui ob multiplicia crimina defectioneſque, indigni venia fuère: quibus in theatro, vt cum immaniſſimis belluis depugnarent, negotium datum eſt inde Beſtiarij dicti. *Alexand. lib. 3. cap.3.*

Ferro damnati, vel ad ferrum damnati dicuntur *apud Vlp.cap.Inſt.1 & l.de teſtam.* non qui ad beſtias damnantur: (non *in l.*8.perſpicuè hæc ſeparantur) ſed qui, vt cum gladiatoribus pugnent, damnantur. Itaque *Sueton.* de munere gladiatorum loquens *in Nerone*: Exhibuit, inquit, ad ferrum etiam quadragentos Senatores, Dicitur hæc pœna & ad gladium. Id autem ſupplicij genus à Conſtantino abrogatum eſt, *in lib.1. C.de glad.Hotom.de Verbis iuris.*

Agrippa Rex Iudæorum in amphitheatro Beryti exſtructo, ad oſtentandam magnificentiam, inductis plurimis gladiatorum paribus volens ſpectatores oblectare, etiam cateruatim commiſſis pugnatoribus, ex maleficis in hoc deſtinatis duas cohortes fecit ſeptingentorum quamque hominum, vt illis per imaginem belli decernentibus, pœna noxiorum in pacis voluptatem verteretur. Atque ita omnes mutuis conſumpti ſunt vulneribus. *Ioſeph.lib.19.c.7. Antiq.*

A

CORPOREA SVPPLICIA CAPITALIA

Certa. Capitalis ſupplicij Sententia, Condemnatio.

Legem, qua Antiphontem Athenienses damnantur aſcripſit ex Cæcilio *Plut.in vita Antiphontis:* Viſum eſt ſenatui vigeſima prima die prytaniæ: Demonicos Alopecenſi ſcriba erat. Philoſtratus Epheſtratij ait: De viris, quos deferunt prætores legatos profectos in perniciem Reipub. Athenienſis Lacedæmonem fuiſſe, ex caſtriſque in naui hoſtili nauigaſſe, ac pedibus per Dicelam iter feciſſe, vt Archeptolemus, Onomacles, & Antiphon, prehendantor, atque in carcerem condemnantor, quò ſupplicia præbeant. Prætores, eos exhibento: decemque ex curia, quos prætoribus viſum, ſibi allεganto, vt de his, vbi præſentes fuerint, cognoſcatur. Eos Theſmothetæ cogento poſtero die, ac iudicium conſtituento: poſtquam in iudicium vocati erunt, perduellionis poſtulanto eos cauſidici antedicti & prætores, & ſicut alij præterea viſum ſit. B Qui à conſilio damnatus fuerit, in eum ex lege, quæ perduellionibus lata eſt, conſulator. Hoc ſubſcriptum decreto fuit: Perduellionis damnati Peracti rei ſunt Archeptolemus Hippodami Agrylethenſis præſens Antiphon Sophili Ramnuſius præſens. His eſt lis æſtimata, vt vndecim viris debentur, & pecunia eorum in publicum redigatur, Mineruæ decima pars ſacra ſit: tecta eorum diſſipentur, areæ terminentur, eiſque inſcribatur. Archeptolemi & Antiphontis perduellionum. Demarcho domus de publica ædificetur: nec liceat Archeptolemum & Antiphontem Athenis humare, neque in finibus, qui iuris ſint Athenienſis: infames ſint Archeptolemus & Antiphon, eorumque progenies tam notha quàm iuſta: ſi quis quem ex Archeptolemi & Antiphonis familia adoptauerit, infamis ſit qui adoptauerit. Hæc in piſa ærea incidantur, & vbi rogationes de Phymcho, ibi & quæ de his ſunt lata, locantor. *Plut. in eius vita.*

Irrogatio Svpplicii.

Modus. Quomodo.

☞ *Suppliciorum capitalium ſpecies varios habent fontes. Effectus eſt Mors ipſa. Huius conſideretur Modus & Efficiens.* C *Modus, vt quod Exinanitione, Repletione, Suffocatione, Extinctione, Reſolutione fit. Efficiens verò tum Princeps, tum Inſtrumentalis. Princeps, quoniam vel ſemetipſum conficit, vel ab aliis conficitur, tum hominibus, tum belluis, vt qui ad beſtias damnantur. Inſtrumentalis varietate inſignis, ſiue natura, ſiue arte conſtet: vt puta Ignis, Aër, Aqua, Cibus, Venenum, Arbores, Saxa, Gladius, Securis, Crux, Culeus, Laqueus, Scapha, Sedes ferrea, Taurus aeneus, Rota, & ſimilia multa.*

Fame, Siti.

Fame necare, impium cenſebatur: quo nomine in vincula coniectis vt morerentur, cibi aliquantulum apponebatur, vt ſic aliquo modo expiarentur: quod in Antigone ſignificat Sophocles, & adnotauit Interpres. Sed & in Veſtalium pœna D ſcio memoratum. *Cæl. lib. 26. cap. 1.*

Veneno.

In Elephantino Æthiopia, ſontes Ophiusam herbam bibere cogebant; qua pota, ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, vt mortem ſibi conſciſcerent. *Alexand. lib. 3. cap. 5.*

Venenum cicuta temperatum in ciuitate Massiliensium publicè cuſtoditur, quod datur ei qui cauſas ſexcentis (id enim Senatus eius nomen eſt) exhibuit, propter quas mors ſit illi expetenda. *Val. lib. 2. c. 1.*

Igne.

Sedes ferrea, Agathoclis tyranni, ad necandos homines, nota eſt ex hiſtoriis.

Tunica moleſta dicebatur, quia ignium alimentis illita & intexta, vt Seneca docuit, ac mox ſuccenſa, cruciabiliter obuolutos nocentes; qui ſceleris comperti grauioris forent, amburebat. *Cæl. lib. 10. c. 5. A. L.*

E Genus ſupplicij Auidius Caſſius Imp. 1. excogitaſſe legitur, vt Stipitem prælongum poneret, pedum centum vel octoginta, & è ſummo vſque ad imum damnatos legaret, & ab imo focum apponeret, incenſiſque aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam necaret. Sic Verconium Thurinum Alexand. Seuerus fumi venditorem necauit. *Lampridius.*

Duo in primis ſupplicij genera fuiſſe apud antiquos Romanos inuenimus. Aut enim puniebantur more maiorum, qui capitalem fraudem admiſiſſent: hoc eſt, pendentes Furca nudis corporibus, & ad mortem virgis cæſi, vt interpretatur *Tranquill. in Nerone* Aut ad Scalas Gemonias trahebantur, hoc eſt, inferto gutturi vnco producebantur in arenam, vbi poſtea pendentium crura frangebantur, & igni iniecto ardebant. Sicuti in Claudio Sueton. commemorat: & Nero exercuit in Chriſtianos: quibus ardentibus in vſum luminis eſt vſus Domitianus etiam faces per obſcena immitti iubebat. *Cæl. lib. 10. c. 5. A. L.*

Stephanus II. Vngariæ Rex pleroſque adactis per obſcena Facibus, aut ardentiſſima cereorum diſtillatione iniecta immaniter cruciauit.

☞ *Vide Tit. Tyrannorum.* F

Aqua.

In Puteum demergi conſueuiſſe, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoſcere, in quo, & laminas ardentes adnotauimus: quarum etiam Gellius meminit & Euſebius, *Cæl. lib. 10. c. 5. A. L.*

Apud Athenienſes Hyperbolus lapis dicebatur, qui collo noxiorum aquis ſubmergendorum ſuſpendebatur, vt eſt apud Ariſtophanem *Cæl. lib. 16. c. 21. A. L.*

Cratis ſupplicium, quum quis deiectus in aquam, crate supernè iniecta, ſaxiſque congeſtis mergebatur.

Cinere.

Apud Berrhœenſes Cineris ſupplicium.

☞ *Vide Tit. Pœna Apoſtaſia, ſub nomine Menelai.*

Lapide.

In Perſide veneficos vi eò compellebant, vt in amplo Lapide caput impingerent: rurſuſque alio ſuper inducto, illud effringerent. *Alex. lib. 3. cap. 5.*

G Macedones & Luſitani parricidas & maieſtatis reos, qui in principem aliquid moliti eſſent, obruunt Saxis: nec modò facinoris reos, ſed omnium ſunt deuota capita, qui illos quovis gradu contigiſſent, *Alex. l. 3. cap. 5. & Cæl. 10. cap. 5.*

Thuroni Longo athletæ fortiſſimo, & pudicitiæ muliebris defenſori acerrimo ſtatua apud Ostrogothos ad plectendum adulterium poſita fuit, clauam humero geſtans, ſaxis duobus catena colligatis è claua dependentibus. *Olaus l. 14. c. 16. Septent. reg.*

Culeo.

M. Malleolus, matre interempta, Romanorum primus parricidij damnatus, inſutus Culeo, in mare præcipitatus fuit L. deinde Hoſtius poſt ſecundum Punicum bellum, parricidij inſimulatus, pari ſupplicio necatus & excruciatus, pœnas dedit. Culeo gallus gallinaceus, ſimia & vipera cum homine inſuitur, & in flumen vel mare detruditur: vt in rixa infenſorum animalium & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem diro cruciatus vulnere interimatur: H vtque ab omni elemento repudiatum cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. *Alex. l. 3. c. 5.*

Cruce.

Crux olim ſontium ſupplicium erat, & quidem infame: quod ideò Seruator noſter ſubire voluit, vt qui mitis aduenerat, & humoribus & infirmis opem ferret, & omnibus ſpē ſalutis oſtenderet, quando nihil ei in morte ſeparatim ab aliis accidiſſe cernerēt. Proinde eo genere mortis afficiendus fuit, quo humiles & infimi ſolent, ne quis eſſet omninò, qui eum non poſſit imitari. Huic rei poſtea honor acceſſit. *Euſebius libro Eccleſiaſt. hiſtor. 9.* auctor eſt Conſtantinum Imp. eo die, quo cum Maxentio ad pontem Miluium conflixit, ſereno puroque cœlo crucem vidiſſe, eamque coluiſſe, ac auditam ſupernè vocem: Conſtantine, in hoc ſigno vinces. Non defuit oraculo euentus: vicit cùm hoſtem inſigniter,

tum cæteris bellis, quæ deinceps geſſit par felicitas adfuit. A Helena poſt hæc, eius mater religione inſigni ac pietate mulier, per quietem monita, Hieroſolyma petiit, quæſitum Dominicam crucem. Ita fortè accidit, vt Veneris ſimulacrum eodem eſſet loci ab impiis Chriſtiani nominis inimicis collocatum, quò omne Dominicæ paſſionis monimentum aboleretur. Chriſtianique Venerem loco Seruatoris colerent. Cæterùm loco ruderibus purgato, crux reperta eſt, & cum illa duæ aliæ, vnde duo pependerant latrones: ſed titulus ille, Ieſus Nazarenus, Rex Iudæorum, etſi vetuſtate propemodum abolitus, indicio fuit, vt crux vera internoſceretur, quæ admota mulieri mortuæ vitam illicò reſtituit. His Conſtantinus princeps motus, edicto vetuit quenquam deinceps eo ſupplicio necari. Sic res quæ antea mortalibus probro fuerat: venerationi eſſe cœpit. Idem poſtea voluit Theodoſius ſeruari, qui (vt in Codice iuris ciuilis eſt) lege prohibuit, ſignum Seruatoris in ſolo vel in ſilice aut in marmore humi poſito inſculpi, ne hominum pedibus tereretur. *Polyd. lib 5. c. 6. de rer. Inuent.*

B Crucis ſupplicium apud VANDALOS vſitatum idololatras poſteaquam conuerſi ſunt, ab Adolfo II. Holſatiæ Comite ſublatum fuit. *Cranz. l. 4. Vand. c. 26.*

Arboribus.

DISPHENDOMENA, ſupplicij genus apud Derbices Perſarum gentem in vſu erat: qui proceris curuatis arboribus, & crimino ſo in deflexis cacuminibus alligato, illiſque repentè laxatis, lacerum corpus in diuerſa diſtrahebant. *Alex. lib. 3. cap. 5.*

Quadrigis.

Quanquam à principio vrbis Rom. ſeueriſſimum de Metio Suffetio ſumptum ſupplicium legamus, qui QVADRIGIS diſtentus, in diuerſa diſcerptus fuit: tamen illud, velut immite præterque legum humanitatum, in exemplum deductum non eſt. *Alex. l. 3. c. 5.*

Rota.

Interpretes in Ariſtophanis Pluto adnotarunt, rotæ ſupplicium ſeruile fuiſſe. Rotæ inſeruntur noxij, & membratim C rotarum conuulſi radiis lentitudine mortis maximo cruciatu perimuntur. In Nicia Plutarchus ſcribit, tonſorem rotæ alligatum ampliùs torqueri cœpiſſe. *Cal. 10. cap. 5. Antiq. Lect.*

Inſtrumentum quatuor Rotarum à Ioan. Baſiliade magno Duce Moſchorum pro cruciandis hominibus adinuentum. Ad primam rotam vna manus, ad ſecundam altera, eodem modo vter pes ad reliquas duas rotas alligatur. Singulas verò rotas quindecim viri in diuerſa trahunt, & membratim dilacerant. Ipſe autem præſens hoc ſupplicij genus ſpectare ſolet, cumque iam aliquis eo inſpiciente ſic diſrumpitur, gentili voce ſaltando, Hoyda, hoyda proferens vociferari ſolet, quaſi aliquod opus egregium perfecerit. Omnis quoque nobilium & plebeiorum circunſtans turba eadem voce Principi ſuo correſpondere manibus complaudendo ſolet. Quod ſi aliquem lugubri triſtique vultu ſub id tempus conſpexerit, vel ſi aliquis illis Hoyda hoyda vociferanti, congratulando particula non reſponderit, ſtatim ſatellitibus eum arripere & diſſecare mandat, dicens: D Perfide, & tu ſentiebas cum hoc inimico meo: cur ei condoles: quare de nece eius contriſtaris? *Alex. Guagninus in deſcript. Moſchouiæ.*

Gladio.

Decentiſſimum genus mortis fuiſſe CAPITIS reſectionem ſcribit Xenophon ἀναβάσεως 5. *Cal lib 3. c. 23. A. L.*

Supplicium more maiorum apud ROMANOS *à Cic. in Piſon.* intelligitur, quum ſecuri caput præciditur. Morem autem verberandi, & de condemnatis ſummum ſupplicium ſumendi, è Græcia manaſſe ad Romanos, auctores habemus certiſſimos. Mox verò Portia lata lex eſt, ſicuti Cicero in quadam quoque oratione innuit: & leges item aliæ paratæ, quibus exilium damnatis permittebatur. Verberaſſe aut necaſſe Romanum ciuem impium cenſebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius ſignificat Externorum eſſe, morte damnare. Hinc celebres hiſtorici ſcribunt, Syllam primum Romanorum eſſe inuentum, qui morte mulctaret. *Cal. lib. 10. c. 5. Antiq. Lect.*

Calamis, Stimulis.

E Attilium Regulum Coſ. Rom. Carthaginenſ. palpebris reſectis MACHINÆ, in qua vndique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum, vigilantia pariter & continuo tractu doloris crudeliſſimè necauerunt. Tormenti genus paſſo indignum, inuentoribus digniſſimum, *Cic. l. 3 Offic.*

Ægyptij parricidas inſectari ſunt, vt eos per ſingula membra acutis CALAMIS impeterent, mox minutiſſimis ictibus conſociatos, ſuper ſpinarum aceruos comburerent. *Alexand. lib. 3. cap. 5.*

Scaphis.

SCAPHARVM ſupplicium apud Perſas Derbices tale eſt, quòd σκαφεῦσαι vocant. Scaphas duas inter ſe congruentes accipiunt. In alteram ſupinum eum, qui pœnæ eſt deſtinatus, locant: inde inducunt alteram, & coaptant, itaut caput, manus, & pedes exerantur, reliquum ſit incluſum corpus. Tum cibum homini præbent: quem ſi reiiciat, compellunt eum oculos fodicantes ſumere. A cibo mel & lac con- F fuſum ei ad potum infundunt: tum ad Solem obuertunt aſſiduè oculos eius, vt incubantium examine muſcarum tota integatur facies. Cùm autem intus faciat, quæ homines, qui edunt & bibunt, neceſſe habent: tineæ & lumbrici ex tabe & putredine excrementorum proueniunt, à quibus corpus in viſcera penetrantibus conſumitur. Poſtquàm conſtat expiraſſe hominem, ablata ſuperiore ſcapha carnem cernunt corroſam, & eiuſcemodi vermium examina mordicùs affixorum viſceribus atque ad edentium. Ad hunc modum Mithridates, qui Cyrum Regis fratrem in prælio vulnerauerat, & huius facti gloriam ſibi, non Regi vendicabat, ſeptemdecim dies tabeſcens, tandem interiit. *Plutarch. in Artaxerxe.*

Hetruſci Italiæ populi viuorum corpora CADAVERIBVS aduerſa aduerſis alligata, atque conſtricta, itaut ſingulæ partes membrorum ſingulis eſſent accommodatæ, tabeſcere ſimul patiebantur, amari vitæ pariter ac mortis tortores. Vndè *Virg. lib. Æneid* 8. de eorum Rege Mezentio:

Mortua quinetiam iungebat corpora viuis, G
Componens manibuſque manus, atque oribus ora
(Tormenti genus) & ſanie taboque fluentes
Complexu in miſero longa ſic morte necabat.

Fuſte.

Polybius auctor eſt *in lib. de Tribus politiis*, duo imprimis ſuppliciorum genera fuiſſe in militiæ diſciplina: Decimationem, id eſt, δεκατείαν & FVSTVARIVM. Fuſtuarium quidam fuſtigationem interpretantur. Modeſtinus quoq; Iureconſultus inter pœnas militares fuſtium caſtigationem recenſet. Id ſupplicium eiuſmodi eſt: accepto fuſte, tribunus vix tantùm attingit damnatum, quod vbi eſt factum, omnes qui in caſtris ſunt, cædentes fuſtibus lapidibuſque pleroſque in ipſis caſtris conficiunt. Ac ſi qui euaſerint, nec ſic quidem ſeruari poſſunt. Etenim quonam pacto; quibus neque in patriam redire licet, neque aliqui ex neceſſariis domi excipere auderent. Fuſte cæditur quoque qui furto quippiam ex caſtris ſuſtulerit, quique falſum teſtimonium dixerit, & ſi quis ætatis flore abutatur. *Cal. lib. 10. A. L.* H

Laqueo.

Pœna LAQVEI omnium viliſſima, fœdiſſima, & ignominioſiſſima eſt, & id genus mortis paſſim apud ſcriptores; Infome appellatur. *Plin. lib. 2. c. 25. Natur. hiſt.* hanc pœnam ſcitè præpoſteram vocat: qua ſcilicet includitur ſpiritus, cui debet quæri exitus. Quem ſecutus Sex. Aurelius: Maximianus, ait, Herculius à Conſtantino apud Maſſiliam obſeſſus, deinde captus, pœnas mortis genere præpoſtero fractis laqueo ceruicibus luit. Et hanc ſanè pœnam veluti grauiſſimam & infamiſſimam iuſſit Deus Opt. Max. quibuſdam idololatris ſacerdotibus infligi *Num. c. 25.* Atque etiam Ioſuè iudex princepſque Iudæorum hac pœna, vt atrociſſima, plurimos reges ethnicos affecit. *Ioſuè 7. itemque 10.* Hæc *Tiraquell. c. 20. de Nobilitate.*

Apud Romanos, morte tradito virgines ſtrangulari nefas erat. Proinde TIBERIVS ne legi fraudem faceret, conſtupratas priùs à carnifice ſtrangulari iuſſit. *Sueton.*

Sinvaldvs Britonum Rex cùm contra datam fidem re-
A bellaſſet, captus à Narſete eunucho de trabe ſuſpenſus eſt. *Sigeb.*

Latronem quendam, qui ſe regio prognatum ſtemmate clamabat, & propterea ſociis plebeis minimè connumerandum, Canutus Danorum Rex conſanguinitati regiæque dignitati hoc ſe largiturum profeſſus, non de furca, vt cæteros, ſed de nautica pinu eum ſuſpendi curauit. *Helmod. cap. 50. Chron. Sclauorum.*

Tempus, Quando.

Quos Areopagitæ capitis agebant, tacentes ipſi & nulla truci oratione, aut efferati odio ſententiis afficiebant ipſaſque litium controuerſias noctu & obſcura luce, nunquam die iudicabant, vt procul ab omni affectu, qui animos in diuerſum agit, tantummodò facta cognoſcerent, perſonas non viderent.

Quoſcunque Lacedæmonii morte plectendos cenſent, eos noctu plectunt, interdiu neminem. Cùm ergo eſſent in
B Minyas animaduerſuri, exorati ſunt ab eorum vxoribus, quæ ciues erant, & primorum Spartanorum filiæ, veniam ingrediendi carcerem & cum ſuo cuiuſque viro colloquendi, nullum in illis dolum eſſe ſuſpicantes. Illæ ingreſſæ carcerem, omni veſte, quam geſtabant, viris tradita, illorum veſtes ſumpſerunt. Ita Minyæ muliebri veſte amicti, è carcere prodierunt. *Herod. lib. 5. Val. Max. l. 4. c. 6. & Sabell. lib. 8. Enn. 2.*

SVPPLICIA QVOAD FORTVNAS.

vt eſt

Mvlta, Damnvm.

Mvltæ pecuniariæ certus fuit modus præfinitus, quem tranſcendere minimè fas erat. Quippe de multarum æſtimatione, tam conſulibus quàm Tribunis plebis, ſæpè ſenatuſconſulto, ſæpè populi rogatione cautum fuit, quibus maxima erat multa trium millium & viginti aſſium, quia plus triginta bobus, & duabus ouibus quempiam multari non decebat, æſtimabaturque bos centuſſibus, ouis verò decuſſibus,
C minima verò, oue taxabatur vna. Romani Reges ſæpiùs homicidij conſcios, arietes damno multabant, quam in ſacrificiis Deorum expendere conſueuêre. Si quidem priſca paupertas ex noxiorum bonis ſacra Diis exhibuiſſe fertur: quare Supplicia dicta: cautumque fuit, ne quis multam indicendo, bouem priùs quam ouem nominaret, vt innoteſceret, Romanis mitiores ſemper placuiſſe pœnas. Apud Athenienſes verò ſeruatum inuenimus, vt multas in aram Iouis Seruatoris dedicarent: quam ſemel illatam remittere non decebat licet pœnas iure debitas, pecunia redimere fas foret. Platonis exemplo, qui ſingulis delictis denariam multam conſtituit, vt pro criminis exceſſu decuplum penè penderetur. Germanis quoque homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora verò crimina, pecoris vel equi damno. Trallianis, vt qui Minyam aut Lelegem occidiſſet, ſi leguminis modium defuncti cognatis exoluiſſet, à cæde expiatus foret. *Alex. lib. 3 cap. 5.*

D Mvltam, quæ appellatur ſuprema, Gell. ſcribit inſtitutam in ſingulos dies duarum ouium, triginta boum, pro copia ſcil. boum, proque ouium penuria. Sed cùm eiuſmodi multa pecoris armentique à magiſtratibus dicta erat, adigebantur boues oueſque, aliàs pretij parui, aliàs maioris eaque res faciebat inæqualem multæ punitionem. Idcircò poſtea lege Aterina conſtituti ſunt in oues ſingulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem multa eſt ouis vnius. Suprema multa eſt eius numeri, cuius diximus: vltra quam multam dicere in dies ſingulos, ius non eſt, & propterea ſuprema appellatur, id eſt, ſumma & maxima. Quando igitur nunc à magiſtratibus Pop Rom. more maiorum multa dicitur vel minima vel ſuprema, obſeruari ſolet, vt oues genere viri appellentur. Atque ita M Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio, quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, ego ei vnam ouem multam dico, ac niſi eo genere diceretur negauerunt iuſtam videri multam. *Hotom. de Verb. iur.*

Vespasianvs Cæſ. ad luxuriam nepotum coërcendam E
auctor fuit Senatui decernendi, ne filiorum familiâs fœneratoribus erigendi crediti ius vnquam eſſet, hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem. *Sueton.*

Calphvrnia lege his, qui mercede corrupti, aut munere deliniti, candidatis obuiam iſſent, quique pretio illos ſectarentur, aut ſi prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas legibus conſtitutas, etiam pecuniaria multa dicta fuit. *Alexand. lib. 3. cap. 17.*

Florentini quos ærarios faciunt, redigere ad Specvlvm dicuntur.

☞ *Vide Tit. Prodigalitatis cuiuſcunque pœna.*

Domvs vel

Direpta.

Mazzv Valleſiani improbos ciues caſtigare ſolet.

☞ *Vide Tit. Inimicitia inter ciues.*

Demolita. F

☞ *Ex loco Ignominia, Domus demolita tyrannidem affectantium.*

Ignominia.

Scribit *Plut.* Anchoram ferream ſolitum fuiſſe Pauſaniam ceruicibus eorum, quos crudeliùs caſtigaret, ſubnectere, ac totum diem ludibrio ſtare coëgiſſe.

Inſignioris notæ cenſetur, ſi quis Camelo inſidens, ac per vrbem circumductus, viſendum ſe omnibus præbeat. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arſacem Armenium, proditionis conuictum, permiſit quandoque Imp. Iuſtinian. *Cal. lib. 7. c. 18. Antiq. Lect.*

Corbis ignominioſum ſupplicium apud Bœotos.

☞ *Vide Tit. Perfidia in ære alieno pœna.*

Plato de Legibus iubet, [illegible], id eſt, qui excubias deſeruiſſet, in foro propalam deſcribi, infamiæ notæque cauſa, tanquam is, quod in ipſo erat, Rempubl. om- G
nem prodiderit loco relicto. *Eraſm. in Adag.*

Libertas ablata, Servitvs
imposita, eaque vel
Conuerſationis.

Aqva & Igni interdicebantur apud Rom. illis, quibus commercium ſocietaſque hominum, & ne quis eos vrbe, menſa, tecto, aut lare reciperet, vetabatur. Quod genus hodie Excommvnicationem vocant. Cercetæ & Druydæ Gallorum populi illos, qui crimen quodcunque commiſerunt, templis arcent. Si quis autem nauim gubernans aberrarit, ſinguli accedentes, in faciem eius inſpuunt. *Nic. de Morib. gentium. Strob. ſerm. 42. & Alex. lib. 3. c. 5.*

Loci. Exilium, Proſcriptio, Relegatio. H

Vt Cicer. ſcribit pro Cæcinna, exilium non ſupplicium erat Roman. ſed perfugium, portuſque ſupplicij nam qui volebant pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, ſolum vertebant: hoc eſt, ſedem ac locum mutabant. Itaque nulla, inquit, in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficiũ vllum exilio eſſe multatum. Sed cùm homines vincula ignominiaſque vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad aram, in exilium, qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non priùs ciuitatẽ quàm vitam amitterent: quĩ nolunt, adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur. Sic Cæſar in oratione de coniuratis apud Salluſtium: Eodem illo tempore maiores noſtri, Græciæ morem imitati, verberibus animaduertebant in ciues: de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Pòſt autem lex Portia, aliæque leges paratæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. *Hotom. de Verb. iuris.*

Exilivm duplex, vel liberum, ita vt cui liberum ſit vbilibet degere, præterquam in hoc loco: quam Aromianus

Macellus

Macellin, latam fugam appellat: vel non liberum, ſed certo A loco circumſcriptum, quem excedere prohibetur, vel perpetuò (& hæc Deportatio reſpicitur) vel ad tempus, Relegatio appellatur. *Cal. l. 10. c. 5. Antiq. Lect.*

Exilij apud Rom. triplex genus erat, auctore Martiano. Aut enim omnium locorum interdicebatur acceſſus, præter vnum: aut in inſulam deportabatur: aut, ſicut Claud. Cæſ. quoſdam multaſſe dicitur, vltra tertium lapidem ab vrbe ingredi vetabatur. Tandem Claud. Cæſar lege ſanxit, vt hi quibus prouincia interdictum eſſet, vrbe quoque ſummouerentur. *Alexand. lib. 3. cap. 20.*

Quicunque ſiue ſua ſponte, ſiue pœnæ ignominiæve cauſa extra ſolum ſuum habitant, Exvles dicuntur: quorum tamen tria genera reperio: nam alij Interdicti, alij Relegati alij Deportati nominantur. Interdicti dicuntur, quibus interdictum eſt certi loci aditu commercioque: veluti ſi quis Roma abeſſe iubeatur à conſule: vt L. Lamia eques Rom. quem P. Gabinius Conſul iuſſerat ab vrbe abeſſe millia paſſuum ducenta. Item ſi cui à præſide prouinciæ veluti Siciliæ, aditu ſuæ prouinciæ interdicatur, Relegatorum duo genera ſunt: alij namque propriè Relegati di- B cuntur, cùm in locum aliquem ab hominibus amicis & notis remotum amandantur: vt Ouidius, qui in Pontum abire iuſſus eſt, ſic. *Cic. lib. de Offic. 3.* Titum filium, qui poſtea eſt Torquatus appellatus, ab omibus relegatum, & turri habitare iuſſum ſcribit. Alij verò impropriè Relegati dicuntur, qui non modò non amandantur aliò, ſed certum in locum quodammodo includuntur, & quaſi circumſcribuntur, vt cùm præſes damnat aliquem, ne domo ſua prodeat: *in l. vlt. D. de in interd.* quod feciſſe Verres dicitur à Cicerone, Verrina IV. qui iudicem illum, qui ſecundum Heraclium iudicarat, in ſenatu eſſe, locisque & commodis publicis vti vetuit. *Sueton. in Claudio*: Ipſe quoſdam nouo exemplo relegauit, vt vltrà lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe. Item cùm quis patria excedere vetatur, iubeturque certis in vicis morari: qua de re loquitur. *Vlp. in l. 7. §. ſolet eod.* eaque eſſe videtur, quam Marcianus latam fugam appellat *in l. eod.* cùm omnibus locis interdicitur, præter certum locum φύγην ſcilicet intelligens, id eſt, exilium ab omnium locis præterquam ab vno: quaſi C dicas: hominem ab omnibus locis præterquam ab vno aliquo fugatum. Deportati dicebantur, qui ciuitate ſua multati, vincti (vt veriſimile eſt) neruo aut compedibus, in nauim aliquam imponebantur, ſeruiſque publicis, vt eos in inſulam transferrent tradebantur: idque atrociſſimum exilij genus erat, quod ius omne ciuitatis & agnationis adimebat. *l. 6. D. de eod. lib. 4. D. de gradib. l. ſunt quidam, 17. D. de pœn. & l. 1. de hæred. inſtitut.* Itaque capere quicquam ex teſtamento ciuis Rom. deportati poterant, neque ius vllum in ſua priſtina ciuitate retinebant. *l. eius qui, 8. D de teſtam. l ſi pater 9. C. de ſent. paſſ.* denique mortuorum loco habebantur, *§. cùm autem.* Quibus mod. ius par. Succeſſit autem deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis. *l. 2. §. 1. ff. de pœn. l. 3. ff. ad leg de pec.* Proinde triplex inter Deportationem & relegationem differentia eſt. Deportati capite minuuntur: itaque & ciuitatem & bona omnia amittunt. Relegati verò non minuuntur: ſed & ciuitatem & bona iuraque omnia retinent. Altera differentia eſt, quò Deportati perpetuò exilio damnantur: Relegati verò, ſæpè ad tempus. Tertia, quòd Depor- D tati, vt verbi ius declarat, ſeruis publicis traduntur vincti, vt eos in nauim impoſitos in ſolas terras transferant: vt loquitur Terentius. Relegati verò exire iubentur his verbis: Illum prouincia illa, inſuliſq; eis relego, excederéque debebit intra illum diem. *Hotom. de Verb. iur.*

In Seripho inſula, & apud nonnullas circa Caucaſum gentes, pro criminibus maximis nullum morte affici, ſed exilio multari vrbéque, & agro exterminari, legimus. *Alex. lib. 3. cap. 5.*

Heraclides ab Hippia tyranno, Piſiſtrati filio, aduerſus eos, qui tyrannidem appeterent, Oſtraciſmum & Exoſtraciſmum inſtitutum ſcribit: Ælianus verò à Cliſthene, qui libertatem Atticam aduersùs tyrannos multis inſtitutis ſepſit, ad eorum, qui ſe excellentiſus in Republ. gerere viderentur, frangendos ſpiritus, decem annorum exterminationem. Aſſentitur Heraclidi Arpocratio, qui ſcribit reperiri in monumentis Androtionis. Hipparchum quendam Perſiſtrati propinquum, in exilium pulſum eſſe ea lege, quæ tum primùm de oſtratiſmo lata erat. Ælianus autem, Cliſthenem primum ſua lege damnatum prodit. Forma iudicij talis erat. Eorum cancellis ſe- B piebatur, ita vt decem tantùm aditus relinquerentur, per quos populus in tribus diuiſus ingrederetur. Tum Archontes & Senatus, qui iudicio præerant, vniuerſam, quæ conuenerat, multitudinem numerabant, ne minùs ſex millibus eſſent. Suffragium autem erat ὄστρακον ſiue teſtula, in qua quiſque nomen potentis ciuis alicuius inſcripſerat, cuius ipſe præſentis & Rempubl. tractantis magnitudine offenderetur. Qui autem à maiore conuocati populi parte notatus erat, is vrbe extemplò cedere, & per decennium abeſſe, integris tamen bonis, incolumibuſque fortunis, cogebatur. Hoc enim inter Oſtraciſmū & Exilium intereſſe voluerunt, quòd exules bonis multabantur, nec tempore aut loco circumſcribebantur, qui verò teſtulis erant damnati, & ij & bona retinebant ſua, & certo tempore, & certo loco definiebantur: & exilium quidem flagitij pœna fuit, oſtraciſmus verò quædam nimiæ potentiæ diminutio. Hoc iudicij genere pulſus eſt Ariſtides, quòd Iuſti cognomen offenderet, pulſus Damon Periclis magiſter, quòd prudentiæ opinionem haberet. Poſtremo cùm ignobiles & flagitioſos homines exterminare cœpiſſent, quòd nobilis priſtina conſuetudo ſordeſceret, prorſus Oſtra- F ciſmus extabuit. Cùm enim Alcibiades & Nicias inter ſe ſeditioſè contenderent, populuſque, inductis oſtraciſmo comitiis, alterum eorum ſine dubio expulſurus videretur, illi facta inter ſe coitione Hyperbolum Chremidis, hominem non virtutis, ſed improbitatis magnitudine intolerabilem, eiiciendum curarunt. Quam rem adeò iniquo animo tulit populus, vt oſtraciſmi iudicium poſthac in nullum exercuerit. *Sigon. lib. 2. de Republ. Athenienſ.*

Syracuſanis Petalismvs exilij genus fuit, teſte Diodoro, quo efferentis ſe ciuis audaciam virtutemque comprimerent. Hi enim teſtula, ſed in oleæ foliis ſiue πετάλοις ſuſpecti ciuis nomen inſcribebant: & cuius folia plura extitiſſent, illum quinquennali exilio multabant. *Alexand. l. 5. cap. 20.*

Apud Græcos olim qui homicidium per imprudentiam commiſiſſent ΑΠΕΝΙΑΥΤΙΣΜΟΥ, hoc eſt, annui exilij pœnam ſubibant, quam Latinè Abannationem dicere poſſemus. A qua voce Bannitos dici putat *Alciat lib. 2. Parergon, cap. 2.* At rectiùs fortaſſe Zaſius à Banno, hoc eſt à finibus extra quos eiiciuntur, deducit, Quam vocem Germanicam Longobardi, cum multis aliis in Italiam in- G uexère.

Apud Anglos forma exilij indicendi, vt reus intra quadraginta dies & duodecim horas (eo enim temporis ſpatio bis ſe æſtus Oceani ex alio incitat) Anglia patria iureiurando repudiata, quamprimùm nauem conſcendat, in perpetuum exilium iturus, olim à D. Edoüardo, cuius lex de ea re extat, introducta fuit, & hodie etiam ſeruatur, quoties quis delicti reus ad templum confugerit: excepto, quòd vſque ad litus crucem manu geſtat, veluti ſignum ſeruatæ vitæ per religionem. *Polydor. lib. 16. Hiſt. Anglica.*

* Svpplicia Hebræorvm.

Notat *Carolus Sigon. lib. 6. de Republ. Heb. cap. vlt.* lege veteri hæc ſupplicia decreta inueniri, mulctam, talionem, verberationem, exilium, venditionem & mortem: mortis autem tria tantum genera, ſcil. lapidationem, & combuſtio- H nem, *Leu. c. 20.* denique crucifixionem. *Deut. 21.*

* Romanorvm.

Apud Romanos octo pœnarum genera in legibus contineri Tullius ſcripſit, ſcilicet damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, ſeruitutem, & mortem, *Iſidor. lib. 2. etymol.*

☞ *Præſens Locus illuſtrabitur ex aliis Locis, puta Hæreſum, vbi de Hæreticorum crudelitate multa. Neque enim apud vllos Barbaros tam immania fuère excogitata ſupplicia aduerſus facinoroſos, quàm Hæreticorum tyrannus effinxerit quouis ſeculo, contra veros Dei cultores. Neque cedunt in hac impietate hæretici noſtrates veteribus illis, vt videre eſt Loco citato. Item ex Loco de Crudelitate nonnulla.*

A *Scripſit de Martyrum Cruciatibus tractatum eruditum Antonius Gallonius Rom. Cong. Oratorij Preſbyter, ediditque eumdem an. 1602 Ioan. Gymn. Coloniæ. Sicut & iam pridem de Equuleo, Hieronymus Magius.*

Suſpicio.

Siue Iudicium temerarium.

Definitio & Etymologia.

Svspicio Græcè, ὑποψία, ὑποψίας, ſuſpectus dicitur. Eſt autem ſuſpicio, acceptio vnius partis cum formidine alterius. 3. *Cicer.*

Suſpicio eſt opinio mali ex leuibus ſignis. *ſec. B. Tho. 2. 2. q. 60. art. 4. c.*

Dupliciter autem de proximo ſuſpicari poſſumus, primo ex errore intellectus: ſecundò ex prauo affectu & maleuolentia B erga illum de quo ſuſpicamur.

Vocatur autem Suſpicio etiam Iudicium temerarium, eò quod de peccato aut facto alterius ex leuibus indiciis concipiatur. Fit autem hoc Iudicium ſiue ſuſpicio de internis, vel de externis, quorum auctor eſt occultus; vel de futuris, vt hunc fore furem, vel nunquam emendandum, vt colligitur ex *D. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. in monte cap. 18. & S. Baſil. in regul. breuior. interrog.* 164.

* Gradvs.

S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 3. diſtinguit tres gradus ſuſpicionis vel iudicij temerarij.

Primus eſt, cùm homo ex leuibus indiciis de bonitate alicuius dubitare incipit.

Secundus, cùm pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus indiciis.

Tertius eſt, cùm aliquis Iudex ex ſuſpicione procedit ad aliquem condemnandum, vbi rectè Caietanus ſub primo gradu comprehendit etiam opinionem, quia D. Thom. ex Cicerone C vult, ſuſpicionem eſſe opinionem mali, ex leuibus indiciis conceptam.

Propriè tamen Opinio & ſuſpicio differunt. Vnde ſi quis hos gradus exactè diſtinguere velit, erunt quinque. 1. in dubitando. 2. In ſuſpicando 3. In opinando. 4. In firmiter iudicando. 5. In ferenda ſententia.

Dvbitatio propriè eſt, cum animus hæret in medio ſuſpenſus, neutram in partem inclinans.

Suſpicio eſt quando in alteram partem inclinat; nondum tamen abſolute aſſentitur, non enim eſt aſſenſus & determinatum iudicium, ſed inclinatio vel concitatio animi ad aſſenſum; quæ fit vel permotus quoſdam aſſentiendi imperfectos & indeliberatos, vel quod ſpecies aliqua veri ſubluceat in hac parte quæ non in altera, vnde verbum Latinum ſuſpicari, & Græcum ὑποπτεύειν ductum videtur quaſi aliquid ſubtus latens appareat.

Opinio eſt aſſenſus alterius partis, & iudicium determinatum, ſed infirmum & vacillans, habens coniunctam formidinem de oppoſito.

D Ivdicivm firmum, eſt aſſenſus ſine formidine veritatis oppoſitæ. Sententia, eſt iudicij interni patefactio exterior. *Vide de his Nauar. in cap. Si quis autem, de pænit. diſt. 6. num. 10. & ſequen & D. Anton. 1. p. tit. 3. cap. 10. § ex Alberto.* vbi tamen ſuſpicionem & ſcrupulum accipit pro eodem, nam in rebus agendis ſcrupulus eſt tenuis ſuſpicio mali circa rem bonam vel adiaphoram.

Svspicio
Regni, Tyrannidis affectata.

Pythagoras, cum plurimos haberet auditores, Crotoniatæ cum tyrannidem inuadere poſſe vereri, ſcholam eius ſuccenderunt. Pythagoras cum diſcipulis quadringentis elapſus, ab inſequentibus ciuibus in campo fabarum circumuentus eſt & trucidatus. Ex diſcipulis pauci euaſerunt, vt Archytas Tarentinus, Lyſis, aliiq; nonnulli. *Laert. l. 8. in vita Philolai & Iuſtinus lib. 3. Epigram.* tale de ea re epigramma extat.

τὴν ὑπόνοιαν πᾶσι μάλιστ' ἀλέγω θεραπεύειν,
εἰ γὰρ καὶ μὴ δρᾷς, ἀλλὰ δοκεῖς, ἀτυχεῖς.
οὕτω καὶ Φιλόλαον ἀνεῖλε Κρότων ποτὲ πάτρα,
ὥς μιν ἔδοξε θέλειν δῶμα τύραννον ἔχειν.

Nicomedes cum patri Prvsiæ Bithyniæ Regi ſuſpectus eſſet, quod à populis nimium diligeretur, ab eo Romam miſſus eſt: & qui illic quoque cum in honore Romani habebant patri ſuſpicio atque odium ſimul creuit. Itaque cum tentaret, vt Romæ occideretur, re ab eo detecta, qui vt cædem perageret miſſus erat, Nicomedes in Bithyniam profectus, cum populi à parte defeciſſent, fugientem eum interfici iuſſit. *Fulgoſ. lib. 9. 10. cap. 10.*

Dion Syracuſanus tyrannum Dioniſium vrbe exutum in arce obſidebat, Syracvsanis libertate reſtituta. Heraclides exul reuerſus Syracuſas, à Dione claſſi præfectus, plebem clam ad popularem ſtatum adhortari cœpit. Itaque viginti quinque prætores creati ſunt, & in iis Heraclides Dionemque falsò tyrannidis inſimulatum vrbe exegère cum ſuis. *Plutarch. in Dione.*

Cn. Pompeivs cùm vlceris cauſa crus faſcia circumcinxiſſet, in affectati regni ſuſpicionem incidit. Erant enim Qui F affirmarent, nullam aliam ob cauſam crus ligaſſe diademate, quam vt diadema ſibi adſcribere, nihilque referre qua in parte corporis geſtaretur. *Plin.*

Creditus eſt Titus, quia Hieroſolymis euerſus, non illicò Romam veniſſet, de regno meditari. Credidit id pater Vespasianvs, crediderunt & multi. Cæterum Titus omnium opinione celerius, ad eiuſmodi falſos de ſe rumores coarguendos ſeſe patri ex improuiſo obtulit: Veni, inquit, pater, veni. Per quæ ſuſpicio diſcuſſa eſt, principique & ciuitati vana opinio meritò exprobata. *Sabel. l. 10. c. 2.*

Impudicitiæ Suſpicio zelotypia.

Nymphæa nata traditur, Nympha ob zelotypiam erga Herculem mortua. Quare heraclion vocant aliqui, & qui biberint eam, duodecim diebus coitu genituraque priuari aiunt. *Plin. l. 25. c. 7.*

Celtarvm deteſtanda fuit zelotypia, qui fidei vxorum explorandæ cauſa nuper natos infantes in Rheno vicino flumine mergunt. Quòd ſi vim frigoris fœtus perferat, legitimum arbitrantur, Sin minus, tanquam ſpurium & adulteri- G num exponunt. *Iulian. in epiſt. ad Maximum Theophyl. Galenus lib. 1. de Sanit. tuenda, & lib. 1. Græcorum Epigram.* ἐν ᾧ χρήσει quo in loco non flumine mergi, ſed clypeo imponi aſſeritur: ſi fluitarent, legitimos: ſi mergerentur, adulterinos pueros iudicantes.

M. Crassvs, quòd prædium elegans à quadam virgine Veſtali comparare cuperet eaque de cauſa eam ſæpè appellaret ſeorſum coleretque, eius ſtupratæ cauſam dixit apud Pop. Rom. Poſthumia, quod ſolutior in riſum eſſet, & liberius confabularetur cum viris, in crimen inceſtus vocata eſt. Quam tamen compertam eo crimine innoxiam cum liberaret iudicio Pontifex Max. Sp. Minutius admonuit, ne ſermonibus leuioribus, quam viueret, vteretur. *Plut. de Vtil. ex inim. cap.*

C. Ivl. Cæſ. vxore Pompeia ob P. Clodium famoſa abdicata, in Clodium, qui ob id cauſam dicebat, teſtis productus nihil dixit ſecus ſibi de vxore compertum. Ibi quærente accuſatore: Quid ergo diduxiſſet cum vxore matrimonium. H Quod Cæſaris coniugem, inquit, etiam calumnia vacare oporteat. *Plut. in Apopht.*

Solenni diuinæ Apparitionis die, Imperatori Theodosio Iuniori ad magnum templum eunti pauper quidam ex Aſia pomum inuſitatæ magnitudinis obtulit, quem is centum nummis donauit, ac pomum Eudociæ Auguſtæ miſit. Ea ægrotanti Paulino patriarchæ tranſmiſit, eoque illum munere imprudens exitio obſtrinxit Paulinus ignarus, biduo poſt pomum illud Imperatori mittit. Qui cum id agnoſceret, eo occultato ingreſſus ad Auguſtam rogare, vbi eſſet malum ei à ſe miſſum? Sed id ediſſe dicenti, iuramentum per ſalutem Imperatoris deferre quo id nemini abs ſe miſſum ea confirmaret. Cùm eo modo iurata in eo perſiſteret, id ſe comediſſe: iratus Imperator malum adferri: Paulino vero ea ipſa nocte accito caput amputari iuſſit. *Cedren.*

Sophia Ruſſa cum Vladislao Iagelloni Polonor. Regi decrepito tres liberos mares peperiſſet, accuſata eſt de ſtupro

ſtupro. Captæ illæ puellæ pediſſequæ reginæ, quæ omnium A eiſ conſciæ exiſtimabantur, terrore tormentorum adhibito confeſſæ ſunt de libidinibus reginæ: ſed verene, an falsò incuſata eſt Regina non audita, plena mœroris ex tam inſigni iniuria, Cracouiam remiſſa eſt. Retinebatur in Lituaniam aſſeruanda, in cuſtodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius, Palatinus Cracouienſis: cuius magna tūc erat authoritas, diſſuaſiſſet. Is enim cum id à rege clam agi ex apparatu currtuum, & mox ipſius confeſſione cognouiſſet percōtatus eſt regem, quid pueris ex ea natis facturus eſſet; Cùmque rex, ſecum eos fore, & in ſpem regni educatum iri reſpondiſſet: Apage, inquit Tarnouius, tunc reges nobis relinquere vis, quos ipſe dum matrem ipſorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis; Cæterùm ſenatus frequens eò rem perduxit, vt regina ſe ſuo ipſius, & ſeptem honeſtarum & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. *Cromer. lib.9.*

Defectionis. proditionis.

☞ *Vide Tit. Suſpicionem inter hoſtes excitare.*

ISRAELITÆ cum à Transiordaninis aram in Iordanis B ripa excitatam vidiſſent, ea ad ſacrificandum vſuros, & defectionem à tabernaculo Silunte conſtituto moliri ſuſpicati ſunt. *Ioſ. 22.*

Erant ATHENIS duæ factiones: quarum vna populi cauſam agebat, altera optimatum, In hac erant Phocion, Demetrius Phalereus. Harum vtraque Macedonum patrociniis nitebatur. Nam populares Polyperconti fauebant, optimates cum Caſſandro ſentiebant. Interim à Polyperchonte Caſſander Macedonia pulſus eſt, Quo facto populus ſuperior factus, ſtatim duces aduerſariæ factionis, capitis damnatos, patria propulit: in his Phocionem & demetrium Phaleræum: deque ea relegatos ad Polyperchontem miſit, ab eo peterent vt ſua decreta confirmaret. Huc eodem profectus eſt Phocion. Quò vt venit, cauſam apud Philippum Regem verbo, re ipſa quidem apud Polyperchontem iuſſus eſt dicere, namque is tunc regis rebus præerat. Hic cum ab Agnonide accuſatus eſſet quod Piræeum Nicanori prodidiſſet (nam cum penes ipſum ſummum eſſet imperium populi, & Nicanorem Caſſandri C Macedonum Regis præfectum, inſidiari Piræeo Athenienſium à Dercyllo moneretur: eidemque poſtularet vt prouideret, ne commeatibus ciuitas priuaretur: hìc, audiente populo, Phocion negaret eſſe periculum, ſeque eius rei obſidem fore pollicitus eſt. At non ita multò poſt Nicanor Piræeo eſt potitus. Ad quem recuperandum, ſine quo Athenæ omninò eſſe non poſſunt, cum populus armatus concurriſſet, ille non modo neminem ad arma vocauit, ſed ne armatis quidem præeſſe voluit) in cuſtodiam coniectus Athenas deductus eſt, ibique ne perorandi quidem ei data facultate, iudicio, legitimis quibuſdam confectis, damnatus, traditus eſt vndecim viris *Proclus in Phocione.*

PHILOCHORVS Athenienſis, vir omnium diſciplinarum peritiſſimus, vt eius ſcripta ſatis declarant, tempore Eratoſthenis extinctus eſt, ANTIGONI inſidiis, Macedoniæ Regis, ob amicitiæ ſuſpicionem cum Ptolemæo Rege. *Suidas.*

Hermeas è Caria Dux inclytus ANTIOCHI Magni, qui cum eo Taurum pertranſiit, & res magnas geſſit, ad externum ab eo ob ſuſpicionem vnà cum coniuge & liberis, qui erant Apameæ, interfectus eſt *Polybius.*

Torſit L. SYLLAM, tametſi dictatorem, falſus de Cn. Pompeior rumor, torſit & multitudinis opinio, quæ temerè rumori acceſſit, Pompeium in Africa à Sylla cum exercitu defeciſſe. Pacatus tamen ducis ad vrbem reditus, vanum populi iudicium arguit. & dictatoris animum metu liberauit. *Sab. lib.10. c.2.*

Venerant ex Francis iuuenes duo Rhotomagum, vt Giſlam Caroli Simplicis Francor, Regis ſororem, Roberti I. Normannorum Ducis coniugem, de quibuſdam interpellarent. Mulier verita ne quid maritus ſuſpicaretur de occultis à rege mandatis: in penitiore domus parte lautè curauit tractari. Normanni, qui viderant ingreſſos, ſuſpicari cœperunt agi neſcio quid noui, & Robertum de hoc ipſo ſerò monuerunt. Ille negotio ab vxore intellecto, vt ſuſpicionem aduerſus ſe ſuorum purgaret, productos in forum publicum occidiſſe iuſſit, quod non in aperto rem omnem peregiſſent. Mulier dolore animi corporiſque confecta, mortem obiit. E *Crantz. lib.2. Norueg. c.28.*

Ioan. Boiemorum Rex, vt Lucemburgo patriæ vicinior eſſet, Bauariam cum Boiemia commutare inſtituerat. Quod ipſum BOEMI in deteriorem partem interpretati ſunt, quaſi illos Rex vendere, Germanis prodere cuperet: tantaque ira exarsêre, vt non dubium eſſet, quin Ioannes regno exueretur, niſi Ludouicus Bauarus Imp. ad preces Regis in oppidum Luticium veniens, in maxima Boiemorum frequentia, Regem illorum de tam graui ſuſpicione, teſtimonio ſuo purgaſſet, pactionemque illis quam cum Rege inire cœperat, ſcriptam oſtendiſſet, in qua disertè appoſitum erat, ita illam ratam & firmam fore, ſi communi Boiemorum aſſenſu confirmaretur. Itaque in conſpectu omnium diploma diſrepſit, atque hoc modo Boiemos cum Rege in priſtinam beneuolentiam reduxit. *Dubrau. lib.20.*

Inſidiarum.

TIBERIVS Imperat. ex Druſo naturali filio Tiberium habuit nepotem: vtroſque ſuſpectos habuit, cum iam in odium incidiſſet hominum omnium. Ob id ſæpè Prianum felicisſimum dictitabat, quod ſuperſtes omnium liberorum vixiſſet. F *Suetonius.*

IOANNE Baſiliade Moſchorum Duce ius dicente, vel comitia habente, nec ridere cuiquam, nec cum aliquo colloqui, multò minus muſſitare licet: quòd hinc, vel contemptus vel inſidiarum calumniam non niſi morte expiandam tyrannus ſumere conſueuerit. *Alex. Guagn. in Moſcouia.*

Mortis.

Theſeus, cum ad Minotaurum proficiſceretur, virtuti ſuæ nonnihil fidens, patri affirmauit, candidis velis vſurum ſe, interempto ſi Minotauro rediiſſet. Quod cum ob raptum Ariadnæ eſſet oblitus, ÆGEVS nigris velis conſpectis, cum filium periiſſe exiſtimaſſet, in mare ſe præcipitem dedit. *Pauſan. in Att. & Diod. l.5. c.5.*

Veneni.

Amicus quiſpiam Tiberij Gracchi ſubito Romæ deceſſerat. POPVLVS veneno ſublatum à Patribus clamabat. Neque à G re viſi ſunt veneficij ſuſpicionem habuiſſe: namque diſruptum cadauer fuit, ex quo prauorum humorum vis erupit: vnde extincta flamma eſt, aliaque allata nihilo magis flagrauit: donec fuit aliò tranſlatum, magnoque negotio ægrè id attigit ignis. *Plut. in Graccho.*

Odij, Inimicitiæ.

TIMESIAS Clazomenius de patria optimè meritus tranſiens quodam tempore per ſcholam, pueros ludentes offendit Cumque duobus de linea incidiſſet contentio, alter iurabat, Sic ego Timeſij cerebrum diſcuſſerim. Hoc audito, ille putans ſe communi omnium hominum inuidia eſſe poſitum, ſi quidem & pueri eum odiſſent, nedum ſenes, ſpontè patria ceſſit. *Ælian. l.12. de Var. hiſt.*

Concilij inepti. H

PHOCION Athenienſis cum ſententiam aliquando in concione diceret, quæ probatur, omneſque ex æquo videret orationi ſuæ aſſentientes: conuerſus ad amicos: Nunquid imprudens, inquit, maledixi? *Plut. in apopht.*

Exprobrationis.

TIBERIVS Cæſ. cùm Zenonem quendam exquiſitiùs ſermocinantem interrogaſſet, Quænam illa tam moleſta dialectos eſſet? & ille reſpondiſſet, Doridem, relegauit Cynariam exiſtimans exprobratum ſibi veterem ſeceſſum, quòd Doricè Rhodij loquantur. *Sueton. in Tib.*

A

QVA OCCASIONE,

Perfidia aliena.

HADRIANVS VI. Pontif. ſolitus erat arcana rerum Franciſco Soderino liberali fiducia communicare, & magna ex parte conſiliis eius regi. At poſteaquam is per literas arbitrariis notis ſcriptas moneret Franciſcum Galliæ Regem ad transferendum in Siciliam bellum, quo Caroli V. Cæſar. copiæ ex Inſubria retraherentur, nec Pontifici Carolo fauenti quicquam crederet: pontifex neminem fallere ſolitus, iniquiſſimè ferebat, ſe ab eo fuiſſe deceptum: qui lenocinio quodam bonarum artium tam ingratè quàm impiè fidem fefelliſſet. His de cauſis aliquantò ſuſpicacior, & ſenatui nihilo familiarior effectus eſt, adeò vt Cardinalibus tanquam factioſis & parum fidelib. de belli paciſque negotiis nihil omninò communicandum exiſtimaret. Hinc ſiebat, vt pontifex durior & hebetior in adminiſtranda Rep. diceretur, cùm in valde prudentibus & maximarum rerum peritis variis de cauſis nullam omnino vel exiguam fidem reponendam eſſe (B) iudicaret. *Iouius in eius vita.*

Munerum.

Tiberium Gracchum Tribunum, qui contra opulentorum tyrannidem legem pertulit Agrariam, nobiles & potentes ROMANI falſis calumniis circumuenire ſtuduerunt. Itaque cùm Eudemus Pergamenus eo tempore tabulas Attali Philopatoris, quibus populum Roman. hæredem ſcripſerat, Romam attuliſſet, Pompeius exurgens, vicinum ſe ait Tiberij eſſe, atque ideo ſibi conſtare Eudemum Pergamenum, diadema regium & purpuram ei quaſi Romæ regnaturo donaſſe. *Plut. in Tiberio.*

Familiaritatis.

THEMISTOCLI Athenienſium Duci Pauſanias Spartanorum Rex nullo contracto crimine, ſaltem, quia illo vtebatur amico, ſcriberetque & mitteret ad eum aſſiduè, proditionis ſuſpicionem iuſſit. *Plut. de Vtil. ex inim. c. 1.*

Pictura.

C

Occidit DOMINATVS Hermogenem Tarſenſem, propter quaſdam in hiſtoria figuras, librariis etiam, qui eam deſcripſerant, Crucifixis. Metium Pompuſianum, quòd habere imperatoriam geneſim vulgò ferebatur, & quòd depictum orbem terræ in membranis, concioneſque regum ac ducum ex T. Liuio circumferret, ſeruis quoque nomina Magonis & Annibalis indidiſſet. *Suet.*

Scriptura.

Carolus ZENVS, cùm Franciſcum Carrarium in Gallia Ciſalpina agentem pulſum à Vice-comitibus quadringentis aureis adiuuiſſet, illeque Carolo poſtea in patriam reuertenti eos reddidiſſet: miniſtri culpa factum eſt, vt nihil ille in commentarios Carrarij retulerit de numis à Carolo mutuatis. Qui liber mox Venetias perlatus, poſt pulſum Patauio Carrarium dedit maleuolis anſam opinandi corruptum fuiſſe hac pecunia Carolum à Carrario. Quum verò grauiter animaduerti (D) placuiſſet in eos, qui ab illo pecuniam accepiſſent, aut cauſam acceptæ pecuniæ publicè apud magiſtratum profiterentur, aut graui pœna afficerentur: Carolus ipſe nequaquam ſibi conſcius alicuius ſui erroris, nihil omnino retulit penes magiſtratum. Qua ex re non multò poſt accuſatus, magnoque errore denique actum, vt & procuratoria illi dignitas abrogaretur, & in carcere biennium eſſet, numerata pecunia, quam apparebat illum ab ipſo Carrario accepiſſe veluti dono. *Egnat. lib. 9. c. 9.*

Excellentia.

L. MVMMIVS Archaicus cùm in præda vendenda Rex Attalus VI. M. ſeſtertiûm emiſſet Ariſtidis pictoris tabulam, Liberum patrem continentem: pretium miratus, ſuſpicatuſque aliquid in ea virtutis, quod ipſe neſciret: reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in ceteris delubro Romæ poſuit. Atque eam quidem primam picturam externam Romæ publicatam eſſe, arbitratur. *Plin. lib. 35. cap. 4.* E

* SVSPICIONIS PVNITÆ.

EXEMPLIS S. SCRIPTVRÆ.

MARIA ſoror Moyſis, quia temerè iudicauerat de Moyſe propter Æthiopiſſam eius vxorem, lepra percuſſa eſt. *Num. 12.*

HELI videns Annam labia mouentem, nec vllum verbum proferentem, æſtimauit eam eſſe temulentam, *1. Reg. 1.*

MICHOL vxor Dauid, quia leuitati, non autem humilitati attribuit, cum Dauid Ephod lineo accinctus ante arcam Domini ſaltauit, perpetuam ſterilitatis notam incurrit. *2. Reg. 6.*

HANON Rex filiorum Ammon: cumque ex vana ſuſpicione quaſi exploratum terram ſuam veniſſent, legatis Regis Dauidis barbæ partem abradi iuſſiſſet & veſtes vſque ad nates ſuccidi, pro barbis raſis capitis ſui diadema, pro ſucciſis verò (F) veſtibus, regnum amiſit. *2. Reg. 10.*

IVDÆI quoque videntes Apoſtolos Domini poſt effuſionem Spiritus S. loquentes variis linguis, dicebant quidam eorum; Quia pleni ſunt.

Vt viderunt BARBARI viperam pendentem de manu Pauli, ab inuicem dicebant: Vtique homicida eſt hic. *Act. 28.*

HISTORICA.

S. IOANNES Eleëmoſynarius, ſtudioſus admodum famæ alienæ cuſtos, & in iudicio damnationis tardiſſimus fuit. Quidam iuuenis impudicus virginem Deo ſacram ad libidinis ſuæ intemperantiam allexerat, & ſecum Alexandria cum maximo totius ciuitatis ſcandalo Byſantium abduxerat. Nemo non erat qui iuuenem illum æternæ damnationis filium: & ſceleſtum & ſacrilegum appellaret. Quod cum vir ſanctus audiuiſſet, grauiter reprehendit facilem illam damnandi voluntatem: Nolite, inquit, ô filij, nolite tanta facilitate de proximo iudicium ferre. In duo namque grauiſſima mala incurritis: Vnum quod præceptum illius tranſgredimini, qui (G) nos ante tempus iudicare prohibet: alterum, quod ſumma quadam temeritate aliorum vos iudices conſtituitis. Incertum enim eſt omninò, an hucuſque peccati vinculis alligati maneant, an verò Dei benignitate ſoluti, peccati iugum à ceruicibus ſuis excuſſerint. An ignoratis, quod in eo iudicio, quo iudicabitis, iudicabimini? *Leont. Epiſc. Neapolitan. & Metaphr. in vita eius apud Sur. tom. 1.*

Nihil grauius, nihil difficilius, quam proximum iudicare vel contemnere. Cur non magis noſipſos diiudicemus de malis propriis, quæ optimè nouimus, & de quibus, vel inuiti reddere rationem Deo cogemur? Quid vſurpamus iudicium Dei? Quid ad nos de creatura, & ſeruo alieno? An non contremiſcimus totis viſceribus, dum Audimus, quid SENIORI illi magno contigerit? Qui cum audiſſet vnum e fratribus in adulterium cecidiſſe, cum indignatione, quod malè feciſſet reſpondit: An non accepiſtis quàm horrenda res de ipſo narratur ab antiquis? Aiunt enim ſanctum Angelum peccatoris illius animam cum iam è vita migraſſet, ad ſenem detuliſſe, atque dixiſſe. En quem iudicaſti, vita func- (H) tus eſt, quo me igitur iubes ipſius animam deferre, ad ſuperoſne, an ad inferos? Quid, obſecro, hac re poteſt eſſe magis horrendum? Nihil aliud innuere ſeniori voluit Angelicus ſermo, quàm hoc: Si tu iuſtorum iam factus es iudex, dic mihi, oro, de miſerabili, ac anima quam ſententiam feras, veliſne misereri, an ſæuire? Qua percuſſus ſenior ille ſanctiſſimus hac tam horribi re reliquum omne vitæ ſuæ tempus inter lachrymas gemituſque; & innumeras ærumnas egit, veniam tanti peccati depoſcens à Deo. Ad pedes tandem Angeli reuertentis procidens audiuit impetraſſe ſe veniam à Deo: Deúque id feciſſe, vt oſtenderet, quam ei graue, & moleſtum eſſet, iudicium noſtrum temerarium, monuitque ne animo id vnquam faceret. Non tamen potuit ex his verbis anima illa amariſſima conſolationem vllam admittere, ſed perpetuis pœnis tormentiſque ſeſe, dum vixit, addixit. *Ex doctrina Doroth. c. 6. Bibl. PP tom. 2.*

B. FRANCISCVS Minoritarum anteſignatus obliquæ ſuſpicionis

ſuſpicionis culpam in fratre ſic caſtigauit. Cum enim pauperculo quodam ſibi obuiam facto nuditatem eius dolens identidem ingemiſceret, & frater, quocum vna iter agebat, dixiſſet: Pater, etſi ille rebus pauper eſt, fortaſſe rerum concupiſcentia diues eſt, continuò ipſum tunicam ſuam exuere, & pauperem operire iuſſit, vt quem lingua læſerat, ei beneficio ſatisfaceret. Prauæ igitur ſuſpiciones, cùm præſertim de crimine nihil conſtat ſedulò vitandæ ſunt. Et licet ſemper vitari nequeant, quoniam homines ſumus, ibi ſaltem commoriantur, vbi ortæ fuerint. Linguam contineamus, ſi cogitationes non poſſumus. *D. Bonauent. in vita eius cap.6. Marul. lib.5.*

In vita S. Anastasii Sinaitæ aliud hac de re inſigne habetur exemplum. Vir inquit auctor, vnus ex iis qui monachali inſigniti ſunt ſchemate, cum negligentiſſimè per ſummum otium vitam ſuam omnem exegiſſet, ea quæ eſſet ad mortem infirmitate cœpit infirmari. Cumque iam vltimum ſpiritum duceret, ſuam ipſius mortem nequaquam perhorreſcens, ſumma voluntate, magnaque cum gratiarum actione exolutus vinculis excedebat. At quem aſſidentium Patrum vnus: Frater, inquit, perſuaſum tibi habeto, & putaſſe nos, & vidiſſe, ſumma negligentia, animique remiſſione vixiſſe te vtique ad hoc vſque tempus: & vnde hæc tibi nunc tanta ſecuritas? Id verò omnes neſcimus. Cui reſpondit Frater: Eſt ita omnino, Patres, vitam per ſummam negligentiam duxi: ſed Angeli Dei eadem hac ipſa hora peccatorum meorum ad me chirographon attulerunt; cunque ea, quæ feciſſem, poſt quam ſæculo renunciaſſem peccata legiſſent, nunquid agnoſcerem, rogauerunt. Quibus ego: Maximè verò, inquam, agnoſco: ſed idem ex quo renuntiaui ſæculo, vitamque inſtitui monaſticam, nec iudicaui quenquam, nec ab vllo mihi factam iniuriam meminiſſe volui. Igitur Domini verba ad me quoque pertinere opto, & oro, qui dixit: Nolite iudicare & non iudicabimini, & dimittite, & dimittetur vobis. Quæ poſtquam Angelis dixi, chirographon peccatorum meorum conſciderunt, & inde nunc ſumma cum lætitia & ſecuritate proficiſcor ad Dominum. Hæc vbi frater ille narrauit Patribus, Domino in pace ſpiritum reddidit, magnæque adſtantibus ædificationis vtilitatiſque cauſa & auctor extitit, &c. Hæc Anaſtaſius. *Baron. Anna.t 4. anno 599. 24.*

Hoc minimè ſilebo, quod multi nunc, qui hic de Narnienſi ciuitate mihi adſunt, ſedulò teſtificantur. Eodem namque Gotorum tempore, cum Rex Totila Narnis veniſſet, ei vir vitæ venerabilis Caſſius eius vrbis Epiſcopus occurrit. Cui quia ex conſperſione ſemper facies rubere conſueuerat, hoc Rex Totila non conſperſionis eſſe credidit, ſed aſſiduæ potationis, eumque propterea omnimodo deſpexit. Sed omnipotens Deus, vt quantus vir eſſet, qui deſpiciebatur, oſtenderet, in Narnienſi campo, quò Rex aduenerat: malignus ſpiritus coram omni exercitu eius, Spatarium inuaſit, eumque vexare crudeliter cœpit. Qui cum ante Regis oculos ad venerandum Caſſium fuiſſet adductus hunc ab eo vir Domini oratione facta, ſigno crucis expulit; qui in eum ingredi vlterius non præſumpſit. Sicque factum eſt, vt barbarus ſeruum Dei ab illo iam die veneraretur ex corde quem deſpectum valdè iudicauit ex facie. Nam quia virum tantæ virtutis vidit, erga eum illa mens effera ab elationis faſtu detumuit. *Greg. lib.3. Dial. c.6.*

S. Goar cùm falsò à duobus Clericis accuſatus eſſet apud Ruſticum Treuirenſem Epiſcopum de gulæ crimine, multis miraculis ſanctitatem ſuam conteſtatus eſt, tum apud Clericos ipſos, quos ſiti in itinere penè enectos, lacte trium ceruarum precibus in loco deſerto aduocatarum, fugitiuique fontis aquis recreauit: tum apud Epiſcopum, qui cùm Goari mandaret, vt pro ſuæ innocentiæ patrocinio ediceret, infantuli expoſititij tum fortè ad Epiſcopum allati parens foret? ille, innocata ope diuina, infantulum in nomine S. Trinitatis adiurauit, vt genitorem ſuum proderet. Et mox infans protenta in Ruſticum Antiſtitem manu, clarè dixit: Iſte eſt pater meus, Qui hoc reſponſo obſtupefactus ad pedes S. Goaris ſe abiecit, & noxam temerarij iudicij ſibi condonari, & pœnam iniungi pro expiando lapſu poſtulauit. *In vita eius apud Sur. 6. Iul. ex Vuandelberto Monacho.*

Isaac Abbas è Thebaide ad congregationem Fratrum venerat, & in ea Fratrem quendam temerè iudicarat. Nunc ad eremum egreſſum Angelus aditu cellæ prohibuit, dicens: Non permitto te intrare. Quare? inquit ille. Tum Angelus; Quo ergo iubes ire, quem iudicaſti, Fratrem? Tum Abbas ſupplex Angelo factus; Peccaui, inquit ignoſce mihi. Et Angelus; Surge, ignoſcit tibi Deus, ſed deinceps ne iudices fratrem, antequam ſit iudicatus à Deo *In vit. Patr. 2. de non iudicando.*

Vitalio monacho de proſtibulo aliquando egredienti, Quidam qui temerè iudicabat, eum explendæ libidinis gratia in illo fuiſſe, colaphum impegit, dicens: Vſquequo, peſſime illuſor Chriſti non emendas te ab his nequitiis tuis? Mox quidam dæmon tanquam Æthiops deformis dat ei quoque alapam, & cadens cœpit fumare à dæmone obſeſſus. Sed poſt aliquot horas ad ſe rediens currit cum aſtantibus ad cellulam Vitalij: Culpam, inquit, feci, ſerue Dei miſerere mei. Qui ignoſcens & orans, percuſſorem à dæmone liberauit: & in cellula inuenta fuit ab aſtantibus ſcriptura: Viri Alexandrini, nolite ante tempus iudicare, quoad vſque veniat Dominus. Adibat autem Vitalius proſtibula, vt meretrices à turpi corporis quæſtu auocaret, pecuniaque paciſcebatur vel vnius noctis continentiam. *Ibid.*

Supiria, Gemitus.

☞ *Vide* Fletvs.

Clavdivs Cæſ. Gadibus viſa Alexandri M. imagine, ingemuit, æmulatione gloriæ eius, qui xxx. ætat. anno totum Orientem domuiſſet. *Plut.*

Cn. Pompeius ex acie Pharſalica fugiens, & Cyprum appellens, vbi portum κακοβασιλέα appellari audiuit, dirum omne auerſatus, dolorem gemitu patefecit. *Val. Max. lib.1.c.5.*

Amaſis Ægyptiorum Rex admirabile attulit in vrbem Saim ædificium ex ſolido ſaxo ab vrbe Elephantina: in quo afferendo triennem conſumpſerunt duo millia delectorum virorum qui omnes erant architecti. Domus hæc ad ingreſſum templi Mineruæ collocata eſt, non autem in templum pertracta, Nam cum tecto, adducto ſuſpiraſſet eius vehendi Architectvs vt pote pertæſus diutino tempore operæ: ſtomachatus Amaſis non permiſit hominem vlterius trahere. *Herod. lib.2.*

* Suſurratio. Suſurrones.

☞ *Vide Obtrectatio, Detractio.*

Definitio & Etymologia.

Svsvrratio in materia & forma cõuenit cum detractione, ſed fine differt, cùm hæc famæ denigrationem, illa amicitiæ diminutionem reſpiciat. Sunt enim Suſurrationes quæ à Græcis vocantur ψιθυρισμοί, ψιθυροὶ ſuſurros; occultæ & clandeſtinæ obtrectationes, quibus maledici & inuidi in odium adducunt quos volunt & amicos in amicitias diſſociant: inſuſurrando clanculum quæ inimicitiam concilient. Suſurrus enim eſt tenuis ſibilus, qui edit ſonum exilem & tenuem. Apoſtolus has reprehendit 2. *ad Cor. c.12.*

SVSVRRATIONIS POENA.

Suſurrationis iniquæ notatur Antipater Herodis filius qui vt in regnum patri ſuccederet, ſeniores fratres ſuos ita exoſos & ſuſpectos ſuis ſuſurris fecit Herodi, vt eos occideret. Verùm iuſtas numini vindici pœnas dedit Antipater, cum fraude detecta, ipſe ab Herode patre iam animam agente pariter occiſus eſt, vt fusè narrat. *Ioſeph.*

A

Sutores.

☞ *Vide Mechanicos Opifices conſiderari ſecundùm Organum quod faciunt.*

Sibyllæ.

☞ *Vide* SIBYLLÆ.

Syllabarum Inuentores.

☞ *Vide Locum de Grammatica, Litteris.*

B

* Symbolæ.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SYMBOLÆ ſunt quas συμβολὰς Græci appellant, ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν, id eſt, à conferendo, vnde Latini collectas vocant. Significatur autem hoc nomine collecta pecuniaria, quam ſinguli conferunt pro ſua parte in cœnam communem, hinc *Plautus in Sticho.* Eadem nocte ſymbolam dabo, & iubebo, ad Sagarinam cœnam coqui. Symbolam itaque *Lambinus* aliiqui docti viri legi volunt, non ſymbolum, quamuis & eo vtatur in hac ſignificatione *Gellius lib.6. c.13.* vocantur hæ ſymbolæ à nonnullis ἀσυμβολα, quod nempe à ſingulis ſoleant exigi. Item à Latinis, collationes & comeſalia.

*. Symbolum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA,

C

AC VOCIS ACCEPTIO VARIA.

SYMBOLVM Græci definiunt hoc modo. Σύμβολόν ἐστι τὸ ἐξ οὗ τι ἡμᾶς συμβάλλειν ἢ γνῶναι, id eſt, Eſt quo aliquid coniectamus & cognoſcimus.

Verùm variæ illius vocabuli occurrunt ſignificationes. Primùm quidem vulgare eſt, ſymbolum accipi pro ſigno quod epiſtolæ, vel vaſi, aut dolio, aut cæteris eiuſdem generis imprimitur, ne reſignentur à quibus minimè oporteat: idque nos vulgari lingua Marquam nominamus.

Secundò, pro bellico ſigno quam Teſſeram vocant Galli, *Mot du guet.*

Tertiò, idem ſonat ac collatio vel pecunia, qua plures in vnum conferunt ad epulas & conuiuia celebranda: quo ſenſu plerique viri eruditi etiam ſymbolum & ſymbolam vſurpant neutro & fœminino generibus, & quibuſdam rationibus confirmant, Symbolam dedi, apud Terentium, non ſymbolum dedi, eſſe legendum.

Quartò, Symbolum nuptiarum annulum ſignificat.

D Quintò, coniecturam ſeu indicium, quo prænoſcimus aliquid vel coniicimus, vel obſeruatione dignum putamus, quo ſenſu ad res varias, transferri teſtantur auctorum monimenta.

Sextò, pro principis numiſmate ſumitur.

Septimò, pro argumento ſeu etymo, ſeu denique vaticinio, aut nota quadam qua quippiam occultatur, ſed tamen doctis auribus intelligendum proponitur: quo ſenſu ſymbolum ad emblematis naturam accommodari poteſt.

GENERA VARIA.

Symbola quædam ſunt hiſtorica, alia phyſica, alia ethica, & certè allegorica, quibus aliquid peritum à fabulis, aut rerum natura, ingenioſè ad mores vt plurimum traducitur.

QVÆ IN IIS SPECTANDA?

Symbolorum id proprium & peculiare eſt, vt gyris quibuſdam & mæandris, nempe obſcuris ſententiarum inuolucris obtegantur. Si enim tam aperta & popularis eſſet inuentio, nihil doctrinæ aut gratiæ in iis eſſe videretur, quod ſymbolis Ægyptiorum, Chaldæorum, Pythagoræorum, Græcorum, & aliorum demonſtrari poſſet.

Deinde, in eo vel maximè ſita eſt ſymbolorum ratio, vt cùm grauitate breuitateque quadam plurimum ſententiæ contineant: quod obſeruandum notat Demetrius Phalereus.

Id quoque obſeruatur vt plurimum in ſymbolis, vt habeant aliquam cum Adagio ſeu Parœmia ſimilitudinem. Et quidem ſæpenumero fit vt ſymbolorum & adagiorum eadem natura eſſe appareat, quanquam inter ſe ratione quadam differant. Quod *Plutarch.* diligenter obſeruauit in quibuſdam: & præter eum *Apuleius*, qui etiam exemplum apponit, vt cum olim diceretur, quocunque ligno Mercurium non fieri, ſignificabant omnia & quæuis ingenia minimè ad doctrinam capeſſendam idonea, neque cuiuſque animum ita eſſe à natura informatum vt ingenij cultum tam commodè capere poſſit.

INVENTIO ET VSVS.

Compertum nobis eſt, vel ſola coniectura, primos illos homines, ſed potiſſimum ÆGYPTIOS & CHALDÆOS, qui in ſchola Memphitica philoſophati ſunt, imò ante expreſſam notarum ac characterum inuentionem, & ſcripturæ vſum, reperiſſe ſymbola quædam rudia, vt animalium, ſiderum vel aliarum rerum, quæ ἱερογλυφικὰ, id eſt, ſculpturas ſacras appellarunt, quod primum ab his factum eſſe conſtat, ne ab imperita multitudine myſteria & arcana ſapientiæ quam colebant puris animis ac manibus facilè profanarentur ſed ab iis duntaxat intelligerentur, qui ſacris iiſdem initiati eſſent.

Itaque à ſapientib. Ægyptiis ſymbola primum vſurpata, quæ ἱερογλυφικὰ nuncupabant, quibus ſuam raram illam quidem & reconditam ſapientiam ſolis iis agnitam eſſe volebant, qui ea ſe dignos præſtarent. Ab ea enim conſulto & prudenter hiſce ingenioſis & eruditis ſymbolis; vti iam admonui, prophanum vulgus arcebat: eoque modo arcana illa doctrinæ reuerà primæ & arduæ, caſtis benèque rotundis auribus & præparatis animis excipi volebant.

Clemens Alexandr. l.5. Strom. ait, ÆGYPTIOS & HEBRÆOS Symbolis vſos fuiſſe reconditis, vt ſapientiæ diuinæ eos participes efficerent, qui rebus ſacris initiati eſſent. Adde etiam nefas exiſtimatum Platoni, eum qui minimè purus eſſet, ad purum quidpiam attrectandum accedere, quam ob cauſam ſacra vaticinia ænigmatis reddita olim fuiſſe conſtat, nec vera myſteria oſtendi iis ſolita, qui temere & impudenter accederent, ſed qui primum purgati eſſent, ſeſeque diligenter præpararent.

DE SYMBOLIS PYTHAGORÆ.

Antiqua illa PYTHAGORÆ ſymbola huius Philoſophiæ vſum non minimum præbuere, quæ cum à Tyrrhenis (apud quos fuit educatus, *teſte Plutarcho*) aut ab Ægyptiis, vt relatum eſt ab *Iamblicho* Philoſopho, accepiſſet, ita excoluit, vt magnam ſuæ doctrinæ partem hiſce myſteriis occluſam eſſe voluerit. Tradit enim idem Iamblichus, eos olim deſignaſſe per nauis gubernatorem, ſupremum Deum, primum motorem, & primam illam cauſam rerum omnium, vt oſtenderent, omnia Dei prouidentia curaque adminiſtrari: vt per mundi lutum, materiam aptam ad generandum, ipſumque corpus intelligi volebant. Atqui & interdum non alio ſymbolo Deum deſignabant, quam oculo depicto, cui & baculum ſeu ſceptrum ſubſtituebant, quandoquidem Deus vnus eſt, qui omnia videat, & penes quem ſit præcellens, & regia dignitas. Nonnulli tamen ſtantem baculum ad aliud referunt, nempe ad naturam diuinam ἀδιάφθορον ἢ ἀκίνητον, id eſt, mutationi minimè obnoxiam, & quæ nunquam labefactari aut imminui vllo vnquam pacto poſſit.

Hanc Ægyptiorum Philoſophiam CHÆREMON complexus eſt, vt etiam ORVS Apollo Niliacus auxit Pythagoras, illuſtrarunt excellentes quidam Philoſophi & ſcriptores nobiles, Athenæus, Clemens & Cyrill. Alexandrini, Pan-

ſan.

ſunt Pythagoræ triplicia fuêre ſymbola. Primò, theologica & diuina; Secundò, ethica; Tertiò, politica.

Diuina hæc de Deo, hæc præcipuè fuêre.

I. Ne conſerua ligna cupreſſina, id eſt, Deo conſecrata in proprios vſus ne conuerte: ex cupreſſo enim fiebat Iouis ſceptrum, ait Hermippus.

II. Ignem gladio ne ſcalpas, id eſt, Deo linguæ acumine ne maledicas, ita aliqui; licet alij aliter, & fortè melius de quo mox.

III. Dei figuram in annulo ne inſculpas, id eſt, ſententiam & ſermonem de Deo ne facilè manifeſtes & diuulges, ne abeat in contemptum. Ita Cyrillus: aut, vt Gyraldus, ne in delicijs, vel in propatulo Dei effigiem & memoriam habeas.

IV. Gallum nutrias, ne tamen ſacrifices, id eſt, milites alas qui vrbem cuſtodiant, ſed ſacris eos ne admiſceas.

V. In ſacrificio vngues ne ſeca, id eſt, in ſacris ne rebus ſuperuacuis aut ſordidis occupes.

VI. Surgens e lecto ſtragula complicato, id eſt, mane erigens te ad rerum diuinarum contemplationem, corporeos B ſenſus deſerito.

VII. Iniuſſu Imperatoris (id eſt Dei) ex ſtatione (id eſt, vita) ne decedas, hoc eſt, vitam temere ne perde ſiue prodige.

VIII. Ex amputatis vitibus Deo ne liba, id eſt, actiones & victimas tuas putas, id eſt putatas & purgatas, Deo offer. Deus enim odit omne impurum.

IX. Nudis pedibus rem diuinam facito. i. purgatis affectibus (horum enim ſymbolum ſunt pedes) rem ſacram facito.

X. Adoraturus ſede, id eſt, dum oras, pacato & tranquillo animo ſis, vt cum totum in Deum colligas & transfundas.

XI. Cùm veneris in templum adora, nec interea aliud facias.

XII. Ex itinere præter propoſitum in templum non ingreditor, id eſt, rebus prophanis & irreligioſis ſacra & diuina ne commiſceas.

C XIII. Ne abſque lumine de rebus diuinis loquare, id eſt, ne ſine cœleſti illuſtratione, puta ſine fide & ſapientia diuina, de Deo loquere.

XIV. Cùm tonat, terram tange, id eſt, cùm inſtant ſigna iræ Dei, te humilia, memor tuæ originis, itáque Deum obſecra.

XV. Linguam coërceto Deum imitans: nam proximus ille Deo, qui ſcit ratione tacere. Vnde Pythagoras primo diſcipulos ſuos quinquennio ſilere iubebat.

XVI. Inter cætera colenda eſt perfectiſſima Trinitas. Videtur Pythagoras ab Ægyptiis & Hebræis hauſiſſe tenuem aliquam notitiam Sanctiſſimæ Trinitatis, aut certè ternarium numerum, vtpote primum perfectum, Deo dicandum cenſuit. Vere enim dixit *Theodor. lib. 1. de Principiis*: Anaxagoras, Pythagoras, Plato ænigmata quædam de Deo ab Ægyptiis Hebræiſque collegerunt.

Secundò, ethica Pythagoræ inſignia ſunt quæ ab Hebræis & Chaldeis hauſit. Nam & Salomon ſuam Ethicam per ſymbola tradidit, vnde & eadem Prouerbia; & parabolas inſcripſit. Illuſtriora ergo in hoc genere Pythagoræ hæc ſunt.

D I. Iugum ſtateramve ne tranſilito, id eſt, æquitatis & iuſtitiæ normam ne tranſgreditor Ita S. *Hierony. & Plut.* licet aliter exponat *Cyrillus Alexand.* Stateram, ait ne tranſilito, id eſt, auarus ne eſto.

II. Hirundines familiares non habe, id eſt, cùm garrulis & nugacibus non conuerſare, ſilentes & ſilentium cole.

III. Cùm profectus fueris ne redeas, ne reflectas, id eſt, cùm vitam mutaueris in melius, noli reuerti ad tuas cupiditates.

IV. Per viam publicam ne vadas, id eſt, vulgi errores & mores ne ſequare.

V. Ignem igni ne addas, & ignem gladio ne ſcalpas, id eſt, cùm irato, præſertim diuite, ne contendas, ne ei bilem acuas, ita *Clem. Alex. lib. 6.* [illegible]

VI. Animalia vnguicuruia ne nutrias, id eſt, caue ne domi fures aut rapaces habeas.

VII. annulum anguſtum ne feras, id eſt, ne anxiè viuas, ne ſeruituti aliique obligationi te implices, ex qua explicare deinde te non poſſis. *Ita S. Hieronym.* E

VIII. A fabis abſtineto, id eſt, à ſuffragio ferendo (hoc enim fiebat per fabas) & à iudiciis, id eſt, à magiſtratu, abſtine, aut, vt *Cic. lib. de Diuina.* Fabas ſuis vetuit Pythagoras quia faba habet inflammationem magnam vnde, & fertur incitare ad libidinem) ac proinde hic cibus tranquillitatem mentis quærentibus contrarius eſt.

IX. Cor ne edito, id eſt, ne te angas, ne te curis conficias, *Cyrillus*.

X. Sal appone, id eſt, vbique vtere diſcretione & prudentia.

XI. Ne frangas dentes, id eſt, ne detrahas cuipiam aut maledicas.

XII. Coronam ne carpito, id eſt, principes & magiſtratus ne carpas aut laceſſas.

XIII. In cinere ollæ veſtigium confundito, hoc eſt, poſt inimicitiam nullum iræ veſtigium ſerua, ſed omnem eius memoriam abole.

XIV. Aduerſus ſolem ne mingas id eſt, omni loco pudorem & verecundiam ſerua. F

XV Aduerſus ſolem ne loquere, id eſt, veritati manifeſtæ ne obſtrepas,

XVI. In via ne ligna ſeces, id eſt, quæ communia & publica ſunt noli turbare.

XVII. Elixum ne aſſes, id eſt, manſuetos ne irrita: eſt enim eorum ira tarda, ſed longa & implacabilis.

XVIII. Gladium acutum auerte, id eſt, à periculo abſtine.

XIX. Quæ ceciderunt ne colligito, id eſt ne ſis tuarum rerum amator ardentior.

XX. Non propter opus ducenda eſt vxor; magis enim morum & virtutis habenda eſt ratio.

XXI. Adoranda eſt Echo cum flant venti, id eſt, occaſioni & tempori ſeruiendum eſt, neque ventis reſtandum.

XXII. Mitem arborem ne viola nec cæde, id eſt, innocentes & manſuetos ne inquieta, ne vexa.

XXIII. Super modum ne conſiſtas, id eſt, otium fuge.

XXIV. Oleo ſedem ne commacula, id eſt, nihil agas quod cuiuſquam quietem turbet. G

XXV. Sepiam piſcem ne edas, id eſt, res implicatas ne ſuſcipe.

XXVI. In aſtrum nunquam digitum intende, id eſt, de ſupremis viris nihil temerè loquere.

XXVII. In arundineto non confabulare, id eſt, cum leuiſſimis hominibus familiaritatem non habe.

XXVIII. Candelam ad parietem non applica, id eſt, cum tardis & frigidis hominibus familiaritatem non habe.

XXIX. In niue non ſcribe, id eſt, ſtupidis & mollibus animis nihil committe.

XXX. Vulturem autem in augurio eſſe infeliciſſimam, id eſt, innocuos homines facilè eſſe infelices.

XXXI. Facilius emori hominem cui oculi claudantur, id eſt hominem ipſum ex negligentia facile in miſeriam cadere.

Tertiò, ſymbola Pythagoræ politica, ſiue partim politica, partim œconomica, partim ethica hæc ſunt.

I. Extra publicam viam ne eas, id eſt, conſuetudinis & publica inſtituta ſerua.

II. Progredienti gregi de via decede, id eſt, multitudini te non oppone. H

III. A muſtela è tranſuerſo retrocede, id eſt homines delatores fuge. Nam muſtelam ore parere affirmant.

IV. Arma à muliere ſubminiſtrata reiice, id eſt, non ſume animos à fraude vel effeminata aliqua conſuetudine.

V. In tenebris abſque veſtitu aliquo non vade, id eſt, nudam & apertam ſententiam in obſcuris rebus non profer.

VI. Rectum pedem promoue, id eſt, recta & iuſta profer,

VII. In poculi fundo reſiduum non relinque, id eſt, artes quas cœperis, funditus exhauri.

VIII. Colubrum intra ædes collapſum non perime, id eſt, hoſpitem quamuis nocitum per humaniter tracta.

IX. Offenſa in veſtibulis obſcœna vetula, non egredere, id eſt, res quarum turpia ſunt principia, non proſequere.

X. Noctu in tenebris deambulare cancri, enitere vt illuſtris
A in vita videaris.

X I. Sole collucente ignem non defer, id eſt rebus claris & perſpicuis rationem non affer.

X I I. Lapidem in fontem iacere ſcelus, id eſt, in eum qui det operam vtilitati publicæ, durum aliquod inijcere, ſcelus.

X I I I. Pede in limine illiſo retrocede, id eſt, quæ in ipſo principio noxia ſunt non proſequere.

X I V. Lumen poſt caput appenſum non detine, id eſt induſtriam & prouidentiam non in poſtremis habe.

X V. Siniſtra manu cibum ne ſumito, id eſt, non niſi recto & legitimo lucro viue.

X V I. In ſacrato ſepulchro non dormi, id eſt, res conſecratas ſuperis ad voluptatem & ſocordiam non ſubſterne.

XVII. Minuta panis pedibus ne calca, id eſt, quamuis minimam degendæ vitæ rationem habeas, non pelſunda.

X V I I I. Egrediens introienſque valuas exoſculare, id eſt, initia & fines actionum & inſtitutorum amplectere.

X I X. Lyram illotis manibus non attinge, id eſt, puriſſimum
B eum qui dicat, eſſe oportet.

X X. Sudorem ferro non abſterge, id eſt, labore parta nemini vi & viribus eripe.

X X I. In ſolitudine ſine baculo non ambula, id eſt, cum amicis in neceſſitatibus confer, & conſule.

X X II. Apud quadrupedem poëma non cane, id eſt, apud ignaros ſeria non profer.

X X I I I. Faciem in fluuio non laua, vel ſpecta, id eſt, ex labili re & penitus inſtabili ſpecimen non appete.

XXIV. Hominis veſtigia ferro non confige, id eſt hominis memoriam non lacera.

XXV. Integrum faſciculum in igne non pone, id eſt, non vnà opes omnes in vnum diſcrimen pone.

XXVI. Egrediens è laribus ſinciput, rediens occiput ſcalpe, id eſt, præcautionem & diligentiam, ad res agendas excita, his peractis memoriter examina.

XXVII. De rheda iunctis pedibus non exili, id eſt, de ſtatu in quo ſis, in alium niſi ſenſim tranſi.

XXVIII. Puerum aut fœminam ſtricto vagari gladio omen malum, id eſt, non defuturum malum, ſi gubernatio ineptis
C & lembus tradatur hominibus.

XXIX. In chænice non ſede, id eſt, non tantum præſentis, ſed & futuri curam habe. Eſt enim chænix diurna eſca.

XXX. Duorum temporum quam maximam habe curam, matutini & veſpertini, id eſt, eorum quæ acturi ſumus, & eorum quæ geſſerimus.

SYMBOLA SACRA, ET HIEROGLYPHICA EX ISAIA COLLECTA, ORDINE DIGESTA, ET BREuiter explicata.

Per Cornelium à Lapide, è Societ. I E S V; *Commentario in eundem Prophetam.*

1. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent
D ad eum omnes gentes: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem. Et conflabunt gladios ſuos in vomeres & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium. *Mons hic hieroglyphicum eſt Eccleſia, quæ quaſi mons omnibus collibus humanæ politiæ, ſapientiæ, religionis eminet, ad quam confluxerunt gentes ex toto orbe: quia de Sion monte, vbi cœpit Eccleſia, exiit lex Chriſti, & verbum Euangelij, id eſt lati nuncij de pace hominum cum Deo, & inter ſe. Chriſtus enim nos Deo reconciliauit, ac ſua lege docuit, & induxit homines ad pacem, vt poſitis armis vnionem colerent & ſeruarent. Cap. 2. verſ. 2.*

2. Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt quia excelſus reputatus eſt ipſe. *Eſt hoc hieroglyphicum Chriſti, in quo eius humanitas & ira ſignificatur per hoc quòd dicitur, cuius ſpiritus in naribus eius eſt; q.d. Qui more cæterorum hominum per nares halitum attrahit, & reſpirat, ac iras naribus efflat: deitas verò per hoc quòd vocatur* excelſus, *id eſt, ipſa celſitudo (vt habent Hebræa) & maieſtas ſumma ac diuina. Verſ. 22.*

3. In die illa erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his qui ſaluati fuerunt de Iſraël. *Hoc germen eſt hieroglyphicum Chriſtianorum,* E
& propaginis Eccleſiæ, quæ magnificè non tantum totum terræ orbem, ſed & cœlum occupauit. Cap. 4. 2.

4. Et creabit Dominus ſuper omnem locum montis Sion, & vbi inuocatus eſt, nubem per diem, & fumum & ſplendorem ignis flammantis in nocte, *q.d. Sicut Deus Hebræos per deſertum in Chanaam deduxit, viamque præiuit in columna nubis per diem, & ignis per noctem, tutando eos ab æſtu, pluuia & hoſtibus, ita pariter ipſe Chriſtianos è terra in cœlum deducet, tuens eos ab omnibus aduerſis die & nocte. Vnde explicans ſubdit:* Et tabernaculum erit in vmbraculum diei ab æſtu, & in ſecuritatem, & in abſconſionem à turbine, & pluuia. *Columna enim ignis & nubis fuit hieroglycum Spiritus S. eiuſque gratiæ & protectionis. Verſ. 5.*

5. Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, *id eſt oleato, pingui & fertili.* Et ſepiuit eam, & lapides elegit ex illa, & plantauit eam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular exſtruxit in ea: & expectauit vt faceret vuas, & F
fecit labruſcas. *Vinea hæc hieroglyphicum eſt Synagoga Iudæorum, quæ plantata & exculta à Deo protulit, non vuas, ſed labruſcas, id eſt opera iniqua & impia.* Cornu olei *eſt Iudæa robuſta vt cornu, fertilis & pinguis vt oleum: ſeps eſt lex: turris eſt templum: torcular altare, &c. Cap. 5. 1.*

6. Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum: & ea quæ ſub ipſo erant replebant templum. Seraphim ſtabant ſuper illud. Sex alæ vni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius. *Thronus hic fuit hieroglyphicum maieſtatis ſanctiſſimæ Trinitatis. Vnde Seraphini velant eius faciem, id eſt deitatem & pedes, id eſt humanitatem Verbi, puta myſterium incarnationis Chriſti, quod operata eſt tota SS. Trinitas, ideoque ei iugiter acclamant ter Sanctus. Porrò Iſaias hic à Deo per Seraphinos conſecratur Propheta, vt vtrumque hoc myſterium, ſcil. tam Trinitatis, quam incarnationis prædicet, illudque non tam Iudæis, vtpotè excæcandis, & reprobandis, quam Gentibus, puta Chriſtianis, annunciet. Vnde ſubdit: Cap.* G
6. 1.

7. Et volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari: & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. Et audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, & dicas populo huic, &c. *Seraphini ardentes repræſentant Deum qui eſt ignis conſumens, & amor ardorque increatus & immenſus, quem maximè patefecit in incarnatione Verbi. Rurſum ſignificant Iſaiam, & quemlibet prædicatorem debere purum eſſe à labe peccati, ac ardere charitate, & verbo vitaque ſpirare ignes & flammas amoris diuini, quibus algentia peccatorum corda calefaciat & accendat. Verſ. 6.*

8. Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum; Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Butyrum & mel comedet, vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum. *Hæc virgo pariens, eiuſq; filius Emma-* H
nuel, id eſt nobiſcum Deus ſunt ſignum & hieroglyphicum diuinæ opis & redemptionis, tum Iudæorum à minis Raſin & Phacee, tum generis humani è manu & poteſtate diaboli, peccati & inferni. Emmanuel comedet butyrum & mel, quia infantilibus hiſce cibis quaſi infans veſcetur, creſcet & adoleſcet, ad ætatem qua infantes ſapere, & bonum à malo diſcernere ſolent: & quia totus erit placidus ſuauis, ac ſi butyraceus eſſet & melleus. Cap. 7. verſ. 14.

9. Sibilabit Dominus muſcæ quæ eſt in extremo fluminum Ægypti, & api quæ eſt in terra Aſſur, & venient & requieſcent, &c. in omnibus frutetis Iudææ. *Muſca ſymbolum eſt Ægyptiorum ob eorum copiam, impudentiam, ſtrepitum ac iactantiam inanem, apis Aſſyriorum ob eorum aculeum id eſt noxas & clades, ac variegaturam veſtium & armorum: vtroſque enim Deus, quaſi apes & muſcas, ſibilo euocauit ad depaſcenda arua Iudææ. Verſ. 18.*

10. Radet Dominus in nouacula conducta in his qui trans flumen ſunt, in rege Aſſyriorum caput, & pilos pedum, & barbam vniuerſam. *Tonſor hic hieroglyphicum eſt Dei,*

A [illegible] *Iſaiam & p* [illegible]

11. [illegible] *in eo ſtylo hom* [illegible] & Zachariam filium Bara- [illegible] ad propitiatum, & concepit & peperit fi- [illegible] Dominus ad me: Voca nomen eius, Accelera [illegible] *beata Virginis, quæ peperit Chriſtum, cuius nomen eſt Velox ſpoliator, feſtinus prædator: quia Chriſtus breui tempore* [illegible] *mortem & infernum, magnamque ex eo prædam abſtulit. Porro iubetur hoc ſcribere. Iſaias in libro adhibitis teſtibus, Vria & Zacharia, vt Iudæi & Gentes* [illegible] *certè id* [illegible] *& cum factum fuerit,* [illegible] *Iſaiæ de Chriſto prophetiam fuiſſe veram, ac in Chriſto eſſe adimpletam. Cap. 8. 1.*

12. Pro eo quòd abiecit populus iſte aquas Siloë, quæ vadunt cum ſilentio, *id eſt regiam Dauidis ſtirpem, puta regem Achaz.* & aſſumpſit magis Raſin, & filium Romeliæ; propter hoc ecce Dominus adducet ſuper eos aquas fluminis
B fortes & multas, regem Aſſyriorum, *&c.* & ibit per Iudam inundans, & tranſiens vſque ad collum veniet. Et erit extenſio alarum eius implens latitudinem terræ tuæ (*Iudæa, in qua quaſi rex Iſraël naſciturus es*) ô Emmanuel. *Aquæ Siloë quæ vadunt cum ſilentio, ſymbolum ſunt regni & ſtirpis Dauidis, ob eius humilitatem, modeſtiam, pietatem; & eius ex ea progenitus eſt Chriſtus rex manſuetiſſimus, & modeſtiſſimus, quem qui abiicit, incidet in aquas fluminis fortes, id eſt in manus violentas & truculentas regis Aſſyriorum, id eſt Luciferi. Verſ. 6.*

13. Dominum exercituum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter: & erit vobis in ſanctificationem; in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſraël; in laqueum & in ruinam habitantibus Ieruſalem. *q. d. Deus credentibus & fidelibus ſuis, ſe timentibus & colentibus, erit ſanctificatio, ſanctaque tutela & protectio: incredulis verò impiiſque Iudæis quaſi petra ſcandali in quam impingentes corruant; & quaſi laqueus, quo capiantur. Verſ. 13.*

14. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in
C ſignum & in portentum Iſraël. *Iſaias, & Chriſtus eorumque diſcipuli, id eſt Prophetæ & Apoſtoli, eorumque ſequaces fuerunt portentum doctrinæ & vitæ Iſraeli totique orbi. Prædicarunt enim verbo & vita, beatos eſſe pauperes, humiles, patientes, Martyres, &c. quæ mundo videntur eſſe paradoxa & portenta. Verſ. 18.*

15. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis. *Hæc omnia elogia ſunt hieroglyphica Emmanuelis, id eſt Chriſti: ipſe enim. Primò, natus eſt paruulus & filius Virginis. Secundò, datus eſt nobis. Tertiò, crucem quaſi inſigne ſui principatus geſtat humero. Quartò, eſt vocatus admirabilis, conſiliarius, Deus,* &c. *Cap. 9. 6.*

16. Emitte agnum Domine, dominatorem terræ de Petra deſerti ad montem filiæ Sion. *q. d. Fac, ô Domine, vt ex Ruth Moabitide, quæ olim ex Arabia Petræa commigrauit in Ieruſalem, puta ex eius poſteris, tandem aliquando naſcatur Chri-*
D *ſtus, Chriſtus enim eſt agnus, qui orbem Deo & ſibi ſubiget. Cap. 16. 1.*

17. Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur ſimulachra Ægypti à facie eius. *q. d. Per caſtra Aſſyriorum, quaſi per nubem leuem vectus debellabit Ægyptum, eiuſque idola. Allegoricè Chriſtus vectus vlnis ſanctæ matris ſuæ, delatuſque in Ægyptum, proſtrauit idola. Cap. 19.*

18. Locutus eſt Dominus ad Iſaiam: Vade & ſolue ſaccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit ſic, vadens nudus & diſcalceatus. Et dixit Dominus: Sicut ambulauit ſeruus meus Iſaias nudus & diſcalceatus, trium annorum ſignum & portentum erit ſuper Ægyptum, & ſuper Æthiopiam: ſic minabit Rex Aſſyriorum captiuitatem Ægypti, & tranſmigrationem Æthiopiæ, iuuenum & ſenum, nudam & diſcalceatam, diſcoopertis natibus ad ignominiam Ægypti. *q. d. Iuſſu Dei, per triduum Iſaias ambulauit nudus, vt ſignificaret poſt tres annos Ægyptios & Æthiopes à Sennacherib ſuis ſpoliis & veſtibus nudandos eſſe & diſpoliandos. Cap. 20. 2.*

19. D[illegible] clauem domus Dauid ſuper humerum eius B
(*Eliakim*) [illegible], & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. *q. d. Conſtituam Eliakim pontificem & principem templi. Cap. 22. 22.*

Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in ſolium gloriæ domus patris eius. Et ſuſpendent ſuper eum vaſorum diuerſa genera, &c. *Idem dicit, alio paxilli ſymbolo, ſcilicet Eliakim fore principem templi. Verſ. 23.*

20. Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ. *Conuiuium hoc eſt quod Chriſtus nobis exhibet in Euangelio, & Sacramentis præſertim Euchariſtiæ. Cap. 25. 6.*

21. Et præcipitabit in monte iſto faciem vinculi colligati ſuper omnes populos; & telam quam orditus eſt ſuper omnes nationes. Præcipitauit Dominus mortem in ſempiternum: & auferet Dominus lachrymam ab omni facie. *Vinculum hoc eſt peccatum originale cum ſuis affectus, ſcilicet, concupiſcentia, peccato actuali, morte, &c. Verſ. 7.* F

22. Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea murus & antemurale. *Sion noſtra fortitudo, & Eccleſia; cuius murus & antemurale eſt Chriſtus in quam ingrediuntur iuſti. Cap. 26. 1. Vnde ſubdit: Verſ. 3.* Aperite portas, & ingrediatur gens iuſta, cuſtodiens veritatem. Vetus error *idololatriæ, errorum & vitiorum*: abiit: ſeruabit pacem; pacem, quia in te ſperauimus.

23. Expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere; quia ros lucis ros tuus, & terram gigantium detrahes in ruinam. *q. d. Sicut ros noſter lucem & vitam affert plantis, ſic tua gratia ô Domine affert mortuis vitam & reſurrectionem glorioſam. Verſ. 19.*

24. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude oſtia tua ſuper te abſcondere modicum ad momentum, donec pertranſeat indignatio. *q. d. Ite ô Martyres, & iuſti ad ſepulchra modicum ibi dormite, donec puniam impios: eo enim facto, vos a ſomno mortis excitabo ad beatam vitam. Verſ. 20.*

25. In die illa vinea meri cantabit ei. *q. d. Eccleſia caſo Leuiathan, id eſt diabolo, cantabit, & gratulabitur ei, id eſt ſibi. Cap. 27. 2.* G

26. Væ coronæ ſuperbiæ ebriis Ephraim & flori decidenti gloriæ exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguiſſimæ, errantes à vino. *q. d. Væ ſuperbis, ebrioſis & glorioſis Samaritis, illos enim exſcindet Deus per Aſſyrios. Cap. 28. 1.*

27. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & ſertum exultationis reſiduo populi ſui; & ſpiritus iudicij ſedenti ſuper iudicium, & fortitudo reuertentibus de bello ad portam, *puta militibus Ezechiæ, caſo Sennacherib cum triumpho redeuntibus in Ieruſalem. Verſ. 5.*

28. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum in fundamento fundatum: qui crediderit, non feſtinet. *Hic lapis angularis Sionis, id eſt Chriſtus, qui in ſe quaſi in angulo & fundamento, nectit Iudæos & Gentes, vt vnam domum, id eſt Eccleſiam, conſtituant. Verſ. 16.*

29. Dixit Dominus, cuius ignis eſt in Sion, & caminus in Ieruſalem. *q. d. Dixit Dominus ſe percuſſurum caſtra Sennacherib, ac ab eius manu liberaturum Ieruſalem, & templum: quia* H
in eo eſt eius ignis & caminus, quo iugiter colitur dum eo ipſum ſacrificia & victimæ concremantur. Quocirca Deus hunc ſuum ignem ac caminum templum & vrbem à vi Aſſyriorum tutabitur, eoſque diſperdet. Verſ. 19.

30. Reſpice Sion ciuitatem ſolemnitatis noſtræ: oculi tui videbunt Ieruſalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur claui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur. *Sion hæc eſt hieroglyphicum cæleſtis patriæ, & æternæ beatitudinis. Cap. 33. 20.*

31. Victima Domini in Boſra. *q. d. Impij Idumæi quaſi victimæ mactabuntur & immolabuntur Deo, Deique iuſtitiæ & vindictæ: vnde explicans ſubdit,* Et interfectio magna in terra Edom. *Cap. 34. 6.*

32. Et conuertentur torrentes eius in picem, & humus

eius in ſulphur : & erit terra eius in picem ardentem. *Hoc*
A *verum fuit in excidio Idumaæ.ſed verius erit in excidio orbis,& in gehenna. Verſ.9.*

33. Et poſſidebunt illam onocrotalus & ericius : ibis & coruus habitabunt in ea.Et occurrent dæmonia onocentauris,& piloſus clamabit alter ad alterum, *q. d. Ita deſolabitur Idumaa,vt ſit habitaculum,non hominum ,ſed dæmonum & ferarum. Verſ.11. & 14.*

34. Lætabitur deſerta & inuia,& exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium,germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans : gloria Libani data eſt ei,decor Carmeli & Saron.Ipſi videbunt gloriam Domini,& decorem Dei noſtri. *Hac ſolitudo hieroglyphicum eſt gentilitatis, qua viſo & audito Chriſto , eiuſque Apoſtolis , protulit lilia caſtitatis , & germina virtutum omnium.Cap.35.1. Vnde ſubdit : Verſ. 5.* Tunc aperientur oculi cæcorum,& aures ſurdorum patebunt.Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus,& aperta erit lingua mutorum. In cubilibus:in quibus priùs dracones habitabant, orietur viror calami & iunci. Et erit ibi ſemita & via , & via ſancta vocabitur : non tranſibit eam pollutus. Et redempti à Do-
B mino conuertentur,& venient in Sion cum laude,& lætitia ſempiterna ſuper caput eorum.

35. Hoc tibi erit ſignum *ſanitatis recuperanda :* Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum , per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole, retrorſum decem lineis. *Regreſſus ergo hic vmbra & Solis fuit hieroglyphicum regreſſus ſanitatis, annorum & vita Ezechia regis. Cap.38.7.*

36. Vox clamantis in deſerto : Parate viam Domini,rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri. Omnis vallis exaltabitur , & omnis mons & collis humiliabitur : & erunt praua in directa , & aſpera in vias planas. *Hac vox fuit hieroglyphicum S. Ioannis Baptiſta , cuius concio , victus , veſtitus , totaque vita non fuit aliud quàm contenta & continua vox pœnitentia , & contemptus mundi praparans homines ad gratiam & ſalutem accipiendam à Meſſia. Cap. 40. 3.*

37. Vox dicentis , Clama : & dixi,Quid clamabo? *cui reſpondet Deus,Clama:* Omnis caro fœnum , & omnis gloria eius quaſi flos agri. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos: verbum autem Domini noſtri manet in æternum.Super mon-
C tem excelſum aſcende tu qui euangelizas Sion,exalta in fortitudine vocem tuam,dic,*&c.* Ecce Deus veſter:Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,& brachium eius dominabitur. *Verſ.6.1*

38. Aperiam in ſupinis collibus flumina , & in medio camporum fontes : ponam deſertum in ſtagna aquarum , & terram inuiam in riuos aquarum. Dabo in ſolitudinem cedrum & ſpinam,& myrtum, & lignum oliuæ : ponam in deſerto abietem,vlmum & buxum ſimul ; vt videant, & ſciant & recogitent,& intelligant pariter , quia manus Domini fecit hoc,& ſanctus Iſraël creauit illum. *Omnes ha arbores & flumina ſunt hieroglyphicum viroris , & copia gratiarum & virtutum , qua per Chriſtum in ſolitudine Gentium ſuccreuerunt. Cap.41. 18.*

39. Ecce ſeruus meus,ſuſcipiam eum : electus meus complacuit ſibi in illo anima mea : dedi ſpiritum meum ſuper eum. *Hic ſeruus hieroglyphicum eſt Chriſti , vnde de eo ſubdit: Cap.42. 1.*

40. Non clamabit, nec accipiet perſonam , nec audietur
D vox eius foris : calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. *q. d. Chriſtus erit tam manſuetus & patiens,vt infirmos in fide & charitate non abiiciat,ſed ſuſtentet, foueat,ſanet & accendat. Verſ.2.& 3.*

Dedi te in fœdus populi , *vt concederes & ſancires nouum teſtamentum , ſiue nouum fœdus inter Chriſtianos & Deum,* in lucem Gentium ; vt aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum,de domo carceris ſedentes in tenebris. *Verſ.6.*

41. Subleuetur deſertum , & ciuitates eius : in domibus habitabit Cedar.Laudate habitatores Petræ:de vertice montium clamabunt. *Deſertum hoc eſt ſymbolum gentilitatis, quam deſertam & barbaram excoluit & ciuraauit Chriſtus , & Gentiles Cedareni antea vagabundi,iam in domibus & vrbibus ciuiliter habitent ibique non blaſphement vti olim,ſed laudent & glorificent Deum. Verſ.11.*

42. Qui dico profundo : Deſolare , Dico , *id eſt facio , & reipſa deſolo. Dei enim dicere eſt efficax , idemque quod facere : vnde explicans ſubdit :* Et flumina tua arefaciam. *Cap. 44. 27.*

42. Qui dico Cyro , Paſtor meus eſt. *q. d. Qui conſtituo Cyrum regem , vt quaſi paſtor regat populum meum , eumque in*
patriam reducat. E

Qui dico Ieruſalem, Ædificaberis; & templo. Fundaberis. *q. d. Ego ſum qui Ieruſalem per Zorobabel readificabo, & templum concrematum à Chaldais reſtaurabo.*

43. Rorate cæli deſuper,& nubes pluant iuſtum : aperiatur terra & germinet Saluatorem. *Nubes & germina ſunt hieroglyphicum Chriſti naſcentis ex Virgine : ſicut enim nubes è cælo & germina è terra virgine prodeunt ; ſic B.Virgo concepit Chriſtum non ex viro ſed obnubilante & obumbrante eam Spiritu S. è cælo. Cap.45.8.*

44. Vocans ab Oriente auem , & de terra longinqua virum voluntatis meæ. *Auis ſymbolum eſt Cyri,qui Deo vocante celeriter è Perſide aduolauit contra Babylonem,eaque euerſa inde Iudaos iuxta Dei voluntatem liberauit : vnde vocatur vir voluntatis Dei. Cap.46. 11.*

45. Deſcende , ſed in puluere virgo filia Babylon : tolle molam:& mole farinam : denuda turpitudinem tuam, diſco- F
operi humerum,reuela crura,tranſi flumina. *Hac omnia ſunt hieroglyphica captiuitatis, & ſeruitutis.q.d.O Babylon,rerum domina,deſcendes de ſolio tuo regali,ad terram proſterneris, quaſi ancilla ſeminuda incedes, damnata ad piſtrinum.Cap.47.1.vnde ſubdit.* Venient tibi duo hæc ſubitò in die vna, ſterilitas & viduitas. *Verſ.9.*

46. Poſuit os meum quaſi gladium acutum : in vmbra manus ſuæ protexit me,& poſuit me ſicut ſagittam electam: in pharetra ſua abſcondit me. *Cap.49.2. Gladius,quo cominus pugnatur ; & ſagitta , qua eminus, ſignificant efficaciam pradicationis Chriſti , qua & Iudaos vicinos , & remotas gentes ſibi ſubegit,vnde ait : Verſ.6.* Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob,& fæces Iſraël conuertendas : ecce dedi te in lucem Gentium , vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.

47. Quis eſt hic liber repudij matris veſtræ , quo dimiſi eam ? aut quis eſt creditor meus, cui vendidi vos ? *Liber re-*
pudij hieroglyphicum eſt repudij Synagoga , creditor diaboli. q.d. G
Ego prior non repudiaui Synagogam,nec reprobaui Iudaos , nec tradidi eos diabolo ; ſed ipſi ſponte ſua hoc repudium petierunt, imò à me inuito extorſerunt , atque per ſcelera ſua tradiderunt ipſi ſe diabolo. Vnde ſequitur : Ecce in iniquitatibus veſtris venditi eſtis , & in ſceleribus veſtris dimiſi matrem veſtram *Cap.50. 1.*

48. Induam cælos tenebris , & ſaccum ponam operimentum eorum. *q.d. Inducam calis tenebroſum & atrum, id eſt lugubrem habitum faciam eos lugere : ſaccus enim,& pulla veſtis ſunt ſymbola luctus. Verſ.3.*

49. Dominus Deus aperuit mihi aurem , *id eſt,docuit me, reuelauit & indicauit mihi ſuam voluntatem,vnde ei ſe ſubdens Chriſtus ſubdit.* Ego autem non contradico , retrorſum non abij. Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus : faciem meam non auerti ab increpantibus,& conſpuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non ſum confuſus:ideò poſui faciem meam vt petram duriſſimam.
Verſ. 5. H

50. Poſui verba mea in ore tuo (*ò Chriſte*) & in vmbra manus meæ protexi te,vt plantes cœlos, & fundes terram,& dicas ad Sion : Populus meus es tu. *Noui cali & terra , quæ Chriſtus condidit,eſt Eccleſia,tam militans quàm triumphans. Sionida,& populus eius ſunt Chriſtiani , puta ſancti Martyres,* &c. *Cap.51.16.*

51. Conſurge Ieruſalem , quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius : vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti , & potaſti vſque ad fæces. *Verſ. 17. Calix ſignificat menſuram pœna menſura culpa commenſam & adaquatam ; vnde ſubdit. Verſ. 19.* Duo ſunt quæ occurrerunt tibi , quis contriſtabitur ſuper te ? vaſtitas & contritio , & fames , & gladius, quis conſolabitur te ? filij tui proiecti ſunt dormierunt in capite omnium viarum,ſicut oryx illaqueatus. Idcirco audi hoc paupercula , & ebria non vino. Ecce tuli de manu tua calicem ſoporis , *&c.* & ponam illum in manu eorum, qui te humiliauerunt,& dixerunt animæ tuæ, Incuruare,vt tranſeamus.

52. Induete

Induere veſtimentis gloriæ tuæ Ieruſalem ciuitas
A ſancti: quia non adiiciet vltra, vt pertranſeat per te incircumciſus, & immundus. Excutere de puluere, conſurge, ſede Ieruſalem: ſolue vincula colli tui captiua filia Sion. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini *Ieruſalem hieroglyphicum eſt Eccleſiæ, quam Deus gratis per merita Chriſti liberauit à ſeru ſeruitutis, quaſi mancipium ſeruiebat Chaldæis, id eſt, peccato & dæmoni, eamque tranſtulit in libertatem, gloriam & regnum filij dilectionis ſuæ. Cap. 52. 1.*

53. Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, & prædicantis ſalutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! *Verſ. 7. H. pedes ſunt ſymbolum Apoſtolorum toto orbe diſcurrentium, & euangelizantium regnum Dei. Vnde ſubdit, Verſ. 10.* Et videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

54. Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcien-
B tem infirmitatem. *Hoc eſt hieroglyphicum, imò viua imago Chriſti, in virgulto crucis crucifixi & deformati. Cap. 53. 2.*

55. Lauda ſterilis quæ non paris decanta laudem, & hinni qui non pariebas: quoniam multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum, dicit Dominus. *Vidua, & ſterilis pariens hieroglyphicum eſt Eccleſia Gentium: coniugata & habens virum, Synagoga Iudæorum, cuius maritus erat lex. Sed Chriſtus viduam ſibi deſpondit, eamque fœcundam effecit, vt plures Deo pareret filios quam Synagoga, antea Deo coniugata & copulata. Vnde explicans ſubdit,* Dilata (*ô Eccleſia olim vidua*) locum tentorij tui, *&c.* ad dexteram enim & ad lævam penetrabis, & ſemen tuum Gentes hæreditabit. *Cap. 54. 1. Vide ad Gal. 4. 27.*

56. Funda hocce in ſaphiris & ponam in iaſpidem propugnacula tua? & portas tuas in lapides ſculptos, & omnes terminos tuos in lapides deſiderabiles. *Sapphirus ſymbolum eſt cæleſtis conſirmationis, iaſpis fortitudinis, lapides ſculpti, mortificationis & charitatis, lapides deſiderabiles inſignium virtutum & gratiarum Eccleſia & fidelium. Vnde explicans ſubdit:*
C Vniuerſos filios tuos doctos à Domino, *&c.* in iuſtitia fundaberis, &c. *Verſ. 12.*

57. Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui no habetis argentum properate, emite & comedite, venite, emite abſque argento & abſque vlla commutatione vinum & lac. *Aqua, vinum & lac, ſunt ſymbolum doctrina Euangelica, qua Chriſtus animas ſuorum ciuat & potat. Cap. 55. 1. vnde de Chriſto ſequitur. verſ. 4.* Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus.

58. In lætitia egrediemini *è captiuitate, non tam Babylonis, quàm dæmonis & peccati.* In pace deducemini: montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu *q. d. Tanta erit fidelium, orbiſque lætitia ſub Chriſto, vt montes iubilare, & arbores eis applaudere videantur. Verſ. 12.*

59. Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum, *&c.* Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen ſempiternum. *Hic eunuchi*
D *ſunt Symbolum virginum, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: hi enim in eo habebunt locum ſeparatum, & gloriam & nomen æternum. Cap. 56. 3.*

60. Hæc dicit Excelſus & ſublimis, habitans æternitatem & ſanctum nomen eius in excelſo, & in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium & viuificet cor contritorum. *Hoc eſt hieroglyphicum Dei, qui eſt excelſus, rex ſæculorum, rex æternitatis, & tamen humilia reſpicit, & alta de longè cognoſcit Cap. 57. 15.*

61. Cùm effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris; *Primò*, orietur in tenebris lux tua, *Secundò*, requiem dabit tibi Dominus ſemper; *Tertiò*, implebit ſplendoribus animam tuam; *Quartò*, oſſa tua liberabit; *Quintò*, eris quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ; *Sextò*, ædificabunt in te deſerta ſæculorum: fundamenta generationis & generationis ſuſcitabis: *Septimò*, vocaberis ædificatos ſepium, auertens ſemitas in quietem. *Eſt hoc hieroglyphicum pietatis, &* E
eleemoſynæ, pandens ſeptem eius fructus per totidem elogia. Cap. 58. 10.

62. Si auerteris à ſabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die ſancto meo. *q. d. Si ſabbata & feſta rite colas, quieſcendo non tantum ab opere, ſed & à ſequenda tua voluntate, eiuſque libidinibus, vt eius loco meam vnius expleas voluntatem, atque hac ratione* vocaberis ſabbatum delicatum, & ſanctum Domini glorioſum, *&c.* tunc delectaberis ſuper Domino, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Iacob, patris tui. *q. d. Tunc Deus delicias tibi diuinas præbebit, ac te maiorem terra efficiet, vt in cœlo conſiſtens, Deoque vnitus deſpicias totum hoc terra punctum: ibi enim longè maiori & meliori hæreditate, Iacobo & Abrahæ, eiuſque ſemini promiſſa, cibabit te. Verſ. 13.*

63. Indutus eſt (*Deus*) iuſtitia vt lorica, & galea ſalutis in capite eius: indutus eſt veſtimentis vltionis, & opertus eſt quaſi pallio zeli *Eſt hoc hieroglyphicum & panoplia Dei, procedentis ad duellum contra dæmonem & peccatum, vt ea per* F
Chriſtum debellet. Ergo Deo lorica eſt iuſtitia, galea ſalus, veſtes vltio, pallium zelus. Cap. 59. 17.

64. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus *fœdus ſcilicet nouum quo per Chriſtum contulit nobis ſuum ſpiritum & ſalutem:* Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore ſeminis tui, *&c.* amodo & vſque in ſempiternum. *Verſ. 21.*

65. Surge illuminare Ieruſalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta, eſt Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. *Cap. 60. 1. Eſt hieroglyphicum Eccleſia, cui tres Magi aliique principes & populi ſuaque dona & bona obtulerunt Vnde ſubdit; Verſ. 14.* Et venient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt, & adorabunt veſtigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini Sion ſancti Iſraël. Ponam te in ſuperbiam ſæculorum, gaudium in generationem & generationem, & ſuges lac gentium & mammilla regum lactaberis. G

66 Non erit tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te (*ô Eccleſia tum militans, tum magis triumphans*) ſed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam. *Verſ. 19.*

67. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit Dominus me (*Chriſtum,*) *&c.* vt prædicarem annum placabilem Domino, *puta tempus gratiæ, ſalutis & Chriſtianiſmi: hic enim eſt iugis & continuus nobis annus iubilei:* & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu pallium laudis pro ſpiritu mœroris: vocabuntur in ea fortes iuſtitiæ: plantatio Domini ad glorificandum. *Hi ſunt fideles Chriſtiani: hi enim ſunt milites fortes pro iuſtitia decertantes, & arbores fructiferæ plantatæ à Domino, eumque glorificantes. Cap. 61. 1.*

68. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me in veſtimentis ſalutis & indumento iuſtitiæ circumdedit me quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. *Hæc* H
ſunt ſymbola ornatus ſponſæ Chriſti, puta Eccleſia, qua non auro, non byſſo, non gemmis, ſed fide, ſpe, charitate, patientia, fortitudine, aliiſque Dei donis & virtutibus ornatur. Verſ. 10.

69. Eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis vltrà derelicta, *&c.* ſed vocaberis, Voluntas mea in ea. *Corona gloria, & diadema Dei Eſt Eccleſia fidelis ſanctaque anima, qua eſt in manu, id eſt in cura & tutela Dei. Cap. 62. 63.*

Super muros tuos conſtitui cuſtodes: tota die & nocte in perpetuum non tacebunt. *Hi hoſtes ſunt Eccleſia paſtores; item ſancti Angeli. Verſ. 6.*

Et vocabunt eos (*fideles, Eccleſiæ Chriſtique filios*) Populus ſanctus, redempti à Domino: tu autem (*ô Eccleſia*) vocaberis, Quæſita ciuitas, & non Derelicta. *Verſ. 12.*

70. Ecce ego creo cœlos nouos,& terram nouam, *puta* A *Eccleſiam. Vnde de ea ſubdit:* Ecce ego creo Ieruſalem exultationem,& populum eius gaudium. Et exultabo in Ieruſalem,& gaudebo in populo meo,& non audietur in ea ultra vox fletus. *Cap.* 65. 18.

71. Et erit menſis, *Heb. neomenia*, ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato. *q.d. In cœlo erit continuum & perpetuum feſtum ac lætitia. Cap.* 66. 23.

*HIEROGLYPHICA ET SYMBOLA SACRA EX EZECHIELE COLLECTA,

ORDINE DIGESTA, ET BREVITER explicata.

1. Et vidi,& ecce ventus turbinis veniebat ex aquilone,& nubes magna,& ignis inuoluens,& ſplendor in circuitu eius quaſi ſpecies electri. *Eſt toto hoc capite Hieroglyphicum currus Cherubici, qui eſt ſymbolum maieſtatis, fortitudinis, & gloriæ Dei properantis ad bellum, & excidium Iudæorum, aliarumque gentium. Turbo ergo ſymbolum eſt iræ, item tempeſtatis & cladis Iudæ à Deo immittentis, nubes ſignificat denſa caſtra Chaldæo-* B *rum? ignis inuoluens, mox futurum vrbis & templi incendium. Cap.* 1. *v.* 3.

2. Et in medio ſimilitudo quatuor animalium: quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni: pedes eorum pedes recti & planta eorum quaſi planta pedis vituli,& ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis. *Quatuor animalia repræſentant quatuor Cherubinos, id eſt principes Angelos, qui ſunt quaſi ſtipatores Dei, vnde & quatuor eius inſignia geſtant, de quibus ſubdit Verſ.* 5.

Similitudo autem vultus eorum: facies hominis,& facies leonis à dextris ipſorum quatuor: facies autem bouis à ſiniſtris ipſorum quatuor:& facies aquilæ deſuper ipſorũ quatuor: *Facies hominis inſigne eſt repræſentans Dei bonitatem & manſuetudinem: facies leonis repræſentat Dei fortitudinem: facies aquilæ, eiuſdem ſapientiam & prouidentiam, bouis eiuſdem iuſtitiam, religionem & cultum, Alleg. Homo repræſentat Chriſti incarnationem, bos immolationem, Leo reſurrectionem, aquila aſcenſionem, in cælum Verſ.* 10.

Vbi erant impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. Et animalia ibant & reuertebantur C in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. *Significantur hoc ſymbolo Angelos eſſe agillimos, & promptiſſimos ad omnem Dei nutum. Verſ.* 12.

3. Cumque aſpicerem animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies, *&c.* quaſi ſit rota in medio rotæ, per quatuor partes eorum euntes ibant & totum corpus oculis plenum, cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ. Spiritus enim vitæ erat in rotis. *Rotæ hæ ſignificant Dei æternitatem, efficacitatem vigilantiam & celeritatem in operando, puta in mundi Eccleſiæ gubernatione. Verſ.* 15. *&* 19.

4. Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis. Et ſuper firmamentum quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni,& ſuper ſimilitudinem throni ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper. *Verſ.* 22.

Et vidi quaſi ſpeciem electri velut aſpectum ignis intrinſecus eius per circuitum à lumbis eius & deſuper: & à D lumbis eius vſque deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu: velut aſpectum arcus cùm fuerit in nube in die pluuiæ. *Firmamentum ſignificat cælum empyreum, quod eſt quaſi ſcabellum Dei. Thronus ſignif. Dei, Primò maieſtatem & celſitudinem, Secundò regiam dignitatem; Tertiò, iudiciariam poteſtatem. In hoc ſolio viſus eſt ſedere Deus ſpecie humana, habens quaſi corpus supernè ex electro, ſiue aurichalco, infernè ex igne, puta habens pedes igneos. Electrum ſignificat præſtantiam Deitatis; pedes ignei, iram & vindictam in Iudæos, alioſque eius hoſtes. Iris in eius circuitu ſignificat clementiam, quæ temperat eius iram & vindictam. Verſ.* 27.

5. Et vidi & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber,& expandit illum coram me; qui erat ſcriptus intus & foris, & ſcriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. *Liber hic continebat, minas Dei, & clades Iudæis imminentes, quas Ezechiel in hac ſua prophetia conſcripſit.* E

Fili hominis, comede volumen iſtud. Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo. Et comedi illud,& factum eſt in ore meo ſicut mel dulce: *Quia cognoſcere conſilia & iudicia Dei Prophetæ erat dulce & iucundum: ubi per ea dira ſuis Iudæis cognouit, eaque ruminauit, amaricatus eſt venter eius, indoluit & ingemuit. Cap.* 2. *Verſ.* 1.

6. Et tu Fili hominis, ecce data ſunt ſuper te vincula, & ligabunt te in eis. Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo,& eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt: cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum. *Ligauit Deus manus & linguam Ezechielis ad tempus, vt hoc ſilentio quaſi perculſus & obſtupeſcens commoueret dura Iudæorum corda. Inde enim conijcere debebant, eum mira & horrenda audiſſe à Deo, ac proinde iis credere, ſimilique metu & horrore percelli ac vitam mutare. Ibidem.*

7. Fili hominis ſume tibi laterem,& deſcribes in eo ciuitatem Ieruſalem. Et ordinabis aduerſus eam obſidionem, munitiones, caſtra:& pones arietes in gyro. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream,& pones eam in murum ferreum inter te & ciuitatem,& obfirmabis faciem tuam ad eam. Et tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates Domus Iſraël ſuper eo numero dierum, quibus dormies ſuper F illud. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, dierum trecentos & nonaginta dies. Et cum compleueris hæc, dormies ſuper latus tuum dextrum,& aſſumes iniquitatem domus Iuda quadraginta diebus, diem pro anno dedi tibi. Cibus autem tuus quo veſceris, erit in pondere viginti ſtateres in die. Et aquam in menſura bibes, ſextam partem hin. Et quaſi ſubcinericium hordeaceum comedes, illud & ſtercore quod egreditur de homine, operies in oculis eorum. Et dixit Dominus: ſic comedent filij Iſraël panem ſuum pollutum inter gentes, ad quas eiiciam eos. Et dixi, A,a,a, Domine Deus ab infantia vſque nunc non eſt ingreſſa in os meum caro immunda. Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro ſtercoribus humanis,& facies panem tuum in eo.

Hoc hieroglyphico ad viuum repræſentauit Ezeciel Hieroſolymæ per Chaldæos obſidionem & excidium. Nam 390. *diebus decumbens in latus ſiniſtrum repræſentauit vrbis obſidionem (ea enim totidem diebus durauit)* 40. *vero diebus decumbens in* G *latus ſiniſtrum, repræſentauit eiuſdem exordium. Vnde comedens panem boum repræſentauit tantam fore in obſidione famem, vt ſtercora comedant. Hoc enim eſt, quod explicans Deus ait, Verſ.* 16. Ecce ego conteram baculum panis in Hieruſalem,& comedent panem in pondere,& in ſollicitudine, & aquam in menſura & anguſtia bibent. *Cap.* 4. *verſ.* 1.

8. Fili hominis, ſume tibi gladium (nouaculam) acutum radentem pilos, & duces per caput tuum, & per barbam tuam:& aſſumes tibi ſtateram ponderis & diuides eos. Tertiam partem igni combures: tertiam partem concides gladio tertiam vero aliam diſperges in ventum. *Nouacula Dei fuit Nabuchodonoſor: hic raſit barbam, id eſt principes & ſacerdotes, & pilos, id eſt, populum Iudæorum. Vnde vna pars eorum peſte, ſecunda gladio interiit, tertia capta & diſperſa eſt in Babylone. Hinc explicans ſubdit. v.* 12. Tertia pars tui peſte morietur,& fame,& tertia pars tui in gladio cadet: tertiam vero partem tuam in omnem ventum diſpergam & gladium euaginabo poſt eos. *Porro de reliquis cladem euadent, addit.* Et H ſumes inde paruum numerum & ligabis eos in ſummitate pallij tui. Et ex eis rurſum tolle,& proiicies eos in medio ignis, & combures eos igni:& ex eo egredietur ignis in omnem domum Iſraël. *Hi ſunt Iudæi, qui poſt reditum è Babylone ob noua peccata, ab Antiocho Epiphane inſtar ignis graſſante, & poſtea à Tito occiſi ſunt. Cap.* 5. *v.* 1.

9. Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei,& eleuauit me Spiritus inter terram & cœlum,& adduxit me in Ieruſalem in viſione Dei iuxta oſtium interius quod reſpiciebat ad Aquilonem, vbi erat ſtatutum idolum Zeli ad prouocandam æmulationem. *Ezechiel in Babylone degens inde Spiritu rapitur in Ieruſalem, vt videat idololatriam & abominationes quas Iudæi faciebant in templo. Porro vocatur idolum Zeli: quia Deum prouocabat ab Zelum & æmulationem. Deus enim Zelotes non patitur alium Deum, præſertim in ſuo templo collocari & coli, vnde indignans ſubdit:*

Fili

... illuc conuerſus videbis abominationes
A ... & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.
Cap.8.v.14.& 16.

20. Ecce ſex viri veniebant,& vniuſcuiuſque vas interitus in manu eius. Vir quoque vnus in medio eorum veſtitus erat lineis,& atramentarium ſcriptoris ad renes eius. Et dixit Dominus ad eum (*virum qui veſtitus erat lineis*) tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem,& ſigna thau,ſuper frontes virorum gementium, & dolentium, ſuper cunctas abominationibus quæ fiunt in medio eius. Et illis(*viris ſex,*) dixit audiente me: Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite,non parcat oculus veſter,neque miſereamini : ſenem adoleſcentem & virginem,paruulos & mulieres interficite vſque ad internecionem,omnem autem ſuper quem videritis thau, ne occidatis,& à Sanctuario meo incipite. *Iubet hic Deus Angelo vt Hieroſolymæ ſignet pios, lugentes peccata populi ſigno thau,id eſt crucis;vnde geſtat atramentarium, vt quaſi notarius atramento litteram thau frontibus piorum inſcribat. Deinde iubet ſex aliis Angelis, vt ſignatis parcant, reliquos omnes non ſignatos per Chaldæos occidant, & vrbem incendant. Vnde ſubdit. Cap.9.v.2.& ſeq.*

B Et dixi ad virum qui indutus erat lineis,& ait : Ingredere in medio rotarum quæ ſunt ſubtus Cherubim,& imple manum tuam prunis ignis,quæ ſunt inter Cherubim,& effunde ſuper ciuitatem. *Iubet hic Deus Angelo,vt ex ſuo curru Cherubim ignem,quo comburenda eſt Ieruſalem accipiat, vt ſignificet vrbis incendium non caſu, non Chaldæorum conſilio & fortitudine, ſed Dei prouidentia & decreto euenturum. Cap. 10. verſ. 1.*

11. Dixitque ad me : fili hominis,hi ſunt viri qui cogitant iniquitatem,& tractant conſilium peſſimum in ciuitate iſta, dicentes : Nonne dudum ædificatæ ſunt domus:hæc eſt lebes, nos autem carnes. *q. d. Domus & muri Ieruſalem inſtar lebetis ſunt ferrei & fortiſſimi ; nos ergo,eſto ſimus carnei , tamen quia in ea continemur & munimur , non timemus Chaldæos. Hiſce reſpondet Propheta ſubdens* : propterea hæc dixit Dominus Deus : Interfecti veſtri quos poſuiſtis in medio eius , hi ſunt carnes,& hæc eſt lebes,*q.d.non vos ô Iudæi eſtis carnes*
C *in Ieruſalem:ſed carnes ſunt Prophetæ, quos quaſi victimas Deo mactaſtis.* Et educam vos de medio eius: gladium metuiſtis , & gladium inducam ſuper vos. Hæc non erit vobis in lebetem , & vos non eritis in medio eius in carnes:in finibus Iſraël iudicabo,*id eſt,puniam*,& occidam vos. *q.d. educam vos ex Ieruſalem ad Nabuchodonoſor in Reblata , vt ibi ab eo occidamini. Quocirca Ieruſalem non erit vobis lebes & tutamen; nec vos in ea eritis quaſi carnes ab hoſtibus intactæ & illæſæ.Cap. 11. verſ. 1.*

12. Fili hominis,fac tibi vaſa tranſmigrantis , & tranſmigrabis coram eis. Ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum.In conſpectu eorum in humeris portaberis,in caligine efferetis:faciem tuam velabis,& non videbis terram:quia portentum dedi te domui Iſraël. *iubetur hic in ſe ad viuum repræſentare Ezechiel fugam Sedeciæ & Iudæorum capta vrbe noctu,eiuſque excæcationem,vnde explicans ſubdit* Quomodo feci ſic fiet illis,in tranſmigrationem & captiuitatem ibunt.Et dux (*rex Sedecias*) qui eſt in medio eorum, in humeris portabitur,in caligine egredietur:parietẽ perfodient vt educant eũ;facies eius operietur,vt nõ videat oculo terrã:adducam eum in Babylonem,& ipſam non videbit(*vt*
D *pote excæcatus Nabuchodonoſor*)ibique morietur. *Cap. 12.v.3.*

Fili hominis,panem tuum in conturbatione (*in pauore & trepidatione*)ſed comede;ſed & aquam tuam in feſtinatione & mœrore bibe. *Cauſam & ſignificationem ſubdit* : Et dices ad populum terræ,panem ſuum in ſolicitudine comedent , & aquam ſuam in deſolatione bibent. *Verſ.18.*

13. Fili hominis,quid fiet de ligno vitis *à vite præciſo*; Ecce igni datum eſt in eſcam : ſic tradam habitatores Ieruſalem *igni & gladio. Cap.15.2.*

14. Quando nata es(*ô Ieruſalem, ô Synagoga*)in die ortus tui non eſt præciſus vmbilicus tuus,& aqua non es lota in ſalutem,nec ſale ſalita,nec inuoluta pannis. Tranſiens autem per te,vidi te conculcari in ſanguine tuo,& dixi, Viue,*&c.* & laui te aqua,& emundaui ſanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo.Et veſtiui te diſcoloribus,& calceaui te iãthino, & cinxi te byſſo,& indui te ſubtilibus,& dedi armillas in manibus tuis,& torquem circa collum tuum,& coronam decoris in capite tuo.Et ſumens de veſtimentis tuis feciſti tibi excelſa , oleum meum & thymiama meum poſuiſti coram eis : & fornicata es cum filiis Ægypti & Aſſyriorum,& cum Chaldæis.Propterea meretrix audi verbum Domini : Iudicabo te B
iudiciis adulterarum : & dabo te in manibus eorum, & deſtruent lupanar tuum & lapidabunt te lapidibus , & trucidabunt te gladiis ſuis. *Eſt hieroglyphicum Iſraëlis ſiue Synagogæ, quæ in deſerto pauper & miſera à Deo per Moſen collecta, eique quaſi matrimonio copulata, boniſque omnibus dotata , mox quaſi meretrix ab eo ad idola deſciuit : quocirca iuſtè à Deo per Chaldæos punita & vaſtata eſt. Vide dicta Ezechielis. Caput 16.*

15. Mater veſtra Cethæa,pater veſter Amorrhæus, & ſoror tua maior Samaria,ſoror autem tua minor Sodoma.Viuo ego,dicit Dominus Deus , quia non fecit Sodoma ſoror tua ſicut tu:& Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit. *Vocantur hæ ſorores Ieruſalem , quia ei vicinæ , & quia æque ſceleratæ : vnde & ei in pœna & excidio ſimiles fuere. Verſ. 45.*

Ergo & tu porta confuſionem tuam, quæ viciſti ſorores tuas peccatis tuis : porta ignominiam tuam , quæ iuſtificaſti ſorores tuas,*vt illæ te videantur meliores & iuſtiores, id eſt mi*F
nùs malæ , minus iniquæ & impiæ quam tu ; adeoque ſi tecum, & cum tua impietate comparentur, videantur eſſe iuſtæ & piæ. Verſ. 52.

16. Et tu aſſume planctum ſuper principes Iſraël , & dices : Quare mater tua leæna inter leones cubauit ? & eduxit vnum de leunculis ſuis,& leo factus eſt,& didicit capere prædam, hominéſque comedere. Et audierunt de eo gentes ,& non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum , & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti. *Leæna eſt Synagoga , leunculus Ioachaz Rex, quem Pharao captiuum duxit in Ægyptum. Cap.19. 1.*

Quæ (*leæna , purà Synagoga, ſiue Ieruſalem*) cùm vidiſſet, quoniam infirmata eſt , & periit expectatio eius , tulit vnum de leunculis ſuis , leonem conſtituit eum. Et didicit prædam capere,& homines deuorare,viduas facere, *&c.* Et conuenerunt aduerſus eum Gentes,& expanderunt ſuper eum rete ſuum,& miſerunt eum in caueam,in catenis adduxerunt eum ad Regem. Babylonis , *Hic leunculus eſt Ioachim rex ant potius tyrannus , quem proinde Chaldæi ceperunt , & abduxerunt.* G
Verſ. 5.

17. Mater tua quaſi vinea , in ſanguine tuo ſuper aquam plantata eſt:fructus eius & frondes eius creuerunt ex aquis multis. Et factæ ſunt ei virgæ ſolidæ ſceptra dominantium *&c.* Et euulſa eſt in ira, in terramque proiecta : ignis comedit eam.Et nunc tranſplantata eſt in deſertum:planctus eſt,& erit in planctum. *Vinea hæc eſt Ieruſalem:ſanguis regius enim eſt quaſi liquor vuæ,rubens. Hæc vinea quaſi plantata ad aquas, creuit opibus & gloria,ſed ob peccata ab ira Dei eradicata eſt, incenſa,& tranſlata in Chaldæam. Verſ.10.*

18. Fili hominis,duæ mulieres filiæ matris vnius erant,& fornicatæ ſunt in Ægypto.Nomina autem earum,Oolla maior,& Ooliba ſoror eius minor. *Quænam ſint hæ, explicat dicens.* Porro earum nomina Samaria Oolla,& Ieruſalem Ooliba. *Oolla enim hebr. ſignificat.* tabernaculum eius, *ſc. Samariæ, eſt in Dan & Bethel,continens vitulos aureos , quos pro Deo colit.Ooliba verò ſignificat,*tabernaculum meum in ea. *Deus enim ſuum tabernaculum habebat in Ieruſalem. Fornica*H
*tionem vocat idololatriã vtriuſque,de qua ſubdit:*Fornicata eſt igitur ſuper me Oolla,& inſaniuit in amatores ſuos,in Aſſyrios, *quia Samaria coluit deos Aſſyriorum.* Propterea tradam eam in manus amatorum ſuorum, in manu filiorum Aſſur. *Samaria enim euerſa eſt à Salmanaſar Aſſyrio,anno ſexto Ezechiæ.* Quod cùm vidiſſet ſoror eius Ooliba (*Ieruſalem*) plus quam illa inſaniuit libidine ; *quia vt ſequitur , coluit deos Chaldæorum & Ægyptiorum.* Propterea Ooliba hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te,filios Babylonis, & vniuerſos Chaldæos : naſum tuum & aures tuas præcident,& qui remanſerint gladio concident:ipſi filios tuos & filias tuas capient , & nouiſſimum tuum deuorabunt igni. Calicem ſororis tuæ bibes,profundum & latum:ebrietate & dolore replebens.Et bibes illum , & epotabis vſque ad fæces & fragmenta eius deuorabis:Vbera tua lacerabis,tu quoque porta ſcelus tuum , fornicationes tuas. *Calix hic eſt mortis & excidij, puta menſura ſupplitiorum peccatis Iudæorum commenſa,quem ijs miſcuit & propinauit vindex Deus. Cap. 23.2.*

19. Fili hominis, pone ollam, & mitte in eam aquam: con-
A gere fruſta eius in eam, omnem partem bonam, femur & armum, & electa, oſſibus plena: pinguiſſimum pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſſium ſub ea: [illegible] ebuit coctio eius, & diſcocta ſunt oſſa illius in medio eius. *Olla eſt Ieruſalem, in qua carnes, id eſt ciues à Chaldais coquendi & conſumendi ſunt. Cap.24.3. Vnde explicans ſubdit: verſ.6.* Væ ciuitati ſanguinum, ollæ cuius rubigo in ea eſt, & rubigo eius non exiuit de ea. *Verſ.9.* Væ ciuitati ſanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Congere oſſa quæ igne ſuccendam, conſumentur carnes, & coquetur vniuerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent.

20. Fili hominis, ecce ego tollo à te deſiderabile oculorum tuorum in plaga (*q.d. Faciam vt ex morbo moriatur vxor tua dilecta*) & non planges, neque plorabis, *vt hac re portendas excidium vrbis & templi, in quo tanta erit ſtrages, vt nemo fratrem, patrem, vel vxorem ſit planctuius.* Et mortua eſt vxor mea veſpere, fecique manè ſicut præceperat mihi. *Porro hac explicans ſubdit: Verſ.16.* Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam ſanctuarium meum, ſuperbiam imperij veſtri, &
B deſiderabile oculorum, veſtrorum, & ſuper quo pauet anima veſtra: & filij veſtri gladio cadent. Et facietis ſicut fecit, *q.d. Non plangetis eos*: eritque Ezechiel vobis in portentum. *Verſ. 21.*

21. Fili hominis, dic principi (*regi*) Tyri: Dixiſti, Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi in corde maris; cùm ſis homo & non Deus: & dediſti cor tuum quaſi cor Dei, *tantos habuiſti animos ac ſpiritus ac ſi eſſes Deus. Cap.28.2.* Idcirco morte incircumciſorum morieris in manu alienorum. *q. d. Incircumciſi, puta Gentiles Chaldæi, occident te pariter incircumciſum Verſ.12.* Tu ſignaculum ſimilitudinis, perfectus ſapientia, & perfectus decore. In deliciis paradiſi Dei fuiſti: omnis lapis pretioſus operimentum tuum. Tu Cherub. extentus & protegens, & poſui te in monte ſancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti, donec inuenta eſt iniquitas in te, & peccaſti. Et eieci te de monte Dei & perdidi te, ô Cherub. protegens, de medio lapidum ignitorum. Omnes qui viderint te in gentibus, obſtupeſcent ſuper te: nihili factus es, & non eris in perpetuum. *Regem Tyri ob ſapientiam, opes & gloriam, comparas Cherubino, quem ob ſuperbiam per Chaldæos regno bonisque*
C *omnibus priuauit. Vide dicta Ezech. 28.*

22. Ecce ego ad te Pharao, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum (*riuorum Nili*) tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius & ego feci memetipſum. Et ponam frænum in maxillis tuis, & extraham te de medio fluminum tuorum: beſtiis terræ, & volatilibus cœli dedi te ad deuorandum. *Sicut cap. 28. prædixit ſuperbo regi Tyri excidium, ita hic idem prædicit ſuperbo Pharaoni. Cauſam ſubdit. Cap. 29. 3.* Pro eò quòd fuit baculus arundineus domui Iſraël. *Fulciniſti enim eorum rebellionem contra Chaldæos, ideoque quaſi arundo cum iis à Chaldæis es confractus & contritus. Verſ.6.*

23. Fili hominis, Nabuchodonoſor ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum (*per tredecim annos eam obſidendo* (omne caput (*militum eius comportantium ſaxa, ligna, & terram ad implendum mare cingens Tyrum*) decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt, & merces non eſt reddita ei. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Ægypti, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exercitui illius, pro eò quod
D laborauerunt mihi, *vt meam vindictam contra Tyrum exequerentur, q. d. Chaldæis pro expugnata Tyro dabo ſpolia Ægypti, quaſi pro mercede. Vnde ſubdit: Verſ.18.*

Vlulate (*ô Ægyptij*) væ, væ diei: quia iuxta eſt dies, & appropinquat dies Domini (*quo vos exſcindet*) dies nubis, tempus Gentium erit. *Cap. 30. 2.*

24. Fili hominis, dic Pharaoni: Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſuſque altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. *Pharao vocatur Aſſur: quia opibus, potentia & gloria comparabat ſe cum Sennacherib, aliiſque monarchis Aſſyriorum: hinc & vocatur cedrus. C.31.3.* Cedri, *inquit*, non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei propterea hæc dicit Dominus: Pro eo quòd ſublimatus eſt, *&c.* tradidi eum in manus fortiſſimi gentium, (*Nabuchodonoſoris*) & ſuccident eum alieni, & crudeliſſimi nationum. Ipſe eſt Pharao, & omnis multitudo eius, dicit Dominus Deus. *Verſ.8.*

25. Leoni gentium aſſimilatus es (*ô Pharao*) & draconi, qui eſt in mari, & ventilabas cornu in fluminibus tuis. Expandam ſuper te rete meum, & proiiciam te in terram. Et operiam, cùm extinctus fueris, cœlos, & nigreſcere faciam ſtellas eius, ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum. Om- E
nia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te. *quaſi dicat. Tanta erit ſtrages tua & morum ô Pharao, vt hominibus cœli obſcurari & mœrore videantur. Eſt hyperbole. Vnde de eodem ſubdit. Cap.32. 2.*

Deſcende, & dormi cum incircumciſis, cum his qui deſcendunt in lacum. Ibi Aſſur, & omnis multitudo eius, qui dederunt quondam formidinem in terra viuentium. Ibi Ælam, ibi Moſoch, & Thubal. Ibi Idumæa, & reges eius. Ibi principes Aquilonis omnes, & vniuerſi venatores, qui dormierunt incircumciſi cum interfectis gladio, & portauerunt confuſionem ſuam cum his qui deſcenderunt in lacum. *Verſ. 19.*

26. Effundam ſuper vos aquam mundam (*in baptiſmo Chriſti*) & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis. *Vide cap. 11. 19. Cap.* F
36. 26.

27. Facta eſt ſuper me manus Domini, & dimiſit me in medio campi qui erat plenus oſſibus, Et dixit ad me, Fili hominis putaſne viuent oſſa iſta: Et dixit: Domine Deus tu noſti. Et dixit ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida audite verbum Domini. Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis. Et dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem, & viuetis. *Subiungit Ezechiel ſe eis id vaticinatum atque mox cute, carne, & neruis, ac ſpiritu & vita fuiſſe donata. Erat hoc ſchema reſurrectionis; ſed ſub eo ſignificat, Iudæos qui Babylone erant quaſi emortui, & velut oſſa arida, ad libertatem & patriam, itaque quaſi ad vitam redituros. Hoc eſt enim quod explicans ſubdit. Cap. 37.1.*

Fili hominis, oſſa hæc vniuerſa domus Iſraël eſt. Ipſi dicunt, Aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra (*liberationis ex Babylone, & reditus in patriam*) ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris, & reducam in terram Iſraël. *Verſ. 11.*

28. Fili hominis, ſume tibi lignum vnum, & ſcribe ſuper G
illud: Iudæ, & filiorum Iſraël ſociorum eius, & tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud: Ioſeph ligno Ephraim, & cunctæ domui Iſraël ſociorumque eius. Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum: & erunt in vnionem in manu tua. *Hoc ſymbolo ſignificat Deus, ſe Iudæos & Iſraëlitas ſiue Samaritas, iam inter ſe contrarios, vncturum in Eccleſia, per fidem & gratiam Chriſti. Vnde explicans ſubdit. Verſ.21* Ecce ego aſſumam filios Iſraël de medio nationum, ad quas abierunt. *&c.* & faciam eos gentem vnam in terra in montibus Iſraël. Et ſeruus meus Dauid (*Chriſtus Dauidis filius*) rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum. Et percutiam illis fœdus pacis. Et erit tabernaculum meum in eis & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus. *Cap. 37.16.*

*HIEROGLYPHICA ET SACRA SYMBOLA EX HIEREMIA.

1. Et miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum, di- H
xit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce conſtitui te hodie ſuper Gentes, & ſuper regna; vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes & ædifices, & plantes. *Hic tactus manus Dei fuit hieroglyphicum, quo Ieremias à Deo. Primò, conſecratus fuit Propheta: Secundò roboratus, ne manus & plagas Iudæorum pertimeſceret; Tertiò, os eius apertum, diſpoſitum & formatum eſt ad verba Dei ritè enuncianda, vt nimirum ſincerè & liberè prædiceret, has gentes à Deo euellendas eſſe & deſtruendas, illas ædificandas ac ſtabiliendas. Cap.19.*

2. Quid tu vides Ieremia: Et dixi: Virgam vigilantem ego video. *Virga hæc vigilans fuit hieroglyphicum vigilantiæ Dei, eiuſque vigilis & celeris vltionis, quod nimirum ipſa per Chaldæos, quaſi per virgam, Iudæos percuteret & flagellaret. vnde explicans ſubdit* Et dixit Dominus ad me: Bene vidiſti, quia vigilabo ego ſuper verbo meo, vt faciam illud. *Verſ. 2.*

3. Quid tu vides? Et dixi: Ollam ſuccenſam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis. *Olla hæc ſuccenſa fuit hieroglyphicum Nabuchodonoſoris, qui quaſi olla ſuccenſa ignem furoris ebulliit*

[illegible] iuit in Iudæos, vnde explicans ſubdit. Ab Aquilone *[illegible] (ad Aquilonem Iudææ)* pandetur omne malum ſuper habitatores terræ. *Verſ.* 13.

Recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto. *Adoleſcentiam vocat ætatem iuuenilem Synagogæ, quæ ſub Moyſe deſponſata fuit Deo, quaſi eius Eccleſia & ſponſa. Cap.* 2. 2.

5.Sanctus Iſraël Domino, primitiæ frugum eius. *Quod primitiæ ſunt in frugibus, hoc in Gentibus fuit Iſraël: præ omnibus enim, & pro omnibus, quaſi primitiæ oblatus & conſecratus fuit Deo. Verſ.* 3.

6.Ego plantaui te vineam electam, omne ſemen verum. Quomodo ergo conuerſa es mihi in prauum vinea aliena? *Vinea hieroglyphicum eſt Synagogæ, & Eccleſiæ* 5. *Iſaiæ* 5.1. *Verſ.*21.

7.Probatorem dedi te, in populo meo robuſtum, & ſcies & probabis vias eorum: omnes iſti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum: vniuerſi corrupti ſunt. Defecit ſufflatorium, in igne conſumptum eſt plumbum, fruſtra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non ſunt conſumptæ. Argentum ergo reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit eos. *Ieremias eſt probator, id eſt argentarius conflator: argentum purgandum & conflandum ſunt Iudæi, qui ita fuêre moribus corrupti, vt in fornace correptionis Ieremiæ excocti, non argentum, ſed æs, ferrum & ſcoriam dederint: conſumptis enim omnibus, eorum malitia non eſt conſumpta. Quocirca Deus eos, quaſi argentum reprobum, proiecit & reprobauit. Cap.*6.27.

8. Tonde capillum & proiice ſume directum planctum. *quaſi dicat: Tu, ô Ieremia, tonde capillum more lugentium, vt Iudæorum luctum portendas, & crines abs te proiice, vt portendas eorum diſperſionem & exilium,* quia proiecit Dominus & reliquit generationem furoris ſui, *puta gentem Iudaicam, in quam ſæuire, & quaſi furere decreuit. Cap.*7.29.

9.Ædificauerunt excelſa Topheth, quæ eſt in valle filij Ennom, vt incenderent filios ſuos, & filias ſuas igne. Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ampliùs Topheth, & vallis filij Ennom; ſed vallis interfectionis, & ſepelient in Topheth, eò quod non ſit locus. *q.d. Quia in Topheth cremarunt filios idolo Moloch cum gaudio & tympanis, idcircò eos in Topheth Chaldæos occidam & ſepeliam, itaque faciam, vt vallis hæc non vocetur Topheth, id eſt pulchra vel tympani, ſed vallis interfectionis. Verſ.* 31.

10.Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam vocauit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarſit ignis in ea, & combuſta ſunt frutecta eius. *Oliua hieroglyphicum eſt Synagogæ & Ieruſalem: ſicut enim dum fulmine per tonitru vibrato, afflantur oliuæ, mox earum frondes & fructus exuruntur, ſic Ieruſalem à Chaldæis, quaſi fulmine ſubitò percuſſa, omnes ſuos ciues, opes & gloriam vel igne vel gladio perdidit. Cap.*11. 16.

11.Et ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui: quia cogitauerunt ſuper me conſilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium. *Agnus hic fuit ſymbolum patientis Ieremiæ, Ieremias Chriſti: vnde lignum hic typus eſt Crucis. Verſ.*19.

12.Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam: dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius *q.d. Ieruſalem & templum, quæ dilexi vt animam meam, tradidi Chaldæis. Cauſam ſubdit.* Facta eſt mihi hereditas mea quaſi leo in ſilua: dedit contra me vocem ſuam. *Cap.*12. 7.

13.Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? venite, congregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum. *q.d. Caldæi perſequentur & deuorabunt Iudæos, ſicut perſequuntur & deuorant auem peregrinam & inuiſam v noctuam; vnde eos inuitat & vocat ad hanc prædam, dicens,* Venite congregamini, *& verſ.*9

14.Tolle lumbare, quod poſſediſti circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphratem, & abſconde illud ibi in foramine petræ. Et abij, & abſcondi illud in Euphrate. Et factum eſt poſt dies plurimos, tuli lumbare de loco vbi abſconderam illud & ecce computruerat. *Hieroglyphicum hoc explicat ſubdens:* Hæc dicit Dominus, ſic putreſcere faciam ſuperbiam Iudæ, & ſuperbiam Ieruſalem. *Lumbare enim, ſiue cingulum lumborum ſymbolum eſt Iudæi & Ieruſalem. Cauſam dat verſ.*11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic agglutinaui mihi omnem domum Iſraël: vt eſſent mihi in populum & in nomen, & in laudem, & in gloriam, & non audierunt. *Cap.* E
13.14.

15.Omnis laguncula implebitur vino, ſic ecce ego implebo reges, ſacerdotes & Prophetas, & omnes habitatores Ieruſalem, ebrietate, & diſpergam eos, neque miſerebor vt non diſperdam eos, *q.d. Propinabo eis calicem vltionis & vindictæ tam atris, vt eo hauſto quaſi ebrii, & mentis impotes furere videantur. Verſ.* 12.

16.Expectatio Iſraël, ſaluator eius in tempore tribulationis, quare quaſi colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Quare futurus es velut vir vagus vt fortis qui non poteſt ſaluare? *q.d. Cur ô Domine, Iſraëlem tuum negligis, eum quaſi viator pertranſis, ac permittis eum à Chaldæis opprimi? vnde orans ſubdit.* Tu autem in nobis es Domine & nomen tuum inuocatum eſt ſuper nos: ne derelinquas nos. *q.d. Licet nos negligere videaris, reuera tamen in nobis, & nobiſcum es. Nos enim ſumus populus tuus ergo ne derelinquas nos, cap.*14.8.

17.Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, F
& piſcabuntur eos: & poſt hæc mittam ei multos venatores, & venabuntur eos de omni colle, & de cauernis petrarum. *Piſcatores ſunt Apoſtoli, venatores viri Apoſtolici, vt qui homines nudos & Barbaros quaſi feras in cauernis ſcrutantur cicurant, & Chriſtianos efficiunt. Cap.*16. 16.

18.Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à Domino, dicens: Surge & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Et deſcendi in domum figuli: & ecce ipſe faciebat opus ſuper rotam. Et diſſipatum eſt vas quod ipſe faciebat è luto manibus ſuis: conuerſuſque fecit illud vas alterum ſicut placuerat in oculis eius vt faceret. Et factum eſt verbum Domini ad me dicens: Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere domus Iſraël, ait Dominus? ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea: *ac proinde ego vos quaſi vaſa in captiuitate, fracta & diſſipata refingere, & in libertatem patriamque reducere: ibique ditare & dotare poſſum. Cap.* 18.2.

19.Vade & accipe lagunculam figuli teſteam à ſenioribus G
populi, & egredere ad vallem filij Ennom Et conteres lagunculam in oculis virorum qui ibunt tecum, Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum Sic conteram populum iſtum & ciuitatem iſtam, ſicut conteritur vas figuli. *Ecce hieroglyphicum à Deo explicatum. Cap.*19. 1.

20.Quæ ſedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuiſti veniſſent tibi dolores quaſi parturientis? *q.d. Ieruſalem, decore & gloria par Libano, quæ quaſi aquila in præcelſis è cedro domibus habitas, quomodo gemes cum exſcinderis à Chaldæis: Cap.*22.*Verſ.*23.

21.Viuo ego dicit Dominus, quia ſi fuerit Iechonias &c. annulus in manu dextera mea; inde euellam eum. *Hieroglyphicum hoc clarè hic explicatur, vti & ſequens. Verſ.*24.

22.Terra, terra, terra, audi verbum Domini. Scribe virum iſtum *(Ieconiam)* ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur: nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. *Verſ.*25.

23.Suſcitabo Dauid germen iuſtum & regnabit rex & ſapiens erit: & faciet iudicium & iuſtitiam in terra. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſraël, habitabit, confidenter: & hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. *Hoc Dauidicum iuſtitiæ germen, eſt Chriſtus Saluator Cap.*23.5.

24.Si interrogauerit te populus iſte, &c dicens: Quod eſt onus Domini? dices ad eos, Vos eſtis onus. Proiiciam quippe vos. *Verſ.*33.

25.Quid tu vides Ieremia? & dixi, Ficus bonas, bonas valdè, & malas, malas valdè. *Ficus bonæ valdè repreſentant Ioachim eiuſque aſſeclas, qui obedientes Deo & Ieremiæ, tradiderunt ſe Chaldæis, de quibus dicit Verſ.*5. Sicut ficus hæ bonæ, ſic cognoſcam tranſmigrationem Iuda quam emiſi de loco iſto in terram Chaldæorum, in bonum. *q.d. Bonus & beneficus eis ero, faciam vt hac eorum tranſmigratio cedat eis in bonum. Ficus malæ valdè repreſentant Sedeciam & ſocios, qui contra iuſſum Domini rebellarunt Chaldæis, ideoque perierunt, de quibus ait verſ.*8. Sicut ficus peſſimæ quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ; hæc dicit Dominus; ſic dabo Sedeciam regem Iuda, & principes eius, &c. & dabo eos in vexationem, & in opprobrium, & in maledictionem. *Cap.*24.3.

26.Sume calicem vini furoris huius de manu mea, & propinabis-

pinabis de illo cunctis gentibus ad quas ego mittam te. *Calix* A *hic eſt menſura vindictæ & excidij quam vniuerſæ genti pro ſua culpæ, per Ieremiam intentat Deus Vindex ſcelerum:* Et bibent, & turbabuntur, & inſanient à facie gladij, quem ego mittam inter eos. *Cap.* 25. 15.

27. Fac tibi vincula & catenas, & pones eas in collo tuo, & mittes eas ad regem Edom, Moab, Tyri, Sidonis, &c. *Hæc vincula ſignificant iugum Nabuchodonoſoris, & catenas, quibus ab eo vinciendi erant Iudæi, & aliæ gentes: vnde ea explicans ſubdit:* Itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor, &c. & ſeruient ei omnes gentes, &c. Quicunque non curuauerit collum ſuum ſub iugo regis Babylonis, in gladio, in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam, *Cap.* 27. 2. 6.

28. Et tulit Hananias Propheta (*pſeudopropheta*) catenam de collo Ieremiæ, & confregit eam, dicens, Hæc dicit Dominus, Sic confringam iugum Nabuchodonoſor. Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam: Vade, & dices Hananiæ, Hæc dicit Dominus Catenas ligneas contriuiſti, & facies pro eis catenas ferreas, &c. quia iugum ferreum poſui ſuper collum B cunctarum gentium iſtarum, vt ſeruiant Nabuchodonoſor. Audi Hanania: Hoc anno morieris. Et mortuus eſt in anno illo. *Cap.* 28. 10.

29. Vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus & fletus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eis, quia non ſunt. *Hæc vox eſt matrum plorantium ſtragem filiorum, in infanticidio Herodis nato Chriſto. Cap.* 31. 15.

30. Feriam domui Iſraël, & domui Iuda fœdus nouum &c. dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam: & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum, *Lex vetus ſcripta fuit in lapide, noua in corde. Verſ.* 31.

31. Ædificabitur ciuitas Domini a turre Hananeël vſque ad portam anguli, &c. *Significatur ædificatio & propagatio Eccleſiæ Verſ.* 38.

32. Emi (*iubente Deo*) agrum ab Hananeël filio patrui mei Hæc enim dicit Dominus, *&c.* Adhuc poſſidebuntur domus & agri, & vineæ in terra iſta, *q. d. In obſidione Ieruſalem emi agrum mei patruelis, vt hoc facto repræſentarem, & Iudæis ſpondarem, quod poſt 70. annos captiuitatis, quiſque ad ſuos agros in* C *Iudæam rediret. Vnde caput hoc claudit, dicens:* Conuertam captiuitatem eorum *Cap.* 32. 9. 15.

33. Sume lapides grandes, & abſcondes eos in crypta quæ eſt ſub muro lateritio in porta domus Pharaonis in Taphnis cernentibus Iudæis: & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Ecce ego mittam, & aſſumam Nabuchodonoſor, *&c.* & ponam thronum eius ſuper lapides iſtos quos abſcondi, & ſtatuet ſolium ſuum ſuper eos, veniensque percutiet terram Ægypti. *Iubetur hic Ieremias prophetare victoriam Nabuchodonoſoris de Ægypto, eique ibidem ſymbolicum ſolium ſternere. Cap.* 43. 9.

34. Ecce quaſi aquila volabit, & extendet alas ſuas ad Moab. *Aquila hieroglyphicum eſt Nabuchodonoſoris: ob eius celeritatem, rapacitatem, fortitudinem. Hic enim alas equitum & peditum contra Moab expandit. Cap.* 48. 40.

35. Ecce quaſi leo aſcendet de ſuperbia Iordanis ad pulchritudinem robuſtam. *q. d. Sicut leo irruit in prædam, ſic Nabuchodonoſor tranſito tumido Iordane irruet in Idumæam, quam eius incolæ putant eſſe pulcherrimam & robuſtiſſimam. Cap.* D 49. 19.

46. Grex diſperſus Iſraël, leones eiecerunt eum. Primus comedit eum rex Aſſur (*Salmanaſar*) iſte nouiſſimus exoſſauit eum (*id eſt Ieruſalem templumque quæ erant fulcra, & quaſi oſſa Iſraëlis, euertit*) Nabuchodonoſor. *Cap.* 50. 17.

EX THRENIS.

1. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, non ſunt cogniti in plateis. *q. d. Nazaræi Iudæorum ſpecioſi olim & candore roſeo perfuſi, iam fame & macie ſqualidi ſunt & atri, vt non agnoſcantur. Hi Nazaræi hieroglyphicum ſunt Clericorum & Religioſorum cũ è ſua ſanctitate & gloria in vitia & probra Dei hominumque corruunt Cap.* 4. 7.

2. Spiritus oris noſtri (*non Ioſias, non Sedecias, ſed Saluator Ieſus, qui eſt halitus, anima & vita noſtra*) Chriſtus Dominus in peccatis noſtris captus eſt, cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus. *Verſ.* 20.

* HIEROGLYPHICA ET SYMBOLA EX DANIELE.

1. Tu rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis: caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento; porro venter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ: pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus, & percuſſit ſtatuã in pedibus eius ferreis & comminuit eos. Hoc eſt ſomnium: interpretationem quoque eius dicemus coram te. Tu rex regum es, tu es ergo caput aureum, Et poſt te conſurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit vniuerſæ terræ: & regnũ quartum erit velut ferrum quomodo ferrum comminuit, domat omnia, ſic comminuet & conteret omnia hæc. Porro quia vidiſti pedum & digitorum partem teſtæ figuli, & partem ferream: regnum diuiſum erit. In Diebus autem regnorum ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & F conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum, ſecundum quod vidiſti, quòd de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, &, & ferrum, & æs, argentum, & aurum *Caput aureum fuit monarchia Nabuchodonoſoris: pectus argenteum regnum Cyri & Perſarum: venter æneus regnum Alexandri & Græcorum: tibia ferrea regnum Romanorum, ſed hæc omnia comminuit lapis ſine manibus de monte abſciſſus, id eſt, Chriſtus ex virgine natus, cuius regnum glorioſum erit & æternum. Cap.* 2. 31.

2. Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & proceritas eius contingens cœlum: folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & ex ea veſcebatur omnis caro: & ecce vigil & ſanctus de cœlo clamauit. Succidite arborem, cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & ſeptem tempora mutentur ſuper eum: *Arbor hæc eſt Nabuchodonoſor, vigil eſt angelus intentans ei eiectionem e regno, & commutationem in beſtiam. Ita explicat Daniel.* Eiicient te, *inquit* ab omnibus, & cum beſtiis feriſque erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes, & rore cœli infunderis: ſeptem quoque tempora (*id eſt ſeptem anni*) mutabuntur ſuper te, donec ſcias quod dominetur Excelſus ſuper regnum hominum, & cuicunque voluerit det illud. Quamobrem rex placeat tibi conſilium meum: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. *Cap.* 4. 7. *verſ.* 22. G

3 Mane Thekel, Phares. Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Thekel, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Phares, diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Eadem nocte interfectus eſt Baltaſar, & Darius Medus ſucceſſit in regnum. *Hic euentus clarè viſionem explicat. Cap.* 5. 25.

4. Quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari. Prima quaſi leæna, & alas habebat aquilæ, & cor hominis datum eſt ei. Et ecce beſtia alia ſimilis vrſo, & tres ordines erant in ore eius & dentibus eius, & ſic dicebant ei. Surge, comede carnes plurimas. Et ecce alia quaſi pardus, & alas habebat quaſi auis quatuor ſuper ſe, & quatuor capita erant in beſtia. Et ecce beſtia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis: dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans: & habebat cornua decem. Et H ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius: & ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu, & os loquens ingentia. *Hæc quatuor animalia ſunt quatuor monarchiæ, leæna ſunt Aſſyrij, vrſus Perſæ, pardus Græci, quarta beſtia ſunt Romani. Ex quarta orientur decem cornua, id eſt, decem reges in fine mundi; & cornu paruulum, id eſt Antichriſtus, qui tres reges debellabit, vnde mox reliqui ſeptem ei ſponte ſe ſubdant. Cap.* 7. 3.

5. Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius flammæ, rotæ eius ignis accenſus, fluuius igneus rapidusque egrediebatur à facie eius. millia millium miniſtrabant ei & decies millies centena millia aſſiſtebant ei *Hic eſt Pater æternus, qui regnum Antichriſti adiudicabit Chriſto & Chriſtianis; vnde ſubdit:* Iudicium ſedit, *id eſt iudices ſederunt*, & libri aperti ſunt: & vidi quoniam interfecta eſſet beſtia (*Antichriſtus*) & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque

ad anti-

A …ntiquum dierum peruenit. Et dedit ei poteſtatem, honorem, & regnum. *Verſ.9.*

6. Ecce aries vnus ſtabat ante paludem habens cornua excelſa, & vnum excelſius altero: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente, & non tangebat terram, & percuſſit arietem. *Aries eſt Darius, quem percuſſit hircus, id eſt Alexander Magnus. Cap.8. 5.*

Hircus autem caprarum magnus factus, cumque creuiſſet fractum eſt cornu magnum, & orta ſunt quatuor cornua: de vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt grande, & magnificatum eſt vſque ad cælum, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis. & conculcauit. eas. *Cornu magnum eſt Alexander, eo fracto id eſt mortuo, regnum eius diuiſum eſt in 4. cornua, id eſt, primarios eius duces: e quorum vno prognatus eſt Antiochus, qui Iudæam, Deique templum vaſtauit, eiuſque cultores occidit. Verſ.8.*

7. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiet peccatum. *Hæ 70. hebdomades annorum ſunt, faciuntque 490. annos, q.d. 490. anni fluent vſque*

B *ad Chriſtum. Cap.9. 24.*

8. Et ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis: & vox ſermonum eius vt vox multitudinis. *Hic vir eſt Archangelus Gabriel, qui cap. ſeq. victorias Machabæorum, Chriſti & Chriſtianorum Danieli enarrat: Quocirca auguſtam hic formam aſſumit, vt per eam illas repræſentet. Primo ergo linea veſtis ſignificat ſacerdotium Machabæorum & labores. Secundo, zona aurea ſignificat eorundem charitatem, bella &*

C *regnum. Tertio, chryſolithus eorumdem gloriam & triumphum. Quartò, facies fulgurans eorundem zelum violentum in hoſtes. Quintò, oculi vt lampas ardens, eorumdem prudentiam & vigilantiam. Sextò, brachia & crura ænea, eorumdem fortitudinem, & armorum ſplendorem. Septimò, vox multitudinis exercituum & phalanges tam Machabæorum, quam Angelorum pro eis pugnantium. Cap.10. 5.*

* SYMBOLORVM STVDIVM.

Hanc Ægyptiorum & Græcorum Philoſophiam etiam Chæremon complexus fuit, vti etiam Orus Apollo Niliacus, illuſtrarunt poſtmodum excellentes viri & ſcriptores Athenæus, Clemens, Cyrillus Alexand. Pauſanias, Porphyrius; Plinius, Apuleius, Plutarchus, quamque noſtra ætate penè intermortuam, magno labore ac induſtria excitauit, ſuiſque perfecit numeris. Pierius Valerianus, magnis illis Hieroglyphicôn Commentariis.

Huius quoque ſapientiæ vſum, (ne diſſimulare videar) retinuerunt multò ante Pythagoram Moyſes, Salomon, aliique Hebræorum ſapientes. Sunt & qui de Chaldæorum ſymbolis ex Pſelli Commentariis, quibus magica oracula ſeu Chaldaica ZOROASTRES exequitur, nonnulla poſteris reliquerunt. Sic enim ex figura plantarum, florum, animalium, ſtellarum, rerumque aliarum pleraque inuoluebant, vt minimè putem commodius ſapientiæ veterum quaſdam reliquias ad noſtra vſque tempora tranſmitti potuiſſe. Id verò ſi quis velit oſtenſum eſſe aliqua exemplorum farragine, ſtatim colliget

D pro fertilitatis ſymbolo, Papauer vſurpatum, Cupreſſum pro morte, Oliuam ſignum pacis, Laurum & Hederam ingenij ſemper virentis, Malum cotoneum connubij notam iiſdem habitam fuiſſe, vt Satyrum, vel Capram libidinis, Leonem terroris, iracundiæ, dominatus: Solem anni, Lunam menſis, & cætera alia longè multa, quæ immenſo labore parique doctrina idem Pierius executus eſt.

ARS INVENIENDI SYMBOLA.

Ei qui SYMBOLVM aliquod commodè volet effingere, ſpectanda hæc primum proponuntur, vt iuſta ſit animi & corporis analogia, (per animum, ſententiam, vno, altero, vel certè paucis comprehenſum verbis intelligo: nomine corporis. ſymbolum ipſum deſignari placet.)

Deindè, ne ita tenebricoſum ſit & obſcurum, vt delio natatore opus habeat,

Tertiò, vt facilè concipi & diiudicari poſſit, ſi fortè aliquid interiectum habeat: vt interdum ſunt ſidera, ſtellæ, luna, ſol, ignis, vndæ, nubes, ſyluæ, rupes, ſpeluncæ, & alia innumerabilia.

Poſtremò, adhibeatur interdum anima illa ſymboli, lingua quadam nobili minimeque vulgari, vt id [illegible], ingenioſaque inuentio, quæ cogitationem requirat, & eam quidem eruditam, multò plus dignitatis, habeat & grauitatis. Id autem ſieri ab eruditis, vel iis qui à liberali & polita litterarum cognitione aduerſum animum non habebant, Græcè ſiue Latinè commodè ſolet: aut denique ſi magis placeat extera quadam lingua, idque ſententia breui acuta, graui vel adagio, aut etiam hemiſtichio, integro verſu nonnunquam, qui vel recens natus, vel aliundè petitus ſit, dummodo argutiarum aliquid & ſalis contineat,

☞ *Vide Inſignia. Notæ rerum. Stemmata.*

☞ *Item Locum de Vita. Vbi Symbola vitæ humanæ recenſentur.*

---

* Synagoga.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

SYNAGOGA ἀπὸ τοῦ συνάγειν, aut συναγωγεῖν à congregando, locus erat apud Iudæos, ad quem conueniebat populus ad exercitia ſpiritualia, putà audiendum verbum Dei, & F legis explicationem Sabbatis, vt conſtat *Act.13. verſ.5. c.15.* & alibi.

Item ad orationem Deique laudes. *Iudith 6. & Matth.6.* Denique ad correctionem publicam peccatorum aduerſus legem. *Matth.10. cap.23. Actor.22. & 26.* Videatur *Ioſephus contra Appionem.*

Accipitur tamen ea vox generaliùs pro quouis cœtu, ſiue bonorum ſiue malorum: item pro vniuerſo cœtu Iudæorum. *Numer. cap.4. & 16.*

Propriè autem dicitur de Eccleſia veteri Teſtamenti. *Auguſtinus in Pſal.81.* negat vnquam de Eccleſia noui teſtamenti vſurpari; congregari enim vnde Synagoga deducitur, eſt commune tam beſtiis, quàm hominibus: at euocari ſeu ἐκκαλεῖν, vnde Eccleſia nomen habet ſolum conuenit hominibus.

Philo vocat Synagogam Oratorium, & Scholam virtutum omnium. *Lib.3. de vita Moyſis.*

ORIGO.

Cæterùm loci iſtius origo qui vbique conſtrui poterat, G eademque in ciuitate multiplex, vt in vna Hieruſalem tempore excidij ipſius, vſque ad quadringêtas & octoginta, tam pro aduenis Iudæis quam pro ciuibus, vt patet *ex cap.6. act.* Surrexerunt quidam de Synagoga Libertinorum, & Cyrenenſium & Alexandrinorum, & eorum qui erât à Cilicia & Aſia qui omnes erant aduenæ: de aliis verò extra Hieruſalem, in iſto eodem libro, & de Romanis oratoriis *apud Philonem de legat. ad Caium,* ita vt etiam gentiles ſuo ſumptu eas Iudæis ædificarent, vt eſt in Euangelio *Lucæ capite.7.*] huiuſmodi, inquam, origo loci longius petenda videtur, quam à tempore Babylonicæ captiuitatis, vt exiſtimauit tamen *Sigonius 2. Reipublicæ. Hebr. capite* 8. Nam legimus in *lib. Iudicum cap.10.* conueniſſe in MASPHAT quadraginta millia virorum in Eccleſiam populi Dei, hoc eſt, in locum Deo dicatum diuerſum ab eo, vbi erat Arca, & vbi ſacrificium fiebat, is enim locus erat Silo. *1. Reg. cap.13.*

Igitur cum cœpit ab HEBRÆIS, vt à propriis incolis, inhabitari terra promiſſionis, ſimul quoq; cœpta videntur cõſtrui loca ſacra pro oratione, verbo Dei, negotiis religionis, & diuerſa, multipliciaque fuiſſe, iuxta diuerſitatem ac multiplicitatem familiarum & tribuum (vnico ſemper dumtaxat Arcæ atque ſacrificij reſeruato loco) vbi ſæpe congregabantur Iudæi ſeorſim. H

Indicat hanc antiquitatem S. IACOBVS *Act.15.* in Conſilio Ieroſolymitano, cum ait: Moyſes à temporibus antiquis habet in ſinglis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis vbi per omne Sabbathum legitur.

SIGONIVS ſupra, docet Synagogas quæ erant in Ieruſalem, fuiſſe peregrinorum, templum ciuium, in quo conuenirent doctrinæ cauſa. Ego verò nil video quòd cogar diſtinguere; cum potiùs contrarium Chriſtus innuat illis verbis: Ego ſemper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt. *Ioan. cap.18.*

Illud certè ex *Tertulliano in Apolog. cap.18.* colligere poſſumus, ad Iudæorum Synagogas liberum etiam Gentilibus ingreſſum fuiſſe.

SYNA-

A

SYNAGOGIS QVI PRÆFVERVNT.

Synagogis præerant potiſſimùm SCRIBÆ, quia eorum erat conciones habere ad populum, & Scripturas exponere, nec non PHARISÆI, quibus id quoque cum Scribis fuit commune, & vtroſque Chriſtus increpat, quod cum ſederent ſuper cathedram Moyſis, clauderent populo regnum cœlorum *Matth.* 2 . 2. *&* *c.* 13 perperam declarantes Scripturas, & ex proprio ſenſu, quem illis auaritiam & ambitio dictaret.

Qui autem primum inter eos locum in Synagoga tenebat ARCHISYNAGOGVS ſiue princeps Synagogæ nominabatur: quemadmodum in ſcholis, qui Decanus facultatis, aut etiam Cancellarius appellatur. *Vide Sigonium* 2. *de Republ. Hebræorum, cap.* 8. *libr.* 5. *cap.* 10. *&* *Toletum Ioan.* 16. *Annotat.* 1.

Synagoga & Eccleſiæ diſcrimina varia, quantaque huius præ illa dignitas, ſplendor prærogatiua, colligere eſt ex Loco de Eccleſia. Et ſcripſit altercationem Eccleſiæ & Synagogæ ante annos trecentos & plures, Auctor quidam cuius nomen ignoratur, qui tamen floruit tempore Caroli Magni Imperatoris, vt colligunt qui eandem euulgarunt.

B

* Synedrion.

QVID FVERIT APVD IVDÆOS

SYNEDRION Græci vocabant ſolenne quoddam Iudæorum Concilium, quod Thalmudiſtæ appellabant mutuata voce *Sanedrin*, compoſitum ex LXX. Senioribus, qui erant velut Senatores: XII. Principibus populi, pro numero 12. tribuum Iſraël: XXIV. Principibus Sacerdotum, qui totidem claſſibus eorum præerant. Ex Scribis denique nonnulli qui erant velut Legis interpretes, quos & Prophetas nominat Ioſephus; idque vltra ſummum Pontificem, & eos qui ex illius voluntate adſciſcebantur. Meminit illius *Lucas Act. c.* 4. *verſ.* 5. & Chriſtus *Matth.* 10. Tradent inquit vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos. *Laurent. Beyerlinck in Tractatu Synodico cap.* 3. *Coriolanus in ſumma Concil. Lorinus in Acta Apoſt.*

C

Synodus.

☞ Vide CONCILIVM.

Syracuſanorum Duces, Reges.

☞ *Quære in Loco de Fortitudine, & in Loco de Magiſtratu. Tit. Magiſtratus Coronologicè conſideratus.* D

Syriæ Duces, Reges.

☞ *Quære ibidem.*

Finis Litteræ S.

THEATRI

THEATRI VITÆ HVMANÆ,

AVCTORE

LAVRENTIO BEYERLINCK, ARCHIPRESBYTERO ANTVERPIENSI,

Littera T.

** Aſteriſci Titulis ſiue generalibus, ſiue ſecundariis, rebúſve ſub iiſdem contentis præfixi, poſterioris Auctarij ſunt Indices.*

A

* T. Littera.

CVIVS REI NOTA APVD VETERES.

AC PRIMVM, VITÆ, SALVTIS, MORTIS.

HVIVS litteræ vſus multiplex apud
B veteres fuit, vti ex variis Scriptoribus colligitur. Et primum quidem apud Romanos, nota erat ſuffragij Tribunorum, ſi quando in Senatuſconſultum cum aliis Senatoribus, qui numero centum comparere debebant, conueniebant, teſtatur *F. Bald. libro primo, Inſtitut. Titulo* 11.

Fuit inſuper nota vitæ, & mortis, vnde olim veteris militiæ notarij apud Ethnicos, vt auctor eſt *Bozius libro ſecundo, de Cruce Triumphante*; penes quos erat al-
C bum, cui nomina illorum, qui militiæ nomen dederant inſcribi ſolebant, id curæ habebant, vt viuorum, ac mortuorum ſedulam inirent rationem. Vtique in promptu eſſet ſcire quot ſuperſtites eſſent, quotque in bello ceciliſſent, in margine atque in capite nominis cuiuſque viuentis militis litteram T, annotare conſueuerant. Ad caput verò mortui cuiuſque Θ Græcum ſcribebant. Cuius figura quaſi telo per medium transfixa repræſentatur, nempè à ſigno mortis, quam θάνατον appellant Græci. Quocirca *Perſius* volens admonere vitium penitus in nobis extinguendum, ita dicit. *Sat.*4.

D *Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.*

Vbi videre eſt Poëtis hanc litteram nigram & infauſtam fuiſſe, ideóque & Mortualis appellata. *Martialis libro* 7. *ad Caſtricum.*

Noſti mortiferum quæſtoris Caſtrice ſignum?
Eſt opera pretium dicere Theta nouum.

Cicero pro Milone vocat litteram triſtem, tum quod lapidibus ſepulchralibus inſculperetur, ſecundum Lipſium: tùm quod in Iudiciis calculo inſcriberetur Θ, iudicantes reum eſſe θανατοῦν.

Itaque etiam apud Iudices Θ ſignum & nota erat θανάτου, E
id eſt, mortis. Vnde *Auſonius Epigram.*130.

Miſelle doctor, ω tibi ſit obſcœno,
Tuumque nomen Θ ſectilis ſignet.

Quo loco Scaliger commentatur, ω fuiſſe notam ſuſpendij: refert enim laqueum collo inuolutum. Θ littera condemnatoria, quin & in caſtris militem expunctum ſignificabat, verum piè & eleganter ille.

Infelix multis Theta eſt, mihi littera fœlix,
Si θάνατον ſcribit, ſcribit & illa θεόν.

F

SALVTIS.

Cæterùm Græcis pariter ac Latinis, vti & veteribus Hebræis, littera Tau erat nota ſalutis ac vitæ, & eodem modo olim ſcribebatur, habebatque figuram Crucis. Imò & Ægyptij Serapidis pectori Tau inſcribebant, quaſi ſignum futuræ vitæ, volunt alij Tau ſignificare תחיה tichieud eſt viues: alij verò ex quo vltima eſt litterarum Hebraicarum, & initialis vocis Thora, quæ legem ſignificat; ſtatum perfectorum, qui vita ſunt digni.

G

CAVEIS.

Certè apud Ezechielem iubetur Angelus tranſire Ieruſaem per medium ciuitatis, & omnes gementes ac dolentes uper cunctis abominationibus, ſignare in fronte ſigno Tau, omneſque percutere qui illo ſigno ſignati non eſſent, vbi Syri legunt ſigna Crucem, pro eo quod nos habemus ſigna Tau, eſt namque Tau crucem repræſentans, vnde ad illius myſterium totam hanc Ezechielis viſionem referunt. Et *Tertull. lib.*3. *aduerſ. Marc. c.*22. Ipſa ait, littera Græcorum Tau, noſtra autem T, ſpecies Crucis.

Illud ſanè hoc loco conſiderandum eſt, quod *D. Hieronym.* H
pluribus locis aſſerit, Hebræos priuſquam in Babylonicam ſeruitutem captiui abducerentur, habuiſſe litterarum characteres, ab his quibus hodie vtuntur, forma atque figura valdè diſſimiles. Habebant enim tunc adhuc, ſimulque cum Samaritanis iiſdem characteribus vtebantur, quos ab ipſo Moyſe acceperant. Verùm Eſdras Hebræis ipſis poſtliminio reuerſis, ea potiſſimum ratione nouos characteres dedit: vt quemadmodum diuino cultu diſpari, diſparibuſque moribus a Samaritanis viuebant; ſic diſſimilibus quoque in ſcribendo lit-

teris & characteribus vterentur, ab illis qui infideles, idolo-
A latræ, & Hebraicè nominis hoſtes habebantur. Quamobrem vetuſtiores illi characteres diutiùs apud eoſdem remanſere Chriſtianos, quibus adhuc vſque ad S. Hieronymi tempora vtebantur. Idcircò teſtatur ipſe inter characteres illos, qui apud Samaritanos ipſis etiam temporibus ſuis erant in vſu, Tau litteram, Crucis formam & imaginem retuliſſe. Sic enim inquit: Et vt ad noſtra veniamus, antiquis Hebræorum litteris, quibus vſque hodie Samaritani vtuntur, extrema Tau littera Crucis habet ſimilitudinem, quæ Chriſtianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur. *In Ezech. cap.9.*

Cuius quidem mutationis Hebraïcorum characterum formæ, quam fecerat Eſdras, ac de Crucis figura, id eſt, Græcæ litteræ X, quam antiqua littera Tau referebat, ipſi etiam Rabini Hebræi fidem faciunt, ac inter eos præcipuè Rabbinus Azarias *in ſuo Abecedario.*

Quin & litteram T ſpeciem eſſe Crucis, ipſi etiam Ethnici notauère Scriptores: inter quos Lucianus in paruo illo Tractatu ſuo, cui titulus eſt Δίκη φωνηέντων, id eſt Iudicium
B Vocalium, fingit in iudicium aliquando vocatam litteram hanc Tau à Sigma: cúmque ambæ coram Iudicibus conſtitutæ eſſent, veniſſentque in diſputationem ac contentionem grauiſſimam & atrociſſimam, ipſi Tau à Sigma eſſe intentatam querelam, illudque furti ac rapinæ inſimulatum; vtpotè quod aliena doloſè inuadens atque ſurripiens, litteram ipſam Sigma à compluribus dictionibus violenter expuliſſet; & loco illius, ipſum Tau nullo voto legitimo, nulloque intercedente decreto, temerè ſe ingeſſiſſe & intruſiſſe.

Quocirca æquum videri ſibi, vt tanti furti & latrocinij meritas pœnas daret, in eomet patibulo, cuius ipſum formam & figuram referebat; id eſt, in Cruce. Sic enim ille: Plorant homines atque vices dolent, atque ipſum Cadmum execrantur, quod Tau in litterarum genus induxerit. Aiunt enim Tyrannos, eius litteræ corpus ſecutos, atque figuram imitatos, poſtea ſimili figura ligna fabricaſſe, in quibus homines ſuſpendant: atque ex hoc huic tam pernicioſæ fabricæ peſſimum nomen obueniſſe: Propter iſta omnia, quot mortibus ipſum Tau dignum iudicatis? Ego quidem exiſtimo, meritò hoc ſolùm ad ſupplicium ipſius Tau relinqui, vt pœnam in
C ſua illa figura ſuſtineat, quod Crux ab ea fabricata eſt, & ab eo nomen illi homines impoſuerint. Hæc Lucianus.

DE TAV GALLICO.

Pro Tau *Virgilius in Catal. ad Tuccam* etiam Crucem intellexit, quod his verſibus ſuis licet ſubobſcurè aliquantulum, expreſſit Crucem ipſam, Tau Gallicum appellans.

Corinthiorum amator iſte verborum,
Iſte, iſte Rhetor: namque quatenus totus
Thucydides Tyrannus Atticæ febris
Tau Gallicum ſpinæ ipſemet malè illiſit,
Iſta omnia, iſta verba miſcuit fratri.

Quamobrem Ioannes Goropius Becanus cum rationem diligenter inquireret, cur Virgilius Crucem ipſam Tau Gallicum, quam Tau Græcum, vel etiam Tau Hebraïcum appellare maluerit; teſtatur, rerum antiquiſſimarum maiorem cognitionem, quam nemo alius Latinorum auctorem, habuiſſe Virgilium: quippe qui non ſolum diligentiſſimè euoluerat, atque peruestigauerat omnia, quæ de ſcientiarum principiis, deque antiquitatum notabilibus monumentis, priſci
D tum Græci tum Latini auctores ſcripta reliquerant; verùm etiam in rerum ſacrarum ac reconditarum illarum notitiam & cognitionem penetrauerat, quæ his tantummodo, qui ſolennibus cæremoniis illis initiabantur, atque ad illarum profeſſionem peculiari ritu admittebantur, cognita erant. Quocirca cum pleraque Vaticinia, quæ Sibyllæ ſcripſerant, ſurripuiſſet; ea ipſa ſibi adſciuit, atque inter opera ſua publicauit. Quare putare ſe dicit idem Becanus, intellexiſſe Virgilium à quopiam illorum Sacerdotum qui Druides appellantur, vel fortè aliunde habuiſſe notitiam, illos characteres ſcilicet, illaſque Litterarum figuras, inter quas erat Tau, priùs apud Gallos quam apud Græcos in vſu fuiſſe, ideoque Tau Gallicum Crucem ipſam appellare voluiſſe.

Cælius Rhodiginus l.6. c.8. tradit, Crucem ideò Tau Gallicum appellatam eſſe, quia Galli Crucem ipſam ad Tau formam conſtruere ſolebant: atque hinc factam eſſe dicit, cur apud pleroſque celebres auctores ipſum Tau pro Cruce ponatur.

T. SYMBOLVM ET NOTA NVMERI TRECENTENARII.

E Scribit S. Auguſtinus, litteram T apud Græcos ſignificaſſe centum: ideoque intelligens atque prudens [illegible] myſterium Gedeon, cum hoſtibus eſſet Madianitis, [illegible] delectu primum habito, pro certamine [illegible] prælio illo, trecentos viros tantummodo ſibi adſciuiſſe, vt innueret mundum non in viribus numeroſæ multitudinis, ab impetu atque oppreſſione immanium hoſtium, ſed per Crucis Sacramentum, liberandum eſſe: Præuidit, inquit, myſterium ſanctus Gedeon: denique elegit trecentos viros ad prælium, vt oſtenderet non in numero multitudinis, ſed in Sacramento Crucis, mundum ab incurſu grauium hoſtium liberandum. Trecenti enim in Græca Tau ſimilitudinem Crucis oſtendunt.

Quod idem ſcribit S. Paulinus Nolanus Epiſcopus *in ſerm. feria 2. poſt Dom. Paſſionis,* aſſerens Chriſtum non in multitudine copiarum aut legionum robore debellaſſe aduerſarios Principes, dæmones ſcilicet, principes tenebrarum; ſed in
F Sacramento Crucis, cuius figura trecentorum numero per Tau Græcam litteram repræſentatur: Sicut ille, inquit, non virtute legionum, nec multitudine, ſed iam tunc in Sacramento Crucis, cuius figura per litteram Græcam Tau numero trecentorum exprimitur; aduerſarios Principes debellauit.

Litteram denique Tau fuiſſe litteram cenſoriam, ☞ *Require Loco de Iuſtitia, Tit. Iuſtitia cultores, Cenſores morum, &c. & ex Profeſſo in Loco de Scriptione, Tit. Nota Scriptionis, §. Nota Iudiciaria, vt Grammatica.*

ΘΑΝΑΤΟΥΣΙΑ.

ERat feſtum atque agon apud Inferos cuius *Lucianus* meminit *de veris narrat.* Ἀθάνατοι verò apud Perſas erant milites illi, qui in demortuorum locum ſubſtituebantur: erantque ſemper numero decem millium, nec plures nec pauciores, erantque præ aliis vt cultu, ita & virtute præſtantiores. *Herodotus lib.7.*

* Tabellarij Nuntij.

G ☞ *Quære Loco de Mechanica. Tit. Opera Mechanica vicaria, agentes pro homine, quoad corpus. Putà qui pro alio quid ferunt: nempe Litteras, &c.*

☞ *Item Tit. Mechanica opera motrices, quæ rem aliquam geſtant, vel ferunt, vt Baiuli, Geruli, &c.*

* Tabellionis.

TAbelliones erant publici contractuum ſcriptores, *lib.1. c. de Eunuchis.* Item qui teſtamenta ſcribebant, *l. ambiguitates, C. de Teſt.* Scruabant etiam omnia publica inſtrumenta, teſte *Caſſiodoro l.12. epiſt.21.* vide *Nouel'.* 49.51.73.117.142.

Taberna.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TAbernas vult Iſidorus olim vocatas ædiculas paruas plebeiorum, & ſimplices, in vicis, apibus & tabulis clauſas, H
vnde & Tabernariæ, quod ibi ſoleant conſidere. Dictas autem volunt tabernas, quod tabulis ligneis eſſent conſtructæ.

Alioquin Tabernæ dictæ Latinis, in quibus omnis generis edulia vendi, ac in quibus comeſſari atque epulari ſolebant.

Tabernæ diuerſoriæ à Suetonio in Nerone appellantur, Cauponulæ, & loca ad diuerſandum comparata: idque ad differentiam earum in quibus venales exponuntur merces, vnde taberna carnaria, vinaria, vnguentaria, neque dubium, quin exhinc Gallicum nomen *Tauerne* emanauerit.

Vſus interim obtinuit, vt taberna dicatur, quiuis locus ſiue ædificium, in quo res quævis venales proſtant, & differt vt volunt Grammatici, ab officina, quod in hac opera efficiantur; in illa verò vendantur. Tabernam vinariam Latini cauponam vocant propter eduliorum quæ ibi exponuntur copiam ita appellatam, vnde & caupones: quos tamen à cupis vinariis dictas vult Iſidorus. Pro vltima hac vſurpatione, nonnulla elici poterunt *ex Loco de Ebrietate, Bibacibus, &c.*

* Tabet

A
Tabernaculum.

Definitio et Etymologia.

TAbernaculum in generali, ſignificat quodcunque tectum vel domum, & dicitur *Succah* Hebræis, à radice *Sacac*, quod ſignificat velare, operire, tegere, vnde & *Miſcan* ab eadem radice idem eſt, quod habitatio, commoratio, vicinia. Sumitur tamen & apud profanos etiam ſcriptores, vſurpatur pro tentorio, & appellatur ab Hebræis *Ohel*, à radice *Ahal* quod extendere, ſiue expandere ſignificat, & ita accipitur *Gen.*13. vbi Abraham legitur mouiſſe tabernaculum, id eſt, tentorium, hinc & Latini tendere vſurpant pro extendere tentorium, vt apud Liuium *l.7. de bello Macedon.* Coarctatio plurium in anguſtia tendentium. Et *Virgil. l.2. Æneid.*

—— Hic ſæuus tendebat Achilles.

De Iſmaële quoque dicitur in ſacris litteris *Geneſ.*16. E regione fratrum ſuorum figet tabernacula, id eſt, illis bellum indicet inſtructo exercitu, fixiſque tentoriis.

Vſus Varius.

B Tabernaculorum vſus erat olim potiſſimum in caſtris, vt etiam modo: vbi nihil frequentius extenſione tentoriorum caſtrenſium, ſub quibus miles depellat iniurias aëris: & ſupellectilem ſuam, ac commeatum ſeruet. Conſtat certè filios Iſraël totis annis XL. in tentoriis ſiue tabernaculis commoratos in deſerto, ſine aliis habitaculis, vnde in illius rei memoriam inſtitutum feſtum Tabernaculorũ, vt dicemus ſtatim.

Secundo Tabernacula ſeruiebant hoſpitibus excipiendis, & peregrinis, idque pro commoditate temporis, & loci, quo ſine Abraham etiam deſcribitur tetendiſſe tabernaculum, & peregrinis hoſpitalitatem impendiſſe. *Geneſ.*13. & alibi, ac ſecum illud tuliſſe quocunque pergeret, vnde mouiſſe illud dicitur.

Etiam paſtoribus quibus in oppidis certa manſio eſſe nequit, ſed in agris ſuo gregi inuigilare ſolent, tentoria vſui ſunt, vt ita faciliùs è loco in locum commigrent. Sic apud *Ierem. cap.*35. *verſ.*7. Rechabitis dicitur, quod in tabernaculis habitarent.

Denique in lege veteri Deus præcepit fieri tabernaculum velut templum mobile ac portatile, in quo preces ſuorum
C exaudiret. Eratque velut domus Dei, in qua cum Hebræi colebant, & ipſe viciſſim ſignificabat ſe eorum protectorem & vmbraculum. Erat igitur inſtar tentorij caſtrenſis, quod per deſertum cum illis ambulabat, poteratque per partes diſſolui & conuaſari, quando erant mouenda caſtra. Sed de hoc paulò poſt.

Materia.

Tabernaculum fuiſſe inſtar tentorij quod expandebatur, & funibus ſolo adhærentibus ſuſtentabatur, ne in alteram partem collaberetur, ex dictis conſtat. Fiebant autem Tabernacula aliquando ex ſagis, cilicio, pilis caprarum, aut camelorum, vt conſtat *Exod.*26. At frequentiſſimè ex corio & pellibus, quare tum apud ſacros, tum apud profanos, pelles pro tentoriis & tabernaculis vſurpari videas: Cuiuſmodi ſunt pelles Salomonis *Cantic.*15. quibus in feſto Tabernaculorum vtebantur, & pelles terræ Madian, *Habac.*3.7. id eſt, caſtrenſia Madianitarum tabernacula, vnde & Pelliones dicti, qui pelles conficiebant atque parabant, ſub quibus milites hyemarent; quorum in enumeratione aliorum artificum memi-
D nit *Paternus lege vltima, C. de iure immunit.* quo loco deprauatè legi Polliones, emendatè Pelliones, eruditi obſeruant.

Meminit etiam tentoriarum pellium *Vopiſcus in Aureliano.* Frequens quoque illud apud Cæſarem & Liuium, ſub pellibus hyemare. Atque illud peculiare *Decad.*1. *lib.*5. Militem Romanum in opere & labore, niuibus pruiniſque obrutum, ſub pellibus durare.

Tabernaculorum fabri. Quære Opifices Mechanici, conſiderati ſecundum organa quæ faciunt.

*TABERNACVLORVM FESTVM.

Qvod, vbi, et qva de cavsa institvtvm?

Feſtum Tabernaculorum à Deo in deſerto inſtitutum eſt cum aliis duabus præcipuis feſtiuitatibus anni, *Exodi* 23. *verſ.*16. eratque in ordine feſtorum ſextum numero, & celebrabatur demum in exitu anni poſt collectas omnes fruges, meſſemque reconditam, idque per ſeptem continuos dies. Dicebatur autem hoc feſtum à Græcis ſcenopegia, à figendis tabernaculis: σκηνὴ enim tabernaculum eſt, πῆξις fixio, ſiue compactio. Ridiculum eſt quod putant Abulenſis & Radulphus ſcenopegiam dici à φαγία, id eſt, comeſtio, & κοινὴ, id eſt, communis: quod hoc feſto Iudæi comederent in publico, ſiue loco communi. E

Inſtitutum eſt hoc feſtum in memoriam protectionis diuinæ, quæ Hebræos in deſerto ita protexit, vt ſine domibus in Tabernaculis per 40. annos in hyeme & æſtate vixerint. Quare in deſerto nunquam celebratum eſt hoc feſtum, quia ibi agebatur ipſa rei veritas, & continuum quaſi feſtum Tabernaculorum; ſed poſtea in eius memoriam quotannis celebratum eſt in Chanaam, ita vt partim in vrbe, puta in atriis, foris, plateis, hortis, quin & domatibus, id eſt, tectis domorum, vt patet *Nehem.*8. *verſ.*16. partim extra vrbem, cum tutum eſſet, Tabernacula conſtruerent, ex lignis ſiue palis, quibus alij pelles, alij ramos, alij lintea circumducebant, vti fit in tentoriis caſtrenſibus, in iiſque ad ſeptem dies habitarent. Cùm enim ex tota Iudæa Hebræi Hieroſolymam conuenirent hoc feſto, & ſingulæ familiæ ſingula Tabernacula extruerent, ait *Ioſeph. lib.*3. *Antiq. cap.*10. nequaquam tot in vrbe conſtrui poterant, quot omnibus ſufficerent. Eſtque vero ſimile ita diſpoſita fuiſſe Tabernacula, vt quaſi vrbs quædam fieret, & F ſingulæ familiæ ſeorſim, omneſque per vicos & plateas diſtinctæ & ordinatæ habitarent: ita enim faciebant per deſertum peregrinantes, cuius rei memoriam tunc recolebant.

Secundò hoc feſtum inſtitutum eſt in fine anni, putà in Septembri poſt collectas omnes fruges, vt de iis gratias agerent Domino, ideóque omnes maſculi hoc feſto templum adire, ſuaque dona afferre debebant vt præſcribitur. *Exod.*22. 14. *& ſequentibus.*

De holocauſtis & victimis quæ ſingulis hiſce ſeptem diebus mactabantur. *Vide Num.*29.12.

Denique Hebræi ſeptimo die huius feſti circumeunt altare ſepties, portantes ramos, in memoriam expugnatæ Iericho à Ioſuë ſepteno vrbis circuitu. *Ioſuë* 6. *verſ.*16. Colliguntur hæc omnia *ex cap.*23. *Leuitici.*

Porrò *Plutarch. lib.*4. *Sympoſ. Problem.*5. diſputans quomodo Iudæi abſtinebant ſuilla, huius feſti mentionem facit, & illud comparat cum feſto illo triennali, quod in honorem Bacchi celebrabatur, & probat inde Iudæos coluiſſe Bacchum. Pulchrè hanc feſtiuitatem cum ea quam Plutarchus deſcribit, confert, *Gul. Stuckius l.*1. *Antiq. Conniuialium, c.*23. G

Ritvs et Sacrificia.

De his ita Moyſes. A quinto decimo die menſis ſeptimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ veſtræ, celebrabitis ferias Domini ſeptem diebus, die primo & die octauo erit Sabbathum, id eſt, requies. Sumetiſque vobis die primo (feſti ſcilicet Tabernaculorum) fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini coram domino.

Nota, quod in feſto Tabernaculorum iubentur Iudæi manibus geſtare quatuor Arborum ramos vel fructus; primò, arboris pulcherrimæ, id eſt, Citri: ita Chaldæus, vnde & Ioſephus fructus huius arboris vocat mala Perſica; mala enim citria, *auctore Dioſcoride* vocantur perſica & medica, quia ex Perſia & Media in Italiam ſunt aduecta, *teſte Plinio.* Citrum fuiſſe hanc arborem docet etiam *R. Moyſes Ægyptius lib.*3. *More, cap.*41.

Cui non obſtat quod *S. Hier. in c.*14. *Zachariæ* dicat fuiſſe Cedrum, quia per cedrum citrum intelligit, nam mala citria etiam cedromela, quaſi mala cedri vocantur. *teſte Dioſcor.* H

Secundò ſpatulas, id eſt, ramos palmarum, ita LXX. Tertiò, ramos ligni denſarum frondium, id eſt, myrti, ita *Ioſephus, Chald. & R. Moyſes ſuprà.*

Quartò, ramos ſalicis. Harum ergo quatuor arborum pulchrarum, diuque virentium atque odoratarum (citrus enim & myrtus boni odoris ſunt) ramos in feſto tabernaculorum geſtare debebant Hebræi, vt recordarentur ſe à ſolitudine in terram feracem, & arboribus optimis abundantem tranſlatos eſſe; geſtare inquam, non tantum primo die feſti, vt cenſuit Abulenſis; ſed per ſeptem continuos feſti dies: hoc enim eſt, quod ibidem dicitur: Celebrabitis ſolennitatem ſeptem diebus, & ita intellexit *R. Moyſes, Burgenſis, Ribera,* & alij, idque vt per ſeptem dies ſignificaretur, Hebræos multis annis commoratos fuiſſe in deſertis, indeque plenum gaudium in terra promiſſa eis obueniſſe.

Quintò, geſtantes hos ramos, & fructus ſaltabant in ſanctuario coram Domino. Tripudiis enim ſolebant veteres celebrare

lebrate ſua feſta, vt patet 2. *Reg.* 6. 14. *Exod.* 32. 19. *Exod.* 19. 20.
A ita *Abulenſ.* qui & addit: Dicunt aliqui, inquit, quod, quando Iudæi habebant iſtos ramos in manu, habebant cum eis colligatos & fructus, & ſic ſaliebant eleuantes, & deprimentes illos fructus ad omnem differentiam poſitionis, quo ſignificabant id eſſe ad laudem Dei, qui erat Dominus omnium poſitionum mundi. Simile fiebat in theruma, ſiue oblatione Sacerdotum.

Symbola et Significatio.

Myſtice, ſeptimus menſis, eſt tempus gratiæ. Primum eius feſtum eſt Tubarum, id eſt, prædicatio Apoſtolorum.

Secundum, expiationis, id eſt, pœnitentiæ, & contemptus illecebroſarum voluptatum, cui ſtudere debent omnes verè ad Deum conuerſi.

Tertium Tabernaculorum; quia tertius vitæ Chriſtianæ gradus eſt viuere hic vti in tabernaculo, per ſeptem dies, ideſt, tota vita, vt ſcilicet vtamur rebus huius ſæculi quantum neceſſe eſt, non amplius, & tota mente per deſertum huius mundi feſtinemus ad cœleſtes manſiones, vt dicamus cum Pſalte: Incola ego ſum & peregrinus, ſicut omnes pa-
B tres mei, in caſulis enim habitauit Abraham, cum Iſaac & Iacob cohæredibus repromiſſionis eiuſdem.

Celebratur autem 15. die cum Luna decreſcere incipit, quia qui bona ſæculi fluxa & caduca (quorum Luna eſt ſymbolum) cognoſcit eſſe, hic feſtinat ad æterna. Septem eius diebus continuè offerimus holocauſta, quia totos nos noſtraque omnia Deo conſecramus. Geſtamus 1. Citrum, qui colore eſt aureo, id eſt, ardentem charitatem, quia toti Dei gloriæ, & fratrum vtilitati incumbimus. 2. Spatulas palmarum, quia quaſi victores terrena omnia calcamus, dum noſtra conuerſatio in cœlis eſt. 3. Lignum denſarum frondium, putà myrtum, ideſt, odoriferam virtutum omnium denſitatem, & continuum earum exercitium. 4. Ramos ſalicis virentis, quia ſtabili firmitate in noſtro virtutum ſtatu & virore perſeuerare debemus. Hi de torrente ſumuntur, quia niſi crebrò in lege Dei meditemur, Deique gratiam imploremus, marceſcet in nobis ille animi vigor. *Vide Pſalm.* 1. 3. Hæc qui fecerit, lætabitur coram Domino, & hilarem ſemper in eodem vitam aget.

Rurſum *S. Hieron. in cap.* 14. *Zachariæ*, per lignum pulcher-
C rimum accipit ſapientiam, per palmas victoriam; per myrtum mortificationem, per ſalices caſtitatem. Nam medici & Phyſici, inquit, tradunt, quod ſi quis ſalicis florum miſtum aqua biberit, omnis in eo frigeſcat calor, & libidinis vena ſiccetur, vt vltrà filios generare non poſſit. Hiſce ornati in tabernaculis huius vitæ pariter & armati, tendimus ad domum noſtram paratam in cœlis. Salices ergo, æquè ac lactucæ, agnus caſtus, &c. humorem venereum minuunt, & caſtitatem fouent ac tuentur.

Quartum feſtum ſequens, & finiens feſtum Tabernaculorum; putà eius octaua, eſt feſtum cœtus & collectæ, hoc ſignificat octauam reſurrectionis, quando ex Tabernaculis hiſce exeuntes colligemur ad concilium & congregationem Sanctorum in cœlis, de qua canit Pſaltes: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te, tunc nullum opus ſeruile faciemus, quia tunc ceſſabit omne peccatum, omnis etiam labor & dolor. Offeremus holocauſtum Domino, quia totis viribus totaque contentione animæ, Deum ſpeculabimur & amabimus; ibi enim implebi-
D mus illud: Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua, & illud: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius, *ita Radulph. & ex parte Iſych. atque ex iis Ribera lib.* 5. *de templo cap.* 10. *& ſequent.*

Allegoria.

Rupertus appoſitè & eleganter hæc allegoricè commodat feſtis Natalitiis Chriſti Domini. Sicut enim Paſcha & Pentecoſte Iudæorum, inquit, ſignificabat Paſcha & Pentecoſten Chriſtianorum; ita feſtum Tabernaculorum quod in exitu anni celebrabatur, ſignificabat feſtum Natalis Domini, quod in fine anni celebratur. Tum enim lætabundi terræ noſtræ virgineæ, putà B. B. Mariæ fructum, ſcilicet Chriſtum Bethlehem colligimus, & fructum arboris pulcherrimæ, id eſt, Virginis intemeratæ filium in Euchariſtia ter offerimus & ſumimus, Chriſtus enim in ſtabulo & hoſpitio natus eſt, vt hic nobiſcum quaſi in tabernaculo verſaretur, noſque ex eo ad patriam cœleſtem perduceret: adſunt & palmæ, hoc enim Chriſti feſtum comitatur & ſequitur S. Stephani martyrium & victoria, adeſt & lignum denſarum frondium, videlicet ſanctus Ioannes denſa & altiſſima myſteria eructans, adſunt & paruuli Innocentes, qui quaſi ſalices de torrente fructum operum non habentes, ſubitò per ſolam Dei gratiam ad viriditatem ſallierunt æternæ, patriæ, & paradiſi cœleſtis.

*Feſti Tabernaculorum Octaua.

Eius Inſtitutio, Solemnitas, Ritus.

Octauam huius feſtiuitatis etiam celeberrimam ac ſolennem haberi, iuſſit per Moyſen Deus. Eſt enim inquit ſuprà *verſ.* 36. dies cœtus atque collectæ, eratque hoc ſeptimum feſtum Iudæorum, quod à Ioanne *Capite* 7. vocatur dies magnus feſtiuitatis. Notandum autem hoc feſtum dici collectæ & cœtus, non tam collectæ pecuniarum aut eleëmoſynarum, vti volunt *Abulenſ. Lyran. Caietan. Oleaſt.* quam hominum & populi, qui congregabatur octauo die in tabernaculo, & poſteà in templo, vt ſimul adunatus gratias ageret Deo ſolennibus ſacrificiis, quod poſt longam illam in deſer- F
to peregrinationem, omnes tribus ſaluæ veniſſent in terram promiſſam, quaſi terminum & ſedem ſuam, eamque quietè poſſiderent. Simili ratione dies ſeptimus azymorum, vocatus dies cœtus & collectæ; eò quod omnes eo die ſimul conuenirent ad agendum gratias Deo, quod eos in Ægyptiaca ſeruitute diſperſos adunaſſet, & ſimul eos inde eduxiſſet.

Quod autem de collecta; non pecunia, ſed populi hic agatur indeque feſto inditum ſit nomen cœtus ſiue collectæ, patet primò, quia in Hebr. hoc feſtum vocatur *atſeret*, quod ſignificat cœtum ſiue congregationem, non pecuniæ, ſed populi. Secundò, quia Chaldæus apertiſſimè hanc vocem *atſeret* vertit, *Keniſ. in tebon*, id eſt collecti eritis. Tertiò, quia Septuag. ſemper hanc vocem vertunt ἐξόδιον: Exodium autem *teſte Theodoreto quæſt.* 32. finem feſtorum indicat; & exodium *apud Liu. lib.* 7. *Iuuen. ſat.* 6. *Pollucem lib.* 4. *Suid.* & alios carmen erat, quod in exitu alicuius maximæ ſolennitatis, aut ſcenæ canebatur, Iuuentus, inquit Liuius, hiſtrionibus fabellarum actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo, ridicula intexta verſibus iactare cœpit, quæ inde exodia appellata, conſertaque fabulis, potiſſimum Atellanis ſunt. Vnde eò alluden- G
tes Septuag. feſtum hoc exodium vocârunt, eò quod claudebet ſolennitatem feſti tabernaculorum; publica & communi gratiarum actione & plauſu, quo peracto tabernaculis exeuntes, quiſque ad ſuas ſedes, & vrbes remeabat.

Similem quoque collectam fecit rex Salomon, non pecuniæ; erat enim ipſe ditiſſimus & liberaliſſimus, ſed populi, in octaua dedicationis templi. 2. *Paralip.* 7. 9. Potuit tamen hoc feſto fieri collecta pecuniæ, pro templo & Miniſtris Dei ante diſceſſum populi, ſed illa poterat fieri & aliis feſtis, & maximè ſeptimo die azymorum. Verùm non inde vocatur hoc feſtum cœtus vel collectæ, neque hic fuit præcipuus feſti huius finis.

*De Tabernaculo veteri, eiuſque fabrica, tegumentis, tabulis, atrio, vectibus, velo, vaſis.

Ex cap. 26. *Lib. Exodi.*

Quoad Tabernaculum vetus, plura conſideranda diuinæ litteræ proponunt. Nos breuem illius Synopſim ex lucubra- H
tionibus Cornelij à Lapide in præfatum Exodi locum tradimus. Tabernaculum itaque longum erat triginta cubitis: latum decem, altum decem: diuiſum erat in duas partes, ſcilicet in Sanctum ſanctorum, quod reliquos decem cubitos longitudinis tabernaculi continebat: erat ergo ſanctum quadrangulum, quia erat longum viginti, latum decem cubitos: Sanctum ſanctorum verò erat quadratum, quia latum erat decem cubitos, & longum erat totidem. Sanctum diuidebatur per velum a Sancto Sanctorum.

Secundò, hoc Tabernaculum factum erat ex viginti tabulis lignorum Setim inauratis, in longum porrectis ad meridiem, & totidem ad Septentrionem; ad occidentem verò quæ erat pars latitudinis tabernaculi, connectens vtramque partem longitudinis: ſcilicet meridionalem & ſeptentrionalem, octo habebat tabulas; ad orientem verò patebat, tantumque habebat tabulas; ad orientem verò patebat 5. columnas ex lignis Setim inauratis, quæ velo tegebantur. *v.* 37.

[illegible] parte erat ingreſſus ad tabernaculum eleuato velo.
A [illegible] tabulæ habebant duas baſes argenteas: porrò [illegible] trium laterum, quinque in-[illegible] vectes, qui tabulas continerent.

Tertiò, Tabernaculum hoc tam supernè quàm ad latera, [illegible] decem cortinis factis ex cocco, purpura, hyacintho ac byſſo, quarum quæque habebat 28. cubitos longitudinis, & 4. latitudinis. Vnde hæ cortinæ vocantur hic [illegible], quia erant in modum tentorij tenſæ, & expanſæ.

Secundò, tegebatur vndecim ſagis, ſiue ſtragulis [illegible], quorum quodq; longum erat 30. cubitis, latum 4. cubitis.

Tertiò, tegebatur pellibus arietum rubricatis.

Quartò, pellibus [illegible] contra pluuias & procellas. Vnde hæ pelles vocantur [illegible], id eſt, operculum tegens Tabernaculum, de quibus [illegible].14. Hinc ſequitur Tabernaculum vndequaque tectum & velatum fuiſſe, nec habuit feneſtram, ſed lumen anterius per oſtium admiſiſſe.

Quartò, ante Tabernaculum erat atrium longum quinquaginta cubitis, & totidem latum, quod pariter ſuis tabulis & cortinis cingebatur ad latera, supernè verò patebat, eratque
B ſub dio.

Quintò, atrium hoc erat quaſi templum Laïcorum; Laïci enim nunquam ad Tabernaculum accedere, nec illud ingredi poterant. Rurſum atrium hoc erat diuiſum in exterius Laïcorum, & interius Sacerdotum, in quo erat tum Labrum æneum, tùm altare holocauſtorum, illud enim debebat eſſe in atrio ſub dio, propter ignem, fumum & euaporationem, ac nidorem victimarum, quæ in hoc altari cremabantur. Porrò atrium hoc Sacerdotum exiguo ſepto vel muro, trium cubitorum altitudinis, diſtinguebatur ab atrio Laïcorum, ita vt Laïci ex ſuo atrio proſpicere poſſent vltra murum in atrium Sacerdotum, ibique videre holocauſta & victimas, quæ offerebantur in altari holocauſtorum.

Sextò, in parte priore tabernaculi, putà in Sancto erat altare thymiamatis obuerſum Sancto Sanctorum & propitiatorio; ita vt eo, per hiatum in pariete, ſiue in velo diuidente relictum, aſcenderet fumus thymiamatis, quod Deo adolebatur in hoc altari: ad latus dextrum huius altaris erat candelabrum, ad ſiniſtrum menſa panum propoſitionis. In Sancto Sanctorum verò erat arca, habens intra ſe tabulas legis,
C ſupra ſe propitiatorium quod velabant duo Cherubini. Rurſum in Sancto Sanctorum erat vrna cum manna, & virga Aaron quæ frondu erat. In atrio autem erat altare holocauſtorum, & labrum æneum, vt ex eo lauarentur, tum Sacerdotes, tùm victimæ.

Septimò, Sanctum Sanctorum, id eſt, ſanctiſſima pars Tabernaculi, erat quaſi chorus, in quem ſolus Pontifex ingredi poterat, idque ſemel in anno tantùm, puta in feſto expiationis. *Leuit.*17. in Sanctum verò quotidie ingrediebantur Sacerdotes manè & veſperè, vt adolerent thymiama, & vt veſperè accenderent lucernas, manè eaſdem extinguerent. Atrium verò erat locus populi.

Simili ratione in tres partes diſtribuit poſteà templum ſuum Salomon; nam prima pars reſpondens huic atrio erat ſub dio, dicebaturque *Vlam*, id eſt, Porticus Salomonis; eratque locus & templum plebis: Secunda pars propriè dicebatur templum, Hebraicè חרבב *bechal*, reſpondens Sancto, in quo erat altare thymiamatis, cum menſa & candelabro: tertia pars omnium intima erat דבר *debir*, id eſt, oracu-
D lum, ſeu Sanctum ſanctorum. Totius Tabernaculi deſcriptionem *Vide apud Ioſeph. lib.*3. *c.*5. *& Abulenſ. in Exod. cap.*27. *& Riberam lib.*1. *de templo, cap. vltimo*. Porrò vniuerſam fabricam Tabernaculi & vaſorum illius, Moyſes abſoluit ſeptem menſium ſpatio, vt conſtat *cap.*40. *Exodi*.

TROPOLOGIÆ TABERNACVLI.

Ac I. Ecclesiæ.

Tabernaculum hoc cum ſuo atrio ſignificabat Eccleſiam, & fideles Chriſti. 1. *Timoth.*3.15. qui per velum fidei Deum in terris contemplantur: In hoc Aaron, id eſt, Chriſtus Dominus eſt ſummus Pontifex; itaque primo atrium ſignificabat incipientium rudimenta; & communem Chriſtianorum vitam: vnde in eo erat altare holocauſtorum, quod vitiorum enecationem & mortificationem in Dei obſequium ſignificabat, item labrum ſiue lauacrum æneum id eſt pœnitentiæ Sacramentum, quo communes Chriſtiani maximè indigent.

Secundò, Sanctum ſignificabat Chriſtianos perfectiores; vnde in eo erat altare thymiamatis ſignificans iugem oratio- E
nem, laudem, & contemplationem Dei: & candelabrum ſignificans Doctores, qui ſua ſancta vita, & doctrina Eccleſiæ perfulgent; & menſa panum propoſitionis, ſignificans eos, qui dediti ſunt operibus miſericordiæ. Rurſum alij per Sanctum intelligunt ſtatum perfectionis, & vitam religioſam, itaque religionis vota, ſcilicet per altare obedientiam, per menſam paupertatem, per candelabrum caſtitatem.

Tertiò, Sanctum ſanctorum ſignificat cœlum: ſiue Eccleſiam triumphantem: vnde in eo erat arca Teſtamenti, id eſt, cœtus beatorum; & propitiatorium aureum id eſt, humanitas Chriſti glorioſa; denique Cherubim, id eſt, Angeli ſancti, quibus Deus glorioſus eminet, inſidet & præſidet, atque beatis omnibus tam Angelis quam hominibus in cœlo clarè videndum ſe exhibet, itaque eos beat.

Rurſum in Sancta ſanctorum eſt vrna cum manna: quià in cœlo eſt abundantia diuinæ ſuauitatis, ſatietatis & conſolationis. Denique ibi eſt virga Aaron, quæ ſicca reuixit, & protulit frondes, flores & fructus; quia in reſurrectione &
gloria cœleſti corpus reſurget, gloriaque cum animo dona- F
bitur, atque proferet quatuor dotes, ſcilicet agilitatem, ſubtilitatem, claritatem, impaſſibilitatem, ita *Beda in cap.*25. *Exodi* & alij.

II. Animæ.

Hæc omnia proportionaliter accommodari poſſunt cuilibet animæ Chriſtianæ & ſanctæ, quæ per pœnitentiam, charitatem, aliaſque virtutes fit, & eſt tabernaculum & templum Dei. 1. *Corinth.*3.16. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis: Simile eſt *Epheſ.* 3. *verſ.* 17. *Rom.*8, 9. *vide Orig. hom.*9.

Huc ſpectat illud Philonis *libro de Cherubim*: Etiamſi, inquit, tota terra aurum, aut ſi quid auro pretioſius eſt, repentè fieret, moxque per opificum artes in porticus, veſtibula, aulas, areas, ædeſque ſacras impenderetur, ne ſcabellum quidem pedibus Dei poſſit fieri: dignum tamen eo domicilium anima eſt, modo ſit idonea.

Hoc ergo animæ tabernaculum in introitu habet lauacrum pœnitentiæ, & altare mortificationis. In ſancto tria habet vaſa pretioſa, candelabrum, menſam, altare thymiamatis. Tria
enim ſunt in appetitu noſtro; quæ iis indigent vaſis mala, G
tenebræ ignorantiæ, eſuries & inopia cibi ſalutaris, peſtiferi halitus ſordidæ cogitationis & cupiditatis. Candelabrum, id eſt, ſapientia haſce tenebras diſpellit: menſa panum, putà menſa Euchariſtiæ, & inflexus Dei hanc eſuriem ſatiat: altare thymiamatis, puta pia cogitatio & oratio, hos peſtiferos halitus abſumit: itaque ex ſancto, id eſt Eccleſia, imus in Sanctum ſanctorum, id eſt, in cœlum.

III. Templorvm Christianorvm.

Atque hac de cauſa, ſcilicet ob tropologiam paulò antè datam Eccleſiæ Chriſtianorum ita olim ædificabantur, vt maximam haberent ſimilitudinem cum Tabernaculo Moyſis, & templo Salomonis: continebant enim porticum, atrium, ſancta, & demum Sancta ſanctorum: in porticu erant eiecti ex Eccleſia, & infideles; in atrio erant pœnitentes; in Sancto populus; in Sancto ſanctorum Sacerdotes, ibique offerebant Deo ſacrificia.

Rurſum, vti in templo Salomonis, ita & in Eccleſiis olim erat ſeparatus locus mulierum à loco virorum, illique præ-
erat Diaconiſſa. H

Denique ſicut labrum erat in tabernaculo & templo; ita & in Eccleſiis pro foribus erat lauacrum, quo omnis populus ingreſſurus templum manus ablueret. Ita *Baronius tom.*1. *Anno Chriſti* 57. *pag.*533. *&* 540.

ALLEGORIA TABERNACVLI.

Poteſt etiam Tabernaculum hoc Allegoricè ſignificare corpus Chriſti: Chriſtus enim & Eccleſia velut vnum ſunt; quia Chriſtus eſt quaſi caput, & anima Eccleſiæ, ita Nyſſenus, & Hugo, & colligitur. *Ioan.*2. 19. *&* 21.

Id autem pulchrè proſequitur *Cyrillus lib.*4. *in Ioan.*28. vbi tum tabernaculum, tum omnia quæ erant in tabernaculo, Chriſto adaptat. Licet enim vnus ſit Chriſtus, multifariam tamen operatur & concipitur. Chriſtus, inquit, eſt tabernaculum propter carnis tegumentum: Chriſtus eſt Arca, habens legem Dei reconditam: prout eſt verbum Patris. Chriſtus eſt menſa, quia nobis eſt cibus & vita in Euchariſtia. Chriſtus

A eſt candelabrum, quia eſt lux ſpiritualis animæ: Chriſtus eſt altare incenſi, quia eſt odor ſuauitatis in ſanctificatione: Chriſtus eſt altare holocauſti, quia eſt hoſtia pro totius mundi vita in cruce immolata: rurſum eſt altare, quia ſuper Chriſtum & Chriſti merita offerimus Deo preces, vota, & victimas noſtras.

Tabernaculum ergo repræſentabat corpus Chriſti, tum naturale, puta humanitatem Chriſti; tum myſticum, quod eſt Eccleſia.

TABERNACVLI CVLTVS.

☞ *Vide Locum de Religioſo cultu rerum ſacrarum* §. *Tabernaculi, Arca.*

Tabula. Tabularij.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TAbulæ ſignificatio obuia eſt, pro aſſere ad vſum aliquem comparato. Transfertur autem ad ſignificandum codicillum ex ligno cera obductum, cui olim teſtamenta,
B actáque publica inſcribebantur. Vnde pro ipſis actis & teſtamentis vſurpatur. Vnde etiam tabularum nomen obtinuit liber, quem quiſque ſibi velut memoriæ promptuarium habet, & tanquam diarium actionum obſeruat. Quin leges & conſtitutiones Imperatorum, tabulæ etiam dicuntur: eo quod in Tabulis, iiſque ſiue æreis, ſiue ligneis, aut alia materia conſtantibus proponerentur, vti infra varius earum vſus deſcribitur. Tabularij ſunt, qui ciuitatum aut prouincialium chartas & rationes tractant & ſupputant, meminit huius muneris Tacitus *lib.*14.& *l.vltim.D.ſi menſ.fal.mod.* Intellige potiſſimum de rationibus eorum quæ publico inferuntur, & debentur. *l.*1.*l.miſſio.D.de exactoribus Tribut.*

TABVLÆ VARIÆ, EARVMQVE VSVS

AC PRIMVM. TABVLÆ TESTIMONII.

Notiſſimæ ſunt in ſacris litteris tabulæ teſtimonij, Moyſi à Deo datæ in Sina, *Exodi* 31.& 32. digito Dei ſcriptæ, Decalogum vtrimque, vt vult Lipomanus, continentes; vt à conſiſtentibus ab vtraque parte legi poſſet, quamuis Abulenſis ſentiat ſemel duntaxat Decalogum in iis ſcriptum fuiſſe, nempe in vtraque tabularum parte. Erant autem illæ ta-
C bulæ exiguæ, vt quas Moyſes geſtaret, & quæ poſtmodum in arca fuerint repoſitæ: litteræ tamen grandiores erant, vt eminus viderentur.

FRACTÆ.

Dum Hebræi abſente Moyſe vitulum conflant & adorant, Moyſes de monte deſcendens, tabulas Decalogum continentes ſancto zelo aduerſus publicam impietatem incitatus, de manu proiecit & confregit. Atque ob hanc tabularum legis confractionem, indictum eſt Iudæis Ieiunium XVII. die quarti menſis, quo accidit ea confractio, vt conſtat ex Calendario Hebræorum.

RENOVATÆ

Iuſſit Deus reparari alias tabulas per Moyſen prioribus ſimiles *Exodi cap.* 34. quas cum ille excidiſſet, de nocte conſurgens, eas tulit in Sina ante Dominum, qui legem in iis conſcripſit: vt apertè conſtat *ex cap.* 10. *Deuter.*

RECONDITÆ IN ARCA.

Poſt acceptas à Deo tabulas ſecundas legis, iuſſa eſt fabricari arca, vt eſſet velut earundem ciſta & cuſtos, hinc Moy-
D ſes eas repoſuit in arcam, ſicut Dominus ei præceperat, vt fatetur *Deut.c.*10.*v.*5. & conſtat *ex l.*3. *Reg.c.*8. *v.*9. vbi in arca fuiſſe leguntur tabulæ teſtimonij, ita etiam Paulus *ad Hebræos c.*9. qui tamen addit, in eadẽ arca, quod idẽ eſt ac iuxta illã: vt putà in capſa aliqua arcæ adiunctã, ſiue in illius latere fuiſſe inſuper virgã Aaron, vrnamque auream cũ manna.

TABVLÆ VOTIVÆ.

Moris fuit olim apud Gentiles cum vota ſoluerentur, vt eius rei ergò tabulæ figerentur. Extat vetus inſcriptio talis. Sulpitius Camerinus Magiſter Collegij fratrum arualium nomine, vota nuncupauit pro ſalute Neronis Claudi D. Claudi filij Germanici Cæſaris N. Tib. Cæſ. Aug. pro D. 7. Coſ. 4 & Octauiæ coniugis victimis immolatis in Capitolio quæ Superioris anni Magiſtri vouerant, perſoluit, & in proximum annum nuncupauit, præeunte M. Antonio Saturnino, Ioui boues mares 11. Iunoni vaccas 11. Mineruæ vaccas 11. ſaluti publicæ vaccas 11. Diuo Claudio boues mares 11. in Collegio adfuêre Sulpitius Camerinus Magiſter, A. Vitellius, L. Piſo L. F. M. A Ponius Saturninus, P. Memmius Regulus, L. Saluius, Otho Titianus.

Meminit harum tabularum *Propertius lib.* 4. *el.* 3. E

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota:
Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Item: *Armaque cum tulero portæ votiua Capenæ*
Subſcribam ſaluo grata puella viro.

Seneca epiſt. 10. Vota polliceri non ſatis erat, ſed affixione & inſcriptione voti opus fuit.

Hinc etiam veteribus vſitatum, vota ſua ceratis tabulis inſcribere, & Deorum genibus affigere, teſtatur *Iuuenalis Sat.*10. dum ait:

Propter quæ fas eſt genua incerare Deorum.

Sub Imperatoribus cudebantur ἀγάλματα, ſimulachra & ſigilla, quibus vota pro quinquennijs Principum, decennijſque ſignarentur, vt eſt in veter. inſcript. Plin. Panegyr. Nuncupare vota, & pro æternitate imperij, & pro ſalute ciuium, imò pro ſalute Principum, ac propter illos pro æternitate imperij ſolebamus, hæc pro imperio noſtro in quæ ſint verba ſuſcepta operæpretium eſt annotare. Si benè Rempub. & ex vtilitate omnium rexerit, &c.

Solent quoque naufragium paſſi Neptuno tabulas de pariete ſuſpendere votiuas, ac dona quæ periclitantes vouerant, ipſúmque periculum quo erepti, in eadem tabula depictum publicè proponere, quo teſtatum eſſe volebant, quanto deorum beneficio ſeruati fuiſſent. *Virg.* 12. *Æneid.* F

Fortè ſacer Fauni foliis oleaſter amaris,
Hic ſteterat nautis olim venerabile ſignum,
Seruati ex vndis vbi figere dona ſolebant
Laurenti diuo, & votas ſuſpendere veſtes.

Tibull. quoque *lib.*1. *Eleg.*3. de Iſide.

Nunc, Dea, nunc ſuccurre mihi: nam poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

Idemque iocosè oſtendit *Iuuen. Sat.* 12. naufragij & ipſe mentionem faciens, cum pictores ab Iſide paſci dicit. Nec tantùm voti cauſa hæc factitabant, ſed nautæ, & qui tenuiores erant, quique merces perdiderant, vt calamitate ob ocu- G los poſita, plura emendicarent, ſuſpenſa è collo tabula naufragij, miſericordiam commouebant, *vide infrà.*

*TABVLÆ VVLGARES,

Ex Cera, Ære, Membrana, aut ſimili materiâ.

EARVM VSVS, IN TESTAMENTIS.

In tabulis ceratis veteres teſtamenta ſua ſcripſiſſe conſtat, & velut per ceras diſtinxiſſe, vt benè notauit Lambinus *in lib.*11. *Satyr. Horatij.*

— Quid prima ſecundo
Cera velit verſu.

Itaque ſic loquebantur: prima cera, media cera, vltima cera, quo genere loquendi ſignificabant primam, mediam, vltimam partem, ſeu tabulam teſtamenti.

Suetonius in C. Iulio, Sed nouiſſimo, inquit, teſtamento tres inſtituit hæredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex dodrante, reliquos in ima cera. Idemque de aliis tabulis ſentiendum.

M. Tul. in Verr. 3. Deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit.

Plaut. Curcul. Dum ſcribo, expleui totas ceras quatuor. *Idem Aſin. Ant.* quod illa dicat peræ grè allatam epiſtolã. Nec epiſtola quidẽ vlla ſit in ædibus: Nec cerata adeo tabula. Et paucis verſibus pòſt: Ne vlla ſit cera, vbi facere poſſit litteras. H

Idem Bacchid. Cedo tu ceram, ac linum actutum, age obliga, obſigna citò. *Idem ibidem*: Ceræ quidem haud parcit, neque ſtilo: ſed quidquid eſt, perlegere eſt certum.

ALIIS CONTRACTIBVS,

FOEDERIBVS, &c.

Latini quorumuis, contráctuum inſtrumenta tabulas appellant, de matrimonio, Iuuenalis:

Signatæ tabulæ, dictum feliciter.

Hinc etiam legimus, tabulæ accepti & expenſi: & ſignificant rationes in quas acceptæ & expenſæ pecuniæ referebantur, teſte Ciceron. 3. *in Verrem.* Habeo inquit, & iſtius, & patris eius, accepti tabulas omnes, quas diligentiſſimè legi, & digeſſi. Fœdera inſuper & ſocietates initas, tabulis æreis inſcriptas, conſtat *lib.*1. *Machabæor. cap.*14. vbi narratur fœdus, Romanorum cum Simone magno Sacerdote Iudæorum vide infrà: *Hiſtoriarum monumentis.*

CAPITALIBVS IVDICIIS,

PROSCRIPTIONIBVS, &c.

Etiam reorum ſententiæ capitales, vel quibus in exilium mittebatur,

[illegible] tabulis & columnis æreis inſcribi conſueuêre.
A Probat id teſtimonio Euſeb. [illegible] Bulengerus [illegible] Hanc ipſam Maximini ſcriptionem in tabulis propoſitam in leges de nobis ſcriptas referre decreuit: videatur Bulingerus ſupra.

LEGIBVS.

Conſtat iam olim leges tabulis inſcriptas vel inſculptas, exemplo Decalogi, & legum Decemuiralium, quæ leges XII. Tabularum vocantur, idque imitatione Athenienſium, qui Solonis leges ligneis tabellis inciſas appellarunt ἄξονας.

Cùm *Vlpianus l. 1. de* [illegible] ageret de bonorum ſucceſſione ſecundum tabulas, dixit tabulas teſtamenti accipi omnem materiæ figuram: tabulaſque rectè dici ſiue ligneæ ſint, ſiue cuiuſcunque alterius materiæ, ſiue etiam chartæ, ſiue membranæ ſint, vel corium alicuius animalis.

XII. Tabulas Pomponius ait fuiſſe eboreas: ſed æreas rectiùs dixeris, vt Liuius in æs inciſas, & Dionyſius inſculpeas ϛήλαις χαλκαῖς.

B *Diodorus Siculus lib.* 12. eas quoque æreas fuiſſe tradit.

Plinius lib. 34. *cap.* 9. Vſus æris, inquit, ad perpetuitatem monumentorum iampridem tranſlatus eſt, tabulis æreis, in quibus publicæ Conſtitutiones inciduntur. Vetus autem ille mos incidendarum in æs Conſtitutionum atque legum, durauit vſque ad poſteriorem Cæſarum tempora.

Exiſtant in Codice Iuſtiniani *l.* 2. *C. de Frum. vrb. Conſt.* verba Theodoſij atque Valentiniani; quibus iubent tabulis æneis incidi legem quandam ſuam de frumento vrbis Conſtantinopolitanæ.

Exſtant quoque lib. 11. integri Codicis Theodoſiani, conſtitut. Conſtantini de alimentis, quæ inopes parentes ex publico petere debent: quam ille iubet per omnes Italiæ ciuitates proponi ſcriptam æreis tabulis, vel ceruſſatis, vel lintei mappis. Sed & Iuſtinianus ſuam illam conſtitutionem Nouellam octauam, vt Præſides prouinciæ abſque vlla pecuniæ datione ad officia mittantur: præcipit tabulis aut lapidibus inſculptam pro foribus templorum edi atque proponi. Omitto quod eſt apud Horatium.

C *Leges incidere ligno.*

Paulò ante coniurationem Catilinariam æra legum in Capitolio liquefacta fuiſſe narrat *Cicero.* Inter prodigia, quæ Romæ fuerunt tutiſſima paulò pòſt Cæſaris interitum, commemorantur tabulæ æneæ ex æde Fidei, turbine euulſæ.

Tempore Veſpaſiani cum Capitolio conflagraſſe tabularum ærearum, quibus vetera Senatuſconſulta continebantur, tria millia, deplorat *Suetonius.*

AMORIBVS.

Proci amores ſuos in tabulis tranſmittebant ad amaſias, vt hoc etiam tempore plerique faciunt, adhibitis furtiuis litterarum notis, quas præter ipſos amantes nemo explicare valet. Cæterùm viciſſim eaſdem miſſas ſubinde ab ipſis pellicibus, colligi poteſt ex Horatio. *od.* 2. *l. Epodon,* vbi anum fœtidam quæ ſe ab eo ſubigi deſiderabat, perſtringens, *munera,* ait, *quid mihi, quidue tabellas:* ſcilicet mittis: tabellas intelligit, quibus ad amorē à vetula illa ſollicitabatur. Sic *Tibul. de Lena.*

——— *Furtiuque tabellas*
Occulto portans, itque reditque ſinu.

D *Et Iuuen. Sat.* IX.

Blanda, aſſidua, denſeque tabellæ Sollicitant.

HISTORIARVM MONVMENTIS.

Legimus in hiſtoria ſacra Machabæorum, cum Iudas iniſſet ſocietatem cum Romanis, fœderis reſcriptum fuiſſe inſculptum tabulis æreis, vt eſſet apud eos memoriale pacis *l.* ... *& c.* 14. traditur, Romanos etiam tabulas æreas miſiſſe ad Simonem ſacerdotem mortuo Ionatha, vt renouarent cum eo amicitiam, & ſequitur quòd ſtatuerint illi libertatem, eamque ſcripſerint in tabulis æreis. *verſu* 26.

* TABVLÆ PICTÆ.

☞ *Vide pictura.*

A NAVFRAGIS GESTATÆ.

Solent etiam illi qui naufragium paſſi, omnibus bonis aut mercibus exuti fuerant, tabulam ex humero ſuſpenſam, quæ naufragij imaginem exprimeret, circumferre, & ita ad opulentiorum limina pro ſtipe obtinenda curſitare, vt inſpecta tabula, eos ad miſericordiam prouocarent. Loquebatur enim tabula ipſa, etiam ipſis præ pudore tacentibus.

Perſius Sat. 1.

——— *Cantet ſi naufragus, aſſem* E
Protulerim? cantet, cum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes?

Et Iuuenalis Sat. 14.

——— *Fracta rate naufragus aſſem*
Dum rogat, & picta ſe tempeſtate tuetur.

Horatius quoque Epiſt. ad Piſones.

——— *Quid hoc, ſi fractis enatet expes*
Nauibus, ære dato qui pingitur.

* TABVLARIVM.

QVID ILLVD?

Quia de Tabulariis ſuprà diximus, ſubiiciendum erit aliquid de Tabulario, qui locus fuit, in æde Saturni, & ærario, in quo tabulæ, hoc eſt inſtrumenta & literæ, & acta publica repoſita, vt *Seruius* ad hæc verba *Virg.* 2. *Georg.* ſcribit:

Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.

γράμματοφυλάκιον Græci vocant.

Feſtus, Tablinum proximè atrium locus, quo antiqui Magiſtratus in ſuo imperio tabulas rationum habebant. In ve- F teribus inſcriptionibus à tabulario Caſtrenſi. Græci vocant Tabularium ἀρχεῖον archiuum vt *Suidas,* χαρτοφυλάκιον, γραμματοφυλάκιον *l. D. de pœnis. Nouel.* 24. *&* 50. Latinè antiquariū cui qui præficiebantur dicti ἀρχειῶται, *l. vlt. D. de mun. & honor. l.* 9. *C. de prox. ſacror. ſcrin.* Antiquarios qui habentur in ſcrinio memoriæ *Cic. pro Archia Poeta.* Hic tu tabulas deſideras Heraclienſium publicas, quas Italico bello incenſo tabulario interiiſſe ſcimus omnes χαρτοφυλάκιον tablinum. *Plin. lib.* 35. *cap.* 2.

Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. *Apul. lib.* 4. *Florid.* Nemo eorum, quo perpulchra tablina in ædibus viſant.

Tablinum tamen priuatum eſt, tabularium publicum πινακοθήκη priuata, vbi tabulæ pictæ, Romæ tabularium in quo acta P. R. à Scribis tabulariiſque confecta in atrio libertatis fuit, ſiue etiam ad ædem Nympharum vt *Cic. pro Milone Liuius l.* 43. Cenſores extemplò in atrium libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabellis publicis, clauſoque tabulario & dimiſſis publicis ſeruis V. Lapis M. Perpēna Iurco, T. Sattius G Decianus curatores tabularior. fac. curauer. Olim Quæſtores publico tabulario præpoſiti *Tacit. lib.* 13. Princeps tabularum publicarum curam à Quæſtoribus ad præfectos tranſtulit. *Cic. de nat. Deor. l.* 3. Sed exeamus à theatro, veniamus in forum ſeſſum ite precor, quid? vt iudicetur qui tabularium incenderit. In eo erant omnia paſcua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates, redemptioneſque publicanorum perſcriptæ.

Tabularium ſumitur interdum pro Tablino priuato, cuiuſque patrisfamilias, in quo inſtrumenta omnia, nomina, Kalendaria reponuntur. *Paulus l.* 92. *D. de legat.* 3. Inſundo autem vno ex his qui prælegati ſunt, tabularium eſt, in quo ſunt & complurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum, & variorum contractuum inſtrumenta. Tabularium item dictus liber beneficiorum Cæſaris.

Tabulas *aliorum euertere.* ☞ *Vide in loco de Dedecore.*

Tabulas *ambitioſè expetere* ☞ *Quære in loco de Ambitione.*

Tabulæ Geographicæ: ☞ *Petantur ex loco de Geographia*

* Taciturnitas.

☞ *Vide Silentium*

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

TACITVRNITAS, Græcè χεμυθία σιωπηλότης, & σιωπάω, taceo dicitur. Hebraicè *Demi & Demamah,* à verbo *Damah,* domuit, ſubiecit. Hinc δαμάω, δαμάζω, & Latinè domo, Victoria magna cōpeſcere linguā prudenti & pertinaci ſilentio. Eſt autem taciturnitas, qua mentes circumſpicientes, quid deceat, & qui non ſilent cogitabundæ: nec putant proferendū, antequam maturè cūcta, examuſſim diſputârint, ne ex ore magis quàm ex pectore erumpat oratio. Huius oppoſitū eſt linguacitas. Vnde dicaces, locutuleij, blaterones, linguaces, bambalones, & futiles, à veteribus ſunt nominati. H

Taciturnitas eſt obſeruantiæ genus, in ſilentio ac ſecreta ſeruando conſtituta, Terent. in Andria. *Sed iis, quas ſemper in te intellexi ſitas, & fide & taciturnitate.*

EIVS ENCOMIVM.

Quam plures vidi loquendo in peccatum incidiſſe, vix quenquam tacendo: Ideóque tacere noſſe difficilius eſt, quàm loqui. Scio loqui pleroſque cùm tacere neſciant. Ratū eſt tacere

cere quemquam,cum ſibi loqui nihil proſit:ſapiens eſt ergo,
A qui nouit tacere , *Amb. l.1.de offic.*

Et loqui,& tacere,perfectio eſt.Eſt autem vtriuſque partis, cauſa,verborum tenuiſſe menſuram.Aliquoties nimia taciturnitas ſtultitiæ aſcribitur ſicut verborum nimietas ad furorem loquelæ,&,eſt tacens ſciens tempus apti temporis, de qua te ſi noſtri ſententiam requiras arbitrij, iam malo aliquis in tacendo ſtultus,quam nimium loquendo iudicetur inſanus, *Val. Epiſc.in quodam ſerm.*

Pythagoras diſcipulis aduenientibus, prius legitur tacendi patientiam, quam loquendi monſtraſſe doctrina , & ſic incipientem quemque inter diſputantium coætaneorum cathedras mutum ſuſtinuiſſe quinquennium , vt etiam celeriora quorumpiam ingenia non liceret ante laudari,quam deberent agnoſci.Quia donec ſcientiam non combiberis,non maior eſt gloria dixiſſe quod noueris, quam ſiluiſſe quod neſcias , *Sidon. epiſt.lib.7.*

Pythagoras hanc in ſtudiis ſui conſuetudinem ſeruaſſe legitur,vt vſque ad ſeptennium iuxta numerum ſeptem liberalium artium nullus diſcipulorum ſuorum de his,quæ ab ipſo
B dicebantur, rationem poſcere auderet , ſed fidem dare verbis magiſtri,quouſque omnia audiuiſſet. Scholares verò noſtri , aut nolunt , aut neſciunt modum congruum in diſcendo ſeruare , idcirco multos ſtudentes,paucos ſapientes inuenimus. *Hug.in didaſcolicon.l.3.*

Nihil æquè proderit, quam quieſcere , & minimum cum aliis loqui & plurimum ſecum. *Sen.16. Epiſt.*

In hoc incumbe,vt libentiùs audias quam loquaris : quod tacitum velis,nemini dixeris. Auribus frequentiùs quam linguâ vtere.Quicquid dicturus es,antequam aliis , tibi dixeris. *Idem de Moribus.*

Iam olim in prouerbio eſt nobilis illa Simonidis ſententia, quæ celebratur,& apud Latinos prouerbij loco.

Nam nulli tacuiſſe nocet , nocet eſſe locutum.

Etiam Val.Max.*l.6.c.2.*ſententiam hanc tribuit Xenocrati, quid inquit , Xenocratis reſponſum quam laudabile ? Quum maledico ſermoni quorundam ſummo ſilentio intereſſet,vno ex eis quærente , cur ſolus linguam cohiberet ? Quia dixiſſe me inquit,aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam. *Eraſm. in*
C *Chil.3. cen. 5.*

Ouidij prudens cenſura erat *lib.2. de arte amandi.*

Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus,
At contra grauis eſt culpa, tacenda loqui.

Ex Carcino , de taciturnitate.

περὶ σιωπῆς

Πολλοῖς γὰρ ἀνθρώποις φάρμακον κακῶν
Σιγὴ, μάλιστα δ' ἐστὶ σώφρονος τρόπου
Multis enim hominibus pharmacum malorum eſt
Taciturnitas, quæ peculiaris eſt frugi moribus,

Sophocles.

Ὦ παῖ σιώπα, πόλλ' ἔχει σιωπὴ καλά.
Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρῶ κρατεῖν.
O puer tace, multa continet bona ſilentium.
Linguam imprimis vbique moderari coneris.

Silentium & continentia linguæ omni vacant periculo.

Καὶ γέροντι, καὶ νέῳ τιμὴν φέρει
γλῶσσα σιγὴν καιρίαν κεκτημένη.
Tum ſeni , tum iuueni , conciliat honorem ,
D *Compos ſilentij lingua tempeſtiui.*

APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

Cum quidam ad tacentem Cleanthem dixiſſet,Tu quid taces?atqui iucundum eſt cum amicis confabulari. Iucundum quidem reſpondit Cleanthes:ſed quo iucundius, eo magis in hoc amicis oportet concedere. *Stob.ſerm.de tacitur.*

APOLLONIVS annitendum eſſe dicebat,& quidem ſedulo , vt nihil indecens loquamur.Eſt enim inquit, viri plane imperiti non poſſe tacere , & quæ non decet effari.*Eod.ſer.*

DIOGENES ad quendam , qui ſe philoſophum profitebatur,interrogabat verò contentiosè dixit : Vah miſer ! cur id quod optimum eſt in vita philoſophi corrumpis , & verbis andes te philoſophum iactare? *Ibid.*

ARISTOTELES quidnã in vita difficillimũ eſſet ſciſcitatus, reſpondit.Tacere quæ dicẽda non ſunt,*Stobæus ſerm.de arcan.*

Idem interrogatus, quamobrem cum alios doceret loqui , ipſe taceret:dixit,Nempe eos quidem ipſa non ſcindit,cultros autem acuit *Ant. & Max. de tacitur.*

Theophraſtus iuuenem in conuiuio tacentem,animaduertens dixit:Si imperitus taces, prudenter facis; ſin verò peritus, imperitè taces. *Eod.ſer.*
E

DEMOCRITVS cum animaduertiſſet quendam multa imperitè diſputantem: Hic inquit, non dicendi peritus eſſe videtur, ſed omninò tacendi imperitus. *Ibid.*

PLVTARCHVS. Nemini inquit, dixeris quod vis taceri. Quomodo enim ab alio poſtulabis ſilentij fidem , quam tute tibi non præſtitiſti?Item, Tacere non ſolum ſitim prohibet, teſte Hippocrate , ſed triſtitiam quoque & dolorem. Item ſilentij neminem,ſermonis plurimos pœnituit. Item Taciturnitas vbique tutum ornamentum eſt iuueni. *In Moralib.*

CHRISTIANORVM.

Diu conſidera quid loquendum ſit, ait S.Hieronym. & adhuc tacens,prouide ne quid poeniteat dixiſſe. Venerat ad Paſtorem Abbatem quidam de rebus ſpiritualibus conſulturus:& primo aduentu ſe veritum dicebat, ne ob ſolenne ieiunium , ſibi negaretur aditus;ille verò,Nos,inquit , non didicimus ianuam ligneam claudere,ſed magis linguæ ianuam clauſam habere. *In vitis PP.cap.de Hoſpitalit. Beyerlinckh in Apophi. Chriſt.*

S.Baſilij frequentiſſima illa vox:Dicenda tacendaque nouiſſe nos oportet:non enim diuina,linguæ verbis explicanda F
ſunt:& rationem ſubiiciens:Ne aiebat,mens, ſicut oculus totum ſolem intueri volens,id etiam quod habet luminis, perdat. *Anton.& Max.ſerm.de Tacitur.*

Agathonem Abbatem etiam lapillo aſſiduè ori indito,tacere didiciſſe ferunt:idque tanto rigore ab eo obſeruatum , vt, cum fari vellet,non poſſet.Rogatus autem cur tantùm ſileret; Quia,inquit,qui cuſtodit os ſuum,cuſtodit animam ſuam:& ita verè exiſtimabant primam virtutem eſſe, compeſcere linguam:quodque loqui ignorabit,qui tacere neſciet. *Ex Rauiſ. de Temperãtia Volaterranus lib.21.Anthrop.Beyerlinckh ſuprà.*

Æquè infidelis ſui oris cuſtos Religioſus. Quidam à quo cum Adoleſcens quiſpiam ſæcularis cilicium peteret,tale reſponſum accepit : Verè fili mi , optimum cilicium eſt bonam habere curam,quid per hoc oſtium egrediatur.Hinc non ineptè *And.Alciatus in Emblem.*

Cum tacet haud quidquam differt ſapientibus amens,
Stultitiæ eſt index linguaque voxque ſua.
Ergo premat labia , digitoſque ſilentia ſignet,
Et ſeſe Phariam vertat in Harpocratem.

Ex Guil. Caldeſan. in ſtim. Virtutum. Idem ibid. G

GNOMÆ SANCTORVM.

EX S. SCRIPTVRA.

Quis autem ipſam taciturnitatem perutilem eſſe ambigit,ſi præter iam dicta ſapientiſſimorum hominum iudicia & exẽpla etiam Apoſtolicis propheticiſque præceptis ad eam colendam excitamur:Iacobus Apoſtolus,*cap.1.*Sit,inquit,omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Et paulo pòſt:Si quis autem putat ſe religioſum , non refrenans linguam ſuam , ſed ſeducens cor ſuum , huius vana eſt religio. Paulus ad Timoth.2. *Tim.2.* Prophana & vaniloquia deuita. Salomon in Prouerbiis. *Prou. 17.* Qui moderatur ſermones ſuos,doctus & prudens eſt *Et idem Eccleſ.3.*Tempus tacendi tempus loquendi.Et iterum *in Prouerb.c.15.*Lingua placabilis lignum vitæ:quæ autem immoderata eſt , conteret ſpiritum. Sermo opportunus eſt optimus.Mala aurea in lectis argẽteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo.Idem procacitatem garrulorum damnans.Os lubricum,inquit,*Ibid.15.*operatur ruinas.Et vidiſti hominem velocem ad loquendum:ſtultitia magis ſperanda eſt,quam illius correctio. In Eccleſiaſte quoque H
*Eccleſ.10.*Stultus verba multiplicat. Et rurſum in *Prouerbiis. 18.*Mors & vita in manibus linguæ. Poſtremò ipſe veritatis magiſter & vitæ Dominus in Euangelio *Matth.12.* ait : De omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines,reddent rationem in die iudicij. Ideò diuitem quoque in inferno poſitum , quoniam loquacitatis petulentia maximè deliquerat, linguæ ardorem ſentire magis fecit , & ille linguam tantùm refrigerari petiit,qui ardebat totus.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

IOB à Domino arguitur, quod contendere ac diſputare ſecum concupiuerit , dum calamitatum ſuarum cauſam anxiè perquireret.Et reſpondens ait:Qui leuiter locutus ſum , reſpondere quid poſſum?Confitetur ſe non habere quo excuſet inconſultam locutionem,& vt pœnitendo veniam conſequatur:Manum meam,inquit,ponam ſuper os meum. Vnum locutus ſum,quod vtinam non dixiſſem,& alterum , quibus vltra non addam. Hinc tu,ſi quando res inciderit , in qua dini-

n. prouidentiæ rationem haberet. nequiueris, caue ne quid
A [illegible] proferas, ſed tantum mitte, & [illegible] à Deo [illegible] bonum æquanimiter proficiſci poſſe, ſemper tibi habe perſuaſum.

Ezechias quartodecimo regni ſui anno obſeſſus in Ieruſalem, plebem ſilere iuſſit, ne colloquiis Rabſacis nunc minantis, nunc blandientis, ad deditionem ſollicitarentur. Exemplo eſt, ne quid is, qui de plebe imperitorum eſt, reſpondere præſumat captioſis Hæreticorum argumentis, ne dum confutare ea neſcit, etiam ipſe in retinaculo diaboli inuoluatur, & arce veritatis incautè cuſtodita, ab erroribus captus pereat. Tacitus ergo obediat Ezechiæ, id eſt, Chriſto regi, & in ſilentio oret; & ipſe mittet Angelum ſuum, qui perimat copias Aſſyriorum, hoc eſt, diſſipet malignorum inſidias, mentemque orantis illuminet, vt amota dubietatis nebula, tam clarè videre poſſit, eos verè mortuos eſſe, qui ipſum nitebantur in mortem trahere. 4. *Reg.* 18.

Iesvs filius Syrach, dum efficere nequit, ne inter loquendum peccato aliquo non implicetur, ſic in Eccleſiaſtico ſuo conqueritur & clamat: Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper
B labia mea ſignaculum certum, vt non cadam in ipſis, & lingua mea perdat me? Hoc ipſum periculum, quod in ſe deprehenderat, alios cauere iubet dicens: Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito ſtateram, & frenos ori tuo rectos, & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conſpectu inimicorum inſidiantium tibi, & ſit caſus tuus Inſanabilis in mortem.

Ieremias in matris vtero ſanctificatum ſe audit, & tamen ait, a, a, a, Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum: Quomodo ergo illi linguâ non delinquant, qui irrequiſiti garriunt: ſi peccare loquendo timuit, quem loqui Deus inuitabat? Qui tunc demum ad prophetandum populo ſe accinxit, cùm Dominus non iam inuitaret, ſed imperaret, dicens: Noli dicere quia puer ſum; quoniam ad omnia quæ mittam te ibis, & vniuerſa quæcunque mandauero tibi, loqueris. Ad hæc ne quid dubitaret, mittit manum ſuam, tangit os eius. Et ecce dedi, inquit, verba mea in ore tuo. Toties quippe lapſus timendus eſt, quoties noſtra, non Domini, verba prolaturi ſumus, cùm etiam de otioſis, hoc eſt, quæ neque dicenti, neque audienti proſunt, reddenda ratio ſit. *Ierem. c.* 1.

C At ne quis propterea ſemper tacere operæ pretium ſibi exiſtimet, Iſaiam lamentantem audiat: Væ mihi, inquit quia tacui. Reprehenſibilem ſe agnoſcit Propheta, quòd Oziam regem, populumque in vitia præcipitem, verbis non corripuerit, iuxta illud: Ne reuerearis proximum tuum in caſu ſuo, nec retineas verbum in tempore ſalutis. *Iſaiæ cap.* 6.

Poſtquam locutus eſt Dominus ad Moyſem, impeditioris, & tardioris linguæ fuit. Ex quo diſcimus, ſpirituales viros qui cum Deo ſæpè loquuntur, tardos debere eſſe ad loquendum. *Exod.* 34.

Tobias auditis verbis iniurioſis ab vxore, non legitur ei reſpondiſſe, ſed ingemuiſſe, & cœpiſſe plorare cum lachrymis. *Tob.* 2. 3.

Cùm ancilla Saræ dixiſſet Dominæ ſuæ grauis improperij & maledictionis verbum, Sara tacens ceſſit iri, & pergens in cubiculum domus ſuæ deuotè cœpit orare. *Tob.* 3.

Virgo Deipara tantùm ter legitur locuta, in Euangeliis.

Maria Magdalena ſedens ad pedes Domini, ſorori Marthæ apud ipſum de ea conquerenti nihil reſpondit. *Luc.* 10.

Mulier in adulterio deprehenſa coram Domino accuſata, non legitur aliquid locuta: Dominus autem pro ea verbum
D aſſúpſit, & eã miſericorditer abſoluit. *Mat.* 26. *Mar.* 14. *Io.* 8.

HISTORICA.

Severvs presbyter cognomento Sulpitius Aquitanicæ Prouinciæ, vir genere, & literis nobilis, & paupertatis amore conſpicuus, charus etiam ſanctorũ Epiſcoporum Martini Turonenſis, & Paulini Nolani: hic in ſenectute ſua à Pelagianis deceptus, & agnoſcens loquacitatis culpam, ſilentium vſque ad mortem tenuit, vt peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitùs emendaret. *Ado in Chron. ætate* 6. *Anno Chriſti* 410. *Gennad. de viris illuſt. c.* 19.

Gregorivs Nazianzenus toto aliquando quadrageſimæ tempore ſilentium ſibi indixit, in ſolitudinem digreſſus. Cuius facti mei, inquit, ſi cauſam quæris, idcircò à ſermone prorſus abſtinui, vt ſermonibus meis moderari diſcam. Etenim vt res ſimilitudine illuſtrior fiat, is qui in ingentem hominum numerum furibundam haſtam vibrari, idem haud dubiè paucos quoque facilè profligabit; & qui ex longo interuallo ſagittas mittens, ſcopum tamen attigerit, ille vtique propiùs
E collimans à ſcopo haud quaquam aberrabit: ac denique is, qui ampliſſima maria naui tranſmiſerit, idem quoque vicina littora legere minimè dubitabit. *In vita ipſius.*

Pavlvs Monachus cognomento Simplex, cùm quæſiſſet vtrùm Chriſtus prior Prophetis? inſulſam interrogatiunculam ſilentio diluere iuſſus, per triennium nemini quicquam proloqui eſt auſus. Itaque quæ dictu digna indignaque haberentur, tacendo didicit. *In vitis PP.*

Pambo Abbas, cùm etiam ipſe diſcere priùs quàm loqui propoſuiſſet, ad illum, trigeſimumoctauum Pſalmum ſibi legere cœperat: Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Sat eſt inquit. Reliqua audiam, cùm iſtud opere impleuero. Multo deindè tempore pòſt reuerſus, cùm interrogaretur, cur tantùm ad magiſtrum redire diſtuliſſet? nondum ſe illud quod didicerat, perfeciſſe dicit, & Apoſtolicum eſſe præceptum, Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm
Hiſt. Tripart. lib. 8. *cap.* 1.

Idem Theophilo Epiſcopo ſe aliquando adeunti, & aliquo F
ſermone ab ipſo ſpiritaliter refici petenti, reſpondit: Si taciturnitate ſua non reficiebantur, nec ſermonibus eum refici poſſe. Hinc quidem die vitæ ſuæ ſupremo audacter affirmauit, ex quo eremum incolere cœpiſſet, nullum ſe vnquam protuliſſe verbum, quod prolatum nollet. Perfecit ergo quod initio promiſerat: Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Quàm igitur lætus, quàm ſecurus hinc decedebat, quem nullus propè culpæ conſcium taciturnitas ipſa fecerat?

Beonem quoque Abbatem in Thebaïdis deſerto habitantem, in ſummo ſilentio vixiſſe accepimus, ita vt perquàm rarò loqueretur, nec niſi quantum auditoris exigere videbatur neceſſitas, taciturnitatem ſeruans, & ſimul officio fungens charitatis. *Pallad. Hiſt.* 49.

Theonem etiam in cellula ſua clauſum annos triginta, ſilentij habuiſſe continentiam perhibent, & quantum ea re profeciſſet, miraculis poſtea oſtendiſſe, neminem non ſanum dimittendo, qui æger ad ſe curationis gratia acceſſiſſet. *Ibid. Hiſtoria* 50.

Libet hoc loco apponere, quanta diligentia, qualique circumſpectione hoc idem ab Ægyptiis Monachis olim ſeruatum, Ioannes Caſſianus de Cœnobiorum inſtitutis tractans, G
dicat. Cùm ſolemnitates, inquit (quas illi Synaxeis vocant) celebraturi conueniunt, tantum à cunctis ſilentium præbetur, vt cùm in vnum tam numeroſa fratrum multitudo conueniat, præter illum qui conſurgens Pſalmum decantat in medio, nullus hominum penitus adeſſe credatur, ac præcipuè cum conſummatur oratio, in qua non ſputum emittitur, non exceatio obſtrepit, non tuſſis interſonat: non oſcitatio ſomnolenta diſſutis malis & hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla ſuſpiria etiam aſtantes impeditura promuntur, nulla vox abſque ſacerdotis voce precem concludentis auditur, niſi fortè hæc quæ per exceſſum mentis clauſtra oris effugerit, quæque inſenſibiliter cordi obrepſerit, immoderato ſcilicet atque intolerabili ſpiritus feruore ſuccenſo, dum ea quæ ignita mens in ſemetipſa non præualet continere, per ineffabilem quendam gemitum ex intimis pectoris ſui conclauibus euaporare conatur. *Caſſianus de Inſtitutione lib.* 2. *c.* 10.

Poſt hæc qualiter ſe gerant, deſcribit dicens: Finitis itaque H
Pſalmis, & quotidiana congregatione (ſicut ſuperiùs commemorauimus) abſoluta, nullus eorum vel ad modicum ſubſiſtere aut ſermocinari audet cum altero, ſed ne quidem per totum diei ſpatium à cella ſua progredi, aut deſerere opus, quod in ea ſolitus eſt exercere, præſumit: niſi fortè cùm fuerint ad officium neceſſarij cuiuſque operis euocati, quod ita explent foras egreſſi, vt nulla inter eos ſermocinatio penitùs conferatur. Sed ſic vnuſquiſque opus exequitur iniunctum, vt Pſalmum vel Scripturam quamlibet memoriter recenſendo, non ſolùm conſpirationi noxiæ, vel conſiliis prauis, ſed ne otioſis quidem colloquiis, vllam copiam vel tempus impartiat, oris pariter & cordis officio in meditatione ſpiritali iugiter occupato. Summa namque obſeruantia cuſtoditur, ne quiſquam cum alio, ac præcipuè iuniores, vel ad punctum temporis pariter ſubſtitiſſe, aut vſpiam ſeceſſiſſe, vel manus ſuas inuicem tenuiſſe deprehendantur. Hinc diſcant, ſoli Deo placere ſtudent, vel tacere, vel ea tantùm quæ Dei ſunt loqui, vt cùm Propheta dicere poſſint: Quod egreſſum eſt de labiis meis, rectum in conſpectu tuo fuit. *Ibid. cap.* 15.

Beatus Hieronymus libro quem *de inſtitutione ſuſtorum Virginum ad Euſtochium ſcripſit*, pleroſque ſe in eremo reperiiſſe teſtatur, qui per ſeptennium nullum prorſus verbum homini alteri emiſerant, ſcientes, quod non in multiloquio Dominus poteſt haberi. Puto qui ſic ſe ab humanis colloquiis ſequeſtrauerunt, diuinis familiarius perfruebantur, non interpellata meditatione illa, quæ hominis animum terrenarum rerum cura excuſſum cœleſtibus inſerere ſolet: *Hier. in Reg. Monach. c.* 22.

A

Romvaldvs etiam Abbas Ordinis Camaldulenſis author, dum montem ſolitarius incoleret, ſeptenni ſilentio ſpiritalem Pſalmorum intelligentiam meruit percipere. Quos cum argutè eleganterque exponeret dicere videbatur. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, & in ipſa laudabo eum. Poſt hæc etiã miraculis nobilitatus eſt, vt qui propter Deum tamdiu tacuerat, propter eum ſigna loquerentur. *Surius Tom.*

Thomam Aquinatem, dum inter ſcholaſticos verſaretur, naturaque taciturnus eſſet, & corporis habitu reliquis paulo obeſiore, bouem mutum appellabant. Magiſter verò vbi ingenium illius diſputatiunculis experiri cœpiſſet, deprehendens quorſum eius tenderent ſilentia: Bos iſte mutus, inquit, talem mox edet mugitum, vt ſonum eius totus admiraturus ſit mundus. Et cum omnium doctiſſimus euaſiſſet, tunc ſanè apparuit, quantum docilis taciturnitas vanæ & arroganti loquacitati eſſet præferenda. *Antonius Pyzam. Surius. tom.* 2.

B

Cæterùm & hac in parte diaboli inſidiæ vitandæ ſunt. Cuidam ex fratribus perpetuum ſilentium ſeruanti; Pater Franciſcus, vt ſemel tantum in hebdomada confeſſionem faceret, perſuadere non potuit, & ille ſibi de ſe magis quàm Prępoſito ſuo credens, exiuit à Sanctorum collegio, & ad vomitum eſt reuerſus. Primùm irrationabile erat, tam obnixo obſtinatoque animo tacere, vt confiteri nollet, quaſi qui nihil vnquam deliquiſſet: deinde arrogans, ac ſuperbus; maiorum voluntati ſuam præponere, cùm Dominus dicat: Obedientiam volo, & non ſacrificium. Et qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum.

B. Gregorius Epiſc. Turonenſis *in vita S. Nicetij Presbyteri*, poſteà Epiſcopi Lugdunenſis, narrat, eum nulla verba niſi ſancta & pia elocutum, score ocioſa vel iocoſa nunquam: contumelioſa verò in alios, vel in ſe coniecta negabat eſſe audienda, eò quòd ex animi perturbatione prolata eſſent. *Gregorius Turonenſis de vitis S. Patrum.*

C

Hor Abbas per totam ferè ætatem (erat autem Nonagenarius) vnicæ taciturnitatis munere dotatus fuit: tria enim ab ea commemorat in ſua hiſtoria Heraclides: quòd videlicet nunquam ſit mentitus; nunquam alicui maledixerit; nunquam citra neceſſitatem loquutus ſit. Et, Amos Abbas mille quingentis monachis præfuiſſe dicitur: cum verò tot eſſent, horis quibus ſilentium indictum erat, ſæpenumerò aduenæ locum adeuntes neminem ibi adeſſe putauerunt, donec interius ingreſſi, illos vel orantes, vel aliud in cellulis ſuis agentes cernerent. Sancti periculum oris notant, hinc tantam ſemper ſilentij fræno curam eius habebant. Idcóque rectè Apoſtolus Si quis, inquit, putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, huius vana eſt religio. *Ex Pallad. in hiſt. Lauſiaca Petr. de Natal. lib.* 19. *c.* 54. *l.* 4. *c.* 7.

Eadem hæc ſanctæ taciturnitatis moderandæque linguæ exempla atque præcepta, etiam fœminas reſpiciunt, & quidem magis quàm viros. Paulus Apoſtolus: Mulieres, inquit, in Eccleſiis taceant. Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſiis.

D

Diuus etiam Hieronymus ad Celantiam ſcribens: Sic intentus, ait ac vigilans, & aduerſus peccata ſemper armatus animus tuus, ſermo in omnibus moderatus & parcus, & qui neceſſitatem magis loquendi indicet, quam voluntatem. *Hieron. ad Perantiam.*

Idem eas, quæ in Monaſterio ſacris initiatæ ſunt inſtruens etiam ſilentij tempora obſeruare monet, ſic dicens: Volo chariſſimæ, vt in conuentu veſtro ter aut pluries in hebdomada, exceptis Feſtiuitatibus, loqui omninò, niſi vrgente cauſa perutili & neceſſaria, nullatenus liceat, nec ſimul, nec cum aliis extrà. Diebus verò omnibus, quibus & pro remedio, & pro ſalute loqui conceditur, non ſingulis horis vacandum eſt verbis, quæ vix proferri ſine peccato poſſunt, ſed hæc inuiolabilis obſeruatio vigeat, quod ſingulis noctibus poſt peractam horam Completorij vſque poſt Miſſam, & à Tertiis vſque ad Nonam, ſacra obſequentur ſilentia. Quatenus & linguæ E Deum laudandi cõcedatur opportunitas, & inutilia verba penitùs abſcindantur. In Choro verò Eccleſiæ ad diuinas laudes parato, Dormitorio, Cœnaculo, Clauſtro, ac Capitulo omni tempore loqui non deceat, niſi ea quæ ordinata ſunt in laudibus Dei, vt tam tempus, & locus religionis veſtræ prædicent ſanctitatem, & loquacibus compunctionem ingerant, & intrandi ad ſocietatem veſtra ſancta deſideria incitent, & affectus ad cœleſtia moueantur. Satis de hoc multa; Nunc caſtitatis indagabimus exempla. Fruſtra enim os loquacitati clauditur, ſi mens libidinibus patet. Vt igitur caſtum ſilentium in caſto ſeruetur pectore, diſcamus inceſtas voluptates ſanctæ pudicitiæ amore calcare.

* Hieroglyphicvm.

Ægyptij per numerum 1095. ſolent hieroglyphicè indicare Taciturnitatem, rationem dat *Pier. Valer. lib.* 38. *cap. vlt.* quod compertum ſit eo dierum numero qui annos tres complectitur, niſi puer effari cœperit, linguam eius præpeditam F eſſe, neque ſupereſſe vltrà ſpem, vt loquatur.

* Tactus.

Definitio Et Etymologia.

Tactvs Græcè ἁφὴ à tango Latinè deriuatur. Et definitur à S. Thoma *q. de veritate*, 26 *art. cap.* 3. ſenſus eorum è quibus animal componitur, & per quæ corrumpitur. Eſtque omni animanti communis, ineſtque parti corporis ſimilari. Inter omnia autem animantia excellentiſſimum tactum habere putatur homo, propter nobilitatem & proportionem formæ ſuæ, & aptiſſimam corporis temperiem: hinc etiam ingenium plerique ex tactûs præſtantia metiuntur, *teſte S. Thoma in lib.* 2. *de Animal.* 19. *& aliis.*

Ordo Inter Alios Sensvs

Tactus inter omnes ſenſus origine & neceſſitate primus eſt; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatib. quarum temperies eſt primaria diſpoſitio ad animam, primumque vitæ fundamentum, qua diſſoluta, & tactus ipſe, & animal perit. Et eò quidem ſenſus hic plurimum etiam confert animalibus; quia eius opera poſſunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum exceſſus interitum adfert; ſed idem tactus dignitate vltimus eſt, vt ait *Proclus Commento* 3. *in Timæum*; quia maximè craſſus eſt, & corporeus. G

Organvm Et Medivm Tactvs.

Vbinam tangendi inſtrumentum reſideat, magna eſt inter Philoſophos diſcrepantia *Themiſtius in ſua paraphraſi c.* 39. *&* 40. *& Simplicius tex.* 116. ponunt tactum in corde, adducti verbis Ariſtotelis *in lib. de ſenſu, & ſenſibili, c.* 2. *& lib. de ſenectute c.* 2. *& de part. animal. l.* 2. *c.* 10. vbi Philoſophus videtur cor ſedem tactus & guſtus facere.

Auerroës in paraphraſi de ſenſu & 2. *Colliget cap.* 8. *&* 18. *&* 2. *de part. animal. cap.* 1. *&* 8. aſſerit carnem ſenſitorium tactus eſſe.

Idem ſtatuit *Philoponus ad tex.* 124. *& Aphrodiſæus l.* 2. *de anima, c. de contactu*, quẽ ob id *Themiſt. loco citato* reprehendit.

Galenus l. 1. *de vſu partium. c.* 15. *&* 28. *lib.* 5. *c.* 9. *& l.* 12. *c.* 2. *& lib.* 2. *de temperamentis. Auerroës com.* 18. *Fernelius in l. de anima facult. c.* 6. *Veſalius l.* 6. *c.* 27. *M. Albert. lib. de anima tract.* 3. *c.* 31. *&* 34. *Conciliator. different.* 42. *Thuriſanus lib.* 2. *Techni com.* 15. *& lib.* 3. *com.* 52. *Diuus Thomas in lib.* 2. *de anima, lect.* 32. *Ægid. text.* 108. *dub.* 2. *Scotus q.* 2. *Iandunus q.* 2. aiunt organum tactus eſſe neruum. H

Vtrique autem harum duarum opinionum adſtipulari viſus eſt *Ariſtoteles* tum *lib.* 2. *de hiſt. animal. c.* 4. *& lib.* 2. *de part. animal. c.* 1. *&* 5. vbi tangendi vim in carne ſitam eſſe docuit; tum *lib.* 2. *de anima cap.* 10. *text.* 109. vbi carnem medium, organum verò neruum conſtituit. Quæ loca perpendens Auerroës, & tunc in hanc poſteriorem ſententiam inclinans, cenſuit Ariſtotelem, cum libros de Animalibus ſcriberet, nondum compertum habuiſſe latere ſub caruncula neruos, quod cum poſtea cognouiſſet, in his libris, quos poſtea edidit, ſententiam mutaſſe.

Cæterum organum tactus non eſt in ſolo corde, nec in vno aliquo membro corporis duntaxat. Hæc aſſertio communis

mnis eſt Philoſophorum,probaturque ex eo,quod non ſolo A corde,nec vno aliquo tantum membro tangamus,teſte experientia.

Neque etiam organum tactus eſt ſola caro, neque ſolus neruus. Quod tuetur *Simon Portius lib.de dolore c.10. Theophilus lib.2.de anima à tex.110.& 112. D.Greg.Nyſſen.lib.4.Philoſ.c.4.* Probaturque ex eo,quia conſtat non ſolam carnem, ſed etiam neruum ſentire, cum læditur; ſiue hæc ſumantur coniuncta,vt caro neruoſa,ſiue ſeparata,vt neruus carne exutus, & caro qualis eſt in receſſu cordis, & iecore.

Aduerte tamen nomen carnis non accipi a nobis hoc loco præciſè,ſed ita,vt eius nomine etiam cutis,& membrana, aliaque eiuſmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur in qualibet parte corporis, quantumlibet exigua, tactum inſe, quamvis oſſa, & quædam aliæ partes ob terreſtrem concretionem, aliamve eiuſmodi ad ſentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant.

TACTVS PHYSICE CONSIDERATVS

VNVS SPECIE, NON PLVRES.

B Plores ſpecie Tactus nonnulli faciunt,atque in plures,caſque varias ſententias abeunt. Quidam tot numerant tactus, quot contrarietates,vt Themiſtius & Auicenna, non tamen hi,quot contrarietates ſint,explicant. Videtur autem Auicenna vnum ſenſum ad quem dolor ex vulnere; alium ad quem titillatio ſpectat, conſtituere.

Alij duos tantum ponunt,vt Ægidius:vnum calidi, & frigidi; alterum ſicci, & humidi.

Commentator 1. *Colliget.c.*13.ponit tactum titillationis, præterea tactum ſtomachi,qui quidem eſt fames & ſitis.

E Recentioribus verò, *Cardanus lib.de ſubtilitate* quatuor tactus diſtinguit, vnum primarium quatuor qualitatum;alterum grauis & leuis;tertium voluptatis,& doloris,quartum titillationis.

CAIETANVS autem, etſi magis inclinet in partem, quæ plures tactus facit, arbitratur nihil certi in hac re affirmari poſſe,quod potentia ex actibus,actus verò ex obiectis diſtinguantur, formalis verò ratio talium obiectorum explorata non eſt, quia certa eſt formalis ratio,in qua duæ primæ contrarietates calidi & humidi,frigidi & ſicci conueniant. Quare C cum de ipſo diſtinctionis principio non conſtet, perperam quidquam ea de re definiri.

Verum his non obſtantibus,verior eſt ſententia illorũ,qui vnum ſpecie tactum conſtituunt,quam etiam *Fernelius lib.5. ſuæ Phyſiol. c.7.* amplexus eſt, eamque probabilem indicat *D. Th.1.p.q.78.art.3.* Senſus namque vnus ſpecie dicitur ab obiecto ſi nempe obiectum vnam habeat ſpecie rationem formalem, hanc verò obtinet, ſi rationem immutandi organi ſpecie vnam vendicat;atqui ita ſe habet obiectum tactus. Tactus igitur vnus eſt ſecundũ ſpeciẽ:qualitates enim tangibiles quæ tactus obiectum ſunt, habent modum vnum organi immutandi,non ſolum,quia non exigunt medium remotum per quod ſpecies traiiciant: id enim & guſtui commune eſt: ſed quatenus in eo conueniunt, quod immutant complexionem primarum qualitatum, quibus animal conſtat. Vnde tactus ſenſus temperamenti dicitur.

Hinc collige obiectum tactus, licet materialiter ſpectatum non vnum ſit,ſed multiplex,& non vnam tantum, ſed plures contrarietates in ſe cohibeat; formaliter tamen, ſiue provt tactile eſt,vnum eſſe, petita vnitate ab eo immutandi organi modo,quem explicuimus. Vnde cum potentiarum diſtinctio ab obiectis ſecundum rationem formalem conſideratis ſu- D menda ſit,patet tangendi facultatem vnam,non plures eſſe.

*TACTVS MORALITER CONSIDERATVS.

Quatenus importat probitatem vel improbitatem,& Licitus ſiue Pudicus vel Impudicus appellatur.

Contactus partium corporis humani,ſiue proprij ſiue alterius:idque ſi ſe fuerit ſexus eiuſdem, ſiue diuerſi, nonnunquam adiunctam habet peccati malitiam,ſi ſine inhoneſto,& præter decorum ſit:putà cauſa voluptatis carnalis extra matrimonium, & vt reſpondit ad illicita. Tales contactus ſunt oſcula,pollutiones,apprehenſio manuum, aut membri alterius etiam honeſti. Item partium verendarum quas natura velauit:quarum contactus,factus etiam cauſa voluptatis quæ ex ipſo præciſè naſcitur,etiamſi vlterior intentio ad motus aut actus turpes non accedat, ſemper mortalem culpam inferre, eſt ſententia D.Thomæ,Caietani,Nauarri *in Enchirid.*& Re-

centiorum & fauet Cyprian. *Epiſt.62.ad Pomp.* & B.Baſi- E lius *lib.de vera virginitate*,ita ſcribit. Factum verò vt omnium ſenſuum pernicioſiſſimum,& ſæuiſſimè blandientem,ſenſuſq; reliquos in ſuas pellicientem illecebras,immaculatum quam maxima poterit cura ſeruabit, atque in ſequentibus docet, aſpectum ipſum non niſi per tactum ad voluptatem allicere.

Referri huc poſſunt quæ alibi de Oſculis, & Pollutione, ac Mulierum conuerſatione fugienda dicta ſunt.

TACTVS CVSTODIA.

Quanta circumſpectione adhibenda.

Narrat *B.Gregorius Turonenſis Epiſcopus de vitis Sanctorum Patrum cap.8.apud.Sur.in Aprili*, ſanctum ſacerdotem Nicetium, qui pòſt fuit Lugdunenſis Epiſcopus, tantæ puritatis cultorem extitiſſe, vt non modò aliis iugiter prædicaret,& à polluto tactu,& à verbis obſcœnis eſſe deſiſtendum, ſed & ipſemet formidaret etiam infantium membra nudis manibus contingere:& ſi quando ratione officij tangere debebat,nonniſi veſte interiecta attingebat. Sciebat nimirum à quovis carnis tactu aliquantam capi voluptatem, licet non admodum F illicitam; vt tanto longiùs abeſſet à tactu culpabili.

Cùm Quidam familiaris B. Mariæ d'Ocgnies amicus ex nimio ſpiritualis affectionis exceſſu manum eius aliquando ſtringeret,licet caſto animo nihil turpe cogitaret;ſenſit tamẽ ex illa nimia vicinitate primos motus inſurgere. Cùmque illa prorſus hoc ignoraret,audiuit vocem ab excelſo,ſcilicet,Noli me tangere;nec tamen illa intellexit,quid ſignificaret:Deus enim mitis,& noſtris infirmitatibus compatiens,noluit illum coram ſancta muliere verecundia confundere:volebat tamen tanquam zelotes amicæ ſuæ caſtitatem cuſtodire, & illam propter innumera pericula caſtigare. Vndè cum illa diceret ei:Audiui nunc quandam vocem,ſed quid ſignificaret,prorſus ignoro,Noli me tangere. Ille quid hoc eſſet intelligens,& ſibi de cætero diligentiùs cauens,& Domino, qui eius infirmitatem detegere noluit,gratias agens,receſſit. *Iacobus de Vitriaco l.2.de vita eius,c.6.Chron.S.Anton.3.p.tit.19.c.1.§.7.*

GEBHARDVS Abbas ex Canonico monachus Hirſaugienſis factus,cum ſanus & incolumis aliquandiu inter fratres laudabiliter conuerſatus fuiſſet,vt patientia eius coram omnibus G probaretur, in grauiſſimum languorem incidit, ita vt membris omnibus penè reſolutis manum ad os nõ valeret porrigere,nec de vno latere in aliud ſine aliorum adiutorio ſe mouere. Hac infirmitate plus integro anno miſerabiliter,ſed cum multa patientia ægrotauit,quovſque miſericors Deus vires ei reſtituit manducandi,ſedendi, legendi,& in ſcammolis ſuper terram inſtar puerorum repandi:præter enim linguam hactenus nullum membrorum ſuorum mouere potuit. Quadã verò die,vir Domini Vvilhelmus Abbas cellam ægrotantis ingreditur,& vt vſum vel dextræ manus à Domino precibus deuotis peteret,Gebhardum iacentem exhortatur. Renuit ille cum ſumma deteſtatione,confirmans ſe corporis ſalutem omninò paruipendere,vt benè decocta ſcorea purgatus poſſet ad Deum peruenire. Pius autem pater miſericordia motus dextram illius apprehendens benedixit,orat deoſculaturq; eum, & priſtinæ ſanitati cernentibus cunctis ſubitò reſtituit. Poſt paucos verò dies vxor fratris ipſius Gebhardi ad eum gratia viſitationis cum familia multa aduenit,ad quã in ſella portatus geſtatoria,cum inter loquendum brachij ſui miraculoſam H ſanitatem proferret in medium;illa dexteram ipſam ſanatam, muliebri quaſi ſanctificatum quippiam deoſculatur affectu. Et ecce brachium ipſum miraculoſè ſanatum mox ad tactum fœminæ, quamvis deuotæ miraculoſiùs ad priſtinam rigiditatẽ reuertitur. At ille diſſimulato quod accideret, Germanam ſalutata vxore ad cellam ſuam reportari ſe fecit: Vvilhelmus autem ſanctiſſimus pater,dicens in Spiritu ſancto quod accidit,mox ad cellam ægrotantis venit, dicens:Hæc eſt pœna temeritatis tuæ frater,qui manum Deo conſecratam,ipſiuſque miſeratione ſanatam,fœminæ gloria tactus inani præbuiſti oſculandã. Admonitus deinceps,ne ſimile feceris,eſto:iterumque apprehendens ipſum brachium ſancta ſua benedictione ſanauit quẽ totum non multo pòſt orationibus ſuis ad priſtini ſtatus valetudinem reduxit. Veruntamen ex ea infirmitate,quoad vixit ſemper vno pede claudicauit,quatenus memor eorum,quę ſuſtinuerat,amplius non peccaret:nam cum eſſet vir tã generis nobilitate clarus,quam ingenij acrimonia ſublimis,antiquique conſtantia,ſapientia,ſcientia, & eloquentiæ ſingulari prærogatiua inſignis,& magnæ quoque in ſeculo reputationis,pia Domini caſtigatione flagellatus eſt, ne fortè omnibus ſuccedentibus

dentibus proſperè;mens in elationis Orcum laberetur. *Cron.*
A *Hirſaugien.Io.Tritthem. ad ann. Dom.* 1091.

Sed ecce,inquit Gregorius magnus,dum ſacta fortium virorum narro,repentè ad memoriam venit,quid erga Andream Fundanæ ciuitatis Epiſcopum diuina miſericordia fecerit. Nec res eſt dubia,quia penè tanti in ea teſtes ſunt, quanti & eiuſdem loci habitatores exiſtunt.Hic namque vir venerabilis cùm vitam multis plenam virtutibus duceret,ſeque ſub ſacerdotali cuſtodia in continentiæ arce cuſtodiret, quandam ſanctimonialem fœminam, quam ſecum priùs habuerat,noluit ab Epiſcopij ſui cura repellere, ſed certus de ſua eiuſque continentia, ſecum hanc permiſit habitare. Ex qua re actum eſt,vt antiquus hoſtis apud eius animum aditum tentationis exquireret: nam cœpit ſpeciem illius oculis mentis eius imprimere, vt intellectus nefanda cogitaret. Quadam verò die Iudæus quidam ex Campaniæ partibus Romam veniens Appiæ carpebat iter:qui ad Fundanam glebam perueniens,cùm iam diem veſpeſcere cerneret;& quò declinare poſſet minimè reperiret, iuxta Apollinis templum fuit; ibique ſe ad
B manendum contulit.Qui ipſum illius loci ſacrilegium pertimeſcens,quamvis fidem crucis minimè haberet; ſigno tamen crucis ſe munire curauit.Nocte autem media, ipſo ſolitudinis pauore turbatus, peruigil iacebat:& repentè conſpiciens vidit malignorum ſpirituum turbam quaſi in obſequium cuiuſdam potentis præire:eum verò,qui cæteris præerat,in eiuſdem gremio loci conſediſſe:qui cœpit ſingulorum ſpirituum obſequentium ſibi cauſas actuſque diſcutere,quatenus vnuſquiſque quantum nequitiæ geſſiſſet, inueniret. Cumque ſinguli ſpiritus ad inquiſitionem eius exponerent, quid operati contra bonos fuiſſent, vnus in medium proſiliit, qui in Andreæ Epiſcopi animum per ſpeciem ſanctimonialis fœminæ,quæ in Epiſcopio eius habitabat, quandam tentationem carnis commouiſſet, aperuit. Cum verò hoc malignus qui præerat ſpiritus,inhianter audiret, & tantò ſibi factum lucrum grande crederet, quantò ſanctioris viri animam ad lapſum perditionis inclinaret,ille ſpiritus,qui hæc eadem fatebatur,adiunxit;quia vſque ad hoc quoque die præterito veſpertina hora eius mentem traxerit,vt in terga eiuſdem ſanctimonialis fœ-
C minæ blandiens alapam daret.Tunc malignus ſpiritus, atque humani generis antiquus inimicus exhortatus hunc blandè eſt,vt perficeret quod cœpiſſet;quatenus ruinæ illius ſingularem inter cæteros palmam teneret.Cumque Iudæus, qui aduenerat,hoc vigilans cerneret & magnæ formidinis anxietate palpitaret, ab eodem ſpiritu, qui cunctis illic obſequentibus præerat,iuſſum vt requirerent,quiſnam eſſet ille,qui iacere in templo eodem præſumpſiſſet. Quem maligni ſpiritus pergentes & ſubtiliùs intuentes, crucis myſterio ſignatum viderunt,mirantesque dixerunt.Væ,væ,vas vacuum & ſignatum. Quibus hoc renunciantibus, cuncta illa malignorum ſpirituum turba diſparuit.Iudæus verò,qui hæc viderat,illico ſurrexit,atque ad Epiſcopum ſub feſtinatione peruenit.Quem in Eccleſia ſua reperiens ſeorſum tulit;qua tentatione vrgeretur,inquiſiuit:Cui confiteri Epiſcopus tentationem ſuam verecundatus noluit.Cum verò ille diceret,quod in illam talem Dei famulam praui amoris oculos iniecisſet, atque adhuc Epiſcopus negaret,adiunxit,dicens: Quare negas quod inquireris?quin ad hoc vſque veſpere,heſterno die perductus es, vt
D poſteriora illius alapa ferires. Ad quæ nimirum verba deprehenſum ſe Epiſcopus intuens, humiliter confeſſus eſt, quod prius pertinaciter negauit. Cuius ruinæ & verecundiæ idem Iudæus conſulens,qualiter hoc cognouiſſet, vel quæ in conuentu malignorum ſpirituum de eo audiuiſſet,indicauit.Quod ille agnoſcens, ſe ad terram protinus in orationem dedit: moxque de ſuo habitaculo non ſolùm eandem Dei famulam, ſed omnem quoque fœminam,quæ in eius illic obſequio habitabat, expulit. In eodem verò templo Apollinis beati Andreæ Apoſtoli repentè oratorium fecit: atque omni illa tentatione carnis funditus caruit:Iudæum verò,cuius viſione atque increpatione ſaluatus eſt,ad æternam ſalutem traxit:nam Sacramentis fidei imbutum,atque aqua baptiſmatis emundatum, ad ſanctæ Eccleſiæ gremium perduxit. Sicque factum eſt,vt Hebræus idem dum ſaluti alienæ conſulit perueniret ad ſuam,vt omnipotens Deus inde alterum ad bonam vitam perduceret, vnde in bona vita alterum cuſtodiſſet.*Gregorius lib.3. Dialogorum cap.7.*

Neque hoc ſilebo,quod venerabilis Abbas Stephanus, qui non diu ante in hac vrbe defunctus eſt,in Prouincia Nurſiæ contigiſſe referebat. Aiebat enim quod illic Presbyter quidam commiſſam ſibi cum magno timore Domini regebat Eccle- E
ſiam. Qui ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram ſuam vt ſororem diligens, ſed quaſi hoſtem cauens, ad ſe propiùs accedere nunquam ſinebat:eamque ſibimet propinquare nulla occaſione permittens; ab ea ſibi communionem funditus familiaritatis abſciderat.Habent quippe ſancti viri hoc proprium:nam vt ſemper ab illicitis longè ſint, à ſe plerumque etiam licita abſcindunt. Vnde idem vir ne vnquam per eam incurreret culpam, ſibi etiam per illam miniſtrari recuſabat neceſſaria. Hic ergo venerabilis presbyter cum longam vitæ impleſſet ætatem,anno quadrageſimo ordinationis ſuæ,ingraueſcente grauiter febre correptus ad extrema deductus eſt. Sed cum eum presbytera ſua conſpiceret, iam membris quaſi in mortem diſpenſum,ſi quod adhuc ei vitale ſpiramen adeſſet,naribus eius appoſita curauit aure dignoſcere. Quod ille ſentiens,cui tenuiſſimus inerat flatus,quantulo niſu valuit,vt loqui potuiſſet, inferueſcente ſpiritu collegit vocem, atque erupit,dicens: Recede à me,mulier, adhuc igniculus viuit, paleam tolle. Illa igitur recedente, virtute corporis cum ma- F
gna cœpit lætitia clamare,dicens: Benè veniant domini mei, benè veniant domini mei, quid ad tantillum ſeruulum veſtrum eſtis dignati conuenire?Venio,venio; gratias ago,gratias ago. Cumque hoc iteratà crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret,noti ſui, qui illum circumſteterant, requirebant. Quibus ille admirando reſpondit, dicens:Nunquid hic conueniſſe ſanctos Apoſtolos non videtis? beatum Petrum & Paulum primos Apoſtolorum non aſpicitis? Ad quos iterum conuerſus dicebat:Ecce venio, ecce venio. Atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter ſanctos Apoſtolos videret,eos etiam ſequendo teſtatus eſt. Quod plerunque contingit iuſtis, vt in morte ſua Sanctorum præcedentium viſiones aſpiciant, ne ipſam mortis ſuæ pœnalem ſententiam pertimeſcant. Sed dum eorum menti internorum ciuium ſocietas oſtenditur, à carnis ſuæ copula ſine doloris & formidinis fatigatione ſoluantur. *Idem Gregor. lib. 14. Dial. cap.11.*

OB TACTVS IMPVDICOS PVNITI.

Quid viro coniugali propter inhoneſtos contactus in Ca- G
meracenſi ciuitate,ſub venerabili Rogerio eiuſdem loci Epiſcopo,acciderit, accipe. Virum quendam fuiſſe percepimus,qui tali vitio ſubiacebat,vt non ei ſufficeret delectatio coitus cum vxore,quin etiam eam contrectationibus illicitis moleſtaret. Ergo nocte quadam, vxore reclamante, Deique vindictam imprecante maritus perpetrato violenter ſcelere, ad ventris officium ſurrexit;mox autem ſoluto ventre, per ſecreta naturæ in cloacam eius viſcera deſcenderunt:Nec mora, clamans reportatur ad lectum & publica voce confeſſus, cum diriſſimo manuum cruciatu,quas quaſi ignibus vrerentur,abſcindi petiit,in horam diei tertiam expirauit. Vide igitur quam digna tali operi vindicta illata ſit. Si ergo viri flagitium cum vxore tanta animaduerſione punitum eſt, quid illi ſuſtinebunt,qui vel cœlibes,vel caſtitatem profeſſi, huiuſmodi tentant? *Ex Cathechiſmo hiſt. Antonij Dauroultij Soc.Ieſu.*

* Talio.

EIVSQVE LEX ET POENA.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TALIO *ἀμοιβὴ* Græcè, ſonat æqualem mali illati compen- H
ſationem.Vnde vetus verbum emanauit,Retaliare,& legitur apud Gellium. Græcè *ἀμείβεσθαι*

Lex Talionis antiqua eſt & ſtatim poſt creatum mundum à Deo lata.Sic *Gen.c.9.verſ.6.* legimus, Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſcilicet ex æquitate & iuſtitia ſanguis illius:neque enim, vt benè aduertit Abul. pœna talionis aliter quam per ſententiam Iudicis,ad inſtantiam læſæ partis inferebatur: quæ ſi mallet æſtimari læſionem pecunia,non poterat ea pœna irrogari.

*Exod.c.21.*eadem lex renouatur,& ad minutas etiam læſiones,oculo,denti,aut alij membro factas deſcendit:quæ lex ait *S.Auguſt.l.12.cont.Fauſt.c.25.*vindictæ & furoris non fomes, ſed limes eſt iuſtus. Falſo etiam teſti pœna talionis decernitur. *Deuteron. c.19.*

Apud Ariſtotelem pronunciat Rhadamanthus,iuſtiſſimam eſſe legem,ſi quis quæ fecit iniuſtè patiatur.*lib.5.Ethic.*quod intellige inter perſonas paris ſortis.

Inter leges XII. tabularum vna hæc erat, ſi membrum
A rupit, ni cum eo pacto talio eſto. i. extra pactum. Vtat hic in-
terprete Sex. Cæcilio Iuriſc. Phauorinus Philoſophus hanc
legem reprehenderat, præſertim quod in ea quoque ſcriptum
eſſet, quin etſi membrum alter imprudens ruperit. Cælicius
reſpondet, Decemuiros iniuriis atrocioribus talionem appo-
ſuiſſe, dum eo metu coërcere homines volunt, & minuere,
extinguereque violentiam pulſandi atque lædendi. Neque
eius, qui membrum alteri rupiſſet, paciſci tamen de redimen-
da ratione nollet tantam eſſe habendam rationem, vt an pru-
dens imprudenſque rupiſſet, ſpectandum putarent. Deinde
ſubiicit. Et quæ, obſecro te, iſta acerbitas eſt, ſi idem fiat
in te, quod tute in alio feceris? præſertim cum habeas facul-
tatem paciſcendi, & non neceſſe ſit pati talionem, niſi eam
tu elegeris. Quod edictum Prætorium de æſtimandis iniuriis
probabilius eſſe his poteſt? Nolo ignores, hanc quoque
ipſam talionem ad æſtimationem iudicis redigi neceſſario
ſolitam. Nam ſi reus qui depaſci noluerat, iudici talionem
imperanti non parebat: æſtimata lite Iudex hominem pecu-
B niæ damnabat: atque ita ſi reo & pactio grauis, & acerba
talio viſa fuerat: ſeueritas legis ad pecuniæ mulctam redibat.
Hæc *Cæcilius*.

Pytagoricos etiam, quos in magna Græcia audire potue-
runt Decemuiri, ius & vſum talionis maximè probaſſe con-
ſtat. De iis enim loquens Ariſtoteles, ὡρίζοντο (inquit) ἁπλῶς
τὸ δίκαιον τ' ἀντιπεπονθός. Quibus verbis ſignificat, eos defi-
niſſe omninò id ius eſſe, quod pateretur quiſque viciſſim,
Quanquam Ariſtoteles id probare non videatur, exiſtimans
non conuenire, cum iuſtitia vel diſtributiua vel commutatiua,
hoc eſt, cum iure, quod vel in rerum commutationibus ver-
ſatur, vel puniendi cauſa comparatum eſt.

PHAVORINVS quoque hanc puniendi rationem iniquam
eſſe contendit. Abiiſſe tamen in deſuetudinem, quod Iuſtinia-
nus ait, adeò verum eſt, vt in toto Iure ciuili vix vlla talionis
veſtigia ſuperſint, niſi ſi calumniatorem dicas idem iudicium,
quod innocenti reo intendit, ſubire debere, ideoque ſeſe in-
ſcribere credas, & ſimul excipias quod in quadam Theodoſij
Valentinianique conſtitutione legimus *l. vlt. C. ne ſac. bat. iter.*
Iudicem qui delatum ad ſe crimen neglexerit, ad ipſum pati
C debere, quod aliis indulſerit, & diſſimulando conceſſerit.

CATO quoque huius legis mentionem facit: Si quis, inquit,
membrum rupit, aut os fregit; talione proximus vlciſcitur.

Quid autem Chriſtus vnicus Saluator noſter, de hac lege
doceat, videre licet *Matth.* 5. Alibi quoque expreſsè dicit:
Qua menſura metimini, eadem remetientur alij vobis.

In libro Sapientiæ legimus; quod per quæ quis peccat,
per eadem etiam puniatur.

Et Habacuc Propheta exclamat: Quia tu ſpoliaſti gentes
multas, reliqui te quoque ſpoliabunt.

Quemadmodum autem olim tam apud Græcos quam apud
barbaras gentes pœna talionis frequens fuit; ſic etiam nunc
apud Turcas ea vſitatiſſima eſt.

Siquidem apud Areopagitas forma talis iudicij fuit, vt ob-
ſeruauit *Gulielmus Poſtellus. c. 4. de Magiſtr. Athenienſ.* Conie-
cto, inquit, reo in vincula (finge de cæde agi) per præcones &
apparitores vocabuntur interfecti hominis neceſſarij, dome-
ſtici, parentes, amici, quorum arbitrio, (quod hodie iudicij
æquitate fit) de pœna ſtatuebatur, ferebatúrque ſententia ſe-
cundum damni accepti rationem. Qui mos quia eſt Turcis
hodie in vſu, à me referri ampliùs poteſt Cadhi, quod nomen
apud Arabes iudicem ſignificat, comprehenſo reo homicida,
D curat ſtatim ſiſti parentes perempti, & ſi illi deſint, neceſſarios
aut illos, aut quos ex illius vita vtilitas peruenire poterat.
Alioqui ſi deſint illi, nomine Principis & Legum, more pro-
curatoris aut aduocati Regij iuris ſcripti & talionis pœna pu-
nit. Rogat præſentes vtrum malint hominem talione aut mul-
cta puniri, fertúrque pro illorum voto, ſi tamen modum non
excedat, ſententia. Æſtimant hominem ſolidum ſexaginta Aſ-
prorum millibus, quæ ſumma ad noſtrã pecuniam æſtimata,
mille ducentos aureos nummos reddit. Nam Aſprum genus
argenteæ monetæ eſt, noſtro Carcolo nummo penè par. Id
æris compenſat mortis damnum. Dimidium hominis dimidij
loco adiudicatur. Dimidius homo eſt, cui pes, manus, oculus,
aut præcipuæ partis vſus deeſt. Paris proportionis ratio in cor-
poribus aut in vtilioribus partibus obſeruatur. Hæc *Poſtellus*.

ABROGATA APVD CHRITIANOS.

Etſi in Legibus huius pœnæ paſſim mentio fiat, & impri-
mis aduerſus iudicem, qui delatum ad ſe crimen punire ne-
E glexerit ſtatuatur, vt eandem pœnam pati debeat, quam
aliis indulſit, & diſſimulando remiſit, quomodo & olim ac-
cuſatores regulariter ſe inſcribere ad ſimilitudinem ſupplicij
tenebantur, ſi in accuſatione deficerent, & ita iure punie-
bantur: Tamen olim talionis ſupplicium Prætorij iuris cle-
mentia reuocatum eſt, & hodie non ſolùm ea pœna ferè in
deſuetudinem abiit, ſed etiam illæ inſcriptiones deſierunt, &
in eorum locum ſatiſdationes vel cautiones ſucceſſerunt, vt
in conſtitutionibus Imperij, præſertim de pace publica, ſan-
cita in Comitiis Auguſtanis anno 1648. videre licet.

Affert autem Gellius duas cauſas, legis ſcilicet incommo-
ditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficulta-
tem; licet calumniatori, ſi conuictus fuerit, & ſuæ pœnæ
talionis, hodierno die conſtitutæ, neque abrogatæ ſint. Ei
enim fiet, quod fratri ſuo fieri voluit, inquit lex diuina.

Teſtatur id *Iouius in hiſtoriis ſuis*, vbi exemplum, quod
Neapoli accidit ſanè memorabile, recenſet. *lib.* 15.

Aliud non minùs memoria dignum refert Iuſtinianus, de
Alexandro bono, de quo propter calumniam ſupplicium
ſumptum eſt. *Tit. 68. de falſis teſtibus.* Imò in conſtitutionibus F
Imperij pœnalibus, apparet nonnulla huius pœnæ veſtigia
adhuc reliqua eſſe.

EXEMPLA SVMPTÆ TALIONIS VARIIS EX CRIMINIBVS.

OB CRVDELITATEM.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Fratres Ioſephi vincti, & in carcerem detruſi, atque in eo
ad tertium diem detenti, rediguntur in memoriam facinoris
ſui, iam olim in fratrem Ioſephum perpetrati. Eſtque exem-
plum legis talionis, qua paria paribus referunt. Mortis enim
ſenſum, quia in fratre innocente contempſerant: ipſi iam vin-
cti ab externo Principe, & in periculo ſeruitutis ac mortis
conſtituti, procul à patria, à patre, ab vxoribus, à liberis ab-
ſentes, eundem mortis metum experiuntur: precum humili-
tatem quia diſpexerant, nunc ſuas quoque preces minimè
exaudiri vident.

Patri quoniam mentiti fuerant, iam ipſis etiam vera dicen-
tibus fides negatur. Denique Simeon peſſimus & crudeliſſi-
mus frater, quia ſuperbia & ſcelere vicerat alios, nunc præ
cæteris vincitur, & in ſqualore carceris, & mortis exſpecta- G
tione hærere cogitur.

De hac retaliatione delictorum dicitur: Iudicium abſque
miſericordia ei qui non fecerit miſericordiam. *Iacobi* 2.

Qui obturauerit autem ſuam ad clamorem pauperis: viciſ-
ſim clamabit, & non exaudietur. *Prouerb.* 21.

Filij Iſraël duce Iuda percuſſerunt in Bezec decem millia
virorum. Inuenerúntque Adoni-bezec: quem perſecuti com-
prehenderunt, cæſis ſummitatibus manuum eius ac pedum:
Dixitque Adonibezec, Septuaginta reges amputatis manuum
ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum
reliquias: ſicut feci, ita reddidit mihi Deus, *Lib. Iudic. c.* 2.

IOAS interfecit ſanctiſſimum & modeſtiſſimum virum Za-
chariam filium Ioadæ Sacerdotis. Quare viciſſim à ſeruis in-
terfectus eſt: vt modus pœnæ congrueret cum modo delicti,
2. *Reg.* 12.

Interfecerat Iehoiaxim ſanctum & innocentem virum
Vriam, qui fugerat in Ægyptum, & iuſſerat cadauer ſine ho-
nore ſepulturæ abiici. Quare cum per hæc peccaſſet, per eadẽ
punitur. Nam interfectus ſepelitur ſepultura aſini. 2. *Reg.* 24. H

Hieroſolyma denique capit Chriſtum in horto, miniſterio
militum Romanorum: poſtea à militibus Romanis excindi-
tur, & ſolo æquatur.

HISTORICA.

De Antiocho tyranno memorat hiſtoria Machabæorum
l. 2. c. 9. quod ex Perſide reuerſus, ſuperbia elatus, itaque per-
citus, iurauerit ſe venturum Hieroſolymam, & congeriem
ſepulchri Iudæorum eum facturum. Sed qui vniuerſa conſpi-
cit Deus Iſraël, percuſſit eum inſanabili & inuiſibili plaga.
Vt enim finiuit hunc ipſum ſermonem, apprehendit eum
dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormenta, & qui-
dem ſatis iuſtè. Quippe qui multis & nouis cruciatibus alio-
rum torſerat viſcera. Ac tandem poſt multa quæ eum cumu-
latim inuaſerunt mala, concludit Scriptura. Igitur homicida
& blaſphemiis peſſimè percuſſus, & vt ipſe alios tractauerat,
peregrè in montibus vita obitu miſerabili functus eſt.

Memorabile exemplum pœnæ talionis recenſet *Ioan. Dubr.*

Epiſ. Olmucenſis in hiſt. Boem. l. 22. his verbis, quum res geſtas
A Caroli IV. Cæſaris attingit: Pro tribunali Carolo ſedente, Sacerdos quiſpiam vtroque oculo à viro quodam nobili patrono ſuo priuatus, propterea quod illum erroris in religione arguiſſet, iniuriam querebatur ſuam. Non ibat inficias Zachora, id nobili huic cognomen erat: ſed per animi impetum, quem tunc in poteſtate non habuiſſet, facinus admiſſum excuſabat, offerebátque pecuniam pro ſatisfactione arbitrio iudicum æſtimandam. Interpellauit dicentem Carolus, atque hanc tulit ſententiam. Non poſſe in hoc caſu ſatisfactionem abſque talione illi conſtare, quando cæco in integrum reſtitui oculi nequeant: ſed oportere Zachoram pariter atque Sacerdotem perdere oculos ſuos, neque enim aliter ius eſſe æquabile. Hactenus ille.

Nullus ex interfectoribus Cæſaris triennium dicitur ſuperuixiſſe. Brutus & Caſſius, iiſdem gladiis quibus Cæſarem, ſeipſos iugularunt. Adolphus Imperator Comes Naſſauienſis, manu Alberti Auſtriaci cófoditur in pugna ad Spiram 6. No. Iul. an. 1298. Alb. autem iterú interficitur non procul à Rheno. Initium cædis fuit Ioan. Dux Carinthiæ, ſica in iugulum
B Imperatoris adacta: ſecuti cæteri caput diſſecuerunt medium, & confoderunt pectus. Hunc exitú habuit Alb. Cal. Maij an. 1308. Sed & parricidæ profugi ſua tulerunt præmia. Ioan. ducem poſt exilium difficile ac ærumnoſum, parricidij culpam vita Monaſtica expiaturum, Henric. Imp. habitu Heremitarum, ceu quodam reatus ſigno, quod geſtaret, circundatum, ad perpetuos carceres in Piſano Heremitarum cœnobio condemnauit. Reliquos patratæ cædis conſcientia, aut in ſolitudines extruſit in quibus vitam exegerunt penè ferarum ritu inter magnas calamitates: aut ad ſupplicia exquiſita adegit.

VALENS Imper. cú infeliciter pugnaſſet cum Gottis, & in fuga abdidiſſet ſe in caſam ruſticam: ibi combuſtus periit, caſa à ſequentibus militibus incenſa. Hic exitus fuit Valentis, qui pios Doctores ex Eccleſiis paſſim eiecerat, & latè Arianum virus ſparſerat. Iuſſerat ipſe comburi 80. Presbyteros nauibus alligatos. Rurſus in caſa in quam ſe occultauerat, comburitur.

ARCHELAVM Macedoniæ Tyrannum amaſius ipſius Cratenos, qui non minùs Imperium deperibat, quàm Tyrannus amaſium, interfecit amatorem ſuum, ea ſpe, ſe Tyrannum
C beatúmque impoſterum fore. Atqui cum vix tres aut quatuor dies Imperium tenuiſſet amaſius: ipſe rurſus ab aliis per inſidias circumuentus & occiſus eſt. *Ælian. lib.* 8.

Captiuis aliquot cum mortem Carolus VI. Gallorum rex remitteret, mori maluerunt. Quorum Vnus tametſi ſanguinis gradu alios cótingeret, eos tamen ſupplicio afficere, ſi ſaluus euaderet, obtulit. Itaque immanis carnifex concaptiuos conſanguineóſque necauit. Deteſtatus rex hominis impietatem, eum pari pœna plecti iubet. *Robert. Gaguin. l. 9. 5 hiſt. Franc.*

Ioan. Martinus Trombantius Briguetanus, cum vſque quaque ſe Angrunico Paſtori nares abſciſſurum iactare ſolitus eſſet: non multò poſt à lupo furibundo compreſſus fuit, qui illi naſú dentibus auulſum deglutiuit, vnde ſubitò periit. Neq; ex illo tépore auditú eſt, cuiquá lupú illum dáni aliquid attuliſſe.

OB ADVLTERIVM, STVPRVM.

DAVID peccat adulterio: filius Abſalon contaminat patris vxores medio die.

VALENTINVS III. Imperator Maximini coniugem ſtuprauit. Sed à Maximino interficitur: ipſiúſque coniux rurſum
D à Maximino ſtupratur.

DIONYSIVS iunior in Locrenſium vrbem veniens (Doris enim ipſius mater Locrenſis erat) maximas ciuitatis domus occupauit: eaſque roſis, ſerpillis, aliiſque id genus floribus ſtrauit, & filias Locrenſium accerſebat, atq; rem cum eis habebat intéperantiſſimè. Cuius flagitij nefandam ſpurcitiem non impunè tulit. Cùm enim regnum ipſius per Dionem eſſet ſublatum; tùm Locrenſes vxorem Dionyſij vnà cum filiabus proſtituerunt, ſinéque intermiſſione ſtuprum eis intulerunt: præſertim qui affinitate vel cognatione cum iis virginibus, quas Dionyſius corruperat, erant coniuncti. *Ælian. lib.* 9.

PARENTVM NEGLECTVM, CONTEMPTVM.

Narrant fuiſſe Quendá, qui ſuú patré malè cæſum, capillis ad limen domus vſq; protraxerat. Deinde cum & ipſe ſeneſceret, multò deteriùs à filio tractatum fuiſſe, & extra limen domus protractú in luto prouolutú eſſe, donec & ipſe pater clamaret: Parce fili, ego meú parentem tantú ad limen domus protraxi.

Recitatur ſimilis ferè hiſtoria: quod Quidam parenté iam ſenio confectú in carceré incluſerit: & miſerit per filiú vilem pannú ad tunicá. Filius diuinitus fortaſsè lacerat pannú, quo viſo, dixit Pater: Quid agis peruerſiſſime? Ibi filiú reſpondiſſe E dicút: Hanc parté panni mihi reſeruabo, donec & tu ſenueris, túc ſimiliter te tractabo. Audito hoc pater iuſſit ſené parenté reduci: & honorificè eum ad extremú vſque halitú tractauit.

OB CASTRATIONEM ALIORVM.

Olim etiá Aſiaticæ gentes ad talionis pœná inclinatæ fuere: ſicut apud Herodotú de quodam Hermotimo & Panionio Chio legitur: quãvis non inficias eam iræ & vindictæ nimiú illú indulſiſſe, & talionis terminú exceſſiſſe. Niſi fortè rationes Imp. Iuſtiniani, qui talionem in caſtratores permittit, ſecutus ſit. Ille enim cum captus ab hoſtibus, & huic venundatus eſſet, iuſſit illum caſtrare. Ducebat enim Pannionius ille ex hoc impuriſſimo quæſtu, quem factitabat, vitam. Nam quos pueros forma præditos coëmerat, eos caſtrabat, ductoſque aut Sardeis, aut Epheſum magna pecunia venundabat.

HERMOTIMVS ille cú ad regem Xerxem cum aliis muneribus deductus eſſet, progreſſu temporis ex omnibus Eunuchis maximo in honore apud eum eſt habitus. Quum auté rex aduerſus Athenas moueret e Sardibus, per id tempus Hermoti- F mus cuiuſdam negotij gratia deſcendit in agrum Miſſiú, qui à Chiis incolitur, ſed Atarneus vocitatur. Ibi inuentú Panionium, atq; agnitum allocutus eſt, & multis cómunibus verbis primú recenſens ei, quæ per illum eſſet aſſecutus bona; deinde pollicens quam gratiam illius meriti foret relaturus, ſi homo cum ſuis domeſticis illuc commigraſſet. Ea ratione libenter audita, Panionius contulit ſe illuc cum vxore & liberis. Quem poſteaquam cùm omni re familiari adeptus eſt Hermotimus, his verbis affatus eſt: O omniú poſt homines natos ſceleſtiſſime, qui ex nefandiſſ. negociatione quæſtum facis, quid aut ipſe ego, aut meorum quiſpiam, tibi vel tuorú cuipiam malè feci, quod ex viro neutrum me reddidiſti? putabas fore, vt quæ tunc machinabaris laterent deos? qui iuſta lege vtentes, te infandorum opificem tradiderunt in manus meas; vt de pœna à me tibi eroganda queri non poſſis. Hæc vbi exprobrauit homini, filiis in conſpectum eius adductis, qui quatuor erant, coëgit patrem illorú genitalia proſcindere, quod cum coactus feciſſet, filij ſui adacti ſunt eius virilia abſcindere. Ita ſupplicium ab Hermotimo ad Panionium rediit. Hactenus. *Herodot.*

CALVMNIAM IRROGATAM. G

☞ *Vide Paulò antè.*

INSOLENTIAM MILITAREM.

De TAMERLANE Scytha *Lonicerus lib.* 1 *hiſtor. Turc.* refert. Cum ei in minore Aſia lacrymabunda mulier ſe obtuliſſet, querens ab eius milite nullo dato pretio coctum lac, parúmque caſei erepta eſſe, ſtatim conſiſtere exercitum iuſſit. Agnito igitur Rex per pectus ſe præſente aperiri corpus iuſſit, in cuius ſtomacho lac, quod mulieri eripuerat, fuit inuentum. Cui ſupplicio talionis mulier deſignata erat, niſi eius rei, qua ſe ſpoliatam queſta erat, ſigna fuiſſent inuenta.

Similis hiſtoria etiam inuenitur apud Georgonizium, vbi dicit, Ianizarum accuſatum à muliercula ſe præſente in Damaſco, pedibus ſuſpenſum lac rurſum euomuiſſe, ideoque ſtrangulatum fuiſſe. *Lib. de Turcorum moribus.*

Talmud. Talmudici.

☞ *Vide Iudæi. Rabbini.*

Tarditas.

SEGNITIES.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA. H

TARDITAS Græcè βραδύτης, à voce Tardus; βραδυτικός, ſignificat ſegnitiem & cunctationem in executione rei cuiuſpiam, eſtque oppoſita celeritati: habétque potiſſimum locum in actionibus corporis, quamvis etiam transferatur ad actiones animi. Hebræis dicitur hatſlath, à verbo hatſal, piger, lentus fuit.

TARDITAS, SEGNITIES, LENTITVDO.

IN OPERIS, STVDII CVIVSVIS DEDVCTIONE.

Qui. Vtputa Magiſtratus.

TIBERIVS Cæſar biennio continuò poſt adeptum imperium, pedé porta non extulit: ſequenti tempore, præter quàm in propinqua oppida, & cùm longiſſimè, Antio tenus nuſquam abfuit: idque perrarò, & paucos dies: quamvis Prouincias quoque & exercitus reuiſurum ſe ſæpè pronuntiaſſet, & propè quotannis profectionem præpararet, vehiculis comprehenſis, commeatibus per municipia & colonias diſpoſitis.

Ad

Ad extremum vota pro itu & reditu ſuo ſuſcipi paſſus, vt vulgo iam per iocum Callipides vocaretur: quem curſitare, ac ne cubiti quidem menſuram progredi, prouerbio Græco notatum eſt. Nec foris per legatos eſt eo principe geſtum aliquid memoria dignum. Tantùm reges ſibi populóque Rom. ſuſpectos, aut minis repreſſit, aut pollicitationibus multis Romam extractos, nunquam à ſe dimiſit, vt Marbodum Germanum, Raſcipolim Thracem, & Archelaum Cappadocem, cuius regnum redegit in Prouinciæ formam. Poſt Germanici & Druſi interitum, quorum hic naturalis erat filius, ille adoptiuus, abiecta Reip. cura Capreenſem ſeceſſum petiit, vbi reliquum vitæ egit. *Suet.* De eo ſic ſcribit *Ioſeph.* Summus cunctator, ſi quis vnquam alius, neque legationes ſine mora admittebat, neque præſidibus prouinciarum vel procuratoribus ſucceſſorem mittebat, niſi mortuis, vinctos omninò negligebat audire. Cauſam afferebat, legatos ideò admitti tardiùs, ne illis citò dimiſſis alij denuò creati redeant, atque ita obruatur continuò excipiendis & dimittendis legationibus. Poteſtates autem ſemel conſtitutas ideò ſinere, vt parcatur ſubditis, ne nouis ſubinde raptoribus, ceu muſcis & hirundinibus ieiunis exhaurirentur. Per XXII. annos quibus imperauit, duos in vniuerſum Iudæis miſit gubernatores, Gratum & Pilatum. Vinctorum cauſas ideò ſe aiebat ſeriùs cognoſcere, vt metu mortis diutiùs torquerentur. *Ioſephus lib.* 18. *c.* 8.

Hadrianvs VI. Pontifex, in abſoluendis negotiis aliquanto lentior timidiórque erat. Vnde illa in eum Hieronymi Baldi Vngari libertas, qui cùm legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre, coërcendis Lutheranis & Turcis auxilium imploraret, & ille cunctantiùs perplexiúſque in re petita ageret, frequenti cœtu patrum: Sanctiſſime, inquit, pater, Fabius Maximus cunctando rem Romanam reſtituit, tu cunctando rem Romanam, atque adeò vniuerſam Europam perditurus videris. Quo ſcommate & Pontifex mirificè pudefactus, & pleriſque patribus riſus excuſſus fuit. Sed cauſam ceſſationis in eo putant, quòd cùm de omnibus ritè firméque ſtatuere cuperet, non haberet quibus cum ex animo conſultaret, quique adiutarent, vbi opus eſſet: neque ſciret, vt pote nouus illic hoſpes, quibus quid tutò committeret, quos proceſſu temporis cogniturus erat. Alioqui in abſoluendis negotiis nihil minùs, quàm ceſſator erat, vt ad liquidum patet ex rebus geſtis in Hiſpanis. *Auctor vitæ.*

IN QVIBVS SEGNES, LENTI

Dicendo.

Alcibiades qui in rebus excogitandis acerrimus erat in dictione meticuloſior, ſeipſum in agendo protelabat, ac ſæpenumero inter dicendum, quærens & aucupans vocabulum aut verbum; quod fugeret ipſum, ſermone deficiebatur. *Plut. de Virtutis profectu, & in precept. Polit. ex Theophraſto.*

Scribendo.

De Pergamo ſcriptore fugitiuo, qui captus fuerat, ſic ſcribit Auſonius:

Tam ſegnis ſcriptor, quàm lentus, Pergame, curſor
Fugiſti, & primo captus es in ſtadio.
Ergo notas ſcripto toleraſti, Pergame, vultu.
Et vnas neglexit dextera, frons patitur.
Pergame, non rectè punitus fronte ſubiſti
Supplicium, lenta quod meruere manus.
At tu qui dominus, peccantia membra coerce:
Iniuſtum falſos excruciare reos.
Aut inſcribe iſtam, quæ non vult ſcribere dextram:
At profugos ferri pondere necte pedes.

Alexivs Commenus Imperat. fidei ſymbolum tardè ſcribens omen facit tyrannidis & improbitatis. *Vide Titul. Tirannidis diuinatio.*

Consvltando.

Tiberivs Imper. repentinis conſiliis (Aurelio teſte) melior erat quam meditatis. Vnde Auguſtum legimus dixiſſe: O miſerum populum Rom. qui ſub tam lentis maxillis edit. *Plut. in Apoph.* ſcribit dicere ſolitum Auguſtum Imp. ſe Romani imperij ſucceſſorem eum eiſſe relicturum, qui nunquam bis de eadem re conſultaſſet, lentam moroſitatem illius notans.

Germani longis conciliis, & frequentibus conuentibus, magis diſtinent quàm finiunt res cœptas, dietam (vt vocant) ex dieta creantes. Qua cunctatione rem quoque Boëmicam contra Huſſitas perdidere. *Cranzius lib.* 11. *Vandal. c.* 7.

Ivdicando.

Cùm eſſet controuerſia inter Calydonios & Eleos, vtrique rem ad arbitrium Bunæ cuiuſdam Athenienſis detulerunt. Conuenerat autem, à manibus temperarent, donec ille de negotio pronunciaſſet. Quod vbi ſenſiſſet Bunas, de induſtria audebat quidem vtramque partem, cæterùm per fictas occaſiones rem in longum diſtuliſſe, nec vnquam de lite voluit pronunciare. Hinc prouerb. Bunas iudex eſt. *Mnaſeas apud Zenodotum Eraſmus in Adagiis.*

Nero Cæſar, in iuriſdictione poſtulatoribus, niſi ſequenti die, ac per libellos, non temerè reſpondit. *Suetonius.*

Bellando.

Artaxerxes Perſarum rex contra Ægyptios bellum moliens, barbarorum ducem Pharnabazum, Iphicratem Græcorum conſtituit. Multis verò annis Pharnabazo circa apparatum conſumptis, Iphicrates videns eum in ſermone valdè potentem, in opere autem tardum, ad eum dixit: Mirari ſe, cur ſermone ſit tam celer, factis vero admodum tardus. Ibi reſpondit Pharnabazus: Id fieri, quòd ipſe quidem ſermonis ſui dominus ſit, factorum autem rex. Nam quoniam Perſarum duces non plenam omnium agendorum poteſtatem habent, de omnibus ad regem referunt, ſimiliter de vnoquoque reſponſa expectant. Et hoc ipſum eo tempore irritam fecit expeditionem, quo Nectenabus Ægyptius ſatis ſpatij habuit ad ſe præparandum. *Diod. lib.* 15.

Nicias Athenienſium dux, traducebatur quod cunctator eſſet in re militari, qualis apud Romanos fuiſſe narratur Fabius: eóque iocularem vocem finxit vetus comœdia, *μελλονικιᾶν* ex *μελλειν*, quo eſt cunctari, & *νίκας*, *Ariſtophanes in Auib.*

—— οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
Ὥρα 'στὶ, οὐδὲ μελλονικιᾶν,
Ἀλλ' ὡς τάχιστα δεῖ τι δρᾶν *id eſt.*
Porro oſcitandi tempus haud eſt amplius,
Nec more Niciæ decet cunctarier,
Sed oportet aliquid agere quam celerrimè.

Eraſmus in Adagiis, & Cælius lib. 23. *c.* 27. *Ad. I.*

Cn. Pompeivs in campis Pharſalicis Cæſarem aſſecutus, bellum ducere, & hoſtem inopia commeatus opprimere ſtatuerat. Verùm dum ita Cæſarem ſenſim ſubſequitur, impetiuerunt eum obtrectationibus: non Cæſarem ipſius artibus, ſed patriam & ſenatum circumueniri, quòd ſemper cum imperio ſit, neque vnquam deſiſtat illis, qui decerent orbem terræ regere pro aſſeclis & ſatellitibus vti. Domitius Ænobarbus eum perpetuò Agamemnonem appellans & regem regum, inuidiam ei conflabat. Nec minùs erant Fauonij importuna cauilla, quàm aliorum liberè emiſſæ intempeſtiuæ voces. Quirites, clamabat ille, toto hoc anno non veſcemini ficubus Tuſculanis. L. Afranius, qui exercitus Hiſpanienſes amiſerat, proditionis nota aſperſus, cùm Pompeium tunc detrectantem cerneret certamen: demirari ſe dicebat accuſatores ſuos, cur non ad dimicandum cum prouinciarum mercatore procederent. His & huiuſcemodi multis dictis virum impotentem gloriæ & ruboris erga amicos impulerunt Pompeium, vt relictis conſiliis optimis ſuis ipſorum obſecundaret ſpei & motibus. At prælio commiſſo, ingenti pugna victus vix effugit. *Plut. in Pompeio.*

Salvtando.

Otho I. Imp. diem ad conueniendum principibus Vormaciam edixerat. Quò vbi Venceſlaus quoque Boemorum princeps euocatus venit, dicitur poſtridie, dùm ſolenne ſacrificium cunctantiùs Sacerdos facit, ipſe ſimiliter cunctantiùs curiam introiiſſe: eámque moram, quaſi ex ambitione nata fuiſſet, principes adeò ægrè tuliſſe, vt conſpirarent, ne quis ipſorum venienti aſſurgeret, neu ſupra ſe locum conſidendi dare vellet: perſuaſum denique Cæſari fuiſſe, vt ſine vllo honore Boëmum velut arrogantem dimitteret. At Cæſar ex conſpectu duorum Angelorum, qui Venceſlaum in curiam deducebant, ſubitóque ibidem diſparuerant, obſtupefactus, throno exilit, aduerſum vadit, ipſumque Venceſlaum tantùm non adorat, ac manu mox ſua ad ſubſellia perductum, aſſidere ſibi proximum iubet. Cæteris vehementer factum admirantibus, Cæſar facti cauſam aperit, viciſſimque miratur, quòd nemo præter ſe quiſquam Angelos, tam clarum manifeſtúmque ſui ſpectaculum exhibentes, oculis ſuis aſpexerit. Hic Moguntinus Pontifex ſe quidem nihil planè vidiſſe dixit, cæterùm horrore quodam perfuſum fuiſſe. *Dubr. lib.* 5.

Opvs Mechanicvm Faciendo.

Ruſticus quidam, referente Suida, quum plauſtrum hæreret in lama, otioſus inuocabat Herculem. At ille aſtans: Admoue, inquit, manum rotæ, ac ſtimula boues, itaque deum inuoca.

Τὴν χεῖρα προσφέροντα τὴν τύχην καλεῖν. Eraſm.in Adag.

A Qvo vent. Segnes eventv bono, Felice.

In re bellica plus effecit Fabij cunctatio, quàm M.Minutij præceps temeritas. Siquidem is vnus Hannibalem multis iam prœliis inuictum, non viribus, ſed lentitudine ſuperauit. De eo præclarè Ennius apud M.Tullium in Catone maiore.

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:
Non ponebat enim rumores ante ſalutem. Eraſm. in Adag.

Infelice.

Fuit literis proditum, ab Ignauis vota Herculi & preces effuſas non exaudiri, quòd ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret, & propitius foret. *Alex.lib.2. c.14.*

Galienvs Imperat. cùm infeliciter contra Perſas, Saporem regem, Gallos & Illyricos pugnaſſet, poſtremò in ſocordiam atque luxuriam lapſus, xxx. tyrannis per diuerſas orbis partes occaſionem ſumendi purpuram dedit.

TARDITAS IN PERFICIENDO,

Absolvendo, Inveniendo.

Alcibiades, in rebus excogitandis acerrimus, in dictione
B meticuloſior, ſeipſum in agendo protelabat, ac ſæpenumero inter dicendum quærens & aucupans vocabulum aut verbum quòd fugeret ipſum, ſermone deficiebatur. *Plut.*

DISCENDO,

Hercules cithara diſcens, cũ ingenio eſſet tardo, ob eamque rem vapularet, ita motus Linum cithara peremit. *Diod.3.c.5.*

Ex *Plutarch.Commentariolo,* περὶ τοῦ ἀκούειν Cleantes & Xenocrates, cum ex ſcholaſticis hebeti maximè viſerentur ingenio, nec tamen eo nomine relangueſcerent, ab iocis in tarditatem ſuam non abſtinuêre, cùm ſe perſimiles dicerent ἀγγείοις τε βραχυστόμοις καὶ πινακίοις χαλκαῖς, hoc eſt, vaſis anguſtioris oris, ac æneis tabellis, quòd vix quidem dictata perciperent, at retinerent tenaciùs. *Cal.10. c.20. Antiq.Lect.*

Zeno Cittiæus ſucceſſorem ſuum Cleanthem δέλτοις, id eſt, tabellis ceræ durioris comparabat, quæ ſcripturam vt vix admitterent ita probè conſeruarent. Suidas Timon Arietem vocabat. Alij etiam Aſinum. Quibus ille reſpondebat: Fateor, & ſolus certè Zenonis ſarcinam ferre poſſum. Eam tamen tarditatem ſtudio & diligentia ſuperauit. *Laert.lib.6.*

Isocrates Ephorum Cumanum, qui ſcholam ipſius reli-
C querat nullo profectu, atque ob id à patre Demophilo denuò miſſus fuerat, vt ab integro data mercede diſcipulum ageret, δίφρον appellabat. Diphros enim Græcis dicitur currus, quòd duos ferat, pugnantem & aurigam. Iſocrates autem ex vocis etymologia captauit iocum in ſtupidum diſcipulum, qui bis attulerit mercedem, Δίφρος enim dici videtur ἀπὸ τοῦ δὶς φέρειν, id eſt, à bis ferendo. *Eraſ.in Apop.* Verbum tranſlatum ab iis, à quibus duplicatum tributum exigitur: φόρον námque tributum valere, planum eſt. *Victor.lib.4.Var.lect. c.20.*

Stratonicvs muſicus cùm doceret Macedonem quendam nec ille quicquam proficeret, exaſperatus in diſcipulum: In Macedoniam, inquit: pro eo quod alij dicunt, ἐς μακαρίαν, ſi cui precantur exitium; Obiter notauit & Macedoniæ gentis barbariem. *Eraſm.in Apoph. ex Athen.l.8. c.7.*

Cato minor, vt litteris admotus eſt, ſtupidus erat ad percipiendum & tardus. At quod ſemel percepiſſet, id retinebat, neque dabat obliuioni. Quod alioquin eſt natura comparatum, vt memoria minùs valeant ſagaces: valeant autem qui cum labore & ſudore arripuerunt. Quippe exiſtit vnaquæque diſciplinæ comprehenſio quaſi fax animi. *Plut. in Catone.*

Clavdivs Cæſar tanta fuit hebetudine in diſcendo, vt mater Antonia eum monſtrum hominis appellaret. *Volat. li-*
D *bro 23. Antrop.* At idem tamen firmiſſima fuit memoria.

Atticus Herodis ſophiſtæ filius præter ingenij hebetudinẽ ac ſtoliditatem, ita fuit memoria nulla, vt ne elementorum quidem nomina perdiſcere aut retinere vnquam potuerit. Cui infortunio vt mederetur pater, quatuor & xx. pueros coæuos & à literis cognomina ſingulos habentes cũ filio ſimul educabat, vt hac ſaltem ratione illi inſiderent. *Cal.l.20.c.10.A.L.*

Constantinvs Imperator facundiæ cupidus, cùm eam aſſequi tarditate ingenij non poſſet, aliis inuidebat, eloquens tamen ſatis, & carminibus componendis aptus. *Cuſpin.*

Bellvm Gerendo.

Bellum fugitiuorum gladiatorum, quamvis multis Romanis ducibus, Atio prætore & duobus conſulibus Gn.Lentulo & L.Gellio victis, Italiâque horribiliter contrita atque vaſtata, tertio tamen anno à Rom. conſummatum eſt. Picentes, Marſi & Peligni, gentes Italicæ, poſt diuturnam ſub Romano iugo ſeruitutem, in libertatem caput erigere tentauerunt: iam multis nationibus Rom. Imperio ſubiugatis, deletáque Carthagine, Cui bello Italico, Romanis ſæpiſſimè victis, vbi E
& duo conſules L. Iul. Cæſar, & P. Rutil. perierunt, & alij nobiliſſimi ſenatores quintus annus finem dedit. *D. Aug.l.5. de Ciu. Dei c. 32.*

Bellum Punicum ſecundum cum maximis detrimentis & calamitate Reipubl. per annos decem & octo Romanas vires extenuauit, & penè cõſumſit in duobus prœliis ad Thraſimenum & ad Cannas fermè ſeptuaginta Romanorum millia ceciderunt. Bellum Punicum primum per xx. & tres annos peractum eſt: bellum Mithridaticum quadraginta annis. Bellum Samniticum annis tractum eſt fermè quinquaginta: in quo bello ita Romani victi ſunt, vt ſub iugum etiam mitterentur. *Aug.l.5.de Ciuit.Dei,c.22.* Eutropius, & Oroſius vndequinquaginta annos in hoc bello numerant, Florus 50. *App.* 80. quod eſt *Liuij* computationi vicinius, qui *lib.*23. per centum prope annos bellum dicit geſtum inter Romanos & Sãnites, variante fortuna euentũ. Quòd ſi bellum Samniticum Fabio Gurgite conſule finitur, non ſunt plures quàm anni quinquaginta à M.Valerio Coruino, & à Cornelio Coſſo coſſ. ſed iũ-
xerunt ſe Samnitium arma etiam cum Pyrrho, & iam anteà cũ F
Dentato conſeruerant manus, poſt Gurgitem conſulem, & ante quàm in Italiam tranſiret Pyrrhus. *Ludouic. Viues ibid.*

Avxiliando.

Hectoris de Rheſo Thrace, veniente iam propè deuictis hoſtibus. *Apud Eurip. in Rheſ.*

Rheſus ſcilicet oſtendit, qualis ſit Troïæ amicus. Venit enim ad conuiuium, non præſens exiſtens venatoribus capientibus prædam, neque vnà laborans bello.

Eo die quo Galli in Formiano litore longa variáque pugna ab Hiſpanis victi, intra portam Caietæ compulſi ſunt, cùm Cerbellio è citeriore Hiſpania nobilis eques ad nauandam operam ſeriùs quàm oporteret ſe expediſſet, confectóque iam prœlio, partáque victoria armatus in nauicula cõcitatis remis ad victores ſocios appropinquaret, & multis è litore ſpectantibus, Quiſnam eſſet qui thoracatus aduentaret, Didacus Mẽdocius ſuſcitaretur: repentè ad eum Conſaluus reſpondens inquit: An adeò tibi hebes eſt oculus vt ſanctum Hermũ non agnoſcas? Sancti enim Hermi ſidus Chriſtiani nautæ vocant, quod ex turbulenta tempeſtate tranquillitatem pronunciat,
cùm in antennis apparet, non ſecùs ac antiqui de Caſtoris & G
Pollucis ignibus crediderunt. Agnouêre aſtantes lepidiſſimè dictum, cùm tarditatem Cerbellioni ſalſus Imperator exprobraſſet, qui confecto prœlio, & pacatis rebus armatus aduentaſſet, tanto omnibus exorto riſu, vt Cerbellionem è nauicula deſcendentem ſancti Hermini nomine ſalutarent. Idque ei poſteà cognomentum inter milites æternum fuit. *Iou.in Conſ.*

NAVIGANDO.

In Epigros Nautas, *Martialis Epigram.lib.3. ſic ludit.*

Ceſſatis pueri, nihilque noſtis,
Veterno reſignáque pigriores.
Quorum per vada tarda nauigantes
Lentos figitis ad celeuma remos.
Iam prono Phaetonte ſudat Æthon.
Exarſitque dies, & hora laſſos
Interiungit equos meridiana.
At vos tam placidas vagi per vndas,
Tuta luditis otium carina.
Non nautas puto vos ſed argonautas.

Quum è mediterraneis inſulæ Scãdiæ, tribus vecti nauibus H
Gothi, Berigo rege; Sarmaticũ litus attigiſſẽt, tertia nauis tardius applicuit: & à pigritia, quæ horũ lingua Gepanta dicitur, Gepidarum nomen Nautæ iſti accepêre. Ad inſulam Viſtulæ annis diù commorati, eam Gepidã appellarunt. Deinde quum Sarmatiæ intima penetraſſent, ad Danubiũ vſq; deſcenderunt: & regem magnanimũ ſortiti, cui Faſtidiæ nomen erat, patrios fines armis propagarunt: Burgundiones ad internecionẽ ferè deleuerunt. *Bon.l.2.Dec.1.& Cran.l.2.Suec. c.6. ex Iordane.*

Quum magna cura Rhodij belli Pontifex Hadrian.VI. teneretur, ad Adurnios Petrum Raborium Gennam miſit, qui onerarias naues conduceret. Sed ægrè admodum expedita pecunia, aliquantò tardius quàm oporteret. Tres excelſæ naues ſunt exornatæ, quibus incredibili euentu felicem curſum Fortuna denegauit. Nam perpetuos duos menſes prodigio quodam contra anni conſuetudinem Eurus & Vulturnus, qui ſunt venti omnium aduerſiſſimi nauigantibus ad orientem, maria tenuerunt, quum eo tempore naturali terrarum halitu Eteſiæ flare conſueuerint. *Paulus Iouius in Hadriani vita.*

ÆDIFICANDO.

A Diphilus Architectus tardiſſimus perducendis ad finem ſuſceptis operibus. Hinc ortum prouerb. Diphilo Diphilus tardior, vſurpatû à *Cic. l. 3. ad Q. fratrem. Cæl. l. 15. c. 24. Ant. Lect.*

Auguſti iocum in tardum ſui Theatri Architectum, *pete ex lit. C. à fidiorum imperitorum.*

Require locum de Aſſiduitate, Celeritate, Acedia.

* Tartari.

QVI VOCENTVR

TArtari vocantur Incolæ regionis quam vulgò Tartariam dicimus, quæ Europæ aliquâ partem verſus Septentrioné Ruſſiæ & Moſcouiæ finitimâ, & Sarmatiâ Aſiaticâ, Scythiam, & Sericâ quam nunc Cathaio vocant, complectitur. Nomen habent à fluuio Tartaro, qui eam partem irrigat quæ ab accolis Mongul, à noſtris Magog appellatur. Circunſcribitur autê Regio vniuerſa Orientali Oceano, Septentrionali, & regionibus Auſtralibus, & diuiditur in Tartariam minorem, deſertâ, & antiquam, vide Atlanté Gerardi mercatoris, & Coſmograph. Abr. Ortelij. Natio omnis profana eſt & barbara, ius
B ipſis in armis, lex in roborè & viribus. domos non habent, ſed pro his plauſtra, vrbes rariſſimas: itaque caterua tim degentes depaſtis frugibus, aliò cômigrant. Homerus iſtos vocat ἀγαύους ἱππημολγοὺς, γλακτοφάγους ἀβίους τε. Latam faciem habent, & obeſam, oculos contortos & concauos, ſola barba horridi, cætera raſi; corpus validû, animum audacem. Crudis aut ſemicoctis carnibus veſcuntur. A ſuilla abſtinent. In vaſtis ſolitudinibus viarû incerti, curſum poli arctici, qué ipſi *Seneſincol*, hoc eſt clauum ferreum vocant, adſpectu dirigunt. Sitim leuant ſanguinis equini potu. Pecuniæ vſum nô habent, itaque res pro rebus commutant. Horda tamen Zauolhenſis dicitur Turcarum Aſpros admittere. Preshouienſis etiam ducatos. Iſmaëlitas ſe eſſe dicunt, idque etiam præ ſe ferunt: Mahometi legem admiſére anno MCC. XLVI. cætera Iudæorum ritu peragunt, circumciduntur, lauantur, & quotidie ſolenni hora exclamant: *Iabi illo illoth*, Non eſt Deus, niſi vnus Deus.

Summus ipſis Sacerdos eſt *Seyd*, Imperator Cham. Præter hos ſunt etiam Hordæ Iudæorum, ſunt & Paganorum & Chriſtianorum & Neſtorianorum. Hordæ verò cœtum cônuentúmque ſignificant ad vſum communem.
C Tartarorum Duces fortes. *Vide locum de Fortitudine.*

Reges. *Vide Magiſtratus chronologicè conſideratus.*

Taurus.

Vtpotè illius alimentum Vide Alimentum.

In auxilium comparare. Pete ex loco de Auxilio.

Titulo, Auxilia comparare. Item ex loco de Hoſtibus.

Tit. Terrere Hoſtes auxilio belluarum.

Necati à Taur. vide locum de Morte. Tit. mort. Inſtr.

Tectorum Architecti.

Ex loco de Opificibus Mechanicis, conſideratis ſecundùm actionem quam imprimunt, vel producunt.

Præcipitati Tecto. *Vide in loco de Morte.*

Telorum Fabri.

Quære locum de Opificibus Mechanicis, ſuprà.

* Temeritas. Temerarij.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

D TEMERITAS Græcè ἀβουλία, vnde & temerarius ἄβουλος Hebr. *Zadhon*, à verbo *Zadh*, efferbuit, temerè egit; eſt exceſſus in audendo & aggrediendo: cum quis vt malum imminens repellat, aggreditur aliquid quod non conuenit, vel quando, vel quomodo non conuenit. Oritur autem ex inconſideratione, plerúmque tamen ex cupiditate vanæ gloriæ, cui quando connectitur vitæ contemptus, vel animi ſtoliditas, mortem non apprehendentis, tunc cæco impetu ſe in pericula coniiciunt. Hos autem vocat Ariſtot. ῥιψοκινδύνους, proiectæ audaciæ homines, qui mortem pro ludo habent.

Cic. lib. 4. Rhet. definit Temeritatem, gladiatoriam periculorum ſuſceptionem, cum inconſiderata doloris perpeſſione.

Secundùm B. Thomam, eſt præcipitatio, per quam fieri dicuntur, quæ ratione non geruntur, ſed vel propter impetum voluntatis & Paſſionis, vel ex contéptu. Vnde *Ariſt.* temerariû dicit, qui nihil formidat, ſed aduerſus omnia irruit. *l. 2. Ethic.*

Temerarij longè faciliùs audentes vocantur, quàm cauti & prudentes. Qui enim præter officium ſit quippiam auſus, ex aliorum beneuolentia, quibus fortè vir acceſſit viſus, honoré. Is verò qui prudenter & cautè periculum ſubterfugerit, nec ta- E
men pro votis rem geſſerit, ſi incidentiû proculdubiò rerû ſubiturus eſt noxam, & ſi quid eius ex animo ac ſententia egerit, nihil prorſus feciſſe imperitis videbitur. *Procop. de bel. Goth. l. 3*

TEMERITATIS POENA, ET PERICVLA.

Nihil eſt temeritate turpius nec quicquam tam indignum ſapientis grauitate & conſtantia, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine vlla dubitatione defendere. *Cicero lib. 1. de Natur. Deor.*

Exemplis res fiet manifeſta, quâ ſubiti ſint impetus temeritatis, vt quibus concuſſa humana mens, nec ſua pericula deſpicere, nec aliarum facta iuſta æſtimatione penſare valet.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Filij Iſraël poſtquam murmuraſſent aduerſus Dominum, eúmque grauiter offendiſſent, quod exploratores miſſi ad côtemplandam terram promiſſionis, terræ apud populum detraherent, & aſcenderent ex aduerſo Amalecitis & Chananæo, F
contra verbum Domini, & mandatum Moyſis, contenebrati vt loquitur Scriptura *Numer. c. 13.* percuſſi ſunt, & conciſi ab hoſtibus ſuæ temeritatis meritas pœnas luerunt, quod ipſis poſtmodû exprobrauit Moyſes *Deut. c. 1. in fine.* Locutus ſum inquit, & non audiſtis, ſed aduerſantes imperio Domini, & tumentes ſuperbia, aſcendiſtis in montem. Itáque egreſſus Amorrhæus, perſecutus eſt vos ſicut ſolent apes perſequi.

Filij Ammon & Moab, & montis Seir, egreſſi vt pugnarent contra Iudam, & delerent eum, in ſemetipſos verſi, mutuis vulneribus conciderunt, ſic vt Ioſaphat videns proſtratam multitudinem, per dies tres ſpolia detrahere non potuerit prædæ magnitudine. *lib. 2. Paralip. c. 20.*

Etiam temeritatis periculum ſubiit Ioſias inſtaurato templo, quando non acquieſcens ſermonibus Nechao ex ore Dei, aſcendit vt dimicaret in campo Mageddo contra Nechao regem Ægypti, & vulneratus in prælio, paulò poſt in Hieruſalem mortuus eſt. *Ibid. c. 31. verſ. 23.*

Exorciſtæ Iudæi qui per compita & fora venalem ſuam artem circumferebant, videntes ad imperium Apoſtolorum, eorúmque deprecationem fugari ſpiritus nequam, etiam tentauerunt inuocare ſuper energumenos nomen Ieſu; at inſilierunt in eos ſpiritus, & vulnerauerunt eos, vt nudi & laceri G
fugerent de domo illa. *Act. c. 19.*

HISTORICA.

DEMETRIVS Illyriorum rex temerè mouens bellum contra Romanos, hinc Gallorum, illinc Carthaginenſium terrore perculſus, inſigni prælio vincitur: fuga tamen ſaluus euadit, profectuſque ad Philippum Macedoniæ Regem, reliquum ætatis ſuæ apud eum egit, vir alioquin audax & robuſtus, ſed temerè ac parum conſideratè in rebus bellicis ſe gerens. Quapropter exitum quoque talem habuit, qualis anteacta eius vita fuerat. Nam cum ex ſententia Philippi Meſſeniorum vrbem oppugnare cœpiſſet: nimia audacia profuſus, turpiſſimè ab hoſtibus interfectus eſt. *Vide Polybium l. 3.*

CHAONES cum Stratum Acarnanû vrbem obſidere vellent cum aliis Barbaris: ſuis viribus freti, vt qui omnium illius côtinentis bellaciſſimi haberentur, non ſuſtinuerunt caſtris deligere locum, ſed robore ipſo feroces, additis aliis mutuò auxilio barbaris, vrbem ſeipſo clamore expugnatores ſperabât: H
ſuúmque id opus fore. Quos propius accedere Stratij animaduertentes, arbitrati, ſi ab aliis ſeiunctos ſuperaſſent, fore vt nequaquam poſteà Græci ſimiliter accederent, circa vrbem inſidiis proſilientes circumueniunt timore perculſos: multiſque Chaonum trucidatis, cum alij barbari hoc cedentes viderût, ne ipſi quidem iam ſuſtinuère, ſed in fugam ſe coniecere, neutro Græcorum agmine ſentiente hanc pugnam, ita multum illi præceſſerant, ſed opinante, deligendis caſtris occupatos.

Temerarij quales ſint, cum in prouocando, tum poſt prouocationem ipſam in conſerendis manibus, Taurea ille Campanus ſatis docere poteſt. Nam verbis quàm re ferocior, vt eſt apud Liuium, cum Claudio Aſello milite Romano, quem etiam contempto iure hoſpitij prouocauerat, equo congreſſus, vbi aliquantum pugna extracta, ſine vllo eſſet vulnere, minitabunduſque dixiſſet, in cauam viam dimittendum eſſe: vbi conſertis manibus decernerent, nullo ibidem equis ad euagandum dato ſpatio: & Rom. confeſtim equum in viam egiſſet, ipſe repentè concitato equo, Capuam refugit. In quem illud in Drancem Turni dici rectiſſimè poteſt: quod ei ventoſa in lingua pedibuſque fugacibus Mauors eſſet.

Quo de genere ſunt etiam milites glorioſi. Curate vt ſplen-A dor meo ſit clypeo clarior quàm ſolis radij eſſe olim, cum ſudum eſt, ſolent: vt vbi vſus veniat, contra conſerta manu perſtringat aciem oculorum in acie hoſtium. Hic qui tam multa magnáque videri vult promittere, vbi in conſpectum aduerſarij venit, vt ſtatim ſeſe periiſſe dicit; Ac deprecabundus vapulat, vincitur: tandémque exolutus habere ſe gratiam dicit.

Fortunam potiùs auaritia ductus, quàm prudentiam videtur ſecutus M. Craſſus, cum iam ſexagenarius exercitum in Parthos, gentem ferociſſimam duxit, multis optimis ciuibus indignè in ferentibus, quòd prædæ auiditate ad eos populos oppugnandos proficiſceretur, qui non hoſtes Romani populi ſed ſocij potiùs & amici extitiſſent: & præſertim cum Ateius Pontifex in eum diras execrationes caneret, & cunctis imprecationibus deuoueret, quibus obnoxij diuino iudicio damnati eſſe putabantur. Sed cum grandis natu eſſet, & non integræ omninò valetudinis; inter iuuenes ſe deputabat. Quin etiam cum exercitum duceret, iter per Galatiam fecit, quo loci Deiotarum regem offendit operi intentum, quòd noua mænia metiretur: in quem Craſſus mordaciter cauillatus eſt dixitque: B Duodecimam iam diei horam agis, ô rex, & nouam vrbẽ ſtatuis? Erat enim octogenarius Deiotarus. Cui tum ille viciſſim ſubridens ait. At tu ne matutinus quidem, ó Imperator, cum exercitu in Parthos feſtinas. *Franciſc. Patrit. l. 6. de regno tit.* 10.

C. Cvrio in Africa relictus à Cæſare contrà Actium Varũ Legatum Pompeij Vticam obſidebat, in quam varus profugerat. Iam ciues præ inopia de deditione agebant; intereà nuntij à Iuba rege illum cum maximis copiis adeſſe nũciant. Curio certior rei factus, relicta obſidione in caſtra ſe recipit: ibi à profugis quibuſdam per dolum miſſis, audiuit, Iubam finitimo bello reuocatum, in regnum rediiſſe, miſiſſeque Saburam parua manu ſtipatum. Curio verò cùm id temerè crederet, educto exercitu Saburæ occurrit, quem rex cum ingenti multitudine ſequebatur, prælio inito, vndique ab hoſtibus circumuentus, cum magna parte exercitus interficitur, dum iuuenili furore concitus temerè credit. *Idem lib. 6. tit.* 14.

Othoni Cæſari amici omnes dicebant, prælium protrahi oportere, quãdo fame & anguſtiis locorum hoſtis vrgeretur. Ille autem nemini auſcultauit, ſed temerè conflixit, & exerci-C tum ſimul cum imperio amiſit, & ſibiipſi mortem conſciuit. Brixilliique ſepultus, omni exequiarum pompa, omnique ſepulchri honore caruit. Nihilque in eo æquè laudatur, quàm quod poſt tantam temeritatem ſibiipſi vim attulit. *Idem Ibid.*

Pompeivs ex hoc etiam habitus eſt incautior, quòd initurus Pharſalicum prælium claſſem quam maximam omnium habebat, & per quam omnem commeatum hoſtibus arcere præcluderéque poterat, & claſſem ad omnem opportunitatem paratam haberet: ſatis putauerit, terreſtri manu decernere contra Imperatorem tot tantiſque victoriis elatum & exercitum longis laboribus aſſuetum, & præcipuè cum de ſumma re ageretur, nec vter eorum vinceret, certamen eſſet, ſed vter eorum imperaret. *Ibidem.*

Exempla Poetica.

Audiamus quid de Phaëtonte loquatur *Ouidius*: cuius quàm audax incœptum, & viribus impar eſſet, filio pater oſtendit.

Magna petis Phaëton: & quæ non viribus iſtis
Munera conueniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis, &c.

D Et quæ ſequuntur. Luculentiſſimè enim locũ hunc executus eſt Poëta. Quibus tamen Phaëton nequaquam deterritus.

Occupat ipſe leuem iuuenili corpore currum,
Státque ſuper manibúſque leues contingere habenas
Gaudet, & inuito grates agit inde parenti.

Nec multò poſt, vbi concaluiſſe equos ſenſit, quàm repentè infractus eſt animo: vt nec ſciat, quà creditas ſibi habenas flectat, nec qua iter ſit; nec ſi ſciat, equis imperet. Itaque vt

— Summo deſpexit ab æthere terras
Infelix Phaëton penitus, penituſque iacentes:
Palluit, & ſubitò genua intremuere, timore, &c.

Nam curru excuſſus, atque è cœlo præcipitatus, in terra ignota ignobiliter mortuus dicitur.

In temerarios ita luſit *Andreas Alciatus.*

Dum dormit, dulci recreat dum corpora ſomno,
Sub picea, & clauam cæteráque arma tenet,
Alcydem Pygmæa manus proſternere letho
Poſſe putat, vices non benè docta ſuas.
Excitus ipſe velut pulices, ſic proterit hoſtem

Et ſaui implicitum pelle leonis agit.

Quære etiam pleráque ex loco de Pœna ſeſe Puniente. E

Temeritatis fvga.

Pericli contra ſexaginta armatorum Peloponneſiorũ ac Bœotorum dimicandum nullo modo viſum eſt, etiamſi de ipſis Athenis ea dimicatio fuiſſet futura: ideò ciues ſuos pugnã poſcentes indignéque hoſtium populationes ferentes, verbis mitigauit, docendo arboribus quidem exciſis facilè alias enaſci, hominum iacturam reparatu haud ita procliuem eſſe. Præterea populum nequaquam in concionem aduocauit, ne aliquid præter animi ſui ſententiam agere cogeretur. Ac quemadmodum nauis rector, vento mari incumbente, omnibus rectè curatis, inſtructiſque armamentis, arte ſua vtitur, valere iuſſis eorum qui naui vehuntur, periculúmque & nauſeam nõ ferẽt lacrymis precibuſque; Ita Pericles vrbe tum clauſa, omnibuſque locis præſidio firmatis, ſua conſilia ſecutus eſt, parui faciens obtrectationem indignationeſque ciuium. Enimverò & ex amicis multi precibus eum vrgebant, inimici minis ac criminationibus territabant, multi cantilenis ac dicteriis imperium eius exagitabant, mollitiem & proditionẽ obiicientes: verùm his omnibus nihil motus Pericles, æquo animo & ta-F citus ignominiam odiáque tolerauit, miſſáque in Peloponneſum claſſe centum nauium, ipſe in vrbe remanſit, reſque domi miniſtrauit tantiſper dum hoſtes diſceſſerunt. *Plut. in Pericle.*

*Apophthegmata.

Demonax aliquando in balneis, cum refugeret ingredi aquam feruentiorem, & alius illum appellaret meticuloſum: Quid, inquit, an hoc pro patria paſſurus eſſem? Sentiens, temeritatis eſſe, non fortitudinis, ſubire periculum, niſi ob cauſam grauem & honeſtam fiat. *Eraſm. l. 8. Apoph.*

Cũ Athenienſes geſtirẽt Harpalo ferre ſuppetias, iamque in Alexandrũ armarent, derepentè apparuit Philoxenus, quem Alexander maritimis negotiis præfecerat: hic, quum populus metu attonitus conſileſceret: Quid facerẽt, inquit Demoſthenes, ſi ſolem videant, qui non poſſunt obtueri lucernam? Ita populo temerarios motus exprobrauit. *Eraſ. l. 4. Apop. ex Plut.*

Antigonvs cum audiuiſſet filium in extraordinario conflictu ab hoſtibus interfectum eſſe, nil aliud dixit, quam: Sero nimis interiiſti, mi fili, qui tam temerè in hoſtes te conieceris, neque tuæ ſalutis, nec meorum monitorum memor. G *Eraſm. in Declam. de morte.*

Fabivs Max. audiens Minutium collegam, qui feliciter nonnullos hoſtes iam deiecerat, multùm laudari, ait, ſe magis ſecundam Minutij collegæ fortunam, quam aduerſam pertimeſcere. Sentiens, illius temeritatem periculoſiſſimam eſſe Reip. quam ſi rerum ſucceſſus attolleret, in extremum diſcrimen adducturam vniuerſum populum Romanum: ſed aduerſis caſibus futurarum moderationem. *Plut. in Rom. Apoph.* Idem Minutius cum Fabium tanquam cunctatorem in ſenatu inſimulaſſet, quod præ timore pugnam detrectaret, partituſque eſſet cum Fabio copias, eóque inuito prælium cum Annibale iniiſſet: Ita eſt, inquit Fabius, non celerius quam timui deprehendit fortuna temeritatem. *Bruſ. lib. 3. c. 16. ex Plut.*

Scipio Africanvs dicere ſolebat, In re militari turpe verbũ eſſe. Non putaram: quòd aliis in rebus interdum locus datur, malè inſtituta poſterioribus conſiliis melioribus corrigere: cæterum quæ ferro peraguntur, ea non oportere temerè aggredi, quòd hic error ferè eſt inemẽdabilis. *Plut. in eius vita.*

Avgvstvs Cæſ. eos qui leuem ob cauſam periculis ſe exponerent, ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus: qui H plus damni amiſſo ſemel hamo acciperent, quam multarum capturarum lucro poſſent reparari. *Fulgoſ. l. 7. c. 2.*

Philo. Quæ abſque ratione fiunt, inquit, omnia ſunt turpia. Quæ verò cum ratione, omnia decora. Item, circa doctam contemplationem nihil decorè fieri poteſt. Scientia enim à bono conſilio naſcitur: at inconſulta temeritas malorum omnium ſcaturigo eſt. Iam, Meditatio ſera lucrum non habet, & in exitu rei inutilis eſt pœnitudo. *Ant. ſerm. de temer. conſilio.*

Hieroglyphica.

Temerariorum hieroglyphica tabella is eſt, qui equum ferociſſimum conſcendit. Raptans illum fert equus, nec deſcendere patitur. Huic quidam obuius & quærens quo tam feſtinanter abit, reſpondet miſer, equum digito demonſtrans, verbaque in auras euaneſcentia ſpargens, quo iſti placet. Temerarios etiamſi quis interroget, Quò ferimini? reſpondebunt, ſi vera fatentur, Quò noſtris placet cupiditatibus, nempe voluptati, ambitioni, auaritiæ. *In Hieroglyph. collect. an. l. 6.*

Non te quæſiueris extra, inquit *Perſius Sat.1.* Hierogly- A phicon illud à Cochlea teſtæ ſuæ incluſa petitur, & temerariis principibus atque rebus publicis (aliorum potentiorum principum reſpectu) non multum valentibus, ac quibus quies tuta damnoſaque & exitioſa temeritas eſt, apprimè conueniens. Monet autem eos Satyricus, ne immaturè prodeant cum certo vitæ ſuæ periculo. Audiat ergo turba imbellis monitum Cochleæ aptatum. *Non tibi tela nocent latitanti, erumpere at ausam configunt, &c. ibid.*

Icarvs, Ixion, & Phaeton, à Poëtis decantati temeritatis infelices exitus proponunt.

Temperantia.

Definitio et Etymologia.

Temperantia Græcè σωφροσύνη, dupliciter accipitur, vt notat *S. Th.2.2. q.141. a.2. in cor.* Primò ſecundum amplitudinem ſuæ ſignificationis, pro virtute, quæ refrænat affectum ab his, quæ ipſum contra præſcriptum rationis alliciunt. Temperantia enim inſinuat quandam temperiem & B moderationem, quam ratio actionibus & affectibus humanis imponit, quo modo non eſt virtus ſpecialis; nam omnis virtus moralis, id præſtat.

Secundò ſtrictè, & κατ' ἐξοχὴν pro virtute quæ refrænat appetitum in his quæ maximè alliciunt: & ſic eſt virtus magis ſpecialis, & cardinalis. Dicitur Hebraicè *Dober*, id eſt, modus rei, à verbo *Dabar*, locutus eſt: in ſermone enim modus ſeruandus, ſic & in rebus cæteris.

Cyrvs, quum ſuam ipſius temperantiā oſtenderet, faciebat, vt eam magis omnes exercerent. Quum enim vident homines eum cui maximè licet vti cōtumeliā, hunc viuere tēperāter, tanto magis ij qui ſūt imbecilliores nulla vti cōtumelia videri volunt. At pudorem & temperantiā ita diſtinguebat, quod pudentes quæ turpia in propatulo eſſent, fugerent, temperantes verò ac prudētes etiā quæ in obſcuro. Et continentiā quoque hoc pacto maximè arbitrabatur exercendam, ſi ſeſe ipſe oſtenderet minimè per præſētaneas voluptates abſtrahi à bonis actionib. ſed potius laborē ſumere cū honeſtate coniunctū velle ſeſe prius quam voluptates. *Xenoph. de pædia Cy. i lib.8.*

Eivs Materia.

C Huius virtutis materia ſunt delectationes corporales, non omnes, ſed quæ tactu percipiuntur ex eſculentis, & poculentis, & rebus venereis. Vbi nota *ex Ariſt.3. Eth.c.10.* quaſdam delectationes eſſe ſpiritales, quaſdam corporales. Spiritales dicuntur, quæ ſequuntur operationem mentis, vel phantaſiæ, vt ſunt omnes, quæ ex contemplatione rerum diuinarum, vel naturalium, vel cuiuſvis veritatis naſcuntur. Item ex honoribus, & fabularum narratione, &c. circa huiuſmodi non eſt propriè temperantia. Metaphoricè tamen & impropriè intemperantes dicimus, qui in rebus ſpiritualibus nimium ſectantur ſenſibilem quandam ſuauitatem.

Corporales ſunt quæ capiuntur per ſenſus externos. Sed neque circa has omnes verſatur hæc virtus.

Igitur temperantia primariò verſatur in voluptatibus guſtus & tactus moderandis: hæ enim & vehementiſſimæ ſunt, & à ratione longiſſimè abducunt; ſunt enim nobis cum beſtiis communes, & ea parte qua cum illis conuenimus percipiuntur: vnde etiam maximè turpitudinem & dedecus coniunctū habent, cum ſimiles brutis faciant, quare maximè neceſſaria fuit virtus quæ has frenaret & ſecundū rationis præſcriptum, D (quæ humanarum actionum eſt menſura) vt homine ſint dignæ, moderaretur. Secundariò tamen etiā in oblectatione aliorum ſenſuum; nimirum quatenus horum obiecta ad voluptatem tactus vel guſtus, mediante imaginatione, incitant: eiuſdē enim virtutis eſt, moderari finem, & ea quæ ſunt ad finē. Igitur proxima huius virtutis materia cui formam ſuam imprimit, ſunt delectabilia tactus, i. eſculenta, poculēta, venerea, in quorum appetitione & vſu modus rationis ſeruandus eſt, ſic vt ipſa illorū appetitio proxima tēperātiæ materia cōſtituatur.

Remotior eſt ipſe externus vſus: huic quoque modum imponit, faciendo vt talis ſit, qualis temperantem virum decet. Remotiſſima autem ſunt ipſa obiecta delectabilia.

*Officivm et Fvnctio.

Officium temperantiæ eſt, moderatè ſe habere in illis delectabilibus, non ſolùm vſu & actu externo, ſed etiam affectibus internis; nimirum interius appetendo, quantum, quale, & vbi, quando, & quomodo oportet, & ſimiliter exterius vſurpando, ſicut principale officium fortitudinis, fortiter agere, non ſolum exteriùs in opere, ſed etiam interiùs in affectibus.

Idem docet *S. Aug. lib. de moribus Eccleſiæ cap.19.* Munus E eius (temperantiæ) eſt in coërcendis ſedandiſque cupiditatibus, quibus inhiamus, in ea quæ nos auertunt à legibus Dei & à fructu bonitatis eius, quod eſt beata vita.

Fuſius & diſtinctius officium huius virtutis expreſſit *D. Proſper l.3. de vita contempl. c.19.* Temperantia, inquit, temperantem facit abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ſeruum, verecundum, hæc virtus ſi in animo habeat libidines frænat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confuſa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam ſemper ab omni vitiorum tempeſtate defendit, &c. vbi quaſdam functiones tribuit temperantiæ, (vt cogitationes ſanctas inſerere, deſideria ſancta multiplicare, animi teporem accendere, mentem ab omni vitiorum tempeſtate defendere) non quòd ipſa hos actus eliciat, ſed quia eſt optima diſpoſitio hominem ad eos præparans, & expeditum reddens: facit enim mentem maximè idoneam F rerum diuinarum meditationi, ex meditatione autem, & ex conſideratione omnes reliquæ virtutes procedunt: nam omnia penè vitia & peccata proueniunt ex defectu conſiderationis, quod bona & mala pro meritis non expendantur.

*Eivs Regvla.

Tradit hanc *S. Aug. lib. de moribus Eccleſiæ c.21.* Habet, inquit, vir temperans, in huiuſmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam, vtroque Teſtamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per ſe appetendum putet; ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt, vſurpet vtentis modeſtiā, non amantis affectu. Vbi nota illud; Vitæ & officiorum neceſſitatem.

Hieronymus *in c.14. Ezech.* explicans illud: Et dicens ad exaſperantem: Caro ſimiliter circumciditur, vt nequaquam faciamus terrena opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, cibum capere, & potum, & ſomnum, & vti veſtibus quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delicias, ad luxuriā, & ad materiam, ſed ad neceſſitatem naturæ, & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus, qui bibit vinum modicum propter ſtomachum & frequentes infirmitates, & odit ebrie- G tatem, circumcidit carnem ſuam, &c. Idem tradunt alij. Hic tamen ſub neceſſitate intelligunt etiam vtilitatem & conuenientiam; non enim illud ſolum dicitur neceſſarium vitæ humanæ, eiuſque officiis, ſine quo viuere, aut ea officia obire non potes, ſed etiam ſine quo non potes commodè & conuenienter tuo ſtatui, ſpectata conditione loci, perſonarum quibuſcum viuis, & negotiorum occurrentium.

*Vitia Adversantia.

Temperantiæ aduerſatur intemperantia & ſtupor. Hunc D. Thomas vocat Inſenſibilitatem; id enim ſonat ἀναισθησία quod Latinè vſitatius ſtupor dicitur. Stupidi enim dicuntur, qui parum ſentiunt. Illud opponitur temperantiæ per exceſſum, hoc per defectum. Stupor enim eſt, cum quis ita auerſatur & fugit delectationes tactus & guſtus, vt nolit eis vti, quando, vel vbi, vel quantum ſecundum rectam rationem oportet: quod vitium rarum eſt: pauci enim in voluptatibus ideo peccant, quod parum eas expetant, vt ait *Ariſt. lib.2. Ethic. cap.7.*

Intemperantia (Ariſtoteli ἀκολασία) eſt exceſſus in con- H cupiſcendis vel fruendis delectationibus guſtus vel tactus: vt cum appetuntur, vel vſurpantur, quando, vel vbi non oportet, vel pluſquam oportet, vel non eo modo quo oportet, vel quas non oportet.

*Eivs Partes.

Diuus Thomas q.143. ſupra, partes triplices ſtatuit huius virtutis; integrantes, ſubiectiuas, potentiales. Integrantes duas verecundiam & honeſtatem; nam integrum officium temperantiæ duabus partibus conſtat, fugâ turpitudinis intemperantiæ, & amore decoris temperantiæ: ad fugam turpitudinis iuuat verecundia, ad amorem decoris, honeſtas.

Partes ſubiectiuæ, ſeu ſpecies temperantiæ ſunt, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas & pudicitia: quod ex D. Thoma ſic oſtendi poteſt. Species enim virtutum, diſtinctionem accipiunt ex ordine ad diuerſa obiecta vel materias; materia autem temperantiæ ſunt delectationes tactus, quarum duo ſunt genera; quædam enim pertinent ad alimentum, quod conſtat cibo &

& potus & in his quoad cibum, eſt abſtinentia; quoad potum, ſobrietas. Aliæ delectationes pertinent ad vim gignendi, quarum alia eſt principalis ex ipſo actu coniunctionis, & circa hanc verſatur caſtitas. Aliæ ſecundariæ, ex oſculis, tactibus, amplexibus, circa hos eſt pudicitia.

Partes potentiales temperantiæ ſunt virtutes quædam ſecundariæ, quæ modum illum quem temperantia ſeruat in frænanda cupiditate circa maximas & principales voluptates, retinent circa maximas ſecundarias. Itaque omnis virtus refrænans appetitum in aliquid inordinatè tendentem, & efficiens in aliqua materia moderationem, poteſt dici pars temperantiæ ſeu virtus ei adiuncta.

Tribus autem modis poteſt fieri hæc moderatio. Primò in motibus animi internis. Secundò, in motibus externis. Tertiò, in rebus externis.

Motus interni, quibus anima proſequitur aliquid (præter concupiſcentiam, quam moderatur temperantia) ſunt tres. Primus eſt, motus voluntatis concitatæ impetu paſſionis: & hunc refrænat continentia; qua fit vt licet pars inferior patiatur magnos impetus concupiſcentiæ, ſuperior tamen non vincatur. Secundus eſt, motus ſpei, tendentis inordinatè in excellentiam aliquam: hunc refrænat humilitas. Tertius eſt, motus iræ tendens in vindictam: hunc coërcet manſuetudo, cui affinis eſt clementia. Externa verò quæ moderatione indigent, ſunt duo, motus externus, & cultus externus. Motus externos (ſub quibus etiam verba intellige) temperat virtus quædam, quæ modeſtia morum dici poteſt. Cultum autem externum & omnem apparatum externum regit alia virtus, quam modeſtiam cultus vocare poſſumus.

Itaque partes potentiales temperantiæ ſunt continentia, humilitas, manſuetudo, clementia, & modeſtia duplex. Interdum tamen modeſtia accipitur generalius, vt contineat etiam humilitatem & ſtudioſitatem, vt patet ex *D. Th. q.143. & 160. a.2.* vbi quatuor ponit ſpecies modeſtiæ. *Hæc ex Tractatu de Iure & Iuſtitia Leon. Leſſij lib.4. c.1 dub. 2. 3. & 4.*

* Effectus.

Præclaros ſanè effectus habet, ſiue corpus, ſiue animam hominis ſpectes. Conſeruat enim ſanitatem hominis & pulchritudinem, in anima autem confirmat & conſeruat ingenium, iudicium, ac memoriam: ad hæc prudentiam fouet, vnum nomen *σωφροσύνης* accepit, & in primis reddit & conſeruat hominem aptum ad cultum diuinum.

Temperantia eſt modus vitæ, in omni verbo vel opere. Hæc autē ſobrietatis & verecundiæ ſeu modeſtiæ comes eſt: humilitatis regulā cuſtodit, ſeruat animi tranquillitatē, continētia & caſtitatē diligit, decus fouet & honeſtatē, reſtringit rationeappetitū, iram contēnit, nec repēdit cōtumeliā. *Ber. l. de ord. vitæ.*

Cohibe oculum: cùm enim non attenderis, circumuoluitur. Parcè vtere linguâ: ſæpè enim profert, quæ melius fuiſſet celari, ſolum quantum indiget impende: delicatè viuere ne eligas, amorem enim huius vitæ conciliat, inimicitia autem aduerſus Deum ex vtroque naſcitur, auerſare in vita gaudium: ipſum enim lubricum eſt, præcipitat exultantes, *Nilus in ſent.*

Temperantia voluptatibus imperat, alias odit atque abigit, alias diſpenſat, & ad ſanum modū dirigit, nec vnquam ad illas propter ipſas venit. Scit optimum eſſe modum cupidorum, non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere. *Sen. in epiſt.*

* Apophthegmata.

Pythagor. Quib. inquiebat, à corpore ſolutus non egebis, illa omnia contemne: & quibus etiam defuncto erit opus, illis tibi vacanti, Deus adiutores precib. aduoca. *Stob. ſerm de temp.*

Alexander à quibuſdam hortatus, vt Darij vxorem & filias formâ præſtantes inuiſere & ſpectare vellet, reſpondit, Turpe futurum, eos qui viciſſent viros à mulierib. vinci. *Curt.*

Crates alios in foro vendentes, alios ementes contemplatus, illi (inquit) quod rem inter ſe contrariam agunt, ſe beatos iudicant: at ego me, quod vtriuſque, tum emendi, tum vendendi neceſſitate ſum immunis. *Stob. & Laërt.*

Antisthenes Voluptatem in tantum execrabatur, vt diceret ſe malle inſanire, quam voluptate affici. Inſaniam aufert medicus: voluptas quum æque mentem eripiat homini vix ſanabile malum eſt. *Laërt. lib.6.*

Democritvs dicebat, Cœnas lautas & ſumptuoſas ſuppeditare poteſt fortuna: at contra faciles, & quæ ſufficiant neceſſitati temperantia. *Stob.* Idem optimum dicebat homini vitam agere animo, vt plurimum læto, rariſſimè triſti: quod fieri poterit ſi voluptates non in perituris rebus locētur. *Stob. ſerm. de temp.* Idem Menſam precioſam fortuna (inquiebat) apponit, frugalem & contentam temperantia. Item, Patris temperantia, optimum liberis præceptum. Item temperantia, quæ iucunda ſunt auget, & voluptatem maiorem facit. *Eod. ſerm.*

Socrates dicebat oportere voluptates non ex aliis, ſed ex nobiſipſis aucupari: corpus autem vt decet præparatum & cōpoſitū eſſe volebat. Item. Nulla re indigere Dei eſſe, quā paucissimis autē Deo proximū. Itē, interrogatus quibuſnā reb. maximè abſtinēdū eſſet: reſpondit, turpib. & iniuſtis voluptatib.

Socrates Frugalem & rebus ſuis contentum animi habitu ſimilem eſſe dicebat vitæ breui & amœnæ: multum enim gratiæ & parum laboris habet. *Laert.* Idem quærenti, quis ditiſſimus eſſet? pauciſſimis contentus, reſpondit. Virtus enim ſuis rebus contenta naturæ opulenta eſt. *Stobæus.*

Pythagoras Temperantiam robur animæ eſſe dicebat. Hæc enim animæ paſſionum expertis lumen eſt. *Laert.*

Diogenes indignū eſſe aiebat athletas & cytharœdos ventre & voluptatibus ſuperiores eſſe, hos vocis & illos corporis gratia propter tēperantiā verò neminē iſta contemnere. *Laer.*

Antiphon, Qui turpia, inquit, neque cupiuit, neque attigit, is non eſt temperans. Nihil enim exiſtit à quo ſibi temperauerit, aut modeſtus & temperans dici mereatur. *Stob.*

Isævs Sacrificium maximum iudicabat; vitam & quotidie modeſtam & temperantem præſtare. *Stob.*

Iamblichvs, Temperantia, inquit, cùm exterminet à nobis quicquid imperfectum & perturbationibus obnoxium reperit, quomodo non perfectos nos redderet? Quod autem ita ſe res habeat, vel ex Bellerophontis fabula cognoſces, qui cùm temperantia auxiliatrice, Chimæram, id eſt belluinum, aut agreſte feruntque voluptatem genus omne confecit. *Ex Epiſt. de temp. apud Stob.*

Temperantiam Quidam eſſe dixerunt animæ partium mutuam confuſionem. Imperium in voluptates, vniuerſale cognomen omnium virtutum: item, vocarunt eam Columnam fortitudinis, galeam contra laſciuiam, oculorum aurigam, beneuolentiæ cuſtodem, cogitationum circumciſionem; luxuriæ caſtrationem, efferueſcentis animi hoſtem, opera turpia impedientem, continentiæ promotricem, cordis conſiliariam, precum & votorum directricem. *Stob. ſerm. de temp.*

Demosthenes Nullum homini malum accidere poſſe affirmabat, qui ſapientiæ fundamenta temperantiam & continentiam iecerit. *Stob. ſerm. de temp.*

Æschines. Temperantis viri vitam tam puram, tamque ſinceram eſſe oportere dicebat, vt ne turpitudinis quidem ſuſpicionem de ſe præbere poſſit. *Stob. eod. ſermone.*

Agesilavs. Quod ad corporis curam attinebat, nulla in re melius habebat, quam illi quibuſcum viuebat: à ſaturitate quidem & crapula in totum abſtinens: ſomno verò ſic vtebatur, nō vt ille dominaretur, ſed vt ſeruiret negotiis, aduerſus æſtus autem & frigus ſic erat inſtructus, vt quatuor anni temporib. vnica tantum veſte vteretur. Cæterùm quum in tentoriis inter milites ageret, velut vnus quilibet è numero, nihilo meliorem culcitram habebat quàm cæteri. Illud aſſiduè habens in ore: Principis eſſe non mollitiæ delitiiſve, ſed temperantiā ac fortitudine priuatis hominibus antecellere. *Plut. in Lacon. apoph.*

HIEROGLYPHICA.

In ſacris noſtrorum literis id erat temperantiæ ſignum, quod in ſalutari victima lumbos eximi mos erat, tanquam imputos *ait Philo*, propter concitandæ libidinis titillatum, ſemine per eos irriguo. Diuino autem præcepto lumbos præcingi iubemur, cū ſacra illa ſolemnia ferimus, quæ tunc tēporis inſtituta ſunt, cum exeuntes ex Ægypti captiuitate, hoc eſt, ex voluptatum & deliciarum illecebris, agnum i. puritatem edere admonemur, & in caſtimoniæ conuictu diſcumbere. *Io. Pierius l.34.*

Sacræ literę temperantiam & moderationem ſignificāt per cingulū, & zonā, qua fluxę animorum cupiditates coërcētur, luxuriātia cōpeſcuntur, & modus deniq; imponitur. *Id. l.40.*

Hieroglyphicum cubiti vna cum fræno manu prætento, temperantiam præ ſe fert. *Idem l.36. & 48.*

Caprificus fuit etiam Ægyptiis temperantiæ ſymbolum. Ea ſi quidem collo tauri quantumlibet laſciuientis alligata, animal ferocire minimè permittit, ſed laſciuia eius atque petulantia omni cohibita eum obtemperantem reddit, neque quicquam ſinit immodeſtius facere. *Idem l.52.*

☞ *Vide, Abſtinentia, Ieiunium, Sobrietas, Virtus.*

Temperantes In Genere.

Priuſquam ad ſpecies Temperantiæ ſingulas accedamus, in genere

ges,

res, qui vel in omnibus, vel certe in præcipuis voluptatibus moderatiſsimi fuerunt, referimus, in abſtinendo ſimul & ſuſtinendo. Et veterum quidem Philoſophorum rara quædam exempla in omni voluptatum genere reperias, ſed illa literis diligenter expreſſa. Apud Chriſtianos vero plurima, eaq; valdè illuſtria, quæ tamen partim copia ſua partim ſcriptorum qui ea extollerent, inopia, non in magna habentur vulgi admiratione: digna interim tum veræ pietatis, tum etiam ethicæ virtutis nomine; quæ ab omnibus legantur, & memoriæ ad imitandum conſecrentur. Conſule igitur Tit. abſtinentia alimentis. Item, Ieiu. Item, Libidinis fuga. Quoniam enim ieiunium libidinis ardorem extinguit, ferè contingit, vt qui in hoc tēperans eſt in venere quoque continens eſſe reperiatur.

A

Ægyptiorum ſacerdotum mores præparci in victu, ac frugi prorſū bonæ & contemplationi dedita mēs in ſtuporē vſq; à Chæremone Stoïco narrātur. Eos enim ſcribit, negotiis omnibus curiſq; reiectis, ſemper in templo fuiſſe, & rerum naturas cauſaſq; ac rationes ſyderū eſſe cōtēplatos: mulierib. nūquam ſe miſcuiſſe: nūquā cognatos & propinquos, ne liberos quidē vidiſſe: ex eo tēpore quo cœpiſſēt diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſēper abſtinuiſſe, pane rarò veſci ſolitos, & non niſi cū hyſſopo, adiuuandæ concoctionis causâ Oua cū lacte vitaſſe: quorū alterū carnes liquidas, alterū ſanguinē eſſe dicebāt, colore mutato. Cubile ex palmarū foliis, quas Baias vocāt B dui triduiq; inediā ſuſtinebāt. *Cæl. l. 13. c. 25. ex D. Hie. & Dio.*

B

Atalantia, virgo pudiciſſ. omne hominū conſortiū fugiens, ſyluis, montib. & ſolitudine delectata, continuis venationibus operam dedit. Stratis autē lectoq; vtebatur ferinis pellib. cibo beſtiarū carnib. potione aqua, veſtitu tenui incultoq; & eiuſmodi, qui nō abhorreret à Diana, amiciebatur. *Æl. l. 13. V. H.*

Socrates per omnem ſuam ætatē tēperantiſſimè ac continētiſſimè vixit. Ob eā cauſam cùm bello Peloponneſiaco Atheniensium vrbs peſtilentia ad vaſtitatē ferè redacta eſſet, voluptatum abſtinentia Socrates cōmuni omniū cladi obnoxius non fuit. *Gel. 2. Noct. Att. c. 1. & Æl. l. 13. Var. hiſt. & Laert. l. 2.*

Teſtatur *Laert. in Zenonis Citiæi vita*, Philoſophum hunc, tū in victu, tū in voluptatib. venereis vſq; adeò parcum fuiſſe, vt crudis duntaxat veſceretur, ac pallio protenui tegeretur.

PYTHAGORAS Philoſophus oluſculis tantùm & frugibus veſcebatur, carnibus abſtinebat, potum illi fons tribuit. Caſtus in matrimonio vixit: mox in cœlibatu Damam ſuam C filiam ad virginitatis votum induxit. *Laertius.*

Quid Diogenis Sinopenſis Cynici aut cultu neglectius, aut victu deſpicatius, aut cubatu durius habuit vita hominum vnquam? Pallio duntaxat vno vſus eſt, cætera nudus, oleribus & pane contentus humi iacens ſomnum carpebat: aut cùm molliùs, in dolio. *Sab. l. 2. c. 3. ex Laertio.*

GORGIAS LEONTINVS, ſophiſta clariſſimus, cùm 108. ætatis annum attigiſſet, interrogatus, cur ad tantam peruenisſet ſenectutem? Quòd voluptatis cauſa nihil mihi vnquam facere, permiſerim, reſpondit. *Cal. Rhod. l. 19. c. 20. Ath. l. 12. c. 26.* xxc. fermè annis mentis compotem vixiſſe ſcribit.

APOLLONIVM Tyaneū, à coitu, vino & carnibus abſtinētiſſimum fuiſſe, ſoliſq; veſtibus lineis amictū, tradit. *Philoſtra.*

DEMONAX Philoſophus Hadriani tēpore, inter alias animi dotes, vitā quoq; continentiſſimā egit. *Volater. l. 15. Anthrop.*

Lacedemonij huiuſmodi legē habebāt, vt nemo Lacedæmoniorū molliorē aliquā colore præ ſe ferret, aut habitior eſſet, quā exercitiis cōueniret. *Æl.* Frugalitas & integritas Lacedæmoniorū præ cæteris Græciæ partibus tanta fuit, vt qui caſtè D caſtigateq; viuerēt, Laconicè viuere dicerētur. *Eraſm. in Adag.*

ALEXANDER Magnus diluculo prandebat ſedens, cœnabat primis tenebris: potabat, cùm diis ſacrificaſſet, alea ludebat cū Midia febricitans, ludebat, iter faciens, vnà & ſagittare diſcens, atq; è curru deſilire. Vxorem duxit ſibi vnam amore captus Roxanē, Statirā Darij regno & rebus ita poſtulantib. intererat enim gentes cōmiſtione copulari. Cæteris Perſidib. tantum præſtitit caſtitate, quantū fortitudine viris. Nam inuitam aſpexit nullā Quas aſpexit magis quàm quas nō aſpexit, præterijt; & qui aliis fuit omnibus popularis, ſolis ſe venuſtis ſuperbum præſtabat. De Darij coniuge fœmina ſpecioſiſſima ne vocē quidem quæ formam eius commendaret, auribus admiſit. At defunctā adeò funere regio ornauit, tantoque luxit animi motu, vt eius caſtitati fidē humanitas abrogaret, comitaſq; in crimen incurreret iniuriæ. *Plut. orat. 2. de fort. Alex.*

CLEOMENES Leonidæ F. vt in coniugio cum Agiatide Agidis fuit ſucceſſor, ita quoque ſtudiorum imitator, luxus & voluptatis omnis hoſtis. *Plut. in Agide.*

NVMA Pompilius ſecundus rex Rom. vitam egit frugaliſſimam: Otio non ad voluptatē & delicias, non ad quæſtū, ſed ad deorum immortalium cultum, & ad ipſorum naturam, quantum ratione poterat, cognoſcendam, vtens. *Plut. in eius vita.* E

M. Catonis abſtinentiæ teſtis Epirus, Achaïa, Cyclades inſulæ, maritima pars Aſiæ, prouincia Cypros: vnde cùm pecuniæ deportandæ miniſterium ſuſtineret, tā auerſū animum ab omni venere, quam à lucro habuit, in maxima vtriuſq; intemperantiæ verſatus materia. Nam & regiæ diuitiæ poteſtate ipſius continebantur: & feliciſſimæ deliciarū totius Græciç vrbes, neceſſaria totius nauigationis diuerticula erant: atque id Mun. Ruffus Cypriacæ expeditionis fidus comes, ſcriptis ſuis ſignificat. *Val. l. 4. c. 3. Plut. in eius vita, & Florus in Epitome.*

TACITVS, vir conſularis, ſenex & grauis, factus eſt Rom. Imp. omnium conſenſu: vir temperans, ſobrius, & librorum lectioni intentiſſimus. Frugales menſulas oluſculis & leguminibus Pythagoricis inſtructas, multò lautiores eſſe dicebat, quam Mileſiorum ſumptuoſa faſtidia. *Guido Bituricenſis.*

Origenes caſtitatis & continētiæ fuit ab adoleſcētulo ita ſtudioſus vt quaternis obolis in diē victitaret: idq; per annos cōplures fecit, & humi in ſtorea dormiuit: & breui tēpore noctu quieſcēs, maiorem eius partem in ſacram meditationem contulit: atq; ita & inſōnio & inedia & nuditate ſeſe ſubigēs vſq; adeò vigorē corporis edomuit, vt emarcuiſſe videretur. *Suid.* F

PAVLA Roman. nunquam poſt viri mortem vſque ad diem dormitionis ſuæ cum vllo comedit viro, quamvis eum ſanctum & in pontificali ſciret culmine conſtitutum. Balneas, niſi periclitans, non adiit. Mollia, etiam in grauiſſima febre, lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſſimam humum ſtratis ciliciolis quieſcebat: ſi tamen illa quies dicenda eſt, quæ ingibus penè orationibus dies noctesque iungebat: illud implens de Pſalterio: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. *Hieron. in Epitaph.*

Sacri annales auſteræ vſque adeò vitæ S. Germanum fuiſſe ferunt, vt vbi à beato Amatore ſacris initiatus eſt, mox animo mutato, & erogato in miſeros patrimonio, vxorem pro ſorore habuerit. Ad nouiſſimum vſque diem, frumentarium panem, vinum, oleum, legumen, carneſque ſibi interdixit: quin etiam & ſal, ne quo gulam condimento excitaret. Pranſuro mos fuit, prælibare cinerem, moxq; panem eſſe hordeaceum, excuſſum quidem & aqua remollitum: item cucullo ſimplicique tunica & interiore cilicio vti: hæc eadem æſtate & hyeme iuxta ferre, ſupra dolatas trabes ſuperiniecto cinere, dormire, cum acerbiſſima vitam pœnitentia ducere: omnibus gratuito hoſpitium exhibuiſſe, hoſpitibus in humilitatis exemplum pedes lauare ſolitum. *Bonfin. lib. 4. Dec. 1.* G

MACARIVS monachus ſcripſit epiſtolam, in qua docet neminem Deo ſeruire poſſe, niſi qui ſit omninò quietus & abſtinentiſſimus ab omnibus voluptatibus. *Genn. ius.*

IO. ANDREÆ, in iure Canonico excellentiſſ. ſcriptor, annos viginti, pelle tectus vrſina, citra lecti delicias, noctib. cubitauit, frequentibuſque ieiuniis inuigilauit. *Vol. l. 21. Anthrop.*

SELINVS immanis & ferus Turcarū tyrannus, qui dominandi cupiditate patrem fratreſq; interemerat, mulierum pudori tanta cum modeſtia conſuluit, vt cùm Iſmaëlem Sophi Perſarū regem cruento prçlio fregiſſet, & in illius caſtris multas & peruenuſtas fœminas reperiſſet, ab illis abſtinuerit, eaſque ad ſuos maritos redire iuſſerit: quæ continētia ad curſū victoriæ perutilis fuit. *Illeſcas in vit. Leō. 10. Petr. Rib. l. 2. de Princ. c. 12.*

Sed & Conſaluum magna Hiſpana ſtirpe meritò celebrauerim: qui tot bellis, cùm regnū Neapolitanum ſuo regi vindicaret, conſenſu traditur nullam matronarum aut virginum temeraſſe, immò & oblatas aut offerentes ſe (nec nouū in tali potentia) comiter reieciſſe. Atque adeo cum pater quidam, vir nobilis, ſed pauper, duas filias ſcitas & lepidas ipſe ad eum perduxiſſet, ratus hac ſe via ad opes poſſe venire: admiſit quidem, ſed causâ facti cognitâ, vt ſuas filias dote data nobilibus viris elocauit à ſe tam integras, quàm à parente. *In eius vita. c. 72. P. Ribaden. l. 2. de Princip. 4. l. 2. Iuſt. Lipſ. l. 2. cap. 17.* H

Libentius & Chriſtianos hic inſero & laudo: primumq; inter eos Balduinum ex Flandriæ Comite Byzantij Imperatorē qui annos 32. natus, in ipſo illo æſtatis æſtu ſic continuit ſe & adſtrinxit, vt toto illo tēpore, quo ab vxore abfuit, nec impudicitiis quidem oculis mulierē ſit intuitus. Quod de illo tandē verbis hoſtis eius alioqui Nicetas in hiſtoria conſignauit. Addit; etiam in aliis hanc caſtimoniam exegiſſe, & bis quaqua hebdomade ſub veſperā proclamari iuſſiſſe: Ne quis qui alienam mulierem attigiſſet, dormiſſe aut cubuiſſe in palatio ſuo vellet. *Iuſtus Lipſ. l. 2. monit. c. 17.*

MAGI

MAGISTRI TEMPERANTIÆ. NAM VEL ALIORVM
A TEMPERANTIAM PROMOVENT, FOVENT.

☞ *Vide Tit. Magiſtri diſciplinæ militaris: quatenus Temperantiam militum promouent.*

Crotoniatas luxurioſiſſimos ad frugalem cultum Pythagoras reuocauit, matronas ad pudicitiam, iuuenes ad modeſtiam traxit: mulieres auratas veſtes ornamentaque laſciuiora in templo Iunoni conſecrare fecit. *Laertius.*

Spartana ciuitas, vt *Valerius auctor eſt*, ſeueriſſimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium ſuorum oculos à contemplanda Aſia retraxit, ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur: vtpote quæ audierat lautitiam inde, & immodicos ſumptus, & omnia non neceſſaria voluptatis genera fluxiſſe.

Apud eoſdem cautum fuerat lege, vt decimo quoque die ephebi ad vnum omnes publicè nudos Ephoris ſeſe exhiberent. Quod ſi eſſent bona corporis habitudine, valentesq; & quaſi conciſi ex certaminibus atque perforati, laudibus vehebantur. Sin aliquod membrum inueniretur delicatius & mollius, ob ſuppoſitam aut ſuccreſcentem ex oſcitantia pinguedinem, verberabantur, & in ius trahebantur. Ephori quotidie inſpectiones obibant veſtimentorum, ſi quid in illis à decenti iuſtoque ornatu alienum inueniretur. Lacedæmone coquos eſſe nō licebat alios, quam carnis dūtaxat. *Æl. de V. hiſt. l. 14.*

Plutarchi Chæronei Vxor Timoxena, reſtrictione circa corpus & vitæ auſteritate nullum non Philoſophorum, quibus nota eſſet, obſtupefecit: nulli non ciui in ſacris, in ſacrificiis, in theatris ſpectaculū præbuit temperantiæ. *Plut. in conſ. ad vxo.*

Apud Spartanos Harmoſyni erant magiſtratus, qui mulierum petulantiam immodeſtiamq; cohibebant. *Alex. l. 1. c. 8.*

Athenis Areopagitæ, cum Demetrius, Demetrij Phaleræi, luxurioſius vitam ageret, & Ariſtagoram Corinthiam domum duxiſſet: vt meliùs & honeſtiùs viueret, imperarunt. Ephori quoque, cùm Gnoſius Lacedæmone inſolenter ſe gereret, vetarunt, ne cum iuuenibus verſaretur. *Athen. l. 4. c. 10.*

M. CATO adoleſcens ſub Fabio Max. militans, vſus hoſpitio Nearchi cuiuſdam Pythagorici, cùm eum de voluptatibus ex ſententia Platonis diſſerentem, audiuiſſet amplexus eſt
C multò acriùs frugalitatem & continentiam. *Plut.*

Leonidas Alex. Magni præceptor, ſtragulorum repoſitoriū ſolitus erat adire, veſtiariumq; atq; ea perite inſpiciēs, nūquid illi ad mollitiem mater vel ad luxum addidiſſet. *Plut. in Alex.*

Numa rex, Romanis mulieribus pudoris adiecit plurimum, curioſitatem remouit, ſobrietatem docuit, tacere ac abſtemias prorſus eſſe, neq; de neceſſariis rebus, abſēte viro, quicquā eas loqui aſſuefecit: Nā cum mulier quandoq; propriā cauſam in foro dixiſſet, miſiſſe ſenatū, memoriæ traditur, deos cōſultum, Quidnam ea res ciuitati portenderet: Quoniā Vlpino tradente, à ciuilibus officiis & publicis fœminæ remouētur, proindè iudices eſſe nō poſſe, nec magiſtratū gerere, nec poſtulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices exiſtere. Calphurniæ improbitas iudicib. permoleſta edicto cauſam dedit, quo caueretur, ne poſtulare fœminæ liceat. *Cal. lib. 15. c. 33. A. L. ex Plut.*

P. Scipio Africanus miſſus in Hiſpaniam, inſolentiſſimos Numantinæ vrbis ſpiritus, ſuperiorum ducum culpa nutritos, nunquam fregiſſet, niſi edicto ea omnia, quæ luxuriæ & voluptatis causā comparata erant, auferri penituſq; ſubmoueri iuſſiſſet. Quamprimum enim turpis illa & erubeſcenda ſentina
D ex Romanorum caſtris eiecta fuit, exercitus, qui paulò antè metu mortis deformi ſe fœderis ictu maculauerat, erecta virtute animoſam Numantiam, incendiis exuſtam, ſolo æquauit. *Val. Max. l. 2. c. de Militari diſc. Frontinus lib. 4. c. 2. Oroſius l. 5. c. 6. Eutrop. l. 4. c. 7. Florus l. 2. c. 18. Sabellic. l. 9. Er. 5.*

* Huic ſubiungam Franciſcum Sfortiam, principē illuſtriſſimum, qui multarum virtutum ætate noſtra ſingulare exemplum fuit. Cùm Florentini populi copiarum dux eſſet, vi capto Caſanoua oppido: quidam milites inſigni forma puellam captiuam ducebant, clamantem, vt ad primarium ducem deduceretur. Ad eum perducta, interrogante Franciſco Sfortia, Quamobrem ad ſe venire cupiiſſet? reſpondit, vt eius voluntati obſequeretur, modò incolumem eam à militum iniuria ſeruaret. Cùm forma inſignis videretur, & ætatis flos ipſi eſſet parū ſe erraturum Franciſcus putauit, ſi volente ea poteretur. Itaq; in lectum eam noctu ſecum adhibuit: & cùm appropinquare, atq; eam complecti vellet, puella lacrymarum plena ad Virginis Dei matris imaginem conuerſa (quam lecto è more affixam Franciſcus ſingulari veneratione colebat) rogauit, vt per illius, quæ in tabula erat, venerationem, item per famam, quæ de ipſius bonitate apud omnes erat, ne eam virginitatis
E honore priuaret, ſed marito intactam potius reſtitueret, qui cum aliis captiuis in vinculis cuſtodiebatur. Adeo ingens Franciſci continentia fuit, vt quamquam & formoſam, & puellam in bello captā, nudam propè ſe in lecto ſciret, pudicitiæ eius conſpecto ſtudio, ſtatim lecto proſiluerit, maneq; acceſſito à ſe viro eā publicè reſtituerit, adiurans nihil cum ea ſibi fuiſſe, Scipionem in pari facto nō ſolùm imitatus eſt, ſed etiam, quòd in ætatem minùs bene moratā peruenisſet, iudicio meo ſuperauit. Præſertim cùm illud accedebat, quòd cùm nobili orta genere eſſet, quæ ad Scipionē perducta fuit, Scipioq; in vrbe libera viueret, fortaſſe ex violenta mulieris pudicitia cenſuræ iudicium expectare potuiſſet: At in Franciſco nihil prorſus erat, quod eum ab explenda cupiditate, ſi abeſſet naturæ bonitas ob vllam metus ſuſpicionem cōtinere deberet. *Fulg. l. 4. c. 3.*

ABSTINENTIAM, SOBRIETATEM DOCENT, FOVENT, PROMOVENT.

☞ *Vide Tit. Sobrietati & Abſtinentiæ prudenter conſulere.*

HOMINES PROMOVENT RELIGIONE.

Antiqui, cùm homines à voluptatib. abſtinere non poſſe
F intelligerent, vtile verò maximéque conducens his arbitrarētur, ſi compoſitè aſſueſcerent, tempus quoddam certum determinarunt, deiſque priùs ſacrificantes, ſic ipſos ad relaxationem animi dimittebant, vt deos omnes ad primitiarum oblationes accedere exiſtimantes, ad ſacrificia cum verecundia quadam ac timore conuenirent. Cùm igitur deos præſentes eſſe arbitrarentur, feſtiuitates & ornate & temperanter tranſigebant. Quare neque decumbere mos erat apud antiquos, ſed ſedentes conuiuabantur: neque ad ebrietatem ſanè vſque bibebant, ſed quantum cupiebat animus: vbi ſacrificaſſent, domum ſuam quivis redibat. Ex hinc vox, μεθύειν, vino indulgere, ὅτι μετὰ τὸ θύειν, quod poſt ſacrificia deorum genio indulgerent. *Athen. lib. 8. c. 13.*

PRÆCEPTIONE, ADMONITIONE.

IONADAB Recab filius, auctor fuit ſuis poſteris, ne vinum biberent. *Hier. cap. 35.*

Ὀρφικὸν βίον, ideſt, Orphicam vitam, *Plut. de Leg. 6.* dixit, vitam innoxiam, & à luxu ſanguinolentiſque dapibus puram. Orpheus enim ſuos Thraces inſtituit, vt ſanguine pecudum G nec aras deorum, nec carnibus menſas inquinarent, ſed libis ac frug. b. melle conſperſis ſacra facerent, nec aliis ipſi veſcerentur. Idem poſt Pyta, tentauit apud Ionios, Numa apud Romanos. *Eraſm. in adag.*

Homerus omnium virtutum præco & magiſter, frugalitatē victus ſuis carnib. paſſim docuit. Aliis carnibus, quæ minùs curę & impēdij requirūt, heroas ſuos veſci introducit. Nec piſciū, nec auiū meminit vſquā, ne apud Alcinoū quidē voluptatis ſtudioſum, & in ipſo mari habitantem. Bellaria nulla apponit. In vino moderatiſſimos facit. *Vide Ath. l. 1. c. 4. Dipnoſ.*

Fabuloſū putāt, Pytha. idcirco necari animalia vetuiſſe, quia nobiſcū ius animæ cōmune habere arbitraretur: ſed vt mortales facilioribus cibis aſſueſcerent, in quibus parādis igni alioue maiore apparatu non eſſet opus: aquā vt biberēt, velut inde valetudo corporis maiuſq; exiſteret ingenij acumē. *Sal. 8. §. 1.*

De Zenone Cittiæo extant Philemonis, ſeu Poſidippi verſus apud Diogenem ex fabula, cui titulus Philoſophi, tales:

Poſt panis eſum, caricenmque obſonium.
Aquam bibens perdurat inde ſimplicem. H
Nouum enim philoſophiæ celebrat hic genus
Docet eſurire, ac diſcipulos ita illicit. Eraſm. in Adagiis.

POLEMON Athenienſis iuuenis, cum aliquando è compotationibus, vino grauis, vnguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucida veſte amictus, Academiam intraſſet, & clariſſimum eloquium, ſaluberrimaque præcepta temulentiæ laſciuiis eleuaret: orta omnium indignatione Xenocrates omiſſa re, quam diſſerebat, de modeſtia ac temperantia loqui cœpit. Cuius grauitate ſermonis reſipiſcere coactus Polemon, primùm capite detractam coronam proiecit: paulò poſt brachium intra pallium reduxit: procedente tempore oris conuiualis hilaritatem depoſuit: ad vltimum totam luxuriam exuit: vniuſque orationis medicinā ſanatus, ex ganeone Philoſophus euaſit. *Val. Max. lib. 6. cap. 11.*

Ariſton Philoſophus ſolitum fuiſſe Polemonem Academicum ſcribit, eos qui proficiſcerentur ad conuiuium, admonere, vt curarent, ne in præſentia tantum, ſed in craſtinum quoque diem cœnā illam iucundam redderent. *Vid. l. 18. lect. c. 3.*

ANACHARSIS primum craterem ad ſitim pertinere dixit, ſecundum

eundem ad Hilaritatem, tertium ad Voluptatem, quartum ad inſaniam. *Alex. ab Alex. lib. 5. c. 21.* A

IOANNES Cōnenus Imp. Alexij F. inania & obſcœna verba à publicis conſeſſibus, & luxum veſtiū ac menſarū, tanquam corruptelam & vitæ peſtem, à palatio pepulit. *Nicet. Choniata.*

INTEMPERANTIAM ODERVNT, CASTIGANT, CORRIGVNT.

Vide locum, Iuſtitia correctiua.

Philoxenus poëta cū ducta in Siciliam colonia ſortem accepiſſet, facultateſq; ad vitam tuendam, domū opulentā: luxui autē & voluptati incolas deditos & abhorrētes à Muſis videret: Nō medius fidius, inquit, hæc bona me perdēt, ſed ea ego, relictaque aliis ſorte ſua, nauigauit ex Sicilia. *Pl. de Non ſæn.*

C. FABRICIVS Lucinus, legatus ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneam Theſſalum narrantem audiſſet, quendam Athenienſem clarum ſapientia, ſuadentem, Ne quid aliud homines quàm voluptatis cauſa facere vellent: pro monſtro eam vocem accipit, continuoq; Pyrrho & Samnitibus iſtam ſapientiam imprecatus eſt. *Val. Max. lib. 4. cap. 3. & Plut. in vita Pyrrhi, & Florus lib. 4. cap. 3. & Eutrop. lib. 2.*

B Romani Alcæum & Philiſcum Epicureos ex vrbe eiecerunt: eò quòd multarum flagitioſarumque libidinum auctores eſſent adoleſcentibus. Meſſenij quoque Epicureos expulerunt. *Ælian. de Var. hiſt. lib. 9.*

EBVLVS poëta Cyprius, benè ſentientibus tria tantum propinari pocula putauit, Sanitati primum, Amori alterum, tertium Somno: quartum vtique non noſtrum, ſed Iniuriæ: vltimum verò ἐμμλῶ appellari voluit. *Alex. ab Alex. l. 5. c. 21.*

Athen. lib. Dipnoſ. 3. Heroicum hūc vt prouerbialē adducit.

Τὸν σικυὸν τρώγουσα γύναι, τὴν χλαῖναν ὕφαινε.

Arrodens ſicyon, vxor, ſubtexe lacernam.

Apparet eſſe verba Mariti iubentis, vt vxor tenui contenta victu, peragere opus ſuum. Nam ſicyon, ſeu ſicyos bulbi genus eſt, aut certè peponis: nonnulli putant cucumeris.

LEGISLATIONE.

XENOCRATES Philoſophus ex Triptolemi legibus, apud Athenienſes tria duntaxat præcepta in templo Cereris Eleuſiniæ remanſiſſe ſcribit, honorandos patres, venerandos deos, carnibus non veſcendum. *Polydorus.*

C Scribit *Xenophon in lib. de Repub. Lacedæmoniorum.* Lycurgum cibi tantum habendum cenſuiſſe, vt nunquam grauaretur crapula, & indigentiam ferre expertus ſciret. Quin etiam ad ſalubrius degendum, & ad ſtatus proceritatem magis id alimenti conducere arbitratum eſſe, quòd gracilia corpora, quàm quòd lita cibo efficeret.

VITA, EXEMPLO, CONVERSATIONE.

Dominus in Euangelio ſæpè multiplicauit piſces, non carnes. Vnde ad præceptum Domini concluſerunt diſcipuli, multitudinem piſcium copioſam. *Luc. 5.* Præterea panes & piſces bis multiplicaſſe legitur, nunquam carnes. De quinque panibus & duobus piſcibus, *Marci 6. Luc. 9. Ioan. 6.* De ſeptē panibus & paucis piſciculis ab ipſo Domino multiplicatis, habetur *Matth. 16. Marci 6. & 8. Luc. 9. Ioan. 6.* Poſt reſurrectionē etiam ſeptē diſcipulis piſcantibus, & non prandentibus, manifeſtauit ſe Saluator, dicens: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Sequitur, quod extraxerunt rete plenum magnis piſcibus, & de piſcibus illis dedit Dominus diſcipulis ſuis. *Ioan. 21.* Populo autē Iudaico carnali dedit carnes ad veſcendū. *Exod. 16.* Saluator noſter, cuius actio eſt noſtra inſtru-
D ctio nunquā legitur carnes comediſſe, niſi de agno Paſchali: de piſce verò allato ad manducandū comedit. *Luc. 24. Ioā. 21.*

PERSÆ pueros ſuos docebant cibi potuſque continentiam ſeruare. Ad quod illos maximè iuuabat, quòd ante oculos haberēt, ſeniores nō prius abire vētris implēdi gratiā, quā principes permiſiſſent: quodq; nō apud matres veſcerentur pueri, ſed apud morum magiſtrum: ferrentq; domo pro cibo panem, pro obſonio naſturtium: ad potum verò capedinem, vt ex flumine aquam haurirent. *Xenoph. in Cyropædia. Stobæus ſerm. 42.*

LYCVRGVS inter cætera præclarè inſtituta Syſſitia inſtituit publica frugaliſſima. Siquidem non licebat præſumpta domi cœna conuiuia inire expletos, ſed obſeruabant acriter cæteri, atq; eum, qui non biberet cum ipſis, neq; veſceretur, proſcindebant, vt intemperantem, & ad conuictum elangueſcentem promiſcuum, conuitiis. Hac potiſſimùm actione, pecunioſos ferunt in Lycurgum exarſiſſe, eorumque cateruam coitione facta obſtrepuiſſe ei, & inſectatam fuiſſe. Qui poſtremò lapidibus petitus, proripuit ſe foro: aliis autem elapſus ad ſacram ædem cōfugit. Vnus fuit adoleſcens ingenio alioqui non malo, ſed acris & ardentior. Alcander hic fugientis tergo inhærens, percuſſit reſpicientem baculo, oculumq; excuſſit. Lycurgus nihil vulnere deterritus, ſed obuerſus ad populum, ciuibus faciem cruore oppletam & viſum oſtendit labefactatum. Ibi tanta verecundia concio perfuſa & mœſtitia fuit, vt dederent ei Alcandrum, & vicem eius dolentes frementeſque domum vſque eum proſequerentur. At Lycurgus hos quidem collaudatos dimiſit: Alcandrum verò introductum nec verbo læſit, nec facto, ſed amotis miniſtris, quibus ad corporis cultū erat vti ſolitus, iuſſit eum ſibi miniſtrare. Ille ſtrenuè imperata & obedienter fecit, qui ex conſuetudine & contubernio Lycurgi, cùm notaret manſuetudinem & motum animi eius, vitam aſperam, labores indefatigatos, cùm mirificè cœpit eum admirari, tū apud familiares & neceſſarios prædicauit, non eſſe rigidum Lycurgum, nec præfractum, ſed ſolum erga alios lenem, illum & blandum. Ad hunc modum caſtigatus ille fuit, eamque luit pœnam, qui ex tetro iuuene & præfracto modeſtiſſimus vir atque temperantiſſimus redditus eſt. Cuius caſus Lycurgus monumentum, ædem Mineruæ quam appellauit Optiletem, excitauit: quòd huius regionis Dorij oculos ὀπτίλλους vocent. Poſt id infortunium tamen deſtiterunt Lacedæmonij deferre in concionem baculum. *Plut. in Lycurgo.* F

Laconum inſtitutum fuiſſe legimus, vt filij, & præſertim principum & magnatum, in parentum conſpectu, propria & parciori menſa vterentur: ſi quid luxuriam redoleret, ſtatim à parentibus & amicis remoueretur. *Xenophon.*

Romanorum fuit illa ſimplicitas in cibo capiendo, humanitatis ſimul & frugalitatis certiſſima index. Maximis enim viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat: nec ſanè vllas epulas habebant, quas populi oculis ſubiicere erubeſcerent: erant namque adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vſus quàm panis eſſet. *Val. Max. l. 2. de Inſtit. antiq. Gellius lib. 12. cap. 15. Macr. lib. 3.*

M. CRASSVS Romanorum locupletiſſimus, in duorum Fratrum anguſtis ædibus eadem menſa cum tota familia vtentium educatus, temperantiam & frugalitatem didicit. *Plutarch. in Craſſo.*

TIBERIVS CÆSAR, vt parſimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, ſolennibus ipſe cœnis pridiana ſæpè, ac ſemeſa obſonia appoſuit, dimidiatumque aprum: affirmans, omnia eadem habere, quæ totum. *Suet.* G

Verona à Venetis & Gallis an. Salutis 1516. arctiſſimè premebatur, defendente vrbem Cæſaris nomine M. Antonio Columna. Iam peruentum erat ad ſummas rerum difficultates. Dux ipſe, quum primores exercitus quotidianis cœnis adhiberet, & quadraginta diebus nihil præter aquam bibiſſet: tanta comitate omnes abſtinentiæ & frugalitati inſuefecit, vt facilè atque alacriter cæterarum etiam rerum inopiam tolerarent. *Iouius.*

EXERCITATIONE.

ALEXANDER Magnus Adam matrem adoptauerat, & Cariæ deſignauerat reginam. Cùm comiter illa multa quotidiè fercula ei & bellaria mitteret, coquos denique & piſtores, quos putabat intelligentiſſimos: Nihil, ait, his ſibi eſſe opus, meliores habere ſe coquos à pædagogo donatos Leonida; ad prandium νυκτοπορίαν, iter ante lucanum, ad cœnam verò ὀλιγαριστίαν, anguſtum prandium. *Plut. in Alex.*

LAVDATIONE, PRÆCONIO.

TIMOTHEVS filius Cononis ex magnificis ac ſumptuoſis cœnis militaribus in ſympoſium Platonis quod fiebat in Academia, aſſumptus, cùm frugaliter & ornatè cœnaſſet (ἀφλεγμάντοις τραπέζαις, ideſt, menſis non tumefacientibus, vt inquit Ion, quas ſomni conſequantur puri, cum ſumma corporis tranquillitate) vidiſſetq; eum poſtridiè, dixit: Veſtræ quidem cœnæ non ſolùm in præſentia, ſed etiam poſtero die iucundæ ſunt. *Plut. autem in Precept. ſalubr. & Athen. in 10. Δειπνοσοφιστῶν,* narrāt, cùm poſtridie incidiſſet in Platonē, eleganti voce, politoque homine digna, indicaſſe, quantoperè gauiſus eſſet modico illo apparatu: nec tamen omnes eodem pacto eum locutum ferunt Plutarcho ſanè & Athenæo conuenit cum Cicerone. *Plut.* namq; ait: *οἱ παρὰ Πλάτωνι δειπνήσαντες, καὶ εἰς αὔριον ἡδέως γίνονται.* *Ath.* verò, *οἱ παρὰ Πλάτωνι δειπνήσαντες καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς γίνονται.* Addit tamen *Ath. & Ælian. lib. 2. Var. hiſt.* Hegeſandrum in commentariis ſic tradere Timotheum locutum. *ὑμεῖς ὦ Πλάτων ἐδειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν.* *Victorius lib. 18. Var. Lect. c. 3.* H

BRVTA

BRVTA TEMPERANTIA MAGISTRA

A DIOGENES Sinopenſis, deſertus ab omnibus hominibus ſolus relinquebatur, cùm neq; propter egeſtatem ipſe quenquam reciperet, neque ipſum hoſpitio quiſquam acciperet. Omnibus enim inuiſa erat eius in reprehendendo acrimonia, deinde in agendo loquendoque acerbitas. Proinde triſtitia plenus, ſummas foliorum extremitates manducabat. Mus accedens, decidentibus fruſtulis veſcebatur. Diogenes ſubridens, animo recepto: Mus hic, inquit, nihil indiget Athenienſium lautitia. Et quid tu, ò Diogenes, ægrè fers, te cum Athenienſibus non vitulari. *Ælian. lib. 12. de Var. hiſt.*

INTEMPERANTIAM, EBRIETATEM INGLVVIEM COERCERE, caſtigare, vel

ODIO.

Delitias lautitiamque & luxum adeò execrabiles fuiſſe apud priſcos Ægyptios ferunt, vt pila Thebis in fano Iouis poſita ſit, in quam inciſæ ſunt deuotiones in caput regis Minij (Menæ apud Diodorum) qui Ægyptios Principes ex an-
B guſta, tenui & frugali viuendi ratione laxauerit. Memorant Technatim Bacchoris patrem (Diodorus Gnefactum vocat, Vecchoridis ſapientis patrem) in expeditione Arabica, cum morarentur impedimenta, haud grauatim ſumptis communibus cibariis correptum fuiſſe. Inde cùm arctè in thoro militari dormitaſſet, amplexum fuiſſe frugalitatem. Tum in caput execratum Minij fuiſſe, comprobantibuſque ſacerdotibus execrationem in pila conſignaſſe. *Plut. de Iſide, & Diod. lib. 1. cap. 4.*

PERICLES Athenienſis à cœnatum & conuiuiorum apparatu adeò abhorrebat, vt nec apud amicos cœnaret. *Plut.*

ZENO CITTIÆVS negabat virum bonum eſſe, qui nimio ſe vino obrueret: quandoquidem nullus tam imperitus rerum ſit, qui aliquid ſecreti tali viro committere audeat, qui vino preſſus leuiter effutiat. *Senec. lib. 12. epiſt. 84.*

Cn. POMPEIVS cum valetudine tentato coturnicem Medicus præſcripſiſſet, nec potuiſſet aliena tempeſtate comparari facilè, oſtenderet autem quiſpiam, eſſe in Luculli viuariis multas: neque miſit, neque accepit, fatus: Ergo ni
C luxuria Lucullus diffluerct, non viueret Pompeius. *Plutarch. An ſeni. tract. reſp. & ir. Apoph.*

FREDERICVS III. Imper. nullum magis horrebat vitium, quàm ebrietatem. Vinum non niſi dilutum bibebat, & ſingulari amore abſtemios proſequebatur. *Cuſp.*

REPREHENSIONE, OBIVRGATIONE.

Cùm Pyrrhonem Eleum ex eius familiaribus quidam magnificè, vt ipſe narrat, conuiuio excepiſſet: In poſterum, is inquit, non ampliùs ad te accedam, ſi ita exceperis: ne ego grauiter feram, cùm te non neceſſariò impendere videam, ac ne tu etiam exhauſtus mala patiaris. *Athen. lib. 10. cap. 3. & Ælian. lib. 2. Var. hiſt.*

EPAMINONDAS vſque adeò fuit in victu frugalis, vt inuitatus à vicino ad cœnam, poſtquam offendit illic bellariorum, dapum, & vnguentorum apparatum, extemplò ſe receperit, dicens: Sacrificare ego te, non luxuriari arbitrabar. *Plut. in Apopht.*

Eundem aiunt, quandoque collegis impenſarum rationem coquo reddente, olei multitudinem permoleſtè tuliſſe: admirantibuſque illis: Non, inquit, impendij magnitudo me
D mouet, ſed quod tantum olei intra corpus receptum ſit. *Ibid.*

MACEDO ALEXANDER quum victis Perſis familiares intueretur ſuos amplius indulgentes ſibi, in Perſicam dilapſus lautitiam, moleſtè admodum tulit: mirari ſe plurimum aſtruens haud noſſe illos, ſeruile cenſeri, voluptatibus ſe mancipi dare: laboribus autem innutriri, principe rem prorſus eſſe dignam. *Celius l. 9. c. 14. Antiq. Lect.*

CATO, vt teſtatur *Polybius lib. 31. Hiſtoriarum*, exclamabat, quoniam peregrinas delicias Romam quidam introduxiſſent, qui fictile Ponticorum ſalſamentorum trecentis drachmis emiſſent, pueroſque formoſos. Pueros priùs aſſuefaciebant aquam bibere, ac quodcunque ſe obtuliſſet comedere: ſæpiùs mater aut pater filium interrogabat. Num pyra ſylueſtria, an nuces vellet cœnare? *Athen. lib. 6. c. 8.*

Idem cum populi Romani luxum cenſoriè coargueret. Difficillimum eſſe dicebat, verba ventri facere, qui aures non haberet. *Plut. in Apopht.*

Idem inuectus in concione in ciuitatis delicias & luxum, pluris venundari Romæ oſtendit piſcem quàm bouem. Amphoram enim piſcium tanti diſtrahunt, quanti centum boues verubus toſti non vænerant. *Plut. lib. 4. Conuiuial. ...*

AVGVSTVS CÆSAR, vt ſalubrem magis quam ambitioſum principem ſcires; querentem de inopia & caritate vini populum ſeueriſſima coërcuit voce: Satis prouiſum à generoſo ſuo Agryppa, perductis pluribus aquis, ne homines ſitirent. Eidem populo promiſſum quidem congiarium repôſcenti, Bonæ fidei ſe eſſe, reſpondit: non promiſſum autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobrauit, affirmauitque, non daturum ſe, quamvis dare deſtinaret. Nec minore grauitate atque conſtantia, cùm propoſito congiario multos manumiſſos incertoſque ciuium numero comperiſſet, negauit accepturos quibus promiſſum non eſſet: cæteriſque minùs quàm promiſerat, dedit, vt deſtinata ſũma ſufficeret. *Sueto.*

PERSIVS Satyra tertia ignauiam Romanæ iuuentutis mirificè exagitat.

MONICA D. Auguſtini mater, cùm de more tanquam puella ſobriè iuberetur à parentibus de cuppa vinum depromere: ſubmiſſo poculo, quà deſuper patet, priuſquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris ſorbebat exiguum, quia non poterat ampliùs, ſenſu recuſante. Non enim vlla temulenta cupidine faciebat hoc, ſed quibuſdam ſuperfluentibus ætatis exceſſibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis maiorum pondere premi ſolent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo (quoniam qui modica ſpernit, paulatim decidit) in eam conſuetudinem lapſa erat, vt prope iam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Quodam die ancilla, cum qua ſolebat accedere ad cuppam, litigans cum ea, ſola cum ſola obiecit hoc crimen amariſſima inſultatione, vocans meribibulam. Quo illa ſtimulo percuſſa, reſpexit fœditatem ſuam, confeſtimque damnauit atque exuit. *Teſtis Aug. l. 9. Confeſſ. c. 8.*

Prior Iubinenſis Monaſterij in Palæſtina, de rigore Monaſtico nonnihil remittens, oblata dona, vt pecuniam, paſtellos, dulcia vina, & ſimilia, non faſtidiebat. Sed Bernard. Bleſenſis & alij duriter. Priorem reprehenderunt. Cùm verò nihil obtinerent, Bernardus in ſyluas excurrit, potius fame periturus, quam rem tam infandam inſpecturus. At reprehendit iſtam Bernardi vehementiam *Gerard. à Nazaret. c. 9. de Conuerſ. ſeruorum Dei.* Tandem Hieroſolymam currit, ibi quoq; Balduinum II. regem nonnihil reformans. Impetrata deinceps à Patriarcha poteſtate diſcendi ab illis Monachis qui dona acciperent, in Machanath propinquum Monaſterium diuertit. G

IRRISIONE SVGILLATIONE.

Herod. l. 9. Hiſt. meminit de Laconicis conuiuiis his verbis: Cùm Xerxes è Græcia fugeret, vniuerſum ſuum apparatũ in Mardonio reliquit. Deinde cùm Pauſanias, rex Spartanorum, Mardonij ſupellectilem vidiſſet: piſtores ac coquos, pariter ac ſi Mardonio cœna eſſet præbenda, parare iuſſit. Qui cùm ea quæ ſtatuta erant feciſſent, Pauſanias lectos aureos argenteoſque inſtratos videns, menſas argenteas, lautiſſimumque cœnæ apparatum, omnia eſt admiratus: iuſſitq; rurſus ſuos Miniſtros Laconicum parare conuiuium. Quo parato, omnes duces ad ſe conuocauit, & cœnæ vtriuſque apparatum oſtendens, dixit: Vos omnes conuocaui, vt ducis Medorum inſaniam patefacerent: qui cum huiuſmodi apparatum habeat, ad nos tamen qui talem habemus, acceſſerit. *Athen. l. 4. c. 4.*

DIPHILVS luxu perditos ac vino madentes homines tria habere capita dixit, ſicuti Artemiſium, id eſt, Dianæ ſimulacrum. *Celius.* H

LEGISLATIONE, INTERDICTO.

☞ *Huc leges ſumptuariæ pertinent, ratione Temperantiæ, quam ſuadent. At ratione Sumptus quem coercent, ad Frugalitatem ſumptuariam ſpectant.*

Iaſenſibus lege lata indictum erat, ne in celebrandis conuiuiis plures vocarent quàm decem viros, & totidem mulieres: neque in nuptiarum celebritatibus vltra biduum producerent. *Heraclides in Polit.*

LYCVRGVS conuiuiorum apparatus, & menſas lautiores, velut cupiditatum inuitamenta ſanctionibus inhibuit, & ad frugalitatem ſuos reuocauit. Ne quis in loco abdito vel clauſo cibum ſumeret, conſtituit, ſed publicis omnes epulis in Philitiis vti voluit. *Plutarchus.*

Carthaginenſium legis meminit *Plato 2. de Legibus*, ſub finem. Vt ne quis vnquam in exercitu vinum guſtet, ſed illo omni tempore aquæ potu vtatur.

ROMVLVS, vt auctor eſt *Halicarnaſſeus*, legem tulit, temulentæ,

le[illegible] mai[illegible], & qui ſumpti meri debaccharentur inſania, [illegible] plectebantur. Vitebant etenim ea tempeſtate mulieres abſtemiæ, abſtemiique viri. *Gellius* [illegible] *cap. 14.*

Nvma Pompilius [illegible] tenuit, [illegible] plices, quidquam non eſſent in viſcera hominum [illegible] haberentur, nullam aliam ob cauſam, quam ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obſonia: quam cœnam Polluctam dixere. *Alex. ab Alex. lib. 3. cap.*

Orchia lex à C. Orchio Trib. pl. Romæ lata eſt de ſenatus ſententia, tertio anno quam Cato cenſor fuerat: qua præſcribebantur ſumma conuiuarum tantum luxui nihil derogabatur. At 22. annis poſt, Fannia lex lata fuit, non à Prætoribus aut Tribunis, ſed ab ipſis Conſulibus, qua ſumptus coercebantur, & modus præſcribebatur aſſibus centum: vnde à Lucilio Poëta centuſſis feſtiuè vocabatur. Eo enim res recideras, vt gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam & libertatem ſuam venderent: plerique ex plebe vino madidi in comitium venirent, & ebrij de ſalute Reipub. conſulerent. Ea lex ſtatuit, ne quid volucrum, præter vnam gallinam, quæ B altilis non eſſet apponeretur, neve ſingulis diebus, præterquam Saturnalibus, & Romanorum ludis, vel plebeis, plures denis aſſibus domeſticis cœnis impenderentur. Poſt annos xxii. ſecuta lex Didia duplici de cauſa, tùm vt vniuerſa Italia, non ſola vrbs, lege ſumptuaria teneretur: tum vt non ſoli, qui prandia cœnaſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, pœna legis tenerentur. Pòſt Licinia à P. Licinio Craſſo diuite lata eſt, quæ in pleriſque cum Fannia congruit: & quæſita tantum fuit nouæ legis auctoritas, exoleſcente metu antiquioris. Summa eius fuit, vt Calendis, Nonis, Nundinis Romanis cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edendi cauſa conſumere liceret. Cæteris verò diebus qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur, quàm carnis aridæ pondo tria, & ſalſamentorum pondo, libra quod ex terra, vite, arboreve natum ſit. Has ſecuta lex Cornelia, à Corn. Sylla dictatore lata, qua non gulæ modus factus, ſed minora tantum pretia rebus impoſita: nimirum vt vilitas eduliorum animos hominum incitaret potiùs, quàm legis auctoritas abſterreret. Sylla luxu ipſe diffluens C ſumptuoſuſque (inquit *Plut. in Vitis*) ciues compoſuit ad frugalitatem. Eo mortuo, Lepidus & ipſe legem tulit cibariam (ſic enim Cato ſumptuarias leges appellabat.) Paucis deinde interiectis annis Antius Reſtio optimam legem tulit, quam tamen vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit. Ipſe Reſtio, quoad vixit, foris poſteà non recœnauit, ne teſtis fieret contemptæ legis, quam ipſe bono publico pertuliſſet. *Macrob. lib. 3. Satur. c. 17.*

Romæ C. Fannio & M. Val. Meſſala Coſſ. decretum Senatus factum, vt principes ciuitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent, id eſt, mutua inter ſe conuiuia agitarent, iurarent apud Coſſ. verbis conceptis, non ampliùs in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos, quam centenos viceno ſque æris, præter olus, & far, & vinum: neque vino alienigeno, ſed patrio vſuros: neque argenti in conuiuio plus pondo, quam libras centum illaturos. Sed poſt lex Fannia lata eſt. *Gell. lib. 2. c. 24. Noct. Attic.* vbi de lege Fannia, Licinia, Æmilia, & ſimilibus.

C. Titivs, qui legem Fanniam ſuaſit, Romanorum temulentiam grauiter taxat: Ludunt, inquit, alea ſtudioſè, vnD guentis delibuti, ſcortis ſtipati. Vbi horæ decem ſunt, iubent puerum vocari, vt Comitium eat percontatum, quid in foro geſtum ſit. Inde ad Comitium dum eunt, nulla eſt in angiportu amphora, quam non impleant, quippe qui veſicam plenam vini habeant. Veniunt in Comitium triſtes, iubent dicere. Quorum negotium eſt, narrant. Iudex teſtes poſcit, ipſe it mictum. Vbi redit, ait ſe omnia audiuiſſe. Tabulas poſcit. Literas inſpicit. Vix præ vino ſuſtinet palpebras. Eunti in conſilium, ibi hæc oratio: quid mihi negotij eſt cum iſtis nugatoribus? quin potiùs potamus mulſum miſtum vino Græco; edimus turdum pinguem, bonumque piſcem, lupum germanum, qui inter duos pontes captus ſit. *Macrob. lib. 3. Saturn. c. 16.*

Glires cenſoriæ leges, principeſque M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademère, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. *Plin. lib. 8. c. 17.*

P. Licinivs Craſſus, & L. Iulius Cæſar Cenſores, anno vrbis conditæ 175. ediderunt, ne quis vinũ Græcum Aminiũque octonis æris ſingula quadrantalia venderet. *Pl. l. 14. c. 14.*

Cautum cibaria lege apud Romanos, ſcribit Athenæus, E ne quis in annum carnis fumoſæ plus talentis quindecim abſumeret. *Cælius lib. 9. c. 17. Antiq. Lect.*

Tiberivs Cæſar annonam macelli, Senatus arbitratu quotannis temperandam cenſuit, dato Ædilibus negotio popinas, ganeaſque vſque eo inhibendi, vt ne opera quidem piſtoria proponi venalia ſinerent. *Suetonius.*

Constantivs Imper. lata lege vetuit, phaſianum & ſumen conuiuiis inferri. *Suetonius.*

Carolvs Magnus vetuit, ne in caſtris ſeu expeditione, alius alium ad bibendum prouocaret, aut cogeret. *Auent. lib. 4. Annal. Boiorum.*

Argadvs regni Scotici gubernator ſtatuit, vt omnes publica obeuntes munia ab omnium vſu, quibus inebriandi vis ineſt abſtinerent. *H. Boëth. lib. 5.*

Gotharvs Sueonum & Gothorum rex, ſub quo Longobardi è Scandia fame pulſi egreſſi ſunt, ſobrietatem lege lata ſubditis perſuadere conabatur. Verùm nobiles eam frugalitatem peroſi, cum Iarmero Danorum rege, contra Gotharum conſpirarunt. Priuſquam ad manus veniretur, Gotha- F tus à Faſtone fratre, legum ſeueritatem accuſante, per iurgium trucidatus eſt. *Ioan. Magnus lib. 8. cap. 21.*

Animadversione, Castigatione.

Indis ſic abſtemiis, vt niſi ſacrorum cauſa, vinum bibere nulli fas foret, conſtitutum erat, vt ſi temulentum regem mulier occidiſſet, hoc donaretur munere, vt ſucceſſori nuberet. *Athen. lib. 10. c. 11. ex Cteſia.*

Apud Gallos & Iberos zonæ menſuram habent magiſtratus, quam ſi capere non poſſet mulier ſucci plena, aut puer obeſus, magno afficitur probro. *Alex. lib. 2. cap. 25. ex Stobæi Serm. 3.*

Empedocli in conuiuio præſcripſit conuiuij præfectus, vt aut biberet, aut vinum in caput illius effunderetur. Eam rem tam indignè tulit Empedocles, vt poſtridie coacto concilio, & inuitatorem, cuius opera id erat factum, & ſympoſiarchum reum peregerit, damnandoſque curarit. *Laert.*

Corinthiorum morem, quorum ciuitas erat cæteris corruptior, talem deſcribit. apud *Athen. lib. 6. Diphilus*:

Hoc lege cautum eſt hic apud Corinthios, G
Si quempiam obſonare ſemper ſplendidè
Videmus, hunc rogamus, vnde viuat, &
Quid faciat operis. Si facultates habet,
Vt reditus harum ſoluere expenſas queat,
Perpetimur illum perfrui bonis ſuis.
Sin fortè ſumptus ſuperat ea quæ poſſidet;
Prohibemus huic, ne faciat hoc in poſterum.
Ni pareat, iam plectitur multa graui,
Sin ſumptuoſè viuit is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules!
Nec enim licet vitam abſque malo vllo degere.
Talem (ſcias) ſed eſt neceſſe aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium,
Aut hac patrantum iungi commercio,
Aut in foro agere ſycophantam, aut perfidum
Præbere teſtem. Nos genus hoc mortalium
Eiicimus hac ex vrbe, velut purgamina.

Eraſmus in Adagiis.

Lacones, iuuenum corpora ne laſciuirent, ſtatis diebus H apud Ephoros exhibebant, nudoſque inſpiciebant, vt ſi quid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent, parſimonia & victus abſtinentia emendarent. *Xenophon.*

Epaminondam legimus, militem quendam protenſo aqualiculo ab exercitu ſummouiſſe: ratione quoque addita, quòd eius venter vix tribus aut eo pluribus obtegi ſcutis valeret adeòque, promineret, vt pudenda oculis ſubiicere nequiret. *Plut.*

Adeò eos, qui ſe vino ingurgitarent, exoſos habebant Rom. vt Cenſores tanquam indignos, qui honores & publica munera gererent, ſenatu amouerent, notaque & ignominia perſtringerent. Indignum enim videbatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quique libidinum maſculis notarentur ad rempublicam accedere, aut de publicis conſultare. *Alex. lib. 3. cap. 11.*

Q. Metellvs, bello Iugurthino lapſam militum diſciplinam reſtituens, prohibuit alia carne, quam aſſa elixave, milites vti. *Front. lib. 4. cap. 1.*

C. Ivl. Cæſar legem præcipuè ſumptuariam exercuit, diſpoſitis

A poſitis circa macellum cuſtodibus, qui obſonia contra vetitum retinerent deportarentque ad ſe, ſubmiſſis nonnunquam lictoribus atque militibus: qui ſi qua cuſtodes fefelliſſent, iam appoſita è triclinio auferrent. *Suetonius.*

AVGVSTVS, cùm accepiſſet procuratorem Ægypti Erotem, coturnicem, qui in pugnando ſuperabat omnes & inuictus erat, nundinatum eſſe, atque aſſum comediſſe, exciuit eum, atque quæſtionem de eo habuit, confeſſúmque malo nauis imperauit ſuffigi. *Plut. in Apopht.*

CAROLVS Magnus mulierem ebriam, aquam in poſterum potare compulit. *Auent. lib.4.*

Scoti veteres voraces, manducones ſupra quàm erat humanum, helluoneſque & perpetuæ ebrietati indulgentes aut addictos, ne tam fœda monſtra in patriæ dedecus ſupereſſent, flumine mergentes, priùs quantum libuit & cibi & potus vorare ac ingurgitare eis præbentes, miti ſupplicio exterminarunt. *H. Boëth. in Scotia.*

ARGADVS, Scotici regni gubernator, in ordinem redacto Conaro rege impuriſſimo, lixas, cupediarios, popinones, ſimileque hominum genus, ad mortalium voluptatem magis, B quàm neceſſitatem paratum, publicatis fortunis, dirutiſque ædibus, proſcripſit. *H. Boëth. lib.5.*

LVDOVICVS, Germaniæ rex, ſumptuariam legem ſeueriſſimè exercuit, ſimplici ac parabili victu, veſtituque patrio contemptus: cum infimo quoque parſimonia & frugalitate certauit, plerumque carne ac huiuſmodi lautioribus cibis abſtinuit. *Idem.*

HENRICVS, Princeps Boëmorum, & Epiſcopus Pragenſis, diuerſis in locis erexit tribunalia: temetum ganeumque ſectantium intemperiem fame ſitique in carcere coërcuit. *Dubrau. lib.14.*

PIVS II. Pont. Max. inſtituit, quatuor viros ex Collegio Patrum de luxuria coërcenda. Primum Germanum, alterum ex Gallis, reliquos in Italia. Sed homines diuerſarum nationum ac morum dum cunctantur, ipſe è vita deceſſit. *Ioan. Campanus in vita eius.*

DAMNO.

DIONYSIVS Syracuſanus tyrannus, cùm reliquos ſontes grauiſſimis plecteret ſuppliciis, veſtium furibus ignoſcebat: vt Syracuſani cœnis & ebrietatibus abſtinerent, non quòd C illorum temperantiæ conſuleret, ſed quia tyrannidi ſuæ metueret. Et tamen ex euentu, illorum quoque frugalitati conſuluit. *Plut. in Apolog. ad Traianum.*

PVDORE, DEDECORE.

ANACHARSIS rogatus aliquando qua ratione quis ebrietatem effugere poſſet? Si ſemper, inquit, præ oculis habeat ebriorum turpiſſimos & indecoros mores. *Laert.*

Spartani ſeruos inebriatos in conuiuia introducebant, eoſque ineptientes pueris oſtendebant, vt deformitate ea à vino abſtinere diſcerent. *Plut. & Xenophon.*

OCCASIONIS AMOLITIONE.

Olim cùm reperto vino, nondum aquam infundere conſueſſent: in amicorum epulis ac feſtis diebus vinum purum ad voluptatem potantes, ebrij veteres reddebantur. Qua ex re ligneis baculis quos geſtabant, alteri alteros percutientes, plurimos vulnerabant: quidam peribant ex vulnere. Vt eiuſmodi certamina prohiberentur, Bacchus, vt modico vino, & pro fuſtibus, ligneis ferulis vterentur, edixit. *Diod. lib.4.c.1.*

Filius Dryanthis fortis Lycurgus multis vino ſe mergentibus D debacchantibuſque vires paſſim excidit. At multò rectiùs potuiſſet adducere fontes, atque inſanum Deum, vt inquit Plato, ſobrio coërcitum corrigere. *Plut. de Audiendis poëtis.*

Apud Athen. lib.11. refert *Xenophon*, apud Perſas fuiſſe vetitum, ne προχοΐδας inferrent in conuiuium. Apparet fuiſſe vaſculi genus, quo vinum è cratere Miniſtri effunderent in cyathum. Id factum eſt, ne ſupra modum bibentes, & animi & corporis viribus deſtituerentur: & addidit, eum morem adhuc illos ſeruare: nec enim inferri prochoïdas, ſed nihilo ſeciùs tantum illos habere, ὅτι ἂν τὸ τῦ εἰσφέρειν, αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὰν μηκέτι δύνωνται ὀρχούμενοι ἐξιέναι, id eſt, Pro eo quod non inferuntur prochoïdes, ipſi efferuntur, poſteà quàm non ampliùs poſſunt exire ſaltantes.

Lacones menſam anguſtam habebant, vt vel ipſius loci anguſtia tùm patientiam diſcumbentium exerceret, tùm ferculorum multitudinem excluderet.

PERICVLI SIMVLATIONE.

ALEXANDER Magnus æſtiuo tempore exercitum præter fluuium incumbentibus hoſtibus, duxit. Conſpicatus autem milites ſitire: & in flumen oculos intendere, ne bibentes or- E dinem diſſoluerent, neque profectionis celeritatem impedirent, præconem iuſſit proclamare: Contineamus nos ab hoc flumine, nam aquam habet mortiferam. Illi metu commoti, abſtinebant, & iter accelerabant. Alexander perfecto itinere, & caſtris poſitis, ipſe cum ducibus apertè de fluuio bibit. Ridentes milites, & cauſam doli animaduertentes, ſine metu è fluuio aquam hauſerunt. *Polianus lib.4.*

TEMPERANTIÆ, ABSTINENTIÆ, SOBRIETATIS FRVCTVS,

☞ *Vide in loco de Abſtinentia.*

TEMPERANTIÆ VOLVPTATVM

Corporearum impropriè dictarum.

ACQVISITIO, INTRODVCTIO.

MAGISTRI.

In Genere.

LYCVRGVS Lacedæmoniorum Legiſlator, quum ex virtutibus ſpectandas, fœminas ſuas, non ex cultu ornatuque cenſuiſſet, fucum omnem muliebrem ciuitate ſua legibus expulit, omnibuſque comendi & ornandi corporis artificibus Sparta interdixit, tanquam corruptoribus virtutis & bonarum artium. *Plut. apud Xenophontem in Oeconomic* Iſchomachus Socrati narrat, quomodo vxori ſuæ perſuaſerit, ne fucatis coloribus, & ὅρμοις ὑποξύλοις, id eſt, monilibus quæ ſolida non forent, ſed intus lignum pro auro, lacunaſque haberent, aliiſque huiuſcemodi fallaciis, vteretur, vt formoſior videretur, quàm eſſet.

CLEOMENES Leonidæ F. rex Spartanus, qui ſublatis Ephoris ad Lycurgi leges ciuitatem reuocauit, omnium ipſe erat Doctor. Frugalem, ſimplicem, nulla re licentiorem aut ſplendidiorem cæterorum, cultum ſuum, tanquam temperantiæ exemplum, proponebat. *Plut.*

ALEXANEER Magnus cùm amicos ſuos in totum cerneret luxu perditos, victuque & ſumptibus licentiores, atque Agnonem Teium clauis argenteis ſuffigere crepidas, Leonato multis camelis puluerem ex Ægypto vſque ad exercitationes ſupportari, Philotam ad venerationem centum ſtadiorum aulæas habere, vnguento plures quam oleo delibutos ad balneum ire, trahere eos ſecum frictores & cubicularios: caſtigauit eos placidè & philoſophicè, mirari ſe dicens ipſis, qui G tot tantaque certamina decertauiſſent, excidiſſe eos iucundiùs, alios qui fatigant, quàm fatiſcentes, quieſcere: neque animaduertere, Perſarum moribus æquiparantes ſuos, nihil eſſe ſeruile magis, quam indulgere deliciis, nec magis regium, quàm labores ſuſcipere. Et quidem qui cures, inquit, tua opera equum, vel haſtam galeamve polias, ſi inducere animum, non potes, vt corpori, quo nihil cariùs admoueas manus? An ignoratis, finem nobis vincendi eſſe, ne eadem ac victi faciamus? *Plut. in Alex.*

IOANNES Aragonum rex XXII. conſtituit, vt ne quis lugubres veſtes à tergo longiores per terram traheret, ſed æquales, & ad talos vſque duntaxat. Qui verò longiores indueret, & veſtes amitteret, & ſolidos ſexaginta pauperibus erogandos perſolueret: totidemque ſartores, qui contra ſtatutum veſtes longiores feciſſent. *Marinæus l.12. rerum Hiſpan.*

IN SPECIE, TEMPERANTIÆ

Magiſtri circa

Veſtitum.

PYTHAGORAS Crotoniatarum mulieres ſua ſanctitate & H vitæ abſtinentia eò adduxit, vt auratas veſtes, ornamentaque laſciuiora in templo Iunonis conſecrarent. *Vol.l.17. Anthrop.*

Phylarchus lib. Hiſt.25. legem apud Syracuſios fuiſſe ſcribit, quia cautum erat, ne mulieres auro ornarentur, neque floridas veſtes geſtarent, neque purpureos haberent contextus, niſi ſi qua ſe publicam meretricem eſſe fateretur. Atque aliam fuiſſe legem, ne quis vir ſe auro ornaret, ſuperuacaneiſque veſtibus vteretur differentibus, niſi ſe mœchum eſſe fateretur, aut cynædum. Prohibebantur liberæ mulieres noctu incedere, vbi ſol occidiſſet, niſi adulterium eſſent commiſſuræ: prohibebantur per diem etiam ſine inſtitutoribus exire, ac vt, vna ſerua ſaltem ſequeretur. *Athen. lib.12. c.6.*

Iuſtino teſte, docebat Pythagoras matronas pudicitiam & obſequia in viros, inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem, omnibus ingerebat: conſecutuſque eſt aſſiduitate diſputationum, vt matronæ auratas veſtes, cæteraque dignitatis ſuæ ornamenta, velut inſtrumenta luxuriæ depoſuerint:

vera

vera ornamenta matronarum dicens pudicitiam, non veſtes eſſe.

A Solon Athenienſis plus tribus veſtibus quenquam vti, lege prohibuit. *Alex. lib.5. cap.18.*

Epheſij, cùm pecuniis egerent, legem poſuêre, vt mulieres aurum non geſtarent: quantum verò in præſentiarum haberent, mutuarent ciuitati. *Ariſt. in Oecon.*

Leonidas Alexandri præceptor, ſtragulorum ipſius repoſitorium ſolitus erat adire veſtiariumque, atque ea ſoluere, inſpiciens, nunquid illi ad mollitiem mater vel ad luxum addidiſſet. *Plut. in Alex.*

Zalevchvs Locrenſis Legiſlator mulierum luxum in veſtitu prohibuit, neque aureis ornamentis vti permiſit, neque contextis indumentis, artéque elaboratis venuſtari, niſi cùm ſcortari atque amatorem ſibi moliri ſtuduerit. *Diod. lib.12.*

Apud Rom. ſponſæ coma cuſpide haſtæ diſcriminabatur: vt diſceret, viri pugnacis & bellicoſi matrimonio iuncta, non mollem & luxurioſum, ſed modeſtum cultum ſibi adhibere. *Plut. in Cent. Rom.*

B Bello Macedonico contra Philippum Romæ magna altercatio inter ordines orta de lege oppia. Eam M. Oppius tribunus plebis, Quinto Fabio, & T. Sempronio conſulibus, medio Punici ſecundi ardore tulerat, vt ne quia mulier plus ſemuncia haberet auri: neu veſtimento verſicolori, iunctoque vehiculo, niſi ſacrorum cauſa, vteretur. Tribuni legem tuebantur, & iam turba fauentium legis aduerſariumque Capitolium complerat. Multique nobiles ad ſuadendam diſſuadendamque abrogationem in publicum prodierant, & in his M. Porcius Cato, qui tum conſul erat, vrbanæ luxuriæ acerrimus hoſtis, pro lege locutus eſt. At L. Valerius tribunus plebis, contra legem. Tandem omnes ad vnam tribus legem abrogarunt. *Sabell. lib.6. Ænn.5.*

C. Ivlivs Cæſar vſum conchyliatæ veſtis, & margaritarum, niſi certis perſonis & ætatibus, perque certos dies ademit. *Suetonius.*

Tiberivs Cæſar, Satilio & L. Libone conſulibus, vſum ſericatorum veſtium interdixit. *Dion.*

C Alexander Severvs Imp. ne coniugem quidem pretioſioribus vti gemmis, quàm cæteras Romanas ciues, permiſit, & ſi quæ dono datæ erant, eas vel vendi iuſſit, vel templis dedicauit. *Lampridius.*

Tacitvs Cæſar, auro clauatis veſtibus vti prohibuit. *Alex. lib.5. cap.18.*

Lvdovicvs Pius Imp. exteros habitus edicto prohibuit Aquiſgrani, anno 820. ſynodum multorum Epiſcoporum habuit, in qua conſtitutum eſt, ne Epiſcopi & clerici cuiuſuis gradus pretioſas veſtes, vtpote ſericas & coccinei coloris aut bracteatas ferrent: neve in digitis gemmas, niſi dum præſules ſacrificant: ne in cingulis, calceis, aut crepidis aurum & argentum ferrent. *Platina.*

Lvdovicvs XI. Francorum rex habitu plebeio vtebatur, vti ſuos à luxurioſo ſerici & pellium peregrinarum veſtitu, cuius pretio regni opes ad alienos transferrentur, ad frugalitatem traduceret. *Cl. Seiſſelius in hiſt. Ludouici XI.*

Veneti luxum veſtium edicto cohibuere. *Bembus l.1. hiſt.*
D *Venetia.*

Stragula.

Lacon, cùm die priore ipſum hoſpes defugeret, poſtridie commodato ſumptis ſtragulis excepiſſet liberaliter, conſcendit ſtragula, calcauitque: addens, Horum cauſa heri nec in ſtorea ſe quieuiſſe. *Plut. in Apopht. Laconicis.*

Cato ſenior, quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro ſtragulis vſus eſſet, non mediocrem laudem tulit, quòd frugales & continentiſſimos exemplo iuuaret. *Alex.l.3.c.11.*

Vnguenta.

Lycvrgvs vnguentum ſicut olei corruptelam & perniciem amouit: infecturam item, vt ſenſus blanditias, omnibuſque pigmentariis aditum Spartæ præcluſit, velut malis artibus veras adulterarent. *Plut. in Apopht.*

Solon è rep. Athenienſium vnguentum ſuſtulit, tanquam olei corruptelam ac perniciem. Nam oleum odoribus vitiatum, nullum habet vſum, nec ad eſum, nec ad membrorum vnctionem. *Plut. in Laconicis.* Veteres certè μυρὰ quaſi μωρὰ, quòd vino madentibus & deliris placeant, videntur appellaſſe. *Calius lib.27. cap.24. A. L.*

Antiocho rege Aſiaque deuictis, vrbis anno quingenteſimo ſexageſimoquinto, P. Licinius Craſſus, L. Iulius Cæſar cenſores edixêre, ne quis venderet vnguenta exotica: ſic enim appellauêre. *Plinius lib.13. cap.3.* E

Supellectilem.

C. Fabricivs cenſor ſummos duces pluſquam pateram & ſalinum ex argento in caſtris habere, edicto inhibuit.

Tiberivs Imp. vetuit, ne quis ad ſacra potanda vaſis aureis vteretur. Cúmque poſtea dubitaretur à quibuſdam an ea quoque, quæ haberent emblemata, interdicta eſſent? de hoc etiam edixit. *Dion. Nicæus.*

Pescennivs Niger ſummoto omni argento, in vaſis ligneis milites veſci iuſſit. *Alex. lib.2. c.29.*

Exercitia.

C. Ivl. Cæſar lecticarum vſum, niſi certis perſonis & ætatibus, perque certos dies ademit. *Suetonius.*

Constantinvs Scotorum rex edixit, ne Sacerdotes alerent equos, nec canes voluptatis cauſa: arma non ferrent: cauſas non agerent profanas. *H. Boeth. lib.10.*

TEMPERANTIA VOLVPTATVM CORPOREARVM IMPROPRIE DICTARVM, ex obiectis per ſe conſideratis. F

Temperantes circa

ALIMENTA.

victus munditiés.

☞ *Non hic vel Quantitatem vel Qualitatem in perfruendis alimentis ſpectamus (de quibus in primarias Temperantiæ alimentarias ſpecies egimus,) ſed externam tantum Munditiem, quæ cibum per ſe neceſſarium gratiorem facit.*

Horativs in Epiſtolis, à Ioue petit inter cætera mundum victum, non deficiente crumena.

VESTIMENTA.

☞ *Veſtium vſus duplex: neceſſitatis alter, alter elegantiæ & voluptatis. Quorum ille voluptati tactus commodat, in Dolore, qui ex aeris intemperie prouenit, placendo, amoliendóve: hic vero ad Cultum corporis pertinet. Nos hic vniuerſim de Veſtitu ſimplici & frugali agemus.*

QVI. PVTA

Homo, Deus.

Fuit Chriſto regi ſummo vnica veſtis arte ineffabili contexta veriùs quàm facta. Magnum in opificio miraculum, ſed maius adhuc in vſu: neque tritior facta eſt perpetuo veſtitu, neque minus habilis, ſed ad corporis modulum augeſcere. Eſtque veſtis hæc fatidico ſpiritu multò antea præuiſa, quæ Caluaria teſte abiit in ſortem, ne ſcinderetur. *Sab. l.1. c.8.* G

Propheta.

Ioannes Baptista, quo non ſurrexit maior inter natos mulierum, de pilis camelorum veſtem contextam, & pelliceam zonam circa lumbos habuiſſe dicitur. Et de illo ad turbam Dominus: Quid exiſtis, ait in deſertum videre? hominem mollibus veſtitum? ecce, qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Aſpera vtique veſtis & cilicina continentioris vitæ indicium eſt, mollis & delicata laſciuioris. Et vt habitacula quoque de moribus hominum nonnihil atteſtari cognoſcas, deſertum prælatum eſt aulis regum. In his namque voluptatis mundanæ mancipia verſari ſolent, in illo Chriſti ſerui. *Marul. lib.3. c.8. & Sab. eodem.*

Apoſtoli. H

Apoſtolis in Euangelio mandatum legimus, ne ſolliciti eſſent in perquirendis quibus operirentur: ſed conſiderent in eo qui lilia tam eximio veſtit candore, multò magis veſtiturum ipſos, quos ad imaginem ſuam rationis capaces, æternæque vitæ deſtinatos condiderit. Quærite, inquit, primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. *Marul. lib.3. cap.8.*

Veruntamen quia modicum quid terrenæ opis adiumentique ſufficere debet ei, cui multa repoſita ſunt in regno cœlorum: iiſdem præceptum eſt, ne duas tunicas habeant, non vt ſimplici tunica contenti ſint, ſi frigoris intemperies non patitur: ſed ne metu futurorum aliam induant, aliam reſeruent. Superflui itaque amictus ſollicitudo reprimitur, non neceſſarij cura. In calciatu quoque ſandaliis tantùm vſos conſtat, quæ in Actorum libro alio nomine caligæ appellantur. Quod ſanè calceamenti genus non operit pedem, ſed ſuffulcit. Igitur ne calciarium ſaltem paulò cupidiùs nobis expetendum duceremus, exemplo oſtenderunt, ſatis eſſe, ſi ea pars pedis tecta ſit, quæ terram terit, nuda relicta quæ cœlum ſpectat. Rectè enim & religioſè incedentem cœlo patere, non terræ, decet: Deo, non hominibus. *Sab. lib.1. c.8.*

Apoſtolorum principi Petro nihil tegumenti fuiſſe creditur, præter tunicam & pallium: nihil aliud calceamenti, præter caligas. Illud in Clementis libro relatum dicunt, hoc in Apoſtolicis Actis legimus, dicente ad eum Angelo, Præcingere, & calcea te caligis tuis. *Idem.*

B. BARTHOLOMEVM Apoſtolum collobio albo, palliòque purpureo, & ſandaliis vſum, memoriæ proditum eſt: ſed hoc miraculi adiicitur, quod quinque & 20. annos veſtimenta eius nec ſordes vllas, nec vetuſtatem contraxerint, nec ſandalia ſubtrita ſint. Verumtamen hunc etiam communis nuditas piſcatoribus parem fecerat, niſi purpureus color, regiæ ſtirpis inſigne fuiſſet. Sed hic ideò reſeruatus eſt, vt indicio foret, quanta ille reliquerit, vt Chriſtum ſequeretur. *Marul. lib.3. cap.8. & Sabell. l.2.c.8.*

D. IACOBVS Iuſtus, frater Domini ob formæ ſimilitudinem appellatus, & vt Egeſippus ait, ab vtero matris ſuæ ſanctus non laneum, ſed lineum habuit amiculum. Ad hæc quod ad corporis cultum pertinet, nunquam attonſus eſt, nec oleo vnctus, nec balneo vſus. Sic indutus, ſic obſitus, etiam apud Iudæos in tanta veneratione fuit, vt ſoli permiſſum ſit Sancta ſanctorum intrare, & Deo laudis ſacrificium pro populo offerre. *Idem.*

S. IOANNEM Apoſtolum ſola ſindone amictum Hieroſolymis aliquando inceſſiſſe, ex Euangelio conſtat: quoniam dum à Iudæis apprehenderetur, ea relicta nudus effugiſſe dicitur. Nudi ergo nudum Chriſtum ſequamur, ne ab aduerſariis comprehendamur. *Sab. ibidem.*

Epiſcopi.

D. AVR. Auguſtinus Epiſcopus II. Hipponenſis veſte non magis compta, magiſve ambitioſa, quàm illi quibus præerat, vti voluit. Si quis excultiorem ſibi dono offerret, acceptam venum iubebat dari, vt pecuniam inde exactam cum aliis communicaret, quandoquidem veſtis ipſa communis eſſe non poſſet. Itaque clericis ſuis dignitate præſtitit, habitu atque veſtitu par fuit. *Sab. lib.2. cap.8.*

B. VVLSTANVS Vigornienſis Epiſcopus veſtitu vtebatur viliſſimo ex ouinis pellibus: & cauſam afferebat, quòd non Feles Dei, ſed Agnus Dei in templis cantaretur. *Ranulfus lib.7. cap.8. Polychronici.*

Monachi, Eremitæ.

B. BERNARDVM Abbatem Clareuallenſem veſte quidem ſatis vili, ſed minimè ſqualenti vſum memoriæ proditum eſt: ac etiam dicere ſolitum, tunicam ſordibus obſoletam, teſtem deſidiæ atque ſocordiæ eſſe: & eius immundiciem interdum ad hypocriſim ſpectare, quæ inanis gloria dum videatur, contemni quæritur. Cùm ergo etiam cilicio ſub veſte latenti carnem attereret, vbi id reſcitum eſt, & ipſum depoſuit. Nec vnquam deinde aſperius indumentum, quàm cæteri fratres, ferre voluit, ne fortè illis præſtare ſanctitate videretur, quorum ſe ipſe minimum reputaret. *Sab. lib.2. cap.8.*

STEPHANO Abbati, Grandimontenſis ordinis auctori, qui in Moreto Aquitaniæ monte vitam ſolitariam duxit, tametſi rudis modicúſque amictus fuerit, hoc tamen admirationem auget, quod ſub eodem & æſtiuos calores, & brumæ frigus pertulerit, nunquam quicquam panni ſibi vel addens, vel demens. Vtramque profectò diuerſorum temporum moleſtiam leuare poſſet ſolertia, niſi vtramque tolerare mallet in Deum charitas. *Marulus.*

APOLLONIVS apud Thebaidam in finibus Hermopolis, collobio ſtupeo, quod lebithen vocabant, operiebatur: neque tamen vllum capitium habuit, ſed lineo linteolo collum caputque obuoluebat. Et hoc magis mirandum, quòd cum 40. annos in deſerto manens peregerit, eius tegmina neque vſu conſumpta, neque vetuſtate labefactata ferantur: vt inde facilè appareat, quanti apud Deum ſit humilis habitus, & abſque vlla ſimulatione contemptus. *Idem.*

PAVLVS primus eremita, cùm nihil haberet, niſi quod inculta ſolitudo ſuppeditare poterat, tunica de palmæ foliis contexta nuditatem texit. Et qua ille veſte in neceſſitate vſus eſt, hanc ipſam Antonius, cùm defunctum ſepeliſſet, habuit in deliciis, non niſi feſtis ſolemnibus eam induens: quam etiam D. Hieronymus plurimi faciens: Si mihi, inquit, Dominus optionem daret, multò magis eligerem tunicam Pauli cum meritis eius, quam regum purpuram cum regnis ſuis. *Idem.*

Palmeis tegminibus & illi quatuor, in vaſtiſſima Ægypti eremo à Paphnucio inuenti, Ioannes Andreas, Thadeus & Philippus, amicti erant. Hunc tamen tam ſylueſtrem veſtitum, haùd multo tempore pòſt, cum veſte immortalitatis commutarunt. Tantò nunc feliciùs cœleſti lumine illuſtrantur, quantò anteà peruſta Solis ardoribus cute contemptius ſqualebant. *Idem.*

SERAPIONEM Abbatem primitùs quidem ſola tunica ſimplicique palliolo contentum, deinde his etiam carere pietas compulit: quippe ſeipſum deſpolians, pauperes contexit. Nec erubuit nudus incedere, dum nuditatem miſeretur alienam. *Idem.*

TIMOTHEO in Ægypti ſolitudine degenti, ea duntaxat corporis pars non fuiſſe nuda perhibetur, quam barba comaque nunquam tonſæ contexerant. Et hunc Paphnucius inter beſtias incedentem cùm vidiſſet, ſylueſtre magis quàm humanum animal ratus expauit. Mox cum loquentem attendiſſet, agnouit Dei ſeruum: ſimulque didicit, ſatis indutum eſſe, qui cum Chriſto nudus eſſet. *Idem.*

ONVPHRIVS nudus in vlteriori deſerto ab eodem Paphnutio repertus verenda tantummodò foliis arborum operuerat. Conſumptis enim veſtibus, quæ ſecum attulerat, alia deinde quàm quæ natura dabat, non quæſiuit. Cumque vita functus eſſet, ſanctam animulam eius viſibili ſpecie ab Angelis in cœlum ferri viſam tradunt. Et quiſquam noſtrum paululum vſu detritos ferre dedignabitur pannos, cùm nudi etiam ab Angelis honorentur? *Idem.*

HILARIONEM Abbatem accepimus, nihil aliud quo corpus ſuum operiret habuiſſe, præter ſaccum ac pelliceum ependyten, ruſticumque ſagum. Capillum ſemel in anno, paſchæ die totondiſſe, nunquam lauiſſe: quòd ſuperuacaneum eſſe diceret munditias in cilicio quærere: neque tunicam alteram ſumpſiſſe, niſi cùm prior penitus diſciſſa eſſet. *Idem.*

D. HIERONYMO ſaccea tunica erat. Hanc Euſebius diſcipulus eo defuncto accepit, honorique habuit, tactu eius valetudinarios curans, & ad vitam mortuos reuocans. Cuius quæſo regum auro gemmiſque refulgens, aut cocco purpuraque rubens veſtimentum, tantæ vnquam virtutis fuit, quantæ ſancti huius ſaccus iſte cilicineus? *Idem.*

Nihil habuit Abrahamus anachoreta in ſolitudine præter catinum, & cilicinam veſtem, cum ſago ruſtico: vixitque talibus deliciis contentus, quamdiu in humanis fuit. Id homini tutius, quàm ſi opes affluxiſſent, & ad diuinorum meditationem multò habilius. *Sab. lib.8. cap.5.*

FRANCISCVS Minoritarum pater, tunica vna, & ea ſanè craſſi admodum fili, impolitæq; texturæ vtebatur, quam pro cingulo præcinxerat funis modo adſtrictus, vbi committebatur, non fibula. Caput & ceruix cuculla velabantur: pedes prorſus nudi erant, niſi fortè ligneis ſocculis veluti ſandaliis ne terram contingerent, ſuffulti. Multis tunc habitus iſte ludibrio erat. Cuidam nuditatem hanc hyemis tempore calumnianti, ac petenti vt guttulam ſibi ſudoris venderet: Eam ſe Chriſto, non hominibus vendere, reſpondit Franciſcus. *Mar.*

Monachæ.

MARIA Ægyptiaca, turpis aliquando voluptatis quæſtui dedita, omni ornamentorum genere ſeſe decorabat: nec à pigmentis fucoque abſtinens, vt placeret vitiis. At poſtquam conuerſa Chriſto ſeruire cœpit, tantæ illi veſtitus nullus curæ fuit, vt eo conſumpto quem ſecum ad eremum tulerat, nuda in ſolitudine viueret. Et quia ſine tecto degebat, æſtus pluuiaſque corpore nulla in parte velato excipiens, nigriciem quandam cutis ſitumque contraxerat, ſed iam non paucis miraculis clarebat. Vide ergo quantum interfuit inter ornatum illum, & nuditatem iſtam. Ille impudicitiæ fomes fuerat, iſte meritum præbuit mirandæ ſanctitatis. *Marulus.*

Totam Deo dicatam virginem in Monaſterio Thebaidis memorant, nunquam noua tunica aut nouo melote, aut nouis calceis vſam: ſemper aliis ſororibus recentia ceſſiſſe, & ab iiſdem ſibi ſumpſiſſe vetuſtiora tritioraque, vt quantò cæteris forma præſtabat (erat enim omnium pulcherrima) tantò inconcinniore magiſque inepto habitu ſe deuenuſtaret. Neque enim ignorabat, animi non corporis decore ſponſam Chriſti excellere debere, vt cœleſti thalamo digna ſit. *Idem.*

Reges.

AVGVSTVS CÆSAR, veſte non temerè alia quàm domeſtica vſus eſt, ab vxore, & ſorore, & filia neptibuſque confecta. Togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec anguſto, calceamentis altiuſculis, vt procerior, quam erat, videretur. Forenſia, & calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad ſubitos repentinoſque caſus parata. *Suetonius.*

VESPASIANVM veſte & habitu neglecto, & vix à grega-
A rio milite differentem, in publicum ſæpiſſimè proceſſiſſe, memoriæ proditum eſt. *Alex. ab Alex. lib.5. cap.8.*

TACITVS Imp. Rom. ſimili cultu cum æqualibus vſus eſt. Nam in toga, qua priuatus vtebatur, in imperio ſæpe viſus eſt. *Idem.*

SEVERVS Imp. vili amiculo & exigua veſte adopertus, & à plebe vulgari nihil differens, in publicum proceſſit. *Idem.*

Holoſerica veſte Aurelianus Imp. nunquam vſus eſt, nec alium vti permiſit ſe Principe. Eutropius quod miror, eum Diademate regio more vſum tradidit, & aurata veſte ac gemmata, quod Romanorum nullus ad id tempus feciſſet. Quum vxor ab eo precibus contenderet, vt filiæ vnicæ adhuc virgini id daretur: Abſit, inquit, vt filia auro penſetur: Enim verò ſericum ea tempeſtate auro rependebatur. *Sabell. lib.7. Ennead. 7.*

CAROLVS Magnus, veſtitu, calceatu & cætero habitu patrio, hoc eſt, Teutonico vtebatur, non multum à vulgari abhorrente. Celebri feſto, aut quando exterarum gentium
B legati veniſſent, veſte, gladio, diademate aureis atque gemmatis prodibat: peregrina atque exotica veſtimenta, precioſa licet, omninò contempſit. Romæ bis duntaxat, Hadriano, itemque Leone Pont. enixiùs orantibus, togam, chlamydem, calceoſque more Romano ſumpſit. *Auent. lib.4.*

ALPHONSVM Aragonum regem, cùm moribus & auctoritate potiùs quàm purpura & Diademate ſuis regem ſe oſtendere niteretur, veſtitu cultuque corporis tam moderatè vſum legimus, vt in hac re parum à popularibus ſuis diſcrepaſſe ſæpenumero viſus ſit. Admonitus à quodam, vt regio ornatu incederet, reſpondit: Malo moribus & auctoritate meos excellere, quam Diademate & purpura. *Panorm. lib.1. de rebus geſtis Alphonſi. Æn. Syl. de eius dictis.*

LVDOVICVS XI. Francorum rex ornatu corporis neminem ſuorum vnquam anteceſſit. *Æmilius lib.10.*

Duces.

EPAMINONDAS Thebanus magnus ille dux, munerumque contemptor, vnicam tantùm habebat veſtem, eamque ſordidam: quam ſi fortè mitteret ad fullonem, ipſe ſe domi
C continere, ob indigentiam alterius, cogebatur. *Ælianus lib.7. Var. hiſt.*

AGESILAVS Spartanorum rex, cùm haberet exercitum optimis veſtimentis & armis ornatiſſimum, ipſe tamen viliſſimo corporis veſtitu ſemper vtebatur. In Ægyptum profectus, ab Thaco Ægypti rege accitus ſtipendio, ob corpus incultum, ac veſtis vilitatem venit in contemptum eius gentis hominibus, qui ſperarant ſe viſuros Spartanum regem talem, qualis eſſet rex Perſarum, corpore decentiſſimè ornatum. At ille nihil quidem de cultus ac victus ſimplicitate mutauit: ſed interim oſtendit, maieſtatem dignitatemque regiam non veſtium ſplendore, ſed prudentia ac fortitudine parari oportere. *Plut. in Lacon. & Athen.*

Quinque & XL. Magiſtratus geſſit Phocion Athenienſis, ſed quo ſit veſtis genere interim vſus, calceandi ratio in eo demonſtrat. Inoleuit adagium inter vrbanos, vt cùm immenſum frigus & intolerabile ſignificare vellent, Phocion, dicerent calceatus eſt. *Sab. lib.2. cap.8.*

Politici.

LYCVRGVS orator Athenienſis, quamvis eſſet pecunioſiſ-
D ſimus, pallium vnum idemque æſtate & bruma geſtabat, calceoſque induebat, quando dies poſtulabant. *Plut.*

M. CATO cenſorius, nunquam toga vſus eſt pluris quàm drachmis centum empta. *Plut.*

CATO Vticenſis huius pronepos, ſine calceis, ſine tunica, funiculo cinctus, per forum cum familiaribus poſt prandium deambulabat. Item nudis pedibus, veſte fuſca, & ſine tunica, ſola toga accinctus, ius in foro dixit, idque ex veteri inſtituto. Cùm purpuram videret affatim rubore fulgentem, & ſaturam in pretio eſſe, ipſe ferebat nigram, non quòd gloriam ex hac nouitate aucuparetur, ſed quòd aſſuefaceret ſeſe ob ſolam turpitudinem erubeſcere & infamias contemnere reliquas. *Plut. in Catone.*

Philoſophi.

CRATES Philoſophus Cynicus mantica & ſordido palliolo amictus, in publicum ſæpè prodire ſolebat. *Laert.*

ZENO nullum diſcrimen veſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat. Eundem etiam tenui pallio in publicum proceſſiſſe tradunt. *Idem.*

Mulieres.

PHOCIONIS vxor, veſtem Phocionis geſtabat, neque E
opus habebat vel crocoto, vel anabolâ, vel encylio, vel cecryphalo, vel pelpo, vel tinctis & coloratis tunicis: ſed primùm induebat temperantiam, deinde quæ ſuppeterent. *Ælianus lib.7. de Var. hiſt.* Cùm hoſpita quædam ei Ionia aureum gemmiſque diſtinctum mundum cum monilibus & torquibus oſtendiſſet: Mihi, inquit, Phocion mundus eſt, vigeſimum iam annum dux Athenienſis. *Plut. in Phocione.*

PHILONIS ſapientiæ ſectatoris Vxor, cùm ſine aurea corona proceſſiſſet in publicum, & aliæ geſtarent, rogata cur non ipſa ferret? Vxori (reſpondit) ſatis ornatus eſſe, viri virtutem & laudes. *L. Viues de Chriſtiana fœmina lib.2.*

Mulierum (quibus apud omnes gentes ornatus eſt corporis peculiarior fere quàm viris) vnum apud Romanos inclaruit exemplum: nec ad vnam aliquam feminam, ſed ad vniuerſam pertinens familiam. In Sarranorum gente nulla vnquam eſt linea veſte vſa, ob mollitiem & luxum repudiata. *Sabell. lib.2. c.8. ex Plinio.*

Ex Romanorum feminis multæ eoſdem cum viris calceos F
geſtare conſueuerant.

In Quintiorum Rom. familia aurum ne feminas quidem habere mos fuit. *Plin. lib.33. cap.1.*

PLINII tempore Germanorum mulieres pulchriorem veſtem non nouère linea. *Plin. lib.19. cap.1.*

Turcorum feminæ vtuntur ſimpliciſſimo habitu, nullum luxum repræſentante. Nec vnquam ſine velo aut aperta facie, in conſpectum virorum, vel domi vel foris prodeunt. Mitra caput tegunt, extremitas veli faciem tegit vt ſoli oculi emineant. Hoc tam ruſticæ quàm nobiliores faciunt. Nulla enim in publicum prodit nobilis, niſi ſubtili velata ſit ſerico: vt homines ipſa videre poſſit omnes, à nemine autem facies eius videri. *Cuſpin.*

CVR, CAVSA

Religionis.

☞ *Ex præced. Epitiolis, Monachorum & Monacharum & Epiſcoporum & Apoſtolorum huc pleraque.*

Eſſeni, qui ſqualorem alioqui decorem eſſe putant, veſte ſemper candida nihilominus vtuntur. Neque tamen veſtitum G
aut calceos mutant, niſi aut omninò conſciſſis prioribus, aut longi temporis vſu conſumptis. *Ioſeph. lib.2. c.1. belli Iud.*

Humilitatis.

ELIZABETHA Pannorum regis filia & Chriſti ancilla, quam poterat abiectiore amictu ſe velabat. Sciſſuras, alterius interdum coloris panno aſſuto, quò vilior appareret, reſarciebat. Itaque vna de grege mendicantium videbatur: contemnique gaudebat, vt humilitatem conſeruaret. Maluit ergo ſic pannoſa ſicque deſpecta in xenodochio pauperculis morbo affectis miniſtrare, quam in regis patris aula, cum amiſſo marito ab eo in Pannoniam accerſiretur, ſerico auroque renitere, atque omnibus venerationi eſſe. Chriſto enim placere volebat non mundo. *Marulus.*

Neceſſitatis.

ADAM & EVA in Paradiſo nudi erant. Tunc illis parandæ veſtis cura irrepſit, cum propter mandati tranſgreſſionem inde eiecti, terram colere, hoc eſt, terrenis occupare ſe negotiis cœperunt. Sed ne tunc quidem vſque adeò conditionis humanæ obliti ſunt, vt carnem iam morti obnoxiam luxurioſè veſtiendam putarent. Conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata, tunicis denique pelliceis contenti vixerunt. *Marulus lib.3. c.8. Sab. lib.2. c.8.* H

Roboris.

SPARTANI pueros ſuos radebant cute tenus: ſine calceis incedere, nudoſque ferè conſuefaciebant eos luſitare. Vbi attigerunt annum duodecimum, iam ſine tunica agebant: vnum accipiebant quotannis pallium. *Plut. in Lycurgo, & Lacon.*

Inſidiarum.

ARIPERTVS II. Longobardorum rex, aduenientibus ad ſe gentium exterarum legatis, vilibus indutus veſtibus, occurrebat, quò minùs ipſis Italiæ deliciis caperentur, neque apparatis epulis illos excipiebat, neque præſentibus illis magnificas vllas in aliis rebus impenſas edebat. *Sig. l.2. regni Italici.*

STRAGVLA, STRATA.

☞ *Ex ſeq. vbi de voluptate ex Quiete agetur, huc quædam, quatenus locus, cui incubant, ſiue lectus ſit, ſiue quid alind, ſtragulis veſtiri conſueuit.*

PHORMIO dux quiſpiam militum fuit, in perferendis mili-

tiæ; incommodiſ notæ (ſicut conijcio) patientiæ. Inde A Phormionis thori abierunt in prouerbium, de ſtratis minimè delicatis, qualia ſunt cubilia militaria, & qualè ſibi apud Homerum parat Vlyſſes, ex arborum congeſtis frondibus, ac ramis humi ſubſtratis. *Eraſm. in Adag.*

Turcorum Imper. nonnunquam videtur cum duobus aut tribus balneum ingredi, ac templum religiosè adire, vbi non in cathedra ac ſolio regali, ſed in terra ſubſtratis tapetibus ſine reliquo ornamento vt cæteri, ſedet. *Cuſp.*

Ioan. Andreæ Iureconſ. 20. annis pelle tectus vrſina, citra lecti delicias, noctu cubauit. *Volat. lib. 20. Anthrop.*

HABITATIONES.

☞ *De habitationibus alibi egimus. Hic Moderationem circa eam, quæ ex habitationum vſu percipitur, Voluptatem ſpectamus.*

Myrocles inter oues hyeme, æſtate in ſacrarum ædium veſtibulis regem, hyberna agentem Babylone, æſtiua in Media, ad certamen de felicitate Perſarum prouocauit. *Plut. an improbus etiam infelix.*

B

BALNEA.

☞ *Hic Moderationem in Voluptate, quæ vel ex qualitate, vel ex effectu eorundem, quoniam abluunt, refocillant, mitigant, percipitur, conſideramus.*

Lacones perpetuò agebant ſine tunica, ſqualidi corpore, à balneis & vnctionibus ferè abſtinentes, præterquam paucis diebus per annum. *Plut. in Lacon. & in Lycurgo.*

Dardanenſes Illyrides ter ſolummodo per vniuerſam vitam lauantur: poſt partum cùm nuptias ineunt, & cùm mortem obierunt. *Ælian. lib. 4. de Var. hiſt.*

Pudica.

Tantæ Romanæ verecundiæ obſeruatio & morum exempla fuère, vt nec pater cum filio pubere, nec ſocer cum genero lauaret, nudoſque conſpicere parentes ducerent nefas. *Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. ex Val. l. 2. c. 1.*

Frugalia.

Conſuetum illud veteribus Rom. fuit, vt vel nobiliſſimi ædiles eo fungerentur officio, vt loca balneorum intrarent, quæ populum recepttabant, exigerentque munditias, & vtilem ac ſalubrem temperaturam: non hanc (inquit Seneca) quæ nuper inuenta eſt, ſimilis incendio, adeò quidem vt C conuictum in aliquo ſcelere ſeruum inuitum lauari oportet: nihil enim iam videtur intereſſe, ardeat balneum, an caleat. *Cælius lib. 30. cap. 19.*

Grata.

Carolus Magnus delectabatur vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu ſe exercens: cuius adeò peritus fuit, vt nullus cum illo certaret. Ob hoc etiam Aquiſgrani regiam extruxit, ibique extremos vitæ annos clauſit. *Crantz. lib. 2. Sax. cap. 8.*

VNGVENTA.

☞ *Horum quoque exempla aliquot ex loco proprio petantur.*

Vsvrpata honeſtè

Iesvs Christvs Dominus noſter bis vnctus eſt vnguento nardino pretioſiſſimo viuus, in memoriam ſepulturæ ſuæ. Semel à Maria Magdalena) cùm Bethaniæ cum Lazaro diſcumberet ſabbatho, *Ioan. 12.* quando Iudas Iſcariotes id factum reprehendit) quæ pedes illius vnxit, & capillis extersit. Iterum in domo Simonis leproſi itidem Bethaniæ quatuor diebus poſt, à Muliere ἀνωνύμῳ, quæ non pedes Chriſti D teunxit, ſed fracto vaſe alabaſtri totum vnguentum in caput Saluatoris effudit. *Matth. 26. Marci 14. Luc. 22.*

Neglecta honeſtè

Virgines olim vnguentis non vtebantur, ſed nuptæ tantùm. Itaque Catullus comam Berenices, dum virgo illa eſſet, nunquam guſtaſſe vnguenta ait: poſteaquam verò nupta fuit, plurimum vnguenti bibiſſe. *Xenophon. in Sympoſio* mulieres, præſertim ſponſas, vnguentis vti teſtatur, & Electra apud Sophoclem comam ſuam vocat αὐχμηρᾶν, id eſt, ſqualidam, vnpore vnguentis non delibutam. *Victor. lib. 33. c. 7.*

Eſſeni Iudæi probro ducunt oleum, & ſi quis vel inuitus vnctus fuerit, munditiis corpus abſtergit: quoniam ſqualorem decorum putant: dummodo veſte ſemper ſint candida. *Ioſephus lib. 2. cap. 7. belli Iud.*

Hiſpanis nullæ fuerunt balneorum aut vnguentorum deliciæ, quæ virorum animos effeminatos reddunt: nullus ibi feſtus dies, nullus epularum apparatus: aqua calida lauari poſt ſecundum bellum Punicum à Romanis didicère. *Rodericus Santius part. 1. hiſt. Hiſpan. cap. 4.*

EXCREMENTA, Purgamenta. E

In Turcorum caſtris omnium ordinum tabernaculis tentoriola coniuncta ſunt, quibus latrinæ inſunt, eo inſtitutæ ordine, vt nouæ ſcrobes quotidie fiant, repletæque ſtatim arena iniecta tegantur. In macellis quoque pariter profundæ foſſæ viſuntur, in quibus lanij totius exenterati pecoris exta ſedulò tumulant. Ita fit, vt caſtra nullo odore tetro afflata, non ad ſalubritatem modò, ſed ad iucunditatem, repurgatis omni in parte regionibus, non Barbarorum, ſed eorum qui militiæ diſciplinam condidiſſent, caſtra cenſeantur: prædamnatis hac in re ſtatiuis Chriſtianorum, in quibus præter ingratam naribus atque oculis multarum rerum fœditatem, peſtilentes naſci morbos ſæpiſſimè videmus. *Sab. ſupplem. l. 24. ex Iouio.*

TEMPERANTIA VOLVPTATVM CORPOREARVM IMPROPRIE DICTARVM,

ex obiectis conſideratis. Reſpectu eius, cui accommodantur. Sic alia obiiciuntur,

ACTIVE, QVATENVS F

agendo videntur delectari, quoad ſenſum

Viſus. Sic Moderatio duplex, partim

Spectando.

☞ *Huc moderata oblectatio ex ſpectaculo rerum iucundarum oculos prius quam animos oblectantium.*

Non ſpectando.

☞ *Ex loco, Caſtitatis conſeruatio, Aſpectum declinando, huc quadam, quatenus externa oculorum delectatio interna veluti lecna exiſtit.*

Sara in Scythis virginibus præpoſita, cùm ad fluminis ripam poſito Monaſterio annos 60. habitaſſet, haud ſuſtinuit, vt aliquando aſpiceret per feneſtram vellet leniter prælabentes aquas; priatiue adiacentis amœnitatem, ne ex eo aſpectu aliquid caperet voluptatis. *Marul. lib. 3. cap. 10. & Sabell. lib. 2. cap. 10.*

Amos Ægyptius Monachus nunquam ſe nudum vidit: indecorum eſſe Monacho dicens, vel ſuum ipſius corpus conſpicere nudum. *Suidas, & Marulus lib. 4. cap. 7. & Sabellicus lib. 5. cap. 6.* G

Auditus, Sonorum iucundorum.

☞ *Conſule Tit. Muſica ſtudium illic certè Artis habetur ratio, hic Voluptatis, quæ artem comitatur.*

Tactus.

☞ *Ex ſuperiore loco Temperantiæ circa Veſtium quædam, quatenus frigus & calorem arcet.*

Lycurgus pro veſtium varietate inſtituit vno amictu quotannis Lacones aſſueſieri, ratus & aduerſus frigora, & aduerſus calores melius hoc pacto muniri. *Xenophon. in Repub. Laconicis.*

Apud Diogenem Laërtium obiicit Philemon comicus Crateti, quòd æſtate gereret pallium craſſum, hyeme laceram tunicam: videlicet quò diſceret temperantiam ac tolerantiam. *Eraſm. in Adag.*

M. Cato domi tunica ſine manicis per hyemem induebatur. *Plut. in eius vita, & Lacon.*

Motvm.

☞ *De Exercitiis alibi egimus, tanquam de Functionibus, et de Secundariis bonis Corporis, Hic verò ratione Moderationis conſiderari poſſunt atque debent.* H

Vectionis.

Equo Dialem flaminem vehi apud Rom. religio erat. *Gell. lib. 10. cap. 5.*

Qvietem.

Vecchoris Ægypti rex, vt ab omni luxuria & mollitie ſe alienum oſtenderet, ſimpliciſſimo victu contentus, humi iacere ac dormire ſolebat. *Herodotus.*

Perſarum ephebi decem annos, poſtquam è pueris exceſſerunt, circum archiua cubant, cùm reipub. cuſtodiendæ, cùm exercendæ temperantiæ gratia. Nam hæc potiſſimùm ætas requirere curam ſtudiumque ſingulare videtur. *Xenophon. lib. 1. Pædia.*

Agesilavs, & Pharnabazus Phrygiæ præfectus ad colloquium

quitum venêre. Prior in locum conſtitutum venit Ageſilaus,
A ac ſub vmbra in altam herbam ſe abiiciens, præſtolatus eſt Pharnabazum. Qui poſtquam venit villoſis mollibúſque pellibus & verſicoloribus ſibi ſubſtratis tapetibus ita recumbentem erubeſcens Ageſilaum, etiam ipſe, licet veſte mira ſubtilitate & tinctura eſſet amictus, neglectim decubuit. *Plutarch. in Ageſilao.*

Iuuenes Spartani vnà quietem turmatim & gregatim capiebant in thoris, quos ipſi conſtruebant ex arundine ſecus Eurotum naſcente: cuius panniculam manibus citra ferrum confringebant. Per Brumam Lycophanas, quos vocant, ſubſternebant, thoriſque miſcebant quòd ea materia vim quandam obtinere excalfactoriam putatur. *Plutarchus in Inſtitutis Laconicis.*

In oratione pro L. Muræna, cùm duritiam victus Spartiatarum oſtendere vellet Cicero, inquit: Qui quotidianis epulis in robore accumbunt. Significauit autem eos non conſueſſe in lectulis accumbere vt mos erat reliquorum Græcorum, ſed in dura quapiam materia ac ligno (ἐπὶ τῶν ξύλων inquit *Athen. lib. 12. Dipnoſ.*) Robur enim dicens, lignum intellexit. *Victo-*
B *rius lib. 3. Var. lect. c. 15.*

Hannibal, cum ſub Aſdrubale patre militaret, plerumque ſuper nudam humum ſagulo tectus, ſomnos capiebat. *Frontinus lib. 4. cap. 3.*

C. Ivl. Cæsar, compulſus aliquando in itinere per tempeſtatem in hominis pauperis caſam, vbi nihil extra vnum cubiculum reperit, quod capere vix poſſet vnum: dixit amicis, ampla loca principibus concedenda, neceſſaria debiliſſimis: atque Oppium illic iuſſit capere quietem, cum cæteris ipſe in protecto ianuæ cubauit. *Plut. in Cæſare.*

Beatum Hilarionem Hieronymus refert, ſuper nuda humo, ſtratúque iunceo, vſque ad mortem cubitaſſe. Sciebat enim, eos, qui exquiſitioribus culcitris per luxum vtuntur, prophetæ verbis deuoueri, dum ait: Væ vobis, qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris *Marulus lib. 1. cap. 10. & Sab. lib. 2. cap. 2.*

Martinvs Turonenſis Epiſcopus (ſicuti de illo Euſebius ad Seuerum ſcribens teſtatus eſt) ſubſtrato humi cilicio cu-
C bans frangebat ſomni mollitiem, lectuli rigore. *Idem.*

Idem cùm in Monaſterio quodam ſuæ Diœceſis reuerenter ſuſceptus, hora quieſcendi cellam ingrederetur cubiculo paulò apparatius inſtructo offenſus, ſtragula paleaſque euertit: & in nudis tabulis (ſicut veſtitus erat) ſeſe collocauit: iamque delibutis leni ſopore membris quieſcebat, cum ſtramenta, quæ eiecerat, igni ſuccenſa iacentem excitarunt. Illicò exurgens ac trepidans, cum cellæ exitum, per quem effugeret, fumo omnia inuoluente, non inueniſſet: ad orationem ſe vertit. Mox flammæ vis illa omnis extincta, fumúſque conſumptus illæſum reliquerunt. *Idem.*

Poſthumio quandiù in eremo moratus eſt, nudum, atque interdum ſparſis ex induſtria ſcrupulis aſperatum ſolum, lectus fuit. Quid hoc eſt, niſi nolle vnquam ita reſoluto corpore obdormiſcere, vt mens ad Deum non vigilet? *Marulus lib. 1. c. 10. & Sab. lib. 2. cap. 2.*

Germanvs Antiſiodorenſis Epiſcopus, lectulum ſuum cilicio ſaccóque & cinere ſtrauit, vt non lectum ſed luctum & doloris potiùs quàm quietis locum diceres. Inſuper ipſe
D quoque vt in vita eius ſcriptum legitur) ſic iacens, identidem ſuſpirare ingemiſceréq; audiebatur, ita vt cùm parumper iacuiſſet (ad nocturnas enim cæremonias celebrandas primus exurgebat) multò minùs dormiſſe putaretur, quàm iacuerat *Idem.*

Beatus Hieronymus ad Euſtochium virginem ſcribens, dum quibus in eremo corporis fatigationibus contra vrbanarum voluptatum cogitationem contenderit, enarrat, de ipſa etiam cubandi auſteritate mentionem faciens: Si quando inquit, repugnantem ſomnus imminens oppreſſiſſet, nuda humo vix oſſa hærentia collidebam. *Marulus libro 1. cap. 10.*

Pavla Romana, quæ ſummam generis nobilitatem ſuperauit vitæ ſanctitate, in grauiſſima etiam febre (vt Hieronymus inquit) mollia lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſſimam humum in ſtragulis cilicinis quieſcebat: ſi tamen illa quies dicenda eſt, quæ iugibus penè orationibus dies noctéſque iungebat. *Idem.*

Idem Hieronymus Aſellæ virginis ſanctitatem efferens laudibus, ait: Vnius cellulæ clauſæ anguſtiis latitudine Paradiſi fruebatur: idem terræ ſolum & orationis locus exiſtit, & quietis. *Idem.* B

Otiliæ virgini, quamvis Monaſterij in quodam Bauariæ monte ſiti præpoſita eſſet, pro ſtragulo vrſina pellis, pro puluillo ſaxum erat. Solebat enim vt in cæteris religioſæ conuerſationis laboribus, ita & hac parte grauius onus ſibiipſi, quàm aliis quibus præerat virginibus imponere. Super vrſi autem pelle cubans, magiſque vigiliæ, quam ſomno indulgens, conculcauit vrſum illum, quem Dauid typum gerens Chriſti ſcribitur interfeciſſe: & de quo per Hieremiam dicitur: Vrſus inſidians factus eſt mihi. Lapidem verò capiti ſupponens placuit lapidi illi qui factus eſt in caput anguli, qui fecit vtraque vnum. *Idem.*

PASSIVE, QVATENVS
Patiendo videntur delectari. Talis
eſt Voluptas ex
Somno, Vigilia.

☞ *Somnij veluti allectamentum eſt Cubatio. Proinde ex præcedenti Quiete pleraque huc transferri poſſunt.*

Abbas Moſes in eremo Scythiotico de ſeipſo narrare ſole- F
bat, ſæpè ſomnum à ſuis oculis pluribus diebus depulſum, adeò vt neceſſe habuerit precibus Domino ſupplicare, pro immittendo vel exigui temporis ſomno. *Caſſianus cap. 7. collatione 2.*

Onophrio eremitæ neque tectum vllum, neque certus quietis locus fuit. Ibi ſomnus erat, vbi per deſertum vaganti nox occurriſſet. Sed & ipſa quoque nox peruiligio magis quàm dormitione peragebatur, vt illud ſeruaret a Propheta dictum: In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum. *Marulus lib. 1. c. 10. & Sab. lib. 2. c. 3.*

Cvltv Corporis, in genere.

☞ *De cultu corporis, qui ornatus cauſa adhibetur ſuo loco egimus. Ex eo illa quæ ad Moderationem faciunt, huc transferri poſſunt. Eleganti.*

Ἀκαδημαϊκὸς ἥκεις, id eſt, ex Academia venis. De ſeuero & compoſito ſeu docto, Sumptum à Platonis ſchola. *Athenæus* verò *lib. 12.* ſignificat dictum in nitidos & cultu inſigni, quod his Plato delectaretur munditiis. *Eraſmus in Adagiis.*

Simplice, Vili G

☞ *Conſule Tit. Milites ad frugalitatem ſuo exemplo traducere.*

Agis Eudamidæ F. rex Spartanorum, omnem corpori fucum detraxit, cultuque exuit. *Plut. in eius vita.*

Viriatvs Luſitanus, qui annos quatuordecim cum populo Romano varia fortuna pugnauit, tantis rebus geſtis non armorum, non veſtis cultum, non denique victum mutauit; ſed vt ſcribit Florus, in eo habitu, quo primùm bellum ceperat, perſeuerauit, vt quivis gregarius miles ipſo imperatore opulentior videretur.

Cvltv corpvs ornante.
In Coma alenda, curanda.

☞ *Ex Tit. Pilorum cultus, huc moderata omnia.*

Nicander ſiue Charillus quærenti, Quare comam & barbam promittant Lacones? Quia omnium, inquit, ſpecioſiſſimus eſt, & minimæ impenſæ viro ſuus proprius ornatus. *Plutarchus in Apoph.*

Excolebant Spartiatæ comam, commemorantes dictum quoddam de ea Lycurgi, Formoſiores ab ea ſpecioſiores, de- H
formes effici horridiores. *Idem.*

Avgvstvs Cæsar omnis elegantioris cultus negligens, vno etiam tempore pluribus tonſoribus operam dabat. *Sueton.*

Veſtium elegantia.

Vini vſus olim Rom. feminis ignotus fuit, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam venerem eſſe conſueuit. Cæterùm vt non triſtis earum & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vſæ ſunt: & quò formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cũ diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: ſed pariter & videre ſanctè, & aſpici, mutuo pudore cuſtodiebantur. *Valer. lib. 2. c. 1.*

Auro, Gemmis.

Alexander Severvs Imper. dona regia in templis poſuit: gemmas ſibi oblatas vendidit: muliebre eſſe exiſtimans gemmas

mas poſſidere, quæ neque militi dari poſſint, neque à viro A haberi. Cum quidam legatus vniones duos vxori eius per ipſum obtuliſſet magni ponderis & inuſitatæ menſuræ, vendi eos iuſſit: qui cum pretium non inuenirent, ne exemplum malum à regina paſceretur, ſi eo vteretur, quod emi nõ poſſet, inauribus Veneris eos dicauit. *Lampridius in Seuero.*

Coronarum vſus.

☞ *Vide Tit. Coronarum.*

Turcæ more veterum Græcorum & Latinorum in conuiuiis & lætis temporibus coronati ſunt, cũ floribus ſupra modum delectentur: & Byzantij multi extant, qui illos è vicinis montibus petunt. *Victorius lib. 29. Variarum Lect. c.12.*

CVLTV CORPVS PVRGANTE,

PER LOTIONES.

☞ *Vide Balnea, quatenus ſordes abluuntur.*

HOMERVS Vlyſſem manus lauantem facit, priuſquam cibum capiat: quod in Iliade facientes nuſquam reperiuntur. Nam in Odyſſea vita eſt otioſorum, & delicatè in pace viuentium, quamobrem corpora curant, balneis lauacriſque indul- B gent, atque in politia eiuſmodi talis ludunt & pila, ac ſaltant. *Athenæus lib.1. c.12.*

Abſterſiones.

ASTYAGES Medorum rex Cyrum nepotem puerum opipara cœna exceperat, eique varij generis pulmentaria & embammata proponebat. At illis Cyrus veſci noluit. Cauſam rogatus, Quoniam te quoque hæc eadem lenocinia aduerſari video, ô aue. Nam quando panem attigiſti, manum vti puram non abſtergis: at contactu embammatum, & apomagdalio pane, & mappa digitos manumque totam veluti coinquinatam purgas. Mos nimirum hic fuit veterum, vt pane manus loco mappæ abſtergerent: quem deinceps panem ἀπὸ τοῦ ἀπομάττεσθαι dictum, abeuntes ſecum contra nocturnos terrores aſportabant, obiecturi nimirum canibus irruentibus. *Xenophon libro primo Pædia.*

TEMPERANTIA VOLVPTATVM

CORPORIS IMPROPRIE DICTARVM,

Reſpectu fructus, vel

DIGNI.

C GEREDAS Spartiata, interrogatus ab hoſpite, Quid apud eos adulteri paterêtur? nam ſe nullam videre legem hac de re à Lycurgo latam, dicebat. Reſpondit: Nullus, ô hoſpes, apud Spartanos eſt adulter: ſubtracta ſunt profectò veneris irritamenta, videlicet indumenta: quandoquidem ſpectata ſpecies decora maximè luxuriam accendit. *Plut.*

INDIGNI.

PHILOPOEMENES Achæorum dux, præcipuè inter Græcos clarus, diuertere volebat ad hoſpitium veteris amici. Quo cognito iuſſit hoſpes apparari, quæ neceſſaria eſſent alia ab vxore, dum interim ipſe obſonia pararet. Inter hæc Philopœmen ſolus (vt res ipſa ferebat) ad hoſpitium properat. Quem venientem vt ſolum, vt deformem, vt qui nihil ornatus haberet eximij, arbitrabatur mulier ex adminiſtris eſſe aliquem, qui herum præueniret: cumque eſſet de aduentu Philopœmenis mirificè ſollicita, etiam blandiendo rogauit eum, ſe vti adiuuaret ad dominum comiter excipiendum. Tum Philopœmen confeſtim ſecuri accepta & cuneo, cœpit ligna findere, ad coquendam cœnam, malè interim mulctatus à ſeruo, inſcitiam D eius arguente. Hoſpes domum ingreſſus: Prô Iupiter, inquit, quid hoc Philopœmen! quid agis dux maxime? Ad ea Philopœmen: Pro deformitate, inquit, oris totiúſque corporis pœnas luo. Voluit ipſemet præbere de ſe hoſpiti & ſibiipſi riſum. *Plut. in eius vita.*

TEMPERANTIA VOLVPTATVM

CORPORIS IMPROPRIE DICTARVM,

Reſpectu Aliorum, Quorum

TEMPERANTIAM

LAVDANT, ORNANT.

☞ *Ex Loco Iuſtitiæ, præmia Temperantiæ huc referantur.*

INTEMPERANTIAM ODERVNT,

coërcent, caſtigant, circa Cultum.

ANTIPHANES Philoſophum elegantius cultum vbi depinxiſſet τί μακρὰ δεῖ λέγειν, inquit, ὅλως αὐτὴν ὁρᾶν τὴν ἀκαδημίαν δοκῶ, id eſt, Quid neceſſe eſt plura dicere; ipſam videre videor mihi academiam. *Eraſmus in Adagiis.*

Cum adoleſcens quidam comitior Diogeni propoſuiſſet quæſtiunculam: Non tibi prius, inquit reſponſurus ſum, quam ſublatis veſtibus oſtenderis, verum maſculus ſis, an femina. Ex cultu parum virili, notauit illius mollitiem. *Laërtius lib.6.*

Idem cùm videret adoleſcentem alium ſeſe ornantem: Si ad E viros, inquit, fruſtà: ſi ad feminas, iniuſtè. Hoc dictum feſtiuius eſt Græcis, ob vocum affinitatem, ἀτυχεῖς ἀδικεῖς. Nam fruſtra te mas parat maſculo, inter quos non poteſt eſſe coniugium: & iniquè facit adoleſcens, ſi cultura formæ inſidietur infirmo ſexui, cum vxor non lenocinio, ſed honeſtis moribus concilianda ſit. *Ibidem.*

Quum Diogenes vidiſſet generoſum quendam adoleſcentem muliebriter veſtitum: Non te pudet, inquit, qui peius tibi velis, quàm ipſa natura voluit? Illa ſiquidem te virum eſſe voluit: tu verò te ipſum ex veſtitu mulierem facis. *Laërtius lib.6.*

ARISTAGORAS Mileſius, legatus Spartam profectus, vt auxilia Ionibus contra Perſas impetraret: inſolita veſtitus munditie, aliiſque deliciis Ionicis affluens, quidam ex Ephoris, eum hoc dicto ſubmonuiſſe fertur, οἴκοι τὰ μιλήσια, id eſt, domi Mileſia. *Suidas.*

POSTHVMIA Veſtalis de inceſto cauſam dixit. Elegantior cultus & longè amœnior, quam Veſtalem deceret, inuidiæ illi fuit. Eam ampliatam Pontifices pro collegio abſoluerunt. F Iuſſa eſt à Pontifice maximo abſtinere iocis, & vt ſanctè potius quam ſcitè ſe coleret. *Sab. lib.6. En.3.*

VESTIMENTA.

Apud Lacedæmonios in luxum veſtimentorum non tantùm leges latæ erant; ſed Ephoris etiam mandatum, vt quotidie inſpectiones obirent veſtimentorũ: & ſi quid in illis fortè à decenti iuſtoque ornatu alienum inueniretur, delinquentem iuxta legis rigorem punirent. *Ælianus lib.14. Variæ hiſtoriæ.*

ÆMILIVS Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, quod tunicis manus totas operientibus vteretur, vt probrum obiectauit. Talares enim & manicatas aut diſtinctas induere tunicas, flagitij loco habitum apud Romanos eſt. *Alex. ab Alex. lib.5. cap.18.* Sic etiam apud Virg. obiiciunt Itali Phrygibus:

Et tunica manicas & habent redimicula mitræ.

M. ARVTVS PHILIPPVS, tribunis fibulas aureas vt probrum obiectauit. *Alexander lib.5. c.18.*

Franci inter Gallos militare ſoliti, eorum ſagis virgatis, breuioribuſque vti iam cœperant: Carolus ergo Magnus, viſa quondam bracchatorum turbâ, indignabundus exclama- G uit: En liberos Francos, qui eorum, quos vicêre, veſtimenta inauſpicatò vſurpant. Quid iſta pittaciola proſunt? Totum non operiunt corpus, maxima ex parte nudum relinquunt, neque à pluuiis ventiſque defendunt. Edixit deniq; ne de cætero huiuſmodi Gallica ſaga in Germania aut venderentur aut emerentur à quopiam. Cum apud Forum Iulium hybernaret, ac videret Francos exoticas pelles, peregrina veſtimenta à Venetis mercatoribus magnò emptitare: omnes vti veſtiti erant, ſecum venatum pluuia imminente proficiſci, imperauit, veſtibuſque hiſce imbre corruptis, dilaniatis, ſanguine oblitis, domum reuerti iuſſit, vniuerſis mox ſecum certatim conſidentibus, conuiuium ad multam noctem protraxit. Poſtridie iiſdem indutos amictibus, cunctos apparere iubet. Tum vbi huiuſmodi indumenta, partim imbre, pluuia, ſentibus dilacerata, cruore oblita; partim igne, rugis conſtricta, & proinde rupta diſciſſaque conſpexit, lupinas pelles integras oſtendit: & Stolidiſſimi mortalium, inquit, quod veſtimentum nunc vtilius precioſiuſve eſt? Meumne drachma comparatum, an H veſtra tot libris atque integro patrocinio coëmpta? *Auent. lib.4. Annalium Boiorum.*

LVDOVICVS Pius imperator, vſum auri ſericique præcipuè, militibus ademit. Si quem in exercitu ſericatum, aut inauratum conſpicatus fuit: Eho mortalium ſtultiſſime, non ſatis eſt tibi (inquit) vt ſolus pereas, niſi & res tuas hoſtibus tradas, atque eos locupletes, quò diutiùs faciliúſque nobis reſiſtant? *Auentinus lib.4.*

NOGAS Scytha precioſiſſimas veſtes miſſas à Michaële Palæologo aſpernatus, rogauit, nunquid calamitates, morbos aut mortem depellere poſſent: Neque enim margaritis, ſed vtilitate mouebatur. *Pachymerius.*

Turcorum mira eſt ſimplicitas in veſtitu, habitu, equitatu: deridentes in primis Chriſtianos, qui veſtium varietate gaudent, cum apud ipſos tam viri quam feminæ, tam nobiles quam ignobiles, nihil curioſitatis aut leuitatis in habitu oſtendant. *Cuſpinianus.*

Editha, regio Anglorũ ſtemmate nata, cum ſplendidioribus

inter moniales vteretur veſtibus, quam eius profeſſio ferret, ab Ethelupldo Archiepiſcopo ob id reprehenſa fuit. Cui illa reſpondit: Infallibile Dei iudicium ſola operitur conſcientia. Puta itaque ſanctam & incorruptam mentem tam latère poſſe ſub iſtis deauratis veſtibus, atque ſub tuis diſciſſis pellibus. *Rudolphus lib.6.c.9. Polydor. in 10.*

Philippvs Maria Mediolanenſium dux, cum ipſe cultus & munditiei negligens eſſet, pulchris indutos veſtibus ægrè ad ſe venire permiſit. *Æneas Syl.c.49. Europæ.*

Ædificia.

Leontichidam maiorem referunt Corinthi cœnantem, cum tectum ædium magnificè ſtructum & laqueatum cerneret, rogaſſe hoſpitem, Num ligna apud eos quadrata naſcerentur? Diſciplinæ nimirum Spartanæ aſſuetus, ſerra tantum & ſecuri fores & faſtigium ædium ſtruendum putabat. *Plutarchus in Lycurgo, in Apophth. & orat. 2. de Eſu carnium.*

Fur. Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius quæſtor quòd ærata oſtia haberet in domo. *Plin. lib. 34. c. 3.*

Vngventa.

B *Herodotus lib.3.* ſcribit. Cambyſem Cyri filium miſiſſe legatos cum maximis donis ad Æthiopum Macrobiorum Regem, inter quæ vnguenti alabaſtrum fuiſſet. Regem verò quum ab Ichtyophagis (hi enim miſſi fuerant) rationem coniecturæ huiuſmodi vnguenti didiciſſet, id penitus aſpernatum fuiſſe.

Vespasianvs Imp. Romanum iuuenem pro data præfectura gratia agentem, quia vnguenta olebat, non contentus manu reieciſſe, contumeliam hoc verbo antè præfatus (Mallem allium oboluiſſes) literas quoque datæ præfecturæ reuocauit. *Suetonius.*

Balnea.

Phocion Phoco filio cupiente deſultorem certare Panathanæis conceſſit, non victoriæ appetens ſed quò corpore exercitatus & meditatus euaderet melior. Fuit enim alioqui vinoſus & diſſolutus adoleſcens. Victori multis petentibus epulum victoriale præbere, reiecit Phocion cæteros, atque Vni hanc munificentiam conceſſit. Vt venit ad conuiuium, & cum alium aduertit faſtuoſum paratum, tum pedum lauacra ex vino cum aromatibus conuiuis oblata, appellato filio: Non C compeſces, inquit, amicum noſtrum, Phoce, quominus victoriam deformet tuam? *Plut. in Phocione.*

TEMPERANTIA NIMIA ET INDECORA.

Circa Voluptates non principes.

In Genere.

Ζῶν πίθου, id eſt, Vita dolij, prouerbio dicitur vita parca, ſordida, & ab omni ſtrepitu atque abitione ſemota: breuiter talis, qualem Diogenes nobilis ille Cynicus Athenis egiſſe legitur, vnico contentus pallio, baculo, quo canes abigeret, dolio de palo ſuſpenſo pro domicilio libenter vtens, crudis herbis & aqua ſimplici victitans, pane excauato pro catino, manu caua poculi vice ſolitus vti; idque à puero quodam didiciſſe ſe prædicabat, quem fortè ad eum modum aquam haurientem videret. Porrò vt in dolio habitaret, inde ſibi dicebat in mentem veniſſe, quod cochleas cõtemplatus, nullum aliud æque commodum domicilium iudicaſſet, vnde properaret ad ſolem, & vbi ſe conderet à ventis atque æſtu. *Eraſmus.*

IN SPECIE QVO AD ALIMENTA.

Victvs Sordide Paratvs.

D Verum illud Herodoti eſt, Ægyptiorum eſſe, lutum manibus tractare: maſſam verò, ex qua panis fit, pedibus. *Strabo libro decimoſeptimo.*

Vestitvm.

Moris erat Thracibus, in compotationibus, cum compotores vini quantum potuerant hauſiſſent, vini reliquum in eorundem veſtes effundere: idque dicebatur *καλακεδάζειν*, aſpergere. *Suidas ex Athen. lib.10.c.6.*

Hermippvs Theocritum Chium in veſtem Anaximenis minus aptè compoſitam iraſci ſolitum fuiſſe commemorat, & Calliſtratus Ariſtophanius contumelioſè Ariſtarchium in commentario quodam inſectatur, quia incompoſitè eſſet indutus: cum nonnihil hoc etiam ad philoſophiæ commendationem faciat. Quare Alexis:

Vnum hoc puto eſſe liberalibus parum
Decorum, abire veſtibus ſumptis minus
Aptè, licet quando decorè ſumere.
Cuius negoti finis haud grauis, nihil.
Cum demus, ipſi poſſumus lucro frui.
E *Accedit his vtentibus decus bene,*
Cumulus voluptatis ſimul videntibus,
Et corpori ornatus. Quis hæc vult præmia,
Mentem ſibi dicens adeſſe, ſpernere?

Athenæus lib.1. c.16.

Antigonvs Macedoniæ & Hiero Siciliæ reges, agreſti & regibus vix decoro habitu in publicum proceſſerunt. *Alexander ab Alexandro lib.5.c.18.*

Proditum memoriæ eſt, Africani ſuperioris Filium, cum præturæ candidatus in campum deſcenderet, candidam quam induerat togam turpitudinis maculis obſolefactam, oſtendiſſe magnoque dedecore, totius populi ſuffragio, repulſam tuliſſe. *Alex. lib.4.c.5.*

Cato minor prætor factus, non tantũ habitus eſt magiſtratui maieſtatis & faſtigij rectè adminiſtrando adieciſſe, quantum detraxiſſe & deformaſſe, quod frequenter ſine calceis & tunica ad tribunal accederet, & de capite illuſtrium virorum diſpenſaret eo habitu iudicia. Nonnulli autumant etiam à prandio, poſtquam potaſſet, ius eum dicere ſolitum: verùm F id falſum eſt. *Plutarchus in Catone.*

Vngventa.

Diogenes Cynicus nactus vnguentum, eo pedes inunxit, præter morem publicum. Id demirantibus, dixit: Quoniam vnguentum capiti infuſum exhalatur in aërem, à pedibus autem aſcendit ad nares. Similiter alius reprehendit publicam conſuetudinem, qua coronas capiti imponunt: quum magis conueniat infra nares ponere, quòd fragrantiæ vapor non tam deſcendat, quam aſcendat. *Laertius libro ſexto & Bruſonius lib.4.c.6.*

Cvltvm Corporis.

Iberi cum in victus munditia elegantes exiſtant, in vna re videntur immundi, ſpurcitiéque pleni. Vniuerſum enim corpus lauant vrina, dentéſque fricant: hanc optimam corporis curam exiſtimantes. *Diodorus lib.5.*

Cantabri ſibi ſuiſque vxoribus humano ſtercore dentifricia faciunt. Ex lotio diutiùs intra cloacas ſeruato, lauacra conficiunt. *Strabo lib.3.*

☞ Poterunt præcedentes Tituli augeri & illuſtrari ex locis earum rerum quæ nomine voluptatis, à qua temperantes hic inducuntur, recenſentur, cum in omnibus illi ſparſim vel etiam in particulari tractetur de fuga & diſcreto vſu earundem. G

* Templum.

Definitio Et Etymologia.

Templvm iuxta Donatum, apud Gentiles vocabatur locus notatus ab augure, vel in cœlo, vel in terra, vocatur autem templum ab antiquo verbo tueor quod idem eſt quod intueor; ſiue conſpicio, vnde templum à tuendo, hoc eſt conſpiciendo, quod ex omni parte, vel quod omnis pars ex eo conſpici valeat. Itaque cœlum ipſum primò templum dixerunt quod ipſum primo aſpectu intuemur. In terris autem templum vocamus locum quemlibet religioſi cultus gratia inauguratum. Græcè *ναὸς*, Hebraïcè *Hechal* palatium Dei, vocarunt etiam templum Gentiles Fanum, à fando, quod in illo Dij eorum conſulti farentur, darentque reſponſa. Alij templum dictum volunt quaſi tectum amplum: quod nempe ſua capacitate & amplitudine plures qui ad orandum H Deum conueniunt, tegat & occupet. Sunt etiam qui à contemplando deriuant, vtuntur autem tam Græci quàm Latini Patres hoc Templi nomine. *Euſebius lib.3. de vita Conſtantini. Baſilius in Pſ. 114. Nazianzenus orat. in Gorgoniam ſororem. Chryſoſt. hom. 51. in Matth. Lactantius* quoque *carmine de paſſione Domini,*

Quiſquis ades mediique ſubis in limina templi,
Siſte parum, &c.

Quamvis pro comperto ſit primos Chriſtianos propter recentem memoriam ſacerdotij Aaronici, & multitudinem templorum Idolatrarum, hoc templi nomen rarius vſurpaſſe; vti & nomen Sacerdotij; & pro templis Eccleſias dicere conſueuiſſe. Siquidem vſus tunc obtinebat, per templa intelligere loca dedicata ad ſacrificia cruenta, & hoc ſenſu Octauius apud Minutium Felicem, Optatus Mileuit. & Hieronymus, negant Chriſtianos habere templa, vt putà ad cruenta ſacrificia more Ethnicorum.

APPEL

APPELLATIONES VARIÆ.

A Ex Fine Eorum diverſo.

Ædes ſacræ varia nomina ſortiuntur ſecundum varios fines, propter quos eriguntur. Primus eſt offerre Deo ſacrificium: & dicuntur ob id Templa, eſt enim templum locus altaris. Secundus eſt orare, & obſecrationes pro neceſſitatibus Deo facere, & hinc appellantur oratoria. Tertius ad martyrum reliquias honorificè conſeruandas, & vocantur Baſilicæ, ſiue memoriæ martyrum. Quartus eſt prædicatio verbi Dei, & Sacramentorum adminiſtratio, & ita ſunt Eccleſiæ. Primus, ſecundus & tertius finis etiam Iudæis, & duo priores gentilibus communes fuêre. Quartum duntaxat agnoſcunt Caluiniſtæ, & Lutherani: Anabaptiſtæ, & Vualdenſes ne illum quidem.

Sunt inſuper alia nomina quibus veteres dedicata Deo loca nuncuparunt, Ita Iſaias & Chriſtus vocat templum domum Dei, & domum orationis. Item domum patris cœleſtis, tum quod Deus templum elegerit ad immolationem ſacrificiorum, & deprecationes populi ſui audiendas: quomodo dicit ad Salomonem 3. *Reg.* 9. Exaudiuit orationem tuam, & de-
B precationem tuam quam deprecatus es coram me, Sanctificaui domum iſtam quam ædificaſti, vt ponerem nomen meum ibi in ſempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus, tum quod ſit locus myſteriis diuinis diſpenſandis deputatus: tum denique quod licet Deus impleat maieſtate & potentia ſua cœlum & terram *Ier.* 23. tamen peculiari modo eſt in templo ſancto ſuo, vt in quo eum agnoſcimus, & veneramur, ex variis effectis quos hic producit.

S. Cyprianus Eccleſiam vocat Dominicam, *ſerm. de eleemoſynis*, quia domus illa ſacra velut palatium Domini ſit, quod etiam ſignificat Hebræorum vox *Hechlal*, quaſi Baſilica potentis Dei.

Vocat Deus templum antiquum, locum requietionis ſuæ *Iſaia.* 66. tum quod ante ædificatum templum Salomonis nullo loco ſtabili conſiſtebat; erat enim tabernaculum Moſaicum mobile ac portatile: tum quod Deus in templis conquieſcat, velut delectatus religioſo cultu noſtro & expectans ſupplicationes noſtras, hinc etiam nonnunquam appellantur templa, Tabernacula Dei cum hominibus, vt in quibus, ve-
C lut in cœlo ſe beatis; & hominibus ſe manifeſtat, ſuáque myſteria & voluntatem teſtatam facit. Plura Epitheta inueniri eſt apud varios ſcriptores, deſumpta à functionibus quæ in templis exercentur, & propter quas eadem eriguntur, nos in præſenti iam dictis contenti erimus.

* TEMPLORVM SIVE ECCLESIARVM ANTIQVITAS.

Quamvis Deus in templis manufactis non habitat; *Actor. c.* 17. vt ſcilicet iis circumſcribatur aut concludatur: atque vndecumque eum deprecantes, & gloriam illius promouentes valeat exaudire; nihilominus voluit ſemper certa loca cultui ſuo deputari, præſertim ſi publicus is eſſet & religionis myſteria non vbiuis peragi, hac enim ratione nouos Deos more gentilium ſibi quilibet configeret, & Eccleſiaſticam hierarchiam turbaret, quod hæreticorum conuenticula ſatis ſuperque probant. Atque hinc eſt quod ſtatim à condito mundo Deus certa loca deputauerit, quibus & inuocaretur, & inuocantes exaudiret, ac potentiæ ſuæ ſigna ederet. Quę loca quamvis non ſemper per modum ſacri ædificij conſtru-
D cta & concluſa fuerint, adeóque formam caruerint, in hoc tamen templorum vicem geſſerunt, quod iiſdem ſacris functionibus deputarentur, propter quas templa excitantur & dedicantur. Exemplis, & S. Scripturæ teſtimoniis res fiet manifeſta.

In lege Natvræ.

Meminit Scriptura diuina de ſacrificio Abelis & Cain: Item de publico cultu quo Enos cœpit inuocare nomen Domini, quod licet Scriptura non tradat factum fuiſſe loco certo ad eadem obſequia deputato, tamen veriſimile eſt peculiarem ad illa electum, & præ aliis dignius habitum fuiſſe.

Ad eum modum ſiccatis diluuij aquis, Noë obtulit holocauſtum de cunctis pecoribus ſuper altare, templum autem nihil eſt aliud, quam locus altaris diuino cultui, qui potiſſimum in ſacrificio exercetur; deputatus. *Gen.* 8.

Scribit Moyſes, Abraham plantaſſe nemus in Berſabee, tanquam templum, aut locum ſacrum, in quo inuocabat nomen Domini, & eſſet velut oratorium tam ſibi, quam colentibus vera religione Deum. *Geneſ.* 21. *verſ. vlt.*

Iacob Patriarcha erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper: & in eodem loco obdormiſcens, vidit myſticam E
illam ſcalam. *Geneſ.* 25. & 28.

Quin & Abraham tentaturus Deus, mittit eum in terram viſionis, & præcipit ſibi offerri filium, ſuper vnum montium quem illi monſtraret. *Geneſ. c.* 22.

Melchiſedech erat ſacerdos Dei altiſſimi: quem non eſt veroſimile non habuiſſe locum aliquem cultui ipſius deſtinatum. *Gen. cap.* 14.

In Lege Mosaica.

Vix ex Ægypto in deſertum deſcenderat Hebræorum Populus, quin ocius Tabernaculum collatis donariis extruere illis à Deo imperatur, quod eſſet velut templum mobile, & per iter quò pergerent, portatile, in quo & preces ſuas funderent, & obligationes facerent. De illius forma, magnificentia, vſu, plura diximus ſuprà, *in Loco de Tabernaculo.*

Et conſiderationem meretur, quod Deus vetuerit ne alibi offerretur ſacrificium quam in oſtio tabernaculi teſtimonij, cauſam addens, Et nequaquam immolabunt hoſtias dæmoniis, cum quibus fornicati ſunt, id eſt, Satyris (his enim con- F
gruit vox Hebræa *Scirim* à *Sear*, quod eſt idem quod piloſus;) quali forma dæmones apparebant, iiſque in Ægypto Hebræi ſacrificabant. *Leuit. cap.* 17.

Et iterum *Deuter. cap.* 12. *verſ.* 13. Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in eo quem elegerit Dominus. Siquidem ter in anno omnis Iſraël confluebat ad Tabernaculum.

Indignatur Rex Dauid, quod ipſe habitaret in domo cedrina, & arca Dei maneret ſub pellibus. Quis enim ait, poterit præualere vt ædificet ei dignam domum! Si cœli cœlorum eum capere non poſſunt, quantus ego ſum vt poſſim ædificare ei domum? 2. *Paralip.* 2. Et quidem fundamenta domus illius auguſtiſſimæ iacere potuit, at perficere illam non potuit, propter effuſum ſanguinem innocentis Vriæ, verum filius illius Salomon, Regum omnium vt potentiſſimus, ita & ſapientiſſimus, eam compleuit, atcamque intulit, & repleuit eam maieſtas Domini, eamque ſanctificauit vt poneret nomen ſuum ibi in ſempiternum. De huius autem Templi ſplendore, cultu, forma, amplitudine, habes latè in *hiſtoria Regum lib.* 3. *cap.* 7. 8. 9. & nos infra breuem eiuſdem ſynopſim deſcri- G
bemus.

Idem templum fuit primus locus vt ita dicam, fixus & ſtabilis, abrogato iam mobili Tabernaculo; in quo Deo cultus debitus exhibitus fuit, & ad quem in neceſſitate populus confluerent, cúmque Deus de excelſo cœlorum habitaculo exaudiret, eíque propitius fieret, vt fusè docetur *l.* 2. *Paralip. cap.* 6.

Stetit autem Templum hoc auguſtiſſimum à Salomone ædificatum annis cccc. & x. vſque ad annum xi. & vltimum Zedechiæ Regis, quando à Chaldæis euerſum fuit & incenſum, verum reſtaurauit illud permittente Cyro Rege Perſarum, Eſdras, & intra annos xlvi. abſoluit ædificationem, quæ tamen longè inferior erat, neque ad priſtinum ſplendorem accedebat, vnde è captiuitate reduces Iudæi lachrymabantur, videntes templum, vt in quo, iuxta obſeruationem *Galatini lib.* 4. *cont. Iudæos, cap.* 9. præter magnificentiam incomparabilem defuerit Arca, Ignis cœlo allatus, Dei maieſtas, Rationale Iudicij & Oleum vnctionis. Cæterum hoc etiam Templum ab Eſdra reſtauratum, funditus euerſum fuit, & per Machabæos legum patriarum æmulatores reſtitutum, præ- H
eunte in hac pietatis palæſtra Iuda fortiſſimo duce, ſuóque ad id excitante, & dicente, Ecce contriti ſunt inimici noſtri, aſcendamus nunc mundare ſancta, & renouare. *lib.* 1. *Machab. cap.* 4.

Sed Ananias Oniæ filius, quem Menelaum vocat *lib.* 2. *Machab. c.* 4. aſſumpto ſibi ſummo ſacerdotio, obtinuiſſe traditur *ab Egeſippo l.* 2. *tit.* 23. vt apud Heliopolim conſtrueret templum Hieroſolymitano ſimile, pro populo qui in Ægyptum profugerat, illicque pontificatu fungeretur, vide *Niceph. l.* 1. *c.* 6. *Ioſephum l.* 12. *Antiq. c.* 9. & *lib.* 1. *de bell. Iud. cap. penult.*

Porro templum quod Machabæi repurgarant & renouarant, Herodes Idumeus ſiue Aſchalonita cum ipſa vrbe Hieroſolyma ex parte euertit, & nè impietatis maculam apud omnes ſibi inurere videretur anno 18. regni ſui, templo vetеri integro manente, & incluſo, defoſſis quæ ſuperfuerant de templo Salomonis fundamentis, noua excitauit, & ad illius ſimilitudinem, magnitudinem & dignitatem exterius ditexit, immenſoque

immenſóque ædificandi ſumptu per annos 8. ante Chriſti
A ortum decimo vix abſoluit, vt plenius *apud Egeſippum lib. 1. Ioſeph. lib. 15. antiq. c. 14. & 11. & lib. 1. de bello Iudaico c. 27.* Scribit de eo *Dio. Caſſ. lib. 37.* Hoc templum tempore Pompeij Magni Deo ſtructum, ſummæ molis pulcherrimum, nullo culmine tectum.

Hoc templum ſecundùm funditus deſtructum, expugnata Hieroſolyma à Tito Cæſare pòſt 40. annos aut paulo plures à Domini noſtri crucifixione, vt ſcribunt. *Ioſephus lib. 7. de bello Iudaico c. 17. & 18. Oroſius lib. 7. cap. 6. Egeſippus in 5. &* prædixerat Dominus idipſum.

Et quamvis Iudæi tertiò conati fuerint hoc templum reſtaurare, ſub Adriano, Conſtantino; & Iuliano Impp. nunquam tamen potuerunt, nempè aduenerat iam veritas quæ vmbras veteres non ſuſtinebat: videlicet nouum ſacerdotium, & ſacrificium à Chriſto inſtitutum, adeoque noua templa & altaria quorum typi & figuræ fuerant prius illud templum & tabernaculum.

B Præter hoc templum auguſtiſſimum, in quod ad publica ſacrificia & ſolennem Deo cultum exhibendum conueniebant Iudæi, plures erant Synagogæ: ſiue domus, ad quas ſinguli parochi ſtatis temporibus conueniebant, & conferebant de lege, ceremoniis, & aliis nonnullis ad religionis cultum promouendum ſpectantibus. Fuiſſe autem cccc. & lxxx. numero propter amplitudinem ciuitatis, ſcribit Rabbi Menahem.

Paulò poſt Samaritani, ſeu Cuthei, aliud templum ædificauerunt in monte Garizim, initium fuit & cauſſa Manaſſes frater Iaddi, Sacerdotis Dei: qui inhians Pontificatui, vxorem duxit filiam Samballath Samaritanorum Principis, præfecti Regis Perſarum, ædificauitque templum Garizim Hieroſolymitano ſimile, ad quem ibi Pontificatu nouo fungentem, rerum nouarum cupidi ſeſe tranſtulerunt. *Ioſephus lib. 11. Antiquit. cap. 8.*

Hinc cœpit ſchiſma inter Iudæos, qui prophetico templo adhærebant, & vero ſacerdoti; & Samaritanos qui partes Manaſſes ſequebantur, quod fouerunt Saddoc & Baiethos, vt ſcribit *Rabbi Abraham in Cabala.* Mons verò Garizim, eſt mons in quo benedictiones factæ ſunt ſeruantium legem Dei.
C *Deut. 27. verſ. 12.*

Samaritani porro illi, non erant planè in cultu Dei inſtructi ſed & Deo, & dæmonibus more gentium ſeruiebant, vnde pro hæreticis habebantur, vt liquet *ex l. 4. c. 17.* vbi refertur cauſa dogmatis vniuerſi.

Stetit hoc fanum Cutheorum hæreticorum ſeu Samaritanorum, per annos circiter ducentos, vt ait *Elias Leuita in Hiſtorica Cabala* Euertit autem illud Ioannes filius Simeonis filij Haſmonei cognominati Hircani, & occidit hæreticos qui ibi offerebant ſacrificia extra ædem Domini, & conſtituerant decreta & leges pro animi ſui libidine, quamvis & hic alia occaſione factus fuerit poſtea Saducæus, vt ſcribit *Elias Leuita ibidem.*

Apud Gentiles.

Quamvis idololatræ in vero Dei cultu hallucinati fuerint, tamen religione tacti quæ quodammodo naturalis hominibus eſt, illis quos Deos putarunt, & cultum & templa dedicarunt, eáque religioſè venerati ſunt, quandiu errore faſcinati remanſerunt, donecque affulſit veritatis ſol, & cognitio veri Dei, quo illuſtrati, ſublatis idolis, clauſis & dirutis eorum
D templis, ad veram Dei cognitionem adducti ſunt. Deo dicabant templa, & apud alios ſacrificuli: ſiue ſuperſtitionis eiuſdem Pontifices, vt liquet *ex Flauio Vopiſco in Aureliano & Liuio lib. 9.*

Erant gratitudinis erga diuinum numen templorum dedicationes, etiam inter Ethnicos cultorum teſtimonia.

Templum Herculi dedicauit Scipio & Timotheus poſtquam Tyrannos Siculos eiecit, ædificauit aliud Fortunæ. *Plut. in Polit.*

Templum Iano Numa dicauit, quod Romanis erat ſanctum in quo Iani ſimulacrum, erat æneum, non altius quinque pedibus, duarum facierum, quarum vna verſus orientem, alia occidentem ſpectabat. Erat ſacellum paruum forma quadrata duas habens portas, quarum vna tempore belli aperiebatur, & tempore pacis claudebatur.

Dio Caſſius lib. 53. ſcribit templum Iani quod apertum erat in bello Cantabrico, clauſum fuiſſe victoria & pace obuenta ab Octauiano.

In lege veteri in locis editioribus aras & delubra ſua habebant Ethnici. Item lucos, ſiluas, aras, in quibus reſponſa petebant, & Dæmonis ſacrificabant. Siquidem in lucis colebantur diuerſi Dij, prout illi dedicati erant ſeparatim: vnde religio extra vrbes maximè in lucis erat, vel iuxta delubra erant luci, prohibuit illud Deus *Deuteron. c. 16. verſ. 11.* Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui, nec facies tibi neque conſtitues ſtatuam; odit Dominus Deus tuus. E

Meminit ſæpè ſacra Scriptura, populum Iuda & Iſraël, concitaſſe iram Dei, & ideo à Deo punitum, quod ædificaſſet more idololatrarum ſibi aras & ſtatuas, & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſuper omnem arborem frondoſam, quæ vocantur excelſa, & eorum Sacerdotes: Sacerdotes excelſorum. *3. Regum c. 14. verſ. 24. & c. 15. verſ. 13. & cap. 12. verſ. 31.*

3. Regum c. 11. verſ. 7. ſcribitur quod Salomon ædificauit phanum Chamos Idolò Moab, in monte qui eſt contra Hieruſalem: cum etiam idem ædificaſſet domum Domini in Hieruſalem, in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauidi patri eius in loco quem parauerat Dauid in area Ornam Iebuſei F
2. Paral. cap. 3.

In deſertis locis ſolebant, & plerumque iſti luci & excelſa conſtitui: vt ſcribit *Cteſias lib. de rebus Perſicis* in India eſſe locum ſacrum in tractu inhabitabili regionis, quem ſub nomine Solis & Lunæ venerarentur, ad quem à monte Sardonis eſſe quindecim dierum iter.

Perſæ, quibus neque aras, neque ſtatuas, neque templa conſtruere moris erat, in ædítiſſimis quibuſque conſcenſi montibus Ioui hoſtias immolabant; Iouem autem omnem cœli gyrum vocabant, & ita lunæ, ſoli, telluri, igni, ventis, ſacrificabant. *Plutarch. in Pol.*

Cæterùm ex Hetruſcorum diſciplina, Veteres, vt puto, moniti, non Diis omnibus, omni loco templa ponenda cenſuère. Nam qui pacis, qui pudicitiæ, qui bonis artibus præeſſent Dei, eos intra mœnia collocandos putauerunt, qui vero voluptatibus, rixis, incendiis, vt Venus, Mars, Vulcanus, eos excludere ex vrbibus ſolebant, tametſi hoc non ita ratum fuiſſe ſemper, ex hiſtoriis videmus. Veſtam autem, Iouem & G
& Mineruam, quos Deos tutores vrbium, ait Plato, in ipſarum medio & arcium locabant.

Vitruuius: Ædibus inquit, ſacris, quorum Deorum maximè in tutela videtur ciuitas eſſe, vt Ioui, & Iunoni & Mineruæ, in excelſiſſimo loco, vnde mœnium maxima pars conſpiciatur, areæ diſtribuantur. Neptunum, ad maris littus ſtatuebant, Ianum in excelſis montibus, quanquam in foro.

Æſculapium Romani in Inſula Tiberina repoſuerunt, quod ægroti maximè aqua indigeant, alibi tamen extra vrbem templa habuit, vt ait *Plutarchus* quod ibi aër ſit ſalubrior. Gratiarum verò templum ἐμμεσῶν, hoc eſt, vt interpretantur plerique, in medio foro, & publico conſtrui ſolitum, tradit *Ariſtoteles in Ethicis & eius interpres.*

Apud Christianos.

Veniamus ad Euangelicæ legis tempora. Hic primum Apoſtolos intuebatur, per omnem terræ ambitum cum ſono prædicationis templa etiam Deo, eiuſque cultui, ſacrificio, orationibus deputantes, S. Matthæum quidem in Ægypto: Epheſi H
Ioannem: apud Indos Thomam & Bartholomæum: alibi alios Eccleſias ædificantes.

Cum Petrus Apoſtolus multos à variis languoribus Antiochiæ contra Simonem Magum curaſſet, tantam Spiritus ſanctus in illa die gratiam ſuæ virtutis oſtendit, vt omnes à minimo vſque ad maximum vna voce confiterentur Dominum: & ne multis immorer, intra ſeptem dies, plus quam decem millia hominum credentes Deo baptizati ſunt, & ſanctificatione conſecrati, ita vt omni auiditatis deſiderio Theophilus, qui erat cunctis potentibus in ciuitate ſublimior, domus ſuæ ingentem baſilicam Eccleſiæ nomine conſecrare; in qua Petro Apoſtolo conſtituta eſt ab omni populo cathedra, & omnis multitudo quotidie ad audiendum verbum conueniens credebat ſanæ doctrinæ, quam ſanitatum efficacitas aſſirmabat. *Clemens Roman. lib. 10. Recognition. ſub finem.*

Euſebius Cæſarienſis lib. 2. hiſt. Eccleſ. deſcriptis primorum Chriſtianorum habitaculis, vt ſe habet ſingulorum qualitas & ſitus, etiam de Eccleſiis, quæ apud eos ſunt, ſic ſcribit: Eſt autem in ſingulis locis conſecrata orationi domus, quæ appel

appellatur Σεμνεῖον, vel Μοναστήριον. Σεμνεῖον autem in noſtra A lingua ſignificare poteſt honeſtorum conuenticulum, in quo ſecedentes, inquit, honeſtæ & caſtæ vitæ myſteria celebrant, nihil illuc prorſus, quod ad cibum potumque pertinet, inferentes, vel ad reliqua humani corporis miniſteria; ſed legis tantùm libros, & volumina Prophetarum, hymnos quoque in Deum, ceteráque his ſimilia, in quorum diſciplinis atque exercitiis inſtituti ad perfectam beatámque vitam ſtudiis iugibus coaleſcunt. Et poſt aliquanta iterum dixit: Ab ortu autem diei vſque ad veſperam omne eis ſpatium ſtudiorum exercitiis ducitur, quibus ad diuinam philoſophiam per ſacras litteras imbuuntur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes. *Euſeb. Cæſarin. lib. 2. c. 17. ex Philone de vita contemplat. ſupplicum.*

D. Pavlvs reprehendit Corinthios, quod conuenientes in Eccleſiam ſciſſuras facerent, & in eis manducarent, & biberent. 1. *Cor.* 11. ſtatim docet quo habitu & modo, tam viri, quàm mulieres debeant in Eccleſiis orare.

Erant ergo eo tempore Eccleſiæ materiales, fortaſſis non tam ſplendidæ quam paulò poſt, creſcente numero & opibus B fidelium, quia de illis verba Apoſtoli intelliguntur.

Apud Lucam Act. 14. dicitur Paulus & Barnabas per Eccleſias conſtituiſſe Presbyteros.

Veriſimile autem exiſtimauerim, quod domus nonnullæ ampliores priuſquam Eccleſias erigere poſſent, promiſcuè & paſſim miniſteriis ſpiritualibus & orationibus inſeruirent. Sic cœnaculum nouimus conueniſſe primum Eccleſiam poſt Domini Aſcenſionem, & ita ad ſacros conuentus loca certa primos Chriſtianos delegiſſe.

S. Ignativs qui Apoſtolorum tempore floruit, dum Antiochenæ præeſſet Eccleſiæ, ad Magneſinas ſcribens: Omnes & orandum, ait in idem loci conuenite: omnes velut vnus quiſpiam ad Templum Dei concurrite.

Sed licet nullum aliud ſuppeteret argumentum vel oratio, ipſa ſaltem Imperatorum edicta, quorum meminit *Euſebius lib. 8. hiſt.* quibus Chriſtianorum Eccleſiæ demoliri iubebantur, certiſſimam fidem faciunt, nonnullas erectas ante fuiſſe. Ita de illis Euſebius: Cum in antiquis illis ædificiis non ſatis loci haberent, ampliores Eccleſias in vniuerſis vrbibus, fun- C damentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis erexerunt, quæ tamen edicto Diocletiani ſunt demolitæ. Igitur ab ipſis exorientis Eccleſiæ primordiis, ad Eccleſiaſticas obeundas functiones ſemper erectæ fuerunt ſacræ ædes, quas Eccleſias nominamus, & ita vſus obtinuit iam ab Apoſtoli Pauli temporibus, vt ad Eccleſiam confugere, verba ſunt Auguſtini, in Eccleſiam prodire non dicatur, niſi ad ipſum locum parieteſque prodierit atque confugerit, quibus Eccleſiæ congregatio continetur.

Cæterùm in Vrbe ipſa ex qua fides Chriſtiana cœpit, etiam cœpit vſus Templorum, eorúmque numerus in dies magis ac magis eſt propagatus. Conſtat enim Prudentis Senatoris Petri diſcipuli domum in Eccleſiam mutatam, & nunc celebrari titulo Paſtoris.

Idem liquet de Euprepia matrona, & Euariſto, qui V. à Petro fuit

Meminit de Alexandro Imperatore Lampridius, quod cum Chriſtiani accuſarentur, quod locum cauponis cuiuſdam occupaſſent Eccleſiæ ædificandæ gratia, locum vnde quæſtio, D illis adiudicauerit, & pro iiſdem reſcripſerit. Ita enim ait: Cum Chriſtiani quendam locum qui publicus fuerat, occupaſſent contrà popinarij dicerent eum ſibi deberi: reſcripſit, Melius eſſe vt quomodocúmque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur. *S. Hieronymus in vita Paulæ*, teſtatur eam oculis propriis aſpexiſſe domum Cornelij, cuius fit mentio in Actis, conuerſam in ædem ſacram.

De Conſtantino Magno poſtquam ſalutaribus vndis ablutus fuit memoratur, quod adinſtar tabernaculi veteris ſibi curauerit Eccleſiam portatilem, quæ vbicumque locorũ eſſet & maximè in bello circumferri poſſet, ne in ſolitudine quidẽ agens, vbi opus eſſet, Deum colere, & diuina miniſteria participare deberet, ædibus ſacris careret, ad quam veluti ad tabernaculum ſemper præſto fuēre Sacerdotes & Diaconi, ſine intermiſſione miniſteria diuina iuxta ſtatas Eccleſiæ ceremonias obeuntes. *Niceph. lib. 7 hiſtor. Eccleſ. cap. 46. Sozom. lib. 1. hiſt. tripart. c. 9.*

Et quidem ante illius tempora primæna Chriſtianorum humilitas immenſi operis ſtructuras & ædificia non admitte-bat, Eccleſia ſub Tyrannorum gladiis iacente, verum ſimul ac Chriſtianæ fidei radius huius Imperatoris mentem perſtrinxit, quales machinæ à Catholicis cœptæ in cœlum attolli; E quanta templa per Conſtantinum vndis ſalutaribus ablutũ, excitata! Teſtis eſt Lateranenſis Baſilica in monte Cælio Romæ, quam ſub titulo Saluatoris Syluester Papa dedicauit: & altera in Vaticano Principis Apoſtolorum: tertia inſuper Diui Pauli, via Oſtienſi. Plures alias Conſtantinopoli, vt meminit *Nicephorus*, erexit, ampliſſimiſque prouentibus dotauit.

Refert *Andreas Fulinus lib. de antiq. Roman.* tantam iſtius Cæſaris pietatem fuiſſe, vt eius tempore Romæ fuerint plus quam tria templorum millia.

Hanc religionem & zelum mortuo Conſtantino plures Chriſtiani Principes imitati ſunt, quorum memoriæ permanent, & dicatæ Deo ædes vſque in hanc diem ſe oſtentant.

Sigebertus meminit de Iuſtiniano Imp. Romano, quod Italia à Gothis liberata, & à Vandalis Africa, Deo in gratiarum actionem nobile templum in honorem S. Sophiæ Conſtantinopoli exſtruxerit. De aliis alij. Nos pleraque ſequentibus Titulis in medium adducemus. F

Constantinvs Imperator cum cognouiſſet, eos olim, qui idolorum errore tanquam furoris intemperiis acti fuerant, ſalutiferum monumentum defodiſſe, aggere multo molem altiſſimam excitaſſe, Caluariæ & reſurrectionis vicinum circumcirca locum occupaſſe, & lapidibus ingentibus ſolum eius conſtrauiſſe, vt obliuioni monumenta memoriæ ſempiternæ mandarent, & templum prætereà impudicæ deæ Veneris, ſtatuamque eiuſdem ibi collocaſſe, virgineo partui illudentes: vt qui eo loco debitum Chriſto honorem ſibi præſtādum ſtatuiſſent, ſimulacro eo exhibere viderentur, proceſſuque temporis obliuio veram premeret atque occultaret cauſam; quod nemini liberè eò commeare, aut aliis rem indicare fas futurum eſſet; funditus templum ipſum eruere, aggeremque egeſtum quam longiſſimè à ciuitate proiicere, vt qui ſceleratis ſacrificiis contaminatus eſſet, iuſſit, ac templum illud pulchritudine præcipua ampliſſimum magnificentiſſimumq; extruere præcepit. Cuius ædificationis inſtitutionem Macario eius templi Antiſtiti per litteras commiſit. *Nicephor. Calliſt. lib. 8. hiſtor. Eccleſ. cap. 28.* G

Imperatoris Conſtantini mater Helena ampliſſimo templo in reſurrectionis & Caluariæ monumento ita conſtructo, vt nulli prorſus quæcumque vel pulchritudine, vel magnitudine eximia ſunt, cederet, nouæ Hieruſalem nomen indidit, exemplari ſcilicet illius veteris & iam ſoluti tabernaculi. Ipſa verò domeſticis propriiſque impenſis alias duas magnificè ſacras conſtruxit ædes: alteram in Bethleem, ad eam, in qua natus eſt Chriſtus, ſpeluncam, ſexies mille paſſibus ab vrbe diſtantem: in cuius ſanctiore ſacrario humi, & præſepe, & ſpeluncam ſacram eſt complexa: alteram verò in Oliuatum mõte, ad verticem ipſum, vbi relictis diſcipulis Chriſtus in cœlos eſt aſſumptus. Excitauit quoque mirificum aliud templum in Gethſemani prælio, Genitrici Dei, atque in ſacrario ipſo viuificum eius ſepulcrum firmiter incluſit. Quum verò decliuis ſit locus, gradus marmoreos fieri curauit, viatores ex ſancta vrbe Orientalem plagam verſus ferentes. Sanctis itidem infantibus, & vbi Angelus paſtoribus lætum attulit nuncium, & verbi puerperæ, in eis ipſis locis ſacras extruxit ædes, nec non aliam quoque Ioſepho ſponſo inde Bethaniam H progreſſa Lazaro Chriſti amico inſigne ædificauit delubrum. Abeſt id Hyeroſolymis paſſuum millibus duobus. Deinde ad ſacrum Iordanem conuerſa, circa ſpeluncam vbi olim domicilium Ioannes Baptiſta habuit, perpulchram illic ædem erexit, &c. *Idem ibidem cap. 30.*

Iuſtinus Martyr in Apolog. pro Chriſtianis ad Antonium Piũ, ſcribit cœtus Chriſtianorum tam vrbanorum, quam ruſticorum illius temporis, die ſolis in vnum locum conuenire, vbi Apoſtolorum Prophetarumque litteræ, quoad fieri poteſt, prælegũtur: deinde ceſſante lectore, præpoſitus verba facit adhortatoria, ad imitationem tam honeſtarum rerum inuitās. Poſt hæc conſurgimus omnes, & preces offerimus, quibus finitis profertur panis, vinum & aqua. Tum Præpoſitus quantum poteſt preces offert & gratiarum actionem, plebs verò Amen accinit. Inde conſecrata diſtribuuntur ſingulis & abſentibus mittuntur per diaconos: ditiores, ſi libeat, pro ſua quiſque voluntate conferunt. Collecta deponuntur apud prępoſitum: is ſubuenit, pupillis, viduis & propter morbum, aliamve neceſſitatem gentibus: vinctis quoque ac peregrinis,

&

& in ſumma oratur fit omnium inopum Conuentus autem hos dies [illegible] benedixit, quoniam hac die primùm Deus depulſis tenebris formataque materia mundum creauit: Ieſus Chri-
A ſtus quoque noſter ſeruator eadem die reſſurrexit a mortuis. *Iuſtin. in Apol. 2.*

Thomas Bozius Eugubinus Congregationis oratorij Presbyter ſcribit, beatam Mariam Magdalenam, & beatam Martham eius ſororem, Maſſiliam profectas, duo templa, quæ dicuntur adhuc ibi exſtare, alterum Chriſto, beatæ Mariæ Virgini alterum erexiſſe: atque id ita in vetuſtis Eccleſiarum illarum monumentis haberi. *De ſignis Eccleſ. lib. 9. c. 6.*

IVSTINIANVS Imperator Dei placandi cauſa templũ ſplendidiſſimum & ampliſſimũ Conſtantinopoli condidit, litteris in omnes orbis terrarum partes dimiſſis, quibus ſignificabat eò deportandum eſſe, quidquid exſtaret vbique gentium, vel lapidum, vel columnarum, vel aliarum rerum ſplendidarum. Materia totos ſeptem annos congerebatur, & Cyzico maiori ex parte aduehebatur. Templum verò iſtud vniuerſum annis 17. Abſolutum eſt, cœlum terreſtre, quod ipſos etiam Sera-
B phinos, *inquit Manaſſes*, cum veneratione admirari arbitror. Nam ſi Deus commorari dignatur in iis, quæ hominum manus perpolierunt, omninò, hic, nec vſquam alibi habitat. Theodora quoque eius vxor, iiſdem addicta cum marito ſtudiis, & eiſdem prædita moribus, nimirum magnificentiſſima, templum à fundamentis Chriſti Diſcipulis condidit, poſt primum illud facilè principem ſibi locum vendicans Appellare quis illud non ineptè poſſit inter alia templa cærulæo ſplendentem lumine lunam: quod ſecundùm ſolem pulchritudines ſuas ſecundas ferat. *Annal. Glyca. part. 4. & Conſtantin. Manaſſes in Annalib.*

☞ *Pleraque ex Titulo de Templorum ornatu huc adferantur.*

* TEMPLORVM FORMA.

AC PRIMVM TABERNACVLI IVDÆORVM.

☞ *Vide latè in Loco de Tabernaculo.*

TEMPLI SALOMONIS.

Templum Salomonis quod is ædificare cœpit anno quarto regni ſui, idque poſt c. & LXXX. annos, ab egreſſu filiorum
C Iſraël ex Ægypto, opus fuit admirabile ſuper ædificia quæ inter miracula orbis connumerantur, ædificatum annis centum & quadraginta tribus, priuſquam Tyrij Coloiam Carthaginem conderent. *Teſte Ioſepho lib. 8. Antiq. & lib. 1. contra Appionem.*

Multitudo penè incredibilis operariorum adfuit Salomonis quoque ad opus conſummandum: quorum erant ſeptuaginta millia, qui onera portabant: octoginta millia Latomiorum, in monte tria millia, trecenti eorum qui præcipiebant opera vltra eos qui faciebant opus 1. *Reg.* 5. 2. *Paralip.* 2. & 3.

Forma & fabrica templi & rerum quæ ibidem erant, ponitur 3. *Reg.* 6. & 7. & 2. *Paralip.* 3.

Tres præcipuas habuit partes, prima erat templum clauſum 2. Atrium interius, ſeu Sacerdotum. 3. Atrium exterius, ſeu populi, in quo porticus conſtructas eſt à Salomone, poſtquam ædem totam perfeciſſet. 3. *Reg.* 7.

Templum illud habebat ſexaginta cubitos in longitudine, viginti cubitos in latitudine, triginta cubitos in altitudine. 3. *Reg.* 6. Porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, iuxta menſuram latitudinis templi: porro quadra-
D ginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi, & viginti cubiti erant ad poſteriorem partem templi: quadraginta cubitorum decem erant cubiti interius intercepti, & quod erat interceptum, vocabatur Sanctum ſanctorum: quod autem erat extra, ſanctum tantùm: auro autem omnia collucebant. Nonnulli quoque dixerunt, ſupremam quoque trabem fuiſſe auream: huc ſolus Pontifex ſemel in anno ingrediebatur: illic & arca ſita erat, & Cherubin: etiam ſtabat altare aureum quo adferebatur thuribulum: Hoc autem fiebat ſemel in anno.

In extremo verò templo erat altare æneum, in quo quotidie adferebatur agnus, & comburebatur, & vocabatur ſacrificium veſpertinum: erat enim etiam aliud matutinum, bis in die oportebat altare incendi, præter alias hoſtias quæ adferebantur à populo. Hoc enim erat iuſſum, & lege ſtatutum Sacerdotibus, vt ex ſe & ex domo ſua, quando nullus offerret, vnum matutinum, & vnum veſpertinum agnum ſacrificarent & comburerent. Quod iuſſerat Deus fieri ſignificans per id quod fiebat eum aſſiduè colere oportere, & cum dies deficit. Hocque ſacrificium fuit ſemper acceptum, atque huiuſmodi hoſtia, cum tamen quod fieret pro peccatis, aliquando non eſſet acceptum, vt explicat *S. Chryſoſtomus in Pſal.* 140. *tom.* 1. E

Progreſſu temporum, atrium exterius interſtitio murorum fuit ſeparatum, vt anteriore parte viri, poſteriore fœminæ continerentur, & ab atrio Sacerdotum remotiores eſſent vnde atrium nouum dicitur 2. *Paralip.* 20

Hæc rurſus omnia atria ſuas habuerunt porticus, ad Meridiei & Septentrionis latera, quibus vel imber, vel æſtus vitari poſſent. Additum & aliud tandem Atrium profanum, & gentilitium, in quod exteri, & Iſraëlitæ non purificati ad orandum conuenire poſſent.

Et hæc omnia muro cingebantur, à quo totum ſpatium vſque ad atrium contentum mons domus dicebatur, mons Dei, mons Moria. Sunt enim in eodem tractu montis quatuor colles ſiue iuga, quæ quandoque vna appellatione Sion dicuntur aliquando varia ſortiuntur nomina. Primus collis ſeorſim Sion dicitur, qui ob ſui altitudinem reſpectu totius terræ ſpecula vocatur, in quo etiam erat arx dicta ciuitas Dauid, quam à Hieruſalem dirimebat hiatus quidam ſiue Melo. 2. *Reg.* 5. ibique erant ſepulchra Dauidis, & aliorum Regum. Secundus F
collis erat mons Moria, vbi templum. 2. *Paral.* 3. Tertius Acra vbi noua ciuitas. Quartus Golgota.

TEMPLI SECVNDI.

Templum quod reuerſi è captiuitate Babylonica extruxerant, anno ſecundo a ſolutione captiuitatis, id eſt annis 54. ex quo dirutum a Chaldæis fuerat, eandem ædificij formam cum primo habuit, at magnificentia & ornatu longè inferius.

Primum enim à rege opibus florentiſſimo conditum eſt, ſecundum a multitudine, quæ ex 70. annorum captiuitate cum iis tantum opibus redierat, quas rex Perſarum exportari voluerat. Summa eius altitudo ſexaginta cubitorum fuit, cum primum centum & viginti habuerit.

De hoc legimus Cyri decretum a Dario filio Hyſtaſpis confirmatum in hunc modum, *Eſdræ* 6. Anno primo Cyri regis Cyrus rex decreuit, vt domus Dei ædificaretur quæ eſt in Hieruſalem, in loco vbi immolent hoſtias, & vt ponant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, or- G
dines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis nouis, &c. Atque ideò qui templum prius viderant, flebant cum huius fundamenta iacta cernebant.

Hoc templum habuit vndequaque atria, licet fortaſſe non ita ampla, vt templum Herodis, ita enim ibidem ſcripſit *Ioſephus* Ædificauerant enim Iudæi porticus quoque, quibus templum circumquaque includebatur. Hoc templum tempore Ptolemæi Philadelphi & 70. interpretum, id eſt ducentis octoginta annis ante Chriſti natalem; Chriſtus enim natus eſt anno tertio Olympiadis 194. LXX. autem verterunt Scripturam Olympiade 124. *teſte Euſebio in Chronicis.* Habuit triplicem murum quo collis ille cingebatur. Ita enim Ariſtæus illorum temporum ſcriptor, tradidit, in bello de LXX. Interpretibus his verbis: In cuius vertice templum apparebat viſu pulcherrimum. Hoc muri tres circumambiunt, altitudine ſupra LXX. cubitos ſublimes, latitudine ea quæ ad altitudinem decet, longitudine omnem templi apparatum magnifico opere & decore circumeunt, &c.

TEMPLI AB HERODE ÆDIFICATI. H

HERODES Iudææ Rex, vt ſuprà tetigimus, ille inquam, qui infantes occidit, decimo octauo regni ſui anno, poſt miranda & magna ædificia abſoluta ad templum Dei ædificandum animum conuertit, quod videret ei, tam in altitudine, quam in reliquo ornatu multum deeſſe prioris magnificentiæ. Nec ante vetus templum demoliri voluit, quam vniuerſam materiam futuræ fabricæ magnis ſumptibus compararet. Templum deinde à fundamentis euertit, ac noua repoſuit, & totum octo annis magnificentiſſimè exſtruxit, vt tradunt *Ioſeph. lib.* 15. *Antiq. c.* 14. & *alter Ioſephus filius Gorionis. lib.* 5. *hiſt. Iudaicarum c.* 24. & *ſeq.*

Memorabile autem, quod *Idem Ioſephus* ſcribit: Fertur inquit toto tempore, quo templum ſtruebatur, nunquam interdiu pluiſſe, noctu tantum imbribus deſcendentibus, ne interrumperetur templi ædificatio: eaque fama quaſi per manus tradita ad nos peruenit à maioribus. Idem narrat alter *Ioſeph. lib.* 5. *cap.* 26.

Certum autem eſt, iſtud templum ad prioris formam fuiſſe A conſtructum, iiſdemque locis altaria & cætera omnia collocata, quibus antè fuerant.

De his ita *Ioſeph. in Antiq.* c. 14. Sublatis deindè veteribus fundamentis, & nouis repoſitis, deſuper templum exſtruebat longitudine centum cubitorum, (quæ fuit in primo ſexaginta) altitudine totidem, & viginti amplius, quæ viginti cubiti aliquantò poſt ſidentibus fundamentis deceſſerunt, eoſque denuo addere curauerunt noſtri Neronis temporibus.

Et alter Ioſephus: Habuit autem illud templum, quod Herodes rex erexit, centum cubitos in longitudine, & centum in latitudine, in altitudine autem centum & viginti, in medio ſcilicet altitudinis ædificij, & fundamenta de ſubtus decem tenebant cubitos.

Quòd verò latitudinem centum cubitorum fuiſſe dicit, non de interiori latitudine intelligendum eſt, quia *Ioſephus lib. 6. de bello, c. 6.* viginti tantùm cubitorum fuiſſe docet, ſed de exteriori faciei templi latitudine addita parietum templi domuncularum, ſiue cellarum hinc inde conſtructarum craſſitudine.

B *Ioſephus*: Conſtabat autem ſtructura ex lapidibus candidis firmiſſimis, magnitudine viginti quinque cubitorum in longum, octo in altum; latitudine verò cubitorum duodecim. Conſentit omninò, & alter *Ioſephus*, atque addit: Vnam & eandem menſuram habebant omnes lapides à fundamento ædificij vſque ad ſummitatem eius.

Ioſephus: Habebatque Baſilicæ ſimilitudinem, hinc & inde humiliùs, medio ſui parte excelſum, à multis ſtadiis conſpicuum, maximè ex aduerſo habitantibus aut aduentantibus. Eadem habet & alter *Ioſephus*.

Plura curioſus Lector de his reperiet apud citatum *Riberam libro particulari de templo, Ariam Montanum, Andream Maſium*, & ſupradictum vtrumque *Ioſephum*.

Apvd Ethnicos.

Neque defuerunt Ethnicis in ſuis delubris templiſque Deorum erigendis formæ, ſecundum quarum præſcriptum ea exædificarent. Nam Solis quidem ædem, Liberique patris, rotundam veteres probarunt.

C Iouis templa, quòd omnium rerum ſemina is Deus patefacere credebatur, tecto eſſe oportere aiebat Varro perforato.

Ædem Veſtæ, quam cum terra eandem putabant, rotundam ad pilæ ſimilitudinem formabant.

Cœlitibus & ſuperis aliis à terra templa exſtare volebant: inferis Deis ſub terra, Chthoniis & Terreſtribus medias ponebant ſæpiùs.

Sed de Templorum, & ſacrarum ædium ſitu, ſi plura cupis, *vide Vitruuium lib. 1. & item 3. & 4.* cuius inter cætera hæc ſunt verba: Ioui Fulguri, & Soli, & Lunæ, & Cœlo, ædificia ſub dio, hypæthraque conſtituuntur: horum enim Deorum & ſpecies & effectus in aperto mundo atque lucenti præſentes videmus. Mineruæ & Marti & Herculi ædes Doricæ fient. His enim Deis propter virtutem ſine delitiis ædificia conſtitui decet.

Veneri, Floræ, Proſerpinæ, Fontium Nymphis, Corinthio genere conſtitutæ aptas videbuntur habere proprietates, quod his Deus propter teneritatem graciliora & florida, fo- D liiſque, & volutis ornata opera facta, augere videbuntur iuſtum decorem.

Iunoni Dianæ, libero patri, cæteriſque Deis, qui eadem ſunt ſimilitudine, ſi ædes Ionicæ conſtituantur, habita erit ratio mediocritatis, quòd à ſeuero more Doricorum, & è teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis inſtitutio.

Mercurio verò in foro, aut etiam vt Iſidi & Serapidi in emporio.

Apollini, patrique Libero ſecundum Theatrum.

Herculi, in quibus ciuitatibus non ſunt Gymnaſia, neque Amphitheatra, ad circum.

Marti extra vrbem, ſeu ad campum: itemque Veneri ad portum.

Id autem etiam Hetruſcis aruſpicibus diſciplinarum ſcriptis ita eſt dedicatum, extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideò collocari, vti non inſueſcat in vrbe adoleſcentibus ſeu matribus familiarum Venerea libido, Vulcanique vi è mœnibus, religionibus & ſacrificiis euocata, à timore incendiorum ædificia videantur liberati. Martis verò diuinitas cum eſſet extra mœnia dedicata, non erat inter ciues armigera diſſenſio. Sed ab hoſtibus ea defenſa: à belli periculo conſeruabat. E

Eadem ratione & bellonæ ædes extra vrbem fuit, vbi Senatus dabatur fortibus ducibus, & qui ſtrenuam operam nauaſſent.

Cæteri item extra vrbem, loco quo non ſemper homines, niſi per ſacrificium neceſſe haberent adire, cum religione, caſtè, ſanctiſque moribus, is locus tueri deberet.

Porro vt plurimum templa ad orientem ſolem conſtituere ſolitos veteres, ſcribit *Lucianus*.

Apvd Christianos.

De forma Eccleſiarum Chriſtianorum non eſt quod multa dicamus, cum adhuc antiquiſſimæ Eccleſiæ viſantur: Duo autem notanda ſunt. Vnum ad ſimilitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium, ſancta, & Sancta ſanctorum, Eccleſias ferè omnes habuiſſe tres partes. Primò, porticus ante ingreſſum in templo, quem locum Græci *πρόναον*, noſtri veſtibulum dicunt: vbi manebant pœnitentes. Deinde erat *ναός*, F id eſt, templum, ſiue nauis. Vltimò, *βῆμα*, ſiue *ἱεράτειον* hoc eſt, ſacrarium, ſiue ſanctuarium, ſiue adyta, quæ erat pars interior templi, vbi erat altare, quæque diuerſa à reliquo templo, & diuiſa gradibus, cancellis, & velis, ſiue aulæis: neque eò penetrabant alij quam Sacerdotes cum ſuis miniſtris clericis.

Præter has templi partes erat etiam domuncula annexa templo quæ dicebatur ædicula ſalutatoria, vbi ſedebat Epiſcopus cum ſe pararet ad ſacra facienda. *Vide Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini*, vbi deſcribit templum quod Hieroſolymis ad ſanctum ſepulchrum Conſtantinus exſtruxit, *& Theodor. lib. 4. hiſtor. c. 20.* Vbi meminit ſacrarij aulæis ſeparati à reliquo templo, quò introduxit Baſilius Valentem Imperatorem: *Item lib. 5. c. 17.* vbi meminit tam ſacrarij, quam ædiculæ ſalutatoriæ. *Vide Hieron. in epiſt. de obitu Nepotiani, Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei c. 8. in fine, & Vualfridum Strabonem lib. de rebus Eccleſ. c. 4. & 6.*

Alterum eſt; Eccleſias Chriſtianorum, vt plurimum ad Orientem conuerſas fuiſſe, & quatuor latera habuiſſe, quibus quatuor mundi partes aſpicerent, exceptis quibuſdam, quæ G propter loci commoditatem aliter conſtitutæ ſunt: id partim experientia conſtat, partim etiam teſtimoniis veterum. Nam *Tertullianus lib. contra Valentinianos*, dicit Eccleſias Chriſtianorum Orientem amare ſolitas.

Vualfridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſticis c. 4. dicit, maiorem partem Eccleſiarum ita fabricari, vt qui in eis orant, orientem reſpiciant. Idem teſtantur *Paulus epiſt. 12. Iuſtinus q. 118. Epiphanius hæreſi 19. quæ eſt Oſſenorum, Origenes hom. 5. in Num. Baſilius lib. de Spiritu ſancto c. 27. Gregor. Nyſſenus orat. 5. de oratione Dominica; Aug. lib. 2. de ſermone Domini in monte c. 5. Germanus in lib. Theoria rerum ſacrarum; Ioan. Damaſcenus lib. 4. de fide, c. 13.* & omnes illi veteres qui ſcribunt Apoſtolicam eſſe traditionem, vt oremus conuerſi ad Orientem, id enim præcipuè ſeruari par eſt in ſolemnibus precibus, quæ funduntur in templis.

Rationes autem huius ceremoniæ ſunt quinque. Prima, quia ad Orientem erat Paradiſus. *Geneſ. 3.* ſecundum verſionem LXX. vbi habet vulgata editio: Plantauerat Deus Paradiſum à principio, Græca habet, *ἐφύτευσε παράδεισον ἐν ἐδὲν κατ' ἀνατολάς*, certe verbum Hebræum מקדם vtro modo rectè H verti potuit. Significat enim Ante, & Orientem, quæ eſt pars mundi anterior. Vnde etiam noſter interpres, *Geneſ. 4.* vertit idem nomen, ad orientalem plagam. Oramus igitur conuerſi ad Orientem, quia profitemur nos peregrinos, & ad patriam noſtram, vnde eiecti ſumus, ſuſpiramus. Ita *Gregorius Nyſſenus*.

Secunda ratio eſt, quia ab Oriente cœlum ſurgere, & moueri incipit, eſtque propterea pars illa totius mundi corporalis excellentiſſima. Ideò autem orantes conuertimus faciem corporalem ad corpus excellentiſſimum, tùm quia Deo ſunt danda ſemper meliora, tùm etiam vt admoneamur conuertere faciem ſpiritualem animæ ad ſpiritum excellentiſſimum, qui eſt Deus. Ita *B. Auguſtinus*.

Tertia ratio eſt, quia Chriſtus, quem oramus, eſt lux mundi. *Ioan. 8.* Et vir Oriens nomen eius. *Zach. 6.* vt igitur ſignificemus, nos in oratione illuſtrari à Chriſto ſole iuſtitiæ, ſicut illuſtrantur à ſole corporeo qui ad Orientem reſpiciunt: ideò hac cæremonia vtimur, ita *Vualfridus*.

Quarta

Quarta ratio [illegible] : quia Dominus ipſe moriens in cruce, oc-
A cidentem reſpiciebat; nos ad orientem oramus, vt quaſi in faciem crucifixi aſpiciamur: & quia ipſe aſcendit in cœlum cœlorum ad Orientem, *Pſalm.* 67. nos ad Orientem conuertimus, vt quaſi eum aſcendentem votis ac precibus deducamus: ac demum quia ipſe ab Oriente venturus creditur ad iudicium. *Matth.* 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis: nos ad Orientem precamur, quaſi venturum iudicem exſpectantes, *ita Damaſcenus.*

Poſſumus addere quintam rationem, quia Iudæi orabant, & orant ad Occidentem, vt patet *Exod.* 26. vbi dicitur oſtium Tabernaculi ad Orientem verſum fuiſſe, & *Ezechiel.* 8. vbi dicitur: Ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum & altare quaſi viginti quinque viri, dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem, & adorabant ad ortum ſolis. Reprehendit enim Scriptura quoſdam, qui contra ritum eius temporis adorabant ad Orientem. Nos igitur ad Orientem reſpicimus, dum Iudæi reſpiciunt ad Occidentem, vt ſi-
B gnificemus, eorum eſſe litteram occidentem, noſtrum autem Spiritum viuificantem: & velamen adhuc manere ſuper cor eorum, nos autem conuerſos ad Dominum depoſuiſſe velamen.

* TEMPLORVM DEDICATIO.

CONSECRATIO.

Illius ritus celebris & antiquus, vbi etiam de Encenijs.

Templorum dedicatio & conſecratio nihil eſt aliud, quam ſolennis quædam, & cum ſumma exultatione facta Deo gratiarum actio, quod domus illa ad optatum finem per ducta ſit, cui fauſta apprecatio certis ſacriſque cæremoniis adiungitur, quarum quaſdam ipſa natura docuit, aliàs lex Eccleſiaſtica præſcripſit. Earumque finis eſt, ad ſignificandum templum quod dedicatur & conſecratur Deo eiuſque cultui, ac ſacris actionibus deputatum, neque eſſe domum profanam, ſed ſacram, prout amplius in progreſſu dicetur.

IN LEGE NATVRÆ.

C In ſtatu legis naturæ Iacob *Geneſ. cap.* 28. erexit lapidem vt ibi ſacrificaret, eumque conſecrauit fundens oleum deſuper, & inde eum locum appellauit Bethel, id eſt, domum Dei, & *cap.* 35. monitus à Deo, vt faceret altare, rurſum ibidem erexit lapidem, eumque inungendo conſecrauit, & libauit ſuper eum libamina. Itaque cum nullum haberet eius rei præceptum eleuauit lapidem illum in quo dormierat, vt eſſet in monumentum viſionis ſibi factæ, eumque oleo inunxit, vt ſignum conſecrationis, inquit *Abulenſis*, quia res conſecratæ oleo vnguntur: non ergo hæc olei fuſio fuit libatio, aut ſacrificatum legimus. Itaque Iacob ex hac viſione diuina mane euigilans, ex vrbe vicina Luza, quæ poſteà ab eo Bethel eſt dicta, oleum attulit, inquit *Abulenſis*, eoque lapidem in quo ſibi dormienti mira viſio contigerat, inunxit, eumque inungendo Deo quaſi conſecrauit. Hinc etiam vouet ſe ſuper illo lapide ſacrificaturum ſi incolumis reuerteretur, dicens; & lapis iſte vocabitur domus Dei. i. locus in quo eſt lapis hic, mea applicatione, deſtinatione, & quaſi conſecratione, erit, & vocabitur ſanctus, ac domus ſiue habitaculum Dei, atque ſu-
D per lapide hoc, quaſi ſuper altare Deo ſacrificabo, ita *Chaldæus, Caiet. Lipom.* & alij, hunc eſſe ſenſum patet *ex cap.* 35. *verſ.* 7. ibi enim votum hoc ſuum explet Iacob, redux ex Haran, atque ſuper hoc lapide, quaſi ara, Deo ſacrificium offert.

IN LEGE MOSAICA.

In ſtatu legis ad manum eſt Moyſes, qui ex mandato Dei Tabernaculum cum vaſis ſuis oleo vnctionis inunxit, vt ſanctificarentur. Similiter altare holocauſti, & omnia vaſa eius vt conſtat *Exod. cap.* 40. *verſiculo* 9. 10. 11. eamque cæremoniam Deo gratam fuiſſe, colligitur primo ex eo quod ab illo præcepta fuerint. Secundò, quod poſtquam ea perfecta fuerat, operuerit nubes Tabernaculum, & gloria Domini impleuerit illud.

Completo templo ſuo Salomon illius dedicationem maxima cum exultatione & ſolemnitate celebrauit, eamque deſcribit *hiſtoria Regum lib.* 3. *cap.* 8. *lib.* 2. *Paralip. cap.* 5. 6. 7. ac inter alia hæc leguntur. Igitur Rex & omnis Iſraël immolabant victimas coram Domino [nempe poſtquam arcam & omnia vaſa ſanctuarij quæ erant in Tabernaculo ipſumque tabernaculum teſtimonij intuliſſent Sacerdotes in templum, aduocatis omnibus maioribus natu, principibus tribuum, &
Ducibus familiarum filiorum Iſraël] Mactauitque Salomon E
hoſtias pacificas, quas immolauit Domino, boum 22000. & ouium 120000. & dedicarunt templum. Domini Rex & filij Iſraël. In die illa ſanctificauit Rex medium atrij, quod erat ante Domum Domini: quippe fecit holocauſtum ibi & ſacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æneum quod erat coram Domino, minùs erat, & capere non poterat holocauſtum, & ſacrificium, & adipem pacificorum. Fecit ergo Salomon in tempore illo feſtiuitatem celebrem, & omnis Iſraël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath vſque ad riuum Ægypti, coram Domino Deo noſtro, ſeptem diebus, & ſeptem diebus, id eſt quatuordecim diebus. Et in die octaua dimiſit populos: qui benedicentes Regi profecti ſunt in tabernacula ſua lætantes, & alacri corde ſuper omnibus bonis quæ fecerat Dominus Dauid ſeruo ſuo, & Iſraël populo ſuo.

Ter autem templum dedicatum fuit. Primum cum à Salomone conſtructum eſt, de quo paulò ante. F

Secundo, cum reædificatum fuit poſt captiuitatem Babylonicam, *Eſdræ* 6.

Tertiò, quando ex parte dirutum & pollutum à gentibus, mundatum ac dedicatum eſt tempore Iudæ Machabæi, de quo 1. *Machab.* 4. *v.* 52. Et ante matutinum ſurrexerunt quinta viceſima die menſis noni (hic eſt menſis Caſleu) centeſimi quadrageſimioctaui anni, & obtulerunt ſacrificium ſecundum legem ſuper altare holocauſtorum nouum, quod fecerunt. Secundum tempus & ſecundum diem, in qua contaminauerunt illud gentes, in ipſa renouatum eſt in canticis & citharis, & cyniris, & in cymbalis, & fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, &c.

* ENCENIORVM DIES.

In illius autem dedicationis & emundationis quam fecerunt Machabæi memoriam, fiebant ſingulis annis Encenia [quod nomen Græcum eſt à verbo ἐγκαινίζειν, quod eſt renouare, initiari, dedicare, Græcè à καινὸν, nouum dicitur, ait *S. Auguſt. tract.* 48. *in Ioannem*: ac vſus obtinuit inquit, vt ſi quis noua tunica induatur, encœniare dicatur.] De horum G
autem enceniorum inſtitutione ita *hiſtoria Machab. lib.* 1. *c.* 4. & ſtatuit Iudas & fratres eius, & vniuerſa Eccleſia Iſraël, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis, ab anno in annum per dies octo, à quinta & viceſima die menſis Caſleu, cum lætitia & gaudio.

Idem ſcriptum eſt 1. *Machab.* 10. De eadem etiam re hæc memoriæ mandauit *Ioſephus lib.* 12. *Antiq. c.* 11. [Tanta verò lætitia ob reductos ritus patrios, & priſcam religionem occupauit gentis animos, maximè quod ea felicitas ex inſperato obtigerat, vt lex lata ſit ad poſteros, quæ iuberet quotannis hoc feſtum reparari cum cæremoniis templi per octo dies celebrari, & ex eo tempore mos hic apud noſtros obtinuit, vocamuſque hanc feſtiuitatem Luminum, opinor ideò, quod ex inſperato nobis illuxerit tanta felicitas, &c.] Octo igitur diebus fiebant Encœnia, quia octo dies Iudæi in lætiſſima illa templi dedicatione conſumpſerunt.

APVD GENTILES.

Ethnici quoque religione quadam Diis ſuis templa non modo conſtruebant, ſed & dedicabant, & veluti conſecra- H
bant impiis ſuis ſacrificiis, & ſuperſtitionibus. Vnde & *Varro lib.* 6. *de lingua Latina*, dicit apud illos quædam templa fuiſſe, & tamen non conſecrata: nam, inquit, Curia Hoſtilia templum eſt, & ſanctum non eſt.

Seruius in Vergilium, refert templum Veſtæ non fuiſſe conſecratum, ne Senatus illic accederet, vbi erant virgines. Senatus autem, vel eius conſilium haberi non poterat, niſi in augurato loco.

APVD CHRISTIANOS.

In lege Euangelica meritò Eccleſiæ Præſides templa variis ritibus & cæremoniis dedicant & conſecrant, tanquam quæ deinceps habenda ſint tanquam ſacra, deóque ſumma veneratione digna: vt quæ ordinem habeant ad Deum ipſum, cuius miniſterio & cultui dedicantur. Quidquid ſemel fuerit conſecratum Domino, ait Script. *Leu. vlt.* Sanctum ſanctorum erit. Vnde Deo gratias agunt, quod locum illum ſibi elegerit, & cum publica lætitia illius vſum auſpicantur addito voto, vt quiſquis eadem beneficia petiturus ingreditur cuncta ſe impetraſſe lætetur.

Et quamvis huiuſmodi ritus Scriptura Apoſtolica in par-
A ticulari non meminerit, præſertim cum primis illis temporibus non niſi in priuatis oratoriis & domibus Chriſtiani ſua ſacra peragerent, idque clam metu imminentis perſecutionis: Simul ac tamen affulſit ſpes aliqua quietis, vt templa paſſim erigi cœperunt, etiam dedicationis & conſecrationis ritus adhiberi cœpit.

Hoc interim notandum, quod quamvis initio ſtatus Euangelici non habeamus tam expreſſa teſtimonia Scripturæ, interim tamen ex eo quod *Paulus in priori epiſtola ad Corin.c.*11. Corinthios arguit tanquam Eccleſiæ contemptores, quia in Eccleſia comedebant, ſatis innuitur, tunc etiam Eccleſiam aliquo modo ſacratam fuiſſe. Cur enim Eccleſiam contemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, niſi propter aliquam eius loci conſecrationem, & ex ea reuerentiam? Probaturque *ex Dionyſio Areopagita*, qui tempore Apoſtolorum vixit, *lib. de Eccleſ. hierarch. c.*5.*part.*1. apertè docet, altaria ſacro Oleo inungi, & conſecrari ab Epiſcopo debere.

Concilium quoque *Carthaginenſe V.can.*6. ſic habet: Similiter
B & de Eccleſiis, quoties ſuper earum conſecratione hæſitatur, agendum eſt, id eſt, vt ſine vlla trepidatione conſecrentur.

*Agathenſe Concilium c.*14. Altaria placuit non ſolùm vnctione Chriſmatis, ſed etiam Sacerdotali benedictione ſacrari. Item patet ex Concilio II. *Braccarenſi, can.*6. Item ex decretis Pontificum Gelaſij & Felicis IV. & *Ioannis I. in epiſtola ad Epiſcopos Italiæ.* Alia etiam Decreta *vide apud Gratianum de conſecrat. diſtinct.*1. vbi etiam adfertur canon Nicæni Concilij; & alius Concilij Hipponenſis: quod plenarium totius Africæ fuiſſe teſtatur *S. Aug. lib.*1. *Retract. c.*17. quanquam iſti canones modò non exſtant, niſi apud Gratianum.

Meminit quoque huius ſolemnitatis & ritus *Euſebius l.* 9. *hiſt. c.*10. Feſtiuitates, inquit, à noſtris frequentiſſimè gerebantur, cum omni lætitia & exultatione, per vrbes & loca ſingula Eccleſiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in vnum Sacerdotes, nec pigebat etiam longè poſitos conuenire, quia nullum longum videbatur ſpatium charitati. *Et lib.*4. *de vita Conſtantini*, ſcribit Conſtantinũ ad conſecrationem & dedicationem ædis, quam Hieroſolymis Mar-
C tyribus exſtruxerat anno imperij ſui xxx. conuocaſſe vniuerſam Synodum, quæ Tyri conuenerat, *&c.*

Athanaſius in Apologia ad Conſtantinum: illud, inquit, & à beatæ memoriæ Alexandro aliiſque patribus actum eſt, qui populi conuentus habuère, & abſoluto opere agendis Deo gratiis dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te, Imperator, auctorem eſſe oportet. Locus enim ille exædificatus præſentiam tuæ pietatis requirit; hoc enim ei ſolum deeſt ad plenum ornatum. Hoc igitur vt adimpleas, & vt vota tua Domino, cui hanc domum conſtruxiſti, reddas, omnium vota optant & ſuſpirant, &c. *Ibidem* pro dedicatione Eccleſię adfert exemplum Eſdræ ex Teſtamento veteri.

*Baſilius in Pſalm.*113. initio reddit cauſam, cur ſerius venerit ad Eccleſiam dedicandam, vbi populus à media nocte vſque ad meridiem exſpectauerat: Si verò, inquit, oportet etiam nos pro nobis ipſis rationem reddere moræ ac longioris noſtræ abſentiæ, cauſam adferimus, quod alteram huic æqualem Dei Eccleſiam, non modico interuallo à vobis diſtantem; miniſterio noſtro curantes, tempus hoc diei con-
D ſumpſimus. Hunc locum fatentur *Magdeburgenſes Cent.* 4. *c.*6. *colum.*408. de templi dedicatione intelligendum.

Greg. Nazianz. in orat. in nouam Dominicam ſic incipit: De Encæniis honorandis lex vetus eſt, eáque præclarè cõſtituta.

Chryſoſtomus quoque ſermonem habuit in Encæniis, *tom.*3. *Sozomenus lib.*4.*c.*13. ſcribit Baſilium Ancyranum ad templi dedicationem plurimos Epiſcopos inuitaſſe.

*Ambroſius lib.*1.*epiſt.*5.*ad Felicem*, dicit ſe, & ipſum Felicem ad Baſilicæ dedicationem à Baſſiano inuitatum, *& in epiſt. ad ſororem, quæ habetur in ſermone, num.*92. Cùm inquit, Baſilicam dedicaſſem; multi tanquam vno ore interpellare cœperant, dicentes. Sic in Romana Baſilica dedices? Reſpondi, faciam, ſi Martyrum reliquias inuenero, *&c.*

Gaudentius tract. de dedicatione, dicit conueniſſe multos Epiſcopos ad celebritatem dedicationis Eccleſiæ, quæ Brixiæ erecta fuerat in honorem reliquiarum Ioannis Baptiſtæ, Andreæ, Thomæ, Lucæ, Geruaſij, Protbaſij, Celſi, & quadraginta Martyrum.

Aug. quinque ſermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi, qui ſunt inter ſermones de tempore.

*Gelapſius Papa epiſt.*1. *ad Epiſcopos Lucaniæ & Apruti c.*6. E
Baſilicas, inquit, nouiter inſtitutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeat. *Et cap.* 27. alia quædam conſtituit in dedicatione Eccleſiarum ſeruanda.

Felix IV. qui etiam ante mille annos ſedit, in epiſtola ſua decretali prolixè de hac re diſſerit, ac inter alia ſic ait: Solemnitates verò dedicationum Eccleſiarum per ſingulos annos celebrandæ ſunt, *&c.*

*Proſper part.*3.*c.*38. *de promiſſionibus Dei*, teſtatur ſe interfuiſſe, cum apud Carthaginem dedicaretur inſigne quoddam templum, quod olim Gentilium fuerat; in cuius frontiſpicio diuinitus ſcriptum inuenerunt magnis atque æneis litteris: Aurelius Pontifex dedicauit. Quod præſagium omnes mirabantur, cum viderent ab Aurelio Epiſcopo Chartaginenſi fieri, quod tanto tempore anteà prædictum fuerat.

Bernardus ſex ſermones habuit de dedicatione templi *Ruper. in c.*28. *Geneſ.* probat rectè fieri feſtiuas dedicationes. *Hugo de S. Victore lib.*2. *de Sacramentis, part.*5.*c.*2.*&* 3. *Iſid. lib.*1. *de officiis, c.*35. *Rabanus lib.*2.*c.*45. *de inſtitutione Clericorum.*
Amalarius in lib. de ordine Antiphonary B. Iuo in ſermone de F
*conſecratione templi, & Vualfridus, de rebus Eccleſiaſticis, cap.*9. qui omnes de dedicatione Eccleſiæ tractant, tanquam de re antiquiſſima, cum tamen etiam ipſi antiqui ſint auctores.

Ritus quos in conſecrandis Eccleſiis & altaribus Romana ſeruat Eccleſia, beatus Syluester Papa primus inſtituit: nam etſi ab Apoſtolorum tempore loca fuerunt Deo dicata, quæ à quibuſdam oratoria, ab aliis Eccleſiæ dicebantur, vbi collectæ fiebant per vnam Sabbati, & Chriſtianus populus orare, Dei verbum audire, & Euchariſtiam ſumere ſolitus erat; non tamen illa adeò ſolenni ritu conſecrabantur; nec in eis adhuc in titulum erectum erat altare, quod Chriſmate delibutum, Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui altare, hoſtia & Sacerdos noſter eſt, figuram exprimeret. Sed vbi Conſtantinus Imperator per Baptiſmi Sacramentum ſanitatem ſalutémque conſecutus eſt, tùm primùm lege ab eo lata conceſſum eſt toto orbe terrarum, Chriſtiani vt Eccleſias ædificarent: quos ille non ſolum edicto, ſed etiam exemplo, ad ſacram ædifica-
tionem eſt cohortatus: Nam & in ſuo Lateranenſi palatio Ec- G
cleſiam Saluatori conſecrauit, & ei continentem Baſilicam nomine S. Ioannis Baptiſtæ condidit, eo loco quo ipſe baptizatus à S. Syluestro, à lepra mundatus eſt. Quam idem Pontifex conſecrauit quinto idus Nouembris: Cuius conſecrationis memoria eo die celebratur, quo primum Romæ publicè Eccleſia conſecrata eſt, & imago Saluatoris in pariete depicta populo Romano apparuit. *Breuiar. Concilium Tridentinum 9. die Nouembr. & Baronius tomo tertio Annal. anno* 324. 67.

Ealredus, grauiſſimus ſcriptor rerum geſtarum S. Eduardi Regis Anglorum, de templo in memoriam S. Petri Londini ædificato à Seberto (Beda Saberethum vocat) nepote Regis Ethelberti à S. Auguſtino conuerſi, refert: Nocte, inquit, dedicationem eiuſdem præcedente, piſcatori cuidam Thaneſis fluuij, qui idem Monaſterium præterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparens, promiſſa mercede, tranſponi ſe ab eodem & petiit, & promeruit Egreſſus autem de nauicula, Eccleſiam, piſcatore cernente ingredi-
tur: & ecce ſubitò lux cœleſtis emicuit, mirôque ſplendore H
illuſtrans omnia noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apoſtolo multitudo ciuium ſupernorum ingredientium, melodiáque cœleſtis inſonuit. Et paulò poſt ſubiungit, Manè autem facto Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti cum piſce piſcator occurrit, & omnia, quæ ſibi mandata fuerant, prodit. Stupet Antiſtes, reſeratiſque Eccleſiæ valuis, videt pauimentum vtriuſque Alphabeti inſcriptione ſignatum, parietem biſſenis in locis ſanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quaſi recenti aſperſione adhuc cuncta madeſcere. Quod videns Epiſcopus vnà cum populo Deum benedicebat. Creditum ergo conſecrationis myſterium repetitum, quum perfectam monſtrarent candelæ per totam Eccleſiam accenſæ, cruces factæ, nec minùs aquæ aſperſæ, & ſacrati olei locis debitis non friuola veſtigia. *In vita S. Eduardi Regis. Beda l.*2. *hiſt. Angl. cap.*3. *Vuilielm. Malmesbur. lib.*2. *de Pontif. Angl. & Baron. tom.*8. *ann.*610.

Tempore Dagoberti Regis Francorum, Epiſcopis apud diuum Dionyſium dedicandæ Eccleſiæ gratia à Dagoberto conuocatis,

conuocatis , dum ſexto Kalend.Martij myſterium abſoluere
A ſtatuiſſent , pridie ipſarum Calendarum homo lepra admo-
dum deformis ab æditius impetrat in æde pernoctare. Vbi
dum vigil in oratione perſeuerat , videt perſpicuè Chriſtum
comitantibus cum Petro Pauloque vna cum diuis martyri-
bus,Dionyſio,Ruſtico,& Eleutherio per feneſtram in baſili-
cam aduentare. Qui candida veſte amictus dedicationis ſa-
crum munus abſoluit. Indéque ad lepra contaminatum pro-
greſſus Chriſtus : Tu , inquit , homo , dicito pontificibus ,
cùm craſtina luce ad hanc ædem ſe conferent,eam à me con-
ſecratam eſſe. Cuius rei fidem fecit infirmi hominis cura.
Nam contracta hominis facie lepram omnem Chriſtus aufe-
rens,eam proximo lapidi glutinauit,qui adhuc vſque in diem
per ſummam admirationem viſitur. Quo miraculo attoniti
præſules dedicatione abſtinuerunt.Hæc cauſa eſt quamobrem
frequens admodum populus ad Eccleſiam ipſam ſexto Ka-
lend.Martij conueniat , firmiſſimè credens id à Chriſto Deo
fuiſſe perpetratum. *Robert. Guagnin. lib. 3. Annal. Franc. & Fulgoſus lib. 1. c.6.*

Trigeſimo imperij Conſtantini anno templum Hieroſo-
B lymis in Caluariæ loco magnificentiſſimè abſolutum fuerat ,
quod magnum martyrium dicitur. Marianus quidam ampla
dignitate vir , ab Imperatore cum litteris ad Synodum Tyri
Phœniciæ congregatam venit, quibus quam celerrimè Hie-
roſolymam adire,propter ſacri eius templi dedicationem iu-
bebatur. Atque illi protinus vt potuère , Hieroſolyma con-
tenderunt, diſſidio atque diſcordia omni ſepoſita, templum-
que ipſum dedicarunt,donaria ſimul & ornamenta ab Impe-
ratore miſſa maximi prorſus pretij conſecrantes:Quæ longo
ſanè pòſt tempore ibi fuère , ſtuporem & conſternationem
plane ſpectantibus conciliantes;tanta erat illorum magnitu-
do , tantum pretium. Erat is XIV. menſis Septembris dies ,
qui ab eo tempore in Eccleſia Hieroſolymitana quotannis
publicè ab omnibus feſtus & celebris agitatus eſt,octo ex or-
dine diebus continentibus celebrandis.Quibus diebus ex omni
terrarũ orbe homines eò conueniunt, & ad feſtos conuentus
concurrunt,arcana ſacra peracturi , & loca ſancta cogituri.
Nicephorus lib.8. c.50.hiſtor. Eccleſ. Guillielm.Tyr. lib.23. de bello ſacro c.21, Euſeb.lib.4. vitæ Conſtant. An. Dom.324.

C Sanctus Hubertus,licet vocationis ſuæ haud neſcius,roga-
tu tamen quorundam illuſtrium virorum Brabantium perre-
xit,baſilicam nouo opere conſtructam Domino dedicaturus:
Cumque quò rogabatur,vtpotè nomen laudémque Domini
propagaturus,lætabundus aduenìſſet,& domum illam, ſicuti
petebatur , ſanctificaturus eſſet,diſcipulorum quidam officio
præpoſitus , eius voluntatem atque poſſibilitatem requirere
ſtuduit,dicendo : Viſne Pater, longè protrahi officij moras ,
anne ſuccingi?At ille,cuius cor perfectionem ſemper deſide-
raret : Nil, inquit , remaneat imperfectionis : quin prout va-
les,& moroſè , & cum integritate cuncta compleantur. Cœ-
pto ergo officio inſiſtens,adiunctis presbyteris,& diaconibus,
nec non omni Eccleſiæ gradu , cum magno illud honore &
reuerentia,ſicuti & reuerà idem officium poſtulabat,ad finem
vſque perduxit , domúmque illam tam in hiſtoriarum obla-
tione,quàm & Sacerdotali benedictione, nec non incenſi ſu-
per aram thurificatione acceptabilem Domino prorſus red-
didit. Sciens autem illud potiſſimum charum eſſe Domino
templum,quod non latomorum diligentia compactum , nec
cæmentariorum arte litum , ſed virtutum exercitiis eſt con-
D ſpicuum. *In vita eius c.12.apud Sur.3. Nouemb.*

* FINIS RITVVM ET CÆREMONIARVM DEDICATIONIS ET CONSECRATIONIS Templorum.

Vbi & nonnulla de cæremoniis ipſis apud Catholicos vſitatis.

Finis harum cæremoniarum præcipuus eſt quem initio huius tituli inſinuauimus ; ad ſignificandum templum illud Deo, & ſacris actionibus dedicari, neque eſſe domum profanam ſed ſacram, nam etiamſi iſta dedicatio eſſentialiter conſiſtit in voluntate, & intentione dedicatoris : tamen neceſſe eſt vt hæc intentio,& voluntas ſignis externis prodatur aliis hominibus ; quomodo etiam humani contractus conſiſtunt in intentione, & voluntate contrahentium : tamen vt innoteſcat voluntas,& vt firma & rata ſint , non ſolùm proferuntur verba ſed etiam multæ adhibentur cæremoniæ, vt patet in nuptiis, in coronatione Regum , in militia , &c.

Quoniam ergo templum dedicatur Chriſto , ideò ad hoc
ſignificandum,pingitur ſignum eius : id eſt , Crux Pingun- E
tur autem cruces num.12.ita inter ſe diſtantes,vt totum tem-
plum occupent;& ad ſingulas lampades ſingulæ accendun-
tur , ad ſignificandum , quod Apoſtoli XII. hoc vexillum
Chriſti per totum orbem terrarum portauerunt , & ſua præ-
dicatione mundum illuſtrarunt.

Et quia templum non debet eſſe profana & communis domus,ſed ſacra ; ideò ad hoc ſignificandum inungitur.Oleum enim eſt communiſſimum,& euidentiſſimum ſymbolum conſecrationis. Quia enim eſt liquor nobiliſſimus , quippè qui omnibus ſupereminet,& maximè omnium penetrat,& ſanat, ac roborat ; & demum res illuſtres facit:ideò placuit omnibus Gentibus,& ipſi etiam Deo , illo vti ad conſecrationem ſignificandam.

Quia rurſus templum deſtinatur diuinis ſacrificiis, & ora-
tionibus, aliiſque ſanctis , & puris actionibus , non autem
ſordibus & tenebris negotiorum ſæcularium , ideò ad hanc
munditiem & claritatem ſignificandam aſpergitur aqua,thus
adoletur , cerei accenduntur. F

Quia verò ſacratur etiam templum ad concionandum , & docendam fidem, quæ eſt fundamentum totius iuſtitiæ ; ideo deſcribitur Alphabetum in pauimento. Deſcribitur autem Græcè & Latinè, quia illis linguis prædicata eſt fides,& illis linguis vtebatur tota ferè Eccleſia eo tempore,quo hæ cæremoniæ ſunt inſtitutæ.

Et quia in templo non ſolum docentur homines,ſed etiam mouentur & inflammantur ad virtutem , & vitæ nouitatem ; idcirco fit illa mixtio aquæ, cineris, ſalis, & vini.

Quia denique ex templo Diabolus eiicitur, neque ibi habitare ſinitur, ſed è contrario oratur Deus, aduocantur Angeli , aliíque Sancti, vt in eo loco habitare dignentur , ideò pulſatur oſtium, & iubetur Diabolus recedere ; & reliquiæ Sanctorum introducuntur.

Alius quoque harum cæremoniarum finis eſt ad ſignificandum Chriſtum & Eccleſiam. Sed de hac ſignificatione agemus infrà. *Tit.Templi ſignificatio Tropologica, Allegorica,&c. vbi rurſus quædam de his Cæremoniis.*

* SANCTITAS TEMPLI CONSECRATI. G

Ex quo templa certis cæremoniis & ritibus Deo dedicantur & conſecrantur , ſequitur ſancta eſſe, & veneratione digna cenſeri ac æſtimari. Siquidem olim Deus præcipiens Moyſi conſecrationem tabernaculi , & vaſorum eius , addit eo fine ſe illam præcipere , vt ſanctificentur. *Exod. cap. 40. verſ.9. Matth.cap.23.* Chriſtus dicit : Væ vobis duces cæci , qui dicitis, Quicunque iurauerit per templum , nihil eſt,qui autem iurauerit in auro templi,debet , ſtulti , & cæci , quid enim maius eſt,aurum,an templum,quod ſanctificat aurum? Vbi dominus vult templum lapideum nobilius eſſe ipſo auro , quod videlicet auro communicet ſanctitatem ; nam licet lapides ſint abſolutè inferiores auro,tamen ratione relationis ad Deum, lapides illi,qui templum efficiunt,ſunt longè nobiliores & ſanctiores auro. Vnde *Auguſt.lib.4.contra Creſconium,cap.*40.Deo,inquit, omnipotenti parietes conſecratos , Eccleſiam venerandam , quaſi quadam obſeſſione credidit , retinendam.

Cæterùm cum dicat *Apoſtolus 1. ad Timoth.* 4.Nihil abii-
ciendum eſt,quod cum gratiarum actione percipitur;ſancti- H
ficatur enim per verbum Dei & orationem. Sic cibi ſanctifi-
cantur per verbum Dei,& orationem, cur non etiam templa
ſanctificabuntur , quæ per ſacras perſonas publicas precibus & benedictione conſecrantur ? Præterea, ſanctificante Salomone templum,Deus etiam ſanctificauit,vt ipſe dicit *3.Reg.* 9.Exaudiui,inquit , orationem tuam, & ſanctificaui domum hanc , quam ædificaſti. At non minùs efficaces ſunt preces Eccleſiæ quam Salomonis.

Iam verò in templo conſecratæ ſunt multæ res ſanctæ. Primò Crux,& imagines Chriſti & Sanctorum.Secundò,reliquiæ Sanctorum.Tertiò,præſentia corporis Domini in Euchariſtia.Quartò,præſentia Angelorum ; credibile enim eſt, aut ſemper aut frequentiſſimè Angelos adeſſe. Quare *Ioſeph. l.7.de bello Iud.c.12.* ſcribit,in templo Salomonis paulò ante quam euerteretur, auditas voces : Migremus hinc , quas Angelorum fuiſſe , deſerentium eum locum, communis opinio eſt. Et *B.Chryſoſt.* ſuper illa verba Iſaiæ : Vidi Dominum ſe-

dentem, &c. dicit Angelorum multitudine vallari ſacram A menſam in templis.

Quintò, denique adeſt Deus ipſe per ſingularem quandam protectionem, & virtutem, in cuius rei ſignum, quando Tabernaculum a Moyſe dedicatum eſt. *Exod.vlt.* nubes gloriæ Domini Tabernaculum texit, vt antè dixi: Similiter cum templum à Salomone dedicatum fuit: Nebula enim gloriæ impleuit domum Domini, *3.Reg.*8.

Idem etiam ſuo tempore accidiſſe Eccleſiæ conſecratæ, ſcribit *Greg.lib.3.Dialogorum c.*30. In magna, inquit, ſerenitate aëris ſuper altare Templi nubes cœlitus deſcendit, ſuoque illud velamine operuit, omnemque Eccleſiam tanto terrore, ac ſuauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus ibi præſumeret intrare.

2. *Machab.*3. legimus dixiſſe Heliodorum: In loco illo eſt verè Dei virtus quædam, nam ipſe, qui habitat in cœlis, viſitator & adiutor eſt loci illius.

Denique ſicut templa Gentilium polluta ſunt & immunda, quia ſunt domicilia dæmonum, *teſte Gregorio lib.3.Dialog.* B *c.*7. ita è contrario, templa Dei ſancta ſunt, quia dæmonibus carent. *Idem* enim *Gregorius lib.3.c.30. Dialog.* poſt conſecrationem templi, quod anteà Arianorum fuerat, Diabolum inde egreſſum ſenſibiliter in ſpecie ſuis, maximo ſtrepitu excitato, & ſicut domus Principum aſyla ſunt, nec ibi lictores vlli manus iniicere audent; ita etiam in templo Dei, dæmones non ſinuntur graſſari eo modo, quo in aliis locis. Sed lubet ipſius Gregorij verba depromere. Arianorum Eccleſia inquit, in regione illius vrbis, quæ Subura dicitur: cum clauſa vſque biennium remanſiſſet: placuit vt in fide Catholica introductis illic beati Stephani, & ſanctæ Agathæ martyrum reliquiis dedicari debuiſſet: quod factum eſt. Nam cum magna multitudine populi venientes, atque omnipotenti Domino laudes canentes, eandem Eccleſiam ingreſſi ſumus. Cumque eò iam Miſſarum ſolemnia celebrarent, & præ eiuſdem loci anguſtia populi ſe turba comprimeret: quidam ex his qui extra ſacrarium ſtabant; porcum ſubitò intra ſuos pedes huc illucque diſcurrere ſenſerunt. Quem dum vnuſquiſque ſentiret, & iuxta ſe ſtantibus indicaret; idem porcus Eccleſiæ ia- C nuas petiit, & omnes per quos tranſiit in admirationem commouit, ſed videri à nullo potuit, quamvis ſentiri potuiſſet. Quod idcircò diuina pietas oſtēdit, vt cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione Miſſarum receſſimus, ſed adhuc nocte eadem magnus in eiuſdem Eccleſiæ tectis ſtrepitus factus eſt, ac ſi in eis aliquis errando diſcurreret. Sequenti autem nocte grauior ſonitus excreuit, ac ſubitò tanto terrore inſonuit, ac ſi omnis illa Eccleſia à fundamentis fuiſſet euerſa, & protinus receſſit, & nulla illic vlteriùs inquietudo antiqui hoſtis apparuit, ſed per terroris ſonitum, quem fecit, intonuit, quòd à loco, quem diu tenuerat, coactus exibat. Poſt paucos verò dies in magna ſerenitate aëris ſuper altare eiuſdem Eccleſiæ nubes cœlitus deſcendit, ſuóque illud velamine operuit, omnemque Eccleſiam tanto terrore ac ſuauitatis odore repleuit, vt patentibus ianuis nullus illic præſumeret intrare. Sacerdos quoque & Cuſtodes, & hi qui ad celebranda Miſſarum ſolemnia venerant, rem viderant, ingredíque minimè poterant, & ſuauitatem mirifici odoris trahebant. Die verò alio cum in ea lampades ſine lumine dependerent, emiſſo diuinitus lumine ſunt D accenſæ. Poſt paucos iterum dies expletis Miſſarum ſolemniis, extinctis lampadibus cuſtos ex eadem Eccleſia egreſſus, poſt paululum intrauit, & lampades, quas extinctas reliquerat lucentes reperiit: quas negligenter extinxiſſe ſe credens, eas iam ſollicitus extinxit, & exiens Eccleſiam clauſit. Sed poſt horarum trium ſpatium egreſſus lucentes lampades, quas extinxerat, iterum accenſas inuenit, vt videlicet ex ipſo lumine apertè clareſceret, quia locus ille à tenebris ad lucem veniſſet. *Hæc Gregorius.*

Coloniæ celebrata Synodo ad dedicationē Eccleſiæ à tribus Lotharingiæ Metropolitis, Lintperto Maguntino, Bertulfo Treuirenſi, Vvilleberto Colonienſi, cùm ab eis maior Eccleſia, quæ eſt ſancti Petri, deberet dedicari, præcedente nocte auditæ ſunt voces malignorum ſpirituum inter ſe dolentium, & conquerentium ſe à poſſeſſis diù ſedibus debere expelli. *Sigebertus ad an. Dom.*871.

Cæterùm apud Ethnicos Ius aſyli tantùm competiiſſe Templis conſecratis, dicemus infrà, *Tit. templorum Immunitas.*

* ORNATVS TEMPLORVM. E

TAM INTERIOR, QVAM EXTERIOR.

Ac primum quidem de Exteriore, ſiue de Fabrica, illius Splendore, magnificentia, cultu.

* DEVS in veteri lege Tabernaculum teſtimonij, quod diximus fuiſſe inſtar templi mobilis, & portatilis; voluit eſſe ornatiſſimum, ita vt omnia ferè inſtrumenta Sanctuarij aurea eſſent, vſque ad emunctoria lampadum; cortinas autem Tabernaculi, & veſtes Sacerdotis voluit eſſe pretioſiſſimas, ex ſerico, byſſo, purpura, gemmis, &c. & ne deeſſent artifices, donauit ſapientiam & artem ad omnia illa facienda certis quibuſdam viris. *Vide Ex.* 25.26.28.29. 30.31. 32.35.36.37. 38.39. *Num.* 7. ſinguli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immenſa donaria auri & argenti.

DAVID parauit in ſumptus templi tantùm auri, argenti, & lapidum pretioſorum, vt incredibile videatur, *Lege 1.Paral. cap.vlt. & penult. & lib.2. c.3.4. & 5.*

Et quidem ſi de ornatu templi Salomoniis exteriori teſtimonium S. Scripturæ attendimus; ita de eo legitur *l.3.Reg. c.5.* Præcepitque Rex vt tollerent lapides grandes pretioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos. F

Ioſeph.8.Antiq.c.2. ſic habet: Iecit igitur Rex in altiſſimam terræ profunditatem fundamenta templi, è ſaxis validiſſimis, quæ contra omnem temporum iniuriam reſiſtere poſſent, ita vt cum contigua terra coalita, ſolum ac firmamentum imponendis ſubſtructionibus præberent: & propter inconcuſſam ſoliditatem, facilè molem ædificij cum apparatu ornamentorum ſumptuoſiſſimo perferrent, non minorem admirationem habitura, quàm quæ supernè ad amplitudinem, pulchritudinem, & magnificentiam operis per artifices elaborata ſunt. Exſtruxerúntque illud vſque ad lacunar ex albo lapide, &c.

De ſummitate verò domus, hæc ait Scriptura: Texit quoque domum laquearibus cedrinis: tectum videlicet ſupremum, vt rectè ait *Richardus*: Et ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis. *Beda c.9.* Turriculas ſignificat, (id eſt, latera ſiue parietes in modum propugnaculorum, aut minarum factos, quę in ſupremo domus tecto per circuitum erant factæ, ne quis ad altiora perueniens repentè laberetur ad ima.

De lapidibus totius domus, & de toto ædificio ait: Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis G ædificata eſt, & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cùm ædificaretur. Quod recentiores Hebræi, genus hominum fabularum appetentiſſimum, ideò factum tradunt, quod Salomon haberet ſanguinem cuiuſdam vermiculi, qui vocatur Thamir, quo aſperſa marmora facilè ſecabantur. Verùm inane eſt eorum commentum & ridiculum: legimus enim 3. *Reg.* 5. lapides templi dolatos fuiſſe prius à cæmentariis, non ergo in ſanguine vermiculi, ſed ferramentis factum eſt. Quomodo hoc factum ſit Scriptura ipſa docet, vt benè adnotat *Abulenſis q.12. huius capitis*, & communis ſententia. Videlicet lapides dolabantur in monte ipſo, vnde excidebantur, & ita perfecti ac parati ducebantur in templum, vt nullo ferramento opus eſſet, vt aptè inter ſe cohærerent, quia præpoſiti latomorum omnes parietum, & lapidum, & angulorum menſuras tenebant.

Atque idem de lignis dicendum eſt: ita enim legimus: Præcepitque rex vt tollerent lapides grandes, lapides pretioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos. Quos dolauerunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram. Porrò Giblij H præparauerunt ligna & lapides ad ædificandum domum; eſt autem Giblos aut Gibel vrbs Phœnices huiuſmodi peritis artificibus abundans.

Iudæi, qui ex captiuitate Babylonica cum Zorababele redierunt, ad templum reſtituendum contulerunt auri drachmarum vnum & LX. millia, argenti minarum quinque millia, & ſacerdotales tunicas centum, *1.Eſdræ* 1.

ONIAS, Pōtificis Oniæ filius, poſteaquam Menelao patruo ſublato Pontificatum Alcimo profano homini ab Antiocho Eupatore rege conceſſum animaduertit, cùm ſibi tamen hæreditario iure deberetur: profugus Alexandriæ degebat apud Ptolemæum Philometorem. Videns Iudæam vaſtatam à Macedonibus eorumque regibus, & ſibi æternā memoriam parare volens: decreuit à rege Ptolemæo & regina Cleopatra per literas petere, vt ſibi liceret in Ægypto inſtar illius Hieroſolymitani tēpli ædificare, & in eo Leuitas & Sacerdotes ex ſuo genere conſtituere. Hoc autem conſilium cepit, fretus maximè

mè prophetæ Eſajæ vaticinio, qui ante DC. ampliùs annos
A præmunciaret: fore omnino, vt templum, aliquando Deo maximo ædificaretur in Ægypto, idque hominis Iudæi opera Ptolemæus annuit, & in regione Heliopolitana locum conceſſit. *Ioſeph.l.13. cap.6. Antiq. & l.7. c.30. bell. Iud.*

De ſumptu ab Herode in templi reſtaurationem facto, diximus ſupra.

* *Matth.12.* Chriſtus laudauit Viduam quæ in Gazophylacium templi miſit duo minuta, id eſt, omnem victum ſuum, ſi ergo vidua illa rectè fecerit, in donaria Dei expendens omnem victum ſuum; non poſſunt argui, qui donant ſaltem partem bonorum ſuorum ad ornandam Dei domum.

* Antiquam autem primorum Chriſtianorum circa templorum Fabricam deuotionem, confirmat *Euſeb.l.9.hiſt.c.10.* Ex quo aderat, inquit, cunctis velut diuino munere infuſa lætitia maximè videntibus ea loca, quæ paulò antè impiis Tyrannorum machinis fuerant deſtructa, rediuiua conſtructione clariora & celſiora conſurgere, templaque excelſa pro humilibus conuenticulis eleuari.

* *Cyrillus Catech.14.* Iſti qui nunc ſunt Reges, inquit pie-
B tatis ergò argento induentes, & auro ſanctam hanc Eccleſiam, reſurrectionis, in qua nunc ſumus, exſtruxerunt, & argenteis monumentis ſplendidam effecerunt.

* *Athan. in Apolog. ad Conſtantium*, indicat ab ipſo Conſtantio exſtructam Alexandriæ tam ingentem baſilicam, vt ea ſola capere poſſet populum, quem aliæ capere non poterant, laudans ſimul hanc eius magnificentiam.

* *Gregor. Nazianz. orat.1. in Iulianum*, cum dixiſſet à Gallo & Iuliano exſtrui cœpiſſe maximis ſumptibus Baſilicam S. Martyris Mamæ, ſubiungit munus Galli Deo acceptiſſimum fuiſſe: vt quondam fuit ſacrificium Abel.

* *Greg. Nyſſen. orat. in Theod.* dicit templum S. Theodori magnificentiſſimum, & ornatiſſimum picturis & ſculpturis fuiſſe: & hoc ad gloriam ſancti maximè pertinere, vbi aperte laudat vſum erigendi talia templa.

* *Ioan. Chryſoſt. hom.66. ad pop. Antiochen.* Seruorum inquit, Crucifixi ſepulchra regiis aulis ſunt clariora, non magnitudine & pulchritudine ædificiorum (nam & in hoc ſuperant) ſed quod multo maius eſt conuenientium ſtudio *Idem hom.51. in Matth.* Nec prohibeo, inquit, magnifica
C templa condere, &c.

* Iam ex Latinis; *Optatus lib.6.* teſtatur, ſuo tempore habuiſſe Eccleſiam pretioſa vaſa Sacramentorum, quæ Donatiſtæ diripientes conflarunt, & vendiderunt.

* *Ambroſ. lib.2. de offic. c.21.* Et maximè Sacerdoti ait, hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini reſplendeat.

* *S. Hier. in epiſt. ad Demetriad.* poſtquam dixerat: Alij ædificent Eccleſias, veſtiant parietes marmorum cruſtis, &c. ſubiungit: Non reprehendo, non abnuo; ſed tibi aliud propoſitum eſt, &c. *Et in c.8. Zachariæ*, refert in gloriam Eccleſiæ, & laudem Principum, quod cum aliquot Imperatores Ethnici Eccleſias euerterint, rurſum alij Baſilicas exſtruxerint, & exaltauerint, ſumma faſtigia, & laquearia, ac tecta auro decorarint, & parietes diuerſi marmoris cruſtis veſtierint.

* *Proſper lib. de promiſſion. & prædiction. part.3. cap.8.* dicit templum ampliſſimum Deo vero conſecratum ſuo tempore, cuius tanta erat magnitudo & excellentia, vt etiam plateam haberet, quæ ad ipſum ducebat, duorum millium paſſuum
D longitudinis, totam pretioſo pauimento & columnis ac muris ornatam.

CONSTANTINVS Magnus, Eccleſias duas, vnam S. Petri Apoſtoli, alteram S. Pauli, ſibi inſtaurandas atque augendas ſuſcepit: quarum illa erat in Vaticano, quod ibi Petrus ſub Nerone actus in crucem eſſet: hæc via Oſtienſi, quod eo in loco Paulo eodem die amputatum caput fuiſſet. Singulas verò baſilicas auratis trabibus, ac multiplici columnarum ordine, vt omnem ſuperarent templorum veterum opulentiam, exornauit, ac patrimoniis toto Occidente diſperſis ad Eccleſiarum vſum ac magnificentiam auxit. Quibus mox Syluester Pp. dignitatem etiam ac venerationem adiunxit, ſacris ipſorum Apoſtolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, ſede tranſlatis, vnde procedente tempore limina ipſa Apoſtolorum pio ciuium aduenarumque concurſu, certatim vota donaque ferentium, ſupra omnia templa ſunt celebrata, Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quod Ammonius Monachus, *teſte Socrate*, cum Romæ vna cum ſancto Athanaſio, Iulio Pontificatum poſt Syluestrum admi-
E niſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit: venerationē verò, quod, quemadmodum D. Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cùm cæteros vel tenuiſſimos homines, tum præcipuè Imperatores ipſos eò venientes pio quodam horrore ac religione perfuderit. *Sigon. lib.3. Imp. occid.*

S. PETRI in Vaticano templum Romæ à Conſtantino ædificatum, ad quod aſcenditur per gr. XXXV. quos collapſos Pius Pp. II. reſtituit. Portas habet æneas, vnam antiquam; alteram recentem cum variis hiſtoriis, opus artificis Veneti, qui metas, obeliſcos, moles, porticus, arma Romanorum vetera in iis expreſſit: & Eugenius IV. Orientalium populorum, qui ad ſe legatos miſerant, facies: veſtitus, & numerum curauit effingenda. Columnæ Ægyptiacæ per totum templum x. ſed non vno in loco, quæ ſunt cum aliis è mole Hadriani eò tranſlatæ. Sunt autem ordines duo; in ſingulis prioribus decem, cæteris maiores, in poſterioribus verò vndecim. Ædificari cœptum eſt aliud omnium, quæ habitura eſſet Ro-
F ma, altiſſimum & maximum, cuius fundamenta iecit Iulius II. *Georg. Fabric. in Rom. Antiq.*

S. PAVLI in via Oſtienſi omnium templorum maximum, exſtructum ab Imp. Conſtantino: in prædio nobilis matronæ Lucinæ, longum cub. CCXL. lat. CXX. Habet ingentium columnarum ordines quatuor, in vno quovis XX. Vnus ordo ab altero diſtat ped. XXXIV. columna vna ab altera ped. XIX. In pauimento tantum fragmentorum ex antiquis epitaphiis, quantum in alio nullo templo Romano. Sunt & aliæ columnæ circa altare XIV. porphyreticæ, & ſex alterius lapidis: Habet in vniuerſum CXIV. columnas. *Georg. Fab. in Rom. antiq.*

Idem baſilicam nobilem Nicomediæ Chriſto inſtituit: & cum apud quercum Mambræ in Palæſtina Abrahamum olim conſediſſe audiſſet, indignatus locum tam venerabilem ſimulacris eſſe fœdatum, ipſum purgari, ac templo ornari, literis ad Macarium Hieroſolymorum, & Euſebium Cæſariæ Epiſcopos datis mandauit. *Idem lib.4.*

Nobiliſſimi Hieroſolymorum templi conſecratione Conſtantinus Magnus tricesimum Imperij ſui annum inſignem relinquere cupiens, concilio Tyri peracto, Ad Epiſcopos literas dedit, vt omnes Hieroſolyma properarent, ac templum
G concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto, vniuerſi e veſtigio ſeſe Hieroſolyma contulerunt: ac lautiſſimè omnes egregia Conſtantini cura ac liberalitate accepti, templum martyribus magna cæremonia vnà cùm omni theſauro, quo Eccleſiam ille donauerat, conſecrarunt. *Ibidem.*

VALENTINIANVS III. Saluatoris & Apoſtolorum imagines aureas ſupra Confeſſionem S. Petri locauit, & faſtigium argenteum in Baſilica Conſtantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, reſtituit, & confeſſionem B. Pauli laminis argenteis incruſtauit, & baſilicam S. Laurentij à Xyſto Pp. conditam pretioſa ſacrorum vaſorum ſupellectile inſtruxit. *Idem lib.12.*

Anno CXXXXII. Conſtantinopoli Iuſtinianus Imp. templum magnum S. Sophiæ dedicauit, quod olim à Conſtantino Maximo ædificatum & nuper conflato in ſeditione incendio conſumptum, ipſa tanta operis magnificentia reſtituerat, vt ſe viciſſe in eo officio vel ipſam Salomonis gloriam prædicaret. *Idem lib.18.*

Poſt ingentem terræ motum, qui an. DLVII. Conſtantinopolim quaſſauit. Idem inter alia præcipuè trullam tem-
H pli S. Sophiæ reſtituit: eamque XX. ampliùs pedibus ſupra templi tectum, quam ante fuerat, extulit: aliaſque ædis partes debilitatas magnificentiore quàm erant, opere inſtaurauit. *Sigon. l.20. Imp. occid.*

Templum D. Marci Venetiis non tam magnitudine & vaſtitate ſua, quam ornatu inſigne, & imprimis auguſtum, ſi primum ingrediare, crucis figuram præferre videtur: cuius anguli in altiſſimas conſurgunt teſtudines. Quarum faſtigia, vt reliqua templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti ſtadia ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentiſſima vrbis ædificia occurrant. Superbiſſimi ad id fornices, mira inter ſe arte coëuntes, totam molem fulciunt. Quicquid operis eſt, à media templi parte puriſſimo fulget auro muſiuo opere mirificè variatum. In ipſo teſtudinum connexu Græcanici operis vetuſtiſſimæ imagines, mœſta quadam venerabilique præſentia horrorem cum religione mixtum ſpectantium animis inferunt. Marmoreæ vndique tabulæ ad pauimentum vſque ipſum, varij marmoris occurrunt, tanto artificio ſibi ad-

inuicem compoſitæ, vt eædem inter ſe ſimiles videri poſſint. A Sedilia circum ædem marmorea. Pauimentum vermiculato opere, marmoreis fruſtis diſtinctum. Columnæ complures Parij lapidis, vel Tapſici aut Numidici, cum duplici ſuggeſtu marmoreo. Cautum publico decreto fuerat, vt quicquid egregij operis Veneti ipſi nauigantes quocunque terrarum ambirent, idipſum Venetias deferrent. Veſtibuli aurei fornices trecentis & ampliùs fulciuntur columnis, magnitudine & colorum varietate conſpicuis: intercolumnia, & quicquid in area ipſa operis eſt, cum ipſo pauimento marmoreis tabulis pro tectorio renitet. Veſtibuli partem ſuperiorem equi quatuor ænei, diuerſo ſtatu varioque exornant. Templi ſupercilium ſenis ſeſe pinnaculis explicat: quorum ſingula in tabernaculi ſpeciem ſurrecta, ſingulis habent ex candido lapide ſtatuas, nudi genij: aliaque ſplendidiſſimi aſpectus ſimulacra, ſuo quæque ſtatu operibus inſerta, miro quodam modo, ipſam pinnarum exornant intercapedinem. Exſtructum fuit à Seb. Ziano duce, ab architecto Conſtantinopolitano. *Egnatius lib. 9. c. 5.*

B LVITPRANDVS Longobardorum rex, vt inquit Paulus, multa in Chriſti honorem per ſingula loca, vbi degere ſolebat, templa conſtruxit, Monaſterium S. Petri ad Cœlum aureum extra Papiæ mœnia, & alterum Bardonis in monte Bercetum dictum ædificauit. In Olonna verò miro opere in honorem S. Anaſtaſij martyris Chriſto domicilium ſtatuit, in quo & monaſterium excitauit. In ſuo palatio oratorium S. Saluatoris condidit, & quod nulli alij reges habuerant, ſacerdotes & Clericos inſtituit, qui ei quotidie diuina officia celebrarent. *Sigon. lib. 2. reg. Ital.*

PERTHARITVS Longobardorum rex, regno accepto, ab ea Ticini parte, qua olim Grimoaldi regis manus euaſerat, monaſterium nouum S. martyris Agathæ condidit, idq; multis virginibus aggregatis, & poſſeſſionibus attributis cohoneſtauit. Cuius exemplum vxor Rodelinda ſequuta ædem S. Dei Genitricis extra mœnia ædificauit, quæ ad Perticas dicta *Idem*

S. MARIA Rotunda, olim Iouis Vltoris, omnium tota Vrbe pulcherrimum & magnificentiſſimum ex antiquis relictum. Habet porticum ingentem, valuas & trabes æneas: altare ſummum ianuæ reſpondet: omnia intus marmorea ſunt, pauimentum, altaria, ſtatuæ. C Tectum eſt circulare. Teſtudo, per quam ad tectum, quod eſt plumbeum, aſcenditur, gradus habet CXX. & antequam ad eam perueniatur teſtitudinem, ſunt alij gr. XXX. Ad foramen tecti, quod lucem templo præbet, per plumbeos gradus XL. duobus in locis aſcenſus eſt in ipſo tecto, deque eo tota Roma eſt conſpicua. *Fabricius.*

Sacrauit Pantheon Bonifacius III. Mariæ Deiparæ virgini Romæ, opus cùm ſua mole, tum quod vna ſit teſtudine complexum, inter pauca memorabile. *Sab. lib. 10. c. 14.*

Statuerunt Mediolanenſes diuo Ambroſio magnificum: ſed omnium opulentiſſimum Veneti diuo Marco, quo nullum eſt hodie in terris opulentiore, magiſque viſendo apparatu. *Sab. lib. 10. c. 14.*

In Septentrionali metropoli Niproſia, etiamnum hodie Eccleſia cathedralis, argumentum veteris felicitatis: cui magnitudine & laborati lapidis artificio, par opus non eſt in orbe Chriſtiano. Crepido circum altare corrupta incendio VII. D M. aureorum vix reparari potuit. Atque à tantula parte æſtimatio præſtantiæ fiat templi totius. *Zeiglerus in Scondia.*

Templum Argentinenſe magnificum, anno Salutis 1015. ædificare cœptum, Turris verò A. 1277. ab Ebroino Steinbacenſe fundamenta iacta. Anno 1305. Ioannes Hiltzius Colonienſis turris educendæ prouinciam ſuſcepit. In medio opere concidit. Tandem Sueuus quidam materiam iam paratam compoſuit, ſic vt imperfecta licèt DLXXIV. pedes altitudine excedat. *Stumpfius.*

HILARIVS I. Pp. ſacris baſilicis pretioſa ornamenta à Genſerico, vrbe capta, detracta ex ære, auro atque argento, quod ad vſum & decus neceſſarium eſſet, in toto ſuo pontificatu reſtituit; atque Oratoria multa, pluresque baſilicarum Confeſſiones laminis argenteis ſtrauit, inque ea re prioris ſæculi magnificentiam ſuperauit. Adeò breui Roma, dato pauliſper ad reſpirandum ſpatio, ex tenebris captiuitatis ac deprædationis, priſtinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emerſit. *Sigon. lib. 14. Imp. occid.*

Saraceni baſilicam DD. Petri & Pauli Romæ fœdè diripuerant. Parta de iis victoria nauali, Leo IV. Pp. an. DCCCL. eam nouo ad vſum rei diuinæ, eoque magnifico campanario exornauit: &, ne eiuſmodi in poſterum obnoxia impreſſionibus ac direptionibus eſſet, Vaticanum ipſum munire, & E lapideis muris, qui ad diem nulli fuerant, ſepire inſtituit, *Sigon. lib. 5. reg. Ital.*

Henricus II. Imp. Boleſlao Sclauorum rege, deleto, anno CVII. voti compos Bambergæ Epiſcopum cum baſilica condidit, eámque eximiis prædiis honeſtatam D. Georgij nomini dedicauit. In eadem etiam vrbe cœnobia duo magnifica in primis exſtruxit: quorum vnum, S. Stephano dicatum Canonicis Auguſtinianis attribuit: alterum ſub nomine S. Michaëlis monachis Benedictinis indulſit. Eam baſilicam xiii. poſt anno conſecrare cupiens, Benedictum Pontificem ob id in Germaniam aduocauit. Cuius perſpecta voluntate Benedictus trans Alpes contendit, atque Henrici petitioni morem geſſit. Ob id Henricus ſe in ſingulos annos equum album, & centenas marchas argenti S. Petro, & ſucceſſoribus eius daturum ſpopondit. *Idem lib. 8.*

Idem, Baſileæ templi primarij ſtructura, ſiue per ſe ruinoſam, ſiue terræmotibus concuſſam, aut Rheni eluuione periclitantem, anno 1010. paſſibus aliquot à flumine remouens, F nouo opere inſtaurauit, binis turribus conſpicuam fecit atque ditauit. *Vrſtiſius in Epiſt. Hiſt. Baſilienſis.*

MALCOMVS II. Scotorum rex, victis ad Murthlacum Danis, ædem D. Moloco ſacram ingenti ſumptu conſtruxit: quam ſiue quòd voto ita ſeſe adſtrinxerat, ſiue quod regionum, quas Dea Speaque flumina claudunt, maiori quàm par eſſet, intercapedine eorum ab Epiſcopio diſiungerentur, Epiſcopalem ſedem factam, prædiis agriſque de Murthlaco, Cloueth & Dumeth cum reditibus ad pontificios ſumptus donauit. Eſtque ſacra ſedes ad Dauidis primi Scotorum regis tempora Murthlacenſis appellata, qui eam Abberdoniam tranſtulit. *H. Boeth. lib. 11.*

SPITIGENVS II. Boëmorum rex, feſto die tranſlationis D. Venceſlai videns ad ſepulchrum tantam domeſticorum aduenarumque frequentiam confluxiſſe, quantum locus ille propter ſui anguſtiam capere non poterat, religione tactus, quòd laxiora ipſe Palatia, quàm Diui templa haberent, nouo operi excitando curam intendit: diruto que ſacello vtroque, quorum alterum D. Vito, alterum D. Adalberto conſecratum G fuerat, aream longè ampliorem menſus, omnibus tribus in illa magnificum Pragæ exſtruxit templum. *Dubr. lib. 8.*

CAROLVS IV. Imp. veteri Pragenſi templo, cui & decor & amplitudo deeſſe videbatur, noua fundamenta circumpoſuit decimamque argenti partem ex montibus Cuthnenſibus prouenientem pro ædificio futuro aſſignauit. Intereaque viginti quatuor miniſtros templo aſſiduos, quos ideo Manſionarios vocabat, conſtituit: illiſque largos ſumptus deſtinauit, vt die noctuque Deo hymnos & laudes pſallerent: cùm paulò antè, opibus adhuc priuatis, ſacellum elegantiſſimum, in eadem arce Pragenſi, permiſſu patris, ſub titulo Omnium ſanctorum ædificaſſet, lecto in id deſcriptoque cœtu ſacerdotum honeſtiſſimo. *Idem lib. 22.*

HIBLORCH, nobilis femina, ſub Epiſcopatu Mindenſi, quum maritum in peregrinatione terræ ſanctæ abſentem iam deſperaret rediturum, ex omni patrimonio, nouem Eccleſias conſtruxiſſe dicitur, cùm Monaſterio Mœlenbeke, anno DCCCCXXII. Quum autem ille inſperatus rediret, placatum indigentem præuenit, dicens nouem ſe filias abſenti peperiſſe, H nondum in Chriſto regeneratas. Intellexit vir Deo deuotus quid loqueretur: & annuens per omnia quæ facta ſunt approbauit. *Crantz. lib. 3. Metrop. c. 8.*

RAIMVNDVS Berengarius Barcinonæ Comes, confectis nuptiis cum Petronilla Ramiri monachi, regis Aragonum filia, Aragoniæ etiam Princeps factus, trecentas ædificauit Eccleſias. *Marinæus lib. 10. rerum Hiſpan.*

FERDINANDVS & Iſabella Hiſpaniæ Reges in Abila ciuitate templum D. Thomæ Toleti S. Ioan. Euang. Segouiæ Monaſterium S. Crucis, Granatæ templum Deiparæ & D. Franciſci, D. Hieronymi monaſteria, & Carthuſianorum, & Prædicatorum, Compoſtellæ D. Iacobo templum cum hoſpitali: Romæ templum D. Franciſco exſtruxerunt. *Marinæus l. 19. rerum Hiſp.*

* Primus Luſitaniæ rex Alphonſus Henricus, qui totam ferè Portugalliam à Saracenorum Tyrannide in priſtinam libertatem aſſeruit, ea quæ bello comparabat, magna ex parte in ſacras Religioſorum familias conferebat, ex iiſque plurima templa inſtaurauit, aliaque ſanè magnifica à fundamentis

damentis erexit, maximaque & celeberrima Monaſteria exæ-
A dificauit.

* Quæ Alphonſi pietas ad reliquos conſequentes reges cum regno ipſo quaſi hæreditario iure peruenit. Nam vt alios Luſitaniæ reges mittamus, duo illa clariſſima Luſitaniæ lumina, Emmanuël & Ioannes hoc nomine tertius, non minus fidei ſuæ, & pietatis ſplendore, quaſi duo fulgentiſſimi Soles prodigioſo, ac diuino planè exortu in Occidente exorientes ipſas orientis oras colluſtrârunt, quam inuictis armis, ad ſuam ditionem & imperium adiunxerunt. Verùm enimverò Emmanuël omnis memoriæ Princeps, qui Primus Orientem, non minus admirando auſu, quam felici ſucceſſu aperuit, plurima templa, non in Luſitania modo, ſed in Aſiæ etiam & Africæ ſibi ſubiectis prouinciis excitauit, locupletauitque ampliſſimis muneribus. In his Bethleemiticum Cœnobium per leucam Oliſipone diſtans, & operis magnitudine & magnificentia in præcipuis totius Europæ numerandum, D. Hieronymi Patribus attributum. Quod opus Ioannes hoc nomine tertius Emmanuëlis filius poſtea amplificauit, vt atteſtantur carmina, in ipſius templi fronte inciſa, quæ *An-*
B *dreas R.ſendius*, Eborenſis antiquitatis inueſtigator, atque in eo genere doctiſſimus compoſuit, ita autem ſe habent.

Vaſta mole ſacrum diuinæ in littore Matri
Rex poſuit regum maximus Emmanuel.
Auxit opus hæres regni, & pietatis. Vterque
Structura certant religione pares.

* Exſtruxit quoque Emmanuël Miſericordiæ Oliſiponenſis ædem, & ibidem Xenodochium Regium ſanè, atque magnificum.

Ornatus huius varias ſignificationes trademus infra Titulo particulari.

*TEMPLORVM EXSTRVENDORVM PIETAS MIRACVLIS CONFIRMATA.

In quodam loco ruris anguſti, quum res poſceret Eccleſiam conſtrui, rupes quædam vicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia verò præterfluens fluuius, ſpatium quantum Eccleſiæ ſufficeret, denegabat. Et cum alius omnino non eſſet locus, omneſque mœſtitiam gererent, quod ſolum ad conſtruendam Eccleſiam non haberent, Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus, fide plenus, pernoctaſſe in oratione dicitur,
C & Dominum Ieſum promiſſionis ſuæ admonuiſſe fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tolle te, & mitte in mare, & fiet vtique. Cumque hæc plena fide atque deuotione depoſceret, ad lucem coëuntibus populis, inuenta eſt rupes importuna receſſiſſe tantum, quantum ſpatij ad condendam quærebatur Eccleſiam. *Euſebius lib.7. hiſt. Eccleſ. cap.1.*

LIBERIO ſummo Pontifice Ioannes Patricius Romanus, & Vxor pari nobilitate, cum liberos non ſuſcepiſſent, quos bonorum hæredes relinquerent, ſuam hæreditatem ſanctiſſimæ Virgini Dei matri vouerunt, ab ea ſummis precibus aſſiduè petentes, vt in quod pium opus eam pecuniam potiſſimum erogari vellet, aliquo modo ſignificaret. Quorum preces & vota ex animo facta beata Virgo Maria benignè audiens, miraculo comprobauit Nonis igitur Auguſti, quo tempore in Vrbe maximi calores eſſe ſolent, noctu nix partem collis Exquilini contexit. Qua nocte Dei mater ſeparatim Ioannem & coniugem in ſomnis admonuit, vt quem locum niue conſperſum viderent, in eo Eccleſiam ædificarent, quæ
D Mariæ Virginis nomine dedicaretur: ſe enim ita velle ab ipſis heredem conſtitui. Quod Ioannes ad Liberium Pontificem detulit, qui idem per ſomnium ſibi contigiſſe affirmauit. Quare ſolemni ſacerdotum & populi ſupplicatione ad collem venit niue coopertum, & in eo locum Eccleſiæ deſignauit, quæ Ioannis & vxoris pecunia exſtructa eſt, poſtea a Xyſto tertio reſtituta. Variis nominibus primum eſt appellata, Baſilica Liberij, ſancta Maria ad præſepe. Sed cum multæ iam eſſent in vrbe Eccleſiæ ſub nomine ſanctæ Mariæ Virginis: vt quæ Baſilica nouitate miraculi ac dignitate cæteris eiuſdem nominis Baſilicis præſtaret, vocabuli etiam excellentia ſignificaretur, Eccleſia ſanctæ Mariæ Virginis maioris dicta eſt. *Breuiar. Rom. Auguſti 5. die, Carol. Sigon. lib. 7. Imperij Occidentalis ad ann.366.*

Eandem hiſtoriam habes *in loco de S. Maria. Tit. Feſta illius, item Templa eidem dedicata.*

Anno Chriſti Domini Septingenteſimo nono, Childeberto Monarchiam regni Francorum tenente, Archangelus Michaël apparens Autberto Abricatenſi Epiſcopo, monuit ſemel & iterum, vt in loco maris, qui propter eminentiam ſibi Tumba vocatur, fundaret Eccleſiam in memoriam ſui volens E
tantam venerationem exhiberi ſibi in pelago, qualis exhibetur ſibi in monte Gargano. Interim taurus & Leone furtim raptus in illo loco religatur. Vnde Epiſcopus tertiò admonitus vt in illo loco fundamentum iaceret, vbi taurum religatum inueniret, & ſicut eum terram pedibus protriuiſſe videret ſic Eccleſiæ ambitum duceret, Eccleſiam in honorem ſancti Michaëlis conſtituit, & ex illo tempore ſicut in monte Gargano, ita etiam in loco illo, qui modo dicitur in periculo maris, veneratio Archangeli frequentari cœpit. *Sigeberti Chronic. anno 709. Baron. tom.8. Annal. an. Chriſti 704.5.*

Cum S. Vvenceſlaus oraret aliquando in templo Boleſlaus frater, à matre ac ſcelus vigilantiore excitatus eum inuadit, ac primo ab ictu ſuo fruſtratur, enſe ſibi de manibus ob inſperatum ſtuporem elapſo: mox redeunte animo & furore, quem ſceleris participes clienteli extingui non patiebantur, ictum repetit, ac facilè inermem fratrem, patienterque plagam excipientem, interficit: diſſimulataque nece manè ſtatim filium illuſtrat, nomenque ei inter luſtrandum Strachyquas, à F
terrore conuiuij mutuato vocabulo, quod ipſe terribili parricidio effecerat, indit. Adeò gloriari in malitia etiam ſua geſtiebat, qui potens erat in iniquitate, neſcius adeſſe Deum bonis omni tempore, tum in vita tum in morte, quemadmodum illuſtriſſimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ per quietem ſe admonitum oraculo teſtatus eſt, vt martyris Vvenceſlai in Boëmia à fratre obtruncati memoriam ſibi colendam ſuſciperet: id quomodo ab ipſo factum, cæremoniæ, ſacerdotes, templum in Dania dicto Vvenceſlao dedicatum declarant. *Ioan. Dubrau. Olmucenſ. Epiſ. lib. 4. & 5. hiſt. Boem. Vita eius cap. 14. apud Sur. 28. Septemb. tom.5.*

Cuidam Syluano, viro pio, & qui virtutem amplectebatur, & erat Epiſcopus Troadis, cùm veniſſet aliquando in ciuitatem Scepſæorum, diuinus in ſomnis apparens Cornelius Centurio: longo dixit, tempore hic habito, & nullus me viſitauit, præter eos ſolos, qui a me fuerunt baptizati. Cum itaque interdiu hæc mente conſideraret Epiſcopus, & quid ſibi vellet ſomnium, non poſſet coniicere, nocte ſequenti ad eum rurſus veniens ſanctus: Ego ſum, inquit, Cornelius G
Centurio: eſt autem mihi domus propè templum Iouis in tubo. Sed tu ædifica alterum oratorium prope locum Demetrij ſerui Dei. Vocatur autem locus Pandochium: quo in loco ſita ſunt multa corpora ſanctorum fratrum iam conſummatorum. *Ex Simeone Metaph. Sur. in vita S. Cornelij centur. cap.9. die 13. Septemb.*

Tribunus quidam, nomine Domebenus gutturis præfocationem patiens, die quo ſancta migrauit anima à carne, vidit in extaſi reginam Radegundem ad ſe venientem, & eadem hora ſe de corpore exiiſſe nunciantem, eumque admonentem; vt Eccleſiam ſancti Martini in loco ſibi oſtenſo ædificaret: & ſic ſanitatem reciperet. Qui poſtquam hæc promiſit, ad ſe rediit: ſeque ſanatum reperiens, diem horamque notauit; & inuenit ſanctam à ſæculo tunc migraſſe: vnde mox dimiſſis ſeptuaginta tribus detentis in vinculis Eccleſiam ſancti Martini in loco vbi nunc eſt de proprio ædificauit. *Petr. de Natalibus lib.7. cap.60.*

Sueui & Boij cum Regibus ſuis Alarico & Adalogerione, aduerſus Clodoueum Gallorum Regem acerrimè congreſſi H
prælio, copias eius cædunt funduntque. Clodoueus Rex, vbi nullam ſpem ſalutis, nec in armis, nec in fuga eſſe videt, ad vota & cœlum conuerſus, ait: Chriſte potens rerum, quem vxor mea colit, veneratur, prædicat, ſiſte fœdam fugam, demo Francis metum: tu mihi ſolus poſthac iam eris Deus: ego tua ſacra cum Francis recipiam, & tibi templa dicabo. Quod erit perpetuum poſteris monumentum tua præſenti ope ſeruatos eſſe Francos. Vix hæc fatus erat, Franci reſiſtunt, redintegratur prælium. Vterque Rex hoſtium occiditur, Franci ſuperiores fiunt. Sueui ad Theodoricum Regem in Italiam confugiunt, eo deprecatore erga Francos vtuntur, & cum Francis fœdus ſocietatemque perpetuò faciunt. *Lib.3. Annal. Boiorum Hincmar. Ep. Rhemenſ. in vita Clodouei an.507. Baronius tom.6.*

*ORNATVS INTERIOR.

Ornatum interiorem Tabernaculi deſcripſimus loco illius particulari.

Dd

De ornatu verò interiori templi Salomonis, ſic loquitur Scriptura, *ſuprà verſ.* 15. Et ædificauit parietes domus intrinſecus tabulatis cedrinis (id eſt, lateribus vel coſtis cedrinis) A pauimento domus vſque ad ſummitatem parietum & vſque ad laquearia, id eſt, ipſa etiam laquearia, ſiue tecta laqueata, cedrina erant, & hoc eſt quod ait: Et operuit lignis cedrinis intrinſecus, (ſcilicet laquearia) & texit pauimentum domus tabulis abiegnis, quod de domo exteriori intelligendum eſt, nam pauimentum Oraculi tabulis cedrinis tegebatur. Et poſtea: Omnia cedrinis tabulis veſtiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

Tabulæ omnes exceptis iis, quæ erant in pauimento, habebant tornaturas, id eſt, torno erant expolitæ, & iuncturas fabrefactas, id eſt, ita altera cum altera copulabatur, vt firma eſſet iunctura & latens, vt non duæ tabulæ viderentur, ſed vna. Et celaturas eminentes, id eſt, palmas, & Cherubin, & flores ſculpta in ipſis tabulis, ita vt eminerent. His tabulis omnibus tam parietum quam pauimentorum vtriuſque domus, laminæ aureæ infixæ erant clauis aureis, ita vt ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent, vt legimus 2. *Paralip.* 3 1. Sed tanta artis ſubtilitate, vt quadræ eſſent ad regulam, id eſt, æqualiter vndique quadræ; vt ſine vllo hiatu copularentur, & ſculptæ etiam eſſent, vt ſculpturæ auri eædem eſſent cum cælaturis tabularum, id eſt, eædem figuræ apparerent in auro, quæ ſculptæ prius fuerant in tabulis. Et pauimenti tabulæ & laminæ nullam ſculpturam habebant, quoniam planum eſſe debuit pauimentum.

Cæterùm templorum legis Euangelicæ ornatum interiorem plura exempla paulò ante adducta adſtruunt, ſic vt nihil inter Catholicos hodie ſit magis familiare, quam ornare templa, & in illorum cultum omni contentione deſudare, idque tanto zelo, vt videas nonnullos, omnes animi neruos, & fortunarum bonam partem in hac pietate collocare.

De ſuo tempore ita *S. Aug. in Pſal.* 113. Sed & nos, inquit pleraque inſtrumenta & vaſa ex auro & argento habemus in vſum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipſo miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur.

Prudentius in hymno de S. Laurentio inducit ſic loquentem Tyrannum.

Hunc eſſe veſtris orgiis
Moremque & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderis.
Libent vt auro Antiſtites,
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auróque nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.

Paulinus natal. 3. *S. Felicis.*

Aurea nunc niueis ornantur limina velis.

Fontem ſanctum, vbi baptizatus eſt Auguſtus Conſtantinus ex lapide porphyretico, & ex omni parte coopertum intrinſecus & foris & deſuper, & quantum aqua continet, ex argento puriſſimo, libras tria millia & octo: In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam ex auro puriſſimo penſantem libras quinquaginta, vbi ardent balſami libræ ducentæ, annexam ex ſtupa amianti. In labro fontis agnum ex auro puriſſimo fundentem aquam, penſantem libras triginta. Ad dextram agni, Saluatorem ex argento puriſſimo in pedibus quinque, penſantem libras centum ſeptuaginta. In læua agni, beatum Ioannem Baptiſtam ex argento in pedibus quinque tenentem titulum ſcriptum, qui hoc habet: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi penſantem libras centum. Ceruos ex argento ſeptem fundentes aquam, penſantes ſingulos libras octingentas. Thymiamaterium ex auro puriſſimo penſans libras decem, cum gemmis praſinis & hyacinthinis vndique, numero gemmæ quadraginta duæ *Tom. 1. Conc. in Syluest. apud Baron. tom. 3. Annal. an. Chriſti* 824. 56.

Anno Domini trecenteſimo vigeſimoquarto fecit Conſtantinus Auguſtus Baſilicam in Palatio Seſſoriano, vbi de ligno ſanctæ Crucis poſuit, & in auro & gemmis concluſit, vbi & nomen Eccleſiæ dedicauit, quo nominatur vſque in hodiernum diem Hieruſalem. In quo loco conſtituit dona iſta: candelabra ante lignum ſanctum lucentia argentea quatuor, ſecundum numerum quatuor Euangeliorum, penſantia ſingula libras octoginta: Pharos, cantharos argenteos quinquaginta, penſantes ſingulos libras quindecim: Scyphum aureum puriſſimum, penſantem libras decem: calices miniſteriales quinque, penſantes ſingulos libras ſingulas: Scyphos argenteos tres penſantes ſingulos libras octo: Calices miniſteriales argenteos decem, penſantes ſingulos libras duas: patenam argenteam auro incluſam, cum gemmis penſantem libras ducentas quinquaginta: Altare argenteum penſans libras ducentas quinquaginta: Amas argenteas tres, penſantes ſingulas libras viginti, & omnes agros circa palatium Eccleſiæ dono dedit. *Anaſt. Biblioth. in Conſtan. Baron. ad Annum* 324.

Ornarunt quoque mirificè Eccleſias ſummi Pont. Rom. Leo enim III. fecit in baſilica Sancti Petri cortinas albas holoſericas roſatas habentes in medio crucem cum chryſoclauo: Et in Baſilica beatæ Dei genitricis, quæ appellatur ad præſæpe, fecit cortinam maiorem ſericam albam habentem periclyſin, & Crucem de fundata: Et in ſacratiſſimo altari maiore fecit veſtem de chryſoclauo, habentem hiſtoriam Natiuitatis, & ſancti Simeonis (præſentationis Chriſti in templo) & chæretiſmon: annunciationem diuinæ Virginis) Et in baſilica ſancti Laurentij in ſacro altari veſtem ſericam chryſoclauam habentem hiſtoriam Dominicæ paſſionis & reſurrectionis: Et in Eccleſia ſancti Pauli fecit vela holoſerica ſigillata habentia periclyſin, & Crucem de Bathin, ſeu fundato numero quindecim: Et velum alithino rotatu, &c. & in medio Crucem cum gemmis. In titulo Eudoxiæ fecit veſtem ſuper altare Tyriam, &c. cum Cruce. Et in Baſilica Saluatoris veſtem habentem hiſtoriam Crucifixi: & in titulo ſanctæ Suſannæ fecit veſtem de blatthin habentem in medio Crucem de chryſoclauo. Et in templo ſanctæ Priſcæ veſtem albam holoſericam habentem in fronte Crucem de chryſoclauo. *Idem in Leone III. apud Gretſer. lib. 5. de Cruce.*

PVLCHERIA Imperatrix Theodoſij iunioris ſoror, quindecim annos nondum nata virginitatem ſuam Deo per omnem vitam conſecrauit. Vt autem conſilium, decretumque ſuum pignore aliquo ſtabiliendum eſſe putaret, Deo ipſi, ſacro ſacerdotum ordini, & ſubditis ciuibus, certum ſententiæ ſuæ teſtimonium exhibuit. Nam admirandum quoddam incredibili pulchritudine ornamentum, ex auro & pretioſis lapillis confectum, in ſacræ menſæ formam redactum, pro virginitate ſua, fratriſque imperio, Catholicæ Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ dedicauit, in corona quadrangulari eius, conſilio cauſaque conſecrationis eiuſmodi nonis quibuſdam literis inſculpta. *Niceph. Calliſt. Eccleſ. hiſt. lib. 14. c. 2.*

DAGOBERTVS Francorum Rex voti non immemor, quo diuis martyribus Dionyſio, eiuſque collegis obnoxium ſe fecerat. Catulicum vicum petit: & ſacroſancta corpora inde exhumari iubet. Inſcripti erant tituli cuique mauſoleo, quibus altera ab altero ſine controuerſia erat deſignatus. Ea in conditorio, quod fabrefieri rex mandauerat, reponi ad tempus imperat. Tandem magno ſumptu cum templum ædificaſſet (quod & ſolido argento tectum erat) eò transferri corpora inſtituit, condito ad eum vſum aureo feretrò, additiſque ad decorem multis variiſque gemmis. Annuis inſuper prouentibus ad ſacerdotum & miniſtrorum templi alimoniam deſignatis, & ne minus ornamenti interiùs locus haberet: tapetes quoque vnionibus & gemmis variis intextos, quibus interior, paries tegeretur, attribuit. Adeò gratiſſimus diuis martyribus patronis ſuis Dagobertus fuit. Inopum prætereà curam non omittens, reconditorium proximè ad aram maiorem templi argenteum apponit, vbi quæ diuis donaria martyribus offerentur, repoſita ſacerdotes egenis impertirent. *Ex Annal. Robert. Gaguin. lib. 3. Baron. tom. 8. ann. 647. 2. 3.*

Porrò inter omnes nationes primum locum debemus Belgis circa templorum ornatum, vt qui pro hocce obſequio, Dei & Sanctorum cultum, ad exterorum æmulationem & exemplum promouere totis viribus contendunt, ſic vt cum ſumma admiratione, templa omnia quæ nuperus furor hæreticorum euerterat, priſtinum imo maiorem ſplendorem receperint, ac in ſola cathedrali Antuerp. ſuprà LX. altaria, eaque cultiſſima numerentur.

☞ *Conſule locum de S. Maria Virg.*
Tit. Templa & donaria, &c.

TEMPLORVM ETHNICORVM SPLENDOR ET MAGNIFICENTIA.

Templi Heliopolitani deſcriptionem habet *Strabo lib.* 17.

In vrbe Bubaſti Ægyptiorum templum eſt Bubaſtis, hoc eſt, Dianæ, omnium maximè memorabile. Quo etſi alia

ſunt

ſunt tum grandiora, tum ſumptuoſiora, nullum tamen aſpectu iucundius. Id ita ſe habet. Cætera præter acceſſum inſula eſt : cuius ad ingreſſum vſque duo e Nilo fluenta vicina currunt, nec confluunt, hinc atque illinc præterfluentia, centum vtrinque pedum latitudinis, arboribus inumbrata. Eius veſtibulum decem paſſibus ſublime eſt, figuris ſenum cubitorum adornatum. In media vrbe ſitum, vndique circumeuntium oculis ſubiicitur. Nam cùm vrbs ſit aggeſtu terræ ſublimis, templum quemadmodum a principio conditum, nec loco motum, pro ſpeculo eſt. Illud maceria figuris exculpta ambit. Interius delubrum, ingenti proceriſſimis arboribus manu conſitis luco ambiente, in quo delubro ſtatua eſt. Longitudo templi quoquò verſus vnius eſt ſtadij. Ab eius ingreſſu via per forum orientem verſus, quæ fert ad Mercurij templum, tria circiter ſtadia longitudinis, & quatuor iugerum latitudinis; ſtrata lapide eſt, vtrinque arboribus manu conſitis in cœlum euntibus. *Herod. lib. 2.*

In Ægypto ciuitas eſt fluuiatilis, nomine Tindium, vbi eorum fit concilium, atque in media ipſa ciuitate templum purum ac magnificum ex lapidibus conſpicitur : cum etiam extra templum ipſum veſtibula ſunt lapidea, ſpinæque candidæ ac nigræ naſcuntur, quarum in ſuperiorem ſpinæ partem, coronæ ex mali punicæ vitiſque flore compoſitæ proiiciuntur : atque hæ ſemper florent. Narratur fabula quædam ab Ægyptiis, quòd cùm Æthiopes in Troiam proficiſcerentur ſub imperio Tithonis, vbi mortuum eſſe Memnonem audiuerunt, in eodem loco coronas abiecerunt in ſpinas. Sunt autem ramuli, ex quibus flos emittitur, coronis perſimiles. *Athen. lib. 15. c. 10.*

Babylon Aſſyriæ metropolis, medio ſecatur Euphrate. In vtriuſque ciuitatis plagæ medio murus erectus : quorum hic regiam comprehendit ambitu prægrandi atque valido : in altero Iouis Beli templum, æreis portis, duorum vndecunque ſtadiorum amplitudine, figura quadrata. In templi medio turris ſolida, craſſitudine ſimul & altitudine ſtadij : cui alia rurſus ſuperimpoſita turris & huic ſubinde alia, ad octauam vſque. His forinſecus ſcalæ ſunt in circuitu adhibitæ, per quas ad ſingulas conſcenditur turres. In mediis gradibus ductus, ſellæque in hoc factæ : in quibus aſcenſuros liceat ſedere ac conquieſcere. In poſtrema turri ſacellum eſt aliud magnum : magnus quoque lectus, & ſplendidè ſtratus, & appoſita menſa aurea.

Statua tamen in hoc ſacello nulla eſt : neque hic noctu cubat hominum aliquis, præter mulierem vnam ex indigenis, quam ex omnibus Deus delegerit, vt narrant Chaldæi ſacerdotes. *Herod. lib. 1.*

Branchidarum templum à Mileſiis conſtructum ea fuit amplitudine, vt remanſerit ſine tecto.

☞ *Vide Tit. loca oraculorum.*

Magneſiæ Dianæ Leucophryenæ fanum fuit, quod & ædis magnitudine & multitudine rerum dedicatarum ab Epheſio ſuperabatur : artificio verò & ſtructuræ concinnitate circa ædem longè præſtabat. Magnitudine omnia Aſiæ fana excellebat, præter Epheſinum & Dydimenum. *Strabo lib. 14.*

Cyzici delubrum fuit, in quo filum aureum commiſſuris omnibus politi lapidis ſubiecit artifex, eburneum Iouem dicaturus intus, coronante eum marmoreo Apolline. Tralucent ergo iuncturæ tenuiſſimis capillamentis, lenique afflatu ſimulacra refouente, præter ingenium artificis ipſa materia quamuis occulta in pretio operis intelligitur. *Plin. lib. 36. c. 15.*

Sami templum eſt in tota Græcia ampliſſimum, cuius architectus primus fuit Rhæcus Philæi F. Samius. *Herod. lib. 3.*

Mineruæ Aleæ templum Tegeæ in Arcadia cùm loci ſpatio, tum ornatu reliquo, omnia Peloponneſi templa ſuperauit. *Pauſ. in Arcadicis.*

In Elide ædes eſt Mineruæ, in qua frater Phidiæ Panæus tectorium induxit lacte & croco ſubactum, vt ferunt: ideoque ſi teratur in ea hodieque ſaliua pollice, odorem croci ſaporemque reddere traditur. *Plin. lib. 36. c. 23.*

In Corylio Arcadiæ monte Apollinis Epicurij, id eſt, Auxiliaris (quia peſtilentiam abegerat) ædes, lapideo lacunari omnium, quæ in Peloponneſo ſunt, excepto eo vno templo quod Tegeæ eſt, cùm lapidis pulchritudine, tum verò ſtructuræ concinnitate, longè præſtantiſſima. *Pauſanias in Arcadicis.*

Lvlibella rex Æthiopum in Abugana, multa & ſplendidiſſima templa ædificauit, quorum hæc ſunt nomina : Emmanuelis, S. Saluatoris, S. Mariæ, ad S. Crucem, S. Georgij, Golgatæ, Bethlehemi, Mercurij, Martyrum Lulibellæ, quæ omnia Petræ inciſa ſunt, & artificioſiſſime formata. Sepultus in Golgata, monumento, quod ſimilitudine reſpondet ſepulchro S. Iacobi Compoſtellæ, quod viſitur. Vixit 80. ante Abrahamum ſucceſſorem. A mirabilibus iſtis ædificiis ab hominibus albis formatis Balibæa, id eſt, mirabilis nominatus eſt. *H. Henning. in Gen.*

Semiramis, Babylone vrbe condita, in vrbis medio templum Ioui erexit, quem vocant Babylonij Belum. Conſtat ob illius mirandam altitudinem, à Chaldæis tum Orientem tum Occidentem verſus aſtrorum in eo obſeruationes factas. Id ex latere atque aſphalto ſumma arte magnaque impenſa eſt conſtructum. In ſummo templi tres ingentes aureas ſtatuas, Iouis, Iunonis Opiſque erexit : Iouis longitudine pedum xl. mille Babyloniorum talentorum ponderis. Opis ſimili pondere in ſella aurea reſidet: ad cuius genua duo adſtant leones, iuxtaque ſerpentes argentei ingentis magnitudinis : ponderis quiſque ad talentorum xxx. Iunonis ſtans ſignum, ponderis eſt talentorum dccc. Huius dextera caput ſerpentis tenet, ſceptrum lapideum ſiniſtra. His omnibus communis erat menſa aurea manufacta, longitudinis pedum xl. xii. latitudinis, ponderis talentorum l. Duo præterea carcheſia talentorum xxx. erant, totidemque thuribula, vtrumque talentorum xxx. Crateres ex auro tres : quorum Ioui dicatus talenta mille cc. & alius Ionica pendebat, aliorum quiſque dc. *Diod. lib. 1. c. 4.*

Magnificentiæ vera admiratio extat templum Epheſiæ Dianæ ccxx. annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecère, ne terræ motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea ſubſtrauere carbonibus, dein vellet velleribus lanæ. Vniuerſo templo longitudo eſt ccccxv. pedum, latitudo ccxx. Columnæ cxxviii. à ſingulis regibus factæ, lx. pedum altitudine: ex iis xxxvi. cælatæ, vna à Scopa. Operi præfuit Cherſiphron architectus. Summa miracula, epiſtylia tantæ molis attolli potuiſſe. Id conſecutus eſt ille peronibus harena plenis, molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens imos, vt ſenſim totum inſideret. Difficillimè hoc contigit in limine iſto, quod foribus impendebat. Etenim ea maxima moles fuit, nec ſedit in cubili, anxio artifice mortis deſtinatione ſuprema. Traduntque in ea cogitatione feſſum nocturno tempore, in quiete vidiſſe præſentem deam, cui templum fiebat, hortantem vt viueret, ſe compoſuiſſe lapidem, atque ita poſtero die apparuit, pondereque ipſo correptus videbatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum inſtar obtinent, nihil ad ſpecimen naturæ pertinentia. *Plin. lib. 36. cap. 14.* *Solinus* cum Mela, ab Amazonibus fanum hoc conſecratum & fabricatum volunt, nec non Dionyſius. *Ἐνθα θεῷ ποτε νηὸν ἀμαζονίδες τεύξαντο. Pauſ. in Achaicis* à Crœſo viro indigena & Epheſio Iſtri fluminis credito filio ædificatum tradunt. Nec diſſentire eos inter ſe opinamur, ſepties reſtituto templo, inquit Brodeus. Tectum eius è cedrinis trabibus. Deæ ſimulacrum alii ex ebeno, Mutianus virgineum & nunquam mutatum, ſepties reſtituto templo. Valuæ ſunt è cupreſſo. Materia omnis nouæ ſimilis, cum xl. iam annis durarit. *Plin. lib. 10. c. 40.* Illud Heroſtratus Epheſius incendit, vt ſibi perpetuitatem nominis compararet. Incendium accidit circiter Idus Sextilis, quo die natus eſt Alexander Magnus, vt ait *Plut. in eius vita.* Sanxerunt Epheſij, propoſitis grauiſſimis ſuppliciis, ne quis in poſterum Heroſtratum nominaret: Exinde Epheſij aliud præſtantius conſtruxerunt, mulierum ornamentis & multis operibus ad id collatis, non vt *Timæus Tauromenitanus* ait ex Perſarum depoſitis, cùm nulla eſſent, & ſi qua fuerant, cum templo conflagrauerunt. Ferunt Alexandrum Magnum, cùm templum inſtaurari accepiſſet, factas & futuras impenſas pollicitum, ſi eius rei titulus ſibi adſcriberetur : illos autem renuiſſe, Epheſiúmque laudibus quendam extollunt, qui regi dixerit, non decere Deum diis quicquam dedicare. *Strabo lib. 14.*

Sicyone ad portam Sacram dictam templum Mineruæ ab Epopeo rege dedicatum, magnitudine & ornamentis omnibus eius temporis operibus præſtitit. De cœlo tactum conflagrauit. *Pauſan. in Corinth.*

Gelon Syracuſanus Cereri & Proſerpinæ templa ex manubiis ſpoliiſque Carthaginenſium ingenti magnificentia, miroque artificio extruxit. *Diod. lib. 11. cap. 1.*

Alexander Mag. ex præda barbarica x. millia talentûm
A ad ædificanda diis delubra in Græciam miſit. *Plut. orat.2. de Alexandri fortuna.*

In Iouis Capitolini ædis fundamenta impendit Tarquinius Superbus Rom. xl. millia pondo argenti. At eius, quod Domitianus exſtruxit, vel maximæ vnius priuati Romani reputatæ opes non ſuppeditarint in deaurationem, in quam plus duodecim millia talentûm exhauſta. Columnæ ſunt ex marmore Pentelico exciſæ quadrato, quarum elegantiſſimè reſpondebat craſſitudini longitudo: eas enim vidimus Athenis. Nec deſecatis denuo expolitiſque tantum acceſſit venuſtatis, quantum deceſſit ſymmetriæ, apparuitque exilibus redditis exhauſtus decor. *Plut. in Poplicola.*

Nerone principe, in Cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus atque tranſlucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxit ille ædem Fortunæ, quam Seiam appellant, à Seruio rege ſacratam, Aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diuina erat, haud alio quam ſpecularium modo, tanquam incluſa non tranſmiſſa.
B *Plin. lib.36. cap.22.*

Poſt triumphos & Romani imperij firmiſſimum ſtatum, Veſpaſianus Paci templum ædificauit mira celeritate, & quæ hominum cogitationem ſuperaret. Magna autem diuitiarum largitate vſus, inſuper perfectis id picturæ ac figmentorum operibus exornauit. Omnia namque in illud fanum collecta ac depoſita ſunt, quorum viſendorum ſtudio per totum orbem antiquitatum ſtudioſi vagabantur: repoſuit etiam illic Iudæorum ſacra vaſa. Legem vero eorum, & penetralium vela purpurea in palatio condita ſeruari præcepit. *Ioſephus lib.7. cap.24. belli Iud.*

*ORNATVS TEMPLORVM IN GENERE, COMMODA.

Templum magnificè ornatum plures habet vtilitates.

Primum enim attrahit homines faciliùs ad res pias, quæ in templis geruntur, nec enim obſcura & ſordida loca libenter frequentantur.

Deinde conſeruat maieſtatem Sacramentorum, & reuerentiam, quæ rebus diuinis debetur, nam quando videmus altare ſplendidum & ornatum, facilè erigimus mentem, &
C cogitamus magnum eſſe Deum, cui talia exhibentur: & è contrario facilè contemnitur, quod ſine apparatu proponitur.

Tertiò, iuuatur pietas & deuotio, maximè ſupplicum, quorum maximus eſt numerus.

Accedit etiam corporalis vtilitas, quod magnifica templa diutius conſeruantur; & magno ſplendori ſint ciuitatibus: multitudo quoque aureorum atque argentorum vaſorum, ſæpe fuit ſaluti toti Reipublicæ, dum in communi captiuitate, fame aut peſte, Eccleſiæ theſaurus multis millibus miſerorum opem tulit, vt quaſi in id tempus diuinitus datus, & ſeruatus videretur.

*QVANDO, ET QVOMODO REPREHENSIBILIS.

Quatuor ſunt circumſtantiæ, ex quarum defectu malum erit ornare templa, nimirum tempus, locus, modus, & perſona. Nam in primis quando quis tenetur iuuare proximum, ac præeuntes parentes, aut filios, & non poteſt ſimul prouidere proximo, & donare templo: tum non rectè facit, ſi neglectis
D parentibus, vel proximis ædificet templa. Ait enim Dominus *Oſeæ* 6. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Et *Marci* 7. reprehenduntur Phariſæi, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo *ad Rom.* 3. qui docet non eſſe facienda mala, vt eueniant bona.

Denique ex praxi Sanctorum, qui tempore magnæ neceſſitatis pauperum, conflarunt calices, & vendiderunt, vt patet ex Ambroſio *lib.3. de offic. cap.28.* Si enim tempore neceſſitatis rectè Paſtores detrahunt Eccleſiæ ornamenta, certè multò rectiùs non dantur Eccleſiæ, quæ eſſent auferenda, ſi data fuiſſent.

Neque obſtat factum Viduæ, quæ tribuit in donaria Dei omnem victum ſuum; nam patris, aut filiorum victum non tribuit, ſed ſuum, & ſuum, non multorum dierum, ſed vnius tantum: neque enim duobus minutis poterat diu ſuſtentari.

Deinde quantum ad locum, certum eſt, non omnia loca æqualem ornatum requirere; nam in magnis vrbibus, ad quas multi confluunt, ſplendida templa eſſe debent; at in locis deſertis, vbi ſoli Monachi verſantur, non videtur conuenire, vt tot ſumptus fiant in ædificiis templorum. E

Et hoc eſt quod *B. Bernardus* præcipuè reprehendit *Apolog. ad Gulielmum*, quod videlicet Monachi Cluniacenſes vellent habere oratoria ſua tam magna, & tam ornata, vt æquarent, vel ſuperarent ſplendorem Epiſcopalium Eccleſiarum. Vbi etiam merito reprehendit, quod in pauimento ſculperent vel pingerent Sanctorum imagines, & cogerentur, qui in eorum Eccleſiis ſpuere neceſſe haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum humi depictorum ſpuere.

Quantum ad modum, peccatur, cum ornamenta templorum ſunt vana, ac potius curioſitati, quam religioni deſeruientia, qualia erant in Oratoriis Cluniacenſium, quæ *B. Bernard. in Apolog. ad Gulielmum* reprehendit: Quid facit, inquit, illa ridicula monſtruoſitas: quid ibi immundæ ſimiæ? quid feri leones? quid monſtruoſi centauri? quid ſemihomines? quid maculoſæ tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno capite multa corpora, & rurſus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis: ibi beſtia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cor- F nutum animal equum geſtat poſterius. Tam multa denique tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere liceat in marmoribus; quàm in codicibus, totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quam in lege Dei meditando.

Quantum ad perſonam, peccatur quando quis ſupra ſuum ſtatum & conditionem vult ornare templa. Nam ſi, qui paupertatem profitentur, & victum ab aliis emendicant, vellent ædificare templum marmoreum, & auro, ſumptuoſis picturis, gemmis lapidibuſque ac columnis magno ære expetitis ornate, etiamſi fortè poſſent eleemoſynis hinc inde corraſis, aut importunè à populo conquiſitis id facere, tamen non deceret eorum profeſſionem & ſtatum, & magnificentia enim non eſt Monachorum, ſed Principum. Quare hinc etiam meritò arguit S. Bernardus Cluniacenſes *in illa Apologia*, quod cum Monachi eſſent, tamen ſumptibus ac magnificentia Reges æquare vellent. Hæc ferè ex *Card. Bellarmino tom.2. Controuerſiarum lib.3. cap.6.* Cuius hac in re æquiſſimam cenſuram pauci hoc tempore Religionem profeſſi amplectuntur, vt qui certatim laborant, ne ædificiorum ſplendore, & ſacræ ſupellectilis cultu magnificentiaque à quouis Prælato G ſuperentur.

In Reuelationibus factis S. Brigittæ legimus inter alias, Nunquid reprehendendi ſunt illi Fratres (loquitur ad B. Virginem Mariam de Prædicatoribus) qui filio tuo ædificant Eccleſias altas, & ſumptuoſas? Aut vituperandi & diiudicandi ſi ad tales ſtructuras ædificandas plura mendicant? Reſpondit Mater. Quando Eccleſia in tantum lata eſt vt capiat ingredientes, quando muri tantum excreuerunt in altum, quod non coarctant introeuntes, &c. ſufficit eis ædificaſſe. Nam placet Deo magis cor humile in humili Eccleſia, quam alti muri in quibus corpora ſunt intra, & corda ab extra, propterea non debent arcas auro & argento implere propter ædificia, quia non profuit Salomoni ædificaſſe tam ſumptuoſa ædificia, ex quo neglexit eum diligere propter quem ædificabantur. Ita ibi, *cap.18. paulò ante finem, lib.3.*

Eadem ſuper templorum & ædificiorum ſplendore & ornatu, quem Regulares plerique affectant, & ſollicitè conquirunt, cenſura fuit Patrum Concilij Viennenſis, relata *in Clementina Exiuit l.5.* cuius tenuiorem quia plurimum ad argumenti præſentis confirmationem facit, prudentiſſimum Bellarminianæ cenſuræ quæ illi indubiè innititur, ſubiicimus. H Ita enim loquitur Pontifex. Volumus quod vbique in ſuo ordine, deinceps temperatis & humilibus ædificiis ſint contenti, ne huic tantæ paupertati promiſſæ, quod patet oculis, contrarium foris clamet. Quamvis enim paramenta, vaſa Eccleſiaſtica ad honorem diuini nominis ordinentur, propter quem omnia fecit ipſe Deus: tamen qui abſconditorum eſt cognitor, ad animum ſibi miniſtrantium reſpicit principaliter, non ad manum: nec per illa vult ſibi ſeruiri, quæ ſuorum ſeruitorum conditioni & ſtatui diſſonarent. Superfluitas autem, vel nimia pretioſitas, vel quæcunque curioſitas his vel aliis quibuſcunque, non poteſt ipſorum profeſſioni vel ſtatui conuenire. Cum enim hæc ſapiant theſaurizationem, vel copiam, paupertati tantæ quoad humanum iudicium derogant manifeſtè. Ita Pontifex.

Dicent

Diſcent qui hoc tempore omnẽ cogitationẽ ad ſplendorem & A pompam Eccleſiarũ & Ædificiorũ dirigunt, vtq; omnia marmore & regio ornatu, artificiſq; cœlatura, intus & foris reluceãt occupantur, hîc duntaxat Pontificem loqui de Fratribus Minoribus: verùm attendant, ad omnes paupertatem profeſſos, illam inquam, quæ mendicitatem adiunctam habet, & piorum eleemoſynas exigit, quibus taliter profeſſi ex vſu ordinis ſuſtententur, ſermonem dirigi, in quantum requirit ædificia & ornamenta ſtatui eorum conuenientia, hoc eſt, qualia habere decet cœtum pauperum, & quidem Religioſorum, votũ enim paupertatis importat tantum vſum rerum neceſſariarũ ſecundum decentiam ſtatus, vt bene aſſerit *Thom. à Ieſu* FF. Diſcalceatorum per Belgium vicarius, *in ſuo Tract. de ſtatu Monach. part. 4. c. 7.* vbi multa in hanc rem tradit, quæ vtinam ab omnibus legantur, & in praxim referantur. Legatur etiam *Epiſt. Bernardi ad Guiliel. Abbat.* Neq; eſt quod tabernaculum vetus, templumq; à Salomone ædificatum, in quo omnia aurea erant, pompoſitati huic velut fulcimentum ſubſternatur. Erat namque templum illud, & tabernaculum, vnicum dumtaxat, B ad quod vndiq; confluebant: cum nunc Templa ſint innumera, ac ſuffecerit Templa Patriarchalia, metropolitana, Cathedralia, quorum ampliſſimi ſunt reditus, & maior dignitas, veterem ſplendorem imitari. Deinde Salomon erat Regũ ditiſſimus: cum iſti de quibus hîc loquimur & profeſſione, & vſu & functione ſint pauperes, quorum etiam templa non niſi ex ſingulari indulto à ſæcularibus adeuntur ad diuina officia percipienda, quibus Eccleſiaſtico de iiſdem frequentandis præcepto ſatisfaciant, vt clarè à nobis demonſtratur, *Loco de Paroch.* & Concilij Trid. decreto cautum eſt, teneri vnumquemq; audire verbum Dei, vbi cõmodè poteſt, Dominicis & aliis feſtiuitatibus, in Parochiali ſua Eccleſia, vt ibi latiùs deducitur, & nos multa congeſſimus loco paulò ante indicato. Addam corouidis loco quæ habet S. Bonauentura de hoc exceſſu ædificiorum & paramentorum: vt qui quinque grauiſſima incommoda enumerat, quæ exhinc in religione conſequuntur. Sic igitur habet *D. Bonauentura, in expoſit. Regulæ S. Franciſci c. 6.*

Quintuplicis peccati rei ſunt, qui ſuperflua [vocantur hic illa quæ limites paupertatis excedunt: ſiue quæ neque ad ſuſtentationem, neque ad ſtatus illius decentiam exiguntur, vt C bene *Thomas à Ieſu ſupra*] in ædificiis, & aliis quibus vtimur, procurant, & acquirunt. Primo propter tranſgreſſionem profeſſionis, quia pompis renunciantes in ſæculi paupertate & humilitate vera promiſerunt Domino famulari.

Secundò, propter malum exemplum quo alij diſcunt ab eis ſimilia facere, vel ſcandalizantur, quando vident eos qui huiuſmodi pro Chriſto ſpernere deberent, quærere vel ſectari.

Tertiò, propter inquietudinem fratrum vel ſociorum propter huiuſmodi ædificia & procurationes, quia & deuotio extinguitur, & diſciplina religionis plurimum diſſipatur. Sicut ſcriptum eſt, venerunt ſtructores tui deſtruentes te, & diſſipatores à te exibunt.

Quartò, propter ſpoliationem aliorum pauperum, quibus ſæpè eleemoſynæ præripiuntur, & huiuſmodi ſtructuræ fiunt, ex quibus illi deberent veſtiri, & paſci, dum quod iſtis datur, eis negatur, quia ad dandum vtriſque ſæpè deficit dantium largitas & facultas.

Quintò, quia quando nimis vrgemus homines ad dandum D perdunt ad deuotionem prius ad nos habitam, quod nec de prædicatione, neque exemplis, nec aliis quæ facimus ædificantur, vnde cum vident nos accedere, terrentur & timent, quod aliquid velimus ab eis expetere, quod graue ſit eis dare, & erubeſcunt negare, & ſi dederint non libenter, munus merentur, ſic & rebus & deuotionibus priuantur.

Quibus etiam adiungi poſſunt non contemnenda alia inconuenientia, qualia ſunt manifeſta pericula in quibus Religioſi extra monaſterium vagantes, maximè iuuenes verſantur. Præterea mores religioſi in deſuetudinem veniunt, ac demum ſortis diſcurrentes varia carnis commoda venantur, familiaritates contrahere compelluntur, à pœnitentibus munera quærere, ædificationem animarum aliquando pro quæſtu vendere, diuitibus adulari, ſcandala non curare, Dei & religionis honorem ſæpè conculcare non verentur.

Quare Calixtus III. Pont. Max. cum ad eius aures aliquis circa paramenta Eccleſiaſtica fratrum Minorum exceſſus peruenìſſet, *teſte Coll. Priu. verbo Ornam. Eccl.* ſuſpirans imperaſſe fertur, vt in his rebus ſimilibus exceſſibus ſedulo obuiaretur.

S. Dominicvs, vt eruditè refert *Ferdinand. del Caſtill. l. 1. de vit. c. 51. & 54.* ita in vita paupertatem etiam in diuino cultu amauit, & veneratus fuit, vt nunquàm permiſerit orna- E menta, ſiue paramenta ſerica, neque vaſa aurea aut argentea, præter calices in ſuo ordine fieri, quod etiamnum hodie obſeruant PP. Capucini.

Ethnicorvm De Hac Re Sensvs.

Rogat Perſius, *Dicite Pontifices in templo quid facit aurum,* alij legunt, *in Sancto.* Quo indicare voluit, inanem eſſe templorum ornatum. Sed reſpondiſſent Pontifices Catholici, multum ſanè facere ad proteſtationem diuini nominis, aliaque commoda adferre, quæ ſuprà adduximus.

Lampridius in vita Alexandri Seueri tradit, Eum in templis non niſi quatuor aut quinque libras argenti poſuiſſe, auri ne drachmam, intelligens nimis ſeuerè illũ Perſij verſiculum.

In Sancto quid facit aurum.

Alij tamen maximo luxu delubra ſua auro & gemmis cumulabant. Vnde & virgines imaguncculas quaſdam ex auro, aliáve materia pretioſa Veneri offerebant, poſtquam annos pueriles exceſſerant.

Phryne Delphis Venerem auream dicauerat, quam cum F Diogenes vidiſſet, adſcripſit elogium, *Ex Græcorum intemperantia.* Arguebat eo Græcos, quod ita ſuprà modum libidini dediti eſſent, vt ſcortum è turpi & publico ſui corporis quæſtu tantùm auri collegiſſet, ac ſimul inſinuabat, non ex quouis lucro, aut pecunia vndequaque corroſa, ornanda eſſe Deorum loca, aut erigendas illis ſtatuas. *Laertius lib. 6.*

*Templorvm Reverentia

Qvi Eam Impenderint, Et Qvibvs.

Ex locis ſacris, qui olim apud Chriſtianos venerationem habuerunt, illa celeberrima & frequentiſſima fuerunt, in quibus condita Sanctorũ corpora, vel aliquod Martyrum veſtigium aut monumentum eſſet. In quorum numero Sanctorum locorum in primis ſemper fuit inſignis ea Vaticani pars, quam S. Petri confeſſionem appellabant. Nam eò Chriſtiani ex omnibus orbis terræ partibus tanquam ad fidei petram, & Eccleſiæ fundamentum conuenientes locum Principis Apoſtolorum ſepulchro conſecratũ ſumma religione ac pietate venerabantur. Illud Conſtantinus Magn. Imp. octauo die poſt ſuſceptum baptiſmum venit, depoſitoq; diademate & humi ia- G cens, vim lacrymarum profudit, mox ſumpto ligone ac bidẽte terram eruit, indeq; duodecim terræ cophinis, honoris cauſa duodecim Apoſtolorum ablatis, ac loco Baſilicæ Principis Apoſtolorum deſignato, Eccleſiam ædificauit; quam ſanctus Syluester Papa 14. Cal. Decembris, eo modo quo Lateranenſem Eccleſiam quinto idus Nouembris conſecrauerat, dedicauit: & in ea altare lapideum chriſmate delibutum erexit; Atque ex eo tempore ſanciuit, ne deinceps altaria niſi ex lapide fierent. Baſilicam item ſancti Pauli Apoſtoli via Oſtienſi ab eodem Conſtantin. Imp. magnificentiſſimè ædificatam dedicauit. Baſilicas Imperator multis prædiis attributis locupletauit, ac muneribus ampliſſimis exornauit. *Ex Breuiario Rom. Conc. Trident. 18. Nouembr. & Baron. tom. 3. ann. 324.*

Theodosivs Imp. accepto prophetico de victoria contra Eugenium tyrannum reſponſo, fide certus eum oppreſſit, contra cuius robuſtiſſimum exercitum, magis orando, quam feriendo pugnauit. Victor autem ſicut crediderat effectus, inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad Eccleſiam con- H fugientes Chriſtianos hac occaſione fieri voluit. & Chriſtiana charitate dilexit nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus. In neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permiſit. *D. Aug. lib. 5. de Ciuit. Dei c. 26.*

Anno Domini quadringenteſimo decimo, Alaricus Gothorum Rex in vrbem Romam ingreditur. Cuius rem geſtam ſic proſequitur *Oroſ.* Adeſt Alaricus, trepidam Romam obſidet, turbat, irrũpit: dato tamen præcepto priùs, vt ſi qui in ſancta loca, præcipueque ad ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas confugiſſent; hos in primis inuiolatos ſecuroſq; eſſe ſinerent: Tum deinde in quantum poſſent, prædę inhiantes, à ſanguine temperarent. Accidit quoq; de quo magis illa vrbis irruptio indignatione Dei acta, quã hoſtis fortitudine probaretur: vt B. Innoc. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, tanquam iuſtus Loth ſubtractus fuerit à Sodomis, occulta prouidentia Dei apud Rauennam tunc poſitus, peccatoris populi non videret excidium. Diſcurrentibus per vrbẽ barbaris, fortè vnus Gothorum idemq; potens & Chriſtianus ſacram Deo virginem iam ætate prouectam in quadam Eccleſ. domo reperit:

cumque ob ea aurum, argentumque honeſtè expoſceret, illa
A ſideli conſtantia eſſe apud ſe plurimum,& mox proferendum
ſpopondit ac protulit(erant hæc vaſa ſacra in cuſtodiam acce-
pta,quæ haud abſq; inſtinctu Spiritus ſancti barbaro reuelan-
da putauit.) Dumque expoſitis opibus,attonitum barbarum
magnitudine & pondere ac pulchritudine,ignota etiam vaſo-
rum qualitate,intelligeret; virgo Chriſti ad barbarū ait: Hæc
Petri Apoſtoli ſacra miniſteria ſunt,Præſume,ſi audes: de fa-
cto tu videris.Ego quia defendere non valeo,neq; temere au-
deo.Barbarus ad reuerentiā religionis timore Dei,& fide Vir-
ginis motus ad Alaricum hæc per nuncium retulit.Qui con-
tinuò reportari ad Apoſtoli baſilicam vniuerſa, vt erant vaſa
imperauit: virginē etiam,ſimulq; qui ſe adiungerent Chriſtia-
nos,eodem cum defenſione deduci.Ea domus à ſanctis ſedib.
longo(vt ferunt)& medio interiectu vrbis aberat. Itaque ma-
gno ſpectaculo omnium,diſpoſita per ſingulos ſingula,& ſu-
per capita elata palam aurea atq; argentea vaſa portantur: exer-
tis vndiq; ad defenſionem gladiis pia pompa munitur: hym-
nus Deo Romanis barbariſq; concinentibus,publicè canitur:
perſonat latè in excidio vrbis ſalutis tuba, omneſq; etiam in
B abditis latentes inuitat ac pulſat: concurrunt vndique ad vaſa
Petri vaſa Chriſti. Plurimi etiam pagani Chriſtiani profeſſio-
ne,ſi non fide admiſcentur,& per hoc tamen ad tempus,quo
magis confundantur,euadunt, Chriſtiani videlicet. Quanto
copioſius aggregantur Romani confugientes, tanto auidius
circumfunduntur barbari defenſores,&c. *Paul.Oroſ.l.7.rerum
Rom.c.39. Baron.tom.5. Ann.410. Auguſt.l.1. de ciu.c.1.& 2.*

Recenſet prætereà *Procopius Cæſarienſis*,aliud quoque ad-
miratione dignum, quod Deus fecit in hominibus non illis
quidem ſacris noſtris initiatis, ſed qui tamen tum quo ſancta
eſſent,facere delegiſſent.Scribit namq; de Cabaone quodam
Maurorum eorum qui circa Tripolim ſunt, duce. Cabaones
igitur iſte (illius enim qui hæc perquam luculenter comme-
morat, verbis vtar)poſtquam Vandalos bellum aduerſum ſe
mouere audiuit, hæc fecit. Primum ciuibus ſubditiſque ſuis
præcepit,vt ab iniquitate omni & cibo,qui ad delicias faceret,
abeſſent,omniumque maximè ſe à congreſſu mulierum abſti-
nerent:& binis caſtris poſitis,in alteris quidem ipſe cum viris
in armis fuit,in alteris autem mulieres incluſit,mortis ſuppli-
cium minatus,ſi quis fœminarum vallum ingreſſus eſſet. Sub
C hæc exploratoribus Carthaginem miſſis mandauit,vbi Van-
dali in expeditione militari in templum Chriſtianorum ali-
quod per iniuriam contumelioſè quidquam facerent, vt ipſi
quidem,ſi ea fierent,ſpectarent: poſtquam autem Vandali ex
eo loco deceſſiſſent, diuerſa & contraria omnium in delubrū
id,vnde illi abiiſſent,facerent. Illud etiam eum dixiſſe ferunt,
ſe quidem Deum,quem Chriſtiani colerent,ignorare: conſen-
taneum verò & par eſſe,ſiquidem; quod diceretur, fortis po-
tenſq; eſſet, vt quum contemptores numinis ſui vlciſceretur,
tum cultores tueretur.Itaq; ſpeculatores,poſtquam Cartha-
ginem venerunt per otium ibi quieuère, Vandalorum appa-
ratum belli ſpectantes. Vbi verò exercitus eorum Tripolim
verſus iret,viliori habitu ſumpto,ſubſecuti ſunt. Porrò Van-
dali die primo in Chriſtianorum templis manſerunt,& indu-
ctis in ea equis & iumentis aliis,nihil de iniuria contumeliaq;
aliqua reliqui quidquam facere.Et laſciuia libidineq; ſua vſi,
ſacerdotibus, quos arripuiſſent,colaphos impegerunt,& pla-
gis multis in tergo affecerunt, ſubſequiteque eos ſibi coëge-
D runt. Poſtquam verò celerrimè inde diſceſſerunt, Cabaonis
exploratores, quæ ipſis mandata erant,fecère.Templa namq;
confeſtim repurgarunt,& purgamentis aliiſque rebus, quæ
ibi minus ſanctæ poſitæ erant, cum cura & diligentia eie-
ctis, ritè omnia diſpoſuere, lucernas omnes incendère, ſa-
cerdotes veneratione ingenti coluere: & humanitate alia
omni proſequuti ſunt. *Nicephor Caliſt.hiſtor. Eccleſ.l.17.c.11.*

His præferendum erat illud de Theodoſio Minore,qui pro-
penſo admodum fuit in Eccleſias ſtudio, eaſque magna eſt re-
uerentia proſequutus; nam præter publicam legem,qua ſan-
ciuit,vt omnes imperij ſubditi tēpla reuererentur,de ſeipſo ita
loquitur: Nos,qui legitimi imperij armis nunquam non cir-
cumdamur,quoſque ſine armatis ſtipatoribus eſſe non conue-
nit, Dei templum ingreſſuri foris arma relinquimus,& ipſum
etiam diadema,regiæ maieſtatis inſigne,humiliter deponimus
& ſacra altaria numerum tantum offerendorum cauſa accedi-
mus,quibus quoq; oblatis,ad extimum communéque atrium
mox nos recipimus, nec quidquam ex propinqua diuinitate
nobis arrogamus. *Con. Eph. edit. pen.2.c.21. Bar.t.3 an.398.*

TEMPLORVM VENERATIO, PETITA
AB ANTIQVITATE.
EXEMPLA ETHNICORVM. E

Apud Thebas Ægyptias,olim ex quatuor templis pulchri-
tudine magnitudineque admirabili conſtructis,vnum fuit an-
tiquiſſimum, cuius circuitus ſtadiis XIII. patebat, altitudo
cubitis quinque & quadraginta: muri latitudo erat pedum
quatuor & viginti. Reſpondiſſe huius templi magnificentiæ
aiunt ornamentorum cultum, magna impenſa & mirando
opere conſtructum, ea ſtructura vſq; ad poſteriora permanſit
tempora. Aurum verò & argentum,ebur,& lapidum ſumptus
atque ornatus,à Perſis ablata, quo tempore Cambyſes Ægy-
ptiorum templa combuſſit. *Diod. l.1.c.4.*

Templa Græciæ vetuſtiſſima habentur, Pythij Apollinis
apud Samios,Mineruæ apud Phocaënſes in Ionia,quod Har-
pagus olim Medus exuſſit: antiquiſſimum verò omnium
Theatij Apollinis apud Trœzenios, quod Pitheus maternus
auus Theſei ædificauit & exornauit. *Pauſ. in Cor.*

Memorabile fuit Vticæ templum Apollinis,vbi Numidica-
rum cedrorum trabes durant,ita vt poſitæ fuerint prima vrbis
eius originē,annis mille centum octogintaocto. Et in Hiſpa- F
nia Sagunti aiunt tēplum Dianæ à Zazyntho aduectæ cum
conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ,vt auctor
eſt Bochus,infraque oppidum ipſum id haberi. Cui pepercit
religione inductus Annibal: iuniperi trabibus etiam nunc du-
rantibus. Super omnia memorantur ædes in Aulide eiuſdem
deæ,ſeculis aliquot ante Troianum bellum exædificatæ: quo-
nam genere materiæ ſcientia obliterata. *Plin.l.16.c.20.*

CHRISTIANORVM.

Romæ non reperio aliud antiquius templum ædificatum,
aut dicatum, vel ad vſum ſacrorum fuiſſe conuerſum, quam
thermas Nouati in vico Patricio,quas pius Pontifex Praxedis
eximiæ ſanctitatis fœminæ rogatu,diuæ Pudentianæ eius ſo-
rori conſecrauit,qui fuit annus circiter CL. ab eo qui huma-
næ Salutis fuit primus. Hyginius tamen,qui Pium præceſſe-
rat,plura templa ſacris dedicauerat cæremoniis, quod fidem
facit,iam anteà loca aliqua Deo dicata fuiſſe, ſed vbi loci id
factum fuerit,parum liquidò traditur.Nec ita multò poſt Cal-
liſtus iam ſeſe Tyrannorum odio ſenſim remittente,ædem in
Tranſtiberina regione B.Virgini ſtruxit, cœmeteriumque ex
ſuo nomine condidit via Appia, vbi multorum martyrum G
repoſiti erant cineres. *Polyd.l.5.c.6. de rerum inuent.*

Cæterùm de Antiquitate & vſu Templorum,apud Chriſtia-
nos iam à temporibus Apoſtolorum ſucceſſiuo pietatis obſe-
quio familiari, multa in medium protulimus initio præſentis
loci, è quibus Lector hauriat huic Titulo accommodanda.

A SANCTITATE ET CVLTV.
EXEMPLA ETHNICORVM.

In Ponto fanum eſt Menſa Pharnacis dictum, Ameria ſci-
licet vicus, in vrbis modum,multos ſacros ſeruos habens,&
regionem ſacram, cuius fructum ſacerdos percipit. Hoc fa-
num adeò reges venerati ſunt, vt quod ipſi regium iuſiuran-
dum vocant, id regis fortunam & Pharnacis menſam dixe-
runt. Eſt autem hoc lunæ fanum, quemadmodum id quod
apud Albanos eſt,& ea quæ ſunt in Phrygia. *Strabo l.12.*

Supra Tuneta itinere trium dierum vrbs eſt Caruenna,
perantiquo tempo venerabilis, & ob id libera & immunis,in
qua functi fato Maurorum & Numidarum proceres, vel è
longiſſimo terrarum tractu tumulantur.Quoniam perſuaſum
habent, eorum animas, quorum oſſa eo in loco ſita ſunt, vti H
purius expiatas, ad impetrandam cœleſtis vitæ felicitatem,
illorum ſacerdotum accuratiore cæremonia ſuperis efficaciſ-
ſimè commendari. *Iou. l.33. Hiſtor.*

Apud Argiuos nobiliſſimum templum fuit Apollinis Ly-
cij dedicatione Danai. Cuius occaſionem pete ex Tit. Cer-
tamina bonorum fortunæ. Item & Æſculapij. *Pauſanias* in
Corinthiacis.

Veneris templum adeò locupletatum fuit Corinthi,vt ſu-
pra mille proſtitutas puellas caperet, quas Veneri viri mu-
lieresque addixerant. Propter has frequens in vrbem multi-
tudo conueniebat, vnde ciuitas mirum in modum ditabatur.
Strab.l.8.

CHRISTIANORVM.

Miratur hodie Byzantium auguſtiſſimum Sophię templum,
quo nullum fuit olim in terris ſanctius: quia Chriſto ſit ſa-
crum qui vera eſt Patris æterni ſapientia. *Sabell. l. 10. c.14.*

Habet & Roma,ſanctior Byzantio,quod in hoc genere mi-
retur,Petri Apoſtolorum Principis baſilicam in Vaticano, &
Hoſtienſi

Hoſtienſi immani amplitudine & apparatu viſendo. Religio vtrobique ingens, ſed Vaticanæ ob Pontificiam domum maior celebritas. *Ibidem.*

Obtigit & Ioanni Zachariæ filio auguſtum & opulentum fanum Lateranenſe, religione cæremoniis & donariis nobilentum quia Pontificis ſit maximi ſedes, longè nobiliſſimum. *Sab. l.10. c.14.*

GARGANVS quidam ciuis Sipontinus, cuius prægrande armentū in monte Vrio Apuliæ, qui hodie Garganus & S. Angeli dicuntur, paſcebatur, quo tempore Gothorum armis Italia vexata eſt, armentalem taurum, qui à grege aberrarat, quęritans, inuentum tandem ad ſpeluncam natiuam, in viuo cauatam ſaxo, ita percitus ſagitta petiit. Ea vbi tergum tauri attigit, retro flexa veſtigio in Garganum verſa eſt. Ea re in religionem verſa; Garganus Laurentio ſacerdoti rem aperuit. Is indicto trium dierū ieiunio noctu Michaëlem Archangelum in ſomnis vidit, affirmantem ſua opera taurum indicem baſilicę extitiſſe, quam inhabitari vellet, & ab hominibus celebrari. Iam verò cùm Sipontini Neapolitanos vrbe obſidentes, oraculo Archangeli per Laurentium habito, ſtata hora erumpentes fudiſſent, ſpelunca tanquam Archangeli excauata manibus religiosè coli cœpta, neq; Gelaſij Pontificis max. dedicatio, quam parabat, ac Archangelo approbata, quòd locus cœlitus conſecratus humana non egeret dedicatione. Sic igitur ſpecus conſecrata, cum templo auguſtiſſimo, quod plurimi mortales quotannis accedere ſolent. Eſt autem natiua ſpecus duriſſimo è ſaxo, in quam multis gradibus, cæterùm non lato admodum aditu deſcenditur, ſpecularibus quibuſdam lumen præbentibus. Veſtit eam parte ſuperiore, qua natiua ipſa quidem ac petrimoſa teſtudo eſt è quercu vaſta proceritate lucus, muris tamen circumdatus, pecori ne qua pateat ingreſſus. Ante verò quam deſcendere in antrum incipias, ædificia extant manu facta elaborato è lapide. Vbi verò antrum in imum deſcenderis, quia ſpecus diffunditur, mira animum religio ſubit, loco ipſo ſubobſcuro & horrido, ſolaque natura conſtituto. Admonent religionis tabellæ, votaq; paſſim ſuſpenſa, titulos indicantia. Vbi verò aræ admotus, ad numinis procumbes ſtatuā, loco ſolo, & ab hominum acceſſu ſemoto, repentè inhorreſcit tacito metu animus, atque in diuinarum tantum rerum cogitionem verſus, in preces & ſupplicia effunditur. Augent venerationem aliæ item aræ, nullo ſumptu, nullo artificio factę, quibus natura ipſa videtur locū ſtatuiſſe. *Pont. l.2. belli Neap.*

* Auguſtiſſima & excultiſſima vbiuis penè terrarum templa Deo & Sanctis dedicata reperiuntur, quæ vel ab ipſo aſpectu venerationem, ac timorem incutiant, cum ſiue fabricam, ſiue interiorem ornatum conſideres, talia ſunt quæ ſupremam Dei maieſtatem, in cuius honorem eriguntur & ornantur, & excellentiam proteſtentur, & menti ſubiiciant. Talia ſunt S. Marci Venet. S. Mariæ Hiſpalenſe, ac Toletanum, S. Ambroſij Mediolanenſe, S. Petri Argentor. & trium Regum Colon. Item templum Ambianenſe, Antuerpienſe, Gandauenſe, Sylueducenſe, Tornacenſ. Cameracen. Attrebatenſe, ac pleraque alia quorum meminimus titulis prioribus, & *in loco de S. Maria Tit. de templis eidem dedicatis.*

MIRACVLIS SIVE EVENTIBVS Admirandis.

EXEMPLA ETHNICORVM.

In libro de Fabuloſis locorum rebus eſt, cùm Halicarnaſſi ſacrificium quoddam Ioui Aſciæo peragitur, gregem capratum ad fanum adductum conſiſtere, votiſque abſolutis, vnam earum, nemine, ducente, progreſſam ad aram accedere, qua ſacerdos arrepta litet. *Apol. de Hiſt. mirab.*

In Bœotia Cereris Mycaleſſiæ templum occludi ſingulis noctibus & aperiri ab Hercule putant. Præterea ad ſimulacri pedes poma omnia, quæ fert autumnus, exponunt. Ea quàm recentiſſima totum annum perdurant. *Pauſ. in Bœot.*

Inter Tralles atque Nyſſam vicus eſt Nyſſenſium, non procul ab vrbe, nomine Acharaca, vbi Plutonium eſt, luco ſumptuoſo circumdatum. Item Plutonis ac Iunonis delubrum, & antrum Charonium natura admirabile, quod luco imminet. Tradunt ægrotos, qui horum deorum curis vacant, eò proficiſci, atque in vico, ſpecui vicino, apud ſacrorum peritos immorari: qui pro eis indormientes, curas, ex inſomniis captant. Hi deorum remedia inuocantes, ſæpè illos in antrum ducunt: vbi tanquam in cauerna manentes, multos dies & ieiuni & quieti excubant, nonnunquam ægrotantes, propriis inſomniis intendunt, ductu & conſilio ſacerdotum. *Strabo lib.14.*

Epidaurus Peloponneſi ciuitas Æſculapij claritate nobilitata, quem varia morborum genera curaſſe ſomniati ſunt homines. Erat verò templum ægrotantium multitudine vſquequaque refertum, pendentibuſque tabellis, in quibus ſanati languores erant inſcripti. Quemadmodum & in Coa fiebat inſula pariter & Trica. Sita vrbs eſt in ipſo Saronici ſinus receſſu intimo. *Strabo. l.8.*

Canopus centum ac viginti ſtadiis diſtat ab Alexandria, dicta de nomine Canopi, qui Menelai claſſem gubernabat, & ibi mortuus eſt. In ea eſt Serapidis templū, & cultu & religione excellens, vt etiam doctiſſimi viri credant, & pro ſe vel pro aliis inſomnia ibi captent. Sunt qui curas conſcribant, quidam verò virtutes eorū, quæ ibi reſpondentur. *Strabo l.17.*

Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impleuit. Item in Nea oppido Troadis circa ſimulacrum Mineruæ, In eodem & relicta ſacrificia non putreſcunt. *Plin. l.2. c.96.*

Scripſit Lucianus in Icaromenippo celeberrimum templum Æſculapij fuiſſe Pergameni, ſicut Apollinis in Delphis. *Strabo l.8.* fanum Æſculapij inſigne ſcribit Tetrapoli, quæ ciuitas ab Ionibus & Caribus habitabatur. Erat id templum multitudine ægrotantium & variis morbis laborantium plenum, & parietes pictis tabellis vbique tecti, in quibus ſcripti erant morbi & nomina eorum, qui ab illo Deo ſanati eſſent. *Nat. Com. Mythol. l.4. c.11.*

In Daulia eſſe memorant Iliados Mineruæ templum, in quo alantur canes, quibus inſitum planè ſit, perinde ac ratione quadam, aduentantibus ſubblandiri Græcis, Barbaros autem, vbi ſe oſtentarint, latratu inſectari. *Cal. l.23. c.30. A. L.*

Extra Crotonem olim Iunonis Laciniæ templum fuit, multa religione ſacrum. Lucus proceris abietibus ſeptus. Læta in medio paſcua, vbi omnis generis pecus deæ ſacrum ſine cuſtode paſcebatur, gregibus ſub noctem ad ſtabula ſponte remeantibus, nulli hominum ferarumve iniuriæ obnoxiis. Solida ex auro columna ex illorum prouentu facta dedicataque deæ eſt, templum diuitiis & religione inclytum. Miraculum loco affingitur ex ara, quæ ibi ſub dio fuit, nunquam cinerem ventorum impulſu diſſipatum. *Sabell. l.3. En. 5.*

Templum Diomedis eſſe aiunt in inſula Diomedea, non longè à monte Gargano, qui eſt in Apulia, & hoc templum circumuolare atq; incolere alites aues Diomedeàs, tam mirabili obſequio, vt roſtrum aqua impleant & aſpergant: & eò ſi Græci venerint, vel Græcorum ſtirpe progeniti, non ſolum quietas eſſe, verùm & ſuperaduolare: ſi autem alienigenas viderint, ſubuolare, & capita eorum tam grauibus ictibus, vt etiam perimāt, vulnerare, nam duris & grandibus roſtris ſatis ad hæc prælia perhibentur armatæ. *Aug. l.18. de Ciu. Dei, c.16.* *Seru. 2. Georg.* ait, ſocios Diomedis duce ſuo ſublato impatientia doloris in aues mutatos eſſe & memores originis ſuæ Græcis nauibus lætas occurrere, barbaris infeſtas, quod ab Illyricis Diomedes ſit interemptus. *Ariſt.* tamen in *Mirab. audit.* ab Ænea occiſum dicit. Has aues Seruius dicit à Græcis vocari ἐρωδιὸς, ſic putat Ælianus. Aues earumque ingenium deſcribit *Plin. l.10.* vocariq; ſcribit à Iuba Cataractas, eſſeque illis dentes & oculos igneo colore, cæterùm opus candidum: duas ſemper iis duces, alteram ducere agmen, alteram cogere: has tantum viſi in inſula nobilis Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum ſimiles. Aduenas barbaros clamore infeſtant, Græcis tantùm adulantur miro diſcrimine, velut Generi Diomedis hoc tribuentes. Originem verò fabulæ eſſe dicit, quòd illi ædem eius quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant.

Romæ in Boario foro ædes Herculi rotunda præcipuæ admirationis, ad quam nec canes, nec muſcas ingredi, opinio eſt, ſicut Achillis ædem ante Boryſthenem nulla ales ingrediebatur. *Alex. l.2. c.14.*

CHRISTIANORVM.

Vaſa omnia quæ in primo Salomonis templo antea fuerant, in ſecundo facta ſunt ænea, vt Talmudiſtę referunt. Herodis opificium, etſi ingens fuit, tamen Herodes neque diuitiis, neque poteſtate, neque vlla in re cum Salomone conferri potuit. Talmudiſtæ dicunt, ſanctitatis primi templi indicia, in ſecundo defuiſſe. Neque enim ignis qui in primo templo de cælo deſcendens, holocauſta comburebat, in ſecundo vnquam deſcendere viſus eſt. Nec gloria Dei, quæ in primo templo in Sancta Sanctorum inter Cherubim apparere ſolebat, in ſecundo vnquam apparuit. Nec ſpiritus ſan-

ctus, qui in primo templo ad loquendum cum Prophetis ſæpiſſimè veniebat, in ſecundo venire ſolitus fuit. Quæ omnia per Talmud optimè probantur. Nam in libro Sanhedrin Hieroſolymitano in cap. Ellu hen haggolin, ait Rabbi Samuël: Quinque res defuerunt in vltimo templo, quæ in primo fuerunt. Ex eo quod dictum eſt Haggæi primo capite, Aſcendite in montem, & afferte lignum, & ædificate domum, & contentabor in ea, & honorabor, dixit Deus. Veecabda, id eſt, & honorabor, vel honorabo, ſcilicet eam, diminutè ſcriptum eſt ſine litura he finali, quæ quinque deſignat, ad ſignificandum quinque res, in quibus ſanctuarium vltimum fuit à primo diminutum. Videlicet Ignem, Arcam, Vrim vethumim, id eſt, lumina & ſimplicitates, hoc eſt, Rationale iudicij: Oleum vnctionis, & Spiritum ſanctum. Gloſſa autem Rabbi Salomonis ſuper verbo Veeccabda, id eſt, & honorabo eam, ſic dicit: Deeſt hic litera he quæ quinque ſignificat, ob quinque res quæ in ſecundo templo defuerunt, & in primo fuerant: videlicet Vrim vethumim, id eſt, lumina & ſimplicitates, hoc eſt, rationale iudicij, & arca, & ignis, & diuinitas, & Spiritus. *P. Galatin. lib. 4. contra Iudæos.*

Dagobertus Francorum Rex, ceruum inſequebatur. Hic iam curſu laſſus in vicum Catuliacum profugit: in eo vico ſacellum erat, vbi lapide inſtrata, corpora Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij martyrum, per annos triginta ſupra quingentos religioſè condebantur. Eò ſe ceruus proripuit, ſoloq; recumbẽs quieti ſe mandauit: neq; canibus aut venatoribus in ſacellum irrumpendi facultas fuit. Dagobertus ergo martyribus templũ vouit: ædificauit, & ſolido argento texit, eoq; transferri corpora inſtituit, condito ad eum vſum aureo feretro, additiſque ad decorem multis variiſque gemmis, annuis inſuper prouentibus ad ſacerdotum & miniſtrorum templi alimoniam deſignatis. Emporium item annuum menſe Iunio in campo non procul à baſilica ſanctorum inſtituit, tranſlata miniſtris Eccleſiæ ditione: id Lenditum vulgus, quaſi Edictum appellat, propterea quod ad eas nundinas mercatores ſuas vndiq; merces edicto regio tanquam ad communem regni mercatum conferre deberent. Templum Chriſto dedicatum leproſus quidam in eo pernoctans, lepræ ablatæ & parieti affixæ argumento, fidem fecit. *Guagnin. l. 3. c. 2. & 3. & Crantz. l. 1. Sax. c. 32.*

Apud oppidum Hiſpaniæ Olianam, quod eſt in ripa Sicoris, & diſtat ab Ilerda paſſuum millia circiter quadraginta, domus eſt Mariæ virginis Caſtiluedrenſis in alto loco poſita, ad quam domum ſingulis annis Martio menſe, diebus Veneris ex inſula fluminis tria lumina cærulei coloris accendunt & Eccleſiam per feneſtras ingreſſa, lampades accendunt, & ſubinde deſcendunt ad eundem locum vnde venerant, ibique ab inſpicientium oculis euaneſcunt. *Marin. l. 5. rerum Hiſpan.*

Anno Domini 589. Veronæ Atheſis amnis ita creuit, vt aqua ad ædem D. Zenonis peruenerit. Quod pro inſigni miraculo S. Gregorius ſcripſit: Authari ipſo Rege ſpectante, aqua apertis templi ianuis ingruens, templum tamen ipſum non iniit, & paulatim creſcens vſque ad feneſtras, quæ proximæ tecto erant, euaſit. Qui verò in templo remanſerant, cùm elabi inde non poſſent, aquam tamen ad ianuam templi venientes hauriebant: neque ab eius impetu aliquid noxij accipiebant. Ea ædes fuit, quæ hodie in ripa Atheſis ſita Oratorium S. Zenonis vocatur. Templo ipſo incolumi, tamen muri vrbis vi aquæ multis in partibus prociderunt. *Ex Greg. Carolus Sigon. lib. 1. de Regno Italiæ ad ann. 589.*

☞ *Ad hunc Titulum referantur, quæ paulò ante de Pietate erga Eccleſiarum ſtructuram miraculis confirmata, diximus. Etiam ad præſentem locum pertinent Templa in honorem Deiparæ Virg. excitata variis in locis. Ex loco de S. Maria.*

IMPIETAS ADVERSVS TEMPLA.

ARAS, LOCA DEO DICATA.

☞ *Referuntur huc ex loco de impietate, vbi multa de hoc argumento.*

*TEMPLORVM EVERSIO, EXVSTIO, & Profanatio.

EXEMPLA ETHNICORVM.

Templum Iunonis iuxta Mycenas antiquiſſimum & ditiſſimum conflagrauit, cùm ſomnus Chryſeidem, Iunonis ſacerdotem oppreſſiſſet, incenſis proximæ lucernæ lumine coronamentis. Ipſa Tegeam ad Aleæ Mineruæ aram ſupplex confugit. *Pauſ. in Corinth.*

Argi lucus ſacer à Cleomene Spartanorum rege incenſus & Argij hoſtes, qui eò confugerant, exuſti. *Herod. lib. 9.*

In Sicyoniorum foro Pithus Deæ templum, olim à Pytro dedicatum conflagrauit, & ſimul donaria vetuſtiſſima & elegantiſſima. *Pauſ. in Corinth.*

Templum Iouis Capitolini primum, quod Tarquinius condidit & dedicauit Horatius Puluillus conſul, incendium bellis ciuilibus abſumpſit. Sunt qui putant opera Syllæ incenſum Capitolium, alij Carbonis Coſ. Appianus in belli ciuili, fortuitam fuiſſe deflagrationem, & cauſam latere ſcribit. Secundum excitauit Sylla, ſed Catulus, Sylla fato præuento, eſt dedicationi præſcriptus. Quod cùm iterum bellis inteſtinis Vitellianis deflagraſſet, tertium cum alia vſus felicitate, tum hac Veſpaſianus, ab initio vidit excitatum ad finem, concidens paulò poſt non vidit: verum hactenus Syllam ſuperauit felicitate, quatenus ille conſecrationem templi à ſe ædificati, hic interitum morte præuenit. Simul enim atque diſceſſit Veſpaſianus Capitolium hauſtum incendio eſt. Quartum à Domitiano & expletum eſt & dedicatum. *Plut. in Poplic. & Ap. l. 1. bel. ciuil.* Sub Commodo Ædes Iouis Capitolini fulmine incenſa, ignem in bibliothecam vicinam inſtructiſſimam, maiorum cura & diligentia adornatam, deriuauit, eamque magna cum iactura & clade literarum & librorum exuſſit. Nec multò poſt ſecutum eſt aliud incendium, templa Pacis & Veſtæ & Palatium concremauit, magnamque partem ipſius vrbis diruit, ac ſolo æquauit. *Spart. Oroſ. Herod.*

Apollinis templũ Daphnæum in Antiochię ſuburbio (quod Gallus Imp. Chriſtianis conceſſerat, & ibi etiam Babylę martyris reliquias repoſuerat) cum Iulianus apoſtata denuò idolis coinquinaret, eiecto Babylæ cadauere, ignis incerto autore coortus, templum integrum abſumpſit, *Niceph. l. 10. c. 28.*

Iovianvs Imp. à coniuge inſtigatus, Antiochiæ templum magnificentiſſimum, quod Hadrianus in honorem patris Traiani extruxerat, & Iulianus apoſtata in bibliothecam redegerat, vnà cum libris omnibus cremari iuſſit.

FIDELIVM. VTPOTE IVDÆORVM.

Templum Hieroſolymitanum primùm à Salomone extructum, à Nabuchodonoſore rege Babyloniorum incenſum eſt die x. menſis Auguſti. Tertium, quod templo à Zorobabele ædificato diruto, rex Herodes magnificè extruxerat, ſub Tito Imp. conflagrauit, eodem eiuſdem menſis die. *Ioſephus lib. 7. c. 6. & 10. belli Iudaici.*

☞ *Pete nonnulla infrà, ex Tit. de Erroribus circa Templa.*

* Voluit autem Deus euerti templum Salomonis, vt intelligeremus inquit, *Card. Bellar. t. 2. Controuerſ. lib. 3. c. 4.* ſtatum Teſtamenti veteris iam ceſſaſſe, ac cùm noua lege, nouóque ſacerdotio, alia Templa erigenda, iuxta ea quæ Dominus noſter dixerat Samaritanæ, *Ioannis c. 4.* vbique locorum offerendum ſacrificium, &c.

CHRISTIANORVM.

Conſtantinopoli cùm D. Ioan. Chryſoſtomus Epiſcopus à coniuratis, & ab Eudoxia Imperatoris coniuge, in exilium pelleretur, ignis è medio Templi throno, in quo ille concionari conſueuerat, diuinitùs emicans, derepentè in ſublimè aſcendit, & tecto conſumpto, violentoque vento exceptus, proximam Senatus curiam meridiem verſus, quamvis longiuſculè diſſitam, intermediis ædificiis illæſis inuaſit, & tribus horis integram abſumpſit. Inde ſerpens vicina ædificia deuorauit: ab ea ædicula ſola abſtinens, vbi ſacra vaſa aſſeruabantur. A crepuſculo ad auroram vſque durauit incendium. *Niceph. l. 13. c. 21.* diuinitùs ait immiſſum emerſiſſe è ſuggeſtu, vbi Ioannes docere conſueuerat. *Sozom. l. 8. c. 22. & Socrat. l. 6. c. 18.*

Anno Salutis 1000. Padeburna graui incendio arſit, & nobile principalis Eccleſiæ Monaſterium, præcipui operis & decoris à Carolo fundatum, & à Badurado eiuſdem Eccleſiæ Pontifice, conſummatum, cum libris, priuilegiis, aliiſque Eccleſiæ ornamentis conflagrauit. Ob quam rem Rethanus Epiſcopus ſolemnes miſit nuncios Romam, tam ſummo Pontifici, quam Imperatori ibi tum agenti, omnia priuilegia Eccleſiæ ſuæ poſtulans innouari. *Crantz. l. 3. Metrop. c. 40.*

Anno penultimo Bezelini Archiepiſcopi Hamburgenſis Domus S. Petri Bremæ conflagrauit: eiuſq; flamma incendij, clauſtrum cum officinis, vrbem cum ædificiis totam conſumpſit, veteriſq; habitaculi nullum permanſit veſtigium. Ibi ſacer theſaurus Eccleſię, ibi libri & veſtes, ibi omnia ornamenta ſunt conſumpta, Archiepiſcopus præpoſituram contulerat Edoni. Id ægrè ferens iunior Edo, nepos eius, monaſterium incendit. Pro cuius ſacrilegij expiatione pater Edonis ſuam hæreditatem obtulit Eccleſiæ. *Crantz. lib. 4. Metrop. c. 17.*

Anno Chriſti 852. Herbipoli,ſeu Vuittzburgi vices terra tremuit,grandine,turbine,inſolitaque cœli intemperie homines,pecodes,agrique afflicti ſunt. Templum Diui Kiliani Nonis Iunij,defunctæ locis ſalutationibus,horam nonam nunciantibus atque perſtrepentibus ſacerdotibus,ſubito fulmine afflatum eſt, ignîſque laquearia lambens , & ſenſim inualeſcens,feneſtram pleriſque euadendi aperuit ; ſacerdotes tamen quidam veſte illæſa extincti ſunt. Cæterùm ædes vix ſeruatis ablatiſque ſacris igni concremata eſt. Muros deinde ſexto Idus eiuſdem menſis ventus euertit, & ſolo æquauit. *Auent. l.4. annal. Boiorum.*

Tertio & vigeſimo nono Alexandri III. Scotorum regis, tribus aut quatuor diebus à feſto Epiphaniæ ventorum tanta tempeſtas cum ingenti grandine per totam Scotiam facta eſt, vt deiectis paſſim ædibus, ignis ex focis enatus, pagos complures ac oppida perdiderit. Incenſis turribus altis,campanæ partim confractæ, partim liquefactæ, tum aliæ,tum præſertim templi Abirbrothij cum ipſis vnà abſumptæ. Inſignia præterea oppida , Aberdonia & Perthum , maiori ex parte conflagrarunt, cum pagis. *H. Boethius lib.15.*

Galeacivs Sfortia, Mediolanenſium dux , Florentiam voti perſoluendi cauſa veniens, à Laurentio Medices ſumptu regio ſuſceptus fuit,& multa cum eo de iis moribus , qui poſtea ſubſecuti fuêre,contulit. Inter ea agenda (quod eorum, quæ poſteà euenerunt portendere exitum viſum eſt)cùm ad S. Spiritus dies feſtus Pentecoſtes ageretur , intento populo eius diei memoriæ inſtaurandæ , iniectus , ignis è ſuperiore templi parte, qui pluribus ſimul locis linguarum forma,tanquam cœlitus emitti videbatur, tecta primum comprehendi, mox continenti incendio correptis propinquis locis , non priùs illa humana vi aut conſilio potuit reſtringi , quam ad ſolum vſque ædes deflagrauit. *Brutus lib.5. hiſtor. Florentina.*

* Anno M.D.XXXIII.graui & inexpectato infortunio,menſe Octobris ignis tanta violentia inuaſit Eccleſiam primariam Antuerpienſem,vt breuiſſimo tempore totum illius ornatum depaſceretur,& altaria omnia quæ numero LVII.erant ; affabre & ſumptuosè compoſita, in cinerem redigeret,tandemq; & ipſos fornices ac tectum ſupernè conuellebat : ſic vt etiam ad campanile , quo nullum Chriſtianus orbis habet præſtantius ; ſe diffunderet flammarum impetus. Itaque etiam corripiendum videbatur , niſi Lancelotus van Vrſſel eo tempore Conſul,per medios velut ignes ruiſſet,& conciuibus ſuis dux factus, coniuncta manu, adhibitiſque machinis,vim incendij repuliſſet. Scripſit huius facti memorabilis elogium *Cornel. Grapheus*, vrbi eidem à Secretis. *Guicciard. in hiſtor. Belgica.*

☞ *Videatur Titulus Sacrilegorum , & Sacrilegij. Item infra Titulus de Erroribus circa Templa.*

☞ *Quære etiã in fine huius loci,Tit. de Templorũ irreuerentia, Pollutione , & actionibus per quas eadem committantur.*

*EVERSORES ET PROFANATORES Templorum puniti.

Ex S. Scriptvra.

Cum Azotij gens Arabica arcam fœderis reliquiis ſacris plenam in templum portarent & apud ipſum Dagon qui execrandum illorum idolum erat collocarent,fecit Deus vt mox illa nocte ſtatua Dagon,nemine eam ſubruente,deturbaretur, & in fruſtà,nemine eam tangente comminueretur. Adeò quippe potens eſt Deus vt ad iuſtitiæ ſuæ executionem humana neutiquam indigeat induſtria. Porrò Deus idolo à ſe deturbato confractoque non contentus , Cultores etiam illius puniuit. Nam quinque antiquiſſimarum & nobiliſſimarum ciuitatum viri ſimul ac mulieres afflicti fuerunt in ſecretioribus ani condylomatis , vt neque ſedentes cibum capere , neque equitantes iter facere poſſent , vtque peccati atrocitatem ex pœnæ quam illius ergo perſoluebant aſperitate cognoſcerent vniuerſi, diuinæ iuſtitiæ decreto mandatoque factum eſt, vt omnes domus, omnes plateæ, omnes horti , omnes ſegetes, omnia ſepta (penetralia) omnes denique campi muribus complerentur (infeſtarentur.) Peccarunt idola adorando , Deumque verum deſerendo , ideo duplici eos malo vlciſci Deus voluit,vt & condylomatis hominum corpora excruciarentur, & à muribus opes conſumerentur. 1. *Reg. c.5.*

Azotij arcam in loco ipſorum opinione ſanctiſſimo & honoratiſſimo poſuerunt,multi vero Chriſtiani Dei timore relicto Eccleſię opes rapiunt & ad vſus profanos accommodant. Quantum ſuperſtitio Azotiorum à religione differt Chriſtianorum , tantum peccati illorum atrocitas ab horum peccati atrocitate diſtat , illi peccarunt non credentes arcam verè Dei typum eſſe ; nos autem verum Deum eſſe & credentes & confitentes nullo pudore tot ipſum peccatis offendimus. Quanto ergo grauior erit pœna noſtra.

Cum Oza manu tangeret nonnihil nutantem rotam vehiculi cui impoſita erat arca fœderis, vt traduceretur Hieroſolymam, humerumque rotæ ne vehiculum euerteretur admoueret, ſubito in conſpectu omnium exanimis concidit. Si idcirco quod manum vehiculo ne euerteretur admouit , morte illa affectus fuit , nulli qui ſacrarum ædium ruinam adiuuat vitæ prorogatio à Deo ſperanda eſt. Cum tanta vſus diligentia vitam Oza perdidit , quid nos ſperamus qui tanta negligentia Eccleſias ſinimus collabi ? Si pœnam Oza tantam meruit quod ſine reuerentia arcam tenuit labentem , quæ nos pœna manet qui per malitiam potius quam per ignorantiam ruinam Eccleſiarum adiuuamus. 2. *Reg. c.6.*

Cum Balthaſar Rex(qui patrem ſuum magnum illum Nabuchodonoſorem vita defunctum in trecenta fruſta ſecari , totidemque falconibus deuorandum obiici iuſſit , ne ab ipſo reſuſcitato & in vitam reuocato regno rurſus priuaretur) in cõuiuio quod apparauerat totum ſe lætitiæ dediſſet, vinoq; liberalius hauſto non admodum eſſet ſobrius , vaſa (Scyphos argenteos,pateraſq; aureas) quæ Nabuchodonoſor è templo Hieroſolymitano rapuerat de theſauris ſuis prolata in menſa iuſſit ſtatui,vt in iis conuiuæ potarent,quod cum facerent,repente manus in pariete,ſine corpore brachioq; apparens hæc verba digito exarauit, *Mane,Thecel,Phares*,quorum hæc eſt ſententia; vitę tuæ tabulas,ô Rex Deus inſpexit,& completã eſſe malitiam tuam inuenit,teque & vniuerſum regnum tuum ponderari in trutina iuſſit,multumq; vobis ad iuſtum pondus deeſſe deprehendit,itaque vt & vita tibi propter peccata adimatur,& regnum tuum Medis & Perſis hoſtibus tuis tradatur iubet. Neque verò vanum fuit viſum. Sed illa ipſa nocte non prorogata ſententiæ executione captaque ab hoſtibus vrbe (Babylone)Rex interfectus,regnum amiſſum,theſauri direpti concubinæ decollatæ (viri principes)illuſtres capti,& Chaldæi vniuerſi ſeruitute oppreſſi fuerunt. Si Balthaſar tam aſperè fuit punitus, quod concubinas ſuas,& amicos è vaſis ſacris bibere voluit,qua pœna digni ſunt,qui Eccleſiæ ſpolia ad res profanas accommodant? vt malus fuit Balthaſar,theſauros tamen illos è templo Synagogæ neque permutauit, neque aliis dono dedit,neq; vendidit,neq; oppignerauit. Quã vero multi abſq; vllo pudore Eccleſiæ bona conſumunt,permutant,alienant. Quàm multi non calicem ſacrum concubinæ vt ex eo bibat propinant,ſed quod multò videtur grauius peccatum , per Simoniam in Eccleſiam ingrediuntur ? fuit tyrannus ille ſtultitia potius quàm auaritia victus, iſti vero & ſtultitia , & auaritia, & Simonia vincuntur(excæcantur.) Nabuchodonoſor vaſa ſacra Hieroſolymis aſportauit , & Balthaſar pœnas luit,quia filius tenetur reſtituere quidquid ipſi pater malè partũ reliquit. Non minus enim pœnã meretur qui furto fruitur, quàm qui furtum ipſum commiſit. Diuina cenſura non ſolum duces facinoris, ſed etiam participes pœnis deſtinantur , ait Cypr. & Scienter receptans rem furtiuam tenetur furti ait I.C. *Daniel. c.5.*

Historica.

Cum Pompeius magnus templum Hieroſolymitanum in equile conuertiſſet tota vrbe exciſa , hoc factum adeo Deus abominatus eſt, vt cum fuiſſet eatenus victor,& de Regibus viginti duobus triumphaſſet, deinceps infeliciſſimus & omnibus prœliis victus fuerit, vel vt Oroſ. ait,cum antea ſemper euentu proſpero bella geſſiſſet , poſteaquam in Hieroſolymitani templi adytum nefaria curioſitate irrupiſſet , aleam belli aduerſam expertus eſt. *Ioſeph. l.14. antiq. c.5.*

Refert *S. Athanaſius epiſt. ad ſolit.* quomodo ann. Dom. 356. quidam Iuuenes moribus incompoſiti,audacter penetrauerint interiora templi Alexandrini ſub Conſtantino Imp. Arian.& throno ibidem petulanter inſederint, eundem conuellere laborãtes,& fornicarios ronchos,nulla maieſtatis loci ſacri ratione habita ducentes è naribus. Sed non diu abfuit vltrix Dei manus:nam vt Azotij olim auſi arcam tangere,interibant,fœdium tormentis prius excruciati : ita quoque Miſer iſte auſus ſellam conuellere,fragmento ligni inde in ventrem ipſius reſiliente , & quaſi ab ipſa vltione impacto inteſtina ſuã perforauit, & eadem vi qua ſolium diſrumpere conabatur , rupta aluo,ſua inteſtina effudit,celeriuſque quam ipſe thronum auferret,thronus ei vitam ſuſtulit,effuſis enim viſceribus collapſus eſt & inde aſportatus poſt vnum diem exſpirauit. Alius

item cum frondibus ingreſſus, &c. vt ethnicus, eas manu per A ludibrium agitans ſtatim obortis tenebris ita oculis caligauit, vt nihil videret neq; intelligeret vbi terrarum eſſet, quem iam iam collapſurum ij qui aderant manibus ducentes vel potius geſtantes è templo extulerunt, adeò vt vix poſt diem ad mentem redierit, nihil memor eorum quæ vel fecerat vel paſſus erat, quibus conſpectis ethnici, quidam in metu erant hactenus. *Athanaſius.*

Gregorius Turonenſis enarrato miraculo de fonte baptiſmali in Luſitania, hæc ſubiungit *de gloria mart. l.1.c.24.* Cuidã verò ex hæreticis Deum non metuenti neque venerationem præſtanti huic loco ſancto, neq; credenti corde miraculum: quod in eo Dominus ad corroborandam ſuorum fidem præſtare dignatus eſt, quid euenerit nõ ſilebo; venit cum turba equorum ſolutiſque impedimentis, iuſſit in baſilica poni, equitibuſque in ea præſepia præparari, irridẽs miſer quę de hoc loco narrabãtur ab incolis, igitur media nocte prętereunte, à febre corripitur, ac penè exanimis, & tardius quam debuerat pœnitens, exclamat, equites ab æde expelli, erat enim ei, ſub Rege licet, B magna tamen in illa regione poteſtas. Expulſiſque è baſilica ſancta equitibus, ad ſe reuerſus cœpit dentibus proprium lacerare corpuſculum, nec prorſus retineri à ſuis ob nimiam poterat debacchationem. Tandemque oppreſſus inter ſuorum manus ſpiritum exhalauit, &c. acciderunt hæc anno 417.

Idem Greg. ait. *De geſt. Franc. l.2.c.27.* De quadam Eccleſia vrceum miræ magnitudinis ac pulchritudinis hoſtes (Franci) abſtulerunt cum reliquis Eccleſiaſtici miniſterij ornamentis. Epiſcopis autem Eccleſiæ illius (S. Remigius) miſſos ad Regẽ (gentilem Clodoueum) dirigit, vt ſi aliud de ſacris vaſis accipere nõ mereretur, ſaltem vel vrceum Eccleſię ſuæ (Rhemenſis) recipiat. Hæc audiens Rex ait nuncio; Sequere nos vſque Sueſſionas quia ibi cuncta quæ acquiſita ſunt diuidenda erunt. Cúmque mihi vas illud ſors dederit, quæ tu poſcis, adimpleam. Dehinc adueniens Sueſſionas cuncto onere prędæ in medium poſito, ait Rex: Rogo vos, ô fortiſſimi pręliatores, vt ſaltem mihi vas illud (hoc de vrceo ſupra memorato dicebat) extra partem condere non abnuatis. Hæc Rege dicente, illi quorum erat mens ſanior, aiunt, omnia glorioſe Rex C quæ cernimus tua sũt, ſed & nos ipſi tuo ſumus dominio ſubiugati. Nunc quod tibi beneplacitum videtur, facito, nullus enim poteſtati tuæ reſiſtere valet. Cum illi hæc ita dixiſſent, vnus leuis, inuidus, ac cerebroſus, cum voce magna, eleuatam, bipennem vrceo impulit, dicens: Nihil hinc accipies, niſi quæ tibi ſors vera largitur: ad hæc obſtupefactis omnibus, Rex iniuriam ſuam patientiæ lenitate coërcuit, acceptumq; vrceum nuncio Eccleſiaſtico reddidit, ſeruans abditum ſub pectore vulnus. Tranſacto vero anno, iuſſit omnem cum armorum apparatu aduenire phalangem, oſtenſurã in campo Martio ſuorum armorum nitorem. Verum vbi cunctos circuire deliberat, venit ad vrcei percuſſorem, cui ait: Nullus tam inculta, vt tu, detulit arma; nam neque tibi haſta, neq; gladius, neque ſecuris eſt vtilis. Et apprehenſam ſecurim eius in terram deiecit. At ille cum paulum inclinatus fuiſſet ad colligendam eam, Rex eleuatis manibus, ſecurim ſuam capiti eius defixit. Sic (inquit) tu apud Sueſſionas in vrceo illo feciſti, *hæc Greg.*

Cum ad Spoletanam vrbem Longobardorum Epiſcopus Arianus veniſſet, & locum illic, vbi ſolemnia ſua ageret non D haberet, cœpit ab eius ciuitatis Epiſcopo Eccleſiam petere quam ſuo errori dedicaret. Quod dum valde Epiſcopus negaret. Idem qui venerat Arianus, B. Pauli Apoſtoli Eccleſiam illic cominus ſitam ſe die altero violenter intraturum eſſe profeſſus eſt. Quod eiuſdem Eccleſiæ cuſtos audiens feſtinus cucurrit, Eccleſiam clauſit, ſeris muniuit, facto autem veſpere lampades omnes extinxit, ſeque in interioribus abſcondit, in ipſo autem ſubſequentis lucis crepuſculo Arianus Epiſcopus collecta multitudine aduenit, clauſas Eccleſiæ ianuas effringere paratus. Sed repentè cunctæ ſimul portæ diuinitus concuſſæ, abiectis longius ſeris, apertæ ſunt; atque cum magno ſonitu omnia Eccleſiæ clauſtra patuerunt, effuſo deſuper lumine, omnes quæ extinctæ erant lampades, accenſæ ſunt. Arianus vero Epiſcopus, qui vim facturus aduenerat, ſubita cæcitate percuſſus eſt, atque alienis manibus ad ſuum habitaculum reductus. *Hæc Gregorius, dial. lib.3. c.29. & Bellar. lib.1. de Chriſto, cap.12.*

Damaſcenus refert ex *S. Anaſtaſio* Sinaïta, Saracenos templum S. Theodori omnibus ſordibus & immunditiis ex fœminarum, & puerorum, atque animalium rationis expertium commixtione fœdauiſſe, & vnum eorum ſagittam in S. Theodori imaginem intorſiſſe, & ſtatim ſanguinem defluxiſſe. Cum E vero viginti, inquit, eſſent eorum familiæ qui in templo commorabantur, intra paucos dies acerbo omnes morbo deleti ſunt, cum eo in loco, nemo ipſorum diebus illis interierit, exceptis iis qui in templo fuerant commorati, &c.

Ionas Abbas. Cum beatus Arnulfus (Metenſis Epiſcopus) iam penè omnes theſauros Eccleſiæ in vſus pauperum erogaſſet, ſupererat adhuc diſcus argenteus, habens libras 72. hunc quidam Hugo primus procerum dato pretio comparauit. Sed omnipotens Deus non paſſus eſt, vt laicus illo frueretur, qui in honorem B. Stephani protomartyris olim conſecratus habebatur. Prædicto ſiquidem Hugone præpeti morte proſtrato diſcus ille Clothario Regi allatus eſt, qui cum, referentibus quibuſdam, comperiſſet hunc à Beato Arnulfo ob alimoniam pauperum venundatum fuiſſe, mox tanquam cælitus inſpiratus iubet eum velociter ſuperpoſitis centum aureis ad Metenſem ciuitatem S. Pontifici deferri.

IVLIANVS auunculus Iuliani apoſtatæ Imp. auſus impuris manibus ſacra vaſa contingere, hoc etiam ſcelere non contentus, ſed contumelia vlterius progreſſus) vaſis enim iis in- F uerſis & ſuper pauimentum collocatis atque extenſis, ita ſuper ea deſedit) e veſtigio illegitimæ huiuſce ſeſſionis pœnas luit; illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt, ita vt morbum diuinitus illatum conſtaret: ad quem curandum medici aues pingues eaſque peregrinas interficiebant, quibus ad putrefacta membra admotis vermiculos euocabant. Illi vero loco cum non mouerentur, putridis partibus mordicus inhærebant, atque illum ita demum multis diebus abſumptum perdiderunt. *Chryſoſt. contra Gent. Theod.* (*l.2.c.11.& 12.* ait, eum viſceribus putredine exeſis interiiſſe, atque ſtercus non amplius per partes illas corporis per quas naturaliter egeri ſolet emiſiſſe, ſed ſceleratum eius os, inſtrumentum blaſphemiæ partis illius ad ſtercus eiiciendum natæ locum obtinuiſſe. Præmittit enim: Iulianus cùm eſſet in templo aduerſus ſacram menſam minxiſſe dicitur, atque Euzoio cum prohibere conanti collapſum infregiſſe, dixiſſeque res Chriſtianorum diuina cura & prouidentia prorſus deſtitutas eſſe. Subiungit vero: ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei conſtantiam G egregiè nobilitatem, hæc ad maritum dixiſſe: Debes merito, mi vir, Chriſtum ſaluatorem laude prædicare, quod tibi hac caſtigatione ſuam potentiam oſtenderit. Nam quem oppugnaſſes planè te præteriiſſet, niſi conſueta ſua lenitate vſus has plagas tibi diuinitus inflixiſſet. *Hæc Theod. l.4. c.28.*

FELIX Præfectus ærarij Imperator Iuliani ſacrorum vaſorum magnificentiam conſpicatus (Conſtantinus enim & Conſtantius ſplendidè & amplè ea conficienda curauerant.), Ecce inquit, quam ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtratur. Derepentè verò flagello cælitus impacto oppreſſus, ſanguinem dies noctéſque ex ore fudit. Quippe ſanguis ex omnibus, vndique corporis (vt ita dicam) vaſis quibus continebatur ad eam partem confluxit. Itaque vniuerſo eius ſanguine in hunc modum exhauſto, ſtatim extinctus eſt & æternæ morti traditus. *Theodorus ibid. Chryſoſtomus contra Gent.* ait: Antequam aulæ regiæ limen tranſcenderet (veniens è templo) derepentè medius crepuit. Quoniam enim diruptis viſceribus, ore vomens ſanguinem continuò exſpirauit, viſus eſt medius crepuiſſe. Corrigendus tamen videtur tum ex *Ammiano* (*l.23.*) tum ex Chryſoſtomo Theodor. dum ait, dies H noctéſque ſanguinem euomuiſſe, quem repentino exitu Dei vindictã eſſe ſublatum conſtat.

Cum circa annum Domini 1579. oppidulum Kerpenſe non procul à ciuitate Colonienſi diſſitum diuerſis irruptionibus nunc Statuum, vt vocant, nunc Regiorum militum inuaderetur, Miles quidam in Eccleſiæ quæ ibidem collegiata eſt, baptiſterium impietate pluſquam copronymiana cacauit, qui paulo poſt hoc ſacrilegium auſum diuinitus oculorum lumine priuatus eſt, cumque vagis greſſibus huc illucque oberraret, in hoſtes incidens captus eſt, atque ante ipſas valuas Eccleſię quam impiè fœdauerat laqueo ſuſpenſus. Percrebuit mox ea fama multorum fide dignorum ſermone per totam ciuitatem Agrippinenſem. Non quidem ſemper clementiſſimus Deus pro immenſa ſua miſericordia & longanimitate impios hæreticorum & ſacrilegorum conatus ex templo vindicat, quandoque tamen in eiuſmodi theomachos ſeuerè animaduertit, vt paucorum exemplo alij terreantur, nec in perpetuum diuitiis bonitatis eius abutantur. *Bredemb. l.7. c.53.*

Apud

Apud ciuitatem Noueſium in ditione Colonienſi ſitum eſt monaſterium Canonicorum Regularium quod anno 1583. quibuſdam ex cauſis dirui cœptum eſt, fratribus iſtius loci in ipſum oppidum tutiori loco translatis. Erat autem in ipſa ciuitate Mulier quædam nouis dogmatibus infecta, plurimis annis ab Eccleſiarum ingreſſu abſtinens, quæ cum aliquoties interrogaretur cur non cum aliis Eccleſiam ingrederetur, plerumque reſpondebat viſitatum illud apud profanos homines dicterium, Eccleſiæ columnas eſſe ex calce & lapidibus fabricatas, metuere ſe ne illæ corruentes in caput ipſius concidant. Porrò cum monaſterium illud Regularium Canonicorum certis ex cauſſis circa ferias paſchales proxime elapſas dirueretur, mulier iſta quæ Eccleſiarū vaſtatione magis quam ædificatione & cultu earum delectabatur gratulata ſibi dicitur quod diem illum vixerit quo in patria ſua conſpicere daretur demolitionem Eccleſiæ; itaque feſtina progreſſa eſt ad locum monaſterij Regularium viſura ipſam deſtructionem, comitata ancilla & altera puella admodum iuuencula. Cumq; templum quod iam dirui cœptum erat, ipſa bſtaua Paſchæ lætabunda ingreſſa eſſet, dirutóque tecto, multa nunc in eodem eſſent luxata, columna quædam ruinam minari cœpit, calce & lapillis quibuſdam ſenſim decidentibus. Puella mulierem inclamat vt loco diſcedat, atque imminenti ruinæ ſe ſubducat. Quod cum ſemel atque iterum moneretur nec acquieſceret: illa in præſentem perniciem ſuam nunc ſecurior quæ antea tot annis ad cuiusvis templi ingreſſum vel vera vel ficta vt veriſimilis eſt fortitudine trepidauerat, ecce ſubitò ingens Eccleſiæ columna corruit, ipſámque mulierem inopinato quidem, ſed diuino caſu penitus peſſundat & conterit. Sic videmus plerumque accidere, vt per quæ quis peccat, per eadem etiam puniatur: contempſit illa Eccleſiam quia calce & caducis lapidibus compacta eſſet, Deus Eccleſiæ ſuæ vindex, permiſit illam calce & caducis lapidibus opprimi in interitum eius & exemplum ac terrorem aliorum, vt diſcant homines profani reuerentius ſentire & loqui de rebus diuinis & Eccleſiaſticis. *ibidem c.54.*

Delrius ex Petro *Cluniac.l.1. Mirac.c.28.* refert pœnam multiplicem quam milites poſt obitum perpeſſi ſunt, qui manus ab expilatione templorum non abſtinuerant, in gratia tamen (confeſſi) deceſſerant, & culpam ſacramento pœnitentiæ deleuerant. *Delr.diſq.mag.l.3.p.1.q.8.ſ.1.* Quia primarius quidam Iudex vrbis Romanæ chlamydem Ottonis III. Imperatoris, oblatam ab ipſo monaſterio SS. Bonifacij & Alexij ponendam ſuper altare, ſibi vendicauit, & quaſi proprium theſaurum ſeruandum in capſam retruſit, permiſſu Dei cacodæmon ipſum ex equo deiectum paralytica infirmitate attriuit, vt fieret exanguis ac pene exanimis. Nec potuit ſanitati reſtitui donec veſtem ſanctis reſtitueret, audierat enim ab ipſis Sanctis Bonifacio & Alexio) Putaſne te ſanum noſtra veſte vti nobis expoliatis? & è lecto iſto valens non ſurges priuſquam veſte mea pro qua percuſſus es induat, &c. *Prolixe hac Baron. Anno Chr. 1001. ex codice Caſſinate.*

Quia anno Chriſti 1008. Iudæorum perfidiá curata eſt demolitio templi Hieroſolymitani per principem Babylonis, communi omnium Chriſtianorum conſenſu decretum eſt vt omnes Iudæi ab illorum terris vel ciuitatibus funditus pellerentur, &c. alij gladiis trucidarentur: alij fluminibus necarentur, &c. Qui litteras Iudæorum tulit ad principem Babylonis combuſtus eſt. *Glaber.l.3.c.7.*

Baron. refert ex Leone Oſtienſi, quomodo *an. Chriſti.* 1038. Sacrilegus extendens manus ad altare vt vaſa & ornamenta ſacra auferret, ſubito epilepſi & paralyſi correptus ſit, & diſtorto ore atque oculo vſque ad obitum perſtiterit: item quomodo tyrannus Pandulphus ab eo qui aufert ſpiritum Principum ex hac vita diuulſus ad ſupernum tribunal reus ad ſententiam accipiendam vocatus (quam meruit ob ſacrilegium) ad pœnam æternam ſit condemnatus.

Denique quomodo Rudolphus princeps Northmannorum ea die qua erat monaſterium religioſorum, vt illud ſpoliaret, inuaſurus, repentina morte ſubductus ſit, & perpetuo incendio damnatus.

Anno Chriſti 1055. refert ex Petro Damiani quomodo Comes quidam poſſeſſor rerum Eccleſiæ damnatus ſit ad inferos cum omni poſteritate. Eadem enim pœna teneri ſcribit. Apoſtolus facientes & facientibus conſentientes, dum quod ſciant hæredes ab Eccleſia eſſe ſublata à maioribus bona, mala fide poſſideant.

Anno Chriſti 1059. Narrat quam acerbè Deus monaſterij Herueldenſis inuaſorem Epiſcopum Halberſtadenſem, quantumlibet pœnitentem, puniuerit, diruptis enim, miſerabili genere morbi, viſceribus, expirauit, dicens ſe ad tribunal Dei abripi & pro inuaſis rebus alienis rationem exigi. Cito quoque Archipresbyter quo incentore in hanc ſæuitiam inarſerat eodem anno ſubitanea morte ſine confeſſione, ſine ſacra communione interiit, à Diabolo ſuffocatus. Quid ergo erit de principibus, ait hic *Baronius*, bona omnia omnium monaſteriorum Eccleſiarum ſibi authoritate hæreſis vendicantium? An non requiret iſta Deus qui de verbis ipſis etiam leuibus in die iudicij non leuem quæſtionem habendam eſſe prædixit?

Anno Chriſti 1075. Henricus Spirenſis Epiſcopus cum iam theſauros Eccleſiæ Spirenſis pene omnes puerili leuitate dilapidaſſet, & prædia militibus ſuis in beneficium erogaſſet tempore Henrici III. Imperatoris inopinata morte ſubtractus eſt: cum enim ad veſpertinam Synaxim cum fratribus in choro ſtaret, ſenſit repente paruulam ſibi inſtar puncti puſtulam in collo exereſcere, qua paulatim in immenſum intumeſcente ante mediam noctem defunctus eſt. *Lambert. Schaf.*

Anno Chriſti 1130. Cum Anacletus contra virum ſanctiſſimum Innocentium in Romanum Pontificatum intruderetur, & Romæ immania ſacrilegia à ſchiſmaticis perpetrarentur calices (ait Bernardus Abbas Bonæuallis) frangere & crucifixos aureos mẽbratim diuidere ipſi profani Chriſtiani vel timerent vel erubeſcerent, Iudæos aiunt eſſe quæſitos qui ſacra vaſa & imagines Deo dicatas audacter comminuerent, in vltionem admiſſi ſceleris hoc ipſo anno ſumma annonæ penuria laboraſſe Romanos acta Innocentij teſtantur. Iniuſtè hanc paſſi ſunt vltionem qui Chriſtum in imaginibus dederunt in manus Iudæorum dilacerandum ac conſcindendum Pſeudopapa Anacletus anno Chriſti 1138. Deo vindice, ex hac vita diuulſus ad ſupernum horrificum tribunal iudicandus atque condemnandus adductus eſt, accepturus cruciatum æternum.

Anno Chriſti 1136. Cum Rogerius Rex Siciliæ ad occupandum inique ſuo ſubiiciendum monaſterium Caſſinenſe adiiceret animum, licèt Deus offenſus eſſet à monachorum ducibus, prudentia quæ de terra eſt rem agentibus, tamen attendens preces humilium ac innocentium monachorum, & prouocatus ſuperbia noui Sennacherib, in eius vltionem exurgens percuſſit eum morte & perpetuis inferni cruciatibus condemnauit, antequam autem hoc fieret, Cum Cancellarius Rogerij Notario ſuo iuberet, vt per omne Rogerij regnum ſcriberet, vt ad capiendum monaſterium cuncti conuenirent, & Notarius hoc implere ſatageret, ſubita morte defungitur Notarius. Cancellarius vero poſt paucos dies moriens clamabat: Benedicte & Maure cur me occiditis? iſta crebro repetens vita exceſſit, & ad inferos deſcendit. Tertio poſtea die Abbas ſchiſmaticus mortuus, ad tribunal Dei vocatus eſt. Quā ſententiam tulerit collige ex hoc dicto SS. Patrum: qui in terris non nouis Eccleſiam Catholicam matrem, nec in cœlis cognoſcere poteſt Patrem, & qui cum Catholicis hic non communicauit, nec ibi cum Deo & Sanctis eius communicandi vllatenus facultatem habebit. *Pet. Diac. Chron. Caſſ.l.4.c.103.*

Circa annum Domini 963. Pelagius Comitis Roderici Velaſquij filius, ex Lucenſi familia factus eſt Compoſtellanus Epiſcopus, qui cum ſeculari potentia & natalium fretus multa gereret officio ſuo indigna, & maiores ac ſeniores honoribus moueret ac deprimeret, iuniores atque indignos ſublimare, à Veremundo, quem Galleciæ proceres Ordonio infenſi Regem ſibi conſtituerant, Epiſcopatu pulſus eſt, atque in illius locum ſubrogatus Petrus a Monſorio Abbate, quod ante altaria vocabatur à B. Suſuando conſtitutū. Hic Epiſcopus tanta vitæ ſanctitate, tam religioſis moribus præluxit omnibus, vt Verumundus eius virtutibus commotus, Compoſtellanæ Eccleſiæ quidquid aliorum Epiſcoporum temporibus amiſerat, præceperit reſtitui. Interea *Rodericus Velaſquius* pater Pelagij Epiſcopi cum cæteris conſulibus huius prouinciæ, Saracenos cum duce eorum Almanzore in Galleciam euocarunt. Qui Compoſtellanum profecti maiorem partem parietis Eccleſiæ S. Iacobi diruerunt, intacto tamen ſacratiſſimo eius altari. Cæterum Apoſtolus, ne ſe tantum ſcelus inultum abſtuliſſe gloriaretur, tanto eos dyſenteriæ morbo percuſſit, vt plurimis morbo conſumptis, pauci in patriam reduces fuerint. Alman. vbi tantam ſuorum vidit cladem, ſuos

dicitur conſuluiſſe, quiſnam ille eſſet internecionis author. Qui reſponderunt, vnum ex diſcipulis filij Mariæ Virginis ibi ſepultum. Quo ille audito, pœnitentia rerum geſtarum ductus fugam quam maximè potuit, accelerauit. Sed in itinere repentino correptus morbo, apud Medinam cæli, vbi ſepultus eſt animam in ſinum Mahometis infeliciter tradidit. Rex continuò pietate motus Compoſtellam venit, & Eccleſiá Apoſtoli dirutam, Petro Epiſcopo adiuuante reſtaurauit. *Ioan. Vaſæi in chron. Hiſp. an. 953. Michael Rit. Neapol. l. 2. de regibus Hiſp.*

Anno Domini 429. Gundericus Rex Vvandalorum capta Hiſpali cum impiè elatus manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, mox Dei iudicio à dæmone correptus, interiit: Cui Genſericus frater in regno ſuccedens, regnauit annis quadraginta octo. Hic, vt fertur de fide Catholica in Arrianam ſectam apoſtatauit. *Chron. Sigibert. 4.9.*

Quid præterea Chilperici Regis furore graſſantis tempore acciderit Militibus, qui Baſilicam S. Vincentij martyris in regione ea poſitam inuaſerunt, audi eundem Gregorium iſta narrantem his verbis. Tempore autem illo, quo contra Gundibaldum commotus exercitus ad Conuenienſem vrbem directus eſt, ab huius hoſtilitatis multitudine baſilica S. Vincentij martyris vallatur tota: etenim in ea plebs omnia rerum ſuarum præſidia confidens de reuerentia martyris, quòd nullus ea præſumptione temeraria auderet attingere; & obſeratis oſtiis ſe ab intus cum rebus incluſerat. Circumdantes autem hoſtes, cum aditum, per quem ingrederentur, inuenire non poſſent, ignem oſtiis ædis ſubiiciunt: quem diu multumque ſuccedentes, non apprehendebant valuæ, donec impulſu ſecurium comminutis, ingreſſi ſunt, diripientes res, populum incluſum in hocce gladiis trucidantes. Sed non diu hæc remanſerunt inulta: nam alij à demone correpti, nonnulli in flumine Garunnæ necati, multi etiam à frigore occupati diuerſis in partibus diuerſorum morborum genere vexabantur. Nam vidi ex iis multos in Turonico territorio, qui in hoc fuerant mixti ſcelere grauiter cruciari, & vſque ad vitæ præſentis amiſſionem intolerabilium dolorum cruciatu torqueri. Multi enim ex his confitebantur, ſe iudicio Dei ob iniuriam martyris fuiſſe morti peſſimæ deſtinatos. Ecce quantum Deus præſtet martyribus ſuis. Ecce qualibus eoſdem laudibus Chriſtus Dominus bellorum fidelium inſpector honorat: Ecce quantum præſtat ipſius nominis dignitas Chriſtiani, ſi non Gentilium more aut inhiemus cupiditati, aut luxuriæ ſeruiamus. *Greg. l. 1. de gloria martyr. c. 105. & Baron. c. 7. Annal.*

Aretas Cæſarienſis Archiep. dũ ait de prauorum hominum conſuetudine, teſtatur Alexandrum Imp. ob diuinitatis & locorum ſacrorum contemptum ira Dei ſic confectum. Cætera quidem, inquit, videor mihi miſſa facturus quæcunque contumelioſus ille in ſanctos viros effecit; eaque commemorabo tantummodo, vnde pulcherrimè exiſtimo, me morũ eius peruerſitatem declaraturum. Mos erat regibus Chriſtianorũ qui idem illis communis eſt cum omnibus Chriſtianis, vt quotieſcumque Dei baſilicas ingrediuntur, aperto eas capite ingrediantur, quem quidem Paulus ipſe Apoſtolus primus induxit, atque omnibus in Chriſtiana Republica, obſeruandum mandauit. Hunc morem cum ſapientiſſimi videlicet illi familiares Alexandri atque optimi viri ſuſtuliſſent, perſuaſerunt homini, Alexandro ſcilicet craſſæ cutis ac de ſuillo genere tãtum non grunnienti (cui enim, quæſo, æquius comparari ille poterat quam ſui Bœoticæ) vt cooperto capite in loca ſacroſancta ingrederetur. Quam quidem diſciplinam ille cum admiſiſſet, atque ad maiora etiamnum perdiſcenda facinora ſe paratum præberet, nimirũ pulchrè ille quoque conſecutus eſt caſus. Etenim vbi hominem ſic perſuaſum illum introduxère, & violaret coloris amictum, tectum ſacræ menſæ dimoueret, magno ſuo dedecore, confeſtim ille poſt facinus iſtud tam audax, mente captus eſt, nec ex ea die in poteſtate ſua amplius fuit. Nam & audaciſſimum, non tamen omni ex parte reprehendendum facinus maiori mox ac pernicioſiori alio cumulauit. Cum enim ſtatuis iis, quæ Hippodromo ſunt, ſolitũ Baccho ſacrificium fieri feciſſet, ſanè meritam eius rei mercedem illico reportauit. Siquidem is nondum peractis ſacrilegiis, miſerabiliter ſublimis intra cubiculum ſuum eſt aſportatus. Caſu nihilo mitiore, quam fuit ille Herodis, qui cum Iacobum Zebedæi filium in gratiam eorum, qui Chriſtũ occiderãt, interemiſſet, ac Petrum ipſum Apoſtolorum principẽ ſimili modo fuiſſet adortus meritum ipſe quoque facinoris ſui præmium eſt conſecutus; quippe qui in maxima, quæ ad diem ſolemnem hominum frequentia conuenerat, regio ſatellitum comitatu ſubnixus, ſummo cruciatu, ſcatentibus vndiq; eius corpore vermibus, deceſſit, è vita. Grauiter fœdèque illius corpus fœtebat, præterea mirandum in modum intumuerat: acceditque, neque ſolita viris piis poſt mortem adhiberi exequiarum iuſta ei perſoluta fuère: neque regia exhibita à magiſtratibus pompa, præter pauciſſimos quoſdam, eoſdémque contemptiſſimos, qui cuilibet etiam de vulgo ſolitum officium præſtituri fuiſſent. Quid verò eius conſilij primarij auctores, maximéque, illa circumcirca nefarium caput palpitans cauda? Aliorum iam exitum videmus, quorum memoria cum ſonitu periit. Aliis etiam ex propinquo iam imminere videmus. *Extat apud Aloyſ. t. 3. & Baro. tom.* 10. *an.* 912.

Cum Philippus Galliæ Rex bello in Petrum Regem Aragonum moto Gerundam cepiſſet; eius milites, qua erant inſolentia, vi templis illata ſancti quoque Narciſci, patroni & tutoris illius vrbis ſepulchrum diripuerũt: ſed inde egreſſa muſcarum inaudita forma & magnitudine examina, & magno impetu in multitudinem inuolantes ſic terruerũt, & acutis ac venenatis morſibus vulnerauerũt, vt intra paucos dies hominum plus quadraginta, & equorum plus viginti quatuor millia ea peſtis abſumpſerit. Quin etiam Petrus ipſe Aragonum Rex, in epiſtola ad Sanchium Caſtellæ Regem data ſcribit, equos ad quadraginta millia periiſſe. Neq; multò poſt Rex ipſe Galliæ mortuus eſt Perpiniani. Ex hoc triſti euentu abierunt in prouerbium: *Muſca S. Nariſci*, vt ſuis in Martyrologium annotationibus obſeruauit Cæſar Baronius. *Hieronym. Sur. l. 4. de rebus Hiſp. c. 69. apud Ribad. lib. 1. de Princ. c. 7.*

Anno decimo octauo Imperij Mauritij, Caianus cum barbaro exercitu ſuo Diriziperam venientes, ciuitatem depopulati ſunt, & S. Alexandri martyris Eccleſiam incenderunt, ſepulcrumque illius. Sed & iniuriis quoque martyris corpus afficiunt multámque in Thrace prædam capientes, epulabantur ſplendidè, contra Romanos elati. Deus autem vindictam martyris faciens Alexandri, peſtilentiam languoris barbaris intulit, & in vno die ſeptem filios Caiani per febrim & inguinariam paſſionem occidit, vnà cum aliis turpibus multis, ita vt poſt triumphale gaudium cum carminibus & canticis, lamentationes, lachrymæ & luctus ſine conſolatione poſſideret barbaros. *Eutrop. l. 1. rerum Rom. Niceph. Coll. l. 18. c. 28.*

Redemptoris anno 916. indictione quarta, Vngaris ſiue Hunnis Saxonum Eccleſiam deuaſtantibus, inter alias Bremenſem comburentibus, diuina ſunt oſtenſa aduerſus incenſores prodigia, cùm Hogero ſucceſſiſſet Reginuardus, cuius tẽpore hæc contigiſſent Adam ſic enarrat: in diebus illis grãde miraculũ fertur à poſteris Bremæ contigiſſe Vngaros ſcilicet incenſis Eccleſiis, ſacerdotes ante altaria trucidaſſe: Clerum vulgo mixtũ aut impunè occiſos, aut ductos in captiuitatem. Tunc etiam cruces a paganis truncatæ ludibrio habitę, cuius ſigna furoris vſque ad noſtram ætátem durauerũt. Sed Deus zelotes, cuius paſſio ibi deriſa eſt, incredulos abire non paſſus eſt inultos. Nã ſubitò & mirabilis orta tẽpeſtas à ſemicremis Eccleſiæ tectis ſcindulas eleuauit, quas in facies atq; ora paganorum rotans, dum fugæ præſidium quærunt, aut in fluuium præcipitari compulit, aut in manus ciuium cõcluſit. *Ex Adamo hiſt. c. 46. Baron. Tom. 10. Annal. ad an. Chriſti* 916.

Amalaphus tyrannus in Anglia cùm adeò inualuiſſet, vt eius regni partem dimidiam poſſideret, alteram Eadmundus legitimus Rex teneret: vbi aggreſſus eſt incendio traderet Eccleſiam ſancti Balteri, mox numine vindice, repentina morte percutitur: ſicque abſque armis factum, vt vniuerſa Angliæ monarchia pius Rex potiretur Eadmundus. *Mat. VVeſt-monaſt. apud Baron. Tom. 10. an.* 951.3.

Anno Domini 1087. Guillielmus I. Rex Angliæ in regnum Franciæ graſſatus in odiũ Philippi Regis, nõ pepercit Eccleſiis, quæ repertæ ſunt in Madantenſiũ ciuitate, quam incẽdio concremauit. Quo facto mox offenſum numen ſenſit vltorẽ, illum acerbiſſimo dolore ad obitum vſque conficiens. Verum ſapiens heros in futurum ſibi, multiſque commoda facere nõ diſtulit, omneſq; theſauros ſuos Eccleſiis & pauperibus, Deiq; miniſtris diſtribui præcepit: nam Clero Madantenſi ſupplex ingentia dona miſit, vt inde reſtaurarentur Eccleſiæ, quas cõbuſſerat. Et licet pœnitenti Regi Deus; vt piè credendum eſt, culpam peccatorum dimiſerit, pœnam tamen eſt proſecutus & in ipſum, & in filios, & nepotem, peccati iſtius, de quo ſic Vvillielmus: Locus eſt, inquit, quem Gulielmus pater, hic de quo agimus, deſertis villis, ſubrutis Eccleſiis per triginta & eo

amplius

àmplios milliatia in ſaltus & luſtra ferarum redegerat, infando prorſus ſpectaculo, vt vbi ante, vel humana conuerſatio, vel diuina veneratio feruebat, nunc ibi cerui & capreoli, & cæteræ illud genus beſtiæ petulanter diſcurſitent, nec illæ quidem mortalium vſibus communiter expoſitæ. Cuius rei cauſa, patre adhuc viuente, Richardus filius dum ceruos ibi venaretur, ex tabido aëre morbum incurrit, quo & defunctus eſt: poſt obitum verò ipſius Regis, in eadẽ ſylua Vvilhelmus Filius, & nepos ſeuero Dei iudicio, ille ſagitta pectus, iſte collum traiectus, vel vt quidam dicunt, arboris ramuſculo, equo pertranſeunte, fauces appenſus. *Baron. tom.* 11 *An.* 1087. *ex Vvillielmo Bibliothecario.*

Idipſum alio exemplo ab ipſis naſcentis Chriſti Eccleſiæ initiis manifeſtum faciemus: Erat Archippus Apoſtolorum diſcipulus vitam degens in Chereſopa in Choneuſi Aſiæ regione: viri ſanctitatem exoſa Gens incredula non modò templum, quod illa ſacroſanctis ſacrificiis, myſteriiſque frequentabat, demoliri conſtituerat, ſed fontem templo proximum, cuius aquis ille omnia morborum generà curare conſueuerat alterius cuiuſdam profani fluuij aquis obruere ſatagebat; vt & templi, & ſacri fontis memoria aboleretur: de deriuando igitur fluuio Chryſo in vtrumque locum conſuluerunt, defoſſóque ingenti alueo, vt eius ductu fluuius in templum, ac fontem irrumpens omnia perderet; ſed contra actum eſt, nulla loci pronitate is Chryſus fluuius vnquam adduci potuit, vt in ſacrum illum locum irrumperet: quin potius in contrariam partem erupit, longiſſimè ab vtroque profluens. *Ex Simeon. Meta. Lipoman. t.* 6. 5. *Septembr.*

Anno Redemptoris 1084. Roma pòſt obſidionem triennalem ab Henrico Rege diuerſis modis tentata, tandem capitur non ferro, ſed auro: Henricus autem ad ſuum ſuorumque præſidium muniuit montem Auentinum. Accidit dum ipſe vnà cum ſuis ibi ſe contineret, ibique poſitus frequentare ſoleret Eccleſiam S. Mariæ, in qua oraret. Cuidam ignoto homini parandi necem ipſi, ex loci opportunitate occaſionẽ datam fuiſſe, nempe, vt prægrande ſaxum pararet, quod ſuper caput Imperatoris deorſum mitteret. Sed quod Deo ſemper inuiſum ac deteſtabile fuit, cuiuſcunque ſanguine quantumlibet noxio Eccleſias inquinari, ſceleri minimè fauit, ſed extitit vltor, effecitque vt qui ſaxum pararet, vnà cum ſaxo deorſum cadens occumberet. Quem in gratiam Regis populus per deuia tractum in fruſta diſcerpſit. *Baron. Annal. t.* 11. *An.* 1084. 3. 4.

Anno Domini 1144. flagrante bello ciuili in Eccleſia Anglicana, diuina vltio aduerſus profanatores Eccleſiarum multipliciter eſt demonſtrata. Res tunc geſtas ſic narrat *Roger.* Menſe autem Auguſti miraculum iuſtitia ſua dignum virtus diuina monſtrauit. Duos namque, qui monachis euulſis Eccleſias Dei conuerterant in caſtella, ſimiliter peccantes ſimili pœna mulctauit. Robertus namque Marmium vir bellicoſus hoc in Eccleſia de Conuentre peruerſus egerat. Porrò Gaufredus in Eccleſia Rameſienſi ſcelus idem patrauerat. Inſurgens igitur Robertus Marmium in hoſtes, inter ingentes ſuorum cuneos coram ipſo monaſterio ſolus interfectus eſt, & excommunicatus morte perenni depaſcitur. Similiter Gaufredus Conſul nouus inter acies ſuorum confertas à quodam pedite viliſſimo ſolus ſagitta percuſſus eſt: & ipſe quidẽ vulnus videns, poſt aliquot dies tamen ex ipſo vulnere excõmunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis & omnibus ſæculis prędicanda eiuſdem ſceleris eadem vindicta. Dum autem Eccleſia illa pro caſtello teneretur, ebulliuit ſanguis à parietibus Eccleſiæ & clauſtri adiacentis qui, indignationem diuinam manifeſtauit, ſceleratorum exterminationem denuntians. Quod multi quidem viderant, & ego ipſe quidem meis oculis inſpexi. Quia igitur improbi dicebant Deum dormire, excitatus eſt Deus & in hoc ſigno, & in ſignificato. Eodem quippe anno & Arnulphus filius Gaufredi Conſulis, qui poſt mortẽ patris Eccleſiam incaſtellatam retinebat, captus eſt, & per hoc exulatus: & princeps militum ſuorum in hoſpitio ſuo ab equo corruens, effuſo cerebro expirauit. Princeps autem peditum ſuorum Reimerus nomine cuius officium fuerat frangere Eccleſias, vel incendere, dum mare cum vxore ſua tranſiret, vt multi perhibuerunt, nauis immobilis facta eſt. Quod monſtrũ nautis ſtupentibus, ſorte data rei cauſam inquirentibus, res cecidit ſuper Reimerium. Quod cùm ille nimirum totis contradiceret viribus, ſecundò & tertiò ſors iacta in eum deuenit. Poſitus igitur in ſcapha eſt, & vxor eius, & pecunia ſceleratiſſimè acquiſita: & ſtatim nauis curſu velociſſimo, vt prius fecerat, mare ſulcat. Scapha verò cum nequiſſimis ſubita voragine circumducta in æternum abſorpta eſt. *Ex Annal. Rogerij Baron. tom.* 12. *ad Ann.* 1144. 9. 10.

Cum Arnulphus Imp. omnia ſacrilegiis & nefandis facinoribus impleret (*vt Luithprandus teſtatur l.* 1. *c.* 9.) obiit morbo pediculari miſerabiliter abſumptus anno 899.

Quia Alphonſus VII. Caſtellæ Rex templa donis ſuis & ornamentis ſpoliabat, atque adeo ipſis Eccleſiis pro ſtabulis vtebatur, dum Fragum oppugnat ab hoſtibus de improuiſo occiditur. Incertiſſimũ quo fuerit corpus eius aſportatum, nunquam poſtea viſum, creditur à dæmone ad inferos abreptum. *Rodericus Tolet. lib.* 7. *c.* 3. *& c. Santius par.* 3. *c.* 30. *Tarapha.*

Petrvs Aragoniæ Rex Aragonenſis Eccleſiæ bona inuaſit, ob id à procuratoribus, cum nollet diu monitus reſipiſcere ad tribunal Chriſti die dicta vocatus ad cauſam dicendam, & die dicta (cum rideret ad huiuſmodi minas, ac bene alioquin valeret) vita migrauit. *Vaſaus c.* 20.

Michael ab Iſſelt. lib. 3. *bell. Colonienſis* refert anno 1584. 16. Octob. Eos qui celeberrimum & antiquiſſimum monaſterium Tuitienſe, & præter hoc alia quamplurima templa igne depopulati erant in ſacello quodam igne eſſe aſſumptos.

Nec eſt quod tantopere miremur ſuperiora vindictæ diuinæ aduerſus templorum, rerumque ſuo cultui dicatarum euerſores, cùm etiam Ethnici Deorum ſuorum delubra, aras, ſtatuas tanto honore & reuerentia ſint proſecuti, vt earumdem profanatores, direptoreſve, etiam in poſteris pœnas luere exiſtimauerint. Pro quo vnicum *Horatij* teſtimonium adduco ita ſcribentis.

Delicta maiorum immeritus lues
Romanis, donec Templa refecere,
Ædeſque labentes Deorum,
Et fœda nigro ſimulacra fumo.

* Templorvm Immvnitas.

Inter priuilegia religionis in fauorem diuini cultus introducta, illud non minimum putandum, quod omnes Nationes cuiuſcumque ſectæ aut religionis, tantùm tribuerint numini ſupremo & Deo, vt ad ſuam tutelam confugientes, & ſupplices, inuiolabiles, & à vi immunes conſeruarint: & eos qui violaſſent, dignos ira Dei & pœnis arbitrati fuerint.

* Apvd Ivdæos.

Iuſſit Deus ſeparari vrbes refugij, tam filiis Iſraël, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugeret ad eas, qui nolens ſanguinem fudiſſet: in quibus cum fuiſſet profugus, cognati occiſi non poſſent eum occidere, donec ſtaret in conſpectu multitudinis, & cauſa eius iudicaretur. *Leuit.* 35. *verſ.* 10. *& ſeqq. Deut. c.* 19 2. *Ioſue* 20. 2.

Numen etiam ſeu Dei reuerentia, faciebat confugientes ad aram templi tutos regulariter, vt ibi necari non poſſent: vt prohibuit Sacerdos Ioiada Athaliam occidi in templo Domini. 4. *Reg.* 11. *verſ.* 25.

Salomon in dedicatione templi, inter cætera quæ rogabat Dominum, ſic ait 3. *Reg.* 8. *v.* 33. Si fugerit populus tuus Iſraël inimicos ſuos (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam & confitentes nomini tuo venerint, & ornauerint, & deprecati te fuerint in domo hac, exaudi in cœlo, & dimitte peccatum populi tui Iſraël, & reduces eos in terram quam dediſti patribus eorum.

Matth. c. 23. *v.* 35. exprobrauit Chriſtus Iudæis homicidium Zachariæ filij Barachiæ, quem occiderant inter templum & altare, cuius vindictam in illis futuram prædixit, vltra vindictam quæ ſumpta erat de rege Ioa, & populo à quibus ita necatus eſt. 2. *Paralip. c.* 22. *v.* 22.

Demetrivs Rex ad Iudæos ſcribens: Quicumque inquit, confugerint in templum, quod eſt Hieroſolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij regi in omni negotio dimittantur: & vniuerſa quæ ſunt eis in regno meo, libera habeant. 1. *Mach. cap.* 10.

* Ethnicos.

Multa de templis & aſylis Ethnicorum dicta ſunt in loco propiore Aſylo, quæ huc transferri poterũt. Quibus addimus Aſyla olim templa dicta, *vt apud Liuium l.* 35. [ea religione & eo iure ſancto, quo ſunt tẽpla, quæ Aſyla Græci vocant.] Aſylum ſacros terminos, quibus ſeruis eſſet ſecuritas, dixit. *Iulius Pollux l.* 2. *Onomaſt. c.* 10. Idque innuit *Eurip. in Supplic. Act.* 1.

ἔχει γὰρ καταφυγὴν θὴρ μὲν πέτραν:
δοῦλος δὲ βωμοὺς, πόλις δὲ πρὸς πόλιν
ἔπτηξε χειμασθεῖσα.

Id eſt, *Habent confugium, fera quidem ad petram:*

Serui

Serui autem ad aras Deorum, Idolorum : Ciuitas autem
Ad ciuitatem confugit.
Tempeſtate exagitata.

Et in templa confugientes, venia & miſeratione dignos docet *Virgilius l.1. Æneid.* dum ait :

— cuncti nam lecti nauibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.

Ita & ſupplices orantes aras tenebant , vt innuit *idem 6. Æneid.* dicens :

Talibus orabat dictis , araſque tenebat.

Erant templa eius venerationis , vt quod eò illatum eſſet violari nefas eſſet.

Cæterùm Aſyli priuilegium apud Ethnicos, quod quis extrahi indè non poſſet, non omnibus templis conceſſum fuit : ſed aliquibus tantùm, quibus conſecrationis lege irrogatum fuiſſet. Quod elici poteſt ex Cornelio Tacito, dum ſcribit, ſub Tiberio Cæſare increbuiſſe Græcas per vrbes licentiam atq; impunitatem aſyla conſtituendi, quod complerentur templa peſſimis ſeruitiorum , & eodem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectique capitalium criminum receptabantur , nec vllum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi, flagitia hominum, vt cæremonias Deum protegẽtis, & ideo placitũ, vt ciuitates mitterent, iura & legatos, &c. *Tacit. lib. 3. Annal. Suetonius in Tiber. c. 37.* addit, Tiberiũ aboleuiſſe omne ius moremque aſylorum , quæ vſquam erant.

Conſeruabant autem omni ſtudio poſteri hoc ius, & inter ſacrilegos enumerabant, qui ab aris ſupplices, & ad Dei tutelam fugientes dimouebant , & in eos grauiter animaduertebant. Sic Athenienſes ciues comdemnarunt vltimo ſupplicio, qui Cytonis ſocios & miniſtros , qui per tyrannidem occupare arcem tentaſſent, ad aram Mineruæ factos ſupplices occidiſſent, vt refert *Thucydides in 1. & Plut. in Solone.*

Quin & apud Senatum Syracuſiorum aliquando obtinuit, *teſte, Diodoro Siculo lib. 11. Bibliot.* in iudicio Ducetij Siciliæ patriæ proditoris & criminis maieſtatis rei ad aras ſupplicis, inuiolatam religionem in eo eſſe, ſaluumque fore debere, quia Dei potius eſſet cauſa , ad cuius aram eſſet ſupplex: quamvis cum hoſtibus nulla ſit diuini iuris, ſacrorum, religionumque ſocietas , & inter eos omnia ſint profana, ſiquidem capta ab hoſtibus profana fuit.

Templum Palladis aſylum erat: Vnde nec Pauſaniam auſi ſunt Lacedæmonij abducere vi, & militibus ibi cinctus fame necatus eſt , vt ait *Thucydides in 1. & Diod. Siculus l. 11.* qui ſubdit, & numen idcirco iratum fuiſſe, quod contra fas ſupplex mortuus fuiſſet. Atque Lacedæmonas cum Delphos Apollinem conſulturi miſiſſent, reſponſum accepiſſe ſupplicem reſtituere oportere: atque ideo duas ſtatuas æreas Pauſaniæ exſtruxiſſe in templo Palladis, conſilio diu agitato.

Alcibiad. in Sicilia abſens , Athenis reus factus pro ſacra violaſſet, & capitis damnatus bonis publicatis, etſi plebiſcito poſtea fuerit reſtitutus. *Æmilius Probus in Alcibiade.*

Pauſan. in Attic. in 1. ſcribit, Syllam Romanum phthiriaſi ſiue morbo pediculari interiiſſe, quod Ariſtionem ex Mineruæ fano extractum trucidaſſet.

Qui Tyriis deſerendam ciuitatem , vt Deo admonẽte prædixerat, cum Eum populus occidere vellet , ad templum fugiens morte liberatus eſt. *Diod. Sicul. l. 17. Biblot. an. 4. Alex.*

Templum ad Palicem tutiſſimum præſtabat confugientibus aſylum. *Idem l. 11.*

Lacedæmonij quoque templum velut aſylum venerabantur & in quo nocentes omnes, etiam capite damnati, ſalui eſſe conſueuerant, *teſte Polybio l. 4. hiſtor.*

Diogenites Mileſiorum Dux, auſus non eſt violare Policritam Naxiam, ex hoſtibus in templo repertam οὐ γὰρ θέμις, inquit *Parthenius in Erot. c. 9. θεμιτὸν ἦν ἱκέτιν οὖσαν ἐν τῷ ἱερῷ βιάζεσθαι*, id eſt , Non enim fas erat ſupplicem in templo violare.

Fuit aſylum delubrum Iouio in Tamio apud Tragnios, qui habitant Pontum & Cappadociam verſus. *Strabo. l. 12.*

Item Epheſi Dianæ. *Idem. l. 15.* In Ægypto ad oſtium Nili quod vocatur Canonipum , in cuius littore erat Herculis templum, ad quod ſi quis cuiuſcumque hominis ſeruus confugiens caperet ſacras notas, ſeſe Deo tradens, nefas erat tangere. *Hero. l. 2. in Euterpe.*

Gothi ea pietate fuerunt, vt nullos omnino violarent , qui ſecuritatem à templis Deo dicatis inuocarent. *Ioan. Magnus l. 22. hiſtor. Goth. c. 21. & 22.*

Eſt ſanctio inter cæremoniales Flaminis Dialis, vinctum ſi ædes Flaminis introiiſſet, ſolui neceſſum eſſe : & vincula per impluuium in tegulas ſubduci atque indè in viam foras dimitti. *Aul. Gell. l. 10. c. 15.*

* CHRISTIANOS.

De Chriſtianorum templorum immunitate & aſylo, multa etiam diximus loco allegato , & conſtat ex Iure communi confugientes ad Eccleſias, inuitos indè extrahi non poſſe.

Refert *Suidas.* Eutropium, Arcadij Imperat. Cubicularium omnis generis facinoribus plenum, cum vellet etiam eos, qui ad templa confugiſſent comprehendere, legem promulgaſſe, qua concederet etiam eos vel ab aris extrahi. Sed ea lege vix promulgata , eum vltionem crudelitatis fuiſſe conſecutum : non enim multò pòſt Imperatore offenſo, in templum fugit ſub altari iacens, indè abſtractus noctu capite truncatus fuit. Quod & *Niceph. Caliſt. l. 13. c. 4.*

Theod. & Valent. *l. pateant. 4. de iis qui ad Eccleſ. confug. l. 9. C. Theod. tit. 45.* legem hanc immunitatis Eccleſiæ conſtitutione firmarunt , atque pro aſylo omnia, quæ Eccleſia continetur vſque ad extremas fores Eccleſiæ conſtituerunt fugientibus eò ſine armis. Statuta & pœna, vt qui propria authoritate confugientem auulſerit, extraxeritue verberibus affectus, raſuſque relegetur. Cuius meminit. *Sur. tit. 9. Conſtant. Harmen. l. 2. Prompt. Iuris titul. 9.*

D. AVGVSTINVS *ad Bonifacium Can. miror. 17. q. 4.* eum qui hominem ad Eccleſiam fugitiuum rapuerat, punit primum , ne eius oblationes à Clericis ſuſciperentur, dehinc communione interdicit , donec pœnitentiam egiſſet.

GELASIVS Pp. *c. frater, ead. q.* reo eiuſdem criminis Eccleſiarum omnium inhibet ingreſſum: ex Concilio Hilerdenſi *can. nullus Clericorum, ead. 17. q. 4.*

Concil. Toletanum. XII. *c. definiuit, ead. q.* aſylum Eccleſiæ extrà Eccleſiam etiam conſtituit intra 30. paſſus , vtque non indè extrahantur ſerui confugientes à dominis, niſi præſtita cautione , quòd eis iniuriam non inferent ob eam cauſam. Quod & aliorum aliis conſtitutionibus cauetur , *c. metuentes ca. d. conſtituimus, 17. q. 4. l. fi. §. de iis qui ad Eccl. confug.*

EDOARD. II. Anglorum rex, legem ſanciuit, quæ hodie ſeruatur, vt quoties quis delicti reus ad templum confugeret, in perpetuum exilium erat intra quadraginta dies , & 12. horas (eo enim ſpatio temporis ſe æſtus Oceani ex alto incitat) nec aliam pœnam patitur , excepto quòd vſque ad littus crucem manu geſtat, veluti ſignum ſeruatæ per religionem vitæ, *teſte Polydor. Virgilio l. 1. Hiſtor. Anglic. in Henric.*

In legibus Longobardorum , & in Capitularibus Caroli Magni, *tit. de iis quæ ad legem de Clericorum occiſione ſtatuuntur* ſtatuitur his verbis: Si quis ad Eccleſiam confugium fecerit, in ipſo atrio Eccleſiæ pacem habeat , nec ſit neceſſe Eccleſiam ingredi: & nullus inde per vim eum extrahere præſumat, ſed liceat ibi confiteri quid fecit , & indè per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publicum perducatur.

* VIOLATORES PVNITI.

Veterum conſtitutione innoteſcit, quam ſeuerè in violatores huius immunitatis animaduerſum fuerit.

Refert *Niceph. Calliſt. l. 14. hiſt. Eccl. c. 32.* vindictam diuinam in violatores aſyli: Cum quidam , inquit, Serui ab heris malè tractati ad Eccleſiam confugiſſent, neque hinc euelli poſſent turbantes Clericos vnum Clericum occiderunt, & poſtea ſeipſos quo tempore cœpit error Neſtorij , quidamque poëta mali ominis , illud factum iis Iambis prædixit.

σημεῖα καὶ γὰρ ταῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ
ὅταν τινὰ ὄντως κατὰ σκηνὴν μυσοῖς. *Id eſt,*
Aſſueuit omen ferre triſte , ſanctius ,
Si fortè templum polluas piaculum.

* EXEMPLA SACRA, & HISTORICA.

NICANOR Deum ſpernens, & iurans ſe templũ Domini Libero patri dicaturũ, niſi traderetur Iudas, qui ibi erat, interficitur. *2. Mach. 14.* Simile exemplum eſt de Heliodor. *ibid. c. 3.*

D. AVGVSTINVS Bonifaciũ Comitem agentem cũ Gothis in Africa, Ducem exercitus, quòd confugientem ad Eccleſiã inde abſtrahi iuſſiſſet, grauiter reprehendit: Miror, inquit quomodo tam ſubitò fidei murum aries ruperit inimici. Noui enim qua religione ſemper ſis Eccleſiam Dei veneratus. Quo inſtigante, frater, hominẽ de Eccleſia rapuiſti? Tuus ſi de tuo amico fortè præſumeret fugitiuus; poſſet procul dubio interceſſoris cauſa veniã promereri. Ergo ſi amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed ſi de poteſtate præſumitur, Nabuchodonoſor Regem intende, qui cauſa ſuperbiæ in bouem eſt ex

nomine

homine continuatur. Non vt confundam te, hæc ſcribo, ſed A vt filium meum cariſſimum moneo, Eccleſiæ igitur illæſum reuoca, quem vt irreligioſiſſimus rapuiſti. Oblatio verò domus tuæ à clericis ne ſuſcipiatur indixi, communionemque tibi interdico, donec peracta pro auſibus vel errore à me definita tibimet pœnitentia, & tempore condonato pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras ſacrificium Deo, *D. Au. ep. 6. in Ap.*

Anno Domini 606. & an. Imperij Phocæ quarto, Scholaſticus eunuchus, vir religioſus Palatij, Conſtantinam dominam olim Auguſtam, coniugem Mauritij Imperatoris cũ tribus filiabus eius accipiens ad magnã Eccleſiam confugit, cõſilio Germani Patricij deſiderantis Imperium. Fit igitur ſeditio magna in vrbe. Germanus autem Demarcho Praſinorum talentum auri miſit, vt cooperaretur ei: primores autem vulgi id admittere noluerunt. At verò tyrannus in Eccleſiam ad abſtrahendum mulieres deſtinauit. Sanè Patriarcha Cyriacus tunc reſtitit tyranno, minimè paſſus è templo tyrannicè abduci mulieres. Verùm iuramentis certo eo reddito, à Phoca, B quod non læderet eas, educuntur è templo, & clauduntur in monaſterio. *Ex Theophan. & Cedren. Annal. Baron. t. 8. Annal. ad an. Chriſti 606. 3.*

De Ardaburij & Aſpatis, quæ erat in illo tempore potentia, nihil eſt dicendum, neque de crudelitate æquali potentiæ atque adeò maiori (erant ambo Ariani potentiſſimi, vtpote longo tempore militiæ præfecturis inſigniti, ipſi quoque Imperatori timendi.) Hîc ergo qui adeò potens erat & crudelis Ardaburius iraſcebatur cuidam ex iis qui erant in eius poteſtate, nomine Ioanni. Ille verò omnibus aliis, atque adeò ipſo Imperatore prætermiſſis, vt qui non eſſent ſatis potentes, vnũ nouit refugium, Marcelli tabernaculũ, ipſum videlicet Acœmetarum cœnobium: & id ſubit, & in eo latet tanquam ſub aliquo toto propugnaculo. Ille autem cum reſciuiſſet, petebat (ad ipſum mittens) hominem ſibi tradi. Cum verò non obtemperaret, cœpit minari. Cum Marcellus autem minas non curaret, ei vim attulit; miſſiſque militibus, & qui viribus valebant (erant multi numero) iuſſit quærere eum qui confugerat, & ſi non parêret, vti armis. Atque ille quidem cum ſic C iuſſiſſet, eos dimiſit. Illi autem profecti, & verbis, vti iuſſi erant, vſi; quoniam non parebat, monaſterium circumſidebãt: hæc facta ſunt veſpere. Magnus verò Marcellus rogauit eos, an vellent manere, & ſe iis dixit alimenta daturum. Cùm autem manſiſſent ſuppeditauit alimenta, & res ita quidem tranſiit vſque ad veſperam. Cum autem nox aduentaſſet, qui foris quidem erant, enſes iam quatiebant terribiliter: Monachi tem hæc videntes & audientes, Sanctum circumſiſtentes, pro enſibus eum verbis feriebant: Quid ergo, dicentes tibi omnes propter vnum peribimus? idque morte violenta & acerba? & tuis filiis erit tibi præferendus externus? Et tibi à fundamentis cum templo peribit monaſterium? Non dimittes non citò præbebis eum, qui quæritur, qui malis huc peruenit pedibus? Cum ſic per totam noctem eum & hoſtes & amici etiam acriter inuaderent; tempuſque fruſtra contereretur, & ſupplex non traderetur; manè autem ſtatuiſſent milites vti gladiis, & iam eſſent aggreſſuri: tũc Chriſti athleta ſuam obiecit potentiam. Eis verò præter opinionem apparet aduerſaria, non phalanx D quidem, ſed diuina quædam & cœleſtis potentia in orbem ab igne circumſcripta, & arma inexpugnabilia, nempe crucis Chriſti imaginem in medio ferens, longè magis refulgentem quam ignis qui erat circumcirca. Hæc ergo terribilis potentia, quæ apparuerat; ex ipſo faſtigio monaſterij emittebat grauia tela aduerſum milites, quæ quidem erant ignis fulgura intolerabilia. Quibus cum non ſolùm non reſiſtere, ſed nec ea quidem contra intueri poſſent: gladios in terram proiecerunt, & ipſi ceciderunt, & voces ad Deum placandum accommodas, prout quiſque poterat, emittebant. Quas cum hi qui intus erant ſenſiſſent, canere cœperunt, & fuerunt ipſi quoq; teſtes miraculi quod euenerat præter opinionem. Hoc effecit vt crudeliſſimus Ardaburius ſuorum morum obliuiſceretur: & cauſa fuit, vt præter ſententiam benignus videretur, ira in Ioannem remiſſa. Huius rei occaſione factum putat Baronius vt Leo Imperator egregiam hanc ſanctionem de immunitate confugientium ad Eccleſiam hoc ipſo anno promulgauerit, ita reſcribens ad Erythreum præfectum Prætorio: Præſenti lege decernimus per omnia loca valitura (excepta hac vrbe regia, in qua nos diuinitate propria degẽtes quoties vſus exegerit, inuocari, ſingulis cauſis atque perſonis præſentanea cõſtituta præ'tamus) nullos penitus, cuiuſcumque conditionis ſint, de ſacroſanctis Eccleſiis Orthodoxæ fidei expelli, aut E trahi, vel protrahi confugas, nec pro his venerabiles Epiſcopos, vel religioſos Œconomos exigi, quæ ab ipſis debeantur. *Ex uit. F. Marcel. Archimandritæ apud Metaph. & Sur. 29. decemb. c. 31.*

Anno 396. cum Conſulatus ſui tempore Imperator Honorius in vrbe Mediolanenſi Libycarum ferarum exhiberet munus populo illuc concurrente, data copia eſt miſſis militibus à Stilicone Com. hortatu Euſ. Præfecti, vt Creſco. de Eccleſia raperetur. Quem confugientem ad altare Domini, ſanctus Epiſcopus cum clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, quæ duces ſuos habebat de perfidia Arianorum, præualuit aduerſus paucos; atq; ablato Creſconio, exultantes ad amphitheatrum reuerterunt, Eccleſiæ luctum non modicum relinquẽtes. Nam ſacerdos proſtratus ante altare Dei factum diu fleuit. Sed in tempore, cum reuertiſſent & renunciaſſent eis à quibus fuerant deſtinati milites dimiſſi leopardi, ſaltu celeri ad eundem locum, in quo ſederant qui de Eccleſia triumphabant, aſcendentes grauiter laniatos reliquerunt. F Quod vbi vidit tunc Stilico Comes, pœnitentia motus eſt, ita vt per multos dies ſatisfaceret ſacerdoti. Et illæſum quidem illum, qui ablatus fuerat, dimiſerat: ſed & quia grauiſſimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium deſtinatur, non multò pòſt indulgentia proſequẽte. *Paulin. in vita S. Ambr. Baronius t. 5. an. 306. 1.*

Anno Redemptoris 1095. obiit Ladiſlaus Rex Vngariæ, quem Vngari ſanctum eſſe volunt. Reliquit autem duos fratres Almum & Colomannum. Almum Regem deſtinat Preſſius, quod Colomannus ſanguinarius eſſet: Almus tamen iure primogenituræ fratrem præferens, Ducatum accepit. Hic Rex factus Almum perſequi ſæpe tentat, ſed illos ſemper Principes conciliauerunt. Tandem confirmata per imperatorem inter eos pace. Rex cepit Ducem Almum, & filium eius Belam infantulum, & excœcauit eos. Sed & Belam infantulum præcepit caſtrari. Satelles autem timens Deum, catellum caſtrauit, & teſticulos eius Regi præſentauit. Idem Rex plures nobiles excæcauit, poſtea cœpit, ægrotare vſque ad mortem, & conſilio habito fecit apprehendi Ducem, ne forte ſibi G ſuccederet etiam cæcus. Præſenſit Almus, profugit in monaſterium, & manu altare comprehendit. Benedictus autem quidam à rege miſſus ſacrilegas manus in eum iniecit: & dum conaretur eum extrahere, diuulſa eſt manus ducis, & infectum altare ſanguine. Tertius ſacrilegus equum conſcendit exiens & in via cadẽs de equo ceruice fracta, expirauit, ac à canibus vocatus eſt. *Ioan. Naucler. vol. 3. Chronographiæ gener. 37. an. 1105*

Circa annum Domini milleſimum Veremundus II. Legionis & Auſturũ Rex à ſuſurrone deceptus, præcepit capi Gudeſtuum Epiſcopum Onetenſem; ſed vt tantum nefas nõ procederet impunitum, facta eſt ſiccitas magna in terra, ita quod totus populus ciborum penuria arctabatur: Cumque quibuſdam fuiſſet à Domino reuelatum, famem propter iniuriam Epiſcopi accidiſſe, & Regi eſſet reuelatio intimata, confeſtim abſoluit Epiſcopum, & per Semenum Aſturicenſem Epiſcopum, cui Rex Epiſcopum cõmendauerat, fecit reſtitui Gudeſteum, & ſtatim Dominus pluuiam voluntariam ſegregauit & terra attulit fructus ſuos. Tunc Rex Veremundus corde compunctus Eccleſiã B. Iacobi, & cætera loca quæ Almázor pro- H fanarat diripiens, prout potuit, reſtaurauit, & bonis operibus, & eleemoſynis iam intentus de cõmiſſis cum conſilio prælatorũ pœnitentiam agere ſatagebat, & in villa quæ eſt in Betizo, moritur & ſepelitur. *Roderic. Tolet. de rebus Hiſpan. l. 5. c. 17. & Io. Vaſæus ad An. 982. Cranz. lib. 5. hiſt. Sued. c. 21.*

Matrona quædã Miſnen. diœceſeos ex villa Pretzendorpff. propè Eribergam, noſtra hac tempeſtate dæmonia arrepta, ad ſepulchrum diui Bennonis adducta, cùm nullis dæmon exorciſmis ab ea fugari poſſet, inducta eſt tandem diui Bẽnonis caſula, & datus in manu baculus paſtoralis, quo facto, exclamauit dæmon: Nunc tempus eſt vt egrediar: relinquam tamen hoſpitæ meæ ſignum, quo mei perpetuò meminerit: moxque aperto altero mulieris crure, terribiliter eliſum eſt. Foramen autem quod ille fecerat, nulla medicorũ arte ſanabile mulier adhuc hodie geſtat, & vt timendum eſt donec vixerit, nõ abolebitur. Prætereà, vt pius erga ſupplices, ita ſeuerus in obſtinatos diuus pater iuxta promiſſa, ſua ſæpius inuẽtus eſt. Marchionem enim Vvilhelmum, eum qui Crymmis mortuus eſt, cùm Præpoſitus olim Miſnenſis, Brutenus nomine, ſæpè adhortatus

hortatus eſſet, vt ab exactionibus, & ſeruitiis quibus colonos A ac ſubditos Eccleſiæ Miſnenſis præter ius ac conſuetudinem prægrauabat, deſiſteret, nec eum ab incœpto poſſet deflectere, ad auxilium tandem diui Bennonis confugit, (qui exoratus tandem aſſiduis Præpoſiti precibus) Marchioni in ſomnis apparuit, arguens & commonefaciens ad remittenda iniuſta grauamina. Cumque is conſiliariorum ſuorum ſuaſu, dicentium non eſſe curanda ſomniorum deliramenta, in nullo ſe emendaret alia vice per quietem iterum viſus eſt ſibi Benno irruere, & face, quam manu geſtabat, alterum ocellum inurere. Qui mane ſurgens & eluſcatum ſe ſentiens, tandem cõpunctus corde, Eccleſiæ Miſnenſi non ſolum data reſarciuit damna, verum inſuper multa contulit donaria, quibus, vt ſperandum eſt, benedictionem pro maledictione à Deo promeruit. Legitur tamen tam hunc quam diui Bennonis percuſſorem, ſpe prolis à Deo fruſtratos abſque legitimo deceſſiſſe hærede, in pœnam læſæ Eccleſiaſticæ libertatis. *in vita. B. Bonnis Epiſcopi Miſn. cap. 32. apud Sur. 16. Iuly & Bredemb. l. 5. cap. 54.*

B De Sancio maiore Nauarræ atque Caſtellæ Rege omnes ferè rerum Hiſpanicarum ſcriptores ferunt, quod cum die quadam in venatione aprum inſectaretur, ille fatigatus, intra obuios parietes, qui ſupererãt memoriæ S. Antonini martyris ſe recipit, apud relictam ibi ſacram aram conſiſtens, tutum aſylum, Angelorum cuſtodia vallari conſuetum. Sic iuxta illud oraculum: Homines & iumenta ſaluabis Domine. Cum Rex venabulo illum appeteret, eleuatum brachium ad feriendum mox torpedine redditum ſentit inutile: ſed reatum agnoſcens martyrem deprecatus, ad priſtinum vſum ſenſit diuinitùs reuocatum didicitque ſuo damno, quanta deberetur locis ſacris immunitas, etiamſi corruiſſe viſa fuiſſent, vt nec beſtiam illuc fugientem lædere licuiſſet: *Baron. Annal. tom. 11. An. 1032. 4. Ex Roderic. Polet. l. 6. c. 6.*

CONSTITVTIONES ET LEGES PRO EADEM RE.

Lvcivs III. Pontifex *in c. cum Eccleſ. 5. de Immunit. l. 3. tit. 39.* ſub anathematis pœna vetat ne ſæculares iudices, cauſas vbi de ſanguinis effuſione, pœna corporali agitur, in Eccleſiis aut cœmeteriis tractent.

C Gelasivs verò ſacrilegium exiſtimat hominem reum ad ſanctuaria confugientem reluctantem violenter abſtrahere, & ideò eos ab omni Eccleſiarum ingreſſu, qui hoc auſi ſunt prohibet. *Inc. Frater & Coëpiſcopus c. 17. q. 4.*

In Concilio quoque Ilerdenſi *cap. 8. c. nullus Clericorum 9. eadem 17. q. 41.* nullus Clericorũ ſeruum aut diſcipulum ſuum fugientem ad Eccleſiam extrahere audeat, vel flagellare præſumat. Quod ſi fecerit, donec digne pœniteat, à loco cui honorem non dedit, ſegregetur.

Et Conſilio Triburienſi *cap. 20. & in legibus Boiariorum tit. 7. c. Si quis contumax 20. eadem 17. q. 4.* Si quis contumax vel ſuperbus, timorem Dei, vel reuerentiam ſanctarum Eccleſiarum non habuerit, & fugientem ſeruum ſuum vel quem ipſe perſecutus fuerit, de atrio Eccleſiæ, vel de porticibus quolibet modo Eccleſiæ adhærentibus per vim abſtraxerit, pro immunitate nongentos ſolidos Epiſcopo componat: & ipſe publica pœnitentia, iuſto iudicio Epiſcopi mulctetur.

In iure ciuili exſtat conſtitutio Honorij & Theodoſij CC. *in l. 2. de his qui ad Eccleſias confugerunt l. 1. eod. tit.* Fideli de-
D uotáque deuotione, inquiunt, ſancimus nemini licere ad ſacroſanctas Eccleſias confugientes abducere: ſub hac videlicet definitione, vt ſi quiſquam contra hanc legem venire tentauerit, ſciat ſe maieſtatis crimine eſſe retinendum.

Et è Leone Imperatore *in l. praſenti lege 6. eo tit. c.* ſupplicium imponitur inuadenti confugam ex Eccleſia, pro quo adeundus Epiſcopus, & Clerici Eccleſiæ reuerẽtia religionis & loci non violata, confirmantur priuilegia Eccleſiarum, Clericorum & confugarum *in l. ſi qua per calumniam. 22. §. de Epiſcopis & cleric.*

*QVI IMMVNITATE ECCLESIÆ NON GAVDEANT.

Apud Iudæos.

Lex Dei eſt, *Exod. 21. v. 11.* Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur *Relatum in c. de homic. lib. 5. tit. 12.* Iuxta quam repelluntur ab Eccleſiæ aſylo, Latrones, qui vias obſident, depopulatores nocturni agrorum, quia per inſidias delinquunt. *Canter alia 6. de immunita. Eccleſia.*

Excipitur & publicus Latro *in cap. ſi. at ani ynitus 6. 17. q. 4.*

Sententia autem Philonis Iudæi *l. de ſpecial. legibus*, de iure aſylorum impiis denegando, digna eſt, quæ hic adſcribatur. E Homicidæ, inquit, cenſendi ſunt, non ſolum qui interimunt, ſed etiam qui nihil non conantur clamque palamque vt interficiant, etiamſi non perpetrauerint facinus. Quod ſi præ metu vel audacia viris contrariis in templum irrumpere tentauerint impunitatis prohibendæ gratia, impediendi ſunt: ſin autem iam ſurrepſerint, dedendi ſunt ad ſupplicium cum hoc præconio; Hominibus nefariis in fano ius aſyli non deberi. Nam quiſquis malum dat incurabile, inimicus eſt Deo. Homicida autem lædit immedicabiliter, quia occiſus non poteſt in integrum reſtitui: pollutos vero inelubili ſcelere abluendos nulla mora temporis, dignabimur aditu ſacrarum ædium, quos nec priuata quidem domus honeſti viri, & ſanctitatem amantis admitteret, &c. quæ ibi copioſè & eruditè in hanc rem expenduntur.

Apvd Alias Nationes.

Caſus quidam excepti ſunt apud aliquas nationes, vel ex more, vel ex lege, in quibus ius aſyli non habeat locum, nec immunitas. F

Et primum impunè licet ad Eccleſias confugientes educere, ſi alieni à religione, quæ eo in templo colitur, ſint: veluti ſi Iudæi ad Eccleſias confugerint *l. de iis qui ad Eccl. confug. C.* Si excommunicati, hæretici, & alij, quos proſequitur *Nicolaus Boerius deciſ. 310.*

Olim etiam ſerui adſcriptitiique coloni ab aris ſubmouebantur, & dominis reddebantur *lib. 3. ad tit. de iis qui ad Eccl.* quod poſtea temperatum eſt *lib. ſi. C. eo tit.*

Cicero 3. in Verrem. meminit M. Aurelium Scaurum euocaſſe Rom. in iudicium Periclem Epheſium hominem, quod is Epheſi ſe quæſtorem vt prohibitum eſſe dicebat, quo minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret, & is author iniuriæ diceretur.

Euelli Salomon iuſſit à cornu altaris Ioab, & interfici, quia proditor maieſtatis fuiſſet. 3. *Reg. c. 2.*

Lege quoque diuina & humana iuſtum viſum eſt, atrociter delinquentes, veluti, adulteros, homicidas, raptores, & id genus ab aris ſubmoueri ad quas confugerint, & in ſupplicium abduci, Etenim legis auxilio indigni ſunt, qui in legem peccant. *Deut. 19. Numero 35. Ioſ. 20. §. neque autem homicida de mand. princ. coll. 3. tit. 4. & l. auxilium de minor. in P. L. ſi ſiue, ad S. C. Velleian. C. lib. 2. ſi minor ſe maior. dixe. l. y qui ſanctam, de apoſt. C.* G

Exſtat conſtitutio Franciſci I. Galliarum Regis anni Domini 1539. *art. 166.* qua prohibentur immunites Eccleſiarum pro debitis aliiſque cauſis ciuilibus, vel aliis quibus prehenſio decreta eſt perſonæ.

Ioannes Lucius l. 1. placit. Cur. tit. 2. Plac. ſi. placuiſſe memorat Senatui Pariſienſi, ob æs alienum nexui corporis, & fortunarum obligatum, in loco ſacro comprehendi poſſe.

Denegatur immunitas iis, qui rei ſunt tributorum publicorum ea namque & vtilia templis ſunt. *§. publicorum vero tributorum. de mand. princip. col. 3. tit. 4.*

Item Curialibus & apparitoribus qui fiſcalia intercipiunt, vt ſtatuitur in edicto Iuſtiniani 10.

Non gaudent etiam immunitate Eccleſiarum ſacrilegi. *C. ſi. de imm. Eccl. c. ſi. & c. conqueſti de ſent. excom.* quiue Eccleſiam violarunt, & alios eò confugientes extraxerunt. *c. frater & can. ad Epiſcopos 17. q. 4.* Non effractores carcerum, non dãnati a iudice, neque ij qui iam comprehenſi vel ab adminiſtris iudicij, vel aliis inſecuti, vt comprehenderentur, ad Eccleſias confugiunt, *vide plura apud Boerium deci. 110. num. 9. & 10.* H

In Gallia & in Alemania ſecundum Papienſem, confugiens ad Eccleſiam non gaudet immunitate: at Chaſſaneus Pictauij vidiſſe ſe gaudere confugientem damnatum morte teſtatur.

In legibus capitularibus Caroli Magni, *c. 8.* homicidæ cæterique rei, qui per leges mori debent, ad Eccleſiam confugientes non excuſantur, nec permittitur eiſdem ibidem victum præbere. Idipſum ſtatuitur in legibus Longobardorum, *tit. de reuer. Eccleſ.*

QVOMODO TRACTANDI, QVI SIC AB ECCLESIA EVELLVNTVR.

Quamvis plura crimina immunitate Eccleſiæ non gaudeant, tamen ſeruandum eſſe modum ſuggerit *Toloſanus lib. 13. de Republic. cap. 23. num. 11.* vt quando educuntur rei

criminum ex Eccleſia inuiti, idipſum fiat ſine tumultu, aut ſcandalo ſacrorum, propter reuerentiam Numinis; neque excuſandos puto impios, vel crudeles ſatellites, qui prætextu mandati iudicialis capiendi aliquos in locis etiam ſacris, inſolentius quam reuerentia loci poſtulet, ſe geſſerint: ne videantur Chriſtiani inferiores in vero Dei cultu, & irreuerentiores ipſis Ethnicis in templorum ſuorum & idolorum religione conſeruanda, eiuſque rei gratia non pigebit exempla referre, & imprimis Sybillæ oraculum, quod habetur 3. oraculorum eius.

Τείχεα δ' αὖ ποιητὰ χαμαὶ πεσέονται ἅπαντα
Ἀνδρῶν δυσμενέων, ὅτι ἢ νόμον οὐκ ἐνόησαν,
Οὐδὲ κρίσιν μεγάλοιο Θεοῦ, ἀλλ' ἄφρονι θυμῷ
Πάντες ἐφορμηθέντες ἐφ' ἱερὸν ἦραν λόγχας.
Καὶ κρινεῖ πάντας πολέμῳ θεὸς, ἠδὲ μαχαίρῃ
Καὶ πυρὶ, καὶ ὑετῷ τε κατακλύζοντι, καὶ ἔσται
Θεῖον ἀπ' οὐρανόθεν, αὐτὰρ λίθος, ἠδὲ χάλαζα
Πολλὴ καὶ χαλεπή· θάνατος δ' ἐπὶ τετράποδ' ἔσται
Καὶ τότε γνώσονται θεὸν ἄμβροτον, ὃς τάδε κρίνει. *Ideſt,*

Muri affabre facti in terram cadent omnes
Hominum inimicorum, qui legem non agnoſcunt
Nec iudicium magnum Dei, ſed inſipientes mente
Omnes impetu adacti leuantes contra ſacrum lanceas ſunt.
Iudicat Deus omnes bello & gladio,
Et igne & pruina demergente & inundante; & erit
Sulphur è cælo, ſed & lapis & grando,
Multa & grauis, & mors in quadrupedibus erit;
Et tunc cognoſcent Deum immortalem qui hæc omnia fecit.

Sunt ſacrilegi reputati qui res in templo depoſitas, etiam non ſacras, de ſacro loco rapiunt 21. *c. ſi quis inuentus fuerit* 17. *quæſt.* 4. Vt etiam aues quæ ibidem nidum habent olim periculum fuerit eiicere, multò magis vt homines eò confugientes ſupplices, quo pertinet etiam oraculum de quo meminit *Herodotus in* 1. Cùm enim, inquit Pactias profugus Cumæ templum ſupplex ingreſſus fuiſſet, & Ariſtidicus Cumæorum nobilis templum circumiens paſſeres aliaſque auiculas, quæ fortè in templo nidulabantur, è nidis exemiſſet, vox ex adyto audita tunc ad Ariſtidicum: Hominum ſceleſtiſſime, quænam libido te inceſſit, vt auderes meos ſupplices diripere?

Exſtat Conſtitutio Gregorij XIV. declarans quinam confugientes ad Eccleſiam immunitate gaudere non debeant, & quis modus ſeruandus in illis extrahendis. Diſponit autem & Laïcis ad Eccleſias locáque ſacra confugientibus, ſi fuerint publici latrones, viarúmque graſſatores qui itinera frequentata & ſtratas publicas obſident, ac viatores ex inſidiis aggrediuntur: aut agrorum depopulatores: quíve homicidia aut aut membrorum mutilationes in ipſa Eccleſia aut cæmeteriis committere non verentur: aut qui proditoriè alium occiderit: aut Aſſaſini, aut hæreſis, aut læſæ Maieſtatis in perſonam ipſiuſmet Principis rei, immunitas Eccleſiaſtica non ſuffragetur. Sed qui talia delicta commiſiſſe videbuntur, quando à Curia Sæculari Epiſcopi fuerint requiſiti, extrahantur, & ad carcerem Epiſcopi traducantur, nec ſæculari Curiæ poteſtati conſignentur, niſi Epiſcopus aut ab eo deputatus de crimine cognoſcat, an verè tale ſit: & tum demum tradentur de ipſius Epiſcopi mandato. Et ſæculares ſecus facientes incurrunt pœnas & cenſuras contra infractores immunitatis Eccleſiaſticæ latas.

Concilium Tridentinum *ſ.* 25. *c.* 20. etiam adhortatur omnes Reges & Principes, vt immunitatem Eccleſiaſticam vel maximè commendatam habeant. Et exſtat de eadem re vetus Epiſtola *Alexandri VI.* 22. *oct.* 1492. ad Philippum Archiducem Auſtriæ, Ducem Saxoniæ, & alios Principes. Legatur. *Ius Pontificium nouum Franc. Zypei Canon. & Officialis Antuerpienſis lib.* 3. *de Immunitate Eccleſiæ.*

Scripſit idem Argumentum Suarez lib. 3. *de virtute Religion. c.* 8. *& ſequentibus. Videatur etiam locus de Aſylo.*

* TEMPLA NON ESSE DANDA HÆRETICIS.

Anno Domini inſtabat vehementer Theodora Auguſta, vt Vigilius Pontifex Max. Conſtantinopolim proficiſceretur iuxta promiſſionem factam ante Pontificatum adeptum, & Anthemium Patriarcham Conſtantinopolitanum, pulſo Mena Catholico, reſtitueret. Quòd cùm ſe facturum negaſſet, niſi prius pœnitentiæ libellum daret, reſipiſceret ac ſatisfaceret; cenſere enim ſe quæ Agapetus & Siluerius contra Anthemium hæreticum egiſſent, iure facta eſſe, & propterea eorum acta nullo modo eſſe reſcindenda videri, aſſereréque malè promiſiſſe, & malè promiſſa nolle exequi. Irata Theodora, Romanis quibuſdam adiuuantibus, Vigilium in iudicium vocat. At ferunt eum naui per Tyberim euectum in Siciliam fugiſſe: & inde Conſtantinopolim perueniſſe. Vbi cùm Theodora denuò inſtaret, vt, quod pollicitus erat, præſtaret; Cui ille, mallet ſe quoduis ſupplicium pati, & millies mori velle, potiùs quàm hominem hæreticum, & à prædeceſſoribus ſuis damnatum reuocare, & ſententiam mutare, reſpondit Et cùm milites cum ſuis, qui aderant, minis inſtaret; ad Diocletianum ſe, non ad Iuſtinianum, quemadmodum arbitrabatur, veniſſe dicens, ita cæſus eſt, vt paululùm abfuerit, quin tunc occideretur. Fugiens itaque in templum S. Euphemiæ, quod haud procul aberat, inde à graſſatoribus trahitur, & iniecto in collum fune, tanquam latro per totam vrbem vſque ad veſperam trahitur. Deinde carceri incluſus, pane & aqua aliquandiù ita patienter vixit, vt ſemper diceret, ſe etiam maiora meritum, ſi digna pro peccatis pœna irrogaretur. Clerici verò, qui Pontificem ſequuti fuerant, partim in exilium; partim ad reſcindenda metalla deportati ſunt. Verùm poſteà rogantibus Romanis omnibus, qui iam ſententiam mutauerant, & inſtante etiam Narſete, Vigilius ipſe atque exules omnes in libertatem remittuntur, & in patriam redeundi, cùm vellent, libera copia datur. *Alfonſus Diaconus de vitis & geſtis Pontificum in vita Vigilij anno Dom.* 552.

Valens Imperator fautor Arianorum, cùm Eccleſiam quandam, quæ Chriſtianorum erat, Arrianis tradidiſſet, vir ſanctus Baſilius Magnus Epiſcopus Cæſarienſis non eſt veritus eum grauiter increpare. Sublatis iurgiis eò deducta res eſt, vt fidei periculum facerent. Clauſerunt itaque Eccleſiæ fores, ac vtrimque ſigillo munierunt, decernentes, vt ad quorum precationem per ſe patefierent, illis eius poſſeſſio cederet. Ariani tres dies ſupplicationibus continuis in caſſum orarunt. Baſilius verò poſtquam precatus eſt, leui bacillo portas Eccleſiæ tetigit, dicens; Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ: Et ſtatim, ac ſi vocem iubentis ſenſu aurium, quas non habebant, percepiſſent, paruerunt, idcirco numine refragante Eccleſia adiudicatur Chriſtianis, & plerique etiam Arianorum relicta hæreſi fidelibus ſe iunxère, quod ſolis illis patere cœli aditum dicerent, ad quorum inuocationem ſic apertum Eccleſiæ aditum viderant. *Amphil. in vita S. Baſilij Petr. de Natal. lib.* 2. *SS. cap.* 28.

Circa annum Domini 400. Gainas quidam nomine erat Conſtantinopoli, genere quidem Celtus, præter autem omnem modum barbarus, militiæ Romanorũ aſſuetus. Hic cùm per gradus promotus eſſet, deſignatur tandem Romanæ militiæ equeſtris pariter ac pedeſtris dux: Arianæ peſtis velut ſortito complex is erat. Quare ex ædibus ſacris, quæ in ciuitate erant, auſus eſt vnam ab Imperatore (Arcadio) depoſcere attribuendam ſuæ hæreſeos conſortibus. Imperator autem reſpondet ſe ea de re capturum conſilium, pollicitus autem eſt eis principatum quendam. Eam poſtulationem accerſito ad ſe eximio Ioanni Chryſoſtomo Epiſcopo Conſtantinopolitano aperuit, ſimúlque commeminit promiſſi potentatus, tyrannidem inſuper ab illo excogitatam ſubindicauit, hortabatur, vt dono quopiam præferocem barbari animum ſuffrenaret. Ad hæc reſpondit vir ille generoſus: Ne tu, ô Imperator, talia pollicearis; tu ne ſuadeas, vt ſancta dem canibus iſtis: non enim feram eos è templo exigi, qui Deum & ſermonibus prædicant, & concelebrant hymnis. Hiſne iubes, vt dem templum Deo conſecratum, qui ipſum inceſſunt ore blaſphemo? Ne quid tibi, ô Imperator malè metuas ab iſto barbaro. Tantum &, vtrumque iubeto acciri, me, & illum. Tu quidem ſubauſculta ſilenter quæ dicentur. Ego ſanè illius infrenabo linguam: equidem perſuadebo tunc illum efflagitaſſe quod dare neutiquam expedit. Hiſce auditis, Imperator exhilaratus animo eſt. Et quidem repoſcebat ille pollicitationem: Eximius autem Ioannes reclamabat poſtulationi, aſſerens nequaquam conuenire Imperatori, nec eſſe rationi conſentaneum, vt quicquam moliri auſit aduerſus ædes Deo conſecratas, quippè qui conſtituit piè Deum colere. Illo autem reſpondente, ſibi ſuiſque oratorio eſſe opus ait Ioannes: Nulli non adaperta eſt domus Dei, ac proinde nemo cupientem orare & vota nũcupare prohibere poteſt. Ad hæc Gainas. Sed meum ſodalitium mecum expetit ſibi concedi ædem vnam ſacram, & valdè quidem iuſtè id dari poſtulo, quippè

qui in gratiam Romanorum tam multos exantlatim agones
A bellicos. Tuis hiſce laboribus cumulatiorem reportas vicariam penſationem, ait Ioannes: Dux ſiquidem creatus es, ſimul & ſtola conſulari redimitus: æquum fuerit, vt circumſpectiùs ad mentem reuoces, quis olim fueris, quis contra nunc ſis; ex quanta rerum penuria emerſeris ad præſentem opulentiam: quibus fueris vſus veſtimentis priùs quàm traiiceres Iſtrum; & ea confer cum hoc quo ambitioſè ornaris amiculo. Itaque animo reputa & expende, quanta præmia paucis tuis laboribus repenſa ſint; & prouideto ne deprehendaris ingratus fuiſſe erga eos, qui ea tanto honore cumularunt. Eximius hic Doctor orbis vniuerſi eiuſmodi ſermonibus os oppilauit Gainæ, eóque adegit, vt ea de re prorſus conticeſceret, adeò vt Arcadius Ioannis ſapientiam maximoperè admiraretur, quòd breuium verborum compendio potuerit ad officium reuocare & in ordinem redigere hominem cruentum adeò & immanem, illiuſque os aduerſus Deum impudens & blaſphemum obturare. Hactenus ille. Quibus videas oculis, manibuſque contingas illud Apoſtoli: Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, *ſed potentia Deo ad deſtru-
B ctionem munitionum: per ea enim non iura tantùm Eccleſiæ ſeruantur illæſa, ſed ipſum quoque imperium, & leges publicę defenſæ, cuſtoditæque ſubſiſtunt à barbarorum ac tyrannorum hominum inſultibus. *Georgius Alexandrinus Archiepiſcopus auctor vitæ D. Ioan. Chryſoſt. Theodor. lib. 5. hiſtor. cap. 32. Tripart. hiſt. lib.* 10. *c.* 6. *Baron. an.* 400.

Plerumque tentarunt hæretici Catholicorum Eccleſias ſibi vendicare; ſed eorum conatibus diuina obſtiterunt miracula. Vnde Bonifacius Monaſterij mei Monachus, qui vſque ante quadriennium cum Longobardis fuit, à triduo mihi narrauit: cùm ad Spoletanam vrbem Longobardorum Arianus Epiſcopus veniſſet, & locum illic vbi ſolemnia ſua ageret, non haberet, cœpit ab eius ciuitatis Epiſcopo Eccleſiam petere, quam ſuo errori dedicaret. Quod dum Epiſcopus valdè negaret, Arianus ille B. Pauli Apoſtoli Eccleſiam ſe die altero violenter intraturum profeſſus eſt. Sed diuinitus cæcitate percuſſus à ſuis domum reductus eſt. *Vide ſupra Templorum profanatores puniti. D. Greg. lib. 3. Dialogorum cap. 29. & Bellarmin. lib. 1. de Chriſto c.* 12.

C

*TEMPLORVM SIGNIFICATIO TROPOLOGICA, ALLEGORICA. MYSTICA. Ac primùm.

DE FORMÆ TEMPLI VETERIS A SALOMONE ÆDIFICATI SIGNIFICATIONE.

Quamvis Tabernaculum & templum vetus figuram expreſſerint templorum, quæ in lege Euangelica ad Dei cultum exhibendum erigenda erant: nihilominus in iſto templo, ſcilicet à Salomone ædificato, quatuor expoſitiones à veteribus conſiderantur, iuxta quadrifarium ſenſum qui Scripturæ ſacræ tribuitur.

Iuxta hiſtoriam enim ſignificatur in eo ædificium illud Dei cultui dicatum.

Iuxta Allegoriam corpus Chriſti Domini, de quo *Ioan.* 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, quod Euangeliſta expoſuit, inquiens: Ille autem dicebat de templo corporis ſui, quem ſenſum perſequitur *Rupert. in comm.* 3. *Reg.* Significat enim Eccleſiam Catholicam: quæ eſt domus
D Dei. 1. *Timot.* 3. Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui.

Iuxta Tropologiam, ſignificat templum, quod per pœnitentiam & alias virtutes Deo in anima noſtra erigimus, vt ſemper nobiſcum habitet, cuius rei cauſa dicitur 1. *Corinth.* 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis.

Anagogico ſenſu ſignificat regnum cœleſtis beatitudinis, ſeu potius Eccleſiam triumphantem, in qua Deus habitat vt in domo gratiſſima. Si enim Eccleſia militaris, in qua ſunt multi peccatores, & qui iuſti ſunt ſine venialibus peccatis non viuunt, domus & habitaculum Dei dicitur: quantò magis Eccleſia triumphans, in qua nullum peccatum eſt, ſed iuſtitia & ſanctitas, & perpetua Dei laus, iuxta illud *Pſal.* 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Hunc ſenſum oſtendit nobis Dauid in eodem Pſalmo. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini.

Ex his ſenſibus celebrior eſt apud Patres ille de Eccleſia militante, quem accuratius paulò explicabimus, non tamen ita vt reliquos penitus omittamus. E

Templum igitur à Salomone ædificatum per ſeptem annos Eccleſiam ſignificat, quæ à rege pacifico & vero Salomone, de quo dictum eſt *Pſalm.* 71. Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, ædificatur per totum huius ſæculi tempus, quod ſeptennario numero intelligitur, quia per ſeptem dies, totum ſæculi tempus deuoluitur, & naſcentibus electis, quaſi noui lapides proferuntur ad ædificium.

Anno quarto regni Salomonis fundatur, menſe Zio, qui eſt menſis ſecundus, & anno vndecimo abſoluitur, menſe Bul, qui eſt menſis octauus. Primus annus regni huius Salomonis fuit tempus legis naturæ, ſecundus fuit tempus legis ſcriptæ, tertius fuit tempus, quo Chriſtus inter homines homo verſatus eſt, quo fecit conuiuium magnum prædicationis ſuæ, & præſertim corporis & ſanguinis ſui optimatibus ſuis, id eſt, Apoſtolis, ſicut de Rege Aſſuero in eius figuram ſcriptum eſt, *Eſther.* 1. Tertio igitur anno imperij ſui fecit grande conuiuium cunctis Principibus & pueris ſuis, fortiſſimis F Perſarum & Medorum inclytis, & præfectis Prouinciarum coram ſe. Quartus annus eſt tempus prædicationis Apoſtolorum, quo intrante multitudine gentium ædificari vbique cœpit Eccleſia, ſicut ait Apoſtolus *Romanorum* 10. Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Præterea quarto anno etiam Chriſti ædificata eſt Eccleſia, quia quarto anno prædicationis eius inchoata, id eſt, ex quo baptizatus eſt, & diſcipulos habere cœpit, fundata eſt Eccleſia ipſo moriente, & legem veterem antiquante, ac noua Sacramenta Eccleſiæ ſuæ relinquente. Eleganter autem dictum eſt menſe ſecundo, vt *Beda capite quinto, & Angelomus* adnotarunt, vt intelligamus templum fundatum fuiſſe peracto iam Paſcha, quod videlicet primo menſe celebrabatur. Scriptum tamen eſt *Num.* 9. Homo, qui fuerit immundus ſuper anima, ſiue in via procul, in gente veſtra faciat Phaſe Domino in menſe ſecundo. Immundus ſuper anima dicitur, qui ex contactu hominis mortui immundus eſt: homo enim anima vocari ſolet per Synecdochen: Quia igitur plurimi ex Iudæis & Gentiles non G celebrauerunt Paſcha menſe primo, cũ immolatus eſt agnus, id eſt, non crediderunt cùm Dominus crucifixus eſt, ſed immundi erant ſuper anima, qui mortuum contigerant, id eſt, pleni erant peccatis, quæ ſunt opera mortua & immunda, & erant in via, id eſt, remoti ab Eccleſia, vt ait *S. Paulus ad Epheſ. cap.* 2. Vos qui aliquando eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine Chriſti, celebrauerunt Paſcha menſe ſecundo, id eſt, crediderunt in Ieſum Chriſtum crucifixum, & ita ædificari cœpit Eccleſia.

Verùm anno octauo, & octauo menſe conſummatum eſt templum in omni opere ſuo, & in omnibus vtenſilibus ſuis, quia cum vniuerſus numerus electorum expletus fuerit, & illi omnibus ſuis virtutibus & meritis abſoluti fuerint: in die iudicij vniuerſa Eccleſia electorum in cœlum transferetur, & nihil illi deerit, quia plenè Deum poſſidebit, & habebit illud; Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Vt ait *Beda cap.* 17. Vbi mox ſubiicit: Conſtat enim quod dies iudicij ſæpè in ſcripturis octonario numero typicè exprimitur, eo quòd hoc ſæculum, quod ſeptem diebus currit, ſequatur. Vnde & H Propheta Pſalmo titulum pro octaua impoſuit, quem ob metum eiuſdem diſtricti iudicis cantauit, ita incipiens: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c.

Sed cur anno quadringenteſimo octogeſimo egreſſionis filiorum Iſraël ex Ægypto fundatum eſt templum? Tabernaculum figura fuit Synagogæ, templum autem figura fuit Eccleſiæ ex gentibus congregandæ, *teſte Beda cap.* 5. Tabernaculum enim factum eſt, dum tempus veniebat templi faciendi, & vt venit, deſiit in honore eſſe tabernaculum, & templum ab omnibus viſebatur: ita lex vetus data eſt, donec veniret noua, & Synagoga ſtabat, donec tempus veniret ædificandæ Eccleſiæ.

Tabernaculum ab Hebræis factum eſt principe Moyſe, templum autem ab Hebræis, & Gentilibus ædificatum eſt rege Salomone, acerſitis videlicet Tyriis & Sydoniis, & Gibliis artificibus, Synagoga enim Hebræos Magiſtros habet, Eccleſia autem ab Apoſtolis ædificata eſt, & ab eorum diſcipulis, id eſt, à Doctoribus ex Gentilitate vocatis à Chriſto,

ſicut

ſicut Salomon acceſſiuit artifices ex Tyro, & Sidone, & ex A Giblis. Quoniam igitur quadringentis octoginta annis Tabernaculum ſtetit, totum tempus veteris legis & ſtatus Synagogæ totidem annis ſignificatum eſt, & ſtatim abrogata veteri lege, deſiit in honore eſſe Synagoga, & omnes gentes confluere cœperunt ad Eccleſiam, iuxta illud *Iſaiæ.2.* Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius.

Dedit Dauid filio ſuo deſcriptionem templi, & omnium quæ in eo futura erant, quia Deus pater Chriſto filio ſuo demonſtrauit, quomodo Eccleſia eſſet ædificanda & gubernanda, &c. Dedit illi aurum, & argentum, & æs, & materiam cedrinam, quia demonſtrauit ei electos, ex quibus (quamvis & multos ex iis, qui damnandi ſunt, habeat) ædificanda erat maximè Eccleſia, & dedit illi doctrinam Euangelicam: & virtutes ac dona quibus electi inſtruerentur, & ornarentur.

Ædificatur templum in Monte Moria, id eſt, in monte vi- B ſionis ſiue excelſo, quia Eccleſia excelſa eſt, & ſuper omnem doctrinam humanam, & ſuper omnes Reſpublicas eleuatur. *Iſaiæ 2. & Michææ.4.* Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles. In monte etiam ædificatur, quia illuſtris eſt, & vndique videtur *Matth.5.* Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita & ipſa proxima cœlo eſt, & apta vt ex eo videantur arcana cœleſtia, quæ ex nullo alio loco videri poſſunt.

Ædificatur in area Ornan, non Hebræi, ſed quem Scriptura non tacuit eſſe Iebuſæum, quia non in Iudæa ſolum, ſed in locis gentilium, id eſt, in vniuerſo orbe, Eccleſia erat ædificanda.

Ornan eſt exultans, Iebuſæus conculcatus, quia Gentiles qui prius à vitiis conculcabantur, & ab immundis ſpiritibus, admiſſi in Eccleſiam exultauerunt, accepta Dei gratia, & ſpe futurorum bonorum. *1. Petr.1.* In quem nunc non videntes creditis, credentes autem exultatis lætitia inenarrabili.

Rectè quoque ædificatur in loco eodem, quo Abraham im- C molare voluit filium ſuum, & arietem immolauit, quia Eccleſia in fidem & cultum veterum Patrum ſuccedit, ſicut ait Apoſtolus *2. Corinth.4.* Habentes eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus propter quod & loquimur. Nos enim in eundē Deum credimus & eundem cum illis Deum inuocamus & colimus, non quidem eiſdem ſacrificiis, ſed illo tamen, quod ſignificabatur in Iſaac, & in ariete, & in omnibus ſacrificiis.

Templum verſum erat ad Orientem, & portam magnam habebat, qua totum orientis ſolis lumine perfundebatur, quia Eccleſia Chriſti qui Sol iuſtitiæ eſt, radios pleniſſimè excipit, atque ita ab eo illuminaturi, vt columna dicatur, & firmamentum veritatis, & omnibus hominibus in maximis tenebris verſantibus, ipſa ſola luce plena eſt, nec vllo modo errari poteſt in credendis, aut agendis. *Iſaiæ 4.* Et creauit Dominus ſuper omnem locum montis Sion, & vbi inuocatus eſt, nubem, per diem, & fumum & ſplendorem ignis flammantis in nocte. Alludit ad expreſſam huius rei figuram, cum populus in terram promiſſionis tendens per diem columna nubis duce- D batur per noctem columna ignis, vt dux eſſet itineris eius vtroque tempore. *Exod.13.* Sed apertiſſimè *Iſaiæ 60.* Surge illuminare Ieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur, &c.

Porro *Venerabilis Beda* piè & ſolidè etiam exponit menſuram templi huius, & tres illius partes, inſuper oſtia & vela tam oraculi, quam domus exterioris, & porticus. Item tres ordines cellarum, aliáque illius fabricam concernentia, quæ omnia ſtudioſus lector reperiet apud *Riberam lib. 1. de templo*, multis capitibus deducta. Nos iis omiſſis de ornatu quod is magis noſtro propoſito ſeruiat; eiuſque myſtica ſignificatione pauca ex eodem adferemus.

*ORNATVS TEMPLI MYSTICA, ANAGOGICA, ET ALLEGORICA SIGNIFICATIO. Ac primum.

DE ORNATV EXTERIORI.

Fundamentum domus quodnam ſit, apertè *Paulus* oſtendit *1. Corinth.3.* Fundamentum autem nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Qui (ait *Beda* E *c.4.*) rectè ideò fundamentum vocatur quoniam, vt Petrus dixit, *Act. 4.* Non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Verum hic eſt primus lapis ædificij, lapis angularis cæteros continens atque connectens: de quo *Iſaiæ 28.* Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum in fundamento fundatum. Sed lapides, de quibus tunc loquitur, ſunt Apoſtoli & Prophetas, ſicut exponit Apoſtolus *ad Epheſ. 2.* Superædificato ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Ideò eleganter dictum eſt: Præcepitque Rex vt tollerent lapides grandes pretioſos in fundamētum templi, & quadrarent eos: Fuerunt enim Apoſtoli & Prophetæ quadrati, id eſt, ex omni parte, exciſi, & politi, & æquales. *Beda. c.4.* Qui benè lapides primo quadrari, ac ſic in fundamento poni iubentur. Quadratum namque omne, quocunque vertitur, fixum ſtare conſueuit. Cui nimirum figuræ corda aſſimulantur electorum, quæ ita in fidei firmitate conſiſtere didicerunt, vt nulla occurren- F tium rerum diuerſitate, nec ipſa etiam morte à ſua rectitudine ſtatus poſſint inclinari, &c. ſignificat quadratum, vt in talibus videmus, quomodocunque proiiciatur, ſemper rectum ſtare, ideoque de viro bono & forti ſcripſit *Ariſtoteles primo Ethicorum ad Nicomen. c.10.* Fortunamque feret pulcherrimè, & omni ex parte concinnà ac æquabiliter, quippè qui verè bonus atque quadratus eſt.

Domus tecta erat laquearibus cedrinis, quia perfecti, quos in hac ſuprema contignatione ſignificari diximus, omni virtutum varietate decorantur. Cedrus, inquit *Beda capite nono*, arbor eſt imputribilis omninò naturæ odoris iucundi, aſpectus nitidi, ſerpentes accenſa nidore fugans ac perimens. Quæ perfectis quibuſque conueniunt, quorum inſuperabilis eſt patientia forma virtutum eximia, præſentia cunctis gratiſſima, bonis auctoritas ad reuincendos confutandoſque eos, qui veritati reſiſtunt conſtantiſſima; qui & in hac vita, & in futura ſingulari præ cæteris ſanctis eminentia fulgent, &c.

Suprema autem, atque extima domus pars cœlum ſpectans, ſuper quam tabulatum quinque cubitorum altitudinis ædifi- G catum eſt, ne aſcendentes caderent, beatitudinem cœleſtem ſignificat, quæ tota in Dei aſpectum conuertitur, & cedrina eſt, id eſt, immortalis & tutiſſima, vnde nemo decidere vllo euentu poteſt, vt ait *ibidem Beda*.

Quinque cubitos altitudinis habet: quoniam (vt idem ſcribit) ita nos in illa patria diuinæ præſentia claritatis adimplet, vt nihil aliud viſus noſter, nihil auditus, nihil olfactus nihil guſtus, nihil tactus dulce habeat, niſi diligere Dominum Deum noſtrum ex toto corde, tota anima, tota virtute: Diligere & fratres tanquam nos ipſos.

Lapides totius domus dolati atque perfecti fuerunt, & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt audita in domo dum ædificaretur. Lapides ex quibus totum domus ædificium conſtat, quatenus vt primum quoddam ſubiectum conſideratur tabulatum cedrinarum, & cælaturarum, & auri, naturam noſtram ſignificant, cui decor gratiæ accedit & virtutum: quatenus verò domum ipſam conſtituunt, & domus ipſa ſunt; indicant beatos, qui lapides ſunt cœleſtis templi, domúmque illam beatam, atque ſupernam Hieruſalem conficiunt. H

Vt ergo lapides in monte ipſo, vnde excudebant, dolabantur, & quadrabantur vt in templo collocarentur, nec ibi ad dolationem vllam ferramentum audiebatur: ita electi in hac vita laboribus & ærumnis exercentur, & dolantur, vt ſuis quique locis in cœleſti beatitudine diſponantur, & (vt ait *Beda c.7.*) caſtigatione ceſſante ſolo amoris glutino quo inuicem copulentur, vno impleti ſpiritu perfundantur. Quod eleganter in Eccleſiaſtico hymno indicatum eſt:

Tunſionibus, preſſuris expoliti lapides,
Suis coaptantur locis per manus artificis.
Diſponuntur permanſuri ſacris ædificiis.

Poteſt iuxta hunc ſenſum in tabulis cedrinis, quibus teguntur lapides, perpetuitas beatitudinis ſignificari, in laminis aureis fulgor atque præſtantia maxima eiuſdem beatitudinis: in cælaturis, varietas ac multitudo gaudiorum, quæ & perpetua ſunt: & ideò cælaturæ factæ ſunt in tabulis cedrinis, & eximium fulgorem atque admirabilem præſtantiam habent. Et ideò cælaturæ etiam ſunt in auro: quidquid

enim gaudij eſt in vita hac non magis cum gaudiis illis comparari poteſt, quam terra cum auro. A

Claui quibus hæc connectuntur, ſunt dulciſſimi affectus amoris. Verùm hæc ad Anagogicum ſenſum ſpectant. Iuxta priorem, lapides dolantur, vt non audiatur ferramentum cum domus ædificatur, quoniam vt templum Dei efficiamur, id eſt, vt non ſolum gratiam habeamus, ſed tales etiam ſimus, vt in nobis diù, quaſi in propria domo, permaneat Deus, & conquieſcat, exercitatione virtutum naturam noſtram dolare atque expolite debemus, id eſt, affectus noſtros comprimere, vt ita domus Dei ædificetur.

Feneſtræ templi (vt ait *Beda c. 7.*) doctores Eccleſiæ ſunt, qui dum fidei myſteria & facienda docent, per eos lux ad reliquos ingreditur. Ideò dictum eſt *Matth. 5.* Vos eſtis lux mundi.

Feneſtræ obliquæ ſunt, (eodem auctore) quia nimirum neceſſe eſt, vt quiſquis iubar ſupernæ contemplationis vel ad momentum perceperit, mox ſinum cordis amplius caſtigando dilatet, atque ad maiora capeſſenda ſolerti exercitatione præparet, &c.

B Sunt etiam introrſum latiores, quia etſi magna latitudo charitatis cerni in eis debet exterius, maior intus debet in corde feruere. In corpore Chriſti feneſtras interpretari poſſumus vulnera, quæ cum magnam oſtendant charitatem, multo tamen maior erit in eius corde intus.

Erant autem feneſtræ in tribus lateribus templi, id eſt, in omnibus, præterquam in Orientali, & in omnibus contignationibus, quia omnium conditionum homines lumine ſolis iuſtitiæ indigent, quod per doctores Eccleſiæ, & per ſpirituales viros diffunditur. Latus Orientale, quia magnam habet ianuam, & Orientis ſolis radiis pleniſſimè perfunditur, feneſtris non indiget; quia pars illa Eccleſiæ, quæ plenè à Deo illuminatur in beatitudine, non neceſſe habet ab hominibus doceri; *Apocal. 21.* Et ciuitas non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius eſt agnus.

ORNATVS INTERIORIS SIGNIFICATIO.

Tabulæ cedrinæ quibus tota domus tegebatur, inſuperabi-
C lem virtutum præſtantiam ac venuſtatem ſignificant, vt ait *Beda capite vndecimo.* Eſt enim cedrus arbor odorata & incorruptibilis: & quaſi filij Eccleſiæ toti eſſe debent virtutibus pulchri, & odore pleni boni exempli, perſeuerantiáque in bonis operibus venerabiles, rectè domus tota cedro tegitur.

Tabulis cedri omnia veſtiebantur, nec omninò lapis apparere poterat in pariete, quoniam talis debet eſſe vita noſtra, vt naturæ vitia omninò, ſi fieri poſſet, abſcondantur, & ſolæ virtutes in nobis appareant, quod Sancti per gratiam Chriſti imperfectè in hac vita obtinent, ſed in futura plenè atque perfecte obtinebunt.

Pauimentum tegebatur tabulis abiegnis, quia noſtræ paruitatis cognitio, id eſt, humilitas, firma debet eſſe in nobis, & ſemper virens dum hîc viuimus.

Pauimentum autem oraculi tegitur tabulis cedrinis, quia in beatis firma & incorruptibilis eſt hæc ſui ipſorum cognitio, & odorem ſuauem emittit, id eſt, Deo gratiſſima eſt, & cæteris beatis.

Tabulæ omnes torno expolitæ ſunt, quia virtutes nihil habere debent informe aut impolitum, ſed omnia ad regu-
D lam rationis diuinæque legis facienda ſunt.

Iuncturas habent fabrefactas, quia virtutes inter ſe iunctæ, & connexæ ſunt, & altera pendet ex altera.

Cælaturas eminentes habent, quia prodire foras debent, ad laudem Dei, & exemplum fratrum.

In cælaturis ſunt palmæ, id eſt, crebræ noſtri ipſorum victoriæ & Cherubim, id eſt, vitæ & puritatis Angelicæ imitatio & flores, id eſt, varia bonorum operum pulchritudo.

Laminis aureis omnia tegebantur, quia aurum charitatem ſignificat, iuxta illud *Apoc. 3.* Suadeo tibi emere à me aurum ignitum & probatum, vt locuples fias. Charitas autem eſt ornamentum & pulchritudo bonorum omnium.

Laminæ ſunt quadræ ad regulam, vt nullus hiatus appareat, quia iuxta regulam diuinæ voluntatis nihil eſſe debet in operibus noſtris, quod non ſit cum charitate coniunctum.

Habent laminæ ſuas cælaturas prominentes, quia charitas latere non debet, ſed foris prodire: ita tamen vt illæ cælaturis tabularum reſpondeant, quia vna debet eſſe & eadem virtutum charitatiſque manifeſtatio, id eſt, nec virtutes ſine cha- E
ritate manifeſtandæ ſunt, nec charitas ſine virtutibus.

Claui aurei ſunt verba Scripturæ cœleſtes promiſſiones continentia, & timorem Dei docentia, quibus in virtutum ſtudio continemur ne deficiamus. *Eccleſ. 12.* Verba ſapientum quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi.*

Appendebat autem quinquagenos ſiclos, quoniam quinquagenario numero ſignificatur in Scriptura, vt ait *Beda capite* 12. remiſſio peccatorum, & gratia Spiritus ſancti, & æterna requies. Pſalmus enim quinquageſimus eſt remiſſionis, & annus Iubilæi quinquageſimus eſt, & Spiritus ſanctus quinquageſimo die deſcendit in Apoſtolos. Verba autem diuina quibus in bonis operibus continemur, remiſſionem nobis peccatorum pollicentur, & gratiam Spiritus ſancti, & æternam requiem.

In pauimento mille erunt cælaturæ, quia humilitas videri refugit & latere, atque conculcari cupit. Habet quidem & ipſa opera ſua externa, ſed hæc maximè oſtendit, dum ſe planam, & æqualem, & calcabilem præbet. F

* SIGNIFICATIO FORME TEMPLORVM LEGIS EVANGELICÆ.

De hac re nonnulla diximus ſuprà, vbi de forma templorum Chriſtianorum egimus, præſertim vbi rationem dedimus, cur Eccleſiæ Chriſtianorum iam olim verſus orientem ædificarentur.

Cæterùm qua forma ſiue figura olim primi Chriſtiani Eccleſias ædificarint, docent antiquiſſima templa Conſtantinopolis, Romæ, & alibi. Vt quorum membra ita diſpoſita ſunt, vt quantum licet in re parua, maximam molem repræſentare, ſimilitudinem quandam Hieroſolymitani templi redderent: in quo erat atrium, Sancta, & Sancta Sanctorum, ad officia diuerſorum ordinum obeunda. Sic etiam in Chriſtianorum Eccleſiis tres partes principales denotantur: veſtibulum, quod & atrium, vbi manebant pœnitentes & alij, quibus ad Eccleſiam aditus negabatur. Templum deinde, ſiue nauis, vbi populus: Denique ſacrarium ſiue Sanctua- G
rium, quod erat diuiſum à templo reliquo, gradibus, cancellis, & velo, neque eò alij penetrabant, quam Sacerdotes & Clerici.

Quo præterea Paſtophoria in eiſdem exſtrui conſueuiſſe, apud Clementem legimus, quæ à Paulo vocantur, Secretaria, hinc inde apud abſidem poſita, quorum vſum duo hæc diſticha ab eodem deſuper ipſa inſcripta declarant.

A dextera apſidis:

Hinc locus eſt veneranda penus qua conditur, & qua
Promitur alma ſacri pompa miniſtery.

A ſiniſtra eiuſdem:

Si quem ſancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit reſidens ſacris intendere libris.

Erant inſuper in eadem Eccleſia pulchra altaria, nam cum ea eſſent ſepulchra Martyrum, vbicunque erat tumulatus martyr, illic erigi conſueuit altare, & quidem *Gregor.* meminit de 23. altaribus in vna Eccleſia excitatis.

Et hæc forma in iis Eccleſiis ſe oſtentat, quæ à religioſiſſimo Imperatore Conſtantino fuerunt à fundamentis exſtru- H
ctæ. In antiquioribus enim non ita licet, quandoquidem omnes quotquot erant in orbe Romano Chriſtianæ religionis Eccleſiæ, Diocletiani, & Maximiniani Imperatorum edicto fuerint ad ſolum proſtratæ.

Quid verò ea forma & ſtructura nobis ſignificandum proponat, inueſtigandum eſt. Imprimis pleræque Eccleſiæ conſtruuntur in formam Crucis: imò priuſquam fundamentum ponatur, ſolet Epiſcopus locum crucis formatione deſignare ad ſignificandum, inquit *Durandus*, nos mundo crucifixos, & crucifixum ſequi debere, ac crucis meritis inniti oportere preces noſtras.

Vnde etiam loco editiori quem Orale vocant, & figuram gerit vel montis Caluariæ, vel glorioſi aſcenſus Dominici, quo ingredientibus ſtatim oculis ſubiiciatur, crucis imago ponitur. Oportet enim Chriſtianos exemplo Pauli gloriari in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt vita, ſalus & reſurrectio noſtra.

Fulcitur etiam ordinariè Eccleſia columnis, per quas denotantur Eccleſiæ Doctores, qui thronum Dei ſuſtinent, quomodo

quomodo olim Moyſes in ingreſſu tabernaculi feciſſe legitur, A columnas. Eóque loquendi ritu dicit S. Paulus de Iacobo, Petro & Ioanne, quod videbantur columnæ eſſe. Et *in Apoc.* S. Ioannes? Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.

Per feneſtras adumbratur Sanctorum cum Deo regnantium exemplum & imitatio, vt quorum lux coram hominibus, iiſque omnibus qui in domo Dei erant, illuxit, aut ſignificant diuinarum Scripturarum ſplendorem, quo omnis errorum tenebræ propelluntur, & illuminantur qui ad Eccleſiam veniunt.

Oſtium principale eſt Chriſtus, per quem qui non intrauerit, inſtar furis habendus eſt.

Quia verò Templa velut aſyla ſunt, & refugia Chriſtianorum, ideò vt ab omnibus videantur faciliùs, & excitentur, vt quandoque terrenis occupationibus ſepoſitis huc mentem collecturi, & ſpiritualibus ſeu verbi, ſeu Sacramentorum epulis reficiendi aduolent. Turris ſuperponitur aliis ædificiis emi- B nentior, per quam Paſtorum conuerſatio omnibus expoſita, & vigilantia cuius ſymbolum eſt ſpecula; denotatur.

Hinc etiam Gallus Gallinaceus ſuprà turrim poſitus, Prædicatorum ſedulitatem indicat. Gallus namque profundæ noctis peruigil, hora cantu ſuo diuidit, dormientes excitat, diem præcinit venientem: at priùs ſeipſum alarum remigio, & verbere ſuſcitat, ſingula myſterium ſuum habent.

Nox eſt ſæculum præſens: dormientes ſunt, qui peccati ſopore immerguntur. Hos prædicatores peccati ſomno excitare oportet, vt abiiciant opera tenebrarum, & induant arma lucis.

At neceſſarium eſt, vt primum mores ſuos caſtigent, vitamque componant, priuſquam docendi munus aſſumant. Verùm quemadmodum Gallus omni ventorum turbini caput opponit, ſéque vertit in omnem plagam: ſic illi nunc increpando, nunc arguendo, opportunè, importunè, fortiter reſiſtant venientibus in veſtimentis ouium, & pro animarum ſibi creditarum ſalute animam ponant, tanquam rationem de iis reddituri.

C Campanæ verò voces ſunt Prædicantium in omnem terrã ſonitum emittentium: ſignificatæ olim per tubas argenteas, quibus in veteri lege populus ad ſacrificium conuocabatur: hinc per tintinnabula, quæ fimbriæ veſtimenti Pontificij, vt in Sancta Sanctorum ingreſſurus audiretur, iuſſa ſunt apponi, ſiquidem ad modum campanæ debent Paſtores commiſſum populum vocare ad fidem, imò abducere exemplo Chriſti eos qui non ſunt ex ſuo ouili, vt fiat vnum ouile, & vnus Paſtor.

Ingredientibus Eccleſiam primo ſe offert Altare, vnum vel plura, pro loci exigentia.

Fuit autem primus Noë qui altare conſtruxit: poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob. Erantque lapides erecti, per vnctionem ſanctificati, ſuper quos victimas Deo offerebant.

Salomon altare aureum ædificauit, & exhinc vſus obtinuit fabricandi altaria, quaſi altas aras. Et quidem vetus altare, quod holocauſti appellabant, erat ex lignis Sethim, laminis æreis contectum, omniáque ſacrificia quæ in illo peragebantur, figurabant crucem Domini, & ſacrificium in eo peractum, vt plerique Patres docent, & videre eſt *apud Turrianum Tractatu de Euchariſtia n.* 22.

D Noſtra verò Altaria repræſentant eandem crucem, quę inſtar aræ ſacræ cruentũ ſacrificium Deo patri exhibuit. Vnde & quatuor illius cornua, quatuor mundi plagas deſignant, pro quibus Chriſtus ſe Patri obtulit, & quotidie in Eccleſia immolatur. Alioquin etiam per Altare Chriſtum ſignificari vult, *Durand. in Rationali Diuinorum Officiorum*, ſine quo munera noſtra accepta eſſe non poſſunt: per illum enim acceſſum habemus ad Patrem, niſi dicamus per altare etiam deſignari menſam, in qua cum diſcipulis ſupremam cœnam ſumpſit, vel menſam illam, quam diſcipulis, & ſe ſequentibus diſpoſuit, vt ſuper eam cum illo manducent & bibant. Quamvis & Altare externum nos moneat Altaris noſtri interioris: cordis, inquam, in quo oportet offerre holocauſta, id eſt, opera charitatis, igne accenſa, dicuntur namque holocauſta, ab ὅλον, quod eſt totum & καῦσις, quod eſt incendium: quaſi tota incenſa.

Plura forent examinanda circa hanc materiam, vt introitus varij, per quos beneficij nouæ legis amplitudo & refugij libertas deſignatur; ac promptitudo diuini auxilij. Item cancelli, gradus, ac locorum diſtinctio: denique alia nonnulla.

Verùm cum tam obuia non ſint quam priora, neque tam claram ſui demonſtrent ſignificationem, eadem ex propoſito, E quia breues eſſe laboramus, prætermiſimus: remittentes lectorem ad Rationale Guil. Durandi ſuprà allegatum.

* CÆREMONIARVM ET RITVVM, QVÆ IN DEDICATIONE ET CONSECRATIONE Templorum adhibentur, ſignificatio.

Vbi etiam celebriores cæremonia recenſentur.

Videantur pleráque *ſuprà in Tit. de Dedicatione*, vbi vnum finem dedicationis Eccleſiarum adduximus. Præter quem tamen alius finis eſt cæremoniarum quas in Templorum conſecratione adhibent Eccleſiæ Prælati, videlicet ad ſignificandum Chriſtum & Eccleſiam. Eccleſia enim materialis, Eccleſiam ſpiritualem deſignat: altare verò ſignificat Chriſtum; hinc igitur altare fit ex lapide, & inungitur, & ſummo loco ponitur, & ſub ipſo abſconduntur reliquiæ: quia Chriſtus dicitur Petra 1. *Cor.* 10. & vnctus fuit Spiritu ſancto, præ conſortibus ſuis, *Pſalm.* 44. Et caput eſt totius Eccleſiæ, *Coloſſ.* 1. Et in ipſo abſcondita, eſt vita & gloria Sanctorum. F *Coloſſ.* 3. Vnde etiam in cœlo vidit Ioannes animas Sanctorum ſub altari. *Apoc.* 6.

Porrò cæremoniæ, quæ fiunt in ipſa conſecratione, totum progreſſum fidelium demonſtrant. Nam primo loco pulſatur, & aperitur templum baculo Paſtorali ab Epiſcopo, quia Prædicatores poteſtate à Chriſto accepta corde infidelium pulſant, & ad fidem ſuſcipiendam aperiunt.

Secundò, ingreſſus Epiſcopus eodem baculo deſcribit in pauimento cinere conſperſo Alphabetum, quia Prædicatores eadem poteſtate in cordibus pœnitentium inſcribunt rudimenta fidei, eoſque Catechumenos faciunt.

Tertiò, aſpergitur templum aqua, & cerei accenduntur, quia poſt Catechiſmum ſequitur Baptiſmus, quod eſt Sacramentum illuminationis.

Quartò, in parietibus pinguntur & inunguntur cruces (nam etiamſi cruces ante initium conſecrationis factæ ſunt, tamen hoc tempore fieri debuiſſent: ſed ante factæ ſunt propter commoditatem, nimis enim diù exſpectaretur, ſi in ipſa conſecratione pingerentur) ad ſignificandam Confirmationem, quæ poſt Baptiſmum cruce & Chriſmate perficitur. G

Quintò, fit mixtio quædam aquæ, cineris, ſalis, & vini, quia tota vita fidelium conſumi debet in mortificandis vitiis, & vitæ nouitate quærenda & retinenda. Nam aqua ſignificat hominem, qualis eſt ex ſe poſt peccatum; eſt enim frigidus & inſipidus. Cinis ſignificat pœnitentiam, & mortificationem vitiorum. Sal ſaporem. Et vinum lætitiam & feruorem nouæ vitæ.

Sextò, agitur dies feſtus cum lætitia, finita conſecratione, quia poſt finem huius vitæ fideles intrabunt in gaudium Domini, vbi perpetuò lætabuntur. Hæc & ſimilia vide apud Auguſtinum & Bernardum in ſermonibus de dedicatione; & apud Hugonem, Iuonem & Rabanum, qui ſigillatim explicant rationes harum cæremoniarum.

* ERRORES CIRCA TEMPLA, EORVMQVE ENODATIO.

Ac primò.

CIRCA EORVM STRVCTVRAM.

Duo genera hoſtium habuerunt templa Dei. Vnum eorum qui reipſa templa euertebant; non odio templorum, ſed odio H gentis, aut religionis. Aliud eorum, qui templa ipſa vel eorum aliquid oderant tanquam malum. Primi generis fuerunt Nabuchodonoſor, Antiochus, Pompeius, Caſſius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt, vel profanarunt, non odio templi, ſed gentis. *Vide* 4. *Regum vltimo*, 1. *Machabæorum* 10. *Ioſephum libro decimoquarto Antiquitatum, & libro ſeptimo de bello Iudaico. Cornelium Tacitum libro vigeſimoprimo, & Auguſtinum libro decimooctauo de Ciuitate Dei, cap.* 45.

Chriſtianorum Eccleſias Diocletianus iuſſit omnes ſolo æquari, non odio templorum, ſed religionis Chriſtianæ. *Euſebius lib.* 8. *hiſtor. c.* 1. Idem facere voluiſſe Iulianum ſcribit *Hieron. epiſt. ad Riparium.*

Ariani quoque & Donatiſtæ templa Catholicorum profanabant & ſpoliabant, non odio templi, ſed religionis. *Vide Athanaſ. in Apol. pro fuga ſua, & Theodoret. lib.* 4. *hiſt. c.* 19. & 20. & *Optatum lib.* 6. *contra Parmen.*

Ad aliud genus pertinent imprimis Manichæi; nam Fau-
A ſtus apud Auguſtinum *libro* 20. *capiſ.* 3. & 4. obiicit Catholicis, quod haberent templa & altaria more Gentium, & Iudæorum.

Manichæos ſequuti Meſſaliani templa omnia,& altaria execrabantur, & ſolum in ſuis domibus orare volebant Deum, vt refert *Damaſcenus lib. de centum hæreſibus.*

Eodem ferè tempore Euſtathius templa omnia, & præcipuè Martyrum deteſtabatur, *teſte Socrate libro 2. hiſtoriarum c.* 33. & in priuatis domibus conuenticula fieri volebat.

Petrobruſiani templa deſtruebant, nouaſque templorum fabricas irridebant. *Auctor Cluniacenſis in epiſt. contra Petrobruſianos. Et auctor vitæ S. Bernardi lib.* 3. *c.* 5.

Idem docuerunt poſteà Albigenſes, vt refert *Bernardus Luzenburgenſis in Catalogo.* Idem docuerunt Vvaldenſes *apud Claudium Couſſordium lib. contra Vvaldenſes*, *c.* 6. Idem Vvicleſiſtæ. *Thomas Vvaldenſis tom.* 3. *tit.* 17. & 22. Idem Taboritæ. *Æneas Syluius de origine Boemorum c.* 35. Idem Anabaptiſtæ Tranſyluani, *in antitheſibus Chriſti veri & Chriſti falſi, editis Albæ Iuliæ anno M. D. LXVIII.*

B Cæterùm conuincunt illos teſtimonia euidentia S. Scripturæ; Dei ipſius in primis dicentis *Iſaia* 66. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum,& quam domum ædificabitis mihi?

Et de templo manufacto inquit Chriſtus *Ioan.* 2. Auferte iſta hinc,& nolite facere domum patris mei domum negotiationis. *Et Matth.* 21. Domus mea, Domus orationis vocabitur.

Deus igitur vnus & idem in vtroque Teſtamento approbat templa, in quibus adoretur,& non approbat templa, quibus putetur includi: quomodo idola, id eſt, Dij Gentium verè in templis continebantur, nec inde poterant exire, niſi qui eos affixerant parietibus, inde detrahere & aſportare vellent, Multa in huius confirmationem diximus *ſupra Tit. de Templorum antiquitate.*

CIRCA FINEM.

Lutherani & Caluiniſtæ admittunt templa, ſed ſolum ad concionandum & Sacramenta miniſtranda; reprehendunt autem quod fiant templa ad orandum, quod in honorem San-
C ctorum, quod conſecrentur certo ritu, quod magnis ſumptibus ornentur. Nam *Magdeburgenſes Cent.* 4. *cap.* 4. *col.* 407. & *ſeqq.* multa dicunt contra ritus conſecrandi Eccleſias. *Et in præfat. Cent.* 6. reprehendunt Catholicos quod ingentibus ſumptibus fabricent Eccleſias, eaſque in Martyrum honorem.

Ioannes Caluinus præfat. Inſtitut. reprehendit ornatum templorum ex auro, argento, ſerico, lapidibus pretioſis, &c. & *lib.* 1. *c.* 11. §. 13. ornamenta templorum ſolum eſſe vellet concionem,& Sacramenta *lib.* 3. *c.* 20. §. 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas, ſed non eſſe putandum vllam ineſſe templo ſanctitatem.

Verùm contra horum errores latè finem templorum proſecuti ſuimus peculiari titulo. Item ritum conſecrationis, ornatum tam exteriorem quam interiorem, aliáq; eò facientia.

De oratione in templo magis efficaci, quam extra illud, diximus *in loco de Oratione* & infrà pleráque adiiciemus.

D

TEMPLA AD CONCIONES ERIGI. CONTRA ANABAPTISTAS.

Probat id primum Chriſti & Apoſtolorum exemplum, vt nihil dicamus de veteri Tabernaculo & Templo, vbi lex populo proponebatur; qui quamvis interdum data occaſione in variis locis verbum Dei ſeminarent, tamen ordinariè in templo vel ſynagogis, quæ erant eius temporis Eccleſiæ, id faciebant. *Matth.* 26. Dominus ſic ait: Quotidie apud vos ſedebam docens in templo & non me tenuiſtis. *Et Ioan.* 18. Ego palam loquutus ſum mundo, ego ſemper docui in Synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt,& in occulto loquutus ſum nihil.

Act. 14. Angelus educens Apoſtolos de carcere, dicit illis: Ite, & ſtantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius; qui cum audiſſent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. *Actorum* 13. Paulus & Barnabas miſſi ad prædicandum, primum intrant in Synagogam, & ibi prædicant.

Quin primi Chriſtiani habuerunt Eccleſias à domibus diſtinctas, vt patet ex *Epiſt.* 1. *ad Corinth. c.* 11. Conuenientibus
E vobis in Eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter vos. At quòd iſta Eccleſia non eſſet priuata domus patet ex ſequentibus: Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut Eccleſiam Dei contemnitis? Et rurſus: Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis,& & *c.* 14. Mulieres in Eccleſiis taceant, ſi quid autem volunt diſcere, domi viros interrogent.

Accedunt his teſtimonia veterum Patrum. Nam *Clemens lib.* 10. *recognitionem, circa finem*, refert Antiochiæ Petro prædicante conuerſam fuiſſe Theophili domum in Eccleſiam, ibique Petro Cathedram conſtitutam, vnde doceret populũ.

Philo in libro de vita theorica ſupplicum, quem citat *Euſeb. lib.* 2. *hiſt. c.* 17. ſcribit; primos Chriſtianos in omnibus locis conſtituiſſe ædes ſacras ad myſteria celebranda, & ſacros libros legendos.

Iuſtinus in Apolog. 2. *ad finem*, dicit Chriſtianos die Dominico in vnum certum locum omnes conuenire ad verbum,& Euchariſtiæ communicationem.

F *Tertullianus* antiquiſſimus Latinorum *libro contra Valentinianos*, expreſsè meminit ſacræ ædis ad quam Chriſtiani conueniebant.

Cyprianus ſermone de Eleëmoſynis arguens Mulieres opulentas, quæ in Eccleſiam ſine oblatione veniebant. In Dominicam, inquit, ſine ſacrificio venis,& partem de ſacrificio, quod pauper obtulit ſumis. Vbi Dominicam Eccleſiam vocat, quia domus illa ſacra, Domini palatium eſt. Vide Miracula à Deo circa templorum erectionem patrata, ſuprà.

AD HONOREM SANCTORVM CONTRA LVTHERANOS ET CALVINISTAS.

Concilium Gangrenſe *in epiſtola ad Epiſcopos Armeniæ*, damnat Euſtathium tanquam contemptorem Baſilicarum ſanctorum Martyrum. *Et Canone* 20. nominat Martyrum Baſilicas.

Concilium Cabilonenſe *Canone vltimo.* Martyrum Baſilicas appellat.

G Concilium Carthaginenſe *V. Canone* 14. vetat, ne ædes vlli Martyri ædificentur, niſi ibi ſit aut corpus, aut aliquæ eius reliquiæ, aut ibi Martyr habitauerit; aut certè in eo loco paſſus ſit, aliquid enim horum requiritur, vt memoria Martyris dici poſſit locus aliquis.

Præterea Patres idem docent, ac primum Græci.

Cyrillus Catecheſ. 16. meminit Eccleſiæ Apoſtolorum erectæ in Hieroſolymis in loco vbi Spiritus ſanctus deſcẽderat.

Athanaſius in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes, nominat templum S. Quirini.

Baſilius in Pſal. 114. in principio vocat ſacrum Martyrum templum.

Nazianzenus oratione prima in Iulianum, ſcribit Gallum, & Iulianum ædem ſacram Mamæ martyri ingentibus ſumptibus erigere cœpiſſe,& laudat Gallum quia ex amore ſincero id faciebat.

Gregorius Nyſſenus orat. in Theodorum, multa dicit de templo ipſi Martyri dicato.

Chryſoſtomus homilia 28. *ad popul.* Ad veras, inquit, regias
H Eccleſias dico, & oratorias ædes, & Martyrum templa, &c. *Et homil.* 66. dicit Conſtantinum poſt mortem factum ianitorem piſcatoris, quia ſepultus erat pro foribus baſilicæ S. Petri apud Conſtantinopolim.

Theodoretus lib. 8. *ad Græcos*, templa olim idolorum, nunc Martyrum eſſe dicit.

Euſebius lib. 4. *de vita Conſtantini c.* 58. 59. & 60. dicit templum pulcherrimum Conſtantinopoli Apoſtolis à Conſtantino erectum.

Sozom. lib. 6. *c.* 18. meminit templi S. Thomæ, quod erat Edeſſæ.

Socrates lib. 1. *cap. vlt.* meminit Eccleſiæ Apoſtolorum.

Euagrius lib. 2. *cap.* 3. meminit templi S. Euphemiæ, & *l.* 3. *c.* 8. templi S. Theclæ ampliſſime à Zenone exſtructi.

Niceph. lib. 3. *c.* 37. meminit templi S. Baſilicæ.

Damaſc. lib. 4. *c.* 16. aſſerit templa in Martyrum memoriam ædificanda.

Denique exſtat liber Procopij, de ædificiis Iuſtiniani, vbi plurima templa Martyrum, aliórúmque Sanctorum enumerat.

Ex Latinis *Ambroſius lib.1. epiſt.5. ad Felicem Epiſcopum*
A *Comenſem*. Ortus, inquit, eſt ſermo de baſilica, quam condidit Apoſtolorum nomine dedicanda.

Hieronymus lib. contra Vigilantium: Ingredere, inquit, Baſilicas martyrum, & aliquando purgaberis. Ibidem & in epiſtola præcedente, & alibi paſſim meminit, Baſilicarum Apoſtolorum & Martyrum.

Gaudentius Ambroſij æqualis, *tractatu de dedicatione Eccleſiæ* Vt venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noſter tribuit: deinde vt hanc honori eorum fundare baſilicam valeremus, ipſe largitus eſt, &c.

Auguſtinus lib. de cura pro mortuis, cap.1. meminit Baſilicæ S. Felicis: In beatiſſimi, inquit, Felicis baſilica poneretur, &c. *& l.18. de ciuit. Dei, c.1.* Teſtantur hoc, inquit, Martyrum loca, & Baſilicæ Apoſtolorum, &c. *& lib.20. contra Fauſtum, c.21.* Populus Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat. *& lib.8. ciuit. Dei, cap.26.* Sed hoc videtur dolere quod memoriæ Martyrum noſtrorum, templis eorum delubriſque ſuccederent.

B *Auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap.73.* Martyrum baſilicas deuotè adeundas dicit.

Paulinus natali I. S. Felicis, dicit ſe optare vt poſſit ſeruire S. Felici in eius baſilica purganda, & cuſtodienda.

Et foribus ſeruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare ſines, & nocte viciſſim
Excubiis ſeruare piis, & munere in iſto
Claudere promeritam defeſſo corpore vitam.

Victor Vticenſis lib.1. perſecutionis Vuandalicæ ſcribit, apud Carthaginenſes duas amplas baſilicas S. Cypriani fuiſſe. *Gregor. lib.2. Dialog. c.8.* ſcribit à S. Benedicto in monte Caſſino, duo fana Apollinis verſa in oratoria Sanctorum, vnum Martini, alterum Ioannis.

Liber Pontificalis teſtatur Syluestrum dedicaſſe Baſilicas à Conſtantino exſtructas, vnam Petro, alteram Paulo, tertiam Ioanni; quartam Laurentio, & alias Liberium B. Mariæ; Damaſum aliam S. Laurentio; Innocentium S. Geruaſio & Prothaſio Sixtum B. Mariæ, & S. Laurentio; Leonem S. Cornelio; Gelaſium S. Euphemiæ; Symmachum S. Andreæ;
C Ioannem I. S. Philippo & Iacobo Pelagium II. S. Laurentio; Gregorium S. Agathæ; Bonifacium IV. S. Mariæ, & omnibus Sanctis. Qui omnes Pontifices excepto Gregorio & Bonifacio ante mille annos floruerunt.

Porro obſeruandum hoc loco nomine reliquiarum non ſolum intelligi oſſa & veſtes, ſed etiam loca vbi Sancti paſſi ſunt, vel vbi habitauerunt, aut aliquid præclarè geſſerunt. Et hoc modo exſtructæ fuerunt Cypriano duæ Baſilicæ, *teſte Victore lib.1.* vna, vbi paſſus erat, altera, vbi iacebat corpus eius. Similiter hoc modo exſtructæ ſunt multæ baſilicæ B. Mariæ, vel Angelis, in locis vbi apparuerunt, vel miracula aliqua, oſtenderunt.

Addo etiam poſſe erigi baſilicas ad Sanctorum memoriam conſeruandam per imaginem, per ipſum ſolum nomen. Nimirum poteſt erigi baſilica S. Petro, vt qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipſo templi nomine, recordentur S. Petri, cumque in eo loco tanquam patronum colant & deprecentur.

D Secundò, diſtinguendum inter templum & baſilicam. Nam ſacra ædes propriè templum dicitur quatenus erigitur ad ſacrificia; eadem ſacra ædes dicitur baſilica quatenus erigitur ad ornatum ſepulchri alicuius Sancti, & commoditatem viſitantium eiuſmodi reliquias. Baſilica enim non dicit relationem ad ſacrificia, nam etiam Regum palatia dicuntur Baſilicæ, vt patet *Heſter.5.* imo ea palatia propriè dicuntur Baſilicæ, & inde nomen translatum eſt ad Martyrum ædes ſignificandas.

Auguſtinus clariſſimè teſtatur, templi erectionem eſſe cultum latriæ ſoli Deo debitum, *lib.1. contra Maximum, & l. contra ſermonem Arianorum*: idemque Aug. coniungit templum cum altari & ſacrificio, *lib.8. de ciuit. Dei, cap. vlt.* docens cui conuenit vnum eorum & alia conuenire, & contra: & tamen in iiſdem locis fatetur, memorias rectè Martyribus ædificari, & præcipuè locus notandus eſt *lib.22. de ciuit. Dei, c.10.* vbi ſic ait: Nos autem Martyribus noſtris, non templa ſicut diis, ſed memorias ſicut hominibus, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus. Et nunquam Auguſtinus dicit templa Martyrum: & tamen paſſim dicit baſilicas Martyrum: quod etiam in aliis Latinis Patribus obſeruare licet.

Porro Græci dicunt quidem templa Martyribus fabricari, vel dedicari, vt patet ex *Baſilio in Pſalm.114.* vbi vocat, *οἴκους τῶν μαρτύρων*, & ſimiliter loquuntur Nyſſenus & alij: tamen E certum eſt eos intelligere materialiter, id eſt, domum illam, quæ dicitur templum, fabricari Martyribus non tamen ſub ratione templi, ſed baſilicæ, ad ornandam memoriam ipſorum Sanctorum.

CIRCA CONSECRATIONEM.

Contra eoſdem,

Magdeburgenſes Cent.4. c.6. col.407. & ſeqq. tria in dedicationibus reprehendunt. Primò, quod templa à nobis cum ingenti lætitia & celebritate dedicentur: quod ortum eſſe dicunt ἐκ *κακοζηλίας* Iudaiſmi, & eſſe rurſum introducere Iudaiſmum in Eccleſiam.

Secundo, quod vtamur tot cæremoniis in conſecratione templorum; nam præter alias, quædam ſunt quæ non videntur poſſe excuſari à ſuperſtitione & Magia: nam primò pinguntur duodecim cruces, & ante ſingulas accenduntur ſingulæ lampades; deinde pulſatur templum & aperitur tum deſcribitur in pauimento ſuper cineres ad hoc ſparſos, baculo F Paſtorali Alphabetum Græcum ab vno angulo ad alium, ita vt indè crux fiat, tum fit mixtura ex aqua, vino, ſale, & cineribus, & inde aſpergitur templum: ac demum templum & ara Chriſmate inunguntur.

Tertiò, arguunt, quod putemus templa eſſe loca ſanctiora cæteris: quod etiam reprehendit *Caluinus lib. inſtit. c.20. §.30.* Verum cum his erroribus & opinionum figmentis abundè ſatisfactum ſit in ſuperioribus, vbi de templorum dedicatione, & cæremoniis diſſeruimus, tranſitum faciemus ad errores alios.

CIRCA ORNATVM.

Aduerſus eoſdem, & alios antiquos hæreticos.

Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres, Petrobruſiani, & Vviclefiſtæ, quam etiam Lutherani & Caluiniſtæ. At pro Catholicorum in hac re pietate plura antiquitatis teſtimonia & exempla adducta ſunt ſuperioribus titulis, vbi fuſè de ornatu tam externo quam interno agitur.

CIRCA FORMAM.

Reprehendunt quoque hæretici paſſim Templorum noſtrorum formam, quod ſcilicet in tres velut diſtinctas manſiones ea partiamur, ad orientem eadem conuertamus. Sed G partim ex fabrica veteris templi quod noſtrorum typus erat: partim ex vſu primitiuæ Eccleſiæ, & rationibus quas pro eodem produximus ſupra, facilè vterque hic error conuellitur.

CIRCA ORATIONEM IN TEMPLO FACIENDAM.

Omnes huius temporis Hæretici, negant Eccleſiam ad orandum inſtitui oportere, quaſi oratio ſit efficacior vno in loco quàm in alio: cum Chriſtus iuſſerit orantes intrare cubiculum, & Paulus viros velit in omni loco orare. Cauendum eſt ait *Caluinus lib.3. inſtit. cap.20. num.30.* ne ſecretam, neſcio quam templis affingamus ſanctitatem, quæ ſacratiorem apud Deum orationem reddat. Vera enim Dei templa cum ſimus ipſi, in nobis oremus oportet ſi in templo ſancto ſuo Deum volumus inuocare. Illam vero craſſitiem Iudæis aut gentibus relinquamus, qui præceptum habemus de inuocando citra loci diſcretionem, in ſpiritu & veritate Domino. H Sic Caluinus.

Sed hæc Maſſilianorum vetus etiam hæreſis fuit, qui *teſte Damaſcene hæreſ.80.* cæteris ſuis hæreſibus adiiciebant templorum, & ararum contemptum, & quod ſpirituales viri contenti eſſe deberent precibus quas in ſacellis & oratoriis priuatis explerent.

Similis quoque illius magni ſchiſmatici Ieroboam vox erat quum peccare fecit Iſraël, & commemorat *Ioſephus Antiq. Iudaic. lib.8. c.3.* Viri, inquit, populares notum vobis exiſtimo quod nullus locus Deo eſt vacuus, & quod is nullo certo loco includitur, ſed vbique vota exaudit, vbique cultores ſuos reſpicit.

Sed contra hanc impoſturam pleraque diximus *in Loco de Oratione. Tit. Locus Orationis.* Quibus ad maiorem confirmationem addimus ſequentia.

Lib.3. Reg. cap.8. & 2. Paral.6. Salomon affirmat templum factum eſſe, vt ſit locus orationis, & petit à Deo, vt quicumque orauerit, exaudiatur 3. *Reg.9.* Deus apparens Salomoni pollicetur ita futurum vt ille petierat.

1. *Reg.*1. Anna precatura Dominum ad Tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibique orans exaudita eſt.

2. *Reg.*7. Dauid precaturus perrexit ad tabernaculum, & coram arca Domini orare cœpit: at certè niſi putaſſet, ibi Dominum magis eſſe præſentem, & faciliùs orationem exaudiri, domi ſuæ manſiſſet, Idem 1. *Paralip.*21. Voluit ire ad tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peſte à populo, ſed non præualuit nimio timore perterritus, ideò in ipſa Hieruſalem extruxit altare.

Daniel oraturus; quia non poterat ingredi templum, in Babylone exiſtens captiuus, ſaltem aperta feneſtra orabat ad eam partem conuerſus, vbi fuerat templum Domini. *Daniel.*6.

Anna filia Phanuëlis, non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, nocte & die. *Luc.*2.

Publicanus in templo orans iuſtificatur. *Luc.*8.

Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. *Act.* 5.

Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hieruſalem. *Actor.*8.

His omnibus accedit teſtimonium *Iſaiæ cap.*56. vbi per illum dicit Deus domum ſuam domum orationis, eoque epitheto rurſus vtitur Chriſtus *Matth.*21. dicens: Domus mea domus orationis vocabitur, id eſt, templum meo cultui conſecratum primariò ad adorationem inſtitutum eſt, ideoque ab hac merito nomen ſortitur.

Certè Tabernaculum à Moyſe in deſerto erectum, templum à Salomone Deo vero exædificatum manifeſtè hoc demonſtrant, vbi ſacrificare, orare, Deum inuocare Sacerdos cum populo & populus cum ſacerdote debeat. Quod quum non fieret, profanari ſuam domum Deus per prophetas conqueſtus eſt, vt apud *Ierem. cap.* 7. Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua inuocatum eſt nomen meum, &c.

Eſt autem ſingulariter notandum, quòd cùm Chriſtus Dominus cruentam oblationem, quæ ſemel erat facienda ſub dio faceret, ſui corporis oblationem, quæ alterius memoriam perpetuò renouanda erat, non niſi in domo conſtituit: cuius etiam figura agni paſchalis manducatio, non niſi in domibus, vel tabernaculis, vel demum in templo fiebat.

Apoſtoli ipſi qui verba Chriſti optime intellexerunt, quum adhuc templa Chriſtianorum propria non eſſent, ipſum Iudaicum templum orationis cauſa petiuerunt, vt de Petro & Ioanne ante diximus. Quare notat *Auguſt.* quod tam Apoſtoli quàm alij primi credentes in templo veteri Deo ſeruiebant *de doctr. Chriſtian. lib.*3. *cap.*6.

Notum eſt D. Iacobum Apoſtolum & Epiſcopum Hieroſolymitanum, multis annis poſt Chriſtum in ipſo templo Iudaico aſſiduis precibus Deum coluiſſe, vtpotè cui ſoli conceſſum erat in Sancta Sanctorum ingredi, & cuius tanta fuit in templo orandi aſſiduitas, vt genua eius callum obduxerint, teſte tota antiquitate.

D. quoque Ioannes Apoſtolus, ita deuotè & aſſiduè in templo orabat, vt vltima iam ſenectute per diſcipulorum manus ad Eccleſiam deferri ſoleret. *teſte Hieron. in Catal. viror. illuſt.*

Illi Sancti illud Chriſti præceptum de orando Deum in ſpiritu & veritate ſic intellexerunt, vt loci tamen diſcretionem contra Caluinum, & templi frequentationem probarent: nec craſſitiem Iudaïcam, ſed pietatem Chriſtianam eſſe iudicabant Deum in templis conſecratis orare. Quis enim Chriſtianus ad Eccleſiam non pergat ſollicitè ſanus & robuſtus, quo tantus Apoſtolus Ioannes deferri voluit decrepitus & ſemimortuus?

Euſebius lib. 3. *hiſt. cap.* 17. teſtatur ex Philone, primos Chriſtianos ſingulis penè locis ædes conſtruxiſſe, quas orationi conſecrabant, qui mos ab Apoſtolis emanauit, & [illegible] mundi finem perdurabit.

Deinde templum vocatur Domus Dei, & dicitur in eo Deus habitare, quia in templis tanquam locis eius cultui conſecratis, ideòque ei magis acceptis, preces ſuorum faciliùs exaudit quàm in alio quovis loco cæteris paribus, id eſt, ſi pari pietate, ſtudio, fide, (quas virtutes ipſa loci circumſtantia, & ea quæ in templis aguntur, plurimùm excitant atque confirmant) Deus illic inuocetur.

Præter eam præſentiam qua vbique eſt, adeſt ordinariè ipſe mediator noſter in Euchariſtiæ Sacramento, quod non parum auget fiduciam noſtram, & religioſæ menti, reuerentem timorem incutit, nam vbi eſt Chriſtus, inquit *S. Chryſ. hom.* [illegible] *in epiſt. ad Corinth.* in Euchariſtia, ibi etiam non deeſt Angelorum frequentia: vbi autem eſt talis Rex, & tales Principes, ibi eſt cœleſte palatium, & cœlum ipſum.

Obſeruatione dignum quod olim Salomon in ſuo templo ædificauerit atrium, cuius vniuerſa fabrica ſpeciem referebat Leonis, vt quæ verſus Orientem latior erat, quàm verſus Occidentem. Leo autem pectore latior eſt, quam tergo. Eamque ob cauſam Rabbini Hebræorum dicunt toti operi inditum nomen Ariel, quod interpretatur Leonem Dei: quia in eo loco Deus ſe leonem, id eſt potentiſſimum demonſtrabat, vt intelligeret populus templum maxima cum fiducia orationis cauſa frequentandum, vnde nimirum Deus aduerſus hoſtes ipſius tam viſibiles quàm inuiſibiles in campis prodiret, quod diſertis verbis ab Iſaia traditum: Quomodo ſi rugiat leo, & catulus leonis ſuper prædam ſuam: ſic deſcendet Dominus exercituum, vt prælietur ſupra montem Sion, & collem eius.

Deum porrò in templis faciliùs exaudire, & piorum preces cæteris paribus, magis in Eccleſia quàm in domo cuiuſq; Deo placere magis vtiles ac ſalutares eſſe, SS. Patres, ac doctiſſima Eccleſiæ lumina crediderunt ac docuerunt *S. Chryſoſtom. hom.* 3. *de incompreh. Dei natur.* ſic ſcribit, & noſtri temporis hæreticos, vel etiam frigidos Catholicos doctiſſimè coarguit. O frigidam excuſationem quam à complurib. reddi audio! Orare vel domi poſſumus, dicunt: ſed homiliam doctrinamque audire non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam etſi & domi quoque orandi datur facultas, fieri tamen non poteſt, vt domi tam bene ores quam in Eccleſia, vbi tot patres, vbi clamor felici ſocietate exitus ad Deum immortalem referatur. Non pariter exoras cum Dominum ſolus obſecras, atque tuis cum fratribus. Et *paulò poſt*: Tempore illo (tempus oblationis & ſacrificij dicit, quò Chriſti corpus & ſanguis conſecrantur) mi frater chariſſime, non ſolum homines clamorem illum terribilem reddunt, ſed etiam Angeli Domino genuflectunt, & Archangeli rogant: habent ſibi tempus idoneum, habent ſacram oblationem in fauore. Hæc ille. Duas cauſas adfert cur in templo orationes factæ plus apud Deum valeant. Vna eſt propter coniunctas plurium fratrum orationes, quod paulò poſt confirmat exemplo primorum credentium, qui pro Petro in vinculis ſolliciti communes preces faciebant: & exemplo Pauli qui Corinthios rogat, vt pro eo ſimul ac communiter orent. 2. *Cor.*1. Altera eſt, propter ſacrificij & oblationis in Miſſa præſentiam. Multo enim vehementius (ait Petrus Abbas Cluniacenſis doctiſſimus contra Henricianos) ad admirandum atque amandum Chriſtum accendit eius demonſtrata præſentia, quam prædicata abſentia.

Tertiam adhuc cauſam adfert *D. Leo Magnus ſerm.* 3. *de ieiunio* 7. *menſis* cur plus valeant publicæ in Eccleſia orationes, quam domi priuatæ. Nempe quia ex obedientia præcepto Eccleæ fiunt. Diuinarum, inquit, reuerentia ſanctionum inter quælibet ſpontaneæ obſeruantiæ ſtudia ſemper habet priuilegium ſuum, vt ſacratius ſit quod publica lege celebratur, quam quod priuata inſtitutione tenetur. Hæc ille, de ieiunio quidem: ſed de oratione quoque publica, quæ ieiunio publico ſemper coniuncta fuit, etiam hoc ſenſiſſe dubitari non poteſt. Porrò certo certius eſt, idcirco diaboli aſtu à templis orandi cauſa adeundis multos auocari, ne opus publicæ cuiuſdam obedientiæ faciant, loca & horas orandi conſtitutas obſeruando.

Quartò, ſunt in Eccleſia præſentes Angeli, vti paulò ante tetigimus; qui preces noſtras deferant ante conſpectum diuinæ maieſtatis: quomodo eos Tobiæ ſeniori, & Cornelio feciſſe clarum eſt. Vbi Rex, ibi curia: quod & figuratum in loco illo, vbi Iacob erexit lapidem in titulum in ſymbolum Eccleſiæ, & exclamauit; O quàm terribilis eſt locus iſte! aduerſus illos, videlicet, qui reuerenter & deuote eum non frequentant. Verè Dominus eſt in loco iſto, & vidit in eodem Scalam erectam ad cœlos extenſam, & per eam aſcendentes & deſcendentes Angelos, quo ſignificabatur in Eccleſiis conſecratis, (iam enim lapidem Iacob oleo inunxerat) eſſe continuum Angelorum aſcenſum & deſcenſum; cum vt opera & preces noſtras deferant, tum vt beneficiorum cœleſtium chariſmata reportent, & tueantur eos, quorum protectioni aſſiduè incumbunt.

Quintò, ipſe locus deuotionem auget, imo mouet: omnia

namque

namque in templis Catholicorum orationi & deuotioni accommodata reperies, abeſt imprimis omnis obambulatio, ſtrepitus, negotiatio, quæ Eccleſiis proh dolor! aut conuenticulis hæreticorum communia ſunt, vt nunc fori, nunc periſtylij, nunc negotiationis & officinę formam induant, adeſt nitor & ornatus non vulgaris, quem populi zelus & diuini cultus feruor adhibet. Altaria quæ ſunt velut aræ ſacræ in quibus ſalutis noſtræ auctor immolatur pro viuis & defunctis: tabulæ myſteriorum diuinorum, aut ſacrorum exemplorum imagines proponentes: Sanctorum etiam reliquiæ, imo parietes ipſi Deo dicati, pietatem ſpirant & prouocant, dum nunc Chriſtum in cruce extenſum, flagellatum, coronatum, pœnitentibus obiiciunt: nunc Laurentium, Stephanum, Agnetem, infanda ſuſtinentes pro veritatis defenſione, oſtendunt infirmioribus in fide: nunc obduratis Magdalenam lachrymantem: rapacibus & auaris Zachæum ablata reſtituentem: ſuperbis Mariæ humilitatem, & Centurionis reuerentiam: deſperabundis, latronis in cruce pendentis ſupremam ſalutem: aliis alia oculis opponunt. A

B Plura pro hoc argumento tam fœcundo, reperiet Lector *apud Cardinalem Bellarm. l.3. de cultu SS. c.4. to.2. Controuerſ.* & fusè in gratiam concionatorum *apud Laurent. Beyerlinck in Promptuario Morali tom.3. in dedicatione Eccleſiæ textu 3.*

*DE TEMPLORVM POLLVTIONE, ITA VT CONSECRARI RVRSVS Debeant. PER QVOS ACTVS FIAT.

Non hîc loquimur de illis actibus ſiue fortuiti ſint, ſiue voluntarij, per quos templa aut Deo dedicata loca deſtruuntur atque euertuntur, vt verbi gratia incendium aut aliud excidium, quamvis ex caſu etiam execranda reddatur, hoc eſt conſecratio eius deſtruatur, adeoque repeti debeat: non tamen illius benedictio, quæ ſolo ſiue pauimento adhæret, amittitur, vt notauit *Soar. lib.3. de ſtatu relig. c.2. n.3.* Sed de illis actibus agimus in præſenti, qui iure vetiti ſunt in Eccleſia fieri, ac grauia ſacrilegia cenſentur ſi fiant, iiſque Eccleſia polluitur, vt conſecranda iterum veniat & expurganda.

Sunt autem tales actiones quinque. Primo vetitum eſt in Eccleſia homicidium: nam illo polluitur, vt conſtat *ex cap. Propoſuiſti, de conſecr. Eccleſ.* Intellige autem de voluntario, & C iniurioſo, non de caſuali, quod nec ſacrilegium eſt, nec Eccleſiam polluit. Ad quod tamen ſuffecerit, ſi indirectè voluntarium: & ita tenent DD. cum *Panorm. in dicto cap. Propoſuiſti.*

Secundò, prohibita eſt in Eccleſia ſanguinis humani effuſio, *cap. ſi Eccleſia de conſecr. Eccleſ. & cap. Eccleſ. de conſec. d.1.* Intellige iterum de iniurioſa & voluntaria effuſione, non caſuali, aut naturali, aut medicinali, aut quæ fiat in defenſionem propriam.

Et perinde eſt, an ſanguis effuſus attingat Eccleſiæ pauimentum, vel muros, an non: non enim Eccleſia violatur per contactum ſanguinis, ſed per violentam effuſionem, quam tunc cenſent, ſi ſequatur percuſſionem grauem, quæ ad mortale peccatum ſufficeret: ita *Victoria in ſumma n.99.*

Tertiò, violatur Eccleſia per voluntariam humani ſeminis effuſionem, factam intra Eccleſiam, eamque illicitam quouis genere turpitudinis, ac publicam. Sub qua non comprehenditur quæ fiet iuſta ex cauſa per actum coniugalem.

Quartò, ſi in Eccleſia ſepeliatur fidelis nominatim excommunicatus, aut manifeſtus percuſſor Clerici, tradunt omD nes *ex cap. Conſuluiſti*, eam pollui: imo addunt idem euenire, ſi Eccleſia ab Epiſcopo excommunicato conſecretur vel benedicatur: ita *Palud. & Syluester, cũ Hoſtienſi in dicto c. Conſuluiſti.*

Quintò, violatur Eccleſia quando aliquis paganus vel infidelis in ea ſepelitur, vel ſepultus iacet, *ex c. Eccleſiam 1. & 2. de conſec. diſt.1.* Per paganum autem & infidelem intellige etiam puerum ante baptiſmum mortuum: eſt enim talis infidelis, ſaltem negatiuè. Addunt *Sylueſter*, & alij hoc non procedere, ſi mulier fidelis prægnans in Eccleſia ſepeliatur cum puero ante partum. Verũ ſi puer ille viuat, ratione homicidij polluetur Eccleſia, non verò ſi in vtero mortuus fuerit, tunc enim per ſe non cenſetur ſepeliri, ſed per accidens cum matre.

Quinque hi caſus etiam locum habent in Eccleſiis, etiamſi non ſint conſecratæ, ſed ſimpliciter benedictæ. Item in cœmiteriis, quæ proinde violantur violata Eccleſia, non tamen è conuerſo. Quod iterum intellige de cœmiterio quod ſit Eccleſiæ contiguum.

Præter hos caſus alius eſt ſupra indicatus, quando parietes Eccleſiæ comburuntur, aut ita deſtruuntur, vt reædificari eam oporteat, dummodo ipſi parietes ſimul ruant, vt in quibus potiſſimum ſit conſecratio, vnctio Chriſmatis, &c. Colligitur *ex c. Ligneis, de conſecr. Eccleſ. & c. Eccleſiis, de conſecr. diſt.1.* & latè tractat *Sylueſter. verb. Conſecratio. 2. diſt. 4. Vide etiam de hoc argumento Soarez tom.3. part.3. diſ.81. ſect.4.* E

Tempus.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TEMPVS, Græcè χρόνος, Hæbraicè *Heth.* hinc ἔτος annus: definitur autem tempus ab *Ariſtotele l.4. Phyſic.* numerus motus ſecundum prius poſteriuſque, hoc eſt; Tempus eſt quantitas continua certo numero partium circumſcripta, per ſe apta menſurare motum nempe durationem; quatenus habet partes ſibi mutuò ſuccedentes: vnde æternitas non eſt tempus, quia eſt duratio in ſe indiuiſibilis, nec conſtat certo numero partium, à quo dici poſſit numerus numeratus, qualis intelligitur in definitione temporis.

*TEMPORIS PROPRIETATES.

I. Tempus partim minimum, partim non minimum vt enim eſt quantitas continua, dicitur non minimum, omne enim continuum eſt in infinitum diuiſibile. F

II. Tempus non dicitur velox aut tardum; quia numerus quo numeramus, non eſt velox aut tardus: ſed multum & paucum, longum & breue dicitur.

III. Eſt etiam ſimul idem vbique, nempe tempus præſens eſt ſimul vbique officio menſurandi omnes motus præſentes, tanquam eorum menſura externa: non eſt autem idem prius poſteriuſque, id eſt tempus præteritum & futurum non ſunt idem ſimul vbique, non enim motus mutuos menſurant, vti neque omnes ſibi proprios, hoc eſt, tempus idem præteritum non menſurat omnes motus præteritos, &c.

IV. Vt motus vnus atque idem iterum atque iterum eſſe poteſt, ita tempus idem intellige ſpecie, non numero: neque enim tempus idem numero redire poteſt, quod ſemel effluxit. Inſinuat illud *Ouid. lib.3. de arte amandi.*

— Eunt anni more fluentis aquæ,
Nec quæ præteriit, curſu reuocabitur vnda:
Nec quæ præteriit hora redire poteſt.
Vtendum eſt ætate, cito pede labitur ætas,
Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit. G

V. Philoſophorum documentis & experientia teſte docemur, nihil magis conuenire tempori, quàm omnia mortalia conſumere: vnde *Ouid. lib.4. de Pont.8.*

Tabida conſumit ferrum, lapideſque vetuſtas,
Nullaque res maius tempore robur habet,

vnde & alio loco vocat *tempus edax rerum lib.15. metamorph.* Diogeni Philoſopho tale obtigit Epitaphium:

Γηράσκει καὶ χαλκὸς ὑπὸ χρόνου, ἀλλὰ σὸν οὔτι
Κῦδος ὁ πᾶς αἰὼν Διόγενες καθελεῖ.
Μοῦνος ἐπεὶ βιοτᾶς αὐτάρκεα δόξαν ἔδειξας
Θνητοῖς καὶ ζωῆς οἶμον ἐλαφρότατον.

Æra quidem abſumit tempus, ſed tempore nunquam
Interitura tua eſt gloria, Diogenes.
Quandoquidem ad vitam miſeris mortalibus æquam
Monſtrata eſt facilis te duce & ampla via.

Neque vlla promptior curarum & dolorum medicina eſt, quàm Tempus, quod iterum *Ouidius lib.2. de art. vaneſcunt tempora curæ.*

Philippides in Philippo. H

Ὁ κοινὸς ἰατρός σε θεραπεύσει χρόνος.
Tempus te ſanabit, quod communis eſt medicus.

Menander Comicus.

Πάντων ἰατρὸς τῶν ἀναγκαίων κακῶν,
Χρόνος ἐστὶν, οὗτος καὶ σὲ νῦν ἰάσεται.
Medicus omnium neceſſariorum malorum.
Tempus eſt, quod tibi quoque nunc medebitur.

Diphilus.

Λύπης δὲ πάσης γίνετ' ἰατρὸς χρόνος,
Tempus omni mœſtitiæ medetur.

Phyletes in Cerere.

Ἀλλὰ ἐπεὶ χρόνος ἔλθῃ, ὅς ἐκ Διὸς ἄλγεα πιαίνει
Ἔλλαχε, καὶ πενθέων φάρμακα μοῦνος ἔχει.
Καὶ γὰρ τις μάλιο κεκτεσάμενος κλαυθμοῖο,
Κήδεα δειλαίων εἷλεν ἀπὸ πραπίδων.
Cum tempus aderit, quod à Ioue, vt dolores concoquat
Deſtinatum eſt, & ſolum luctus remedia continet:

Nam

Nam qui miſerabilis ſtatu, ſatur fuerit,
A *Ille miſeras curas exſpectarat.*

VI. Temporis eſt omnia reuelare, & docere: vnde & veritatis parentem illud veteres appellabant: veritatis autem filiam vocat Gellius, quod licet lateat aliquando, tamen progreſſu temporis in lucem prodeat, hinc & illud, Tempus omnia reuelat. Ideóque *Plutarch. in Problemat.* dicit, olim aperto capite ſolitum Saturno ſacrificari, quod veritas plerunque tecta & ignorata, cum tempore aperiatur & innoteſcat. Saturnus autem apud antiquos tempus repræſentabat, & Græcis χρόνος dicebatur.

Suſcitatus Thales, quod eſſet in rerum natura ſapientiſſimum? reſpondit, Tempus. Docet enim, eruit, & inuenit omnia: & Prouerbium notiſſimum eſt, Tempus docebit. *Et Pſalmiſta Pſal.*48. ait, Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.

Nihil eſt, dicebat *Tullius l.2. de diuin.* quod temporis longinquitas efficere non poſſit.

Anaxagoras percontanti, an montes Lampſaceni aliquando mare futuri eſſent? reſpondebat. Ita ſanè, ſi tempus defecerit. *Eraſm. l. 6. Apopht.*
B

Quomodo verò omnia cum tempore diſcantur, variè confirmat. *Ouid. l.4. Triſt. el. 6.*

Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incuruo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animoſus habenis:
Et placido duros accipit ore lupos,
Tempore Pœnorum compeſcitur ira leonum,
Nec feritas animo quæ fuit antè, manet,
Quæque ſui iuſſis obtemperat Inda magiſtri
Bellua ſeruitium tempore victa ſubit.
Tempus vt extentis tumeat, facit vua racemis,
Vixque merum capiant grana quod intus habent.
Tempus & in canas ſemen perducit ariſtas,
Et ne ſint triſti poma ſapore facit.
Hoc dentem tenuat terram renouantis aratri,
Hoc rigidos ſilices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam ſæuas paulatim mitigat iras,
C *Hoc minuit luctus, mœſtáque corda leuat.*
Cuncta poteſt igitur tacito pede lapſa vetuſtas, &c.

Similiter *Tibullus l.1. eleg.4.*

Longa dies homini docuit parere leones,
Longa dies molli ſaxa peredit aqua.

*TEMPORIS PRETIVM, ET IACTVRA INÆSTIMABILIS.

Magni faciendam temporis æſtimationem, tam Ethnici qui ſolo rationis alicuius modulo illud metiebantur; quàm Fideles, qui illius pretium in ſemet transferebant, docuerunt.

Ex illis quidem Bias dicere ſolitus erat, vitæ tempus ita metiendum, quaſi & diu & parum victuri ſimus: *Laert. lib.1. c.6.*

DEMOCRITVS precioſiſſimum impendium eſſe dixit tempus, πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος. *Plutarch. in vita Ant.* hoc dictum compluribus tribuit.

THEOPHRASTVS ſemper habebat in ore, nullum eſſe ſumptum pretioſiorem tempore. Solum enim hoc recuperari non poteſt, & tamen vulgo nihil habetur vilius tẽpore. *Laert. l.5.*

SIMONIDES interrogatus; quantum temporis vixiſſet?
D Tempus quidem, inquit, exiguum, annos autem multos. *Stob. ſerm.96.*

PLINIVS maior. Quum recitatorem quiddam perperam pronunciantem amicorum quiſpiam reuocaſſet, & vt repeteret coëgiſſet: Quid inquit, an intellexeras? quum ille annuiſſet: Cur ergo, inquit, reuocabas? Decem amplius verſus iſta tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. *Eraſm. lib.8. Apopht.*

Idem, Nepotem ſuum ambulantem videns, obiurgabat: Poteras, inquit, has oras non perdere. Nam qui lectica vehebantur, aut recitantem audiebant, aut ſi libuiſſet aliquid etiam annotabant, aut dictabant aliquid, quorum nihil licet ambulanti. *Ibid.*

Egregium Senecæ monitum ad Lucilium ſuum pro temporis ratione ſerio habenda hoc loco præterire non poſſumus, *ex lib.9. Epiſt.*

Ita fac ergo, mi Lucili, vindica te tibi, & tempus quod adhuc aut auferebatur, aut ſurripiebatur, aut excidebat collige & ſerua. Perſuade tibi hoc ſic eſſe, vt ſcribo quædam tempora ſurripiuntur nobis, quædam ſubducuntur, quædam effluunt: turpiſſima tamen eſt iactura, quæ per negligentiam fit: & ſi volueris attendere, maxima pars vitæ elabitur malè agentibus, tota vita illud agentibus. Quem mihi dabis qui aliquod E precium tempori ponat? qui diem æſtimet? qui intelligat ſe quotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem non proſpicimus, magna pars eius iam præterit, quicquid ætatis retro eſt, mors tenet. Fac ergo mi Lucili, quod facere te ſcribis, omnes horas complectere: ſic fiet vt minus ex craſtino pendeas, ſi hodierno manum inieceris: Dum differtur, vita tranſcurrit. Omnia mi Lucili, aliena ſunt, tempus tantum noſtrum eſt, in huius rei vnius fugacis ac lubricæ poſſeſſionem natura nos mittit: ex qua expellitur quicunque vult, & tanta ſtultitia mortalium eſt, vt quæ, minima & vtiliſſima ſunt, certè reparabilia imputari ſibi, cum perire patiantur. Nemo ſe iudicat quicquam debere, qui tempus accepit: cum interim hoc vnum eſt, quod nec gratus quidem poteſt reddere, &c. *Senec. l.9. epiſt.*

M. VARRO dicere ſolebat, nullam iacturam eſſe grauiorem, præſertim ſcientiis, quam temporis.

Non tam benignum & liberale natura nobis tempus dedit, vt aliquid ex illo vacet perdere. *Quint. Dec.4.* F

Appoſitè Laërtius de Zenone Cittico Philoſopho. Aiebat, inquit, hominibus nihil magis deeſſe quàm tempus: longè diſſentiens ab iis, qui bonam vitæ partem perdunt ſomno, temulentia nugis & alea; quaſi multum temporis ſupereſſet homini. Aiebat idem, nullus rei tanta nos penuria laborare, quàm temporis.

Quod vt exemplo reddamus illuſtrius, Plutarchum de Sertorio narrantem audiamus: Sertorius Proconſul, & Dux Romani exercitus, cum tranſitum à Barbaris pecunia redimeret, à ſuiſque ob id malè audiret, quaſi tributum darent Romani Barbaris, tempus ſe redimere dixit, quo nihil carius eſſe conſueuerit magnarum auidis rerum viris. *Plut. in Sertorio.*

Ex Chriſtianis verò, vt omittam loca S. Scripturæ, quæ nos ad vtilem temporis exactionem adhortantur, vnum adducam Bernardum ex aliorum ſententia loquentem *ſerm. ad ſcholares*: Nihil, inquit, pretioſius tempore: & heu! nihil hodie eo vilius inuenitur, Tranſeunt dies ſalutis, & nemo recogitat. Nemo ſibi perire diem, & nunquam rediturum G cauſatur: ſed, ſicut capillus de capite, ſic nec momentum peribit de tempore.

Hinc *idem eodem ſermone* ſeriò ſcholares admonet, vt tanti pretij pignus prudenter expendant. Nemo, inquit, veſtrûm parui æſtimet tempus, quod in verbis conſumitur otioſis. Volat verbum irreuocabile, volat verbum irremediabile; nec aduertit inſipiens, quid amittat. Licet fabulari (dicunt) donec hora prætereat. O, donec prætereat hora! quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam, miſeratio conditoris indulſerat. O, donec tranſeat tempus! quo diuinam propitiare debueras pietatem, properare ad Angelicam ſocietatem, ſuſpirare, flere commiſſam iniquitatem. Hæc S. Bernardus, parſimoniæ temporis zelator ſingularis.

Congruit dicto Bernardi, alium dictum factumque Sapientis, quo ita omnem hominem Chriſto, vt amico, fide obſtrictum commonet: Fili mi, inquit, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus. Fac ergo H quod dico, fili mi, & temetipſum libera; quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum; ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Ita *Sapiens Prou.6.* nihil ſpatij concedens, quod cum exacta ratione non conueniat, vt, cùm exiget is cui fidem dedimus, & animam debemus, bonum illi dati acceptique reddamus rationem, fidemque noſtram liberemus.

Apoſtolus totius vitæ noſtræ breuitatem, adeoque totius temporis reſtantis, vſque ad diem iudicij, quaſi momentaneum tranſitum expendens, ſic cenſebat, ſic loquebatur, ſic nobis agendum arbitrabatur; quemadmodum iam diximus in caſibus illis ſubitis faciendum, pro re nata nimirum. Et in hoc totis ſtudiis incumbendum, quod ipſa res, & præſens temporis neceſſitas videtur exigere. Sic, inquit, *1. Corinth.*7. Hoc itaque dico, fratres; Tempus breue eſt: reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint: & qui flent, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non poſſidentes; & qui

vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præterit enim A figura huius mundi.

Itaque temporis ratio maxima habenda homini Chriſtiano qui Deum Ducem fideliſſimè ſequi debet, in iis omnibus quæ ſibi in eius actionibus per fidei normam dedicerit imitanda. Hinc periculoſum in tam ſancto compendio diſpendium tædij vitare, tempuſque lucrari doctus Antonius, viſum à Deo accepit, quo Angelum in viri ſpecie eſt contemplatus, nunc orantem, nunc manibus operis aliquid actitantem, temporiſque monumenta fructuosè diſpenſantem.

Nec immerito, quis enim balſamum, vel aliud pretioſum vnguentum, cuius ſola gutta vitæ conſeruandæ ſufficiat, abiiciat in cloacam, vel calceis inungendis inſumat.

Quocirca non immeritò Alexander ei ſuccenſuit, potius quam, vt temerè ſperatum præmium largiretur, qui grana ciceris per ocellum acus, quoties vellet, eminus ſine fruſtratione traiiceret; quod nimirum non tam laudandam ipſius indicaret induſtriam, quàm damnandam pretioſi temporis in rem inutilem impenſi iacturam.

B Ita edoctus periculo ſuo Seruus ille nequam, bonorum domini ſui diſſipator, quantum momenti vrgente neceſſitate in temporis vſura eſſet ponendum; cum nihil aliud ei ſuppeteret, minis ſubhaſtationis, venditionis, deſtitutionis eum extremè prementibus, hoc tantum occurrit reliqui, vt ita rogaret dominum ſuum: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ac ſi ſecum cogitet, dicatque: Spatium dato, ne præcipites, temporis moram aliquam indulge miſero, in rerum temporiſque anguſtia conſtituto; & tametſi nihil rei ſit ad manum, quod tam ingenti debito ſoluendo ſufficiat; neque certò ſciam quid mihi cum in finem ſit acceſſurum; ſpei tamen ſuppetet plurimum, ſi moram impetraro.

Nihil tempore carius habuêre viri ſapientes, & inter eos noſtro hoc æuo Clemens VIII. apud quem cum plures de variarum rerum iactura conquererentur; Eius verò aiebat rei iacturam deplorandam ſentio, quæ ſemel amiſſa, non reuocari poteſt, nec reparari: ſciebat namque prudentiſſimus Pontifex, quod.

——— velut vnda impellitur vndâ;
Vrgeturque eadem veniens, vrgetque priorem:
C *Tempora ſic fugiant pariter, pariterque ſequantur,*
Et noua ſint ſemper.

Coll. ex Apophr. de Principe Henr. Farneſ. Beyerlink in Apophr. Chriſtianor.

Nihil autem prudenter fieri, niſi quod in tempore fit; adeoque temporis habendam rationem, aſſeruit Petrus Aldobrandinus, S.R.E. Card. Dicebat enim: Prudentis eſt odorari quid res, quidve tempus in rebus agendis poſtulet, omniaque temporis momenta obſeruare: quia, vt *in Andria Terent.*

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat.

Henr. Farneſ. ſuprà.

Præſens locus aptiſſimè illuſtrabitur *ex loco de Occaſione*, cuius Dux & lux eſt tempus, & cuius decurſu illa accipitur, vel deperditur. Vnde à Mirandula deſcribitur occaſio pars quædam temporis opportuni & ſignati. Item videantur pleraque *in Loco de Otio.*

*TEMPVS REDIMENDVM.

Apoſtolus inter alia Epheſios hortatur *cap. 5.* vt ambulent cautè ἀκριβῶς, id eſt, circumſpectè, accuratè, non quaſi inſi-
D pientes, nempe breue hoc vitæ tempus prodigendo: redimentes tempus, quoniam dies mali ſint, id eſt, multis moleſtiis, & periculis expoſiti.

Quinque autem modos reperire eſt apud SS. Patres, quibus tempus redimere poſſumus.

Anselmvs explicat, quaſi dicat Apoſtolus: Tempus & anteactæ vitæ peccata flendo & pœnitendo redimere.

Secundò, alij exponunt ſic: Deus, inquiunt, ſæpe peccatoribus tempus quod ſecundum naturæ curſum viuere deberent, propter peccata diminuit, iuxta illud *Pſal. 54.* Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos. Quam ob cauſam illis 120. annis, quos vſque ad diluuium Deus hominibus præſcripſerat, viginti annos detraxit. *Geneſ. 6.* Cum igitur Deus ſoleat tempus vitæ propter peccata diminuere, is qui bene agit, rectè dicitur illud redimere, quoniam illud vitæ ſpatium, quod alioqui ſi peccaret, erat ſibi Dei iudicio detrahendum, quaſi bonis operibus redimit, impletque dies omnes ſibi ad viuendum à natura deſtinatos, itaque moritur plenus dierum inſtar Abrahæ.

Tertiò, S. Auguſtinus *ſerm. 24. de verbis Apoſtoli* aſſerit eum tempus redimere, qui illud aufert negotiis ſæcularibus, E
vt quiete ſua fruatur, Deoque vacet. Quando, inquit, aliquis tibi infert litem, perde aliquid vt Deo vaces, non litibus: id enim quod perdis pretium eſt temporis. Sicut enim das nummos, & panem emis, itaque aliquid amittis & aliquid acquiris: ſic perde nummos, vt emas tibi quietem, id eſt, tempus vacandi Deo, hoc enim eſt tempus redimere.

Quartò, S. Hieronymus cenſet tempus, cum à Deo datum ſit, vt hominibus in bonis operibus ſeruiat, quaſi captiuum teneri, quando in malis operibus inſumitur; ideoque per bona opera redimendum, & ex captiuitate in libertatem quaſi vendicandum eſſe. Quando tempus inquit, in bono conſumimus, emimus illud, & proprium facimus, quod malitia hominum venditum fuerat; ſicque malos in bonos vertimus, & facimus illos, non præſentis ſæculi, ſed futuri. Propriè ergo Sanctus Hieronymus accipit redimere, quaſi ſit rurſum emere id quod venditum erat.

Redimere autem hìc idem eſt, quod emere: ſic redemptores vectigalium vocamus eorundem emptores. Nam Græcè F
eſt καταγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, id eſt, mercantes & ementes occaſionem & opportunitatem, ſiue tempus hoc opportunum ad benè agendum, ad cœleſtia lucra comparanda i. Studiosè emite opportunitatem proficiendi in via Dei, & virtute, & bona opera ac merita accumulandi: emite, inquam, eam quarumvis rerum diſpendio; ita *Theophil.* videlicet conuiuiorum & recreationum iactura, emite tempus ſtudendi, orandi, benè faciendi.

Vnde S. Auguſtinus *hom. 1. inter. 50.* Quid eſt, ait, redimere tempus, niſi cum opus eſt, etiam detrimento temporalium commodorum ad æterna quærenda & capeſſenda ſpatia temporis comparare?

Opportunitas autem in omni negotio captanda eſt. Quod familiari exemplo docet. *Ouidius lib. 1. remed. amor.*

Aggrediar melius tum; cum ſua vulnera tangi.
Iam ſinet, & veris vocibus aptus erit.
Quis matrem niſi mentis inops in funere nati
Flere vetat? non hac illa monenda loco eſt.
Cum dederit lachrymas animumque expleuerit ægrum, G
Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporibus medicina valet: data tempora proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irriteſque vetando,
Temporibus ſi non aggrediare ſuis.

Quære argumentum præſens *in Loco de Occaſione*: vbi propria illius tractatio.

*TEMPORIS SCHEMA.

Solent Veteres temporis imaginem in forma viri ſenis, aut Saturni alicuius, annis ſaturi, falce muniti, & clepſydram capite geſtantis, ac ex ſe natos deuorantis, repræſentare, quo illius edacitatem & volubilitatem aptè exprimerent.

Sunt tamen qui non ineptè etiam temporis ſchema hoc icone exprimunt. Pingunt iuuenem, exemplo Græcorum qui teſte Calliſtrato, tempus opportunum pro Deo fingentes, pulchrum iuuenem, pedibus rotæ inſiſtentem fingebant. Tempus ſiquidem præſens, velut virens, vernum ac vegetum, idoneam ſuæ præſentiæ opportunitatem commendat, quam prudens quiſque debeat in ſe rebuſque ſuis obſeruare; iuxta illud celebratum Pittaci (vnius è ſeptem Græciæ ſapienti- H
bus) dictum, γνῶθι καιρὸν. Noſce tempus. Ac ſi doceat, Noueris diſtinguere, æſtimare, & captare, rerum gerendarum tempeſtiuitatem, eamque cordi habeto. Nihil, non ſuo tempore factum, vtile poteſt eſſe aut gratum.

At Iuuenis iſte, ſphæram capite, clepſydram læua, falcem dextra, pedibus & humeris talaria, alaſve gerit: quorum omnium hæc eſt ratio. Sphæra in capite, motum cœleſtium corporum ſignificat, quo tempora diſtinguuntur. Clepſydra verò irrequietum temporis fluxum adumbrat; vt & alata talaria celeritatem. Volare ſiquidem fingitur tempus; adeò vt præteriti quidem & futuri ſpatia ſatis perceptibilia queant cogitari, præſentis verò tam exiguum, vt non quamdiu illud nomines ſubſiſtere æſtimetur. Falx ei in manus datur, quæ ſit indicio, omnia ſucceſſu temporis quaſi falce demeti & proſterni, iuxta illud Ciceronis: Nihil eſt opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat & conſumat vetuſtas.

Adde quod etiam non inconcinnè. *Ouidius lib. 15. Metam.* inſinuauit, ita hanc temporis volubilitatem deſcribens.

A *Cuncta fluunt, omniſque vagans formatur imago:*
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu.
Non ſecus ac flumen, neque enim conſiſtere flumen,
Nec leuis hora poteſt: ſed vt vnda impellitur vnda,
Vrgeturque eadem veniens, vrgetque priorem:
Tempora ſic fugiunt pariter pariterque ſequuntur,
Et noua ſunt ſemper, nam quod fuit ante, relictum eſt,
Fitque quod haud fuerat: momentaque cuncta nouantur.
Idem 6. Faſt.
Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.

HIEROGLYPHICA.

Veteres Ægyptij ſerpentis imaginem, caudam ſuam ſub guttur attractum, occultantis in manu dextera Saturni ſtatuebant pro annuo circuitu, pro tempore, pro ætate, pro immortalitate. Quod verò ſerpens temporis ſignum eſſet, cauſam Cyrillus hanc ſubiicit: quod in longitudinem porrigitur, & multis complicatur ſpiris, quæ ſunt multæ dierum annorumque ſeries, taciteque proſerpit, nullo edito ſtrepitu. Ea quo-
B que cauſa eſſe poteſt ſuppreſſæ caudæ, quod tempus aut à præterito, aut à præſenti, aut à futuro conſideretur, quæ omnia incerta nobis omninò ſunt. Præſens quippe cum inſtabile ſit & velociſſime tranſcurrat, vix percipitur: præteritum intueri non poſſumus: futurum longè minus: quia nondum eſt, & eius finis prorſus eſt incognitus. *Pier. Val. l. 14. pag. 130. E.*

Annum ſignificaturi veteres, *Iani & Apollinis* effigiem ponebant. Virgilius Liberum & Cererem adducit, inquiens in Georgicis:

—— Vos ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres. ——

Pier. Val. ibidem.

Per *Baſiliſcum* quoque Ægyptij æternitatem ſignificarunt quod inter ſerpentium genera, hoc vnum interfici vi non poteſt: quinimo tanta huic vni vis ineſt: vt animalia reliqua ſolo ſibilo fuget, quo audito ferunt omnes auium cantus coërceri, fruticeſque & herbas non vllo morſu, ſed olfactu aſpectuque ſolo enecari. *Pier. Val. l. 14. pag. 131. G.*

C *Stella* quoque Temporis eſt hieroglyphicum; qui nihil in mundo toto ſtatum temporis legem magis obſeruat, quam cœleſtia corpora, quæ ſua quadam lege iterum ac ſæpius mota, eodem ſemper temporis interuallo, certiſque periodis eò redeunt, vnde ferri cœperant. *Idem l. 44. p. 437. B.*

Falcem attributam Saturno, cui tempora ſubiiciuntur, ad ſignificandum Tempus nonnulli volunt, quod tempus omnia metit exſecatque & aufert. *Idem l. 56. pag. 536. F.*

Per *populum* quoque arborem Tempus iudicabant: propterea quod arbor ea bicoloribus ſit foliis prædita, ex quo præcipuas ipſius Temporis partes; quippe diem ac noctem, referre videantur. *Idem lib. 52. pag. 505. C.*

*DE TEMPORE A THEOD. ZVINGERO IN VETERI THEATRO CONSIDERATO reſpectu Numerantis.

TEMPVS CONSIDERATVM RESPECTV PERSONÆ NVMERANTIS.

Nempe.

QVID NVMERET.

D *Si Ætatem numerantis & rei numeratæ perpendas, vel Præſentia numerabit, vel Preterita, vel etiam Futura. Si cognitionem numerantis. Certa vel Incerta. Si quantitatem numerati. Multa vel pauca: ſi eiuſdem Motum & Fluxum, vel Longum erit, vel breue tempus.*

CVR NVMERET.

Olympicum certamen quarto quoque anno celebrabant Græci Elide, exotericè quidem vt de publicis negotiis conſultores, acroamatice verò, vt memoria diei intercalaris ex quatuor quadrantibus collecti conſeruaretur. *Ioannes Garcæus de Temp. cap. 12.*

QVOMODO NVMERET,

Numerum tanquam Menſuram.

ORDIENDO. RADIX, ΕΠΟΧΗ Temporis.

Hebræi nunc à Mundi exordio numerare ſolent, nunc à Diluuio, quod incidit in an. ab O. C. 1600. nunc ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto, an. Mundi 2453. Diluuij verò 797. ſecundum Mercatorem. Poſtea à prima templi Salomonij ædificatione an. M. 2933. cœpti quod durauit vſque ad annum M. 3362. & captiuitas Babylonica ſubſecuta, per an. 70. Quibus E exactis, ſoluta captiuitas A. M. 3432. Inde ſecundo templo à Nehemia extructo A. M. 3450. ab eo interdum numerarunt. Tum cùm Herodes A. M. 3948. regni ſui 18. nouam templi extructionem inchoarit, ab eo poſteriores interdum numerare voluerunt. Quod 88. pòſt anno, Mundi 4036. euerſum eſt. *G. Mercator in Chronologia.*

Quidam à Salmanaſſare, quem Narbonaſſarum Ptolemæus vocat, Aſſyriorum rege, decem tribuum abductore: qui in Aſſyria regnare cœpit an. M. 3220.

In ſacris quinetiam anni Selucidarum regum, à Seleuco Nicanore (qui Babylone occupata Aſiæ diadema capiti ſuo impoſuit, anno poſt Alexandrum duodecimo, Antiochiamq; condidit) ordiuntur, anno Mundi 3659. A quo an. 170. Iudæi ſub iugo Gentilium fuerunt. Quo excuſſo, & Demetrio Nicanore per Simonem Machabæum reconciliato, Iudæi deinceps, ſyngraphis ſuis contractuum, ac præſcriptionum annum Simonis Pontificis max. ducis ac principis Iudæorum adſcribere cœperunt. 1. *Mach. 13. Mercator.*

Ægyptij & Perſæ certam ἐποχὴν ſeu radicem temporum F nullam habuerunt, ſed regum ætatibus tempora definiebant.

Græci vel à Troiæ excidio, quod accidit an. Mundi 2784. vel ab Heraclidarum deſcenſu ſiue reditu in Peloponneſum, quando Pelopidas expulerunt, an. Mundi 2864. Poſtremò ab Olympiadibus an. Mundi 3187. ſecundum Garcæum, an. 3192. ſecundum Mercatorem. Erat autem Olympias ſpatium quatuor annorum, cuius primus, ſecundus, tertius, quartus annus numerabatur, quo ipſo Olympiæ conueniebant ad ludos in honorem Iouis inſtitutos ſpectandos, & dies intercalaris inſerabatur. Incipiebat autem Olympias à meridie primæ diei primi menſis Græcorum, cui ferè prima Iulij congruit: vel à plenilunio, quod ſolſtitio æſtiuo proximum eſt. *Io. Garcæus.* At incertam planè fuiſſe hanc numerandi rationem Plut. teſtatur: quandoquidem primus eorum exſcriptionem ſerò eſt adortus Eleus Hippas, nullo admodum ſubnixus ad fidem neceſſario argumento. *Cælius l. 13. c. 17. Antiq. Lect.*

Antiquitus apud Atticos conſueuerant annos ac numerum accedentem à Dionyſiis numeratate. Iterabantur ea tertio quoque anno. Vnde Virgilius Trieterica vocat. G

Romani à Roma condita, anno M. 3215. poſt Ilium captum 432. Olimp. ſeptima. Quidam etiam ab vrbe à regibus liberata. Regnatum enim eſt Romæ per annos 244. Expulſi reges A. M. 3459. initio 68. Olymp.

Chriſtiani ſerò admodum, circa annum Chriſti 600. à partu Virginis ἐποχὴν ſunt exorſi, qui partus incidit in A. M. 3965. V. C. 750. Olymp. 194. an. 2.

Dionyſius Exiguus abbas Romanus ab XI. Cal. Aprilis an. Sal. 532. anno Diocletiano 248. ſuos Paſchales ſiue decem nouales cyclos exorſus eſt: idemque primus inſtituit annos à natiuitate Domini computare, cum hactenus à Diocletiano conſueuiſſent Chriſtiani, tanquam à ſumma perſecutorum crudelitate, & pop. conſtantia. *Ex Beda de ratione temporum, & Mariano Scoto G. Mercator.*

Aera Alfonſi Regis Hiſpaniarum cœpit anno Chriſti 1251. Cal. Iunij. *Mercator.*

MAHOMETVS cum Meccæ emporio Arabiæ regnum affectare cœpiſſet, pulſus indè, prædonum manu collecta Meccenſes aggreſſus, quarta tandem obſidione vrbe potitus, ciues H omnes qui Iudæi maxima ex parte erant, trucidauit, & regnum conſtituit. Proinde Saraceni & Turcæ ab hac fuga Mahometi (quam ſua lingua Hegiram vel Albigeram vocant, id eſt peregrinationem vel expeditionem) vt quæ occaſionem illi dederit colligendi exercitus & regnum occupandi, annos ſuos numerare conſueuerunt. Incidit autem in annum Chriſti 593. *Auguſt. Curio in hiſt. Sarracenica.* At *Bodinus in Methodo hiſt.* refert ad annum Sal. DLI. Leo Afer vno tantùm loco libri tertij Hegiram ad annos Chriſti accommodauit. Gerardus verò Mercator ad ann. 621. *Heraclij decim. ex Io. Lucido.*

CVSTODIENDO.

Cretenſium fuit, lætos dies candido notare calculo, triſtes atro: ſed ante illos etiam Thracum. *Sab. l. 6. c. 1.*

Romani annos numerabant, primùm per luſtrum, quod quinto quoque anno claudebatur: deinde per clauos, qui idcirco Annales vocabantur. Claui enim in pariete ædis Iouis ea parte qua erat templum Mineruæ (numerorum inuentricis) in ſingulos annos figebantur, vt per eos numerus annorum colligeretur. Sanè lex priſcis literis ac verbis ſcripta erat, vt qui

Præ

Prætor maximus eſſet, Idibus Septembris clauum pangeret: A nam quia raræ per ea tempora litteræ erant, notæ numeri annorum clauí fuêre. Volſinij quoque clauos numerorum indices habuêre fixos in templo Nortiæ Hetruſcæ deæ. Poſteà Conſules id officium fecêre, & poſtremo ſolemne claui figendi ad Dictatores tranſlatum eſt. At more intermiſſo, cùm poſt longum tempus peſtilentia laboraretur, & ſeniorum memoria repetitum foret, aliquando cum morbum ſedatum fuiſſe, ob clauum à Dictatore fixum, eius rei cauſa L. Manius Dictator dictus eſt, qui T. Pinarium Magiſtrum equitum dixit. *Polyd. l.1. c.19. de rer. inuent.*

Indictio tributi genus eſt apud Aſconium & Plinium iuniorem, nec temporis curſum ſignificare cœpit ante Conſtantinum Magnum. Cœpit autem anno Chriſti 313. ante diem 8. Calend. Octobr. Conſtantino II. & Licinio II. Aug. Coſſ. idque in faſtis Græcorum ſcriptum eſt his verbis: ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. quo die Maxentius Auguſtus à Conſtantino Magno cæſus eſt, & pax Eccleſiæ Chriſtianæ reſtituta. Enimverò B cum parta de Maxentio victoria ſtabilem Eccleſiis pacem attuliſſe videretur, grato animo à Patribus decretum fuit in Concilio Nicæno, diplomatibus Indictiones adſcriberentur, vt ſcribit Beda: propterea quòd nondum anno Chriſti vtebantur, ſed annis Imperatorum, qui quòd identidem mutarentur, planè incertam reddebant rationem temporum. Decretum eſt etiam, vt circulus Indictionum caperet 15. annos. *Ioan. Bodinus Methodi hiſtor. cap.8.*

Pontifices Romani ad diplomata, epiſtolas libellos omnes, Imperatoris annos addiderunt. Primus Paſchalis, ſui Pontificatus annum oppoſuit, quem alij ſequuntur. Alioquin mos Curiæ Romanæ eſt, vt reſcripta ſua inchoent à die Incarnationis Dominicæ, qui eſt 25. Martij, quo ab Angelo fuit ſalutata Deipara. *lib.6. Annalium Boiorum.*

Carolus III. Imp. circa an. Sal. 880. primus annos Chriſti ſeruatoris omnibus epiſtolis, libellis, diplomatibus addidit. Id vſque ad noſtrum æuum hactenus obſeruatum eſt.

In Concilio Tarraconenſi, anno Chriſti 1180. decretum vt deinceps annus Dominicæ in publicis inſtrumentis ſcriberetur, quum antè anni Francorum Regum ſcriberent. C *1. Tarapha de regibus Hiſpan.*

Apud Perpinianum oppidum, in Curia Generali 25. Decembris 1351. fuit determinatum in Catalania, ne Calendæ à notariis in chartis ſcriberentur, nec ab Incarnatione annus Domini, ſed à natiuitate inchoaretur. *Tarapha de rebus Hiſpan.*

DE TEMPORE CONSIDERATO
Respectv Nvmerati.
Secundum Chronologiam veterum & quorundam Recentiorum.

TEMPVS CONSIDERATVM RESPECTV
Nvmeratæ rei, ipsi homini immediatè accommodatæ. Huc Tempus
VITÆ HVMANÆ.
Qvoad Ortvm. Nativitatis
Tempus conſideratum.
Simpliciter.

M. Varro apud Gellium, Homines, inquit, qui media nocte ad proximam mediam noctem, in his horis 24. nati D ſunt, vna die nati dicuntur. Quibus verbis ita videtur dierum obſeruationem diuiſiſſe, vt qui poſt Solem occaſum ante mediam noctem natus ſit, is ei dies naturalis ſit, à quo die ea nox cœperit. Contrà verò qui in ſex horis poſterioribus naſcatur, eo die videri natum, qui poſt eam noctem diluxerit. *Ioan. Lalamantius, Com. de Anno.*

De Intercalatione ſeu Biſſexto *Celſus Iureconſultus lib.28. Digeſtorum lib.98.* in hæc verba: Quum Biſſextus Calendis eſt, nihil refert, priore an poſteriore die quis natus ſit: & deinceps ſexto Calendas eius natalis dies. Nam id biduum pro vno die habetur: ſed poſterior dies intercalatur, non prior. Ideò quo anno intercalatum non eſt ſexto Calendas natus, cùm Biſſextus Calendas eſt, priorem diem natalem habet, hoc eſt. Quoties Biſſextus eſt (is autem quarto quoque anno in ſextum Calendas Martias incidit, & is dies Calendæ Intercalares dicitur,) duo dies pro vno occurrunt, prior ac poſterior intercalarius. Etſi autem duo dies eſſe videntur, vnius tamen loco habentur, & in vnum concidunt: ita vt poſterior ſolùm momentum temporis occupet, & cum priore ita confundatur, vt non abſurdè ſi quis verbi gratia, poſteriore natus ſit, is & ſexto Calendas Martias & priore die natus E eſſe dicatur, vt in ſumma nihil referat vtro quis natus ſit, priore an poſteriore: cùm vtrovis natus priorem ſuper natalem habeat. Certè vterque dies in Ephemeridibus eadem Alphabeti litera notatur, nempe F. quæ anno Biſſextili in iiſdem geminari ſolet, eoque tùm bis ſexto Calendas Martias (vnde & Biſſexto nomen) dicere compellimur, vtrique diei eandem appellationem tribuentes: vt iis argumentis, id biduum pro vno eodemque diei haberi conſtet, neque poſteriorem computari. *Idem.*

Anno mundi 130. natus Adamo filius Seth, vixit an.912. *Geneſeos* 5. ſecundum G. Mercatoris ſupputationem.

Anno 235. natus Seth Enos vixit 905. *Geneſ.5.*

Anno 325. Caïnam natus Enos, vixit an.910.

Anno 395. Malaleël filius Caïnam, vixit an.895. *Gen.5.*

Anno 460. Iared filius Malaleël, vixit an.962.

Anno 624. Enoch Iared F. vixit an.395. *Geneſ.5.*

Anno 686. Mathuſalem Enoch F. vixit an.969. *Geneſ.5.*

Anno 873. Lamec Mathuſalæ F. vixit an.777. *Gen.5.* F

Anno 1056. Noë F. Lamech vixit an.950. *Gen.5.& 9.*

Anno 1556. Iaphet Noë natus. *Geneſ.5.*

Anno 1558. Sem Noë F. vixit an.600. *Gen.11.*

Anno 1560. Cham Noë F.

Anno ſecundo à Diluuio natus eſt Sem Arphaxad. vixit annis 438.

Anno 37. à Diluuio natus eſt Arphaxad Salah F. vixit annis 433. *Geneſ.11.*

Anno 67. à Diluuio, natus eſt Salæ Heber, vixit an.467. *Geneſ.11.*

Anno D.101. Hebro natus eſt F. Phaleg, id eſt, Diuiſio, vixit an.239. *Geneſ.11.* Diuiſio terræ tunc facta, ob turrim Babylonem & ciuitatem Babel.

An. D.132. Phalego natus eſt Reu, vixit an.239. *Gen.11.*

An.Dil.164. Reo natus eſt Sarug, vixit an.230. *Gen.11.*

An.D.194. Sarago natus Nachor, vixit an.184. *Gen.11.*

An. D.203. Nachor natus Thare, vixit an.205. *Gen.11.*

An.293. Thari natus Abrahamus, vixit an.175. *Gen.11.*

Ann. à Diluuio 379. Iſmaël Abrahamo natus vixit 137. Iſaac verò annis 393. vixit 180. Iacob & Eſaü Iſaac nati G A.D.453. quorum ille vixit ann.147. *Gen.25 & 47.* Ioſephus Iacobo naſcitur an.544. vixit an.110. Aaron an.714. vixit 123. Moſes 718. vixit 120. Ioſuë 734. vixit 110. Caleb. 759.

* Filij Dei Incarnatio ſiue Conceptio in vtero Virginis qui Angelo nunciantí eandem, humilem aſſenſum præbuerat, facta fuit iuxta maximè probabilem temporis chronologiam; circa annum quatermilleſimum à creatione mundi, quamvis certo nequeat definiri, an anni fuerint impleti, nec ne. Iuxta ſupputationem Græcorum, Incarnatio facta eſt olympiade centeſima nonageſima quarta, anno ſecundo; natiuitas, anno tertio. Secundum chronologiam Romanorum, facta traditur anno 41. Imperij Auguſti Imp. putà expleto penè, nam omnes conueniunt Chriſtum natum an. 42. imperij eiuſdem inchoato. *Ita Euſebius in Chronico, & lib. hiſt. c.5. Epiphan. in Ancorato. Beda lib. de 6. ætat. Clem. Alex. l.1. ſtromat. Tertull. cont. Iudæos c.8. & paſſim alij.*

* Eccleſiæ traditio eſt, Incarnationem factam die 25. Martij, idque ſi coniectura vti liceat, eo tempore noctis, nempè media nocte, quando Chriſtus natus fuit 25. Decembris, vt H ita nouem integris menſibus in vtero matris fuerit. De die autem qualis fuerit, incertum. *Sexta Synodus c.8. & Niceph.* ac alij, exiſtimant fuiſſe Dominicum: conceptum autem arbitrantur die veneris. Dicunt enim SS. PP. eodem die Chriſtum incarnatum, & mortuum. Si ergo die veneris conceptus, qui erat 25. Martij; & natus fuerit 25. Decembris, conſequens erit, eum fuiſſe Dominicum, vt ex ſupputatione conſtabit. Scripſit de hac temporis ſupputatione poſt alios eruditè *F. Suarez in 3. part. D. Thomæ, Tom.1. q.1. art.6. ſect.1. diſp.6. Et Tom.2. q.35. art.8.*

Plato nattus ann. M.3539. Olymp. 87. an.3. *Athen. l.5. cap.12.*

Alexander Magnus natus A.M.3612. Olymp.105. an.4. *Plutarchus.*

Romvlvs & Remus nati A.M.3198. Olymp.2. anno 2. *Dion. Halic.*

M. Tvl. Cicero natus 3. Non. Ian. A.V.C.646. *Gel. lib.5. cap.28.*

OCTAVIVS, Auguſtus natus 9. Cal. Octob. ante Solis exortum An. V. C. 689. *Suetonius.*

VESPASIANVS Imper. natus 15. Cal. Decemb. an. V. C. 760. *Suetonius.*

TITVS Veſpaſianus an. V. C. 791. Chriſti 40. natus eſt. *Suetonius.*

CONSTANTINVS Magnus in Britannia natus an. Chriſti 271. *Eutropius.*

MAHOMETVS natus die 12. menſis Saaben, an. Domini 567. Chronicon Saracenorum. *Ex G. Mercatoris Chronologia.*

Comparatè cum aliis.

PINDARVS, Apollinaribus genitus, multos & elegantes hymnos Apollini exhibuit. Carneades & Plato vterque Apollinis ſolemni natus; vnus Thargeliis, Athenis alter, quo die Cyrenæi Carnea celebrant. *Plut. l.8. Con. quæſt.*

De Euripidis ortu & interitu proditum eſt: natum fuiſſe quo die nauali prælio dimicauerunt cum Medo Græci: extinctum eodem, quo Dionyſius maior Siciliæ tyrannus in lucem prodiit: ſimul fortuna, vt Timæus ait, effictorem ærumnarum tragicarum educente, & hiſtrionem introducente. *Plut. l.8. Conu. quæſt.*

C. MARIO, Cn. Carbone III. Coſſ. ad V. Calendas Iunias, M. Cæcilius Ruffus, & C. Licinius Caluus, eadem die geniti ſunt: oratores quidem ambo, ſed tamen diſpari euentu. *Plinius lib.7. cap.49.*

ATILA Hunnorum rex eo die natus, quo C. Iulius Cæſar & Idibus Martiis (quibus ille in curia 23. vulneribus confoſſus) ex apoplexia mortuus. *Nic. Olaus c.16. in eius vita, & Sab. l.1. Enn.8.*

MORTEM. TEMPVS MORTIS CONSIDERATVM.

Simpliciter.

Sem. mortuus anno ætatis 600. à Diluuio 502.

An. poſt Diluuium 350. obiit Noë 950. annorum. *Gen.9.*

Anno mundi 3494. ab exitu 40. obiit Aaron menſe quinto: Moyſes verò menſe decimo. *Num.33. Ioſuë 5.*

IESVS CHRISTVS Benedictus, crucifixus an. M. 4000. Olymp. 201. an. 4.

ALEXANDER Magnus obiit an. 1. Olymp. 114. *Ptol. l.3. c.8. ad* 4. Cal. Quint. *Plut. in Alex.*

An. Seleucidarum 177. menſe Sabat. 11. Simon Machabæus à Ptolemæo Adob. F. genero ſuo occiſus eſt. *Machab.6.*

Romulus è medio ſublatus. A. V. C. 37. M. 3253.

M. CATO Cenſorius obiit ſub initium belli tertij Punici, cuius ipſe auctor atque ſuaſor fuerat, an. ætatis 85. V. C. 605. *Plin. l.29. c.1.*

AVGVSTVS Imp. obiit 14. Cal. Sept. an. V. C. 765. ætatis 76. *Suetonius.*

VESPASIANVS mortuus anno ætatis 69. 8. Calend. Iulij. *Suetonius.*

CONSTANTINVS Magnus obiit, anno Chriſti 337. 11. Cal. Iun.

GREGORIVS Magnus Pp. obiit an. D. 604. 4. Idus Martij.

MAHVMETVS obiit an. D. 631. *Cedrenus.*

CAROLVS Magnus obiit 5. Cal. Feb. An. 814. *Onuphrius.*

RODVLPHVS I. Imp. obiit an. 1291. 17. Cal. Aug. *Onuph.*

☞ *Vide Magiſtratus Chronologicè conſideratus.*

Item Locum de Pontificibus.

Comparatè.

Alexandri regis & Diogenis Cynici obitus, in eundem incurrit diem. *Plut. lib.8. Con. quæſt.*

Annus 841. trium clariſſ. principum morte fuit inſignis, Leonis III. Imperatoris, Caroli Martelli Franciæ proregis, Gregoriique III. Pontificis. *Sigon. l.3. regni Italici.*

ACTIONVM HVMANARVM Tempus.

LEGISLATIONIS.

An. 392. Abrahamo mandatum de circumciſione. Circumciſus ipſe & Iſmaël. *Gen.17.*

An. V. C. 300. Lex 12. tabularum ſcripta à Decemuiris. *Gellius lib.19. cap.1.*

* Anno primo ab egreſſione Iſraëlis ex Ægypto, menſis tertij die tertio, qui erat quinquageſimus à Paſchate, ſiue à 14. die menſis primi, data eſt lex in Sina à Deo, vt conſtat *Exod.19.* eratque is annus quadringenteſimus & trigeſimus, ex quo Deus Abrahæ peregrinationem iniunxit, & terram Chanaam promiſit. *Geneſ.12.* anno ſcilicet 75. ætatis ipſius Egreſſio igitur Hebræorum Ægypto, adeoque lex data eſt anno mundi 2454. anno à Diluuio 797. à natiuitate Abrahæ 505. à deſcenſu Iacob in Ægyptum 215. à morte Ioſeph 144. ante ædificationem templi Salomonis an. 480. ante Chriſtum anno 1496. ante bellum Troianum an. 356. *Ita Corn. à Lapide in cap.12. verſ.40. Exod.*

* Poſt Chriſti in cœlum aſcenſionem, die decimo, qui erat quinquageſimus à reſurrectione eiuſdem, data eſt lex Euangelica in monte Sion, miſſo in omnes qui congregati erant Spiritu ſancto. *Actor. cap.2.* Anno à Chriſto nato 33. quia iuxta ſententiam, & ſupputationem *Epiphanij hæreſ.78. Euſebij, Nicephori,* & paſſim aliorum, Chriſtus mortuus eſt anno ætatis 32. expleto. Tamen cum Beda & aliis recentioribus, eſt magis probabile, mortuum Chriſtum inchoato anno 34. id eſt, expletis annis 33. & menſibus tribus. Colligunt enim illi, Chriſtum baptizatum inchoato an. ætatis 30. & poſt annum miraculum in Cana Galilææ ediſſe, & numerari poſtmodum à Ioanne Paſchata quatuor. Vnde concludunt annos 33. cum tribus menſibus. Sic igitur annus datæ legis nouæ fuiſſet à Chriſto nato 34.

CALENDARII EMENDATI.

C. IVL. Cæſar tertio ſuo conſulatu, confecto bello Africano, annum emendauit: an. V. C. 706. Qui annus confuſionis vltimus in 443. dies protenſus fuit, cum 78. dies intercalarentur.

GREGORIVS XIII. Pp. Calendarium emendauit, inſignium mathematicorum vſus induſtria, anno 1581.

CENSVS ACTI.

An. 37. ab Actiaca pugna cenſus eſt deſcriptus ab Auguſto ſecundus per Syriam & Iudæam, à Cyrenio cenſore, anno Mundi 3973. V. C. 758. *Ioſephus l.18. Antiq. c.3.*

* Sed hic aduertit Scholiaſtes Euſebij *Dadræus lib.1. hiſt. cap.5.* non loqui Ioſephum de primo cenſu, cuius meminit *Lucas cap.1.* facto eo tempore quo Chriſti natiuitas facta deſcribitur, ſed de ſecundo, vel tertio fiebant namque per luſtra; facto poſt mortem Herodis, & Archelao iam miſſo in exilium, idque an. 9. Auguſti *Baronius* tamen *tom.1. Annal.* ſentit loqui Ioſephum de prima cenſus deſcriptione, de qua *Lucas*, lapſum autem fuiſſe, dum eum ad tempora Herodis defuncti transfert. Vnde de hac re diſceptationem. *Franc. in 3. part. tom.2. q.35. art.8. ſect.4. diſp.12.*

FOEDERIS INITI.

Anno Seleucidarum 172. die 18. menſis Elul, amicitia Iudæorum cum Romanis firmata eſt. 1. *Machab.14.*

CONCILIORVM.

Concilium primum Apoſtolorum Hieroſolymis celebratum, an. Chriſti 49. *Actor.15.*

Concilium Nicænum anno Sal. 325. Mundi 4291, à Conſtantino Magno inchoatum, paulò minùs tribus annis durauit. *Euſebius, Socrates, Nicephorus lib.8. c.26.*

Sexta ſynodus vniuerſalis 150. Epiſcopis Conſtantinopoli cœpta, contra eos qui vnam voluntatem & operationem in Chriſto ſtatuerunt: vbi Macarius præſul Antiochenus officio motus. 646. *Mar. Scot.*

An. 1413. 6. Id. Decemb. inchoatum Concilium Conſtantienſe. Finitum an. 1418. 12. Cal. Maij.

An. 1431. 14. Cal. Aug. Concilium Baſilienſe inchoatum, & 1442. 17. Cal. Iulij finitum.

An. 1545. 5. Id. Iunij, cœpit Concilium Tridentinum. Seq. an. interruptum. Tertio anno rurſus continuatum, Cal. Sep.

FESTORVM.

Paſcha & Azymorum primus dies apud Iudæos, liber ab operibus ſeruilibus, quo omne fermentum ex domibus tollebatur, & veſpere celebrabatur Phaſe Domini in memoriam liberationis, qua erant Iudæi illa nocte ſeruati, cùm Angelus omnia primogenita in Ægypto occidiſſet prætetiens domos Iſraëlitarum inſcriptas ſanguine mactati agni. Fuit primum Paſcha celebratum in Ægypto anno mundi 2453. *Exodi 12.*

Iſraëlitæ altero anno egreſſionis ex Ægypto Paſcha ſecundum in deſerto celebrarunt ad montem Sinai. *Num.9.*

Cùm Manna defeciſſet Iſraëlitis, quo per 45. annos in deſerto erant nutriti, populus 39. annorum interuallo celebrauit Paſcha in caſtris ad Hiericho, panibus azymis ex frugibus terræ Chanaam primum vſus, an. M. 2494. *Ioſuë.5.*

EZECHIAS rex celebrauit Paſcha, multis annis omiſſum. 2. *Paralip.30.*

An. M. 3326. Ioſias rex Paſcha celebrauit, quale nunquam fuit

Fuit in Iſraële Tempore Samuëlis. 3. *Eſd.* 1. & 4. *Reg.* 23.

A Iudæi abſoluto & conſecrato templo poſt Babylonicam captiuitatem, ritu antiquo Paſcha celebrarunt.

Vide Locum de Feſtis.

NVNDINARVM.

Scribit Columella, manifeſtum eſſe, nundinarum conuentus proptereà vſurpatos Romæ vt nonis tantummodò diebus res vrbanæ agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ. Illis enim temporibus, inquit, Proceres ciuitatis in agris morabantur, & conſilium publicum deſiderabatur, à villis in Senatum accerſebantur. Nundinæ primum à pop. Rom. inſtitutæ ſunt, inquit Rutilius, vt octo quidem diebus ruſtici opus facerent: nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum legeſque accipiendas Romam venirent. Hæc *Macrob. lib. Saturn.* 1. *cap.* 16. *Columella autem de re Ruſt.* 1. Nundinarum, inquit, conuentus manifeſtum eſt proptereà vſurpatos, vt nonis tantummodò diebus vrbanæ res agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ. Illis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: & cum conſilium publi-
B cum deſiderabatur, à villis accerſebantur in Senatum: ex quo qui eos euocabant, Viatores nominati ſunt. *Hotomannus de Verbis iuris.*

Venetiarum ſolemnes nundinæ & maris deſponſatio, die Aſcenſionis Domini, & durant diebus 11.

Cerciacenſes nundinæ celeberrimæ, bis in anno, octauo die poſt Pentecoſten, & Cal. Sept. in quibus illud ſingulare, quod præfectus Heluetiorum in chorea ſcortorum publicorum publicè reſtim ductat, vt ita loquar, & ei meretrici, quæ ſcitiſſimè ſaltarit, cœnam dat cum honorario. An ob memoriam pij officij, quod ſcortum Alberto II. Imp. qui propè Vindoniſſam ex inſidiis à Rodolfo nepote cæſus, eſt, præſtitit (quandoquidem in illius gremio eo loci, vbi pòſt ara maxima in cœnobio Konigfeldenſe poſita fuit, exſpirauit) ab Elizabetha Hungariæ regina panegyris iſta venerea inſtituta.

COLONIÆ DVCTÆ.

Emigratio Ionica facta an. 2964. poſt captam Troiam 180. *Euſebius.*

BELLORVM.

C Anno M. 3380. Olymp. 48. an. 1. Aſtyages Medorum, & Halyattes Lydorum reges inter ſe bella geſsère. *Euſebius.*

Bellum Peloponneſiacum, quod 30. annis durauit, incepit an. primi Olymp. 87. *Thucydides lib.* 1.

Bellum ſacrum Phocenſe nouennale cœpit an. 1. Olymp. 106. *Diodorus.*

Poſt Alexandri Magni mortem, ingens diſſidium Ducibus ad ſe quam quiſque partem regni Græci poterat rapientibus, per annos multos. A. M. 3644. Olymp. 114. an. 1.

Bellum Punicum I. A. V. C. 484, cœpit. *Liuius Dec.* 4. Inde ad ſecundum finitum ſunt anni 63.

PVGNÆ CONSIDERATÆ.

Simpliciter.

Actiaca pugna Olymp. 187. an. primo, ab V. C. 720. 4. *Non. Sept. Dion. & Ioſeph. lib.* 15. *Antiq. cap.* 6. *& Tacitus.*

Comparatè cum alio.

Anno 3. Olymp. 110. eodem die & hora Philippus Macedoniæ rex Græcos ad Chæroneam vicit, & Lucani cum Tarentinis in Italia pugnarunt, vbi Archidamus rex Spar-
D tanus pro Tarentinis ſtans interfectus eſt.

VICTORIÆ.

An. M. 3417. Olymp. 57. an. 1. Aſtyages Medus à Cyro captus, Nabonidus item rex Babyloniæ occiſus. Septimo poſt anno Crœſum quoque Lydorum regem cepit.

Sexto die Boëdromionis victoriam Marathonicam ciuitas Athenienſium celebrat. Sexto die eiuſdem menſis propter Chabriæ ad Naxum victoriam vini congiarium datur. Duodecimo recuperatæ libertatis cauſa ad gratias diis habendas ſacrificabant. Illo enim die ciues ex Phila domum redierant. Tertio die victoria ad Platæas potiti ſunt. Sextum decimum Munychionis Dianæ ſacrauerunt: quo die vincentibus apud Salamina Græcis dea pleno orbe illuxit. Duodecimum Scyrrhóphorionis ſolemniorem fecit acies Mantiniaca: quo reliquis ſociis profligatis, & terga dantibus, ſoli pulſo, quod ipſis oppoſitum fuit, cornu trophæum de vincentibus ſtatuerunt hoſtibus. *Plut. de gloria Athen.*

Platæenſe prælium & victoria Græcorum de Perſis 14. Boëdromionis Atticorũ, 26. Panemi Bœotorum, an. M. 3490.

Olymp. 75. anno 2. Eodem die veſperè ad Mycalem pugna
naualí victi Perſæ. *Herodotus.* E

Phuræa ſiue Phruræa feſtus dies apud Iudæos, quo Iudæi in toto Perſarum imperio inimicos ſuos ſunt vlti 3. Eſther reginæ & Mardochæi ductu. *Hiſt. Eſther. & Ioſeph. l.* 11. *c.* 6.

Diem 13. menſis Adar Iudæi feſtum agunt, quo Iudas Machabæus cum mille militibus Nicanorem Demetrij Ducem cum nouem millibus ad internecionem cæcidit, 1. *Machabæorum* 7.

Diem 23. ſecundi menſis, Simon Iudæorum dux & Pontifex, quo præſidium Macedonicum ex arce, quam per 30. & ampliùs annos iam inde ab Antiocho Epiphane occupauerant, eiecit, & in eam cum palmarum ramis, citharis & carminibus intrauit, quotannis cum lætitia agendum ſanxit. 1. *Machabæorum* 13.

Alexandri Iudæi diem illum feſtum agunt, quo à Phyſcone elephanti obiecti Iudæi, incolumes euasère. *Ioſ. ph. lib.* 2. *contra Appionem.*

TRIVMPHI.

HERACLIVS Imp. recepta cruce à Coſroë Perſarum rege, F habitu imperatorio, crucem baiulans, ad vrbis portam peruenit, ſed in veſtigio conſiſtens: pedem nuſquam mouere potuit. Ergo admonitus à Patriarcha, vt vili habitu, nudiſque pedibus geſtari à ſe crucem meminiſſet eius Seruatoris, qui nudus pro noſtra omnium ſalute cruci affixus eſſet: ſtatim nudis pedibus crucem ipſam in veteri ſua ſtatione repoſuit. Huius facti memoria ſolemniter quarta decima Septembris declaratur. *Egnatius lib.* 1. *cap.* 6. *& Bonfinius lib.* 8. *Decad.* 1.

MAGISTRATVS V. C.

Suſcepti.

AVGVSTVS conſulatum iniit 10. Cal. Octob. ab V. C. 709. *Dion.*

LVDI EXHIBITI.

Seculares ludi habiti ab Auguſto, quinto anno V. C. 735. *Dion.*

CLAVDIVS Imp. quarto ſuo coſſ. ludos ſeculares exhibuit, inter quos & ab Auguſto factos intercesſère anni 63. V. C. 399. Chriſti 48. *Plin. lib.* 7. *c.* 48. *Tacitus lib.* 12.

Imp. Germani, vt ludendo quoque feria agerent, non mi- G nùs cenſuræ morum politicæ, quam militaris fortitudinis ſpeciminis accommodatos ludos introduxère, quos mutuata fortaſſe voce à priſco puerorum luſu, Troia dicto, Torneamenta quaſi Troiamenta dixère. Editus de iis eſt liber noſtra lingua ſingularis, ex quo H. Pantaleon in Diarium ſuum hæcce retulit.

Torneamentum primum & ludi equeſtres, inſtituto Henrici I. Imp. à Germanica nobilitate magna pompa Magdeburgi celebrati an. 938. ſeptima Ian.

II. à Conrado duce Franconiæ Rotemburgi ad Tuberum die Lunæ poſt feſtum Simonis & Iudæ cœptum an. 942.

III. Conſtantiæ à Ludouico duce Alemanniæ, an. 948.

IV. Meſburgi à Ridaco Marchione Miſniæ celebratum, anno Chriſti 969.

V. Brunſuicæ à Ludolpho Marchione Saxoniæ, an. 996.

VI. Treuiris ad Moſellam à Conrado II. Imper. die Lunæ poſt Purificationis Mariæ feſtum, anno Chriſti 1019.

VII. Halæ in Saxonia ab Henrico III. Imperatore, anno 1042. H

IIX. Auguſtæ Vindelicorum, auctore Hermanno duce Sueuiæ, anno 1080.

IX. Gothingæ in Saxonia à Lutolpho duce Saxoniæ, anno 1119.

X. Guelfo Bauariæ dux Tiguræ celebrauit, anno 1165. *Stumpfius.*

XI. Coloniæ à Florentino comite Hollandiæ & Selandiæ, anno 1179.

XII. Norimbergæ ab Henrico VI. Imp. an. 1198.

XIII. Vormaciæ à Philippo Cæſare celebratum, an. 1209.

XIV. Vuirtzburgi à Franconiæ nobilitate, anno 1235.

XV. Ratiſbonæ à Bauarica nobilitate, anno 1284.

XVI. Schuinfurti in Franconia, anno 1296.

XVII. Rauenſpurgi à Sueuica nobilitate, anno 1311.

XVIII. Ingelhemij à Rhenenſis tractus nobilibus celebratum, anno 1337.

XIX. Eſtingiæ in Sueuia, anno 1374.

XX. Schafhuliæ, anno 1392.

xxi. Ratiſbonæ, anno 1369.

A xxii. Darmſtati ad Rhenum, anno 1403.

xxiii. Helprunni ad Nicrum, anno Chriſti 1408.

xxiv. Ratiſbonæ à Bauarica nobilitate, anno 1412.

xxv. Darmſtati ad Rhenum.

xxiv. Norimbergæ, à Franconiæ nobilitate, pacato bello Brandeburgico, anno 1451.

xxvii. Viceburgi, anno 1479.

xxviii. Moguntiæ anno 1480.

xxix. Heidelbergæ, anno 1480.

xxx. Studgardiæ Eberhardus Comes Virtembergicus, anno 1484.

xxxi. Ingolſtadij, anno 1484.

xxxii. Onoltzbachij Brandeburgenſis ditionis, an. 1485. die Lunæ poſt Aſcenſionem.

xxxiii. Bambergæ, anno 1486.

xxxiv. Ratiſbonæ à Bauarica nobilitate, anno 1487.

xxxv. Et vltimum Vormaciæ, anno 1487.

DONORVM, STRENARVM.

B Apud Rom. Cal. Ian. ſtrenas mittebant. Sic *Suetonius de Auguſto*: Calend. Ian. ſtrenam in Capitolio etiam abſenti mittebant. *Et in Tiberi*: Item ſtrenarum commercium prohibuit edicto, ne vltra Calend. Ian. exerceretur. Conſueuerat quadruplam ſtrenam, & de manu reddere: ſed offenſus interpellari ſe toto menſe ab iis, qui poteſtatem ſui die feſto non habuiſſent, vltra non reddidit. Item: Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne Religioſus quidem ac ſacer: animaduerſum in quoſdam ineunte anno nouo *Zonaras lib.* 2. Primo anni die accedentes ad Auguſtum munera illi afferebant, alij maiora, alij minora: ipſe autem viciſſim illius aut tantundem, aut etiam amplius dabat: neque ſolùm Senatoribus, ſed etiam aliis. *Suetonius.*

PEREGRINATIONIS OBITÆ.

An. poſt diluuium 345. & A. M. C. 201. egreſſus eſt Abraham cum Loth & Thare patre ex Vr Chaldæorum. *Gen.* 11.

Idem an. 367. ex Haram in Chanaam profectus. *Gen.* 12.

PASSIONIS HVMANÆ.

Tempus.

C INAVGVRATIONIS FACTÆ

NATIVITATIS FESTO.

CAROLVS Magnus Romæ à Leone Papa coronatus, anno regni Francici 33. Salutis 801. *Cuſp.*

CAROLVS II. Romæ à Ioanne Imp. IIX. coronatus, 876. *Onuphrius.*

OTHO Magnus ab Imp. XII. Romæ Imperator coronatus, 962. *Onuph.*

OTHO II. Rom. ab Ioanne XIII. 968. *Onuph.*

HENRICVS III. à Clemente magna pompa Imperator conſecratus, 1047. *Chron. Erem.*

CONSTANTINVS XII. Ducas Orientis Imp. coronatus, 1060. *Onuph.*

GVLIELMVS Nothus in Angliæ regem Londini coronatus, 1066. *Lil.*

Polonorum Dux tributarius Cæſaris regium nomen vſurpare cœpit, & à xv. Epiſcopis conſecratus fuit, 1077. *Lambertus.*

BALDVINVS III. Fulconis filius, rex Hieroſolymitanus D conſecratus, 1141. *Tirius.*

Epiphaniæ feſto.

CAROLVS Magnus Auguſtus dictus à Leone III. Pp. ad 8. Cal. Ian. anno 800. *Onuphrius.*

Epiphaniæ feſto Philippus Pulcer Francorum rex coronatus, anno 1286.

MICHAEL Palæologus Imp. Orientis coronatus, 1258. *Onuph.*

Paſchatis feſto.

Die Paſchæ an. D. 781. Pipinus Caroli Magni F. conſecratus eſt rex Italiæ, Ludouicus Pipinus Aquitaniæ. *Onuph.* Item Lotharius Imper. Romæ coronatus, an. 823. nonis Aprilis. Rurſus Ludouicus Lotharij F. rex Italiæ Romæ coronatus, anno 844. *Onuph.* Item Henricus I. anno 1014. Item Conradus an. 1027. Item Henricus II. anno 1030. Aquiſgrani. Item Henricus III. anno 1084. *Auent.*

CAROLVS IV. Romæ Imp. coronatus, 1353.

Aſcenſionis feſto.

Die Aſcenſionis Domini Ricardus Anglorum rex in regem Rom. coronatus Aquiſgrani, an. 1258. 8. Id. Ian. *Onuph.*

Pentecoſtes feſto.

LVDOVICVS II. Imp. die Pentecoſtes Romæ coronatus ab Hadriano II. Pp. an. D. 870. Aimoinus. Ita quoque Otho III. Imp. anno 996. *Onup.* Item Conradus II. anno 1092. Aquiſgrani. Item Ludouicus Bauarus Romæ coronatus, an. 1328. *Onuph.* B

PROSCRIPTIONIS, EXILII.

Anno à Diluuio 102. occupati fuêre impij in ædificanda turri Babel. Quod inſtitutum cùm Deus diuiſione linguarum peſſum dediſſet, Hebro tunc natus filius Phaleg fuit appellatus, eò quòd in eius diebus diuiſa ſit terra. *Gen.* 10.

TRANSLATIONIS.

Iſraëlitæ ex Ægypto migrarunt A. M. 2455. Diluuij 798. cum anno 583. Iacob cum familia in Ægyptum deſcendiſſet. *Gen.* 47. *Exod.* 12.

Iſraëlitarum decem tribus à Salmanaſſare abductæ in Aſſyriam, an. M. 3228. Olymp. 9. an. 4. ab V. C. 13.

A. M. 3362. Templi primi 428. Iudæi & Beniamitæ Babylonem abducti à Nabuchodonoſore, 4. *Regum* 25.

FAMIS. F

☞ *Vide Tit. Fames memorabiles. Illic fortuitum malum, hic einſdem Tempus notatur.*

PESTIS.

☞ *Ex Tit. Peſtilentia hinc Chronica.*

Peſtis Conſtantinopoli ſæuiit, vt viui ſepeliendis non ſufficerent, an. 360. *Cedrenus.*

PACIS, TRANQVILLITATIS.

ANTIOCHVS Epiphanes anno Seleucidarum 148. Xandici menſis die 15. litteris ad Lyſiam datis conceſſit Iudæis libertatem religionis. *Machab.* 11.

Mortuus eſt Maximilianus I. Imp. A. D. 1519. Ian. 12. cùm in vniuerſa Germania, Francia, Italia, Hungaria & penè toto Chriſtiano orbe pax eſſet. Sola Auſtria ciuilibus ſeditionibus æſtuabat. *Cuſpinianus.*

CLADIS BELLICÆ.

☞ *Ex Tit. Clades memorabiles, huc Temporis ratio.*

Arca Domini à Philiſtæis capta, an. exitus 396. 1. *Reg.* 6.

Quintilius Varus cum tribus Legionibus à Germanis cæſus, an. V. C. 760. *Dion.* G

SERVITVTIS PVBLICÆ.

Iſraëlitæ ſeruierunt regi Meſopotamiæ Chuſanraſechaim annis octo, vſque ad Othoniëlem. Anno ab Exitu 49. *Iudicum* 3. Iterum regi Moabitarum Eglon annis 18. anno Exitus 79. *Iud.* 3. Iterum regi Chananæorum Iapin anno 20. anno Exitus 157. *Iud.* 4. Iterum Madianitis, annis ſeptem, anno ab Exitu 210. *Iud.* 6. Liberati à Gedeone. Iterùm Philiſtæis an. 18. anno ab Exitu 287. *G. Mercator.*

TEMPVS CONSIDERATVM RESPECTV

NVMERATÆ REI, QVÆ IPSI HOMINI

mediatè accommodatur. Huc Tempus

MVNDI. QVOAD

CREATIONEM.

Creationis prima dies in Nouilunio vernali exſtitit, cùm Lux creata, & Angeli. *Geneſ.* 1. *Rabi Iehoſue.* At recentiores Iudæi creationem referunt ad Autumnum, quia tum annus Iubilæus incipiat.

SIDERVM. APPARITIO.

ECLIPSIVM. H

☞ *Harum Catalogum ex G. Mercatoris Chronographia accuratiſſimo mutuati ſumus.*

Anno mundi 3196. cùm Ilia per vim comprimeretur, Sol deliquium paſſus eſt. *Dion. Halic.* primo an. ſecundæ Olymp.

An. M. 3247. & duobus ſequentibus: tres factæ ſunt Lunæ eclipſes. Merodach rex Babyloniorum, Aſſyriorum quoque Monarcha factus.

An. M. 3385. Olymp. 49. an. 1. eclipſis Solis maxima, prædicta à Thalete Mileſio, belli quod fuit inter Medos atque Lydos ſexto. Etſi Plin. anno ante factam putat. In Aſtyage Medo, per Cyrum poſt an. 30. capto, defecit regnum Aſſyriorum, ſucceſſit Perſarum.

An. M. 3445. Olymp. 64. an. 12. defecit in Babylone Luna Cambyſe mortuo, Smerdes magus Perſarum regnum occupauit.

An. M. 3467. Darij 20. menſis Epiphi die 29. Lunæ eclipſis Babylone obſeruata. Darij expeditio contra occidentales.

An. M. 3477. Eclipſis Lunæ, poſt Marathoniam cladem.

An. M. 3537. Olymp. 87. an. 2. Solis eclipſis facta, primo an. belli

belli Peloponneſiaci. Thucydides. Sub anni ſeptimi finem
A rurſus ſolis eclipſis, & terræmotus. Fœdus in l. an ictum: ſed non diù durauit.

An.M.3586. Olymp.99. an.1. eclipſis Lunæ prima Babylone obſeruata menſe Poſideone: altera menſe Scirrophorione: 3. anno ſeq. menſe Poſideone, qua luna tota defecit, ſub Artoxerxe Mnemone.

An.M.3638. Olymp.112. an.2. eclipſis lunæ menſe Thargelione, à qua Calippus ſuas periodos 76. annorum inchoat. Secunda poſt nocte victus Darius ab Alexandro ad Arbela. *Plutarchus.*

Phlegon Olympiadum ſcriptor ait: Quarto anno 202. Olympiadis, qui fuit principatus Tiberij 18. magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio ſolis eſt facta. Dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem verſus, vt ſtellæ cœlo viſæ ſint, terræque motus in Bythinia, Nicenæ vrbis multas ædes ſubuertit. *L. Viues in lib.* 18. *Auguſtini de Ciuit. Dei*, *c.*54.

B An. M. 768. Olymp.144.an.4. eclipſis Lunæ Alexandriæ obſeruata menſe Meſſore, altera menſe Mechir: tertia anno ſeq. defecit tota. Philippus Macedoniæ rex à Flaminio victus. *Ptolemæus lib.*4.*c.*11.

An. M.3775. Olymp.146. an.4. Luna inter diù cœlo ſereno obſcurata, ludis Apollinaribus *Liuius Dec.*4. Altera Solis eodem anno Bellum Rom. contra Antiochum.

An.M.3794. eclipſis Lunæ obſeruata Alexandriæ Olympiad.151. an.2. cœpit contra bellum Perſeum. Quinquennio poſt altera in Macedonia. Captus Perſeus. *Liuius Dec.*5.

An.3826. Olymp.159.an.3. Lunæ eclipſis. Reconciliatus Simon Iudæorum dux Demetrio Nicanori regi: & iugum Gentium ſublatum. 1. *Machab.*3.

An. 3923. ab V. C. 708. Idib. Martiis Sol obſcuratus, occiſo Cæſare. *Virg. lib.*1. *Georg. & Seruius.*

An.4013. eclipſis Solis, dies natali Claudij Cæſaris, Cal. Auguſti. *Dion. & Suetonius.*

An. Chriſti 60. eclipſis Solis pridie Cal. Martij. *Plin.l.*2. *cap.*70. *& Tacitus*

C An. Sal.348. 18.Cal. Ian. Solis defectio magna ſub Conſtantio. Iterum an.360. ab Aurora vſque ad meridiem, intermicantibus iugiter ſtellis. *Ammianus.*

Eclipſis Solis maxima, 9. Sept. an. D. 787. Celebratum Nicænum Concilium ſecundum. *Onuphrius & Cedrenus*

An. Sal.805. ter Luna obſcurata eſt, & Sol ſemel. *Aimoinus*, *Regino.* Septennio pòſt obiit Carolus Magnus.

An. vltimo Conſtantini, F. Leonis IV. Sol, per 17. dies obſcuratus eſt, nullos emittens radios: tantæ autem fuerunt tenebræ, vt naues quoque a curſu ſuo aberrauerint. *Cedrenus in Leone.*

An. Sal. 840.3. Non. Maij facta eſt Solis eclipſis maxima Poſt tres menſes obiit Ludouicus Pius Imp. *Onuphr.*

An.878.16. Octob. Lunæ eclipſis magna, & 4. Cal. Non. Solis itidem magna. Anno ſeq. obiit Carolus Craſſus Imp. *Marianus*, *Regino.*

An.907. Lunæ defectus maximus, 13. menſibus ante mortem Leonis Imp. Conſtantinopolitani. *Cedr.*

An. D. 1093. Cal. Octob. eclipſis Solis à prima vſque ad
D ſextam. *Meyerus.* An.1095. duæ eclipſes Lunæ. *Sigeb.* Bello ſacro Antiochia occupata: cæſa Saracenorum centum millia. Hieroſolyma recepta.

An. D.1181.3. Idus Iulij, eclipſis Solis. Obiit Alexand. III. Pp. & Ludouicus Craſſus Iunior rex Francorum. *Sigeb. Tilius*

An.D.1187. Solis eclipſis adeò magna, vt ſtellæ per diem viſæ tanquam in nocte, prid. Non. Sept. Menſe poſt Balduin. rex Hieroſolymorum à Saladino captus, Hieroſolyma amiſſa.

CAROLVS III. Hungariæ regno potitus, in Alba regali legitimè coronatus eſt: eodemque die Nonis Decembr. an. 1387. tantus Solis defectus apparuit, vt nunquam noſtro ſeculo maior extiterit: quod ad breue tempus regnaturum eſſe portendit. Nam Idibus Februariis proximè inſequutis, in arce Budenſi confoſſus eſt. *Bonfinius lib.*2. *Dec.*2.

An.1415. 7. Iunij, horrenda Solis eclipſis, quo tempore Conſtantienſe Concilium celebratum. *Leouitius.*

Item anno 1433. altera, ſecundo anno Concilij Baſilienſis, 17. Iun. *Idem.*

An.1560. 21. Aug. eclipſis Solis 5. Decemb. Obiit Franciſcus II Francorum rex. Succeſſit Carolus IX. An. ſeq. 15. Iul. Luna tota defecit. *Tilemannus Stella. Io. Stadius.* Proinde ſcito quidem ſed & ominoſa ſymbolo deinceps Carolus viſus eſſe
videtur. Inter duas eclipſes exorior. E

METEORORVM.

An.1300. 14. Cal. Martij, in Italia crux in luna apparuit: poſteaque die tres ſoles conſpecti fuêre in medio trium orbium, qui Iridis ſpeciem præbebant. Horum tertius imperfectus, altero cornu occidentem, aquilonem altero ſpectabat, Huguchio Fagiolanus, Piſanarum copiarum ductor; Maio proximo Piſarum Lucæque imperium inualit. *Sab.l.*1. *cap.*4. *& Egnat.l.*1.*c.*5.

Tempeſtas horrenda per Germaniam, vt Iudicium vniuerſale multis inſtare videretur. 1551. 13. Ian. *Lycoſth. in Prod.*

Dirus Cometa in cælo fere per tres menſes ardere viſus, atque multorum principum mors ſecuta, an.1556. *Sab. ſupp. lib.*29.

REGIONVM, TERRARVM. QVO TEMPORE LABORATVM SIT.

ÆSTV.

Cùm Aquiſgrani anno Sal.1023. Synodus celebraretur,
tanta ſiccitas & aëris intemperies exorta eſt, vt multi nimio F.
ardore extinguerentur, nec pauca animalia interirent. Areæ & columnæ marmoreæ tanto manarunt ſudore, vt aqua eas perfuſas quis crederet. *Sigebertus.*

An. Sal.1113. menſe Iunio, tanta æſtus vehementia fuit, vt ſiligines & arbores aduſtæ, ac ſpem ſui fructus mentitæ ſint. Aliquæ etiam ſyluæ ita exaruêre, vt natiuo calore inflammarentur. Poſteà grauiſſimis & diuturnis morbis homines ſunt conflictati, imprimis autem ventris profluuio & peſte nocentiſſima. *Vincentius,*

Auentinus inquit, annum ætæ noſtræ 1135. feruentiſſimum fuiſſe, amnes, ſiccatos eſſe, ſyluas cum montibus arſiſſe, fomitem, & quidquis alendo igni aptum eſt, in terram congeſtum mox ignem concepiſſe *lib.*6. *Annal. Boiorum.* Eiuſdem ſiccitatis, vt & Rhenus ſine vllo periculo vbivis locorum tranſiri potuerit meminit Chronicon Colonienſe: ſed an.1130. refert Sigeberti Continuator. Vincentius, Io. de Oppido, Martinus Polonus biennio poſt aſſerunt tantam fuiſſe ſiccitatem, vt maior hominum memoria non fuerit. Etenim in multis re-
giombus flumina, quæ naues ferebant, ita fuiſſe exſiccata, vt G
pedibus tranſiri poſſent. Fontes quoque & puteos per Galliam planè exſiccatos, & plurimos aquæ penuria interiiſſe.

An.1473. Polonia æſtu quoque & ardore vexata eſt, vſque adeò, vt aluei fluminum plerorumque areſcerent. Viſtula etiam apud Toruniam eſſet vadabilis: ſyluæ ſaltuſque radicitùs arderent: ſegetes, vernæ præſertim, ſqualleret: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba vorato inteſtinis interirent: incendia quoque vrbium, oppidorum & villarum crebra extitere. *Crom. lib.*8.

INCENDIO.

Tertia die Octobris anni 1592. manè, hora circiter 9. in vrbe Monaſterienſi, in ea regione quæ Tranſaquenſis dicitur, ab Alpha fluuio, hanc ab altera vrbis parte diuidente, horrendum excitatum eſt incendium: quod ortum ſuum habuit à foco piſtoris cuiuſdam, qui ignem ſuum incautè cuſtodierat, paucilque horis ducentas circiter ædes, cùm parte occidentali Monaſterij Nobilium virginum, & porta cui à S. Cruce nomen eſt, per quam vrbs tempore Anabaptiſtarum prodita
erat, & hactenus ſemper clauſa fuerat, abſumpſit. Incredibi- H
lis theſaurus hoc igne conſumptus eſt, non oppidanorum tantùm, ſed & agricolarum, qui ob continuas militum & prædonum excurſiones, omnem ſupellectilem, annonam, frumentumque ſuum in hanc vrbem, tanquam in locum tutiſſimum tranſportarant.

FRIGORE.

An.994. hyems ſæuiſſima ab initio Nouemb. ad Maïum vſque rariſſimis diebus æſtiuis interiectis, durauit, frigidis peſtiferiſque ſimul flantibus ventis. Circa finem verò Iulij, in tantam duritiem præ glaciei rigore ſtagna ac flumina ſunt concreta, vt piſces in iis extinguerentur, & aqua ad vſus humanos non ſuppeteret. Arbores, fruges ac paſcua quaſi igni ſubiecto exaruerunt penitus. Denique fames & peſtilentia atrox tam in homines, quàm omnis generis animalia, immaniſſime ſæuiit, vt multæ domus ſuis habitatoribus deſtituerentur. Porrò ſequenti anno nouum acceſſit malum, ſuperioribus adhuc durantibus, Sclauorum nimirum hoſtiles in Orientales Saxones incurſiones ac vaſtationes: vt in Quedlinburgenſi annotatur hiſtoria. *Sax. Chron.* annum habet. 991.

PLVVIA, DILVVIO.

A Anno 1656. Diluuium Noë, anno ætatis eius 600. contigit. Et quidem menſis.

Secundi Elul die 10. ingreditur Arcam cum animantibus. *Geneſ.*7. Die 17. initium Diluuij.

Tertij die 27. finis pluuiæ, poſt dies 40.

Septimi primi die 97. cœperunt minui aquæ poſt dies 150. Die 27. requieuit arca ſuper montes Armeniæ. *Gen.*8.

Decimi die primo apparuerunt cacumina montium. *Gen.*8. xı. die 12. cùm tranſiſſent dies 40. emiſit Noë coruum, qui reuerſus eſt. *Gen.*8. Die 19. emiſit columbam, quæ reuerſa eſt, *Gen.*8. Die 26. emiſit columbam iterum, quæ frondem oliuæ reportauit. *Gen.*8.

XII. Thamuz die 3. rurſus emiſſa columba non eſt reuerſa.

Anno 1657. Mundi, qui primus eſt à Diluuio, Menſis.

Primi die prima excitata eſt ſuperficies terræ. *Gen.*8.

Secundi die 26. arefacta terra, exiit Noë ex arca.

Diluuium in Achaïa accidit tempore regis Ogygis anno M. 2190. *Oroſ. lib.*1. *c.*2.

B. Diluuium, Deucalione regnante in Theſſalia, anno M. 2436. Diluuij 780.

Diluuium particulare in Brabantia, Hollandia, & Zelandia multa millia hominum abſumpſit, menſe Nouembris, anno 1530. *Hiſt. Fronſp.*

SICCITATE.

Annus 1159. quo Fridericus I. Imp. Mediolanum ſubegit, ſiccitate inſignis fuit. Nam cùm à Cal. Maiis vſque ad exitum ſequentis Aprilis cœleſtes aquæ nullæ fuiſſent, putei ipſi vix media hyeme aliquid humoris ſuppeditarunt. *Sigonius lib.*12. *regni Ital.*

Anno 1439. in Italia ab exitu Iunij vſque ad 7. Idus Decembris nullus ne minimus quidem imber terras perfudit, torrentes & fontes exaruêre, neque tamen agrorum ſterilitas vlla ob id ſecuta eſt. *Bracellus l.*1. *belli Hiſpanici.*

GRANDINE.

An. 1395. menſe Auguſto, circa Aſſumptionem diuæ Mariæ, in Saxonia cecidit grando, humanæ faciei præferens imaginem: quod prodigij habuêre loco homines ſuperſtitioſi. C Diſcreuêre in glacie faciem viri ac mulieres: barbata virorum, feminarum verò criſpantibus inuoluta peplis imago, in grandine cernebatur. Fidem fecêre viri probati, qui manibus tenuêre mirantes. *Crantz. lib.*9. *Vand. c.*32.

ANNONÆ TVM FERTILITATE.

L. Opimio conſule, cùm C. Gracchus Tribunus plebem ſeditionibus agitans interemptus eſt, ea cœli temperies fulſit, quàm coacturam vocant, ſolis opere, natali Vrbis M. C. XXXIV. Itaque fuit omnium vini generum ſumma bonitas. Durantque adhuc vina CC. ferè annis, iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. *Plin. lib.*14. *c.*4.

In Italia anno Vrbis 702. Cn. Pompeio Magno III. ſolo conſule, tantus fuit olei prouentus, vt Prouinciis quoque miſerint. *Plin. l.*15. *c.*1. *& Plut. in Pompeio.*

Quo anno Mater deûm à Peſſinunte Romam aduecta eſt, maior ea æſtate, quam antecedentibus annis decem facta eſt annona. Cùm L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, aſſibus ſingulis farris modius; vini congius, fici ſiccæ pondo 30. olei pondo 10. carnis pondo 12. veniêre. D *Plin. lib.*18. *c.*3. *ex Varrone.*

Eo anno, quo Atila Hunnorum rex Aureliam obſedit, tanta frumenti copia exuberauit, vt non ſolùm periculo hoſtili, ſed fame vrbem mirè Deus liberaſſe videretur. *Bonfin, l.*4. *Dec.*1.

Annus Sal. 568. quo Longobardi Italiam inuaſerunt, inſigni rerum quas terra fert omnium vbertate lætiſſimus fuit, ipſa veluti natura opes ſuas ad nouos excipiendos hoſpites pendente. *Sigon. lib.*1. *regni Italici.*

Circa annum Chriſti 663. ignis maximo omnium terrore dies decem in cœlo emicuit: incubuêre mox imbres vſque adeò ſæui, & ita horrenda frequentiaque fulmina, vt homines iuxta ac pecora de cœlo tacta caderent. Eo anno tanta leguminum copia ſucceſſit, vt legi omninò nequiuerint: quæ autem neglecta fuerant, vltrò renata ad maturitatem peruenêre: *Bonfin. lib.*6. *Dec.*1.

Sub Leone Iſauro in Campania frumentum combuſtum, & hordeum & legumina quaſi pluuia de cœlo ceciderunt, anno Leonis quinto, Domini verò 722. *Sigebert.* Secuta eſt Saxonum ad fidem Chriſti conuerſio, & magna omnium frugum vbertas. *Schafnaburgenſis in Chronico, & Am. sit.*13. *c.*1.

Anno 1069. & ſequenti, ſylueſtrium arborum ſterilitas durauit: ſed vinearum tanta fertilitas fuit, vt præ multitudine vindemia vix colligi poſſet. *Schafnaburgenſis.* E

Sub Friderico Barbaroſſa Imp. tanta fuit annonæ copia in Germania, vt vino calx in murorum vſum reſtingueretur. *Stumpf.*

Anno 1334. in Polonia, viceſimatertia die Aprilis, ingens nix decidit. Quæ cùm quinque dies duraſſet, præter omnium exſpectationem ſingularem fertilitatem agris attulit. *Cromerus lib.*12.

Anno Chriſti 1353. cum Martius, Aprilis & Maius vltra medium verno ac penè æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſent, coorto de repentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit in Polonia, & in ſextum vſque diem durauit. Qua ſoluta poſtea, cùm corruptas eſſe ſegetes omnes exiſtimarent, tanta præter ſpem vbertas frugum, quanta vix vnquam alias fuit. *Cromerus lib.*12.

An. D. 1484. tanta vini copia paſſim fuit, vt muſtum doliis permutaretur, multi etiam illud noctu Tiguri effunderent, alij loco aquæ in faciendo cæmento vterentur. F *Stumpſius.* Idipſum noſtra quoque ætate an. 1584. accidit.

Anno 1540. annus fertiliſſ. æſtu inſignis, vt etiamnum hodie æſtatis feruentis nomine appelletur. Præceſſerant autem Cometæ duo terribiles, alter 38. alter 39. anno. *Stumpſius.*

STERILITATE, FAME.

☞ *Ex ſeq. Annis, Frigore, Æſtu, Pluuia nobilibus.*

An. Diluuij 434. fames vniuerſalis ſuper terram. Abraham cum familia in Ægyptum deſcendit.

Fames magna prædicta ab Agabo, Act. 11. cœpit, anno 4. Claudij Imp. Chriſti 44. ab V. C. 791.

REGNORVM, REIPVBLICÆ ORTV.

Aſſyriorum regnum à Belo cœpit, anno M. 1841. poſt Diluuium 185. Durauit an. 1300. vſque ad exitum Sardanapali, qui ab Arbace Medo victus eſt, an. M. 5144. Deinceps Aſſyriorum regnum ab Arbace.

Troïanorum regnum à Dardano cœpit. An. Dil. 483.

Iſraëlitarum regnum à Saule cœpit, an. Exitus 436.

Argiuorum Inachus primus rex an. Dil. 479. *Euſebius.*

Sicyoniorum regnum inter Græca vetuſtiſſ. cœpit anno G M. 1902. Diluuij 246. Durauit an. 862. vel 972. Defecit in Zeuſippo an. M. 2832.

Athenienſium regnum Cecrops auſpicatur, an. Dil. 749.

Francorum regnum Pharamundus an. D. 419.

Longobardi Italiam occupauêre an. D. 568. 4. Non. Aprilis, eamque annis 206. ſub 24. regibus tenuêre totum, præter Vrbem. *Onuphrius.*

An. D. 1200. Tartarorum dominium cœpit. *Mart. Polon.*

RESTITVTIONE.

ARTOXERXES Perſarum rex Artabanum Parthorum regem obtruncauit, & regnum Perſis reſtituit, anno M. 4192. Chriſti 2217. *Agathius lib.*4.

INVASIONE, OCCVPATIONE.

An. M. 3349. dum Cyaxares Medorum rex Ninum vrbem Aſſyriorum obſidet, Scythæ ſuperuenientes Aſiæ imperio potiti ſunt annis 28. *Herod.*

Regnum de Iuda ad alienigenam Herodem Aſcalonitam tranſlatum an. M. 3928. ab V. C. 713. Olymp. 184. an. 4. H *Ioſephus lib.*14. *Antiq. c.*23.

Anno Sal. 261. Galieno imperante, 30. tyranni diuerſis locis & regionibus emerſerunt, an. V. C. 1012. per annos fere 12. ab Aureliano vix tandem domiti. *Onuphrius.*

Anno 406. tertia Barbarorum in Occidentem eſt facta impreſſio: qua Gallia primùm deinde Hiſpania, poſtremò Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis, afflictæ ſunt. Godigiſilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæotidem erant, exemplo Radagaiſi adductus, vbi Italiam hoſtium plenam, atque Honorium in Radagaiſum auerſum ſenſit, & ipſi ſibi Galliam inuadendam conſtituit, ratus, haudquaquam eandem in Prouinciis fortunam fore, quæ longè à regio abeſſent auxilio, atque in Italia, ducente Alarico, fuiſſet, quæ propter Imperatoris præſentiam vinci non potuiſſet. Itaque ex Scythia cum Vandalis & Alanis egreſſus, ſimul Quados ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Conſtantino locatos aſſumpſit: inde trans Danubium ſeſe continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eamque peragrans, populos, ſiue metu direptionis perculſos, ſiue ſpe prædæ illectos, ſecum adduxit, Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemannos, Saxones,

xones,& Burgundiones, accitato agmine, nemine reſiſtente :
A recto itinere vſque ad Rhenum proceſſit. Ibi verò Franci denique occurrerunt,ac tranſitum impedire conati ſunt,ſiue, vt fœdus proximè cum Stilicone ictum ſeruarent, ſiue ne tantú hoſtium in Prouinciam eam admitterent,cui ipſi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verum à Vandalis multitudine ſuperantibus pulſi,haud magno momento ceſſerunt. Ita Vandali ſine impedimento prid.Cal.Ian.teſte Proſpero:traiecto Rheno,in Galliam penetrarunt,itatque anno ſeq.proximas Rheno prouincias Germaniam primam, & Belgicam ſecundam ingreſſi,latè victoriam exercuerunt.Moguntiacum multis hominum millibus in Eccleſia trucidatis, euerſum eſt. Vangiones diu obſeſſi in ditionem adducti.Rhemi,Ambiani, Atrebates,Morini,Tornacum, Nemetes, Argentoratumque direpta ſunt. *Sigon.lib.10.Imp. Ital.ex Iornande.*

Perſarum regnum Saraceni occuparunt auxiliari,cæſo eorum rege Mahumeto per Mucaletum,qui rex Perſiæ declaratus, & Sultanus appellatus, anno Sal. 870. *Cedr.*

B Heluetij(Sigiſmundi Cæſaris permiſſu,Concilij Conſtantienſis iuſſu)Auſtriacos inuaſerunt,atque comitatum Badenſem cum Ergouia occupauerunt,1415.menſe Aprili. *Stumpfius lib.13.*

Deſtructione , Interitu.

Regnum Iudæorum à Saule ad vltimum Sedechiam floruit annis 505.

Annos 520. Aſſyrij tenuerunt Aſiam:poſtea Medi eam occuparunt, illis excuſſis,

Annos 490.regnum Athenienſium durauit,à Cecrope ad Codrum.

Totidem annos Lacedæmonum Reſpub.durauit à Lycurgo, qui eam formam reipub. primus conſtituit , & Spartanas tulit leges ad Alexandri ætatem, ſub quo concidit.

Perſica Monarchia,quæ conſtituta eſt à Cyro capta Babylone, durauit annis 208.

Græca,quæ cœpit cùm Alexander vicit vltimùm Darium, durauit annis 283.Ita hæ duæ Monarchiæ annos 491. compleuerunt.

C Annos 430.Æneæ poſteritas dominata eſt Albæ , quibus exactis ; condita eſt & creuit Roma.

Ἀριστοκρατία,quam poſt exactos reges Brutus inſtituit Romæ , in qua Conſules Remp. adminiſtrarunt , durauit anno 460.

C.Ivl.Cæsaris Monarchia, quam ſibi confirmauit oppreſſa republica, & conſulari poteſtate, durauit annos 502. Hinc capta eſt & horribiliter vaſtata Italia,à Genſerico Vandalorum rege:mox ſequuti ſunt Gothi,qui Italiam ab Imperio Romano auulſam & occupatam duriter afflixerunt.

Avgvstvs ab Odoacro Herulorum rege coactus abdicauit, anno 476. 10. Cal. Septemb. Odoacrum Theodericus Oſtrogothus, anno Domini 493.111.Non.Martij interfecit *Onuphrius.*

Constantinvs Magnvs ſedem Imperij Conſtantinopolim tranſtulit,relicta Italia,annis elapſis 489. Hinc Carolus Magnus victis & domitis Longobardis,Imperium Occidentale in libertatem aſſeruit , & inſtaurauit Romam , anno Domini 805.

MAGISTRATVVM

D Mvtatione.

Primus annus poſt exactos Reges Romæ quinque Conſules habuit. Nam primus conſul L. Brutus cum L. Tarquinio Collatino creatus,eundem propter affinitatem regiam Magiſtratu depulit, P. Val. Poplicola ſuffecto : ipſe contra reges pugnans occubuit.Succeſſor datus Lucretius , antequam magiſtratu abiret , morbo periit. *D. Auguſt.de Ciuit. Dei, lib.3. cap.16.*

VRBIVM ORTV.

Rhodus à Telchinibus condita anno Diluuij 601.

Sparta à Sparto Phoronei F.anno à Diluuio 613.

Memphis, anno à Diluuio.703.

Dardania,quæ poſt Troïa,à Dardano ædificata, an. 2484. ab Exitu 30. *Euſebius.*

Ephyra,poſt Corinthus,anno mundi 2552.ab Exitu 98. à Siſypho condita: inde ampliata & firmata ab Alethe , anno ab Exitu 417.

Carthago à Didone,anno Mundi 3078. Templi 144.*Ioſephus.* At ex *Dion. Halic.* circa annum Mundi 3155. primum condita videtur.

Roma condita,anno M.3216.Olymp.6. an.4. poſt Ilium euerſum anno 432. E

Alexandria condita an.M.3641.Olymp.113,an.1. *Liuius.*

Conſtantinopolis à Conſtantino Magno dedicata , anno Sal.332.11. Cal.Maij *Zonaras.*

Venetiæ condi cœptæ,9.Cal.April.anno Dom.430.

Oppressione , Direptione.

☞ *Conſule locum Fortuitum , de Vrbium expugnatione , quatenus tempus expreſſum habent.*

Hieroſolyma ab Antiocho capta,anno Seleucidarum 145. Olymp.153.die 15.menſis Chiſleu,quem Appellæum dicunt Macedones.*Ioſeph. lib.12.cap.6. Antiq.*Die 25. aram abominando idolo profanauit. 1. *Machab.* 1. Bella Machabæorum contra Anthiochum. Eandem cœpit Herodes rex Olymp. 185.anno 3,(qui idem Sabbatinus erat Iudæis.*Ioſeph. lib.14. cap.26.*)menſis quarti die 17. qui dies erat Ieiunij legalis, ob factas in Sina tabulas inſtituti. Inde capta à Veſpaſiano Azymorum feſto , an. Sal. 69. *Euſebius.* Rurſus à Saracenis poſt biennalem obſidionem capta & vaſtata. anno D. 6.38. *Sigebertus.*

Menſe 6.Antheſterione, anno 28. belli Peloponneſiaci , F Olymp.94.anno 1.Lyſander Athenas cepit.Xenophon, Earundem muri diruti à Lyſandro 16. Munychionis , an.4. Olymp.93. *Plut. & Diod.*

Carthago à Genſerico Vandalo capta.an.D.439. 14. Cal. Nouemb. *Proſper.*

Roma à Gothis capta,9.Cal.Sept. an.410. *Onuphrius* Iterum à Genſerico Vandalo,an.D.455.Prid. Id Iunij.

Rauenna à Longobardis capta , & Exarchatus Græcus ex Italia ſublatus, an. D.751.

Anno D.1204.capta à Latinis Conſtantinopolis,12.April. *Nicetas.*

Interitv , Eversione.

Troiæ anno excidium ab Exitu 310. octaua deficientis Thargelionis.*Dion.Halic.lib.1.Plut. in vitis.*D.23.Thargelionis. *Plin. lib.18.c.28.*ad 8. Cal. Quint.

Thebæ euerſæ ab Alexandro Magno , an.2. Olymp. 111. *Plut. in Camillo.*

Carthago euerſa,cùm ſtetiſſet annos 667.an.2.Olymp.158. ad V. C.606. *Velleius.*

Corinthus deleta à L.Mummio Achaïco poſt an.952. ſui G ortus *Velleius.*

*Terreuana quæ Morinorum ciuitas, deleta à Carolo. V. Imperatore anno 1553.cuius Chronicon.*De Let.I.Mor.in I.*

TEMPLORVM ORTV.

Templum Domini cœptum à Salomone, an.480.Exitus.3. *Reg.*6. Deſtructum à Nabuchodonoſore,poſt annos 422.

Poſt captiuitatem Babylonicam , anno M. 3446. à Nehemia ſecundum Templum fundatum eſt, in menſe Zio : & in anno 11.menſe Bul (ipſe menſis octauus) perfecta eſt domus Domini in omni opere ſuo.3.*Reg.*6.Stetit vſque ad Chriſtum annos. 560.

Templum Herodes extruere cœpit,an. M. 3948. Olymp. 190.anno 1.regni ſui 18.& octauo anno perfecit. *Ioſeph. lib. 15. Antiq. c.14.*

Propanatione , Expiatione.

Templum Hieroſolymitanum die 25. menſis Chiſleu ab Antiocho rege profanatum, an. Seleucidarum 145.ſed quinquennio poſt die eodem à Iuda Machabæo repurgatum. 1. H *Machab.*1. & 4.

, Templa Chriſtianorum in diebus Paſchatis à Diocletiano ſubuerſa , 305. *Scotus lib.*2.

Interitv.

Templum Delphicum exuſtum, an.1.Olymp. 58. *Pauſan.*

Tenacitas.

* Tentatio.

☞ *Vide Auaritia.*

Definitio Et Etymologia.

TEntatio Græcè *πειρασμὸς* in ſuo generali, eſt dictum vel factum ad capiendum de aliquo experimentum , vt ſciatur illius potentia , ſapientia,bonitas, voluntas , *&c.* Neque tantum dicitur quis tentare,dum id facit vt ipſe ſciat,ſed etiam quando aliorum cauſa , quomodo Deus tentauit Abraham & alios , vt etiam faceret mundo manifeſtam illorum virtutem,& in exemplum illos proponeret. Generaliſſimè itaque

tentare, eſt periculum facere de aliquo. Quomodo homines A Deum tentant, dum abſque cauſa iuſta capiunt experimentum potentiæ, & voluntatis, aut alterius attributi illius. Hebraicè tentatio dicitur Maſſah.& deriuari volunt à teneo, vel tendo.

Aliquando tentare eſt ad malum incitare. Inde enim capitur experimentum virtutis vel vitioſitatis hominis, quomodo diabolus & concupiſcentia dicuntur hominem tentare: & Deus dicitur Intentator malorum, ἀπείραστος κακῶν, & neminem tentare. *Iacob.*1. proprium autem diaboli nomen eſt eſſe tentatorem. Vnde Euangeliſta dum de illo Chriſtum tentante in deſerto loquitur. Accedens ait tentator, *Matth. c.*4. & Petrus, aduerſarius inquit, veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. *Epiſt.*1.*c.*5. Exemplis res tota manifeſtior reddetur.

DE TENTATIONE QVA DEVS TENTAT ID EST PROBAT HOMINES.

Quam verum ſit illud *Eccleſ.c.*2. Fili accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem, conſtat ex B Deuteronomio, vbi cum Iſraëlitas variis calamitatibus afflixiſſet Deus, eos conſulatus Moyſes, Tentat vos Deus veſter inquit, vt palam fiat vtrum diligatis eum *cap.*13. Ideoque de Iuſtis omnibus Sapiens pronunciat. Quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos ſe, *cap.*3. Siquidem Deus tentat vt probet, non vt fallat aut plectat, quod Diaboli eſt proprium. Quin etiam fidelis eſt, qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus, id eſt ſupra vires, omnibus enim eum inuocantibus Deus id concedit, nè ſupra vires tententur. Quia impoſſibilia non iubet, inquit Auguſtinus *l. de nat. & gra. cap.*43. Sed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis. Si enim iumentis ſuis homines non plus oneris imponant quam valeant ferre, multò minus id hominibus faciet Deus, ait S. Ephrem *tract. de patient.* Igitur vt iterum Apoſtolus, Deus facit cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere. 1. *Corinth. cap.*10. id eſt, facit vt tentatio nobis bene eueniat, nempe ad gloriam & ſalutem. Vnde notant S. Patres hominem maxime progredi in via virtutis per tentationem. Ad magnam vtilitatem fidelium ait Proſper *l.*1.*de vocat. gent.* materia eſt ſeruata certan- C tium, vt non ſuperbiat ſanctitas, dum pulſatur infirmitas. Pleraſque tentationum vtilitates infrà adducemus.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Tentauit Deus Abraham & dixit ad eum. Tolle filium tuum. *Gen.*22.

Dixit Dominus ad Moyſen. Ecce ego pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus & colligat, &c. ſequitur, vt tentem eum, vtrum ambulet in lege mea vel non. *Exod.*16.

Loquente Domino cum Moyſe cunctus populus audiebat voces & lampades, & ſonitum buccinæ, montemque fumigantem, & perterriti ac pauore perculſi dixerunt Moyſi: Loquere tu nobis, &c. & ait Moyſes. Nolite timere, vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis & non peccaretis. *Exod.*20.

Non deleuit dominus penitus Gentes omnes de terra promiſſionis, vt in ipſis experiretur Iſraël, vtrum cuſtodiret eius mandata. *Iudic.*2.

Dereliquit dominus Ezechiam vt tentaretur; & nota fie- D rent omnia, quæ erant in corde eius, quando venerant nuntij regis Babylonis ad eum. 2. *Reg.*20.33.

Poſtquam Tobias fuerat excæcatus, dicitur ibi: Hanc autem tentationem ideo Deus fieri permiſit, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius. *Tob.*2.

Dixit Iudith loquens de filiis Iſraël quos illo tempore Holofernes deſtruere cogitabat. Memores eſſe deberent quia tentati ſunt patres noſtri, vt probarentur, ſi verè colerent Deum. *Iudith.*8.

Propter grauiſſimas tribulationes, quas paſſus eſt Iob, ipſe dicebat de ſeipſo; Probauit me quaſi aurum, quod per ignem tranſit. *Iob.*23.

Petebat Dauid à domino dicens. Proba me domine & tenta me. Domine prob. &c. *Pſal.*25. *&* 138.

Ambulans dominus Ieſus ſuper aquas iuſſit Petrum venire ad ſe. Videns autem ventum validum timuit. *Marc.*14.

Dixit Dominus ad Philippum: vnde ememus panes, vt hi manducent? hoc autem dicebat tentans eum. *Ioan.*6.

Omne gaudium exiſtimate fratres cum in varias tentationes, &c. *Iacob.*1.

Petrus ait, Modicum nunc ſic oportet contriſtari in variis tentationibus, vt probatio veſtræ fidei multò pretioſior ſit E auro, quod perit, per ignem autem probatur, inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem in reuelationem Ieſu Chriſti, &c. *Pet.*1.

Idem. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis, 1. *Pet.*4.

DE TENTATIONE QVA HOMO TENTAT DEVM.

Diximus verbo, Tentationem Dei eam eſſe, quando homo abſque iuſta cauſa aliquid dicit vel facit, ad capiendum experimentum diuinæ potentiæ, iuſtitiæ, &c. experimentum voco omne opus, vel auxilium Dei, ſupra communem rerum ordinem præſtitum, quo eius iuſtitia, ſapientia, potentia, quaſi experiendo cognoſcitur. Debet namque hoc à Deo peti vel, exſpectari. Vnde huius rei malitia conſiſtit in irreuerentia quam Deo facit, dum aliquod auxilium extraordinarium ab eo petitur aut exſpectatur. Vult enim Deus cauſas naturales adhiberi prout nunc ſunt inſtitutæ, earumque ordinem abſque iuſta neceſſitate non vult prætermittere. Vnde mirum non eſt, Deum ita ſe tentantes nonnunquam punire. F

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Multoties tentauerunt Dominum filij Iſrael in deſerto. *Pſalm.*77.94.105. *Exod.*17. *Num.*11. *&* 14.

Superati in bello filij Iſraël à Philiſtæis dixerunt. Quare percuſſit nos Deus coram Philiſtiim! & duxerunt ſecum arcam Domini ad prælium, quæ capta fuit, & illi magna plaga percuſſi. 1. *Reg.*4.

Sciebat Dauid ſe eſſe vnctum in regem, & quod deberet regnare poſt Saül, iuxta id, quod promiſerat Samuël, non tamen committebat ſe diſcrimini tentans Deum, ſed faciebat ad ſui cuſtodiam quid poterat. 1. *Reg.*2.

Cùm magnus piſcis inuaſiſſet Tobiam, non expectauit quod Angelus eum liberaret, qui tamen velociter hoc facere potuiſſet: ſed apprehendit brachium eius, & traxit eum in ſiccum. *Tob.*6.

Ozias ſtatuit cum populo, vt tranſactis quinque diebus, niſi veniret adiutorium traderent ſe Holoferni. Dixit autem Iudith presbyteris ciuitatis: Et qui eſtis vos qui tentatis dominum? Non eſt iſte ſermo, qui miſericordiam prouocet. G *Iudith.* 8.

Tentatus Dominus à diabolo, vt ipſe ſe de pinnaculo Templi præcipitaret, reſpondit: Non tentabis Dominum Deum tuum: poterat enim aliter deſcendere. *Matth.*4. *Luc.*4.

Phariſæi volentes capere Ieſum in ſermone, fecerunt ab eo quæri, vtrum liceret dare tributa Cæſari an non. Cognita Ieſus nequitia, ait. Quid me tentatis Hypocritæ, &c. *Matth.*21.

Cùm eieciſſet dæmonium dominus, & loqueretur mutus, Quidam tentantes ſignum de cœlo quærebant ab eo. *Luc.*11.

Dure increpando dixit Petrus Saphyræ vxori Ananiæ: Quid conſpiratis inter vos vt tentaretis ſpiritum domini? *Act.*5.

De re, quam Paulus potuit per humanam induſtriam facere, nolebat miracula expectare. Vnde apud Damaſcum cum inſidiarentur ei Iudæi, fecit ſe per murum in ſporta dimitti. *Actor.*9.

Item cum aſtrictum loris vellet tribunus eum facere torqueri, dixit ſe eſſe ciuem Romanum, rurſum dixit ſe eſſe Phariſæum, vt poneret diſſenſionem inter Iudæos, & cum haberet H iniquum iudicem, Cæſarem appellauit. *Act.*21.23. *&* 25.

DE TENTATIONE QVA DÆMON TENTAT.

Docet nos Scriptura diuina, non ſolum Chriſtianis eſſe colluctationem aduerſus carnem & ſanguinem, id eſt, ſecundum *S.Hier.* homines carne & ſanguine conſtantes: Sed aduerſus Principes, & poteſtates, hoc eſt, dæmones illos, qui ante lapſum fuerunt in ordine Angelorum, qui Principes & Poteſtates appellantur. Vnde patet Dæmones poſt lapſum ſeruare ordinem hierarchicum quem ante habuerunt: Aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, κοσμοκράτορας non abſolutè, ſed cum reſtrictione ait S. Auguſt. tenebrarum harum, id eſt, mundi huius tenebricoſi, & aërei. Siue vt iterum Auguſt. *In Pſal.*54. Vocat dæmones rectores Mundi, hoc eſt amatorum mundi impiorum & iniquorum mundi, de quo in Euangelio, & mundus eum non cognouit, addit Apoſtolus contra ſpiritualis nequitiæ in cæleſtibus, hoc eſt ſecundum S. Hieron. contra ſpirituales nequitias in his locis aëreis. *ad Epheſ.c.*6.

Expendens

Expendens hunc locum *Ambroſius comm. in Luc. l. 4. cap. 4.* A Vides, ait, magnificentiam hominis Chriſtiani qui certat cum Rectoribus mundi : & licet in terris conſtitutus, aduerſus ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cœleſtibus, animi virtute decertat.

* TENTATIONVM ILLECEBRÆ.

Varias tentandi occaſiones & illecebras humani generis hoſtis adhibet, vt hominem decipiat. Scribens de iiſdem Hugo ita loquitur.

Diabolus quando decipere quenquam tentat, prius naturam vniuſcuiuſque intendit, & inde ſe applicat, vnde aptum hominem ad peccandum aſpicit : blandis & lenibus moribus ſæpe luxuriam, aut vanam gloriam proponit, aſperis vero mentibus, iram & ſuperbiam cum crudelitate.

At addit. Quatuor ſunt cauſæ tentationum. Prima eſt loci amœnitates: vt ciuitates & oppida, quæ nō tantum ex ſitu loci amœnitatem recipiunt, ſed ex inhabitantium gratia. Secunda vero cauſa eſt, locus diuitiarum. Vbi enim diuitiæ, ibi periculum. Tertia vero cauſa eſt pretioſus ornatus; vt eſt equo- B rum cura pinguium, & veſtimentorum exquiſitæ varietates. Quarta autem mulierum ſpecies, quarum vox blanditur auribus & facies oculis. *De clauſtro anim. lib. 2.*

Concludit autem, Audiant igitur hæc, vt ſibi caueant illi, qui loculos portant, qui pecunias ſeruant, qui nundinas & fora pro neceſſitatibus fratrum frequentant, qui ſecularium domos & curias perluſtrant : deuitent igitur huiuſmodi fratres ſolatium Betſabeæ, biuium Thamar, thalamum Amnon : deuitent perſonas infames, hoſpitia ſuſpecta, munus clam dare, & accipere, pecuniam plurimam congregare, ne in ipſa laqueus lateat, in quo cum alio, ſcilicet Iuda, pereant. *ibid.*

Tractans de eodem argumento S. Auguſtinus ita ſcribit : Tamdiu diabolus ſopitum ignem ſine vllis flammis occultat, donec duas faculas iungens ſimul ambas accendat, & tandiu ceſſat ſæuitiæ ſuæ tela ſupponere, donec ſicut peritus veniat, quod occiſurus eſt, laquei vinculis alliget. *De ſing. cle.*

Duplicem aciem producit mundus contra milites Chriſti : blanditur enim, vt decipiat: terret, vt frangat. Non nos teneat voluptas propria, nos non terreat crudelitas aliena, & victus C eſt mundus ad vtroſque aditus occurrit Chriſtus, & non vincitur Chriſtus. *in ſerm. S. Vincentij.*

Leo Papa in ſermone quodam, tentatoris fallacias conſiderans, ait : non deſinit antiquus hoſtis tentationum laqueos vbivis prætendere, vt quoquo modo fidem credentium valeat corrumpere. Nouit enim cui illecebras carnis ingerat, cui virus inuidiæ infundat, cui incitamen luxuriæ opponat : nouit, quem mœrore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat quem admiratione ſeducat : omnium diſcutit mores, omnium ventilat cauſas, omnium ſcrutatur affectus, ibi quærit cauſas nocendi, vbi viderit quenquā diligentius occupari.

BELLVM GRAVE.

Bellum graue, quia occultum, quia cum fortiore, quia hoſti, hoſtis inſidiæ non videntur : aduerſarius nec labore deficit, nec victus aliquando diſcedit, ſed tanto atrocior redditur, quanto eum per diuinam gratiam debellari poſſe contigerit. *Caſſ. ſupr. Pſalm. 51.*

S. Petrvs Chrysol. ait : Mundus aduerſus deſertores ſuos fortius pugnat : & egredientes vitæ ſecularis illecebras D grauior congreſſus expectat. Nam & in exitu Iſraël de Ægypto Pharao vehementius excandeſcit: & Satanas egrediens ab homine quem ab infantia tenuerat, ipſum grauius in egreſſu diſcerpit. Communis curſus præſentis, eſt tentationibus apprehendi : nam ad virtutis exercitium Hieroſolymis relictus eſt Iebuſæus, & Apoſtolo ſpiritus Satanæ datus eſt, ne reuelationibus extollatur. Arenam pugnæ ancipitis ingreſſus es, in qua non apprehendes brauium, niſi curras, non coronaberis, niſi pugnes, *Chryſ. in quadam epiſt.*

* TENTATIONVM NECESSITAS. EÆQVE IVSTIS FAMILIARES.

Tentationibus Dei permiſſione, & Dæmonis operatione immiſſis, nemo quantumvis iuſtus carere poteſt. Nam vt Iob ſecundum LXX. Interp. ait : Tentatio eſt vita hominis ſuper terram *cap. 7.* & quidem inquit *S. Hieron. in Epiſt. ad Gau.* Si Saluator noſter tentatus eſt, quis poteſt eſſe ſecurus, intentatum ſe huius vitæ maria tranſire?

S. Auguſt. ita ſcribit : Vita noſtra in hac peregrinatione non poteſt eſſe ſine peccato, ſine tentatione: quia profectus noſter per tentationem noſtram fit nec ſibi quiſquam innoteſcit, niſi tentatus, nec poteſt coronari, niſi vicerit, nec poteſt vincere E niſi certauerit, nec poteſt certare, niſi inimicum & tentationes habuerit. *Auguſt. ſuper Pſal.*

B. quoque *Gregor. lib. 8. Moral.* hunc in modum philoſophatur. Quia in hac vita adhuc homo poſitus, in cuiuſlibet ordinis loco, in cuiuſlibet ſecreti ſeceſſu, viuere ſine tentationibus nullatenus poteſt, plerumque in id, quod ad requiem conſtruitur, maior dolor tētationis inuenitur &c. Via quippe eſt vita præſens qua ad patriam tendimus, & idcirco hic occulto iudicio frequenti perturbatione conterimur, nec viam pro patria diligamus. Solent etenim nonnulli viatores, cum amœna fortaſſe prata in itinere conſpiciunt, pergendi moras innectere, & à cœpti itineris rectitudine declinare: eorumque greſſus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo ſuis ad ſe pergentibus Dominus huius mundi iter aſperum facit; ne dum quiſque vitæ præſentis requie quaſi amœnitate vitæ paſcitur, magis eam diu pergere, quam citius peruenire delectet: ne dum oblectatur in via obliuiſcatur quod deſiderat in patria. F

Tentationibus autem dæmonis, magis obnoxij ſunt probi, quam improbi, nouitij in Religione, quam veterani. Non quærit Diabolus, inquit *S. Hieronymus Epiſtola vigeſima ſecunda ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis*, homines infideles, non eos qui foris ſunt, & quorū carnes Rex Aſſyrius in olla ſuccendit : de Eccleſia Chriſti rapere feſtinat. Eſcæ eius, ſecundum Abacuc electæ ſunt. Iob ſubuertere cupit, & deuorato Iuda, ad cribrandos Apoſtolos expetit poteſtatem. Hæc ille.

Qui non eſt tentatus, quid ſcit? ait Scriptura. Certe neque ſe, neque Deum, neque alios. Seipſum neſcit, quia vires ſuas non probauit; & multo forte imbecillior eſt, quam ſibi videtur eſſe. Nam vt aurum fornax; ſic iuſtos tentatio probat. Et qui adipiſci virtutes quærunt, ſed labores virtutum fugiunt id eſt tentationibus carere volunt quid aliud quam exlubere belli certamina in campo neſciunt, & triumphare in vrbibus de bello concupiſcunt. Deum neſcit, qui eius auxilio ſibi minus indigere videtur. Alios neſcit, quia aliorum infirmitatibus, quas ipſe non eſt expertus, compati & indulgere non nouit. G

Cuius rei perelegans exemplum refert *Caſſianus collat. 2. cap. 13.* quod hic in compendium redigemus iuuenis quidam monachus, fornicationis ſpiritu vehementer tentatus, quum id ſeni monacho conſilij gratia expoſuiſſet, vehementiſſimè à ſene objurgatur, & monachi nomine indignus arguitur, qui tales cogitationes vel leuiſſimè in animum admiſerit, qua ille obiurgatione fractus penitus & ad ſæculum redire meditans, in alium, Deo diſponente, ſenem prudentiorem incidit; qui vt iuuenem ſolaretur, ſe huiuſmodi etiam ſtimulis agitati affirmat, & vt ad vnum atque ad alterum diem expectaret, obtinuit : moxque Deum rogat, vt ſenem illum alterum imprudentem ſimili modo affligit atque tentari permittat: quod vbi factum eſſet, Senexque ille inhumanus eodem ſpiritu nequam agitatus, per eremum diſcurrens, ſuum quoque morbum eidem ſeni prudenti (is Apoſtolo dicebatur) aperuiſſet, his eum verbis ſenex obiurgat: Reuertere ad cellam, tandemque intellige, vel ignoratum te hactenus à Diabolo, vel deſpectum, nec in eorum numero reputatum, quibus ille quotidie confligere & colluctari ex profectibus eorum ac ſtudiis inſtigatur. H Et hoc te ſtimulo, quem nec ad vnum diem ferre quiviſti, ideo ſauciatum agnoſce, vt ſaltem in ſenecta diſcas compati infirmitatibus alienis. Moxque oratione facta, ſenex imprudens à graui tentatione liberatur, & vt aliorum infirmitatibus melius ac mitius condeſcendat, ſuo malo & periculo docetur.

Eſt itaque tentatio præcipuum iuſtorum exercitium Draco *in Apoc. 12.* videns ſe nec matrem nec filium deuorare potuiſſe, nec mulierem, nec maſculum quem peperit, iratus abiit facere prælium cum reliquis de ſemine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei. Cum nec Chriſtum caput Eccleſiæ, in deſerto, nec totum Eccleſiæ corpus, quod per mulierem ſignificatur, diabolus tentando perdere potuit, ad ſingulos Eccleſiæ filios, eoſque meliores, tentandos & affligendos ſe conuertit. Sicut enim qui cum altero digladiatur, animaduertens ſe eum in capite ferire non poſſe, in corpus eius reliquum ictus infligit, vt vel manum vel tibiam vulneret : ſic diabolus quia contra Chriſtum non præualuit membra eius, ſingulos fideles aggreditur.

Sed

Sed & quemadmodum Chriſtum ſtatim à Baptiſmate ten-
A tauit ſic contra eius membra tunc maximè ſæuit, quum vel pœnitentiæ vel emendationis, vel ſanctioris inſtituti propoſitum animo agitatur.

Pharao tunc maximè filios Iſraël duplicato labore oppreſſit, quando ex Ægypto commigrandi conſilium ceperunt. Naſcentem virtutis ſobolem interficere ſtudet, vt Herodes Chriſtum paruulum.

*TENTATIONVM DIABOLICARVM MODI ET FALLACIÆ.

Tentatoris noſtri malitiam & vigilantiam Scriptura diuina, & ex ea SS. Patres non ſemel inculcant, hinc eum leoni rugienti comparat Apoſtolorum Princeps. *Et ait Gregor. in Moral.* antiquus hoſtis ex proprio certamine dum ſe ſuccumbere conſiderat, alia tentationum bella reſtaurat, intuetur humani generis vniuſcuiuſque mores, cui vitio ſint propinqui & illa opponit ante faciem, ad quæ facilius nouit inclinare mentem. Sic ille.

Et ſanè, bellum nobis cum illo ab initio mundi proclama-
B tum eſt, cum Deus dixit ſe poſiturum inimicitias inter ipſum & mulierem. De quo bello dicitur *in Apocal.* Væ terræ & mari quia deſcendit ad vos Diabolus habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet.

Hic eſt ille hoſtis capitalis, & aduerſarius, de quo Chriſtus nos monet, dicens: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduerſarius iudici *Matth.5.* Iubet hic Saluator noſter conſentire aduerſario, quum tamen aliæ Scripturæ iubeant nos eidem reſiſtere. Sed audi exponentem D. Hieronymum, ſic enim ait: Quia iniſti pactum cum aduerſario tuo, dicens, ei, Renuncio tibi diabole, & omnibus pompis tuis (quæ ſunt verba noſtra omnium in Baptiſmo) ſerua fœdus quod pepigiſti, & eſto conſentiens, pactumque cuſtodiens cum aduerſario tuo, dum es in via huius ſæculi, ne fortè tradat te iudici, & te de ſuo vſurpaſſe aliquid conuincat, tradariſque miniſtro, qui ipſe eſt & inimicus & vindex. *In Epiſt. ad Demetriad. de virginitate ſeruanda.* Hic enim Aduerſarius talis eſt, & vt tentator ſit per fallaciam, & accuſator per malitiam & carnifex noſter ac vin-
C dex per iuſtitiam.

Ceterum tentatoris aſtutiam eruunt Eccleſiaſtici Scriptores ex circumſtantiis quibus Chriſtum in deſerto tentauit. In prima enim hac Chriſti tentatione ſub paucis verbis ad multa tentat, & quam ſit diligens ad tentandum docet. Vna enim & eadem opera vult explorare, an filius Dei ſit; & ſi non ſit, à iuſtitiæ rectitudine cum prorſus, ſi poteſt, dimouere.

Explorat ergo primum per conuerſionem ſolo imperio faciendam: Dic vt lapides iſti panes fiant. Iube hoc miraculum fieri. Dei enim phaſis eſt dicere. Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux. Deinde vult in peccatum gulæ pertrahere, ſuggerens vt per viam inordinatam famem compeſcat.

Ideo cum non lapidem, ſed lapides iubet in panem vertere. Ad famem præſentem reprimendam ſufficiebat vnus panis ex vno lapide conuertendus. Et Elias in deſerto graui fame oppreſſus, non accepit ab Angelo niſi vnum ſubcinericium panem, & vas aquæ. Deus parſimoniam, diabolus abundantiam & ſuperfluitatem docet. Tamen vt tentationem ſuam vafer hoſtis occultet, panis tantum mentionem fa-
D cit, non ad delicias, aut manifeſtè ſuperflua virum ſanctum inuitat. Sicut enim auceps, quum retia tendit, nihil niſi cibum, cumque neceſſarium oſtendit: ſic diabolus laborat, vt eius tentatio, non tentatio, ſed ratio videatur. Quare occaſionem tentandi obſeruauit, famem Chriſti. Dicitur enim, & poſtea eſuriit, & accedens tentator dixit. Quia namque eſurientem Chriſtum vidit, tentandi occaſionem captauit.

Diabolus ex quavis re minima, ex quovis aut indicio inclinationis prauæ, aut infirmitatis ſigno, tentandi anſam arripit. Sed maxima & frequentiſſima tentandi occaſio illi eſt, quum rerum ſecularium appetentes & eſurientes nos videt. Multis perſuadet, propter rerum temporalium, quam putant neceſſitatem, à Deo recedere.

Quam multi, proh dolor! hodie hæretici reluctante conſcientia, ceſſerunt hac Diaboli voce decepti: Oportet vt viuas, vt vxorem ac liberos alas: non teneris, propter fidem hæc omnia deſerere, & teipſum in extremam neceſſitatem coniicere.

Eadem aſtutia Mercatori mendacia & fraudes; Latroni rapinas & furta, Aduocato dolos malos perſuaſit; quia neceſſe eſt lucrari, & habere vnde viuant.

Obſeruatione quoque dignum eſt, quod, quam poteſt minimo, ſuos conducere Diabolus vult. In ſolo enim pane voluit Chriſtum perdere. Atque ad vnum aliquando nummum lucrandum hominem perdit.

Quantulum erat colligere ligna in Sabbatho, propter quod lapidatus fuit inobediens legi Iudæus? *Num.15.* Sed ad hanc paruam inobedientiam ſub neceſſitatis ſpecie eum diabolus induxit, vt ſic perderet.

Quantulum erat Ananiæ & Sapphiræ fraudare de pretio agri, quem dederant? *Actor.5.* Sed in hoc paruo ſic tentauit cor eorum Satanas (vt Petrus dixit) vt repentina morte extinctus fuerit vterque.

Sic ſuaſit miſero Eſau, vt pro lenticulæ edulio ſua primogenita venderet: qui ideò benedictione Dei, & etiam paterna excidit. *Gen.25.*

Sic filiis Iſraël in deſerto, ollas tantum & carnes Ægyptiacas in memoriam reuocat, vt eos Deo rebelles, & reuertendi in Ægyptum cupidos redderet. *Exod.16.* F

Conſurrexit Satan contra Iſraël, & incitauit Dauid vt numeraret Iſraël. *1. Paral.21.*

Iudas Simoni Iſcariotes, in tentationem ſe abire permiſit, dum Satanas in eum intrauit. *Ioan.13.*

Tentat homines non vnus modò Satan, ſed gregatim interdum impetum faciunt; quod ille confeſſus eſt Dæmon, qui rogatus à Chriſto Domino, quod ſibi nomen eſſet, reſpondit; Legio mihi nomen eſt, nempe dæmonum multitudo: quæ miſerum illum diuexarat. *Matth.11.*

DÆMONVM ILLVSIONES VARIÆ & FALLACES. VT FACILIVS tentent & vincant.

Serpens callidus ad tentandum, imo diabolus in ſerpente, humanum genus ex parte debiliorum, & ad peccandum promptiorum aggreſſus eſt. Non enim Adam primùm tentauit, ſed Euam. Item explorando à longè incœpit, non ſtatim comedere vetitum fructum ex abrupto ſuaſit.

Item negauit pœnam ſequutam pro mandati transgreſſione, & magna bona aſſeruit affutura pro vna tali comeſſatio-
ne. *Geneſ.3.* G

Spiritus mendax frequenter in tentatione mentitur. Vnde dixit Euæ: Nequaquam moriemini. Ita dixit Saluatori, cum oſtendiſſet ei omnia regna mundi, mihi tradita ſunt, & cui volo do illa. *Eod. Luci. 4.*

Tum & ſcripturam ſacram peruerſè allegat: dixit domino angelorum: Angelis ſuis mandauit de te, &c. *Matth.4.*

Petiuit Satan à domino, vt Iob tangeretur in rebus, & liberis & corpore. In quo poteſt notari, & calliditas & malignitas, & infirmitas inimici. *Iob.1. 2.*

Non expedit tentationes ſuas reuelare alicui homini, quem credit & ipſum de ſimili peccato tentari, ſed magis alicui diſcreto & ſancto, qui eum confortet in bono. Vnde duo Senes quando ſibi inuicem concupiſcentiam ſuam indicauerunt ad peius prouocati fuerunt. *Dan.13.*

Tentatio Domini, nos inſtituit ad vincendum omne genus tentationis. Fuit enim tentatus à tribus, ad quæ omnia poſſunt tentamenta reduci. Et nota quod non per potentiam, ſed per ſcripturam tentatorem vicit. *Matth.4. Luc.4.*

Ait Dominus Simoni Petro, inſtante paſſione ſua: Ecce H
Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te. *Luc.22.*

Cum Beatus Norbertus in Chriſto Domino Ordinis ſui fundamenta poneret, & iam de viuis & politis lapidibus domus Dei ampliaretur non defuere tentationes inimici, & aduerſantis hoſtis inſidiæ, qui plantata eradicare, fundata euellere, congregata diſpergere, diſperſa morti tradere multiformi dolo laboraret. Nam in ſingulis ſingulas & proprias conſiderans affectiones, modis omnibus ſe opponebat & ad decipiendos nouos tyrones Dei ſeſe in Angelum lucis transformare non metuebat. Itaq; contigit quadam nocte. Cuidam ad matutinas ſtanti, contemplanti, & de illa glorioſa & ineffabili Trinitate cogitanti, vt ille antiquus hoſtis viſibiliter adſtaret & diceret: O quam felix es: ô quam in tuo propoſito laudabilis, qui & bene cœpiſti, & te perſeueraturum in tanta affectione deliberas: ideircò ſanctam Trinitatem, ad quam toto mentis affectu ſuſpiras, videre mereberis. Et his dictis, apparuit tria geſtans capita, Trinitatem ſe eſſe conteſtans. At

ille

ille expauescens, & plurimum admirans, paululum tamen A præmeditatus, cùm non ſibilum auræ lenis, ſed ventum turbinis fœtidum ſentiret, dixit: O miſer & infelix, & omnibus creaturis deterior! tu, inquam, qui ſignaculum ſimilitudinis Dei fuiſti, quomodo arrogas tibi non tantum te ſcire Trinitatem, ſed illam ipſam te eſſe. Recede, recede & me tuis fraudibus non obedientem, non præſumas vlteriùs inquietare. Statim ille receſſit. *In vita eius apud Sur. die 6. Iunij, c.19.*

Hic occurrit illud de S. Martino ex Sulpitio. Quodam die præmiſſa prece, & circumtectus ipſe luce purpurea quo facilius claritate aſſumpti fulgoris illuderet, veſte etiam regia indutus, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, ſereno ore, læta facie, vt nihil minus, quàm diabolus putaretur, oranti in cellula aſtitit; cumque Martinus primo aſpectu eius fuiſſet hebetatus, diu multumque ambo ſilentium tenuerunt, tum prior diabolus: Agnoſce, inquit, Martine, quem cernis, Chriſtus ego ſum, deſcenſurus ad terram, priùs me tibi manifeſtare volui. Ad hæc cùm Martinus taceret nec quicquam reſponſi referret iterare auſus eſt diabolus profeſſionis audaciam: Martine quid dubitas B credere, cùm vides? Chriſtus ego ſum. Tum ille reuelante ſibi Spiritu, vt intelligeret diabolum eſſe, non Dominum: Non ſe, inquit, Dominus purpuratum & diademate renitentem venturum eſſe prædixit: Ego Chriſtum, niſi in eo habitu formaque, qua paſſus eſt, niſi Crucis ſtigmata præferentem, veniſſe non credam. Ad hanc ille vocem ſtatim vt fumus euanuit, cellulamque tanto fœtore compleuit, vt indubia indicia relinqueret diabolum ſe fuiſſe. *Sever. Sulpit. in eius vita c.25. Dial.1.*

Alter ſanctorum Patrum, dum ſibi dæmon transfiguratus in Chriſtum diceret, Ego ſum Chriſtus te perſonaliter viſitans, quia dignus es: confeſtim clauſit oculos vtraque manu vociferans. Nolo hîc Chriſtum videre, ſatis eſt ipſum in gloria ſi videro: ſtatimque diſparuit. Alter ſub aliis verbis ſimilem ſeruauit in huiuſmodi illuſione humilitatem: Vide, inquit, ad quem miſſus ſis. Ego certè talis non ſum; quod dignus ſim hîc videre Chriſtum. Subdit idem reuerenter quoque: cum Apoſtolorum Principe, dicatur; Exi à me Domine, quia peccator ſum, quia vilis ſum, quia viſionibus tuis C indignus ſum; quas hî neque quæro, neque accepto, ſed repello. Sit in alio, non in hoc ſæculo viſio tua tota merces mea Domine Deus, & ſufficit. Quid ad me de viſionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potius alium, quem miſſurus es: & me meus ſpiritus humili tegat obſcuroque loco. *Ioan. Gerſon. & D. Bonau. lib. de perfect. religioſorum.*

His conforme eſt quod Gregorius Turonenſis ſcribit de S. Friardo eiuſque ſocio Secundello Diacono: hi enim patria parentibuſque relictis, eremum petierunt, vbi ſteterunt immobiles: habebat vterque propriam cellulam, ſed procul inter ſe poſitam: cumque ſtrenuè in oratione perſiſterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in ſpecie Domini, dicens: Ego ſum Chriſtus, quem continuò deprecaris: iam enim ſanctus, & nomen tuum in libro vitæ cum reliquis ſanctis meis adſcripſi: egredere nunc ab hac inſula, & vadens fac ſanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus diſceſſit ab inſula, nec ſocio nunciauit: tamen cùm infirmis in nomine Chriſti manus imponeret, ſanabantur. Reuerſus au- D tem poſt multum tempus ad inſulam, venit ad ſocium cum vana gloria, dicens: Alij extra inſulam, & virtutes multas in populis feci. Cúmque conterritus ille interrogaret, quid hoc ſibi vellet, cuncta, quæ geſſerat, ſimpliciter pandit. At ſenior obſtupeſcens, ſuſpiranſque ac lacrymans, ait: Væ nobis, in quantum audio, à tentatore deluſus es: vade, age pœnitentiam, ne vltrà tibi præualeant eius doli. Quod ille intelligens, & periiſſe ſe timens, cum fletu ad pedes eius proſternitur, rogans vt pro ſe Dominum deprecaretur. Cui, veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro ſalute animæ tuæ poſcamus: non eſt enim difficilis Dominus ſe confitentibus miſereri, cùm ipſe per Prophetam dicat: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Orantibus autem illis aduenit iterum tentator in ſimili ſpecie ad Secundellum Diaconum, dicens: Nonne præceperam tibi, eò quòd oues meæ morbidæ eſſent, & paſtore indigerent, vt egredereris & viſitares, atque opem ſanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate comperi, quod ſeductor ſis, neque te Deum credo, cuius te ſpeciem mentiris habere. Tamen ſi Chriſtus es, crucem tuam, quam reliquiſti, ipſam oſtende, & credam tibi. Cúmque non oſtenderet, Diacono crucem Domini in os eius faciente, confuſus euanuit. E Rurſum verò ad eum veniens cum multitudine dæmonum, tanta illum cæde afflixit, vt vix putaretur euadere poſſe: & diſcedens, nuſquam comparuit. Idem poſteà Diaconus in ſumma ſanctitate perdurans die debito defunctus eſt. *Gregorius Turon. lib.2. de vita Patrum c.10. apud Sur. Auguſt.*

B. Simeon Monachus Treuirenſis, in verticem montis Sinaï iuſſu ſuperiorum cùm miſſus fuiſſet, ibi habitaturus, nocturnis horis illi ſpecie Angelica dæmon apparuit, & vt Miſſam celebret hortatur. Ipſe nec planè dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non debere ſine presbyterij ordine aliquem hoc miniſterium implere: contra inimicus inſtat, ſe Dei legatum eſſe, Chriſtum hoc velle, nec degere ſanctum locum miniſterio tali diutiùs priuari. Renitentem ergo & contradicentem adiuncto ſibi conſortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem ſtatuunt, alba induunt, de ſtola vtrimque altercantur: hoſtis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat ſibi imponi debere. Tandem Dei famulus ad ſe reuerſus, virtute orationis, & ſigno Crucis inimicum repellit, ſeque deluſum ingemiſcit. F *Eueruninus Abbas in hiſt. vit. eius apud Sur. Iunij cap.4.*

Quidam ex amicis B. Mariæ Oegeniacenæ præcipuus, à dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquando tantò periculoſiùs, quantò ſubtiliùs infeſtabatur. Callidus enim hoſtis, transfigurans ſe in angelum lucis ſub ſpecie pietatis familiariter in ſomnis apparebat; nonnunquam eius quædam vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans vt prius tanquam antidoti cuiuſdam falſa ſpecie oblata, poſtea occultius venenum inſtillaret, & mellita lingua blanditer exerta, poſtmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam ſuam quaſi cedrum ſtringeret. Cùm enim iam illi fides ceu veraci haberetur, tum inſtar ſophiſtæ & impoſtoris, veris quibuſdam proditor ille falſa permiſcebat, bonorum intermixtione falſis quandam vmbram inſidioſè prætexens. Tandem ſuis machinis eò perduxit fratrem illum, vt res eius peſſimum exitum fuerint habituræ, ſi non ancilla Chriſti, reuelante Spiritu ſancto, callidi veteratoris fraudes didiciſſet. Cùm autem diceret homini, re- G uelationes illas non eſſe à Deo, ſed maligni dæmonis illuſiones eſſe; & ille è diuerſo, non ſancto, ſed ſuo ſpiritu obiceret. Cùm tot beneficia præſtiterit mihi ſpiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere, illa ad ſolita orationis arma confugiens pedes Domini rigat lacrymis, cælum precibus inſtanter pulſat, nec facit finem, donec impius ille impoſtor cum multo gemitu & ſudore ipſi nocte in cellula ſua oranti adſtaret: quem illa commentitio præditum ſplendore intuens: Quiſnam es tu, inquit, aut qui vocaris? ille ſuperbo vt erat vultu illam toruis oculis viciſſim aſpiciens; Ego ſum, ait, quem tu maledicta precibus tuis compuliſti venire ad te, quæ meum mihi amicum per vim auferre conaris. Somnium autem ego vocor: Multis enim, præſertim religioſis, in ſomnis inſtar Luciferi appareo, mihique obediunt illi, & ex meis conſolationibus animis efferuntur, dignoſque ſe putant, qui diuinis & angelicis fruantur colloquiis. Amicum illum meum, quem pro tua voluntate mihi abſtuliſti, iam eram à bono propoſito retracturus. Et id ſanè euentus rei docuit, ſed oua aſpidum rupta ſunt, & maligni illius fraudu- H lenta conſilia in lucem prolata. *Iacob. à Vitriaco Cardinal. lib.1. vita Mariæ Oegeniacenſis c.1.*

Quidam debita obedientiæ paupertatiſque ſorte non contentus, magno labore deſudabat, vt tugurium ſuum laxius paulò ornatiuſque redderet, quam communis conſodalium ratio ferebat: dumque aliquando ferueret opus, ſuperueniens Senior inuenit illum ingenti malleo ſaxum grande diuerberantem; volentem illud minuere, & vſui ſuo aptum reddere: viditque diabolum, in forma Æthiopis; manus manibus applicantem, ictus ſingulos dirigentem, & adiuuantem; quique totis viribus, atque conſilio opus curioſa mente ſtrenuè promouebat. Accedens vir ſanctus propius rogauit, ecquidnam ageret: Lapis hic (inquit) nobis multum faceſſit negotij & vix illum confringere valemus. Rectè, inquit Superior, dicis (nobis) & (valemus) nam ſolus non es in hoc opere: ſed cooperatorem habes, qui tibi non tam ſeruit, & opitulatur, quam imperat, & dominatur; teque facere compellit quidquid voluerit, iuxta proprij tamen ſenſus tui peruerſam cupiditatem.

Dum viſibili fraus iſta ſpecie detegitur, ſimul innuitur quid A quotidie latenter peragatur, quomodo diaboli iuſſis per peccatum obtemperatur. *Caſſianus collat.9. c.6.*

Aliud efficacius verbis Franciſci Bentij ex annuis literis proferimus Prouinciæ Mediolanæ anni 1590. in oppido quodam ſuburbano prope Aronam, ad triginta Mulieres malo dæmone agitantur, omnes ferè virgines, infimæque conditionis, præſertim quæ ſunt voto virginitatis obſtrictæ. Mirum, has, quibus dolis circumueniat, quibus artibus oppugnet. Varias inducit formas, vt alliciat ad infanda, vt deterreat ab honeſtis. Aſſimulat modò perſonam, & pietatem monachi, & quod audire aures horrent, ipſiuſmet Chriſti crucifixi hortantis ad impia: quin & vrſum, leonem, ſerpentem, impetum facturus in puellas hianti ore, & deuoraturus vno hauſtu: minacem etiam militem cum ſclopo parato & inſtructo, iamiamque extruſuro pernicialem glandem cum flamma tonitruque, niſi extorqueat aſſenſum. Sed ſimplicitas virginum vincit omnem aſtutiam Deo nixa. Magna omnino earum fides! eoque clypeo ignea nequiſſimi tela extinxere. B Et plurimis narrationes duæ reponentur. Ex earum numero quædam nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cum haberet aliquando noctem infeſtam à diabolo inſidiante, ſtratum deſerit, & hyeme licet media ac tempeſtate perfrigida, in nullo pauimento nuda cubat. Cùm creſceret nihilo ſeciùs flamma (vt magnum incendium aqua ingeſta) clam cubiculo egreſſa in hortum ſecedit, ibique magni æmulatione Franciſci, quem eadem factitaſſe acceperat, corpus proiecit in aggerem niuium, tamdiuque peruolutauit, obſtrepente licet dæmone (qui ab ea viſebatur) & dentibus frendente, vt internum ignem externo frigore reſtinxerit. Alteri item dæmon noctu ſe oſtendit imagine B. Vrſulæ, & crucis vexillum præferens cum multarum virginum comitatu, atque ita locutus eſt; Videt Deus, amatque tuum iſtud ſtudium tuendæ pudicitiæ: ſed quoniam difficile admodum eſt in paterna domo in tanto ſtrepitu occurſantium: & periculorum obiectu non contaminari mentem aliqua ex parte, nos allegauit, vt te duceremus in cœnobium ſacrarum virginum omiſſis curis omnibus ipſi numini ſtudioſè famulantium. Hic virguncu- C la, Deo aſpirante, cùm verens diaboli inſidias, dexteram duxiſſet manum à capite in pectus, moxque à ſiniſtra produxiſſet in dexteram, vt efformaret Crucem, ſe talibus viſis, tantoque honore indigniſſimam eſſe profitetur. Neque verò vobis habeo magnam fidem. Timeo & in ſpecioſis conſiliis fictos dolos; quod ſi Dei legatione fungimini, has Sanctorum reliquias (habebat reliquias alligatas ad collum) humiliter veneremini. Mirum dictu, procubuerunt in genua laruæ venerabundæ, & tanto magis vrgent, vt maturet profectionem. At illa, mihi non licet quicquam grauius ſtatuere mei patris ſpiritualis iniuſſu, neque ad eum adire licet nocte intempeſta: conuenite vos illum, & exponite mandatum Dei, vbi diluxerit, ego accedam, & vtar conſilio illius. Hoc reſponſo, dæmones abiecta omni ſimulatione, in ſuas ſe tenebras abdiderunt; cum fremitu in irridentem puellam, quod lingua ſolum bellaret, grateſque agentem ſimpliciter Deo, contumelias, & probra certatim ingerentes. *Ex litt. annuis Societ. anno 1590. Prouinciæ Mediolanenſis.*

*TENTATIONIBVS FORTITER D RESISTENDVM.

Tentationi ad peccandum inclinant; illicò, & velut in ipſis foribus reſiſtendum eſt. Reſiſtimus autem, dum eas à nobis repellimus, & exemplo Chriſti illam fidei vocem inclamamus, Vade Satana. Scriptura enim dicit. *Iacob.4.* Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis, quo modo à Chriſto etiam diſceſſit, poſtquam ei dixit: Vade Satana.

Abbas Antonius dux monaſterij Æliotarum, qui etiam illud ædificauit, narrauit nobis de Abbate Theodoſio, quod ſenex ipſe hæc de ſeipſo narrabat: Priuſquam ad vitam ſolitariam tranſiſſem; factus in extaſi aſpexi virum quendam cuius ſpecies claritatem ſolis vinceret. Hic tenens manum meam: Veni, ait, quia pugnare, & luctari te conuenit, & induxit me in theatrum plenum viris ex vna parte candido amictu, ex alia verò nigro veſtitis. Cùm ergo inieciſſet me in theatrum, aſpicio virum miræ magnitudinis Æthiopem cuius caput turpiſſimum penetrabat nubes. Tunc ait ad me iuuenis ille, qui mihi apparuerat: Cum hoc luctari te oportet. Ego, qui aſpectu viri illius proceri territus eram, tremere ac pauere cœpi, orabamque iuuenem illum ſplendidum, qui me induxerat in theatrum, dicens: Quis hominum mortali conditione, & infirmitate circumdatus, cum hoc luctari poſſit? E Non ipſum vniuerſum genus hominum, ſi in vnum confluat, huic reſiſtere præualet. Ait autem ad me iuuenis ille præclarus; Prorſus cum illo te luctari opus eſt. Ingredere igitur cum omni alacritate, & fiducia; mox enim vt tu illum adorſus fueris, ego ad certamen ero, tibique victoriæ coronam reponam. Vt ergo ad certamen ſum ingreſſus, luctarique inuicem cœpimus, continuò præclarus ille iudex noſtri certaminis adfuit, mihique coronam dedit. Atque plebs illa obſcura, Æthiopumque multitudo ingens eiulantes euanuerunt; pars verò reliqua candidatorum gratias illi & laudes referebant, qui me iuuerat, ac præclara victoria donauerat. *Sephronius Prat. ſpirituali cap.66.*

Dixit Quidam ſanctorum: Cum oramus ad Dominum dicentes: Ne nos inducas in tentationem: non vt non tentemur, oramus, hoc enim poſſibile non eſt, ſed ne à tentatione abſorbeamur, ſi aliquid agamus quod diſpliceat Chriſto: hoc enim eſt non intrare in tentationem. Sancti enim martyres tentati per ſupplicia, nec ſuperati, non intrarunt in tentationem, F ſicuti neque qui pugnat cum beſtia, quouſque non devoratus ab ea. Cum verò deuoratus fuerit, tunc intrauit in tentationem. Ita & in omni paſſione fit. Neque enim intramus in tentationem niſi à paſſione ſuperemur. *Ibid. cap.209.*

Plurimùm autem in hac lucta valet, ſi ſtatim, & velut in limine tentationem opprimamus, antequam

——*mala per longas inualuere moras.*

Monet id Hieronymus *ad Euſtochium de cuſtodia virginitat.* Nolo ſinas cogitationem (libidinis) creſcere, nihil in te Babylonium, nihil confuſionis adoleſcat. Dum paruus eſt hoſtis, interfice: nequitia, ne zizania creſcat, elidatur in ſemine. Audi, Pſalmiſtam dicentem: Filia Babylonis miſera: Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam. Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Quia enim impoſſibile eſt in ſenſum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui vt cœperit cogitare ſordida, ſtatim interficit cogitatus, & allidit ad petram, petra autem Chriſtus eſt. G

S. GREGORIVS in hanc rem adfert exemplum B. Iob. Quanti culminis, inquit, vir iſte Iob fuerit, ex noſtri cordis deiectione videamus. Ecce ſi quæ illicita aliquando cogitauit, quia ea citius inter arcana cordis, gladio ſancti vigoris extinxit, peruenire illa vſque ad opera non permiſit: vnde illicò ſubiungit: Et ſi in manibus meis adhæſit macula. Quomodo enim macula in manibus, id eſt, culpa actionis inhæreret, quam cenſura diſciplinæ non ſinebat in cogitatione proficere. 21. *Moral. cap.7.*

MODI ET INSTRVMENTA RESISTENDI.

Ceterum varij modi ſunt quibus tentationibus reſiſtitur, deſumpti ab exemplis eorum, qui eos adhibuerunt, & victores euaſerunt, ac primum quidem.

TESTIMONIA S. SCRIPTVRÆ.

Hoc antidoto Chriſtus Saluator noſter deiecit omnes tentationes diaboli. *Matth.4.*

Apoſtolus Epheſiis conſuluit, vt eodem contra tentationes dæmonis vterentur *ad Epheſ.6.17.* Et galeam, inquiens, H ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

Reſiſtere tentationibus omnino non ſufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium male viuendo poſtponit. *Greg. 19. Moral. cap. vlt.*

Et Hieronymus loco citato: Statim, inquit vt libido titillauerit ſenſum, aut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem. Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciat mihi caro. Cum paululum interior homo inter vitia atque virtutes cœperit fluctuare, dicito. Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quia confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Idem epiſtola vigeſima ſeptima ad Euſtochium de Epitaphio Paulæ matris, prolixè oſtendit, quemadmodum B. Paula mater omnium tentationum & afflictionum genera, gladio verbi Dei, hoc eſt, variis Scripturæ ſententiis, quaſi monſtra domuerit. In tentationibus, inquit, Deuteronomij verba volebat. Tentat vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligatis

Dominum

Dominum Deum veſtrum de toto corde veſtro, & de tota anima veſtra. In tribulationibus & anguſtiis, replicabat eloquia, Quia ablactati eſtis à lacte, qui abſtracti ab vbere tribulationem ſuper tribulationem exſpectate, ſpem ſuper ſpem, &c. Ac tandem ſubdit: His & talibus teſtimoniis, quaſi armatura Dei, & aduerſus omnia quidem vitia, ſed præcipuè inſtruebat ſe contra inuidiam ſæuientem,& patiendo iniurias, furorem rabidi pectoris mitigabat. *Hæc ille.*

Dum ABRAMIVS aliquando noctu oraret, tenens ſecurim Satanas cœpit cellam eius euertere: cúmque iam eam videretur perfodiſſe, magna exclamauit voce, dicens: Feſtinate celeriter, ô amici mei, feſtinate,& introeuntes citò eum ſuffocate. Beatus autem vir Dei, contra ad illum: Omnes (inquit) gentes circumdederunt me, & in nomine Domini vltus ſum eos. Ille verò protinus hac voce audita euanuit; cella interim ſancti viri integra atque illæſa permanente. Iterumque paucis interlabentibus diebus alius, dum media nocte Pſalmodiæ vacaret conſpiciens ſtoream, ſuper quam pſallens conſiſtebat, vehementi flamma comburi; ignem intrepidus conculcans, aiebat: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis,& conculcabis leonem & draconem: omnémque potentiam inimici in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti mihi auxiliantis ſuperabo. Diffugiens autem Satanas exclamauit ac dixit: Ego te deuincam improbe, arteſque inueniam quibus te conteram, qui me iam deſpectui habes. *S. Ephrem Syrus in eius vita.*

SIGNVM CRVCIS.

Omnes Patres docent plurimum valere formationem CRVCIS, etiam ad dæmones ipſos pellendos.

S. Ephrem lib. de Pœnit. Hoc ſigno conſpecto, aduerſariæ poteſtates conterritæ trementeſque recedunt.

S. Cyrillus Catecheſ. 13. monet vt hoc ſignum oſtentemus audacter. Quando enim dæmones, inquit, viderint Crucem, recordantur crucifixi.

S. Auguſtinus Lib. de Symb. cap. 1. docet omnia dæmonum machinamenta virtute Crucis ad nihilum redigi.

Exempla autem illorum, qui ſigno Crucis tentationes dæmonis repulerunt, ſiue innumera, pauca dabimus.

S. ANTONIVS, *Teſte Athanaſio in eius vita*, in ſummo tentationum æſtu dicebat: Si quid valetis, ſi vobis in me poteſtatem Dominus dedit, ecce præſto ſum, deuorate conceſſum ſi verò non poteſtis, cur fruſtra nitimini? Signum enim Crucis,& fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus eſt.

De S. HILARIONE, cùm mirè agitaretur à dæmonibus ita ſcribit *S. Hieronymus in vita.* Intellexit, inquit, dæmonum ludibria, & prouolutus genibus Chriſti Crucem ſignauit in fronte, talique armatus caſſide, & lorica fidei circumdatus iacens fortius præliabatur.

De B. MARTINO ita *Sulpit. in eius vita*: Frequenter diabolus, cum mille nocendi artibus ſanctum virum conabatur illudere, viſibilem ſe ei formis diuerſis ingerebat, aduerſus quem ſemper imperterritus ſigno ſe Crucis & orationis auxilio protegebat.

Addo IVLIANVM, qui licet Apoſtata eſſet Chriſtianæ religionis tamen ſigno Crucis ex more contra terrores expreſſo, dæmones fugauit. Sic enim ait *Greg. Naz. orat. 1. in Iulian.* Ad Crucem, inquit, confugit, eáque ſe aduerſus terrores conſignat, eumque quem preſequebatur in auxilium adſciſcit. Valuit ſignaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deindè? reuiuiſcit malum, rurſus ad audaciam redit, rurſus aggreditur, rurſus iidem terrores vrgent, rurſus obiecto ſignaculo dæmones conquieſcunt; perplexuſque hæret diſcipulus. Idem habet. *Theodoret. lib. 3. hiſt. cap. 3.*

Cùm B. VINCENTIVS Ferrerius Dominicanus Valentiæ animas Chriſto lucrifaceret, ibi varias & dæmonum & hominum pertulit inſidias. Quadam nocte, cùm finito matutinali officio ante beatæ Mariæ Virginis oraret imaginem, & inter cætera virtutem perſeuerantiæ à Domino Ieſu Chriſto ſibi concedi peteret: viſus eſt ei adſtare ante oculos diabolus in ſpecie ſenis valdè venerabilis, cuius erat barba vſque ad genua prolixa, & nigerrima. Qui ei dixit: Ego ſum vnus ex illis veteribus patribus qui multis annis magna cum corporis continentia, ac incredibili potus cibique parcitate Ægypti ſolitudinem incolui. Et cùm eſſem iuuenis, omnemque corporis voluptatē experiri volui. Poſtquam verò tempora iuuentutis meæ in variis deliciis conſumpſi, in me reuerſus pœnitentiam egi: & ſic clementiſſimus Deus veniam dedit peccatorum Nunc igitur, ſi mihi ſeni credendum eſt, qui habeo multarum rerum vſum, tibi ſuadeo, vt floridæ ætati tuæ compatiaris, & hanc corporis macerationem nunc omittas,& vſque ad ſenectam reſerues. Nec dubites: paratus eſt enim Deus ſemper ſuſcipere pœnitentem. Sanctus autem Vincentius, vbi primo rem huiuſmodi vidit, fuit vehementi timore commotus. Sed poſtquàm verba loquentis aduertit eſſe venenifera, diabolum eſſe ſuſpicatus eſt. Vnde ſe Deo & B. Virgini commendans nihil ad verba diaboli reſpondit; ſed ſe ſigno Crucis muniens, Abi, inquit, peſtifer ſerpens; namque ex ſubdolis verbis & dictis tuis, non vnus ex Ægypti patribus, ſed ex inferni dæmonibus eſſe conuinceris. Credidiſti nouum militem Chriſti tuis inſidiis poſſe ſuperari. Sed licet nouus ſim in hac militia, tamen gratia Chriſti, cuius amore laboribus me tentationibuſque expono, me ſic vndique armatum reddet, vt contra te dimicare non metuam. Dæmon ſe cognitum videns, emiſſo eiulatu magno, ac tetro fœtore relicto protinus euanuit. *Petr. Ranzan. Panormit. in vita eius lib. 1. cap. 9. Sur. 5. Aprilis.*

PHILIBERTVS cùm eſſet bonæ indolis adoleſcens, Dagoberto Gallorum Regi commendatus in palatium eius aduocatur, ac inter nobiles conſtituitur. Vbi verò vigeſimū ætatis expleuit annum, diuina præcepta audiens, apud ſe deliberauit, Chriſti fieri diſcipulus, facultatibus omnibus derelictis, ſub Aglio primo Abbate Monaſterij Cœnobij Raſbacenſis: vbi in omni religione & ſanctitate adeò excreuit, vt etiā perfecti viri in eo cernerent, quod meritò imitarentur. A menſa nunquam ſatur abibat; eius proinde abſtinentiæ antiquus hoſtis inuidens, animum eius pulſauit, vt largioribus epulis indulgeret; volente Deo fraus eius detecta eſt, nequiſſimo dæmone illi in ſomnis oſtenſo: cùm enim nocte quadam cibo refectus eſſet, improbus ille ventrem eius palpans: Modò, inquit, hîc benè, modò hic benè. Tum verò Chriſti miles agnoſcens ignita hoſtis iacula, Cruce ſe conſignat, ſtatuitque repetere priſtinum abſtinendi rigorem,& diuinum aduerſus fallacis dæmonis machinas auxiliū implorare. Nocturnis horis illos ad Eccleſiam abeunte, tortuoſus coluber tribus modis eum voluit impedire. Prima nocte, ſumpta vrſi ſpecie, intra Eccleſiam cū terrere cùm vellet,& alia nocte candelabri ferro cōfodere niteretur, atque tertia nocte tranſuerſim in Eccleſiæ foribus ſtans, cum aditu arcere conaretur, cuncta hæc machinamenta virtute Chriſti Philibertus diſſoluit, Crucis expreſſo ſigno. *D. Anton. 2. p. Chron. tit. 13. cap. 6. §. 18. Et Sur. Aug. 20. c. 3.*

ORATIO ET INVOCATIO DIVINI NOMINIS.

Hæc arma CHRISTVS ipſe diſcipulis ſuis, inguente tentatione, præſcripſit, dicens *Matth. 26.* Orate ne intretis in tentationem.

Et Apoſtolus Paulus, dum ait *Epheſ. 6. 13.* Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, exponens deindè illam armaturam, ſubiicit: Per omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia & obſecratione pro omnibus ſanctis.

Imò Chriſtus *Matth. 6.* hoc remedium intra ipſam orationem Dominicam incluſit; cùm iuſſit in ea nos orare. Et ne nos inducas in tentationem. Et libera nos à malo.

Idem omnes Sancti in ſuis tentationibus ſemper vſurparunt, vt Pſaltes Regius paſſim in Pſalmis. Chriſtus Saluator Paſſione impendente. D. Paulus 2. *ad Corinth.* 12. 8. cùm ter Dominum rogauit, vt à ſtimulo carnis liberaretur: & alibi.

Vnde *B. Proſper, lib. 2. de vocat. Gentium.* Nunquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non ſonare, qua Apoſtolis dicitur. Vigilate,& orate, ne intretis in tentationem. Vbi ſi de vigilando tantùm, non etiam de orando diſcipulos admoneret, ſolas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cum addidit, orate, ſatis docuit ſuperni futurum muneris, vt eos etiā vigilantes tentationis procella non vinceret. Sic ille.

S. ANTONIVS, de quo ante; *teſte B. Athanaſio in eius vita*, dæmonum tentationibus opponebat quaſi telum, illum verſiculum Pſalmographi: Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor,& ego deſpiciam inimicos meos. Et illum: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius,& fugiant qui oderunt eum à facie eius.

ISAIAS Abbas, *Apud Caſſian. coll. 10. c. 10.* exiſtimat verſum Pſalm. 69. quo horas omnes canonicas inchoamus, nempe, Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina, eſſe potentiſſimum ad expugnandas omnes tentationes. Habet ſiquidem, inquit, aduerſus vniuerſa diſcrimina

inuocationem Dei, habet humilitatem piæ Confeſſionis, habet ſollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam, habet conſiderationem fragilitatis ſuæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præſentis, ſemperq; adſtantis præſidij. Hic verſiculus omnibus infeſtatione dæmonum laborantibus inexpugnabilis murus eſt, & impenetrabilis lorica, ac munitiſſimus clypeus.

Cùm B. Abramius Barbarorum atrocitatem & furorem diù multumque ſuſtinuiſſet; nec ob id alios conuertere & inſtituti ſui gratiam ſeruare deterreretur, videns Satanas, qui ab initio honeſtatis ac virtutis hoſtis fuit, quod in tantis afflictionibus, quas aduerſus eum excitauerat, non valuiſſet virum Dei lædere, neque in ſegnitiem atque pigritiam eum trahere, neque in aliquo mentem eius, à bono propoſito abducere; at ſicut aurum in fornace, ita ipſe inter preſſuras magis reſplendeſceret, ampliuſque ad multorum ſalutem in patientia, & in Chriſtum charitate atque alacritate proficeret: vehementer honeſtatis inimicus aduerſus beatum Abramium, exacerbatus, acriterque efferatus, venit ad eum magno cum phantaſmate; vt ſaltem ſic terrorem ipſi incutiens, facilius fallere atque decipere eum poſſet. Cùm igitur media nocte **B** Sanctus ſtaret ac pſalleret, repentè lux magna in cella eius refulſit, & vox quaſi multitudinis cuiuſdam audita eſt, dicens: Beatus es domine Abrami, verè, inquam, beatus es: quoniam nullus in cunctis rectè factis inuentus eſt ſicut tu; nulluſque ita omnes voluntates meas perfecit, vt tu. Subitò autem vir beatus dolum maligni cognoſcens, exaltauit vocem ſuam, & dixit: Tenebræ tuæ tecum ſint in perditionem, ô plenè dolo atque fallacia: homo enim peccator ſum ego: quia tamen charitatem Dei mei habeo, & ſpem in ipſum, atque auxilium, in nullo ego te tuaſque inſidias pertimeſco, neque plurima tua phantaſmata ac ſpectra terrorem mihi incutiunt. Pro muro ſiquidem munitiſſimo atque tutiſſimo, eſt mihi nomen Domini mei & Saluatoris Ieſu Chriſti, quem dilexi ac diligo: in quo te nomine increpo, immundiſſime canis, ac miſerabiliſſime. Quæ cùm ipſe diceret, illicò inſtar fumi à conſpectu eius euanuit. Beatus autem Dei famulus multa cum alacritate tranquillo animo benedicebat Deo, tanquam qui nullum prorſus phantaſma conſpexiſſet. *S. Ephrem Syrus in eius vita.*

Huc etiam commodè adferri poteſt Saræ Abbatiſſæ The**C**baïdis victoria, quam Chriſti gratia de carne ac Satana glorioſè, per humilitatem, & ſpem in Chriſto firmam, reportauit. Cùm cogitationes eius ad libidinem incitare ſoleret diabolicæ malignitatis ſuggeſtio, nunquam, vt redderet tentatio, orauerat, ſed vt illa aſſiduè oppugnaret, & ipſam ſemper vinceret. In hoc carnalis laſciuiæ bello per annos tredecim fortiter contendit; ſed tandem, aliquanto acriùs impugnata, quàm vt ſuſtinere poſſet, clamauit ad Dominum Ieſum Chriſtum, & ſuperauit inimicum: ita vt oranti apparens dæmon diceret: Viciſti me. Sara viciſti. At illa nihil ſibi ex hoc laudis vendicans; Non ego, inquit, vici te: ſed Dominus meus Ieſus. Ex quo diſcimus, in omni tentatione, ad Dei gratiam, atque opem confugere; & præ humilitate debita, omnem ei victoriam acceptam ferre: ſic Ioab Dauidi, expugnata ciuitate Rabbath: Veni, obſide ciuitatem, & cape eam: ne nomini meo adſcribatur victoria. *Petr. de Natal. in Catal. SS. l.11. c.46.*

INVOCATIO SANCTORVM.

Certè multum etiam hoc præſidij adfert Sanctorum, cùm **D** Angelorum, tùm aliorum inuocatio. In periculis, inquit deuotus *Bernardus hom. 3. de B. Virgine,* in anguſtiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca.

Fecit id S. Vincentius Ferrerius ex ordine Dominicanorum. Dum namque circa quartam noctis horam in cella legeret librum quem edidit Diuus Hieronymus de virginitate B. Mariæ, & inter ſuauitatem lectionis ipſam Virginem obſecraret, vt eius virginitatem cuſtodiret, facta eſt ad eum vox huiuſcemodi: Non omnes poſſumus eſſe virgines, namque tametſi vſque nunc te Virginem appellare potuiſti, non tamen vltrà patiar, vt iam honorato nomine gaudeas. Vir Dei ad hæc verba plurimum attendens, intrà ſe tacitus voluebat, quid ſibi vellet ſermo, quem audierat. Non enim induci poterat, vt verba illa ex ore B. Mariæ emanaſſe crederet, quippè quæ virginitatis cuſtodes virgo ipſa ſemper amauit, confortauit, adiuuit, magnificauit. Genua igitur flectens ab ipſa virgine petiit, vt quid ſignificare vellent verba illi terrifica, dignaretur oſtendere. Nec multò poſt ei B. Virgo multa cum luce viſibiliter apparuit. Et poſtquam ſui cum oſtenſione confortauit, lætumq; reddidit, hoc pacto locuta eſt: Verba illa ad te paulò ante facta diaboli fuerunt, qui tibi proponit bonorum operum difficultatem, vt territus ab incepta virtute deſiſtas. **E** Tu autem cautus eſto, & conſtanti animo perſeueres. Et quanquam tibi crebras parabit inſidias, ac frequenter conabitur, vt periclitetur virginitas tua, vtque cæteræ virtutes, quæ in te ſunt, corruant, tamen ne diffidas, ſpera ſemper in Domino, quoniam ipſe erit clypeus tuus, quo non ſolum arma diaboli poteris facilè contemnere, ſed & ipſum, cunctaſque artes & verſutias eius magno animo ſuperabis. Hæc vbi à Virgine glorioſa dicta ſunt, ei à Vincentio gratiæ referuntur, & illa diſparuit. Ex quo tempore tantū feruoris Chriſti militi acceſſit, vt non terreſtris homo, ſed cœleſtis Angelus eſſe videretur.

FORTITVDO IN IIS TOLERANDIS.

Neminem niſi ignauum & timidum, ac Dei auxilio parum fidentem opprimit Diabolus. Ita namque S. Antonius in hoc genere exercitatiſſimus nos docuit. Si quod, inquit, in pectoribus noſtris malæ mentis & pauoris ſemen inuenerint, dæmones mox quaſi latrones, qui deſerta obtinent loca, cœptos cumulant timores & crudeliter imminentes infelicem vexant animam. Sin autem alacres fuerimus in Domino, & **F** futurorum bonorum nos cupido ſuccenderit, ſi ſemper omnia manibus Dei committimus, nullus dæmonum ad expugnandum valebit accedere. *S. Athanaſ. in eius vita.*

Si quis autem requirat exempla fortitudinis in variis tentationibus; ea habes ex Solis Scripturis valde illuſtria, vt Iob, Abrahæ, Ioſeph, Dauidis, Eliæ, Danielis, Machabæorum, Pauli Apoſtoli, &c.

Vnum commemorabo S. Antonij, cui poſt dura diuturnaque cum dæmonibus truculentiſſimis certamina (à quibus ad mortem vſq; multiplicibus plagis confectus erat) tandem lucidiſſimus quidam de cœlo radius illuxit, in ſignum fugatæ turbæ dæmonum & præſentiæ Chriſti, ac mox ex imo pectore longa trahens ſuſpiria, his verbis compellauit Chriſtum. Domine Ieſu, vbi quæſo eras, cùm tamen immanes plagas corpore meo exciperem? Qui reſpondit. Eram præſens, ô Antoni, & certamen quod excelſo inuictoque animo geſſiſti, ſpectabam. Nunc autem, qui tanta conſtantia pro mei nominis amore decertaſti, ego viciſſim nomen tuum toto orbe celeberrimum reddam. *B. Athanaſ. in eius vita.* **G**

Itaque conſtanter reſiſtendum nobis eſt. Ac expugnata vna tentatione, ne te ab alia ſecurum putes. Hoc enim ingenium dæmonis eſt, vt liquet ex tentationibus Chriſti, vt vna diſcuſſa, comparet ſe ad aliam: Dormitantes nos, inquit *S. Chryſoſtomus homil. 14. ad pop.* expergefacere ſolet, & religioſiores facere tentationum natura. Cùm igitur videris dilecte tentationem nunc quidem extinctam, rurſum autem accenſam, ne concidas, ne refugias: ſed bonam ſpem teneamus, illud intra nos ratiocinantes, quod Deus non aduerſatus nos inimicorum manibus tradit, ſed ſtudioſiores, & ſibi magis familiares facere volens.

His iungenda de Martiniano olim viro ſanctiſſimo hiſtoria. Is florente ætate, cùm in eremum non ita procul Cæſarea Palæſtinæ ſeceſſiſſet, tentatus eſt à muliere quadam perdita. Quæ cùm primum miſerabilem mendicitatis habitum, quò neceſſitatis obtentu admitteretur, ſibi ſumpſiſſet: deinde admiſſa, occultæ formæ venuſtatem ſplendore veſtium exornaſſet; tanta verborum blanditia obrepſit adoleſcentis animo, vt iam flagitium non recuſaret, feciſſetque, ni ſubitò diuina illum gratia reſpexiſſet. **H** Itaque reuerſus ad ſe, cùm acerbiſſimum de cogitato facinore dolorem concepiſſet; adſtante atque adſpectante muliere, raptim in media caſa ſarmentitiam excitat flammam. Tum nudis pedibus ſemel, iterumq; ſaltu ſe in ignē dat; vſque eo, dum doloris acerbitas ambuſtum illum, nec iam pedibus conſiſtentem humo affligeret. Septem ipſos deinde menſes (tam diù enim corpus è plagis ægrum eidem loco illū affixit) tantùm habuit ex hac victoria gaudij, quantū mulieri primùm admirationis, deinde pudoris attulerat. Nam & ipſa mox diuino Spiritu ad dolorem permota, in Monaſterio Bethleemitico; quò illam vir ſanctus mittebat, admirabili pœnitentiæ ſeueritate prioris vitæ turpitudinem ad felicem vſque mortem in ſe vindicauit. *Ex Simeone Metaph. Sur. 13. Febr.*

Circa annum Domini 1200. tempore Innocentij Papæ III. vixit vir magnæ ſanctitatis, nomine Ioannes Bonus, ciuitate Mantua oriundus. Eum in eremo viuentem luxuriæ inquinamēto impugnare cœpit aduerſarius mulieris formam ei obiiciendo, quam aliquando conſpexerat. Cùm autem ſic vehe-

mentius

mentiùs [illegible], doloris incendio carnis extinxit incen-
A dium: nam accipiens arundinem, & in multas partes acutiſſimas diuidens, eas ſub vnguibus poſuit, clauiſque manus ſuper lapidem ita percuſſit, vt ad extremam digitorum partem penetrarent. Vnde præ nimio dolore in terram lapſus tribus diebus ac noctibus ſemiuiuus permanſit. Non deſeruit ſeruum ſuum plus Dominus, pro quo ne tanto cruciatu offenderetur, ſe dedit: in ſomnis enim apparens dixit; quia benè cœpiſti, benè perſeuerabis; & optimè tuam conſummabis vitam. Quia verò ita viriliter contra tentationes dimicaſti, de cætero non tentaberis. Qui ſtatim excitatus ſanum ſe conſpiciens gratias retulit Saluatori. *D. Anton. 3. p. hiſt. tit. 24. cap. 13.*

FIDVCIA IN DEO.

Sine hac, neque oratio neque fortitudo quidquam poteſt, In ſilentio & ſpe, inquit *Iſaias cap. 30.* erit fortitudo veſtra. Et Dauid. *Pſalm. 25.* In Domino ſperans non infirmabor. *Pſal. 26.* Si exurgat aduerſum me prælium, in Domino ſperabo.

Et Apoſtolus *Hebr. 6.* Fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem.

B Vnde *S. Hieronym. ep. 22. de cuſtod. virg. ad Euſtoch.* Quod ſi dæmonum te multitudo turbauerit, & ad ſingula incitamenta vitiorum cœperis æſtuare, & dixerit tibi cogitatio tua. Quid faciemus? reſpondebit tibi Eliſæus. Noli timere, quia plures nobiſcum ſunt, quam cum illis, & orabit, & dicet. Domine, aperi oculos puellæ tuæ, vt videat: & apertis oculis videbis igneum currum, qui te ad exemplum Eliæ in aſtra ſuſtollat, & tunc læta cantabis. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt laqueo venantium.

Roborari autem poteſt fiducia mirum in modum in tentatione. Primò, ſi cogites, quod vt nauclerum tempeſtas, athletam ſtadium, ducem pugna, ita Chriſtianum tentatio probet, an conſtans ſit, vt fiduciam habeat in Deo, ita *S. Baſilius hom. 8. in auaros.*

Secundò, ſi cogites dæmonem nihil poſſe niſi ei permittatur, vt liquet ex eo quod refertur *Luc. 8. 32.* eos ne porcos quidem, niſi annuente Chriſto ingredi potuiſſe.

Tertiò, ſi cogites, nec Deum pati, vt grauius hominem tentet quam ferre queat. Non patitur nos tentari, ſupra id quod
C poſſumus. *1. Cor. 10. 13.*

Quartò, & ex mandato diuino Angelos nobis pugnantibus adeſſe ſi cogites. Angelis enim ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.

Quintò quia interno ſolatio non deſtituit afflictos. Conſolatur enim nos in omni tribulatione noſtra quod omnibus armis fortius eſſe docet. *Chryſoſt. hom. 1. in 2. ep. ad Corinth.*

Sextò, Deus ipſe adeſt nobis in tribulatione, ſicut erat cum S. Antonio. Cum ipſo ſum, inquit, in tribulatione, *Pſ. 90. 18.*

Septimò, ſi cogites te gratia Dei munitum longè eſſe fortiorem dæmone, vt docet *B. Greg. l. 34. mor. 8.* dæmonē non antè homini præualere, quam bonis cogitationibus eum exuerit, vt tradit S. Anton. *apud Caſſian. coll. 8.* Hoc autem facere ipſe aut reſciſcere nō poteſt, niſi nos ipſos externis geſtibus prodamus.

Octauò, eundem dæmonem intrare quidem mentes iuſtorum poſſe, tamen in eis non poſſe morari, *teſte eodem Greg. 27. moral. cap. 17.* Nam licet illicita ſuggerere poſſit, præualere tamen non poteſt. Imò *Chryſoſt. hom. 22. in epiſt. ad Epheſios,* ſcribit, nos ne quidem ad luctam cum dæmone cogi, niſi ex noſtra ſocordia.

OCCASIONIS FVGA.

D Fugiendæ occaſionis præclarum exemplum eſt Ioseph Patriarcha, qui cum ab hera Putiphare ad turpitudinem alliceretur, fugâ, relicto in eius manibus pallio, tentationem fortiter repulit, & vicit. *Geneſ. cap. 39.*

Ideò, inquit *B. Chryſ. hom. 13. in Matth.* oramus, ne intremus in tentationem, quia eas quærere non debemus.

Appoſitè *Senec. ep. 117. ad Lucilium.* Quantum poſſumus, à lubrico recedamus, in ſicco quoque parum firmiter ſtamus.

Illuſtre exemplum huius antidoti refert *Caſſian. lib. 5. c. 32.* de Eremita, qui miſſum ad ſe ex patria faſciculum litterarum, ne reſignare quidem voluit, ſed in ignē coniecit dicens: Ite cogitationes patriæ pariter concremamini, nec me vlterius ad illa quæ fugi, reuocare tentetis.

Idem fecit B. P. Ignatius Societatis Ieſu fundator, *teſte Ribadeneira in eius vita lib. 5. cap. 1.*

Iosaphat adoleſcentem Auennir Regis Indiæ filium prudenter ad fidē adduxerat S. Eremita Barlaam, homo doctrina & ſanctitate admirabili: iámque illum ſacra vnda ablutum in Chriſtianos retulerat, & de vita Chriſtiani inſtituerat: cùm & ſuos, & adoleſcētis periculo coactus eſt diſcedere, relicto ado- E
leſcente inter medios idololatras, in palatio parentis diis falſis miré deditis, vt qui non niſi cum magis & necromantis conſilia de religione iniret; prorſus vt ipſius caſtitas in magno diſcrimine verſaretur. Poſt diſceſsū igitur Barlaam, pater filij mentem ad idololatriam reducere conatur; initio blanditiis, tùm minis: vbi autem videt omnia incaſſum fieri conſilium init cum ſuis magis. Ex his vnus ſuadet, vt remoto conſueto miniſterio, omnique alia familia, ſolæ ad miniſtrandum ei mitterētur puellæ, ſpecie, ornatu & moribus ad amorem excitandum factæ. Dubium non eſſe, quin ab his animus adoleſcentis in quamcūque vellet partem inclinari & flecti poſſit. Dum hoc conſilium procedit, & mulieres ad eum miſſæ illi aſſident, amplexantur, adblandiuntur; ecce tibi alterum periculum: Magus ille, impuriſſimi conſilij auctor, vnum ex nequiſſimis ſpiritibus, vt pollicitus erat, magicis carminibus cogit tentare adoleſcentem. Is coniunctis viribus, cùm præſentibus fœminarū illecebris, tantum libidinis incendium in pectore adoleſcentis accendit, vt ille periculum perſentiſcens, cùm cogitationēs de F
ſua in Deum fide, de debita illi obedientia, de præmiis cœleſtibus, de inferorum pœnis, menti nequicquam obiectaret; ad extremum nullum præſentius remedium inuenerit, quàm vt ſe daret in preces. Ergo confugiens ad Deū in has voces erupit: Domine Deus omnipotens, qui ſolus potens es, & miſericors, Domine, inquam, ſpes deſperatorum & carentium adiutorio, mei quæſo, ſerui tui inutilis in præſentia recordare, & benigno ac propitio vultu me reſpice, nec me in hoſtium meorū manum incidere permittas: non ſupergaudeant mihi, qui oderunt me iniquè, nec me in iniquitatibus corrumpi ſinas, corpuſque meum, quod tibi caſtum exhibere promitto, probro & contumelia afficere: Te enim concupiſco, te adoro, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum in ſæcula Amen. Cùm dixiſſet Amen, ſtatim adfuit diuina conſolatio, cuius lumine omnium turpium cogitationum nebula euanuit. Ipſe verò ab eo tempore (inclinabat iam dies) ad ſolem vſque orientem in precibus perſtitit. *Ioan. Damaſcenus de vita eius, cap. 30.*

S. Edmvndvs adhuc adoleſcens carnis fœdas voluptates & delicias non modò fugiebat, ſed & prorſus horrebat, & G
abominatus erat: & cùm virtutū omniū valde ſtudioſus eſſet, caſtitati tamen ſingularem nauauit operam, ſciens illud Sapientiæ, incorruptionem hominem Deo proximum facere: cùm autem dæmon cerneret eum ſic caſtitati ſtudere, magis etiam pectoris eius tranquillitatem perturbare nitebatur. Itaque puellam quandam, hoſpitæ eius filiam, illius amore inflammauit, ita vt illa impudicis in eum coniectis oculis, itemque ſignis & nutibus eum ad turpem concubitum prouocare conaretur. Sed cùm hac ratione nihil proficeret, apertis cum eo verbis cœpit agere, & multis modis ad nefarios amplexus inuitare. Ille verò haud ſecùs atque peſtem quandam illam fugiens, ſæpè obiurgabat & verbis caſtigabat eam. Sed cùm neque ſic vellet ab illo improbo conatu reuocare ſeſe, ſed pergeret eſſe importuna, tandē apud ſe deliberans, qua illa poſſet via reduci ad ſanitatem, tempus ei certū præfigit, ad quod adeſſe debeat. Illa ſe ſperans voti cōpotem fore, ſtatuto tempore confidenter venit. Poſtquam autem ad eum ingreſſa eſt, & illo iubēte ſuperioribus veſtibus nudata, apprehēſam virgis egregie in tergo verberauit, vt ſtultitiā, quæ erat colligata in corde H
eius, virga diſciplinæ fugaret. Tum illa tā malè & duriter accepta, fugit eum, quē anteà tam perditè erat perſecuta: tātúmque apud eam illi virgarum ictus profecerunt, vt quemadmodum ipſa poſteà faſſa eſt, deinceps nunquā eiuſmodi tētatione pulſata ſit. Cernens autem impuriſſimus dæmon ſe tam aperta mali ſpecie eum euertere non poſſe, per Matronam quandam ſatis, vt videbatur, honeſtā, eum in turpitudinis foueā pertrahere conatus eſt. Ea enim ſub officij prętextu quædā ei munera obtulit, vt iis eum illiceret & emolliret ad conſentiendum ſuæ malæ voluntati. Quod cùm ille animaduerteret, perquiſiuit ex ea, num conſcio marito ſuo his ipſum muneribus afficeret. Reſpondit illa: Nihil huius nouit vir meus, quem nolim ſcire hunc me tibi peramanter habere honorem. Tum vir ſanctus: Ego verò, inquit, neſciēte marito tuo dona tua non recipiā. Abiit illa cū muneribus ſuis, voto ſuo fruſtrata: & vir Dei ab eius infeſtationib. liberatus eſt. *in vit. c. 8. apud Sur. 16. Nou.*

Simile prorſus eſt quod de Bernardino Senenſi legitur: Amabat ille ſummoperè corporis caſtimoniam & integritatem, id quod inſano liuore ſerpēs tortuoſus ferre non potuit.

Erant autem Senis duo honeſti coniuges, qui illum mirè diligebãt. Senſit hoc Tartareus impoſtor, & alterius, id eſt, fœminæ amorem corrupit, vt ſanctum virum libidinosè diligeret. Ait enim S. Bernardinus, nullum in hac vita reperiri, etiamſi eximia ſit ſanctitate & perfectione, cui non imputæ quædam cogitationes incidant: ſed noſtri arbitrij eſt, vel reſpuere, vel aſſentiri. Cùm ergo Bernardinus quandoque panis emendi causâ exiiſſet, fœmina hæc illum ad ſe accerſiuit: eoque ingreſſo fores clauſit, & ait: Niſi te accommodes iam voluntati meæ, quidem inſigni te ignominia afficiam, dicámque te mihi vim afferre voluiſſe. Tum Bernardin. in eas ſe anguſtias coniectum cernens, tota animi deuotione intra ſe rogabat Dominum, vt in tam præſenti periculo ipſi non deeſſet. Facinus enim illud valdè execrabatur. Non neglexit Deus preces ſerui ſui: ſuggeſſit mox conſilium, vt diceret mulieri, ſi vellet ita fieri, vt ſe veſtibus nudaret. Dixit hoc ille nec mulier diſtulit. Interim profert ille flagellum, quod apud ſe habebat, apprehẽſámque fortiter fœminã egregiè cædere cœpit, nec deſtitit, donec ardor libidinis in ea extinctus eſt. Ea causâ impenſius mulier deinceps amauit ſanctum virum, itémque maritus eius, vbi is comperit rem ab eo geſtã. *Sur. in vita eius c. 23. Maij 29.*

D. BERNARDO, Eleganti corpore adoleſcenti, & iam ſæculum ingrediẽti, plures ſe viæ ſæculi ipſius offerre cœperũt, & omnes aſſurgere proſperitates vitæ huius, & magnæ ſpes vndique arridere. Obſidebant autem benignum iuuenis animum ſodalium diſſimiles mores, & amicitiæ procelloſæ, ſimilem ſibi facere geſtientes: quæ ſi ei dulceſcere perſtitiſſent, neceſſe erat amareſcere illi, quod in hac vita dulcius cordi eius inſederat, caſtitatis amorem. Cui præcipuè inuidens tortuoſus coluber, ſpargebat laqueos tentationum, ac variis occurſibus calcaneo eius inſidiabatur. Vnde cùm aliquando matrona quædã pulchritudine, diuitiis, cultu & aliis huiuſmodi irritamentis concupiſcentiæ & peccati præcellens, in ſecretiori domus cubiculo eum aggreſſa pertraheret ad peccatũ, ille eam lenibus verbis demulcens, donec è manibus eius & amplexibus elaberetur, fugit & euaſit, & in medio ignis non eſt æſtuatus. Altera autem vice, cùm curioſius aſpiciendo defixos in quandã oculos aliquandiù tenuiſſet, continuò ad ſe reuerſus, & de ſemetipſo erubeſcẽs apud ſemetipſũ, in ſeipſum vltor ſeueriſſimus exarſit. Stagno ſiquidẽ gelidarum quod in proximo erat, collo tenus inſiliens, tandiù ibi permanſit, donec penè exanguis effectus, per virtutẽ gratiæ cooperantis, etiam à calore carnalis concupiſcentiæ totus refriguit, inducens illum caſtitatis affectum, quem induerat, qui dicebat: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. *Guill. Abb. S. Theod. lib. 1. de vita S. Bern. c. 3. D. Antonin. 2. p. hiſt. tit. 17. c. 5. & alij.*

Contigit aliquando, vt cum ſociis aliquot apud Matronam aliquam BERNARDVS hoſpitaretur. Conſiderans autem mulier adoleſcentem decorum aſpectu, capta eſt laqueo oculorum ſuorum, & in concupiſcentiam eius exarſit. Cúmque tanquam honoratiori omnium ſeorſum feciſſet ei lectulum præparari, ſurgens ipſa de nocte impudenter acceſſit ad eum. Quam Bernardus ſentiens, nec conſilij inops, clamare cœpit: Latrones, latrones. Ad quam vocem fugit mulier, familia omnis exurgit, lucerna accenditur, latro quæritur, ſed minimè inuenitur. Ad lectulos ſinguli redeunt, & fit ſilentium, fiunt tenebræ ſicut priùs; pauſãt cæteri, ſed non illa miſera requieſcit. Exurgit denuò, & Bernardi lectulum petit: ſed denuò ille proclamat: Latrones, latrones. Quæritur iterũ latro, latet iterum, nec ab eo, qui ſolus nouerat, publicatur. Vſque tertiò improba mulier ſic repulſa, vix tandem, ſiue metu, ſiue deſperatione victa ceſſauit. Cùm autem die ſequenti iter agerent, arguentes Bernardum ſocij, curnam toties vna voce latrones ſomniauerit, perquirebant. Quibus ille: Veraciter, inquit, latro aderat: quia quod mihi pretioſius eſt in hac vita, caſtitatem videlicet, hoſpita nitebatur mihi auferre, incomparabilem vtique Theſaurum. *Guill. Abb. S. Theod. l. 1. de vita S. Bern. c. 3.*

REFVGIVM AD PATREM SPIRITVALEM SEV SVPERIOREM.

IGNATIVS LOIOLA cœpit anno noſtræ ſalutis 1524. grandis iam natu (annũ enim agebat 33.) ſtudia non ætati, ſed ſpiritui ſuo conueniẽtia exercere, primáque grammatices rudimẽta deuorare. Sed cùm neque exiliũ, ſpinoſarúmq; rerũ ſubtilitas, neque inuſitati ſtudij labor vlla eius animũ moleſtia afficeret: perturbabat tamẽ illuſtrationũ, quas inter ea ipſa ſtudia percipiebat, tùm magnitudo; tùm crebritas. Nam cùm nominum, & verborum memoriæ mandare inflexiones vellet, tãto ſplendore animus illuſtrabatur ad res diuinas intelligendas [illegible] noui ediſcere nihil poſſet: & ſi quid antea eſſet memoriæ [illegible] ditum, id totum facilè effluxerat. Neque omni ſtudio, animique contentione poterat aut arcere appropinquãtes, aut ingreſſas huiuſmodi cogitationes abigere. Cuius rei nouitate perculſus: Quid hoc, inquit, rei? cùm oramus, cùm confitemur, & ſuperſubſtantialem panẽ accipimus, cùm vigilamus, cùm nos verberibus cædimus, cùm ſpiritualia omnia ac diuina munera obimus, neque tam frequentes, neque tam magnæ, neque tam vehementes ſe nobis illuſtrationes offerunt: cùm puerilia agimus, & de Deo propter Deum non cogitamus, tùm ſpecioſæ noſtræ menti imagines, & cœleſtes illuſtrationes occurrunt. Agnoſco, agnoſco importuniſſimi hoſtis calliditatẽ: agnoſco veteratoris dolos, & aſtutiam. Cuius conatibus vt occurreret, & conſilium diaboli ſe à ſtudiis malitioſè auocantis eluderet, præceptorem ſuum, in templum, cui ſanctæ Mariæ à mari cognomen eſt, vt veniat, rogat. Illi dæmonis tentamenta narrat: ſuam in duos proximos annos aſſiduitatem pollicetur, ſe à lectionibus non abfuturum (panis modo ſibi & aqua ad victum ſuppetat) fidem ſuam obſtringit. Et ſimul ſeſe ad pedes abiicit, ab eo etiam atque etiam petit, vt ſe pro puero habeat, verberibus grauiter accipiat, ſicubi minùs attentum, aut diligentem eſſe deprehenderit: atque hac tam vehementi eius animi cõtentione diaboli fraus repulſa eſt, & pax tum illi diuinitus reddita. Eidem prætereà Philoſophiæ curriculum ingredienti, eadem illi impedimenta ex cogitationum ſpiritualium importuna copia intulit, quæ Barcinone obiecerat in rudimentis Grammatices verſanti. Sed fallaces illas imagines facilè depulit, & callidi hoſtis impetum & eadem ratione qua ſuperiorem illum, refutauit ac fregit. *Ribadeneira lib. 1. vitæ eius c. 13.*

Id hoc exemplo confirmat Ioan. Climacus. MONACHVS quidam ſtudioſus, cùm à dæmone perturbaretur cogitatione blaſphemiæ ad viginti annos, carnem ſuam ieiuniis & vigiliis macerare non deſtitit; cùm verò inde nullam vtilitatem ſe cepiſſe ſentiret, profectus conſcriptam in charta perturbationẽ ac tentationem ſuam ſancto cuidam ac probatiſſimo ſeni obtulit in faciem proſtratus, nec illum intueri valens. Vt autem legit ſenior, ſubriſit, fratrémque erigens, dixit: Pone, fili manum tuã ſuper oculũ meum. Quod cùm feciſſet, ait illi ſenior, Super collum meum ſit, frater, hoc peccatũ quotquot annis te oppugnarit, vel oppugnaturum ſit. Tu autem id obſerua, vt hoc iam floccipẽdas & nihil ęſtimes. Quibus verbis ita roboratus eſt frater, vt non antè cellã ſenis excederet, quàm huiuſmodi morbus euaneſceret. Hoc autem is, qui expertus eſt mihi poſteà enarrauit, Deo gratias referens. *Io. Clim. grad. 23.*

*TENTATIONVM VARII FRVCTVS ET COMMODA.

Primum eſt, quod iis reddamur doctiores. *Auguſtinus in Pſalm. 36. conc. de par. 1.* Vnuſquiſque ſe tentatione tanquam interrogatus agnoſcit, ſicut PETRVS, quas vires haberet fides eius vtique neſciebat, quando dixit Domino. Tecum paratus vſque ad mortem. Dominus autem qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuncians illi infirmitatem eius tanquam tacta vena cordis eius. Proinde Petrus qui ante tentationem præſumpſit de ſe, in tentatione didicit ſe.

II. Quod reddant nos humiliores. Sic enim ait *Chryſoſtom. hom. 1. ad populum Antiochenum*: Quoniam ſancti & admirabiles Paulus & Petrus, & omnes quicunque tales qualeſcunque ſunt, tamen homines ſunt: & multæ cautionis, ne facilè extollantur, indigent, & maximè omnium ſancti (nihil enim ſic in arrogantiam extollere conſueuit, vti officiorũ conſciẽtia, & anima cũ libertate viuẽs.) Ne quid igitur tale illi patiãtur, tẽtationes & tribulationes eſſe cõceſſit, quæ poſſent ipſos, corripere & perſuadere, vt in omnibus moderatè agerent.

III. Quod augeant in nobis meritum gratiæ, & vitæ æternæ. Beatus vir, qui ſuffert tentationẽ, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronã vitæ, quã repromiſit Deus diligentibus ſe. *Iac. 1. 12.* Et v. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: ſcientes quod probatio fidei veſtræ patientiã operatur: patientia autem opus perfectũ habeat.

S. Ambroſius lib. 4. cap. 4. in Lucam. Non timeamus, inquit, tentationes, ſed magis gloriemur in tentationibus, dicentes. Quando infirmamur, tunc potentes ſumus: qui tunc enim nectitur corona iuſtit. &c. Ergo cum vult coronare, tentationes ſuggerit. Et ſi quando tentaris, cognoſce quia paratur corona. Nonne tentatio IOSEPH virtutis eſt conſecratio? nonne iniuria carceris corona eſt caſtitatis? Hæc ille.

Cùm eſſem (inquit Athanaſius Abbas) in Monaſterio Penthucula, Presbyter quidam erat ad Baptiſmi miniſterium, Conon nomine, Alexandrin. genere, quem pro vitæ merito Patres iuſſerant, vt baptizaret accedentes. Ipſe igitur S. Chriſmate vngebat, & baptizabat eos, qui ad hoc veniebant. Quoties ergo mulierem inungeret, ſcandalizabatur, atque ideo ex Monaſterio abſcedere volebat. Cùm autem ea cogitatione pulſabatur, aſſiſtebat ei S. Ioannes Baptiſta dicens: Tolera & perſeuera, & ego te ab hoc bello liberabo. Quadam verò die venit puella ex Perſide, vt baptizaretur, quæ ita ſpecioſa erat, ac tantæ pulchritudinis, vt non poſſet Presbyter nudam eam ſancto Oleo inungere. Cùm ſic verè puella illic mãſiſſet duos dies, audiens hoc Archiepiſc. Petrus obſtupuit de ſene vehementer, voluitq; ad hoc opus delegare Diaconiſſam mulierem; ſed id non fecit, ne contra Canones feciſſe videretur. Conon verò Presbyter, ſumpto melote ſuo, receſſit, dicẽs: Iã nõ amplius in hoc loco manebo. Cùm ergo exiiſſet ad colles, ecce S. Ioan. Bapt. obuius illi factus eſt, & tranquilla voce affatus eſt illum, dicens: Reuertere ad Monaſterium tuum, & hoc te bello leuabo. Abbas verò Conon ait illi cum indignatione: Verè non reuertar. Ecce enim iam toties pollicitus es mihi iſtud, nec feciſti. Tunc S. Ioannes eum ſedere fecit, amotiſque veſtimentis eius ſignauit eum ter ſigno Crucis ſub vmbilico, dixitque ei: Crede mihi, Presbyter Conon, volebam te pro hac pugna mercede donari: ſed quia non vis, ecce abſtuli à te hoc bellum: Mercede autem huius operis carebis. Reuerſus Presbyter in cœnobium, vt baptizare conſueuerat, in craſtinum vnctam puellam baptizauit, neque penitus animaduertit eam eſſe mulierem. *Sophron. in Prat. ſpirit.* c. 3.

IV. Quod ex iis cognoſcamus Deo nos curæ eſſe, ab eoque diligi & amari. Quem enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. *Hebr.* 12. 6.

Vnde Angelus ad Tobiam: Ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te. *Tob.* 12. 13.

Chryſoſt. hom. 32. *in Geneſim.* Ne exiſtimemus eſſe ſignum, quod nos dereliquerit & deſpiciat Dominus, ſi tentationes nobis inferantur. Sed hoc maximum ſit nobis indicium, quod Deus noſtri curam gerat. Nam & ſi habemus peccatorum ſarcinas, quæ nos premant, poterimus magnam patientiam & gratitudinem declarando, leuiores eas facere, & ſi non multa habeamus peccata, iterum maiori fruemur gratia, ſi grato animo tulerimus.

Tepiditas.

SPIRITVALIS.

Definitio et Etymologia.

Tepor, ſiue Tepiditas eſt media quædam qualitas inter calorem & frigus. Vnde per tranſlationem ſumitur pro puſillanimitate, negligentia, & torpore circa res ſpirituales: ſic vt hominem non ſinat iis incumbere, aut animum attendere, ſed quæcunque ſe offerunt contemnit, & nauſeabundus mille difficultates ſibi imaginatur. Mores tepidorum eleganter depingunt *Ioan. Caſſianus lib.* 10. *Inſtit. Monaſt.* c. 1. 2. 3. 4. *S. Bern. ſerm. de Aſcenſ. Dom.* 63. & ex illis *Bernardinus Roſignolius l.* 2. *c.* 19. *de perfection. diſcip. Chriſt.* ex quo ſequentia indicia deſumuntur.

INDICIA TEPIDITATIS SPIRITVALIS.

Hominis circa rerum ſpiritualium amorem Tepidi ſiue mauis frigidi indicia hæc numerantur.

I. Orare ſine attentione & feruore ſpiritus.

II. Meditari res diuinas ſine animi ſenſu, affectu, fructu.

III. Difficulter ſe expedire ab hominum frequenti, nec vtili congreſſione & colloquio.

IV. Ægrè redire ad ſeipſum, & nunquam, aut rarò admodum in cor ſuum diſſipatum animum cogere.

V. Examinare conſcientiam, & ſeipſum inſpicere quaſi per tranſennam, & ſtrictim abſque compunctione, propoſito & emendatione.

VI. Latè libenterque ſe diffundere in omnes res exteriores, non hominum ſalutis procurandæ, ſed tædij ſui mitigandi cauſa.

VII. Conſolari ſe, quæſitis ſolatiis ex rebus creatis, aut ex cogitationibus inanibus.

VIII. Liberè de aliis loqui, & eadem libertate aliorum facta dictave obſeruare, & reprehendere.

IX. Grauiter ferre diſciplinam religioſam, ſi religioſus ſis, & omnem admonitionẽ aut correctionẽ, quę olim iucundiſſima fuiſſet, inſuauẽ, intempeſtiuam, intolerabilem exiſtimare.

X. Ad otioſam vitam aſpirare, & ſubterfugere labores ad animarum ſalutem fructuoſos & neceſſarios: permittereque vt earumdem zelus omnino languescat: quæ grauis eſt culpa iis, quibus animarum cura aliqua commiſſa eſt.

XI. Obedire maioribus, patribus ſpiritualibus, aut etiam legibus quibus tenetur, ſine vlla animi conſolatione, imò cum faſtidio, lentè, frigidè, inuitè.

XII. Optare ſibi ab hominibus honorem haberi, & ab illis ſe multum amari, hominum blanditiis, & fortè etiam aſſentationibus delectari.

XII. Exiſtimare vacationẽ laborum ſuis meritis iam deberi & immunitatem qua careant alij, dandam ſibi. Et ſi hæc fortè alicui minima videãtur, illa abſq; dubio maiora sũt, videlicet.

XIV. Frigere iam Sacramentorum vſum, nec ea amplius frequentare, vt inceperas.

XV. Sacras Conciones non audire: ſpirituales & vtiles libros non euoluere, vel certè rarò & faſtidioſiùs.

XVI. Occaſiones peccatorum minimè vitare, vt anteà, idcircò quia tibi multum, tuiſque viribus fidis, quæ temeritas eſt maxima, atque occultior ſuperbia, ita enim tepidus imprudens prouehitur in altum mundanorum fluctuum; ſitque quo minus ſecum reputat, eo magis periculo propior.

XVII. Indulgere tibi, tuoque corpori deſeruire, & paulatim quidquid ſalutari pœnitentia aſtrinxeras, relaxare molliori viuendi ratione.

XVIII. Memoria replicare priſtinos mores, & mundanorum hominum felicitatem, eoque mentis cæcitate induci, vt mundi voluptates & deliciæ, quæ prius ſomnia, ludibriaque vti ſunt, videbantur, non diſpliceant, vt anteà, & arridere incipiant potiùs, ac præclara quædam bona videantur.

XIX. Diuinos inſtinctus, quibus ad ſeueritatem vitæ & Chriſtianam diſciplinam ſubinde excitaris & impelleris, vel non aduertere vel diſſimulare, & in aliud tempus differre, vel quod deterrimum tepiditatis genus eſt, negligere.

XX. Spiritualibus Patribus non auſcultare, vti conſueueras, & quanquam eorum conſilia præſens bona cenſeas & probes, abſentem facto ab eis diſcrepare, clam te ſubtrahere, & ab eorum magiſterio curaque refugere.

TEPIDITATIS PERICVLA.

Tria tepiditatis pericula obſeruant, & expendenda proponunt SS. Patres. Primum eſt, faciendi prætetitorum meritorum iacturam, vt monet *B. Greg.* 3. *p. c.* 35. *in Paſtorali.*

Admonendi ſunt, inquit, qui inchoata bona minimè conſummant, vt cauta circumſpectione conſiderent, quia dum propoſita non perficiunt, etiam quæ fuerant cœpta conuellunt. Si enim quod videtur gerendum ſollicita intentione non creſcit, etiam quod fuerat benè geſtum decreſcit. In hoc quippe mundo humana anima quaſi more nauis eſt contra ictum fluminis condeſcendẽtis, quę vno loco nequaquam ſtare permittitur, quia ad ima relabitur, niſi ad ſumma conetur.

Alterum eſt, dandi occaſionem grauiori ruinæ. Qui enim in virtute progredi non vult, quaſi ianuam occludit inſpirationi diuinæ, ac proinde exponit ſe periculo ne abiiciatur vel euomatur, vt loquitur Apocalypſis, à Deo.

Idipſum benè notauit *Caſſian. col.* 6. *c.* 17. Lapſus quiſpiam inquiens, nequaquam ſubitanea ruina corruiſſe credendus eſt, ſed aut prauæ inſtitutionis deceptus exordio, aut per longam mentis incuriam paulatim virtute animi decidente, & per hoc ſenſim vitiis increſcentibus caſu miſerabili concidiſſe. Ante contritionem enim præcedit ruina, & ante ruinam mala cogitatio: quemadmodum domus nuſquam ſubitaneo ad ruinam procumbit impulſu, niſi aut antiquo vitio fundamenti, aut longa inhabitantium deſidia ſtillicidiis primum paruiſſimis penetrantibus corrupta ſenſim fuerint munimenta tectorum.

Tertium periculum eſt, nunquam emergendi ex gurgite tepiditatis. Vnde *Greg. loco citato.* Sicut ante teporem frigus ſub ſpe eſt, ita poſt frigus tepor in deſperatione. Qui enim adhuc in peccatis eſt, conuerſionis fiduciam non amittit. Qui verò poſt conuerſionem tepuit, & ſpem quæ eſſe potuit, de peccatore ſubtraxit.

Fuſiùs tamen *Caſſian. coll.* 4. *c.* 19. Qui ſemel tepido exorſus initio Monachi cœpit abuti vocabulo, nec tamen humilitate ac feruore, quo debuit, iter huius profeſſionis arripuit, infectus ſemel hac miſerabili lue, & in ea quodammodo reſolutus, nec ex ſe vlterius perfecta ſapere, nec alterius poterit

monitis erudiri, &c. Et poſt multa concludit : Frequenter
A enim vidimus, de frigidis atque carnalibus, id eſt, de ſecularibus atque paganis ad ſpiritualem perueniſſe feruorem : de tepidis æque animalibus omnino non vidimus.

Cum qua ſententia congruit illud *S. Bernardi ad Richardum* Fontanenſem Abbatem, eiuſque ſocios. Multo facilius, inquit, reperias multos ſæculares conuerti ad bonum, quam vnum quempiam de Religioſis tranſire ad melius. Rariſſima auis in terra eſt, qui de gradu, quem fortè in Religione ſemel attigerit, vel parum aſcendat.

REMEDIA.

Plura huius torporis remedia ſunt. Primum quidem, firmum in animo de emendanda vita propoſitum ſtatuendum, & diuinum auxilium implorandum, vti ſancti in omnibus tribulationibus & negotiis grauibus fecêre, quo fortiter illud ſuperatis omnibus, quæ incidere ſolent, difficultatibus, exequi poſſis.

Secundò, Confeſſionem generalem, vel de tota vita, vel de eo temporis interuallo, quo langueſcere cœpiſti, cum ſingu-
B lari cordis contritione inſtitue, & ad ſacram Euchariſtiam accede. Qua ſumpta tibi ipſe ordinem rationemque meditandi, orandi, pios libellos lectitandi, & alia huiuſmodi deſcribe, deinceps accuratè obſeruanda.

Tertiò, ſingulis menſibus, aut maioribus feſtis, vel bis quotannis idem propoſitum renoua. Si enim Veteres S. exemplo S. Antonij, quotidie ſoliti erant vitæ inſtituendæ propoſitum renouare, vt quotidie ad mortem parati eſſent, & dicere cum regio Propheta : Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi. *Pſalm.* 76.11. Quanto magis nos præcipuis aliquibus totius anni diebus? Experimento in multis probatum eſt, renouationem illam celebriorem magnoperè profuiſſe ad conſeruandum vel renouandum veterem feruorem ſpiritus.

. Quartò, ſi tepiditas illa nimis altas in animo tuo radices egiſſe videatur, vt communi illo antidoto ægrè euelli poſſint, imitare exemplum eorum, qui medici corporalis conſilio acidulas quantumvis longè remotas petunt, vt potu earum diuturniori inhærentem morbum repellant, hoc eſt, cum medici ſpiritualis conſilio in ſeceſſu aliquo ab hominum conſuetu-
C dine ſeparato, recogita cum Ezechia rege omnes ſuperioris vitæ annos in amaritudine animæ tuæ, commentationes aliquas de fine ad quem à Deo conditus es, de variis Dei beneficiis in te collatis, de peccatorum grauitate, de mundi vanitate, de hominis nouiſſimis, de vita, Paſſioneque Chriſti Domini inſtitue, experieriſque hac ſolitaria ſpiritus exercitatione tantum in animo ignem accendi, vt tepiditas ius ſuum deinceps retinere non poſſit.

Hanc ſeceſſionem diſcipulos docuit Chriſtus, cum eis dixit *Marc.* 6.13. Venite ſeorſim in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Quo loco ſic habet *Euthymius* : Docemur hinc oportere; Eccleſiæ Magiſtros non ſemper ſe exponere multitudini, ſed cum datur opportunitas, retrahi ac ſolitarios eſſe mentemque ab exteriori diſtractione reuocare.

☞ *Conſule locum de* ACEDIA.

Terminus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

D TErminus propriè eſt limes qui agrum ab agro diuidit, à terendo ita dictus, vt placet *Varr. lib. 4. de ling. Latina*, eò quòd extremæ illæ agrorum partes maximè terantur. Græci *τέρμα* dicunt, quod idem ſignificat. Vnde Termen priſcis dicebatur, Hebræi *ghebul* appellant, vel *Soph.* Et per tranſlationem pro cuiuſque rei fine vſurpatur.

TERMINORVM HONOR.

Superſtitioſa Antiquitas huc etiam inſaniæ prorupit vt terminos ſiue limites agrorum regionumque Deos exiſtimarent in quorum tutela agri erant ; vnde & ſub aperto eum collocabant certo ritu de quo infrà, & ſub dio illos colebant, vt eſt auctor *Feſtus* nefas enim putabant Terminum ſub tecto conſiſtere. *Vnde Ouid.*

Terminus ſiue Deus, ſiue es defoſſus in agro
Limes, &c.

Struxit tamen Termino & fidei fanum Numa, vt eſt auctor *Plut. in Numa.*

Terminalia Feſta erant, quæ menſe Februario ad Cal. Martias celebrabantur in Termini honorem.

CVLTVS.

Termini regionum & agrorum, quàm ſuperſtitioſè cul- E
ti fuerint, notius eſt quam vt hic oſtendere opus ſit. Vnum Ouidij locum pono :

Et canent Laudes Termine ſancte tuas.
Ara ſit huic, ignem curta fert ruſtica teſtâ,
Sumptum de tepidis ipſa colona focis.
Lingua ſenex minuit, conciſaque conſtruit alte,
Et ſolida ramos, figere pugnat humo.
Tunc ſicco primas irritat cortice flammas :
Stat puer & manibus lata caniſtra tenet.
Inde vbi ter fruges medios immiſit in ignes :
Porrigit inciſos filia parua fauos.
Vina tenent alij : libantur ſingula flammis
Spectant, & linguis candida turba fauet.

RITVS QVO PONI SOLITI.

EORVMQVE EXTIRPATIO.

Ritus, quibus collocabantur termini, deſcribit *Siculus Flaccus.* Vnguento velaminibuſque & coronis eos coronabant : in foſſis autem quibus eos poſituri erant, ſacrificio F
facto, hoſtiaque immaculatâ cæsâ, facibus ardentibus in foſſa cooperti ſanguinem inſtillabant, eoque thura & fruges iactabant ; fauos quoque & vinum, aliaque quibus conſuetudo eſt Terminis ſacrum fieri, in foſſa adiiciebant : conſumptiſque omnibus dapibus igne, ſuper calentes reliquias collocabant. Deteſtabantur hanc ſuperſtitionem Chriſtiani, qua omnes paſſim termini infecti, quos ideò certatim ſuſtulerunt : ita vt quantumvis multa ex aliis Ethnicorum monumentis ad poſterorum ætatem peruenerint, ex tanto tamen terminorum numero vix pauculi ſuperſint. Eruti ſunt & confracti Idololatri odio ; eorumque loco paſſim in nobiliſſimis Regionum terminis, videmus eſſe Cruces quæ interdum ipſæ termini ſunt. Ita nimirum decuit limites idololatria infectos expiare Cruce erecta. Ab hac mente eſt quod ab Andrea Archiepiſcopo Crux vocatur, finium deſcriptio. De terminis quos Chriſtiani confregerunt. *Prudentius.*

——— Lapis illic
Si ſtetit antiquus, quem cingere ſueuerat error
Faſciolis, vel gallinæ pulmone rigare, G
Frangitur, & nullis violatur terminus extis :
Et quas fumificas arbor vitata lucerna
Seruabat, cadit vltrici ſucciſa bipenni.

TERMINI IMPERIIS, *Ditionibus, Regionibus præfixi, indicati.*
☞ *Pete ex loco de inſignibus. Tit. Inſignium monumentorum. ὅρος.*

*Terra.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TErra Græcè γῆ, Hebraïcè *Adhamath*, terra rufa, vnde & Adam quaſi formatus de terra rufa, qualem reperire eſt in agro Damaſceno iuxta Hebron, vt tradunt Heb. Alioquin generaliter Terra ab Heb. dicit ארץ *erets*, vel à rad. רצץ *ratſats*, id eſt calcare, quod ab hominibus & iumentis calcetur, quomodo Latinè terra à terendo dicitur, vt vult *Varr.* Niſi dicamus deduci à rad. *ratſa*, ideſt, voluit, concupiuit, quod ſemper appetat fructum producere. Sunt qui ab *Erets* Hebraïco, deducant Germanicum *Eerde.*

Eſt igitur terra vnum ex elementis, in medio vniuerſi im- H
mobilis : ſiquidem omnia corpora grauia ad centrum terræ feruntur ; figuræ rotundæ ſiue globoſæ aut ſphæricæ, vt variis experimentis comprobant Mathematici ; ſicca & frigida, ac ſummè grauis.

ACCEPTIONES VARIÆ.

Terræ varias acceptiones ita diſtinctè nonnulli numerant. 1. Generaliter ſignificat totam hanc inferiorem elementarem regionem 2. Terræ elementum, quod partim aquis alluitur & rigatur, partim ab hominibus incolitur 3. Specialius accipitur pro regione vel Prouincia aliqua ſeu terræ particula, vt terra Ægypti, Chanaam, &c. 4. Nonnunquam pro infimo loco, vt cœlum pro ſummo 5. Aliquando illam propriè regionem deſinat, de qua in contextu ſermo habetur, vt *Gen.* 13.6. & 34.10. & 36.7. & alibi ſæpiùs 6. Circumiacentes regiones denotat, vt 2. *Chron.* 9.22.23. &c. 7. Sumitur pro exigua quadá portione & breui ſpatio in regione aliqua, vt *Gen.* 23.15. & aliis locis paſſim. Item ſignificat paululum terræ, ex qua aliquid compingitur, vt *Exod.* 20.24. & alibi 8. Superficies terræ in qua quis agit vel patitur aliquid, *Geneſis* 33.3. *Exod.* 34.8. &c.

EIVS

EIVS PRODVCTIO. A QVO,
A QVANDO, ET CVR FACTA?

Exordium hiſtoriæ mundi quam Moyſes deſcripſit, ita ſe habet. In principio creauit Deus cœlum & terram q.d. In initio temporis & mundi, ſiue ante omnia, Deus ex nulla materia præiacente produxit, iubendo duntaxat; cœlum nempe ſupremum, ſiue Empyreum; & terram, putà globum terræ cum abyſſo. i. aquarum mole terræ ſuperfuſa, ſeque ad cœlum vſque porrigente, eratque velut chaos quoddam, ac

—— rudis indigeſtaque moles,
Nec quidquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum

Creauit autẽ illa Deus, vt bonitatẽ ſuam & diuitias ſapientię ſuæ hominib. communicaret. Decebat. n. vt à bono Deo bona opera fierent, ait Plato, & ex Platone *S. Aug. l. 11. de Ciu. c. 21.*

Cæterùm tertio demum creationis die congregatis aquis, quæ ſub cœlo erant in locũ vnum, arida apparuit, quã Terram Deus appellauit poſtmodum die ſexto, poſtquam Adamum creauit, eique Linguâ Hebrææ indidit. Atque eandem terram omnia germina & plantas, eaſq; iuſtæ magnitudinis producere iuſſit, duntaxat materiam ſubminiſtrando: non verò affe-
B ctiuè, vt poſteà, ad ea concurrendo. Itaque tertio hoc die Deus perfectè formauit & ornauit terram, omniaque mineralia & foſſilia produxit, vt tenent paſſim. *Scriptores in c. 1. Geneſis.*

TERRÆ MAGNITVDO.

De Terræ magnitudine non parua tam inter veteres, quàm inter poſteriores Philoſophos & Geographos diſſenſio extitit, vt conſtat ex iis quæ ſcripſit. *Plin. l. 2. nat. hiſt. c. 108. Macrob. l. 1. in ſomn. Scip. Beda in l. de rat. de temp.* Nos cæteris omiſſis, Ariſtotelis & quorundam aliorũ ſententias proponemus.

Ambitu terræ continet, vt credit

ARISTOTELES	ſtadia 400000.
	milliaria 50000.
ERATOSTHEN.	ſtadia 252000.
	milliaria 31500.
HIPPARCHVS.	ſtadia 277000.
	milliaria 34625.

Diameter terræ continet, vt putat

ARISTOTELES.	ſtadia 127972.
	milliaria 15909.
C ERATOSTHEN.	ſtadia 80181.
	milliaria 10022.
HIPPARCHVS.	ſtadia 88136.
	milliaria 11017.
PTOLEMÆVS.	ſtadia 180000.
	milliaria 22500.
ALPHRAGAN.	ſtadia 163200.
	milliaria 20400.
RECENTIORES.	ſtadia 152640.
	milliaria 19080
PTOLEMÆVS.	ſtadia 57272.
	milliaria 7159.
ALPHRAGAN.	ſtadia 51927.
	milliaria 6480.
RECENTIORES.	ſtadia 48567.
	milliaria 6070.

Aduerte tamen in commemorandis horum auctorum ſententiis non conuenire ſcriptores. Nam quidam ex Eratoſthe-
D nis placito aiunt terræ ambitum complecti ſtadia 250000. milliaria 31250. *Vitruuius* autem, *Macrobius, Capella, & Plinius* aſſerunt ex eodem continere ea quæ nos depinximus.

Diſcrepantiam hanc in aſſignanda terræ quantitate oriri volunt ex menſurarum quibus vſi ſunt diſſimilitudine: vel certè quod in deducendis ſtadiorum & milliarium numeris aliqua deceptio interuenerit. Quo autem pacto terræ magnitudinem Geometræ deprehendant, explicat *Maurolycus ex Ptolemao in 5. dial. ſua Coſmogr. Ioan. à Sacroboſco cap. 1. ſua Sphæra.*

Porrò terram reſpectu Firmamenti & ſuperiorum orbium eſſe inſtar puncti, communis eſt ſententia. Proindè rectè. *Plin. lib. 2. nat. hiſt. cap. 68.* Mundi punctus, inquit (neque enim eſt aliud terra in vniuerſo) hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes, hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc opes cupimus, hîc tumultuatur humanum genus, hîc inſtauramus bella etiam ciuilia, mutuiſque ſedibus laxiorem facimus terram. Et vt publicos gentium furores tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus, vt qui latiſſimè rura mercatus fuerit vltraque fines exegerit accolas, quota terrarum parte? vel cum ad menſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem E
portionem eius defunctus obtineat. Hæc ille.

TERRÆ TOTIVS DIVISIO.

Diuidebatur orbis ab antiquis in Europam, Aſiam & Africam. Nunc quarta pars adiecta eſt, videlicet America, ab Americo inuentore ita nuncupata: quæ ob regionum, quas complectitur, amplitudinem Noui orbis nomen obtinuit. Hęc mundi pars veteribus incomperta, anno Sal. noſtrę 1492. inuenta fuit. Ac circa idem tempus Luſitani maria omnia obeuntes repererunt Braſiliam, quæ Americæ longo tractu continuatur. Dicta nunc Braſilia ab eius nominis ligno: cum antea, quo tempore primo inuenta fuit, à Crucis ligno, quod in ea Luſitani erexerunt. Terra ſanctæ crucis vocaretur.

Non deſunt tamen qui nouum hunc orbem iam priſcis temporibus exploratum, ſed eius notitiam poſterioribus ſæculis intermortuam fuiſſe contendant: eſſeque eam inſulam quam Critias apud Platonem, Atlanticã vocat, orbi noſtro oppoſitam, & vero ponto, ideſt Oceano adiacentem: quamque ibidem ex ſententia Ægyptiorum (*referente Solone in Timæo*) F
vehementi terrę motu & aquarum illuuie abſorptã fabulatur.

Aliis nunc placet totam continentem in tres partes diſtribuere: vt prima comprehendat Europam, Aſiam, Africam, ſecunda Nouum orbem: tertia Auſtralem ſiue Magellanicam terram, paucis adhuc littoribus exploratam.

Aliæ diuiſiones quib. ſingulę mũdi partes minutè exacteq; diſtribuuntur apud Geograph. & Topograph. quęrantur, quia neq; huius inſtituti ſunt neq; eius quã affectamus breuitatis.

DE TERRA HABITABILI.

Antiquis perſuaſum fuit mediam Zonam ardore flagrare, duas extremas frigore obrigere, ita vt incoli ab hominibus non poſſent, quia conſtat ſolis acceſſu terram calefieri, abſceſſu perfrigerari: vt æſtatis & hyemis, diei & noctis, meridiani temporis & aliorum diei partium, viciſſitudo varietaſq; oſtendit. Item, quia videmus, quo ſolares radij per lineas magis ad perpendiculum accedẽtes in terram incumbunt, eo acrius vrere. Quare hinc neceſſaria, vt ipſi putabant conſequentia deduxêre, eam terræ partem quæ Æquinoctiali circulo ſubiecta eſt, ob ſolis propinquitatem radiorumque directo ferientium vim torridam eſſe: eas quæ vtrique polo ſubſunt, aut eis circumcirca viciniores exiſtunt, propter Solis abſentiam & ra- G
diorum obliquitatem, nimio frigore torpere: reliquias tantum duas cæli benignitate & clementia temperatas eſſe.

Hæc fuit antiquitatis opinio, hæc eius argumenta, quæ perſtrinxit *Ariſt. lib. 2. Meteor. c. 5. Cicero in fragm. l. 6. de rep. Philo Iudaus in libro qui inſcribitur. Quis rerum diuinarum hæres ſit. Plin. loco cit. Beda in libro de rat. temp. c. 32. D. Thom. 1. p. q. 112. art. 2. ad 4. Scotus & Durandus 2. diſt. 17.*

Cæterùm omnino compertum eſt, nullam eſſe mundi oram quæ ob cœli intemperiem ab hominibus non incolatur, aut incoli reipſa non poſſit. Quod iam experientia compertum eſt, habitari nempè in Æquinoctiali plaga, intra & extra Tropicos: imò neque ſub polis, præſertim Arctico, habitationem à natura prohiberi, ſed aliquot ibi terræ tractus incoli; vt commemorat *Olaus Magnus lib. 1. de partibus Septentrionalibus*, etſi Ptolemæus nihil vltra Thylem vltimam deſcribat, quæ tribus ferè gradibus Circulum egreditur.

Vbi autem maior eſt cœli inclementia, vtraq; incommoda arte declinantur: caloris quidẽ, indigenis cauernas & ſubter- H
ranea loca ſubeuntibus; frigoris verò, varij generis pellibus ſeſe contegentibus. Accedit etiam conſuetudo, quæ perpeſſu difficilia reddit tolerabiliora, & vt dici ſolet, naturam facit.

Et verò, quemadmodũ ad moderandũ Æquinoctialis plagæ æſtum multæ naturales cauſæ concurrunt: ita & ſub polo non deerunt alię, quæ ad algoris vehementiã mitigandam valeant.

☞ *Vide Antipodes. Et quære in Loco de Geographia, omnem Terræ ambitum qua modo cognita eſt, & quibus Prouinciis vnaquaque Regio decoretur ex P. Bertij Conatibus.*

TERRÆ SVPRA AQVAM ALTITVDO.

Controuerſia vetus fuit, an terra mari depreſſior ſit, nec-ne? Affirmatiuam partem cum *Cic. l. 2. de nat. Deor.* tenent pleriq; aſſerentes Deum aquas in vnum locum congregando duos globos efformaſſe, terræ vnum, aquæ alterum, quæ quidem quod non deſcendat, euenit ex propenſione quam habet ad figuram ſphæricam: vel certè ex diuinæ potentiæ beneficio, propter hominum habitationem & vitam commodiorem, impenſo. Sed negatiua eſt verior terram aquis altiorem eſſe, nã proprius aquarũ motus eſt ferri ad decliuia, vnde & flumi-

na prono curſu tendũt ad mare à quo oriſtur: & Inſulę, nihil
A aliud ſunt, quam eminentiores terræ partes in aqua exſtantes. Imo Dauid fatetur, orbem terræ ſuper maria fundatum *Pſ.* 23. & aliàs. Quando ergo dicitur terram cum aqua vnum efficere globũ, non id accipiendũ eſt mathematicè, aut iuxta Geometricam rotunditatem, ſed communi modo intelligendi, vt globoſum vocetur, etiamſi aliquas partes habeat eminentiores. Deus enim ingentem cauitatem, & ſinum in terra aperuerat, quibus aquæ receptæ ſunt, & infra ipſam terram depreſſæ.

Terræ-motus.

Definitio et Etymologia.

TErræ-motus qui σεισμὸς Græcis, eſt commotio quædam illius facta ab halitu, ſeu ſpiritu illius viſceribus incluſo, & foras exire contendente. Cum enim is viam qua exeat non inueniat, retro fertur, & in ſe reuoluitur: dumq; conuellere ſuum clauſtrum nititur, motũ ac tumultum quendam excitat; quod minus mirabitur, qui attendet, quomodo ventorũ rũ violẽtia, ingentia ſaxa & moles varię ex vno loco in alium
B transferantur. Atq; in animantibus cõcitatione ſpirituũ plura fieri adeò robuſta & fortia, vt fidem excedant dum narrantur.

* Cauſa, Modi, Tempus Terræ-motus.

Cauſas Terræ-motus alij alias aſſignarunt. Qui mundũ animatum exiſtimarunt, etiã docuère hunc motũ aliud non eſſe quã inæqualẽ pulsũ arteriarũ, & meatuũ vitaliũ obturationẽ.

Thales Mileſius qui terram aquæ innatare aſſeruit, voluit etiam illius motum quaſi per procellas concitari.

Democrito cauſa huius motus viſa eſt aqua pluuia è terræ cauernis vi repulſa.

Anaximenes Mileſius terram ſui motus cauſam dixit dum intra ſe exeſa & labefactata in præceps voluitur. Quod etiam Lucretius *l.6. poëmatis ſui expreſſit.*

Terra ſuperna tremit magnis concuſſa ruinis
Subter vbi ingentes ſpeluncas ſubruit ætas:
Quippe cadunt toti montes, magnaque repente
Concuſſa latè diſcerpunt inde tremores, &c.

Veriſſima eſt ſententia Peripateticorum, qui cauſam terræ-motus aſſignant halitum ſeu ſpiritum terræ viſceribus incluſum, & foras exire contendentem. Siquidem terra multis modis calorem recipit & halitum emittit, qui vbi intra eam
C agitatur, vt illam impellat, ſonitum & motum concitat, ac inſtar pulueris tormentarij, qui correptus igne, turrim aut ſolum commouet cui imponitur.

Non tamen ſola exhalatio terram commouet, ſed inſuper ignis & ventus in terræ ſpecubus receptus, & intra illius viſcera retentus. Quod autem motum hunc comitetur ſonus fit propter reuerberationem ſpirituum: quæ cum ſit varia, etiam non vnus eſt ſonus qui percipitur. Ariſtoteles illum expreſſit, qualem boues emittunt, de quo *Virgil. l.6. Æneid.*

Sub pedibus mugire ſolum, & iuga celſa moueri.

Porro quolibet anni tempore obſeruatum eſt terram concuti poſſe, Verno in Sicilia an. 16. Caroli V. 10. Cal. April. Æſtate in Milena an. 20. eiuſdem Caroli V. Cal. Iulij, Autumno, in Italia Puteolis 18. an. eiuſdem, propè Cal. Octobr. Hyeme ætate Alberti in Longobardia & in Italia Bononiæ 3. Cal. Ianuar. Similiter omnibus horis diurnis nocturniſque eueniſſe terræ-motus, multis exemplis probat *Georgius Aggricol. 4. lib. de natura eorum quæ effluunt ex terra.*

Solent autem terræ-motus durare pro exiguitate vel copia
D ſpirituum agitantium. Maior enim exhalatio tardius conſumitur, quam exigua, & tenuis citiùs quam craſſa: itemq; pro maiori minorive repugnantia, qua terra eorum conatibus reſiſtit.

* Præſagia.

Signa quædam notata ſunt à Philoſophis, quibus terræ-motus aliquomodo præſentiri queant. Primum eſt ſi nulla alia cauſa exiſtente fiat in puteis turbidior aqua, & tetrum odorẽ efflet. Oritur enim hæc turbatio odorq; ex multo ſpiritu è cauernis conanti exire, & terram ſulphuri admixtam eructanti.

Ita Pherecides magiſter Pythagoræ hauſtu aquæ è puteo futurum terræ-motum prædixit.

Secundum ſignum eſt: ſi aqua in puteis ebulliat, & aſcendat Quod certè ab eadem cauſa proximè dicta oritur. Flatus enim ex imo ſubiens terram, atq; adeò aquam ſuperpoſitam in ſublimè effert. Hoc accidiſſe notatum eſt ante inſignem terræmotum, qui an. 1570. Ferrariam concuſſit. Quo etiam tempore Eridanus turbidus, & ampullis in arcem exiliens fluxit.

Tertium: ſi mare ſine flatu repente intumeſcat. Nam hic tumor ſimiliter ex magna ſpiritus copia confertim egredi tentante, & particulatim per venulas exeunte, efficitur.

Quartum: ſi ſit tranquillitas aëris intempeſtiua. Tunc enim multa exhalatio, in terræ ſinu contenta, nec in aerem euo- E
cata, terram propediem quaſſabit.

Sic narrat *Senec. lib. 5. nat. quæſt. c.* 11. ante eum terræ-motum qui Neronis tempore in Campania accidit, multis diebus ſerenitatem fuiſſe.

Quintum: ſi interdiu, vel paulò poſt occaſum ſolis, ſereno cælo appareat tenuis linea nubeculæ, in longum ſpatium extenſæ. Hoc tradidit *Ariſtot. l.2. Meteor. c.7. Plin. l.2. c.81.* Cauſa eſt, quia eiuſmodi nubes, cum præſertim diu perſeuerat, planè indicat nec minimam ſpirare auram; proindeq; tranquilla eſſe cuncta, omni intra terrã habitu, flatuque cohibito.

Sextum: ſi media æſtate ingruat inſolitum frigus. Siquidem tunc exhalationes, præterito calore in cauernis progenitæ, per antiperiſtaſim introrſum ſeſe colligunt, terramque contundunt, modo ſuperius explicato.

Aduerte tamen, omnia hæc indicia non eſſe certa & euidentia, cũ eorum nõnulla abſq; futuro motu fieri poſſint. Aliqua etiam, nimirũ tria priora fortaſſis non tam ſunt argumẽta futuri, quam iam inchoati, nondũ tamen ſequentis terræ-motus. F

* Genera Varia.

Multa ſunt terræ-motuum diſcrimina: quæ maximè efficit varia ſpiritus poſitio ſituſve, & eius copia vel paucitas.

Ariſtoteles duas eius ſpecies aſſignauit, docens alium eſſe motum terræ non abſimilem tremori, cum videlicet ſpiritus præ multitudine terram longè latéque peruadit, & eam non in profundum, ſed in latera ciet, ad hanc modò, nunc ad illam partem vibrante motu agitat. Alium eſſe inſtar pulſus quo ex imo terræ concutitur, & ſurſum deorſumque iactatur, ſpiritu recta aſcendere conante. Quo pacto ſe habet in animantibus pulſus: eo ſiquidem arteriæ nunc ſeſe efferunt, nunc concidunt.

Poſſidonius quoque terræ-motum bipartito diſtribuebat: nimirum in concuſſionem, & inclinationem. Sed priorem ſpeciem videtur Ariſtot. pulſus nomine comprehendiſſe, poſteriorem ſub tremore.

Georgius Agricola quatuor ſpecies annumerat: tremorẽ, cum terram vibrat: concuſſionem, cũ in ſublime, & in deuexũ commeat: arietationem cum contrariis ictibus quatitur: inclinationẽ, cum veluti fluctus volutatur, vel nauigij more nutat. G

M. Albertus *lib. 3. tract. 2. c. 28.* multas terræ-motuum differentias ab eorum effectis diſtinguit, Aiunt enim quendam eſſe motum agitantem, alium ſubuertentem, alium ſcindentem, alium perforantem, alium tremulum, alium ruinoſum, alium impellentem, alium vehentem, alium depreſſionis & eleuationis. Tum ſingula explanans ait, terræ-motum agitantem dici, cum ad dextram, & ad ſiniſtram terra agitatur: ſubuertentem, cum terræ inferæ partes in ſublime euehuntur & contra ſcindentem, cum terra aliquo in loco hiatu aperitur: perforantem eſſe, qui multa exigua foramina in terra facit: tremulum, quo terra ſitum naturalem exit, & in eundem confeſtim reciprocat: ruinoſum cum ſuperior terræ pars à loco ſuo repellitur: vehentem, cum pars ſublimior ab inferiori vehitur: eleuantẽm & deprimentem, cum terræ ſuperficies nunc in ſublime aſſurgit, nunc ſubſidit. Quædam tamen ex his differentiis non videntur ſatis inter ſe diſtingui.

* Effectus.

Varij ſunt terræmotuum effectus: de quibus *Ariſtot. lib. 2.*
meteor. c. 8. Plinius l. 2. c. 80. Seneca l. 6. c. 29. M. Albert. tract. H
de terræ-motu, præcipuè c. 17. & 18. Primus effectus eſt formido quam hominum animis iniicit vnus quilibet ex ſonis illis, qui terræ-motum comitantur; mugitus, murmur, clamor, vlulatus, fragor, fremitus: quem ſubindè metum auget tectorum crepitus, parietum nutatio, ruptis compagibus dehiſcens ſolum, horror ſubitæ mortis.

Secundus effectus: Aliquando motu circumducta, & in orbem verſata terra locum loco commutat. Quod contigit ſupremo Neronis anno, *teſte Plinio lib. 2. cap.* 83. pratis oleiſque intercedente via publica, in contrarias ſedes tranſgreſſis in agro Marrucino. Hoc autem tunc euenit cum terram ſolidam ſubterraneus aliquis turbo in contrarias partes vertit ac torquet.

Tertius, nonnunquam tecta ictu contrario arietant, videlicet cum duo flatus ſibi mutuo occurſantes rem interiectam feriunt. Quòd ſæpè abſque noxa fit, quoniam alter motus alteri repugnat: ſi tamen montes, in quorum medio loca caua ſunt, ſeſe alterno pulſu quatiant, quidquid in eis continetur elidant. Quod *Plin. loco cit.* contigiſſe memorat; cum in agro

Mutinenſi

Mutinenſi montes duo inter ſe concurrerent, ſtrepitu ma-
A ximo aſſaltantes recedenteſque, cum villæ omnes attritæ & non pauca animalia intercluſa periēre.

Quartus: Aliquando terra latè diffuſa diſcedit, ſorbetq; faucibus profundis integras vrbes, & hiatum rurſus claudit, nullo earum relicto veſtigio: quia videlicet cauernarum capacitas hauſtæ moli reſpondet. Quo pacto quatuor oppida terris deuorata memorant: vnum in Inſula Ænaria, alterū in Euboea, tertium in Thracia, quartum in Phænicia vltra Sidonem.

Quintus: Non ſemper motus terram agitatam interſcindit, ſed ex obliquo eam quaſſans ædificia inclinat, aut deiectis fundamentis ſolo æquat. Sic quinto anno Tiberij Principis multæ vrbes Aſiæ corruerunt: vt refert *Euſebius in Chronic.*

Eo etiam terræ-motu, qui in morte Chriſti accidit, Bithynij concuſſa eſt, & in vrbe Nyſſena ædes plurimæ dirutæ, *teſte eodem ex Phlegonte*, qui teſtatus eſt, hunc terræ-motum fuiſſe eo die & anno, quo Solis defectio vniuerſalis fuit.

Sextus: Nonnunquam in molem terra aſſurgit inualido ſpiritu ad perfringendum: idque tam in continenti, vbi nouos
B montes excitat, quomodo prope Auernum lacum mons Modernus ortus fuit, quam ſub mari, vbi ſimiliter multæ Inſulæ enatæ perhibentur.

Septimus: Econtrario compertum fuit, decidentem ſub mari terram ſubita voragine vndas exſorbuiſſe, ita vt nec piſcibus propè terram natantibus ſe colligendi facultas fuerit. Vti accidit M. Antonio, & P. Dolabella Coſſ. cum reciprocus maris fluxus Hoſtiæ gregem piſcium in ſicco reliquit. Sic & in eo terræ-motu, qui ſub Theodoſio fuit, & terrarum orbem magnis cladibus afflixit, conſpecta fuēre nauigia per mare tranantia, in arido conſtitiſſe.

Octauus: Interdum ſpiritu ex imo erumpente mare in miram altitudinem intumeſcit. Sic in eo tractu, qui eſt inter Euonymum & Hieram, inſulas Vulcanias: non longè à Ptolemaide fluctus marini adeo euecti fuerunt, vt prælati montis ſpeciem exhibuerint, qui poſtea ad continentem profuſi Tryphonis exercitum inopinata eluuione oppreſſere.

Nonus eſt: Amnium inſolito itinere, & in contrarias partes fluxus: attollente ſe v.g. vi ſpiritus dorſo terræ aquam ſu-
C ſtinentis, verſus eam partem, ad quam prius aqua defluebat. Vti accidit bello Punico ſecundo, concuſſa terræ-motibus Liguria & finitimis regionibus.

In Luſitania etiam Emanuele rege, cum Oliſipo, Scalabis, Almerinum, aliqua oppida horribili terræ-motu quaterentur, & magna vis mortalium ruinis opprimeretur, Tagus diffugientibus in vtramque ripam vndis ſicca in medio vada oſtendit; omnibus qui ſpectarent, terrore & ſtupore perculſis.

Decimus: Nouæ aquarum ſcaturigines fontium, lacuum, fluminum exortus; & contra deſiccatio. Etenim agitatione & conuulſione terræ, aut aperiuntur noui meatus, & cuniculi, per quos aquæ ſubterraneæ foras erumpunt, aut veteres obturantur, & laticum decurſus omnino cohibentur, vel in aliam partem deflectuntur. Terræ-motus Ladonem Arcadiæ fluuium emiſit. Et bello mithridatico propè Apameam vrbem Phrygiæ, quaſſatum ſolum paludes nouoſque fontes ac fluuios egeſſit, veterum nonnullis terræ meatu abſconditis.

Vndecimus: Interdum aquæ antea frigidæ poſt terræmo-
D tum calidæ fiunt: & è contrario tepidæ frigidæ euadunt. Cauſa eſt: quia perturbatis venis corriuant calidæ ad frigidas, frigidæ in calidas: vel certè mutatis itineribus calidæ per loca frigida, frigidæ per ſulphuroſa & calida decurrunt. Quo fit, vt hæ incaleſcant, illæ refrigerentur.

Duodecimus: Eſt ignis eructatio. Nam cum modo ſuperius explicato exhalatio accenditur, & in flammam abiit, vel etiam materia terræ ſpecubus abdita, & ad concipiendum ignem ſuopte ingenio idonea inardeſcit; ſolet tunc aliquando patefacta hoc motu terra ignis erumpere.

*LOCA TERRÆ-MOTIBVS OBNOXIA.

Quædam ſunt regiones terræ-motuum iniuriis magis ſubditæ, aliæ minus.

Primo in Septentrionalibus rari ſunt, vt annotauit *M. Albertus lib. 3. tract. 2. c. 20. & Olaus Magnus l. 10. c. 13.* Ratio eſt, quia in iis locis, ob nimij frigoris inertiam haud ita facile in terræ ſpecub. exhalationes gignuntur: ſecus accidit in plagis ad Æquatorem vergentibus ob contrarias cauſas.

Terræ admodum calidæ (vt Ægyptus) raro quatiuntur, ita *Plinius lib. 2. c. 80. & Albertus l. 3. Meteor. tract. 2. cap. 20.* Cauſa eſt: quia ſpirationes æſtu nimio confeſtim diſſoluuntur & euaneſcunt.

Loca caua & fungoſa frequenter terræ-motus ſentiunt: quia maximam habent ad generandos halitus commodita- E
tem: id euidens eſt in Phrygia, Italia, Caria, Lydia, multiſque aliis regionibus. Si tamen cauernæ cœlo patent, ſecuræ ſunt; quia liberè per conceptum exhalant.

Montoſa ſæpius terræ-motum ſubeunt, quam plana. Sunt enim in illis quam in his crebriores ſpecus. Contingit tamen quædam plana ob peculiares cauſas ſæpius concuti.

Inſulæ frequentius terræ-motu agitantur, vt conſtat experientia. Conſtat enim Cyprum, Siciliam, Euboeam, Tyrum, Ænariam, Liparam, Molucas, & quas Tertias vocamus, ſæpè terræ-motibus agitari. Cauſa eſt: quia ob antiperiſtaſin circumiecti liquoris multum ſulphur & exhalationem generant.

Arenoſa & ex limo concreta raro quatiuntur. Illa, quod in eis abſque rixa ſpiritus diſſipetur: hæc, quod receptaculis careant, vt Ægyptus: quam tamen aliquando etiam contremuiſſe prodidit *Senec. lib. 6. nat. quæſt. c. 26.* contra quorundam, vt ipſe ait, magnorum virorum auctoritatem.

*TERRÆ-MOTVS MAGNITVDO. F

Quod ad terræ-motus magnitudines ſpectat, paulò ante enim de illius duratione diximus; ordinariè non concutitur magnum terrarum ſpatium, nec vna integra regio: cum nec cauernæ, quibus ſpiritus diffluunt, adeò amplæ ſint nec tanta ſpirituum copia in locum vnum colligatur, aut vim ſuam tam latè extendat. Terræ-motus Ferrarienſis, de quo ante dixi, fragor exaudiebatur ad aliquot milliaria: ſimulque Mutina & Bononia quatiebantur.

Paulus Oroſius lib. 7. hiſt. c. 32. narrat ſub Valentiniano terræ-motum per totum orbem terrarum editum, qui etiam turbatum pelagus adeò excuſſit, vt per vicinas terrarum campeſtrium partes, refuſo mari, plurimæ inſularum vrbes ſubrutæ periiſſe nuntiarentur.

Videtur tamen, nullum motum totam terram concuſſiſſe præter eum qui tempore Paſſionis Chriſti diuina virtute accidit. Quod prodidit grauis auctor Didymus, cuius de hac re teſtimonium profert *Catena ſuper Iob*, collecta è quatuor & viginti Græciæ Doctoribus: Terræ-motu, inquit, ſæpe fiunt in terris: verū qui ante vel poſt Chriſtū exſtiterunt, par- G
tem quandam terræ occuparunt. Mei autem Chriſti tempore, non priuatus fuit aliquis terræmotus, ſed tota ipſa terra conquaſſata eſt, & centro conuulſa. Hæc *Didym. ad c. 9. lib. cit.*

TERRÆ-MOTVS EXEMPLA VARIA.

*EX S. SCRIPTVRA.

Tempore Oziæ Regis Iuda, in diebus Ieroboam, ante duos an. terræ-motus, inquit, *Amos c. 1. v. 1.* & meminit illius Zacharias, v. 5. c. 14. Fuiſſe autem à Deo hunc terræ-motum immiſſum tradunt, cum rex Ozias, qui & Azarias, contra Dei mandatum, ſacerdotale offic. tentauit vſurpare. Tunc enim eſt *vt teſte Ioſ. l. 9. c. 11. A.* nempe cum ſolemni feſto Ozias inuitis ſacerdotib. ad altare aureum in templum proruiſſet, ſuffitum Deo facturus, terra vehementer concuſſa fuit, fiſſoq; supernè templo, radius ſolis os regis improbi ferit, quod ocius lepra infectum fuit: & ante vrbem, montis ad occidentem vergentis dimidium per quatuor ſtadia reuulſum & volutū, viā publicā obſtruxit, & hortos regios oppreſſit, *hæc Ioſeph.* Chriſto expirante, terrā motā petraſq; ſciſſas Matthæus deſcribit *c. 29.* eratq; ſecundum prodigiū quo Dei ira ſignificabatur, & ſup- H
pliciū quod Iudæis imminebat. Alias cauſas habet Theophylactus, Euthymius, aliqui expoſitores Euangeliorū. Atq; hunc terræmotū non modo in Iudæa eueniſſe contendūt plures, ſed & alibi, ſic vt eodem etiam velint corruiſſe illas ciuitates in Aſia quas Tacitus, Plin. & Oroſ. Tyberij tēpore ſcribunt interiiſſe. Imo *Aug. l. 2. c. 3. de mirab. S. Script.* affirmat tempore paſſionis Dominicæ, ciuitates XII. in Thracia terræ-motu cōcidiſſe videatur *Baro. To. 1. Annal.* Quo tempore Chriſtus à morte propria virtute reſurgebat, etiam terræ motus magnus factus fuiſſe deſcribitur. *Matth. 28.* Angelo Domini de cælo deſcendente, vt canit in Antiphonis Paſchalibus Eccleſia.

PAVLO & SILA exiſtentibus in carcere ſubitò terræ-motus factus eſt magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. *Act. c. 16.* Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia: voluit n. Deus ad maieſtatem ſuam declarandam, & hoſtes trepidatione concutiendos, hunc terræ-motum producere.

Inſuper orantib. Ioan. & Petr. è carcere liberatis, Hieroſ. motus eſt locus in quo orabant, cū in ſignū exauditæ à Deo orationis, tū ad excitandas fidelium mentes, ait Lyranus. *Act. c. 4.*

Denique

Denique vnum è ſignis præcedentibus Indicium vniuerſale, erit terræ-motus. *Apocalyp. c.6.*

Historica.

In Pithecuſis inſulis, in Campano ſinu, montem Epopom cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri æquatum planiciei ferunt. Item Oppidum hauſtum profundo alioque motu terræ ſtagnum emerſiſſe, & alio prouolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam. Namque & hoc modo inſulas, rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ Eubœam, Bœtiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Bresbycum Bithyniæ, Leucoſiam Sirenum promontorio *Plin. l.3. c.88.*

Olymp. 101. anno quarto, magni in Peloponneſo terræ-motus, ac regionis vbiuque inundationes incredibiles factæ ſunt, qualia mala omnibus ſuperioribus ſæculis nunquam in Græciæ ciuitatibus acciderunt, vt vna cum hominibus vrbes funditùs abolerentur, diuina quadam vltione eam hominum perniciem ac cladem ſingularem operante. Auxit vero mali huius magnitudinem ipſum quoque tempus: non enim diurno tempore terræ-motus fiebant, quando ſuccurrere ſibi ipſis periclitantes potuiſſent: ſed noctu clade ea accidente domus à terræ-motus magnitudine diſiectæ, ſuper ſe inuicem ruebant. Homines autem partim propter tenebras, partim ob improuiſum & ſubitum malum, ſalutis & euadendi viam quærere ſibi non potuerunt. Vnde quam plurimi ædificiorum ruina præuenti perierunt. *Diod. l.15. & Pauſ. in Ach.*

Anno 343. ſub Conſtantino Imp. Ariano, Neocæſarea vi terræ-motus mari abſorpta, Eccleſia atque Epiſcopo tantùm incolumi: & ſequenti, Rhodus inſula penè tota ſubuerſa eſt: & poſtero, Dyrrachium totum procubuit, quin etiam Roma per triduum magno cum periculo tremuit: & duodecim Campaniæ vrbes funditus eodem impetu corruerunt. *Sigonius l.5. Imp. occid.*

Anno Domini 364. cum moreretur Conſtantius Imper. Mopſuerenis, magno terræ-motu bona pars Conſtantinopolis diruta eſt. *Eutropius lib.11.* Honorius vero eodem terræmotu multas etiam Orientis ciuitates eſſe deiectas affirmat. Nec eſt dubium, quin Deus tot terræ-motibus, qui acciderunt ſub hoc Imperatore, teſtatus ſit, ſibi Arianas blaſphemias aduerſus filium Dei omnino diſplicere.

Anno 365. XII. Kal. Auguſti propè in toto Imperio Rom. paulò poſt lucis exortum, crebris lapſis de cœlo fulminibus, tota tecta vehementiſſimo tremore concuſſa eſt. Mare diſpulſum reuolutis fluctibus retrò abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, piſces humo hærentes cernerentur, valliumque & montium vaſtitates radiis Solis, quos natura negarat illuſtrarentur. Multis autem nauibus per vndarum reliquias ad capiendos piſces vltro citroque vagantibus. Ex improuiſo antiquas ſedes marinæ vndæ repetiuerunt. Quo facto inſulis & porrecti continentis ſpatiis violenter illiſa, innumera vbiq; ædificia proruerunt, & multa hominum millia abſumpſerunt, atque ingentia nauigia partim tectorum in culmina contulerunt, partim longè à litore propulerunt. Quam rem tetigit *D. Hieron. in vita Hilar. Sigon. lib.7. Imp. occid.*

Anno ſecundo imperij Valentiniani, Chriſti verò 369. vt annotat *Hier. in Chron.* & Valentis (vt indicat *Socrat. l.3. c.3.*) terræ-motus per totum orbem factus, afflixit multas ciuitates & mare terminos ſuos mutauit. Quibuſdam enim locis vſque adeò exundauit, vt loca quæ, antea peruia fuerant, vndis opplerit: & alia loca ita deſeruerit, vt arida ſint reperta. Nam Siciliæ & multarum inſularum vrbes, & innumerabiles populos oppreſſit. Alexandriæ mare ſubinde diſcedens & recurrens, recurſu ſuo conſuetos terminos tranſiliit, & prolixo ſpatio aridam inundauit: ita vt in faſtigiis tectorum, poſt vndarum delapſum, ſcaphæ marinæ ſint inuentæ: ac narrat Marcellinus ſe vnam vetuſtate corruptam vidiſſe. Meminit etiam *Nazianzenus in oratione funebri Cæſarij fratris*, dicit, Nicæam etiam tum eſſe concuſſam, & præter Cæſarium, paucos alios periculo eſſe liberatos.

Anno nono Conſtantini Copronymi, terræ-motus factus eſt in Syria, & ingens ac terribilis caſus. Vnde ciuitatum aliæ quidem penitus exterminatæ ſunt, aliæ verò mediocriter, aliæ autem à montanis ad ſubiecta campeſtria cum muris & habitationib. ſuis integræ migrauerunt & ſaluæ, quaſi ad milliaria ſex vel etiam modicum quid vltra. Denique aſſeuerarunt, hi, qui propriis oculis terram Meſopotamiæ contemplati ſunt, in longitudine diſrupta fuiſſe ad milliaria duo, & ex profundo eius aſcendiſſe aliam terram albam & arenoſam, de cuius medio aſcendit (vt aiunt) animal mulinum incontaminatum, loquens humana voce, & prænuncians gentis incurſionem ab eremo aduerſus Arabes: quod & factum eſt. *Paulus Diaconus lib.22. rerum Romanorum. Sigebertus* anno Domini 753. *Cedrenus. Nauclerus generatione vigeſima ſexta*, putat hæc tranſlationem imperij ad Francos portendiſſe.

Cùm Carolus Magnus poſt inaugurationem veniſſet Spoletum, pridie Cal. Maij, hora noctis ſecunda, terræmotus maximus totam Italiam grauiter commouit, & tectum de baſilica Pauli Apoſtoli cum trabibus deiecit, atque in quibuſdam locis montes & vrbes ſubruit an. imperij Caroli primo. *Annales Francorum, & Aimonius l.4. c.88.* Aliquanto poſt etiam quædam loca circa Rhenum & in Gallia contremuerunt, ac propter hyemis mollitiem & intemperiem peſtis paſſim graſſata eſt. Circa palatium Caroli Aquiſgrani, & in vicinis partibus terræ-motus accidit, quem peſtis ſubſecuta eſt anno Domini 803. *Annales Francorum, & Regino lib.2.*

Anno 1114. tantus vniuerſam Syriam terræ-motus concuſſit, vt multas vrbes & oppida infinita dirueret funditùs, maximè autem circa Ciliciam, Iſauriam & Cœleſyriam. Nam in Cilicia Mamiſtram cum multis oppidis ſolotenus proſtrauit, Mareſiamque deiecit cum ſuburbanis ſuis, ita vt quorundam vix etiam reſtarent veſtigia: Quatiebantur turres & mœnia: maioribus ædificiis periculoſius ruentibus, fiebat populorum ſtrages infinita, & ciuitates ampliſſimæ, quaſi agger lapidum conſtitutæ, tumulos erant oppreſſorum, & contritis habitatoribus vicem præſtabant ſepulcri. Fugiebat plebs mente conſternata habitationem vrbium, domiciliorum ruinam formidantes: & dum ſub dio requiem ſperant, timore concuſſi, ſomnos interrumpunt, oppreſſiones, quas vigilantes timuerant, in ſomnis perpeſſi. Nec erat hoc tam ingens in vna tantùm regione periculum, ſed vſque ad extremos Orientis fines hæc peſtis latè ſe diffudit. *Guill. Tyrius l.11. c.23.*

Anno 1116. terræmotus per dies quadraginta continuos Italiam afflixit, ac villa quadam mota, ad alium procul diſſitum tranſuolauit locum, anno 1117. *Bonuiſus lib.6. c.15.*

Bonifacio IIX. Columnenſes perſequente, tantus repentè terræ-motus in Italia exortus eſt, quantus nunquam antea: quo quidem multis diebus per interualla plurima durante, ædificia paſſim corruêre. Reate Pontifex tum erat cum tota curia: qui veritus, ne ruina ædificiorum opprimeretur, caſulam quandã ex tabulatis ſubtilibus, in medio clauſtro fratrũ Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iuſſit, eoque in loco aliquandiu reſedit, licet horrida ſæuiret hyems. In celebritate namque ſancti Andreæ hæc perturbatio exorta eſt. Apparuit tum quoque cometes, magnæ alicuius futuræ calamitatis indicium. *Platina & Sigeb.*

Calisto III. ſedente an. 1456. fœdiſſima procella menſe Auguſto magnam Italiæ partem, & in primis Hetruriam, Venetamque oram populata eſt. Inde paucis menſibus interiectis magna pars Italiæ horrendo motu terræ concuſſa eſt. Multa in Amiterno agro, Apulia, ac toto ferè Apuliæ regno, ædificia corruerunt, alia aut conuulſa, aut parietum hiatu deformata. Senſit eam cladem Neapolis regni caput, ſenſit & Capua, vtraque vrbis ruinis oppreſſa. Circa Benacum nobiliſſimum Italiæ lacum, mons in abruptum deſedit. *Sab. lib.6. En.10.*

An. Salutis 1509. decimaquarta Septemb. terræmotus grauiſſimus diebus decem & octo continuis murum Conſtantinopolitanæ vrbis, qua parte mare ſpectat cum omnibus adiacentibus domibus diſiecit, foſſarumque ruderibus impleuit, ac terræ æquauit. Arcem, in qua gazophylacium Imperatoris quinq; turribus munitiſſimis cuſtoditur, & inſignis domus, in qua leones nutriuntur tãquam in viuario, deſtruxit. Cuniculos, qui per montes ac longa itinera è Danubio aquas in vrbem euehunt, maximis & laboribus & impenſis fabricatos, concuſſit. Sinus autem maris inter Conſtantinopolim & Peram violentia terræmotus adeò infremuit, vt in vtramque ciuitatem mare vltra muros aquam iniiceret. Domus tributaria iuxta muros Conſtantinopolis in mare tota decidit, vt nulllum illic appareret veſtigium. Maxima item pars turris plumbeę in Pera corruit. In Callipoli munitiſſima arx penitùs rupta eſt, nec vlla domus illic integra manſit, totamque Gręciam ad Danubium vſque hic terræmotus longè latéque peruagatus eſt. Feruntur Conſtantinopoli tredecim millia hominum interiiſſe. Mirum hic illud, cum rueret ſepulcrum Mahometi patris Baiazeti, maximis extructum impenſis, multæque Turcorum ſacrę ædes, quas ſua lingua Moſchetas vocant,

collabe

collaberentur Chriſtianorum tamen templa illæſa manſerunt A ingenſque illa Sophiæ ædes nihil mali ſenſit, præter turrim à Turcis poſt captam vrbem templo in fine ornatus gratia annexam, quæ tota præcipitata periit. Sed & Terræ-motu illo calx & cæmentum, quo beatorum imagines poſt captiuitatem vrbis coopertæ fuerant, ita ſeparatim ab imaginibus ceciderunt, quaſi arte noua iam primùm ſuo ſplendori eſſent redditæ. *Surius in Commentar. rer. orbe geſtar.*

Paulò antequam Paulinus Nolæ Epiſcopus animam Deo redderet, cubiculum in quo iacebat, contremuiſſe perhibetur, velut in ſignum diuinæ viſitationis, quæ virum ſanctum hinc abeuntem illuminabat.

* Etiam ad apparitionem S. Michaëlis in Gargano monte terræ ſolum contremiſcebat, Angelicam præſentiam eo prodigio manifeſtans.

* Infauſtus admodum dies fuit VII. Septemb. An. M.D.XC. Viennæ in Auſtria, quo ſub horam quintam veſpertinam, tam grauis cùm terræmotus concuſſu, vt ipſum templum Abbatiæ Scotenſis atq; altare medium ſecuerit, turrim S. Stepha-
B ni conuulſerit, aliam in ponte verſus Rubram portam deiecerit, ſub cuius mole homines 7. & equi 2. interierunt. Certè vix vllum fuit in ciuitate ædificium, in quo rima aliqua non apparuerit. *Ex 6. Tomo Ciu. orb. Terrar. in deſcrip. Viennæ tab. 21.*

☞ *Plura exempla ciuitatum quæ Terræ-motu interierunt, petantur ex Loco de Vrbe, Titulo Vrbes Terra-motu concuſſæ, obrutæ, euerſæ.*

Terror.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TError, Gr. φόβος, φοβῶ terreo dicitur. Hebr. *Cheth. Chathath*, à verbo *Chathath*, conſternatus eſt, deiectus eſt in terram, victus & ſuperatus eſt. Dicitur & tertio, *Pachadh, Pacheddah*, à verbo *Pachadh*, timuit, expauit valde. Eſt autem terror metus contingens, ex quo fit vt pudorem rubor: ſic ruborem pallor, & tremor, & dentium crepitus conſequatur. Eſt enim terrere, timorem alicui incutere, & quaſi in terram
C proſternere, quare à terra dictum terreo quidam volunt.

Terrorem quod incutit, non eſt omnibus idem: eſt enim aliquid ſupra hominem, quod omni homini ſanæ mentis incutit terrorem, atque hominem non excedunt, atque magnitudine differunt, eo quod magis vel minus afficiuntur, quæ fortis vir vt homo timebit quidem, ſed vt oportet, & ratio præſcribit, honeſtatis cauſa ſuſtinebit & feret, cum is ſit virtutis finis. *Ariſt. 6. Ethic. c. 6.*

TERROR EX OPINIONE inuadentis mali cuiuſcumque.

IN GENERE.

☞ Ἐκπλήξις, *Terror ſubitus & vehemens à Galeno dicitur 11. Meth. 5. ſeu potius ipſa Conſternatio Terrorem ſubſequens.*

ASIANI Europæis timidiores ſunt, manſuetiores tamen, propter æqualitatem frigoris & caloris natiuam. Sed & propter leges. Multò maxima enim Aſiæ pars ſub regibus eſt. Vbi autem non in ſua poteſtate viuunt homines, neque ſui iuris ſunt, ſed dominis ſubiecti ibi non multum curant, quomodo
D ſe ad bellũ præparent, quin potius curant, vt ne bellicoſi eſſe videantur. Periculorum enim magna eſt inæqualitas. Hi ſiquidem in militiam proficiſci, laboreſque perferre, ac mortem oppetere pro dominis ſuis coguntur, relictis interim domi liberis vxoribus, ac reliquis amicis. Quòd ſi viriliter & feliciter bellum geſſerint, dominis inde commoda accedunt, eorumq; facultates inde augentur: ipſis præter pericula & cædes nihil demetitur. Deinde verò huiuſcemodi hominum animos manſueſcere neceſſe eſt etiam propter inertiam bellicam & otium, cum vt quis maximè natura virilis ſit & animoſus, legibus tamen à militari ſtudio auertatur. *Hippocrates de Aëre, aquis, locis.*

Non immeritò mentis valetudini attribuuntur diuerſiſſima vitia, ſumma confidentia, & contrà nimius metus in CAIO Cæſare. Nam qui Deos tantoperè contemneret, ad minima tonitrua & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad verò maiora proripere ſe à ſtrato, ſub lectumque condere ſolebat. Peregrinatione quidem Sicilienſi, irriſis multorum locorum miraculis, repentè à Meſſena noctu profugit, Ætnæi verticis fumo ac murmure pauefactus. Aduerſus Barbaros quoque minaciſſimus, cùm trans Rhenum inter anguſtias, denſumque agmen iter eſſedo faceret, dicente quodam non mediocrem fore conſternationem, ſicunde hoſtis appareat, equum illicò conſcendit: ac propere verſus ad pontes, vt eos calonibus & E
impedimentis ſtipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac ſuper capita hominum tranſlatus eſt. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, & fugam & ſubſidia fugæ claſſes apparabat: vno ſolatio acquieſcens, tranſmarinas ſibi ſuperfuturas prouincias, ſi victores Alpium iuga vt Cimbri, vel etiam vrbem vt Senones quondam occuparent. Vnde credo percuſſoribus eius poſteà conſilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipſum ſibi manus intuliſſe, nuncio malæ pugnæ perterritum. *Suetonius.*

AB INTELLIGENTIIS TERRERI

☞ *Conſule, Tit. Oſtentorum variorum, quatenus qui ea vident, animo percelluntur.*

SYRI Samariam obſidentes, Iſraëlitas ad tantam annonæ penuriam redegerant, vt nec infantibus parcerent. At diuinitùs panico terrore incuſſo, cum Ægyptiorum regem aduentare metuerent, noctu omnes fuga dilapſi, caſtra cum ingenti præda Iſraëlitis diripienda reliquerunt. *Ex 4. Reg. cap. 7.*

Panici terrores exiſtunt in caſtris, cùm ſubitò & equi & ho- F
mines conſternantur, nulla apparente cauſa. Pani autem ſacra celebrare ſolebant mulieres cum clamoribus. Et Menander in Dyſcolo, negat hunc Deum tacitè accedendum eſſe. Ea quorum cauſa non apparebat, Pani tribuebant. Exiſtimatur enim hoſtium acceſſus eſſe: & præ tumultu armis arreptis inter ſeſe pugnant. Theodorus Rhodiorum dux in commentariis ait, optimum eſſe huiuſmodi temporibus manere in armis, & quieſcere: & ipſe circumcurſans clamabat, & per miniſtros denunciabat, vt omnes armati in tabernaculis manerent. *Suid. Pindarus in Nemeis* ſcribit, non oportere fortibus viris vitio vertere, ſi fugiant in huiuſmodi tumultu:

Ἐν γὰρ δαιμονίοις φόβοις φεύγουσι καὶ παῖδες θεῶν.

In diuinis terroribus fugiunt & filij deorum.

Narratur idem Deus concham illam tortilem ac turbinatã, quæ Græcis κόχλος, id eſt, teſtudo dicitur, primus reperiſſe, eaque perſonans olim Titanas contra quos bellabat, in fugam egiſſe. *Eraſm. in Adag.* Oſirim regem à Typhone fratre nefarie cæſum, quia ſubodorati erant, qui circa Chonnim colebãt G
Panes & Satyri, deq; eo ſermones ſeruerant, repentinos vulgi fluctus & pauores etiãnum inde Panicos vocãt, *Plut. in Iſide.* ☞ *Vide de Panico terrore Infrà Tit. & locum particularem.*

Fuêre ſcriptores, qui tradiderunt, Hunnos, poſteaquam Rhemis in Gallia in omnes vbiq; tum in templo, tum in aliis vrbis locis repertos, truculenter ſatis ſæuiſſent, atque prædæ ac direptioni vrbis animum adieciſſent: vidiſſe in aëre cœleſtes acies dimicare, audiſſe ſonum fragoremque terribilem templum edere. Quibus ſignis exanimatos, à præda abſtinuiſſe & ad diuerſa quemque loca extra vrbem tremebundos fuiſſe. Vrbem deinde diu vacuam ſtetiſſe, tot martyrum cæde conſecratam. Faces ardentes ſupra ciuitatis verticem ſæpè ac diu viſas: cantus cœleſtes auditos, ciues pleroſque, qui metu tyrannorum aufugerant, viſis tot ſignis diuiniſque prodigiis, ac cognita hoſtium abitione, ad vrbem tandem reuertiſſe: & Nicaſij Epiſcopi, eiuſque ſororis Eutropiæ, cæterorumque martyrum corpora magnis lamentis atque lacrymis ſepulturæ tradidiſſe. *Olaus c. 10. in Atila.*

Anno imperij 19. Conſtans Imper. germanum ſuum fra-
trem Theodoſium interfecit: cùm quidem ante offenſas ab H
eo, opera Pauli patriarchæ tonſum, diaconum fieri coëgiſſet, ab eoque ipſo ſancto poculo ſacroſanctis myſteriis exceptus fuiſſet. Is ergo Theodoſius à morte ſua Conſtanti crebrò per quietem viſus eſt habitu diaconi, poculum ſanguine plenum porrigens, atque dicens: Bibe frater. Eius viſi acerbitate victus infelix Imperator, ſtatuit in Siciliam abire. Itaque in vrbe relinquens vxorem & tres filios, celocem conſcendit: cumque ſoluiſſet, conuerſus retrò, vrbem imperij ſedem conſpuit. *Cedrenus.*

ISAACIVS Comnenus Imp. Conſtantinopolitanus, cum circa nouã vrbem venaretur, aper terribili ſpecie ad mare properans apparuit. Eum cum inſectaretur, ille in mare incidens diſparuit, Imp. turbatus equo decidit, ſpuma circa os apparente. Poſt aliquamdiu ægrotans, ad deſperationem redactus, caput radi curauit, & monaſticum habitum aſſumens, priuatus poſtea vixit, Conſtantino Duci tradito imperio. *Zonaras.*

Mediolanenſis quidem plebeius homo, cùm hora noctis tertia à labore rediret domum, vidit lemurem inſequentem. Quam cùm effugere conaretur, ocyus citato pede abibat;

ſed à ſpectro captus, atque in terram proiectus, exclamare A nitebatur, ſed non poterat. Tandem cùm diu in terra cum larua volutatus eſſet, inuentus à prætereuntibus quibuſdam ſemiuiuus domum relatus eſt, & octo diebus poſt periit. *Cardanus de Subtilitate, lib. de Mirabilibus.*

A TYRANNIS.

VIROLDI Lituaniæ ducis crudelitatem adeò expauit. Gens alioqui ferox, & mortis contemptrix, vt multi eius imperium ſecuti, vltrò ſine carnifice vitam finierint, veneno aut laqueo. *Æneas Syluius.*

AB HOSTIBVS.

☞*Vide locum Stratagematum, Terrere beſtes Minis.*

BOLESLAVS I. Opolienſis dux, à Cracouienſibus, qui ad ipſum defecerant in vrbem intromiſſus, minis Vladiſlai Lo-ctici adeò territus eſt, vt eam desereret, breuique poſt moreretur. Anno Chriſti 1313. *H. Henninges in Geneal.*

Aduentu hoſtium terreri.

AMORRÆORVM reges omnes & Chananæi, cùm audiſ-B ſent, Iſraëlitas ſiccis pedibus Iordanem ſuperaſſe, incredibili terrore exanimati ſunt. *Ioſuë cap. 5.*

P. SCIPIONIS traiectus in Africam Carthaginenſibus nunciatus, ſic ciuitatem turbauit, vt conclamatum eſſe ad arma, ſtationeſque in portis muriſque diſpoſitas, quidam auctores ſint. Nam à M. Regulo vſque ad eum diem quinquaginta prope annorum interceſſerat ſpatium, ex quo nullus Imperator Romanus cum valido exercitu terram Africam intrauerat. Augebat etiam terrorem Scipionis nomen, qui Carthaginenſes quem ducem aut opponerent, aut parem arbitrarentur, non reperiebant. *Auctor vitæ Scipionis.*

Quum an. 1536. Carolus V. Cæſar, & Galliæ rex Franciſcus, hortatu Pauli III. Pontific. ad Nicæam Prouinciæ vrbem in colloquium venturi crederentur: & de perpetuæ pacis ineundæ ratione vtrinque legationes mitterentur: in ipſo Villafranchæ portu, vbi Cæſariana claſſis ſtabat, accidit, vt cum nonnulli ſub meridiem otioſè maria & colles à tergo, in altiſſima Alpium iuga aſſurgentes, proſpectarent, denſam nubem fumi inſtar, in altum eleuatam conſpicerent, & plerique ad-C uentantis Turcicæ claſſis ad opprimendos ſummos Chriſtiani nominis principes ſignum id eſſe ſuſpicarentur. Magno ob id tumultu & trepidatione orta, tandem compertum eſt, à Villico eam nubem denſi pulueris, quæ fumi ſpeciem referret, excitatam fuiſſe, quum ille in area fabarum aceruum cribrando & ventilando à ſiliquis ſecerneret. Ergo omnes ex ſumma trepidatione in riſum & cachinnos ſoluti ſunt: ſic vt ipſorum principum & ducum intellecta præproperæ credulitatis contumelia, non obſcurus pudor mentes perfunderet, atque inauditæ trepidationis inanis metus iocoſis omnium ſermonibus celebraretur. *Iouius lib. 37. Hiſtor.*

Aſpectu.

Exploratores duodecim Iſraëlitarum à Moyſe in Chananæam miſſi, cùm Chananæorum opes & vires, vrbes munitas, ſoli fertilitatem, corporum proceritatem vidiſſent, timore correpti, poſteaquam ad ſuos redierunt, eis diſſuaſerunt, ne terram illam inuaderent, ſolo Caleb & Ioſuë exceptis. *Numer. 13.*

TROIANI prodeuntem videntes Aiacem, armis fulgentibus coruſcum, ſingulari certamine cum Hectore pugnatu-D rum, regi ſuo metuentes tremuiſſe perhibentur. *Illiad. η.*

Τρῶας δὲ τρόμος αἰνὸς ἤλυθε γυῖα ἕκαστον.

Sed & ipſi Hectori cor palpitabat.

Ἕκτορί τ' αὐτῷ θυμὸς ἐνιστήθεσσι πάτασσεν.

Quidam natura timidus, audita Herculis fama abdiderat ſe præ metu in ſpecum quandam: deinde cùm aliquando proſpectaret, & Herculem forte fortuna prætereuntem vidiſſet, immodico metu exanimatus eſt, ac protinus diriguit, in ſaxum verſus, quod adhuc viſitur ſpecie viri, velut à ſpecu proſpicientis. Vnde τὸν παρακύπτοντα, ſaxum illud vocant. Hinc prouerbium, *δειλότερος τοῦ παρακύπτοντος. Suidas.*

PYRRHVS Epirotarum rex, Argos ingreſſus, ſuis cedentibus, de feneſtra dimiſſis ſaxis ad terram proſtratus fuit. Humi autem iacens, à Zotypo inuentus, cùm vt caput adimeret, galeam ei Zotypus detraxiſſet, parùm abfuit, quin inuiolatus ab eo relinqueretur, adeò Pyrrhi conſpectu perterritus eſt. Cæterùm facinoris horrorem vincente auaritia, Zotypus ob præmium quod inde ſperabat, ad amputandum caput reuerſus, adeò verenter manum operi appoſuit, vt vultum conſpicere non auderet, ſed citis ictibus gladio collum & pro collo interdum os ipſum percutiens, vix tandem caput amputare po- E tuerit. *Plut.*

Ad C. Marium in Minturnenſi carcere intromiſſus Cimber quidam, vt eum trucidaret, ſolo illius aſpectu ſic territus fertur, vt re infecta reuerti cogeretur. Etſi alij vocem ab illo auditam tradant, à Mario abſtinere iubentem. *Idem.*

Clamore, ſtrepitu.

Lacedæmonij in acie fundis & neruis quibuſdam violenter concuſſis, & ſtrepitum horrendum edentibus, hoſtibus metum incutere conſueuerant. *Eraſmus in Adagiis.*

Romani ſub pugnæ initio adeò magnis clamoribus obſtrepebant, vt Ioſephus coactus ſit Hebræorum ſuorum militum aures obſtruere, ne vel ſtrepitu terrerentur, aut attoniti fierent. *Card. de Subtilit. lib. de Anima & intell.*

Cùm Arnulphi Imp. (qui à Pontifice Formoſo propter ſeditionem ciuium vocatus fuerat) milites Germani leporem verſus vrbem fugientem inſequerentur cum clamore: Romani eos ad oppugnationem accedere ſuſpicantes muros reliquere. Quo conſpecto Germani propugnatoribus vacua F mœnia occupauere. *Sigebertus anno 900.*

Nomine.

GARSIAS Sancij F. rex Nauarræ dictus eſt Tremuloſus eò quod quando rumores belli audiebat, vel debebat in prælio experiri, à principio totus tremebat: etſi poſtea animoſiſſimè perſiſtebat. *Roder. Tolet. l. 5. rer. Hiſpan. c. 23.*

Imper. Phocas Narſetem inſignem & egregium ducem contra iuramentum viuum combuſſit, qui tam formidabilis fuerat Perſis, vt pueros ij quoque ſuos nominando Narſete terrerent. *Cedrenus.*

STEPHANVS II. Vngarorum rex formidoloſus vſque adeò Græcis Myſiſque eſt habitus, vt ad mentionem Stephani regis, vagientes peruicaciùs infantes præ formidine conticeſcerent. *Bonfinius lib. 6. Dec. 2.*

Apud Turcas Ioannis Huniadis, ducis fortiſſimi nomen vſque adeò fuit terrificum, vt nutrices ad comprimendos infantulorum vagitus, Huniadem adeſſe confingerent. *Æn. Syluius c. 5. Europæ.*

Pariter Auſtriacæ matres Mathiæ Vngariæ regis nomine infantibus terrorem incutere ſolebant acclamantes. *Ma-* G *thiaſske kompt.*

Apparatu.

PALÆSTINI contra Iſraëlitas caſtris poſitis, cùm eos arcam Silunte in caſtra portaſſe audirent, metu maximo conſternati ſunt, memoria repetentes, quænam Ioſuë hac arca comitatus patraſſet. At receptis tamen animis, Iſraëlitas magna clade affecerunt, & arcam ceperunt. *1. Reg. 4.*

M. MARCELLO Syracuſas oppugnante, Archimed. omnes ille conatus arte ſua eluſit, tantaq; trepidatio cepit Romanos, vt ſi vel funiculum vel exiguum lignum ex muro conſpexiſſent eo ipſo machinam aliquam mouere in ipſos vociferantes Archimedem, terga verterent, fugerentque. Itaque abſiſtere Marcellus prorſus à conflictu & oppugnatione coactus, poſuit ſpem reliquam in longa obſidione. *Plut. in Marcell.*

Victoria.

☞*Conſule Tit. Fuga bellica.*

Athenienſibus duce Nicia fœdè profligatis atque captis H in Sicilia à Syracuſanis, peregrinus quidam qui in Pyræum deſcenderat, & in tonſtrina ſedebat, quaſi re Athenienſibus iam nota, ſermonem habuit de geſtis illis. Tonſor, vbi audiuit; prius quàm diuulgaretur apud alios, curſu contendit in vrbem: ac cùm archontas conuliſſet ſe, detulit illicò ea dicta in forum. Pauore & trepidatione inſecuta, archontes aduocata concione hominem produxêre. Qui interrogatus, de quo accepiſſet: cùm nihil certi haberet dicere, pro mendace & ciuitatis turbatore in rotam deligatus, & diu tortus eſt: donec aduenerunt, qui totam cladem ordine annunciarunt. *Plut. in Nicia.*

Mithridatis Exercitus, cùm in eum L. Lucullus arma mouiſſet: & in Armeniorum caſtris eſſet nunciatum, Menandrū, Menemachum atq; Mironem, Mithridatis duces, qui pabulatoribus præſidio fuerant, à Lucullianis militibus fuſos fuiſſe, adeò territus eſt exercitus, vt omnibus ſua extra caſtra ferentibus, ob ſtrepitum Mithridates excitaretur: tentorioque egreſſus, vt quidnam id eſſet inſpiceret, à ſuis ſolus & pedes deſer-tus

rus eſt. Cùm autem ita omnia ob eam rem in caſtris perturbarentur, vt ſublata imperij reuerentia, cui plus virium erat, is ex alieno plura raperet: atque prædandi initio à Mithridatis rebus facto, omnis eius pretioſa ſupellex diriperetur: eò militaris temeritas progreſſa eſt, vt Dorylaus militaris præfectus ob id ſolum occideretur, vt ei inſignem veſtem, quam habebat, milites adimerent. Ea militum perturbatio, quæ ipſorum duntaxat culpa orta erat, Lucullo vincendi rationem auxit. In qua clade non minùs Mithridates, quàm reliquus exercitus, cum omni caſtrenſium rerum copia, quibus Armenij aut ſtultè timebant, aut eas in prædam vertebant, captus fuiſſet, niſi eum Ptolemæus Eunuchus in equum ſuum ſtatim ſuſtuliſſet. *Fulgoſ. lib.9. c.7.*

Sub Auguſto Cæſ. Germani, poſt Druſi interitum, Quintilij Vari, qui cum legionibus tribus ad præſidium prouinciæ remanſerat, libidinem & auaritiam pertæſi, Ariminio duce arma ceperunt, Quintiliumque incautum in caſtris ius dicentem ſubitò acceſſu, nullo interiecto certamine, cum tribus legionibus ceciderunt. Cuius cladis nuncius Romam perlatus, adeò ciuitatem perculit, vt excubiæ ſint in vrbe indictæ, ne quis in ſumma trepidatione exiſteret tumultus. Et Auguſtus adeò ea legionum iactura affectus dicitur, vt per continuos tres menſes barba capillóque ſubmiſſo, nonnunquam caput foribus impingeret, vociferans, Quintili Vare redde legiones: diemque, quo clades illa accepta eſt, quotannis mœſtum & lugubrem habuit. *Sabell. lib.9. En.6. ex Suet.*

Leo X. Pont. Max. audito Sultani Memphitici excidio, litanias ac ſupplicationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederent, Romæ haberi curauit, contra Selimi Turcorum tyranni potentiam. *Iouius.*

A SICARIIS TERRERI.

Cæſo in Senatu Cæſare progreſſus in medium M. Brutus, coniuratorum dux, inſtitit verba facere, retineréque & confirmare patres. At illi inconditè fugerunt trepidantes, fuitq; circa fores impulſio & tumultus, nemine iis inſtante vel agente. Quippè firmiter hoc decreuerant coniurati, neminem prætereà interficere, ſed reuocare ad libertatem omnes. Inde ad Capitolium perrexerunt ſanguinolentis manibus nudos præferentes pugiones, ciueſque vocauerunt ad libertatem. Primùm editi clamores ſunt, & diſcurſus, tale factum fortè comitans maiorem conciuit tumultum. Cæterùm vbi nulla prætereà cædes neque direptio rei vllius ex tabernis conſecuta eſt, multi ad eos in Capitolium fidenter ex patribus & popularibus aſcendère. *Plut. in Cæſare & Bruto.*

Ioan. Gorræus, Pariſienſis Medicus, is qui præclarum illud Medicinæ Lexicon edidit, cùm à Meldunenſe Epiſcopo valetudinis ergo accitus domum reuerteretur, ne quid periculi ſibi religionis nominis ſuſpecto, à Pariſienſibus ſub crepuſculum, quo vrbem ingreſſurus erat, crearetur (bello enim ſacro tunc vniuerſa ardebat Gallia) rheda Epiſcopi conſcenſa, in ea latebat. Pariſienſes quidam, creditores Epiſcopi, cùm debiti ſolutionem multo iam tempore fruſtra expectaſſent, rhedam inuadunt, bonis quæ illic veherentur per viatorem interdicturi. Ea res tantum terroris Gorræo, qui ſe ob religionem peti exiſtimabat, incuſſit, vt in errorem mentis inciderit, nec niſi longo poſt tempore ſanitati reſtitui potuerit. *Hubberti Langueti ὑπομνήματα.*

AB ANIMALIBVS.

Zeno Citticus, quum canem inuadentem repuliſſet, reprehenſus a quodam, quòd ἀπαθεία illa Stoica, quam profiteretur, indignum feciſſet: Perdifficile eſt, inquit, prorſus hominem exuere. *Laërtius lib.9. cap.5.*

Τοῦ λέοντος ἴχνη ζητεῖς, id eſt, Leonis veſtigia quæris: dicebatur olim in eum, qui verbis ferox eſſet, re timidus. Ductum ab Apologo quopiam Æſopico, quo narrat Venatorem quendam paſtorem obuium rogaſſe, nuncubi leonem vidiſſet, vt eum ſibi commonſtraret. Atque eum reſpondiſſe: Equidem tibi leonis veſtigia mox oſtendero: neque enim procul abſunt. Tum ille: Satis eſt, inquit, neque enim vltra quicquam requiro. *Eraſm. in Adagiis.*

Avgvstvs Cæsar deambulabat cum Diomede liberto ſuo. Effractis caueis aper proruperat, rectáque ad Auguſtum tendere videbatur. Libertus in quo formidinis quàm prudentiæ plus erat, apprehenſo Auguſto, ſe poſt eum texit. Ea re Auguſtus neque iræ, neque commoti animi aliqua ſigna oſtendit. *Suetonius.*

Heliogabalvs ebrios Amicos plerunque claudebat, & ſubitò nocte leones, & leopardos, & vrſos exarmatos immittebat, ita vt expergefacti in cubiculo eodem, leones, vrſos, pardos, cum luce, vel quod eſt grauius nocte inuenirent: ex quo pleriquae exanimati ſunt. *Lampridius.*

Iacobo IV. Scotorum rege ad Galliarum regem Oratores miſſi (quorum princeps erat Iacobus Ogiluius) in Noruegiam abrepti, quum in litus egreſſi eſſent, non ita longè inde in montibus homines, vt apparebat, villoſos, ac quales vulgò pingunt, ſylueſtres appellatos, diſcurrere viderunt. Mox ab incolis edocti ſunt, belluas eas eſſe, humana effigie, mutas, homines inſigni perſequentes odio: cæterùm per lucem adeò meticuloſas, vt nec in aſpectum quidem prodire audeant: per noctem, villas gregatim inuadere, niſi eas deterrentes canes arceant, ad quorum latratum ſtatim fugiunt: ſin per noctem canis abſit, effractis foribus, ædes irruentes, cum tenebræ reuerentiam humanioris occultent, quicquid in ea eſt occidere ac deuorare. Sunt enim tam immani corporis robore, vt mediocris magnitudinis arbores manibus euellant radicitùs, & ramis inter ſeſe depugnent. Qua re exterriti legati, factis per noctem ingentibus ignibus, ac vigiliis diſpoſitis, vbi nulla accepta noxa illuxiſſet, poſtridie immania linquentes littora curſum ſuum læti repetierunt. *H. Boëth. in Scotia.*

Ferdinando Aragonio Neapolitanorum rege Canuſium verſus cum exercitu profecto, exploratores præmiſſi agmen ceruorum compaſcentium per noctem, quorum in ea regione belli tempore maxima eſt copia, animaduertentes, inſigni errore Nicolaum Picininum cum Ioan. Andegauenſi, qui regnum affectabat, & Tarentino principe ſe coniunxiſſe, & in armis inſtructos ſtare crediderunt regique retulerunt. Ferdinandus, quòd tanto hoſti imparem ſe eſſe metueret, exercitum retrò Barolum duxit. *Pontanus lib.2. belli Neapolitani.*

A GLADIO IMPENDENTE, IMMINENTE, STRICTO.

Damodes Philoſophus aſſentator, cùm Dionyſij Syracuſij tyranni potentiam & opes extolleret, beatámque diceret eius vitam, in tanta rerum opulentia: Dionyſius eundem perendie vocauit ad cœnam, gladiumque ſeta ligatum ſuprà caput eius appendi iuſſit. Quo ille ſtatim inter cœnandum conſpecto, præ nimio ſuperimminentis periculi metu, regalibus menſis abſtinuit. Hoc pacto Dionyſius tyrannos viuere, ac inter magnificos apparatus, imminentibus periculis cruciari ſignificauit. *Cicero in Tuſculanis.*

Iphicrates capitis reus, iuuenes cum gladiis in iudicio collocauit: qui monſtrantes capula Iudicibus, terrorem eis incuſſerunt, ita vt reum abſoluerent. *Polyænus lib.3.*

Capto à Brugenſium plebe Maximiliano I. & multis ciuibus, qui eius partes fouebant, necatis, Nicolaus de Helſt, pridem penſionarius, cum aliis accepit mortis ſententiam: ſed iam ſub ictu gladij acclamante populo miſericordiam, meruit vitam. Cæterùm mortis vicinæ metu conceptum pallorem per totam reliquam vitam retinuit. *Crantzius lib.13. cap.10. Saxoniæ.*

A FASCIBVS.

Erant Romæ Fabio Ambuſto filiæ duæ, quarum maior Seruio Sulpitio, tùm conſulari poteſtate Tribuno nupſerat: Licinio Stoloni altera illuſtri quidem viro, ſed plebeij ordinis. Erat fortè minor Fabia apud ſororem, tempuſque cum ea, vt fit, terebat. Accidit intereà, vt lictores, qui magiſtratum præcedebant, oſtium Tribuni, ſe domum recipientis, virgis de more percuſſerint. Quo ſonitu exterrita minor Fabia, conſuetudinis ignara, ludibrio fuit ſorori, vrbanarumque rerum rudis iudicata. Qui contemptus poſtmodum magnos in vrbe concitauit motus. *Sabell. lib.2. En.4.*

A TONITRV, ECLIPSI.

Archelavs Macedonum rex in Solis deliquio, rerum naturæ ignarus, & pauore attonitus, feſtinantiùs occludi regiam imperauit, & quod aſſolebat in magno plerumque mœrore, comam filio decuti iuſſit. *Calius l.7. c.28. Lect. Antiq.*

Bello Macedonico, quo Perſes rex debellatus fuit ingens Solis defectus contigit, quo non Macedones tantum regni ſui excidium metuentes, verùm etiam Romani ipſi vehementer territi fuère, quoad Sulpitius Gallus ex aſtronomia petitis rationibus Romanos ſuos confirmauit. *Plut. in Æmil.*

Avgvstvs Cæsar tonitrua & fulgura paulò infirmiùs expaueſcebat: vt ſemper & vbiq; pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem,

ſuſpicionem, in abditum & concameratum locum ſe reciperet: conſternatus olim per nocturnum iter tranſcurſu fulguris. *Suetonius.*

TIBERIVM principem tonante cœlo coronari lauro ſolitum ferunt contra fulminum metus. *Plin. lib. 15. cap. vlt.*

C. CALIGVLA, qui Deos alioqui contemnebat, ad minima tonitrua & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad verò maiora proripere ſe è ſtrato, ſub lectúmque condere ſolebat. *Suetonius in Caligula.*

ALEXANDER III. Pontifex in Francia agebat, vt aduerſus Imperatorem Fridericum I. ſibi conciliaret cæteras nationes. Apùd Senonas die Paraſceues, quum faceret diuinum officium, horribiles factæ ſunt tenebræ: & dum lector Paſſionem Dominicam perſonaret, perueniréque ad eum locum Conſummatum eſt, fulgur tam ſtupendum cecidit, & tantus fragor intonuit, vt Alexander dimiſſo altari, & Lector omiſſa paſſione, ac omnes qui aderant, fuga ſibi conſulerent. *Crantzius lib. 6. Metrop. cap. 46.*

FRANCISCVS PETRARCHA tonitrua & fulgura mirificè expaueſcebat. *Hier. Squarzaficus.*

VENCESLAVS IV. Boëmorum rex, fulgura & tonitrua adeò expaueſcebat, vt aſſiduè reliquias Sanctorum circumferret: & ſi copia templi vicini aderat, in illud penetrabat, admotúſque altaribus, Deum auxiliatorem deprecabatur. *Dubrauius.*

PHILIPPVS Vicecomes fuit natura pertimidus vſque adeò, vt vel mediocri tonitru audito formidine quateretur, & ſubterraneas latebras amenti ſimilis quæritaret. *Iouius in Philip.*

AB AQVA, NAVFRAGIO.

ARISTIPPVS Socraticus Philoſophus cum in mari periclitaretur, expalluit. Eam ob cauſam cùm miles quidam ei inſultaret, quod parùm philoſophicè ſe geſſiſſe videretur, cùm ipſe nihil metueret, reſpondit: Non eadem cauſa tibi atque mihi fuit metuendi. Tu pro anima nebulonis ſollicitus non fuiſti, ego autem pro anima Philoſophi. *Ælian. l. 9. Var. hiſtor. & Gellius lib. 19. c. 1.* φαντασία quidem mali, Stoicos moueri aſſerit, tanquam homines, at συγκατάθεσιν non addere. Repetit *D. Augustinus lib. 9. de ciuit. Dei, c. 4.*

A CARDVIS.

CAROLO Burgundo cum Proceribus Francorum Ludouicum XI. regem Pariſiis obſidente, nocte intempeſta vigiles caſtrorum audiuêre vocem cuiuſdam, qui diceret, ſe à certis hominibus, quos nominabat, & ſtudioſis Ducum miſſum eſſe, vt nunciaret, ſtatuiſſe Regem ſummo manè omnibus copiis in tria agmina diuiſis eorum caſtra oppugnare: proinde ſibi cauerent, ne incauti opprimerentur. Excitati ſtatim exercitus, vt arma caperent, miſſique Sole orto exploratores, retulerunt vidiſſe ſe ingentem vim haſtatorum. Iterùm miſſi alij equites, idem confirmarunt. Multo tandem die caligine diſcuſſa, liquidior lux errorem aperuit: Carduos ſcilicet, quibus ſuburbanus ager veſtitur, haſtas timidis viſos eſſe. *Æmil. l. 10.*

A STATVIS.

CASSANDER Antipatri F. cùm Alexandrum Magnum Babylone conueniſſet, eique ob ſuſpicionem inſidiarum parùm gratus eſſe videretur: ingenti terrore correptus fuit, ſuſpicionem regis metuens: vſque adeò vt inſecutis temporibus regnum Macedoniæ obtinens, & Græciæ dominus, cum Delphis inambularet, contemplareturque ſtatuas, ſimulacro conſpecto Alexandri, ſubito horrore toto contremuerit corpore, & ad illius imaginis conſpectum æſtuans ægrè collegerit ſe. *Plut. in Alex.*

TERRORIS VACVITAS.

IMPERTERRITI.

Facit hæc Animi tranquillitas ad toleranda ſimul & propulſanda mala conſtantes & fortes. Proinde ex Fortitudine tolerante & propulſante locus iſte illuſtretur.

A SPECTRIS NON TERRERI.

HILARIONEM Abbatem, Adoleſcentulum, in ſolitudine habitantem, tota nocte quæritantes latrones inuenire nequiuerunt. Vt autem illuxit, inuentum de improuiſo circumſtetêre. Quid tu hic, inquiunt, adoleſcens, ſi te adorirentur latrones? Nudus latrones non timet, reſpondit. At ſi vitæ, aiunt, intentaretur periculum? Nec id quidem timet, inquit, qui paratus eſt mori. Tunc illi ſtupentes, propoſitum mutant, crimen confitentur: veniam poſcunt, & impetrant. *Sab. l. 8. c. 8.*

AB HOSTIBVS NON TERRERI.

PYRRHVS Epirotarum rex etiam in conflictu à belli terroribus minimè mouebatur. Verum manibus & corpore intentus in prælium, cum iis in quos inciderat dimicabat ſtrenuè: neque turbabatur animo tamen, neque deſtituebatur mente: verùm vt ſi extra pugnam eſſet, gubernabat bonis conſiliis certamen, atque accurrebat ipſe, vbicunque laborari videret, ad ferendum auxilium. *Plut. in Pyrrho.*

VITIGE Romam obſidente, cùm interciſis aquæductibus, neque lauari, neque potare multitudo poſſet, ac præterea à mœnibus cuſtodiendis inuigilare aſſiduè cogeretur, atque agros & tecta ſua vti à Gotthis ex mœnibus proſpectaret, ægrè ferre cœpit, quòd tantis malis inſons afficeretur. Itaque Beliſario liberius maledicere, quòd ſine idoneo præſidio auſus eſſet cum Gotthis bellum ſuſcipere, atq; eadem etiam ſenatores ei exprobrare. Quibus rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu miſceret, oratores in vrbem miſit, qui ad Beliſarium, præſentibus ſenatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti ſunt: Si viribus ſuis confiſus hoc bellum intuliſſet, poſſe cum è muris Gotthorum copias cum ſuis compararet, ſi audacia, fore, vt breui temeritatis ſuæ pœniteret. Proinde ne Romanos diutius miſeros haberet, quos Theodericus florentiſſimos eſſe & beatiſſimos voluiſſet: nec regi Italorum atque Gotthorum reſiſteret, cum ipſe incluſus, ac de ſe ſollicitus Romæ ſederet: Vitigem liberam ipſi abeundi poteſtatem permittere, Romanis, venia proditionis facta, priſtinam benignitate ſpondere. Quibus Beliſarius: Belli arbitrium non in eorum eſſe poteſtate, ſed ſua: ſe autem daturum operam, vt Gotthi vix locum inter ſenticeta ad caput occulendum reperiant: ſe, cùm Romam cepit alienum nihil occupauiſſe: Gotthos prædonum more eam cepiſſe, atque inuitis priſtinis poſſeſſoribus, tenuiſſe: falli autem, ſi ſe eam recuperaturos ſperent: eius certe voti, viuente Beliſario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, neque ad ea, quæ de proditione illi dixerant, reſpódentibus: Fidelius vir antiquæ virtutis Gotthos irriſit, & ea quæ dixerant, refutauit. Legati in caſtra reuerſi, roganti Vitigi, quo animo eſſet Beliſarius, nunquam eum metu ceſſurum aſſeruerunt. Itaque animum ad oppugnationem vrbis adiecit. *Sigon. lib. 18. Imp. occid.*

DANOS milites, nec pugni, nec clauæ ictu excepto oculos claudere ſolitos, *ex Saxonis lib. 10. conſtat.*

☞ *Vide Tit. Explorare Fortitudinem.*

AB ANIMALIBVS.

C. FABRICIVS Lucinus legatus miſſus ad Pyrrhum regem, elephanti barritu nihil territus.

ACTIVS Vicecomes, quum patris Galeacij iuſſu Caſtruccio, Piſtorium vrbem à Florentinis occupatam armis recuperaturo, opem laturus Appenninum tranſiſſet, deſcendens equo requieſcebat. Ibi ingens vipera nullo comite aduertente in Galeam iuxta poſitam irrepſit. Quam cùm mox capiti reponeret, innocuo lapſu per decoras interriti ducis genas illa deſcendit. Eam à nemine lædi paſſus animoſus adoleſcens, ad omen geminæ victoriæ traxit: hinc præcipuè, quòd ipſe pro ſigno bellico vipera vteretur. *Iouius in vita Actij ex Franciſco Petrarcha.*

EXCOMMVNICATIONE.

PETRVS Aragonum rex Carolum Andegauenſem Siciliæ regno deiecerat. Martinus IV. Pontifex maximus Petrum nominatim numero impiorum habendum ſanxit: ſacrum in eum bellum decreuit: ius regni etiam Tarraconenſis ei abrogauit: idque Carolo Valeſij Comiti Philippi III. regis Franciſci ex ſorore Petri filio attribuit, ne in alienam cognationem transferri ſceptrum populares conquererentur: eoſque à vinculo fidelitatis, iuriſque iurandi religione ſoluit, quia ſe Petro obligarant. Milites, vt ſacra militia, Cruce pro inſigni belli vtebantur. Petrus, quia Pontifex ei nomen Regium ſanctione abrogarat, vetueratque ei Regi adſcribi, per ſuperbam ludificationem, Pater duorum Regnorum, mariſque dominus, ſcribebat. Anno Chriſti 1285. *Æmilius lib. 5.*

In obſidione Nouarienſi, quò auctoritate, armiſque ſacratis, humanis viribus fauorem conciliarent, Veneti cum Ludouico Sfortia à Pontifice Alexandro VI. impetrarunt, vt is fecialem vnum ex iis, qui clauam argenteam præferunt, ad Carolum IX. Galliæ regem tunc Vercellis ſubſiſtentem mitteret, qui ei præciperet, intra decimum diem ipſe cum

tis copiis, quas ſecum haberet, Italia diſcederet. Aliud item
A breue temporis ſpatium præſtitit, quo ſuos omnes à Neapolitano regno deduceret, alioqui pœnis illis, quas Eccleſia minari ſolet, propoſitis ſeſe Romam coram ipſo ſiſteret: quo remedio Pontifices olim veteres vſi ſunt. Ille verò irridens mandatum reſpondit: ſe Neapoli redeuntem, quò ei pedes reuerenter oſcularetur, Romam veniſſe, ſed Pontificem ibi expectare noluiſſe: ſe mirari, cum nunc tantopere, vt Romam veniat, vrgere: verùm tamen vt ei pateat, in id incumbere, vt ſibi viam, quæ Romam ducit, aperiat: rogare ne fruſtrà hoc incommodi ſuſcipiat, ſe expectare in vrbe ne grauetur. *Guicciardinus lib.2.*

MORTE.

☞ *Vide Locum, Mortis tolerantia.*

EXILIO.

C. Martivs Coriolanvs perpetui exilij pœna à populo Rom. damnatus, imperterritus & infractus geſtu, & inceſſu, & vultu conſtans, in ſumma perturbatione ſenatus, nihil fortuna ſua captus viſus eſt: non ratione aut animi lenitate, aut quod caſum ſuum ferret modicè, ſed quòd eſſet ita
B oppreſſus & indignatione, quam plerique neſciunt ægritudinem eſſe. *Plut. in Coriolano.*

*DE TERRORE QVEM PANICVM VOCAMVS.

Quis & vnde ſic dictus.

Terrores quos Panicos vocant hiſtorici & Diuinos appellat Pindarus, vt in quibus ait, etiam Deorum liberi fugiunt; deſcribuntur apud *Eſaiam c.13.* in hunc modum. Vox multitudinis in montibus quaſi populorum frequentium: vox ſonitus regum & populorum congregatorum, &c. Propter hoc omnes diſſoluentur, & omne cor hominis contabeſcet, & conteretur. Vnuſquiſque ſtudebit ad proximum ſuum, facies combuſtæ vultus eorum.

Πανικὸν veteres dicebant ſubitam animorum conſternationem, ſed inanem. Exiſtimabant enim Panem Deum repentinos terrores, animique conſternationes concitare, & lymphatis ſimiles reddere homines, ſuique impotentes. Refert autem Higinus, Panem Deum tranſlatum ad ſignum Capricorni,
C primum Ioui Titanas oppugnanti, hunc terrorem obieciſſe, teſtudinem ſiue concham tortilem qualem κόχλον Græci, inflando, & ita nouo tubæ ignotæ ſonitu perſonando, eum in fugam conieciſſe.

Eſt ergo Panicus terror, quando in exercitu, aut alia hominum multitudine, repentina turbatio, & animorum conſternatio oritur, quæ etiam ad equos, aliaque animalia deſcendat, vt omnes fugiant nemine perſequente, idque per impreſſionem quandam mente apprehenſam, & fortius commouentem, ac rationem ipſam præuenientem.

Quod de Pane Deo dicimus, etiam *Pauſanias in Phocicis* ſcribit, vbi refert, Gallos duce Brenno ad templum Delphicum fuiſſe conſternatos, ac inter alia ſcribit: *ἐν δὲ τῇ νυκτὶ φόβος σφίσιν ἐμπίπτει πανικός· τὰ γὰρ ἀπὸ αἰτίας οὐδεμιᾶς δείματα ἐκ τούτου φασὶ γίνεσθαι*, quod interpretatur: Cæterum noctu irruit in eos terror panicus: ſiquidem pauores nulla de cauſa exortos aiunt ab hoc immitti.

Sed & Nonius Poëta furentem Athamanta deſcribens, nunc inſano Panos flagello furiatum ait: nunc intra ipſius aures
D bombum illum inſonuiſſe panici Saturnij flagelli: verba ſunt.

Ὀκρίδεις ἀδάμας μανιώδει Πανὸς ἱμάσθλῃ
Αἰεὶ δὲ οἶδυδον, ἀκούει.
Et iterum. Πανιάδος ὀρφνίης ἐπόμβεε δοῦπος ἱμάσθλης.

Exſtant eadem de re verſus pulcherrimi *Valerij Flacci Poëtæ lib.3. Argonauticon.*

——— Dant, inquit, æthere longè
Signa tubæ: vox & mediis emiſſa tenebris:
Hoſtis habet portus: ſoliti rediere Pelaſgi
Rupta quies: Deus ancipitem lymphauerat vrbem
Migdonia Pan iuſſa ferens ſæuiſſima matris;
Pan nemorum belliqne potens: quem lucis ab ortu,
Antra tenent: patet ad medias per deuia noctes
Setigerum latus, & torua coma ſibila frontis.
Vox omnes ſuper vna tubas, qua comis, & enſes
Quæ trepidis auriga rotis: nocturnaque muris
Clauſtra cadunt, taliſque metus non martia caſſis
Eumenidúmque comæ, non triſtis ab æthere Gorgo
Sparſerit, aut tantis aciem raptauerit vmbris
Ludus, & illi Deo pauidum præſepibus aufert.
Cum pecus, & profugit ſternunt dumeta iuuenes.

Quin etiam *lib.6.* apud eundem barbarus quiſpiam, ad terrorem incutiendum, ſimulachra Panos protulit.

Hiſpidus Inque Dei latuit terrore Lycæi.

Sozimus lib.3. hiſtor. monſtruoſo aſpectu quempiam apparuiſſe pellitum dicit Albanis Romaniſque prælium commiſſuris. Etenim Deum Pana belligerum fuiſſe, vel ex argumento Nonni cognoſcimus: vel ex Theocriti fiſtula, nam in ea ſunt iſta quoque verba de Pane Deo *οὐκαίδε πάρος φρένας τερμασδάκυς.* Eundemque fuiſſe Athenienſibus auxilio contra Perſas, cum alibi legimus, tum in ea, de qua modo fiſtula.

Exempla S. Scriptvræ.

Sed huius etiam rei in ſacris litteris illuſtria exempla habemus. Abraham, de cuius expeditionibus etiam Ethnici Scriptores, *teſte Euſebio*, magna volumina conſcripsère, trecentis & octodecim domi ſuæ natis & educatis ſeruis, quatuor reges, Ciliciæ, Aſſyriæ, Babyloniæ & Perſiæ, vltra quadraginta milliaria hoſtiliter inſecutus, in fugam coniecit: F
prædamque quam rapuerant, illis vi extorſit. *Gen.14.*

Legimus *Exod. cap.14.* de fuga Ægyptiorum, & terrore illis immiſſo. Iamque aduenerat vigilia matutina: & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Significat enim facies Domini diuinum terrorem, quo animi conſternati fugiunt, etiam nemine perſequente. Qui terror à Græcis *δαιμόνιος φόβος καὶ πανικὸν δεῖμα*, appellatur.

Etſi Moyſes & Ioſuë maximis eſſent inſtructi copiis nihil tamen laude gerebant dignum, niſi Deus hoſtibus qui inſtar gigantum in vrbibus & arcibus munitiſſimis habitabant, terrorem incuteret, & animum omnem auferret. Talis quando præcedebat conſternatio, inſignem ſemper hoſtium edebant ſtragem, ne vnico quidem ex ſuis deſiderato.

Tempore Samuëlis Philiſtæi fulgure cælitus demiſſo ſternuntur: ſicut & Quadi ſub M. Antonino, & Attila ad vrbem Aureliam.

Cum Ionathas filius Saulis cum armigero ſuo in hoſtes impetum faceret, non vnus cum decem, ſicut ad Marathonem, neque vnus cum tribus millibus, vt ad Thermopylas, G
congrediebatur: ſed Philiſtæorum copiæ tantum non arenæ æquabant numerum: ſex enim conſtabant millibus equitum, triginta millibus curruum falcatorum, haſtis gladiis & falcibus ita armatorum, vt proxima quæque demeterent & conciderent, & vaſtam inter hoſtes ederent ſtragem, ſicut à Diodoro, Xenophonte & Curtio deſcribuntur. Has tantas & tam numeroſas copias Ionathas ſolus aggredi audebat: & eo quidem ſucceſſu, vt hoſtes omnes in effuſiſſimam coniicerentur fugam, adeò vt ipſa tellus ſub pedibus hoſtium tremeret, *1. Reg.4.*

Achab Rex Iſraël à multis millibus hoſtium arctiſſimè obſidebatur, vbi ex ſingulari Dei mandato ducentos triginta duos equites emittebat aduerſus triginta Reges & duos, qui in caſtris ſecuri intereà conuiuabantur, & genio indulgebant. Eos parua hac manu ita terrebat, vt quam celerrimè conſcenſis equis, fuga ſibi conſulerent. Similiter inſequenti anno centum & viginti millia Syrorum cædebat: & quidem copiis adeò exiguis, vt cum hoſtibus conferendæ eſſent, vix H
inſtar gregis caprarum eſſe viderentur.

Huc etiam pertinent victoriæ illæ Ioram, & Ioſaphat, quas ſingulari Dei ope, antequam arma ſua expedirent, obtinuerunt. Item Machabæorum, Conſtantini Magni & aliorum.

Assa etiam Rex Iudæ à decies centum millibus Æthiopum obſidebatur: ſed quia maiorem in Deo, quam exercitu ſuo fiduciam collocaret, ad internecionem hoſtes ſuos cædebat.

Exſtat hiſtoria de fuga Syrorum *2. Reg.7.* vbi dicitur: Dominus infuderat in aures Syrorum ſonitum equorum, curruum, & maximarum copiarum, vt alij ad alios dicerent: Ecce Rex Iſraël contra nos mercede conduxit Reges Hitthæorum, & reges Ægyptios, vt in nos irruant. Et ſurgentes manè fugerunt, & reliquerunt ſua tabernacula, equos & aſinos in caſtris, ſicut erant diſpoſita, & vita comite aufugerunt.

Historica.

De Pompeio, viro abundante bellicis laudibus, & qui ter

A triumphauerat ſemel de Aſia, iterum de Hiſpanis, iterúmque de Mithridate ſic ſcribit *Cicero lib.7. ad Atticum, epiſt.136.* Cur autem noſter (ô rem miſeram & incredibilem) vt totus iacet? non animus eſt, non conſilium, non copiæ, non diligentia.

Mittam illa, fugam ab vrbe turpiſſimam, timidiſſimas in oppidis conciones, ignorationem non ſolum aduerſarij, ſed etiam ſuarum copiarum.

Rex Æthiopum Serah: (de quo pauld antè) ſuſcepit expeditionem contra Aſſam regem Iuda, habuitque in caſtris ſuis millies millia hominum. Sed puniuit Dominus Æthiopes coram Aſſa & Iuda, vt fugerent. Et Aſſa, cum populo qui ei aderat, perſecutus eſt illos vſque ad Gerar. & Æthiopes ceciderunt, nec quiſquam ex illis manſit ſuperſtes, ſed percuſſi ſunt coram Domino, & coram caſtris eius, & magnam vim ſpoliorum inde tulerunt. Et ipſe percuſſit omnia oppida in circuitu Gerar. Nam pauor Domini irruerat in ea.

Terroris Panici exemplum quoque refert *Iouianus Pontanus l.2. de Fortuna, cap.15.* Theodoſio Auguſto
B ſatis parua manu cum Arbogaſto Franco & Eugenio conſerenti, tempeſtas repentè cœlo immiſſa opitulata eſt, tanta ventorum mole, à tergo ſuo in hoſtium oculos atque acies, vt tela ab iis emiſſa retorqueret, ictuſque eorum fruſtraretur, retrouerſumque terga vti darent, cogeret. Huius rei *Claudianus* meminit, inquiens:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas acies, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Vicit igitur Theodoſius aduerſarios, quorum alter Arbogaſtus, inclinata acie fuga ſibi mortem conſciuit: alter Eugenius, iuſſus eſt interfici, & legibus pœnam dare.

FABIVS Æmilianus triginta millibus fudit ducenta millia Gallorum ad Rhodanum.

POMPEIVS Mithridatis quadraginta millia fudit, non viginti milites deſiderans.

LVCVLLVS contra Tigranem ducens vix vigeſimam eius copiarum partem, occidit centum millia: vix centum vul-
C neratis & quinque cæſis è ſuis.

Summis efferunt laudibus Coclitem illum ſuum Romani: qui totam legionem ſolus ad ſublicium pontem Tyberinum pugnans ſuſtinuerit, & pontem tranſire prohibuerit, donec pons à tergo ipſius reſcinderetur.

ALEXANDER Magnus ex Europa aduerſus Darium educebat exercitum, qui conſtabat triginta millibus peditum, & quinque millibus equitum, & propter paucitatem copiarum irridebatur. Sed in primo prælio de copiis Darij, quæ, *teſte Diod.* circiter quadringenta millia habebant, centum millia peditum & decem millia equitum cædebat: & ipſe verò ex ſuis tantùm triginta duos pedites, centum & quinquaginta equites deſiderabat: quinquaginti vulnerabantur, vt ait *Curtius.*

Trecenti Lacedæmonij toti Xerxes exercitui in anguſtis viis ad Thermopylas fortiter ſeſe oppoſuerunt, ex eoque viginti millia trucidarunt.

Cum Miltiades cum vndecim millibus, centum millibus Perſicorum peditum, & decem millia equitum, quodam in loco duobus Germanicis milliaribus Athenis diſtante, in fu-
D gam coniiceret: & Brenni copiæ, quas ex Gallia in Græciam ducebat, centum & quinquaginta millia peditum, & ſexaginta millia equitum continentes, à paruo Græcorum numero, inter quos ipſæ etiam fœminæ in Ætolia arma induerunt, & ſatis animoſè viriliterque cum hoſte conflixerunt, ad interneccionem cæderentur: ſcribitur Panicus quidam terror hoſtibus omnem animum ademiſſe, eoſque perterruiſſe, vt quæcunque aſpexerint vel audiuerint, terrorem & metum illis incuſſerint. Vt prolixè hæc commemorat *Pauſanias* Quam conſternationem terrorem panicum vocarunt, quia ad Marathonem in fuga Perſarum ſpecies quædam Panos apparuit: quæ Athenienſibus, auxilium à Spartanis petentibus, per legatum, quem ablegarant, certam promiſit opem: atque ita vt pollicita fuerat, hoſtibus fugæ cauſa extitit: ob quam operam Athenienſes illi peculiare dedicarunt templum diuinoſque honores exhibuerunt.

Herodotus lib.4. narrat de Scytharum ſeruis armis & bello inuadentibus ipſos heros: qui aliquoties ipſis cedere ſunt coacti. Sæpè commiſſa, inquit, pugna: cum nihil tamen proficerent, quidam ex eis inquit: Quidnam rei facimus viri Scythæ, cum noſtris ipſorum ſeruis dimicantes? qui & cum interficimur, ipſi pauciores efficimur; & illos interficiendo paucioribus deinceps imperabimus. Mihi videtur haſtis arcubuſque omiſſis, ſumenda flagella, quibus equos verberamus, & ad illos propius eundum. Nam quoad vident nos arma habentes, arbitrantur ſe ſimiles nobis, atque è ſimilibus eſſe: vbi nos pro armis verbera tenentes viderint; tunc ſe noſtros ſeruos eſſe intelligentes, atque id agnoſcentes, non perſtabunt. Hoc Scythæ cum audiſſent, ita ſibi faciendum putauerunt. Qua ex re perculſi, illi pugnæ immemores, fugam capeſſerunt.

*TERROREM PANICVM ETIAM REI PRÆCLARE GERENDÆ OCCASIONEM TOLLERE.

Q. FABIVS dictator diutiùs cunctando victoria exultantem Hannibalem fruſtratus fuerat, donec eum in agrum Calenum cum omni exercitu traxerat: inque campum Stellatem: eſt enim locus inuiis montibus altiſque fluminibus circumſeptus. Et Fabius Calliculam Caſilinumque montes valido militum præſidio muniuerat. Quibus quidem rebus effectum videbatur, vt Punicus exercitus circumuentus, aut difficili fu-
F ga opprimeretur, aut inopia commeatus deficeret: ni Punico ingenio virtus Ducis adiuta, nouum inauditumque commentum meditata fuiſſet. Agnito enim periculo, duo circiter boum millia (quæ ex priſtina præda habebat) opportuno noctis ſilentio adduci iubet, & cornibus ſingulorum, ſarmentorum faſces præligari atque incendi. Boues ignis flammam ægrè ferentes, ad nota montium diuortia curſu euadunt, quos inſtructus ſuo ordine Punicus exercitus paulatim ſequebatur. Romani milites qui præſidio montium aderant, nouitate rei perterriti, ex opportunis locis diſceſsère, & Fabius Punicam fraudem metuens, ſuos intra vallum continuit. Et ſic Hannibal incolumis cū omni exercitu euaſit, cum Romani nouæ rei facie territi locum deſeruerunt. Hæc itaque res manè cum deinde illuxiſſet, omnibus ludibrio riſuique fuit, nec parum de Fabij Maximi laude detraxit. *Franciſc. Patric. lib.5. de regno tit.4.*

CÆSAR cum ad ſolam famam aduentantium Germanorum ſuos ita videret exterritos, vt permulti è caſtris iam abirent: quibus non artibus terrorem illum, ſola opinione conceptum è militum ſuorum animis excutere conatus eſt. G

PHILIPPVS Rex cum inſtitueret nauigationem in Illyrium ratus claſſem Romanorum non longè abeſſe, ſubito terrore correptus, collectis anchoris inhibere remos, ac conuertere iter iuſſit: trepideque & nullo ſeruato ordine retrocedens, poſtridie Cephaleniam appulit, ne nocte quidem curſum dirimente. Hic recreatis parumper animis aliquamdiù conſtitit, ſimulans ſe vrgentibus certis Peloponneſiacis rebus cò reuerſum eſſe. Accidit autem omnem eum timorem eſſe vanum. Etenim Scerdilaïdas cum audiuiſſet Philippum per hyemem magnam multitudinem lemborum ædificaſſe: aduentum eius per mare veritus, auxilium Romanorum per legatum impetrauit, Romani decem naues ex claſſe quæ Lilybæi erat, inuisêre. Hæ iuxta Rhegium tranſeuntes fuerunt viſæ. Quarum timore niſi fruſtra correptus rex fuiſſet fugiſſetque: & iis potiri facilè poterat, & per opportunum ad res Illyricas tempus haberet.

Teſſera.

H *DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TEſſera κύβος Græcè, eſt figura omni ex parte quadrata, teſte *Macrobio lib.1. In ſomnium Scip.* hoc eſt conſtans ſex lateribus æqualibus, qualem videre eſt in iis oſſiculis, quibus in alueolo ludimus, punctis quibuſdam diſtinctis, & in quamcunque incubuerint partem, immotam ſtabilitatem habentibus quæ à Latinis teſſeræ vocantur.

Erant autem teſſeræ varij generis, prout res variæ per eas ſignificabantur. Nos de illis in particulari quædam trademus.

MILITIÆ: COMMILITONIS.

TESSERA BELLICA.

Teſſera (inquit Polybius) tabella erat inſcripta, quæ ſole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad ſignorum principes, rurſumque ad tribunum redibat, vnde is omnibus eſſe datum ſignum cognoſcebat; needum ſe intendentibus tenebris, perque omnes ad ſe peruenisse. *Cælius lib.27. cap.21. A. L.* Fuit ergo ſymbolum bellicum, & ſignum, quo ſocij milites dignoſcebantur ab hoſtibus, vt pro quibus, & contra quos arma ſumerent, facilè dignoſcerent. Quod ipſum vt voce dabatur, ita ad præſentem locum pertinet. Vt verò re aliqua

exprime

exprimebantur ; ſic Parthenios Spartanos luto vſos teſſeræ
A loco , item aliàs Spartanos arundinem pro teſſera geſtaſſe,
& ſeptem Perſas dum Magos noctu adoriuntur nodum poſticum
tiaræ in frontem reiecisſe legimus) inter Inſignia
connumeranda fuit Teſſera.

Iphicrates militibus ſuis teſſeram dat Mercurium Philium.

☞ *Vide Tit. Militum alacritatem excitare auxilij humani confidentia.*

Teſſeram fuiſſe in caſtris C. Iul. Victoriam : in Pompeij Magni , Herculem inuictum : in Pompeij iuuenis , Pietatem narrant. In M. Antonij exercitu Lardeus fuit,in Syllæ autem Apollo. Neronem verò Optimam matrem militibus teſſeram dediſſe tradunt. Brutus in Philippis Apollinem. Cyri autem teſſera fuit, Iupiter belli ſocius & dux. Diuus verò Antoninus, Æquanimitatis : Seuerus Septimius , Laboremus : Pertinax,Militemus : Claudius Cæſar Græcanico verſu difiniuit teſſeram in hæc verba : Virum vlciſci decet , qui priör iniuriatur. Demetrius Poliorcetes Iouem & Victoriam. Antiochus Soter , aduerſus Galatas dicturus , ſignum propoſuit , B Bene valere. Mœcenas quoties in caſtris ducis fungebatur officio , Diſcincti teſſeram dedit. *Alex. lib.4.c.2.*

Phocenſium & Theſſalorum militaris teſſera,his dea Minerua Itonia , illis Phocus , gentis auctor. *Pauſanias l.10.*

C. Caligvla mulieroſus Imp.quia obſcœnam teſſeram Caſſio Chareæ tribuno dare conſueuiſſet , ab eodem occiſus eſt. *Suetonius*

Manvel Comnenvs Imp. per Baſilium Zicandiam, & Michaëlem Angelum , belli legatos , noctu hoſtes Turcos inuaſurus, hanc teſſeram exercitui in nocturno conflictu dedit,vt exclamarent , Ferrum : vt ſuos ea voce agnitos inuiolatos præterirent : alios verò , qui taciti accederent , occiderent vt peregrinos. Sed Turci , poſt multam tandem cædem, teſſera illa intellecta, eandem vocem & illi vſurparunt,donec elapſa nocte dirempti ſunt exercitus. *Nicetas lib.3.*

Teſſera Chriſtianæ militiæ in Orientem, Deus vult.

☞ *Vide Tit. Expeditiones ſacræ Chriſtianorum.*

Nicolavs Myſiæ præfectus contra Turcas, ſuis teſſera data Chriſti & Michaëlis , nocturna cæde hoſtes fœdè pro-
C fligauit. *Bonfinius.*

CONIVRATIONIS TESSERA

Conivratorvm.

Cassivs Chærea coniuratorum princeps teſſeram ſuis dederat in interficiendo Caio , quaſi victimam diis gratam futuram immolaturis : Hoc age. *Suetonius. Ioſephus* verò *lib.19. c.1.* ait teſſeram fuiſſe , Repete.

Statvæ Præstantis.

Cùm Praxiteli falſò eſſet nunciatum , officinam eius incendio correptam:Cupidinem ſaltem & Satyrum ſuperſtites manere optauit.Qua voce Phryne meretrix,cui illæ optionem ſigni præſtantiſſimi vnius dederat , aſtutè delectum habere didicit , adeóque Cupidinem elegit. *Pauſan. in Atticis.*

*TESSERA FRVMENTARIA.

Erat etiam Teſſera ſiue ſignum frumentarium , quo exhibito vnuſquiſque a Principe frumentum accipiebat , de hac Iuuenalis.

Summula ne pereat , qua vilis teſſera venit
D *Frumenti.*

Et Perſius.

— Scabioſum teſſerula far
Poſſidet.

*Nvmmaria.

Sicuti ad frumentum conſequendum , ita & ad pecuniam recipiendam dabatur teſſera ſiue certum ſignum , quod dabatur ærarij Præfecto , qui portionem debitam numerabat.

*Hospitalis.

Denique teſſeræ fuerunt hoſpitales, quas hoſpites eorúmque liberi ſecum ferebant,vt inter veteres & paternos hoſpites agnoſcerentur. Hinc Hanno Pœnus apud *Plautum in Pœnulo,* cùm Antidamo hoſpite eſſet vſus , apud Agoraſtoclem Antidami filium adoptiuum diuertere non dubitauit , nam

Deum inquit, hoſpitalem , ac teſſeram mecum fero.

Et poſteà idem Pœnus ipſum Agoraſtoclem ſibi ignotum affatus :

Ego, inquit , hic hoſpitium habeo, Antidami filium
Quæro.

Cui cum Agoraſtocles reſpondiſſet , ſe illum eſſe quem
quæreret , dixit ille : E

Si ita eſt, teſſeram
Conferre ſi vis hoc hoſpitalem , ecce attuli.

Cui Agoraſtocles.

Agedum huc oſtende : eſt par probè : nam habeo domum.

Pœnus igitur :

O mi hoſpes ſalue multum , nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo hoſpes Antidamus fuit ,
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.

Cui Agoraſtocles.

Ergo hic apud me hoſpitium tibi præbebitur.
Nam haud repudio hoſpitium , &c.

Sic is qui ius hoſpitij violauerat , teſſeram hoſpitalem confregiſſe dicebatur. *Plautus in Ciſtel.*

Vbi quærere , vbi tuo iureiurando ſatis ſit ſubſidij.

Frangere igitur teſſeram,id eſt, ius hoſpitij violare,& amicitiam conſuetudinemque priſtinam diſſoluere, natum ex Veterum conſuetudine , qui hoſpitibus teſſeras quaſdam dabant, quibus oſtenſis eos vel eorum filios longo interuallo
venientes agnoſcerent. *Vide Eraſm. in Adag.* F

Fuit autem huius teſſeræ vſus tam apud Græcos , quam Romanos,vt apud quos ius & neceſſitudo hoſpitij tranſibat, ideoque teſſeram hoſpitalem,ſymbolum nempe atque pignus amicitiæ, diligenter obſeruabant. De quo more Græcis quoque vſitato ſic ſcribit *Euripidis Scholiaſtes in Hippolyto* : Qui hoſpitio excipiebantur , teſſeram incidentes , dimidiam eius partem relinquebant , iis , à quibus erant excepti, vt ſi opus eſſet, vel ipſos vel ipſorum poſteros, aut amicos, eodem rurſus vti hoſpitio , dimidiata illa prolata teſſera , hoſpitij ius atque neceſſitudo renouaretur. Nam quemadmodum apud Græcos mutua quædam munera vltrò citróque data & accepta, hoſpitalis fœderis cum paterni & auiti , tum recens contracti erant notæ atque pignora:ita quoque Romani teſſeram ſolebant dare hoſpitibus dimidiatam , quam quicunque attuliſſet ad hoſpitem , continuò agnoſci poſſet, & hoſpitio accipi , tanquam amicus & vetus hoſpes.

Fiebant autem hæ teſſeræ ex ligno longiuſculo , & vtrinque exæquato , & complanato , *teſte Lambino in Plautum,&*
Berourd. in Sueton. G

Et vt certa fuit hoſpitij contrahendi ratio , quæ teſſeris vltrò citroque datis , vt dixi , fiebat : ita ſi quem contracti hoſpitij pœnituiſſet, renunciare hoſpitium ſolebat, teſſeram confringendo , ne hoſpitij ius violaret.

Cic. in Verrem Act.4. Itaque vehementer iſte Sthenio infenſus , hoſpitium eius renuntiat, domo eius emigrat, atque adeò exit : nam iam ante emigrarat.

Sic Baldus quoque Campanus , Q. Criſpino Roman. in conſpectu duorum exercituum,hoſpitium ſolenniter renuntiauit , vt cum eo hoſtili animo congredi poſſet , *teſte Liuio Dec.3. lib.3.* ☞ *Videat etiam Lector quæ de notis Teſſerariis a nobis dicta ſunt in loco de Scriptione.*

* Teſtamentum.

Definitio Et Etymologia.

TEſtamentum,Græcè διαθήκη,& διαθέτης, teſtator dicitur, Hebr. *Berith*, fœdus, pactum, teſtamentum Cognationem hæc vox habet cum verbo *Barath* , id eſt pepigit , cum
quo plerúmque etiam conſtruitur. Vel deriuatur à verbo *Bathar*, diſſecuit, diuiſit per medium. Nam fœdera olim fiebant H
cæremoniis ferendarum ſeu mactandarum pecudum,& fœdifragis eiuſmodi exitum imprecabantur fœderati , Fœderum & teſtamentorum diſcrimina in Iuriſconſultorum & Theologorum libris explicantur. Eſt autem teſtamentum propriè, percipiendæ hæreditatis inſtitutio filiis à patre. Ideò primo pertinet ad promiſſiones , ſecundo ad mandata quæ ſe habent , ſicut via ad conſequendam hæreditatem promiſſam. *Ex B. Th. 3.p.q.78. art.3.*

Dicitur ergo Teſtamentum , quaſi quædam mentis teſtatio : quamvis alij deducant à voce Teſtamen , quod ſcilicet teſtator voluntatem ſuam teſtetur. Vnde & vltima , ſiue ſuprema voluntas appellatur.

Itaque teſtamentum communiter à Canoniſtis & Theologis definitur, voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo quod quis poſt mortem ſuam fieri velit , cum hæredis inſtitutione directa , vel clarius : Teſtamentum eſt voluntas vltima, qua directè inſtituitur hæres, ſecluſo quocunque priuilegio.

Excluditur Codicillus,legatum,donatio cauſa mortis,quia A per illa non inſtituitur hæres directè, vti nec per fideicommiſſum, & quidem quoad codicillum, is non fit ad inſtituendum hæredem; (niſi interdum ex priuilegio, quale conceſſum militi, vt patet *l. Militis codicillus*, 36. §. *de milit. teſt.* (ſed ad aliquid in teſtamento explicandum, vel mutandum, addendum, vel detrahendum; vt ad legata inſtituenda, vel ad ſubſtitutionem fideicommiſſariam faciendam, &c. In codicillo quoque ſufficiunt 5. teſtes, etiamſi non ſint rogati; inter quos poſſint etiam eſſe mulieres. In teſtamento autem requiruntur 7. teſtes rogati maſculi, & puberes. *Vide Sylu. V. teſtament.* 1. *n.* 2. Hinc fit vt clauſula codicillaris teſtamento addita (qua ſignificat teſtator ſe velle ſuam diſpoſitionem valere per modum, vel Teſtamenti, vel codicilli; vel generatim ſe velle illam valere meliore, quo poteſt modo) eam vim habeat, vt etiamſi Teſtamentum ob defectum ſolemnitatis non valeat qua teſtamentum (id eſt, quoad inſtitutionem hæredis directam) valeat tamen qua codicillus.

TESTAMENTI DIVISIO.

B Præter antiquatam illam diuiſionem Teſtamenti, quæ reperitur *inſt. de teſtam.* §. 1. diuidi poteſt Teſtamentum. Primò, ratione formæ, in ſcriptum & nuncupatiuum. Scriptum illud vocant, in quo interueniunt ſolemnitates requiſitæ *in l. hac Conſultiſſima C. de Teſtam.* Nuncupatiuum autem, quod conficitur per nuncupationem ſine ſcriptis, iuxta formam quæ eſt *ead. l. §. per nuncupationem*, Vbi obſerua non deſinere eſſe nuncupatiuum, etiamſi fuerit in ſcripturam redactum, imò niſi conſtet teſtatorem voluiſſe in ſcriptis teſtari, etiamſi defuerint in ſcripto Teſtamento aliqua ſolemnitatum, poterit valere tanquam nuncupatiuum, vt docet *Iulius Clarus de Teſt. q.* 4.

Secundò, diuiditur ex fine. Aliud enim eſt ad pias cauſas, aliud ad profanas.

Tertiò, ex obiecto, in Teſtamentum inter liberos, & inter extraneos.

Quartò, ex efficiente. Aliud enim eſt militis, aliud pagani, aliud cæci, aliud videntis.

QVIBVS LICITVM AVT ILLICITVM TESTARI.

Non omnibus permiſſum eſt facere Teſtamentum. Inteſta- C biles enim ſunt imprimis Impuberes: ij enim, etiam pubertati proximi, ne quidem ad pias cauſas teſtari poſſunt; fauor enim piæ cauſæ non ſupplet defectum voluntatis & intellectus, *ita Iulius Clarus q.* 5. qui dicit hanc eſſe communem.

II. Teſtari non poteſt Furioſus aut mente captus, niſi fortè lucida habeat interualla; in illis enim teſtari poterit, *Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere Teſtam. §. Furioſi l.* 2. *de Teſtam.* Cenſentur autem carere iudicio rationis ſufficienti ad teſtandum, quando carent ſufficienti ad peccandum mortaliter, vt poſt, alios tradit Lælius.

III. Teſtamentum facere non poteſt, qui à natiuitate perfectè fuerit Surdus ſimul & Mutus, *l. Diſcretis, C. qui Teſtamenta facere poſſunt*, niſi ad pias cauſas, & ſi miles ſit etiam ad alias. *Molina diſp.* 136.

IV. Prodigus, & cui adminiſtratio bonorum interdicta eſt, non poteſt teſtari, ne quidem ad pias cauſas: valet tamen eius teſtamentum, quod fortè priùs fecit. *Inſtitutione ſuprà.*

V. Serui Teſtamentum inualidum eſt, neque conualeſcit, etiamſi poſteà manumittatur: imò inualidum erit, ſi teſtator D putet ſe eſſe ſeruum, etiamſi verè ſit liber factus, *l. qui in Teſtamento, ff. de Teſtam.* Hic tamen excipe Teſtamentum ad pias cauſas.

VI. Filiusfamilias non habet Teſtamenti factionem actiuam ex peculio aduentitio, ne quidem conſenſu patris, *L. qui in poteſtate ff. eod. Inſtit. ſuprà* §. 1. Valere tamen eius Teſtamentum factum ad pias cauſas permiſſu patris, eſt probabilius, vt docet *Iulius Clarus q.* 5. *ex cap. licet, de Sepult. in* 6.

VII. Religioſus non poteſt teſtari. Quod extenditur I. etiam ad Teſtamentum in pias cauſas, tùm quia Religioſi bona non habent, propter votum paupertatis; tùm quia voluntatem propriam non habent, adeóque nec vltimam propter votum obedientiæ.

II. Extenditur etiam ad reuocationem Teſtamenti ante profeſſionem facti.

III. Extenditur ad Abbates, & reliquos Superiores Religioſos.

IV. Ad volentem teſtari ratione conſuetudinis, quia conſuetudo eiuſmodi non eſt rationabilis, ſi generatim non permittat Religioſis. Vnde hic fallit regula Iuriſperitorum, quod quæritur per priuilegium, quæri poſſe per conſuetudinem & per præſcriptionem. E

V. Extenditur etiam ad illum qui adminiſtrationem perpetuam aliquorum bonorum habet, & ſua inde ſtria quædam acquiſiuit, quorum vſus ei fortè conceſſus fuit in vita. Niſi enim per diſpenſationem ad teſtandum ei adminiſtratio prorogetur, teſtari non poterit.

Limitandum tamen hic. Primò, vt excipiatur Teſtamentum Nouitij nondum profeſſi. Patet ex *Authentica, Nunc autem, C. de Epiſc. & Clericis, cap. ſi qua mulier* 19. *q.* 3.

Secunda limitatio eſt ex diſpenſatione: Pontifice enim diſpenſante poteſt Religioſus teſtari ad pias cauſas: non tamen ſufficit conſenſus Abbatis; ſolus enim Pontifex diſpenſat, neque ſolet cum Religioſis ſimplicibus, qui in conuentibus perfectæ communitatis viuunt, ſed cum Beneficiatis, aut qui alias extra Monaſterium viuere permiſſi ſunt.

Tertia, Eremitæ teſtari poſſunt. Sic D. Paulus B. Antonio reliquit pallium. *Gratianus poſt. cap. Perlatum* 19. *q.* 3.

Quarta, Religioſus inteſtatus ſi liberos habeat, poteſt inter eos bona ſua diuidere, ita vt nullius lædat legitimam, & quod F eis non dederit, Monaſterio competat, *c. Si qua mulier* 19. *q.* 3. *Authentica, Nunc autem, C. de Epiſcopis & Cleric.* Quod etiam intellige de eo, qui vnicam habet prolem, modo legitima ſit aut legitimata, aut naturalis eo loco vbi naturalis ſuccedit. *Nauar. in cap. Non dicatis* 12. *q.* 1. *n.* 47.

Quinta, Commendatarij, etiamſi ſuo modo ſint religioſi, quia tamen non perfectè, præcipuè quoad paupertatem, teſtari poſſunt, potiſſimum illi, qui etiam caſtitatis voto non tenentur, quamvis paulò rigidiùs de his loquatur *Nauarrus in dictum cap. & q.* 3. *de reditibus Eccleſ. n.* 12.

Octauò, Beneficiati de fructibus Beneficiorum ſuorum qui non tranſeunt in qualitatem, quaſi patrimonialium, ſed manent merè Eccleſiaſtici, teſtari non poſſunt de iure communi, ita vt inualida ſit eiuſmodi inſtitutio. Quando autem ex conſuetudine, aut Pontificia diſpenſatione teſtantur, non tamen licet eis teſtari niſi in cauſas pias, etſi validè teſtentur etiam ad cauſas non pias.

Nonò, teſtari non poteſt Damnatus ad mortem naturalem vel ciuilem, vt potè damnatus ad metalla, deportatus, & inter- G dictĩs aqua & igni: imò etiam antè factum eius Teſtamentum eo ipſo fiebat nullum. Excipe, niſi bona ipſius non publicentur, tum enim condere valebit Teſtamentum.

Decimò, ſunt quædam crimina, quorum patrator fiat inteſtabilis: nam publicus Vſurarius teſtari non permittitur, niſi reſtituat vſuras, aut cautionem det, de illis reſtituendis, *cap. Quanquam*, §. *finali, de vſuris in* 6. Quod extendenduꝫ eſt etiam ad Codicillos. *Gloſſa ibid.* Item infamis ob libellum famoſum à ſe editum, teſtari non poteſt, *l. is, cui ff. de Teſtam.* Inteſtabilis etiam eſt reus criminis læſæ Maieſtatis, ſed non niſi poſt ſententiam ſaltem declaratoriam, *l. Quiſquis C. ad legem Iuliam maieſtatis.* Item qui hoſtiliter fuit inſectatus Cardinalem. *cap. Felicis de Pœnis, in* 6.

SOLEMNITATES AD TESTAMENTVM REQVISITÆ.

Iure Ciuili ſeptem teſtes, & Notarius, aut octauus teſtis eius loco, & alia quædam ſolennia in Teſtamentis adhiberi debent, de quibus *l. hac conſultiſſima, C. qui Teſtamentum facere poſſunt, & alibi.* H

A rigore illo legum, quo ſeptem teſtes cum Notario ad Teſtamentum requiruntur, facile eſt receſſum, & quovſque vtroque iure receſſum ſit, non ſatis clarè à DD. explicatur.

Leo Iunior qui poſt Iuſtinianum Nouellas edidit (quæ tamen receptæ non ſunt) in communibus Teſtamentis quinque ſolum teſtes requiſiuit: in paganorum verò teſtamentis tres voluit ſufficere.

In ipſo etiam Corpore Iuris Ciuilis priuilegia ſua hic habet teſtamentum militis, *Inſtit. de militari teſtamento*, §. 1. *C. & ff. eodem l.* 1. Sanè ab omni penè ſolemnitate eorum abſoluitur militiæ factum teſtamentum: quod extenditur etiam ad non milites, qui ſunt in caſtris in terra hoſtili.

Item teſtamentum inter liberos valet cum duobus teſtibus ſiue maſculis, ſiue fœminis, *l. hac conſultiſſima, C. de Teſtament. Molina diſp.* 128. quod de liberis dicitur, extendit etiam ad alios deſcendentes.

Item teſtamentum ruri degentium, vbi pauci ſunt litterati, permittit lex fieri præſentibus quinque teſtibus, etiamſi non ſubſcribant. *l. finali, C. de Teſtamentis.*

Solutum

A S[illegible] quoque eſt à ſolennitate teſtium teſtamentum factum contra Principe, *l.omnium, C.de teſtamentis. Iulius Cla-[illegible] disp.129*

Habet quoque priuilegium ſuum teſtamentum ad pias cauſas: ſufficiunt enim ad illud duo teſtes, qui requiruntur iure gentium, eſtque communis ſententia, quam ſequitur *Clarus q.6.num.1.* confirmatur ex *c.Relatum 1.Teſtamentis,* vbi aperte illud habet Summarium: In codicillo etiam vltra quinque teſtes iura non requirunt. *l.vltima, C.de Codicillis.*

Poſtmodum *cap.cum eſſes, de teſtamentis.* Alexander III. ſcribẽs Epiſcopo Hoſtienſi, reprehendit rigorem legum tanquam alienum à diuina lege & vniuerſali conſuetudine Eccleſiæ, & ſub anathematis interminatione prohibet reſcindi Teſtamentum quod Parochianus fecerit coram parocho ſuo, & duobus teſtibus.

Nauarri opinio eſt de teſtamentis, *conſilio* 1. quod qui poſſidet bona ſibi verè & ſponte corã Deo relicta, ſiue ſcripto, ſiue verbo tantum, ſiue coram teſtibus, ſiue ſine illis; poſſit ea ſalua conſcientia liberè retinere: licet poſſint ei tolli per iudicem in foro exteriori.

B *Molina* etiam *diſp.*134. videtur ſentire iure naturæ ad Teſtamentariam diſpoſitionem non opus eſſe teſtibus, vt ſit valida in conſcientia, ſed ſolũ vt probetur in foro exteriori, ideo enim ad pias cauſas validum fore dicit teſtamentum ſine teſtibus, imo ſolo nutu factum; quamuis vt in foro probetur, etiam Iure Canonico ſaltem duo teſtes requirantur.

Cæterùm nouo Edicto Sereniſſ. Principum Belgicæ, emanato nuper Anno ſcilicet 1611. articulo 12. requiritur, vt Teſtamenta ſubſcribãtur à Notario, Teſtatore, & duobus Teſtibus, qui etiam ad hoc vocati ſint, ſi tamen ſcribere norint, cuius re mentio inſtrumento inſerenda à Tabellionibus aut Paſtoribus, qui Tabellionum munere hic funguntur. Idque ſub pœna nullitatis. Atque huius edicti tenor hodie ſeruatur tam in Curiis ſæcularibus, quam Eccleſiaſticis circa teſtamenta, nam iidem Principes anno 1620. declararunt, quouis tandem caſu nulla eſſe teſtamenta, ſiue ſola teſtatoris, ſiue ſola teſtium ſiue vtrorumque ſubſignatio deſit, ſiue Notarius aut Paſtor ſolum in ipſa vt vocant Minuta aut Protocollo annotarit Teſtatorem ſcribere non poſſe, niſi coram eo Teſtibuſque id

C indicauerit, videatur *F.Zypeus lib.3. Iuris Pontificij noui, cap. de Teſtamentis numero 20. per totum.*

Vetus eſt teſtandium mos (quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur) vt primo teſtamenti capite, hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus, ſiue plures ſint, qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant: ſequenti capite & in ima cera ſecundi hæredes, legata, & reliqua teſtatoris voluntas, & diſpoſitio ponantur: ſiue aliquos onere grauat, aut ſi quibus dari fierique oportere, teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt: qui non hæredes, ſed legatarij dicti. Siquidem non bona in vniuerſum ſed legata & res ſingulares capiunt: idque ex integro aſſe, atque ex toto patrimonio deducitur. Sic apud Tranquillum cùm primo capite teſtamenti Cæſar tres feciſſet hæredes ex aſſe, in ima cera & vltimo capite reliqua poſuiſſe dicitur, quæ adſcriptis hæredibus deberentur, & C. Octauium in familiam, nomenque adoptaſſe, ſecundos hæredes & tutores nominaſſe populo hortos publicè, & viritim trecentos ſeſtertios legaſſe. *Alex.lib.1.cap.1.*

DE CODICILIO,

D Codicilli ſcriptura, qua defunctus leuiter ac ſine vlla ſolennitate voluntatem ſuam teſtatus eſt, de eo quod poſt mortem ſuam fieri cupit. Eorum autem alij ſunt fideicommiſſarij, alij directi Fideicommiſſarij ſunt, in quibus ſcriptor verbis vtens precariis, ſuam de rebus omnibus, quæ teſtamentis comprehendi ſolent hæredi ſuo petitionem expoſuit. Directi in quibus directis ciuilibuſque verbis ſcriptoris voluntas de legatis duntaxat alicui relinquendis expoſita eſt. *Hæc ex Inſtit. ſub tit. de Codicil. ſummatim Hotoman. de Verbis Iuris.*

* TESTAMENTA QVI ET QVOMODO Condiderint?

EXEMPLA SACRA ET PROPHANA.

HILARION eremita in Cypro inſula octogeſimo ætatis ſuæ anno, cum abſens eſſet Heſychius, eius comes; quaſi teſtamenti vice breuem manu propria ſcripſit epiſtolam, omnes diuitias ſuas ei relinquens? Euangelium ſcilicet & tunicam ſacceam, cucullam & palliolum. Nam miniſter eius ante paucos dies obierat, *Hieron. in vita Hilarionis.*

Anno 1153. S. Bernardus Abbas obiit anno ætatis ſuæ 63. fertur autem in teſtamẽto fratribus tria documentã reliquiſſe imprimis ſcilicet, Nemini in vita mea ſcandalum dare volui, & ſi aliquando incidi, ſedaui vt potui. Secundum, minùs ſemper ſenſui meo credidi, quàm alterius. Tertium, læſus nũquã vindictã expetiui. Ecce hominis charitatẽ, humilitatẽ & patientiam. *Ioan.Nauel.vol.2.chronograph generat.19.an.1155.*

S. DOMINICVS Fratrum Prædicatorum anteſignanus, Diuina reuelatione monitus ſibi ex hoc vita migrandum eſſe, fratribus coram ſe congregatis, teſtamentum fecit, quod nulli mutare fas eſt. Teſtatoris enim morte confirmatum eſt. Hæc ſunt inquit, fratres & filij cariſſimi, quæ vobis hæreditario iure poſſidenda relinquo: Charitas ſit in vobis: humilitatem ſectemini, paupertati voluntariæ ſtudete. Non erat illic argentum & aurum, aut quæuis terrenæ facultates, vnde teſtamentum conderet. Quod autem habuit fide locuples, hoc illis legauit, nempè, diuitias ſalutis, theſauros cœleſtes, & opes nunquam perituras, quibus illum abundaſſe vita ſanctiſſima teſtatur, docent exempla, miracula confirmant. *Theodoric. de Appoldia lib.5. de vita eius cap.1.*

Diuinus ille Patriarcha Ioannes Eleemoſynarius, hanc vitam cum altera commutaturus iuſſit ſcribi teſtamentum in F
hunc modum: Ioannes humilis quidem ſeruus ſeruorum Dei; propter autem mihi impoſitam Pontificatus dignitatem, gratia Chriſti liber, Ago tibi gratias Domine Deus meus, quòd me dignum cenſueris, qui tua tibi offerrem: & quòd ex mundi bonis nihil aliud ſit mihi reliquum, niſi tertia pars nummi, quam ipſam iubeo quoque dari pauperibus, qui ſunt mihi fratres in Chriſto. Quando enim Dei permiſſione creatus fui Epiſcopus Alexandriæ, inueni in meo Epiſcopatu circiter octo millia librarum auri: ex oblatione autem piorum collegi denis millibus plures his pecunias. Quas cùm cognoſcerem eſſe Chriſti, Chriſto etiam dare volui: cui nunc quoque trado animam. Cùm hoc teſtamentum ſui feciſſet ille magnus homo Dei, depoſuit ſpiritum in manus Dei viuentis. *Leontius Epiſc. in vita eius apud Sur.23.Ian.*

IACOBVS VIII. Aragonum Rex, vehementiori febre morboque grauatus, cùm ſe moriturum penè cognouiſſet, vir Chriſtianiſſimus, omnibus negotiis, & humanis rebus omiſſis, animæ ſtatim prudentiſſimè conſuluit: accito enim Sacerdote magna contritione confeſſus, omnia Eccleſiæ Sacra- G
menta deuotiſſimè recepit. Poſtero die non minori diligentia teſtamentum condidit in quo Petrum filium natu maiorem in regno Aragonum, Valentiæ, &c. & Iacobum filium minorem inſtituit in regno Maioricatũ, &c. Hoc modo teſtamẽto celebrato, Petrũ filium ab exercitu vocari, & ad ſe venire iuſſit: cui coram multis nobilibus, cùm ea quæ teſtamento ſcripta fuerant, recitaſſet, primùm Dei cultum & res omnes diuinas, & deinde Fratrẽ Iacobum, & omnes æquales, domeſticos, familiares & populos diligentiſſimè cõmendauit. Petrus autẽ genibus flexis patris manus & pedes oſculatus eius omnia iuſſa libẽtiſſimè ſe facturum reſpõdit. His rebus confectis, Rex, vt qui rebus humanis renũciarat, ſibi Ciſtercienſis ordinis habitũ induit, & de rege ſe Monachũ & religioſum fecit, atque Deo ſeruire maximè cupiens Populetũ proficiſci ſtatuit, ibique permanere. Cæterùm cùm ex Algezira Valentiã delatus eſſet, ibi grauiùs ægrotans vitam finiuit, an.1276. octauo idus Aug. ætatis autẽ 72. *Lucius Marinus de rebus Hiſp.l.10. ſub fin.*

IANVARIVS cùm Religioni initiaretur apud Auguſtinum Hipponenſem Epiſcopum, duos filios marem ac fœminam in diuerſis habebat Monaſteriis. Itaque cùm bona ſua in paupe- H
rum vſum diuideret, partem eius pecuniæ ſub filij nomine retinuit, vt eam vſque in maturum ætatis tempus illi reſeruaret. Contigit autem vt is mortem obiret. Itaque ante teſtamentum condidit, dexitque, pecuniam quam habebat ſuam eſſe, & vt ſuã Monaſterio relinquere. Aug. in cuius manu Monaſterij adminiſtratio erat, eam pecuniam ceu fraudulentam accipere recuſauit; ſed filiis teſtatoris tradi iuſſit: affirmãs, quòd non rectè ei poſſet credi, qui contra religionis profeſſionem pecuniam priuatam poſſederat: atque in re dubia ſatius eſſe, filiis teſtatoris eam dari, qui grauiora propter eam pecuniam, quàm Eccleſia, pati poterant, cum Eccleſiæ longè pluris bonum nomen, quàm pecunia cum auaritiæ nota, faciendum eſſet. Hoc Auguſtini iudicio, quis non videat, quæ modeſtiæ formula religioſis viris in parandis per legata a ſæcularibus vitis opibus proponatur? *Fulgoſ. & Egnat. lib.7.c.7.*

STEPHANIA cum Calixeno filio ſuo paruulo apud Gregorium Romanum Pontificem de paupertate nimia conqueſta,

ab eo exigit, vt domum poſſeſſionis in ciuitate Catinenſium,
A quã Ammonia quondam ſocrus eius, Calixeni auia Eccleſiæ titulo deuotionis obtinuerat, eidem Calixeno reſtitui curaret; aſſerens illam memoratam Ammoniam alienandi eam non habere licentiã, ſed Calixeni filij ſui per omnia iuris eſſe. Itaq; ne mulieris lacrymas inanes relinqueret, & ne plus rigoris viam, quàm pietatis cauſam videretur complecti, mandat memoratam domum, ſimul & donationem ab Ammonia factam de domo, quæ in Sicilia erat, reddendam eſſe, dicens; Melius eſſe in dubiis non diſtrictionem exequi, ſed ad benignas potiùs partes inflecti, præſertim dum ex paruæ rei ceſſione nec Eccleſia grauatur, & orphano atque pauperi miſericorditer ſubuenitur. *Ex lib. 7. Regiſtri B. Gregorij c. 23.*

Cum S. Ephræm Syrus laborem omnium finem ſibi iam imminere exiſtimaret, pro extrema voluntate ſeriò cunctis præcepit, ne veſte aliqua pretioſa corpus eius terræ mandarent: Quinimo, inquit, ſi quis hoc pietatis erga me amore flagrat, is potiùs eam in egenos conferat. Interea vir quidam
B diuitiis opúmque magnificentiã illuſtris, veſtem vnam magnis exornatam ſumptibus corpuſculo eius parauerat; ſed intellecto viri ſanctiſſimi mandato propoſitum mutauit, ſtatuitque tantumdem auri potiùs; quam veſtem pretioſam egenis pendere. Sed cùm de die in diem opus differret, ſuamque voluntatem voto præponeret, acerbas protinus inobedientiæ pœnas luit. A malo namque dæmone correptus, diuina prouidentia ei traditus eſt ad diſciplinam, cui parens, patrium contempſit mandatum. Intellexit ergo vir Dei, morbum illum fructum eſſe peccati. Quid à te, inquit, & homo, factum eſt, quod non oporteat, quod te in tantum protruſit periculum? Ille autem ſceleris ſui reatum pronuncians aperit inobedientiam, panditque cogitationum ſuarum fluctuationem. Diuinus verò Ephræm miſericordia motus, ſola manuum impoſitione cum precatione coniuncta dæmonem expellit, hominémque promiſſum ſuum implere parantem liberum dimittit. *Simeon Metaph. in vita eius 1. Febr.*

Lvdovicvs Campiſampetius Patauinus nobilis pene impubes Paulum doctum ob fratris cædem Patauij palàm aggreſſus interemit. Quare exilio multatus, poſt aliquot annos in gratiam Mantuani principis, cui iam non amicus tantùm,
C ſed & affinis factus fuerat, à Senatu Veneto in patriam reſtitutus, Romam pòſt rediit, pro controuerſia dotis tractanda: atque ibi à ſicariis circumuentus interiit, anno ſal. 1521. Is liberis carens teſtamento cauit, vt in ſua hæreditate, non niſi ex propria familia, doctor, qui peritior haberetur, ſuccederet, & poſt hunc alter ſimiliter doctor, & doctore deficiente, miles, vel ciuis ex ea familia magis honoratus. *Bernard. Scard. lib. 3. hiſt. Pat.*

Connvs Calaonis & Cerri comes nobiliſſimus, Patauinus, circa an. ſal. 1105. cùm liberis careret, reliquit arces ſuas ei, qui prior poſt obitum ſuum eas ingrederetur. Eſtenſes fortè fortuna primi ingreſſi, ex legato & Cerri & Calaonis facti ſunt domini. *Bern. Scard. lib. 3. hiſt. Pat.*

Francis. Gvërinvs Architectus Patauinus, vxori iuuenculæ, quam ſenex duxerat, teſtamento bona ſua reliquit omnia ea lege, vti ſecundis nuptiis doctorem duceret, qui Guerini cognomen aſſumeret cum omni poſteritate. Sin verò ſine liberis decederet, bona omnia monialibus B. Antonij Peregrini cederent. *Bern. Scard. lib. 3. claſſe 15. hiſt. Pat.*

☞ *Multa hunc transfer ex Loco de Actione. Tit. Actiones Contractus iuſtos aſſerere. Vbi de Teſtamentis ratis.*
D
☞ *Teſtamenta iniqua reſcindere. Vide fusè loco eod. Tit. Actiones iniuſtas reſcindere.*

*TESTAMENTVM NVLLVM CONDERE Inteſtatvm diſcedere, &c.

Quid Iuris quoad ſucceſſionem ab Inteſtato?

Inteſtatus intelligitur qui vel Teſtamentum non fecit, vel inualidè teſtatus eſt, iuxta ſuperiora. Si Laïcus eſt, ſuccedunt in bona illius, dummodo libera fuerint, deſcendentes, puta filij & filiæ per capita & portiones æquales: nepotes autem per ſtipitem repræſentantes ſuum parentem. Sic vt pater defuncti etiam excludatur.

His deficientibus aſcendentes ſuccedunt, patre & matre ſuperſtite reliquos excludente.

Illis etiam defunctis, fratres ex vtroque parente veniunt & excludunt illos qui tantum ex alterutro geniti.

Nullis exiſtentibus fratribus aut eorum filiis, ad collaterales deuoluitur ſucceſſio.

Tranſuerſalibus vſq; ad decimum gradum non exiſtentibus coniux: eáque deficiente, Fiſcus ſuccedit, Videatur Authentica de hæredibus ab Inteſtato venientibus.

Quoad Clericos idem de conſuetudine obtinet circa bona patrimonialia eorum, aut quæ ex beneficio non obueniunt. Quoad mobilia tamen vſus multarum Eccleſiarum habet, vt Clericis inteſtatis ſuccedant in illa, quamuis etiam de Immobilibus idem ſtatuat Concilium Lateranenſe, & hodie adhuc obſervetur Vltraiecti, vt collegia quæ ibi quinque ſuccedant ab inteſtato defunctis Clericis, quamuis eas præbendas nunc pro maiori parte inuaſerint alterius generis, non in ſortem Domini, ſed ſæculi vocati, Clerici. Prius tamen obſeruatur in Belgio: atque huiuſmodi ſpolium, alij inter ſe partiuntur, alij Eccleſiæ vſui applicant.

Mortuo nuper Maximiliano à Bergis Archiepiſcopo Cameracenſi abſque teſtamento, ſucceſſit Eccleſia in mobilibus & hoc ſeruatur paſſim per Belgium vt Capitula in ſuppoſitorum ſuorum abſque teſtamento morientium mobilia ſuccedant. De Epiſcopis autem, an illi Clericis inteſtatis debeant ſuccedere, non perinde apud omnes conuenit, & repugnat, F *cap. fin. de off. ord. in 6. & C. Cum in officiis, de Teſtament.* omnia enim Eccleſiæ relinquenda ſunt.

Comites Flandriæ olim ſemiſſem mobilium accipiebant à Clericis teſtatis & inteſtatis. Quod onus remiſit Robertus Friſius Comes. Vide *Marchantium lib. 1. de Flandria.*

In concordatis inter Duces Brabantiæ & Comites Namurcenſes anno 1541. 18. Auguſti, decretum, vt bona Clericorum baſtardorum etiam in ſacris conſtitutorum, niſi à Principe licentiam teſtandi, vel legitimationem obtinuerint, immobilia ad Principem, mobilia partim ad eundem, & partim ad Epiſcopum deuoluantur.

In Burgundia Principem Baſtardis etiam quoad fructus beneficiorum nondum collectos ſuccedere, indicatum in Senatu Dolano vt ad illius deciſiones ſcribit *Griuel.* Vnde loci conſuetudo hic obſeruanda. Illud interim attendendum, vt reddatur Cæſari quod Cæſaris eſt, & quod Dei Deo. Perperam enim quæ ſunt ab Eccleſia profecta Fiſco applicantur, cum Eccleſia iure ad fiſci excluſionem in patrimonialibus ſeu aliis acquiſitis ſuccedat. G

Legatur de hoc argumento *Franc. Zipeus Archidiac. Antuerp lib. 3. Iuris Pontificij noui, cap. de Teſtam. num. 1. 2. 3.*

* Teſtis. Teſtinonium.

Definitio et Etymologia.

Testis, Grecè μάρτυρ, & μαρτυρεῖν, teſtimonium dicitur. Heb. *Hedh.* à verbo *Hehidh*, teſtimoniũ perhibuit, teſtificatus eſt, affirmauit. Teſtes antiquitus ſuperſtites vocabantur eo, quia ſupra cauſarum ſtatum proferebant. Nunc parte nominis ablata, teſtes vocantur. *de verb. ſing. c. forum. §. Teſtes.*

Teſtis dicitur, quaſi anteſtis, hoc eſt, anteſtans, vel, vt aliqui volunt, quaſi tenens ſtatum. In teſtibus ſex ſunt attendenda. Verſus.

Ætas, Conditio, Sexus, Diſcretio, Fama.
Et fortuna, Fides, in teſtibus iſta requiras.

A teſtis venit Teſtatio, & Teſtimonium, quæ propriè dicta teſtium ſunt. Frequens nomen apud omnes, ait *D. Greg. Toloſanus in ſyntag. Iuris l. 48. c. 13. n. 1.* teſtari pro teſtimonium dicere vel mentẽ ſuam exponere, vel aſſeuerare quæ quis ſentit. H

Partitio Testivm.

Teſtium alij ſunt idonei alij non idonei: & vtrique varias admittunt circumſtantias, à quibus etiam appellationem ſuam ſortiuntur. Idonei ſine omni exceptione, maiores dicuntur, contra quos nihil poteſt iure opponi, cur minus ſit illis adhibenda fides, ſeu cur ad teſtimonium ferendum non ſint admittendi. Ex Idoneis autem quidam dicuntur aſſidui in 1. x i i. Tabul. id eſt, locupletes: alij claſſici, qui teſtamentis adhibentur. *Feſtus lib. de verb. ſignificat. V. Claſſici.*

Non idonei ſunt, quibus aliquid opponi poteſt, vel ex natura rei, vel ex iuris diſpoſitione. Itaque videndum, qui a teſtando, ſiue fidem faciendo de iure repellantur.

Primum in cauſis criminalibus, iure Canonico repellitur mulier, ob ingenij mutabilitatem & ſexus fragilitatem. *cap. Forum 10. ſub finem de verb. ſignif.* Iure tamen ciuili admittitur in omni cauſa. *Gomez. cap. 12. num. 13.*

II. Repellitur minor xx. annis, *l. in teſtimon. 20. § de teſtibus.* in ciuilibus tamen admittitur maſculus x v. & fœmina x i i. annorum.

III. Inimi

III. Inimicus eius contra quem teſtimonium profertur A *c.Per tuas.32.de ſimonia.* debet tamen eſſe inimicitia grauis.

IV. Aſcendentes & deſcendentes, imo & collaterales, & affines accuſatoris. *Gomez.nu.*15.niſi velint innocentiam Rei tueri, eámque probare, ſic habet vſus teſte *Claro q.* 24. *num.* 12.

V. Domeſticus ipſius producentis.

VI. Infamis infamia Iuris, vt eſt omnis qui de crimine aliquo condemnatus eſt. Infamis facto etiam repellitur, admitti tamen poteſt in ſubſidium; ſi aliter veritas nequit cognoſci. *Clarus num.*13.

VII. Periurus.

VIII. Socius criminis, niſi in criminibus exceptis, puta hæreſi, læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, maleficio, ſodomia, furto famoſo, aut aliis quæ ſine ſocio non committuntur, ait *Gomez.*

IX. Perſona vilis & inops, niſi ſit honeſta. *l.3.& 4.6.de Teſtib.* Quibus tamen caſibus Teſtes minus idonei admittendi, videatur apud Gomez, ſupra. Leſſium *l.2.de Iuſtit.cap.*30.

B NVMERVS QVATENVS REQVIRATVR?

In cauſis criminalibus quando per teſtes veritas inquiritur requiruntur & ſufficiunt duo teſtes legitimi, fide digni, & omni exceptione maiores, eſt omnium ſententia, etiam iure gentium recepta, ac iure diuino poſitiuo. *Deuter.*17. aſſerta, vbi Deus: In ore duorum aut trium teſtium, peribit qui interficietur, *& cap.*19. In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.

Nihilominus iure Canonico ad condemnandum Epiſcopum Cardinalem, requiruntur LXXII. teſtes: ad presbyterum Card. LXIV. ad Diaconum Card. XXVII. ad reliquos Clericos VII. vt patet *c.3.Præſul.2.q.5.* ex Syluestro Papa. Clarus tamen dicit non eſſe hunc numerum in vſu, neque in praxi ſeruari. *quæſt.*66.

Vt autem duo teſtes plenè probent, requiritur vt deponant Iurati. *c. Nuper.*51 *de Teſtib.* *Tuis q.*49.*eod.Tit.*

Secundò, vt de eodem facto, alioquin eſſent teſtes ſingulares, vnde debent conuenire in tempore, loco & delicti ſpecie, Tertio, vt ſenſu externo perceperint delictum, aut rem quam probare contendunt. *L.ſola C.de teſtibus.* vnde ſi tantum C audierint, non probant, ſed indicium faciunt ad inquirendum. Denique vt ſint idonei, de quibus ſupra.

*DE TESTIMONIIS ET TESTIBVS.

APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

SOCRATES, eos qui multitudini imperitæ fidem habent, aiebat perinde facere, ac ſi qui tetradrachmum vnum contemnens reiiceret & aceruum è ſimilibus congeſtum probaret, reciperetque. Cui non fideles ſoli, ei nihilo magis fidendum eſt in turba ſimilium. Nec enim refert, quam multi ſint: ſed quam graues. Nummus adulterinus etiam in quamuis magno aceruo adulterinus eſt. Hoc aduerſus turbam teſtium, & indocti vulgi iudicia. *Eraſ.ex Laert.lib.2.cap.5.*

Quum Silus teſtis læſiſſet Piſonem reum, cui Craſſus aderat prolato crimine, quod ſe in eum dictum audiſſet, dicebat: Poteſt fieri Sile, inquit Craſſus, vt is, vnde te audiſſe dicis, iratus dixerit? Annuit Silus; Poteſt etiam, inquit, fieri, vt tu non rectè intellexeris. Cum id quoque toto capite annuiſſet Silus, vt ſe Craſſo daret, ſubiecit Craſſus: Poteſt etiam fieri, vt D omnino, quod te audiſſe dicis, nunquam audieris. Hoc adeo præter expectationem, vt Silum teſtem omnium riſus obrueret. *Eraſm.l.6.apoph.*

Inter Neronem & Thraſeam graues intercedebant inimicitiæ, verum cuidam multa criminosè iactanti de Thraſea, dicentique cauſam ab illo perperam eſſe iudicatam, obſtitit Nero, exclamans: Vtinam me tam Thraſea diligat, quam eſt iudex rectus & æquus. Hoſtis hoſti teſtimonium perhibuit de fama periclitanti, nullum autem grauius teſtimonium, quàm inimici de inimico. *Idem ibid.*

M. TVLLIVS pro Flacco, repudians, eleuanſque Græcorum teſtium fidem: verumtamen, inquit, hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo ei literas, & multarum artium diſciplinam non adimo lepôrem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deinde ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno. Teſtimonium, religionem, & fidem nunquam iſta natio coluit: totiuſque huiuſce rei, quæ ſit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorat.

Orator quidam cum hyperbolicōs diceret, Vni teſti non eſſe credendum, adiecit, ne Catoni quidem *Eraſ.in Adagiis.*

Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes atteſtamur. *Plin.l.*11.*c.*45. Vbi Dalechampius, lego cum veteribus, E anteſtamur. Anteſtari teſtem vocare prehenſa tritaque auricula, cum aduerſarius qui vadatus non paruit in ius trahitur.

Negabat C. Iul. Cæſar teſtis rogatus ſe quippiam compertum habere de cæremoniis Bonæ Deæ, quæ à Clodio pollutæ dicerentur. Tum iis, qui in eam rem inquirebant, Cur ergo vxorem eiecisti? reſpondit, Domum meam non ſolum oportuit crimine carere, ſed ſuſpicione etiam criminis. *Plutarchus in Apophť.*

*FALSORVM TESTIVM

EXEMPLA SACRA, EORVMQVE POENA.

Falſorum teſtium criminationibus Naboth lapidibus obruitur; eiúſque vinea à rege Achab & impia Iezabele rapitur, ipſi autem ignominiosè trucidantur. 2. *Reg.*21.

Falſi Teſtes Suſannam adulterij inſimulant, mendacij autem conuicti lapidibus ſunt obruti. *Daniel.*3.

Principes Sacerdotum & omne Concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent, & ipſi malè perierunt. *Matth.*26. *Marc.*14. *Ioan.*18. F

Milites accepta pecunia Ieſum Chriſtum, quem à morte reſurgentem ſuis oculis conſpexerant, à diſcipulis noctu clàm ſublatum per vrbem proclamarunt. *Matth.*28. *Luc.*24.

Seniores & Scribæ contra Stephanum falſos teſtes ſubmiſerunt, quorum calumniis blaſphemiæ conuinctum occiderent. *Act.*7.

HISTORICA.

Anno Domini 869. dum Conſtantinopoli celebraretur octaua Synodus Oecumenica, introducti ſunt eò quidam falſi teſtes, qui ſuaſione Photij, & compulſione Michaëlis Imperatoris contra Ignatium Patriarcham falſum dicerent teſtimonium. Quorum primus qui adductus eſt, fuit Theodorus Prothoſpatharius: inde Leo Conſul; qui coram plena Synodo confeſſi ſunt ſe falſa iuraſſe contra Patriarcham, vt iure deponi videretur: vbi pœnitétiam à Legatis Sedis Apoſtolicæ & vniuerſa Synodo acceperunt, quæ ab iiſdem ita decreta fuit, ibidémque deſcripta verbis iſtis: Definimus & promulgamus, hos per ſeptem annos Epitimium habere: eſſe illos duobus annis extra Eccleſiam, & aliis duobus intra Eccleſiam audire diuinas Scripturas vſque ad Cathecumenos, G non tamen vllo modo communicare, ſed abſtinere à carnibus & vino quatuor annis præter Dominicos dies & Dominicas feſtiuitates, & aliis tribus annis ſtare cum fidelibus, & mereri diuinam communionem in ſolis Dominicis ſolennitatibus cum Eleemoſynis, orationibus, atque ieiuniis, ita vt tribus diebus hebdomadæ, ſecunda videlicet, quarta & ſexta feria abſtineant a carnibus & vino. *Ex Oct. Synod. Oecum. Baron. tom.*10.*ad an.*869.43.

GREGORIVS Agrigentinus Epiſcopus à Sabino & Creſcentio falſo accuſatus coram Synodo Romana centum & quinquaginta Patrum de ſtupro cum Eudocia puella, adductis cx. teſtibus, Pſalmum alta voce ingeminauit: Inſurrexerunt in me teſtes iniqui; quæ ignorabant obiecerunt mihi: mala mihi pro bonis rependebant. Statim igitur Puella à dæmone correpta ad pedes eius concidit; Gregorius ſatanam è puella egredi, & verum fateri iuſſit manu eam comprehenſam erexit. Illa faſſa eſt, ſe à Sabino & Creſcentio muneribus corruptam, Gregorium falsò accuſaſſe. Gregorius verò coram Synodo pro teſtibus quoque & auctoribus interceſſit, & pa- H cem illis impetrauit. Qua conceſſa ſtatim tenebræ magnæ obortæ ſunt: & actorum alij vtraque, alij altera gena nigri apparuerunt. Sabino verò & Creſcentio labia atro colore infecta ſunt, qui nunquam poſtea elui potuit. *Metaph. in vita eius c.*50. *& ſeq.apud Sur.*23.*Nouembris.*

Id teſtatur Gratianus *cauſa 3.q.5. ex Euſebio Papa epiſt.3. ad Epiſcopos Thuſciæ*, in hæc verba: Conſtituimus cum omnibus, qui nobiſcum ſunt, Epiſcopis, vt homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, adulteri, inceſti venefici, ſuſpecti, criminoſi, domeſtici, periuri, & qui raptum fecerunt, vel falſum teſtimonium dixerunt, ſeu qui ad ſortilegos diuinóſque concurrerunt, ſimiléſque eorum nullatenus ad accuſationem, vel ad teſtimonium ſint admittendi, quia infames ſunt, & iuſtè repellendi, quia eſt funeſta vox eorum.

Conſtantinus Magnus Imperator Fauſtam vxorem habuit. Hæc Criſpi priuigni amore capta, cum ad libidinem eum ſæpius prouocaſſet, renuentem detulit ad maritum, illum ſibi vim inferre voluiſſe. Conſtantinus fidem adhibuit, idcóque

Criſpum

in litterarum ſacrarum ſtudio verſantes Theologiæ operam A dare dicunt & Theologos appellant, qui earum ſcientiam tenent ac profitentur. Apud Græcos autem ferè omnes θεολόγοι dicuntur, qui Chriſti, ſiue de Deo eiuſque myſteriis doctrinam vel ſermone, vel ſcripto perſequuntur: & Theologi, qui in huiuſmodi argumento ſtudium atque operam ponunt. Sic D. Ioannes inter Euangeliſtas nomen Theologi eſt aſſecutus, quod inſtar aquilæ ad Chriſti diuinitatem, & ipſius incarnationem indagandam cæteris altius euolarit. Sic etiam Greg. Nazianzenus ob eiuſdem argumenti tractationem, cognomen Theologi obtinuit. Quin ille ipſe orationes ſuas de SS. Trinitate Theologicas appellauit. Cæterum quando de Chriſti humanitate agebant, verſari ſe dicebant veteres in Oeconomia, quam tamen Oeconomiam Euſebius, & Nazianzenus duplicem faciunt: vnam quidem quæ refertur ad prouidentiam illam qua Deus ante humanitatem aſſumptam ſaluti noſtræ conſuluit: alteram earum rerum quas noſtri cauſa pertulit, & egit in corpore.

Theologos vocabat Ariſtoteles & cæteri Græci eos, qui in ſublimibus rebus explicãdis verſabantur, vnde & Metaphyſi- B cam ſuam appellarunt Theologiam, ſiue diuinã cognitioné.

*THEOLOGIÆ DIVISIONES.

Theologiam vniuerſam pro varietate eorum qui illam inueſtigarunt, & illuſtrare conati ſunt, variè etiam diuidunt Scriptores. Imprimis ſtatuunt aliam increatam, quà Deus ſeipſum comprehendit: aliam creatam, qua Deum cognoſcunt Angeli, vel homines. Et hæc iterum duplex. Naturalis vna, quæ eſt de Deo vt auctore naturæ, eiuſque proprietatibus, ac diſſerit duntaxat de iiſdem, ex principiis quæ lumine naturæ cognoſcuntur, hanc gentilium plerique ſibi vendicarunt, verum erroribus iiſque craſſiſſimis refertam, cum Deum docent corporeum, animam mundi, Deos quoſdam iuniores & minores animas corpori præexſtitiſſe, mundum eſſe æternum, animas in corpora tranſmigrare, Deum contingentium futurorum notitiam non habere. & plura his affinia, quæ ex Platonis, Ariſtotelis, & aliorum ſcriptis eruuntur: Altera eſt Theologia ſupernaturalis, quæ cæteris dignior, huius nominis dignitatem ſibi iure vendicat, eaque ex principiis diuinitus C reuelatis procedit.

Sed quia modus procedendi, eiuſque methodus non ſemper eſt eadem, hic factum, vt aliam dixerint Theologiam poſitiuam, aliam Scholaſticam. Poſitiuam vocamus, qua ſic ea quæ ad ſacram doctrinam pertinent traduntur, vt demonſtretur vbinam in ſacris litteris, Eccleſiaſticis traditionibus, Conciliorum decretis, Patrum definitionibus contineantur, prius quam rationibus firmentur.

Scholaſtica Theologia eſt: quæ vtitur methodo ſcholis accommodata: vniuerſam ſcilicet de Deo ſcientiam in ordinem redigens & rationibus ac argumentis confirmans. Quæ tamen non eſt alia à priore, ſed ratione duntaxat diuerſa, methodoque tractandi.

Rurſus Theologia alia eſt myſtica, alia Symbolica, & hanc diuiſionem inſinuat Dionyſius peculiari libro quem inſcripſit de myſtica Theologia, vbi illam vocat quæ ad ipſum ſuperſubſtantiale occultum, & Dei caliginem, ſine ſymbolis, creata omnia negatione tranſcendendo, peruadit. Symbolica autem erit, quæ Deo in Scriptura ad verba noſtra deſcendente, ſenſibiles nobis illius figuras obiicit, quæ priore latior eſt magiſque extenſa, eáque de cauſa dicere ſolitum ferunt San- D ctum Bartholomæum, Theologiam & plurimam eſſe, & minimam Euangeliumque & latum & conciſum: myſticè ſcilicet & aſcendendo, conciſum; ſymbolicè & deſcendendo, amplum & latum.

Denique Theologia eſt Theorica, quæ ea tradit quæ à nobis fieri nequeunt, ſed tantum cognoſci, vt ſunt Deus, Angeli, animæ immortales, Cæli &c. Alia eſt Practica, quam etiam Moralem vocant; eorum ſcilicet quæ à nobis fiunt, vt ſunt officia iuſtitiæ Chriſtianæ, Decalogus, &c. Sumitur itaque ea diuiſio ratione materiæ quam tractat Theologia. Siquidem duo rerum genera Deus nobis reuelauit ad ſalutem: alterum earum quæ credendæ: alterum earum quæ agendæ ſunt.

Cæterum veteres illi Gentiles triplicem agnouere Theologiã, ſiue triplex illius genus, vnum μυθικὸν ſiue ἱστορικὸν poëtis, attributum. Alterum φυσικὸν quod magis myſticum erat, & à Philoſophis ſuſceptũ. Tertium πολιτικὸν quod legibus ſancitum, & in quo continebantur Oracula & Reſponſa. *Varro in l. rer. diuin. apud S. Auguſt.* ☞ *Vide Tit. ſequent.*

DE VETERVM ETHNICORVM THEOLOGIA,

Quam Philoſophiam diuinam, & Metaphyſicam vocabant. E

QVI IN EA EXCELLVERINT.

METAPHYSICI PHILOSOPHI DIVINI.

Metaphyſicos eos vocamus, qui ea quæ ſub hominis ſolam rationem cadunt, nec intelligentia tantùm (vt Mathematica) ſed etiam reipſa a materia ſeparata ſunt, cognoſcere ſtudent. Quæ cognitio cum omnium humanarum artium & diſciplinarum ſuprema ſit, ac veluti fons & ſcaturigo reliquarum (vt pote ex qua inferiorum certitudo & demonſtratio petatur) κατ' ἐξοχὴν Sapientiæ nomen ſibi vendicauit: & quoniam de purè abſtractis agit, etiam Theologia. Cæterùm quia ordine cogitationis omnium poſtrema eſt, paſſim Metaphyſica dicitur, quòd non niſi μετὰ τὴν τῶν φυσικῶν ἅμα καὶ ἠθικῶν γνῶσιν diſcenda ſit: vt priores illa ſcientia ſint veluti initiationes quædam, hæc vero perfecta contineat myſteria. Veteres hoc philoſophiæ genus inter vere acroamaticas diſciplinas connumerabant, vt vel nihil de eo ſcriberent, ſed auditoribus tantum oretenus communicarent: vel ſi aliquid ſcriberẽt, ita tamen obſcurè, vt ab iis F *ſolis, qui* [illegible]*, καὶ μὴ ἐξώτεροι eſſent, intelligeretur. Porrò inter Metaphyſicos differentia eadem eſt, quæ etiam inter Phyſicos: nempe quòd alij res ipſas nudas, quamuis obſcurè, docent, vt Ariſtoteles & Theophraſtus: alij fabularum inuolucris velatas proponuntur, deorúmque nomina illis prætexunt, eam ob rem Theologi olim vocati.*

PVRI METAPHYSICI.

☞ *Item ſuperſtitioſi Ethnicorum Theologi. Vide in loco de Metaphyſica.*

THEOLOGIÆ ETHNICORVM INVENTORES.

☞ *Ethnicæ ſuperſtitionis & idololatriæ auctores ſuo loco Iniuſtitiæ religioſæ enarrabuntur. Hic inuentionis Diuini cultus, licet falſi, habetur ratio: illic vero vt iniquus & impius rectè damnatur.*

Orpheus primus Bacchi ſacra in Græciam introduxit, primúſque in monte Bœotiæ Thebis, vbi Liber pater natus eſt, G ſacra Orphica, in quibus ipſe poſtea fuit laceratus, inſtituit: vt ait *Lact. de falſa Relig.* Hic multa humanæ politicæque vitæ vtilia inuenit, vt ait *Pauſ. in Bœot.* nam & deorum initia, & vniuerſam Theologiam aperuit & nefariorum facinorum expiationes excogitauit, & quibus ritibus iratorum deorum mentes placarentur tradidit, & multa morborum remedia adinuenit, vt ipſe de ſeipſo teſtatur in Argonaut. *Nat. Comes Mythol. lib. 7. cap. 14.*

Ægyptij primi exſtiterunt qui dicerent animam hominis eſſe immortalem, quæ de mortuo corpore ſubinde in aliud atque aliud corpus, vt quoque gigneretur, immigraret: atque vbi per omnia ſe circumtuliſſet, terreſtria marina, volucria, rurſus in aliquod genitum hominis corpus introiret. Atque nunc ab ea circuitum fieri intra annorum tria millia. Hanc rationem Pythagorei pro ſua vſurpauerunt, ab Ægyptiis deſumptam. *Herod. lib. 2.*

Zamolxis, Thracum rex, primus immortalitatem ſuis perſuaſit. Ex eius ſchola medica prodière diſcipuli, Zamolxidis medici appellati, qui homines ἀπαθανατίζειν, hoc eſt, immortales reddere dicebantur, quòd eos ſpe immortalis vitæ H ad dura omnia, & vel ad mortem ipſam; ſi opus eſſet, perferendam animarent. *Plato.*

Cyrenaicvs Hegeſias de Morte, à malis nos abducente, non à bonis, ita copiosè diſputauit, vt is à rege Ptolemæo prohibitus eſſe dicatur illa in ſcholis dicere, quod multi, his auditis mortem ſibi ipſis conſciſcerent. Callimachi quidem epigramma in Ambraciotam Cleombrotum eſt, quem ait, cùm nihil ei accidiſſet aduerſi, è muro ſe in mare abiecisse, lecto Platonis libro. *Cic. lib. 1. Tuſc. quæſt.*

MAGIÆ.

Dæmoniorum, qui humana corpora obſidebant, & morbis affligebant, exorciſmi inuentio, Salomoni diuino ſapientiæ antiſtiti accepta refertur. Deus enim ei præſtitit virtutem & artem contra Dæmones ad vtilitatem hominum, qua eorum morbos mitigaret. *Ioſephus lib. Antiq. 8. cap. 2.*

Zoroastres Bactrianorum rex (contra quem primus Aſſyriorum rex Ninus bella ſuſcepit) primus omnium dicitur

artes

A artes magicas inueniſſe, mundi principia, ſiderúmque motus diligenter ſpectaſſe. *Iuſtin. lib. 1. Plin. lib. 30. cap. 1. Oroſius lib. 1. cap. 4. Euſebius l. 10. de præp. Euang. tempore Abrahami.* Alij Magiæ inuentionem Attacio cuidam in Thracia tribuunt.

DIVINATIONIS CVIVSLIBET.

Nonnulli voluerunt Vulcanum peritiſſimum fuiſſe illius diuinationis, quæ fit per ignem, quæ pyromantia à Græcis nominatur: ſicuti Nereus habitus eſt inuentor hydromantiæ, hoc eſt, diuinationis per aquam. *Natalis Comes Mythologia lib. 2. cap. 6.*

Non ſolam inuentionem ignis Prometheo tribuunt, verùm etiam Medicinæ, pharmacorúmque miſtiones, in primis verò leges diuinationum, & ſomniorum interpretationes. Primus fertur obſeruaſſe auium volatus, & garritus, & quid ſignificarent. Inuenit idem extorum obſeruationes, & colores & ſitus, & quibus victimis, & quo ritu mactatis diis ſinguli lætarentur. Fulgura & ſigna de cœlo notauit. *Æſchylus.*

Auguria ex auibus Car, à quo Caria: ex animalibus Or-
B phcus, Auſpicia auium Tireſias Thebanus. *Plin lib. 7. c. 56.*

Parnaſſus, Neptuni & Cleodoræ nymphæ F. Delphorum veterem vrbem condidit, quæ diluuio Deucalioneo periit. Ab eo Parnaſſus mons nomen obtinuit. Fertur ille prædictionem ex auium volatu inueniſſe. *Pauſ. in Phoc.*

Aruſpices cor in extis inſpicere cœperunt Romæ primùm CXXIII. Olymp. L. Poſthumio Albino rege ſacrorum, cùm rex Pyrrhus ex Italia diſceſſiſſet. *Plinius lib. 11. cap. 31.*

Somniorum interpretationem, auctore Plinio in ſeptimo, Amphictyon primus docuit, quod Trogus Ioſepho Iacobi filio attribuit, quem omninò peritiſſimè ſomnia eſſe interpretatum Ioſephus in ſecundo Antiquitatum affirmat. Clemens verò Telmeſſinis aſſignat. *Polyd. l. 1. c. vlt. de Rer. inuent.*

Ab Ægyptiis plura prodigia reperta ſunt, quàm à cæteris omnibus hominibus. Nam cùm prodigium exſtitit, ſcribunt id, obſeruantes quomodo euenerit. Et ſi quando poſtmodum huius ſimile exſtiterit, exemplo prioris putant euenturum. *Herod. lib. 2.*

Aranti cuidam in agro Tarquinenſi, & ſulcum altiùs imprimenti, ſubitò è terra exſtitit quidam, qui Tages appella-
C tus, facie quidem pucrili, ſed ſenili prudentia, à quo vniuerſa Hetruria aruſpicinam edocta eſt, quæ ab ara & inſpiciendo ſibi nomen vindicauit. *Cic. lib. 2. de Diuinat. Sed Plin. lib. 7.* aruſpicij inuentionem cuidam Delpho tribuit, ſicut ignispicij Amphiarao.

MAGIÆ DOCTORES.

☞ *Conſule Tit. Magorum, quatenus propagationem, ſuæ impietatis, docendo alios, tentant.*

SALOMONIS Clauiculæ mentionem videtur facere. *Nicetas, lib. 4.* librum Salomonium appellans. Quem cùm Aaron magus apud Manuelem Commenum Imp. legeret, legiones dæmonum adducebat, ſubinde interrogantium, cur acceſſiti eſſent, ac iuſſa alacriter exequentium.

ZOROASTRES res Bactrianorum fuit magicarum artium inſtitutor, quem Hermodotus Platonicus præceſſiſſe ait Troicum bellum annis quinque millibus. Idem Hermippus, & inſuper eum ab Agnace inſtitutum tradit, ſcripſiſſeque vicies
D centum millia verſuum. Certioribus auctorum ſcriptis traditur eum temporibus vixiſſe Nini Aſſyri, à quo victus & regno pulſus eſt, inſtitutor magicæ artis, qui eodem quo natus eſt die riſit, cerebrumque ita ei palpitauit, vt impoſitam repelleret manum, futuræ præſagio ſcientiæ, vt dicit Plinius. Viginti annis in deſerto caſeo vixit ita temperato, vt vetuſtatem non ſentiret. *Lud. Viues in lib. 21. Auguſt. de Ciu. Dei, cap. 14.*

ANTISTHENES Athenienſis Socratis diſcipulus, & præceptor Diogenis, ſcripſit de Arte magica libros, teſte *Volaterrano lib. 3. cap. 3. Anthrop.*

FRO deorum interpres ſedem haud procul ab Vpſalia apud Suecos cepit, vbi veterem litationis morem mutauit, & humanas hoſtias mactare docuit. *Saxo lib. 3.*

MARCVM quendam in Cherroneſo Græciæ contermino fuiſſe narrant, qui genus ſuum in Meſin fluuium referebat, ſolitudinis amator, & dæmonum cultor eximius, qui de illorum natura pleraque perſecutus, aliis etiam eſt impartitus *Celius lib. 2. cap. 6. A. L. ex Pſello.*

AVICENNA de Magia, quam vocant occultam philoſophiam commentarios ſcripſit. *Serzanus in eius vita.*

DIVINATIONIS DOCTORES.

ARTEMIDORVS Philoſophus Epheſius ſiue Daldianus E (eſt autem Daldis vrbs Lydiæ) ſcripſit Onirocritica, de ſomniorum interpretatione: item de auguriis & manuum inſpectione *Suidas.*

XENOCRATES, non Carthaginenſis ille Platonis auditor, ſed alius quidam, ſcripſit domeſtica auguria, οἰκοσκοπικὰ [illegible] quæ inter eundem eueniunt. Helenus χειροσκοπικά. Poſidonius παλμικά, ex corporis motu quocunque. *Suidas.*

HYLAS Græcus de Auguriis ſcitiſſime ſcripſit. *Plinius libro. 10. cap. 16.*

Q. Metellus, qui Pontifex maximus fuit, aliaſque prudens habitus & in rep. verſatus, poſt menſem Sextilem, qui nunc Auguſtus dicitur, vetuit auſpicari: quoniam auibus vtendum eſt vigentibus & vegetis, cuiuſmodi ſunt ante æſtatem. Circa autumnum aliæ infirmæ & affectæ ſunt, aliæ pulli & imperfecti, aliæ ſemel euanidæ propter anni tempus aliò demigrant. *Plut. in quæſtionibus. Rom.*

*DE VERA SACRA THEOLOGIA.

* AC PRIMVM, ILLIVS IN HAC, F
Vita Neceſſitas.

S. THOMAS initio ſummæ ſuæ Theologiæ, definit præter ſcientias Philoſophicas, ſecundum potentiam Dei ordinariam, eſſe neceſſariam hominibus ſcientiam reuelatam, tum ad cognoſcendū ea quæ ſunt fidei ſimpliciter, & abſque reuelatione diuina cognoſci nequeunt: vt ſunt Deum eſſe finem hominis ſupernaturalem, eſſe trinum, incarnatum, ſub ſpeciebus viſibilibus in Euchariſtia, &c. tum ad indagandum illa, quæ quidem lumine naturali de Deo ſciri poſſunt, ſed non abſque labore & ſerutinio, idque non niſi à paucis. Obtinet enim ſemper illud Pauli, Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator eſt. *ad Hebræos. 11.*

Cæterùm doctrina ſacra quæ ex principiis immediatè reuelatis educit concluſiones, ipſaque principia explicat, neceſſaria eſt, non quidem ſingulis, ſed Eccleſiæ, in qua ſunt conſtituti Doctores & Paſtores, ad ædificationem corporis Chriſti. *ad Epheſ. 4.* & ita tenet Aug. *lib. 4. de Trinit. c. 1.* & S. Tom. G
1. *part. q. 1. art. 1.*

* DIGNITAS.

VBI ETIAM DE OBIECTO.

Theologiam reliquis ſcientiis præſtare, conſtat ex illius obiecto formali, quod eſt Deus qua Deus, nec alius eſt finis noſtræ Theologiæ, quam cognitio ipſius Dei, & eorum quæ illi attribuuntur, per lumen reuelationis: cum ſancti in cœlo eum cognoſcant per lumen beatificæ viſionis, hoc enim eſt quod dicit Apoſtolus, nos hic videre per ſpeculum in ænigmate, id eſt, Deum & diuina cognoſcere, ſiue per creaturas, ſiue per phantaſmata, ſiue per myſteria humanitatis Chriſti, eiuſque Sacramenta: idque per obſcuram cognitionem & phantaſiam: tunc autem facie ad faciem, id eſt, clarè omnique velamine amoto, quomodo ſcribitur Moyſes locutus ad Deum, ſicut ſolet homo loqui ad proximum ſuum *Exod. cap. 33.*

Reliquæ autem ſcientiæ, quamuis conſiderent Deum eatumdem aliquæ, non tamen eum conſiderant aliter quam vt eſt auctor naturæ: vnde conſtat Theologiam reliquis ſpeculatiuis ſcientiis præſtare, quæ Deum proponit etiam vt au- H ctorem ſupernaturalem: Practicis quoque præſtat, vt cuius vt talis, finis eſt beatitudo æterna, quæ ad nullius alterius practicæ finem ordinatur, ſed omnium aliarum fines ad hanc ordinari debent.

Sumitur deinde eius dignitas à certitudine, nititur enim infallibilitate Dei reuelantis, cuius auctoritas tota eſt ratio aſſentiendi, quam in naturalibus ſcientiis adfert lumen naturale intellectus, & euidentia principiorum, quæ longè inferiora ſunt auctoritate infallibili diuina videatur S. Thomas *art. 5.* ſuprà. Denique hoc Theologiæ debetur, vt præ reliquis ſcientiis nominetur & verè ſit ſapientia, vt quæ conſideret Deum lumine ſupernaturali, quod & certius eſt, & generalius; vt cauſam omnium rerum efficientem, exemplarem, & finalem. De quo iterum videatur S. Thomas ſuprà, *art. 6.*

* DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

Scholaſticam Theologiam definiunt, quod ſit diuinarum rerum ſcientia, quatenus à Deo reuelatur, ex fide collecta, gignens cognitionem non euidentem, ſed certam, licet obſcuram, quæ ideo ſcholaſtica dicitur, quod certa Me-

thodo

thodo in ſcholis vſitata tractetur, quomodo Cicero dixit hu-
A minem de Schola, *l. 1. de oratore*, qui optimè ſuiſſet eruditus à magiſtro.

*EIVS NECESSITAS.

Non vna neceſſitas fuit cur Theologia Scholaſtica traderetur, præcipuè illa quam Magiſter Senten. in proœmio tradit ex Auguſtino; qua ſcitur, quemadmodum fides Catholica opituletur, & aduerſus impios defendatur. Scitum eſt enim illud, Theologi eſt eſſe fidelis, docere doctrinam ſanam, & eos qui ſanam non habent redarguere.

Altera eſt, diuinarum Scripturarum difficultates enodare, quas Deus (*teſte Aug. ad Voluſian. epiſt. 3.*) tres ob cauſas potiſſimum voluit eſſe ſignatas & clauſas. Primò ad faſtidium declinandum; quæ enim obuia apertáque ſunt, contemnimus; at operta & recondita cupimus, deſiderata ardentius inquirimus, inuenta ſuauius guſtamus. Sicut autem Deus pleraque in diuinis literis in aperciſſima luce poſuit, vt inde paſceremur, & famem pelleremus, ita vtiliſſimis obſcuritatibus plura inuoluit, vt iis ſine vlla ſatietate, ingenij ſolertiam exercere-
B remus. Deinde, vt ad liquidiorem veritatis notitiam obſcuritas adduceret, dum ſic veriſſimè quod obſcurum eſſet, explicaret; atque occaſione propoſitam difficultatem inquirendi, aliarum quoque rerum, quas non quærebat, veritatem aſſequeretur. Denique ad comprimendam humani ingenij temeritatem, eiuſque ſuperbiam labore domandam: vt dum tumens ac turgens hominis animus abſtruſos diuinarum litterarum receſſus penetrare ſe poſſe præſumit, demum deſperans cogatur vnà cum Æthiope illo Eunucho exclamare, *Act. cap. 8.* Quomodo poſſem hæc intelligere, niſi aliquis oſtenderet mihi? Quæ cum ita ſint, ij qui minus neceſſariam eſſe putant Theologiam Scholaſticam: tùm ſe denique erraſſe ſentiunt, cum eos aut diſputatio cum hæreticis, aut perplexus aliquis conſcientiæ caſus exercet. *Hactenus Auguſtinus.*

Accedunt reliquæ difficultates, quæ licet cum poſitiua Theologia ſint communes, ad Scholaſticam tamen propius attinent. Nimirum vt diuinæ res illæ penitus agnoſcerentur ac defenderentur, quæ magiſtra natura nunquam percipi po-
C tuiſſent; cuiuſmodi ſunt myſteria Trinitatis, Incarnationis, Reſurrectionis, & alia. Vt item finis ſupernaturalis hominis intelligeretur, in quo vita Beata hominum eſt poſita. Deinde vt via conſtaret, qua ad illam ſit perueniendum. Denique, vt quod aſſequi aut intelligere homines Ethnici, vel hæretici quidam nequiuerunt, nempe vitiatæ naturæ morbum, id iam pateret. Quod ſanè cum Philoſophos latuiſſet, fecit, vt neque confugerent ad diuinam opem quærendam; & verò nihil minus quam virtutem perfectam, & ſolidam adipiſcerentur, qui humana induſtria id effici poſſe falſo putarunt. Certè quod ſpectat ad Deum noſcendum vt finem ſupernaturalem, nec illum noſcere naturaliter quantum oportet, nec naturaliter aut efficaciter appetere (eatenus enim aliquid appetimus, quatenus cognoſcimus) nec viribus naturæ noſtræ conſequi poſſumus: cum verò iſta fide cognoſci poſſint, Theologia Scholaſtica ea tuetur, & dilucidat.

*ORIGO ET PROGRESSVS THEOLOGIÆ ANTE CHRISTVM NATVM.

Quamuis Patres plerique omnes, ac præcipuè *Theodor. l. 3. de curatione affectionum Græcarum*, oſtendát, Theologiam vnà cum primis ortam fuiſſe parentibus, indéque ad poſteros, de-
D ductam, & nouis ritibus, ac quaſi luminib. illuſtratam, Gilbertus tamen Genebrardus, eiuſdem originem ac progreſſum per ſingulas ætates planiſſimè monſtrat. Inerat videlicet iis rerum diuinarum (quatenus humana conditio patiebatur) perfecta cognitio, quæ durauit quamdiu homines haud peccarunt, vt ea quaſi infantia fuerit & innocentia Theologiæ.

Inde verò vſque ad confuſionem linguarum, bis mille annis licet ob ignorantiam valdè obſcuraretur, falſis tamen de Deo opinionibus deprauata non eſt; dum enim vna fuit omnium hominum lingua, nulla fuit idololatria: at deinceps vſque ad exitum Abrahami ex Meſopotamia (quamvis breuiſſimo ſpatio, nempè annorum triginta vel quadraginta) valde excreuerit Idololatria. Quare Theologia delituit vſque ad Moyſem, per quem iterum cœpit Religio, & rerum diuinarum ſcientia reuiuiſcere.

Ac tamen à magiſtro ipſo Abrahamo orbis terræ pars maior, ſi non omnino, aliquam tamen Theologiæ & religionis Iudaïcæ partem ſuſceperat. Hinc enim factum eſt, vt tam multæ gentes amplexæ ſint circumciſionem.

Quæ res vetuſtiſſimis auctoribus dedit occaſionem diſpu-
tandi contra Græcos de religione, ſumpto hinc argumento ad E
probandum Theologia Iudæorú eſſe omnium antiquiſſimã.

Quæ item cauſa fuit, cur Ægyptij & Chaldæi inter omnes gentes, quoniam edocti fuerant ab Abrahamo, maximi Theologi habiti fuerint, eorumque Theologica ſcripta ad nos peruenerint, nempe Triſmegiſti, Iamblici, & Beroſi, quamquam quid de iis ſentiendum ſit alibi dicatur.

A MOYSE igitur vſque ad Roboam, & Ieroboam annis ſexcentis, Iudæorum Theologia maximè floruit: quippe quæ tùm primò litteris fuit conſignata (quamuis ante, vt ſcribit Ioſephus, Seth, duas illas erexerit columnas, in quibus ſapientiam, quæ circa opera cœleſtia verſaretur, incidit) tumque conſtituti ſunt Sacerdotes, Scribæ, & Legiſperiti qui Theologiam omnes profiterentur.

Sanè eo ipſo tempore ingens fuit celebrium Prophetarum numerus, ſacramentáque & ceremoniæ ſunt inſtitutæ, quibus religio & diuina ipſa ſcientia vſque ad præfinitum tempus conſeruabantur.

Secuta eſt ætas à Roboam vſque ad finem exilij Babyloni- F
ci annorum 550. quo tempore vera religio iacuit penè intermortua, tùm ob regni Dauidici diuiſionem, quam diuiſio quoque religionis ſecuta eſt, tùm quia Ieroboam conflatis duobus vitulis aureis, decem tribus in Idololatriam compulit, pretióque Sacerdotes & Prophetas conſtituit. Erant item continenter bella inter duos reges Iudæ, & Iſraëlis, quæ faciebant, vt litterarum ſtudia ſileſcerent: res nimirum eò deuenerant, vt aliquando vnus inſignis, ac celebris eſſet Elias Propheta, qui veram Theologiam tenuerit, cum quadringenti falſam profiterentur.

MICHEAS non ita multò poſt inuentus eſt qui verax, complures autem qui Pſeudoprophetæ eſſent. Ac in ipſa Iudææ Eccleſia, vbi tùm religio vera colebatur, ne vnus quidem aliquando extitit liber legis. Nam & Ioſias ſingulari diuino beneficio tribuit, quod quendam librum legis Helchias ſacerdos neſcio quo in Templi angulo compererit.

Et verò ad finem exilij Babylonici Iudæi, non tantum religionis, verum etiam linguæ Hebrææ obliti erant, vti Eſdras
ſcriptum reliquit. Exilio autem Babylonico finito vſque ad G
Chriſtum, cœpit doctrina diuina paululum iterum reuiuiſcere. Sed progrediente tempore, atque quodammodo aduentante Chriſto, cœpit rurſus Theologia Iudæorum obſcurari, multas ob ſectas, quæ tunc ortæ ſunt, Samaritanorum & Iudæorum, de quibus ait *Epiphanius initio Panarij.*

*POST CHRISTVM NATVM.

At vbi venit plenitudo temporis, plenitudo etiam Theologiæ aduenit, quæ non tam aucta, quam facta eſt. Cùm enim Chriſtus Dominus quæ obſcurè fuerant Iudæis tradita, explicuiſſet, reque ita exhibita, interpretatus Prophetas, noua priſcis abolitis, inſtituiſſet Sacramenta & Sacrificia mandataque renouaſſet, quibus & conſilia adiecit: pleniſſimam ſanè lucem attulit, quæ non ſolum à Iudæa, verum etiam à Gentibus errorum tenebras diſpelleret.

Ac tamen Satanas copias tunc ſuas inſtruxit ardentius, quibus Eccleſiam Thologiamque oppugnaret, excitatis Cerintho, Ebione, Baſilide, Carpocrate, Valentino, Marcione, atque aliis: Verùm enimverò Dei ſapientia poſt Apoſtolos mi-
ſit, alios, qui eò magis ſubtiliter, ac ſimul eminenter res diui- H
nas exponerent: quod primum legibus feciſſe Hierotheum, & Dionyſium Areopagitam, deinde Pantenum qui ſcholam Theologiæ aperuit Alexandriæ, vbi & Clementem Alexandrinum Theologiæ locos, & Dialecticorum artem diſputationibus diſtinctè pertractaſſe, ex Eccleſiaſtica Hiſtoria, ab Hieronymo accepimus.

Vt verò ipſa Chriſti Eccleſia imitata in hac palæſtra caput ſuum, ætate, ſapientia, pugnandi arte, progreſſus faciebat ingentes, ſic poſt priora illa ſæcula vſque ad annum à nato domino ſexcenteſimum, cum Arianorum funeſta peſtis in orbe Chriſtiano graſſaretur, exciti ſunt diuinitus, viri Theologi præſtantiſſimi, qui Theologiam in aciem adhuc apertiorem educerent, Athanaſius, Hoſius, Pacianus, Baſilius, Epiphanius, Cyrilli, Hieroſolymitanus, & Alexandrinus, Theodoretus, Gregorij, Nazianzenus, & Nyſſenus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Hilarius, Auguſtinus in Dialecticis verſatus egregie, Gregorius Magnus, Leo, Leander, Iſidorus, Proſper, Fulgentius, Caſſiodorus, & alij. Atqui etſi vſque ad ſeptimi ſæculi finem poſt Chriſtum, ob variam rerum turbationem

bationem. Theologia minus ſeſe exemit hæc; tamen ab Iſidori diſcipulis ſub annum ſeptingenteſimum, conſeruata eſt ad vſum; floruitq Beda in Anglia, in qua idem præſtitit, quod Iſidorus in Hiſpania. Itaque è Bedæ ſchola plerique docti viri prodierunt, inter quos fuit Albinus, ſiue, vt alij volunt, Alcuinus, qui à Carolo magno adhibitus ad inſtituendam Pariſienſem Academiam, mirum eſt quot illa peperit Theologos inſignes, vt quadringentos totos annos, vix alicuius nominis Theologus exſtaret alibi: quam in Gallia. Videlicet floruêre tùm etiam Angelomus, Rabanus, Haymo, Strabus, quem ferunt Gloſſam ſcripſiſſe ordinariam, Remigius Antiſſiodorenſis, Paſchaſius, Cordienſis, Amalarius.

Nonum ſæculum inſecutum eſt, quo, cum minus exercitatio Scholaſticæ Theologiæ tractaretur, factum eſt ex hæreſi Berengarij, vt complures apparuerint, qui eam tutandæ religioni ſub ſigna reuocarent, Inhebertus cum maximis & antiquiſſimis Auctoribus conferendus, Guidmundus item & Algerus, & Lanfrancus, & Hildebertus, & Leo Nonus, & Bernardus, & Iuo, & Anſelmus, & Honorius Auguſtodunénſis, & Sigebertus, & Burcardus, & Rupertus, & Hugo à ſancto Victore, & Petrus Lombardus, & Gratianus, & Richardus à S. Victore. Ac Petrus quidem Lombardus cum vidiſſet Theologiam Græcorum Patrum libris variè ſparſam, fuſéq; tractatam; in vnum autem à Damaſceno quaſi collectam, & certis fuiſſe locis diſtinctam, eius imitatione collectis Latinorum Patrum (præſertim Auguſtini) ſententiis, idem fecit, vſque adeò præclarè, vt Magiſter Sententiarum diceretur.

At verò cum exiens ad duodecimum ſæculum ita res Theologica proceſſiſſet, incepit liberali pietate Ludouici Regis ſancti, viuidiores reſumere vires. Quare tum exſtitêre Alexander Alenſis, Thomas, Bonauentura, Albertus Magnus, & cæteri, qui vſque ad Tempora Florentinæ Synodi peruenerunt, qua finita, mirum eſt, quanta, præſtantium Theologorum ſeges in Eccleſia Dei ad frugem maturuit, cum & aduerſus Schiſmata, hæreſeſque & ſexcentas alias peſtes doctiſſimi libri & Commentaria emitterentur in lucem, quorum Scriptores pleroſque infra in medium adducemus.

*METHODVS THEOLOGIÆ TRACTANDÆ CVM GRÆCORVM, TVM LATINORVM.

Non eundem ordinem ſeruarunt in tradenda Theologia, Græci & Latini. Damaſcenus enim temporis, loci verò ſeriem perſecutus eſt Dionyſius Areopagita, quippè qui egit de cœleſti, ſubcœleſti, ſupercœleſti Hierarchia. Ioannes autem Sapiens cognomento Cypariſſiotus qui ſcripſit abhinc circiter quingenis annis, Expoſitionem materiarum, ſiue elementarem eorum quæ de Deo à Theologis dicuntur, eam in decem Decades partitus eſt, priorem de Theologia Symbolica; ſecundam de Theologia demonſtratiua, tertiam de diuinis emanationibus; quartam de informatione diuini nominis; quintam de proprietatibus diuinorum nominum; ſextam de apparitionibus diuini luminis; ſeptimam de diuina participatione; octauam de infinitate Dei in creaturis; nonam de infinitate in Deo; decimam de diuina ſimplicitate.

AVGVSTINVS verò inter Latinos egit de amandis, credendis, ſperandis.

Magiſter Sententiarum de ſignis, & de rebus.

Res autem duplices ſunt, quibus fruimur, quibus vtimur, Thomas de Deo in ſe (hoc eſt de ipſa eſſentia; & de perſonis) comparando ad perſonas, vt principio, & vt fine, de via qua aſcendimus, de aſcenſu quo aſcendimus, qui eſt Dominus IESVS. Et quidem Thomæ ordo integerrimus, & abſolutiſſimus fuit, qui ex adiuncto compendio vno penè intuitu perſpici poteſt, verum quia D. Thomas ipſius Magiſtri ordinem illuſtrauit, & ad Methodum longè meliorem & faciliorem redegit, illius Elenchum & velut ſumma Theologiæ per eum traditæ capita præmittemus.

*SVMMA THEOLOGIÆ CAPITA EX PETRO LOMBARDO. Magiſtro Sententiarum.

LIBER I.

De rebus & ſignis, diſt. 1.

De rebus quibus fruendum eſt, vel vtendum, 2.

De myſterio Trinitatis & Vnitatis, 3.

De cognitione creatoris per creaturas, vbi & de ſumma Trinitatis vnitate, 4.

An Deus ſe genuerit, 5.

An alium Deum, 6.

An pater genuerit diuinam eſſentiam, vel ipſa filium, vel ipſa nec genuit, nec genita eſt, 7.

Num pater voluntate genuerit filium, an neceſſitate, an potuerit, vel voluerit gignere filium, 8.

De proprietatibus eſſentialibus Trinitatis, & vnitatis, 9.

De diſtinctione trium perſonarum.

De ſpiritu ſancto, à diſt. 10. vſque ad 18.

De æqualitate trium perſonarum diſt. 19. & 20.

Quomodo poſſit dici ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus Spiritus ſanctus, diſt. 21.

De nominum diuerſitate, quibus vtimur loquentes de Trinitate & vnitate, 22.

De hoc nomine, Perſona, 23.

Quid ſignificetur his nominibus, Vnus, vel Vna, Duo, vel Duæ, Tres, vel Tria, Trinus, vel Trinitas, &c. diſt. 24.

Quid, cum dicitur pluraliter, Tres vel Duæ perſonæ, diſt. 25.

De proprietatibus perſonarum, à 26. vſque 33.

Vtrum proprietates perſonarum ſint ipſæ perſonæ, & ſint Deus, id eſt, Diuina eſſentia, 33. & 34.

De ſcientia, præſentia, prædeſtinatione, prouidentia, diſpoſitione, omnipotentia, voluntate Dei, à 35. vſque ad 48.

LIBER II.

De vno omnium principio, & de creatione, & cur facta ſit rationalis creatura, diſt. 1.

De Angelis bonis, & malis, à 2. vſque ad finem 11.

De creatione aliarum rerum, & operum ſex dierum diſtinctione, à 12. diſt. vſque ad 19.

De ſtatu primi hominis ante peccatum, 19.

De modo procreationis filiorum, ſi non peccaſſent primi parentes, & quales filij naſcerentur, diſt. 20.

De inuidia diaboli tentantis primos parentes, 21.

De hominis primi tranſgreſſione, & primi peccati origine, 22.

Cur Deus permiſerit hominem tentari, ſciens eum eſſe caſurum, 23.

De gratia hominis, & potentia ante caſum, 24.

De libero arbitrio, 25.

De gratia cooperante, 26.

De virtute, & actu eius, & contra Pelagianos, 27. & 28.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia cooperante, & operante, 29.

Quod per Adam peccatum & pœna tranſiit in poſteros. Et de peccato originali, & eius pœna, à 30. vſq; ad 33. incluſiuè.

De peccato actuali ſecundum eius cauſalitatem, & quidditatem, 34. & 35.

Vtrum peccata ſint cauſa vel pœna peccati, 36.

Vtrum ſecundum aliquam rationem peccata dici poſſint eſſe ex Deo 37.

De voluntate, & eius fine, à 38. ad 42 incluſiuè.

De peccato in Spiritum ſanctum, 42.

De potentia peccandi, 44.

LIBER III.

De Incarnatione Verbi diſt. 1.

Quare totam humanam naturam aſſumpſit, quidquid nomine humanæ naturæ intelligendum ſit, 2.

Caro, quam verbum aſſumpſit, qualis fuerit, 3.

Quare Spiritui ſancto opus hoc Trinitatis tribuitur, 4.

De perſona non aſſumpta, 5.

Quomodo Deus homo 6. & 7.

An diuina natura debeat dici nata de virgine, 8.

De adoratione humanitatis Chriſti, 9.

An Chriſtus, quatenus homo, ſit perſona vel aliquid, 10.

An Chriſtus ſit creatura, vel creatus, vel factus, 11.

An homo ille ſemper fuerit, vel cœperit eſſe, 12.

De ſapientia, & gratia Chriſti ſecundum naturam hominis, diſt. 13. & 14.

De aſſumptis defectibus corporis, fame, ſiti, & aliis, & animæ triſtitia, timore, dolore, & huiuſmodi, 15. & 16.

De voluntatibus Chriſti ſecundum duas naturas, 17.

De merito Chriſti, ſibi & nobis, 18. 19.

De morte Chriſti pro nobis, 20.

De ſeparatione animæ à corpore in morte, 21.

An Chriſtus in triduo mortis fuerit homo, 22.

An

An Chriſtus fidem & ſpem habuerit, vt charitatem, 23.
A Quo intelligitur, quod ſcriptum eſt, vt cum factum fuerit credatis, 24.
De fide antiquorum, 25.
De ſpe, ac de charitate hominis & Dei. à 26. ad 32.
De quatuor virtutibus Cardinalibus, 33.
De ſeptem donis Spiritus ſancti, 34. & 35.
De coniectione virtutum, 36.
De decem præceptis à 37. ad 49.

LIBER IV.

De Sacramentis in generali, & in particulari, à diſt. 1. vſque ad 42.
De Reſurrectionis conditione, & modo reſurgentium, 43. & 44.
De diuerſis animarum receptaculis, 45.
An valdè malis detur mitigatio pœnæ, 46.
De ſententia iudicij, 47.
De forma, & poteſtate iudicis, 48.
De differentia manſionum in cœlo, & in inferno, 49.

*THEOLOGIÆ S. THOMÆ COMPENDIVM.

B PRIMA PARS.

Poſt quæſtionem 1. in qua agitur de ſacra doctrina eſt
De Deo in ſe, hoc eſt
De vnitate eſſentiæ diuinæ à q. 2. ad 26.
An ſit.
Quomodo ſit, vel non ſit.
Quomodo nominetur.
De operationibus immanentibus & tranſeuntibus potentia.
De Beatitudine.
De tribus Perſonis, Patre, Filio, Spiritu S. à q. 27. ad 43.
Vbi de
Proceſſione.
Relationibus propriis.
Perſonis abſolutè.
Perſonis relatis ad conſtituentia.
Relationibus communibus.
De Deo in relatione ad creaturas in genere cauſæ efficientis creaturarum, id eſt de Productione.
C DE { Quæ ſit cauſa prima entium.
Modo producendi à prima cauſa.
Principio durationis à 44. ad 46.
Diſtinctione in
Communi, & in
Particulari
creaturarum purè ſpiritualium, purè corporalium, corporalium & ſpiritualium ſimul, à 47. ad 102.
Gubernatione in communi, in ſpeciali:
In qua de conſeruatione, mutatione, &
Quomodo vna creatura moueat alteram, à 103. ad 119.

PRIMA SECVNDÆ.

De motu rationalis creaturæ in Deum.
De vltimo fine huius finis in communi & ſpeciali.
In quibus ſit.
Quid ſit.
Quæ ad ea exigantur, à q. 1. vſque ad 5.
De iis, quibus ad hunc finem peruenire, vel ab eo deflectere quis poſſit.

D IN VNIVERSALI.

De actibus propriis hominis, vbi de
Voluntario, inuoluntario circumſtantiis actuum.
Actibus voluntatis, elicitis, imperatis.
Bonitate & malitia actuum, à 6. ad 21.
De actibus communibus in generali à 22. ad 25. In ſpeciali concupiſcibilis à 26. ad 39. iraſcibilis à 40. ad 48.

DE PRINCIPIIS, Actuum

Intrinſecis, id eſt habitibus à 49. ad 89. vbi in generali de ſubſtantia, ſubiecto, cauſa generationis, augmenti, corruptionis, diminutionis, diſtinctione. In ſpeciali autem de virtutibus, donis, beatitudinibus, fructibus, & malis, hoc eſt, vitiis & peccatis.
Extrinſecis, id eſt
Lege in communi, vbi de eius eſſentia, differentia, effectibus. In ſpeciali verò de æterna, naturali, humana, diuina, vetere, noua à 90. ad 108.
Gratia, Vbi de eius neceſſitate, eſſ[illegible] diuiſione, cauſa effectibus, id eſt, iuſtificatione [illegible] merito, à q. 109. ad 114.

SECVNDA SECVNDÆ.

E De iis quibus ad finem hunc peruenire, vel ab eo deflectere quis poſſit.

IN PARTICVLARI.

Quoad ſpecialem materiam virtutum: ſub quibus item agitur de donis, vitiis oppoſitis, ac præceptis, ne fiat inanis repetitio.

DE VIRTVTIBVS THEOLOGALIBVS.

De Fide in ſe à 1. ad 7.
Donis, Intellectus, & Scientiæ, 8. 9.
Vitiis oppoſitis, à q. 11. ad 15.
Præceptis, 16.
Spe, & ad eam ſpectantibus, à 17. ad 22.
Charitate, à 27. ad 46. vbi de eius effectibus interioribus, & exterioribus, de vitiis oppoſitis, de præceptis.

DE VIRTVTIBVS MORALIBVS.

In Intellectu. Vbi de Prudentia, à 47. ad 56.
In Voluntate, vbi de Iuſtitia, à 57. ad 123.
Fortitudine, à 124. ad 141.
Temperantia, à 141. ad 170.
Quoad ſpecialem hominis ſtatum: tùm quoad Gratias gratis datas, id eſt Prophetiam, Raptum, Dona linguarum, ſermonis, miraculorum à q. 171. ad 178. F
Tùm quoad ſtudia actionum, id eſt, vitæ Contemplatiuæ, & Actiuæ, à 179. ad 182. (vſque ad 189.
Quoad officia & ſtatus in communi, & in ſpeciali, à 184.

TERTIA PARS.

De Chriſto Domino, qui eſt via tendendi in Deum.

VBI DE

Saluatoris Incarnationis conuenientia, modo Vnctionis, Ordine, à 1. ad 6. de coaſſumptis, quæ pertinent ad perfectionem, & imperfectionem, à 7. ad 15. De vnionem conſequentibus à 16. ad 26.
De Saluatoris geſtis. à 27. ad 59.
De Sacramentis, quæ à Chriſto vim habent.
In communi, à 60. ad 65.
In ſpeciali de ſeptem Sacramentis, à 66. vſque ad 90. & inde à q. 1. ex additione, vſque ad 68.
De Fine Immortalis Vitæ, id eſt, iis quæ Reſurrectionem præcedunt: hoc eſt receptaculis animarum, pœnis animarum, ſuffragiis pro defunctis, Oratione Sanctorum, ſignis præcedentibus iudicium, à 69. ad 74. G
Quæ comitantur Reſurrectionem, à 75. ad 85.
Quæ ſequuntur Reſurrectionem à 687. ad 697.

*METHODVS ALIORVM,

Siue compendia S. Theologiæ ab aliis concinnata.

Extat etiam breue totius Theologiæ compendium in ſeptē libros digeſtum, quod cùm Petro Tarantaſio Ordinis Dominicani, qui poſtea Innocentius V. Pont. Maxim. fuit, vel Ægidio Romano, vel Hugoni de Argentina tribueretur, eundem agnitum eſſe fœtum Alberti Magni Ratiſponenſis Epiſcopi.

Primo libro agitur de natura diuinitatis. Secundo, de operibus conditoris. Tertio, de corruptela peccati. Quarto, de humanitate Chriſti. Quinto de ſanctificatione gratiarum. Sexto, de virtute Sacramentorum. Septimo, de vltimis temporibus, & de pœnis malorum, ac præmiis bonorum.

Non defuère, qui aliam Theologiæ partitionem fecerunt, ſed vt diximus, ea quæ à S. Thoma tradita eſt, abſolutiſſima fuit omnium. Si quis tamen animi cauſa noſſe aliam velit, legat opus de rectè formando Theologiæ ſtudio, reſtitutum à Fratre Laurentio à Villauicenο Xerezano Theologo Auguſtiniano, quod prodiit in lucem anno 1565. ex Officina Antuerpienſi Viduæ & hæredum Ioannis Stelſij. H

Cùm verò Hæreſum torrēs inundaret hoc ſæculo Germaniam & Gallias, nec preſſior illa Scholaſticorum docendi ratio, ab omnibus probaretur, aut percipi poſſet, Ioānes Maldonatus Societatis IESV Theologus, Pariſiis vtiliſſimam, quidē tempori, & Regno illi rationem Theologiæ Scholaſticę addiſcendæ docuit, quæ fuit hæc. Quid & quotuplex eſſet Theologia: deinde eius partes, ac quomodo inter ſeſe aptæ eſſent & nexæ, quas & quinque faciebat, in quarum prima diſputatur de Deo ipſo per ſe, in ſecunda de illius effectis per ſe: Tertia de Deo & rebus effectis comparate, vt quomodo Deus coſeruet, quæ fecit: An habeat prouidentiam & prædeſtinationem: In quarta, de rebus, quibus Deus hominem, propter quem de Deo diſputabimus, ad beatā vitam ducit generaliter, hoc eſt, de virtutibus, atque officiis eorum, & effectis. In quinta, de

rebus quibus Deus Chriſtianos præcipuè decreuit ad vlti-
A mum finem adducere,vbi de Chriſto agitur,& de Sacramen-
tis.Neque enim Theologo ſatis eſſe ait Canus,quæ Deo ab-
ſolutè conueniunt, ea facultatis ſuæ viribus virtutibuſque tri-
buere,niſi etiam illa vindicet quæ Deo quaſi accidunt in ordi-
ne ad Creaturas; Dei enim notionem ex omni parte rimatur.
De iis, inquam cum egiſſet Maldonatus, adiecit tractationes
iis de rebus,è quibus Theologia percipi planius poſſet,nimi-
rum ex re ſubiecta:Ex principiis;Ex argumentis:Ex definitio-
ne ſcientiæ:Ex ratione qua agit de re ſubiecta:deinceps autem
in ipſam Theologiam ingreſſus, Patres ac Synodos adhibuit
ad confutandas hæreſes, quæ tùm potiſſimum vigebant.
Porro Robertus Bellarminus S.R.E.Presbyter Cardinalis,
multum ſe cauſæ Eccleſiaſticæ aduerſus hæreſum antiquatas
nouitates profuturū exiſtimauit, provt etiam profuit vel ma-
ximè;ſi omnia quæ hodie controuerſa in negotio Religionis
inter ipſos & Catholicos,in formam diſputationum ſchola-
ſticarum redacta, tanquam communem fidei cauſam acturus,
in vnum velut corpus concinnaret,& in lucem proferret, vt
B ita velut ex vno Promptuario facili ſumptu & labore arma
deſumi poſſent ad quaſcunque hæreſes,& errores in doctri-
na ſana conuellendos, ac veritatis Catholicæ partes pro viri-
li,ſolidè & ex Scripturæ, SS.Patrum,Conciliorum,ac Ratio-
nis ipſius auctoritate tuendas & aſſerendas.
Igitur vniuerſæ Theologiæ Controuerſæ hoc tempore ra-
tionem quatuor tomis complexus eſt.Quorum primus pro-
ponit controuerſias generales tres I.De verbo Dei ſcripto &
tradito,II.De Chriſto Eccleſiæ totius capite,III. De Pontifi-
ce capite militantis Eccleſiæ. Quæ tamen generales variis li-
bris expediuntur.Et quidem primam in quatuor libros parti-
tur, quorum primo ſcribit de libris ſacris & apocryphis, II.
De editionibus Hebraica,Chaldaica,Græca,Latina Vulgari-
bus,III. De Interpretatione, veróque Scripturæ ſenſu,IV.De
verbo Dei non ſcripto,ſiue de Traditionibus.
Secunda controuerſia generalis quæ de Chriſto capite eſt,
in quinque libros diſtinguitur.Primus eſt de diuinitate Chri-
ſti, II. De perſonali diſtinctione à Patre & Spiritu S. ac pro-
ceſſione Spiritus S.à Filio,III. De anima Chriſti,& deſcenſu
ad Inferos, IV. De veritate & maieſtate carnis Chriſti,V.De
C officio & merito Mediatoris.
Tertiæ controuerſiæ generalis ſunt libri quinque.I.De Pri-
matu S.Petri in Eccleſia militante.II.De ſucceſſione Romani
Pontificis in eo primatu.III.De Antichriſto,quod nihil com-
mune habeat cum Romano Pontifice. IV. De poteſtate Ro-
mani Pontificis in cauſis ſpiritualibus. V. De temporali do-
minio & poteſtate eiuſdem Pontificis.Huic tertiæ controuer-
ſiæ generali accedunt libri tres de tranſlatione Imperij Ro-
mani.I.Romanum imperiū à Græcis ad Francos,ſummi Pon-
tificis auctoritate tráſlatum.II. Romanum Imperium à fami-
lia Caroli Magni,& gente Francorum, ad familiam Otho-
num,& gentem Saxonum,ſummi Pontificis auctoritate tran-
ſiſſe.III.Septem Electores Imperij à ſummo Pontif.Gregorio
V.potiſſimum inſtitutos.
Secundus Tomus proponit Controuerſias generales IV.I.
De Eccleſia militante tùm in Conciliis congregata,tùm ſpar-
ſa toto orbe terrarum, II. De membris Eccleſiæ militantis,
Clericis,Monachis,Laicis,III. De Eccleſia quæ eſt in Purga-
D torio,IV. De Eccleſia quæ triumphat in cœlis.Quæ ſingulæ
iterum varios libros complectuntur.
Prima quidem Controuerſia generalis,quæ de Conciliis &
Eccleſia,continet libros IV.I.Agit de natura & cauſis Con-
cilij, II. De poteſtate Catholicorum,III. De Eccleſiæ natura
& proprietatibus,IV.De notis veræ Eccleſiæ.
Secunda controuerſia generalis continet libros tres,I. De
Clericis & Sacerdotibus,II. De Monachis & Religioſis cæ-
teris.III.De Laïcis,ac potiſſimum de Magiſtratu politico.
Tertia Controuerſia generalis duobus libris abſoluitur
Liber I.agit de Purgatorio,an ſit,II.De loco,tempore,pœnis,
& aliis quæ ad Purgatorium attinent.
Quarta generalis Controuerſia habet libros III. Quorum
I.De Beatitudine & cultu Sanctorum,II.De eorum reliquiis
& imaginibus,III. De Baſilicis, feſtis diebus, aliiſque rebus,
quibus Sanctorum memoria à mortalibus colitur.
Tertio Tomo verò tradit Cótrouerſias generales quin...
I.Agit de Sacramentis in genere,eamque explicat duobus li-
bris,II.De Baptiſmo & Confirmatione,quæ iterū aliis duob.
abſoluit,III.De Euchariſtia,& SS.Miſſæ ſacrificio,quibus ex-
plicandis libros alios ſex cóſcripſit,IV.De Pœnitentia & In-
dulgentiis, quæ libris itidem ſex expediuntur, V.De reliquis E
Sacramentis,quæ tribus inſuper libris abſoluuntur.
Tomus quartus tres habet controuerſias generales, I. De
gratia generi humano in primo parente collata, II. De amiſ-
ſione gratiæ & ſtatu peccati,III. De reparatione gratiæ, per
Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.
Prima controuerſia generalis, quæ de gratia primi homi-
nis,libro vnico abſoluitur.
Secunda controuerſia generalis continet libros ſex,I. De
definitione & partitione peccati, vbi etiam de peccato mor-
tali & veniali,II.De cauſa peccati; & præſertim an Deus ſit
cauſa peccati,III.De peccato primi hominis, IV. De propa-
gatione primi peccati, V.De natura & ratione peccati origi-
nalis,VI. De pœna & effectibus eiuſdem peccati.
Tertiæ generalis controuerſiæ,quæ de Reparatione gratiæ,
tres ſunt controuerſiæ principales:Vna de gratia & libero ar-
bitrio:Altera de iuſtificatione impij.Tertia de bonis operibus
& fructibus iuſtificatorum.
Prima controuerſia principalis continet liberos VI.I. De F
gratia in genere, id eſt, de definitione, nomine,& partitione
gratiæ, II. De Communicatione gratiæ & Prædeſtinatione,
III.De natura liberi arbitrij actu,ſubiecto,obiecto,&c.IV.De
viribus liberi arbitrij, & gratiæ neceſſitate in operibus natu-
ralibus,V.De viribus liberi arbitrij,& gratiæ neceſſitate in ope-
ribus moralibus, VI. De viribus liberi arbitrij,& gratiæ ne-
ceſſitate in operibus ſupernaturalibus.
Secunda controuerſia principalis habet libros V.I.De fide
iuſtificante,ſiue de præparatione ad iuſtificationem,II.De iu-
ſtitia inhærente habituali, III.De incertitudine,inæqualitate,
mutabilitate iuſtitiæ, IV. De neceſſitate, & veritate iuſtitiæ
actualis,V.De meritis operum bonorum.
Tertia controuerſia principalis continet tres libros. Pri-
mus eſt de Oratione,II. De Ieiunio, III. De Eleemoſyna. Et
hæc quidem Cardinalis Bellarminus.
Prodiit nupertimè Lugduni, & nunc demum Antuerpiæ
duobus Tomis, *opus quæſtionum moralium de Chriſtianis offi-
ciis,& caſibus conſcientiæ*,ad formam curſus Theologiæ mora-
lis qui in Romano collegio docetur,concinnatum,per Vin- G
centium Filliucium è Societ. IESV Theologum, qui eam
Theologiam moralem ſe tractare aſſerit, non tantum quam
tradunt Scholaſtici, & *S.Th.p.2.*& à *q.64. partis* 3. Sed illam
inſuper,quam ij qui ſummas caſuum conſcientiæ ſcripſerunt.
Primo igitur tomo tractantur diſputationes & quæſtiones
hoc ordine,I.de Sacramentis tam in generali,quam ſpeciali,
capitibus pluribus,cum quodlibet Sacramentum ſuas habeat
quæſtiones,& capita,II.de Cenſuris Eccleſiaſticis,tam in ge-
nere,quam in ſpecie.Item de Irregularitate.
Secundo verò Tomo proponitur explicandus Decalogus,
præmiſſis ad eumdem multis velut præludiis, de requiſitis ad
actionem humanam. Item de virtutibus & peccatis in genere.
Deinde de virtutibus Theologicis,& vitiis quæ illis oppo-
nuntur. De Religione,& actibus illius,vt putà oratione; &
quæ his aduerſantur, Magia,Sacrilegio,ſuperſtitione.
Tùm de blaſphemia,Iuramento,periurio,voto,obſeruatione
feſtorum, Ieiunio, decimis, Charitate fraterna; nempè eleë-
moſynis,correptione fraterna,vitiis Charitati aduerſantibus,
debito filiorum erga parentes, Dominorum, Laïcorum ſupe- H
riorum oblatione erga ſubditos & è conuerſo:virorum er-
ga vxores,& è contra Homicidio, Bello,Ira,& vitiis cogna-
tis,virtutibuſque iiſdem contrariis.
Item de Temperantia & Luxuria,eiuſque ſpeciebus:De Iu-
ſtitia, Iure, & Dominio rerū.De furto,Iniuſtitia,reſtitutione,
Contractibus in communi,& particulari,aliiſque eò facienti-
bus:putà depoſito,vſura,&c. Emptione ac venditione,cenſi-
bus,cambiis,&c.Locatione,mercede operariorū,feudis,ſorti-
bus,ſocietate,mandato,tutela,ſtipulatione.Denique ad extre-
mum agit de Iudicio temerario, contumelia, detractione,in-
iuriis, Teſtibus, Reis, Aduocatis: provt per decem Decalogi
præcepta ea omnia diſpartiuntur,& in iiſdem explicantur.

DOCTORES, PRÆCEPTORES,
PER QVOS PRIMVM S. THEOLOGIA,
quæ per Reuelationes habetur tradita.

IVDÆORVM.

* Quam... primus noſtri generis parens Adam teſte Atha-
naſio docuerit relig... & ritum ſacrificandi filios ſuos, è
quibus Abel ſecundo genitus, ... fide & amore, obtulit

Deo optima pinguiſſima gregis ſui, vt exponit S. Ambr. Nihilominus dicitur de Enos filio Seth. *Gen.c.4.* Et ipſe cœpit inuocare nomen Domini, q.d. Moyſes, Ipſe auctor fuit & doctor, vt paſſim homines Deum ritè colerent, vnde Hebræa habent, tunc cœptum eſt, ſcilicet publicè, & per cœtus auctore Enos; inuocari nomen Domini. Itaque tunc homines in cœtum ſiue Eccleſiam congregari cœpiſſe, & ad conciones publicas ſiue catecheſes conueniſſe, vti ad ſacrificia alioſque ritus ſacros videntur, vnde vult Vvaldenſis & Bellarminus, Enos inſtituiſſe cultum aliquem ſublimiorem, quam eſſet religio vulgi: cumque oppoſuiſſe Idololatriæ, quæ erat in aliis Adæ familiis, cenſet Tornillus.

* Poſt hunc meminit ſcriptura Henoch filij Iarod, eumque tradit ambulaſſe cum Deo, *Gen.c.5.* id eſt, ita ſanctè & religioſè vixiſſe, quaſi ſemper Deum ſibi præſentem proponeret: adeoque exemplo ſuo, & monitis ſalutaribus proximos ſuos multum ædificaſſe, & ob id à Deo tranſlatum fuiſſe.

* Cæterum multiplicatis ſuper terram hominibus, & ad malum inclinatis, ſuſcitauit Deus Noë virum iuſtum, id eſt, religioſum, & perfectum in omnibus actionibus, *Gen. c.6.* qui ſacram doctrinam verbo vitæque exemplo diſſeminaret totis annis centum, quibus ædificabat arcam, præſertim poſtquam à Deo intellexerat eam præparari conſeruationi paucorum, & inſtare diem decretum excidio hominum, qui ſe ab eo auerterant, vnde & aptauit fide arcam ait *Apoſtolus ad Hebræos c.11.* per quam damnauit mundum: & iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus, ſeruabatur ergo & ſtirps incorrupta: vt eſſet noui mundi origo, ac bonorum hominum, potiſſimum fidelium ſeminarium, vt ait S. Ambroſius.

Abraham Patriarcha, virtute ſapientiæ cæteris præſtantior habitus, conſtituit vulgò receptam de diis perſuaſionem conuellere & commutare. Ergo primus auſus fuit affirmare vnum eſſe Deum vniuerſorum opificem, de cætero ſi quid ad felicitatem conferat, id non noſtris nobis viribus, ſed illius voluntate contingere. Hoc verò colligebat ex terræ & maris affectionibus, tum eorum, quæ circa ſolem & lunam, ac omnium, quæ circa cœlum contingerent: eſſe nimirum potentiâ quandam, quæ his adſit & prouideat, ſingulari ordinis obſeruatione. Hac autem cùm deſtituerentur homines, palàm eſſe, quæcunq; ad noſtram vtilitatē attinent, non pro noſtra ipſorum facultate, ſed pro Dei iubentis imperio & poteſtate ſuppeditari. Quapropter huic vni honorem deberi, huic gratias agi oportere. Itaque cùm Chaldæi & Meſopotamij cæteri cõtra ipſum mouerentur, conſiliũ migrandi cepit, & voluntate auxilioq; Dei fretus, Chananæam tenuit: vbi ſedibus poſitis Deo ſtruxit aram, & hoſtias mactauit. Meminit illius *Beroſus*, non tamen eum nominans his verbis. Poſt diluuium decima ætate apud Chaldæos fuit quidam iuſtitiæ cultor, vir magnus, & cœleſtium rerum peritus. *Ioſeph.l.1. Ant.c.8.*

Cùm populus Iſraëliticus moroſitate & cupiditate ſua Moyſi grauis eſſet, conqueſtus eſt coram Domino ea de re. Iuſſit igitur Dominus LXX. viros de ſenioribus Iſraëlitarum ſelectos conuocari ad oraculare tabernaculum, iiſq; ſpiritum, quo Moyſes præditus erat, immiſit. Qui vbi illis inſedit, tùm ſine intermiſſione vaticinabantur. Reſtabant autem duo in caſtris, Eldad, & Medad, qui cum eſſent in numero conſcriptorũ, neque ad tabernaculũ conceſſiſſent, cœperunt & ipſi ſpiritu afflati in caſtris vaticinari. Quod cùm puer quidã Moyſi nunciatum cucurriſſet, Ioſuë Nun F. Moyſis de iuuenibus adminiſter, reſpondit, Domine Moyſes prohibe eos. Cui Moyſes, quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuet vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus ſpiritum ſuum. Hi poſteà 72. ſeniores cum Moyſe populi onus ſuſtituerunt. *Num.11.*

Apud Iudæos γραμματεῖς, Scribæ (de quibus multa mentio in Euangelio) ſacrorum librorum literam tantum docebant, nec ab ea recedebant vel culmum latũ. Qui verò maius quiddam profitebãtur, Phariſæi nominati ſunt, à Phares, quod eſt diuiſio, ſe velut meliores à multis diuidentes ſeparanteſque. Vtrinque autem tam Scribæ, quã Phariſæi, in Cathedra Moyſis ſedebant, populo legem enarrãtes. Scribæ, ad cognitionẽ literæ ſenſuſque hiſtorici, ac veluti introductionem rerum altiorum ac ſecretarum, quas Phariſæi explicabant. *Lud. Viues in l.18. Aug. de Ciu. Dei, c.39.* ☞ *Vide Locum Prophetarum.*

CHRISTVS IPSE, APOSTOLI, ECCLESIASTÆ, CONCIONATORES SACRI, Doctores vel Scriptores Eccleſiaſtici.

Prophetis ſucceſſerunt in lege gratiæ Apoſtoli, Apoſtolis Eccleſiaſtæ, Concionatores ſacri diuini verbi Præcones, Doctores Scriptores Eccleſiaſtici, ſeu quocunque tandem nomine appellantur: quorum non tam eſt ea, quæ futura ſunt, prænunciare, quam ea, quæ præterierant, quæque breuiſſimo & ſuauiſſimo Euangelij nomine comprehenduntur, populo annunciare: nec docere tantum, ſed etiam facere. Porrò cùm Theologiæ veluti colonia exiſtat in medium hominum vitam deducta Religio, quæ non tam cognoſcere, quam cognita colere, & cuique diuinæ rei ſuum tribuere docet, ad Iuſtitiæ religioſæ doctrinam hæc ipſa pertinere ſunt cenſenda. Proinde Tit. Religionis propagatæ & Conuerſorum, non pauca exempla ſuppeditabit. Titulus quin etiam Monachorum. Illud verò methodi cauſa inprimis obſeruandum, hæc ipſa ad Vitæ religioſæ claſſes transferri poſſe omnia: quando quæ hic tanquam Principia vniuerſalia conſiderantur, illic certo vitæ generi tanquam Principiata accommodantur. Sed ad exempla: quorum pleraque ex Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus mutuati ſumus: eorum tantùm, qui eximiè docendo ſcribendove excelluerunt. Reliquos, in quibus dignitatis vel maior vel ſaltem æqualis doctrinæ conſideratio fuit, ad Epiſcoporum locum retulimus.

* Multifariam multiſque modis per varias figuras, viſiones oracula, olim Deus loquens (ſiue vt Græca habent, λαλήσας, id eſt locutus (patribus in Prophetis, Iudæis nempè, iiſque ſolis, vt quos Prophetæ rudi illo ſæculo inſtruxerant, accommodato modo, tempori & perſonis: Nouiſſimè, id eſt, poſt omnes prophetas, & leges tam varias in diebus iſtis, locutus eſt nobis in Filio, qui vtpote ſinu in Patris ab æterno, in Verbo vidit, noſque edocuit, quod prophetæ non niſi obſcurè, ac per partes, & ſimilitudines cognouerant, alioſque docuerant, vnde & de plenitudine illius omnes accepimus. Cuius etiam doctrina fuit plena, perfecta, & ſuauis, ipſaque veritas, & ſapientia, vnde & nomine Lucis toties appellatur in ſcripturis, illuminantis omnem hominem venientem in hunc mundum. *Ioan. c.1. & Marcus c.1.* ſcribens quomodo in Galilæorum Synagoga Chriſtus docuerit, ait omnes ſtupuiſſe ſuper illius doctrina. Erat enim docens, tanquam poteſtatem habens, non ſicut ſcribæ illorum. Docebat namque tanquam legiſlator, non vt interpres: neque perſonam hominum reſpiciebat, vt illi. Deinde cum doctrina coniungebat opera, & miraculorum virtutem, qua illam confirmabat, ſeque à Patre miſſum demonſtrabat. Vnde auditores mirabantur, quia in poteſtate etiam ſpiritibus immundis imperabat, & obediebant ei. *Marci 28. Matth.9. Lucæ 5.*

Simon, qui & Cephas, & Petrus, filius Ioannis, ſeu Ionæ, frater Andreæ, Bethſaidę natus, piſcator Capharnaïtanus, auditor Ioannis Baptiſtæ circa Iordanẽ, ſed Andreę fratris ductu ad Chriſtũ conuerſus eſt, &c. In Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia atque Aſia Chriſtum docuit. *Irenæus & Tertull.* ſub Nerone Romæ crucifixum fuiſſe inuerſis pedibus teſtantur.

Andreas, frater Petri, ætate maior, natus patre Iona in vico Bethſaida piſcator: Ioannis Baptiſtæ primùm, deinde Chriſti diſcipulus. Patris Achaïæ vrbe ſub Ægea. præfecto Edeſſenorum, Sophronius crucifixum aſſerit. Alij verò in Scythia, quam Euangelij luce illuſtrarunt. *Surius Tom.6.30. Nouemb.*

Iacobus Zebedæi filius, ex Maria Salome, ſiue Iacobi, frater Ioannis, conſobrinus Chriſti, piſcator, deinde Chriſti diſcipulus, in Iudæa Euangelizauit, & Hieroſolymis ab Herode interfectus eſt, anno 3. Claudij, & Chriſti 45. ante diem Azymorum.

Ioannes, frater Iacobi, natu minor, piſcator, Apoſtolus & Euangeliſta, Chriſto chariſſimus fuit. In Aſia Euangelium prædicauit. Epheſi Euangelium ſuum conſcripſit, contra Cerinthum & Ebionem hæreticos. Anno Domitiani 14. in Patmos relegatus. Exacto anno, ſuccedente Nerua, Epheſum redijt. De eius morte nihil certi conſtat, niſi quod Hieronymus mortuum Epheſi ſcribit, anno poſt paſſionem Domini 68. & iuxta eam vrbem ſepultum.

Philippus, Bethſaida vico Galilææ natus, à Clemente is iuuenis fuiſſe creditur, ad quem Chriſtus dixerit. Sine mortuos ſepelire ſuos mortuos. In Scythia 20. annis alij nouem tantùm docuiſſe, & inde ad Septentrionalis Oceani gentes veniſſe, tandem ab Ebionitis in crucem eſſe adactum, *Sabell.* aſſerit. Naucleros reuerſum ex Scythia, Hieroſolymam rediſſe, & ſub Tito mortuum, *Euſebius* anno 12. Claudij, crucifixum & lapidibus obrutum, Chriſti verò 54. alibi Hierapoli obdormiuiſſe, & honorificè ſepultum teſtatur, poſtquam in Phrygia Chriſti Euangelium prædicaſſet, Adſtipulatur etiam, *Sophronius.*

Bartholomæus, regis Syrorum nepos, Indis prædicauit: primus etiam Lycaonibus, tandem & Armenis. *Nicephorus* cum Hierapoli in crucem actum, primùm miraculosè euaſiſſe, deinde iterum ſuſpenſum periiſſe ſcribit. *Sabellicus* eum à fratre Palymnij Aſtyage in vrbe Armeniæ Albana, pelle detracta excoriatum aſſerit.

Matthæus, aliàs Leui, filius Alphæi, publicanus Capharnaï, Euangelium Hebraïcè ſcripſit, tertio anno Caligulæ. In Æthiopia prædicauit. *Nicephorus* apud Anthropophagos in ciuitate Myrmena, clauis in terram defixum fuiſſe, auctor eſt. *Abdias* ab Hirtaco rege Æthiopum, capite truncatum aſſerit.

Thomas Didymus in Parthia prædicauit, item Medis, Perſis, Germanis, Hyrcanis, Bactris & Magis. Alij lanceis tráſuerberatum, alij gladio percuſſum obiiſſe tradunt. *Hieronymus* in ciuitate Calatrina Indiæ obiiſſe, & Edeſſam Meſopotamiæ reliquias tranſlatas, affirmat *Ruffinus*.

Iacobus Alphæi, item Iuſtus, & minor, frater Domini & frater Iudæ dictus: item Oblias, hoc eſt, mutus: & Nazaræus, id eſt, ſanctus: & Apoſtolus, quoniam viderat Chriſtũ, eumque prædicarat. Quæ duæ conditiones (teſte Hieronymo in Epiſtola ad Galatas) in Apoſtolis primitiuæ Eccleſiæ requirebantur. Quidam hunc Ioſephi ex alia vxore, alij Mariæ Cleophæ ſororis matri Domini & Alphæi filium fuiſſe aſſerunt. Primus Hieroſolymorum Epiſcopus fuit anno Chriſti 33. Tiberij 19. & Epiſcopatui præfuit annis 30. tanta ſanctitate, vt perpetuam ſeruarit virginitatem, vtque certatim omnes fimbriam veſtimentorum eius attingere cuperent. Interfectus eſt ſecundus à Stephano, à Iudæis, anno nati Chriſti 63. poſt aſcenſionem 24. Neronis 7. ætatis ſuæ 96. *teſte Epiphanio.* Vt Egeſippus ait, nullum aut vini aut carnis vſum, intonſus, vnguenti & balnei expers, & cui ob aſſiduum orandi vſum, genua in camelorum ſpeciem occalluiſſent, quem Iudęi è pinnaculo templi præcipitatum, quod Chriſtum prædicaſſet, fullonum fuſte mactarunt.

Ivdas Lebbæus & Thadæus, item Zelotes & Simeon dictus, frater fuit Iacobi, minor natu. Percurrit Iudæam, Galilæam, Samariam, Idumæam, Arabiam, Syriam, Meſopotamiam Euſebius & Hieronymus eum à Thoma ad Abgarum Edeſſenorum regem miſſum ſcribunt. Abdias & Sabellicus in Perſia Pontificum impetu interemptum aſſerunt, Nicephorus verò, eum Edeſſæ poſt Euangelij propagationem & miracula, placida morte obdormiſſe ſcribit.

Simonem Epiphanius Ioſephi filium facit, Sophronius Iacobi: alij verò Alphæi, At ſiue frater, ſiue ſobrinus, ſiue patruelis Chriſti fuerit, Chananæus certè, hoc eſt, Zelotes dictus eſt. Quidam eum poſt Iacobum Hieroſolymis Epiſcopum fuiſſe aſſerunt, annis 46. *Euſebius ex Egeſippo* eum ſub Traiano & Attico conſulari, flagris ad mortem vſque Hieroſolymis cæſum, tandem cruci affixum tradit, anno Chriſti 110. Traiani 10. ætatis 120.

Mathias, in locum Iudæ proditoris per ſortem electus fuit. Ex Bethlehem tribus Iuda nobili genere natus, & ſub Rabi Simeone in lege inſtitutus traditur ab Abdia. In Æthiopia cum prædicaſſe *Sophronius* ſcribit, ibique mortuum eſſe.

Pavlvs, Saulus primò dictus fuit. Eius parentes in oppido Iudææ Giſcali habitarunt: quo à Romanis capto, Tarſum Ciliciæ migrarunt: & ibi natus eſt Saulus, patre Iudæo, ciue Romano, ex tribu Benjamin. Literis humanioribus imbutus fuit. Mox Hieroſolymam miſſus, à Gamaliele Phariſæo legem didicit. Conuerſus eſt anno Chriſti 34. Tiberij 19. *auctore Hieronymo.* Euodius verò, teſte Nicephoro, ab aſcenſione ad Stephani lapidationem ſeptem interceſſiſſe annos ſcribit, & Paulum ſexto poſt menſe conuerſum eſſe. Sic conuerſus, & in tertium etiam cœlum raptus, organum electum ad prædicandum Euangelium Dei, multas peregrinationes obiuit. Prima in Arabiam. Secunda quarto anno poſt ſuam conuerſionem, Chriſti 30. Tiberij 22. Hieroſolymam relinquens, Syriam & Ciliciam peragrauit. Tertia. Hieroſolymis cum Barnaba Cyprum abiit, in Pamphyliam, Lycaoniam, Phœniciam & Samariam. Quarta, ex ſynodo Hieroſolymitana cum Sila peragrauit Syriam, Ciliciam, Myſiam, Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, Samothraciam, Macedoniam, Theſſalonicam, Athenas, Corinthum Epheſum, Cæſaream: & tandem redit Hieroſolymam. Quinta, ex Hieroſolymis Antiochiam: inde peragrauit Galatiam, Phrygiam, Macedoniam, Lyciam, & Hieroſolymã reuertitur, ab Aſiaticis Iudæis in templo comprehenditur. Claudius Lyſias tribunus eum eripit, & ad Felicem præſidem Iudeæ traſmittit anno 22. poſt conuerſionem, Claudij 13. Chriſti 55. Sexta deducitur ad Felicem Cæſaream, & ibi biennio vinctus cuſtoditur, donec Feſtus Felici ſuccederet. Cùm Cæſarem appellaſſet, Romam vinctus deducitur, anno 2. Neronis, Chriſti 58. conuerſionis 25. Romæ biennio in clementi fuit cuſtodia, quibuſvis ad eum commeantibus. Septima, poſt biennio apud Neronem cauſam dixit, & abſolutus fuit anno Neronis 4. Annis igitur illis decem vſque ad vltimum Neronis inuiſit Eccleſias Syriæ, Aſiæ, Græciæ, inde etiam Euangelizauit in Italia, Gallia, atque etiam Hiſpania. Mox Romam denuò pertractus, à Nerone capite multatus eſt, & in via Oſtienſi ſepultus: eodem anno & die, quo & Petrus crucifixus eſt: nimirum 14. Neronis, aut 12. vt Euſebius vult, Chriſti nati 70. paſſi 37. conuerſionis 36.

Marcvs Euangeliſta matrem habuit Mariam, in cuius domo Hieroſolymis Chriſtiani conuenire ſolebant. Conſobrinus fuit Barnabæ, Cooperarius erat Apoſtolorum in peregrinationibus, Paulum in Pamphylia deſerit & cum Barnaba nauigauit in Cyprum, Romæ etiam fuit cum Paulo, Petro quoque fidus fuit ſocius, & ex eius ore Euangelium ſuum ſcripſit. In Ægyptum miſſus, Alexandriæ ſuum Euangelium prædicaſſe dicitur. Ibi quoque octauo Neronis anno mortuus eſt, & ſepultus, ſuccedente illi Amano, *teſte Hieronymo.*

Lvcas Medicus Antiochenus, ſectator & comes Pauli ſcripſit Euangelium & acta Apoſtolorum. Vixit 84. annis cœlebs. Sepultus Conſtantinopoli: ad quam vrbem 20. Conſtantij anno oſſa eius cum reliquis Andreæ Apoſtoli tranſlata ſunt ex Achaïa. Nicephorus ait, eum in Græcia de olea fuiſſe ſuſpenſum.

Philippvs Diaconus & Euangeliſta fuit Hieroſolymis, *Act.* 6. 8. & 21. Quatuor filias virgines prophetico ſpiritu pręditas habuit. *Act.* 21. In ciuitate Samariæ concionatus eſt, & miracula magna edidit. Simonem etiam magum cum Petro vehementer impugnauit. Rediit cum Petro Hieroſolymam. Mox ductu Angeli Gazam abiit, & in Æthiopem eunuchum Candacis reginæ incidit, eum conuertit & baptizauit. Æthiope non aduertente, à ſpiritu abripitur, & in Azoto vrbe collocatur. Inde finitimis omnibus Euangelizans, Cæſaream venit: ibi tranquilla morte deceſſit.

Barnabas, ſiue Barſabas, hoc eſt, filius conſolationis, atque etiam iuſtus cognominatus eſt Ioſephus quidam, Chriſti diſcipulus, Leuita, Cyprius. Hic cum Mathia ſortitionẽ ſubiit Apoſtolatus: ſed Mathias electus fuit. Idem Paulum conuerſum primus Hieroſolymis hoſpitio excipit, anno conuerſionis 4. Chriſti 37. Tiberij 22. Antiochiam confirmandæ Eccleſiæ cauſa mittitur. Tarſum inde profectus, Paulum perduxit Antiochiam, & ibi integro anno commune docendi munus habuêre. Cùm Paulo deinde in Cyprum nauigat Lycaoniam, Pamphyliam; Phœniciam, Samariam peragrat. Circumfertur eius Euangelium, ſed apocryphum. Alij in Cypro funibus extra ciuitatem protractum, crematum eſſe aſſerunt. Alij in Salamine paſſum ſcribunt.

Thimothevs deliciæ Pauli, patre Græco, matre verò Eunica fideli muliere natus eſt Lyſtris Lycaoniæ. Comes fuit Pauli in peregrinando & legatus etiam Epheſi ſubſtitit. Quidam eum Epheſi in porticu templi Dianæ, quòd idololatriam eorum redarguiſſet, palis & lapidibus obrutum ferunt. Alij ſub Nerua, alij ſub Domitiano occiſum aſſerunt.

Titvs Paulo dilectus filius, in fide, ſocius & adiutor, Græcus fuit. Corinthi Euangelizauit. Mox à Paulo in Creta relictus eſt, primus Cretenſium Epiſcopus. In Creta obiit & ſepultus eſt, priùs in Dalmatiam profectus, cum Paulus Romæ ſecundò captiuus teneretur.

Silas, Pauli & Barnabæ comes, prophetico ſpiritu claruit. Orto inter Paulum & Barnabam diſſidio, cum Paulo in Syriam & Ciliciam abiit, & eadem cum Paulo pertulit. Vnum è LXXII. diſcipulis fuiſſe, Petrus de Natalibus refert: & Epiſcopum Corinthiorum in Macedonia martyrium ſubiiſſe. Videtur hic idem ſub Syluani nomine à Paulo nominari: quamuis alij diuerſos eſſe velint.

Ivdas quidam inter Hieroſolymitanæ Eccleſiæ fratres primarius, & ſpiritu prophetico clarus, cum Paulo & Barnaba Antiochiam ex Synodo proficiſcitur: & ibi aliquãdiu commoratus, multis concionibus fratres exhortatus eſt.

Archippvs Pauli ſocius & commilito fuit. Hieronymus Coloſſenſis Eccleſiæ Epiſcopum fuiſſe putat.

A ALEXANDER quoque Pauli ſocius, qui in tumultu Epheſino e turba extrahitur, accuſantibus Iudæis.

ARISTARCHVS Macedo ex Theſſalonica, Pauli comes, atque etiam concaptiuus, in *Epiſt. ad Coloſſ.* 4.

MANACHES Herodis tetrarchæ collectaneus, Propheta & doctor in Antiochena fuit Eccleſia, ante Barnabæ & Sauli prædicandi per gentes ſegregationem. *Act.* 13.

ANDRONICVM & Iuniam vocat Paulus ſuos cognatos, concaptiuos, ac nobiles Apoſtolos.

APOLLO, genere Alexandrinus, Iudæus, venit Epheſum: & ibi ab Aquila inſtitutus, in Achaiam abiit, & Corinthiis etiam prædicauit.

ZENAS iuriſperitus, cuius ad Titum 3. meminit, Corinthi docuit cum Apollo.

ONESIPHORVS à Paulo mirificè commendatur. 2. *Tim.* 1.

CRESCENS à Paulo in Galliam miſſus eſt.

EPAPHRODITVS Roma à Paulo ad Philippenſes miſſus fuit vt illis Euangelizaret.

EPAPHRAS docuit Euangelium apud Coloſſenſes, cum Paulus Romæ captiuus teneretur.

B EVNVCHVS Candaces reginæ à Philippo diacono conuerſus, Æthiopibus deinde prædicauit, Sophronius cum in Arabia felici & Taprobana inſula maris Rubri Euangelizaſſe & martyrium ſubiiſſe teſtatur.

SANCTINVS Epiſcopus Neldenſis, ſub Domitiano, à Dionyſio Areopagita inſtitutus.

EVTROPIVS Perſa genere, anno 14. Domitiani, Petri Apoſtoli conſilio in Galliam abiit, & martyr obiit.

MATERNVS Valerius & Eucharius Rauennam à Petro miſſi à Nauclero traduntur. Henricus Maternum Treuerim. Ægiſthum Bardouicum à Petro miſſos aſſerit, vtrunq; ex 72. diſcipulorum numero.

HERMAGORAS à S. Marco conuerſus, à Petro Aquileiæ Epiſcopus conſtituitur, Patitur ſub Nerone.

DIONYSIVS Areopagita, Pauli diſcipulus, qui tempore paſſionis Chriſti Eclipſin in Heliopoli Ægypti vidit, & vel mundi machinam ruituram, vel Deum naturæ pati aſſeruit, à Paulo Athenis conuerſus, ad Clementem Romanum Epiſcopum miſſus, & ab eo in Gallias dimiſſus, Pariſiis cum ruſtico & Eleutherico ſociis martyrium paſſus eſt.

C MELITO Sardenſis Epiſcopus, vir eloquens, diſcipulus Frótonis philoſophi, qui Marcum Imp. erudiit. Pro Chriſtianis apologiam ad Imp. ſcripſit, anno Imperij eiuſdem 17. In Orientem profectus, & eum ipſum numerum librorum veteris Teſtamenti, qui & nobis hodie receptus eſt, retulit. Plurima ſcripſit. Mortuus Sardibus.

PANTÆNVS Alexandrinus, Philoſophus Stoïcus doctiſſimus Chriſtianus factus ſub Commodo: dignus habitus fuit, qui primus publicè Alexandriæ Chriſtianam ſcholam aperiret, & Catechiſtes conſtitueretur. Mox cùm Indi Alexandriam miſiſſent ad Demetricum Antiſtitem, vt ſibi doctorem idoneum mitteret, Pantænus eò miſſus eſt, vbi Euangelium Matthęi reperit, quod Bartholomæus Apoſtolus olim ibi doctrinam Chriſti plantans, Hebraicè deſcriptum reliquerat, atque illud ſecum Alexandriam deportauit, cum Indiam relinqueret.

BASILIVS Ancyranus presbyter, fidei Nicænæ acer defenſor, cùm ſub Iuliano ad ethniciſmum multi relaberentur,

D Eccleſias circumiit, Chriſtianos in fide confirmans. Tandem ſacra faciens, ab ethnicis captus, & poſt multos cruciatus martyrio affectus eſt. Diuerſus ab hoc Baſilius Ancyranus Epiſcopus, Semiarianus & Pneumatomachus.

ÆDESIVS & Frumentius Tyrij, cognati Meropij cuiuſdam Tyrij philoſophi, & ab eo in litteris inſtructi, cum eo naui in Indiam ſunt delati. Ibi propter fœdus inter Romanos & Indos ruptum, occiſus eſt innocens Meropius. Pueri ad regem adducti. Illæ alterum menſæ regiæ, alterum ſcriniis ſuis præfecit: & moriens, regio puero præceptores dedit. Interea Frumentius, cui primæ commiſſæ erant regiæ gubernationis partes, propagandi apud Indos interiores Euangelij prouinciam ſuſcipit (nam vicinos Indos Bartholomæus Apoſtolus docuerat.) Quærit ergo inter Romanos mercatores Chriſtianum: cum eo cœtus Eccleſiaſticos magno cum fructu cogere incipit. Inde cum rex ad maturam perueniſſet ætatem, reſignata gubernatione, reditum in patriam à regina, quanquam inuita, impetrauit. Itaque Alexandriam Frumentius venit, Athanaſio ſucceſſus ſuos enarrauit: & ab eo Indorum genti tandem miſſus eſt Epiſcopus. Ædeſius verò Tyrum ad ſuos rediit, &

E presbyterium ſortitus eſt.

KEBIVS Corinnius Britannus, Salomonis Cornubiæ ducis filius, virtute & ingenio clarus, Galliam petit, & apud Pictones cum Hilario familiariter vixit & in religione ita inſtitutus eſt, vt in patriam reuerſus Venodoras & Monadas, gentes Cambriæ verſus Boream, exemplis & doctrina inſtituerit, anno Salutis 380.

FRIDOLINVS, Viator propter peregrinationes aſſiduas dictus, regis Scotorum & Hyberniæ filius. Chriſtum prædicauit paſſim; & collegia inſtituit, per quæ fides propagaretur: in primis quidem in Gallia Pictauij ſub Hilario, deinde apud Belgas prope Moſellam. Pauló poſt in Voſadi cacuminibus, Argentinæ, Curiæ Rhetorum, & alibi per Burgundiæ prouincias. Poſtremò appulit ad inſulam Rheni ſuprà Baſileam, vbi nunc oppidum Saccingum eſt, & ibi ædiculam ædificauit. Verum incolæ cum virgis cæſum eiecerunt. Adit Clodoueum regem Gallorum, & ab eo donationem iſtius inſulæ liberrimam accepit. Inſtituit ergo ibi collegium fœminarum. Poſt mortem Clodouei, cùm incolæ rurſus tumultuarentur, precibus à Deo impetrauit, vt Rhenus relicto dextro alueo ad

F ſiniſtrum laberetur, & ſibi contra Ethnicos propugnaculum fieret. Quo miraculo incolas conuertit. Reſuſcitauit quoque Vrſum Claronenſem, qui ei hæreditatem ſuam dono dederat. Nam cùm mortuo Vrſo frater eius Landulphus pactum negaret, & coram Baldeberto Langrauio iudicium expediri non poſſet, niſi Vrſus donator coram iudicibus ſiſteretur: Fridolinus Claronam abiit, & Dei virtute Vrſum reſuſcitauit, ſecumque ex Clarona ad pagum Rheticum Ranequil per ſex milliaria duxit, vt coram Lantgrauio cum fratre Landulpho de iniuria expoſtularet. Quo miraculo Landulphus territus, ſuam & ipſe partem hæreditatis Fridolino donauit. Obiit Fridolinus anno Chriſti 514. cum Chriſtum annis 130. peregrinando prædicaſſet. Saccingæ ſepelitur ad ſiniſtram chori partem, cum in dextera cubaret Vrſus. Poſtea vero eo ex loco Fridolinus in ſummum aræ collocatus eſt.

SEVERINVS Afer, monachus, Rauennatenſium inde Epiſcopus, mox ad vlteriorem Danubij ripam in Noricorum finibus cœnobium habuit. Poſt mortem Attilæ, Vandalorum crudelitatem fugiens, ad ipſos Vindelicos & Noricos, Roma-

G norum adhuc prouincias, conceſſit. Primum moratus Batauię, ad confluentes Danubij & Oeni, vbi fanum eius nomine dicatum hodie extat. Poſtea ad Fabianam (quæ nunc Vienna eſt) conceſſit, ſub monte Cæcio (qui mons Caluus dicitur. Tandem Laurea cum abiit. Prophetico ſpiritu claruit, & circumiens omnibus pœnitentiam prædicauit, futuras Barbarorum incurſiones prædicens. Qui paruerunt eius conſilio, à Barbaris clementius tractati fuêre, vt Tiburina vrbs, Norici tum caput, Hoſtibus etiam ipſis admirationi fuit. Odoacro Rugorum regulo, Italiæ regnum prædixit Sanationum donis celebris fuit. Laureaco Fanium diſceſſerat: vbi ſenio confectus vocatis ad ſe Philiteo, eiuſque coniuge Giſa & Friderico Rugorũ principibus, monuit, vt cum Romanis fœdus ſeruarent, & pij eſſent: ſin minus, pœnas daturos: quod & contigit. A Theodorico enim occiſi ſunt. Romanis futurum reditum in Italiam prædixit, atque, vt vnà ſecum oſſa ſua auferrent, petiit. Obiit Idus Ianuarij, anno Chriſti 481. Relata poſtea eius oſſa in Italiam. Neapoli condita in caſtello Lucullano, vbi

H Seuerini nomine monaſterium extructum, anno Chriſti 494. Diſcipulos habuit Lucillum Patauienſem, paſtorem & deinde Epiſcopum Fabianenſem, qui poſt Seuerini mortem cum Romanis in Italiam rediit: Syluinum Quintianorum myſtem: Conſtantium Laureacenſem Epiſcopum anno 427. ſub quo Seuerinus Laureacum precibus ſuis ab hoſtium vi ſeruauit, anno 477. Paulinum Tiburinæ Norici metropolis Epiſcopum, qui ad monitionem Seuerini, triduano indicto ieiunio, vrbem ab excidio ſeruauit: Maximum Iuuanienſium Epiſcopum, quem Seuerinus monuerat duobus nunciis, vt vrbe excederet cum omnibus quotquot ſalui eſſe cuperent: imminere enim vrbi extremum fatum nocte inſequente. Altera nocte ab Herulis, & Oſtrogothis, duce Vidomaro, vrbs exciſa eſt, Maximus in crucem actus: ſymmyſtæ eius plures 55. è rupe montis, quò ſeſe abdiderant, præcipitati, anno 576. In æde Amandi (quæ hodie Margaretæ eſt) Salisburhi humatur.

OROSIVS Tarraconenſis ortu, Auguſtini iam grandæui diſcipulus, ſcriptis clariſſimus, contra gentes & Pelagianos

acriter pugnauit. Floruit anno Chriſti 415. Mortuo Augu-
A ſtino, Romam conceſſiſſe dicitur.
SERVANVS Scotus à Palladio ad Orcades inſulas miſſus,
eorum primus Apoſtolus factus eſt, anno Chriſti 400.
NINIANVS Venedota Britannus, poſt Romana ſtudia per
Britannorum, Scotorum & Auſtralium Pictorum terras, do-
ctrina & miraculis Chriſti fidem propagauit & Pictos pri-
mus cõuertit. Obiit anno Chriſti 432. ſub Theodoſio iuniore.
NICETIVS Lemouicenſis monaſterij Abbas, vir ſanctiſſi-
mus miraculis & prophetiæ atque ſanandi dono clarus, con-
tra Neſtorium & Eutychem ſcripſit: Iuſtinianum Imp. de er-
rore, quòd Chriſtum purum hominem aſſereret, reprehendit:
in concionando facundus fuit, & acer. Febre obiit, ſepultus
in baſilica S. Maximini.
BARBATVS Beneuentanus Epiſcopus, Longobardos (qui
licet baptizati eſſent, tamen idola adhuc adorabant, vt arbo-
res, & aureum viperæ ſimulacrum) conuertit arborem ſucci-
dit, & viperæ ſimulacrum in calicem mutauit. Sub Iuſtino
ſecundo claruit.
RVPERTVS, regio Francorum genere procreatus, Theodo-
B nem tertium Baiorum regem (cum deſponſata ei eſſet Theo-
doreti Francorum regis pientiſſimi filia Reginotruda) cum
filio Theodeberto ab idolis ad Chriſtum conuertit, & Ratis-
bonæ baptizauit. Deinde in Danubio nauibus delatus, vndi-
que Boiis certatim confluentibus, cœleſtis doctrinæ myſte-
ria expoſuit. Atque ita Laureacum deuenit, inde per Noricum,
Vtinum, quæ Oringa hodie dicitur, perrexit: ibi Vronem
alterum, & Thedoualdam tertium, Boiorum duces, & Theo-
donis fratres, ſacro lauacro abluit: & cum duodecim ſuis
ſymmyſtis, circa Ratiſponam, Veltemburgium, Otingam,
& paſſim per omnes Bauariæ regiones templa extrui curauit,
anno Chriſti 537.
EVGENIVS Eccleſiæ Toletanæ, & prouinciæ Carthagi-
nenſis metropolitanus, lumen fuit Eccleſiarum Occidentis,
eruditione & ſanctimonia.
Ildefunſus monachus, ſucceſſor Eugenij, Pelagianos & Hel-
uidianos è tota Gallia & Hiſpania diſputationibus ſuis eiecit.
PAVLINVS, ex Italia cum Iuſto, Mellito & Auguſtino,
miſſus à Gregorio pontifice in Angliam, Northanymbros
C ad fidem Chriſti conuertit.
VILFRIDVS, Lindefarnenſis Epiſcopus vigilantiſſimus,
Friſones ad Chriſtum conuertit cum eo tempeſtate eſſet de-
latus. Miraculis claruit & Auſtralibus Saxonibus pluuiam,
qua per triennium caruerant, impetrauit. Obiit anno Chri-
ſti 710. ætatis ſuæ 75.
CVNIBERTVS Haguſtaldenſis Epiſcopus in Scotia, in do-
cendo laborioſiſſimus, tandem anachoreta factus, in vaſta
ſolitudine aquam è ſaxo euocauit.
BEATVS Anglus, primus Heluetiorum Apoſtolus, vitam
ſolitariam Interlaci egit, cum prius Suetonius appellaretur.
Bona ſua pauperibus diſtribuit, & in diuorum ordinem poſt
mortem relatus eſt. *Stumpfius.*
BONIFACIVS Moguntinus Epiſcopus, natione Anglus,
alio nomine Venofridus dictus, Rom. pontificis legatus pri-
mus per Germaniam, anno Chriſti 721. in dicendo ſedulus
fuit, in Gentilium erroribus confutandis ſtrenuus, in vitiis
reprehendendis Erchenbaldi Anglorum regis, ſeuerus. Scri-
pſit etiam quædam. A Barbaris tandem cum 50. ſociis interfe-
ctus eſt, anno 755.
D Vvilibaldus, Richardi Anglorum regis F. Bonifacij auun-
culus monachus, Hieroſolymam adiit, poſtea Romam. Inde
à Gregorio III. pontifice max. in Thuringiam ad Bonifacium
miſſus, Erfordiæ & in vicina Haſſia Chriſtum docuit. In Ba-
uariam progreſſus anno 740, ad Almonem fluuium in vaſta
ſolitudine exciſis quercubus, locum vrbi extruendæ legit,
Aichſtett dictum. A Bonifacio poſtea Epiſcopus Aichſta-
dienſis, conſenſu Vtilonis ducis Bauariæ, conſtituitur.
VVLFRANNVS, Epiſcopus Senonenſis, in ſomnis monitus,
deſerto Epiſcopatu Friſiam ad prædicandum Euangelium
abiit. Conuertit filium Ratobodi regis, & Ingomarum ba-
ptizauit. Ratobodus cum iam in baptiſterio eſſet, rogauit,
Pluresne ſuorum maiorum in inferno, an in paradiſo eſſent?
Vulfrannus reſpondit, Plures eſſe in inferno. Tum rex pedem
à lauacro retraxit, cum maioribus ſuis ſe in inferno eſſe malle
profeſſus. Anno Dom. 718.
VVILLEHADVS Anglus & in Friſia, poſt mortem Bonifacij
Eccleſias diſſipatas collegit. Diſcipulis eius à Bremenſibus
interfectis: poſtea in Gallia biennio integro Deum pro Sa-
xonum conuerſione orauit. Carolus Magnus eum conſtituit E
Epiſcopum Bremenſem. Obiit anno 791. & annos 35. in
Friſia docuit.
Vvillebrordus Anglo-Saxo, Monachus, rogatu Pipini à
Sergio Pontifice maximo Friſonum Archiepiſcopus deſigna-
tus, & Clemens appellatus anno 694. Maximam partem Fri-
ſonum Occidentaliſſim conuertit, miræ ſanctitatis & abſtinen-
tiæ vir: prædixitque, Pipinum filium Caroli Martelli (quem
baptizarat) omnes reges fortitudine & maieſtate ſuperaturum.
LVDGERVS Friſius, Monachus Beneuenti in Francia, ſub
Carolo Magno Monaſterienſis Epiſcopus, innumeras gen-
tes ad Chriſtum conuertit, adeò vt Apoſtolus Saxonum à
Cranzio appelletur.
IOANNES Eboracenſis Epiſcop. Bedam, Accam, Bertinum,
Herebaldum, Siggam, viros clariſſimos, diſcipulos ſuos, à
quæſtionibus parum vtilibus, ad Scripturæ interpretatio-
nem traduxit, & Beuerlaci collegium ſtudioſorum inſtituit,
ibique docuit, poſtquam ſe ſponte abdicaſſet Epiſcopatu.
ANSGARIVS Corbelenſis Monachus, Gallus patria, fidem
Chriſti ad Tranſalpianos Saxones, Danos & Suecones propa- F
gauit. An. Chriſti 833. Epiſcopus Hamburgenſ. factus, Danos
& Suecones in fide confirmauit, ac ſubinde plures conuertit
Regem Danorum Ericum fecit Chriſtianum. In Suecia, ab
Olao rege ſuſceptus, in Byrca Eccleſiam erexit. Ericum iunio-
rem idola inſtaurantem, & Chriſtianos perſequentem con-
uertit: Nordalbingos Chriſtianos vendentes, Friſios die do-
minico laborare conſuetos correxit. *Crantz. l. 1. Metrop. c. 41.*
VNNO, Hamburgenſis Epiſcopus, imperante Conrado ad
Danos profectus, regem Guormonem crudeliſſimum con-
uertere non potuit. Filium tamen eius Haraldum Chriſto lu-
cratus eſt qui & liberam ipſis prædicandi, Daniſque fidem
Chriſtianam recipiendi poteſtatem dedit. Huius præſidio mu-
nitus Vnno, omnes Danorum inſulas peruagatus, verbum
Dei euangelizauit: & quos fideles captiuos illic offendit, in
fide corroborauit. Conſtitutis in Dania rebus Eccleſiæ, ordi-
natiſque ſacerdotibus, apud Haraldum, ne ſuo eos patrocinio
vnquam desereret, multis precibus & monitionibus inſta-
bat. Tandem mare Balthicum traiiciens, ad portum prima-
tiæ regni Suetici vrbis Byrcæ appulit, ibique plurimos fide- G
les Chriſto reddidit. *Helmodus lib. 1. cap. 8.*
Clericus quidam Poppo nomine, in conuiuio cum Danis
diſputabat de cultu veri Dei, quòd nimirùm vnus eſſet Deus
verus in eſſentia, trinus verò in perſonis. Dani contra aſſere-
bant, Chriſtum quidem eſſe Deum: ſuos tamen deos & po-
tentia & antiquitate ipſum antecellere. Res tandem ad Ha-
raldum regem defertur, vt is litem eorum dirimat. Poppo
geſtatione candentis ferri ſuam fidem probare iubetur. Quod
in conſpectu ingentis multitudinis illæſus præſtitit. Quo mi-
raculo & Rex ipſe, ac infinita Danorum multitudo moti, re-
lictis ſuis idolis, Chriſtianam fidem amplectuntur. Poppo
verò Pontifex ab Adaldago Bremenſi conſecratur. *Vitichin-
dus Sigebert. & Saxo Grammaticus:* qui temporibus Suenonis,
Haraldi ſucceſſoris, hæc accidiſſe ſcribit. Cùm iam ob cele-
britatem prioris miraculi, ad Epiſcopatum Sleuicenſem eue-
ctus eſſet Poppo, iterùm ad Danos excurrit, ibique denuò
ſuam fidem nouo quodam miraculo probare coactus fuit:
veſte cera copioſa priùs illita indutus, in medio populi circo
eam incendit: ipſe verò nullum ſe ignis calorem ſentire te-
ſtatus eſt, licet ipſa veſtis corpori circumdata in fauillas reda- H
cta eſſet. Quo miraculo multa millia ex Danis Chriſto ſe
addixerunt, & Popponis nomen in hunc vſque diem apud
eos celebre habetur. *Crantz. l. cap. 22. Metrop.*
Othingarus Albus, natione Danus, illuſtri familia natus,
vir doctrina & ſanctitate inſignis, Ripenſis Epiſcopus, patri-
monium ampliſſimum neceſſariis Eccleſiæ vſibus erogauit,
pauperibus liberaliſſimè agros diſtribuit. Finnoniam, Suro-
niam, Scandiam, Selandiam, prædicatione verbi diuini illu-
ſtrauit. *Saxo Gram. l. 10. Hiſt. Danica Crantz. in Metr. l. 3. c. 38.*
REGINALDVS comes à Dillingen, primus apud Auguſta-
nos ad S. Vlricum Monachorum Abbas, à Clero Spirenſi
an. 1032. ad munus Epiſcopale accitus, ſingulis diebus domi-
nicis commiſſum ſibi gregem diuino verbo erudiit, an. 1039.
rebus humanis exemptus eſt. *Contractus.*
Ab Alberto Hamburgenſe Epiſcopo ad Megapolenſes
miſſus Ioannes Monachus Scotus, viuo Godiſcalco principe,
qui Chriſto iam nomen dederat, non exiguam lucratus eſt
plebeculam

plebecolam verbi diuini prædicatione. A Sclauis autem ad auitam religionem relabentibus miſeranda morte interiit. Fuſtibus enim cæſus, omniumque ludibrio, in Sclauorum vicis circumductus, expoſitus fuit. Tandem manibus pedibuſque truncatus: caput verò reſectum, & conto affixum, ſuo idolo Radigaſto barbari immolarunt. Corpus in plateis omnium pedibus calcandum expoſitum fuit, in metropoli Sclauorum Rethre anno Sal. 1066. *Helmoldus c. 25.*

Nobili genere in Thuringia natus Vuigbertus capellanus Henrici II. Epiſcopus Mesburgenſis, vir doctus & eloquens, non modò Germanicè, ſed etiam Vandalicè Euangelium docuit: ac vt a Zuttiberi cultu reuocaret Zorabos, lucum quendam ei idolo deſtinatum excidit, & in tantam redegit planitiem, vt nullum eius veſtigium nunc accolis appareat, extructo eo in loco S. Romani ſacello. Mortuus eſt, anno 1012.

Otho Bambergenſis Epiſcopus ſub Henrico IV. Imp. Pomeranos cum principe Venceſlao ad fidem conuertit. Vnde vulgo Pomeranorum Apoſtolus dicitur. Cùm Stetini prædicaret, idololatricus ſacerdos ad eum locum acceſſit, in quo concionem habebat in foro, & plurimos, qui in eo cœtu erant adhuc paganos, haſtas gerentes hortabatur, vt ipſum interficerent. Illi impetum iamiam facturi in Epiſcopum obrigeſcunt tanquam ſtatuæ. Ille incolumis euaſit, & oratione impetrauit, vt reſtituerentur ſanitati priſtinæ. Cùm nucem arborem miræ pulchritudinis, quam idolo dicatam Stetini venerabantur incolæ, iuberet ſuccidi, moleſtè hoc tulit is in cuius agro creſcebat, atque à tergo accedens, ſecuri bellica, quam manu gerebat, caput Epiſcopi ferire conabatur. Verùm aberrans, trabem pontis, ad quem ſtetit Epiſcopus, tetigit tanta vi, vt trahere eum inde non poſſet. Eum reliqua multitudo trucidaſſet, niſi precibus Epiſcopi fuiſſet liberatus.

Vicelinus Mindenſis, paupere loco ortus, ſuo ſeculo doctiſſimus, Holſatos ad fidem Chriſti conuertit, lucos eorum ſuccidit; per annos ferè xxx. Tandem Aldeburgenſis Epiſcopus creatur. Obiit anno Sal. 1154. *Helmoldus.*

DISCIPVLI PHILOSOPHIÆ DIVINÆ
Qui à quibus vel Totam vel Partem didicere.

THEOLOGIÆ VERÆ.
Discunt ab Vniverso.

S. Paulus dicit inuiſibilia Dei, hoc eſt attributa ipſius ſpiritualia, vt v.g. eſſe æternum immenſum, omniſcium, & virtutem eius, id eſt potentiam per quam omnium eſt cauſa; ac diuinitatem, hoc eſt, maieſtatem illius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpici. *ad Rom. 1.* Vnde conſequitur lumine naturali cognoſci Deum eſſe vnum, & habere prouidentiam etiam cuiuſque hominis in particulari. Gentiles iá olim docuerunt mundum eſſe librum diuinitatis, & velut ſpeculum in quo Deus ſeipſum quaſi Apelles aliquis depinxit.

* Atq; in hoc libro ſtudere conſueuerant Antonius, & plerique Eremitarum, Franciſcus, Bernardus, Auguſtinus, qui *l. 1. Confeſ.* dicit, Cœlum & Terra clamant Domine vt amem te. Hunc inſpiciebant & reuoluebant olim Plato, Socrates, Ariſtoteles, aliique Philoſophi. Inter quos Orpheus, Mundi ait, machina eſt muſica, & admirabilis conſonantia prædicans & laudans Deum. Eſtque ea muſica cœlorum quam Pythagoras prædicabat, & de qua Dauid *Pſ. 8.* Cæli enarrant gloriam Dei.

* *Philo de vnit. Dei, & duplici templo*, mundum vocat templum Dei, cuius ſacrarium ſit cœlum in tota rerum natura præſtantiſſimum, donaria verò ſint ſidera, ſacerdotes & æditui poteſtates Angelicæ, &c.

* D. etiam *P... l. 2. d. vocat. Gent. c. 1.* Quod eſt inquit, teſtimonium, quod ſemper Domino deſeruit, & nunquam de eius bonitate ac poteſtate conticuit; niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & ordinata largitio? per quam humanis cordibus quædam legis æternæ tabulæ præbebantur, vt in paginis elementorum, & voluminibus temporum, communis & publica diuinæ inſtitutionis doctrina legeretur.

* Et quidem ad Gentiles quod attinet, inexcuſabiles Apoſtolus pronuntiat, quia cum cognouiſſent Deum; non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; nempe pro mundi fabrica, & rerum omnium ad vſum illius conſeruatione & productione: ſed euanuerunt in cogitationibus διαλογισμοῖς ideſt diſquiſitionibus ſuis, quas ex creaturis fecerant de Creatore, deflectentes ad Idola vero Deo relicto, &c.

Vide Chryſ. hom. 9. ad Pop. pulchrè de hac re diſſerentem: Baſil. initio Parab. Solom. Bern. l. 5. de conſid.

Manilij verſus primo libro expoſiti lectu ſint digni, de diuina prouidentia, mundum gubernante:

Ac mihi tam præſens ratio non vlla videtur,
Qua pateat mundum diuino numine verti.
Atque ipſum eſſe Deum, nec ſorte coiſſe magiſtra.
Vt voluit credi, qui primus mœnia mundi.
Seminibus ſtruxit minimis, inque illa reſoluit
Aquis & maria, & terras & ſidera cœli,
Ætheraque immenſos fabricantem finibus orbes,
Soluentemque alios, conſtare & cuncta reuerti
In ſua principia, & rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum ſine Numine moles
Ex minimis, cæcoque creatum fœdere mundum?
Si ſors iſta dedit nobis, ſors ipſa gubernet.
At cur diſpoſitis vicibus conſurgere ſigna,
Et velut imperio præſcriptos reddere curſus
Cernimus, ac nullis properantibus vlla relinqui?
Cur eadem æſtiuas exornant ſidera noctes
Semper & hybernas eadem, certamque figuram
Quiſque dies reddit mundo, certamque relinquit?

Meteoris.

Horatius in Epicureorum impietatem lapſus, tonitru horrendo ad ſaniorem mentem ſe rediiſſe, vt Dei prouidentia omnia adminiſtrari putaret, *l. 1. Ode* 34. ex profeſſo teſtatur.

Parcus deorum cultor, & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro: nunc retrorſum
Vela dare; atque iterare curſus
Cogor relictos. Namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum.
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inuiſi horrida Tænari
Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur.

*Inanimatis.

Nicolaus Cuſanus Cardinalis in ſummis montibus ſtagnum vidit; in cuius medio ſcaturigo aquæ limpidiſſimæ appareret è fonte imo oculis non apparente, ſed qui intellectu ſolo comprehenderetur, promanantis: nec dubitauit eo ſymbolo vti ad Sanctiſſ. Trinitatis myſterium indicandum vel contra Mahometanos. Stagnum à ſcaturigine, à fonte ſcaturigo differt, tria ſunt & vnum ſunt.

S. Augustinus Hipponæ circa littus maris obambulans, Trinitatis incomprehenſibilitatem cognouit, dum puerum cochleari totum mare in exiguam ſcrobem exhaurire velle conſpexit. Siquidem infantem intuitus, cùm irrito labore eum id conari blando ſermone diceret, ocyus ille. Etiam tu caſſo labore eniteris SS. Trinitatis altitudinem ingenij tui termino circumſcribere. ☞ *Vide hiſt. prolixius in loco de SS. Trinit.*

*Stirpibus.

Christus à rerum terrenarum anxia ſolicitudine ad benignitatis diuinæ fiduciam nos exhortans; Conſiderate, ait, lilia agri quomodo creſcunt, non laborant, neque nent. Dico vobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. *Matth. c. 6.*

Narratur in vita S. Franciſci, quomodo Ægidius illius comes indiuiduus quendam de virginitate Deiparæ poſt partum dubitantem inſtruxerit, baculo quem manu tenebat tertiò terræ infixo, & qualibet vice candentis lilij fruticem educendo. Siquidem miraculo attonitus omnem deinceps ambigui ſenſus repugnantiam depoſuit.

Brutis.

Horatius *l. 1. Ode* 22. ſcribit Fuſco amico, bonum virum numinis prouidentia vbique tutum eſſe, vel ſuo exemplo.

Namque me ſylua lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & vltra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem.

Eliezes, Turca, iuuenis admodum ſingulari certamine cum Biteze Tannonio congreſſus, eiuſq; ſe temeritatis cauſam ab Amurathe rogatus prouidentiæ diuinæ hominum vitam gubernantis documentum à lepore ſe accepiſſe dixit: In Aſia, enim (aiebat) puer adhuc leporem in ſuo cubantem nido offendens, xl. ſagittis petitum conficere non potuit: vltimę ſtridore experrectus aufugit, cùm fatalis eius vitæ terminus non

dum

dum adeſſet. Proinde & ego me nec armis ſuperari, nec arma
A euadere, niſi volente fato, perſuaſum habens, audacter cum Pannonio manus contuli. *Calcocondylas l.7. de rebus Turcicis.*

HOMINIBVS QVI EX PROFESSO NON DOCENT.

VT A POETIS.

P. PAPINIVS Statius, poëta inſignis, ſub Domitiano, Virgilij ecloga ſexta à Sybillinis deprompta, in qua de virginis partu myſtica quædam profert:

Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna,
Iam noua progenies cœlo dimittitur alto.

Ad Chriſtianiſmum conuerſus narratur à Dante Aligerio, Gyrardus de Hiſtoria poëtarum. Iiſdem verſibus Secundianus Togatus præfectus Decij, Verianus pictor, & Marcellianus orator conuerſi traduntur. *Vincentius l.11. c.50.*

MARTYRIBVS.

☞ *Conſule Titulum Martyrum.*

IVSTINVS Philoſophus conſtantia martyrum Chriſtianorum ad fidem conuerſus perhibetur.

B SCELERATIS.

CHORVS Argiuarum Theſeo ſupplicantium, poſtquam audiſſet luiſſe pœnas ſuæ tyrannidis Thebanos, impios & ſæuientes etiam in mortuos, *apud Eurip. in Supplicibus* ſic inquit:

νῦν τὴν δ' ἄελπτον ἡμέραν ἰδοῦσ' ἐγὼ,
θεοὺς νομίζω, καὶ δοκῶ τὰς συμφοράς.
ἔχειν ἐλάσσειν, τῶνδε τισάντων δίκην.

Nunc hanc inſperatam diem cum vidi ego, Deos exiſtimo eſſe & videor mihi calamitates leuius ferre, cum ij dederint ſupplicium.

HOMINIBVS, QVI EX PROFESSO DOCENT.

☞ *Conſule Tit. Doctorum diuinæ Philoſophiæ, Item Tit. Conuerſorum ad Religionem.*

Appollinaris Petri diſcipulus, Rauennæ martyrio obiit, anno I. Veſpaſiani.

C. MARIVS Victorinus nobilis rhetor ſub Conſtantio, cui ſtatua Romæ in foro Traiani poſita eſt, anno Chriſti 360. ad fidem in extrema ſenectute conuerſus, ſcripſit contra
C Arianos & multa alia.

ANGELIS, SPIRITV DEI.

☞ *Vide Tit. Reuelationem, Item,* Θεοδίδακτοι.

DÆMONIBVS.

☞ *Exempla aliquot ex Tit. Conuerſorum petantur, quatenus occaſione dæmonum conuertuntur.*

THEOLOGIÆ PER REVELATIONEM TRADITÆ PROFESSORES.

☞ *Vide paulo ante Scientiæ diuinæ præceptores, &c. Item Tit. Prophetarum, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, Interpretum S. Bibliorum.*

IVDÆORVM.

Triplici calle Hebræorum doctrina incedit: quippe aut ad Talmudicos recurrunt, aut ad Philoſophos, aut ad Cabaliſtas Talmudica hæreſis initia ducere animaduertitur non vetuſta admodum, vt quæ annis paulò minus ducentis poſt Chriſtum ab Hebræis aduerſum Chriſtianos conſarcinata deprehendatur. Qui verò Philoſophicis rationibus Bibliæ arcana deplicare adorti ſunt, principe inter eos Ægyptio Moyſe, Auerrois
D tempora non præcedunt: à cuius interitu aguntur plus minus anni trecenti ac triginta. Tertia ſupereſt Cabala, omnium vetuſtiſſima, & verax in primis, quando ab optimo maximo Deo Moyſi inſinuatam, conſtans opinio eſt: aliis mox ipſum Moyſem idoneis maxime patefeciſſe. Initio ſiquidem in monte accepiſſe legem duplicem, litteralem ſpiritualemque. Priorem ex Dei mandato conſcripſiſſe, eamque populo eſſe impertitum: alteram vero minimè, ſed ſapientibus modo ſeptuaginta numero communicaſſe. Aliquibus poſtea cæteris, ad id item deſtinatis, voce tantum ſic tradita. Vnde & Cabalæ nomen exortum, quod gentis illius vocabulo receptionem ſignat: quia per ſucceſſionem gradus, citra literarum omnino monumenta vlla, ſeruaretur incolumis. *Cælius l.10. c.1. A.L.*

Anno à templi ſecundi incendio 120. Rabi Iudas Simeonis filius, quem ob doctrinæ probitatiſque excellentiam ſanctum vocant, totius Iudaicæ ſapientum Synodi decreto, legis Prophetarumque explanationes, ac ſcripta omnia, quæ cæteri doctores, tam antè quam poſt Chriſti aduentum catenus ſcripſerant in vnum complexus eſt volumen, quod Miſna, id eſt, iteratam lectionem nuncupauit ſecundam legem, continentem traditiones Phariſæorum, quam *Iuſtinianus* δευτέρωσιν vocat,
de Hebr. conſtitutione, c.46. eamque interdicit. E

Anno vero ab eiuſdem templi vaſtatione circiter 300. R. Iohanam aſſumptis ſibi collegis Rabbi Samuele, ipſum Miſna, & quæcunque alia ſcripta habere potuit, in vnum colligens, Talmud Hieroſolymitanum confecit.

Anno denique 146. R. Aſſe, vna cum Rabina, omnes ſuperiorum Scripturas in vnum redigens, ipſum quo nunc tota Iudæorum regitur Synagoga Babylonium Talmud contexuit; ſic dictum, quod à Rabinis qui Babylone conuenerant, collectum fuerit: quem tamen, morte præuentus, perficere non potuit, Mor autem eius filius, vnà cum Maremar, operi complementum dedit. Eſt autem Talmud, idem quod doctrina, ſiue diſciplinatio, commentaria priora omnia ac ſtatuta, & quaſdam temporum hiſtorias complectens: opus tam diuino ac naturali quam politica & regali ſapientia plenum.

Anno ante Chriſti natalem circiter ſecundo & quadrageſimo Ionathas Vzielis filius, Hilleliſque auditor atque Simeonis Iuſti, qui Chriſtum infantulum ſuſcepit in brachijs,
condiſcipulus, totum vetus teſtamentum in Chaldæam vertit linguam: ita ſenſum è ſenſu traducens, & obſcuriſſima quæque exponens vocabula, vt quæcumque de Meſſia dubia & latenter ſcripta erant, certa atque clariſſima reddiderit: adeo vt eius editio, non tam interpretatio quam Gloſſa atque expoſitio videatur: quam Hebræi Targum, id eſt tranſlationem nuncupant, tantæque eſt apud Iudæos auctoritatis, vt non ſolum ei nemo contradicere audeat, ſed non minus quoque fidei quam ipſi textui paſſim omnes eidem adhibeant, tum ob viri ſanctitatem ac peritiam, tum maximè ob ipſius interpretationis veritatem. Ideo quotieſcunque aliquod ambiguum in textu Bibliorum inueniunt, ſemper ad illam tranſlationem recurrunt. Vnde de eodem Ionatha (vt in Baua Bathra legitur) dixerunt magiſtri, quod in hora qua eidem expoſitioni vacabat, ſi muſca aut quodcumque volatile ſuper eum vel chartam volaſſet, illico abſque vlla eius chartæ læſione cælitus exurebatur. F

RABBI Moyſes Ægyptius ad differentiam aliorum Ben Maymon, filius Maymonis, breuitatis cauſa Rambaro dictus
ſcripſit 13. fidei articulos, & directorium Theologiæ, etiam G
Latinè verſum. Cuius ſcripta tanti faciunt Iudæi, vt à Moyſis temporibus nullum alium Moyſen, hoc excepto Moyſe fuiſſe prouerbio dictitent.

Atqui omnium veterum ſcriptorum Dux & anteſignanus eſt Moyſes, à magno illo & incomprehenſibili opere Creationis auſpicatus hiſtoriam ſuam, quam Geneſim, aliiſque vocibus appellant Hebræorum more, ſic vt ex appellatione argumentum libri & materia colligatur. Quatenus autem vir fuerit Moyſes, docent ea quæ paſſim in Scriptura de illo leguntur. Neque enim ſurrexit vltra Propheta in Iſraël ſicut ille, qui Dominum noſſet facie ad faciem, vt legitur *Deut. cap.34.*

De Prophetis ☞ *Videatur locus proprius illorum.*

CHRISTIANORVM.

De Chriſto, eiuſque Apoſtolis, & Aliis nonnullis, quos hi in partem ſollicitudinis aſſumpſerunt, quorum cum ſcriptis, tùm maximè prædicatione Euangelicæ lucis radius longè lateque ſe diffudit, diximus nonnulla Titulo ſuperiori, & iam
dictis addimus ſequentes. H

CLEMENS Alexandrinus catechiſtes, diſcipulus Pantæni fuit & ſucceſſor. Plurima ſcripſit, & Chriſtiana Ethnicis miſcuit dogmatibus in libro Stromatum. In multis tamen non rectè ſenſit. Origenem eius diſcipulum & ſucceſſorem quidam faciunt. Sub Seuero & Caracalla floruit.

IVSTINVS martyr & Philoſophus, ex Neapoli vrbe Palæſtinæ parte Priſco Bacchio, in omni genere Philoſophiæ exercitatiſſimus, ad Chriſtum conuerſus, eò quod Chriſtianorum in confitenda fide ſua conſtantiam animaduertebat inſuper quoque ſenis cuiuſdam colloquio (quem poſteà amplius non vidit) inſtructus fuerat. Romam venit, & ibi literas profeſſus eſt. Antonio Pio Apologiam acerrimam pro Chriſtianis obtulit, eaque impetrauit, vt Imperator Aſianis ſcriberet ne Chriſtianos, niſi de maleficio conuictos, punirent. Cum Creſcente Philoſopho, homine impio, & Chriſtianis valdè moleſto, diſputauit. Plurima ſcripſit. In Chiliaſtarum tamen errore fuit. Paſſus eſt Romæ anno 7. Marci Antonini Veri, Creſcentis circumuentus ſycophantiis.

THEODORVS Neocæſarienſis Epiſcopus Origenis diſcipulus,

lus, poſteà Gregorius dictus, & Magnus appellatus, ſiue
A θαυματουργὸς, propter frequẽtia miracula, quibus Gentiles conuertebat.

Anatolivs Alexandrinus, Epiſcopus Laodicenus, anno Domini cclxxx. ſub Probo & Caro Impp. vir in omni diſciplinarum genere exercitatiſ. Plurimã ſcripſit in ſacris & profanis.

Heraclas ab Origene conuerſus, & ab eo hypodidaſcalus Alexandriæ conſtitutus: tandem Demetrio defuncto ſub Gordiano, Epiſcopatum Alexandriæ ſuſcepit, ordine duodecimo. Celeberrimus doctrina & auctoritate fuit. Præfuit annis ſedecim.

Dionysivs Alexandrinus, Heraclæ in Epiſcopatu ſucceſſit, anno Chriſti 251. Philippi 5. Plurima ſcripſit. Plurima pertulit ſub Decij & Valeriani perſecutionibus. Tandem ab exilio reuerſus Alexandriam, obiit intra Synodos contra Samoſatenum, anno Galieni 12. Chriſti 288. cùm annos 17. Eccleſiæ præfuiſſet.

Q. Septimivs Florens Tertullianus Carthaginenſis, natus patre Centurione pro conſulari, in omni genere phi-
B loſophiæ excelluit. Cyprianus eum Latinorum ſcriptorum principem appellare non veretur. Ad fidem Chriſti conuerſus, Romam petiit, & ibi ad mediam vſque ætatem presbyter manſit. Contra Montanum ſcripſit. Floruit ſub L. Seuero patre, & Caracalla filio. Vixit vſque ad decrepitam ætatem. Cyprianus eius ingenium laudat, hæreſim damnat, & ex illius libris bona excerpere iubet, contraria vitare præcipit.

Cæcilianvs Cyprianus (qui Statij etiam & Thaſcij nomen habuit) Carthaginenſis, rhetor & Magus fuit, antequam conuerteretur. Conuerſatione Cæcilij presbyteri (cuius poſtea nomen ſumpſit) conuerſus fuit, omnia bona pauperibus diſtribuit, poſtea presbyter, tandem Epiſcopus Carthaginenſis. In lectione Tertulliani aſſiduus fuit, ita vt eum Magiſtrum vocaret. Multa ſcripſit, contra hæreticos acriter pugnauit. Bis exul, ſemel voluntariè populi tumultum fugiens: iterum proſcriptus ſub Galieno & Valeriano: tandem à Galieno Maximo Africæ Procoſ. gladio cæſus Romæ ſedente Sixto anno Domini 259. Gallo ac Voluſiano Impp.

Origenes Adamantius, Ægyptius, in Alexandria edu-
C catus, patre Leonide natus, circa annum Domini 289. Commodi 7. Præceptores habuit, Clementem Alexandrinum, & Ammonium philoſophum Chriſtianum. Cùm pater martyrũ paſſus eſſet bonis in fiſcum redactis, orphanus cum matre & quinque puerulis fratribus relinquitur: & Alexandriæ à diuite femina, quæ eius indolem admirabatur, ſuſtentatur. Eunuchum ſe caſtitatis ergo fecit. In philoſophicis diſciplinis plurimum operæ poſuit contra hæreticos. Anno ætatis decimo octauo grammaticam docuit, admixtis ſubinde pietatis elementis. Mox à Demetrio Epiſcopo catechiſtes conſtituitur. Ducem Arabum cum tota gente hoc efflagitantem conuertit. Orta deinde ſeditione Alexandriæ, Cæſaream venit: reuocatus tandem à Demetrio Alexandriam. Heliogabalo cùm Alexander Seuerus ſucceſſiſſet, mater eius Mammæa Origenem ad ſe vocauit. Cum ea aliquandiu verſatus, Alexandriam ad ſcholam rediit, & ſcribere commentarios in Sacram Scripturam cœpit: ſumptus libenter ſuppeditante Ambroſio quẽ ab hæreſi Valentini & Marcionis Origenes cõuerterat. Mox in Achaiam ad ſedãdas hæreſes miſſus, in itinere ab Alexan-
D dro Hieroſolymorum & Theoctiſto Cæſarienſi Epiſcopis Cæſareæ in presbyterum ordinatus eſt. Quam rem cùm Demetrius Epiſcopus Alexandrinus inuidia motus ægrè ferret, Origenes Cæſareæ ſubſtitit, & ibi multos clariſſimos viros erudiit. Philippum Imperatorem qui Gordiano ſucceſſerat, & Seueram coniugem anno 70. ætatis ſcriptis ſuis conuertit: ac tum demum ſcripta ſua à notariis publicè excipi paſſus eſt. Bis in Arabiam contra hæreticos profectus eſt. Habuit multos & ipſe næuos, ita vt *Hier. in epiſt. ad Pammachium & Oceanum*, eum Arij fontem appellarit, quia duos Chriſtos prædicarit. Quamvis Ruffinus eum excuſare tentet, quod à calumniatoribus eius inſerti ſint, & ab Ambroſio priùs editi, quàm ab eo in extrema ætate corrigi potuerint. Plurima paſſus eſt tormenta, carceres vincula. *Suidas, & Niceph. l. 5. c. 32.* aſſerunt, in perſecutione ſub Decio ductum eſſe ad aram, & quam impuriſſimus ſimul Æthiops conſtitutus eſſet: optionemque ei datam vt aut ſacrificaret, aut corpus ſuum Æthiopi contaminandum præberet: tunc Origenem ſacrificare potiùs, quàm caſtitatem amittere maluiſſe. Pro qua impietate ab Eccleſia poſtea excommunicatus, Alexandria relicta, in Iudæam venit, pœnitentiæ & lachrymarum plenus, ac penè deſperans. Obiit ſub Gallo Imp. anno Domini 255. aut circiter ætatis ſuæ ſexageſimo nono, in ſumma miſeria, annis ante Hieronymi ætatem 150. Sepultus Tyri. E

Cyrillvs, Epiſcopus Hieroſolymitanus, per calumniam ab Acacio (quòd cum eo in Ariana ſententia conſentire nollet) apud Conſtantium accuſatus, quòd in maxima fame, Eccleſiæ ornamenta vendendo, vt pauperibus ſuccurreret, inter cætera etiam veſtem ſacerdotalem pretioſam vendidiſſet: quam deinde à mercatore mulier ſcenica redemerat, eámque inter ſaltandum is qui eam Eccleſiæ contulerat, agnouerat: in exilium pellitur, in quo vſque ad Theodoſium manſit ſub quo reſtitutus eſt. Multa ſcripſit, quæ Cyrilia in Eccleſia dicta fuiſſe, Nicephorus ait. Sozomenus eum Homouſianos ſecutum aſſerit, & cum Arianis ſæpè conflictaſſe. Ruffinus tamen eum in confeſſione variaſſe, & Macedonianum fuiſſe, ſed ante Synodum Conſtantinopolitanam Homouſion amplexum ſcribit.

Diodorvs, primum monachus, ſub perſecutione Valentis Antiochiam venit: & cum Flauiano coniunctus ortho- F
doxam doctrinam promouit & ſuſtinuit: non quidem concionando, ſed ipſos concionatores inſtruendo, & argumenta ſuppeditando. Valente mortuo, cùm ſub Gratiano Meletius Antiochiam rediiſſet, Diodorum Eccleſiæ Tarſenſi Ciliciæ præfecit. Plurima ſcripſit, quantum ſuo tempore nemo.

Evsebivs Cæſarienſis Epiſcop. in conſtruenda bibliotheca Cæſarienſi diligens fuit. Hieronymus eum infinita volumina ſcripſiſſe tradit. A Synodo quadam Antiochiæ Epiſcopus depoſito Euſtathio, fuit conſtitutus: ſed modeſtè recuſauit. Conſtantino Magno familiaris fuit. Ante concilium Nicęnum (cui interfuit) Arianus fuit, & Arianè quędam ſcripſit *in lib. de Præp. Euang.* Poſtea tamen veritatem conſtantiſſimè amplexus eſt. Mortuus eſt anno Chriſti 342. cùm à Conſtantino iuniore Athanaſius ab exilio Treuerenſi Alexandriam reuocaretur. Tanta ei cum Pamphilo presbytero interceſſit familiaritas, vt Pamphili cognomẽ ſibi ſumpſerit.

Gregorivs Nazianzi natus (quod oppidum vicinum eſt Cæſareæ Cappadociæ) patre Gregorio Cæſareæ eloquentiæ operam dedit. Alexandriam inde peregrinatus eſt: Mox Athenas, vbi cum Baſilio, qui Conſtantinopoli eo profectus erat, amicitiam iunxit. Reuerſus inde in patriam, baptizatus eſt. Mox presbyter vel inuitus factus, non diu pòſt in Pontum ad Baſilium abiit, & cum eo in communibus ſtudiis per 13. annos vixit. Domi interim Cæſarius frater moritur. Pater nonagenarius Gregorium domũ reuocat: & quia metu Arianorum ſub Conſtantio, pater, fidei Arianorum ſubſcripſerat, Gregorij precibus reſipuit, & Eccleſiæ reſtitutus eſt. Inde cũ Valentis Perſecutio cœpiſſet, Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis Gregorium in Pontũ ad Baſilium miſit presbyterum ſuũ, cum quo ſimultates quædam intercedebant, vt in tanta Eccleſiæ perturbatione priuata odia deponerent. Perſuaſit ergo Baſilio Gregorius, vt Cæſaream reuerteretur: vbi communi opera cõtra Arianos decertarunt. Poſtea cùm in Euſebij mortui locum Baſilius ſubſtitutus eſſet, Gregorium Epiſcopum Saſimorum conſtituit. Mortuo patre centenario, & matre, priuatus atque volens Nazianzi vixit. Eccleſiæ gubernationem reſpuens. Tandem diuinitùs Conſtantinopolim vocatus, in paruo quodam templo, cui Anaſtaſia nomen erat (reliqua loca Ariani occuparant) docuit, contra Arianos & Apolli- H
narem Syrum. Ex quibus certaminibus nobilitatus, à Petro Epiſcopo Alexandrino, Epiſcopatu Conſtantinopolitano dignus eſt iudicatus: à Maximo tamen Cynico impeditus, quem ipſe conuerterat: tandem in ſynodo Conſtantinopolitana 150. Epiſcoporum electus, & à Meletio confirmatus eſt, anno altero Gratiani & Theodoſij, Chriſti 383. Verum quia Ægyptij & Macedones tardiùs adueniſſent, neq; electionem ratam habere vellent, Gregorius ſponte ſe Epiſcopatu abdicauit, & in prædium Arianzum hæreditarium ſolitarius concedens, patriam ab Apollinariſtis infectam purgauit. Plurima ſcripſit contra Arianos, Apollinariſtas, Eunomianos acerrimè diſputauit. Vixit cœlebs, per omnem vitam. Obiit nonagenario non inferior, anno Domini 384. poſt mortem Baſilij altero D. Hieron. magiſter fuit, Epiſcopus in Ponto.

Ephrem Niſibenſis patria, à puero in eremo fuit educatus, eruditus & eloquens, cui ab angelo volumen traditum eſſe aiunt. Ex eremo protractus, diaconus primùm Eccleſiæ

Edeſſenæ

Edeſſenæ factus eſt, poſtea presbyter à Baſilio Cæſarienſi le- A ctus. Multa adeo ſcripſit, vt Commentatoris nomen meruerit. Oblatum Epiſcopatum ſimulatione inſaniæ reſpuit. Obiit anno Chriſti 380.

Gregorivs Nyſſenus, Epiſcopus in Ponto, frater germanus Magni Baſilij, natu maior, & poſteà Patriarcha Eccleſiarum per Oram Cæſarienſem a ſynodo Conſtantinopolitana conſtitutus eſt. Contra Arianos & Eunomianos cum Nazianzeno & Baſilio acerrime pugnauit. Celebs vixit, vt & Petrus & Baſilius fratres. Obiit poſterior aliquantum Baſilio.

Basilivs Magnus, Cæſarienſis Epiſcopus, Gregorij Nyſſeni & Petri Sebaſtæ Epiſcoporum frater, patre Baſilio ex Heleno pōto, Ponti oppido, matre Eumele ex Cappadocia. Auus eius in perſecutione ſub Maximino cū ſuis in montis ſpecu in ſeptennium latuit, tandem martyrium paſſus. Pater communis fuit virtutis præceptor in Ponto, eruditionis ſimul & religionis. Nutrix fuit Macrina, Gregorij Neocæſarienſis Epiſcopi diſcipula, à qua in pietate Chriſtiana à teneris eruditus fuit. Miſſus eſt deinde Cæſaream Cappadociæ, eloquentiæ & B Philoſophiæ cauſa. Poſt Conſtantinopolim: tandem Athenas, vbi Nazianzeni amicitiam contraxit. Antiochiæ quoq; Libanio ſophiſtæ operā dedit. Athenas reuerſus, Nazianzeno demum ſe coniunxit. Inde varias peregrinationes ſuſcepit ad Eccleſias, vt in fide melius inſtrueretur. Cæſaream veniens, per omnes ordines vſque ad presbyterium aſcendit. Verùm vbi calumniis quorumdam Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis inimicus illi factus eſt: ceſſit Baſilius in Pontum. Sed cum Valens Arianus Catholicos inſectaretur, Nazianzenus ad Baſilium orator miſſus ab Euſebio, exorator rediit. Itaque Baſilius paret, & Cæſaream reuerſus, cum Euſebio in gratiam rediit: & in dimicatione contra Arianos, adiuncto ſibi Nazianzeno, ſtrenuam nauauit operam: Euſebio deinde decedente, in eius locum Epiſcopus conſtituitur, poſt Valentis mortem, anno Domini 380. vt quaſi ſcintilla fidei ſolus inter Arianos remanſerit: docendi aſſiduitate & ſtudio; humanitate conſtantia, miſericordia maximè inſignis: Varia à valente & Arianis pericula ſuſtinuit: ſed inſtar ſcopuli, fluctus maximos diſcuſſit. Sæpè in exilium eum eiicere Valens voluit, ſed omnibus grauibus ſemper fuit deterritus. Athanaſius eum gloriam Ec- C cleſiæ, Nazianzenus orbis oculum vocauit. Expirauit ſuauiter, poſteaquam ſua voce ipſe quendam ex ſuis miniſtris fideliſſimum ſucceſſorem nominaſſet, & protuliſſet verba Prophetæ: In manus tuas, Domine, commendo ſpiritum meum, anno Chriſti 387. Valentiniani 6.

Athanasivs à moriente Alexandro ſubſtitutus, inuictus Chriſti contra Arianos athleta, pari eruditione & pietate: multa ſcripſit, Diaconus cum Alexandro Epiſcopo ſane ad Nicænum venit Concilium. Celebs vixit. Cum Arius reſipiſcentiæ libellum Conſtant. Magno exhibuiſſet, & Imp. eum Alexandriam ad presbyterium redire iuſſiſſet, Athanaſius eum recipere noluit, quamvis irato Imperatore. Hinc data occaſio Euſebianis, (qui Ario patrocinabantur) & Meletianis, variis calumniis Athanaſio inſidiandi, in Nicomedienſi primum deinde in Tyria ſynodo: Tandem cum eum accuſaſſent, quod impedire vellet, ne frumentum ex Alexandria Conſtantinopolim deueheretur: Imp. in Gallias Treuerim eum inaudita cauſâ relegauit, quod Athanaſius durius ei reſpondiſſet. Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam etiam tu D conſentis calumniatoribus modeſtiæ meæ. In exilium ergo miſſus eſt anno Chriſti 339. vbi biennium & quatuor menſes exulauit. Reuocatus à Conſtantino iuniore, quia id pater moriens iuſſerat: cum Alexandriam rediiſſet, Euſebiani eum apud Conſtantium tanquam ſeditioſum accuſant. Conſtantius integros exercitus contra eum armat. Syrianus dux quinque millibus, Alexandria eum pellit. Ex quorum manibus diuino auxilio in medio pſallentium ereptus eſt. Nihil tutum erat ei in orbe, quamvis ad Iulium Romanum Pontificem transfugiſſet, qui eius cauſam fouebat. Conſtantius enim præmia etiam propoſuerat, ſi quis vel viuum vel ſaltem mortui caput attuliſſet: Latuit ergo apud Treuerim in monaſterio Sancti Ioannis (poſtea D. Maximini dictum) abbate Odiberto, per ſexennium in puteo tenebroſo & exſiccato, ſiue in crypta. Proditus tandem ab ancilla, Domini inſtinctu latebras mutauit, & potiò ad Conſtantem fratrem Conſtantij ſeceſſit. Apud quem tantum potuit, vt bellum fratri Conſtans minaretur, niſi Athanaſium reciperet. Indicto ergo Concilio Sardicenſi, Athanaſius innocentiam ſuam omnibus pateſecit, & à 344. Epiſcopis abſolutus eſt, & cum honore Alexandriam remiſſus cum ſumma populi lætitia, anno E Chriſti 348. Conſtantij octauo. Obtinuit tum Eccleſiam ſuam per quinquennium vſque ad mortem Conſtantis, à Magnentio tyranno interfecti, anno imperij ſui decimotertio, Chriſti 353. Cuius morte Conſtantius audacior factus, omnia reuocauit: Alexandria Athanaſium per Heraclium comitem expulit. Georgium Cappadocenſem ſubſtituit in Epiſcopatu. Exulauit ergo per decennium, vſque ad Iuliani imperium. Sub quo rediit, anno Chriſti 363. Quamvis quidam referant eum toto decennio illo Alexandriæ apud ſacram virginem delituiſſe: & nunciata Conſtantij morte, in templo Alexandriæ ſubito noctu præter omnium expectationem comparuiſſe. Sed à Iuliano apoſtata idololatra iterum pulſus, Alexandriæ iterum latuit, vſque ad mortem Iuliani. Sub Iouiano opt. principe reſtitutus eſt: Sed eo morte ſublato, octauo imperij menſe in Cilicia, Valens Arianus, quamvis nihil ex profeſſo contra Athanaſium & Ægyptios, machinaretur, Athanaſius tamen præfectorum inſidias metuens, menſibus quatuor in paterno latuit monumento. Cum autem eam ob F rem populus tumultuaretur, edicto Valens iuſſit, vt Athanaſius liberè Eccleſias ſuas reperet. Nec multò poſt Athanaſius obiit placidiſſ. morte conſulatu Gratiani ſecundo & Probi, Anno Chriſti CCCLXXVII. cum Epiſcopatum Alexandriæ geſſiſſet annis quadraginta ſex.

Didymvs Alexandrinus, cæcus ex ophthalmia, cum puer grammaticam diſceret. Vicit tamen oculorum cladem diſcendi ſtudio, ita vt etiam geometriam & matheſin (quæ artes oculis maximè indigent) didicerit. Alexandrinæ ſcholæ præfuit. Græcè plurima ſcripſit, ita vt Hieronymus eum præceptorem agnoſcere non erubeſcat: Origeni tamen nimium tribuiſſe videtur. Familiaris fuit Athanaſio & Antonio monacho. Vixit annos 90.

Arnobivs rhetor primum Siccæ in Africa, & Chriſtianorum ſummus hoſtis: tandem ſomniis monitus eſt, vt baptiſmum ſuſciperet. Verùm ſuſpectus Chriſtianis, non priùs receptus fuit, quam libros contra gentes vehementi ſtylo in lucem edidiſſet. Floruit ſub annum Chriſti 330. *Hieronymus in Chronico.* Contra hæreſes etiam varias ſcripſit Romæ ali- G quandiu docuit.

Lactantivs, Firmij in Piceno Italiæ natus, Romæ Arnobium audiuit, eumque eloquentia longè vicit. Vixit ſub Diocletiano & Conſtantino. Quinimò a Diocletiano Nicomediam Bithyniæ vocatus eſt, vt rhetoricam profiteretur. Verum quia Latinam eloquentiam Græci non curabant, relicto docendi munere, ad ſcribendum ſe contulit. Senex in Gallia docuit, & magiſter fuit Criſpi filij Conſtantini, quem pater ipſe poſtea interfecit. Scripſit multa & varia lacteo eloquentiæ flumine.

Optatvs Afer, Epiſcopus Mileuitanus, ſub Valentiniano & Valente principibus, multiplici eruditione & pietate inſtructus ſcripſit contra Parmenianum Donatiſtam.

Epiphanivs, in vico Beſanduce, vicino Eleutheropoli Palæſtinæ, natus eſt. Puer in Ægyptum ad monachos miſſus, ad annum vſque 20. ſtudiis operam dedit. Rediit inde in Palæſtinam, monaſterium conſtruxit, & presbyter illic fuit, in eoque otio opus Panarium contra 80. hæreſes ſcripſit, ſub Valentiniano & Valente. Inde Salaminæ Cypri metropolis (quæ Conſtantia poſtea dicta eſt) Epiſcopus factus eſt mul- H tis præſtans virtutibus, & erga pauperes ſummè liberalis. Tanta apud omnes veneratione, vt ne Valens quidem Imp. Arianus ei nocere voluerit. Quinque linguis contra Origenem diſputauit: vnde πεντάγλωττος dictus. Cum Conſtantinopolim nauigaſſet, vt in gratiam Theophili Alexandrini Epiſcopi à Ioanne Epiſcopo Conſtantinopolitano (quem Theophilus impensè oderat) Origenes condemnaretur, domum rediens, in naui obiit.

Hilarivs Gallus, ex Pictonum gente, eorumque Epiſcopus eloquentiſſimus, Orthodoxus, in exilium pulſus à Synodo Mediolanenſi Arianorum contra Athanaſium, in Thebaida Ægypti, anno Chriſti CCCLX. Conſtantij vigeſimo, ſub Iuliano rediit. Sexto tamen poſt anno moritur, poſtquam plurima ſcripſiſſet, anno Chriſti CCCLXXII. Valentiniani & Valentis quinto ſub Damaſo Pontifice Romano.

Ambrosivs in Gallia ſub Conſtantij Imperio natus fuit, patre Symmacho, præfecto Galliæ. Infanti in prætoria domo dormienti apes circa os viſæ ſunt oberrare. Patrem impu-
bes

bos amiſit, Inde cum matre & ſorore Marcellina Romam A profectus, ibi ſtudiis ſeſe addixit: & tandem cauſas agere cœpit. Mox à probo prætorij præfecto, conſiliorum & gubernationis ſocius fuit adſcitus. Conſulari poſtea dignitate inſignitus, ad regendam Liguriam miſſus eſt à Probo, his verbis ominoſis: Vade, age non vt iudex, ſed vt Epiſcopus. Mortuo Auxentio Mediolanenſe Epiſcopo Ariano, Valentinianus Epiſcopum alium, ſed orthodoxum, ſubſtituere cogitabat, conuocata Synodo. Populus interim tumultuari cœpit, quod alij Ariani, alij Orthodoxi eſſent. Res ad ſeditionem ſpectabat. Cùm Ambroſius præſes continuò aduolat, & populum placidè mitigare ſtudet: eius eloquentiam & grauitatem plebs admirata, vno ore conclamat, Ambroſium Epiſcopum ſe ſtatuere. Negat ille ſtrenuè. Imperator populi electionem confirmat. Ergo omnibus ſacris Ordinibus aſſumptis, Ambroſius inauguratur, anno Chriſti CCCLXXIIX. ſub Damaſo Papa. Plurima ſcripſit. Contra omnes ferè hæreſes acriter pugnauit: etiam contra Iuſtinam Valentiniani coniugem. Nam Valentiniano ex inſidiis interfecto, Ariana coniux filium ſuū iuniorem Valentinianum contra Ambroſium incitabat, ita vt B armata etiam manu Ambroſium in templo obſideret, & tandem in exilium mitteret. Pòſt cùm Maximus tyrannus Valentinum iuniorem ex Galliis expuliſſet, Ambroſius Maximum excommunicauit. Ob quod Aquileiam Ambroſius fugere coactus eſt. Sub Eugenio deinde tyranno, interfecto Valentiniano, in Ethruriam abire coactus fuit, cùm Arbogaſtes dux Mediolanum veniſſet, & ſe templa in equorum ſtabula mutaturum aſſeruiſſet. Reſtitutus poſtea Theodoſium Imperatorem eò quòd Theſſalonicæ orta ſeditione in theatro immiſſis militibus ſeptem millia trucidari curaſſet, à communione & ingreſſu templi repulit: nec niſi poſt octo menſes pœnitentiæ, ſupplicem atrocibus verbis increpatum ſuſcepit. Auguſtinum à Manichæa hæreſi liberauit. Baſilio Cæſarienſi familiaris fuit. Inimicis etiam tantæ auctoritatis, vt eum reprehendere non auderent, ne ipſe quidem Pelagius. Præfuit Epiſcopatui annis 22. obiit anno Chriſti 400. Arcadij & Honorii tertio, ſenex admodum. Diem mortis ita præuidit, vt & fratribus indicarit: dictarit etiam enarrationem Pſalmi 44. Deus auribus noſtris audiuimus: atque inter dictandum conC ſpecta eſt clypei figura, quæ poſtea dilabens, fulgorem in facie inſitatum ſparſerit, & ore hauſta ſit. Succeſſorem ſibi delegit ſenem bonum Simplicianum, & ab hora circiter 11. diei, vſque ad illam, qua emigrauit, expanſis orauit manibus, labia ſolùm mouens.

HIERONYMVS Dalmata, ex Stridone oppido (à Gothis ſub Conſtantino Magno, anno Chriſti 331. vaſtato) Patre Euſebio, Chriſtiano quidem, ſed tenuis fortunæ, natus: Fratrem habuit Paulianum. Puer Romam miſſus, vbi baptiſmum ſuſcepit, & Grammaticæ operam dedit ſub Donato, quando Iuliani Imp. Apoſtatæ interitus nunciatus fuit. Roma diſcedens; Galliam perluſtrauit. Inde in patriam, & Romam rediit. Mox in Orientem, vbi cùm omnia plena eſſent Arianis, ſatiùs ducens inter feras quàm inter homines viuere, in horridam ſeſe inter Syros & Agarenos ſolitudinem abdit, cum Heliodoto comite: qui eum tamen poſtea reliquit. Poſt quatuor annos Romam ob Eccleſiæ vtilitatem retractus eſt ab Epiphanio Cypri, & Paulino Antiochiæ Epiſcopis, & illic Presbyteri dignitatem accepiſſe videtur. Venit tunc in familiarita-D tem Romanarum matronarum, Paulæ, Marcellæ, Sophroniæ, Principiæ, Euſtochij, cum quibus per triennium vixit: variis interim Arianorum inſidiis impetitus, qui ſe falsò Origeniſtas nominabant: ſparſo etiam rumore, quòd cum Paula rem haberet. His de cauſis Roma relicta, Syriam repetiit, cum comitibus Paula, fratre Pauliniano, & Vincentio Presbytero: ac Bethlehem venit. In cuius confinio cùm Paula tria extruxiſſet virginum Monaſteria, virorum vnum: Hieronymus viris, Paula virginibus præfuit. Magnas ibi Arianorum paſſus eſt inſidias: & cum Ioanne Hieroſolymitano inimicitias exercuit, propter Arianiſmi ſuſpicionem: cùm Ioannes id reprehenderet, quòd Paulinianum fratrem annos vix triginta natum, Presbyterum ordinaſſet. Scripſit ibi plura, & Latinos omnes Theologos ſuperauit. Origeni propter Arij odium inimicus fuit: adeò vt in eius condemnationem, vniuerſum orbem incitarit. Ruffinum quoque Aquileienſem (cum quo à pueritia amice vixerat) eandem ob cauſam grauiſſimè inſectatus eſt, quòd nimium Origeni tribueret. Pari quoque ratio ne Ioannem Epiſcopum Hieroſolymitanum reprehendit.

Quinquaginta annorum ſpatio libros ſuos compoſuit: mortuus ann. ætatis 91. Honorij & Theodoſij Impp. duodecimo E Chriſti 422. pridie Calendas Octobris.

Heſychius, Gregorij Nazianzeni diſcipulus, vitæ Monaſticæ propter priuata ſtudia ſe dedit. Inde Presbyter Hieroſolymorum factus, in vetus & nouum Teſtamentū commentaria doctiſſima edidit. Claruit anno Chriſti 400. ſub Arcadio & Honorio Impp. aliis poſt Theodoſium iuniorem.

Theodoretus Syrus, Cyri vrbis Epiſcopus (quem mater poſt decimumſextum ſterilitatis annum à Deo precibus impetrauit, Deóque ſacrum fore vouit) ingenio excellentiſſimo præditus fuit, & Chryſoſtomi in vtraque philoſophia diſcipulus. Epiſcopus factus eſt circa annum Chriſti 424. Contra hæreſes acriter pugnauit, adeò vt plus quàm mille animas à Marcionis errore liberarit. Multa doctiſſimè & ſanctiſſimè ſcripſit. Poſt vigeſimum ſextum annum Epiſcopatus, à Synodo Epheſina altera Eutychianorum, ab Epiſcopatu deiectus eſt, ſed poſtea reſtitutus. Cyrillum Alexandrinum in gratiam Ioannis Antiocheni inſectatus eſt: tandem tamen ei reconciliatus. Paupertatem voluntariam profeſſus eſt. Ab hæreticis multa paſſus. Ipſe quinetiam, cùm in odium Cyrilli, Neſtorio F & Eutychi fauere videretur, in Chalcedonenſem Synodum non priùs fuit admiſſus, quàm palàm & clarè Neſtorio Eutychi anathemata dixiſſet. Sub. Leone ſeniore mortuus eſt, cùm in Epiſcopatu annis ampliùs triginta vixiſſet.

THEODVLVS Italus, in Cœleſyriam abiens, illic primùm Presbyter, deinde Epiſcopus factus, circa annum Chriſti 480. multis ſcriptis innotuit carmine & proſa.

CYRILLVS Alexandrinus, Theophili Epiſcopi (qui ſummus Ioan. Chryſoſtomi Conſtantinopolitani hoſtis fuit) ex fratre nepos, eiuſque in Epiſcopatu ſucceſſor: vir eruditione & virtute clariſſ. anno Chriſti 413. electus: plurima ſcripſit, à Chalcedonenſe primùm Concilio, deinde à Conſtantinopolitano, ſub Iuſtiniano approbata. Ad certamina natus videri poteſt. Nouatianorū Eccleſias occluſit, Iudæos Alexandria expulit: quæ res magnas turbas excitauit. Iniquior fuit D. Ioan. Chryſoſtomo, propterea quòd Theophilo patruo inimicus fuiſſet: tandem tamen eum quoque demortuum in diuorum Catalogum retulit. Neſtorium ad Concilium Alexandrinum vocauit, & damnauit. Verùm quia abſente Ioan- G ne Antiocheno Epiſcopo id egerat, Ioannes eum poſtea inſimulatum de Arij & Eunonij erroribus, excommunicauit. Sed tandem cum eo in gratiam rediit. In Epiſcopatu vixit annos triginta duos. Moriturus, condito teſtamento per ſacra myſteria adiurauit, quicunque ſucceſſor eſſet futurus, vt genus ac cognationem ſuam foueret, neque illi vllo pacto moleſtus eſſet.

Aur. Auguſtinus matre Monica, patre Patricio in ciuitate Thageſtenſi natus, Chriſtianus quidem, ſed mediocri fortuna. In pueritia à matre de Chriſto inſtitutus eſt, ſed baptiſmus dilatus. A pueris ludum frequentauit, præceptore Manlio Theodoto: Latinas litteras amauit, Madaurum conceſſit eloquentiæ gratia, inde Cartaginem. Idem vigeſimo anno ætatis Ciceronis Hortenſium legens, ad philoſophiæ ſtudia excitatus eſt. Ariſtotelis categorias per ſe intellexit. Incidit in Manichæos, & vſque ad trigeſimum ſecundum annum in ea hæreſi permanſit, matre Monica Deum pro filij conuerſione ſedulò orante. Reuerſus in patria, docuit Grammaticam: inde Carthagine Rhetoricam. Mox in Italiam tranſiens, Romæ quoque Rhetoricam profeſſus eſt. Mediolanum inde ac- H ceſſitur, ſub Valentiniano minore, Manichæorum opera promotus. Ab Ambroſio ſuſcipitur benignè, eiuſque conciones diligenter audit: non tam doctrinæ, quam eloquentiæ ſtudio. Senſim tum à Manichæis defecit. Venit eò mater Monica, ſperans filium ab Ambroſio conuerſum iri. Senſim inde veritatem ſpectare cœpit; & cum Simpliciano re communicata, qui eum ad lectionem ſacrarum literarum adhortabatur, in hortum cum Alypio ſecedens, lacrymarum plenus, animíque dubius, audit ex proximo vocem incertam puerorum canentium: Tolle lege, tolle lege. Ac cùm neminem videret, diuinam admonitionem exiſtimans, arrepto codice, incidit in locum Pauli: Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: ſed induite Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis. His lectis, omnes dubitationis tenebræ ei ſunt diſcuſſæ: ac re cum Alypio communicata, ſtatuerunt ad Chriſtianam tranſire religionem.

Poſt dies viginti profeſſione Rhetorices reſignata, cum ſuis
A in villam Venerandi eius Mediolanenſis profectus, lectioni
ſacratum literarum vacabat, & præparabat ſe ad baptiſmum,
quem ad Paſcha ſuſcepit cum Alypio, & naturali filio Adeo-
dato, natus annos triginta tres, poſt Maximi tyranni mortem.
Domum inde in Africam rediit, & in agris ſuis vixit. Mox
Hipponenſis Eccleſiæ Presbyter à Valerio ordinatus, & tan-
dem etiam eius coëpiſcopus. Eo mortuo, ad Epiſcopatum
euectus eſt: quem ſanctiſſimè & factis & concionibus & ſcri-
ptis adminiſtrauit. Contra hæreticos acerrimè diſputauit: vt,
contra Fortunatum Manichæum Hippone, cùm Presbyter eſ-
ſet. Firmum mercatorem Epiſcopus à Manichæa inſania con-
uertit. Item Felicem Manichæum poſt tertium congreſſum
ad meliorem mentem redegit. Donatiſtarum ſecta multum
ei negotij exhibuit. Collucatus eſt cum Paſcentio Ariano
Carthagine publicè: item cum Maximo Gothorum Epiſco-
po. Contra Priſcillianiſtas & Origeniſtas, contra Pelagianos
per decennium laborauit: item contra Iudæos & Ethnicos,
abſque nimia acerbitate. Cùm mulieribus, ne cognatis qui-
B dem, propter ſuſpicionem, non habitauit. Veſtitu mundo,
menſa frugali vtebatur, & vino. Obtrectationem fugiebat.
Vrbe Hipponenſi à Vandalis, Alanis & Gothis ad tertium
menſem obſeſſa, crebrò Deum precatus eſt, vt aut obſidionem
aut vitam ſolueret. In febriculam ergo incidens, Pſalmos de
pœnitentia & legebat ipſe, & ab aliis legi curabat, orationi-
buſque vacabat. Tandem præſente Poſſidonio & aliis, piè in
Domino obdormiuit, cùm vixiſſet ann. 76. in Eccleſiaſtica
functione 40.

Ioannes Chrysostomvs Antiochiæ in Cœleſyria ad
Orontem, patre Secundo, matre Anchuſa, nobili familia na-
tus, Libanio ſophiſta & Andragathio Philoſopho præcepto-
ribus vſus, Paulò antè Libanij mortem Chriſtianus factus eſt,
conuerſus & baptizatus cum ſuis parentibus à Meletio Epiſ-
copo Antiocheno. Itaque moriens Libanius conqueſtus eſt,
Ioannem à Chriſtianis vt prædam abactum, alioqui vtiliter
ſcholæ ſuæ præfici potuiſſe. Iuri inde operam nauauit. Sex
mox mutato ſtudio, Sacris literis totum ſe dedit, præceptori-
C bus Diodoro & Carterio item & Baſilio Cæſarienſi Epiſco-
po. Zenon Gazæ Epiſcopus Hieroſolymis reuerſus, Antio-
chenæ Eccleſiæ eum lectorem conſtituit. Poſtea à Meletio
Diaconus factus, tandem ab Euagrio Presbyter. Mortuo ne-
ctario, communibus ſuffragiis populi & cleri, iuſſu Arcadij,
Conſtantinopolitanus Epiſcopus factus, propter eloquentiā
Chryſoſtomi nomen meruit: in concionando aſſiduus, adeò vt
auditores propter loca certarēt: in reprehendendo adeò liber,
vt ne Eudoxiæ quidem Imperatrici parceret. Varia certamina
contra hæreticos, ſed maiora contra falſos fratres ſuſtinuit.
Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, eum quòd Originem
damnare nollet, odio proſecutus, apud Imperatorem propter
libertatē in reprehendendo accuſauit: & adiuuante Eudoxia,
in exilium eiecit. Sed populo tumultuante, paulò pòſt rediit.
Iterum Eudoxia eum propter reprehenſionem liberam eiici,
& in Pytiuntem Ponti deportari curat. Cùm ergo Comana
veniſſet ad Pontum Euxinum, dolore capitis & febri corre-
ptus, obiit, decimoquarto Non. anno Chriſti 408. ætatis 52.
Epiſcopatus ſui quinto & dimidio. Mortem eius ſecutum eſt
diſſidium inter Epiſcopos, quorum alij eum damnabant, alij
D tuebantur. Alexander Antiochenus primus nomen eius in ſa-
cros retulit commentarios. Cyrillus Alexandrinus diu reſtitit.
Tandem & ipſe conſenſit, ab Iſidoro Peluſiota perſuaſus.
Reliquiæ eius Proclo Epiſcopo Conſtantinopolitano inter-
pellante, Conſtantinopolim à Theodoſio Imp. cum lacrymis
ſunt relatæ, rogante vt ignoſceret patri ſuo Arcadio, & matri
Eudoxiæ. Succeſſit ei in Epiſcopatu ſtupidus Arſacius.

Gregorivs I. Magnus appellatus, Gordiani ſenatoris fi-
lius, Felicis quarti pronepos, Monachus primùm fuit, & Ab-
bas. Parentibus defunctis, de patrimonio ſex Monaſteria in
Sicilia extruxit: ædes Romæ in cœnobium conuertit. Ange-
lum ter in ſpecie hominis naufragi excepit, pauit, & pecunia
iuuit: à quo poſtea miraculis donatus eſt. Tandem poſt Pe-
lagium II. Pont. Roman. creatur, ſanctitate vitæ & eruditio-
ne Poſteriores omnes vincens. Eccleſias & ſcholas benè in-
ſtituit: in Epiſcopis examinandis acerrimus fuit. Plurima ſcri-
pſit, quorum maior pars ab æmulis combuſta eſt: aliqua ta-
men, interceſſione Petri Diaconi ſeruata. Primus ſe ſeruum
ſeruorum Dei appellauit. Erga pauperes liberalis maximè fuit,
& caſtitatis amator. Contra Iudæos & hæreticos varia certa-
mina ſuſcepit. Eutychium Epiſcopum Conſtantinopoli- E
num ipſe adhuc Diaconus coram Tiberio Imp. confutauit,
qui ſcripſerat corpus noſtrum poſt reſurrectionem impalpa-
bile fore. Obiit ann. Chriſti DCVI. Phoca imperante, quarto
idus Martij, qui & natalis eius dies fuit. In lecto recubans
modulabatur; & pueris baculo moderabatur.

Proclvs quintus à Chryſoſtomo Epiſcopus, & eiuſdem
diſcipulus, Chryſoſtomi & Attici donis fuit inſtructus. Maxi-
miano ſucceſſit Theodoſij iuſſu. Omnibus ex æquo placidus
& lenis. Chryſoſtomi reliquias Conſtantinopolim reſertri-
tauit. Fuit etiam auctor Eccleſiæ hymni Triſagij, ἅγιος ὁ θεὸς
ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς, ἅγιος ὁ ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, ex ſuggeſtione
pueri in aëra miraculoſè rapti, & abſque noxa demiſſi, qui
monuit etiam ne triſagio hymno adderetur clauſulā (vt Pe-
trus Gnaphæus Antiochenus Epiſcopus confinxerat.) Qui
crucifixus eſt pro nobis. Ergo hymno recitato, ſtatim terræ-
motus terribilis conquieuit. Præfuit Eccleſiæ annis 12. Mor-
tuus eodem ferè tempore, quo Cyrillus Alexandrinus.

Leo XIV. Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus Theoderico regi F
Gothorum à conſiliis fuit. Abſens in Gallia Epiſcopus eligi-
tur anno Chriſti CCCCLIII. Theodoſij iunioris decimoſepti-
mo. Eccleſiam doctrina ipſemet erudiit, plurima etiam ſcrip-
ſit, & contra hæreticos acriter pugnauit, Pelagianos, Mani-
chæos, Eutychianos. Primatum Romanæ Eccleſiæ ſuprà om-
nes alias, conſtanter aſſeruit, & inſigniter contra aduerſarios
eſt tutatus. Atilam Gothorum regem ab vrbe Roma diripien-
da auertit: item Genſericum Vandalorum regem ad vrbem
vocatum ab Eudoxia in mariti Valentiniani interempti vltio-
nem, ita demulſit, vt præda contentus, à cædibus & incendiis
abſtineret. Sedit annos viginti & vnum.

Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus doctiſſimus ſub Zenone,
vixit vſque ad Anaſtaſij tempora, ad annum Chriſti quadrin-
genteſimum nonageſimum. Scripſit multa doctiſſimè.

Prosper Aquitanicus in vrbe Limonum natus, facundus
vir, Carthagine Auguſtini diſcipulus fuiſſe videtur. Reginum
fuiſſe Epiſcopum aſſerunt. Scripſit multa, contra hæreticos
pugnauit, item Auguſtinum acriter defendit. Sub Leone ma-
gno claruit, anno Chriſti CCCCLX. Moritur anno CCCCLXV. G
Hilario Romæ Epiſcopum agente. Rexit Eccleſiam ann. 22.
Sepultus in baſilica Apollinaris.

Iſidorus Germanus, natione, Gregorij Magni diſcipulus,
Leandro in Hiſpalenſi Epiſcopatu ſucceſſit, doctrina & vir-
tute clarus, anno 627. Scripſit plurima, & refutauit plus
quam 70. ſectas: Acephalorum verò hæreſim exterminauit.
Mortuus eſt tandem ſub Heraclio. Mahometum in Hiſpania
videns, ex ipſa phyſionomia peſtem Eccleſiæ & Reip. fore
prædixit.

Adelhelmvs Dvrotellvs, Inæ Anglorum occiden-
talium regis ex patre nepos, in Bladunenſi, vel Malmeſbu-
rienſi cœnobio educatus, omnes Theologos ſuæ ætatis ſu-
perauit. Moritur anno Chriſti 709.

Notgerus Germanus in cœnobio S. Galli Abbas, tandem
Leodienſis Epiſcopus ſub Lothario, Philoſophus, Poëta,
Aſtronomus, Muſicus & Theologus celebris, ſcripſit volu-
men Conſequentiarum, de præcipuis ſacrarum literarum ex-
poſitionibus, de Muſica & Symphoniarum modis, Sermones
& homilias varias. Expoſuit etiam aliquot libros ſacræ Scrip-
turæ. Scripſit multos hymnos, cantus, antiphonas & reſpon- H
ſoria: quæ hodie adhuc in Eccleſiis cantari ſolent. Nicolaus
Pontifex huius hymnos approbauit, & ad Miſſas decantari
præcepit. Mortuus eſt circiter annum Domini 850. *Spanhei-
menſis, Trithemius de Viris illuſtribus Chronicon Hirſaugienſe.*

Franco vir inſigniter doctus, ſcripſit ſermones multos,
cantus, antiphonas & reſponſoria compoſuit dulci & iuſta
melodia. *Trithemius de Viris illuſtribus Germaniæ* attribuit ei
librum de Quadratura circuli, & librum de Computo Eccle-
ſiaſtico. In ſchola publica diſcipulos inſtituit. Præfuit an. 47.
Mortuus eſt anno Domini DCCCLXXXIV. vel iuxta Sige-
bertum DCCCCIII.

Remigivs Monachus, Antiſiodorenſis Epiſcopus, ſcrip-
ſit in Cantica canticorum, in totum Pſalterium, in Euange-
lium Matthæi, in epiſtolas Pauli. *Trithemius & Bergomenſis
lib. 11.* Claruit ann. Dom. DCCCLXXX. aut DCCCXCIV. ſe-
cundùm Palmerium.

Rabanvs, cognomine Magnentius Maurus, Germanus,
Fuldæ natus, Albini auditor & diſcipulus, iuuenis adhæſit
Benedictinæ familiæ in Fuldenſi cœnobio, & in omni diſci-
plinarum

plinarum genere excelluit. Theologus. Philoſophus, Aſtronomus, rhetor ac poëta: nec habuit eo tempore Italia ei ſimilem, nec Germania æqualẽ. Achaius rex Scotorum, eo vſus eſt legato ad Carolum, ad ineundum & confirmandum fœdus inter Scotos & Gallos. In Pariſienſi Academia aliquandiu profeſſorem egit. Sub Ludouico Pio Abbas Fuldenſis conſtitutus eſt: & Eccleſiaſticam dignitatem accepit ab Aiſtulpho Epiſcopo Moguntino. Poſt annos viginti, Archiepiſcopatum Moguntinum magno fauore principium Francorum, & cleri & populi electione, poſt Orgarium adeptus eſt, circiter annum Domini DCCCXLVI. Scripſit multa. Doctrinam cœleſtem voce & ſtylo propagauit indefeſſo ſtudio, & labore longè maximo: vt patet ex monumentis eius. Hæreticos refutauit, Arianos, Sabellianos, Nouatianos, Donatiſtas, Genethliacos, Origenis opinionem de ſaluandis diabolis & impiis. Diſcipulos inſtituit in ſchola Fuldenſi Monachos plures. Archiepiſcopus factus, Godeſchalcum hæreticum de libero arbitrio, prædeſtinatione, & de ſanguine Chriſti malè ſentientẽ, in Synodo Moguntina refutauit, an. Domini DCCCXLIX. Pſeudoprophetiſſam quandam, quæ quæſtus gratia, affirmabat inſtare diem iudicij, ad mentem ſaniorem reduxit. A ſuis diſcipulis & fratribus malè fuit tractatus, eò quòd ſacris ſtudiis intentus, alias res negligentiùs curaret. An. Dom. DCCCXLII. ad Ludouicum ſecundum ſeſe contulit: & licèt à Monachis rogaretur, vt rediret, tamen id recuſauit: manſitque apud Ludouicum, donec Orgarius moreretur. Fame graſſante circa annum Domini DCCCLI. multis benefecit. Obiit anno Domini DCCCLVI. ſepultus in Monaſterio Albani propè Moguntiam. *Sigebertus Trithemius.* Eius opera prodierunt in lucem typis D. Ant. Hierati, anno 1627.

LANFRANCVS Papia oriundus, Cantuarienſis tandem Epiſcopus factus, tantæ fuit ob eruditionem auctoritatis, vt ei Romam venienti pontifex aſſurgeret. Scripſit multa. *Polydorus.*

PETRVS LOMBARDVS, Epiſcopus Pariſienſis, Magiſter ſententiarum, circa annum MCLX. Scripſit in Pſalterium, Pauli epiſtolas, & Sermones varios. *Trithemius & Vincentius libro vigeſimonono, capite primo.* Oppido, quod vulgò Lumen omnium dicitur oriundus fuit. Quum rudi illo ſæculo ſacros libros grauibus commentariis illuſtraſſet, ſententiarum Magiſter, & Lumen omnium eſt appellatus. *Iouius libro tertio, Hiſtoriarum.*

GVLIELMVS PORRETA, natione Gallus, Epiſcopus Pictauienſis, circa annum Chiſti MCXL. Scripſit in Pſalterium, epiſtolas Paulinas, Euangelium Ioannis. Eum D. Bernardus in quibuſdam de hæreſi accuſauit. In Rhemenſi concilio ab Eugenio recantare coactus eſt. *Trithemius & Bergomenſis lib. 12.*

PETRVS COMESTOR, Petri Lombardi frater, ſed nothus, Trecenſis Presbyter, ſic dictus, quòd Scripturæ auctoritatem in ſuis ſcriptis & concionibus tam crebrò allegarit, quaſi eas in ventrem memoriæ manducarit. Scripſit hiſtoriam Scholaſticam & Sermones. *Schedelius & Trithemius.*

Petrus Alfonſus, Iudæus genere, Moſes dictus, ad fidem veniens, à rege Alfonſo è ſacro baptiſmate ſuſceptus, anno ſalutis MCVI. in Theologia & Philoſophia clariſſimus ſcripſit contra Iudæos. *Trithemius.*

Gulielmus Occam Ludouico quarto Cæſare floruit, ad annum Salutis MCCCXX. & inter alia de ſummi Pontificis poteſtate ſcripſit. Multis in vtramque partem expoſitis argumẽtis, pro magiſtratu ciuili plerúmque decidit, & Ioannis XXII. Pontificis, qui tum vixit, leges, vti vocant, Extrauagantes, inſertas iuri Pontificio, tanquam hæreticas, reprehendit. Itaque à ſchola Pariſienſi eiectus eſt & damnatus.

* Ioannes Gerſon, Gallus, Monachus Cæleſtinus, Cancellarius Academiæ Pariſienſis, vir doctus & pius, interfuit Concilio Conſtantienſi, & obiit anno 1429. multáque edidit, quæ tribus Tomis fuerunt comprehenſa Argentorati an. 1588. Sed opuſcula omnia exigua ſunt, at in maximo numero. Quod autem generatim de ipſius operibus dici poteſt, id Iacobus Vimpſelingius dixit ſequentibus verbis.

Neque enim claudit hominibus facilè cœlos, neque cæcam nutrit præſumptionem, at media via, quæ tutior, incedit.

Iugum Domini leue eſſe contendit.

Papæ & Prælatorum poteſtatem oſtendit.

Eccleſiæ reformandæ modum demonſtrat.

Canonum & legum neceſſitatem aperit.

Religioſos pro zelo docet.

Adoleſcentes inſtruit.

Pueros paterno affectu complectitur.

Præceptores Gymnaſiorum particularium, etiam Priuilegiatorum informat.

Orationes ad Clerum, & in laudem quatuor facultatum ſententioſiſſimas extendit.

Sermones optimos facit.

Theologos ſpeculatores ad materias vtiles excitat.

Hæreſes eliminat.

In Schiſma inuehitur.

Regum & Principum filiis præcepta tradit.

Triplicem ſtatum ſcilicet Eccleſiaſticum, Militarem & Ciuilem in Republica neceſſarium eſſe demonſtrat.

Cenſuum & redituum benignus eſt moderator & Iudex.

Curatorum ſiue Parochorum iura defendit.

Religioſis contemplatiuis dulciſſimas doctrinas infundit.

Prædicatorum Ordinem cum Vniuerſitate Pariſienſi reconciliauit.

Confeſſariis bona præcepta largitur.

Aſtantes Agonizantibus ſalubriter erudit.

* Vincentius Bellouacenſis Epiſcopus ex Ordine Prædicatorum, vixit tempore Innocentij IV. Pontificis. Scripſit opera laborioſiſſima, ac præſertim quatuor Specula, Doctrinale, Hiſtoriale, Naturale, & Morale.

Doctrinale ſpeculum continet lib. 17. & tractat de omnibus ſcientiis à Grammatica vſque ad Theologiam.

Hiſtoriale ſpeculum tradit hiſtorias ab initio mundi vſque ad annum Domini 1244. Sed alias continuauit ad an. 1494.

Naturale ſpeculum continet libros 32. & tractat de rebus omnibus, herbis, auibus, &c. & in vltimo libro de locis, & temporibus; & ſua tempora dicit fuiſſe anno Domini 1250.

Morale ſpeculum continet libros tres diuiſos in partes, & diſtinctiones, & tractat de paſſionibus animi, de legibus, de gratia, de vitiis, & virtutibus copioſiſſimè.

Obiit autem anno Domini 1256. teſte Antonio Senenſi in Bibliotheca Ordinis Prædicatorum, qui Vaſeum teſtem adducit.

* ALBERTVS ob ſapientiam ſingularem cognomento Magnus natione Sueuus, profeſſione Religioſus Ordinis S. Dominici, dignitate Epiſcop. Ratiſponenſis, ad quam dignitatem ab Vrbano IV. Pontifice aſſumptus fuit. Scripſit plurima opera tum Philoſophica tum Theologica, ac omiſſis Philoſophicis exſtat Summa Theologiæ, ſed imperfecta.

Commentaria in libros Sententiarum.

Commentaria in 12. Prophetas minores.

Commentaria in quatuor Euangelia.

De quatuor coæuis liber vnus.

De virtutibus liber vnus.

De adhærendo Deo liber vnus.

Compendium Theologicæ veritatis lib. 7.

Enchiridium de veris, perfectiſque virtutibus.

Multò plura tribuuntur Alberto à Venerabili Patre, F. Antonio Senenſi in Bibliotheca Prædicatorum & aliis, quæ an exſtent, ignoro. Obiit autem Magnus Albertus anno Domini 1280.

Inſcribuntur libri duo, vnus de mirabilibus, & alter de ſecretis mulierum, Magno Alberto. Sed vterque liber indignus eſt, qui tanto viro tribuatur: nam ſuperſtitioſa quædam continet, & vana.

* S. THOMAS AQVINAS, natione Italus, patria Neapolitanus, profeſſione Religioſus Ordinis Prædicatorũ. Illuſtris genere, ſed illuſtrior ſanctitate, & ſapientia: natus eſt an. Dom. 1224. & obiit an. 1274. quo anno obiit etiam S. Bonauentura, eius amiciſſimus, ſed hic menſe Martio, ille menſe Iulio.

* SIXTVS Senenſis ſcribit de illo, proximè cùm Sancto Auguſtino inceſſiſſe, atque huius mentem & reconditos ſenſus introſpexiſſe: & ſubdit, quatuor inter ſe implacabiliter pugnantia indiſſolubilis pacis fœdere coniunxiſſe, videlicet, Copiam, Breuitatem, Facultatem, Securitatem, quas nulli vnquã litterarum profeſſori, vel ante vel poſt eum contigit ſemel potuiſſe connectere. Cæterùm opera omnia, quæ vir Sanctus poſteritati reliquerat, Romanis typis, quam emendatiſſimè cudi iuſſit Romæ Pius V. æternæ memoriæ Pontifex Maximus, qui & D. Thomam quatuor Eccleſiæ Doctorum numero adiecit, vti Quintum & ſplendidiſſimum eiuſdem Eccleſiæ lumen.

Eius opera (vt ſanctus Hieronymus de S.Cypriano ſcrip- A ſit) Sole ſunt clariora, vt ſupervacaneum videatur eorum indicem texere. Deſcribam eorum indicem ex Romana editione, quæ iuſſu Pij V.Pontificis Maximi confecta cenſetur omnium optima. Tomi ſunt ſeptemdecim.

Primus Tomus continet vitam Beati Thomæ, & Commentaria in libros Perihermenias, & Poſteriorum Analyticorum.

Secundus Tomus continet Commentaria in libros octo Phyſicorum, in lib.4. de cœlo & mundo, & in lib.2.de generatione.

Tertius Tomus continet Commentaria in lib.4.Meteororum, in lib. de anima, & in parua naturalia.

Quartus Tomus continet Commentaria in lib.12. Metaphyſicorum, Tractatum de ente, & eſſentia cum Commentariis Card. Caietani, & Expoſitionem in librum de cauſis.

Quintus Tomus continet Commentaria in libr. 10. Ethicorum, & in libros 8. Politicorum.

Sextus Tomus continet Commentaria in primum & ſe- B cundum ſententiarum.

Septimus Tomus continet Commentaria in tertium & quartum ſententiarum.

Octauus Tomus continet Quæſtiones diſputatas, & Quodlibetas.

Nonus continet Summam contra gentiles cum Commentariis Franciſci Ferrarienſis.

Decimus continet Primam partem ſummæ Theologiæ cum Commentariis Card. Caietan.& expoſitionem S. Dionyſij de diuinis nominibus.

Vndecimus Tomus continet Primam ſecundæ, & ſecundam ſecundæ cum Commentariis Card. Caietani.

Duodecimus Tomus continet tertiam partem cum Commentariis Card. Caietani.

Tertius decimus Tomus continet Commentarium in Iob: in primam quinquagenam Pſalmorum, in Cantica Canticorum, in Iſaiam, in Hieremiam, in Threnos.

Quartus decimus Tomus continet Commentaria in Matthæum & Ioannem.

Quintus decimus Tomus continet Auream catenam ex C Patribus contextam in quatuor Euangelia.

Sextus decimus Tomus continet Commentaria in omnes epiſtolas ſancti Pauli, & ſermones de tempore, & de Sanctis.

Septimus decimus Tomus continet Septuaginta tria opuſcula, & Scriptum ſecundum in quatuor libros ſententiarum, ad Anibaldum Cardinalem.

Plura deindè eius opera paſſim circumferuntur, quæ in Romana editione non habentur, vnde recenſet in Apparatu ſuo Poſſeuinus, adhuc 40.opuſcula quæ legitimi ipſius fœtus exiſtimantur.

* Vixit eodem tempore Bonauentura natione Italus, patria Balneoregienſis, Ordinis ſancti Franciſci Miniſter Generalis, ac poſtea Albanenſis Epiſcopus, & Cardinalis à Gregorio decimo creatus, non in feriis Pentecoſtes, & in Lugdunenſi Concilio, vt multi ſcribunt, ſed ante Concilium, & fortè in quatuor temporibus Decembris anni 1273. Nam in ipſo Concilio Lugdunenſi, quod Romæ nuper eſt editum inuenitur ſanctus Bonauentura Cardinalis reſidere cum cæ- D teris in prima ſeſſione. Prima autem ſeſſio celebrata eſt anno 1274. die ſeptimo Maij, triduo ante Aſcenſionis feſtum. Vir fuit ſanctiſſimus & doctiſſimus, & multa ſcripſit quæ Romæ edita ſunt iuſſu Sixti V.Pontificis Maximi in octo tomos diſtributa.

* Gvlielmvs Dvrantes, dictus Speculator, natione Vaſco, Epiſcopus Mimatenſis, iure conſultus inſignis, ſcripſit Speculum in tria volumina diſtinctum ad Cardinalem Othobonum, qui fuit poſtea Adrianus Papa Quintus. Scripſit etiam Rationale diuinorum officiorum libris octo, & Repertorium iuris, & Commentaria in Canones Concilij Lugdunenſis. Viuebat tempore Nicolai III. Pontificis anno Domini 1280.

* Ioannes Dvns Scotvs, natione Anglus, Ordinis Minorum vir fuit acutiſſimo ingenio præditus, & cum docuiſſet primû Oxonij, deindè Pariſiis, immatura morte diem extremum obiiſſe dicitur anno Domini 1380. Scripſit hæc, Scriptum Oxonienſe in quatuor libros Sententiarum. Scriptum Pariſienſe in eoſdem libros. Librum Quodlibetorum. Librum collationum Pariſienſium. Librum de primo principio rerum. Librum Theorematum. Librum de cognitione E Dei, Tetragrammata quædam. Sermones de tempore, & de Sanctis: Commentaria in Geneſim, in Euangelia, & in Epiſtolas, valdè obſcura. Item in Philoſophicis ſcripſit Quæſtiones in Porphyrium, item in Ariſtotelis prædicamenta, Perihermenias, Priora, Poſteriora, Elenchos, de Anima, Metaphyſica & Phyſica. Mira ſunt quæ de viro hoc ſcribunt nonnulli, aduerſus quos ſatis feruide Apologiam nuper edidit Hugo Cauellus Hybernus ex Ordine Minorum Theologus eruditus.

* Franciscvs Mayrones natione Scotus; profeſſione Religioſus Ord. ſancti Franciſci, Scoti diſcipulus, vixit tempore Ioannis Vigeſimi ſecundi Papæ, anno Dom.1320. Scripſit Commentaria in libros quatuor Magiſtri Sententiarum. Item Quodlibeta. Formalitates. De primo principio. De expoſitione diuinorum nominum, & de Vniuocatione. Quæ omnia ſimul edita Venetiis anno 1520. & 1556. Scripſit præterea Quadrageſimale, & Sermones de Sanctis. Item de paupertate Chriſti & Apoſtolorum. De virtutibus & vitiis F capitalibus. De articulis fidei. De Baptiſmo. De humilitate. De indulgentiis. De corpore Chriſti. De Angelis. De ſuffragiis defunctorum. De pœnitentia. De ieiunio. De vltimo iudicio. De ſeptem donis Spiritus ſancti. Quæ olim iam omnia impreſſa fuerunt Baſileæ.

* Nicolavs Liranvs ex Iudaiſmo conuerſus ad fidem Chriſtianam, & Ordine Minorum aſſumpto, ſcripſit Commentarium, ſiue Poſtillam in Vniuerſa Biblia: quod opus notiſſimum eſt; & recognitum impreſſum eſt Lugduni anno 1590. Scripſit præterea librum de corpore Chriſti. Sermones de tempore, & de Sanctis. Librum contra Iudæos. Commentaria in quatuor libros Sententiarum. Quæſtiones veteris & noui Teſtamenti, Tractatum de viſione Dei. Expoſitionem decem præceptorum. Tractatum de idoneo miniſtrante, & ſuſcipiente Sacramentum altaris. Obiiſſe dicitur anno Domini 1349.

* Ioannes Tavlervs, natione Germanus. Ordinis ſancti Dominici, concionator inſignis, & piiſſimus, ſcripſit Sermones de perfectione vitæ interioris. Tractatus de virtutibus Epiſtolas ad diuerſos. Cantica ſpiritualia. De nouem G gradibus Chriſtianæ perfectionis, Speculum & exemplar Domini noſtri Ieſu Chriſti. Exercitia de vita & paſſione Chriſti. Vixit circa annum Domini 1350. Huius opera adhuc nuper recuſa ſunt Coloniæ per D. Quentelium. Portò hunc virum, vt ſuſpectum circa fidem contempſit Ioannes Eckius, ſed egregiè eum defendit Ludouicus Bloſius.

* Vincentivs Ferrerivs Valentinus Ordinis Prædicatorum, vir Apoſtolicus, obiit anno Domini 1418. prædicauit multis in locis verbum Dei cum ſumma vtilitate populorum, Deo cooperante, & ſermones eius confirmante ſequentibus ſignis. Extant ſub eius nomine tres tomi vtiliſſimarum concionum: quæ etſi fortè ab eius diſcipulis ſcriptæ ſint: tamen doctrinam eius continent. Scripſit ipſe Tractatum de vita ſpirituali, breuem, ſed plenum optima inſtitutione. Scripſit etiam epiſtolas varias. In Catalogum Sanctorum relatus eſt à Calliſto III. Summo Pontifice.

* Petrvs Alliaco Archiepiſcopus Cameracenſis, & Cardinalis, creatus à Ioanne XXIII. an.1411. Obiit ſub Martino V. anno 1426. Scripſit varia, tam in Magiſt. Sententiarum, quàm in varios libros S. Scripturæ. H

* Thomas Valdensis, Anglus, Ordinis Carmelitarum Prior Prouincialis, floruit tempore Martini V.Pontificis, cui opus ſuum dedicauit, & obiit Rhotomagi in Gallia, anno 1430. Scripſit opus egregium, quod inſcripſit Doctrinale fidei antiquæ, tribus tomis diſtinctum. In primo tomo diſputatur de Deo, de Chriſto, de Petro, de Eccleſia, de Religioſis, contra hæreticos Vvicleſiſtas & Huſſitas. In Secundo de Sacramentis, contra eoſdem. In tertio de Sacramentalibus, contra eoſdem.

* Alphonsvs Tostatvs natione Hiſpanus, Epiſcopus Abulenſis, vir ſanctitate & doctrina celeberrimus: vixit tempore Eugenij IV. Pontificis, circa annum Domini milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum. Scripſit Commentaria copioſiſſima in Pentateuchum, in Ioſuë, Iudices & Ruth: nec non in libros Regum & Paralipomenon, & in Euangelium ſancti Matthæi, in quibus Commentariis diſſoluit quæſtiones innumerabiles, vt meritò de eo ſcriptum ſit.

Hic

His flos rer est mundi, qui sibi dis- ... omne.

A Et quod magis eſt admirandum, tanta ſcripſit breuiſſimo tempore, cum non vixerit niſi annos quadraginta. Neque ſolum Commentaria illa ſcripſit, ſed & etiam opuſcula plurima, è quibus exſtant, Defenſorium trium concluſionum. Liber de Sanctiſſ. Trinitate. Liber contra Sacerdotes concubinarios. Paradoxa. Eplicatio verborum Iſaiæ, Ecce Virgo concipiet. Liber de ſtatu animarum poſt mortem. Liber de optima politia. Huius opera omnia demum Coloniæ apud D. Antonium Hierat, ſunt excuſa 1612.

* S. ANTONINVS, patria Florentinus, Ordinis Prædicatorum ac poſtea Florentiæ Archiepiſcopus, vir doctiſſimus ac ſanctiſſimus, obiit anno Domini 1459. ætatis 70. quem in Sanctorum Catalogum retulit Adrianus VI. Pontifex. Scripſit ſummam hiſtorialem in tres partes diuiſam. Summam Theologicam, in quatuor partes diuiſam. Librum de eruditione confeſſorum qui dicitur, Defecerunt, qui incipit, Defecerunt ſcrutinio. Dicitur etiam ſcripſiſſe Trialogum de Chriſto, & duobus diſcipulis euntibus in Emaus, in quo explicantur omnia, B quæ de vita, morte, & reſurrectione Domini prædicta ſunt.

* B. Laurentius Iuſtinianus, patria Venetus, ac primum Canonicus Regularis, deinde Epiſcopus Venetiarum, poſtremo primus eiuſdem vrbis Patriarcha floruit doctrina, ſanctitate & miraculis temporibus Eugenij IV. & Nicolai, Pontificum Romanorum, circa annum Domini 1440. Obiit anno 1455. Scripſit volumina quindecim.

DIONYSIVS Carthuſianus, natione Belga, vir fuit ſanctiſſimus, & doctiſſimus, vixit in ordine Carthuſiano annos 44. obiit anno ætatis ſuæ 69. qui erat annus ſalutis 1471. Scripſit in omnes libros Scripturæ diuinæ. Scripſit in quatuor libros Magiſtri ſententiarum. Item plurima, quorum Catalogum, vna cum vita ipſius, inuenies poſt finem Commentarij in librum quartum Sententiarum.

* IOANNES ECKIVS, natione Sueuus; viuebat anno 1500. & ex primis fuit, qui hæreſiarchæ Luthero, & coram diſputando, & ſcriptis libris ſtrenuè ſe oppoſuit. Scripſit Enchiridion, in quo controuerſias ferè omnes breuiter & diluC cide comprehendit. Scripſit etiam ſeorſim de ſacrificio Miſſæ libros duos. Et deinde iterum alios tres. Item de Primatu ſancti Petri. De pœnitentia, & virtutibus pœnitentiæ annexis. Item Poſtillos, ſiue Homilias de tempore, & de Sanctis. Scripſit quoque multa Philoſophica in lib. 8. Phyſicorum In libros de cœlo. In libros de generatione. In Meteora. In libros de Anima, & alia.

* IOANNES FISCHERVS, natione Anglus, Epiſcopus Roffenſis, ac poſtea Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, & quod longè glorioſius eſt, Martyr Chriſti, occiſus Henrici VIII. Regis Anglorum iuſſu anno Domini 1535. iam ſenex, & multis perfunctus laboribus: proinde florebat anno Domini 1500. Scripſit aduerſus articulos Lutheri, quos Leo X. Papa damnauerat. Scripſit etiam contra librum eiuſdem Lutheri, qui inſcribitur, De captiuitate Babylonica, & de Chriſtiano Sacerdotio contra eundem.

Scripſit item de Euchariſtia contra Oecolampadium. Item de vnica Magdalena contra Iacobum Fabrum. Item in ſeptem Pſalmos. Eiuſdem eſſe creditur aſſertio ſeptem Sacramento-D rum, quæ nomine regis Henrici VIII. prodiit.

IOANNES FABER, Epiſcopus Viennenſis, viuebat an. 1500. & vnus fuit ex præcipuis Doctoribus, qui Luthero & Lutheranis reſtitit. Scripſit Malleum hæreticorum libris ſex. Orthodoxæ fidei Catholicæ defenſionem aduerſus Balthaſſarem Pacimontanum. Librum de poteſtate ſummi Pontificis contra Lutherum. Homiliarum de ſanctiſſima Euchariſtia, & aliorum argumentorum ingentem numerum. & alia, quæ notiſſima ſunt.

* DOMINICVS SOTVS, patria Segobienſis, Ordinis Prædicatorum, vir doctiſſimus, & pius valdè, qui Carolo V. Imperatori à ſacris confeſſionibus fuit, & Concilio Tridentino interfuit anno 1545. & obiit anno 1560. Scripſit opera quorum ipſe Catalogum texit in recognitione operum ſuorum, quam poſuit in extremo libro ſuo in quartum ſententiarum.

* Martinus Aſpilcueta Nauarrus, vir doctiſſimus & piiſſimus, viuebat anno 1500. Quippè qui natus eſt anno 1493. & peruenit ad annum 1586. ætatis ſuæ nonageſimum quartum vt eſt in Epitaphio ipſius: & colligitur ex verbis eius, qui octogenarium ſe fuiſſe ſcripſit, cum Manuële dedicauit

Gregorio Decimotertio Pontifici, anno eius primo. Scripſit multa opera, quæ tomis continentur, edita Venetiis 1602. E

* IACOBVS LATOMVS & IOANNES DRIEDO Belgæ ſacras literas in Vniuerſitate Louanienſi cum ſumma laude profeſſi fuerunt ſub annum 1500. ac præclaris monumentis Eccleſiæ relictis obierunt.

* Poſteriores his tempore, non eruditione aut nominis ſplendore, Ruardus Tapperus Enchuſianus, vniuerſitatis Cancellarius, ac ſupremus fidei inquiſitor, XXXIX. annorum prælectione ac ſcriptis etiam eruditis clarus: Martinus Dorpius inſigni rerum diuinarum, Græcarum inſuper litterarum cognitione præſtans: & Ioannes Haſſelius trium linguarum exquiſita peritia excellens, quem Carolus V. Cæſar ad Concilium Oecumenicum quod Tridenti conuenerat, è Belgio ſubmiſerat, ac ibidem fato functus magno Patrum luctu, tumuli honore affectus fuit anno 1551.

* IOANNES HESSELIVS, & Martinus Rythouius, circa eadem tempora, Louanij ſacras litteras magno audientium concurſu cum laude interpretati ſunt.

* IODOCVS A RAVESTYN Tiletanus Matthiam Flaccum Illyricum Antuerpienſis confeſſionis impium Architectum F voce & ſcriptis confutauit.

* Fuit eidem ſtudiorum & laborum ſocius Ioannes Molanus, qui præter Theologica exercitia quibus ſedulò incubuit veteribus Martyrum hiſtoriis illuſtrandis, & Sanctorum Belgicorum etiam natalibus eruendis, & ad vetus Martyrologium notis ampliſſimis concinnandis multum atque vtiliter deſudauit. Louanij extinctus anno 1585.

* Habuit circa hæc tempora eadem vniuerſitas Michaëlem Baium Atho Hannoniæ oriundum, virum ingenij doctrinæque præſidiis cùm ad maxima Reipublicæ munera obeunda inſtructum, idcóque Ioannis Auſtriaco Belgicæ protegi charum: tum ad Philoſophiæ, Theologiæque arcana eruenda, atque aliis diſpenſanda cum primis habilem, vt qui anteactæ ætatis Philoſophos & Theologos acumine & perſpicuitate æquaterit, & ad Concilium Tridentinum, ceu Atlas aliquis, à Philippo II. Catholico Rege deſtinatus, vnà cum Cornelio Ianſenio, & Ioanne Heſſelio, quorum prior Concordiam Euangelicam mirificè atque eruditè illuſtrauit, & Gandenſi Cathedræ præfuit; illius etiam finem ſpectauit. Cum Philippo Marnixio de ſacra Euchariſtia ſubtiliſſimè diſputauit. Reliquas virtutes eius oratione funebri proſecutus G fuit Ioannes Bernartius Iuriſconſultus. Obiit autem Louanij in Collegio Hadriani VI. cum annis multis præfuerat, anno Domini 1589. menſis Septembris die 16. ætatis annorum 77. poſtquàm in eadem Academia decies Nouum, & Antiquum Teſtamentum pluries prælegiſſet, & Auguſtini opera noties euoluiſſet.

* In Ioanne Lenſæo Bellíolano etiam ſolida ſancti Auguſtini doctrina, & Lactantij elegantia enituit, cum pauci admodum ita purè & eleganter ſacra dogmata tradiderint, & validius errores confutarint. Teſtantur libri ipſius de Chriſtiana libertate, de Eccleſia, verbo Dei tradito, & de ſatisfactione atque Purgatorio. Alios ipſius conatus temporum iniuria vel incuria amicorum ſuppreſſit ipſo vita hac defuncto anno 1593. ætatis annos numerans vix 52.

* Quantus autem vir fuerit Thomas Stapletonius natione Anglus, norunt omnes qui in Louanienſi Academia ab ore docentis pependerunt, cumque de rebus diuinis ſubtiliter & neruosè diſſerentem audierunt. Scripta verò ipſius ita varia ſunt, & in omnium manibus, vt hic eorundem elenchum adducere ſuperuacaneum duxerim. E quibus tamen excellere H mihi videntur Principiorum fidei doctrinalium relectiones, Promptuarium cum Catholicum tum morale, & Antidota Euangelica. Illius fama & eruditione excitatus Clemens Octauus Pontifex, cum ad Vrbem inuitauit amplioribus honoribus cumulandum. Sed vt erat ad omnem modeſtiam compoſitus, eligebat mediocrem fortunam in illo otio & ſtudiorum ſeceſſu, præ tumultu & ſtrepitu Rom. Peruenit autem aliquandiu infirma vſus valetudine, ad annum 68. patriâ ob religionem extorris, ac Louanij vita hac defunctus, ad meliorem tranſiuit, anno Domini 1601.

* Fuit & alius Thomas circa ea tempora, Hardingus: Item alius etiam Thomas Heſtrinus, Anglus vterque, & Theologus eximius, quorum zelus pro domo Dei aduerſus illius hoſtes, tum docendo, tum errores illorum editis doctiſſimis ſcriptis conuellendo enituit.

* Iacobvs etiam Baivs, ex Athenſi territorio oriundus Michaëlis iſtius nepos, eiuſdem vt nominis, ita & virtutis, atque exquiſitæ eruditionis, quam multorum annorum laudabili profeſſione in eadem Louanienſi Academia, vbi variis honoribus auctus fuit; & ſæculorum perennitate dignis lucubrationibus ſatis ſupérque teſtatus fuit. Scripſit opus Catechiſticum diu ante deſideratum, & Chriſtianæ Reipub. vtiliſſimum, vtpote quam doctrinam publicè è ſublimi loco anno xxiii. tradiderat. Reliquas eximij viri dotes, ac prudentiam, & in rebus agendis ſolertiam ſingularem, morúmque innocentiam, aſſiduè loquuntur, qui cum eo familiariter adhuc nuperrimè vſi fuerunt. Obiit namque Eccleſiæ ſancti Petri Decanus, exacto ætatis anno lxx. qui Chriſti erat m.dc. & xiv. tert. Non. Octobr. deſiderio ſui non modico relicto. Pietatem vero erga Deum, & Chriſtianam Rempublicam, vt alia illius inſignia prætereamus; vel vnicè commendat, quod facultates ſuas exemplo Patrui Michaëlis (qui hîc etiam Collegium pauperum ſtudentium ſub titulo B. Auguſtini excitauerat;) quas ampliſſimas labore, variiſque functionibus, etiam largâ honeſtáque vitæ parſimonia, conſecutus fuerat, alendæ in bonum publicum Iuuentuti, & ad Eccleſiæ caſtra emittendæ, teſtamenti tabulis reliquerit, inſtituto earundum directore Ægidio Baio ex fratre itidem nepote, & S. Theologiæ Doctore ac Profeſſore, qui patrui, propatruique ſui voluntatis ſupremæ placita, ex fide ſummáque vigilantia executus, elegantiſſimum Collegium à fundamentis inſtituit, lautiſque vectigalibus inſtruxit. Exclamem, & meritò; Felix Baiana ſtirpe Louanium! illóque felicius Athum, quamuis non ignobile nobilis Hannoniæ oppidum; quod tanto temporum decurſu, tam illuſtria Eccleſiæ lumina dederit, quæ ſupra candelabrum poſita etiamnum lucent omnibus qui in domo Dei ſunt.

* Porrò iniuriam facturus videret Societatis Iesv Theologis eximiis, ſi non præſtantiores aliquot, quorum ſcripta hodie omnibus pulpitis celebrantur, omniúmque manibus verſantur, in ſacram hanc arenam adduxero. Quid enim Cardinale Bellarmino, Georgio à Valentia, & Gabriele Vaſquez, in explicandis Chriſtianæ fidei dogmatibus eiuſque controuerſiis illuſtrius, aut magis eruditum? Benedicto Pererio cuius omnigenæ eruditionis, cùm ſacræ, tum profanæ radiis pectus æſtuaſſe, varia ipſius opera euincunt; quis poſt veteres illos Eccleſiæ ſcriptores ſeſe audeat comparare?

Iam & de Franciſci Suarez emeritis laudibus, & quæ poſteris verſanda ſtupendáque reliquit monumentis, quis ſe ſatis pro merito dicturum præſumpſerit? Fuit vir ille inſtar ſacri alicuius Oceani, ex quo omnes tum humanæ, cum diuinæ Philoſophiæ riui effluxerunt, totámque Eccleſiam irrigarunt. Libri ipſius & numero, & argumento præcellunt, cum, nemo hactenus tam vberes tamque eruditos facileſque in vniuerſam Theologiam, & quæ hanc fulcit dirigítque, metaphyſicam Commentarios poſteritati dederit. Illuſtrem hunc radium fatalis neceſſitatis nubes contexit ab annis paucis.

Leonardvs inſuper Leſſius Brabantus ex eadem Societate Theologus, toto orbe celeberrimus, nuper Louan. an. 1623. inter viuos eſſe deſiit. Summo cum plauſu, & frequentibus audientium, qui illius verba ceu oracula calamo excipiebant ſubſelliis. Sacram Theologiam hic fuerat annis quamplurimis interpretatus. Certabant in eo doctrina cum humilitate & modeſtia: & quia iuxta Sapientem. Qui abſtinens eſt adiiciet vitam; quamuis ſtudiorum labore fractus videretur, & cum variis morbis conflictaretur, vitam nihilominus in multos an. extendit, mira ſemper abſtinentia, cibique parſimonia, quam ſanitatis matrem dicebat, ſcriptóque extulit; vſus. Edidit præter alias lucubrationes de rebus ſacris, inſignem commentarium de Iure & Iuſtitia: ac alia pleráque in S. Thomam meditabatur, quæ vtinam aliquando lucem adſpiciant! obiit Louanij an. 1623.

Neque habet præſens ſæculum m.dc.i. quod ab an. xxvii. inchoamus, quod cedat prioribus, vt in quo rara ingenia & exculta in omni diſciplinarum genere ſe produnt, cuius teſtes ſunt Francofurdianæ Nundinæ, quæ bis per annos ſingulos recurrunt, quæque ita eruditione præſtantem, argumento variam, librorum & lucubrationum Doctiſſ. hominum ſupellectilem toti mundo inferunt, vt vel Neſtoris vel Mathuſalami veteris annos quis ſibi exoptet, quo vel modicam eorum portionem aſpicere, nedum inſpicere valeret. Deo per illorum lucem myſteriorum ſuorum arcana, ad hoſtium ſui nominis confuſionem, magis ac magis reuelante.

* THEOLOGORVM SCHOLASTICORVM QVI IN ECCLESIA FLORVERVNT,

ELENCHVS.

Petrus Lombardus.
Gulielmus Antiſiodorenſis.
Gulielmus Pariſienſis.
Alexander Halenſis.
Vincentius Bellouacenſis.
Albertus Magnus.
S. Thomas de Aquino.
S. Bonauentura Cardinalis.
Petrus de Tarantaſia.
Innocentius V.
Vdalricus Argentinenſis.
Rupertus à Ruſſia.
Ægidius Romanus.
Richardus de Media Villa.
Henricus de Gandauo.
Ioannes Pariſienſis.
Ioannes Duns Scotus.
Auguſtinus de Ancona.
Petrus Aureolus.
Antonius Andreæ.
Durandus de S. Pontiano.
Heruæus Natalis Brito.
Franciſcus Mayronis.
Gulielmus Okam.
Monaldus Damalta.
Nicolaus Lyranus.
Pelagius Aluarus.
Petrus Paludanus.
Guido Carmelita.
Adamus Goddanus.
Ioannes de Bacchone.
Robertus Olhot.
Gregorius Arſinenſis.
Thomas Argentinenſis.
Richardus Armachanus.
Nicolaus de Gorram.
Alphonſus Vargas.
Henricus de Haſſia.
Ioannes Capreolus.
Petrus Alliacenſis Cardinal.
Iannes Gerſon.
Thomas Valdenſis.
Auguſtinus de Roma.
Ioannes de Capiſtrano.
Ioannes Baſſolius.
Ioannes de Turrecremata Card.
Nicolaus de Cuſa Cardinalis.
Dionyſius Carthuſianus.
Gabriel Biel.
Marſilius ab Ingen.
Ioannes Picus Mirandulanus.
Thomas Caietanus Cardinalis.
Iacobus Almainus.
Ioannes Maior.
Franciſcus Ferrarienſis.
Sylueſter Prieras.
Hadrianus Papa.
Franciſcus Lychetus.
Conradus Roëllim.
Franciſcus Victoria.
Dominicus Sotus.
Micheël Baius.
Iacobus Baius.
Gabriel Vaſquez.
Georgius à Valentia.
Franciſcus Suares.
Ioannes Maldonatus.
Leonardus Leſſius.
Ioannes Malderus.
Iacobus Ianſſonius.
Vincentius Filliucius.
Ioannes de la Peña.

INDEX EXPLANATORVM S. Scriptvræ.

Tam veterum quàm nouorum.

In omnem Scripturam.

Rabanus Maurus.
Anſelmus Laudunenſis.
Strabus.
Hugo Cardinalis.
Nicolaus Lyranus.
Dionyſius Carthuſianus.

Et noſtro tempore.

Emmanuël Sà. Ioann. Mariana.
Cornelius à Lapide, Soc. Iesv, &
Leonardus, Marius, meditantur commentarios in totam Scripturam.

In Geneſim.

Origenes.
S. Ioannes Chryſoſtomus.
S. Cyrillus Alexandrinus.
Eucherius.
Procopius.
Beda.

Rupertus.

Rupertus.
A Alphonſus Abulenſis.
Thomas Caietanus.
Item Quæſtiones in Geneſim.
S.Hieronymi.
S.Auguſtini.
Theodoreti.
Bedæ.
Alcuini.
In Primum Caput Geneſis ſiue in Exameron.
S. Baſilius.
S. Ambroſius.
S.Auguſtinus de Geneſi ad litteram, & li. 13. Confeſſionum.
Anaſtaſius Sinaita.
S.Bonauentura.
Ioannes Picus.
Et Noſtri Temporis.
Aloyſius Lipomannus.
B Ambroſius Catharinus.
Benedictus Pererius.
Aſcanius Martinengus.
Hieronymus Oleaſter.
Hieronymus Vielmus,
Martinus del-Rio.
Ludouicus Yſtella.
Nicolaüs Serrarius.
Cornelius à Lapide.
Leonardus Marius Colon. Agripp.
In Exodum.
Origenes.
Procopius.
Beda.
Rupertus.
Abulenſis.
Caietanus.
Queſtiones.
Auguſtini.
C Theodoreti.
Et Noſtri Temporis.
Lipomannus.
Oleaſter.
Pererius.
Ludouicus Yſtella.
In Leuiticum.
Origenes.
Iſychius,
Procopius.
Beda.
Rupertus, Abulenſis.
Radulphus.
Caietanus.
Quæſtiones.
Auguſtini.
Theodoreti.
Et Noſtri temporis.
D Petrus Serranus.
Hieronymus Oleaſter.
In Numeros.
Origenes.
Procopius.
Beda.
Rupertus.
Abulenſis.
Caietanus.
Quæſtiones.
Auguſtini.
Theodoreti.
Noſtri Temporis.
Hieronymus Oleaſter.
In Deuteronomium
Procopius.
Beda.
Rupertus.
Abulenſis.
Caietanus.

Et Quæſtiones.
Auguſtini &
Theodoreti.
Et Noſtri Temporis.
Hieronymus Oleaſter.
In Ioſue.
Origenes.
Procopius.
Abulenſis.
Caietanus.
Et Quæſtiones.
Auguſtini.
Et Noſtri Temporis.
Andreas Maſius, &
Coſmus Magallianus.
Nicolaüs Serrarius.
In Iudices.
Origenis homiliæ.
Auguſtini quæſtiones.
Hugo Victorinus.
Abulenſis.
Caietanus.
In Ruth.
Abulenſis.
Caietanus.
Franciſcus Feuardentius.
Nicolaus Serrarius.
In Libros Regum.
Theodoretus. Procopius. Gazæus.
S.Gregorius in primum Regum.
Angelomus.
Eucherius.
Beda.
Hugo Victorinus.
Richardus Victorinus.
Abulenſis. Caietanus.
Nicolaüs Serrarius.
Michaël Sanchius.
In Libros Paralipomenon.
Abulenſis.
Caietanus.
In Eſdram.
Beda.
Caietanus.
In Tobiam.
Beda.
Et Noſtri Temporis.
Nicolaüs Serrarius
In Iudith.
Rabanus.
Et Noſtri Temporis.
Nicolaus Serrarius.
In Eſther.
Thomas Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Nicolaüs Serrarius,
Franciſcus Feuardentius.
In Iob.
Origenes ſi tamen ſit eius opus.
Olympiodori Catena.
B.Gregorius in Moralibus.
Beda.
S.Thomas Aquinas, ſi tamen ſit eius.
Et noſtri Temporis
Franciſcus Titelmannus.
Franciſcus Feuardentius.
Ioannes de Pineda.
Iacobus Ianſſonius.
In Pſalmos.
S.Hilarius.
S.Ambroſius.
S.Baſilius.
S.Ioannes Chryſoſtomus.
S.Hieronymus.
S.Auguſtinus.
Theodoretus.
Ruffinus.

Apollinarius.
Caſſiodorus. E
Remigius.
Beda.
Ahimo.
Arnobius.
S.Bruno.
Hugo Victorinus.
Euthymius.
Rupertus.
Guillelmus Parienſis.
S.Thomas in 50. Pſam.
S.Bonauentura.
S.Gregorius in ſeptem.
Aretius Felinus.
Innocentius III. in ſeptem.
S.Bernardus in Pſalm. 90.
Thomas Caietanus.
Incognitus.
Flaminius.
Iacobus de Valentia. F
Franciſcus Titelmannus.
Chriſtianus Iſchyrius.
Et Noſtro Tempore
Auguſtinus Steuchus.
Cornelius Ianſenius.
Genebrardus.
Antonius Angelius.
Guilelmus Lindanus.
Robertus Bellarminus.
Ioannes Lorinus.
Ioannes Del-rio in Pſ. 67. & 7. Pœnit.
In Prouerbia.
Salonius.
Beda.
Honorius.
Gulielmus Pariſienſis.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Cornelius Ianſenius.
Theodorus Peltanus.
In Eccleſiaſten.
S.Gregorius Thaumaturgus.
S.Gregorius Nyſſenus.
S.Hieronymus.
Olympiodorus.
Salonius.
Alcuinus.
Hugo Victorinus.
Gulielmus Pariſienſis.
S.Bonauentura.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Franciſcus Titelmannus.
Ioannes Laurinius.
In Cantica.
Origenes.
Philo Carpathius.
Gregorius Nyſſenus.
S.Gregorius Papa. H
Beda.
Angelonius.
Theodoretus.
Ambroſius Anſbertus.
Honorius Auguſt.
Aponius.
S.Bernardus.
S. Thomas.
Ægidius Romanus.
Rupertus Tuitienſis.
Robertus Olhot.
Et Noſtri Temporis.
Franciſcus Titelmannus.
Ludouicus Legionenſis.
Martinus Del-Rius.
Io. à Ieſu Maria Carmelita.
Ludouicus Soto maior.

Ggg 4 Michaël

Michaël Giſſerius.
A Iacobus Ianſſonius.
Arnoldus Catzius.
In Sapientiam.
Robertus Olhot.
Et noſtri Temporis.
Cornelius Ianſenius.
Ioannes Lorinus.
In Eccleſiaſticum.
Robertus Olhot.
Nicolaüs de Gorram.
Et Noſtri temporis.
Cornelius Ianſenius.
In Iſaiam.
Origenes.
S. Baſilius.
S.Hieronymus.
S. Cyrillus.
Procopius.
S.Thomas.
B Ioachimus Abbas.
Et Noſtri Temporis.
Adamus Sasbout.
Hector Pintus.
Leo à Caſtro.
Franciſcus Forerius.
Cornelius à Lapide.
In Hieremiam.
S. Hieronymus.
Origenes.
Theodoretus.
Ahimo.
Ioachimus Abbas.
S. Thomas.
Et Noſtris Temporis.
Chriſoſtophorus Caſtrius, &
Andreas Capella Carthuſianus.
Cornelius à Lapide.
In Threnos Hieremiæ.
C Paſchaſius Ratbertus.
Hugo Victorinus.
S. Bonauentura.
Et Noſtri Temporis.
Antonius Agellius.
Chriſtophorus Caſtrius.
Martinus del-Rio.
Cornelius à Lapide.
In Ezechielem.
Origenes.
S.Hieronymus.
Theodoretus.
S. Gregorius Papa.
Richardus Victorinus.
Et Noſtri Temporis.
Hector Pintus.
Hieronymus Pratus, &
Ioannes Vilalpandus.
D Cornelius à Lapide.
In Danielem.
S. Hieronymus.
Theodoretus.
Ioachimus Abbas.
Et Noſtri Temporis.
Benedictus Pererius.
Cornelius à Lapide.
In Prophetas Minores.
S. Hieronymus.
S. Cyrillus.
Theodoretus.
Theophylactus.
Rupertus.
Remigius Altiſiodor.
Hugo Victorinus in duos.
Et Noſtri Temporis.
Benedictus Arias Montanus, ſed cautè legendus.
Franciſcus Ribera.

Franciſcus Feuardentius in Ionam.
Antonius Gueuara in Abacuc.
Ioannes Eckius in Aggæum.
Cornelius à Lapide.
In Libros Machabæorum.
Noſtro Tempore.
Nicolaüs Serrarius,
Ioſephus Stephanus Epiſcopus Oriolanus.
IN NOVVM TESTAMENTVM.
In Matthæum
S. Theophilus Antiochenus.
Origenes.
S. Hilarius.
S.Io.Chryſoſtomus.
S. Hieronymus.
S. Auguſtin. de ſermone Domini in monte,& quæſtiones.
S. Gregorius Nyſſenus in cap. quintum,& ſextum.
S.Chromatius in caput quintum.
Beda.
Claudius Scotus.
Theophylactus.
Euthymius.
Chriſtianus Druthmarus.
S. Anſelmus.
S. Thomas.
Alphonſus Abulenſis.
Zacharias Chryſopolitanus.
Guillelmus Pariſienſis.
Richardus de Media Villa.
Caietanus.
Et Noſri Temporis.
Ioannes à Louanio.
Ioannes Ferus.
Ioannes Gagnæus.
Alphonſus Salmeron.
Paulus Palatius.
Cornelius Ianſenius.
Ioannes Maldonatus.
Franciſcus Lucas Brugenſis.
Sebaſtianus Baradius.
Ioannes de la Haye.
In Marcum.
S.Sebaſtianus Antiochenes.
Beda.
Theophylactus.
Zacharias Chryſopolitanus.
Euthimius.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Cornelius Ianſenius.
Ioannes Gagnæus.
Ioannes Maldonatus.
Ioannes Suarez.
Sebaſtianus Baradius.
Ioannes de la Haye.
Franciſcus Haræus.
In Lucam.
S.Theophilus Antiochenus.
S. Ambroſius Mediolanenſis.
Theophylactus.
Beda.
Euthymius.
S. Bonauentura.
S.Bernardus ſuper Miſſus eſt.
Thomas Caietanus.
Zacharias Chryſopolitanus.
Et Noſtri Temporis.
Dydacus Stella.
Ioannes Gagnæus.
Cornelius Ianſenius.
Ioannes Maldonatus.
Franciſcus Toletus Cardinalis.
Ioannes de la Haye.
Sebaſtianus Baradius.

In Ioannem.
S.Theophilus Antiochenus. E
Origenes.
S.Ioannes Chryſoſtomus.
S.Auguſtinus.
S.Cyrillus Alexandrinus.
Beda.
Theophylactus.
Euthymius.
Robertus.
Hugo Victorinus.
S. Thomas.
S.Bonauentura.
Richardus de Media Villa.
Zacharias Chryſopolitanus.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Ioannes Ferus.
Ioannes Gagnæus.
Cornelius Ianſenius.
Ioannes Maldonatus. F
Benedictus Pererius.
Franciſcus Toletus Cardinalis.
Sebaſtianus Barad.
Ioannes de la Haye.
Plerique Auctorũ prænominatorum ſcripſerunt in quatuor Euangelia.
In Acta Apoſtolorum.
S. Ioannes Chryſoſtomus.
Beda.
Oecumenius.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis
Ioannes Gagnæus.
Ioannes Laurinius.
Alphonſus Salmeron.
Ioannes Lorinus omnium optimè.
Cæſar Baronius. tom.1. Annalium.
Cornel. à Lapide prodiit anno 1627.
In Paulum id eſt, *In omnes epiſtolas.* G
S. Ambroſij nomine Commentarius.
S.Ioannes Chryſoſtomus.
Theodoretus.
Primaſius.
Beda.
Sedulius.
Haymo.
Theophylactus.
Radulphus Flauiacenſis.
Oecumenius.
S.Anſelmus,ſeu potius Heruæus.
Bruno.
Petrus Lombardus.
Hugo Victorinus.
S.Thomas Aquinas.
Gregorius de Arimino.
Thomas Caietanus.
Et noſtri Temporis.
Ambroſius in Catharinus H
Ioannes Gagnæus.
Benedictus Iuſtinian.
Cornelius à Lapide.
Guilielmus Eſtius.
In Epiſtolam ad Romanos.
Origenes.
Auguſtinus.
Ægidius Romanus
Et Noſtri Temporis.
Dominicus à Soto.
Adamus Sasbout.
Franciſcus Titelmannus.
Iacobus Sadoletus.
Franciſcus Toletus Cardinalis.
Cornelius Muſſus.
In Epiſtolam ad Galatas.
S. Hieronymus.
S. Auguſtinus.

Et

Et Noſtri Temporis.
A Adamus Sasbout.
In Epiſtolam ad Epheſios.
S. Hieronymus.
Et Noſtri Temporis.
Adamus Sasbout.
In Epiſtol. ad Coloſſ. & Philipp.
Adamus Sasbout.
In Priorem ad Timotheum.
Ioannes à Louanio.
Adamus Sasbout.
Ludouicus Soto Maior.
Claudius Eſpencæus, ſed hic cautè legendus.
In Poſteriorem ad Timoth.
Adamus Sasbout.
Ludouicus Soto Maior.
In Epiſtolam ad Titum.
S. Hieronymus.
B Adamus Sasbout.
Ludouicus Soto Maior.
In Epiſtolas ad Philemonem
S. Hieronymus.
Et Noſtri Temporis.
Franciſcus Feuardentius.
In Epiſtolam ad Hebræos.
Adamus Sasbout.
Ludouicus Thena.
In Epiſtolas Canonicas.
Clemens Alexandrinus.
Didymus Alexandrinus.
Beda.
Thomas.
Oecumenius.
Caietanus.
Et Noſtri Temporis.
Ioannes Gagnæus.
Nicolaus Serrarius.
Ioannes Lorinus.
In Epiſtolam S. Iacobi.
Gregorius de Arimino.
Balthazar Paes.
In Priorem S. Petri.
Ioannes à Louanio.
Franciſcus Feuardentius.
Ioannes Lorinus.
In Poſteriorem S. Petri.
Adamus Sasbout.
Franciſcus Feuardentius.
Ioannes Lorinus.
In Primam S. Ioannis.
S. Auguſtinus.
Et Noſtri Temporis.
Ioannes à Louanio. E
Ioannes Lorinus.
In Epiſtolam Iudæ
Adamus Sasbout.
Henricus Lanceloth.
In Apocalypſim.
S. Victorinus Martyr.
Andreas Cæſarienſis.
Primaſius.
Beda.
Haymo.
Ambroſius Ansbertus.
Ricardus Victorinus.
Oecumenius.
Anſelmus.
Arethas.
Rupertus.
Ioachimus Abbas.
Et Noſtri Temporis. F
Cælius Pannonius.
Ioannes Gagnæus.
Benedictus Pererius.
Franciſcus Ribera.
Blaſius Viegas.
Ludouicus ab Alcaſar.
Gulielmus Alabaſter.

* INDEX EORVM QVI SCRIPSERVNT ADVERSVS HÆRETICOS.

Sanctus Ignatius contra Simonem Magum, Menandrum Ebionem, & alios.
S. Irenæus contra Valentium, & alios plurimos, qui vſque ad ſuum tempus Eccleſiam impugnarunt.
Tertullianus contra Marcionem, & alios ſui temporis.
C S. Cyprianus Carthaginenſis contra Nouatianos.
S. Athanaſius Alexandrinus.
S. Gregorius Beticus.
S. Bebadius Agennenſis
S. Hilarius Pictauienſis.
Lucifer Carabitanus.
} Contra Arianos.
S. Pacianus Barchinenſis, contra Nouatianos.
S. Optatus Mileuitanus, contra Donatiſtas.
Titus Boſtrenus contra Manichæos.
S. Baſilius Magnus contra Eunomium.
S. Gregorius Nazianzenus contra Arianos & Eunomian.
S. Epiphanius Cyprius contra omnes hæreſes.
S. Ambroſius Mediolanenſis contra Arianos.
S. Philaſtrius contra omnes hæreſes.
S. Hieronymus contra Origenem, Iouinianum, Heluidium Vigilantium, Pelagium.
Theophylus Alexandrinus contra Origenem.
S. Auguſtinus contra Manichæos, Arianos, Donatiſtas, Pelagianos, Iouinianiſtas.
S. Innocentius Papa contra Pelagianos.
D S. Cyrillus Alexandrinus contra Neſtorium.
Theodoretus Cyriæ contra omnes hæreticos.
Ioannes Caſſianus contra Eutychianos.
Vincentius Lirinenſis contra omnes, ſed breuiſſimè S. Leo Papa contra Neſtorium, Eutychem, & Priſcillianum, S. Proſper Aquitanus contra Pelagianos, & Semipelagianos.
S. Fulgentius Ruſpenſis contra Arianos & Pelagianos.
Petrus Diaconus contra eoſdem.
Ioannes Maxentius contra Semipelagianos.
S. Maximus martyr contra Monothelitas.
S. Sophronius Hieroſolymitanus contra Monothelitas.
S. Ildephonſus Toletanus contra negantes virginitatem B. Mariæ.
S. Ioannes Damaſcenus contra Iconomachos.
S. Theodorus Studites contra eoſdem.
Theorianus Græcus contra errores Armenorum.
Humbertus Cardinalis contra errores Græcorum.
Lanfrancus Cantuarienſis.
Guitmundus Auerſanus.
Algerus Scholaſticus.
} contra Berengarium.
S. Anſelmus Cantuarienſis contra errores Græcorum.
S. Bernardus Abbas contra Petrum Abailardum, & Gilbertum, & Henricianos, & Petrobruſianos.
Petrus Cluniacenſis contra eoſdem Petrobruſianos.
Hugo Etherianus contra Græcos.
S. Thomas Aquinas contra Græcos, & contra impugnantes ordines religioſos. G
S. Bonauentura contra eoſdem.
Pelagius Aluarus contra Marſilium de Padua, & alios impugnantes Pontificiam poteſtatem.
Guido Carmelita contra omnes hæreſes.
Thomas Valdenſis contra Ioannem Vviclephum.
Beſſarion Cardinalis contra Græcos.
Georgius, ſiue Gennadius Scholarius contra Græcos.
Ioannes de Turrecremata contra impugnantes Pontificis poteſtatem.
Æneas Syluius contra Ioannem Hus, & Huſſitas.
Ioannes Prieras.
Ioannes Eckius.
Thomas Caietanus.
Thomas Morus.
Ioannes Roffenſis.
Ioannes Faber.
Ioannes Cochlæus.
Dominicus Sotus.
Ambroſ. Catharinus.
} contra Lutheranos. H
Guillelmus Damaſi Lindanus.
Ioannes Lenzæus Belliolanus.
Michaël Baius.
Ioannes Heſſelius.
Thomas Hardingus.
Thomas Heſtrinus.
Robertus Bellarminus, contra omnes noſtri temporis hæreticos.
Thomas Stapletonius aduerſus eoſdem.
Martinus Becanus.
Henricus Lancelotus.
Franciſcus Coſterus.
Iacobus Baius.
Ioannes Malderus.
Adrianus Hoſtadius.
Laurentius Beyerlinck.

A *INDEX EORVM QVI SCRIPSERVNT. CASVS CONSCIENTIÆ.

S. Raymundus de Penna-Forti.
S. Antonius Florentinus.
Aſteſanus Aſtenſis.
Bartholomæus Liſanus.
Pacificus, auctor Pacificæ Summæ.
Angelus de Clauaſio.
Ludouicus de Beia.
Lælius Zecchus.
Franciſcus a Victoria.
Baptiſta Tramauala, auctor Roſellæ.
Thomas Caietanus.
Ioannes Tabienſis.
Syluester Prieras.
Alexander de Arioſtis.
Bartholomæus Fumus, auctor Armillæ.
Martinus Nauarrus.
B Ioannes Toletus.
Ioannes Chiapiauille.
Ioannes Aſorius.
Emanuel Sa.
His addde omnes illos, qui ſcripſerunt commentarios in 2. Sancti Thomæ.

* Thermæ.

QVID SINT? EARVMQVE INVENTIO.

THERMAS ἀπὸ τῦ θέρμυς, à calore Græci, appellant loca aquas calidas, ſiue à natura, ſiue ab arte habentia, ſudandi lauandique vſibus deputata. Vnde & ſudatoria, & balnea eadem vocantur, quamuis ab aliis diſtinguantur balnea & Thermæ. In hoc enim deſcendimus vt lauemur: ad illas ſudoris gratia accedimus. Thermarum primus inuentor eſt Ana filius Sebeon, quem Moyſes *Geneſ.*36. ſcribit inueniſſe aquas calidas in ſolitudine, cum paſceret aſinos patris ſui. Pro aquas calidas) Hebraicè ponitur *Iemim*, quod Vatablus
C & alij vertunt mulos: & arripit eam interpretationem Caluinus, vt ſuccenſeat vulgatæ lectioni Bibliorum: verum interpres noſter optimè vertit, nam in lingua Punica quæ Hebrææ affinis eſt, (iamim) ſignificat aquas calidas Alias rationes vide apud *Cornelium à lapide Comment. in c.*36. *Geneſis.*

☞ *Sumptus facti in Thermas. Vide Liberalitas ſumptuaria. Prodigalitas.*

THERMAS DEBERE ESSE OMNIBVS COMMVNES

Et qua ratione exaruerint?

Scribit de communi Thermarum vſu *Phil. Camerarius horarum Succiſ. cent.*2. *ca.*69. hunc in modum. Retulit nobis nuper inquit quidam, nonnullas Thermas ſalutares Germaniæ quas & nominauit, dum non omnibus volentibus vti gratis, exacto pretio permitterentur, planè exaruiſſe: ſublato autem illo iniquo vectigali, vel penſione, conceſſoque libero vſu omnibus, valetudinis curandæ gratia, aduenientibus rurſus ex fontibus, vti antea, copiosè manare cœpiſſe.
D Cum autem de his ſermonibus cogitarem, fortè incidi in locum Athænei, vbi eadem quoque olim accidiſſe ſcribit, in palude quadam, Alexandri Pyrrhi regis temporibus. Nam fabas Ægyptias per biennium fructum ibi feraciter admodum protuliſſe & creuiſſe. Alexandro poſtea cuſtodiam ſtatuente, neque carpere ſolum eos, qui cupiebant prohibente, ſed ad lacum etiam accedere, paludem illam exſiccatam eſſe, nec fructum poſtea amplius tuliſſe, quamuis aquam locus habuerit.

Res huic ſimillima fuit (pergit idem Athenæus) & ea quæ in Edapſo accidit. Ibi enim differens ab aliis aquis, aqua quædam frigida ex fonticulo ſcatens apparuit, non procul à mari quam ægri bibentes plurimum iuuabantur: qua re efficiebatur, vt multi ex longinquis regionibus illuc ad bibendum accederent. Cum verò Duces Antigoni regis hanc parcius diſpenſare cœpiſſent, aliam multum differentem bibentibus dari iuſſerunt, quo ſtatim fonticulus exaruit.

☞ *Quædam ex Loco de Aqua, huc poterunt referri. Et vide lib.*11. *huius operis. Loco de Balneis.*

E

Theſaurus.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

THESAVRVS, Græcè θησαυρὸς, eſt vetus quædam depoſitio pecuniæ (per quam intellige quaſcumque opes mobiles) cuius non exſtat memoria, vt iam Dominum non habeat. Ea autem res Dominum non habere cenſenda eſt, quæ ita à Domino eſt abiecta, vt eam in numero rerum ſuarum eſſe nolit. §. *penult. Inſtit. de rer. diuiſione*, vel quam Dominus contemnit & derelinquit, ac ſi nullius eſſet pretij. Imo pro qua recuperanda nullam aut induſtriam aut laborem impendit. Ita *Nauar. l.*4. *c.*1. *num.*18.

Etiam nomine Theſauri accipiuntur quæuis pecuniæ repoſitæ, aut aliæ opes quæcumque, quarum vſus ad res quaſlibet eſſe poteſt. Et transfertur ad quæuis repoſita ad hoc vt conſeruentur.

Vtramque acceptionem in præſenti conſiderabimus. F

*DE ACQVISITIONE DOMINII IN THESAVROS.

Iure naturali & gentium theſaurus tranſit in Dominium inuentoris occupantis, eſt communis DD. ſententia: quæ enim nullius ſunt, fiunt primò occupantis: at theſaurus in nullius dominio cenſetur.

Theſaurus inuentus in proprio fundo totus eſt inuentoris. *Inſtitut. de rerum diuiſione*, vbi dicitur, theſauros quos quis in loco ſuo inuenerit, D. Adrianus naturalem æquitatem ſecutus ei conceſſit, qui eos inuenerit. *& l. Vnica. C. de theſauris.* idem habetur, addita ratione ne Dei beneficium inuidioſa calumnia proſequatur.

Inuentus autem in fundo alieno (etiamſi is fundus Principis fuerit) ſiquidem fortuito ſit repertus, dimidium erit inuentoris, & dimidium domini fundi; ſi autem de induſtria quæſitus ſine conſenſu domini, totus erit domini, quod ſeruandum in foro conſcientiæ, & iam ante omnem Iudicis ſententiam: nam hæc diſpoſitio iuris non eſt pœnalis, ſed definitiua proprietatis rerum; *teſte Nauar. cap.*17. *n.*175. *& Caietan. qu.*66. *art.*5. & aliis. Non videtur autem obligare in conſcientia ante ſententiam Iudicis; ſed ſufficit dare dimidiam partem domino fundi, parte altera dimidia retenta. G

Si vero Dominus conſenſerit, vt quæreret, ſciens quid ille quæreret, ſtandum eſt pacto, ſi quod initium eſt; ſi autem nullum ſit pactum, totus theſaurus erit inuentoris *Nauar. cap.*17. *num.*172. & alij. Ratio eſt, quia tunc videtur illi partem ſuam condonaſſe: niſi fortè inuento certò ſciuerit ibi latère theſaurum, & ſimulauerit ſe nihil ſcire; tunc enim dominus ità deceptus non cenſetur ei condonaſſe, vt rectè *Syluester. verbo Inuentum. quæſt.* 3.

Quando fundus habet duos Dominos, directum & vtilem dimidium erit inuentoris, & alterum dimidium inter illos ex æquo eſt diuidendum tanquam inter dominos loci.

Qui ſcit alicubi theſaurum latere & emit locum antequam eruat, efficitur dominus totius theſauri. *Nauar. num.*175. *& Sotius l.*5. *de Iuſtitia. q.*3. *a.*3. *ad* 2. Idem inſinuatur in parabola Domini. *Matth.*13. H

Si in loco publico, v. g. in flumine, in platea effoſſa, in via publica inueniatur, totus videtur eſſe inuentoris; non Principis vel Reipubl. ita *Couarr. regula Peccatum. p.*3. §. 2. *n.*3. citans pro ſe Baldum, Cynum, & alios quoſdam. Ratio eſt, quia Reſp. vel Princeps non eſt dominus talis loci iure dominij ſpecialis, de quo leges loquuntur, ſed dominio iuriſdictionis, & auctoritate diſponendi.

TAMERLANES Scytha, quum iter per Syriã faceret, obtulit ſe ei ſtrator, qui tunc in vas ingens aureæ monetæ arando impegerat. Quum autem omnes, qui cum Rege erant, Regis aurum illud eſſe dicerent, quoniam inuenti qui occultantur theſauri, fiſci putantur; iuſſit rex monetam inſpici, & abaſtantibus percontatus eſt, putarentne patris ſui imaginem eſſe, quam pecunia expreſſam habebat. Cui cum reſpondiſſent, Romanorum Principum effigiem eſſe, tunc reſpondit Tamerlanes: Si ergo hæc pecunia maiorum meorum non fuit, aratori eam relinquamus, ad quem Deus eam detulit.

Si theſaurus inueniatur in loco ſacro vel religioſo caſu fortuito, totus eſt inuentoris: vt patet, §. *Theſauros. Inſt. de rerũ diuiſione.*

miſione. Intelligendo autẽ hæc de locis ſacris & religioſis omnino publicis, quæ in Iure dicũtur eſſe nullius: ſecus de Monaſteriis, & ſimilibus quæ ſpecialis dominij iure poſſidentur.

Si autem data opera inuentus ſit in tali loco, dimidium cedet Eccleſiæ. Nam Eccleſia cenſetur dominus talis loci. Vnde *ſecundum legem vnicam. C. de theſauris.* debetur ei dimidium.

Si autem per magiam ſit repertus, pertinebit ad Fiſcum: ita communiter Doctores, *ex l. Vnica. C. de theſauris.*

Non autem tenetur inuentor tradere niſi à Iudice compellatur; vt rectè *Nau. num. 175.* cum lex illa pœnalis ſit, & quidem ſententiæ ferendæ, non latæ. Nihil enim aliud dicit Imperator, quam ſe cuique in ſuis locis tribuere facultatem quærendi theſaurum, & inuento fruendi; dummodo ſine ſceleratis ac puniendis ſacrificiis, aut aliqualibet arte legibus odioſa quærat.

Porrò notandum ea quæ hic diximus de Theſauris, procedere ſecundum ius commune: quod ſi in aliqua Prouincia ſint aliquæ leges particulares, vel conſuetudines hac de re iuſtæ, ſunt ſeruandæ. Quod autem quidam dicunt conſuetudinem habere, vt Theſaurus vbiuis inuentus ſit Principis, hoc multi cenſent non obligare in conſcientia, vt *Sil. verbo Inuent. num. 13. Sotus lib. 5. de Iuſtitia. q. 3. art. 3. ad 1.*

THESAVRI.

☞ In loco de Diuitiis pleraque. Tit. ſingulari.

Inuenti Reperti.

Cum Xerxis claſſis ad Chalcidem naufragium grauiſſimum paſſa eſſet, Aminocli Cratineo Magneſio valdè fructuoſum fuit hoc naufragium. Nam aliquanto poſt, dum circa Sepiadem humum fodit, multa pocula aurea eiecta, multa argentea reperit, & theſauros Perſarum inuenit, mirificéque ditatus eſt quæ tamen vtilitas ei ingrata fuit, ac doloris cauſa, quod erat filiis orbatus. *Herodes lib. 7.*

Mandrabulus quidam cum theſaurum reperiſſet primùm auream ouem poſuit Iunoni Samiæ, proximo anno argenteam, tertio æream. Hinc prouerb. Ad morem Mandrabuli negotium procedit, dum in ſingulos dies fit minus ac deterius, atque in tergum retrocedit. *Eraſmus in Chiliadibus.*

De Theſauro inuento extat Græcum Epig. Platonis vel Antipatri, *lib. 1. Epigrammatum.*

χρυσὸν ἀνὴρ ὁ μὲν εὑρὼν, ὃς δ' ἔλιπεν ὃν μὴ εὑρὼν,
ῥῖψε δ' ὁ δ' οὐχ εὑρὼν, λυγρὸν ἐσεῖτο βρόχον.

Auſonius in Epigrammatis ſic interpretatus eſt:

Theſauro inuento, qui limina mortis inibat,
Liquit ouans laqueum, quo periturus erat.
Atqui, quod terra abdiderat, non reperit aurum.
Quem laqueum inuenit, nexuit, & periit.

Idem aliter.

Qui laqueum collo nectebat, reperit aurum,
Theſaurique loco depoſuit laqueum.
At qui condiderat, poſtquam non reperit aurum,
Aptauit collo quem reperit laqueum.

Cn. Pompeio contra Domitium cum ſex legionibus in Africam à Sylla miſſo, prope Carthaginem aiunt rem accidiſſe ridiculam. Inciderant Milites aliquot in theſaurum, ac magna vi argenti erant potiti. Re vulgata locum cum alij omnes exiſtimauerunt argenti plenum eſſe, per ſuperiores Pœnorum clades ibi reconditi. Nihil igitur vti Pompeius militibus potuit per multos dies Theſauros ſcrutantibus: ſed obambulauit ridens, cum contemplaretur tot millia in fodiendo & vertendo campum occupata: quoad depoſita ſpe, dixerunt Pompeio, duceret quo liberet, ſatis ſe pœnarum dediſſe ſtultitiæ ſuæ. *Plut. in Pompeij vita.*

Bonosvs Tarentinus, vir inſolitæ ſtaturæ, ductus in Germaniam ex Italia obſidis loco à Pipino rege Franciæ & Marſilio Sueuorum duci donatus, cum in Germania manere vellet, ab eodem totum tractum, qui à Bibraco vſque ad lacum Federſee extenditur, accepit: cumque in vxorem duxiſſet Montfortiam volens ædificare caſtrum, ahenum vas auro argentoque plenum in vxoris præſentia reperit, ideóque caſtrũ illud Keſſelberg nominauit, à quo etiam ipſe & poſteri nomen titulo comitum acceperunt. H. *Heminges in Geneal.*

Prope Deuam, Tranſſyluaniæ vrbem: in vetuſta arce paucis abhinc annis, poſt diuturnos imbres & inundationes: ſub arbore vetuſtate exceſa ingens theſaurus, ſolaribus radiis aurum admirando fulgore detegentibus, repertus eſt à Ruſticis. Serpens aureus tanquam cuſtos appoſitus erat, quem occiſo Georgio Monacho Ferdinandus Imperator accepit. Numiſmata aurea, tres aureos coronatos noſtrates, pendentia, innumera, Lyſimachi regis Thraciæ imaginem, auerſa parte Victoriam præferebant. Ditati inde ruſtici. Quod ſuperfuit ruſticis, 20. millium coronatorum æſtimationem adæquauit, & à Ioa. Bapt. Caſtaldo archiſtratego ad Ferdinandum regem tranſmiſſum fuit, circa annum Salut. M. D. I. cum duabus imaginibus aureis, Nini & Semiramidis, Carolo V. dono datis. Centum millia coronatorum theſaurus iſte ſuperauit. *Aſcan. Cent. Lib. 4. Com. belli Tranſſyluanici.*

Cum Venetiis fundamenta nouæ Eccleſiæ S. Laurentij iacerentur, operarij inuenerunt capſulam ligneam, carie & antiquitate penè conſumptam. In ea inuenta eſt arcula plumbea magnitudine brachij humani, antiquiſſimis plena numiſmatibus aureis. Antequam aperirent, ad architectum detulerunt; is eam aperiens, & tot numiſmata inueniens, lætus ſilentium ab operariis ſtipulatus eſt, ipſaque numiſmata inter ſe diuiſerunt, arculam autem ipſam, in aquas abiecerunt. Interea baiulus quidam, qui etiam aliquot ex iſtis numiſmatibus acceperat, neceſſitate rei domeſticæ compulſus, accepto vno aut altero aurifabrum accedit, ſciſcitans quantum pro ſingulis vellet numerare. Aurifaber videns ſingularem eorum antiquitatem, imaginem quoque & inſcriptionem nunquam anteà viſam (ab vno enim latere vexilla conſpiciebantur tria, in quorum ſummitate crux erat, ab altero nihil, præter litteras aliquot Chaldaïcas conſpiciebatur) admiratus, vnum aut alterum emit. Hoc modo detectum negotium ad aures Senatorũ peruenit: qui confeſtim miſſis ſatellitibus ſuis architectum cum reliquis operariis comprehenderũt, & in carcerem cõpegerunt. Examinati poſtea, rem omnem ordine confeſſi ſunt: arculam ſe inueniſſe plumbeam, in capſula lignea, eam habuiſſe inſcriptionem marmoream: inſcriptione duo expreſſa capita humana, coronis inſignita. In arcula præter numiſmata inuenta nonnulla ſcripta in menbrana, litteris planè ignotis & antiquiſſimis. Omnia ſe præter aurum in aquam abieciſſe, ne qua oriretur ſuſpicio. Dolenda profectò tantæ antiquitatis iactura. Contigit id anno 1593. *Ma. Ianſonius 6. Hiſtor.*

Noui nobilem quendam (inquit, *Philip. Camerar. hor. ſubciſiuar. part. 1. c. 63.*) qui in bello illo quod Cæſar Carolus V. cum Principibus Germaniæ noſtro tempore geſſit, metu hoſtium pretioſiores ſuas res, in amne quodam propè arcem ſuam, quem ad hoc à ſuo curſu auerterat, effoſſo ſpecu veluti in loco abſtruſo & tutiſſimo occultauerat. Poſt aſſumptis omnibus qui huius rei gnari eſſent in tuta loca ſeceſſerat. Sed tanta fuit ſagacitas Hiſpanorum, vt neſcio qua arte, illas res indagarint, & iterum auerſo amne abſtruſa & demerſa ibi expiſcati ſint. Eademque ratione pecuniam aliaſque res non ſolum in illo bello defoſſas, ſed multis ſæculis antè occultatas, & vetuſtate propemodum conſumptas, inuenerunt.

Simili felicitate in eruendis abſtruſis rebus vſi ſunt Hiſpani paulò antè in Comagra Inſula Indiæ Occidentalis. Cum enim Comacus vnus ex regulis iſtius loci, quos Cacicos vocant, in arundineto lodices, ſtragulas, fictilia & lignea vaſa, & amplius duo mille & quingenta pondo auri laborati, ne in manus Chriſtianorum veniret, abdidiſſet; Indos captiuos tormentis fateri, & prodere ea coëgere.

Eandem fortunam Turci occupata Conſtantinopoli habuere. Tantos enim theſauros, tam nouos, quam veteres eruêre, vt æſtimationem excedant. Ideoque rectè quidam exclamat. O Græci iam miſeri & miſerabiles, qui inopiam fingebatis! ecce iam in lucem venerunt theſauri, quos pro vrbis ſubſidio denegaſtis.

Richardvs Rex Angliæ immenſum theſaurum à Nobili quodam in proprio fundo repertum vi occupare conatur. Quum autem Caniacum vel Chalunum Lemouicum vrbem in quam is nobilis cum theſauro profugerat, obſideret & oppugnaret, venenata ſagitta in ſiniſtro brachio ictus eſt, quo vulnere ex negligenti curatione paulò poſt obiit.

Continent autem Annales Franciæ, in hoc theſauro fuiſſe ſtatuam cuiuſdam Imperatoris, cum coniuge, & filiis filiabuſque, eius ſtaturæ, ſicut in illa ætate fuerunt, aſſidentes menſæ omnia ex ſolido auro, vnà cum inſcriptione, eorum nomina, & quo tempore conflata iſta fuerint, continente.

Felicior fuit in eruendis theſauris Tiberius Imperator Græcus. Is enim quum crucem in pauimento, ne pedibus calcaretur, pio ſtudio auferre iuſſiſſet, non ſolum præter ſpem immenſum theſaurum ibi defoſſum inuenit, ſed etiam Narſetis theſaurum, quem ante mortem ſuam domi ſuæ occultaret,

interfectis

interfectis omnibus conſciis, excepto tantummodo puero, A quem ne cui id quod fecerat, indicaret, iureiurando obſtrinxerat, eruit. Nam defuncto Narſete, puer is ſenex effectus, locum in quo tanta vis auri, & argenti defoſſa erat, Imperatori indicauit. *Aimoinus, lib.3.ca.19.de geſt. Franc. Paulus Diaconus lib.3. cap.6.de geſt. Longobard.*

Detecti, Proditi.

Parias portitor Ithacenſis. ☞ *Vide locum de Diuitiis. Tit. Theſauri inuenti, detecti.*

Galliæ barbarus qui ſquam. ☞ *Vide eundem locum.*

DECEBALVS Dacorum rex pluribus prœliis victus, regnoque & regia exutus, ne viuus veniret in hoſtium poteſtatem, ſibi manum intulit. Traianus Imp. regiis theſauris potitus eſt, quos ille in imo Sargetiæ, vel Sargetiæ flu. alueo barbarico aſtu defoderat. Corriuato enim fluuio, qui regiam vrbem perſtringebat, terraque altiùs defoſſa, theſauros in imam ſcrobem coniecit, ſaxaque ſuperimpoſuit, ita compacta, vt ne humectari quidem poſſet quidquid infra conderetur: mox amnem in B priſtinum alueum reduxit: captiuos, quorum opera in ea re vſus fuerat, ad vnum interficit. Bicilis æqualis amicus regis, & cui vni omnia ſua cõſilia Decebalus credere erat ſolitus, poſt illius interitum Traiano aurum patefecit. *Sabel lib.4. Enn.7.*

* Mortuo Alarico Gothorum rege apud Conſentiam in Calabria, eius ſepulturæ occultandæ cauſa, iuſtam Italorum, quos is læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliuntur. Quippe Buſentem amnem oppidum ipſum præterfluentem, magno militum labore aliò auerterunt, ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt, atque ibi cadauere cum multis opib. condito, deinde amnem in ſuo ire flumine permiſerunt, & ne locum quis ſcrutari poſſet, captiuos, qui notaſſe illum locum oculis poterant, occiderunt. *Sigon. lib.11. Imp. Occident.* Eandem hiſtoriam recenſet *Pandulph. Collenut recenſet in hiſt. Neapolit. lib.2.*

ALFONSVS Vaſtium Danalus, Cæſaris Caroli V. exercitus aduerſus Hariadenum Barbaruſſam, Tuneti tyrannum, imp. capto Tuneto cum parua manu, ad arcis, à ſeruis Chriſtianis, quos Barbaruſſa comburere paulò antè decreuerat: occupatæ portam acceſſit, & à ſeruis Chriſtianis, qui ſe iam in liberta- C tem vendicarant, cum inſigni gratulatione receptus eſt. Inſpectanti autem barbaricas opes, & totum arcis apparatum, ſeruus Ligur abſconditæ pecuniæ latebras indicauit. Demerſerat enim Barbaruſſa in ciſternam ad triginta millia numûm aureæ monetæ, pluribus inſutæ culeis. Hoc expiſcatus Vaſtius, à Cæſare prædæ donatiuique nomine, vt ſibi concederentur, facilè impetrauit. De ſe enim omnibus bellis optimè meritum, & ex natura liberalis ingenij inter Principes ſeius ætatis maximè largitorem, eo munere digniſſimum exiſtimabat. *Iouius lib.34. Hiſtoriarum.*

☞ *Vide Diuitiarum locum.*

Rapti, Erepti aliis.

Aureum vellus Argonautæ, duce Iaſone Colchis eripuêre, Medeæ regis Æetæ filiæ proditione. ☞ *Vide locum allegatum de diuitiis.*

In Toloſano Galliæ oppido, à Q. Cepione direpto, inuenta ſunt auri pondo cx. millia, argenti pondo quinquies decies centena millia. *Plinius.*

D LONGINVS Exarchus, extinctis Helmige & Roſimunda, quæ poſt cædem Alboini mariti Longobardorum regis cum theſauro Rauennam confugeret, filiam eius Albiſindam Conſtantinopolim miſit, atque ipſum Longobardicum theſaurum ex Italica fermè clade collectum hoſtilis prædæ loco adiecit. Quæ res grauem aliquantum Iuſtini Imp. ex amiſſa Italiæ poſſeſſione dolorem leuauit. *Sigon. l.1. reg. Ital.*

CAROLVS Burgundus victus ad Nanceum oppidum ab Heluetiis, & caſtris exutus, partam antea gloriam magnis gerendis rebus amiſit. ☞ *Require de Diuitiis Titul. Theſauri Erepti aliis.*

☞ *Vide Tit. Depeculatorum, Furum, Sacrilegorum.*
Item Titulum Prada,
Submerſi.

CHRISTOPHORVS III. Bauariæ dux, Daniæ, Sueciæ & Noruegiæ rex dictus, venit in Sueciam regio apparatu, vt regem ſe meminiſſent habere. Sacris ritibus de more peractis vbi proceres conuiuio pro more accepiſſet, iam rebus omnibus compoſitis, quum omnia in naues reportarentur, comportati ſunt etiam theſauri regij, à tot annis collecti. Nauigatione in Daniam inſtitutæ, exorta tempeſtas ſæuiſſima naues regias variè iactauit; vnam, quæ aurum & argentum vltra c. E millia cum cæteris regij apparatus inſignibus vectabat, in oculis ſuis mergi rex ipſe conſpexit. Ita non ſolùm inde non auctus opibus rediit, verùm etiam plurimis, quas regno intulerat amiſſis: multò maior iactura in amicis. *Crantz. lib.3. Sueciæ ca.38.* Mira Sueciæ fortuna: non patitur exportari theſauros. Si ſinunt homines, mare prohibet, ſi pacatum eſt mare, homines vetant. *Idem lib.8. Daniæ, cap.24.*

Vindicati.

FRIDERICVS II. Danorum rex, dum è Noruegia patriam parum proſpera nauigatione repetit, ignotæ inſulæ littoribus appulſus, theſaurum occultum effodere, cuſtodemque eius draconem vitandi veneni gratia bouino tergore tectus appetere, cuiuſdam per quietem conſpecti monitu edoctus fuiſſe ſcribitur. *Saxo.*

HADINGO, Danorum regis filius Froto ſucceſſit. Qui cum paterno theſauro bellis abſumpto, ſtipendiorum facultatem, qua militem aleret, non haberet, monſtrato ſibi a Mago theſauro F inſulam ſolus profectus, draconem à fonte ſpecum repetentem, ſub imo tandem ventre notato loco confodit, & auri vim maximam abſtulit. *Saxo lib.2.*

☞ *Vide locum ſuperiorem de Diuitiis.*

* THESAVROS INVESTIGANDO DELVSI.

NERO theſauros Libycos, animo ſuo, incerti auctoris vana perſuaſione conceptos neutiquam inuenit, imo perpetuam notam infamiæ & leuitatis contraxit. Sed vt ea res rectiùs cognoſcatur, audiamus *Suetonium & Cornelium Tacitum*, qui librum Annalium XVI. ab exceſſu Cæſaris Auguſtini ita incipit: Illuſit dehinc fortuna Neroni per vanitatem ipſius, ex promiſſo Cecellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginem, ad ſpem haud dubiam retraxit. Vectuſque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum, altitudine immẽſa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtãtibus alia parte columnis, quæ per tantum æui occulta, au- G gentur præſentibus bonis. Cæterum vt coniectura demonſtret Didonem Phœniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret, aut Reges Numidarum, & aliàs infenſi cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero, non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectata, nec miſſis viſoribus, per quos noſceret an vera aſſererentur, auget vltro rumorem, mittitque qui velut partam prædam aduherent. Dantur triremes, & delectum nauigium iuuandæ feſtinationi. Ne aliud per illos dies populus credulitate prodẽtis diuerſa fama tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur, oratoribuſque præcipua materia in laudem Principis aſſumpta eſt. Non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre eas. Quæque alia ſumma facundia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentes. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturque veteres opes, quaſi oblatis, quas multos per annos prodigeret. H Quin & indè iam largiebatur, & diuitiarum exſpectatio inter cauſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo latiſque circum aruis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequunturque non modo milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumptus, tandem poſita vecordia, non falſa ante omnia ſua, ſeque tunc primum eluſum admirans, pudorem & metum voluntaria morte effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum dicunt, ademptis bonis in locum regiæ, Gazæ.

Non omittam quæ apud Nicaraguenſes in India Occidentali euenêre. Trigintaquinque mill. interuallo abeſt Legione (ciuitas ea eſt; vbi Epiſcopatus ſedes à Franciſco Fernando condita) mons flammiuomus, qui per ingentem craterem tantos ſæpè flammarum globos eructat ac euomit, vt noctu latiſſimè, vltra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnullis fuit opinio, intus liquefactum aurum eſſe perpetuam ignibus materiem. Itaque quidam Monachus, cum eius rei periculum facere vellet, ahenum

& catenam

& catenam ferream fabricari curat: moxque in montis iugum
A cum aliis quatuor Hiſpanis aſcendens, catenam cum aheno in caminum demittit, ibi ignis feruore ahenum cum parte catenæ liquefactum eſt. Ille Legionem recurrit, fabrum incuſans, qui catenam tenuiorem, quam ipſe iuſſiſſet, eſſet fabricatus. Faber aliam multo craſſiorem excudit. Montem igitur repetit, catenam & lebetem demittit, res priori incepto ſimilem exitum habuit: nec tantum reſolutus lebes euanuit, verum etiam flammæ globus repentè è profundo exiliens propemodum & fratrem & ſocios abſumpſit. Omnes quidem adeo perculſi ſunt reuerſi, vt de eo incepto exequendo nunquam deinceps cogitarent.

Anno M.D.XXX. Præſtigiatori cuidam theſauros dæmon Norimbergæ oſtenderat. Hos cum loco profeſſo ante vrbem quæreret, adhibito amico quodam ſuo, etiam in ſpecu arcam vidiſſet, atque ad eum cubantem canem nigrum; ingreſſus præſtigiator in ſpecum opprimitur, interficiturque ruente cacumine, & ſpecum rurſus complente.

*THESAVRI LVCVLENTI, Et Memorabiles.

B Poſſent ad hunc titulum transferre ea quæ in *loco de Pecunia & Redituum opulentia*, fusè dicta ſunt. Cum facilè ex iiſdem ingens theſaurus conflari valeat apud eos qui ibidem memorata poſſident. Ceterum Theſauri quem Reſpublica Veneta in æde S. Marci auro fulgida reconditum ſeruat, & Principibus eò venientibus, velut opulentiæ ſuæ teſtimoniũ oſtendere ſolet, præterire non poſſumus, verbis *Philippi Camerarij ex Cent. 1. horar. ſucciſ. cap. 64.* eundem deſcribam vt qui ad eum videndum cum Frederici Imp. Legato ſe admiſſum teſtatur, & non ſine ſtupore ſpectaſſe. Vidi inquit, præter gemmarum vim aliis atque aliis operibus, duodecim aureas coronas, ac thoraces totidem immenſa gemmarum multitudine munitos, quarum fulgor non minus mentem, quam oculorum perſtringebat aciem: lebetes ad hæc ex pretioſiſſimis lapidibus, quorum tafferulæ annulis inſertæ magno ſoleant pretio æſtimari: tabernacula, candelabra, & alia plura ſacrorum inſtrumenta, in quibus materia, quæ aurea erat, ob reliquum apparatum, qui diuerſis gemmarum coloribus micabat, penè ſordeſcere videbatur. Tranſeo Monoce-
C rotis eorum, immenſi vt aiunt, pretij? Principis inſulam, atque alia opera & multa & eximia, quæ ibidem viſenda proponuntur.

Quibus alij addunt catenam ex ſolido auro ingentis ponderis, plura deinde auro gemmiſque maximi pretij fabricata: &c. quibus Reipublicæ ſplendor, & collecta aliquot ſæculis opulentia luculenter demonſtratur. Nihil tamen reconditæ pecuniæ ibi eſſe affirmatur à Commæo hiſtorico, qui theſaurum hunc ſpectauit.

Hanc autem tam ingenti cumulo nonnunquam coaceruaſſe ferunt quendam Fredericum Saxoniæ ducem, vt turrimatis capacem Imperialibus daleris conſarcinauerit.

Sunt etiam hodie inter Principes nonnulli, qui rerum quantumuis toto orbe aduectarum, omniumque artium opera ac monumenta quæ dato ære comparari ab homine poſſunt, in deliciis habent, ac immenſi theſauri inſtar, quomodo Imperator Rudolphus II. nuper vita functus, in conquirendis pictarum exquiſitiſſimarum tabulis multum deſudabat. Alij
D gemmarum præſtantiam, aut alia rerum pretia ſectantur.

Meminit Ezechiæ Regis Iſaïas, quod Legatis Babylonis oſtenderit theſauros ſuos, quos etiam patres ipſius theſaurizauerant, propter quam oſtentationem à Domino corripitur, *capite 40.*

*QVI A THESAVRIS PECVNIARVM Colligendis Abſtineant?

Refert *Philip. Cominæus lib. 2. de bello Neapolit.* cum apud Rempublicam Venetam legatum ageret, ſe ex Duce intellexiſſe, apud Eos capitale cenſeri, ſi quis de pecuniarum theſauro colligendo referat, idque vitandæ omnis contentionis & ſimultatis gratia, *Thomas Morus in Vtopia* tradit, Macarenſibus ſolemne eſſe, vt Rex eorum auſpicaturus principatum, iureiurando ſe ſolemniter adſtringat, nunquam ſe vltra mille auri pondo in theſauris habiturum, aut argenti quantum auri illius pretium æquet. Iudicant enim talem theſaurum ſufficere Regi aduerſus rebelles: & regno aduerſus hoſtes. Verùm illud regnum feliciſſimum æquè ac prudentiſſimum iudicauere, quod tempore pacis de bello cogitat, ſibique de belli neruo ante bellum proſpicit.

Thracum Legiſlatores.

☞ *Vide Locum de Lege.*

Reges.

☞ *Vide Magiſtratum Chronologicè conſideratum.*

Thus.

QVID SIT, EIVSQVE GENERATIO.

Thus eſt lacryma arbuſculæ quam ſola Arabia progignit, quæ inſtar ſpumæ pinguioris condenſatur, Deorum ſacrificiis & templorum ſuffimento dedicata. Colligitur autem
E hyeme potiſſimum, aut vere, ſed illud ſubrufum eſt. Quod verò æſtiuis caloribus concoquitur, & in autumno colligitur, exciſa cortice arboris odoriferæ, candidum eſt & puriſſimum. Vocis originem petunt à Græco verbo θύειν, quod eſt ſacrificare. Varro verò ſine aſpiratione effert, & à tuſis glebis dictum exiſtimat.

Locvs Vbi.

F Quamuis Arabia Thure gaudeat, præſtantiſſimum tamen in Sabæa illius regione fertiliſſima reperitur. Vnde Virg.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Adſtipulatur S. Scriptura. Omnes de Saba venient, aurum & Thus deferentes.

Minus præſtans eſt quod in Morauia, Ruſſia, & aliis locis reperitur. ☞ *Vide locus materialiter conſideratus §. Myrrha, Thus.*

Vsvs.

Thus ex communi hominum ſenſu, Deo, eique ſoli adoleri ſolet, neque enim hominibus adoletur, præterquam in ſolemni officio diuino, in quo & altaris miniſtri, & qui officio interſunt, ex ritu Eccleſiæ thurificantur, cùm propter ipſius officij quod Deo impenditur venerationem: tùm propter ſignificationem. De qua paulò poſt.

Præcepit in veteri lege Deus offerri ſibi ſacrificium ex farre, quod ſacrificium Mincha Hebræi vocant, vt conſtat *Leuit. cap. 2.* hoc eſt, ex frumento, ſimila eaque ſiue cocta, ſiue pura, ipſique ſimila vult ſuperponi thus, vt etiam ſuauis odor ſit G
ſacrificio, atque illud totum adoleri ſibi voluit.

Sic apud *Ouid. lib. 14. metamorph.* legimus.

Templa tibi ſtatuam, ſoluam tibi Thuris honores:

Quaſi dicat: Thure te vt Deum colam & venerabor. Vnde idem *lib. 2.* inducit Terram ad Iouem querelas ſuas deferentem, ac cum eo expoſtulantem, propter incendia per Phaëtontem excitata. Et inter alia ait:

Hoſne mihi fructus? hunc fertilitatis honorem
Officiique refers? vobis quod Thura Miniſtro, &c.

Eàque de cauſa nonnullis Thus è θύειν, id eſt, ſacrificando deducunt, quòd Thus Deo ſacrificari, & inter eius ſacrificia adhiberi ſoleat, ita tres Magi Chriſtum adorantes *Matth. 2.* thure Chriſto puero oblato, eius diuinitatem ſignificarunt, & profeſſi ſunt, vt docent S. Ambroſius, Baſil. Greg. Hier. & *Iuuencus* dum canit:

Thus, aurum, myrrham, regique hominique Deóque
Dona ferunt.

Cenſent nonnulli olim à priſcis hominibus in ſacrificio oblatam fuiſſe Deo odoratarum arborum euaporationem, H
quàm Græci Thymiaſin vocant. Vnde deriuata ſit θυσία ſiue ſacrificium, eò quod prima θυσία, ſeu primum ſacrificium fuerit thymiaſis, id eſt, thurificatio, & odorum incenſio.

Verùm thus à vetuſtiſſimis adhibitum fuiſſe in ſacris, negat Arnobius; nam Heroïbus Hetruſcis, Romulo & Numæ thurificationem ignoratam ſed extra obſeruata, deinde aſſa vel elixa Diis cremari ſolita legimus, idque ex Apuleio docet *Gyrald. ſyntagm. 17.* Neque id mirum, cum tam longè diſtarent ab Arabia, quæ ſola thuris eſt ferax. Ergo inuentum thuris Deo offerendi Moyſi, imò Deo præcipienti *Leuit. 2.* eſſe adſcribendum: verſabatur enim Moyſes cum Hebræis in Arabia.

Symbola et Significatio.

Tropologicè thus & thurificatio ſignificat opera ſancta, feruore charitatis quaſi liquefacta & fumigantia, quæ in igne eiuſdem charitatis adolentur Deo, ideóque odorem emittunt ſuauiſſimum Deóque gratiſſimum.

Secundò, Thus ſignificat virtutem religionis & orationis. *Pſ. 146. 2.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu

tuo. Vnde in ſacris adhibetur thurificatio, vt præſentes moneantur deuotionis & orationis internæ, ita Iſychius, Radulphus, Beda, & alij.

Tertiò, Thus ſignificat odorem bonæ vitæ, thus, ait *S. Cyrill. lib. 12. de Adoratione*, & ſimila oleo madens, odoratam illam nitidámque vitam innuunt.

---

* Thymiama.

Definitio et Etymologia.

THymiama ἀπὸ τοῦ θυμιᾶν, ab euaporando & ſuffitum excitando, dicitur quiuis ſuffitus ſuauis odoris, ſiue ſuffimentum ex rebus odoriferis commiſtum, quod adhibetur ad graueolentiam, aut loci alicuius fœditatem auferendam. Olim Deo offerebatur. Vnde & pro thure nonnulli accipiunt, quòd ſoli Deo vti ſuprà diximus, adoletur: adeóque vſus obtinuit, vt cum de adolendo thymiamate loquimur, id intelligamus de adoletione quæ Deo fit. Cuius rei indicium eſt altare ſiue ſacrificium thymiamatis, quòd Deus per Moyſem olim *Exod.* 30. ſibi adoleri iugiter, & accendi quotidie manè & veſperi iuſſit, vt conſtat *verſ.* 8.

SACRIFICIVM THYMIAMATIS.

Inter alia Sacrificia vmbratica veteris legis erat ſacrificium Thymiamatis, quòd quotidie Deus offerri ſibi voluit, de thymiamate non quouis, etiamſi foret pretioſiſſimum, ſed de illo quod ipſe præſcripſerat. Vt dicemus ſtatim, hinc legimus. *Exod. 30. verſ. 9.* Non offeretis, ſuper eo thymiama compoſitionis alterius: ſcilicet induſtria aut ſumptu compoſitum.

Porrò oblationis Thymiamatis modum & ritum hunc tradidit *Abulenſis quæſt. 7. in Exod.* Primò ibat Sacerdos ad altare holocauſtorum, ex cuius cornibus pendebat thuribula, igniúmque receptacula, indéque capiebat vnum thuribulum atque in eo prunas ignis, quas ex altari holocauſtorum accipiebat, reponebat. Deinde intrabat ſanctum, ibique accipiebat thymiama ex thuribus quæ erant ſuprà menſam panum propoſitionis, illudque imponebat ſuo thuribulo & igni: mox hoc ſuum thuribulum cum igne & thymiamate ponebat ſuper altare thymiamatis, atque ibidem adolebatur & comburebatur thymiama: quo conſumpto tollebat Sacerdos ſuum thuribulum, atque egrediens extra caſtra illud euacuabat, cineréſque mundo effundebat: ac denique referebat thuribulum ad altare holocauſtorum, ſuſpendebatque rurſum ex cornibus illius, vnde illud ſuſtulerat.

COMPOSITIO VET. THYMIAMATIS.

Non quoduis Thymiama Deo offerendum erat in altari thymiamatis, ſed quale ille fieri præceperat *Exod. 30. verſ. 34.* vbi iubet thymiama hoc confici & commiſceri ex ſtacte, onycha, galbano, & thure. Sicut enim Deus paſci voluit victimis anthropopathῶs, ita voluit & recreari odoribus, itaque placari: quia iræ & indignationis indicium eſt in naribus. Vnde *Iob. 41. 11.* dicitur: De naribus eius procedit fumus nares autem mulcentur ſuaui odore. Vnde hic placationis aptum eſt ſymbolum. Ita *Arias Mont. & Alcazarius in Apoc. 5. verſ. 8. not. 5.*

Eſt autem Stacte lacryma myrrhæ. Galbanum verò ſuccus eſt, ait *Dioſcor. lib. 3. cap. 81.* ferulæ naſcentis in Syria, quem nonnulli metopium vocant: maximè laudatur carnblaginoſum & pingue (vnde fortè Hebraïcè vocatur, חלבנה *chelbana* חלב *cheleb* enim ſignificat pinguedinem) Galbanum menſes & partus trahit vel appoſitu, vel ſuffitu; aduerſatur toxicis, necat ſerpentes, deuoratur ad tuſſim veterem, difficultatem ſpirandi, aliaſque ſedandas. De Galbano ſcribit & *Plinius lib. 12. 25. & lib. 24. 5. & Galenus lib. 8. ſimpl. medicam.*

Onycha, inquit Gloſſa oſtreola parua redolens inſtar vnguis humani. Equidem puto onycham eſſe illam, quam Dioſcorides vnguem odoratum vocat, *lib. 2. cap. 8.* dicitque eſſe conchylij thumentum in nardiferis Indiæ paludibus, ideóque ſuauem ſpirare odorem, eò quod conchylia inibi nardi pabulo veſcantur, odoris gratia ſuffitur onycha, ſed ſi omnihil caſtŏreum olet, intellige cum Mathiolo, ſi partibus eius tenuibus odoratis exhalatis, teſta relicta crematur, nam alioqui de Onycha ſic canit *Propert.*

Et crocino nares myrrheus vngat onyx.

Onycham Pharmacopœi vocant blattum Byzantium, *teſte Amato & Mathiolo in Dioſcoridem.*

VSVS ILLIVS.

Item Abuſus Vetitus.

Præcepit Deus thymiama, de quo ſuprà, fieri diligenter & purum, & ſacrificatione digniſſimum, id eſt tale, vt dignum ſit quod Deo offeratur & accendatur. Et addit ſuprà verſ. 36. Dúmque in tenuiſſimum puluerem vniuerſa contuderis, vt perfectior nempe fiat commiſtio, indéque odoratius thymiama.

S. Gregorius in fine lib. 1. moralium. In tenuiſſimum, inquit, puluerem aromata vniuerſa conterimus, cùm bona noſtra quaſi in pilo cordis, occulta diſcuſſione tundimus, & ſi veraciter bona ſint, ſubtiliter retractamus. Hinc apud veteres Cor in thuribulo poſitum hieroglyphicè ſignificabat orationes preceſque puro, humili, contrito & ardenti corde prolatas ad Deum, *inquit Pierius Hierogl. 34.*

Pones ex eo (thymiamate) coram tabernaculo teſtimonij, putà in altari thymiamatis, quòd eſt coram vel ante tabernaculum teſtimonij, id eſt, ante Sanctum ſanctorum. Duplex enim erat quaſi tabernaculum, ob duas eius partes, vnum vocabatur Sanctum, alterum Sanctum Sanctorum, de ſecundo verò loquitur Scriptura.

In quo loco (putà in tabernaculo iam dicto, id eſt, in Sancto Sanctorum) apparebo tibi, Sanctum Sanctorum (id eſt ſanctiſſimum) erit hoc thymiama.

Quanta verò reuerentia iſtud Thymiama haberi velit, quantúmve ſcelus reputetur illo abuti in vſus profanos, tradit ſequentibus Deus, cùm concludendo dicit: Homo quicunque fecerit ſimile (thymiama) vt odore illius perfruatur, peribit de populis ſuis: Hebraïcè eſt, Exſcindetur de populis ſuis, quia ſcilicet Deus illum vt inobedientem & ſacrilegum, occidet plaga aliqua huius vitæ, aut certè in gehenna vt æternaliter ipſum puniat. Sic enim è contrario, aggregari ad populum ſuum, ſignificat iungi conſortio Sanctorum & Beatorum. Vetuit Dominus ſub tam graui pœna, ne quis in vſus prophanos adhibeat compoſitionem thymiamatis, ad hoc, ne res ſacræ & res templi profanarentur, aut Eccleſiaſticum miniſterium vileſceret & contemneretur.

Symbolum et Significatio.

S. Gregorius lib. 1. moral. 39. Thymiama, ait, ex aromatibus compoſitum facimus, cùm in altari boni operis virtutum multiplicitate redolemus.

Commodè etiam per thus religionem orationemque acceperis; per ſtactem mortificationem, per galbanum (vtpote calidum & pingue) charitatem & miſericordiam, per onycham (vtpote colore ſimilem vngui, & odore nardo) caſtitatem.

S. Baſilius in cap. 1. Iſaiæ, ante medium: Thymiama hoc, inquit, eſt corporis ſanctimonia per temperantiam, & frenum rationis in corpus, quòd quatuor elementis conſtat; ſtacte ad aquam refertur, thus ad aërem, onyx ad terram ob ariditatem, galbanum ad ignem ob calorem perferuidum. Hæc ergo inter ſe contemperat & moderatur ſanctimonia, quaſi thymiama factum. Maximè verò thymiama eſt oratio.

Ad hoc Thymiama alludens *S. Ioan. Apoc. 5. 8.* ait ſanctis illis quatuor animalibus datas fuiſſe phialas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. *Et cap. 8. verſ. 3.* Data ſunt, ait, illi incenſa multa.

Orationes autem Sanctorum comparantur hic ſuffitui non cuiuis, ſed odoramentorum. Primò, quia oratio inſtar thuris ſurſum aſcendit. *Pſalm. 140.* Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Secundò, quia ſicut thus eſt odoratum: ita orationes Sanctorum Deum oblectant. Tertiò, vti thus fœtorem, ita oratio peccatum abigit. Deique iram mitigat. Quartò, thymiama fiebat ex aromatibus contuſis: ſic oratio ex animo mortificato & humili procedere debet. Quintò, thymiama in igne adolebatur: ita oratio in igne tribulationem exardeſcit. Vnde *Cantic. 4.* ait ſponſa: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

Timidi

A

* Timiditas.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

TImiditas, quam δειλίαν, id eſt, ignauiam vocat Ariſtoteles, eſt vitium oppoſitum fortitudini, eſtque exceſſus in timendo, & defectus in audendo, vt rectè Ariſtoteles *lib.3. Ethicor. cap.7.*

Quando quis timet quod non oportet, vel quando non oportet, vel pluſquam oportet: vel aggredi non audet quando ratio dictat, aut ſicut illa dictat. Eáque conſideratione apud Latinos vocatur ignauia: priore vero Timiditas. De qua re *Cicero lib.4. de finib.* Ex rebus vero timiditas, non ex vocabulis naſcitur.

Opponitur huic vitio Intimiditas ἀδείαν, quaſi timoris vacuitas, eáque ſimul aduerſatur fortitudini, cuius eſt nonnunquam excitare timorem, vt malum declinetur, quando ſcilicet vires ſuperat, nec eſt ratio iuſta cur ſuſtineatur, quale malum eſt terræ-motus, fulmen, naufragium, magna vis hoſtilis, &c.

TIMIDITAS ET IGNAVIA IN PROPVLSANDO, RATIONE HABITA eorum qui propulſant.

B

TIMIDI POPVLI.

Spartani ante Cleomenem, Leonidæ F. qui Lycurgi leges reduxit, vſque adeò fuerunt degeneres, & ad ſemetipſos tuendos enerues, vi quinquaginta millia mancipiorum incurſantes in Laconiam abduxerint Ætoli. *Plut. in Cleomene.*

Myſorum populus vſque adeò fuit vilis & contemptus, vt ſequenti prouerbio locum fecerit, Myſorum poſtremus. Finitimorum incurſationibus malè vexabantur. Hinc orta parœmia, Myſorum præda: de his, qui impunè à quibuſlibet lædantur, ac diripiuntur. *Eraſm. in Adag.*

Rhegini in rebus bellicis ignauiſſimi. Hinc adagium, Rheginis timidior.

Alexandri victorias Gentium victarum luxus & mollities promouit. Diuerſa longè futura ratio, ſi in Occidentem conuerſis armis, Romanos hoſtes habuiſſet. De qua re elegantem comparationem inſtituit Liuius, & paucis repetit. *Sabellicus lib.5. Enn.4.*

REGES.

C Agamemnoni non omnia dediſſe Superos, dignitatem quidem regiam, fortitudinem non item, Diomedes, Iliados 1. aſſerit:

> Σοὶ δὲ διάνδιχα δῶκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω,
> Σκήπτρῳ μέν τοι δῶκε τετιμῆσθαι περὶ πάντων,
> Ἀλκὴν δ' οὔτοι δῶκεν, ὅτε κράτος ἐστὶ μέγιστον.

THEODAHATVS Gothorum rex perfidè occiſa Amalaſuenta vxore, Theodorici F. à qua in regni thoríque conſortium acceptus fuerat, à Iuſtiniano Imperatore idcirco bello petitus fuit. Capta proinde à Beliſario Neapoli, cùm Petrus Iuſtiniani legatus inſtaret acriùs, & Theodahato grauiora minaretur niſi Iuſtin. ſatis feciſſet: ille metu perculſus, atque attonito ſimilis, voce amiſſa, non aliter, ac ſi bello captus eſſet, remotis arbitris, Petrum ſeduxit, & ſe, ſi pacem habuerit, hæc omnia Iuſtiniano præſtiturum promiſit. In primis ſe Sicilia vniuerſa ceſſurum, illique coronam auream trecentarum librarum in ſingulos annos daturum: Gothorum tria millia ad eius arbitrium ſummiſſurum: ipſius, aut ſenatus iniuſſu nemi-
D nem aut vita, aut facultatibus mulctaturum: neque ad Patriciatum aliámve dignitatem aliquem producturum, ſed eam poteſtatem ab Imperatore poſtulaturum: populi Romani in ſolemnibus acclamationibus priùs nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit, proditurum: ſtatuam nullam ſibi, niſi altera Imperatori non ponatur, poni paſſurum, ita vt dextram Imperator, læuam ipſe obtineat, atque his compoſitis, Petrum dimittit. Illo inde profecto, metus inceſſit, ne, ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello ſe protinùs oppugnaret, quare Petrum iam, mare tranſgreſſum, reuocauit, ac præſentem, Num conditiones illas Iuſtinianum accepturum putaret? rogauit. Petro verò ambigere ſe dicente: Quòd ſi non accipiet, inquit, qui rerum exitus erit? Tum Petrus: Armis res erit decernenda. Theodahato verò id parum æquum eſſe innuente: Atqui cur non eſt æquum, inquit, vt ſua quiſque ſtudia perſequatur, & vt tu mortem hominibus inſontibus inferas, ſic ille imperio ſuo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiam ſponte ſe dimiſſurum oſtendit; in idque & ipſe & Gudila vxor eius Sacramentum concepit, Petrúmque iureiurando adegit, vt priùs primas conditiones Iuſtiniano exponeret: deinde, ſi eas reſpuiſſet, ad ſecundas tranſiret. Veritus inde, ſi ſine magni viri auctoritate res agerétur, ab Imperatore ne ſperneretur, in eam legationem Agapetum Pontificem deſtinauit. Recuſanti verò, ac difficultates domeſticas afferenti, & ipſi & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos, & vxores, liberóſque eorum gladio peremptorum minatus ſit, niſi Imperatorem ab exercitu in Italiam traducendo auerteret. Agapetus igitur profectione ſuſcepta in colloquium cum Imperatore congreſſus, priores conditiones propoſuit. Quibus à Iuſtiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: Ad regnum ego non alienus acceſſi: ſi quidem ex rege auunculo natus ſum. Verùm rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diù in literarum ſtudiis exercuerim, atque in eis ſtudium meum omne conſumpſerim. Ex quo mihi turpe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſſione dimicationem vitæ libertatiſque ſubire. Quamobrem ſi mihi prædia, vnde me alere honorificè poſſim, elargieris, totius tibi Italiæ adminiſtrationem remittam: &, cui tu iuſſeris, tradam. Qua condi-
F tione accepta, Iuſtinianus Athanaſium & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe antea fama deferente acceperam, nunc reipſa doctus intelligo, cùm ancipites belli vitare caſus decreueris: quos, qui non horruerunt, plerúnque fortunæ ludibrium præbuerunt. Quòd verò nos amicos potiùs experiri, quàm hoſtes volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit, nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. Tu cum Athanaſio & Petro pacta conficies, Beliſario verò poſſeſſionem Italiæ trades. Legatis prætereà mandauit: vt, pactis Sacramento firmatis, Theodahato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſſignarent, cúmque in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Intereà cùm Gothi Mundum Iuſtiniani ducem cum Mauricio F. in Dalmatia victos occidiſſent, Theodahatus oratores, qui à Iuſtiniano miſſi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem iurganti, ac perfidiam identidem intonanti, ferociter reſpondit, Se tandiù legatis parſurum, dum legatorum officio fungerentur: legatum au-
G tem violare tùm demùm fas eſſe, cùm regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. Cui legati, quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt (nam quod de tentata aliena pudicitia iniecerat, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionem dixerat) ac mox Iuſtiniani literas ad Gothorum principes miſſas, ipſis iubentibus recitarunt, in quibus maximæ ille ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam rempubl. moréſque traduceret, qua ex re illos non mediocrem voluptatis fructum capturos conſideret, quòd cùm dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſſimos tranſituri eſſent. Quibus auditis, Theodahatus omninò ſe nihil præſtare velle promiſſorum ſubiecit, ac legatos cuſtodiri cum cura præcepit. Capta inde à Beliſario Neapoli, Gothi, qui circum Romam erant, mirati primùm, quòd Theodahatus adeò ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret: deinde ſuſpicati, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. Itaque, conſilio capto, in locum non longè à Circeiis ſe contulerunt, ibíque conuocati, omnibus probris in Theo-
H dahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ benè geſtis ſpectatum. Qua re audita, Theodahatus exanimatus repentè Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem exemplo Optarum Gothum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. Is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. *Sigonius lib.17. occid.*

DVCES.

ARGYRRIVS exercitus dux quiſpiam effeminatus & cinædus, nihil habens viri præter barbam. *Eraſ. in Adag.*

ARATVS SICYONIVS, vt conſiliis polluit, ſic in aperta acie timidus fuit. Itaque aduerſarij per ludibrium aluum commemorabant prætori Achæorum inſtanti prælio moueri: ſopore & vertigine eum, ſimul atque cæpiſſent canere tuba, corripi ſolitum: cùm aciem inſtruxiſſet, & ſignum dediſſet pugnæ, rogaſſétque præfectos ſuos & ordinum ductores, nunquid præſentia ſua ſit opus (nam iactam eſſe aleam) ſecedere præ-

ſtolaturum procul euentum. Hæc fama vſque eò valuit, vt Philoſophi quoque in ſcholis quærentes, cordis tremor & coloris variatio in præſenti periculo timiditatis ſint, an intemperiei ſigna, & frigoris natiui: ſemper appellarent Aratum, vt inſignem quidem Imperatorem, ſed cui hæc in certaminibus acciderent ſemper. *Plut. in Arato.*

BASILISCVS Leonis I. Imperator exercitui contra Genſericum Vandalum Africæ occupatorem præfectus, mille nauiū claſſem ducebat. Genſericus contra Baſiliſci ſiue ignauia ſiue tarditate, ſiue improbitate erectus, omnes quas potuit naues armauit, atque alias militibus impleuit, alias in ſpeciem vacuas produxit, vt propè conſiſtentes, munitiones, atque inſtrumenta neceſſaria miniſtrarent: ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, rogatum, per dies quinque prælium prorogaret, vt interim conſilium expediret, cederéne Imperatori, an repugnare deberet: idque, præbita, vt fama fuit, pecunia, impetrauit. Vbi verò ſextus dies deſtinatus illuxit, copia pugnæ facta, in aciem prodiit. In ipſo certaminis ardore Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam: quo facto, ſuorum animos, licet pugnandi auidos, ita debilitauit, vt ſtatim exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare inceperint. Quibus rebus animaduerſis, Genſericus eò ferocius in hoſtes inuectus, pleróſque aut captiuos fecit, aut occidione occidit: præda nauium, hominúmque atque inſtrumentorum ingens parta. *Sigon. lib. 14. Imp. occid.*

IVLIVS VITELLIVS quum Vrbini, vbi à Laurentio Medice præſidio erat relictus, tria millia peditum exactis ciuibus coëgiſſet, defenſionémque contra Franciſcum Mariam Feltrium paterni imperij oppida, quibus à Mediceis deiectus erat, armis repetentem pararet: concurrentibus ad arma feminis, & paucis ſenibus, Feltrianóque milite ad portas clamorem extollente, fœdiſſimè ſeſe atque vrbem dedidit, Laurentianis militibus vita imperata, ita vt exuti armis extra fines pellerentur. *Iouius in Leone X.*

PROPVLSANTVR. TIMIDI IN propulſandis, ſuſtinendis DÆMONIBVS, LVDIBRIA ET TERRICVLAMENTA. illorum nimium timere.

☞ *De tentationibus hic agimus, quatenus terrent hominem. Quatenus decipiunt, & ad varia peccata homines impellunt, ad impietatem, ad impudicitiam, ad auaritiam, ad alios locos pertinent.*

HOSTIBVS.

☞ *De Metu hoſtium, tanquam de Actu, egimus loco de Hoſtibus. Huc eadem exempla transferri poſſunt, quatenus ratio affectum non moderatur. Sed & ex Tit. Victoriæ illuſtris, Ab hoſtibus capti Monomachia. Strages memorabiles, Metum hoſtibus inijcere, exempla poterunt. Victor enim victi victor eſt: & vbi victoris illuſtris exemplum recitatur, ibi etiam victi. Declinatio nimia ad huc quoque locum poteſt referri, quatenus non futura tantùm declinantur, ſed & præſentia non propulſantur.*

EXPECTARE HOSTEM, SED CVM TIMORE.

Iſraëlitæ, quamuis multis à Domino miraculis confirmati eſſent, tamen cùm perſequentes ſe Ægyptios viderent, vehementer timuerunt. *Exod. 14.*

ACHAZ rex Iudæorum, cùm Razin Syriæ, & Phaceam Iſraëlitarum reges contra ſe conſpiraſſe audiuiſſet, animo non aliter commotus eſt, quàm vento mouentur ſyluarum arbores: nec quamuis confirmanti Eſaïæ Prophetæ credere voluit. *Iſaiæ 7.*

C. MARTIO CORIOLANO exule, Volſcorum exercitum contra vrbem ducente, tanta repentè trepidatio Romanos inuaſit, vt plebs quæ paulò antè communibus ſuffragiis eum perpetuo damnarat exilio, reditum ei decreuerit, & contra patritios plebi repugnantes ſeditionem mouerit. Tandem obſeſſi à Martio omni ſpe abiecta, Volſcis ne occurrere quidem ſuſtinentes legatos ad eum de pace miſerunt. Quibus re infecta dimiſſis, Sacerdotes cum ſacris Romanis ei obuios miſère. At cùm ne iſtis quidem moueretur: tandem Romanæ matronæ cum Volumnia Martij matre, & Vergilia eius vxore, in caſtra profectæ, quod viri armis nequiuerant, lacrymis ſuis vix obtinuère. *Plut. in Coriolano.*

Sollicitarunt pleræque gentes Romana arma, nonnullæ etiam diù exercuerunt. Soli omnium Galli, feroci & inuicto alioqui populo, ſupra quàm dici poſſit, terribiles extitère. Id natura gentis in ferrum præceps, an caſus captæ vrbis fecerit, haud facilè dixerim. Poſt captam vrbem, quòd ſatis conſtat, ad omnes Gallorum motus, non Romæ ſolùm, vt in cæteris bellis, ſed tota etiam Italia ſemper eſt tumultuatum: habuiſſéque Romani dicuntur, quàm iam eorum opes longè latéque pollerent, aurum in hos bellorum caſus ſanctius repoſitum, & in militaribus vacationibus dandis vel ipſis Pontificibus (vt in Camillo & Marcello teſtatur Plut.) ſemper Gallici tumultus excipi conſueuerunt. Nec vanus talis metus. Cùm nulla vnquam gente Rom. populus intra extráque Italiam, maiore hominum ſtrage, maioribuſque ducum & exercituum periculis bellauit. Tradunt Rom. rerum ſcriptores quidam, centum Gallorum millia aliquando vna acie cæſa, quo appatet indomita bello ingenia, ſcire tantùm vincere, aut mori. Nulla itaque gens Italiæ formidoloſior, nulla maiores ipſi terræ intulit clades. Certarunt Rom. cum finitimis populis de principatu, cum Carthaginenſibus de imperio, cum Gallis de vita ſemper, quoad nouiſſimis temporibus à C. Cæſare, qui poſteà Dictator fuit, multis cladibus fracti, iugum accepère. Quo ſæpiùs deinceps excuſſo, factum eſt, vt Auguſto principe, aliíſque Cæſaribus, qui poſt illum ſunt rerum potiti, crebrò in ſe Rom. arma irritarint. *Sabell. lib. 1. Enn. 2.*

L. ÆMILIO, C. ATTILIO Coſſ. cùm Galli aduentare dicerentur, ne quid non ad præſens periculum auertendum adhibitum videretur, Sybillino carmine moniti Rom. duos Græcos virum & vxorem, duóſque Gallos viuos in foro Boario defoderunt, dirum ſacrorum ritum & Romanæ ciuitati inſuetum. *Sabell. lib. 9. Enn. 4.*

Cùm Hannibal ad vrbem aduentaret, tantus eſt in Rom. ciuitate terror exortus, vt matronæ in publicum effuſæ, delubra deûm, & ſacras aras ſparſis crinibus verterent, ſubnixæ genibus ſupinas tollerent ad cœlum manus, orantes, vt vrbem Romam ciuitatemque incolumem ſeruarent. *Sabellicus lib. 5. Æmead. 5.*

Anno 1544. Carolus V. Imp. Imperij & Angli viribus ſubnixus, Galliam inuaſit. Galliæ rex, quod Heluetij nondum aduenerant, prælium declinabat: & Cæſar promotis caſtris, nemine reſiſtente, Caſtroteræum venit, caſtellum Theodorici vulgò vocant, ad Matronam flumen, ab vrbe Lutetia non bidui via poſitum oppidum. Et quanquam erant in caſtris Cæſaris legati regis Galliæ, de pace miſſi: Cæſar tamen progrediebatur nihilominùs, & quum iam hucuſque perueniſſet, incredibilis fuit orta Lutetiæ trepidatio, fugiebant omnes, qui paulò eſſent lautiori fortuna, nec regis edictis fugam prohibentis contineri poterant, & ſex modò hominum manebat: itaque periculum erat, ne ab his vrbs omnium longè maxima & in primis opulenta diriperetur. Eorum, qui dant operam literis, ingens eſt ibi numerus, ex omni ferè Europa: hi quoque fugiebant, & alioqui rex edixerat, vt omnes externi confeſtim diſcederent, capitis denunciata pœna. Fuit hoc initio Septembris. *Surius in Comm. rer. in orb. geſt.*

Non aggredi hoſtem, Non repellere.

Iſraëlitæ cœleſtium immemores operum, quia exploratores in Channanæam terram miſſi, omnia dura & hoſtilia referebant, in luctum & mœrorem verſi, Moyſem expeditionis ducem inſequebantur, vt vanum & delirum, ſuam deteſtantes ſtultitiam, qui tantùm vni credidiſſent: ſatiùs fuiſſe in Ægypto ſeruire, vbi ad ſatietatem carnibus veſcerentur, quàm inedia & bellorum iniuria in deſertis confici, alienaque terra extingui. Inuidioſa querela, & execrabilis, in eo præſertim populo, qui toties manifeſta cœli prouidentia præſenti eſſet periculo ſeruatus. *Sabellicus libro quarto, cap. 7. ex Deut. 1. Numerorum 13. & 14.*

GEDEON Iſraëlitarum dux, cùm haberet in exercitu ſuo triginta duo hominum millia, & formidoloſis copia daretur remigrandi domum, reuerſa ſunt ex Populo viginti duo hominum millia. *Iudicum 7.*

Poſt pugnam ad Salaminem, victo Xerxe, contigit, vt neque Barbari ſupra Samum, Heſperum verſus nauigare auderent, metu perterriti: neque Græci Chiorum rogatu auroram verſus vltra Delon. Ita timor medium eorum tuebatur. *Herod. lib. 8.*

Macedonas, pugna cum Poro reddidit ſegniores, repreſſitque, ne peterent vlteriorem Indiam. Cùm enim ægre pepuliſſent illum, qui viginti millia peditum & duo millia equitum in aciem adduxerat: obnixè reluctati Alexandro ſunt,

ſunt, ſuperare contendenti etiam amnem Gangem, cuius ac-
A cipiebant latitudinem duorum & triginta ſtadiorum eſſe, & vulnatum centum profunditatem: ripas vlteriores peditum equitum, elephantorumque agminibus coopertas. Siquidem fama tenebat, octoginta equitum millibus, ducentis peditum curruum octo, & elephantorum bellatorum ſex millibus, munitos Gandaritarum & Præſiorum reges ibi eum operiri: neque ea vanè iactata. Androcottus enim, qui non multò poſt regnauit, elephantos Seleuco quingentos dono dedit, & ſexcenis millibus militum Indiam peragrans, omnem redegit in poteſtatem. Hic primum animi mœrore & ira tabernaculo incluſus abiecit ſe in terram, pœnitebatque eum rerum perpetratarum, niſi Gangem ſuperaret, & pro confeſſione, victum ſe eſſe, habebat reditum. At vbi amici eum prout res erat, ſuadentes, aſſiſtenteſque foribus cum planctu & ſtrepitu milites ſupplices orauerunt: infractus parauit ſe ad reditum, multaque fucata & commentitia eſt machinatus, quippe grandiora arma & equorum præſepia, frænáque fabricatus
B ponderoſiora, reliquit & diſſeminauit. Poſuit prætereà deorum aras: quas hac quoque memoria Præſiorum reges traiecto flumine venerantur, immolauitque hoſtias ibi Græco ritu. *Plut. in Alex.*

Aratvs Sciyonius ad bellum & certamen timidus atque animo imbecillus apertè committendum, ad vrbes verò, & tyrannos clam ſurripiendos contechnandóſque inſidiator callidiſſimus. Quapropter eum, qui præter expectationem præclarè multas quæ tentare fuit auſus, confecit: non pauciora apparet, quæ effici poterant, minus audenda depoſuiſſe. *Plut. in Arato.*

Brvtvs & Cassivs cùm contra Cæſarem conſpiraſſent, Ciceronem tamen, cui cùm fidebant plurimum, tum diligebant ſummè, celauerunt de conſilio: ne ad inſitam timiditatem adiungens ex ætate ſenilem cautionem, mox ſingula æſtimando ad ſummam exigens ſecuritatem, alacritatis ipſorum aciem, quæ celeritatem requirebat, perſtringeret. *Plut. in Bruto.*

Adducta in poteſtatem omni Circumpadana Italia, Conſtantinus Magnus rectà cum toto exercitu Romam verſus ire
C perrexit. Maxentius autem tyrannus hæc audiens, non ſolùm vrbe, ſed etiam parietibus ſe tenebat, aut prodigiis, aut infauſtis fortunæ ſuæ præſagiis territus: non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat: tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Saluſtianos ſe conferebat, & his deliciis turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. Non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem: ſed ſecurum videri volebat. Quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolùm cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat: Ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prælia ad Taurinum, Brixiam & Veronam audiit, obuiam ire contendit, cùm Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed literas cladium ſuarum indices ſupprimebat, interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit Ceterùm nullis hoſtilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur, nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis, infiniti temporis annonam congeſ-
D ſerat. Ipſe verò ab obſidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abiit. Poſt biduum demum, qui dies erat 8. Calend. Oct. pridie, quam ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis ſuis fretus, cum 160. millibus peditum, xiix. equitum Tiberim traiecit: prælióque facto, per pontem fugiens, in Tiberim præcipitatus periit. *Sigon. lib. 2. Imp. occid.*

Belisarivs Rauennam obſidere parans, Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alterá ripam Padi aſſeruaret, ne Gothi commeatum ſubuehere poſſent: deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſſit. Interim Gothi contractas in Liguria naues rebus neceſſariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent: ſed deficiente (quod nunquam antè acciderat) aqua, deterenti cum oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. Inde flumen nauigabile factum: eaque res miraculi loco eſt habita. Quin etiam cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet Beliſarius, eiue quo-

dam corrupto, illis incendium inferri curauit. Fama tamen
fuit Mataſuentæ reginæ imperio deſtigaſſe. Eo facto, Gothi E
à Deo potiùs ſe quam ab hominibus oppugnatos arbitrati, ſeſe Beliſario dediderunt. *Sig. lib. 18. Imp. occid.*

Albertvs Clavdivs Auſtriæ dux, Tigurinos, qui ſe Heluetiorum fœderi anno 1351. coniunxerant, obſidebat Caroli IV. Imperatoris & Sueuorum auxiliis inſtructus. Res ſpectabat ad prælium. Sueui ex veteri priuilegio, quod à Carolo Magno Geraldus dux obtinuiſſet, primæ aciei honorem ſibi vendicabat. Carolus IV. eum ſibi ob dignitatem deberi: at Auſtriacus ſuum eſſe dicere, cuius nomine ſcilicet ea ſuſcepta eſſet expeditio. Interea vident Heluetios in ſubſidium Tigurinis venire: & verborum omiſſa contentione, fuga ſibi conſulunt. *Stumpfius. lib. 6. Heluet. cap. 9.*

Aggredi, ſed timidè.

Videns Iudas Machabæus, quod fugiſſet exercitus ſuus perculſus animo, in bello cecidit. Nec legitur idem Iudas aliàs in bellis vel alibi timuiſſe. *1. Machab 9.*

Egregiè expreſſit Homerus timiditatem Paridis qui in præ-
lio non ſolum eminus vulnerauit Diomedem, ſed in inſidiis F
ſtans, poſt columnamque in ſepulchro poſitam, tectuſque demum illa, tanquam aggere quodam, iecit in ipſum ſagittam. Vnde ſummus Poëta de illo inquit cognoſcente fortiſſimum virum à ſe perculſum, *ἐκ λόχου ἀμπήδησε*: affectus enim lætitia incredibili, Paris, intelligenſque ſibi amplius nocere non poſſe heroëm illum, tardatum vulnere, ſe ipſi oſtendit quod certum indicium eſt ignaui militis ac glorioſi. *Victorius lib. 26. Var. lect. c. 20.*

Neclan Boëmiæ dux, ab Vlaſtiſlao Lucenſi principe patruële ſuo regni cauſa bello petitus, pacem demiſsè per legatos petiit. Illo vero magis magiſque inſoleſcente, vi ad arma pertractus, cum præſentiam eius omnes deſiderarent, & vates etiam victoriam ampliſſimè pollicerentur, more tamen ſorſcis, in conſpectu felis apparere non audentis, in tabernaculo deliteſcebat. Tandem Syderium à Chaynouo equitem ſtrenuum, qui facie ei ſimilis equo & armis ſuis inſtruxit, qui perſonam & nomen principis gerens, omnes ducis partes in prælio obiens, victor periit. *Dubrauius lib. 3.*

Victoriam non perſequi.

In Carolo Simplice præclara illa Caroli Magni ſoboles G
planè degenerauit apud Francos. Vnica Lotharingia recepta clarus, cæterà ignauus, cùm Germanis magis quam ſuis ſeſe crederet, magnam ſibi ipſi flammam inuidiæ apud Francos conflauit, ita vt ad æmulum regni Robertum Magiſtrum equitum inclinarint, eumdemque Rhemis inaugurari curarint. In Sueſſionum finibus commiſſo prælio, Robertus victor cæditur. Simplex ſublato licet æmulo, in morem victi animum demiſit: oratoreſque aliquanto poſt ad hoſtes, Hebertúmque hoſtium principem miſit propè ſupplices, ac alteros ad Henricum Germanorum regem, qui Lotharingiam ei redderent, nouaque auxilia peterent. Hebertus, ad ſe accerſitum in ſpeciem ſpémque rei Franciæ componendæ, Peronæ carceri incluſit, anno 924. vt regni iure cedere ſe in procerum concilio profiteretur, illudque dono daret Rodulpho Burgundiæ regi, Ricardi filio. *Æmilius lib. 3.*

Asprandvs, tutor Luitperti regis Longobardorum, pueri ab Ariperto occiſi, cum aliquot annos in Baioaria exulaſſet, ad Aripertum regem vlciſcendum idoneo exercitu accepto, H
papiam progreſſus, præliũ cum eo intrepidè occurrente commiſit, quod nox magna vtrinque edita cæde diremit. Aripertus, quanquam conſtabat, Baioarios eo prælio fuſos, victoſque ceſſiſſe, tamen non in caſtra vt victor, ſed quaſi victus in vrbem refugit. Quare cum ſuis metum, hoſtibus audaciam inieciſſe videret, conſilium cepit in Franciam abeundi atque auro, quantum potuit ferre, è regia ſumpto, clàm ex vrbe exceſſit. Verum in tranando flumine pondere auri & fluminis vnda oppreſſus, indigna morte occubuit. Cadauer eius poſtridiè inuentum, & in regiam relatum, in baſilica D. Saluatoris ſepultum eſt. *Sigon. lib. 2. regni Ital.*

Feris, Bellvis.

☞ Conſule Titulum, Regiones ferarum incurſu infeſtæ, & deſertæ: quatenus ab ignauis non propulſantur.

Timor.

Definitio et Etymologia.

Timor Græcè φόβος, Hebraïcè *Charadhab*, à rad. *Charadh*: trepidauit; Eſt fuga mali imminentis cui ægre reſiſti

 potiſt

poteſt, ſenſu aut intellectu apprehenſi. Eſtque paſſio ſpe- A cialis inter reliquos animi motus, partis cùm ſenſitiuæ, tum intellectuàlis. Conſiderat autem Theologus Timorem, prout malum quod refugit, habet aliquem ad eum reſpectum, ſiue vt illud infligentem aut prohibentem, ſiue vt terminum, ad quem timore mali alicuius conuertimur, aut ab eo auertimur, eſtque hoc modo donum Spiritus ſancti.

Etiam nonnunquam Timor Domini accipitur pro reuerentia, pietate & religione in Deum: quomodo Simeon dicitur vir iuſtus & timoratus *Lucæ c.*2. quia ſollicitus & ſedulus circa illa quæ ad Deum pertinebant. Quin Deus ipſe Timor vocatur: *Geneſ.cap.*31. Iurauit Iacob per timorem patris ſui. *verſ.*43. q. d. Deum quem coluit Abraham, & quem timuit Iſaac, tanquam numen ſupremum. Sic *Iſaiæ cap.*8. *verſ.*13. Deum vocat terrorem & pauorem Iſraël, quem ſcilicet Iſraëlitæ cum pauore reueriti fuerunt. Ita & Gentiles Iouem vocabant timorem hominum quem homines teſtem & vindicem timeant. Ergo timor ibi accipitur pro timoris obiecto.

* TIMORIS DIVISIO.

B Timor eſt quadruplex. Filialis, Initialis, Seruilis, & Mundanus. Rationem diuiſionis tradit *S. Thomas* 2. 2. *q.* 19. *art.*2. Quia timor vel auertit à Deo, vt quando timore amittendi ea quæ in mundo ſunt, Deus deſeritur: eſtque Mundanus: vel conuertit ad Deum, éſtque vel pœnæ tantùm vt quando ad Deum cõuertimur, ne incidamus in plagas, quas ille immittit ſeruis fugitiuis: & eſt Timor ſeruilis: vel culpæ ſiue offenſæ tantùm, & dicitur Filialis, quia filiorum eſt timere offenſam patris. Vel eſt ſimul pœnæ & offenſæ, qui appellatur Initialis. Eſtque imperfectus quidam Timor Filialis, adeóque ſecundùm ſpeciem & ſubſtantiam idem cum illo.

Addunt alij quintum membrum, videlicet Timorem Naturalem, quæ eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui, inſita animanti, qua malum imminens formidamus & refugimus. De prioribus quatuor ordine agemus.

*DE TIMORE MVNDANO, EIVSQVE MALITIA.

Timor Mundanus quo quis ita reformidat incommoda C huius vitæ, vt ad ea depellenda non dubitet Deum offendere, ſemper eſt malus. Vnde vt ab eo Chriſtus nos auertat ait, Nolite eos timere qui occidunt corpus, &c. *Matth.cap.*10. & vult ab eo liberari Dauid, *Pſ.*33. dum ait: A timore inimici eripe animam meam.

Tali timore perculſus fuit Petrus, quando negauit Chriſtum. Etiam diſcipuli poſt reſurrectionem congregati latebant propter metum Iudæorum.

Adoleſcens qui de regno cœlorum adipiſcendo quæſiuerat, cùm audiuiſſet. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, abiit triſtis: erat enim habens multas poſſeſſiones.

Iudæi cùm timerent ne tota gens periret, Chriſtum occiderunt.

Licinio Imperatore, Sebaſtæ in Armenia, 40. Milites pro Chriſto fortiter tormenta ſuſtinuerunt: nam & oris cõtuſionẽ perpeſſi, media hyeme nudi de nocte ſub aëre aperto pernoctare iuſſi, vt frigore necarentur, ſic tamen vt haud procul ab illis eſſet balneum tepidum in quod ſe recipere poſſent, dummodo a fidei conſtantia timore ſuppliciorũ auellerẽtur. D Cæterùm illi tenaces ſancti propoſiti perſiſtebant. Vnus tamen cui animus ad ferendum frigus defecerat, in proximum tepefactum balneum inſilierat, ſanctoſque collegas ſummo dolore afficiebat. In cuius locũ Ianitor qui vigilans de nocte 39. coronas dũtaxat per Angelos mitti ad illos viderat, admirans cur vna deeſſet, iiſdem ſe adiunxit. *Breu.Rom.*11. *Marty.*

Marcellinus Romanus, in immani illa Diocletiani perſecutione terrore correptus, Deorũ ſimulacris thus adhibuit, at illius peccati cum mox pœnituit, vt Sinueſſam ad Conciliũ plurimorum Epiſcoporum venerit cilicio indutus, vbi lacrymis profuſis ſcelus ſuum profeſſus eſt. *Idem Breuiar.*26.

Vide plura in fine huius loci, ſub Titulo de Timore naturali.

*REMEDIA CONTRA TIMOREM MVNDANVM, SIVE HVMANVM.

Præſentaneum huic malo remedium eſt, à viris ſanctis vtriuſque paginæ vſurpatum, Deum cogitare in omnibus actionibus præſentem, & in tribulationibus adiutorem.

Hoc vtebatur rex Dauid, ne à ſuo propoſito facilè dimoueretur: Prouidebam, inquiens, Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. *Pſal.*15.8.

Eodem ſe muniebat Elias Thesbites, cùm diceret ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſraël, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. 3. *Reg.* .. E

Hoc clypeo tectus B. Paulus in prædicando Dei Verbo omnem timorem principum & aliorum proiiciebat. Vnde cum aliquando periculum eſſet ne diſcerperetur à Saducæis, ſequenti nocte aſſiſtens ei Dominus, ait. Conſtans eſto. Sicut enim teſtificatus es de me in Hieruſalem, ſic te oportet & Romæ teſtificari. *Act.*23.

Ipſe verò 2. *ad Timoth.*4.16. ita ſcribit. In prima defenſione nemo mihi affuit. Dominus autem mihi aſtitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur. Quæ loca SS.PP. etiam de viſibili præſentia Chriſti intellexerunt.

Eadem de cauſa in ſummo cum dæmonibus certamine, aſtitit Chriſtus eiúſque vulnera ſanauit, *teſte Athan. in eius vita.*

Sic Romæ aſtitit Petro ante paſſionem, vt robur illi redderet ad omnia mala perferenda pro Chriſti nomine. Nam cum Petrus diceret, Domine quo vadis? reſpondit, Vado Romam iterum crucifigi, ita S. *Ambr. orat. contra Auxentium, & Athan. in Apologia pro fuga ſua.*

Vnde S. *Baſil.hom.in Pſal.*33. Hoc remedium indicans ſic F loquitur: Qui dæmonum imaginatione facilè conſternatur & expaueſcit hoſtilem in ſe timorem habet. Omninò autem timor, huiuſcemodi perturbatio, nimirum animæ eſſe videtur prognata ex infidelitate. Nam qui Deum vt adiutorem fortiſſimum credit ſibi adeſſe, nullius vim ſe inuadentis pertimeſcit, nec facilè commouetur.

Alterum remedium eſt, ſi timorem Domini maioris, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam opponamus iſti tam exili.

Hoc antidoto vſus eſt S. Petrus Apoſtolus, cum Sacerdotum Principe præcipiente, ne ampliùs doceret in nomine Ieſu, audacter reſpondit: Obedire oportet Deo magis quam hominibus, *Act.*5.

Et ante illum caſta Suſanna cum ſola à peruerſis duobus ſenibus comprehenſa in pomario, ait: Anguſtiæ mihi ſunt vndique. Si enim hoc egero, mors mihi eſt. Si autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quam peccare in conſpectu Domini: exclamauit voce magna. *Daniel.*13.22. G

Eleazarus è Scribarum primoribus vnus, ætate nonagenarius, dum coactus ab impio rege carnes porcinas comedere contra Dei legem, reſpondet, Etſi (vel carnes vorando porcinas, vel ſimulando me vorare) in præſenti tempore ſuppliciis hominum eripiar, ſed manum Omnipotentis, nec viuus nec defunctus effugiam. 2. *Machab.*6.26.

Eodem remedio vſi ſunt plerique omnes Martyres pro Chriſti fide trucidati, memores dicti Chriſti: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. *Matth.*10.28.

Eodem pertinet quod ad populum Antiochenum occaſione trium puerorũ ad *Nabuch.* ad clibanũ ardentem damnatorum dixit *S.Chryſ.hom.*6. Tunc, inquiens, fornax accenſa erat, illi vero hanc quidem contempſerunt, peccatũ autem timuerunt.

*DE TIMORE SERVILI EIVSQVE QVALITATE.

S. Thomas ſuprà *art.*4. Timorem ſeruilem quoad ſubſtantiam non eſſe malum: Seruilitatem tamen quæ naſcitur ex peruerſo amore boni creati, & reſpicit fugam pœnæ ex eo H motiuo, eſſe malam, cum ſic homo liberè non agat, ex amore videlicet qui eſt intrinſecum agendi principium; ſed more mancipiorum. Vnde illud.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Poteſt tamen eſſe timor ſeruilis laudabilis, ſi oritur ex amore boni particularis per pœnam amittendi, & ſit coniunctus timor culpæ: tunc enim laudem meretur, & talis expellere poteſt peccatum. Vnde illum ſuaſit S. Ioan. Baptiſta, vt homines commoueret ad pœnitentiam: dicens. Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? *Matth.*3.

Imò Chriſtus *Matth.*10. Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennã, & idcirco toties minatur ſupplicia futura, vt eorum timorẽ conciperemus, & reſipiſceremus.

B. Antonius apud Athanaſium ait, Formido iudicij & pœnarum timor horridus, ſimul & lubricæ carnis incentiua diſſoluit, & ruentem animam quaſi ex aliqua rupe ſuſtentat.

*S.Chryſ. hom.*5. *ad pop. Antiochen.* dicit metum gehennæ etiam in anima hominis iuſti eſſe militem fortem & armatũ, qui fures & latrones omneſque hoſtes longè arceat à domo,

S. Ambroſ. ſerm. 21. in Pſal. 118. ſcribit Beatos Martyres
A in agone conſtitutos martyrij, timore gehennæ ante oculos mentis propoſitæ vincere ſolitos earum pœnarum timorem, quia a carnificibus ingerebatur.

S. Hier. ep. 22. ad Euſtochium de ſeruanda virginit. ait ſe metu gehennæ ſolitudinem, & duriſſimum vitæ genus elegiſſe.

S. Auguſt. l. de gratia & libero arbitrio, c. 18. ait ſanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.

*REMEDIVM CONTRA TIMOREM SERVILEM.

Timor ſeruilis quamuis malus non ſit, eſt tamen imperfectus. Ad illum autem repellendum *B. Gregorius in Paſtorali. 3. part. c. 14.* ſuggerit remedium his verbis: Amouendi ſunt qui flagella metuũt, vt ſi malis veraciter carere deſiderant, æterna ſupplicia perhorreſcant, neque in ſuppliciorum timore permaneant, ſed ad amoris gratiam nutrimento charitatis exereſcant. Scriptũ quippe eſt, perfecta charitas foras mittit timorem: & rurſum ſcriptum eſt: Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Vnde idem Doctor iterum dicit, Vbi
B ſpiritus Domini, ibi libertas. Si ergo adhuc à praua actione formidata pœna prohibet: profectò formidantis animũ nulla ſpiritus libertas tenet. Nam ſi pœnam non metueret, culpam procul dubio perpetraret. Ignorat itaque mens gratiam libertatis, quam ligat ſeruitus timoris. Bona enim pro ſemetipſis amanda ſunt, & non pœnis compellentibus exequenda. Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, vult non eſſe, quod metuat, vt audacter illicita committat. Vnde luce clarius conſtat, quod coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos deſiderio peccatur. *Hæc ille.*

*DE TIMORE FILIALI.

Qui propriè eſt Timor Dei, & donum Spiritus S.

Timor Filialis eſt quem Iſaias numerat inter dona Spiritus Sancti, cúmque caſtum alio nomine Theologi vocant, præſupponunt enim illa dona charitatem, cum qua ſeruilis timor, vt talis conſiſtere non poteſt: & manet ille Timor etiam in altera vita, non vt eſt cum aliqua anxietate coniunctus, ſed vt eſt tremor quidam naturæ ſeipſam cum diuina maieſtate confe-
C rentis, & abhorrentis à ſeparatione eiuſdem, tanquam à maximo malo, videatur *S. Tho. art. 11. Aug. lib. 14. de Ciu. Dei, cap. 9.*

EIVS DIGNITAS.

Multis S. Scripturæ teſtimoniis illius Timoris dignitas innoteſcit, vt quæ teſtatur illum Beatum qui Dominum timet: *Pſ. 111. Eccleſ. 25.* Item nihil eſſe melius quam timorem Dei *Eccl. 23. & cap. 40.* Timor Domini ſicut Paradiſus benedictionis. Rurſus. Initium vocatur ſapientiæ. Imo & plenitudo ac corona. *Pſ. 110. Eccleſ. c. 1.*

Cæterum de intellectu huius ſententiæ qua timor Domini dicitur initium Sapientiæ, variant doctores, & Interpretes, vt annotauit *Ioan. Malderus Epiſc. Antuerp. in ſuo Tract. de Inſtit. & Relig. art. 7. q. 19.* Vnus intellectus eſt inquit, quod timor Domini ſit primus effectus ſapientiæ, ita D. Thomas, qui illud explicat tam de timore ſeruili, quam de caſto & filiali. Similis eſt ſententia *Prouerb. 1.* Timor Domini principium ſapientiæ. *Prouerb. 9.* Principium ſapientiæ timor Domini. *Eccleſiaſtici 1.* Initium ſapientiæ timor Domini.

Alter intellectus eſt *Ianſenij in cap. 1. Prouerbiorum*, qui
D putat illa ſententia non ſignificari vnde ſapientia in nobis incipiat operari, ſed vnde oriatur; vt ſignificetur, tum demum incipere nos ſapere, quando incipimus Deum timere, accipiendo timorem Dei pro Theoſebia, pietate & religione in Deum. Quæ explicatio melior eſt, quia *Eccleſiaſtici 1.* dicitur, timorem Dei eſſe radicem ſapientiæ: quæ commodiſſimè ſecundum poſteriorem intellectum dicuntur. Inchoatus enim timor Domini, qualis in timore pœnæ conſiderari poſſet, inchoatã quædam eſt ſapientia: perfectus autem Dei timor, ſiue pietas perfecta in Deum, conſummata ſapientia eſt. Approbat hunc intellectum Bellarminus in illud *Pſal. 110.* Alij ſic accipiunt Pſalmiſtæ ſententiam, vt initium pro capite ac ſumma accipiatur, & ſenſus ſit, quicquid ſummatim habetur de ſapientia, ad timorem Domini referendum eſſe, ita Genebrardus, & parum videtur differre à ſecunda interpretatione.

VTILITAS.

Tantam ſpiritualium fructuum copiam ſuppeditat nobis diuina Scriptura ex penu Timoris Domini, vt alieno præſidio non admodum egeamus.

1. Odium mali. Timor enim Domini odit malum. *Prou. 8.*

2. Depulſio peccati. *Eccleſiaſtici 1. 27.* Timor Domini ex- E
pellit peccatum.

Vnde *Clemens Alexandrinus cap. 7. Strom.* Abſtinentiam à malis operatur, qui timet.

Ambr. 1. Hex. cap. 4. Qui timet Dominum declinat errorem, & ad virtutis ſemitam vias ſuas dirigit. Niſi enim quis timuerit Deum, non poteſt renunciare peccato.

3. Studium placendi Deo. *Eccleſiaſtici 2. 19.* Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei.

4. Conuerſio ad vitam meliorem. Qui timet Deum, conuertteretur ad cor ſuum. *Eccl. 7. & Iſa. 26. iuxta* 70. A timore tuo concepimus & pepetimus ſpiritum ſalutis.

Auguſt. de catechizandis rudibus cap. 5. Rariſſimè accidit, inquit, imo vero nunquam, vt quiſquam veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore perculſus.

Caſſianus inſtitut. lib. 4. cap. 39. Per timorem Dei & initium conuerſionis, & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia his qui imbuuntur ad vitam perfectionis, acquiritur.

5. Initium ſapientiæ & pietatis. *Iob. 27. Dauid Pſal. 110.* F
Prou. 1. Eccleſiaſtici 1. 25.

6. Initium fidei & charitatis. Timor Dei initium dilectionis eius, fidei autem initium agglutinandum eſt ei. *Eccl. 25. 16.*

7. Cauſa obſeruationis mandatorum Dei, & bonorum operum. Qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius. Et, Qui timet Deum faciet bona.

Vnde *S. Auguſtinus in ſententiis c. 17.* Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatum ducit amor & timor mundi.

8. Conſtantiæ in tentationibus radix. Nam in timore fiducia fortitudinis. Et, qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipſe eſt ſpes eius. *Prouerb. 1. Lactantius libro ſexto de vero cultu.* Nemo dubitat, inquit, quin timidi & imbecilli ſit animi, aut dolorem metuere, aut egeſtatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem, quæ omnia quiſquis non exhorruerit, fortiſſimus iudicatur. Qui autem Deum metuit, illa vniuerſa non metuit. Quod probat exemplo Chriſtianorum martyrum qui ſolo metu Dei atrociſſima paſſi G
ſunt ſupplicia.

9. Fauor & miſericordia Dei erga timentes Deum, ipſorúmque poſteros. Miſericordia Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum. *Pſal. 10. 2. 17. Pſal. 117. 4.* Et Beatiſſima Virgo apud Lucam. Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. *cap. 1. v. 50. & Eccl. 10. 23.* Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum, & *Tob. 4. 23.* Multa bona habebitis, ſi timueritis Deum.

10. Affluentia bonorum temporalium. Timete Dominum omnes Sancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Beatus vir qui timet Dominum. Potens in terra erit ſemen eius. Gloria & diuitiæ in domo eius. *Pſalm. 111. 1.*

11. Verum cordis gaudium. Timor Domini, gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum. *Eccl. 1. 11.*

Hinc *Chryſoſt. hom. 18. ad populum.* Dei timor ſtabilis im- H
motuſque, & tantam emittit lætitiam, vt nullus eos aliorum ſenſus malorum capiat: Deum enim ſicut oportet, timens, & in ipſo confidens voluptatis radicem lucratus eſt, & omnem habet lætitiæ fontem.

12. Fiducia de felici exitu ex hac vita. In timore Domini eſto tota die, quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur. *Prou. 23. 17.* Timenti Deum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.

13. Cuſtodia innocentiæ & caſtitatis, nam innocentiæ cuſtodem timorem Dei appellat *S. S. Cyprianus ep. ad Donatum.*

Eodem pertinet quod *S. Ephrem in ſermone de patientia* ait. Timor Dei velut gladius anceps eſt, omnem concupiſcentiam prauam excidens.

S. Auguſtinus in illa verba, Confige timore tuo carnes meas. Tali, inquiens, timore carnes crucifiguntur, quando carnales delectationes, quæ legis littera vetantur potius, quam vitantur, ſpiritualium bonorum delectatione vincuntur, & eadem vſque ad perfectionem creſcente victoria perimuntur.

14. Cuſtodia omniũ virtutum. Sic enim *S. Hieron. ep. 127. ad*

Fabiel. Timor virtutum custos eſt, ſecuritas ad lapſum facilis.
A Vnde quodam Pſalm. poſtquam propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui cuſtos eſt beatitudinis, & infert. Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt, & eſt ſenſus. Dum tormenta formido, ſeruari gratiam, quam acceperam.

15. Antidotum ad promerendam gratiam, retinendam & recuperandam. *Bernardus ſerm. 55. in Cantica.* In veritate, inquit, didici nil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Time ergo cum arriſerit gratia: time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc eſt ſemper pauidum eſſe.

*TIMORIS FILIALIS ET SERVILIS EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Vſque ad beatitudinem confirmatam non poteſt eſſe ſecuritas, nam & Angeli in cœlo empyreo, & primi Parentes
B in terreſtri paradiſo peccauerunt. *Geneſ. 3.*

Loth inter peccatores peſſimos bonus fuit, & exiens inde cum filiabus propriis in monte peccauit. Vnde beatus homo, qui ſemper eſt pauidus. *Gen. 19.*

Defectus timoris diuini eſt cauſa peccati, ideo dixit Abraham ad Abimelech: Cogitaui mecum, dicens, Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto, & interficient me. *Gen. 20.*

Timuerunt Obſtetrices Dominum & ædificauit illis domos. *Exod. 1.*

Poſt tranſitum maris rubri & ſubmerſionem exercitus Pharaonis dicitur: Timuit Populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius. *Exod. 14.*

Voluit Dominus in filios Iſraël multum timorem incutere, ideò cum tonitruis, & igne, & ſignis terribilibus legem dedit. *Exod. 19. & 20.*

Abdias diſpenſator domus Achab timebat dominum Iſraël valde, nam cùm interficeret Iezabel Prophetas domini, tulit & ille centum prophetas, & abſcondit eos, & pauit. 1. *Reg. 8.*

C Homines quos miſit rex Babylonis ad habitandum Samariam, non timebant Dominum, & immiſit eis dominus leones qui interficiebant eos. 4. *Reg. 14.*

Conſtituit Ioſaphat Iudices in cunctis ciuitatibus Iuda, præcipiens eis inter cætera, Sit timor domini vobiſcum & cum diligentia cuncta facite. Non enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas. 2. *Par. 19.*

Tobias ſenior ab infantia filium ſuum timere dominum docuit, & timentes Deum ad conuiuium ſuum fecit vocari Sequitur, Plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occiſorum & ſepeliebat. *Tob. 1.*

Confitendo in oratione domino, dicebat Sara filia Raguelis: Virum cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi accipere. *Tob. 3.*

Tobias iunior, & amici ſui timore Domini nuptiarum conuiuium exercebant. *Tob. 9.*

Erat Iudith in omnibus vidua famoſiſſima, quoniam timebat Deum valde, nec erat qui loqueretur de ea verbum
D vnum malum. *Iudith. 8.*

Inter alia, de quibus commendatur Iob, ſignanter tangitur timor Dei, *Cap. 1. & 2.* Vnde ipſe dixit: Semper enim timens quaſi ſuper me fluctus timui Deum. *Iob. 1. 2. & 31.*

De muliere forti dicit ſpecialiter: Mulier timens Deum, ipſa laudabitur. *Prou. 31.*

Commota tempeſtate magna, Nautæ cum quibus erat Ionas, miſerunt ipſum in mare, & ſtetit mare à furore ſuo, & timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hoſtias, & vouerunt vota Domino *Ionæ 1.*

Cùm plagis premeretur Eleazarus, ait Domine, tu ſcis quia cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores; ſecundum animam verò, propter timorem tuum libenter hæc patior. 2. *Mach. 6.*

Si timendus eſt aliquis Dominus, quia poteſt multa bona donare, multo magis ſummè timendus eſt Deus, quia ſumma bona donare poteſt. Vnde Tobias, Noli timere fili, multa bona habebimus ſi timuerimus Deum. *Tob. 3.*

Et quia poteſt mala inferre, propter hoc Chriſtianis dicit: Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. *Matth. 15.*

Si grauiter eſt punitus ſeruus ille qui talentum ſibi creditum non multiplicauit, ſed ligatum in ſudario integrum re- E
portauit, quid fiet de illo qui omnia diſſipat luxurioſè viuendo, & quantum in ipſo eſt dominum impugnando, ſi non conuertatur & pœniteat? *Matth. 25. Lucæ 19.*

Valde grauiter punientur Illi, qui opera iniquitatis & nequitiæ perpetrauerunt. Ex quo apparet quod ita confundentur qui opera miſericordiæ non fecerunt. Ite, dicetur, maledicti in ignem æternum. *Matth. 25.*

Simeon erat homo iuſtus & timoratus, exſpectans redemptionem Iſraël. *Lucæ 2.*

Viri timorati curauerunt Stephanum à Iudæis lapidatum, & fecerunt planctum magnum. *Act. 8.*

Poſt conuerſionem Pauli ſcriptum eſt, Eccleſia ædificabatur, ambulans in timore domini, & conſolatione ſpiritus ſancti replebatur. *Act. 9.*

Occaſione Cornelij Deum timentis: dixit Petrus, in omni gente, qui timet Deum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. *Actor. 10.*

HISTORICA. F

Cum Ivlianvs Imperator multa excogitaret, quibus Paganorum ritus extolleret, & milites ad cultum idolorum inclinaret, inuenit tandem modum, qui compluribus militibus claræ virtutis coronam dedit. Cùm veniſſet enim tempus, quo imperialia milites ſolent accipere (hoc enim agitur plerunque die Calendarium Ianuariarum, & natali Principum, & vrbium) exquiſiuit vt eos ſimpliciter & ex priſca conſuetudine fallere poſſet, iuſſitque vt vnuſquiſque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incenſum offerret: Erat enim ante eum poſitum thus & ara, ſecundum antiquam Romanorum ſolemnitatem. Tunc quidem alij liberè ſuam fortitudinem oſtenderunt, & neque incenſum offerre, neque donum accipere ab Imp. ſuſtinuerunt: alij vero occaſione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt, quod commiſerent peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, ſeu iuſſione repentina concluſi licet intellexerint, tamen Paganiſmum declinare nequiuerunt. G
Plurimi ſiquidem per ignorantiam decepti, cùm inter cibos, vt fieri ſolet, & pocula inuocarent inter ſe Chriſtum, reſpondens quidam dixit: quid patimini inuocantes Chriſtum, quem paulò ante denegaſtis, cùm donum ab Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cúmque Milites hoc audiſſent, & quod geſſerant agnouiſſent, ſtatim exilientes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant Deum ſuum, & cunctis hominibus teſtabantur ſe eſſe Chriſtianos, & in eo nomine permanere, atque per ignorantiam ſe feciſſe, &, ſi dici poſſet, ſolam manum Paganam eſſe; conſcientia verò nihil ſimul egiſſe. Cúmque veniſſent ad Principem, proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poſcebant, vt reciperet quod dediſſet, & illos occideret: ſe enim agere pœnitentiam fatebantur, eò quòd improuidè eorum dextera peccaſſet; & ſtudere propter Chriſtum totum corpus pœnæ tradere. Hi itaque, vt ait S. Antonin. filiali timore compulſi malebant capite truncari, quàm vel in modico Deum offendere vel diſplicere; cuius miſericordia à progenie in progenies timentibus eum, tali nempe timore. *Hiſtor. Trip. lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 30. & D. Antonin. 4. p. Sum. tit. 14. cap. 13.*

Quemadmodum timor naturalis materialiter conſumit H
carnes, ita cœleſtis concupiſcentias, ne quis vincatur ab illis. Proinde rectè rogabat *Pſalmiſta*, cùm diceret: Confige timore tuo carnes meas. Vnde interrogatus Macarius Abbas, cur ita ſiccus, & macilentus eſſet cum comederet, ſicut cum ieiunaret; reſpondit: Sicut lignum, cui carbones igniti apponuntur, ſenſim conſumitur ab igne omnem eius viriditatem & humorem abſtrahente; ſic qui mentem ſuam continet in timore Domini, carnem & oſſa conſumit. *D. Anton. ibid.*

Horum verborum memor Anaſtaſius, Marzabanam Præfectum, qui eum minis ac tormentorum violentia à fidei ſuſceptæ conſtantia deterrere nitebatur, ita eſt allocutus: Non timeo Regem, ad quem meam in fide pertinaciam delaturum te minaris, an non ipſequoque homo eſt, in quem cadit interitus: Quemnam me ergo timere oportet; an illum qui æquè atque ego interit, an eum qui ſemper eſt, & omnia produxit? *Surius tom. 1. in eius vita.*

Inter varia virtutum merita, quibus inſignitus erat Ceadda in Mertiorum Prouincia Epiſcopus, in tantum erat timori Domini ſubditus, in tantum nouiſſimorum ſuorum in omnibus

minibus operibus ſuis memor, vt ſi eo fortè legente vel quid
A aliud agente, repente flatus venti maior aſſurgeret, continuò miſericordiam Domini inuocaret, & eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura inſiſteret, iam clauſo codice procideret in faciem, atque obnixius orationi incumberet. At ſi procella fortior aut nimbus perurgeret: vel etiam corufci ac tonitrua terras & aëra terrerent, tunc veniens ad Eccleſiam ſolicitus orationibus ac pſalmis, donec ſerenitas aëris rediret, fixa mente vacaret. Cumque interrogaretur à ſuis, quare hoc faceret: Reſpondebat, non legiſtis? Quia intonuit de cœlo Dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos? Mouet enim aëra Dominus, ventos excitat, iaculatur fulgura, de cœlo intonat, vt terrigenas ad timendum ſe ſuſcitet, vt corda eorum in memoriam futuri Iudicij reuocet, vt ſuperbiam eorum diſſipet, & conturbet audaciam, reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipſe cœlis & terris ardentibus venturus eſt in nubibus cum poteſtate magna & maieſtate, ad iudicandos viuos & mortuos; propter
B quod oportet nos admonitioni eius cæleſti debito cum timore & amore reſpondere, vt quoties aëre commoto manum ad feriendum quaſi minitans erexerit; nec adhuc tamen percutit, mox eius imploremus miſericordiam, & diſcuſſis penetralibus cordis noſtri atque expurgatis vitiorum ruderibus, ſolliciti ne vnquam percuti mereamur, agamus. *S. Beda lib.4. hiſt. Angl. cap.2.*

Godefridvs comes Cappenbergenſis, vir ſumma manſuetudine, & gratia ſingulari, conſilio prudens, & in militia ſtrenuus, ſed militandi Regi immortali, & cum illo ferendæ crucis cupientiſſimus: cum aliquando ſuos videret aliena diripere, & prædas agere, ſic Dominum eſt deprecatus: Obſecro immenſam bonitatem tuam, bone Ieſu, vt me è medio iniquitatis huius eripias, & in die iudicij purum & immaculatum me tibi exhibeas. Scio enim, æquiſſime iudex, in meum redundare caput, quicquid à meis delinquitur, & ſi quid à me diſſimulatum erit, te id ſeueriter vindicaturum. Cum adhuc ſæculari regeretur habitu, bellum ei facere ciues Monaſterienſes. Itaque quidam ex miniſtris eius cum multis aliis mul-
C ta pecora abegit, & cum illa præda ſtante in porta Comite, gloriabundus aduentabat. Sed vir pius, iuſtitiæ tenax, vbi cognouit quid ab illo eſſet actum, animo commotus ait ad ſeruos ſuos: Ite ad nefarium raptorem; dicitéque illi, ne ſit auſus vnquam in meum venire conſpectum, niſi prius ſatisfaciat eis quos præter ius faſque læſit, reſtituatque prædam vniuerſam. Etſi enim ciues Monaſterienſes in præſens nobis, fortaſſis non abſque culpa noſtra infeſti ſunt, non tamen debuit temerarius ille homines ruricolas & innocentes ſub noſtri nominis prætextu vexare & affligere. Hæc poſtquam ille reſciuit, ſingulis quibuſque res ablatas anxiè reſtituit. *In vita eius apud Sur. ca.1. & 2. Ian. die 13. tom.7.*

Inſigni etiam dicto hunc timorem aſſeruit Franciſcus Borgia Societ. Ieſu, ad omnia enim pauidus, dicere ſolebat: Iudicia Dei viuentis & videntis, quantum à mortalium iudició diſcrepant! timeat itaque qui ſapit, Deum. Suauiter Bern. ſuper Cantica: Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo: ergo ſi hoc eſt omnis homo, abſque hoc nihil eſt homo. *Ribad. lib.4. in Vita cap.4.*

D TIMORIS NATVRALIS ET HVMANI

*Exempla Sacra.

Dixit Abimelech ad Abraham, Deus tecum eſt in vniuerſis quæ agis. Iura ergo per Deum, ne mihi noceas. *Gen.21.*

Ægyptij perſequentes filios Iſraël, qui ibant per medium mare, dixerunt: Fugiamus Iſraël, Deus enim pugnat pro eis *Exod.14.*

Videns Saül quod Dominus eſſet cum Dauid, cœpit timere eum. *1. Reg.18.*

Princeps quinquagenarius, qui tertiò venit ad Eliam, reuerenter loquutus eſt ei, quod & quia non fecerant, duo Alij fuerunt ab igne deſuper veniente conſumpti. *4. Reg.1.*

Factum eſt, cum completus eſſet murus Ieruſalem, vt timerent vniuerſæ Gentes, quæ erant in circuitu. *Neh.6.*

Cecidit timor Iudæ & fratrum eius, & formido ſuper omnes gentes in circuitu eorum, & peruenit nomen eiud ad regem. 31. *Mach.1.*

Audierunt Aduerſarij, quia paratus eſt, Ionathas cum ſuis in bello & timuerunt, & formidauerunt in corde ſuo. 1. *Mac.1.*

Poſtquam Lyſias fuit debellatus à Iuda Machabæo, voluit pacem facere cum eo, & promiſit conſenſurum ſe omnibus E
quæ iuſta erant, quaſi ad voluntatem Iudæ. *2. Mac.11.*

Herodes metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum, & cuſtodiebat eum. *Marc.6.*

Poſt terribilem mortem Ananiæ, & Saphiræ, erant omnes diſcipuli porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat ſe illis coniungere, ſed magnificabat eos populus. *Actor.5.*

Cum Paulus & Silas eſſent in carcere pariter poſiti, & pedes eorum ligno ſtricti, ſubito terræ motus factus eſt magnus. Cuſtos autem carceris tremefactus procidit Paulo & Sylæ ad pedes, & ait: Domini, quid me oportet facere vt ſaluus fiam? *Actor.16.*

Historica.

TIMOR MALI FVTVRI.

IN GENERE.

Ἐπειοῦ δειλότερος, id eſt, Epeo timidior, de magnopere pauido dicebatur. Ab Epeo quopiam dictum, notæ timiditatis F
homine. Datum eſt hoc cognominis Cratino Comico, per alluſionem fortaſſis, quod cum Oenoidis tribus princeps eſſet, in eo numero timidiùs ſe gereret. *Eraſ. in Adagiis.*

Aiunt Piſandrum fuiſſe quempiam prodigioſa timiditate, adeò vt anxius eſſet, ne ſuam ipſius animam alicubi videret, quæ ſe viuum reliquiſſet. Inde ortum adagium: Timidior Piſandro. *Eraſmus in Adagiis.*

IN SPECIE.

Mortis.

Isocrates Athenienſis rhetor iam ſenex, quemadmodum haberet, quærenti: Ita, inquit, vt homo, qui ſupra nonaginta annos natus mortem ſummum malum ducit. Neque enim acuendis gladiis, vel lancea cuſpidanda, vel galea extergenda, vel æra merendo, nec ſocius naualis, ſed antitheris, pariſis, & homœoptotis conglutinandis & contexendis, tantùm non ſcaptris & ſtrigilibus comprehenſiones & ambitus verborum poliens & concinnans, conſenuit. Non mirum igitur, ſi ſtrepitum armorum exhorruiſſet, & concurſum aciei, homo
qui committere cum vocali vocalem & ſyllaba iſocolon trun- G
cum proferre timuit. *Plut. de glor. Athen.*

Cum poſt Cannenſem cladem L. Cæcilius Metellus & cum eo plerique nobiles Adoleſcentes deſerta Italia de fuga ad regem aliquem conſultarent: P. Furius Philus eius rei P. Scipionem tribunum militum certiorem fecit. Is licet iuuenis adhuc, aliis ſtupentibus: Qui remp. ſaluam vult, inquit, me ſequatur. Atque ipſe princeps paucis ſequentibus ad Metelli tabernaculum deuolat, ibique ſtricto gladio ſuper conſultantium capita, primus graui execratione interpoſita, in ſua ipſius verba iurat, fore vt nunquam Italiam, & cum Italia patriam ipſam metu desereret. Inde in Metellum conuerſus, Tu quoque ſic iures volo, ſic & qui tecum hic adſunt: ſi quis id facere, recuſauerit, hunc enſem in ſuum caput à me nudatum continuò experietur. Metellus & alij ſubita re perculſi non aliter attoniti ſtabant, quam ſi tum Pœnus ſuo capiti immineret. Ordines itaque in Scipionis verba iurarunt, ſeque illi ab hoſte protegendos tradiderunt. *Sab. lib. 1. En. 5. & Front. lib.4. c.7.*

Tiberivs Cæsar dixit Hominem ſexaginta annis maiorem, qui manum medico porrexiſſet, ridiculum eſſe. *Plut.*
in Præcep. ſalub. H

Antiquis vatum reſponſis ferebatur infauſtum fore & infelix Imperatori pop. Rom. qui exercitus armatos trans Euphratem amnem vrbemque Cteſiphontem promouiſſet. Exitiale hoc fuiſſe M. Licinio Craſſo, ipſumque Traianum in Italiam cum Parthica victoria rediiſſe. Hoc fortaſſe metu, niſi magis inuidia, inductus Adrianus, qui à Traiano adoptatus fuerat, Armeniam, Meſopotamiam, Aſſyriam, quas Traianus imperio Rom. adiunxerat, Perſis reddidit, & Euphratem imperij finem eſſe voluit. *Eutrop lib.8.*

Eloquentia.

Philippus Macedo recenti exultans victoria ad Chæroneam de Græcis parta, & vino grauis, cadaueribus inſultans, initium cecinit Demonſthenis plebiſciti, ad pedem attollens vocem & ſupplodens:

Demoſthenes Demonſthenis ſic cenſuit
Pæanienſis,

Diſcuſſa verò crapula, cum magnitudinem ſecum reputaſſet propoſiti periculi, horror eũ perſtrinxit eloquẽtiæ & neruo-

rum

rum illius oratoris: qui in dici momento vnius aleam ipſam
A iacere de imperio & vita compuliſſet. *Plut. in Demoſth.*

Inſidiarum.

☞ *Conſule Titulum Tyrannorum, quos vt omnes metuunt, at ipſi viciſſim omnes.*

CAIN primus legitur ædificaſſe ciuitatem, ſed non Abel: quia ſancti non habent hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirunt, vt teſtatur Apoſtolus *Heb.* 13. *Gen.* 4.

Amphitryon ad Lycum tyrannum volentem interficere Herculis liberos, *apud Eurip. in Hercule fur.* inquit:

——τῶν ἀρίστων τέκν', αὐτὸς ὢν κακὸς,
Δέδοικας.
Optimorum, filios, ipſe exiſtens malus, times.

DIONYSIVS tyrannus omnes ſuſpectos habebat, vt plerunque comam & barbam aleret, ne præcipuas corporis partes tonſoris nouaculæ ſubiicere neceſſe eſſet: ac ſi quando caput tondendum erat, capillos adurebat: innuere volens, vnicum tyrannidis præſidium eſſe *ἀπιστίαν*, nemini fidere *Diodorus l.* 20. De eodem ſic *Hor. lib.* 3. *Ode* 1.

B *Diſtrictus enſis cui ſuper impia*
Ceruice pendet non Siculæ dapes
Dulcem elaborarunt ſaporem:
Non auium, citharæque cantus
Somnum reducent.

Q. FLAMINIVS cum Philippo Macedonum rege collocuturus, in ſinum Maliacum prope Nicæam deſcendit. Philippus ex Demetriade eò cum quinque lembis venit: erantque cum eo Macedonum principes, & Cycliadas vir illuſtris, & cæteri Achæorum exules: cum Flaminio Aminander & Dionyſiodorus Attali legatus, Phaneas Ætolus, & Rhodiæ claſſis præfectus, cum Ariſteno & Xenophonte, Achæorum principibus. Cum his Quintius ad littus progreſſus regem hortatur, vt è naui in littus progrediatur, ſecum quæ vellet commodiùs locuturus. Quod facere recuſantem, quum Quintius rogaſſet, quem timeret? Neminem, præter deos, reſpondit, ſibi timori eſſe: cæterùm haud ſe fidem iis qui cum Flaminio
C eſſent habere. Omnibus id periculum eſt, inquit Quintus, qui cum hoſte congrediuntur, ſi in nullo fides ſit. Verum eſt hoc, ait Philippus: ſed ſi fraude agendum ſit, haud par fallentibus erit præmium Philippus, & Phaneas Ætolus. Macedones haud ita facile alium Philippi ſimilem ſibi inueniant regem, vt Ætoli in Phaneæ locum alium ſubſtituant prætorem. *Sab. lib.* 6. *En.* 5.

NERO Romanorum Imperator, hoſtis à Senatu iudicatus, ex vrbe fugiens, vt in Phaonis liberti prædio latitaret, ſuſpectos etiam habere cœpit ſummos amicos, qui fugæ ſocij fuerant. Omnem humanam vocem perhorreſcebat: ſi catulus latraret, aut caneret gallina, aut ramus arboris vento moueretur, grauiter concutiebatur, vt vix auderet loqui cum præſentibus, ne fortè ab alio audiretur. *Xiphilinus in Nerone.*

Salutantes Imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici ſcrutabantur, ſinúmque prætentabant, ne quis cum telo eſſet. Nonnunquam valentiſſimi ſerui catenis religati, pro oſtio aditum cuſtodiebant, ne non vocati admitte-
D rentur. *Alex. lib.* 5. *cap.* 24.

CYRO præfecto vrbis, ob reſtitutos muros terræmotu collapſos, Conſtantinopolitani ciues in hippodromo acclamauerant, Conſtantinus condidit, Cyrus reſtaurauit. Imp. Theodoſius ea voce permotus, ne res fortaſſe nouas moliretur, ſub prætextu Græcæ ſuperſtitionis eum dignitate & donis exuit. Itaque ſacerdos primùm, deinde Smyrnæorum Epiſcopus factus eſt, ſæculo quinto poſt Chriſtum.

Frotho I. Danorum rex auri ſcrobem cibis adſpergere conſueuerat, eo tanquam alexipharmaco vtens. *Saxo lib.* 2.

Proditionis. Indicij

Cùm M. Brutus & C. Caſſius cum cæteris Coniuratis Cæſarem, in porticu Pompeij ſenatum habiturum expectarent, multa obiecit illis fortuna turbulenta: primum & maximum, Cæſaris die progrediente moram: & quòd cùm non litaret, retineretur ab vxore Calpurnia domi, vetaréntque aruſpices ei in publicum prodire. Deinde vnum ex coniuratis Caſcam adiit quidam, dextraque apprehenſa: Tu, inquit, de arcano Caſca nos celaſti, verùm exprompſit Brutus nobis omnia. Torpido ſtupore Caſca ridens illi: Vnde tam citò quæſo, inquit, abundas, vt accingas te ad ædilitatem? Tantulum modo abfuit, quin falſus ambiguo abdita retegeret Caſca. Ipſum Brutum & Caſſium vir ordinis ſenatorij Popilius Læna ſalutauit propenſius, atque in aurem inſuſurrauit: Opto vobis, inquit, vt quæ animo habetis, perficiatis: hortorque, ne cunctemini, neque enim ſiletur res. Ita fatus digreſſus eſt, magnamque ſuſpicionem attulit iis, conſilium ſe intellexiſſe. Cæſarem (qui lectica delatus ſtatuerat, quod non litaſſet, nihil maioris rei in præſenti peragere, verum imbecillitatem cauſans reiicere in aliam diem) exeuntem lectica arripiens Popilius, ſermonem cum eo ſubſiſtente & animum aduertente habuit prolixiorem. Coniurati, qui vocem eius non aſſequebantur, ſed augurabantur ex ſuſpicione ſua conſilij indicium eam communicationem eſſe, ceciderunt animis: intuéntesque ſe mutuò, conſtituerunt inter ſe nutibus non expectare, dum corriperentur, ſed confeſtim manus ſibimetipſis inferre. Ac cùm Caſſius iam & nonnulli alij capulis manus ſub togis admouiſſent, ſtringerentque pugiones; conſiderans Brutus ex Lænæ geſtu aliquid eum enixè rogare, non deferre: nihil ſonuit (quòd cùm ipſis permiſti eſſent alieni) ſed vultu hilari confirmauit Caſſium, ac pauló pòſt dextram Læna Cæſaris oſculatus abſceſſit, declarans pro ſe & aliqua re ad ipſum pertinente illum interpellaſſe ſe. *Plutarch. in Cæſare.*

Ruinæ.

Artemoni, delitiis laſciuienti, etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quoniam lectica circumferretur, & veluti è manibus hinc inde ſuſtinentium penderet, de quo inſuper memorabile eſt, metu fractum atque ſtupidum temporis plurimum intra domus ſepta ſe continuiſſe, duobus ſeruis æreum ſcutum ſupra eius caput ſuſtinentibus, ne quid ex ſuperioribus forte irrueret. Siquo autem caſu egredi cogeretur, lectica tecto adoperta geſtabatur, eaque humili, metu ruinæ. Ex Plutarchi Pericle. *Cæl. l.* 9. *cap.* 11. *A. L. & Eraſm. in Adagiis.*

Paupertatis.

☞ *Vide Locum Auaritiæ in conſeruando, quatenus illi Metus amittendarum opum famulatur.*

Dedecoris, Ignominiæ.

☞ *Notum eſt illud* ἵνα δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς, *adeóque ſpeciem timoris pudorem ſtatuere poſſis. Ex Titulo igitur* G
Pudoris huc quædam.

NICODEMVS Phariſæus noctu cum Chriſto Domino verſabatur, cum interdiu propter metum Iudæorum eum accedere non auderet. *Ioan.* 3.

PERIANDER Corinthiorum tyrannus metu ne inſepultus propter crudelitatem ſuam iaceret, ſeipſum à militibus ignotum interfici curauit. Duobus enim robuſtis militibus mandaſſe dicitur, vt via quadam noctu ingreſſi, qui primus hominum occurriſſet, eum ferro obtruncarent, ac quàm occultiſſimè ſepelirent. Submiſit his, alios, qui eos pari ratione occiderent & ſepelirent. Ipſe primis duobus ſe ignotum obtulit, à quibus ferro exceptus, periit, ignobilitérque ex ſententia eſt humatus. *Laertius.*

Liberorum amiſſionis.

RAGVEL cùm filiam ſuam Saram Tobiæ deſpondiſſet, & metueret, ne id ei accideret, quod ſeptem aliis, qui prima nocte ab Aſmodeo dæmone interfecti fuerant: ſepulchrum noctu effodi curauit, vt ſi quid Tobiæ accidiſſet, ante diluculum H
ſepeliretur, ne quis id reſciret. At poſteaquam eum ſaluum & incolumem eſſe cognouit, metus eius in Maximum conuerſus eſt gaudium *Tobiæ* 8.

THALES vnus è ſeptem metu amittendi liberos à coniugio abſtinuiſſe dicitur à Plutarcho.

Impudicitiæ vxoris. Timor Zelotypus.

Inter barbaros præcipuè zelotypos eſſe Perſas, proditum eſt, ac in ea peracerbos ſe ac difficiles præſtare. Nec vxores modò ſollicitè aſſeruant, ſed ſeruas item ac concubinas: ita vt domi occludantur, aut ſi prodeundum ſit, obſeratis ferantur vehiculis. Quorum occaſione, tutus in Perſas Themiſtocles euaſit. *Cælius lib.* 18. *A. L. ex Plutarcho.*

Narrant, Phano cuidam vxorem fuiſſe parum ſpectatæ fidei: quam quòd is haberet adulterij ſuſpectam, atrij fores ſic occluſit, vt non niſi cum ſtridore ſonituque poſſent aperiri. Verùm illa cùm per tegulas reciperet adulterum, vicini per locum dicebant, ἡ Φάνου θύρα. Eáque vox poſtea ceſſit in vulgi ſermonem. *Eraſmus in Adagiis.*

Quidam Eugubienſis admodum zelotypus, Ioannes nomine, excogitato aſtu zelotypis digno, ſeipſum caſtrauit eo conſilio,

conſilio, vt ſi vxor poſtmodum concepiſſet, in adulterio ſuiſſe
A conuinceretur.

Loci fatalis.

HADRIANVS Imperator cum veteri oraculo circumferretur, tranſitum Euphratis exitialem eſſe Rom. Imperatoribus Armeniam, Meſopotamiam, Aſſyriam, Perſis a Traiano ereptas, iis reddidit, vt Euphrates imperij limes eſſet. *Eutropius lib.*8.

ERICVS IV. Danorum rex, Vualdemati pueri tutor, animæ ſuæ ſic prodigus erat, vt in acie, ne temerè ſolus in hoſtem procurreret, arctius à ſuis obſeruaretur. At eo bello, quod contra Olaum tyrannum gerebatur, cum in Scania ad litus Landoram (quod fatale regibus eſſe, neque illud attingentes annum ſuperuenire ſolere plebeia fabula ferebatur) hoſti occurrendum eſſe. Eskyllo Lundenſi Epiſcopo exercitum commiſit, quem ille propter imperitiam amiſit. *Saxo lib.*14.

Larvarum.

Vlyſſem in Necyomantia Homeri manes defunctorum recenſentem tandem,

B —χλωρὸν δέος εἷλεν,
Μή μοι Γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
Ἐξ Ἀΐδεω πέμψειεν ἀγαυὴ Περσεφόνεια.

Tyrannorum.

Veteres illi Tyrrheni, qui Volaterras incolebant, timentes ne ab aliquo ſuorum, freto opibus, imponeretur communi libertati, ſolebant magiſtratus creare libertos, qui apud ipſos antea ſeruitutem ſeruiſſent: qui cum legibus definitum tempus imperij abſoluiſſent, in eorum locum alij eiuſdem generis ſufficiebantur: atque ita ſemper ipſos volentes illic traditum eſt ſe iuſto imperio priuaſſe, & ad indignos honorem illum detuliſſe, ne aliquando iniuſto imperio inuiti premerentur. *Victorius lib.*32. *Var. lect. cap.*13. *ex Ariſt. mirab. audit.*

ALEXANDER MAGNVS Antipatri filium Caſſandrum capillis, arreptum parieti affixit, quod barbaros intuitus regem adorantes, vt adoleſcens nuper domo profectus, cachinno non abſtinuiſſet. Sed & cum Antipatrum accuſaſſent quidam, eumque Caſſander pro virili tueretur, offenſus ea audacia Alexander: Plorabitis, inquit, ſi vera eſſe deprehendero ea
C de quibus accuſamini. Qua minaci denuntiatione tantus timor Caſſandrum inceſſit, vt procedente tempore quum ipſe Macedoniæ & Græciæ imperaret, animaduerſa fortè Delphis magni Alexandri ſtatua, tanto defuncti regis admonitu eſt terrore perculſus, vt trepidatio illa aliquandiu ſedari nequiuerit. *Plut. in Alex.*

Romæ non licebat in Capitolio patriciis habitare: quia Manlinus, cuius ibi domicilium fuit, ibi tyrannidē machinatus erat: eiuſque cauſa ſcitum eſt, ne cui ex Manliorum familia nomen Marco foret. Et tamen Val. Poplicolam quoque virum in primis popularem, multò antè ſuſpectum habuere: quouſque domum ipſe ſuam, quæ foro videbatur imminere, diruit. *Plut. in quaſt. Rom.*

MAXIMINVM IMP. Senatus Rom. tantum timuit, vt vota in templis publicè priuatimque mulieres etiam cum ſuis liberis facerent, ne ille vnquam vrbem Romam videret. Audiebant enim, alios in crucem ſublatos, alios animalibus nuper occiſis incluſos, alios feris obiectos, alios fuſtibus eliſos, at-
D que omnia hæc ſine delectu dignitatis: cum videretur diſciplinam velle regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiam corrigere voluit, quod non conuenit principi, qui velit diligi, Erat enim ei perſuaſum, niſi crudelitate imperium non teneri. *Capitolinus in Maximino.*

Hoſtium.

☞ *Conſule. Tit. Declinationis nimia hoſtium, quatenus imminentem hoſtium inſultum declinare conatur, Item ſub loco Strategematum, Metum ſuis inijcere.*

Apud Iſraëlitas qui timido & molli animo eſſet, à cæteris edicto præconis ſegregabatur. *Deuter.*20.8.

POLYNICES, Thebas veniens ad colloquium ſtricto gladio, cùm non fideret, licet per inducias, Eteocli fratri, apud. *Eurip. in Phœniſſis* ſic ait.

Ἅπαντα γὰρ τολμῶσι δεινὰ φαίνεται,
Ὅταν δι' ἐχθρᾶς ποὺς ἀμείβηται χθονός.

Omnia enim audentibus meticuloſa videntur, cum per hoſtilem pes graditur terram.

PISANDER miles quidam glorioſus, ſtatura magnus, animo imbellis, cuius conum & ſupercilia irridet Ariſtophanes, armis vtebatur inſignibus, triplicique cono τριλοφίαν Græci vocant. A quo eſt id Græcorum prouerbium, Πεισάνδρου δειλότερος, in homines arrogantes, ſed timidos. *Gyraldus* E
tertio Dialog. Hiſtoriæ poëtarum.

SOPHRONIS, qui de menſibus ſcripſit, filius, in gratiam Dionyſij tyranni taxauit Rheginenſes, vt ignauos in rebus bellicis, animique pauidi, quemadmodum teſtantur Græcorum adagiorum collectanea. Hinc prouerbium, Rheginis timidior. *Eraſmus in Adagiis.*

L. SYLLA victore à bello Mithridatico reuertente, C. Marius ſeptimum conſul creatus, cogitans aduentare illum, qui patria ſe exegerat nuper, & tunc Mithridatem in Pontum Euxinum redegerat, in miras perplexitates, nocturnos terrores, inquieta ſomnia incidit, ſemperque aliquem viſus eſt audire, qui diceret:

Sunt etenim vel ſæua abeuntis luſtra leonis.

Quia verò exhorreſcebat præſertim vigilias, velut refugium à ſolicitudinibus ſomnum machinans, ad pocula & ad intempeſtiuam atque minimè conuenientem ætati ſuæ conuertit ſe temulentiam. *Plut. in Marios.* F

Cum M. Antonius triumuir ex Parthis reduceret exercitum, milites panico terrore noctu correpti, ſeſe mutuo interficiebant ſpoliabantque, & pecuniam atque impedimenta Antonij diripiebant. Antonius in curſu hoſtili fugam fieri, & diuulſionem ordinum exiſtimans, vnum ex libertis Rhamnum iureiurando adegit, vt ibi præcepiſſet, confoderet ſe gladio, caputque detruncaret, ne viuus in poteſtatem hoſtium perueniret, neque cognoſceretur mortuus. Tandem alij ſuperuenientes nunciarunt, turbam ex propria iniuria auaritia militum eſſe natam. *Plut. in Antonio.*

AVGVSTVS CÆSAR nunciata clade Variana in Germania, excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus exiſteret: & præſidibus prouinciarum prorogauit imperium, vt à peritis, & aſſuetis ſocij continerentur. *Suetonius.*

NERVA annum agens circiter ſextum & ſexageſimum, Romanus princeps factus eſt. Cum iam vndique arcus & ſtatuæ diruerentur aureiſque ac argēteis conflatis, quas Domitianus locari fecerat, grandis colligeretur pecunia: oborto rumore, quaſi viueret Domitianus, & afforet, ita trepidare cœpit, vt colore mutato, ac voce amiſſa, vix conſiſteret: à Parthenio G
autem confirmatus, recepta fiducia ad ſolenne delinimentum conuerſus eſt, *teſte Aurel. Sexto.*

Præceptorum.

ACHILLES Chironis ferulæ ſubditus, eiuſdem iram timuit. De eo ſic *Ouid.*1. *Faſtorum.*

Phyllirides puerum cithara perfecit Achillem,
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties ſocios toties perterruit hoſtes,
Creditur annoſum pertimuiſſe ſenem.
Quas Hector ſenſurus erat, poſcente magiſtro,
Verberibus iuſſas præbuit ille manus.

* *Martial.*4.11. *in Teleſphorum.*

Quid ſi me tonſor cum ſtricta nouacula ſupra eſt,
Tunc libertatem, diuitiaſque roget?
Promittam: nec enim roget illo tempore tonſor,
Latro rogat, res eſt imperioſa timor.

* *Ouid. l.*6. *Metam. fab.*1. *de Arachne.*

Quod mihi tunc animi miſeræ fuit? hoc quod agna eſt,
Si qua lupos audit circum ſtabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hoſtilia cernit H
Ora canum, nullos audet dare corpore motus,
Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus,
Cæruleaque cadunt toto de corpore guttæ.

* *Idem lib.*1. *Faſtorum.*

Tunc ſacer ancipiti mirandus imagine Ianus
Bina repente oculis obtulit ora meis.
Extimui, ſenſique metu riguiſſe capillos
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.

* *Statius* 5. *Theb.*

Talia cernenti mihi, quantus in oſſibus horror,
Quiſve per ora calor? qualis tum cerua cruentis
Circumuenta lupis, nullum cui pectore molli,
Robur, & in volucri tenuis fiducia curſu,
Præcipitat, ſuſpenſa fugam iam iamque teneri
Credit, & illuſos audit concurrere morſus.

* Celtæ Adriæ vicini ad Alexandrum Magnum miſſis legatis amicitiam illius expetiuere: eos ille conuiuio exceptos rogauit: quidnam omnium maximè pertimeſcerent? reſponſu-

tuo. Vnde in ſacris adhibetur thurificatio, vt præſentes moneantur deuotionis & orationis internæ, ita Iſychius, Radulphus, Beda, & alij.

Tertiò, Thus ſignificat odorem bonæ vitæ, thus, ait *S. Cyrill. lib. 12. de Adoratione*, & ſimila oleo madens, odoratam illam nitidámque vitam innuunt.

---

* Thymiama.

Definitio et Etymologia.

Thymiama ἀπὸ τοῦ θυμιᾶν, ab euaporando & ſuffitum excitando, dicitur quiuis ſuffitus ſuauis odoris, ſiue ſuffimentum ex rebus odoriferis commiſtum, quod adhibetur ad graueolentiam, aut loci alicuius fœditatem auferendam. Olim Deo offerebatur. Vnde & pro thure nonnulli accipiunt, quòd ſoli Deo vti ſuprà diximus, adoletur: adeóque vſus obtinuit, vt cum de adolendo thymiamate loquimur, id intelligamus de adoletione quæ Deo fit. Cuius rei indicium eſt altare ſiue ſacrificium thymiamatis, quòd Deus per Moyſem olim *Exod.* 30. ſibi adoleri iugiter, & accendi quotidie manè & veſperi iuſſit, vt conſtat *verſ.* 8.

SACRIFICIVM THYMIAMATIS.

Inter alia Sacrificia vmbratica veteris legis erat ſacrificium Thymiamatis, quòd quotidie Deus offerri ſibi voluit, de thymiamate non quovis, etiamſi foret pretioſiſſimum, ſed de illo quod ipſe præſcripſerat. Vt dicemus ſtatim, hinc legimus. *Exod.* 30. *verſ.* 9. Non offeretis, ſuper eo thymiama compoſitionis alterius: ſcilicet induſtria aut ſumptu compoſitum.

Porrò oblationis Thymiamatis modum & ritum hunc tradidit *Abulenſis quæſt. 7. in Exod.* Primò ibat Sacerdos ad altare holocauſtorum, ex cuius cornibus pendebat thuribula, igniúmque receptacula, indéque capiebat vnum thuribulum atque in eo prunas ignis, quas ex altari holocauſtorum accipiebat, reponebat. Deinde intrabat ſanctum, ibique accipiebat thymiama ex thuribus quæ erant ſuprà menſam panum propoſitionis, illudque imponebat ſuo thuribulo & igni: mox hoc ſuum thuribulum cum igne & thymiamate ponebat ſuper altare thymiamatis, atque ibidem adolebatur & comburebatur thymiama: quo conſumpto tollebat Sacerdos ſuum thuribulum, atque egrediens extra caſtra illud euacuabat, cineréſque mundo effundebat: ac denique referebat thuribulum ad altare holocauſtorum, ſuſpendebatque rurſum ex cornibus illius, vnde illud ſuſtulerat.

COMPOSITIO VET. THYMIAMATIS.

Non quoduis Thymiama Deo offerendum erat in altari thymiamatis, ſed quale ille fieri præceperat *Exod.* 30. *verſ.* 34. vbi iubet thymiama hoc confici & commiſceri ex ſtacte, onycha, galbano, & thure. Sicut enim Deus paſci voluit victimis anthropopathῶs, ita voluit & recreari odoribus, itaque placari: quia iræ & indignationis indicium eſt in naribus. Vnde *Iob.* 41. 11. dicitur: De naribus eius procedit fumus nares autem mulcentur ſuaui odore. Vnde hic placationis aptum eſt ſymbolum. Ita *Arias Mont.* & *Alcazarius in Apoc.* 5. *verſ.* 8. *not.* 3.

Eſt autem Stacte lacryma myrrhæ. Galbanum verò ſuccus eſt, ait *Dioſcor. lib.* 3. *cap.* 81. ferulæ naſcentis in Syria, quem nonnulli metopium vocant: maximè laudatur carnblaginoſum & pingue (vnde fortè Hebraïcè vocatur, חלבנה *chelbana* חלב *cheleb* enim ſignificat pinguedinem) Galbanum menſes & partus trahit vel appoſitu, vel ſuffitu; aduerſatur toxicis, necat ſerpentes, deuoratur ad tuſſim veterem, difficultatem ſpirandi, aliaſque ſedandas. De Galbano ſcribit & *Plinius lib.* 12: 25. & *lib.* 24. 5. & *Galenus lib.* 8. *ſimpl. medicam.*

Onycha, inquit Gloſſa oſtreola parua redolens inſtar vnguis humani. Equidem puto onycham eſſe illam, quam Dioſcorides vnguem odoratum vocat, *lib.* 2. *cap.* 8. dicitque eſſe conchylij thumentum in nardiferis Indiæ paludibus, ideóque ſuauem ſpirare odorem, eò quod conchylia inibi nardi pabulo veſcantur, odoris gratia ſuffitur onycha, ſed nonnihil caſtòreum olet, intellige cum Mathiolo, ſi partibus eius tenuibus odoratis exhalatis, teſta relicta crematur, nam alioqui de Onycha ſic canit *Propert.*

Et crocino nares myrrheus vngat onyx.

Onycham Pharmacopœi vocant blattum Byzantium, *teſte Amato & Mathiolo in Dioſcoridem.*

VSVS ILLIVS.

Item Abuſus Vetitus.

Præcepit Deus thymiama, de quo ſuprà, fieri diligenter & purum, & ſacrificatione digniſſimum, id eſt tale, vt dignum ſit quod Deo offeratur & accendatur. Et addit ſuprà verſ. 36. Dúmque in tenuiſſimum puluerem vniuerſa contuderis, vt perfectior nempe fiat commiſtio, indéque odoratius thymiama.

S. Gregorius in fine lib. 1. moralium. In tenuiſſimum, inquit, puluerem aromata vniuerſa conterimus, cùm bona noſtra quaſi in pilo cordis, occulta diſcuſſione tundimus, & ſi veraciter bona ſint, ſubtiliter retractamus. Hinc apud veteres Cor in thuribulo poſitum hieroglyphicè ſignificabat orationes precéſque puro, humili, contrito & ardenti corde prolatas ad Deum, *inquit Pierius Hierogl.* 34.

Pones ex eo (thymiamate) coram tabernaculo teſtimonij, putà in altari thymiamatis, quòd eſt coram vel ante tabernaculum teſtimonij, id eſt, ante Sanctum ſanctorum. Duplex enim erat quaſi tabernaculum, ob duas eius partes, vnum vocabatur Sanctum, alterum Sanctum Sanctorum, de ſecundo verò loquitur Scriptura.

In quo loco (putà in tabernaculo iam dicto, id eſt, in Sancto Sanctorum) apparebo tibi, Sanctum Sanctorum (id eſt ſanctiſſimum) erit hoc thymiama.

Quanta verò reuerentia iſtud Thymiama haberi velit, quantúmve ſcelus reputetur illo abuti in vſus profanos, tradit ſequentibus Deus, cùm concludendo dicit: Homo quicunque fecerit ſimile (thymiama) vt odore illius perfruatur, peribit de populis ſuis: Hebraïcè eſt, Exſcindetur de populis ſuis, quia ſcilicet Deus illum vt inobedientem & ſacrilegum, occidet plaga aliqua huius vitæ, aut certè in gehenna vt æternaliter ipſum puniat. Sic enim è contrario, aggregari ad populum ſuum, ſignificat iungi conſortio Sanctorum & Beatorum. Vetuit Dominus ſub tam graui pœna, ne quis in vſus prophanos adhibeat compoſitionem thymiamatis, adhoc, ne res ſacræ & res templi profanarentur, aut Eccleſiaſticum miniſterium vileſceret & contemneretur.

Symbolvm et Significatio.

S. Gregorius lib. 1. moral. 39. Thymiama, ait, ex aromatibus compoſitum facimus, cùm in altari boni operis virtutum multiplicitate redolemus.

Commodè etiam per thus religionem orationemque acceperis; per ſtactem mortificationem, per galbanum (vtpote calidum & pingue) charitatem & miſericordiam, per onycham (vtpote colore ſimilem vngui, & odore nardo) caſtitatem.

S. Baſilius in cap. 1. Iſaiæ, ante medium: Thymiama hoc, inquit, eſt corporis ſanctimonia per temperantiam, & frenum rationis in corpus, quòd quatuor elementis conſtat; ſtacte ad aquam refertur, thus ad aërem, onyx ad terram ob ariditatem, galbanum ad ignem ob calorem perferuidum. Hæc ergo inter ſe contemperat & moderatur ſanctimonia, quaſi thymiama factum. Maximè verò thymiama eſt oratio.

Ad hoc Thymiama alludens *S. Ioan. Apoc.* 5. 8. ait ſanctis illis quatuor animalibus datas fuiſſe phialas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. *Et cap.* 8. *verſ.* 3. Data ſunt, ait, illi incenſa multa.

Orationes autem Sanctorum comparantur hic ſuffitui non cuiuis, ſed odoramentorum. Primò, quia oratio inſtar thuris ſurſum aſcendit. *Pſalm.* 140. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Secundò, quia ſicut thus eſt odoratum: ita orationes Sanctorum Deum oblectant. Tertiò, vti thus fœtorem, ita oratio peccatum abigit. Deique iram mitigat. Quartò, thymiama fiebat ex aromatibus contuſis: ſic oratio ex animo mortificato & humili procedere debet. Quintò, thymiama in igne adolebatur: ita oratio in igne tribulationem exardeſcit. Vnde *Cantic.* 4. ait ſponſa: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

Timidi

* Timiditas.

* Definitio & Etymologia.

A Timiditas, quam δειλίαν, id eſt, ignauiam vocat Ariſtoteles, eſt vitium oppoſitum fortitudini, eſtque exceſſus in timendo, & defectus in audendo, vt rectè Ariſtoteles *lib. 3. Ethicor. cap. 7.*

Quando quis timet quod non oportet, vel quando non oportet, vel pluſquam oportet: vel aggredi non audet quando ratio dictat, aut ſicut illa dictat. Eáque conſideratione apud Latinos vocatur ignauia: priore vero Timiditas. De qua re *Cicero lib. 4. de finib.* Ex rebus vero timiditas, non ex vocabulis naſcitur.

Opponitur huic vitio Intimiditas ἀδειαν, quaſi timoris vacuitas, eáque ſimul aduerſatur fortitudini, cuius eſt nonnunquam excitare timorem, vt malum declinetur, quando ſcilicet vires ſuperat, nec eſt ratio iuſta cur ſuſtineatur, quale malum eſt terræ-motus, fulmen, naufragium, magna vis hoſtilis, &c.

Timiditas et ignavia in propulsando, ratione habita eorum qui propulſant.

B

Timidi populi.

Spartani ante Cleomenem, Leonidæ F. qui Lycurgi leges reduxit, vſque adeò fuerunt degeneres, & ad ſemetipſos tuendos enerues, vt quinquaginta millia mancipiorum incurſantes in Laconiam abduxerint Ætoli. *Plut. in Cleomene.*

Myſorum populus vſque adeò fuit vilis & contemptus, vt ſequenti prouerbio locum fecerit, Myſorum poſtremus. Finitimorum incurſationibus malè vexabantur. Hinc orta parœmia, Myſorum præda: de his, qui impunè à quibuſlibet læduntur, ac diripiuntur. *Eraſm. in Adag.*

Rhegini in rebus bellicis ignauiſſimi. Hinc adagium, Rheginis timidior.

Alexandri victorias Gentium victarum luxus & mollities promouit. Diuerſa longè futura ratio, ſi in Occidentem conuerſis armis, Romanos hoſtes habuiſſet. De qua re elegantem comparationem inſtituit Liuius, & paucis repetit. *Sabellicus lib. 5. Enn. 4.*

Reges.

C Agamemnoni non omnia dediſſe Superos, dignitatem quidem regiam, fortitudinem non item, Diomedes, Iliados 1. aſſerit:

> Σοὶ δὲ διάνδιχα δῶκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω,
> Σκήπτρῳ μέν τοι δῶκε τετιμῆσθαι περὶ πάντων,
> Α'λκὴν δ' οὔτοι δῶκεν, ὅτε κράτος ἐςὶ μέγιςον.

Theodahatus Gothorum rex perfidè occiſa Amalaſuenta vxore, Theodorici F. à qua in regni thorique conſortium acceptus fuerat, à Iuſtiniano Imperatore idcirco bello petitus fuit. Capta proinde à Beliſario Neapoli, cùm Petrus Iuſtiniani legatus inſtaret acriùs, & Theodahato grauiora minaretur niſi Iuſtin. ſatis feciſſet: ille metu perculſus, atque attonito ſimilis, voce amiſſa, non aliter, ac ſi bello captus eſſet, remotis arbitris, Petrum ſeduxit, & ſe, ſi pacem habuerit, hæc omnia Iuſtiniano præſtiturum promiſit. In primis ſe Sicilia vniuerſa ceſſurum, illíque coronam auream trecentarum librarum in ſingulos annos daturum: Gothorum tria millia ad eius arbitrium ſummiſſurum: ipſius, aut ſenatus iniuſſu neminem aut vita, aut facultatibus mulctaturum: neque ad Patriciatum aliámve dignitatem aliquem producturum, ſed eam poteſtatem ab Imperatore poſtulaturum: populi Romani in ſolemnibus acclamationibus priùs nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit, proditurum: ſtatuam nullam ſibi, niſi altera Imperatori non ponatur, poni paſſurum, ita vt dextram Imperator, læuam ipſe obtineat, atque his compoſitis, Petrum dimittit. Illo inde profecto, metus inceſſit, ne, ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello ſe protinùs oppugnaret, quare Petrum iam, mare tranſgreſſum, reuocauit, ac præſentem, Num conditiones illas Iuſtinianum accepturum putaret? rogauit. Petro verò ambigere ſe dicente: Quòd ſi non accipiet, inquit, qui rerum exitus erit? Tum Petrus: Armis res erit decernenda. Theodahato verò id parum æquum eſſe innuente: Atqui cur non eſt æquum, inquit, vt ſua quiſque ſtudia perſequatur, & vt tu mortem hominibus inſontibus infers, ſic ille imperio ſuo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiam ſponte ſe dimiſſurum oſtendit; in idque & ipſe & Gudila vxor eius Sacramentum concepit, Petrúmque iureiurando adegit, vt priùs primas conditiones Iuſtiniano exponeret: deinde, ſi eas reſpuiſſet, ad ſecundas tranſiret. Veritus inde, ſi ſine magni viri auctoritate res ageretur, ab Imperatore ne ſperneretur, in eam legationem Agapetum Pontificem deſtinauit. Recuſanti verò, ac difficultates domeſticas afferenti, & ipſi & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos, & vxores, liberóſque eorum gladio perempturum minatus ſit, niſi Imperatorem ab exercitu in Italiam traducendo auerteret. Agapetus igitur profectione ſuſcepta in colloquium cum Imperatore congreſſus, priores conditiones propoſuit. Quibus à Iuſtiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: Ad regnum ego non alienus acceſſi: ſi quidem ex rege auunculo natus ſum. Verùm rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diù in literarum ſtudiis exercuerim, atque in eis ſtudium meum omne conſumpſerim Ex quo mihi turpe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſſione dimicationem vitæ libertatiſque ſubire. Quamobrem ſi mihi prædia, vnde me alere honorificè poſſim, elargieris, totius tibi Italiæ adminiſtrationem remittam: &, cui tu iuſſeris, tradam. Qua conditione accepta, Iuſtinianus Athanaſium & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe anteà fama deferente acceperam, nunc reipſa doctus intelligo, cùm ancipites belli vitare caſus decreueris: quos, qui non horruerunt, plerúnque fortunæ ludibrium præbuerunt. Quòd verò nos amicos potiùs experiri, quàm hoſtes volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit, nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. Tu cum Athanaſio & Petro pacta conficies, Beliſario verò poſſeſſionem Italiæ trades. Legatis prætereà mandauit: vt, pactis Sacramento firmatis, Theodahato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſſignarent, cúmque in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Intereà cùm Gothi Mundum Iuſtiniani ducem cum Mauricio F. in Dalmatia victos occidiſſent, Theodahatus oratores, qui à Iuſtiniano miſſi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem iurganti, ac perfidiam identidem intonanti, ferociter reſpondit, Se tandiù legatis parſurum, dum legatorum officio fungerentur: legatum autem violare tùm demùm fas eſſe, cùm regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. Cui legati, quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt (nam quod de tentata aliena pudicitia iniecerat, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionem dixerat) ac mox Iuſtiniani literas ad Gothorum principes miſſas, ipſis iubentibus recitarunt, in quibus maximæ illi ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam rempubl. moréſque traduceret, qua ex re illos non mediocrem voluptatis fructum capturos conſideret, quòd cùm dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſſimos tranſituri eſſent. Quibus auditis, Theodahatus omninò ſe nihil præſtare velle promiſſorum ſubiecit, ac legatos cuſtodiri cum cura præcepit. Capta inde à Beliſario Neapoli, Gothi, qui circum Romam erant, mirari primùm, quòd Theodahatus adeò ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret: deinde ſuſpicati, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. Itaque, conſilio capto, in locum non longè à Circeiis ſe contulerunt, ibíque conuocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ benè geſtis ſpectatum. Qua re audita, Theodahatus exanimatus repentè Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplo Optarum Gothum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. Is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. *Sigonius lib. 17. occid.*

D

F

G

H

Duces.

Argyrrius exercitus dux quiſpiam effeminatus & cinædus, nihil habens viri præter barbam. *Eraſ. in Adag.*

Aratus Sicyonius, vt conſiliis polluit, ſic in aperta acie timidus fuit. Itaque aduerſarij per ludibrium alium commemorabant prætori Achæorum iuſtanti prælio moueri: ſopore & vertigine eum, ſimul atque cæpiſſent canere tuba, corripi ſolitum: cùm aciem inſtruxiſſet, & ſignum dediſſet pugnæ, rogaſſétque præfectos ſuos & ordinum ductores, nunquid præſentia ſua ſit opus (nam iactam eſſe aleam) ſecedere præ-

ſtolatorum procul enentum. Hæc fama vſque eò valuit, vt
A Philoſophi quoque in ſcholis quærentes, cordis tremor & coloris variatio in præſenti periculo timiditatis ſint, an intemperiei ſigna, & frigoris natiui: ſemper appellarent Aratum, vt inſignem quidem Imperatorem, ſed cui hæc in certaminibus accideret ſemper. *Plut. in Arato.*

Basiliscvs Leonis I. Imperator exercitui contra Genſericum Vandalum Africæ occupatorem præfectus, mille nauiũ claſſem ducebat. Genſericus contra Baſiliſci ſiue ignauia ſiue tarditate, ſine improbitate erectus, omnes quas potuit naues armauit, atque alias militibus impleuit, alias in ſpeciem vacuas produxit, vt propè conſiſtentes, munitiones, atque inſtrumenta neceſſaria miniſtrarent: ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, rogatum, per dies quinque prælium prorogaret, vt interim conſilium expediret, cederéne Imperatori, an repugnare deberet: idque, præbita, vt fama fuit, pecunia, impetrauit. Vbi verò ſextus dies deſtinatus illuxit, copia pugnæ facta, in aciem prodiit. In ipſo certaminis ardore Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam: quo facto, ſuorum animos, licet pugnandi auidos, ita debilitauit, vt ſtatim
B exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare inceperint. Quibus rebus animaduerſis, Genſericus eò ferocius in hoſtes inuectus, pleróſque aut captiuos fecit, aut occidione occidit: præda nauium, hominúmque atque inſtrumentorum ingens parta. *Sigon. lib. 14. Imp. occid.*

Ivlivs Vitellivs quum Vrbini, vbi à Laurentio Medice præſidio erat relictus, tria millia peditum exactis ciuibus coëgiſſet, defenſionémque contra Franciſcum Mariam Feltrium paterni imperij oppida, quibus à Mediceis deiectus erat, armis repetentem pararet: concurrentibus ad arma feminis, & paucis ſenibus, Feltrianóque milite ad portas clamorem extollente, fœdiſſimè ſeſe atque vrbem dedidit, Laurentianis militibus vita imperata, ita vt exuti armis extra fines pellerentur. *Iouius in Leone X.*

PROPVLSANTVR. TIMIDI IN propulſandis, ſuſtinendis

Dæmonibvs, Lvdibria et Terricvlamenta. illorum nimium timere.

☞ *De tentationibus hic agimus, quatenus terrent hominem.*
C *Quatenus decipiunt, & ad varia peccata homines impellunt, ad impietatem, ad impudicitiam, ad auaritiam, ad alios locos pertinent.*

Hostibvs.

☞ *De Metu hoſtium, tanquam de Actu, egimus loco de Hoſtibus. Huc eadem exempla transferri poſſunt, quatenus ratio affectum non moderatur. Sed & ex Tit. Victoria illuſtris, Ab hoſtibus capti Monomachia. Strages memorabiles, Metum hoſtibus iniicere, exempla poterunt. Victor enim victi victor eſt: & vbi victoris illuſtris exemplum recitatur, ibi etiam victi. Declinatio nimia ad huc quoque locum poteſt referri, quatenus non futura tantùm declinantur, ſed & præſentia non propulſantur.*

Expectare hostem, sed cvm timore.

Iſraëlitæ, quamuis multis à Domino miraculis confirmati eſſent, tamen cùm perſequentes ſe Ægyptios viderent, vehementer timuerunt. *Exod. 14.*

Achaz rex Iudæorum, cùm Razin Syriæ, & Phaceam
D Iſraëlitarum reges contra ſe conſpiraſſe audiuiſſet, animo non aliter commotus eſt, quàm vento mouentur ſyluarum arbores: nec quamuis confirmanti Eſaiæ Prophetæ credere voluit. *Iſaiæ 7.*

C. Martio Coriolano exule, Volſcorum exercitum contra vrbem ducente, tanta repentè trepidatio Romanos inuaſit, vt plebs quæ paulò antè communibus ſuffragiis eum perpetuo damnarat exilio, reditum ei decreuerit, & contra patritios plebi repugnantes ſeditionem mouerit. Tandem obſeſſi à Martio omni ſpe abiecta, Volſcis ne occurrere quidem ſuſtinentes legatos ad eum de pace miſerunt. Quibus re infecta dimiſſis, Sacerdotes cum ſacris Romanis ei obuios miſère. At cùm ne iſtis quidem moueretur: tandem Romanæ matronæ cum Volumnia Martij matre, & Vergilia eius vxore, in caſtra profectæ, quod viri armis nequiuerant, lacrymis ſuis vix obtinuère. *Plut. in Coriolano.*

Sollicitarunt pleræque gentes Romana arma, nonnullæ etiam diù exercuerunt. Soli omnium Galli, feroci & inuicto alioqui populo, ſupra quàm dici poſſit, terribiles extitère. Id natura gentis in ferrum præceps, an caſus captæ vrbis fecerit, haud facilè dixerim. Poſt captam vrbem, quòd ſatis conſtat, ad omnes Gallorum motus, non Romæ ſolùm, vt in E cæteris bellis, ſed tota etiam Italia ſemper eſt tumultuatum: habuiſſéque Romani dicuntur, quàm iam eorum opes longè latéque pollerent, aurum in hos bellorum caſus ſanctius repoſitum, & in militaribus vacationibus dandis vel ipſis Pontificibus (vt in Camillo & Marcello teſtatur Plut.) ſemper Gallici tumultus excipi conſueuerunt. Nec vanus talis metus. Cùm nulla vnquam gente Rom. populus intra extráque Italiam, maiore hominum ſtrage, maioribuſque ducum & exercituum periculis bellauit. Tradunt Rom. rerum ſcriptores quidam, centum Gallorum millia aliquando vna acie cæſa, quo apparet indomita bello ingenia, ſcire tantùm vincere, aut mori. Nulla itaque gens Italiæ formidoloſior, nulla maiores ipſi terræ intulit clades. Certarunt Rom. cum finitimis populis de principatu, cum Carthaginenſibus de imperio, cum Gallis de vita ſemper, quoad nouiſſimis temporibus à C. Cæſare, qui poſteà Dictator fuit, multis cladibus fracti, iugum accepère. Quo ſæpiùs deinceps excuſſo, factum eſt, vt Auguſto principe, aliiſque Cæſaribus, qui poſt illum F ſunt rerum potiti, crebrò in ſe Rom. arma irritarint. *Sabell. lib. 1. Enn. 2.*

L. Æmilio, C. Attilio Coſſ. cùm Galli aduentare dicerentur, ne quid non ad præſens periculum auertendum adhibitum videretur, Sybillino carmine moniti Rom. duos Græcos virum & vxorem, duóſque Gallos viuos in foro Boario defoderunt, dirum ſacrorum ritum & Romanæ ciuitati inſuetum. *Sabell. lib. 9. Enn. 4.*

Cùm Hannibal ad vrbem aduentaret, tantus eſt in Rom. ciuitate terror exortus, vt matronæ in publicum effuſæ, delubra deûm, & ſacras aras ſparſis crinibus verterent, ſubnixæ genibus ſupinas tollerent ad cœlum manus, orantes, vt vrbem Romam ciuitatemque incolumem ſeruarent. *Sabellicus lib. 5. Ennead. 5.*

Anno 1544. Carolus V. Imp. Imperij & Angli viribus ſubnixus, Galliam inuaſit. Galliæ rex, quod Heluetij nondum aduenerant, prælium declinabat: & Cæſar promotis caſtris, nemine reſiſtente, Caſtroteræum venit; caſtellum Theodorici vulgò vocant, ad Matronam flumen, ab vrbe Lutetia G non bidui via poſitum oppidum. Et quamquam erant in caſtris Cæſaris legati regis Galliæ, de pace miſſi: Cæſar tamen progrediebatur nihilominùs, & quum iam hucuſque perueniſſet, incredibilis fuit orta Lutetiæ trepidatio, fugiebant omnes, qui paulò eſſent lautiori fortuna, nec regis edictis fugam prohibentis contineri poterant, & fex modò hominum manebat: itaque periculum erat, ne ab his vrbs omnium longè maxima & in primis opulenta diriperetur. Eorum, qui dant operam literis, ingens eſt ibi numerus, ex omni ferè Europa: hi quoque fugiebant, & alioqui rex edixerat, vt omnes externi confeſtim diſcederent, capitis denunciata pœna. Fuit hoc initio Septembris. *Surius in Comm. rer. in orb. geſt.*

Non aggredi hoſtem, Non repellere.

Iſraëlitæ cœleſtium immemores operum, quia exploratores in Chananæam terram miſſi, omnia dura & hoſtilia referebant, in luctum & mœrorem verſi, Moyſem expeditionis ducem inſequebantur, vt vanum & delirum, ſuam deteſtantes ſtultitiam, qui tantùm viro crediſſent? ſatiùs fuiſſe in H Ægypto ſeruire, vbi ad ſatietatem carnibus veſcerentur, quàm inedia & bellorum iniuria in deſertis confici, alienaque terra extingui. Inuidioſa querela, & execrabilis, in eo præſertim populo, qui toties manifeſta cœli prouidentia præſenti eſſet periculo ſeruatus. *Sabellicus libro quarto, cap. 7. ex Deut. 1. Numerorum 13. & 14.*

Gedeon Iſraëlitarum dux, cùm haberet in exercitu ſuo triginta duo hominum millia, & formidoloſis copia daretur remigrandi domum, reuerſa ſunt ex Populo viginti duo hominum millia. *Iudicum 7.*

Poſt pugnam ad Salaminem, victo Xerxe, contigit, vt neque Barbari ſupra Samum, Heſperum verſus nauigare auderent, metu perterriti: neque Græci Chiorum rogatu auroram verſus vltra Delon. Ita timor medium eorum tuebatur. *Herod. lib. 8.*

Macedonas, pugna cum Poro reddidit ſegniores, repreſſitque, ne peterent vlteriorem Indiam. Cùm enim ægrè pepuliſſent illum, qui viginti millia peditum & duo millia equitum in aciem adduxerat: obnixè relectati Alexandro ſunt,

ſunt, ſuperare contendenti etiam amnem Gangem, cuius ac- A cipiebant latitudinem duorum & triginta ſtadiorum eſſe, & vulnarum centum profunditatem: ripas vlteriores peditum equitum, elephantorumque agminibus coopertas. Siquidem fama tenebat, octoginta equitum millibus, ducentis peditum curruum octo, & elephantorum bellatorum ſex millibus, munitos Gandaritarum & Præſiorum reges ibi eum opperiri: neque ea vanè iactata. Androcottus enim, qui non multò poſt regnauit, elephantos Seleuco quingentos dono dedit, & ſexenis millibus militum Indiam peragrans, omnem redegit in poteſtatem. Hic primum animi mœrore & ira tabernaculo incluſus abiecit ſe in terram, pœnitebatque eum rerum perpetratarum, niſi Gangem ſuperaret, & pro confeſſione, victum ſe eſſe, habebat reditum. At vbi amici eum prout res erat, ſuadentes, aſſiſtenteſque foribus cum planctu & ſtrepitu milites ſupplices orauerunt: infractus parauit ſe ad reditum, multaque fucata & commentitia eſt machinatus, quippe grandiora arma & equorum præſepia, frænáque fabricatus ponderoſiora, reliquit & diſſeminauit. Poſuit præterea deo- B rum aras: quas hac quoque memoria Præſiorum reges traiecto flumine venerantur, immolauitque hoſtias ibi Græco ritu. *Plut. in Alex.*

ARATVS Sicyonius ad bellum & certamen timidus atque animo imbecillus aperte committendum, ad vrbes verò, & tyrannos clam ſurripiendos contechnandóſque inſidiator calidiſſimus. Quapropter eum, qui præter expectationem præclarè multas quæ tentare fuit auſus, confecit: non pauciora apparet, quæ effici poterant, minus audenda depoſuiſſe. *Plut. in Arato.*

BRVTVS & CASSIVS cùm contra Cæſarem conſpiraſſent, Ciceronem tamen, cui cùm fidebant plurimum, tum diligebant ſummè, celauerunt de conſilio: ne ad inſitam timiditatem adiungens ex ætate ſenilem cautionem, mox ſingula æſtimando ad ſummam exigens ſecuritatem, alacritatis ipſorum aciem, quæ celeritatem requirebat, perſtringeret. *Plut. in Bruto.*

Adducta in poteſtatem omni Circumpadana Italia, Conſtantinus Magnus rectà cum toto exercitu Romam verſus ire perrexit. Maxentius autem tyrannus hæc audiens, non ſolùm C vrbe, ſed etiam parietibus ſe tenebat, aut prodigiis, aut infauſtis fortunæ ſuæ præſagiis territus: non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat: tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Saluſtianos ſe conferebat, & his deliciis turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. Non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem: ſed ſecurum videri volebat. Quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolùm cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat: Ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prælia ad Taurinum, Brixiam & Veronam audiit, obuiam ire contendit, cùm Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed literas cladium ſuarum indices ſupprimebat, interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit Ceterùm nullis hoſtilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur, nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis, infiniti temporis annonam congeſ- D ſerat. Ipſe verò ab obſidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abiit. Poſt biduum demum, qui dies erat 8. Calend. Oct. pridie, quam ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis ſuis fretus, cum 160. millibus peditum, XIIX. equitum Tiberim traiecit: prælióque facto, per pontem fugiens, in Tiberim præcipitatus periit. *Sigon. lib. 2. Imp. occid.*

BELISARIVS Rauennam obſidere parans, Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alterã ripam Padi aſſeruaret, ne Gothi commeatum ſubuehere poſſent: deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſſit. Interim Gothi contractas in Liguria naues rebus neceſſariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent: ſed deficiente (quod nunquam antè acciderat) aqua, detenti cum oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. Inde flumen nauigabile factum: eaque res miraculi loco eſt habita. Quin etiam cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet Beliſarius, ciue quodam corrupto, illis incendium inferri curauit. Fama tamen fuit Mataſuentæ reginæ imperio deflagraſſe. Eo facto, Gothi E à Deo potiùs ſe quam ab hominibus oppugnatos arbitrati, ſeſe Beliſario dediderunt. *Sig. lib. 18. Imp. occid.*

ALBERTVS CLAVDIVS Auſtriæ dux, Tigurinos, qui ſe Heluetiorum fœderi anno 1351. coniunxerant, obſidebat Caroli IV. Imperatoris & Sueuorum auxiliis inſtructus. Res ſpectabat ad prælium. Sueui ex veteri priuilegio, quod à Carolo Magno Geraldus dux obtinuiſſet, primæ aciei honorem ſibi vendicabat. Carolus IV. eum ſibi ob dignitatem deberi: at Auſtriacus ſuum eſſe dicere, cuius nomine ſcilicet ea ſuſcepta eſſet expeditio. Interea vident Heluetios in ſubſidium Tigurinis venire: & verborum omiſſa contentione, fuga ſibi conſulunt. *Stumpfius. lib. 6. Helnet. cap. 9.*

Aggredi, ſed timidè.

Videns Iudas Machabæus, quod fugiſſet exercitus ſuus perculſus animo, in bello cecidit. Nec legitur idem Iudas aliàs in bellis vel alibi timuiſſe. *1. Machab 9.*

Egregiè expreſſit Homerus timiditatem Paridis qui in prælio non ſolum eminus vulnerauit Diomedem, ſed in inſidiis F ſtans, poſt columnamque in ſepulchro poſitam, tectuſque demum illa, tanquam aggere quodam, iecit in ipſum ſagittam. Vnde ſummus Poëta de illo inquit cognoſcente fortiſſimum virum à ſe perculſum, ἐκ λόχου ἀμπήδησε: affectus enim lætitia incredibili, Paris, intelligenſque ſibi amplius nocere non poſſe heroëm illum, tardatum vulnere, ſe ipſi oſtendit quod certum indicium eſt ignaui militis ac glorioſi. *Victorius lib. 26. Var. lect. c. 20.*

NECLAN Boëmiæ dux, ab Vlaſtiſlao Lucenſi principe patruele ſuo regni cauſa bello petitus, pacem demiſsè per legatos petiit. Illo vero magis magiſque inſoleſcente, vi ad arma pertractus, cum præſentiam eius omnes deſiderarent, & vates etiam victoriam ampliſſimè pollicerentur, more tamen ſoricis, in conſpectu felis apparere non audentis, in tabernaculo deliteſcebat. Tandem Syderium à Chaynouo equitem ſtrenuum, qui facie ei ſimilis equo & armis ſuis inſtruxit, qui perſonam & nomen principis gerens, omnes ducis partes in prælio obiens, victor periit. *Dubrauius lib. 3.*

Victoriam non perſequi.

In Carolo Simplice præclara illa Caroli Magni ſoboles G planè degenerauit apud Francos. Vnica Lotharingia recepta clarus, cæterà ignauus, cùm Germanis magis quam ſuis ſeſe crederet, magnam ſibi ipſi flammam inuidiæ apud Francos conflauit, ita vt ad æmulum regni Robertum Magiſtrum equitum inclinarint, eumdemque Rhemis inaugurari curarint. In Sueſſionum finibus commiſſo prælio, Robertus victor cæditur. Simplex ſublato licet æmulo, in morem victi animum demiſit: oratoreſque aliquanto poſt ad hoſtes, Hebertúmque hoſtium principem miſit propè ſupplices, ac alteros ad Henricum Germanorum regem, qui Lotharingiam ei redderent, nouaque auxilia peterent. Hebertus ad ſe acceſſitum in ſpeciem ſpemque rei Franciæ componendæ, Peronæ carceri incluſit, anno 924. vt regni iure cedere ſe in procerum concilio profiteretur, illudque dono daret Rodulpho Burgundiæ regi, Ricardi filio. *Æmilius lib. 3.*

ASPRANDVS, tutor Luitperti regis Longobardorum, pueri ab Ariperto occiſi, cum aliquot annos in Baioaria exulaſſet, ad Aripertum regem vlciſcendum idoneo exercitu accepto, H papiam progreſſus, præliũ cum eo intrepidè occurrente commiſit, quod nox magna vtrinque edita cæde diremit. Aripertus, quanquam conſtabat, Baioarios eo prælio fuſos, victoſque ceſſiſſe, tamen non in caſtra vt victor, ſed quaſi victus in vrbem refugit. Quare cum ſuis metum, hoſtibus audaciam inieciſſe videret, conſilium cepit in Franciam abeundi atque auro, quantum potuit ferre, è regia ſumpto, clàm ex vrbe exceſſit. Verum in tranando flumine pondere auri & fluminis vnda oppreſſus, indigna morte occubuit. Cadauer eius poſtridiè inuentum, & in regiam relatum, in baſilica D. Saluatoris ſepultum eſt. *Sigon. lib. 2. regni Ital.*

FERIS, BELLVIS.

☞ *Conſule Titulum, Regiones ferarum incurſu infeſta, & deſerta: quatenus ab ignauis non propulſantur.*

Timor.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TImor Græcè φόβος, Hebraïcè *Charadhah*, à rad. *Charadh*, trepidauit; Eſt fuga mali imminentis cui ægre reſiſti

poteſt, ſenſu aut intellectu apprehenſi. Eſtque paſſio ſpe-
A cialis inter reliquos animi motus, partis cùm ſenſitiuæ, tùm intellectualis. Conſiderat autem Theologus Timorem, prout malum quod refugit, habet aliquem ad eum reſpectum, ſiue vt illud inſtigentem aut prohibentem, ſiue vt terminum, ad quem timore mali alicuius conuertimur, aut ab eo auertimur, eſtque hoc modo donum Spiritus ſancti.

Etiam nonnunquam Timor Domini accipitur pro reuerentia, pietate & religione in Deum: quomodo Simeon dicitur vir iuſtus & timoratus *Lucæ c.*2. quia ſollicitus & ſedulus circa illa quæ ad Deum pertinebant. Quin Deus ipſe Timor vocatur: *Geneſ. cap.*31. Iurauit Iacob per timorem patris ſui. *verſ.*43. q. d. Deum quem coluit Abraham, & quem timuit Iſaac, tanquam numen ſupremum. Sic *Iſaia cap.*8. *verſ.*13. Deum vocat terrorem & pauorem Iſraël, quem ſcilicet Iſraëlitæ cum pauore reueriti fuerunt. Ita & Gentiles Iouem vocabant timorem hominum quem homines teſtem & vindicem timeant. Ergo timor ibi accipitur pro timoris obiecto.

*TIMORIS DIVISIO.

B Timor eſt quadruplex. Filialis, Initialis, Seruilis, & Mundanus. Rationem diuiſionis tradit *S. Thomas* 2. 2. *q.* 19. *art.*2. Quia timor vel auertit à Deo, vt quando timore amittendi ea quæ in mundo ſunt, Deus deſeritur: eſtque Mundanus: vel conuertit ad Deum, éſtque vel pœnæ tantùm vt quando ad Deum cóuertimur, ne incidamus in plagas, quas ille immittit ſeruis fugitiuis: & eſt Timor ſeruilis: vel culpæ ſiue offenſæ tantùm, & dicitur Filialis, quia filiorum eſt timere offenſam patris. Vel eſt ſimul pœnæ & offenſæ, qui appellatur Initialis. Eſtque imperfectus quidam Timor Filialis, adeóque ſecundùm ſpeciem & ſubſtantiam idem cum illo.

Addunt alij quintùm membrum, videlicet Timorem Naturalem, quæ eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui, inſita animanti, qua malum imminens formidamus & refugimus. De prioribus quatuor ordine agemus.

*DE TIMORE MVNDANO, EIVSQVE MALITIA.

Timor Mundanus quo quis ita reformidat incommoda
C huius vitæ, vt ad ea depellenda non dubitet Deum offendere, ſemper eſt malus. Vnde vt ab eo Chriſtus nos auertat ait, Nolite eos timere qui occidunt corpus, &c. *Matth. cap.*10. & vult ab eo liberari Dauid, *Pſ.*33. dum ait: A timore inimici eripe animam meam.

Tali timore perculſus fuit Petrus, quando negauit Chriſtum. Etiam diſcipuli poſt reſurrectionem congregati latebant propter metum Iudæorum.

Adoleſcens qui de regno cœlorum adipiſcendo quæſiuerat, cùm audiuiſſet. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, abiit triſtis: erat enim habens multas poſſeſſiones.

Iudæi cùm timerent ne tota gens periret, Chriſtum occiderunt.

LICINIO Imperatore, Sebaſtæ in Armenia, 40. Milites pro Chriſto fortiter tormenta ſuſtinuerunt; nam & oris cótuſioné perpeſſi, media hyeme nudi de nocte ſub aere aperto pernoctare iuſſi, vt frigore necarentur, ſic tamen vt haud procul ab illis eſſet balneum tepidum in quod ſe recipere poſſent, dummodo à fidei conſtantia timore ſuppliciorũ auellerẽtur.
D Cæterùm illi tenaces ſancti propoſiti perſiſtebant. Vnus tamen cui animus ad ferendum frigus defecerat, in proximum tepefactum balneum inſilierat, ſanctoſque collegas ſummo dolore afficiebat. In cuius locũ Ianitor qui vigilans de nocte 39. coronas dũtaxat per Angelos mitti ad illos viderat, admirans cur vna deeſſet, iiſdem ſe adiunxit. *Breu. Rom.* 11. *Martij.*

MARCELLINVS Romanus, in immani illa Diocletiani perſecutione terrore correptus, Deorũ ſimulacris thus adhibuit, at illius peccati cum mox pœnituit, vt Sinueſſam ad Conciliũ plurimorum Epiſcoporum venerit cilicio indutus, vbi lacrymis profuſis ſcelus ſuum profeſſus eſt. *Idem Breuiar.*26.

☞ *Vide plura in fine huius loci, ſub Titulo de Timore naturali.*

*REMEDIA CONTRA TIMOREM MVNDANVM, SIVE HVMANVM.

Præſentaneum huic malo remedium eſt, à viris ſanctis vtriuſque paginæ vſurpatum, Deum cogitare in omnibus actionibus præſentem, & in tribulationibus adiutorem.

Hoc vtebatur rex Dauid, ne à ſuo propoſito facilè dimoueretur: Prouidebam, inquiens, Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. *Pſal.*15.8. Eodem ſe muniebat Elias Thesbites, cùm diceret ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſraël, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. 3. *Reg.*17. E

Hoc clypeo tectus B. Paulus in prædicando Dei Verbo omnem timorem principum & aliorum proiiciebat. Vnde cum aliquando periculum eſſet ne diſcerperetur à Saducæis, ſequenti nocte aſſiſtens ei Dominus, ait. Conſtans eſto. Sicut enim teſtificatus es de me in Hieruſalem, ſic te oportet & Romæ teſtificari. *Act.*23.

Ipſe verò 2. *ad Timoth.*4.16. ita ſcribit. In prima defenſione nemo mihi affuit. Dominus autem mihi aſtitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur. Quæ loca SS. PP. etiam de viſibili præſentia Chriſti intellexerunt.

☞ Eadem de cauſa in ſummo cum dæmonibus certamine, aſtitit Chriſtus eiúſque vulnera ſanauit, *teſte Athan. in eius vita.*

Sic Romæ aſtitit Petro ante paſſionem, vt robur illi redderet ad omnia mala perferenda pro Chriſti nomine. Nam cum Petrus diceret, Domine quo vadis? reſpondit; Vado Romam iterum crucifigi, ita S. *Ambr. orat. contra Auxentium, & Athan. in Apologia pro fuga ſua.*

F Vnde S. *Baſil. hom. in Pſal.*33. Hoc remedium indicans ſic loquitur: Qui dæmonum imaginatione facilè conſternatur & expaueſcit hoſtilem in ſe timorem habet. Omninò autem timor, huiuſcemodi perturbatio, nimirum animæ eſſe videtur prognata ex infidelitate. Nam qui Deum vt adiutorem fortiſſimum credit ſibi adeſſe, nullius vim ſe inuadentis pertimeſcit, nec facilè commouetur.

Alterum remedium eſt, ſi timorem Domini maioris, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam opponamus iſti tam exili.

Hoc antidoto vſus eſt S. Petrus Apoſtolus, cum Sacerdotum Principe præcipiente, ne ampliùs doceret in nomine Ieſu, audacter reſpondit: Obedire oportet Deo magis quam hominibus, *Act.*5.

Et ante illum caſta Suſanna cum ſola à peruerſis duobus ſenibus comprehenſa in pomario, ait: Anguſtiæ mihi ſunt vndique. Si enim hoc egero, mors mihi eſt. Si autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quam peccare in conſpectu Domini: exclamauit voce magna. *Daniel.*13.22. G

ELEAZARVS è Scribarum primoribus vnus, ætate nonagenarius, dum coactus ab impio rege carnes porcinas comedere contra Dei legem, reſpondet, Etſi (vel carnes vorando porcinas, vel ſimulando me vorare) in præſenti tempore ſuppliciis hominum eripiar, ſed manum Omnipotentis, nec viuus nec defunctus effugiam. 2. *Machab.*6.26.

Eodem remedio vſi ſunt pleríque omnes Martyres pro Chriſti fide trucidati, memores dicti Chriſti: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potiùs timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. *Matth.*10.28.

Eodem pertinet quod ad populum Antiochenum occaſione trium puerorũ ad *Nabuch.* ad clibanũ ardentem damnatorum dixit *S. Chryſ. hom.*6. Tunc, inquiens, fornax accenſa erat, illi vero hanc quidem contempſerunt, peccatũ autem timuerunt.

*DE TIMORE SERVILI EIVSQVE QVALITATE.

S. THOMAS ſuprà *art.*4. Timorem ſeruilem quoad ſubſtantiam non eſſe malum: Seruilitatem tamen quæ naſcitur ex peruerſo amore boni creati, & reſpicit fugam pœnæ ex eo H
motiuo, eſſe malam, cum ſic homo liberè non agat, ex amore videlicet qui eſt intrinſecum agendi principium; ſed more mancipiorum. Vnde illud.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Poteſt tamen eſſe timor ſeruilis laudabilis, ſi oritur ex amore boni particularis per pœnam amittendi, & ſit coniunctus timor culpæ: tunc enim laudem meretur, & talis expellere poteſt peccatum. Vndè illum ſuaſit S. Ioan. Baptiſta, vt homines commoueret ad pœnitentiam: dicens. Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? *Matth.*3.

Imò Chriſtus *Matth.*10. Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennã, & idcirco toties minatur ſupplicia futura, vt eorum timoré conciperemus, & reſipiſceremus.

B. Antonius apud Athanaſium ait, Formido iudicij & pœnarum timor horridus, ſimul & lubricæ carnis incentiua diſſoluit, & ruentem animam quaſi ex aliqua rupe ſuſtentat.

*S. Chryſ. hom.*5. *ad pop. Antiochen.* dicit metum gehennæ etiam in anima hominis iuſti eſſe militem fortem & armatũ, qui fures & latrones omneſque hoſtes longè arceat à domo,

S. Ambroſ.

S. Ambroſ. ſerm. 21. in Pſal. 118. ſcribit Beatos Martyres A in agone conſtitutos martyrij, timore gehennæ ante oculos mentis propoſitæ vincere ſolitos carnium pœnarum timorem, quia à carnificibus ingerebatur.

S. Hier. ep. 22. ad Euſtochium de ſeruanda virginit. ait ſe metu gehennæ ſolitudinem, & duriſſimum vitæ genus elegiſſe.

S. Auguſt. l. de gratia & libero arbitrio, c. 18. ait ſanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo Dominus ait: Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.

*REMEDIVM CONTRA TIMOREM SERVILEM.

Timor ſeruilis quamuis malus non ſit, eſt tamen imperfectus. Ad illum autem repellendum *B. Gregorius in Paſtorali, 3. part. c. 14.* ſuggerit remedium his verbis: Amouendi ſunt qui flagella metuut, vt ſi malis veraciter carere deſiderant, æterna ſupplicia perhorteſcant, neque in ſuppliciorum timore permaneant, ſed ad amoris gratiam nutrimento charitatis excreſcant. Scriptū quippe eſt, perfecta charitas foras mittit timorem: & ruſum ſcriptum eſt: Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Vnde idem Doctor iterum dicit. Vbi B ſpiritus Domini, ibi libertas. Si ergo adhuc à praua actione formidata pœna prohibet: profecto formidantis animū nulla ſpiritus libertas tenet. Nam ſi pœnam non metueret, culpam procul dubio perpetraret. Ignorat itaque mens gratiam libertatis, quam ligat ſeruitus timoris. Bona enim pro ſemetipſis amanda ſunt, & non pœnis compellentibus exequenda. Nam qui propterea bonum facit, quia tormentorum mala metuit, vult non eſſe, quod metuat, vt audacter illicita committat. Vnde luce clarius conſtat, quod coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos deſiderio peccatur. *Hæc ille.*

*DE TIMORE FILIALI.

Qui propriè eſt Timor Dei, & donum Spiritus S.

Timor Filialis eſt quem Iſaias numerat inter dona Spiritus Sancti, cúmque caſtum alio nomine Theologi vocant, preſupponunt enim illa dona charitatem, cum qua ſeruilis timor, vt talis conſiſtere non poteſt: & manet ille Timor etiam in altera vita, non vt eſt cum aliqua anxietate coniunctus, ſed vt eſt tremor quidam naturæ ſeipſam cum diuina maieſtate confe- C rentis, & abhorrentis à ſeparatione eiuſdem, tanquam à maximo malo, videatur *S. Tho. art. 11. Aug. lib. 14. de Ciu. Dei, cap. 9.*

EIVS DIGNITAS.

Multis S. Scripturæ teſtimoniis illius Timoris dignitas innoteſcit, vt quæ teſtatur illum Beatum qui Dominum timet: *Pſ. 111. Eccleſ. 25.* Item nihil eſſe melius quam timorem Dei *Eccl. 23. & cap. 40.* Timor Domini ſicut Paradiſus benedictionis. Rurſus. Initium vocatur ſapientiæ. Imo & plenitudo ac corona. *Pſ. 110. Eccleſ. c. 1.*

Cæterum de intellectu huius ſententiæ qua timor Domini dicitur initium Sapientiæ, variant doctores, & Interpretes, vt annotauit *Ioan. Malderus Epiſc. Antuerp. in ſuo Tract. de Inſtit. & Relig. art. 7. q. 19.* Vnus intellectus eſt inquit, quod timor Domini ſit primus effectus ſapientiæ, ita D. Thomas, qui illud explicat tam de timore ſeruili, quam de caſto & filiali. Similis eſt ſententia *Prouerb. 1.* Timor Domini principium ſapientiæ. *Prouerb. 9.* Principium ſapientiæ timor Domini. *Eccleſiaſtici 1.* Initium ſapientiæ timor Domini.

Alter intellectus eſt *Ianſenij in cap. 1. Prouerbiorum*, qui D putat illa ſententia non ſignificari vnde ſapientia in nobis incipiat operari, ſed vnde oriatur; vt ſignificetur, tum demum incipere nos ſapere, quando incipimus Deum timere, accipiendo timorem Dei pro Theoſebia, pietate & religione in Deum. Quæ explicatio melior eſt, quia *Eccleſiaſtici 1.* dicitur, timorem Dei eſſe radicem ſapientiæ: quæ commodiſſimè ſecundum poſteriorem intellectum dicuntur. Inchoatus enim timor Domini, qualis in timore pœnæ conſiderari poſſet, inchoata quædam eſt ſapientia: perfectus autem Dei timor, ſiue pietas perfecta in Deum, conſummata ſapientia eſt. Approbat hunc intellectum Bellarminus in illud *Pſal. 110.* Alij ſic accipiunt Pſalmiſtæ ſententiam, vt initium pro capite ac ſumma accipiatur, & ſenſus ſit, quicquid ſummatim habetur de ſapientia, ad timorem Domini referendum eſſe, ita Genebrardus, & parum videtur differre à ſecunda interpretatione.

VTILITAS.

Tantam ſpiritualium fructuum copiam ſuppeditat nobis diuina Scriptura ex penu Timoris Domini, vt alieno præſidio non admodum egeamus.

1. Odium mali. Timor enim Domini odit malum. *Prou. 8.*

2. Depulſio peccati. *Eccleſiaſtici 1. 27.* Timor Domini expellit peccatum. E

Vnde *Clemens Alexandrinus cap. 7. Strom.* Abſtinentiam à malis operatur, qui timet.

Ambr. 1. Hex. cap. 4. Qui timet Dominum declinat errorem, & ad virtutis ſemitam vias ſuas dirigit. Niſi enim quis timuerit Deum, non poteſt renunciare peccato.

3. Studium placendi Deo. *Eccleſiaſtici 2. 19.* Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei.

4. Conuerſio ad vitam meliorem. Qui timet Deum, conuerteretur ad cor ſuum. *Eccl. 7. & Iſa. 26. iuxta 70.* A timore tuo conceptimus & peperimus ſpiritum ſalutis.

Auguſt. de catechizandis rudibus cap. 5. Rariſſimè accidit, inquit, imo vero nunquam, vt quiſquam veniat volens fieri Chriſtianus, qui non ſit aliquo Dei timore perculſus.

Caſſianus inſtitut. lib. 4. cap. 39. Per timorem Dei & initium conuerſionis, & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia his qui imbuuntur ad vitam perfectionis, acquiritur.

5. Initium ſapientiæ & pietatis. *Iob. 27. Dauid Pſal. 110. Prou. 1. Eccleſiaſtici 1. 25.* F

6. Initium fidei & charitatis. Timor Dei initium dilectionis eius, fidei autem initium agglutinandum eſt ei, *Eccl. 25. 16.*

7. Cauſa obſeruationis mandatorum Dei, & bonorum operum. Qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius. Et, Qui timet Deum faciet bona.

Vnde *S. Auguſtinus in ſententiis c. 17.* Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatum ducit amor & timor mundi.

8. Conſtantiæ in tentationibus radix. Nam in timore fiducia fortitudinis. Et, qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipſe eſt ſpes eius. *Prouerb. 1. Lactantius libro ſexto de vero cultu.* Nemo dubitat, inquit, quin timidi & imbecilli ſit animi, aut dolorem metuere, aut egeſtatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem, quæ omnia quiſquis non exhorruerit, fortiſſimus iudicatur. Qui autem Deum metuit, illa vniuerſa non metuit. Quod probat exemplo Chriſtianorum martyrum qui ſolo metu Dei atrociſſima paſſi G ſunt ſupplicia.

9. Fauor & miſericordia Dei erga timentes Deum, ipſorúmque poſteros. Miſericordia Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum. *Pſal. 10.2. 17. Pſal. 117. 4.* Et Beatiſſima Virgo apud Lucam. Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. *cap. 1. v. 50. & Eccl. 10. 23.* Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum, & *Tob. 4. 23.* Multa bona habebitis, ſi timueritis Deum.

10. Affluentia bonorum temporalium. Timete Dominum omnes Sancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Beatus vir qui timet Dominum. Potens in terra erit ſemen eius. Gloria & diuitiæ in domo eius. *Pſalm. 111. 1.*

11. Verum cordis gaudium. Timor Domini, gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum. *Eccl. 1. 11.*

Hinc *Chryſoſt. hom. 18. ad populum.* Dei timor ſtabilis im- H motuſque, & tantam emittit lætitiam, vt nullus eos aliorum ſenſus malorum capiat: Deum enim ſicut oportet, timens, & in ipſo confidens voluptatis radicem lucratus eſt, & omnem habet lætitiæ fontem.

12. Fiducia de felici exitu ex hac vita. In timore Domini eſto tota die, quia habebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur. *Prou. 23. 17.* Timenti Deum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.

13. Cuſtodia innocentiæ & caſtitatis, nam innocentiæ cuſtodem timorem Dei appellat *S. S. Cyprianus ep. ad Donatum.*

Eodem pertinet quod *S. Ephrem in ſermone de patientia* ait. Timor Dei velut gladius anceps eſt, omnem concupiſcentiam prauam excidens.

S. Auguſtinus in illa verba, Confige timore tuo carnes meas. Tali, inquiens, timore carnes crucifiguntur, quando carnales delectationes, quæ legis littera vetantur potius, quam vitantur, ſpiritualium bonorum delectatione vincuntur, & eadem vſque ad perfectionem creſcente victoria perimuntur.

14. Cuſtodia omniū virtutum. Sic enim *S. Hieron. ep. 1 ad Fabiol.*

Fabiel. Timor virtutum cuſtos eſt, ſecuritas ad lapſum facilis.
A Vnde quodam Pſalm. poſtquam propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui cuſtos eſt beatitudinis, & infert. Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt, & eſt ſenſus. Dum tormenta formido, ſeruari gratiam, quam acceperam.

15. Antidotum ad promerendam gratiam, retinendam & recuperandam. *Bernardus ſerm. 55. in Cantica.* In veritate, inquit, didici nil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Time ergo cum arriſerit gratia: time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc eſt ſemper pauidum eſſe.

*TIMORIS FILIALIS ET SERVILIS EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Vſque ad beatitudinem confirmatam non poteſt eſſe ſecuritas, nam & Angeli in cœlo empyreo, & primi Parentes
B in terreſtri paradiſo peccauerunt. *Geneſ. 3.*

LOTH inter peccatores peſſimos bonus fuit, & exiens inde cum filiabus propriis in monte peccauit. Vnde beatus homo, qui ſemper eſt pauidus. *Gen. 19.*

Defectus timoris diuini eſt cauſa peccati, ideo dixit Abraham ad Abimelech: Cogitaui mecum, dicens, Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto, & interficient me. *Gen. 20.*

Timuerunt Obſtetrices Dominum & ædificauit illis domos. *Exod. 1.*

Poſt tranſitum maris rubri & ſubmerſionem exercitus Pharaonis dicitur: Timuit Populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius. *Exod: 14.*

Voluit Dominus in filios Iſraël multum timorem incutere, ideò cum tonitruis, & igne, & ſignis terribilibus legem dedit. *Exod. 19. & 20.*

ABDIAS diſpenſator domus Achab timebat dominum Iſraël valde, nam cùm interficeret Iezabel Prophetas domini, tulit & ille centum prophetas, & abſcondit eos, & pauit. *1. Reg. 8.*

C Homines quos miſit rex Babylonis ad habitandum Samariam, non timebant Dominum, & immiſit eis dominus leones qui interficiebant eos. *4. Reg. 14.*

Conſtituit Ioſaphat Iudices in cunctis ciuitatibus Iuda, præcipiens eis inter cætera, Sit timor domini vobiſcum & cum diligentia cuncta facite. Non enim apud Dominum Deum noſtrum iniquitas. *2. Par. 19.*

TOBIAS ſenior ab infantia filium ſuum timere dominum docuit, & timentes Deum ad conuiuium ſuum fecit vocari Sequitur, Plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occiſorum & ſepeliebat. *Tob. 1.*

Confitendo in oratione domino, dicebat Sara filia Raguelis: Virum cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi accipere. *Tob. 3.*

TOBIAS iunior, & amici ſui timore Domini nuptiarum conuiuium exercebant. *Tob. 9.*

Erat Iudith in omnibus vidua famoſiſſima, quoniam timebat Deum valde, nec erat qui loqueretur de ea verbum
D vnum malum. *Iudith. 8.*

Inter alia, de quibus commendatur Iob, ſignanter tangitur timor Dei, *Cap. 1. & 2.* Vnde ipſe dixit: Semper enim timens quaſi ſuper me fluctus timui Deum. *Iob. 1. 2. & 31.*

De muliere forti dicit ſpecialiter: Mulier timens Deum, ipſa laudabitur. *Prou. 31.*

Commota tempeſtate magna, Nautæ cum quibus erat Ionas, miſerunt ipſum in mare, & ſtetit mare à furore ſuo, & timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hoſtias, & vouerunt vota Domino *Ionæ 1.*

Cùm plagis premeretur Eleazarus, ait Domine, tu ſcis quia cum à morte poſſem liberari, duros corporis ſuſtineo dolores; ſecundum animam verò, propter timorem tuum libenter hæc patior. *2. Mach. 6.*

Si timendus eſt aliquis Dominus, quia poteſt multa bona donare, multo magis ſummè timendus eſt Deus, quia ſumma bona donare poteſt. Vnde Tobias, Noli timere fili, multa bona habebimus ſi timuerimus Deum. *Tob. 3.*

Et quia poteſt mala inferre, propter hoc Chriſtianis dicit: Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. *Matth. 15.*

Si grauiter eſt punitus ſeruus ille qui talentum ſibi creditum non multiplicauit, ſed ligatum in ſudario integrum re- E
portauit, quid fiet de illo qui omnia diſſipat luxurioſè viuendo, & quantum in ipſo eſt dominum impugnando, ſi non conuertatur & pœniteat? *Matth. 25. Lucæ 19.*

Valde grauiter punientur Illi, qui opera iniquitatis & nequitiæ perpetrauerunt. Ex quo apparet quod ita confundentur qui opera miſericordiæ non fecerunt. Ite, dicetur, maledicti in ignem æternum. *Matth. 25.*

Simeon erat homo iuſtus & timoratus, exſpectans redemptionem Iſraël. *Lucæ. 2.*

Viri timorati curauerunt Stephanum à Iudæis lapidatum, & fecerunt planctum magnum. *Act. 8.*

Poſt conuerſionem Pauli ſcriptum eſt, Eccleſia ædificabatur, ambulans in timore domini, & conſolatione ſpiritus ſancti replebatur. *Act. 9.*

Occaſione Cornelij Deum timentis: dixit Petrus, in omni gente, qui timet Deum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. *Actor. 10.*

HISTORICA. F

Cum IVLIANVS Imperator multa excogitaret, quibus Paganorum ritus extolleret, & milites ad cultum idolorum inclinaret, inuenit tandem modum, qui compluribus militibus claræ virtutis coronam dedit. Cùm veniſſet enim tempus, quo imperialia milites ſolent accipere (hoc enim agitur plerunque die Calendarium Ianuariarum, & natali Principum, & vrbium) exquiſiuit vt eos ſimpliciter & ex priſca conſuetudine fallere poſſet, iuſſitque vt vnuſquiſque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primo incenſum offerret: Erat enim ante eum poſitum thus & ara, ſecundum antiquam Romanorum ſolemnitatem. Tunc quidem alij liberè ſuam fortitudinem oſtenderunt, & neque incenſum offerre, neque donum accipere ab Imp. ſuſtinuerunt: alij vero occaſione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt, quod commiſêre peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, ſeu iuſſione repentina concluſi hæc intellexerint, tamen Paganiſmum declinare nequiuerunt. Plurimi ſiquidem per ignorantiam decepti, cùm inter cibos, G
vt fieri ſolet, & pocula inuocarent inter ſe Chriſtum, reſpondens quidam dixit: quid patimini inuocantes Chriſtum, quem paulò ante denegaſtis, cùm donum ab Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cùmque Milites hoc audiſſent, & quod geſſerant agnouiſſent, ſtatim exilientes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant Deum ſuum, & cunctis hominibus teſtabantur ſe eſſe Chriſtianos, & in eo nomine permanere, atque per ignorantiam ſe feciſſe, &, ſi dici poſſet, ſolam manum Paganam eſſe; conſcientia verò nihil ſimul egiſſe. Cúmque veniſſent ad Principem, proiecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poſcebant, vt reciperet quod dediſſet, & illos occideret: ſe enim agere pœnitentiam fatebantur, eò quòd improuidè eorum dextera peccaſſet; & ſtudere propter Chriſtum totum corpus pœnæ tradere. Hi itaque, vt ait S. Antonin. filiali timore compulſi malebant capite truncari, quàm vel in modico Deum offendere vel diſplicere; cuius miſericordia à progenie in progenies timentibus eum, tali nempe timore. *Hiſtor. Trip. lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 30. & D. Antonin. 4. p. Sum. tit. 14. cap. 13.*

Quemadmodum timor naturalis materialiter conſumit H
carnes, ita cœleſtis concupiſcentias, ne quis vincatur ab illis. Proinde rectè rogabat *Pſalmiſta*, cùm diceret: Confige timore tuo carnes meas. Vnde interrogatus Macarius Abbas, cur ita ſiccus, & macilentus eſſet cum comederet, ſicut cum ieiunaret; reſpondit: Sicut lignum, cui carbones igniti apponuntur, ſenſim conſumitur ab igne omnem eius viriditatem & humorem abſtrahente; ſic qui mentem ſuam continet in timore Domini, carnem & oſſa conſumit. *D. Anton. ibid.*

Horum verborum memor Anaſtaſius, Marzabanam Præfectum, qui eum minis ac tormentorum violentia à fidei ſuſceptæ conſtantia deterrere nitebatur, ita eſt allocutus: Non timeo Regem, ad quem meam in fide pertinaciam delaturum te minaris, an non ipſe quoque homo eſt, in quem cadit interitus? Quemnam me ergo timere oportet; an illum qui æquè atque ego interit, an eum qui ſemper eſt, & omnia produxit? *Surius tom. 1. in eius vita.*

Inter varia virtutum merita, quibus inſignitus erat Ceadda in Merciorum Prouincia Epiſcopus, in tantum erat timori Domini ſubditus, in tantum nouiſſimorum ſuorum in

omnibus

minibus operibus ſuis memor, vt ſi eo fortè legente vel quid A aliud agente, repente flatus venti maior aſſurgeret, continuò miſericordiam Domini inuocaret, & eam generi humano propitiari rogaret. Si autem violentior aura inſiſteret, iam clauſo codice procideret in faciem, atque obnixius orationi incumberet. At ſi procella fortior aut nimbus perurgeret: vel etiam coruſci ac tonitrua terras & aëra terrerent, tunc veniens ad Eccleſiam ſolicitus orationibus ac pſalmis, donec ſerenitas aëris rediret, fixa mente vacaret. Cumque interrogaretur à ſuis, quare hoc faceret: Reſpondebat, non legiſtis? Quia intonuit de cœlo Dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos: fulgura multiplicauit, & conturbauit eos? Mouet enim aëra Dominus, ventos excitat, iaculatur fulgura, de cœlo intonat, vt terrigenas ad timendum ſe ſuſcitet, vt corda eorum in memoriam futuri Iudicij reuocet, vt ſuperbiam eorum diſſipet, & conturbet audaciam, reducto ad mentem tremendo illo tempore, quando ipſe cœlis & terris ardentibus venturus eſt in nubibus cum poteſtate magna & maieſtate, ad iudicandos viuos & mortuos; propter B quod oportet nos admonitioni eius cæleſti debito cum timore & amore reſpondere, vt quoties aëre commoto manum ad feriendum quaſi minitans erexerit; nec adhuc tamen percutit, mox eius imploremus miſericordiam, & diſcuſſis penetralibus cordis noſtri atque expurgatis vitiorum ruderibus, ſolliciti ne vnquam percuti mereamur, agamus. *S. Beda lib.4. hiſt. Angl. cap.2.*

Godefridvs comes Cappenbergenſis, vir ſumma manſuetudine, & gratia ſingulari, conſilio prudens, & in militia ſtrenuus, ſed militandi Regi immortali, & cum illo ferendæ crucis cupientiſſimus: cum aliquando ſuos videret aliena diripere, & prædas agere, ſic Dominum eſt deprecatus: Obſecro immenſam bonitatem tuam, bone Ieſu, vt me è medio iniquitatis huius eripias, & in die iudicij purum & immaculatum me tibi exhibeas. Scio enim, æquiſſime iudex, in meum redundare caput, quicquid à meis delinquitur, & ſi quid à me diſſimulatum erit, te id ſeueriter vindicaturum. Cum adhuc ſæculari tegeretur habitu, bellum ei facere ciues Monaſterienſes. Itaque quidam ex miniſtris eius cum multis aliis mul- C ta pecora abegit, & cum illa præda ſtante in porta Comite, gloriabundus aduentabat. Sed vir pius, iuſtitiæ tenax, vbi cognouit quid ab illo eſſet actum, animo commotus ait ad ſeruos ſuos: Ite ad nefarium raptorem; dicitéque illi, ne ſit auſus vnquam in meum venire conſpectum, niſi prius ſatisfaciat eis quos præter ius faſque læſit, reſtituatque prædam vniuerſam. Etſi enim ciues Monaſterienſes in præſens nobis, fortaſſis non abſque culpa noſtra infeſti ſunt, non tamen debuit temerarius ille homines ruricolas & innocentes ſub noſtri nominis prætextu vexare & affligere. Hæc poſtquam ille reſciuit, ſingulis quibuſque res ablatas anxiè reſtituit. *In vita eius apud Sur. ca.1. & 2. Ian. die 13. tom.7.*

Inſigni etiam dicto hunc timorem aſſeruit Franciſcus Borgia Societ. Ieſu, ad omnia enim pauidus, dicere ſolebat: Iudicia Dei viuentis & videntis, quantum à mortalium iudicio diſcrepant! timeat itaque qui ſapit, Deum. Suauiter Bern. ſuper Cantica: Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo: ergo ſi hoc eſt omnis homo, abſque hoc nihil eſt homo. *Ribad. lib.4. in Vita cap.4.*

D TIMORIS NATVRALIS ET HVMANI

*Exempla Sacra.

Dixit Abimelech ad Abraham, Deus tecum eſt in vniuerſis quæ agis. Iura ergo per Deum, ne mihi noceas. *Gen.21.*

Ægyptij perſequentes filios Iſraël, qui ibant per medium mare, dixerunt: Fugiamus Iſraël, Deus enim pugnat pro eis *Exod.14.*

Videns Saül quod Dominus eſſet cum Dauid, cœpit timere eum. *1. Reg.18.*

Princeps quinquagenarius, qui tertiò venit ad Eliam, reuerenter loquutus eſt ei, quod & quia non fecerant, duo Alij fuerunt ab igne deſuper veniente conſumpti. *4. Reg.1.*

Factum eſt, cum completus eſſet murus Ieruſalem, vt timerent vniuerſæ Gentes, quæ erant in circuitu. *Neh.6.*

Cecidit timor Iudæ & fratrum eius, & formido ſuper omnes gentes in circuitu eorum, & peruenit nomen eiud ad regem. 31. *Mach.1.*

Audierunt Aduerſarij, quia paratus eſt, Ionathas cum ſuis in bello & timuerunt, & formidauerunt in corde ſuo. *1. Mac.1.*

Poſtquam Lyſias fuit debellatus à Iuda Machabæo, voluit pacem facere cum eo, & promiſit conſenſurum ſe omnibus E quæ iuſta erant, quaſi ad voluntatem Iudæ. *2. Mac.11.*

Herodes metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum, & cuſtodiebat eum. *Marc.6.*

Poſt terribilem mortem Ananiæ, & Saphiræ, erant omnes diſcipuli porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat ſe illis coniungere, ſed magnificabat eos populus. *Actor.5.*

Cum Paulus & Silas eſſent in carcere pariter poſiti, & pedes eorum ligno ſtricti, ſubito terræ motus factus eſt magnus. Cuſtos autem carceris tremefactus procidit Paulo & Sylæ ad pedes, & ait: Domini, quid me oportet facere vt ſaluus fiam? *Actor.16.*

Historica.

TIMOR MALI FVTVRI.

IN GENERE.

Ἐπειοῦ δειλότερος, id eſt, Epeo timidior, de magnopere pauido dicebatur. Ab Epeo quopiam dictum, notæ timiditatis F homine. Datum eſt hoc cognominis Cratino Comico, per alluſionem fortaſſis, quod cum Oenoidis tribus princeps eſſet, in eo numere timidiùs ſe gereret. *Eraſ. in Adagiis.*

Aiunt Piſandrum fuiſſe quempiam prodigioſa timiditate, adeò vt anxius eſſet, ne ſuam ipſius animam alicubi videret, quæ ſe viuum reliquiſſet. Inde ortum adagium: Timidior Piſandro. *Eraſmus in Adagiis.*

IN SPECIE.

Mortis.

Isocrates Athenienſis rhetor iam ſenex, quemadmodum haberet, quærenti: Ita, inquit, vt homo, qui ſupra nonaginta annos natus mortem ſummum malum ducit. Neque enim acuendis gladiis, vel lancea cuſpidanda, vel galea extergenda, vel æra merendo, nec ſocius naualis, ſed antithetis, pariſis, & homœoptotis conglutinandis & contexendis, tantùm non ſcapteris & ſtrigilibus comprehenſiones & ambitus verborum poliens & concinnans, conſenuit. Non mirum igitur, ſi ſtrepitum armorum exhorruiſſet, & concurſum aciei, homo qui committere cum vocali vocalem & ſyllaba iſocolon trun- G cum proferre timuit. *Plut. de glor. Athen.*

Cum poſt Cannenſem cladem L. Cæcilius Metellus & cum eo plerique nobiles Adoleſcentes deſerta Italia de fuga ad regem aliquem conſultarent: P. Furius Philus eius rei P. Scipionem tribunum militum certiorem fecit. Is licet iuuenis adhuc, aliis ſtupentibus: Qui remp. ſaluam vult, inquit, me ſequatur. Atque ipſe princeps paucis ſequentibus ad Metelli tabernaculum deuolat, ibique ſtricto gladio ſuper conſultantium capita, primus graui execratione interpoſita, in ſua ipſius verba iurat, fore vt nunquam Italiam, & cum Italia patriam ipſam metu deſereret. Inde in Metellum conuerſus, Tu quoque ſic iures volo, ſic & qui tecum hîc adſunt: ſi quis id facere, recuſauerit, hunc enſem in ſuum caput à me nudatum continuò experietur. Metellus & alij ſubita re perculſi non aliter attoniti ſtabant, quam ſi tum Pœnus ſuo capiti immineret. Ordines itaque in Scipionis verba iurarunt, ſeque illi ab hoſte protegendos tradiderunt. *Sab. lib.1. En.5. & Front. lib.4. c.7.*

Tiberivs Cæsar dixit Hominem ſexaginta annis maiorem, qui manum medico porrexiſſet, ridiculum eſſe. *Plut. in Precep. ſalub.* H

Antiquis vatum reſponſis ferebatur infauſtum fore & infelix Imperatori pop. Rom. qui exercitus armatos trans Euphratem amnem vrbemque Cteſiphontem promouiſſet. Exitiale hoc fuiſſe M. Licinio Craſſo, ipſumque Traianum in Italiam cum Parthica victoria rediiſſe. Hoc fortaſſe metu, niſi magis inuidia, inductus Adrianus, qui à Traiano adoptatus fuerat, Armeniam, Meſopotamiam, Aſſyriam, quas Traianus imperio Rom. adiunxerat, Perſis reddidit, & Euphratem imperij finem eſſe voluit. *Eutrop lib.8.*

Eloquentia.

Philippus Macedo recenti exultans victoria ad Chæroneam de Græcis parta, & vino grauis, cadaueribus inſultans, initium cecinit Demonſthenis plebiſciti, ad pedem attollens vocem & ſupplodens:

Demoſthenes Demonſthenis ſic cenſuit
Pæanienſis.

Diſcuſſa verò crapula, cum magnitudinem ſecum reputaſſet propoſiti periculi, horror eũ perſtrinxit eloquẽtiæ & neruo-

rum

rum illius oratoris: qui in dici momento vnius aleam ipſam iacere de imperio & vita compuliſſet. *Plut. in Demoſth.*

Inſidiatorum.

☞ *Conſule Titulum Tyrannorum, quos vt omnes metuant, at ipſi viciſſim omnes.*

Cain primus legitur ædificaſſe ciuitatem, ſed non Abel: quia ſancti non habent hîc manentem ciuitatem, ſed futuram inquirunt, vt teſtatur Apoſtolus *Heb. 13. Gen. 4.*

Amphitryon ad Lycum tyrannum volentem interficere Herculis liberos, *apud Eurip. in Hercule fur.* inquit:

—— τῶν ἀρίστων τέκν᾽, αὐτὸς ὢν κακὸς,
δέδοικας.
Optimorum, filios, ipſe exiſtens malus, times.

Dionysivs tyrannus omnes ſuſpectos habebat, vt plerunque comam & barbam aleret, ne præcipuas corporis partes tonſoris nouaculæ ſubiicere neceſſe eſſet: ac ſi quando caput tondendum erat, capillos adurebat: innuere volens, vnicum tyrannidis præſidium eſſe *ἀπιστίαν*, nemini fidere *Diodorus l. 20.* De eodem ſic *Hor. lib. 3. Ode 1.*

Diſtrictus enſis cui ſuper impia
Ceruice pendet non Siculæ dapes
Dulcem elaborarunt ſaporem:
Non auium, citharæque cantus
Somnum reducent.

Q. Flaminivs cum Philippo Macedonum rege collocuturus, in ſinum Maliacum prope Nicæam deſcendit. Philippus ex Demetriade eò cum quinque lembis venit: erantque cum eo Macedonum principes, & Cycliadas vir illuſtris, & cæteri Achæorum exules: cum Flaminio Aminander & Dionyſiodorus Attali legatus, Phaneas Ætolus, & Rhodiæ claſſis præfectus, cum Ariſteno & Xenophonte, Achæorum principibus. Cum his Quintius ad littus progreſſus regem hortatur, vt è naui in littus progrediatur, ſecum quæ vellet commodiùs locuturus. Quod facere recuſantem, quum Quintius rogaſſet, quem timeret? Neminem, præter deos, reſpondit, ſibi timori eſſe: cæterùm haud ſe fidem iis qui cum Flaminio eſſent habere. Omnibus id periculum eſt, inquit Quintus, qui cum hoſte congrediuntur, ſi in nullo fides ſit. Verum eſt hoc, ait Philippus: ſed ſi fraude agendum ſit, haud par fallentibus erit præmium Philippus, & Phaneas Ætolus. Macedones haud ita facile alium Philippi ſimilem ſibi inueniant regem, vt Ætoli in Phaneæ locum alium ſubſtituant prætorem. *Sab. lib. 6. En. 5.*

Nero Romanorum Imperator, hoſtis à Senatu iudicatus, ex vrbe fugiens, vt in Phaonis liberti prædio latitaret, ſuſpectos etiam habere cœpit ſummos amicos, qui fugæ ſocij fuerant. Omnem humanam vocem perhorreſcebat: ſi catulus latraret, aut caneret gallina, aut ramus arboris vento moueretur, grauiter concutiebatur, vt vix auderet loqui cum præſentibus, ne fortè ab alio audiretur. *Xiphilinus in Nerone.*

Salutantes Imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici ſcrutabantur, ſinúmque prætentabant, ne quis cum telo eſſet. Nonnunquam valentiſſimi ſerui catenis religati, pro oſtio aditum cuſtodiebant, ne non vocati admitterentur. *Alex. lib. 5. cap. 24.*

Cyro præfecto vrbis, ob reſtitutos muros terræmotu collapſos, Conſtantinopolitani ciues in hippodromo acclamauerant, Conſtantinus condidit, Cyrus reſtaurauit. Imp. Theodoſius ea voce permotus, ne res fortaſſe nouas moliretur, ſub prætextu Græcæ ſuperſtitionis eum dignitate & donis exuit. Itaque ſacerdos primùm, deinde Smyrnæorum Epiſcopus factus eſt, ſæculo quinto poſt Chriſtum.

Frotho I. Danorum rex auri ſcrobem cibis adſpergere conſueuerat, eo tanquam alexipharmaco vtens. *Saxo lib. 2.*

Proditionis. Indicij

Cùm M. Brutus & C. Caſſius cum cæteris Coniuratis Cæſarem, in porticu Pompeij ſenatum habiturum expectarent, multa obiecit illis fortuna turbulenta: primum & maximum, Cæſaris die progrediente moram: & quòd cùm non litaret, retineretur ab vxore Calpurnia domi, vetaréntque aruſpices ei in publicum prodire. Deinde vnum ex coniuratis Caſcam adiit quidam, dextraque apprehenſa: Tu, inquit, de arcano Caſca nos celaſti, verùm exprompſit Brutus nobis omnia. Torpido ſtupore Caſca ridens illi: Vnde tam citò quæſo, inquit, abundas, vt accingas te ad ædilitatem? Tantulum modo abfuit, quin falſus ambiguo abdita retegeret Caſca. Ipſum Brutum & Caſſium vir ordinis ſenatorij Popilius Læna ſalutauit propenſius, atque in aurem inſuſurrauit: Opto vobis, inquit, vt quæ animo habetis, perficiatis: hortorque, ne cunctemini, neque enim ſiletur res. Ita fatus digreſſus eſt, magnamque ſuſpicionem attulit iis, conſilium ſe intellexiſſe. Cæſarem (qui lectica delatus ſtatuerat, quod non litaſſet, nihil maioris rei in præſenti peragere, verum imbecillitatem cauſans reiicere in aliam diem) exeuntem lectica arripiens Popilius, ſermonem cum eo ſubſiſtente & animum aduertente habuit prolixiorem. Coniurati, qui vocem eius non aſſequebantur, ſed augurabantur ex ſuſpicione ſua conſilij indicium eam communicationem eſſe, ceciderunt animis: intuéntesque ſe mutuò, conſtituerunt inter ſe nutibus non expectare, dum corriperentur, ſed confeſtim manus ſibimetipſis inferre. Ac cùm Caſſius iam & nonnulli alij capulis manus ſub togis admouiſſent, ſtringerentque pugiones, conſiderans Brutus ex Lænæ geſtu aliquid eum enixè rogare, non deferre; nihil ſonuit (quòd cùm ipſis permiſti eſſent alieni) ſed vultu hilari confirmauit Caſſium, ac paulò pòſt dextram Læna Cæſaris oſculatus abſceſſit, declarans pro ſe & aliqua re ad ipſum pertinente illum interpellaſſe ſe. *Plutarch. in Cæſare.*

Ruinæ.

Artemoni, delitiis laſciuienti, etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quoniam lectica circumferretur, & veluti è manibus hinc inde ſuſtinentium penderet, de quo inſuper memorabile eſt, metu fractum atque ſtupidum temporis plurimum intra domus ſepta ſe continuiſſe, duobus ſeruis æreum ſcutum ſupra eius caput ſuſtinentibus, ne quid ex ſuperioribus forte irrueret. Siquo autem caſu egredi cogeretur, lectica recto adoperta geſtabatur, eaque humili, metu ruinæ. Ex Plutarchi Pericle. *Cæl. l. 9. cap. 11. A. L. & Eraſm. in Adagiis.*

Paupertatis.

☞ *Vide Locum Auaritiæ in conſeruando, quatenus illi Metus amittendarum opum famulatur.*

Dedecoris, Ignominiæ.

☞ *Notum eſt illud ἵνα δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς adeóque ſpeciem timoris pudorem ſtatuére poſſis. Ex Titulo igitur Pudoris hæc quædam.*

Nicodemvs Phariſæus noctu cum Chriſto Domino verſabatur, cum interdiu propter metum Iudæorum eum accedere non auderet. *Ioan. 3.*

Periander Corinthiorum tyrannus metu ne inſepultus propter crudelitatem ſuam iaceret, ſeipſum à militibus ignotum interfici curauit. Duobus enim robuſtis militibus mandaſſe dicitur, vt via quadam noctu ingreſſi, qui primus hominum occurriſſet, eum ferro obtruncarent, ac quàm occultiſſimè ſepelirent. Submiſit his, alios, qui eos pari ratione occiderent & ſepelirent. Ipſe primis duobus ſe ignotum obtulit, à quibus ferro exceptus, periit, ignobilitérque ex ſententia eſt humatus. *Laertius.*

Liberorum amiſſionis.

Ragvel cùm filiam ſuam Saram Tobiæ deſpondiſſet, & metueret, ne id ei accideret, quod ſeptem aliis, qui prima nocte ab Aſmodeo dæmone interfecti fuerant: ſepulchrum noctu effodi curauit, vt ſi quid Tobiæ accidiſſet, ante diluculum ſepeliretur, ne quis id reſciret. At poſteaquam eum ſaluum & incolumem eſſe cognouit, metus eius in Maximum conuerſus eſt gaudium *Tobiæ 8.*

Thales vnus è ſeptem metu amittendi liberos à coniugio abſtinuiſſe dicitur à Plutarcho.

Impudicitiæ vxoris. Timor Zelotypus.

Inter barbaros præcipuè zelotypos eſſe Perſas, proditum eſt, ac in ea peracerbos ſe ac difficiles præſtare. Nec vxores modò ſollicitè aſſeruant, ſed ſeruas item ac concubinas: ita vt domi occludantur, aut ſi prodeundum ſit, obſeratis ferantur vehiculis. Quorum occaſione, tutus in Perſas Themiſtocles euaſit. *Cælius lib. 18. A. L. ex Plutarcho.*

Narrant, Phano cuidam vxorem fuiſſe parum ſpectatæ fidei: quam quòd is haberet adulterij ſuſpectam, atrij fores ſic occluſit, vt non niſi cum ſtridore ſonituque poſſent aperiri. Verùm illa cùm per tegulas reciperet adulterum, vicini per locum dicebant, ἡ φάνου θύρα. Eáque vox poſtea ceſſit in vulgi ſermonem. *Eraſmus in Adagiis.*

Quidam Eugubienſis admodum zelotypus, Ioannes nomine, excogitato aſtu zelotypis digno, ſeipſum caſtrauit eo conſilio,

conſilio, vt ſi vxor poſtmodum concepiſſet, in adulterio fuiſſe
A conuinceretur.

Loci fatalis.

Hadrianvs Imperator cum veteri oraculo circumferretur, tranſitum Euphratis exitialem eſſe Rom. Imperatoribus Armeniam, Meſopotamiam, Aſſyriam, Perſis a Traiano ereptas, iis reddidit, vt Euphrates imperij limes eſſet. *Eutropius lib.*8.

Ericvs IV. Danorum rex, Vualdemari pueri tutor, animæ ſuæ ſic prodigus erat, vt in acie, ne temerè ſolus in hoſtem procurreret, arctius à ſuis obſeruaretur. At eo bello, quod contra Olaum tyrannum gerebatur, cum in Scania ad litus Landoram (quod fatale regibus eſſe, neque illud attingentes annum ſuperuenire ſolere plebeia fabula ferebatur) hoſti occurrendum eſſe. Eskyllo Lundenſi Epiſcopo exercitum commiſit, quem ille propter imperitiam amiſit. *Saxo lib.*14.

Laruarum.

Vlyſſem in Necyomantia Homeri manes defunctorum recenſentem tandem.

B

—χλωρὸν δέος εἷλεν,
Μή μοι Γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
Ἐξ ἀΐδεω πέμψειεν ἀγαυὴ Περσεφόνεια.

Tyrannorum.

Veteres illi Tyrrheni, qui Volaterras incolebant, timentes ne ab aliquo ſuorum, freto opibus, imponeretur communi libertati, ſolebant magiſtratus creare libertos, qui apud ipſos antea ſeruitutem ſeruiſſent: qui cum legibus definitum tempus imperij abſoluiſſent, in eorum locum alij eiuſdem generis ſufficiebantur: atque ita ſemper ipſos volentes illic traditum eſt ſe iuſto imperio priuaſſe, & ad indignos honorem illum detuliſſe, ne aliquando iniuſto imperio inuiti premerentur. *Victorius. lib.*32 *Var. lect. cap.*23. *ex Ariſt. mirab. audit.*

Alexander Magnvs Antipatri filium Caſſandrum capillis, arreptum parieti affixit, quod barbaros intuitus regem adorantes, vt adoleſcens nuper domo profectus, cachinno non abſtinuiſſet. Sed & cum Antipatrum accuſaſſent quidam, eumque Caſſander pro virili tueretur, offenſus ea audacia Alexander: Plorabitis, inquit, ſi vera eſſe deprehendero ea
C de quibus accuſamini. Qua minaci denuntiatione tantus timor Caſſandrum inceſſit, vt procedente tempore quum ipſe Macedoniæ & Græciæ imperaret, animaduerſa fortè Delphis magni Alexandri ſtatua, tanto defuncti regis admonitu eſt terrore perculſus, vt trepidatio illa aliquandiu ſedari nequiuerit. *Plut. in Alex.*

Romæ non licebat in Capitolio patriciis habitare: quia Manlinus, cuius ibi domicilium fuit, ibi tyrannidē machinatus erat: eiuſque cauſa ſcitum eſt, ne cui ex Manliorum familia nomen Marco foret. Et tamen Val. Poplicolam quoque virum in primis popularem, multò antè ſuſpectum habuere: quouſque domum ipſe ſuam, quæ foro videbatur imminere, diruit. *Plut. in quæſt. Rom.*

Maximinvm Imp. Senatus Rom. tantum timuit, vt vota in templis publicè priuatimque mulieres etiam cum ſuis liberis facerent, ne ille vnquam vrbem Romam videret Audiebant enim, alios in crucem ſublatos, alios animalibus nuper occiſis incluſos, alios feris obiectos, alios fuſtibus eliſos, atque omnia hæc ſine delectu dignitatis: cum videretur diſci-
D plinam velle regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiam corrigere voluit, quod non conuenit principi, qui velit diligi, Erat enim ei perſuaſum, niſi crudelitate imperium non teneri. *Capitolinus in Maximino.*

Hoſtium.

☞ *Conſule. Tit. Declinationis nimia hoſtium, quatenus imminentem hoſtium inſultum declinare conatur, Item ſub loco Strategematum, Metum ſuis iniicere.*

Apud Iſraëlitas qui timido & molli animo eſſet, à cæteris edicto præconis ſegregabatur. *Deuter.*20.8.

Polynices, Thebas veniens ad colloquium ſtricto gladio, cùm non fideret, licet per inducias, Eteocli fratri, apud. *Eurip. in Phœniſſis* ſic ait.

Ἅπαντα γὰρ τολμῶσι δεινὰ φαίνεται,
Ὅταν δι' ἐχθρᾶς ποὺς ἀμείβηται χθονός.

Omnia enim audentibus meticuloſa videntur, cum per hoſtilem pes graditur terram.

Piſander miles quidam glorioſus, ſtatura magnus, animo imbellis, cuius conum & ſupercilia irridet Ariſtophanes, armis vtebatur inſignibus, triplicique, cono *τριλοφίαν* Græci vocant. A quo eſt id Græcorum prouerbium, *Πεισάνδρου δειλότερος*, in homines arrogantes, ſed timidos. *Gyraldus*
E *tertio Dialog. Hiſtoria poetarum.*

Sophronis, qui de menſibus ſcripſit, filius, in gratiam Dionyſij tyranni taxauit Rheginenſes, vt ignauos in rebus bellicis, animique pauidi, quemadmodum teſtantur Græcorum adagiorum collectanea. Hinc prouerbium, Rheginis timidior. *Eraſmus in Adagiis.*

L. Sylla victore à bello Mithridatico reuertente, C. Marius ſeptimum conſul creatus, cogitans aduentare illum, qui patria ſe exegerat nuper, & tunc Mithridatem in Pontum Euxinum redegerat, in miras perplexitates, nocturnos terrores, inquieta ſomnia incidit, ſemperque aliquem viſus eſt audire, qui diceret:

Sunt etenim vel ſana abeuntis luſtra leonis.

Quia verò exhorreſcebat præſertim vigilias, velut refugium à ſolicitudinibus ſomnum machinans, ad pocula & ad intempeſtiuam atque minimè conuenientem ætati ſuæ conuertit ſe temulentiam. *Plut. in Maritos.* F

Cum M. Antonius triumuir ex Parthis reduceret exercitum, milites panico terrore noctu correpti, ſeſe mutuo interficiebant ſpoliabantque, & pecuniam atque impedimenta Antonij diripiebant. Antonius in curſu hoſtili fugam fieri. & diuulſionem ordinum exiſtimans, vnum ex libertis Rhamnum iureiurando adegit, vt ibi præcepiſſet, confoderet ſe gladio, caputque detruncaret, ne viuus in poteſtatem hoſtium perueniret, neque cognoſceretur mortuus. Tandem alij ſuperuenientes nunciarunt, turbam ex propria iniuria auaritia militum eſſe natam. *Plut. in Antonio.*

Avgvstvs Cæsar nunciata clade Variana in Germania, excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus exiſteret: & præſidibus prouinciarum prorogauit imperium, vt à peritis, & aſſuetis ſocij continerentur. *Suetonius.*

Nerva annum agens circiter ſextum & ſexageſimum, Romanus princeps factus eſt. Cum iam vndique arcus & ſtatuæ diruerentur aureiſque ac argēteis conflatis, quas Domitianus locari fecerat, grandis colligeretur pecunia: oborto tumore, quaſi viueret Domitianus, & afforet, ita trepidare cœpit, vt G colore mutato, ac voce amiſſa, vix conſiſteret: à Parthenio autem confirmatus, recepta fiducia ad ſolenne delinimentum conuerſus eſt, *teſte Aurel. Sexto.*

Præceptorum.

Achilles Chironis ferulæ ſubditus, eiuſdem iram timuit De eo ſic *Ouid.*1. *Faſtorum.*

Phyllirides puerum cithara perfecit Achillem.
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties ſocios toties perterruit hoſtes,
Creditur annoſum pertimuiſſe ſenem.
Quas Hector ſenſurus erat, poſcente magiſtro,
Verberibus iuſſas præbuit ille manus.

* *Martial.*4.11. *in Teleſphorum.*

Quid ſi me tonſor cum ſtricta nouacula ſupra eſt,
Tunc libertatem, diuitiaſque roget?
Promittam: nec enim roget illo tempore tonſor,
Latro rogat, res eſt imperioſa timor.

* *Ouid. l.*6. *Metam. fab.*1. *de Arachne.*

Quod mihi tunc animi miſeræ fuit? anne quod agna eſt,
Si qua lupos audit circum ſtabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hoſtilia cernit H
Ora canum, nullos audet dare corpore motus;
Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus,
Cæruleæque cadunt toto de corpore guttæ.

* *Idem lib.*1. *Faſtorum.*

Tunc ſacer ancipiti mirandus imagine Ianus
Bina repente oculis obtulit ora meis.
Extimui, ſenſique metu riguiſſe capillos
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.

* *Statius* 5. *Theb.*

Talia cernenti mihi, quantus in oſſibus horror.
Quiſve per ora calor? qualis tum cerua cruentis
Circumuenta lupis, nullum cui pectore molli.
Robur, & in volucri tenuis fiducia curſu,
Præcipitat, ſuſpenſa fugam iam iamque teneri
Credit, & illæſos audit concurrere morſus.

* Celtæ Adriæ vicini ad Alexandrum Magnum miſſis legatis amicitiam illius expetiuere: eos ille conuiuio exceptos rogauit: quidnam omnium maximè pertimeſcerent? reſponſue

ros exiſtimans Alexandri potentiam. Cui illi: hoc vnum, ne
A cœlum ruat. *Strab.l.7.*

* Antemon tam timidus fuiſſe fertur, vt domi plurimum vixerit, duobus ſeruis ſupra caput æreum ſcutum tenentibus ne quid supernè caderet, lecticâ non niſi adopertâ vtebatur.

* Heliogabalus tumultu militari exterritus, non obtulit ſe irato militi; ſed cum matre fœtidam cloacam petiit, vbi multis vulneribus confoſſus, turpem vitam turpiſſima morte finiuit.

TIMORIS, TIMIDITATIS POENA.

Vide locum de Pœna & Punitione,

* HIEROGLYPHICVM.

Ioan. Pierius Valerianus cuculum timidi hominis hieroglyphicum eſſe affirmat, quædam ex Horatio & Plutarcho in eum ſenſum proferens, aliaque lepidè dicta.

Tinctores.

Vide Mechanici opifices ſecundũ formam operis conſiderati.

B

* Tintinnabulum.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

Tintinnabulum eſt inſtrumentum æneum quo ſonus excitatur, inſerto piſtillo quod vtramque partem quatiat ſiue pulſet. Nomen eſt fictitium, à ſono ſiue tinnitu quem edit, hinc Tinnio de metallis propriè dicitur, cum ex eorum quaſſatione ſonus. Tin Tin excitatur. *κωδωνίζω* Græcis, & tintinnabulum *κώδων* appellatur, meminit huius vocis Iuuenalis *Satyr.6.*

Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulſari.

Sunt & qui Nolam & Campanulam, & Petaſum, & Lebetem tintinnabulo vſurpant, quod ex eadem materia conſtent, & in ſono conueniant, quamuis forma nonnihil differant, cum tintinnabula plerunque rotunda ſint, & figuram ſphæricam habeant.

Videatur locus de Campana.

VARIETAS. INVENTIO.

Vide eundem Locum.

C

VSVS VARIVS. IN SACRIS.

Præceperat olim Deus, vt in veſtimento ſummi Sacerdotis ſiue Pontificis dependerent deorſum ad pedes per circuitum mala punica immixta tintinnabulis. *Eccleſiaſt. c.45.* dixit ea plura fuiſſe. *S. Hieron. & Iſidor. lib.1. Etym.21.* præciſe numerant 722. mala punica, & totidem tintinnabula. *Exod. c.28.*

Rationem huius ceremoniæ Scriptura tradit. *verſ.35.* vt audiatur ſonus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conſpectu Domini; & non moriatur. Id eſt, vt non moriatur propter inobedientiam: volo enim & iubeo ſonitum Pontificis, putà pulſum tintinnabulorum eius audiri in ingreſſu & egreſſu tabernaculi, ad excitandam in eo, & in populo reuerentiam mihi debitam, videlicet ne domum meam intret niſi præuio pulſu, non quem ego audire cupiam, ſed quem ipſe, vti & populus audiens, admoneatur maieſtatis meæ, cuius templum ingreditur ſimul, & reuerentiæ officijque ſui.

TROPOLOGIA ET ALLEGORICA SIGNIFICATIO.

D Tintinnabula hæc Allegoricè prædicationem Chriſti, mala vero punica eiuſdem miracula ſignificabant. Ita Rupertus, quem vide reliqua omnia Chriſto accommodantem. Proſper hæc Pentecoſtæ attribuit, in qua fuerunt tintinnabula (quæ ipſe numerat 50. in tunica Aaronis) & mala punica, id eſt, linguæ igneæ Apoſtolorum perſonantes magnalia Dei. Tropol. *S. Hieron.* Tanta, ait, debet eſſe ſcientia & eruditio Pontificis Dei vt greſſus eius, & motus, & vniuerſa vocalia ſint. Veritatem mente concipiat, & toto eam habitu reſonet & ornatu; vt quidquid agit, quidquid loquitur doctrina ſit populorum: abſque tintinnabulis enim & diuerſis coloribus, & gemmis floribuſque virtutum, nec Sancta ingredi poteſt, nec nomen antiſtitis poſſidere.

Et *S. Chryſoſt. hom.37. in Matth.* Sicut inquit, homo vbicumque fuerit, cæteris animantibus præſtat: ita doctorem decet, ſiue loquatur, ſiue ſileat, ſiue in conuiuis, ſiue alibi ſit, cæteris hominibus præcellere; adeo vt inceſſu & aſpectu & habitu, omnibuſq; ſimpliciter aliis in rebus, præſtantior eſſe videatur.

Rurſum Tintinnabula ſunt aurea, vt ſignificetur omnem ſermonem Pontificis debere eſſe aureum, de charitate, de ſanctitate, rebuſque diuinis.

Eodem modo hæc non tantum de Pontifice, ſed & de quouis Sacerdote noſtro (qui ſanctior eſſe debet Pontifice Iudaico, eò quod ſanctiora tractet & conſecret myſteria) accipiunt E
S. Aug. q.119. & S. Gr. lib.1. regiſt. ep.24. Ideo, inquit, in inceſſu Sacerdos habet tintinnabula, vt vitæ viam cum linguæ ſonitu, ipſa quoque bona opera Sacerdotis clament, dicitur que (Mala punica iungite) quaſi dicat, Per omne quo dicitis, vnitatem fidei teneatis. Nam malum punicum quod vno cortice multa grana complectitur, vnitatem fidei deſignat, vel, vt ait Beda, multifariam virtutum operationem vno charitatis munimine tectam. Vide Bedam hæc omnia ſimili ratione adaptantem.

Origenes hom.9. notat Pontificem in ora & fine veſtis habere hæc tintinnabula, vt de extremis temporibus & fine mundi nunquam ſileat, ſed inde ſemper ſonet, inde loquatur, inde diſputet, ſecundum eum qui dixit: Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Illud ſanè efficiunt præſtantiſſimi efficaciſſimi concionatores, vt nullam habeant concionem, in qua nouiſſimi alicuius comminatione vel terrore F
auditores non percellant.

Hinc & *Greg. Nyſſenus* videtur per hæc tintinnabula accipere nouiſſimam tubam Archangeli, quæ canet, Surgite mortui, venite ad iudicium ideoque inquit, per hæc ſua tintinnabula monetur ſacerdos, vt corpus habeat leue, & aëreum ex cibi potuſue tenuitate, vt exiliat ad nouiſſimam tubam, feraturque ſublimis per aëra obuiam Chriſto venturo ad iudicium.

Quære Locum de Campana.

VSVS APVD PROFANOS.

IN BALNEIS.

Solebant olim tintinnabuli ſonitu conuocare populum ad balnea & hunc potiſſimum fuiſſe huius inſtituti vſum Auctor theſauri linguæ Latinæ indicare videtur, Et quidem *teſte Plinio*, tintinnabula hæc catenis excepta orbi æneo imponebantur, vt vento agitata longè ſonum referrent, & ita Dodonæ factum ſcribit. *lib.36. cap.13.*

In inſula Iaſſo, tintinnabuli crepitus piſces venales adeſſe indicio erat *Strabo lib.14.* *Vide Tit. Muſica contemptus.*

Notum eſt illud *Martialis.* G

Sonat æs thermarum, ponite pilam.
Virgine vos ſola lotus abire domum?

AD MERCATVM INDICENDVM.

Strabo meminit *lib.14. Georg.* Tintinnabuli ſonitu piſces venales fuiſſe, iudicabantur in Inſula Iaſſo.

ETIAM IN SEPVLCHRIS.

Varro refert in ſepulchro Porſennæ Regis fuiſſe quatuor pyramides catenis ſummitate iunctis, è quibus tintinnabula pauca propendebant, quæ à vento concuſſa, ſonum & concentum edebant.

IN ÆDIBVS PRIVATIS.

Olim, vti & hodie, in ædibus non modo ditiorum, ſed vulgarium, tintinnabuli ſono excitari ſolebant, meminit de veteribus *Lucianus.* De vſu noſtrate res clara eſt, per tintinnabula familiam excitari, conuocari: Imo & aduenientes eo ſigno præſtolari, vt intrò mittantur, ideo foribus applicantur.

HORÆ DISTINCTÆ.

Apud Antiquos, horas aqua & vmbra diſtinctas conſtat. Poſterioribus ſæculis videtur diſtinctio per tintinnabula facta, Sunt tamen qui etiam per ſonitum diſtinctas contendunt, figuram ſuo libello de Tintinnabulis inſeruit *Hieron. Magius cap. 6.* H

IN SACRIS.

Item *Pro Eleemoſyna impetranda.*

Ante Deæ Syriæ delubrum phalli duo erant, ait *Lucianus*, inſignis proceritatis: in quos Sacerdos conſcendebat ſacra preceſque facturus, inclamare autem ſolitus erat, vtque verbis ſonus aut tinnitus ſociaretur, tintinnabulum pulſabat. *Vide quæ ſupra de Pontif. Iudæor. dicuntur.* Idem Sacerdotes tintinnabulo & perâ ſtipem emendicabant per vrbem: vti hodie faciunt muti & ſurdi per vicos mendicantes. Imo vidi Coloniæ, & concionante me ibidem accidit; quòd media concione quidam ſacculo cui exiguum tintinnabulum affigitur, moneret Auditores ad erogandam eleemoſynam, quam eidem ſacculo per bacillum extenſo iniiciunt. Sanè in Eccleſiis Chriſtianorum frequentiſſ. eſt vſus tintinnabulorum.

IN ANIMALIBVS.

Pecudibus alligata olim, ſicut etiam hodie, tintinnabula, auctor eſt *Strabo*, tum vt de loco paſcuæ conſtet, tum ad terrorem

tem iteratum, tùm quod eo ſonitu pecora delectari arbitrantur. A Hinc Elephantis, equis, ouibus, porcis: imò & in auibus vſus eſt tintinnabulorum.

IN TRIVMPHIS,
ET SVPPLICIIS.

*Zonaras lib.*11. tradit, conſueuiſſe Græcos tintinnabulum ſuſpendere è collo illorum qui ad ſupplicium ducebantur, idque ne quis ex improuiſo illorum contactu pollueretur, quia audito ſtrepitu illo omnibus declinandi dabatur facultas.

Imperatoris Triumphantis currui tintinnabulum cum ſcutica ſiue flagro alligabatur, quo Imperator illis ſuppliciorum inſtrumentis moneretur ſui officij, & moderationis in omnibus ſeruandæ. *Zonaras* illius meminit, non tamen *Plutarchus*, qui ritus Triumphales accuratè deſcribit. Vnde cuipiam videri poſſet, poſterioribus Impp. in vſu duntaxat fuiſſe.

IN BELLO.

Suida auctore conſtat fuiſſe Tympani genus veteribus vſitatum, quod introrſum multa tintinnabula complecteretur, B quæ parem ſonum ederent. Quomodo nunc penè Crotala apud Turcas reperiuntur. Attamen in caſtris & exercitu tintinnabula adhibita conſtat, quibus ad arma miles vocabatur, cum in hoſtem eundum, aut coëundum. Itali curru vtuntur in caſtris quem Carrocium vocant, cuius magna eſt iactura ſi hoſtis eum conſequatur. In illo eſt tintinnabulum maius, quod eo progrediente ſonitum edit, ſoletque in media acie conſiſtere. *Vide infra. In ſignum Victoria. Accurſij* Prouerbium eſt *Gloſſ.*11. Regulæ inhærendum, tanquam Bononienſes ſolent Carrocio. Vſus tintinnabulorum in portis vrbium & arcium paſſim receptus eſt, & notus.

IN TEMPESTATE.

☞ *Vide Locum de Campanis.*

IN PVBLICIS, VEL PRIVATIS.
CONGRESSIBVS.

Vſu venire ſolet, vt viri Principes, Magiſtratus, & qui familiam capaciorem inſtruunt, tintinnabulis familiares, domeſticos, miniſtros aduocent: Sic in Capitulis, Senatu, aliiſC que Cõuentibus, Præſes aut qui aliis ſuperior, vocat per campanulæ ſonitum bedellos, virgarios, litigantes, aut ſi quorum alloquium vel commercium aut obſequia requirunt. Habétque ea res non exiguam commoditatẽ, ne longis clamoribus aut diſcurſibus ſit opus. Alibi Proxenetæ, Præcones, & qui publicationi rerum venalium addicti, ſigno nolæ vel tintinnabuli vicatim circumeuntes, euulgant ſi quid promulgandum, quod apud Belgas obſeruatur.

IN SIGNVM VICTORIÆ.

Solent ferè victoriæ celebriores publicis lætitiæ ſignis honeſtari. Inter quæ etiam reputatur feſtiuus Campanarum ſonus. Sic Anno 1191. contentione de finibus orta, Brixianis, Mediolanenſes, Bergomatibus Cremonenſes ſtudebant. Cremonenſes cum traiecto amne Ollio agrum Brixianum populabundi iniiſſent, in fugam compulſi Carrocium amiſerunt. Carrocij machina Mediolanum rei geſtæ monumento tranſlatam. Brixiani malum & nolam Brixiam deportarunt, atque perennem trophæi de vicinis hoſtibus parti memoD riam malum in templo maximo ſuſpenderunt, nolam verò in turrim populi ſubduxerunt, atque vt iu diebus. Carniſpriuij publicæ lætitiæ gratia pulſaretur, inſtituerunt. *Sigonius lib.*15. *Regni Italici.*

RECREATIONIS ERGO.

ANGELOTTVS Cardinalis S. Marci, cum eius familia deducendi domini gratia (ſicut mos eſt) ad pulſati tintinnabuli ſignum rara conueniret, negligentiæ illorum per iocum coarguendæ cauſa, ad horam menſæ vulpina cauda, ne ſentiretur, æs percuti mandauit: ita vt pauci admodum fortè præſentes, tantum diſcumberent. *Volater. lib.*23. *Anthrop.*

☞ *Nonnulla quærantur in Loco de Campana.*

SCRIPTORES.

Scripſit nuper de Tintinnabulis Hieronymus Magius, eumque notis illuſtrauit Franciſc. Swertius Antuerp. De Campanis autem, præter Ioan. Stephanum Durandum, Alcuinum, & illos qui de Cæremoniis Eccleſiæ ſcripſerunt, quædam etiam euulgauit Guido Pancirollius, in Tractatu cui Titulus, *Noua reperta.*

* Titulus. E

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA. ACCEPTIO VARIA.

Titulus, Græcè ἐπιγραφὴ, vel ἔλεγχος, dicitur. Hebr. *Chethab, Kethobeth, & Mikethab*, ſcriptio, ſcriptura impreſſa, vel ſculpta, etiam in carnem viuam (*Leuit.* 19. 28.) inciſa: à verbo *Cathab*, ſcripſit, manu pinxit literas. Eſt autem titulus propriè index cuiuſque operis. In ſtatuis enim & picturis titulum dicimus literas, quæ vel artificis, vel eius cuius ſtatua, ſiue imago eſt, nomen demonſtrat, vel tempus, quo factum eſt, declarat. Dicitur autem titulus à tuendo, quaſi titulus, quod tuetur factum authoris.

Cæterùm quatuor ſignificationes habet Titulus, vel enim ſignificat inſcriptionem, vt titulus libri, titulus libri, titulus crucis, &c. vel eſt columna, aut pyramis erecta in trophæum victoriæ, aut egregij facinoris, vel eſt ſtatua, imago, ſiue Idolũ erectum ad cultum & adorationem, qualis titulus prohibetur. *Leu.*26. *verſ.*1. Denique Titulus eſt lignum, lapis, vel alia res poſita vel erecta in memoriam & indicium rei alicuius, qua- F lis erat lapis ille erectus à Iacob in titulum, tanquam index & memoria viſionis Angelicæ hoc loco illi factæ. *Geneſ.*28.

Hinc etiam eundem titulum oleo perfudit, & in altare conſecrauit, vt patet eodem *cap. verſ. vlt.* Sic vt titulus hîc non tantùm monumentum, ſed etiam altare ſignificet. Atque hinc primi Chriſtiani ad exemplum Iacobi, Eccleſias ſuas vocarunt Titulos, à titulo, id eſt, ſigno Crucis, & à titulo, id eſt, nomine alicuius Sancti, in cuius honorem intitulabantur, id eſt, nominabantur, conſecrabantur, & diſtinguebantur Eccleſiæ; vt titulus S. Praxedis, eſt Eccleſia S. Praxedis; titulus S. Laurentij, eſt Eccleſia S. Laurentij, quæ phraſis crebra eſt in vitis primorum Pontificum, ita *Iacobus Gretſerus lib.*2. *de Cruce cap.*7. Atque ex hiſce titulis Cardinales ſuos titulos & cognomina ſumpſerunt, vti docet *Hieron. Platus lib. de Cardinal. dignit. cap.*2.

Et eſt alia vſurpatio huius vocis apud Canoniſtas, qui Titulum vocant fundamentum ſeu rationem fundandi. Vnde promanat relatio Iuris aut dominij in re quapiam, quomodo dicimus rem quampiam iuſto aut præſumpto titulo poſſide- G re. Titulo inquam electionis, collationis idoneæ, ſucceſſionis: & hæc obtinent in beneficiis Eccleſiaſticis plerúnque. Item emptionis, iure belli, aut legitimæ præſcriptionis, quæ in ſæcularibus officiis aut contractibus locum habent. Et hic titulus alius eſt verus, alius præſumptus, verus, vt ſi à vero Domino quid emam, aut à vero collatore quid conſequar. Præſumptus, ſi à fure, quem tamen præſumo probabiliter eſſe verum Dominum, & ſic in aliis.

De titulis prout ſignificant columnas, ſtatuas, idola, altaria, *Videantur Loca illorum propria, de Columnis, Statuis Obeliſcis, Pyramidibus, Idolo, Altaribus, Templis.* Prout verò ſignificant honorificas Inſcriptiones,

☞ *Vide Locum de Inſcriptione, Monumentis, Inſignibus.*

Per tranſlationem verò vſurpatur pro laude & dignitate, quam nomini alicuius adiicimus, eſtque hæc maximè communis huius vocabuli non modo, ſed rei per illud ſignificatæ vſurpatio. Omnes enim ea titulorum inanitate lactantur, immemores, quod habet Petrarcha; virtutem ſibi ipſi titulum eſſe, nec alium requirere, meminit huius acceptionis. *Ouid. lib.*2. *Faſt.*

At tua proſequimur ſtudioſè pectore Cæſar, H
Nomina per titulos ingredimúrque tuos.

Porrò nihil vanius quam nomina quærere, & titulos ſupplere velle, quod ſcientiæ & arti deeſt Sic.

Purpura vendit
Cauſidicum, vendunt amethyſtina.

Imò quod longè abſurdius,

Vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.

TITVLORVM PROSECVTIO VANA.

Ea eſt mortalium vanitas, vt ſemper de ſe maiora opinentur, quàm in veritate habent, & nunquam contenti ſua ſorte maiora ſectentur, qui ſanè exceſſus etiam in titulis ac nominibus proh dolor! nimirum reperitur: ſic vt nemo quantumuis viliſſimæ ſortis, alium non ſpiret, & neſcio quod cognomen affectet. Certè inter viros Principes commune vitium eſt titulorum ditionúmque nominibus ſibi plus æquo applaudere, ac neſcio quibus appellationum figmentis ſe exornare tanquam phaleris.

A Antequam Darius, Arſani Hiſpaſis filius, qui occuparat tyrannidem Perſarum, caſurus eſſet & vincendus ab Alexandro Magno, cò vanitatis peruenit; feliciter geſtis victoriis pluribus contra barbaras nationes Scytharum & Indorum: vt Miſſa ſuperba legatione contumelioſa atque imperioſiſſima ad Alexandrum ſe regem regum ac conſanguineum Deorum diceret. Alexandrum verò, famulum ſuum appellaret, vt habetur *lib.2. Supplementi ad Q. Curtium. Et apud Herodotum in Melpomene ſeu lib.* 4. inuenitur eiuſdem Darij cippus erectus ad fontes Theari fluuij, cum hac vana inſcriptione: in Thracia Theari amnis capita optimam aquam atque pulcherrimam cunctorum amnium præbent: & ad ea peruenit exercitum ducens aduerſus Scythas, vir optimus atque pulcherrimus cunctorum hominum, Darius Hiſtaſpis filius, Perſarum cunctæque continentis Rex.

Cleopatra quoque cò inſolentiæ prouecta eſt, vt ſe reginam reginarum appellaret. *Suidas in voce ἐξώκειλεν.*

C. Cæsar Caligvla, notatus elationis & vanæ gloriæ B à Suetonio *c.22.* quod voluerit ſe dici pium, caſtrorum filium patrem exercituum, optimum maximumque Cæſarem. *Xiphilinus ex Dione* addit eundem in eam prolapſum inſaniam, vt Deorum veſtimenta indueret, in quibus nunc belluoſam virginem, nunc mulierem, nunc alios Deos repræſentaret.

Sapor Rex Perſarum ſcribens Cæſari Conſtantino, hos ſibi arrogauit titulos, Rex regum Sapor, ſyderum frater, Solis & Lunæ, Conſtantino fratri meo ſalutem plurimam. *Ammian. Marcell. lib.17. hiſt.*

Clearchvs Pontichvs factus Heracleotarum tyrannus, diuinos ſibi haberi honores voluit, veſtes Deorum induit, filium ſuum Ceramion, id eſt, fulmen, appellauit, & multa tyrannicè egit: ſed poſteà tandem Clyon familiaris Platonis, eum interfecit, *teſte Suida.*

Alexandri regis virtus & felicitas, tribus inſolentiæ gradibus notata eſt: faſtidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem aſciuit: tædio morum & cultus Macedonici, veſtem inſtituta Perſica aſſumpſit: ſpreto mortali habitu, diuinum æmulatus eſt, nec fuit ei pudori filium, ciuem, hominem C diſſimulare, vt referunt *Valer. Max. lib.9. cap.5. Q. Curtius, Arius & Plutarchus in eius vita.*

A Suetonio verò & aliis Iulius Cæſar perſtringitur vt ſuperbiſſimus, qui non ſolùm honores nimios recepit, vt continuum Conſulatum, Dictaturam perpetuam, præfecturam morum, prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, ſtatuam inter reges, ſuggeſtum in Orcheſtra: ſed etiam ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt, imò procurauit, vt templa, aras, ſimulachra, iuxta Deos, puluinar, flaminem, Lupercos, appellationem menſis à ſuo nomine, quæ omnia quam vana fuerint, quamve vtilitatem attulerint, docuit exitus vitæ tragicus.

Vltra id quod Sylla voluit ſe dici fortunatum, vt ait *Appian. Alexandrinus* adhuc decreto ſe Venuſtum appellari voluit. Vnus hominum ad hoc æui, inquit, felicis ſibi cognomen aſſeruit L. Sylla, ciuili namque ſanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus. *Cælius Rhod. lib.24. var. lect. cap.6. & Plinius lib.7. nat. hiſtor. cap.44.*

Rex Arabum tempore Veremundi Hiſpaniarum regis, ſu- D perbiens, & elatus victoriis; & quod ſe ſtrenuè defendiſſet à Chriſtianis, permittente id Deo ob peccata Chriſtianorum, voluit ſe nominari Alhagib & Almanzor, id eſt, ſupercilium quo oculi defenduntur, & defenſionem ipſam. *Rodericus Toletanus lib.5 rerum Hiſpan. cap.13.*

Atavlphvs Gothorum rex Roma debellata, cò veſaniæ proceſſit, vt quemadmodum Cæſares ſic in poſterum Romanos Principes cognominari deſtinarit. *Alex. ab Alex. lib.1. c.2.*

Conſtantinus Imperator cognomine Magnus, *teſte Aurelio Victore in epitome,* Traianum Imperatorem, Herbam parietariam ob titulos multos ædibus inſcriptos, vocare ſolitus erat.

In recenſendis Iuſtiniani titulis præpoſitis in editione librorum iuris ciuilis prima ferè integra pagina vix ſufficit, à Prouinciis debellatis, & per Duces certè ſuos, non per ipſum & ab aliorum Imperatorum virtutibus tranſlatis. Quæ certè ex adulatione Triboniani viri aſtutiſſimi & aliorum adſcripta ſunt, qui etiam ei ſtultiſſimo perſuadere auſi ſunt, ſe tandem immortalem in cœlum aſſumendum, quod ipſum credidiſſe quidam putant.

Prouerbium eſt de Repub. Veneta: Cùm vſurparetur titulus Domine, ſimpliciter, tunc facta eſt Reſpublica: Mi Domine, ſtabilita eſt: Magnificè Domine, tunc euerſa eſt.

TITVLOS RESPVERE. E
Modeste Assvmere.

Non eius vanitatis fuiſſe D. Ludouicum Francorum Regem, reſponſum eius teſtatur. Rogatus enim quonam cognomine geſtorum ſuorum vellet ornari: victoria, inquit, quæ in Eccleſia Poſſiaca contra diabolum, dum baptizaret, vt pruna, ita mihi clariſſima obtigit. In hac ſola glorior & triumpho, ab hac Ludouicus Poſſiacus nominari volo. *Ægidius Corrozetus de dictis & factis memorabilibus.*

Carolvs Magnvs, vt Romanis ſe inſinuaret ſtrictius ad conſequendum & fouendum imperium quod obtinuit, voluit inter titulos ſe Patricium Romanum vocari: vt apparet ex Priuilegiis conceſſis Eccleſiæ S. Germani Pariſienſis, quorum initium eſt: Carolus Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum atque Patricius Romanorum, &c. *Anton. lib.5 de geſtis Franc. cap.1.*

Patriciatus autem dignitas minor habebatur Imperatoria, ſed illa ſecunda fuit per *Iuſtinianum l. nemini de conſul. lib.12.* F C. & poſt illum ab imperantibus in Græcia Cæſaribus habita. Sic Carolus Magnus Patritius factus eſt Romanorum, ab Adriano ſummo Pontifice, & Synodo collecta Romæ, poſt victoriam de Deſiderio rege relatam *cap. Adrianus 22. ſub 63. diſtinct.* antequam Imperator crearetur: eóque titulo etiam inſignitus Patritij Romani Caſſiodorus, dignitatis formulam ſcriptam reliquit Patritiatus. *Caſſiod. lib.6. variar.*

Vſus tamen Carolus Magnus aliis titulis in conſtitutione Capitularium & legum. *Lib.1. in præfatione Capitularium* ſic legitur: Regnante Domino noſtro Ieſu Chriſto in perpetuum: Ego Carolus gratia Dei eiuſque miſericordia donante, Rex & rector regni Francorum, & deuotus ſanctæ Eccleſiæ defenſor humiliſque adiutor, &c.

Olim non amplior fuit Virorum Nobilium titulus, quàm vt Strenui famuli nominarentur: Equites verò aurati vt dicerentur Milites.

Fabricius in ſua Miſnia ſub anno 1382. ponit Epitaphium Henrici Schleinicij eo anno mortui, cum tali inſcriptione: M.CCC.LXXXII. *Obiit Strenuus famulus Henricus à Schleinitz* qui tamen inter ſuæ ditionis homines, illuſtriſſimus habebatur. G

☞ *Referri huc poterunt multa ex Loco de humili exiſtimatione ſui. Item de Honore.*

---

* Tolerantia.

☞ *Vide Patientia.*

* Definitio Et Etymologia.

Tolerantia, Græcè ἀνοχὴ, ὑπομονὴ, καρτερία, & καρτερέω, tolero dicitur. Hebræi. Onus quod tollitur & portatur *Sebel* vocant. Hinc ſabulum, & *Sable*, Gall. à verbo *Sabal*, baiulauit, portauit onus graue. Et per metatheſin *Balas*, comportauit. *Maſſa* etiam dicitur onus, pondus, à verbo *Naſa*, leuauit. Metaphoricis vocibus onera interna quæ tolerantiam commendant in S. Scripturis deſignantur. Eſt autem tolerantia idem quod patientia.

Aduertat lector, nos locum hunc de Tolerantia, ſatis luculenter & diſtinctè tractaſſe, vbi de Patientia egimus: quo fiet H vt pleráque hic repetantur quæ ibi accommodauimus, quamuis ſub alio Titulo, & ordine diuerſo. Cùm enim Theodorus Zuingerus hoc argumentum ſub nomine Tolerantiæ tractandum ſuſcepiſſet, eius mentem hic ſequi maluimus; quam ad locum Patientiæ vniuerſa transferre. Ibi enim de Tolerantia potiſſimum agitur vt eſt virtus quædam: hic paulò largius, vt eſt actus fortitudinis, etiamſi non ſit meritorius, imò culpabilis, & reprehenſione dignus quandoque.

TOLERANTIA SIVE PATIENTIA IN Adversis rebvs, Doloris cuiuſlibet, In Genere.

Mala, cùm euitari nequeant, ferre, pati & tolerare, Tolerantia eſt, ſeu dicere malis, Patientia. Græcum vocabulum huic ex æquo reſpondens fortaſſis καρτερία eſſet: quam tamen Ariſtot. libro ſeptimo. Ethicor. *pro diſpoſitione ſiue imperfecto habitu ponit, quilibet mala magno perferentis animo, ita tamen vt rectæ rationi appetitus repugnet. Atqui vt de rebus conſtet, verba non multum moramur. Tolerantiam hic fortitudinis ſpeciem in ferendis malis ſtatuimus, tum propriam, in iis malis, quæ euitari nequeunt*

quarum (& hic Forma tolerandi, non materia vitiosa est. Vt qui ad mortem religionis cauſa ducti, ſeipſos ſponte in ignem præcipitant): tum Improprium, ex iis malis, quæ euitari debuerant, in quibus non tam Forma quam Materia reprehenditur, v.g. qui Diis ſacrificare, quam martyrium obire malunt, maius malum tolerant, idololatriam ſcilicet, vti minus declinent, mortem: cum è contrario idololatriam declinare, mortem tolerare oportuerit. Et ſic compoſita eſt hæc ſpecies vitij ex Tolerantia & Declinationis exceſſu. Iam verò cùm Mala iſta vel corpori dolorem afferant, vel animo: in illis quidem ferendis opus eſt robore & firmitate corporis, ſicut etiam in iiſdem propulſandis. Neque tamen robur idem eſt, quod fortitudo non magis quàm ira: licet vtraque fortitudini inſeruiat. Tolerantia perfert mala, ex animi habitu imperterrito: Robur, ex corporis firmitudine & quadam veluti indolentia: Ira verò omnis doloris oblita, ſolam vindictam appetit. Sic in digladiationibus vulnera plurimi non ſentiunt, propterea quod animus vindictæ intentus, id vnum quod vehementiſſimè cupit conſiderat. Cæterùm quia & in Tolerantia & in Clementia malum ferre oportet, quæ ſit horum differentia, videndum eſt. Exempla eadem vtrique loco interdum conueniunt, pro duplici reſpectu, Mali quod infertur, & Auctoris qui infert. Malum tolerare per ſe, huius eſt loci, at Inferentem tolerare, illum non vlciſcendo, ad Clementiam pertinet. Quæ à Deo vel Natura inferuntur mala, Tolerantiam ſolam in perferendo videntur habere. At quæ ab Hominibus, niſi à magiſtratu, à præceptoribus inferantur, cum ad vindictam excitent animum, non tam in perferendo, quàm in non vindicando ſpectari conſueuêre, & propterea ſub loco Clementiæ ex profeſſo tractabuntur, ne eadem iterare cogamur.

TOBIAM Nephthalenſem, virum ſanctiſſimum, Niniue habitantem, patientiæ illius explorandæ ergò, Dominus cæcitate primùm affecit, & paupertate, ita vt Aquicaris propinqui ſui liberalitate aleretur. Anna vxor, aulæa texendo victum ægrè quæritabat, bonóque ſeni exprobrabat, quòd opes ſuas eleëmoſynis abſumpſiſſet. Idémque cognati & affines omnes faciebant. Tobias verò in his malis ad Dominum clamabat. Exauditus igitur eſt. Nam & filius Tobias argenti decem talenta ex Media apud Gabelem depoſita retulit, & Raguelis filiam Saram vxorem duxit, & patrem felle piſcis à cæcitate liberauit, *Tobiæ 2. & ſeq.*

PAVLA Romana in periculis loquebatur. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me, & iterum. Qui vult animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, &, qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam eam faciet. Sed & in tribulationibus & anguſtiis, Eſaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati eſtis à lacte, qui abſtracti ab vbere tribulationem ſuper tribulationem exſpectare, ſpem ſuper ſpem: adhuc puſillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam. Et ſcripturæ teſtimonium in conſolationem ſuam edilſerebat: Ablactatorum eſſe, eorum ſcilicet qui ad virilem ætatem perueniſſent, tribulationem ſuper tribulationem ſuſtinere, vt ſpem ſuper ſpem mereantur accipere. *Hieron. in epitaphio Paulæ ad Euſtochium.*

Tolerantiam Patriarchæ Iob, Alexij Romani, Euſtachij, & Elizabethæ viduæ. ☞ *Quære in Loco de Patientia.*

De Vlyſſe pleni ſunt poëtarum libri. De eo *Ouid. lib. 4. de Ponto.*

Exemplum eſt animi nimium patientis Vlyſſes.
Iactatus dubio per duo luſtra mari.

Heraclitus & Diogenes Cynicus nunquam de rigore animi remiſerunt, calcatiſque turbinibus fortuitorum, aduerſus omnem dolorem & miſeriam vniformi durauêre propoſito. *Solinus c. 4. Polyhiſt. & Laertius.*

Q. FABIVS MAXIMVS fraudatus à repub. ea pecunia, quam pro captiuis Hannibali numerauerat, tacuit, compluribus etiam laceſſitus iniuriis ſemper eodem vultu manſit.

MAGNVS SFORCIA miram animi fortitudinem & patientiam in tolerando omni dolore in aduerſis ſemper oſtendit. ipſo in edito colle ſupra campanam portam Romano opere vallatis caſtris Neapolim circumſidente atque oppugnante, priuſquam Ludouicus III. Andegauenſis claſſe in eam oram aduceheretur: Franciſcus filius grauiore veruto maioris ſcorpionis per duplicem ferreum thoracem penetrante lethaliter vulneratus, ac itē Foſchinus ex ſorore nepos ſimili telo ictus, penè deſperata ope iacebant. Ipſe quoque Leonatus Sanſeuerinas Eliſæ F. maritus, tantæ indolis dux, ex prouocatione ad oſtentandam equeſtris diſciplinæ peritiam virtutémque cum Caraffelo, Caraffa, nobiliſſimo equite, nulla intercedente ſimultate congreſſus, recepta per caſſidem haſtæ cuſpide, lugente toto exercitu ceciderat. Qem mœrorem mirum in modum adauxit funeſtus ex Brutiis nuncius, qui Polyxenam Ruffam nurum, ac item eius filiolam ex Franciſco F. neptem, veneficiis amitæ, acerbiſſima morte ſublatas attulerat. Subortà & tùm Sergiani Caraccioli arte dolóque exitialis fama, totis diſſeminata caſtris, inſolitum pauorem, & magnam conſternationem inuexerat. Ferebatur enim Ludouicus intermiſſo ad Maſſiliam nauali apparatu aduentum ſuum atque eius conflati belli maritimam expeditionem ad prima veris ſigna diſtuliſſe, ita vt milites iam planè deſperatis auxiliis, & aduentante Alfonſo Aragonio, quanam belli arte incepto obſiſterent, ſeque incolumi exercitu in pacata loca recipere poſſent, inſigni concepta formidine cogitarent. Sed his tanti priuati luctus & publici mœroris incommodis conflictatus, ea magnitudine animi ac patientia compreſſit dolorem, vt neque in tabernaculum ſe abderet, neque vllo vel tacito gemitu, vel exili ſuſpirio æquabile illud frontis decus immutaret. Eo enim oculorum vigore, eóque eloquentiæ ſpiritu militum animos erigere, ſuſtentaréque exiſtimationem erat ſolitus, vt tùm maximè, quum à fortuna victus eſſet, eum proculdubiò viciſſe crederes. *Iouius in eius vita.*

ALFONSVS Aragonum rex, bellum Neapolitanum ſemel ingenti atque inuicto animo cùm ſuſcepiſſet: nulla poſteà vi, nullo periculo, nulla clade, nullis denique difficultatibus euerti potuit ab incepto: quinimò à fortuna proiectus, vel in hoſtium poteſtatem perductus, nunquam triſtis ſurrexit, incredibilique animi fortitudine bellum contra omnium exſpectationem, poſt ſecundum demùm & viceſimum annum, confecit, mortaléſque omnes ſuo exemplo, fortunam ferendo ſuperari poſſe, docuit *Panormit. lib. 1. cap. 9. de rebus geſtis Alfonſi.*

TOLERANTIA MALORVM QVÆ IN ANIMO EXCITANT VEL Terrorem.

☞ *Vide fortitudinis propulſantis Locum.*

C. FABRICIVS miſſus ad Pyrrhum ad redimendos captiuos, vim magnam auri, quod ille dabat, reiecit. Poſtridie maximum elephantum iuſſit Pyrrhus à tergo inſcio Fabricio ſonum cum magno ſtridore edentem offerri. Quo facto conuerſus Fabricius arridénſque: Me, inquit, neque aurum heri, neque hodie bellua perculit. Inuitanti eum Pyrrho, vt ipſum comitaretur, teneretque primum poſt ſe locum. Nec tibi quidem, inquit, hoc conducat. Siquidem Epirotæ ſi ambos nouerint nos, me regnare, quàm te maluerint. *Plut. in Apoph.*

INVIDIAM.

STRATO Phyſicus, cùm diſcipulos Menedemo multò eſſe quam ſibi accepiſſet plures: Num ergo mirum, infit ſi plures ſunt, qui lauare quàm vngi volunt? *Plut. de Tranquill. animi.*

INFIDELITATEM.

Paula in tentationibus Deuter. verba voluebat: Tentat vos dominus Deus veſter, vt ſciat, ſi diligatis dominum Deum veſtrum de toto corde veſtro, & de tota anima veſtra. *Hieron. in Epitaph.*

TOLERANTIA CORPORIS DOLORVM, QVACVNQVE TANDEM DE CAVSA Prouenientium.

IN GENERE.

PLATO Socratem ſuum graphicè depinxit in Sympoſio, Alcibiadis perſona ſubſtituta. In bello (inquit) quod ad Potidæam Athenienſes geſsère, in primis quidem laborum incomparabili patientia, non me ſolùm, ſed vniuerſos longè Socrates præcellebat. Et ſicubi (vt ferè aſſolet) commeatu deficeremur, in fame ſitique tolerantiſſimè perferenda, facilè inter cæteros eminebat. Rurſum affluente rerum omnium copia, ſolus perfrui affatim poſſe videbatur: & quauis potum abnueret, ſi compelleretur, omnes protinus ſe largius inuitando anteibat: nec tamen vino paulò hilarior vnquam eſt conſpectus: quod vtique mirum præcipuè eſt. Sed id mirabilius, quod hyeme (vt in locis illis) ſæua, & rigore intolerando, factitaſſe illum ſcimus. Gelu ſiquidem omnia obtinente, ac vniuerſis pruina albicantibus, nec quoquam ferè ſub dio agente, ni pellibus corpore arctiùs obuallato conceptóque, Socrates ita ſe cum reliquis promebat in publicum, vt quotidianis indumentis nil omninò accederet, nudis verò pedibus glaciem pruinâſque premebat facilius, quàm calceis obmuniti milites: quod illi conſpicati, in ipſorum contem-

ptum fieri interpretabantur. Sed illud ſatis mirari non eſt :
A altior (vti plerúnque fit) inciderat cogitatio , ſtabátque à matutino tempore eodem nixus veſtigio : cúmque minùs explicaretur , quod agitabat , perrexit in meridiem vſque : ſenſerant milites ac mirabantur : perſeuerabat ille nihilominùs ad primam facem : at illi lectulum appoſuêre, obſeruantes ecquid per noctem decumberet : exſpectauit is, ſtatu pertinaci nihil immutato , ſolem ſeſe promentem. Quem vbi conſalutaſſet, denique congredi cœpit. Sed & familiare fuit illi viro, vt perdius ſtaret ac pernox, etiam inconniuens. *Cælius lib.25. cap.4. A.L.*

IN SPECIE. FORTITER FERRE FAMEM, SITIM.

☞ *Famem tolerare poſſe, Corporis καρτερικὴ quadam δύναμις eſt. At hic nos Animi firmitudinem conſideramus , quæ corpus ſibi famulari cogit & obſequi, ne ab iis ſe vinci patiatur, vt turpe quid deſignet. Similiter quoque Sitis tolerantia quatenus non diſſidit homo , Fortitudinis eſt : abſtinentia à potu præſente , Temperantiæ. Vt autem hac eadem alij ad ferendam ſitim animantur, Prudentiæ bellicæ, de qua ſub Tit. Animare milites ad laborem.*
B *Vide Locos.*

CYRVS dux exercitus Perſici, Aſſyriorum mollitici, ſuorum militum bellicam opponit fortitudinē laborum, famis & ſitis plus quàm virilem tolerantiam, elegantibus his verbis : ὑμεῖς ϗ νυκτὶ μὲν ὕπνῳ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἡμέρᾳ δύνασθε χρῆσθαι. Πόνους ϗ τοῦ ζῆν ἡδίστου ἡγεμόνας νομίζετε. Λιμῷ ϗ ὅσαπερ ὄψῳ διαχρῆσθε. Τ' ὑδροποσίαν ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε. *Xenoph.1. Pædia.*

MORBOS.

☞ *Conſule Tit. Exercitationis ſtudium à morbis non impeditum. Item, Quibus morbi profuerunt.*

NEPOTIANVS, Heliodori Monachi & Presbyteri ex ſorore nepos, primùm miles, deinde Monachus, febri ardentiſſima correptus, hilari ſemper vultu conſpectus , adeò vt & auunculum ſuum Heliodorum ſæpè conſolatus ſit, & plorantibus iis, qui aſſiſtebant, ſolus ipſe riſerit, ad mortem vſque. *Hieron. in Epitaph. eius.*

ÆGIDIVS Athenienſis medicus , deinde in Gallia propè Nemauſum eremita, vulneratus à venatore ſagitta, Deum orauit vt nunquam vulnus id ſanaretur , vt ea ratione carnem
C ſuam domaret. *Bergomenſis lib.10. & Vincentius lib.23. & Antonius tit.13. cap.6.*

ADELBERTO Hamburgenſi Metropolitano ex dyſenteria decumbenti, ex qua etiam periit, tanta fuit animi magnitudo, vt nunquam ab aliquo vellet ſuſtentari , nunquam emitteret vocem doloris. *Crantzius lib.5. Metropol. cap.11.*

PAVLA Romana in languoribus & crebra infirmitate dicebat : Quando infirma ſum , tunc fortis ſum : & , Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem , & corruptum hoc veſtiatur incorruptione, & iterum : Sicut ſuperabundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundauit & conſolatio. Ac deinde: Vt ſocij paſſionum eſtis : ſic eritis & conſolationis. Cùm febri laboraret , & ſtomachi cruditate cibum non digereret : vt modico vino vteretur , nec medicorum placitis , nec religioſorum ſuaſionibus compelli potuit , nolens ab inſtituto vitæ Monaſticæ ne in ægritudine quidem declinare. *D. Hieronymus in Epitaphio eius.*

D GALLA Romana vidua mammillam vlceribus affectam ita tolerauit , vt iam morti proxima, non vt curaretur rogarit, ſed an ſibi peccata ſua condonata eſſent quæſierit. Quæ dimiſſa eſſe audiens , multò plus ex hoc conſolationis cepit, quàm ex ægrotatione ceperat doloris. *Idem cap.24.*

HOMERVS vtroque oculo captus, ita tamen mentis oculis vſus eſt, vt non modò poëtis , verum etiam Philoſophis reliquiſque doctis hominibus veluti lucernam accenderit. *Pontanus lib.2. cap.8. de Fortitudine.*

LYCVRGVS, qui leges Lacedæmoniis dedit, non modò æquo animo tulit oculi cæcitatem ab Alcandro adoleſcente temerario illatam : ſed ipſum iniuriæ auctorem ad ſupplicium ſibi deditum benignè clementérque penes ſe tamdiù habuit, quod longa conſuetudine ex improbiſſimo factus ſit omnium frugaliſſimus. *Sabell. lib.9. cap.1. ex Plut. Lycurg.*

ASCLEPIADES Philoſophus, cuidam interroganti, Quid incommodi cæcitas ipſi attuliſſet ? Vt vno , inquit, puero ambulem comitatior. Significans, ſibi minimè moleſtam cæcitatem corporis, quum animo cerneret. *Eraſmus lib.8. Apoph.*

Timoleon Corinthus , Syracuſanæ libertatis reſtitutor cùm ætate iam prouectus eſſet, ſine vllo morbo lumina oculorum amiſit. Quam calamitatem ita moderatè tulit, vt néque E eum querentem quiſquam audierit , neque eo minùs priuatis publiciſque rebus interfuerit. *Probus in eius vita.*

CATO minor incredibili erat in morbis tolerantia cum continentia. Febricitans enim ſolus ſecum diem traducebat, nemine admiſſo, quoad firmam alleuationem & conuerſionem ſentiret morbi. *Plut. in Catone.*

Q. SERTORIVS Rom. ducum virtute bellica haud quidem vltimus, cùm bello quodam adhuc priuatus oculum amiſiſſet, non ſolùm id infortunium fortiter tulit , ſed gloriari etiam eſt ſolitus , quòd cæteri viri fortes ſua virtutis inſignia , torques, haſtas, coronas domi relinquerent, ipſe vbique ſua haberet decora. *Sab. lib.5. cap.7. ex Plut.*

TIBERIVS CÆSAR ne quam ſuſpicionem infirmitatis daret, caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm , ſed etiam miſſum in arenam aprum iaculis deſuper petiit, ſtatímque latere conuulſo, & vt exæſtuarat afflatus aura, in grauiorem recidit morbum. Suſtentauit autem aliquandiù , quamuis Miſenum vſque deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermittere, ne conuiuia quidem ac cæteras voluptates, partim intemperantia, partim diſſimulatione. Nam Chariclem medicum , quod F commeatu abfuturus, è conuiuio egrediens manum ſibi oſculandi cauſa apprehendiſſet , exiſtimans tentatas ab eo venas, remanere ac recumbere hortatus eſt , cœnámque protraxit. Nec abſtinuit conſuetudine, quin tunc quoque ſtans in medio triclinio , ante lictore , ſingulos valere dicentes appellaret. *Suetonius.*

VESPASIANVS Imp. in morbum quo periit(laborabat autem dyſenteria) etiam iocabatur , Imperatorem ſtantem mori oportere , dicens. *Suetonius.*

BELISARIVS toties dux & victor , tandem iuſſu Imperatoris Iuſtiniani ob inuidiam excæcatus, eleēmoſynam à prætereuntibus tuguriolum petere coactus eſt. Quam fortunam licet grauiſſimam tam æquo tulit animo , vt nihil diceret aliud, quàm, Viator da obolum Beliſario, quem virtus extulit, excæcauit & ad ſummam paupertatem redegit inuidia. *Pontanus lib.2. de Fortitud. ex Suida.*

TVRBO præfectus prætorianorum ſub Adriano neque morbo laborans domi ſe continebat, Præfectos rerum ſtantes G mori oportere dicens. *Rauiſius.*

COSMVS Florentinus podagra grauiſſimè laborans , nihilominus & Florentinis , & toti Italiæ prodeſſe ſtuduit. *Pontanus lib.2. cap.8. de Fort. domeſt.*

ANTONIVS Panormita multos annos tormina & vrinæ difficultatem tam ſedatè tulit , vt diſſimulare videri poſſet ægritudinem. *Idem.*

FRIDERICVS VRBINAS dux tam æquo ferebat animo alterum oculum ſibi deeſſe, vt interdum in deformitatem illam iocaretur. *Rauiſius.*

IOAN. ANT. CAMPANVS , vir doctiſſ. Tiphernatium Epiſcopus, quam in omni vita exhibuerat fortitudinem & moderationem, eandem præſtitit & morte. Medicinas omnes , tametſi parùm profuturas cerneret , magno animo , ne ſibi defuiſſe & deſperaſſe crederetur, ſorpſit. Non illum febris, non illum dolores, qui in morte incrudeſcunt , acerrimi deiecêre, non querelis , non lamentationibus cubiculum oppleuit, vt ne vnum quidem omni bimeſtri ægritudine verbum dolentius efferre auditum ſit. Neque quamdiù decubuit interrogatus quam benè ſe haberet, ſecùs quàm Bene vnquam reſpon- H dit. *Michael Fernus in eius vita.*

Vide de Gregorio M. Petro Abbate, Pychemio, Maiolo, Seruulo, Paulo eremita, Syluia , Ottilia, Elizabetha. *Locum de Patientia.*

PARTVS DOLORES.

Cantabricæ vel Iberorum mulieres puerperæ, viris in lecto decumbere iuſſis miniſtrare ſolent. Ipſæ doloribus partus agitatæ ad proximum flumen decumbunt, editúmque infantem abluunt, & faſciis inuoluunt. *Cælius lib.18. c.22. Antiq. Lect.*

POSIDONIVS tradit hoſpitem ſuum Charmoleum commemoraſſe, virum quendam Maſſilienſem , viros ac fœminas in agro Liguſtico, data mercede , ad agri foſſionem conduxiſſe: vnam Ligurem , vt pariendi dolores eam vexare cœperunt, non procul ab opere diſceſſiſſe : enixámque confeſtim opus repetiſſe, ne mercedem amitteret. Ipſe verò mercedem exhibens ipſam abire ſiuit. Ea tùm igitur tollens infantem, fonticuli cuiuſpiam lauit aqua : & pannis quos habuit inuoluens, ſaluum

lium balaluit ad ædiculam. *Strabo lib.3. & Diod.lib.4.c.3. & Ariſt. de Admirandis auſcult.*

Varro lib. de Re ruſtica, de duritie corporis mulierem Illyricarum: In Illyrico, inquit, hoc amplius, prægnantem ſæpe, cùm venit pariendi tempus, non longè ab opere diſcedere: ibique enixam, puerum referre, quem non peperiſſe, ſed inueniſſe putes. An forte in hoc memoria fugit Varronem, et Illyrias pro Liguribus poneret, qui cum eos libros ſcripſit iam octogenarius erat? *Victorius lib.34. Var. lect. c.2.*

Isabella Hiſpaniæ regina, Ferdinandi Catholici vxor, non ſolum in aduerſæ valetudinis, ſed etiam partus doloribus nec queſta fuit vnquam, ſed admirabili fortitudine, dolorem vocémque ſupprimebat. *Marinæus lib.21 rerum Hiſpan.*

ÆSTVM, FRIGORA.

☞ *Robore corporis paſſiuo nititur hæc Tolerantia, non ſecus ac Fortitudo propulſatrix robore ſimul & ira. Ea propter exempla quædam ex Tit. Roboris corporei, peti poſſunt, præterea ex Tit. Milites ad laborem ſuo exemplo hortati.*

Philoſophos Indorum, quos Gymnoſophiſtas vocant, ab exortu ad occaſum perſtare perhibent, contuentes ſolem immobilibus oculis: feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. *Plinius lib.7. cap.2. & Val. Max. lib.3. c.3.*

Agesilavs rex contra Perſas in Aſia militans, æſtus & algoris patientiſſimus erat, tanquam ſolus ad varietates anni à Deo temperatas comparatus ferendas. *Plut. in Ageſilao.*

Phocion ruri ac militiæ nudo ſemper inceſſit pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compuliſſet. Proinde tradit Plutarchus in eius vita, inter iocabundos milites, nullum fuiſſe rigoris ſignificandi certius argumentum, quàm ſi quis affirmaſſet, Phocionem inductis calceis prodiiſſe. *Plut.*

Antiochvs Cilix, vt ſcribit *Dion. in Seuero & Caracalla*, philoſophari quidem ſe κυνιδὸν aſſimulabat, indéque militibus magno fuit emolumento, & ſibi. Nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocans, quum ſe in niuem prouolueret: quo nomine pecunia & honoribus ampliter donatus abiit, ab Seuero priùs, mox & ab Antonino Caracalla.

Auctor Plato eſt, Ariſtodemum Cydathenæum, corpore puſillo, nudis ſemper pedibus inceſſiſſe.

Socratis exemplum ex Platonis ſympoſio paulò antè adduximus, In genere.

Severvs Imp. ſæpè per altiſſimos montes hyeme ſæua, niuibus è cœlo ingruentibus, iuit aperto capite, vt milites ad alacritatem patientiámque laborum re ipſa cohortaretur. *Herodianus.*

D. Venceslavs Boëmorum dux noctis tempore nudis pedibus ſuper glaciem ac niuem iter agens, vim frigoris minimè ſenſit. Podiuis verò eius comes cum caligatus obriguiſſet, iuſſus veſtigia Venceſlai pedibus ſuis premere, concaluit. Poſtera die cruenta ſancti viri veſtigia inuenta ſunt. *Æneas Sylvius in Hiſt. Boem.*

XL. Milites ſub Licinio Imper. coniecti in ſtagnum gelu concretum collotenus, in eo vſque ad diem alterum coacti ſunt. Thermæ propè appoſitæ erant, vt ad eas confugere liceret, ſi quis eorum pro Chriſto pati frigus recuſaret. Vnus ex illis algoris impatiens, vt ad thermas peruenit, vita defunctus eſt. Reliqui in glacie perdurantes, Deo laudes decantarunt. *Marul. l.5. c.5. ex Niceph. & Sozom. l.9.* Similis exſtat hiſtoria apud Baſilium in oratione de XL. militibus martyribus.

Lambertvs Traiectenſis Epiſcopus, cùm inuidorum malignitate Epiſcopatu motus, ad Monaſterium Scabolauenſe confugiſſet, & nocte quadam ad orandum à lectulo deſiliens, percuſſo pedibus pauimento ſtrepitum feciſſet: Abbas eo, quòd ſilentij ea hora erat, indignans, voce ſublata ait, vt quiſquis illud culpæ commiſiſſet, continuò ad Crucem exiret, non antequam diei crepuſculum eſſet, reuerſurus. Crux autem ipſa extra Monaſterij ſepta ſub dio erecta ſtabat. Repentè itaque Lambertus, ſicut nudis pedibus adhuc & cilicio tantum indutus erat, abiit, & hoc quidem brumæ tempore: vt multi mirarentur, quomodo algore contractus non exſpiraſſet. Manè ſemimortuum reduxerunt, & Abbas veniam petiit, affirmans nunquam ſe putaſſe hoc Monachorum aliquem facturum, nedum Epiſcopum. *Marul. lib.4. c.3.*

LABOREM QVALEMCVNQVE CORPORIS.

Hypſicratea Mithridatis regis pellex, eiuſque fugæ, quam cum DCCC. equitibus inierat, cum ſolis duobus aliis, ſocia, veſte virili Perſica amicta, nec corpore ex fugæ prolixitate defecit, nec curando regis corpore & equo eſt fatigata. Eam ob virilem audaciam rex Hypſicratem appellare conſueuerat. *Plut. in Pompeio.*

C. Marivs Legatus Cecilio Metello ad bellum Iugurthinum adhibitus, cùm multas haberet id bellum aſperitates: nihil tam arduum erat, quod dubitaret ſubire, neque tam paruum, quod non dignum ſe putaret: verùm pares dignitate, conſilio, & prudentia ſuperando, cum militibus de frugalitate & patientia laboris certando, mirè eos conciliauit ſibi. His artibus Marius atque his militum conciliationibus citò Africam, citò vrbem nomine ſuo & gloria impleuit: quòd milites domum ſcriberent ad ſuos, nullum fore belli cum Iugurtha finem, niſi C. Marium conſulem feciſſent. *Plut. in Mario.*

Cato minor corpus validis exercitationibus ſubigebat, aſſuefaciens ſe ad æſtum & niuem aperto capite ferendam, atque ad iter omnibus anni temporibus pedibus faciendum. Amici, qui eum comitabantur, vehebantur equis: ac ſæpè modò huic, modò illi viciſſim adiungebat ſe Cato colloquens, cum vehentibus ipſe pedibus ingrediens. *Plut. in Mario.*

C. Ivlivs Cæsar armorum & equitandi peritiſſimus, laboris vltra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, ſæpiùs pedibus anteibat, capite detecto, ſeu ſol, ſeu imber eſſet. Longiſſimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena paſſuum millia in ſingulos dies, ſi flumina morarentur, nando traiiciens, vel innixus inflatis vtribus, vt perſæpè nuntios de ſe præueniret. *Sueton.*

Seuerum Imp. Herodianus ſcribit, iter facere ſolitum ſine intermiſſione, algoris atque æſtus iuxtà patientem.

VVLNERA, VERBERA, PLAGAS, ICTVS.

☞ *Quatenus non diffidit ex grauitate & vehementia, huius eſt loci. Quatenus non vlciſcitur, ad claſſem. Clementiæ pertinet.*

Pavlvm Ægyptium Abbatem Caſſianus tradit magno Monachorum & ſuorum & alienorum cœtu diſcumbente (qui tunc eò fortè conuenerant) ſuo cuidam diſcipulo adoleſcenti, quòd tardiùs ferculum appoſuiſſet, colaphum impegiſſe. At eum, qui percuſſus fuerat, non vultum demiſiſſe, non colorem mutaſſe. Omnes tantam adoleſcentis conſtantiam admirati tandem didicerunt, Abbatem patientiæ illius conſcium, id ex induſtria egiſſe, vt tanta patientia cæteris exemplo foret. *Marulus lib.5. cap.2.*

Libertinvs Fundenſis cœnobij Monachus, ab Abbate irato in faciem ſcabello grauiter percuſſus, ne gemitum quidem edidit, ſed tacitus in cellam ſuam ſe recepit. Poſtero autem die negotij cauſa, quod ſibi iniunctum fuerat, ad ciuitatem iturus, Abbatem adiens, eundi poteſtatem de more petijt. Ille ob acceptam iniuriam diſceſſurum ratus, cur id peteret interrogat. Sed cùm cauſam didiciſſet, patientiam eius admiratus, genua ſubmiſit, & veniam popoſcit. Libertinus è contrà & ipſe in terram procidens, ſe peccaſſe aſſeuerauit, & iure cæſum pronunciauit. *Sab. l.9. c.1. & Mar. l.5. c.2.*

Agatha virgo & martyr, cùm illi poſt multos cruciatus mammillam à pectore auulſiſſet tyrannus, quòniam fidem non poterat, & Petrus Apoſtolus eam curaturus in carcere apparuiſſet, chirurgum aliquem ad ſe veniſſe rata, detrectabat medicinam: dicens, nunquam ſe pharmaca corpori admiſiſſe, ſed illius Medici opera ſemper vſam, qui ſolo verbo omnem infirmitatem curaret, hunc autem eſſe Dominum Ieſum. Tunc Petrus Apoſtolum ſe eius eſſe, & ab eodem ad illam miſſum indicans, euanuit ipſa ſana relicta. *Idem cap.4.*

Capta à Gothis Roma, in Marcellæ quoque viduæ ſanctiſſ. ædes impij milites irrupêre. Intrepido vultu excepiſſe dicitur introgreſſos: cúmque poſcerent aurum, & illa defoſſas opes vili excuſaret tunica, non tamen fecit fidem voluntariæ paupertatis. Cæſam fuſtibus flagelliſque, aiunt non ſenſiſſe tormenta, ſed hoc lachrymis, hoc pedibus eorum proſtratam egiſſe, ne Principiam virginem à ſuo conſortio ſepararent: ne ſuſtineret adoleſcentia, quod ſenilis ætas timere non poterat. Chriſtus dura corda molliuit, & inter cruentos gladios inuenit locum pietas. Cúmque ambas ad Apoſtoli Pauli baſilicam barbari deduxiſſent, vt vel ſalutem oſtenderent, vel ſepulchrum, in tantam lætitiam dicitur erupiſſe, vt gratias ageret Deo, quòd Principiam integram ſibi reſeruaſſet: quòd pauperem illam non feciſſet captiuitas, ſed inueniſſet: quòd egeret quotidiano cibo: quòd ſaturata Chriſto, non ſentiret eſuriem: quòd & voce & opere loqueretur: Nuda exiui de vtero matris meæ, nuda eò redeam. Sicut domino viſum eſt,

ita & factum, eſt: ſit nomen Domini benedictum. Poſt ali- A quot dies, ſano, integro, vegetóque corpuſculo obdormiuit in Domino. *D. Hieron. in Epitaphio.*

Zopyrvm Perſam quis non doloris patientiſſimum fuiſſe dicat, qui ſibi ipſi nares aurêſque amputauit, ſuúmque corpus variis vulneribus deformauit, vt Aſſyrios & Babylonios Dario ſingulari fraude & aſtucia traderet? Hiſtoriam copioſè leges *apud Iuſtinum lib. 1. Herod. lib. 4. Plut. in Apoph.*

Risaces equiſo, naribus, auribus & labiis ſeipſum mutilat, vt Saccas ciues ſuos à Darij oppugnatione liberare poſſit, *Polyænus lib. 7. & Iuſtinus ex Trogo.*

Hegesistratvs Helevs ſibiipſi pedem præſcidit, vt ex vinculis liberaretur. *Herod.*

Orthryades, vnus è trecentis delectis Spartanis qui ad Thyræam pugnarunt, vulneratus inter mortuos latens, cùm Alcenor & Chromius, qui ex Argiuis ſuperſtites fuerant diſceſſiſſent: ipſe ſpoliatis Argiuorum cadaueribus trophæum humano ſanguine inſcriptum erexit, ſtatímque mortuus eſt: atque in cauſâ fuit, vt Lacedæmonij denuò Thyræam ſibi vendicarent, ac prælio vincerent. *Suidas.*

B Adoleſcens quidam, poſteaquam Zenonem aliquandiù audierat, domum reuerſus, à patre rogatus, quod tandem operæpretium feciſſet in philoſophiæ ſtudio? Oſtendam, inquit. Quum nihil aliud diceret, pater iracundus, exiſtimans impendium periiſſe, cœpit flagris cædere filium. Eam parẽtis ſæuitiam adoleſcens æquiſſimo animo tulit. Ac rurſus efflagitanti patri, vt aliquod ſpecimen profectus ederet exſpectanti egregium aliquod ſophiſma: Hoc, inquit, è philoſophia fructus retuli, vt patris iram poſſim commodè perpeti. *Eraſ. lib. 8. Apophtheg.* Tribuit hoc idem Ædeſio Cappadoci ſophiſtæ Eunapius, qui mercaturæ cauſa in Græciam à patre ablegatus, Philoſophus euaſerat.

Pueri apud Lacedæmonios in ara Dianæ, cui ab indeiicibili virtute cognomen Orthia, flagellis ex more totum diem cædebantur: itaque frequenter durabant ad mortem vſque hilares ac læti, concertantes inter ſeſe de victoria, quis ipſorum diutiſſimè fortiſſiméque toleraret verbera, victor cum primis celebris haberetur. Hoc certaminis genus appellabant διαμαστίγωσιν. Renouabatur autem quotannis. *Plut. in vita Ariſt.*

C Lycvrgi legibus cùm furta permitterentur, ſolúſque qui deprehenderetur, pœnas negligentiæ daret: Puer quidam Spartanus vulpeculam furatus, aduenientibus qui amiſerant ad quærendum, veſtibus occuluit. Feram verò ſæuientem, ac pueri ipſius latus ad inteſtina vſque lacerantem, tantiſper tolerauit. Dum autem quærentes abirent, reprehenſus à pueris quibuſdam, dicentibus melius fuiſſe, manifeſtare vulpeculam, quam vſque ad mortem occulere: Minimè, inquit puer: ſed multò ſatius eſt mori, quàm in furto deprehendi. *Plutarch. in Laconicis, & Lycurgo.*

Alexander Magnvs in Oxydracis de mœnibus in medios ſe librauit hoſtes, qui lanceis, telis, & gladiis eum excipiebant. Superuenientibus Macedonibus cum telo fuit ſublatus, pectoris ſolidiſſimis oſſibus, infixo. Iam arũdinis quod extabat exſecare non audebant, ne qua diſſectum laceratione os dolores intolerabiles excitaret, ac ſanguinis vis ex interioribus prorumperet. Vt conſilij prorſus inopes ac morantes conſpexit, tentauit ipſe in ſummo loricæ ſagittam pugione D exſcindere: verùm elanguit manus, ac pondere ex vulneris tumore obtorpuit. Itaque iuſſit, manus admouerent ac timorem deponerent, confirmans eos, qui integri erant: atque hos: quòd flerent & mœrerent, inſectabatur: illos deſertores appellabat, quòd ſibi non inducerent in animum ſuccurrere. Clamabat etiam ad amicos: Nemo ſit ne mei quidem cauſa meticuloſus: Nemini probo non formidare me mortem, ſi meam vos formidatis. *Plutarchus orat. 2. de Alexand. fortuna.*

Antigenes Philippi regis miles fortiſſimus, in obſidione Perinthi catapulta oculum confoſſus, non priùs eam euelli paſſus eſt, quàm hoſtem fugatum intra mœnia compuliſſet. *Plut. in Alex. & Diod. lib. 17.*

In eo prælio, quod Achæi & Arcades ex omnibus vrbibus, cúmque ipſis Antigonus rex ex Macedonia tranſportato in Siciliam exercitu, contra Cleomenem & Lacedæmonios commiſêre, equitatum Philopœmen Megalopolitanus rexit. Vbi verò ſummam in peditatu poſitam vidit, pedes & ipſe cum graui armatura, dum periclitatur audacius, vtrumque fœmur tragula traiectus, in genua ſe dimiſit, tantiſper impediente telo progredi conatus, dum infringeretur haſtile inter fœmora medium. Victis certè hoſtibus in caſtra reportato, ex E altero fœmore ſpiculum, ex altero miſſilis fragmentum extractum eſt. Viri ingentem virtutem admiratus Antigonus, omni ſtudio vt ſe in Macedoniam ſequeretur, operam dedit. At ille neglecto Antigoni inuitatu, in Cretam, quæ tunc ciuili bello ardebat, tranſmiſit, ibíque mercenarij ducis munia obiit, Mox Megalopolim reuerſum equeſtribus copiis Achæi præfecerunt. *Pauſ. in Arcad. & Plut. in Philopœmene.*

Philippo Amyntæ, Macedonum regi, Methonam vrbem oppugnare adorto, ſagitta in prætereuntem ex oppido coniecta, dextrum oculum excuſſerat. Qua cladè neque ſegnior eſt ad bellum factus, nec aduerſus hoſtes iracundior, vt paucis inde diebus veniam precantibus dederit: in eóſque deditos non moderatum ſolùm, ſed mitem etiam ſe præbuit. *Sabellicus lib. 3. Ennead. 4.*

Posthvmivs Albinvs pugnans aduerſus Samnites ad Caudinas furcas lethali vulnere accepto cecidit. Nocte verò concubia paululùm recepto ſpiritu, raptis ex interfectis hoſtibus clypeis, trophæum erexit, tinctáque cruore dextra titulũ inſcripſit. *Ariſtides Mileſius l. 3. rerum Italicarum, & Plut. c. 6. Parall. Liuius l. 9. Dec. 1. à principio. Plin. c. 30. de Viris illuſt.* F

Agis iunior Spartanorum rex, cùm aduerſus Macedones pro libertate patriæ dimicaret, in prælio, inclinante ſuorum acie, intrepidè omnem Macedonum impetum ſolus excepit, multíſque vulneribus confoſſus, tandiù ex aduerſo ſtetit, quoad fluuio ſanguinis exhauſtum corpus ſuprà arma corruit ad terram. Inde à ſuorum globo ſublatus in pedes, quum paululum quieuiſſet, in hoſtem ferociùs quàm anteà conuerſus, ſuos ad prælium inſtaurandum cohortatus eſt. Demùm Spartanorum fortuna inclinante, vbi res vidit perditas, ſe à quibus geſtabatur deponi iuſſit. Cúmque præ dolore vulnerum conſiſtere non poſſet, poplitibus innixus, vt ſpatium daretur ſuis ad euadendum, clypeum hoſtibus obiecit, ferrúmque vibrans ab hoſtibus quærere: Ecquis eorum iacenti ſibi ſpolia detraheret. Nemo erat qui cominùs laceſſere auderet, ſed multa in vnum tela vno tempore cadebant, quæ impunè excepta in hoſtem remittebat: donec pectore lancea traiecto, moribundus in clypeum procubuit. *Sabell. lib. 5. Enn. 4.*

Q. Ceditivs tribunus militum, cùm in Sicilia Romanum G exercitum, Attilio Calatino Coſſ. in eas anguſtias deductum videret, vt certa pernicies antè oculos obſeruaretur: magno animo ad Conſulem conuerſus, Exercitus totius ſalus, inquit, quadringentorum ſanguine redimenda eſt. Cúmque Conſul ſubiiceret, Quis CCCC. iſtos milites ad monſtratum locum in hoſtium cuneos ductus eſſet? Si alium (inquit Tribunus) non habes, me vtere. Nec mora, aſſumptis militibus ad certam mortem profectus, fortiſſimè pugnans cecidit, ſuis omnibus cæſis. Eum adhuc ſpirantem omni ferè exhauſto ſanguine hoſtes ſuſtulêre: cúmque miraculo quodam nullum penitus in capite vulnus accepiſſet, curatus conualuit, ſæpéque pòſt operam ſuam Reipub. fortem atque ſtrenuam exhibuit. *Cl. Quadrigarius l. 3. Annal.* Lamberium vocat *Frontinus* etiam Calphurnium dici aſſerit. *Gellius l. 3. c. 7. Noctium Atticarum.*

Hierocles Alexandrinus Philoſophus, Byzantium profectus, offenſis potentibus, ad tribunal ductus, & verberibus cæſus, caua manu manante ſanguine excepto, aſperſit iudicem, ſimul dicens: κύκλωψ, πίε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα: Cyclops bibe vinum, poſt carnes humanas deuoratas. *Suid.* H

Porcia Catonis filia, & Bruti vxor, cùm Bruti viri ſui conſilium, quod de interficiendo Cæſare ceperat, ea nocte, quã dies deterrimi facti ſecutus eſt, cognouiſſet: egreſſo cubiculum Bruto, cultellum tonſorium quaſi vnguium reſecandorum cauſa popoſcit, eóque velut fortè elapſo, ſe vulnerauit. Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit, quòd tonſoris præripuiſſet officium. Cui ſecretò Porcia: Non eſt hoc (inquit) temerarium factum meum, ſed in tali ſtatu noſtro, amoris mei erga te certiſſimum indicium. Experiri enim volui, ſi tibi propoſitum ex ſententia parum ceſſiſſet, quàm æquo animo me ferro eſſem interemptura. *Valerius Maximus lib. 3. cap. 2.*

In eo prælio, quod Vitiges rex Gothorum contra Græcos ſub mœnibus Romæ geſſit, Græcorum dux Beliſarius ſtrenuè ſe geſſit: ex Gothis verò quidam Viſius, quod regem apud lingua Gothica ſignat. Hic primas in acie partes agens, haud priùs ſtrenuè pugnare deſtitit, quam tribus ac decem vulneribus corpore toto exceptis, vt moribũdus collaberetur, & pro mortuo à ſociis, licet victoribus, inter cæſos relinqueretur.

Poſt

Poſt tertium diem cùm iuxta muros vrbis caſtra Gothi poſuiſſent, quoſdam ad mortuos ſepeliendos miſerunt. Illi Viſium adhuc ſpirantem inuenere. Quem cùm ex ſociis quiſpiam compellaſſet, reſpondiſſe ſat conſtat, & ſimul iuſſiſſe aquam ſibi in potum afferri, atque in os infundi (vt licuit) innuiſſe. Sic refectum, commilitones in caſtra protinus retulere. Cum diu ſuperuixiſſet, maximam apud Gothos famam & gloriam ſibi comparauit *Io. Magnus lib. 11. ex Procopio.*

A

Gormonis III. Danorum regis F. Canutus Dublinam Hyberniæ metropolim obſidebat. Rex hoſtium cum paucis admodum ſagittariæ artis peritis coniunctum vrbi nemus ingreſſus. Canutum nocturnis ludorum ſpectaculis intentum ſagitta perluit mortifera. Canutus diſſimulato periculo ludos abſque tumultuatione peragi iuſſit, & conſequenter tanto maiore ſtudio oppugnationi incubuit, vt priùs quam moreretur, Hyberniam ſubegerit. *Saxo. lib. 9. & Crantzius lib. 4. Dania, cap. 18.* qui Knutonem vocat.

Alfonsvs Ferdinandi Aragonum regis primigenius, in venatione pædagogi equo percuſſus, dolorem tulit. *Vide Tit. Fortitudinis indoles.*

B

Circa annum MCCCCXXXIX. Tartari Podolios acie victos profligarunt. Ioannes Vvlodicus, gente Sulimæus, multis vulneribus confectus, cum inter cadauera iacens à victoribus deſpoliaretur, ita compreſſit vitalem ſpiritum, vt cum barbarus caligas de pedibus eius non ſine vulnere reſcinderet digitumque cum anulo præcideret, tamen nullam doloris atque ſenſus ſignificationem ediderit, & incredibili patientia vitam ſeruarit. *Cromerus lib. 21.*

CHIRVRGICAS SECTIONES, Vstiones.

C. Marivs cùm haberet vtrumque crus varicum plenum, & deformitate angeretur: ſtatuit ſe præbere medico, præbuitque non ligatus alterum crus: neque mouit ſe vel ingemuit, ſed vultu immoto pertulit dolores in ſecando intolerandos. Cùm inde ad alterum crus medicus tranſiret, detrectauit illud porrigere, ac Video, inquit, non tanti eſſe emendationem, vt eum feram dolorem. *Plut. in Mario. & Plin. lib. 11. cap. 46. ex Oppio, & Cic. lib. 2. Tuſcul. quaſt.*

C

Stephanvs Mareotidis regionis anachoreta, cum verendas corporis partes exulceratas, taboque diſtluentes haberet, inter chirurgicas vſtiones & ſectiones nullum emiſit eiulatum, nullum gemitum: non intermiſit manuum laborem, de palmarum foliis funiculos contorquens: non ſpiritalis exhortationis curam, ſemper eorum qui ad ſe veniſſent ſaluti conſulens. *Marul. lib. 5. c. 4. ex Sozom. lib. 16. c. 29.*

Sigismvndvs Cæſar grauiter pede laborabat: ignis enim quem ſacrum vocant, digitum pedes exurebat. Ne altius morbus ſerperet, medici digitum abſcindendum ſuadebant. Paruit Imperator, & quaſi alius ſecaretur, ita immotus chirurgi ferrum ſpectauit & pertulit. *Æneas Siluius lib. 4. in Comm. in res geſtas Alphonſi.*

Ioannes Aragoniæ, rex, candens chirurgi ferrum adeò conſtanter tulit, vt ſuprà quàm oportebat, vreretur. *Rauiſius.*

Alphonsvs Aragonum rex, cauernoſum vlcus cum haberet, ignito gladio aperiendum medico præbuit, nullo prorſus aut voce, aut gemitu, aut frontis contractione, doloris ſigno

D edito *Panorm. lib. 4. de rebus geſtis Alphonſi.*

Sigiſmundus I. Polonorum rex ad ſectionem digiti pedis ſacro igne inflammati, nihil eſt planè commotus. *Cromerus.*

TORMENTA.

Conſule Tit. Martyrum: reſpectu Tormentorum quæ perferunt.

Aristogiton & Harmodivs, Hipparchũ Athenienſiũ tyrannum ſuſtulerant. Erat Ariſtogitoni ſcortum nomine Leæna initiata myſteriis Cupidinis. Poſtquam illi irritis cœptis interfecti ſunt Hippias comprehenſam Leænam in quæſtionibus examinauit, vt coniurationis ſocios indicaret. Illa pro virili parte reſtitit: ſed tormentorũ vi ſuperata, ſuam ipſa linguam abſcidit. Athenienſes honore meretricem afficere volentes, ipſam quidem non in arce ſtatuerunt, ſed animal leænam æream fabricantes, conſecrarunt. Si quis in arcem aſcenderet, in veſtibulo ſtatim leænam æneam conſpiciebat, ad memoriam rei geſtæ lingua carentẽ. *Polyæn. l. 9. & Plut. de Garr.*

Chariton & Menalippvs tormenta pertulere ſæuiſſima, ne conſpirationis ſocios aduerſus Phalaridem proderet. *Aelianus lib. 2. cap. 4. Var. hiſt. & Heraclides Ponticus in Amatoriis, & Athenaus lib. 13. c. 27. Dipnoſoph.*

Zeno Eleates (eſt autem Elea Lucaniæ vrbs, iuxta ſinum Poſſidoniatem ſita) præceptorum fidem exemplo virtutis ſuæ explicauit. Patriam enim ingreſſus, in qua frui ſecura libertate poterat, Agrigentum miſerabili ſeruitute obrutum venit; tanta fiducia ingenij ac morum, vt ſperauerit & tyranno & Phalaridi væſanæ mentis feritatem à ſe diripi poſſe. Poſtquam deinde apud illum plus conſuetudinem dominationis, quam conſilij ſalubritatem valere animaduertit, nobiliſſimos eius ciuitatis adoleſcentes cupiditate liberandæ patriæ inflammauit. Cuius rei fama cùm ad tyrannũ manaſſet conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit ſubinde quærens quoſnam conſilij participes haberet. At ille nec eorum quempiam nominauit, & proximum quemque ac fidiſſimũ tyranno ſuſpectum reddidit: increpitanſque Agrigentinis ignauiam ac timiditatem, effecit vt ſubito mentis impulſu concitati, Phalarim lapidibus proſternerent. Senis eius vnius eculeo impoſiti, non ſupplex vox, nec miſerabilis eiulatus, ſed fortis cohortatio, totius vrbis animum fortunamque mutauit. *Val. Max. lib. 3. c. 3.* E

Idem (vt Satyrus in Epitome ſua prodidit) Nearchum tyrannum deiicere adortus, in coniuratione deprehenſus, quum quæſtioni fuiſſet adhibitus, omnes tyranni amicos vt coniurationis ſocios nominauit. Quibus ſupplicio affectis, à Nearcho interrogatus quæſtionem exercente, an plures ſupplicio afficiendi eſſent? Tu ſolus, inquit, patriæ pernicies. Simulans inde ſe velle quædam ſecretò dicere, aurem illi dentibus, vt alij dicunt, naſum lacerauit. Mox abſciſſa ſibi dentibus lingua in eius ſinum conſpuit. *Idem, & Sabellic. lib. 4. Ennead. 3. & Plut. de Garrulitate.* F

In Theodoro philoſopho Hieronymus Siracuſiorum tyrannus tortorum manus fruſtrà fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, ſoluit equuleum, laminas extinxit prius quam efficeret, vt tyrannicidij conſcios indicaret. Quinetiam ſatellitem, in quo totius dominationis ſumma quaſi quodam cardine verſabatur, falſa criminatione inquinando, fidum lateri eius cuſtodem eripuit: beneficioque patientiæ, non ſolum quæ occulta fuerunt, texit, ſed etiam tormenta ſua vltus eſt: quibus Hieronymus, dum inimicum cupidè lacerat, amicum temerè perdidit. *Val. lib. 3. c. 3.* G

Anaxarchvs, cum à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi poſſet, quo minus amariſſimorum cum maledictorum verberibus inuicem ipſe torqueret, ad vltimum amputationem linguæ minitanti: Non erit (inquit) effeminate adoleſcens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis, protinuſque dentibus abſciſſam, & commanducatam linguam, in os eius ira potens expuit. Multorum autem aures illa lingua, & imprimis Alexandri regis, admiratione ſui attonitas habuerat, dum terræ conditionem, ambitum maris, ſiderum motus, totius denique mundi naturam prudẽtiſſimè & facundiſſimè exprompſit. Penè tamen occidit glorioſius quam vixit, quia tam forti fine, illuſtrem profeſſionis actum comprobauit. Anaxarchique non vitam modo deſeruit, ſed mortem reddidit clariorem. *Idem & Sabell. l. 5. c. 8.*

Aretaphila Nicocratis vxor, qui Cyrenis tyrannidem exercebat, cum plus eam patriæ charitas quam viri amor moueret, vt patriam tyrannide liberaret, aduerſo fato detecta eſt conſilium iniuiſſe, Nicocratem virum veneno tollendi. Itaque variis ac longis cruciatibus affecta, à Caluia ſocru) quanquam res penè manifeſta eſſet) adeò conſtanter tormenta pertulit, atque ita eam rem ſemper excuſauit, vt tanquam innoxia, in primum honoris gradum apud virum reſtitueretur, quem tamen ipſa haud multò poſt interemit. *Fulgoſ. l. 8. c. 4. Egnat. lib. 8. c. 4.* H

M. Attilivs Regvlvs maiorem in ſuo ad hoſtem reditu præſtitit fidem, quam in ſupplicio conſtantiam. Duplex itaque laus hodie hominis memoriam comitatur, iuſtitię vna, altera fortitudinis: vtraq; virtus atq; eius indolis alũna, per quã res Romana non ſolum creuit, ſed etiam in immenſũ propagata eſt. *Sabellic. lib. 5. c. 8.* De eodem *D. Aug. lib. 1. de Ciuitate Dei c. 24.* vbi illum Catoni Vticenſi meritò præfert, ſic ſcribit: Victor ſæpe de hoſtibus tandem captus, & ad eoſdem pace infecta reuerſus maluit eos ferre ſeruiendo, quam eis ſe auferre moriendo. Proinde ſeruauit & ſub Carthaginienſiũ dominatione patientiam, & in Romanorum dilectione conſtantiam, nec victum auferens corpus ab hoſtibus, nec inuictum animum à ciuibus. Nec quod ſe occidere noluit, vitæ huius amore fecit. Hoc probauit, cum cauſa promiſſi iuriſque

iurandi ad eoſdem hoſtes, quos grauiùs in ſenatu verbis, quam A in bello armis offenderat, ſine vlla dubitatione remeauit. Tantus itaque vitæ huius contemptor, cum ſæuientibus hoſtibus per quaſlibet pœnas eam finire, quàm ſe ipſe perimere maluit, mágnum ſcelus eſſe, ſi homo ſeſe interimat, proculdubiò iudicauit. De eo ſic *Silius lib.1.*

Non ignes, candenſque chalybs, non verbera paſſim
Ictibus innumeris lacerum ſcindentia corpus,
Carnificéſve manus, penitúſve infuſa medullis
Peſtis & in medio lucentes vulnere flammæ
Ceſſauere (ferum viſu dictúque) per artem
Sæuitia extenti, quantum tormenta iubebant,
Creuerunt artus, atque omni ſanguine rupto
Oſſa liquefactis fumarunt feruida membris:
Mens intacta manet ſuperat, ridétque dolores,
Spectanti ſimilis feſſoſque labore miniſtros
Increpitat, dominíque crucem clamore repoſcit.

FANNII ſeruus Alexander, cùm in hunc ſuſpicio C. Flacci equitis Romani occiſi veniſſet, ſepties tortus, pernegauit ei ſe culpæ affinem fuiſſe: ſed perinde atque confeſſus, & à iudicibus damnatus, à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus eſt. *Val. lib.8. c.4.*

FVLVIO FLACCO cauſam dicente, Philippus ſeruus eius, in quo tota quæſtio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum quo dominus perſtringeretur emiſit: & tamen reus damnatus eſt, cùm certius argumentũ innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, quàm octo ſemel torti præbuiſſent. *Idem.*

M. ANTONIVS clariſſ. orator, inceſti reus agebatur. Cuius in iudicio accuſatores Seruum quæſtione perſeuerantiſſimè poſtulabant, quòd ab eo, cùm ad ſtuprum iret, laternam prælatam contenderent. At ſeruus plurimis laceratus verberibus eculeóque impoſitus, candentibúſque etiam laminis vſtus omnem vim accuſatoris, cuſtodita rei ſalute, ſubuertit. *Valer. Max. lib.6. c.8.*

C. PLOTINVS PLANCVS, Munacij Planci frater, cùm à Triumuiris proſcriptus in regione Salernitana latèret, delicatiore vitæ genere & odore vnguenti proditus eſt. At Serui eius à perſecutoribus comprehenſi, multúmque ac diu torti, negabant ſe ſcire vbi dominus eſſet. Donec ipſe Plancus ſer-
C uorum miſertus in medium proceſſit, iugulúmque gladiis militum obiecit. *Idem.*

LYGVS fœmina, quum metu militum filium occultaſſet, & illi per cruciatus interrogarent, vbinam occuluiſſet: vterum oſtendens, Ibidem reſpondit latère: nec vllis tormentis cogi potuit, vt conſtantiam vocis egregiæ mutaret. *Corn. Tac.*

In proſcriptione Triumuirali Q. Ciceronis F. verbera & tormenta patientiſſimè tolerauit, ne patrem quem occultarat prodere cogeretur. *Xiphilinus in Auguſto.*

LIBERTA, Epicharis nomine, cùm fortè in notitiam veniſſet Piſonianæ conſpirationis aduerſus Neronem, audentior conſtantiórque ſupra femineum ſexum, non ſatis habuit tantæ rei notitiam habuiſſe, ſed inter participes quoque annumerari voluit. Puteolos igitur in Campaniam profecta, miris modis operam dedit, vt præfectum naualium Voluſium in coniurationis partem traheret. Cæterùm is longè vilior quàm muliercula, rem omnem Neroni detexit. Quamobrem variis grauiſſimíſque cruciatibus torta Epicharis, quanquam Voluſius coram, quæ ab eo accepiſſet, teſtaretur, nunquam adduci
D potuit, vt confeſſione ſua rem vllam aperiret: ſed cùm iam tortores defatigaſſet, & lacero corpore ingratam haberet vitam, ſeipſam laqueo ſuſpendit. In fragili enim ſexu, quem nullius doctrinæ robur armarat, plus ineſſe virtutis atque potentiæ oſtendit, quàm veterum philoſophorum permulti fecerint *Fulg. lib.3. c.3.* At de ea *Polyænus* ſic: Piſo & Seneca inſidias in Neronem comparabant. Seneca frater erat Scelai, qui ſcortum habebat Epicharim. Hanc Nero, quaſi participem occultorum conſiliorum, in quæſtionibus examinauit acerbiſſimè. Illa verò reſtitit, neque quenquam prodidit. Nero rem diſtulit, quaſi eam iterum torturus. Poſt triduum Epicharim in lectica iuſſit adportari. Illa ſoluta zona, ſeipſam in lectica ſtrangulauit. Qui portabant, ad tormentorum locum appropinquantes, depoſita lectica progredi eam iuſſerunt. At illa mortua reperta. tyrannus mirum in modum ſe cruciauit, quòd à ſcorto victus videretur. *Polyæn. lib.8.*

Cùm Ptolemæus per perfidiam ſocerum Simonem pontificem & Iudæorum principem occidiſſet, captáque Socru duobúſque liberis, cum eis ſe in Draconis arcem recepiſſet: Hircanus Simonis filius, qui Ptolemæi ſororis viri vim effugerat, firmato patris imperio, dum vlciſci acceptas iniurias E ſtitur, Ptolemæum in arce, in quã ſe receperat, obſedit, & eum eò redegerat, vt in arcto res conſtituta videretur. Cæterùm Ptolemæus primo ſceleri nouam crudelitaté adiungens, dum ab hoſtibus oppugnatur, in muris ſocrum ſuam Hircani matrem ſæuiſſimis tormentis diſcruciare cœpit. Mulierem autẽ non ſexus imbecillitas, non ſenium mouit, quin clara voce filium oraret, ne ab oppugnatione propter ipſius tormenta auerteretur: quæ ita patienter in ſenili corpore ferebat, vt ea non ſentire videretur. Cæterùm plus in Hircano E. materna pietas, quam vlciſcendi iuſtus dolor cùm poſſet, egit, vt ab oppugnatione deſiſteret, fictus ita matris tormento ſe finem facturum. Cæterùm Ptolemæus ſoluta obſidione, effugiendi viam nactus, matre fratribúſque Hircani occiſis, in Philadelphiam ad Zenonem ſe recepit. *Fulg. lib.5. c.3. ex Ioſepho.*

Vltima Iudæorum rebellione, qua ciuitas eorum a Romanis deleta fuit, inter ſe ea gens ſocietatem iniuit, quam Zelotarum, id eſt, amatorum atque obſeruantium legis nuncupabant. F Primarium inter eos erat inſtitutum, vt vnum Deum Dominum agnoſcerent. Ex hac gente, quæ præter euerſas Hieroſolymas miſeranda multa in Ægypto pertulerat, cùm magnus propter nouas ſeditiones motas captus numerus eſſet, nulla vi tormentorum vllus adduci potuit, vt Cæſarem dominum ſuum appellare vellet. Idolorum enim cultum ceu terram nefandámque rem Romanis obſtinatè improperabãt: magnificis verbis intrepidóq; vultu nihili ſe tormenta facere oſtendebant. Adeò autem huius rei tenax propoſitum penes omnes fuit, vt nedùm firma ætas, verùm muliebris quoque ſexus ac pueri, inter tormenta ipſa conſtanter perſeuerantes, ridentium ſpeciem ſemper præbuerint. *Idem.*

Eodem bello, cùm vrbs Galilææ Iotapata obſidione premeretur, captus à Romanis militibus Iotapatenus quidam, cùm à Veſpaſiano de obſeſſorum ſtatu rogaretur, adhibitis inter tormenta ignibus, nunquam compelli potuit, vt aliquid fateri vellet. Quin ridentis facie in ipſis tormentis mortem, cuius comminatione Romani eum terreri poſſe putabant, contemnere, non antè deſtitit, quàm in crucem ſublatus vi- G tam amiſit. *Idem ex Ioſepho lib.3. c.13. belli Iud.*

QVINTILIÆ mimæ virtus patientiáque non minor quam Epicharidis fuit, quanquam feliciorem exitum nacta eſt. Nam licèt theatralibus ludis vſque ad id tempus enutrita, ab omni virtute atque patientia longè videretur abeſſe debere, tamen à Timidio accuſata, quòd Pompidij ſenatoris animi ac conſiliorum aduerſus principem Caligulam conſcia eſſet, ignorare ſe eam rem ſemper dixit. Dum ad tormentorum locum duceretur, coniuratorum vni qui aderat, dum tranſiret, pedem pede ſuo calcans, innuit, vt bono animo eſſet, quod eum nominatura nõ erat. Atque inter tormenta in hac ſententia fortiter perſtans, tandem, vt quæ per iniuriam hos cruciatus pertuliſſet, liberata fuit, permultis ad lenienda mala, quæ pertulerat, collatis muneribus. *Idem.*

Ægyptios patientiſſimè ferre tormenta, aiunt, & apud eos citiùs mori hominem in quæſtionibus tortum examinatúmque quàm veritatem prodere. *Ælian. lib.8. Var. hiſt.*

Quidam in Hiſpania ſeruus vt domini ſui necem vlciſceretur, Haſdrubalem clariſſimum Carthaginenſium ducem obtruncauit. Idem ad ſupplicium raptus, cùm variis torqueretur modis, diríſque cruciatibus afficeretur, non modò vul- H tu, aut querula voce, gemitúve vllo dolore affici viſus eſt: ſed ridens geſtiénſque lætitia, in medio dolore expirauit. *Sabell. lib.5. c.8. & Val. l.3. c.1. ex lib.21. Liuij.*

Ethodius Rex Scotorum occiſus à Fidicine ex Hibernia in cubiculo ſuo pernoctante, in vltionem cuiuſdam propinqui ſui, quem à rege interemptum cauſabatur. A.C. 104. regni 33. Facinoroſus iſte fidicinem dum ad ſuppliciũ duceretur auerſo à tormentis animo ſpeciem gaudentis præbuit, tanquam qui ſuo munere probè functus fuiſſet. *H. Henninges in Genealogia.*

Quum iuſſi à Iuliano Chriſtiani ſepulcrum Babylæ martyris aliò transferre, Pſal. 130. Audiente principe canerent, cuius eſt initium. In exitu Iſraël de Ægypto, accenſus Iulianus duci eos frequentes poſtridie ac torqueri iuſſit. Saluſtius ergo præfectus Theodorum quendam iuuenem arripuit. Variis tormentorum generibus admotis, iuuenis fronte alacri atque hilari ab initio lucis ad horam vndecimam perſtitit, hymnum pſalmúmque ſuauiſſimè cantillans, quem pridie cecinerat Eccleſia. Quod vbi Saluſtius vidit, reddi cuſtodiæ imperauit, & ipſe

ipſe ad principem admirabundus peruenit, dehortans ne tor- A queret Chriſtianos pergeret, illi gloriæ, ipſi principi ignominiæ ac dedecoris plenum futurum: & ordine re audita Iulianus ab incœpto deſtitit. Theodorum Euſebius teſtificatur ſe Antiochiæ conueniſſe, quæſiſſéque an in equuleo doleret: Minimè verò, inquit ille: nám pone me aſſiſtebat iuuenis in alba veſte; qui ſubinde frigidam mihi ſuffundebat, & ſudorem ſudario candidiſſimo detergebat, ita vt graue potius fuerit, quum illinc detraheret. *L. Viues in lib. 18. Auguſtinus de Ciuit. Dei, Cap. 52.*

Siuardus, Magni Noruegiorum regis caſtra ſecutus, ab Haraldo Hybernienſe, Magni æmulo, pulſum Magnum, è monachalibus ſeptis eductum, ad priſtinum regni faſtigium euehere ſtatuit aduerſus Haraldi filios. Huius auſpiciis, cum tribus Haraldi filiis, Ingone & Siuardo & Oſteno, paternum regnum affectantibus, nauali certamine dimicauit. In quo captus, in concionem hoſtili ſententia damnandus abſtrahitur. Nemine autem ſacerdotum adhibito, qui delictorum eius confeſſionem exciperet, eam adſtantibus modò, quo licuit, explicauit, præfatus, ſe emendationem ab eis decretam pœni- B tentiæ nomine præbiturum: memor ſanè, ſacerdotali copia non ſuppetente, etiam ad priuatorum cognitionem commiſſa referre licere. Magno quoque Noruegienſium rege, quem Haraldus Hybernienſis patrem mentiebatur, ſe genitum memorabat. A cuius generoſiſſimo ſpiritu etiam inter perferenda ſupplicia non deſciuit. Primò ſiquidem verberibus affectus, ac deinde malleorum ictibus artuatim contuſus, non gemitum, non ſuſpirium edidit, non ſupplicem aut triſtem vocem emiſit, nullum doloris indicium præbuit, ſed quaſi in otio Pſalterium relegens, inter ſacras preces & ſolennium verborum nuncupationem ſpiritum poſuit. Homines vindictæ cupidi non contenti in viuum ſæuiiſſe, extinctum patibulo ſuffixerunt. *Saxo l. 14.*

Io. Bonetus Veronenſis, cùm ab Eccelino, quem à Romamano oppido Romanum nuncupabant, Veronæ ac Taruiſinæ Marchiæ principe (qui omnes crudelitate ceu nouus Phalaris ætate ſua anteibat) Patauium ad prætorem Anſedinum ipſius crudelitatis miniſtrum miſſus eſſet: diu promiſſis primò allectus, deinde tormentis diſcruciatus, vt innoxios in tyran- C num coniurationis reos nominaret, quos ipſe inſontes norat: ne fortè doloris magnitudo ad ea dicenda cogeret, quæ ipſe ſponte ſua nunquam faſſurus erat: in ipſius prætoris conſpectu ſibipſi dentibus linguam abſcidit, atque haud multò pòſt inter tormenta defecit, quemadmodum eius pater Thomaſinus eadem de cauſa antè defecerat. *Fulg. l. 3. c. 3.*

Bardilo Vicentinus, cùm aduerſæ factionis falſis accuſationibus premeretur, & propterea à magiſtratu, diſquiſitione habita torqueretur: cum tormentis putaretur adduci poſſe, vt falſa fateretur, & ita perdi poſſet: prius verbis ſe excuſauit, ne dolore vinci crederetur: deinde dentibus linguam abſcidit, ſanguinéque inde largius manante, periit. *Fulgoſ. l. 3. c. 3.*

Ricardus de S. Cruce, Patauinus nobilis, Acciolino tyranno amicus, in monaſterio fratrum Alemanorum magiſter, ſuffectus erat Felici Veronenſi, inde ob ſuſpicionem ſummoto. Verùm (vt ſunt tyrannis ſuſpecta omnia) & hic paulò pòſt illi pari periculo ſuſpectus redditur, quaſi cum Felice in tyranni perniciem coniuraſſet. Comprehenſus igitur, quæſtionibus & tormentis tamdiu torquetur, donec in equuleo, mi- D ſerabili ſupplicio extinctus eſt. Ex nimio enim pondere, quod pedibus alligatum fuerat, ſolutis artuum compagibus, ferunt mortuo brachia auulſo reliquo corpore in fune ſuſpenſa manſiſſe. *Bern. Scard. lib. 3. Hiſt. Pat.*

Maurisius ſeruus, cùm à Neapolitano prætore candenti forcipe concideretur (liberum enim hominem domini ſui iuſſu occiderat) traheretúrque per vrbem ad maius ſupplicium, nullos omnino eiulatus miſit, non vultum mutauit, non ſtatum corporis: quin cum pectus brachiáque ad neruos oſſáque vſtulata & conciſa eſſent, protento collo, ita eos carnifici obtulit, ac ſi ſecum non ageretur. Omnia enim vicit animi obduratione ac pertinacia. *Pont. l. 2. c. 7. de Fort. dom.*

Cùm Hermolaus Donatus, Venetus Decemuir, in vinculis adoleſcentem haberet, impudicitiæ reum, qui tormentis nullis vt crimen fateretur, adduci poterat: adoleſcentis amator Hermolaum poſt ſecundam à Solis occaſu horam, à Palatio domum regredientem, vno ſolo comitatum, extincto eius lumine, vno vulnere occidit. Cū cædis auctor ignoraretur, coniectura eius facti veritatem diſquirere decreuit Venetus Senatus. Itaque cùm in mentem rediiſſet, inter Hermolaum atque Iacobum Foſcarum, qui vnicus Franciſci Foſcari eo tem- E pore Venetorum ducis F. erat, graues olim contentiones fuiſſe: arbitratus Senatus, Iacobum patris honore fretum illius cædis auctorem fuiſſe, in vincula coniici eum iuſſit. Qui illic variis acerbíſque tormentorum generibus diſcruciatus, cùm nihil fateretur, tandem in Cretam relegatus eſt. Cùm autem haud multò pòſt Iacobus in exilio deceſſiſſet, is qui cædem eam patrauerat, cùm ſe religioni dicaſſet, morti proximus, rem geſtam à ſe faſſus eſt. *Fulg. & Egnat. lib. 8. c. 4.*

Vercellis, quemadmodum Hieron. ſcribit, à viro Vxor adulterij accuſata, dum torqueretur, conſtanter crimen ſemper negauit. Iuuenis autem, quo cum adulteraſſe dicebatur, tormentorum impatiens, quod non patrârat, patraſſe ſe falſus eſt; atque ob eam rem, ambobus à conſule, in quo rigoris plus quàm iuſtitiæ erat, morte damnatis, prodigio veritas detecta eſt. Iuuenis enim mendax, gladio percuſſus, caput ſemel ictus amiſit: ſepties autem cùm femina gladio percuſſa eſſet, non cæſim modò, verumetiam iugulo punctim petito, ferrum retrò ab eius carne veluti à ſilice ſemper reſiliit, præterquam in F extremo ictu. Tunc pro mortua vt ſepeliretur elata, viua inuenta eſt, curatóque vulnere, cùm demùm iudicio abſoluta eſſet, veritas inuenta eſt. *Idem.*

Hieronymus Olgiatus Mediolanenſis, ex quatuor vnus, qui Galeacium Sforciam Mediolanenſem ducem occiderunt, captus atque in cuſtodia acerbè diſcruciatus, vt eius cædis conſcios detegeret, etſi ſecundum ac vigeſimum annum nondum excedebat, effigie mollique corpore virgini quàm viro ſimilior, funi quo torquebatur appenſus, ac ſi tribunali inſideret, clara voce intrepidóque animo & ſuum & comitum facinus commendans, nullum vnquam pœnitentiæ ſignum oſtendit. Intermiſſis inde tormentis, ſoluta oratione carminibúſque ſuas & ſociorum laudes deſcripſit. Demùm ad locum vbi excarnificaretur, deductus, Carolum Francionúmque comites, qui præ timore exanimati videbantur, cohortatus, carnifices orauit, vt à ſe priùs inchoarent, vt ſuo exemplo comites patientiam diſcerent. Nudus in diſco protenſus, cruribus brachiiſque ad diſci pedes deligatis, cùm eos qui aſtabant G præparatæ mortis ſpecies atque horror auerteret, ipſe ſpecioſis verbis atque intrepida voce peractum facinus tollens, nequaquam ſe ſæuum mortis genus curare oſtendit. A ſummo humero vſque ad medium pectus carnificis falce diuiſus, nec verbis nec voce mutata, vitam finiuit. *Fulgoſ. lib. 3. cap. 3. & Egnat. lib. 3. c. 3.*

IGNEM, FLAMMAS.

Cùm Themiſtoclis frater Ageſilaus (quo tempore ingenti exercitu Xerxes ad euertendam Græciam veniebat) vt pro exploratore in hoſtium caſtra proficiſceretur, munus ſuſcepiſſet: conſpecto in caſtris Mardonio, homine Perſâ, amictu conſpectúque ante alios inſigni, arbitratus Xerxem eſſe, poſſéque fieri, vt morte eius patriæ ſalutem ſeruaret: ſenſim homini appropinquans, eum interemit. Itaque comprehenſus, atque ad Xerxem perductus, quia ea ipſa hora ſacrificabat, nullo aut vultu aut voce dolorem perferentis edito ſigno, ignibus, quibus in ara ſacrificabatur: dextram iniecit, totámque combuſſit. Cùm autem tanta patientia Xerxes obſtupuiſſet, fertur ei Ageſilaus dixiſſe, Tales Athenienſium animos eſſe. Atque vt in ea re maiorem faceret fidem, paratum H ſe obtulit, aliam quoque manum ignibus iniicere. Quod Xerxes prohibuit, tanta virtute motus, & abeundi Ageſilao vnà cum ſupplicij remiſſione facultatem permiſit. *Fulg. lib. 3. c. 3. Plut. cap. 3. Parall.*

Vetuſto Macedoniæ more, regi Alexandro nobiliſſimi pueri præſtò erant ſacrificanti. E quibus vnus thuribulo accepto, ante ipſum aſtitit, in cuius brachium carbo ardens delapſus eſt. Quo etſi ita vrebatur, vt aduſti corporis eius odor ad circumſtantium nares perueniret: tamen & dolorem ſilentio preſſit, & brachium immobile tenuit, ne ſacrificium Alexandri excuſſo thuribulo impediret, aut edito gemitu aures regias aſpergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certiùs perſeuerantiæ experimentum ſumere voluit ſolito enim ſacrificauit diutiùs, ne hac re eum à propoſito: repulit. Si huic miraculo Darius inſeruiſſet oculos, ſciſſet eius ſtirpis milites vinci non poſſe, cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertiſſet. *Val. Max. l. 3. c. 3.*

Q. Mutius Scæuola, cum Porſena rex Thuſchorū aduerſus Romanos bellaturus trans Tyberim caſtra locaſſet, in hoſtiū

caſtra mutato habitu ſe recepit, & ſatellitem regis pro ipſo
A rege interfecit. Ad Porſenam regem ductus, dextram manum igni impoſuit, doloréſque animosè diſſimulans, eam quia erraſſet exuſſit, hocque ipſe Porſenam ad pacem cum Romanis faciendam impulit. *Liuius lib.2. Decad.1. Valerius Maximus lib.3.cap.3. Syl. Ital.lib.8. & Sabell. lib.5. cap.8. De eo Martialis lib.1.*

Dum peteret regem decepta ſatellite dextra.
Iniecit ſacris ſe peritura focis.
Sed iam ſæua pius miracula non tulit hoſtis,
Et raptum flammis iuſſit abire virum.
Vrere quam potuit contempto Mutius igne.
Hanc ſpectare manum Porſena non potuit,
Maior decepta fama eſt & gloria dextra:
Si non erraſſet, fecerat illa minus.

POMPEIVS legationis officio fungens, à Gentio rege interceptus, cùm ſenatus conſilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaque patientia regi ſimul & deſperationem tormentis quicquam ex ſe cognoſcendi excuſſit, & expetendæ pop.Rom. amicitiæ ma-
B gnam cupiditatem ingenerauit. *Val.lib.3.c.3.*

Duo Antiocheni fratres, ſpectante Diocletiano Imp. ne diis ſacrificarent, dextras flammis abſumendas intrepidè obiecerunt. *Fulg.& Egnat.l.3.c.3.*

ROLVO Danorum rex, cùm ad Atiſlum vitricum Sueciæ regem incognitus perueniſſet, & in conuiuio de virtute excellentiſſima quæreretur: Roluo Tolerantiæ primas tribuit, Atiſlus Liberalitati. Roluo nudatum corpus foco luculento admonit, ſolo clypeo partem, quæ igni magis expoſita erat, tegens. Quúmque omnium admiratione ſtaret immobilis, aquam rogo iniecêre, qui aſtabant, patientia eius maxima comprobata. Atiſlus viciſſim liberalitatis exercendæ cauſa monilibus aureis & torque magni ponderis, priuignum donauit. *Saxo l.2.*

MORTIS TOLERANTIA, RATIONE HABITA AGENTIS NEMPE QVIS MORTEM TOLERARE INTENTATAM à NATVRA.

MOSES & AARON, quoniam in deſerto Sin, ad Aquam
C iurgij in Cade, dixerant ſe Iſraëlitis percuſſa petra aquam dare poſſe, neque Domino gloriam tribuerant: eam pœnam Dominus iis inflixit, vt terram Sanctam ne ipſi quidem ingrederentur. Illi ſuum peccatum agnoſcentes, tacuerunt, neque Dominum deprecati ſunt, vel quia iuſtè ſe hoc pati intelligerent, vel quia mortem non metuerent: quia tamen alioqui pro populi ſui clade tam feruidè apud Dominum intercedere conſueuerant. Mox etiam cùm Aaron in montem Hor aſcendere, & Eleazaro F. Pontificatum reſignare, ibíque mori iuſſus fuiſſet: ne verbo quidem reſtitit. *Num.* 20. Sic neque Moyſes cùm in montem Abarim aſcendere, & terram Sanctam, quam Iſraëlitis daturus eſſet, intueri iuſſus eſſet, paulò pòſt moriturus, contradixit, ſed Dominum tantùm rogauit, vt aliquem loco ſuo præficeret populo. Præfecit igitur Ioſuë F. Nun. *Num.7.*

CERCIDAS ciuis Megalopolita ex Arcadia in morbum incidens periculoſiſſimum, libenter ſe moriturum eſſe dicebat: poſt mortem enim ſe viſurum ex philoſophis Pythagoram, ex
D hiſtoricis Hecatæum, ex poëtis verò Homerum. *Ælianus l. 13. de Var. hiſt.*

ANTIPATER Tarſenſis, vita migraturus, Fortunæ gratias egiſſe fertur, quod quum ſemel omnino ſe mari crediſiſſet, optima vſus eſſet nauigatione. *Sabell.lib.3. Enn.6.*

COLVMBANVS Monachus, Colambani Abbatis diſcipulus, quum febri grauiter æſtuaret, & ei vir apparuiſſet dicens preces & lacrymas Abbatis ipſi obſtare, ne mori poſſet: continuò rogauit Abbatem, vt ab oratione ceſſando, permitteret ſe de corporis carcere quamprimùm educi, eò quòd ad æternam beatitudinem ſe transferendum minimè dubitaret. *Marulus lib.5. c.5.*

Scribit quidam Græcus, Conſtantium Chlorum Imperatorem extrema vocula, cùm eſſet Eboraci in Britannia moriturus, ſéque de lectulo protenderet, vt ambabus manibus filium Conſtantium Magnum, qui iam concito gradu aduenerat, amplecteretur, dixiſſe, Mortem eſſe immortalitate meliorem. *Cuſpin.*

Sub Eduardo III. Anglorum rege Stardus comes Northumbriæ, bellicis artibus clarus, cùm profluuio ventris laboraret, ac ſenſim deficientibus viribus, haud dubiam mortem
præſentiret, ſeipſum armauit, ſtetitque acer in armis, ac ſi cum E
hoſte eſſet congreſſurus: dictitans, Non decere hominem fortem iacendo iumentorum ritu mori: atque ſic è vita migrauit, imitatus in hac parte Naſamonum Libyæ populorum inſtitutum. *Polyd.lib.8.*

ROBERTI Siciliæ regis animi magnitudinem in ipſo mortis agone deſcribit *Petrarcha ſub titulo, de Sapienter dictis & factis.*

MAGISTRATV, IVDICIBVS, TYRANNIS.

CANIVS IVLIVS, Philoſophus maximè conſtans & grauis, cùm diu cum Caio Cæſare altercatus eſſet, mori ab eo eſt iuſſus, cùm verò ad necem vocaretur, latrunculis ludebat. Tum numeratis calculis, ſodali inquit: Vide ne poſt mortem meam mentiaris te viciſſe, & ſimul Centurioni annus: Teſtis, inquit, eris, vno me antecedere, Ceruicem inde percuſſori præbuit intrepidè. *Seneca.*

THRASEAS PÆTVS, vir conſularis, & quindecimviralis, ac ſacerdotio prædictus, dùm necis iudicium præſtolaretur: veſ-
pèraſcente die in illuſtrium virorum ac feminarum cœtu, cum F
Demetrio chirurgo de Natura animæ, & diſſociatione ſpiritus & corporis, tantiſper diſceptauit, donec aduenit Domitius Sicilianus, & quid Senatus in gratiam Neronis ſtatuiſſet, expoſuit: datum ſcilicet ſibi eſſe necis arbitrium: mortémque maturandam indixit. Thraſeas tunc eodem vultu, & nihil prorſus immutatus, valedixit omnibus: & qui aderant ex intimis amicis flentes, & eiulantes, faceſſere inde iuſſit. Arriæ verò vxori interim paranti ad exemplum Arriæ matris ſuprema mariti facta ſequi: ſumma conſtantia; fletum compeſcens, vitam retinere ſuaſit, vt Fanniæ communi filiæ ſubſidium vnicum, quod in matre reſtabat, non adimeret. Tunc progreſſus in porticum, lætitiæ propior videbatur, quòd in his malis audierat Heluidium Priſcum Tarentinum generum ſuum, Fanniæ maritum, non commori ſecum, ſed Italiæ tantùm exilio multatum eſſe. Itaque mox Heluidium ipſum, & Demetrium chirurgum, quem in omnibus ſibi obſequentiſſimum habebat, in cubiculum ſeorſum duxit: à quo præciſis vtriuſque brachij venis, & effuſo abundantius cruore. Libamus, inquit, Ioui Liberatori. His peractis, haud multò pòſt af-
flictus aliquandiu grauiſſimo cruciatu, nulla impatientiæ vo- G
ce emiſſa, extinctus eſt. *Cornelius Tacitus lib.6.*

Seuerianus Adriani iuſſu moriens, eò quòd Commodum ſucceſſorem parum prudenter deſignatum ab Imperatore dixiſſet, ignem petiit, & accenſo thure: Vos, inquit, dij teſtes eſtote, nihil à me morte dignum eſſe commiſſum. Tantum hoc precor, ne, quum mori velit, poſſit. *Dion, Nicæus.*

Aſculani iuuenes, iuſſu præfecti Sfortiani, qui vbi præerat, in carcerem coniecti: cùm à cuſtode carceris accepiſſent, manè ſe ad capitis ſupplicium educendo, lyram ſibi afferri rogauêre, & cœnam quam maximè opiparam. Quibus impetratis, vbi ſumma cum voluptate cœnaſſent, in cantu choreis ac luſibus reliquam noctem exégere. Macti virtute, qui non è ſquallore & lacrymis, ſed è conuiuio ad mortem profecti eſtis. *Pontanus lib. 2. cap.7. de fort.dom.*

THOMAS MORVS Angliæ Cancellarius, quæ ſuprema eſt poſt regem dignitas, cùm regis Henrici IX. matrimonium, qui repudiatæ Catharinæ alteram ſuperinduxerat, approbare
nollet, nec acquieſceret conſtitutioñi editæ, in qua rex poſt H
Chriſtum ſupremum caput Eccleſiæ Anglicæ dicebatur: in carcere Londini per quindecim menſes maceratus, cùm palinodiam canere nollet, morti adiudicatus eſt. Forti animo mortis ſententiam excepit, & admirabili modeſtia ſuam innocentiam detexit, aduerſariorúmque impietatem coarguit, epilogi loco inquiens: Diuinæ bonitati confido, fore vt quemadmodum olim Paulus Stephanum perſecutus eſt, & tamen ijdē nunc vnanimes ſunt in cœlo: ita nos qui nunc diſcordes, ſumus in hoc mundo, in futuro ſæculo pariter ſimus concordes, & perfecta caritate vnanimes. Hac ſpe fretus precor Deū, vt vos ſeruet vnà cum rege, eíque dare dignetur bonos conſultores. Interea Margarita, filiarum Mori natu maxima, eruditione & pudicitia inſignis, in paternos ruit amplexus. Morus pacis: Ne te diſcrucies, mea Margarita, inquit. Sic eſt voluntas Dei. Iampridem noſti ſecreta cordis mei, Datóque oſculo dimiſit. Illa ſecundò recurrit, præ dolore elinguis. Cui pater nihil præter lacrymas. Productus ad ſupplicium, pauciſſimis verbis plebem affatus, hortabatur obnixè, orarent

Deum pro rege,vt illi dignaretur impertiri bonum conſi-
A lium: conteſtans ſe mori fidelem regis miniſtrum, ac Dei in primis. Hæc locutus ceruicem carnifici intrepidus præbuit, anno Salutis 1535.7.die Iulij. *Eraſm.Rot.in eius vita,& Ianus Vitalis.* his verſibus:

Dum Morus immeritæ ſubmittit colla ſecuri,
Et flent occaſum pignora chara ſuum:
Immo(ait)infandi vitam deflete tyranni,
Non moritur, facinus qui graue morte fugit.

HOSTIBVS.

In prælio ad Platæas contra Mardonium commiſſo,Callicrates extra prælium occubuit: quo nemo tunc in caſtra præſtantior venerat, non modò Lacedæmoniorum,ſed etiam aliorum Græcorum. Hic cùm Pauſanias ſacrificaſſet, ſedens in ordine,ſagittâ per latera ictus eſt:& cùm aliis pugnantibus ipſe exportaretur,ſeſe morientem miſerabatur,ad Aimneſtum virum Platæenſem inquiens,non ſibi dolere,quòd pro Græcis periret,ſed quòd nullam operam nauaſſet Sparta dignam. *Herod. lib.8.*

B LACON quidam ſagitta confixus, moribundus dixit:Non laboro, quòd mortem oppetam: verùm quòd ab effeminato ſagittario interfectus,ac re nulla perpetrata.*Plut.in Apo. Lac.*

EPAMINONDAS, maxima Thebarum felicitas, idémque Lacedæmonis prima clades, cùm vetuſtam eius vrbis gloriam, inuictámque ad id tempus publicam virtutẽ apud Leuctram & Mantineam ſecundis præliis contudiſſet: traiectus haſta à Gryllo Athenienſi Xenophontis patre, ſanguine & ſpiritu deficiens, recreare ſe conantes,primùm, An clypeus ſuus ſaluus eſſet?deinde, An fuſi hoſtes penitùs forent?interrogauit, Quæ poſtquam ex animi ſententia comperit: Non finis,inquit,commilitones meæ vitæ ſed melius & altius initium aduenit.Nunc enim veſter Epaminondas naſcitur, quia ſic moritur. Thebas ductu & auſpiciis meis caput Græciæ factas video:& fortis & animoſa ciuitas Spartana iacet,armis noſtris abiecta,amara dominatione Græcia liberata eſt.Orbus quoque, non tamen ſine liberis morior, quoniam mirificas filias Leuctram & Mantineam relinquo. E corpore deinde
C ſuo haſtam educi iuſſit, eóque vulnere expirauit. Quòd ſi eum dij immortales victoriis ſuis perfrui paſſi eſſent, ſoſpes glorioſior patriæ mœnia non intraſſet. *Val. Max. lib.2.cap.2. & Iuſtinus lib.6. Probus in eius vita & Diod.lib.15.*

Magna affecti clade Athenienſes ad Ægos fl. à Lyſandro Lacedæmonio,capti ter mille, & inter eos Philocles prætor, qui populum induxerat pridem adſciſcendum, vt captis bello præcideretur dexter pollex: quo lanceam ferre non poſſent, remigare poſſent. Lyſander, poſtquam Athenienſes captiui de conſilij ſententia addicti vltimo ſupplicio ſunt,Philoclem prætorem appellauit,rogauitque: Quid meritum cenſeat ſe, qui ſententiæ de Græcis tam atrocis fuiſſet ciuibus auctor? Ille verò nihil calamitate infractus: Noli obiicere,inquit,crimina,quorum iudex eſt nemo:ſed ea victor age,quæ eras paſſurus victus Lotus inde ac ſplendida amictus chlamyde, primus ad ceruicem præbendam,vt tradit Theophraſtus, ciues ſuos anteceſſit. *Plut.in Lyſandro.*

Quum in India res gereret Macedo Alexander,prope Bactrianam,apud Sogdios: producti ad eum ſunt Sogdij ad triginta ferè numero captiui, vt facilè apparuit, & nobilitate
D præſtantes, & corporis robore haudquaquam inter poſtremos. Iuſſerat eos ad vltimum abduci ſupplicium rex. Id vbi animaduerſum ab eis eſt, putares emiſſos vinculis domeſticum repetere ſolum, maxima alacritate pæana patrium,adhibito etiam modulatiore corporis motu, more choreä ducentium,recinere adorti ſunt.Renunciatur id Alexandro:qui mirabundus, ſupereſſe cuiquam tantum animi, tantúmque elatæ mentis,vt mortis horrorem non compauſceret,ſciſcitari ab eis perrexit,quænam lætitiæ tam importunæ,támque inopinæ ratio foret? At illi: Non alia (inquiunt) ratione geſtimus,quàm quòd terrarum principis imperio fatalem deſtinatúmque ſibi eſſent ſubituri diem. Quacúnque occaſione alia morarentur, conſueta cæteris perturbatione ſortem oblatam fuiſſe laturos.Nunc,vt fortes addecet,mortem eſſe ſibi in votis: proindéque cantu lætitiáque laſciuire. Tum tanta animi magnitudine verſus in ſtuporem rex: Cupio (inquit) noſſe, an ſit vobis optabilis vita citra vllas inimicitias meas.At illi, Nunquam inimicos egimus: verùm nos, quum hoſtiliter inuaderes, vrens vaſtánſque omnia, hoſtiliter occurrimus vim repreſſuri. Quòd ſi benignitate potiùs, quàm diuexatione, certare nobiſcum perrexeris, dabimus operam,ne officiorum viciſſitudine ſuperemur. At rex: Verum quibus obſidibus E
pollicitationes obfirmatis? Vitam, inquiunt, quam contribueris beneficio tuo,fidei conſtantiæque pignori obiicimus, redditurі,quandocunque flagitaris,Hiſce verò illi conditionibus emiſſi,quam dederant fidem, obſtinatis animis egregiè præſtiterunt, populares ſuos ſinceriter Macedonibus conciliantes *Cælius lib.18. cap.33.d.L.*

Dionyſius Syracuſ. Rheginorum vrbe capta, Phytonem quem ipſi ſibi ducem conſtituerant, in poteſtatem ſuam redegit. Et quidem filium eius primùm in mare præcipitauit. Ipſi verò in loco ſublimi omnium ſpectaculo propoſito, nunciari per quendam iuſſit,filium ipſius Dionyſium heſterna die marinis vndis abſorptum periiſſe.Ad quam vocem intrepide Phyto reſpondiſſe fertur:Fuit igitur vno die patre ſuo fortunatior.Poſtea verò per vrbem circumductum flagris cædi,& nulla non contumelia affici iuſſit,ſimul comitante præcone, qui proclamaret virum hunc à Dionyſio puniri, tanquam auctorem belli Rheginorum.At Phyton animo & voce intrepida clamabat,ſe,quòd vrbem Dionyſio prodere noluiſſet,pœnas nunc luere,quas tamen breui repetiturus à Dio- F
nyſio Deus eſſet. Quam viri fortitudinem etiam Dionyſij milites admirantes, reprehendere & execrari Tyranni crudelitatem cœperunt, Dionyſius veritus, ne milites Phytonem ereptum liberarent,mari quoque horribiliter anteà afflictum vnà cum vniuerſa cognatione ſubmerſit. Sic vir ille præter virtutis meritum interiit. Cuius calamitatem etiam Poëtæ quidam carmine defleuère.*Diod.lib.14.*

Romam petentibus Gallis, fugientibus Veſtalibus, deorum Sacerdotes ſenéſque conſulàres & triumphales non ſuſtinuerunt vrbem relinquere: ſed quæ auguſtiſſima veſtis eſt thenſas dûcentibus triumphantibúſque,ea veſtiti,& Pontifice maximo præeunte verba Fabio,deos precati,quaſi pro patria ſemetipſi deuouentes,in foro eburneis ſellis cum eo conſederunt ornatu: quod ſors ferret, expectantes.Tertiò quàm pugnatum fuit die, Brennus ſigna ad vrbem tulit. Qui poſtquam non portas clauſas nullam in muris inuenit ſtationem: inſidias primùm ſuſpectas habuit & fraudem: haud credens G
Romanorũm tam deplorata eſſe conſilia. Vbi id, quod erat, cognouit: ingreſſus porta Collina, cepit Romam, trecentis ſexaginta annis & aliquantò amplius quàm condita fuiſſet. Occupata vrbe, Brennus relicto ad Capitolium præſidio per forum deſcendens, ſubſtitit miraculo virorum eo ornatu & ſilentio conſidentium: quòd nec aſſurgerent aduenientibus hoſtibus,neque vultum coloremve mutaſſent:ſed ſoluti & intrepidi ſcipionibus, quos manu tenebant,innixi,& in ſe mutuò verſi quieſcerent. Huius rei commoti Galli miraculo ſunt, diúque cunctatio eos attrectandi accedendíque velut anguſtiores tenuit:donec vnus ex illis ad M.Papyrium(Valerius C.Attilium habet)propiùs accedens, admota leuiter manu mento eius barbam,quam habebat promiſſam,demulſit:in cuius caput Papyrius ſcipionem eburneum ita incuſſit, vt id comminueret illi. Hunc Barbarus ſtricto occidit enſe.Ab hoc initio, reliquos impetu facto contrucidauerunt,vrbem euerterunt,atque inſuper quos ceperunt,promiſcuè viros & mulieres,ſenes puerôſque interfecerunt.*Plut.in Camillo,& Valer. lib.3. cap.2.*

NOTARAS, ſiue LEONTARAS, iudex Byzantinus, à Mahomete Turcorum Imperatore poſt captam Conſtantinopolim cum liberis & vxore benignè tractatus eſt, & à Turcis militibus redemptus, cùm in magna ob prudentiam exiſtimatione eſſet. At vbi filium duodecim annos natum tyranno libidinoſo dare recuſauit, cum liberis ad mortem ductus eſt. Carnifices rogauit Notaras, vt primò liberos in conſpectu ſuo occiderent,& poſtremò in ſe hoſtili ferro ruerent.At filij precibus fatigabant patrem, vt interfectoribus opes vniuerſas,quas in Italia haberet,pernumeraret,ne ipſi perimerentur. Demùm pater liberorum preces auerſatus, iuſſit vt forti animo ad imminentem mortem irent. Hi quidem primò interfecti ſunt. Poſtea ſe necandum & ipſe interfectoribus præbuit. *Calcondylas libro.8.* H

Cantabros ferunt iuris hoſtium factos,ac patibulo affixos, in tanta ſupplicij diritate nihilominùs perinde ac geſtientes, pæana concinere,*Cælius lib. 28.c.22.*

Heluetij Granceium arcem tuentes,Caroli Burgundi blandis promiſſis decepti, cùm eius ſeſe fidei concredidiſſent,trecenti ex arboribus ſuſpenſi,ducenti nautico funi alligati,& in lacus

lacu ſubmerſi,tanta alacritate mortem pertulerunt, vt ipſimet Duci imminentis excidij omen non obſcurum facere viderentur. Anno 1475. *Stumpſius lib.8. cap.14. Helvetiæ.*

CONIVRATIS, INSIDIATORIBVS. PRODITORIBVS.

CN. POMPEIVS ex acie Pharſalica ad Ptolemæum Ægypti regem fugiens, cum in nauicula à Septimio primùm, inde à Saluio & Achilla enſibus ſtrictis inuaderetur, ambabus manibus faciem toga intexit, nec quicquam indignum ſe locutus eſt, nec fecit, tantùm ſuſpirio edito patienter ictus excepit. *Plut. in Pompeio.*

Cùm cæſo Caio, Iul. Lupus iuſſu Senatus properaret ad vxorem Caij Cæſoniam & filiam infantulam occidendas: in Palatio oſtendit Cæſoniam humi ſtratam iuxta mariti cadauer. Quem illa cùm cædis cauſa adueniſſe animaduerteret, confeſtim nudatum iugulum præbuit: miſerabiliter ſuam conditionem deplorans, & vrgens, ne differret incœptæ à ſociis fabulæ extremum actum addere. Atque ita magno animo necem pertulit, cuius comitem habuit etiam filiam infantulam. *Ioſephus l.19. cap.1. Antiq.*

PISONE à Galba Imperatore adoptato, Otho conſpiratione facta prætorianorum Imperator ſalutatus eſt. Galba ad tumultum ſedandum in lectica delato, milites inoffenſi occurrentes ingeſſerunt vulnera. Ille iugulum offerens, Agite dum, inquit, ſi hoc ex Republ. eſt. Cruribus igitur & brachiis eius fœdè laniatis, iugulum hauſit, vt crebrior fama eſt, Camurius 15. legionis miles. *Plut. in Galba.*

Cùm iuſſu Phocæ Mauricij Imper. quinque filij mares, ſpectante patre, necarentur, inuicto animi robore hanc calamitatem pertulit, ſubinde hæc verba repetens: Iuſtus es Domine, & iudicia tua iuſta ſunt. Intrepidè tandem etiam ipſe ceruicem præbuit. *Cedrenus.*

CVR. MORTEM TOLERARE. INTENTATAM OB RELIGIONIS, profeſſionem.

☞ *Conſule locum Martyrum Iuſtitia religioſa, cui Fortuito in toleranda morte ſubancillatur, Doctrinam, Philoſophiam.*

SOCRATES morti deſtinatus, de cunctis rebus magis, quam de ſe defendendo, cogitare videbatur. Quare Hermogenes Hipponici filius, Socrati familiaris: Atqui, ait, par erat, ô Socrates, de tua defenſione curam habere. Nonne, ait Socrates, tibi videor, ô Hermogenes, hoc ipſum facere, dum quemadmodum vixerim meditor? Putabat autem Socrates omnem defenſionem ſuperuacaneam eſſe apud eos, qui ex vita benè tranſacta ſuam innocentiam non agnoſcerent. Quum iam ad mortem damnatus eſſet, Apollodoro comploranti, dicentique Innocens morieris: Quid, inquit, num me nocentem mori malles? Ea ſanè mors libenter ſubeunda eſt, in qua criminis innocentia homo excuſatur. *Xenophon in Apol. Stob. ſerm.1.*

Tyrannidem.

THERAMENES Athenienſis in publica cuſtodia mori coactus, triginta tyrannorum iuſſu porrectam veneni potionem non dubitanter hauſit: quodque ex ea ſuperfuerat, iocabundus illiſum humo clarum edere ſonum coëgit: reddenſque ſeruo publico, qui eam tradiderat: Pulchro Critiæ (inquit) propino: vide igitur vt hoc poculum ad eum continuò perferas. Erat autem is ex triginta tyrannis crudeliſſimus. Profectò eſt ſupplicio ſe liberare tam facilè, quam ſupplicium perpeti. Itaque Theramenes perinde ac in domeſtico lectulo moriens, vita exceſſit, inimicorum æſtimatione punitus, ſuo iudicio finitus. *Val. lib.3. cap.2.*

Oppreſſo per Hellanicum Elienſium tyranno Ariſtotimo Vxor eius obſerato cubiculo vitam laqueo finiuit. Duas filias virgines eximia venuſtate, iam adultas, correptas in publicum extrahebant Elienſes intercempturi, ſed antè contumelia & probro eas afficere deliberatum habebant. Quibus Megiſto Timoleontis primarij ciuis vxor cum cæteris occurrens, indignam rem perpetrare eos exclamat: ſi cùm liberi eſſe vellent, immanitatem hanc conciperent, & petulantiam tyrannorum ſectarentur. Suſpiciebat populus mulieris corripientis & ad lacrymas effuſæ dignitatem. Ita contumelia ſtatuerunt abſtinere & puellis mortis relinquere arbitrium. Igitur poſtquam intrò reductis, vt confeſtim necem ſibi conſciſcerent, edixerunt, natu maior Myo cingulum diſſoluit, factóque laqueo ſororem ſcomplexa hortabatur, vt attenderet, & quod ſe facientē videret, ſequeretur: Ne abiectè, inquit, & præter noſtram dignitatem, vitam deponamus. Hic cùm rogaret iunior hanc vt ſibi faceret gratiam quò mori prior poſſet, cingulúmque retineret: Nihil vnquam, inquit, tibi denegaui aliud petenti, & hoc quoque accipe munus. Equidem letho acerbiùs ſuſtinebo & perferam, quod te viſura ſim, chariſſima ſoror, antè expirantem: ſimúlque ipſa, quemadmodum collo laqueum aptaret, docet. Quam vt animam conſpicit eam exhalaſſe, deponit eam operitque. Hæc inde Megiſto precatur, vt curet ſedulò: ne vbi mortua ſit, honeſtè abiiciatur: vt nemo adeſſet tam durus vel infeſtus tyranno, cui lacrymæ non erumperent, & quem generoſi animi non miſereret puellarum. *Plut. de Virtutibus mulierum.*

ANDRONICVS COMNENVS tyrannus ab Iſaacio Angelo imperio euerſus, atque innumera ab inſana plebe mala perpeſſus, tandem pedibus fune alligatis ſuſpenſus, generoſo tamen animo illata ludibria tolerabat, ac mente integra ad affluentem turbam & iacientem conuerſus, nihil dicebat aliud, niſi Domine miſerere: & Quid calamum contritum infringitis? *Nicetas. lib.2.*

Cædem tyranni.

CLAVDIVS à prætorianis Caio ſuffectus, in Caij interfectorem Caſſium Chæream Tribunum militum, cæteroſque coniuratos capitalem ſententiam protulit. Quamuis enim facinus per ſe videbatur magnificum, perfidiæ tamen crimen obiectum eſt, & exemplum erat ſtatuendum ſecuritati futurorum principum. Ductus eſt igitur ad ſupplicium vnà cum Iulio Lupo, aliiſque compluribus. Chæream ferunt magno animo tuliſſe id infortunium, nihil mutato vultu ad indecorum habitum, atque etiam Lupo exprobrantem lacrymas. Cumque is detracta veſte quereretur de frigore, ille cauillatus eſt, lupum nunquam offendi frigore. Et inſpectante corona eorum qui deduxerant, rogauit militem, Num exercitatus eſſet ad cædes, & num haberet acutum gladium? poſtulauitque eum quo ipſe Caium interfecerat. Denique vno ictu feliciter ceruicem præbens, pluribus ictibus demùm confectus eſt. Paucis poſt diebus quando ſolenne parentandi tempus rediit, Pop. Romanus dum ſuorum quiſque manes honoraret eadem opera etiam Chæreæ ſuam partem in ignem conliciebant, apprecati vt propitius non iraſceretur ipſorum ingratitudini. *Ioſephus l.19.c.3.*

Adulterij crimen.

MARIAMNE regina, Herodis Iudæorum regis vxor, falſis veneficij accuſationibus circumuenta, ducta eſt ad ſupplicium. Id conſpicata Alexandra mater, & intelligens ſimilem exitum ſibi ab Herode expectandum, volens oſtendere ſe non eſſe conſciam eius criminis (cùm tamen eius conſiliis Mariamne erga maritum fuiſſet moroſior) cœpit filiæ conuitium facere, omnibus audientibus, ſceleſtiſſimam & ingratam erga virum clamitans, dignamque tali exitio. At Mariamne neque verbo vllo eam dignata eſt, neque vel tantillum intemperie eius perturbata, excelſo animo improbare ſe illius turpem dementiam vultu ſignificabat, ipſa intrepida ſpecie, ac ne colore quidem metu mortis mutato ibat generoſam indolem extremo quoque ſuo tempore præferens. *Ioſeph. lib. 15. cap. 11. Antiq.*

Rebellionem.

IOANNES PADILLIA à Toleto, & Ioannes Branus à Salmantica, popularis rebellionis in Hiſpania contra Carolum V. Rom. Imperatorem duces, capti, per ignominiam aſinis impoſiti, per caſtra circumducti ſub voce præconis, & demum iugulati ſunt, vt cæteri eo ſupplicij exemplo deterrerentur. Ferunt Padilliam æquo animo tuliſſe eam calamitatem: Branum verò contumaci ore ſe proditorem eſſe pernegaſſe, ac ob id à lictore virga immaniter fuiſſe violatum. Ad quem Padillia conuerſus dixiſſe fertur: Heri inquit, ſodes ſumma virtute nobis depugnandum fuit: hodie autem ea æquo animo ſubeunda arbitror, quæ Fortuna tulit, conatibus noſtris aduerſa: quum nemo niſi parùm pius aut inſanus, ad immortalem Deum in hoc infelici vitæ exitu, animum non conuertat. *Iouius in Hadriano VI.*

Inſidias.

Cùm Herodes Iudæorum rex multa contra patrios mores inſtitueret, bonis omnibus exoſus erat. Itaque anno regni 1. decem Ciues coniurauerunt, ſicáſque veſtibus texerunt: & in his vnus cæcus, ob indignitatem eorum, quæ audierat, non tam paratus ad agendum aliquid, quàm ad patiendum, ſi quid

aſſertoribus patrij moris accideret: cuius exemplo non me- A dioeriter confirmati ſunt cæteri. Hi communicatis conſiliis in theatrum vadunt, ſperantes nec ipſum regem improuiſum impetum ſuum euaſurum, aut certè multos ex aulicis eius ſtipatoribus opprimendos: & vel hoc ſibi fore mortis ſolatium, ſi illum violatæ religionis ergò in populi inuidiam adducerent. Et illi quidem quaſi duces ſe cæteris præbentes hæc facere ſtatuerant. Quidam verò ex his, quos Herodes ad perſcrutanda & indicanda talia diſpoſuerat, rem totam expiſcatus, regi theatrum ingreſſuro aperit. Is non ignarus, quantùm odiorum ſibi quotidie concitaret, recipit ſe in regiam, & nominatim coniuratos accerſit. Qui comprehenſi in ipſo facinore, & ſcientes nullum eſſe effugium, decreuerunt præſentem neceſſitatem ferre forti animo. Nihil enim inficiati, interrito vultu ſicas protulerunt, profitentes ſe rectè ac piè coniuraſſe, non propter priuatos affectus, aut ſui commodi gratia, ſed pro diſciplina publica, quam nemo bonus violare, ne morte quidem ſibi intentata, ſuſtineat. Hæc illi cùm magna confidentia pro ſe attuliſſent, à regiis abducti, B per omnes cruciatus necati ſunt. Nec multò pòſt delator eorum inuiſus omnibus, à quibuſdam interfectus, fruſtatim conciſus eſt, & obiectus canibus, idque multis inſpectantibus. *Ioſephus lib. 15. cap. 11. Antiq.*

PATIENTIS. TVM QVI MORTEM Perferunt Constanter.

Philoſophi.

Obiit PYTHAGORAS hoc modo. Cùm in ædibus Milonis familiaribus ſuis aſſideret, accidit vt ædes ex inuidia ſuccenderentur à quodam, qui in eum cœtum receptus non fuerat. Alij dicunt, ab ipſis Crotoniatis id eſſe factum, metu tyrannidis. Ac Pythagoram egreſſum, cùm ad agrum fabis plenum perueniſſet, reſtitiſſe, ac dixiſſe. Capi præſtat, quam Calcare: interfici, quam loqui, & ſic à perſequentibus eſſe iugulatum, eodémque modo plurimos ſociorum eius periiſſe, qui ad quadraginta eſſent. *Suidas.*

Reges.

AGIS rex, Eudamidæ filius, ob popularem factionem, & Lycurgi legum conſeruationem à Leonida rege, proditione C Apharis Ephori & Democharis, in carcerem abreptus erat. Ephori reliqui ſubitò ingreſſi iuſſerunt eum actionum ſuarū cauſam dicere. Ridente illo diſſimulantiam iſtorum, Amphares haud impunè ait laturum, pœnáſque daturum temeritatis Hîc alius Ephorus tanquam lenior in Agim, & culpæ effugium oſtendens, requiſiuit: Patraſſet-ne ea Lyſandri & Ageſilai Ephororum coactu? Vbi reſpondit Agis, Coactum à nemine, ſed æmulatione & exemplo Lycurgi eadem perſecutum ſe inſtituta: iterum idem rogauit: Ecquid eum pœniteret factorum? Negante iuuene, quamuis extrema pericula ante oculos cerneret, pœnitere, optimorum conſiliorum: damnauerunt eum rei capitalis, imperaueruntque lictoribus, vt in Decaden (vel Caiadam) quam appellant, eum auferrent. Is locus in carcere eſt, in quo iudicatos ſtrangulant. Cernens autem miniſtros Demochares dubitantes attingere Agim, comminatus iis & conuitiatus, rapuit Agim ipſe in illam cameram. Iam enim aderant Agidis mater, & auia, vociferantes obſecranteſque, vt rex Spartiatarum audiretur, cauſámque diceret ad populum. Vnde potiſſimum necem maturauerunt, veriti ne ſi ſuperueniſſent plures, nocte eriperetur. Agis vt D conſpexit quendam ex Miniſtris flentem & ingemiſcentem: Mitte tu me, inquit deflere. Etenim ego, qui ita nefariè & violenter pereo, præſtantior ſum interfectoribus. Ita fatus, collum vltrò obtulit laqueo. Amphares ad ianuam progreſſus, & Ageſiſtratam matrem ad genua ſua prouolutam excitans Nihil, inquit, grauius in Agim, vel atrocius conſuletur. Iuſſit etiam illam, ſi videretur ad filium ingredi. Illa matrem quoque admitti ſecum precante: Nihil inquit, vetat, Amphares. Ambas cum admiſiſſet, & iterum claudi præcepiſſet oſtium carceris, priorem Archidamiam iam admodum anum, quæ in ſumma inter ciues dignitate conſenuerat, ad mortem tradidit. Ea interfecta, Ageſiſtratam iuſſit introire. Quæ ingreſſa vt filium ſpectauit humi iacentem & exanimem ex reſti pendentem matrem: ipſa Miniſtros adiuuit in ea detrahenda, collocatumque iuxta Agim corpus eius cooperuit, & velauit. In filium ruens, & faciem eius oſculata: Nimia tua, tua te, inquit, fili, modeſtia, lenitas, & humanitas nobiſcum perdidit. Ibi Amphares, qui ex ianua ſpeculabatur, quid ageretur, & voces excipiebat, irrupit, frendenſque Ageſiſtratæ, dixit: Ergo ſi filij facta probaſti, eadem quoque ratione in te conſuletur. Ageſiſtrata autem ad laqueum exurgens: E Tantùm ſint hæc inquit, ex vſu Reipubl. Spartanæ, Eo facinore inter ciues enunciato, tribuſque elatis cadaueribus, non fuit metus tantus, quin præ ſe ferrent ciues grauiter iſtis angi, Leonidamque & Ampharem deteſtari, nihil atrocius vel ſceleſtius, ex quo Peloponneſum incoluiſſent Dorij, admiſſum Spartæ exiſtimantes. *Plut. in Agide.*

Duces.

Cùm DIOMEDON cum nouem Collegis Prætoribus damnatus eſſet à populo Athenienſi, quòd in pugna ad Arginuſas occiſo Athenienſes non ſepeliuiſſent, in concionem prodit inquiens. Quod à vobis in capita noſtra decretum fuit, oro felix & fauſtum exiſtat huic populo: vota verò quæ pro victoria diis per vos nominata fuerunt, quandoquidem fortuna vos prohibet, veſtra potiſſimum intereſſe videtur, vt ſoluantur curare. Igitur Ioui liberatori, Apollini, Deabus venerabilibus perſoluite. Horum namque inuocatis numinibus debellauimus hoſtes. His dictis vir optimus cum reliquis ad F deſtinatum ſupplicium ductus eſt, cum maxima optimi cuiuſque ciuis commiſeratione & lacrymis. *Diod. lib. 13.*

PHOCION, vir de Athenienſium Republ. optimè meritus, cùm ſuæ creditum fidei Nicanorem Caſſandri Ducem, qui Munychia occupauerat, dimiſiſſet, & ad Polypercontem Antipatri ducem ſeceſſiſſet, miſſus eſt à populo Agnonides rhetor, qui eum cum amicis accuſaret. Rex Antipatri F. Athenienſibus cauſæ cognitionem permiſit: Reduxit ergo Phocionem cum amicis Athenas Clitus, verbo ad cauſam dicendam, reuerà capitis damnatos. Species fuit perquam triſtis vecturæ, Plauſtris vecti per Ceramicum fuerunt ad theatrum. Optimates ciuitatis Phocione conſpecto, qui octogeſimum annum ſuperabat, & quinque & quadraginta præturas cum laude adminiſtrarat, rubore perfuſi ſunt, capitéque deiecto lacrymas profuderunt. Vnus autem exurgens dicere eſt auſus Cum tanti iudicij populo rex poteſtatem permiſerit, debere ſeruos & peregrinos concione ſummoueri. Non ferente id plebe, ſed vociferante lapidibus cooperiendos eos, qui paucorum fouerant potentiam, populique hoſtes, nemo vltrà verba facere tentauit pro Phocione. Ille vix tandem auditus. Vtrum, G inquit, iure nos an per iniuriam ſtatuiſtis interficere? Reſpondentibus quibuſdam, Iure. Hoc qui cognoſcetis, inquit, niſi audieritis? Cùm nihilo magis aures præberent, accedens propius. Ego, inquit, fateor peccaſſe me, atque ob actiones meas rei capitalis me iudico: verùm hos Athenienſes, qui nihil commiſerunt, quamobrem necabitis? Reſpondente multitudine: Quia amici tui ſunt, abſcedens Phocion continuit. Ibi Agnonides recitauit plebiſcitum, ex quo laturi erant ſuffragia, an deliquiſſe viderentur. Si damnati eſſent, ſumendum erat de iis ſupplicium. Recitato plebiſcito, poſtulauerunt quidam, adderetur, vt Phocion ante ſupplicium tormentis laceraretur: inferrique rotam, & tortores iuſſerunt acciri. At Agnonides etiam Clitum videns indignantem, eamque rem barbaricam cenſens & tetram: Vbi Callimedontem, inquit, verberonem Athenienſes tenuerimus, eum tum excarnificemus, de Phocione nihil ego fero eiuſmodi. Hîc probus quidam vir ſucclamauit: Rectè tu ſanè, nam Phocionem ſi torſerimus, tibi quid faciamus? Comprobato plebiſcito, populóque in ſuffragia miſſo, nemo ſedens, ſed exurgentes H omnes, plerique & coronati, damnauerunt illos rei capitalis. Erant cum Phocione Nicocles, Thudippus, Hegemon, Pythocles. Inſuper Demetrium Phalereum, Callimedontem, Chariclem, nonnulloſque alios capitis abſentes damnauerunt. Poſtquam igitur dimiſſa concione illos ad carcerem duxerunt, alij complectentibus eos amicis & familiaribus, eiulantes & lamentantes ibant. At Phocionis vultum cùm talem viderent, ſicut cùm dux ſolet à concione deduci, ſtupebant imperterritum & excelſum animum eius. Inimici verò prætercurrentes inceſſebāt eum conuitiis. Vnus etiam inſpuit in eum. Ibi Phocionem fama eſt conuerſum ad archontas dixiſſe: Nemo huius reprimet petulantiam: Obuius ei factus Emphyletus, ſiue Emphilus, vt habet Ariſtides, cum dixiſſet, O quam indigna pateris Phocion? reſpondit, At non inopinata: hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienſes. Cùm Thudippus in carcere cicutam cerneret teri queſtus eſt, & deplorauit calamitatem ſuam, quod iniuſtè cum Phocione occideretur: Et tu non præclarè agi, inquit, putas tecum, quòd ſuſtollaris cum Phocione? Rogato quodam

quodam amico, Num quid ad filium vellet Phocum Maximè,
A inquit, iubeo, vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur. Nicocle, qui amicus eius fidiſſimus erat, rogante, ſibi, vt permitteret priori venenum haurire: Hæc quidem, inquit, grauis mihi, Nicocle, & dura eſt petitio. Verùm quia nihil tibi per omnem vitam denegaui aliud, hoc quoque largior. Vbi biberunt iam omnes, defecit venenum, & carnifex aliud negauit ſe triturum, niſi duodecim drachmæ eſſent ſibi numeratæ, quanti denarij pondus vænibat. Cùm intercederet mora, & tempus traheretur: Phocion accerſito quodam amico, ait? Anne gratis quidem mori Athenis licere? petiitque, vt carnifici illud æris daret. Dies erat menſis Munychionis nonuſdecimus, ac pompam Ioui agentes prætereuehebantur equites: quorum alij coronas detraxerunt, aliis fuſis lacrymis fores carceris reſpexerunt. Exiſtimauerunt illi, qui non prorſus erant immanes, rem maximè deteſtandam: quòd non ſuſtinuiſſet illo die, neque à cæde publica ſolemne agens abſtinuiſſet ciuitas. Atqui, quaſi minùs rectè ludos egiſſent, viſum inimicis eſt, vt etiam corpus extra fines proiiceretur
B Phocionis, ac ne quis Athenienſis rogum funeri incenderet. Quamobrem nemo amicorum corpus fuit auſus attingere. Conopion quidam tali aſſuetus miniſterio operam locare, exportatum vltra Eleuſina cadauer igni ex æde mulieris Megaricæ ſumpto combuſſit. Ibi mulier Megarica cum ancillis aſſiſtens, tumulum honorarium aggeſſit, atque inferias dedit Phocioni: oſſa in ſinu collegit, eáque nocte domum deportata defodit apud focum, cum his verbis: Apud vos optimi penates hæ boni viri reliquias depono. Eas vos, cùm Athenienſes ad mentem redierint, patrio reddite ſepulchro. *Plut. in Phocione, & Ælian. l. 12.*

Poſtulatus proditionis CHABRIAS cum Iphicrate, increpabatur ab eo, quòd in tanto diſcrimine gymnaſia nihilominùs inuiſeret, nec non conſtitutis horis pranſitaret. At is: Quid, inquit, aliud? te quidem ſquallidum & cibi inopem; me verò pranſum vnguentatúmque Athenienſes perimet. *Cælius lib. 9. cap. 11. Antiq. Lect.*

Virgines.

☞ Conſule Tit. Martyrum.

POLYXENA, cùm adduceretur ad mactationem, præſente
C toto Græcorum exercitu, *apud Eurip. in Hecuba* ſic ait:

O meam qui excidiſtis Argiui ciuitatem, lubens morior: ne quis attingat corpus meum, porrigam cordatè ceruicem, Liberam verò me, vt libera moriar, per deos quæſo, dimittentes occidite. Apud manes enim ſerua vocari, regina cùm ſim, pudet me. Tum mammillas oſtendit, & pectora tanquam ſtatuæ pulcherrima: & dimittens ad terram genu, dixit omnium commiſeratione dignum ſermonem: Ecce, hoc ſiquidem pectus, ô iuuenis, ferire cupis, ferito: ſi verò ſub ceruice mauis, adeſt ceruix exprompta hæccine.

Matronæ, Reginæ.

EVRYDICE Macedonum Regina ab Olympiade regno exuta, cùm ſibi ab ea gladius, laqueus & cicuta mitteretur, optione data, quonam iſtorum vellet vti ad mortem: comprecata eſt deos, vt Olympiadi talia rependerent: cingulóque ſe ſuſpendens finiit vitam, nec lacrymis deplorans fortunam ſuam, nec magnitudine calamitatum abiecta. *Diod. lib. 19.*

OLYMPIAS Alexandri Magni mater à Caſſandro obſeſſa,
D demum incolumitatem pacta, ſe hoſti tradidit. Eam deditam, quia ob fidem, quam acceperat, violare nefas erat, occultè ſubornat Caſſander, qui Olympiadem apud Macedones crudelitatis & ſæuitiæ in ſuos accuſarent, & vt ſunt multitudinis ſtudia, quæ facilè cum fortuna mutantur, magno omnium conſenſu damnata eſt. Olympias vbi percuſſores ad ſe miſſos ſenſit, duabus ancillis innixa, vltrò illis obuiam proceſſit. Qui ad cædem venerant, Philippi & Alexandri memoria animum ſubeunte, attonitis ſimiles ferrum inhibuerunt. Superueniunt inde alij à Caſſandro miſſi. Illa vbi ferrum in ſe nudari vidit, non eiulatu & vociferatione, ſed virorum fortium more, compoſita circa corpus veſte, vt honeſtiùs caderet, pluribus vulneribus confoſſa concidit, vt magni regis vxorem, multò maioris matrem, cadendo facilè agnoſceres. *Sabellicus lib. 7. Ennead. 4.*

CLEOMENES Spartanus Rex, Alexandriæ exul, conſpiratione contra Ptolemæum Philopatorem facta, cùm ea malè proceſſiſſet, ſibiipſi cum ſociis manibus intulit. Crateſiclea Cleomenis mater, quamuis generoſa mulier, demiſit ex magnitudine calamitatis animos, liberóſque complexa Cleomenis, proiecit ſe in lamentationes. Ex filiis ſtirpis maior ex faſtigio domus, præter omnium expectationem deſiliens, in E caput ſe præcipitem dedit: atque afflictus quidem fuit, non expirauit tamen, ſed ſublatus eſt clamans & fremens, quòd interpellaretur mori. Ptolemæus corpus imperauit Cleomenis excoriatum in Crucem agi, necari inſuper liberos eius, matrem & fœminas eius comites. In his Pantei quoque VXOR erat, qui Cleomeni ſocius fuerat coniurationis, eximia & ingenua in primis forma. Breui poſt nuptias in ipſo amorum feruore in has inciderunt ærumnas. Eam comitari Pantei fugam per mare cupientem prohibuerat parentes, ac vi incluſam aſſeruabant. At illa paulò poſt parato equo ac pauculo ære, arripuit nocte fugam, Tænarúmque citato profecta curſu, nauem, quæ inde ſoluebat in Ægyptum, conſcendit, & ad virum peruenit, fortique animo & hilari, peregrinationis ſe viro præbuit ſociam. Hæc tunc Crateſicleam, dum à militibus ad ſupplicium rapitur, manu duxit, peplum eius ſubleuans, ac confirmans, ne illum quidem mortem trepidantem, verùm vnum modò petentem, vt ante pueros ſuſtolleretur. Poſtquam ad ſupplicij locum peruentum eſt: pueros primùm ſub oculis Crateſicleæ, deinde illam interfecerunt. Illa vnam hanc vocem tantis in malis miſit: Quò pueri eſtis F profecti? At Pantei vxor ſtola ſuccincta valens mulier & eminenti ſtatura, vnamquamque morientium ſilentio & ſedatè curauit, atque ex præſenti copia velauit. Tandem omnium nouiſſima ſemetipſam compoſuit: deductóque amictu neminem accedere permittens, neque contueri ſe, extra vnum, qui ad iugulandum ipſam præpoſitus erat, vitam depoſuit fortiſſime: neque eguit quoquam, qui ſe adornaret, & obnuberet ab exceſſu. Adeò in morte animi decus vſque retinuit conſeruauitque, quam viua corpori cuſtodiendo adhibuerat curam. *Plutarchus in Cleomene.*

NERO Imp. percuſſores matri ſubmiſit, qui eam occiderent. Vt centurionem ſtringentem ferrum vidit AGRIPPINA, vterum protendens, Ventrem feri, excla mat. Hic eſt, hic eſt fodiendus ferro, qui monſtrum tale tulit, miniſtrúmque rogauit, vt vtero dirum enſem conderet. *Suet. & Dion.*

CVR. MORTEM PERFERRE FORTITER

ob Reipub. Patriæ ſalutem, victoriam.

CODRVS Athenienſium rex, cùm in bello Peloponneſiaco G accepiſſet oraculo, victricem fore gentem, cuius Princeps bello periret: gregarium ſe fingens militem, inimicis occidendum ſe præbuit. *Herod.*

RISACES equiſo mortem ſponte ſubiit, vt patriam à Perſarum obſidione liberaret. Mutilatis enim ſibiipſi naribus & auribus, ad Perſas transfugit, eóſque in vaſtas ſolitudines, vnde neque progrediendi, neque reuertendi poteſtas concedebatur, deducens, à Chiliarcho capite plexus fuit. *Polyænus lib. 7. & Iuſtinus ex Trogo.*

CÆLIVS prætor vrbanus, cùm eius dicenti picus in capite inſediſſet, & aruſpices reſpondiſſent, dimiſſa aue hoſtium victoriam fore: necata, populum Romanum ſuperiorem, ac Cælium cum familia periturum: auem occidit. Qua occiſa, Rom. exercitu vincente, ipſe cum quatuordecim Cæliis ex eadem familia in prælio eſt occiſus. Hunc quidem non Cælium, ſed Lælium fuiſſe, & Lælios, non Cælios periſſe credunt. *Frontinus lib. 4. cap. 5.*

P. DECIVS, primò pater, poſteà filius, in magiſtratu ſe pro Republica deuouerunt: admiſsíſque in hoſtem equis, adepti H victoriam patriæ contulerunt. *Front. lib. 4. cap. 5.*

Fidei declarationem.

Cùm peſtifera ſeditione Syracuſarum, tota regis Gelonis ſtirps, euidentiſſimis exhauſta cladibus, ad vnam filiam Harmoniam virginem eſſet redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius æqualem illi puellam regio cultu ornatam hoſtilibus gladiis obiecit. Quæ cùm neque ferro petita, cuius eſſet conditionis, edere vellet, admirata illius animum Harmonia, tantæ fidei ſupereſſe non ſuſtinuit reuocatóſque interfectores, profeſſa quænam eſſet, in cædem ſuam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit. *Valerius lib. 3. cap. 2.*

Mahumetes II. Turcorum Imperator cùm ad Belgradum infeliciter pugnaſſet, CHASANEM Ianizarorum ducem acriter increpauit, & pugnam repetere iuſſit. Ille verò vbi ſaucij non poſſent, integri pugnam capeſſere nollent: Ne quid de fide mea dubites, Imper. inquit, effectum dabo. Et in medios hoſtes ſolus irrumpens, non inultus periit. *Chalcocondylas l. 8.*

VITÆ

VITÆ PERICVLORVM TOLERANTIA:

A PERICVLORVM METV non commutati.

RESPECTV RERVM, QVÆ impendent & Terræ motu.

ALPHONSVS Aragonum rex, cùm Virgiliana lectione præcipuè delectaretur, & terra fortè (cum in 4. Æneid. lib. legeret de morte Didonis) moueretur: obſtupeſcentibus aliis dixiſſe fertur: An mirum vobis videtur, ſi in morte tam celebris reginæ (cuius mortem apud Virgilium diuus Aurelius Auguſtinus nunquam ſine lacrymis legiſſe fertur) terra intremiſcit? *Panorm. lib. 1. de Rebus geſtis Alphonſi.*

IDEM dùm ſacro intereſt, orto terræmotu, comites fugere prohibuit, nec niſi perfecta re diuina diſceſſit: illud ingeminans, Corda regum in manu Dei ſunt. *Ægidius Corrozetus de dictis & factis memorab.*

NAVFRAGIO.

IASON & TYPHIS nouam ventis, pontum commiſerunt, & vias maris, quas naturâ negarat, teſte Claudiano, aggreſſi ſunt

B Triſtes Hyadas, rabiémque Noti, Infames ſcopulos Acroceraunia, & mare turbidum, vt ait *Horat.* ſiccis oculis proſpicientes.

PYRRHO Elienſis, in tempeſtate conſpiciens cæteros animo eſſe deiectiores, quum ipſe nihil moueretur: oſtendit porcellum in naui ſecurè edentem, dicens: Oportere ſapientem eam animantis imitari ſecuritatem. *Laërt. lib. 9. c. 11.*

C. IVLIVS Cæſar, impatiens legionum tardioris à Brundiſio Appolloniam traiectus, per ſimulationem aduerſæ valetudinis conuiuio egreſſus, ſeruili veſte tectus, nauiculam conſcendit è flumine, ac maris Adriatici ſæua tempeſtate fauces petiit: protinúſque in altum dirigi iuſſo nauigio, multum ac diù contrariis iactatus fluctibus tandem neceſſitati ceſſit. *Valerius lib. 9. cap. 8. & Plut.*

GVLIELMVS Ruffus Anglorum rex in Normanniam properabat. Erat tùm mare, flante Auſtro, valdè turbatum: quare nautæ admonebant, non eſſe tutum, vt ſe pelago committeret. Ad ea rex inquit: Date protinùs vela ventis: tardò

C enim audiui regem aliquem vndis ſubmerſum. Ita ſolui, ac repentè quaſi diuinitùs mutato vento, pacatóque mari, in Normanniam tanta celeritate peruenit, vt longè famam aduentus ſui præceſſerit. *Polyd. lib. 10.*

RVINA.

CAROLVS quintus, an. Salutis 1530. vt coronaretur à Clemente ſeptimo Bononiæ per pontem ligneum penſilem in D. Petronij ſub vmbella procedens, ad veſtibulum peruenerat, cum tabulata pontis prægrauante prætorianorum turba, fracta ſunt, & plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atque ſecuribus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga. Intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ita vt fortunam ſuam certiùs cognoſcere videretur, quæ cœpit & votis omnibus benigniſſimè ſemper aſpiraſſet. *Ionius lib. 37.*

VENENO.

ALEXANDRVM Magnum in Cilicia grauis detinuit morbus, quem alij eum ex laboribus, alij, cùm in amni Cydno gelidiſſimo corpus abluiſſet, contraxiſſe aiunt. Hic cùm ex cæteris medicis remedium nemo promitteret, timerent, ſi

D titubaſſent, obtrectationem apud Macedonas: Philippus Acarnam ſpem ſalutis quidem in præcipiti videbat eſſe, verùm amicitia eius fretus, & indignum ratus, ſi cum rege in diſcrimine poſito vna diſcrimen ſubiret, nec vltima remedia tentaret vel cum periculo: aggreſſus eſt remedium ei afferre, adhortatúſque eum, vt admitteret id, & hauriret, ſi feſtinaret valetudinem recipere, vt ad bellum pergeret. Inter hæc à Parmenione accepit ex caſtris literas, quibus ei denunciat, ne ſalutem ſuam committat Philippo: magnis muneribus eum à Dario & nuptiis filiæ eius eſſe ad interficiendum Alexandrum redemptum. Hic poſtquam epiſtolam accepit, nulli eam amicorum oſtendit, ſed ſubiecit eam puluino. Vbi dies illuxit, & Philippus cum amicis eius & poculo, in quo diluerat medicamentum, intrauit: tradidit illi epiſtolam: ipſe medicinam accepit alacriter & intrepidè. Fuit mirificum & viſendum ſpectaculum tùm huius bibentis, tùm illius legentis: inde ſimul inter ſe diſpari modo contuentium: verùm Alexandri læto vultu & exporrecto ſuam in Philippum beneuolentiam & fidem præferentis, indignantis illius ob calumniam, & nunc deorum fidem inclamantis, manúſque ad cælum tendentis, nunc in lectum incumbentis, & Alexandrum omiſſo metu ſibi hortantis vt fidem haberet. Medicamen E tum ſuperato initiò corpore, quaſi impulit & demerſit in imum vires, vt vox quoque intercluderetur, atque interueniente inſuper animi defectu ſenſus ſupereſſet exilis & perexiguus. Citò tamen ſanitati à Philippo reſtitutus, viribúſque recuperatis, in conſpectum Macedonum venit. Neque enim priùs à conſternatione diſceſſerunt, quàm aſpexiſſent Alexandrum. *Plutarchus in Alexandro.*

BENEDICTVS Abbas Florentium Presbyterum vitæ ſuæ inſidiantem, patientiſſimè tulit. Panem veneno infectum ſibi ab illo muneri miſſum (licèt dolos diuinitùs cognouiſſet) benignè accepit, ne recuſando ſcelus hominis proderet. Cæterùm abeuntibus, qui panem attulerant, coruo aliti præcepit, vt illum roſtro ſublatum tranſportaret, vbi contingi à nemine poſſet: & protinùs volucris illa iuſſis eius obediuit, cuius ſanctitati homo inuidebat. *Marul. lib. 5. cap. 2.*

COSMVS Florentinus, dux magnus & illuſtris cum ALPHONSO Aragoni dono miſiſſet Titi Liuij Decades, prohibuerunt medici ne librum attrectaret, ab hoſte miſſum veneni ſuſpicione. Rex primo ſimulauit ſeſe illis aſſentiri. Mox librum manibus accepit, legit & euoluit. Subinde medicos adhortans, deſinerent ineptire. Regum namque animas non priuatorum libidini ſubiectas eſſe, ſed ſub Dei tutela, ſacras lætaſque agere. *Panorm. lib. 1. de Rebus geſtis Alphonſi.*

PESTILENTIA.

ADRIANVS VI. in atrociſſima peſtilentiæ vaſtitate, quæ omnia Romæ ſub annum Sal. 1522. depaſcebatur, paſtor oues non deſeruit, ſed Germana conſtantia aliis pleriſque magnatibus ſibi fuga conſulentibus, ipſe nec pauidus multùm, nec anxiè pharmacis armatus, in vrbe permanſit, eo officio incolis mirificè gratificatus. Omnem ſeueritatem ſuſtulit, quàm Libitinæ magiſtratus exercere conſueuerat aduerſus eos, qui ſeſe contrectato & diſſimulato incolumibus miſcuiſſent. Quæ libertas & diſſoluta enagandi tegendíque morbi licentia, Vrbis faciem multiplicatis funeribus mirum in modum deformauit. Itaque hortantibus Triumuiris Romani populi conſeruatoribus, inſtaurati ſunt magiſtratus cum officialibus, & G reuocatæ leges ad veterem formulam puniendæ multitudinis, quæ edictis minimè paruiſſet. *Ionius in eius vita.*

PERSONARVM PERICVLORVM impendentium ab Inſidiatoribus. Inſidias ſuſtinere, ferre.

☞ *Plurima exempla ex Titulo Clementiæ erga inſidiatores, peti poſſunt. Hic mortis intentatæ Tolerantiam conſideramus; illic verò Clementiam erga inſidiatores. Sub loco Affectuum quoque Titulum Iræ & Securitatis tractauimus: illic primos, hic ſecundos motus conſiderantes.*

NVMA inito regno protinùs cohortem trecentorum, quibus ſtipatus Romulus ſemper fuerat, quos appellauerat Celeres, exauctorauit. Neque enim diffidere fidem ſibi habentibus, neque imperare diffidentibus, in animum induxit. *Plut. in Numa.* H

Suſpicionem C. IVLIVS Cæſar quibuſdam ſuorum reliquit, neque voluiſſe ſe diutiùs viuere, neque curaſſe quòd valetudine minùs proſpera vteretur: ideóque & quæ religiones monerent, & quæ renunciarent amici, neglexiſſe. Sunt qui putent confiſum eum nouiſſimo illo Senatuſconſulto ac iureiurando, etiam cuſtodias Hiſpanorum cum Gladiis inſpectantium ſe remouiſſe. Alij diuersò opinantur, inſidias vndique imminentes ſubire ſemel confeſſum ſatiùs eſſe, quàm cauere ſemper. Alij ferunt dicere ſolitum, non tam ſua, quàm Romani populi intereſſe, vti ſaluus eſſet: ſe iampridem potentiæ gloriæque abundè adeptum: Rempublicam, ſi quid ſibi eueniret, neque quietam fore, & aliquantò deteriore conditione ciuilia bella ſubituram. Suetonius deferentibus aliquando nonnullis Brutum, cùm eſſet iam in manibus coniuratio, non præbuit aures: ſed corpus manu tangens, ad delatores ait: Hæc cutis exſpectat Brutum, ſignificans imperio quidem ob virtutem Brutum dignum, ſed imperij cauſa non futurum ingratum, neque improbum. *Plutarch. in Cæſare.*

Cùm aliquando inſidiæ CLAVDIO Cæſari detectæ eſſent, A eum qui delatus erat contempſit, nec vlla eius habita ratione dixit: Pulicem non eodem modo, quo belluam, eſſe vlciſcendum. *Zonaras.*

VESPASIANVS, monentibus amicis cauendum eſſe Metium Pompoſianum, quòd vulgò crederetur geneſim habere imperatoriam: inſuper Conſulem fecit, ſpondens quandoque beneficij memorem futurum. *Suet.*

TITVS Imperator cùm duos ampliſſimi ordinis viros in manifeſta coniuratione deprehendiſſet, vt cogitatum ſcelus abnuere non poſſent, deductos in ſpectaculum, vtrumque ſibi aſſidere iuſſit: petitóque ex induſtria gladio Mirmillonum quaſi ad explorandam aciem, vni atque alteri dedit. Quibus perculſis, & conſtantiam mirantibus, inquit: Videtiſne poteſtates fato dari, fruſtráque tentari facinus, potiundi ſpe, vel amittendi metu? Fratrem Domitianum, vt Sextus ſcribit, parantem inſidias, militúmque animos ſollicitantem, flens ſæpiùs obteſtatus eſt, ne parricidio aſſequi cuperet, quod & ſe volente eſſet obuenturum ei, & iam haberet, cùm eſſet B poteſtatis particeps. *Cuſpin.*

PERTINAX Imperator ab amicis admonitus, vt prætorianorum militum inſidias caueret, qui eum conarentur & vita tollere: reſpondit, Se nequaquam malè ſibi conſcium eſſe: non decere imperatoriam maieſtatem latebris aut fuga conſulere vitæ ſuæ. *Herod. lib.2.*

DOMINICVS Prædicatorum pater, ab hæreticis, qui ei inſidiabantur, interrogatus. Quid facturus eſſet, ſi comprehenſum trucidare vellent? Precarer vos, inquit, ne vno ictu mortem mihi inferretis: ſed priùs particulatim mutilantes, membrorum meorum fruſta ante me numeranda exponeretis: deinde hos oculos effoderetis: & poſtquam me aliquandiù in meo volutaſſetis ſanguine, tùm demùm reliquum corpus cæſum dilaniantes, crudeliter extingueretis, pro nomine Domini mei Ieſu Chriſti. Obſtupefacti illi tanta viri audacia, intactum dimiſère. Aliis etiam hæreticis necem minitantibus, Nondum ſe martyrij gloria dignum dixit, ſed vt dignus euaderet valdè cupere. Igitur neque inſidiis inimicorum, neque minis deterC ritus eſt, ne vel pergeret, quò neceſſe erat: vel loqueretur, quod opus erat ad ſalutem multorum. *Marulus lib.5.cap.5.*

HILARION cùm adoleſcens adhuc in ſolitudine eſſet, latrones in ſe graſſantes intrepidus excepit. Rogatus ab his, Quid eſſet, quòd vim non formidaret? Quia nudus, inquit, ſum. Cur non vulnera, aiunt, & mortem. Non talia, inquit, ab eo timentur, qui paratus eſt mori. Quam illi in adoleſcente conſtantiam non ſolùm ita mirati ſunt, ſed etiam venerati, vt petita venia innoxij retrò abierint. *Sab. lib.8. cap.5.*

ALPHONSVS Aragon. rex interrogatus à ſuis, Cur ſine ſatellitibus ſæpenumerò incederet? Se innocentia aſſociatum incedere, reſpondit. *Panorm. lib.1. de Alph. reb. geſtis.*

Cùm PHILIPPVS Maximiliani Imperatoris filius ex Hiſpania in Flandriam rediret per mediam Galliam, incredibile eſt quanta magnificentia & honore regis Ludouici XII. iuſſu, exceptus fuerit: cúmque rex præter fidem publicam, qua per totum Galliæ regnum iter faciens tutus eſſet, nonnullos ex ſummi regni proceribus, tanquam obſides in Flandriam, vt ibi tandiù donec ipſe iter confeciſſet manerent, miſiſſet: Philippus quamprimùm Galliam attigit, vt ſe penitùs eius fidei cõD mittere oſtenderet, obſides liberari iuſſit. *Guicciard. lib.5.*

Patris magnanimitatem imitatus CAROLVS V. Franciſci. I. Gallorum regis fidei ſeſe concredidit, per mediam Galliam ab eo ductùs, quem ipſe captum Papiæ in Hiſpaniam ad ſe ducendum curauerat. Dubitabile eſt igitur, maiórne Caroli fortitudo, an Franciſci fides fuerit.

HOSTIBVS.

☞ *Ex loco fortitudinis propulſantis huc non pauca, quandoquidem actioni omni ſua iungitur paſſio & propulſando etiam tolerare cogitur.*

PVGNÆ PERICVLA QVÆVIS SVBIRE.

CYRO iuniore conflicturo cum hoſte, loco qui dicitur Cunax, Clearchus ſuaſit, vt ſe poſt Macedones contineret, ne ſe in belli diſcrimen coniiceret. Quid ais, inquit, Clearche? Iubes-ne vt quum regnum appetam, regno me indignum oſtendam? *Plutarch. in Regum & Impp. apoph.*

AMVRATHE in campis Caſſoniis contra Huniadem inſtructu acie cõſiſtente, Bitezes Pannonius, ex iis quos Vſaronas vocant ad ſingulare certamen Turcum prouocabat. Prodit continuò adoleſcens ELIEZES, Barizæ Ianizarorum ducis E olim filius, & cum Biteze congreditur. Amurathes tyronis fortitudinem admiratus, Quonam Magiſtro vſus ſit, interrogauit. At ille: Lépore, reſpondit. Magis admirante rege: in Aſia, inquit, puer adhuc leporem in ſuo cubantem nido offendens: quadraginta ſagittis petitum conficere non potuit vltimæ ſtridore expertectus aufugit, cùm fatalis vitæ eius terminus nondum adeſſet. Proinde & ego me nec armis ſuperari, nec arma euadere, niſi volente fato, perſuaſum habens, audacter cum Pannonio manus contuli. *Chalcoc. lib.7. de Rebus Turcicis.*

CONSALVVS Magnus, hortante illum Diego-Garſia Hiſpan. vt in locum tutum ſe reciperet: Tibiipſi, inquit fortiter ſanè, mihi parum prudenter conſulis. Quin potiùs quem tibi inhoneſtum, nihil inhoneſtiſſimum fore metum exiſtimes velim. *Ægidius Corroz. de Dictis & factis mem.*

GAZELLVS Syriæ præfectus, qui à Tomumbeio Mamaluchorum rege ad Selymum defecerat, eo mortuo rebellauit, ratus ſe Sacramenti religione ſolutum, quòd Selymo tantùm, F Solymanno verò ſucceſſori minimè Sacramentum dixiſſe prædicaret: & proinde ſibi decorum fore arbitraretur, ſi coactis in vnum Mamaluchorum reliquiis, Syriam ad veterem Sultanorum imperij conditionem, eiectis Turcis, reuocare contenderet. Ergo Damaſco eductis ſignis, vt honeſtè caderet, hoſtes inuaſit, eo acerrimè pugnæ exitu, vt ipſe peritiſſimè & conſtantiſſimè dimicans, cum ſuis omnibus nihil de fuga cogitantibus interficeretur. *Sabell. ſupplem. lib.8. ex Iouio.*

Explorare cum periculo.

Cùm Q. SERTORIVS aduerſus Cimbros cum C. Mario in caſtris eſſet, mutata veſte, in Cimbrorum caſtra penetrauit, vt illic hoſtium conſilia atque ordines exploraret. Nimis magno periculo inter feras gentes id agere aggreſſus eſt, quod per alios vilioris fortunæ homines, minore reipublicæ periculo, aſſequi potuiſſet. *Fulg. lib.9. cap.8. ex Plut.*

MITHRIDATES Ponti rex, cùm animo Aſiæ imperium concepiſſet, vt diligentiùs locorum ſitum inſpiceret, ipſe ſolus eam peragrauit, periculóque ſe obiecit, vt illuc ſeruus G deduceretur, vbi imperium quærebat. Cui periculo domeſtica etiam mala acceſſerunt. Laodice enim ſoror eius ac coniunx, cùm certò mortuum eſſe arbitraretur, multis per adulterium ſe commiſcuit: ipſiúſque reditum verita, operam dedit, vt rediens interimeretur. *Fulgoſ. lib.6. cap.8.*

ADLAVVS, barbarorum Northumbrorum in Britannia rex, Ethelſtani, in propinqua inſula regnantis, exercitu preſſus, cùm hoſtium ordines videre cuperet, mimi ſuſcepta perſona ac muſici, ad Ethelſtani tentoria profectus cecinit, munera accepit, & fortunæ felicitate magis quàm ratione adiutus, incolumis domum ſe recepit. Quanquam dum cantaret, à quodam agnoſceretur, qui in eius miniſterio fuerat: qui tunc tacuit, quòd eum impensè diligeret, re poſtquam abierat palàm facta. *Fulg. lib.9. cap.8.*

SALADINVS Ægypti Sultanus, Salutis anno centeſimo atque octogeſimo poſt mille, cùm accepiſſet à Chriſtianis populis ingentem exercitum comparari, vt in Orientem aduerſus eum traiicerent: cum duobus Comitibus, ac tribus Miniſtris, vt apparatum belli videret, in Græciam, Gallias ac Hiſpanias penetrauit. Perſpectis itaque hoſtium viribus, prudentior atque audacior ad reſiſtendum fuit. *Idem.* H

Cùm FRANCISCVS SFORTIA, Carauagium oppidum obſidione, adhibitis tormentis, premeret, Mediolanenſis populi auſpicio, cuius eo tempore militaris dux erat: Veneti duces obſeſſis opem ferre contendebant. TIBERIVS Brandolinus, militarium præfectorum vnus, corporis atque animi vigore præſtans, cæterùm omnibus in rebus præceps habitus, ad ferendam obſeſſis opem, quòd diutiùs obſidionem ſuſtinere non poterant, conſerendam cum hoſte manum cenſebat. Cui ſententiæ cùm quoſdam ex magnis Venetorum ducibus aduerſos haberet, vt omnia coràm diligentiùs inſpiceret, calonis habitu, venali vna onuſtus, in hoſtium caſtra contendit, omniáque intuitus, incolumis ad ſuos ſe recepit. *Idem.*

MATHIAS Vngariæ rex, cùm Sciabacium oppugnaret, ſub habitu gregarij militis cum accenſo ac remige tantùm cymbam conſcendit, & vt propugnacula propiùs exploraret, ſub mœnibus in Sauo amne luſtrauit omnia. Turci mox in cymbam tormentum æneum intenderunt. *Bonfinius lib.3. Dec.4.*

Iter

Iter facere.

A PIVS II. Papa credidit facilè ſe omnibus, fiducia tanta, vt profectione Mantuana aliquando per hoſtilem agrum ſine præſidio tranſierit. *Ioan. Ant. Camp. in eius vita.*

Colloqui, Occurrere.

C. IVLIVS Cæſar, deuicto in Pharſalia Pompeio, eos inſecutus, quos in Aſiam Pompeius præmiſerat, Helleſpontum in parua naue traiiciens, cùm in L. Caſſium hoſtem decem naues habentem incidiſſet, rectà illi occurrit: atque eum minis, tùm rationibus adductis, ita coëgit, vt Caſſius petita venia, ad eum tranſiret. *Plutarchus.*

MAGISTRATIBVS, IVDICIBVS.

CHABRIAS perduellionis cum Iphicrate accuſatus, exprobrante ei Iphicrate, quòd reus ad gymnaſium vaderet, & hora ſolita pranderet: Igitur, inquit, ſi ſecus de nobis Athenienſes ſtatuerint, ſqualidum te & ieiunum, me necabunt pranſum & vnctum. *Plut. in Apophtheg.*

CLODIVS Sabinus declamator cùm reus rogaret, vt in Latomias transferretur: Non, inquit, quenquam nomen Latomiæ decipiat: illa enim animo meo lauta res eſt. Vocabulo B carceris ad genus pulpamenti tranſlato. Iocabatur in miſeriis: in quibus iocari debuiſſe quis neſcit, potuiſſe quis credit? *Seneca in Declamationibus.*

LEO Armenus Imperator Conſtantinopolitanus Michaëlem Balbum inſidiarum cauſa in carcerem coniecerat: metúque concuſſus atque animo fluctuans, perrupta, quà ad carcerem itur, portula, intrauit, ſpeculatum quid ibi gereretur. Vidit ergo alto ac magnificè extructo thoro MICHAELEM iacere, Papia cuſtode carceris in nudo pauimento recumbente: curioſiúſque aggreſſus, vt deprehenderet, num Michaël (quod ſolent anxij, & in vitæ diſcrimine conſtituti) ſomnum ancipitem ac curis plenum, ac contra ſecurum atque ſuauem duceret: ſenſit eum profundo ſopori deditum, adeò vt ne contrectando quidem eum potuerit excitare. Hoc tam inſperato ſpectaculo ira acriùs incenſus, diſceſſit. Eadem verò nocte à coniuratis in templo interfectus eſt. *Cedrenus in vita Leonis.*

TOLERANTIA MALORVM FORTVITORVM: SIVE INCOMMODENT OPIBVS. IN GENERE.

C Paupertatem, Fortunarum amiſſionem ferre.

☞ *Damna fortunarum ferre Tolerantiæ proprium eſt: ipſos damni auctores non vlciſci, Clementiæ. Nos hic ea tantùm in quibus ſimplex tolerantia perſpicitur, conſideramus.*

IOB inter omnes Orientales magnus (vt ſcribitur) pecorum vtique copia, & ſeruorum familiæque nobilitate. At verò his repentè amiſſis, non ſolùm inter orientales, ſed in vniuerſo orbe maior fuit. Nam patientia illius in aduerſis vbique terrarum prædicatur atque extollitur. O verè magnum & omnibus ſeculis memorandum virum, cùm die vno tot opibus, tot ſeruis, tot liberis orbatum ſe cognouiſſet, corruens in terram Deum adorauit, &, Nudus egreſſus ſum, inquit, de vtero matris meæ, nudus illuc reuertar. Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. In omnibus his non peccauit Iob labiis ſuis, neque ſtultum quid contra D Deum locutus eſt, quia certè vel labiis peccare Deo, maius damnum maioremque miſeriam eſſe exiſtimauit, quàm cuncta quæ habuit ſimul amittere. *Marulus lib. 5. cap. 3. & Sabell. libro 1. cap. 5. Exempl.*

EZECIAS rex Iudæorum cùm omnes diuitias ſuas nimis iactanter oſtentaſſet legatis regis Babyloniorum, omnes pariter Babylonem Deo puniente transferendas audiuit. Cùm ergo tantam iacturam ſe facturum didiciſſet, non eſt turbatus: ſed quia peccauerat, libenter & peccati pœnam admiſit, dicens: Bonus ſermo Domini, quem locutus eſt: ſit tantùm pax & veritas in diebus meis. Qua patientiæ humilitate meruit, vt illa regiæ gazæ direptio ad ſucceſſores eius Ioachim & Sedechiam differretur, quando etiam populus ipſe ductus eſt, in captiuitatem. *Marulus lib. 5. cap. 5.*

Sanctiſſimi APOSTOLI, cæterique diſcipuli, vt ſoli Chriſto adhærerent, omnia quæ habebant, conſtanti erectóque animo reliquerunt. Neque Matthæus pecunioſum teloneum dimittere diſtulit, neque Zachæus dimidium bonorum dare pauperibus, & iis, quibus impoſuerat, reddere quadruplum tardauit. Quia multò plus lucri ſe in vno Ieſu facturos confidebant, quàm in omnium quæſtu, quæ vbi ſunt, diuitiarum atque opum. *Idem.* E

PAVLA Romana, quando diſpendia rei familiaris & euerſio totius patrimonij nunciabantur, aiebat: Quid enim prodeſt homini, ſi totum mundum lucrifecerit, & animæ ſuæ damnum habuerit? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? &, Nudus exiui de vtero matris meæ, nudus & redeam: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum, & illud, Nolite diligere mundum, neque ea quæ ſunt in mundo. Quoniam omne, quod in mundo eſt, deſiderium carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ huius: quæ non eſt ex patre, ſed ex mundo. Et, Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. *D. Hieronym. in Epitaphio eius.*

CRATES Cynicus, cum pera & pallio ſordido ludens ridénſque ſicut in feſto, vitam tranſegit. *Plut. de tranq. animi.*

DIOGENES Sinopenſis, deſertus ab omnibus hominibus, ſolus relinquebatur, cùm neque propter egeſtatem ipſe quenquam reciperet, neque ipſum hoſpitio quiſquam acciperet. Omnia enim inuiſa erat eius in reprehendendo acrimonia, F deinde in agendo loquendóque acerbitas. Proinde triſtitia plenus ſummas foliorum extremitates manducabat. Mus accedens, decidentibus fruſtulis veſcebatur. Diogenes ſubridens, animo recepto: Mus hic, inquit, nihil indiget Athenienſium lautitia. Et quid tu, ô Diogenes, ægrè fers, te cum Athenienſibus non cœnare? *Ælianus lib. 13. Var. hiſt.*

ARISTIPPVS, quum prædium amœniſſimum perdidiſſet, cuidam deploranti tam miſerabilem illius caſum: Quid, inquit, an neſcis tibi vnicum eſſe prædiolum, mihi verò tres agros ſupereſſe? Quum annuiſſet alter: Quin igitur tuam potiùs vicem deploramus? ſentiens, inſipientis eſſe, dolere amiſſis potiùs, quàm gaudere relictis. *Laert. lib. 2. c. 8.*

SPECIE, FERRE.

Naufragia.

ZENO Stoïcus, vt ad eum eſt delatum nauem, quæ vna ei ſupererat, cum mercibus obrutam fluctibus fuiſſe: Benè, inquit, fortuna agis, quæ ad vile pallium & vitam philoſophicam nos redigis. *Plut. de Exilio.*

LVPVS SIMONIVS, Durreæ dominus, Neapoli proregem agens, cùm per nuncium Alphonſo regi Aragonum abſenti G ſignificaſſet, nauem alteram ex duabus, quas inſtar montium rex ædificarat, nautarum negligentia deflagraſſe: reſpondit Alphonſus: Sat ſcire ſe eam nauim: quamlibet magnam atque magnificam, paucis tamen poſt annis aut labe aut teredine perituram fuiſſe. Proinde ſecum æquo animo, ſi ſapiat, ferret infortunium. *Panorm. lib. 3. de rebus geſtis Alphonſi.*

Furta.

☞ *Conſule Tit. Clementia erga fures.*

BERNARDVS Clareuallenſis Abbas, cùm ducenta argenti pondo ſibi ad impenſas conſtruendi Monaſterij miſſa, à graſſatoribus intercepta audiſſet, gratias Deo egit, quòd magno ſe onere leuaſſet. *Auctor vitæ.*

Rapinas.

STILPO Megarenſis Philoſophus, quum Demetrius Poliorcetes eos, qui Megaris erant, in ſeruitutem abduxiſſet, vrbem ſolo æquaſſet, & num quid amiſiſſet? interrogaret: Nihil profectò, inquit, nam virtus bello ſpolium eſſe non poteſt. *Plut. de lib. educatione.*

Exactionem iniuſtam. H

Bello ciuili, cùm L. Sylla Cinnam expuliſſet, Q. SERTORIVS ſpe ſemel abiecta ſeruandæ vrbis contendit in Hiſpaniam: quò ſi eam obtineret Prouinciam, refugium amicis foret in Italia oppreſſis. Cùm crebris tempeſtatibus iactaretur, exegerunt ab eo in locis montoſis barbari vectigal ac mercedem tranſitus. Indignantibus comitibus eius, & fœdum eſſe dictitantibus, proconſulem Romanum tributum ſceleſtis barbaris pendere: floccipendens id, quod in ſpeciem erat turpe, & tempus ſe, quo nihil ſit viro grandia affectanti carius, redimere ferens, barbaros argento conciliauit, & Hiſpaniam maturauit occupare. *Plut. in Sert.*

Multam.

TECTAMENES, poſteaquam innocenter ab Ephoris damnatus eſſet, abiit ridens. Rogantibus autem iis, qui aderant, An contemneret Lacedæmoniorum leges? Nequaquam, inquit: quin gaudeo potiùs, quòd hæc mihi multa ſoluenda eſt, cùm eam nec indixerim cuipiam, nec à quopiam mutuò acceperim. *Plut. in Lacon. Apoph.*

Belli Hetruſci cura omni diſcuſſa, ÆMILIVS Mamercus, A ne non aliquid in ſua dictatura egiſſe videretur, cenſuram, quæ ab initio quinquennalis fuit, in annuum & ſemeſtre ſpatium lege ad populum lata contraxit. Et vt ſciatis, inquit, Quirites, quàm mihi diuturna non placeant imperia, dictatura me abdico. Cenſores eum in ordinem redactum, quia magiſtratum Pop. Roman. minuere eſſet auſus, tribus ſubmouerunt, octuplicatóque cenſu fecerunt ærarium. Tulit Mamercus eam ignominiam ciuili animo, cauſam potiùs quàm rem intuitus. Contrà tanta populi in Cenſores exarſit ira, vt nullius præterquam ipſius Mamerci auctoritas, ne multitudinis incurſu violarentur, Cenſores protexerit. *Sabellicus lib. 5. Enn. 3.*

EXHÆREDATIONEM.

☞ *Ex Tit. Teſtamentorum iniuſtorum, pete eorum exempla qui quamuis iniuſtè præteriti, æquo tamen animo tulerunt.*

HONORIBVS, EXISTIMATIONE.

DECORIS, IGNOMINIÆ, infamiæ tolerantia: ſiue inferatur.

B

VERBIS.

☞ *Conuitia, obiurgationes, reprehenſiones, ſi conſiderentur per ſe quatenus vera ſunt, vel falſa, ſic illis moueri vel non moueri, ad ſtudium veritatis pertinet: quatenus verò ignominiam cum afferunt, ſic ipſius ignominiæ fuga ad ſtudium honoris referri debet: at quia diffidentiam in animo excitat, huius eſt loci. Sin conſiderentur reſpectu obiurgantis, contra quem is, qui obiurgatur, dictis factiſve inſurgit, & vindictam expetit, ad locum Clementiæ, ſpectare videbuntur, è quo plurima exempla transferri poterunt.*

REPREHENSIONES FERRE.

Cùm DAVID puer, fretus Dei auxilio Goliath Palæſtinum aggredi cogitaret: fratres illius, Eliab, Aminadab & Samma, viri fortiſſimi, acerbis verbis eum obiurgarunt: cùm quod improbus eſſet, qui ouibus relictis in caſtra veniſſet, tùm quòd audax, qui cum Goliath, quem omnes metuebant, manus conſerere cogitaret. At Dauid eorum obiurgationes æquo tulit animo, nihilo ſeciùs tamen Goliath aggreſſus peremit. C 1. *Reg.* 17.

Q. FAB. Max. Dictatorem M. Minutius equitum Magiſter ludibrio habebat, cúmque milites Magiſtrum Annibalis appellabant, quòd ſemper montoſis & alter locis caſtra muniret. Minutius amicos Fabij rogat, num in cœlum tanquam terra complorata rapturus ſit exercitum: an verò nubes & nebulas, quò recipiat ſe, hoſti obiectutus? Quæ cùm ad Fabium referrent amici, ſuaderéntque vt periculo ſubeundo liberaret ſe ignominia: Næ ego inquit, quàm nunc videor, timidior ſim, ſi probri & contumeliæ metu, à rationibus abducar meis. Atqui pro patria haud turpe fuerit timere: at expaueſcere ad hominum opinionem, calumnias & opprobria, non tanto digni imperio viri, ſed ſeruientis eſt illis, quibus imperare ipſum & malè conſultos deceat reprimere. *Plutarch. in Fabio.* Euentus declarauit, quanto vir ille eſſet animo, qua prudentia, quo amore in patriam & ciues, vt confeſſione omnium celebrati ſint illi de eo verſiculi vetuſti quidem & rudes, ſed magnifici cùm primis elogij & præſtantiſſimi.

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem:
D *Non ponebat enim rumores ante ſalutem.*
Ergo magiſque magiſque viri nunc gloria claret.

Lud. Viues de ſubuentione pauperum lib. 2.

L. CRASSVS orator, licet ſæpè iurgiis à Cn. Domitio, cùm quo cenſuram geſſit, propter columnas Hymettias, quas in porticu domus habebat, vexatus ſit: æquo tamen ſemper animo iniurias illatas tulit. *Plin. Val. & Volat. lib. 14. cap. 2. Apologia, Macrob. & Ælianus.*

M. ANTONINVS Pius domum homuncionis ingreſſus, percontatúſque, vnde columellas quaſdam porphyreticas ſibi comparaſſet? reſpondit ille: Cùm in domum alienam veneris, & ſurdus & mutus eſto. Quod dictum tantùm abfuit, vt moleſtè tulerit, vt tanquam præceptum quoddam aliis ſeruandum tradiderit. *Pontanus lib. 2. c. 10. de Fortitudine domeſtica.*

Maledicta, Conuitia, Calumnias ferre.

PAVLÆ Romanæ, dum Bethlehemæ ageret, ſuſcitauerat Dominus Adad Idumæum, qui eam colaphizaret, vt quaſi quodam ſtimulo carnis ſæpiùs admoneretur, ne magnitudine virtutum altiùs raperetur, & aliarum vitiis fœminarum, ſe in excelſo crederet conſtitutam. Hic cùm D. Hier. diceret, liuori eſſe cedendum, & dandum inſaniæ locum (quod feciſſe Iacob E in fratre ſuo Eſaü, & Dauid in pertinaciſſimo inimicorú Saül: quorum alter in Meſopotamiam fugerit, alter ſe allophylis tradiderit, malens hoſtibus, quàm inuidis ſubiacere) tunc illa reſpondebat: Iuſtè hæc diceres, ſi diabolus contra ſeruos Dei & ancillas non vbique pugnaret, & ad omnia loca fugientes non præcederet: ſi non ſanctorum locorum amore retinerer, & Bethlehem meam in alia reperire poſſem parte terrarum. Cur enim non patientia liuorem ſuperem? cur enim non humilitate frangam ſuperbiam, & percutienti maxillam offeram alteram? Si quando procacior fuiſſet inimicus, & vſque ad verborum iurgia proſiliiſſet, illud Pſalterij decantabat: Cùm conſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & ſilui à bonis. Et rurſus: Ego autem qui ſurdus non audiebam, quaſi mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes. *Hier. in epitaph. eius.*

Apud Plutarchum in vita Periclis legimus, ELPINICEN quandam, quum eum indecoris conuitiis palàm inceſſeret, nihil aliud reſponſi tuliſſe, quàm verſiculum illum Archilocho:

Οὐκ ἂν μύροισι γραῦς ἐοῦσ' ἠλείφεο. F
Vnguento anus quum ſis, caueto inungitor.

Eraſmus in Adagiis.

SOCRATES Alcibiadi Xanthippes conuitia ferri poſſe neganti: At ego, inquit, aſſueui, quaſi trochleam continenter audiuiſſem. *Suidas.*

Idem Ariſtophanis νεφέλας patientiſſimè tulit, in quibus ex profeſſo, expreſſo etiam illius nomine & habitu, proſcindebatur, Anyti & Meliti inſtinctu. Quinimò cũ drama in theatro ageretur, ridiculum admodum & facetum, & peregrini quærerent, quiſnam ille eſſet Socrates? aſſurrexit Socrates, vt ab omnibus cognoſci & conſpici poſſet. *Ælian. l. 2. Var. hiſt.*

PLATO Xenocratem diſcipulum ſuum audiens multa de ſe impiè locutum, ſine vlla cunctatione criminationem reſpuit. Inſtabat certo vultu index, quærens cauſam, cur ſibi fides non haberetur? Adiecit, Non eſſe credibile, vt quem tantoperè amaret, ab eo viciſſim non diligeretur. Poſtremò cùm ad iuſiurandum inimici aſſerentis malignitas confugiſſet, ne de periurio eius diſputaretur: affirmauit, nunquam Xenocratem illa dicturum fuiſſe, niſi ea dici ſibi expedire iudicaſſet. G *Val. Max. lib. 4. cap. 1.*

XENOCRATES Chalcedonius à Bione dictis laceſſitus: Non ſum, inquit, tibi reſponſurus: neque enim tragœdia, quũ à comœdia taxatur, dignatur eam reſponſo. Nota eſt veteris comœdiæ licentia, in qua multa ſcommata iaciuntur etiam in ipſos Poëtas, & fabularum perſonas: at tragœdia non dignatur viciſſim humiles perſonas attingere. *Laërt. lib. 4. cap. 2.*

DION. Alexandrin. natione, præcipuã in Philoſophia laudem eſt conſecutus. Huic erat frater luctator, nomine Topſitus. Itaque cùm quidam ex eius concertatoribus Dionem probris inceſſeret, fanda atque infanda in eum euomens multa interim turba ad conuitium, vt fit, affluente: ipſe ne verbo quidem reſpondit maledictis, videlicet philoſophiæ dogmatum memor. Cæterùm vbi iam intra ædium ſuarum veſtibulum eſſet (nam conuitiator eo vſque fuerat proſecutus) nihil iracundiæ præ ſe ferens, hoc tantùm reſpondit, οὐδὲ γρῦ, id eſt, Ne gry quidem. Iuuenis autem animi impotens, laqueo ſe præfocauit. Ea res in vulgi fabulam abiit. *Eraſm. in Adagiis.*

H ARCESILAVM Academicum Antagoras Poëta probris inſectabatur. At ille in forum progreſſus, vbi quàm plurimos homines ſtare videret, cum ipſis colloquebatur, vt conuitiator in pluribus ſibi ipſi turpitudinem imponeret. Audientes igitur conuertebant ſeſe, & inſaniæ Antagoram accuſabant. *Ælianus lib. 4. de Varia hiſtoria.*

PHOCIONEM Athenienſem quum pro concione dicentem quidam interpellaret, multis conuitiis in illum debacchans, omiſit quod cœperat, locúmque dedit maledico. Poſteaquam ille vix dicendi feciſſet finem, Phocion reuerſus in ſuggeſtum, placido vultu, perinde quaſi nihil eſſet dictum, cœptam orationem perſecutus eſt: De pedeſtribus, inquit, copiis audiſtis, ſupereſt vt de velitibus ac leuis armaturæ milite dicam. *Plut. in Politicis.*

DEMETRIVS dicere ſolebat, Eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: Quid enim, inquit, mea refert, ſurſum iſti, an deorſum ſonent? *Cælius lib. 5. cap. 5. Antiq. Lect.*

LEONYCHIDAS Spartanus rex, Ariſtoni F. cuidam ipſi A dicenti, quòd Demarati filij malè de eo loquerentur: Per deos, inquit, nihil miror, quandoquidem nullus illorum de quoquam benè loqui poſſet. *Plut. in Laconicis.*

NICANDER, cùm diceret quiſpiam, maledictis inceſſi eum ab Argiuis: Igitur debent, inquit, quòd bonos obterant, multam pendere. *Plut. in Apoph.*

Cùm improbus quidam CLEOMENES regem Laconum conuitiis inceſſeret: Num ideò, inquit, tu maledicis omnibus, ne ſi velimus reſpondere, otium habeamus viciſſim de tua dicendi malitia? Vt è ſublimi contempſit maledicum, cui nihil eſſet præſidij præter maledicam linguam. *Plut. in Lacon.*

ALEXANDER audiens maledictis à quopiā ſe lædi: Regium inquit, eſt, cùm benè meritus ſis, malè audire. *Plut. in Apoph.*

ANTISTHENES cuidam matrem Barbaram obiiciente: Et matrem deûm Barbarā fuiſſe reſpondit. Idæa enim fuerat. *Laërt.*

M. CATO ſenior à quodam infami multis nominibus vexatus: Impar mihi, inquit, tecum certamen eſt. Nam vt tibi & malè audire & maledicere facillimum ac promptiſſimum eſt, B ita mihi maledicere inſuaue, malè audire inſolitum. *Eraſmus lib. 1. Apoptheg.*

MARIAMME Herodis regis vxor, Alexandriæ matris calumnias, ſceleſtiſſimam & ingratam erga virum clamantis, dignamque tali exitio, quæ auſa ſit tam immane facinus, quòd maritum veneno tollere conata eſſet, cùm ad mortem duceretur, magno pertulit animo. *Ioſephus lib. 15. c. 11. Antiq.*

VITELLIVS Veſpaſiani armis Romæ circumuentus, religatis poſt terga manibus, & laqueo ceruicibus iniecto, diſciſſa veſte, comáque à capite reducta, ceu noxiis ſolet, per magna rerum & verborum ludibria, toto viæ ſacræ ſpatio in forum trahebatur, nonnullis etiam ſtercore & cœno inceſſentibus, quibuſdam incendiarium patinariumque vociferantibus, vitiáque corporis cauillo exprobrantibus. In tot malis vna vox non degeneris animi illi excidit, tribuno inſolentiùs procaciuſque inſultanti: Et quum ſim talis, inquit, quandóque tuus Imper. fui. Perductum ad Gemonias ſcalas minutis ibi ictibus milites excarnificati ſunt. *Sab. l. 3. En. 7.*

Proteo Cynico ſine fine HERODEM ſophiſtam conuitiis C inceſſante: Conſeruimus, inquit, ambo: tu quidem malè loquens, ego malè audiens. Senſit immedicabile malum eſſe, cui ille tamdiu aſſueuerat, & ſe moderatiùs ferre, quod iam nouum non eſſet. *Eraſm. lib. 8. Apoph.*

Mirum & vel præcipuè notabile in NERONE fuit nihil eum patientiùs, quàm maledicta & conuitia hominum tuliſſe: neque in vllos leniorem, quam qui ſe dictis, aut carminibus laceſſiſſent, extitiſſe. Tranſeuntem illum Iſidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat quòd Nauplij mala bene cantitaret, ſua bona malè diſponeret: & Datus Attellanarum hiſtrio in cantico quodam, ὑγιαῖνε πάτερ, ὑγιαῖνε μῆτερ, ita demonſtrauerat, vt bibentem natantémque faceret: exitum C. Claudij Agrippinæque ſignificans: & in nouiſſima clauſula:

Orcus vobis ducit pedes.

Senatum geſtare notaret: hiſtrionem & philoſophum Nero nihil amplius, quàm vrbe Italiaque ſubmouit, vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia. *Suet. in Nerone.*

Scommata, Irriſiones, Sugillationes ferre.

SENEX quidam (vt Caſſianus tradit) cùm apud Alexan- D driam ab infidelium turba maledictis agitaretur, & ab eo quærerent, Quid vnquam miraculi feciſſet Deus eius Chriſtus? reſpondit: Vt iis, quas inferris, atque maioribus, non mouear neque offendar iniuriis. *Marulus.*

PAVLA Gracchorum ſtirpe nobilis, ſed nobilior vitæ humilitate, cum ne ipſa quidem, quæ omnia contempſerat propter Chriſtum, morſu hominum carere poſſet, nihil quicquam moleſtè ferebat. Cúmque audiſſet, ſe quorundam iudicio ſtultam ac mentis emotæ reputari: Theatrum, inquit, facti ſumus mundo, & angelis, & hominibus. Et, Nos ſtulti propter Chriſtum; ſed ſtultum Dei ſapientius eſt hominibus. Vnde & ſaluator loquitur ad patrem: Tu ſcis inſipientiam meam. Et iterum: Tamquam prodigium factus ſum multis, & tu adiutor fortis. Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. *Hieron. in epitaphio eius.*

Fertur, quòd cùm Platonis dialogum Gorgiam inſcriptum GORGIAS legiſſet, ad familiares ſuos dixerit: Quàm benè Plato maledicere noluit. *Hermippus in Gorgia.* Gorgiā ſcribit Athenas profectum fuiſſe, poſtea quàm ſuam ipſius imaginē aureā in Delphis poſuit. Cùm eum Plato vidiſſet, dixiſſe fertur, Bonus ac aureus Gorgias ad nos acceſſit: Cui reſpondit E Gorgias. Siquidem bonum hunc iuuenémque Archilochū tulerunt Athenæ. Dicunt alij, quòd cùm Platonis dialogum Georgias legiſſet, dixerit præſentibus, quòd nulli horum dixerit, ac ne à Socrate quidem audiuerit. *Athenæus l. 11. c. 21.*

DIOGENES, cùm ei quidam diceret, Iſti derident te: Ego enimuerò inquit, non derideor, illos derideri ſolos exiſtimans quos obſtupefacerent & terrerent iſta. *Plut. in Fabio, & de non iraſcendo.* Cuidam dicēti, Multi te deridēt, ô Diogenes: & illos inquit, fortaſſis aſini. Altero ſubiiciente. Sed illi non curant aſinos: Nihilo magis, inquit, ego ipſos. Aſinis irriſionem tribuit, quod ſubinde nudatis dentibus irriſionis ſpeciem præbeant. Quin & deridentes quempiam, mota ab aure manu imitantur aſininas auriculas. Videtur igitur & aſinus motis auriculis irridere homines, nemo tamen offenditur. *Laërt. l. 6.*

Accuſationem, Teſtimonia falſa ferre.

PAPHNVCIVS presbyter impubes adhuc, cùm inter fratres Scythioticæ ſolitudinis perſanctè verſaretur, quidam inuidiæ F ſtimulis agitatus, vt illum delicti inſimularet, dum dominico die Paphnucius ad Eccleſiam veniſſet, codicem ſuum in cella eius abſcondit. Precatione ſolenni peracta, queſtus eſt, codicē ſibi eſſe furto ſublatum. Nouum erat id criminis inter eos audire: & cunctis mirantibus, ipſe qui detulerat petiit, ne quis ante ab Eccleſia diſcederet, quàm miſſis fidelibus viris cellulæ ſingulorum excuterentur. Miſſi ſeniores, codicē inter palmeas Paphnucij fiſcellas inuentum referunt. Diu attonitus ſtetit Paphnucius neque auſus eſt negare, quod tam affirmabatur indicio & vt ſibi pœnā, qua ſatisfaceret, imponerent, rogauit. Inde verò egreſſus, per duas hebdomadas ieiuniis ac fletu ſeſe afflixit, nec interim ad communionem accedere præſumpſit: ſed tandem in limine Eccleſiæ proſtratus, veniam petiit, cùm innocens eſſet. Tunc demùm Dei iudicio factum eſt, vt eius ignominiæ auctor à dæmone arreptus nequitiam ſuam ac dolos confitendo proderet. Qui cùm diu multumque vexatus à ſanctiſſimis viris curari nequiuiſſet, poſtremò ipſius Paphnucij oratione curatus eſt. *Marul. lib. 5. cap. 2. ex Caſſiano.*

ATHANASIVS Alexandrinus Epiſcopus, olim diaconus in G concilio Nicæno, Arianorum maximas perpeſſus eſt inſidias: multa ei falſa crimina obiecta, adducto etiam ſcorto, quòd rem cum eo habuiſſe crederetur, omnia patienter ſuperauit. *Ruffinus.*

FACTIS FERRE.

Statuarum deiectionem.

DEMETRIVS Phalereus, quum audiuiſſet Athenienſes deieciſſe ſtatuas ſuas, quas illi poſuerant, At virtutem, inquit, non euerterunt, cuius gratia illas poſuerunt priùs. *Laërtius lib. 4. cap. 5.*

Athenienſes FAVORINI æneam ſtatuam deiecerant, vt hominis Cæſari Adriano inimiciſſimi. Id poſteaquam philoſopho denunciatum eſt, nihil commotus dixit. Vtilius fuiſſet Socrati ab Athenienſibus ærea priuari ſtatua, quàm bibere cicutam. *Philoſtratus.*

Repulſam à conuerſatione, Exluſionem, Auerſationem.

CANANÆA mulier in Euangelio, cùm repelleretur à Chriſto non indignabatur: & canibus comparata, magis ſe ſubmiſit: & ſic quod confidenter petierat, efficaciter obtinuit. *Marul. l. 5. cap. 2.*

H DION Syracuſanus patria pulſus à Dionyſio tyranno, Megaram petierat. Cùm Theodorum principem eius vrbis domi conuenire vellet, neque admitteretur, multum diúque ante fores retentus, comiti ſuo ſtomachanti: Patienter hoc ferendum eſt, ait, forſitan enim & nos, cùm in gradu dignitatis noſtræ eſſemus, aliquid tale fecimus. Qua tranquillitate conſilij, ipſe ſibi conditionem exilij placidiorem reddidit. *Val. Max. l. 4. c. 1. Plut. in Dione* Præodorum vocat.

Loci ignominiam.

DAMONIDAS, quum à chori magiſtro poſtremum in choro locum accepiſſet: Euge (inquit) chorage, repeſti, quo pacto & hic locus, cum per ſe ſit inhonoratus, fiat honorificus. Generoſus adoleſcentis animus, qui fiducia ſui non metuit, ne locus abiectior eſſet dedecori: ſed citiùs futurum arbitrabatur, vt per ipſum locus fieret honoratior. *Plut. in Laconicis.* Hoc Alij AGESILAO tribuunt.

Dionyſius tyrannus ſuccenſens ARISTIPPO philoſopho, hominem ad cœnam vocauit, & iuſſit eum in conuiuio infimum omnium accumbere. Hic Ariſtippus nihil offenſus:

Hunc, inquit, locum, ô rex illuſtrare vis, ac honorificum A reddere, ſignificans, non locum reddere hominem viliorem ſed ex dignitate honoris hominem addi loco. *Laërtius lib.2. cap.8.*

DIGNITATI, MAGISTRATVI.

Ex loco Honoris contemptus, huc quadam. Illic Voluptatis, quæ ex honoribus percipitur: hic Confidentia, quæ honores comitari ſolet, ratio habetur.

MVNERIS HONESTI FERRE.

Repulſam.

XERXES Darij filius, fratri ARIMENI, qui ſecum de regno ambigebat, deſcendenti ex Bactris, miſit dona, iuſſis, qui ea daturi erant, dicere: Hiſce te nunc honorat Frater Xerxes Quòd ſi fuerit rex renunciatus, omnium eris apud eum primus. Regem conſalutatum Xerxem adorauit extemplò Arimenes, & inſigni regio reuinxit: cui Xerxes locum à ſe dedit ſecundum. *Plut. in Apoph.*

PÆDARETVS cùm in trecentorum virorum ordinem non eſſet aſcriptus, qui honos apud Spartanos primam dignitatem obtinebat, repulſus diſceſſit hilaris ac ridens. Reuocan- B tibus autem Ephoris, Quidque rideret; percontantibus: Gratulor, inquit, huic Reipublicæ, quæ trecentos habeat ciues multò meliores. *Plutarchus in Lycurgo, & Laconicis Apoph. Val. Max. lib.6. cap.4.*

L. ÆMILIVS Paulus poſt tres repulſas forti animo perpeſſas conſulatum adeptus eſt. *Plin. de Viris illuſt.*

P. SCIPIO Naſica, à ruſticis tribubus ædilitatis repulſam magno animo tulit, quòd candidatus dum obuias manus daret, & ſuffragia ambiret, ruſtico opere daturas manus cuidam obiectaſſet: At ego neſciebam, inquiens, te manibus ambulare *Alex. ab Alex. lib.1. cap.17.*

M. CATO minor conſulatus repulſam tulit, propterea quòd non prenſaret populum, nec per ſe nec per amicos. Quę res cum afferre ſolita eſſet non ipſis modo præteritis, ſed & eorum amicis familiaribúſque per multos dies cum aliquo rubore triſtitiam ac mœrorem: adeò eum caſum tulit lentè, vt vnctus pila luderet in comitio, & à prandio rurſus in forum, more ſuo, ſine calceis & abſque toga, funiculo ſuccincta tunica, deſcendens, deambularet cum familiaribus. Culpat C eum Cicero, quòd cùm Reſpub. talem conſulem deſideraret, non incubuerit ſedulò, nec comiter populum ſubierit. *Plut. in Catone.*

Deiectionem.

ORONTEM, Artaxerxis Perſici regis generum, legimus quandoque indignatione quadam à ſocero damnatum, ac honore deiectum, quum ſe contemptibilem animaduerteret, ac eſſet ludibrio inimicis, ſolitum dicere: Principum amicos videri conſimiles arithmeticorum ſeu computatorum digitis. Nam ſicut hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, geſtu conficiunt, nunc verò monada, id eſt, vnitatem: pariter & qui regibus conſpicui fumos venditantes: à multis frequentantur, obſeruantur, coluntur: plurimorum etiam vitam à Principe deprecantur. Mox verò qui fortunæ mos eſt, deuoluti in imum, deriſui ſunt omnibus: quique quàm plurimis opitulabantur, vix iam ſe tueri queunt audiunturque ſubinde voces, Nunquam, ſi quid mihi credis, amaui hunc hominem. Quò enim fortuna, eodem & pronus hominum fauor proclinatur. *Celius lib.23. cap.11. A. L. ex* D *Plut. Apoph.*

EPAMINONDAS à Meneclide oratore accuſatus, quòd Bœtarchatum contra leges quatuor menſibus ſibiipſi prorogaſſet, magiſtratu deiectus eſt. Cæterùm eam calumniam & conatum maleuolorum tulit leniter, magnam partem virtutis & magnanimitatis in rep. moderanda ducens, ciuium tolerare iniurias. *Plut. in Pelopida.*

FRANCISCVS FOSCARVS, dux Venetorum, quum reipub. quinque & triginta annos feliciter præfuiſſet, quòd ſenio grauis parùm idoneus tanto videretur imperio, dignitate deiectus, Principis tamen maieſtatem deponere non potuit. Non Principis ornatu, ridenti perſimilis, purpurea etiam veſte indutus, ex Palatinis ædibus vniuerſa inſpectante vrbe, in ædes ſuas ad diui Pantaleonis cupienti ſimilis deſcendit. Itaque ab vniuerſis qui aderant ita exceptus eſt (aderat autem fere vniuerſa ciuitas) vt principis maieſtatem faſtigiúmque ſupremę Maieſtatis ſuſceptum in eo priuato crederes. Intra triduum defunctum Paſchalis Maripertus dux ſuffectus, & vniuerſa ciuitas, funebri pompa ſic deduxit, vt nihil omnino de decis dignitate illi ademptum videri poſſet. *Egnat. lib.2. cap.3. & lib.3. cap.3. & 7.* E

Imminutionem.

Q. FAB. MAXIMVS Dictator, Romæ ſacrorum cauſa abſens, cùm contra ipſius edictum cum Hannibale M. Minutius equitum Magiſter, licet feliciter pugnaſſet, in caſtra ad ſumendum de Minutio ſupplicium properaturus erat. Tum populus, Tribunis inſtigantibus, Fabio quidem non ſuſtinuit abrogare dictaturam: ſed æquato Magiſtri equitum & dictatoris iure ſciuit, vt paribus auſpiciis gererent bellum. Id quod ſine vllo exemplo hîc primùm Romæ vſurpatum eſt. Moderatè Fabius illam iniuriam tulit. Sed angebat eum reip. tamen gratia vulgi temeritas, quòd hominis efferatæ ad bellum ferociæ tantam feneſtram aperuiſſet. Quare veritus, ne inſania hominem ex vana gloria & arrogantia nimium citò ad mali qui deſignandum auferret, clàm omnibus profectus eſt. In caſtra vt venit offendit Minutium nihil iam modicè præ ſe ferentem, ſed tumidum & inflatum, imperiúmque poſtulantem alternis diebus. Id haud quaquam placuit ei, ſed diuiſit cum illo copias: præſtare enim vt parti ſolus præeſſet, quàm viciſ- F ſim vniuerſis. Primam & quartam legionem ſibi ſumit, ſecundam & tertiam attribuit Minutio: ſociûm item auxilia pari numero partiti ſunt. Minutius non multò pòſt ab Hannibale circumuentus, & Fabij ope ſeruatus errorem ſuum agnouit, & Fabium parentem ſalutauit, magiſtratúque ſpontè abdicato, eidem ſeſe ſubmiſit. *Plutarchus in Fabio.*

MVNERIS INHONESTI

impoſitionem ferre.

EPAMINONDAS Thebanorum dux, poſt Bœotarchiam delato ſibi viarum ſternendarum miniſterio per contemptum ab æmulis: At ego, inquit, illud ex ſordidiſſimo ſplendidiſſimum reddam. *Plutarchus in eius vita.*

REGNI, PRINCIPATVS

ferre Regni amiſſionem.

DIONYSIVS tyrannus, cùm Timoleonti ſe dediſſet, cum vna naui & modicis pecuniis Corinthum tranſmiſſum eſt. Eò Græcorum multi illius videndi ſtudio, nauigarunt: alij priſtinæ fortunæ celebritatem, alij priuatum odium ſecuti, vt veterem ſuperbiam priuato exprobrarent. Multi fortunæ volubilitatem in eo intuiti dolebant, humanarum rerum fragi- G litatem ſecum reputantes, quæ quò maiores eſſent, eò ſua mole grauiùs ruerent. Ille verò quaſi ſui oblitus, nunc in vnguentaria ſedebat taberna, nunc miſcere ſe mulierculis, & cauponulas frequentare, vt iam vulgò potator diceretur. Interdum & muſicos in viis docebat, enixéque dabat operam, vt per contentionem theatrales cantus, & harmonias ſuauiores redderet. Id credo ſecuti quidam ſcripſerunt, ludum etiam habuiſſe: vnde vox illa memorabilis ipſius Dionyſij ſit audita, Se ex tanto nuper principatu deiectum, idcircò ad pueros inſtituendos potiſſimum mentem adieciſſe, vt in aduerſa fortuna haberet, quibus poſſet imperare. Leucadem delatus, quæ colonia erat, ſicut Syracuſæ, Corinthiorum, idem ſibi dicebat, quod adoleſcentibus, qui peccaſſent vſuvenire. Vt enim illi hilariter verſantur cum fratribus, ſed ex verecundia patrum conſpectum fugiunt: ita rubore ſe vrbis Corinthiorum, quæ auctor originis ſuæ ſit, libentem apud illos ibi manſurum. Cùm hoſpes quidam Corinthi de eius cum Philoſophis conſuetudine, qua capiebatur in dominatu, aſperiùs ei H inſultaret, rogarétque ad poſtremum, Quemnam ex Platonis cepiſſet ſapientia fructum? Nihil-ne, inquit, tibi prouectus videmur à Platone aſſecuti, qui ita vices feramus fortunæ: *Plut. in Timoleonte.* Multa huiuſmodi acutè dicta ab eo feruntur, quæ dubium faciunt, eſſet-ne ſordidum ingenium in cauſa, quòd omnem priſtinæ perſonæ dignitatem tam breui exuiſſet, an diſſimulatio potiùs animi, ex ſpe recuperandi adhuc regni pendentis. *Sabellicus lib.3. Enneadis 4.*

ANTIOCHVS, à L. Scipione vltra Taurum montem imperij finibus ſummotus, cùm Aſiam Prouinciam, vicináſque gentes amiſiſſet: gratias agere Pop. Rom. non diſſimulanter tulit, quòd nimis magna procuratione liberatas, modicis regni terminis vteretur. *Val. lib.4. cap.1.*

CAROLI CRASSI Imp. (quem Maleferiatum vulgò appellabant) ignauiam pertæſi ſubditi, quòd & Franciam à Normannis vaſtari ſineret, & Richardam coniugem ſanctam probri iniquè inſimulaſſet, Arnulphum illi ſuffecerunt, regémque ac Cæſarem elegerunt. Carolus in ſumma egeſtate adeò vixit, vt ſæpiùs, quotidiani victus ſentiret penuriam:

ab

A ab omnibus ſuis derelictus, priuatam vitam miſer duxit, adiutus ab Arnulpho certis ex Alemannia redditibus pro victu quotannis,quem ſupplex rogauerat,ne fame periret: & mortuus eſt pauper inglorius, in Augia maiore monaſterio prope Conſtantiam, anno Sal. 888. Imperij decimo vel ſexto. A ſuis ſtrangulatus ſcribitur. Tradit Regino,eum patientiſſimè hanc tuliſſe calamitatem, cum ſumma gratiarum actione:& totum deditum orationibus,inceſſanter pro delictis ſuis oraſſe. *Cuſpinian.*

Irene à Nicephoro,ſeruo ſuo,imperiali dignitate deiecta inquit: Ego quidem Deo acceptum refero,quòd me orphanam & indignam ad Imperij clauum collocauit. Quod verò me iam deiici permittit,meis peccatis adſcribo:in cunctis autem ac malis omnibus,ſit nomen Domini benedictum. *Paulus Diac. lib. 23. rerum Rom.*

Dani, Danorum parentis,filij duo Humblus & Lotherus ex Gytha Germana. Humblum Dani regem deſignarant poſt patris fata. Eum acie victum Lotherus expulit. Neque ille B inuitus ceſſit,vitæ priuatæ ſecuritatem ſplendidæ & turbulentæ fortunæ præponens. *Saxo lib. 1.*

VICTORIÆ FERRE SE VINCI AB ALIO IN BELLO. CLADEM, PUGNAM aduerſam tolerare.

Eumenes in Orcyniis Cappadociæ ad Antigono per proditionem fuſus,dum conſectantur fugientem, non dedit facultatem proditori, vt ex fuga elaberetur ad hoſtes, ſed arreptum ſuſpendit. Fugiens autem contraria ac illi tenebant,qui eum inſequebantur,via,inſciis illis conuertit iter: atque prætentis hoſtibus, vt ad locum venit, vbi fuerat pugnatum,caſtrametatus mortuos coacervatos circumiectorum vicorum diruptis foribus cremauit, ſeorſum duces,ſeorſum gregarios milites,excitatiſque tumulis recepit: vt Antigonus,qui pòſt eò peruenit, ſtuperet audaciam atque immotum eius animum. *Plut. in eius vita.*

Demetrius Poliorcetes Antigoni F. annos natus XXII. à Ptolemæo Ægypti rege veterano ad vrbem Gazam fuſus eſt, octo millibus captis, & quinque millibus deſideratis. Amiſit
C ſimul tabernaculum,ſtipendium,totumque, quoad corporis cultum vtebatur, famulitium. Cæterum remiſit ei hæc cum amicis Ptolemæus generoſo & humano adiecto dicto: Non de vniuerſis, ſed eſſe de gloria ipſis & imperio decertandum. Quibus receptis,precatus Demetrius deos eſt,ne eius beneficij diu maneret debitor,ſed citò paria referret ei. Neque fuit iuuenili more attonitus,cum in rerum gerendarum eſſet veſtibulo proſtratus:ſed vt conſtans dux rerum vicibus verſatus, militum delectibus armiſque parandis intendit, atque vrbes inſtitit in poteſtate retinere, conſcriptoſque exercere. Antigonus pugna nunciata Ptolemæum imberbes ait nunc viciſſe ſed iteratò dimicaturum cum viris. Ne animum autem infringeret aut perſtringeret filij,petenti de integro per ſe præliari,non prohibuit,ſed conceſſit. Mox magnis cum copiis Ptolemæi dux Cilles,quòd Demetrium ex priore aduerſo prælio contemneret, adfuit ad eum tota Syria ſummouendum. At Demetrius repentino inſultu non expectantem perculit, atque caſtra cum ipſo cepit duce. Milites ſeptem millia viuos in poteſtatem redegit, ac permagna præda potitus eſt. Victor exultauit non horum cauſa, quæ habiturus, ſed quæ reddi-
D turus eſſet: atque ex victoria non ita opes & gloriam vt penſitationem munificentiæ & gratiæ in Ptolemæum relationé eſt amplexus. Neque hæc tamen executus eſt ex ſuo arbitrio ſed ad patrem ſcripſit. Quo annuente & mandante, omnibus vt ex libitu ſuo vteretur, ipſum Cillem amicos eius magnificè donatos remiſit. Hoc naufragium exegit Ptolemæum Syria, & Antigonum victoria ouantem,filiumque auentem aſpicere exciuit Celænis. *Plut. in Demetrio.*

Leuctrica clade affectis Spartanis (qua nulla maior certantibus contra Græcos Græcis obtigit) fortè feſtum diem agitabat Spartana ciuitas,& peregrinis referta erat. Nam ludi gymnici edebantur certantibus in theatro choris cú ex Leuctris nuncij cladis adfuerunt. Ibi Ephori,quamuis illicò perſpicuum foret,actum de ſumma rerum,& amiſſum eſſe imperium,neque egredi chorum permiſère,neque formam immutari à ciuitate feſti: verùm miſſis domum cæſorum ad propinquos nominibus ipſi ludos & certamen chororum curauerût. Poſtridie manè,cum iam omnibus conſtaret, qui incolumes eſſent,& qui occubuiſſent: defunctorum genitores,affines & propinqui in forum deſcendère, conſalutantes inter ſe vultu exporrecto,animoque erecto & hilari: ſuperſtitum ſicut in luctu,cum feminis domi ſe continuerunt. Si quem neceſſitas in publicum cogeret prodire, eum & habitu & voce & obtutu demiſſum videres contractumque. Multò magis inter mulie- E
res cernere & audire erat, hanc quæ ſaluum filium ex prælio expectabat,mœſtam & tacitam: illas verò,quarum periſſe dicebantur liberi,publicè in ſacris ædibus verſantes, hilariterque ſe mutuò & celſo animo inuiſentes. *Plut. in Ageſilao.*

Prælio ad Selaſiam victi ab Antigono Macedonum rege iidem libertatem amiſère. Incredibile eſt relatu,quàm conſtanter eam cladem tuliſſe dicantur. Quam nemo in acie propriæ ſaluti pepercisſet,non amiſſum coniugem matronæ fleuerunt filiorum mortem laudarunt ſenes,filiæ cæſis parentibus præſentem vicem gratificari, ſuam dolore,quòd non ſibi quoque pro ſalute patriæ mori contigiſſe, publicam,non priuatam fortunam lamentari. Superuenit his querelis Cleomenes rex,ſuo hoſtiumque cruore fœdatus qui vrbem ingreſſus non humi ſedit,non potum ſibi afferri iuſſit,non cibum,quò hauſtum labore corpus reficeret,ſed vt erat armis ſeptus,ſtans F
parieti accliuis,vbi quatuor millia tantùm prælio ſuperfuiſſe vidit hortatus ciues, vt ſe ad meliora Reipub. tempora ſeruarent,cum coniuge & liberis ad Ptolemæum Euergetem,cuius in bello ſocietate vſus erat,in Ægyptum nauigauit. Antigonus Lacedæmone nullo maiore certamine potitus præter ſpem omnium permiſit,vt Spartani ſuis legibus viuerent. *Sab. lib. 1. En. 5. ex Plut. Cleomene.*

Victo ad Sirin amnem Leuino Coſ. magna ſtrage, miſit Pyrrhus Epirotarum rex Cineam legatum ad Romanos qui exploraret, ad pacémne animi ipſorum inclinarent. Hic primores conuenit muneraque his hominibus & eorum coniugibus nomine regis miſit quæ tamen admiſit nemo, reſponderuntque omnes tam viri quàm mulieres,Si pax publicè conueniſſet, ſuum etiam priuatim ipſo promptum ſtudium & obſequium regi præſtituros. In ſenatu verò cùm multa Cineas blandè & benignè diceret,nihil quicquam libenti vel prompto animo acceperunt: tametſi captos in prælio offerret ſe Pyrrhus ſine pretio redditurum, atque ad ſubiugandam Italiam operam ſuam polliceretur,nec pro his niſi amicitiam eorum & Tarentinis ſecuritatem poſtularet quicquam. Multi G
erant tamen euidenter ad pacem propenſi: quò ingenti ſuperati pugna eſſent,& alteram cum maioribus copiis Italorum Pyrrho adiunctorum expectarent. Ibi Appius Claudius, qui ſenectutis & cæcitatis cauſa fatiſcens Repub. abſtinebat, accepta regis legatione & rumore delato,decreturum ſenatum pacem non potuit ſibi temperare,quin ſeruis iuberet,vt tollerent ſe, & lectica per forum deportarent in curiam. Vt ad valvas peruenit,exceperunt eum filij pariter,& generi,cingenteſque latera eius introduxerunt. Senatus autem reuerentia & honore eius conticuit. Ille graui oratione patres reprehendit, & ad bellum inflammauit. *Plut. in Pyrrho.*

Q. Fab. Max. qui ante pugnam Cannenſem timidus habebatur puſillanimus, tùnc omnibus immenſo luctu inanique oppreſſis trepidatione, ſolus per vrbem placido incedebat gradu,vultuque intrepido & benigno alloquio planctus muliebres ſedabat,cœtus arcebat eorum qui in comploratu familiarum in publicum prorumpebant. Auctor etiam fuit Senatui conueniendi: magiſtratus, quorum in vno eo poſitum erat robur & opes, quòcumque reſpiciebant omnes,confirmauit: ad portas poſuit cuſtodes, qui prohiberent profugientem H
multitudinem egredi vrbe: luctus locum & ſpatium definiuit, domi lugere triginta dies quemque iubens, its terminari omnem luctum, & defungi ciuitatem. Cùm ſacrum Cereris in eos dies incideret, placuit omnino intermitti ſacra pompamque, ne cladis magnitudinem paucitas & mœror argueret celebrantium feſtum. Etenim fortuna vtentium ſecunda gratiorem diis cultum eſſe. Quæ ad deos placandos & ad procuranda prodigia iuſſerant aruſpices,ſedulò executi ſunt. *Plut. in Fabio.*

Mithridates Eupator Ponti rex,qui annos circiter XL. cum Romanis vario euentu bellauit,à L. Silla pace impetrata, à L. Lucullo motis iterum armis victus,ad Ponti extrema fugiens, Tigranem ſocerum Armeniæ regem in ſocietatem belli pertraxit. Ab eo etiam deſtitutus, cùm ſe Cn. Pompeio ſubiicere nollet,nec ſupplex pacem petere: Phanagorij,Caſtoris cuiuſdam ductu: à rege defecerunt, expugnata arce, in qua erant quatuor Mithridatis filij, Artaphernes, Darius, Xerxes & Oxathres,& cum his Eupatora regis filia adhuc vir-

go, quã Mithridates præcipuè diligebat, Secuti inde ad Cherroné defectio, Theodoſiæ, Nymphæi, & aliorum circa Pontũ illuſtrium locorũ. Quibus Mithridates territus, cum & exercitum ſuſpectum haberet, ob longam & infelicem militiã iam munus detrectantem, ad Scytharum reges miſit, qui illi filias in matrimonium offerrent, auxiliaque poſt iunctam affinitatem ab eis impetrarent, Quingenti equites ſequebantur Eunuchos, qui ad id mittebantur. Hi fide obiter mutata, legatos ſubinde obtruncant regiaſque ad Pompeiũ perducunt filias. Nec Mithridates ad præſentem cladem animum remiſit, quin cæterarum gentium auxiliis destitutus ad Gallos penetrare conſtituit, vt iuncta cum his ſocietate, Italiam inuaderet, Hannibalis exemplo. Audita autem Pharnacis F. defectione, venenum miſcere cœpit, quod ad ſimiles caſus in capulo enſis geſtabat incluſum. Aderant illi duæ filiæ, quæ reliquæ ex omnibus apud illum educebantur, Mithridatia & Nyſa, Ægypti & Cypri regibus connubio deſtinatæ. Hæ cum lacrymis ad pedes patris prouolutæ, ſuppliciter precabantur, vt ſi vitæ exitum quæreret, ſui fati comites amantiſſimas traheret filias, priuſque vtramque tolleret, quàm de ſe aliud ſtatueret. Pater lacrymis victus, exitiale virus ambabus impertiuit. Quæ vbi exanimes ante illum iacuerunt, rex contra domeſticas fraudes antidotis & medicaminibus ab ineunte ætate aſſuetus, adeò corpus aduerſus eam vim longa conſuetudine muniuerat, vt veneno ſæpiùs hauſto extingui nequiuerit. Bittito itaque vno ex Celtarum ducibus ad ſe ferro conficiendum precibus adhibito, ne viuus in hoſtium poteſtatem veniret, fortiter occubuit. *Sabell. l.4. En.6.*

M. Ter. Varro, L. Pauli collega, Cannenſi clade (cuius ipſe auctor fuerat) fractis Rom. rebus non vitæ cupiditate, ſed Reipub. amore ſupereſſe voluit. Itaque ei Romam redeunti ſenatus obuiam progreſſus gratias egit, quòd Rempub. non deſeruiſſet. Ille tamen barbam capillumque ſubmiſit, nunquam accubans poſtea cœnauit, & honores oblatos recuſauit. *Front. lib.4. cap.5.*

Licinivs conſul, cùm aduerſus Perſam Macedoniæ regem bellum gereret, quanquam primo prælio duo millia ac quingentos equites amiſiſſet, de pace à rege Perſæ compellatus, grauitatem ſuam retinuit, iuſſitque Perſam totum Macedoniæ regnum Romanis relinquere, ſeque eorum arbitrio dedere. Sic oſtendit aduerſum prælium non animum ei, ſed equos ademiſſe *Fulg. lib.6. c.4.*

Cato minor ex acie Pharſalica fugiens, Vticam venit, eamque vrbem, vt belli promtuarium & ſedes eſſe poſſet contra Cæſarem, muniuit. Quòd niſi Scipio Pompeij gener præcipitantia ſua re male contra Cæſarem ad Thapſum geſta omnes illius rationes euertiſſet, maiore fortaſſis cum labore & periculo Catonem quàm Pompeium Cæſar debellaſſet. *Plut. in Catone.*

Clades Q. Sertorivs complures accepit in Hiſpania, nunquam ſua, ſed ducum culpa. Atqui ex reparandis cladibus ſupra victores celebratus eſt aduerſariorum duces. *Plutarchus in eius vita.*

Corbredvs II. Galdus dictus, Scotorum fortiſſ. multis prælijs a Petilio Cereali & Iul. Agricola, legatis Romanis victus infracto ſemper animo, ad meliora tempora ſe reſeruauit. Tandem cum Agricolæ duci ſummo ſucceſſor datus eſſet à Domitiano Cn. Trebellius, milites verò Trebellianum vellent: orta ſeditione in exercitu, Galdus occaſionem non neglexit, ſed tribus prælijs victor Romanos ad turpiſſ. pacem adegit, patriaque liberata, L. annorum bello finem impoſuit. *H. Boëthius. lib.4.*

Otho Vicecomes, Mediolanenſis Archiepiſcopus, Turrianorum populari factione vrbe pulſus, quinquies acie victus tot propinquis & clientibus ſæuitiæ hoſtium amiſſis, ſumma circumuentus inopia, nunquam tamen tot aduerſis caſibus ſuccubuit, quin reliquias exercitus annos iam quinque & ſexaginta natus recolligeret, & tandem Turrianis vno prælio ſuperatis, patriam ab eorum liberaret tyrannide. *Iouius in eius vita.*

Pivs II. pont. Max. viſus erexiſſe calamitatibus animum Cùm nunciaretur, delectum in Picenis eius exercitum, & domeſtici ſupprimere nuncium conarentur, vbi reſciuit, nihil motus: Sigiſmundus Malateſta, inquit, ſi decies prælio vicerit, ſemel victus fuerit, bello vincetur, quod mox inſtauratis copiis euenit. Ferdinando regi Neapolitano ad Sarnum profligato, inſultantibus Gallis Fortuna, inquit, belli nobiſcum eſt. nam ea quos primum fouet, poſtremo deſtituit. In Germania quoque victis inſigni calamitate, qui eius auctoritate bellum gerebant: Noſtrum, inquit, erit iam vincere, qui victi ſumus. Quæ tria bella, quamuis principio deteriori conditione vbique fuerint, breui ex ſententia confecit. Expugnari neque caſib. Fortunæ aduerſis, neque minis potuiſſe, ex eo conſtat, quòd poſt ſuſceptum bellum nemini pacem dedit, niſi victor: quanquam & à Sigiſmundo poſt victoriam Picenam & à Gallis poſt fuſas regias copias poſtularetur conditionibus, vt accipere non dare viderentur. *Iam. Campanus in eius vita.*

Celebris Venetorum ad Carauagium clades, quam Franciſcus Sforcia Mediolanenſium Imperator illis intulit. Fugatus Imperator Venetus, capti legati duo qui caſtris præerant, vniuerſus exercitus fuſus profligatuſque eſt pauciſſimis fuga ſeruatis. Id quum Venetias nunciatum eſſet, tantum abfuit vt in conſternata ciuitate Franciscvs Foſcarus dux præcipuus Gallici belli auctor, concideret animo, vt ſtatim aduocato Senatu veſtem purpuream indutus, vultu etiam lætiore, magnaque auri vi profuſa, patres ipſos ſit adhortatus, vt nequaquam humilioribus animis, aurum & argentum domeſticum & ipſi in publicum offerrent: fore pollicitus, vt intra triduum Venetæ copiæ recuperarentur omnes. Qua conſtantia factum, vt Sforcia victor pacem à Venetis petierit, & Mediolanenſium principatum, Venetorum imprimis opera adeptus ſit. *Egnatius lib.3. cap.6.*

Cùm Veneti à Ludouico XII. Gallorum rege, Maximiliano I. Imper. Iulio II. Pp. & Ferdinando I. Hiſpaniæ rege toto continentis imperio exuti eſſent: omnibus illorum fortunæ inſultantibus, vni omnium Turcæ pacis paulò ante confectæ memores, non modò fidem ſeruarunt, verùm auxilia in id bellum amice ſtudioſeque obtulerunt. Sed Barbaro regi, quòd fidem pacemque egregiè tueretur, gratias egêre Veneti: quum huiſmodi auxiliis nequaquam è republica vtendum eſſe cenſuiſſent. *Iouius l.9. & Guic. lib.8.* Eodem certè tempore Leonardus Iuſtinianus Venetorum dux, animum Venetum ſolus retinuit, & patres ſuo exemplo ad ſpem erexit. Eius conſilium ſecuti, imperij vires amiſſas breui recuperauerunt. Sed & Aloysivs Molinus D. Marci procurator primus de Patauio per Nic. Petilianum recuperando ſententiam dixit, & fundamenta reſtituti imperij iecit. *Egnatius lib.3. cap.6.*

Ferdinandvs Aragonius Neapolitanorum rex, regno à Gallis exutus, & accepta interim noua clade ad Semeneriam eoſdem propè, ac ſi viciſſet, ſpiritus geſſit, querebatur tantùm ſe ſua opinione deceptum, ac nihil de Fortuna dubitare, quæ iam pluribus oſtentis, mutari in regnum patriamque reditum omnino deſpondiſſet. Inerat enim eius animo fiducia quædam fato potiùs, quàm vllis humanis innixa rationibus, adeò vt cuncta, quæ amicorum animis obuerſabantur, pericula deſpiceret, ac ſi non modò ciues, ſed & deos quoque ipſos terra marique præſenti numine adfuturos arbitraretur. Nec ſpes, quanquam temerè concepta, rem extremæ difficultatis atque dementiæ aggredi auſum fefellit. Superato namque freto, & collectis Meſſanæ circiter ſeptuaginta nauibus, in quas perpauci præter ipſos nautas milites erant, ſecundiſſimis vſus ventis Neapolim peruectus eſt, penè priuſquam certior fama de prælio ad Semeneriam facto in vrbem perueniret. *Iou. lib.3. Hiſtor.*

Ivlio II. Pontifici idem contigit, quod de Antheo fabulantur ſcriptores poſteris memoriæ prodiderunt: vt quoties Herculis robore domitus tellurem attigiſſet, toties maior in eo vis appareret, Nam quò magis deiectus ac proſtratus videbatur, eò maiore animi firmitudine ac pertinacia plura ſibi in poſterum quàm vnquam antea pollicitus, reſurgebat: cùm tamen nullo penè quàm ſe ipſo niteretur: & quòd (vt palàm dicebat) cùm nihil priuati commodi gratia gereret, ſed vnico puroque Italiæ liberandæ deſiderio, ſibi perſuaſum haberet, ſua conſilia. Deo bene iuuante, felicem exitum habitura. *Guicciardinus lib.9.*

Extra Bellvm.

Laberivs inter eos, qui Mimos ſcripſerunt, diu clariſſimus, victus tandem eſt à Publio Syro, cùm a C. Iulio Cæſare coactus in certamen deſcendiſſet. Victorem corona, victum annulo Cæſar donauit, inquiens, Fauente, tibi me, victus es, Laberi, à Syro. Hoc Laberius ipſe nam æquanimiter tulit, vt victum ſe ſine altercatione fateretur, his ſapientiæ plenis & moratu dignis verſibus, quos *Macrobius* recenſet.

Non

A *Non poſſunt primi eſſe omnes omni tempore.*
Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Conſiſtes ægre, & citius quàm aſcendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui ſequitur: Laus eſt publica.

LIBERTATI. FERRE
CARCERES, VINCVLA.

MEGISTO Elienſis, Timoleontis vxor, ab Ariſtotimo tyranno cum multis aliis feminis exulum in carcere ſeruabatur. Tyrannus fretus, poſſe ſe exules ad pacem adigere, ſi vxores filiique eorum id per literas petiiſſent: carcerem ingreſſus, mulieres captiuas, vt de pace ſcriberent, humanis verbis hortatus eſt. Megiſto verò minimè tyranni præſentia mota, omnium ore non ſolum quod petebatur negauit, ſed ne aſſurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata eſt idemque cæteræ mulieres fecerunt. Qua re adeò commotus eſt Ariſtotimus, vt ſtatim in carcere filium eius occidi iuſſerit. Megiſto ſua manu apprehenſum carnifici tradidit. *Plut. de Virt. mul.*

ALEXANDER Pheræus tyrannus Pelopidam Thebanum virum clariſſimum Phaleris ex inſidiis cepit, & ſecum Pheras abſtraxit. Vbi primùm, quòd abiectum in calamitate &
B infractum exiſtimaret, omnibus permiſit eum alloqui. At poſtquam gementes Pelopidas Pheræos conſolatus eſt, quòd impenderet haud dubiè tyranno vindicta, atque illi nunciari iuſſit, abſonum eſſe quòd miſeros & innoxios ciues quotidie excruciaret & trucidaret: ſibi verò, quem certò ſciret, ſi euaſiſſet, pœnas ab ipſo perſecuturum, parceret: miratus animum & ſecuritatem eius: Quid properat, inquit, Pelopidas mori? Quo audito: Vt tu, inquit, magis quàm nunc execrandus pereas maturius. De cætero prohibuit, ne quis præter domeſticos eum adiret. Thebe verò Iaſonis filia, vxor Alexandri, cùm accepiſſet de cuſtodibus Pelopidæ firmitudinem & celſitudinem animi eius, expetiuit eum videre & conuenire. Vt acceſſit ad eum, & velut mulier magnanimitatem eius non illicò in tantis ærumnis perſpexit, ſed ex ſqualore, ſordibus, & maligno victu coniiciens acerba eum & indigna illo nomine premi calamitate, illacrymauit: primum incertus, quænam mulier eſſet, mirabatur Pelopidas, vbi cognouit eam (quod conſuetudo e & gratia intercederet cum Iaſone) compellauit eam nomine paterno. Cùm diceret illa, Miſeret me vxoris
C tuæ: Me verò tui, inquit, quæ ſoluta feras Alexandrum. Hæc oratio pupugit Theben. Quippe crudelitatam oderat flagitiaque tyranni, qui præter cæteram libidinem etiam minimum natu fratrem eius in pellicatu habebat. Quare inuiſit Pelopidam frequenter: & cùm liberè euomeret apud eum miſerias ſuas, dedit ille animum ei & ſpiritus, atque in Alexandrum incendit eam. Pelopidam tandem cum exercitu liberauit Epaminondas. *Plut. in Pelopida.*

EVMENES Cardianus ab Argyraſpidibus Antigono proditus. Poſtquam Nicanor ab Antigono ad eum accipiendum miſſus eſt, petiit, vt per medios Macedonas ducerent ſe, copiamque darent eos alloquendi; non ad ſupplicandum vel deprecandum, ſed quaſi de commodis eorum eſſet dicturus. Facto ſilentio ſtans loco edito, & manus vinctas protendens ſeueriſſimè eos corripuit, quòd impedimentorum recipiendorum gratia ducem ſuum prodidiſſent. Antigonus ob ſuperiorem neceſſitudinem & familiaritatem non ſuſtinuit, vt in conſpectum ſuum veniret Eumenes. Cùm quærerent autem,
D quibus traditus fuerat, quemadmodum eum cuſtodirent: Ita, inquit, vt Elephantum, vt leonem. Paulatim verò ad miſericordiam flexus, catenas grauiores ei præcepit detrahi, & puerum ex familia eius ad eum admitti, vt vngeretur: permiſitque amicis, qui vellent, vt eum adirent, & ferrent neceſſaria. Dum de eo per plures dies conſulit, admittebat orationes & ſponſiones Nearchi Cretenſis, & filij Demetrij qui conſeruare ſtudebant Eumenem. Verum cæteri ferè omnes ſuadebant de medio tollendum. Fertur Eumenes ex Onomarcho, qui cuſtodiebat eum rogaſſe: Quid tandem Antigonus inimicum quem in poteſtate haberet, aut non citò interficeret, aut generosè dimitteret? Cui Onomarchus cùm reſpondiſſet contumeliosè: Non in præſentia, ſed in prælio debuiſſe ipſum ad mortem eſſe imperterritum: Etiam herclè, dixiſſe Eumenes, tunc fui. Percontare illos, qui mecum ſunt congreſſi. Verùm in hominem incidi, me qui eſſet fortior. Cui Onomarchus: Ergo quandoquidem nunc repetiſti fortiorem, quin tempora expectas? Vt igitur ſtatuit Eumenem Antigonus tollere, imperauit cibum ei detrahi: atque ita duos vel tres dies inedia morti admouebatur. Cùm eſſent autem repente caſtra mouenda, miſſus intrò quidam trucidauit eum. Corpus conceſſit amicis eius Antigonus & cremare permiſit, reliquiaſque in vrnam conditas argenteam referre ad vxorem & liberos eius. *Plut. in Eumene.*

IVGVRTHA regno amiſſo Romam captiuus ductus, in carceris oſtium etiam iocatus eſſe dicitur. *Salluſtius.*

Decimo an. Leonis Magni Imp. ISOCASIVS quæſtor Antiochiæ, idemque philoſophus, delatus eſt apud Imperatorem, quòd Græcam religionem teneret. Is eum examinari iuſſit apud præfectum vrbis Conſtantinopolis. Cùm ergo manibus poſt tergum reuinctis adduceretur, ita eum præfectus vrbis Poſæus alloquutus eſt: Vides ne Iſocaſi, quo habitu adſtes; Reſpondit ille: Video, neque miror, homo enim in humanam deueni calamitatem, tu verò ita mihi ius dicito, ſicut me collega ſolebas dicere. Hæc audiens populus, Imperatorem collaudauit: iſque re cognita, lætus eum domum remiſit. *Cedrenus.*

HENRICVS VI. Anglorum rex, princeps optimus, bis in vincula ab Edouardo IV. regni inuaſore coniectus, ſic patiens fuit, vt non vindictam appeteret, ſed ob illud ipſum Deo opt. max. gratias ageret, quod per id ſua delicta dilui putaret. Itaque regno exutus, & filio vnico Edouardo occiſo, non quam dignitatem: quos honores, quem vitæ ſtatum, quem filium, quos amicos amiſiſſet, magnopere cogitabat, aut dolore torquebatur: ſed in qua apud Deum offenſa eſſet, id curabat, id lugebat, id dolebat. *Polyd. lib. 24.* F

LVDOVICVS Bauariæ dux fortiſſimus, ab Henrico eiuſdem familiæ principe captus, ac in carcerem coniectus, cum animum infractum & inconcuſſum etiam faciei lineamentis oſtendiſſet; partim apud cuſtodes, partim apud Henricum principem, qui varia ex eo interrogabat, tantum auctoritate & maieſtate ſua potuit, vt hoſtes non captum, ſed liberum eſſe pronunciarent. *Aen. Sylnius libr. 3. Com. de reb. geſtis Alphonſi.*

VICTOR PISANVS, Imperator Venetus, ob Polenſem cladem nullo ſuo merito, æmulorum inſidiis carceri incluſus, quanta conſtantia etiam pertulerit ignominiam, id ipſum declarat, quòd non multò poſt publica vniuerſæ ciuitatis acclamatione emiſſus, quum lares ſuos viſens, ad diui Eunini, gratias Duci & patribus egiſſet, deducente eum populo ordineque patriciorum frequentiſſimo, pugno nauarchum percuſſit, hortantem, vt abrogati ſibi imperij carceriſque iniuriam vlciſci vellet: eò elogio adiecto, Quacumque occaſione bonum ciuem patriæ dignitatem & ſalutem præponere rebus omnibus debere. *Egnat. lib. 1. c. 5.* G

ANTONIVS GRIMANVS, rei maritimæ Imperator, ſuffecto illi Melchiore Triuiſano, nexus Venetias deductus, dum carceri includeretur: filio Cardinale patrem adhortante, vt hanc ipſam calamitatem forti animo ferret, nec dubitaret, quin in comitiis egregiè defenſus dignitatẽ ſuam locumque retineret priſtinum, id vnum reſpondit. Ego nihil hoc tempore aliud cogito, quàm vt Reſpub. iure ſuo & legibus vtatur in exilium miſſus, magno animo etiam caſum illum tulit: vt tamen violatis exilij terminis, Romam ad filium Cardinalem proficiſcens, non multò pòſt ſit patriæ reſtitutus, & procuratoria primùm dignitate donatus, mox etiam princeps declaratus. *Egnat. lib. 3. cap. 6.*

CAPTIVITATEM.

H DIOGENES Cynicus, cùm ei capto latrones malignè cibum præberent: nec præſenti fortuna, nec illorum immanitate deterritus, dixit, iniquiſſimum eſſe, cum porcelli agnique venales ſaginentur diligentius, hominem præſtantiſſimum animal inedia macerari, quaſi hoc pacto non redderetur vilior. Itaque accepto quantum ſat erat, cùm iam eſſet vendendus, inter cæteros ſedit, & prandebat bono animo, impartiens etiam proximis. *Philo: Quod omnis probus liber.*

Ad Lycum amnem commiſſo equeſtri prælio, terga Romani verterunt. In eo POMPONIVS non obſcurus vir, ſaucius captus eſt, atque ad Mithridatem vulneribus grauis pertractus. Quem vbi rogauit rex, An ſi ipſum conſeruaſſet, amicus ſibi eſſet futurus? Sanè, inquit, ſi pacem cum populo Romano feceris: ſin ſecus, hoſtis. Cuius rex admiratus virtutem, nihil eum læſit. *Plut. in Lucullo.*

Regina Palmyrenſium ZENOBIA, cùm ab Aureliano Aug. capta eſſet, Aurelianus ab ea petiit, Qua te freta, æquare ſe Romano Imperatori auſa eſſet? Ipſa quanquam captiua, atque

in vltima

in vltima fortuna conſtituta, reſpondit: Te qui vincere ſcis, imperatorem agnoſco: ſed Calienum, Aureolum, atque alios eis ſimiles, nunquam Imperatores duxit. Itaque ſi optatis meis fortuna reſpondiſſet imperij conſors ac ſocia tibi eſſe volebam. *Fulg.lib.6.c.4.*

Gilimer Vandalorum rex, ab Beliſario Iuſtiniani Imp. duce victus, per interualla ridebat: vt qui videbant, eum errore mentis affici crederent, ob calamitatis magnitudinem. Sed res aliter ſe habebat. Nam dum fortunæ ſuæ commutationem animo reputaret, humana omnia ridicula eſſe exiſtimabat: qui ex tenui fortuna regnum occupaſſet, & nunc rurſus variante fortuna eſſet deiectus, *Zonaras.*

Cùm Ricardus Anglorum rex, capta Ptolemaide, domum reuerſurus, Viennam habitu ruſticano Auſtriæ veniſſet: Leopoldus dux confeſtim cuſtodes miſit exploratum, quales adeſſent hoſpites. Ricardus ſpem fugiendi eſſe nullam videns, reſumtoq; regali veſtitu, priſtinam animi conſtantiam militibus oſtendens, quæſiuit Ecquid ſit, cur armati circumſtent? Quibus ſe ipſum petere vociferantibus reſpondit, Non decere, vt rex alij niſi duci ſe captiuum tradat: ac propterea ſi dux velit ipſe venire, eius ſe fidei vltro commendaturum. Itaque duci illicò aduentanti obuiam factus, tradito prius gladio in illius poteſtatem venit. *Polyd.lib.14.*

Carolus Malateſta captus à Philippi Mariæ Mediolanenſis ducibus, admirabilem in captiuitate præ ſe geſſit animi firmitatem. *Pontan.lib.2.c.7.de Fortuna.*

Ludovicum ſeniorem Baioariæ ducem, cum captiuum haberet Albertus Marchio Brandeburgenſis: non pauca ab eo petiit. Quæ cum ille negaſſet, tradere eum in manus inimiciſſimi Principis minabatur. Tum Ludouicus: quæ poteris ex me libero impetrare, eadem ex captiuo petito, Si quid amplius voles, corpus meum in tua poteſtate erit, animus minimè: *Æneas Syluius lib.3.Com.in Panorm.*

Mortuo Turcarum rege Mahometo, relictis duobus liberis à maiore natu fratre Baiazethe Gemes armis pulſus, in Petri Daubuſſonis poteſtatem venit, qui Hieroſolymitanorum equitum primarius, Rhodi rerum potiebatur. Ab eo poſtea ad Innocentium IIX. Romam miſſus, etſi aliud fingebatur, reuera tamen Baiazethis fratris arte atque pecunia, vt captiuus cuſtodiebatur. Romam perductus ad Pontificem, in Conſiſtorium Cardinalium veniens, Pontifici neque pedem, neque manum, ſed humerum tantum deoſculatus eſt: Cardinales autem ſolo complexu dignatus, inde diſceſſit haud aliter ſeruata grauitate, quam ſi quietus regni ſui poſſeſſor eſſet. *Fulgoſus & Egnatius lib.6.c.4.*

Alphonsus Aragonum rex, ad Caietam nauali prælio à Genuenſibus captus, & ad Philippum Vicecomitem, ducem Mediolanenſem, qui Caietanis auxilio venerat, perductus: adeò maieſtatem ſuam ſeruauit, vt non victus, ſed victor videretur. Itaque nonnulli dixiſſe ex hoſtibus ferunt: In omni fortuna Alphonſum & videri & exiſtimari meritò regem eſſe. Ductus ad Ænariam inſulam, monitus per internuncium Genuenſium claſſis præfecti, vt inſulam in poteſtatem populi Genuenſis dedi protinus curaret, reſpondit: Fateri quidem ſe captum eſſe, ſed nec mandaturũ ſe tale quid popularibus ſuis nec ſi mandaret, illis captiui regis mandata facturos. Perſuaderet potiùs ſibi è regnis ſuis ne ſaxum quidem obtineri poſſe Quo dicto, præfectus regis conſtantiam admiratus, verbis ſe apud regem purgauit, & culpam omnem in internuncium reiecit. Mox cùm audiuiſſet, quòd ſtatim liberandus eſſet, renunciauit Philippo, quas pro liberatione ſua leges dicturus eſſet nullas omnino ſe recuſaturum, præterquã ſi ab expeditione regni Neapolitani deſiſtere iuberetur. Malle enim ſe in perpetuis carceribus mori, quam ab huiuſmodi incœpto deſiſtere; tum vt conſtantiam in re ſemel ſuſcepta ſeruaret, tum vel maximè, ne ſuarum partium regulos, qui ſecum captiui eſſent, deſeruiſſe argueretur. *Panor. lib.3.de Alphonſo.*

Servitutem

Ad Paulinum Hieronymus ſcribit, Platonem captum à piratis, atque venundatum, etiam tyranno paruiſſe crudeliſſimo captiuum, vinctum, ſeruum. Tamen quia philoſophus maiorem emente ſe fuiſſe. Traditum verò aliis eſt adductum Æginam vænui propoſitum, quo nomine ad vltimum petebatur ſuppliciũ: quod ibi ſancitũ eſſet, vti Athenienſibus haberetur capitale, in inſulã appuliſſe. At Platoni quendam ſic eſſe patrocinatum, vt aſtrueret capite plectendum, ſed hominem: Platonem verò eſſe philoſophum. *Cælius li.16.c.24. Alij.*

Diogenes, dum venundaretur, in præconem humi iacens cauilla iecit nec ad præceptum eius exurgere induxit in animum, ſed inſultans in eum: Quid ſi piſcem, inquit, auctionareris. *Plut.de Tranquill.animi.*

Exilium, Eiectionem è Patria, Vrbe, Domo.

Eusebius Samoſatenus Epiſcopus orthodoxus, à Valente Imp. Ariano in Thraciam exulatum mittebatur. Cùm ad eum crepuſculo Imperatoris miniſter cum exilij mandato veniſſet, monuit eum, vt quam primum abiret, ne à ciuibus ſuis in Euphratem fluuium præcipitaretur. Inde noctu vno comitatus miniſtro qui ceruical & librum ferret, vrbem pedes egreſſus eſt, & Zeugma prima luce peruenit, Samoſateni eum plurimis nauigiis perſecuti, vt maneret rogarunt, neu miſeras oues lupis proderet. Verùm Imp. decreto paruit, & in exilio manſit vſque ad Gratianum, ſub quo rediit. *Theodoretus lib.2.c.31.*

Teucer rediens ex Troiana expeditione, quum ob Aiacis fratris mortem Telamoni patri eſſet inuiſus, atque ab eo exilio multaretur, ad ſocios conuerſus, ait: Patria eſt, vbicumque bene eſt. *Cicero in Tuſc.quæſt.& Horatius in Odis:*

—Teucer Salamina patremque
Dum fugeret, tamen vda Lyæo
Tempora populea fertur redimiſſe corona.

Athenienſes auctore Themiſtocle, oſtraciſmo Aristidem Iuſtum expellere volebant Comitiis indictis, agreſtis quidam homo & rudis plane, ac literarum ignarus, in forum properans, in Ariſtidem, qui luctus, vt erat, ita appellaretur, incidit, eumque teſtula oblata, vt Ariſtidis nomen inſcriberet, rogauit. Miratus Ariſtides, cum quæſiſſet, Num quid ab Ariſtide mali accepiſſet? Minimè verò inquit ille, imò hominem ne noui quidem: ſed vulgatum iſtud Iuſti cognomen æquo animo ferre non poſſum. Quo audito, nihil Ariſtidem ferunt reſpondiſſe, ſed inſcripſiſſe teſtulæ nomen ſuum, atque ei illam reddidiſſe. Vrbe excedens ſupinas manus tetendit ad cœlum, & diuerſa ſanè fecit atque Achilles vota: Ne vllum tempus populo Athenienſi incideret, quo reminiſci adigeretur Ariſtidis ciuitas. At tertio poſt anno Xerxe Græciam inuadente, reditum ei decreuerunt. *Plut. in Ariſtide.*

Thucidydes Athenienſis hiſtoricus, à ſuis in exilium miſſus, ob proditionis ſuſpicionem, fortunam illam æquo animo tulit: neque vnquam flere aut queri viſus eſt, neque exilij auctores ſcriptis ſuis carpere. *Rauiſius.*

Cratesiclea à Cleomene F. Spartanorum rege in Ægyptum mittenda ad Ptolemæum, auxilia contra Antigonum Macedonem pollicentem: obſidis loco, magno animo lubenter patriæ cauſa ſe exilium iſtud laturam affirmauit, etiam cũ cachinno (cum filium Ptolemiæ poſtulatũ timidè proponentem animaduerteret) adeòque Tænari, ne lacrymula quidem emiſſa, cum puero nauem conſcendit. Vt in Ægyptum appulit & Ptolemæum accepit mandata Antigoni legatoſque admittere, intellexit item Cleomenem, inuitatum ad pacem faciendam ab Achæis, veteri ipſius cauſa bellum, non aſſentiente Ptolemæo, componere, ſcripſit ei: ageret, quod ex dignitate Spartæ atque è repub. eſſet, neque vnius gratia anus, & parui pueri, formidaret Ptolemæum. *Plut. in Cleomene.*

P. Rutilius magis ordinum diſſenſione, quam vlla culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia ſenatoris depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quicquam ſplendore præteritorum annorum humilius. Atque etiam cùm ei reditum in patriam Syllam victoria præſtaret, in exilio, ne quid contra leges faceret, remanſit. *Val. Max.lib.6.cap.4.*

Numidicus Metellus populari factione patria pulſus, in Aſiam ſeceſſit: in qua cùm ei fortè ludos Trallibus ſpectanti literæ redditæ eſſent, quibus ſcriptum erat, maximo Senatus & populi conſenſu reditum illi in vrbem datum: non è theatro priùs abiit, quam ſpectaculum ederetur. Non lætitiam ſuam proximè ſedentibus vlla ex parte patefecit, ſed ſummum gaudium intra ſe continuit. Eundem conſtat pari vultu & exulem fuiſſe & reſtitutum. *Val.lib.4.c.1.*

Arsenius Patriarcha Byzantinus calumniis circumuentus & condemnatus, ſedeque cedere iuſſus, vltrò eos, à quibus in exilium adducebatur, eſt ſequutus. *Gregoras.lib.4.*

Anitius Seuerinus Boëthus, Romanus conſul à Theoderico

derico rege Gothorum falſis criminibus in exilium Ticinum A relegatus, Ciceronis imitatione librum de Conſolatione ſcripſit carmine & proſa, vti Iul. Martianus Rota in eius vita ſcribit.

Annibal II. Bentiuolius quartum propemodum & triceſimum exilium adeò æquabiliter & egregiè pertulit, vt non modò aduerſariorum impotentiam virtute & conſtantia vel fregerit, vel mitigarit, ſed rem quoque familiarem & patriam contra maledicos & inuidos cuſtodierit, ſic vt domus eius bonorum omnium imprimis, exulum perfugium quoddam & hoſpitium fuiſſe videatur. Vixit ann. 78. Sepultus Ferrariæ in æde B. Mariæ Angelorum. *H. Henninges in Geneal.*

AMICITIÆ POLITICÆ.

FERRE.

ALIENATIONEM ſuorum. Putà.

Indignationem Principum.

PHILO Iudæus, cùm à Iudæis Alexandrinis contra Apionem ad cauſam agendam ad Caium Imp. miſſus eſſet, ſed ab B Imperatore repelleretur: verſus ad Iudæos aſſectatores, Nunc, inquit, oportet bono eſſe animo, quando Caius iratus eſt, nunc enim Deus nobis contra illum aderit. *Ioſephus lib. 18. c. 10. Antiquit.*

Defectionem, Proditionem.

M. ANTONIVS Imperator, qui Pio ſucceſſit, ita oblitus dicitur iniuriarum Caſſij, qui in Syria rebellauerat vt & mortem eius doleret, & libero poſt patris cædem ſumma humanitate proſequeretur. *Pont. l. 2. c. 10. de Fort. domeſt.*

FERDINANDVS Aragonum rex, initio regni, cùm multorum ſimul procerum ac populorum, nonnunquam etiam integrarũ prouinciarum ad Ioannem Andegauenſem defectiones nunciarentur, nunquam mutauit vultum, nedum vt animo conſternaretur. In ipſos defectores nullo vnquam contumelioſo dicto vſus. Nunciata rebellione magni cuiuſdam viri, tantùm commotus eſt, vt diceret: Dolere ſe, quòd talis vir, & ex tanta familia ortus, ſéque maioribúſque ſuis indignum feciſſet. Cæterùm Chriſto gratias agere, quòd ne minimam quidem ipſe tanti patrandi facinoris cauſam illi præbuiſſet. *Pont. de Princ. ad Alph. Calabriæ ducem.*

C *Seditiones.*

CONSALVVM Magnum, Tarentum obſidentem, militum ſuorũ ſtipendia flagitantiũ furioſa ſeditione penè oppreſſum, nulla res magis tutata eſt, quam mira oris conſtantia, verborúmque maieſtas. Siquidem militi gregario atrocibus oculis cuſpidem intentanti, læua haſtæ ſuppoſita arridens dixit: Attolle miles incautè, attolle cuſpidem, ne me per ludum transfodias: idque tam familiari vultu, ac ſimiles ille alioqui peracerbè dentibus infrendens iocari videretur. *Iouius in Conſal.*

CLADEM SVORVM.

Vt Patriæ excidium.

MARDONIVS Athenis occupatis, Murichidem quendam Helleſpontium Salaminem miſit ad Athenienſes: ratus, quoniam armis ſubacta eſſet Attica, Athenienſium ferociam magna ex parte remiſiſſe, eóque rerum omnium deſperatione adductos, vt iam de pace cogitare inciperent. Is vbi in ſenatu expoſuit, quæ eſſent Mardonij poſtulata, Lycidáſque vnus è Senatoribus ſententiam dixiſſet, videri ſibi de ea re eſſe ad po- D pulum referendum: adeò iniquis animis ea ſententia excepta eſt, vt multitudo facto in Lycidam impetu lapidibus eum obrueret cum vxore & liberis. *Sabell. lib. 2. Enn. 3.*

DEMETRIVS Poliorcetes vrbe Megarenſium potitus, rogauit Stilponem, Ecquid rerum ipſius in prædam verſum eſſet? Cui Stilpo, Neminem reſpondit, ſua ſe vidiſſe rapientem. *Plut. de tranquill. animi.*

Clitomachus Carthaginenſis, & ipſe forti animo tulit, & ciues cohortatus eſt ad excidium patriæ fortiter ferendum. *Idem.*

MORTEM SOCIORVM.

☞ *Vide Titulo Fidei erga ſocios, quatenus ſuorum mortem tolerant, ne perfidi erga ſocios eſſe cogantur.*

AMICITIÆ OECONOMICÆ.

FERRE

CONIVGVM

Raptum.

MAXIMILIANVS I. cùm legatos ſuos, Annam Britannam ſponſam deducturos, à Carolo IIX. Gallorum rege, qui illam ſibi retinuit, remiſſos Oeniponti audiiſſet: nullam penitus ſignificationem dedit alicuius doloris ex raptu ſponſæ, E & repudio filiæ Margaritæ, quam Carolus in Flandriam remiſit: ſed eo ipſo die haſtiludio ſeſe exercuit. *Cranzius l. 13. cap. 16. Saxoniæ.*

Repulſam, Repudium.

HIPPOCLIDES Athenienſis, cùm à Cliſthene Sicyonio reiectus, neque dignus filiæ nuptiis habitus fuiſſet: magno animo reſpondit, Hippoclides non curat, *Herod. lib. 6.*

Mortem.

CLEOMENES Leonidæ F. qui victis Achæis, captis Argis & Corintho, breuiſſimo ſpacio maximas perpetrauit res, & parum abfuit, quin vniuerſa vno ambitu potitus ſit Peloponneſo: puncto temporis rurſus ab omnibus excidit, quando Aratus Antigonum Macedonem contra eum in Græciam induxit. Quippè alij, qui in præſidio eius erant, deſciuerunt ſtatim ab eo, alij paulò pòſt oppida Antigono tradiderunt. Ea fortuna foris icto, domi inſuper expirauit vxor eius: cuius amore nec in medio rerum curſu ſecundiſſimarum poterat temperare ſibi, quin recurreret aſſiduè Spartam, quòd Agia- F tidem amaret, & faceret eam plurimi. Itaque non immeritò dolore fuit confectus, vt iuuenis fortiſſima & caſtiſſima orbatus vxore. Haud ſuccubuit tamen mœrori, neque ægritudini magnitudinem animi ſubmiſit: ſed vocem, habitum & vultum in eodem conſeruans tenore, & imperia ducibus dedit, & Tegeatarum ſalutem curæ habuit. Summo manè eſt Lacedæmonem ingreſſus, eluxitque cum matre & liberis domi: mox ad curas publicas conuertit animum. *Plutarchus in Cleomene.*

MELANIA, Marcelli Coſ. filia, cùm marito nondum humato duos ſimul amiſiſſet filios, incredibili fortitudine ab omni dolore ita ſibi temperauit, vt ne lacrymarit quidem, ſed deuoluta in pedes tantùm dixit: Expeditiùs tibi ſeruitura ſum Domine, quia tanto me onere liberaſti. *Hieron. in Chronico.*

HEDVIGIS, Vratiſlauienſium ducis Henrici Barbati vxor, Trebnicienſe Monaſterium ingreſſa, neque ægrotum maritum viſere, neque mortui funus deducere, aut obuiam ei prodire voluit: ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cæteris viris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, ſola moderatè G coniunctiſſimi mariti mortem tulit: Impium eſſe voluntati diuinæ aduerſari, dictitans. Ac ne viuentem quidem illum ſæpè adiit, niſi fortè vt egenis & iniuria affectis opitularetur. *Cromerus lib. 8.*

LIBERORVM.

Impudicitiam.

STILPONEM, quin ex Philoſophis ſuæ memoriæ omnibus lætiſſimam duceret vitam, laſciua filia non remorata eſt. *Plutarchus.*

Afflictionem.

Mutij Abbatis patientiam ſcriptis commendat Caſſianus. ☞ *Vide locum de Patientia.*

Carceres, exilium.

ANTONIVS VENERIVS Venetorum dux clariſſ. Aloyſium filium in carcerem miſſum, criminiſque conuictum, quod cornua bubula patriciæ puellæ ianuis affixerat, quaſi exprobraturus illi malè ſanos amores, æquiſſimo tulit animo. Quin etiam laborantem eundem in carcere peſte, nunquam educi paſſus eſt: tametſi vniuerſa ciuitas ad id ipſum hortaretur. H *Egnatius lib. 3. cap. 3.*

Celebris eſt apud Venetos Franciſci Foſcari principatus, qui ſuo conſilio quum Remp. feliciſſimè diù foris adminiſtraſſet, neſcio tamen quo fato domi eandem tranquillitatem ſeruare non potuit. Iacobo enim filio falsò accuſato, quòd Hermolaum Donatum decemuiralis conſilij præfectum, cùm domum noctu reuerteretur, quaſi ſibi infeſtiorem interficiendum curaſſet: non poterat certè pater, quum tortum in equuleo eum etiam audiret, non aliquantum commoueri; verùm tanta animi conſtantia, vt ne vultu quidem hunc dolorem proderet. Filium quoque ipſum inde perpetuò exilio damnatum, quamuis innocentem, æquiſſimo animo tulit. *Egnat. lib. 4. c. 1.*

MORTEM.

☞ *Conſule Tit. Clementia erga filiorum interfectores. Illic Vitio homicidij, hic mortis Tolerantia ſpectatur.*

DAVID rex ex Bethſabeæ Vriæ Hethæi vxore adultera pue-

rum ſuſceperat. Is ſeptimo die obiit, quemadmodum ei Na-
A than Propheta prædixerat. Dauid, dum ægrotaret puer, humi ſtratus, flens, orans & ieiunans cubuit, quòd Dominum ſe hac ratione placare poſſe confideret. At puero mortuo, ſtatim ſurrexit, lotuſque & vnctus cibum cepit, vanas, porrò omnes lacrymas fore dictitans, neque enim puerum in vitam reuocari poſſe: ad illum ego ibo, non ille ad me redibit, inquiens 2. *Regum*. 12.

B. Petrvs Apoſtolus Petronillæ filiæ ſuæ mortem familiariter tuliſſe fertur. Hæc enim cum febricitans, extremum diem clauderet, interrogatus Petrus, Cur non filiæ ſicuti aliis ſuccurreret? Mortem magis quàm vitam filiæ prodeſſe, reſpondit *Volater. lib.* 1. *Anthrop.*

Machabææ, Blandinæ, Sophiæ, Felicitatis, & aliarum exempla Martyrum titulus ſuppeditabit.

Harpagvs Medus, cum ei filium ſuum puerum adhuc epulandum rex Aſtyages propoſuiſſet (propterea quòd Cyrum, vt iuſſus erat, infantem non expoſuiſſet) & poſt cœnam pueri caput ei oſtendiſſet: eo ſpectaculo conſternatus non
B fuit, ſed continuit ſeſe. Percontanti autem Aſtyagi, Cognoſceret ne cuius feræ carnes guſtaſſet? Se agnoſcere, reſpondit, ſibique quicquid rex ageret, placere. Diſſimulauit igitur iniuriam aliquandiù, donec occaſione captata Cyrum ex Perſia in Mediam vocauit, & contra eum dux exercitus Medici ab inſipiente Aſtyage conſtitutus, Cyro exercitum prodidit. Itaque Aſtyages captus à Cyro fuit. *Herod. lib.* 1.

Prexaspes à ſecretis Cambyſis regis Perſarum, cum regem ob temulentiam reprehendiſſet & ille iratus filium Prexaſpis ſagitta interfeciſſet, ea conditione, vt niſi medium cor ſagitta penetraſſet, ebrius & impos mentis Cambyſes diceretur: & mortem filij & vulneris inſpectionem tanta tulit moderatione, vt interrogante rege, Ecquemnam hominem tam peritum ſagittandi eſſe ſciret? reſponderit: Here, ego ne deum quidem arbitror tam probè percutere. *Herodotus libro tertio.*

Tynnichvs Thraſybuli filij mortem perquàm forti animo tulit. Vnde in eum hoc factum eſt epigramma:

Exanimis Pitanen clypeo Thraſybule rediſti,
C *Septem ex Argiuis vulnera ſæua gerens.*
Aduerſa oſtendis tamen omnia. Sanguinolenta
Membra rogo imponens Tynnichus hæc ſenior:
Plorentur timidi, mi infletus humabere fili,
Qui & patre hoc verè dignus es, & patria.

Plutarchus in Laconicis.

Lochagvs Polyænidæ filius, Sironis pater, nuncianti, quòd è filiis ipſius alter interiiſſet: Olim ſciebam, inquit, illi moriendum eſſe. *Plut. in Lacon. Apoph.*

Anaxagoras, cùm inter familiares diſſereret de natura rerum, nunciata ei filij morte, vbi paululùm tacitus ſubſtitiſſet, conuerſus ad illos: Sciebam, inquit, me genuiſſe mortalem. *Plut. in Orat. Conſol.*

Ephorvs memoriæ prodidit, Xenophontis filium Gryllum Ageſilai ductu in ea pugna periiſſe, quæ ad Mantineam commiſſa eſt, in qua Epaminondas Thebanus occubuit: auditóque eius caſu, quum ipſe fortè coronatus ſacrificaret (fuiſſe enim imprimis dicitur ſacrorum ſtudioſus) detracta capiti corona, quemadmodum occubuiſſet, percontatum eſſe. Qui
D vbi denunciarunt ſtrenuè præliantem multis hoſtibus interfectis: aliquantulo interpoſito ſpacij, dum ægritudinem animi conſilio reprimeret, repoſuit denuò capiti coronam, ſacrificiúmque abſoluit, ac nunciis dixit: Deos precatus ſum, non vt immortalis mihi vel longæuus eſſet filius (id enim incertum an conducat) ſed quod mihi contigit, vt bonus & patriæ amans. *Plut. in Orat. conſol. Sabell. lib.* 2. *En.* 4. *Val. Max. lib.* 5. *c.* 10. *& Ælianus lib.* 3.

Princeps Athenienſium Pericles intra quatriduum duobus filiis Paralo & Xanthippo ſpoliatus, his ipſis diebus, & vultu priſtinum habitum retinente & oratione nulla ex parte infractiore, concionatus eſt, & Athenienſes ad bellum inflammauit. Ille verò caput quoque ſolito more coronatum gerere ſuſtinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domeſticum vulnus detraheret. *Valerius Max. lib.* 5. *capite* 10. *& Ælian. lib.* 9. *Plut. in eius* vita ſic ſcribit: Bello Peloponneſiaco, cùm grauiſſima peſtilentia Athenas inuaſiſſet, amiſit Pericles Xanthippum F. ſororem item, & pleroſque propinquos & amicos, quorum in Rep. opera fuerat potiſſimùm vſus. Non clanguit tamen, neque ſubmiſit malis ſpiritus & animi magnitudinem, nec illacrymauit, neque iuſta fecit; imò nò acceſſit quidem ad cuiuſdam funus neceſſariorum dum eum, qui E
vnus reliquus erat ex iuſtis filiis, amiſit Paralum. *Plut. in vita in Pericle.*

Lacedæmoniorum matronæ, quotquot audiuiſſent ſuos filios in pugna cecidiſſe, abire ſolebant, & inſpicere vulnera. Si plura ex aduerſo eſſent facta, cum gaudio in auita monumenta eos inferebant. Sin auerſa, pudore ſuffuſæ & lacrymis, clandeſtina fuga diſcedebant, relictis mortuis vt plebeio ſepulchro humarentur, aut furtim ſurreptos in domeſtica ſepulchra deportabant. *Ælianus lib.* 12. *de Variis hiſtoriis.*

Dimiſerat Lacæna quædam filios quinque ſuos ad bellum: Hæc in ſuburbio ſtabat, euentum pugnæ operiens. Vt adueniens quiſpiam roganti nuncium attulit, filios eius omnes cecidiſſe: Enimuerò non hoc requirebam, inquit, furcifer: verum quid patria factum eſſet. Quo ſignificante, penes eam eſſe victoriam: Læta igitur, inquit, filiorum meorum fata accipio. *Plut. in Lacænarum Apopht.*

Altera, quum audiſſet, quòd filius fortiter in prælio ſe F
gerens occubuiſſet: Nimirum, inquit, meus erat. Contrà, quum de altero audiſſet, quòd ob timiditatem prælium detrectans, ſaluus eſſet: Ergo, inquit, non erat meus, ſentiens, non eſſe habendos pro liberis, qui à parentum inſtitutione degeneraſſent. *Idem.*

Alia, quum audiſſet filium in prælio cæſum: Depóṅite illum, inquit, vt erat in ordine locatus, eiuſque locum expleat frater. *Idem.*

Alia, quum in ſolemni pompa audiſſet, filium victorem ex vulnerum multitudine mortuum, coronam non depoſuit, ſed glorians comitibus dixit: Quantò pulchrius eſt, amici, in acie victorem occumbere, quàm in Olympiis parta victoria viuere? *Ibidem.*

Cùm exponeret quidam ſorori ſuæ Lacænæ quàm fortiter filius eius cecidiſſet: Quantum illius cauſa exulto, inquit, qui mori quàm vinci maluit, tantùm tua cauſa doleo, qui comitem tam fortem deſerueris. *Ibidem.*

Brasydas cùm fortè cecidiſſet, dum incolentes Thraciam in libertatem aſſerit Græcos, miſsíque Lacedæmonem legati G
Matrem eius adiiſſent: primum requiſiuit ea, An cecidiſſet Braſydas honeſtè. Celebrantibus ibi eum Thracibus, prædicantibúſque nullum eſſe alterum talem: Erratis, inquit, hoſpites: fuit ſanè vir Braſydas fortis: cæterùm habet complures illo Lacedæmon præſtantiores. *Ibid.*

Alia quædam ſepeliebat filium. Ad eam quum vilis anicula quædam acceſſiſſet, dicens: Heu fortunam, ô mulier, illa ſubiecit: Per Geminos (inquit) bonam equidem arbitror. Siquidem cuius gratia filium peperi, videlicet vt pro Sparta moreretur, id mihi contigit. *M. Tull. Tuſc. q. lib.* 1. *Pult. ib.*

Gyrtias, quum Acrotatus ex filia nepos in puerorum pugna plagis ferè exanimatus eſſet, plorantibus aliis: Non tacebitis? inquit: facto enim oſtendit, cuius ſanguinis eſſet. Eidem, quum è Creta nuncius eſſet allatus de morte Acrotati: Quum ad hoſtes, inquit, proficiſceretur, nónne futurum erat, vt aut ipſe moreretur, aut illos occideret? Iucundius autem eſt audire, quòd mortuus eſt, vt & ipſo & ciuitate & progenitoribus dignum erat, quàm ſi iners & imbellis per omne æuum viueret. *Plut. in Lacon.* H

Demænета Spartana octo filiorum mortem fortiter tulit, *teſte Dioſcoride in* 3. *Epigram.*

Εἰς δάιον πέμψασα λόχους Δημαινέτη ὀκτὼ
Παῖδας, ὑπὸ στήλῃ πάντας ἔθαπτε μιᾷ.
Δάκρυα δ᾽ οὐκ ἔρρηξ᾽ ἐπὶ πένθεσιν, ἀλλὰ τόδ᾽ εἶπε
Νίκην, ὦ Σπάρτα: σοὶ τέκνα ταῦτ᾽ ἔτεκον.

Dion Hipparini filius, Platonis diſcipulus, publica quædam & communia negotia tractabat. Eius filius à tyranno Dionyſio ignauè & molliter educatus reſtrictam viuendi formulam non ferens, à tecto delapſus in atrium, vitam cum morte commutauit, Dion eo audito nihil turbatus, conſtanter in eo, quod inceperat, efficiendo perſeuerauit. *Ælian. lib.* 3. *de Var. hiſt. & Plut. in Dione, & in orat. conſol.*

Antigonvs rex, exceſſu in acie filij Alcyonei allato, animoſè ad eos, qui cladem hanc ei nunciauerunt, contuitus, atque aliquantulo interpoſito ſpatio mœſtus, ita locutus eſt: Serius Alcyonen occidiſti, qui in hoſtes tam ruebas inconſultè, & cui neque ſalus tua, neque monita curæ erant mea. *Plut. in Oratione conſolatoria.*

Pytho

Pyrrho Rheginorum dux, audiens Dionyſium Syracu- A ſanum, filium ſuum Dionyſium occupata vrbe in mare præcipitaſſe, intrepidè reſpondiſſe fertur. Fuit igitur vno die patre ſuo fortunatior. *Dion.lib.*14.

Pyrrho rege oppugnante Spartam, Neoptolemum eius F. ab hoſtibus circumuentum periiſſe, Trogus ſcribit, mortéque patri nunciata, vnam ab eo vocem emiſſam, Tardiùs quam timui. *Sab.lib.*8. *Enn.*4.

Q.Fabius Max. cùm filium amiſiſſet, vt vir ſapiens & humanus parens, caſum illum æquiſſimè tulit. Laudationem verò (quod munus in funeribus propinqui obeunt) ipſe primus in foro pro filio recenſuit, quàm poſteà ſcriptam dedit. *Plut.in eius vita.*

Horatius Pulvillus, cùm in Capitolio Ioui opt.max. ædem Pontifex dedicaret, intérque nuncupationem ſolemniũ verbórum poſtem tenens, mortuum eſſe filium ſuum audiſſet: neque manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet: neque vultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis quàm Pontificis partes B egiſſe videretur. *Val.l.*5.*c.*9.*& Pontanus l.*2.*c.*6.

L. Paulo Æmilio, qui Perſeum deuicit, quatuor filij erant: duo in alias familias per adoptionem dati, Scipio & Fabius: duo etiamnum pueri, quos in familia ſua retinuerat, ex altera ſuſcepti vxore. Horum alter quatuordecim annos natus, diebus quinque ante triumphum eius, alter duodecim annorum triduo (in Apoph. totidem diebus Plut. habet) deceſſit poſt triumphum. Neque erat quiſquam vllus ex populo Romano, ad quem non peruenerit ſenſus doloris. At Paulus rectè reputans, fortitudine & animo hominibus non contra arma & haſtas tantùm, verùm contra omnes æquè fluctus fortunæ opus eſſe: ita concinnè moderatus eſt, temperauítque res præſentes, vt bonis mala, & domeſtica publicis obruta, magnitudinem non deprimeret, neque maieſtatem commacularent victoriæ ſuæ. Namque ſimul atque extulit priorem filium, triumphauit: ac cùm alterius funus triumphum excepiſſet, concilio populi aduocato orationem habuit conuenientem viro, non qui conſolatione egeret, ſed qui conſolaretur ciues infortunium dolentes ſuum. *Plutarch. in Æmilio.* C Orationis clauſulam hanc fuiſſe, *Val.Max. lib.*5.*c.*10. refert. Cùm in maximo prouentus felicitatis veſtræ, Quirites, timerem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem opt. max. Iunonémque reginam, & Mineruam precatus ſum, vt ſi aduerſi quid populo Romano immineret, totum in meam domum conuerteretur, Quapropter benè habet ſe res: annuendo enim votis meis id egerunt, vt vos potiùs meum caſum doleatis, quàm ego veſtrum ingemiſcerem.

Cornelia Gracchorum mater, Tiberio quidem in Capitolio, at Caïo, in Luco Furinæ cæſis, perhibetur cum alia illius cladis forti magnóque animo tuliſſe, tùm de locis ſacris, in quibus fuerunt oppreſſi, retuliſſe, dignos mortuis tumulos eſſe. Hæc ad Miſenum ætatem egit, nihil conuerſa priſtina vita. Multorum colebatur amicitia, & ob hoſpitalitatem patebat menſa eius, ſempérque Græcos & doctos ſecum habebat, atque reges omnes inuicem munera ab ea accipiebant mittebántque. Erat iucundiſſima hæc inuiſentibus ipſam & familiaribus, dum patris vitam & inſtituta domeſtica Afri- D cani commemoraret: verùm ſtupendiſſima dum filiorum faceret ſine luctu & lacrymis mentionem: caſúſque acerbos atque actus eorum quaſi veterum exponeret requirentibus: vnde amens eo ſenio vel ex cladiũ magnitudine habita quibuſdam eſt euaſiſſe, atque occaluiſſe ad ſenſum calamitatum: cum reuerà illi ſenſum nullum habuerint, quantum ex præclara indole boniſque natalibus & diſciplina momenti ad pellendum hominibus mœrorem accedat. *Plut.in Caio.*

Catoni Cenſorio cùm filius natu maior abiiſſet, ſingulari ingenio & ſumma virtute iuuenis, adhæc prætor iam deſignatus: nihil tamen hoc caſu commotus eſt, vt Reipublicæ negotia ſegniùs adminiſtraret. *Plut.in eius vita.*

Q.Martius Rex, ſuperioris Catonis in conſulatu collega, filium ſummæ pietatis, magnæ ſpei &, quæ non parua calamitatis acceſſio fuit, vnicum amiſit. Cúmque ſe obitu eius ſubrutum & euerſum videret, ita dolorem altitudine conſilij coërcuit, vt à rogo iuuenis protinùs curiam peteret? Senatúmque, quem eo die lege habere oportebat, euocaret. Quòd niſi fortiter mœrorem ferre ſciſſet, vnius diei lucem intercalamitoſum patrem & ſtrenuum conſulem, neutra in parte ceſſante officio, partiri non potuiſſet. *Val. Max.lib.*5.*cap.*10.

M. Crassus infeliciter contra Parthos dimicauit. Publium eius filium in cliuo circumuentum, cùm nulla ſpes ſu- E pereſſet, armiger interfecit. Parthi cliuo potiti Publij caput ſuffixum haſta ferentes, propiùs aducti oſtentabant id Romanis, ac per ludibrium parentes eius & gentem quærebant. Neque enim oportere Craſſi patris ignauiſſimi & fœdiſſimi tam fortem & virtute præſtantem filium fuiſſe. Hoc ſpectaculum ſupra reliqua omnia acerba animos debilitauit & infregit Romanorum. Neque enim ita ad vindictam, vt decuerat, ſed horror tremórque inceſſit cunctos. At Craſſum ferunt, in ea acerbitate ſuprà quàm antè celſum animum præ ſe tuliſſe. Vociferabatur enim circumuectus ordines: Meus eſt, milites, priuatus hic luctus. Inclyta fortuna & gloria vrbis Romæ in veſtra conſiſtit incolumitate integra & intacta. Quòd ſi quis meam quoque vicem dolet omnium optimo filio orbari, id ira in hoſtes oſtendat. Extorquete his exultationem, vendicate ſæuitiam. Nolite obſtupeſcere acceptis cladibus. Aliquid etiam perpetiendum magna affectantibus. *Plutarchus in Craſſo.*

F Asinius Pollio eo die, quo filium amiſit chariſſimum, cùm amicis conuiuia celebrauit, ne plus æquo charum ereptum ſibi pignus lugere videretur. *Alex.lib.*3.*c.*7.

Rutilia, ea quæ Cottam filium in exilium ſequuta fuerat, cùm reducem amiſiſſet, eam firmitatem retinuit, vt poſt elatum funus eius lacrymas nemo viderit. *Pont.lib.*2.*cap.*9.*de Fortitud. domeſtica.*

C.Iulius Cæsar, audita filiæ Iuliæ morte in Britannia, die tertia imperatoria ad munera rediit. *Sueton.*

Tiberius filium Druſum fato extinctum non modò non duxit, ſed Ilienſium legatis paulò ſeciùs ad conſolandum miſſis, reſpondit, ſe quoque Ilienſium vicem dolere, qui Hectorem egregium ciuem amiſiſſent. *Sab.lib.*1.*En.*7.

Idem nepote, quem ex Druſo habebat, mortuo, nihil conſuetorum agere intermiſit: principi etiam Reipub. curam propter priuatum infortunium relinquendam non putans, reliquoſque hortans, ne mortuorum cauſa viuentium quoque officia deſererent. *Dion.lib.*57.

Livia, generoſiſſimi filij Druſi poſito corpore, finem etiam lacrymis ſuis poſuit. *Suetonius.* G

C.Clavdivs Cæſar, cùm eum amiſiſſet, quem & optauerat & genuerat, ipſe tamen pro Roſtris eum laudauit, & in conſpectu poſito corpore, interiecto tantummodò velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret, flente cuncto populo Romano, ſolus non fleuit parens. *Pont.lib.*2.*c.*9.

M.Antoninvs Philoſophus Imp. mortuo filio Vero ſeptenne, defecta poſt aurem vomica, non modò dolorem ipſe non oſtendit, verùm attonitos quoque medicos ſolatus, prohibuit ne vltra quinque dies lugeretur, decreta illi aurea ſtatua, etſi alij è more diutiùs lugebantur. Neque hoc funere tulit, vt ludi Iouiales intermitterentur. *Fulg. lib.*3. *cap.*10.*& Alex. lib.*3.*cap.*7. *& Cuſpinianus.*

Arria maior, quæ virum in ipſa quoque morte ſecuta eſt, cùm Cæcinna Pætus maritus eius ægrotaret grauiter, item & filius: obiit filius inſcio parente. Tum Arria tam egregiè dolorem, quem ex filij obitu conceperat, potuit diſſimulare, vt Pætus non priùs, quàm conualeſceret, reſciſcere potuerit. *Plin.lib.*3. *Epiſt.ad Nepotem.*

Chryſanthio Sardiano Pontifici Lyciæ, & aruſpici excel- H lentiſſimo, filius erat Ædeſius, fatidico ſpiritu intra pubertatis etiam annos plenus. Hic poſtquam morte immatura ſublatus eſt, Philoſophum ſe declarauit pater. Nam aut raptus magnoperè extra ſe animus illum ſedauit, & affectibus vacuum reddidit: aut infractus perſtitit, quòd filij interitum æquo animo ferret: quin & mater adoleſcentis maritum reſpectans, muliebrem naturam ſuperauit, quippè quæ ſuprà quam dolor atque animi perturbatio requirit, plangores vlulatúſque fœmineos poſuerit. *Eunapius.*

Timoxena, Plutarchi vxor, in aduerſis conſtantiam demonſtrauit non vulgarem, cùm maximum natu ex filiis amiſit: iterúmque, quando ſuauem illum deſeruit Charonem. Nam cum hoſpites nonnulli, qui Plutarchum à mari proſequebantur, allato pueri exceſſu, cum reliqua frequentia domum eius ingrederentur: poſteaquam omnia pacata & quieta viderunt, nihil accidiſſe grauius, ſed inanem de Charone famam temere vulgatam exiſtimarunt: adeò moderatè compoſuerat domum, quo tempore magna confuſionis licentia conceditur. Licet ſua ipſius mamma illum nutricaſſet, ſectionémque vbe-

tis tuliſſet, cùm pappilla fuiſſent contuſa. Iam cùm filiam A quoque poſt quatuor filios ſuſceptam amiſiſſet, neque veſtem lugubrem ſumpſit, neque vllum ſibi ſuiſque ancillis ſqualłorem addidit, vel inflixit ſuggillationem, neque apparatum fecit in exequiis ſolennis ſplendoris: ſed adminiſtrata omnia moderatè & modeſtè, neque vltrà quàm neceſſe foret. *Plut. in Conſol. ad vxorem.*

PAVLA Romana in grauiſſimis infirmitatibus liberorum, & maximè Toxotij ſui, quem diligebat plurimùm cùm virtute illud compleſſet: Turbata ſum & non ſolum locuta, in hæc verba prorupit: Qui amat filium aut filiam plus quàm me, non eſt me dignus. Et orans ad Dominum, loquebatur: Poſſide Domine filios mortificatorum, qui pro te quotidie mortificant corpora ſua. *Hieron. in Epitaphio eius.*

MELANIA, nobiliſſima Romana, Marcelli conſulis filia, cùm marito nondum humato, duos ſimul amiſiſſet filios, ab omni ſibi dolore temperauit, deuoluta in pedes tantùm dixit: Expeditiùs tibi ſeruitura ſum Domine, quia tanto me onere liberaſti. Relicto vnico filio, prætore vrbano, Hieroſolymam nauigauit: ibique tanto virtutum præcipuéque humilitatis fuit miraculo, vt Teclæ nomen acceperit, circa annum B Chriſti 377. Meminit eius *D. Hieron. in Chron. & in epiſt. ad Paulam* ſuper obitu Bleſillæ. ☞ *Conſule Tit. Monachorum.*

PHOCA Imperatore deſignato, Mauricius Imperator cum vxore & liberis fugam molitus, nauigio Chalcedonem (oppidum id eſt contra Byzantium) delatus fuit: vbi captus cum tota familia, anno ætatis 63. ſecuri percuſſus fuit. Cùm ſpectante parente, maſcula Imperatoris ſoboles miſerè à tyranno occideretur, in ſingulorum cæde ea verba protulit: Iuſtus es Domine, & iuſtum iudicium tuum. Cúmque liberorum nutrix, infante Imperatoris ſubtracto, puerum ipſa ſuum lactentem ad cædem protuliſſet; Mauricius aſtans, ſuum requiſiuit, & proferri iuſſit: iniquum eſſe dicens, in alium, cùm ab ipſo Deus pœnas expeteret, animaduerti. Filiis quinque gladio truncatis, pater quoque ipſe fortiſſimè capite reiecto occubuit. Deinde verò tyrannis Conſtantiam Imperatricem, cum fratribus, filiabus, in priuatorum ordinem redegit: & primum quidem eas vili quadam & exili domuncula incluſit, tandem verò crudelitate ebrius, ferro quoque interimi iuſſit. *Niceph.* C *lib. 18. c. 38. & Cedrenus.*

Notaras Byzantius iudex, liberorum mortem, ob negatum Mahometo Turcorum Imp. filium ad libidinem, magno tulit animo. Siquidem cædis eorum ſpectator ad ferendam forti animo mortem eos quoque cohortatus eſt. *Chalcondylas l. 8.*

LAMBAS AVRIA, Genuenſis claſſis præfectus, dum in Adriatico ſinu cum Venetis confligeret: vbi magno eos prælio ſuperauit, & in medio prælij ardore ei nunciatum eſſet, filium pugnando interfectum fuiſſe: nullo alio doloris edito ſigno, vt in certamine pergerent, & ad victoriam eniterentur, alios hortatus eſt. Quod ad filium pertineret, in mare eum proiicerent: quòd nullo nobiliore ſepulchro tumulari poſſet, quam illic, vbi pro patria pugnans, parta à ſuis victoria mortem oppetiiſſet. *Fulg. & Egnat. lib. 5. cap.* [illegible]

HOMVLVS Iuriſconſultus Neapolitanus, Romæ, cùm in Palatio cauſam ageret, nunciata filij morte, magna conſtantia peregit, quæ dicenda ſuſceperat. Poſtea ad clientes atque aduerſarios conuerſus orauit, vt æquo ferre animo vellent, dum vnam tantùm horam paterno affectui operam daret. Atque D his dictis, in cubiculum in ipſo Palatio ſeceſſit. Nec plus quàm horam moratus ad perficienda quæ ſupererant reuerſus eſt, nulla in parte ab eo mutatus, qui ante filij nuncium viſus erat. *Fulg. lib. 5. c. 10. & Pont. lib. 2. cap. 9.*

HENRICO Pio Vratiſlauienſium duce ad Lignicia à Tartaris cæſo, Heduigis eius mater, Monacha, Monachas & nurum lamentantes, & pectora plangentes, comiter conſolata: gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperiſſet, cuius ipſa viuentis pietatem ſummam in ſe experta ſemper eſſet quique ad extremum pro religione & populo ſuo vitam alacer profudiſſet. *Cromerus lib. 8.*

Amatriciana femella, cum intellexiſſet filium nimis demiſſo animo ad ſupplicium trahi: filio occurrens ſedare illum lacrymas atque abiicere metum iuſſit: cœlum ac ſolem vt reſpectaret, ſubinde admonens. Quod ille quum faceret: An inquit, ignoras, fili, confeſtim te in arces illas emigraturum, ac vix vnius momenti dolorem, perpetuam tibi & quietem & voluptatem parturum? *Pontanus lib. 2. c. 4. de Fort. dom.*

Dauid I. Scotorum rex, Henricum filium vnicum, ſummæ expectationis virum, tribus filiis totidémque filiabus relictis amiſerat, Frequentes ad regem legati è toto regno, non modò E doloris paterni leniendi, ſed & ſui, ob ſucceſſoris tanti iacturam, conteſtandi ergo, confluxerant. Eos Dauid conuiuio regio excepit, nullum præ ſe luctum ferens. Quúmque eſſet iam cibo fames exempta, quo tempore maximè lætis ſermonibus conuiuia exhilarari conſueuêre, facto manu ſilentio, ipſe illos vltrò conſolari aggreſſus eſt. *H. Boeth. lib. 12.*

Carolus IX. Gallorum rex, in filij morte, quem vnicum & iam primum habebat, neque animo perturbatus eſt, neque veſtem mutauit, aut feſtos ludos omiſit ne parata ad repetendum Neapolitanum regnum arma remitterentur: ſed læto vultu Deo gratias egit, plúſque animi quàm anteà ad obeundam expeditionem oſtendit. *Fulg. l. 5. c. 10. & Egnat. ibidem.*

LEONARDVS LAVREIANVS, dux Venetus, ex quatuor liberis iam grandibus natu, quum Bernardum filium, natu minimum, bonæ ſpei adoleſcentem amiſiſſet, idque præter omnem expectationem: adeò conſtanter funeris acerbitatem tulit, vt quo die elatus eſt adoleſcens, Reip. non defuerit, quæ F Ducis præſentiam in re quadam grauiore tunc in primis expoſcebat. *Egnat. lib. 5. cap. 10.*

Lucas Zenus & Dominicus Triuiſanus, Veneti, D. Marci procuratores, hic quatuor filiorum, ille Maphei filij, vxore nuper ducta in præclaram poſteritatis ſpem ſublati, mortem æquiſſimo pertulerunt animo. *Egnat. lib. 5. cap. 10.*

Memorabili illa pugna ad Sempacum, qua Leopoldus Auſtriacus ab Heluetiis cæſus eſt, Vinxelriedi eximia fortitudo emicuit: qui faſce haſtarum (vt robuſtiſſimo erat corpore) comprehenſo, in condenſatam hoſtium aciem irruens, veluti acto cuneo ita diuiſit, vt clariſſimæ victoriæ gradum ſuis moriens iecerit. Victores domum reuerſi, Vinxelriedi Patrem decrepitũ obuium habent, & lacrymis præ gaudio manantibus filij nomine conſolari incipiunt. Tum ille, Ecquid verò mali contigit, quod tantam requirat conſolationem. Poſteaquam illi ordine præclarum nati facinus ediſſeruêre, immoto vultu: Rectè factorum, inquit, iucundiſſima recordatio, conſolatione nulla eget. Ciuis hiſce meis gratulemini potiùs, qui tanto decori ſuperfuerim. Dei opt. max. benignitatem agnoſco ego, qui me patrem eius filij eſſe voluerit, qui morte G ſua patriæ libertatem confirmarit, ſuperbos hoſtes domuerit, ciuium ſuorum vitas & fortunas conſeruarit.

Fr. Almeida, prætor Indiæ ſub Emmanuële rege Luſitaniæ, nuncio accepto de cæde Laurentij F. ducis fortiſſimi, in portu Chaulenſe à Claſſe Mammalucorum Ægyptiorum occiſi: cùm multis ſignis anteà variis in locis, quanto animi robore ſeptus eſſet oſtendiſſet, tùm eo die eam virtutẽ maximè declarauit. Cùm enim vnicum filium, virtute & moribus excellentem amiſiſſet, ita dolorem vultu compreſſit, vt illum nullius ſolatio indigere cuncti perſpicerent. Quin ipſe reliquos, ne lugerent, admonebant. Se namque non diuturnam vitam filio, ſed virtutem inſignem à Deo precatum fuiſſe. Qui filiũ meum carum habuit, non lacrymis, ſed virtute amorẽ oſtendat, illius enim cædem vlciſci ſtatuo. Qui mihi alacriùs in hoc opere perficiendo operam tulerit, eum exiſtimabo maiore charitate filio meo deuinctum fuiſſe. *Oſor. l. 5 rerum Em.*

FRATRVM, SORORVM MORTEM.

ÆMILIANVS SCIPIO iiſdem ferè, quibus patrem triumphantem, diebus funera duorum fratrum ſpectauit: & quanH quam adoleſcens, tulit tamen æquiſſimè. *Pontanus lib. 2. c. 9. de Fortitudine domeſtica.*

SCIPIONEM Africanum in exilio patientia ſic comitata eſt, vt nunciata fratris morte, animum retinuerit. *Ibidem.*

M. ANTONINVS Imp. in fraterna morte admirabilem præ ſe tulit animi magnitudinem. *Ibidem.*

ALPHONSVS Aragonum rex, cùm Petrum fratrem, quem propter ſingulares animi dotes plurimùm amabat, in obſidione Neapolitana interfectum audiuiſſet, multis primùm lacrymis exoſculatus, in arcem, quàm Oui vocant, efferendum curauit: & cùm regio more ſepulturæ mandaſſet, exercitum eius interitu conſternatum erexit ac confirmauit. Ad amicos quoque conſolatorias epiſtolas ſcripſit. *Panorm. lib. 3. de rebus geſtis Alphonſi.*

MARTINVS V. Pp. cùm duos haberet fratres (quorum alter Iordanus princeps Salernitanus maior natu peſte periit, alter verò minor natu Laurentius, in turri igne caſu iniecto, exuſtus eſt) nihil ex eo auditum eſt, nil viſum, quod impatientiæ aut abiecti animi ſignum aliquod præ ſe ferret. *Platina.*

NEPO

NEPOTVM
REPVLSAM.

L. Sylla rerum potitus, cùm Marium proſcripſiſſet, Senatum & populum non obſcurè offendit. Itaque Nonio Syllæ ſororis, filio commendatione eius ſubnixo, & Seruio, candidatis ignominioſè repulſis, alios deſignauerunt, quorum angi illum arbitrabantur honore. At Sylla hæc ſibi eſſe præ-mſit incunda, quòd populus pro arbitrio agens, beneficio ſuo libertate frueretur. *Plut. in Sylla.*

HOSPITVM MOROSITATEM.

Impetrauit ab Athanaſio vrbis antiſtite Alexandrini mulier tam diues quàm nobilis, vt ex viduis, quæ Eccleſiæ ſumptu alebantur, daretur ſibi vna aliqua alenda. Data eſt illi mulier, miti & ſuaui ingenio, cuius facilitate auctum eſt matronæ ſtudium in pauperes. Popoſcit ſibi alteram dari. Caſu an conſilio, non facilè dixerim, data eſt peruicax & inhumana mulier: ex qua cùm ex pio hoſpitio probra & ſæua verbera reportaret, gratias egit Athanaſio, quòd talem dediſſet, per quam ad patientiæ cultum exerceretur. *Sab. lib. 9. cap. 1.*

TOLERANTIÆ EXCESSVS.
TOLERANTIA NIMIA.

Σκληρότης hæc & ἀναισθησία quadam eſt, cum obſtinatione & pernicacia coniuncta, quoniam præter omnem honeſtatem & neceſſitatem fugienda mala temerè & obſtinatè perfert. Ab obſtinatione in Non declinando differt, quòd illa minùs quàm par ſit declinet, hæc verò plus quam par ſit toleret. Cæterùm quia vſuvenit, vt qui malum aliquod, vt putà ſeruitutem, nimium declinant, perferant ea, quæ non erant perferenda: idcircò exempla Declinationis nimiæ quoque huc transferri poſſunt. Illic eius quod declinatur mali ceu finis ratio habetur: hic verò eius, quod toleratur, mali, quo tanquam medio effugiant illud, quod maius malum falsò putant eſſe.

MALA CORPORIS NIMIVM
ferre. Nempe
FAMEM, SITIM.

Cretenſes obſidione Metelli ad vltimam vſque penuriam compulſi, ſua iumentorúmque ſuorum vrina ſitim torſerunt, iuſtiùs dixerim, quàm ſuſtentauerunt: quia dum vinci timent, id paſſi ſunt, quod eos ne victor quidem pati coëgiſſet. *Val. lib. 7. cap. 6.*

Numantini à Scipione vallo & aggere circumdati, cùm omnia, quæ famem eorum trahere poterant, conſumpſiſſent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vſi ſunt. Quapropter capta iam vrbe, complures inuenti ſunt artus & membra trucidatorum corporum ſinu ſuo geſtantes. Nulla eſt in his neceſſitatis excuſatio: nam quibus mori licuit, ſic viuere neceſſe non fuit. *Ibidem.*

Caliguritani in Hiſpania, quo perſeuerantiùs intetempti Sertorij cineribus, obſidionem Cn. Pompeij fruſtrantes, fidem præſtarent (quia nullum iam aliud in vrbe eorum ſupererat animal) vxores ſuas notóſque ad vſum nefariæ dapis verterunt: quoque diutiùs armata iuuentus viſcera ſua viſceribus ſuis aleret, infelices cadauerum reliquias ſalire non dubitarunt. Ex hoc nimirùm hoſte tanto duci pœna magis quàm victoria petenda fuit: quia plus vindicatus libertatis, quàm victus gloriæ afferre potuit, cùm omne ſerpentum ac ferarum genus, comparatione ſui, titulo feritatis ſuperarit. Nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio ſpiritu cariora ſunt, ea Caliguritanis prandia atque cœnæ extiterunt. *Ibidem.*

CRVDITATEM.

Suſtinuit vorare Diogenes crudum polypum, vt ad concoquendum ignis ſubſidium ſummoueret. Circumſiſtentibus Sacerdotibus & magna corona populi, cùm iniecisſet capiti pallium, admouens ori carnem: Veſtra cauſa, inquit, diſcrimini me obiicio, & periculo oppono. Præclarum verò periculum. Nempe non vt pro Thebanorum libertate, quomodo Pelopidas, vel quomodo Harmodius & Ariſtogiton pro Athenienſium, obtulit in diſcrimen pro aliis vitam Philoſophus, qui cum polypode crudo, vt vitam humanam efferaret, colluctabatur. *Plut. orat. 1. de Eſu carnium.*

FRIGVS ET ÆSTVM.

LACON quidam, quum videret Diogenem Cynicum in vehementi frigore ſtatuam æream amplectentem, rogauit, Num algeret? illo negante: Quid igitur, inquit Lacon, magni facis? Philoſophus hoc ipſum exiſtimabat magnificum, quòd ſic haberet corpus ad omnes iniurias duratum: id Laconi ridiculum videbatur, cùm magno eius incommodo fieret, nec vtilitas inde promanaret ad alios. *Plut. in Lacon.*

Stilpo Megarenſis videns Craterem hybernis menſibus frigore rubentem: *Δοκεῖς* inquit, *μοι χρείαν ἔχειν ἱματίου καινοῦ.* Lepos, qui eſt in vocis ambiguo, Latinè reddi non poteſt, *καινοῦ* coniunctim, ſonat Nouo: & *καὶ νοῦ* diſiunctim, ſonat, & mente. Diſcrimen auribus vix ſentiri poteſt, ſcripto poteſt oſtendi. Videris, inquit, egere pallio nouo, ſiue pallio & mente. Nouum requirebat, gelu: mentem, Cynici ſtultitia, qui veſtem non accommodaret tempore. *Laërt. lib. 2. c. 12.*

PARTVS DOLORES.

Virgo quædam clanculum corrupta fœtum extinxit, tam interim patiens dolorum, vt nullam ederet vocem, adeò vt parturiens & patrem & alios, qui aderant, falleret. *Plutarchus in Apoph. Lacanarum.*

VVLNERA, PLAGAS, ICTVS.

PISISTRATVS vt vafro ingenio Athenarum dominio potiretur, lubens omnes corporis contempſit dolores: quippè qui deformato corpore ac lacero, pluribúſque ſine vulneribus illatis, in forum prodiit, & vulnera ab inimicis illata falsò affirmauit, acceptóque præſidio, populi aſſenſu, tyrannidem inuaſit. *Alex. lib. 2. cap. 32.*

Ephori Sciraphidam multarunt, quòd iniuria eſſet affectus, ac ſileret. Interpretabantur enim eius oſcitantiam fuiſſe in cauſa, quòd complures auderent eundem lædere. Nam qui veterem impunè fert iniuriam, inuitat nouam. *Plut.*

Demetrius Scepſius libro 26. Troiani apparatus, Laconem quendam ſcribit ad conuiuium vocatum acceſſiſſe, mariniſque echinis appoſitis, cùm vſum eos edendi ignoraret, neque tamen conuiuis, quo pacto comedere oporteret admonentibus, pareret, vnum ſumpſiſſe: quem cùm in os vnà cum ſuo putamine poſuiſſet, echinum dentibus momordiſſe: quo cibo offenſus: O ſceleſtum, inquit, edulium, neque te nunc dimittam, neque rurſus poſteà capiam. *Athen. lib. 3. cap. 7.*

TORMENTA.

☞ *Sub Tit. Obſtinationis. exempla quorundam, qui tormenta pertinaciſſimè tulerunt, reperies.*

AGESILAVS Lacedæmoniorum rex, quum audiret maleficum quendam conſtanter pertuliſſe tormenta: vt inſigniter, inquit miſer eſt homo, qui tolerantiam & patientiam in res flagitioſas, ac turpes collocat? Dolebat duci egregio, tantum animi robur in re turpi conſumptum: quod ſi attuliſſet ad res honeſtas, magno vſui poterat eſſe Reipub. *Plut. in Apoph. Laconicis.*

ÆSOPVS Demoſthenis libertus, diù diſcruciatus, nunquam fateri voluit, ad patronum pertinere adulterij culpam cum Iulia: priùs quàm multorum teſtimonio conuictus Demoſthenes ipſe, crimen faſſus eſt. *Fulg. lib. 8. c. 4.*

AGATHOCLES, qui poſteà in Sicilia regnauit, cùm adhuc priuatus Syracuſis viueret, & in mari clam prædaretur, nunquam à Sociis, qui cum eo capti fuerant (quanquam grauiter diſcruciati eſſent) accuſatus fuit. Itaque etſi crimen exploratum habebatur, conſtans comitum animus, ſingulariſque eorum patientia in id purgando Agathocle effecit, vt in iudicio tanquam innocens abſolueretur. *Idem.*

MORTEM.

☞ *Vitam abiicere, mortem temere obire, huius ſunt propriè loci. Eadem tamen reſpectu Finis, propter quem ſuſcipiuntur, nimirum vt hæc vel illa mala declinentur, ad declinationis exceſſum referenda veniunt, ex deſperatione boni ortum. Vitæ autem prodigi fiunt, vel præteritorum bonorum malorúmve tædio: vel præſentium magnitudine: vel futurorum bonorum deſiderio, malorúmve metu.*

Cur. Mortem nimiùm tolerare cauſa
Immortalitatis.

Conſueuerunt Galli, ſumpto cibo, ad verborum, prout caſus intulit, concertationem ſurgentes, ex prouocatione certare inuicem, nulla habita vitæ cura. Increuit enim apud eos Pythagoræ ſententia, qua dixit, animas hominum eſſe immortales, rurſúſque eas defunctis corporibus poſt certum tempus in alia corpora reuerſuras. Ob hanc cauſam in defunctorum pyram epiſtolas ſcriptas quidam coniiciunt, tanquam ea mortui ſint lecturi. *Diod. lib. 5. c. 9.*

Vitæ tædij.

Turpe apud Gymnoſophiſtas Indorum ſapientes putatur corporis morbus: quem ſi quis veretur, ſeipſum per ignem

effert.Non conſtructa pyra ſuper eam perunctus ſedet,& im-A motus comburitur. *Strabo lib.*15.

CALANVS Indus Gymnoſophiſta,qui ab Alexandro Magno multùm obſeruabatur, cum annos tres & ſeptuaginta omnis prorſus aduerſæ valetudinis expers vixiſſet, leui fluore alui tentatus, reputans felicitatis eius,quæ à natura aut à fortuna accipi poſſet,terminum ſibi iniectum eſſe,ex hac vita decedere ſtatuit. Rogauit igitur Alexandrum, vt pyram conſtrui, ac poſtea quàm à ſe ea conſcenſa foret, per apparitores ignem ſubiici faceret. Conatus eſt initio rex à propoſito eum dimouere ſed vt in ſententia eum permanere vidit, regio iuſſu pyra eſt compoſita, & ingens hominum multitudo ad tam inuſitatum confluxit ſpectaculum. Calanus ſumma alacritate pyram inſcendit,aſſiſtentes Macedonas complexus eſt, rogauitque, lætum vt illum diem tranſigerent, & cum rege perpotarent. Illum ipſum breui ait Babylone ſe reuiſurum.Ita factus,decubuit operuitque ſe, neque ſe appropinquante igne mouit: ſed quo cõpoſuerat ſe habitu,eum conſeruans, veteri illorum Sophiſtarum more ſemetipſe immolauit. Hoc multis B annis pòſt alius Indus Athenis ex comitatu Cæſaris imitatus eſt: cuius viſitur hac quoque ætate monumentum, Indi appellatum.Hæc res ab aſtantibus vario modo excepta eſt.Hominis aliqui furorem, nonnulli inanem fortitudinis oſtentationem damnabant.Erant & qui animi magnitudinem in contemnenda morte admirarentur. Alexander ſummo cum honore eum ſepeliri curauit,Calanum potentiores hoſtes debellaſſe dicens, quàm ſe. Nam Alexander cum Poro, Taxila & Dario bellum geſſerat: Calanus verò cum labore ac morte. *Ælian.lib.*15.*de Var.hiſtor.& Plutar. in Alex.* Megaſthenes certè Calanum non verum philoſophum, ſed adulatorem fuiſſe ait, & gloriæ cauſa mortem eam ſubiiſſe. *Strabo lib.*24.

ZARMONOCHAGA ex Bargoſa,Indorum regis legatus ad Auguſtum,cum demandatum ſibi munus à Poro rege ſuo feliciter expleuiſſet, neque vltra vexationem vllam perferre vellet,Indorum more ſeipſum Athenis extructa pyra combuſſit,vultu in ridentis ſpeciem ſemper ſeruato. *Strabo lib.*15. auctoritate Nicolai Damaſceni.

C Venenum cicuta temperatum in ciuitate Maſſilienſium publicè cuſtoditur, quod datur ei, qui cauſas ſexcentis (id enim Senatus eius nomen eſt) exhibuit, propter quas mors ſit illi expetenda: cognitione virili, beneuolentia temperata,quæ neque egredi vita temerè patitur,& ſapienter excedere cupienti,celerem fati viam præbet,vt vel aduerſa vel proſpera nimis vſi fortuna (vtráque enim finiendi ſpiritus, illa ne perſeueret,hæc ne deſtituat,rationem præbuerit) comprobato exitu terminatur. Quam conſuetudinem Maſſilienſium non in Gallia ortam,ſed è Græcia tranſlatam inde exiſtimo, quòd illam etiam in inſula Cæa ſeruari animaduerti, quo tempore Aſiam cum Sex. Pomp. petens, Iulidem oppidum intrauit. Fortè enim tunc euenit,vt ſummæ dignitatis ibi Femina,ſed vltimæ iam ſenectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno conſumere ſe deſtinarit, mortémque ſuam Pompeij præſentia clariorem fieri, magni æſtimarit. Nec preces eius vir ille omnibus virtutibus,ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimus, aſpernari ſuſtinuit. Venit itaque ad eam, facundiſſimóque ſermone, qui ore eius quaſi eloquentiæ fonte manabat,ab incœpto conſilio diu ne-D quicquam reuocare conatus:ad vltimum,propoſitum exequi paſſus eſt. Quæ nonageſimum annum tranſgreſſa, cum ſumma & animi & corporis ſinceritate,lectulo,quantum dignoſcere erat, quotidiana conſuetudine cultiùs ſtructo recubans, & innixa cubito: Tibi, inquit, Sex. Pomp. dij magis quos relinquo,quàm quos peto, gratias referant: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis ſpectator eſſe faſtidiſti. Cæterùm ipſa hilarem fortunæ vultum ſemper experta,ne auiditate lucis triſtem intueri cogar,reliquias ſpiritus mei proſpero fine, duas filias, & vnum nepotum gregem relictura ſuperſtitem, permitto. Cohortata deinde ad concordiam ſuos, diſtributo eis patrimonio & cultu ſuo,ſacríſque domeſticis maiori filiæ traditis,poculum,in quo venenum temperatum erat,conſtanti dextera arripuit. Tunc defunctis Mercurio delibamentis, & inuocato nomine eius, vt ſe placido itinere in meliorem ſedis infernæ deduceret partem, cupido hauſtu mortiferam traxit potionem: ac ſermone ſignificans quaſnam ſubinde partes corporis ſui rigor occuparet, cùm iam viſceribus eum & cordi imminere eſſet locuta,filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: noſtros autem,tametſi nouo ſpectaculo obſtupefacti erant, ſuffuſos tamen lacrymis dimiſit,inquit *Valerius Max.* [illegible] E

C. ALBVTIVS SILVS Nouarienſis, ſenex Roma Nouariam rediit, & conuocata concione, cauſas propter quas mori deſtinaſſet, explicauit, & inedia ſeipſum necauit. *Suetonius de Claris oratoribus.*

STARCATHERVS gigas Suecus iam feſſus ætate(cum cc. annos ſuperaret) ne ſenij vitio priſtinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, ſi voluntarium ſibi conſciſceret exitium. Aurum librarum cxx.quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appenſum geſtabat, emendi in ſe percuſſoris gratia: vt quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ ſalutis impenderet. Itaque Hatherum ſplendido loco natum,cuius olim patrem occiderat, obuium natus, hortabatur, ne à parentis ſui interfectore pœnas exigere vereretur,hæc facientem auro,quod gerebat, potiturum promittit. Hatherus obſecuturum ſe ſpopondit. Cui Starcatherus cupidè enſe oblato, pronam poſtmodum ceruicem præbuit; ne timidè percuſſoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur, hortatus: præfatuſque,quòd ſi peracta cæde ante cadaueris lapſum caput ac truncum medius interſiliret,armis inuulnerabilis redderetur. Hatherus adacto gla-F dio,ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum,impactumque terræ,glebam morſu apprehendiſſe fertur.Percuſſor ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, fortè cadaueris ruina obrutus,occiſi ſenis pœnas proprio funere perſolniſſet.Corpus eius in campo, qui vulgò Reling dicitur,ſepulturæ mandandum curauit. *Olaus l.*5.*c.*9. *Saxon.*

RELIGIONIS.

☞ *Huc Martyres hæretici.*

Eſſeni Iudæi,contemptores aduerſorum, mortem, ſi cum decore obeunda ſit, iudicant etiam immortalitate meliorem. Prodidit eorum animos,bellum quod geſtum eſt cum Romanis.Tunc ſiquidem per artuum confractiones,& ignes,ac per tormenta omnigena tranſeuntes, vt videlicet vel in legiſlatoris aliquid loquerentur iniuriam, vel ciborum quippiam quod non ſolent ederent,ad neutrum horum potuerunt compelli: ſed neque deprecari ſuos tortores, aut inter ipſa flere ſupplicia: in mediis quinimò cruciatibus ſubridentes, & eis qui tormenta admouerant illudentes, conſtantes animas cum G quadam hilaritate reddebant, quaſi qui eas eſſent denuò recepturi, *Ioſeph.lib.*2. *c.*7. *belli Iud.* Laudanda profectò horum conſtantia,ſi in ea religione,quam à Chriſto auditam non receperunt, aſſerenda eluxiſſet. Nunc à Machabæis vt tempore,ſic etiam cauſa vincuntur. Illi veri Martyres ſunt appellandi: hi Martyres hæretici.

MARCIONIS hæreſis ſacrilega eò religioſior habita fuit, quòd plurimos habuerit martyres: imò primi Marcionitæ, martyres plures oſtenderunt, *teſte Euſebio l.*5.*cap.*16.

METRODORVS apud Smyrnam Marcionis errorem ſequutus,à perſecutoribus Chriſtianorum captus: & cùm presbyter eſſe iudicaretur,viuus combuſtus eſt.*Euſeb.lib.*4.*c.*15.Sub Antonino Vero.

VALENTINIANI hæretici,martyres multos numerant.

EVPHEMIÆ hæretici,cùm ab Imperatoribus propter errores ſuos occiderentur, Martyrianos ſeſe vocarunt. ☞ *vide Tit. Hæreticorum ſæculi quarti.*

DONATISTÆ hæretici mortem violentam,quam vel ſibi-ipſis ſua manu inferunt,vel ab aliis ſibi inferri curant,Martyrium appellant. Priùs autem hoc aliis indicant. Illi ergo eos H ſummo obſeruantiæ genere colunt, & cibis lautiſſimis ſaginant. Aliquanto tempore ſaginati, in obuios irruunt, & cogunt eos lethalia vulnera ſibi inferre. Quod ſi facere nolint, ſe de alto præcipitant. *Theodoretus in fabulis hæreticorum.* Idem de Circumcellionibus ſcribit *D. Aug.*

Praxeas hereſiarcha, vir Aſiaticus,plures in Trinitate negabat perſonas: ſed eundem Patrem & creaſſe omnia,& paſſum fuiſſe, quòd communicata pluribus monarchia, imperij vim impediret.Hæc inani arrogantia dictitabat,eóque incautè decipiebat, quòd ſidei cauſa martyr extiterat. Huic Tertullianus eleganti lib. reſpondet, *Volat. l.*18. *Antrop.*

GAVDENTIVS Tamugadenſis Donatiſtarum Epiſcopus, libidine ad martyrium rapiendi adeò furens erat, vt cum quibuſdam perditis crematurum ſe in templo minaretur.*Aug. lib.*2. *contra Gaudentium.*

Sub Valente Imp. Ariano irruêre in Romanorũ prouincias maxima frequentia Gothi: quorum rex Athalaricus vbicun-

que

que in Arianos incluiſſet in eos atrociter ſæuiit, ſacrificia A diis facere iubens. At illi magno animo, non viri tantùm, ſed & mulieres cum infantibus ad Eccleſiam confugere, & ſe viuos concremari ſuſtinuêre. *Socrates lib.3.cap.33. Sozomenus lib.6.c.37. Oroſius lib.7.*

ALBERTVS Auſtriæ dux, antequam Romanum ſuſcepiſſet imperium, in Iudæos deſæuiens, eos omnes in ſua ditione occidi iuſſit, qui nollent ad Chriſtum conuerti. Multi igitur cùm metu baptizarentur, ex iis Vnum Albertus in cubiculum accepit, & ad Chriſtianam fidem adhortatus eſt. Verùm is cùm poſt aliquot annos pecunia conductus ad Iudaicam fidem ſeſe reuerti dixiſſet, ab Alberto iudici traditus, & ad mortis ſupplicium ductus, nullis conſtrictus vinculis (ſic enim petierat) vt pyram ardentem vidit, Hebraïcum carmen incipiens, in medias flammas intrepidus ſe coniecit, atque ibi cantans exuſtus eſt. *Æneas Syluius lib.3. Comment. de rebus geſtis Alphonſi.*

Innocentia teſtanda.

LVCRETIA Romana, Collatini vxor, mortem ſibiipſi intulit ne pudori violato ſupereſſe cogeretur. At quid in ſeipsā B innocentem ſæuire voluit, cùm iniuſſu, magni Imp. ex hac vita non eſſe migrandum, vel humana doceat philoſophia?

Seruitutis amoliendæ.

AXIOTHEA, Nicoclis regis Cypriorum vxor, magna multitudine militum veniente ab Ptolemæo Ægypti rege ad occupandum regnum, cùm Nicocles vitam laqueo finiiſſet, fratréſque eius ſibiipſis mortem conſciuiſſent: conuocatis ſororibus, matribus & eorum vxoribus perſuaſit, vt ianuas muliebris aulæ clauderent, liberóſque quos in vlnis ferebant interficerent, ignéque tectis iniecto, aliæ gladiis ſemetipſas occiderent, aliæ confidenter in flammam inſilientes perirent. Illa verò cùm videret omnes egregiè iacere, tum etiam ipſa ſummiſſo gladio per cædem ſe in flammam coniecit, vt ne mortuo quidem corpore hoſtes potirentur. *Polyænus lib.8.*

In expugnatione ſpeluncarum latronum ab Herode Antipatri F. Senex quidam deprehenſus intus cū vxore ac ſeptem filiis, rogatus fuit ab eis, vt ſe fugere hoſtem permitteret. At C ille ſtans ante oſtium, primum quemque exeuntem iugulabat donec ad vnum omnes confecit, & vxorem vltimam. Deinde præcipitatis cadaueribus, poſtremò ſeipſum ſuperiniecit, mortem ſeruituti præferens. *Ioſephus lib.14.c.27.*

Aſtapenſes Hiſpani ne ſeruire cogerentur Romanis, ſeipſos cum oppido prodiderunt. Erumpentes enim viri in Romanorum ſtationes, omnem in ſe conuertunt exercitum: at multitudine victi ad vnum cæſi fuêre. Qua ſuorum clade animaduerſa, iuuenes qui in vrbe remanſerant, imbellem multitudinem ferro confecerunt, pyram incenderunt, incenſæ ſe ipſos cum armis iniecerunt. *Sab. lib.5. En.5.*

Ignominiæ vitandæ.

CLEOPATRA Ægypti regina, cùm Antonius ſibiipſi manus intuliſſet, ipſa in monuméto à Proculeio capta, & ne ſica ſe ipſam cōfoderet prohibita, ex mœrore ſimul & dolore (nā pectus eius ex verberibus inflammatum & exulceratum fuerat) febre correpta, id velamentum arripuit læta, quaſi ideo temperatura cibo, & vitam liberè poſitura. Medicum habebat familiarem Olympum: quem, prodita ei veritate, conſiliatium & adiutorem ad tabem ſibi inducendam adhibuit, vt D ipſe ſcriptum reliquit Olympus, qui edidit harum rerum hiſtoriam. Odoratus rem Cæſar Auguſtus, obiecit ei minas & terrores de liberis: quibus illa ſicut machinis expugnata eſt, permiſitque corpus ſuum omnibus pro arbitrio curare & alere. Venit etiam paucis diebus poſt ipſe ad eam appellandam & conſolandam. Illa ſupplex diuertit protinus ad miſericordiam expoſcendam & ad preces, quaſi ſummoperè concupiſceret viuere. Poſtremò numeri theſauri breuiarium, quod habebat, tradidit ei. Cum Seleucus vnus procuratorum argueret eam, quòd reconderet & ſupprimeret nonnulla: exiliens, & in capillum huius inuolans, multis plagis os eius contudit. Subridente Cæſare, atque illam reprimente: An ne graue, inquit, Cæſar eſt, cum tu inuiſere me hoc in ſtatu & appellare ſis dignatus, à ſeruis me meis deferri? Si quid repoſui muliebre, non mihi ſanè miſeræ mundum, ſed quo pauca munera Octauiæ & Liuiæ tuæ feram, vt placatum te per illas & clementiorem habeam. His gauiſus eſt Cæſar, omninò illam exiſtimans teneri cupiditate vitæ. Igitur Cæſar, vbi oſtendit & hæc ei concedere ſe, ceteráque ſupra omnem ſpem cum ea acturum: digreſſus, decepiſſe arbitrabatur ſe eam: at magis deceptus ipſe eſt. Nam poſteaquàm E ſeſe poſt triduum in Italiam ad triumphum mittendam eſſe ſubolfecit, obtinuit primum vt Antonio parentare poſſet. Inde lota accubuit, & ſplendidè eſt epulata. Tum ciſtam quidam rure veniens attulit. Percontantibus, Quid ferret? ſatellitibus: aperiens & auferens folia, cophinum plenum ficorum oſtendit. Mirantes ſpeciem & magnitudinem, arridens inuitauit, vt ſumerent. Illi nihil ſuſpicati, iuſſerunt ficos cum intrò ferre. Sub prandium tabulas, quas ſcriptas & conſignatas habebat, miſit Cleopatra ad Cæſarē, tum omnibus eiectis reliquis, præter duas illa fœminas, obdidit fores. Solutis tabulis Cæſar, vt obſecrationes & queſtus legit precantis, vt apud Antonium conderetur: intellexit illicò, quid geſtum eſſet. Ac primum inſtitit illuc accurrere: deinde ſpectatum properè miſit, quid rei eſſet. Merum momento tranſactum cum illa fuerat, Nam curſu illuc profecti, & ſtationem nihil offendentes ſenſiſſe, reſerata ianua defunctam inuenerunt, & in aureo iacentem lecto, regio cultu exornatam. Ex mulieribus eius Iras nomine ad pedes eius expirauerat: Charmium iam lapſabunda & capite grauata componebat diadema, quo F redimitum erat caput eius. Ibi cum quidam fremens dixiſſet: Hæccine pulchra, Charmium? Pulcherrima ſanè, inquit, decentiaque regum propaginem tam multorum. Nihil amplius locuta, iuxta lectum ibi concidit. Perhibent aſpidem inter ficos illos illatam, foliiſque fuiſſe intectam, ita enim iuſſiſſe Cleopatram, vt ignorantis corpus beſtia inuaderet. Vt tollens de ficis, conſpexit eam, dixiſſe Cleopatram: Nempe hic illa eſt, brachiúmque nudatum morſui præbuiſſe. Alij incluſam hydriæ aſpidem atque ita fuiſſe autumant aſſeruatā fuſôque aureo ipſam laceſſentis & ſtimulantis arripuiſſe Cleopatræ brachium. Sed veritatē nouit nemo: quando venenum quoque geſtaſſe proditum eſt eam in nouacula caua, eámq; recondidiſſe coma ſua. Verùm nec macula in corpore extitit: neque aliud veneni veſtigium. Neque verò beſtia illa intus comparuit: tractus aliquos eius tantùm iuxta mare, quò cubiculum ſpectabat & Feneſtræ erant, aiunt deprehenſos. Nonnullis brachium quoque Cleopatræ notas duas expunctione viſum eſt habere tenues & exiles: quibus credidiſſe Cæſar videtur. Siquidem in triumpho eius imago tranſlata eſt ipſius Cleopatræ, & aſpidis mordicùs brachio affixæ. *Plut. in Antonio.*

A QVIBVS ILLATAM.

PVTA à SEIPSIS.

☞ *Vide Locum mortis, Tit. Auctrlar. Illic Mortis efficiens, hic Tolerantia nimia perpenditur.*

THEOXENA mulier Theſſala, cuius maritum Philippus Macedoniæ rex Perſei pater interfecerat, cum ſororis filij à Philippo ad carcerem & ludibrium poſcerentur: molita cum pueris fugam, vbi ſe & ſuos vidit in hoſtium poteſtatem veniſſe, ſibi & pueris mortem conſciuit. *Sab. lib.5. En.5.*

Magiſtratu, Iudicibus.

Praylus Troadenſis, Timonis Nicæi auditor, tam ſtupida fuit conſtantia vt pateretur ſe iniuſtè, tanquam proditorem, affici ſupplicio, ne verbo quidem innocentiam ſuam defendens. *Laërt. in Timone.*

Sociis, Amicis

☞ *Conſule Tit. Eorum qui mutuis vulneribus periere. Illic Efficiens, hic Effectus conſideratur.* H

Ad extrema Ciliciæ, rupem quandam munitiſſimam incolebant Marmares nuncupati. Horum plerique, faciente illac iter Alexandro Magno, nouiſſimum eius agmen adorti, complutibus interfectis, non paruum hominum & iumentorum numerum abegerunt. Qua iniuria rex irritatus, loci illius oppugnationem inſtituit, atque omni conatu, vt eam gentē debellaret, contendit. Marmares & fortitudini ſuæ, & oppidi ſitu confiſi, fortiter oppugnationi reſiſtebant. Iamque biduū integrum nunquam pugna intermiſſa fuerat: apparebátque regem non prius ceſſaturum, quam rupem eam ſuperaſſet. Ibi Marmarum ſeniores iuuentuti perſuadere tentarunt, ne vim experiri perſeuerarent, quòd fortaſſe negotium cum rege componi poſſet. Illis huiuſmodi ſententiam reſpuentibus, cunctiſque ſimul cum libertate interire ſibi proponentibus: ſenes aliud conſilium hoc dederunt, vti pueros, fœminas, ſeneſque omnes interficerent: ipſi, quibus ob

corporis firmitudinem haud difficulter ſalus quæri poſſet, A noctu per hoſtes medios in montem proximum effugerent, Comprobato hoc conſilio à iunioribus,iuſſi ſunt ſenes quiſque domum ſuam reuerti, ibique cum cognatis cibo & potu delicatiore refecti, mortem expectare. Viſum eſt deinde iuuenibus,qui erant circiter ſexcenti, à cæde cognatorum hominum abſtinere, ſed domibus ignem iniicere, eóque facto, portis patefactis diſcedere. Vt conſtituerant, peractum eſt, cuicunque ſuorum ciuium, vt incenſa domus pro ſepulchro eſſet, fecerunt: ipſique durante adhuc nocte, per hoſtium caſtra euadentes in propinquum montem ſe contulerunt. *Diodorus lib.17.*

Abydeni à Philippo Macedone obſeſſi, paulò ante primum bellum Macedonicum à Rom. geſtum, petierant vt præſidio incolumi dimiſſo, ſibi cum vxoribus & liberis, ſingulíſque veſtimentis,vrbe excedere liceret. Cæterum legatis nihil pacati ab hoſte renunciantibus. Abydeni in rabiem verſi, matronas omnes in templo Dianæ, pueros & virgines cum nutricibus & infantibus in Gymnaſio claudunt,aurum & argentum omne in forum deferunt, mox in vnum collectum & B Rhodias naues,quæ fortè in portu ſtabant,imponunt. Ipſi eo conſilio in hoſtem exeunt,vt non niſi victores in vrbem redirent: delectis,qui atrox facinus,niſi conſilium proceſſiſſet peragerent dira execratione interpoſita, niſi impetrata faceſſerent, vt ſi Abydenorũ acies ad pugnam egreſſa vinceretur, confeſtim omnem imbellem turbam obtruncarent: aurum &alia, quæ in naues congeſta eſſent, in mare deiicerent. Pugna multò atrocior fuit quàm pro numero dimicantium. Verùm Macedo, Abydenis maiore ex parte interfectis, animaduerſa hoſtium deſperatione, ſub noctem pugnam inhibuit. Poſtridie vrbs paucorum conſenſu deditur, ſacerdotibus ad eam dedendam miſſis. Vbi hoſtis intra mœnia eſt conſpectus, qui prælio ſuperfuerant, iuriſiurandi, publicæque execrationis memores, ſubito velut furore correpti, ſtricto ferro ſuos conficiunt. Sæuiunt inde in ſeipſos. Quo hoſtium furore rex perculſus, militem à cæde reuocauit, profeſſus ſe tridui ſpacium Abydenis dare ad mortem ſibi conſciſcendam. Quo tempore plura in ſe victi facinora ediderunt, quàm vel ab irato hoſte pati debuiſſent. *Sab.lib.6.Enn.5.*

C Poloni XII. adoleſcentes nobiles, ab Amurathe Turcorum Imp. capti, ſtupri vitandi cauſa, mutuis conciderunt vulneribus. *Cromerus.lib.21.*

MALA FORTVITA, VIDELICET
SERVITVTEM VEL PRÆSENTEM,
VEL IMMINENTEM.
Carcerum.

☞ *Vide Tit. Non declinare temerè periculum Carceris.*

Tyrannorum.

ARISTOGITON Athenieñſis, cùm magni animi vir fortíſque foret,publicas iniurias lentè admodum tulit:& cùm ciuitatem ab iniuſto homine vexari,omnique dignitate ſpoliari cerneret,ſua nihil intereſſe putauit,quid de illis rebus fieret. Idem tamen poſtea cum Hipparchum ipſum tyrannum amores ac delicias ſuas tentare:Harmodiumque, cuius amore flagrabat, conciliare ſibi velle intellexit: ſuam hanc priuatamque iniuriam non tulit, ſed adhibito ſocio illius conſilij puero illo, quem amabat, dolorem ſuum vltus eſt, ipſumque necauit. *Victorius lib.10.Var.lect.cap.21.*

D DEDECVS, INFAMIAM;
OBTRECTATIONEM.

BALLIO in Pſeudulo Plautina ad atrocia conuitia,quibus à duobus impetitur, reſpondet, Vetera vaticinamini. *Eraſ.in Adagiis.*

NERO Imp. cùm poſt infinita crudelia facinora matrem quoque Agrippinam occidi feciſſet,à multis peſſimè audiuit, qui tamen priuatim magis quàm publicè hominem damnabant. Nam culeum in quadam ſtatua ipſius de nocte ſuſpenderunt: vt ex eo ſignificarent, Neronem in culeum coniici oportere,expoſueruntque puerulum in foro,alligata ad eum tabella,in qua ſcriptum erat:Non te tollo,ne matrem occidas Legebatur in pleriſque locis ſcriptum, Nero, Oreſtes, Alcmeon matricidæ Audire licebat eos qui ita dicerent: Nero matrem interfecit. Cuius tamen rei nullam pœnam Nero repoſcebat ne vel fama magis omnium ſermone percrebreſceret, vel quod ſermones habitos de iis rebus contemneret. *Xiphilinus in eius vita.*

M. ANTONIVS Philoſophus habuit vxorem Anniam Fauſtinam,filiam Pij,ſic annitente Adriano,vt Marcus Pio gener eſſet, vt quandoque ad eum imperium perueniret. Capitolinus de nefandis amoribus Fauſtinæ erga gladiatorem pulchram fabulam narrat. Sed tranquillitas ac boni principis pietas effecit,ne eam repudiaret, licet eam inter adulteros nonnunquam prandentem deprehendiſſet, quos inde ad varios honores promouit. *Cuſpinianus.* E

DEFECTIONES,
CLADEM.

GALIENVS Imperator quum accepiſſet, Ægyptum à Romano imperio deſciuiſſe: Quid, inquit, ſine lino Ægyptio eſſe non poſſumus? Perdita Gallia ridens: Et non eſt,inquit, tuta Reſpubl.ſine trabeatis ſagis? Aſia Alemannorum & Scytharum incurſationibus vaſtata: Quid, inquid, ſine Aphronitris eſſe non poſſumus? Degeneris hæc fuerunt animi indicia. Et quid mirum? Cùm eadem leuitate patrem Valerianum à Perſis capi,& proſpectaculo circumduci paſſus fuerit. *Trebellius.*

Capta ab Alarico Veſtgotho Roma quidam Honorio Imperatori cum lachrymis,Romam captam nunciabat. Cùm autem Honorius mirificè oblectaretur gallina quadam, cui ob corporis proceritatem nomen indiderat Romæ, femur vtraque manu percutiens: Quomodo, inquit, tam ſubitò capta eſt Roma, quæ paulò ante his meis genibus requieuit? Tum miniſter, non Romam gallinam,ſed vrbem Romam captam proclamauit. At Imperator, Alias, inquiens, vrbes habemus, ſúſque déque nobiliſſ. vrbis excidium tulit. Sicut & quod Placidia ipſius ſoror abducta eſſet captiua, quam in Foro Cornelij Ataulpho Alaricus vxorem dedit. *Zonaras.* F

INSIDIAS,
FRAVDES.

VLADISLAVS Boëmiæ & Hungariæ rex, molitiones procerũ omnes mira patientia aut diſſimulauit,aut contempſit. In tanto námq,ſilentio,quo conſilia ſua obtegebat,difficile erat diuinare,quid ſecum cogitaret,aut quali animo hoc vel illud ageret:ſic videlicet taciturnitatem amplexus, vt à pleriſque motum idolum cognominaretur,quod aliud proloqui neſciret vel nollet, niſi Benè, aut *Dobre.* Hunc enim morem habuit, vt Hungaris, quorum linguæ ignarus erat, vocabulo G Latino,Benè,Boëmis autem vernaculo ipſorum verbo *Dobre* quod idem cum priore ſonat, reſponderet: cùm vtrique illi compendio ſuo ſtudentes, ſibi quidem bene, cæterùm regi male conſulerent. Itaque per hæc duo verba regnum vtrunque miſerè afflictum fuit,amiſſis regiis oppidis arcibus,vectigalibus,& quibuſcunque aliis redditibus,adeò vt in Morauia rex nullum planè reliquum cenſum haberet,tenuiſſimum verò in Boëmia. *Dubrauius. lib.32.*

DEIECTIONEM
AB IMPERIO.

IODOCVS Marchio Morauiæ, cum patruum ſuum Venceſlaum VI. Boëmiæ Romanorúmque regem viſitatum veniſſet, vocauit eum patruus in penitiorem ædium partem,atque in hunc modum allocutus eſt. Etſi ſatis ſcio,non eſſe è dignitate mea, quod Electores imperij me regno Romano abdicauerunt,ſolatio tamen eſt,quod è familia noſtra hoc decus non excidit. Ego te libens volenſque ſucceſſorem mihi datum accipio. Cúmque Iudocus his verbis territus ad regis genua procubuiſſet, ac tibi nihil imputandum diceret, qui earum rerum omnium ignarus eſſet: Pone metum, inquit, nepos H Nam neque imperium inuitus depono: neque ſi retinere illud cupiam, iura ſanguinis violare auſim. Bono itaque animo eſto,imperiumque tibi demandatum ſuſcipe. Mihi mea ſatis eſt Boëmia:viris,armis, opibus regni mei tanquam tuis vt libet vtere. Lætumque & donatum nepotem à ſe dimiſit. *Æn. Syl.lib.3.Com.in Panor.* Sed & cùm Norimbergenſes ſoli Iodocum pro rege non agnoſcerent, viuente etiamnum Venceſlao; Venceſlaus ſpretis xx. millibus aureorum quæ offerebant, ſi à fide data liberarentur, aliquot plauſtra vini Rhenenſis Baccharacenſis ab illis petiit, & liberos eſſe iuſſit. *Cranzius lib.9.Vandal.c.31.& lib.10.c.1.*

EXCIDIVM
VRBIS.

Capta ab Alarico Gotho Roma, Romanorum plurimi Carthaginem fugère. Vrbis direptionem plangentibus orientalibus populis, & maximis ciuitatibus remotiſſimis terris publicum luctum mœroremque ducentibus, ipſi theatra ſecuri frequentabant, vſque adeo fabulis dediti, vt ne proprius

prius quidem calamitatibus ab iis auerti poſſent. *Auguſt. lib.1.*
A *de Ciuit. Dei.c.33.*

MORTEM SVORVM.

DEMOSTHENES (ſicuti Æſchines memorat) ſeptima die, quàm filia eius deceſſit, antequam eluxiſſet, & iuſta exequiarum feciſſet, coronatus & candido amictus pallio ſacrificauit, & mortem ſoluit: cum vnicam infelix, & eam, quæ primùm eum appellauerat patrem, amiſiſſet. *Plutarchus in Orat.conſ.*

GALIENVS Imper. cùm patrem Valerianum audiſſet extinctum, vocem laudatiſſimam ſine laude vſurpauit, dicens: Sciebam patrem meum eſſe mortalem. *Trebellius Poſtio.*

ANIMARE AD MALA SVPERANDA.

Conſule locum Prudentiæ bellica,
Milites animare.

ARISTIDES Cimonem, Mneſiphilus Themiſtoclem inuiſos initio & malè audientes in ciuitate, vt impuderites & inſolentes, erexerunt & confirmarunt. *Plutarchus, an Seni tractanda reſpub.*

B SOCRATES Alcibiadem adoleſcentem primum ob imperitiam trepidantem vt, fit, apud tantam multitudinem verba facere lepida εἰρωνείᾳ animauit: Annon putas, inquit, ô Alcibiades, contemnendum ſutorem? Annuit. Annon præconem? quum & hîc annuiſſet: Annon contemneres, inquit, tabernaculorum opificem? Quum ſimilia quædam propoſuiſſet, & is fateretur hos eſſe contemnendos: tùm Socrates: Atqui, inquit, ex his conſtat Athenienſium populus, quem tu vereris. Quorum ſi ſingulos putas contemnendos, qui minus etiam contemnas condenſatos? Senſit, non referre apud quàm multos dicas, ſed apud quàm cordatos.

DEMOSTHENEM exploſum à populo, & propterea animum deſpondentem, Senex quidam animauit: Cùm Pericli ſimilis ſis animum deſpondere noli. *Plutarchus an Seni tractanda ſit reſpub.*

ALARICVS Gotthorum rex conſilio diripiendæ Italiæ, Gotthis, Alanis, Hunniſque aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus incredibili victoriæ curſu, per Venetiá in Italiam venit: & traiecto Abdua in Liguriam tranſiit,
C atque ire ad Padum recto curſu contendit vt haſtam demum, vbi erat Honorius imperator perueniret. Qua re prouiſa, tantus tumultus in ea vrbe factus eſt, vt non ſolùm ciues ſed etiam aula regia conſilium capeſſendæ in Galliam fugæ inierint. Quos Stilico Honorij ſocer accommodata ad tempus oratione ſecuro animo eſſe, ac benè ſperare iuſſit. *Sigonius lib.10. Imp.occid.*

TOLERANTIA PASSIONVM CORPORIS
AC PRIMVM
LABORIS IN GENERE.

Vide Paulò ante.

Ac Conſule Tit. Exercitationem corporis, quatenus exercendo ſe laborem perfert, & agendo patitur. Item, Sanitatis conſeruandæ ſtudium per laborem & exercitationem. Item Milites ſuo exemplo ad laborem traducere.

Scoti veteres nudis ſemper capitibus & tonſis, relicta modo in fronte veteri Hiſpanorum more tortula capillorum ac cirrho quodam, niſi ægritudo obſtaret, incedebant. Hinc nul-
D lus propter continuam capitis tonſuram, caluus olim apud eos viſus eſt. Pedibus verò aut nudis, aut in calciamentis de induſtria humefactis, idque potiſſimum hyeme, vt caluaria ad ſolem indurata, & pedibus ad niues, & caloris & frigoris vbique patientes eſſent, *H. Boetius in Scotis.*

PHORMIO dux quiſpiam, in perferendis militiæ incommodis notæ patientiæ. Hinc natum adagium ab Eraſmo poſitum Phormionis thori: de ſtratis minimè delicatis.

LAERTIVS Cleanthem Philoſophum alterum Herculem vulgò dictum fuiſſe tradit, quod eſſet omnium laborum patientiſſimus, adeò vt noctu hauriendo è puteo aquam victum diurnum pararet: vnde & φρεάντλης dictus pro Cleanthe.

Cùm in Liburniam veniſſet M. Varro, vidit Matres-familias eorum afferre ligna, & ſimul pueros, quos alerent, alias ſingulos, alias binos, quæ oſtenderent fœtas Italicas, quæ in conopeis iacent dies aliquot, eſſe luridas, mucidas ac contemnendas. Teſtis ipſemet *lib.2.c.10.de Re ruſt.*

M. CATO, qui Vticenſis cognomen tulit, adoleſcens adhuc per integrum diem ſermone nihil intermiſſo locutus eſt: calores & niues nudo capite tolerauit, iter pedibus fecit, amicis equo ſedentibus. Quoties febre laborauit, ſolus eſſe voluit nec quenquam admiſit niſi morbo leuatus. Per hæc virtus illa adoleuit, quam poſtea ciuili bello reipub. præſtitit. Sed E
cótinuos dies per loca ſerpentibus infeſta duxauit exercitum non equo, non vehiculo vectus, ſed pedibus in primo agmine iter faciens, nunquam ſedens, niſi cùm cibam aut quietem caperet. *Sabell.lib.2.c.10.*

MASSINISSA rex Numidarum erat corporis firmitate præſtans & duritiei ac laboribus à pueritia aſſuetus. Etenim ſtans in veſtigiis totum diem manebat immotus: & ſedens non ſurgebat vſque ad noctem: in quo continenter per diem & noctem ſedens, & equitationibus vtens, non defatigabatur. *Diod.Siculus lib.2.*

VESPASIANVS Imp. valetudinem & abſtinentia & frictione tuebatur. Militiæ acer, agmen anteire, & locum caſtris capere, & noctu diúque conſilio, ac, ſi res poſceret, manu hoſtibus obſiſtere ſolebat, cibo fortuito, veſte habitúque vix à gregario milite diſcrepans *Cuſpinianus.*

GALENVS in libro (qui ad Thraſybulum de arte Sanitatis tuendæ tradat) ſcribit, ſe plerunque multis athletis, qui præ-
ſtantiſſimi eſſe videbantur, quique multas in certaminibus coronas meriti erant, ſeipſum valentiorem eſſe expertum: quandoquidem illi (inquit) in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus magis præterea in ciuilibus atque ruſticis negotiis, inutiles prorſus reperiebantur. F

MAXIMILIANVS I. Imperator erat laborum patientiſſimus, adeo vt in multam noctem crebrò ſcriberet, conſuleret, res magnas ageret, ſæpè etiam tractaret, haſtis concurreret cum Principibus in ludis, & ſeriò cum hoſtibus: æſtum ac frigus inediam & commeatus penuriam iuxta ferret. *Cuſpinianus.*

Mollities.

DIONYSIVS Phocenſium dux Ionum multitudinem ad bellica munia inexercitatam videns, auctor illis fuit atque ductor, vt quotidie in ſimulata pugna exercerentur. Pertulere eos labores ad ſeptimum vſque diem. Sed poſt vel laboris tædio vel mollitie victi, defixis in inſula vmbraculis naues ingredi neglexerunt, neque multò, poſt ſublatis velis receſſerunt, Græcos contra Perſarum claſſem numeroſiſſ. ad Ladã propè Miletum pugnaturos deſerentes. *Herodotus libro. 6.* G

SYBARITA quiſpiam iter faciens per agros, quum videret quoſdam fodientes, dixit, Se ſpectando illos fodientes rupturam capere. Ad hanc vocem auditam, agricola per locum reſpondit: At mihi multò iuſtius te audiéti latus dolet. Tanta erat Sybaritarum mollities, vt nullum opificum in ciuitatem admitterent, quod cum ſtrepitu exerceretur: quod genus ſunt fabrorum ferrariorum & lignariorum. Atque adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid eſſet, quod illis ſomnum interrumperet. *Athenæus l.12.* Ex iis Quidam, quum Spartam veniens Lacedæmoniorum duros mores aſpexiſſet: Non mirum, inquit, prodigos tam miſeræ vitæ Lacedæmonios eſſe, & in bello fortiter mortem oppetere.

SONOS

Ferre.

Qui Nili Catadupa accolunt, vorticoſi amnis ex altiſſimis ſcopulis in præceps ruentis fragoribus aſſiduis ita percelluntur, vt auditum amittant, ſeu potius ita firmantur, vt quoſuis aliis intolerabiles ſonos pati queant, nec niſi altiſſimè inclamantes audiant. Quod Molitoribus quoque perpetuò molarum ſtrepitu obduratis contingere vulgò videmus. H

Non ferre.

VENCESLAVS III. Boëmorum, rex campanarum ſonitum ægrè adeò ferebat, vt ſtatim ad tinnitum illarum ambas aures ambabus manibus obſtrueret. Quare neceſſe fuit, Rege Pragæ commorante, à pulſu illarum, quæ maiores eſſent, temperare, *Dubrauius lib.16.*

ODORES

NON FERRE.

Animalium.

Cum Germanus Quidam hyemis tempore nobiſcum cœnaturus, inquit Matthiolus, in hypocauſtum intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius viri naturæ conſcia, ne is viſo felis catulo, quem educauerat, iratus diſcederet, illum in arcula quadam in eodem cœnaculo concluſerat. Sed quamuis nec vidiſſet ille, nec audiuiſſet catulum, cum pauco poſt tempore acrem

felis

felis halitum inſpiraſſet irritata, ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, prorumpente ſudore, pallida admodum facie, omnibus admirantibus, conclamare cœpit tremebundus: Hic aliquo in angulo latet felis; nec niſi fele foras elato ſibi reſtitui potuit. *A. Parcus lib. 20. Operum, de Venenis.*

Hominum.

Perſas ne γράσον quidem ſuum laturos (cùm ad Granicum contra Darium Alexander Magnus pugnaturus eſſet) Macedonas per iocum ſingulari confidentia affirmaſſe, ſcriptores Græci tradunt. Eſt autem γράσος, hircinus ille odor, qui maximè ſub alis latet. Etſi hoc non magis ad Corporis quàm Animi mollitiem referri debet.

Roſarum.

FRANCISCVS VENERIVS Venetorum dux, feſto die ſacra auditurus, ſacellani opera recentes roſas illatas properè auferri iuſſit, ne, quod ſibi priuato ſæpè acciderat, in animi defectum incideret. Ὑπόμνημα Franciſci Sacerdotis.

AERIS CALIDI FRIGIDIVE TOLERANTIA.

☞ *Vide Locum de Aëre.*

IGNEM.

Tolerare.

Spartiatæ olim pueros ſuos aris ardentibus admouere ſolebant. *Plutarchus.*

ALIMENTA FERRE CALIDA.

PHILOXENVS LEVCADIVS [fuit homo guloſus (vnde ſunt Philoxeniæ placentæ, adeò quidem, vt palam in balneis manum conſuefaceret in aquam calidam immittendo, & os aqua calida eluendo, ne calidis facilè moueretur & coquos aſſuefaciebat, vt cibos calidiſſimos apponerent. Conſimilia etiam narrant de Archyta, & Crobylus ait: Ego ad calida hæc Dactylos Idæos habeo, id eſt, digiti mei minimè læduntur à calidis. Pharynga iucundiſſimè incendam fruſtis piſcium. *Suidas.*

PROÆRESIVS ſophiſta tam firmo erat ſtomacho, vt calidæ potionem nunquam ſit expertus, & in Galliis, (quò Cæſarem Conſtantem ſecutus fuerat) Rhenum tantùm non glaciatum haberet. *Eunapius in eius vita.*

MVLTA.

☞ *Conſule Titul. Voracitatis & Ebrietatis, quatenus alimenta copiosè aſſumpta circa noxam ferre poſſunt.*

PANDAREVS à Cerere beneficium habuit, vt cibis ingeſtis non grauaretur. *Bæus in Ornithogonia.*

TIBERIVS Impér. biduum & duas noctes potu continuaſſe fertur, & Traianus capacioribus ſcyphis, ſed citra ebrietatem bibiſſe. *Suetonius.*

VERBERA, PLAGAS.

☞ *Vide Titul. Luctatorum. Pancratiaſtarum, quatenus corporis robore, in perferendis aliorum ictibus, præditos eſſe oportet.*

Spartiatæ pueros ſuos vulneribus & virgis cædebant, quò à primis ſtatim annis diſcerent fortes eſſe in rebus aduerſis. *Plut. in Lycurgo.*

Firmum inter minutos Romanorum tyrannos connumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, vt ſuperpoſitam pectori incudem aliis tundentibus, perferret. *Cælius lib. 1. c. 13. Antiq. Lect.*

PARTVS DOLOREM FERRE.

Virgo quædam Spartana. ☞ Vide ſuprà *Partus dolores. In Titulo, Tolerantia dolorum corporis.*

In Illyrico prægnantem ſæpè, cùm venit patiendi tempus non longè ab opere diſcedere, ibíque enixam puerum referri quem non peperiſſe, ſed inueniſſe putes, teſtatur *Varro lib. 2. cap. 10. de re ruſtica.*

Apud Tibarenos Aſiæ populos mulier partu ſoluta, virum in lectulo componit, cumque tanquam pueri auctorem curat. *Val. Flaccus lib. 5. Argon.*

——ibi de fide mira
Fœtu ligat, partúque virum fouet ipſa ſoluto.

Idem de Thracibus, Scythis, Cantabris & Celtiberis legimus apud quos puerperæ adeò dolore partus non mouentur, vt viris loco illarum decumbentibus miniſtrent & famulentur. *Alex. lib. 2. cap. 25.*

NON FERRE.

☞ *Vide Titulo. Ex partu mortua.*

TORMENTA FERRE.

☞ *Vide Locum, Tolerantia tormentorum. Illic Animi habitus, hic corporis viger in perpetiendo ſpectatur.*

Inquiſitor Cumanus in Varniſerano agro finium Mediolanenſium, vnam & 40. Sagas anno M. CCCC. LXXXV. ad ignem damnant, quæ omnes ſine quæſtione fuerant confeſſæ abraſo pilo & mutatis veſtibus. Quod olim Domitianus Imperator Apollonio Tyaneo mago feciſſe apud Philoſtratum Lemnium legitur, cum nudari planè & abradi iubens. Nam inquiſitor Sprangerus ait, ſi Magus penes ſe ſilentij ſortem habuerit, eum ad tormenta nihil doloris experturum, nec veritatem confeſſurum vnquam. *Bodinus.*

NON FERRE.

☞ *Ex Tit. Mollitiei in tormentis, huc quadam.*

STATIONEM FERRE.

SOCRATES, qui Ethicem induxit, perdius ac pernox à primo Solis ortu ad ſolem alterum orientem immobilis ſtare ſolitus eſt, iiſdem veſtigiis atque eodem obtutu defixus, vt ad fortuitas vices patientia aſſueſceret. *Sabellicus lib. 2. cap. 10. ex Platonis Sympoſio.*

MASINISSA rex Numidarum ſtans in veſtigiis totum diem manebat immotus. *Diod. Sic. lib. 32.*

NON FERRE.

SEVERVS Imp. quum Parthos, Arabes, Adiabenos deuiciſſet, triumphum, quòd conſiſtere in curru ob articularem morbum nequiret, filio conceſſit. *Cuſpinianus.*

HONORIVS IV. Pp. podagra laborans inſtrumentis quibuſdam ad id aptè fabrefactis ſacrificare cogebatur, quibus niteretur. *Platina.*

INCESSVM, AMBVLATIONEM FERRE.

M. CATO Vticenſis iter pedibus faciebat, amicis equo ſedentibus. *Plutarchus.*

HADRIANVS Imperat. vt ex ipſius patientia ferendi laboris exemplum alij haberent, pedibus interdum viginti paſſuum millia peragebat. *Spartianus*

HERODIANVS Scribit, Seuerum Imp. iter facere ſolitum ſine vlla intermiſſione, neque labores vllos curaſſe.

NON FERRE.

P. SCIPIO Africanus à Sen. Rom. ad contemplandos regum atque populorum mores miſſus, Alexandriam veniens, honoris cauſa obuium habuit regem Ptolemæum, pedibus ægrè incedentem, propter inſuetudinem, & podagræ ingem afflictationem: adeóque ad Panætium, qui eius lateri adhærebat, conuerſus, in aurem illi inſuſurrauit, Ampliſſimum certe fructum aduentus noſtri percepêre Ægyptij, quòd regem ſuum viderunt inambulantem.

VATINIVS podagræ morbum diſſimulare nitebatur, dicens: Se iam mille paſſus per diem ambulare. Dixerat hoc ille forſan poſt hyemale ſolſtitium. Hinc irridendi materiam Auguſtus arripuit. Et minùs, inquit, miri eſt: longiuſculi dies incipiunt. *Macrobius lib. 2. cap. 4. Saturn.*

ÆNEAS SYLVIVS (qui pòſt Pius II. Pp. fuit) in Scotias, votis ſoluendis, quæ inter fluctuum æſtus Virgini matri nuncupauerat, initium morbi contraxit articolaris, qui permanſit ad vitæ exitum, glacie decem millibus paſſuum nudis pedibus ad phanum vſque calcata, vt redire in oppidum non aliter quam lectica potuerit. *Campanus in eius vita.*

CVRSVM FERRE.

GALLIA ſubſtitutus Getulico, præſente Caïo Imper. campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus, etiam ad eſſedum Imperatoris per viginti paſſuum millia cucurrit. *Suetonius.*

NON FERRE.

☞ *Siue hoc viſcerum ſpiritualium, ſiue pedum vitio fiat, vt in Anhelosis & Podagricis. Vide etiam titulo. Curſu mortui.*

EQVITATIONIS

Tolerantia.

Nunciis Perſarum regum nihil pernicioſius tranſcurrit in rebus humanis. Idque hunc in modum eſt à Perſis excogitatum. Quot ex diebus tota via conſtat, totidem equos ac viros ferunt eſſe diſtinctos ad ſingulorum dierum iter faciendum,

quos

quos neque vis nitium, neque imber, neque æſtus, neque nox
A diſtinet, quin propoſitum ſibi curſum celerrimè conficiant. Quorum curſorum primus mandata tradit ſecundo, ſecundus item tertio: & ita deinceps illa mandata in alium atque alium pertranſeunt, quemadmodum apud Græcos fax, quam Vulcano per vices ferre curſores conſueuerant. Hanc equorum curſitationem Perſæ Angateion appellant. *Herod. lib.4.*

Alani Scythæ equites centum interdum millia vno curſu conficiunt: tam patientes ſunt laboris. *Raniſius.*

Scytharum tantam perpetuæ ſeſſionis in equis tolerantiam eſſe. *Hip. cum. de Aëre, aquis, locis*, eſſe ſcribit, vt propter hanc ipſam cauſam partes generationi deſtinatæ veluti eneruentur, adeóque ad venerem non modò tardi, verum etiam inepti reddantur, ob aſſiduam quietem calore natiuo veluti ſuffocato.

VECTIONIS
TOLERANTIA

☞ *Ex loco eorum, qui per Aëra ſunt vecti, exempla mutuanda, quatenus motum hunc violentum & naturæ*
B *humanæ penitus contrarium ferre poſſunt.*

TIBERIVS NERO vrgentibus ſe Druſo fratre grauiter ægrotante nunciis, tribus vehiculis ex vrbe in Germaniam feſtinans, noꝫe diéque ducenta millia paſſuum emenſus quantum viæ nullus, quod proditum ſit, quadrupedibus fecit vnquam *Plin. l.7.cap.10.*

PARADIVM ſcribit Caſſiodorus Theodoſij tempore tanta fuiſſe & animi acrimonia & corporis firmitate, vt veredis concitatiſſimis triduo Romani Imperij limites contingeret ac Perſarum: & rurſum altero triduo Conſtantinopolim repeteret. Vnde inuulgatum, Romanæ potentiæ ſpatia, lata alioqui illius pernici celeritate reddi perangusta. *Cælius lib.11.c.13. Antiq. Lect.*

SESSIONIS.

Scythas Hamaxobios ob aſſiduam in turribus ſeſſionem, quibus idem currus & ortus & vitæ & mortis carcerem circumſcribit, corpora propter quietem vaſta acquirere, eamque ipſam ob cauſam ad inſidendum equis apta. *Hip. de Aere, aquis, locis* auctor eſt.

C Athenienſes olim propter rei maritimæ vſum, quod remis addicti, ſeſſione iugi ipſi ſibiipſis nates attererent, à Comicis per iocum ἰπολίσπει & ἀπόγλυτει, hoc eſt, depiges & natibus carentes fuêre appellati.

De Maſiniſſa rege Numidiæ memorat. *Diod. Sic. lib.33.* illum vt corporis quoſlibet motus, ſic ſeſſionem quoque continuam per diem integrum ferre potuiſſe.

ALIMENTI INOPIAM VNIVERSIM
FERRE.

☞ *Potentiam paſſiuam tolerandi famem hic intelligimus. Nam qui fame aut ſiti nulla vrgentur, ad Appetitricis locum pertinent. Ex Tit. Ieiunij, eorum, qui volentes à cibos potuve abſtinuerunt, exempla vt mutuanda. Qui coacti, ſub Tit. Fames memorabilis, enumerabuntur.*

SOCRATES ad famem ac ſitim tolerandam exercuerat ſeſe poſt ſudorem enim è palæſtra collectum, quum alij potum vehementer appetunt, nunquam bibebat de primo cratere. Rogatus quam ob rem id faceret? Ne conſueſcam, inquit,
D obſequi affectibus. Interdum enim, licet ſitias, noxium eſt bibere: hic quum ratio ſuadet abſtinentiam, affectus hortatur vt bibas, magis obtemperandum eſt rationi. *Laert. lib.2.*

Non ferre.

☞ *Mollities hæc eſt Corporea. Quæ ipſa tamen cum mollitiem Animi accendat, ex Loco Puſillanimitatis inferenda alimenti inopia, exempla huc quoque transferri poterunt.*

FAMEM
FERRE.

Scythæ quando præuident famem tolerandam eſſe, faſciis ventrem ſtrictiſſimè circumligant. Ea ventris compreſſione famem depelli poſſe credunt. Hoc argumento Eraſiſtratus in primo διαιρέσεων vtitur, ad oſtendendum famem fieri propter inanes atque patentes ventriculi & inteſtinorum fibras *Gellius l.16.c.3.*

Non ferre.

D. PROCOPIVS Breunouienſis monachus in Boëmia, nihil in iuuenta ægriùs, quam famem tolerabat. Ob quam rem præſide Breunouienſi aliquando indignante, atque id agente, vt abductum in agrum, ieiunare propter cibi inopiam vſque
E ad horam præſtitutam cogeret. Procopius famelicus conſpecta arbore corno, conqueri de hyeme cœpit, per quam corna eſui matura nulla reperiret. Induit ſubitò ad ſuſpiria eius arbor & folia & fructus, conuertitque ei nouitate in ſe omnium oculos, ſed & Procopium mirabantur, tam auidè in oblatos fructus inuadentem. Atque ab eo tempore indulgentius in continuandis ieiuniis eſt habitus. Sed proceſſu ætatis abſtinentiam deinceps ſic coluit, vt exemplo aliis eſſet. *Dubr. libro ſexto.*

SITIM FERRE.

Bethulienſes Iudæi aquarum penuria, cum Holofernes Nabuchodonoſoris dux omnes puteos obſtruxiſſet, ita affligebantur, vt plurimi ſiti interierint, donec diuinitus obſidio ſoluta eſt. *Iudith. cap.7.*

Bello Iudaico Samaritani in monte Garizim collecti, à Cereale Tribuno Veſpaſiani obſidebantur. Euenit autem aqua tunc indigentibus Samaritis, etiam graues accendi æſtus, adeò vt nonnulli quidem vna die ſiti morerentur: multi verò eiuſ-
F modi morti ſeruitium præferentes, ad Romanos transfugerent. Cerealis primum eos ad fœdera hortabatur, ſi arma proieciſſent, tutos fore promittens. At quia perſuadere non poterat, occidit omnes, numero XIMDC. *Ioſephus lib.3.cap.12. belli Iudaici.*

Fama eſt Soum inter Lycurgi maiores clariſſimum, cùm in loco arido & aſpero circumſideretur à Clitoriis, pactum fuiſſe, ſi ipſe totúſque exercitus ſuus ex propinquo fonte bibiſſent, agrum ſe, quem iis ademerat, redditurum. Cùm eſſet id fœdus iureiurando ſancitum, concione aduocata ſuorum pronunciaſſe, regnum ſe ei, qui non bibiſſet, dare. Vbi nemo ſe temperare potuit, ſed biberunt omnes: ipſum deſcendiſſe omnium poſtremum: atque cùm conſperſiſſet aqua ſe, hoſtibus adhuc præſentibus, diſceſſiſſe: itaque agrum, quod potaſſent omnes retinuiſſe. *Plut. in Lycurg.*

Beſſum fugientem ſecutus Alexander, relictis cum Attabazo & parte copiarum impedimentis, ipſe exercitum trahēs expeditum, per torridam regionem & ſiticuloſam, noctu potius quam interdiu iter faciebat, ſitique interim & æſtu penè ad interitum laboratum. Quo contigit, vt repertis aquis tan-
G tum humeris hauſerit auidus miles, vt ad ſuſtinenda arma penè inutilis ſit factus. Fortè accidit, vt quidam vtrem aquæ habens filio occurreret, ne intoleranda ſiti abſumeretur. Is regem intuitus æſtu & labore affectum, vas aquæ illi obtulit. Tum rex: Cui inquit, opem ferre deſtinaueras? Meo, ait, filio, veritus ne priuſquam ad flumen venerit, extinguatur. Reſtituit Alexander illi poculum, faſſus ſe bibere non poſſe, tot militibus ſitientibus, quorum deſideria exiguum vas aquæ explere non valeret. Atque per hunc modum ad Oxum amnem non multò poſt ventum eſt, vbi ſub noctem ignes regis iuſſu in edito quam plurimi excitati ſunt, vt ad eos tardum agmen flecteret veſtigia. Miſit & qui cum vtribus fluuiali aqua plenis venientibus prodirent obuiam, vt ſiti & æſtu affecta corpora potu leuarentur. Fama eſt, ibi aquam tam cupidè hauſtam, vt plurimi intercluſo ſpiritu confeſtim exanimati ſint, nec vllo vnquam loco citra pugnam maior eſt Macedoni clades accepta. *Sabell. lib.5. Enn.4.*

Non ferre.

☞ *Conſule Tit. Puſillanimitatis.*

H *Non famem, ſitim.*

Lyſimachus in Thracia ſuperatus à Dromocheta, quum ob ſitis impatientiam tum ſe tum exercitum dediſſet, poſteaquam bibit, iam factus captiuus: O dij, inquit, quam breuis voluptatis gratia me ex rege feci ſeruum? *Plut. in regum & imperat. Apoph.*

Reducebat exercitum è Media M. Antonius, inſequentibus Parthis. Peruenit ad amnem, cuius erat gelidus & limpidus liquor, ſed ſalſus medicatúſque, qui hauſtus mox aluo concitata & inflammata ſiti excitabat dolores. Quod quamuis præmoneret Mardus itineris dux: nihilominus Milites Romani, repulſis, qui prohiberent: potauerunt & perierunt. *Plutarchus in Antonio.*

* Tonitru.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TOnitru βροντὴ Græcè, Raham Hebraicè, id eſt, turbatum eſt magno impetu, definitur ſonus factus in nubibus ex violenta percuſſione exhalationis calidæ & ſiccæ, ad latera nubis

nubis, vel ſonus ingens excitatus, aut per concuſſionem, aut
A per fractionem laterum nubis, à ſpiritu intus tumultuante, videatur *Ariſtoteles lib.12. Meteórorum*. Tonitru autẽ dictum volunt, quod ſonus eius terreat, iuxta Iſidorum, fortaſſis melius à ſono quem excitat.

DIVISIO.

Tonitru eſt Triplex, Tumultuans, Crepitans, & Stridens, iuxta varietatem ſoni quem excitat, aut quo à nobis percipitur, eſtque crepitans magis præ aliis periculoſum, eò quod exhalatio ſit magis collecta, & maiori virtute exeat, & perrumpat nubem.

ALBERTVS Magnus in *libro de poſſeſſionibus aëris*, ita de hac re Philoſophatur. Tonitru tripliciter egreditur à propria nube, ante inflammationem, in ipſa inflammatione, & poſt. Ante quidem, cum incipit comprimi in profundum acumen ſui, eò quod ſiccus eſt: penetrat nubem, & egreditur aërem, & commouet ipſum fortiter, vel debiliter, ſecundum virtutem ſuam, ideo ante tonitrua fiunt venti calidi & fortes, in inflammatione quandoque vterque eſt rarus & debilis, & tunc quia non inuenitur reſiſtens, egreditur ſine ſono vel vento,
B qui à nobis auditur, vt in æſtate. Poſt inflammationem: tunc pulſando latam nubem facit ſonum, ſed antequam pertranſeat, extinguitur, & ſonus auditur ſine coruſcatione.

CAVSÆ.

Cauſa materialis eſt exhalatio nubi incluſa, & exitum quærens, efficiens ſunt ipſa aſtra, quæ exhalationes educunt. Item vapores qui intra nubem etiam recipiuntur, & exhalationes velut extrudunt. Denique exhalatio ipſa quatenus erumpit.

Formalis eſt ſonitus ille quatenus prouenit ab exhalatione qui iuxta Albertum ſupra tribus modis fit. Primo, quum expreſſione violenta exprimitur vnum ab altero, Secundò, quum paulatim vapor ſcindens nubem ſuam qua eſt euolans aliam nubem, inuenit ſiccam, conſtrictam, & impingit in illam, & ex colliſione facit ſonum quandoque cum coruſcatione. Tertio, egreditur vapor paruus & rarus, inflammatus ex nube tenui, & non multum aquoſa, & tunc videtur ignis, vt flamma alba per multum fumum, & in propria nube non facit ſonum, ſed ſi obuiat ei nubes aquoſa, flamma extinguitur,
C in illa nube rumorem faciendo, vt ferrum candens in aqua.

Finalis eſt, vt aër purgetur à noxiis exhalationibus & vaporibus. Item fœcunditas terræ, nam tonitru ordinariè ſequuntur imbres. Tertio, Deus nonnunquam eo fragore homines terrefacit, & ad ſui timorem ac reuerentiam adducit, quomodo in Ægypto, & in monte Sina accidit. Atque hoc modo Pythagoras dicebat, Iouem immittere tonitrua, vt timeant qui in inferno detinentur, teſte *Ariſtotele l.2. Poſt.c.11.*

TONITRV GENERATIO,
ET DE EA PHILOSOPHORVM OPINIONES.

Tonitrui, fulguris, & fulminis variæ opiniones fuêre. Anaximander, de ſpiritu hæc originem trahere exiſtimauit, quoties enim craſſa nube comprehenſus is, & violenter excuſſus fuerit ob ſubtilitatem & leuitatem, nunc eruptio ſtrepitum, diſtinctio verò ex nubis nigredine ſplendorem perficit. Metrodori ſententia eſt, quum in nubem ex denſitate craſſam ſpiritus inciderit, fractura quidem perficere ſtrepitum, percuſſu autem & ſciſſione ſplendeſcere, velocitate verò delationis ex
D ſole caliditatem aſſumere & fulmen emitti, cuius debilitas definit in fulgetrum. Anaxagoræ opinio eſt, cùm calor in frigus, id eſt, cum pars æctherea in aërem inciderit, ſonitu tonitruum fieri, fulgura nebuloſi nigroris aſpectu fieri, magnitudine autem & multitudine luminis ita lumen oriri, vt corpulentiori typhonem igne, & nebuloſo fulgetrum: at Stoïcis placuit ita definiri tonitruum, nubium colliſio: fulgur ita, ex colliſu aſcenſio, fulmen ſic, violentioris colliſionis coruſcatio.

ASCLEPIODORVS dixit fulgura, fulmina & tonitrua fieri colliſione ex concurſu ſiccorum, & in aërem eleuatorum, quemadmodum in radiis ſolaribus moueri videmus atomos. Talia corpora ſeſe collidere intelligit & ignem excutere. Anaximanes dixit: ſpiritus in nubibus generare tonitrua.

SENECA dicit quod ſpiritus incidens nubibus, edat tonitrua, & deinde cum luctetur per obſtantia & interciſa vadens, ipſa ignem fugâ accendat.

Quidam dixerunt tonitru eſſe reſtinctionem ignis in nube.

Quidam dixerunt, tonitru eſſe ſonum factum in nubibus, ex tumultuatione exhalationis. E

Empedocles dixit Solem perducere ignem in nube ſuis radiis, qui extinctus ab humore nubis, ſonet edendo tonitru.

Igitur ſecundum Ariſtotelis doctrinam generatio tonitrui hunc in modum ſe habet: Cum ſicca & calida expiratio in nubem magnam & lateribus craſſam ac denſam includitur, accidit vt per nubis cauitatem huc illuc diffugiat, & vel motu, vel antiperiſtaſi, vel ab vtraque cauſa ſimul incaleſcat & rarefiat, proindéque ampliorem locum poſcat. Tum verò dum nubes magis magiſque frigore coarctatus, ſpiritus incitato impetu fugam quærens ictu vehementi in nubem impingit, eámque diſrumpit, ſicque ingens ſonitus exiſtit, quem tonitruum vocant.

Notanda eſt pro huius rei intelligentia, ſimilitudo qua Ariſtoteles explicat modum cauſamve, cur tantum ſonum exhalatio edat. Nimirum quemadmodum cum ligna multum ſiccæ inſpirationis in meatibus continentia vruntur, crepitum mouent, exhalatione in apertum prodeunte, lignáque diſrum- F pente: ſic in nubibus multo ſpiritu fœcundis facta earum diſſectione, vehemens ille ſonus exiſtit. Quam ſimilitudinem expreſſit *Lucretius libro ſexto ſui poëmat.* hiſce verſibus:

Aridior porrò ſi nubes accipit ignem,
Vritur ingenti ſonitu ſuccenſa repentè:
Lauricomos vti ſi per montes flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res vlla magis quam Phœbi Delphica laurus,
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.

LOCVS, ET TEMPVS.

Locus Tonitru in quo generatur, eſt idem cum loco nubium: videlicet media, vel infima aëris regio, neque enim tonitru reperitur niſi poſitis nubibus. Si enim quandoque audiatur aliquis ſonus in aëre etiam quando nubes non apparent, non eſt propriè tonitru, ſed tantum quædam repercuſſio exhalationis tenuis facta in media aëris regione.

Tempus verò eſt potiſſimum Ver & Autumnus, tunc enim plures ſunt nubes, per quas exhalationes aſcendentes impediuntur. Et ſcribit ſuprà Albertus Magnus, quod tonitrui G tempus aliud eſt in frigidis, aliud in calidis regionibus quia in 5.6.& 7. rarò fortior eſt, & eleuat vaporem: in calidis ſcilicet 1.2.3. & 4. generantur tonitrua in æquinoctialibus ſole exiſtente punctis.

Tonitru Veris tempore generatur, diſſoluta hyemali humiditate, ob calorem aëris affecti à ſole, vnde plurima ſurſum tollitur euaporatio, quæ, quia ſol non ad perpendiculum radios iaculatur, minus intenſus redditur calor, quam vt ipſum poſſit conſumere, & inde tonitrua & fulmina proueniunt. *Ioan. Franc. Picus Mir. de prænot. lib.5.c.4.*

DISSIPATIO.

Campanis pulſatis diſſipantur tonitrua, id quod etiam fit à tormentis æneis, quæ à ſono terribili Bombardæ dicuntur. Nam moto ipſo aëre, mouentur & ipſæ nubes, quibus nubibus motis diſſipantur.

Memorabile huius rei exemplum ſcribit *Plutarchus in vita Titi Q. Flaminei*, qui affirmat ex clamore exultantium Græcorum, quibus libertas reſtituebatur ſua, adeò motum aërem, vt etiam auiculæ in aëre exiſtentes, decidere viſæ ſint. Huius miraculi cauſam præcipuam fuiſſe indicat, dicitque: Quod cum vox magna edita ſit, ipſius indiſiunctus aër, nullam vo- H lentibus firmitatem exhibuerit. Itaque cum idcirco lubricus factus ſit, aues perinde ac ad inane peruenerint delapſas eſſe, aut medius ſidius à clamoris ictu, tanquam ſagitta quadam ſaucias exanimes cecidiſſe.

Tonſor.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TOnſores à tondeo, quod eſt lanam & capillos incido; dicuntur, qui capillos, barbam, aut aliud quidpiam radunt. *κουρεὺς* Græcis, & *κουρεὶς* tonſus. Olim tonſores non fuiſſe colligit Varro ex eo quod veteres ſtatuæ videantur capillitio & barba protenſa. Ac primum ex Sicilia Romam, & in Italiam veniſſe exiſtimat, anno CCCC.XLIX. ab V.C. qua de re Ardeæ ſcriptum in publico extat. *lib.2. de re ruſt. cap.11.* Fuiſſe tamen tonſores ouium ex quo homines eſſe cœperunt, conſtat ex S. Litteris.

TONSORES VARII.

A EXEMPLA ET APOPHTHEGMATA.

Sub Loco Bonorum Corporis, varios tondendi ritus annotauimus. Hic ſolius mechanica operæ rationem habemus.

TONSOR Midæ regis auriculis conſpectis, cùm ſecretum ſilentio premere non poſſet, ſcrobi effoſſæ clàm inſuſurrauit: Auriculas aſini rex Midas habet. Quam vocem enatæ cannæ, vento leniter ſubeunte, expreſsêre, & Regis auriculas prodidêre, *Ouid. lib. 11. Metamorph.*

CTESIBIVS tonſor Alexandrinus in Aſpendia habitans, Ptolemæi Euergetæ II. temporibus, hydraulin muſicum inſtrumentum inuenit, eiúſque rationem Thaidem quoque amicam docuit. *Athen. lib. 4. cap. 24.*

Quæ iam ora vulgi abierunt, omnibus Tonſoribus ac lippis nota dicuntur: propterea quòd olim in tonſtrinarum conſeſſibus omnes rumores narrari conſueuerunt. Quod indicat *Ariſtophanes in Pluto*:

B
Καὶ τοῖς λόγος γ᾽ ἦν νὴ τὸν ἡρακλέα, πολὺς
Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων,
Ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος. *Id eſt,*
Herclè profectò ſermo erat videlicet
In officinis deſidentium frequens
Tonſoriis, hominem repentè diuitem
Factum eſſe.

Et apud Terentium Antipho, in tonſtrina, de puella cognoſcit Item Horatius de tonſtrina.

——— Gaudent vbi vertice raſo
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Idem *in ſermonibus.*

——— Opinor,
Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.

Nam lippi in tonſorum officinis deſident, expetentes remedium oculorum, De tonſorum garrulitate complura lectu digna recenſet Plutarchus in libello, quem ſcripſit de Futili loquacitate, quorum vnum illud referre non pigebit. Cùm aliquando, inquit, in tonſtrina ſermo eſſet de Dionyſio diceretúrque tyrannidem illius admantinam eſſe & inexpugnabi- C lem: ridens tonſor: Hæccine, inquit, loqui nos de Dionyſio, in cuius iugulo ego ſubinde teneo nouaculam? Quod dictum ſimulátque Dionyſius reſciſſet, tonſorem in Crucem ſuſtulit: atque ita, quod ait Plinius, voces per iugulum redière in auctorem. *Eraſmus in Adagiis.*

Cùm loquax Tonſor eſſet Archelaum regem ſciſcitatus, Quomodo tondebo te? Tacitus inquit. *Plut. in Apoph.*

DIONYSIVS tyrannus, tonſorum metu tondere Filias ſuas edocuit. Quarum ipſarum, poſtquam adultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non auſus committere, inſtituit vt candentium iuglandium aut nucum putaminibus, barbam ſibi & capillum adurerent. *Plut. in Dione.*

TRYPHO Herodis regis tonſor, ſpe præmij, à Tirone veterano milite, amico ſummo Alexandri (quem Herodes pater de inſidiis ſuſpectum capitis damnarat) ſe non ſemel ſollicitatum aſſeruit, vt inter curandum guttur Herodi nouacula præcideret. Ab Herode autem vna cum Tirone in vincula coniectus, cùm filius Tironis tonſorem etiam conſpirationis reum faceret, à populo lapidibus obrutus, dignas ſuæ perfidiæ pœnas luit. *Ioſeph. lib. 16. cap. 17. Antiq.*

Itas Cleopatræ reginæ Ægypti tonſtrix, in ſumma gratia apud illam pariter & M. Antonium, ita vt publica quoque D negotia interdum adminiſtraret. Quæ ſeſe vt vitæ, ſic & mortis ſociam Cleopatræ præbuit vna cum Charmio ancilla *Plutarchus in Antonio.*

Reconciliauerat Ptolemæo fratri Cleopatram Cæſar Huius reconciliationis cauſa epulantibus cunctis, ſeruus Cæſaris Tonſor ex timiditate, qua omnes mortales ſuperabat, nihil prætermittens inexploratum, ſed intentus auribus & curioſus, inſidias intellexit Cæſari ab Achillia duce & Pothino eunucho parari. Re comperta Cæſar conuiuium ſtatione circundedit, & Pothinum interemit. Achillas perfugit ad exercitum, bellóque Cæſarem inuoluit graui & difficili: exigua enim manu tantæ ciuitati & viribus erat reſiſtendum *Plutarchus in Caſare.*

ALPHENVS Varro Cremonenſis, tonſor fuit, Profectus inde Romam ſub Sulpitio iuri operam ita dedit, vt breui conſulatum adipiſceretur, & mortuus publico ſumptu funeratus eſt. *Fulgoſus lib. 3. cap. 4.*

Lycinus tonſor Romanus locupletiſſimus. Meminit eius *Horat. in Arte.* Marmoreum hic poſt fata tumulum obtinuit E Hinc diſtichon illud.

Marmoreo tumulo Lycinus iacet, at Cato paruo,
Pompeius nullo. Credimus eſſe deos?

Tonſor quidam, qui officinam Romæ habebat pro templi, quod forum Græcum vocant, garrulam ad miraculum vſque & loquacem alebat picam. Hæc verba humana, voces ferarum & organorum crepitus reddebat, nullius illa coactu, ſed meditans ipſa, elaboranſque nihil, quod non exprimeret & ſimularet prætermittere. Fortè funus diuitis cuiuſpiam illac ad multas tubas ducebatur. Quia verò eo loco conſiſtebat de more pompa: tubicines celebres, qui canere iubebantur, diù illic moram traxere. Pica poſt illum diem muta & elinguis erat, neque vocem ſuam in laboribus neceſſariis mittebat. Quapropter qui mirati antè fuerant eius vocem, his maiore miraculo erat ſilentium & mutuum acroama, quibus quotidianum illac iter erat. Coniiciebatur autem in eiuſdem artis opifices veneni ſuſpicio: maior pars à tubis ſuſpicabantur præſtrictum fuiſſe eius auditum, atque vnà cum auditu F vocem extinctam. Cæterum neutrum horum fuit, ſed meditatio, vt imitatrice in ſeipſam reuocata, vocemque velut organum aptante, & inſtruente. Poſt enim repente apparuit & eluxit vox, neque ex ſolitis illis & priſtinis ſimulacris quidquam, ſed turbarum cantilenas iiſdem periodis ſonabat, varietatéſque omnes ac vocum cunctos numeros peragebat. *Plut. de Animantium comparatione.*

DONATVS Tib. Germanici tonſor. Cuius Epitaphium extat Romæ in regione Pineæ, quod hodie adhuc viſitur. *Petrus Appianus in Antiq. orbis.*

In CINNAMVM, *Martialis Epigrammatum lib. 7.*

Qui tonſor fueras tota notiſſimus vrbe,
Et poſthac domina munere factus eques:
Sicanas vrbes, Ætnæaque regna petiſti,
Cinname, cùm fugeres triſtia iura fori,
Qua nunc arte graues tolerabis inutilis annos?
Quid facit infelix & fugitiua quies?
Non Rhetor, non Grammaticus, ludiue Magiſter, G
Non Cynicus, non tu Stoicus eſſe potes:
Vendere nec vocem Siculis, plauſumque theatris:
Quod ſupereſt, iterum, Cinname, tonſor eris.

In TONSOREM ineptum & carnificem, *Lucillius in 2. Epigrammatum Græc.*

Ἄρες ἀρὲς βροτολοιγέ, μιαιφόνε, παύσεο κουρεῦ
Τέμνων· οὐ γὰρ ἔχεις οὐκ ἔτι πῶμα ταμεῖν.
Ἀλλ᾽ ἤδη μεταβὰς ἐπὶ τοὺς λύας, ἢ τὰ κάλωθεν
τῶν γονάτων, οὕτω τέμνε με, καὶ παρέχω.
Νῦν μὲν γὰρ μυιῶν ὁ τόπος γέμει ἢν δ᾽ ἐπιμείνῃς,
Ὄψει καὶ γυπῶν ἔθνεα καὶ κοράκων.

D. EVTAPELO, *Martialis Epigrammatum lib. 7.*

Eutrapelus tonſor dum circuit ora Luperci,
Expungitque genas, altera barba ſubit.

Ad ANTIOCHVM tonſorem, *idem Epigram. lib. 11.*

Qui nondum ſtygias deſcendere quærit ad vndas,
Tonſorem fugiat, ſi ſapit, Antiochum.
Alba minus ſæuis lacerantur brachia cultris,
Cum furit ad Phrygios enthea turba modos.
Mitior implicitas Alcon ſecat enterocelas,
Fractáque fabrili dedolat oſſa manu.
Tondeat hic inopes Cynicos, & Stoica menta,
Colláque puluere nudet equina iuba. H
Hic miſerum Scythica ſub rupe Promethea radat,
Carnificem nudo pectore paſcat auem.
Ad matrem fugiet Pentheus, ad Mænadas Orpheus,
Antiochi tantum barbara tela ſonent.
Hæc quæcunque meo numeraſti ſtigmata mento,
In vetuli picta qualia fronte ſedent,
Non iracundis fecit grauis vnguibus vxor.
Antiochi ferrum eſt & ſcelerata manus.
Vnus de cunctis animalibus hircus habet cor,
Barbatus viuit, ne ferat Antiochum.

TONSORIS Tornacenſis filius nomine Petrachinus Verbecchus, Ricardum Oreadum, Eduardi IV. Britannorum Regis filium ſe eſſe ſimulauit.

Vide Titulum, Generis nobilitatem aſtutè comparare.

Dandam Oliuerium, cæſo ab Heluetiis Carolo Burgundo, Ludouicus XI. rex tonſorem ſuum, obſcuro genere rure

Gandauenſibus prope ſurbano natum, miſerat Gandauum, vt A ſi qua facultas foret, cum Maria vnica filia Caroli ſummotis arbitris ageret, vt ea paterno maternoque genere orta è regia Francorum nobilitate, primas origines ſuas reſpiceret, ſeque regis fidei regendam crederet, ſplendidiſſimoque coniugio ſociandam. Gandauenſes puellam in poteſtate habebant, nec patiebantur cum virgine, occulta ſeri colloquia. Illud operæpretium fecit, quòd ne ab rege callidiſſimo miſſus, ſeditiones in vrbe variis motibus agitari aſſueta excitaret, iuſſus abire, Tornacum ſe recepit. A tonſore Tornacenſes nihil timebant. Præfectos regios clàm per idoneos nuncios præmonuit, vt noctu iter ingreſſi, ſub lucem ad mœnia adeſſent, Ipſa cum his, quos in comitatu ſuo de induſtria ſummæ audaciæ homines circiter triginta habebat, ad primam auroram portas occupat, regioſque Præfectos ſub ſignis intromiſit, plebe non inulta, optimatibus indignè ferentibus. *Æmilius lib.* 10.

Tonſor Ludouicum Arcimboldum Mediolanenſem veneno tollit.

☞ *Vide Tit. Serui imperioſi.*

' Tonſor Mathiæ Coruini Regis Vngariæ. ☞ *Vide Tit. Crudelitatis dominorum erga ſeruos.*

B

* Tonſura.

TOnſura eſt ipſe tondendi actus communiter: hic potius pro certa tondendi formula vſurpamus, quæ ſecundum varios ſtatus varia. Ac primum.

TONSVRA CLERICORVM, ET MONACHORVM VNDE.

Epiph. hæreſ. 30. dicit Tonſuram à Monachis vſurpari, quia & vet. Teſt. velut Monachi, Nazaræi, Cæſariem geſtabāt. *Iſid.* idem dicit generatim de *Clericis diuin. officior.* verba illius ſunt: Huius exempli (Nazaræorum) vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt qui diuinis cultibus mancipati, Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi, id eſt ſancti Dei, crine præciſo innouentur, vt hoc ſigno & religione vitia reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, exſpoliantes nos veterem hominem cum actibus ſuis: quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari vbi ipſa mens noſcitur habitare, quod verò de tonſo capite ſuperius inferius circuli corona relinquitur. Sacerdotium regnumque Eccleſiæ C in eis exiſtimo figurari. Hinc & thiara apud veteres conſtituebatur in capite Sacerdotum, Quia vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium.

Cuius & alia datur cauſa, nimirum ob ingem memoriam ſpineæ coronæ Chriſti. Idque ab Apoſtolis factitatum: & Eccleſiæ traditum, certa aſſertione docet *Beda lib.* 5. *de geſt. Angl. c.* 22. Neque inquit ob id tantum in coronam attondemur, quia attonſus ita eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam Dominicæ Paſſionis ita attonſus eſt: idcircò & nos qui per eandem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice geſtamus. Sicut ergo fideles ſignum Crucis geſtant in fronte contra malignos ſpiritus vtque doceantur ſe carnem cum vitiis crucifigere debere: ita Clerici & Monachi gerunt formam coronæ, quam Chriſtus in paſſione ſua ſpineam portauit capite, vt ſpinas ac tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt exportaret, & auferret à nobis: vt ipſi ſe irriſiones & opprobria pro Chriſto libenter ac prompto animo ſufferre, ipſo etiam frontiſpicio doceant: vt D coronam vitæ quam repromiſit Deus diligentibus ſe, ſemper exſpectare proque huius perceptione, aduerſa mundi & proſpera contemnere deſignent. Hæc & plura *Beda*, & *Albinus Flacc. de diuin. Offic.*

ANTIQVITAS.

Monachis iam à tempore S. Dionyſij Areop. vt ipſe teſtatur *Eccleſ. hier. p.* 2. *cap.* 3. caput radi conſueuit, capitis enim abraſio monitio eſt & ſymbolum 1. Lugentis & mœrentis hominis: 2. Caſti & ornatu pudicitiæ adornati, vt ait S. Pauli *epiſt.* 7. 3. Terrena contemnentis & cœleſtia meditantis. *Vide Baronium anno Chriſti.* 58.

Sciendum tamen eſt, olim non tam raſuram, quàm tonſuram fuiſſe in vſu, tondebantur enim demiſsè quidem, ſed ita tamen vt cutis tecta maneret. Quod apparet ex *Clemente Alexandrino lib.* 3. *pedagog. cap.* 11. Sed pili, inquit, tondendi ſunt, non nouacula, ſed tonſorum forficibus.

Item ex *Optato Mileuitano*, qui *libro contra Parmenianum* arguit Donatiſtas, quod Catholicis Sacerdotibus per vim capita raſerint: Docete, inquit, vbi vobis mandatum ſit, radere capita Sacerdotibus, cùm è contrario tot ſint exempla propoſita, fieri non debere. E

Item ex *Hierony. in cap.* 44. *Ezechielis*, vbi dicit, Sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi; ſed ita tonderi vt cutis tecta maneat. Denique Dionyſius, Epiphanius, Hieronymus, Athanaſius, Palladius, Auguſtinus, Iſidorus, Beda & Concilia Carthaginenſe & Toletanum nuſquam nominant raſuram, ſed ſolam tonſuram. Vnus eſt Anicetus Papa, qui vt dixi raſuræ meminit, ſed non eſt ea epiſtola prorſus indubitata, fortè enim falſum titulum præ ſe fert.

Nec tamen propterea reprehendimus vſum huius temporis; quo Monachi & Clerici raduntur; vt nec vnquam fuit prohibitum radi, & præterea eiuſmodi cæremoniæ, pro temporum & locorum diuerſitate, variari poſſunt.

TONSVRÆ CLERICALIS RATIO.

Diximus ſupra ex *Iſidoro lib.* 2. *de diuinis offic. cap.* 4. quod nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaræorum qui in die conſecrationis ſuæ tondebantur, vt dicitur *Num.* 6. Nazaræi enim ſunt Monachi teſtamenti veteris. At F hæc ratio non ſatisfacit (*Cardin. Bellarmino lib.* 2. *c.* 40. *de Monachis*. Siquidem, inquit, Nazaræi tunc ſolùm tondebantur, cum deſinebant eſſe Nazaræi, inſignéque illorum erat longa cæſaries, vt patet *cap.* 6. *Numer.*

Imò *Epiphanius hæreſ.* 80. probat Monachos noſtros debere eſſe tonſos, quia gerere comam longam, eſt proprium Nazaræorum Teſtamenti veteris. Sicut etiam *Auguſt. lib. de opere Monachorum*, dixit, Patres teſtamenti veteris meritò geſtaſſe longos capillos, quia myſteria redemptionis nondum reuelata erant. Idem enim ſignificabant velamen poſitum in facie Moyſis, & coma longa ſanctorum. At nunc poſteaquam Chriſtus apparuit, conuenit vt qui Chriſto ſunt conſecrati, contrarium ſignificent ablatione comarum, & hæc poteſt eſſe ratio prima noſtræ tonſuræ.

Secundam reddit *Beda lib.* 5. *hiſt. cap.* 22. ad exprimendam imaginem ſpineæ coronæ; vt enim omnes Chriſtiani ſigno communis Crucis ornantur, ita par erat, vt Clerici & Monachi, qui ſpecialius Chriſtum patientem imitari volent, ſpeciali ſigno ornarentur.

G Tertiam & quartam rationem reddunt *Iſid. l.* 2. *c.* 4. *Raban. lib.* 1. *de inſt. Cler. c.* 3. & *Hugo lib.* 2. *de Sacram. p.* 3. *c.* 1. Dicunt enim tonderi capillos, qui ſunt ſuperfluæ quædam corporis partes, ad ſignificandum, debere Clericos & Monachos omnia ſuperflua, & præcipuè vitioſas cupiditates amputare, vt ſic maneat vertex, id eſt animus liber, & apertus diuinis contemplationibus & illuſtrationibus: & rurſum ſic tonderi dicunt, vt relinquatur circulus capillorum, ad ſignificandam regiam coronam, quandoquidem ſeruire Deo regnare eſt.

Quintam reddit *Dionyſius cap.* 6. *Eccleſ. Hierarchia*, vt ſignificetur illa nudatione capitis, vita pura & aperta, non fucata vlla ſpecie, quam Monachus exhibere debet.

Poſſet addi ſexta ratio, nimirum vt ſignum eſſet pœnitentiæ, & conuerſionis, nam pœnitentes olim non niſi tonſi recipiebantur. Porro tonſuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit *Hieronymus in epiſt. ad Sabinianum*, quia nimirum non lauabant vnquam, nec vngebant caput, & periculum erat ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crines oriuntur, & concretis ſordibus opprimerentur. Quanquam negari non poteſt, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demonſtrandum; ſolent enim fœminæ capillos plurimi facere. H

Legimus Epiſcopis abſtracta voce nomen tributum coronæ, Corona tua &c. Vt ab *Ennodio ep. ad. Marcellin. & epiſt. ad Aurelian. & epiſt. ad Symmachum Papam, Sidonio lib.* 6. *ep.* 3. *l.* 7. *ep.* 8. *ab Hieron. ep.* 81. *ad Auguſt.* & ab aliis, ſuſpicor tonſuram intelligi coronæ inſtar maiorem in Epiſcopis, maximè quod & iidem interdum Papæ vocantur: Papa verò quorundam opinione, de qua *Remigius Antiſiodorenſis de celeb. Miſſa*, (nec veriſimilis eſt) dicitur quaſi ab admirationis interiectione *Papa*! quia ſit mirabilis & coronatus; & præterea quoniam, teſte *Balſamone in can.* 21. 6. *Sinod. in Trullo.* tonſura Clerica, & Epiſcopalis corona vocatur παπάλιθρα; & in Conſtantini pragmatico ad Syluestrum, corona Clericatus.

*TONSVRA IGNOMINIOSA.

ADHIBITA IN POENAM.

Stupri.

Apud Græcos viſitata fuit olim pœna ſtupri, barbas publicè huius flagitij conuictis præcîdi, atque ita illos vt infames dimittere.

De

A De qua re lepida eſt hiſtoria *in Chronico Gallico Sabaudiæ libro 2. cap. 155.* Quo ritu & cæremonia pœnæ loco Iuuen ferè imberbi ex aulicis Comitis Sabaudienſis Amadæi VI. huius nominis, Conſtantinopoli publicæ barbæ naſcentis, vel potius lanuginis erumpentis, pili à tonſore præciſi ſint, eò quòd violenter compreſſerat nobilem virginem hoſpitis ſui. Quum verò poſt atrocem accuſationem patri violatæ virginis, hac tonſa lanugine (nihil enim amplius petierat) ſatiſfactum eſſet, tantum abraſione pluſculorum pilorum, veluti expiari, noluit tamen tunc temporis (quum nobilem ſuum propter fidem & fortitudinem amaret) ſeuerior lege municipali eſſe, & in illum grauiori pœna animaduertere. Verùm addidit hanc comminationem, ſi is, vel alius ex ſua familia denuò tale aliquid perpetraret, ſe more Sabaudico, cui caſtitas Virginum magis cordi eſſet, non Græco, delinquentes ſeuerè puniturum.

Homicidii.

B Similem pœnam etiam olim erga homicidas apud Græcos vſitatam fuiſſe conſtat, cum à Græcis-Genuenſes nonnulli Peræ habitantes, in ſeditione quadam occiſi eſſent. Imperator enim barbas homicidis in pœnam ſceleris radi iuſſit, quæ mulcta apud eos valdè ignominioſa fuit. Qua non contenti Genuenſes, Imperator, ſed admodum ludicra & obſcœna, maleficij reos puniri iuſſit, vt refert Poggius in facetiis.

Infamiæ.

Cæterùm quam grauis infamia & iniuria fuerit olim præciſio crinium, multis exemplis declarari poſſet: Sicut accidit tempore Henrici Imperatoris (quem Aucupem appellarunt, eò quòd illi in aucupio occupato, renunciatum fuerit, ſe Imperatorem à Principibus declaratum.) Quum enim eius legati ab hoſtibus, qui munitiſſimum locum Hartesburgum in monte propè Goſlariam occuparant violati, & crinibus præciſis, virgis quoque malè multati eſſent: mox punitis ſeuerè violatoribus pacis, munitionem illam Imperator funditus euertit.

C Sanè apud Turcas ſuperioribus ſæculis comas alere & barbas vſitatum fuit. Barbam forficula tondere non erat in vſu. Tam proceres quam veteres Baſſæ Veziraï prolixas barbas alebant: Si cui rex iratus eſſet ignominiæ & pœnæ cauſa barbam homini præcidi iubebat. Mos ipſe tam præcidendi quam tondendi barbas, à Francxis (hoc eſt, Italis) ad Turcos manauit. *Hiſtoria Muſſulmannica lib. 4. in vita Vrchangaſi.*

Ibidem libro 10. *in vita Emir Suleimanis*, refertur, quòd Suleimanes, Chaſſani Agæ propter verba tum duriora, tùm acerbiora, quàm audire Principem à ſubdito prolata, par eſſet ignominiæ cauſâ, more nationibus illis familiari, barbam præcidi mandauerit, propter quam ſummam contumeliam is ad hoſtes transfugit, & author fuit, vt Emir Suleimanis à ſuis proceribus & militibus defereretur, qui mox captus & ſtrangulatus fuit, quod accidit anno Chriſti M D. XII.

*TONSVRA VSITATA ET LAVDABILIS.

Longiores comas in prælio multum obeſſe, & valetudini non parum officere, experientia & ratio dictat. Quo fortè reſpexit Carolus Magnus in Priuilegio quod Friſionibus Romæ in Lateranenſi palatio, anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo ſecundo, conceſſit, in quo hæc verba inſerta ſunt: Item ſtatuimus, vt Friſiones volentes militare, & in ſubſtantia habentes, ſint vſque ad ſummitatem aurium circumtonſi, auro in eorum paludamento vndecunque ſplendentes vt per hoc ſuam valeant oſtendere libertatem ipſis à nobis eſſe collatam. Quod priuilegium inſeruit *Ludouic. Guicciardinus in deſcriptione Belgy.*

Nota Libertatis.

D Cæterùm planè diuerſa vel potius contraria ratione Claudius vel Clodion II. Rex Francorum, qui ab habitu comatus vel capillatus dictus fuit, cùm Romanos continuis bellis ferè ex tota Gallia feliciter expuliſſet, mandauit ſuis militibus & ſubditis, vt in ſignum libertatis comas & prolixos capillos portarent, quum anteà Romani tanquam in notam ſeruitutis ex decreto Cæſarum tonderi Gallos iuſſiſſent. Accidit hoc circa annum Domini CCCC. XLIII.

Huc reſpexit *Sidonius* in ſuis verſibus:

Sic ripa duplicis tumore fracto
Detonſus, &c.

Id eſt, victus, humiliatus, comæ honore adempto.

Athenis ſanè olim quoque mos hic fuit: Iuuenes comam alebant ad annos pubertatis, tùm à parentibus ad tribules adducebantur, vt comam tonderent, quæ μαλλὰς & σκολλὶς dicebatur. E Ferè autem & Græci & Romani, comam hanc primum alicui Deo conſecrabant, & cum illam alere ſe in eius honorem dicebant; tùm ibi tonderentur, illam in eius Dei templo ponebant, cuius rei apud Pindarum, Æchilum, Feſtum, alioſque ſunt teſtimonia.

Luctus.

Alius ritus fuit apud Perſas, *teſte Curtio*, qui in lugubri veſte Perſarum coniuges & liberos, in funere tonderi prodidit: Hancque tonſuram non modo ad homines, ſed ad iumenta quoque perueniſſe ſcribit Herodotus, cùm de nece agit Maſiſtij, viri apud Perſas ſpectatiſſimi.

Suetonius etiam Tranquillus: cum Germanici interitum deſcribit: Quin & Barbaros, ait, quoſdam Regulos ferunt barbam poſuiſſe, & vxorum capita raſiſſe, ad iudicium maximi luctus.

Eodem modo ſcribit Plutarchus, Græcos ſi quid eis aduerſi accidiſſet: Viros capillos aluiſſe, fœminas totondiſſe. F

Idem Herodotus ſcribit, Argiuos capita totondiſſe, cùm ſuperati à Lacedæmoniis fuiſſent, in agri Tyræi contentione: ac ſi in maximo luctu conſtituti fuiſſent. Vnde ait, legem ulerunt, ne quis comam aleret, donec Thyreas recuperaſſent.

TONSVRAM NON ADMITTERE, PRETIO REDIMERE.

Narrat memorabilem hiſtoriam *Nicephorus*, atque ex eo *Philipp. Camerar. cent. 2. horar. ſubciſ. cap.* 40. de Balduino à Burgo qui Edeſſam tenebat. Hic, inquit, duxerat vxorem cuiuſdam Armenij Principis Melitenæ Gabriëli filiam, nomine Morphiam. Hic captus ad Carras cùm magna pecunia æſtimaretur, & vix poſt quinquennium reuerſus eſſet, laborare inopia pecuniæ cœpit, quia ſocer minus liberalis abundaret. Sic igitur rem componit: Suos equites, quibus ſtipendia debebantur, iubet ſe proficiſcentem ſequi ad ſocerum, & quaſi de improuiſo petere ſolutionem eius quod deberetur, aut obligatum pignus auferri ſinere. Contendentibus autem illis, quemadmodum conuenerat vehementius, clamoribus G rixæ excitatus Gabriëlus accedit, & quid rei negotiique ſit percontatur. Cumque omnia cognouiſſet, pergit ſciſcitari, Quodnam igitur pignus auferre equites velint, Ibi Balduinus: tacere, quaſi pudore verum confiteri prohiberetur. Tum is qui cauſam equitum ſuſceperat agendam: Barba, inquit, generi tui obligata eſt, & ſolutionis dies præteriit: aut pecunia igitur, aut barba nobis redatur. Gabriëlus mirari & indignari: quærereque ex genero vtrumne diceretur. Qui veluti inuitus, ita eſſe reſpondit. At ille magis etiam commotus, qua neceſſitate impulſus tantam & tam pretioſam, & maxima cura tuendam viro rem, oppignorauerit, interrogat. Quia enim, inquit, vrgebant equites ſolutionem debiti & nullo alio pignore ſatisfieri poſtulationi eorum poterat. Ibi Gabriëlus ignarus de compoſito rem geri, ignominiam extremam vt arbitrabatur, generi perſoluta pecunia, equitibus redimit, & ſalua barba eum filiæ remittit.

Pleráque ad hunc Locum referri poterunt ex Locis de Abraſione, Barba, Capilli Raſura.

H

* Tormentum, Tortura.

Definitio Et Etymologia.

Tormentum, Græcè βάσανος, dicitur. Et ſignificat omnem machinam ad torquendum ſaxa: quod veteres etiam tortum appellauêre. Significat etiam dolorem corporis, ad eruendam veritatem. Veteres etiam poſuêre tormentum pro quocumque cruciatu.

Tormentum, cruciatus, qui aut eruendæ veritatis aut criminis eruendi cauſa fieri ſolet, à torqueo, id eſt, crucio, id eſt, βασανίζω, Inde, βάσανος, Hebraicè *Deabah*, & *Daabon*, corruptio, à verbo *Daab*, tabuit, languidus fuit, vt iis etiam accidere ſolet, qui vel atrocis morbi, vel carnificum manus euaſerunt.

Hinc vox tortura apud Iuriſconſultos vſitata, éſtque vocabulum forenſe, & alio nomine appellatur Quæſtio. EE. illius vſus etiam in ſacris litteris. *Actor.* 22. legimus Tribunum iuſſiſſe Paulum induci in caſtra, & flagellis cædi, ac torqueri, vt ſciret propter quam cauſam acclamarent ei.

Suſpicabatur inquit Carthuſ. quod non niſi ob grauem ex-
A ceſſum tanto impetu aduerſus eum mouerentur.

TORMENTORVM INVENTORES.

Vide in Loco de Inuentione, Crudelitate, Supplicio.

TORMENTA QVI FORTITER Suſtulerint.

Quære ſupra ex Loco de Tolerantia. Vbi de Tolerantia vulnerum, verberum, Sectionum, Tormentorum quorumuis.

Videatur etiam Locus de Martyribus, Religione, Conſtantia.

*TORTVRA CVR INVENTA? ET QVANDO ADHIBENDA.

Tortura introducta eſt non in pœnam criminis commiſſi; quia illud puniri necdum poteſt, cum necdum ſit probatum, ſed in ſubſidium probationis ſufficientis, aut plenæ condemnandum, ita *Couarr. quæſt.23. quæſt. Pract. Et Clarus quæſt.64. num.6.*

Ex quo ſequitur, Torturam non poſſe adhiberi, niſi quan-
B do crimen eſt ſemiprobatum & vehementia ſunt indicia, ſic vt penè moraliter ſit certum, ipſum eſſe auctorem. Tunc enim adhiberi poſſe conſentaneum eſt iuri naturali, ne alioquin crimina manerent impunita, & facinoroſi licentius peccarent ▮ putarent ſe non conuincendos. Neque iterum adhibenda eſt Tortura, niſi in criminibus quæ pœna mortis, triremium, aut mutilationis caſtigantur, vt docet *Gomez tom. 3. cap. 13. num. 2.* nam alioquin reo nondum conuicto grauior irrogaretur pœna, quam illa ad quam eſſet condemnandus.

Sufficere autem ad torturam ſemiplenam probationem, eſt communis DD. ſententia, talis autem probatio erit, ſi vnus teſtis contra quem nulla eſt exceptio, affirmet ſe vidiſſe v.g. tali loco & tempore aliquem occidiſſe hunc, &c. Præter autem talem probationem, etiam ad torturam ſuffecerint alia indicia minora, quorum præcipua ſunt, Fama publica de auctore criminis, ſi aliis adminiculis ſtabiliatur, puta vno teſte inidoneo, aut veſtigio aliquo facinoris in veſte, armis, &c. Confeſſio rei extra iudicium, ſaltem coram duobus teſtibus, aut Iudice non competente. Aſſertio duorum aut
C plurium, qui ſe ſocios criminis confitentur, non tamen ſufficerit aſſertio vulnerati ſolius etiam vſque ad mortem perſeuerantis, niſi ad capturam, vt docet *Gomez. num.16.* Fuga patrato delicto inita, præſertim accedente fama & ſuſpicione euidenti, quæ ex graui inimicitia v.g. contra occiſum, ortum habeat. Denique in materia furti, indicia ad torturam ſunt, ſi res ablata reperiatur apud reum, nec dicere poſſit vnde habeat: aut ſi commiſſo furto auctor ignoretur, & quiſpiam pauper derepentè fiat opulentus, ex iis videlicet qui in domo illa familiares eſſe ſolent. *Vide Gomez* ſuprà *n.13.*

Non eſt tamen ſufficiens indicium, ſi occiſus v.g. emittat ſanguinem ad præſentiam huius, & non illius, vt tenent communiter DD. cum ignoretur an Dæmon ſe intermiſceat huic rei, aut ſaltem nos lateat talis indicij cauſa. Quod idem dicendum de probatione illa per aquam, quam nonnulli adhibent ad explorandas maleficas, ſiue ſagas. Legatur Leſſius: qui hoc argumentum eruditè & ſolidè pertractat. *lib.2. cap.*
D *29. Dub.17. De Iuſtitia & Iure.*

QVI IVRE EXIMANTVR A TORTVRA.

Quidam iure prohibentur torqueri, idque vel ob ætatem vel ob debilitatem, aut dignitatem, aut periculum, vel aliam ob cauſam quam tradunt Iuriſconſulti. Itaque torqueri non poſſunt perſonæ illuſtres in dignitate poſiti, Decuriones, Innocentes, Milites, Doctores, Clerici, ſenes decrepiti, minores annis 14. ſeruus contra Dominum, vel etiam liber famulus, nec non contra tutorem aut matrem Domini, prægnans, lactans, & alij ſecundum ius commune aut municipale, excipiuntur crimina nonnulla, nempè hæreſis, proditio, aut quoduis aliud læſæ maieſtatis. *Videatur Gomez ſuprà, & Clarus quæſt.64. ex Leon* Leſſio citatus.

Vide Locum de Sanguine. Tit. Indicia.

APOPHTHEGMATA.

PERSES negauit tormentis opus eſſe ad explorandam rei, veritatem: vino enim id rectius fieri dicebat. Senſit autem vir prudentiſſimus, tantam eſſe vini immodicè ſumpti potentiam vt proferat ea, quæ crudeliſſimis tormentis ex homine ſobrio elicere non poſſis. *Vide prouerbium apud Eraſm. In vino veritas.*

Anonyma, Poppea; quæ prius adultera Neronis, mox repudiata Octauia mariti potens facta, ſubornauit quendam E
ex Octauiæ Miniſtris, qui ei ſeruilem amorem obiiceret. Ancillis Octauiæ ad quæſtiones pertractis, quædam cruciatu victæ, falſis annuerunt, quædam perſtiterunt, dominæ ſuæ ſanctitatem prædicantes. Ex his vna inſtanti Tigillino reſpondit caſtiora eſſe Octauiæ muliebria, quam os eius. *Eraſ.6. Apoph.*

Vide Pœna, Punitio, ſupplicium, Crudelitas.

Tornatores.

*TOrnatores ſunt, qui opera tornata faciunt, adhibito ſcilicet Torno, qui eſt inſtrumentum fabrile, quo æs, ebur, & plura alia poliuntur. Vnde Virgil. *lib.2. Georg. Aut torno raſile buxum.* in torno verbum pro polio, vel elaboro accipitur.

Videndo his Locum opificum Mechanicorum, conſideratorum ſecundum organum.

Torneamenta. F

TOrneamenta. *In Loco de Fortitudine. Tit. Fortitudo ludicra in ſuperandis hoſtibus ludicris.* Erant autem Torneamenta genus ludi quem Troiani inuenerant, vnde nonnulli eum Troiamen appellant, vide leges eorum qui ad hunc ludum olim admiſſi, *In Loco de Exercitatione.*

Torques.

TOrques qui colli & pectoris ornamentum ſunt, ex auro, gemmis, aliáve materia; *Honorary.*

Vide Locum de Honore. Tit. Ornamenta honorifica. Torquium artifices. Ex loco de Mechanica.

Tractare.

RES VARIAS. *Vide in Loco de Exercitatione.*

* Traditio

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

DE Traditione hic loquimur, non vt includit proditoriam, fallacémque alicuius circumuentionem, à qua G
Iudas vocatur traditor & proditor; ὁ παραδιδοὺς, & προδότης, à voce παραδιδόναι, tradere; ſed vt ſignificat doctrinam non conſignatam litteris, ſiue non ſcriptam, quamuis generalius etiam vſurpetur pro omni doctrina, ſiue ſcripta ſit, ſiue non ſcripta, ita *Apoſt.2. Theſſal.2.* Tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, *& Corinth.11.* Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Eſt ergo traditio, prout hic vſurpamus eam vocem, doctrina non ſcripta, nempe à primo auctore, vt enim ab aliis ſcribatur, nihil obſtat, quomodo doctrina de Baptiſmo paruulorum eſt Traditio, quia in Euangelio nihil de eo reperitur ſingulariter ſcriptum, quamuis in aliis veterum libris abundè contineatur illius ritus, & ita de aliis.

TRADITIONVM DIVISIO.

Eſt duplex partitio Traditionum: Prior ſumitur penes H
auctores traditionum; poſterior penes materiam.

Prior eſt in Traditiones diuinas, Apoſtolicas, Eccleſiaſticas. Diuinæ dicuntur, quæ acceptæ ſint ab ipſo Chriſto Apoſtolos docente, & nuſquam in diuinis litteris inueniuntur: talia ſunt ea quæ ad materiam & formam Sacramentorum pertinent: pauca enim de his habemus in diuinis litteris, & tamen certum eſt, Sacramētorum eſſentiam non potuiſſe niſi à Chriſto inſtitui. Propterea enim Apoſtolus 1. *Corinth.11.* loquens de Sacramento Euchariſtiæ, dicebat: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

Apoſtolicæ Traditiones propriè dicuntur illæ, quæ ab Apoſtolis inſtitutæ ſunt, non tamen aſſiſtentia Spiritus ſancti & nihilominus non exſtant ſcriptæ in eorum epiſtolis: quale eſt ieiunium Quadrageſimæ, & quatuor temporum, & alia multa, de quibus poſteà. Solent tamen interdum diuiniæ traditiones etiam dici Apoſtolicæ, & Apoſtolicæ dicuntur diuinæ. Diuinæ traditiones dicuntur Apoſtolicæ, non quod ab illis ſint inſtitutæ, ſed quod ab iis primum Eccleſiæ traditæ ſint, cum ipſi ſeorſim eas à Chriſto accepiſſent: & Apoſtolicæ dicuntur diuinæ, non quod eas Deus immediatè inſtituerit, ſed quod ſine ſpiritu Dei eas Apoſtoli inſtituerint

Quomodo omnes epiſtolæ Apoſtolorum dicuntur diuina &
A Apoſtolica ſcripta, etiamſi quædam in eis ſint præcepta diuina, & quædam propriè Apoſtolica, vt patet ex illo 1. *Corinth.7.* Præcipio non ego, ſed Dominus, & poſteà: Dico ego, non Dominus.

Eccleſiaſticæ traditiones propriè dicuntur conſuetudines quædam antiquæ, vel à prælatis, vel à populis inchoatæ, quæ paulatim tacito conſenſu populorum vim legis obtinuerunt.

Altera partitio traditionum eſt penes materiam, in traditiones de fide, & traditiones de moribus; quæ rurſum aut ſunt perpetuæ, aut temporales; & vel vniuerſales, vel particulares, vel neceſſariæ, & liberæ.

Traditio de fide eſt quod B. Maria ſemper fuerit virgo, quod quatuor ſint tantùm Euangelia, &c.

Traditio ad mores pertinens eſt, quod ſignum Crucis, in fronte pingendum ſit, quod certis diebus ieiunia aut feſta celebranda, &c.

B Traditio perpetua eſt, quæ inſtituitur, vt ſemper ſeruetur, vſque ad mundi conſummationem, vt in exemplis poſitis.

Temporalis eſt, quæ inſtituitur ad certum tempus, vt obſeruatio legalium quarundam cæremoniarum, quæ ſeruandæ erant vſque ad plenam Euangelij promulgationem, vt faciliùs Eccleſia ex Iudæis & gentibus coaleſceret. Traditio vniuerſalis eſt, quæ toti Eccleſiæ ſeruanda traditur, qualis eſt Paſchatis, Pentecoſtes & ſimilium magnorum feſtorum obſeruatio, vt docet *B. Auguſtinus epiſt.* 118.

Particularis eſt, quæ traditur vni tantùm, aut pluribus Eccleſiis, qualis erat tempore Auguſtini ieiunium Sabbathi, quod Petrus Roman. Eccleſiæ tradiderat, & ab ea ſola, & quibuſdam aliis ſeruabatur: vt docet *Auguſtin. epiſt.* 86. *ad Caſulanum.*

Traditio neceſſaria eſt, quæ traditur in forma præcepti, vt celebratio Paſchæ die Dominico poſt 14. lunam Martij libera eſt, quæ traditur in forma conſilij, vt aſperſio aquæ luſtralis, & ſimilia.

TRADITIONVM DIGNITAS ET VIS.

C Traditiones diuinæ eandem vim habent, quam diuina præcepta, ſiue diuina ſcripta in Euangeliis, & ſimiliter Apoſtolicæ traditiones non ſcriptæ, eandem vim habent, quam Apoſtolicæ traditiones ſcriptæ, vt in *Concil. Trident. ſeſſ.* 4. aſſeritur, & ratio eſt manifeſta, nam verbum Dei non eſt tale, nec habet vllam auctoritatem, quia ſcriptum eſt in membranis, ſed quia à Deo profectum eſt vel immediatè, vt ſunt ſermones Domini, vel mediantibus Apoſtolis, vt eſt decretum Apoſtolorum *Act.* 15. Neque hoc negant, aut negare poſſunt hæretici: nam non eſt quæſtio, quanta ſit vis diuinæ & Apoſtolicæ traditionis, ſed an ſit aliqua traditio verè diuina, aut Apoſtolica.

Eccleſiaſticæ autem traditiones eandem vim habent quam decreta & conſtitutiones Eccleſiæ ſcriptæ, nam etiam in Republica ciuili eadem vis eſt conſuetudinum adprobatarum, & legum ſcriptarum, vt patet *diſt.* 1. *canon. conſuetudo, & l. diuturna, ff. de legibus.*

Confirmatur hæc Traditionum authoritas teſtimoniis SS. Patrum. Siquidem *S. Baſilius de Spiritu ſancto, cap.* 27. quum vtrumque genus dogmatum, ſcriptum & non ſcriptum in Eccleſia eſſe oſtenderet, quorum, inquit, vtraque parem vim
D habent ad pietatem, nec his quiſquam contradicit quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica. Nam ſi conſuetudines quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquam haud multum habentes momenti tenemur reiicere, imprudentiæ & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur, imò potius ipſam fidei Prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Hæc ille.

Conformiter Baſilio Chryſoſtomus. Quum enim dixiſſet multa ſine litteris Apoſtolos tradidiſſe, ſubiungit: Eadem verò fide digna ſunt, tam illa quam iſta. Itaque traditionem quoque Eccleſiæ fide dignam putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. *Homil.* 4. *in* 2. *ad Theſſal.* 2. Neque verò de hac re dubium eſſe amplius poteſt & debet, cùm Apoſtolus verbis clariſſimis vtrùmque genus dogmatum, ſiue per ſermonem viuæ prædicationis, ſiue per epiſtolam ſcripto conſignatam & traditam, iubeat Theſſalonicenſes ſuos tenere, hoc eſt, cuſtodire & ſeruare.

Confutantur hic Nouatores omnium temporum, cauillantium Catholicos, quòd verbo non ſcripto adhæreant, cum illi ſoli verbo ſcripto omnem fidem tribuant. Eſt namque hoc omnem fidei prædicationem è medio tollere, & ad
E nudum nomen contrahere; quia hac ratione non prædicandi, docendi, tractandi, explicandi & applicandi poteſtatem habebit Eccleſia: ſed ſolum ſcriptum verbum à quocunque lectum & inſpectum omnem fidem docebit, neglecto Eccleſiæ docentis & interpretantis miniſterio, & prædicatione illi à Chriſto Saluatore concredita.

*TRADITIONVM VSVS.

IN GENERE.

Apud Gentiles.

Lacedæmones, Athenienſes, Romani, Perſæ, Chaldæi, omnéſque gentes ad rectam Reipublicæ adminiſtrationem vſi ſunt iure partim ſcripto, partim non ſcripto, id eſt legibus partim ſcriptis, partim traditione acceptis, quas *Plato lib.6. de legibus* vocat ἀγραφόμενα, quæ parem, imò eandem cum ſcriptis habent dignitatem & auctoritatem.

Quin omnes profanæ Reſpublicæ magna ex parte legibus non ſcriptis teguntur.

Pericles apud Thucydidem partitur ius Athenarum in ſcriptum & non ſcriptum. F

*Ariſtoteles lib.3. polit.cap.*11. partim optimis legibus, partim arbitrio optimi viri ciuitatem regendam eſſe ſtatuit. *Et lib.* 5. *de moribus cap.* 4. iudicem ſiue arbitrum ius animatum vocat, quòd videlicet aliud quoddam præterea exiſtet ius ſcriptum, veluti mortuum.

Lacedæmoniis Lycurgus nullam legem ſcriptam dare voluit *teſte Plutarcho*, ſed ſolis traditionibus viuere, quò eſſent in agendo quam in legendo diligentiores.

Idem placuiſſe Ciceroni ſatis apparet, *libro* 1. *de legibus.* Et idem de ſapientibus Gallorum ſcribit *Caſar. lib.* 6. *de bello Gallico.*

Maxima ſecretorum diuinorum cuſtodia eſt, nihil ſcribere ſed addiſcere, nam quæ ſcribuntur contineri non poſſunt, vt ait Plato ad Dionyſium Syracuſanum: vbi & addit: hac de cauſa, ego nihil de his ſcripſi vnquam, neque eſt Platonis opus perſcriptum aliquod, nec erit.

Myſteria etiam ſuorum ſacrorum Ægyptij tantum inuolutis & hieroglyphicis ſignis pro litteris exprimebant, vt ait G *Orus Apollo de litteris hieroglyph.* Et vt ait *Ammianus Marcellinus lib.* 15. *hiſtoriæ*, in veteribus libris lectio per corporum ſigna, pandit animarum interna.

Vide Locum Hieroglyphicorum.

IVDÆOS.

Ab Adam vſque ad Moyſen fuit Eccleſia Dei aliqua in mundo, & colebant homines Deum fide, ſpe, & charitate, & externis ritibus, vt patet ex Geneſi, vbi introducuntur Adam, Abel, Seth, Enoch, Noë, Abraham, Melchiſedech, & alij homines iuſti, & ex Auguſtino *lib.*11. *de Ciuit. Dei, & ſequentibus*, vbi deducit ciuitatem Dei ab initio mundi vſque ad finem: at nulla fuit Scriptura diuina ante Moyſen, vt patet, tùm quia omnium conſenſu Moyſes eſt primus ſcriptor ſacer; tùm quia in Geneſi non fit mentio doctrinæ ſcriptæ, ſed ſolum traditæ, *Gen.*1. & Scio inquit Deus, quod Abraham præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini. Igitur annis bis mille conſeruata eſt religio ſola traditione.

Deinde à Moyſe vſque ad Chriſtum per alia duo annorum H millia, exſtiterunt quidem Scripturæ, tamen eæ ſolæ erant Iudæorum, reliquæ autem gentes in quibus etiam erat apud aliquos vera religio, & fides, ſola traditione non ſcripta vtebantur.

Nam quod præter Iudæos multi alij ad Eccleſiam pertinerent, patet & ex Iob, & amicis eius. Item ex Auguſtino, qui hoc conſtanter aſſerit, *lib.*2. *de pec. orig. cap.*24. *& lib.*1. *de prædeſt. Sanctorum, cap.*9. *& lib.*18. *de ciuit. Dei. cap.*47. & in ipſo populo Dei, etſi Scripturæ exſtarent, tamen magis vtebantur Iudæi traditione quam Scriptura, vt patet ex illo *Exod.*13. Narrabis filio tuo in illo die dicens. Hoc eſt, quod fecit Dominus, &c. *Deuter.*32. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi maiores tuos, & dicent tibi.

Galatinus lib. 1. *contra Iudæos cap.*1. tradit, dogmatum genus duplex eſſe apud Iudæos: vnum dictum עדהשבכתו *thorath Scebe cetau*: id eſt, legem quæ in ſcriptis: alteram טררהשבעלפה *thorath cebengalpe*, id eſt, legem quæ in o e tradita fuit Moyſi, vt Thalmudici teſtantur in 1. libro qui

A *beracoth*, id eſt, benedictionum, nominatur, & de qua agitur in cap 1. libri *piltre abot*. Capitula Patrum.

Cabala erat Iudæorum traditio ore tenus facta: nec licitum de ea ſcribere, imò prohibitum, vt legitur in libro eorum *Hagiga*, id eſt, ſolennitas. Prædicantur quædam de illa tradita à Rab. Salomone Beniohaï: & de hac ſuſpicari quædam inter Latinos cœpiſſe fertur Ioannes Picus. Dehinc Paulus Iſraëlitas initia tradidit: dehinc Auguſtinus Iuſtinianus Epiſcopus Nebienſis aliqua in annotationibus in Pſalterium retexuit: latius Capinio quoque tribus libris de arte Caballiſtica egit: Ægidius etiam Veterenienſis, & poſteà Galatinus, vt ipſe ſcribit, *lib.1. contra Iudæos cap.6.*

Cauſa autem cur vterentur Hebræi magis Traditione quam ſcriptura, videtur fuiſſe, quia vſque ad tempora Eſdræ, Scripturæ non erant reductæ ad formam librorum, vt facilè & commodè haberi poſſent: ſed erant diſperſæ in variis annalibus & chartis, & interdum ex negligentia Sacerdotum longo tempore non inueniebantur, vt patet 4. *Reg.* 22. vbi narratur tanquam nouum quid, quod in diebus Ioſuë fuerit B inuentum vnum volumen legis Domini in templo Eſdras autem poſt captiuitatem omnia collegit, & ſimul in vnum corpus redegit, addens in Deuteronomio vltimum caput de vita Moyſis, & quædam alia hinc inde ad hiſtoriæ continuationem. *Vide Theodoretum in præfatione in Pſalmos, Bedam in cap.9. lib.1. Eſdræ, & Petrum Antonium Beuter annotat. 9. de ſacra Scriptura.*

CHRISTIANOS.

Porro à Chriſti aduentu per annos multos fuit Eccleſia ſine Scripturis, ita vt adhuc ſuo tempore ſcribat Irenæus, *lib.3. cap.4.* fuiſſe Gentes aliquas Chriſtianas, quæ ſolis traditionibus ſine ſcriptura optimè viuerent.

Certè ſi Chriſto & Apoſtolis fuiſſet propoſitum verbum Dei coarctandi & reſtringendi ad Scripturam, in primis rem tanti momenti Chriſtus præcepiſſet, & Apoſtoli alicubi teſtarentur, ſe ex Domini mandato ſcribere, quemadmodum ex Domini mandato toto orbe docuerunt; at id nuſquam legimus. Deinde ad prædicandum viua voce non expectarunt Apoſtoli oblatam occaſionem, vel neceſſitatem, ſed C ſponte ſua, & ex proprio inſtituto perrexerunt: Ad ſcribendum vero non niſi neceſſitate quadam coacti animum applicuerunt.

MATTHÆVM ſcribit *Euſebius lib.3. hiſtor. c.24. vel cap.8. in alia editione*, ea occaſione ſcripſiſſe, quia cum prædicaſſet Hebræis, & ad Gentes ire pararet, vtile iudicauit, ſi iis, quos corpore deſerebat, aliquod memoriale doctrinæ ſuæ, & prædicationis relinqueret.

MARCVM refert *idem Euſebius lib.2. cap. 15.* nec ſponte ſua, nec à Petro (cuius diſcipulus erat) iuſſum, ſed compulſum precibus Romanorum ſcripſiſſe Euangelium.

LVCAM, teſtatur *idem lib.3. hiſt. c.24.* ideò ſolum ſcripſiſſe, quia viderat multos alios temerè præſumpſiſſe ea litteris mandare, quæ non perfectè nouerant, vt nimirum nos abſtraheret ab incertis aliorum narrationibus.

IOANNEM, ſcribit *idem ibidem*, vſque ad extremam ſenectutem ſine vlla Scriptura Euangelium prædicaſſe, addit *Hieronymum in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis*, tandem eum compulſum fuiſſe ab Aſiæ Epiſcopis, Euangelium ſcribere D propter Ebionitarum hæreſim tunc exorientem. Itaque niſi Ebionis hæreſis extitiſſet, Ioannis Euangelium fortaſſe non haberemus, quemadmodum nec alia tria, niſi prædictæ occaſiones oblatæ fuiſſent. Rectè enim ibidem ſcribit Euſebius, ſolum duos ex Apoſtolis duodecim Euangelium ſcripſiſſe, & eos neceſſitate quadam ad hoc prouocatos.

* IN SPECIE.

Apud Iudæos.

Tempore Teſtamenti veteris, ſine dubiò non minùs fœminæ quam viri, remedium aliquod habebant, quo à peccato originali purgarentur, & tamen pro maculis inſtituta erat circumciſio ſecundum multorum opinionem, quid autem eſſet pro fœminis, nuſquam habet ſcriptura.

Eodem tempore non eſt vllo modo credibile non fuiſſe remedium vllum pro maſculis morientibus ante octauum diem, quo ſolo poterant circumcidi, & tamen nihil extat de hac re in ſcriptura.

Deinde Gentiles multi ſaluari poterant, & ſaluabantur tempore Teſtamenti veteris, veréque ad Eccleſiam pertinebant, vt ſupra oſtendimus, & tamen nihil prorſus de eorum iuſtificatione à peccato originali, aliiſque peccatis in Scriptura habetur. E

APVD CHRISTIANOS.

Eſſe apud Chriſtianos veras aliquas traditiones ita ex Scripturis, Patribus & experientia clarum eſt, vt non niſi cum ſumma impudentia & proteruia poſſit negari. Chriſtus enim *Ioan.16.* dicit: Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Et *Ioan. vltim.* Sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt libros. Conſtat igitur, multa Dominum feciſſe & dixiſſe, quæ non ſunt ſcripta. Nam iſtos libros qui extant, vna manus capere poteſt: Ioannes autem dicit totum mundum non poſſe capere libros, qui ſcribendi eſſent. Et prætereà illa, quæ promittebat Dominus ſe dicturum *Ioan. 16.* dixit haud dubiè poſt reſurrectionem ſuam, vt Lucas teſtatur *Actor.1.* per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. At de geſtis & verbis Domini poſt reſurrectionem pauciſſima ſcripſerunt Euangeliſtæ. Non autem eſt vllo modo credibile, Apoſtolos, qui illa viderant & audierant, non tradidiſſe Eccleſiis, nec enim inuidi aut obliuioſi erant, vt nollent, aut non F poſſent dicere.

Quin extant dicta Chriſti nonnulla diuerſa ab iis quæ ſunt in Euangeliis. Tale eſt: Ecce homo, & opus coram facie eius. *Ignat. epiſt. ad Smyrnenſes. Nazianzenus orat. de benè ordin. diſp.* In quibus te reperiam, vel qualem te inuenero in iis, aut talem te Iudicabo. *Iuſtin. in Trypho.* Et iterum Oportet venire bona, beatus autem, per quem veniunt ſimiliter neceſſe eſt venire mala, væ autem, per quem veniunt. *Clem. 7. Recognit.* Rurſum: Eſtote boni trapezitæ, ſeu probati nummularij. *Clemens 2. Conſtit. cap. 40. Hieronymus epiſt. 152. Damaſcenus libro 4. cap. 18. Caſſian. collat. 1. cap. Chryſoſtomus orat. cur Acta Apoſtolorum non legantur in Pentecoſte.*

Alia citant *Hieronymus Dialog. 3. contra Pelagianum. Clemens Alexandrinus 4. Stromat. Origenes multis locis, aliique.* Sed ex Euangelio ſecundum Nazaræos, & aliis apocryphis, hoc eſt, non ſacris & canonicis libris. Cùm tamen à tam multis & probatis Patribus tam multa, vt à Chriſto dicta agnoſcantur, quæ ſcripturis ſanctis minimè comprehendun- G tur; & præſertim cum de iſta, quàm Paulus recitauit, ſententia non poſſit ambigi, certum eſſe debet, præter verbum ſcriptum, etiam non ſcripti ſeu traditi, venerabilem ac diuinam in Eccleſia auctoritatem eſſe.

Confirmat hoc ipſo ex loco Innocentius III. *cap. cum Martha, de celebrat. Miſſar.* quædam Canonis Miſſæ verba, licet ab Euangeliſtis dicta non fuerint, à Chriſto Apoſtolos, & ab his eorum ſucceſſores accepiſſe.

Item Apoſtolus Paulus *Act. 20. verſ. 35.* recitat hanc Chriſti ſententiam, qua dixit: Beatius eſt dare, quàm accipere, quæ tamen nuſquam legitur apud Euangeliſtas. Imò *Auguſtinus in Pſalm. 77.* docet non raro quidpiam dictum factúmque Scripturam tradere, quòd in ea tamen re non inueniatur, quam commemorat.

Illuſtrat Canonem hunc *Martinus Cantipratenſis S. Hypoty poſ. cap. 1.* aliquot exemplis, quibus ſatis ſint ex nouo Teſtamento, quando narratur Ioannes docuiſſe diſcipulos orare. *Luc. 11. 1.* Petro traditum Euangelium Circumciſionis, Paulo præputij, *Galat. 2.7.* Chriſtum apparuiſſe Iacobo, & H pluſquam quingentis fratribus. *1. Cor. 15.6.7.*

Rurſus Apoſtolus *1. Corinth. 11.* duas quæſtiones tractat, vnam de modo orandi in Eccleſia, alteram de modo ſumendæ Euchariſtiæ. Primam exorditur à traditione: Laudo, inquit, vos quod per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Iſta enim præcepta, de modo orandi, ſumendæ Euchariſtiæ, nuſquam ſcripta inueniuntur. Et apertè notant hoc loco *Chryſoſtomus & Theophylactus.* Apoſtolum loqui de præceptis non ſcriptis; nec non *Epiphanius hæreſ. 61.* Alteram quæſtionem exorditur etiam à traditione: Ego enim accepi, inquit à Domino, quòd tradidi vobis, & concludit: Cætera cum venero diſponam. Quid autem diſpoſuerit, nunquam ſcriptum inuenitur.

Idem Paulus *2. Theſſal. 2.* ait. Itaque fratres, tenete traditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. In quem locum *Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 29.* Apoſtolicum, inquit, arbitror eſſe, etiam in non ſcriptis

traditio

traditionibus perſeuerare. Laudo, inquit, vos, quod omnia
A mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditione continetis. Et, Tenete traditiones quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.

Chryſoſtomus in hunc locum: Hinc patet, inquit, quod non omnia per epiſtolas tradiderint, ſed multa etiam ſine literis. Eadem verò fide digna ſunt, tam illa quam iſta.

Iiſdem verò verbis vtuntur *Oecumenius & Theophylactus.*

Quibus accedit *Damaſcenus lib.4.de fide, cap.17.*

Quod plurima, inquit, Apoſtoli tradiderint ſine ſcripto, ſcribit Paulus. Ergo, fratres, ſtate, & tenete traditiones, quas edocti eſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.

Eodem modo exponit VIII. Synodus generalis, *Act.vlt. can.1.*

S.Fabianvs Papa & Martyr *in epiſt.2.ad Epiſcopos Orientis* poſteaquam docuerat ſingulis annis ſacrum Chriſma renouandum eſſe, ita ſubiunxit: Iſta à ſanctis Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus accepimus, vobiſque tenenda mandamus. Hæc ille. Et certè de Chriſmate renouando nihil in ſacris
B litteris legimus.

S.Innocentivs I. *epiſt.1.ad Decentium cap.3.* docet Confirmationem etiam paruulis conferendam, & à ſolo Epiſcopo, & ſub certa forma verborum, atque adeò non ſcriptas eiuſmodi Apoſtolicas traditiones eſſe teſtatur.

Sanctus Leo I. *ſerm.de Quadrageſima*: Apoſtolica, inquit, inſtitutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur.

Et *ſermone 2. de ieiuno Pentecoſtes*: Dubitandum non eſt, dilectiſſimi, omnem obſeruantiam Chriſtianam eruditionis eſſe diuinæ, & quidquid ab Eccleſia in conſuetudinem eſt deuotionis receptum, de traditione Apoſtolica, & de S.Spiritus prodire doctrina. *vide eundem ſer.8.& 9.de ieiunio 7.Menſis.*

Iam verò Concilium antiquiſſimum & celeberrimum Nicænum I. ex doctrina non ſcripta damnauit hæreſim Arij, vt diſertè teſtatur *Theodoretus lib.1.hiſt.cap.8.*

Etſi enim quædam Scripturæ poterant adferri contra Arium, tamen quia Arius etiam proferebat Scripturas; ex doctrina, non ſcripta, ſed tradita per manus Patrum ſibi in Eccleſia ſuccedentium, eum damnauerunt.

Nicænum II. *Act.6.tom.4.* Quod autem, inquit, cum
C multis aliis, quæ in Eccleſia obſeruantur ſine Scriptura nobis imaginum veneratio tradita ſit, ab Apoſtolorum temporibus latè per hiſtorias creditum eſt. *Et act.7. in fine*, ſic habet: Si quis traditionem Eccleſiæ, ſiue ſcripto ſiue conſuetudine valentem non curauerit, anathema ſit.

Idem reperitur in Concilio VIII. generali, *act.* 8. *Et poſt act.vlt.can.1.* profitentur Patres, ſe ſeruaturos omnes traditiones non ſolùm Apoſtolicas, ſed etiam Eccleſiaſticas. Ex quo mirum videri non debet Lutheranis, ſi tale aliquid etiam docuit Concilium Tridentinum, *ſeſſ.4.* nihil enim noui ſtatuit.

Egesippvs *apud Euſeb.lib.4.hiſt.c.8.* Apoſtolicas traditiones quinque libris comprehendit, qui etſi modo non extent tamen ſatis indicat hoc teſtimonium, Apoſtolos non omnia ſcripſiſſe quæ docuerant.

Polycarpvs *apud Euſeb.lib.5.c.20.* referebat verba, quæ dicta à Domino ab Apoſtolis ipſe audierat, & de virtutibus eius ac doctrina.

Irenævs autem, vt ibidem habetur, quæ Polycarpus tra-
D debat, deſcribebat non in charta, ſed in corde ſuo. Hic certum eſt agi de traditionibus non ſcriptis. Si enim de ſcriptis ageretur, nihil ſingulare diceretur de Polycarpo, vel Irenæo, nam etiam ego poſſum referre dicta à Domino, quæ in Apoſtolis legi, nec eſt opus, vt ea deſcribam in charta.

Iuſtinus in fine 2.Apologiæ pro Chriſtianis, poſteaquam expoſuit multa de Chriſtianis, & inter alia quædam non ſcripta in diuinis litteris, vt quod conueniant ſingulis Dominicis & poſt lectionem Scripturarum & concionum, offeratur & conſecretur panis & vinum aqua temperatum & quod non liceat vllo modo participare de Euchariſtia niſi poſt Baptiſmum; & alia: ſubiungit ſtatim Poſtridie Saturni qui dies Solis eſt cum Apoſtolis diſcipuliſque ſuis apparuiſſet, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque conſideranda permittimus, &c.

Clemens Alexandrinus in lib. de Paſchate, apud Euſebium lib.6. hiſt. cap.11. dicit extorqueri ſibi à fratribus, vt ea quæ à Presbyteris Apoſtolorum ſucceſſoribus voce ſibi ſola tradita eſſent, deſcriberet in libris, ac poſteris traderet, neſcio; quid clarius pro traditionibus dici poſſet.

Origenes in c.6.epiſt.ad Romanos: Eccleſia, inquit, ab Apoſtolis traditionem accepit, etiam paruulis Baptiſmum dare. E
Et hom.5.in lib.Numeri. In Eccleſiaſticis obſeruationibus, inquit, ſunt nonnulla, quæ cùm omnibus facere neceſſe eſt, eorum tamen ratio non omnibus patet. Et enumerat ſtatim multas traditiones non ſcriptas.

S.Hieronymus in epiſtola ad Marcellam de erroribus Montani: Nos, inquit, vnam Quadrageſimam ex Apoſtolica traditione tempore nobis congruo ieiunamus.

S.Auguſtinus epiſt.118. Illa autem quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe ſeruantur, dantur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri: ſicut quod Domini Paſſio, & Reſurrectio & Aſcenſio in cœlum, & Aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebratur.

Et lib.4. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap.24. Quod vniuerſa, inquit, tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur. F

S.Bernardus ſerm.3.de Quadrageſima: Hactenus, inquit, vſque ad nonam ieiunauimus ſoli; nunc (in Quadrageſima) vſque ad veſperam nobiſcum ieiunabant pariter vniuerſi, Reges & Principes, nobiles & ignobiles, clerus & populus, ſimul in vnum diues & pauper.

Ante Bernardum *Greg.hom.16.in Euangelia Quadrageſimæ* meminit, rationem reddens, cur quadraginta dies ieiunemus. Et ante Gregorium *Leo in ſermonibus 12. de Quadrageſima* quem ante citauimus.

Certè Canones paſſim docent, conſuetudinem Eccleſiæ generalem, & ſpeciales Eccleſiarum quæ non derogant iuri diuino aut non repugnant rationi, eſſe ſeruandas & ſequendas. Id ipſum alibi eodem iure Pontificio pluribus in locis tractatur, maximè *titulis de conſuetudine cap. 1. de conſtitutionibus in ſex. l.de quibus de legib. in l.*

Nicephorus lib.12.hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap.34. Conſuetudines, inquit, Eccleſiarum ſunt ſeruandæ ab incolis: differentiæ namque morum, Eccleſiarum & conſuetudinum inualuerunt reuerentiâ eorum qui illis ab initio præfuerunt, & qui illis deinceps ſucceſſerunt. Nam hi tanquam leges acceptas G
per manus poſteris tradiderunt, non ſatis pium neque ferendum arbitrati, ſi traditiones in quibus educati eſſent, non honorificè colerent, ſed contemptui reiicerent.

Refertur ex D.Auguſtino *epiſt.86.* quod ipſe adhuc Catechumenus conſuluit D.Ambroſium, vtrum ſecundum morem ſuæ ciuitatis, mater eius ieiunare ſabbatho, aut Mediolanenſi more prandere deberet, at illi; Quid poſſum, inquit, dicere hic amplius, quam facio? Quando hic ſum, non ieiuno Sabbatho: quando Romæ ſum ieiuno: ad quamcunque Eccleſiâ veneritis, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere, cuſtodita ſcilicet eorum inter quas viuimus inoffenſa ſocietate & cauendo, ne tempeſtate contentionis ſerenitas charitatis obnubiletur. Adiungitur teſtimonium eiuſdem *ex ep. ad Ianuarium 118. relatum in cap. illa 12.diſt.*

Ratio autem ab eodem refertur *lib.3.confeſſ.cap.8. relata à Gratiano in cap.quæ contra 8.diſt.* Quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate vitanda ſunt vt pactum inter ſe ciuitatis, aut gentis conſuetudine, vel lege firmatum H
nulla ciuis aut peregrini libidine violetur.

Denique nulla eſt Scriptura diuina quæ doceat, cuius impulſu, quando & vbi dies Sabbathi Iudæorum immutatus ſit in Dominicam, neque ex eadem doceri poteſt, quando ceſſauerit Polygamia plurium vxorum inter Iudæos ante Chriſtum.

Item eandem non eſſe vltra licitam Chriſtianis, nulla Scriptura expreſſis verbis docet.

Nonne in Concil. I. Hieroſolymitano, *Act.15.* decretum erat, abſtinendum à ſanguine & ſuffocato; at non conſtat de illius decreti moderatione, & tamen certum eſt non amplius obtinere apud Chriſtianos.

Symbolum inſuper quod Apoſtolorum dicimus, ex traditione habemus ab Apoſtolis ad inuicem deſcendentibus, tanquam teſſeram aliquam concinnatum.

Credendum eſt B.Virginem ſemper fuiſſe virginem, contra errorem Heluidij, vt ſemper tota Eccleſia credidit; & tamen nullum de hac re eſt in Scriptura teſtimonium.

Credendum quoque in nouo teſtamento Paſcha eſſe

celebrandum die Dominico; nam hæretici habiti ſunt ab
A Eccleſia antiqua Quartadecimani; & tamen nihil prorſus de hac re exſtat in Scriptura Idem dici poſſet de multis aliis.

Credere item oportet & credunt nobiſcum Lutherani & Caluiniſtæ, contra Anabaptiſtas, Baptiſmum paruulorum eſſe ratum. Id autem ex ſolis Scripturis nec Catholici probant nec Lutherani probare vllo modo poſſunt.

Credit Lutherus Purgatorium eſſe. Sic enim ait *in aſſert. art.*37. Ego tamen & credo Purgatorium eſſe, & conſulo ſuadeóque credendum. Et tamen in articulo iſto 37. aſſerit purgatorium non poſſe probari ex ſacris litteris.

Denique credunt omnes hæretici huius temporis, nullum eſſe verbum Dei niſi ſcriptum: at hoc certè in tota Scriptura nuſquam inuenitur. Quod anim præcipuè ſolent adferre, *ex. Deuter.*4. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo, nihil eos iuuat: non enim dicit Moyſes ex verbo ſcripto ſed ex verbo quod loquor.

Concludam cum *S. Baſilio lib. de Spir. & litt. ad Amphilochum cap.*27. vbi ita ſcribit: Dogmata quæ in Eccleſia præ-
B dicantur, quædam habemus in doctrina ſcripto prodita: quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio, hoc eſt in occulto tradita recepimus. Quod genus eſt, vt eius quod primum eſt, & vulgatiſſimum primo loco commemorem, vt ſigno Crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum, ſignemus. Quis ſcripto docuit? Vt ad Orientem verſi, precemur, quæ nos docuit Scriptura? Inuocationis verba cum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum nobis ſcripto reliquit? Neque enim his contenti ſumus quæ commemorat Apoſtolus, vel Euangelium: verum alia quoque & ante & poſt dicimus tanquam multum habentia momenti ad myſterium, quæ ex traditione pura ſcriptum accepimus. Conſecramus autem aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis: præterea ipſum qui Baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis nonne à tacita ſecretaque traditione? ipſam porrò olei inunctionem, quis ſermo ſcripto proditus docuit? iam ter immergi hominem vbi eſt proditum? Reliqua item quæ fiunt in Baptiſmo, veluti abrenunciare Sathanæ, & Angelis eius, ex qua Scriptura habemus? nonne ex priuata &
C arcana hæc traditione? nonne ex doctrina quam patres noſtri in ſilentio, quod curioſos & otioſos ſubmouet, ſeruarunt. Pulchrè quidem nimirum docti arcanorum venerationem ſilentio conſeruari. Nam quæ nec intueri fas eſt non initiatis, quomodo conueniebat horum doctrinam publicitus circumferri ſcripto. Aut quid tandem ſibi voluit magnus ille Moyſes, qui non omnia quæ erant in templo paſſus eſt omnibus eſſe peruia, ſed profanos extra ſacros cancellos ſtatuit, &c. Hactenus *Baſilius.*

* Necessitas.

Catholicorum vera eſt ſententia, Scripturas ſacras ſine traditionibus nec fuiſſe ſimpliciter neceſſarias, nec ſufficientes; probari poteſt hoc dogma quoad priorem partem ex dictis paulò ante, de ſtatu Eccleſiæ ante Moyſen, & conſequenter.

Quoad poſteriorem etiam patet primò, quia vel totus canon Scripturarum ſimul ſumptus eſt ſufficiens, vel ſinguli libri per ſe ſunt ſufficientes; Non poteſt dici, quod ſinguli libri ſint ſufficientes; nam nunc falſum eſſet quod dicit Kem-
D nitius, traditionis vſum fuiſſe in Eccleſia vſque ad complementum totius Canonis Scripturarum. Præterea videmus Euangeliſtas non ſingulos omnia continere. Nam Ioannes nihil ſcripſit de Annuntiatione, Natiuitate, Circumciſione, Epiphania Domini, & aliis multis rebus. Idem de aliis dici poteſt.

Item, ſi vnus liber continet ſufficienter omnia, quid opus fuit tot libris.

Denique ipſi apertè dicunt, totum canonem eſſe neceſſarium ad hoc, vt ſufficiens doctrina habeatur. At neque id verè affirmari poteſt. Nam multi libri vere ſacri & Canonici perierunt, igitur non habemus nec habuimus à M. D. & amplius annis ſufficientem doctrinam, ſi tota ſita eſt in Scripturis. Nam ex Teſtamento veteri multos libros periiſſe docet *Chryſoſtomus homilia nona in Matthaum, in illud, Nazaraus vocabitur.*

Cæterùm neceſſarium eſt noſſe extare libros aliquos verè diuinos, quod certe nullo modo ex Scripturis haberi poteſt. Nam etiamſi Scriptura dicat, libros Prophetarum & Apoſtolorum eſſe diuinos, tamen non certò id credam, niſi
E prius credidero, Scripturam, quæ hoc dicit, eſſe diuinam. Nam etiam in Alcorano Mahumeti paſſim legimus ipſum Alcoranum de cœlo à Deo miſſum, & tamen ei non credimus. Itaque hoc dogma tam neceſſarium, quòd ſcilicet aliqua ſit Scriptura diuina, non poteſt ſufficienter haberi ex ſola Scriptura. Proindè cum fides nitatur verbo Dei, niſi habeamus verbum Dei non ſcriptum, nobis nulla erit fides.

Quin etiam non ſatis eſt ſcire, eſſe Scripturam diuinam, ſed oportet ſcire quæ ſit illa, id quod nullo modo poteſt haberi ex Scriptura. Quomodo enim colligemus ex Scriptura, Euangelia Marci & Lucæ eſſe vera, Euangelia Thomæ & Bartholomæi eſſe falſa? cùm ratio potius dictet, magis credendum libro præferenti titulum Apoſtoli, quàm non Apoſtoli.

Accedat etiam dignitas myſteriorum multorum, quæ ſilentium requirunt, nec docet, vt in Scripturis, quæ toti mundo leguntur, explicentur. Si enim ad videnda tremenda myſteria Miſſæ non licet admittere vllos non baptizatos, F
quomodo licebit eis eadem ſcripta tradere? Hinc Dominus ſeorſim diſcipulis interpretabatur parabolas, quas populo loquutus erat. *Luc.*8. Et Apoſtolus ait 1. *Corinthiorum* 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Et paſſim veteres cum de Sacramento Euchariſtiæ loquuntur, dicere ſolent: Norunt fideles, norunt initiati. Hanc rationem attingunt *Dionyſius capite primo, Eccleſiaſtica hierarchiæ. Origenes homilia quinta, in Num. Baſilius capite vigeſimoſeptimo, lib. de Spiritu Sancto, Innocentius I. in epiſt.*1.

EXEMPLIS ET HISTORIIS ALIIS A SVPRADICTIS, SVPERIORA Confirmantur.

Cùm Sanctus Ignatius martyr audiuiſſet quoſdam dicentes, Niſi Euangelium inuenero in Archiuis, non credo: Talibus reſpondebat, quod Ieſus pro Archiuis eſſet: nec enim inquiebat, Spiritui debent Archiua præferri. Durum eſt enim contra ſtimulum calcitrare; durum eſt Chriſto nolle credere: durum eſt prædicationem Apoſtolorum reiicere, *In Epiſt. ad Philadelphenos.*

Cum idem Ignatius iter per Aſiam faceret, licet attentiſ- G
ſima cura à ſatellitibus qui illum ductabant, obſeruaretur, Eccleſias tamen cuiuſque ciuitatis, ad quam fortè proficiſceretur, familiaribus colloquiis piiſque hortationibus confirmauit; ac primùm, vt hæreſes, quæ iam tùm primò naſci, & emergere cœperunt, maximè præcauerent, ſedulò admonuit Deinde hortatus eſt, vt Apoſtolorum traditioni mordicùs adhæreſcerent; quam quidem aſſeueranter teſtificatus, quò tutius poſteritati reſeruaretur, neceſſariò ſcriptis mandandam exiſtimauit. *Euſebius Cæſar. libro tertio hiſtoria Eccleſ. cap.*30.

Romæ cum ageret inſignis ille vir Irenæus Eccleſiæ Lugdunenſis id temporis Presbyter, quem Tertullianus omnium doctrinarum curioſiſſimum exploratorem nominat, haud moles ædificiorum vrbem circumeundo contemplatus eſt, nec otioſus domi reſedit; ſed Apoſtolicæ Eccleſiæ fidem, ritus, mores, ac diſciplinam, quam illi tradidiſſent Petrus, & Paulus Apoſtolorum principes, quàm diligentiſſimè perſcrutatus eſt; nactuſque ibi Apoſtolicas traditiones integras & illibatas, vt ab Apoſtolis ipſis traditæ fuerant, vigilantiſſi- H
mè cuſtoditas, & integerrimè conſeruatas, ad eas omnes, quos ſcriptis exagitabat, exinde hæreticos prouocauit; quos ſciret eo ſolo tam patenti teſtimonio (ſi quæ in eis reliqua eſſet ratio veritatis) conuinci poſſe. *D. Hyeron. de Script. Eccleſ. in Irenæo. Tertull. aduerſ. Valent. cap.*5.

D. Antonivs Abbas mortem obiturus, & ad propriam patriam profectus, magna cum lætitia ſuis præcipiebat, deſidiam inſtituto non debere ſubrepere, ſed tanquam quotidie morituros, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitationibus animam cuſtodire, & omnem æmulationem ad ſanctos quoſque conuertere: ad Meletianos verò ſchiſmaticoſque, ne propè quidem accedere: Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neque cum Arianis communione iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifeſtata eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianum, cum ſæculi viderit poteſtates pro Arianorum & Meletianorum pugnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortalium illam eſſe defenſionem, nec diù fallacem permanere

A nere poſſe phantaſiam. Quapropter, aiebat cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrum religioſa traditio, quam ex Scripturarum lectione, & crebrò meæ paruitatis didiciſtis admonitu. *D. Athanaſ. in vita S. Antonij Abb.*

Cum D. IOANNES Apoſtolus exul eſſet, & ibi puerum cæcum curaſſet, ad eum vniuerſi conuenerunt Iudæi, & Græci, & mulieres multæ: & loquebatur ad eos de ſacris ſcripturis verbum Dei, & in fine adiecit: Filioli, eſtote memores verborum meorum & ſeruate traditiones, quas accepiſtis ex ore meo, & præcepta Chriſti, quæ per ſanctum eius Euangelium vobis tradita ſunt, vt filiis obedientes filij, & regnabit Chriſtus in vobis. *Prochorus Chriſti diſcip. in vita eius. c. 47.*

Illa autem, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata, atque ſtatuta retineri: ſicuti quod Domini Paſſio, & Reſurrectio, & Aſcenſio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur: & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruetur ab vniuerſa, quacumque ſe diffundit, Eccleſia. Alia verò quæ per loca terrarum, regioneſque variantur, ſicuti eſt quod alij ieiunent Sabbato, alij verò non: alij quotidie communicant corpori, & ſanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur: alibi Sabatho tantum & Dominico, alibi tantum Dominico, & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Nec diſciplina eſt in his melior graui prudentique Chriſtiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quamcumque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque bonos mores iungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos viuitur ſocietate ſeruandum eſt. Mater mea Mediolanum me conſecuta inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantem; cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium. At Ille ait: Cùm Romam venio, ieiunio Sabbato: cùm Mediolani ſum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris eius morem ſerua: ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi. Hoc cùm matri renuntiaſſem libenter amplexa eſt. *Ex Auguſt. epiſt.* 118. *Decretum Gratiani part. 1. diſtinct. 12. cap. 11. Illa & Gloſſa ibidem. Vbi Bellarminus in controuerſ.*

Æger quidem familiæ non ignobilis, ſacro fonte nondum ablutus, cùm à ſancto Remigio Rhemeorum Archiepiſcopo viſitari poſtularet, & iam velut in vltimo ſpiritu poſitus credere ſe fateretur, & baptizari depoſceret, ægroto abrenuntiante, & benedicto fonte, ſanctus Remigius à presbytero loci illius exorcizatum oleum & chriſma quæſiuit. Qui ſimplex oleum ſe quidem habere, ſed oleum exorcizatum & chriſma in ampullis, in quibus fuerat, iam penitus defeciſſe reſpondit: Sanctus autem Remigius ipſas ampullas afferri præcepit: vacuas ſuper altare miſit, & ſe in orationem proſtrauit. Surgens autem ab oratione, ampullam, in qua breuis habebatur olei exorcizati: & alteram ampullam, in qua breuis continebatur ſacri chriſmatis, plenas inuenit. Sicque infirmum, qui ante abrenuntiauerat, poſt abrenuntiationem oleo exorcizato perunxit: demumque baptizatum ſecundum traditionem Eccleſiaſticam chriſmate ſacro liniuit. Qui mox animæ ſanitate recepta, etiam corporis incolumitatem promouerit. *Hincmar. in vita eius apud Surium* 13. *Ianuar.*

DIVVS AVGVSTINVS Britonum Apoſtolus, cùm poſteriores Britonas in Dominico Paſchæ, in modo tonſuræ, in ritibus baptiſmi & aliis plurimis vnitati Eccleſiæ contrarios cerneret; & longâ diſputatione habita, neque precibus, nequa hortamentis, neque increpationibus ſuis ac ſociorum, præbere aſſenſum, ſed ſuas potiùs traditiones vniuerſis, quæ, per orbem ſibi in Chriſto concordant, Eccleſiis præferre hunc laborioſi ac longi certaminis finem fecit, vt diceret: Obſecremus Deũ, & qui habitare facit vnanimes in domo Patris ſui, vt ipſe nobis inſinuare cœleſtibus ſignis dignetur, quæ ſequenda traditio, quibus ſit viis ad ingreſſum regni illius properandum. Adducatur aliquis æger, & per cuius preces fuerit curatus, huius fides & operatio Deo deuota atque omnibus ſequenda credatur. Quod cùm aduerſarij, inuiti licet, concederent, allatus eſt quidam Anglus oculorum luce priuatus: Qui cùm oblatus Britonum ſacerdotibus nil curationis horum miniſterio perciperet, tandem Auguſtinus iuſta neceſſitate compulſus flectit genua ad Patrem Domini noſtri B
Ieſu Chriſti, deprecans vt viſum cœco, quem amiſerat, reſtitueret, & per illuminationem vnius hominis corporalem, in plurimorum cordibus fidelium, ſpiritalis gratiæ lucem accenderet. Nec mora, illuminatur cœcus, ac verus ſummæ lucis præco ab omnibus prædicatur Auguſtinus. *Richard. Briſtonis tom. 1. Motiuorum Antiharet. ex Beda lib. 1. hiſt. apud Surium 26. May.*

*REGVLÆ QVIBVS TRADITIONES VERÆ A NON VERIS Cognoſcuntur.

Prima eſt, quando vniuerſa Eccleſia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non inuenitur in diuinis litteris neceſſe eſt dicere, ex Apoſtolorum traditione id haberi. Ratio huius eſt, quia cum Eccleſia vniuerſa errare non poſſit, Cum ſit columna & firmamentum veritatis 1. *Tim.* 3. Et cum de ea dictum ſit à Domino. *Matth.* 16. Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: certe quod Eccleſia de fide eſſe credit, F
ſine dubio eſt de fide: at nihil eſt de fide, niſi quod Deus per Apoſtolos, aut Prophetas reuelauit, aut quod euidenter inde deducitur.

Secunda eſt, Quando vniuerſa Eccleſia aliquid ſeruat, quod nemo conſtituere potuit, niſi Deus, quod tamen nuſquam inuenitur ſcriptum, neceſſe eſt dicere ab ipſo Chriſto & Apoſtolis eius traditum. Ratio eſt ſimilis ſuperiori. Nam Eccleſia vniuerſa non ſolum non poteſt errare in credendo, ſed nec in operando, ac præſertim in ritu & cultu diuino: rectèque *Auguſt. epiſt.* 118. docet inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe exiſtimare non rectè fieri quod ab vniuerſa Eccleſia ſit.

Tertia regula eſt. Id quod in Eccleſia vniuerſa & omnibus retrò temporibus ſeruatum eſt, meritò ab Apoſtolis creditur inſtitutum, etiam ſi illud tale ſit vt potuerit ab Eccleſia inſtitui. Hæc regula eſt Auguſtini *libro* 4. *contra Donat. ſt. u. c.* 24. Exemplo ſit ieiunium Quadrageſimæ: id enim poterat ab Eccleſia inſtitui, ſi Chriſtus, vel Apoſtoli non inſtituiſſent, tamen dicimus & probamus, à Chriſto vel Apoſtolis inſtitutum? quia ſurſum verſus aſcendentes & quærentes originem huius inſtituti, non inuenimus niſi tempore Apoſtolorum. G

Quarta eſt. Cum omnes Doctores Eccleſiæ communi conſenſu docent aliquid ex Apoſtolica traditione deſcendere, ſiue in Concilio generali congregati, ſiue ſcribentes ſeorſum in libris, illud credendum eſt Apoſtolicam eſſe traditionem. Ratio huius eſt, quia ſi omnes Doctores Eccleſiæ, cum in aliqua ſententia conueniunt, errare poſſent tota Eccleſia erraret, quippe quæ doctores ſuos ſequi tenetur & ſequitur. Exemplum primi eſt imaginum veneratio: quam eſſe ex Apoſtolica traditione aſſeruerunt Doctores Eccleſiæ congregati in Concilio Niceno II. generali, *act. vltim.* Exemplum ſecundi eſt, Apoſtolicam eſſe traditionem ritus qui ſeruantur in Baptiſmo? quod nimirum qui baptizatur, baptizetur aqua prius à ſacerdote benedicta quòd iubeatur abrenuntiare Satanæ, & pompis eius, quod ſignetur ſigno crucis, quod vngatur oleo benedicto, &c. Idem enim diſertè aſſerunt *Baſilius de Spiritu ſancto, cap.* 27. *Tertullianus de Corona militis.* Et alij quidam, nemo autem vnquam contradixit, cum nullus ferè ſit veterum, qui non meminerit harum cæremoniarum tanquam in Eccleſia ab omnibus receptarum. H

Quinta regula eſt. Id ſine dubio credendum eſſe, ex Apoſtolica traditione deſcendere, quod pro tali habetur in illis Eccleſiis, vbi integra & continuata ſucceſſio ab Apoſtolis. Hanc regulam tradit *Ireneus lib. 3. c. 3. Tertull. lib. de præſcript.* Ratio eſt, quia Apoſtoli tradiderunt ſucceſſoribus ſuis cum officio Epiſcopatus etiam doctrinam religionis.

TRADITIONVM ADMINICVLA NE INTEREANT.

Singulari Dei prouidentia factum eſt, vt Scripturæ diuinæ, tot annorum centuriis fuerint conſeruatæ: atque eodem etiam conſeruante, traditiones veteres ad nos deriuatæ, & ad poſteros etiam deriuandæ ſint. At præter hanc Dei prouidentiam plures huius rei ſunt cauſæ.

Prima eſt, Scriptura. Et ſi enim non ſint ſcriptæ traditiones in diuinis litteris, ſunt tamen ſcriptæ in monimentis veterum & in libris Eccleſiaſticis.

Secunda

Secunda eſt, vſus continuus. Pleræque enim traditiones A ſunt in continua obſeruatione vt ritu Sacramentorum adminiſtrandorum, dies feſti, ieiuniorum tempora, celebratio Miſſæ, & officiorum diuinorum, & alia generis eiuſdem. Vt ergo conſeruantur linguæ vulgares, etiam ſi nullæ quandoque extent Grammaticæ, propter continuum vſum, vt lingua Hebraïca, quæ conſeruata eſt vulgaris in populo Dei ab Adam vſque ad captiuitatem Babylonis, per tot millia annorum, ita etiam ſine vlla Scriptura vſu conſeruari poſſent eiuſmodi traditiones.

Tertia cauſa. Sunt monimenta quædam externa, quæ ad longiſſimum tempus durant, vt templa antiquiſſima, & in iis altaria, ſacri fontes, memoriæ Sanctorum cruces, imagines, libri Eccleſiaſtici, & ſimilia.

Balcoli in Flandria anno Domini M. D. LXXI. narrauit mihi, (inquit *Cardinalis Bellarminus cap.12. lib.4. de verbo Dei non ſcripto*;) Paſtor eius loci, quod cum Miniſter hæreticus perſuaſiſſet populo, altarium lapideorum erectionem eſſe nouum inuentum, & vix centum annorum, cœperunt ciues altaria demoliri. Sed cum eſſent in opere, aduerterunt litteras B quaſdam antiquiſſimas inciſas eſſe in vno eorum altarium, quibus notabatur annus, quo altare illuc dedicatum fuerat. Ex illa autem notatione intellexerunt, altare illuc fuiſſe erectum multo ante, & ni fallor, aliquot centuriis annorum ante illud tempus, quo dixerat hæreticus altaria incœpiſſe. Ita lapideum monumentum hæreticum confudit, & traditionem Eccleſiaſticam conſeruauit.

Quarta cauſa eſt hæreſis, Deus enim mirabiliter vtitur hoſtibus Eccleſiæ ad Eccleſiam conſeruandam, quia enim ſingulis ætatibus orti ſunt noui hæretici qui diuerſa dogmata Eccleſiæ oppugnarunt, ideo etiam ſingulis ætatibus extiterunt homines docti, qui vt hæreticis reſiſterent, diligenter inueſtigarunt doctrinam Eccleſiæ, & traditiones antiquas, & magna eas poſteris cura commendauerunt. Quemadmodum qui diu pacificè poſſidet bona ſua, facilè amittit inſtrumenta & litteras, quibus continetur, vt illa bona ad eum peruenerint, & quo iure bona illa poſſideat. At qui ſemper litigat diligentiſſimè illa cuſtodit, nec excidere vlla ratione patitur.

SCRIPTORES.

C Scripſit de hoc argumento præclarè Cardinalis Hoſius *in 4. libro*: aduerſus Prologomena Brentij.

Petrus à Soto in ſua defenſione aduerſus eundem Brentium *part.2. à cap.50. vſque ad* 66. Melchior. Canus *lib.3. de locis Theologicis*. Martinus Pereſius initio operis ſui *de Traditionibus*. Iodocus Tiletanus. *in Apologia contra Kemnitium pro concilio Tridentino*.

Alphonsvs à Caſtro *lib.1.c.5.* ſui operis contra hæreſes Epiſcopus Roffenſis initio operis ſui contra aſſertionem articulorum Lutheri. Doctores Colonienſes in examine Catechiſmi Monhemiani, in reprehenſione ſexti Decalogi, Petrus Caniſius in ſuo Catechiſmo de præceptis Eccleſiæ. Gulielmus Lindanus libris quinque ſuæ Panopliæ. Ioannes à Louanio in lib. de inuocatione ſanctorum, *cap.23.24. & 25.* Felicianus Ninguarda in aſſertione fidei catholicæ, Caſpar Cardillus Villapendæus in libello de Traditionibus.

D

Tragœdia. Tragici.

Definitio Et Etymologia.

TRagœdiam *Theophraſtus* definit ἡρωικῆς τύχης περίστασιν Heroicæ fortunæ narrationem *lib.1. art. Poet.c.6.* Rectius *Scaliger. l.3. de Poëſi* dicit quod ſit imitatio illuſtris fortunæ exitu infelici, oratione graui, metrica. Nihilominus ferunt Cratetatem Thebanum Tragœdiam ſcripſiſſe ſoluta oratione, quod tamen non facile imitandum. *Ariſt. in Poët.* definit eamdem, actionum ſeriarum & grauium imitationem, earum exitum ſuaui oratione complectentem: cuius quidem partes ſingulæ ſeorſim apte exprimantur, omnes tamen eò tendant, vt metus & miſeratio in animis ingeneretur, ad huiuſmodi morborum expiationem.

Hæc prius dicebatur τρυγῳδία, quod vt inquit *Athenæus l.2.* in Atticæ vindemialibus inuenta ſit, nam τρὺξ vinū recens ſiue muſtum olim dicebatur. Hinc & *Ariſtophanes in Acharnenſ.* ſalſe Euripides tragœdiam τρυγῳδίαν appellat, quaſi parum ſobrij auctoris fabulam. Melius tamen alij Tragœdiam dictam malunt quaſi τραχεῖαν ᾠδὰν, ab aſpero & graui ſono qualis eſt elephantorum barritus. Alij ab hirco, qui τράγος Græcè deducunt: vel quod ille ſit Bacco conſecrata hoſtia: vel quod Tragœdiæ initio ſolas Bacchi laudes continerent: vel denique à præmio tragœdorum quod hircum fuiſſe cenſet *Seruius in Eclog. & Horatius in arte Poët.*

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum.

Nomen autem Tragœdiæ etiam antiquitus comœdiæ fuiſſe accommodatum ex Ariſtophanis Scholiaſte colligitur, quamvis hoc inter hæc interſit, quod Comœdia res & caſus priuatorum hominum deſcribat: In Tragœdia introducantur heroës, duces, reges. Item exilia, luctus, cædes: In illa vero amores & ludicra. Denique exitum triſtem Tragœdia, lætiorem comœdia ſortitur. Differunt ergo euentu & exitu, perſonarum quoque, negotiorum & fortunarum qualitate: Denique actione, ſtylo, & exhibendi modo. De quibus erudite diſſerit *Martin. Antonius Del-Rio è Soc. Ieſu in Syntagmate Tragœdiæ Latinæ*.

* QVOTVPLEX.

Vbi Genera varia.

Scribit de generibus Tragœdiarum copioſe *Mynturnus lib. 3.* ex quo pauca hæc eruit prænominatus *Del-Rio ſupra cap.1. lib.1.* Si ætatem ſpectes, inquit, Tragœdia alia vetus eſt, partim F Dithyrambica (nam ex Dithyrambis fluxit Tragœdia, teſte Ariſtotele) partim Satyrica, quæ nihil aliud fuit, quam chori continuum carmen, admirandum aliquem euentum continens: acceſſit poſtea altera perſona, quæ alternis reſponderet; mox tertia; denique ſic actio excreuit, vt quinque actus expleuerit: alia Recentior eſt, quæ ſales cum Satyris reiecit. Dithyrambum verò vt partem duntaxat operis, idque raro admiſit. Iocoſum etiam fuit illud in quo pleraque quibuſdam veris aſſumptis fingebantur, vt Agathonis ἄνθος, de qua *Ariſtoteles de Poet. Ælianus Var. hiſtor. lib.14. Athenæus, Lucianus*, & alij.

Si loci ratione malis diuidere; alia erit Latina, quæ & Prætextata, vt Octauia, & veterum Brutus, Decius, Paulus, Scipio, alia Græca, quales Senecæ nouem.

A genere argumenti duplex quoque Tragœdia: quædam Pura quæ ſola nomen meretur: alia mixta, quæ ſalibus reſperſa, vel proſpero exitu clauſa in quo genere Achæus excelluit.

Aristoteles quatuor ſpecies prodidit, πεπλεγμένην, implicatam euentibus & peripœtiis, qualis eſt Oedipus: παθητικὴν, affectuoſam, qualis Hippolitus; ἠθικὴν, moribus for- G mandis inſtitutam, vt Sophoclis Philoctetes; denique διανοητικὴν, in qua ab humanis rebus aliena ſpectantur, & Deorum colloquia inſeruntur, vt Prometheus vinctus Æſchyli, priora duo genera maximè tragica ſunt.

Scaliger lib.1. poëtic.18. Etiam Grammaticæ cuiuſdam meminit; quæ inutilis, eſt & ad impuras pertinet.

* PARTES TRAGOEDIÆ.

Partes Tragœdiæ, iuxta Ariſtotelem, conſiderantur, vel penes molem ſeu quantitatem, vel penes naturam & qualitatem; κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ κατὰ τὸ ποιὸν. Molis partes diuidimus in actionem Scenicam & Choricam. Scenicam hiſtriones peragunt, & argumentum propoſitum exhibent, & conſtat actibus tantum quinque ex Horatij præcepto;

Neue minor, neu ſit quinto productior actu.

Actus Latini, δράματα Græci, ob agentium imitationem ὅτι μιμοῦνται δρῶντας, quod agentium & negotiantium mores imitentur. Sunt autem quaſi ſingula Tragœdiæ membra, qui- H bus ſingulatim partes illius exhibentur. Hinc patet vnumquemque actum partem aliquam fabulæ abſoluere debere; ita tamen, vt à præcedente ſubſequens quodammodo trahatur, vtque res non diſſipata ſed aptè diſtributa videatur.

Partes Tragœdiæ κατὰ τὸ ποιὸν ſecundum naturam & qualitatem. *Ariſtoteles poët. cap.5.* quinque commemorat, μῦθον, ἦθος, διάνοιαν, λέξιν, ὄψιν, μελοποιΐαν fabulam mores, ſententiam elocutionem, actionem, modulationem, ſiue, vt vertit Mynturnus, fabulam, mores, verba, ſententias, ſpectationem, cantica; ſiue vt *Scaliger lib.1. cap.10.* fabulam, mores, ſententiam, dictionem, apparatum, melodiam.

* INVENTIO.

Plato in Minoë Tragœdiam antiquiſſimam fuiſſe docet. *Ariſt. in poët.* Peloponneſo à Dorienſibus inuentam, & à Dithyrambis fluxiſſe, quibus initio ſolis conſtabat.

Veruntamen quis Tragœdiæ primus auctor fuerit, non ſatis conſtat. *Natal. in Mythol.* neſcio quē Glaucū nobis obtrudit

pleriſque

pleriqúe cum Horatio & Donato Terentium, Theſpim
A Athenienſem, qui fecibus ora inungebat, vel etiam minio, & in plauſtris actitabat: minij meminit *Tibullus lib. 2. Eleg. 1.*

Agricola & minio ſuffuſus Bacche rubenti,
Primus inexperta duxit ab vrbe choros.

Fecium meminêre cæteri; *Horatius.*

Ignotum Tragicæ genus inueniſſe Camœnæ
Dicitur & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis
Quæ canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Sidonius.

Pictum fecibus Æſchylum ſequutus.

Theſpim, cum ita è plauſtris ædicularum in morem contextis, quorum etiam apud Sidonium mentio eſt, fabulas recitantem Solon audiſſet, inhibuit, ne amplius tragœdiam exhiberet, quod mendacium inutile exiſtimaret, auctoribus *Ariſtotele, Plutarcho, & Laërtio. Suidas* tamen docet ab aliis Epigeni Sicyonio hanc inuentæ tragœdiæ laudem tribui; à quo Theſpim ſecundum vel etiam ſextum decimum ſtatuunt nonnulli, *teſte Mynturno l. 3.* Theſpis ſucceſſores fuêre Phrynichus & Æſchylus: ille mulieres in ſcenam introduxit; hic
B perſonarum vſum, & pleraque ſcenæ inſtrumenta excogitauit, ideo perſonæ, & pallæ honeſtæ repertor ab *Horatio* vocatur; ſed ab iis inculté tradita, tandem Sophocles & Euripides, expolita & illuſtrata perfecerunt. De quorum laudibus luculenter ſcribit *Fabius lib. 1. orator. inſtitution. cap. 1. Et Origenes contra Celſum.*

Socrates, cùm videret in imperio triginta tyrannorum multos ſummæ exiſtimationis viros interfici, & locupletiſſimos quoſque grauiſſimis ſuppliciis per inſidias circumueniri, dixiſſe fertur ad Antiſthenem: nunquam te pœnitet, quod in vita nihil magnum, neque ſpectabile conſecuti ſimus: quemadmodum videmus in tragœdia deſcribi monarchas, Atreos illos & Thyeſtas, & Agamemnones, & Ægyſthos? Nam illi obtruncari in tragœdiis taxantur, & mala fercula cœnaſſe vbique produntur. Nemo verò poëtarum eò progreſſus eſt audaciæ & impudentiæ vt porcum mactatum in Drama introducat. *Ælian. lib. 2. de var. hiſt.*

Gorgias dicebat, Tragœdiam eſſe deceptionem, qua qui alterum decepiſſet, & qui deceptus eſſet, ſapientior foret eo,
C qui non eſſet deceptus. Fallit quippe tragœdia, dum tractat rem fictam: ſed adeò concinne, vt veriſſima eſſe videantur. Iuſtior autem videtur ille, qui fallendo hominibus prodeſt: & ſapientior eſt qui per fabulas confictas diſcit, quid turpe, quidvè ſit honeſtum. *Plut. de audiendis poetis.*

*TRAGOEDIÆ APPARATVS, EXHIBITIO.

Apparatus Tragicus vel perſonarum eſt vel loci: perſonæ ſcenicæ, vel choricæ ſunt: vtræque pro ſaltationis & actionis diuerſitate. Scribunt Phrygiam Dithyrambis, Lidiam Muſicam comœdiæ, Doricam Tragœdiæ propriam fuiſſe, & auctore Plutarcho vtramque ſuum peculiare ſaltationis genus habuiſſe. Vnde non rarò legimus Nioben & Capanea ſaltatos.

Exhibendæ Tragœdiæ duo fuêre modi, Saltatorius, &, vt ita vocem, Gradarius: hoc vtebantur quando perſonæ ſuas partes viua voce agebant; illo, quando hiſtrio ſeu tragœdus res geſtas ſolo corporis motu exprimebat, quo pacto Nero
D Herculem Furentem egit, *teſte Suetonio in Nerone.*

Saltatio tragica ἐμμέλεια; huius ſaltationis ſpecies multas inuenêre Æſchylus & Teleſtes; qui hac in re excelluit, vt & Bathillus, & Pylades (de quibus videndi *Pollux. l. 4. Athen. lib. 1. & Plut. lib. 6. Sympoſ. cap. 8.* & ille incertus tempore Nerônis (fortè, Latinus) de quo ex Demetrio mira. *Lucianus in lib.* περὶ ὀρχήσεως. hic mos, altero retento, paulatim abiit in deſuetudinem.

De gradario itaque ſeu ambulatorio loquimur, non de muto illo & ſaltatorio Perſonati agebant, hoc eſt, perſonis tecti, vt ex Ariſtotele & Demoſthene probè Lambinus. Primo tamen minio fœdati, poſtea ceruſſa faciem obliti egerunt, vt *Suidas* de Theſpide ſcribit, & addit poſtmodum illum portulaca faciem obtexiſſe, denique perſonæ ex ſolo linteo confectæ vſum inueniſſe, quod & Diomedi videtur *lib. 3.* certius tamen perſonarum inuentum Æſchylo deberi. Interim ſchema, & veſtis habitus ornatuſque, pro qualitate fortunæ vel perſonæ agentis, ætate, moribuſque varius erat.

Communia Tragicis omnibus, ſyrma ſeu ciclas oblonga & humum verrens; item cothurnus, ſeu vt Thomas Magiſter, Pollux & Ammonius vocant ἐμβάτα vel ἐμβάδων calceamenti altioris genus, quod (vt loquitur *Tertull. lib. de Spectaculis*) B tragœdos extollebat: crediderim ſimille illi, quo Hiſpanienſes fœminæ vtuntur, vulgo *chapines* dicunt. Suadet hoc *Iuuenalis*

——Breuiorque videtur
Virgine Pygmæa nullis addita cothurnis.

Perſonæ cuique proprias veſtes enumerant. *Scaliger lib. 1. poët. & Mynturn.* mutari à Polluce *lib. 18. Onomaſt. c. 19.* quibus hoc tantum addiderim, notatum Lilio. Vlyſſem ſemper induci ſolitum palliatum, ob ſingularem fortè ſapientiam & aſtutiam; Achillem & Neoptolemum, quod nunquam ſe Agamemnoni ſubiecerunt, neque eius bello Troiano imperium agnouerint, diademata, ſed ſine ſceptro gerentes.

* THEATRI STRVCTVRA, ET ORNAMENTA.

De his fuſiſſimè ſcribit *Pollux. lib 4. cap. 10. Vitruuius lib. 5. de architect. c. 5. 6. 7. 8. Scaliger dicto lib. 1. c. 21.* Ex quibus conſtat. Primo Theatrum ex nudo ceſpite erigebatur, de quo ita *Caſſiodorus*: Theatri frons ſcena dicitur, ab vmbra luci denſiſſima, vbi à paſtoribus inchoante tempore diuerſis ſonis carmina canebantur. Ibi actus Muſicus, & prudentiſſimi ſæculi dicta floruerunt. F

Deinde artificioſum theatrum, & ſumptuoſum fieri cœpit, cuius partes præcipuæ ſcena, ſcalæ cum ordinibus ſedilium.

Scena triplex fuit, tragica, columnis, faſtigiis, ſignis reliquiſque notis palatinis magnificè apparata; comica, ædificiorum priuatorum ſpecie, ianuis, feneſtris, menianis aptè inſtructa; & ſatyrica arboribus, ſpeluncis, montibus, & cætero decore agrorum, topiario opere deformatis.

Propriè verò loquendo ſcena vocatur interior tabulati pars, in qua latebant actores, prius quidem aulæis tecti, poſterius ſupparis (vt in Donati codicibus legitur) vel potius ſypariis, quæ Feſto vel inimici genus: hæc ſcena fuit aliquando aurea, vt Petreij, vel argentea, vt Antonij & Murenæ, aliquando marmorea, vt Scauri; aliquando lignea eaque vel verſatilis vt Curionis, vel ductilis, vel ſtabilis. *Vide Plin. lib. 36. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1.*

Aliquando vero ſumitur ſcena, pro quadam tabulati parte G quæ nonnunquam in proſcenio excitabatur. Proſcenium dicitur locus ante ſcenam porrectus, in quam Scenici iacturi prodibant ſupra ſcenam epiſcenium erigebatur, ſeu podium.

Ante Proſcenium paulò demiſſior erat orcheſtra: in qua vt plurimum thymele, ſiue pulpitum id eſſet, ſiue ara; & vt in ſcena hiſtrionum, ſic in orcheſtra chori partes peragebantur, *teſte Polluce*, quam orcheſtræ & ſcenæ diſtinctionem potiſſimum Græcis in vſu fuiſſe docet *Vitruuius.*

Quibuſdam fabulis in orcheſtræ latere hemicyclum extruebant, ad quem locum naufragi agebantur, vel in eo ſaltem vrbes longinquæ effingebantur.

Dextra ſcenæ parte peregrini & hoſpites egrediebantur; in ſiniſtra, carcer erat; medium locum Regia obtinebat. Mediæ parti duæ præterea portæ adiunctæ erant, quarum poſtibus ornatus gratia duæ machinæ affigebâtur ab vſu περίακτοι dictæ, nos, verſiles ſeu circumductiles appellamus, quibus repente inexſpectati nuntij, peregrini, exules, aut ciues poſtliminio redeuntes exhibebantur. Ad læuam narrabantur, quæ in vrbe dicta factaue fuiſſent, aut futura viderentur; ad dextram, quæ foris. Læua enim porta Deos aquaticos emittebat. H Eumenides & cæteri dij inferi imis gradibus (ἀναβαθμοὺς vocant) exſiliebant, vmbræ & ſimulachra, vt Agrippina, & Thyeſtes Senecæ, ſcalis Charoniis, quæ non erant machinæ, ſed machinis ſimiles, Dij ſuperi ex improuiſa machina quadam ex loco editiore, vt opinor, ſupra epiſcenium, demittebantur: θεολογεῖον, nominabant.

Aliud inſtrumentum γέρανος, quo in aërem perſonæ rapiebantur, vt à Borea Orithyia, ab Aurora Memnon, ab anguibus Medea.

Aliud pegmatis genus fuit ἐξώστρα ſiue ἐγκύκλημα; ſedes quædam ſublicis elata, ſtrata longariis, deputata vt circumuoluta oſtentaret ea, quæ ſecretò in ædibus patrata fuiſſent, vt in Thyeſte Atrei patricidium; in Oedipo eius excæcatio.

Acrobatica erat machina ſcanſoria: κεραυνοσκοπεῖον erat alia circumductilis, quæ fulmina excelſo poſt ſcenam loco iaculabatur; alia ſub ſcena tonitru effingebat. Quæ βροντεῖον nominabatur, cuiuſmodi apud Feſtum Claudiana tonitrua. Fuère & alia τὰ αὐτόματα, quæ ſponte ac minime impulſu agebantur. Fuère & ἐν ἀσκηνικὰ quæ vnius nerui vel

vel filij conuerſione varios motus & vſus præbebant, de qui-
A bus *Ariſt. in lib. de Mundo, Apuleius lib. de mundo, & Gellius l. 14.* Hæc inter ſecretiora.

Pulchra verò & extrema ornamenta ſcenæ fuerunt vela, parapetaſmata, & aulæa, ſiue carbaſina, ſiue byſſina, ſiue ſtellata; abaci, picturæ, tabulæ, ſigna, fontes, per ſedilia ducti ebur, argentum, aurum, ſumptuoſæ ſparſiones, vt florum, croceæ aquæ, cocci triti, ſcrobis aureæ, & ſimilia luxus immodici.

Videatur locus de Theatro.

QVI EXCOLVERINT. TRAGICI.

Ex innumera Tragœdiarum Græcarum multitudine, vix XXXIII. ſupereſſe comperimus. Veteris verò Tragœdiæ Græcæ Scriptores pauci nobis cogniti ſuperſunt: diſtinxit eos à nouæ Tragœdiæ auctoribus *Del-Rio ſupra lib. 1. cap. vlt. Prolegom.* Nos hic ex lucubratione Theodori Zuingeri hos cum illis confundimus, & ſimul in medium adducimus: Si quis particularius deſiderauerit ea quæ ad illos pertinent, adeat memoratum Del-Rio.

B EPIGENES Sicyonius tragicus cùm tragœdiam Bacchi ſcripſiſſet, quæ Deo indigna videbatur, quidam è ſpectatoribus acclamauit, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον. Ea vox poſtea in prouerbium abiit. *Vide Eraſmi Adagia.* Hunc Suidas Tragœdiæ facit inuentorum.

THESPIS ex Icaro vrbe, vel certè Athenienſis, Icarij F. ſecundus ab Epigene, tragœdias ſcripſit, ad quas agendas plauſtro circa Græciæ ciuitates vehebatur, quas canerent agerentque peruncti fæcibus ora. Horatius ipſos hiſtriones in plauſtris circumuehi ſolitos ſcripſit. Ab hac fæce, quam τρύγα Græci vocant, quidam tragœdiam, quaſi τρυγῳδίαν appellari voluere. Suidas Theſpin primum faciem ceruſſa oblitum tragœdias actitaſſe, dein perſonatæ herbæ foliis obtexiſſe, tùm demùm & lineas perſonas induxiſſe ſcribit. Vixit 61. Olimp. qua & Solon: qui cùm eius fabulam ſpectaſſet, ad ſe accerſiri iuſſit, illique ait: Num ipſum puderet coram tot teſtibus mentiri? Theſpide reſpondente, Per iocum licere: tum Solon terram baculo pulſans, dixit. Id ſcilicet propediem videbitur in noſtris legibus, an iocus iſte tuus laudem mereatur. *Suidas.*

C PHRYNICVS Athenienſis, Polyphadmonis aut Mynitæ F. Theſpidis diſcipulus, tragicus, Olym. 67. primus muliebrem perſonam in ſcenam introduxit, fuitque tetrametri inuentor. Mille drachmis ab Athenienſibus multatus eſt, quòd fabulam feciſſet Miletum à Dario captam, & in theatro omnibus ſpectatoribus lacrymas excuſſiſſet. Nouem tragœdias ſcripſit Filium habuit Polyphadmonem tragicum. *Suidas.*

ALCÆVS Athenienſis tragicus, ſcripſit fabulas Cœlum & Pollucem. Diuerſus à comico Mytilenæo, & Lyrico alio. Hunc primum aliqui tragicum fuiſſe perhibent. *Suidas.*

HOMERVS, Andromachi & Myronis Byzantiæ filius grammaticus & tragœdus. Quapropter ſeptem illis annumeratus eſt, qui ſecundas partes inter tragicos obtinent, & Pleiades cognomentum habuerunt. Floruit Olympiade vigeſima quarta, ſcripſit tragœdias 45. *Suidas.*

SOSICLES Syracuſius tragicus, edidit fabulas 73. vicit ſeptem Vnus ex ſeptem tragicis, qui nominati ſunt Pleias. De quibus *vide Titulo Indicis poëtici.* Fuit ſub extrema tempore
D Philippi, aut (vt alij tradunt) Alexandri Macedoni. Obiit Olympiade 111. alij 114. *Suidas.*

ÆSCHYLVS Athenienſis tragicus, Euphorionis filius & Cynegiri (qui in Marathone contra Perſas acerrimè pugnauit) frater Perſonam & pallam inuenit, & artem tragicam nimis confuſam & crudelem mitigauit, & in ordinem redegit; choros in vnum contraxit, abſtulit crebras hiſtrionũ reſponſiones: neces inſuper in ſcena fieri vetuit, ne coram populo homines trucidarentur: addidit habitus heroïcos, item pulpita, quo è ſublimi recitantes faciliùs viderentur, & audirentur. Ea propter Æſchylum tragœdiæ parenté appellarunt Athenienſes, & mortuum in Dionyſiis inuocabant. A Baccho per ſomnium iuſſus eſt tragœdias ſcribere, cùm adhuc adoleſcens in agro vuas cuſtodiret. Vini appetentior fuit. Vixit Olymp. 70. qua mortuus eſt Pythagoras, cuius ſectator quoque fuit Æſchylus Duos habuit filios, Euphorionem & Bionem, tragicos itidem poëtas Iam grandis natu cum Sophocle puero certauit, & victus iudicum vel inuidia vel odio, quod myſtica quædam in ſcena patefeciſſet, vt inquit Euſtratius, ad Hieronem tyrannum in Siciliam migrauit: vbi cùm in agro nudus capite ſederet, aquila supernè volans teſtudinem marinam in caput eius caluum demiſit, ſaxum eſſe arbitrata, eumque interfecit, cùm annos 58. natus eſſet, ſepultus apud
E Gelem fluuium. Scripſit fabulas 90. & de iis 28. vicit Lycurgus Athenienſium orator ſtatuam illi æneam poſuit, & alteram Sophocli, amborumque tragœdias publicè cuſtodiri mandauit. *Suidas.*

* PHILOCLES Polypithis F. Æſchyli ex fratre vel ſorore nepos Euripidis tempore fuit, tragicus: moribus adeò aſper, vt vulgo χολὴ appellaretur. Fabulas centum compoſuit. Eundem & ἀλμίωνα vocabat ἀλμυρὸν enim πικρὸν, id eſt, amariciem vocant, teſte *Suida.* Duos habuit filios, Norſimum & Philippidem.

MORSIMVS patri ſtylo & moribus æqualis, aſper & inſulſus, & ocularius inſuper medicus. Taxat eum Ariſtophanes variis epithetis, vt helluonem & fœdum hominem.

ASTYDAMAS filius Morſimi tragicus, docuit fabulas 140. & quindecies vicit. Primùm tamen Iſocratem in eloquentia ſecutus eſt. Filium habuit eiuſdem nominis tragicum. *Suidas.*

PRATINAS Pyrronydæ ſiue Encomij F. Phliaſius, tragi- F cus, primus Satyras docuit. Certauit cum Æſchylo & Chærilo 70. Olymp. Fabulas innumerabiles ſcripſit, inter quas Satyricas 32. vna vicit. Cùm fortè fabulas populo Athenis exhiberet, contigit vt tabulata caderent, in quibus ſpectatores ſedebant. Vnde poſtea factum, vt ſtabile theatrum Athenienſe conſtruerent, *Suidas.*

ION Chius, tragicus & lyricus. Olymp. 82. ſcribere cœpit fabulas 12. vel 30. vel 40. Item & Dithyrambos, & Metheora. Hic eſt de cuius nomine Plato Dialogum inſcripſit.

LYCOPHRON Chalcidenſis ex Eubœa, Soclei vel Anclis F. grammaticus & tragicus poëta. Scripſit iambo Caſſandram poëma obſcuriſſimum, & fabulas multas alia. Item Satyras. Sagitta periit. *Suidas.*

CHOERILVS, Athenienſis tragicus, ſexageſima quarta Olympiade in certamen deſcendit, & fabulas edidit centum & quinquaginta. Vicit tredecim. Hic ſecundum quoſdam laruas & ſcœnam inchoauit. *Suidas.*

Sophocles Sophili filius, ex Colonia, vel Coloneo, Socrate decem & ſeptem annis ſenior, natus 73. Olymp. cum eo tamen floruit. Propter ſuauitatem ſermonis μέλιττα dictus. G Tres hiſtriones primus inſtituit, & fabularum chorum ex 15. perſonis confecit, cùm antea ex 12. conſtaret. Verſatus eſt etiam in Reipublicæ adminiſtratione. Cum Pericle contra Lacedæmonios miſſus, victor rediit. Filios Sophocles habuit plures, inter eos & Iophontem, à quo ſenex delirij accuſatus eſt: qui & ipſe tragicus fuit, vt pater Accuſatus, Oedipum Coloneum tragœdiam, quam in manibus habebat, iudicibus recitauit, & abſolutus eſt. Fabulas 123. docuit, & quater vicies victor extitit. Obiit, vel ex gaudio nunciatæ victoriæ, vel grano vuæ ſtrangulatus, anno nonageſimo quinto ætatis, cùm Lacedæmones vrbem Athenienſium obſiderent: Lyſandro regi Bacchus in ſomnis apparuit, monuitque, vt pateretur humari delicias ſuas. Pacem ergo funeri dedit Lyſander. *Suidas.*

EVRIPIDES ab Ariſtotele τραγικώτατος dictus, eo die natus in Salamine Atticæ, 70. Olympiad. quo in Euripo pugnatum eſt contra Xerxem, nomen accepit: patre Mneſarchide caupone, matre Clito agreſtia olera vendente. Pater eius Bœ- H otius, in patria corbis ignominiam paſſus, cùm æs alienum non diſſolueret, Athenas venit: & cùm ex oraculo filium victoré in certaminibus fore cognouiſſet, interpretatus, athletam eſſe debere, gymnaſticam exercere coëgit, ita vt è pancratio victor extiterit. Sed his exercitiis relictis Anaxagoræ Clazomenio operam dare cœpit, in phyſicis, in rethoricis Prodito Ceo, Socrati in ethicis. Cum Platone poſtea in Ægyptum nauigans, cùm ægrotaret, marina aqua à ſacerdotibus priſtinæ valetudini reſtitutus eſt. Hinc ipſe in fabulis θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά. Anno ætatis 18. Tragœdiam ſcribere cœpit. Philochorus in inſula Salamine ſpeculam horridam oſtendi ait (eamque *Gellius lib. 15. cap. 20.* ſe vidiſſe aſſerit) in qua fabulas ſuas ſcripſerit. In Macedoniam ad Archelaum regem profugit, propter vxoris impudicitiam: vbi à rege benignè ſuſceptus, à canibus tandem incerta cauſa laceratus eſt, 83. Olymp. annos natus 75. & oſſa Pellam tranſlata. Athenienſes eius cineres à Macedonibus fruſtra petierunt: cenotaphium tamen ei in foro extruxerunt. Sophocles eius morte audita, atrata tunica induit ſe, ſine

corona

corona tragœdias ſuas agi voluit. Fabulas ſcripſit 92. inter-
A quas 8. Satyricas, in his quindecies tantùm vicit, iudicum inuidia. Primus fabularum principiis argumenta inſeruit. *Suidas*: quinquies tantùm viciſſe aſſerit: viuum quater, mortuum ſemel, actore fratris filio Euripide.

ARISTARCHVS Tegeatus, Tragicus, cùm ex morbo quodam Æſculapio recreatus, gratiam pro ſanitate referre iuberetur, tragœdiam ſibi cognominem edidit. Æqualis fuit Euripidis: & primùm ad eam, quæ nunc eſt, prolixitatem tragœdias extendit. Tragœdias edidit ſeptuaginta, vicit duabus. Vixit vltra centum annos. *Suidas*.

ACHÆVS, Syracuſanus tragicus, ſcripſit tragœdias 10. Alius Pythodori filius, Eretrienſis, natus 74. Olympiade, fabulas edidit 44. vicit vnam, paulò iunior Sophocle. *Suidas*.

CHÆREPHON tragicus, cùm Pythiam de Socrate amico conſuleret, reſponſum tulit:

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος,

Inter fabulas eius, Heraclidæ reponuntur. Hic propter nocturnas lucubrationes, Nycteris, id eſt, noctua, appellatus eſt: item propter pallorem, *πύξινος*, id eſt, Buxeus. Vnde prouer-
B bium in pallidos, *οὐδὲν διοίσεις Χαιρεφῶντος φύσιν*, & Ariſtophanes *οὐδὲν διοίσεις ἡμιθνῆτος*.

CARCINVS Agrigentinus tragicus, cùm fabulam meditaretur, à ſerpente morſus occubuit.

Plato iuuenis admodum, dithyrambos, deinde mele, mox etiam lyricos verſus ſcripſit, maturior quoque tragœdias. Quas cùm in Dionyſij theatro recitaturus eſſet, in Socratem incidit & eius ſyrene delinitus, philoſophiæ operam dare cœpit, poëmata igni tradidit, inquiens: *ἥφαιστε πρόμολ' ὧδε, Πλάτων νύ τι σεῖο χατίζει*. Huc ô Vulcane, Plato tua ope indiget.

NICOMACHVS Athenienſis, Euripidem & Theognim, incertum qua fortuna, fabulis vicit.

ANTIPHON Athenienſis Sophili filius, Thucydidis Magiſter *αὐτοδίδακτος* poëta, Dionyſium tyrannum in tragœdiis componendis quoque iuuit. Commentus eſt idem artem ad animi mœrorem leuandum, qua veluti Medicus ægris animis ſubueniret. Atque ideò cùm Corinthi verſaretur prope forum domicilium habuit: ſcripto profeſſus, ſe ægris animis curationem adhibere. Mœroris cauſam diligenter percon-
C tabatur, dein congrua oratione conſolationem afferebat. Hoc neminem vnquam capitis cauſam meliùs orauiſſe, Thucydides aſſerit, qui ei cauſæ ſe aſtitiſſe ſcribit. Cùm ad ſupplicium raperetur, & ſocios morituros capita velaſſe videret per portam exeuntes: Quid ita, inquit: ante horum quiſpiam cras vos videat, timetis?

THEODECTES Phaſelites ex Lycia, tragicus (qui priùs arti oratoriæ operam dedit) in dedicatione Mauſolei, quod Artemiſia Olympiade 103. conſtruxit, cùm Naucrate Erythræo & Iſocrate Apolloniate, & Theopompo Chio certauit, atque victoriam aſſecutus eſt: tametſi alij Theopompum, victorem aſſerant. *Suidas*. Scripſit & tragœdiam Mauſolum, quæ valdè placuit. Hic, cùm in quapiam tragœdia, ſacra quædam prodere voluiſſet: Hebræorum, luminibus captus eſt: & vix tandem multorum dierum ſupplicatione & precibus, Deum optimum maximum placare potuit: vt *Ariſteas, Ioſeph. lib. 12. Ant. & Euſeb.* teſtantur. Tragœdias ſcripſit quinquaginta: item artem Rhetoricam carmine. Diſcipulus fuit Platonis, Iſocratis, & Ariſtotelis, & Alexandri magni
D condiſcipulus, qui cùm in Lyciam contra Perſas iturus veniſſet, Theodectis ſtatuam in foro poſitam coronauit, eique parentauit. Memoria ita excelluit, vt ſemel auditos multos verſus protinus repeteret, teſte Fabio. Obiit Athenis, annos natus 41.

ISOCRATES Theodectis Magiſter præter orationem numeroſam, cuius ipſe vel auctor, vel certè excultor fuit, 37. tragœdias docuit: quamvis eas ingrati diſcipuli Theopompus Chius & Ephorus Cumæus, vt tibiarum artificis vel tibicinis (fuerat enim pater Iſocratis Theodorus tibicen) calumniari fuerint ſoliti.

Eubulides Mileſius Megaricus, Philoſophus & dialecticus inſignis, tragœdias multas ſcripſit, quibus in certaminibus excelluit. In dialectica etiam longè plura edidit, quàm in poëtica, & in primis quæ Sorites & Ceratinæ vocantur.

NEOPHRON Sicyonius tragicus, 120. fabulas docuit. Medea, quæ Euripidi tribuitur, huius fuiſſe creditur. Primus Pædagogos introduxit, & domeſticorum ac familiarium experimentum. Floruit Alexandri Magni tempore & cum Calliſthene Philoſopho & amico, ſupplicio affectus eſt propter conſpirationem. *Suidas*. E

ALEXANDER Ætolus tragicus, vnus ex Pleiadibus. Scripſit etiam elegias, & Ionica poëmata. Ex eius libro, qui Muſa inſcribitur, quædam Virgilium deſumpſiſſe teſtatur. *Macrob.*

ÆSCHINES Athenienſis, Atrometi literarum Magiſtri & Glaucotheæ filius, adoleſcens tragœdias actitauit, cum vocis claritate polleret: & cum Ariſtodemo in Dionyſiis certauit. Demùm ſe Oratoriæ & Reipublicæ tradidit, Iſocratis & Platonis diſciplinæ ſe committens. Quamvis alij cum in iudiciis fortè ſcribæ officio fungeretur, nullo docente, eum in tantam eloquentiæ exiſtimationem veniſſe aſſerant. Cum Demoſthene poſteà ſimultates exercuit in Republica: & tandem, cùm Cteſiphontem *περὶ στεφάνου* accuſaſſet, victus, Athenis fugiens, Rhodum ſeceſſit: vbi dicendi genus Rhodium (quam nouam ſophiſticam vocat Philoſtratus) inſtituit. Mortuus in Samo.

CRATES Thebanus Cynicus, tragœdias quoque ſcripſit altiſſimo philoſophiæ ſtylo: quale illud eſt de Hercule, *Teſte Laertio lib.* 6.

Οὐκ ἓν πάτρα μοὶ πύργος, οὐ μία στέγη, F
Πάσης δὲ χέρσου καὶ πόλισμα καὶ δόμος
Ἕτοιμος ἡμῖν ἐνδιαιτᾶσθαι πάρα.

PHILISCVS Corcyræus, Diogenis Cynici diſcipulus, Bacchi Sacerdotes, Ptolemæi Philadelphi temporibus inter Pleiades connumeratus: Docuit fabulas quadraginta duas, quas aliqui Diogeni tribuunt præceptori. Ab hoc carmen Philiſcion: quo tamen multò antè vſus fuit Simmias Rhodius.

SOSITHEVS Syracuſanus, aliis Athenienſis & vnus ex Pleïadibus, tragicus, cùm aliquando in theatro Cleanthem Stoïcum carmine perſtrinxiſſet, à ſpectatoribus è ſcena exploſus eſt. Floruit Olymp. 164.

ISAGORAS tragicus, diſcipulus Chreſti Byzantij ſummi ſophiſtæ: fabulas ſcripſit, & ſoluta oratione, multa. Floruit Antonini Imp. tempore.

POSIDIPPVS Caſſandræus, tertio anno à Menandri obitu triginta fabulas edidit, & in pretio ſummo habitus eſt.

ARISTON CHIVS tragicus, dum cogitabundus per Syluam incedit folia arboris manu percuſſit. Decidit ſerpens, qui eum lethali vulnere in dextra ſauciauit.

M. PACVVIVS Brunduſinus Ennij ex ſorore nepos, qui Ro- G
mæ quandiù vixit, picturam exercuit. Senex & æger Tarentum migrans, nonagenarius obiit, Olymp. 157. Amicus, & hoſpes C. Lælij apud Ciceronem.

L. ACTIVS, Serrano & Mancino Coſſ. libertinis parentibus natus, ſene iam Pacuuio floruit. Pacuuij, cùm in Aſiam proficiſcerentur, Tarenti hoſpitio vſus, apud Atreum tragœdiam compoſuit, & Pacuuio recitauit. Grandia ille & ſonora, ſed duriora paulò & acerbiora eſſe quæ ſcripſiſſet, aſſeruit. Actius reſpondit: Neque eius me pœnitet, nam quod in pomis eſt, vt quæ dura & acerba naſcuntur, pòſt fiant mitia: quæ verò mollia & vieta, ſtatim putreſcunt: idem & ingeniis accidit. Decio Bruto ita charus, vt eius verſibus templorum & monumentorum frontes aditus exornarit, teſte Cicerone. Quod ſi verum eſt, alium hunc Actium fuiſſe oportet: neque enim temporis ratio patitur. Diuerſus ergo eſt Actius à priore illo, qui etiam C. Iulio Cæſari in Poëtarum Collegium venienti, nunquam aſſurrexit, quod in comparatione communium ſtudiorum, maiorem ſe eo in loco eſſe confideret. Scripſit autem L. Actius præter fabulas, etiam Annales, eique plus H
vitium, quàm Pacuuio tribuitur.

L. Pomponius Bononienſ. Attellanarum ſcriptor egregius, Olympiad. 172. Fuit alius P. Pomponius II. Veronenſis, Plinij gentilis & conterraneus, tragicus Poëta, Caïo & Claudio imperantibus: cuius vitam Plinius II. duobus voluminibus executus eſt. Conſularis etiam fuit Romæ, & cùm in Germania ſuperiore Cattos deuiciſſet, triumphum meruit. Hic nunquam ructaſſe dicitur. Si à quopiam fortè in tragœdiis reprehenderetur. Ad populum prouoco, inquit: ex populi vel ſilentio, vel applauſu, aut amici, aut ſuam ſententiam ſequebatur.

PVPIVS tragicus, quoties volebat, populum ad lacrymas prouocabat. Extat illud eius de ſeipſo.

Flebunt amici & benè noti morte mea,
Nam populus omnis me viuo lacrymatus eſt.

Huius poëmata lacrymoſa appellat Horatius.

VARIVS Epicus, Virgilio antiquior, inter cætera de morte ſcripſit. Eum etiam Virgilius imitatus eſt. Quidam hunc eundem

eundem exiſtimant qui ſcripſit Tragœdias, & Elegias, & Heroïca. Celebratur eius fabula Thyeſtes, quam omnes ſummis laudibus extollunt, & cum Græcis certare poſſe aſſerunt: & à Virgilio ſcriptam, vxori Varij, admodum literatæ, dono datam quam deinde vxor marito dederit, ille pro ſua recitarit: illudque tacitè innuere Virgilium, quando inquit:

Quem mea carminibus meruiſſe fiſtula caprum.

Asinivs Pollio, Olymp. 195. orator & conſularis, qui de Dalmatis triumphauit, & 80. anno obiit, apud Auguſtum in ſumma auctoritate, Ciceronis æmulus, lepôrum & facetiarum pater, & omnium horarum homo dictus eſt. Primus Romæ Bibliothecam aperuit: primus quoque Græcam hiſtoriam Latinè compoſuit. Tragœdias & ipſe ſcripſit. Huius filius C. Aſinius Gallus Ciceronis manes inſectatus eſt, & ei patrem prætulit. Ciceronem tamen poſtea Claudius Cæſar defendit. A Tiberio diris affectus eſt ſuppliciis, Olymp. 199. an. ante T. Liuij mortem.

Cassivs Severvs Parmenſis, M. Antonij partes ſecutus, fracto Antonio apud Actium, Athenas ſe contulit. Vbi concubia nocte curiis cõfectus, ad ſe hominẽ horrendi aſpectus venire exiſtimauit: qui interrogatus quis eſſet, Cacodæmona ſe eſſe reſpondit. Nec multò pòſt à Quintilio Varo ab Auguſto miſſo in ipſis ſtudiis interfectus eſt. Thyeſtes eius celebratur. Diuerſus eſt ab ipſo Caſſius Seuerus orator & poëta: in reprehendendo & accuſando vehemens, ſed infelix.

C. Mecoenas eques Romanus ab antiquo Hetruſcorum regum ſanguine, Auguſti Cæſaris intimus amicus, ita vt Auguſtũ ab ira ſæpè ad manſuetudinem flexerit. Terentiam Murenæ eius, qui in Auguſtum coniurauit, ſororem feruidè amauit, quam alij Terentianam & Terentillam vocant: alij vxorem eam habuiſſe aiunt, & propter eius repudium triennio integro non dormiuiſſe. Amauit & Bathyllum Hiſtrionem Moribus effeminatus fuit & mollis, ita vt Malthinus ſeu Malchinus cognominaretur. Seneca eius mollitiẽ in epiſtola ad Lucilium exprimit. Primum oratoriæ operam dedit, deindè poëticæ. Scripſit Tragœdias, & multa alia poëmata. Prometheum fabulam Seneca, Priſcianus Octauium citat. Circumfertur eius verſus:

Nec tumulum curo, ſepelit natura relictos.

Febre obiit, qua per totam ætatem laboraſſe dicitur. Hic exquiſitas dapes excogitauit, & aſinarũ pullos, primus condiuit. Molli ſtylo fuit, Summus alioqui, eruditorum patronus.

Annævs Seneca Hiſpanus, prioris Senecæ Philoſophi frater vel filius, tragicus. Octo eius Tragœdiæ etiamnum circumferuntur, quæ tamen à Criticis in ordinem rediguntur. Tanta olim auctoritate, vt quo quiſque plures verſus ex eis recitare poſſet, eo doctior eſſet. Fabius propter odium fortaſſe gentis Senecarum, ſua cenſura dignas non eſſe, putauit: vel fortè quia adhuc Seneca viuebat.

Iulius Maternus tragicus celebris fuit.

M. Æmilivs Scavrvs cum Atreum Tragœdiam docuiſſet, in qua adhortabatur quempiam, vt regis inſaniam æquo ferret animo: id in ſe dictum Tiberius ratus: Me tu quidem Atreum, inquit, ego te Aiacem. Itaque metu ſibi ipſi manus intulit.

Gregorivs Nazianzenus Epiſcopus, Theologus cognomine dictus, ea auctoritate inter ſuos, qua olim Pythagoras. Triginta millia verſuum ſcripſiſſe dicitur. Exſtat Tragœdia eius de Chriſti morte, doctiſſima.

Transfuga.

* Eivs Definitio Et Etymologia.

Transfvga à transfugiendo, qui transfugit & ad hoſtes deficit, ἀποστάτης, αὐτόμολος. Sed neque is tantum hoc nomine cenſetur, verum etiam qui per Induciarum tempus, ad eos cum quibus nulla eſt amicitia, fide ſuſpecta transfugit. *Ita Paul. de Capt. L. Poſtliminium. §. Transfuga.*

Etiam qui captus cum potuit redire non rediit, pro transfuga habetur. *L. deſertorem. 3. ϖ, qui captus.*

Differt à deſertore, quod deſertor vocetur qui belli tempore à ſignis abit. *l. 1. §. deſertor.* Item qui per longum tempus vagatus reducitur, *l. Deſertorem 3. π, deſertor. de re milit.* Item qui excubias Palatij deſerit. Differt tamen Emanſor à deſertore, quòd Emanſor dicatur qui aliquandiu errauit, & ſponte redit, quomodo ſeruus errans differt à fugitiuo. Qui verò ſtationem in bello reliquerit, plus quam Emanſor habetur ac pro modo delicti punitur. *dicta l. 3. ϖ qui ſtationis*

TRANSFVGÆ, DEFECTORES, DESERTORES.

Qui deficit, ab vno ad alium deficit: qui deſerit & transfugit, ſimiliter. Quatenus igitur eum, quem minimè debebat, ſuo exuit auxilio, transfugere & Deſerere: quatenus verò eundem aliorum exponit iniuria, ita Prodere dicitur, & ad Titulum Proditorum transferri poteſt.

QVI, VERBI CAVSA REGES.

Cùm Sedecias Iudææ rex, Nabuchodonoſori Babylonem iureiurando interpoſito, ſe fidelem futurum affirmaſſet, & poſteà tamen, fruſtra diſſuadente Propheta Ieremia, ab eodem defeciſſet captus, & excæcatus, cum omni populo Babylonem abductus eſt. *3. Eſdræ, cap. 1.*

Vt Vngaris Pannonias occupantibus, propulſandis par eſſet Zundebaldus Sclauorum Morauenſium rex, Arnulphus Imperator ei ducatum Boëmorum, qui hactenus à Principe eius gentis adminiſtratus fuerat, conceſſit. Verùm ille immemor beneficij, fretus ſuis viribus, tributa Imperatori reddere denegat, & iugum eius excutere parat Arnulphus re cognita copias contra eum duxit: & gentem Vngarorum, fractis munitionibus, quas Clauſas vocant, in auxilium vocauit, atque ita Zuenteboldum Morauorum regem domuit. *Luitp. lib. 1. cap. 3. Sigebert. anno DCCCXCIII.*

Dvces.

Diodori Tryphonis res geſtæ, vitáque omnis proditione atque perfidia infamis fuit. Nam cum is Demetrij Syriæ regis copiarum dux eſſet, ab eo, cum aduerſus Parthos bellum gereret rebellauit: Antiocho, qui Deus cognominabatur, ſe coniunxit, eumque Syriæ regem conſtituit. Non multo autem pòſt: cùm Demetrius à Parthis occiſus diceretur, idem manu ſua Antiochum interemit. *Fulgoſ. lib. 9. cap. 6.*

Evrybatvs miſſus à Crœſo cum multa pecuniarum vi, vt contraheret exercitum, ad Cyrum Crœſi hoſtem defecit.

L. Domitivs Pompeianarum partium, ter victus in poteſtatem Cæſaris venit toties dimiſſus: contra iuſiurandum tamen præſtitum aduentu ſuo Maſſilienſes poſteà confirmauit ſe repentè deſtituit, & poſtremò in acie Pharſalia occubuit. *Volat. lib. 15. Anthrop.*

Pescennivs Niger in Syria, Seuerus in Illyrico & Pannonia, cum ſuis exercitibus à Iuliano deſciuere, hic in Pannonia ille in Oriente declaratus Imper. *Cuſpin.*

Andronicvs Angelvs (cuius filij Iſaacius & Alexius poſt ad Imperij faſtigium aſcenderunt) poſt acceptam ad Characem ab Andronici Comneni imperio inhiantis militibus cladem, cum ſtatim Conſtantinopolim veniſſet, repetita eſt ab eo pecunia, quam ad bellum adminiſtrandum acceperat. Videns igitur caſum eum ſic accipi, quaſi ex amicitia Andronici rem de induſtria peiùs geſſiſſet, à ſex filiis impulſus, qui omnes cordati & manu ſtrenui eſſent, domum ſuam in exteriore Cionio firmare præſidiis inſtituit, aliquot ex plebe adiutoribus adſcitis. Sed cum aduerſariis reſiſtere non poſſet, mutato conſilio ſex filiis & vxore in nauim impoſitis, ad Andronicum abit. Qui eo viſo dixiſſe fertur: Ecce mittam Angelum meum ante faciem tuam, qui viam tibi præparet. *Nicet. de Imper. Alex. Porphyr.*

Baldvinvs IV. Hieroſolymorum rex, cum morbo deterrente vxorem ducere noluiſſet, ſororem ſuam Sibyllam Gulielmo Montisferrati Marchioni, cognomine Longaſpata, vxorem dedit: quæ primo anno filiũ peperit, nomine Balduinum, anno MCXXCI. Gulielmo Hieroſolymæ defuncto, Balduinus rex nepoti conſulturus, Sibyllæ alium virũ dedit Guidonem de Luſignano, Pictauorum gente oriundum: ea lege adiecta, vt ſe mortuo, Guido pro nepote Balduino, quoad puerilitatem ſupergrederetur, regnum gubernandũ acciperet. Guido Hieroſolymitani regni adminiſtratione ſuſcepta, cùm nimis ſuperbe ageret, à Balduino rege deiectus eſt: à quo & Balduinus puer rex vnctus, Bertrando Comite Tripolitano tutore deſignato, & adminiſtratore regni conſtituto, Balduino mortuo, non potuit Tripolitanus Comes, tutor, quinti Balduini curam ſuſcipere, Sibylla pueri matre & Guidone prohibentibus. Balduinus puer ad octauum poſteà menſem defunctus eſt, cuius mortem genitrix tamdiù occultauit, donec largitionibus ac blanditiis Patriarcha & proceribus in ſuas partes adductis, Guidonem creari regem obtinuit. Tulit eam iniuriam grauiter Raymundus Comes Tripolitanus, atque in vltionem regis inducias cum Saladino fecit

fecit, per quas Tripolitanus comitatus à Chriſtianorum iuriſ-A dictione ſeparatus eſt, ſimúlque Tybeciadis & Galilææ principatus, qui Raymundo per vxorem acceptam patebat. Is tandem Tripoli morte ſubitanea defunctus eſt, & cadauer eius circumciſum repertum: Saracenus enim fuerat effectus. Saladinus itaque & Guidonis ambitione & Raymundi perfidia Hieroſolymas cum vicinis vrbibus recepit & Chriſtianos Syria tandem expulit. *Blondus lib.6. Dec.2.*

Enricvs Stratonius Anglus, conſilio & auctoritate pollens, occupata à Dacis Anglia, & exulante Etheldredo rege, cùm Edmundo Etheldredi F. contra Canutum Suenonis F. miſſus pro recuperando regno, ad hoſtes defecit. Cùm verò pòſt ſingulare certamen inter reges commiſſum Edmundus in regni ſocietatem Canutum admiſiſſet, miſerè Edrici inſidiis periit. Quidam tradunt, filium Edrici, impulſore parente, regem corpus purgantem furtim adortum, ac ferro ventrem & inguina interſcidiſſe. Alij perhibent ipſum Edricum ita domi ſuæ aptaſſe in manu cuiuſdam imaginis mucronem, vt quoties vellet, accedentem ad eam feriret, atque dediſſe Edmun-B do cœnam, & dum ille contemplaretur imaginem, eo mucrone fuiſſe confoſſum. Alij poſtremò, vt cæteros omittamus, morbo periiſſe. Peruaſit tamen per animos hominum fama non incerta. Edricum iſtud edidiſſe ſcelus, ac ſtatim poſt interfectum Edmundum, ſalutaſſe Canutum totius Angliæ regem, capútque interempti obtuliſſe: & id facinus Dacum deteſtatum, proditorem Edricum merito affeciſſe ſupplicio. Alij contrà ſcriptum reliquerunt, Canutum miro amore hominem eſſe proſecutum, ad ſummóſque perduxiſſe honores, quòd per eum tandem aliquando regnum integrum obtinuiſſet. *Polyd.lib.7.*

Sigismvndvs Imp. Pipo Florentino, magni nominis duce cum decem millibus equitum in Forumiulij miſſo, Vtinum in poteſtatem redegerat. In medio rerum gerendarum ardore, auro corruptus Pipus, exercitum in Pannoniam præter omnium expectationem reduxit. Imperator Parthos imitatus, vt hi Craſſo mortuo, ſic ille Pipi viuentis faucibus aurum liquefactum infudit, Auro ſatiare, quod ſitiſti, ingeminando. *Sabel.lib.5. de Vetuſt. Aquil. & Bon.lib.5. Dec.3.*

Ferrinandi II. Aragonij, regnum Neapolitanum recu-C perare molientis, rebus Proſperi priùs, pòſt etiam Fabricij Columnæ tranſitio non parum commodauit: qui etſi nondum militiæ Sacramento, quo ſe regi Galliæ Carolo IIX. obſtrinxerant liberati, ſtatim ferè Neapoli recepta, ad Ferdinandi ſtipendia tranſierunt, hoc prætextu, quòd ſtipendia ipſis non eſſent idoneis temporibus perſoluta: quodque Virginius Vrſinus, Pitilianúſque hoſtes ſui eſſent ab rege liberaliter accepti, ſuorum verò in regem meritorum perexigua eſſet habita ratio: quæ quidem cauſæ pleriſque beneficiorum ab rege acceptorum magnitudine inferiores ſunt viſæ: ſed fortè illud quis verius exiſtimabit, id quo tanquam fræno retineri debuerunt, calcar potius extitiſſe, quo vt ſecùs facerent, ſint impulſi: quippè quo maiora erant præmia, quæ à rege Galliæ in Neapolitano regno poſſidebant, tantò forſitan in eis, Gallorum res iam inclinari cernentibus, ea conſeruandi cupiditas potentior extitit. *Guicciard.lib.2.*

Ioannes Iacobus Triultius, cui Capuæ cura à Ferdinando II. Aragonio commiſſa fuerat, ad regem Galliæ Carolum D IIX. defecit. Qua perfidia multis antè bellis partam gloriam fœdiſſimè ſuggillauit, præſertim cum nullam defectionis cauſam habere videretur. *Iouius l.2. & Guicciard. l.1.*

Benadvxera fuit in Mauritania virtutis opinione & potentia clarus, & opibus & exiſtimatione princeps. Is ſub ſignis habebat ſuprà mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Feſſenſiſque regis imperium detrectabat: ea de cauſa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuiſſet, ad Norognam Luſitaniæ Regis Emmanuëlis in vrbe Azamoro præfectum defecit, & Ferem fratrem ſuum in Luſitaniam cum multis muneribus ad Emmanuëlem miſit. Emmanuël illum perbenignè in fidem recepit, & muneribus affecit & fratrem etiam beneficiis ornauit, hominemque promiſſis ornatum in Africam dimiſit. Benaduxera interim contra Feſſenſem regem auxilio Luſitanorum rem præclarè geſſit. Cæterùm cùm ſe in gratiam Feſſenſis regis reſtitui vehementer expeteret, clàm per amicos ſuos id, quod cupiebat, aſſequutus eſt, ea lege, vt quos poſſe Chriſtianos, ad ipſum regem dolo perdùceret. Ergo cum ſpecie excurſionis 15. equites & aliquot pedites Luſitanos in ſuo exercitu haberet, Ferem fratrem ad proditionis ſocietatem impellere voluit: Feres è contra facinus diſſuaderet; ſed E quia in propoſito obfirmatum videbat, euicit ſaltem, vt vexillum & tabernaculum, quod fidei ergo ab Emmanuële acceperat, remitteret, & Chriſtianos ſaluos redire permitteret. At cùm fratres ad regem Feſſæ peruenirent: rex eos non admodum hoſpitaliter accepit: vtrique enim caput abſcindi iuſſit. Illos enim, quòd multùm nobilitate & opibus excellerent, & metueret, ne defectione rurſus ſibi moleſtiam exhiberent, de medio tollendos eſſe ſtatuit, at interim eam cauſam obtendit, quòd Benaduxera Luſitanos cum vexillo & tabernaculo abire permiſerit, & quòd Feres à fratre, vt id faceret, enixè contenderit. *Oſor.lib.12. rer. Emm.*

Præfecti.

Cùm Syriæ ac Mediæ reges inter ſe diſſiderent, Euthydèmus primo Bactrianam, quæ ei commiſſa erat, atque omnem finitimam regionem ad defectionem perduxit. Poſteà Arſaces Scytha, cùm ex Dais quoſdam haberet, Parthiam inuaſit, atque obtinuit. *Strabo.lib.11.*

Flavivs Lvcanvs ſuæ gentis Prætor, ad Pœnum defe- F ctUrus bello Punico ſecundo, multo meliori fœdere ſe in amicitiam venturum ratus, ſi id Romani ducis ſanguine ſanxiſſet, pactus occulte cum Magone defectionem, cum in pacatum venire iuſſit, atque in inſidiis ſedere, quo Flauius Gracchum, per ſpeciem colloquij, velut pleroſque Lucanorum ad Romanum imperium retracturus, quorum prætores ſecum venturi eſſent, ad inſidiarum locum cum paucis equitibus pertraxit. Ibi Gracchus ab hoſte circumuentus eſt. *Sab. lib.4. En.5.*

Regnares Gothvs, qui Tarenti præfecturam gerebat, à Totila Gothorum rege ad Narſetem, qui eo tempore imperij auſpiciis aduerſus Gothos bellum gerebat, tranſiuit. Cùm autem poſteà Totilam obiiſſe mortem audiuiſſet: eíque Teiam in regno ſucceſſiſſe: atque Burgundiones ac Callos, iuncto cum Teia fœdere, in Narſetem arma mouere: mutato cum fortuna etiam animo & fide, ad Paccurium, qui Hydrunti Narſetis nomine præſidebat, miſit, qui nunciaret à ſe Gothorum expectari exercitum: & propterea petere, vt è ſuis militibus ſubſidio ſibi aliquot mitteret. His Verbis Paccurius motus, cùm equites quinquaginta ad Regnarim miſiſſet, eos in G cuſtodia Regnaris poſuit, atque Paccurio ſcripſit: Si recipere equites ſuos vellet, antè obſides, quos ab eo acceperat, incolumes reſtituere oportere. Qua re indignatus vehementer Paccurius, cùm Tarentum cum magna manu, vt rem vlciſceretur, profectus eſſet, Regnares equites quos ceperat, occidit nec multò pòſt gratiam, quæ pro tanto ſcelere debebatur, vt æquum erat accepit. Tarento enim in certamen cum Paccurio egreſſus, prælio fuſus eſt: & cum ſe effuſa fuga Tarentum reciperet, à Tarentinis excluſus fuit. *Fulg.lib.9.c.6.*

Thesavrarii.

Pactyas Lydvs, à Cyro Perſarum rege theſaurum (quem Crœſo eripuerat) cuſtodiendum ſuſcepit. Cyro autem Ecbatana profecto, à Tabalo (quem Cyrus Sardis præfecerat) defecit. Tandem à Chiis viuus Tabalo traditus, & ad Cyrum perductus eſt. *Herod.lib.1.*

Harpalvs compilatis Alexan. Magni theſauris in Græciam profugit, & illic tùm alios, tùm præſertim Athenienſium oratores ad ſui defenſionem muneribus adduxit. H

Legati.

Labienus Cæſari familiariſſimus, qui eius in Gallia legatus fuerat, ac ſub eo per totum bellum decertauerat fortiſſimè, à bellis ciuilibus illo relicto tranſiit ad Pompeium. Cæterùm huic remiſit etiam pecuniam & ſarcinas. Cæſar. *Plutarch. in Caſare, Lucanus.*

——dux fortis in armis
Caſareis Labienus erat, nunc transfuga vilis.

L. Magivs, & L. Fannivs, legati à Mithridate ad Sertorium miſſi defecerunt ad Romanos.

Contra Claudium Imperatorem Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, quē exercitus Imperatorem elegit, Annio Vicinio procurante, quod Romani de moribus Claudij deſperarent. Sed cùm die dicto in vnum vndique ad nouum Imperatorem conueniretur, neque aquilæ ornari, neque conuelli quoquo modo potuerunt. Exercitus tanta & tam inuſitata miraculi fide motus, & conuerſus in pœnitentiam, Imperatorem Scribonianum quinto ſtatim die deſtitutum interfecit, ſéque Sacramento Prioris

militiæ continuit, vt Oroſius ſcribit. Licèt quidam ſcribant militibus non parentibus Camillo, manu ſe propria transuerberaſſe. Huius filium Furium Scribonianum tradit Cornel. Tacitus in exiliū miſſum, quaſi finem Principis per Chaldæos ſcrutaretur, vna cùm matre Iunia. Sed exuli non longa vita fuit, ſiue ſit veneno extinctus, ſiue fortuita morte. *Cuſpin.*

SVBDITI.

Sichemitæ, duce Gaal Obed Fab. Abimelech Gedeonis ſpurio (qui eorum inſtinctu 70. fratres, excepto Iotham natu minimo, qui latuerat, interfecerat, & imperium occuparat) defecerunt, anno imperij illius tertio. Verum Abimelech vrbe per inſidias capta, oppidanos interemit, & eos qui in caſtellum ædis Baalberith confugerant, admoto igni viuos exuſſit: ipſe in oppugnatione turris Thebes vrbis periit. *Vide Tit. Tyrannorum.*

Iſraëlitarum decem tribus à Roboam rege ad Hieroboam deficiunt. *Vide Tit. Conſiliis malis parere.*

Cùm aduerſus Cyrenæos Apries rex Ægyptiorum exercitu miſſo, magnam cladem accepiſſet, id ei imputantes Ægyptij rebellauerunt: opinati, ſe ab illo in apertam perniciem fuiſſe dimiſſos, vt his internecione deletis; ipſe cæteris Ægyptiis imperitaret ſecuriùs. Id vbi reſciuit Apries, mittit ad eos verbis ſedandos Amaſim. Qui cùm ad eos perueniſſet, reprehendénſque diſſuaderet ne talia facerent: quidam Ægyptiorū ei à tergo ſtans galeam circumdat, eáque circumdata inquit, ſe illam ei ob regnum impoſuiſſe. Apries mittit ad Amaſim Patarbemen cum mandato, vt ad ſe viuum Amaſim perduceret. Is vbi eò peruenit, Amaſim ad ſe vocat. Amaſis autem ſedebat in equo ad ſuos cohortandos, iuſſit viciſſim hunc ad ſe adducere Apriem. Et cùm Patarbemis eum rogaret, vt regem adiret: reſpondit, ſe iamdudum dare operam, vt id ageret: nec de ſeipſo Apriem eſſe queſturum: ſe enim illi præſtò futurum, & alios adducturum. Patarbemi redeunti, quòd Amaſim non adduceret, nullo verbo edito Apries ita percitus præcidi aures iuſſit naſúmque. Id intuentes cæteri Ægyptij, qui cum Aprie hactenus ſenſerāt, virum inter eos probatiſſimum ita fœdè indignéque affectum, ad Amaſim omnes defecerunt. Pugna commiſſa, Apries ab Amaſi ſuperatus, & in Saim ciuitatem ductus, quamuis repugnante Amaſi, ab Ægyptiis ſtrangulatus eſt. *Herod. lib. 2.*

SETHON Vulcani Sacerdos, & Ægyptiorum rex, cùm Ægyptios tanquā imbelles ſperneret, & externo tantùm milite vteretur, eis quin etiam agros, quos a Superioribus regibus dono acceperant, adimeret, ita in eum concitati ſunt Ægyptij, vt cùm paulò pòſt Sennacherib Arabum & Aſſyriorum rex contra Sethonem arma caperet, nullus Ægyptiorum Sethoni auxiliari voluerit. *Herod. lib. 2.*

PTOLEMÆVS Philometor Ægyptij rex Thebanis, quòd ab ipſo defecerant, bellum intulit: ac tertio à defectione anno in poteſtatem ſuam redactos, tam grauiter mulctauit, vt qui antè Græciæ ditiſſimas quaſque ciuitates, Delphos etiam ipſos, penes quos erat ſacrata deo pecunia, & Orchomenios opibus ſuperarant, nullum priſtinæ fortunæ veſtigium retinuerint. *Pauſ. in Atticis.*

Traiano Agarenos Arabes oppugnante, Iudæi qui Cyrenem incolebant, duce quodam Andrea, Romanorum Græcorumque indiſcriminatim ad ducenta & viginti millia trucidarunt: quos partim ſerris medios diſſecuêre, partim beſtiis obiecêre, partim inter ſe decertare coëgerunt. Nec tanta cæde contenti, præcingi cæſorum inteſtinis, inungi ſanguine, velari cute, veſci denique humana carne non exhorruêre. Par facinus atque atrox nefas in Ægypto ac Cypro inſula patratum eſt, duce quodam Artemione: ibíque rurſum circiter ducenta & quadraginta millia hominum obtruncata ſunt. Ob cuius facti atrocitatem, Iudæus Cyprum pœnis attingere prohibebatur, ac legibus. Siquidem vel tempeſtate, vel per errorem illuc delatus, ſtatim ſupremo ſupplicio multabatur, ceu capite damnatus. Nam Traianus miſſo cum exercitu Lucio Quieto, tùm antecedentibus aliis ducibus Iudæos quod per vniuerſum ferè terrarum orbem tantùm cædis ediderant, profligauit, magnamque eorum multitudinem ſtrauit. Cuius facinoris gratia (vt *Euſebius lib. 2. Sacra hiſtor.* ſcribit) L. Quietus præſes Iudææ ab Imperatore factus eſt. *Cuſpin.*

ODOACER Herulorum & Italorum rex, triplici prælio à Theoderico Oſtrogotho victus, maturato itinere Romam contendit, ſperans, ſi Vrbem tenuiſſet, facile totius Italiæ imperium ſeruaturum. Verùm cùm ad vrbem acceſſiſſet, clauſis portis à Romanis excluſus eſt, Theoderico, vt iuſto domino; iampridem ipſam Zenonis Imperatoris voluntatem acceperant) ſe obtemperare velle dicentibus. Itaque ira incenſus ſuburbana ædificia omnia, quæ potuit, repentè aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne combuſſit, ac Roma repulſus, quod ſecundum erat perfugium, animum ad Rauennam ſaltem in tam aduerſa fortuna obtinendam applicuit.

Cùm autem & hanc Libilla Magiſter militum, caſtris ante vrbem poſitis, pro Theoderico ſibi cuſtodiam ſumpſiſſet: prælio grauiſſimo facto cepit, ac Libilla interempto, inde Rauennam iniit, in qua Theodorici oppugnationem diù fortiter ſuſtinuit. *Sigon. lib. 15. Imp. Italici.*

Iadera Dalmatiæ vrbs, priſcis temporibus Romano florente Imperio ſatis florens, poſteà Pannoniæ regibus ſeruiens, ſatis celebris, commutato imperio Venetis parens, ſepties Venetæ bonitatis immemor rebellault. *Egnat. lib. 9. cap. 6.*

Cretenſes Venetorum coloni cùm ſæpè aliàs, tùm atrociſſimè à Venetiis defecêre circa annum 1361. & quod nunquam anteà, patricij ordinis viri M. Gradonicum ducem creauêre. Permanſerant quidam in fide, & in ſuburbana ſeceſſerant. Hi Calergi cuiuſdam pneumatici crudelitate, inſulæ imperium Græcis tradere conantis necati. Calergus à Gradonico captus, & in vrbem Candacem deductus, ex ſuperiore parte Ducatij in Veneti ſanguinis vltionem præcipitatus, nudis enſibus exceptus eſt, atque in plures partes cadauer diſcerptum. Veneti claſſem eò mittunt. Terreſtres copiæ dum fortè exponuntur, ad centum milites temerè ad molas progreſſi, ab hoſte inſidiis excipiuntur, exceptíque ad vnum trucidantur omnes: his iacentibus virilia & linguas abſcindunt. Græci: illa dentibus, has nauibus inferentes. Non tam cædes quàm ignominia illa Venetorum animos in hoſtes exaſperauit. Vnico prælio victi Cretenſes, Candacem vrbem dedidêre. Dux nouiter creatus, ſecuri percuſſus eſt: auctores defectionis & ipſi capitali ſupplicio ad vnum affecti, multi fuga dilapſi. *Sab. lib. 4. Dec. 2.*

Cùm Albertum Imper. Ioannes ex fratre nepos interfeciſſet, & Clemens V. Pontifex in Gallia eſſet: omnes ferè Ciuitates Ciſalpinæ Galliæ, dominos ſibi eos delegêre, quos anteà capitaneos habuerant. Capitaneos enim præfectos vrbium vocāt. Vt Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos; Patauium, Carrarienſes. Eſtenſes qui iampridem dominatu Ferrariæ potiebantur, tunc Mutinam in poteſtatem ſuam redegere. *Platina.*

Auximum vrbs, Buccolini cuiuſdam hominis popularis & ſacerdotium immite ac triſte imperium non ferentis conſilio & audacia, in maxima Italiæ pace ab Innocentio IIX. Pontifice defecit, & venia deſperata Turcam accerſere auxilio deſtinauerat, niſi Laurentij Medicis Florentinæ Reipub. Principis opera Pontifici reconciliati ciues, Bucolinus incolumis dimiſſus fuiſſet, qui paulò pòſt Mediolanum à Ludouico Sforcia euocatus contra fidem datam ſupplicio affectus eſt. *Brutus lib. 8. Flor. hiſt.*

Anno MDIV. Philippus Maximiliani I. Cæſaris F. Belgarum Princeps, in Hiſpaniam nauigauit, vt Iſabellæ ſocrus dotale regnum adiret. Receptus eſt ab Hiſpaniæ Proceribus ita ſtudiosè, vt Ferdinandum Aragonum regem ſocerum desererent: cui tanquam ſeni & parum liberali, & genere Catalano, facilè omnes florentem ætate & ſplendore vitæ nouum regem anteponebant: vſque adeò vt Federicus Toletanus Albæ regulus ferè omnium ſolus integra Sacramenti religione fidem ſeruaret. Quibus procerum ſtudiis Philippus eò ſeſe extulit, vt ſocerum planè exutum vlteriore Hiſpania, iuuenili quadam alacritate contemnere videretur, manerétque ſola inter eos imago neceſſitudinis & amicitiæ, non expreſſa quidem mutuis officiis, ſed inanibus tantùm epiſtolarum & verborùm titulis ſuſtentata: tanta quidem vtrinque ſuſpicione, vt cùm ad conſtituendas leges, quibus in regendis Prouinciis vterentur, ſpeciémque coniuncti animi populis præbendam neceſſe eſſet, vt in colloquium deuenirent, delecto campeſtri loco parum familiari habitu, tanquam ad hoſtilem aciem promotis vtrinque equis ſint congreſſi. Non multò pòſt tamen Ferdinando Neapolim nauigante Philippus ab intemperie noui cœli, cui Belgicæ epulæ minimè congruebant, oborta febre ſurreptus eſt. Eius mortem luridus cometes portendit, qui per aliquot dies ad occiduam plagam afferat. *Iouius. 9. Hiſt. & in vita Hadriani VI.*

Ludouicus I. Hungariæ rex, Nicolaum Garam ad Palatinatus honorem euexerat. Rege mortuo, cum apud Elizabetham

tham matrem & filiam Mariam reginas, non minus poſſet: Proceres eius ſplendoris inuidia à Maria deficiunt. Ludouici ex Andrea fratre nepotem Carolum Paruum Neapolitanorum regem euocant. Nicolaus Elizabethæ ſuaſu per Blaſium Forgach. Carolum iam inauguratum, tanquam ad nuptiale feſtum filiæ vocat, vulneratum captúmque in Viſſegradenſi arce, obſtructo animæ meatu, necari curat, anno 1385. Reginæ eo ſucceſſu elatæ, cum Nicolao & Blaſio nimiùm ſecuris ſine prætoriana cohorte Syrmium proficiſcebantur. Ioan. Croatiæ præfectus Caroli mortem vlturus, reginas in itinere capit Nicolaum & Blaſium obtruncat. Elizabetha noctu in Bozotham amnem demerſa. Mariæ, quòd culpæ ferebatur expers vita conceſſa, mox etiam libertas, in nuptias eius aduentante Sigiſmundo Boëmorum rege. *Bonfinius lib.1. Dec.3.*

CIVES.

Regnante Neapoli Manfredo, cùm Gibellina factio, vrbe Florentia ab aduerſariis pulſa, Manfredi atque Senenſium ope ſubnixa, redire in patriam contenderet: ingentibus copiis ad amnem Arbiam aduerſus Florentinum populum vrbe egreſſum acriter dimicabat. Eo ipſo tempore Gibellini, qui in caſtris Florentinis erant, facta ad hoſtes tranſitione, auctis exulum viribus Florentinum populum terga dare coëgerunt. Florentinorum igitur ac fœderatorum multa hominum millia deſiderata fuerunt. Adeò Gibellinorum pectoribus odium in Guelfum nomen inſederat, vt nulla honoris aut patriæ charitatis habita ratione, ſuos euertere, & gloriam hoſtibus tradere non erubuerint. *Fulgoſ. lib.8. cap.5.*

SOCII.

Λοκρῶν συνθημα, id eſt Locrenſium pactum, de fœdifragis dictum, cuinſmodi quondam habiti Locrenſes quòd fœdere prodito, quòd cum Peloponnenſiis inierant, ad Heraclidarum partes defecerint. Vel vt quibuſdam placet, quod Siculos eluſerint, non præſtita fide. *Zenodotus* Refertur iiſdem fermè verbis ab Euſtathio in Bœotiam Homeri. *Eraſmus.*

Erat quidam auxiliariorum Amaſis regis Ægypti, nomine Phanes, genere Halicarnaſſeus, vir conſilio præſtans, & in re bellica ſtrenuus. Hic neſcio quid Amaſi ſuccenſus, nauigio profugit ex Ægypto, volés in colloquium venire Cambyſis. Eum Amaſis, quòd inter auxiliares non parui momenti eſſet, quodque de rebus Ægypti nonnihil compertiſſimum haberet, inſequitur cum triremi eunuchorum fidiſſimorum. Phanem igitur aſſecutus in Lycia, cepit: ſed retulit in Ægyptum, ab illo prudentia ſuperatus. Nam phanes mactatis cuſtodibus, abiit in Perſas: Cambyſémque molientem aduerſus Ægyptum expeditionem, & quo pacto carentia aquis loca tranſmitteret ambigentem, adiit. *Herod. lib.3.*

Theſſalis ex fortuna fidem pendere, Poëtæ ſcribunt: cùm bello Peloponneſiaco fœderum & deorum obliti, in ipſa acie ab Athenienſibus ad Lacedæmonios, mutatis ordinibus, transfugerint. Quare Theſſala fides, velut vana & fluxa, in prouerbium venit. *Alex. ab Alex. lib.5. cap.10.*

XERXE contra Græcos expeditionem parante, Ænianes Dolopes, Mileſij Perrhæbi, & Magnetes Barbaris adhæsère, cùm adhuc præſidium in Tempe conſiſteret. Achæi deinde Phthiotæ, Locri, Theſſali, & plerique Bœotiorum, diſcedente præſidio Græcorum, ad Barbaros defecere. Qui Iſthmon tenebant, cum reliquis Græcis in officio perſtantes, in communi conuentu decreuère, Græcos diis deuouendos decimandóſque quicúmque Perſicas tenuiſſent partes, ſi victores euaſiſſent. *Diod. lib.11.*

In pugna nauali, ad Artemiſium contra Xerxem à Græcis commiſſa, ſolus è Græcis, qui cum rege erant, Antidorus Lemnius ad Græcos transfugit: quem Athenienſes ob eam rem tractu ſoli in Salamine donarunt. *Herod. lib.8.*

Cùm CC. Lacedæmonij, duce Leonida, contra Xerxem ad Thermopylas pugnaturi eſſent: Thebani, quorum dux erat Leontides, vt retenti, à partibus Græcorum dimicauerunt. At vbi res Perſarum ſuperiores eſſe animaduerterunt, manus ad Barbaros protenderunt, clamantes (quod veriſſimum erat) ſeſe cum Medis ſenſiſſe, terrámque & aquam regi inter primos dediſſe: at vi coactos ad Thermopylas véniſſe, & à culpa cladis illatæ abeſſe. Itaque ſeruati ſunt. Barbari qui eos cepère, aliquot obtruncauerunt: pluribus, iuſſu Xerxis, regias notas inuſſerunt, à duce Leontida exorſi. Cuius filium Eurymachum poſteà Platæenſes quadringentorum Thebanorum ducem, quòd vrbem ipſorum occupaſſet, interemère. *Herod. lib.7.*

Scyllias ex claſſe Xerxis transfugit ad Græcos. *V. Tit. Vrin.*

Cùm Iones trecentis nauibus contra ſexcentas Perſicas ante Miletum pugnaturi eſſent: Samij ab Æace, Syloſontis F. qui è Samo pulſus Darij partes ſequebatur, clam perſuaſi, immunitate ſacrorum & vrbis promiſſa, contra fidem ſociis datam, ſublatis velis ex mari exceſſerunt, cùm L. nauibus; Samumque abierunt: præter decem naues, in quibus trierarchi permanſerunt, nolentes dicto audientes eſſe ſuis ducibus. Quo ex facto commune Samiorum concilium eis donauit, vt ipſorum nomina à maioribus repetita, tanquam egregiorum virorum, in lapide ſcriberentur: extátque is lapis adhuc in foro. Lesbij videntes Samios fugere, idem fecerunt cum LXX. nauibus pauci admodum cum Chiorum centum nauibus perſtitere, & contra hoſtem fortiter dimicarunt: victi tamen ſunt hoſtium multitudine *Herod. lib.6.* E

Ariſtocrates Arcadum rex, Meſſenios ſocios in acie deſerit. *Vide Tit. Perfidia erga ſocios pœna.*

METIVS SVFFETIVS Albanorum dux, quoniam pactum atque condictũ cum Tullio Hoſtilio populi Romani rege perfidè ruperat, binis quadrigis vinctus, atque immaniter laceratus eſt: vt habes *apud Liuium lib.1. Dec.1. Plutar. cap.14. Paral. Alexarchum 3. rerum Ital. Plin. c.4. de Viris illuſt. Gel. l.10. c.1. Volat. lib.16. Anthrop. Eutrop. l.1. c.6. Dionyſium lib.3.* F

Romanis ad Cannas victis, vbi Campani ex iis legatis, qui ad Varronem conſulem officij prætextu Venuſiam, quò ille cum paucis ex acie fugerat, miſſi fuerant, cognouère res Romanas, ſuprà quàm credi poſſet, acciſas immemores veteris Romanorum in ſe meriti, Samnitum olim iugo de ipſorum ceruice excuſſo, ſolùm rem collapſam, vt fideles & gratos ſocios decuit, non inuenerunt, ſed Virij Subij ſibi & ciuitati magis quam Romanis funeſta perſuaſione decretum tulère, vt cum Hannibale fœdus iniretur. Annibalem victorem non ſolum ſibi ſocietate iunxerunt, ſed etiam incredibili honore acceperunt in vrbem, ſperantibus ciuibus, confecto bello ſe inter Italos potentia atque opibus longè primos fore, adeóque turpiter ſe ſubmiſerunt Pœno, vt quaſi libertatis obliti, non ſocium in vrbem, ſed dominum accepiſſe viderentur. Præter alia, petenti Annibali ſibi tradi Decium Magium Principem factionis aduerſæ, non modò ſeruili decreto eſt ſenatus aſſenſus: ſed etiam paſſus eſt, vt ſpectante populo catenis vinctus in caſtra duceretur, vir antiquæ ſocietatis memor, reique publicæ magis quàm barbaris gentibus affectus ciuis. Fuerunt qui tradant, priuſquam Campani apertè defeciſſent, eorum legatos Romæ in curia petiiſſe, vt alter conſul Campanus fieret, ſi Romam à ſe iuuari vellent: ad quam impudentem poſtulationem tanta ſit indignatio orta, vt Campani curia ſummoti ante noctem iuſſi ſint Romanis finibus excedere. Sed hi non contenti fidem prodidiſſe, Romanorum pleroſque, qui tùm fortè Capuæ erant, in balneas cuſtodiæ ſpecie clauſos, feruore & æſtu intercluſa anima, crudeliter necarunt. *Sabel. lib.3. Enn.5.* G

Victis ad Cannas Rom. multi Italiæ pop. Rom. in perpetuum concidiſſe rati, vt læuia ſunt hominum ſtudia & in meliorem fortunam propenſiora, ad Pœnum defecère. Fuère hi Attellani, Calatini, Samnites fermè omnes, Surentini, Lucani, Brutij & omnis magnæ Græciæ ora, Crotoniatæ, Metapontini, Locri, Apulorum pars non parua, Hirpini, & Ciſalpini omnes Galli. Neque tamen frequens hæc ſociorum defectio Rom. mouit. *Sabell. lib.1. En.5.* H

Multæ Siculorum vrbes Romano præſidio, aut pulſo aut oppreſſo ad Pœnos defecerant. Quam Siculorum ad hoſtes defectionem veriti qui Ænnam præſidio obtinebant, quorum L. Pinarius erat præfectus, cum cernerent Ænnenſes ad defectionem ſpectare, eóſque fruſtrà precibus & beneuolentia in officio continere ſtuduiſſent, conuocatis in concionem, Pinarius milites immiſit. Ibi alij ſuper alios Ænnenſes cæſi, ij qui dilapſi ſunt, paſſim ſunt per vrbem obtruncati. Ea Ænnenſium clades vno propè die totam Siciliam peruaſit. Sedet enim id oppidum in medio fermè tractu inſulæ. Quæ res effecit, vt ſi qui dubij erant, tùm demùm ad Pœnos defecerint. *Sab. lib.3. Enn.5.*

Hieronymus Syracuſanorum tyrannus, 15. annorum puer ab Hierone auo relictus, Andronodori impulſu (erat is Hieronis gener, & puero tutor cum pleriſque aliis relictus) à Romanis breui alienatus eſt. Obſtitit aliquandiu Thraſo tutorum vnus, qui falsò, Theodori cuiuſdam indicio, velut pupillo capitales tenderet inſidias, interfectus eſt. Eo ſublato

A puer apertè ad Hannibalem defecit, miſſis ad hoc ipſum legatis, qui cum eo de fœdere agerent: ſed paucis diebus, quibus hæc citrò vltroque iactata, ſunt. quum fortè in Leontinos veniſſet, ibi à coniuratis multis eſt vulneribus confectus. Facta ſpe à coniuratis regiæ pecuniæ militibus diſtribuendæ, adeò repentè vniuerſus exercitus, qui ab initio tumultuari cœperat, mutatus eſt, vt paſſus ſit regem inſepultum iacere, Leontini & ipſi libertatis numero libenter complexi ſunt. Theodorus & Soſis eſt coniuratorum nomen, qui ſtatim perpetrata cæde, celerrimo curſu Syracuſas contenderant, ſub noctem ingreſſi vrbem, exuuias cæſi regis oſtentantes, Syracuſanos ad libertatem vocant. Sic recuperatá libertate felices erant futuri Syracuſani niſi contra Rom. armis ſumtis, M. Marcellum Coſſ. in ſeſe concitaſſent. *Sab.l.3. En.5.*

Syphax Maſſeſſulorum rex, qui Maſiniſſam regno expulerat, cum P. Corn. Scipione fœdus contraxerat. Cæterùm poſtea mutatus animo, ducta Aſdrubalis Barchini filia Sophonisba, ad Carthaginenſes defecerat. Tandem à Scipione in Africa capitur, & cum multis nobilibus viris ad Scipioné perducitur. Ceperat primùm lætitia omnium animos, cùm B Syphacem in caſtra adduci nunciatum eſt: deinde vbi vinctus in conſpectum multitudinis eſt perductus, tanta viri præſentia, & priſtinæ maieſtatis recordatio, miſericordiam intuentibus mouit. Meminerant enim quàm celebre eius regis nomen, quam florentes opes ampliſſimi regni vires paulò antè extiterant: poſtea verò, ex tanto faſtigio prolapſum cernentes miſerabantur. Ipſe autem imperator Romanus benignè eum affatus, quæſiuit, Quænam tanta cauſa animum eius mutaſſet impuliſſetque ad inferendum Romanis bellum; Tum rex veteris hoſpitalitatis iunctæque dextræ memor, fidenti animo Scipioni reſpondit, Se coniugis Sophonisbæ amore captum, tantum facinus, quantum omnes ſcirent, in pop. Rom. admiſiſſe, atque extemplò eas dediſſe pœnas, quas cæteris pro documento habere poſſent, vt in fide atque officio permanerent. Sed in extremis malis hoc ſibi ſolatij contigiſſe, quòd inimiciſſimum hominem Maſiniſſam eadem inſania, qua ipſe laboraſſet, correptum videret. Nam poſt victum captumque Syphacem MaſiniſſaCyrrham caput regni C petens, cùm vrbem in poteſtatem redegiſſet, Sophonisbam multis precibus ſibi blandientem ardere cœperat, mulierique fidem dederat, ſe eam à Romanorum manibus vindicaturum: vt id commodiùs præſtare poſſet, nouis nuptiis ſibi deuinctam vxorem duxerat. *Auctor eius vitæ.*

Romani duce M. Antonio Parthorum regionem ingreſſi, ab vrbe Phraatis, quã fruſtrà obſederant, recedentes, XXVII. diebus interfecerunt, & Parthos præliis XIIX. fudere. Cæterùm non fuerunt victoriæ hæ integræ vel ſolidæ, quòd parũ neque vſquequaque inſectati hoſtes fuiſſent. Qua maximè re conſtitit Armenium regem Artauaſdem illius belli Antonium effectu fraudaſſe; qui ſtatim in obſidione Phraatæ diſceſſerat. Nam ſi quos ex Media abduxit, equitum ſex & decem millia adfuiſſent, pariter ac Parthi inſtructi, ac cum illis aſſueti pugnare: Romanis pugnantes pellentibus, illis in fugam effuſos perſequentibus, haud valuiſſent toties recolligere ſe profligati, & denuò repetere pugnam. Quare Antonium omnes infeſti ad vindicandum in Armenium concitabãt. At ille conſilio vſus, neque proditionem exprobrauit ei, D neque de de conſueta in eum comitate & honore quicquam, quòd infirmus ab exercitu & omnium rerum eſſet indignus detraxit. Pòſt tamen iterum Armeniam ingreſſus, multis pollicitationibus & inuitationibus induxit Artauaſdem ad congreſſum: ac tunc comprehendit eum vinctúmque; deduxit Alexandriam, vbi de eo triumphauit. Qua potiſſimum re populum Romanum offendit quòd prima patriæ ornamenta in gratiam Cleopatræ deferret Ægyptiis. *Plut. in Ant.*

Quum in conuiuio Rhymiltalces Thracum rex, qui, ab Antonio ad Auguſtum deſciuerat, inſolentiùs iactaret ſua erga Cæſarem merita, ac ſine fine exprobrans belli ſocietatem moleſtus eſſet: Cæſar diſſimulata illius petulantia, alteri cuidam regum propinans dixit: Proditionem amo, proditores non laudo: ſignificans, his qui proditione profuerunt, nihil deberi gratiæ: licèt enim officium quod præſtant pro tempore gratum eſt, ipſi tamen habentur pro malis ac fœdifragis *Plut. in Rom. Apoph.*

Beliſarius Neapolim ceperat. Gothi regis Vitigis ſuaſu, Roma relicta, Rauennã petunt. Romani, vt Gothos ſecuriores efficeren, grauiſſimo iureiurãdo ſeſe (teſte Procopio) obligauerunt, ne defectionem molirentur. Vitiges quatuor millia electorum militũ ad cuſtodiam Vrbis reliquit, quibus E Luderum præfecit. At nõ multò pòſt Romani vna cum Põtifice Syluerio nullis bellorum incommodis affecti, ſponte à Gothis defecerũt: & miſſo oratore Fidelio Mediolanẽſi, Beliſarium receperunt. Gothi fide publica impetrata, Rauennam cum impedimentis incolumes abiêre. Accidit autem, vt die vna, eodemque tempore & Beliſarius cum Imperatoris exercitu per portam auſtralem (quem Aſinariam, ſiue Cæliomontanam vocant) vrbem ingrederetur, & Gothi per portam Aquilonarem in Flaminiam excederent. Et ſic vrbs Roma à Gothis annum poſt ſexageſimum recepta eſt. *Procopius.*

Mahumetes Arabs Chriſtianus erat miles in bello Perſico ſub Heraclio, & Arabes, quos in ſuam opinionem pertraxit, maxima ex parte Chriſtiani. Sed Arabes odio Heraclij, & Græcorum, ac Latinorum, qui ſub illo merebant, non dubitarunt ab iis diſcedere religione; à quibus primùm animis ac voluntatè diſceſſerant, deinde etiam corporibus & armis, electo Mahumete duce defectricis manus, cui non ſolùm in re bellica perditi ac deſperati homines, verùm etiam in vitæ ac morum inſtitutis denique in omnibus ſine exceptione parerent, F *Lud. Viues de Concor. & Diſc. lib. 2. in fine.*

Vide Tit. expeditiones ſacræ Chriſtianorum.

Abroditi, veteres Francorum ſocij, amicique ac agris *Saxonum* à Carolo Magno donati, Saxonico in ſolo Saxonum animos ſuſcepêre: & grauiores propè hoſtes erant, quòd Francorum militarem diſciplinam diuturna ſocietate armorum perceperant: iidem mores, eadem inſtituta, idem armorum genus, idem ornatus, eadem propriè virtus, non eadem fortuna. Eam ſolum numen præbet, in rebus potiſſimùm bellicis: & Francus regum rex tantæque opes vinci bello ab vna ea gente non poterant ſed fortiſſimorum virorum morte Auguſto ea victoria ſtetit. *Æmilius lib. 3.*

Tassilo Bauarorum dux, dum ſtulte credit vxori, temerè quoque dominatum amiſit. Huic deſiderij Longobardorum olim regis filia vxor erat, quæ vſque adeò die noctúque virum vexaſſe fertur, donec eum impulit, vt ab Imperatore Carolo Magno deficeret, vt patris exilium per maritum hoc bello vlciſceretur. Quod eo facilius fieri poſſe ſperauit, ſi gentem Hungaricam bello acerrimam, Bauariſque finitimam, G in ſocietatem adſciſceret. Sed quum facilè ſit vxorio imponere viro, ad Hungarorum duces legatos Taſſilo repentè mittit, quibus eos hortatur & orat, vt pro vtrinſque partis commodo ſocietatem ſecum tranſigant. Hunni occaſione vtendum rati, fœdus cum Bauaris ineunt. Carolus ampliſſimo delectu habito ad Lechum amnem properat, Taſſilonis animum per legatos ſtatuit experiri. Qui vbi ducem inconſultum adiere, amiciſque verbis defectionem eius & in inconſtantiam corripuêre, in reſipiſcentiam reuocauêre hominem. At ille facti pœnitentia ductus, mutato repentè conſilio, ſupplex ſeſe Imperatori dedit: Theodon inter cæteros obſides filius datus eſt; quin & iureiurando perpetui obſequij confirmata fides. *Bonf. lib. 9. Decadis. 1.*

Ludovicus II. Imperatorem Adalgiſum ducem Beneuentanum, cuius ductu Campani & Lucani ad Græcum Imper. defecerant, armis imperata facere coëgit. Adalgiſus beneuolentiam ſimulans, ſuadet Imperatori, vti pacata regione exercitum dimittat. Pius princeps, proditoris verbis deceptus, exercitum dimiſit, & cum paucis corporis cuſtodibus H remanſit. Adalgiſus nactus occaſionem, in meridie, cùm Imperator quieſceret, palatium cum coniuratoribus ingredi tentat. Sed ſtrepitu armorum excitatus Imperator, cùm ſuis ab ingreſſu illos arcet. Cùm itaque illud non procederet, palatium flammis abſumere cum Imperatore minatur Adalgiſus, niſi iuramento affirmet, ſe abiturum, & nunquam rediturum Beneuentum neque calumniam hanc vlturum. Tanta neceſſitate implicatus Imperator iurat, & poſtero die Beneuentum cum ſuis exit, Romamque diuertitur, ſummo Pontifici Ioanni ac Senatui tyrannidem Adalgiſi conqueſtus. Qui mox publicus hoſtis iudicatus eſt, & Imperator iuramento ſolutus. Benignus Princeps nolens videri & non eſſe bonus, ne à ſuis periurus videretur, comparato inſigni exercitu, reginam mittit contra Adalgiſum. Qui ſuæ nequitiæ conſcius, vitam fuga redemit, ac in Corſica inſula latuit, de cæteris ſumptum eſt ſupplicium. *Cuſpin.*

Cùm Romani qui Othoni II. Romano Imperatori contra Græcos auxilio venerãt, & Beneuentani ex acie profugi, non

ſolum

ſolùm prælium detrectaſſent, verùm etiam ſigna deſeruiſſent: cæteræ Imperatoris copiæ ad internecionem vſque cæſæ, vt ſi Græci victoria potiri ſciuiſſent, iam tunc de vniuerſa Italia fuiſſet actum. Otho ad littus deuolans, cùm ſcapham conſcendiſſet; vt ea ſalutem fuga quæreret, à piratis interceptus Siciliam delatus, promiſſaque ingenti pecunia, Romam dimiſſus eſt. Quod vbi ſenſère Siculi, à piratis ſupplicia ſumpſère. Legendis fugati exercitus reliquiis omnem quam potuit operam Imperator intendit, copiarum præſidio deſtitutos, cùm in Romanos ſignorum deſertores ſæuire non auderet, in Beneuentanos iram exercuit. Nam cæteram Romani populi multitudinem armorum compotem, cùm reducibus, eduxit. Beneuentanos nil tale timentes adortus, ſub prætextu, defenſionis vrbem cepit: captámque populatur, diruit & incendit. *Bonfinius. lib.* 10. *Dec.* 1.

Chriſtiani Antiochiam Syriæ metropolim obſidentes, fame crudeliſſima affligebantur. Vix duo millia equorum bellatorum ſupererant, cæteri aut inopia pabuli, aut militari fame nulli rei parcente abſumpti. Sunt etiam inuenti qui corporibus hoſtium vitam tolerarent. Quidam nobilium cum ex caſtris clàm ſe ſurripuiſſent, ex fuga à Tancredo duce Apulo retracti: in quibus Gulielmus cognomento Carpentarius, & Petrus Ambianenſis Eremita, auctor ſacri belli: híque ob nobilitatem Hugoni Magno, Philippi regis Francorum fratri redditi, vt de eis ipſe ſtatueret. Verbis grauiſſimis probríſque, vt deſertores ſignorum, fratrum commilitonúmque proditores, ſacræ cauſæ præuaricatores euerſoréſque increpiti, & nouo iureiurando adacti. Octauo obſidionis menſe, cum ingentes copiæ Perſarum ſuperuenire dicerentur, nec ſpes vlla ſalutis ſupereſſe videretur: Stephanus comes Bleſenſium qui primas prudentiæ partes ſibi opinione hominum vendicabat, per cauſam valetudinis Alexandriam Sanyriæ propinquam Antiochenſium finibus, ſeceſſit non ſolus, ſed magno comitatu, circiter quatuor millia militum eum ſecuta ſunt: nec aberat ſuſpicio, id metu potiùs quàm morbo factum. Capta interim vrbe per proditionem, cùm grauius à Corbana Perſa obſiderentur, quàm ipſi Caſſianũ obſediſſent, velut rebus deploratis, ac certa remanentibus pernicie, Gulielmus Maiſuilla, cui ſoror Tancredi Tarentini nupſerat & Vido Truſſellus, noctu per funem è muris ſe demisère, ac ad claſſem cùm ſe recepiſſent, res perditas eſſe dictitabant. Simul quoque Alexium Imp. Græcum ſuppetias Latinis ferentem, quaſi iam certò amiſſa eſſet Antiochia, ita terruère, vt copias ſuas dimiſerit, magno Latinorum ducum, qui Antiochiæ obſidebantur dedecore, qui à ſuis alieniſque deſerti relictique, ſuprà quam à mortali expectare quiſquam potuiſſet, præſtiterunt, ac humanas neceſſitates deuicerunt, cæſis Perſarum centum millibus. Bleſenſis omni genere ignominiæ notatus à ducibus fuit, quoad nouo exercitu coacto, aliquanto poſt Hieroſolymitano bello non minorem virtutis bellicæ quàm prudentiæ gloriam promeruit. *Æmilius lib.* 4.

Vrſina factio in plures Italiæ principes & populos diffuſa, cùm Cæſaris Borgiæ ductu & auſpiciis militaret, eius ſucceſſum & potentiã cernens (dubium ſua ſponte, an alieno impulſu: nam vtrumque traditur) ſeceſſionem cum ſuis copiis fecit. Adduxit ea defectio res Cæſaris in diſcrimen, omneſque eius conatus, ſi in propoſito manſiſſent, qui ab eo defecerant, facilè euerti potuiſſent. Cæterùm paucis diebus, quibus, defectionem oſtenderant vltrò in fidem rediêre. Sed quam audacter res mota eſt, inconſideratéque Cæſaris imperium receptum, tam grauiter eius motus auctores, viri alioqui fortiſſimi, ſpem pacis ſecuti, à Cæſare afflicti ſunt, ſub eius poteſtatem redacti *Sabell. lib.* 4. *cap.* 9.

MILITES.

☞ *Emanſor, miles erro: Deſertor, miles fugitiuus.*
Ille redit, non hic.

PERDICCA contra Ptolemæum in Ægypto rem gerente, cùm Nilum magna ſuarum cum clade ſuperaſſet, & ferè ad duo milia vi fluminis periiſſent, alienati ſunt militum ab eo animi. At Ptolemæus eorum corporibus, qui ad ipſum vnda eiecti fuerant, combuſtis, exequiiſque procuratis, miſit oſſa ad neceſſario, amicóſque defunctorum. Quo facto Perdiccani Macedone in Perdiccam multò magis efferati ſunt, & in Ptolemæum beneuolentia inclinarunt. Vbi mox venit, plena erant caſtra eiulatu atque luctu, tot viris infeliciter amiſſis ſine ictu hoſtili, & eorum non minùs mille de[v]oratis à beſtiis Multi ducum coire, & Perdiccam incuſare, totum quidem agmen peditum animis alienatum, minaci voce alienationem præ ſe ferre. Itaque primi ducem defecère circiter centum, quorum erat illuſtriſſimus Pitho, is qui Græcos omnes debellauerat, & virtute atque gloria nulli amicorum Alexandri cedebat. Poſtea etiam equitum nonnulli facta conſpiratione, Perdiccæ tabernaculum adeunt, & aggreſſi eum vniuerſi iugulant. *Diod. lib.* 18.

ISOCRATES in oratione de Pace declarat, infames olim habitos, Qui vel ordinem deſeruiſſent, vel clypeum abieciſſent. Idem indicat Æſchines aduerſus Timarchum, quod qui non fuiſſet in bello, aut qui haſtam abieciſſet, ei non licebat in concione quicquam agere. *Eraſm in Adagiis.*

DEMETRIVM Poliorcetem rebus geſtis maximis, cùm conſpiratione Seleuci, Ptolemæi & Lyſimachi vndique premeretur, contra Pyrrhum Macedoniam inuadentem mouit. At vt ex propinquo caſtra Pyrrho contulit, cùm Macedones ſemper Pyrrhi fuiſſent in armis mirati ſtrenuitatem, & planè iam inde antiquitus regno digniſſimum eſſent ſoliti habere eum armis qui foret præſtantiſſimus, & verò tunc eius in captiuos lenitatem accepiſſent: omnes autem & ad alium, præcipuè ad hunc à Demetrio quærerent deficere: clàm & exiguis agminibus primùm deſciuêre deinde apertè totus in motu & ſeditione fuit exercitus. Poſtremò non dubitauerunt nonnulli adire Demetrium, & monere, abiret, ſibique conſuleret. Fatigatos enim iam eſſe Macedonas, pro illius luxu bellare. Moderatiſſima hæc Demetrio oratio præ aliorum viſa aſperitate eſt, tabernaculúmque ingreſſus, vt ſi non rex, ſed eſſet hiſtrio, tragicam illam chlamydem pulla commutauit, ac furtim ſubduxit ſe, & in Aſiam traiecit. Vbi à Seleuco genero preſſus cùm ex deſperatione pugnam committere pararet: Seleucus dimiſſo equo, galeáque detracta, & parma ſumpta, proceſſit in primam aciem, monſtrans ſe mercenariis: hortatuſque eſt eos, ad ſe vt tranſirent, tandemque intelligerent, hoc tamdiù egiſſe ſe, vt illis parceret, non Demetrio. Ibi omnes ſalutantes eum, & regem appellantes, tranſitionem fecere. Demetrius deſertas à ſuis, ad portas Amanidas Seleuco ſeſe dedidit. *Plutarch. in Demetrio.* Porrò deuicto in Syria Demetrio, ſecurus iam Lyſimachus, & negotiis vacuus, mouit confeſtim in Pyrrhum: eúmque ad Edeſſam annonæ difficultate primum macerauit, deinde Principes Macedonum litteris & nunciis corrupit, improperans eis, quod peregrinum, & cuius maiores ſemper ſeruiſſent Macedonibus, eum feciſſent dominum: amicos verò & familiares Alexandri extruderent Macedonia, Multis impulſis attonitus Pyrrhus diſceſſit cum Epiroticis & ſocialibus copiis, atque eadem, qua quæſierat, amiſit ratione Macedoniam. *Plutarch. in Pyrrho.*

Erat in exercitu Timoleontis in Sicilia contra Carthaginenſes miles quidam, Thraſius nomine, qui cum Phocenſibus direptioni ſacri templi interuenerat, vir temeritatis & confidentiæ incredebilis. Hic vitæ ſuæ improbiſſimæ accommodatum planè facinus eiuſmodi commiſit. Cùm enim ſolus, omnibus ferè aliis qui oraculum expilauerant, meritò ſupplicio à Deo affectis, neſcio quo pacto diuinam vltionem euitaſſet, Timoleontis milites ad ſeditionem concitare auſus eſt: eum paſſim dictitans proculdubio inſanire, qui ad certiſſimam cædem milites ſuos duceret: quique Carthaginenſes ſexies ſuis copiis plures, omnique apparatu bellico inſtructiſſimos à ſe ſuperatum iri, non vereretur confirmare: itaque militum ſuorum animas in aleam conicere vellet, ne ſtipendia longi temporis debita, indigentia oppreſſus, perſolueret. Proinde conſulebat Syracuſas redirent, ibique ſtipendij, quod eis deberetur, ſatisfactionem poſtularent: neue ad expeditionem, in qua nulla vincendi ſpes appareret, illum ſequerentur. Admonitio hæc multorum animos commouerat: iamque tumultum facere cœperant, cum Timoleon precibus & pollicitationibus multis, ſumma cum difficultate ad officium eos reduxit, præter mille, qui Traſium ſequuti ſunt, eorum punitionem in tempus magis idoneum differens. Timoleon literas ad amicos, quos habebat Syracuſis, dedit vti benignè hi milites reciperentur, & eiſdem ſtipendia perſoluerentur. Sicque omnis tumultus ſedatus eſt. Et victoriæ quæ deinceps parta eſt gloriã contumaces illi mille caruerunt. Poſt victoriam Timoleon reuerſus Syracuſas, primum omnium milites qui à ſe diſceſſerant, duce Thraſio, vrbe tanquam deſertores expulit. Hi tanſmiſerunt in Italiam, oppidumque ibi maritimum in Brutiis occuparunt & diripuerunt

Qua iniuria Brutij commoti, coactis magnis copiis, contra A eos profecti ſunt: oppidoque in quo erant vi potiti, omnes eos trucidarunt. *Diod l.16.*

Carthaginenſibus poſt primum bellum Punicum bello Africano ſtipendiariorum preſſis, Milites, qui in Sardinia erant Boſtarem & Pœnos qui cum imperio in inſulam venerant, in poteſtatem redactos, crudeliter trucidant, atque arce occupata in apertam erumpunt defectionem. Huius motus fama Carthaginem delata, confeſtim Hanno cum nouo exercitu eſt in Sardiniam miſſus. Hunc noui milites, inita cum veteranis coniuratione, cruci affigunt. Nec duplici ſcelere contenti tertium adiiciunt; quicunque Carthaginenſium in tota inſula fuère, ad vnum interficiunt. Arcibus inde & oppidis potiti, inſulam nonnihil tenuère, donec orta inter eos & inſulanos diſcordia, milites expulſi in Italiam abierunt. Atque ita Sardiniam à Pœnis alienari contigit. *Sabel.l.9.Enn.4.*

Scipionis conſulis Exercitus, cùm aduerſus Syllam proficiſceretur & Syllæ iam appropinquaſſet, adeò ducis imperium ſpreuit, vt cùm neque arma capere, neque tueri caſtra vellet, à L.Sylla, qui non vltra 20. cohortes ſecum habebat, Scipionis autem exercitus 40. millium numerum excederet, B in tentoriis ſuiſci Spionem capi paſſus ſit. *Fulgoſus libro nono, capite ſeptimo.*

M.LEPIDVS Triumuir, cùm in Sicilia duodecim legionum, & quinque millium equitum, præter auxiliares copias Exercitum haberet, per ſeditionem ab eo deſertus eſt: quem neque lacrymis, neque minis vnquam retinere, atque ad officium reuocare potuit, quin ad Octauium, qui cum ſex cohortibus tantùm venerat, tranſiret, cui ſi conditionem accepiſſet, obtulit, ſe eius arbitratu Lepidum interfecturum. Quamobrem cùm alia ſalutis ratio nulla eſſet, Lepidus inermis ad Octauium, ipſius munere victurus ſe contulit. *Idem.*

OCTAVIVS Peluſio capto, obſidebat Alexandriam ad Hippodromum. Erumpens infeſtus M. Antonius certauit ſtrenuè, atque equitatum Cæſaris profligauit, effuſumque egit vſque ad caſtra. Hac elatus victoria ingreſſus eſt regiam, & Cleopatram in armis oſculatus eſt: atque eum qui fortiſſimè dimicauerat, commendauit illi Cleopatra, præmium ei auream loricam & galeam donauit. Miles verò his acceptis tranſiit nocte ad Cæſarem. *Plut.in Antonio.*

C M. ANTONIVS ab Octauio Alexandriæ obſeſſus, vltima experiri ſtatuit. Itaque peditatum in tumulis, pro vrbe collocauit. Claſſem vero in altum prouectam, atque in hoſtem ſpectauit pergentem. Conſtitit ibi præſtolans, vt ſucceſſum eius cerneret. Claſſici poſtquam remigio appropinquauerunt aduerſæ claſſi, ſalutauerunt Cæſaris milites. Quibus ſalutem reddentibus deſciuerunt ad illos: atque ex omnibus nauibus vna effecta claſſis vrbem infeſta petiit. Dum id contemplatur Antonius, extemplò deſertus eſt ab equitibus, qui tranſitionem fecere. Peditatu fuſo recepit ſe in vrbem, proditum ſe à Cleopatra vociferans iis, in quos illius cauſa ſumſerat arma. *Plut.in Antonio.*

Interfecto Caracalla, & electo Macrino homine ſordidiſſimo, cùm Milites cognouiſſent ex muliere quadam, cui nomen erat Mœſa, Heliogabalum filium eſſe Antonini Baſſiani, à Macrino defecerunt, & Iulianum Præfectum cum exercitu interfecerunt. Macrinus proditione militum victus cum paucis fugiens, in vico quodam Bithyniæ cum filio Diadumeno D occiſus eſt: ſuis partim deditis, partim occiſis. *Cuſp.*

PHILIPPVS Gordianum Imper. ſuum fraudulenter circumuentum necauit, & imperium arripuit. Scythæ interea Romanas prouincias incurſant. Expeditioni præficitur Marinus dux limitis Sarmatici, quem milites Illyrici Imperatorem ſalutarunt, & paulò pòſt militari ſeditione trucidarunt. Ergo Decium cum ſupplemento mittit Philippus. Qui cum ad exercitum perueniſſet, concordi aſſenſu milites Illyricani inuitum ac repugnantem ſtrictis enſibus Imperatorem fecerunt. Dux experientia rerum cautus ne à principe accuſari poſſet, nève locum calumniis præberet, fidiſſimo nuncio literas ad Philippum dedit, quibus ſe excuſabat, ſuppliciter orans, ne turbato animo ferret, ſe abdicaturum dignitatem promittens, ad quam inuitus tractus eſſet. Philippus verò Punica fraude deterior: qui vt ſcelera tegeret, cultum Chriſtiani nominis, ſimulabat, expeditionem, ſcriptis etiam nouis legionibus, contra Decium parauit: & cum per duces poſſet bellum gerere, ipſe eductis copiis profectus eſt, minis ingentibus palàm aſſerens, ſe Decium cum toto ſcelerato exercitu perditurum

Hac mente turbatus, veluti furore concitus ferebatur. Itaque à militibus ipſe Veronæ cæſus eſt, medio capite ſupra ordines dentium præciſo, cùm filius duodenarius Romæ à prætorianis occiderunt, anno imperij 5. vt Sex. Aurelius, & Eutropius ſcribunt. *Idem.* E

GALIENI Exercitus ſpreto imperij iure, Cenſorinum Imperatorem creauit. Is per omnes honorum gradus aſcenderat: & tunc vulnere, quod in prælio acceperat, debilitatus, in agro ſuo latebat. Ad imperium autem euectus, quia milites diſciplinam ſeruare cogebat: ab illis, quoniam inſolentiæ aſſueti ferre eius ſeueritatem non poterant; cæſus fuit. *Fulg.lib.9.cap.7.*

CALERII Auguſti Exercitus, quo tempore cum Seuero Cæſare aduerſus Maxentium vrbem Romam tyrannide prementem, miſſus fuit: vt ſe hoſti propinquum vidit, concitato tumultu ſigna militaria cepit, atque ad Maxentium tranſiit. Quamobrem deſertus ab exercitu Seuerus, cùm inde profugeret, apud Rauennam capite mulctatus eſt. *Idem.*

VALENS Imper. exercitum contra Procopium miſit, quem parua felicitate lætatum, in Phrygia ſuperauit, multis Militibus, ad eum ex Procopij caſtris tranſeuntibus, ſcuta inuerſa geſtantibus, quod defectionis ſignum eſt *Cuſpin.*

Milites Romani à Gratiano Imp. ad Maximum deficiunt F *Vide Tit. Regnorum ambitioſa conſeruatio.*

TROILVS Pignatellus, anno MDXXVII. ad Solymannum Turcorum Imper. defecit, militiæ inter Mutfaracas adſcriptus cuius ordinis equites è toto terrarum orbe lætiſſimi, quæ velint numina colere permittuntur, peculiaremque tantum vni eunti ad bellum Imperatori operam præſtant. Hunc purpurati maximè idoneũ fore iudicabant, quem ipſis inuadendæ Apuliæ conſiliis adhiberent, tanquã multa de ſitu littorum atque oppidorum conditione opportuna traditurum, & cuncta ad id bellum ſecunda fore pollicentem. Troïlus etiam quarumdam machinarum artificia ligneis atque minutis exemplis, apud rudes earum artium Barbaros protulit ad ſuſtinendum vel improuiſum hoſtium impetum, ſi per oram maritimam deſcenſiones fieri prohibere conarentur: cuius artificij formis Solymannus ita oblectabatur, vt quum pluteos curules, præfixoſque ferreis venabulorum mucronibus, vti apud Rauennam Petrus Nauarrus, an. MDXII. excogitarat, maximè miraretur, hominem tanquam ſubtilioris maximeque efficacis induſtriæ purpuratis magnoperè commendaret. *Iouius lib.36.Hiſt.* G

FRATRES.

PHILIPPVS & OTHO IV. de regno Germaniæ certabant. Othonis vtpote fratris partes Henricus Rheni Palatinus ſequebatur. Philippus Henrico minabatur, ni relicto Othone ſe ſequeretur, Palatini dignitatem ſe in alium collaturum. Ergo Henricus fratrem Othonem niſi me caſtris compellans, inquit, Audis quæ hoſti minitetur? Itaque niſi me aliqua parte paternæ ditionis ſubleuaris, non video quibus modis & ſumptus perferam in exercitu, & comminata diſcrimina euadam. Parum eſt quod ex te volò, vt quoniam vniuerſum Imperium iam propriè tibi patet, cum Brunſuico vrbe arcem mihi concedas Lichtember. Otho eum excepit his verbis: Cernis quibus implicer difficultatibus. Fauerit Deus & propitia fortuna: non hoc ſolùm quod nunc poſcis, ſed feres ex me multò grandiora, modò quod inſtat agamus. Hoſtis adeſt, iunctis armis occurramus: victores æquius iſta partiemur. Henricus iam animo auerſus à fratre, cum copiis ſuis ad Philippum tranſiuit *Cranzius l.7.Sax.cap.17.* H

CVR DEFECTORES, OB AVARITIAM.

Harpalus De quo paulò antè.

Sacramorus Vicecomes à Maximiliano Sforcia Principe ſuo ad Galliæ regem Ludouicum XII. valido exercitu Inſubriam circa ann. MDXIV. inuaſurum defecit: vir Principe ortus familia, ſed maiorum ſuorum virtutis & gloriæ penitùs oblitus: vtpote qui fortuna ſua minimè contentus, ad antiquam inclytæ domus decus nequaquam bonis artibus aſpiraret: Alebat enim circa ſe audaces veteranos ab egeſtate atq; ſuperbia cædibus aſſuetos, & maleficiis infames: & in his aliquot primæ nobilitatis adoleſcentes ac diſſoluta vita perditos & effrænes, qui à parentum imperio gratiaque dilapſi, licentiæ militaris libertatem quærebant. His omnibus in turmas cohorteſque, deſcriptis, Sacramori fratrumque domus, penuariis copiis inconditè & liberaliter expoſitis, ita patebat, vt quum extra modum prodigo, neque patrimonij prouẽtus, neque ſtipendia ſufficerent, væcordia præceps ad retinendum inſtituti

A luxus nomen, nonnunquam in pecunioſos fœneratores & opifices noctu graſſaretur: atque inde infame noui Catilinæ nomen apud Inſubres referret: nec inſulsè quidem, quum multo ære alieno oppreſſus, ne decoqueret, ſibi omnino conitandum arbitraretur. Quibus de cauſis, quòd ſe multis inuiſum, & principi ſuſpectum noſſet, cum Triultio Gallico duce tranſegit, vt alæ equitum præfectus regia ſtipendia mereret. *Iouius lib. 11. Hiſtoriarum.*

AMBITIONEM.

AGESILAVS Lacedæmoniorum rex excepto ſtipendio, Tacho Ægyptio, qui à rege defecerat, ſeſe coniunxit. At poſtquàm non pro ſpe ſua totius exercitus ad eum delatus ducatus eſt, ſed mercenariorum tantùm: claſſi autem Chabrias Athenienſis eſt præfectus: ſummæ verò rerum ipſe præfuit Tachus: id primùm Ageſilaum torſit. Deinde reliqua Ægyptij inſolentia & vanitate fatigatus ferre cogebatur, ac comitatus eſt nauigantem in Phœniciam præter dignitatem ſuam & ingenium obſecundans illi, atque imperans ſibi, dum eſt ei B oblata occaſio. Nectanabis enim Tachi patruelis, qui partem copiarum ductabat, defecit ab eo: ac rex ab Ægyptiis renunciatus, miſſis ad Ageſilaum legatis petiit, vt ſibi veniret auxilio. Idem egit apud Chabriam, magna præmia vtrique oſtendens. Ea cùm Tachus odoratus præberet ſe illis ſupplicem, Chabrias Ageſilaum conſulendo & leniendo retinere in amicitia Tachi ſtatuit. Cui Ageſilaus: Tibi Chabria, inquit, qui ſponte tua huc veniſti, tuo vtendi conſilio facultas eſt. Ego à patria datus ſum Ægyptiis dux. Quare improbè fecero, ſi ad quos miſſus ſocius ſum, hos impugnem niſi aliud imperet patria. Ita fatus certos oblegauit, qui Tachum inſectarentur, & commendarent Nectanabim. Lacedæmonij auditis Ægyptiis, propalam reſponderunt, Ageſilao eam rem curæ fore. Cęterùm illi per litteras mandauerunt, ageret quòd è republica foret. Ita abductis mercede militantibus tranſiit à Tacho ad Nectanabim: abſurdo & indigno facinori commodum prætexens patriæ, quando hoc quidem velamento detracto nomen iſtius facti veriſſimum erat, proditio. Tachus à mercenariis deſertus, fugæ ſe mandauit. Nactanabis verò contra alium regem Mendeſium Ageſilai ductu feliciter pugnans regnum C confirmauit. *Plut. in Ageſilao.*

BALDVINO V. Hieroſolymorum rege puero defuncto, Sybilla mater redditam ſibi à Templariis regni coronam, quam filius eius fraterque ac pater auuſque geſtaſſent, marito ſuo Guidoni Luſiniano impoſuit. Continuò renata ſimultas inter nouum regem omnia ad ſe reuocantem, ac Raymundum comitem Tripolitanum, maximam rerum partem capeſſere ſolitum. Barbarus obſidebat Tiberiadem. Ne vrbis nobilis ſocia amicaque amitteretur, auxilio eundum erat. Tripolitanus ſe Regi coniungebat. Loco iniquo cum hoſte ad occaſum vſque Solis dimicauêre, nec capere locum deſtinatum caſtris potuêre, quòd eum hoſtis occupauerat. In ſitiente iniquoque noctem ſolicitam egêre: nec facultas fuit aqua interclusis ſe eouſque reficiendi. Antequam affectæ iam vires totæ deficerent repetito prælio poſtridie decernendum erat, ac virtute ſalus tegenda. Inter multas ſententias vna maximo aſſenſu audiebatur, vt in eam partem aciei, vbi Saladinus cum Volonibus ſuis ſiue Mamaluchis ſtabat, id quod ex ſigno cognoſci poterat, omnibus viribus cuneo facto irruerent: ea vna aut ſublata aut fugata diſſipatave, de reliquis facilem futuram victoriam. Tripolitanus hoc conſilium aſpernatus, peruicit vt dilataretur acies, ne circumiri poſſent: quæ res & illi liberam fugam præbuit, & vt noſtri raris ordinibus ſub ſignis ſtantes, hoſti penetrabiliores eſſent effecit. Eductis militibus, ſtructa que acie, antequàm prælium vndique conſere- D tur, Tripolitanus in fugam ſe ſuoſque ſurripuit: reliqui pugnarunt egregiè. Nobiliſſimus quiſque cum rege Guidone à Saladino capti. Capta ſacroſancta Crux. Cùm Saladinus continuò Templarios omnes præter Magiſtrum iuſſiſſet occidi, certatim ſe quiſque noſtrorum Templarium profitebatur: & martyrij gloria de hoſte triumphabat. Tripolitanus Ducum ſolus effugit, haud dubio poſtea rumore, illum cum Barbaris clandeſtinum fœdus iciſſe. Omnes vires noſtrorum concidêre: Hieroſolyma dedita cæteraque omnia Saladino prona extitêre. Vacuas propè vrbes in poteſtatem redegit. Tripolin cùm Comes tradere conatur, noctu mortuus in cubili inuentus eſt. Veſpillones dicuntur circumciſum eum repeiſſe, certo ſigno defectionis, non modo à rege inuiſo Guidone, ſed etiam à ſeruatore Chriſto. *Æmilius lib. 6.*

REGNVM, IMPERIVM, TYRANNIDEM.

Defectionis indicium, Athenionem vocare. Is enim Athenio Siculus fuit, qui Drepanetis deficientibus cum capita factionis aſſumeret, interempto domino, & ex ergaſtulis coacta ſeruorum manu, & comitibus voluntariis, Regnum ſibi adſciuit. *Alex. lib. 4. cap. 2.* B

Contra illum magiſtrum officiorum, qui ob falsò accuſatam Imperatricem à Zenone Imper. eiectus Orientem inuaſerat, Leontius cum exercitu miſſus, & ab eo verbis pellectus, diadema arripuit: Simulque Leontius & Illus Reip. inimici effecti, in Oriente ciuilem motum fecere, & addito ſolito Iſauris dono, omnes conſpirauere contra Zenonem, eius theſauris in Papyrio caſtello munitiſſ. repertis. Sed haud diu lætati de præda ac ſpoliis, à militibus Zenonis in eodem caſtello inopinati capti & obtruncati fuêre: eorumque capita haſtis infixa, Conſtantinopolim delecta. *Cuſpin.*

Regnante apud Hieroſolymas Almerico, Syracinus Noradini Damaſceni principis dux, ſimulatione ferendi auxilij Caliphæ Ægyptio, qui tunc à Chriſtianis oppugnabatur, eum F obtruncauit, Soldanumque ſe primum ægypti conſtituit. Huius Saladinus ſucceſſor, Hieroſolymæ Syriæque regnum, Chriſtianis expulſis, in poteſtatem recepit, proceſſumque temporis, & ipſi Saracenicum nomen ex Turcis, quòd inter Arabes verſarentur, vſque in hodiernum diem accepere, perpetuaque poſtmodum lege ſanxêre ne quis Turcus aut in ſecta Mahumetana natus Sultanus eſſet: ſed aut Chriſtianus fidei deſertor, aut alterius nationis captiuus ac ſeruus. *Cuſpin.*

Tempore Sigiſmundi Hungariæ regis, Antonius quidam Tranſyluanus, coacta ingenti agreſtium manu, ſub prætextu exuendæ ſeruitutis, à regia fide defecit. Mox in oppida caſtra mouere cœpit, quæ rebellionem iſtam detrectarent: aduerſantem his nobilitatē collatis ſignis proterit, multos cædit, Qui partes ſecuti recuſarent, à pagana turba trucidari, in vincula coniecti. Quare ſub libertatis noua ſpecie, Antonius tyrannidem ſibi comparauit. Id ipſum Martinus vir agreſtis in regione, quam Nyrium & Zamoskenium dicunt, auſus eſt: & cum quadrato ruſticorum agmine longè lateque graſſatus, maximam per vicos & oppida nobilitati calamitatem intulit. Singulis vtrique præliis profligati ſunt: cæſiſque ſeditionis au- G ctoribus, ex agreſti multitudine alij oculis, pars magna naſo, auriculis, labiiſque aliqui mulctati ſunt, nonnulli præciſis manibus pœnas luêre: vt omnes illi, quæ nefaria ſcelera patraſſent, fœda cicatrice vulgò referrent. *Bonifacius lib. 3. Dec. 3.*

Mortuo Selimo, Gazelles Syriæ præfectus, tanquam ſacramento liber, Solymannum, qui patri ſucceſſerat contemnens, Syriæ occupandæ conſilium cepit. Itaque reliquias omnes Mamaluchorum excipiens, regionis ſimul incolas ad ſe blanditiis alliciebat: præter ea, ſeſe magno Rhodi magiſtro inſinuauit, vt machinas æreas, quæque iis neceſſaria ſunt: inſuper arma ac triremes inde acciperet. Adhæc legatum occultè Alcairum ad Caierbeium præfectum miſit, qui eum hortaretur vt de iniuriis & ſanguine Circaſſorum a Selimo effuſo vindictam ſumeret: atque occiſis Turcis principem ſe conſtitueret, Sultanicumque Imperium denuò inſtauraret. Caierbeius enim à Sultanis defectione priùs facta, magnum Selimi rebus momentum attulerat. Verùm Caierbeius Gazellis veteris inimici verbis minimè fidem adhibens, aut fortaſsè maiorem quàm pro ſuis viribus difficultatem in huiuſmodi peragendo negotio futuram conſiderans, legatum interfici iuſſit, ac Solymannum eius rei admonuit. Solymannus Faratem Baſſam cum valido exercitu ſtatim in Syriam miſit. Quod cum audiuiſſet Gazelles, licèt iam Baruti ac Tripoli aliiſque in locis plura Turcarum præſidia expugnaſſet, terrore tamen perculſus, Damaſcum ſeſe recepit, quò quidem & Farates longis itineribus tandem peruenit. H Cæterùm nihil aliud ſuis rebus magis expedire arbitratus, quam vt fortunæ omnia committeret, quæ aut victoriam aut mortem generoſo duce dignam afferret, exercitum, quem congregarat, extra vrbem duxit, ac mox cum Fratre conflixit. Sed enim in conflictu ipſe vnà cum Mamaluchis omnibus trucidatus eſt. Faratas verò vnà hac victoria Syriam recepit, & Caierbeij totiuſque ægypti fidelitatem erga Solymannum confirmauit. *Iouius in vita Solymanni.*

CRVDELITATEM, ASPERITATEM.

Seuerus Cæſar Nigro victo, quum eius exercitum illi ſe dedentem aſperis modis & crudeliter, vt erat natura ſæuus, acciperet: complures ex veteranis Militibus coëgit trans Euphratem ad Parthos confugere; ij quum barbarorum diſciplinam

nam

nam,& Romana militandi exercitia docuiſſent,effecerunt,vt A illi in poſterum, moleſtiſſimum Romanis copiis negotium ſubinde exhiberent. *Ludo. Viues de concordia & diſcordia l.3.*

INSIDIAS.

Cùm Sarbatus archiſatrapes victus ſemel ab Heraclio apud Coſroën regem Perſarum accuſaretur conſiliorum,quæ cum Romanis clanculùm habuiſſet, Coſroës de eius nece literas miſit. Nuncius ab Heraclio interceptus, Conſtantinopolim eſt ductus.Reip.curatores viſis litteris,& tabellarium & litteras Sarbaro miſerunt.Qui vt Coſroæ malum animum perſpexit,alteras confinxit litteras, quibus ſua & multorum præfectorum ac tribunorum militarium, aliorumque qui ordines ducebant,cædes mandaretur:induxitq; nunciũ à rege miſſum vti litteras illas ab eo ſe accepiſſe confirmaret. Tum habito conſilio,vbi primores omnes aderant, palàm litteras recitari fecit:quæ maximam indignationem omnium commouerunt, adeò vt primores omnes quicunque ordinibus præerant, ad Romanum Imperatorem tranſire conſtituerent,& extremum odium in ſuum Principem conciperent. *Cuſpinianus.*

B REPREHENSIONEM.

Abner Ner F.Polemarchus,ab Isboſeth Saül regis filio ad Dauidem defecit,eò quòd Isboſeth eum reprehenderat,quòd cum concubina patris ſui rem habuiſſet. Nec ſolum ipſe defecit,ſed omnes Iſraëlitas Dauidi ſubiecit ſua auctoritate.Regnum enim diuinitùs Dauidi debebatur *Reg.3.*

INIVRIAM ACCEPTAM.

Britanni ſub Nerone a Rom.defecère, Praſutacum Tigæ norum regem ducem ſecuti.Hic ob vxorem à veteranis militibus pulſatam, duaſque filias pollutas ſtupro, veritus ne peiora pateretur, inſulanis auctor fuit, vt confeſtim in Romanos arma ſumerent. Primo itaque inſulanorum motu veterani metu perculſi, templum quoddam occupant, vbi omnes ad vnum interfecti ſunt. Inde legio vna, quæ Petilij Cerealis ductu his auxilio mox paulò affuit, fuſa cæſaque eſt. Peruagata inde eſt inſulanorum ira per Romanorum ciuium & ſociorum capita,cæſaque dicuntur ex imbelli multitudine ad ſeptuaginta hominum millia. Paulinus Suetonius Rom. præfectus non multò pòſt affuit cum decem millibus arma- C torum. Certatum eſt in loco anguſto, & ob id Romanorum paucitati ad victoriam perutili,fuitque pugna ab initio atrox: poſtremò hoſtes fuſi fugatique ſunt,ac cum multa cæde paſſim diſiecti,octuaginta ferè millia Britannorum ſunt eò prælio cæſa.*Sab.2.En.7.*

An.M.CCC.XXXV. initium maximi belli Anglici, quod tam atrox, cruentum,& funeſtum fuit, vt ex quo Gallia Romanorum arma ſenſit,nullum cum eo ſit conferendum: ſæpiùs intermiſſum,ſæpiùs renouatum. Robertus Atrebas Comes Bellomontanus, cùm litem amiſiſſet, quæ illi erat cum Mathilde Burgundionis vxore, atque ob id inimicitias cum rege Philippo Valeſio exercens, iactatis quibuſdam verbis contumelioſis, quamuis Regis ſororem haberet vxorem, ſe malè acceptum,iniuriamque ſibi factam exiſtimans Burdegalam ad partes Angli recepit, vxore liberiſque Ioanne & Carolo relictis. Anglus eum honorificè excepit, & remunerauit comitatu Richemondiæ. *Chron. Francorum.*

Anno MDX. Ioannes Franciſcus Gambara inter ciuitatis Brixianæ Principes clarus,turmæ equitum reip.præfectus,ob D ſimultatem, quam cum vno ex Lauredanis ciuibus Venetis grauiter ab eo offenſus exercebat,in clade exercitus ad Gallos hoſtes ſua cum turma tranſiit. Sed mox Gallici pertæſus imperij,cum ſibi S.C.caueri de priſtina gratia curaſſet,ſponſore Iulio II. pontifice, Venetis recipiendæ Brixiæ fuit auctor. *Bembus lib.10. Hiſt.Veneta.*

IVDICIVM.

Parſodes Perſa,Artæo Medorũ regi apprimè carus, ex quodam iudicio infenſus Regi, cum tribus millibus peditum, equitibus mille ad Caduſios aufugit. A quibus ſuſceptus ſororem deſpondit vni & ſuaſit Caduſiis,vt ſe in libertatẽ vindicarent.Dux ipſe belli ob virtutem creatus,exercitum maximum ad ducenta hominum millia coëgit:caſtriſque in finibus Caduſiorum poſitis, Artæum aduerſus ſe cum octingentis millibus hominum profectum pugna ſuperauit.Ad quinquaginta millia interfectis, reliquos abegit extra Caduſiorum fines. Hac victoria inſignis,à Caduſiis rex creatus,in Mediam tranſiit:omnique prouincia vaſtata, magnã gloriam aſſecutus eſt. Vergens in ſenium, cùm inſtaret vitæ finis,execratus eſt ſucceſſores qui odium inimicitiamque inter Caduſios ac Medos delerent:qui pacem procuraret,exilio mulctaretur, ſiue progenies ſua, ſeu Caduſius eſſet. Quapropter Caduſij ſemper E Medis hoſtes extitere, nunquam illorum regibus ſubditi, vſque ad Cyrum Perſarum regem. *Diodorus lib.2.c.9.*

Robertus Atrebatium comes genuit ex ſe Philippum, & Mathildem. Hæc nupſit Othoni Burgundiæ Comiti.Ille ante patris obitum vita exutus reliquit Robertum filium. Exin Roberto comite in pugna Curtracenſi cum Flandro facta, interfecto, Philippus Pulcer Rex Atrebatium comitatum Othoni Mathildis viro dedit, tametſi reclamante Roberto, hæreditatem à Roberto auo paterno & diuino & humano iure ſibi venire debere.Sed vis plus valuit,ſic vt iudices poſtea de re controuerſa cognoſcentes, Regis præiudicium ſecuti,& contrà atque ius poſcebat, ſecundum Mathildem ſententiam tulerint. Cœpit Robertus magis inde apud ſuos queri atque indignari, quòd amitæ, quam dote tantùm contentam iura volunt,cùm ſtirps virilis ſuperſit,perperàm ſuus auitus principatus eſſet attributus. Haud longo pòſt tempore cum Philippus Valeſius ad regnum euocaretur, Robertus eius cum F primis cauſam aduerſus Anglum, regnum Franciæ repetentem,acriter defendit: idque fecit, partim quod eius ſororem in matrimonio haberet: partim verò, quòd confideret futurum vt auctoritate Regis tandem aliquando ſuum reciperet comitatum.Sed contrà accidit: Valeſius enim Mathildi apertè fauens,nullo pacto eſt paſſus rem vtcunque iudicatam reſcindi. Robertus ex ea cauſa alieno tum à Franco iam animo fuit,& vxore ac duobus filiis Ioan.& Carolo relictis,ad Edoüardum III. Angliæ Regem profectus eſt, quem ille, quod honeſto loco natus eſſet, liberaliter accipiens, magno in honore habere,ad omniaque ſua conſilia adhibere cœpit,ac non multò pòſt Richemondiæ comitatu donauit. At Robertus vindictæ cauſa funeſtiſſimum illud toti Galliæ bellum Anglicum excitauit. *Paulus Aemil.lib.9. & Polyd.lib.19.*

GODOFREDVS Haricuriæ comitis frater, proditionis poſtulatus,ſui copiam in iudicio non fecit.Abſens damnatus ad Anglum tranſiit, altera fax belli, ſecunduſque ab Atrebate exul peregrinis armis patriam oppugnaturus,& magiſter militum,ab Anglo creatus. Huius ductu ad Creſciacum Franci funeſtiſſima clade ſunt affecti. Eo prælio cecidit pro Rege G Franco in Anglos egregiè pugnans Haricuriæ comes,ingenti luctu fratris Godofredi Magiſtri militum Anglorum: qui poſtea pœnitentia duci viſus, quod priuato dolore ſtimulante Franciam vexaſſet, fratremque clariſſimum virum ſe contrà armatum amiſiſſet, relictis Anglis, vincta laqueo ceruice regem Francum adiit, ad eiuſque pedes procubuit. Rex laqueum ſoluit. *Æmil.l.9.*

Carolus Borbonius Galliæ regulorum opulentiſſ.ſanguine coniunctus regiæ domui, Magiſter equitum à Franciſco rege fuerat appellatus. Fuit ei pater Gilbertus & Mompenſerius, qui Gallorum Imper. victus ab Aragoniis, Baias interiit. Duxerat vxorem ex ſorore Caroli IX. regis genitam:vnde ei dotali nomine Borbonij principatus acceſſerat: ea morte ſublata,& ob id cum ſocero contracta ſimultate,ad Heleonoram Cæſaris ſororem oculos adiecit. Interim Ludouica Franciſci regis mater, quòd ex eadem Borboniana domo maternũ genus duceret,non ambiguo iure ea oppida quib⁹ Carolus Borbonius hæreditate creuiſſet:conteſtata lite repetebat.Tum verò Borbonius tantam iniuriam deprecari, obſecrari Franciſcum, vt matrem oppidorum ſuorum iniqua cupiditate deflagrantem compeſceret,rex eum,vt bono animo eſſet,hortabatur: nec de ſumma eius litis omnino dubitaret: in eo tamen perſeuerabat,vt controuerſia ſenatus iudicio finiretur, ne maternum animum vlla prorſus offenſione perſtringeret. Cæterùm ſi oppida matri eſſent adiudicata, ingenti liberalitate ſe oſtenſurum pollicebatur, quantum virtuti ipſius ac dignitati egregia animi propenſione tribueret.Sed Borbonij animo ſemel alienato,& cuncta æquo grauiùs æſtimanti,alia contumelia acceſſit:nam ea die qua in finibus Neruiorum ad Valentianum oppidum Franciſco regi cum exiguis Cæſaris Caroli V. copiis ad certiſſimam ſpem victoriæ fuit confligendum, primæ aciei cura, quæ magiſtro equitum debebatur, Alançonio regis ſororis marito fuerat attributa: quod adeò iniquo animo Borbonius tulit,vt iam inſtructa acie, & conſpectis hoſtibus non modò copias ſuas Scaldam amnem, ponte quo rex anteceſſerat, non traduceret: ſed etiam malignè cunctando Ludouicum Normanniæ Seneſchallum, cum ala nobilium equitum impigrè tranſeuntem,in ripa ſua importu-

no

no conſilio retentare conaretur. Hinc nefario ſuſcepto conſi-
A lio, cùm paucis & iis quidem leuiſſimis hominibus coniurat. Cæſari & Henrico Britanniæ regi pollicetur, ſe Galliæ regnū cùm Franciſcus alpes tranſierit, excitatis ad arma clientibus, adiuuantibuſque Regulis, qui vnà conſpiraſſent, protinus inuaſurum. Erat hoc factu nequaquam difficile, & quoniam Franciſcus nihil de fide ſubdubitans, eum Galliæ præſidio cum regia poteſtate relinquebat. Sed cùm eſſet in itinere Franciſcus, indicante Argutio quodam ex coniuratis, inſidiæ deteguntur. Borbonius tandem noctu profugit, auiiſque tramitibus calonis habitu, comite Pomperano, cui vitam antè ſeruaret, in Sequanos & Cæſaris fines peruenit: atque inde in Italiam eſt profectus. *Iouius in Piſc ario, & lib. 22. Hiſt.*

Ignominiam Acceptam.

Poſt Nouogrodum magnum à Moſchis ſubactum, Ruſſorum Seuerienſium Principes vltro ad Moſchos à Polonis defecerant, non maxima re offenſi, nempè quòd cùm Vilnam veniſſent ad Caſimirum regem, quodam tempore intromiſſi non ſunt: cumque vnus quiſpiam ex iis importuniùs vrgeret, ac digitum foribus paululùm adapertis inſeruiſſet: ianitor eum attractis vehementius foribus, preſſit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moſchorum ducem, eius Imperio ſe ſuaque omnia ſubiecerunt, anno 1490. Siue autem hæc fuit cauſa defectionis, ſiue illa potiùs, quòd deſpicatui ſe eſſe Lituanis animaduerterent, ac de religione rituque ſacrorum ab illis quidem diſſentirent, cùm Moſchis verò conſentirent: illa tamen occaſione permoti, meditatum fortaſſis iam antè facinus maturarunt. *Cromerus lib. 29.*

Bassvs, equitum Italicorum præfectus, bello Neapolitano contra Tarraconenſes pro Andegauenſibus ſteterat. His bello victis, in Galliam ſe contulerat, Ioannem primum ducem, deinde Nicolaum ſecutus. His defunctis ducis Burgundionis Caroli ſtipendiis ordines ducebat. Iam inde ab initio dehortator fuerat Lotharingici belli capeſſendi, eius etiam ſumti in concilio auctor erat deponendi. Non tenuit iram dux, Lotharingiæ potiundæ cupiditate flagrans: atrox conuitium homini fecit, ac alapa os pulſauit. Eam velut ſummam ignominiam militaris vir in imum pectus immortali memoria tacitus demiſit. Dux aut oblitus, aut oblitum ratus, aut eam non indignitatem ab Imperatore in mercenarium exiſtimans, vti eius opera perſeuerauit. Is Burgundum Nancium obſidentem, paulò ante pugnam quæ ei fatalis fuit perfide deſeruit, & ad Robertum Lotharingum cum CLX. egregiis equitibus defecit. *Æmil. 10.*

Transfvgii, Desertionis Poena.

☞ *Quære in loco de Pœna & Punitione, multa.*

* Tranquillitas.

Definitio Et Etymologia.

TRanquillitas, Græcè γαλήνη, & γαληνός, tranquillus dicitur Hebr. *Scheket*, à verbo *Schakat*, quieuit ſub ſcuto, tutus fuit. Cognationem habet cum *Schathak* ſtetit placidus & tranquillus, quod propriè de mari dicitur. Hinc Lat. Scutum, & per aphæreſin quietus. Tranquillitas omnium præſtantiſſima, *1. Ioan. 3. 19.* De tranquillitate animi Philoſophi Chriſtiani & Ethnici multa. Eſt autem tranquillitas quies maris. *Secund. B. Thom. ſuper. l. Metaph. 7. lect. 6. fin.*

Tranquillitas eſt, qua mites, ac ſedati ſunt animi ab omni perturbatione, ſumpta à fluctibus tranſlatione. Cuius contrarium eſt atrocitas, & fluctuatio.

TRANQVILLITAS IN QVO CONSISTAT Eivsqve Encomivm.

Commodiſſima eſt tranquillitas, cùm ad alia, cum ad ſcientiam & prudentiæ exercitationem: non cauponariam & forenſem dico, ſed magnam illam, quæ Deo ſimilem reddit ſui participē. Exercitia enim, quæ in ciuitatibus, & inter hominū turbas fiunt, dicendi facultatem acriorem, quæ nihil aliud eſt, quam calliditas, augent. Ita vt qui in ipſa excellunt vrbanis negotiis, veluti à coquis, farciti & variati, miniſteria quæuis abſurda obeant. Solitudo autem gymnaſium exiſtens ſapientiæ, bene inſtituit mores, format & dirigit hominum animos nihil enim impedimenti habent, quo minus promoueant: neque ad leges multas & paruas offendentes à rectitudine flectantur, vt animi ciuitatibus incluſi, ſed in aëre puro, & vt plurimum extra hominum conſuetudinem agentes in rectum ſurgunt, & pennas producunt, limpidiſſimo & leniſſimo liquore tranquillitatis irrigati, in quo diuiniores mentis
B diſciplinæ, & puriores conſpiciuntur. Hanc ob cauſam Deorum quoque delubra antiquitus conſecrata, in locis maximè ſolitariis primi homines conſtituerunt, vt in primis, Muſarum, Panis, Nymphatum, Appollinis, & omnium qui Muſicæ præfecti ſunt dij: vtpote ſeparantes diſciplinas à moleſtis & nefariis quibuſdam rerum vrbanarum negotiis. *Plut. de Tranq.*

Ille, qui dixit, ad vitam tranquille agendam non multum agere oportere, nec priuatim, nec publicè hic primo magno nobis parabilem animi tranquillitatem facit, vtpote inertia venalem, & tanquam ægrotorum vnumquemque hortans verſu illo tragico:

Μένε ὦ ταλαίπωρε ἀτρέμας σοῖς ἐν λέχεσι.

Mane miſelle tuis in lectis immotus. Idem in opere eodem.

In ſomnis viſus eſt Stilponi Philoſopho Neptunus iratus quod non immolaſſet Hecatomben, quemadmodū mos erat. At Philoſophus hoc viſo nihil perturbatus reſpondit: Quid ais, Neptune? Itane veluti puer huc veniſti cum tua querimonia quod pecunia mutuo ſumpta non expleuerim nidore ciui-
F tatem? Atqui pro rei familiaris modulo ſacrificauit tibi aquas aliquot, ad hæc arridens Neptunus, viſus eſt illi porrecta dextera, dixiſſe. In tuam gratiam ingentem aquarum prouentum largiar ciuitati Megarenſium. Quod & eueniſſe tradunt.

Demetrius Antigoni filius cum Megaram cepiſſet, iuſſit Stilponis domum ſeruari indemnem. Admonitus igitur Stilpo vt libellum daret rerum omnium, quas amiſiſſet: Ego, inquit, nihil bonorum meorum amiſi, nam eruditio & eloquentia mihi ſunt incolumes, quòd hæc verè ſunt οἰκεῖα, hoc eſt, domeſtica propriaque bona. *Eraſm. l. 7. apoph.*

Apophthegmata.

Socrates interrogatus, qui ſine perturbatione viueret? Qui, inquit, nil ſibi conſciunt mali. *Ant. in Meliſſ. p. ſ. rm. 77.*

Bion percontanti, quis eſſet maximè anxius? Qui in maximis, inquit, rebus cupit eſſe fortunatus. Is enim mille curis diſtorquetur, vt aſſequatur ardua, & aſſecutus æquè torquetur ne amittat: *Laert. l. 4. c. 7.*

Crates dicebat, ſe pro patria habere gloriæ neglectum, & paupertatem, in quæ nullum ius haberet fortuna. Aiebat item
G ſe Diogenis ciuem eſſe, qui nullis inuidiæ patebat inſidiis. Opes enim ac nominis ſplendor conciliant inuidiā. *Laert. l. 6.*

Democritvs, Tranquillum futurum non multa agere oportet, inquit, neque priuatim neque publicè: nec omnia, quæ adfuerint, ſupra facultatem & naturam ſuam ſibi ſumeret ſed tantam ſui curam habere, vt quamuis præſentem fortunam, & quicquid opinio deſiderat, ſuppeditaturam, declinet, ac non plura aſſumat, quam quibus ferendo eſt. Malis enim commoditas tutior eſt quam eius magnitudo. *Stob. ſerm. 101.*

Aristippvs, validiſſimis argumentis & ſermonibus vſus, hortabatur, neque de præteritis curam poſtea ſuſcipiendam, neque de futuris antea. Id enim animi bene conſtituti ſignum eſſe, & hilaris cogitationis argumentum. Iubebat autem in diem animum intendere: & diei illam ſolummodo partem, qua quiſque quid ageret, aut cogitaret. Solum enim aiebat præſens in noſtra manu poſitum non præteritum, neque inſtans. Illud enim abiiſſe, hoc an euenturum ſit, incertum eſſe. *Aelian. l. 14. de var. hiſt.*

Diogenes illud dixiſſe fertur. Quod fortunæ apponeret ani-
H mi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem, eo quod his tribus paretur, & ſeruetur hominum tranquillitas. *Laert. l. 6.*

Phocion dicere ſolebat, Multo ſatius eſſe humi cubantem viuere, ac bono quietove animo eſſe, quam perturbatum in aureo lecto *Stob. ſerm. de prud.*

Lipſij ſcitum erat: Vt miles ſi cecidit, ſurgit alacrior, & animos iraſque ſumit à caſu: idem nobis fit, & conſtanter pergamus ad illum Tranquillitatis internæ portum, qui verè efficit beatos. *ex Cent. 1. epiſt. 19.*

Trapezytæ.

☞ *Vide in loco de operis mechanicis, circa materiam inanimatam artificialem verſantibus.*

Trauſi.

GEns Thracibus finitima iuxta *Herod. in Terpſicore*: quæ edito infanti cum ploratu commemorant, quantum illi malorum in vita ſit perferendum. E contra mortuos ſuos cum gaudio ſaltibuſque efferunt, quod iam multis calamitatibus ſint ſubducti. De quibus eleganter ſcripſit. *Eraſm. in Adagio. Optimum non naſci.*

* Tribulatio.

A

* Tribulatio.

Definitio et Etymologia.

TRibulatio eſt quæuis afflictio aut calamitas, aduerſitatem aliquam coniunctam, aut præuiam habens. Θλῖψις Græcè, & συμφορά. Hebraicè *Lachus*, à *Lachats*, oppreſſit. Habetque cognationem cum *Illets*, moleſtauit, venit autem à tribulo herbâ pungente, vnde verbum tribulor: niſi malis à tribula, quæ eſt genus vehiculi quo teruntur frumenta. De qua Virgilius:

Tribulaque, trabeque, & iniquo pondere raſtra.

TRIBVLATIONIS ENCOMIVM In Genere.

Omne gaudium exiſtimate fratres es mei, cum in varias tentationes incideritis, ſcientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet
B *Iac.* 1.

Beatus vir qui ſuffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. *ibid.*

In quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus, vt probatio fidei veſtræ multo pretioſior auro, quod per ignem probatur inueniatur in laudem & honorem in reuelationem Ieſu Chriſti. 1. *Pet.* 1.

Flagellum interius & exterius glorificat, Peccatorem compellit nolentem, erudit ignorantem, cuſtodit currentem, protegit infirmantem, excitat torpentem, humiliat ſuperbientem, purgat pœnitentem, coronat innocentem, initiat ac mortem ſemper viuentem. *Ibid.*

Omnipotens electorum ſuorum aduerſarios temporaliter permittit exteſcere, vt per malorum ſæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe Dominus aduerſarios bonis permittet, niſi inquantum prodeſſe viderit. Nam dum iniuſt ſæuiunt, iuſti purgantur & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando
C ſemper ad melius format, quia mala reproborum bonos dum cruciant, purgant. Vtilitati iuſtorum militat etiam poteſtas prauorum. *ibid.*

Electis ſuis ad ſe pergentibus Dominus huius mundi iter aſperum facit, ne dum quiſque vitæ præſentis requie quaſi vitæ amœnitate paſcitur, magis eum diu pergere, quam citius peruenire delectatine dum oblectatur in via, obliuiſcatur, quod deſiderabat in patria. *ibid.*

Nemo quantum profecerit, niſi inter aduerſa, cognoſcit, quia vnuſquiſque ſuperni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, ſed quantum perceperit, in aduerſitate perturbationis oſtendit. *ibid.*

Sanctorum mentes æternitatis præmia præſtolantes, vires ex aduerſitatibus ſumunt: quia creſcente pugna glorioſiorem ſibi non ambigunt manere victoriam. Electorum deſideria dum premuntur aduerſitate proficiunt: ſicut ignis flatu premitur, vt creſcat, & vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur. *ibid.*

Aduerſitas quæ bonis votis aut viris obiicitur, probatio virtutis eſt, non iudicium reprobationis. Quis enim neſciat, quàm proſperum fuit, quod B. Paulus Apoſtolus prædicaturus ad Italiam veniebat, & tamen veniens naufragium pertulit: ſed tamen cordis in fluctibus integer ſtetit. *Ibid.*

Cum recognoſco Iob in ſterquilinio, Ioannem eſurientem in eremo, Petrum extenſum in patibulo, Iacobum decollatum ab Herodis gladio: cogito, qualiter Deus in futuro cruciabit,
D quos reprobat: quia ita durè affligit, quos amat.

Forſitan temporaliter te punit, vt æternæ mortis ardores pœna redimat temporalis: in ædificatione enim temporali omnes lapides prius malleis tundebantur, ne in illorum poſitione ſonus mallei audiretur: nec in horreo Domini reponitur granum, donec flagellis aut triturantium pedibus ſit excuſſum: ſic & viui lapides qui ponendi ſunt in illa cæleſti Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, variis infortuniorum concuſſionibus poliuntur priuſquam in ædificio cœleſtis habitaculi collocentur. *Pet. Chryſ. in epiſt.*

Hæc omnia fortaſſe operatur Dominus, vt det nobis vexatio intellectum: trituratur granum, vt reponatur in horreo, quadratur lapis, vt ſine ſonitu mallei in ædificio templi collocetur. Mouetur turbo vt Elias rapiatur in cælum. Maximum eſt remedium interioris hominis, ſi in hac area mundi variis paſſionum flagellis trituretur exterior. *ibid.* E

Sed conſideranda quoque eſt hominis Ethnici de Tribulationis & Afflictionum virtute, & multiplici vtilitate ſententia, quam tradit in libello, cuius titulus eſt: Quare bonis viris mala accidant, cum ſit prouidentia? hæc enim eius ſunt dicta, *cap.* 1. eiuſdem libri. Deus bonum virum in delitiis non habet, experitur, indurat, ſibi illum præparat. Quare multa bonis viris aduerſa eueniunt? nihil accidere bono viro mali poteſt. *cap.* 2. Omnia aduerſa exercitationes putat. Quis autem vir modo, & erectus ad honeſta, non eſt laboris appetens iuſti, & ad officia cum periculo promptus? cui non induſtrio otium pœna eſt? Marcet ſine aduerſario virtus. Tunc apparet quanta ſit, quantum valeat, polleatque cum quid poſſit patientia oſtendit. *Et infrà*: Ego non miror, ſi quando voluptatem capiunt dij, dum ſpectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate, nobis interdum voluptati eſt, ſi adoleſcens conſtantis animi, feram venabulo excipit, ſi leonis incurſum interritus pertulit, tantoque ſpectaculo eſt gratius, F quanto honeſtius hoc fecerit.

Cap. 3. Inter multa magnifica Demetrij noſtri & hæc vox eſt. Nihil videtur infelicius eo, cui nihil vnquam euenit aduerſi, non enim licuit illi ſe experiri, indignus viſus eſt à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignauiſſimum quemque refugit. *Et inferius*: Quid Regulo fortuna nocuit, quod illum documentum fidei, documentum patientiæ fecit? Figunt cutem claui, & quocumque fatigatum corpus reclinauit, vulneri incumbit, & in perpetuam vigiliam ſuſpenſa ſunt lumina. Quanto plus tormenti, tanto plus erit gloriæ.

Cap. 4. Proſpera in plebem, ac vilia ingenia deueniunt, at calamitates terroreſque mortalium ſub iugum mittere, proprium magni viri eſt. *Et iterum*: Miſerum te iudico, quod nunquam fuiſti miſer, tranſiſti ſine aduerſario vitam, nemo ſciet, quid potueris; ne tu quidem ipſe, opus eſt enim ad notitiam ſui experimento Militares viri gloriantur vulneribus, gubernatorem in tempeſtate, in acie militem intelligas, calamitas virtutis occaſio eſt. Dux lectiſſimos mittit, quo nocturnis hoſtes aggrediantur inſidiis. Nemo eorum qui exeunt, dicit: Male de me Imperator meruit, ſed benè iudicauit, certamen G eſt.

Cap. 5. Labor optimos citat, Senatus per totum diem ſæpe conſulitur, cum illo tempore viliſſimus quiſque aut in popina lateat, aut tempus in aliquo circulo terat, &c. Ignis aurum probat, miſeria fortes viros. Vide quam altè aſcendere debeat virtus. Scias illi non per ſecura vadendum eſſe. Humilis & inertis eſt tuta ſectari.

* In Specie.

Vbi de cauſa, & multiplici fructu Tribulationum.

Plures cauſæ ſunt propter quas Deus nos tribulationibus exerceri voluit. Prima eſt *Ioannis Chryſoſtomi hom.* 6. *ad pop. Ant.* vt animus noſter ab amore temporalium bonorum auocaretur ad amanda æterna. Si enim, inquit ille cum ſunt tot triſtitiæ, tot pericula & curæ, tam libenter præſenti immoramur vitæ: ſi nihil horum eſſet, & omnis ærumnæ expers eſſet vita noſtra, quando vnquam futura deſideraremus? Si Deus permiſit Iudæos lateritio opere, & luto in Ægypto grauari, et ærumnarum magnitudine cruciati ad Deum clamarent, & ad terram Promiſſionis aſpirarent.

Auguſtinus ſerm. 3. *de temp.* O infelicitas, inquit generis humani! amarus eſt mundus, & diligitur, putas ſi dulcis eſſet, qualiter amaretur? turbatur mundus, & amatur mundus, quid ſi tranquillus eſſet mundus? Flores eius quomodo colligeres, qui à ſpinis non reuocas manum.

II. Cauſa eſt, vt ſic probetur virtus iuſtorum. Sicut igne, H inquit Salomon, probatur argentum, & aurum camino, ita corda probat Dominus. *Prouerb.* 17. 3.

Vas figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis. *Eccl.* 27. 6. Atque hinc Iob. ſe à Deo probatum dixit, quaſi aurum quod per ignem tranſit. *Iob.* 23. 10.

Tobiæ quoque cæcitate percuſſo Angelus dixit: Quia exceptus eras Deo, neceſſe erat, vt probatio tentaret te. *Iob.* 1. 12.

Nec dubitauit Rex Dauid eam à Domino poſtulare, dicens: Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. *Pſalm.* 25. 2. Quomodo autem probatus fuerit, alibi teſtatur dum ait. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte. Quia

ipſum

ipſum cor meum, inquit, *ibid. Aug.* viſitatione tribulationis
A probatum eſt; igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas.

Hinc eſt quod Apoſtolus tribulationis quaſi effectum faciat probationem. Tribulatio, inquiens, patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, *Rom.* 5. 3.

III. Vt intellectus noſter, maximè dum adhuc in peccatis hæremus, illuminetur. Vexatio, inquit *Iſaias*, dabit intellectum, *cap.* 28. 19.

Virga atque correptio tribuit ſapientiam, *Prou.* 29. 15.

Qui non eſt tentatus, quid ſcit? *Eccl.* 3. 49.

Fratres Ioſeph non ante cognouerunt ſceleris ſui in ipſum patrati atrocitatem, quam cum in afflictione dicerent: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, *Geneſ.* 24. 21.

Rex Nabuchodonoſor apud Danielem beneficio tribulationum obtinuit, vt verum Deum & regem in cœlis agnoſceret *Daniel.* 4. 34.

Filius quoque Prodigus cauterio earundem inuſtus, agno-
B uit miſeriam ſuam, & ad domum paternam reuertit.

IV. Vt purgemur à peccatis. Pius & miſericors eſt Deus, & remittet in die tribulationis peccata, *Eccl.* 2. 13. In die tribulationis commemorabitur tui, & ſicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Et Sara apud Tobiam *cap.* 3. In tempore tribulationis peccata dimittit his qui inuocant te.

Vnde *Chryſoſt. hom.* 6. *ad pop. Antiochenum.* Peccatum, inquit, ſanies eſt: pœna ferrum medicinale, ſicut igitur ſaniem habens, ſi non ſecatus, eſt in maioribus malis: ita peccans, ſi non puniatur, omnium eſt miſerrimus.

S. Greg. 7. *moral. cap.* 8. Pſalmiſta ait. Ego ad flagella paratus ſum: quia enim viri ſancti mentis ſuæ corruptionis vulnus ſine putredine non eſſe conſiderant, libenter ſe ſub manum medici ad ſectiones parant, vt aperto vulnere virus peccati exeat, quod ſana cute intus occidebat.

Vbi aduerte, beneficio afflictionum etiam pœnas peccatis debitas tolli, ſi patienter tolerentur. Nam ait B. Paulus. A Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. 1. *Cor.* 11. 32. Et quidam apud Iob. In ſex tribulationibus liberabit
C te, & in ſeptima non tanget te malum. Quid enim ſenario numero, inquit B. Gregorius, quem ſeptimus ſequitur, niſi præſentis vitæ operatio decurſuſque ſignatur, &c. In ſex itaque nos tribulationibus Dominus liberat, ne nos in ſeptima (qua Dominus ab omni opere quieuit, & retributio æternæ quietis indicatur) malum tangat, quia per paternæ pietatis eruditionem præſentis vitæ labore nos atterit, ſed in aduentu iudicij à verbere abſcondit, vt tantò tunc ad ſalutem certiores exhibeat, quanto nunc flagella durius ſecant.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Nec deſunt exempla S. Scripturæ, quæ antè dicta confirment, præter illa quæ paulò antè attigimus.

Plus creuit Ioſeph in exilio in terra paupertatis ſuæ, quàm creuiſſet inter fratres ſuos in terra Natiuitatis ſuæ, *Gen.* 37. 50. 41. *& infra.*

Filij Iſraël creuerunt ex oppreſſionibus & tribulationibus Pharaonis. Quantò opprimebant eos Ægyptij, tantò magis multiplicabantur & creſcebant, *Exod.* 1.

Afflicti filij Iſraël à ſerpentibus ignitis dixerunt ad Moy-
D ſen Peccauimus, quoniam locuti ſumus contra Dominum, & contra te, &c. *Num.* 21.

Antequam verò Dominus illos ſerpentes immitteret, nec peccatum ſuum recognoſcebant, nec diuinum auxilium poſtulabant.

Toto tempore principatus Ioſuë, quando filij Iſraël grauiſſima prælia habuerunt non leguntur à Domino receſſiſſe, ſed citò poſt quando in abundantia & quiete fuerunt, *Ioſuë* 1. *& infra vſque in fi. & Iudic.* 1. 2.

Audierunt filij Iſraël quòd Philiſtæi eſſent congregati, vt venirent contra eos, & timentes dixerunt Samuëli: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum, 1. *Reg.* 7.

Fugiens Dauid à facie Abſalon ſeruo ſuo maledicente ſibi, patiens fuit. Sed obtenta victoria ſuperbiuit, quando iuſſit populum numerari, 2. *Reg.* 16. *&* 24.

Videns Dauid Dominum propter peccatum elationis eius iratum, humiliter recognouit culpam ſuam & petiit, vt ipſemet puniretur, & populo parceretur, *Eodem.*

Eliam fugientem reginam Iezabel perſequentem, Angelus Domini confortauit, & panem, & aquam ei oſtendit, 3. *Reg.* 19.

Pane tribulationis, & aqua Anguſtiæ iuſſus eſt Michæas
Propheta ſuſtentari in carcere: Propterea, quia noluit Achab iuxta ſuam voluntatem reſpondere, 3. *Reg.* 22.

Voluit Dominus vt viri Iudæ affligerentur à rege Ægypti vt ſcirent diſtantiam ſeruitutis diuinæ, & ſeruitutis regni terrarum, 1. *Par.* 32.

Poſtquam Manaſſes anguſtiatus eſt orauit Dominum, cùm eſſet vinctus in Babylone, & egit pœnitentiam valdè coram Domino, & exaudiuit Dominus orationem eius, 2. *Par.* 32.

E Dixerunt Leuitæ, in tribulationis tempore clamauerunt ad te: & tu de cœlo audiſti, & ſecundùm miſerationes tuas multas dediſti eis ſaluationes, *Nehe.* 9.

Permittente Deo, poſt bona opera Tobias fuit excæcatus, & deinde deriſus eſt ab illis, qui eum debuerant conſolari. Sed poſteà dominus multipliciter conſolatus eſt eum *Tob.* 3. *&* 11.

De populo ſuo loquens Iudith, dixit: Memores eſſe debetis, quoniam Abraham pater veſter tentatus eſt, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt *Iudith.* 8.

Tribulationes ſuſtinuit Iob in anima vxoris, & amicorum F
ſuorum opprobria & contumelias, quæ ipſum ad triſtitiam prouocare deberent in corpore grauiſſima infirmitate, quæ totum corpus à planta pedis vſque ad verticem occupabat. In amiſſione rerum & liberorum. In ſubtractione ſolatij, quia anhelitum vxore eius abhorrebat. Alij etiam iuuenes ſeu viles homines, ipſum deridebant, & eius faciem conſpuebant. Et tandem luctus ceſſit in gaudium, *Iob.* 1. 2. *& vlt.*

Sanctificatus in vtero Ieremias & Prophetiæ ſpiritu plenus, dicebat de ſe quòd erat vir rixæ & diſcordiæ in vniuerſa terra, & quòd omnes maledicebant ei. *Ierem.* 1. *&* 15.

Pro veritate verò quam populo prædicabat fuit, quandoque percuſſus, pluries incarceratus. Et tandem ab ipſo populo lapidatus in Taphnis Ægypti, *Ierem.* 20. 36. 37. *&* 38.

Exul Ezechiel in Chaldæa, in medio captiuorum vidit mirabiles Dei viſiones. Per quod patet, quoniam tribulationibus frequenter Deus hominem conſolatur. *Ezech.* 1. *& deinceps.*

Benè apparet dominum eſſe cum homine in tribulatione, per illos ſocios Danielis, cum quibus vidit Nabuchodonoſor quartum ſimilem Filio Dei, *Daniel.* 3.

Tantum, vel amplius laudatus fuit Deus ex trium Pueror- G
torum patientia quam habuerunt in fornacis tribulatione, quam ex Danielis ſapientia, quam habuit in ſomniorum expoſitione ſeu interpretatione, *Dan.* 23.

Daniel bis poſitus in lacu leonum auxilio diuino cælitus miſſo bis meruit conſolari & liberari, *Dan.* 6. *&* 14.

Suſanna in condemnatione mortis poſita, nec habens recurſum ad humanum adiutorium, flens reſpexit ad cœlum ſicut auis in terra ab hominibus & canibus circumcincta non habet refugium, niſi eleuet ſe in altum, *Dan.* 13.

Poſt obitum Iudæ Machabæi emerſerunt iniqui, & facta eſt fames valida, & elegit Bacchides viros impios, & conſtituit eos dominos regionis, & facta eſt tribulatio magna in Iſraël. 1. *Mach.* 9.

Decretum exiit contra Iudæos tam iniquum, vt omnes trucidarentur, qui ſacrificare nolebant. Erat ergo videre miſeria. Ibi nota de Eleazaro. Item de matre cum ſeptem filiis, capite ſequenti, 2. *Mach.* 6.

Antiochus cùm eſſet ſanus, fuit crudelis homicida, ſuperbus, poſteà percuſſus à Deo grauiſſima & inſanabili plaga propoſitum & verba mutauit, 2. *Mach.* 9.

Natus in mundo citò paſſus eſt Dominus preſſuram mundi, ita quòd Ioſeph accepit eum & matrem eius, & fugit in Ægyptum. De multis afflictionibus & iniuriis quas paſſus eſt require in cap. De Patientia & Manſuetudine, *Matth.* 2.

Apoſtoli præcepto magiſtratuum flagellati ibant gauden-
tes, quoniam digni habiti ſunt pro nomine IESV contumeliam H
pati, *Actor.* 5.

Quanquam verò Paulus tunc non eſſet cum illis, tamen ipſe poſteà de ſe dixit, *Rom.* 5. Gloriamur in tribulationibus Et *ad Cor.* libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet me virtus Chriſti, 2. *Cor.* 2.

Lapidato à Iudæis Stephano, facta eſt magna perſecutio in Eccleſia, quæ erat Ieroſolymis, ac omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos. Sed nota, quod multùm profuit ad diuulgationem Euangelij, *Act.* 8.

Haberi poteſt ex actibus Apoſtolorum quot Paulus tribulationes ſeu perſecutiones paſſus eſt, poſt conuerſionem ſuam, *Act.* 9. *& infra vſque in fi.*

Concilium fecerunt Iudæi, vt interficerent eum nocte, pa- A rabantur inſidiæ & dimiſſus eſt in ſporta per murum. 2. *Cor.* 1.

Cùm eſſet in Antiochia Piſidiæ Paulus & Barnabas diſſeminauerunt verbum Dei per vniuerſam regionem. Iudæi excitauerunt perſecutiones in eos, & eiecti ſunt de finibus Iſraël. At illi excuſſo puluere pedum in eos, venerunt Iconiũ, *Act.* 13.

In ciuitate Lyſtris propter hominem claudum, quem curauit Paulus, in tanto honore fuerunt quòd homines illis ſacrificare voluerunt. Superuenerunt autem quidam Iudæi, & perſuaſerunt turbis, lapidanteſque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, æſtimantes eum mortuum eſſe, *Act.* 14.

Paulus & Barnabas hortabantur, vt permanerent in fide: quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, *Act.* 14.

Deinde in Macedonia occaſione puellæ, à qua Paulus eiecit ſpiritum pythonem, Domini illius dolentes de quæſtu amiſſo, apprehenderunt Paulum & Sylam & ſocium eius, & dixerunt eos eſſe turbatores ciuitatis. Magiſtratus autem iuſſit eos virgis cædi, & in carcerem mitti, & pedes eorum li- B gno ſtringi, *Act.* 15.

Poſtea apud Theſſalonicam, cum multi credidiſſent zelantes Iudæi concitauerunt per quoſdam malos homines ciuitatem, fratres verò confeſtim per noctem dimiſerunt Paulum & Sylam in Berrhœa. Vbi etiam cùm multi verbum Dei suſcepiſſent, Iudæi hoc cognito, venerunt illuc commouentes multitudinem & turbantes: ſtatimque Paulum dimiſerunt fratres & per mare deduxerunt Athenas. *Act.* 17.

Apud Corinthum quoque inſtabat verbo Paulus teſtificans Iudæis eſſe Chriſtum Ieſum, contradicentibus autem illis & blaſphemantibus excutiens veſtimenta ſua, dixit ad eos. Sanguis veſter ſuper caput veſtrum, *Act.* 18.

Gallione autem proconſule Achaiæ, inſurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, adduxerunt eum ante tribunal, dicentes, quia contra legem hic perſuadet hominibus colere Deum, *Eodem.*

Exiſtente Paulo Epheſi & fiducialiter loquente verbum Dei, & multa ibidem miracula faciente Demetrius quidam argentarius faciens ædem Dianæ conuocatis artificibus, concitauit maximam turbationem aduerſus Paulum, quem dice- C bat auertere turbam à cultu Deorum. His auditis repleti ſunt ira, & clamauerunt, dicentes: Magna Diana Epheſior. *Act.* 19.

Paulo nauigante de Græcia in Syriam factæ ſunt ei inſidiæ à Iudæis, habuitque conſilium, vt reuerteretur per Macedoniam; comitati ſunt autem eum multi fratres de diuerſis locis, *Act.* 20.

Quidam Iudæi Aſiani, cùm vidiſſent in templo Paulum, concitauerunt omnem populum; & iniecerunt ei manus, clamantes: Viri Iſraëlitæ adiuuate. Et apprehendentes Paulum trahebant extra templum. Quærentibus autem illis eum occidere, nunciatum eſt tribuno, quòd tota confunderetur Ieruſalem: qui aſsũptis militibus, decurrit ad illos. Videntes autem tribunum & milites, ceſſauerunt percutere Paulum. Tunc apprehẽdit tribunus eũ, & iuſſit alligari catenis duabus, *Act.* 11.

Vociferantibus Iudæis aduerſus Paulum & proiicientibus veſtimenta ſua puluerem iactantibus in aërem, iuſſit eum tribunus duci in caſtra & flagellis cædi, & torqueri, vt ſciret propter quam cauſam ſic acclamarent ei, *Act.* 22.

Cùm eſſet Paulus à tribuno detentus, Iudæi pluſquam quadraginta dixerunt principi ſacerdotum: Deuotione deuouimus nos, nihil guſtaturos donec occidamus Paulum. Nunc ergo faciatis, vt adducatur, & nos priuſquam appropriet, parati ſumus occidere illum. Sed tribunus à nepote Pauli monitus, fecit eum ad Felicem præſidem, cum manu forti & cau- D tela deduci. *Act.* 23.

Exiſtens coram Felice præſide Paulus fuit à Iudæis tanquam ſeditioſus & peſtifer accuſatus: qui cùm eum & Iudæos frequenter audiſſet, & tempus ita tranſiſſet, habuit quendam Feſtum nomine ſuo loco Cæſar ſucceſſorem. Volens autem Felix gratiam præſtare Iudæis, reliquit Paulum vinctum, à quo iudice Feſto, Paulus ſentiens ſe grauari, Cæſarem appellauit, *Act.* 24. *&* 25.

Poſteà, ſupple poſt appellationem, Romam catena vinctus. & tempore hyemali naufragium paſſus multas tribulationes & anguſtias tolerauit, *Act.* 27. 28.

De ſeipſo ſcribens Apoſtolus ait: Nolumus vos ignorare fratres, de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſuprà modum grauati ſumus, ſuprà virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere, 2. *Cor.* 1.

Cùm veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus, foris pu- E gnæ, intus timore, *Eodem.*

Commendans Apoſtolus Theſſal. Vos imitatores noſtri facti eſtis & domini, accipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus ſancti, 1. *Theſſ.* 1.

Ab aduentu Spiritus, S. in diſcipulos, vſque ad tempus illud quod ſub Domitiano Ioan. Apoſt. Fuit in exiliũ relegatus, fluxerunt anni circiter 40. nec toto illo tempore legitur, tot & tantas conſolationes diuinas habuiſſe, quot habuit modico tempore quo tribulationem perpeſſus eſt, *Apoc.* 1. *& per totum.*

* TRIBVLATIONES OMNIBVS COMMVNES; TAMEN IVSTIS PROPRIÆ.

Occupatio magna, ait Sapiens, creata eſt omnibus hominibus, & iugum graue ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vſque in die ſepulturæ in matrem omnium *Ecc.* 40. quare nec infans immunis eſt.

Cypr. de bono patient. Vnuſquiſque noſtrum, inquit, cum naſcitur & hoſpitio mundi huius excipitur, initium ſumit à lacrymis, & quamuis adhuc omnium ignarus, nihil aliud nouit in illa ipſa prima Natiuitati, quam flere. F

Neque etiam Reges & Principes. Veruntamen nec rex, inquit *Chryſ. hom.* 60. *ad pop. Antioch.* procul à curis & cruce vitam agit, ſed vitam viuit plenam multis tribulationibus. Ecce Saül primus regnauit apud Iudæos, quantis moleſtiis & vexationibus. Et poſt illum Dauid innumeris probatus malis Salomon, Abias, Ezechias, Ioſias ſimiliter.

Salomon certè omnia huius vitæ commoda expertus dixit: Vidi cuncta quæ ſunt ſub ſole, & ecce vniuerſa vanitas, & afflictio ſpiritus, *Eccl.* 1. 14.

Fortaſſis excipies improbos qui ſuis obſequuntur cupiditatibus: at illi, pluribus afflictionibus ſunt obnoxij quã alij. Nam inter omnes tribulationes humanæ animæ inquit *S. Aug. in Pſ.* 45. nulla maior eſt tribulatio, quam conſcientia delictorũ Namq; ſi ibi vulnus non ſit, ſanuſq; ſit intus hominis, quod conſcientia vocatur, vbicunq; alibi paſſus fuerit tribulationes, illuc confugiat, & ibi inueniet Deum. Si autem ibi requies nõ eſt propter abundantiam iniquitatis, quo confugiet homo.

Et quamvis afflictiones in hac vita cõmunes ſint æquæ probis ac improbis, præcipuè tamen ſunt iuſtorũ & Chriſtiano- G rum, vnde Paulus: Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionẽ patientur 2. *Tim.* Quæ verba expẽdẽs S. Auguſtinus. Nemo ſibi dicat, inquit, fuerunt tribulationes apud patres noſtros, apud non non ſunt. Si putas te nondum habere tribulationes nondum cœpiſti eſſe Chriſtianus Et vbi eſt vox Apoſtoli. Omnes qui volunt in Chriſto piè viuere, perſecutiones patientur. Si ergo non pateris pro Chriſto illam tribulationem, vide, ne nondum cœperis in Chriſto piè viuere.

Huic doctrinæ conſentiunt & illa verba Saluatoris, Qui non baiulat crucem ſuam & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus, quod non eſt aliud dicere, expertem tribulationis non poſſe eſſe Chriſtianum.

Conſpirant & illa Apoſtoli. Quem diligit Dominus, caſtigat. Flagellat autem omnem filium quem recipit, *Hebr.* 12. 6. In quæ verſa ſic iterum Auguſtinus: Flagellat Deus omnem filium quem recipit, & tu fortè exceptus eris, ſi exceptus es à paſſione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. Vnde non dubitat *B. Ambroſius*, patientiam tribulationum appellare, matrem fidelium, *lib.* 1. *ep.* 4.

* EARVM LEVITAS ET BREVITAS.

Apoſtolus vt nos adhortetur ad ingem tribulationum tolerantiam, appellat breue & momentaneum tribulationis noſtræ, ſi cum æterno & grauiſſimo gloriæ pondere conferatur, H 2. *Cor.* 4. Vnde & non eſſe condignas ait paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, *ad Rom.* 8. niſi conſiderentur prout gratia & charitate Dei informantur, & ab ea dimanant, non verò ſi earum acerbitatem, & durationem attendimus.

S. Aug. ſerm. 2. *de feſto omnium Sanctorum* Si quotidie oporteret nos tormenta perferre, ſi gehennam ipſam paruo tempore tolerare, vt Chriſtum videre digni eſſemus venientem in gloria, & Sanctorum eius numero ſociari, nonne erat dignum pati omne quod triſte eſt, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur. *Vide eundem ſerm.* 37. *&* 44. *de Sanctis.*

Hinc aiebat S. Franciſcus, Tanta eſt gloria quam exſpecto, vt omnis Pœna delectet, omnis morbus, humiliatio omnis, perſecutio omnis, mortificatio omnis.

Abibus quoque Diaconus & Martyr, cum in perſecutione

Licinij

Licinij ſub annum Chriſti 316. Edeſſenam ciuitatem obi-
A ret,omnes confirmans ad pietatem & conſtantiam in fide,captus à Lyſania vngulis laceratus,ſuſpenſus, omnibuſque mẽbris diſtortus, atque luxatus rogatus à Præſide quamnam ei vtilitatem tormenta conciliarent, quæ corpus illius tantum conſumebant, reſpondit Chriſti martyr: Non ad præſens vſque tempus noſtra conſiſtunt, nec ea ſolum ſequimur,quæ cernuntur.Quod ſi tu quoque volueris aſpicere ad ſpem promiſſam nobis remunerationem,fortè etiam dices cum Paulo: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurã gloriam quæ reuelabitur in nobis.Qua de cauſa in ignem coniectus ore flammam excipiens; ſpiritum Martyr Deo reddidit.

*S.Greg.l.6.mor.c.*8. Sancti viri,inquit,foris deſpecti ſunt,& velut indigni omnia tolerant, ſe dignos ſe ſupernis ſedibus confidentes,æternitatis gloriam cum certitudine expectant.

Hinc iterum pulchrè *idem. Aug.in Pſal.*59.Explicans illud Chriſti: Iugum enim meum ſuaue eſt,& onus(pro quo Aug. legit Sarcina) meum leue, ſic ait: Alia (mundi) ſarcina premit & aggrauat te; Chriſti autem ſarcina ſubleuat te: alia ſarcina pondus habet,Chriſti ſarcina pennas habet.Nam & aui ſi pennas detrahas quaſi onus tollis, & quo magis onus abſtuliſti, eo magis in terra remanebit: redeat onus & volat.Talis eſt Chriſti ſarcina.

Sic Machabæis, Vincentio, Laurentio, Stephano, lapides ſartagines eculei,& tormenta omnia præ gloria cæleſti erant quaſi momentum reſpectu infiniti temporis;quaſi pluma vel bulla leuiſſima,reſpectu cæli vel vniuerſi alicuius plumbei,aut potius aurei; quaſi punctum reſpectu totius mundi. Pulchrè *S.Aug.in Pſ.*93.Deum dicere ait, venale habeo,quid Domine regnum cælorum quo emitur? paupertate regnum, dolore gaudium,labore requies,vtilitate gloria,morte vita.Scriptum eſt enim: Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum:Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur: Beati qui eſuriunt,quoniam ipſi ſaturabuntur,&c.

*CONSOLATIONES IN ILLIS VARIÆ, ET FRVCTVS VBERES, EX HISTORIIS SANCTORVM.

Cum ALACRIVS Gottorum Dux poſt ociſionem Stiliconis pacem,quam ab Honorio Imperatore petierat,non obti-
C nuiſſet,Romam obſedit, ac multis Barbaris ad Tiberim fluuium collocatis, ne à portu (ſic Romani vocant quod nos *An'veer* dicimus) neceſſaria inferrentur in vrbem, protracta obſidione populum vehementer fame ac peſte afflixit. Fertur autem tunc de quodam ex Italicis Probo Monacho, quod Romam properarit, & Alaricum adhortatus ſit, vt vrbi parceret,nec tantorum malorum autor eſſe vellet.Illum verò reſpondiſſe aiunt moliri ſe iſta non ex animi ſententia,ſed vrgeri à quodam continuè,qui ſibi præcipiat vt Romam vaſtet,quod & tandem fecit;inter obſidendum autem multis acceptis muneribus obſidionem aliquandiu ſoluit. Pollicebantur enim Romani perſuaſuros ſe Imperatori, vt ab illo in pace reciperetur. *Sozom.hiſt.Eccl.l.*9.*c.*6.*& Socrat.l.*7.*c.*10.

MAVRICIVS Comes Cloëmburgicus,à Bremenſibus ciuibus variis contumeliis affectus & acceptis à ciuitate litteris, quæ hoſtilia illi denunciarent, vias publicas militi inſedit, & paulò pòſt pugna commiſſa Bremenſes magna clade afflictos fugat: deinde ad confinia ciuitatis accedens, portas
D vidit non clauſas.Intromiſſis ſpeculatorum ex agmine duobus, videntibuſque clauſas domorum fores,læti redierunt, dicentes,penes Mauricium eſſet, ſi vellet,tota vrbe potiri. Graſſabatur autem peſtis tùm in vrbe terrificè,ita vt deſperata ſalute,domi ſe quiſque contineret. Audiens Mauricius ingemuit, dicens: Quia Rex ſupernus illam oppugnat vrbem, nolo vt accedat afflictis à Deo afflictio noſtra.Multa mihi iucunda in hac vrbe fuerunt:ſi modò diſſidemus,redibit aliquando tranquillitas & reconciliatio: retrahamus ab illis manus, quos caſtigat ſerius rerum arbiter Deus, ne & in nos ſerpat contagio. Ita reduxit exercitum vir,qui eius vrbis videretur dignus imperio,quod tam benigno fuit animo in afflictam. Poſt aliquot dies autem pax inter Mauricium & Bremenſes ſancita eſt. *Albert. Cranz.lib.*9.*Metrop.c.*4.

Cùm aliquando D.Antonius cum dæmonibus colluctaretur,ei Chriſtus Dominus protector factus eſt:tunc enim eleuans oculos vidit deſuper culmen aperiri, & depulſis tenebris, radium lucis ad ſe influere.Poſt cuius ſplendoris aduentum,nec dæmon aliquis apparuit,& corporis dolor extemplo deletus eſt. Ædificium quoque, quod paulò ante diſſolutum fuerat, inſtauratum eſt. Illicò præſentiam Domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens longa ſuſpiria, ad viſionem,quæ ei apparuerat,loquebatur, dicens:Vbi eras, bone IESV, vbi eras? Quare à principio non adfuiſti, vt ſanares vulnera mea? Et vox ad eum facta eſt, dicens: Antoni, hic eram, ſed expectabam videre certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non ceſſiſti, ſemper auxiliator tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis multum fuit roboratus. Erat tunc Antonius annos natus triginta quinque,*D.Athan.in vita eius.*

Nihil in hac vita Deo gratius eſſe poteſt,& homini conducibilius,quàm pro eius amore libenter pati dolores & cruciatus. Ea enim re verè eius amicis vel maxime fit conformis & conſimilis. Certè ipſe Dominus Ieſus Chriſtus tota vita ſua graues & labores & dolores noſtri amore perpeti voluit. Itaq; & Coleta virgo ad eius ſimilitudinem pro ſuo modulo hac in parte accedere diligenter ſtuduit Nam quoad vixit,perpetuis affecta fuit doloribus & cruciamẽtis,aliis poſt alia ſuccedentibus,& ſæpenumero duplicatis;quæ tamen omnia tulit patientiſſimè.Inter alia magnam ei crucem afferebat inflatio F quædam continua ſine intermiſſione modò creſcens, modò ſe remittens,quam tamẽ ſuauiter tolerabat.Præter hanc multis aliis affligebatur modis,interdũ in ſolo corpore, nonnunquam in anima:plerunque in vtroque,idque ſanè grauiſſimè. Morbos ex naturali aliqua cauſa exiſtentes placide ferebat: qui verò præter naturæ ordinem diuinitùs ei infligebantur, eos neceſſariò perpeti oportebat, nec potuit illis pro ſuo arbitrio abſolui.Ad inflationem illam,quam diximus,aliæ penè vexationes & infirmitates ſe adiungebant, quibus interdum tam miſerè diſcruciabatur,vt octo dierum ſpatio vix vna hora integra reſpirare poſſet: quodque miſerabile & commiſeratione dignum eſt, cùm ſoleant alij,cùm ſani,tùm ægroti,in lectulis ſuis captare requiem & leuamentum,illa potius & deteriùs vexabatur. Nam etſi ob labores diurnos cuperet nonunquam ſe nocturnæ dare quieti, & corpuſculum in lecto reponere,ac nunquam tamen requie illic potiri potuit: imò verò mox vt eò ſe recepit,nouis & languoribus,& laboribus cruciabatur, idque nocte tota, & interdum ad meridiem vſque.Neque enim eiuſmodi anguſtiis premebatur ſemel atque iterum per hebdomadam,ſed cunctis noctibus.Porrò diebus G Dominicis & feſtis,& in magnis ſolennitatib.quibus alii omnes ceſſant tanto cruciatus erant acerbiores. *In vita B. Colete apud Sur.*

Ad Proceres Francos in Ægypto captiuos belli ſacri temporibus acceſſit Princeps Saracenus, & ex iis quæſiuit,num in vnum Deum crederent, qui ex Virgine natus, in Cruce affixus, mortuuſque eſſet, dieque tertio ſe in vitam reuocaſſet? Quibus ita ſe credere affirmantibus,addidit,eos neque fracto animo, neque mœſtos eſſe debere, ſi tantulam calamitatem ſubirent eius nomine, qui extrema ſupplicia pro ipſis exantlaſſet; eoſque nondum ad mortem vſque pro eo decertaſſe.Quod ſi tantæ fuit poteſtatis,vt triumphata morte ſe ipſe à ſepulcro excitarit, certò in animum inducere oportere, fore, vt etiam ipſos breui calamitatibus illis eximeret;ſetiam veramque fuiſſe conſolationem probauit ſequuta libertas.*Io. Ionnicus in vita S.Lud.Regis Franc.c.*42.

Cum virgo Catharina Senenſis,multas à dæmonum infeſtatione moleſtias pro nomine Saluatoris pateretur,illis,fugatis,lux cælitùs illapſa eſt cubiculo,& in ea luce Chriſtus cru- H cifixus ei apparuit,dicens.Filia mea Catharina,vides,quæ ego tua cauſa perpeſſus ſum? Non igitur dubites tu quoque propter me aliquid perpeti.Deinde ſub alia ſpecie magis propinquans, blandè ei gratulabatur de triumpho iam obtento.At illa: Vbi,inquit,fuiſti, mi Domine, cùm eſſet cor meum tot ſpurcitiis diuexatum? Et ille,In corde tuo,inquit.Rurſus virgo: At qui fieri potuit,bone Ieſu vt tu in illo meo eſſes corde,quod tot obrutum erat impuriſſimis cogitationibus? Reſpondit Dominus: Cogitationes illæ quid in tuo efficiebant animo gaudiúmne, an mœrorem?Immò verò inquit illa,non niſi ſummum dolorem.Hoc igitur.Chriſtus ait,ego mea præſentia efficiebam:quia ſi tu eã deſtitutã fuiſſes, illis ſpurcitiis delectata eſſes?Iam verò cùm eas profligare velles,nec poſſes, inde mœror oriebatur:ſed me autore & effectore,qui erã intus in corde tuo,& tuebar illud,interim extrinſecus ſinens oppugnari, quantum videbatur expedire tibi. Sed quando illuſtrata radio lucis meæ, teipſam ſponte obtuliſti ad tolerandas eas infeſtationes, mox eas abſcedere iuſſi: neque enim

pœnis,ſed voluntate pœnas fortiter perferentis ego delector.
A Tu autem filia mea, quando non tua, ſed mea virtute certaſti viriliter,maiorem à me gratiam conſequeris,& deinceps crebriùs atque familiariùs me ipſum tibi exhibebo. *Raimund.Ca. in vita eius apud Surium tom.2.29.April.*

Cum Henricvs VIII. Anglorum Rex, Catharinam Aragoniam,vt Anna Bolena pellice potiretur,repudiaſſet, ea incredibili animi conſtantia fortunæ inconſtantiam, & caſus aduerſos ſuperabat. Solebat autem ſæpiſſimè apud ſuos dicere,fortunam ſe,nec aſperrimam,nec leuiſſimam; ſi daretur optio,electuram, cùm vtraque ſuas tentationes, ac pericula habeat,ſed mediam potiùs ac temperatam. Si tamen alterutra eligenda eſſet,malle ſe triſtiſſimam,quàm blandiſſimam:infelicibus enim rarò deeſſe conſolationem, fortunatiſſimis ferè ſemper mentem. *Nicolaus Sanderius l.1. de Schiſmate Anglican.Cur.in Chron.anno.1535.*

Hoc ipſum præſtantiſſimæ virgini Catharinæ Senenſi ipſe Dominus præclaro viſo demonſtraſſe videtur,cùm ei aliquando apparuit binas manibus coronas geſtans; alteram auro &
B gemmis micantem; alteram verò ſpinis horrentem.Offerebat autem optionem illi,vtram mallet ſed hac conditione,vt alterutram in hac vita elegiſſet, ſciret ſe in futura vita alteram ei contrariam habituram: ſi hîc auream, illic ſpineam; hic ſpineam illic contra auream:quibus auditis ſapiens Virgo horridam illam coronam adeò prætulit, vt vtraque arreptam manu ipſamet ſuo capiti impreſſerit,& quidem ita acriter,vt poſt etiam aliquanto vulnerum ſenſus perduraret. *Hieron. Plat.l.1. de bono ſtat. Relig.c.15.*

Inter alia diuinæ conſolationis beneficia, quæ gratia Saluatoris S. Adelgundi conferebat non poſtremum fuit, quod eam ſæpè Angelica conſolatione contra aduerſa quælibet confortabat, nec patiebatur eam grauiori aliqua triſtitia abſorberi. Audierat aliquando nomen ſuum à peruerſis hominibus, & inerti odio deditis maledictis inſectari, apud alios cum non mediocri quorumdam offenſione iniuſtè traduci. Vnde illa, quæ eſt humanæ fragilitatis conditio, aliquantulum cruciari cœpit: cui mox in mediis fluctibus Angelus adfuit, & ſuauibus eam verbis demulcens: Quid, inquit, ô
C virgo dulciſſima, maleuolorum hominum inuidia te conturbat, cùm tibi cœleſtis regni gloria, illis verò, niſi reſipiſcant, æternum gehennæ ſupplicium paratum eſt? Talibus illa recreata ſermonibus nihili deinceps obloquentium vanitates faciendas putauit. *Huchaldus Elnonenſ.in vita eius apud Surium 30. Ianuarij.*

Cùm virgo Gertrudis commiſeratione mota oraret pro quadam perſona, quam audierat impatienter conquerentem, quòd Deus grauamina ſibi immitteret ſaluti ſuæ minus conuenientia, reſpondit ei Dominus; Dic illi, pro qua oras,vt, quia ſine aliqua ſaltem tribulatione vel moleſtia, regnum cœleſte obtineri non poteſt, eligat, atque indicet, quænam grauamina ſibi vtilia eſſe putat; & quum hæc ipſi euenerint, ſeruet patientiam. In quibus verbis Domini Gertrudis intellexit, periculoſiſſimum genus impatientiæ eſſe, quando homo peruerſè ac ſuperbè eligere vult quæ ferat, dicens, ſaluti ſuæ minus congruere, ſéque non poſſe ſuſtinere ea grauamina,quæ ſibi à Deo immittuntur.Oportet enim vt quilibet ſemper confidat, illud conuenientiſſimum & vtiliſſimum
D eſſe, quod ſibi Deus imponit aut euenire permittit: & quando hoc non omnino patienter ſuſtinet, inde ſeipſum humiliare debet. *Ludouic. Bloſius Monilis ſpirit. cap.10.*

☞ *Nonnulla ex loco de Aduerſitate huc transferenda.*

* Tribunal.

Definitio & Etymologia.

Tribvnal quod Græci βῆμα vocant, & δικαστήριον,locus eſt excelſus,in quo reſidebat qui ius tribubus reddebat. *Iſidorus* dicit fuiſſe locum editum, ad quem per gradus aſcendebatur,vbi in ſublimi ſedens magiſtratus, ius dicebat. *Claudianus* ſublime tribunal vocat. *l.2. in Ruffin.*

——Grauiterque apprehenſa veſte morantem
Increpat Auguſtum,ſcandas ſublime tribunal,&c.

In exercitu autem & caſtris erat Tribunal ceſpitium,ex quo Imperator milites alloquebatur. Vnde *Prudentius.*

Exſtruitur media caſtrorum parte tribunal
Editiore loco, tumulus quem vertice acuto
Excitat in ſpeculam.

Ceſpitum autem *Lucanus* meminit *lib.5.*

—— Stetit aggere fulti
Ceſpitis intrepidus. E

Et *Statius lib.5. Syluar.*

Hic ſuetus dare iura pater, hoc ceſpite turmas
Affari.

Imponebatur autem iſti tumulo ceſpititio ſella regalis, vt teſtis eſt *Xiphilinus in Nerone.* Cæterùm apud Romanos, tribunal erat in domus interiore atrio,vnde & Prætorij nomen apud Latinos habuit δικαστήριον & apud Græcos.

APPARATVS APVD VETERES.

Forma et Materia.

Vitruuius l.1. multa ſcribit de forma & apparatu Tribunalis veteris.Hoc conſtat,Romanis Imperatoribus tribunal vel lapideum,vel ligneum,vel ceſpitium fuiſſe pro throno,atque in eo ſellam curulem,aut regiam.Solum ab *Ennio* vocatur:

Tarquinio dedit Imperium ſimul & ſola regni.

Tribunal autem maioris apparatus deſcribit *Corippus l.3.*

Nobilitat medios ſedes Auguſta Penates,
Quatuor eximiis circumuallata columnis, F
Quas ſuper ex lucido præfulgens circulus auro,
Immodicus ſimilans conuexit climata celi,
Immortale caput, ſoliumque ſedentis obumbrat.
Ornatum gemmis,auroque oſtroque ſuperbum.

Fuit autem *teſte Vitruuio*,Tribunal forma arcuata.Sic dicit *l.5.c.1.* in Æde Auguſti fuiſſe tribunal Hemicyclij ſchematis minoris curuaturâ formatum. Eius autẽ Hemicyclij in fronte eſt interuallum pedes 46. introrſum curuatura pedes 15.vt qui apud magiſtratum ſtarent negotiantes in baſilica non impedirent. *Plura videantur apud Vitruuium locis allegatis.*

* Tribunus.

Definitio et Etymologia.

Tribvnvs ita dictus,quòd plebi,vel militibus ius tribuat, *Iſidor.l.9.* melius *Varro*, Tribunis à Tribubus nomen datum cenſet. Itaque olim ſummus erat tribunorum magiſtratus,tam in plebe Romana, quam in exercitu.Erant enim pares conſulibus,& velut conſules plebis, Chiliarchas vocant Hebræi Tribunos, *Exod.c.18.verſ.25.* Vbi dicitur, ad ſubleuamen Moyſis conſtitutos fuiſſe Principes populi, & Tribunos. Ita enim iſte magiſtratus erat inſtitutus, vt decani quinquagenariis. G

Tribvni, Tribvni Militares.

Tribunos plebis,quos plebe à patribus diſcedente,& apud Sacrum montem ſecedente, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, an.V.C.260.ſecundùm Contium,Poſthumo Comincio Aurunco II.& Sp.Caſſio Viſcellino II.Coſſ.anno poſt reges exactos 16. nec iuri dicundo, nec poſtulatis ciuium noſcendis, ſicut alios magiſtratus, ſed vt auxilij latio aduerſus conſules eſſet,& illos qui inſolenter in plebem inſultarent,vtque præſides libertatis cuſtodeſque forent, creatos accepimus. Ideò nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec lictorem vt conſules prætoreſque, ſed viatorem habere illos ſatis conſtat. Cauſa autem hæc eſt,quod tribunus plebis populi Romani magiſtratus non eſt:propterea cùm conſulum,prętorum,& ædiliũ,reliquorumque magiſtratuum, creato dictatore,iuriſdictio ceſſet & conniueat, ſolos tribunos plebis in poteſtate eſſe liquet. Ex reliquis præterea magiſtratibus,cùm multi vocationem & cognitionẽ habeant,apud tribunos tantùm prehenſionem eſſe abſque vocatione,memoriæ datũ eſt. H
Prehendere enim tribuno plebis licet,& in carcerem mittere, iure ſacroſanctæ poteſtatis,etiam conſulem,prætorem,cenſoremque,M.Druſus tribunus plebis, Philippum conſulẽ, quia concionantem interpellarat,præcipitem egit in carcerem,ita vt non modica vis ſanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quæ corã fieret inhibere,mulctámque indicere conſuli, dictatorique, & reliquis magiſtratibus, tribunus pro imperio poterat. Interceſſiones quoque aduerſus reliquorum potentiam magiſtratuum,apud tribunos plebis tantummodo ſunt. Contra verò dictatoris imperium,à quo non eſt prouocatio, tribunis intercedendi facultas non eſt:quamuis plerique contrà dictatoris iuſſum, tribuni interceſſionem valuiſſe contendant,Q.Fabij exemplo,qui cùm magiſter equitum eſſet, & in eum,quòd contra vetitum pugnaſſet,L.Papyrius dictator animaduertere vellet,M.Fabius pater,qui ter conſul dictatorque fuerat,tribunos plebis,& populum appellauit,qui interceſſione ſua,etſi precatiam præſtitiſſent opem,reum tamen ſupplicio exemère. Ab vnoquoque tribunorum ad reliquos tribunos

prouocare

prouocare liceret, ipſóſque intercedere poſſe, non eſt controuerſia. Neque enim leuis eſt vnius tribuni in prohibendo poteſtas. Siquidem vno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiamſi plures numero ſint, decernere valent, teſte Plut. in Catone minore. Id tamen lege cautum erat, ne vltra mille paſſus ab vrbe ad tribunos prouocatio foret. Ideo ſi quid interceſſione tribunorum, per populum agi vellent, extra vrbem vltra mille paſſus comitiis indictis, & Senatu euocato decernebant. Tunc enim ſine imperio tribunus cenſebatur. Capitis etiam diem dicere dictatori vel conſulibus, poſtquam abière magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honore ſunt, tribunorum apud Rom. poteſtatis eſt. Illud certè ſatis conſtat, neque tribunum plebis diem integrum ab vrbe abeſſe licere, ne auxilij latio cùm opus fuerit, ciuibus deſit: ſicut Heduis in more fuit, vt qui ſummum gerit imperium, finibus excedere non poſſet. Neque eum qui parentem ſuperſtitem habeat, tribunum plebis eſſe oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatum geſſerat, falſò tribunus eſſe creditus eſt, quod patrem quem obiiſſe mortem opinio inualuerat, viuere conſtabat. Quia & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere viſum fuit, habendi & diſſoluendi ſenatus, nonnunquam, ne conſularia comitia fiant, intercedendi ius poteſtatemque fuiſſe. Ipſis tamen, cùm frequens habetur ſenatus, intra limites curiæ adeſſe non licebat: ſed poſitis ante curiæ fores ſubſelliis, quæ ad populum pertinerent, ſenatuſconſulta excipere: quæ ſi probarent, T. litera ſubſcribere ſolebant. Si autem minimè rata eſſe vellent, poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Tametſi æuo poſteriore, tribunum frequenti curia, de his quæ ad populum pertinerent, ſenatum ſæpe conſuluiſſe, ibique ſubſellia habuiſſe, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiſcito Tribuni plebis ſenatores effici meruêre. Poſſe etiam plebem conſulere, & rogationes ad populum ferre, ac ſuper his leges promulgare, quæ plebiſcita dicta ſunt tribunitiæ poteſtatis eſſe nemo dubitauit: quod quidem concilium in æde Vulcani frequenter habuêre, ibique ſi qua turbulenta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret plebeios aduocare, & concionem frequentiſſimo conſilio habere, aſſueuerat, Tribuni plebis domum cuiuis patere, foréſque illius per diem, pérque noctem recluſas eſſe oportebat: nimirum vt congreſſus faciles ad ſe præberet, & neminem aditu arceret. Nam ſoli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opem imploranti præſtò eſſe, & ius auxilij ſui expedire, atque à cuiuſque magiſtratus nimia potentia plebem tueri fas eſt. *Alex. lib. 1. c. 2.*

An. V. 296. C. Horat. Puluillo II. & Q. Minutio Angurion Coſſ. ſeditione orta, decem tribuni primi creati fuerunt.

Tribuni militum primùm creati tres fuerunt. an. Vrbis 309. conſulari poteſtate, prioris anni conſulibus exiſtentibus M. Genutio Augurino, & C. Curtio Medullino Fuſo. Creati autem ſunt L. Attilius Longus. T. Clœlius Siculus, & A. Sempronius Atratinus. Qui ante finem anni magiſtratum deponentes loco denuò Coſſ. fuerunt, vt poſt quartum ferè menſem eligerentur Coſſ. L. Papyrius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus. Rurſus anno 315. Trib. militares tres creati Poſteà etiam vſus obtinuit, vt quatuor, quinque, ſex, prout neceſſitas poſtulare videbatur, crearentur.

Cùm Sylla tribunos plebis ſuſtuliſſet, Cn. Pompeius reſtituere eos plebi in animo habebat. Nihil enim pop. Rom inſaniore cupiditate proſecutus eſt, neque vllum magiſtratum recuperare, atque eum, deſiderauit ardentius: vt Pompeius pro magna felicitate reputaret illius actionis occaſionem, quod beneficium reperturum non putaret, ſe aliud, hoc ſi alius præripuiſſet ſibi, quò ciuium repenſaret fauorem. Itaque tribunos plebis populo reddidit, permiſitque, vt iudicia iterum leges transferrentur ad equites. *Plut. in Pompeio.*

Venetiarum ortus anno 621. Cùm Atila Hunnorum rex Italiam per forum Iulium irrumperet. Variæ inſulæ vicinæ habitatæ. Iam poſtquam Agliulfus Longobardorum rex Patauium excidit, nobiliſſimi quique eò confugere. At principio bini inſulatim ſunt annui tribuni creati, alij ſingulos ſcribunt, qui ſuis popularibus ius dicerent, capitaliaque exercerent iudicia, ac ſi quæ de ſumma rei conſultatio incidiſſet, celebris conuentus indiceretur omnibus inſulanis. At cum Tribunorum diſcordia inſulani Longobardorum & prædonum iniuriis impunè ex poſitieſſent, Ducem creari placuit, Chriſtophori Gradenſis Antiſtitis conſilio, cui ſumma rerum domi foriſque committeretur. Et ſic circa annum ſal. 700. primus Dux creatus eſt Paulus Heraclienſis. *Sab. En. 8. l. 7. De Tribunis, vide Alex. ab Alexandro lib. 5. c. 2. vt de Tribunis militum l. 5. c. 28.*

* Tributum.

Definitio et Etymologia.

TRIBVTVM in generali accipitur pro eo, quod Principi vel Reip. à priuatis ſoluitur, ad onera communia ſuſtinenda, variis id nominibus appellari conſueuit, vt videre eſt apud *Sylu. V. Gabella, primo.* Duo tamen ſunt nomina præcipua Latina huic rei accommodata Tributum, & vectigal, quæ Græcè vocantur φορὰ, & τέλος. Vt autem Tributum ſtrictè accipitur, & diſtinguitur contra vectigal, definitur penſio, quæ ſubditis ſoluenda imponitur, iuxta cuiuſque facultates, præſertim prædiales, ad dignitatem Principis, vel communia impendia ſuſtinenda.

Tributum Hebr. *Mas*, non tantum de pecuniis, ſed etiam de hominibus tribuendis accipitur; à verbò *Mahas*, liquefactus eſt. Exſugit enim tributum & liquefacit tributarios, vnde duplex faciunt tributum, Rei, & Capitis.

Tributum à tribus dicitur, quod ea pecunia, quæ populo imperata erat tributim ſoluebatur. Liuius tamen putat, quod tribus dicatur à tributo. Tribus autem dicta eſt, quoniam ager Romanus in tres partes primo diuiſus fuit, & tres populi partes factæ: vna Tatienſium, à Tito Tatio Rege Sabinorum amico populi Romani. Alia Ramnium ſiue Ramnienſium à Romulo. Tertia Lucerum à Lucumone. Sed poſtea aliæ quoque vrbis partes factæ, quæ ſimiliter tribus appellatæ ſunt.

Tributa dicuntur priuatorum pecuniæ, quæ per tribus ſingulas tribunorum ſanctione in publicum deferebantur. *Franc. Patr. de rep. 3. c.*

TRIBVTORVM ORIGO ET NECESSITAS.

☞ *Vide in loco de Vectigali.*

* CONDITIONES REQVISITÆ VT TRIBVTVM CENSEATVR IVSTVM.

Quæ etiam obtinent in Vectigalibus.

Caiet. in Summa V. Vectigalia iniqua. requirit ad tributum vt iuſtum ſit, quinque conditiones, nempè vt ſit iuſtum ex agente, ex fine ex forma, ex materia, & ex vſu.

Ex agente iuſtum eſt, quando imponitur ab eo qui habet legitimam authoritatem; & conſequenter illis qui non ſunt exempti.

Ex fine, quando eſt iuſta cauſa imponendi, hæc duplex eſt; Prima. Suſtentatio dignitatis Principis: cum enim Princeps pro Republ. laboret, eam regendo, in pace conſeruando, & defendendo; iuſtitia poſtulat vt viciſſim Reſpub. eum in dignitate ſuſtentet: Dignus enim eſt operarius mercede ſua. Hac ratione tributum eſt iuſtum Principis ſtipendium. Secunda neceſſitas, vel certè magna vtilitas boni publici, cui alia ratione ſubueniri nequit; vt ſimile neceſſarium pro defenſione patriæ, pro ſecuritate viarum? ſi inſtauranda opera publica, &c.

Ex forma, quando debita proportione imponitur, nempè pro ratione facultatum cuiuſque & contractuum, quos quiſque facit, ne pauperes grauentur præ diuitibus, & non mercatores præ mercatoribus: iniquum enim eſt, ſi pauperiores amplius ad Principis ſtatum vel communia impendia conferre rogantur quam ditiores, aut non mercatores, quam mercatores; aut ſi alij præ aliis immodicè grauentur.

Ex materia, quando imponuntur illis rebus quæ negotiationis cauſa deferuntur, & non illis quæ ad vſus neceſſarios & inopiæ ſolatium emuntur & venduntur; vt ſunt panis potus communis ciuium, caro, & ſimilia.

Ex vſu, quando inſumuntur in cauſam publicam, ob quam ſunt impoſitæ, & non prorogantur vltra neceſſitatem.

Hæ omnes conditiones debent concurrere iuxta Caietanum, vt vectigal iuſtum cenſeatur. Vnde etiam quinque modis fieri poteſt, vt ſit iniquum. Primò ex Auctore, vt ſi non habeat auctoritatem Principis, aut imponat exemptis. Secundò Ex fine. Vt non imponatur ob publicam neceſſitatem, aut magnam vtilitatem. Tertiò ex forma: vt ſi ſubditi onerentur abſque proportione debita; vel ſi grauamen ſit immodicum: vt ſi alicui ſpeciei (v.g. cereuiſiæ vel farinæ) tantum imponatur, vt qui illam faciunt, vel vendunt, non poſſint ex lucro ſe ſuſtentare: reſpectu enim horum eſt immodicum. Quartò, ex materia: vt ſi imponatur rebus ad vitam omnino neceſſariis. Quintò ex vſu: vt ſi non impendatur ad publicam vtilitatem.

A Sunt tamen qui exiſtiment hoc quod de materia diximus, non neceſſario requiri. Vnde *Medina C. de reſtit. q.13.* tantùm exigit ad iuſtitiam vectigalis ſiue tributi tres conditiones. Prima eſt, vt ſit auctoritas in imponente. Secunda, vt ſit iuſta cauſa ob quam imponitur. Tertia, vt conuenienti forma ſeu proportione imponatur. Proportio enim eſt veluti forma vectigalium, cum debeant imponi ſecundum rationem iuſtitiæ diſtributiuæ. His conditionibus concurrentibus vectigal ſiue tributum iuſtum erit, & iuſtè exigetur, quod ſi poſtea non impendatur vt oportet, tunc ceſſat cauſa exigendi: non enim eſt iuſta cauſa exigendi, niſi curetur vt in eam impendatur.

☞ *Huc refer nonnulla ex Titulis infra tradendis.*

TRIBVTA.

☞ *Conſule locum Opulentia ex Tributis, Vectigalibus, inter Prudentia & Auaritia & liberalitatis circa Tributa.*

A quibus exigantur.

Syri (vt inquit Vlpianus) à quartodecimo maſculi, à duodecimo feminæ, vſque ad quintum & ſexageſimum annum, tributa conferunt, *Alex. l.4.c.10.*

Apud Romanos qui populi liberi erant, tributi nihil deferebant: ſtipendiarij autem, ad militum opus, ſtipendia pendere B cogebantur. *Idem.*

DE QVIBVS.

Ex Cæſaribus plerique vectigalia noua & inaudita propoſuerunt, vt pro eduliis quæ tota vrbe vænirent, pro litibus atque iudiciis quadrageſimam ſummæ. *Alex. l.4.c.10.*

QVÆ.

Indi æquali omnes premuntur onere: nam quartam fructuum partem regibus annis ſingulis pendere coguntur. *Alexand. l. c.10.*

Legimus ſingula millia talentûm thuris annua Arabes regibus Perſarum penſitaſſe, ipſoſque Æthiopes vicenos dentes elephantorum eiſdem pendere conſueſſe. Romanos à Corſis centum millia pondo ceræ, tributi nomine exegiſſe. Cappadoces, Perſis quingentos equos, & mulorum duo millia annua dediſſe *Alex. l.4.c.24.*

MALCOLMVS II. Scotorum rex, victis Danis, Sconam omnium ordinum indicto conuento, regnoque in partes, quas Baronias vocant, diuiſo, cunctas opes agroſque regios meritorum habita ratione ita diuiſit, vt veſtibulis publicis tumulo- C que, in quo lapidea tùm ſtabat Cathedra, pauculiſque reditibus Chriſti Eccleſiæ donandis exceptis, ad ſui atque familiæ ſumptus prorſus nihil relinqueret. Barones verò ita illius temporis Equites appellabant) ne non ſuppeterent ad regiam dignitatem facultates, vt cuiuſcunque agri Domino excedente ex humanis, hæres cuiuſcunque ſexus, vſque ad alterum ſupra viceſimum ætatis annum, regis eſſet ſub tutela, grata liberalitate ſtatuerunt: ea quidem lege, vt quicquid per id tempus eo ex agro emolumenti proueniret (Vardiam eum vſufructum vocant) vniuſque inde anni eiuſdem cenſus (quem Releuiam vulgò, antè Releuatam dicunt) vniuerſa cum hæredis dote, ſi nullam eius deſponſatione viuens pater feciſſet, quum in hæreditatem admittitur, fiſco penderetur regio. Cuius facti cum regem poſt aliquot annos pœnituiſſet, & leuiſſ. de cauſis Barones aliquo capitali ſupplicio affeciſſet, prædia eorumdem publicaſſet, à coniuratis noctu interfectus eſt. *H. Boeth. l.11.*

D Iudæi tempore Auguſti ſoluebant Imperatori tributum duarum drachmarum argenti. Et ipſe Chriſtus ſoluit pro ſe & Petro ſtaterem valentem quatuor drachmas argenti, id eſt, vnum florenum.

☞ *Præſens Titulus illuſtrabitur ex loco de vectigali, cum pene hæc eiuſdem rationis habeantur. Ibi autem prolixè traditur de vectigalium exactione, varietate, & quibus de rebus peti & exſolui ſoleant. Item de forma & modo exigendi.*

*QVÆ PERSONÆ, ET RES EXIMANTVR à TRIBVTIS.

Ius Ciuile eximit res nonnullas à tributis: nam *l. vniuerſi C. de vectigalibus*, pœna capitis in præuaricatores adiuncta, ita ſtatuitur; Vniuerſi prouinciales pro iis rebus, quas ad vſum proprium vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi ruris gratia reuehunt, nullum vectigal à ſtationariis exigatur. Itaque vectigalia vix exigebantur, niſi de rebus quæ negotiandi cauſa deferebantur, æquitate quadam id poſtulante, quod in aliis iuſta proportio non æquè ſeruetur, ſed magis grauentur qui pluribus indigent, at mercatores vectigalibus non grauantur, ſed onus cum mercibus diſtrahunt, quando eo cariùs vendunt, quo plus vectigalium penſitant. E

Nota tamen, quando vectigalia ex mercimoniis Reipublicæ non ſufficiunt, licita eſſe etiam alia ex illis quoque, quæ quis vſus quotidiani neceſſitati detulerit, de quo videndus *Syluester Verbo Gabella 3.q.5.*

Canonico iure, Eccleſiæ, Clerici & Eccleſiaſtici ſunt immunes à tributis ſæcularium Principum, ita frequenter Canones non tantum Pontificum, ſed etiam Conciliorum generalium: *Can.19.* Concilij Lateranenſis ſub Alexandro III. *part. 1. Canon.57.* magni Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III. *cap. Eccleſia B. Mariæ, de Conſtitutionibus*, & alia plura *tit. de immunitate Eccleſiarum.*

Similia reperiuntur in Conſtitutionibus Chriſtianorum Imperatorum: nam & ante Iuſtinianum liberi fuerunt Eccleſiaſtici à tributo capitis, quamuis non perindè à tributo rei, vt patet *C. de Epiſc. & Clericis l.2. & 3.*

Immunitas autem à tributo rei acceſſit tempore Iuſtiniani vt patet ex *Nouella de Eccleſiaſticis canonibus & priuilegiis.*

Quæ ſanè exemptio eſt quodammodo etiam iuris diuini & naturalis. Patet ex *Cap. Quanquam. de cenſibus in 6.* Vbi verba Bonifacij VIII. ita habent, Eccleſiæ, Eccleſiaſticæque perſonæ, ac res ipſarum, non ſolum iure humano, quinimo & diuino à ſæcularium perſonarum exactionibus ſunt immunes.

Item *c. Non minus, De immunitate Eccleſiarum*, exactio tributi dicitur facere Sacerdotium deterioris conditionis, quam ſub Pharaone fuerit, & eſſe contra illud *Hier. Thren.1.* Princeps prouinciarum facta eſt ſub tributo. F

Gloſſa in dictum caput. Quanquam ſimilem addit locum ex *1. Eſdræ.7.* vbi Artaxerxes Sacerdotes, Leuitas, cantores, ianitores, & reliquos miniſtros domus Dei ſtatuit immunes eſſe à vectigalibus & tributis. Quod etiam lege Dei ſtatutum erat, *Num.3.* Addere poſſumus & illud Chriſti *Matt.17.* Ergo liberi ſunt filij, nam non tantùm filius regis liber eſt à tributo, ſed etiam propria eius familia.

Denique Concilium Trid. *ſeſſ. 25. c.20. de reformat.* dicit Eccleſiæ & Eccleſiaſticarum perſonarum immunitatem Dei ordinatione & Canonicis ſanctionibus eſſe conſtitutam. Similia videre licet in Concilio Leodienſi *part.9. c.20.* Lateranenſi magno ſub Innocentio III. *cap.43.* Alio Lateranenſi ſub Leone X. *ſeſſ.9.*

Porrò Eccleſiarum nomine exempta etiam intelliguntur pia loca, & res deputatæ in eleemoſynas, ſuſtentationem pauperum, & alia pia opera. *Molina diſp. 671.* Confirmatur ex *Authentica, Item nulla communitas, C. de Epiſcopis & Clericis, & cap. Non minus, de immunitate Eccleſiarum.* G

Sub Eccleſiaſticis & Clericis intelliguntur etiam Religioſi vtriuſque ſexus in approbata religione, ſiue Nouitij fuerint: ſiue profeſſi. Per Clericos intelligo omnes in ſacris conſtitutos, vel Beneficiatos, etiamſi primam tantum habeant tonſuram. Quin, ſolùm Clericali tonſura inſigniti, manendo in iure communi etiam eximuntur à tributis, videantur plura circa hoc argumentum quæ ſolidè tradit *I. Malderus tract. 5. c.6. de Trib. & vectig. dub.8. l. de iuſt. & relig.*

Etiam à tributis excipiunt Canones fundum in quo Eccleſia exſtructa eſt, cœmiterium, & quidquid in hoc eodem gradu ſacrum eſt, & fundum qui in dotem Eccleſiæ donatus eſt, & alia quædam affinia, de quibus conſulendus *Syluester, &c. Secundum canonicam 23. q. vlt.*

* TRIBVTORVM INIQVA EXACTIO. QVI EAM FECERINT, ET CIRCA Quæ, & Quos. VT PVTA ECCLESIASTICOS. H

Gulielmus iunior Anglorum Rex tranſacta tributi pactione cum fratre Roberto natu maiore, cui Normandiæ principatus obtigerat, quique contra eum iam exercitum ducebat, patri in regno ſucceſſit. Auaritiæ maxima laborauit infamia, vt qui vectigalia præſulum templorumque plurimorum vſurpaſſet. Ex quo decedentis Spiritus ab Eucelino viro ſanctiſſimo dicitur viſus coram ſancto Albano Angliæ protomartyre pœnas ſcelerum dare. *Raphaël Volaterr. l.3. Geograph. pagina. 88.*

Clotarius Rex indixerat, vt omnes Eccleſiæ regni ſui tertiam partem fructuum fiſco ſoluerent. Quod licet inuiti ſancti Epiſcopi conſenſiſſent atque conſcripſiſſent, viriliter hoc Beatus Iniurioſus reſpuens, ſubſcribere dedignatus eſt, dicens Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet,

auferet, quia iniquum eſt, vt pauperes, quos tuo debes alere
A horreo, ab eorum ſtipe tua horrea repleantur. Et iratus contra Regem, nec valedicens, abſceſſit. Tunc commotus Rex, timens etiam virtutem Beati Martini, miſit poſt eum cum muneribus, veniam petens, & hoc quod fecerat damnans, ſimulque rogans vt per virtutem Beati Martini Antiſtitis exoraret. *Greg. Turon. de Geſt. Fran. l. 4. c. 2. Baron. 7. 540.*

Circa Alios Promiscve.

Iſtud ſanè Reipublicæ corpus expers vitæ ſit oportet, cuius ſuccus omnis in tributa conuertitur, neruique omnes qui ſunt incolarum ſubſidia & alimenta, per iniquam vectigalium exactionem à capite ipſo, id eſt, Principe, ſucciduntur.

De Verro memoriæ proditum, quod plus ex vna Sicilia vectigalium auferebat, quam fructus nati eſſent, vt non modo granum vllum, ſed ne paleæ quidem relinqueretur.

Antigoni dictum fertur pecunias rigidè exigentis, cui cum obiiceretur, quod non fuiſſet eiuſmodi Alexander, rectè, inquit, Aſiam enim demetebat ille, ego ſpicas lego. A prædone dictum eſt, non à Principe, ſcis quid mihi opus ſit; &, hoc
B agamus, ne quis quidquam habeat.

Quod & Caracallæ vitio datur, pecuniam ſibi ſoli eſſe debere, præterea nemini.

Phrygiæ regem Midam luxu diffluentem, profuſo patrimonio à Baccho impetraſſe fabulantur poëtæ, quidquid attigiſſet in aurum verteretur, hoc eſt, vt res omnes tributariæ redderentur, ad ſuas vnius delitias ſuſtentandas. Sed cum vrgente fame cibum quoque in aurum mutari animaduerteret, in Pactolo ſe abluit, vimque auri attrahendi in fluuium depoſuit χρυσοῤῥόαν inde dictum: vt nimirum diuitiæ per flumina atque æquora liberè comportentur, neque mercium affluentia purum aurum ſecum vna conuehens, curſu per tributa contra fas impedito, arceatur aut ſiſtatur.

Acceſſit & alia auro nimis inhianti regi ignominia: nam cùm quadruplatoribus & emiſſariis ſuis, qui ſi quid in ſoluendis vectigalibus erratum vel commiſſum fraude eſſet, accuſarent & deferrent, ſtudioſius quam par erat auſcultaret & crederet, aures eius perhibentur mutatæ in aſininas.

Illorum infamia prouerbio notatur, qui vel à mortuis tributum exigunt, vt Romæ ſolent Libitinarij, vel à ſtatuis fari-
C nas. Aliorum memoriam damnarunt hiſtorici, quanto res eſt ſordidior, vnde Lucrum expreſſerunt. Nam quid fingi poteſt fœdius luſtrali auro quod exegit Caius, in ſacrum ærarium inferri vetuit Alexander, ſi credimus Lampridio, in quo tamen fuit reprehenſus, quod aurum amaret, & vectigalia multa inueniret.

Quid Flauij tributo inhumanius, à mendicis extorto, quid putidius vrinario, vel auro, quod de fimo equino collegit, ſi vera eſt Tzerræ Chiliadis primæ hiſtoria ſecunda; quod non erit admirandum, cùm nec à foricis locandis abſtinuerint.

Sed quouſque non progreditur dominantium hæc cupiditas, pro vmbra exactum fuiſſe ſcribit *Plinius l. 12.* pro aëre à Poſcennio Nigro Spartianus, qui cum Prouinciales terras ſuas conſitione leuari poſtularent; Ego verò, inquit, etiam aërem veſtrum cenſere vellem.

Michaëlis Paphlagonis imperio adſcribit Cedrenus, quod non pro ſolo; ſed etiam pro cœlo penderetur. Et ne fruſtra ſpirent auræ, ventum locant noſtri æui homines ad circumagendas pneumaticas molas.

Fumarij tributi à Nicephoro Phoca impoſiti meminit *Zonaras*. Stuppæ & axungiæ exactio conſtitutione Alexij Comneni Secundi antiquata eſt.

Nunquam itaque defuerunt prædandi vocabula, vt memoriæ prodidit *Iulius Cæſar l. 3. comment. de bello ciuili.* Interea, inquit, acerbiſſimæ imperatæ pecuniæ tota prouincia exigebantur, multa præterea generatim ad auaritiam excogitabantur. In capita ſingula ſeruorum ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, oſtiaria, frumentum, remiges, milites, arma, vecturæ imperabantur, cuius modo rei nomen reperiri poterat, hoc ſatis eſſe ad cogendas pecunias videbatur.

In ſingulis humani corporis membris à Frontone Daniæ rege tributum impoſitum eſſe apud Saxonem Grammaticum legimus.

Narrat *Ariſtoteles l. 2. Oecon.* Cypſelum Corinthium Ioui vouiſſe, ſi rerum potiretur, ſe Corinthiorum facultates vniuerſas ipſi dedicaturum. Cenſum itaque ſcribi iuſſiſſe; illis autem profeſſis, decimam bonorum abſtuliſſe à ſingulis: de reliquis facultatibus eos negotiari permiſiſſe & rem facere. Elapſo autem anno eandem rem feciſſe. Decem ea ratione annorum ſpatio eueniſſe, vt Corinthiorum bona quæ Ioui conſecrauerat, omnia ipſe haberet. Corinthij verò alia ſibi quærerent & pararent.

Athenienſes qui Potidæam inhabitabant, pecunia ad bellum gerendum indigentes, ciues omnes iuſſerunt bonorum cenſum profiteri, non quidem in ſua tribu ſingulos; ſed vt in vnoquoque loco ſingula poſſiderent, vt pauperes etiam referri in cenſum poſſent. Qui verò nullam poſſeſſionem haberet, eius capitis fieret æſtimatio. Hoc igitur tributum quod exigebatur, à ſingulis integrum conferebatur.

Lacedæmonij petentibus Samiis ad patriam recuperandam pecunias, indixerunt tam dominis, quam familiæ & iumentis vnius diei ieiunium, quantum autem vnuſquiſque ſi non ieiunaretur, inſumeret, tantum Samiis tribueret.

Mauſolus Cariæ tyrannus, petente tributum per Legatos rege Perſarum, conuocatis ditiſſimis ſuæ regionis, indicauit eis Regem petere tributa, ſe verò pecuniis non valdè abundare. Ibi tùm ſubornati quidam ſe collaturos ſtatim promiſerunt, ſummamque ſinguli indicarunt. Quo facto opulentiores partim pudore, partim metu, multò plura ſunt polliciti, & contulerunt. Rurſus indigens pecunia aduocata Mylaſſenſium concione; dixit eam ciuitatem regni Metropolim, muris cinctam non eſſe; Regem autem Perſarum exercitum contra illam ducere. Mylaſſenſibus ergo præcepit pecuniam quantum poſſet quiſque maxima conferret, affirmans iis quæ quiſque nunc conferret cæteras fortunas ſuas ſeruaturum. Maximis autem copiis collatis, pecunias quidem ipſe retinuit, ſed Deum illo tempore muros ciuitatis exſtrui velle negauit.

Chabrias Athenienſis cum Taos Rex Ægypti educeret exercitum, & pecunia deficeretur, ſuaſit, vt demonſtraret, ſexus vtriuſque Sacerdotibus, ſibi propter belli ſumptus numerum ipſorum diminuere neceſſe eſſe. His illi auditis, vt rem ſacram penes ſe eſſe cum quiſque expeteret, ſuas ſinguli pecunias
G Regi attulerunt. Quas cum ab omnibus accepiſſet, ſuaſit Chabrias Regi, vt mandaret, ſacerdotes quos ſumptus in ſacra & in ipſum regem ante feciſſent, eorum deinceps partem decimam impenderent: reliquum ſibi mutuò darent, donec bellum contra Perſarum regem conquieſceret. In ſingulas familias certam pecuniæ ſummam tributi nomine imperari iuſſit, in ſingula item capita. De frumento quod væniret vt exigeretur vltra pretium tam ab emptore quam à venditore, de ſingulis artabis obolus. De nauigiis, & officinis aliiſque locis vbi quæſtus exercetur, decima quæſtus penderetur. Copias è regione abducturo Regi ſuaſit, vt iuberet, quod quiſque auri vel argenti non ſignati haberet, id ad ſe deferret. Plurimis itaque ferentibus ſuaſit vt rex eo vteretur. Qui mutuo dediſſent, hoc Nauarchis commendaret, qui ex vectigalibus ipſis ſoluerent. Idem Chabrias coactis ad centum & viginti naues claſſiariis, cum non opus eſſet pluribus, quam ſexaginta, ſuaſit, vt reliqui, ijs qui in ſexaginta nauibus erant, bimeſtre ſtipendium ſoluerent, aut nauigare ipſos. At hi cupientes apud ſua manere, dederunt quod imperauerat.

Ophellas Olynthius conſtituto procuratore præfecturæ Arthridæ, cum eius præfecturæ ſubditi ipſum accederent, & multò plura ſe tributuros pollicerentur, peterentque vt procuratorem conſtitutum remoueret, interrogauit eos, an quæ promitterent præſtare poſſent. Qui cum ſe poſſe,
H affirmarent; Procuratorem in loco reliquit, tributa quæ ipſimet æſtimauerant, exigi iuſſit. Non igitur honorem ei detraxit quem ipſe conſtituerat, neque illis maiora onera impoſuit, quam ipſi conſtituiſſent, multiplicem autem ipſe pecuniam accepit.

* DE INVISA, ET NOXIA
Reipvblicæ.

Roboam Deo non placuit, cum populum ſuum vectigalibus nimis grauare vellet... *Reg. 12.*

Exempla bona huius rei refert *Athenæus l. 3. Dipnoſ.* Riuulus mari vicinus gelidam aquam fundens prope Edepſim emicuit, cuius potus agros plurimos recreabat. Sed cum Antigoni Duces res Principis procurantes vectigal bibituros pendere coëgiſſent, euanuit illa ſcabra.

In Tagæi cuiuſdam gratiam, vt ſcribit *Iulius Pollux lib. 6. cap.10.* vel Tagaſi, vt apud *Stephanum de vrbibus* legitur, in palude quadam Troadis ſalem condenſauerat Neptunus, vnde Tagaſeæ ſalinæ Straboni etiam notæ, è quibus cuius auferre ſalem licebat. Verùm vbi Lyſimachus tributum illis ſalarium impoſuit, nihil ſalis viſum eſt, donec remiſſo vectigali copiam ſalinæ rurſus præberent.

Exiguum argentei denarij portorium Senatus Anconitanus in ſingulos ex pilis camelinis pannos elapſis aliquot annis impoſuerat, quod tam graues apud ordinem hominum merces permutantium offenſiones excitauit, vt deſerto emporio aliò ſe receperint, nec portorio abrogato oblatáque maiori immunitate redierint.

Edvardvs III. Anglorum Rex, cùm exactores tributi populo impoſiti aliquando ingentem aceruum pecuniæ ex eo tributo collectæ delectandi ipſius gratia, coram adduxiſſent, ille ſubitò dæmonem circa ipſum aceruum ludentem videre viſus eſt, & ob id huiuſmodi pecuniam vt rem funeſtam abhorrens, illicò auferri ab oculis, reſtituíque populo iuſſit. *Polyd lib.8. hiſt. Angl. & Ribadeneira vbi ſupra.*

Chilpericus Francorum Rex deſcriptiones nouas per conſilium Fredegundis in omni regno ſuo facit, vt vnuſquiſque poſſeſſor de propria terra de vno arpenne vnam amphoram vini ad partem daret; & de iugere modium vnum. Vnde populus valdè oppreſſus vociferabatur ad Dominum. Miſit autem Dominus plagam in domum Regis, & ipſe ægrotare cœpit, & duo filij eius mortui ſunt. Rex perterritus deſcriptiones combuſſit; & tributum indulſit, anno Dominicæ Incarnationis quingenteſimo decimo. *Ex Annal. Rhegin. Monachi Prumienſis lib.1. ann.*510.

Opportunè admodum hîc mihi deſcribenda occurrit inſignis vindicta diuina in iniquos tributorum exactores de quibus ſic res ſe habet *in geſtis S. Niconis Armeni*: Venit cubicularius quidam ab Imperatore Nicephoro Phoca, aurei tributi cauſa miſſus, qui vt pecuniæ turpiſque lucri percupidus erat, magnas cum cæteris ciuibus, tùm ſancto in primis cœnobio moleſtias exhibebat. Solent enim ciuitatum imperia & exactiones non æquis & benignis, ſed durioribus, vt plurimum, & inhumanioribus delegari. Fruſtra autem Monachi, quibus auri nihil erat, immitem ferúmque lenire precibus ſtudebant, qui aurum ſitiens, velut aſpis ad incantantium voces obſurdeſcebat, & tanquam ſpinarum ſonum ſub lebete (quod ſcriptum eſt) omnia illorum verba contemnebat. Quin & ferociùs inſoleſcens, poſt atroces minas in carcerem eos detruſit, ac Monaſterium ipſum expilare, deprædarique væcors meditabatur. Quod cæteri audientes qui in eo exercebantur, ad ſanctum Niconem precibus exorandum ſe conuertunt, præſentémque eius opem ſine mora expetti ſunt. Etenim proxima nocte, minaci atque indignabundo vultu ad cubicularium veniens S. Nicon, multis cum verberibus excepit: eò quòd, inquiens, (eius enim verbis vtendum eſt, Monaſterij curatores, cùm ipſi nihil deliquiſſent, vinculis mancipaſti, quòd niſi eos ſtatim exemeris, acerbus prætereà te vitæ exitus manet. Profuit palatino ad ſaniorem mentem hæc afflictio. Manè igitur & vinctos eduxit, & ad templum properans, ſacræ thecæ aduolutus cum lacrymis audaciæ ſuæ veniam à Sancto petiit, diſceſſurum exemplò Lacedæmone promittens, & ciuibus aurum, quod exegerat, relicturum Quod re ipſa præſtitit. Nam aureis ſeptuaginta duobus ad Beati loculum abiectis, conſcenſo equo, protinus abſceſſit. *Ex geſtis S. Nicon. Baron. tom.10. an.969.7.*

*REDDIT EXACTORES INFAMES, ET INVISOS.

Quemadmodum non eſt arctius firmandi principatus vinculum, quam amor ſubditorum & reuerentia, ita nulla re facilius quam inſolitis imperatis, & exactionibus populi odium in Principes, & contemptus prouocatur.

Dionysivs pecunias à Syracuſanis exigere, ac iterum & tertio extorquere non deſtitit, niſi cum ſe rideri & dicteriis proſcindi in foro intellexit? Nunc enim, inquit, nihil habent, quando nos contemnunt.

Vespasiani Cæſaris apud Alexandrinos ob exiguum tributum ſex obolorum viritim exactorum, adeò imminuta fuit auctoritas, vt eum corã Tito huiuſmodi conuitio publicè perſtrinxerint. Ignoſcimus Veſpaſiano, quia neſcit imperare.

Salſum refert Cedrenus ſcomma Nicephoro dictum ab homine priuato Imperatori Orientis. Progreſſus enim ad exercitationem militarem Cæſar, & intuitus canitiem viri cuiuſdam, qui dare nomen militiæ poſtulabat, cum eundem rogaſſet, ecquid homo canus in militiam legi peteret, aptè is reſpondit, Se multo nunc validiorem eſſe, quam adoleſcens fuerat; & qui hoc verum eſſet percontante Imperatore, eò inquit, quod empto olim vnius aurei frumento duos aſinos onerabam, te autem imperante quantum emitur duobus aureis frumenti haud grauatè humeris geſto.

Quamuis nullum lenius eſt vectigal, quam quod ex annona ſalaria percipitur, attamen cum Liuio & Claudio cenſoribus, premente bello Punico indictum Romæ eſſet, ad perpetuam familiæ ſuæ contumeliam Liuius Salinator fuit appellatus.

Conuitiis Minois theatra Athenienſium diù perſtrepuerunt, quod eos tributarios reddere voluiſſet.

Ante Ariſtidem immunis à tributis penſitandis erat Græcia, quæ ab ipſo Inſulis impoſita, ſeruatæ illi Græciæ gloriam eripuerunt. ☞ *Vide ſupra inter Exactores tribut.*

*SVBDITOS IN SE PROVOCANT, ET IN SVOS CONSVLTORES.

Nec vacat periculo exactionis odium, ſin minùs Principibus, at eorum certè impulſoribus & ſuaſoribus.

Lydorum rex Achæus ob intolerabilem tributorum auaritiam à ſuis interemptus eſt, *teſte Ouidio in Ibin.*

Theodoricvs rex Francorum, quod populum tributis premeret de regno deiectus eſt.

Pinlistvs è Dionyſij familiaribus à Plebe Syracuſana detractus ex arce & trucidatus eſt.

Ioannes quidam Byzantius ſub Michaële Paphlagone Nicopolim miſſus ad tributum exigendum, ſibi in exitium ipſe, & deficiendi cauſam Nicopolitanis præbuit, à quibus in fruſta diſſectum, meminit *Cedrenus.*

Et *ῥινοκολούστης* Herculi inditum fuit nomen, vt narrant Thebani, quod Caduceatoribus, qui ab Orchomeniis ad poſcendum tributum miſſi fuerant, ad contumeliam nares præcidiſſet. *Pauſanias in Bœticis.*

Procleream Theodeberti Francorum Regis ſectorem, quod regem ad tributa imperanda impuliſſet, à plebe Treuerenſi lapidibus obrutum refert. *Bodinus lib.6. de Rep.* exemplo Adurami, quem tributis præfectum, & à Roboam rege miſſum lapidauit omnis Iſraël & mortuus eſt, vt ſacræ aſſerunt litteræ.

Georgivm Preschonem Henrici Suecorum Regis aſſentatorem populus in Palatium facta irruptione omnibus tormentorum generibus cruciauit, quòd Regem, quem ſolio plebs ipſa deturbarat ad rapinas inuitaret.

His caſibus miſerandis nouorum tributorum auctores admonentur, quod malum conſilium ſit conſultori peſſimum.

Memorabile fuit Locrenſium inſtitutum ad deterrendos ab incœpto nouatores, cuius etiam meminit *Demonſthenes in orat. contra Timocratem*, qua cauebatur ne quis nouam legem ad populum ferret, niſi priùs inſerto in laqueum collo eam palàm exponeret; vt ſi populo placeret, eidem pareret, ſin minùs, confeſtim ſtrangularetur legiſlator.

Nec exiguam Principes apud ſubditos ſuos gratiam inirent, ſi in perditos quoſdam homines, qui cum ſua decoxerunt, vel rationes conturbarunt, ad noua tributa ſuggerenda proſiliunt, pœnis animaduerterent, vel cum indignatione à ſe eos rejicerent. Huiuſmodi ſiquidem hominum genus eſt, qui cum Flacci Damaſippo.

——— Poſtquam omnis res ſua Ianum
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curant
Excuſſi propriis

Vel cum Plautino Paraſito:

Curioſi hic ſunt complures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maximo,
Quibus ipſis nulla res eſt quam procurent ſua.

Vide infrà hiſtoriam de Childerico IV. rege, *Tit. Tributa remittere.* Imperante Auguſto, Licinius quidam Iulij Cæſaris libertus Galliæ procurator ab Auguſto impoſitus fuerat. Is miro aſtu, cum Galli menſtrua tributa penderent, ſeptimanas ad ſex dies, menſes ad viginti quatuor, contraxit. Ita annum in quatuordecim menſes deſcripſit, quorum duos integros in quæſtum ſuum conuerteret. Cæſar cum audiuiſſet, moleſtè tulit, neque tamen in Licinium animaduertit. Aliquanto poſt Auguſtus Quintilium Varum Gallis præfecit, cùm ante Syriæ præfuiſſet, quã pauper diuitem ingreſſus, pauperem reliquit

quir. Galliam ergo ſortitus, eadem quæ in Syria moliti, & Gallis perinde vt Syris, id eſt, Gentibus ad ſeruiendum natis, imperare cœpit, & vectigalia acerbè exigere. Id Galli diu cum ferre non poſſet: apertè tamen & palam non defecerunt: ſed ſimulata beneuolentia frequentes ad eum, bellum in Germanos parantem, venerunt, velut eum in expeditionem ſecuturi. Sed mox vbi in ſaltum quendam impeditum perueniſſent, atque id quod petierant, clauſum ſiluis & montibus, circumfuſumque ſuis & Germanorum copiis hoſtem habuerunt: Romanos inuadunt & trucidant. Varus, & qui cum eo erant clariſſimi viri, infelici dextra, & ſuo ictu mortem inuenêre.

Theodosivs Imperator, fiſco ſuo propter frequentes bellorum ſumptus exhauſto, tributum nouum, præter ſolitum ciuitatibus impoſuit. Et alij quidem vbique locorum tributarij populi penſionem eam, quamuis extraordinariam, conferebant. Antiochenus autem populus non tulit vectigal nouum. Et cùm exactores cerneret cùm pleraque alia facere: tùm ex ciuibus quoſdam ſuſpendere, nonnullos crudeliter trahere, alios in vincula conijcere, ſeditionem mouit, multaque & fecit, & dixit per tumultum, quæ vulgus ſolet, vbi occaſionem ad ordinem tollendum, & rerum omnium confuſionem inducendam arripuit. Poſtremò verò Imperatricis quoque Placillæ (hoc enim illius nomen erat) ſtatuam æream ſuo loco impudenter deiectam, & funi pedibus adaptatam, per multas vrbis partes traxit, & pro eo atque plebs furens atque indignans aſſueuit, & contumeliis magnis, quas dicere opus non eſt, affecit. Quod flagitium poſtquam Imperator patratum audiuit, grauiter in eum populum excanduit; & ſicuti par erat, quæ antiquitus obtinebant priuilegia, illis ademit, atque ea vicinæ vrbi conceſſit. Eo enim malo ægre ſe admodum Antiochenis facturum ſe putabat. Iamdudum namque Laodicea inuida æmulatione aduerſus Antiochiam tenebatur. Comminatus præterea illis eſt, ſe vrbem eam incenſurum, ornamenta omnia vetuſtatis ei adempturum, in vicum eam mutaturũ, & aratro proſciſſurum. In animo etiam habuit, multos ex Antiochenis neci dare, & caſtigare, ne poſteà tale quid admittere in animum inducerent. Qui verò ibi cùm poteſtate magiſtratus rem adminiſtrabant, nonnullos, qui facinus tantum auſi fuerant, comprehenſos priùs necarunt, quam Imperator factum id reſciret. Et imperator mandauerat quidem, & tam graues pœnas minatus fuerat, ſed eas ad rem non contulit. Obſtabat enim ei Ambroſij lex. Porrò vrbis multitudo ſola grauium rerum fama conſternata, furore relicto in pœnitentiam incidit, & perinde atque ob oculos verſari videretur, quæ in ſpectatione erant mala, altiùs ſuſpirans, & lachrymarum vim profundens, Deo ſupplicauit, vt ferocientem Imperatoris animum compeſceret, & tantoperè excitatam iram mitigaret. Et publicas peragens ſupplicationes, carmina quædam luctuoſa, & ad commiſerationem mouendam compoſita, numeroſo concentu cantauit. Epiſcopum autem ſuum diuum Flauianum, qui pro eis deprecaretur; ad Imperatorem oratorem miſit, cuius arte Imp. ita fuit planè mitigata. *Niceph. Gall. 12. hiſt. c. 43.*

*BELLA, DEFECTIONES, ET SEDITIONES EXCITANT.

Seditionum & defectionum cauſas exactioni tributorum multi tribuunt hiſtorici, vt de Naxiis, aliiſque, *Thucydides l. 1.*

Ob tributum coriarium rebellarunt Friſij Olennio regendis illis impoſito, *auctore Tacito.*

Ob præfectorum auaritiam Dalmatæ cum Batone gentis duce rebellarunt, *teſte Dione.*

Tumultus Antiocheni tributi noui cauſa ſub imperio Theodoſij, meminit. *Niceph. l. 12. c. 43.*

Neque alia fuit ſeditionis ratio ſub Iuſtiniano Conſtantinopoli ortæ, qui cum pecunia ſemper egeret, eam non ſatis honeſtè comparabat, gratiamque iis habebat, qui vias argenti colligendi oſtenderent, *Zonaras.*

Apud Venetos quoque cùm exhauſto ærario per diuturni belli onera, noua Patres Vectigalia excogitaſſent, orta ſeditio Ducatia Rainerij Principis maieſtas coniectis in eum lapidibus parum tuta fuit, *auctore Sabellico.*

Excitatæ ſunt & ſimiles in Gallia turbæ ſub Carolo VI. adhuc puero, ſumpto à populo Pariſienſi initio, & licentiæ exemplo in totam Galliam peruadente.

In pupillari ſimiliter ætate Ruardi II. Britanniæ Regis, ob tributa in ſingula vtriuſque ſexus hominum capita, coorta eſt ſeditio, & ſub Henrico VII. altera. *Polydorus Virgilius.*

Nec huius mali expers fuit Hiſpania, cum multæ ciuitates Carolo V. Cæſare in Germaniam profecto ad imperium capiendũ, rebellionem fecerunt. *Iouius in Adriano VI.*

Variæ apud Flandros & domeſticæ factiones ſub Ludouico Maleano, aliiſque Comitibus, tributorum grauitati ab hiſtoricis adſcribuntur. *Legiſlator Nouel. 24.* meminit de motib ob publica tributa ſeditionibus.

Quid autem ea de re ſcribat *Claudius Seſellius de Gall. rep. l. 1.* non grauabor hic ſubiungere. Primum eſt vt ex quà minimum ſubditos tributis, vectigalibus ac pecuniarum exactionibus grauet, verum ita ſe comparet, vt intelligant fortunas & compendia ſua curæ illi eſſe. Hoc & Deo eſt gratiſſimum, & ad ipſius ſalutem animique tranquillitatem pertinet. Non enim ſine maximis illorum diſpendiis grandiorem pecuniam imperare poteſt: atqui nonnunquam eripitur miſeris, quo carere omnino non poſſunt, quod illis, & liberis & familiæ, neceſſarium eſt ad quotidianum victum: in quo ſummum eſt flagitium, neque dubitandum eſt, quin huius iniuriæ magnitudo, & oppreſſorum gemitus vehementer Deum commoueant. Huc ergo reges reſpiciant, ac præterea cogitent alienari hominum voluntates, dum ſuæ cupiditati nullum ſtatuunt modum, inde turbas facilè & ſeditiones oriri, præſertim ſi quis grauior caſus regnum affligat. Accedit quòd vitandæ inopiæ extremæ cauſa mutare locum illi atque ſedes coguntur, quod ad regis detrimentum & infamiam pertinet. Quocumque enim perueniunt, ibi de iniuriis & indignationibus rumorem latè ſpargunt, & redacti ad agriculturam deſerunt, & ſibi ſuiſque mendicando victum parant. Sumptus ergo ſuperfluos atque luxum omnem moderati Rex debet, atque cauere, ne fortunis priuatorum calamitatem adferat. Sed ipſa etiam exigendi ratio correctionem requirit: colligitur enim infinita vis pecuniæ, quæ tamen ad Reges & Reip. commoditates non impenditur omnis, & quæſtores auctoritate ac nomine ſui numeris confiſi, multa ſæpè auarè & intemperanter faciunt, & miſerorum hominum laboribus ſuas facultates amplificant. *Hactenus Seſellius.*

Norunt Belgæ, ex his iniquarum exactionum lacunis, calamitates quibus etiam hodie immerguntur, prima penè incrementa ſumpſiſſe, eo videlicet tempore, quo Ferdinandus Aluarez Albæ Dux, & Belgic. Gubernator, aſtutè magis quam prouidè ac pro dignitate regia, nouis vectigalibus, ac decimi denarij tributo perpetuo rerum venalium intendebat, promulgatis hoc nomine anno 1572. per omnes Prouincias ſeueris edictis. Igitur.

Hoc fonte deriuata clades,
In populum, patriamque fluxit.

Reclamatum namque huic petitioni ab Ordinum Principibus, quorum nomine Virgilius Zuichemius Sanctioris Concilij Præſes interceſſit, habita inſigni oratione, quâ luculenter demonſtrabat, quantum malorum hæc inſolens exactio rurſus inueheret, ſi pertinacius peteretur. Quin & Nicolaus Caſtrenſis Louanio oriundus, ex Canonico Vltraiectenſi Midelburgenſium Antiſtes conſecratus, nec prece, nec pretio, nec minis compelli poterat huic decimationi aſſenſum præbere: allegabat enim Bullam Pij V. Pontificis in cœna Domini legi ſolitam illi aduerſantem, & in ſuam ſententiam etiam Martinum Rythouium primum Yprenſium in Flandria Præſulem pertraxit, qui à ſuis exoratus, Albano perſuadere nitebatur, ſuperſedere à tam improba petitione, quam procul dubio noui, & haud facile ſedandi motus ſequerentur; at non aliud ab eo reſponſum accepit, quam, Tu Epiſcope domum reuerſus doce tuum populum, vt ſubiecti ſint propter Deum, Regi quaſi præcellenti & Ducibus tanquam ab eo miſſis. Nihil ergo rationes valuerunt; quodque verbis non potuit, minis & pœnis aggreditur, ac in Vltraiectenſes primum, dein in Amſtelredamenſes tanquam ſuæ Maieſtati rebelles, acrius animaduertit. His quidem mulcta pecuniaria conſtituta; illis præſidio Hiſpanico munitis, & omnibus quibus iam olim gauiſi fuerant, priuilegiis ereptis, quæ tamen poſtmodum Regio iuſſu reſtituta fuerunt. Bruxellenſes etiam tumultuantur, & ſeratis tabernis, cibos & cuiuſvis generis merces, etiam dato pretio diuendere recuſant. Atque ex hinc cœpta defectio vires ſumpſit, quæ vſque in hodiernum diem augentur; & à Regis obedientia palam diſceſſum eſt. *Beyerlinck in Chronico.*

*TRIBVTA REMITTERE, IMMINVERE.

A Regni firmandi optimum eſt auſpicium tributorum laxamentum.

Smerdim Magum ſcribit Herodotus, ſingulis quibus imperabat nationibus tributorum immunitatem & vacationem militiæ in triennium tribuiſſe.

PAVLI ÆMILII triumphum quem de tota Macedonia & Perſe victo egit, illuſtriorem reddidit parta populo Romano tributorum immunitas vſque ad Hertij & Panſæ conſulatum centum & viginti quinque annorum interuallo, quam laudem ei tribuit *Cicero l.2.Offic.Plut.in eius vita, Plinius l.33.c.3.Val.Max.l.4.cap.2.*

ALEXANDRVM SEVERVM commendat Lampridius, quod vectigalia publica contraxerit.

Laudatur & Piſiſtratus, quod cùm ruſticum agrum colentem quid ſereret, interrogaſſet, atque ille ſphacelos & ex iis vectigal Piſiſtrato pendendum eſſe reſpondiſſet, tributum remiſerit, libera hominis voce motus, *teſte Suida.*

CAROLO VIII. regnum ineunte coactis Galliæ comitiis
B tributa ſunt ſublata. Et in eodem regno tributorum petendorum egregiæ exſtant formulæ, quibus Princeps ingenuè fatetur, ſe omnia tributa vbi primum licebit, remiſſurum, vt tradit *Bodinus libro quinto de rep.* quod Regum Philipporum Longi & Valeſij exemplis confirmat, quorum hic exiguum ſalis vectigal propalam teſtatus eſt ſe mox ſublaturum: ille cum grauiſſimo bello coactus ſalarium tributum duplicaſſet, non paſſus eſt dominij tabulis comprehendi.

Hunc Titulum cum D. Ludouici Gallorum Regis ſub perſona filij hac ad omnes Principes exhortatiuncula concludam quâ eum religioſum in primis erga Deum eſſe monuit, aduerſus egenos liberalem & benignum, legum morumque regni ſui cuſtodem ac vindicem acerrimum, à vectigalibus & tributis abſtinentem, niſi ſumma vis neceſſitatis & vtilitatis publicæ iuſtiſſima cauſa impellat.

*NON NISI CONSENTIENTE POPVLO INDICENDA.

C Bellum cum Veientibus gerere ſumptu priuato gens Fabia Romæ à Senatu impetrauit. Et cum primùm decretum eſt, militem de publico ſtipendium accipere (antea enim eo munere de ſuo quiſque fungebatur) eamque ob cauſam inductum eſt tributum, tribunis plebis edicentibus ſe auxilio futuros, ſi quis in ſtipendia tributum non conferret, non expectato auxilio tribunitio, repente eſt certamen conferendi ortum, cum primum ipſi Patres (quia nondum argenti ſignati erat vſus) æs graue plauſtris ad ærarium conuexerunt. Poſteà diruto ærario noua ciuibus tributa, aut ſociis imperari nolint Senatus, ſed ita Patres diſſeruerunt: omne aurum, argentum, æs ſignatum ad Triumuiros menſarios deferamus, vt voluntaria oblatio, & certamen adiuuandæ Reipublicæ excitet ad æmulandum animos, primum equitum, ac deinde reliquæ plebis. Itaque Senatores tanto certamine in publicum contulerunt, vt prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe, vt nec Triumuiri menſarij accipiendo, nec Scribæ referendo ſufficerent. Parta victoria,
D Senatus mutuam pecuniam ſingulis bona fide reddi decreuit. Hæc. *Liuius.*

Gelonis apud Plutarchum dictum exſtat, qui cùm pecunias Syracuſanis imperaſſet, illis indignantibus, ſe petere dicebat tanquam redditurum, quod etiam finito bello fecit.

Sub CAROLO VII. Gallorum rege conſilij publici particeps fuit Philippus Cominæus hiſtoricus clariſſimus, qui exemplum teſtamenti Turcarum Principis Mahometi ſe legiſſe ſcribit *Commentariorum lib.* 10. inter alia, inquit, Dolebat ei plurimum, quod Prouinciis ſuis pecuniam extra ordinem imperaſſet.

Inteſtina Britannorum ſeditio ſub Eduardo primo orta non ante conquieuit, quam decretum latum eſſet, ne vllum Regi tributum populo Anglico in poſterum tempus indicere liceret, quod antea Reges ſuo ſæpè arbitratu fecerant, niſi è Conſilij auctoritate, vt apud Polydorum Vergilium legimus.

Memorabilem de Conſtantio hiſtoriam narrat *Euſebius in Conſtantini vita*, Principibus quotidie ob oculos ponendam velut quandam optimi principatus idæam. Diocletianus
E illi per legatos ſuos paupertatem exprobrabat, eique obijciebat, quod cum ſubditis parceret, nihil in theſauris reconditum haberet. Quibus intellectis, cum legatos apud ſe commorari iuſſiſſet, conuocauit Conſtantius locupletiores ditionis ſuæ ciues, ipſiſque inopiæ ſuæ cauſam expoſuit, quod maluerit beneuolentiam benignitate ſua collectam & firmatam, quàm ipſorum theſauros imperio ſeueriore extortos poſſidere. Nunc verò illorum ſibi opus eſſe ſtudio, gratia, opibus & fide. Tum illi ſine cunctatione lætis animis hilarique vultu ærarium eius auro & argento compleuerunt, & amore erga Principem clementiſſimum mirifico, magnoque inter ſe ardore concertauerunt. Conſtantius itaque cum legatis ſuas opes inſpiciendas oſtendiſſet, Diocletiano renuntiari quid vidiſſent, iuſſit, & qua ratione tantus theſaurus tam ſubitò collectus eſſet, ſubindicans Principis ærarium tutiſſimum eſſe & firmiſſimum, ſubditorum animos beneuolos, & Regi nunquam defuturos eorum theſauros, modò ei ſtudium, amor & fides populi ſui non deſit. Benignus Imperator poſt diſceſſum Legatorum pecunias allatas ciuibus ſuis reſtituit, obſequio illorum multis verbis collaudato. Hactenus *Euſebius.*

Quin & ipſi reges multis in locis eas ſibi leges poſuerunt vt non niſi indictis & probatis Comitiis noua tributa imponerent. *Corſet.tract.de poteſt.reg. quaſt.49.n.3. Noua digeſtio legum Hiſp.l.6.tit.7.l.1.* F

Sic Caroli V. & Philippi II. & Alberti & Iſabellæ in læto introitu Brab. promiſerunt, ſub veteribus teloniis & vectigalibus mercatores commeaturos, neque ſupra ſolitum quicquam exactum iri.

Certe Brabanti non quoad vectigalia tantum, ſed & qualiacumque onera à Ioanne Duce ita liberi ſemper fore promiſſi ſunt, vt nullis precariis grauari poſſint; niſi ſi militarem honorem Dux aut filius accipiat, aut filias elocet, aut capiatur, ſi ad aulam Imperatoris vocetur, 100. Libræ Louan. eunti, & totidem redeunti debentur, totidem in prolium matrimoniis. Indicium magnæ veterum paupertatibus qualis ferè fuit, quo tempore leges XII. tabularium ferebantur, quando pro pulſatione hominis liberi 25. aſſes indicebantur: quæ creſcente vtilitate monetæ L. Neratius inſigniter abutebatur, cùm obuium quemque ſoluta ea pœna depalmaret, vt eſt *apud Gellium. Noct. Attic. lib.20. cap.1.*

Nihilominus in oneribus realibus, ſeu precariis [Beden G vocant idiomate patrio, quod lege indebita ſint, & vt exigantur, conſenſus populi requiratur, prout adhuc hodie ille aut interuenit, aut extorquetur] in Brabantia contribuunt bona Eccleſiaſtica, quæ non ſunt amortizata, aut vt talia habita per annos 70. ante annum 1451. & quæcumque Eccleſiaſtici ſibi & non Eccleſiæ acquiſiuerunt. Ita ſanxit Philipp. Bonus, litteris 20. Septembris 14. 1. quæ inſtructionem continent ſuper precariis, *articul.* 7. & 8. Ita *Franc. Zypæus in ſuis Analyt. poſtremi Iuris Eccleſ. lib.3. Tit. penult. ſ. num.16. & 21.*

*NEQVE ALITER QVAM EX GRAVI CAVSA.

S. LVDOVICVS Galliæ Rex grauiſſimè cuidam ex ſuis ſuccenſuit, quod illi auctor eſſet, vt à regno noua tributa exigeret, præſcripta etiam exigendorum ratione. Nec iniuriâ præſtantiſſimus Rex iniuſto exactori indignabatur: ſciebat enim ſeueram numinis vltionem ſolere ſubſequi hanc iniuſtitiam, H quam per Prophetham Michæam teſtatur Deus, his verbis: Audite Principes Iacob, &c. Qui violenter tollitis pelles eorum, &c. Ob quod ſcelus pœnam ſubiungit: Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, &c. Atque ideo dictus Rex in teſtamento ſuo Philippum hæredem ac filium ſuum rectè monet in hæc verba: Fili mi, ante omnia in eam curam incumbe, vt Deum cultu & amore proſequatis: animo ſis pio & humano erga mendicos & ærumnoſos homines, illiſque pro viribus opem feras: iuſtas regni tui leges obſerues: ne ſubditis tuis tributa imperes, aut imponas onera, niſi neceſſitas vrgeat, teque manifeſta vtilitas regni compellat; idque non vltrò, ſed graui de cauſa facias: ſi ſecus faxis, non Rex, ſed tyrannus habeberis, *P. Ribadeneira lib.2. de Principe Christiano cap.10.*

* Trinitas.

A DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TRINITAS quæ Græcis τριὰς, à perſonarum in diuinis numero nomen accepit. Significat autem vnitatem naturæ earundem etiam perſonarum in obliquo dumtaxat, vt loquitur *S.Th.1.p.q.21.art.3.* ſi Etymologiam vocis ſpectamus, numerum autem perſonarum in recto.

Hinc bene obſeruat *Cardin. Bellarmin. lib.2.cap.5.de Chriſto, Tom.1. Controuerſ.* Trinitatem non ſignificare trium vnitatem, vt putauit Valentinus Gentilis; ſed ſimpliciter ternarium perſonarum: vt patet cùm ex voce Græca τριὰς, tùm ex ſancti Athanaſij ſymbolo vbi dicitur, Trinitatem in vnitate veneremur. Itaque vt bene ſanctus Fulgentius *cap.1. de fide ad Petrum*, Trinitas ad perſonas refertur, vnitas ad naturam. Quod idem fusè explicat *Iſidorus lib.7. Etymol. c.4.* & hoc eſt quod S. Thomas ſuprà dicit, Trinitatem videri dictam quaſi trium vnitatem, ſi quis ſonum vocum attendat non tamen hoc propriè ea voce ſignificari, ſed ſolum numerum trium perſonarum. Et quamuis hoc nomen in Scri-
B pturis non inueniatur expreſſis verbis, tamen ex illa euidenter deducitur, nempe *Matth.vlt.* vbi Chriſtus, Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, *1. Ioan.5.* Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Atque vtuntur hoc nomine Dion. *c.1. de diuin. nom.* Iuſtinus *l. de recta fide confeſſ.* Tertull. *lib. cont. Praxeam*, Cyprianus *ſerm. de orat. Domin.* & omnes poſteriores.

TRINITATIS MYSTERIVM, EIVSQ. PROFVNDITAS.

Myſterij SS. & indiuiduæ Trinitatis abyſſum ingreſſurus *S. Aug. lib.1. de eodem myſter.* ita orditur. De hac re ſumma excellentiſſima cum modeſtia agendum eſt, & attentiſſimis ac deuotis auribus audiendum.

Vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus ſancti, nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquis quæritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Non pigebit me, ſicubi hæſito quærere; nec pudebit, ſicubi erro, diſcere. Quiſquis ergo hoc audit, vel legit, vbi pariter certus eſt,
C pergat mecum, vbi pariter hæſitat, quærat mecum: vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me: vbi mecum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo ſcriptum eſt. Quærite faciem eius ſemper. Et iterum:

Quid hoc id eſt, Trinitatis myſterium, vel ex parte, vel per ſpeculum & in ænigmate videt: gaudeat cognoſcens Deum & gratias agat: qui verò non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cœcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt Deus, ſed tamen Trinitas, *l.6. de Trin.*

Cæterùm nullus myſterij huius profunditatem verius aſſerere potuit, quam ſanctus hic Doctor, vt cuius ingenium & conatum in illius comprehenſione Deus eludere dignatus fuit, oſtenſione pueri totum mare alueolo exiguo excipere laborantis, cuius rei hiſtoriam Auctores qui ante annos 500. ſcripſerunt, recenſent, & variis imaginibus Eccleſia expreſſit, ſic vt abſque temeritate negari non poſſit. Scribunt eam, *S. Vincentius Ferrar. ſerm. de Trinit. Volaterran. lib. 11. An-*
D *thropol. & lib.8. Geograph. P. de Natal. in Vita S. Aug. Thomas Cantipratenus lib.2. apum. p.3. cap.48.* cuius verba adſcribere hic viſum.

Eo tempore, quo Beatus Auguſtinus librum de Trinitate compoſuit, illi tale miraculum Deus oſtendit. Hipponenſis ciuitas Africæ nobilis, in qua B. Auguſtinus Epiſcopatum adminiſtrauit, ſuper littus maris pulcherrimè ſita erat. Beatus autem Auguſtinus in conſuetudine habebat, vt poſt diuinum ſtudium & laborem veſpere ſuper littus maris, ſequentibus à longè Epiſcopis & clericis, qui pro conſilio & negotio vniuerſalis Eccleſiæ eum frequentabant, ſolus antecedens deambularet; ne ſcilicet eius contemplationem aut ſtudium colloquentium fabulatio impediret. Cùm ergo ſic ſolus incederet, puellum miræ pulchritudinis ibi ſedentem inuenit, qui facta in terra foſſa paruula (ſicut pueri in plateis ludentes ſolent) cochleari argenteo aquam de mari hauriebat, & in illam paruam foſſam effundebat. Quem vt B. Auguſtinus ita ſerioſè ſedentem vidit, pedem mox preſſit, & ſtetit: procedens inde puerum ſalutat, & inquirit quid agat: & puer ſeriò reſpondit: Volo, inquit, totum iſtud exhaurire mare, & iſti foſſæ, ſi poſſum, infundere. Quo reſponſo quaſi puerili vir ſanctus in riſum decentiſſimum reſpondit: Et quomodo, inquit, ô bone A
puer, hoc poteris? Ingens eſt mare, & paruum cochlear quo hauris, foſſa paruula in quam fundis. Et mox puer. Poſſibilius, inquit, mihi eſt hoc facere, quod intendo, quàm te implere quod cogitas. Ad hoc B. Aug. mirabiliter ſtupefactus, quid hoc eſſet interrogat: Et puer, Cogitato, ait, voluis, & & æſtimas volumine breui concludere, quid ſit illud indiuiduæ Trinitatis inexplicabile Sacramentum. Et hoc quidem antequam poſſis, iſti foſſæ paruulæ potius maris vndas infundam. Hæc dicens puer repentè diſparuit: Beatus verò Auguſtinus Chriſtum in facto glorificans, quàm verum puer dixerat, mox aduertit. Siquidem cum prius eos libros in Piſanis montibus iuxta Centum cellas inchoaſſet, diu diſtulit priuſquam ſummam manum iiſdem immitteret, quod non fecit niſi ætate iam adulta, & grauiore, vt conſtat ex *lib.2. retract. & Epiſt. 102. ad Aurelium*, quæ iſtis libris præponitur. Eo autem loco vbi ſupra ſcriptum miraculum contigit, exſtat adhuc ſacellum cum domo Eremitica perantiquum, vbi in la- F
pide, exciſa & penè exeſa leguntur hæc.

Siue Viator es, ſiue Inquilinus:
Eremiticam, venerare domum, venerare ſacellum,
Vbi præfulgidum illud Eccleſiæ lumen Auguſtinus
Egregium de Trinitate opus inchoauit,
Quod mirifico cœleſtis pueri iuxta Bertoldi
Littus ſibi apparentis oraculo intermiſſum,
In Africa tandem ſenex abſoluit.

Porro imparem eſſe vniuerſæ naturæ facultatem, vt huius myſterij incomprehenſibilem profunditatem aſſequatur, omnium Doctorum ſententia & confeſſio, vnde illud inquirere, peruerſam curioſitatem: tenere verò & credere, ſummam ſecuritatem: videre autem ſicuti eſt, perfectam felicitatem pronuntiat mellifluus *Bernardus ſerm.1. inſeparat.*

Atque ea de cauſa non immerito de eodem cuiùs paulò antè mentionem fecimus Auguſtino memoratur, quod de Trinitatis myſterio meditanti, ſuperuenerit mentis exceſſus, quem his verbis deſcribit *Sabellicus lib.2.cap.6. hiſtoriæ*, & ex illo *Marulus lib.2. cap.4.*

D. AVGVSTINVS Hipponenſis Epiſcopus dum ſanctæ G
Trinitatis myſterium ſolus in cubiculo ſedens contemplaretur ita à ſeipſo abſceſſerat, vt à muliere, quæ illum conſulere cupiebat ſæpius interpellatus nihil reſponderet; imò ne reſpiceret quidem: mulier denique quia ſe contemptam putauit, abiit triſtis. Poſtero autem die, cùm eum in Eccleſia audiret, in ſpiritu rapta vidit de Trinitate diſputantem; atque audiuit, idcircò ſe illum die heſterno fruſtra quidem adiiſſe, quòd eiuſmodi meditatione occupatus, ipſam neque videre, neque ſentire omninò potuiſſet, ac proinde ne redire dubitaret. Redit, & quod petierat conſilium, ſine cunctatione accepit.

Ideoque nonnulli præſens myſterium adumbratum volunt in Torrente illo, ad quem ductus fuit Ezechiel *c.47.* quē poſtquam ad renes vſq; ingreſſus eſſet, ſubſtitit; intumuerant enim inquit, aquæ profundi torrentis, qui non poterat tranſuadari.

DE PROCESSIONE IN DIVINIS.

Cæterùm ad huius myſterij ſublimitatem aliquouſque eruendam notanda eſt in diuinis duplex proceſſio, ſiue realis emanatio, qua vnum ab alio realiter producitur. Quarum vna etiam nomine generationis appellatur, provt illa ſolis viuen- H
tibus competit, eſtque productio viuentis à viuente ſecundum rationem ſimilitudinis in eadem natura. Igitur in diuinis eſt proceſſio ſiue generatio Filij à Patre, quando videlicet Pater ab æterno ſeipſum cognoſcens, veram ſui imaginem in ſe met produxit, quam verbum mentis appellant Philoſophi, quod non eſt aliud, quam ſimilitudo rei intellectæ, producta per actionem intelligendi. Huius ergo Verbi diuini productio eſt Filij generatio, qui proinde Verbum dicitur quod fuit in principio apud Deum, imo Deus ipſe, *Ioan.c.1.*

Præter hanc generationem alia eſt Proceſſio in diuinis, qua Pater & Filius infinito ſe amore ab æterno diligentes, ſpirant Spiritum ſanctum velut ſuum amorem. Ex quo enim rem quampiam amamus, oritur in nobis quidam impulſus ſiue impreſſio rei amatæ, iuxta quem amatum eſſe dicitur in amante, vnde illud axioma Philoſ. Mutua inhæſio eſt effectus amoris, & Ioannes *1. epiſt. c.4.* Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Et hinc eſt quod Theologi doceant, duas eſſe in diuinis proceſſiones, vnam quæ per intellectum fit, qua Pater intelligendo

gendo produci Verbum ſiue Filium: alteram quæ per volun- A tatem, quâ producitur Spiritus ſanctus, qui proinde à Patre & Filio procedere dicitur, cum procedat per modum amoris, amor enim præſupponit cognitionem, & à duobus principiis, intellectu & voluntate pendent, Verbum autem à ſolo intellectu producitur: vt cuius eſt producere ſimilitudinem rei intellectæ. Intelligit enim intellectus per quandam ſimilitudinem ad rem cognitam, nam intellectio eſt rei aſſimilatio, quo fit, vt qui per intellectum producit, ex vi ſuæ originis procedat, vt ſimilis ſuo principio, adeoque generari propriè dicatur. Quæ aliter ſe habent in proceſſione, quæ per voluntatem fit, quæ proinde generatio appellari nequit, non enim amare eſt producere ſimilitudinem rei amatæ; neque ob id dicitur amare voluntas propriè, ex eo quod aliqua oriatur in illa ſimilitudo eius quod amat: ſed quia oriatur in ea impulſus aliquis, ſiue inclinatio ad rem amatam, non ergo procedit Spiritus S. ex vi proceſſionis ſecundum rationem ſimilitudinis ſeu imaginis; vnde nec generari dicitur. Verbum autem ſecundum ſpeciem proceſſionis ſuæ procedit vt ſimile dicenti, quatenus eſt informatus ſpecie intelligibili. B Ideoque Filius dicitur imago Patris, non ita Spiritus ſanctus; vterque tamen cum Patre vnus & idem eſt Deus, propter naturæ diuinæ infinitatem, quæ tribus his, quamuis origine, ſubſiſtentia, & exiſtendi modo diuerſis, æqualiter, & abſque ſui multiplicatione vel diuiſione communicatur, ſic vt tres illæ perſonæ non ſint aliud quàm vnus & idem ſimpliciſſimus Deus, ex quo per quem, & in quo ſunt omnia. *Ad Rom. cap.* 11. vbi vt docet S. Auguſt. *lib.* 1. *de Trinit. c.* 6. præpoſitio [Ex] Patri tanquam primo principio, à quo omnia promanant: [Per] Filio, quia indicat originem à Patre, & ſapientiam per quam omnia ſunt condita & reparata [In] Spiritui S. appropriatur, vt cui attribuitur vnio, bonitas & perfectio, eſt enim amor notionalis Patris & Filij, & velut ipſius Trinitatis finis. Idem Auguſt. in *l.* 1. *doct. Chriſt. cap.* 5. Nec facile ait, inuenio nomen quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quod melius ita dicatur, Trinitas hæc vnus Deus, ex quo, per quem, in quo omnia. Eadem vna ſubſtantia, vnus tamen non eſt alter: eadem tribus poteſtas, eadem æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas. In Patre vnitas, in Filio C æqualitas, in Spiritu ſancto vnitatis æqualitatiſque concordia. Et tria hæc vnum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, (quia ſcilicet Filius primum eſt æquale Patri) connexa omnia propter Spiritum ſanctum. Quia videlicet Spiritus ſanctus procedit vt nexus, & amor, ac concordia Patris & Filij.

Similitudine quadam ſpeculi, duas has proceſſiones exponit. *P. Bez. in concept. Theolog. Domin. de Trinit.* In Speculo inquit, ſimilitudo ſiue imago ſpeculum intuentis, aut alterius obiecti apparet, cuius adſpectu homo delectatur, & in illam rem adfectu impellitur. Sic Deus ſuam eſſentiam contemplatur, in ea ſui imaginem quæ eſt Filius, produxit, in ea ſibi complacuit, vnde mutuo amore impulſi, Spiritum ſanctum qui vtriuſque eſt amor, ſpirarunt.

PROPRIETATES, RELATIONES AC NOTIONES

Et hæc quidem de Proceſſionibus huic propoſito ſufficiant. At præter has, etiam conſiderandæ in diuinis Proprietates, Relationes, & Notiones: Relationes quidem eæque rea- D les per quas conſtituuntur & diuiduntur tres Perſonæ, ſunt que idem quod eſſentia diuina ſecundum rem; quatuor numerantur. Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Proceſſio, quæ in Deo ſunt ſecundum actionem illius immanentem, ſcilicet actionem intellectus & voluntatis. Et licet paternitas & ſpiratio re non diſtinguantur in genere relationum, tamen earum termini qui ſunt Filius & Spiritus S. realiter diſtinguuntur, quòd ſufficit ad diſtinctionem realem relationum.

Notio iuxta *Aug. l.* 1. *de Trinit. c.* 6. accipitur pro eo, quo inſtar formæ vna perſona cognoſcitur diſtingui ab alia. Sic alia eſt notio qua genitor cognoſcitur, alia qua ingenitus. Requirunt autem Scholaſtici ad notionem duo, nempè vt pertineat ad originem, & vt vocabulo abſtracto aut æquiualenti exprimatur, vt cum dicimus verbi gratia innaſcibilitatem eſſe notionem patris, aut eſſe ingenitum, vnde tot ſunt notiones, quot ſunt abſtracta, quibus vna perſona diſtinguitur ab alia. Sunt autem talia quinque: Paternitas, Spiratio communis, Filiatio, Proceſſio, Innaſcibilitas, è quibus quatuor priores ſunt relationes, & proprietates etiam quatuor; nam ſpiratio communis non eſt proprietas. Ex quatuor autem proprietatibus tres ſunt tantum notiones perſonales, E quæ ſcilicet tres conſtituunt perſonas, Paternitas, Filiatio, & Proceſſio, innaſcibilitas enim non conſtituit Perſonam, cum non ſit relatio. Adde Theologos non quaſuis notiones perſonarum diuinarum notionibus recenſere ſolere, ſed illas duntaxat quæ pertinent aliquo modo ad dignitatem perſonæ quam diſtinguunt. Plura qui volet, legat S. Thomam, & qui eum interpretati ſunt, nobis hic ſuffecerit exclamare cum Apoſtolo, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius?

DE PERSONIS DIVINIS IN PARTICVLARI, AC PRIMVM DE PERSONA PATRIS.

Primæ in diuinitate Perſonæ nomen Patri attribuitur, tanquam quo ſignificetur proprietas & habitudo quædam ad ſecundam, vt ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, id eſt, æterna & temporalis, vt loquitur *Damaſc. l.* 1. *de fide c.* 15 exiſtit & deriuatur, vt iure ab eo nomen accipiant. *Ad Epheſ.* 3. *verſ.* 15. Per hoc enim nomen prima F Perſona conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur.

Atque hoc nomen ei propriè competit, quia ſolus citra mulieris coniunctionem generat, quia ſolius, id eſt, vnigeniti pater eſt, quia nunquam fuit filius, ſed ſemper pater. Denique quia in creaturis eſt ſimilitudo ac ſignum paternitatis ipſius, ſaltem analogicè. Vnde Damaſcenus ſuprà. Nomen inquit, paternitatis à diuinis ad patres humanos eſt tranſlatum, dependet enim paternitas in creatis à diuina, tanquam ab efficiente & exemplari.

Hinc etiam primæ perſonæ competit eſſe principium, A & Ω. etiam ipſius diuinitatis, vt ſupponit pro Filio & Spiritu S. quia nulla perſona diuina eſt quæ habeat principium, niſi à patre. Item eſſe ingenitum, prout importat non eſſe productum vllo modo; adeoque carens principio.

DE PERSONA FILII.

Secunda Perſona in diuinis vocatur Verbum, quia per intellectum ad modum verbi intellectualis producitur, & quia verbum eſt ſimilitudo quædam & imago rei intellectæ expreſſa & producta per actum intelligendi, idcirco etiam di- G citur imago Dei inuiſibilis, *ad Coloſſ.* 1. Splendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, *ad Heb.* 1. Atque ipſummet verbum incarnatum dicit *Ioan.* 14. Philippe, qui videt me, *videt &* patrem. Vnde iterum, Hunc Pater ſignauit, ἐσφράγισεν, id eſt ſigillauit, & velut expreſſit. vt Patrem eiuſque vultum Filius repræſentet, tanquam figura perſonæ, non tamen eſſentiæ paternæ, cuius habet identitatem; vnde cum dicitur Figura ſubſtantiæ, intellige ὑπόστασις, id eſt, ſubſiſtentiæ patris: ſubſiſtentia autem non eſt aliud quam perſona.

Solus autem Filius mediator factus Dei & hominum carnem aſſumpſit: cumque in forma Dei eſſet, id eſt vnus cum Patre Deus, eique per omnia æqualis ſemetipſum exinaniuit, id eſt, euacuauit, & velut in nihilum redegit, accipiens formam ſerui, id eſt, humanam, tam internam, quam naturam dicimus; quàm externam illius ſpeciem, figuram, & ſchema, per quæ ſe hominibus videndum exhibuit, & in nobis habitauit.

☞ *Vide plura in loco de Chriſto.*

DE PERSONA SPIRITVS SANCTI.

Tertia perſona quæ per voluntatem ad modum impulſus H procedit, nomen Spiritus accepit, quod inſtar flatus producatur. Ideoque Chriſtus daturus Spiritum ſanctum inſufflauit in diſcipulos; & in die Pentecoſtes adueniente Spiritu ſancto factus ſcribitur à Luca repente de cœlo ſonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis. Dicit ergo Spiritus ſanctus relationem ad Patrem & Filium, tanquam ſpiratorem, & quia nos in Deum impellit, ideo Sanctus peculiariter dicitur, niſi cum aliis dicamus, ſanctitatem ad voluntatem pertinere, & tertiam perſonam ideo ſanctam dici, quia per voluntatem à Patre & Filio procedat.

Quinimo eſt conſtãs ſententia Scholaſticorum, Spiritum ſanctum à Filio non diſtinguendum, ſi ab eo non procederet, quia in diuinis non diſtinguuntur realiter, quæ inter ſe non habent relationem originis: quam Spiritus S. non haberet ad Filium, ſi ab eo non procederet. Quippè vt benè Richardus eſſentiæ identitas in Deo, omnem differentiam excludit, præter eam quæ ſecundum originem accipitur.

Etiam

Etiam Amor nomen eſt Spiritus Sancti, vti & Donum.
A Amor quidem acceptus non eſſentialiter, ita namque tribus perſonis competit; Deus charitas eſt, ait *in ſua Canonica* Ioannes: ſed notionaliter pro amore producto. Ita Auguſt. *lib.15.de Trinit. cap.17.* Donum verò, quia & originem ab alio habeat & a creatura poſſideri queat. Filius autem quamuis etiam donum patris vocetur, Filius datus eſt nobis inquit Iſaias, & alibi ſæpiùs; tamen ex vi ſuæ originis hoc non habet quemadmodum Spiritus ſanctus, qui procedit vt amor, quique eſt radix cæterorum donorum.

☞ *Pro huius Tituli illuſtratione, vide multa in Loco proprio de Spiritu, vbi particulatim de Spiritu ſancto.*

DE MISSIONE PERSONARVM.
QVIBVS EA COMPETAT?

Nomen miſſionis à creaturis tranſlatum eſt ad perſonas diuinas; vnde quoad has omnis imperfectio tollenda, quæ in creaturis reperitur. Non ergo hic miſſa perſona mittente eſt inferior, aut ſubiecta, aut ab ea ſeparata: Sed ideò dicitur mitti aliqua perſona ad creaturas, quia illa perſona diuina ab alia procedat, cùm virtute operandi aliquem effectum temporalem
B in creaturis: quem cum operari incipit, nouo quodam modo incipit eſſe cum creatura. Itaque miſſio includit proceſſionem vnius perſonæ ab alia, & temporalem aliquem effectum in creatura, ratione cuius ipſa miſſio temporalis habetur.

Itaque tam Filius quam Spiritus ſanctus mitti dicitur. Ita Chriſtus, Ego, & qui miſit me pater, *Ioan.c.8.& c.16.* de Spiritu ſancto dicit; mittam eum ad vos. Quod obtinet tam in viſibili, quam in inuiſibili miſſione, niſi quod viſibilis miſſio filij fuerit per vnionem hypoſtaticam, non ita Spiritus ſancti.

Quatuor autem ſignis potiſſimùm viſibiliter Spiritum S. apparuiſſe conſtat. Nube, Flatu, Linguis igneis, & Columba, quæ quidem fuerunt res veræ, non imaginariæ. Fuit enim verus ventus, vti & nubes: Linguæ formam linguarum exprimebant, & effigiem ignis. *Act. c.2.* tanquam ignis dicitur, materiam vero habebant nubium. Columba etiam quamuis non fuerit verum animal, fuit tamen aliquid columbæ figuram repræſentans. Horum omnium ſymbola, ☞ *Quære in Loco de Spiritu ſancto.* Fit autem miſſio à tota Trinitate, in quantum dicit ordinem ad effectum. In quantum verò dicit
C originem fit à perſona producente.

*MYSTERII TRINITATIS COGNITIO,
QVOMODO HABENDA?

Certum eſt ſolis naturæ viribus intellectum creatum non poſſe deuenire in notitiam SS. Trinitatis. Imò ne ſuſpicari Deum eſſe trinum in perſonis. Creaturæ enim quæ nobis Deum manifeſtant, ſunt à Deo vt eſt vnus, non verò vt eſt trinus in perſonis. Quia operationes ad extra communes ſunt toti Trinitati. Si quid Philoſophi, de myſterio Trinitatis cognouerunt, ex ſcriptis noſtris hauſerunt, dicit Clemens *Alex.lib.5. ſtromat.* Niſi dicamus, quòd tantùm quædã Trinitatis attributa cognouerint: ita S.Thomas. Veritas autẽ ſupradicta confirmatur auctoritate ipſius Chriſti, *Matth.11.* Nemo nouit filiũ niſi pater, & patrẽ nemo nouit niſi filius & cui voluerit filius reuelare, quòd certè de ſupernaturali reuelatione accipitur.

Itaque tota cognitio quam de Trinitatis myſterio habemus non aliundè quam ex reuelatione diuina nobis aduenit, per teſtimonium ipſius reuelantis, quod facit vt homo aſſentiatur
D veritati ita reuelatæ, & deueniat in cognitionem aliquam tanti myſterij, vnigenitus enim qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. *Ioan.c.1.* cùm in veteri lege, nullam aut non niſi admodum obſcuram illius notitiam haberent. Vnde colligunt Suarez, & Richardus de S.Victore, poſſe hominem fide imbutum & per voluntatis affectionem applicatum, rationes inuenire quibus myſterij huius conuenientiam oſtendat.

*SS. TRINITATIS SYMBOLA, ET TYPI.
EX LEGE VETERI.

Quamuis Deus ab initio creationis myſterij huius immenſitatem non propoſuerit fide apprehendendam, nihilominùs illius veritatem ſemper ſub figurarum vmbris inculcauit. Inter varia autem & illuſtria teſtimonia, vnum eſt non parui ponderis, quod Moyſes, verba Dei hominem creare volentis recitans, dicat ea fuiſſe *Gen.1.* Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæ ſanè verba non ad Angelus, ſed ad alias perſonas ſibi conſubſtantiales Deus locutus fuit, dicendo enim, [faciamus] pluralitatem; dicendo verò [ſimilitudinem noſtram] vnitatem naturæ inſinuat, vt aſſerunt SS.Patres, eóque teſtimonio vtuntur Auguſtin.& Patres qui hortatu Conſtantini Imp. interfuerunt Concilio Smyrnenſi. Atque hinc Auguſtinus *lib.6.de Trinit.cap.6.* dicit. Ima- E
ginem SS.Trinitatis hic reperiri, eámque collocare videntur in animæ noſtræ tribus potentiis, memoria, intellectu, voluntate, quæ cum diſtinctæ ſint, in vna tamen anima inueniuntur. Deinde agnoſcimus in nobis internas proceſſiones intellectus & voluntatis; quæ in Deo multò ſunt perfectiores. Sanè ſicut Pater generat Verbum, & ipſum cum patre Spiritum ſanctum, ſic intellectus producit verbum mentis, eiuſque auxilio voluntas elicit amorem rei ſibi repræſentatæ.

Vtuntur quoque veteres ad hoc myſterium elucidandum exemplo Adami, Euæ, & Seth. In his enim tribus eadem natura diuerſimodè ſubſiſtebat. In Adamo quidem tanquam in fonte & origine: In Eua verò, tanquam quæ ab illo eandem accepiſſet: Denique in Seth tanquam ab vtroque procedente. In hoc tamen differunt, quod hi tres fuerunt plures homines numero, vnicam ſpecie non numero naturam participantes, quam Deus habet vnam numero, & incircumſcriptam in tribus perſonis.

Patriarchæ Abraham in conualle Mambre apparuit Dominus, paulò antè quam Sodoma euerteretur, viditque tres viros F
deſcẽdentes in domum ſuã, quos fuiſſe Angelos qui in aſſumpto corpore venerant conſtat, ex *ad Hebræos, & c.19.Gen.* eoſdem tanquam Dei legatos ab eo cognitos, colligitur quod pro Sodomitis eos deprecaretur, verũ alloquitur illos in ſingulari, dicens, Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis, &c. Significabant autem hi tres ſymbolicè SS.Trinitatẽ, vti tenet S.Ambr. Cyrillus, Euſeb. medius autem qui cæteris illuſtrior, & ſolus loquebatur, diuinam eſſentiam tribus perſonis communem, vnde canit Eccleſia, Tres vidit, & vnum adorauit. *Gen.c.18.*

Iam dictis adiungo aliud non obſcurum pro Trinit. Sacramento teſtimonium, ex *Exodo.c.15.* vbi Deus ad Moyſen. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Hoc nomen mihi eſt, nomen ſingulariter poſitum naturam vnam, & trina illa repetitio nominis Dei, tres eius Deitatis perſonas declarauit. Præterea dierum & annorum plenus Abraham, præ ſe fert Patrem æternum, quem ſacra Scriptura antiquum dierum appellat, non quod Filio aut Spiritu S. ſit prior, ſed quoniam eorum & principium & origo, & ipſe à nullo procedit. Iſaac ad mortem vſque obediens, filium qui fuit obediens, vſque ad mortem optimè repræſentat: & Iacob pulchræ Rachelis amator, G
Spiritum ſanctum demonſtrat, qui tam perſona, quam natura amor eſt, & animarum ſponſus amantiſſimus.

Erat in Arca teſtamenti olim virga Aaron tabulæ legis, & manna, & ſignificabatur in vna eſſentia perſonarum Trinitas. Pater quidem per virgam, vt cui tribuitur regalis potentia, cuius hieroglyphicum olim erat, Virga, ſiue ſceptrum: Filius per tabulas legis, cui Sapientia tribuitur: Spiritus S. in manna propter dulcedinem ſaporis, vt qui propriè eſt amor & donũ. Ita *Ioan.Lopes Ann.in feſto SS.Trinit.Tom.3.Epitome.SS.PP.*

Vidit etiam Daniel magnificam & maieſtate plenam viſionem, videlicet antiquum dierum ſedentem, & faciem illius ſplendentem, ac fluuium rapidum igneúmque procedentem à facie eiuſdem. Antiquus ille dierum Pater eſt, non quod aliis ſenior aut prior, ſed quia aliarum perſonarum eſt principium. Facies illius filius eſt. Spiritus S. verò in igne apparuit in die Pentecoſtes, & ignis appellatur, fluuius eſt igneus à facie Dei egreſſus, nempe à patre filioque procedens. *Daniel.c.7.*

Apud eundem Danielem legimus, quod cùm Balthazar H
Babyloniorum Monarcha vaſa aurea è templo Domini, ablata epulo ſuo, quod optimatibus & principibus regni parauerat intuliſſet, viderit ad candelabrum manum hominis tres digitos habentem, & characteres incognitos, ac myſteriis plenos muro inſcribentem. *Dan.cap.5.* Digitos hos intuenti occurrit S.Trinitatis imago, in qua tres perſonæ velut digiti in manu in eadem ſunt diuinitate. At velut hi digiti ad lumen candelæ conſpiciuntur, ita etiam ad candelabrum fidei myſterium hoc auguſtiſſimum examinandum eſt. Et veluti nemo ſapientum Babylonis, ænigmaticos characteres, quos digiti illi ſcribebant, legere aut explicare poterat, donec Daniel ſpiritu Dei plenus eos legit, Regique eſt interpretatus: Pari modo mundana Philoſophia in myſterio, & Trinitatis nomine obmutuit: donec vnigenitus qui eſt in ſinu Patris nobis illud enarrauit, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti crebram mentionem faciens, ac ſub illorum nomine, & expreſſa inuocatione omnes renaſci præcipiens.

Veruntamen quia à digitis & manu deſumpta eſt meta-

phora, eam præſenti myſteriò ſic conuenire monſtremus. A Tres in manu ſunt digiti, quibus ad ſcribendum vſa fuit manus Balthazari viſa, primus vocatur Pollex, ſecundus Index, tertius; Medius, vnde conuenienter per eos tria in Deo ſuppoſita denotantur. Nam per Pollicem ita dictum, quia polleat fortitudine; ſatis propriè Pater innuitur, cui potentia & fortitudo attribuitur: per Indicem ab indicando vocatum, Filius ſignificatur, ad quem ſapientia pertinet, quæ viam errantibus indicat: per digitum Medium declaratur Spiritus S. qui perſonaliter eſt medius Patris: & Filij amor, & tanquam vinculum vtriuſque, ac nexus, per quem Pater & Filius mutua charitate iunguntur. Vnitas autem naturæ quæ tribus conſtat perſonis, eâdem manus & digitorum ſimilitudinę patere poteſt. Nam ſicut tres digiti adhærent manui, & ab ea tanquam à radice rami virtutem hauriunt, ita diuinæ perſonæ vna eadémque naturæ vnitate copulantur, & quidquid virtutis in ſingulis eſt, à communi natura diuinitatis accipiunt.

Animalia illa ſancta quorum Ezechiël & Apocalypſis meminit, quamuis eſſent plena oculis antè & retrò, quibus con- B templabatur illum qui in Throno ſedebat, clamabant Sanctus, Sanctus, Sanctus, & ad illorum voces, 24. ſeniores procidebant, coronas ſuas in terram coronam eo proiicientes vbi trinitatem perſonarum confitebantur; cumque adderent Domine Deus exercituum, eſſentiæ vnitatem denotabant *Eſaiæ 6. Apocal.4.*

Vnde etiam Dauid hoc myſterium in Spiritu cognoſcens, Verbo inquit, *Pſ.*32. Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris omnis virtus eorum vbi per Dominum, Patrem: per Verbum, Filium, per Spiritum oris, Spiritum S. ſignificat, vt exponit Magnus *Greg.hom.3.in die Pentecoſtes.* Et rurſus *Pſ.*66. Benedicat, ait, nos Deus Deus noſter benedicat nos Deus, tertio nomen Deus repetit, vt perſonarum inſinuet trinitatem: at ſecundo loco addidit noſter, quia ſecunda perſona naturam noſtram aſſumpſit, noſque redemit, vt autem naturæ ſingularitatem indicaret, addit: Et metuant[eum]omnes fines terræ.

Denique nomen Dei proprium Iehoua apud Hebræos inuoluebat hocce myſterium, vt plerique Rabbini tradunt. Prima enim litera Iod quæ eſt index & principium numeri denarij, ſignificat primam perſonã, ſcilicet Patrem. Secunda He, C ſignificat ſecundum ſcilicet Filium: He enim ſignificat eſſentiam & ſubſtantiam, (à radice Haïa, quæ eſſe ſignificat) quam filius habet communem cum Patre. Eſt enim Patri conſubſtantialis; rurſum per Filium omnes res creatæ ſunt, ſuámque eſſentiam acceperunt. Tertia Vau ſignificat tertiam, ſcilicet Spiritum ſanctum. Eſt enim Vau apud Hebræos copula ſignificans, & atque, ſicuti Spiritus ſanctus eſt copula, vnio, & amor notionalis Patris & Filij. Vnde Græcus Scholiaſtes pro eo quod habemus. Et nomen meum Adonaï non indicauit eis, vertit: Non indicaui eis nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Hinc etiam Hebræi nomen tetragammaton ſcribunt per duplex Iod, cui ſubiiciunt Cametz intra circulum, hoc modo י״ cum enim Iod ſignificet principium, & tota Trinitas ſit vnum principium, rerum extra ſe, in vna eſſentia & natura; hinc Trinitas perſonarum repræſentatur triplici Iod, vnitas verò eſſentiæ repræſentatur vno eodemque Iod, tum vnico vocali Cametz. Rurſum ſecunda littera Hę, geminata in hoc nomine ſignificat duas naturas in filio; diuinam & D humanam, vnde & hæc litera He, quæ Filij eſt index, in nomine tetragrammato, addita fuit Abrahæ & Saræ, cum ille pro Abram dictus eſſet Abraham; hæc pro Saraï dicta eſt Sarah quia ex Abrahã & Sara prognatus & incarnatus eſt Chriſtus.

Etiam Fabrica templi Ezechiëli à Deo repræſentari *cap.*40. Trinitatis ſimilitudinem expreſſiſſe pleriſque videtur. Siquidem templum illud in tres partes diuidebatur, quarum prior locus erat vulgi: Secunda atrium exterius, ſiue Sanctuarium: Tertia atrium interius, Sacerdoti ſummo, & ſacrificiis deputatum. Erantque ita diſpoſita hæc loca, vt primo ſecundus, tertio priores clauderentur. Erant rurſus cuilibet atrio tres portæ, quarum vna Orientem, ſecunda Meridiem, tertia Aquilonem reſpiciebat. Denique erant tres muri, & tres porticus, quarum vna erat menſura. Qua myſticâ templi repræſentatione, Dei cui illud conſecrabatur, natura adumbrabatur, & perſonarum trinitas, ac æqualitas ſignificabatur, vt qui cum trinus ſit in perſonis, tamen vt verè Athanaſius; Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus: eſtque omnium eadem diuinitatis immenſitas & natura: neque in vnius cognitionem deuenire poſſumus, niſi omnium perſonarum originem perquiramus. Igitur templum iſtud toties ternario numero exornatum, Deo qui trinus eſt in perſonis conſecrandum fuit. E Sic olim Ethnici Diis ſuis templa ædificabant, quæ opere & materia, opinioni quam de illis concipiebant congrueret. Ita Marti & Ioui opere Dorico, quod robuſtum erat: Dianæ, Apollini, aliiſque benignioribus, Ionico, quod venuſtius habebatur Veneri, Cupidini, Gratiis, Corinthio, quod mollius & prioribus magis decorum erat, templa erigebant. *Cartagena lib.1. de arcanis SS. Trinit.hom.7.*

Denique Candelabrum quod in templo reponi Deus iuſſerat *Exod.*37. non inanem Trinitatis ſignificationem deſerebat, ſic enim ternariis vndique adornatum deſcribitur, vt dubium non ſit, quin peculiaris ad hoc myſterium ſignificandum reſpectus fuerit habitus. Erat namque, vt verba ſcripturæ ſunt, ex auro mundiſſimo, tres calami ex parte vna, & tres ex altera: Et tres ſcyphi in nucis modum per calamos ſingulos, Sphærulæque ſimul & lilia.

Legebant quoque SS. PP. Trinitatis arcanum *Num.cap.6.* vbi in hæc verba iubet Deus Sacerdoti filiis Iſraël benedictionem impertiri: Loquere Aaron & filiis Iſraël, & dices eis: Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus F faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Myſterium Trinitatis in hac benedictione latere docet *Genebrardus 66.* his verbis: In benedictione Sacerdotali cuncta trina animaduertuntur. Trinitas verſuum, trina repetitio, nominis tetragrammati interpoſita copula, Vau terna vocabula primi verſus: ſubleuatio manuum in palmam: eleuatio trium primorum digitorum in pronuntiatione tetragrammati. Hæc ille.

Eleuabat autem Sacerdos tres primos manuum digitos, cum populo benedicebat, vt docet *Galat.lib.2. cap.10.* Benedictio, inquit, cùm nomine Dei quatuor literarum cum tribus digitis ambarum palmarum erectis, & duobus depreſſis fiebat, ad deſignandam perſonarum diuinarum Trinitatem per ipſum nomen ſignificatam. Et vt multa ſimul congerantur de huius myſterij cognitione veteribus præſtita, quamuis obſcurè, & velut ænigmaticè; dicitur Noë inſinuaſſe aliquod veſtigium Trinitatis, quando in Arca ſaluatus eſt cum tribus filiis, id eſt cum fide ſacroſanctæ Trinitatis.

Iſaac credidit myſteriũ Trinitatis, quando fodit tres puteos. G

Iacob credidit hoc quando vidit ſcalam trium graduum.

Ioſeph quando vidit tres palmites in vna vite.

Moyſes quando tres ſolennitates præcipuas inſtituit, & ad quas conuenire debebant omnes Iudæi. Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in ſolitudine, id eſt, vt per fidem Trinitatis ei in hac vita, in qua peregrini ſumus fideliter ſeruiamus, quia ſic ad ſalutem perueniemus.

Ex Lege Evangelica.

Clariora ſunt profundiſſimi huius myſterij ſymbola & teſtimonia in lege Euangelica, vt in qua etiam explicita illius fides vt dicemus infrà, ad ſalutem neceſſaria eſt. Poſtquã enim ſecunda diuinitatis perſona, verbum illud Patris ad nos deſcendit, & carnem humanam induit, fieri non potuit quin frequenter Patris ſui mentionem faceret, & Spiritus quem daturus eſſet cognitionem aliquam ingeneraret. Nihil autem circa hanc rem euenire potuit euidentius, quàm dum eodem illo à Ioanne baptizato cœli aperti fuerunt, & vox Patris intonuit, filium ſuum dilectum teſtificantis, ac Spiritus ſancti in forma columbæ ſuper eum deſcendit. Quod ſignum erat, H baptiſmum deinceps non aliter quam ſub inuocatione expreſſa trium perſonarum, quæ ſe ibi præſentes exhibuerant conferendum. Vnde etiam diſcipulis ſuis diſcedens ex hoc mundo iniunxit, vt euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Vbi cum dicit ſingulariter in nomine; indicat naturæ vnitatem: quando autem plures, nominat, perſonarum trinitatem.

Idem Dei Filius; non ſemel claris verbis docuit, vnum ſe eſſe cum Patre, adeóque qui vnum videret, etiam alterum videre, quamuis attenta naturæ quam aſſumpſerat conditione, ſe ſubinde illo minorem profiteatur. Sed non eſt noſtri inſtituti omnia Euangeliorum de hac re congerere teſtimonia, vnũ Ioannis inſtar omnium fuerit, dicentis, Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus S. & hi tres vnum ſunt. *1. Ioannis cap. 5.*

Quinimo dum Chriſtum dicimus, Pater ſubauditur qui eum vnxit: & ipſe qui vnctus eſt, & Spiritus S. quo vnctus eſt. Sic enim legimus, Quem vnxit Deus Spiritu ſancto. *Act.10.*

*MIRACVLA QVIBVS ASSERTA DIVINITAS TRIVM PERSONARVM. ET VERITAS.

A Refert *Antonin.3.p.tit.10. c.7. §.5.* Quod dum in Oriente orta eſſet certo loco Ariana hæreſis contra SS. Trinitatis myſterium, Sacerdos quidam diuinum officium peregerit, & continuo tres guttæ quæ in altari ceciderint, quæ in vnam coëuntes, pretioſiſſimam Margaritam ocius exhibuerunt. Vnde ea reuerenter accepta, & omnibus oſtenſa, Trinitatis confeſſionem mirificè confirmauit.

Addam aliud ex *Greg. Turonenſi de glor. Confeſſ. cap.14.* & *Baron.t.7.annal.anno Chriſti* 583. quod in hæc verba traditur.

Retulit vir fidelis, ſpectaſſe ſe Chriſtianum cum hæretico pro fide noſtra certantem. Altercantibuſque diu de diuinis ſcripturis: cùm flecti non poſſet hæreticus, vt agnoſceret veritatem, ait; Si noſtræ religionis, ſi ſcripturarum teſtimonia te ad credendum minimè mouent, vel virtutem indiuiduæ Trinitatis experire. Eſt digito meo annulus aureus, ego eum in ignem iacio: tu candentem collige. Proiectumque inter prunas annulum ita igniti permiſit, vt eis ſimilis cerneretur: conuerſuſque ad hæreticum ait: Si vera eſt proſecu-
B tio tua, ſume eum ab igne. Illo autem reſiſtente, ait vir, Immenſa Trinitas Deus, ſi quid indignum te credo, oſtende: certè ſi recta eſt fides mea, nihil mihi præualebunt hæc incendia ſæua. Et ablatum ab igne annulum diutiſſimè palmâ ſuſtinuit & nihil eſt nocitus, ſed magis, confuſo hæretico Catholicos reliquos feruore ſuæ fidei roborauit.

Ad huius demum myſterij veritatem in animis hominum roborandam, placuit Deo aliud olim facere miraculum, quo magis Arianorum hæreſis flamma graſſabatur. Nam in Nicæno Concilio, cum Nicolaus pertinaciam Arij atque proteruiam, Trinitatis myſterium negâti aduerteret, ſic eſt coram omnibus Arium allocutus: Quare tibi videtur in creatore difficile, quod in creatura reperitur? ecce laterem vnum, inuenies in eo tria diſtincta, ignem, aquam, & terram. Quibus prolatis verbis, protinus à latere aſcendere ſurſum ignis, fluere deorſum aqua, & terra inter digitos comminui viſa fuit, cunctis ob tantum rei miraculum obſtupeſcentibus.

PRO DIVINITATE FILII.

C Annis circiter 50. ante exortam Arij hæreſim, apparuit S. Gregorio Thaumaturgo virgo Maria, & cum ea S. Ioannes Euangeliſta, & Virgine imperante Ioannes tradidit Gregorio eam fidei confeſſionem, in qua prædicatur Verbum Deus verus, æternus, inuiſibilis, increatus, & Trinitas conſubſtantialis. Refert hanc viſionem *Greg. Nyſſenus in orat. de laudibus eiuſdem Thaumaturgi*.

Paulò ante eandem hæreſim reuelauit Deus S. Antonio, *teſte Athanaſio in eius vita*, horribilia illa mala, quæ Arius in Eccleſiam inuecturus erat. Ex quo factum eſt, vt Antonius nullum Arianum ad montem ſuum aſcendere pateretur, ſed vt peſtem quandam ex toto illo monte fugaret.

Circa idem tẽpus S. Petro Martyri Epiſcopo Alexandrino cum iam prima ſemina Arianæ hær. apparere cœpiſſent, apparuit in carcere Chriſtus: veſte ſciſſa a ſummo vſque deorſum, & cum S. Petrus rogaret, quid hoc ſibi vellet: reſponſum accepit, Arius hoc fecit, quia populum meum à me ſeparauit. Scribit *Beda & Ado in Martyrologiis 25. Nouemb.*

D Cùm Lucius Epiſcopus Arianus Catholicos vbique perſequeretur, Monachi his verſibus miracula faciebant: In nomine Ieſu, quem Lucius perſequitur, ſurge & ambula.

S. HILARIVS ab Arianis in exilium relegatus, inſulam quandam ſolo imperio, & præſentia ſua à ſerpentibus liberauit, poſtmodum etiam mortuum ad vitam reuocauit, vt ſcribit *Fortunatus in eius vita*.

S. MARTINVS, *teſte Sulpitio*, adeò vehementer Arianis reſiſtebat, vt publicè virgis cæſus, & à patria expulſus fuerit, cùm interim innumerabilibus quotidie miraculis coruſcaret.

S. BASILIVS, cùm quæſtio eſſet de quadam Eccleſia, verum eam Catholici, an Ariani poſſidere deberent, conditionem illius obtulit, vt Eccleſia firmiſſimis repagulis clauderetur, & eorum eſſet qui iuxta ſuam fidem orantes, ſolo verbo; nulla vi alia externa adhibita eam aperirent. Accepta cõditione priores Ariani diù orantes iuxta fidem ſuam nihil efficere potuerunt: deinde Baſilio cum Catholicis orante, tanta vi continuò fores Eccleſiæ apertæ ſunt, ac ſi verba illa tonitrua quædam fuiſſent. Scribit hoc *Amphilochius in vita Baſilij*.

Cum Iuſtina Imperatrix Ariana cum ſuis, Ambroſium & Catholicos perſequeretur, reuelauit Deus eidem Ambroſio E corpora incorrupta Geruaſij & Prothaſij, & per ea cæcum illuminauit, multáque alia edidit miracula. Fuiſſe autem hæc ad Arianorum confuſionem, docet *Auguſtinus lib. 9. confeſſ. c.7.* Et idem etiam patet ex eo quod Ariani, quantùm poterant, iſta miracula calumniabantur, vt teſtatur ipſe *Ambroſius in ſerm. de SS. Geruaſio & Prothaſio.*

Victor Vticenſis, lib.1. de perſecutione Vuandalica, cùm S. Martyres pro fide Catholica ab Arianis flagellarentur, vſque ad oſſium denudationem ſæpè accididiſſe, vt ſequenti die diuino miraculo incolumes conſpicerentur. *Idem lib.2.* ſcribit aliquot Catholicis hominibus iuſſu regis Ariani linguas radicitus euulſas fuiſſe, & eos tamen ſemper loquutos optimè quoviſque vixerunt. Cuius miraculi meminit etiam *S. Gregor. lib.3. Dialog. c.32.* ac dicit, ſe loquutum cum quodam Epiſcopo ſene, qui vnum ex illis viderat ſine lingua loquentem.

Idem eodem lib.3. Dial. c.29.30. & 31. tria miracula narrat quæ ſuo tempore acciderunt. Primum accidit in vrbe Spoletana. Cum enim Arianus Epiſcopus in Eccleſiam S. Pauli intrare, & ſuo errori eam Eccleſiam dedicare vellet, Catholici metuentes, Eccleſiam, lampadibus omnibus extinctis, dili- F gentiſſimè clauſerunt, ſed cùm accederet Arianus cum ſuorum grege impetum facturus, continuò omnes portæ ſimul magno fragore edito per ſe patuerunt, & effuſo cælitus lumine lampades omnes accenſæ ſunt, ſed ſimul cæcitate Epiſcopus percuſſus eſt, tantóque terrore omnes affecti, vt intrare auſi non fuerint, ſed Epiſcopum ſuum cæcum effectum in domum ſuam confuſi retulerint.

Secundum Romæ accidit; nam cum Eccleſiam quandam, quæ Arianorum fuerat, ipſe B. Gregorius introductis Sanctorum reliquiis reconciliaſſet, Diabolus in ſpecie horrendæ ſuis exiuit. Item nubes lucidiſſima ſuper altare deſcendit, & ſimul ingens ſuauitas odoris in eum omnem locum effuſa eſt, lampadeſque omnes accenſæ diuinitus.

Tertium in Hiſpania, vbi cum Herminigildus regis filius à Patre Ariano propter fidem necatus eſſet, viſæ ſunt noctu circa eum lampades accenſæ, & Angelorum cantus à multis eſt auditus.

PRO DIVINITATE SPIRITVS SANCTI.

Ex miraculis quæ ad confirmandam Filij diuinitatem patrata à Deo ſcribuntur, etiam Spiritus S. diuinitas firmatur. G Vnicum tamen pro illa hic addemus ex *Greg. Turonenſi, lib.2. hiſtor. Franc. c.3.* Erant tempore Cyrolæ Epiſcopi, & Arianorum Patriarchæ crudeliſſimi, in Africa cum S. Eugenio viri prudentiſſimi, atque ſanctiſſimi Vindemialis & Longinus Epiſcopi, pares gradu, & virtute non impares. Nam S. Vindemialis illo tempore ferebatur mortuum ſuſcitaſſe: Longinus autem multis infirmis ſalutem tribuit: Eugenius quoque non ſolum viſibilium oculorum cæcitatem, ſed etiam mentiũ depellebat. Quod cernẽs ille nequam Arianorum Epiſcopus vocatum ad ſe Quendam hominem ab illo, quo ipſe viuebat, errore deceptum, ait: Non patior, quod hi Epiſcopi multa in populo ſigna depromunt, illoſque, cuncti, me neglecto ſequuntur, Acquieſce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis ſede in platea, per quam nobis eſt tranſitus, & manus ſuper clauſos oculos ponens, me prætereunte cum cæteris, exclama magna virtute dicens; Te beatiſſime Cyrola, noſtræ religionis Antiſtes, deprecor, vt reſpiciens manifeſtes gloriam, virtutemque tuam, vt oculos H meos aperiens merear lucem habere, quam perdidi. Qui iuſſa complens reſidenſque in platea, tranſeunte hæretico cum Sanctis Dei, iſte, qui Deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute: Audi me beatiſſime Cyrola: audi me ſancte Sacerdos Dei: reſpice cæcitatem meam: experiar ego medicamenta, quæ ſæpè cæci reliqui à te meruerunt, quæ leproſi experti ſunt, quæ ipſi etiam mortui præſenſerunt, adiuro te per ipſam virtutem quam habes, vt mihi deſideratam reſtituas lucem, quia grauí ſum cæcitate percuſſus. Veritatem enim neſciens, verum dicebat: quia excæcauerat eum cupiditas, & virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam æſtimabat. Tunc hæreticorum Epiſcopus paululum ſe diuertit: & quaſi in virtute triumphaturus, elatus vanitate, atque ſuperbia, poſuit manum ſuam ſuper oculos eius dicens: Secundum fidem noſtram qua rectè credimus, aperiantur oculi tui, & mox vt hoc nefas erupit, riſus mutatur in planctum, & duobus Epiſcopis eſt patefactus in publico, nã tantus dolor oculos illius inuaſit, vt eos digitis vix comprimeret, ne crepatus

parent. Denique clamare cœpit miſer, ac dicere: Væ mihi A miſero! quia ſeductus ſum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi; quia Deum per pecuniam irridere volui, & quinquaginta aureos accepi, vt hoc facinus perpetrarem. Ad Epiſcopum autem aiebat; Ecce aurum tuum, redde lumen meum, quod dolo tuo perdidi, voſque rogo glorioſiſſimi Chriſtiani, ne deſpiciatis miſerum, ſed velociter ſuccurrite pereunti, vere enim cognoui, quia Deus non irridetur. Tunc ſancti Dei miſericordia moti, ſi inquiunt, credis, omnia poſſibilia ſunt credenti, at ille clamabat voce magna; qui non crediderit Chriſtum filium Dei, & Spiritum ſanctum æqualem habere ſubſtantiam, atque deitatem cum Deo Patre, hodie quæ ego perfero, patiatur. Et adiecit; Credo Deum Patrem omnipotentem; Credo filium Dei Chriſtum Ieſum æqualem Patri: Credo Spiritum S. Patri, & Filio conſubſtantialem, atque coæternum. Hæc illi audientes, & ſe inuicem honore mutuò præuenientes, oritur inter eos ſancta contentio, quis oculis eius ſignum beatæ Crucis imponeret. Vindemialis, ac Longinus Eugenium, ille è contra eos exorat, vt manus imponerent B cæco. Quod cùm feciſſent, & manus ſuas ſuper caput eius tenerent, S. Eugenius crucem ſuper oculos cæci faciens dixit: In nomine Patris & Filij, & Spiritus S. veri Dei, quem trinum in vna æqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et ſtatim ablato dolore ad priſtinam redijt ſanitatem. Hæc ille.

☞ *Plura & illuſtria miracula, quibus SS. Trinitatis fidem Deus aſſeruit, multáque quæ ad illius myſterij intelligentiam conſequendam & promouendam diuino auxilio mediante acciderunt, require in Loco de Deo. Titul. Deum eſſe trinum in perſonis.*

*ETHNICORVM SVPER EODEM MYSTERIO PLACITA ET TESTIMONIA.

Quamuis Ethnici ſolo naturæ lumine nullam huius myſterij notitiam habuère, ob rationem ſuperiori Tit. in quo de illius cognitione agitur; traditam: Siquidem Ægyptij Sapientes coram Moyſe & Pharaone, poſtquam virgæ ipſorum fuiſſent deuoratæ, in tertio ſigno defecerunt, *Exod. 7. & 8.* hoc eſt profundiſſimum SS. Trinitatis myſterium ignorarunt: Nihilominùs ſiue à Deo peculiariter illuſtrati, ſiue ex C ſcriptis veterum, aut commercio cum iiſdem etiam ad eos deueniſſe exiſtimatur aliqualis huius Sacramenti cognitio. Cuius rei veritatem conuincunt quæ ſubiicimus teſtimonia.

ORACVLORVM.

IVSTINVS Martyr & Clemens Alexandrin. de Trinitate ſcribentes, referunt à Rege Tullo conſultum oraculum Serapidis, quidnam eſſet Deus? reſpondiſſe hos verſus.

Principio Deus eſt, tunc ſermo, & ſpiritus idem:
——Sunt & ter tendentia in vnum.

Etiam de oraculo Delphico memorat *Eugubinus cap. vlt. de perenni Philoſoph.* quod conſulentibus de Deo, qui adorandus eſſet, tale dederit reſponſum:

Ne me vtinam ſupremum infelix ipſe Sacerdos
Sciſciteris de ſancto ac ſupremo genitore,
Et ſobole chara, rebus magni Induperatoris,
Et ſtatu mundum qui adſtrictum continet omnem.

PHILOSOPHORVM, ET POETARVM.

Narrat *S. Antoninus ſum. Theol. p. 4. tit.* 10. fuiſſe à Mercurio Triſmegiſto literis mandatum hunc verſiculum:

Monas gignit monadem, & in ſe reflectit amorem.

q.d. vnus & ingenitus genuit vnum, nempe vnigenitum: & ab vtróque procedit Spiritus S. qui eſt amor, vbi ſatis clare hoc myſterium ab Ethnico inſinuatur.

Eſt etiam apud Philoſophos familiare axioma, *Tria ſunt* D *omnia.* quomodo & apud Poëtas.

——Numero Deus impare gaudet.

quaſi ternarium ipſum præ aliis numeris præſtare indicarent quod in diuinis reperiatur. Vnde Ariſtoteles rerum perfectionem in ternario numero, id eſt, principio, medio, & fine, à Pythagoricis collocari ſcripſit. Et *Virgilius in Eclogis*, ipſum Dei filium quem adoramus, his verſibus adeſſe memorauit:

Iam noua progenies cælo demittitur alto:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quin etiam dum paſſim Poëtæ Palladem Sapientiæ Deam è Iouis cerebro natam comminiſcuntur, quid aliud allegoricè ſignificant, quàm ſapientiam increatam inſtar verbi mentalis à fœcundo patris intellectu productam?

Platonis quoque ſententia hoc loco prætereunda non eſt: Hunc me inquit, vocare filium benedicito, quem ipſum bonum genuit ſibi ſimilem. *Et in ep. quam miſit Dionyſio,* ſic ait: E Eſt rex vniuerſum gubernans, poſt hunc regem eſt totius in ſecundo, & poſt illum in tertio.

Plotinus, vt meminit *S. Auguſtinus in lib. de ciuitate Dei,* librum compoſuit, quem de tribus ſubſtantiis inſcripſit. *Iamblicus in libro de myſteriis, & Proclus in libris de anima,* tres in Deo ſubſtantias (quæ melius perſonæ vocantur) eſſe dixerunt.

De magno illo Orpheo, referunt hiſtorici, dixiſſe tribus mundum gubernari: Luce, Conſilio, & Vita; quæ epitheta, ſiue attributa mirabiliter tribus perſonis conueniunt. Pater enim eſt lux, de illo enim dixit D. Iacobus. Omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum: Conſilium eſt Filius, cui attribuitur ſapientia, &, ideò ab Eſaia vocatur, Magni Conſilij Angelus: Vita denique Spiritus S. eſt, quod fatetur Concilium Nicænum in ſymbolo: Credo in Spiritum ſanctum, Dominum & Viuificantem, &c.

Ab Indis nouam Hiſpaniam incolentibus, antequam eis gens noſtra lumen Euangelicæ veritatis inferret, ſenem venerabilem, & coram illo Adoleſcentem, & inter ambos ignem F poſitum adorari, recentiores Scriptores narrarunt, quibus imaginibus Pater & Filius & Spiritus S. qui vtriuſque flagrans amor eſt, à Barbaris illis gentibus ſignificabantur.

*SIMILITVDINES ET EXEMPLA SS. PP. PER QVÆ PRÆSENS MYSTERIVM DECLARATVR.

D. AVGVSTINVS loquens de Trinitate, vtitur ad illius arcana detegenda, ſimilitudine Solis Quemadmodum, inquit, Sol qui vnus eſt, triplicem habet lucem, vnam in ſeipſo, alteram à ſe procedentem: qua aër proprium lucis ſubiectum illuminatur: tertiam quæ ab vtraque exit illuminans obiectum, quod cernitur: vel, vt breuius dicam, ſicut à ſole lux, à luce ſplendor, & ab vtroque calor exoritur; ſic à Patre Filius, vt ſcriptum eſt, qui cum ſplendor patris, & ab vtroque calor, qui Spiritus ſanctus eſt, producitur.

Eandem ſimilitudinem paulò aliter Incognitus auctor vetus ad illuſtrandum hoc myſterium proponit ſuper illa Pauli verba: videmus nunc in ænigmate per ſpeculum, vbi ait: In aquam demiſſo cryſtalli ſpeculo, dum lucet Sol, & quie- G ſcit vnda, tres protinus ſibi ſimiles ſoles, primum in cœlo, alterum in ſpeculo, tertium in aqua fulgere; quorum primus cum à ſeipſo ſolo lucem accipiat, & ſecundus à primo illuſtretur; ac denique tertius à primo & ſecundo communicatum habeat ſplendorem; non quidem tres ſunt, ſed tantùm vnus ſol exiſtit.

Nec tamen à comparatione ſolis recedamus, Cyrilli referamus exemplum contemplantis in Sole Patrem generantem, in radio Filium genitum, & in colore Spiritum ſanctum ab vtroque procedentem, ait enim ille: Imago Patris eſt ſol, radius eſt Filius, calor Spiritus ſanctus. Sol patrem multa cum proprietate ſignificat: Nam vt ſol ab alio ſole non gignitur: Ita Pater, quem Theologi vocant ingenitum, ab alio non emanat: ſicut radius Solis ab ipſo naſcitur ſole atque ei coæuus eſt; ita Filius à patre non minùs quam ille naſcitur æternus. Quinetiam quemadmodum Sol à cœlo nunquam diſcedens ſuam diffundit lucem, qua terram calefacit vniuerſam, illámque fœcundat; ſic Pater in cœlo ſemper manens, nec vnquam ad nos in corpore deſcendens, ſuum miſit Filium, qui fuit mundi lux, & ab vtroque Spiritus ſanctus egreditur; qui increatus calor eſt, quod Deus ipſe animas fouet, atque viuificat. Prætereà vt ſolares radij pretioſos vniones, aliáſque gemmas, & aurum intra terræ viſcera gi- H gnendo, & ſuper terram plantas & animalia producendo indicant virtutem Solis, à quo calorem accipiunt; ſic Filius & Spiritus ſanctus mirabilibus in hominum genus collatis operibus, ad animarum ſalutem, æterni Patris potentiam, atque infinitam virtutem declarant, & prædicant.

Aliam ſimilitudinem adfert Auguſtinus, quæ ſumitur à ſcientia, quam quis diſcit à ſeipſo, alio non indicante: illam tamen alteri communicat, & mox vterque alij, quæ tamen communicata tribus, vna & eadem quidditas ſcientiæ eſt, & vnum ſcientiæ obiectum, à tribus tamen cognitum.

Euſebius lib. 5. de ſymb. trium facularum vtitur ſimilitudine, quæ ſi iungantur accenſæ, non tres flammas, ſed vnam referunt, non tamen vna fax, ſed tres faces exiſtunt.

S. Andreas Cretenſis orat. de Trinitate. Trinitatis myſterium declarat adducta ſimilitudine puellæ ſe ad ſpeculum intuen-

tis,

tis,quæ viſam in ſpeculo imaginem ſuam amat, vt Poëtæ de A Narciſſo fabulantur, qui ſe in fonte proſpiciens, ſui ipſiu amore deperiit. Hinc igitur, aliquid de tam ſublimi myſterio percipi poterit. Nam Pater æternus ſeipſum in potiſſimo ſuæ ſubſtantiæ ſpeculo intuitus perfectiſſimam impreſſit imaginem, hoc eſt Filium, quam Paulus figuram ſubſtantiæ eius nominat,cuius agnoſcens ſummam, & æqualem ſibi pulchritudinem,ſummè quoque illam dilexit, quæ dilectio Spiritus S. eſt ab vtroque procedens.

S. Anſelmus in epiſtola de Incarnatione Verbi,& S.Cyprianus in Symbolo Apoſtolorum, Trinitatis arcanum, aiunt eſſe ſimile aquæ perenni, quæ à fonte deriuatur in fluuium, & mox in lacum prolapſa non progreditur longius,quæ tamen per continuationem fluxus vna exiſtens, locorum tamen diuerſitate, fontis,fluuij & lacus diſtinguitur.

Concilium etiam Nicænum eadem vtitur comparatione. Fons eſt pater, de quo ſcribitur,Apud te eſt fons vitæ;fluuius à fonte deriuatus Filius eſt; ipſe enim de ſe dixit: Ego quaſi fluuius exiui de Paradiſo. Lacus figura eſt Spiritus ſancti,nam quemadmodum in lacu omnis aquæ vis, & copia quieſcit ac B permanet, ita diuinæ naturæ communicationes in ſpiritu S. terminantur,nec ad quartam perſonam progrediuntur.

Verùm ab hoc ſimili nec recedamus, ſicut quilibet floſculus, aut quidpiam aliud in fontem cadens rapitur in fluuium à fonte profluentem,& à fluuio in lacum perducitur ita quæcumque eſſentialis perfectio quæ in Patre eſt, deriuatur in filium, & à Patre, & Filio in Spiritum ſanctum emanat, vt profeſſus eſt Athanaſius: Omnipotens Pater: Omnipotens Filius. Omnipotens Spiritus ſanctus.

Addam & hanc Ioannis Damaſceni ſimilitudinem:Sicut, inquit,ſimul ignis,& ſimul ab ipſo lux, neque prius eſt ignis, & poſterior lux,ſed ſimul ſunt: & quemadmodum lux ab igne ſemper gignitur, & nequaquam ſeparatur ab eo: Sic & Filius à Patre gignitur,& nequaquam ab eo ſeparatur;ſed ſemper in eo.Sed lux,quæ ab igne inſeparabiliter gignitur,in ipſo ſemper manet, non habet propriam ſubſiſtentiam præter ignem.Nam natiua qualitas ignis eſt.Verùm filius Dei vnigenitus à patre inſeparabiliter genitus, & indiuiſibiliter,& in eo ſemper manens, propriam habet ſubſiſtentiam, præter eam, C quæ patris eſt. Et quemadmodum non dicimus alterius ſubſtantiæ ignem, & alterius lucem: Hunc in modum fieri non poteſt, vt rectè dicamus patrem & Filium alterius & alterius ſubſtantiæ, ſed vnius & eiuſdem: & quo pacto dicimus per eam lucem, quæ ab ipſo eſt, ignem illucere,& non ponimus organum adminiſtratorium ignis eſſe lucem,quæ ex ipſo eſt ſed potius virtutem naturalem:Sic dicimus Patrem quæcunque facit per vnigenitum Filium eius, non vt per inſtrumentum ſeruile,ſed vt per virtutem naturalem & ſubſtantiam. Et vt dicimus ignem illuminare. Et rurſus dicimus lucem illuminare: Sic omnia quæcunque facit Pater, ſimiliter, & Filius facit. Sed lux quidem propriam ſubſiſtentiam præter ignem non poſſidet: filius autem perfecta ſubſtantia eſt à paterna diſcreta, *Lib.1. Orthod.fid.c.4.*

Idem qui ſuprà Auguſtinus ita etiam ſcribit:Citharam reſpice, vt muſicùm melos ſonis dulcibus reddat, tria pariter adeſſe videntur; ars, manus, chorda: & tamen vnus ſonus auditur. Ars dictat,manus tangit chordas:& reſonat.Nec ars, D nec manus ſonum reddunt: ſed cum chorda pariter operantur: Sic nec Pater, nec Spiritus ſanctus ſuſceperunt carnem, & tamen cum Filio pariter operantur.Sonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit.Operatio in tribus conſtat;Sed quomodo pertinet ad ſolam chordam ſoni redditio: Sic pertinet ad ſolum Chriſtum carnis humanæ ſuſceptio. *De Dom.Incar.contra Iudæos.*

Intueamur arcum cœleſtem tam formoſum, vt in Apocalypſi,Chriſto,tanquam regi pacifico, detur loco diadematis. Hic exemplum eſt noſtræ Trinitatis & Vnitatis. Subſtantia arcus non eſt aliud quam lux, quæ à radio ſolari nubi pluuiæ roriſque prægnante reflexione quadam imprimitur, tribus diſtinctis apparens coloribus. Colores ſunt in luce,& lux in coloribus, imò lux illa eſt colores, & colores ſunt illa lux. Maieſtas lucis in tribus illis coloribus,ſymbolum eſt naturæ diuinæ in tribus perſonis: varietas colorum in vna luce ſanctam Trinitatem in vna eſſentia repræſentat. *Cornelius Muſſus conc. de hoc myſterio,p.4.*

Oxalus gemma, *teſte Plinio lib.27. cap.2.* vnico momento tres diſtinctos in ſe colores dat conſpiciendos; ab vno enim latere ſi intuearis, ignitus & carbunculus videtur; ab altero, E purpureum aut rubicundum videbis; obliquè denique ſi videris, viridem ſmaragdum intueberis.Diuerſicolor hæc gemma, SS. Trinitatis genuina imago eſt; myſterium enim hoc ſi intueamur, & circumſpiciamus, tres colores, id eſt,perſonas inueniemus. Ab vna parte hoc conſpicatus Moyſes,vidit olim Patrem carbunculi inſtar, & prunæ ignitæ rubicantem, & flammis accinctum,Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt. Iſaias deinde ab alia, illum vidit rubrum.Quare rubrum eſt veſtimentum tuum? Ioannes denique in Apocalypſi obliquè illum intuitus, ſmaragdi inſtar viridem vidit, filium inquam. Et iris in circuitu ſedis ſimilis viſioni ſmaragdinæ *Apoc.5.*

Sed agite, & videte in omni penè re creata aliquid Trinitatis,eſt enim vbique inuenire modum,ſpeciem,ordinem,numerum,menſuram,pondus,eſſentiam,virtutem,operationem, creationem,diſtinctionem,ornamentum. Ad particularia deſcendite, Videtis in ſole naturam,lucem,calorem: in homine memoriam, intellectum, voluntatem: in tempore præſens, præteritum,& futurum: in motu principium, medium,& finem:in mundo elementa,cælos,Angelos:in elementis graue, leue, neutrum: in ſcientiis naturale,rationale,& morale: In F Angelis tres Hierarchias,in ſingulis hierarchiis tres choros. Denique & in Sacrificiis Ethnicorum; an non inueniatis orationes,ieiunia,& eleemoſynas?

In Roſa inſuper quam Hierochuntinam appellant,SS.Trinitatis elucere imaginem, pleríque Doctores adfirmant. Siquidem ab exigua radice in tres caudices diſtinguitur, quorum ſinguli tres ramos proiiciunt, & rurſus ex illis tres alij aſſurgunt, vt fere exinde innumerabilis ramuſculorum ſeges per ternarios proferatur,quorum tamen alij maiores,alij minores: & quidem maiores in ipſa contractione hos tegunt, & complectuntur.

Dodonæus quoque herbam Trifolium,SS.Trinitatis appellat, vti & violam tricolorem, ac ſimiles frutices & ſtirpes, quæ aut tribus foliis ab vno ſtipite exſurgunt,aut triplici coloris varietate exornantur.

Et quamuis ſupradicta omnia talia ſint, quæ in aliqualem tanti myſterij cognitionem nos ducere videantur, nihilominùs niſi fidei lumine inſtructi accedamus, nunquam offuſas tenebras,& caliginem qua ipſius ſplendor obtegitur diſpellemus.Vnde videor audire Lectorem meum mihi obiicientem, G quòd olim à quibuſdam Epicteto Philoſopho dictum fuiſſe narratur: Multa de Deo, & præclare quidem dixiſti,quid tamen ille ſit,hactenus ignoramus ſed quid ego hic melius reſpondeam,quam quod ille prudentiſſimè reſpondit? Si omninò ego, inquit, Deum declararem, vel ego Deus eſſem, vel ille Deus non foret.

D. quoque *Auguſtinus* poſtquam, quæ acuta & diligenti indagine perſcrutari voluerat, omnia protuliſſet, tandem inquit; Multa ſunt quæ de Trinitatis ineffabilitate dicuntur, non vt ipſa dicatur,alioquin non eſſet ineffabilis, ſed vt illis dictis dici non poſſe intelligatur,*de Trinit.lib.vlt.*

Et alibi plane profitetur ſuam infantiam,& ſe à tanto myſterio ſuperari aſſerit his verbis prudentia illius, ingenio, & modeſtia digniſſimis: Requiris à me,quomodo vno nomine tres appellentur?neſcio,& libenter me neſcire profiteor:quod Chriſtus voluit indicare,hoc ſolum ſcio,& quia in hoc Chriſtianus ſum: quia vnum Deum in Trinitate confiteor.

☞ *Conſulatur Locus de Deo.Tit.de Attributis Diuinis, vbi de Deo Trino multa ex hiſtoriis Sanctorum.* H

*FIDES HVIVS MYSTERII IN QVANTVM EA NECESSARIA?

Tempore noui Teſtamenti Fides explicita Trinitatis neceſſaria eſt ad ſalutem neceſſitate medij, eſt contra Scotum, & alios nonnullos: at eſt communis prior ſententia, quæ ex eo firmatur, quod vt benè S. Thomas 2.2.*q.*2.*art.*8. fides explicita Incarnationis haberi nequeat, niſi ſimul credatur in totam Trinitatem, vtpote Incarnatio credi non poteſt, niſi credamus Chriſtum Dei filium conceptum de Spiritu S. & per illius gratiam mundum renouaſſe. Quo fit vt in Chriſto non renaſcamur,niſi per inuocationem SS.Trinitatis,vt non ſolùm verbo, ſed ritu maximè ſolenni tam neceſſarium myſterium inculcetur.Quare & Paulus eos qui ignorabant Spiritum S.interrogat. *Act.c.*19. In quo ergo baptizati eſtis?

Vnde ſtatim ac Apoſtoli per orbem diſperſi impoſitum ſibi munus prædicandi exequi cœperunt, ſimul hoc myſterium, inculcarunt

A

*TRIBVTA REMITTERE, IMMINVERE.

Regni firmandi optimum eſt auſpicium tributorum laxamentum.

Smerdim Magum ſcribit Herodotus, ſingulis quibus imperabat nationibus tributorum immunitatem & vacationem militiæ in triennium tribuiſſe.

PAVLI ÆMILII triumphum quem de tota Macedonia, & Perſe victo egit, illuſtriorem reddidit parta populo Romano tributorum immunitas vſque ad Hertij & Panſæ conſulatum centum & viginti quinque annorum interuallo, quam laudem ei tribuit *Cicero l.2.Offic.Plut.in eius vita, Plinius l.33.c.3.Val.Max.l.4.cap.2.*

ALEXANDRVM SEVERVM commendat Lampridius, quod vectigalia publica contraxerit.

Laudatur & Piſiſtratus, quod cùm ruſticum agrum colentem quid ſereret, interrogaſſet, atque ille ſphacelos & ex iis vectigal Piſiſtrato pendendum eſſe reſpondiſſet, tributum remiſerit, libera hominis voce motus, *teſte Suida.*

CAROLO VIII. regnum ineunte coactis Galliæ comitiis B tributa ſunt ſublata. Et in eodem regno tributorum petendorum egregiæ exſtant formulæ, quibus Princeps ingenuè fatetur, ſe omnia tributa vbi primum licebit, remiſſurum, vt tradit *Bodinus libro quinto de rep.* quod Regum Philipporum Longi & Valeſij exemplis confirmat, quorum hic exiguum ſalis vectigal propalam teſtatus eſt ſe mox ſublaturum: ille cum grauiſſimo bello coactus ſalarium tributum duplicaſſet, non paſſus eſt dominij tabulis comprehendi.

Hunc Titulum cum D. Ludouici Gallorum Regis ſub perſona filij hac ad omnes Principes exhortatiuncula concludam quâ eum religioſum in primis erga Deum eſſe monuit, aduerſus egenos liberalem & benignum, legum morumque regni ſui cuſtodem ac vindicem acerrimum, à vectigalibus & tributis abſtinentem, niſi ſumma vis neceſſitatis & vtilitatis publicæ iuſtiſſima cauſa impellat.

*NON NISI CONSENTIENTE POPVLO INDICENDA.

C Bellum cum Veientibus gerere ſumptu priuato gens Fabia Romæ à Senatu impetrauit. Et cum primùm decretum eſt, militem de publico ſtipendium accipere (antea enim eo munere de ſuo quiſque fungebatur) eamque ob cauſam inductum eſt tributum, tribunis plebis edicentibus ſe auxilio futuros, ſi quis in ſtipendia tributum non conferret, non expectato auxilio tribunitio, repente eſt certamen conferendi ortum, cum primum ipſi Patres (quia nondum argenti ſignati erat vſus) æs graue plauſtris ad ærarium conuexerunt. Poſteà diruto ærario noua ciuibus tributa, aut ſociis imperari nolint Senatus, ſed ita Patres diſſeruerunt: omne aurum, argentum, æs ſignatum ad Triumuiros menſarios deferamus, vt voluntaria oblatio, & certamen adiuuandæ Reipublicæ excitet ad æmulandum animos, primum equitum, ac deinde reliquæ plebis. Itaque Senatores tanto certamine in publicum contulerunt, vt prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe, vt nec Triumuiri menſarij accipiendo, nec Scribæ referendo ſufficerent. Parta victoria, D Senatus mutuam pecuniam ſingulis bona fide reddi decreuit. Hæc. *Liuius.*

Gelonis apud Plutarchum dictum exſtat, qui cùm pecunias Syracuſanis imperaſſet, illis indignantibus, ſe petere dicebat tanquam redditurum, quod etiam finito bello fecit.

Sub CAROLO VII. Gallorum rege conſilij publici particeps fuit Philippus Cominæus hiſtoricus clariſſimus, qui exemplum teſtamenti Turcarum Principis Mahometi ſe legiſſe ſcribit *Commentariorum lib.* 10. inter alia, inquit, Dolebat ei plurimum, quod Prouinciis ſuis pecuniam extra ordinem imperaſſet.

Inteſtina Britannorum ſeditio ſub Eduardo primo orta non ante conquieuit, quam decretum latum eſſet, ne vllum Regi tributum populo Anglico in poſterum tempus indicere liceret, quod antea Reges ſuo ſæpè arbitratu fecerant, niſi è Conſilij auctoritate, vt apud Polydorum Vergilium legimus.

Memorabilem de Conſtantio hiſtoriam narrat *Euſebius in Conſtantini vita,* Principibus quotidie ob oculos ponendam velut quandam optimi principatus idæam. Diocletianus E illi per legatos ſuos paupertatem exprobrabat, eique objiciebat, quod cum ſubditis parceret, nihil in theſauris reconditum haberet. Quibus intellectis, cum legatos apud ſe commorari iuſſiſſet, conuocauit Conſtantius locupletiores ditionis ſuæ ciues, ipſiſque inopiæ ſuæ cauſam expoſuit, quod maluerit beneuolentiam benignitate ſua collectam & firmatam, quàm ipſorum theſauros imperio ſeueriore extortos poſſidere. Nunc verò illorum ſibi opus eſſe ſtudio, gratia, opibus & fide. Tum illi ſine cunctatione lætis animis hilarique vultu ærarium eius auro & argento compleuerunt, & amore erga Principem clementiſſimum mirifico, magnoque inter ſe ardore concertauerunt. Conſtantius itaque cum legatis ſuas opes inſpiciendas oſtendiſſet, Diocletiano renuntiari quid vidiſſent, iuſſit, & qua ratione tantus theſaurus tam ſubitò collectus eſſet, ſubindicans Principis ærarium tutiſſimum eſſe & firmiſſimum, ſubditorum animos beneuolos, & Regi nunquam defuturos eorum theſauros, modò ei ſtudium, amor & fides populi ſui non deſit. Benignus Imperator poſt diſceſſum Legatorum pecunias allatas ciuibus ſuis reſtituit, obſequio illorum multis verbis collaudato. Hactenus *Euſebius.*

Quin & ipſi reges multis in locis eas ſibi leges poſuerunt vt non niſi indictis & probatis Comitiis noua tributa imponerent. *Corſet.tract.de poteſt.reg. quæſt.49.n.3. Noua digeſtio legum Hiſp.l.6.tit.7.l.1.* F

Sic Caroli V. & Philippi II. & Alberti & Iſabellæ in læto introitu Brab. promiſerunt, ſub veteribus teloniis & vectigalibus mercatores commeaturos, neque ſupra ſolitum quicquam exactum iri.

Certè Brabanti non quoad vectigalia tantum, ſed & qualiacumque onera à Ioanne Duce ita liberi ſemper fore promiſſi ſunt, vt nullis precariis grauari poſſint; niſi ſi militarem honorem Dux aut filius accipiat, aut filias elocet, aut capiatur, ſi ad aulam Imperatoris vocetur, 100. Libræ Louan. eunti, & totidem redeunti debentur, totidem in prolium matrimoniis. Indicium magnæ veterum paupertatibus qualis ferè fuit, quo tempore leges XII. tabularium ferebantur, quando pro pulſatione hominis liberi 25. aſſes indicebantur: quæ creſcente vtilitate monetæ L. Neratius inſigniter abutebatur, cùm obuium quemque ſoluta ea pœna depalmaret, vt eſt *apud Gellium. Noct. Attic. lib.20. cap.1.*

Nihilominus in oneribus realibus, ſeu precariis [Beden G vocant idiomate patrio, quod lege indebita ſint, & vt exigantur, conſenſus populi requiratur, prout adhuc hodie illæ aut interuenit, aut extorquetur] in Brabantia contribuunt bona Eccleſiaſtica, quæ non ſunt amortizata, aut vt talia habita per annos 70. ante annum 1451. & quæcumque Eccleſiaſtici ſibi & non Eccleſiæ acquiſiuerunt. Ita ſanxit Philipp. Bonus, litteris 20. Septembris 14. 1. quæ inſtructionem continent ſuper precariis, *articul. 7. & 8. Ita Franc. Zypæus in ſuis Analyt. poſtremi Iuris Eccleſ. lib.3. Tit. penult.num.16.& 21.*

*NEQVE ALITER QVAM EX GRAVI CAVSA.

S. LVDOVICVS Galliæ Rex grauiſſimè cuidam ex ſuis ſuccenſuit, quod illi auctor eſſet, vt à regno noua tributa exigeret, præſcripta etiam exigendorum ratione. Nec iniuriâ præſtantiſſimus Rex iniuſto exactori indignabatur: ſciebat enim H ſeueram numinis vltionem ſolere ſubſequi hanc iniuſtitiam, quam per Prophetam Michæam teſtatur Deus, his verbis: Audite Principes Iacob, &c. Qui violenter tollitis pelles eorum, &c. Ob quod ſcelus pœnam ſubiungit: Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, &c. Atque ideo dictus Rex in teſtamento ſuo Philippum hæredem ac filium ſuum rectè monet in hæc verba: Fili mi, ante omnia in eam curam incumbe, vt Deum cultu & amore proſequaris: animo ſis pio & humano erga mendicos & ærumnoſos homines, illiſque pro viribus opem feras: iuſtas regni tui leges obſerues: ne ſubditis tuis tributa imperes, aut imponas onera, niſi neceſſitas vrgeat, teque manifeſta vtilitas regni compellat; idque non vltrò, ſed graui de cauſa facias: ſi ſecus faxis, non Rex, ſed tyrannus haberis, *P. Ribadeneira lib.2. de Principe Chriſtiano cap.10.*

* Trinitas.

Definitio et Etymologia.

A TRINITAS quæ Græcè τριὰς, à perſonarum in diuinis numero nomen accepit. Significat autem vnitatem naturæ earundem etiam perſonarum in obliquo dumtaxat, vt loquitur *S.Th.1.p.q.31.art.1.* ſi Etymologiam vocis ſpectamus; numerum autem perſonarum in recto.

Hinc bene obſeruat *Cardin.Bellarmin. lib.2.cap.5.de Chriſto, Tom.1. Controuerſ.* Trinitatem non ſignificare trium vnitatem, vt putauit Valentinus Gentilis; ſed ſimpliciter ternarium perſonarum: vt patet cùm ex voce Græca τριὰς, tùm ex ſancti Athanaſij ſymbolo vbi dicitur, Trinitatem in vnitate veneremur. Itaque vt bene ſanctus Fulgentius *cap.1. de fide ad Petrum*, Trinitas ad perſonas refertur, vnitas ad naturam. Quod idem fusè explicat *Iſidorus lib.7. Etymol. c.4.* & hoc eſt quod S. Thomas ſuprà dicit, Trinitatem videri dictam quaſi trium vnitatem, ſi quis ſonum vocum attendat non tamen hoc propriè ea voce ſignificari, ſed ſolum numerum trium perſonarum. Et quamuis hoc nomen in Scripturis non inueniatur expreſſis verbis, tamen ex illa euidenter B deducitur, nempe *Matth.vlt.* vbi Chriſtus, Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, *1. Ioan.5.* Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Atque vtuntur hoc nomine Dion.*c.1.de diuin.nom.* Iuſtinus *l.de recta fide confeſſ.* Tertull.*lib.cont.Praxeam*, Cyprianus *ſerm.de orat. Domin.* & omnes poſteriores.

TRINITATIS MYSTERIVM, Eivsq. Profvnditas.

Myſterij SS. & indiuiduæ Trinitatis abyſſum ingreſſurus *S.Aug.lib.1.de eodem myſter.* ita orditur. De hac re ſumma excellentiſſima cum modeſtia agendum eſt, & attentiſſimis ac deuotis auribus audiendum.

Vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus ſancti, nec perículoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquis quæritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Non pigebit me, ſicubi hæſito quærere; nec pudebit, ſicubi erro, diſcere. Quiſquis ergo hoc audit, vel legit, vbi pariter certus eſt, C pergat mecum, vbi pariter hæſitat, quærat mecum: vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me: vbi mecum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo ſcriptum eſt. Quærite faciem eius ſemper. Et iterum:

Quid hoc id eſt, Trinitatis myſterium, vel ex parte, vel per ſpeculum & in ænigmate videt: gaudeat cognoſcens Deum & gratias agat: qui verò non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cœcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt Deus, ſed tamen Trinitas, *l.6. de Trin.*

Cæterùm nullus myſterij huius profunditatem verius aſſerere potuit, quam ſanctus hic Doctor, vt cuius ingenium & conatum in illius comprehenſione Deus eludere dignatus fuit, oſtenſione pueri totum mare alueolo exiguo excipere laborantis, cuius rei hiſtoriam Auctores qui ante annos 500. ſcripſerunt, recenſent, & variis imaginibus Eccleſia expreſſit, ſic vt abſque temeritate negari non poſſit. Scribunt eam, *S.Vincentius Ferrar.ſerm.de Trinit. Volaterran.lib.11. Anthropol.& lib.8. Geograph. P. de Natal.in Vita S. Aug. Thomas Cantipratenus lib.2. apum.p.3. cap.48.* cuius verba adſcribere hic viſum.

D Eo tempore, quo Beatus Auguſtinus librum de Trinitate compoſuit, illi tale miraculum Deus oſtendit. Hipponenſis ciuitas Africæ nobilis, in qua B. Auguſtinus Epiſcopatum adminiſtrauit, ſuper littus maris pulcherrimè ſita erat. Beatus autem Auguſtinus in conſuetudine habebat, vt poſt diuinum ſtudium & laborem veſpere ſuper littus maris, ſequentibus à longè Epiſcopis & clericis, qui pro conſilio & negotio vniuerſalis Eccleſiæ eum frequentabant, ſolus antecedens deambularet; ne ſcilicet eius contemplationem aut ſtudium colloquentium fabulatio impediret. Cùm ergo ſic ſolus incederet, puellum miræ pulchritudinis ibi ſedentem inuenit, qui facta in terra foſſa paruula (ſicut pueri in plateis ludentes ſolent) cochleari argenteo aquam de mari hauriebat, & in illam paruam foſſam effundebat. Quem vt B. Auguſtinus ita ſerioſè ſedentem vidit, pedem mox preſſit, & ſtetit: procedens inde puerum ſalutat, & inquirit quid agat: & puer ſeriò reſpondit: Volo, inquit, totum iſtud exhaurire mare, & iſti foſſæ, ſi poſſum, infundere. Quo reſponſo quaſi puerili vir ſanctus in riſum decentiſſimum reſpondit: Et quomodo, inquit, ô bone A puer, hoc poteris? Ingens eſt mare, & paruum cochlear quo hauris, foſſa paruula in quam fundis. Et mox puer. Poſſibilius, inquit, mihi eſt hoc facere, quod intendo, quàm te implere quod cogitas. Ad hoc B. Aug. mirabiliter ſtupefactus, quid hoc eſſet interrogat: Et puer, Cogitatu, ait, voluis, & & æſtimas volumine breui concludere, quid ſit illud indiuiduæ Trinitatis inexplicabile Sacramentum. Et hoc quidem antequam poſſis, iſti foſſæ paruulæ potius maris vndas infundam. Hæc dicens puer repentè diſparuit: Beatus verò Auguſtinus Chriſtum in facto glorificans, quàm verum puer dixerat, mox aduertit. Siquidem cum prius eos libros in Piſanis montibus iuxta Centum cellas inchoaſſet, diu diſtulit priuſquam ſummam manum iiſdem immitteret, quod non fecit niſi ætate iam adulta, & grauiore, vt conſtat ex *lib.2. retract. & Epiſt. 102. ad Aurelium*, quæ iſtis libris præponitur. Eo autem loco vbi ſupra ſcriptum miraculum contigit, exſtat adhuc ſacellum cum domo Eremitica perantiquum, vbi in lapide, exciſa & penè exeſa leguntur hæc. p

Siue Viator es, ſiue Inquilinus:
Eremiticam, venerare domum, venerare ſacellum,
Vbi præfulgidum illud Eccleſiæ lumen Auguſtinus
Egregium de Trinitate opus inchoauit,
Quod mirifico cœleſtis pueri iuxta Bertoldi
Littus ſibi apparentis oraculo intemiſſum,
In Africa tandem ſenex abſoluit.

Porro imparem eſſe vniuerſæ naturæ facultatem, vt huius myſterij incomprehenſibilem profunditatem aſſequatur, omnium Doctorum ſententia & confeſſio, vnde illud inquirere, peruerſam curioſitatem: tenere verò & credere, ſummam ſecuritatem: videre autem ſicuti eſt, perfectam felicitatem pronuntiat mellifluus *Bernardus ſerm.1. inſeparat.*

Atque ea de cauſa non immerito de eodem cuiùs paulò antè mentionem fecimus Auguſtino memoratur, quod de Trinitatis myſterio meditanti, ſuperuenerit mentis exceſſus, quem his verbis deſcribit *Sabellicus lib.2.cap.6.hiſtoriæ*, & ex illo *Marulus lib.2.cap.4.*

D.Avgvstinvs Hipponenſis Epiſcopus dum ſanctæ Trinitatis myſterium ſolus in cubiculo ſedens contemplaretur ita à ſeipſo abſceſſerat, vt à muliere, quæ illum conſulere cupiebat ſæpius interpellatus nihil reſponderet; imò ne reſpiceret quidem: mulier denique quia ſe contemptam putauit, abiit triſtis. Poſtero autem die, cùm eum in Eccleſia audiret, in ſpiritu rapta vidit de Trinitate diſputantem; atque audiuit, idcircò ſe illum die heſterno fruſtra quidem adiiſſe, quòd eiuſmodi meditatione occupatus, ipſam neque videre, neque ſentire omninò potuiſſet, ac proinde ne redire dubitaret. Redit, & quod petierat conſilium, ſine cunctatione accepit.

Ideoque nonnulli præſens myſterium adumbratum volunt in Torrente illo, ad quem ductus fuit Ezechiel *c.47.* què poſtquam ad renes vſq; ingreſſus eſſet, ſubſtitit; intumuerant enim inquit, aquæ profundi torrentis, qui non poterat tranſuadari.

De Processione in Divinis.

Cæterùm ad huius myſterij ſublimitatem aliquouſque eruendam notanda eſt in diuinis duplex proceſſio, ſiue realis emanatio, qua vnum ab alio realiter producitur. Quarum vna etiam nomine generationis appellatur, prout illa ſolis viuentibus competit, eſtque productio viuentis à viuente ſecundum rationem ſimilitudinis in eadem natura. Igitur in diuinis eſt proceſſio ſiue generatio Filij à Patre, quando videlicet Pater ab æterno ſeipſum cognoſcens, veram ſui imaginem in ſemet produxit, quam verbum mentis appellant Philoſophi, quod non eſt aliud, quam ſimilitudo rei intellectæ, producta per actionem intelligendi. Huius ergo Verbi diuini productio eſt Filij generatio, qui proinde Verbum dicitur quod fuit in principio apud Deum, imo Deus ipſe, *Ioan.c.1.* H

Præter hanc generationem alia eſt Proceſſio in diuinis, qua Pater & Filius infinito ſe amore ab æterno diligentes, ſpirant Spiritum ſanctum velut ſuum amorem. Ex quo enim rem quampiam amamus, oritur in nobis quidam impulſus ſiue impreſſio rei amatæ, iuxta quem amatum eſſe dicitur in amante, vnde illud axioma Philoſ. Mutua inhæſio eſt effectus amoris, & Ioannes *1.epiſt.c.4.* Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Et hinc eſt quod Theologi doceant, duas eſſe in diuinis proceſſiones, vnam quæ per intellectum fit, qua Pater intelligendo

gendo produci Verbum ſiue Filium: alteram quæ per volun- **A** tatem, quâ producitur Spiritus ſanctus, qui proinde à Patre & Filio procedere dicitur, cùm procedat per modum amoris, amor enim præſupponit cognitionem, & a duobus principiis, intellectu & voluntate pendent, Verbum autem à ſolo intellectu producitur: vt cuius eſt producere ſimilitudinem rei intellectæ. Intelligit enim intellectus per quandam ſimilitudinem ad rem cognitam, nam intellectio eſt rei aſſimilatio, quo fit, vt qui per intellectum producit, ex vi ſuæ originis procedat, vt ſimilis ſuo principio, adeoque generari propriè dicatur. Quæ aliter ſe habent in proceſſione, quæ per voluntatem fit, quæ proinde generatio appellari nequit, non enim amare eſt producere ſimilitudinem rei amatæ: neque ob id dicitur amare voluntas propriè, ex eo quod aliqua oriatur in illa ſimilitudo eius quod amat: ſed quia oriatur in ea impulſus aliquis, ſiue inclinatio ad rem amatam, non ergo procedit Spiritus S. ex vi proceſſionis ſecundum rationem ſimilitudinis ſeu imaginis; vnde nec generari dicitur. Verbum autem ſecundum ſpeciem proceſſionis ſuæ procedit vt ſimile dicenti, quatenus eſt informatus ſpecie intelligibili. **B** Ideoque Filius dicitur imago Patris, non ita Spiritus ſanctus; vterque tamen cum Patre vnus & idem eſt Deus, propter naturæ diuinæ infinitatem, quæ tribus his, quamuis origine, ſubſiſtentia, & exiſtendi modo diuerſis, æqualiter, & abſque ſui multiplicatione vel diuiſione communicatur, ſic vt tres illæ perſonæ non ſint aliud quàm vnus & idem ſimpliciſſimus Deus, ex quo per quem, & in quo ſunt omnia. *Ad Rom. cap.* 11. vbi vt docet S. Auguſt. *lib.* 1. *de Trinit.* c. 6. præpoſitio [Ex] Patri tanquam primo principio, à quo omnia promanant: [Per] Filio, quia indicat originem à Patre, & ſapientiam per quam omnia ſunt condita & reparata [In] Spiritui S. appropriatur, vt cui attribuitur vnio, bonitas & perfectio, eſt enim amor notionalis Patris & Filij, & velut ipſius Trinitatis finis. Idem Auguſt. in *l.* 1. *doct. Chriſt. cap.* 5. Nec facile ait, inuenio nomen quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quod melius ita dicatur, Trinitas hæc vnus Deus, ex quo, per quem, in quo omnia. Eadem vna ſubſtantia, vnus tamen non eſt alter: eadem tribus poteſtas, eadem æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas. In Patre vnitas, in Filio **C** æqualitas, in Spiritu ſancto vnitatis æqualitatiſque concordia. Et tria hæc vnum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, (quia ſcilicet Filius primum eſt æquale Patri) connexa omnia propter Spiritum ſanctum. Quia videlicet Spiritus ſanctus procedit vt nexus, & amor, ac concordia Patris & Filij.

Similitudine quadam ſpeculi, duas has proceſſiones exponit. *P. Bez. in concept. Theolog. Domin. de Trinit.* In Speculo inquit, ſimilitudo ſiue imago ſpeculum intuentis, aut alterius obiecti apparet, cuius adſpectu homo delectatur, & in illam rem adfectu impellitur. Sic Deus ſuam eſſentiam contemplator, in ea ſui imaginem quæ eſt Filius, produxit, in ea ſibi complacuit, vnde mutuo amore impulſi, Spiritum ſanctum qui vtriuſque eſt amor, ſpirarunt.

PROPRIETATES, RELATIONES AC NOTIONES

Et hæc quidem de Proceſſionibus huic propoſito ſufficiant. At præter has, etiam conſiderandæ in diuinis Proprietates, Relationes, & Notiones: Relationes quidem æque rea- **D** les per quas conſtituuntur & diuiduntur tres Perſonæ, ſunt que idem quod eſſentia diuina ſecundum rem; quatuor numerantur. Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Proceſſio, quæ in Deo ſunt ſecundum actionem illius immanentem, ſcilicet actionem intellectus & voluntatis. Et licet paternitas & ſpiratio re non diſtinguantur in genere relationum, tamen earum termini qui ſunt Filius & Spiritus S. realiter diſtinguuntur, quòd ſufficit ad diſtinctionem realem relationum.

Notio iuxta *Aug. l.* 1. *de Trinit.* c. 6. accipitur pro eo, quo inſtar formæ vna perſona cognoſcitur diſtingui ab alia. Sic alia eſt notio qua genitor cognoſcitur, alia qua ingenitus. Requirunt autem Scholaſtici ad notionem duo, nempè vt pertineat ad originem, & vt vocabulo abſtracto aut æquiualenti exprimatur, vt cum dicimus verbi gratia innaſcibilitatem eſſe notionem patris, aut eſſe ingenitum, vnde tot ſunt notiones, quot ſunt abſtracta, quibus vna perſona diſtinguitur ab alia. Sunt autem talia quinque: Paternitas, Spiratio communis, Filiatio, Proceſſio, Innaſcibilitas, è quibus quatuor priores ſunt relationes, & proprietates etiam quatuor; nam ſpiratio communis non eſt proprietas. Ex quatuor autem proprietatibus tres ſunt tantum notiones perſonales, **E** quæ ſcilicet tres conſtituunt perſonas, Paternitas, Filiatio, & Proceſſio, innaſcibilitas enim non conſtituit Perſonam, cum non ſit relatio. Adde Theologos non quaſuis notiones perſonarum diuinarum notionibus recenſere ſolere, ſed illas duntaxat quæ pertinent aliquo modo ad dignitatem perſonæ quam diſtinguunt. Plura qui volet, legat S. Thomam, & qui eum interpretati ſunt, nobis hic ſuffecerit exclamare cum Apoſtolo, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius?

DE PERSONIS DIVINIS IN PARTICVLARI; AC PRIMVM DE PERSONA PATRIS.

Primæ in diuinitate Perſonæ nomen Patri attribuitur, tanquam quo ſignificetur proprietas & habitudo quædam ad ſecundam, vt ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, id eſt, æterna & temporalis, vt loquitur *Damaſc. l.* 1. *de fide c.* 15 exiſtit & deriuatur, vt iure ab eo nomen accipiant. *Ad Epheſ.* 3. *verſ.* 15. Per hoc enim nomen prima **F** Perſona conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur.

Atque hoc nomen ei propriè competit, quia ſolus citra mulieris coniunctionem generat, quia ſolius, id eſt, vnigeniti pater eſt, quia nunquam fuit filius, ſed ſemper pater. Denique quia in creaturis eſt ſimilitudo ac ſignum paternitatis ipſius, ſaltem analogicè. Vnde Damaſcenus ſuprà. Nomen inquit, paternitatis à diuinis ad patres humanos eſt translatum, dependet enim paternitas in creatis à diuina, tanquam ab efficiente & exemplari.

Hinc etiam primæ perſonæ competit eſſe principium, A & Ω. etiam ipſius diuinitatis, vt ſupponit pro Filio & Spiritu S. quia nulla perſona diuina eſt quæ habeat principium, niſi à patre. Item eſſe ingenitum, prout importat non eſſe productum vllo modo; adeoque carens principio.

DE PERSONA FILII.

Secunda Perſona in diuinis vocatur Verbum, quia per intellectum ad modum verbi intellectualis producitur, & quia verbum eſt ſimilitudo quædam & imago rei intellectæ expreſſa & producta per actum intelligendi, idcirco etiam di- **G** citur imago Dei inuiſibilis, *ad Coloſſ.* 1. Splendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius, *ad Heb.* 1. Atque ipſummet verbum incarnatum dicit *Ioan.* 14. Philippe, qui videt me, videt & patrem. Vnde iterum, Hunc Pater ſignauit, ἐσφράγισεν, id eſt ſigillauit, & velut expreſſit, vt Patrem eiuſque vultum Filius repræſentet, tanquam figura perſonæ, non tamen eſſentiæ paternæ, cuius habet identitatem; vnde cum dicitur Figura ſubſtantiæ, intellige ὑπόστασιν, id eſt, ſubſiſtentiæ patris: ſubſiſtentia autem non eſt aliud quam perſona.

Solus autem Filius mediator factus Dei & hominum carnem aſſumpſit: cumque in forma Dei eſſet, id eſt vnus cum Patre Deus, eique per omnia æqualis ſemetipſum exinaniuit, id eſt, euacuauit, & velut in nihilum redegit, accipiens formam ſerui, id eſt, humanam, tam internam, quam naturam dicimus; quàm externam illius ſpeciem, figuram, & ſchema, per quæ ſe hominibus videndum exhibuit, & in nobis habitauit. *Vide plura in loco de Chriſto.*

DE PERSONA SPIRITVS SANCTI.

Tertia perſona quæ per voluntatem ad modum impulſus **H** procedit, nomen Spiritus accepit, quod inſtar flatus producatur. Ideoque Chriſtus daturus Spiritum ſanctum inſufflauit in diſcipulos; & in die Pentecoſtes aduenienite Spiritu ſancto factus ſcribitur à Luca repente de cœlo ſonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis. Dicit ergo Spiritus ſanctus relationem ad Patrem & Filium, tanquam ſpiratorem, & quia nos in Deum impellit, ideo Sanctus peculiariter dicitur, niſi cum aliis dicamus, ſanctitatem ad voluntatem pertinere, & tertiam perſonam ideo ſanctam dici, quia per voluntatem à Patre & Filio procedat.

Quinimo eſt conſtãs ſententia Scholaſticorum, Spiritum ſanctum à Filio non diſtinguendum, ſi ab eo non procederet, quia in diuinis non diſtinguuntur realiter, quæ inter ſe non habent relationem originis: quam Spiritus S. non haberet ad Filium, ſi ab eo non procederet. Quippè vt benè Richardus eſſentiæ identitas in Deo, omnem differentiam excludit, præter eam quæ ſecundum originem accipitur.

Etiam

Etiam Amor nomen eſt Spiritus Sancti, vti & Donum. A Amor quidem acceptus non eſſentialiter, ita namque tribus perſonis competit; Deus charitas eſt, ait *in ſua Canonica* Ioannes: ſed notionaliter pro amore producto. Ita Auguſt. *lib. 15. de Trinit. cap. 17.* Donum verò, quia & originem ab alio habeat & à creatura poſſideri queat. Filius autem quamuis etiam donum patris vocetur, Filius datus eſt nobis inquit Iſaias, & alibi ſæpiùs; tamen ex vi ſuæ originis hoc non habet quemadmodum Spiritus ſanctus, qui procedit vt amor, quique eſt radix cæterorum donorum.

☞ *Pro huius Tituli illuſtratione, vide multa in Loco proprio de Spiritu, vbi particulatim de Spiritu ſancto.*

DE MISSIONE PERSONARVM.
QVIBVS EA COMPETAT?

Nomen miſſionis à creaturis translatum eſt ad perſonas diuinas, vnde quoad has omnis imperfectio tollenda, quæ in creaturis reperitur. Non ergo hic miſſa perſona mittente eſt inferior, aut ſubiecta, aut ab ea ſeparata: Sed ideò dicitur mitti aliqua perſona ad creaturas, quia illa perſona diuina ab alia procedat, cùm virtute operandi aliquem effectum temporalem B in creaturis: quem cum operari incipit, nouo quodam modo incipit eſſe cum creatura. Itaque miſſio includit proceſſionem vnius perſonæ ab alia, & temporalem aliquem effectum in creatura, ratione cuius ipſa miſſio temporalis habetur.

Itaque tam Filius quam Spiritus ſanctus mitti dicitur. Ita Chriſtus, Ego, & qui miſit me pater, *Ioan. c. 8. & c. 16.* de Spiritu ſancto dicit; mittam eum ad vos. Quod obtinet tam in viſibili, quam in inuiſibili miſſione, niſi quod viſibilis miſſio filij fuerit per vnionem hypoſtaticam, non ita Spiritus ſancti.

Quatuor autem ſignis potiſſimùm viſibiliter Spiritum S. apparuiſſe conſtat. Nube, Flatu, Linguis igneis, & Columba, quæ quidem fuerunt res veræ, non imaginariæ. Fuit enim verus ventus, vti & nubes: Linguæ formam linguarum exprimebant, & effigiem ignis. *Act. c. 2.* tanquam ignis dicitur, materiam vero habebant nubium. Columba etiam quamuis non fuerit verum animal, fuit tamen aliquid columbæ figuram repræſentans. Horum omnium ſymbola, ☞ *Quære in Loco de Spiritu ſancto.* Fit autem miſſio à tota Trinitate, in quantum dicit ordinem ad effectum. In quantum verò dicit C originem fit à perſona producente.

*MYSTERII TRINITATIS COGNITIO,
QVOMODO HABENDA?

Certum eſt ſolis naturæ viribus intellectum creatum non poſſe deuenire in notitiam SS. Trinitatis. Imò ne ſuſpicari Deum eſſe trinum in perſonis. Creaturæ enim quæ nobis Deum manifeſtant, ſunt à Deo vt eſt vnus, non verò vt eſt trinus in perſonis. Quia operationes ad extra communes ſunt toti Trinitati. Si quid Philoſophi de myſterio Trinitatis cognouerunt, ex ſcriptis noſtris hauſerunt, dicit Clemens *Alex. lib. 5. ſtromat.* Niſi dicamus, quòd tantùm quædã Trinitatis attributa cognouerint: ita S. Thomas. Veritas autẽ ſupradicta confirmatur auctoritate ipſius Chriſti, *Matth. 11.* Nemo nouit filiũ niſi pater, & patrẽ nemo nouit niſi filius & cui voluerit filius reuelare, quòd certè de ſupernaturali reuelatione accipitur.

Itaque tota cognitio quam de Trinitatis myſterio habemus non aliundè quam ex reuelatione diuina nobis aduenit, per teſtimonium ipſius reuelantis, quod facit vt homo aſſentiatur D veritati ita reuelatæ, & deueniat in cognitionem aliquam tanti myſterij, vnigenitus enim qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. *Ioan. c. 1.* cùm in veteri lege, nullam aut non niſi admodum obſcuram illius notitiam haberent. Vnde colligunt Suarez, & Richardus de S. Victore, poſſe hominem fide imbutum & per voluntatis affectionem applicatum, rationes inuenire quibus myſterij huius conuenientiam oſtendat.

*SS. TRINITATIS SYMBOLA, ET TYPI.
EX LEGE VETERI.

Quamuis Deus ab initio creationis myſterij huius immenſitatem non propoſuerit fide apprehendendam, nihilominùs illius veritatem ſemper ſub figurarum vmbris inculcauit. Inter varia autem & illuſtria teſtimonia, vnum eſt non parui ponderis, quod Moyſes, verba Dei hominem creare volentis recitans, dicat ea fuiſſe *Gen. 1.* Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæ ſanè verba non ad Angelos, ſed ad alias perſonas ſibi conſubſtantiales Deus locutus fuit, dicendo enim, [faciamus] pluralitatem; dicendo verò [ſimilitudinem noſtram] vnitatem naturæ inſinuat, vt aduertunt SS. Patres, eóque teſtimonio vtuntur Auguſtin. & Patres qui hortatu Conſtantini Imp. interfuerunt Concilio Smyrnenſi. E Atque hinc Auguſtinus *lib. 6. de Trinit. cap. 6.* dicit, Imaginem SS. Trinitatis hic reperiri, eámque collocare videntur in animæ noſtræ tribus potentiis, memoria, intellectu, voluntate, quæ cum diſtinctæ ſint, in vna tamen anima inueniuntur. Deinde agnoſcimus in nobis internas proceſſiones intellectus & voluntatis; quæ in Deo multò ſunt perfectiores. Sanè ſicut Pater generat Verbum, & ipſum cum patre Spiritum ſanctum, ſic intellectus producit verbum mentis, eiuſque auxilio voluntas elicit amorem rei ſibi repræſentatæ.

Vtuntur quoque veteres ad hoc myſterium elucidandum exemplo Adami, Euæ, & Seth. In his enim tribus eadem natura diuerſimodè ſubſiſtebat. In Adamo quidem tanquam in fonte & origine: In Eua verò, tanquam quæ ab illo eandem accepiſſet: Denique in Seth tanquam ab vtroque procedente. In hoc tamen differunt, quod hi tres fuerunt plures homines numero, vnicam ſpecie non numero naturam participantes, quam Deus habet vnam numero, & incircumſcriptam in tribus perſonis.

Patriarchæ Abraham in conualle Mambre apparuit Dominus, paulò antè quam Sodoma euerteretur, F viditque tres viros deſcẽdentes in domum ſuã, quos fuiſſe Angelos qui in aſſumpto corpore venerant conſtat, ex *ad Hebræos, & c. 19. Gen.* eoſdem tanquam Dei legatos ab eo cognitos, colligitur quod pro Sodomitis eos deprecaretur, verũ alloquitur illos in ſingulari, dicens, Domine ſi inueni gratiam in oculis tuis, &c. Significabant autem hi tres ſymbolicè SS. Trinitatẽ, vti tenet S. Ambr. Cyrillus, Euſeb. medius autem qui cæteris illuſtrior, & ſolus loquebatur, diuinam eſſentiam tribus perſonis communem, vnde canit Eccleſia, Tres vidit, & vnum adorauit. *Gen. c. 18.*

Iam dictis adiungo aliud non obſcurum pro Trinit. Sacramento teſtimonium, ex *Exodo. c. 25.* vbi Deus ad Moyſen. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Hoc nomen mihi eſt, nomen ſingulariter poſitum naturam vnam, & trina illa repetitio nominis Dei, tres eius Deitatis perſonas declarauit. Præterea dierum & annorum plenus Abraham, præ ſe fert Patrem æternum, quem ſacra Scriptura antiquum dierum appellat, non quod Filio aut Spiritu S. ſit prior, ſed quoniam eorum & principium & origo, & ipſe à nullo procedit. Iſaac ad mortem vſque obediens, filium qui fuit obediens, vſque ad mortem G optimè repræſentat: & Iacob pulchræ Rachelis amator, Spiritum ſanctum demonſtrat, qui tam perſona, quam natura amor eſt, & animarum ſponſus amantiſſimus.

Erat in Arca teſtamenti olim virga Aaron tabulæ legis, & manna, & ſignificabatur in vna eſſentia perſonarum Trinitas. Pater quidem per virgam, vt cui tribuitur regalis potentia, cuius hieroglyphicum olim erat, Virga, ſiue ſceptrum: Filius per tabulas legis, cui Sapientia tribuitur: Spiritus S. in manna propter dulcedinem ſaporis, vt qui propriè eſt amor & donũ. Ita *Ioan. Lopes Ann. in feſto SS. Trinit. Tom. 3. Epitome. SS. PP.*

Vidit etiam Daniel magnificam & maieſtate plenam viſionem, videlicet antiquum dierum ſedentem, & faciem illius ſplendentem, ac fluuium rapidum igneúmque procedentem à facie eiuſdem. Antiquus ille dierum Pater eſt, non quod aliis ſenior aut prior, ſed quia aliarum perſonarum eſt principium. Facies illius filius eſt. Spiritus S. verò in igne apparuit in die Pentecoſtes, & ignis appellatur, fluuius eſt igneus à facie Dei egreſſus, nempe à patre filioque procedens. *Daniel. c. 7.*

Apud eundem Danielem legimus, quod cùm Balthazar H Babyloniorum Monarcha vaſa aurea è templo Domini, ablata epulo ſuo, quod optimatibus & principibus regni parauerat intuliſſet, viderit ad candelabrum manum hominis tres digitos habentem, & characteres incognitos, ac myſteriis plenos muro inſcribentem. *Dan. cap. 5.* Digitos hos intuenti occurrit S. Trinitatis imago, in qua tres perſonæ velut digiti in manu in eadem ſunt diuinitate. At velut hi digiti ad lumen candelæ conſpiciuntur, ita etiam ad candelabrum fidei myſterium hoc auguſtiſſimum examinandum eſt. Et veluti nemo ſapientum Babylonis, ænigmaticos characteres, quos digiti illi ſcribebant, legere aut explicare poterat, donec Daniel ſpiritu Dei plenus eos legit, Regique eſt interpretatus: Pari modo mundana Philoſophia in myſterio, & Trinitatis nomine obmutuit: donec vnigenitus qui eſt in ſinu Patris nobis illud enarrauit, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti crebram mentionem faciens, ac ſub illorum nomine, & expreſſa inuocatione omnes renaſci præcipiens.

Verumtamen quia à digitis & manu deſumpta eſt meta-

phora, eam præſenti myſterio ſic conuenire monſtremus. A Tres in manu ſunt digiti, quibus ad ſcribendum viſa fuit manus Balthazari viſa, primus vocatur Pollex, ſecundus Index, tertius; Medius, vnde conuenienter per eos tria in Deo ſuppoſita denotantur. Nam per Pollicem ita dictum, quia polleat fortitudine; ſatis propriè Pater innuitur, cui potentia & fortitudo attribuitur: per Indicem ab indicando vocatum, Filius ſignificatur, ad quem ſapientia pertinet, quæ viam errantibus indicat: per digitum Medium declaratur Spiritus S. qui perſonaliter eſt medius Patris: & Filij amor, & tanquam vinculum vtriuſque, ac nexus, per quem Pater & Filius mutua charitate iunguntur. Vnitas autem naturæ quæ tribus conſtat perſonis, eâdem manus & digitorum ſimilitudine patere poteſt. Nam ſicut tres digiti adhærent manui, & ab ea tanquam à radice rami virtutem hauriunt, ita diuinæ perſonæ vna eadémque naturæ vnitate copulantur, & quidquid virtutis in ſingulis eſt, à communi natura diuinitatis accipiunt.

Animalia illa ſancta quorum Ezechiël & Apocalypſis meminit, quamuis eſſent plena oculis antè & retrò, quibus con- B templabatur illum qui in Throno ſedebat, clamabant Sanctus, Sanctus, Sanctus, & ad illorum voces, 24. ſeniores procidebant, coronas ſuas in terram coronam eo proiicientes vbi trinitatem perſonarum confitebantur; cumque adderent Domine Deus exercituum, eſſentiæ vnitatem denotabant *Eſaiæ 6. Apocal*.4.

Vnde etiam Dauid hoc myſterium in Spiritu cognoſcens, Verbo inquit, *Pſ*.32. Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris omnis virtus eorum vbi per Dominum, Patrem: per Verbum, Filium, per Spiritum oris, Spiritum S. ſignificat, vt exponit Magnus *Greg. hom.3. in die Pentecoſtes.* Et rurſus *Pſ*.66. Benedicat, ait, nos Deus Deus noſter benedicat nos Deus, tertio nomen Deus repetit, vt perſonarum inſinuet trinitatem: at ſecundo loco addidit noſter, quia ſecunda perſona naturam noſtram aſſumpſit, noſque redemit, vt autem naturæ ſingularitatem indicaret, addit: Et metuant[eum] omnes fines terræ.

Denique nomen Dei proprium Iehoua apud Hebræos inuoluebat hocce myſterium, vt plerique Rabbini tradunt. Prima enim litera Iod quæ eſt index & principium numeri denarij, ſignificat primam perſonã, ſcilicet Patrem. Secunda He, C ſignificat ſecundum ſcilicet Filium: He enim ſignificat eſſentiam & ſubſtantiam, (à radice Haia, quæ eſſe ſignificat) quam filius habet communem cum Patre. Eſt enim Patri conſubſtantialis; rurſum per Filium omnes res creatæ ſunt, ſuámque eſſentiam acceperunt. Tertia Vau ſignificat tertiam, ſcilicet Spiritum ſanctum. Eſt enim Vau apud Hebræos copula ſignificans, & atque, ſicuti Spiritus ſanctus eſt copula, vnio, & amor notionalis Patris & Filij. Vnde Græcus Scholiaſtes pro eo quod habemus. Et nomen meum Adonaï non indicauit eis; vertit: Non indicaui eis nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Hinc etiam Hebræi nomen tetragammaton ſcribunt per duplex Iod, cui ſubiiciunt Cametz intra circulum, hoc modo י״ cum enim Iod ſignificet principium, & tota Trinitas ſit vnum principium, rerum extra ſe, in vna eſſentia & natura; hinc Trinitas perſonarum repræſentatur triplici Iod, vnitas verò eſſentiæ repræſentatur vno eodemque Iod, tum vnico vocali Cametz. Rurſum ſecunda littera He, geminata in hoc nomine ſignificat duas naturas in filio; diuinam & D humanam, vnde & hæc litera He, quæ Filij eſt index, in nomine tetragrammato, addita fuit Abrahæ & Saræ, cum ille pro Abram dictus eſſet Abraham; hæc pro Saraï dicta eſt Sarah quia ex Abrahã & Sara prognatus & incarnatus eſt Chriſtus.

Etiam Fabrica templi Ezechiëli à Deo repræſentari *cap*.40. Trinitatis ſimilitudinem expreſſiſſe pleriſque videtur. Siquidem templum illud in tres partes diuidebatur, quarum prior locus erat vulgi: Secunda atrium exterius, ſiue Sanctuarium: Tertia atrium interius, Sacerdoti ſummo, & ſacrificiis deputatum. Erantque ita diſpoſita hæc loca, vt primo ſecundus, tertio priores clauderentur. Erant rurſus cuilibet atrio tres portæ, quarum vna Orientem, ſecunda Meridiem, tertia Aquilonem reſpiciebat. Denique erant tres muri, & tres porticus, quarum vna erat menſura. Qua myſticè templi repræſentatione, Dei cui illud conſecrabatur, natura adumbrabatur, & perſonarum trinitas, ac æqualitas ſignificabatur, vt qui cum trinus ſit in perſonis, tamen vt verè Athanaſius; Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus: eſtque omnium eadem diuinitatis immenſitas & natura: neque in vnius cognitionem deuenire poſſumus, niſi omnium perſonarum originem perquiramus. Igitur templum iſtud toties ternario numero exornatum, Deo qui trinus eſt in perſonis conſecrandum fuit. E Sic olim Ethnici Diis ſuis templa ædificabant, quæ opere & materia, opinioni quam de illis concipiebant congruerent. Ita Marti & Ioui opere Dorico, quod robuſtum erat: Dianæ, Apollini, aliiſque benignioribus, Ionico, quod venuſtius habebatur Veneri, Cupidini, Gratiis, Corinthio, quod mollius & prioribus magis decorum erat, templa erigebant. *Cartagena lib.1. de arcanis SS. Trinit. hom*.7.

Denique Candelabrum quod in templo reponi Deus iuſſerat *Exod*.37. non inanem Trinitatis ſignificationem deſerebat, ſic enim ternariis vndique adornatum deſcribitur, vt dubium non ſit, quin peculiaris ad hoc myſterium ſignificandum reſpectus fuerit habitus. Erat namque, vt verba ſcripturæ ſunt, ex auro mundiſſimo, tres calami ex parte vna, & tres ex altera: Et tres ſcyphi in nucis modum per calamos ſingulos, Sphærulæque ſimul & lilia.

Legebant quoque SS. PP. Trinitatis arcanum *Num.cap*.6. vbi in hæc verba iubet Deus Sacerdoti filiis Iſraël benedictionem impertiri: Loquere Aaron & filiis Iſraël, & dices eis: Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus F faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Myſterium Trinitatis in hac benedictione latere docet *Genebrardus 66.* his verbis: In benedictione Sacerdotali cuncta trina animaduertuntur. Trinitas verſuum, trina repetitio, nominis tetragrammati interpoſita copula, Vau terna vocabula primi verſus: ſubleuatio manuum in palmam: eleuatio trium primorum digitorum in pronuntiatione tetragrammati. Hæc ille.

Eleuabat autem Sacerdos tres primos manuum digitos, cum populo benedicebat, vt docet *Galat. lib.2. cap*.10. Benedictio, inquit, cùm nomine Dei quatuor literarum cum tribus digitis ambarum palmarum erectis, & duobus depreſſis fiebat, ad deſignandam perſonarum diuinarum Trinitatem per ipſum nomen ſignificatam. Et vt multa ſimul congerantur de huius myſterij cognitione veteribus præſtita, quamuis obſcurè, & velut ænigmaticè; dicitur Noë inſinuaſſe aliquod veſtigium Trinitatis, quando in Arca ſaluatus eſt cum tribus filiis, id eſt cum fide ſacroſanctæ Trinitatis.

Iſaac credidit myſteriũ Trinitatis, quando fodit tres puteos. G

Iacob credidit hoc quando vidit ſcalam trium graduum.

Ioſeph quando vidit tres palmites in vna vite.

Moyſes quando tres ſolennitates præcipuas inſtituit, & ad quas conuenire debebant omnes Iudæi. Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in ſolitudine, id eſt, vt per fidem Trinitatis ei in hac vita, in qua peregrini ſumus fideliter ſeruiamus, quia ſic ad ſalutem perueniemus.

EX LEGE EVANGELICA.

Clariora ſunt profundiſſimi huius myſterij ſymbola & teſtimonia in lege Euangelica, vt in qua etiam explicita illius fides vt dicemus infrà, ad ſalutem neceſſaria eſt. Poſtquã enim ſecunda diuinitatis perſona, verbum illud Patris ad nos deſcendit, & carnem humanam induit, fieri non potuit quin frequenter Patris ſui mentionem faceret, & Spiritus quem daturus eſſet cognitionem aliquam ingeneraret. Nihil autem circa hanc rem euenire potuit euidentiùs, quàm dum eodem illo à Ioanne baptizato cœli aperti fuerunt, & vox Patris intonuit, filium ſuum dilectum teſtificantis, ac Spiritus ſancti in forma columbæ ſuper eum deſcendit. Quod ſignum erat, H baptiſmum deinceps non aliter quam ſub inuocatione expreſſa trium perſonarum, quæ ſe ibi præſentes exhibuerant conferendum. Vnde etiam diſcipulis ſuis diſcedens ex hoc mundo iniunxit, vt euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Vbi cum dicit ſingulariter in nomine; indicat naturæ vnitatem: quando autem plures, nominat, perſonarum trinitatem.

Idem Dei Filius; non ſemel claris verbis docuit, vnum ſe eſſe cum Patre, adeóque qui vnum videret, etiam alterum videre, quamuis attenta naturæ quam aſſumpſerat conditione, ſe ſubinde illo minorem profiteatur. Sed non eſt noſtri inſtituti omnia Euangeliorum de hac re congerere teſtimonia, vnũ Ioannis inſtar omnium fuerit, dicentis, Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus S. & hi tres vnum ſunt. *1. Ioannis cap*.5.

Quinimo dum Chriſtum dicimus, Pater ſubauditur qui eum vnxit: & ipſe qui vnctus eſt, & Spiritus S. quo vnctus eſt. Sic enim legimus, Quem vnxit Deus Spiritu ſancto. *Act*.10.

MIRACVLA

MIRACVLA QVIBVS ASSERTA DIVINITAS TRIVM PERSONARVM. ET VERITAS.

A Refert *Antonin.3.p.tit.10. c.7. §.5.* Quod dum in Oriente orta eſſet certo loco Ariana hæreſis contra SS.Trinitatis myſterium, Sacerdos quidam diuinum officium peregerit, & continuò tres guttæ quæ in altari ceciderunt, quæ in vnam coëuntes,pretioſiſſimam Margaritam ocius exhibuerunt.Vnde ea reuerenter accepta,& omnibus oſtenſa, Trinitatis confeſſionem mirificè confirmauit.

Addam alind ex *Greg.Turonenſi de glor. Confeſſ. cap.14.& Baron.t.7.annal.anno Chriſti* 583.quod in hæc verba traditur.

Retulit vir fidelis, ſpectaſſe ſe Chriſtianum cum hæretico pro fide noſtra certantem. Altercantibuſque diù de diuinis ſcripturis:cum flecti non poſſet hæreticus, vt agnoſceret veritatem, ait; Si noſtræ religionis, ſi ſcripturarum teſtimonia te ad credendum minimè mouent, vel virtutem indiuiduæ Trinitatis experire.Eſt digito meo annulus aureus,ego eum in ignem iacio: tu candentem collige. Proiectumque inter prunas annulum ita igniti permiſit, vt eis ſimilis cerneretur: conuerſuſque ad hæreticum ait:Si vera eſt proſecu-
B tio tua, ſume eum ab igne.Illo autem reſiſtente,ait vir, Immenſa Trinitas Deus,ſi quid indignum te credo,oſtende:certè ſi recta eſt fides mea,nihil mihi præualebunt hæc incendia ſæua.Et ablatum ab igne annulum diutiſſimè palmâ ſuſtinuit & nihil eſt nocitus,ſed magis, confuſo hæretico Catholicos reliquos feruore ſuæ fidei roborauit.

Ad huius demum myſterij veritatem in animis hominum roborandam,placuit Deo aliud olim facere miraculum, quo magis Arianorum hæreſis flamma graſſabatur. Nam in Nicæno Concilio, cum Nicolaus pertinaciam Arij atque proteruiam,Trinitatis myſterium negâti aduerteret,ſic eſt coram omnibus Arium allocutus:Quare tibi videtur in creatore difficilè,quod in creatura reperitur? ecce laterem vnum, inuenies in eo tria diſtincta,ignem,aquam,& terram.Quibus prolatis verbis, protinus à latere aſcendere ſurſum ignis, fluere deorſum aqua, & terra inter degitos comminui viſa fuit,cunctis ob tantum rei miraculum obſtupeſcentibus.

PRO DIVINITATE FILII.

C Annis circiter 50. ante exortam Arij hæreſim, apparuit S.Gregorio Thaumaturgo virgo Maria,& cum ea S.Ioannes Euangeliſta,& Virgine imperante Ioannes tradidit Gregorio eam fidei confeſſionem in qua prædicatur Verbum Deus verus,æternus,inuiſibilis, increatus, & Trinitas conſubſtantialis. Refert hanc viſionem *Greg. Nyſſenus in orat.de laudibus eiuſdem Thaumaturgi.*

Paulò ante eandem hæreſim reuelauit Deus S. Antonio, *teſte Athanaſio in eius vita*,horribilia illa mala, quæ Arius in Eccleſiam inuecturus erat. Ex quo factum eſt, vt Antonius nullum Arianum ad montem ſuum aſcendere pateretur, ſed vt peſtem quandam ex toto illo monte fugaret.

Circa idem tẽpus S.Petro Martyri Epiſcopo Alexandrino cum iam prima ſemina Arianæ hær. apparere cœpiſſent, apparuit in carcere Chriſtus: veſte ſciſſa à ſummo vſque deorſum,& cum S.Petrus rogaret, quid hoc ſibi vellet? reſponſum accepit, Arius hoc fecit,quia populum meum à me ſcauit. Scribit *Beda & Ado in Martyrologiis.25. Nouemb.*

D Cùm Lucius Epiſcopus Arianus Catholicos vbique perſequeretur, Monachi his verſibus miracula faciebant:In nomine Ieſu, quem Lucius perſequitur, ſurge & ambula.

S. HILARIVS ab Arianis in exilium relegatus, inſulam quandam ſolo imperio,& præſentia ſua à ſerpentibus liberauit, poſtmodum etiam mortuum ad vitam reuocauit, vt ſcribit *Fortunatus in eius vita.*

S.MARTINVS,*teſte Sulpitio*,adeò vehementer Arianis reſiſtebat,vt publicè virgis cæſus,& à patria expulſus fuerit,cùm interim innumerabilibus quotidie miraculis coruſcaret.

S.BASILIVS,cùm quæſtio eſſet de quadam Eccleſia, vtrum eam Catholici, an Ariani poſſidere deberent, conditionem illius obtulit, vt Eccleſia firmiſſimis repagulis clauderetur, & eorum eſſet qui iuxta ſuam fidem orantes,ſolo verbo;nulla vi alia externa adhibita eam aperirent. Accepta cõditione priores Ariani diù orantes iuxta fidem ſuam nihil efficere potuerunt: deinde Baſilio cum Catholicis orante,tanta vi continuò fores Eccleſiæ apertæ ſunt, ac ſi verba illa tonitrua quædam fuiſſent. Scribit hoc *Amphilochius in vita Baſilij.*

Cum Iuſtina Imperatrix Ariana cum ſuis, Ambroſium & Catholicos perſequeretur, reuelauit Deus eidem Ambroſio
E corpora incorrupta Geruaſij & Prothaſij, & per ea cæcum illuminauit,multaque alia edidit miracula. Fuiſſe autem hæc ad Arianorum confuſionem, docet *Auguſtinus lib. 9. confeſſ. c.7.* Et idem etiam patet ex eo quod Ariani, quantùm poterant, iſta miracula calumniabantur,vt teſtatur ipſe *Ambroſius in ſerm.de SS. Geruaſio & Prothaſio.*

Victor Vticenſis,lib.1.de perſecutione Vvandalica,cùm S. Martyres pro fide Catholica ab Arianis flagellarentur, vſque ad oſſium denudationem ſæpè accidiſſe,vt ſequenti die diuino miraculo incolumes conſpicerentur.*Idem lib.2.*ſcribit aliquot Catholicis hominibus iuſſu regis Ariani linguas radicitus euulſas fuiſſe, & eos tamen ſemper loquutos optimè quovſque vixerunt. Cuius miraculi meminit etiam *S.Gregor. lib.3. Dialog.c.32.* ac dicit, ſe loquutum cum quodam Epiſcopo ſene, qui vnum ex illis viderat ſine lingua loquentem.

Idem eodem lib.3. Dial.c.29.30. & 31. tria miracula narrat quæ ſuo tempore acciderunt.Primum accidit in vrbe Spoletana.Cum enim Arianus Epiſcopus in Eccleſiam S.Pauli intrare,& ſuo errori eam Eccleſiam dedicare vellet, Catholici
F metuentes,Eccleſiam, lampadibus omnibus extinctis, diligentiſſimè clauſerunt, ſed cùm accederet Arianus cum ſuorum grege impetum facturus, continuò omnes portæ ſimul magno fragore edito per ſe patuerunt, & effuſo cælitus lumine lampades omnes accenſæ ſunt,ſed ſimul cæcitate Epiſcopus percuſſus eſt,tantóque terrore omnes affecti,vt intrare auſi non fuerint, ſed Epiſcopum ſuum cæcum effectum in domum ſuam confuſi retulerint.

Secundum Romæ accidit; nam cum Eccleſiam quandam, quæ Arianorum fuerat,ipſe B.Gregorius introductis Sanctorum reliquiis reconciliaſſet.Diabolus in ſpecie horrendæ ſuis exiuit.Item nubes lucidiſſima ſuper altare deſcendit, & ſimul ingens ſuauitas odoris in eum omnem locum effuſa eſt,lampadeſque omnes accenſæ diuinitus.

Tertium in Hiſpania, vbi cum Herminigildus regis filius à Patre Ariano propter fidem necatus eſſet, viſæ ſunt noctu circa eum lampades accenſæ, & Angelorum cantus à multis eſt auditus.

PRO DIVINITATE SPIRITVS SANCTI.

G Ex miraculis quæ ad confirmandam Filij diuinitatem patrata à Deo ſcribuntur, etiam Spiritus S. diuinitas firmatur. Vnicum tamen pro illa hic addemus ex *Greg.Turonenſi,lib.2. hiſtor.Franc.c.3.* Erant tempore Cyrolæ Epiſcopi,& Arianorum Patriarchæ crudeliſſimi, in Africa cum S. Eugenio viri prudentiſſimi, atque ſanctiſſimi Vindemialis & Longinus Epiſcopi, pares gradu,& virtute non impares. Nam S. Vindemialis illo tempore ferebatur mortuum ſuſcitaſſe: Longinus autem multis infirmis ſalutem tribuit: Eugenius quoque non ſolum viſibilium oculorum cæcitatem,ſed etiam mentiũ depellebat.Quod cernẽs ille nequam Arianorum Epiſcopus vocatum ad ſe Quendam hominem ab illo,quo ipſe viuebat, errore deceptum, ait: Non patior, quod hi Epiſcopi multa in populo ſigna depromunt, illoſque, cuncti, me neglecto ſequuntur, Acquieſce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis ſede in platea, per quam nobis eſt tranſitus, & manus ſuper clauſos oculos ponens, me prætereunte cum cæteris, exclama magna virtute dicens; Te beatiſſime Cyrola, noſtræ religionis Antiſtes, deprecor,vt reſpiciens manifeſtes gloriam, virtutemque tuam, vt oculos H
meos aperiens merear lucem habere, quam perdidi.Qui iuſſa complens reſidenſque in platea, tranſeunte hæretico cum Sanctis Dei, iſte, qui Deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute: Audi me beatiſſime Cyrola:audi me ſancte Sacerdos Dei: reſpice cæcitatem meam: experiar ego medicamenta, quæ ſæpè cæci reliqui à te meruerunt, quæ leproſi experti ſunt, quæ ipſi etiam mortui præſenſerunt, adiuro te per ipſam virtutem quam habes,vt mihi deſideratam reſtituas lucem, quia graui ſum cæcitate percuſſus. Veritatem enim neſciens, verum dicebat: quia excæcauerat eum cupiditas, & virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam aſtimabat. Tunc hæreticorum Epiſcopus paululum ſe diuertit: & quaſi in virtute triumphaturus, elatus vanitate, atque ſuperbia, poſuit manum ſuam ſuper oculos eius dicens:Secundum fidem noſtram qua rectè credimus, aperiantur oculi tui,& mox vt hoc nefas erupit, riſus mutatur in planctum, & duobus Epiſcopis eſt patefactus in publico,nã tantus dolor oculos illius inuaſit,vt eos digitis vix comprimeret, ne crepatent

parent. Denique clamare cœpit miſer, ac dicere: Væ mihi (A) miſero! quia ſeductus ſum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi, quia Deum per pecuniam irridere volui, & quinquaginta aureos accepi, vt hoc facinus perpetrarem; Ad Epiſcopum autem aiebat; Ecce aurum tuum, redde lumen meum, quod dolo tuo perdidi, voſque rogo glorioſiſſimi Chriſtiani, ne deſpiciatis miſerum, ſed velociter ſuccurrite pereunti, vere enim cognoui, quia Deus non irridetur. Tunc ſancti Dei miſericordia moti, ſi inquiunt, credis, omnia poſſibilia ſunt credenti, at ille clamabat voce magna; qui non crediderit Chriſtum filium Dei, & Spiritum ſanctum æqualem habere ſubſtantiam, atque deitatem cum Deo Patre, hodie quæ ego perfero, patiatur. Et adiecit; Credo Deum Patrem omnipotentem; Credo filium Dei Chriſtum Ieſum æqualem Patri: Credo Spiritum S. Patri, & Filio conſubſtantialem, atque coæternum. Hæc illi audientes, & ſe inuicem honore mutuò præuenientes, oritur inter eos ſancta contentio, quis oculis eius ſignum beatæ Crucis imponeret. Vindemialis, ac Longinus Eugenium, ille è contra eos exorat, vt manus imponerent (B) cæco. Quod cùm feciſſent, & manus ſuas ſuper caput eius tenerent, S. Eugenius crucem ſuper oculos cæci faciens dixit: In nomine Patris & Filij, & Spiritus S. veri Dei, quem trinum in vna æqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et ſtatim ablato dolore ad priſtinam rediit ſanitatem. Hæc ille.

☞ *Plura & illuſtria miracula, quibus SS. Trinitatis fidem Deus aſſeruit, multaque quæ ad illius myſterij intelligentiam conſequendam & promouendam diuino auxilio mediante acciderunt, require in Loco de Deo. Titul. Deum eſſe trinum in perſonis.*

*ETHNICORVM SVPER EODEM MYSTERIO PLACITA ET TESTIMONIA.

Quamuis Ethnici ſolo naturæ lumine nullam huius myſterij notitiam habuère, ob rationem ſuperiori Tit. in quo de illius cognitione agitur; traditam: Siquidem Ægyptij Sapientes coram Moyſe & Pharaone, poſtquam virgæ ipſorum fuiſſent deuoratæ, in tertio ſigno defecerunt, *Exod. 7. & 8.* hoc eſt profundiſſimum SS. Trinitatis myſterium ignorarunt: Nihilominùs ſiue à Deo peculiariter illuſtrati, ſiue ex (C) ſcriptis veterum, aut commercio cum iiſdem etiam ad eos deueniſſe exiſtimatur aliqualis huius Sacramenti cognitio. Cuius rei veritatem conuincunt quæ ſubiicimus teſtimonia.

ORACVLORVM.

IVSTINVS Martyr & Clemens Alexandrin. de Trinitate ſcribentes, referunt à Rege Tullo conſultum oraculum Serapidis, quidnam eſſet Deus? reſpondiſſe hos verſus.

Principio Deus eſt, tunc ſermo, & ſpiritus idem:
——*Sunt & ter tendentia in vnum.*

Etiam de oraculo Delphico memorat *Eugubinus cap. vlt. de perenni Philoſoph.* quod conſulentibus de Deo, qui adorandus eſſet, tale dederit reſponſum:

Ne me vtinam ſupremum infelix ipſe Sacerdos
Sciſciteris de ſancto ac ſupremo genitore,
Et ſobole chara, rebus magni Induperatoris,
Et ſtatu mundum qui adſtrictum continet omnem.

PHILOSOPHORVM, ET POETARVM.

Narrat *S. Antoninus ſum. Theol. p. 4. tit. 10.* fuiſſe à Mercurio Triſmegiſto literis mandatum hunc verſiculum:

Monas gignit monadem, & in ſe reflectit amorem.

q. d. vnus & ingenitus genuit vnum, nempe vnigenitum: & ab vtróque procedit Spiritus S. qui eſt amor, vbi ſatis clare hoc myſterium ab Ethnico inſinuatur.

Eſt etiam apud Philoſophos familiare axioma, *Tria ſunt* (D) *omnia*, quomodo & apud Poëtas.

——*Numero Deus impare gaudet.*

quaſi ternarium ipſum præ aliis numeris præſtare indicarent quod in diuinis reperiatur. Vnde Ariſtoteles rerum perfectionem in ternario numero, id eſt, principio, medio, & fine, à Pythagoricis collocari ſcripſit. Et *Virgilius in Eclogis*, ipſum Dei filium quem adoramus, his verſibus adeſſe memorauit:

Iam noua progenies cœlo demittitur alto:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quin etiam dum paſſim Poëtæ Palladem Sapientiæ Deam è Iouis cerebro natam comminiſcuntur, quid aliud allegoricè ſignificant, quàm ſapientiam increatam inſtar verbi mentalis à fœcundo patris intellectu productam?

Platonis quoque ſententia hoc loco prætereunda non eſt: Hunc me inquit, vocare filium benedicito, quem ipſum bonum genuit ſibi ſimilem. *Et in epiſtolam miſit Dionyſio, ſic ait:* (E) Eſt rex vniuerſum gubernans, poſt hunc regem eſt totius in ſecundo, & poſt illum in tertio.

Plotinus, vt meminit *S. Auguſtinus in lib. de ciuitate Dei*, librum compoſuit, quem de tribus ſubſtantiis inſcripſit. *Iamblicus in libro de myſteriis, & Proclus in libris de anima*, tres in Deo ſubſtantias (quæ melius perſonæ vocantur) eſſe dixerunt.

De magno illo Orpheo, referunt hiſtorici, dixiſſe tribus mundum gubernari: Luce, Conſilio, & Vita; quæ epitheta ſiue attributa mirabiliter tribus perſonis conueniunt. Pater enim eſt lux, de illo enim dixit D. Iacobus. Omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum: Conſilium eſt Filius, cui attribuitur ſapientia, &, ideò ab Eſaia vocatur, Magni Conſilij Angelus: Vita denique Spiritus S. eſt, quod fatetur Concilium Nicænum in ſymbolo: Credo in Spiritum ſanctum, Dominum & Viuificantem, &c.

Ab Indis nouam Hiſpaniam incolentibus, antequam eis gens noſtra lumen Euangelicæ veritatis inferret, ſenem venerabilem, & coram illo Adoleſcentem, & inter ambos ignem (F) poſitum adorari, recentiores Scriptores narrarunt, quibus imaginibus Pater & Filius & Spiritus S. qui vtriuſque flagrans amor eſt, à Barbaris illis gentibus ſignificabantur.

*SIMILITVDINES ET EXEMPLA SS. PP. PER QVÆ PRÆSENS MYSTERIVM DECLARATVR.

D. AVGVSTINVS loquens de Trinitate, vtitur ad illius arcana detegenda, ſimilitudine Solis Quemadmodum, inquit, Sol qui vnus eſt, triplicem habet lucem, vnam in ſeipſo, alteram à ſe procedentem: qua aër proprium lucis ſubiectum illuminatur: tertiam quæ ab vtraque exit illuminans obiectum, quod cernitur: vel, vt breuius dicam, ſicut à ſole lux, à luce ſplendor, & ab vtroque calor exoritur; ſic à Patre Filius, vt ſcriptum eſt, qui cum ſplendor patris, & ab vtroque calor, qui Spiritus ſanctus eſt, producitur.

Eandem ſimilitudinem paulò aliter Incognitus auctor vetus ad illuſtrandum hoc myſterium proponit ſuper illa Pauli verba: videmus nunc in ænigmate per ſpeculum, vbi ait: In aquam demiſſo cryſtalli ſpeculo, dum lucet Sol, & quieſcit vnda, tres protinus ſibi ſimiles ſoles, primum in cœlo, (G) alterum in ſpeculo, tertium in aqua fulgere; quorum primus cum à ſeipſo ſolo lucem accipiat, & ſecundus à primo illuſtretur; ac denique tertius à primo & ſecundo communicatum habeat ſplendorem; non quidem tres ſunt, ſed tantùm vnus ſol exiſtit.

Nec tamen à comparatione ſolis recedamus, Cyrilli referamus exemplum contemplantis in Sole Patrem generantem, in radio Filium genitum, & in calore Spiritum ſanctum ab vtroque procedentem, ait enim ille: Imago Patris eſt ſol, radius eſt Filius, calor Spiritus ſanctus. Sol patrem multa cum proprietate ſignificat: Nam vt ſol ab alio ſole non gignitur: Ita Pater, quem Theologi vocant ingenitum, ab alio non emanat: ſicut radius Solis ab ipſo naſcitur ſole atque ei coæuus eſt; ita Filius à patre non minùs quam ille naſcitur æternus. Quinetiam quemadmodum Sol à cœlo nunquam diſcedens ſuam diffundit lucem, qua terram calefacit vniuerſam, illámque fœcundat; ſic Pater in cœlo ſemper manens, nec vnquam ad nos in corpore deſcendens, ſuum miſit Filium, qui fuit mundi lux, & ab vtroque Spiritus ſanctus egreditur; qui increatus calor eſt, quod Deus ipſe animas fouet, atque viuificat. Præterea vt ſolares radij pretioſos vniones, aliáſque gemmas, & aurum intra terræ viſcera gignendo, & ſuper terram plantas & animalia producendo indicant (H) virtutem Solis, à quo calorem accipiunt; ſic Filius & Spiritus ſanctus mirabilibus in hominum genus collatis operibus, ad animarum ſalutem, æterni Patris potentiam, atque infinitam virtutem declarant, & prædicant.

Aliam ſimilitudinem adfert Auguſtinus, quæ ſumitur à ſcientia, quam quis diſcit à ſeipſo, alio non indicante: illam tamen alteri communicat, & mox vterque alij, quæ tamen communicata tribus, vna & eadem quidditas ſcientiæ eſt, & vnum ſcientiæ obiectum, à tribus tamen cognitum.

Euſebius lib. 5. de ſymb. trium facularum vtitur ſimilitudine, quæ ſi iungantur accenſæ, non tres flammas, ſed vnam referunt, non tamen vna fax, ſed tres faces exiſtunt.

S. Andreas Cretenſis orat. de Trinitate. Trinitatis myſterium declarat adducta ſimilitudine puellæ ſe ad ſpeculum intuentis,

tis, quæ viſam in ſpeculo imaginem ſuam amat, vt Poëtæ de
A Narciſſo fabulantur, qui ſe in fonte proſpiciens, ſui ipſius amore deperiit. Hinc igitur, aliquid de tam ſublimi myſterio percipi poterit. Nam Pater æternus ſeipſum in puriſſimo ſuæ ſubſtantiæ ſpeculo intuitus perfectiſſimam impreſſit imaginem, hoc eſt Filium, quam Paulus figuram ſubſtantiæ eius nominat, cuius agnoſcens ſummam, & æqualem ſibi pulchritudinem, ſummè quoque illam dilexit, quæ dilectio Spiritus S. eſt ab vtroque procedens.

S. Anſelmus in epiſtola de Incarnatione Verbi, & S. Cyprianus in Symbolo Apoſtolorum, Trinitatis arcanum, aiunt eſſe ſimile aquæ perenni, quæ à fonte deriuatur in fluuium, & mox in lacum prolapſa non progreditur longius, quæ tamen per continuationem fluxus vna exiſtens, locorum tamen diuerſitate, fontis, fluuij & lacus diſtinguitur.

Concilium etiam Nicænum eadem vtitur comparatione. Fons eſt pater, de quo ſcribitur, Apud te eſt fons vitæ; fluuius à fonte deriuatus Filius eſt; ipſe enim de ſe dixit: Ego quaſi fluuius exiui de Paradiſo. Lacus figura eſt Spiritus ſancti, nam quemadmodum in lacu omnis aquæ vis, & copia quieſcit ac
B permanet, ita diuinæ naturæ communicationes in ſpiritu S. terminantur, nec ad quartam perſonam progrediuntur.

Verùm ab hoc ſimili nec recedamus, ſicut quilibet floſculus, aut quidpiam aliud in fontem cadens rapitur in fluuium à fonte profluentem, & à fluuio in lacum perducitur ita quæcumque eſſentialis perfectio quæ in Patre eſt, deriuatur in filium, & à Patre, & Filio in Spiritum ſanctum emanat, vt profeſſus eſt Athanaſius: Omnipotens Pater: Omnipotens Filius. Omnipotens Spiritus ſanctus.

Addam & hanc Ioannis Damaſceni ſimilitudinem: Sicut, inquit, ſimul ignis, & ſimul ab ipſo lux, neque prius eſt ignis, & poſterior lux, ſed ſimul ſunt: & quemadmodum lux ab igne ſemper gignitur, & nequaquam ſeparatur ab eo: Sic & Filius à Patre gignitur, & nequaquam ab eo ſeparatur; ſed ſemper in eo. Sed lux, quæ ab igne inſeparabiliter gignitur, in ipſo ſemper manet, non habet propriam ſubſiſtentiam præter ignem. Nam natiua qualitas ignis eſt. Verùm filius Dei vnigenitus à patre inſeparabiliter genitus, & indiuiſibiliter, & in eo ſemper manens, propriam habet ſubſiſtentiam, præter eam,
C quæ patris eſt. Et quemadmodum non dicimus alterius ſubſtantiæ ignem, & alterius lucem: Hunc in modum fieri non poteſt, vt rectè dicamus patrem & Filium alterius & alterius ſubſtantiæ, ſed vnius & eiuſdem: & quo pacto dicimus per eam lucem, quæ ab ipſo eſt, ignem illucere, & non ponimus organum adminiſtratorium ignis eſſe lucem, quæ ex ipſo eſt ſed potius virtutem naturalem: Sic dicimus Patrem quæcunque facit per vnigenitum Filium eius, non vt per inſtrumentum ſeruile, ſed vt per virtutem naturalem & ſubſtantiam. Et vt dicimus ignem illuminare. Et rurſus dicimus lucem illuminare: Sic omnia quæcunque facit Pater, ſimiliter, & Filius facit. Sed lux quidem propriam ſubſiſtentiam præter ignem non poſſidet: filius autem perfecta ſubſtantia eſt à paterna diſcreta, *Lib. 1. Orthod. fid. c. 4.*

Idem qui ſuprà Auguſtinus ita etiam ſcribit: Citharam reſpice, vt muſicùm melos ſonis dulcibus reddat, tria pariter adeſſe videntur; ars, manus, chorda: & tamen vnus ſonus auditur. Ars dictat, manus tangit chordas: & reſonat. Nec ars,
D nec manus ſonum reddunt: ſed cum chorda pariter operantur: Sic nec Pater, nec Spiritus ſanctus ſuſceperunt carnem, & tamen cum Filio pariter operantur. Sonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit. Operatio in tribus conſtat; Sed quomodo pertinet ad ſolam chordam ſoni redditio: Sic pertinet ad ſolum Chriſtum carnis humanæ ſuſceptio. *De Dom. Incar. contra Iudæos.*

Intueamur arcum cœleſtem tam formoſum, vt in Apocalypſi, Chriſto, tanquam regi pacifico, detur loco diadematis. Hic exemplum eſt noſtræ Trinitatis & Vnitatis. Subſtantia arcus non eſt aliud quam lux, quæ à radio ſolari nubi pluuiæ roriſque prægnante reflexione quadam imprimitur, tribus diſtinctis apparens coloribus. Colores ſunt in luce, & lux in coloribus, imò lux illa eſt colores, & colores ſunt illa lux. Maieſtas lucis in tribus illis coloribus, ſymbolum eſt naturæ diuinæ in tribus perſonis: varietas colorum in vna luce ſanctam Trinitatem in vna eſſentia repræſentat. *Cornelius Muſſus conc. de hoc myſterio, p. 4.*

Oxalus gemma, *teſte Plinio lib. 27. cap. 2.* vnico momento tres diſtinctos in ſe colores dat conſpiciendos; ab vno enim latere ſi intuearis, ignitus & carbunculus videtur; ab altero purpureum aut rubicundum videbis; obliquè denique ſi videris, viridem ſmaragdum intueberis. Diuerſicolor hæc gemma, SS. Trinitatis genuina imago eſt; myſterium enim hoc ſi intueamur, & circumſpiciamus, tres colores, id eſt, perſonas inueniemus. Ab vna parte hoc conſpicatus Moyſes, vidit olim Patrem carbunculi inſtar, & prunæ ignitæ rubicantem, & flammis accinctum, Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt. Iſaias deinde ab alia, illum vidit rubrum. Quare rubrum eſt veſtimentum tuum? Ioannes denique in Apocalypſi obliquè illum intuitus, ſmaragdi inſtar viridem vidit, filium inquam. Et iris in circuitu ſedis ſimilis viſioni ſmaragdinæ *Apoc. 5.*

Sed agite, & videte in omni penè re creata aliquid Trinitatis, eſt enim vbique inuenire modum, ſpeciem, ordinem, numerum, menſuram, pondus, eſſentiam, virtutem, operationem, creationem, diſtinctionem, ornamentum. Ad particularia deſcendite, Videtis in ſole naturam, lucem, calorem: in homine memoriam, intellectum, voluntatem: in tempore præſens, præteritum, & futurum: in motu principium, medium, & finem: in mundo elementa, cælos, Angelos: in elementis graue, leue, neutrum: in ſcientiis naturale, rationale, & morale: In F
Angelis tres Hierarchias, in ſingulis hierarchiis tres choros. Denique & in Sacrificiis Ethnicorum; an non inueniatis orationes, ieiunia, & eleemoſynas?

In Roſa inſuper quam Hierochuntinam appellant, SS. Trinitatis elucere imaginem, plerique Doctores adfirmant. Siquidem ab exigua radice in tres caudices diſtinguitur, quorum ſinguli tres ramos proiiciunt, & rurſus ex illis tres alij aſſurgunt, vt fere exinde innumerabilis ramuſculorum ſeges per ternarios proferatur, quorum tamen alij maiores, alij minores: & quidem maiores in ipſa contractione hos tegunt, & complectuntur.

Dodonæus quoque herbam Trifolium, SS. Trinitatis appellat, vti & violam tricolorem, ac ſimiles frutices & ſtirpes, quæ aut tribus foliis ab vno ſtipite exſurgunt, aut triplici coloris varietate exornantur.

Et quamuis ſupradicta omnia talia ſint, quæ in aliqualem tanti myſterij cognitionem nos ducere videantur, nihilominùs niſi fidei lumine inſtructi accedamus, nunquam offuſas tenebras, & caliginem qua ipſius ſplendor obtegitur diſpellemus. Vnde videor audire Lectorem meum mihi obiicientem, G
quòd olim à quibuſdam Epicteto Philoſopho dictum fuiſſe narratur: Multa de Deo, & præclare quidem dixiſti, quid tamen ille ſit, hactenus ignoramus ſed quid ego hic melius reſpondeam, quam quod ille prudentiſſimè reſpondit? Si omninò ego, inquit, Deum declararem, vel ego Deus eſſem, vel ille Deus non foret.

D. quoque *Auguſtinus* poſtquam, quæ acuta & diligenti indagine perſcrutari voluerat, omnia protuliſſet, tandem inquit; Multa ſunt quæ de Trinitatis ineffabilitate dicuntur, non vt ipſa dicatur, alioquin non eſſet ineffabilis, ſed vt illis dictis dici non poſſe intelligatur, *de Trinit. lib. vlt.*

Et alibi planè profitetur ſuam infantiam, & ſe à tanto myſterio ſuperari aſſerit his verbis prudentia illius, ingenio, & modeſtia digniſſimis: Requiris à me, quomodo vno nomine tres appellentur? neſcio, & libenter me neſcire profiteor: quod Chriſtus voluit indicare, hoc ſolum ſcio, & quia in hoc Chriſtianus ſum: quia vnum Deum in Trinitate confiteor.

☞ *Conſulatur Locus de Deo. Tit. de Attributis Diuinis, vbi de Deo Trino multa ex hiſtoriis Sanctorum.* H

*FIDES HVIVS MYSTERII IN QVANTVM EA NECESSARIA?

Tempore noui Teſtamenti Fides explicita Trinitatis neceſſaria eſt ad ſalutem neceſſitate medij, eſt contra Scotum, & alios nonnullos: at eſt communis prior ſententia, quæ ex eo firmatur, quod vt benè S. Thomas 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. fides explicita Incarnationis haberi nequeat, niſi ſimul credatur in totam Trinitatem, vtpote Incarnatio credi non poteſt, niſi credamus Chriſtum Dei filium conceptum de Spiritu S. & per illius gratiam mundum renouaſſe. Quo fit vt in Chriſto non renaſcamur, niſi per inuocationem SS. Trinitatis, vt non ſolùm verbo, ſed ritu maximè ſolemni tam neceſſarium myſterium inculcetur. Quare & Paulus eos qui ignorabant Spiritum S. interrogat. *Act. c. 19.* In quo ergo baptizati eſtis?

Vnde ſtatim ac Apoſtoli per orbem diſperſi impoſitum ſibi munus prædicandi exequi cœperunt, ſimul hoc myſterium, inculcarunt

inculcarunt,adhibendò formam in Baptiſmo,quam à Chriſto
A fuerant edocti: & aliàs perſonarum diuinarum mentionem frequenter faciendo, iuxta capacitatem eorum quibus Euangelium annuntiabát. Vnde Petrus prima ſtatim concione monet vnumquemque baptizari in nomine Ieſu Chriſti, addita promiſſione, quod accepturi eſſent donum Spiritus S. Meminit verò *Lucianus in Philop.* olim Catechiſtas proponere ſolitos myſterium Trinitatis. Imò mos erat apud veteres & primos Chriſtianos, litteris formatis imprimendi hos caracteres, Π.Υ.Α.Π. ſignificâtes Πατέρα, Υἱὸν, Ἅγιον Πνεῦμα, quamuis aliqui velint vltimo Π. indicatum Petrum, tanquam Chriſtiani ouilis paſtorem & caput, vt teſtatur Atticus Epiſc. ex Conc. Nicæno, & refert *Ivo 6.p. decret. cap.433. & Burchard. lib.2. decret.c.227.* Et licet plerique ita ſint rudes, vt nequeant concipere, nedum apprehendere tres perſonas in vna natura; poſſunt tamen illud credere. Neque enim neceſſarium eſt vt intelligat quis quod credit, vnde S. Auguſtinus *Tract. 40. in Ioan.* Quid eſt fides, niſi credere quod non vides? *& ſerm. de tem.* 189. Accepto Baptiſmo hoc dicimus, fidelis factus ſum:
B Credo, quod neſcio. Cæterùm in veteri lege, vti & in noua ante ſufficientem Euangelij promulgationem; explicita fides Trinitatis neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij imo etiam præcepti; non fuit. Nondum enim apertè erat reuelatum Iudæis hoc myſterium: vnde neque ad illud explicitè credendum obligabantur, videatur *S. Tho. 2.2. q.2. art.8. Valent. q.2. p.5. aſſert.2. Malderus de virtut. Theolog. art.8. q.2.*

*ERRORES HÆRETICORVM CIRCA HOC MYSTERIVM.

Ac primum quidem, Veterum.

Primus fuit Sabellij, qui poſuit vnam eſſentiam, ſed Trinitatem perſonarum negauit, dicens, Quod vna perſona quandoque dicitur Pater, quandoque Filius, quandoque Spiritus S.

Secundus eſt error Arrij, qui poſuit tres, perſonas, ſed negauit vnitatem eſſentiæ, dicens, Filium eſſe alterius ſubſtantiæ à Patre, & eſſe creaturam & minorem Patre, & ſibi non æqualem, nec coæternum, ſed quod incepit eſſe poſtquam non fuerat. Et contra hos duos errores dicit Dominus *Ioan.* 10.
C Ego & Pater vnum ſumus, quia vt dicit Auguſtinus, quòd dicit [vnum] liberat te ab Arrio, qui dicit [ſumus] pluraliter, liberat te à Sabellio.

Tertius eſt error Eunomij, qui poſuit filium diſſimilem Patri, contra quem dicitur *Col.* 1. Qui eſt imago Dei inuiſibilis.

Quartus eſt error Macedonij, qui poſuit Spiritum Sanctum eſſe creaturam: contra quem dicitur. 2. *Cor.* 3. Dominus autem Spiritus eſt.

Quintus eſt error Græcorum, qui dicunt Spiritum ſanctum procedere à Patre, ſed non à Filio, contra quos dicitur, *Ioan.* 14. Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, quia ſcilicet eum mittit Pater tanquam Spiritum filij, & à filio procedentem. *Et Ioan.* 16. dicitur: ille me clarificabit, quia de meo accipiet.

Elapſo ſæculo Michaël Seruetus, qui ad inſtantiam Caluini Geneuæ combuſtus fuit anno 1555. tres antiquas hæreſes circa hoc myſterium ab Erebo excitauit. Docuit cum Hermogene, Sabellio, Praxea, nullam in Deo diſtinctionem perſonalem. Item cum Ebione, & Corintho, Chriſtum ante Incarnationem ſolùm fuiſſe in mente per Idæam: Tertiò cum Neſtorio, Chriſtum eſſe Deum non per generationem æternam, ſed per vnctionem gratiæ adeoque temporalem.

Valentini Gentilis, ac Diſcipulorum eius error fuit, quod dicerent tres eſſe Spiritus æternos eſſentiali numero differentes, Patrem, & Filium, & Spiritum S. Secundò, tres hos non eſſe æquales, ſed Patrem aliis longè eminentiorem, vt qui
D ſit ipſe eſſentiator. Tertiò Dei filium eſſe ab æterno, ex Patris ſubſtantia. Denique plura alia æquè abſona & impia, quorum ſeriem videre eſt apud *Cardin. Bellarmin. lib.1. de Chriſto cap 2. Tom.1. Controuerſ.*

RECENTIORVM, QVI TRINITARII APPELLANTVR.

Michael Servetvs Hiſpanus, quem Geneuenſes igni adiudicarunt inſtante Caluino anno 1555. tres antiquas hæreſes circa hoc myſterium ab Erebo reuocauit. Docebat enim cum Hermogene, Sabellio, Praxeæ nullam eſſe in Deo perſonalem diſtinctionem; Cùm Ebione & Corintho, Chriſtum ante Incarnationem ſolum in mente fuiſſe per Idæam; Tertiò cum Neſtorio, Chriſtum eſſe Deum non per generationem æternam, ſed per vnionem gratiæ temporalem.

Sed Martinus etiam Lutherus teſte *Lindano Dialect. 2.* E
Dubitantiſſimi, vocem Homouſion Græcam, & vocem Trinitatis Germanicam aſpernabatur, negans illam diſtinctionem Perſonarum quam profitemur.

Arrium imitati etiam Campanus, & Illyricus, vnde & Arianimiſmi eos damnauit Academia Wittebergenſis. Suencfeldius quoque apertè dicit, Chriſtum Dei filium eſſe creaturam.

Calvinvs verò quamuis Trinitatem adſerat in ſuo Catechiſmo, tamen in Synodo Luzanæ celebrata anno 1537. vt ſcribit *Petrus Carolus Epiſt. ad Card. Lotharingum*; negabat illum fidei verſiculum, Deum de Deo vero, vocans ridiculam battologiam. Etiam vox Trinitas eum offendebat, quòd Ciceroni inſuetam diceret. Symbolo Athanaſij tunc ſe crediturum dicebat coram Bernenſi Conſiſtorio, donec ad Scripturarum gnomonem illud exploraſſet. Chriſtum ex ſubſtantia Patris genitum nunquam confeſſus fuit. Imò Caleſius Caluini collega in Bernenſi conuentu aſſeruit Chriſtum nec aliud, nec alium eſſe à Patre. Legatur *Lindanus ſuprà, Et Hoſius de hæreſibus.* F

Triſtitia.

Vide Dolor, Luctus.

Triumphus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

TRiumphus vox eſt Græca iuxta quoſdam: & ſignificat omnium honorum qui à populo Romano dari poterant maximum; vtpote qui redeuntibus in vrbem cum victoria aut patrato inſigni ac memorabili facinore decernebatur. Hunc honorem, & ad illum apparatus varios *Cicero* inſinuat *in Piſ.* Quid tandem habet iſte currus? qui ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid Legati in equis? quid Legati? quid clamor militum? &c. Tranquillus triumphum dictum exiſtimat quaſi ἐκ τῶν τριῶν quod qui triumpharet, triplici honoraretur iudicio. Primo enim exercitus de triumpho ducendo decernebat, deinde Senatus, ad extremum populus. Varro, à Baccho huius pompæ inuentore nomen tractum cenſet, de quo vide *infra. Tit. de inuentore.*

A Triumpho venit Triumpherор, qui triumphum poſt deuictos hoſtes reportauit: & Triumphale: quod τριαμβευτικὸν Græci vocant; vti τρίαμβον triumphum; dicitur autem omne id quod ad triumphum peragendum requiritur aut adhibetur. Hinc coronæ triumphales, quibus Imperatores in triumphis coronabantur. Hæ primum ex lauro fieri ſolebant. Poſtea ex puriſſimo auro confectæ ſunt, quod inde Coronarium appellabatur.

Triumphalis porta Romæ dicta eſt quia per eam triumphi agerentur: hoc eſt triumphantes victores in vrbem ducerentur. Quæ & alio nomine Capena porta appellatur, & Appia, quia ad viam appiam eſt ſita.

Triumphale Territorium, Romæ, quòd nunc Vaticanum dicitur. Vnde Damaſus Papa ſcribit S. Petrum ſepultum fuiſſe in vaticano iuxta triumphale territorium.

Triumphalis currus, quo vehebantur triumphantes. *Plin. lib.7. cap.25.*

Triumphalis Prouincia, propter quam deuictam Imperator triumphum reportauit. *Cicero in Piſ.* Ex ea prouincia quæ fuerit ex omnibus vna maximè triumphalis, &c. H

Triumphales veſtes quæ triumphantium erant: quemadmodum & aurum triumphale, & habitus triumphali. *Plin. lib.8. cap.48.*

Triumphales cœnæ. *Plin. lib.9. cap.55.* Cœnis triumphalibus Cæſaris dictatoris ſex millia numero murenarum mutuo appendit.

Triumphalis ſtatua. *Plin. ep.3. lib.2.* Heri à Senatu Veſtricio Spurinæ, principe autore triumphalis ſtatua eſt, in habitu triumphantis.

*TRIVMPHVM QVIS INVENERIT?

Pomponivs Lætvs ſcribit Triumphum primum à Baccho, qui ob id Bacchus Triumphus dicitur *teſte Varrone*, poſt indicam victoriam inuentum & vſurpatum: ſic dictum, quod milites eius foliis ficorum quæ θρῖα dicuntur; vultum cooperuerint, iambos & ſcommata canentes, quæ erant licentiosè dicta, mixta ſalibus in eum qui triumphabat, vnde omnes clamabant Io triambe, Bacche Io.

Primos

Primus autem apud Romanos qui triumphum adhibuit A fuiſſe perhibetur Tarquinius Priſcus.

*TRIVMPHI RITVS, POMPA

Apparatvs in Genere.

Is cui Senatuſconſulto vel à populo comitiis centuriatis honor Triumphi erat decretus, qui idcirco triumphalis eſt dictus, corpus habens minio illitum (quo etiam Iouis ipſius ſimulachri facies diebus feſtis illini ſolebat) coronam in capite auream, aliquando lauream, in collo bullam auream, incluſis intra eam remediis, quæ crederent aduerſus inuidiam valentiſſima, indutus tunica palmata (aurea tunica Tarquinium Priſcum triumphaſſe tradit. *Plin. lib. 33. cap. 3.* gemmata Diocletianum, *teſte Pomponio Læto*) ſuprà quam toga picta inijciebatur, dextra ſcipionem eburneum, & ſiniſtra auream pateram, nec non digitis annulos aureos geſtans, ſedens in ſella curuli eburnea, curru inaurato (Diocletianus aureo gemmatóque vſus eſt) quatuor equis albis cum ducentibus, in quibus triumphantium filij prætextati ſedere ſolebant, per portam Capenam in vrbem inuehebatur, pérque viam Appiam 8. millia paſſuum amplam, in Capitolium rectò & am-B plo itinere vehebatur, in quo lignei primum continuique arcus, poſt marmoreis columnis ſuffulti erant vnde multitudo ſatis commodè triumphum ſpectare poſſet. Templa Deorum immortalium tota vrbe patebant, ornata ſertis atque floribus, ſpirantia Arabicos odores, itinera vbique repleta pinguibus menſis, & lætis poculis, vt feſſi victores ſe recrearent. Præferebantur fercula fabricata cum ſignis & monumentis victoriæ, quæ poſſent manibus militum ferri, antè præcinentibus & ſaltantibus lætitia militibus, quibus libertas erat ſcommata effundere in ipſos triumphantes, omneſque clamabant, Io triumphe, Io triumphe. Præferebantur etiam in vehiculis omnis generis ſpolia, argentum, aurum, & purum & ſignatum: arma vaſa, ſupellex, veſtes, theſauri.

Aderant etiam tibicines bellum clangore intonantes. Boues quoque auratis cornibus, quorum medios vittæ cingebant, & frontibus vittati ad ſacrificium ſuccincti popæ, hoc eſt, miniſtri agebant.

Hoſtes deuicti currum ſequebantur, quorum colla catenis C erant onerata.

Sic igitur præeunte Senatu in Capitolium aſcendebant ad templum Iouis Opt. Max. Vbi mactato tauro albo, qui triambos dictus eſt, lauréaque corona in Iouis gremio poſita, eadem comitatus pompa domum reuertebatur.

Corona triumphalis, quæ Imperatori ob honorem triumphi mitti ſolebat, aurum quoque coronarium dicta eſt, pro quo ſoliti erant in Italia populi & prouinciales quaſi tributi vice pecuniæ ſummam Imperatoribus perſoluere. Atque hinc laudatus Adrianus, quod aurum coronarium Italiæ remiſerit, Hæc ex Pomponio Læto & aliis ſcriptoribus vno quaſi faſciculo collegi.

Ne quis autem pro iiſdem vuſurpauerit ouationem & Triumphum; illius etiam ritum ex Pomponio Læto adſcribam. Cùm hoſtes ſine pugna & ſanguine cum Ducibus noſtris conueniſſent, quoniam res peracta ſine cæde eſſet, Ouatio erat.

Pedes ingrediebatur vrbem qui ſic viciſſet, ſine ferculorum D pompa, myrto coronatus vnà cum militibus, quia ea arbor, dicata Veneri, quieſcere ab armis oſtendit.

Tibicines ouantem præcedebant; quæ paciferæ choreæ inſtrumenta ſunt.

In ſacris mactabantur oues, vnde ouationis nomen.

Prima ouatio data eſt P. Poſthumio Tuberio de Sabinis triumphante. *Plin. l. 18. c. 19.* In Triumpho clangor tubarum, in ouatione concentus tibiarum: ille Martis, hic Veneris eſt.

☞ *De his magis particularia ſubijcientur infra.*

TRIVMPHVS POST BELLVM,

In Particvlari.

De Triumphandi iure & conſuetudine, Blondus lib. 13. Romæ triumphantis, & Alex. lib. 1. cap. 22. & lib. 6. cap. Genial. dierum, prolixè tractant. Nos ex methodi præſcripto agamus de iis quæ Ante, In, & Poſt triumphum obſeruata fuêre. Et quidem ante triumphum conceditur primùm triumphus. Ratio proinde habenda tùm Concedentium, tùm eorum Quibus conceditur, reſpectu Ætatis. Dignitatis, Patriæ, Meriti & Victoriæ. Subinde Præparantur ea, quæ ad triumphum ſunt neceſſaria quæuis alia, & ipſum quoque Epulum, ad quod inuitabantur. In triumpho occurrunt tria præcipuè, Pompa ſcilicet, Tempus atque Locus. Pompam alij circumſtant. Spectatores ſcilicet: alij eandem Conſtituunt, tanquam Partes vel Actiua vel Paſſiua. E *Actiuas duum generum facimus, Principes & Miniſtrantes. Principum appellatione complector Ducem ſiue Imperatorem triumphantem (cuius exempla ex Voluminis III libro petenda, quatenus inter eximia Honoris ſpecies Triumphus connumeratur) conſideratum ſecundùm Habitum, Cultum, Motum, puta, inceſſum aut vectionem equo, celebrante, curru factam: deinde etiam Milites, ipſius Ducis currum ſequi ſolitos. Miniſtrāſtrantium alij Geſtant agúntve triumphi fercula, & vel Homines, vel Belluæ: alij comitantur triumphantem, cauſa Admonitionis, Honoris, Gratitudinis, ab eo liberati ciues ſociive, Paſſiuas partes triumphi eas voco, de quibus triumphatur, ſiue reipſa exiſtant (ſic in triumpho ducuntur Hoſtium duces, Milites clariſſimi: ducuntur item Animalia rara, Monſtra, Plantæ & Arbores, Gemmæ, Signa & Tabellæ, Naues, Suppellex noua) ſiue Imaginibus & Simulacris repræſententur. Sic & Hoſtium & Vrbium ſimulacra & imagines deferebantur.*

ANTE TRIVMPHVM.

Nempe.

F

Concessio Trivmphi.

Qui concedant.

L. Æmilivs Regillvs claſſe Hannibalem tunc præfectum Antiochi Regis vicit. Cui reuertenti in æde Apollinis cùm ſenatus datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quanta cum claſſe hoſtium dimicaſſet, quot inde naues merſiſſet, quot cepiſſet, conſenſu Patrum triumphus ei decretus. *Liuius lib. 8.*

M. Attilivs Glabrio, cùm bello Macedonico Antiochum Aſiæ Regem & Ætolos auxiliares inſigni clade apud Thermopylas auxiliante Philippo rege, bello nauali viciſſe, reuerſus triumphum petiit. Sempronius Gracchus & Rutilius Tribunus plebis diem dixêre, ob prædam regiam interuerſam, neque in ærarium relatam. Teſtimonio grauiſſimi viri Catonis (qui cum eo legatus fuerat) abſolutus eſt, & triumphus ei à Populo decretus. *Liuius de bello Maced.*

Sublatis Decemuiris creati Coſſ. M. Horatius, & L. Valerius. Hic Sabinos, ille Æquos & Volſcos feliciter ſuperauit. Duplici victoria parta, malignè Patres in vnum diem ſupplicationem decreuêre. Populus ſua ſponte alterum diem adiecit, quo aliquantò frequentius eſt circa templa ſupplicatum. Conſules ad vrbem reuerſi, cùm in campum Martium ſenatum G vocaſſent, vt de rebus à ſe in Prouincia geſtis differerent, malignè quidam patrum interpretati, ad terrorem id fieri querebantur, vt ſenatus caſtrenſibus armis ſeptus, metu cogeretur, quæ ipſi vellent decernere: quam calumniam conſules diſcuſſuri, in prata Flaminia ſenatum auocauêre, ab Apollinis æde Apollinari fuit loco nomen. Quibus cum à patribus triumphus negaretur, Icilius Tribunus plebis ad populum tulit, de amborum conſulum triumpho. Omnes centuriæ illis honorem decreuêre. Ac tùm primùm ſine patrum auctoritate, populi iuſſu eſt Romæ triumphatum, cùm ad id tempus ſenatus, non populi id iudicium fuiſſet. *Sab. lib. 4. En. 3. ex Liu. l. 3.*

M. Rvtilio dictatorio, de plebe homini, deditis & victis hoſtibus, ſiue patrum auctoritate, ſolo iuſſu Populi triumphare licuit. *Alex. lib. 6. cap. 6.*

Alexander Seuerus Imp. quum contra Perſas pugnaſſet, & Artoxerxem viciſſet, triumphus à Senatu ei (poſt orationem de rebus à ſe geſtis habitam) decretus eſt. *Volat. lib. 13. Anth.*

Qvibvs concedatvr, ratione habita. H

Ætatis. Cui ætati triumphus debeatur.

Cn. Pompeivs de Iuba rege Africanum triumphum à Sylla impetrauit ante ætatem. Eapropter Magni cognomen meruit. *Plut. in Pomp.*

Dignitatis. Qui Magiſtratus triumphare poſſint.

Apud Roman. tametſi victis fuſis fugatiſque hoſtibus tres triumpho dignos Imperatores geſſiſſent: ſi tamen neque Dictator, neque conſul aut prætor exercitui præfuiſſent, neque legitimum haberent magiſtratum, cuius ductu & imperio victi eſſent & profligati, triumphare nemini fas erat. Tametſi Scipionem proconſulem, & cui ſæpè prorogatum imperium fuerat, de Hannibale & Pœnis, & Cn. Manlium de Gallogræcis, Paulúmque Æmilium de Ingaunis Liguribus, & Pompeium Magnum de Sertorio proconſules egiſſe triumphos legamus. Perrarò enim alicui triumphare permiſſum fuit qui ſine legitimo magiſtratu, & ſine iuſto imperio rem geſſiſſet: præter Pompeium Magnum, qui tametſi in ſenatum per ætatem admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc, id quod

contigit nulli,deuicto in Africa Domitio, importunitate ſua
A euicit à Sylla etiam inuito, vt triumpharet. *Alex. lib.cap.22.*
L. Corn. Lentvlvs proconſul in Hiſpania Hannibalis
tempore,cùm in fine belli rediret,ac in ſenatu de rebus abs ſe
multos iam annos feliciter geſtis diſſereret, triumphumque
peteret, res quidem triumpho dignas ſenatus cenſebat: ſed
exemplum ſe à maioribus accepiſſe, vt qui neque dictator,
neque conſul,neque prætor res geſſiſſet, minimè triumpha-
ret.Conceſſum tamen, quanquam T. Sempronio Longo in-
tercedente vt ouans vrbem ingrederetur. *Liuius lib.41.*
P.Scipioni ob recuperatas Hiſpanias, M. Marcello ob ca-
ptas Syracuſas triumphus non fuit decretus, quòd ad eas res
gerendas ſine vllo miſſi erant magiſtratu. Probeutur nunc
cuiuſlibet gloriæ cupidi, qui ex deſertis montibus myoparo,
cumque piraticis roſtris, laudis inopes,laureæ ramulos feſti-
nabunda manu decerpſerunt. Carthaginis imperio abrupta
Hiſpania, & Siciliæ caput abſciſſum Syracuſæ, triumphales
iungere currus nequiuerunt,& quibus viris?Scipioni & Mar-
cello quorum ipſa nomina inſtar ſunt æterni triumphi. Sed
clariſſimos ſolidæ veræque virtutis auctores, humeris ſuis ſa-
lutem patriæ geſtantes, etſi coronatos intueri Senatus cupie-
B bat,iuſtiori tamen reſeruandos laureæ putauit.*Valerius Ma-
ximus lib.2. cap.3.*
Ex duobus Imperatoribus in magiſtratu poſitis, illi qui in
ſupremo gradu eſt, ſoli triumphare permiſſum. Ideo conſul
cum dictatore aut prætore non triumphat,ne minor poteſtas
maiori æquata videatur neue auſpicia, quæ maioris magiſtra-
tus ſunt, cum minoribus confundantur, licèt dictatorem &
magiſtrum equitum vnà triumphaſſe ſæpè legamus. Neque
ſemel tantùm, ſed pluries in eodem magiſtratu, & contra
eoſdem hoſtes, propter res feliciter geſtas, magnis ſæpè du-
cibus triumphare permiſſum. *Alex.lib.1.cap.22.*
Luctatius Coſ. & Q. Valerius prætor, circa Siciliam in-
ſignem Pœnorum claſſem deleuerant, quo nomine Luctatio
Coſ.triumphum Senatus decreuit. Cùm autem Valerius ſibi
quoque eum decerni deſideraret, negauit id fieri oportere
Luctatius, ne in honore triumphi minor poteſtas maiori
æquaretur: pertinaciuſque progreſſa contentio, Valerius
ſponſione Luctatium prouocauit, non ſe petiturum trium-
C phum, niſi ſuo ductu Punica claſſis eſſet oppreſſa;nec dubi-
tauit reſtipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit
Attilius Calatinus,apud quem Valerius in hunc modum egit:
Conſulem ea pugna in lectica claudum iacuiſſe,ſe autem om-
nibus imperatoriis partibus functum. Tunc Calatinus,priùs
quàm Luctatius cauſam ſuam ordiretur:Quæro (inquit) Va-
leri à te,ſi dimicandum nécne eſſet,contrariis inter vos ſenté-
tiis diſſediſſetis vtrú quod conſul, an quod prætor imperaſ-
ſet,maius habiturum fuerit momentum?Reſpondit Valerius:
Non facere ſe controuerſiam, quin priores partes Coſ.eſſent
futuræ.Age deinde (inquit Calatinus) ſi diuerſa auſpicia ac-
cepiſſetis,cuius magis auſpicio ſtaretur? Item reſpondit Va-
lerius Coſ. Iam mehercule (inquit) cum de imperio & auſpi-
cio inter vos diſceptationé ſuſceperim, & tu vtroque aduer-
ſarium tuum ſuperiorem fuiſſe fatearis,nihil eſt quod vlteriùs
dubitem. Itaque Luctati,quamuis adhuc tacueris, ſecundùm
te litem do Mirificè iudex, quòd in manifeſto negotio tem-
pus teri paſſus non eſt: probabilius Luctatius, quòd ius am-
pliſſimi honoris conſtanter defendit. Sed nec Valerius qui-
D dem improbè, quia fortis & proſperæ pugnæ, vt non legiti-
mum,ita ſe dignum præmium petiit.*Valer.Max.lib.2.c.7.*
Cum Veientes olim & Tarquinienſes pro Tarquiniis con-
tra Romanos arma mouiſſent, & velut æquo marte vtrinque
pugnatum foret, quòd vno plus Hetruſcorum in acie ceci-
diſſet, nec hoſtium quiſpiam poſtero die in conſpectu eſſet,
digna res triumpho viſa eſt. Itaque P. Val. conſul, quamuis
collega morte ſublato, de Veientibus & Tarquinienſibus
triumphum egit. *Alex.lib.1.cap.22.*
Niſi ſuo ductu & auſpicio,ac in ſua & non aliena Prouin-
cia, eáque pacata,& nullo manente bello Imperatores hoſtes
profligaſſent,&viciſſent,triumphare nemini licuit.Ideo Liuio
& Nerone conſulibus deuicto ad Metaurum Haſdrubale Li-
uius,qui in ſua prouincia rem geſſerat,de Haſdrubale & Pœ-
nis iuſtiſſimè triumphauit: Nero autem, qui potior victoriæ
cauſa fuit, quòd in aliena prouincia ſuppetias collegæ dede-
rat, ouans in vrbem vectus eſt. Exque duobus conſulibus
eandem prouinciam ſortitis,contráque eoſdem militantibus,
vni triumphum decretum, quòd hoſtes fuſiùs egerat,eiuſque
ductu & auſpicio parta victoria fuerat, alteri negatum legi-
mus. L. Valerio Potito, & M.Manlio conſulibus, quòd con- E
tra Æquos in Algido proſperè rem egiſſent, Valerio trium-
phus, quòd perſeuerantior in hoſte perſequendo, inſtando
vrgendóque fuerat:Manlio verò, vt ouans vrbem iniret,à ſe-
natu datum eſt. Nonnunquam ſtantibus conſulibus, prætor
qui in ſua prouincia res geſſerat,hoſteſque fuderat etiam ſine
conſulibus triumphabat, duóque conſules eſſe de eiſdem ho-
ſtibus parta victoria, triumphantes vrbem inibant.*Alex.ibid.*
Vendidius,de Parthis & Pacoro,ſine M.Antonino conſu-
le,cuius legatus erat, nouo exemplo triumphauit. *Alex.ab
Alex.lib.6.cap.3.*

Meriti,Victoria,Quibus Factis triumphus debeatur.

Veteres Romanos olim non ex quibuſcunque victoriis
triumphare conſueuiſſe,ſed cum bellorum & victoriarum
cauſæ eo munere dignæ viderentur,triumphos egiſſe accepi-
mus. Cauſæ verò triumphorum licèt prima origine exiles
fuerint atque tenues, quippè quia exiguis viribus & parua
manu rem agebant:poſteà aucto dilatatóque imperio maiores
certioréſque fuère vt ad triumphi munus quiſquam aſpiraret.
Cum Veientes olim Tarquinienſéſque pro Tarquiniis contra
Romanos mouiſſent arma,& velut æquo marte vtrinque pu- F
gnatum foret, quòd vno plus Hetruſcorum in acie cecidiſſet,
nec hoſtium quiſquam poſtera die in conſpectu erat, digna
res triumpho viſa fuit. Itaque P. Valerius Conſul, quamuis
collega morte ſublato, de Veientibus Tarquinienſibuſque
triumphum egit: & P. Valerius, & T. Lucretius conſules,
cùm infeſto exercitu in agrum Sabinum profecti, primò va-
ſtatione, mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent, vt nihil
inde rebellionis timeri poſſet, triumphantes vrbem iniêre.
Quinetiam ex deditis & non captis vrbibus, vt hoſtibus
fuſis & auerſis,ſtante Dictatore,à conſulibus ſæpè triumpha-
tum eſt. De Priuerno & Pometia,deque Sabinis & Samniti-
bus,etſi non vi captis,ſed in deditionem acceptis, triumpha-
re licuit: proptérque auerſos & palatos hoſtes Claudius Pe-
tilius conſul, Dictatore Q. Seruilio Halda, de Tiburtibus &
Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius conſules, quòd
Ligures Apuanos, non expectantes bellum, in deditionem
acceperant,& ad 12.millia in alias terras traduxerant, de Li-
guribus velut acie victis triumpharunt.Procedente mox tem- G
pore, cùm propagato imperio, cùm hoſtibus validioribus,
magnis vtrinque viribus bella agerentur, & Imperatores ex
leuiſſimis quibuſque præliis triumphum peterent, cautum
fuit,ne cui triumphum, niſi quinque hoſtium millia cæcidiſ-
ſet, & iuſta acie magnas copias fudiſſet, decernere liceret.
Cuius rei fidem apud quæſtores,ex lege à L.Mario & M.Cat.
Trib. pleb. poſita, vt quid laboris exhauſtum, quidue cædis
noſcerent,ampliſſimo teſtimonio facere oportebat,*Val.Max.
lib.24.3.* Idque non ab re viſum.Erat enim triumphus ingens
honorum cumulus,quem multi dixerunt maximum vitæ bo-
num, quo non niſi magnis conatibus deuictis perduellibus,
victores bello duce honeſtabant. Vtque niſi pro aucto Impe-
rio,non pro recuperatis his,quæ bello amiſſa erant,triumphus
cuiquam decerneretur. Illud etiam ex annalibus conſtat Ro-
manum ciuem,quamuis Reipubl.pernicioſum & infeſtum, ſi
bello victus foret, in triumpho deferri non licuiſſe.Si contra
piratas,ſeruos,aut fugitiuos, vel aliud genus hominum, Ro-
mano nomine indignum,bellatum, tanquam belli cauſa eru- H
beſcenda, quamuis parta victoria, & hoſtibus fuſis auer-
ſíſque, nemini triumphare licebat. Contra verò ciues bello
victos,quia lugubris victoria eſt, ipſéque dux minime Impe-
rator cenſetur, licèt bene gerendæ rei occaſione data: neque
ouare aut triumphare,vel ſupplicationes cuiquam decernere,
dum reipub.ſtetit, vnquam permiſſum fuit, niſi poſt aliquas
ætates,cùm Aurealianus Auguſtus de Terrico viro Senatorio
(quem in Oriente vicerat) & Zenobia muliere triumphauit,
Naſica Tiberium Gracchum, & Opimius C. Gracci factio-
nes mœſti trucidarunt.Q.Catulus M.Lepido collega ſuo cum
omnibus copiis ſeditioſis extincto, moderatus præ ſe ferens
gaudium,in vrbem reuertitur. C. Antonius, Catilinæ victor,
abſterſos gladios in caſtra retulit.L.Cinna & C.Marius hau-
ſerant quidem auidi ciuilem ſanguinem: ſed non protinus
ad templa deorum & aras tetenderunt. L. Sylla, qui pluri-
ma bella ciuilia confecit, cuius crudeliſſimi & inſolentiſſimi
ſucceſſus fuerunt, cùm conſummata ac constructa potentia
ſua triumphum duceret, vt Græciæ & Aſiæ multas vrbes,
ita ciuium Roman. nullum oppidum vexit. *Val. Max. lib.2.
cap.4.*

*cap.*3. Proinde triumphus, quem de Pompeij liberis Cæſar egit nouiſſimum ſupra modum fuit Romanis acerbus. Neque enim alienigenis ducibus vel regibus oppreſſis barbaris, ſed viri Romani ſumma calamitate afflicti liberis & familia ſemel oppreſſis, fœdum habebatur, patriæ inſultare calamitatibus, atque exultare ob has, quarum vnica apud deos atque homines, quòd neceſſariò eſſet eò compulſus, exiſtebat defenſio: idque cùm ante nec nuncio, nec litteris victoriam ex bellis ciuilibus relatam publicè ſignificaſſet, ſed gloriam illam reieciſſet rubore, *Plut. in Cæſare.*

Ei qui magnis perpeſſis cladibus, & nimium cruenta victoria eſſet potitus, tanquam lugubri, & parui compendij, quòd multis funeribus, non multis commodis rempub. affeciſſet, triumphare non licebat. Propterea Valerio Conſuli, victori contra Gallos, ob cladem exercitus, negatus triumphus fuit: cùm magis dolor ciuibus amiſſis quam victoria hoſtibus fuſis præualuiſſet. Nec eum qui exercitus Romam non deportaſſet, niſi perdomitam pacatámque prouinciam ſucceſſori dediſſet, more maiorum. *Alex.lib.*1. *cap.*22.

Q. Ful. Capua capta. & L. Opimius, Fregellanis ad deditionem compulſis, triumphandi poteſtatem à Senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificis, ſed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia eſſe voluerunt: ſed ſumma diligentia obſeruandi iuris, quo cautum erat vt pro aucto imperio non pro recuperatis, quæ pop. Rom. fuiſſent, triumphus decerneretur. Tantum enim intereſt, adiicias aliquid, an detractum reſtituas, quantum diſtat beneficij initium ab iniuriæ fine. *Val. lib.*2. *cap.*3.

Patria.

Corn. Balbo Gaditano, Æthiopibus atque Garamanis bello ſuperatis, cum ciuitatis iure, vt triumphans quoque vrbem iniret, nouo exemplo Senatus conceſſit. Ante eum enim triumphi honos etiam latio denegatus, ſolis patebat Romanis. *Plin.lib.*5. *c.*5. *& lib.*7. *c.*43.

Invitatio Ad Convivium Triumphale.

Apud Rom. moris erat ab Imperatore triumphum ducturo Coſſ. inuitari ad cœnam: deinde rogari, vt venire ſuperſedeant: ne quis eo die, quo ille triumphauerit; maioris in eodem conuiuio eſſet imperij. *Val. lib.*2. *cap.*3.

IN TRIVMPHO, CONSIDERETVR

Pompa Trivmpho Constans

Duce, Imperatore. Triumphantis

Habitus, Ornatus.

Triumphans curru inaurato vectus, corona, vt teſtis eſt Gellius, aureo redimiebatur.

Auctor eſt Verrius, Iouis ipſius ſimulacri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam, triumphantiúmque corpora: ſic Camillum triumphaſſe. Hac religione etiam nunc addi in vnguenta cœnæ triumphalis, & à cenſoribus inprimis Iouem miniandum locari. Cuius rei quidem cauſam miror, quanquam & id experi conſtat Æthiopum populis, totóſque eo tingi proceres, huncque ibi deorum ſimulacris colorem eſſe. *Plin.lib.*33. *cap.*7.

Triumphantes bullam geſtabant, incluſis intra eam remediis contra inuidiam. *Macrobius lib.*1. *Saturn. cap.*6.

Effigies.

Cùm Senatus populuſque Rom. vellet, vt ſicuti Adrianus Traiano in principatu ſucceſſerat, ita etiam quia Traianus morte interceptus, triumphum deuictis Parthis ducere nequiuerat, ipſe pro eo triumpharet: ille curauit, vt pro Traiano Traiani Effigies triumpharet. *Fulg.lib.*2. *cap.*3.

Motus, nempe Inceſſus, Vectio, Currus, Equus.

Seſoſtres Ægypti rex, forte ductos reges annis ſingulis ad currum iungebat, vt ea pompa per omnium ora triumpharet. *Alex lib.*6. *cap.*6.

A principio vrbis, non curru triumphali, nec equo vehi triumphantes, ſed pedibus incedere aſſueuerant. Poſtea equo vecti, demùm curru quadriiugo triumpharunt. *Alex. lib.*1. *c.*22.

Bello Sabino, Acronem regem Cenienſium ſecum congreſſum, vulneréque proſtratum, Romulus vita & armis ſpoliauit, & victore exercitu domum reducto ſpolia hoſti detracta, in trophæi ſpeciem ſuſpenſa præ ſe in Capitolium tulit, Iouique Feretrio ad quercum paſtoribus ſacram dedicauit. Dionyſius auctor eſt, purpura eum indutum, capútque laurea præcinctum, quadriiugo curru vrbi inuectum, expreſſámque tum primùm legitimi triumphi formam. Quod miror à Liuio prætermiſſum. *Sab. lib.*3. *Enn.*2.

Valerivs Coſſ. victis Hetruſcis Tarquinium reducere tentantibus, triumphans inde primus conſulum quadriga vrbem iniit: quæ rem auguſtam ſpeciem & magnificam non odioſam præbuit, neque inuidioſam ſpectatoribus. Neque enim tanti id factum conſecuta æmulatio eſſet, neque quæ per multos annos durauit ambitio. *Plut. in Poplicola.*

*Liuius Decad.*1. *lib.*5. narrat, Camillum captis Veiis, ita triumphantem ingreſſum vrbem, vt curru quatuor equis albis iuncto veheretur, & ob id eum triumphum clariorem fuiſſe quàm gratiorem, quòd Solis ac Iouis currum æquiparaſſe moliretur. Qua re ciues alienæ inſuetos inſolentiæ offendit. *Plut. in Camillo.*

M. Fvlvivs in triumpho, quem de Ætolis & Cephalænia habuit, carpentis vectus eſt. *Alex.lib.*6. *cap.*6.

L. Paulus Æmilius deuicta Macedonia filios duos impuberes, triumphans in curru duxit, quorum alterum triduo pòſt amiſit. *Alex.lib.*5. *c.*19.

Nero Cæſar monſtrifico inuento Hermaphrodytas equas portenti loco ad currum duxit. Heliogabalus Imp. triumphans quaternis canibus, mox tigribus vectus eſt. Alexander Seuerus Imp. cùm de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus ſequente curru quatuor elephantorum Palatium aſcendit. Germanicus Cæſar, currum quinque liberis onuſtum in triumpho duxit. *Alex. lib.*6. *cap.*6.

Fl. Vopiscvs aſſerit, Aurelianum Imp. quatuor iugalibus ceruis, currui deuicti regis Gothorum Cannabæ applicatis, inſediſſe, atque Capitolium more triumphantium intrauiſſet quos crediderim fuiſſe rangiferos, omnes ceruorum vires fortitudine, & celeritate exuperantes. *Olaus lib.*17. *cap.*28. *gentium Septentrional.*

Cn. Domitivs Ænobarbus, deuictis Aruernis Allobrogibúſque noua atque inuſitata facie elephanto vectus, inter legiones ceu triumphans per totam Italiam ad vrbem Romam profectus eſt. *Fulg.lib.*3. *cap.*6.

Cn. Pompeivs de Domitio Mariano triumphans, pro equis elephantos adhibere voluit, niſi portarum anguſtiæ obſtitiſſent. *Idem lib.*2. *cap.*3.

Militibvs.

L. Furius Camillus in prætura ſua de Gallis triumphauit: in cuius tamen triumpho nec captiuos præceſſiſſe, nec ſpolia prælata, nec milites ſecutos eſſe, *Alex. lib.* 6. *cap.*6. teſtatur, Idem Dictator recuperata ex hoſtibus Gallis patria, triumphans in vrbem rediit, intérque iocos quos inconditos iaciunt milites, Romulus, ac Parens patriæ, Conditorque alter vrbis haud vanis laudibus appellatus eſt. *Liuius lib.*5.

M. Acilium de Antiocho & Ætolis, ſiue Militibus & exercitu triumphaſſe conſtat.

Milites diuerſis conuitiis triumphantes inceſſebant, ne proſpera illa fortuna plus æquo ſuperbirent & inſoleſcerent. Sic triumphante Cæſare milites cecinerunt:

Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias:
Nicomedes non triumphat qui ſubegit Cæſarem.

Præterea:

Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem.

Item:

Romani ſeruate vxores, mœchum caluum adducimus;

Item:

Auro in Gallia ſtuprum emiſti, ſumſiſti mutuum.

Suetonius in Cæſare.

Locus de Ventidij Baſſi triumpho Parthico extat *apud Gellium lib.*15. *cap.*4.

Concurrite omnes augures aruſpices,
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens:
Nam mulos qui fricabat, conſul factus eſt.

Quos tamen verſiculos non à Militibus decantatos poſt triumphum, ſed vulgò per vias vrbis proſcriptos ait.

Ministris, qvi fercvla Gestant,

aguntve, ſiue ſint

Hominés.

☞ *Huc qui imagines, qui coronas, qui fercula quæuis alia geſtant.*

Bellua.

Suetonius ſcribit, triumphantem C. Iul. Cæſarem aſcendiſſe Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra & ſiniſtra lychnos geſtantibus.

Comi

COMITIBVS ALIIS.

A *Cauſa admonitionis.*

Romæ olim triumphantibus à tergo aſtans quidam huiuſcemodi commonitionem ingerebat: Reſpice poſt te, neminem eſſe te memento. Quem inuidiæ medicum Plinius appellaſſe videtur. *Cælius lib.2. cap.6. Ar. L.*

Gratitudinis, quoniam à triumphante liberati ſunt.

Q. TERENTIVS Culeo, prætoria familia natus, & inter paucos Senatorij ſplendidi ordinis, optimo exemplo S. Scipionis Africani ſuperioris currum triumphantis, qui captus à Carthaginenſibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, ſecutus eſt. Auctori enim libertatis ſuæ, tanquam patrono, accepti beneficij confeſſionem ſpectante pop. Rom. meritò reddidit. *Val. lib.5.c.2.*

T. QVINTIVM FLAMINIVM de Philippo Macedone triumphantem MCC. Romani, Achæorum pecunia in honorem Quintij redempti, vt moris eſt ſeruorum, cùm manumiſſi ſunt, raſi capitibus & pileati ſunt ſecuti. *Plut. in Quintio.*

CN. CORN. de Inſubribus & Cenomanis triumphauit: cu-
B ius in triumpho currum, turba Cremonenſium Placentinorumque colonorum, ab eo obſidione & ſeruitute exempti, præceſsêre. *Alex. lib.6. cap.6.*

L. CORN. Syllæ, poſt ciuile bellum triumphantis de Mithridate, magnificentia & raritate manubiarum regiarum triumphus grandi, maiorem ſpeciem & pulchrum ſpectaculum præbuit exulum cauſa. Siquidem clariſſimi viri & Principes ciuitates ſecuti ſunt coronati currum Syllæ, Seruatorem, & parentem eum appellantes: quòd illius beneficio eſſent in patriam reduces, liberóſque & coniuges reciperent. *Plut. in Sylla.*

Honoris.

M. ANTONINVS Philoſophus, & Verus, triumphi die mille puellas Virgines in equis triumphalibus vexêre. *Alex. lib.5. cap.9.*

HOMINIBVS BELLO CAPTIS.

Romanis Imp. triumphantes, cùm de foro in Capitolium curru flectere inciperent, hoſtium Duces in carcerem mitti iubebant: nimirum vt idem dies & victoribus imperij, & vi-
C ctis vitæ finem faceret: expectante populo, donec hoſtium ducis interitus nunciaretur *Cic. in VII. Verrina, & Ioſephus de bello Iud.* vbi Simonis mortem nunciatam ſcribit.

Veientes à Romulo victi, & ad preces conuerſi, fœdus & pacem in c. annos fecere. Multati ſunt magna agri portione, quod Septimagium, id eſt ſeptimam portionem vocant, & quæ iuxta fluuium erant ſalinis. Obſides tradiderunt ex primoribus quinquaginta. Ob hanc victoriam triumphauit Idib. Octobr. duxit in eo cùm alios multos captiuos, tum Veientium Ducem iam ſenem, qui imprudenter viſus fuerat, & præter ætatem imperitè Remp. geſſiſſe. Vnde manſit, quum ob partam victoriam ſacrificant, vt ſenem per forum ad Capitolium traducant prætextatum, cui bullam puerilem addunt, & proclamat præco, Sardeis venales. Nam Sardinorum fama eſt, Hetruſcos colonos eſſe: ſunt autem vrbs Veij Hetruriæ. *Plut. in Rom.*

Q. CÆCILIVS METELLVS primo bello Punico aduerſus Pœnos ſpecioſiſſimum egit triumphum, 13. Ducibus hoſtium & 120. Elephantis in eo ductis. *Liuius lib. 19.*

D VESPASIANVS cum Tito filio de Iudæis triumphantes, DCC. Iudæos magnitudine, & robore conſpicuos in triumpho duxêre: Simonem Geraſenum hoſtium ducem, in triumpho ductum ſecuri percuſsêre. *Ioſeph. lib.7. c.24. bell. Iud.*

AVRELIANVS Imp. repurgato orbe à tyrannis, Romæ ſpecioſiſſimum triumphum egit, in quo Zenobiam Palmyrenorum regiam ex Oriente, & Tetricum Gallorum tyrannorum ex Occidente adduxit. *Cuſpin.*

REBVS BELLO CAPTIS.

Vt ſunt animalia.

M. CVRIVS DENTATVS poſt fugatum ex Italia, Pyrrhũ, Elephantos in triumpho ſuo duxit L. Cæcilius Metellus, rebus aduerſus Pœnos feliciter geſtis, primo Punico bello cxx. Elephantos in triumphum duxit P. Corn. Naſica triumpho Gallico præter multa memoranda, Equorum gregem bello captorum in triumpho duxit. Aurelianus Cæſar præter alia ſpectatiſſima, Tigrides, Alces & Camelopardales in triumphi ſui pompa oſtendit.

Monſtra.

PROBVS Imp. Romæ triumphum ſpecioſiſſimum de Germanis egit, aliiſque gentibus, Blemmiis (quos Plinius in Æthiopia oculos in pectore habere ſcripſit) ante currum ductis: quæ latiſſimè quaſi rem admirandam *Vopiſcus* deſcribit. E

Plantæ, Arbores.

CN. POMPEIVS victo Mithridate, Ebenum triumphans primo omnium oſtendit. De Iudæis triumphans, in triumpho quoque Balſami arbuſculam duxit: vti poſt eum Veſpaſiani, *Plin. lib.12. cap.25.*

Gemma.

CN. POMPEII tertio triumpho, quem de piratis egit, die natalis ſui in pompa triumphi tráſlata fuit ipſius Pompeij imagò è margaritis: non tam luxuriæ argumento, quàm non obſcuro omine, iam tum caput illud Orientis opibus ſine reliquo corpore oſtentatum. *Plin. lib.7. c.2.*

In eodem triumpho, quem de Aſia & Ponto ſplendidiſſimum habuit, inter ſolennia Alucum cum teſſeris luſorium è gemmis duabus, magnitudinis miræ, detuliſſe dicitur. *Alex. lib.6. cap.6.*

Signa, Statuæ. F

L. MVMIVS de Achæis triumphans, Signa ærea tabuláſque pictas in triumpho tulit: neque de tot opibus quicquam in domum ſuam intulit.

Naues.

L. LVCVLVS longas & roſtratas Naues vltra centum.

Supellex.

CN. MANLIVS deuicta Aſia Monopodia & Abacos & triclinia ærata, veſtemque ſtragulam in triumphum detulit.

IMAGINIBVS CAPTIVIS.

Vrbium.

T. QVINTIVS Dictator, Præneſte in deditionem accepto, ſignum Præneſte duxit triumphans. *Alex. lib.6. c.6.*

Hominum.

AVGVSTVS poſt bellum Actiacum Alexandrino triumpho cùm Cleopatram ducere nequiret, ipſius imaginem, quæ manu ſibi mortem conſciuerat, exanguem detulit. *Alexand. lib.6. cap.6.*

LOCVS TRIVMPHI.

M. PAPYRIVS MASSO, cum Priuernates intra mœnia fugaſſet, & triumphum à Senatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea G exemplum præbuit: próque corona, cùm alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea vſus eſt. *Val. lib. 3. cap. 6.*

DOMITIVS ÆNOBARBVS deuictis Aruernis, nullo triumpho decernente ſenatu, elephanto vectus, velut triumphans totam Italiam perambulauit. *Alex. lib. 6. c.6.*

M. ANTONIVS in triumuiratu Orientem ſortitus, cùm ex Parthico bello rediret, nouo more Alexandriæ magna exercitus indignatione triumphauit. *Plut. in Antonio.*

IOANNES ZIMISCES Conſtantinopolitanus Imp. triumphũ acturus ob deuictos Perſas, paſſim vicos ciuitates, per quos ipſi incedendum erat, tapetibus, in quibus Chriſti & ſanctorum imagines ad vivum expreſſæ erant, exornauit. *Nicetas.*

TEMPVS TRIVMPHI.

C. MARIVS, cùm conſul Teutones bello viciſſet, Romam vocatus, triumphum diſtulit, conſpicatus patriam aduentantibus Cymbris in periculo verſari. Catulo igitur collegæ iunctus, apud Vercellas eos fudit: & cùm ob geminatam victoriam duplex triumphus ei offerretur, vno tantùm contentus, voluit vt collega ſimul triumpharet. *Fulg. lib.2. c.3.*

TIBERIO à bello Illyrico, grauiſſimo omnium externorum poſt Punica bellorum, cxv. legionibus, totidémque auxiliis per triennium geſto, redeunti, cùm à Senatu triumphus eſſet decretus, cum magnis honoribus & nouis cognominibus, vrbe in mœſtitia exiſtente, ob cladem Varianam, triumphum diſtulit: & laurea coronatus intrauit vrbem, ac præ- H textatus, moxque ſequenti anno Germaniam adiit, ac Rhenum traiecit, proſperiùs rem gerens Quintilius Varus, qui ob temeritatem peſſum iactat. Sed poſt biennium regreſſus, ſplendidiſſimum egit triumphum populo triumphale exhibens conuiuium, mille menſis extructis. *Cuſpin.*

C. IVL. Cæſar ad lumina cccc. in Capitolium triumphans noctu aſcendit, elephantis lychnos dextra ſiniſtraque geſtantibus, tum vt ſpectatior triumphi apparatus eſſet, tum vt lumina, ſi fortè tenebris obortis, pompæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras præſtò forent: ipſéque triumphans luminibus circà adhibitis, conſpectior fieret. *Alexand. lib.5. cap.10.*

POST

POST TRIVMPHVM. CVIVSMODI EST SACRIFICIVM.

A Triumphus, præeunte ſenatu, in Capitolium aſcendens ad templum Iouis opt. max. taurum album mactabat. Vti ouantes ouem. *Plut. in Marcello. Liuius lib. 16. Dec. 2.*

Titus cum patre Veſpaſiano de Iudæis triumphum magnificum Romæ egêre. Pompæ finis fuit Capitolini Iouis templum. Quò poſtquam ventum eſt, conſtitêre. Erat autem vetus mos patrius, operiri donec ducis hoſtium mortem quiſpiam nunciaret. Is erat Simon Gioræ, ſeditionis Hieroſolymitanæ princeps, tunc inter captiuos in pompa traductus, laqueo verò circundatus per forum trahebatur, quo eum ſimul cæderent qui ducebant: lex autem Romanis eſt, ibi necare criminum reos morte damnatos. Poſtquam igitur eum finem vitæ habere nunciatum eſt, omniúmque fauor ſecutus eſt, tunc hoſtias inchoauêre: hiſque ſecundo per vota ſolennia omine peractis in palatium receſſêre. Et alios quidem epulis ipſi excepêre, aliis autem omnibus domi conuiuiorum inſtructi

B erant apparatus. *Ioſephus lib. 7. cap. 24. belli Iud.*

EPVLVM.

☞ *Cœna triumphalis in Capitolio exhibebatur, abſentibus Conſulibus.*

OVATIO POST BELLVM.

Ouandi cauſa, & ritus, apud Alex. lib. 6. cap. 17. ☞ *Conſule locum de Honore.*

TROPHÆA BELLO CONFECTO ERECTA.

☞ *De his ipſis vt monumenta ſunt honorifica alibi egimus.*

Trophæi deſcriptionem *Iuuenalis Satyra* 10. proponit talem:

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens,
Et curtum temone iugum victaque triremis
Aplustre, & ſummo triſtis captiuus in arcu,
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc ſe
Romanus Graiúſque & Barbarus induperator
Erexit, cauſas diſcriminis atque laboris
Inde habuit: tantò maior famæ ſitis eſt, quàm
Virtutis ——

C *DE COENA TRIVMPHALI.

Magnificentiæ & pompæ Triumphalis non minima pars erat Cœna, ita enim appellabatur epulum quo Imperatores vt eſt *teſtis Plutarchus*, poſt adeptam victoriam populum Romanum in loco publico excipiebant. A quo deinde cœna peracta, honoris ergò domum deducebantur, qui honos, vt idem ſcribit, quoniam Conſulibus, præſentibus Imperatoribus tribui non poterat, idcirco illi conſules ad conuiuium quidem inuitabant, ſed poſtea rogabant, ne accederent.

Cœnas autem haſce inſani fuiſſe immaniſque luxus ex hiſtoriis conſtat, quæ vt teſtis eſt Varro, & vt epulæ collegiorum frequentes annonam incendebant.

Plut. lib. 33. cap. 7. In iis minium vnguentis fuiſſe additum, quo & corpora triumphantium, & ipſius Iouis ſimulachri facies diebus feſtis illini fuit ſolita.

*COENARVM TRIVMPHALIVM ANTIQVITAS. LVXVS. SPLENDOR.

Inter epulas triumphales ſiue victoriales, antiquiſſimum eſt epulum victoriale, quod L. Paulus Æmilius deuicto Perſeo exhibuit: in quo admirantibus Græcis quod magno ſplendidóque apparatu curioſus eſſet dicere ſolebat: eiuſdem eſſe animi & aciem & conuiuium inſtruere; illam quidem vt formidoloſus hoſtibus, hoc vt amicis gratus eſſet: *teſte Liuio, & Plut. in Rom. Apoph. & in Æmil.*

Idem auctor de bello Macedonico, facta mentione triumphi Manlij: Epulæ quoque, inquit, ipſe & cura & ſumptu

D maiore apparari cœptæ, &c.

C. IVLII CÆSARIS cœna triumphalis à Suetonio, Plinio & aliis maximè celebratur, quam ille in Africano triumpho exhibuit: Nam in illa præter obſonia apparatiſſima vno die in duobus & viginti millibus tricliniorum inſtructis paratiſque menſis, & vini Falerni amphoras centum & Chij cados totidem populo dediſſe fertur, & ſex Murænarum millia, quas C. Hircus in pondo mutuò dedit. *Plin. lib. 14. cap. 15.* Quid non & Cæſar dictator triumphi ſui cœna vini Phalerni amphoras, Chij cados in conuiuia diſtribuit? Idem Hiſpanienſi triumpho Chium & Falernum dedit.

Suetonius in eius vita, illius quinque triumphos commemorans, primum & excellentiſſimum Gallicum, ſecundum Alexandrinum, tertium Ponticum, huic proximum Africanum, nouiſſimum Hiſpanienſem, dicit illum ſemper adieciſſe epulum & viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo E prandia. Nam quum prius parcè, neque pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto poſt die aliud largiſſimum præbuit.

Donatiuum præterea & congiarium eiuſdem Cæſaris in triumpho memorabile fuit, pecuniarum illatarum ſummam ad ſexagintaquinque talentûm millia fuiſſe ferunt.

TIBERIVS Cæſar eo die quo triumphum Germanicum egit, prandium populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit. *Suetonius in eius vita.*

Athen. lib. 5. ſub finem, teſtatur triumphantes duces in Herculis templo conuiuia illa ciuibus exhibuiſſe cuius rei teſtes ſunt multi poëtæ atque hiſtorici. *Idem lib. 4. ex Poſidonio Stoico:* ὅταν, inquit, εὐωχῶνται ἐν τῷ τοῦ Ἡρακλέους ἱερῷ, ἀπαντιζοντος τοῦ κατὰ καιρὸν θριαμβεύοντος, καὶ ἡ παρασκευὴ τῆς εὐωχίας Ἡρακλεωτική, id eſt, Quando in Herculis templo conuiuãtur Romani à triũphante conuiuio excepti ipſe quoque conuiuij apparatus eſt Herculeus. Nam potus eſt οἰνόμελι, hoc eſt, mulſum; cibi autem ſunt panes magni, & carnes fumoſæ elixæ, nec non F recens mactatarum victimarum carnes aſſatæ multæ.

Mulſum porrò quod veteres Romani in delitiis habebant militibus in triumphali pompa dari conſueuiſſe illa *Liuij* manifeſtè teſtantur *lib. Annalium* 48. Ad hunc prætorem Q. Terentium Culleonem adeo amicum Corneliæ familiæ, vt qui Romæ mortuum, clarúmque P. Scipionem (eſt enim ea quoque fama) tradunt, pileatum, ſicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum iſſe memoriæ prodiderunt, & ad portam Capenam proſecutis mulſum dediſſe, &c. His verbis ſignificat Culleonem in Africani funere renouata memoria triumphali eius pileatum dediſſe malum.

Ad hanc conſuetudinem Chryſalus ille Plautinus alludit *in Bacchid.*

Sed ſpectatores, vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho, peruulgatum eſt, nihil moror:
Veruntamen accipientur mulſo milites.

*Triumuiri. G

QVI SINT. ET VNDE DICTI?

TRiumuir nomen erat Magiſtratus, quem tres adminiſtrabant, quomodo & Duumuir is erat, quem duo. Vnde apud Liuium *lib.* 40. Legimus Duumuiros nauales claſſi ornandæ reficiendæque creatos, anno ab V.C. CDXLII.

EORVM GENERA, ET OFFICIA.

Triplices fuêre Triumuiri: Capitales, Nocturni, Menſarij. Triumuiri capitales teſte Pomponio *de orig. Iuris l. neceſſariũ*, erant qui carceris cuſtodiæ præeſſent, quemadmodum Athenis vndecimuiri, οἱ ἕνδεκα, & cum animaduerti debebat in incarceratos, eorum fiebat interuentu.

Menſarij ob argenti penuriam facti viri conſulares apud Liuium *lib.* 23. præerant hi monetæ & rei nummariæ. Imo idem Liuius ſcribit anno ab V.C. CDI. quinque viros menſarios creatos, vt fœneratorum improbitati ſuccurreretur, æriſque alieni plebis Rom. magnitudini ſuccurreretur. Dicebantur etiam hi Triumuiri monetales.

Nocturni erant, qui nocturnis excubiis & infortuniis inuigilabant, hinc *Cornel. Tacitus, & Val. Max. l. 8. c. 1.* memorant, N. Mulnium, Cn. Lollium, L. Sextilium Triumuiros, quod, in incendium in ſacra via ortum, reſtinguendum tardius veniſſent à Tribunis Plebis die dicta apud Pop. damnatos fuiſſe Item P. Villium Triumuirum nocturnum à P. Aquilio Trib. H pl. accuſatum populi iudicio concidiſſe, quod vrbis vigilias negligentius circuiſſet.

Præter hos alij Triumuiri fuerunt, quos ad Dilectum vocabant. Eorum munus erat conquirere iuuenes ad ferenda arma, & in numerum militũ cooptandos, meminit horum. *Liu. l. 25.*

Erant quoque Triumuiri quos Auguſtus creando Senatui, eique legendo inſtituit: poſtquam is primum à Regibus, mox à Conſulibus, deinde à Cenſoribus, tandem ab Imperatoribus eligi conſueuiſſet. Iidem etiam equitibus recognoſcendis præerant.

Denique ſucceſſu temporis in pop. Romano creati fuerunt Triumuiri ſacris conquirendis, & donis proſignandis Triumuiri ædibus reficiendis: Agris diuendendis: coloniis deducendis: Item epulares, qui & Triumuiri epulorum. De

quibus

A quibus agitur *in loco de Ethſicis. Tit. Ethnicorum Religio ſe-cundum perſonas. v. Triumuiri epulonum* & meminit horum *Liuius lib. 3. belli Macedonici, & Cicero lib. 3. de oratore.*

Troiani Reges.

☞ *Vide in loco de Magiſtratu cronologiè conſiderato.*

Trophæa.

☞ *Quære in loco de Honore. Tit. Honor conſideratus reſpectu meriti eius qui honoratur, §. Trophæa. Item in loco de Triumpho diximus quædam.*

* Tuba.

Definitio et Etymologia.

Tuba σάλπιγξ Græcè, inſtrumentum eſt incuruum ex ære argentóve à tubi, id eſt, canalis concauitate nomen habens: cuius ſonitu milites equique ad bellum inflammantur. *Lucan. lib. 1.*

Vangiones, Batauóſque truces, quos ære recuruo
B *Stridentes acuere tubæ.*

Vnde tubicen qui tuba canit. σαλπικτὴς.

Iuſſit Deus in veteri lege. *Num.* 10. duas fieri tubas argenteas ductiles, quibus conuocaretur populus ad mouenda caſtra, ad bella, ad ſacrificia, & ad feſta, quas argenteas eſſe iuſſit, cum ob reuerentiam diuini cultus, tum vt magis ſonoræ eſſent.

Harum autem tubarum formam deſcribit *Ioſephus lib. 3. Antiq. cap.* 11. Canna inquit, erat tibia paulò craſſior, longitudine paulò minus cubitali, cuius os tantum patebat, quantum ad inſtandum ſufficeret, deſinebátque in extremitatem campanulæ ſimilem, ſicut tuba.

Porro ſacerdotum erat tubis his clangere, vt patet, *verſ. 8. eod. cap.*

☞ *Quære nonnulla in loco de Buccina.*

Duplex autem in ſcripturis reperitur Tuba, quarum altera Hebraicè *Haſoſera*, altera *Sophar* vocatur. Pro *Haſoſera*, tranſlatio vulgaris Tubam ponit: pro *Sophar* vero buccinam; quamuis aliquando pro iiſdem ponantur. Prior autem erat
C tuba bellica, & de illa locus Numerorum accipitur. Vnde & nomen tubæ nonnunquam pro ipſo bello vſurpatur. *Oſeæ 5. Amos 2. & 3. Ierem.* 42. dicitur, Clangorem tubæ non audiemus, pro eo quod eſt, à bello erimus immunes.

Itaque vſus tubarum in bello idem erat qui tympanorum noſtrorum, tam apud Gentiles, quam apud Iudæos. Verum obſeruat. *Alcazar in Apocalyp. c. 1. verſ. 10. not. 9.* tubæ Haſoſera vſum in bello non tam frequentem in Scriptura reperiri, niſi fortaſſis ad victoriæ ſignificationem & ouationem, vt *Num. 31. verſ. 6.* Sæpiſſimè vero de tuba Sophar mentionem fieri, quod illa ſtridenti ſono eſſet, & terrifico, vnde & corneam fuiſſe volunt, & alio nomine buccinam appellari, de qua *in loco de buccina.* Quin etiam per eaſdem promulgatur annus Iubilæus. *Leuit. c.* 25. provt loco allegato diximus. De hac tuba illud Virgilij. *l. 8. Æneid.* accipitur:

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco crepuerunt cornua cantu.

Et Horatij lib. 1. Od. 1.

Multos caſtra iuuant, & lituo tubæ permiſtus ſonitus.

D Etiam veteres (vt eruditè annotauit *Antonius Nebr. in 3. Quinquagena, cap. 46.* ad pueros ſepeliendos vtebatur tibia, ad viros, tuba, vnde illud *Perſij*:

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, &c.

Et Virgilius 11. *Æneid.* in funere eorum qui in bello ceciderant:

Spargitur & tellus lacrymis ſparguntur & arma,
In cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum.

Gellius lib. 20. cap. 2. cùm verba hæc ex oratione M. Catonis retuliſſet: Siticines & Piticines, & Tubicines, poſtea infert: Nos autem in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus Siticines appellatos, quia apud Sitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt vita functos & ſepultos: eóſque habuiſſe proprium genus tubæ, quo canerent, à cæterorum tubicinum proprietate differens, quos Siciniſtas vulgus dicit. Qui rectius locuti ſunt, Sicinniſtas, littera N. geminata dixerunt: Sicinnium enim genus veteris ſaltationis fuit. Saltabundi autem canebant quæ nunc ſtantes canunt. De tibia vero ſic *Statius lib. 6. Thebaid.*

Tibia cui teneros ſuetum deducere manes.

Et Matth. 9. in funere puellæ ſcriptum eſt: Cum vidiſſet tibicines & turbam tumultuantem. E

☞ *Quære pleraque in loco de Buccina.*

* Tubarum Feſtum apud Iudæos.

Quartum Iudæorum feſtum erat Feſtum Tubarum, idque prima die menſis Septembris quem ſeptimum vocabant. Illius inſtitutio habetur *Leuit. cap.* 23. habebat ergo hic dies & honorem Neomeniæ ſiue Nouilunij, à quo ipſi menſem inchoabant, & Tubarum ſolemnitatem, vnde ratione duplicis ſolemnitatis offerebant duplicia ſacrificia, vt conſtat *Num. 29. verſ. 1.* & ſequent.

Cur Inſtitutum.

Solemnitatem hanc & Hebræi & noſtri Scriptores conſentiunt inſtitutam in memoriam illius beneficij, quo Deus liberauit Iſaac ne à patre immolaretur, & arietem pro eo ſubſtituit ſacrificio. *Geneſ.* 22. Et quia arietem inuenit Abraham inter vepres hærentem cornibus, tubis corneis clangebant, ac propterea hodie à Iudæis feſtum Cornu appellatur.

Quo autem die ac menſe Iſaac ſacrificio fuerit ereptus, non conſtat: Hebræi traditione à maioribus accepta, in Neomenia ſeptimi menſis id contigiſſe confirmant. F

De hac ſolemnitate legimus *Leuit. 23. v. 24.* Menſe ſeptimo prima die menſis erit vobis Sabbatum memoriale clangentibus tubis, & vocabitur Sanctum. Omne opus ſeruile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Sabbathum ſolemnitatem intelligit, ſiue requiem, vt verterunt LXX. Vbi autem habemus: Memoriale clangentibus tubis, in Hebræo eſt: Memoriale clangoris, LXX. μνημόσυνον σαλπίγγων, id eſt memoriale tubarum. *Num.* 29. Quia dies clangoris eſt & tubarum.

Myſtica ſignificatio huius Solemnitatis.

Origenes hom. 23. in Num. Quis eſt qui feſtiuitatem gerat memoriæ Tubarum: niſi qui poteſt Scripturas Propheticas & Euangelicas, atque Apoſt. quæ veluti cæleſtis quædam perſonat tuba, mandare memoriæ, & intra theſaurum cordis ſui recondere? Qui ergo hæc facit, & in lege Dei meditatur die ac nocte, iſte feſtiuitatem gerit memoriæ Tubarum, Sed etſi quis G poteſt in gratias illas ſancti Spiritus promoueri, quibus inſpirati ſunt Prophetæ & pſallens dicere: Canite initio menſis tuba in die inſigni ſolemnitatis eius, & qui ſcit in Pſalmis iubilare, & dignè agit ſolemnitatem tubarum, &c. Hæc ille.

Radulphus in præfatione libri 17. in Leuit. ſeptimo menſe tempus gratiæ & fidei Gentium intelligi confirmat, in quo dicit iuxta Apocalypſin, ſeptem ſpiritus Dei miſſos eſſe in omnem terram: templum etiam Salomonis ſeptem annis & ſeptem menſibus conſtructum eſſe, quoniam à Chriſti aduentu vſque ad reditum per ſeptiformem ſpiritus gratiam conſtruitur Eccleſia, donec in fine temporum conſummetur. Septem menſibus fuiſſe Arcam Dei in regione Philiſtinorum. Hinc capite primo colligit ſolemnitatem tubarum figuram eſſe lætitiæ, quæ futura erat in conuerſione Gentium: Solemnitatis ergo, inquit, noſtræ principium, quaſi prima dies ſeptimi menſis, temporibus Apoſtolorum fuit, quando prima Gentium facta eſt vocatio clangentibus tubis, mundum ſcilicet perluſtrante tonitruo diuinæ prædicationis.

* Allegoria et Tropologia Tubarum.

Rupertus per duas tubas Allegoricè ſignificatum contendit duos Chriſti aduentus, ſcilicet primum in carnem, ſecundum ad iudicium. Primò enim Chriſtus inſonuit, Pœnitentiam agite; appropinquauit regnum cœlorum. Secundò H inſonabit, Ite maledicti in ignem æternum.

Vnde alij per tubas accipiunt minas, verbi gratia inferni, & promiſſiones, verbi gratia cæli, quas populo iugiter inſonare debent concionatores, vt æternitatis & metu & ſpe, corda hominum feriant & compungant, ita fecit S. Chryſoſtomus, S. Antonius, S. Dominicus, S. Vincentius, & alij maximi præcones, qui non phaleratas, ſed efficaces habuerunt conciones quibus homines conuerterunt.

Tropologicè *Cyrillus l. 5. de adoratione pag. 97.* per has duas tubas ductiles, duplex genus prædicationis in Eccleſia vſitatum accipit, primum quod fidem roborat dilatátque, ſecundum quod mores corrigit. Argenteæ ſunt ob ſplendorē ſummamque ſinceritatem. Ductiles ſunt, quia neceſſe eſt, vt hi qui venturam vitam prædicant, tribulationum præſentium tunſionibus

ſionibus & diſtibus creſcant, inquit *S. Greg.* 39. *Mor.* 7. Sic A & Procopius: Vna, inquit, tuba doctrinalis eſt, ſecunda moralis.

*DE TVBA IVDICII VNIVERSALIS.

De Tuba iudicij vniuerſalis cuius meminit Apoſt. 1 *ad Th.* c. 4. dicta ſunt nonnulla *in Loco de Iudicio vniuerſali*, hic tamē quædam addemus. Dicit autem Apoſtolus. Quoniam ipſe dominus, nempe Iudex Chriſtus; in iuſſu & in voce, i. iuſſu vocis, Archangeli, & in Tuba Dei deſcendet de cœlo, i. tuba maximè ſonora, quæ Dei iuſſu inflanda eſt, ideóque tuba Dei appellatur, quod illius iuſſu perſonabit vnde *Ioan. c.* 5. *verſ.* 27. appellatur vox filij Dei, quamuis ſit excitanda miniſterio Angelorum vocatur etiam tuba Dei, quia illius aduentum ſit præceſſura, prout Imperatores & Duces ſolet tuba præcedere.

ILLIVS TYPVS.

Typus huius tubæ erat Tuba illa Angeli proclamantis Decalogum Iudæis in Sina, *Exod.* 20. *verſ.* 18. iuxta Chryſoſt. & Theophylact.

QVALIS FVTVRA.

B Non fore hanc tubam dumtaxat ſpiritualem imperium Chriſti, vt voluerunt nonnulli, euidentia Scripturæ teſtimonia, quę tubæ & vocis meminerunt, euincunt. Accedit his ratio, quod adueniente Chriſto homine in ſua majeſtate, ſenſibili aduentu congruum ſit etiam aliquod ſenſibile ſignum præcedere, quaſi præeuntis præconis, ac homines conuocantis quale ſignum accommodatum eſt vox, vel tuba. Et fortaſſis ideirco Chriſtus ad figuram huius rei excitaturus mortuos *Ioan.* 11. *Lucæ* 7. *Marci* 5. vocem adhibuit, dicens: Lazare veni foras, Adoleſcens tibi dico ſurge, &c.

Qualis autem hæc tuba futura ſit, non conſtat. Inſtrumentum fore reale & corporeum, Angelorum miniſterio ex aëre confectum, eaſque numero plures, ſenſit *Anſelm. in Elucidario* & alij. Sunt qui argenteam vel æream fore opinantur cum Frano Suarez, nonnulli ex nube & meteoris conficiendam. Quamuis hac in re nihil certi habeamus, tamen id pro explorato habemus, fore ſonoram ſic vt ab omnibus percipiatur, vt apertè dicitur *Ioan.* 5. *&* 1. *Theſ. c.* 4. Percipietur inquam vt exponit Suar. 2. *p.* 3. *q.* 56. *diſp.* 50. *Sect.* 4 illi ocius obtemperando in reſumptione ſui corporis, quæ momento fiet & in C ictu oculi vt Paulus alibi; & comparatione ad iudicium.

Exiſtimat *Scotus in* 4. *diſt.* 43. *q.* 1. *art.* 4. vocem tubæ fore articulatam, & quidem hanc. Surgite mortui, & venite ad iudicium. *Chryſoſt. hom.* 8. *in* 1. *ad Theſ.* futuram eſſe hanc: Reſurgant mortui. Theophylactus hanc ponit: Apparate vos omnes, Iudex. n. præſto eſt, qualis qualis futura tandem eſt, ad illius vocem ait S. Hier. pauebit terra, & addit: Siue leges ſiue dormies ſiue ſcribes ſiue vigilabis, hæc tibi ſemper buccina in auribus ſonet. *In regula monachor.* 3. 4. *operum.*

AD QVID EA FVTVRA.

Tubæ huius varios fines aſſignant Dd. Primo vt omnes homines à morte excitet, eoſque ad Iudicium citet, *Ioan. c.* 5. Secundo, vt vocet electos ad cœnam nuptiarum Agni: Inſtar tubæ veteris qua conuocabantur Hebræi ad feſta *Num.* 10. Ita Anſel. Tertio, vt terreat reprobos, & electos ad Bellum velut claſſico militari euocet. Ita iterum Anſelmus, citatus *Cornel. à Lapide in c.* 1. *Ep. ad Theſſalon.*

*DE TVBA APOCALYPSEOS.

CAP. I. VIII. & IX. AVDITA à S. IOANNE.

D Refert *in Apocalypſi* ſua *Ioan. c.* 1. *&* 4. ſe audiuiſſe vocem tubæ loquentis ſecum. Per tubam hanc indicari volunt nonnulli Chriſtum, vt ea quæ viſurus erat Ioannes, longè lateque in omnium auribus inſonaret. Alij verò bellum ſignificari exiſtimant, & velut Chriſtianos hic excitari ad pugnandum cum Dæmone & perſecutoribus. Tuba namque ait Ambroſius, milites ad pugnandum ſolet prouocare. Sunt qui per tubam intelligant verbum Dei, quo inſtar tubæ excitamur ad bellum ſpirituale. Cap. autem octauo inducit ſeptem Angelos tuba ceciniſſe, ſic vt ſinguli ſuam tubam haberent, vbi per tubas Ribera accipit prædicatores veritatis, quibus dicitur per *Iſa. c.* 58. Clama nec ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam. Illi enim his malis aduenientibus clamabunt, & Dei iram annuntiabunt, ac homines ad pœnitentiam hortabuntur. Alcazar putat per ſeptem has tubas intelligi ſeptem plagas quibus percutienda erat Ieroſolyma à Deo propter perfidiam. Angelos vero illos 7. quibus tubæ illæ datæ ſunt, intelligit Prophetas per quos illæ erant annuntiandæ hominibus, vt ad pœnitentiam conuerterentur. Vide latè eumdem, *c.* 8. *Apoc. verſ.* 2. *notatione* 4.

*Turcæ.

QVI. EORVMQVE ORIGO, & APPELLATIO.

E TVRCA, ſi nomen ſpectes, ſignificat hominem rudem & agreſtem, vitamque aſperam, & Nomadum qui Scythiæ populi ſunt: ritus gerentem, vnde Turcæ è Scythia primum ortos plerique contendunt, ac latrociniis & venationibus deditos, mutatis papilionibus de loco in locum tranſmigraſſe in Perſidem, excitos ab Hormiſda Rege aduerſus Saracenos, poſtquam paulò ante in Aſiam per Caucaſum montem irrepſiſſent. Sunt qui ad Parthos genus eorum referunt. Alij ex Turca, Perſiæ ciuitate ortos volunt. Prior fortaſſis coniectura eſt probabilior. Chriſtiani hoc nomen Turcarum transferunt ad denotandum hominem crudelem; & ferinis moribus. Sunt enim Turcæ ingenio ignauo, ſeruili, & in exteros ſuperbè imperioſi & arrogantes, ac ſummè crudeles.

TVRCARVM PROGRESSVS, INCREMETVM, &C.

F Euocatis ab Hormiſda Perſarum Rege Turcis aduerſus Sarracenorum in Perſidem irruptionem, cum res Perſarum deficerent, & Sarraceni rerum potirentur, Turcæ circa annum Domini DC.XL. ſe victoribus adiungunt, contra quos in ſubſidium venerant: initoque pacis fœdere cum Calypha Babylonio, eorum Mahometica impietate ſe obſtringunt; captique amœnitate & fertilitate ſoli, ad mare Hircanum in terra Choraſenorum conſidunt, nihilque à moribus & religione Sarracenorum diſcrepantes, corū ſocietati firmiter adhæſerunt, donec illis per domeſticas diſcordias attritis, cum per annos 198. Imperium Perſidis atque Aſiæ penes ipſos fuiſſet, regnum ſibi proprium conſtituerent, Imperiumque Aſiæ circa annū 1051. ſibi vendicarent, quo rurſus, annis 192. poſt à Tartaris labefactati, excidêre, anno 1243. donec virtute Ottomanni I. ſui Imperatoris anno 1300. toto orbi terrarum ſtragem & excidium minati ſunt, ſuique regni temporis per Aſiam & Africam, magnamque Europæ partem extenderunt. Siquidem primus illorū Imperator fuit Tartarus, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ cæteris eximius. Hic prætextu iniuriarum quarundam ſecedens è Tartaris, cœpit in Cappadocia montes atque aditus inſidere. Habebat initio apud ſe equites L. acceſsêre tùm prædæ ſpe, tùm ſcelerū ſuorum conſcientia permoti multi alij, quorum opera quod antea clam inſtituerat, palam aggredi cœpit, occupauítque Cappadociā, Pon- G tum, Bithyniam, Pampſtiliam, & Ciliciam regiones opulentiſſimas. Hæc geſta ſunt circa an. Domini 1300. vt diximus antè. Imperauit autem Oſmanes ſiue Ottomanus primus an. 28.

Succeſſit ei Orchanes qui patrum Imperium iiſdem artibus, ſed maiore opum vi & diuitiarum copia ſeruauit, auxitque vſus imprimis Chriſtianorum inter ſe animis diſſidentium; quo factum eſt vt Myſiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam domuerit, Nicæam obſederit ceperitque, & regnum ad Helleſpontum vſque protenderit.

Contendebant inter ſe eo tempore Palæologi cum Catacuzeno. Ratus autem, quod res erat, fore, vt ſi huic faueret, in Europam acceſſeretur, traiecit, & viam poſteris ſtrauit Europam diuexandi.

Sic paucorum ſeculorum decurſu in illam quam nunc habent deuenēre potentiam, maximaſque ditiones hodie obtinent. In Europa quidem Hungariam & Thraciam, cum Græcia vniuerſa, hoc eſt Macedonia, Epiro, Achaia, Peloponneſo, & inſulis maris Ægei. Præterea Illyridis ſiue Sclauoniæ partem, Tum Boſnam, Seruiam, Raſchiam & Bulgariam. In Africa habet Algerium, Tunetum, Tripolim, totam Ægyptum ab Alexandria vſque ad Aſuam vrbem quæ Syene eſt. In Aſia verò Natoliam quæ eſt Aſia minor, Cy- H prum, Palæſtinam, Cæloſyriam, Babyloniam, Arabiam omnem cum Armenia.

VATICINIA DE EORVM EXTERMINIO.

Refert Bartholomæus Georgieuiz peregrinus Hieroſolymitanus, qui annis 13. triſtiſſimam ſeruitutem inter Turcas perpeſſus fuit, vaticinum apud Turcas ſatis vulgatum de eorum interitu, quod ex Lingua Turcica interpretatus fuit, & Latinè hunc in modum reddidit.

Imperator noſter veniet, Ethnici Principis regnum capiet, rubrum quoque pomum capiet, in ſuam poteſtatem rediget; Quod ſi in ſeptimum vſque annum Chriſtianorum gladius nō inſurrexerit, vſque ad duodecimum annum eis dominabitur. Domos ædificabit, vineas plātabit, hortos ſepibus muniet, liberos procreabit, & poſt duodecimum annum (ex quo rubrū

Pomum in illius poteſtatem redactum fuerit) apparebit Chriſtianorum gladius, qui Turcam quaquauerſum in fugam aget. Per rubrum pomum, in cuius vocabuli locum habetur Kuzulalmi; intelligunt ipſi ciuitatem munitam, & Imperialem Conſtantinopolim, aut ſimilem aliquam principem cui Turcæ dominantur.

Eſt & aliud vaticinium ante annos 100. proditum ab Antonio Torquato Ferrarienſi Aſtrologo, cuius etiam Turcæ nonnunquam meminerunt, eſtque tale. Ad immaniſſimos Turcas rationem meam conuertam: quos longum, latum & magnum Imperium diuitiarum magnitudo, frequentia victoriarum & gloria in tantum extollet, eorumque animos & ſpem ſic eleuabit, vt ſibi putaturi ſint nec cœlum reſiſtere poſſe. Atque idcircò ad totius orbis imperiũ aſpirabunt. Aſſyrios & Ægyptios maximis prælijs fractos ſuperabunt. Armenios, Parthos & Perſas continuis prælijs moleſtabunt. Plures aduerſus eos victores & ſuperiores euadent, & quandoque ſuccumbent. Magna ſtrage ſuorum in Chriſtianos arma mouebunt. Et paruo interuallo, ipſe etiam annus qui Chriſtianos dicitur ſummo gaudio affecturus, vtpote voti compotes facturus, indicatur. Perſequar itaque. Venetis primum multa inferent damna, poſt eorum amici facti Belgradum in ditionem accipient, Rhodum ſuperabunt. Pannoniam & Vngariam multis cladibus afficient Tandem vim comminantes, regnum Vngarorum lacerantes, ſimulque Imperium Romanum Germanumque diutiſſimis bellis tentantes in eorum manus cadent. Verùm & alia quædam mala, antequam hoc bonum contingat, ab illis impendere ait Subiungit enim: Sed prius Apuleiam intrabunt, Siciliam, Galliæ, Hiſpaniæque littora claſſe ſua, nec non Italiam moleſtabunt, & affligent. Timorem magnum Chriſtianis immittent. Sed Chriſtus tandem ſuorum non ferens ſtragem, hos nominis cultuſque ſui hoſtes virtutis ſuæ potentia proſternet & funditus euertet.

Ferunt Pſeudoprophetam Mahometum teſtamento ſuo vaticinatum, cadauer ipſius vltra annos mille non relinquendũ in ſepulchro, quod Modini, vel vt alij Mochæ, ſibi conſtituerat, & tunc quoque finem fore religionis & Imperij ſui. Deus donec, vt hoſtes illi qui in ſua feritate confidentes loca ſancta polluunt, dextræ ipſius potentia cito conterantur.

* TVRCARVM STATVRA, INDOLES MORES, CONVERSATIO.

Sunt Turcæ plerique lata facie, membris compactis, corpore quadrato: comam, barbamque radunt, myſtaces alunt. Ingenio ſunt tardo, ſtupido, ignaro: ex quo facilè intelligi poteſt natos illos eſſe ad ſeruitia, ſed nunc præter naturam, vi locum iuſtitiæ occupante, imperare. In ſuos igitur obſequioſi, in exteros ſuperbè imperioſi ſunt, iactabundi, arrogantes, faſtuoſi.

Chriſtianos Iudæis præferunt: cum illis cœnare aut negotiari non detrectant, quin etiam eorum coniugia non refugiunt, hos verò omnium mortalium profligatiſſimos, viliſſimoſque iudicant.

Vxores habere quod libet, licet. Aleam fugiunt, alueo delectantur. In eleemoſynis profuſi ſunt, quibus non ſuos ſolùm, ſed etiam Chriſtianos iuuant: aues quoque à ſe emptas interdum dimittunt, ſanctitati tale opus adſcribentes.

Veſtes omnibus oblongæ. Sidari alba caput tegunt, qui autem ex ſtirpe Mahometi ſunt, viridi. Honoris cauſa caput non aperiunt, ſed inclinato corpore reuerentiam exhibent. Pars læua omnibus honeſtior, fortè quia liberam ſibi cupiant dexteram. Tergum obuertere in honeſtum credunt: itaque poſt ſalutationem retrocedentes frontem ſemper aduerſam habent illi quem ſalutarant.

Ter edunt quotidie, cernui, cruribus decuſſatim compoſitis cibus ipſis oriza, piſces, carnes præter porcinam: Vinum non bibunt, nam id lege vetitum: ſed eius loco aquam cui mel ſaccharũ aut iulebum admixtũ eſt. Opij freqnens apud eos vſus.

Domus priuatæ anguſtæ; neque enim curant quomodo habitent. Maxima illis cura extruendi ſpatioſas Moſqueas ſiue templa, & Imateria ſiue Xenodochia: ad hæc balnea, aquæductus, pontes, vias, aliaque publici operis, quæ hoc verſiculo continentur.

Moſquea, Imaretum, Carauanſa rata, lauacrum,
Fontes & pontes fluuiorum, ſtrata viarum.

Vrbes muro clauſas perraras habent; ſumma ipſis imperij vis in ſubditorum impotentia eſt. Mœnia vrbium à ſe captarum ſtatuto deiiciunt; tanquam infauſtum & infelix ſidus omnia depopulantes. Hinc prouerbium ortum eſt. Qua Ottomanicus aliquis tranſiuit, ibi neque folia neque gramen prouenire. Debellatæ verò prouinciæ rectorem dant: qui nobiles, præſertim eos qui principali ſtirpe orti ſunt, ad vnum omnes occidit, familiaſque opulentiores aliò transfert. Nemine tamen cogunt ad abiurandam religionem. Arma victis adimunt. Ipſi diſciplinæ militaris amantiſſimi, obſequioſi; laboris, æſtus frigoris parum tolerantes, pauco cibo eoque vili contenti, in itineribus conficiendis omnia ſilentio peragunt. Arma habent lanceam, arcum, ſecurim, acinacem, clauam ferream, gladios quos vocant *ſcimilare*, ſclopeta, aliaque omnia quæ Chriſtianis in vſu ſunt.

In puniendis & vindicandis ſceleribus, externiſque vitiis ſunt ſeduli & ſeueri, ſic vt plures habeant Prætores, quos Subaſcos vocant, quibus cura regiminis tum priuati tum publici committitur, quorum etiam plerique tabernas & cauponas inuiſunt, ne qua fraus in commerciis committatur.

Turcarum Duces Fortes. ☞ *Vide Fortitudo.*
Reges. ☞ *Vide Magiſtratus Chronologicè conſideratus.*
Legiſlatores. ☞ *Quære locum de Legibus.*

*RELIGIO.

Religionis locum apud Turcas obtinet fœda quædam ſuperſtitio à Mahumete tradita & conficta circa an. DC.XXIII. imperante Heraclio. Ferunt Mahumetem iſtum natione fuiſſe Cyrenaicum, patre Mago, matre Iſmaëlitide, ingenio ſubdolo & ad quiduis audendum apto, corpore immiti, aſpectu truci, voce terribili. Hic heri ſui viduam Iſmaëlitici generis, quinquagenariam, quod eſſet locupletiſſima vxorem duxit. Cuius opibus inſtructus multo magis inſtitutum à ſe ſemel inſaniæ genus, aduerſus veteris & noui Teſtamenti doctrinam vrſit. Acceſſit ad dementiam Sergij Monachi flagitioſiſſimi perfidia, qui ob hæreſim Neſtorianam Conſtantinopoli exul, in Arabiam tunc temporis profugerat. Huius inſtinctu ex Iudaico fermento & maſſa Neſtoriana, nouam hæreſim formauit quam de paxillo ſuſpenſam protinus Arabes & vicini omnes admirari, ſuſpicere, Venerari. Epilepſiæ morbo ex intempeſtiuis comeſſationibus contracto vſus eſt ad fingendos arcanos cum Gabriele Archangelo congreſſus Columbam aſſuefecerat vt ex aure ipſius peteret pabulum, quod veterator callidè eo loco abdere conſueuerat: hanc ille dicebat eſſe ipſiſſimum Spiritum ſanct. Volumen nouæ legis condidit, Alcoranum. Quumque iam appetendi regni opportunum tempus videretur, columbæ ſchedam alligat in qua ſcriptum, Quiſquis tauro iugum impoſuerit rex eſto. Subornatur taurus, cuius inter cornua Alcoranus defigitur: hic cum multorum terrore ſubito erumpens ad Mahumetem (ita enim fuerat edoctus) accurrit. Is pro concione legem veluti cælo demiſſam recipit. Sergius aperta columbæ ſchedula verba legit, adfert iugum, quo impoſito, confeſtim Mahometes Rex, Sergius propheta denuntiatur.

In lege omnia abſurda & ridicula de creatione mundi, de eius fine, de paradiſo, inferno, cœlo, terra, creatione hominis, deque Mahumetis itinere in Paradiſum. Vnum tamen Deum agnoſcit, Chriſtum etiam pro magno propheta coli præcepit, vt & Moyſen & ſe Annum non ex Solis, ſed ex Lunæ curſu æſtimari vult. Hiſce omnibus & infinitis aliis à ſe inſtitutis, Arabiaque vniuerſa ſubacta, poſt multa bella tandem veneno à domeſticis extinctus eſt, cum ageret annum XL. Nam cum gloriatus eſſet ſe tertia die reſurrecturum, ideoque corpus ſuum humo tegi vetuiſſet, vnus ex diſcipulis eius Albunor veritatem & doctrinæ & vaticiniorum probaturus, clam ei venenum propinauit, quo hauſto toto corpore tumefactus interiit. Cumque in duodecimum vſque diem corpus eius inſepultum iaceret, nec vlla reſurrectio, ſed fœtor intolerabilis ſequeretur, Albunor ſuperueniens corpus à canibus diſcerptum offendit, oſſaque reliqua collegit, & in vrnam concluſa ſepeliit.

Obiit itaque Mahomet Pſeudopropheta ſub annum Chriſti DC.XXXI. poſtquam in Damaſco regnaſſet ann. IX. Sepulchrum eius in Mecha Perſidis ſummo cultu & veneratione Turcæ & Mahometani omnes proſequuntur.

VARTOMANNVS tradit monumentum eius eſſe in Arabiæ Petrææ vrbe, quam vocant Medinam, atque eo loci à Saracenis ſolere frequentibus peregrinationibus viſitari.

Narrat idem, quod cum eſſet Medinæ, ducem quendam quaterna millia ſeraphorum obtuliſſe Myſtagogo, vt oſtenderet cadauer Nabi, quod Arabibus prophetam ſignificat: ibi Myſtagogus, Tunc hiſce luminibus quibus tot ſcelera perpe-

traſti,

traſti,audebis eum conſpicari, cuius intuitu Deus maximus cœlum & terram creauit? Tum ducem: Agnoſco vera eſſe quæ dicis, ſed hoc vnum liceat mihi impetrare, vt videam Nabi; quo viſo libenter in eius gratiam oculos mihi effodiam.

Armenii aliquando actis ſub terra per octo ferè ſtadia cuniculis, cadauer Mahometis furari animũ induxerant. Verùm detectis eorum inſidiis, proditi, pœnas ſceleris capite expenderunt. Ferreis deindè cratibus vndique incluſum ſepulchrum munierunt, ne prophetæ corpus furto vel inſidiis, vel etiam fraude aliqua ipſis eriperetur.

Omnis Turcorum religio, leges, orationes, ſacrificia, eleemoſynæ, & quidquid ad ſalutem animæ conſequendam neceſſarium ducunt, ex libro quem ſua lingua Muſaph nominant, promanat. In triginta partes vel tomos liber iſte diſtributus eſt, Arabes eum Curaam vocant, quaſi dicas, Principium & finis legis Turcicæ. Huic libro omnis eorum religio velut fundamento innititur. Et citra omnem hæſitantiam aſſerunt Turcæ, hunc librum per orbem terrarum ab Archangelo Gabriele, ipſorumque aduocato Mahomete, ex ſingulari gratia Dei diſtributum euulgatumque eſſe, adeoque Mahometem ipſum vna cum ſuis diſcipulis concinnaſſe, & fuſe ita deſcripſiſſe. In tanto honore librum iſtum habent, vt nemo, niſi à vertice ad plantam vſque recenti aqua ablutus ſit, vel mundo linteolo manus ſuas circumuoluerit, eum attrectare auſit. Quoties in templo clara voce, ex libro iſto aliquid legitur, ſingulari cum animi deuotione omnes auſcultant, adeoque vel corpus paulum mouere ipſis eſt religio. Lector quaſi extra ſe raptus, animum iis quæ legit intentum habet, librumque ſublimem tenens, ingens nefas eſſe ducit, ſi infra cingulum eum dimittat. Finita lectione, librum oſculatur, eoque oculos ſuos demulcet deindè vt ſacratiorem reliquis omnibus legis ſuæ libris, in loco editiore feſtiua cum ſolennitate reponit.

PRÆCEPTA RELIGIONIS TVRCICÆ.

Octo præcepta habent, quæ in libro memorato additis explicationibus continentur.

Primum ita efferunt lingua ſua. La illah ilelah, Mehemmet Ireſul Allah. Hoc eſt: Non eſt Deus niſi vnus: Mehemmet autem Propheta eius, Mahometem porro ſua lingua nominant Acuttamam Pegamber, hoc eſt, vltimum Prophetam à Deo miſſum.

II. Præceptum: Omni fide, amore, honore, reuerentia, quoad eius fieri poteſt, patrem & matrem proſequere, nec quidquam contra voluntatem parentum conare.

III. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

IV. Præceptum iubet vt conſtituto quiſque tempore in ipſorum Meſchit, hoc eſt, templo compareat.

V. Præcepto mandatur vt quiuis intra annuum ſpatium legitimo ordine menſem ieiuniis conſecret.

VI. Exigitur, vt pro ſuarum quiſque rerum conditione & ſtatu de ſuis facultatibus eleemoſynas largiatur.

VII. Præceptum requirit, vt matrimonium quiuis ineat ſolenneſque cæremonias & ritus quam accuratiſſimè obſeruet.

VIII. Præceptum eſt, ne quis vlla ratione, niſi vi vel iure coactus alium occidat.

PECCATA GRAVISSIMA.

Præter hæc præcepta, ſeptem etiam peccata mortalia inter grauiſſima hominum flagitia numerant. Ea ſunt: Superbia, Auaritia, Impudicitia, Iracundia, Inuidia, Acedia, Luxus vel Gula. Quorum vnumquodque homini exitiale, eumque æternæ pœnæ reum facere ſtatuunt. Horum explicationem etiam continet liber præfatus, ac variis fabularum commentis eandem confirmat.

Scripſit de his omnibus Ioannes Antonius Mænaninus, qui à piratis captus, & Turcicæ ſeruituti addictus omnes illorum ſuperſtitiones, ritus, leges & mores vel inuitus addidicit, & reſtitutus libertati in compendium redegit.

EORVM TEMPLA.

Templa quæ lingua ſua Turcæ Meſchit nuncupant, noſtratibus non omnino ſunt diſſimilia, alia aliis ampliora.

Conſtantinopolitanum, quod ad S. Sophiam vocant, omnibus excellit, rotundum, tecto plumbeo atque fornicato coopertum, Romanorum Pantheo non abſimile, niſi quod Conſtantinopolitanum amplitudine & altitudine præſtat, porphyreticis marmoreiſque columnis inſigne.

Ianuæ templi ære prorſus obductæ ſunt, ex quibus vnam è ligno Arcæ Noë exſtructam eſſe fabulantur, qua etiam de cauſa perforato ære tribus locis lignum oſculis adeuntium, & remiſſionem inde peccatorum ſibi promittentium, patere aiunt. Templum hoc à Conſtantino Magno exſtructum fuit & religioſo affectu à Turcis frequentatur. Sub Baiazethe ſex, & triginta millia qui illud religionis ergò adirent numerata fuerunt.

Bajazethis huius parens Mahometes, qui Conſtantinopoli expugnata ibi ſuo imperio ſedem elegit, aliud quoque templum ad ſimilitudinem huius exſtruxit, quod imaginibus omnino vacuum aureis litteris pro more Æthiopum inſignitum eſt.

In templis præter libros, lampades, tapetia, ſuper quæ in genua prouoluti ſe inclinant, nihil recondunt.

De illis ita ferè ſcribit Bartholomæus Georgeuiz peregrinus Hieroſolymitanus: Templa habent ampla & ſumptuoſa, ipſorum lingua Meſchit appellata, in quibus nullas prorſus imagines vidi, præter hæc verba: La illah illelah Mehemmet Ireſul Allah, Taure bir Pegamber Hah. Id eſt, Non eſt Deus niſi vnus, Mehemmet autem Propheta eius: Creator vnus & prophetæ æquales. Vel hæc: Fila Calib illelah, id eſt, non eſt fortis ſicut Deus. Templum totum eſt dealbatum pauimentum floribus ſtratum, deſuper tapetibus ornatum, & magna in eo eſt lampadum oleo ardentium copia.

SACERDOTES ET MONACHI.

Turcæ etiam ſuos habent Sacerdotes, quorum varij ſunt ordines. Primus omnium vocatur. Caldeleſcher qui Princeps reliquorum, iudicialium ſimul cauſarum iudex eſt & adminiſtrator.

Proximus ab hoc Mophti vocatur.

Tertius Cadi, cuius officium eſt populum docere.

Hos ſequuntur Præfecti Hoſpitalium, quos Modecis vocant.

Sunt deindè Antippi, qui è cathedra vel gradibus templi, capita Mahometanæ religionis ex libro publicè legunt, altera manu gladium nudum, altera verò acinacem oſtentantes, vt populus vna manu lanceam, altera gladium aduerſus Mahometanæ legis oſores ſemper in promptu habeat.

Sunt deinde qui vocantur Imam, qui coram populo cæremoniis in templo conſtitutis vtuntur.

Poſtremi ſunt quos vocant Meſſin, qui de turribus populum ad preces in templo fundendas cantu ſuo conuocant.

Sunt præterea inter ipſos qui hymnos concinunt, Sophi dicti.

Hi octo Sacerdotum gradus præcipui ſunt, & qui in pretio & honore apud ipſos habentur.

Sunt præter hos & mendicantes Monachi, quos Giomailer Calender, Deruiſos, Torlachos vocant. Sed reuera hi ſunt turba iners & paraſitica, qui pigritiæ ſtudentes nihil prius habent quam qui vt Epicuri de grege porci ventri ſeruiant, voluptatibuſque & libidinibus, nulla religionis habita ratione indulgeant & Sodomitica impietate ſe contaminent, quos licet contemptiſſimos, ſolus tamen religionis prætextus inter Mahometiſtas tuetur.

☞ Vide pleriſque de his ab aliis ſcripta in loco de Ethnicis, Tit. Mahumetanæ religionis Societas. Vbi etiam plura de eodem hoc argumento adferuntur, vtpote de materia & forma religionis Mahumetanæ, aliiſque eo pertinentibus

* Turris.

Definitio et Etymologia.

TVRRIS Πύργος Græcè, à terrendis hoſtibus, velut Arx ab arcendis, dicta; eſt ædificium ſiue moles reliquis eminens. Vnde & circumquaque proſpici, & ex ea tanquam ex ſpecula eminus etiam videri poteſt. Ædificatio autem turrium in ciuitatibus facit ad earum ornatum, ſimulque munimentum, nec non ad ciuium oblectationem, qui ex illis longinqua loca quoquo verſus ſpectantes, oculos atque animum iucundiſſimè paſcunt. In caſtris vero loco munitionis ſunt, earumque meminit frequenter Cæſar, & Virgilius, hic quidem *lib. 9. Æneid.*

Nec ſpes vlla fugæ miſeris ſtant turribus altis
Nequidquam

Fiebant autem turres illæ ex trabibus, cratibus aut alia

 materia

materia, idque ad plura aliquando tabulata, vnde & eaſdem aliquando ab hoſtibus accenſas legimus. Videatur locus *de Machinis bellicis.*

Meminit Vegetius turrium ambulatoriarum, eaſque appellat machinamenta ædificiorum, ſpecie & tabulatis compacta, quæ ne hoſtili crementur incendio; ex crudis coriis vel centonibus communiuntur, iiſque pro modo altitudinis latitudo additur, ſic vt nonnunquam CCCC. pedes latitudinis habeant, tantæ autem ſunt proceritatis, vt quaſuis lapideas adæquent. His autem plures rotæ ſubduntur, quarum lapſu volubili ea moles mouetur, erat harum vſus etiam in caſtris vnde & muris admouebantur, erantque terrori incolis. Hinc quidam vocis etymon deducunt, vocantes turrim à terrendo quaſi aſpectu terribilem.

TVRRIVM ÆDIFICATORES.
Earvmqve Antiqvitas.

Peracto diluuio, Nemrod cum ſuis, adiecit animum ad ædificandam turrim, vt eſſet arx tyrannidis & impietatis ipſius, vt inquit, *Aug.l.16 de Ciuit.c.4.* cuius culmen pertingeret ad cœlum *Gen.c.10.* id eſt altiſſimum. De altitudine autem huius turris mira habet *Hier. n.14. Iſaiæ.* Scilicet eam habuiſſe altitudinem quatuor mille paſſuum, ſiue milliaris magni, quod Germanicum dicimus.

Addit Ioſephus, Nemrodianos cogitaſſe ædificare turrim ea altitudine, ad quam diluuium aſcendere non poſſet, ſi rediret. Erat autem turris in vrbe Babel, eiuſque reliquiæ permanſerunt teſte *Hier.& Theod.* vſque ad tempora illorum.

Finis huius ædificij erat, quem indicat Moyſes ambitioſa cupiditas nomen ſuum celebrandi: quod Deo diſplicuiſſe conſtat, vt qui operis progreſſum impediuerit diſſonantia & confuſione linguarum, vt amplius ſe inuicem intelligere non poſſent.

Ex hac autem hiſtoria natam fabulam Gigantum Iouem cœlo pellere laborantium, docet Alcimus Auitus, & Sybylla *libro tertio.*

Diod.Siculus l.3.c.3. prodidit, Semiramidem quæ ducentis circiter annis poſt Nemrod ædificauit Babylonem; cum extrueret Babylonem, turres in ea cc.& L. excitaſſe, quarum latitudo altitudoque magnificentiam æquaret murorum.

Hieroſolyma Iudæorum metropolis turres habuit admirabiles, Pſephinam, Hippicon, Phaſelum & Mariammem *Ioſephus l.9.c.6. Belli Iudaici.*

In Africa Hiſpaniaque Turres Annibalis: in Aſia vero propter piraticos terrores, ſimile ſpecularum præſidium excitatum: in quibus prænunciatiuos ignes, ſexta hora diei accenſos ſæpè compertum eſt, tertia noctis à tergo vltimis viſos *Plin. lib.2.c.1.*

In Seueri rebus prodit Dion, ad Byzantium turres ſe vidiſſe numero ſeptē, à portis Thraciis in mare vergentes. Eas ſi quis præter ſeriem impuliſſet, vox prorſum edebatur nulla. Quod ſi ad primam quis inclamaſſet, aut lapidem impegiſſet, exceptum illa ſonum reddebat, ac mox ſequens, & deinceps, donec ad extremam perferretur vox, ſic vti perturbatione interſtrepens ſentiretur nulla omnino *Celius l.19.c.13. A.L.& Suid.*

Cosdras rex Perſarum fortiſſimus, cum Africam ſubiugaſſet & Aſiam, & potentiſſimus effectus eſſet, ſuperbiuit, ſibique turrim argenteam excelſam valdè, in cuius ſummo thronum aureum ornatum gemmis, atque quadrigæ Solis & Lunæ, & imagines ſtellarum mobiles ſtupendo artificio conſpicerentur, fieri iuſſit: occultaque ſub eo foramina, per quæ diffundens aquam, inferioribus pluere, veluti Deus diceretur. Ingenioque ſpiraculi vſus ad Bombardæ ſimilitudinem fulmina & tonitrua mittere iubebat. *Pompilius Azalus l.5.nat.9.*

Daniel Propheta cùm ab omnibus Deo charus exiſtimaretur, & propter hanc de ſe opinionem apud reges Perſarum eſſet illuſtriſſimus: ædificauit apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcherrimum, & ſingulari admiratione dignum, quod in hodiernum vſque durat, & ſpectantibus recentiſſimæ ſtructuræ videtur, ac ſi ea ipſa die qua ſpectatur, eſſet abſolutum, tantam nouitatis ſpeciem, & tam integram pulchritudinem habet: nihil omninò à tam longo tempore læſam, præter aliorum ædificiorum conſuetudinem, quæ æquè atque homines vetuſtatis iniuriam ſentiunt, nec firmitatem ſolùm, ſed etiam decorem ſenſim deperdunt. Mox autem durat vſque in præſens tempus, vt in ea turri ſepeliantur Medorum reges, & Perſarum, atque Parthorum: eiuſque cuſtodia ſacerdoti Iudaïci generis concreditur. *Ioſeph.l.10.cap.vlt.Ant.*

Ptolemævs Philadelphvs in Pharo inſula, non ad alium vſum, quam ad nocturnos ignes nauium curſui oſtendendos, turrim conſtituit talentis octingentis, Gnidio Soſtrato architecto, qui ſtructuræ tantæ ſuum inſcripſit nomen. *Plin. lib.36.cap.12.*

C.Mecœnas, tum in aliis multis tulit magnificentiæ laudem tum in turri illa editiſſima, quæ poſtea Mecœnatiana dicta eſt. *Suet.*

Ptolemævs Rex in Inſula Pharo prope Alexandriam egregiam turrim ædificarat quadrangularem, ampliſſimam, tum altitudine, tum latitudine; murorum autem craſſitie pedum 21. conſtat, tota eſt lapide pellucido, adeò vt lumen interius irradiet exterius, ſicut in vitro fieri videmus, vt tradit Marcus Aurelius Imperator ad Pollionem in Zenone Philoſopho extat *in eius vita libro 1.c.40.* Turris eius ſumptus ad octingenta talenta aſcendiſſe tradit *Plin.lib.36.c.12.poſt.Herodotum lib.2.cap.10.*

Sed & in Cyzico vrbe iuxta portam, quæ Thracia vocatur ad ſtultam voluptatem, turres ſeptem ita ædificatæ ſunt, vt voces accepto numeroſiore repercuſſu multiplicentur, cui miraculo à Græcis nomen datum eſt Echo. *Plin.lib.6.c.15.*

Memorant præterea ij, qui Orientem perluſtrarunt, admirandam eam eſſe Turrim, quæ viſitur in Fucheo Sinarum vrbe, quam tradunt ſuperare omnia Romanorum ædificia: eſt enim extructa ſupra 40. ſolidas columnas ampliſſimas, ſimul & altiſſimas. *rer.Sinar.l.1.c.9.*

Altitudinem putant nonnulli maiorem non reperiri in quauis turri Italica, ſiue Cremonæ, ſiue Bononiæ, quam in Africa vrbe Marocco, in exædificata à Rege turri; eſt ambitu pedum 100. ſuperat autem longè hunc numerum altitudine. Surgit enim in ſeptem ampliſſima ſolaria, ad quæ præ planis gradibus per gyrum aſcenditur. Vbi ventum eſt ad ſummum, patet planities plurima, in qua locata eſt pyramis in imo patens pedes quinquaginta, longa circa pedès triginta, in cuius ſummo vertice ordine locatæ ſunt velut veru confixæ 3. ingentes ſphæræ argenteæ.

Extat & alia Turris ad templi vſum, & ipſa ampliſſima, in cuius ſummo cacumine velut ordine veru confixæ conſpiciuntur tres ingentes ſphæræ aureæ, quarum pretium ad centum triginta aureorum millia æſtimari tradit *Zeon. de rebus African.par.1.*

Hunc ſumptū ſuperant turres in Indiæ Orientalis Regno Mien. Nam regium ibi ſepulchrum extat, inter duas turres locatum, ipſum quidem aureis argenteiſque laminis digitali craſſitudine obtegitur. Turres verò ipſæ, præter id quod in ipſarum ſummis verticibus aureas & argenteas campanulas ita conſtitutas habent, & vento agitatæ è catenulis pendentes ſonitum ſuauem edant: etiam ipſarum tecta quanta, quæ maxima eſt, latitudine patent, vnius quidem argenteis laminis digituli craſſitudine, alterius autem aureis laminis etiam pari craſſitudine conteguntur, vt tradit *M.Polus l.2.c.44.*

Carolvs Magnvs in ora Oceani Germanici Belgicique ſitæ vrbis Bononiæ littore turrim inſtaurauit, cuius vſus nocturno nautarū curſui ignes oſtenderet; ad prænuncianda vada portuſque introitum. Ipſe ignem incendit primus in vertice turris, quam Pharon nuncupauit, Ægyptiæ imitatione *Auentinus lib.4. Annal. Boiorum, & Aimoinus.*

Venetiis, duce Dominico Maureceno, Marciana turris quæ è regione fori eſt D.Marci, fundata dicitur, opus ſanè admiratione dignum. Ferunt molem ipſam tam altis fundamentis impoſitam, vt penè plus operis illa hauſerint, quam id reliquum ſit quod exſtat. Eius faſtigium, quod ex puriſſimo fulget auro, in eam aſſurgit altitudinem, vt non ſolùm vrbem, quam circumquaque ſubiectam habet, contemplari inde liceat: ſed ad ortum quoque & meridiem, longè latéque in ipſum mare aperiat proſpectum, ita vt ex Hiſtria Dalmatiaque introrſum nauigantibus, ad ducenta & amplius ſtadia fulgor ille, tanquā ſidus quoddam ſalutiferum, occurrat. Dicitur autem aſſurgere ad pedes ccxxx. vt refert *Bordon.de inſulis, & Sabel.l.7.Dec.1. & lib.4. Enn.9.*

Videntur maiores noſtri apud Europæos olim oblectari exſtruendis in ſuis oppidis, præcelſis turribus quæ inſtar ſpecularum longè latéque ſe oſtenderent, ad non exiguum earumdem ornatum, & aduerſus inſidias quæ facilius inde deteguntur præſidium, atque ad itinerantium qui locorum ſitum & diſtantiam ex earum aſpectu facilius metiuntur; terra marique commoditatem inuentes.

Habet

A Habet in Hiſpania Hiſpalis turrim magnificam Principi Eccleſiæ adiunctam, vti etiam Toletum; quam olim Mauri ædificauerunt ex cocto latere, per cuius cocleam eques aſcendere poteſt.

In Italia, etiam Cremona turris altitudine aliis Italiæ vrbibus præcellit. Sed Germania reliquis Europæ prouinciis hac turrium magnificentia præſtat. Superior quidem, Argentoratenſem molem toto orbe celeberrimam oſtentat, ad quam in quadrum gradibus lapideis in acumen diſpoſitis etiam deforis aſcenditur. Structura eſt perelegantí & excelſa ad pedes Geometricos 574. quæque inter ſtupenda mundi, octauum obtinet locum. Cœptum eſt autem hoc opus auguſtiſſimum an. M.CC. LXXVII. & perductum fuit vſque ad quatuor teſtudines galeæ ſiue faſtigij, reliquum autem perfectum eſt beneficio Iunchrorum Pragenſium, circa ann. M.CCC.LXXXIII. videatur *B. Rhen. l. 3. Rer. Germ. Munſter in Coſmograph. & Geor. Bruyn.* Etiam Auguſta quam vocant Vindelicorum, inſigni turri decoratur, vti & Vienna in Auſtria, quæ turrim Eccleſiæ ſuæ ſancto Stephano ſacræ adiunctam habet, non exiguæ proceritatis.

B Colonia Agrippina etiam contigua metropolitanæ Eccleſiæ fundamenta iecit Turris admodum ſtupendæ, cui ſi manus artificis extrema admoueretur, & in eam molem exſurgeret, quam fabricæ latitudo exigit, nulla eſſet in orbe terrarum quæ hanc ſiue altitudine, ſiue ſpiſſitudine æquaret, viſitur in ea adhuc hodie inſtrumentum quod vehinaſtrum aut Geranium vocatur, eſtque inſtar gruis collo extento; quo vſi fuerunt attrahendis lapidibus ferro obductum, eoque nomine vulgus dicit Coloniam Agrippinam dignoſci ex Turri quam recuruam habet, ob acum illius inſtrumenti verſatilem & eminentem.

Inferior inſuper Germania quam Belgium dicimus, Turrium ſtupendarum magnificentia ornatur, cum vix vlla ciuitas reperiatur, quæ ſurgentem aliquam in cælum molem non exhibeat. Excellit præ aliis, primaſque tenet, Turris Eccleſiæ Cathedralis Antuerpienſis, ex candidis lapidibus ſummo artificio & opere cœlatorio exſtructa, quæ perfecta demum ſub an. M.CCCC.LXC. fuit incertum quando cœpta. Habet altitudinis ſupra quadringentos & L. pedes Geometricos, & campanarum varietate ac multitudine, nam ſupra LX. numerantur præter alia architecturæ illuſtria ornamenta, affabrè ornatur.

C Ex eá non tantum vicina prædia, agri & vrbes proſpiciuntur, ſed inſuper ad XII. milliaria Germanica ſiue patriæ, omnia deteguntur, ob ſummam Regionis planiciem & æqualitatem, neque multum diſſimilis eſt Argentoratenſi, niſi quo gracilior & magis perlucida videatur, cum altitudine ab illa nonnihil ſuperetur. Ferunt Carolum V. dicere ſolitum, cum ſubinde Antuerpiæ turrim conſcendiſſet [prout etiam à paucis annis id fecere Sereniſſimi Principes Albertus Auſtriacus, & Iſabella Hiſpaniarum Infans;] mereri artificem tanti operis ſtructuram ſericum velum quo obtegeretur, ex quo ſemel duntaxat per annum remoto, omnibus ea conſpicienda exhiberetur, quæ alias dum quotidie videtur, vileſcit, ſuaque laude & merito præconio deſtituitur.

Mechlinia quoque egregia D. Rumoldi mole celebratur, quæ altitudine ſua Antuerpienſi non cederet, ſi in acumen aſſurgeret, cum nunc duntaxat quadratam figuram referat, & extremam artificis manum adhuc requirat. Fuerunt qui conſpectam eminus, caminum exiſtimabant, attoniti quanta ædium moles foret, quæ tam vaſtum caminum educeret.

D Vltraiectum apud Batauos hac etiam laude excellit, quod Eccleſiam metropolitanam à primis Belgarum Apoſtolis Vvillibrordo & ſociis primitus fundatam, cum eleganti, & ſtupendæ altitudinis, & operis eximij Turri habeat. Altercatur nonnunquam iucunda æmulatione impulſi Incolæ huius Territorij & Brabantiæ, de altitudine turrium Antuerpienſis, Mechlinienſis, & huius, ita modica inter has eſt diſparitas, niſi quod poſteriores à priori ſuperentur.

Eſt in Territorio Vltraiectenſi oppidum ſatis amœnum, quod Amor fortium, à ciuium amore forti & vnanimi, nomen obtinuit. Hic Eccleſia eſt D. Georgio ſacra, fundata an. 1337. adiunctam habens Turrim, quæ proceritate, arte, & elegantia cum aliis pleriſque Europæ celebrioribus conferri meritò poteſt.

Neque prætereunda eſt Principum Sedes Bruxella, quæ inter alia ſuæ vrbis decora, etiam medio foro, turrim excelſam quæ reliquis, plures, n. habet; ſuper emineat, oſtendit, in cuius culmine Michaëlis Arch. Diui tutelaris imago verſatilis conſpicitur. B

Initiam facerem Flandriæ ſi Brugas celeberrimum olim Emporium, ſilentio inuoluerem. Laudantur etiam hæc à gemina Turrium mole, quarum vna Hallis, vt vocant, altera B. Virginis templo, immenſæ vtraque celſitudinis, & quæ cum Antuerpienſi quibuſdam decertare videatur; coniungitur. Harum proſpectus non modo egregium vrbi præbet ornamentum, ſed inſuper nauigantibus per Oceanum, à quo vix tertio milliari eadem diſtat; opportunum præſtat oblectamentum, dum errabundi ad has velut ſpeculas vela curſumque flectere ſoleant.

Inter reliquas autem Arteſiæ machinas & turrita ſpectacula, Camer non infima laus debetur, in quo edita etiam turris rudi marmore in acum protenſa, & perlucido artis ſtupendæ opere aſſurgit, quæ primis illius Regionis non immerito accenſetur.

Vti & illa quam Arrebati in monaſterio Vedaſtino: Gandaui in Eccleſia primaria S. Ioan. Sylueducis in Eccleſia eiuſdem nominis, à paucis annis vis fulminis ex inopinato incendit, quarum reliquæ hodie ſuperſunt, & auxiliatricem manum quo priſtinæ moli, & ſplendori reſtituantur, F expoſcunt.

Neque caret Gallia his machinis, nam Rothomagus turrim oſtentat miræ altitudinis, quam Georgius Aboyſius ſcribitur conſtruxiſſe an. M.D. ex collecta trium obolorum Turonenſium, quos populo impoſuerat, tanquam eleemoſynam, pro vſu butyri & lacticiniorum per quadrageſimam, vnde & Butyri turris hodie nuncupatur. *Abrah. Ortel. in Theat. ad. Tab. Britanniæ.*

*Tutela. Tutores.

Definitio et Etymologia.

TVTELAM, definit *Seruius*, vim ac poteſtatem in capite libero, ad tuendum eum qui per ætatem ſe ipſe defendere nequit, iure ciuili datam & permiſſam. Hæc autem ætas iure definita eſt vſque ad an. XIV. Tutores autem ſunt, qui eam vim ac poteſtatem habent, & ex ipſa re nomen acceperunt. Itaque vocantur tutores, quaſi tuitores, atque defenſores quomodo Æditui qui ædes tuentur Gr. tutor *πρόδικον ἐπί-* G *βολον πρόβολον*, & tutela *ἐπιβολή*.

Tutores quibus, quando, quomodo dandi?

Colliguntur hæc *ex l. 1. Inſtitut. Iuris Tit.* XIII. vbi ſic legimus: Permiſſum ex parentibus, liberis impuberibus, quos in poteſtate habent teſtamento tutores dare. Et hoc in filios filiaſque procedit omnimodo, nepotibus verò neptibuſque; ita demum parentes poſſunt teſtamento tutores dare, ſi poſt mortem eorum in poteſtatem patris ſui non ſint recaſuri. Itaque ſi filius tuus mortis tuæ tempore in poteſtate tua ſit: nepotes ex eo non poterunt ex teſtamento tuo tutores habere, quamuis in poteſtate tua non fuerint, ſcilicet quia mortuo te in poteſtatem patris ſui recaſuri ſunt.

Cum autem in compluribus aliis cauſis poſthumi pro iam natis habeantur: & in hac cauſa placuit non minus poſthumis, quam iam natis teſtamento tutores dari poſſe: ſi modo in ea cauſa ſint, vt ſi viuis parentibus naſcerentur, ſui hæredes, & in poteſtate eorum fierent.

Sed etſi emancipato filio tutor à patre datus fuerit Teſtamento: confirmandus eſt ex ſententia Præſidis omnimodo, H id eſt, ſine inquiſitione.

Dari autem tutor poteſt teſtamento non ſolum paterfamilias, ſed etiam filius familias.

Sed & ſeruus proprius teſtamento cum libertate, rectè tutor dari poteſt. Multi iniquitate fortunæ ſerui ſunt, qui digni ſunt vt etiam liberis imperent. Itaque veteres non dubitarunt ſuis pupillis præficere virtutem in ſeruis deprehenſam. Et tam pædagogos quam tutores ſoliti fuerunt ex ſeruis deligere.

Legimus olim Anaxilaum Rhegynorum tyrannum cuidam Micytho ſeruo ſuo credidiſſe tutelam liberorum ſuorum cum vniuerſi regni adminiſtratione.

Sed ſciendum eſt (pergit idem liber de ſeruo *Tit.* 14.) eum & ſine libertate tutorem datum, tacitè libertatem directam accepiſſe videri: & per hoc rectè tutorem eſſe. Planè ſi per errorem, quaſi liber, tutor datus ſit: aliud dicendum eſt.

Seruus autem alienus purè inutiliter teſtamento datur tutor:

A tor:ſed ita,cum liber erit,vtiliter datur. Proprius autem ſeruus inutiliter eo modo tutor datur.

Furioſus,vel minor vigintiquinque annis tutor teſtamento datus,tutor tunc erit,cum compos mentis, aut maior vigintiquinque annis fuerit factus.

Ad certum tempus,vel ex certo tempore,vel ſub conditione, vel ante hæredis inſtitutionem poſſe dari tutorem non dubitatur.

Certæ autem rei vel cauſæ tutor dari non poteſt:quia perſonæ,non cauſæ,vel rei tutor datur.

Si quis filiabus ſuis vel filiis tutores dederit:etiam poſthumæ vel poſthumo dediſſe videtur: quia filij vel filiæ appellatione,& poſthumus & poſthuma continentur. Quod ſi nepotes ſint,an appellatione filiorum & ipſis tutores dati ſint? Dicendum eſt,vt & ipſis quoque dati videantur,ſi modo liberos dixerit. Cæterum ſi filios: non continebuntur,aliter enim filij,aliter nepotes appellantur.

Plane ſi poſteris dederit:tam filij poſthumi, quam cæteri
B liberi continebuntur.

IVSTINIANVS hoc loco docet generali appellatione poſthumorum intelligi filios liberoſque poſthumos, & quicumque poſt teſtamentum naſcentur ab illis,etiamſi ante mortem teſtatoris, quanquam non comprehendantur, qui iam nati erant cum teſtamentum ſcriberetur.

Porrò autem ipſis poſthumis dari potuiſſe tutores vel illud indicio eſt,quod ſcribit Suetonius,Iulium Cæſarem teſtamentum facientem, plures ex iis qui eum occiderunt nominaſſe tutores filij,ſi quis ſibi naſceretur.

Quibus autem teſtamento tutor datus non eſt: his ex lege duodecim tabularum agnati ſunt tutores, qui vocantur legitimi. Cuius inquit *Vlpianus l.1. de l. tutor.* ſumma fuit prouidentia vt qui ſperarent habere ſucceſſionem,iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

Sanè olim apud Athenienſes mortuo Clinia Alcibiadis patre,tutores legitimi Alcibiadis impuberis fuêre Pericles & Ariphon,vtpotè, inquit Plutarchus. *προσήκοντες κατὰ γένος.*

Apud Lyſiam oratorem,cuius verba exſtant apud Dionyſium Halicarnaſ. *in eius vita*, proponitur aliud exemplum memorabile cuiuſdam Diogetonis,qui eorum tutor fuit,quorum & auus & auunculus erat,filiam ſuam in matrimonium dede-
C rat fratri ſuo Diodoro;ex quibus ij ſuſcepti erant. Diodorus cum ad bellum proficiſceretur, hoc omine ſuum illum fratrem ſocerumq; illis tutorē dat, *πάντων καὶ τὸν παιδίων καὶ θεῖον ἡγούμενος διὰ ταύτας τὰς ἀναγκαιότητας οὐδένα μᾶλλον προσήκειν ἑτέρῳ εἰς τοὺς παῖδας ἐπιτροπεύειν*; hæc enim verba ſunt Lyſiæ apud Dionyſium.

Sed tamen conſtat Solonem aliquando vetuiſſe tutelam ad eos deferri, ad quos pertineret pupilli hæreditas, quoniam periculoſum videretur vitam pupilli committi eius fidei, qui ex pupilli morte magnum commodum exſpectat,vt ferè quiſque conatur,eum quem proximus hæres inſequitur,expungere, inquit Perſius.

Verùm leges noſtræ alia ratione huic periculo occurrerunt. Nam iubent Prætorem præſentibus cæteris propinquis prouidere, vbi pupillus tutò moretur, & ſine vlla ſuſpicione alatur, *libro.1. & 5. D. vbi pup. educ. vel mor. dec. lib.1. & 2. C. illo Titul.*

Si cui verò nullus omnino tutor eſſet, ei dabatur in vrbe Romana à Prætore Vrbano,& maiore parte Tribunorum ple-
D bis tutor ex lege Atilia: in prouinciis verò à præſidibus prouinciarum,ex lege Iulia & Titia.

TVTORVM MVNVS EX LEGIBVS HVMANIS

Pupillorum cura Tutoribus incumbit: illos veluti proprios liberos,ac ſibi à Deo commiſſos & datos amare, & ab omni defendere iniuria, educareque in diſciplina & timore Domini. Deindè ſi facultates à parentibus relictas habeant,eas diligenter conſeruare,& potius augere,quam conſumere:ſin nullas, eas veluti pauperes, propinquos tamen, propter Deum omni beneuolentiæ genere proſequi, vt vellent ſuos liberos tractari ſi in parem calamitatem inciderent.

Ad illos etiam ſpectat ex legibus ſupradictis, pupillorum conditionem pro viribus meliorem facere,nunquam deteriorem. Ideoque non habent poteſtatem donandi aut alienandi res pupillorum,niſi ex cauſis iure permiſſis.

Bona etiam tutorum pro geſtis & non geſtis ſunt tacitè obligata pupillo. Et non implentes conditionem vtilem pupillo,tenentur ad intereſſe.

Si pupillos curæ ſuæ commiſſos à litibus eis motis non defenderint, vt ſuſpecti ſunt remouendi, & de proprio illorum damna pupillorum reſarciri debent. *Pandect. lib.26. Tit. 10. lib.3.* Si res pupillares quas ſuo tempore in rem eorum venundare debent, ſeruauerint, & ignè conſumptæ fuerint, vtpotè fruges in horreo: tenentur de periculo propter ſegnitiem ſuam.

Omnia pupillis reddere tenentur, quæ lucrati ſunt ex horum tutela:ſunt quippe ad augmentum dati,non ad detrimentum. *Pandect. l.26. tit.7. lege* 58.

Debent inſuper facere quod diligens paterfamilias facturus eſſet: quod cum non præſtiterint, cuiuſcumque conditionis exiſtant, accuſari poſſunt, etiam à quolibet,de ſuſpecto. *Tit.7. leg.33.*

Si pupillis negauerint alimenta indebitè,remoueri debent, atque puniri. *Tit.10. l.1.*

Denique cum non rebus duntaxat,ſed etiam moribus pupillorum præponantur,præceptoribus eorum mercedes pro F
facultate patrimonij, proque dignitate natalium conſtituere tenentur. Atque hæc de tutorum inſtitutione atque munere ex legibus humanis.

EX LEGE DIVINA

Diuinæ litteræ etiam multa in fauorem & gratiam pupillorum,& orphanorum decernunt;grauiſſima verò minantur his qui illos contempſerint,& læſerint. Viduæ & pupillo non nocebitis: ſi læſeritis eos,vociferabuntur ad me, & ego audiam percutiamque vos gladio,& erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli. *Exod.22.*

In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater,& pro viro matri eorum: & eris tu velut filius altiſſimi obediens,& miſerebitur tui magis quam mater. *Eccl.4.*

IOB inter virtutes & facta ſua memorat; Auris audiens beatificabat me eò quod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor *c.29.*

Apoſtolus Iacobus adfirmat religionem puram & immaculatam eſſe apud Deum,viſitare pupillos & viduas in neceſſitatibus eorum. *Iacob.1.*

Denique ſatis oſtendit Deus, quam eos amet charoſque G
habeat, quando patrem vindicemque eorum ſe toties appellat. *Pſal.9.10.67.81.131.145.&c.*

Iudæis autem grauiter ſuccenſet eis exprobrans, quod pupillos & viduas contriſtauerant, ideoque in duriſſimas calamitates & ſeruitutes abducti eſſent. *Ezech.22. Ier.5.7. Zach.7. Mal.7.*

APOSTOLORVM CONSTITVTIONES.

Quantum verò pupilli ſancti Apoſtolis fuerint curæ ac ſolicitudini,manifeſtant hi à Diuo Clemente illorum diſcipulo excepti canones *l.4. conſt. Apoſt. c.&.2.* Si quis Chriſtianus orphanus fiat,ſiue puer,ſiue virgo,benè erit ſi aliquis ex fratribus puerum ſuſcipiat,& filij loco habeat, hoc enim qui faciunt,opus magnum præſtant, orphanorum patres facti,& à Deo conſequentur huius officij mercedem. Si quis deſpexerit,cum ſit diues, orphano quidem prouidebit orphanorum pater,& viduarum iudex: illi vero occurret aliquis,qui ipſius parſimoniam deuorabit, fietque in illum quod dicitur: Quæ non comederunt Sancti,comederunt Aſſyrij. Viduam veſtram coram vobis alieni deuorant. H

EXEMPLIS.

Exemplo Mardochæi docemur, qui propinqui & tutores debeant pupillis & orphanis proximorum ſuorum. Hic enim Eſtherem puellulam in captiuitate vtroque parente orbatam, de vita pudicitiaque inter Barbaros periclitantem, in domo ſua collegit, veſtit, fouet,docet,atque vt propriam filiam curat: quod eximiæ charitatis & pietatis opus fuit. Noueras enim præceptum de dilectione proximi, omnium maximè pertinere ad curam habendam de propinquorum & conſanguineorum pupillis ac viduis: quoniam non ſolum iure diuino:ſed etiam carnis ac naturæ legibus his opem ferre tenemur,vt antè oſtendimus.

* Tympanum.

QVID, ET ILLIVS VSVS.

TYmpanum *τύμπανον* Græcè, inſtrumentum eſt ſupremâ parte vel vtraque etiam planum & rotundum,idque vel ære, vel buxo,aliòve ligno, quod vellere aut corio bouino extenſo

extenſo inducitur,& piſtillo pulſatur, editque raucum murmur,ac ſonum terrificum.

Apud Indos ferè ſimilibus in bello inſtrumentis vtuntur. Etenim in aëre ſuſpenſa ſcuticis diuerberabant, vnde ſonus horrendus excitabatur.Conficiebant autem ex trunco abietis excauato,orichalci tintinnabulum in eo collocantes,& corio taurino circumtegentes;cumque ſonum excitare vellent,vas iſtud concutiebant.

Vſus Tympanorum apud Ethnicos fuit in ſacrificio Matris Deorum. Vnde *Virgil.l.9. Æneid.*

Tympana vox buxuſque vocat Berecynthia, Matris Idea,&c.

Etiam in bello tympanis vtebantur. Conſtat enim ex Plut. Parthos ſonitu inſueto tympanorum Romanum exercitum turbaſſe, & in fugam conieciſſe, ſic vt M.Craſſus cum filio Publico, optimo & ciceronis amantiſſimo adoleſcente, penè occubuerit. *Plut.in M. Craſſo.*

Tandem à Romanis quoque ad bellum aptata,ad nos deuenerunt, qui abſque tympano peditem in aciem procedere non ſuſtinemus. Haberque quæuis natio peculiarem eadem pulſandi ritum.Tympanum inſuper in triumphis,ac publicis ſolenniis inter alia inſtrumenta adhibetur.Quin & Magnates plerique,iique ſummi, cum ſolenniter deducuntur, aut inaugurantur, tympaniſtas in comitatu habent, qui tympana ænea,ſiue ahenos cauos pellibus obductos vtrimque ac equo cui inſident pendentes aſſiduè pulſant. Qui mos à Germanis deſcendiſſe perhibetur, nunc tamen alij etiam Principes vſurpant.

Denique tympano pleriſque locis vbi tubæ aut campanæ deſunt, conuentus indicuntur, non ad bella dumtaxat, ſed etiam ad res forenſes,& ciuiles,putà promulgationem legum, edictorum,aut rerum nouarum,&c.

☞ *Pleraque ex loco de Bello,& Tuba petantur.*

Typographia. Typographi.

Definitio et Etymologia.

TYPOGRAPHIA vox eſt Græca à τυπόω formo, ſculpo quaſi litterarum ſiuè formarum impreſſio, τυπὸς enim picturam, & lineamentorum impreſſionem ſignificat, & γραφὴ ſcripturam. Definiri autem poteſt, quod ſit ars qua litterarum quarumuis typi ſiue formæ ita connectuntur & aptantur, vt atramento perlitæ, & torculari expreſſæ, ſui imaginem papyro aut alteri materiæ imprimant, & voces non modò integras, ſed & narrationes & volumina legere volenti reddant. Vocatur alio nomine Chalcographia, à χαλκὸς quos æs ſignificat, primum enim æneis characteribus vſi putantur huius artis Inuentores: quamuis alij dicant ligneis, nunc plerumque ſtanneos adhibent. Item dicitur Ars Impreſſoria, & qui eam exercent, impreſſores & Typographi, quamuis ſtrictius nunc hoc nomine vtantur, ad deſignandum tantummodo illos, qui mercede laborem ſuum ad hanc artem conferunt,cum illi quorum gratia & ſumptu operantur, ſe Bibliopolas, à vendendis libris potius quam excudendis appellent.

*Inventio.

Tradit de huius artis Inuentione pleraque *Zuvingerus in loco de Artibus mechanicis,Tit. Mecanicharum art.acquiſitio,§. Typographia*,& quomodo plures ad ſe eam trahere laborent,ſi non potius per fas aut nefas rapere. Quomodo olim ſeptem Græciæ vrbes de laude Homeri decertaſſe memorantur.

Sunt qui Argentinæ huius artis inuentionem tribuunt,vt videre eſt apud *Baptiſtam Fulgoſ.l.8. c.13.* qui ſecutus deſcriptionem *Iacobi Vvinphelingi in Epit.rer.German.c.65.* id ita ſe habere credidit.

HADRIANVS IVNIVS Batauus,& ex eo P.Bertius Leydenſis Scholæ quondam profeſſor, qui nuper Eccleſiæ gremio redditus, Harlemo Hollandiæ oppido eam laudem adſcribit, aſſerens ante annos CLIII. Laurentium Ioannis, ſcilicet Filium,more gentis,quæ nomen patris inſtar cognominis vſurpat;vulgo Æditum, cum in ſuburbano nemore ſpatiaretur, cœpiſſe faginos cortices in litterarum typos conformare,quibus ritè compoſitis,verbum vnum atque alterum chartæ impreſſiſſe,cœpiſſe deinde atramentum ſcriptorium excogitare, ac characteres fagineos mox plumbeis,& ad extremum ſtanneis commutare. Addunt autem fuiſſe huic Laurentio miniſtrum Ioannem Fauſt Moguntinum, qui hero ſuo infidus clam conuaſatis typis ac Moguntiam aſportatis aufugerit ſibique tantæ artis laudem adſcripſerit & ablatis ab hero ſuo typorum formulis intra anni ſpatium Alexandri Galli doctrinale ediderit.

Hieronymus Oſorius l.11.de reb.Emmanuelis,omnem de nimio in ſe patriamque ſuam amore ſuſpicionem remouens,non Luſitaniæ ſuæ, neque genti aut populo, qui Luſitanico ſceptro pareat; ſed remotiſſimæ Sinarum nationi tam mirabilis inuenti laudem, eamque non nuper natam, ſed petuetuſtam peneque canam tribuit. In libris, ait, deſcribendis, & rerum memoria propaganda,æneis formis vti ſolent Sinæ, quarum vſus adeo antiquus apud illos eſt,vt qui primus eam artem excogitarit,ignoretur.

Italus verò Iouius ante ipſum ſimilia.

Gallus autem *Genebrard.l.4. Chron.fol.*301. Addo,inquit, Themiſtaneos,quorum vrbem Patrum memoria, Caſtilij in nouo orbe occuparunt,Typographiæ auctores eſſe; ſed Antonius Campanus homini Gallo eandem inuentionem potius adſcribit,dum canit,

Anſer Tarpeij cuſtos Iouis,vnde quod alis
Conſtreperes Gallus decidit,vltor adeſt.
Vlricus Gallus, ne quem poſcantur in vſum,
Edocuit pennis nil opus eſſe tuis

Pomponius Letus ad Auguſtinum Maphæum ſcribens, ait Saturnum litteras impreſſiſſe,ac primum nummos ſignaſſe in Italia. Sed hoc alij non accipiunt de litteris quæ papyro imprimuntur,ſed quæ æri, aut nummis, Verum,vt quid de hac re dici debeat,breuiter tradatur,extra omnem controuerſiam ſit oportet artem Typographicam primum Moguntiæ excogitatam & vſurpatam fuiſſe circa annum Domini M. CCCC. L. neque enim vno eodemque tempore omnia ad eam facientia inuenta fuère & explorata, ſed annos aliquot intercurriſſe neceſſarium fuit, quo fit, vt circa tempus, quo eadem inuenta,Scriptores varient, vt nonnulli in annum M. CCCC. XL. reiiciant.

Igitur de auctore ſic ſe res habet. Inuentor & excogitator primus fuit Ioannes Gudenberger: opibus conſilioque ſuo ei adfuère duo alij Moguntini ciues, Ioannes Fauſt, ſiue, vt ipſi tùm loquebantur & ſcribebant Fuſt, & Ioannes Medinbach. Eidem Gudenbergero fuit puer ſeu famulus primum, poſtea verò etiam gener Petrus Opilionis ſeu Schoëffer, qui cum plura poſtmodum & magna opera edidit, vti S.Hieronymum, quem Eberbacenſis Monaſterij ſeruat Bibliotheca. Quia igitur ſuo iſti modo ad artis inuentionem iuuerunt omnes, poſſunt quodammodo dici omnes eius auctores; ſed ita vt primas meritò Ioannes Gudenberger teneat, quem tamen ex equeſtri ordine cur aliqui ſtatuant non video, niſi quia ob rei tantæ partem, induſtriamque ipſius & labores, cum honore illo non indignum cenſuerunt.

Hæc ex hiſtoria Moguntiacarum rerum à Nicolao Ferrario deſcripta, cuius etiam verba ſunt quæ ſequuntur. Ne autem vel à me confingi videantur, vel ab aliis deinceps confundantur iſta iſtorum nomina, adſcribam Moguntini Typographi, & manuſcriptorum noſtrorum verba. Ille in Trithemianarum hiſtoriarum breuiarij fine ſic: Impreſſum & completum eſt præſens chronicorum opus, Anno Domini M.D.XV. in Vigilia Margaretæ Virginis,in nobili famoſaque vrbe Moguntina, huius artis impreſſoriæ inuentrice prima, per Ioannem Schoëffer nepotem quondam honeſti viri Ioannis Fuſth, ciuis Moguntini, memoratæ artis primarij auctoris. Qui tandem imprimendi artem proprio ingenio excogitare ſpeculari que cœpit anno Dominicæ Natiuitatis M. CCCC. L. indictione XIII. Regnante Illuſtriſſimis Romanorum Imperatore Friderico III. Præſidente ſanctæ Moguntinæ ſedi Reuerendiſſimo in Chriſto Patre Diuo Theodorico pincerna de Erbach principe electore. Anno autem M. CCCC. LII. perfecit deduxitque eam (diuina fauente gratia) in opus imprimendi (opera tamen, ac multis neceſſariis adinuentionibus Petri Schoëffer de Gernsheim miniſtri, ſuique filij adoptiui) cui etiam filiam ſuam Chriſtianam Fuſthin pro digna laborum multarumque adinuentionum remuneratione, nuptui dedit. Retinuerunt autem hi duo iam prænominati Ioannes Fuſthin & Petrus Schoëffer hanc artem in ſecreto (omnibus miniſtris ac familiaribus eorum, ne illam quoquo modo manifeſtarent, iureiurando adſtrictis) quoad tandem anno Domini M. CCCC. LXII. per eoſdem familiares in diuerſas terrarum prouincias diuulgata haud paruum ſumpſit incrementum. Manuſcriptus autem ſic. Hoc autem vrbis noſtræ Moguntiaci

triumphale perpetuæ laudis eſt præconium, quod hanc in-A genioſam characterizandi artem non ſolers Italorum indago, non celebris Græcorum ſapientia, non multiformis Gallorun ſcientiæ, neque callidum Barbaro tum reperit ingenium: ſed induſtrioſi nobilis vrbis Moguntiaci ciues, ſcilicet Ioannes Gudenberg, qui cùm omnem ſubſtantiam ſuam propter artis difficultatem ferè profudiſſet, tandem auxilio Ioannis Fuſt, Ioannis Medinbach, & aliorum conciuium adiutus rem perfecit. Poſt quem Gudenberg, qui morabatur *iun Iunghem* qui vſque nunc eius artis nomine nuncupatur Petrus Opilionis, id eſt, Schoëffer: eius gener artis impreſſoriæ dilatator exſtitit. Qui etiam ſuo tempore multa impreſſit opera. Eccleſiæ Dei quanta prouenerit ex hac arte vtilitas, quis ſufficienter eloqui valebit? dum multi codices, obſoleti puluerulentis olim recluſi Bibliothecis nunc impreſſi palam modico feruntur pretio venales.

Illud hoc loco adiicere viſum, Ioanni Fauſto prædicto hac occaſione huius rei inueſtigandæ occaſionem habuiſſe, quod ſculpendi artem, vt erat exercitio aurifaber, calleret. Nam cum B Alphabetum in æs incidiſſet, obductoſque atramento in charta expreſſiſſet, cogitare cœpit, eadem arte integra verba ac ſententias ſculpi & componi poſſe. Quæ res cum difficilior videretur, animum adiecit ad litterarum typos ſingulariter efformandos & in ſententiam integram componendos, chartæque imprimendos. Atque ex tam paruis ac rudibus initiis, ars, Typographica creuit in eam quam nunc videmus, abundantiam.

Scripſit huius rei hiſtoriam Ioannes Arnoldus Bergellanus, ſed verſibus illius temporis ſimplicitatem redolentibus.

Inclyta laudantur ſecli monumenta prioris,
Artifici quæ ſunt elaborata manu.
Laudemus merito arte noua cœloque magiſtro.
Datum opus vt volitet cuncta per ora virûm.
Conflatis docuit libros quæ cudere ſignis,
Et præli dociles exprimere apte typos.
H c vbi poſtremo deſcendit gurgite Mœnus,
Excipit & ſocias littore Rhenus aquas.
C *Hanc peperit capitis antiqua Moguntia muris,*
Horrida dum triſtis fata canebat auis.
Et lupus infrendens hoſtili percitus ira,
Innocuas ſeptis dilacerabat oues.
Viperaque vt prodit, corroſo ventre parentis,
Fractis ſic portis ars patefacta fuit.
Secula bis ſeptem numerabant ordine fati
Chr iſtigena, hinc illis luſtra decémque dabant,
Tertius ac orbis Fridericus fræna gerebat.
Candida qui placidæ nomina pubis habet.
Littera de rigido quia nunc deducitur ære,
Chalcoillam graphiam Græcia gnara vocat.
Theutonicæ gentis decus, immenſúſque theſaurus,
Tempore qui priſco nullius vſus erat.
Quem non damnoſo tinea corrumpere dente.
Neque ſitus turpi perdere labe, valent.
Authorem quærunt, primos qui repperit humo.
Archetypos artis, primaque puncta tulit.
Decertántque duæ non parui nominis vrbes,
Qualibet artificem vendicat vſque ſibi.
Annaléſque tuos quidam Germania torquent.
Bullatis nugas hac quoque parte vomunt.
Sed te ne fallat mendacis opinio vulgi,
Illius referam quæ ſit origo rei.
D *Clarus Ioannes en Gutenbergius hic eſt,*
A quo ceu viuo flumine manat opus.
Hic eſt Aonidum cuſtos fidiſſimus, hic eſt,
Qui reſerat latices, quos pede fodit equus.
Quam veteres nobis argenti voce notarunt,
A puero fertur ſuſtinuiſſe virum,
Illa ſed huic cuius largita eſt munera grata,
Cui clarum nomen Mogus habere dedit.
Primitias illic cœpit formare laboris,
Aſt hic maturum protulit artis opus.
Stemmate præſtabat, vicit virtute ſed illud,
Dicitur hinc vera nobilitatis Eques.
Annulus in digitis erat illi occaſio prima,
Palladium vt cœlo ſollicitaret opus.
Illum tentabat molli committere ceræ,
Redderet vt nomen littera ſculpta ſuum
E *Reſpicit archetypos, auri veſtigia luſtrans,*
Et ſecum tacitus talia verba refert:
Quam bellè pandit certas hæc orbita voces.
Monſtrat & exactis apta reperta libris.
Quid ſi nunc iuſtos, æris ratione reducta,
Tentarem libros cudere mille modis?
Robora proſpexit dehinc torcularia Bacchi,
Et dixit præli forma ſit iſta noui.
At poſtquam nunc hac, illa nunc parte moratur,
Supplicibus votis ſidera celſa petit.
Magne pater ſuperûm, verbo qui cuncta gubernas
Elice, ſunt animo quæ meditata meo:
Namque potes, nec erit, quod non tua dextera poſſit.
Arguit hoc ingens mundus, inane chaos.
Et liceat plenis pelagus tranſcurrere velis,
Littus ad optatum, quo rate tutus ero.
Te duce Pieridum conabor ſcandere rupes,
Tu modo luctanti porrige ſæpe manum.
F *Te ſine mens nil noſtra potis conarier vnquam,*
Flamine ni præſens pectora cæca regas.
Sit fas æratos calamos vulgare per orbem,
Atque nouas edant præla futura notas.
Dixit, & à læua tonitru reſonabat Olympus,
Iupiter & voluit pondus habere preces.
Comprobat hæc Phœbus cythara, celebriſque Minerua
Annuit & dulci turba nouena chely.
Talibus auſpiciis diuinos concipit ignes,
Ac iterum manibus ſedulus vrget opus.
Et nunc ſollicitum curuo caput ungue retractat,
Nunc varias graphio luſtrat vbique vias,
Qualiter & negligit crudos ſine imagine natos.
Vrſa, Calidonio monte relicta parens.
Quos tandem repetit, lambendo, effingit, alitque,
Et fouet in lepido pignora blanda ſinu.
Sic auctor loca ſola petit, tacitoſque receſſus,
Ac faſtiditum ſæpe relinquit opus
G *Pœnitet & facti retrò veſtigia flectit,*
Adque rudes fœtus fertque refertque pedem.
Hos colit, hos format, hos digerit ordine certo,
Ardet & incepta perficere artis opus.
Neque erat vlla dies Eoas vecta ſub auras,
Quæ non ſit vigili littera ſculpta manu.
Atque nouas vocum finxit de duro orichalco.
Nobile Phœnicum quas dedit ingenium.
Altera ſed rebus ſuccreſcit cura renatis,
Inuentis vti mens generoſa nequit.
Implorat placidos Zephyros, & carbaſa pandit.
Hæret & in ſcopulis neſcius auxilij.
Cumque illi ſtarent calata toreumata magno,
Et labor anguſtas attenuabat opes.
Artis nec poterat certos extendere fines,
Inceptum ſtatuit iamque relinquere opus.
Conſiliis tandem Fauſti perſuaſus amicis,
Viribus exhauſtis qui tulit auxilium.
Addidit ac operi lucem, ſumptumque laboris.
Fauſtus, Germanis munera fauſta ferens,
Et leui ligno ſculpunt hi grammata prima,
H *Quæ poterat variis quiſque referre modis.*
Mater, iam bibula ſupponunt inde papyri,
Aptam quam libris litore Nilus alit.
Inſuper aptabant mistis quas ſepia guttas
Reddebat preſſas ſculpta tabella notas.
Sed quia non poterat propria de claſſe character
Tolli, nec variis vſibus aptus erat,
Illis ſuccurrit Petrus, cognomine Schœffer,
Quo vix celando promptior alter erat.
Ille ſagax animi præclara toreumata finxit.
Quæ ſanxit matris nomine poſteritas:
Et primus vocum fundebat in ære figuras.
Innumeris cogi quæ potuere modis.
Hic noua ſpes oritur, redit in præcordia ſanguis,
Exultant animis pectoris inque ſinu.
Abdita tecta petunt, agitur res teſtibus abſque
Ne fieret populo ſordida præda leui.
Nata rudi primum res eſt tentata labore,
Mox vicit latebras area vena ſuas.

A *Ac horum poſtquam merdax eſt adita lima,*
Omnibus hæc numeris reddidit illud opus.
Emittunt varios cudunt quos ære, libellos,
Queis nihil in vaſto gratius orbe fuit.
Hos ſtupet Eous, miratus & Heſperus illos:
Gratantum plauſus ſydera celſa petit.
Antea nec tales vidit binominis Iſter
Merces, nec Rhenus cornibus ipſe tulit.
Has quoque doctrinæ ſuſpexit Achaia mater,
Prætulit ac illas Achaicis opibus, &c.

Scribit etiam Serrarius Genebrardum, Auentinum, Cationem, Brandum, Munſterum, & pluresalios hanc laudem Moguntiæ concedere. Atque in illius rei confirmationem plura adiicit, quæ verbis ipſius adſcribam. Adiiciantur, inquit, Scriptoribus iam memoratis, primi artis huius modioli, quos antiqua hîc domus, quæ in Ceraſmi horti plantea, Seubleſſel vocantur, cuſtodit; quoſque mihi nuper Albinus Typographus monſtrabat. Ioannes Arnoldus in Chalcograph. encomij præfatione: Hodie, ait, vetuſtiſſima quædam in eum vſum ab auctoribus comparata, quæ vidi, inſtrumenta exſtant Moguntiæ. Doctus Iuris Moguntinus Profeſſor, in lapide qui Iuriſperitorum domus, interiori ſtillicidio ſubiectus eſt, hæc inſcripſit: Ioannes Gutenbergenſi Moguntino, qui primus omnium litteras ære imprimendas inuenit, hac arte de orbe toto benemerenti Iuo VVitigiſis hoc ſaxum pro monumento poſuit 1508.

Et ne viros tantum ætate, ingenio, rerumque vſu acres in earundem poſſe artium excogitationem incidere arbitremur, Ecce tibi à vicina Hollandiæ Friſia puerulus, nouus penè typorum inuentor. Nam de S. Rudgero *l.4. vitæ cap.4.* ita memoriæ proditum eſt. Luſum, pueris admodum familiarem, tanquam peſtem fugiebat; ſcripturas quas needum per ætatem diſcere quiuit, iam ſe animi affectu præ meditari certis quibuſdam indiciis demonſtrabat. Nam aliis pueris ludentibus, ipſe arborum cortices colligere, quibus vti ad luminaria ſolemus, & inde quaſi libellos componere cònſueuit. Quos, cum fortè liquorem inueniſſet, feſtuca vtiliter, vt ſibi videbatur, inſcriptos nutrici, ac ſi proficuos admodum libros, tradidit cuſtodiendos.

* ENCOMIVM.

Nihil tam præclarum in rebus humanis, quod non virulentiæ & calumniis maleuolorum exponatur, vnde & pleriſq; diuinum huius artis inuentum tanquam Reipub. Chriſtianæ exitioſum viſum fuit, prout illud ipſum execratur ſcripto ſuo execrando & prorſus inepto quidam Matthæus [nomine quidem ſed ſatis inidoneo, & rei diſconueniente] Iudex, elleboro & flagris dignus. Eidem quoque ſuccenſere videre videtur Guilielmus Inſulanus Menapius *lib. de Typographia.*

Sed multo verius & rectius communem de hac re ſententiam. Iam diuina prouidentia ingeniorum immortalitati conſultum; quando nouo portento repperit hoc ſæculum non deſcribere libros, ſed fingere: ex æreis characteribus atramento ſcriptorio perfuſis, pagina torcularibus expreſſa: auctores duo è Germania Fratres Romæ cœperunt anno M.CCCC.LXV. primique omnium ſanctus Auguſtinus de ciuitate Dei, & Lactantius prodière.

Eſt certè omnium artium quas humana excogitauit ſolertia maximè præſtans, & Reipub. vtiliſſima, vt ſine qua multorum ingenia & ſtudia laterent, quæ illius beneficio ad veritatis indagationem, & litterarum ornamentum ad plures deuenerunt, vnde & ſanior doctrina longè latéque ſpargitur ad confuſionem Hæreticorum, & eorum qui eam deprauant. Sic vt donum huius artis cum dono linguarum, quod naſcenti Eccleſiæ Deus impertiuit, aliquouſque valeat conferri.

De arte nobiliſſima inquit Aprutinus Epiſcopus Ioann. Ant. Campanus:

Imprimit illa die, quantum vix ſcribitur anno.

D. Hieronymus epiſt. ad Nitiam: Rudes, ait, illi Italiæ homines, quos Caſcos Ennius appellat, qui ſibi, (vt in Rethoricis Cicero ait) ritu ferino victum quærebant, ante chartæ & membranarum vſum, aut in dedolatis in ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutua Epiſtolarum alloquia miſſitabant. Vnde portitores earum Tabellarios, & Scriptores à libris arborum librarios vocauêre. Quanto nos expolito iam artibus mundo, veteribus illis, apud quos, vt idem Hieronymus loquitur, cruda erat ruſticitas, & qui humanitatem quodammodo neſciebant, ſeculum noſtrum beatius, quo tam expedita ſcribendi ratio ingenioſè admodum inuenta, & excogitata eſt? E

Expreſſit hæc verſibus ſuis, cuius ſupra meminit, Ioan. Arnoldus, dum ſic canit poſt ſuperiora:

Hæc ars è tenebris Muſas, vateſque reducit,
Certaque tranſacti temporis acta refert.
Senſibus hæc aperit cæcis oracla ſophorum.
Explicat & ſummi iuſta ſecreta Dei, &c.

CIRCA TYPOGRAPHIAM, CONSIDERANDA.

Typographici operis duplex eſt conſideratio. Nam vel id quod non erat, efficiunt, & ſic inter μιμητικὰς artes referri debent, vel id quod iam erat, commutant: & ſic Typographia eſt αὐτοπωλικῶτας quatenus, opera ſua vendit aliis. Niſi qui hoc, vt & eſt, Bibliopolarum potiùs quàm Typographorum munus eſſe contendat. Quemadmodum & alterum illud, Sumptus ſcilicet in operas typographicas tùm ποιημάτας tùm χρήματας facere. Vtrobique enim commutatio eſt, illic quidem Rei pro Re (vendit enim Libros pro Pecunia vel Merce quauis alia) hic verè Rei pro Opera, cùm mercedem numeret Typographis propriè dictis, pro Opera præſente in opus typograpicum collata. Et hos quidem licèt vulgò propter ſplendorem & opulentiam eximiè Typographorum appellatione dignos iudicent: aliter tamen Plato, qui Mercaturā omnem, in commutatione tantùm verſantem, quantumuis pretioſiſſimam, Opificiis licèt abiectiſſimis, in confectione occupatis, inferiorem, eſſe cenſet. Illis ergo, quos Dominos & Magiſtros Typographos populariter appellant, omiſſis ad opifices Efficientes veniamus, qui ſcilicet opus certum poſt ſe relinquunt. F

In quo cum tria concurrant, Παράδειγμα ſcilicet ſiue Exemplar imitabile: Organum, Τύπος imitans: & Exemplum imitationis, ſiue Εἰκὼν: Typographica certè ſcriptioni inſeruient aliæ artes tanquam ποιοῦμεναι, aliæ tanquam χρώμεναι, Et priores quidem illæ ſubminiſtrant organa ad opus typographicum conferentia, duûm generum: alterum quidem Theoricum, Exemplar ſcilicet & Archetypum, quod imitandum proponitur (Et hic eſt auctor operis edendi & veluti deſignator) alterum verò Mechanicum, quo imitatio peragenda eſt, ſiue illud ſit primarium ſiue ſecundarium. G

Primaria non ſunt vnius generis cum ſcilicet rationem habeant vel Materiæ (vt eſt Charta ſiue Membrana, & Atramentum vel Formæ, ipſi Typi, ſeu Characteres (Typorum autem Artifices alij Remoti, qui formas edunt typorum tum Mares, quos Ponzones dicunt tùm fœminas, Matrices dictas, alij Proximi, Fuſores typorum è metallo) vel ipſius Efficientis: vt eſt Sphæra lignea, quæ corio obducta, & lana ſufferta, calami ſcriptorij loco inſeruit Typographis: item Ergaſtulum ſiue Prælum ipſum. Cuius partes aliæ ſunt quieſcentes, Baſis tùm ſuperior lacunari supernè affixa Torcularis cauſa: tùm inferior, Pauimento infernè innixa, cauſa Curriculi: aliæ verò Mobiles, tùm Inferior, Curriculus (huius pars alia Recipiens, Tabula marmorea vel ænea, cui Formæ imponuntur, alia Incumbens, Tympanum, cui Charta affigitur) tùm ſuperior, ipſum Torcular, ſuis itidem conſtans partibus.

Porrò Secundaria inſtrumenta alia inſeruiunt Compoſitoribus nimirum organa inſeruientia characteribus, tùm ſeparatim in ſuas digeſtis capſulas, Loculi ſcilicet: tùm Coniunctim, quatenus colliguntur, Metrum: quatenus Deponuntur, Nauicula, Scapha, ipſe denique Modiolus ferreus, qui ergaſtulo ſubiicitur, alia inſeruiunt Impreſſoribus, vt Chartam locent, Tabulæ: vt Atramentum diluant, diducant: vt Characteres abluant, purgent. Et hæ quidem ſunt ποιούμεναι.

Porrò χρώμεναι, organis prædictis vtuntur, opuſque faciunt typographicum: & propterea reſpectu ſuperiorum ἀρχιτεκτονικαὶ dici poſſunt, magis, minus. Opus eſt vnicum, Liber typis expreſſus: ſed operæ id efficiendum variæ, quæ quidem conſiderari poſſunt ratione Dignitatis ſimul & ordinis. Si Dignitatē ſpectemus, aliæ videntur eſſe operæ principes, aliæ famulantes. Principū quædam Theoricæ, Corrector vulgò, nec malè διορθωτὴς, vel etiam ἐπίσκοπος, quandoquidem Exemplum Typis expreſſum cum exemplari confert. quædam Mechanicæ, quoniam imitantur vel exemplar Typis, quos colligunt & componunt, Τυπικοὶ, Compoſitores vulgò: vel Exemplum Charta quam pingunt, Γραφεῖς, & ex inſtrumentis ratione impreſſores, Ergaſtularij. Famulantur alij Theoricis Anagnoſtes, Lector, alij Mechanicis. Mediaſtinus, abiectiſ- H

 ſimis

ſinis quibuſque officiis addictum. Sin verò ordinem perpendas, A opera alia requiruntur ante opus, in opere, poſt opus. Ante opus quidem, vt reſpectu Exemplaris, Prælegatur, & Dimmetetur per paginas futuro operi inſeruituras, ac reſpectu Exempli, quod edendum eſt, vt illius organa rectè adhibeantur & adminiſtrentur.

Horum alia quidem rationem habent Materiæ: ſic Charta numeranda, explicanda, humectanda: ſic Atramentum terendum, diluendum. Alia verò rationem habent Formæ. Ergo curandum, vt Typi per ſe, imitatione exemplaris, colligantur, ſiue componantur (quas Formas vulgò dicunt.) per accidens verò emendentur: Probas vulgus dicit, quòd ſint Examina & Pericula quædam. (Emendatio autem quædam Formalis, Correctorum & Lectorum propria, in ipſis Probis, quando vel Corriguntur Prima, προτότυπα: & Secundæ, δευτερότυπα, vel conferuntur cum Secundis Tertiæ. Quædam Materialis ipſorum Compoſitorum, qui Correctoris auctoritatem & cenſuram ſequuntur in Formis) alia denique rationem habent Efficientis inſtrumentalis: nimirum Prælum: ita præparandum, vt Formas quas vocant, recipere poſſit & excudere: Sphæra item, corio lana ſuffarto munienda, quibus atramentum typis illinatur. Rurſus in ipſo Ope- B re, duo occurrunt munia præcipua: alterum, vt Forma incumbens marmori tingatur ſphæris: alterum vt Charta tympano affixa, & formæ iniecta, curriculóque ſub ipſum prælum deducta, impreſſione deſcribatur.

Ad extremum poſt Operis editionem. Formarum primò characteres Lauandi, & Reponendi ſuis locellis: deinde Charta iam deſcripta ſigillatim quidem Exiccanda, Plicandáque: coniunctum verò Colligenda, Recenſendáque, quod vulgo Collationem vocant.

Luſit olim de tribus operis librariis, ſiue iis qui Typographicam artem perficiunt, Cornelius Kilianus quondam Corrector Typographei Plantiniani Antuerpiæ, vir candidus & in verſibus facetus: eoſque inducit velut loquentes, ſuæque functionis ſtudia depromentes.

*Typographvs Mercenarivs.

Arte mea varias excudo Typographus artes:
Ars tamen hæc tenues artifici addit opes.
Rite characteres ad iuſtam dirigo normam,
Conſtet vt ex æquis pagina verſiculis.
C *Inciſas nigra fuligine tingo figuras:*
Calloſa prælum voluo trahoque manu.
Ecce iterum heſternus mihi adeſt labor actus in orbem:
Quas ſtruxi formas, deſtruo; & inde ſtruo:
Diruo & ædifico: vigilatas tranſigo noctes:
Sollicitum cruciat cura premitque labor.
Verùm quid proſunt curæ, durique labores,
Cum miſero pateat ſemita nulla lucri?
Noſter alit ſudor nummatos & locupletes,
Qui noſtras redimunt, quippe locant operas.
Noſter alit ſudor te Bibliopola, tuique
Conſimiles; quibus eſt vile laboris opus.

*Corrector Typographicvs.

Officij eſt noſtri mendoſa errata librorum
Corrigere, atque ſuis praua notare locis.
Aſt, quem ſcribendi cacoëthes vexat, ineptus
Ardelio, vitiis barbariéque rudis,
D *Plurima conglomerat, diſtinguit pauca, lituris*
Deformat chartas, ſcriptaque commaculat.
Non annum premit in nonum, non expolit arte:
Sed vulgat properis ſomnia vana typis.
Quæ poſtquam docti, Muſis & Apolline nullo
Compoſita exclamant; ringitur Ardelio:
Et quacumque poteſt ſeſe ratione tuetur,
Dum Correctorem carpit, agitque reum:
Heus ceſſa immeritum culpam transferre deinceps
In correctorem, barde typographicum.
Ille quod eſt rectum non deprauabit. At audin?
Poſt hac Iambe tuos, Ardelio, catulos.
Errata alterius quiſquis correxerit, illum
Plus ſatis inuidia, gratia nulla manet.

*Bibliopola

Ille ego ſignatis qui libros diſtraho nummis,
Nomine non Latio Bibliopola vocor.
Ad me concurrit moroſa caterua Sophorum,
Et coëmit ſectæ dogmata quiſque ſuæ.
Seu ſit Ariſtotelis ſectator, ſiue Epicuri,
Seu ſit Pythagoræ, ſiue Platonis amans: E
Nemo horum inuiſus noſtrâ intrat limina portâ:
Nulli horum libros noſtra taberna negat;
Si mercem carè caram ſibi comparet emptor,
Et largus pretium munificè numeret.
Huc properate quibus diſtenditur ære crumena,
Et cerebrum variis atteritur ſtudiis.
Vobis res dabitur tenui mandata papyro:
Vos nobis peram promite quam geritis.
Quid ſciolo prodeſt librorum multa ſupellex,
Si neget auſpicium dia Minerua ſuum?
Bibliopola quidem non mentis acumina vendit:
Sed vendit cotes, his acue ingenium.

*TYPOGRAPHORVM PRÆSTANTIORVM ALIQVOT ELENCHVS.

Nihil in præſenti dicimus de illis, qui hanc artem primi excogitarunt, & recens natam ingenio & ſtudio ſuo excoluerunt, vt quorum elogium ſuperioribus titulis dedimus. Illos autem in medium adducimus, qui primis iſtis cultoribus mor- F te ſublatis, in eadem arte perficienda deſudarunt, eiuſque artus adhuc tenellos ingenij ſui & induſtriæ adminiculo fouerunt, ſuæque integritati reddiderunt.

* Inter hos Huldricus quidam Gallus natione, non minimum locum meretur, vt qui primus litteras Romam intulit. Vnde & Typos inueniſſe ab Italis celebratur, & conſtat carmine Ioan. Ant. Campani, cuius, in *Tit. de Inuentione huius Artis ſupra meminimus.*

Fuit, quod ſatis conſtat, Manutius typographorum omnium, ſuæ ætatis doctiſſimus, elegantiſſimus & laborioſiſſimus, vt quantum domeſticis curis ſupererat otij, id omne vel in exemplaribus veterum, Græcis præſertim, emendandis, vel ſcribendis ad amicos epiſtolis conſumeretur. Accedebant eò plurimorum officioſæ ſalutationes & confabulationes, per ſe quidem iucundæ, at homini occupato plus quàm moleſtæ. Vt igitur & occupationibus ſuis conſuleret, & amicorum turbam qui paruam negotiorum ſuorum rationem habebant, ſummoueret, Muſæi ſui oſtio hæc adſcripſit. Quiſquis es, rogat te Aldus etiam atque etiam, vt ſi quid eſt, quod à ſe velis, perpaucis agas: deinde actutum abeas. Niſi tanquam Hercules, defeſſo Atlante veneris ſuppoſiturus humeros. Semper enim erit quod & tu agas, & quotquot huc attulerint pedes.

Aldi induſtriam Ioannes Frobenius apud Baſilienſes imitatus, officinam Amerbachianam, quam ab emerito acceperat, præclarè excoluit, vt quantum Aldus profanæ litteraturæ Græcis & Latinis auctoribus, tantum hic diuinæ ſapientiæ Patrum ſanctiſſimorum ſcriptis euulgandis contulerit, minore licet cum lucro, propterea quòd non eo Germani litterarum amore flagrant, quo Itali, at maiore tamen cum Reipublicæ commodo. Eius diligentiam mirificè extollit *Eraſm. in Chiliad. ſub prouerbio, Feſtina lentè*: quo loco Delphinum anchoræ implicatum ab Octauio & Tito Imp. ad Aldum veluti tertium hæredem perueniſſe ſcribit. Succeſſit patri Hieronymus, vti Aldo Paulus filius: ille quidem patri diligentia & labore par, hic eruditione multum ſuperior, & filio Aldo, cuius ingenium Antiquitatis monumenta ſtudioſè & eruditè collecta orbi commendarunt, planè Beatus. Hieronymo ſucceſſere filij, Ambroſius & Aurelius, de quorum vel ſtudio erga Remp. vel liberalitate erga doctos alij teſtentur, ne affinitatis nomine plus illis tribuiſſe videar.

Frobenianæ officinæ duæ veluti coloniæ, Epiſcopiana & Heruagiana, illa à Nicolao Epiſcopo Sebuſian. viro doctiſſimo & integerrimo, Ioannis Frobenij genero, hæc à Ioanne Heruagio Ioannis ſucceſſore deducta, & pòſt in Euſebium Nicolao patre dignum filium vtraque in præſens deuoluta.

Ioannis Bebelii ſoceri officinam parum nobilem Michaël Iſingrinius ita extulit, vt diligentia & elegantia noſtrates omnes poſt ſe reliquerit.

Ioannis Cratandri præclaros conatus mors interrupit, eademque Ioannis Valderi ſucceſſoris labores fecit irritos.

* Ioannem Oporinum Baſilienſem, quamuis Catholicorum caſtris relictis, aduerſus Catholicam veritatem multa typis ſuis excuderit; infinita propè opera, quæque ſola bibliothecam non vulgarem inſtruere valeant, celebrioribus Typographis accenſendum monent. Cui cum multum debeant litterati, quorum labores & liberaliter remuneratus ſcribi tu

tur, & promptè ac nitidè impreſſos ad poſteros tranſmiſiſſe, plus tamen apud Deum meriti, & apud homines laudis extuliſſet, ſi ad gremium vnde exciderat rediiſſet, & diligentiam ac laborem ſuum diuini honoris & Eccleſiæ incremento dedicaſſet. Quo caſu Bruſci Poëtæ elogium, quo is illum Dei Notarium & Scribam indigitabat, multo quam nunc felicius & verius vſurpaſſet.

* Henrico etiam Petri Bibliothecæ plures ſe debere fatentur, cuius liberali ſtudio ſparſa auctorum volumina ab interitu vindicantur.

* Gallia inſuper habet quos in aciem typographicam educat, vt in qua, ſi alibi, hæc ars ſummo ſtudio fuit exculta, maximè accedente Franciſci I. erga litteras & litteratos, eorumque velut altores & promotores Typographos, liberalitate. Vt qui non contentus Regios Profeſſores amplo honorario ſuſtentaſſe, & aliundè Luteriam inuitaſſe, niſi & Typographum Regium, typis regiis; & regia impenſa inſtrueret. Suſcepit id munus Robertus Stephanus, eiuſque laborem & induſtriam voluminum quæ typis ſuis vulgauit ampliſſima ſeges commendat, niſi quod plura in illis cenſuræ ſubjicienda veniant, vt qui ad ſobrietatem, cum in vtraque Lingua verſatus haberetur; ſapere non laboraſſet.

* Chriſtophori vero Plantini Turonenſis memoriam nulla vnquam delebit obliuio, vtpote cuius ſtudium & labor in Typographica arte promouenda, tantum emicuit, vt nulla Gymnaſia, nulla doctorum virorum contubernia, Bibliothecæ nullæ, quæ non Plantini memoria auguſto eloquio repræſentent. Quantum enim in reconcinnandis, inſtruendis ornandiſque typis deſudarit, docet docta ſuppellex librorum toto orbe diſperſa, qui ampliſſimum Plantini nomen titulumque præſe ferunt. Quorum etiam ſplendor, varietas, & typorum elegantia, pluribus locis Iconibus ex fide inciſis condita, omnium mentes in ſtuporem rapit. Ita vt communi calculo Plantinus Typographicæ artis, ex quo primum inuenta ea eſt, decus immortale fuerit conſecutus, cunctoſque qui in aliis Chriſtiani orbis regionibus huic etiam aratro manum admouerunt, Labore & Conſtantia, quod eius ſcitum, & hactenus libris omnibus vnà cum Circini imagine præponitur; facile ſuperauit, vt virtutis merito Architypographi Regiæ maieſtatis appellationem fuerit ſortitus. Et quanquam omnia quæ ſub Plantiniano pollice ducta inuſitatam laudem mereantur, excedunt tamen & infinitis paraſangis reliqua præcellunt Biblia illa verè Regia, Hebraïco, Græco & Chaldaïco idiomate, terniſque Latinis verſionibus, ac propriis cuiuſque Gentis characteribus, typorumque varietate diſtincta & mira membranarum elegantia adornata. Reliquit heredes Plantinus, vt virtutis ſuæ æmulos, ita etiam Typographici ſtudij æquè felices imitatores. Qui optimum parentem in Æde principali Antuerpiæ, vbi totam penè ætatem exegerat ad dextram ſummi chori conditum hoc Epitaphio proſecuti ſunt.

D. O. M. S.
Christophoro Plantino Turonensi,
Cui et Incolæ Antverpiano,
Architypographo Regio,
Pietate, Prvdentia,
Acrimomia Ingenii Magna
Constantia ac Labore maximo,
Cuius indvstria atque opera
Infinita Opera, vetera, nova
Magni et huius et futuri Sæculi
Bono in Lucem prodiervnt.
Ioanna Riviera Conivnx, et Liberi
Hæredesque,
Illa Opt. Viro
Hi Parenti, Moesti
Poss.
Tu qui transis, et hæc Legis,
Bonis Manibus bene precare.
Vixit ann. LXXV. Deſiit hic viuere
Kal. Quinctilibus,
Anno Chriſti. CIↃ.IↃ.XXCIX.

* Plantiniana officina & Typographia in Ioannem Moretum generum tranſlata fuit, qui Soceri ſui laborem & conſtantiã indefeſſa aſſiduitate proſecutus, id quoad vixit effecit, vt in vtraque ipſum Plantinũ velut rediuiuum exprimeret, & toto orbe nominis ipſius celebritatem, typorum nitore, elegantia, varietate: papyri inſuper præſtantia, & erratorum exquiſita proſcriptione, quibus in rebus alias Chriſtiani orbis E officinas vna hæc præcellit, in omnium animis firmaret. Reliquit hic hæredes Ioannem & Baltazarem, qui laborem & onera partiti, dum ille officinæ prodeſt, Typographiæ ita ſedulò præeſt, vt & auitum paternum nitorem æmulentur, aucto etiam inſignis ædificij & prælorum acceſſione Typographeio, fratre interea immatura morte ſublato.

* Tyrannis. Tyrannus.

Definitio et Etymologia.

Tyrannis & Tyrannus Græcæ dictiones ſunt. Eſtque Tyrannis nihil aliud quam crudele imperium ſiue dominatio vnius, ſpectans proprium commodum. Vnde Cicero, Tyrannus, inquit, ſibi conferens intendit: Rex verò quod vtile eſt ſubditis. Idem habet *Ariſt. lib. 1. Ethicor.* Vnde Tyrannus dicitur, qui taliter præeſt, ſiue qui poteſtate quam in alios accepit, abutitur. Accipitur tamen nonnunquam F apud Veteres in meliorem partem: quomodo apud Virgilium *7. Æneid.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe Tyranni.

Hebraicè vox eſt media quæ in vtramuis partem vſurpatur, ac dicitur, *Moſchel, Minſchal, Menſcheleth,* imperium, poteſtas, dominatus, à verbo *Maſchal* imperauit.

Seneca Tyrannum vocat eum, *Qui Sceptra duro ſæuius imperio regit*; *Claudianus bello Gild.* in hoc vitiorum portentum inuehitur his verſibus.

Inſtat terribilis viuis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter,
Nulla quies: oritur præda ceſſante libido.
Diuitibuſque dies, & non metuenda maritis,
Quiſquis vel locuples, pulchra vel coniuge notus.
Crimine pulſatur falſo: ſi crimina deſunt
Accitus conuiua perit, mors nulla refugit
Artificem, varios ſuccos ſpumaſque requirit
Serpentum virides, & adhuc ignota nouercis
Gramina, ſi quiſquam vultu præſentia damnet,
Liberius gemat dapibus crudelis in ipſis G
Enicat ad nutum ſtricto mucrone miniſter.
Fixus quiſque thoro tacita formidine libat
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit & intentos capiti circumſpicit enſes
Splendet Tartareo furialis menſa paratu,
Cæde madens, atrox gladio ſuſpecta veneno,
Vt vino calefacta Venus, tum ſæuior ardet
Luxuries, mixtis redolent vnguenta coronis.
Crinitos inter famulos puppemque canoram
Ornatas iubet ire nurus, nuperque peremptis
Arridere viris, Phalarim, tormentaque flamma
Profuit & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quam tales audire choros.

Vox autem Tyranni ſiue Thyrrhenis, qui latronicij erant infames, ſiue à Tyro Ciuitate, ſiue ἀπὸ τοῦ τυρῶν τοὺς λαοὺς quod eſt cogere ac vexare populos, poſt Homerum cœpit vſurpari circa tempora Archilochi, vt eſt auctor Hippias Sophiſta. Nec ab Euripide titulum, vnius Tragœdiæ Tyrannus, ſed ab alio impoſitum exiſtimant.

Sunt qui hanc Tyranni definitionem tanquam omnibus numeris abſolutam tradunt. Tyrannus eſt qui libidine ardens, furore præceps, legum poteſtatem, ſanctitatem iudiciorum, ſenatus auctoritatem, diuini cultus religionem, innocentiam ſubditorum, morem maiorum, denique diuina H & humana iura nefariè proculcat, dummodo per vim & nefas, principatum quem vel legitimè habet, vel inuaſit, teneat & conſeruet.

Buchananus l. 7. rer. Scot. dicit Tyrannũ eſſe ſcopum ad omnium hominum odium propoſitum, qui nec diu ſtare poteſt, & vbi cecidit, omnium ſuorum vnà ſecum ruinam trahit.

Interim Tyrannus nomen etiã propriũ olim fuit, meminêre huius nominis *Senec. l. de breu. vita & Strabo l. 13.* referens quendam Grammaticum hoc nomine *In actis Apoſt. c. 19. v. 9.* deſcribitur Paulus quotidie diſputaſſe in ſchola cuiuſdam Tyranni, quem fuiſſe ita appellatum ex nomine, non autem ex dignitate ſentiunt contra Eraſmum plerique eruditi, & confirmat hanc ſententiam Iacobus Lopidus, eò quod nomini ipſi τοῦ Τυράννου addatur, Τινὸς, quidam, ſiue cuiuſdam, qui modus

dus loquendi vſitatus eſt, quando is de quo loquimur, igno-A tus eſt. Imo *Baronius t.1. Annal.* ſuſpicatur fuiſſe illum Tyrannum Sophiſtam, quem Suid. ſcribit edidiſſe 10. libros de ſtatu, & diuiſione orationis.

TYRANNVS DVPLEX.

Aduertunt Canoniſtæ fieri dupliciter poſſe, vt quis ſit Tyrannus. Primo ratione Tituli, nempe ſi abſque vllo titulo regnum armis inuadat, vel occupet: Quomodo Turca orientem, & vicina regna, & vocatur Tyrannus vſurpatione poteſtatis.

Secundo ratione regiminis ſiue adminiſtrationis, vt ſi verus alioquin & legitimus Princeps flectat adminiſtrationem regni ad ſua priuata commoda, ſubditos opprimendo, exactionando, leges aduerſus bonum publicum condendo, &c.

Quoad priorem conuenit inter omnes, poſſe à quocumque interfici, ita *S. Th. 2. Sent. diſt. vlt. q. 3. art. 2. ad 5.* vbi pro adducit Ciceronem laudantem eos qui Cæſarem occiderunt, quamuis illius familiares eſſent, vbi tamen attendendum eſt, primo debere conſtare occiſori illum eſſe iniuſtum

B inuaſorem, 2. vt non ſit contra voluntatem Reipub. Poſterioris generis Tyrannus à priuatis interimi non poteſt, quam diu manet Princeps, vt bene probat *Alphonſus à Caſtro lib. de Hæreſ. verbo Tyrannus. Vide infra Titulum de occidendo Tyrannum.*

TYRANNORVM STATVS, MORES ODIVM, VITA, PER EXEMPLA & Apophthegmata.

Si Tyranni quæris imaginem Leonem, Vrſum, Lupum aut Aquilam cogita, quæ laniatu viuunt, ac præda. Vt quoniam intelligunt ſeſe omnium odiis obnoxia, omnium inſidiis peti, præruptis in locis ſeſe continent, aut ſpecubus, & ſolitudinibus abdunt ſeſe. Niſi quod horum quoque ſæuitiam ſuperat tyrannus. Dracones, Pardi, Leones, cæteraque immanitatis damnata crimine animantia, à ſuo genere temperat, & tuta eſt inter feras ſimilitudo morum. At tyrannus homo in homines ciuis in ciues potiſſimum feritatem ſuam exercet.

Eſt tyranni quidquid habet quiſque ſubditus, amplum, egregium, pulcrum, ſiue in rebus mobilibus, ſiue in rebus ſo-

C lidis occupare, & ſibi detinere. *Quidam in aphor. Polit. Sylua ex Plinio.*

Tyrannorum eſt maioris momenti negotia publica ad ſe ſolos reuocare: Senatum autem publicum de his rebus alloqui conſultaturum in friuolis propoſitionibus, & nullius momenti rebus detinere, & conſulere. *Idem.*

Tyrannica ingenia ſemper improbiſſ. adulantur, alieni ſeruiunt, inquieta viuunt, furiis & cruciatibus conſcientiæ torquentur, denique ſunt prorſus infelicia ac miſera quamcumque vitæ lætitiam ſimulent, aut præ ſe ferant. *Idem ex Platone lib. 6. de rep.*

Tyrannus morte cæterorum hominum ingenuorum, neque domo ſolus egredi, neque publicis conuentibus intereſſe, neque libere loqui, vel viuere poteſt, ſed velut mulier inter priuatos parietes latitans, vel ſtipatoribus tanquam carcere circumſeptus ab iiſque etiam obſeruatus, & ab iis ſibi metuens latitat, & viuit. *Idem ex Platone.*

Tyranni & ſæuiſſimi Principis futuri ſigna ſunt, ſi quis imperium adeptus, vultus hominum in crimen trahat, adulatio-

D nes ſupermodum requirat, verba conſiliariorum publicorum captet, delatoribus aures præbeat, iudicia hominum de ſe qualiacunque aut liberas de rep. voces pro crimine habeat, denique cui boni ſunt ſuſpecti. *Idem ex Tacito 1. Annal.*

BIAS rogatus, quodnam eſſet ex animalibus pernicioſiſſimũ? Syluestriũ, inquit, tyrannus: domeſticorũ, adulator. *Plut.*

Thales ſciſcitatus, quid difficile vnquam vidiſſet: Tyrannum, inquit, ſenem. *Plut.*

Democritus, cum apud Dionyſium quæreretur, quod æris genus eſſet optimum? Ex quo inquit, Athenienſes ſtatuas fecerunt Harmodio & Ariſtogitoni. Quo oſtendere voluit, tyrannos è medio tollendos eſſe: & his qui eieciſſent ex ære ſtatuas erigendas eſſe more Athenienſium *Laert. 9.* Idem tribuitur Diogeni à *Laert. 6. &* Antiphonti oratori à *Plut.*

Diogenes, percontanti, quo pacto Dionyſius vteretur amicis? Vt vtribus, inquit: plenos ſuſpendit, inanes abiicit, ſignificans, à tyranno diuites occidi, pauperes negligi. *Laert. lib. 6.* Idem dicebat, Cæteris mortalibus, quibus res ſunt proſperæ, iucunda eſt mors odioſior: rurſus infelicibus vita grauis eſt, mors optabilis, at horum vtrumque tyrannis eſt

moleſtius. Siquidem vt viuunt inſanius, ij, qui mortem vehementer optant, ita mortem perinde metuunt, quaſi vitam ſuauiſſimè degant. E

Anaximenes interrogatus, quid ad familiaritatem difficile eſſet? Tyrannus, dixit. *Stob. ſerm. 47.*

Antiſtenes carnifices tyrannis longè præferebat. Cuius cauſam interroganti cuidã, reſpondit: A carnifice quidem homines iniuſti interimũtur, à tyranno autem etiã inſontes. *Ibid.*

Timon Alcibiadis crudelitatem notans, redeunti à concione, ait, Macte virtute adoleſcens! authoritate tua potentiam auge, magnam enim huic Reip. perniciem augebis. *Plut.*

Demoſthenes audiens quorundam improbari tyrannidem: Rex, inquit, malus, & tyrannus, res eſt inimica bonis ciuibus & legibus contraria. *Fauorinus.*

Argeus, iter aliquando faciens per Siciliæ Selinuntem, cum in ſepulchro quodam hoc elegiacum legiſſet:

Hoſce Selinuntis quicumque tyrannida Mauors
Extinxere, ferus perdidit in foribus, &c.

Iure periiſtis, inquit, qui ardentem tyrannidem extinguere F conati eſtis. Nam permittendum potius fuit totam cremari. *Plut. in apoph.*

Demochares, apud Athenienſes cum decretum eſſet, ne Demetrij quædam epiſtolæ ad populum afferrentur, Athenienſes mox pœnitentia acti, auctores eius decreti in exilium miſerunt, ac decreuerunt, vt ea omnia, quæ à Demetrio iuberentur ſancta apud Deos, iuſtaque homines eſſent. Verum, Demochares Spartiata, ad tyranni potentiam alludens: Inſaniret (inquit) Stratocles, niſi hoc pacto inſaniret. Etenim plurimum ob huiuſmodi adulationes pretij ferebat ſycophanta Stratocles. *Plut. in Demetrio.*

Xerxes, Græciæ bellum indicturus: conuocatis omnibus Aſiæ Principibus dixit: Ne videret meo tantum conſilio hoc aggreſſus, contraxi: vos cæterum memento, mihi parendum magis quam ſuadendum. Vox bis tyrannica: & quod principum conuentu pro fuco abuteretur, & quod negotium multo periculoſiſſimum ſua vnius cupiditate verius quam conſilio ſuſciperet. *Eraſm. l. 5. apoph.*

Cum Dionyſius exprobraret Ariſtippo, quod nihil vtilitatis ab eo accepiſſet. Verum ait, dixit. Si quid enim tibi profuiſſem, non ſecus à tyrannide, quam à comitiali morbo liberari voluiſſes. *Stob. Serm. 47.* Idem regnum à tyrannide tantum differre dixit, quantum lex à Reipublicæ ſtatu, abſque legibus & libertas à ſeruitute. *Stob. eod. ſerm.* G

Dionyſij tyranni mortem cum omnes Syracuſani appeterent, ſola Himera mulier Deos orabat, vt Dionyſius diu ſuperſtes eſſet. Quod vbi reſciuit tyrannus, rogauit vetulam, quam ob cauſam Deos oraret, vt longã ſibi largirentur vitam? Tum illa: Puella cum eſſem, ait, grauemq; tyrannum haberemus, occidi illũ cupiebam. Eo mortuo, aliquando deterior tyrannidẽ occupauit: ei quoque mortem imprecata ſum, & ex ſententia euenit. Te vero longè deteriorem nunc habemus. Veritã igitur ne te abſumpto deterrimus in locum tuum ſubſtitueretur, te diu incolumem nobiſcum eſſe vnicè cupio. *Bruſ. lib. 9. cap. 21.*

Phalaris, dicere ſolebat: Ego qui expertus vtrumque ſum, tyrannidi malim ſubeſſe, quam præeſſe. Subditus enim aliorum malorum ſecurus, vnum tyrannum metuit: tyrannus autem, & eos qui foris inſidiãtur, & illos, per quos ſeruatur. *Stob. ſer. 47.* H

Ptolemæus, cui cognomen fuit Philadelphus, dicebat; in tyrannide cùm alia multa eſſe grauia, tum illud maximè quod immeritos occidere cogatur, vtilitatis ſuæ gratia *Id.*

Quidam Bruti ſtatuæ ſubſcripſit, Vtinam viueres, quod opera Bruti Tarquinius ex vrbe depulſus eſſet. Cæſaris ſtatuæ ſubſcripſerant hos verſiculos:

Brutus, quia reges eiecit, conſul primus factus eſt:
Hic quia conſules eiecit, rex poſtremus factus eſt.

Eraſm. l. 4. apoph.

T. Quintius contra Philippum Macedonem miſſus, quum in colloquium veniſſet, & Philippus obſides poſtularet, quoniam apud Romanos multi eſſent duces, ipſe autem ſolus inter Macedones, ſcito ſcommate illius tyrannidem taxans Quintius: Tu nempe, ait, te ſolum effeciſti, quippe qui amicos & cognatos occidas. *Plut.*

M. Antonius, quum Rhodum inſulam vi cepiſſet, & in ingreſſu, ſalutaretur rex atque dominus: Nec Rex ſum, inquit, nec Dominus, ſed regis ac domini interfector. *Plut. in Ant.*

Pompeius poſt prælium in Pharſalicis campis habitum in Ægyptũ profugit; cumque è triremi deſcenſurus eſſet in ſcal-

mum

mum piſcatorium ab Ægypti rege miſſum, conuerſus ad vxo- A rem ac filium, nihil aliud dixit quam illud Sophocleum:

Πρὸς δὲ τύραννον ὅςις ἐμπορεύεται
Κείνου 'ςὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.
Quiſquis tyrannis ad tecta demigrauerit,
Fit ſeruus illi, liber etſi venerit.

præſagiſſe videtur imminens exitium. Vbi enim deſcendiſſet in ſcapham, ictus gladio; ſemel tantum emiſit ſuſpirium: & obuoluto capite præbuit ſe occidendum. *Plut. in Apoph.*

Nero cum nihil flagitiorum ſibi non permitteret, elatus tanto rerum ſucceſſu, dicebat neminem principum, ante ipſum ſciſſe, quid & quantum ſibi liceret. Verum qui hoc dixit, ſenſit tandem, quid viciſſim liceret populo in malum principem, *ex Suet. in eius vita.*

Noctu Quidam ſimulabant ſe ſæuire in ſeruos, petebantque vindicem. Vindex autem erat defectionis in Neronem dux. Ex hoc ioco notabatur, iam non ferenda Cæſaris tyrannis. *Suet. in eius vita.*

Nero deſperatis rebus noctu addit hoſpitia ſingulorum, de fuga conſulturus, quumque fores omnium occluſis reperiſſet, reuerſus in cubiculum, comperit & cuſtodes diffu- B giſſe, direptis etiam ſtragulis, & amota veneni pyxide, quam in extremum caſum parauerat, mox Mirmillonem nomine Spiculum requiſiuit, vel alium quemlibet, cuius manu periret: ac nemine reperto. Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum? Decretum erat, eam belluam publico orbis odio immolare. *Suet.*

Batto à Dalmata Tiberio interrogatus, cur toties cum ſuis defeciſſet & Romanis tantam cladẽ intuliſſet: reſpondit. Vos in cauſa eſtis: qui ad greges veſtros cuſtodiẽdos non canes dediſtis, aut paſtores, ſed lupos. Sentiens, gubernatorem aut Cæſaris tyrannidem defectionis cauſam fuiſſe. *Dion. in Auguſto.*

Caligvla, cum audiret forte reges, qui officij cauſa in vrbem aduenerant inter ſe ſuper cœnam de nobilitate generis concertantes, exclamauit: De cœlo venit nobis rex, & adiecit carmen Homericum:

Εἷς κοίρανος ἔςω, εἷς βασιλεύς.
Vnus Dominus ſit, vnus rex.

Nec multum abfuit, quin ſtatim diadema ſumeret, ſpeciem- C que principatus in regni formam conuerteret. *Suet.* Idem. Antoniæ auiæ pro ſua authoritate monenti, vt quædam ſecus ageret: Memento ait, mihi omnia in omnes licere. Talia portenta tùm principum titulo pertulit mundus, quæ non commemoratem, niſi vt ex his principibus prodigioſæ feritatis horror incutiatur. *Eraſm. ex Suet.*

Scvrra Quidam ad Claudij tyrannidem alludens, ait, in vno annulo bonos principes poſſe ſcribi atque depingi omnes. *Bruſ. l. 6. c. 21.*

Lvdovicvs XII. Galliæ rex plebem & ruſticos dicebat eſſe paſcua tyrannorum & militum: tyrannos autem & milites paſcua eſſe diabolorum. *Annal. Franciæ.*

In tyrannide licet pro libidine agere omnia impunè. Hæc virum, etiamſi optimus omnium fuerit, tamẽ, quum in ea poſitus eſt, extra conſuetos abiicit ſenſus. Quippe quum præter inuidiam ab initio ingenitam homini, ingeneretur ex præſentibus bonis inſolentia. Hæc autem duo habens, omne vitium habet tum per inſolentiam, quod expletus omnibus rebus eſt, tum per inuidiam multa facinora admittens. At enim tyran- D nus, vt qui omnia bona obtineat, debet eſſe ſine liuore: verum ita natura comparatum eſt, vt is ſit aduerſarius popularibus ſuis, ſiquidem eorum optimis quibuſque qui ſuperſtites ſunt atque viuunt inuidet, deterrimis delectatur: & quod indecentiſſimum eſt, criminationes admittere optimum putat. Nam ſiue admireris eum modeſtè, offenditur quod non effuſe hoc facias, offenditur quaſi ſibi aſſenteris. Et vt exequar dicendo quæ maxima ſunt, iura patriæ labefactat, fœminis vim adfert, indemnatos interimit. *Herod. l. 3.* Iuuen. Sat. 4.

——— Sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluuiis aut æſtibus, aut nimboſo
Vere locuturi fatum pendebat amici,
Quicquid conſpicuum pulchrumque ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt vbicunque natat.

Boët. de Philoſ. conſol. l. 1. metro 4.

Quid tantum miſeri ſæuos tyrannos
Mirantur ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas,
Exarmaueris impotentis iram.
At quiſquis trepidus pauet vel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuique iuris
Abiecit clypeum locoque motus
Nectit, qua valeat trahi catenam.

Ex Græco quodam Comico

τυραννὶς ἐςὶ τῆς πόλεως θρυλλουμένης,
τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, τἀνδόμυχα δ' ἀθλιώτατα.
Vultu tyrannis eſt quidem lætiſſimo:
Intus dolores ſed fouet grauiſſimos.

Verè dixit *Euripides.*

Tyrannidis verò perperam laudare?
Vultus quidem iucundus; interiora verò triſtia ſunt.

Hoc præ cæteris accidit Herodi Regi. Ita enim de eo ſcribit *Flauius Ioſephus Antiq. Iudaic. lib. 17. c. 7.* Deſperata ſalute, quod iam ad 70. ætatis annum accederet, mirum in modum efferatus eſt: iræ impatiens & amarulentus in rebus omnibus. In cauſa erat opinio contemptus, quod exiſtimaret gentem Iudaicam lætari ſuis infortuniis.

Alterum exemplum habemus in Iugurtha. Quum enim ob crudelitatem, omnium animos à ſe abalienaſſet, & inuiſus ſuis & alienis eſſet, accedente meticuloſitate, ita de eo ſcribit. *Saluſtius*: Neque poſt id locorum Iugurthæ dies aut nox vlla F quieta fuit, neque loco neque mortali cuiquam, aut tempori ſatis credere: ciues hoſteſque iuxta metuere, circumſpectare omnia, & omni ſtrepitu paueſcere, alio atque alio loco, ſæpe contra decus regium, noctu requieſcere: interdum ſomno excitus; arreptis armis, tumultum facere: ita formidine, quaſi vecordia, exagitari. *Et paulò poſt.* Iugurtha amiſſis amicis, quorum pleroſque ipſe necauerat, cæteri perculſi formidine, pars ad Romanos, alij ad regem Bochum perfugerant: cumque neque bellum ſine adminiſtris gerere poſſet: & nouorum fidem, in tanta perfidia veterum experiri, periculoſum duceret, vagus incertuſque agitabatur, neque illi res vlla neque conſilium aut quiſquam hominum ſatis placebat: itinera præfectoſque indies mutare; modo aduerſum hoſtes, interdum in ſolitudines pergere, ſæpe in fuga, ac paulò poſt in armis ſpem habere, dubitare virtuti an fidei popularium minùs crederet, ita quocumque intenderat, res aduerſæ erant.

Tryzvs tyrannus, vt refert *Ælianus lib. 14. hiſtor. var. cap. 22.* volens omnes coniurationum & inſidiarum contra ſe vias intercludere legem ſuæ regionis incolis poſuit; vt nemo G cum altero, neque priuatim, neque publicè ſermones miſceret, quod fuit grauiſſimum, miniméque ferendum. Itaque dolo tyranni mandatum eluſerunt, & oculorum manuumque geſtibus & nutu animi ſenſa mutuò ſignificabant, & accipiebant. Alias igitur acerbo vultu ſeſe inuicem intuebantur, aliàs placato facieque læta, atque ex vniuſcuiuſque ſuperciliorum contractione perſpicuum erat eum triſtem & intolerandum rerum ſtatum indignè ferre, animi affectione per vultum ei, cum quo erat declarata & oſtenſa. Sed hæc etiam Tyrannum commouebant, quod exiſtimaret ſilentium quoque, propter varietatem geſtuum, & concinnationem vultus, prorſus mali quid ſibi moliturum eſſe. Proindè etiam illud lege abſtulit. Quidam igitur deſolationem illam ægrè moleſtéque patiens, & cupiditate diſſoluendæ tyrannidis permotus, in forum progreſſus eſt. Ibi ſtans multum & feruidè lachrymatus eſt, quem circumſtetit confluens omnis multitudo, quibus etiam ipſis in fletum ac luctum erumpentibus, H nuntius ad tyrannum allatus eſt, neminem quidem nutibus vti, at lachrymas frequenter emitti. Qui feſtinans vt & illud prohiberet, neque ſolum linguam nutuſque ſeruitute conſtringeret, ſed etiam oculis à natura tributam libertatem eriperet, quanta potuit celeritate, pedes cum ſtipatoribus & ſatellitibus accurrit, vt lacrymas ſedaret. At illi cum de longo vix eum vidiſſent, eripientes arma ſatellitibus, tyrannum interfecerunt.

Rectè itaque & viuis coloribus depingit Tacitus faciem ciuitatis ſub tyranni iugo gementis: Non alias magis, inquit, anxia & pauens ciuitas, etiam aduerſum proximos. Congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta & inanima, tecta & parietes circumſpectabantur. *Et alibi.* Vnde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine.

Idipſum indicare vult. *Seneca Tragœdus in Octauia* de Nerone, hiſce verſiculis:

Licet exſtruat marmoribus, atque auro tegat
Superbus aulam: limen armata ducis

Seruent

Seruent cohortes: mittat immenſus opes
A *Exhauſtus orbis: ſupplices dexteram petant*
Parthi cruentam: regna diutius ferant:
Veniet dies tempuſque quo reddat ſuis
Animam nocentem ſceleribus, iugulum hoſtibus,
Deſertus & deſtructus & cunctis.

Memorabile autem exemplum habemus in Phalaride tyrannorum ſæuiſſimo, ſuſpicaciſſimo, & meticuloſiſſimo. Ita enim ſcribens ad Polium amicum, tortores & furias latentes animi ſui explicat. Cognoui ex iis litteris quas ad me dediſti, mirari te mirum in modum, quod à priſtinis vitæ moribus omnino deſciuerim. Quum enim familiarius quàm tyranni pateretur dignitas omnibus me præberem, nunc vix parentibus, amicíſque ſanctioribus, conſpiciendum ipſe me exhibeo, atque adeò conſpectum hominum quoquo modo refugio. Sed mirari deſine. Etenim nullam fidei ſinceritatem non modò in ignotis, verùm etiam in iis, quibus ipſe me arctioris amicitiæ vinculo deuinxeram, vſquam deprehendi
B Singula igitur, magna cum diligentia & ſolertia expertus, in Africæ Numidiæque ſiluis ac ſolitudinibus, inter medias feras, quam inter homines vitam degere, longè tutius eſſe, apud me ſtatuo. Securius enim certè leonibus, ſerpentibuſque obſeſſus, quàm hominibus circumſeptus, quieti me traderem. Hæc ſcribo mutabilis inconſtantiſque fortunæ vafritiem malitiamque expertus, &c.

Vitam tyrannorum *Iuuenalis* conſiderans, ait *Sat.* 10.

Ad generum Cereriſſine cæde & vulnere pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.

Eandem ita graphicè expreſſit N. de Clemengiis.

Rupis in horrenda ſcopulis ſedet edita turris,
Peruia nubiferis Auſtris, Boreæque ſonanti.
Quam rapidus nimiúmque minax præterfluit amnis.
Ardua ſunt illic opulenti tecta tyranni:
Aula eſt purpureis ornata tapetibus, auro
Atria tota micant, vt Mida credere poſſis.
Hunc, dum ſublimi menſa diſcumbit, obibat
Turba miniſtra procax liuoris plena veneno,
Plena dolis ac inſidiis & murmure cæco.
C *Nulla fides illis, non pax, aut fœdus amoris.*
Preſſa graui ſed colla iugo, maiora parandi
Ambitione adeo cupidis nil parta videntur.
Vina dapeſque aderant numero ſine, quod vehit aer,
Quodque creat Pelagus, quod tellus, ſiſtitur illic.
Quæque ſuo condita modo pulmenta, calore
Salſamenta ſimul vario fucata nitebant.
Vndique perluſtrat, veſtigat cuncta guloſus.
Vt ſibi quid ſapiat de tanta mole ciborum:
Exquiritque vias, quibus ora accenſa furenti.
Ingluuiem, ventremque auidum, ceu dira charybdis
Expleat: at ſaccus fœtens, ſeminique putris
Corpus craſſitie turgens, immane ſepulchrum
Bacchi, inter lautas epulas hilareſcere neſcit.
Nubila ſemper ei frons eſt, ac lumina torua.
Nil perdix, aut pauo ſapit, faſtidit olorem.
Quid mireris? adhuc heſterna obſonia ructat.
Non iuuat hunc plauſus, luſuſque decenſue chorea.
D *Nempe ſitim rabidam, non, quidfert Lydia ſedet*
Aurum, quotque Tagus voluit, quotque Hermus arenas.
Nil ſatis eſt, cupit imperio regnoue potiri.
Torquetur curis mordacibus, æſtuat inter
Spem dubiúmque metum: non vlli fidit amico,
Nam neque amat purè quenquam, nec amatur ab vllo.
Proditione peti ſemper timet, atque venenis.
Fellea corda gerit faſtu inflammatus & ira:
Anxius & triſtis ſemper, nec mente quietus.

TYRANNORVM EXEMPLA.

Multa habes de Tyrannis *in loco de Auaritia & Crudelitate, Perfidia, Timiditate*, Item *in loco de Patria, vbi de patria oppreſſione per Tyrannos.* Quædam in loco de *Amore, Timore, Odio.*

TYRANNI QVI EVASERE MODESTI, ET GRATI REIPVBL.

MANASSES rex poſt multa commiſſa ſcelera, & poſt captiuitatem Babylonicam pœnitentiam egit, & ad meliora reuerſus eſt. *D. Hieron. ad cap. 1. Sophoniæ.*

Cecrops cum terer & efferatus antè fuiſſet, poſtea comiter & blandè imperauit. *Plut. l. de ſera num. vind.*

Megalopolitanus tyrannus Lydiades ita in ipſa dominatione immutatus eſt, vt violenti iuris pertæſus, reddiderit poſtea ciuibus leges ſuas: & pro patria dehinc ſtrenuè dimicans, E
magna cum gloria ceciderit. *Plut. ibid.*

GELON, HIERON, & PISISTRATVS Hippocratis filius, inuaſerunt quidem malis artibus principatum, verùm poſtea principes fuerunt Reipubl. ſalutares, & moderati. *Plut. ibid.*

CENONALCHIVS Occidentalium Saxonum rex perditiſſ & impiiſſimus, ab initio regni, vnde regno pulſus tandem: tamen ad frugem reuocatus, regnum receptum optimè adminiſtrauit. *Polyd. Virgil. l. 4.*

Hector Boeth. l. 6. ſcribit Octauinum Britanniæ Regem, ex iniquo principe optimum, pacíſque ſtudioſum factum eſſe.

Fertur & Bretiſlaus II. Boëmorum, princeps, filius Vratiſlai, ingenij priùs intractabilis, tandem factus manſuetiſſimus. *Drauius lib. 9.*

Vt enim omnium rerum eſt ſatietas, ſic etiam & voluptatum & crudelitatis, neque tempus variatione ſua patitur eſſe in vno ſtatu, neque hominum quoque voluntates perpetuò pertinaces ſunt. Sicuti & Sylla ex illa crudelitate, tandem venit ad vitam priuatam, vt Diocletianus & plures alij. F

Sed & reſpondit Antigonus Rex cunctis mirantibus, quod iam ſenex comiter & blandè regnaret: Antè, inquit, opus habebam potentia, nunc gloria & beneuolentia. *Plut. in Apoph.*

Orthagoræ & filiorum eius apud Sycionet Tyrannis, ad centeſimum vſque annum peruenit. Cuius durationis cauſa, quod mediocritate quadam erga ſubditos vtebantur, multaque legibus ſeruientes, agebant. *Ariſt. 6. Polit.*

CLISTENES quia rei militari aptus fuit, non facilè contemnendus habebatur, qui & fertur coronaſſe iudicem, qui victoriæ eius contradixerat. Plurimùm & conuerſatione & vſu familiari, fauorem hominum acquirebat.

PISISTRATVS quoque fertur aliquando apud iudicium Areopagi citatus, ſubiiſſe iudicium.

Cypſelidarum item tyrannis durauit ſexaginta tribus annis cum dimidio; cauſa eadem ac ſuperior. Quin Cypſelus valdè popularis & ſine vlla cuſtodia degebat.

DIONYSIVS Iunior mortuo patre Tyranno qui Siciliam G
inuaſerat, ad amicitiam popularem, primùm vt tyrannidem confirmaret, aſcendit: quam cùm in crudelitatem conuertiſſet, & ea, & auctoritate priuatus eſt. *Iuſtin. in Trogo lib. 21.*

TYRANNI IN LEGITIMOS PRINCIPES DOLO VEL METV ELECTI VEL ADMISSI.

Talis fuit Sylla, quando procurauit ex lege Valeria ſe dici in longum tempus dictatorem, quam iuſſit publicari, inducto ingenti in vrbem exercitu, qui metu populum continebat, ne ſua libertate vteretur.

Talis etiam Iulius Cæſar, cum curauit ex alia lege ſibi dari perpetuam dictaturam.

GVILLELMVS Nothus dux Normannorum cum in bello an. 1066. Hiraldo Regi, expugnatis Anglis Tyrannidem vſurpaſſet, & vellet Principis ſibi nomen acquirere reiecto titulo Tyranni; petiit à Stiganæo Cantuarienſi Archiepiſcopo ſolenniter conſecrari: quod tamen ei denegatum eſt, vt alieni iuris inuaſori: quamuis poſtea ab Aldredo Epiſcopo Eboracenſi fuerit inauguratus, remanente tamen nota tyranni, victoria etiam eius contra Anglos habita cruentiſſima, reprehenſa: feruntque in loco pugnæ Monaſterium S. Martini de H
bello, ſtructum, in quo ſub modico imbre terra imbuta reddere videtur ſanguinem, qui clamet ad Deum vindictam, vt coniiciatur illam Deo diſplicuiſſe.

Guillelmus Neobrigenſis lib. 1. rerum Anglicarum c. 1. & ſeqq. Signum etiam eius rei quod non diu hæc tyrannis in eius domo durauerit, & fuerit parum fauſta. Siquidem huic Guillelmo Notho, ſucceſſit Guillelmus Rufus filius eius, à ſuis pro fera in venatione confoſſus, huic ſucceſſit Henricus frater eius minimus, poſt Henricum Stephanus Comes Boronienſis ex ſorore nepos regnum vſurpauit anno Domini 1135. cùm eſſet legitimus hæres, qui tamen pollicitationibus decepit Antiſtites, & ſe coronari curauit.

Poſtquam Herodes Aſcalonita inuaſiſſet tyrannidem Heb. & ita tyrannico principatu regnaſſet per vnum & triginta annos, feſſi tandem Hebræi, vltro ei ac eius poſteris regnum obtulerunt: iurantes in fide ipſius, & poſterorum eius, ſeſe permiſſuros. *Philo Iud. in Breuiario de temporibus.*

Recipiunt & conſenſum tacitū pro placito populi iura. *l. de quibus de legib. P. C. ſuper quibuſdā de verb. ſignif.* Et antiquitatem

tem temporis pro lege, *l. 1. §. f. de aqua pluuia arcenda P. L. hoc iure §. ductus aquæ de aqua quot. & æſtiua C. ad audientiam de præſcription.*

Celebris alioquin & vera ſententia D. Auguſtini, nec tyrannicæ factionis, inquit, peruerſitas, laudabilis erit, ſi regia clementia tyrannus ſubditos tractet: nec vituperabilis ordo regiæ poteſtatis, ſi rex tyrannica ſeueritate ſæuiat. Aliud enim eſt iniuſta poteſtate velle iuſtè vti, aliud iuſta poteſtate iniuſtè velle vti. *Auguſt. de bon. coniugij 14. cap. neque enim quæſtio* §. 2. 14. q. 4.

*TYRANNI AN A QVOCVMQVE OCCIDENDI, & à QVIBVS.

Diximus ſuprà duo Tyrannorum genera eſſe, quoſdam ab vſurpatione indebita tales vocari: alios à regimine indebito, & verbo indicaolmus, qui ex iis, à quocumque etiam priuato, trucidari poſſint.

Damnatur in Concilio Conſtantienſi hic articulus: Quilibet tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcumque Vaſallum ſuum vel ſubditum; etiam per clanculares inſidias, & ſubtiles blanditias vel adulationes, non obſtante quocumque præſtito Iuramento ſeu confœderatione factis cum eo; non expectata ſententia vel mandato Iudicis cuiuſcumque. In quo articulo ſunt multi errores. Primò Quemlibet tyrannum poſſe occidi; nempè tam eum qui tyrannicè adminiſtrat, quam qui tyrannicè titulum occupat. Secundo, debere occidi per quemuis ſubditum: cum tamen ex his plerique excuſentur. Tertio, idque etiam contra iuramentum, & fœdus iuratum: cum omne iuramentum licitum ſit ſeruandum. Quarto nulla ſententia iudicis expectata: cum, ſi Superiorem habet, ad eum prius ſit confugiendum.

Certè cum Deus præcipiat parere & ſubditum eſſe Principibus, etiam Ethnicis, propter conſcientiam, & Princeps legitimus per Tyrannidem non deſinat eſſe ſuperior, reus erit tam diuinæ quam humanæ maieſtatis cenſendus, non modo qui ipſo facto in perſonam Principis, & eius ſecuritatem & vitam quippiam commiſerit, verum etiam qui factioni conſilioque conſpiratorum interfuerit, quamuis ipſe actui non conſenſerit! *quiſquis ad leg. Iul. maieſt. C. l. 1. eo t. in P.*

Quin & ipſa ſola cogitatio necandi principem, cum aliquo actu exteriori, quanquã ſecuta fuerit pœnitentia, mortis ſuppliciũ pro pœna habet, vt tractant Interpretes *ad l. cogitationis de pæn. P. & ad l. ſi quis non dicam rapere de ſacroſanct. &c. C.*

Memorabile traditur de hac re exemplum cuiuſdam Nobilis Normandiæ, qui cum decreuiſſet necare Franciſcum I. regem eius nominis Francorum, & pœnitentia ductus idipſum fuiſſet in Sacramentali exomologeſi cuipiam Minoritæ confeſſus, & Sacramentaliter abſolutus, tamen denuntiatus per Minoritam ſacrilegum, & perpetuo carcere ac ſupplicio dignum, Regi, & ab ipſo rege ad iudicium ſubeundum in curiam remiſſus: vltimo ſupplicio addictus fuit, imo & poſt mortem huius criminis eſt accuſatio. *l. penult. ante penult. & fin. C. ad leg. Iul. maieſta, §. publica autem iudicia, de publ. iudic. apud Iuſtin.*

Fuit & alius nomine Caboche mente captus, qui cum enſem diſtrinxiſſet coram Henrico II. rege Francorum, quamuis nec inuaſiſſet, nec ad vlteriora progreſſus fuiſſet, vltimo damnatus eſt ſupplicio, nec furor qui ſolet à pœna in delictis excuſare, hunc propter grauitatem facti ab ea potuit eximere. Quando nullus tam amens exiſtimetur, qui Principis ſui numen naturali inſtinctu aliquo modo non reuereatur.

Laudatur à Xiphilino in Nerone Corbulo Romanus inſignis dux Neronis, ob hanc vnam cauſam quod Neroni fidem ſeruauit.

SIGISMVNDVS Quinqueccleſienſis Epiſcopus, à Maximiliano I. Romanorum Imperatore, promiſſo in defectionis præmium Saltzburgenſi Archiepiſcopatu per litteras, vt ipſius partibus ſe iungeret ſolicitatus, reſpondit, datam ſemel Vladiſlao fidem, fallere nefas eſſe, vnde & ipſe Maximilianus integritatem Antiſtitis laudauit. *Bonfin. Dec. 1. l. 5.*

Celebre item dictum Michaëlis Orſachi Hungariæ Palatini, cum reliqui proceres Matthiam regno deiicere cogitarent. Quemcumque inquit, ſacra corona coronatum videris etiamſi bos fuerit, adorato: & pro ſacro ſancto rege ducito, & obſeruato. *Bonfin. l. 3. Dec. 4.*

Et quanquam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſæpè reprehenderit auaritiam, impietatem & ſcelera Phariſæorum & Scribarum; tamen iuſſit eis obtemperari, quia ſederent in Cathedra & ſede poteſtatis. *Matth. 23. & 22. 17. & ſeq. Marc. 12. 24. Luc. 20. 22.* Et interpellatus de tributo reddendo à Iudæis Cæſari, & Regi; reſpondit, quæ ſunt Cæſaris Cæſari reddite, & quæ ſunt Dei, Deo.

Sed & à Chriſto paſſo vſque ad Diocletianum, per interuallum propè trecentorum annorũ, etſi innumera crudeliaq; tormenta Chriſtiani paſſi fuerint, & clades atrociſſimas, ſemel 20. millibus necatis, alias integris oppidis Chriſtianis ſubuerſis; tamen nuſquam omnino legitur, Chriſtianos licet pares viribus, & numero fuerint, vi & armis aduerſus leges, rempublicam, & Magiſtratum, Imperatorem, ſecuritatemque eius, vel tantillum molitos fuiſſe, aut rebellaſſe.

Proinde cùm Nicomediæ proponeretur edictum Diocletiani & Maximiani Imperatorum crudele aduerſus Chriſtianos, nimirum quo templa ſolo æquarentur, Diuinæ Scripturæ comburerentur, qui inter Chriſtianos Magiſtratum honoreſque gereret cum infamia in ordinem redigeretur, ſerui qui Chriſtianiſmum abiurarent, libertate donarentur, & pleraque huiuſmodi alia grauia ſtatuerentur. Quidam, illeque primus Chriſtianorum extitit, qui tantæ ſeueritatis indignatione motus auſus eſt, cum etiam vterque Imperator Nicomediæ moraretur, edictũ manu capere, diſcerpere in minutiſſimas partes: atque cum in eum extremo ſupplicio fuiſſet animaduerſum, reliqui etiam Chriſtiani iure cæſum eſſe eum pronuntiarunt. *Euſeb. l. 7. c.. Niceph. Cal. item l. 7. c. 5.*

Quis magis tyrannicè imperauit ipſo Nabuchodonoſore Rege Aſſyriorum? Hic ſiquidem inuaſit ciuitatem Hieruſalẽ, polluit templum & ſanctuarium, diruit domos ciuitatemque, necauit regem Iſraël, & maiorem partem populi, aliam verò aliò tranſtulit, iuſſit adorari ſtatuam ſuam. *Daniel. c. 6.* tamen Prophetæ Dei qui ſub tyrannide premebantur: tantum abeſt vt arma in eum ſumere, & eum necari hortati fuerint populum, quin contra iuſſerunt continuò pro illo orari, vt illi filiiſque eius Deus longæuam æternamque vitam concederet, proque regno eius. *Baruch. 1. Hierem. 29.*

Atque Ezechiel deteſtatur iratus, rebellionem Sedechiæ Regis contra eumdem regem Nabuchodonoſorem. *Ezechias capite 29.*

Notat Aymoinus vitium hoc olim inter Gothos tranſiiſſe in conſuetudinem, vt dum eis reges diſplicuiſſent, à ſuis clam vel apertè interimerentur, quo factum vt ſemper turbata & cruenta fuerit ipſorum Reſpublica. *l. 2. de geſtis Francorũ, c. 18.*

Angli eadem vſi crudelitate ſuos reges multos bonos, & malos trucidarunt, vt exempla refert. *Ioannes Gerſon in 2. part. operum, in dialogo duorum militum Angli & Franci.* Sic occiderunt Kinicum ſuum, & Danorum regem, & anno Domini 651. Ophinum. Anno 662. Oſiam: Anno 668. Elginum Anno 680. Egriſtrum Anno 698. Vremherdum. Anno 716. Obredum, & poſtea plures alios: peiores feris aut belluis, quas nunquam ita ſæpè in armentarios ſuos inſurrexiſſe vix aut rarò auditum eſt.

*POENA EORVM QVI TYRANNOS, ALIOQVIN PRINCIPES LEGITIMOS Occiderunt, cauſa Inordinati Regiminis.

DAVID occidi iuſſit puerum Amalechitam, quod dixiſſet, iuuiſſe Saülem Regem vulneratum in prælio Philiſtinorum, ad manus ſibi inferendas, dicens, Sanguis tuus ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt aduerſum te, dicens, Ego interfeci Chriſtum Domini, 2. *Reg.* 1. Fuit autem Saül Rex impiiſſimus, qui Sacerdotes Dei iuſſit interfici, & ciuitatem eorum Nobe ſuccindi: percutique in ore gladij viros & mulieres, & paruulos lactantes, bouemque & aſinum & ouem 1. *Reg.* 21. Tyrannicè itaque imperauit, & proſequutus iniuſtè Dauidem Pythones conſuluit, 1. *Reg.* 28. tamen rex ab initio creatus legitimè, ideo neque Dauid potuit probare mortem eius; & ipſemet cum potuiſſet in ſpelunca in qua latebat necare venientem Saülem, abſtinuit, & dixit: Non extendam manum in Dominum meum, & Chriſtum Domini, 1. *Reg.* 24. Quinimo dicunt Hebræi, quod, quia tunc Dauid in ſpelunca latens abſcidit oram chlamydis Regis Saulis, exonerantis aluum in ſpelunca in poſterum à Deo punitus eſt, vt in ſenectute in pœnam, perpetua frigiditate rigeret, nec potuerit per veſtimenta ſuperiniecta incaleſcere, 2. *Reg.* 1.

SEVERVS Imperator iuſſit omnes conſcios mortis Pertinacis tolli. *Herod. in* 2.

Vitellius co…uratores & homicidas Galbæ *Suet. in Vitellio cap.* 10. Quin & Epaphroditum vltimo ſubiecit ſupplicio quod

quod rogatus à Nerone, illum ad ſibi inferendam mortem iuuiſſet. *Suet. in Nerone cap.49.*

A THEOPHILVS Imperator Conſtantinopolitanus, iuſſit omnes vocari, qui necato Armenio Imperatore, patrem ſuum Imperatorem creaſſent, vt eis rependeret beneficium: vocatos autem ad vnum interfici iuſſit.

BESSVM qui proditoriè, vt regnaret in Perſia, regem ſuum necauerat, Alexander Magnus, quamuis ei Darius fuiſſet hoſtis, iuſſit crudeli ſupplicio affici, vt parricidium ita graue ſubditi in ſuum regem expiaret. *Q. Curt. l.6. de geſtis Alexandri.*

Eſſæi qui inter Iudæos profitebantur executionem verbi Dei, reſoluerunt etiam Principes ſupremos, qualeſcumque ſint, inuiolabiles inter ſubditos, vt ſacratos, & miſſos à Deo eſſe debere. *Ioſeph. de ſectis Iudæorum.*

Lege diuina ſcriptum adhuc; Principi populi tui non maledices *Exod.* 22. multò magis prohibitum ne eum occideret; maximè qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit.

* TYRANNORVM VSVRPATIONE POTESTATIS CÆDES LICITA, & DE ILLA LEGES.

B Aduerſus Tyrannos qui alienos principatus per vim inuadunt & obtinent, leges olim latæ de iiſdem offendendis & trucidandis; imò & præmia Tyrannicidis decreta. *Cic. l.2. de inuentione*, meminit de duabus legibus de necandis tyrannis, & de præmio necantium: quarum prior.

Qui Tyrannum occiderit Olympionicarum præmium accipito: & quam rem ſibi volet à Magiſtratu depoſcito, & magiſtratus ei conceditọ.

Altera, Tyranno occiſo, quinque eius proximos cognatione Magiſtratus necato.

Aliæ leges Græcorum aliarumque gentium, quæ non patiuntur ſecurè viuere tyrannos, & quæ eos exponunt omnium libertati; præmia honores, ſtatuaſque necantibus ſtatuunt: & nouæ quædam eos vt bannitos, diffœdatos, reos non ſolum maieſtatis, ſed & hoſtes reipublicæ quietis & ſtatus eius, morti à quolibet inferendæ, ſubiiciant. Atque vt ait *Senec. in Hercule furente.*

—— Victima aut nulla amplior
Poteſt magiſque opima mactari Ioui:
Quam rex iniquus.

Et lege Græcorum cauetur, vt Tyrannorum filij velut facinoris conſcij, parentum crimina luant; & haud ſecus morte, exilioque mulctentur. *Alex. ab Alex. l.2. c.16.* Ita puto inquit *Cic. pro Milone*, Græcos homines Deorum honores tribuiſſe iis qui Tyrannos necauerunt. C

HERCVLES non aliundè aut Theſeus videntur famam celebrem nacti, quam ab obtruncatione Tyrannorum, vt Aod in libris *Iudicum cap.3.* dicitur, Saluator à Deo ſuſcitatus, qui Regem Eglon, Moabitarum Tyrannicè imperantem populi Iſraël, ſuſtulit.

Controuerſia eſſe poſſet, num talis inuaſor, quem tyrannum hoc loco dicimus, valeat necari impunè, antequam talis ſit iudicatus, & poſſit præuentione mortis impediri ne inuadat. Solon enim non niſi conuictum & comprobatum permittebat tolli.

Tutius aliis viſum, quod lege Valerij Poplicolæ narrat cautum *Plutarchus*, vt ſtatim vbi caput exeruerit factio ad tyrannidem vſurpandam, antequam ſecum populi ſtragem excitet, ſine mora opprimatur: ſi modo ſint argumenta tyrannidis vſurpandæ apparentia: nempè ſi quis factiones agat, arces occupet, populum aucupetur, exercitum conſcribat, aut quid ſimile faciat. D

Princeps Carthaginenſium in Africa Hanno, cum opes ſuas quibus Reipublicæ ſuperabat vires, ad occupandam dominationem intendiſſet, regnumque interfecto Senatu inuadere conaretur, & arces contra Democratiam occupaſſet, commotis & concitatis in ſuam partem ſeruitiis, ſeu ſeruis: captus, virgis cæſus, effoſſis oculis & manibus, cruribuſque fractis, velut à ſingulis membris pœnæ exigerentur, in conſpectu populi occiſus eſt, corpus verberibus lacerum, cruci affixum, filij cognatique eius omnes, etiam innoxij ſupplicio traditi, ne quiſquam aut ad imitandum facinus, aut ad mortem vlciſcendam, ex tam nefaria domo ſupereſſet, *Iuſtin. ex Trogo lib.2.*

Finis Libri decimioctaui, ſiue Litteræ T.

THEATRI VITÆ HVMANÆ,

AVCTORE

LAVRENTIO BEYERLINCK, ARCHIPRESBYTERO ANTVERPIENSI,

Littera V.

✱ Aſteriſci Titulis ſiue generalibus, ſiue ſecundariis, rebúſve ſub iiſdem contentis præfixi, poſterioris Auctarij ſunt Indices.

✱ Vacantes.

QVI, ET QVOTVPLICES?

IN GENERE.

A VACANTES à vaco, vt abſolutè ponitur, & idem eſt quod ceſſo ab opere, quomodo Græci κενῶσαι vacare dicunt; intelligi poſſunt generatim omnes qui otiantur; & ab opere ceſſant. Vti eam vocem vſurpat *Cel. ad Cic. lib.* 8. Iucundiſſimum mihi vacanti negotium erat tecum otij tempus conſume-
B re: & de his agitur in *loco de Otio.*

Propriè tamen vacantes dicunt ζωςοὶ, quaſi præcincti honore otioſi cinguli *l. vlt. C. de Primicer.* cum iam nulla dignitate fungantur, ſiue munere exceſſerint, ſiue nunquam munus geſſerint. Ita *l. 3. de Naufrag.* Vacantes vocantur, qui publico officio vacui ſunt. *Cælius Aurelian. l. 1. c. 2. tard. Paſſion.*
C vacuos homines dicit, ſine exercitio vitam trahentes.

GRADVS VARII.

Vacantium gradus repetiuntur apud veteres. Primus erat illuſtrium, meminit horum *Caſſiod. l. 6.* Erantque in actu poſiti. II. Erat Præſentium. III. Abſentium. Erant etiam inter vacantes otioſi milites ſupernumerarij, adſcriptitij, quales Alexandrum repuliſſe, nè annonis Rempublicam grauarent, auctor eſt Lampridius. Dicuntur autem illi primum inuenti à Clau-
D dio; vt ſcribit *Suet. cap. 25. lib. 5.* quod imaginariæ militiæ genus vocat. Fortaſſis ſub hac conſtituendi illi quos Entertenudos appellant apud Hiſpanos, qui regium ærarium ſtipendiis militaribus expilant, & in otio vitam tranſigunt. Inter quos tamen non illos ponendos ſentio, qui velut emeriti ac variis laboribus defuncti, reliquum vitæ quod ſupereſt iuſta liberalitatis compenſatione tranſigunt. Certè priores illi Belgicæ calamitatis non modica cauſa exiſtunt, quando in illos regiæ opes profunduntur, quæ in militum ſtipendia eroganda forent.

IN SPECIE

☞ *Vide loco de Libertate. Titulo Libertas conſiderata reſpectu rei, à qua quis liberatur. Vbi de munere, officio graui quolibet. Item Locum de Otio, Quiete.*

Vaccæ. E

☞ *Vide in loco de Alimento, Diuinatione. Item de Loco conſiderato ſecundum rem locatam.*

✱ Vacuum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VAcuum Græci κενὸν dicunt, & Hebræi *Rachab*, à latitu- F
dine ſiue expanſione. Et definitur variè à Philoſophis. Quidam deſcribunt quod ſit id quod non habet in ſe corpus ſenſibile. Alij, quod non habet in ſe corpus graue aut leue. Alij verò, in quo nihil eſt.

Sed optimè Ariſtoteles vacui naturam expreſſit, dum *lib. 4. Phyſic. cap. 7.* definit vacuum eſſe locum corpore carentem. Eſtque definitio quid nominis, cum vacuum nihil ſit, neque ſit quid exiſtens in rerum natura, vnde ſenſus illius dari ſolet, quod ſit ſuperficies, concaua corporis contentiui, ſeu apti G
continere, non tamen actu continentis corpus adæquatum, & ita diſtinguitur à loco, qui actu continere debet corpus adæquatum.

NVLLVM DATVR.

ARISTOTELIS doctrina eſt contra aliorum opinionem, non dari vacuum in rerum natura, imò nec dari naturaliter poſſe. Reluctatur enim natura vacuo, & ad ipſum impedien-
dum variè ſe impellit. Hinc enim leuia ſurſum, & grauia deor- H
ſum feruntur, & experimur vas aqua plenum ſi supernè ea congeletur, & in minorem contrahatur locum, ipſum frangi vt aërem admittat in locum ab aqua vacuum. Folles clauſo orificio extendi non poſſe: vas liquore plenum non effluere, niſi in locum illius ſuccedere poſſit aër.

Vacuum ne ſequatur, in cucurbitulis ignitis aërem qui rapidiſſimè fuit, ſequitur aër intimus in cucurbitulam, & ſecum rapit humorem & cutem. *Fic. in Plut. Tim. c. 83.*

Vacuum ne ſequatur, poſtquam ſemel cantando vocalem A aërem protuliſti, quatenus ille propellit anteriorem, eatenus poſterior illum repentè ſubſequitur ad vacuum declinandum. *Fic. in Plut. Tim. c.* 81.

Vacuum ne ſequatur, ſi orificium fiſtulæ in aquam dimiſeris & alterum orificium labiis comprehenderis, quatenus aërem hauries è fiſtula, eatenus ſuges & aquam conſequentem. *Idem ibid.*

Vacuum ne ſequatur, poſtquam in nubibus incluſus cum acuto vapore ventus deorſum eſt excuſſus, conſequitur deinceps miro fulminis impetu. *Ibid. c.* 84.

Vacuum ne ſequatur, lapillum quem proieciſti non ſolum propellit tua vis illata, ſed etiam aër deinceps repente ſubſequens. *Idem cap.* 83.

Vacuum ne ſequatur, vbi per fiſtulam ſemel tracta fuerit ſurſum aqua, reliqua ſequitur. *Ibid. cap.* 84.

An autem per diuinam potentiam vacuum dari poſſit, diſputatur inter Philoſophos. Aſſentiendum illis qui partem tenent adfirmantem, cum Deus poſſet res vniuerſi conſeruare B abſque mutua cohærentia. Legatur. *Comment. Colleg. Conimbric. in lib.* 5. *Phyſic.*

Qui autem vacuum dari contendebant, mouebantur ad ita ſentiendum, propter motum localem quem in vacuo fieri aſſerebant, quando vnum corpus ex loco in locum mouebatur, aut rarefiebat, vel condenſabatur: non attendentes prius quidem euenire per ſucceſſionem vnius coporis in locum alterius: poſterius vero ex parte materiæ, ſeſe in maiorem vel minorem locum recipientis.

Narratur de Ebrioſo, quod ſummoperè fuerit indignatus, de hoc Philoſophorum dogmate, quo vacuum non dari aſſeritur: cum ille abſumpta vniuerſa ſubſtantia ſua, & inteſtina, & loculos præ inanitate rugitum edere clamaret, & maximè vacua reperiri. Cæterùm enim vtrúmque locum occuparet ingreſſus aër, nummis & bellariis ſuccedens, dabatur apud illum vacuum, non ſimpliciter, ſed vt dicunt Philoſophi, ſecundum quid, id eſt, quod deſtitutum eſſet prioribus corporibus.

C

* Vades. Vadimonium.

QVID APVD IVRISCONSVLTOS?

VAdes olim dicebantur, qui pro alio vadimonium promittebant. Vt tradit *Terent. Varro lib.* 6. *ling. Lat.* vnde non ſunt idem quod Prædes, qui hodie ſunt *ait Tholoſ. in Syntagma Iuris lib.* 24. *cap.* 3. *num.* 13. ſponſores Reipub. vel principis, pro illis qui publicam pecuniam diſpenſant, quorum bona prædia dici poſſunt, id eſt, ὑπέγγυα iuxta *Budæum lib.* 2. *orig. Iur.* Itaque Prædes ad cauſam pecuniariam, Vades ad criminalem pertinent. Vtrúmque concludit diſticho *Auſonius in edil.*

Quis ſubit in pœnam capitali iudicio? Vas:
Quis cum lis fuerit nummaria? tunc dabitur Præs.

Et Conſtant. Cæſar, fideiuſſores pro reſponſione perſonæ adhibendos, vades appellat, *in l. de Caſtrenſ. & milit. lib.* 12. *Cod. tit.* 26. Hinc Vadimonium præbere, cauere per ſe ſua fide, vel adhibito fideiuſſore, ſe interfuturum iudicio die certa, aut quando Iudici fuerit viſum: Liuius Vades pro libertate à carcere dari docet *lib.* 5. *ſecundi belli Punici.* atque D idem teſtatur, Ceſonem Quinctium vades publicos dediſſe. Eſt igitur vadimonium ſpecies citationis ſiue vocationis, quæ reipſa, id eſt, per captionem ſiue prehenſionem fit. *Accurtius in l. conſentaneum, C. quom. & quand. Iud.*

* Vagus. Vagari.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VAgus πλανής, à verbo vagor, quod idem eſt quod huc & illuc oberro; accipitur pro errone, & circuitore, qui incertis ſedibus oberrat. Ita de Didone *Virg. l.* 1. *Æneid.*

Vritur infœlix Dido, totáque vagatur
Vrbe furens. ———

Sunt tamen qui erronem vocent, qui per aliena diſcurrit: vagum, qui per diuerſa: huic nomen vagum dixit Plinius *lib.* 27. *cap.* 4. pro eo quod variis opinionibus eſt obnoxium, & inconſtans.

Vagari autem eſt inutiliter huc atque illuc ferri, *in l. quid ſit fugitiuus* 117. §. *errorem, de ædilit. l.* 21. *tit.* 1. Vbi & Labeo definiuit vagum paruum fugitiuum, adeóque fugitiuum magnum, erronem. Et erronem dicunt propriè qui quidem non fugit, ſed frequenter ſine cauſa vagatur; & temporis in res nugatorias conſumptis ſerius domum redit. E

PRO VAGIS QVI HABENDI?

Erunt igitur Vagi omnes illi, Qui ad nullas res ſerias mentem aut manum admouent, & paſſim velut ſecuri quo pes ferat, vicos, domos, regiones oberrant: nec alibi quam in contubernio otioſorum, eorúmque exercitiis, vt ſunt compotationes, ſpectacula, choreæ, reperiuntur.

Annumerantur his illi qui aulas Principum ſectantur, & abſque fructu, imo contra vocationem ſuam, inter perditiſſimos aulicorum mores & abominationes degunt.

Milites quoque qui è caſtris, ſignis, aut præſidio ſuo ſine ſtatione plus æquo abſunt, vagantes & emanſores cenſentur, vt diſtinguntur à deſertoribus.

Sunt & inter Monachos nonnunquam vagantes, vti & inter Clericos ſæculares; qui ſummo cum deſpectu ſui ordinis vicos, caſtella, prouincias peragrant abſque neceſſitate, aut ſuperiorum aſſenſu, neque enim pro talibus habendi, qui negotij cauſa, quod ſuperior probauit, aut neceſſitas, vel F magna vtilitas ſuaſit, è loco in locum commigrant, vt vel diſciplinæ Monaſticæ fræna excutiant, & liberius ſuis cupiditatibus indulgeant. Quo fit, vt tales plerumque ſint inuerecundi, ſordidi, audaces & importuni in petendo, moribus degeneres, & in Officio diuino tepidi, ſi non prorſus impij.

VAGORVM POENÆ. CVM SÆCVLARIVM, TVM CLERICORVM.

Militum.

Præter generalem illam, quod plerúnque cum inedia decertare: multáque incommoda ſuſtinere cogantur, qui quod de Scythis Seneca; multiuagas domos incolunt, aut perluſtrant, noua ſemper hoſpitia conquirentes, nouis eſculentis palatum aptantes: certè Vagantes ſeu emanſores milites vinculis tradi iubentur, & caſtigari prout diù errauerint, *tribuni* 11. *de re mil. C. l. nemo* 13. §. *ſi quos milites.*

Excuſationes tamen dantur emanſoribus: examinantur enim cauſæ emanſionis, & cur, vbi fuerint, & quid egerint: & datur venia valetudini, adfectioni parentum & affinium, & ſi ſeruum fugientem perſecutus eſt, & ſiquæ huiuſmodi cauſa ſit. Sed & ignoranti adhuc diſciplinam tyroni ignoſcitur *l.* 4. §. *de re milit. P.* G

Poteſt & cum commeatu licitè abeſſe ad certum tempus conceſſum: ſed ſi ad diem commeatus non veniat, perindè ſtatuendum eſt, ac ſi emanſiſſet vel deſeruiſſet pro numero temporis: factâ prius copiâ dicendi num fortè caſibus detentus fuit quibuſdam, propter quos dignus videatur *l. deſertorem* 3. §. *ſi ad diem, de re milit. P. l. qui commeatur.* 34. *eo.*

SCHOLARIVM.

In 1. *de tyron. l.* 12. dicitur vagum Scholarem non debere promoueri ad gradus Academicos. Item lex erat olim, ne vagus vir ad militiam recipiatur.

CLERICORVM.

Vagationi Clericorum ſiue ſæcularium, ſiue regularium remedia opportuna ſacri Canones adhibent, Conſtat in primis ex Concilio Pariſienſi, & Moguntinenſi, ſub Carolo Magno, *capite* 22. *& ſecundum cap. nulla ratione* 8. *ſub* 93. *diſtinctione.* Nulla ratione Clerici aut Sacerdotes habendi ſunt, qui ſub nullius Epiſcopi diſciplina & prouidentia gubernantur: tales enim acephalos, id eſt, ſine capite priſca Eccleſiæ conſuetudo nominauit, accedit *capite* 18. *Abbatibus* 18. *queſt.* 2. H

MONACHORVM.

ALEXANDER II. de Monachis ſic etiam ſtatuit, *cap. iuxta.* 11. *quæſtione* 1. Iuxta Chalcedonenſis tenorem optimi Concilij Monachis quamuis religioſis, ad normam ſancti Benedicti intra clauſtrum morari præcipimus: vicos, caſtella, ciuitates peragrare prohibemus, & à populorum prædicatione omninò ceſſare cenſuimus, niſi quis de ſuæ animæ ſalute ſolicitus, vt eorum habitum aſſumat, eos intra clauſtrum conſulere voluerit.

Concilium verò Chalcedonenſe *capite* 4. *relatum, in cap. verè* 12. *eadem quæſtione* 1. Qui verè, inquit, puréque ſolitariam eligunt vitam, digni ſunt conuenienti honore, &c. eos verò qui per ciuitates ſingulas ſiue poſſeſſiones in Monaſteriis ſunt, placet nobis Epiſcopo eſſe ſubiectos, & quieti operam dare, obſeruare ieiunia & orationes in locis quibus ſe ſemel Deo deuouerunt, permanentes, & neque communicare

nicare Eccleſiaſticas,neque ſæculares aliquas attrectare actiones,&c. Remedium adhibuit eadem Synodus Chalcedonenſis *capite*.23. contra Monachos vagantes,vt ſi inueniantur in ciuitatibus,regiis,vel aliis ſine legatione vel mandato Epiſcopi,admoneantur redire ad propria : ſi nolint ſpontè,cogantur inuiti:*idem in cap.quidam Monachi*,17.16.*quæſt*.1.*& in probum* 18.*eadem* 16.*quæſt*.1.Pelagius Papa prehendi iubet Monachos vagantes,& incorrigibiles in exilium Inſulare deportari.

Theodosivs & Valentinia. *CC.in l.ſi qua per calumniam l*.23.§.*ſ.de Ep.& Cler*.etiam ſtatuunt,vt Clerici vel Monachi, qui de ſuis ciuitatibus ad regiam vrbem Eccleſiaſtici negotij vel religionis cauſa proficiſcuntur, litteris Epiſcopi muniti veniant, ſcituri, quod ſi citra hanc fiduciam acceſſerint ſibimet imputabunt,quod non Clerici aut Monachi eſſe putabuntur : *idem in* §. *neque autem Monachum cap*.8.*nouella* 86. vt differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab Epiſc. hoc agere.

In Concilio quoque Aurelianenſi I.*cap*.21.*C. Abbates*,16.§.*Monachi* 18. *q*. 2. Monachi Abbatibus omni obedientia & deuotione ſubiaceant. Quod ſi quis per contumaciam exſtiterit indeuotus,aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præſumpſerit : omnia quæ acquiſierit ab Abbatibus auferantur ſecundum regulam Monaſterio profutura : idipſi autem qui fuerint peruagati, vbi inuenti fuerint, cum auxilio Epiſcopi, tanquam fugaces ſub cuſtodia teneantur. Et reum ſe ille Abbas futurum cognoſcat, qui in huiuſmodi perſonas non regulariter animaduerterit, vel qui ſuſceperit Monachum alienum. *Iunge capitula libro ſexto, titul*. 57. *capite penult. de Apoſtat.libro* 5. *titul*.9.*cap. Monachum* 20. *quæſtione* 4.

Episcoporvm.

Gregorius libro 5.*epiſtol.ep*.123.*& in cap.peruenit*,20.7.*q*.1. iuſſit Anthemio Subdiacono, vt Pimenium Amalphitanæ ciuitatis Epiſcopum, qui foris ab Epiſcopali Eccleſia per diuerſa loca vagabatur ; moneret, ne hoc in poſterum faceret : & ſi poſt intemmationem non deſiſteret, Monaſterio deputaret.

Adde Concilium Carthaginenſe *v. in capite* 5. & Africanum *in capite* 83. *& in capit. placuit*.21. 7. *quæſt*. 1. quæ prohibent, ne ſedem ſuam Epiſcopalem relinquat Prælatus, etiam ob vtilitatem ſuam propriam, vt & prohibuit Iuſtinianus Epiſcopis adire aulam principis ſine ſyſtaticis litteris Metropolitani, vel Patriarchæ, etiam ex neceſſario negotio, ob quod etiam diſpenſati breui ab ea diſcedere deberent. *In capite* 3.§.*non autem aliter, nouella* 6. *quomodo oporteat Epiſc.&c.*

* Valedictio.

Definitio Et Etymologia.

VAledictio eſt beneuola incolumitatis apprecatio, verbo vel ſcripto facta etiam ad abſentes, à valetudine quam amico vouemus,nomen habens.Etiam ad mortuos vſurpatur: quomodo *Virg.lib*.1.*Æneid*. dicit,

——— Salue æternum mihi maxime Palla,
Æternúmque vale.

Sed tunc eos valere aut incolumes eſſe non deſideramus, ſed benè eſſe ſimpliciter:nóſque ab eis velut æternum diuiſos, vt à quibus illi receſſerint vltra non videndi ; ſignificamus. Ita S.Hieronymus mortuam Paulam Romanam in illius Epitaphio alloquitur.Vale inquiens, ô Paula,& cultoris tui vltimam ſenectutem precibus iuua.

Reperitur etiam verbum valefacere in eadem ſignificatione eóque bis in Actis vſus eſt *Lucas capite* 18.*verſ*.18.*& cap*. 21.*verſ*.5.dum dicit Paulum fratribus valefeciſſe,& vtitur interpres Græco ἀσπάζεσθαι,quod non ſolum importat nudam ſalutis apprecationem, ſed inſuper officioſam, quæ amplexu mutuo fiat, omníque comitatis genere, comprehendit eam omnem vrbanitatem,quam inuicem ſibi exhibent diſcedentes.

Vsvs Varivs.

Quamuis nonnunquam pro iiſdem vſurpata reperiantur vale & ſalue, vti proximo titulo inſinuatur ; propriè tamen valedictio in receſſu amicorum, aut ad abſentes dicitur, ſalue verò in acceſſu. Sic legimus Paulum poſtquam ſodalibus valefeciſſet,nauigaſſe in Syriam, *Actorum capite* 18. Rurſus *cap*.21.ex Tyro nauigans ſcribitur valefeciſſe diſcipulis, qui- E
buſcum diebus ſeptem manſerat, Quamuis apud profanos ſcriptores vale atque ſalue coniungi ſolere deprehendatur: Sic *Plautus in Curcul.*

——— Vale atque Salue
Nam & operam & pecuniam benignè præbuiſti.

In Ciſtellaria.

Quando ita lubet, vale atque ſalue.

Olim vti & hodie digredientibus à conuiuio,vale etiam dicitur,qua de re vide multa *in loco de Salutatione*.

Quin etiam per modum interpretationis,hoſti vale impendimus,non quod eius optamus ſalutem,quamuis id Chriſtianum foret;ſed quia ab illo liberari deſideramus.Sic *Terentius*.

Valeant qui inter nos diſſidium volunt.

Id eſt,longè abeant,pereant,nec vltra in conſpectum noſtrum prodeant.

Formula Epiſtolaris antiqua fuit,quam etiam hodie vſurpamus,idque tam apud Græcos quam Latinos,imò apud omnes nationes,vale,ſiue valete. Eſtque velut clauſula epiſtolarum ἔῤῥωσθε Græcè.Ita ex primo Concilio Hieroſolymis cele- F
brato cui Petrus præſederat, ſcriptam legimus epiſtolam *Actor* 15. ad Eccleſiam Antiochenam,cuius clauſula erat,valete. Sed notandum verbum ἔῤῥωσθε non tantum ſignificare valetudinem, ſed eam ipſam firmam ac robuſtam ſiue diuturnam,quò fit, vt interpretes nonnunquam præmittant aduerbium benè,dicendum bene vale,quomodo poëta.

Et longum Formoſe vale, vale inquit,Iola.

Dicunt aliquando εὐτύχει, id eſt,eſto felix, ſiue εὐτυχεῖτε eſte felices, ita apud Platonem. *Epiſtol*. 11. Sed de vi verbi [vale] quod paulò antè diximus, habemus teſtimonium. *Martialis* ;

Sæpe ſalutatus, nunquam prior ipſe ſalutas ;
Sic erit æternum, Pontiliane, vale.

Et iterum *in Afrum lib*.19. *Epigram*.8.

Nos vir Afer auere ; vale.

Clauſulam verò hanc familiarem in Epiſtolis *Lucianus* è *Græcis in Apolog*. tradit. Ex Latinis *Ouidius libro tertio,Triſt. Eleg*.13.

Accipe ſupremo dictum mihi forſitan ore,
Quod tibi qui mittis, non habet ille vale. G

Et clarius *lib*.5. *Eleg*.3.

Accipe quo ſemper finitur epiſtola verbo,
Atque meis diſtent vt tua fata ; vale.

In libro quoque 2. *Machab*.11.21.23. 38. litteris Romanorum ſcriptis ad Iudæorum Sacerdotem & gentem, eadem clauſa ſubiicitur. Vbi aduertunt Dd. eam olim reperiri dumtaxat in Epiſtolis Gentilium, ſiue iis quæ ad Gentiles mittebantur, ſiue ad Chriſtianos qui ex Gentilibus erant, *vt Act.c*.15. indicare volentes Chriſtianos alia formula vſos. De qua re legendus Claudius Eſpencæus, qui de his apprecandi formulis binas edidit conciunculas Anno 1562.Neque in Epiſtolis Paulinis, aut aliis canonicis huiuſmodi clauſula reperitur.

In quibuſdam piorum hominum epiſtolis additur ad verbum vale aut valere, in Chriſto ſiue in Domino, vt in *Epiſtol*. 31. *&* 45. D. Hieronymi, & apud Sidonium *Apoll. l.7.epiſt*.12.*&* 14. Petiuit etiam ſe diligi, quia eos ipſi diligunt, vt Ambroſius ſæpè, vel eorum ſeruent memoriam, vt videre eſt apud Sidonium etiam frequenter. Denique vt pro ſe orent,&c. H

* Valetudo.

Definitio Et Etymologia.

VAletudo Græcè ὑγίεια, ὑγιεινὸς ſanus & ὑγιαίνω valeo dicitur, valere autem propriè ſignificat poſſe. Hinc valens,potens. *Ouid.*

Neſſus adit,pedibuſque valens,ſcitúſque vadorum.

Hinc validus. Qui enim potentes,& validi ſunt,ſani etiam ſunt : è contra impotentes & inualidi ægrotare dicuntur,quare valere ſimpliciter capitur pro eo, quod eſt ſaluum eſſe ; *Martialis.*

Ne valeam ſi non totis Daciane diebus,
Et tecum totis noctibus eſſe velim.

Hinc vale vox ſalutantis eſt, cum ab aliquo recedimus, Nec valere ſimpliciter acceptum, pro perire aut malè habere vſurpatur, vt nonnulli putant. Exhinc valetudo pro languore deriuatur. *Cic.* Valetudinem tuam cura diligenter, hoc eſt, languorem, infirmitatem. A qua valetudinarij dicuntur, qui malè ſani ſunt, & frequenter ægrotant. Aliquando valetudo ſanitatem ſignificat. *Cicer.* Sed nunc valetudini tribuamus aliquid.

Et eſt communis vſurpatio, ac definiri poſſet conſtitutio corporis in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionibus impedimur. Vnde ſi ab hac conſtitutione deflectitur, ægritudo erit.

CONSERVANDÆ RATIO.

Cicero libro 16. Epiſt. famil. ſcripſit ad bonam valetudinem requiri concoctionem, iucunditatem, deambulationem moderatam, ventris purgationem, & animi tranquillitatem, denique ciborum ſimplicitatem. De hac *Horatius.*

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantáque ſecum
Adferat: Imprimis valeas benè, nam variæ res
Vt noceant homini credas, memor illius eſcæ
Quæ ſimplex olim.

Valetudinem conſeruare ſecundum *Rhaſim in Almanſore*, eſt in motu & quiete, cibo & potu, nec non in ſuperfluitatibus & expulſionibus menſuram debitam obſeruare, malis tempeſtiuè occurrere, animales voluptates refrænare, & ſiti notitiam gerere, earum præcipuè rerum quæ aut prodeſſe poſſunt aut obeſſe.

Scripſit de conſeruanda valetudine libellum ad filios Henricus Ranzouius, vbi varios illius modos, certámque methodum tradit, ac remedia etiam aduerſus obuias infirmitates proponit.

LEONARDVS Leſſius è Societate Ieſu Theologus ſui ſæculi & ſoli præſtantiſſimus, qui vitam in longos annos extendit, vſus ſeruandæ valetudinis medio quod aliis præſcripſit, potiſſimùm eam conſtituit in recto victûs ordine, ac cibi potûſve certa moderatione, non moleſta quæ affligat & debilitet, ſed quæ naturæ accommodata, recreet, ac vires corroboret. Scripſit ea de re tractatum ſub vitæ occaſum, excitatus tum vtilitate obiecti quod tractandum ſuſcipiebat; tùm eleganti & amœno ſcripto ſuper eodem argumento Ludouici Cornari Veneti.

Verſatur omnium manibus libellus ſub nomine Scholæ Salernitanæ, quem Doctores Academiæ illius in gratiam Regis Angliæ olim edidiſſe & concinnaſſe feruntur, in quo varia ſanitatis conſeruandæ remedia adferuntur, vt conſtat ex eiuſdem præambulo ſiue Iſagoge, quæ ſic ſe habet:

Anglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni.
Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum,
Curas tolle graues, iraſci crede profanum, &c.

Scripſit autem in eundem, eruditum atque vtilem commentarium ſiue exegeſim *Arnoldus Villanouanus*, quem repurgauit ad extremum Ioannes Curio, & medicis aliquot opuſculis auxit.

---

* Vanitas.

*DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

VAnitas nomen variè vſurpatur apud Hebræos, ac variis etiam nominibus exprimitur, quæ ſuperuacaneum duximus hic adferre. Communior & quæ Latino & etymo reſpondeat, eſt *Habel*, הבל quod vel habitum, vel vtilitatem ſignificat, ab *Habal*, euanuit, vilis fuit. Eóque nomine appellatum teſtatur Moyſes filium Adami Abel, qui primus fuit iuſtus à quo populus Dei incrementum ſumpſit, vt diximus *in loco de Eccleſia*: quia citò euanuit, volebántque parentes eo nomine ſibi infigere memoriam propriæ & inflictæ ſibi ipſis mortalitatis. De quo vide *Pererium*, & *Lorinum in capite 1. Eccleſ.* Itaque vanitas quam *ματαιότητα* appellant Græci, nominis ſui latitudine quamuis mutabilitatem cum defectu complectitur, neque de ſola corruptione intelligitur.

Vanum eſt inquit *Chryſoſtom. ſuper. Pſ.* 118. quod vtilitatis eſt expers, & habet nomen ſine re. Imo Guiliel. Pariſienſis ait *libro de vniuerſo capite* 52. quod nec plenitudinem continenti confert, nec fulcimentum innitenti, nec fructum laboranti.

Idem docet *Pet. Berchorius, verbo Vanum*, addens vanum & vanitatem ſemper ſumi in partem deteriorem: ac diſtingui naturalem omnis creaturæ, quæ ex nihilo eſt, & in nihilum redigi poteſt; in temporalem bonorum terrenorum: in perſonalem peccatorum, in criminalem operum malignorum.

GREGORIVS Nyſſenus definit vanum ſine re ſonum, vt ſunt vocabula nihil ſignificantia. Deinde cuius nullus vſus, & ſcopus certus, licet fiat magno ſtudio, vt verbi gratia ædificium in arena: venatio venti, certamen cum vmbra. Denique cum quis fruſtratur fine. Vnde S. Hieronymus dicit, optimè Deum de ſe pronuntiaſſe, Ego ſum qui ſum: eo quod mundana omnia vana ſint, & nos ipſi ea magnis vana reddimus, quando nos ipſos illis per peccatum ſubiicimus, quæ alioquin per rectè facta nobis lege diuina ſubiiciuntur, vt eleg. Auguſtinus *libro de moribus Eccleſ. cap.* 21. & *de quantit. animæ, cap.* 33.

DE VANITATE RERVM TERRENARVM.

☞ *Petantur nonnulla ex loco de Mundo, Vita, Diuitiis, Nobilitate, Homine.*

Mundi vanitatem Apoſtolus depingens, ait, Præterit figura huius mundi, Græcè *σχῆμα*, id eſt habitus, ſpecies ac ſtatus mundi fugax eſt. Vbi conſiderandum mundo Apoſtolum non tribuere formam, hæc enim eſt ſolidior & conſtantior; ſed figuram, quæ mobilis eſt, fugax & euanida, hinc Anſelm. Nolite conſtanter mundum diligere, quando ipſe, quem diligitis, non poteſt conſtare incaſſum cor, quaſi manenter figitis, dum fugit ipſe, quem amatis. Si mundus fugit; ergo & nuptiæ, & omnia quæ mundo clauduntur.

Præterit iſta dies, neſcitur origo ſecundi,
An labor, an requies, ſic tranſit gloria mundi.

Et noſter Lipſius, vir tam ſapiens, quàm homine & humanis cunctis celſior, cum de ſcientiarum & rerum humanarum vanitate ſæpè loqueretur, magno animi ſenſu ſolebat dicere, Quod diù præmeditatum ſuo ſepulchro inſcribi iuſſit:

Vis altiori voce me tecum loqui?
Humana, cuncta, fumus, vmbra, vanitas,
Et ſcenæ imago, & verbo vt abſoluam, nihil.

Etenim mundus inſtar ſcenæ, in qua peragitur fabula vitæ huius, homines perſonæ ſunt, intrant, abeunt: locus theatri eſt terra. Generatio præterit, inquit *Eccleſiaſtes cap.* 1. 4. & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat. Duæ in ſcena ſunt portæ, ingredientibus ortus, egredientibus occaſus, ſiue mors; veſtes quiſque hic commodatò accipit: qui regem agit, non auferet ſecum purpuram, quam hic geſtauit. Breui finitur hæc Comœdia. Audi Senecam:

——— *Prima quæ vitam dedit*
Hora carpſit.

Pulcherrimè & breuiſſimè ſingularum rerum quæ ſunt in hoc mundo fugacem vanitatem, ſigillatim, & quaſi punctim perſtringens deſcribit *Nazianzenus tract. de vitæ itineribus.* qui exſtat ſub finem operum eius: Quis ſum? inquit, vnde in vitam veni? quis rurſus, poſtquam aliquantiſper terræ gremio retentus, à puluere ad vitam rediero, futurus ſum? vbinam tandem me Deus collocabit? multæ quippè ærumnoſæ vitæ huius viæ ſunt, nec vllum bonum apud homines eſt, quod non aliquid vitij admixtum habeat.

Atque vtinam non maiorem quoque partem mala ſibi vendicarent. Inſidiæ ſunt opes, ſublimiúmque thronorum & dignitatum faſtus mera ſunt inſomnia. Imperiò alterius ſubeſſe graue ac moleſtum; paupertas pudica. Pulchritudo porro breuis atque fulgetro ſimilis; iuuentus nihil aliud quam temporis feruor; canities, triſtis vitæ occaſus. Sermones verè alati, gloria aër, nobilitas vetus ſanguis, robur cum apris commune, ſatietas petulans, matrimonium vinculum, liberorum copia curæ neceſſariæ mater, orbitas morbus, forum vitiorum Schola, quies imbecillitas, artes abiectorum hominum, anguſtus alienus panis, agricultura labor; nauigantium maior pars in orco, patria proprium barathrum, externa regio probrum. Hæc ille.

Deinde idem Auctor omnia ſimul complectens, eorum vanitatem multis aptiſque ſimilitudinibus ſpectandam proponit, aitque: Omnia denique mortalibus laborioſa ſunt; humana omnia, metus, riſus, lanugo, vmbra, ros, flatus, volatus, vapor, inſomnium, fluctus, nauis veſtigium, aura, puluis,

A pulvis, orbis quidam perpetua conuerſione ſimilia omnia voluens, nunc ſtabilis, nunc rotans, nunc labilis, nunc fixus: anni temporibus, diebus noctibus, laboribus, morte, mœroribus, voluptatibus, morbis, calamitatibus, ſecundiſque rerum ſucceſſibus. Nunc verò hoc à te non ſine magna ſapientia, Chriſte, conſtitutum eſt, vt res omnes huius vitæ incertæ atque inſtabiles ſint: nempe vt rerum firmarum ſtabiliſſimque amore ac deſiderio inardeſcamus; vtque diſcamus à ſtultæ carnis cogitatione mentem abrumpere, imaginémque illam quam diuinitus accepimus, puram atque integram conſeruare, vitam ab hac vita alienam ducere, ac denique cum altero mundo mundum hunc commutando, difficultates omnes huius vitæ moleſtiáſque forti animò perferre.

Patheticè verò *Sapiens cap.5.verſ.8.* impiorum querelam & ſeram pœnitentiam huius vanitatis adamatæ deſcribens, candem comparat tenui vmbræ, nuncio præcurrenti, naui mare ſecanti, aut tranſuolanti, ſagittæ emiſſæ, lanugini, ſpumo, vento, hoſpitio vnius diei.

B *Chryſoſt. hom.39.* populum Antiochenum inſtruens qua ratione morbo ſuperbiæ mederi poſſumus, ita ait: Fortis es, & altum ſapis, nonne propterea magis humiliari debes? Quare ſapis altum in re viliſſima? Nam & Leo te eſt audacior & aper fortior, nec es ad eos culex. At & latrones, & fures, & gladiatores, & ſerui tui fortiores ſunt: hoc igitur laude dignum; ſed pulcher es & ſpecioſus. Cornicum oſtentatio, non es pauone pulchrior, neque propter flores, neque propter alas. Verum & cygnus valdè pulcher eſt, & aliæ aues multæ quibus ſi fueris comparatus, aſpicies te quoque nihil. Frequenter autem & viles pueri, & innuptæ virgines, & meritoriæ mulieres, & molles viri gloriam hanc habuerunt. At es locuples vnde? quid poſſides? Aurum, argentum, lapides pretioſos. Hæc eſt & latronum & metalla ſcrutantium gloria. Sed ornaris & comeris. Verùm & equos comptos videre licet, apud Perſas quoque camelos, hominum verò ſcenicos omnes. Non confunderis in his alta ſapiens, in quibus bruta tecum ſociantur, & ſerui, & homicidæ, & molles, & latrones & fures? Sed propter vocem altum ſapis. Cygno luciniaue nunquam tu ſuauius canere poteris. At in artis varietate. Et quid ape in hoc ſapientius? Quis Phrygio, quis pictor quis geometres huius opera poterit imitari? Sed in veſtis

C ſubtilitate. Verum hanc araneæ tibi præſtant. At in pedum velocitate, ruſſum primas ferunt bruta, lepus & caprea. Sed acutè cernis, tamen non ſicut dorcas, nec vt aquila. At auditum habes acutum, ſed aſinus acutiorem. At olfactum verum canis te præcedere non ſinit, &c. Vides quantum nobis rerum examinatio conferat. Omnibus hominibus altiora ſapiens etiam brutis vilior inuentus es. *Et multo poſt:* Vnde igitur, ô homo, dignus es brutis imperare? Ex ratione. Sed non ineſt ſuperbo: cum enim ea non vt debet vtatur, etiam illis peior eſt.

Exclamat, & meritò *Perſius.*

O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane.

Quaſi illud Eccleſiaſticæ ingeminaret, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vbi nonnulli intelligunt per vltimam huius ſententiæ partem, hominem, de quo Dauid *Pſ.38.* Vniuerſa vanitas omnis homo viuens, & iterum *Pſ.61.* Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in ſtateris, id eſt, ſtateræ ſemper mobilis.

CELEBRITAS SENTENTIÆ ECCLESIASTICÆ

D VANITAS VANITATVM, &c.

Cæterum ſententiæ huius celebritatem ac ſanctitatem plura commendant. Narrat *Maffæus lib.7.hiſt. Indic.* cum ex religione iuramenti in India pro Euangeliis Bibliiſue quæ Chriſtiano ritu tangenda erant, liber prolatus eſſet, in quo varij generis luſus & cantica Luſitanico ſermone ſcripta continebantur, nonnullis tamen immiſſis, vt fit, ſententiis moralibus atque diuerbiis, incidiſſe Chriſtianum, qui iurare debebat in hæc verba: Vanitas Vanitatum, & omnia vanitas: tunc diuino correptum zelo horrorem iuſtum & legitimum ad iuſiurandum habuiſſe, ac ſi pro vulgari eo libro ſacroſancta vtriuſque teſtamenti volumina contigiſſet.

GILIMER Vandalorum Rex, ductus in triumphum cum conſanguineis, aliiſque proceribus à Beliſario, vt in Hippodromo purpura amictus conſtitit, ac Imperatorem Iuſtinianum in alta ſede conſtitutum, populúmque circa aſtantem conſpexit, (verbo vtor *Procopij libro 2. de bello Vandalorum*) ac demum ſeipſum in quod fatum perueniſſet, conſiderauit, neque fleuit, neque aliter conqueſtus eſt: tantum illud Hebræorum voluminum memorauit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. E

CHRYSOSTOMVS *tom.5.* declamans in Eutropium Eunuchum, patritium, Conſulem, Præfectúmque cubiculi Arcadij Auguſti cum offenſo Principe, deliteſceret ſub altari Eccleſiæ, cui ipſe anteà ius aſyli abrogare conatus fuerat, exorditur ad hunc modum: Si vnquam anteà, nunc licet dicere. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vbi nunc inclytus ille conſulatus ſplendor? vbi illuſtres illæ faces? vbi applauſus illi, choreæ, epulæque, & feſti conuentus? &c. Tum verò comparationem ponens cum foliis deiectis, & arbore radicitus vacillante cum ſomnio nocturno, cum floribus vernis emarſcentibus exacto vere, cum vmbra, fumo, bullis, araneis adde quæ ſunt in libro Sapientiæ *capite* 5.8. denuncio prætereunte, naue tranſeunte, aut tranſuolante, ſagittaue emiſſa] hanc ſubdit ſententiam dignam pietate Chryſoſtomi, perutilem ad pietatis excitandum fouendúmque ſtudium: Quapropter ſpirituale hoc dictum occinimus indeſinenter, dicentes: F Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Hoc enim dictum in parietibus, in veſtibus, in foro, in ædibus, in viis, in feneſtris, in ianuis, ſed potiſſimùm in ipſa cuiuſque ſcientia continenter inſcriptum eſſe oportet, omnique tempore cogitationi obuerſari: quandoquidem negotia fraudulenta, & perſonata, ac inimica veritatis opinionem ad pleroſque ſibi parauerunt. Hoc dicto in prandio, in cœna, in cœtu quemque proximum ſuum compellare oportebat, idémque ab ipſo viciſſim audire, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, &c.

Huic dicto Fulgentius adhuc Monachus, nondum Epiſcopus Ruſpenſis, quando Romæ ſpectabat Theodoricum regem circumdatum Romana curia, Senatu, & nobiliſſima pompa, non ſe continuit, quin ex intimis efferret ſimilem ſententiam, feliciter, ad illa ſupernam Hieruſalem deſiderandam, vehementer exardeſcens, præſenteſque admonens: Quam ſpecioſa poteſt eſſe Hieruſalem cœleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria præſtabitur Sanctis contemplantibus veritatem? *Auctor vitæ apud Surium 1. Ianuarij.*

Præclarum in hoc eodem genere documentum Spiridion G Tryphillio aulicum Conſtantij apparatum ac maieſtatem demiranti edidit. *In actis apud Surium 12. Decemb.*

Haud abſimilia narrat de Antonio Athanaſius, Cum Imperatorum ad eum litteræ delatæ eſſent, exſtantque huius vanitatis cognitæ, ac prædicatæ à viris ſanctis exempla permulta. Lege eruditam inductionem, qua Aſcanius Martinengiis myſticè declarans inanitatem & vanitatem terræ, demonſtrat in impiis, & in regibus, eorúmque potentia, opus, delicis vanitatem. *Tom.1.part.2. Gloſſa magna in Geneſim, pag.1234.& 1235. Vide Hieronymum in Iſaiam lib.11.*

Verè itaqua Pythagoras: Οὗτος ΘΕΟΥ νόμος ἀρετὴν εἶναι τὸ ἰσχύο μόνον τὰ δ'ἄλλα λῆρον. *Stob. ſerm.1. de virtut.*

Sed ille ratiocinatus eſt optimè, qui nuntium remittens mundo, dixit:

Linquo coax ranis, cras coruis, vanaque vanis.
Ad logicam pergo, quæ mortis non timet Ergo.

Subiicere iam dictis viſum fuit Rhythmum D. Bernardo adſcriptum primitus, paucis tamen ob metri rationem immutatum, & auctum, quo pius Lector mentem ſuam non parum H reficiet, eamque à ſæculi huius vanitate ad cœleſtium bonorum deſideria accendet.

Cur mundus militat ſub vana gloria
Cuius proſperitas eſt tranſitoria,
Tam citò labitur eius potentia
Quam vaſa figuli quæ ſunt fragilia.
Plus fidas literis ſcriptis in glacie,
Quàm mundi fragilis vanæ fallaciæ:
Fallax in præmiis virtutis ſpecie.
Nec quidquam poſſidet plenum fiducia.
Magis crediderim viris mendacibus,
Quam mundi miſeris proſperitatibus,
Falſus in ſomniis, & voluptatibus,
Falſus in ſtudiis & vanitatibus.
Dic vbi Salomon olim tam nobilis?
Vel vbi Samſon nunc Dux inuincibilis?
Vbi pulcher Abſalon vultu ſpectabilis?
Aut dulcis Ionathas ſemper amabilis?

Quod Caſar abiit celſus imperio? A
Aut diues ſplendido frequens in prandio?
Dic vbi Tullius magnus eloquio?
Vel Ariſtoteles ſummus ingenio?
Tot clari procere:, tot rerum ſp uia,
Tot regna Præſulum, tot ora fortia,
Tot clari Principes, tanta potentia
In ictu oculi clauduntur omnia.
Quam fluxa & fragilis eſt mundi ſpatia!
Vt vmbra volucris ſunt eius gaudia,
Quæ nobis ſubtrahunt æterna præmia,
Et puncto temporis mittunt ad tartara.
Non vidit oculus, nec auris audiit.
Quæ diligentibus Deus parauerit.
Punctum eſt quod viuimus, & puncto vilius,
Ex quo perpetuus pendet interitus.
O eſca vermium! ô maſſa pulueris?
B *O ros ô vanitas? cur ſic extolleris?*
Ignoras penitus vtrum cras vixeris,
Fac proſis omnibus tam diù quam poteris.
Nam mundi gloria quæ tanti penditur,
Sacris in litteris flos fœni dicitur,
Vt leue folium quod vento rapitur,
Sic decus hominum momento tollitur,
Ne tutum dixeris, quod potes perdere.
Nil mundus tribuit, quod non vult tollere:
Æternum cogita, mens ſit in æthere:
Felix qui potuit mundum contemnere.

SCRIPTORES.

Scripſerunt de Vanitate mundi rerúmque omnium, Hugo Victorinus, Bonauentura, Hugo Cardinalis Carthuſianus, atque ex recentioribus Arboreus, ac Titelmannus. Multos verò libros edidit Hiſpanicè de mundi vanitate Didacus Stella.

---

* Vana Gloria.

C *DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VAna Gloria ſiue inanis, quàm Græci κενοδοξίαν vocant, eſt ipſa gloriæ cupiditas, quæ iuxta Beatum Gregorium vitium eſt capitale, ex quo velut radice plura vitia pullulare ſolent. Neque enim vana gloria propriè eſt peccatum, ſed peccati obiectum in alio exiſtens. Contingit autem gloriam tripliciter eſſe vanam, atque hinc licebit adæquatam illius texere definitionem. Primò, ſi de ſimulata excellentia quæratur opinio vel fama; ſicut faciunt hypocritæ, & omnes qui ſe fingunt peritos alicuius diſciplinæ, cum non ſint.

II. Si maior quæratur, quam par ſit, aut de rebus aliàs indignis; ſicut faciunt iactabundi, & omnes qui de opibus & rebus friuolis glorientur.

III. Si apud eos qui de rebus non poſſunt rectè iudicare: ſicut ſi quis coram imperitis diſputaret, vt ſapiens ab eis habeatur: niſi fortè id ad vlteriorem finem honeſtum referret.

D EIVS FILIÆ.

Ex vana gloria naſcuntur ſeptem hæ filiæ, iuxta Diuum Gregorium, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones.

Ratio eſt, quia vana gloria conſiſtit in manifeſtatione ſuæ excellentiæ, ſiue veræ, ſiue fictæ.

Dupliciter autem excellentiam tuam inordinatè patefacere potes. Primò, directè, idque vel per verba; & ſic eſt iactantia; vel per facta: quæ ſi vera ſint, & aliquid admirationis habeant, erit præſumptio nouitatum; [has enim ſolent homines magis admirari:] ſi falſa ſint hypocriſis. Secundò, indirectè, quatenùs videlicet vis oſtendere te non eſſe altero minorem, idque quadrupliciter. Primò, ratione intellectus; quod fit pertinacia, qua quis nimis inhæret ſuæ ſententiæ, nolens cedere meliori. Secundò, ratione voluntatis; quod fit diſcordia, qua quis non vult alteri conſentire. Tertiò, quoad verba, ſicque eſt contentio. Quartò, quoad facta; dum quis non vult exequi præceptum ſuperioris, ne videatur minor, quod fit per inobedientiam. *Vide Diuum Thomam, art.5. quæſt.132.*

FVGA SVADETVRA VITII IPSIVS ENORMITATE. E

Lubricus certè eſt humanæ gloriæ morbus. Nam velut vmbra corpus, *teſte S. Hieronymo epiſt.22. ad Euſtoch.* ita gloria ſequitur vbique virtutem, etiam in intimas ſolitudines, vt eam mactet & perdat.

In ſolitudine, inquit *Caſſianus lib.11. cap.6.* quoque cunctorum mortalium conſortia gloriæ cauſa fugientem perſequi non conſiſtit. Quantóque amplius vniuerſum quis vitauerit mundum, tantò eum acrius inſectatur.

Et infra capite 7. Omnia vitia ſuperata marceſcunt, & deuicta per ſingulos dies infirmiora redduntur: hoc verò deiectum acrius conualeſcit. Cætera genera vitiorum eos tantum impugnare ſolent, quos in certamine ſuperarint, hoc verò ſuos victores acrius inſectatur: quantóque fuerit validius eliſum, tantò vehementius victoriæ ipſius elatione congreditur.

Et capite 4. ſic ait: Cui ſub ſpecie nitidæ veſtis cenodoxiam non potuit diabolus generare, pro ſquallida & inculta F conatur inſerere. Quem ſcientiæ & elocutionis ornatu nequiuit extollere, grauitatis taciturnitatis elidit. Si ieiunet palam, gloria vanitatis pulſatur. Si illud contemnendæ gloriæ cauſa contexerit, eodem vitio elationis obtunditur.

Denique hic vnus morbus virtutum theſauris, & beatitudine æterna nos expoliat. Clarè enim dixit Chriſtus. *Matth.6.1.* ieiunantem, orantem, vel eleemoſynas dantem, vt videatur ab hominibus, recepiſſe in hoc mundo mercedem ſuam, ac idcircò fruſtra expectare æternam.

Qua de cauſa rectè *B. Baſilius, Conſtant. mon. capite 11.* Vanam gloriam omnium ſpiritualium bonorum latronem: *Chryſoſtomus* verò, matrem gehennæ appellauit. *Hom. 9. in epiſt. ad Rom.*

AVCTORITATE SCRIPTVRÆ SANCTÆ.

Apoſtoli *ad Galat.5.* monitum eſt: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, qui enim laudem quærit apud homines; inanem, id eſt, vacuam laudem quærit: quia hæc gloria eſt quaſi bulla tumida, & vento inflata ac turgida: ſed inanis & vacua, quæ nihil habet rei, ſoliditatis & ſubſtantiæ qua mentem & G appetitum hominis implere, & explere valeat; plena enim & ſolida gloria quæ mentem explet, tantum eſt apud Deum: Plenæ gloriæ, ait Hieronymus, cupidi ſunt qui gloriam Dei deſiderant, & laudem virtute condignam, à Deo ſcilicet commendari & laudari.

Idem Apoſtolus *Ad Corinth.1. epiſt.4.* Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris?

Iſaiæ 40.6. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni.

Ioan.8.54. Si ego glorifico meipſum, (inquit Chriſtus quâ homo) gloria mea nihil eſt. Qui eſt docet ſoli Deo deberi gloriam. Da Domino Deo Iſraël gloriam, inquit ad Acham Ioſue. *cap.7.19.*

SANCTORVM PATRVM.

S. Baſilius in Conſtitu. Monaſt. cap.11. Fugiamus, inquit, inanem gloriam, dulcem ſpiritualium operum ſpoliatricem iucundum animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum deprædatricem, eandem- H que mellis illitu fraudis, ſui veneni coloratricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem. Quod, opinor, ea de cauſa facit, vt vitio ſe illi auidius ingurgitent, nec vlla illius expleantur ſatietate. Dulce quid humana imperitis gloria eſt.

S. Hieronymus epiſt.22. ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis Illud quoque tibi vitandum eſt, ne inanis gloriæ ardore capiaris. Quomodo, inquit Ieſus, poteſtis credere, gloriam ab hominibus accipientes? Vide quale malum ſit, quod qui habuerit non poteſt credere. Nos verò dicamus, quoniam gloriatio mea tu es. Et qui gloriatur, in Domino glorietur. Etſi adhuc hominibus placerem, ſeruus Chriſti non eſſem. Hæc ille.

Caſſianus libro 11. Inſtitut. cap.5. Pulchrè Seniores noſtri naturam morbi huius in modum cepæ, bulborumque deſcribunt, quæ vno decorticata tegmine, alio rurſum inueniuntur induta? totieſque reperiuntur obtecta, quoties fuerint expoliata.

ETHNICORVM.

De iis *S. Aug. lib.5. de Ciuit. Dei*, hunc in modum ſcribit: Sanius

nius videt, qui & amorem laudis vitium eſſe agnoſcit. Quod
A nec poëtam fugit Horatium, qui ait:

Laudis amore tumes: ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.

Horat. lib. 1. epiſt. ad Mecæn.

Idem lib. 2. ad Saluſt. in carmine Lyrico, ad reprimendam dominandi libidinem ita cecinit:

Latius regnes auidum domando
Spiritum, quam ſi Libyam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
Seruiat vni.

CHRISTI, AC SS. EXEMPLIS.

Exempla Chriſti alibi tradita ſunt, in loco generali *de Gloria. Tit. Gloria inanis*, vti & pleraque aliorum Sanctorum. Quibus in præſenti addimus ſequentia, ex M. Marulo.

Huiuſce rei documenta exhibere nobis volens magiſter ac Dominus noſter IESVS-CHRISTVS, leproſos mundat, cæcos illuminat, infirmos curat, ſurdo & muto aurium linguæque officium inſtaurat, & tamen ſingulis ne nemini quicquam dicat, iniungit. *Matth. 9.* Archiſynagogi quoque filiam mortuam ſuſcitaturus, turbam iuxta cadauer tumultuantem, abſcedere præcepit, nec in publico, ſed domi vitale operatus eſt remedium, ne popularem gloriam expetere videretur. *Marc. 5. Luc. 8. Matth. 9.* Quod autem multa id genus non ita ſecretò, ſed in conſpectu peregerit plurimorum, atque etiam prædicari voluerit, non fuit inconſtantiæ volubilitas (nullum vitium in eum, in quo Dei ſapientia eſt, cadere poteſt) ſed piæ diſpenſationis miſeratio, quæ diuinæ conuenit bonitati. Non ſolùm enim illi, qui iam credebant quomodo oſtentationem vitarent, inſtruendi, ſed etiam qui nondum credebant, ad fidem manifeſtioribus ſignorum ſpectaculis conuertendi erant. His dicitur: Si mihi non creditis, operibus credite. Illis: Cauete, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. *Ioan. 10. Matth. 6.*

Sic & Apoſtoli dominica veſtigia ſecuti, ad confirmationem prædicatæ fidei, in propatulo quidem miracula operabantur: reuelationes autem viſionumque myſteria niſi neceſſariò in vulgus proferenda eſſent, occultabant.

C PAVLVS Apoſtolus cum raptus in paradiſum, ſiue in corpore ſiue extra corpus, audiſſet arcana verba, quæ non licet homini loqui, annos XIIII. rem tantam ſilentio texit, conſcientia ſua contentus, donec Corinthiis (veritus ne pſeudo apoſtolos ſibi vel ſui ſimilibus præferrent, alienati à veritate quam ab ipſo didicerant) eam aperuit, palámque fecit. Sed & hanc gloriandi neceſſitatem inſipientiam vocat. Factus ſum inſipiens, inquit: vos me coëgiſtis, ego enim à vobis debui commendari. Nihil enim minus feci ab iis qui ſunt ſupra modum Apoſtoli, tametſi nihil ſum. Quibus ſanè verbis teſtatus eſt, minimè de ſe loquendum, niſi cùm incumbit neceſſitas. Sed & tunc ita temperandum, vt & res dicatur, & euitetur iactatio. 2. *Cor. 12.*

Tali quidem temperamento vſus Ioannes Ægyptius monachus, cùm Spiritu ſancto reuelante multis futuri euentus reſponſa daret, inferebat non ſuis meritis eam reuelationem ſibi factam, ſed illorum qui rogatum aduenerat. Morbo affectos coram ſe curationis gratia adduci vetuit, quoniam vltro citroque commeantium agmen oſtentationi eſſe potuiſſet. Oleum eis benedictum mittebat: quo peruncti conualeſcebant, atque à langoribus liberabantur. *in vita PP.*

Moyſes verò Abbas haud diſſimulauit, non ſolùm ſe laudationem ſui non quærere, ſed etiam detractione delectari. Si quis enim viſendi eius ſtudio adueniſſet, rarò aditus copiam faciebat, tanti ſe habere, moleſtiſſimè ferens. Quamobrem Præſidi quoque prouinciæ ſpe conueniendi primùm quidem
D deindè iterum aduentanti obuiam tandem profectus, cùm interrogaretur, vbinam eſſet Moyſes Abbas (nam fama tantum ipſi notus erat:) Quid tibi reſpondit cum ſtulto illo ac deliro ſene? Denique de ſemet quaſi de alio licentius obloquendo, diſcedere hominem compulit, non mediocriter mirantem, quòd tam diuerſa de illo, quem iam ſecundò quæſitum venerat, ſibi audire contigiſſet. Qui reuerſus ab indigenis, eum quidem ipſum Moyſen fuiſſe, à quo eiuſmodi reſponſum accepiſſet, & magis mirari cœpit, iam gratum illi eſſe ſui contemptum. *In vitis PP.*

Non minus ſe contemni gaudens Conſtantinus Anchaonitanæ Eccleſiæ Monachus, cùm è longinquis partibus quidam (vt ipſum videret) aduenìſſet, oſtenſumque deſpexiſſet, quòd ſtatura admodum breui eſſet, quaſi corporis vitium animi virtuti officere poſſit: irriſorem ſuum oſculo excepiſſe dicitur, lætati ſe affirmans, quod tandem nactus eſſet hominem, à quo iure paruipendendus exiſtimaretur. Secum enim ſe eſſe vt habitu puſillum, ita ad ea quæ facto opus erant, ignauum inertémque, ac prorſus inutilem. Nonne ſatis declarauit, quantum ab humanæ gloriæ concupiſcentia procul eſſet, qui ſic exultauit contemptus. *Greg. Dial. lib. 1. cap. 5.* E

Magna quidem hæc Conſtantij erga calumniantes patientia, ſed non minor illa Gregorij Pontificis erga laudantes modeſtia. Cuidam enim probato viro ipſum attollenti, reſpondiſſe fertur. Deum deprecare frater, vt his, quæ de me prædicas, dignus efficiar, ſicuti & tu dignus es, cuius opinio improbari non debeat, ſed plerúmque euenit, vt ea, quæ de iis quos amamus, in medium proferimus, maiora verò ſint. Itaque quamuis iſta commendatione tua longè inferiorem me eſſe agnoſcam, charitati tamen gratias ago. Huiuſcemodi reſponſo ſapientiſſimus Pontifex & laudatori ſatisfecit, & cùm ſummo honore præditus eſſet, ab humilitate non diſceſſit. *Ioan. Diac. l. 4. c. 26.* F

Quàm autem arduum & difficile ſit, non illici quandoque humanæ laudis affectatione, teſtis eſt Appollonius Abbas. Qui cùm annos XL. in deſerto ſolitarius vixiſſet, iuſſus voce ſibi è cœlo delata iam tandem ad frequentem locum pergere, cœnobium conſtruere, diſcipulos comparare, tam conſtanter Dominum rogaſſe dicitur, ne qua ſe deinde inter homines verſantem iactantiæ aura perſtringi fineret: vt non aliud olim magis veritus ad eremi latebram confugiſſe videatur, non antè finem fortaſsè indè diſceſſurus, niſi iuſſio interceſſiſſet diuina. quæ poſtremò dignum illum iudicauit, vt conſuaſor & auditor fieret ſalutis multorum. *In vitis PP.*

Hinc eundem aut parum ſæpè Monachis præcipere ſolitum tradunt ne quis propterea ſe ante alios eſſe exiſtimaret, quod aliquo miraculi oſtento inſignitus eſſet; quandoquidem Dominus Diſcipulos ſuos non ideò gaudere iuſſerit, quia dæmonibus imperarent, ſed quia in libro vitæ æternæ ſcripti, cenſique eſſent. *In vita Apollinij.*

Iterum admonebat, ſi quam aliquis ex illis vel ſecretæ viſionis, vel ſpiritalis fruitionis dotem à Deo accepiſſet, nemini niſi neceſſitate coactus proderet. Alioqui ſi exindè illum præ cæteris æſtimationi haberi contigerit, haud facilè vanæ gloriæ vitio cariturum. Eo autem ſurrepente, gratiam omnem, quam aſſecutus fuerat, irritam fore, dicente Scriptura: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Denique domicilia eorum ob hoc cellas appellari, quod in his celarentur quæ occulta eſſe velint. G

Nec mirum, aliquem interdum plauſu aſſentatorum ſuorum blanditiiſque duci: cùm frater Leonardus etiam cogitationum ſuarum circumuentus fuiſſet vanitate, niſi maturè, qui eum periculo eriperet, inueniſſet. Beatum Franciſcum aſello inſidentem ipſe pedes comitatus mente voluere cœpit, quantò ante illum quondam ierit generis nobilitate, potentiáque ſeculari. Franciſcus Spiritu ſancto edoctus, vt intellexit gliſcentem in præcordia comitis tumorem, ſtatim deſiliens aſellum ſe illi cedere dixit, ipſe potius pedibus interſecuturus, eò quòd obſcuriore loco natus eſſet. Agnouit ille inſolentis cogitatus culpam penè apertè ſibi obiici, & miratus deprehendi potuiſſe: ad pedes eius ſuppliciter prouoluitur, ſeque peccaſſe confitens, veniam impetrat, cautiùs deinceps humilitatis propoſitum ſeruaturus. Aratrum quippè tenens poſt tergum reſpexerat, ſed magiſtri opera rurſum citò conuerſus, aptum ſe fecit regno Dei. *Bonauent. in vita Franciſ. c. 11.*

Idem Franciſcus cùm ſe inter homines fama ſanctitatis efferri percepiſſet, ne quam ex eo voluptatem caperet, alteri negotium dedit, vt è contra probris, petulantiaque ipſum inceſſeret. Et cùm ille ruſticanum, idiotam, ignauum, inutilémque eum appellaſſet, calumniant i gratias agebat, affirmans verius de ſe ſentire oblocutores ſuos, quàm laudatores, qui opinione decepti, ſupra id quod eſſet ſe æſtimarent. Itaque quantò ab aliis magis extollebatur, tantò ſe gerebat ſubmiſſius, cauillationibus potius, quàm commendatione ingenij moriiúmque ſuorum delectatus, Iſaiæ memor dicentis: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. *Ibid. c. 6.* H

Ægidius Athenienſis quoniam miraculis clarere cœperat, iactationis occaſionem fugiens, patriam dereliquit, ad eremum ſe contulit. Et dum apud Veredenum Eremitam in

agro Arelatenſi habitarent; ſabulo ac ſterili ſolo, ab ipſo terræ conditore Deo fœcunditatem precibus impetrauit. Mox inde diſcedens, vaſtioris ſolitudinis latebras petiit, ibi quærens domicilio locum, vbi non facilè mortalium de ſe rumores audire poſſet. *Fulbertus Carnot.*

Ivdocvs item fama ſanctitatis regúmque Britanniæ ſtirpe iuxta clarus, dum ſolitarius habitaret, & ſignorum, quæ fecerat, rumor multos ad viſendum eum à diuerſis partibus, exciuiſſet videns in tanta ſe adeuntium frequentia periclitari humilitatem, in vlteriorem deſerti angulum ſedem tranſtulit, vt tam ab inanis gloriæ cupidine ſemotus eſſet, quàm à conſuetudine hominum *Rodolph. Agric.* carmine ſcripſit eius vitam.

Evlalivs quoque Monachus criminis olim ſuſpectus, vt innocentiam probaret iubente Abbate, fiſcellam, quam de palmeis foliis ipſe texuerat, igni impoſuit; atque vbi à flammis eam lædi non poſſe animaduerſum eſt, non ſolùm omni ſuſpicione fuit abſolutus, verumetiam ob miraculum in veneratione haberi à fratribus cœptus. Cæterùm ſe in celebritate eſſe indignè ferens, procul indè ſeceſſit in deſertum, maluítque in ſpeluncis cum feris habitare, quàm in monaſterio ab hominibus honorari, memor dictum eſſe à Propheta: Saluabuntur qui fugerint ex eis, & erunt in montibus quaſi columbæ conuallium. *In vitis PP.*

Sed qui de Hilarione Abbate dicemus? qui iam ſexagenarius cernens circa ſe tum monachorum multitudinem, tum eorum qui ſanandi ad eum vndique in vita mercedem recepiſſe aiebat. Abire cupientem inhibebant. Denique biennio in tali animi ſolicitudine peracto, cùm poſtremò comedere nollet, donec diſceſſum impetraret, & iam dies ſeptem nihil guſtaſſet: ne inediâ conficeretur, dimiſſus reliquit Palæſtinam. Præterea gloriam ſemper fugiendo, dum crebro ſedem mutat, Bethilium, Peluſium, Theubaton, Babylonémque peragrauit, deindè Aphroditon, eremum Antonij, rurſum Aphroditon, Alexandriam, Oſam, Brutium, Paretonium, inde Siciliam, & inde Epidaurum: ad poſthæc Cyprum. In cuius inſulæ vaſtiore minúſque noto angulo cùm ſeſe abdidiſſet, diu latère non potuit, miraculis eum vbique prodentibus. Quia tamen viribus partim ætate, partim labore exhauſtis, inde iam emigrare illi incommodum erat, ibidem & fugæ finis, & vitæ fuit. Hunc tamen in ipſo honoris contemptum præter cætera extollens Hieronymus: Mirentur, inquit, alij ſigna quæ fecit, mirentur incredibilem abſtinentiam, ſcientiam, humilitatem: ego nihil ita ſtupeo, quàm gloriam illum & honorem calcare potuiſſe. Concurrebant Epiſcopi Presbyteri, Clericorum & Monachorum greges, Matronarum quoque Chriſtianarum, grandis tentatio, & hinc, & inde ex vrbibus & agris vulgus ignobile, ſed & potentes viri & Iudices, vt benedictum ab eo panem vel oleum acciperent. At ille nihil aliud quàm ſolitudinem meditabatur. *Hieron. in vita Hilarion.*

S. Gregorius Turonum Epiſcopus reliquias Sanctorum ſemper in collo geſtabat, vt quoties miraculum ederet, non ſuis meritis, ſed reliquiarum beneficio adſcriberet. *Surius tom.* 4.

S. Vlricvs Auguſtanus Epiſcopus cum die Iouis ſancto viſi eſſent cum eo ſacrum facientes SS. Fortunatus & Ædalbero anteceſſores; dextera quoque manus conſecrans tempore conſecrationis ſuper eum apparuiſſet, tempore communionis clericis qui viderant porrectam os compreſſit, vt viſum occultarent, & poſt ſub pœna amittendæ vitæ vetuit, ne patefacerent. Eadem de cauſa cum morbum caducum curare poſſet, publicè id petentibus negauit.

S. Nicetvs Treuirorum Antiſtes, *teſte. Greg. Turon. lib. de vita Patrum,* ad cauendam inanem gloriam, ſignum crucis ſub veſte formauit, cùm publicè curaret dæmoniacum.

S. Anno Archiepiſcopus Colonienſis, cum ei cæcus quidam obuiam fieret dicens ſe viſione monitum, vt aqua qua manus in Miſſa abluiſſet, illiniret oculos; aſperis verbis eum repulit; vocans impoſtorem: cæcus verò cum à ſacri miniſtro aquam impetraſſet, viſum recepit. Et cùm poſtea gratias Epiſcopo agere vellet, longè acrius eum excepit, quod Deum tentaſſet. Miniſtro autem qui aquam dederat leniter alapam infregit ac vtrique prohibuit, ne ſe viuo cuiquam rem propalarent, ſed Deo tantùm gratias agerent. *Apud Surium tom. 6. lib. 2. c. 3.*

S. Bernardus nouus ſui ſæculi Thaumaturgus, ne ob crebra miracula ſibi aliquid eſſe videretur, in hæc verba prorupit. Ex Scripturis didici ſigna fieri; vel per perfectos, vel per fictos. Ego nec perfectionis mihi ſum conſcius, nec fictionis. Nihil ergo mihi & ſignis iſtis, quandoquidem meæ illa famæ magis, quam vitæ nouerim exhiberi: nec ad meam fieri commendationem: ſed ad communionem potius, ad fructum autem aliorum, & ad fouendam de me bonam opinionem.

In hac ſalutarium virtutum parte fœminas quoque ſua laude fraudare non decet. Thabita virgo ſacra monaſterij magni Thebaidis cùm ſe omni humilitate deieciſſet, inſanire putabatur. Verum quia ſtultum Dei ſapientius eſt hominibus. Sancto Pierio Abbati in eremo degenti reuelatum fuit, illius merita ſuis eſſe potiora. Proindè ad viſendam eam perrexit, & reſponſa quæ diuinitus acceperat, palam fecit. Ex quo ipſa vt vidit ſe non iam vt ſtultam contemni, ſed potius vt ſanctam honorari, clam diſcedens monaſterium pariter, honorémque dereliquit, & in ſolitudine vitam duxit.

Maria natione Gallica de vico Niuella Epiſcopi Leodienſis, ignobilis genere, celebris ſanctitate frequentiam hominum illuc ad ſe viſendam turmatim accurrentium moleſtè ferens, precata eſt, oſtendi ſibi locum ſanctæ quieti magis opportunum. Et reuelatione accepta diſcedens, tridui iter arripuit, nullo labori parcens vt humilitatem conſeruaret Peruenitque quò volebat ad Eccleſiam Sancti Nicolai cognomento Decegnies, & ididem ſolitaria conſedit. Ferunt ſacelli illius fores, cùm clauſæ obſeratæque eſſent, aduentanti ſua ſponte protinus patuiſſe, vt vel hinc intelligas, gloriam humanam fugientibus facilem præberi aditum ad gloriam Angelorum. *Iacob. Vitriac. Cardin.*

Euphrazia etiam Chriſto dicata, virgo ſignis in Thebaïde diuinitus factis clara, cùm puerum quendam paralyticum, mulierémque phanaticam ſanitati reſtituiſſet: ne miraculorum magnitudine inſoleſceret, laboribus cumulum addidit: crebriùs vtens ieiuniis, vigiliis, precationibus, cæteríſque corporis exercitiis, nullum otio tempus remittens, ne deſidica aliquando cogitaret ſe alicuius momenti, eſſe, cùm nihil æſtimari mallet. Igitur tametſi à monaſterio non receſſit, inuenit tamen quemmadmodum abeſſe poſſet à gloria. Corpus enim caſtigando, & in ſeruitutem redigendo conſentire coëgit ſpiritui, ſemper humilitatem affectanti. *In vitis PP.*

EXPVGNATÆ VANÆ GLORIÆ INDICIA.

Indicia quædam ſuggerit *in ſuo Panario Buzæus* quibus quis cognoſcat ſe vanam gloriam expugnaſſe. Primum eſt, ſi moleſtè feras te ab aliquo laudari. Laus enim, inquit *B. Gregorius 26 moral. cap.* 23. iuſtos cruciat, iniquos exaltat: ſed iuſtos cùm cruciat, purgat; iniquos verò dum lætificat, reprobos monſtrat. *Et poſt:* Cùm verò iuſti ſua præconia in Dei laudem tendere ſentiunt, ea etiam deſiderabiliter amplectuntur.

Exemplum habemus in S. Auguſtino, qui agens de tentatione gloriæ *lib.* 10. *confeſſ. cap.* 37. *ep.* 64. Quotidiana, inquit, fornax noſtra eſt humana lingua. Tu noſti de hac te ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum. Neque enim facilè colligo quàm ſim ab iſta peſte mundatior, & multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei non.

Alterum eſt, ſi delecteris quidem aliquantulum laudibus tuis, plus tamen ipſa veritate. Contriſtor, ait *ibidem Auguſt.* aliquando laudibus meis, cùm vel ea laudantur in me, in quibus ipſe mihi diſpliceo: vel etiam bona leuiora pluris æſtimantur, quàm æſtimanda ſunt. *Et rurſum:* Quid igitur tibi in hoc genere tentationis Domine confiteor? quid? niſi delectari me laudibus, ſed amplius ipſa veritate, quam laudibus?

Tertium eſt, ſi gaudeas, vel certè optes gaudere cum Apoſtolis, in contumeliis, & iniuriis pro Chriſto: quod altiſſimum genus eſt imitandi Chriſtum, qui opprobriis ſaturatus dicitur, vt non puderet nos aliquam ſubire pro eo ignominiam, maximè cùm ſæpè neceſſe ſit: nam vt docet *S. Chryſoſt. hom. 23. in Geneſin,* fieri non poteſt, vt qui virtuti dediti ſunt, ab omnibus benè audiant.

Vandalorum Reges.

Quære Magiſtratus chronologicè conſideratus.

* Vapor.

Definitio et Etymologia.

Vapor eſt halitus ſiue ſpiratio calida & humida, quæ ex humore aqueo producitur: qualem videre eſt aſcendentem ex olla ſubiecto igne efferueſcente. Ex hac autem ſpiratione

tione oriuntur nebulæ, pluuiæ, nubes, rores, grandines, & his cognata. Vnde vaporatio ἀναθυμίασις Græcè, Hebraicè *Ead*: quod fumum tenuem ſignificat. Differt vapor ab exhalatione, quod hæc ſit anhelitus terræ calidus & ſiccus, vndè facile flammam concipit, & in ignem mutatur, fiuntque igneæ impreſſiones & meteora: vndè & loco & corpore a quo oriuntur, diſtant: quia vapor ex humidis, exhalatio ex ſiccis oritur; eſtque multò ſubtilior, ideóque altius etiam aſcendit, & penetrat, quàm vapor.

VAPORIS CAVSÆ.

Si de materiali agitur, eſt Aqua, ſiue Terra in quantum ei aqua permiſcetur: vnde, aquæ diſgregatio dicitur ab Ariſtotele *in Meteor*, & humiditatis nomine appellatur *lib. de ſenſu. c.5.* vndè & frigidus eſt propria natura.

Forma vaporis eſt eadem cum forma aquæ, in quam reſoluitur; vbi ſe ad mediam aëris regionem receperit: vndè non niſi accidente ab aquâ differt, vti & ab igne exhalationes, in quem etiam reſoluuntur, quod non eſſet, ſi nouas & peculiares formas ab elementis à quibus progignuntur, acciperent.

Effectum vaporum verbo ſupra tetigimus. Efficientem autem cauſam, in calorem vi ſolis, aut ab alio ſiue intrinſeco, ſiue extrinſeco excitatum reiiciunt.

Finis eſt, vt eorum concretione generentur nubes, & terræ ſiccitas irrigetur, ac fœcunda reddatur. Niſi velimus per eleuationem vaporum, aquam & terram nonnunquam purgari, dum noxiæ exhalationes inde vi caloris extrahuntur. Quamuis vbi vaporum eſt abundantia, ſequatur nonnunquam ſterilitas terræ, dum ipſo humore etiam pinguedo exſudat, ſolumque citiùs areſcit.

Varietas.

VARIETAS, ποικιλία Græcè, quæ circa plures actiones conſideratur, ſub aliis titulis & Locis inueſtiganda eſt, vt putà.

Varia ſcribere. ☞ *Quære in Loco de Scriptione. Tit. Scriptionis vſus, ſcribendique exercitatio.*

Varia tractare. ☞ *Vide in Loco de Exercitatione Tit. Tractare varia.*

Variis bonis abundantes. ☞ *Ex Loco de Felicitate. Tit. Felicitatis poſſeſſione ratione habita rerum, &c.*

Variis caſibus agitari. ☞ *Pete ex Loco de Caſu.*

Vas.

DEFINITIO ET VSVRPATIO NOMINIS.

VAs generatim vſurpatur pro quouis inſtrumento. Hebraicè כלים *Celim* eodem modo accipitur, atque nomen vaſis apud Latinos. Eadem Græci vocant σκεῦος, ἄρμενα ἐργαλεῖα, ὅπλα apud Homerum Ιλ. λ. atque eodem penè modo à Latinis vſurpatur vox (arma) pro quouis inſtrumento, cuiuſcumque tandem rei.

*VASORVM DIFFERENTIÆ.

Omnes vaſorum differentias aſſignare perquam difficile fuerit, cùm eæ ſumantur partim ex vſu multiplici & vario: partim ex materiæ vnde ea fiunt diuerſitate. Quin & quædam ad inane oculorum ſpectaculum dumtaxat pertinent: alia ad ciborum miniſteria, aliaque ſeruitia adhibentur: quæ ſi in ſplendore excedunt, vocat Clemens Alexandrinus diuitiarum inſolentium argumenta, inuidiæ, molliſque ignauiæ incommoda *lib. 2. Pædag. c. 3.* vnde & Tertullianus laudat ea vaſa quæ pluribus vſibus accommodantur: & Platonis teſtimonium adducit, dicentis πολυκτημοσύνην, id eſt, multorum vaſorum poſſeſſionem reiiciendam.

VASA QVOAD MATERIAM DIVERSA.

Hic Vaſorum Opifices.

VASA METALLICA, ÆREA.

Hiram matre Nephthalenſis, patre Tyrius, ſummo in omni opere metallico faciendo peritiæ à Salomone rege Tyro acceſſitus, conflauit omnia vaſa ad templum neceſſaria. *3. Regum 7.*

CORIACEA.

Ampullarius, qui ampullas, id eſt, vaſcula vinaria è contrario facit, quæ fœmoribus alligant viatores & peregrinantes.

VIMINEA.

Vaſa ex viminibus facta, vt quallos, corbes *teſte Seruio in 1. Georgic.* Ceres omnium prima monſtrauit.

VASA QVO AD MATERIAM QVAM CONTINENT.

Inſtrumenta quotidiana & neceſſaria, velut lecti, ſedes menſæ, ſupra modum fabricantur apud Spartanos concinnè, & poculum Laconicum, quod Cothon dicebatur, in commendatione erat maximè ad expeditiones, vt eſt auctor Critias, quod aqua, ad quam portandam vrgebat neceſſitas, ne offenderet oculos, teneretur poculi colore: & quia quod turpidi inerat, impingebat intus ac labris cohibebatur, potius accedebat ori purior. Huius rei cauſa Lycurgus Legiſlator fuit: quippè opifices, vbi defecerunt ab inutilibus, expreſſerunt in neceſſariis elegantia. *Plut. in Lycurgo.*

VINARIA.

F Iuſtus doliarius Florentinus, ad D. Petri maioris ædem; nobilitatus à Ioanne Baptiſta Gellio, qui dialogos ſuos Chimæricos ſub eius nomine ſcripſit, quos vocat *Caprices del Botaio.*

Martinus Steinbachus viator Seleceſtadienſis. *Conſule tit. hæreticorum.*

OLEARIA.

Διοτρέφης κοτυλᾶς ἔχων πλέῳ Diitrephes vaſis vinarij prædictus alis. Hic homo curioſus & importunus fuit, qui oleaginis vaſculis conficiendis locupletatus, magiſter equitum factus eſt, & tribunus plebis: homo nouus, rapax, improbus. Alij dicunt in hominem pauperem dici, ſimulandi ac diſſimulandi neſciunt: quaſi dicas qui nihil aliud habeat, niſi dolij pedes, & ollæ vmbilicum. *Suidas.*

VASA QVO AD FORMAM.

ROTVNDA.

Speuſippus Platonis ex ſorore nepos, & in Academia ſucceſſor, primus quo pacto ex gracilioribus lignis capacia & in ventrem tumentia vaſcula fierent, inuenit.

G VASA QVOAD VSVM OPIFICES

LVCERNARVM.

Cyrus Cambyſis F. qui poſtea Perſarum rex factus eſt, lucernarum opifex fuiſſe dicitur à Dione Chryſoſtomo, *in oratione de ſeruitute & libertate.*

Athenis Mineruæ ſignum in arce ſanctiſſimum poſitum eſt. Lucernam ex auro deæ Callimacchus fecit: in quam oleum infuſum non conſumitur, niſi exacto demum anno, cum tamen Lucerna dies noctéſque ardeat. Id adeo euenit, quod lucernæ ineſt è ligno capeſio funiculus: quod linum, vnum ex omnibus, igni non conficitur. Eminet ſupra lucernam palma ænea, quæ cum ad lacunar conſurgat, exceptum vaporem facilè diſſipat. Callimachus verò ipſe qui lucernam fecit, etſi multò eſt infra ſummos artifices, ſolertia tamen cæteris longè præſtitit. Primus enim lapides terebrauit: nomen vero Cacizotechnon, quaſi artis dicas ſuæ calumniatorem, aut ſibi ipſe impoſuit, aut ab aliis impoſitum vſurpauit. *Pauſanias lib. 1.*

H Hyperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, prauitate ac verſutie in fallendo præſignem fuiſſe ferunt. Lucernas quandoque factitauit vendiditue, ſed nec ſinceriter, nec citra fraudem, plumbum, immiſcebat æri, quo ponderoſiores factæ maius demererentur pretium: alioqui & peruerſiſſimis erat moribus. Hic Tamen poſt Cleonis potentiam ductare populum Athenis adortus eſt. Primus [vt aiunt] ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobiliores vereri populus cœpiſſet, ne democratiam ſoluerent. Demum & ipſe teſtulis in exilium pulſus eſt vltimus eorum qui Oſtraciſmum pertulère, vt commeminit *lib. 8. Thucydides* non timore aliquo potentiæ vel dignitatis, verum ob prauitatem, & ciuitatis dedecus. In Samum profectus, inimicorum inſidiis interiit, ac defunctus culeo inſutus in mare eſt præcipitatus, quod ſcribit Theopompus. Hyperboli meminit *Antiph. ad Nicoclem, & in Bruto M. Tullius* cui ſimillimum Romæ fuiſſe prodit Seruilium Glauciam, qui ſit publicè interfectus. Andocydes de eodem ſic ferè prodit: De Hyperbolo quidē dicere erubeſco, cuius pater inſcripto vultu, etiamnum in Argyrocopeo (ita vocant vbi cuduntur

cuduntur nummi) publicè ſeruiuit. Matrem verò venditaſſe
A patrem ferunt. *Cælius lib.16. cap.21. Antiq. lect.*

CRATERVM.

Apud Delphos crateres duo fuerunt, ex dono Crœſi Lydorum regis, aureus ad dexteram, pondo talentorum octo & dimidij, argenteus ad ſiniſtram templi, ſexcentarum amphorarum capax, in quo miſcebatur vinum à Delphis Theophaniæ feſto: opus Theodor Samij. *Herod. lib. 1.*

COCHLEARIORVM.

Phocion χρυσὸς cognomento, patre fuit, qui δοίδυκας, id eſt, cochlearia conficeret. *Cæl. lib. 21. cap. 38. ex Plut. Phocione.*

VASA SVMPTVOSA.

☞ *Vide Locum de Prodigalitate. Titul. Prodigalitas, in vaſa.*

*VASORVM VTENSILIVM.

FRVGALITAS APVD VETSRES.

Græcos.

Athenæus lib. 6. & 11. c. 6. tradit olim Argis in publicis conuiuiis, Lacedæmone verò in feſtis, ac in virginum nuptiis, vi-
B ctoriiſque, ex fictilibus poculis bibere conſueuiſſe: in Phiditiis autem aliiſque Sympoſiis ex doliolis fictilibus, & addit ſententiam memorabilem. Natura, inquit, auri & argenti venas fecit ſubterraneas, earumque ἀργυρείας fecit πολύπονον, καὶ χαλεπὴν, vt illorum ſtudioſi magnis cum laboribus ſibiipſi comparare cogerentur.

ROMANOS.

Romani antiquitus vaſis & paucis, & ex vili materia confectis fuerunt contenti. De quo vide quæ fusè à nobis dicta reperiuntur in loco de Supellectile. Tit. Moderata commendatur, vbi multis hiſtoriis vaſorum frugalitas aſſeritur.

*VASA AD VSVM PVRGANDA.

Vaſa atque vtenſilia diligenter purgari, mundari, atque extergi debent, ne conuiuiis nauſeam atque faſtidium pariant: de quo egregiè *Horatius Satyra 4.*

Magna mouent ſtomacho faſtidia, ſeu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurit:
Siue grauis veteri cratere limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe quantus
C *Conſiſtit ſumptus? neglectis flagitium ingens,*
Ten' lapides varios luculenta radere palma:
Et Tyras dare circum illota thoralia veſtes,
Oblitum, quanto curam ſumptumque minorem
Hæc habent, &c.

Ergo munditiem, nitorem, & elegantiam in vaſis conuiuialibus vult adhiberi.

Idem lib. 1. epiſt. 1.

Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus, ne tua pectora, ne ſordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharis, & lanx
Oſtendat tibi te.

Id eſt, ſplendeat inſtar ſpeculi, tibique intuenti tui reddat imaginem.

Vaſa igitur coquinaria, eſcaria atque potoria purganda diligenter atque eluenda ſunt, ne cibi quantumuis delicati tetrum aliquem fœdumque ex illis ſaporem contrahant, & conuiuis ſint faſtidio, atque nauſeæ.

Apud Phariſæos & Iudæos omnes ποτηρίων ξέστων, καὶ χαλ-
D κίων καὶ κλινῶν βαπτισμοὺς, id eſt, poculorum, ſextariorum, vaſculorum aheneorum; atque ſpondarum ablutiones fuiſſe vſitatas *Marcus cap. 7.* teſtatur, idque non tam munditiæ & elegantiæ, quàm ſuperſtitionis causâ. Vndè eos Chriſtus redarguit, quod mundarent quod de foris eſſet catini atque paropſidis, at illi intus pleni eſſent rapina.

DELECTVS ADHIBENDVS.

Obſeruandum quoque monet *Stuckius* poſt ſuperiora, *lib. 2. Antiquit. Conuiuial. c. 15. poſt medium*, in vaſis conuiuialibus adhibendum eſſe modum & delectum pro ratione vel perſonarum, vel alimentorum. Nam primò aliis vaſis & quidem elegantioribus, atque pretioſioribus eſt vtendum, ſi conuiuio excipias ſplendidioris fortunæ atque conditionis homines, aliis verò ſi conuiuæ tibi ſint vilioris ſortis, tunc enim vilioribus quoque vtendum eſt vaſis, ſeu inſtrumentis. Deinde cum non quæuis materia, quibuſuis cibis atque poculentis ſit accommodata, ac ſæpè vel ex vaſculorum materia cibi potuſque licet iucundi atque ſalubres, tetros & inſalubres quoſdã odores, ſapores atque etiam colores contrahant, vel contra vaſa ipſa cibis atque liquoribus, quibus non conueniunt, vitientur atque corrumpantur, idcircò diligens danda eſt opera, vt iis vtamur vaſis, quorum materia ſingulis alimentis apta ſit E
atque idonea, quemadmodum faciendum eſſe optimè norunt ij, qui rei coquinariæ atque eſcariæ ſunt periti.

Hinc etiam obſeruandum, multos conuiuis ſuis cœnam aureis atque argenteis lancibus potius, quàm cibis neceſſariis inſtructam exhibere, quæ ad oculos potius oblectandum, quàm ventrem paſcendum facit: cuiuſmodi cœnæ pulchram & iocularem deſcriptionem habes *apud Martialem 4. Epigram.*

Ad cœnam nuper Varus me fortè vocauit
Ornatus diues, paruula cœna fuit.
Auro, non dapibus oneratur menſa, miniſtri
Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.
Tunc ego, non oculos, ſed ventrem paſcere veni:
Aut appone dapes Vare, vel aufer opes.

Huc pertinet prouerbium λαμπρὰ δεῖπνα τὸ πεινῆν οὐ παύεται, id eſt, ſplendida cœna famem non ſedat: Et argentea fame conuiuari: de quibus *Vide Iunium in Adagiis.*

*DE VASIS SACRIS. F

IVDÆORVM, ETHNICORVM, CHRISTIANORVM.

☞ *Diximus multa in loco de Supellectile & Poculis. Item in Loco de Sacrificio. Quædam tamen quoad Chriſtianos hic addenda.*

Ac imprimis

DE CALICE QVO VSVS IN VLTIMA COENA CHRISTVS.

Calicis meminerunt Euangeliſtæ, & Apoſtolus Paulus, à Chriſto in nouiſſima cœna adhibiti, & diſcipulis ex ordine traditi. Sed quem calicem Euangeliſtæ, *Coſmas Hieroſolymit. hymno 6.* craterem vocat; eſtque metaphoricè intelligendus vt notat Odo Cameracenſis ad Odonem Monachum Affligenienſem, nempè id quod continet pro eo quod continetur, id eſt, vas pro liquore vini & aquæ, quem calix continebat. Cui claritas attribuitur, non pro fulgore, ſed pro dignitate Sacramenti, ait *Stephanus Eduenſis de Sacramento altaris c. 16.* illique conuenit illud *Pſal. 22.* Calix tuus inebrians, quàm præclarus eſt!

Vilioris materiæ eum fuiſſe nonnulli contendunt, pro ſe G
allegantes *Chryſoſtom. hom. 60. ad pop. & Clementem lib. 2. pædag. cap. 3.*

Linteum vel ligneum vult *Stephanus Eduenſis lib. de Sacramento Altaris.*

Gabriel Biel, lect. 52. in canonem Miſſæ, nihil certi ſtatuit, tantùm vult talem fuiſſe, qui deceret Chriſti paupertatem. Sacerdos, inquit, calicem factum de auro & argento, vel vbi paupertas Eccleſiæ cogit, de ſtanno; Chriſtus autem qui & Apoſtolis ſuis poſſeſſioné auri interdixit, non creditur fuiſſe vſus calice aureo, vel argenteo, ſed forte nec ſtanneo, qui paupertatem ſuam nobis declarans, ait, Vulpes foueas habent, &c.

Verum *Beda de locis ſanctis c. 2.* ſcribit: In platea quæ Martyrium & Golgotha continuat, exedra eſt, in qua calix Domini ſcriniolo reconditus, per operculi foramen tangi ſolet & oſculari, qui argenteus calix hinc inde duas habens anſulas, ſextarij gallici menſuram capit; in quo illa eſt ſpongia Domini potus miniſtra διώτη fuerit, & ἀμφικύπελλον ex Ariſtarchi mente in Etymologico διὰ τὸ ὦτα ἑκατέρωθεν ἀπηρτῆσθαι.

Barradius tom. 4. lib. 2. cap. 11. calicem credi ait Valentiæ eſ- H
ſe & ſeruari adhuc modò. Addit *Andreas Victorellus in aphoriſmos Emmanuelis Sa verbo Calix*, ex lapide agatha eſſe.

QVOT CALICES CHRISTVS HABVERIT?

Paſchaſius Corbeienſis lib. de corpore & ſanguine Domini ex Luca inducit duos: Vnum prius poſt agni comeſtionem, antequam panem acciperet; alium verò poſtquam benedixit ipſum panem, ac fregit, & dedit diſcipulis ſuis, vt ex textu videtur liquido conſtare *v. 17. & v. 20.* Rationes ſunt ſymbolicæ.

Primò, quaſi Chriſtus in eorum vno, id eſt, primo, paſſionem ſuam voluerit exprimere: in alio vero fidelium ſuorum paſſionem præfigurare.

Secundò, quaſi voluerit in vtroque calice illud oſtendere quod in veteri Teſtamento præceptum eſt, vt qui Paſcha non primo menſe agnum comedendo egerat, in ſecundo menſe in hœdi comeſtione perageret, ac propterea duos calices Diſcipulis Dominum tradidiſſe. Vtrumque teſtamentum calix vterque deſignat, cum ille ad agnum, hic ad myſterium corporis pertineat.

Sed ratiunculæ ſunt à numeris nullo pondere, quia plures

etiam

etiam myſticæ contra faciunt. Ad Lucam ex Paſchaſio repono. Quia anticipauerat de eo dicere, rurſus recapitulando bis eum commemorat. Videbit ex vero hoc dici qui literam conſuluerit, præſertim accedente Eccleſiæ ſanctione edita à Gregorio II. ad Bonifacium Germanorum Apoſtolum, cùm Demial Presbyterum Romam ad Apoſtolicam ſedem cum quæſitis deſtinaſſet: In Miſſarum ſolenniis obſeruandum eſt, quod Dominus noſter IESVS-CHRISTVS ſanctis ſuis tribuit diſcipulis, accepit namque calicem, dicens, Hic eſt calix, &c. *Marc.* 14. & *Luc.* 22. Vnde congruum non eſt duos vel tres calices altari ponere, cùm Miſſarum ſolemnia celebrantur.

*DE CALICIBVS ET VASIS SACRIS TEMPORE ECCLESIÆ PRIMITIVÆ, eorumque mutatione.

Hæretici, vt è templis vaſorum & ſupellectilis ſacræ theſauros liberius deprædentur, ſuo ſceleri prætexunt Eccleſiæ primitiuæ paupertatem, ac valdè triumphant teſtimonio quodam, quod eſt *apud Vualfridum Strabonem lib. de reb. Eccleſ. c.* 24. & *Radulphum Decanum Tungrenſem de canonum obſeruantia propoſit.* 23. Eccleſiæ Martyr & Epiſcopus Bonifacius, interrogatus ſi liceret in vaſis ligneis ſacramenta conferre? reſpondit quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Quod apophthegma item eruit ex Triburienſi Concilio.

Quibus cum Vualfrido reſpondeo: in hoc ſicut & in reliquis cultibus magis & magis per incrementa temporum decus ſuccreuit Eccleſiæ. Naſcente ſiquidem primùm Eccleſia, lignei in vſu calices erant, ſed quia bibuli imbuebantur ſacro ſanguine, à Zepherino Papa *lib. de Pontificibus Rom. in Zepherino*, in vitreos mutati.

Exemplum habemus *apud Hieronymum ad Ruſtic.* Nihil Exuperio ditius, qui corpus Domini vimineo caniſtro, & ſanguinem portat in vitro.

Ad vitreum alludit *Tertull. de pudicit. c.* 10. Ego eius Paſtoris ſculpturam haurio, quæ non poteſt frangi, alludens ad fragile vitrum in quo Paſtor pictus.

Durarunt ex vitro ad Gregorij Turonenſis ætatem, *de gloria Mar. cap.* 16. factum hoc narrat. Feſto ſcilicet quodam Mediolani in Baſilica S. Laurentij Diacono deferenti ad altare, calix cryſtallinus excidit, quem coniunctum colligit, ac fruſta imponit aræ, eumque poſt vigilias lacrymáſque & preces reperit integrum. Sed tandem ex vitro excluſi, quod fragiles, Rhemenſi Concilio.

Ex metallo ſapor diſplicuit, eo tamen vſi Gallus & Columbanus. Ita enim Gallus cum Ducis Gunzonis filiam dæmone liberaſſet, & dona largiter oblata in pauperes diſtribuiſſet, Magnoaldo dicenti: Pater habeo vas argenteum, pretioſum cælatura inſigni; ſi vis reſeruabo illud, vt ſacri vaſa miniſterij ex eo faciamus; ille reſpondit, Fili, memor ſententiæ beati Petri Apoſtoli, quam paralytico ſperanti pecuniam protulit; Argentum inquiens, & aurum non eſt mihi, ne contrarius exemplo inueniaris ſalubri, vas quod poſſides pauperibus conferre curato: nam præceptor meus, beatiſſimus Columbanus in vaſis æneis Domino ſolet ſacrificium offerre ſalutis: quia fertur & Saluator noſter clauis æreis cruci affixus.

Marmorei calicis meminit Georgius Presbyter *in Theodoro Archimandrita Siceorum*, cuius in Cœnobio nondum ſupellex argentea vlla erat. Archidiaconum ergo beatus Theodorus Conſtantinopolim ablegat, calicis argentei emendi causâ: redit, refertque vas ſingulare, qua materiam, qua formam ſpectes: Cùm autem adhibendum eſſet ſacrificio, quaſi ſordidum & inutile Sanctus illud reiecit; Laudat Archidiaconus ab arte, à pretio. Ita eſt, inquit Sanctus, pretioſum eſt, ſed vſus infecit; demus nos in preces, & videbis vnà mecum ſordidum, quod modo non vides: & eccum, ſordidum videbatur, vt eſſe argentum ſolet, cùm è camino educitur; recepitque illud Archidiaconus in manus, & reſtitutum eſt nitori. Reuertit Conſtantinopolim, reddidit opifici cum cauſa, ſtatim ille commeminit ex argentea meretricis ſitula conflatum, & vas purius dedit.

Ex ſtanno, argento, auro adhuc obtinet. Et de aureis quidem & argenteis nimis conſtabat habitos in Eccleſia, & ſacrificiis adhibitos. Nam apud *Prudentium* iis Tyrannus inuidet:

Libent vt auro Antiſtites,
Argenteis ſcyphis ferunt,
Fumare ſacrum ſanguinem;
Auróque nocturnis ſacris,
Adſtare fixos cereos.

Quin ante Diocletiani tempora *apud Auguſt. lib.* 3. *contra Creſconium Gramm. c.* 29. Calices duo aurei, item calices ſex argentei, in Cirtenſi Eccleſia reperti à Paulo Epiſcopo traditi ſunt. Id habet ex actis proconſularibus ſub Zenophilo conſulari. Confirmat acta ſub Minutio Felice, vbi reperimus duos calices aureos, argenteos ſex, vrceola ſex argentea, circumellum argenteum, lucernas argenteas ſeptem.

Inhiabant his iſtis Donatiſtæ, & rem ſuam inde faciebant, ſacrilega profanatione: Vnde *Optatus Mileuitanus l.* 6. *contra Donatiſt.* Fregiſtis etiam calices Chriſti ſanguinis portatores, quorum ſpecies reuocaſtis in maſſas, mercem nefariis nundinis procurantes, ad quam emptores eligere voluiſtis ſacrilegi, dùm inconſideratè vendidiſtis? paſſi etiam eſtis comburi manus veſtras, quibus ante nos eoſdem calices tractabatis, eam rem tamen paſſim vendi iuſſiſtis. Emêre forſitan in vſus ſuos ſordidæ mulieres, emerunt pagani facturi vaſa, in quibus incenderent idolis ſuis. O ſcelus nefarium! ô facinus inauditum! auferre Deo quod idolis præſtes, ſubducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio. Hæc ille.

Nec ſumptui parcebant, pingebant, cælabant. *Tertullian. de pudicit. cap.* 7. A parabolis licebit incipias vbi eſt ouis perdita, à Domino requiſita, & humeris reuecta; procedant iſtæ picturæ calicum veſtrorum, ſi in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumne Chriſtiano aut ethnico peccatori de reſtitutione colliniet? Nota eo in errore Tertullianum fuiſſe; vt putaret ethnicum tantum, non item Chriſtianum lapſum ouem quæſitam repertámque eſſe, & *cap.* 10. Patrocinabitur Paſtor quem in calicem depingitis. Meminit & B. Remigius imaginati calicis in teſtamento.

Addebat pondus. *Author vitæ Pontificum c.* 45. de Sixto III. Calices miniſteriales duos obtulit, penſantes ſingulos libras tres, & ornatum ex gemmis.

Anaſtaſius in Gregorio III. Hic fecit calicem aureum præcipuum diuerſis ornatum lapidibus pretioſis, penſantem libras triginta, ſimiliter & patenam auream penſantem libras octo & ſemi.

Epiphanius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Hormiſdæ Papæ, exſtat inter epiſtolas Hormiſdæ *tomo primo epiſtolarum Romanorum Pontificum.* Indicia autem noſtræ ſecundùm IESVM-CHRISTVM Dominum noſtrum charitatis per viros reuerendiſſimos deſtinamus ad adminiſtrationem diuinæ culturæ & ſanctæ Apoſtolicæ veſtræ Eccleſiæ calicem aureum gemmis circumdatum, patenam auream, & alium calicem argenteum, vela ſerica duo, quæ ſuſcipere veſtram beatitudinem ſupplicamus cum illa charitate, quam vos habere in Deum non dubitamus.

Cæſarius libro primo, capite nono, de Sancto Engelberto Colonienſi Archiepiſcopo narrat, quòd calicem aureum ex gemmis pretioſis, à diuerſis regibus illis miſſis, valoris, vt aiunt, plus quàm quingentarum marcarum, ad honorem domus Dei fieri curauit, quem deuotus ſuper altare Beati Petri Apoſtolorum principis obtuliſſet, ſi non prius de paſſionis calice bibiſſet.

Rarum eſt de beato Saluio, qui à pretio & æſtimatione martyrium venabatur. Nam *Apud Antoninum* 2. *part. tit.* 14. *c.* 5. Habebat S. Saluius miniſterium Eccleſiaſticum aureum, veſtimenta ex auro & gemmis ornata, cingulum aureum, gemmis & margaritis intextum, quæ omnia vbique ferebat ſecum coram omnibus ſcienter, ita vt perueniret ad palmam martyrij: & videtur hoc intelligendum de veſtibus ſacris in quibus celebrabat. Hæc autem concupiſcens Vvinegardus filius Gerardi homo leuis & proteruus, omnia fecit ei auferri, & de calice & patena fecit ſibi fieri ſellam auream, & virum Dei miſit in carcerem; qui ſeruum ſuum mittens, eum interfici fecit, & diſcipulum eius. Seruus autem non eſt hoc auſus, donec ei Sanctus præcepit.

Hanc Saluator regulam ſupellectilis Eccleſiæ in regula Saluatoris pro Ordine S. Brigittæ, *c.* 21. præſcribit: Sciendum etiam eſt quia tredecim erunt altaria, & quodlibet altare vno contentabitur calice: ſummum verò altare duos calices habeat cum duobus paribus ampullarum, & duobus paribus candelabrorum, vnam quoque crucem, & tria thuribula, quorum vnum habendum eſt ſingulis diebus, duo verò in feſtiuitatibus, & vnam pyxidem pro corpore meo. Inſuper omnino

ninò caueatur, ne plura de argento vel de auro in poſſeſſione
A habeantur monaſterij. Quoniam nec aurum, nec argentum ſiue gemmas: ſed gratiam meam continuis ſtudiis, deuotis orationibus, & diuinis laudibus ſibi coaceruabunt pro theſauro. Licebit etiam reliquias Sanctorum auro vel argento ſeu gemmis, ſecundùm ipſarum menſuram, ſine omni ſuperfluitate operiri. Vbi vides Chriſtum religioſæ paupertati proſpicere, cùm non vult profanam ſupellectilem ſumptuoſam eſſe, vult tamen ſacram auream, argenteam, gemmeam eſſe.

Vates.

☞ *Quære Propheta, Poëta, Sibylla.*

Vaticinium.

☞ *Vide Omen, Oraculum, Diuinatio, Prophetia, Prædictio, Aſtrologia.*

Vbiquiſtæ, ſiue Vbiquetarij.

Qvales sint. Et vnde dicti.

VBiquetarij ſunt Hæretici ſemi-Lutherani, qui Vbiquitatem corporis Chriſti aſſerunt, ita vt & in Inferno il-
B lud conſtituant, ſi fidem meretur. *Mier. Reſponſio ad Vveſtphalum.* Erroris ſui fundamentum hauſiſſe videntur ex illo Pauli loco, 1. *ad Cor.* 12. *verſ.* 12. vbi dicit, Omnia membra corporis cùm ſint multa, vnum tamen ſunt: ita & Chriſtus. Hinc Iacobus Faber Stapulenſis docet Chriſti corpus vtpote toti diuinitati indiuulsè vnitur, localiter replere cœlum & terram, quaſi ſuum locum & corpus: vt ſicut Plato dixit Deum eſſe velut animam mundi, & velut totum mundum: ſic Chriſti corpus vtpote Deitati intimè coniunctum, ſit inſtar diuini Spiritus diffuſum per totum mundum, cuius quaſi partes & membra ſint ſingula locorum ſpatia & corpora, quæ tamen reſpectu vnius Deitatis & corporis Chriſti, quaſi animæ ſuæ, vnum ſint corpus, putà vnus mundus. Inſulſum hoc dogmatis portentum refutat eruditè Greg. à Valentia, quatuor libris quos contra Vbiquetarios inſcribit.

* Vectigal.

Definitio & Etymologia.

Vbi & de varia huius nominis vſurpatione.

C VECTIGAL Græcè τέλ⊕, aliquando accipitur generatim, vt ſub ſe tributum, & quamuis exactionem complectatur: & ſic agri dicuntur vectigales, è quibus penditur tributum, ait Couarruuias, Strictius tamen accipitur & propriè, vt diſtinguitur contra tributum, pro penſione quæ ſoluitur pro rebus quæ importantur, vel exportantur in ciuitatem vel Prouinciam: vndè & nomen accepit à vehendo, vel inuehendo, vt notat Iſidorus. Hæc autem penſio olim octaua pars fuit rerum quæ inuehebantur, vt ſcribit Couarruu. *ad reg. Peccatum p.* 2. §. 5. *num.* 1. Verum nunc varium eſt pro diuerſitate locorum.

Secundò, vectigalis nomine etiam cenſetur portorium, quod ſoluitur pro tranſuectione mercium per pontes vel flumina, & portorium dicitur, quamuis, pro omni vectigali hoc nomen vſurpetur.

Tertiò, quod à tranſeuntibus datur pro viarum cuſtodia vel reparatione, quod Pedagium vel quidagium appeilatur.

Denique quod ſoluitur ex rebus venditis ſeu permutatis, quod Hiſpani Alcariala vocant, teſte Medina *q.* 13.

D Præter hæc ſunt quædam onera ſubditorum, quæ Munera appellantur à Iuriſperitis, ſuntque triplicia, Realia, Perſonalia, Mixta. Realia ſunt quæ præſtantur Principi è rebus ſubditorum, vtpote à Iumentis, curribus, &c. Perſonalia, quæ à perſonis exhibentur: vt cum certis temporibus, aut locis eum comitantur ex obligatione aliqua. Mixta ſunt quæ ex vtroque præſtantur, vt cum quis ſuis impenſis, equis, armis cum ad bellum comitari tenetur.

VECTIGALIVM ORIGO, Antiqvitas, Necessitas.

Idem obtinet in Tributo, & quauis Exactione.

Vectigalium ac Tributorum origo ab ipſa Regum & Rerum publicarum origine petendâ eſt, vt quæ cum illis nata & obſeruata conſtat. Nam & in Iudæis, vt eruditè hæc tradit *Iul. Cæſ. Bulingerus lib.* 19. *de Trib. ac Vectig. Pop. Rom. cap.* 1. Aſſyriis, Medis, Ægyptiis vbi primum reges exorti, protinus & vectigalia exorta, vt in ſacris litteris videre eſt. *Gen. cap.* 47. vbi regibus Ægypti pars quinta fructuum tributi nomine præſtita paratur, quorum neque quies ſine armis, neque vtrumque ſine tributis haberi poſſunt, vt *Liuius lib.* 1. Decimarum ius fuit regibus, *lib.* 3. *Reg. cap.* 5. In Iudæa, Babylone, & Sicilia, vt *Cic.* E
in Verrem, & Ariſtot. in Oeconom.

Imo & ante Reges, ſi quæ Reip. forma, vllo tempore fuit, ſine vectigalibus eſſe non potuit, quibus belli pacisque munera ſuſtinerentur. *Ariſtot. lib.* 1. *polit. cap.* 11. Nam multæ, inquit, ciuitates pecuniis indigent, & huiuſmodi quæſtibus, quemadmodum domus, ſed & magis, *lib.* 8. *cap.* 8. Opus eſt poſſeſſione, vrbibus. Ciuitati oportet primum eſſe alimenta, poſtea artes, tertium arma, præterea pecuniarum habendarum facultatem, ad vſus proprios, & ad bellum.

Vectigalia autem vel ad domeſticos regiæ domus ſumptus, vel ad exercitus, vel ad populum alendum, vel ad magiſtratus, & onera publica relata ſunt. *Nouel.* 39. Nulla alia de cauſa ſunt vectigalia, quàm ob publicum, ob regem, & reginam.

Babylon regi Perſarum in ſingulos dies ſingulas argenti artabas admetiebatur, *teſte Herodoto lib.* 1.

Indi quartam fructuum partem regibus quotannis pendebant. *Diod. Sicul. lib.* 1. *cap.* 10.

Cappadoces Perſis quotannis ſuper argentum, mille & quingentos equos, mulorum duo millia, ouium quinquaginta millia præſtabant, *Strabo lib.* 11.

Aſpendij Dario quinquaginta talenta, & equos, teſte *Arriano lib.* 1. *de reb. Alexand.*

Medi duplo amplius quàm Cappadoces Perſis penſitabant. *Strabo ibidem.*

Dario Iones, Magnetes, Æoles, Cares, Lycij, Melienſes, Pamphilij quadringenta argenti talenta. *Herodot. libro tertio.* Myſi, Lædi, Alyſonij, Cabalij Hygennenſes quingenta talenta. Phryges, Thraces, qui Aſiam incolebant, Paphlagones, Mariandem, & Syrij trecena & ſexagena talenta, *Herodotus ibidem.*

Erant Alexandro Magno in annuo vectigali, & tributo triginta millia talentorum, *auctore Iuſtino. Herod. lib.* 1. Circa Babylonem canum Indicorum tanta vis alebatur, vt ad præbenda eis cibaria quatuor in eodem agro magni vici attributi eſſent, aliorum tributorum immunes.

Sesostris Ægypti rex Æthiopes qui ad meridiem ſpectant aggreſſus, victos acie tributum pendere coëgit Ebenum, aurum: & Elephantorum dentes. *Herod. lib.* 3. *Diodor. Sicul. lib.* 2. *cap.* 1. *Plin. lib.* 12. *cap.* 4. Herodotus Ebenum Æthiopiæ in- G
telligi maluit, in tributi vicem Regibus Perſidis, è materia eius centenas phalangas tertio quoque anno penſitaſſe Æthiopas cum auro & ebore prodendo. Herodotus tamen ducenas phalangas poſuit.

Colchi centenos pueros pendebant, & totidem virgines reliquorum immunes. *idem lib.* 3.

Leptis in Africa ſub Romanorum imperio libera fuit, *teſte Plinio, lib.* 5. *cap.* 4. Carthaginenſibus autem ſingula talenta in ſingulos dies præbebat. A Iulio Cæſare tricies centenis millibus pondo olei in annos ſingulos mulctata eſt. *Hirtius de bello Africo.*

Macedones ex effoſſo ære ſingula talenta in dies Alexandro penſitarunt. Circa Philoppos enim metalla erant, quorum ramenta creſcunt diſſecta, aurumque manifeſtum producunt, vt *Ariſtot. lib. θαυμασίων ἀκουσμάτων.*

Herodotvs verò de Perſici regni vectigalibus agens ſubiungit. A Cilicibus, inquit, equi albi ſexaginta & trecenti, H
vnus in ſingulos dies, & quingenta argenti talenta, ex quibus centum quadraginta in equites impendebantur, qui Ciliciæ præſidio erant, trecenta & ſexaginta ad Darium redibant. Hæc fuit quarta portio. Cætera petenda, *ex eodem Herodot. lib.* 3. vbi omnia tributa & vectigalia numerantur, quæ regi Perſarum pendi moris erat.

Magneſiæ Aſiæ quotannis quinquaginta talenta pependit Artoxerxi. *Thucyd. l.* 1. quæ Themiſtocli ad panem data eſt.

Pœones regi ſuo duas auri glebas penſitarunt, quarum altera duorum, altera trium auri pondo eſſet. *Ariſtot. lib. mirabil. audit.*

Cherſoneſus, Mithridati Eupatori modiorum 180. millia frumenti, cum ducentis argenteis, ait *Strabo lib.* 7.

Cæsar Galliæ imperauit annuum H. S. quadringenties *Suetonius, & Eutropius lib.* 6. *cap.* 6. id eſt, millionem vnum. Lipſius legendum putat quater millies H. S. id eſt, decem milliones Sed è Gallis diuturno bello exhauſtis id temporis tantum vectigalis refici potuiſſe credibile non eſt. Vulgata igitur lectio non mouenda.

In

A In Græcia non omnes pari vectigalium onere premebantur, vt *Thucydides lib. 7.* Methymnæi quidem naues non tributum pendebant. Tenedij & Ænei vectigales erant. Chij tributorum immunes, nauibus tantum præſtandis obnoxij cæterà liberi. Et *libro 4.* E Sparta quotannis ad Cytheram tranſibat Magiſtratus iuri dicundo.

Strabo l.8. Lacones præter amicorum miniſteria nihil aliud contulerunt.

Denique nulla penè gens vnquam fuit, quæ regibus ſuis & magiſtratibus tributa de publico non ſoluerit. *Tacitus l.13.* Crebris populi flagitationibus immodeſtiam publicanorum arguentis dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum eius multum prius laudata magnitudine animi attinuêre Senatores, diſſolutionem imperij dicendo, ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtineretur, diminuerentur.

CONDITIONES REQVISITÆ VT VECTIGALIA IVSTA CENSEANTVR.

B ☞ *Pete ex loco Tributorum, cum vtrorumque eadem ſit ratio.*

*VECTIGALIA EXIGENDI FORMA VETVS.

☞ *Et hæc etiam in Tributi exactione locum habet.*

In exigendis vectigalibus [eadem intellige de Tributis] ſub Imperatoribus hæc forma ſeruata eſt, iuxta quam tradit I. *Caſ. Buling. ſuprà, cap.23.* in ſingulis ciuitatibus ex ordine decurionum vnus eligebatur ſuſceptor, qui indictum cuique aurum ſuſciperet, & mitteret ad præfectum theſaurorum. Hæc largitionum pecunia rhedis curſus publici ad Comitatum miſſa quingentis auri libris mille argenti rhedæ impoſita quam duo Palatini cum tribus ſeruis ſecuti, neque hi cum auertis, & pera onus quingentarum librarum excedere poſſunt *C. Theod. lib.48. de curſu publ. lib.47.* ſexaginta libras ſella cum frænis, triginta quinque verò auerta non tranſeat. *lib.7. C. de ſuſceptor.* Diù minimè penes ipſos ſuſceptores maneat facta collatio, ſed ſtatim quodcunque à ſuſceptoribus fuerit exſolutum ſacris theſauris inferatur.

Exactores quotannis mutabantur iudiciaria ſedulitate, ne tenerentur in continua vexandorum prouincialium poteſtate velut concuſſionum denominatione. *lib.4. eod.*

C Qui comitabantur rhedas, dicebantur proſecutores auri publici. *l.1. C. de auri pub. proſ.*

Tabularius ciuitatis, omnium qui tributum, vel canonem ſoluere debent, nomina ſcribit, & ducenariis, ac ſexagenariis apparitoribus exigenda tradit, illi exacta ſuſceptori dant. *Conſtantin. Auguſt. lib.1. de exact. tribut.*

Tucenarij & centenarij, non prius debent aliquem ex debitoribus conuenire, quam à Tabulario ciuitatis nominatim accipiant breues debitorum. Quam quidem exactionem ſine omni fieri concuſſione oportet. *l.5. eod.*

Apparitores quicumque in collationem auri præcepti fuerint, adhibere officij ſui ſeruitium, titulorum debita, & collationum ſummas relationis ſuæ fide, & adnotatione perſcribant, ſitque ex Officialis inſtructione officium conſcium, quid exactum, quidue prælatum eſſe videatur, ne longinquitate, itineris diuerſitate ſuſceptor abductus, & curiæ ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat.

Suſceptor autem ſoluenti Apocham facit, in qua nomen ſoluentis, ſumma cauſæ, dies, conſul, menſis adſcribitur, & ſtatim ad locum theſauri exactam pecuniam mitti, & ſecuritate D accepta, is qui ſoluit moleſtiam pati, aut iterum interpellari non debet. *lib.2. C. de Apochis public.* Semel ſecuritatem de refuſione munerum emiſſam ab alio iudice non liceat refricari, ſi tamen trium cohærentium ſibi annorum Apochas, ſecuritateſque protulerit. *l.3. eod.*

Vectigalia pro aduectis mercibus ſtationarij milites opportunis locis diſpoſiti exigebant, & Apochas ſcribebant, exactamque pecuniam ad præſides mittebant, inde ad Comitem theſaurorum. *l. Vniuerſi, C. de Vectigal.*

Vniuerſi prouinciales pro his rebus, quas ad vſum proprium vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi iuris gratia reuehunt, nullum vectigal pendant. Milites illi ſtationarij olim inſtituti ad arcenda latrocinia, vt *Suetonius in Tiberio cap.19.* Deinde fuêre Irenarchæ. *l.1. C. de Irenar. l.4. & 2. D. de ſeruis fugit.*

Erant autem qui licitarentur vectigalia, quæ penes illum manebant, qui ſuperior in licitatione extitiſſet, ita vt non minus quam triennij fine locatio concluderetur.

EXACTORES VECTIGALIVM. E

☞ *Petantur ex loco de Publicanis.*

*EXACTIONIS SEVERITAS.

Tributorum & vectigalium exactio tanta diligentia, vel ſæuitia potius fiebat, vt qui ſoluendo non eſſent, ad ſolutionem tributariæ functionis ſuſpendiis adigerentur. *Sidonius carm. 13.*

Nam nunc menſa loquax tacet tributo,
Qua pro Virgilio, Terentiòque,
Sextantes legis vnciáſque fiſci,
Marſiaque timet manum, ac rudentem,
Qui Phœbi ex odio vetuſtiore,
Nunc ſuſpendia vatibus minatur.

Marſiæ enim ſtatua in foro collocata manu funem geſtans quo litigatoribus improbis ſuſpendia minabatur. *Plin. lib.16. capite 45.* Ibi Platanus oſtenditur, ex qua pependit Marſias victus ab Apolline.

Nouel. Theodoſ. de Indulg. reliq. Innumeræ deinde clades, ſæua cuſtodia ſuſpendiorum crudelitas. F *Nouel. Maior. de Indulgent.* Cùm non iam amiſſio fortunarum, ſed ſæua cuſtodia, & ſuſpendiorum crudelitas formidatur. Ideò ſæpè ſeditiones motæ, cum nouum aut graue tributum indiceretur.

Libanius ad Theodoſ. de ſeditione. Venerunt litteræ quibus aurum imperabatur, res iam olim terribilis, etiam cum id crederetur, quod eo vſque non erat creditum. Et cum terra tantum onus ferre non poſſet, cogitantes eorum corpora in extremis neceſſitatibus futura, homines quidam illis tacentibus turbas fecerunt, ſtatuas Imperatoris deiecerunt.

☞ *Videatur etiam Locus de Exactione & Exactoribus.*

*VECTIGALIVM VARIETAS.

IN GENERE.

APVD ROMANOS.

Conſtat olim vectigalium nomen tum ad res ipſas; puta merces, aliáque vſu coſumptibilia; tum ad agros tranſlatum fuiſſe, vt è quibus ea etiam pendebantur. Vnde & agri vectigales appellati, quorum originem Appian. *lib. 1. Ciuil.* tangit in hæc verba: G Romani nunc hos nunc illos ſubiiciendo, parte agri multabant. Si quæ autem terræ bellorum iniuria incultæ remanebant, per præconem eas aſſignabant colere volentibus, parte decima fructuum ſibi retenta in agris ſatiuis: in plantariis, & arboreis, quinta. In paſtionibus certum pretium definiebant, in capita maioris, minoriſue pecoris. Vocabant autem vectigal, nomine deſumpto à re ex qua pendebatur, ſic mobile vectigal dicebant, quod pro rebus mobilibus, putà venalitiis ſoluebatur. *l. vlt. D. de Public. §. quoties.*

Erant quoque vectigalia alia certa, alia incerta. Certum erat definita ſtipendij ſumma, vnde qui illud pendebant; ſtipendiarij dicebantur, vel tributarij vt apud Iul. Cæſ. *l.1. Belli Gall.*

Incertum autem propriè vectigal erat, de quo antè. Atque illud tribus maximè rebus apud Romanos definiebatur. Portorio, Decumis, Scriptura. De Portorio diximus nonnulla in initio huius loci. Decumanæ erant pars decima fructuum. Hinc agri decumani dicti, vel Decumates *apud Tacitum* Scripturam appellabant vectigal quod è paſcuis percipiebatur, eò quod publicanus rationem eorumque pendebantur ſcribendo iniret, & colligebatur ex pecoribus quæ agros H publicos depaſcebantur, quod etiam vectigal, Paſcua dicebatur.

*IN SPECIE VECTIGAL.

Vtputà QVARVM RERVM.

Commerciorum.

Qui commercia tractabant, octauam pendebant Romanis *lib.7. de vectigal. & commiſ.* Erantque Comites commerciorum, qui ſtationarios ſuos in limitibus habebant, per quos à mercatoribus vectigal exigebant, & impediebant ne ad barbaros deferretur æs, ferrum, arma, frumentum. Vnde inter Romanos & Perſas conuentum ſcribit. *Menander in Eclogis,* vt mercatores Saraceni & Barbari certis tantum ac definitis itineribus merces intra fines Imperat. Romani deferrent. Pro iis autem rebus quæ exportarentur, foriſque venderentur, ſoluebantur Exopraſia.

PRO LOCORVM VSV.

Erat etiam vectigal quod Meſeticum dicebant Imperatore Comneno, quod pro loco in foro diſtrahendis mercibus conducto pendebatur. Meſe enim forum dicitur in gloſſis, *διὰ τὸ μέσον*: quia forum in medio vrbis erat.

Soluebant & aliud mercatores pro tranſitu mercium quod A appellabant διαβατικὸν Ac Poriaticum erat quod ſoluebatur eo loco vnde merces euehebantur. Erat etiam vectigal Solarium quod ſoluebant qui in ſolo Reipublicæ ædificabant.

PONDERE, MENSVRA.

Vectigal ſiue tributum Lygaſticum pro rebus ponderandis dabatur. ζυγὸς enim libram ſignificat.

Metriaticum pro metiendo accipiebant ſcribæ. Erat Campaniſticum quod publico libripendi ſoluebatur, καμπανὸς namque ſtatera eſt. Conſtant hæc ex. *Conſtitutione Manuel. Comneni.*

EX VICIS.

Iſaacius Comnenus ſtatuit Canonem vectigalem pro vico habente x x x. caminos ſeu fumos, καπνὸς, aureum vnum, argenteos duos, arietem vnum, hordei modios ſex, vini menſuras ſex, farinæ modios ſex, gallinas 30. *lib.1. Iuris Orient. In conſtit. Niceph.* περὶ ςρατείας τῶν ἀπόρων.

AVIVM PASTV.

B *Lampridius in* Alexandro, Auiaria inſtituerat pauonum, phaſianorum, gallinaceorum, perdicum, &c. quibus mirifice oblectabatur. Ne autem eorum paſtus annonam grauaret, habebat ſeruos vectigales qui eos ex ouis & pipionibus alerent. Illi enim oua, pullos, & ſi quid inde prouenire poterat emolumenti, vendebant, & ex ea pecunia aues regias alebant.

ALIMENTIS.

Fuit Romæ etiam libera Repub. ſingulare vectigal quod Macelli vocabant, pro iis rebus quæ ad victum pertinebant & quamuis illud ſublatum aliquando fuerit teſte *Liuio. l.* 38. tamen poſtea reſtitutum ſcribit *Suetonius in Calig. cap.*40.

LITIBVS GERVLIS.

Caligula pro litibus atque Iudiciis vbicumque conceptis, quadrageſimam ſummæ de qua litigabatur, exigit. Quod vtinam hoc tempore duplicarent Principes, non tot diſſidiis circumſonarent vbiuis locorum fora, & Rabularum forenſium commercia magis frigerent. Quin idem Caligula adeò in hac vectigalium exactione fuit rigidus, vt nullum genus hominum omiſerit, cui non aliquid tributi imponeret. Sic C vt ex gerulorum quod diurnis quæſtibus octauam partem exigeret.

LVPANARIBVS.

Lenones & meretrices tributa Caligulæ pendebant, teſte *Suetonio in Calig. cap.* 40. horum ſummam auguratur fuiſſe. *Iul. Caſ. Bulingerus lib.*19. *de vectig. Pop. Rom. cap.*38. non aliam quam meretrix vno concubitu mereret.

Neque hoc tantum onus incumbebat iis qui matrimonio ſoluti, ſed etiam illis qui eo iungebantur, ac domi lenocinium facerent.

MANVMISSIONE.

Cn. Manlius Conſul nouo exemplo legem tulit, de ſoluenda viceſima ab iis qui manumitterentur. *Liuius lib.*7. *Arrian. lib.* 2. *c.*1. vnde & Aurum viceſimarium dictum, quod ex ea viceſima reficiebatur, & ad vltimos caſus in ſanctiori ærario ſeruabatur, apud *Liuium lib.*27. Dictique Εικοστώναι, qui aurum illud recipiebant.

HÆREDITATE, ET LEGATIS.

Auguſtus ærarium inſtituit militare, ad quod explendum viceſimam hæreditatem & legatorum inferri iuſſit, cuius meminit *Plinius lib.*7. *Epiſt.*14. Imo voluit vt ſtatim tabulæ teſtamentorum aperirentur, nec vectigali neceſſario vlla mora fieret, vt docet *Paulus lib.*4. *ſent. tit.*6.

MANCIPIIS.

Idem Auguſtus ad alendos vigiles vectigal inſtituit viceſimæ quintæ mancipiorum, teſte *Dione l.*55. & *Tacito l.*13. qui D Neronem illud remiſiſſe ſcribit.

VRINA, STERCORE.

Suetonius teſtis eſt, vectigal vrinæ inuentum à Veſpaſiano, *cap.* 23. Reprehendenti autem Tito filio quod etiam vrinæ vectigal commentus eſſet, pecuniam, quam primam ex ea recipiebat illius naribus admouit, ſciſcitans num odore illius offenderetur, quo negante, At illa inquit, ex lotio eſt.

Fortaſſis illud vectigal coincidet cum eo quod à foricariis redimebatur, quodque ab iis exigebatur, qui de die veſicam exonerare vellent in amphoras quæ per angiportus collocabantur. Eas amphoras Petronius gaſtras, quaſi ventres vocat.

Foricarij autem etiam de ſtercore vectigali exigebant. Foricæ enim Nonio ſtercora ſunt liquidiora, & Probo forire eſt E ventrem exonerare. *Iuuent. Sat.*3.

—— *Inde reuerſi*
Conducunt foricas.

Conſtantinopoli autem vectigal hoc pro vrina & ſtercore tam hominum quam brutorum exigebatur, dicebaturque Chyſargirum. Anaſtaſius vero id germen turpis lucri funditus euulſit, vt teſtatur *Cedrenus in Anaſtaſio.* Inſtitutum nihilominus à Conſtantino Magno id vectigal. *Zozimus lib.*2. ſcribit, quod negat è contra *Euagrius*, & id rectè, cum Veſpaſianum habeat auctorem. Interim, munus huius exactionis tam amplum fuit, vt proprium & particulare ſcrinium haberet, inquit *Euagrius lib.*3. *cap.*39.

A LIBERTATIS.

Dio libro 50. Triumuiratu Lepidi & Antonini imperatum Libertis quotquot in Italia degerent, ſi ducenta H-S. vel amplius poſſiderent, vt octauam partem ſuarum facultatum in publicum inferrent. Ab ingenuis quoque quadrans annui F reditus exactus.

AB ARTIFICIBVS MECHANICIS.

Alexander Seuerus apud Lampridium, Bractariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, argentariorum, aurificum, & aliarum artium vectigal inſtituit, ex quo thermas quas fundauerat, pluribus vſibus ornauit. *Lege Bractearioruum vet. Gloſſ.* Bractearius πεταλουργός, qui bracteas aureas facit.

E FLVMINIBVS.

Quia Principes lacus & Flumina curant, ac tuentur *libro ſecundo, D. de rerum diuiſione*, ideò vectigalia è fluminibus & lacubus illis pendi moris eſt. *L. Quod Principis, D. de aqua plu. arcend.*

*Herodianus. lib.*2. ſcribit Pertinacem ea vectigalia ſuſtuliſſe in quibus nihil auxilij nautis, & mercatoribus præſtatur, putà ſi portu ſoluitur, aut ſub Pontibus tranſitur, quæ tamen hodie exigi ſolent. Imò & ius piſcandi in portibus cum ad Principem pertineat, ex eo vectigal exigitur. *Lib. inter publica* §.1. *D. de Verbor. ſignific.*

PRO MORTVIS, ET CADAVERIBVS. G

Quoddam vectigal pro mortuis penſitatum eſſe, ait Boundica Britannica *apud Xiphilinum in Nerone.* Scitis, inquit, quantum pendamus pro mortuis. Romanis ſolis etiam mortui viuunt, vt aliquid ex iis accipiant. Neque enim mori licet apud eos ſine tributo & mulcta.

Lampridius ait Commodum Imperat. vendidiſſe ſepulturas. *Conſule Cicer.*7. *in Verr.*

Aliquid etiam pendi ſolitum pro Cadaueribus eorum qui alibi mortui referrentur in patriam, cum portas vrbium, aut portus inirent, docet Imperator *l. vlt. C. de relig. & ſump. funer.* Vnde Prouerbium A mortuo vectigal exigere.

*EX CAMINIS.

Obuium eſt ſubſidium ad onera communia Reipublicæ in Belgio, vt foci & camini in domibus ſingulis taxentur ad certam ſummam pecuniæ, quæ exactio à paucis annis ſemel atque iterum indicta, ſi non potius extorta fuit, cum nemo ab ea eſſet immunis. H

*HÆREDITATE, REDITIBVS.

Apud Batauos multorum ingenia ludunt circa exactionum nouarum in dies inuentionem, vt belli quod cum ſuo Principe habent, molem ſuſtinere valeant. Iam enim paucis annis intercurrentibus grauata certi denarij præſtatione cuiuſque hæreditas: Expenſus deinde vniuſcuiuſque cenſus annuus & exinde determinata portio, vtpote centeſima, imò multo amplius, perſoluenda fuit.

*CAPITIBVS SINGVLORVM.

Etiam in capita ſingulorum eorundem Ordinum decreto vectigal conſtitutum non ſemel, à quo rurſus immunis nemo ſit vt ad famulantes etiam ea tabes deueniret. Tam carè apud illos prætenſa conſcientiæ libertas emitur, ſi non verè Chriſtiana libertas proſtituitur.

Qui porro etiam publica fide muniti apud Belgas, ad hoſtium partes vtrimque negotiorum priuatorum cauſa tranſeunt: indulgentiam illa capitatim in acceſſu Prouinciæ redimere compelluntur, quo nomine Exactores indagant & explorant aduenas quoſcunque, vt cenſum decretum accipiant.

* Matrimonii.

Inſuper coniugali libertati vincula iniciuntur & aurati A compedes, dum à matrimonium ineuntibus, an fortaſſis inſtar mulctæ quod ſe non contineant? exigitur vectigal ad opus Reipublicæ. Ita coniugium apud Nouatores hactenus tam honorabile, vt ab omnibus ineundum, tanquam quod in præcepto ſit, velint, etiam vtiſe effectum eſt. Sic illis *Lucri bonus eſt odor ex re qualibet.* Timendum ne plures vt ſe eximant hoc onere, cœlibatum illis tam inuiſum amplectantur, & de continentia ſeruanda apud ſe deliberent.

* Papyro. Chartis.

Papyrus quamuis natura ſua leuiſſima hoc etiam exactionis pondere premitur. Nam Ordinum confœderatorum decreto, nulli contractus aut inſtrumẽta ſiue publica ſiue priuata in Iudicium producta vim aut effectum apud illos conſequuntur, quæ non fuerint deſcripta in papyro certi generis ad hunc vſum deſtinata, & certo iam pretio æſtimata, quod licet perexiguum videatur, tamen ex quo frequentiſſimus eſt illius vſus, paucorum denariorum congeries repetita in cumulum aliquem excreſcit, cupiditatis inſatiabilis famem ſedat.

Alibi Chartis quas Luſorias appellamus, horiperdarum obuia inſtrumenta, & quæ temporis iacturam inferant per E opportuna, cenſus inungitur, dum non niſi vna aut altera ſpecies, vtpote ex certa Prouincia, opifice hoc vel illo, qui etiam ſigno quo dignoſcantur eas inſignire ſolet, diuenditur, aliis quibuſcunque proſcriptis, & eliminatis.

* Pro Laicalitate.

Fuit in antiquis Leodienſi & Cameracenſi Eccleſiis conſuetudo vſu firmata, quod illi qui cuſtodum Eccleſiæ Parochialis, & circa adminiſtrationem Sacramentorum & Sacramentalium Parochis adſiſterent, munere fungerentur, Clericali tonſura inſigniti exiſterent, & cœlibem vitam quoad ſe illi miniſterio manciparent, ducerent. Qua in re ſucceſſu temporis diſſimulatum fuit, factaque cuſtodibus huiuſmodi libertas matrimonium ineundi, dummodo tamen beneficium Eccleſiaſticum non obtinerent; ſaluo quod annuè certo pretio ius laïcalitatis redimerent, quod nomen in veteribus Eccleſiarum viſitationibus, vna cum præfata ſiue recognitione ſiue exactione reperitur. Hodie tamen non obtinet, ſaltem in Epiſcopatib. de nouo erectis & à priuatis Diœceſibus auulſis.

* A Parochis.

C In præfatis Eccleſiis iam olim vſu receptum, vt Patroni Eccleſiarum Parochialium, quod tandem earundem Rectoribus adhæſit; annuè certum cenſum penderent in recognitionem Cathedræ Epiſcopalis, quem proinde Cathedraticum appellabant, hodiéque etiam ſoluitur. Cuius quidem taxa non eadem vtrobique, neque idem ſolutionis terminus. Nam in Leodienſi Diœceſi ſoluitur ante feſtum S. Blaſij, & quidem duplum anno biſſextili, quod ſub Cameracenſi numerebatur anno præcedente biſſextilem, & vocatur Cathedraticum maius: ſoluebatur autem ante feſtum S. Matthæi. *Videatur de Cathedrario iure Duarenus.*

Iiſdem annis Archidiaconi accipiebant ius quoddam quod nomine obſonij appellabant. Cuius exactio videtur conſuetudine abrogata, niſi dicamus per hæc bella prouentus Parochorum adeò præciſos, vt vix neceſſarium illorum debitæ ſuſtentationi obſonium ſuperſit, cum Archidiaconis aliunde prouideatur.

* A Foeneratoribus.

In Belgio hactenus ab illis qui mutuandi ſub Principis ſaluaguardia munus publicè exercuerunt, & nomine Lombardorum innotuerunt, exacta quotannis grauis ac multorum millium penſio, quæ ærario inferebatur, neque alia lege priuilegiis donabantur, niſi de ea præſtanda cauerent, donec anno 1600. Sereniſſ. Princeps Albertus hortatu Matthiæ Houij Archiepiſcopi Mechlinienſis, attento quod hac ratione pauperes aliique mutuum petentes plùs æquo grauarentur, præfatam penſionem remiſit & interuſurium menſtruum quod à mutuatariis ſoluebatur, imminuit, memoriâ ſæculorum digniſſimus Princeps.

A Iudæis.

Erat & tributum quod Apoſtole vocabatur, & ad Imperatorem mittebatur à Iudæis. *Iulian. in epiſt. ad Iudæos* ἐπὶ πλεῖον δ' ὑμᾶς ἔχεσθαι βουλόμενος melius vobis fieri cupiens, fratrem Iulium Patriarcham venerabilem monui, vt miſſio tributi quæ dicitur Apoſtole, vobis remitteretur κωλυθῆναι τὴν ἀποστολήν.

Sub Imperatoribus Iudæi habuerunt ſuos Patriarchas qui exigerent Apoſtolen. Exactor tributi dictus Apoſtolus, *Lib. 14. & 18. C. Th. de Iudæis, S. Epiphanius libro 1. Panarij* ἀποστόλους ἐπικαρπίαν collectionem tributi vocat. B

* A Clericis.

Refert *Marchantius in deſcriptione Flandriæ lib. 1.* Olim Comites Flandriæ Clericis etiam teſtatis, ſucceſſiſſe in ſemiſſem mobilium, vſque ad Robertum Friſium, qui hoc onus remiſit habuitque ea res originem à Francis, qui deuicta Gallia, ſeruituti Incolas, fiſco bona addicebant, quamuis non tam pro mancipiis quam pro adſcriptitiis colonis ſeu glebæ addictis eos haberent.

Levinus Torrentius Epiſcopus Antuerpienſis II. Omnibus Clericis ſibi ſubiectis poteſtatem fecit teſtandi, cum aliàs ad id, Epiſcopi licentiam ſub pœna nullitatis obtinere deberent, prout in aliis locis eadem petitur; ſaluo tamen, & reſeruato tam ſibi quam ſucceſſoribus eandem facultatem indulgentibus ſexageſimo nummo, & reditione computuum, &c. Cum enim omnibus ſine examine prius daretur, publici iuris is eam fecit, ne formula petendæ licentiæ captatoria hæreditatis eſſe videretur, ait *Zypæus in ſuo iure Pontificio nouo lib. 3. cap. de Teſtamentis.*

Conſtat ex ſuperioribus, nihil eſſe à natura homini indultum ad quæ cupiditas Principum ſe non valeat extendere, F vt ærarium ſuum locupletent, aut ſitim auri inſatiabilem expleant.

Præſertim ſi eos conſiliarios aut familiares nanciſcantur, qui palpando hîc ſe ingerunt, in id ſolum intenti, vt Rempublicam quouis tandem modo emungant, & in ciuium ac incolarum viſcera ambabus manibus cubito tenus eant. Quos omnes ceu peſtes è medio tollendos exiſtimauero, cum eorum ingenia ad turbandum Reipubl. ſtatum nata videantur.

☞ *Huc reduci poterunt nonnulla ex Loco de Teſtamentis. Tributo, & Redditibus.*

Vehementia.

Definitio & Etymologia.

Vehementia, Græcè σφοδρότης, & σφοδρός, vehemens, & σφοδρῶς vehementer dicitur. Hebr. *Chezek, Chozek, Chazkah*, à verbo *Chazak* præualuit, fortis fuit obfirmatus eſt. Cognationem habet cum *Achaz*, firmiter apprehendit, validè tenuit ἰσχύω valeo, fortis ſum. Nonnulli vehemen- G tiam ad effectum, fortitudinem ad effectum & corporis robur referunt. Eſt autem vehementia quædam acritudo, dicta à vi & impetu menſis, *ſecund. Gellium.* Et dicitur ex eo quod mentem vehat aut eleuet, ſecundum Gellium.

IN QVA RE VEHEMENTES?

In Disputationibus.

Menedemus Eretrienſis, in Philoſophia ſimul & in Rep. clarus, in diſputationibus adeò vehemens erat, vt ex illius oculis ardentes ſcintillæ egredi viderentur. *Laërt. lib. 2.*

Æſopum Tragœdum tradunt, dum in theatro agit Atrea de puniendo deliberantem Thyeſte, ita fuiſſe motum, vt impos mentis miniſtrum quendam, qui repentè prætercurrebat, feriret ſceptro & occideret. *Plut. in Cic.*

Proditur memoriæ, Scopelianum ſophiſtam præſtantiſſimum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac vehementia ſolitum dicere, vt ex Polemonis aſſectatoribus quidam eum vt furentem ac omninò debacchantem ſcommate vrbaniùs laceſſiuerit, τυμπανίζων illum dicendo. Cui Scopelianus: Tympanyzo, inquit, ſed Aiacis ſcuto. *Cel. l. 20. c. 11. ex Phil.*

Maximus Sophiſta & magus inſignis, à quo Iulianus H Apoſtata Epheſi magiam didicit, oculorum pupillas habebat volubiles, canam promittebat barbam, ingeniique velocis vigor & agilitas ex oculis elucebat. Siue audiretur, ſiue aſpiceretur, vtraque ſenſus vis percellebat conuerſantes, dum neque volubilitatem luminum, neque curſum & flumen orationis ferrent, ita vt nec diſertorum quidem hominum quiſquam aut vſu peritorum, qui colloquium cum eo miſceret, contrà hiſcere fuerit auſus. *Eunap. in eius vita.*

Chrysanthius Sardianus Pontifex in Lydia Sophiſta & magus, in congreſſu valdè comis & perhumanus, vti rarò ad diſputandum deſcendebat, ne quem contriſtaret, ita ſi diſſeſre & dogmatibus argumentiſque ſeſe inuoluere cœpiſſet, planè diuerſus à ſeipſo in dialecticis hiſce turbis videbatur, coma horrore arrigebatur, oculique animi quoddam tripudium

dium circa dogmata occupari teſtabantur. *Eun.* eius diſcipulus *in Vitis ſophiſt.*

A Andreas Maro Bruxianus alter Maro, cùm ſemel conjectam in numeros mentem alacriore ſpiritu inflaſſet, tanta vi in torrentis morem ferebatur, vt fortuita & ſubitariis tractibus ducta, multum ante præuiſa & meditata carmina viderentur. Canenti defixi ardebant oculi, ſudores manabant, frontis venæ contumeſcebant: & quod mirum erat, eruditæ aures, tanquam alienæ & intentæ, omnem impetum profluentium numerorum moderabantur. A Leone X. Sacerdotio donatus eſt quod poſt celebre conuiuium; cui regum legati ſenatoréſque aderant, de ſuſcipiendo ſacro bello dicere iuſſus, iucunda figurarum varietate decantarit, orſus hoc nobili carmine: Infelix Europa diu quaſſata tumultu Bellorum. *Iouius in Elogiis.*

IN VENDICANDO.

☞ *Vide Vindicta. Ira.*

AMANDO.

☞ *Ex loco de Amore pleraque.*

☞ *Conſulatur Locus de Robore & Robuſtis.*

Velocitas.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

B VElocitas, Græcè ταχύτης, & ταχὺς velox, dicitur. Velocitas Hebr. *Meherah Mahir*, velox, à verbo *Mahar*. Accelerauit, feſtinauit, inſtar aquæ fluentis de monte arduo & præcipiti. Eſt autem velocius quod in æquali tempore maius ſpatium pertranſit, vel in minori maius, vel in minori æquale *ſecund. Ariſt. lib.6. Polit.*

Velocitas eſt qua expediti ſunt animi ad celeriter aliquid obeundum maturéque tranſigendum: quæ habetur propter animi multarum rerum breui tempore perceptionem: nam corporis Celeritas ferè dicitur, vt Quintus Curtius oſtendit. Velocitati contrarium, tarditas. Græcis βραδύτης.

VELOCES QVI?

Nimirum.

In imitando, orando, ſcribendo, nuntiando, currendo, in bellico apparatu, vincendo, ædificando, pingendo. Item fructus celeritatis ſiue velocitatis.

☞ *Quære in Loco de Celeritate.*

* Vena.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

C VEna eſt canalis in corpore animalis per quem ad omnes illius partes deriuatur ſanguis. Transfertur ad herbas & lapides. Seneca, Placet, ait, naturæ regi terram: & quidem ad noſtrorum corporum exemplar, in quibus & venæ ſunt & arteriæ, illæ ſanguinis, hæ ſpiritus receptacula.

Iſidorus Venam à veniendo deducit, quod per eam ſanguis ad cor veniat, à βαίνω venio. Et *lib.11. cap.1.* ſcribit, venæ dictæ eò quod viæ ſint natantis ſanguinis, atque riui per omne corpus diuiſi, quibus vniuerſa membra irrigantur: ergo à via & no. Suntque ὀχήματα quaſi vehicula ſanguinis, vt vehenæ à vehendo aptè valeant appellari. Græcis autem φλέψ à φλέω id eſt, ebullio, ferueo dicitur, bullit enim in venis ſanguis, & inde fortaſſis Germani nomen ſumpſerunt. Eudoxus venam dixit ἀνθηρὸν, ἐπανθισμὸν quaſi efflorefcentem, ab ἀνθεῖ, id eſt, exuberat, ſcaturit. Differunt autem venæ & arteriæ quod illæ ſuaptè natura ſint immobiles, & ſanguinis tantum mittendi gratia explorantur: Arteriæ autem motu atque pulſu ſuo habitum & modum febrium demonſtrant, venæ quoque ſuper arterias collocantur, præterquam in dorſo, vbi magna arteria quam Trachiam appellant, ſuper venam
D poſita reperitur.

„*Et ſaliunt tentatæ pollice venæ.*

ait *Ouid. lib.10. Metam.*

VARIETAS.

Non eſt vna venarum differentia, cum aliæ ſint venæ propriè dictæ, aliæ arteriæ quæ ſunt venæ vitales, ſiue ſemitæ ſpiritus, vt eas appellat Plinius *lib.11. cap.37.* Eſtque in illis plus ſpiritus, & ſanguinis minus. Illæ autem ſunt quæ in ægrotis pertentamus. Antiqui pulſus vocabant: Imò ſubinde communi nomine venarum. Ita Perſius,

Tange miſer venas, & pone in pectore dextram.

neque enim venæ propriè dictæ tanguntur.

Vena alia dicitur Vena porta, quæ naſcitur ex concaua iecoris parte: cuius rami ſunt venæ meſaraïcæ, & hæmorrhoïdes. Potius venam portæ dixeris, eſt namque in hac parte ingreſſus Chyli in iecur, ſicut in gibba, ſanguinis ex ea egreſſus, vocatur vena porta στελεχιαία; quod ſit aliarum velut στέλεχος; id eſt, truncus. E

Eſt inſuper Vena caua ſiue magna, quæ ex gibba ſiue conuexa iecoris parte oritur, & per longitudinem animalis excurrit; cuius rami interiores ſunt emulgentes, & ſeminales; exteriores in capite, brachij trunco, pedibus. Sunt etiam medicis vſitatæ venæ internæ, mediæ, humerales, poplitis, iuxta earundem ſitum in corpore humano. Interna eſt iecoraria in brachio dextro; in ſiniſtro, lienaris, & Baſilicam appellant. Externam dicunt humeralem, & cephalicam: Mediam, communem & medianam appellant, brachij funem. Vide *Fuſchium lib.2. Inſtit. med. ſect. V.*

SECTIO.

Venæſectio ita in pleriſque hominibus & morbis neceſſaria eſt, vt abſque illa diu supereſſe non poſſint. Cùm enim ſanguis bifariam naturæ ſit inutilis, quando ſcilicet ita ſuperabundat, vt vires ſiue facultates vitales premat, & arterias obſtruat, aut partem aliquam principalem afficiat: vel quando corruptus nutritioni obſiſtit, & vitioſam inducit qualitatem: venæ ſectio per quam educatur eſt neceſſaria, vt per quam humorum impetus ſiſtitur, vel ad diuerſa reuocatur. F
Vnde Galenus vult in febribus continuis & aliis putridis eſſe ſecandam venam, non ſolum vt eæ curentur, ſed vt natura leuior reddita, calorque naturalis minùs impeditus, expeditè magis ſuo munere perfungatur, facta aut praui, aut abundantioris ſanguinis euacuatione.

Particulares venam ſecandi cauſas & morbos, vide apud Medicarum rerum ſcriptores. Fuſchium, Cardanum, Mercurialem, Garciam, Lopium, Monardum, & alios qui de iiſdem ſcripſerunt.

☞ *Ex Loco de Morte. Tit. Mortis Inſtrumenta, pleraque hic ſeruient. Vbi de mortui ſanguinis emiſſione, profluuio, &c.*

Venatio. Venator.

*DEFINITIO ET VSVRPATIO NOMINIS.

VEnator, Græcè ἀγρευτὴς, θηρευτὴς, κυνηγέτης, qui feras in ſyluis perſequitur. Sæpè metaphoricè eſt indagator, ſectator. Venatio Hebr. *Tſaidh* à verbo *Sſodh*, venatus eſt, quæſiuit prædam, indagauit, inſidiatus eſt feris. Venator autem G
nominatur. *Tſaidh*, rete, *Matſudhi*, venabulum, *Matſodh*, & rete pro piſcibus *Metſodhah.*

Venari *ait Varro*, eſt ſcrutari venas: qui enim feras ſectantur, quaſi per venas agrorum eas indagant.

*QVÆ, ET QVO IVRE LICITA?

Venatio animalium domeſticorum & manſuetorum, quæque ex libera vagatione redeundi conſuetudinem habent ad Dominum, illicita cenſetur. E contra eam licitam, quæ exercetur circa animalia omninò fera & ſilueſtria, ſi in naturalem ſe libertatem vindicauerint, omnes iure naturæ & gentium admittunt, præſertim in locis publici iuris. Cui non obſtat, quod Principes ſiue ex pacto, ſiue ex populi conſenſu, ſiue ex neceſſitate ad onera Reipub. ſuſtinenda, quomodo *teſte Couarruuia* Reges Hiſpaniarum ſibi reſeruant ius piſcandi thunnos; eam venationem licitè prohibeant. An id ob ſolam recreationem poſſint, non conuenit inter omnes, & ſatis certum videtur in quibuſdam locis id poſſe, non tamen paſſim & communiter. Quomodo etiam quibuſdam perſonis indul- H
gere poſſunt ius venandi in loco communi, dummodo abſque communitatis notabili incommodo id fieret. Eſt quædam venatio hominum, ſed metaphorica, qua proximus decipitur, & in exitium adducitur, de qua *Toloſanus lib.29. Synt. artium. mirab. cap.2.* omninò illicita.

*INVENTIO VENATORIÆ ARTIS.

Tribuit *Plinius l.7. c.56.* Piſeo cuidam inuentionem venabulorum. Sed ante illum Piſeum, meminit Scriptura *Gen.10.* Nemrod regem Babyloniorum fuiſſe robuſtum venatorem, quod licet Auguſtinus & alij intelligant de latrocinio ſiue venatione hominum, cùm ex venatione ferarum illa facilè diſcatur, ideóque vocetur à Pererio, bellorum præliorumque progymnaſma; tamen etiam accipitur de venatione propriè dicta, an verò ille primus venator fuerit, non conſtat. Certè cum homini naturale dominium in feras à Deo indultum ſit, veriſimile eſt primos ſtatim homines ea poteſtate & exercitatione vſos fuiſſe, ac paulatim creſcente induſtria excultam, vſuque crebriore receptam.

* PROHIBITIO.

Notat Couarrunias ; venationem prohiberi generatim A quatuor rationibus. Primò, ratione ſtatus perſonæ. Ita prohibetur Clericis, & multo magis Monachis; præſertim ea venatio quæ fit magno ſtrepitu canum & armorum, vt patet *cap.1.de Clerico venatore:* quod ſumptum eſt ex Concilio Aurelianenſi: vbi Epiſcopus qui crebrò talibus venationibus dat operam, iubetur ſuſpendi tribus menſibus à communione: Presbyter verò duobus, Diaconus ab officio: vnde videtur frequentatio talium venationum eſſe peccatum mortale.

Scribit *Baron. t.7.ac 588.ex c.13. Conc. Matiſconenſis* his verbis: Cùm irrepſiſſet prauus ille vſus in Galliis, vt Epiſcopi Reges adeuntes, ipſos etiam negotiorum causâ in venationibus ſequerentur, atque iidem mox ex Epiſcopis in venatores transformarentur, alerént que canes & accipitres, ſicque fieret, vt in Epiſcoporum quorumdam domibus audirentur eiuſmodi aues ſtridere, caneſque latrare, vetuit Synodus Matiſconenſis iſta fieri, ſtatuto canone, ad cuius finem hæc leguntur; Cuſtodienda eſt igitur Epiſcopalis habitatio Hymnis, non latratibus; operibus bonis, non morſibus venenoſis. Vbi igitur Dei eſt aſſiduitas cantilenæ, monſtrum eſt. & dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare: & poſt in Synod. Germ. Bonif. Venationes & ſyluaticas vagationes cum canibus, omnibus ſeruis Dei interdicimus, & vt accipitres & falcones non habeant.

Certè damnabilis eſt illa voluptas venationis in Clericis, qui quieti & contemplationi, ſtudiiſque ſacrarum litterarum, & pietati iugiter intenti eſſe debent, ſed eò damnabilior, quòd bona Eccleſiæ, & fame pereuntium pauperum, canes impinguent: quod labentibus ædificiis ſacris, cultu diuino diminuto, ſubtractis alimentis & ſtipendiis Clericis, diuitiæ impiis & nihili hominibus, venatoribus dico, concedantur. Qui venatoribus donant, non homini donant, ſed arti nequiſſimæ. Nam ſi homo tantùm eſſet, & venator non eſſet, non donares: honoras in eo vitium, non naturam, vt ait *S. Aug. in Pſal.102. ad verſ. faciens miſericordias, relatus in cap. qui venatoribus* 8. *& ſeq.* 86. *diſt. Rurſum in Pſal.147. & in c. qui vident,* 10. *eadem* 86. *d.* Qui vident venatorem & delectantur, videbunt Saluatorem & contriſtabuntur. Aduertunt S. Patres, duorum tantùm venatorum meminiſſe ſcripturam, Nemrod & Eſaü, quorum vterque fuit reprobus.

C Quieta tamen venatio cum retibus, laqueis, paucisque canibus, modo rarò fiat, non eſt omninò prohibita Eccleſiaſticis, vt notat *Medina quæſt.12. C. de reſtit. & Sil. Verb. Venatio,* ſiue fiat causâ neceſſitatis, ſiue exercitij, ſiue moderatæ recreationis, vt notat *Panorm. in illud cap.1. citatum.*

Secundò, ratione temporis. Sic videri poſſit prohibita venatio diebus Feſtis & ieiunij, *ex cap. Amputatis diſt.* 86. ſed hoc intelligendum eſt quando ratione venationis omitteretur ſacrum, vel violaretur ieiunium. Alioquin abſolutè non eſt prohibita, cum non ſit opus ſeruile; vt notat *Nauar. c.3. num.11.* quamuis in magnis feſtis & quibuſdam ieiuniis ſit valdè indecora.

Tertiò, ratione publicæ vtilitatis, ne videlicet ſoboles ferina extinguatur; ſic prohibetur interdum venatio illis menſibus, quibus feræ ſunt grauidæ, & quando ſunt niues; quia tunc facilè capiuntur; & vſus certorum inſtrumentorum, vt bombardarum, retium tenuium, & ſimilium, quibus facilè magno numero concluduntur.

Quartò, ratione loci; vt ſi in aliquo loco à Pr cipe ſtatuta D ſit immunitas, ne quis ibi venari poſſit, vel locus ſit alienus.

VENATIONIS EXERCITATIO.

QVI VENATORES.

Populi.

Gymnetæ Æthiopiæ populi, regionem incolentes aſperam ſuper arbores ferarum timore dormiunt: ſub auroram ad aquarum decurſos armati prodeuntes, ſe abſcondunt inter arborum frondes. Sub æſtum verò ſolis, agreſtes boues pardaleſque ac varia ferarum genera, cùm caloris, tum ſitis causâ ad aquas confluunt: quas aquâ iam grauatas, ex arboribus deſcendentes occidunt, pérque cœtus diuiſas edunt. Si quando deſunt animalia, antea captorum pelles madefactas remotis pilis, ad ignem leuem ponunt; diſpartitáſque ſingulis auidè ad ſatietatem ſumunt. Impuberes pueros exercent ad certum ſignum iacere, ſolis cibos præbentes iis, qui ſignum tetigêre. Ideò iaculatores optimi euadunt, vrgente fame. De his multò plura ſcribit. *Diod. lib.4. cap.3. de reb. ant.*

Troglodytæ aſſidui ſunt in venationibus, & mira velocitate: nam ſuper Æthiopiam velociores ſunt equis.

Moloſſi populi Epiri optimos habent canes venaticos. E *Mar. lib.12.* vocat latratores Moloſſos.

Lucani venationis ſtudio præcipuè delectati, nullum aliud cibum filiis ſuis apponebant, niſi quem ex venatione domum reportaſſent. *Alex. ab Alex. lib.2. cap.25.*

Scythæ venatores. ☞ *Vide Tit. Iracundorum.*

Thyſſagetæ Scytharum natio copioſa, è venatu victitans. His contigui Iyrcæi, & ipſi è venatione victitantes, hunc in modum: Conſcenſis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes ſunt, inſidiantur. Singulis adeſt canis: & item equus in ventrem cubare doctus, vbi quis ex arbore feram viderit, ſagittaque percuſſerit, conſenſo equo illam perſequitur, comitante cane. *Herod. lib.4.*

In inſula Thule homines belluarum more viuunt, nec veſtibus operiuntur, nec calceati incedunt, nec vino vtuntur in potum, nec vllum habent è terra edulium, quia nec eam excolunt: nec feminæ quicquam his operantur, ſed cum viris venationi ſtudent, veſcuntur carnibus ferarum, & earum tergoribus veſtiuntur, colligatis plurimis. Infantes non nutriunt lacte, ſed ferarum medullis: & quamprimùm femina F parit, mox ad arborem pelle inuolutum ſuſpendunt fœtum, ferinis cerebellis in ore eius ingeſtis, ac puerpera ſine mora ad venationem redit. *Procop. de bello Goth. lib.2.*

Gallos aduotatum eſt, helleboro ſagitas illinere, quod iis in venatibus transfixis feris, multò carnes efficiātur teneriores ad epularum vſum, reciſis tamen abiectiſque quæ vulnus ambiunt, propter hellebori contagium. *Cal. lib.23. c.10. A.L.*

Tartari venatores optimi ſunt & certiſſimi ſagittatores. Feras loco motas præ ſe fugant, ducúntque mox in choreæ ſpeciem veluti ludentes, circumueniunt confodiúntque telis *Bonf. lib.8. Dec.2.*

Dum Hunni quidam venationibus indulgerent, cerua ſeſe illis inſectandam ex improuiſo obtulit, ingreſſáque paludem, nunc progrediens, nunc ſubſiſtens, indicem ſe viæ præbuit: quam ſecuti venatores, paludem Mœotidem (quam imperuiam hactenus æſtimauerant) pedibus tranſiêre. Cerua diſparuit. Ergo exploratis nouis ſedibus, totum Hunnorum genus ad occupandas eas feliciores terras excitarunt, Gothis profli- G gatis & expulſis. *Ioan. Mag. lib.5. cap.25. Hiſt. Goth. & Bonf. Dec.1 l.1.* Qui per Mœotidem paludem glacie concretam ex Aſiana in Europeam Scythiam ceruam inſequentes venatores perueniſſe ſcribit.

Loppi in Ruſſia omnes ſunt ſagittarij peritiſſimi, adeò vt ſi quas in venatione præſtantiores feras nanciſcantur, eas (vt pelles earum integræ & intactæ ſint) miſsâ ſagittâ in naſum oculoſve, interficiant. Hi etiam feras in aruis hyeme per niues inſequuntur, deprehenſaſque ſagittis conficiunt. *Guag. in deſcript. Moſcouia.*

Lapones venationibus in maxima ferarum copia ſunt deditiſſ. Nefas eſt mulierem exire tabernaculum, ianuâ qua vir eo die eſt ad venationem profectus. Etiam religio eſt, ne manu contingat ferá captam: ſed vir porrigit mulieri veru præfixum, quantum illi carnis impertit. *Zieglero in Scondia.*

PRINCIPES, REGES.

Phraotem Indorum regem cùm Apollonius Tyaneus de victu interrogaret: Sibi exercitatione ſufficere, & feras in venatione captas aliorum eſſe, quibus dabat, reſpondit. *Philoſt. in vita Apoll.* H

HERODES, Magnus, Iudæorum rex, venator peritiſſimus fuit, & equo dexterrimè vtebatur, ita vt vno die XL. feras ſua manu, apros, ceruos, onagros confecerit. *Ioſephus lib.1. cap.16. de bello Iud.*

M. ANTONINVS PIVS Imp. piſcando & venando multum ſe oblectauit. *Cuſpin.*

SANCIVS Maior, Nauarræ & Caſtellæ rex in venatione aprum ſecutus, inter ruinas deſertæ vrbis Palentiæ cryptam reperit, & aram in honorem S. Antonini martyris: cumque vibrato venabulo feram occidere vellet, obriguit brachium eius dextrum, & aper illæſus euaſit. Rex conuerſus ad preces, D. Antonini opem implorauit. Voti compos, illico iuſſit ciuitatem dirutam reparari, & ſupra cryptam Eccleſiam ædificari, & Epiſcopum illic conſecrari, & totam ciuitatem cum agris Epiſcopo & Eccleſiæ donatione obtulit liberali. *Roder. Tol. l.6. rerum Hiſpan. cap.6. & Rod. Sancius parte 3. cap.25.*

Perſarum rege exeunte venatum (& exit in menſe multo-

Sſſ 3 ties)

ties) epheborum dimidia pars ab ipſo educitur. Cauſa verò A cur publicè venationi operam dent (in qua rex Ducis officiu perinde ac belli tempore fungitur quum & ipſe venetur, & vt venentur alij, curam adhibeat) hæc eſt, quòd bellicarum rerum hæc meditatio veriſſima videatur eſſe. Conſuefacit enim ad ſurgendum diluculò, & ad frigora caloréſque perferendum, atque etiam ad itinera & curſus exercet. Præterea ſagittis iaculiſque beſtiam petere neceſſe eſt, vbicunque inciderit. Sepè etiam acui animum in venatione oportet, obiiciente ſe feroci aliqua beſtia. Nam quæ offerunt ſeſe beſtiæ, feriendæ ſunt: ab iis autem cauendum, quæ in venantem irruunt. Adeóque non facilè quis reperiat, quidnam eorum quæ bellum habet, à venatione abſit. Quum venatum exeunt, prandium eis præbetur, largius illud quidem, ceu par eſt quam pueris: alioquin tamen conſimile, ex pane & naſturtio. Ac dum venantur, haudquaquam prandent. Quòd ſi etiam vel feræ cauſa præſtolari oporteat, vel cæteroqui diutiùs immorari venationi libeat: hoc prandio cœnæ tempore ſumpto poſtridiè rurſus ad cœnam vſque venantur. Itaque dies binos pro vno computant, propterea quod vnius diei panem abſu- B mant. Faciunt autem hoc conſueſcendi cauſa, & ſi quid tale in bello etiam vſus poſtulet, præſtari ab eis poſſit. *Xenophon. lib.1. Pedia.* Ipſorum ſtudium in venando hinc coniicias, quòd apud Babylonios canum Indicorum tanta alebatur multitudo, vt ad præbenda eis cibaria quatuor in Babylonio agro magni vici attributi eſſent, aliorum tributorum immunes. *Herod. lib.1.*

MITHRIDATES Aſiæ & Ponti rex potentiſſimus, exercitationi & venandi ſtudio adeò intentus fuiſſe dicitur, vt ſeptem annis neque vrbis, neque ruris tecto vteretur. *Volat. lib. 18. Anth.*

ADRIANVS Imperator, vt Dion ſcribit, venandi ſtudio vſque ad inſaniam & periculum tenebatur: nam inter venandum diffracto humero, & crus penè contriuit. Vrbem præterea (poſtquam imperium aſſequutus eſt) in Myſia condidit, quam Adriani venatica ſepta nominauit. Et quanquam huic rei aſſiduam operam daret; nihil tamen eorum neglexit, quæ ad adminiſtrandam Rempublicam & Imperij commoda pertinerent. Quantoperè item venationi intentus fuerit argumentum eſt Boriſthenes equus, quo in venando plurimum vtebatur: cui mortuo ſepulchrum fecit, columnam erexit, & C epigramma inſcripſit. Sed in venando tanti roboris fuit, vt ſuem eximiæ magnitudinis ſolus vno ictu occiderit. Id ſtudium multi principum imitantur. *Cuſp. ex Dione & Suet.*

ANDRONICVS iunior Imperator canes & aues venaticas magno alebat numero: quibus ita erat deditus, vt ſi quis eum aditurus, canem aut auem offerret, facillimè compos voti redderetur. *Gregoras lib.14.*

ALEXANDER Græcorum Imp. & Baſilij Macedonis Imperatoris filius, viginti annos natus adoleſcens, rebus cæteris grauioribuſque negotiis omiſſis; venationi, canibus equiſque operam dedit. *Volat. lib.23. Anthrop.*

CAROLVS MAGNVS venationem tanquam rem ſaluberrimam etiam ſenex haud neglexit: neque ob hanc vel niues, vel calores, ſaltuſve aut montes, aut quamvis aliam tempeſtatem exhorruit grauiorem. *Cuſp.*

HENRICVS primus Imperator plurimum venationi ſtuduit, & in illa fuit exercitatiſſimus, ita vt etiam in leuiſſima venatione quadraginta feras aut plures conficeret. *Hedio in Chronico Germ.*

D ALBERTVS I. Imp. dicere ſolebat, venationem eſſe virilem exercitationem, ſaltationem verò muliebrem: ſéque voluptate quavis alia carere poſſe, venatione verò minimè. *Io. Peregrinus Petroſel. in conuiual. quæſt.*

HENRICVS VI. Imperator venatione & aucupio ſe plurimùm oblectauit. *Cuſp.*

Syluanectum Carolus VI. Francorum rex venandi cauſa ſe contulerat. Canum latratibus excitatus in fugam ceruus æneo torque viſus, quem venabulis, aut iaculo, aut ferro appeti rex prohibens, in caſſes & retia compulit. Erat in torque litteris Latinis inſcriptum: Hoc me Cæſar donauit. Ex eo tempore Carolus ceruum alatum auream coronam collo geſtantem pro inſigni habuit, & regiis inſignibus, quæ liliis aureis tribus conſtant, hinc atque hinc cerui duo apponi conſueuerunt. *Guagninus lib.9. cap.3.*

OTHO III. Imperator Erponi Verdenſi Epiſcopo permiſit monetæ ius & mercatum in loco Eccleſiæ ſuæ ſolennem, venationem quoque ceruorum & ceruarum, ſublimium ferarum: qui fuit ab olim ſeruatus honor ſummis principibus. E Extant deſuper litteræ datæ anno 985. Pagum autem venationis, Sturmium vocant. *Crant. lib.3. Metrop. cap. 36.* Sic Henricus Bauarorum dux (Imperator poſtea II.) Monachis venationes indulſit. *Auent. lib.5.*

GVLIELMVS Conquæſtor, Anglorum rex, cùm alia tyrannicè egit, tum etiam nobilibus venandi ius eripuit, ſaltus omnes ſibi vindicauit, edixit grauem pœnam, ſi quis feras caperet. Eam inſulæ partem, quæ a Sarisberia ad litus Oceani, auſtrum verſus ſpatio triginta circiter millium paſſuum pertinet, omni humano cultu vacuam fecit, atque in luſtra ferarum redegit, complanatis paſſim templis, domibus, caſis, & eiectis accolis vociferantibus lacrymantibúſque, quod patriam, quòd lares, quòd dulces agros feris relinquerent. Vocant hos ſaltus Nouam foreſtam. Quicunque has feras occidiſſet, grauiter multabatur. Quæ ſanè facinora multò immaniſſima, non modò mortales omnibus precibus deteſtabantur, ſed terra ipſa exhorruit, idque portento teſtata eſt: nam per idem tempus ita tremuit, vti multa corruerint ædificia: F fuit & frigoris præter modum aſperitas. Verùm non nemo tradit. Gulielmum idcircò voluiſſe ea loca vacare, vt quia illuc ex Normannia acceſſus eſt commodus, ne eſſent qui ſuos Normannos litore arcerent, ſi fortè aliquos ita vſu veniret, vt aliquando regno expellerentur. Sed fas eſſe quodvis, fuit omninò importunum facinus. *Polyd. in hiſt. Angl.*

DORNADILLA Scotorum rex, venationis ſtudioſiſſimus, venaticorum canum ſuis cum genitricibus vetuit admixturam, quòd eo coïtu procreati(vti hoc noſtro creditur æuo) ad rem venaticam penitùs eſſent inepti: vt quiſque ad regium venatum duos odoriſequos: vnum venatorium canem aleret, edixit. Si quis venaticorum inter venandum oculum aliúdve membrum caſu amiſiſſet, quo minùs venatui foret vtilis, publicè aleretur. Qui lupum occidiſſet, bouem acciperet ex publico. Vetus fuit Scotæ gentis inſtitutum, hanc belluam auidius inſequi, quippè, quæ rei pecuariæ maximè ſit infeſta. Per id tempus Scoti quum ſic venationi prorſus ſeſe dederent, omnia quæ vel ingenium humanum exercent (non tam G inteſtino odio, quam externis pacatis bellis) ignobili otio longè præſtare cenſentes, inſtitutis etiam quibuſdam venaticis vulgò vti cœperunt. In primis vt venatoris canis ceruum primùm inuaſiſſet, feram ad necem ſequutus, is tergus acciperet animalis: caput cum cornibus, cuius canis huic proximior: corpus exenteratum ducis partiretur arbitrio. Inter canes(vti res expoſceret) ritè exta & inteſtina diſtribuerentur. Si horum aliquod in dubium veniret, iudicem communi aſſenſu dicerent, qui Diana(cuius fanum Mainus Dornadillæ pater exſtruxerat) violati iuris venatici vltrice inuocata de controuerſia ferret iudicium. *H. Boeth. lib.2.*

BOLESLAVS Pudicus Polonorum princeps, oneroſus fuit nobilitati, propter crebras venationes, eò quòd & canes principis alere, & equos atque ſubuectiones ipſi præbere omnibus paſſim, quacunque iter faciebat, neceſſe erat. His igitur de cauſis complures ei infenſi conſpiratione facta, Vladiſlaum Opolienſium ducem principem creantes, oppreſſi ſunt. *Crom. lib.9. Polon. hiſt.*

Vladiſlaus Iagello rex Polonorum venationum ſine vllo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præſertim biſontes, in prælatos & canonicos, Academiæque ac ciuitatis Cracouienſis præſides & magiſtratus partiri ſolitus. Itaque Lituaniæ nemoribus vnicè delectabatur. *Crom. lib. 21.*

FERDINANDVS rex Neapolitanorum præ nimio venationis ſtudio crudelis.

☞ *Vide Titulum Tyranni crudeles in vel extra iudicium.*

H BARNABAS Vicecomes, inexpiabili populi odio in ſe concitato, infamis auaritiæ nomen immani crudelitate cumulauit. Nam præter perpetua inclementer imperatæ atque exactæ pecuniæ detrimenta illata populis: non etiam atque atrociſſima lege promulgata, inquiri comprehendique eos iuſſerat, qui quinquennio ante contra vetus edictum apros occidiſſent, aut ex his vel in aliena menſa comediſſent, vſque adeò inexorabili damnatione, vt ſupra centum ex miſeris agricolis laqueo ſuſpenderentur, reliqui vniuerſa ſubſtantia multati exilio ſolùm verterent. Diuiſerat enim per pagos venationibus opportunos multa millia venaticorum canum grauiſſimo incolarum ſumptu alenda curandáque, cum vicatim per familias diſtribuerentur, & præfecti venatorio apparatui multis cum

miniſtris

miniſtris paſſim regiones circuirent, tremendo ſuperbæ cenſuræ inſtituto ſingulos canes ex indicis volumine inſpectantes, vt inſolenti iudicio quos vellent verberibus pecuniaque punirent, quum pari multa damnarentur; qui ſtrigoſos & graciles tanquam inediâ malignè eneruatos, & contra obeſos tanquam nimia pinguedine inertes factos, aut impexis villis malè curatos produxiſſent. *Iouius in Barnaba.*

Maximilianus I. Imperator venationum, præter modum ſtudioſus, maxima vitæ diſcrimina non ſemel adiit. Quæ quidem ipſemet Germanicis rhythmis complexus eſt in hiſtoria magnanimi herois Teuerdanci. Primùm in Brabantia ceruum ramis inſignem ſibi factum obuium, ſic vt nulla ratione impetum illius effugere poſſet, gladio cōfodit. Vrſam quinque ereptis catulis furentem venabulo confecit. Bruxellis baliſtæ ictu exaſperatum priùs aprum equo deſcendens gladio iugulauit. Alterum, vaſtatorem gregum, ſed inſidias fuga declinantem, quadrupes (vti lateret) ſolo armatus gladio aggredi tentabat. Cæterùm aper maieſtate eius territus, properè fugit. Tertium magno ruentem impetu equo deſcendens, pede alteri inhærente ſtapedi, gladio obiecto confodit. Quartum dum per auia ſequitur, in decliui loco lapſus, ſuo ipſius gladio ſeſe induiſſet, niſi diuina quadam ſorte manu gladij mucronem depuliſſet. Bruxellis equo pumilo, cuius pedem aper amputarat, excuſſus, gladioque ſumma celeritate recepto, beſtiam obtrūcauit. Pari fortuna alterum, qui equum ſuffoderat in ipſa ruina confodit. Vrſum eximium, cuius impetum arbuſculæ obiectu vix declinârat, venabulo hauſit. In Tyrolenſi comitatu ad vrſi luſtrum præcipiti tramite conſcendens, ruentem in ſe venabulo magna vi contorto præoccupatum de rupe deiicit. Ceruum perſequens, per viginti quatuor cubitos in ſubiecta cliuo dumeta cum equo citra noxam præcipitem ſe dedit, & feram repetito curſu aſſecutus eſt. Sed & à cane venatorio, cerui veſtigia per auia ſequente, in præceps iam trahebatur, cùm vicinæ arbori retinaculum properè circūdans, ſemetipſum cum cane ſeruauit. Cæterū toleranda hæc fuerint fortaſſe pericula propter nobiles ſuſcepta belluas. Quid verò quòd maiora propter viles timidaſque damas ſubiit? In his conſectandis diuerſis modis periclitatus eſt, dum contum venatorium, quo ſcipionis & venabuli loco vtuntur, amittit: dum vni pedi innixus altero in aëre pendente feram conficit: dum Oeniponti accito in ſpectaculum gynæceo virtutis oſtendendæ cauſa conto miſſo damam de rupe deiicit, ipſe ſaxo innitens viuo, dum in vicinū ceſpitem pedem alterum promouet, alterius pedis vnci (hexagoni enim calceis venatorum montanorū ſubnecti ſolent) impares ponderi curuantur, atque adeò vnius vnci firmitudine à præcipitio ſeruantur, quoad miniſter contum alterum ſubminiſtrârit (cuius rei memoria extat eò loci ſtatua Crucifixi Coloſſea erecta, ſed quam tu de plena ſuſpiciens viâ vix palmarem dixeris. Item dum ſaxa vel imbrium vi ſoluta, vel canum impetu de loco ſuperiori deuoluta, nunc galerum eius, nunc crura perſtringunt, nunc in ventrem ſemita anguſtiſſima procumbere cogunt: dum vento repentè coorto, conto innitens, in altum elatus, in aëre pendet, iam iam præcipitandus, niſi vi ſumma ſcopulum denuò pedibus apprehendiſſet, dum ſaxi violentia decuſſus arbuſto adhæret: dū muſcoſo lapſus ſolo vnius vnci pertinacia ſeruatur: dum non hærētibus in glacie vncis ruente in præceps comite ipſe numinis benignitate liberatur: dum in valle Steinachenſe, fruſtra diſſuadente comite, damæ, quam baliſta in vertice confecerat, ruina potitur, niſi prominens leue ſaxum belluam auertiſſet. In valle Oeni globo niuium de ſummis ſoluto montibus inuolutus periiſſet, niſi ſubditis equo calcaribus quanta potuit celeritate retrò curſum intendiſſet. *Hæc ex Theurdanco.*

Baiazeti Turcorum Imp. victo & capto miſit Tamberlanes accipitres & canes cum retiis atque plagulis, tanquam venatori. Aiunt Baiazetem habuiſſe ſeptem millia virorum, qui accipitres curarent, propterea aluiſſe canes ſexies mille. Id ſcomma ægrè ferens Baiazetes: Tibi, inquit, qui es Scytha & latro, ſatis parum conuenit cum canum accipitrumque ſtudio. Mihi verò, qui ſum natus & educatus ab Amurate Orchanis filio, qui ambo reges extitēre, congruit. Hoc reſponſo offenſus Tamberlanes, impoſitum mulo per caſtra agi iuſſit, mox reductum ad ſe interrogauit, An etiam ſui generis & iſta ſtudia ſint, quemadmodum accipitrum & canum? Deinde in vincula coniecit. *Calcocondyl. lib. 3.*

Muleasses Tunetanus rex non multis ex quo imperaſſet annis, ducentos ampliùs iubatos leones in ſyluis equeſtri lancea confixit, quorum tergora ſiccata replētáque paleis, ad imaginem viuorum, teſtimonium virtutis, tanquam decora proximaque militiæ honeſtiſſimæ exercitationis trophæa, in peramplis hortorum porticibus ſpectabantur. *Sabell. ſupplem. lib. 27. ex Iouio.*

Duces.

Q. Sertorius venationi deditus. ☞ *Vide Tit. duces, Reges, Imperatores fortes.*

Viriatus Luſitanus cùm paſtor eſſet, militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui operam dedit: & à venatoribus dux factus, cùm nulla generis aut maiorum commendatione clarus eſſet, vniuerſum Hiſpaniæ exercitum magna cum laude contra Roman. integro decennio duxit. *Olaus lib. 18. c. 42. Sept. reg.*

Episcopi.

Hugo Epiſcopus Conſtantienſis in venatione ſegetes proculcans, fulmine percuſſus, octo ex comitatu ſuo & equum amiſit. *Stumpſius lib. 5. c. 37.*

Divus Germanus Epiſcopus Antiſiodorenſis, priùs præfectus fuit eius vrbis, & venationi ita deditus, vt Amatorem Epiſcopum (qui eum poſtea vel inuitum creauit ſibi ſucceſſorem) trucidare voluit, propterea, quòd arborem clàm ſucciſſet, ex qua captarum in venatione ferarum capita ſuſpendere ſolebat. *Vinc. in Spec. l. 20. c. 4.*

Leo X. Pp. venationibus & aucupiis nobilioribus adeò delectabatur, vt ſpurciſſimas ſæpe tempeſtates, inſalubreſque ventos & frequentia manſionum ac itinerū incommoda contemneret: confiſus ætati ac firmæ valetudini, quam æquitatione varioque motu corporis ſe tueri poſſe exiſtimabat; Manlianam villam ſecundùm Tiberim quinto ab Vrbe lapide, quanquam proximi ſtagni halitu & caliginoſi aëris intēperie, propè toto anni tempore infamem, hyeme maximè frequentabat. Ex ea enim veluti ex portu venatorum claſſes in ſubiectos ſalinarum campos ceruorum copia celebres educebantur. In venando autem ſicuti præcepta artis ad normam exactioris diſciplinæ patientiſſimè obſeruare erat ſolitus, ita ſeueritatem aſperè admodum vir alioqui leniſſimus, ſemper exercuit, in eos præſertim qui petulanti diſcurſu, aut vocibus temerè editis, improuiſa feris effugia præbuiſſent: ita vt claros ſæpe viros acerbiſſimis contumeliis oneraret. At ſi quando imperitia, vel fortuito errore hominum, aut feris ſubtiliore aliquo inſperatæ fugæ compendio ſeruatis, vel iis denſo in nemore contumaciùs latentibus infeliciter venaretur, incredibile eſt, quali vultûs animique habitu dolorem iracundiamque præferret. Propterea amici familiares ea temporis momenta prouocandæ liberalitati maximè aduerſa ſedulò deuitabant: quādo aliàs ſecundùm opimam venationem, ac præſertim vario ac inſigni labore aliquo nobilem, maxima beneficia incredibili benignitate collocaret. Ipſo fermè ſemper æſtatis exitu, quum primùm cœlum pleniore pluuia temperatum foret, ac inſalubres æſtus frigidiore aura miteſcere viderētur, Vrbe ſtatim Viterbium ad aquas calidas euolabat, vbi coturnicū, perdicumque & phaſianorum aucupiis aliquandiu erat intentus, quod genus auium accipitribus ac aſturibus arte edoctis ſingulari cū voluptate ſectabatur. Ad Vulſinios demùm propter lacus amœnitatem, ac eximiam eius tractus rerum omnium fertilitatem, ex itinere deflectebat, & inſula & ad exitū Martæ amnis piſcabatur. Inde per Tuſcum agrum venabundus modicis itineribus ad mare circa Grauiſcas, & Centumcellas deſcendebat. Quo viæ flexu apud Cornetum in Tarquinienſi longè celeberrima ceruorum aprorumque venatio parabatur. Sub ipſas demùm Nouembris Calendas à Centumcellis per Alſium & Cereueteris ſyluas in vrbem redibat, nec multò pòſt in Manlianum reuertebatur: vixque inde reuelli poterat, niſi aut Senatus habendi, aut ſolennium ſacrorum causâ ad Vrbem vocaretur. Erat enim is locus edendis ardearum ac miluorum præliis peridoneus, quæ geminis, aut pluribus māſuefactis falconibus in ſublime manu emiſſis aduerſus id genus auium, vario, ac ob id maximè ſpectabili euentu per immenſa cœli ſpatia miſcebantur. *Iouius in eius vita lib. 4.*

Gentiles.

Apud Romanos primi Fabianæ gentis viri, eò quòd in venatione foſſis vterentur, Fodij antiquitùs nominati fuēre, tempore poſtea duabus literis immutatis, Fabiorum nomen extitit. *Plut. in Fabij Max. vita.*

Docti Homines.

Xenophon Grylli filius, Athenienſis, Socratis diſcipulos,

qui ob eloquentiam Muſa Attica dictus: equorum, rei familiaris, & venationis inprimis ſtudioſiſſimus fuit. *Volat. lib. Anthrop.*

A

PVERI, ADOLESCENTES.

Eſaü Iacob patriarchæ F. gnarus venandi. *Gen.* 25.

Cretenſium pueri in claſſes,quas Ἀγέλας vocant,diſtribuebantur.Iis præerat Pædonomus, certis diebus in venationes eos educens *Strabo lib.*10.

Cyrus apud Aſtyagem auum,Medorum regem,puer equum agere,& concluſas horto feras iaculo ferire doctus:poſtquam adoleuit,aut aprum,aut leonem in ſyluis petebat. *Xenophon. lib.* 1. *Cyri Pædia.*

SENES.

Lamech ob longum ſenium videndi vſu amiſſo in venationem duce puero profectus,cùm inter arbuſta, motum quendam ſenſiſſet,arbitratus illic feram latere, deduci ſe ad locum iuſſit,& in eam partem directâ ſagittâ Caïnum affinem ſuum miſerè occidit.Præ dolore igitur in inſaniam penè delapſus, vitato hominum conſpectu, ſyluas habitatum ſe contulit. *Fulg. lib.*9. *cap.*9.

MVLIERES.

B Dianam poëtæ fingunt perpetuo venandi ſtudio duci: vt doceant,magnoperè his cauẽdam eſſe deſidiam,quibus curæ eſt virginitas.Huius comites Arethuſa.*Virg.*4. *Georg.* Crane, *apud.Ouid.l.*5.*Faſt.*Calyſto,& plures aliæ,*in Metamorph. lib.*

Carmina Volſcorum è gente puella,vt venationi, ita bellis dedita. *Virg. in Æneid.*

Cretenſes Carmanoris eius:qui de Pythonis cæde Apollinem purgauit, Eubulum filium fuiſſe aiunt. Ioue & Carme Eubuli filia Britomartim genitam:quæ cùm ſe totam in currendi venandique ſtudia tradidiſſet, fuiſſe eam Dianæ multò cariſſimam. Verùm cùm Minoëm præ amore inſequentem fugeret,ac ſe in mare abieciſſet,in retia,quæ ad piſces capiendos in mare emiſſa fuerant, incidiſſe: à Diana in deorum numerum relatam.Colunt eam non ſoli Cretenſes, ſed ipſi etiam Æginetæ,quòd in inſula viſam Britomartim autumat,& eadem ſanè Ægineris Aphæa eſt,quæ apud Cretenſes Dictynna Aphææ fanum ad Panellenij Iouis in Ægina. *Pauſan. in Corinth.* De eadem *Diod.l.*5.*c.*5.Britomartis, inquit, quam Dictynnam dicunt, in Creta genita ex Ioue & Achatmide Euboli Cereris filij,retia ad venandum inuenit: vnde Dictynna eſt cognominata. Conſuetudine Dianæ vtebantur:quod cau-

C ſam præbuit,vt quidam Dictynnam Dianamque eandem eſſe exiſtimarent.

Amymone Danai,filia, venatrix:quæ dum in ſyluis iaculo ſe exerceret,Satyrum læſit,& poſtmodum à neptuno ibidem compreſſa eſt.

Hippe Chironis Centauri filia,in Pelio Theſſaliæ monte ſeſe exercuit venando:vbi deorum commiſeratione in equam mutata eſt,dum patris indignationem expaueſceret. Alio nomine Thea dicitur. *Rauiſius.*

Virtutem Haibites fæminæ bellis exercitatæ, venationibus aſſuefactæ, ſic deſcribit. *Syllius lib.*1.

Hæc ignara viri, vacuoque aſſueta cubili,
Venatu & ſyluis primos defenderat annos:
Non calathis mollita manus, operatáue fuſo,
Dictynnam & ſaltus, & anhelum impellere planta
Cornipedem, ac ſtrauiſſe feras immitis amabat.

Euphroſina Imperatrix Alexij Angeli Imperatoris Byzantini vxor tanto venationis ſtudio tenebatur, vt aurata chirotheca accipitrem ſuſtineret, & in venatu canes inclamaret cum magno venatorum & aucupum comitatu. *Nicetas l.*3.

D QVIVIS ALII.

Abas Centaurus,venator. *Ouid.l.*12. *Metam.* Helymus & Panopes,Aceſtæ regis Siciliæ comites, venatores. *Virg. l.* 5. *Æn.* Lauſus Mezentij filius, ferarum debellator maximus. *Virg. lib.*7.*Æneid.*

Lauſus equûm domitor, debellatorque ferarum.

*Idem lib.*9. ſcribit:

——— inde ferarum
Vaſtatorem Amycum, quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno.

*Et lib.*11. Ornitum inter venatores reponit.

Endymiona à Luna adamatum poëtæ dicunt in monte Latmo vacaſſe, conſectandis feris. *Val. Flac. l.*8.*Argon.*

Latmius æſtiua reſidet venator in vmbra,
Dignus amore deæ.

Glaucus venator in deum marinum conuerſus. ☞ *Vide Tit. Piſcatorum.* E

Aconteus venator apud *Stat.lib.*7.*Theb.& Syllium lib.*6.

Proditum à mythicis eſt,Perdicem fuiſſe venatorem qui ſit matris infando amore correptus: dum verò vtrinque immodeſta libido ferueret, & noui facinoris verecundiæ reluctaretur, conſumptus, atque ad extremam labem perductus moritur. Hunc primùm inueniſſe ſerram, ſcribunt nonnulli:nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum. *Cal. lib.*19. *cap.*25.

De Codro venatore ſic *Macedo in* 1.*Græc.Epigram.ſub.Tit. Paſtorum.*

Κάπρον μὲν χέρσῳ Κόδρος ἔκτανε, τὴν δὲ ταχεῖαν
εἰν ἁλὶ καὶ χερσαῖον κύμασιν εἷλ' ἔλαφον.
εἰ δ' ἐνὶ καὶ πελάγει θηρῶν φύσις, οὐδ' ἂν ἀέθλων
τῶν κείνου κιντλεῦ ἄγρεμις εἶδε χέρα.

Honora (Bonfinio Ouata) Iaromiri Boëmorum principis venator,eum à Cochano Verſouicenſe in ſylua ſub ſpecie venationis ſagittis confixum liberauit. Eam ob cauſam ab eodem venatoriam dignitatem hæreditariam obtinuit, & Baronis titulo decoratus, familiæ in Cupa ſiue Quercu initium dedit. *Dubrauius lib.*6. F

MATERIÆ RESPECTV.

QVAS FERAS VENENTVR.

Puta

TERRESTRES. Venatores χερσαῖοι

Leonum.

Alexander Magnus laborem intendit,in expeditionibus & venationibus ſubigens corpus ſuum,& periculis exponens,vt Lacon legatus, qui aſſiſtebat, cùm conficeret grandem leonem,diceret:Macte Alexander iſta, cum leone de regno pugna.Hanc venationem Craterus Delphis dedicauit, ac ſimulacra ex ære leonis,canum,regis cum leone congreſſi,& ſuum ei ſuccurrentis facienda locauit, quorum Lyſippus partem, partem fecit Leocharis.Quinetiam animi cauſa vulpes venabatur & aucupabatur,quod diſcas ex diario eius. *Plutarch. in Alexand.*

Ceruorum.

Venator Stymphaliæ ceruam perſequens ſubmergitur,ſed amni occluſam viam patefacit. ☞ *Vide Titulum, Sacra neglecta.* G

Cùm Hunni in Aſiatica Scythia venatione victitarent, diuino quodam prodigio ad emigrandum adacti ſunt.Nam cum venatores aliqui Mæoticæ paludis accolæ, venatum fortè proficiſcerentur,ecce oblatam ceruam offendunt:quam cùm concitatiùs per paludem inſequi cœpiſſent, vſque adeò potiundæ ceruæ deſiderio tracti ſunt,vt hac duce haud procul à Cimmerio Boſphoro Mæotim tranſmiſerint. At vbi in Europica Scythia conſtitere,cerua diſparuit.Hi proſpectam regionem admirantur,& probant:deinde in Aſiam redeunt,rem ſuis ex ordine referunt.Hunni ſedes proprias abominati, & ſoli ſterilitatem populorumve multitudinem cauſati, cum liberis & vxoribus in Europam venatorum ductu tranſmigrârunt.Regionem ſua vberiorem inuenientes, vniuerſum paludis tractum occuparunt:& in ſeruitutem redegerunt. Alanos quoque ſubegêre,qui ſedes illas priùs occuparant, & longè mitiores eſſe videbantur. *Bonf.lib.*2.*Dec.*1.*& Io.Magnus lib.*5. *c.*25. *Goth. hiſt.*

Carolus VII.Francorum rex,Sapientis F.cùm venaretur in ſaltu,cui nomen Syluanecto, ceruum cepit æneo circa ceruicem torque, cum hac inſcriptione: Hoc me Cæſar donauit. Itaque in bello inſtituit, vt & ipſe ſuique poſteri effictam in campo liliorum cerui imaginem cum aureo torque pro inſigni haberent. *Riccius lib.*3. *reg.Franc.*

Caprearum.

Agamemnon in venatione capream ſacram Dianæ configens,totum exercitum in calamitatem coniicit. ☞ *Vide Tit. Impij in res quaſvis ſacras lædendo.*

Maximilianus I.Imper.in caprearum venatione cum vitæ periculo multoties periclitatus eſt tum alibi, tum manifeſtiſſimè prope Oenipontum. ☞ *Vide Titulum, Venatorum in genere.*

Draconum.

Apud Theſpienſes ad radicem Heliconis montis conſpicitur æneũ Saoti,eſt,Seruatoris Iouis ſignum. Inde ortum habuit religio,quòd cùm in ciues inſigni feritate dra co ſæuiret,

Deos

A Deus verunt. Eorum vni Cleoſtrato amorem Meneſtratum loricam æneam faciendam curaſſe, reſupinatius extrorſum hamis conſertam. Eam loricam indutus, cum vltrò draconi occurriſſet, mortem quidem oppetiit, ſed ipſam etiam feram exanimauit. Ex eo rei euentu Iouis Seruatoris cognomen extitit. *Pauſan. in Bœoticis.*

Æthiopes ſerpentem vaſtiſſimum mira ratione viuum Ptolemæo adducunt. M. Attilius Regulus cum toto exercitu ad Bagradam conficit ſerpentem. Item Mariangelus Mediolanenſis, Regnerus Noruegianus, Vinxelriedus Heluetius. ☞ *Vide Tit. Fortitudo contra belluas.*

Vrſorum.

Attila venator, cùm vrſam perſequeretur, & illa ad Baſoli Rhemenſis Abbatis cellam confugiſſet, viri pietatem admiratus, prædium Abbati dono dedit. *Marulus l.4.c.5.*

Tres quidam Iuuenes vrſi venatores. ☞ *Vide Tit. Iudicium bellicum prudens de rebus ſuis, vel aliorum.*

B Maximilianvs I. Imp. fœtam vrſam conficit. ☞ *Vide Tit. Venationis ſtudium.*

Aprorum.

Melager ope præſtantiſſimorum Græcorum Calydonium confecit. ☞ *Vide Tit. Fortitudo contra belluas.*

Atalanta Schœnei Arcadis F. virginitati ac venationi ſe totam deuouit, & immanem aprum toti formidoloſum Arcadiæ, prima percuſſit cum Meleagro. *Ouid. lib.8. Metam.*

Hercvles robur ac vires Erymanthij ſuis metuens, dolo belluam cepit. Cùm enim aper in valle ſomnum caperet (erat autē vallis plena niuium) ille multos lapides deſuper iniiciebat. Itaq; ſus excitatus exiliit, & furore atq; indignatione præceps actus, in niuē incidit: ac ſubmerſus, captus eſt. *Polyæn. l.1.* Delphis in ea gymnaſij parte, quæ ſub dio eſt, feram aliquádo ſuem natam tradūt. Eam Vlyſſem ad Autolycum proficiſcentem vnà cum ipſius Autolici filiis venatione perſecutum, & ab ea ſanè vulnus ſupra genu accepiſſe. *Pauſanias in Phocicis.*

Volatiles, Aves, Avcvpes.

☞ *Vide loco proprio.*

Aqvatilivm Piscatores.

Simon Petrvs, & Andreas frater eius, piſcatores Galilæi a Chriſto vocati. Sic etiam Iacobus & Ioannes relicto patre Zebedæo Chriſtum ſunt ſecuti, & piſcatores hominum facti. *Matth.3. & Marci. 1.*

C Christvs ſocium ſe adiunxit Simoni Petro piſcanti in lacu Genezareth. Qui cùm per totam noctem nihil cepiſſet, Chriſti iuſſu reti demiſſo, tantam piſcium copiam concluſit, vt vicinos in ſubſidium vocare cogerentur. *Lucæ 5.*

Glavcvm patria Bœotum, Polybi aut Nopei aut Anthedonis F. fabulantur aliquando magnā copiam piſcium cepiſſe. Quos cùm in vrbé portaret, onuſque feſſus in via depoſuiſſet, quidam ex piſcibus herba cōtacta reuixit. Eam rem admiratus Glaucus, & ipſe herbam illam guſtauit. At *Ouid. lib.13. Metam.* dum piſces numeraret in littore mari proximo, vnde piſces ceperat, illud contigiſſe ſcribit, piſceſque ipſos non guſtata, ſed tacta ſolùm herba in mare refugiſſe memorat. Id cùm vidiſſet Glaucus, herba guſtata Deus factus in mare inſiliit. Alij tamen Glaucū gubernatoré nauis Argo, eo tempore, quo Iaſon cum Tyrrhenis pugnauit, Iouis conſilio illum in profundum mare demerſum inquiunt, ac Deum marinum factum, ſoli Iaſoni apparuiſſe. Alij malunt, Glaucum in Orio monte altiſſimo Ætoliæ leporem inſecutum fuiſſe, quem captum cùm ad fontem detuliſſet, quia propter laborem diuturnum defecerat, ille refectus proxima herba quadam guſtata

D conualuit, qua herba guſtata ipſe etiam Deus marinus factus eſt. Alij tædio vitæ illum ſeſe in mare præcipitaſſe inquiunt. *Natal. Comes Mythol. l.8. c.5. ex interpr. Apoll. & Ath. l.7. c.16.*

Eppopevs Icarus piſcator pompilos piſcatur. ☞ *Vide Tit. Impij in res quaſuis ſacras lædendo.*

Corcyræi piſcatores thunnorum. ☞ *Vide Tit. Gratitudinis pro indicio, proditione qualicunque*

De Herminio *Syllius lib.5.* ſic ſcribit:

Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Aſſuetum, Thraſymene, tuos prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriæque alimenta ſenectæ
Ducere, ſuſpenſo per ſtagna latentia lino.

Cauci ſeptentrionales populi altos habitant tumulos, & caſas nauigiis ſimiles: a quibus quum recedit mare, fugientes cum aquis piſces circa tuguria venantur. Nullas habent pecudes, neque aluntur lacte, vt finitimi. Vlua & paluſtri iunco funes nectunt, ad texenda retia. Captum manibus lutum ventis magis quàm ſole ſiccant. Potus non niſi imbre ſeruato E ſcrobibus in veſtibulo domus. *Rauiſius.*

Amyclas piſcator, à C. Iul. Cæſare perſuaſus, quamuis fremente & æſtuante mari, fragilem cymbam cum Cæſare conſcendere non dubitauit.

Mamercus Capretanus piſcator theſaurum inuenit. *Vide Tit. Theſauri fortuitò reperti.*

Coi piſcatores iactum retis Mileſiis hoſpitibus vendiderant. Extrahunt aureum tripodem, quem eò Helena, cùm à Troia nauigaret, vetuſto quodam oraculo admonita deiecit. Orta inter eos altercatio, quòd piſces ſe, non tripodem vendidiſſe, piſcatores aſſererent, etiam ad bellum deuenit. Conſulta Pythia, ſapientiſſimo dare præcepit. Coi erga Miletum Thaleti miſerunt: is Bianti, Bias alteri; tandem ad Solonem venit, qui Apollini Delphico munus obtulit. *Plut. in vita Sol.*

Phormio piſcator Erythræus. *Vide Tit. ſimulachra deorū colere.*

F Æthiopes Ichthyophagi ad Arabicum ſinum habitantes habitacula habent non longè à mari iuxta promontoria, vbi non ſolùm profundæ cauernæ, ſed conualles immenſæ & anguſtæ ſpeluncæ exiſtunt, egreſſu ipſa natura difficili, ac tortuoſo. Horum, tanquam ad eorum vſum natura factorum, aditus incolæ magnorum congerie lapidū obſepiunt, qua veluti retibus capiantur piſces. Maris enim fluxu, quod bis diebus ſingulis circa tertiam ac nonam horam accit, oras littori propinquas inundante, aqua in immenſum excreſcens, opertis locis omnibus innumeram multitudinem diuerſorum piſcium ſecum in continentem defert. Qui cùm in diuerſa loca cibi gratia diuertant, refluente mari, aqua verò per lapides effluente, piſces in ſicco deſtituuntur: quos incolæ cū vxoribus puerisque concurrentes capiunt. At qui extra ſinum Arabicū habitant, nunquā bibunt, & natura ab omni ſemoti ſunt paſſione. Procul è terra habitabili tanquā in loca deſerta à fortuna ciecti, piſcationi dant operam. Humida non appetūt: piſces edunt ſemicrudos: non quò ſitim effugiant, ſed feritate quadam eo G contenti victu, quem à fortuna ſortiti ſunt. *Diod. l.3. cap.3.*

Ginnichus polypum extrahens, leporem cepit. De quo ſic *lib.1. Græcorum Epigram. Iſidorus.*

Πουλύπον ἀγρεύσας ποτὲ γίννιχος, ἐξ ἁλὸς εἰς γῆν
ἔρριψεν, δείσας θηρὸς ἱμανθ' σπίδλω.
ἀλλ' ὅδ' ἐκοιμίσα πεσὼν ἐνέδυσε λαγωόν,
Φεῦ, τάχα θηρευτὰς ἄρτι φυγόντα κύνας.
ἀγρευθεὶς δ' ἤγρευσεν ὁ δ' εἰς, ἁλαγίννιχος ἰχθὺν
ἧκε πάλιν, ζωῆς λαγωὸν ἔχων.

Piſcator anguillas captans princeps fit ob hoſpitalitatem. ☞ *Vide Tit. Gratitudinis pro hoſpitalitate.*

L. Syllæ poſt victoriam de Mithridate apud Ædepſum thermis vtenti ob podagrā, & deambulanti in littore, obtulerunt Piſcatores quidā eximios piſces. Lætus donis, vt audiuit Alæos eſſe: Et aliquis, inquit, adhuc ſupereſt Alæorum? Cùm enim victor prælio ad Orchomenon cōſectaretur hoſtes obiter oppida tria Bœotiæ, Anthedona, Larymnā & Alæas euertit, quæ cum Mithridate fecerant. Obmuteſcentibus pauore, arridens, abire eos bono animo iuſſit: neque enim cum vilibus vel contemnendis ipſos veniſſe deprecatoribus. Alæi erecti inde oppidum aiunt ſe de integro frequentaſſe. *Plut. in Sylla.*

Elfredo regi Anglorum, pulſo à Danis & exulanti, in H ſomnis apparuit Chutbertus Epiſcopus, inquiens: Ego ſum Chutbertus: miſit me Dominus, vt tibi proſpera nūciem. Anglia iamdudum peccatorum ſuorum pœnas luit: modò tandē indigenarum ſanctorum meritis à Domino reſpecta eſt: tu miſerabiliter regno extorris, poſt paucū tempus in ſolio glorioſè reponeris. Et hoc tibi ſignum, venient hodie Piſcatores tui, magnā multitudinem piſcium cophinis euehentes. Quod mirum eſt, cùm gelante aqua fluminis nil tale ſperetur: ſed & tempus frigidum omnem artem piſcantium eludat. Tunc fortunæ ſecundæ compos, momento liberatoris tui, & eius nuncij. Hoc idem viſum eſt per ſomnium matri ſuæ. Expergecti ambo, ſomnia ſua referebant, & ecce piſcatores adueniunt cum magna piſcium copia. *Vinc. lib.24. c.40. ex Helinando, & Guliel. l.2. cap.14. de Geſtis Ang. & Ranulfus lib.6. cap.20.*

Scoti montani pro priſco inſtituto nauiculis vimine contextis, bouis tergore ambiente, in fluminibus traiiciendis capiendiſque Salmonibus vtuntur, quocunque opus eſt humeris ſuis circumferentes. *H. Boëth. in Scotia.*

In Nouergia populi. Quidā ſunt, qui æſtate in mari nantes piſcium venatu (nam retium conficiendorum nec ars illis nec

maxi-

materia adeſt) viuunt. Hyeme autem quum niuibus illic altiſ- A ſimis vniuerſa teguntur, feras à niuibus deprehenſas, religatis ad aſſerem pedibus (quò illis lapſus ex mõtibus facilis ſit, nec periculoſus, hinc atq; illinc ſeſe baculis gubernantibus) perſequentes, telis eminùs cõfoſſas, ad antra ſua comportant. *Idem.*

Braſilienſes cùm piſcari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fuſtibus verberant, & piſces exterrent. Piſces attoniti ad ſummam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati ſunt cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis ſub fluctibus oppoſitas habent, in quas piſces ſponte ſubeunt. *Oſor. l. 2. rer. Em.*

Murilegui, muricum piſcatores, ei operæ in perpetuum ſic addicti, vt ad munus aliud aſpirare non poſſint.

Phœnicum laus peculiaris in nauigandi præſtantia, & purpurarum piſcatu, quando Tyriam præſtare cæteris purpuram perhibent. *Cælius lib. 18. c. 34. A. L.*

Piſcator quidam vniones piſcans, à cane marino deuoratur ☞ *Vide Tit. Gemmarum copia.*

Incolæ qui in anguſtiis Azaniis Arabici ſinus habitant, B Æthiopici coloris ſunt, & tuguria palmarum foliis intexta inhabitant, præcipuamque piſcationi operam impendunt, ſic vt plerunque vrinantes conchas margaritarum in profundo legant. *Iouius lib. 37. Hiſt.*

FORMÆ RESPECTV. Hæc Venatio.

INGENIOSA. V. G.

Elephantorum.

Elephantes qua arte tum ab aliis, tum præſertim à Troglodytis Æthiopiæ conterminis capiuntur, *pete ex Plin. lib. 8. c. 8.* De ea re ſic quoque *Diod. l. 3. c. 3.* Multos vna incedentes non aggrediuntur, omni ſpe vincendi remota. Singulis iniiciunt manus. Cùm incedẽs beſtia arbori appropinquat, in qua ſpeculator occultus latet, ex ea deſiliens, manibus apprehenſa cauda, pedibuſque ad dextrum femur oppoſitis, ſecuri, quæ ex humero pendet, leui, vt vnica manu tractari queat, & acie acutiſſima, dextra manu apprehenſa, neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat: ſiniſtra manu regens agile corpus, belluæ conatus magna velocitate effugit. Nonnulli elephantos arte ſuperant. Conſueuit hoc animal, cùm à paſcuis plenum C redit, dormitum proficiſci, natura plurimum à reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti ad terram poteſt, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam, tum ſorde plenã aduertentes incolæ iuxta humum ſecant, vt tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus veſtigia ad ea loca delent, ſubitò abeuntes, priuſquàm beſtia ad ſomnũ redeat. Elephas veſperi cibo plenus ad notũ cubile profectus, omniq; mole ſectæ hærẽs arbori ſtatim vna cum ea ad terram proſternitur. Reſupinus tota nocte iacet, cũ ſe erigere nequeat. Æthiopes die ad locum accedentes abſque periculo beſtiam occidunt, tabernaculiſq; ibidem erectis moram trahũt, vſq; quod animal ſit abſumptũ. *Diod. l. 3. c. 3. Bibl.*

Elephantum venatio in India hoc modo fit. Locum aliquem purgatum quatuor aut quinque ſtadiorum profunda foſſa circundant: cum ingreſſum ponte anguſtiſſimo iungunt: deinde tres quatuorve elephantes fœminas ex manſuetis immittunt: ipſi in tuguriis occulti inſidiantur: per diem ſylueſtres non accedunt. Nocte autem ſigillatim introëunt: quibus ingreſſis, venatores clam aditum occludunt. Poſtea nonnul- D los ex domeſticis creatoribus fortiſſimos inducentes, cum illis pugnant ſimul etiam fame eos macerant. Cùm verò iam defeſſi fuerint aurigarum audaciſſimi clàm deſcendentes, quiſque ſui elephantis vterum ſubeunt, atque hinc ſubitò ſylueſtrium vterum ſubeuntes, compedes illis iniiciunt. Quo facto, domeſticos exhortantur, vt vinctos verberent, quovſque in terram cadant. Poſtquam ceciderint, bouillis loris eorum colla cum domeſticis alligant: & ne aſcenſores excutere poſſint, colla circundantes, in cæſuris vincula imponunt, vt præ dolore vinculis cedant, & quietem agant. *Strabo lib. 15.*

Apud Indos elephanti capiuntur hoc modo. Cinguntur eorum paſcua ducentis hominum millibus eaque paulatim in orbem contrahuntur: donec tandem in anguſtum coacti, effugere non poſſint. Ita in Peguæ regno, aliquando quatuor millia Elephãtorum, præter alias feras, ſimul capta, ſcribitur. Capiuntur & hac arte. Emittuntur in ſyluas, manſuetæ Elephantes fœminæ, monitæ, ne congreſſum admittant, niſi priùs ad ſtabula reuerſæ ſint. Has alij, mares præſertim continuò ſubſequuntur, vſque ad ſtabula: vbi tum abeuntibus mox fœminis, facilè concluduntur, & domantur. Hac verò ratione domantur. Iuniores nimirum verberibus, obiurgationibus, & fame, interdum etiam beneficiis. Maiores ædibus incluſis, per E feneſtras ſpiculis petuntur, donec iam feſſi, vulneribus & fame propè ſint enecti. Tum blandis verbis & promiſſis, ad manſuetudinem pelliciuntur, procumbenteſque rectorum iuſſu, lauantur, inunguntur oleo, & cibo reficiuntur. Deinde ſingulis propè momentis interrogantur, qui valeant, quid petant. Sic paulatim manſueſcunt. *Ioan. Metellus.*

Leonum.

Leones capere, ardui erat quondam operis, laboriſque maximi. Principatu Claudij caſus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, Paſtoris Getuli ſago contra ingruentis impetum obiecto: quod ſpectaculum in harenam protinus tranſlatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite ita vt deuinciatur non repugnans, videlicet omnis vis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit, à Syſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatum leonem. *Plin. lib. 8. cap. 16.*

Biſontium.

Biſontes Pæonici tauri belluarum omnium viui difficillimè F capiuntur. Nullæ enim ſunt adeò validæ plagæ, quæ irruentis feræ impetum ſuſtineant. Eius venatio ita comparatur. Supinũ deligunt locum, & in conuallem decliuem: eum præualido ſepto vndique muniunt: cliuum deinde recentib. bonũ coriis inſternunt: recentium ſi non ſuppeditarit copia, arida aſperſione olei lubricant. Ibi in equis exercitatiſſimi homines Biſontes intra illum ambitũ agunt: qui per vncta coria delapſi in præceps ad imam vſque planitiem deuoluuntur, illic ad quartum, aut quintum ad ſummum diem neglecti relinquuntur. Tũ laſſitudine & fame debilitati, cadentibus iam animis facilè conficiuntur. Sunt qui ad eos manſuefaciendos artem adhibeant, & iacẽtibus adhuc pineæ nucis nucleos interioribus exẽptis teſtulis apponunt. Alium enim cibum nullum bellua tunc appeteret. Poſtremò vinculis diſtrictos abigunt. *Pauſ. in Phocicis.*

Simiarium.

Simiis venatione capiendis ars ex belluæ ipſius natura excogitata eſt Indis. Sunt enim rerum, quaſcunque fieri viderint, imitatrices. Quumque valido corpore & animi ſagacitate G præſtent, haud facilè vi capi poſſunt. Igitur è venatorũ turba quiſpiã melle ſibi oculos perungere, alius belluis hæc omnia videntibus, calciamenta ſibi induere, nonnulli alij ſpecula capitibus ſolent applicare. Calciamentis innectuntur laquei, atque ita ea deſcendentes relinquunt. Pro melle viſcum ſupponunt & ſpeculis adiiciunt funes quibus attrahi poſſint. Simiæ, poſt venatorum abitum, conantur ea quæ viderunt facere & ipſæ, ſed fruſtra. Cilia enim viſco agglutinãtur, pedeſque laqueis impediti, & corpora dicta remanent. *Diod. l. 17.*

Auium.

Otis auis in Libya aucupium eſt huiuſmodi. Cùm maximè imitari ſtudeat Otus quodcunque hominem facere viderit, ea facit omnia quæ vidit Venatores facientes. Iſti verò è regione coram illo ſtantes oculos pharmaco ſibi vngunt, aliaque pharmaca tenacia parant oculorum ac ciliorum, quæ non longè ab ipſo in exiguis vaſculis deponunt. Cùm aſpexerit igitur Otus hos ſe vngentes, pharmacum & ipſe capit, & capitur. *Athen. lib. 9. cap. 14.*

Capiuntur perdices multis modis, vno tamen frequentiore in terris Aquilonaribus, vt venator ſerpat ſub cute vaccina in terra: quem ſemina ſpargentem perdices accedunt ſecurè, donec retibus inuoluantur circumquaque in circuitu ordinatis. *Olaus l. 19. c. 4. Sept. Reg.*

Inſubres gruës ita capiunt. Sagittarius ab equi latere ſeſe occultans, equum agit ſenſim, donec gruibus ſecurè paſcentibus, quando equum ſine ſeſſore vident, vicinior factus, ſagittis eas conficit. Eadem arte anſeres & olores excipiuntur. H *Bern. Saccus l. 4. Ticinenſ. hiſtor.*

AQVATILIVM.

Crocodilos capiendi cum ſint complura & multiplicia genera apud Ægyptios, vnum tantum hoc, mihi quod maximè dignum relatu videtur, puto ſcribendum. Vbi tergum ſuillum hamo circundatum, ad illiciendum crocodilum, pertulit in medio fluminis venator, ipſe ad ora fluminis porcellum, quem viuum tenet, verberat. Cuius vocem Crocodilus audiens, ſecundum illum tendit, nactuſque tergum deuorat. Tum verò trahunt. Et poſteaquam attractus ad terram eſt, ante omnia eius oculos venator cœno opplet. Hoc acto, cætera facilè obtinet alioqui cum labore adeptarus. *Herod. lib. 2.*

In prouincia Narbonenſi Delphinorum opera quomodo
A mugiles piſcentur. *Petet. Plinij lib. 9. c. 8.*

Anguillarum piſcatores aquam turbidam faciunt, vt ſuffocentur: habent enim branchias tenues, quæ facillimè turbida aqua obturentur. Per hyemem etiam cùm aqua ventorum impetu perturbatur, ſæpius moriuntur. *Ariſtoph. in Equitib.* Paſſus es id quod ij etiam, qui anguillas venantur: nam ſi ſtagnũ cõſtiterit, nihil capiunt: at ſi cœnũ ſurſum deorſumque vertatur, tũ capiũt: ſic & tu lucraris, vbi ciuitatẽ perturbas. *Ath. l. 7. c. 17.*

Piſcatores Anthiæ piſcis apud Chelidonias Aſiæ inſulas conciliãt ſibi vnum piſcẽ eius generis, quo reliquos capiant. Nulli enim omnino capi poſſunt, niſi vnũ ex ipſo genere piſcator ſibi longa intentione atque diligenti conciliauerit, quo veluti duce ad capturam aliorum vti poſſit. *Plin. lib. 9. c. 59.*

Apud Septentrionales phocas ſic capiunt. Piſcator mentita pelle nigra, cum longa haſta ferro hamata, ſuper glacie curuatus iacet, mugituque vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam ſuſcipere coniugem, propria interfecta: eſt enim
B (vt *Albertus* refert) ſuper omnes belluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri ſuperinducat, donec ab aliqua earum fuerit interemptus. At ſpiculum per haſtam immiſſum manet in corpore, donec debilitata bellua ex ſuſcepto vulnere, per funem attrahatur. *Olaus lib. 5. cap. 5. Sept. reg.*

ROBVSTA.

☞ *Conſule Tit. Fortitudinis.*

Orca in Gaditano Oceano à Claudio Imp. oppugnata.

☞ *Vide Tit. Fortitudo contra belluas.*

FINIS RESPECTV CVR.

Venari ſcilicet cauſa.

VICTVS.

Veteres venatu ferè viuebant, & arcu victum ſibi parabant, hoc eſt, ſagittandi arte. Eapropter βίος vita ipſa fuit dicta, ἀπὸ τοῦ βιοῦ, hoc eſt, ab arcu, ſiue ἀπὸ τῆς βίας, à violentia, contraria nimirum primis illis, qui carnes non guſtabant, ſed terræ fructibus contenti erant. *Euſtat. Iliad.* 8. Eam fortè ob cauſam Nemrod in ſacris Venator fortis dicitur. Mutati mores victus ferè mutationem ſequuntur.

RELAXATIONES ANIMI.

C ALPHONSVS Rex Neapolitanus, cùm aliquando relaxare animum à negotiis vellet, venatione vſus eſt: quia non ſolùm adoleſcentes, ſed grandiores etiam natu, militiæ labores tolerare pulcherrimè diſcunt. *Panorm. l. de reb. geſtis Alphonſi.*

CASTITATIS.

Hippolytum ferunt Theſei filium, ſeſe in conſectandis feris exercuiſſe, ſtudio virginitatis, & otij vitandi cauſa.

Melanionem Quendam ferunt odio mulierum, & ſeruandæ caſtitatis deſiderio conſectandis feris ſe totum deuouiſſe, nec vnquam à ſolitaria iſta vita reuocari potuiſſe. *Rauiſius.*

AMORIS.

Horion feras ſponſæ offerens, inſulam cicurem reddit.

☞ *Vide Titulum Excæcatorum.*

GLORIÆ.

CN. POMPEIVS, victo in Africa Domitio, vtens ſecunda fortuna, & exercitus virtute Numidiam iniit, multorumque dierum iter prouectus, omnibus quà tranſiit ſubiugatis: & Romani Imperij timore, qui apud barbaros iam obliteratus erat,
D denuò formato, & terribili reddito: nec feras ait, Africam incolentes ignaras virtutis & felicitatis Romanæ relinquendas. Itaque in leonum & elephantorum venationem paucos inſumpſit dies. *Plut. in Pompeio.*

Apud *Horat. l. 1. Epiſt.* Gargilius quidam ambitioſus homo,

——— Mane plagas, venabula, ſeruos.
Differtum tranſire forum populumque iubebat,
Vnus & è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum.

ACCIDENTIA VENATIONIS,

EAMQVE COMITANTIA.

Vbi etiam Dei vindicta aduerſus venatores intempeſtiuos.

Cuiuſmodi eſt

FAVOR NVMINIS.

In Icaro inſula Dianæ templum fuit: quum que nimio plus ſcaterent ibi agreſtes & præpingues capræ cum dorcadibus ac leporibus, ſi venari cupiens à Dea rei pontificium eſſet comprecatus, pergens indè præda onuſtus reuertebatur, capris quæ concupiſſet. Quod ſi petere ſuperſediſſet, inanis prorſum fiebat venatio, inſuper & in eum expetebant audacioris conatus pœnæ. *Cælius lib. 23. c. 30. antiq. lect.*

Præcipuæ admirationis apud Perſas colitur Hercules in
monte, cui nomen Sambulos, qui per quietem Sacerdos monere, dicitur, vt equos venatu ſiſtant ornatos, qui cum per nemora & ſaltus diu vagati fuerint, nullo rectore, nocte redeunt ad ſtabula vacuis pharetris: mox omnes ſaltus feris confoſſis conſtratos reperiunt, ita vt multo venatu incolæ ditentur. *Alex. lib. 2. c. 14.* E

VINDICTA NVMINIS.

☞ *Vide Infra Partus deformitas, & Mors.*

PIETAS.

Euſtachius magiſter equitum Traiani, in venatione per ceruum ad Chriſtum conuertitur. ☞ *Vide Tit. Eleemoſynarum.*

Bogoris Bulgarorum princeps venationibus deditus, Chriſtianus fit. ☞ *Vide Tit. Religionis diſcipuli.*

IMPIETAS CIRCA OFFICIVM

DIVINVM. CÆDES.

Cephalus Athenienſis, quem poëtæ fabulantur ab Aurora adamatum, Procrin vxorem in arbuſto latentem zelotypam, iaculo imprudens interfecit. *Ouid. in Metam.* F

PAVPERTAS.

Actæon Ariſtæi Authones F. cum meridiano æſtu & labore defatigatus, frigoris captandi cauſa in lucum denſiſſimum ingreſſus eſſet. Dianam cum comitibus nudam ſeſe lauantem vidit. Illa lymphis aſperſum in ceruum commutauit. A propriis igitur canibus laceratus eſt. Accidit hoc multis etiamnum hodie. Dum dominis placere volunt, patrimonium omne in venationes & conſimiles nugas impendunt, atque adeò ad extremum à ſuiſmet canibus lacerantur, & decoquunt. *Cognatus lib. 2. narrat. ex Ouid. Metam.*

REGNI AMISSIO.

SVATACOPVS vltimus rex Morauorum venationis occaſione regno excidit. ☞ *Vide Tit. templorum violatorum religioſa correctio.*

ERROR.

Antiochus ille, qui bis exercitum duxit aduerſus Perſas, cum in venatu quodam feram inſequeretur, aberrans ab amicis ac famulis, in caſum pauperum quorundam, quibus ignotus erat, introiit: atque inter cœnam iniecta mentione regis, audiuit quòd cæterà quidem probus eſſet, ſed pleraſque functiones G mandaret amicis improbis. Ipſe eorum facta conniuens, tum quod immodico venandi ſtudio frequenter neceſſaria negligeret. Ad hæc tum temporis nihil reſpondit, nec quis eſſet, prodidit. Verum vbi diluculo ſatellites veniſſent ad caſam, iamque agnoſceretur, allata purpura ſimul cum diademate: Age, inquit, ex quo vos indui, heri primum vera de meipſo audiui. Nam verè hoc ſtudio eſt his qui viuunt in aulis Principum, ne quid audiant niſi blandum auribus. *Plut. in Reg. apophe.*

Manſor rex Barbarus in venatione ad piſcatorem diuertit. ☞ *Vide Tit. Gratitudinis pro hoſpitalitate.*

Conradus imp. in venatione aberrans apud plebanum diuertit. ☞ *Vide Tit. Gratitud. pro Hoſpital.*

De Maximiliano I. Cæſ. qui venando ad præruptum quendam locum deuenerat. ☞ *Quære in loco de Eucharistia.*

INSANIA. FVROR.

Iſaacius Comnenus Imp. ex venatione apri in morbum incidit. ☞ *Vide Tit. Oſtenta mortis.*

MORS.

Adonis Cynaræ ex Myrrha filius, à Venere amatus, dum venaretur, ab apro interfectus eſt.

Orion venator (vt fabulantur poëtæ) cum viribus fidens gloriaretur nullam eſſe feram, quam non conficeret: diis inſolens verbum vlciſcentibus contigit, vt terra ſcorpionem pareret, à quo vulneratus occubuit.

Nicias venator dum venandi ſtudio feras immiſſis canibus præceps inſectatur, in fornacem carbonariam decidit, vbi ca- H nibus circumgannientibus, & rapta veſte conantibus dominum reducere, crematus eſt. *Cælius lib. 23. c. 23. q. 27. antiq. Lect.*

* Ludouicus Bauarus Imperator venando, & concitatius equitando apoplexia correptus expirauit: à cibo cùm veneni ſuſpicione augeretur, putauit venatione, atque agitatione periculo ſe occurſurum; at contrà euenit: nam vrſum inſequens apoplexia eſt correptus, & equo lapſus expirauit, *Albert. Cranz. l. 9. c. 22.*

* Ioannes Maurus Imperator Conſtantinopolitanus aprum arcu interempturus ſagitta venenata, vulnerauit ſuam ipſius manum: vnde intra paucos dies occubuit. *Bapt. Fulgoſ. lib. 9.*

* Iſaacius Comnenus Imperator Conſtantinopolitanus

A cum circa nouam vrbem venaretur, aper terribili ſpecie ad mare properans apparuit. Eum cùm inſectaretur, ille in mare incidens diſparuit. Imp. Turbatus equo decidit, ſpuma circa os apparente. Pòſt aliquandiu ægrotans, ad deſperationem redactus, caput radi curauit, & monaſticum habitum aſſumens, priuatus poſtea vixit, Conſtantino duci tradito imperio. *Michael Glycas 4.p. Annal.in Iſaac. Comneno, & Io. Zonar. in Annalib.*

* Grinoaldus Longobardorum Rex, nono die poſteaquàm medicis curantibus in lacerto venam aperuerat, cùm arcu columbam peteret, aperta repentè vena tantum effudit ſanguinis, vt cum ſanguine vitam quoque ageret. *Fulgoſ.l.9. c. 12. Sigebert.in Cro.*

* Dum arcu Caloioannes Imperator Conſtantinopolitanus in Cilicia aduerſus aprum vteretur, adeò magnis viribus arcum contraxit, vt ſagitta manum, qua tenebat arcum, traiiceret: quæ cùm veneno, vt in venatione moris eſt, ſpiculum illitum haberet, paucis diebus interiit, relicto Emmanuële filio ſucceſſore anno 1130. *Idem Fulgoſ.ibid.*

* VENATIO SPIRITVALIS.

B *Theodoretus* Cyrrhi Epiſcopus ſcribit *in vita Macedonij* cognomento *Crithophagi*, ſic autem dicti, quod hordeaceo pane veſceretur, Ducem quendam militiæ, qui venatione delectabatur, montem venaturum aſcendiſſe, quem ſequebantur canes, milites, & quæcunque apta ſunt venationi. Cùm autem procul hominem vidiſſet, & quiſnam eſſet à domeſticis accepiſſet, confeſtim equo deſcendens, acceſſit, ac ſalutauit, rogauitque, acquid illic ageret? Tu verò, inquit, cuius rei gratia huc te contuliſti? Vt feras venarer, ait ille. Et ego, reſpondit, meum Deum hic venor, & capere eum geſtio, & videre deſidero. Neque vnquam ab huiuſmodi venationis genere deſiſtam. His dictis, Dux, admiratus virtutem eius, abſceſſit. *In vita eius apud Aloyſium Lipom.tom.2.*

Huic non multum abſimile eſt, quod de Amadeo Sabaudiæ Duce, pauperes, quos ſingulis diebus ſuſtentare, ſuiſque manibus miniſtrare ſolebat; canes venaticos appellante quibus cœleſtem gloriam venabatur; eoſque in triclinio accumbentes exteris legatis oſtendente, in medium produximus *in Loco de Pauperibus.*

* Venditio.

C DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VENDITIO definitur pactio mercis pro pretio. Sicuti è contra pactio pretij pro merce Emptio dicitur. Colligitur *ex l.1.§.de contrahenda emptione.* Vbi tria exiguntur, ad formam ſiue ſubſtantiam huius contractus, merx, pretium, mutuus conſenſus. Merx eſt res quælibet vendibilis. Pretium eſt pecunia ſiue nummus, inuentus vt ſit menſura omnium quæ in contractus humanos veniunt. Vt docet *Ariſt.lib.5.Eth.c.5.* Conſenſus porro perficit hunc contractum, neque enim requiritur vlterior traditio rei aut pretij. Vt habetur *dict.l.& §.*

QVÆ SVB VENDITIONEM CADANT?

Venalia cenſentur omnia mobilia & immobilia, actiones & iura quæ pecunia æſtimari ac comparari ſolent. Item omnia bona præſentia & futura, ſimul ſumpta. Hæc enim vno actu vendi poſſunt, etiamſi non poſſint donari, colligitur ex *l. ſtipulatio 61. §.de verb.obligat.* Hæreditas tamen quæ delata non eſt, ſed expectatur ab homine viuente, vendi nequit, vt quæ ſit contra bonos mores, *l.de heredit.vel act. vendita.*

RERVM VENALIVM PRETIVM.

Pretia rerum venalium vel imponuntur per Principem aut D Magiſtratum, qui conſideratis circumſtantiis, è quibus æſtimatio rerum pendet, ſtatuunt quanti vendi debeant. Eſtque pretium legitimum, quaſi lege definitum.

Vel imponi ſolent communi hominum æſtimatione. Vnde & vulgare dicitur, & naturale, quaſi à naturali prudentia conſtitutum, habetque ſuam latitudinem: vt docet *Scotus d.15.q.2. & alij DD.* Eſtque hoc pretium cum priori etiam iuſtum.

Pretium autem vulgare eſt triplex: infimum ſeu pium, medium, ſummum, quod & rigoroſum vocatur. Porro eæ res quæ legitimum aut vulgare pretium non habent, vt gemmæ, aues exotica quævis, artefacta, & ſimilia; vendi poſſunt iuxta intelligentium, aut venditoris ipſius eaſdem bona fide æſtimantis etiam ad affectum ſuum, vt docet *Nau.c.23.n.83. in Manuali*; æſtimationem.

Quibus autem caſibus liceat rem pluris vendere quàm valeat vide apud Leſſium *l.2.c.21. dub.4.* & alios Summiſtas.

* RES VENDITÆ, E

Ac primum.

HOMINES VENDITI.

Qui ſeipſos vendiderint.

Lege veteri cautum erat, vt Hebræus qui ſe ſua ſponte alteri tradere volebat in ſeruum perpetuum, liberè id faceret: atque in ſignum perpetuæ ſeruitutis, applicabat eum Herus ad oſtium, & poſtes domus ſuæ, vt ſignificaret eum iugiter mancipari miniſterio, & domui heri ſui. Ita *Theodor.* quamvis *Tho.& Caiet.* id in ignominiam amiſſæ libertatis factum dicat.

S. Paulinus ſe vendi in ſeruum voluit, vt filium viduæ quē Dandali, qui regionem Campaniæ vaſtabant, ceperant, redimeret à ſeruitute, eoque nomine ſe à pietatis officio commēdabilem reddidit. *In vita apud Surium, & Breuiar. Rom.*

LIBEROS.

Olim Hebræis licitum erat vendere filias ſuas in ſeruas, vt patet *Exod.21.* hac tamen conditione, vt herus eam acciperet, aut filio traderet in vxorem, ſi non primatiam, ſaltem ſecundatiam; alioquin dimitti debebat. Poſſe enim non emancipata F proles liberè vendi à parentibus, iuris naturæ habetur, cùm ſit velut pars & fructus illorum proles.

QVA DE CAVSA LIBERI VENDI POSSINT.

Ius tamen Ciuile requirit certas conditiones, vt pater filium licitè vendat: vt patet *l. 2. C. de patribus qui filios diſtraxerunt.* Primo vt fiat propter nimiam paupertatem, & victus cauſa. Ius tamen naturæ aliam grauem neceſſitatem admittit. 2. Vt filius nondum ſit emancipatus. 3. Vt poſſit libertatem recuperare ſoluendo pretium, vel aliud mancipium offerendo. Denique patri id conceditur, non matri, quamvis ius naturæ vtrique adſtipuletur.

FRATRES.

IOSEPH Patriarcha à fratribus venditus fuit Iſmaëlitis, quos vocat etiam Moyſes Madianitas: quia cùm eſſent ex poſteris Iſmaëlis, habitabant circa Madian; idque pretio viginti argenteorum, id eſt ſiclorum, quos conficere volunt ſummam 20. floren. Brabanticorum, quamvis alij cum Ribera & Soarez velint argenteum ſolum fuiſſe dimidium ſicli, adeoque venditum ſolum 10. flor. Brabanticis. *Gen.37.* Suaſerat autem Iudas eum vendi, timens ne à fratribus reliquis in ciſterna in quam eum immiſerant, occideretur. Vbi notat Scuetianus aptè G auctorem venditionis Ioſeph fuiſſe Iudam, quia per alium, nomine Iudam vendendus etiam erat Chriſtus, cuius typus erat Ioſeph, quamvis hic ex beneuolentia & pietate, ille ex auaritia & ſacrilega intentione id fecerit.

DOMINOS.

IVDAS ISCARIOTES Chriſtum Dominum ac magiſtrum ſuum poſt tot tantaque beneficentiæ ſigna exhibita, triginta argenteis, Principibus Sacerdotum ac Iudæorum conſilio tradidit; pepigerat enim cum illis pridiè ante noctem cœnæ de pretio, nam conſtat illos vnà cum Phariſæis iam conſilium iniiſſe, vt eum caperent. *Matth.c.26.*

Fuerunt hæretici Caiani, qui dicerent Iudam laudandum propter hanc venditionem, vt qui eam fecerit ex zelo adiuuandi humanum genus, quod per Chriſtum ſaluandum erat, qui proinde niſi proderetur, morti traditus non fuiſſet. Refert *Irenæus lib.1.cont.hæreſ.c.vlt. Tertull.lib.de præſcript.c.47.* Cæterum impia eſt ea Iudæ excuſatio: vt qui ob auaritiam quæ eum captiuârat, vt damnum vnguenti effuſi reſarciret, ad Dominum ſuum tradendum impellebatur, *D.Leo ſerm.9.de paſſione* ita loquitur. Impius Iudas maluit eſſe miniſter diaboli, quam H Apoſtolus Chriſti, quem non timoris perturbatione deſeruit, ſed pecuniæ cupiditate diſtraxit.

Hoc perfidus Iudas inebriatus veneno, dum ſitit lucrum, peruenit ad laqueum: & tam ſtultè impius fuit, vt triginta argenteis & Dominum venderet & magiſtrum. Quamuis in hoc conſentiant omnes, Iudam non tradidiſſe vt occideretur, ſed vt in carcerem aut exilium mitteretur, ne vltra populum commoueret. Vnde poſtea intelligens Chriſtum ad mortem damnatum, pœnitentia ductus retulit 30. argenteos, vt narrat *Matth. c.27.*

Quoad valorem 30. argenteorum, ſupra quædam diximus & videntur Iudæi tanti Chriſtum emere voluiſſe quanti olim præcipiebatur pro ſeruo vel ancilla occiſis exſolui, nempe 30. argenteorum, ſiclorum pretium. Et ad Ioſeph veterem quod attinet, non decebat maioris vendi illum quam Chriſtum, ſeruum quam Dominum: vnde ille dumtaxat xx. Chriſtus xxx. venditus fuit.

F. VT. QVOSVIS ALIOS..
A *Quære Locum de Seruitute, & Seruis. Etiam videatur locus de Contractibus.*

Veneficium. Venefici.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VEneficium propriè dictum eſt maleficium venenarium, à quo venefici & veneficæ appellantur, qui malis pharmacis, aut re alia venenata, etiamſi non ſit naturale venenum; hominibus, aut beſtiis nocent, officiendo illis, ſiue morbum infligendo, ſiue mortem inferendo, Vvierus, & alij nonnulli Lutherani nullum agnoſcunt veneficium. Verùm agnoſcit illud. *S. Auguſt.l.10.de Ciuit.quod habes c.nec mirum, §.magi 26.quaſt.5.& ſerm.107. de temp.* atque vniuerſa praxis orbis Chriſtiani illud admittit, ita vt nihil euidentius habeatur. Generaliùs tamen venefici dicuntur, qui veneno animantibus nocent. Quin eadem impietas etiam ſe extendit ad animata, putà fruges terræ, & alia ſata, ad inducendam ſterilitatem & charitatem annonæ. Imò & ad morbos excitandos B in animantibus, quæ iiſdem veſcuntur, vocant Græci veneficium φαρμακείαν: Hebræi *Caſcaph.* faſcinauit.

*MODI VARII.

Vaneficij maleficium contingere variis modis docet *Grillandus q.3.& 5.* vel enim introſumptione, vel applicatione exteriore per contractum perficitur. Eorum quæ per intuſſumptionem fiunt, agnoſcit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum, quando venena [vt plurimum] in puluerem trita iis immiſcent: alterũ agnoſcit, quod fit per inunctionem, quãdo ad maleficiandũ, inquit, ſiue maſculus ſit, ſiue fœmina dormientem, ſuis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, ſiue aliis ſimilibus vnctionibus plura & diuerſa venena continentibus inungunt; quandoque fœmora, quandoque autem ventrem aut caput, guttur, pectus, coſtas, ſeu aliam partem corporis perſonæ maleficiandæ, quæ ſic dormiens nihil ſentit, & eſt tanta vis & potentia iſtius vnctionis, quod paulatim durante calore ipſius dormientis, ingreditur intus carnes, & vadit ad penetralia cordis viſcerum maleficiati: vnde paulò poſt cauſantur ingentes dolores in corpore eius; cum primum ſcilicet C maleficium, vel fractura [vt dicunt] tãgit inteſtina maleficiati, illinc ſuccedunt maximi vlulatus, & lamentationes tã crebræ.

Addi debet tertius modus per inhalationem. Omnium enim peſſimum eſt veneficum iſtud. Nec enim humoris vel craſſioris materiæ vehiculo indiget, quibus facilius occurritur: ſed ipſum tenuitate ſuâ, ore attractum citò ad cor ſe penetrat.

Et hæc cauſa cur Agyrta ille inſignis veneficus, in quadam Italiæ ciuitate, cum alio ſuo Antagoniſta, de theriacæ contendens efficacia vicerit, alter venenum illi liquidum, quod poterat efficaciſſimum, infuderat; cui ſumptione antidoti mox obuiauit. Ipſe contra alterius hiare iuſſi pyxidulam ori appoſuit; in qua buffo inerat viuus; tum ſemiclauſa, & ſæpiculè ſemiapertâ velociter pyxidulâ, ingeſſit halitum virulentum, & breui momento hominem confecit.

Ipſi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necant. Narrat *Spreng.Mallei p.2.q.1.c.11.* mulierem quandam inter Breiſacum & Friburgum, cum vicina litigaſſe; mox cùm noctu ante oſtium domus aliquid ageret, ventum quendam D calidum è domo Fœminæ alterius ex oppoſito habitantis in faciem ei inſufflaſſe, vnde & ſubito lepram contraxerit.

In Diœceſi eadem & territorio Nigræ Siluæ, Maleficam dum à lictore ſtrui lignorum præparatæ imponeretur, & dixiſſet; En tibi à me mercedem, ſimul in vultum eius inſufflaſſe: & ecce miſer operitur totus horrenda lepra, quæ paucorum dierum ſpatio cum pluribus adiunxit.

Horum veneficiorum inhalatoriorum veram cauſam *Delrio diſq. magic. quæſt.4. ſect.3.* reiicit in certum pactum quod cum dæmone habent venefici. Eſt quidem venenorum aliquorum mira vis; quæ poſſint ſubitam lepram inducere, vel lethum: poſſétque dœmon antidota ſuis præſcribere, ipſique innoxij poſſent in alios peſtem transfundere; ſed id rarò contingere putandum.

Hæc interius ſumpta, ſcribit *Grillandus* fieri per compoſitiones & mixturas multiformium venenorum, quædam ex herbarum foliis, feſtucis aut radicibus, animalibus, piſcibus aut reptilibus venenoſis, lapidibus & metallis, mixturâ quam vtilius ignorari; & interdum in pulueres interdum in liquida, addo & in vnguina reduci.

Idem addit alia eſſe extrinſeca, vt quæ ſolis verbis fiunt, in quibus ad ſignum conſtitutum omnia fiunt à dæmone. E
Item quando latenter ſortilegia ſub certa quapiam forma compoſita chlamydi aſſuunt, vel in lecto abſcondunt maleficiandi, vel loco ſubterraneo foueâ factâ, aut ſub lumine oſtij, ſuper quo deſtruendus ſit tranſiturus. Quoſdam ait, capere reſidua eorum quos volunt inficere; alios inhumare mortuos vtique eorum carnibus, veſtitu, pinguedine vel oſſibus, alios à ſuſpendioſis mutare nonnulla.

Quod ne veteribus ignotum fuit. Nam *Orat. Epod. od. 5.* de Canidiâ canit, ab eâ infoſſum & terra obrutũ, poſt multas lancinationes inſignibus raptis ingenuum puerum, vt poſſet.

Longo de bis, terne mutata dapis
Inemori ſpectaculo,
Cum promineret ore? quantum exſtant aqua
Suſpenſa mento corpora, [*en Infanticidium*]
Exerta vi medulla, & aridum iecur
Amoris eſſet poculum, [*en maleficium philtricum*]
Interminato cum ſemel fixo cibo.
Intabuiſſent pupula. F

Narrat *Villamontius* ſcelerum omnium ſceleſtiſſimum quiddam, Venetiis Maleficum fuiſſe, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tertia illa ſeruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio ſanguine notato vendebant, addicebantque dæmoni & malefico, mox ne retractare poſſent, certo contactos veneno ſubito necabat. Addit auctor ſe interfuiſſe ſupplicio quod de iſto ſumebatur, *l.1.Itinerar.c.33.* quis vnquam talia vel fando audiuit?

Andr.Thenetus l.7.Coſmogr.c.13. narrat, in Africæ oppido Guzolâ, Elzanam quendam ſpatio duorum annorum malis artibus plus quam octingentos homines interfeciſſe.

* Venenum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

DE veneno vero, & naturali, loquimur in præſenti. Eſtque venenum vocabulum medium, quod tam in bonam quam in malam partem vſurpatur vti φάρμακον apud Græcos. Qui igitur venenum dicit, inquit, *Caïus Iuriſc. de v. ſignific.* G adiicere debet, vtrum bonum, an malum. Hodie tamen venenum non aliter quam in deteriorem partem ſumitur, pro eo quod ſit naturæ corruptiuum, & inimicum ſanitati, ac vitali facultati viuentium. Itaque venena propria vocantur omnia illa, quæ corpora ſecundum naturam deſtruunt & deprauant, ideoque deletoria à medicis dicuntur, vt colligitur ex *Plat. Dial.11. de legibus.*

Alij definiunt ſubſtantiam corporis humani deſtructiuam & corruptiuam. Alij qualitatem Subtilem, humanæ præcipuè naturæ interemptiuam.

VENENI DIFFERENTIÆ.

Venenum aliud eſt quod qualitate, totóque genere deletorium eſt: Aliud quod ſolum quantitate nocet. *Ant. Perius l.3.de peſte cap.4.*

Venenum aliud eſt calidum, aliud frigidum: calidum quaſi comburendo interficit, & citò quaſi aduſtum reddit locum morſus. Frigidum frigitando interficit cor, cum vaporaliter ad cor defertur. *Alb.Magn.l.7.de Animal.c.5.*

Venenum ſubtiliùs, citiùs penetrat, & necat, ſed faciliùs H conſumitur & medicinam recipit. *Ibid.*

Venenorum duæ ſunt ſpecies, ſecundùm duo principia ſuarium operationum: Vna habet principium ſuæ operationis à qualitate actiua vel paſſiua, quæ in ipſo eſt: alia forma ſubſtantiali, & tota ſubſtantia ſuæ naturæ, & ſpeciei: Prima ſpecies quatuor modis operatur, aut corrodit putrefaciens ex acumine caloris in humido, vt lepus marinus: aut inflammat calefaciens ex calore conuertente ad ſe humidum ſubtile, vt euphorbium: aut infrigidans ſtupefaciens ex frigiditate mortificatiua tollente ſenſum, vt opium: aut oppilans vias anhelitus in corpore ex groſſitudine frigidæ ſubſtantiæ ſuæ, quæ acumen accidentale habet, vt plumbum hauſtum: efficiens à tota ſubſtantia eſt, vt gummi, nappelli, fel Leopardi, & hæc ſunt venena deteriora quam priora. *Albert. Magn. de Animal.lib.25.c.1.*

Venena alia ſunt ſuper aliquod membrum operantia perniciem: quædam ſuper totum corpus. *Alb.Mag.de anim.l.25.c.1.*

Venenum quoddam in Achaia naſci aiunt, quod Pardalianches ab Angore dictum eſt, hoc venatores victimam aſpergũt

& recedunt, quum ab ipſis Panthera conſpicata fuerit, ea verò poſtquam id tetigerit, de more ſtercus hominis quærit,
A quocirca ſtercus Venatores in vaſe reponunt, ac ex aliqua arbore vas ſuſpendunt: fera inſiliens ibidem ad extremam defatigationem perueniens ab ipſis ſuperatur, & illorum præda efficitur. *Ariſt. de admir. aud. n.6.*

Venenum à Gallis toxicum dictum confici legitur, ideò adeo velocem interitum corporibus adferre aiunt, vt Galli venatores cum ceruum, aut aliquod animal ſagitta transfixerunt, maxima cum feſtinatione accurrentes carnem inſeſtam reſecent, ne reliquæ partes animalis veneno afficiantur: partim quidem cibi cauſa, partim ne animal putridum conficiatur. Alij tamen remedium toxico inueniri corticem roboris adfirmant. Alij alterum aliquod folium, quod coruacium appellant, cum illi aduertiſſent coruum venenum deguſtaſſe; languoreque affectum ad eum magno impetu aduolare, ac illud poſtquam deuoraſſet, à dolore quieuiſſe. *Ariſt. de admir. aud. num.4.*

Venenum Scythicum quo milites Scytharum ſagittas reſpergunt, ex vipera confici aiunt: reſeruant enim viperas, quæ iam ſobolem procrearunt, vt apertum eſt, has capiunt, ac nonnullorum dierum ſpatio liqueſcere dimittunt, ac cum
B putrefactæ idoneæ ſunt, vniuerſum hominis ſanguinem in olla effundentes intra ſterquilinia defodiendo operiunt, ac cum ſanguis putruerit, eam partem, quæ aquæ effigiem repræſentat, virulentæ ſaniei viperæ commiſcent, & lethalem veneni ſpeciem efficiunt. *Ariſt. de admir. aud. n.137.*

Venefici. Veneficæ.

☞ *Comprehendimus hîc omnes illos qui vel incantationibus maleficiiſve, vel naturalibus venenis, aliorum vitæ aut fortunis inſidiantur. Exempla tamen pleraque veneficiorum adferri huc poſſunt ex loco de Magia.*

QVI PVTA.

MVLIERES.

Fœminas ab initio ad veneficium fuiſſe procliuiores viris, grauiſſimi teſtantur auctores. Refert *Diodor. l.5. de Antiq. geſtis* Hecatem feminam omnium primùm aconitum inueniſſe, & ad venena mortifera conficienda ſummum ſtudium operámque impendiſſe. Quin apud Romanos feminæ veneficiis
C primùm vſæ ſunt, vt teſtantur. *Liu. lib.8. & Val. lib.2. Tit. de Inſtit. Antiq.* & nonnihil D. Auguſt. *lib.3. de Ciuit. Dei, c.17. Plinius autem l.25. c.2.* ſcribit, ſcientiam fœminarum in veneficiis præualere. Quid enim (vt ſubdit) non replevere fabulis Colchis Medea, aliæque? imprimiſque Italica Circe, diis etiam adſcripta? Vetus eſt prouerbium de mulierum veneficiis, θετταλικὴ γυνὴ, id eſt, Theſſala mulier: Suidæ memoratum, quo ſcilicet vtimur in veneficas mulieres: quoniam ea gens, & præſertim feminæ, præ cæteris hoc nomine ſunt notatæ. *Quintil. lib.5. Orat. inſtit. Tit. de argumentis:* Latrocinium, inquit, facilius in viro, veneficium in fœmina credam.

Erichtho magna Theſſ. multis veneficiis famoſa. *Luc. l.6.*

Hos ſcelerum ritus, hæc diræ carmina gentis,
Effera damnarat nimiæ pietatis erichtho.

Canidia Neapolitana vnguentaria, & venefica. *Horat. in Epod.* Canidia breuibus implicata viperis crines & incomptum caput. Apud eundem Sagana, Veia, & Folia, nomina ſunt veneficarum quæ Varum puerum prætextatum ſuis veneficiis incantarunt.

D Herodes Iudæorum rex, deprehenſam in veneficio Doridem vxorem, matrem Antipatri, ſpoliatam multorum talentorum ornamentis, eiecit è regia. Repudiata etiam Pontificis filiâ, altera regis vxor, quaſi ſecretorum horum omnium particeps. *Flauius Ioſephus lib.17. cap.6. Antiq.*

Dipſas vetula venefica apud *Ouid. l.3. Elegiarum:*

Eſt quadam (quicunque volet cognoſcere lenam,
Audiat) eſt quædam nomine Dipſas anus.

Mycale venefica apud *Ouid. lib.12. Metamorph.*

Mater erat Mycale, quam deduxiſſe canendo
Sæpe reluctantis conſtabat cornua Lunæ.

☞ *Vide, veneficij Pœna.*

MEDICI.

Cyneas (aliis Timochares dicitur, aliis Nicias) Medicus Pyrrhi, clam litteras ad Senatum Romanum ſcripſerat, quibus pecunias petebat, & pollicebatur ſe Pyrrhum pharmacis interempturum. At illi promiſſionem hanc repudiarunt. Etenim Romani virtute fortes eſſe didicerũt, nõ technis, calliditate, vel inſidiis hoſtem debellare. Sed & Cyneæ conſiliũ ſententiamque Pyrrho regi aperuerunt. *Æl. l.12. de Var. hiſt.* E

Fridancvs Medicus veneno ſuſtulit Guntherum Comitem à Schuartzenburg, Germanorum Regem.

Vide Tit. Dignitate & magiſtratu quocunque alios iniurè priuare.

Sedechias Iudæus, Carolum Caluum Francorũ Regem cuius medicus erat, veneno ſuſtulit. *Ritius l.1. de Reg. Franc.*

Hammon Iudæus medicus Baiazetem II. Turcorum Imp. veneno tollit. ☞ *Vide Tit. Regnandi libido ambitioſa.*

QVOS VENENO PETIERINT.

Videlicet.

REGES.

Gygæ famula Pariſatis, Cyri matris, veneficiorum perita & propterea tandem morte affecta, ſublata è medio Statirâ Artaxerxis vxore. ☞ *Vide Tit. Perfidia erga affines quoſlibet.*

Aiunt Antipatrum, quem in Europa ducem Alexander Magnus reliquerat, veniſſe in magnas controuerſias cum regis matre Olympiade. Ac primo quod Alexãdrum expoſtulationibus de ſe fidem non adhibere nouerat, fœminam contemptui habuiſſe: poſtmodum auctis in dies magis ſimultatibus F Alexandrum ex pietatis officio, cum matri in omnibus gratificari cuperet, multa ſigna alienati ab Antipatro animi dediſſe, acceſſiſſe crudelẽ Parmenionis & Philotæ necem, ex qua amicis omnibus regiis non mediocris iniectus fuerit terror: Antipatrum idcirco per filium Iolam, qui erat à cyathis, curaſſe, vti Regi venenum porrigeretur. Poſt cuius obitum, cùm in Europa ipſa Imperium tenuiſſet, & deinceps eo mortuo, filius Caſſander, non auſos fuiſſe ſcriptores veneni dati mentionem facere. Illud ſanè ex his quæ facta ſunt conſtare, Caſſandrum rebus Alexandri aduerſum fuiſſe, cùm Olympiadem interfectam abiici, ne ſepeliretur, iuſſerit: & euerſas ab illo Thebas, magnâ diligentia inſtaurauerit. *Diod. l.17.*

MARITOS.

Circe venefica mulier, Sarmatarum regem (cui nupſerat) veneno fertur occidiſſe, arreptóque regno ſubditos multùm oppreſſiſſe. *Sab.*

Laodice regina Syriæ, Antiochum virum ſuum cognomento Deum, ſimul cum alia coniuge Berenice, ac filio, vene- G no perdidit. *Fulg. l.9. c.11.*

Mulier Smyrnæa virum atque filium veneno interemit. ☞ *Vide Tit. Iudicij ſuſpenſio in practicis, ſub exemplo Dolabellæ.*

Infamis annus Romæ fuit M. Claudio Marcello & T. Valerio Flacco ſiue Potito, conſulibus, quum multi ex primoribus Patrum ſimili morbo & euentu mortui eſſent, ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum ædilem Curulem venit, cauſamque eius cladis prodituram ſe profeſſa eſt, ſi fides ſibi daretur, id indicium apud Dominos haud futurum ſibi noxæ. Fabius rem ad conſules delata, à conſulibus ad Senatum, fide, conſenſu ordinis, indici data, patefactum eſt muliebri fraude eam cladem accidere, multas eſſe quæ in virorũ perniciem coquerẽt venena, ac ſi ſecum eant, fore, vt multæ veneficio occupatæ deprehenderentur. Miſſi qui ancillam ſequerentur. Hi quaſdam medicamenta coquentes apud alias recondita inueniunt. Quibus in forum delatis, vigintíque numero matronis, apud quas id pharmaci genus fuerat deprehẽſum, publicè accerſitis, & in his Cornelia & Seruilia patritiæ gentis: quæ quum ſalubria eſſe contenderent, à confutante iudice bibere iuſſæ ſpatio ad colloquendũ ſumpto, inter ſe locutæ, id haurire ſtatuunt, medicamento in conſpectu populi epoto, ad vnam interiêre. H Inde ad CLXX. eiuſdem ſceleris conuictæ, capitali ſunt ſupplicio affectæ. Atrocitas rei, quia ad eam diem in nullam fuerat veneficij inquiſitum, prodigij eſt loco habita, velut alienatis furore mentibus in flagitium perpetrari contigiſſet. Dictator creatus eſt figendi claui gratia, quod eo olim piaculo mens plebis diſcordia alienata compos ſui demum facta, & ad concordiam reuocata eſſet. Clauum Cn. Quintilius Mineruæ poſtibus affixit. *Val. Max. l.2. c.1. & Sab. l.4. En.4.*

Publia & Lacinia nobiles fœminæ quæſtione de veneficiis publicè decreta, quia viros ſuſtuliſſe dicebantur, cognatorum decreto necatæ ſunt. *Sab. l.8. Enn.5.*

Quarta Hoſtilia, vt venefica mariti ſui C. Calpurnij Piſonis, eò maximè damnata eſt, quod Fuluio Flacco filio ſuo iis comitiis repulſam paſſo, quibus Piſo vitricus Cõſul deſignatus erat, exprobraſſe diceretur, ei iam tertium petenti, negatum Conſulatum eſſe: ideoque tunc monuiſſe, vt quartam petitionem præpararet, ſe effecturam, qui Conſul intra duos menſes

menſes efficeretur, quod acciderat, vt & maritus Hoſtiliæ intra hanc diem moreretur, & in eius vitrici locum ipſe Q. Fulvius Flaccus ſufficeretur. *P.Ærod.ex Liuio Dec.4.l.10.*

Liuilla Druſi (qui Tiberij Cæſaris frater fuit) vxor, poſteaquam cum Seiano adulterium commiſiſſet, cum eodem in mariti mortem conſpirauit, ſuamque operam adhibuit, vt maritus veneno interficeretur. *Dion. Nicæus in Tiberio.*

Exactis his annis, quum Mulier venefica Tremoniæ aliàs exhibuiſſet marito argentum viuum, vt eum perderet, nec ex voto negotium ſucceſſiſſet: tandem die quodam feſto cùm campanis pulſaretur ſolenniter ſignum abſoluti Miſſæ ſacrificij, illa præcurrit ad ædes Dorpiorum, mercatorum ibi celebrium, vbi ab emente maiorem ſolito argenti viui quantitatem quæſiuit mercatoris famulus, in quem finem id compararet? reſpondet: Se in medicamento quodam ad enecandos glires eo vti. Cùm primùm domum venit, omne illud argentum infudit, oluſculo conciſo coctóque quod marito apponebat: Is animaduertens nondum diſſolutum, nec ſatis permixtum mercurium, veneficium vxoris detexit. *Vierus l.2. cap.50. de Præſtig.dæm.*

Improbam Vxorem marito aliquot vicibus argentum viuum dediſſe deuorandum, eumque id ſine vllo nocumento per aluum egeſſiſſe, narrat *Geor. Agricola l.8. de Natura Foſſil.* Tandem in maleficio manifeſto deprehenſam pœnas legibus dediſſe.

Gisbertus Horstius, medicus experientiſſimus, auctor eſt, Romæ quendam hydropicum diu decubuiſſe, cuius Vxor tandem impenſarum pertæſa, veneno illum tollere decreuerat. Quare bufonis in olla vſti puluerem ægroto propinat, vnde ille copioſum reddit lotium: hinc denuò eundem puluerem exhibet, vt citiùs ille ærumnoſam ſumptuoſamque vitam cum præcipite commutaret morte. Qui multò vberiore exonerata per veſicam ſaburra aquea conualuit, præter coniugis expectationem. Nam bufo etiam certæ alicui particulæ applicitus, hydropicorum aquas per meatum vrinarium expellit. *Vierus lib.2. c.50. de Præſt.dæmon.*

Parentes.

Ex Tit. Parricidarum huc quædam.

Antiochvs Gryphvs, cæſo Alexandro, paternum Syriæ regnum matris Cleopatræ, & Ptolomæi Phyſconis auunculi recuperauerat. Cleopatra iniquo animo ferens, auctoritatem ſuam poſt filij victoriam de Alexandro infirmiorem factam, ab exercitu domum reuerſo veneni poculum obtulit. Qua fraude iam antea inſtructus, veluti cum matre pietate certaret recuſauit ſe ante illam bibiturum. Cui abnuenti quum fruſtra aliquandiu inſtitiſſet, demum indice in medium adducto, deſtinati ſceleris arguit: vnamque ad diluendum crimen viam ſupereſſe dictauit, ſi quod filio obtuliſſet ipſa biberet. Atque ita illa venenum, quod in alium parauerat, in ſe vertit. *Sab. lib.1. Enn.6.*

* Hecate mulier ſanguinaria, aconitum prima dicitur reperiſſe, quo parentem ſuum Perſam à medio ſuſtulit.

* Homines Sanctos.

Cùm B. Apoſtolus & Euangeliſta Ioannes Aſiam Catholica fide imbueret, Ariſtodemus ſacrorum apud eos Princeps eum veneno tollere propoſuit, addita hac conditione, quod ſi innoxiè biberet, prout Chriſtus promiſerat, dicens, Et ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit; ipſe in eum crederet. Itaque præſtantiſſimum toxicum præparauit, quod & duobus ipſo vidente, capitis reis propinauit, qui poto citiùs exſpirarunt. At S. Apoſtolus poculum manu accipiens, cum ſignum Crucis ei impreſſiſſet, totum exhauſit, & nihil nocumenti ſenſit, mirantibus qui aderant, & Deum eiuſque Apoſtolum laudantibus. *Ex vita illius apud Surium, & Baronium.*

Sanctum Iulianum Abbatem & poſtea Epiſcopum Boſtrenſem. Quidam odio nominis Chriſtiani è medio tollere cogitauit, corruptóque miniſtro qui calici venenum infunderet, ſcelus ſuum attentauit. Itaque exceptum è pueri manibus calicem ante ſe poſuit, & admonitus inſpiratione interna de eo quod acciderat, accerſiuit primates Ciuitatis, & expoſuit quod ſibi euenerat, ſignanſque calicem in nomine SS. Trinitatis, eum coram omnibus ebibit, & illæſus perſtitit. *Pratum Spirit. cap.44.*

* Pontifices.

Victori Papæ II. anno Domini 1055. à Subdiacono toxicum calici immiſſum, & miraculo inſidiatorem deprehenſum, adduxi infrà, *Tit. a Veneno Seruati.*

* Episcopo.

Vide Exempla ſuperiora.

Archidiaconus quidam Sabinum Epiſcopum Canuſinum veneno è medio tollere conatur. *Vide infra a veneno ſeruati, vbi & nonnulla quæ hic ſeruiunt.*

* Vxores.

Quidam in Brabantia cui aſſiduæ rixæ cum vxore, cogitauit cito eius ſe contubernio liberare, ſi obſonio toxicum iniiceret, & ita eam perimeret. Sub prandium igitur cum obſonium præparatur, & diſtinctis catinis hauritur, illi quem vxori proponendum ſperabat arſenicon iniecit, & fronte expoliata ad menſam reſedit, ſéque vxori comitem remiſſa omni moroſitate exhibuit, & obſonium inferri curauit, ſed alio euentu quam ſperauerat. Fortè enim miniſter quod coniugi præparatum erat, viro ipſi per errorem appoſuit, qui nihil tale ſuſpicatus, ignaram coniugem ad ſorbitiunculam coram ſe poſitam inuitauit. Sed mox ſentiens quod acciderat, factique pœnitentia ductus, toxico quod acceperat interiit.

De alio narratur, quod cum venenum immiſiſſet poculo quo vxor eius inter edendum vtebatur, puer quem temerè illa diligebat, adhuc tenellus, qui patrem ex charta depromentem quid aduerterat, & poculo vel ſcypho materno inicientem, ei indicauit. Quæ malum ſuſpicata ſibi à marito præparari, idem conſiderauit, inſpexit & peritiori alicui examinandum detulit. Deprehenſum fuit arſenicum album, & re ad magiſtratum delatâ, factoque cum vxore diuortio, parum abfuit ne veneficus capite lueret, niſi etiam tormentis adactus, ſcelus negaſſet.

Dorides venefica. *Vide ſupra venefica Mulieres. Item infra veneno extincti.*

Dominos.

Ioanna quædam ancilla, anno M. D. LIV. nobili matronæ Annæ à Virmont, optimè de ea meritæ, bis clandeſtinè arſenicum propinauit. Ioan. Vierus ad morbi, ex prioris veneni aſſumptione, curationem accerſitus, poſt alia feliciter adminiſtrata, ius caponis ſimplex ab ægrota ſorberi voluit. Cui denuò, vt è medio tolleretur domina, arſenicum largiùs infuderat Ioanna quæ illi à cubiculis erat. Eo autem non ſatis iuri immixto, guſtu & viſu maximè, ob eius copiam, ab ægrota & medico deprehenſum eſt venenum. Veneficium confeſſa puella, morti adiudicabatur: aliorum tamen interceſſione ob ætatem iuuenilem, qua vix XV. attigerat annum, vitæ beneficio turſus donata, carceri perpetuo mancipata: vnde poſt menſes paucos effractis cancellis, eam liberarunt milites *Vierus l.2. cap.50. de Præſt. dæmonum.*

Quære locum de Famulis.

Animalia.

Eriphile venefica cùm aliquod animal aſpexiſſet, illi accidebat mali quidpiam. Hinc adagium, Anus Eriphus: in mulierem excantatricem.

QVOMODO VENENO AMOREM CONCILIARE.

Philtrvm Porrigere.

Deianira ſtultè credula veſti ſibi à Neſſo traditæ philtrum ineſſe, Herculem maritum perimit. *Vide Tit. Seueri erga pudicitiæ corruptores.*

Pindarus in Nemeis hymno 4. ἴυγγι ἕλκομαι ἦτορ id eſt, Iynge trahor animo. Interpres addit huiuſmodi fabulam: Iyngem aiunt fuiſſe filiam Echûs, alij Pithûs, qui cum amatoriis venenis incitaſſet Iouem in amorem Iûs, à Iunone irata verſa eſt in auem, qua mulieres vti conſueuerunt in amatoriis veneficiis, quemadmodum indicat. *Theocrit. in Pharmaceutria:* Ἴυγξ ἕλκετο τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶ αὐτὸν ἄνδρα, id eſt, Per te Iynx meus ille domum vir quæſo trahatur. Quidam Iyngem vertunt motacillam, quod caudam aſſiduè moueat, *Eraſm. in Prouerb. & Suidas.*

Formam Immvtare.

Scyllam Phorci & Hecates filiam, præſtantē forma corporis mulierem fuiſſe memorant, quæ cum Neptuno concubuerit. Qua re cognita, pharmacum Amphitrite in fontem, in quo ſe lauare Scylla conſueuerat, iniecit, eamque in furorem actam, cùm ſe in mare præcipitaſſet, in monſtrum marinum conuertit, vt ſcripſit *Miro Prianeus l.5. rerum Meſſen.* Alij fabulati ſunt Scyllam rem habuiſſe cum Glauco. Quod ægrè ferens Circe, quæ illius amore tenebatur, pharmacis fontem, in quo lauari Scylla conſueuerat, infecit, quibus illa puberem in varias formas mutata ſit. Scylla igitur ſua deformitate territa, ſe in mare præcipitauit. Eius formam ita deſcribit Iſacius: ἓξ μὲν κεφαλὰς ἔχων κάμπας, κυνὸς, χέρσ

γοργόνης, φαλαίνης, ἀνθρώπου ἴσα πόδας. Sex habens capita quidem bruci, canis, leonis, Gorgonis, balænæ, feminæ, pedes A autem XII. alij dixerunt oculos tenus Scyllam pulcherrimam fuiſſe mulierem, at ſex habuiſſe canum capita, reliquam corporis partem fuiſſe ſerpentum. *Hom. lib. μ. Odyſſ.* & capita, ſex, & XII. pedes illi fuiſſe ſcribit & ſingula capita habuiſſe tres ordines dentium At *Virgil. l. 3. Æneid.* aliter eius formam deſcripſit. *N. Comes Mythol. lib. 8. cap. 12.*

MORBOS INFERRE.

Quidam Prouinciæ Narbonenſis accolæ, lepra correpti, regnante Philippo Gallorum rege, eius filio. Qui Pulcher cognominatus eſt, deprehenſi ſunt, ſanie è corporibus ſuis manante, aliáque tabe, clàm puteos inficere: vt ad vniuerſum populum, qua ipſi laborabant, lepra tranſiret: Quorum ſcelus cum aliorum valetudini infeſtum eſſet, omnes viui in domibus ſuis conbuſti fuerunt. Ad id ſcelus Iudæi eos impulerant, vt alienæ valetudini inuidendo, ſimiles ſibi facere alios bene valentes quærerent. *Fulg. lib. 9. c. 11.*

MORTEM INFERRE.

Liuius lib. 8. Cl. Marcello, T. Valer. Coſſ. prima tunc de veneficiis quæſtio habita, cùm multi principes venenis Mu- B lierum interiiſſent.

Venefici, qui herba hæmagoga interficiebat homines, apud Thraces Bythiniam incolentes, meminit. *Gal. de Purg. med. fac. cap. 4.*

PESTILENTIAM PROPAGARE.

Venefici quidam ſub Commodo peſtem Romæ diſſeminant. ☞ *Vide Tit. Peſtilentiæ memorabiles.*

Caſali in vrbe Salaſſiæ regionis Italiæ circiter ann. Domini MDXXXVI. coniurarunt viri ac fœminæ, XL. ferè numero, inter quos & carnifex erat: vt quum peſtis antea ſæuiiſſet, & iam cœpiſſet miteſcere, vnguentum conficerent, quo illitis portarum vectibus, inficerentur qui vectes tractarent: appararent & puluerem, quem veſtibus clàm inſpergentes, noxam inferebant. Latuit aliquandiu dolus, ſublatique multi, à coniunctis ſanguine vel affinitate: data etiam veneficis vt ferebatur, pecunia hæreditatis causâ. Sed quum cuiuſdam Neci nomine fratrem atque vnicum filium enecaſſent vixque alij quam domini ipſi domum, aut filij perirent: ſimúlque animaduertiſſent Androgynam ſe in domos inſinuare, atque eos maximè interire, quorum ædes ingredere- C tur: deprehenſa coniuratione, omnes exquiſitiſſimis tormentis interempti ſunt. Faſſi etiam, quod in celebri cuiuſdam Diui pompa ſubſelliis perunctis, vniuerſos trucidare ciues decreuiſſent: paratáſque in hunc vſum fuiſſe ſupra XX. ollas. *Vierus lib. 2. c. 50. des Præſtig. dæm. Cardan. l. 15. c. 8. de va. rerum.*

Patauini peſtilentia circa annum M. D. LV. agitabantur, miti quidem illa, ſed quæ per interualla ita increbreſceret, vt contagij causâ à vicinis vrbibus ab ipſis etiam Venetis proſcripti, omnéque commercium illis interdictum fuerit. Gliſcente morbo σποραδικῶς potiùs quam populariter, deprehenſum tandem (Iudæi obſeruatione, qui Veſpillonem per vicum Hebræorum incedentem, pueris fili globum obiecisſe viderat) Chirurgum Hiſpanum, & Veſpillonem fœdus inter ſe iniuiſſe iis legibus vti Veſpillo contagium in vrbe diſſeminando peſtilentiam aleret: Chirurgus numatos & pecunioſos, vel pharmaco, vel vſtionibus ſub medendi prætextu tolleret. In vincula coniectis crimenque faſſis ceruices laqueo fractæ: Patauini à peſtilentia liberati ſunt. Huius tragœdiæ meminit *Vierus lib. 2. cap. 50. de Præſt. dæm.* ex Baſſiani Lan- D di Medici auctoritate.

Tentarunt & idem alij Geneuæ pòſt, dederúntque pœnas.

* Ferunt etiam alibi contagium hoc mirum in modum propagatum fuiſſe, quod Veſpillones tumulandis peſtiferorum cadaueribus deputati, aut excrementa & eiectiones eorum diſpergerent, vel etiam decedentium halitum panno exciperent, quem mox explicarent coram aliis, qui ea ratione inficiebantur, vnde & conſulto pleriſque locis certo ſigno dignoſcuntur.

FRVGES CORRVMPERE.

* Anno LIII. captæ ſunt Bellinæ duæ fœminæ veneficæ quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ ſunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius mulieris infantulum, & ipſum diſſectum coxerunt. Factum eſt diuinitus, vt mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam & impoſito amiſſi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus, & in torturá examinatis, dixerunt: ſi proceſſiſſet, coctio tunc futura fuiſſet ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur. *Godelm. lib. 1. de Lameis, cap. 7.*

QVO INSTRVMENTO VENENVM immittere, intentare. E

OCVLIS.

Populi ſunt in Triballis & Illyriis, qui viſu effaſcinant & interimunt quos diutiùs intuentur, iratis præcipuè oculis. Huius generis ſunt feminæ in Scythia, quæ vocantur Vitiæ.

Effaſcinatrices gentes Paletheobotum, Pontum incolentes, quas. *Plut. Symp. 5. Gell. lib. 9. cap. 4. & Philarchus* narrant, non puſionibus modò, quorum habitus ſit imbecillis, ſed adultis etiam, qui ſolido concretiorique conſtant corpore; peſtilentes eſſe, & intuitu ſolóque halitu in tabem reſoluere, morbóſque perimentes accite non ſolùm his qui continuò adſunt, verùm & hoſpitibus & qui ab earum commercio alieniſſimi ſunt.

Telghines Rhodi populi, omnia aſpectu ſuo faſcinant.

SACRA SYNAXI.

Romæ Diaconus quidam ☞ *Vide infra. A Veneno Seruati.*

Canonicum Lauellenſem memini, anno M. DLXIX. veneni infuſi in Lauallenſis Decani calicem accuſari, qui Miſ- F ſam faciendo medicatam potionem hauſit, & in terram proſtratus eſt, deinde verò euomuit. Reus voluntariè & ſine quæſtione agnouit factum: condemnatus Curiam Pariſienſem appellauit: Placuit Curiæ hominem igni dedi. *Bod. l. 4. dæmon. cap. 3.*

CIBO POTVVE MEDICATO.

LIVIA Augusti Cæſaris vxor, verita ne Agrippam filium Agrippæ in vrbem reuocaret Auguſtus, ad Imperium ei relinquendum (is enim tum exulabat in quadam inſula cum matre Iulia Auguſti filia) ficus pendentes adhuc in arbore quas Octauius manu ſua decerpere conſueuerat, illiuit veneno: cúmque ipſa comederet eas quæ illitæ non erant, ei venenatas offerebat. Vnde cùm profectus in Campaniam ludos apud Neapolim faceret, Nolæ mortuus eſt. *Dion. Nicæus in Auguſto, & Zonaras.*

Locuſta venefica Claudium Imper. inſtinctu Aggrippinæ, eò quòd Neronem ſucceſſorem Imperij facere nollet in boleto ſuſtulit veneno, cui nullum remedium adhiberi potuit. *Xiph. in Claudio, & Plin. l. 32. c. 12.* Ea propter Nero boletos per iocum vocabat cibum deorum, quod Claudius per G hos conſecrationem adeptus eſſet. *Suet.*

NERO Claudij F. Britannicum non minùs æmulatione vocis quæ illi iucundior ſuppetebat, quam metu, ne quando apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, veneno aggreſſus eſt. Quod acceptum à quadam Locuſta veneniorum indice, cum opinione tardiùs cederet, ventre modo Britannici moto: accerſitam mulierem ſua manu verberauit, arguens pro veneno remedium dediſſe. Excuſantique minùs datum, ad occultandam facinoris inuidiam: Sanè, inquit, legem Iuliam timeo: coëgitque ſe coram in cubiculo quam poſſet velociſſimum ac præſentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus poſt quam is quinque horas protraxit: iterum ac ſæpiùs recoctum, porcello obiecit. Quo ſtatim exanimato, inferri in triclinium, darique cœnanti ſecum Britannico imperauit. Et cum ille ad primum guſtum concidiſſet; comitiali morbo ex conſuetudine correptum ad conuiuas ementitus, poſtero die raptim inter maximos imbres tranſlatio extulit funere. Locuſtæ pro nauata opera, impuni- H tatem prædiaque ampla, ſed & diſcipulos dedit. Idem Burro præfecto, remedium ad fauces pollicitus, toxicum miſit *Suetonius.*

Lepore marino cibis admixto, multos ſuſtulit Domitianus: eodem Titum fratrem ſuſtuliſſe creditur. *Philoſt. in Apol. vita.*

In nobili familia de Petrinis Bononiæ, duo erant fratres, quorum alter maritus cum numeroſa prole in eiſdem ædibus commorabatur matri viduæ: Alter verò iunior, ſpe conſequendæ hæreditatis vniuerſæ, totam familiam è medio tollere ſtatuit, coniecto in vini dolium arſenico. Ex cuius vſu cùm grauibus torquerentur ſymptomatibus, conuocabantur Medici celeberrimi, Matthæus Curtius, Ioan. Maria Bertus & Hiſpanus Philippaldus: qui in veneni ſuſpicionem mox venerunt, quod iiſdem cruciatibus vicinos quoque exagitari, qui fortè domum ingreſſi, vinum illud hauſerant, intellexiſſent. Eorum itaque conſilio vas infringitur, vinóque effuſo inuenitur arſenicum. Hinc curationem aggreſſi medici, omnes

nes reſtituerunt, excepta matre, vetula debili, & puero infir-
A mo. Fuga ſibi conſulit veneficus, atque ita veneficij auctor innotuit. Facinus hoc contigit, anno MDXXXIIX. in Augu-ſto. *Vierus l.2. cap.50. de Praſt. dæmonum.*

Nauarræ rex, puluere venenato ſub philtri ſpecie comitem Foiſſeium per F. tollere conatur.

☞ *Vide Tit. Sæuitia œconomica parentum.*

Vaſtarant Tartari Poloniam cum Ruſſis, anno ſalutis humanæ MCCXCVI. Exceſſuri e Ruſſia, vt eſt malitioſum genus hominum, & incantationum atque veneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæſorum cordibus & præſentiſſ. veneno imbutis, & verubus ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ venenatæ vſu immedicabilibus morbis correpti, miſerabiliter extincti ſunt, cùm ſeriùs mali cauſa animaduerſa eſſet. *Crom.l.10.*

MEDICAMENTO.

Socrui Gener quidam veneficus cantharides, extractæ caſſiæ mixtas, obtulit Bononiæ. Quam veſicæ cruciamentis tam atrociter afflictam, vt etiam ſanguinem largum ex veſica excreuerit, felici ſucceſſu curauit Helidæus Paduanus Foroli-
B uienſis, clariſſimus medicus. *Vierus libro 2. cap.50. de Praſt. dæmonum.*

ARNVLPVS Imper. Guidonem Italiæ regem fugarat, & Firmum vrbem, vbi Guidonis Vxor degebat, obſidebat. Illa corrupto pecuniâ intimo Auguſtalis aulæ miniſtro, clam ad ſe deducto: Cæſaris, inquit, animum in me immerita ira ſuccenſum placare cupio. Hæc potio (poculum manu geſtabat) triſtitiam diſcutit: lætitiam, amores, feſtiuitatem, ludos, iocoſque & omnia gaudia menti affert: eo viri mei animum furentem ad ſanitatem reuocaui, & vt ſine noxa ſumi ſcias, expertire. Simul ſeruo, vel ægro, vel ægrum agenti introducto, poculum porrigit. Quod cùm is ebibiſſet, intra horæ ſpatium validus vigenſque extitit. Illa Germano alteram & aliter medicatam potionem, vimque auri tradidit. Arnulfus epoto veneno correptus lethargo graui, per triduum excitari inclamantibus ſuis vellentibuſque non potuit. Euigilans tandem ſoluta obſidione domum reuertit, ac aliquanto pòſt phthiriaſi deceſſit. *Æmil.l.3. & Cuſp.*

DIGITO VENENATO.

In digito mori, de animalibus intelligendum, quorum genitalia vel corporis partes aliæ opportunæ, digitis veneno li-
C tis contactæ, mortem inferunt. *Cicero pro Scauro*: Libertus patronum non occidit, ſed duobus digitulis gulam obliuit. *Plinius*. Sed antiquorum curam diligentiamque quis poſſit ſatis venerari? cùm conſtet, omnium venenorum ocyſſimum eſſe aconitum, & tactis quoque genitalibus feminini ſexus animalium, eodem die inferre mortem. *Cælius libro 23. capite 13. A.L.*

SAGITTIS.

Morem fuiſſe Scythis peruetcrem, ſcribit Plinius, ſagittarum aciem tingere viperina ſanie & humano ſanguine, irremediabili ſcelere. Nam mortem illicò affert, etiam leui tactu. Obſeruabant autem Scythæ viperas (vti teſtatur Ariſtot. in Admirabilium relatione) vbi iam peperiſſent: ſic enim captas diebus aliquot liqueſcere ſinebant: mox vbi computruiſſe viderentur ſatis, in ollam ſanguinem hominis vnius totum infundebant, adobruebantque in ſterquilinio, vaſe diligenter obturato: vbi verò & ſic contabuerat, eximebant, ſumentéſque quod ſupernataſſet iam aquoſum, ſenieique viperinæ permiſcentes, ita lethale conficiebant venenum. *Cælius lib.23. cap.10. A.L.*

D Scribit Paulus Ægineta, toxicum videt inominatum, quod eo à Barbaris inficerentur ſagittæ, quas dicunt Gr. τοξεύματα. Approbat idipſum & in Alexipharmacis Nicandri interpres. *Idem.*

Auctor Strabo eſt, Tranſalpinæ Galliæ peculiarem haberi arborem ficui perſimilem, lacte cuius pernicioſiſſimo ſagittas inficiant. Quanquam & artifex præcipua venena miſcendi olim fuiſſe, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum. Tullium ſignificarit Maro: id quod obſeruatum Hermolao eſt. Sed & *lib.8.* meminit *Fabius*: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum eſt: Germanum Cimber occidit. *Ibid.*

In Harmatis, quæ Brachmanum ciuitas eſt, linebantur ſagittæ venenata ſudoris vi, ex ſerpentium quarundam carnibus Solis ardore colliquatis, deprompti. Ea malo inerat potentia, vt primum obſtuperet corpus, mox peracuti vtique-

rentur dolores cum tremore ac contractione; Cutis atrior mirè frigeſcebat, reiectabatur ſubinde bilis quoque: proliciebatur ex vulnere nigrum virus, ac ſpumoſum, cuius contactu contabeſcerent omnia. *Idem.* B

GHIROTHECA.

Vxor Creſcentij conſulis ab Othone III. Imper. ſuſpenſi, forma eximia cunctas Italiæ mulieres ſuperabat, & ſpe regnandi Imperatorem ad amorem ſui pellexerat. At vbi redeuntem in Germaniam maturantem vidit, chirothecis miro ingenio affabrè factis, venenum inſuiſſe fertur venefica mulier, & Cæſari muneris loco dediſſe: quo paulatim intoxicatus ac conſumptus, inter remeandum in Italia interiit, anno Imperij XIX. Germani Imperatorium corpus cum Imperij inſignibus per Galliam in Germaniam detulerunt, armis viam ſibi parantes Aquiſgranum vſque, vbi imperiali pompa honorificentiſſime ſepultum eſt. *Sigeb. in Chron.*

INVNCTIONE CORONIDIS.

Apud Pedemontanos Caſalij Quædam nomine Androgyna F cùm intraret in alienas ædes, & paulò poſt homines interirent, comprehenſa, Sagarum omnium conſortium eiuſdem maleficij detexit coniurationem (erant autem XL. fermè) quæ dexteram ianuarum manum ad enecandos homines perungebant. Id anno MDXXXVI. accidit Geneuæ quoque poſteà idem effectum eſt, anno MDLXIIX. vbi ad ſeptennium fine peſtilentia, ex qua occubuerunt multi. *Bodinus, lib.4. Dæm.c.4.*

☞ *Vide infra. Veneno extincti.*

CVR VENENVM DATVM ALTERI, CAVSA VLTIONIS.

Gamma Galla Eraſinorigem mariti interfectorem veneno interficit. *Vide Tit. Amor vxorum erga coniuges.*

ROSIMVNDA, Cunimundi Gepidarum regis filia, interfecto primo marito Alboino rege Longobardorum, ſecundum quoque Helmigem nomine, Rauennæ principem, veneno præſentaneo perdere conata eſt. Cuius partem cùm hauſiſſet, vbi ſenſit contagium per venas ſerpere, euaginato gladio, eam coëgit reliquam poculi partem bibere. Quo facto, ambo ſuffocati ſunt. *Paulus Diaconus.* Eandem hiſtoriam fuſius G habes *infra à Quibus extincti, §. Vxore.*

TYRANNIDIS.

HANNO Hamilcaris Carthaginenſium ducis F. Senatum Carthaginenſem veneno tollere nititur. ☞ *Vide Tit. Crudelitatis ob tyrannidem affectatam.*

QVÆSTVS.

GEMES Othomannus à Baiazete Turcorum Imp. fratre pulſus, Petro Buſſonia Gallo Rhodeorum equitum magiſtro ſe commiſerat: qui præter expectationem eum carceri incluſit, factuſque poſtea Cardinalis Romam tranſtulit. Ibi ab Alexandro VI. Pp. Carolo IIX. Gallorum regi, regnum Neapolitanum occupanti, & Turcis conſequenter formidoloſo (in gratiam Baiazetis, qui ducenta aureorum millia, cum Chriſti inconſutili tunica, pro hoc officio Pontifici promittebat) lento veneno potionatus traditus, non multò pòſt in Gallia periit. *Iouius, lib.2.*

VENEFICI, CONSIDERATI RESPECTV EFFICIENTIS. ALII.

NATVRA.

Thybies ſeu Thybios, Ponti quondam accolas, Phylarch. H ſcriptum reliquit, non pueris modò, verùm etiam adultis peſtiferos fuiſſe. Etenim viſum, animam, & alloquium eorum tabem contractis corporibus & morbum afferre. *Plut. lib.5. Conuiu. quæſt.7.*

CONSILIO, ARTE.

☞ *De his quoque ſub iniuſtitia profana loco. Ex tit. Veneno petiti, & interfecti, huc non pauca accommodari poſſunt.*

FINIS. VENEFICIA IN GENERE.

☞ *Vide Tit. Miracula magica.*

CIRCE Solis fuit filia, Medeæ amica. De matre non conuenit: Cicero Aſteriam Latonæ ſororem dicit: Homerus Perſan Oceani filiam. Diodorus aliter fabulam narrat. Peritiſſima fuit virium herbarum, & philtra excogitauit, nupſitque Scythæ Sarmatarum regi, quem venenis ſuſtulit. Ideò à ciuibus pulſa, in inſulam quandam Oceani deſertam fugit, ſeu, vt alij tradunt, in promontorium, quod de eius nomine Circeios nominant. Circeium ſunt qui inſulam putent, ſed promontorium eſt in modum inſulæ deformatum, vt inquit Strabo.

In maiore Pharmacuſſarum ſepulchrum Circes oſtenditur. Hæc maga, quæ ſocios Vlyſſis in varias beſtias mutauit, ce-
A lebratiſſima eſt libris Homeri, Theocriti, Virgilij, & cæterorum poëtarum, tum etiam qui ſoluta oratione ſcripſerunt *L. Vines in l. 18. Aug. de ciuit. Dei, c. 17.*

IN SPECIE. VTPVTA:

Amatoria.

☞ *Exempla aliquot ex aſtutiæ amatoriæ titulo petantur.*

Iynx Suadelæ filia, cùm Iouem pharmacis in ſui deſiderium attrahere conaretur, à Iunone in auem ſui nominis mutata eſt, quam Motacillam vocant Latini. *Natalis Comes Mythol. Lib. 6. capite 6.*

Hoſtilia.

☞ *Conſule locum Stratagematum, in Commeatu corrumpendo.*

OCCA, Hengiſti F. Saxonum dux, ab Hur. Ambroſio Britannorum rege profligatus, pactis in quatuor menſes induciis, Copam Saxonem ſubornat, vt Monachi habitu medicíque profeſſione aſſumpta, regem, qui hectica febre laborans remedia nulla reſpuiturus videbatur, veneno tolleret. Egit ille perſonam tam dextrè, vt tandem ſoporifero poſt longas
B vigilias exhibito, quem dormire putabant aulici, mortuum inuenerint. *H. Boëthius lib. 9.*

ALFONSVS Cardinalis, Pandulphi Petruccij Senenſium tyranni F. vnà cum fratre Borgheſio à Leone X. Pp. tranſlato ciuitatis imperio in Raphaëlem Petruccium, domo pulſus, Vercellium circumforaneum Chirurgum maximis pollicitationibus perpulit, vt in necem Pontificis operam præſtaret, ſi curandæ fiſtulæ ergo, quæ illi in ima ſede abſceſſus nata erat, excluſo vetere medico vocaretur. In hanc ſpē Alphonſus Vercellij peritiam atque felicitatem laudando, per Iulium Blancium Leonis cubicularium, & Cardinales gratia familiaritatéque valentes aſſiduè commendabat: iamque exturbato vetere medico, locus Vercellio erat patefactus, niſi Leo cunctis aduerſantibus ſalutari quadam verecundia, minimè ſe nouo medico aperiendum eſſe iudicaſſet. Detecta autem re per interceptam epiſtolam arbitrariis conſcriptam notis, Alfonſus captus carcere ſtrangulatur, Vercellius & Antonius Alfonſi ſcriba curru per vrbem circumducti, carptímque diſ-
C cerpti, candentium forcipum morſibus, ad extremum ſtrangulati, in fruſta ſecti ſunt. Cardinalibus tribus crimen falſis, & ſupplicibus, Leo clementer ignouit. *Iouius in Leone.*

VENENO EXTINCTI.

QVO, QVALI. VTPVTA.

Aqua Stygia.

ALEXANDER Macedo ab Iola prægustatore, Antipatri ad regnū aſpirantis filio, veneno aquæ Stygis Arcadia potus eſt. Curtius teſtis eſt, venenum illud per Caſſandrum allatum fuiſſe, traditúmque Fratri Iolæ. Conuenit inter ſcriptores, Ariſtotelis infamia & maxima nota excogitatum. *Cic. in Tuſc. quæſt. lib. 2. & lib. de Diuinat. Strabo lib. 1. Plinius lib. 30. cap. vlt. Pauſ. in Arcad.* Veneni extemplo ſuſpicionem nemo habuit. Sexto demùm anno autumant indicio delato Olympiada multos necaſſe, oſſa etiam proieciſſe mortui Iolæ, pincernæ, filij Antipatri, quaſi venenum hic miſcuiſſet. Qui verò auctorem Ariſtotelem huius facinoris perhibent Antipatro fuiſſe, atque omninò per illum allatum virus: hi Agnothe-
D mum quendam, qui id ex Antigono rege audiſſet, narraſſe referunt. Venenum aquam frigidam fuiſſe, & inſtar glaciei gelidam, quæ Nonacride ex petra quadam reſudet: eam, ſicut tenuem rorem, excipientes aſini vngula reponere. Nullo enim vaſe alio poſſe; verùm erodere rigore ſuo & acrimonia omnia. Maxima pars tamen eam veneni fabulam prorſus exiſtimant commentitiam, habentque argumentum non leue: quòd diſſentientibus per multos dies ducibus, corpus, cùm locis feruidis & æſtuoſis iacuiſſet, non curatum, eiuſcemodi veneni nullum veſtigium præ ſe tulerit, verùm ſine liuore & tabe permanſerit recens. *Plut. in Alex.*

Hydrargyro.

Cùm Seplaſiarius quidam ardentiſſima febre correptus, ſiti intolerabili vexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium deſcendiſſet, vt aliquid ad potandum inueniret: fortè fortuna in argenti viui vas incidit, multúmque ex eo potauit, aquæ fortaſſe vice: poſtea ſtatim in ſuum cubiculum ſe recepit, vbi paucis poſt horis congelatus interiit. At cùm eius domeſtici, ſub cadauere magnam argenti viui quantitatem inueniſſent, iam per ſedem egreſſi, aduocarunt medicos, vt eius rei, quam miraculum exiſtimabant, diligenter cauſam inueſtigarent. Ij ſtatim ex pharmacopolio argenti viui vas adferri iuſſerunt. Quod vbi ferè vacuum reperiſſent, rem vti ſe ha- E
buerat deprehenderunt: auxitque fidem, quòd euiſcerato homine, adhuc argenti viui libram in eius ventriculo inuenerunt: quin & ſanguinem circa cor concretum. *Matthiolus in l. 6. Dioſc. ex Conciliatore.*

Gemma.

TRISTANVS CIBELETVS Cyprius, Ferdinandi regis Neapolitani ad petendas Catharinæ reginæ Cypriæ nuptias legatus captus, propterea quòd poſt regis Cypri mortem tumultu excitato Andream Cornelium reginæ patruum interfecerat, exulque factus fuerat, ſui pœnas ſceleris ſe perſoluturum ſciebat, adamante, quem in anulo geſtabat, per hos in ſtomachum recepto, aquâ inſuper, quæ metalla diuidit, epotâ, dum portaretur, interiit. *Bembus l. 1. Veneta hiſt.*

Gypſo.

C. PROCVLEÏVS, Auguſti Cæſaris familiaritate ſubnixus, in maximo ſtomachi dolore gypſo poto, conſciuit ſibi mor- F
tem. *Plin. lib. 36. cap. 24.*

CONRADO III. Imp. Iconium obſidenti, Græco aſtu, Emanuël, qui tum Byzantij imperabat, inſidiatus eſt. Nam quum eius precibus & ſuaſu Germanus ex Boſphoro ad hoſtes penè præcipitem extraxiſſet exercitum, perfidus Imperator facinus commentus eſt impium & deteſtabile, gypſum contuſum & in ſpeciem farinæ redactum triticeis commeatibus immiſcuit, quos ex Byzantio mittebat in caſtra, eoque cibatu tanta vis Militum breuî conſumpta eſt, vt negotio infecto obſidionem ſoluere coactus ſit rex alioqui inuictus, qui ſuorum clade conſternatus, relictâ Aſiâ domum per Thraciam abiit. *Sab. lib. 4. En. 9.*

Cicuta.

THERAMENES cùm in quadam domo verſatus inde prodiiſſet, illa ſubito lapſu corruit. Atqui cùm reliqui Athenienſes alij aliunde ad eum confluerent, & inopinatæ ſaluti congratularentur, ille præter omnium opinionem reſpondit: O Iupiter cuinam me tempori reſeruas? Nec multò poſt à triginta tyrannis de medio ſublatus eſt, coactus cicutam bibere: G
quam forti animo propinauit pulchro Critiæ, qui vnus erat ex tyrannis. *Ælian. l. 9. de Var. hiſt.*

EVPHRATES Philoſophus ſponte de vita cicutæ hauſtu exceſſit, veniam impartienti Adriano, quia eſſet annis feſſus, & morbo diuexaretur. *Dion.*

SOCRATES ab Athenienſibus iniuſta de cauſa morti deuotus, tritam in calice cicutam hauſit: cuius vis cùm in præcordia & venas ſerperet, iacuit reſupinus. *Cic. 2. Tuſc. quæſt. & Ouid. in Ibin. & Sab. l. 1. cap. 5.*

PHOCION ab Athenienſibus damnatus ad mortem cum ſociis, conſumpto ab aliis veneno, carnifex negabat ſe daturum, niſi numerarentur duodecim drachmæ. Tanti enim venire cicutæ vnciam. Phocion itaque, ne per illius contentionem mora fieret morti, accito ad ſe cuidam ex amicis: Quandoquidem, inquit, Athenis ne mori quidem gratis licet, quæſo dato huic pretium. *Plut. in Græc. Apoph.*

In Coorum inſula omnium ſalubertima, ſenio confecti antequam aduerſa valetudine corripiantur, alij papauere, alij cicutâ ſibiipſis mortem accerſunt. *Heraclides in Politiis.*

Opio.

Pater Licinij Cecinnæ viri Prætorij Bauili in Hiſpania tæ- H
dio morbi hauſto opio periit. *Plin. l. 20. c. 18.*

NELEVS plebeius homo in certamine equeſtri victor Patauij dum galeam reſpirādi causâ deponit copioſo intus opio illitam clam ab inuidis, periit. *Card. de Subtil. c. de Admir.*

Aconito.

CALPHVRNIVS Beſtia vxores dormientes digito aconito illito necare ſolebat. Fabulæ narrauêre, è ſpumis Cerberi canis natum, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, vbi monſtratur is ad inferos aditus, gigni. *Plinius lib. 27. cap. 2.*

Fungis.

☞ *Medicatis fungis mortui ad Cibo venenato extinctos referendi.*

EMPARCHIDES Euripidem Poëtam ſcribit in Icarum aliquando nauigaſſe: qui cum in agris Mulierem cum duobus adultis filiis, & virginem puellam lethiferos fungos comediſſe vidiſſet, ac idcirco poſtea, mortuos, hoc fecit epigramma.

A
Ὦ τὸν ἀγήραντον πόλον αἰθέρος ἥλιε τέμνων,
Ἆρ' εἶδες τοιόνδ' ὄμματι πρόσθε πάθος,
Μητέρα, παρθενικήν τε κόρην, δισσούς τε συναίμους,
Ἐν ταυτῷ φέγγει μοιριδίῳ φθιμένους.
Sol qui perpetuo cœlorum tramite curris,
An viſum facinus huic ſimile antè tibi eſt?
Pars eadem lucis geminos cum virgine fratres
Abſtulit, & matrem: quatuor urna tegit.
Athenæus l. 2. c. 22.

Fungi ſuilli familias nuper interemêre, & tota conuiuia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos, & centuriones. *Plin. l. 22. c. 23.*

Iouianus Imperat. hyeme Ciliciam & Galatiam petens, Dadaſtanis obiit, fungo venenato deuorato. *Suid.*

Porri ſucco.

Fama eſt, Melam equeſtris ordinis reum ex procuratione, à Tiberio principe accerſitum, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorum argenteorum pondus hauſto confeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium eſſe. *Plin. l. 19. c. 6.*

Cantharidibus.

B Scortum quoddam, quò iuuenem quendam in ſui amore detineret, lauta cœna excepit, additis etiam conditibus puluiſculo cantharidum conſperſis. Poſtera die cùm merum ſanguinem ano virgáque rigida redderet, Medicos vocauit, qui ſtatim, ex prædictis, quæ ipſi abundè aderant, ſymptomatibus, intellexerunt ei cantharidas exhibitas fuiſſe, & remedia opportuna adhibuerunt. Sed fruſtranei omnes illorum fuêre conatus. Interiit enim ille non remediis conuenientet præſcriptis deſtitutus, ſed veneni efficaci contumacia victus.

Lepore Marino.

Coſſinus eques Romanus, amicitia Neronis notus, cùm Lichene laboraret, vocato ex Ægypto medico, cantharidum potu ab eo interemptus eſt. *Plin. l. 19. c. 4.*

Titus Imperat. vt Philoſtratus memorat, necatus eſt à Domitiano, veneno leporis marini propinato: quo Neronem quoque tradunt multos in conuiuiis ſuſtuliſſe: quum ſæpiùs admonitus ab Apollonio eſſet, vt à propinquiſſimis caueret. *Cuſp.*

Sanguine taurino.

C ☞ *Vide Titul. Suffocati ſanguine taurino.*

QVOMODO,

Cibo.

Claudius Imp. cùm ſigna pœnitentis & matrimonij Agrippinæ & adoptionis Neronis dediſſet, veneno ob hæc eſt tentatus, quod aliqui tradunt ab Agrippina ipſa boleto medicato, quem auidiſſimè comederat, oblatum, à Locuſta verò muliere ita præparatum, vt mentem turbaret, & mortem differret: aliqui per Halotum ſpadonem prægustatorem in arce, cum ſacerdotibus epulanti ſubminiſtratum: quo extinctus eſt ſexageſimoquarto ætatis, Imperij decimoquarto anno, vt teſtatur *Suet. & Eut. l. 8. Tac. l. 12.* Xenophontem medicum ab Agrippina adhibitum refert, qui pinnam rapido veneno illitam, faucibus eius demiſiſſe creditur, haud ignarus, ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. *Plin. l. 22. c. 22.* Quo facto, inquit, illa terris venenum alterum,
D ſibique ante omnes Neronem ſuum dedit. Celebre eſt, Dionis teſtimonio, Neronis dicterium, τοὺς γὰρ μύκητας θεῶν βρῶμα εἶναι: id eſt, eſſe deorum cibum fungos dicebat: quoniã fungi eſu Claudius eſſet in deos tranſlatus. *Cal. l. 6. c. 12. A. L.*

Marulus in Epigrammatis ſcribit, Biliotum aſtrologum, aſperſis veneno boletis, inſtar Claudij periiſſe, vt ait:

Dum cauet aſtrologus perituris ſidera nautis,
Dum ſibi boletis non cauet, ipſe perit.

Sancius I. Aſturum rex pomo venenato à Gundiſaluo principe trans flumen Dotij, quem imperata facere armis coëgerat, ſublatus eſt, an. 975. *Rod. Tol. l. 3. rer. Hiſp. c. 10.*

Carolus Ioannis Boëmorum regis F. (qui pòſt ad imperiũ peruenit) contra Gibellinos patris in Italia vicarius, res gerebat pace & bello, Veneficus quidam Papiæ mutum ſe eſſe fingebat, & per hoc quaſi naturæ vitium facile ſe in aulam, dein per operas ſuas, quas quotidie promptiſſimas coquis præſtabat, in coquinã ſe inſinuauit. Paſchæ dies & feſto & epulis celebris erat, cùm ille cibis maturiùs venenum infunderet, quàm Carolus à ſolemni ſacro rediens ad prandium diſcumberet. Aulici famis impatientes, ad ſumendum ientaculum à ſacris ſe ſubducunt, & omnes, qui ſeorſum ientarunt, mortui reperti ſunt, inter quos præcipui Ioannes à Quercu, quem pater E aulæ Caroli Magiſtrum dederat, & Ioannes ab alta Eccleſia, cibi ſicut Simon à Ceycla poculi adminiſter. Carolus in alia domo prandium ſibi adornari iubet. Inter prandendum illò quoque veneficus ſeſe ingeſſerat: Carolus, viſo adoleſcente in peregrinum modum detonſo, quiſnam ſit interrogat, mutum eſſe aulici reſpondent, & ſatis diu in aula verſatum. Capiatur, inquit, confeſtim quiſquis ille eſt, ac quæſtioni & tormentis ſubiiciatur, donec exploratum habeamus, verè an fictè ſit elinguis. Tortus fari cœpit, auctorem tanti ſceleris Vicecomitem Mediolanenſem eſſe prodidit. *Dubr. l. 21.*

Galeacius & Barnabas Vicecomites fratrem Matthæum, quòd aliquando in cœna, laudantibus fratribus principatus dignitatem ſubiunxiſſet: Id quidem ſine controuerſia verum eſſe, modò quis principatus ſocio, conſortéque careret: veneno ſuillis lumbis, quibus Matthæus mirificè delectabatur, illito, ſuſtulerunt. *Iouius in vita Matth.* F

Barnabas Vicecomes, à Ioanne Galeacio patruele captiuus factus, & in Tritianam arcem à ſe ædificatam deductus, ſeptimo carceris menſe, cùm regnaſſet annos triginta, vixiſſet ſexaginta ſex, veneno faſeolis indito, vt fama tum fuit, extinguitur: eò quidem æquiore animo tolerata calamitate, quòd in manibus Donninæ Portæ adamatæ antea concubinæ, in ipſa extrema vitæ ſorte non planè miſer, expirarit. Hæc calamitatis vltrò conſors ſupremum in tantis ærumnis miſero ſeni ſolamen attulerat. *Iou. in Barnaba.*

Potu.

Cùm Veneti, duce Vitali Michaële, contra Emanuëlem Conſtantinopolitanum Imperatorem claſſem inſtructiſſimã miſiſſent, Emanuël ſceleratiſſimus Princeps in Chio inſula, compoſitionis ſpecie, Venetos detinuit, & illic fontes & flumina veneno infecit. Magna igitur pars exercitus amiſſa, & vniuerſa Iuſtiniana familia nobiliſſima extincta, cùm ex ea omnes, qui per ætatem arma ferre poterant, ad id bellum exiuiſſent. *Sab. l. 7. Dec. 1. P. Marcel. in vita Vital.* G

Occa Angloſaxonum Rex, Vterum Britannorum Regem in VValiam fugauit. Illic dum febre correptus æſtuaret, limpidæ aquæ hauſtu è proximo fonte, quam quidam Saxo ad id ſubornatus toxico infecerat, eſt extinctus: poſteaquam Britannicarum rerum potiri inceperat, anno decimo octauo, Chriſti 522. *L. Boeth. cap. 9.*

Mercatores duo non longè ab vrbe Tholoſana, interim dum pararetur prandium, in hoſpitij hortum deambulandi causã progreſſi, folia ſaluiæ legerunt, eaque vt lecta fuerant, in vinum ſuum merſerunt. Nondum pranſi erant, cùm illis repentina vertigine prehenſis totum diuerſorium ſuſque deque verti viſum eſt, tum occæcati in ſyncopem lapſi ſunt, obortis per interualla conuulſionibus interruptam. Cæterùm labris linguáque nigricantibus balbutiebant, aſpectu toruo & horrido, cum effreni vomitu, ſudore frigido, mortis quæ mox illis in altum tumorem toto corpore ſublatis, contigit, prænuncio. Cùm de veneno ipſis exhibito iuſtitiæ eius municipij cuſtodibus iniecta eſſet ſuſpicio, manus in hoſpitij dominum omneſque conuiuas iniectæ ſunt. Quæſtione habita, conſtanti & vna voce ſinguli reſponderunt: Iiſdem mortuos illos cibatos potionatoſque, quibus & reliqui hoc vno excepto, quod ſaluiam vino ſuo non affudiſſent. In hortum veniunt, ſubterraneum foramen ad ſaluiæ radicem inueniunt totum bufonibus differtum, qui inſtillata aqua tepida illecti, fidem fecerunt, venenum à ſe in plantam illam & ſaliua & vrina illatum fuiſſe. H

Pharmaco.

☞ *Vide Tit. A medicis necati.*

Conſtantinus Magnus Imperat. iam ſenex, Perſis Meſopotamiam diripientibus bellum indixit, parataſque ad hoc opus copias eduxit, claſséque tranſuexit. Ipſe Sotiropolim vrbem petiit, quæ Pythia antea vocata eſt, vt aquis calidis ſenile corpus foueret, viribus pro ætate conſeruandis. Priuſquam ſe ablueret, medici pharmacum dedêre: miniſtri corrupti pretio ab affinibus, nocua immiſcuêre. Ille intrepidus poculum ebibit: pòſt paulò incidit in morbum, quo ingraueſcente, ductus eſt in villam publicam prope Nicomediam, ibique mortuus eſt, cùm vixiſſet annos 66. ac imperaſſet. 32. *Cuſp.*

Balduinus III. Rex Hieroſolymorum, Antiochiæ ante ingruentem hyemem pro more pharmaco quodam vſus, cui ve-

nenum immixtum credebatur, dyſenteria & febri correptus, interiit (pharmaci certè reliquum cani porrectum, eum enecuit) A anno regni 24. Salutis 1163. *Tyrius.*

SS. Euchariſtia.

VICTOR tertius, Gregorij VII. Succeſſor, veneno calici primæ Miſſæ mixto periit. *Malmesbur. l. 3. c. 39. & Volat. l. 32.*

HENRICVS Lucelburgenſis Imper. exacerbatus à Turrianis dum Guelfam factionem perſequitur, rebellium Florentinorum & Senenſium terras ferro ignéque vaſtabat. Inſtabat beatiſſimæ Virginis dies, quo in cœlum ab Angelis aſſumpta eſt, quo ſolitus erat Cæſar, omnibus intermiſſis negotiis, rebus diuinis vacare. Manè itaque poſt peracta ſolennia, cùm de more ſacroſanctam Euchariſtiam acciperet à fratre Ordinis Prædicatorum Bernardo ſexagenario, à Florentinis & Roberto Siciliæ rege ſubornato, illicò incepit ægrotare. Ferebatur monachus ſub vnguibus venenum habuiſſe, quo & hoſtiam & calicem infecerat: moxque dehinc abiit. Inualeſcente morbo, Cæſari conſulunt proceres, vt Piſas reducatur. Quibus reſpondit, ſe in ſeruitio Dei eſſe, nec aliò profecturum. Itaque Beneuentum defertur, vbi animam Deo reddidit. Anno imperij quinto, Chriſti 1313. Piſas delatus B ac ſepultus eſt. *Cuſp. & Volat. l. 23.*

Illitu, Contactu.

CALPHVRNIVS BESTIA, Romæ Vxores aconiti contactu dormientes interficere ſolebat. *Plin. 27. cap. 3.*

NESSVS Centaurus ſtuprum Deianiræ, Herculis vxori, illaturus, ab Hercule ſagittâ conficitur. Qui vbi vim graſſantis veneni in ſe ſentire cœpit, Hercule in Eueni traiecti occupato, Deianiræ perſuadet, amatorium virus ſuo cruori ineſſe. Fore igitur, vt ſi eo ſanguine, quo Herculis ſagitta eſſet illita, mariti interior inungeretur tunica, ſi quando eam maritus induiſſet, nullam amplius eſſet puellam, præter eam, quæ dediſſet, amaturus. Non multò pòſt Hercules facturus ſacra in Cineo monte, ad vxorem Deianiram mittit, vt ſibi veſtem, qua in ſacris vti conſueuerat, tranſmitteret. Deianira per Lycam de Ioles pellicatu certior facta: tunicam concreto Neſſi ſanguine, in hunc vſum aſſeruato, illinit. Quam Hercules indutus, veneno tactus, & intolerandis doloribus victus, Lycam primò interfecit: dein conſulto oraculo, ſeipſum in Oeta monte, extructa pyra, exuſſit. *Sab. l. 8. Enn. 1.*

C Cùm Manuël Comnenus Græcorum Imp. Hunnis Stephanum (cui Mariam ex fratre neptem vxorem dederat) Saxæ (ſeu Geiſæ) Pannoniæ regis fratrem, vellet obtrudere regem: Hunni per miniſtrum quendam eius, Thomam, largitionibus corruptum, venenum illi propinarunt. Is enim, cùm fortè Sthepanus venam inciſiſſet, veneno ictum innuxit: quod in totum corpus diffuſum, correptis vitalibus, hominem celeriter confecit. *Nicet. l. 4.*

OTHO II. Imp. victus turpiter à Græcis, à Piratis captus, & redemptus, vt ignominiam fugamque vlciſceretur, collectis diſperſi exercitus reliquiis, Beneuentum incendit, vrbemque vaſtauit. Sed dum incautè nimis Græcos atque Saracenos perſequitur, ſagitta venenata vulneratus, Romam rediẽs, poſt paucos dies diem ſuum obiit, decimo Imperij ſui anno, in porticu baſilicæ S. Petri, labro porphyretico ſepultus.

OTHONI III. Imp. vxor Creſcentij Romani conſulis (quem vt ſeditioſum interfici iuſſerat) xenij prætextu dono dedit chirothecas veneno litas, in pignus amoris. ☞ *Vi-* D *de titulum ſuperiorem §. chirotheca.*

LADISLAÜS Caroli F. rex Neapolitanus, pacem Florentinis anno 1417. dedit ea lege, vt virginem formoſiſſ. omnium indigenarum in vxorem ſibi darent. Pater virginis mendicus filiæ pudori metuens, pannum venenatum; quo in geniali thoro regem abſtergeret, tradidit. Quo illa parùm cautè vſa, & regi & ſibi mortem accerſiuit. *Challec. l. 5.*

VNDE SVMPTO. Vbi ſeruato. In

Annulo.

CN. POMPEII tertio Conſulatu, duo millia pondo auri è Capitolini Iouis ſolio ſurrepta periêre; à Camillo ibi condita. Æditnus cuſtodiæ eius comprehenſus, fracta in ore annuli gemma, ſtatim expirauit, & indicium ita extinctum. *Plinius lib. 33. cap. 1.*

ANNIBAL Amilcaris filius, dux Carthaginenſium, poſt L. Cornelium Scipionem, patrem Scipionis maioris, ſuperatum, Sempronium ad Trebiam, C. Flaminium ad Thraſymenum magnis cladibus affectos, P. Æmilium apud Cannas cum toto exercitu deletum, Claudium Marcellum occiſum: à Scipione iuniore poſtremò victus, & fugatus, ad Antiochum primùm, deinde ad Pruſiam Bithyniæ regem confugit, vbi ſeptem occultos exitus è domo confecerat, ne à quopiam intercipi poſ- E ſet. De cuius fide dubitans, quoniam videbat Flaminium legatum à Romanis miſſum, ac ſe paulatim à militibus circumſeptum, venenum (quod in annulo gerebat) hauſit.

Calamo.

DEMOSTHENES orator Athenienſis, ex Demadis decreto multandus capite fugiens in Calabriam inſulam Ægei maris, in templo Neptuni ab Archia Tyrio actore tragœdiarum, Antipatri (qui Alexandro ſucceſſit) ſatellite, cùm deprehenſus eſſet, ſumpto calamo, quaſi priùs litteras ad Antipatrum ſcripturus, venenum illic incluſum exhauſit, ſtatimque moribundus cecidit. *Cælius l. 7. c. 13. A. L.*

Crico.

Scribit Eratoſthenes, Demoſthenem in crico pertuſo, quod eſſe brachij geſtamen quidam interpretantur, præſidio vltimorum caſuum, conſueſſe venenum geſtare incluſum, quod etiam hauſerit intrepidè, ne quid indignum tanta vir- F tute à Macedonibus pateretur. Hinc natum, vt quod ſpeciem quidem habet extrinſecùs, & oculos aſpectu iucundo allectat, intus verò perniciem ſeruat euidentiſſimam, Cricum dicamus Demoſthenis, *Idem.*

Cneſtide.

CLEOPATRAM in cneſtide concaua, crinibus implexa occultáque venenum habuiſſe, produnt nonnulli. Cneſtidem ſunt qui laminulam interpretentur. *Cal. l. 8. c. 23. A. L.*

QVO EFFECTV. Veneno confecti.

Tardo, lento, tabifico.

ALEXANDER VI. Pont. Gemem Othomannum, Baiazetis II. Turcarum regis fratrem, quẽ paulò antè Carolo VIII. Galliæ regi tradiderat, lento veneno ſuſtulit, lethifero puluere, ſaccaris, quibus Turca poculis omnibus vteretur, miſto Is erat puluis ad fallendũ candore mirabili, nec iniucũdo admodũ ſapore, qui non acriore vi protinus, ſicuti præſentanea venena, ſpiritus vitales opprimeret: ſed ſenſim venis illabendo exitiabili tarditate graſſaretur: Quo poſtea Alexander opulẽtos aliquot ſenatores, & poſtremò ſeipſum incautè mutata la- G gena, ſuſtuliſſe ferebatur. *Iouius l. 2. Hiſt.* Eius mors à Pontifice procurata fuiſſe credita eſt: ſiue quòd eum inuitus regi cõceſſiſſet, atque idcirco ſe libris auri quadringentis, quas quotannis à Baiazete acciperet, priuaſſet: ſiue quod Caroli gloriæ inuideret, metueretque ſi fortè aduerſus Turcas res ei proſperè cederent, mox ſuas cogitationes ad ipſum conuerteret. Nec defuêre, qui crederent, Baiazetem, cognito regis Galliæ in Italiam apparatu, per Georgium Pucciardum, Pontificem pecunia corrupiſſet, vt Gemem vita priuaret. *Guicciard. l. 2.*

Veloci.

Omnium venenorum ocyſſimum eſt aconitum, ita vt tactis quoque genitalibus feminini ſexus animalium, eodem die inferat mortem. Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurnio Beſtia Vxores. M. Cæcilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, Eius in digito mortuas. *Plin. lib. 27. cap. 2.*

QVI VENENO PERIERE.

Prophetæ.

MAHOMETES Pſeudopropheta pluribus bellis geſtis, aliis ſecundis, aduerſis aliis, poſtquam annos in ſuis erroribus ac ſceleribus vixiſſet 40. veneno periit à domeſticis dato in Arabia, per Gardigenæ vxoris cognatos, & ſuum quendam conſobrinum. *Cuſp.*

PONTIFICES.

Fuêre, qui exiſtimarent, Leonem X. Pontificẽ indito poculis veneno fuiſſe ſublatum: nam cor eius atri liuoris maculas oſtendit, & lien prodigioſæ tenuitatis eſt repertus: quaſi peculiaris & occulta veneni poteſtas totum id viſceris exediſſet. Ob id coniectus eſt in carcerem Barnabas Malaſpina miniſter à poculis, non obſcuro indicio, quòd Leonem pridie quàm decumberet, in cœna poſt hauſtum vini calicem, ſtatim obducta & triſti fronte ab eo quæſiuiſſe conſtabat, vndenam ſibi adeò amarum & inſuaue vinum propinaſſet. Adauxit quoque patrati ſceleris ſuſpicionem, quòd ipſe ſub auroram, cùm ſeptima noctis hora Põtifex expiraſſet, ſpecie venãdi cum canibus Vaticanam portam exiuiſſet, adeò vt à prætorianis vti fugitiuus caperetur: his ſcilicet admirantibus diſſolutum hominis ingenium, qui intempeſtiuas abſque vllo pudore quæreret voluptates, cum tota aula, extincto beneficentiſſimo

tiſſimo domino, in lachrymis & luctu verſaretur. Sed Iulius Medices inſigni prudentia de veneno quæſtionem haberi
A vetuit, ne in nomen alicuius magni principis inexpiabili cum inuidia quæreretur. Sed qualiſcunque Malaſpinæ animus fuerit temerè non affirmauerim: is certè poſt nonum annum alterius ambigui criminis reus, quaſi reſeruata à diis in eum diem impij flagitij pœna, Mediolani capitali ſupplicio punitus eſt. Sunt & qui potiùs crederent, venenum pilulis ex aloë, quibus per hebdomadam ad ſubducendam aluum vtebatur, ſumptum fuiſſe decepto ſcilicet Serapica cubiculario, qui eas in loculo, vti ad frequentem vſum, negligentiùs ſeruare conſueuiſſet, nam biduo, antè quàm Leo moreretur, Lesbius, abaci præfectus, nullo concepto morbo interiit, cùm duas ex his pilulis de more ad tuendam valetudinem fortè ſumpſiſſet. *Iouius in Leone X. lib. 4.*

Cardinales.

Ioannes Cornetanvs, patriarcha Alexandrinus, quem alij Vitellicum appellabant, quòd contra Florentinos cum Philippo duce, inuito pontifice Eugenio quarto, conſpiraſſet, per inſidias captus in tranſitu pontis, ac in Hadriani mole cuſtoditus, ab Antonio Rido Patauino, arcis præfecto, veneno ſublatus eſt. *Volater. l. 22. Anth.*

B *Reges, Imperatores, Principes.*

Ariapses, Artaxerxis Mnemonis Perſarum regis F. ex inani terrore paternæ indignationis, Ocha fratre per regis cubicularios illud ſubornante, venenum bibit. *Plutarch. in Artaxerxe.*

Diocletianvs Imperator Nicomediæ, ſeu (vt nonnullis placet) Salonæ in patria veneno ſublatus eſt, cùm vixiſſet annos 74. imperaſſet 20. *Volater. l. 23. Anthrop.* Alij à Licinio & Conſtantino grauiter litteris obiurgatum, quòd Maxentio diceretur fauiſſe, metu ignominioſæ mortis, ſua ſponte venenum hauſiſſe teſtantur. *Aurelius.*

L. Vervs Imper. Altini periit, in Pannoniam profecturus. Fuit eius mors ſuſpecta, quaſi veneno à Fauſtina oſtreis indito perierit, quòd ille parum occultum habuiſſet inceſtum, quod cum ea feciſſet, ſed Lucillæ coniugi ſuæ, quæ Marci & Fauſtinæ erat filia, retexiſſet: quæ fama non multum à Fauſtinæ vita abhorret. Eſt & Marcus ea infamia aſperſus, quaſi ipſe, non alius, in vulua ſuilla venenum dederit, collegæ vitam fœtidiſſimoſque mores pertæſus. Capitolinus
C Marcum crimine abſoluit, ſanctioris vitæ argumento adductus. *Sab. l. 5. Enn. 7.*

Martianvs Imperat. quamuis Atilæ atque Zenonis Iſauri pluriumque inimicorum exitus infelices vidiſſet ipſe felix, tamen non diu vixit. Nam anno ſexto, & menſe ſexto eius imperij, naturæ conceſſit, conſpiratione Aſparis, qui ei venenum perhibetur dediſſe. Qua de cauſa poſt creationem noui Principis, cùm filius Aſparis Ardaburius Cæſar eſſet à Leonte pronunciatus, populus iuſtâ vindictâ patrem interfecit cum filio. *Cuſp.*

Romanvs Iunior Romani Lacapeni Imp. ex filia nepos, anno imperij 13. ex veneno periit. *Volater. l. 23. Anth.*

Antharis, Longobardorum Rex, Theodelidæ maritus, cum ſex regnaſſet annos, inſidiis domeſticorum apud Ticinum extinctus eſt venenato poculo, Nonis Septembris *Paul. Diac. l. 4. de geſtis Long.*

Carolvs Calvvs Imp. ex Italia reuertens, cùm Alpes attigiſſet, repentina febri corripitur, & ex Sedechiæ Iudæi medici ſibi dilecti ſententia, præſentis remedij gratia puluerem quendam mortiferum hauſit, atque inde Cinisium mon-
D tem aſcendere cœpit. Vbi verò ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingrauaſcentis morbi magnitudine, & veneni ſæuitie conflictatus, Richildem vxorem, quæ apud Mauriennam erat, acciuit, atque in eius complexu vndecimo die, pridie Nonas Octobris animam efflauit, anno 877. *Sigon. l. 5.*

Lvdovicvs Balbvs, cùm biennio cum Carolo Craſſo fratre ſuo imperaſſet, veneno ſublatus eſt.

Arnvlfvs Imp. contra Guidonem ducem Francorũ cũ multis copiis Longobardiam ingreſſus, Pergamũ vrbem cepit, & comitem eius Ambroſium de laqueo ad portam ſuſpẽdit. Ea re territæ cæteræ vrbes, deditionẽ fecerunt. Paulò poſt Romam à Pontifice Formoſo accerſitus propter ſeditionem ciuium, expugnatis muris eam cepit, & hoſtes Formoſi capitali ſupplicio affecit. Poſtea contra Guidonem mouit. Sed eo fuga elapſo, vxor eius obſeſſa corrupit miniſtros Imperatoris, qui poculum veneno infectum ei præbuêre: vnde lethargo correptus, poſt triduum periit, anno Domini 901. *Sigebert.*

Bamba Hiſpanorum, ex hauſtu veneni, quod ab Eryngio Receſuindi opera datum, rumor eſt, incidit in grauiſſimum E
morbum, & ex eo tandem periit. *Ritius Neop. l. 2. Reg. Hiſp.*

Sanctivs I. Hiſpanorum Rex, ab habitu corporis cognomento Craſſus, à pinguedine ad maciem herbæ auxilio, deductus, haud multò pòſt exceſſit, non ſine dati veneni ſuſpicione. *Ritius l. 2. Regum Hiſp. prope finem.*

Childebertvs à Guntranno Aurelianenſium rege adoptatus, atque regni hæres declaratus, hauſtu veneni periit. *Michael Ritius l. 1. de Reg. Franc.*

Lvdovicvs Bauarus Imp. cùm ad menſam haberet Burgrauium de Nurenberga, qui illum familiariter ſolebat adire, ſenſit ex more veneni punctiones. Crebriùs enim hac arte tentatus, ad vomitum ſe prouocans, euaſerat periculum. Sed tum vomitus prodeſſe non poterat, ſuperante vi toxici. In venationem progreſſus, vt incaleſcente corpore, venenum ſuperaret, cùm vrſum ſequeretur, equo delapſus, grauiter læſo corpore, breui pòſt efflauit ſpiritum tumulatus Monaci. *Cranzius lib. 9. Sax. c. 11.*

Ladislaüs, Vngariæ & Boëmiæ rex, dum Pragæ Magdalenam, Caroli Francorũ regis F. ſponſam expectat, vel peſte vel veneno xxxvi. horarũ ſpatio periit, ætatis ſuæ xxii. F
Fama vulgatum eſt, regem Huſſitis infenſum, nuptiarum celebrationem conſultò Pragam tranſtuliſſe, vt confluentibus eò ſub ſpecie nuptiarum principib. Catholicis, Huſſitas circumuentos opprimeret. Id præſentientes Ioan. Rochczana Huſſitarum Epiſcopus, & Georgius Poggiebracius regni adminiſtrator regem veneno necarunt. *Æneas Syluius in hiſtor. Boëm.* plura ſe ſcribere, quàm credere ait. Dira quidẽ tormina ſenſit moriens: & Medici Germani poſteaquã Boëmia exceſſerunt, vulgarunt, non obſcura veneni hauſti ſigna in eo apparuiſſe. *Cromer. l. 23. Bonfin. l. 8. Dec. 3.* Medicos regẽ de veneno aſſumpto monuiſſe ſcribit, illũque reſpõdiſſe, tacerent, ne vnà cum ſuo rege necarentur. Senatus Viennenſis edicto grauiſſimo, ne Boëmicam in ſe ferociam irritaret, eam famam cohibuit, Medicos admonuit, ne ſua dicta confirmarent.

Carolvm IIX. Gallorum regem, conſtans fama eſt, atque etiam *Volaterranus* ſcribit, veneno ſuffocatum. Quod à veritate non abhorret, cùm in ſphæriſterio præter ſpem, ac nihil ſibi timens, exanimatus propè concidiſſe, ac paulò pòſt expiraſſe dicatur.

Franciscvs ter Galliæ anno 1536. Franciſcum Del- G
phinum filium, hæredem regni & nominis deſtinatum, repentino oppreſſum morbo amiſit. Nec defuêre, qui ſuſpicarentur, eum veneno fuiſſe ſublatum. Cuius nefarij criminis repentè reus factus quidam Sebaſtianus Montecuculus pœnas dedit, cùm ab equis in compito in diuerſa currentibus diſcerperetur. Nonnulli præcipiti iudicio eum damnatum ferebant, tanquam inſontem, qui dolore victus inter immania tormenta, vt calamitati ſuæ finem imponeret, ſe reum miſer feciſſet, & auctores tanti facinoris Antonium Leuam, & Ferdinandum Gonzagam Cæſarianos duces nominaſſet. Qui obruti tantæ infamiæ nomine, calumniam temerè impoſitam anxiè diluere contendebant. Cùm nonnulli Delphinum ex nimia iactatione, ludo paruæ pilæ æſtuantem, ſudoréque madentem, frigidam intemperanter hauſiſſe prædicarent (nullis præſertim apparentibus veneni indiciis) quando præcordia viſceráque eo immodico rigore correpta, extincto penitùs innato calore, mortem acceſſierint. *Iouius l. 35. Hiſt.*

Legati.

Ægyptij, cùm viginti Legatos Romam miſiſſent, vt Pto- H
lemæum regem, regno à ſubditis exutum accuſarent: rex per inſidias omnes, & Dionem inprimis, qui eius legationis princeps erat, & à quo conſtabat ſe accuſatum iri, veneno clàm necauit *Dion. Nicæus in Pompeio.*

Germanicvs, Caij Cæſaris pater, conſul iterum creatus, ac priùs quàm honorem iniret, ad componendum Orientis ſtatum expulſus, cùm Armeniæ regem deuiciſſet, Cappadociam in prouinciæ formã redegiſſet, annũ ætatis agens quartum & trigeſimum, diutino morbo Antiochæ obiit, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter liuores, qui in toto corpore erant, & ſpumas, quæ per os fluebãt, cremari quoque cor inter oſſa incorruptum repertũ eſt: cuius ea natura exiſtimatur, vt tinctum veneno, igne confici nequeat. *Suet. in Caligula.*

Gerardvs Andrianvs Mediolanenſis, ab Eugenio quarto Cardinalis creatus, & legatus per Lombardiam, à

Philippo

Philippo Vicecomite, ſuſpectam habente eius potentiam, Viterbij veneno cum 18. comitibus ſublatus eſt. *Garimbertus*
A *lib.4. de Vitis Pontificum.*

Philoſophi.

ANAXOGORAS philoſophus, cùm annis LXXII. vixiſſet, ab Athenienſibus in carcerem coniectus, quòd Solem (quum illi reuertebantur) ignitum lapidem vocaſſet, ibidem epoto veneno interiit. *Hermippus apud. Diog. Plutarch. in vita Periclis* aliter ſenſit.

SOCRATES cicutam carnificis manu in carcere ebibit.

Milites.

APPIANVS ſcribit, Parthos à M. Antonio fugatos, cùm fame premerentur, in quandam herbam incidiſſe, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiſcerentur, aut intelligerent, niſi quòd lapides continuè effoderent, quaſi quippiam magni operis facturi: & ſic debachati bilem demùm euomentes, interirent. At hoc *Plut.* in Antonio Romanis, accidiſſe ſcribit, cùm his è Patria reduceret exercitum.

Sontes.

In Æthiopia Elephantina ophiuſam herbam ſontes bibentes, inſani redditi moriuntur. *Alex. l....c.5.*

A QVIBVS. Putà vel à

B *Seipſis.*

Phila, Demetrij Poliorcetis vxor, ob ereptam à Pyrrho vniuerſam Macedoniam, dolore victa, ſumpto veneno moritur. *Plut. in Demetrio.*

CRITOLAVS Thermopylarum dux (cùm L. Mummius cum Achæis, qui auxilium Bœotios & Chalcidenſes acciuerant, & Q. Cæcilius Metellus, ad Thermopylas bello conflixiſſet) veneno ſibi mortem conſciuit. *Liuius l. 22.*

Statyra & Roxana, Mithridatis à L. Lucullo victi ſorores, quæ annos ferè XL. virginitatem ſeruauerant, hauſto veneno, fraternam mortem comitatæ ſunt. Item Filiæ. *Sab. lib.4. Enn.6.*

Campani ſenatores à Romanis obſeſſi, ex conſilio Vibij Virij, & defectionis eorum, ad Pœnos auctoris, & voluntariam mortem ſeruituti præferentis, veneno ſeipſos interfecerunt. *Sab. l.4. Enn.5.*

LONGINVS, Adriani Imper. legatus, à Decebalo Dacorum rege circumuentus, ebibito veneno, ſeipſum interemit. *Dion. Caſſius.*

IAMBLICVS Procli diſcipulus, magus veritus Valentis
C Imp. iram, cui prædixerat, ſucceſſoris in regno nomen à littera Θ inceptum, cùm ab Imp. quæreretur, ſumpta veneni potione, vitam exuit. *Socr. l.4. c.19. Sozomenus l.6. cap.35. Paul. Diacon. l.12. Zonaras tom.3.*

Carnificibus.

In Æthiopia Elephantina ophiuſam herbam ſontes bibentes, inſani redduntur, ita vt etiam mortem ſibipſis conſciſcant. *Alex. l.3. c.5.*

DINOCRATES Meſſenius captum Philopœmenem, Achæorum prætorem fortiſſ. iam ſexagenarium in carcerem concluſerat: eademque nocte, cùm illi priuatim quoque inimicus eſſet, carnificem ad eum intromiſit cum poculo venenato, tum fortè decumbentem in lacernula, non ſomno ſtratum, ſed mœrore & animi motu oppreſſum. Animaduerſo lumine, & homine, qui aſſiſtebat, ægrè ob infirmitatem ſe colligens, erexit ſe ad ſedendum, acceptoque poculo, rogauit hominem, ecquid de equitibus ſuis, præcipuè de Lycorta, accepiſſet. Quo reſpondente, maximam partem ſaluam eſſe: annuit capite, placidéque intuitus eum: Benè habet, inquit, quòd non vndequaque fuerimus infelices. Nullo alio verbo
D vel voce miſſa, ebibit poculum, atque iterum reclinauit ſe: nec multum negotij præbuit veneno, ſed confeſtim eſt ob imbecillitatem extinctus. *Plut. in Philop. & Iuſt. l.13.*

Medicis.

Cùm ægrotanti Dionyſio maiori fatum imminere videretur, elaborauit Dion gener eius cum eo de Ariſtomaches ſororis & ſocrus ſuæ liberis agere. Verùm medici inſeruientes ſucceſſori Dionyſio, quem ex Doride Locrenſi ſuſceperat, non dederunt ei locum. Vt autem tradit Timæus, etiam medicamentum poſcenti, ſomnificum propinantes, ſenſum abſtulerunt, ſomnumque morti commiſère. *Plut. in Dione.*

ANTONIVS Philoſophus Imper. à medicis, qui Commodo gratificabantur, veneno clàm extinctus eſt. *Dionyſ. Nic. & Xiphilin.*

POSONEM Germanum Caroluus Calus regem Longobardorum fecerat, data ei nepte ſua in vxorem. Quod moleſtè ferens Carlomannus & Carolus, exercitium contra eum duxerunt. Quo cognito, Carolus Caluus in Gallias fugiturus, E
Mantuæ à Sedechia Iudæo medico per potionem necatur, anno Domini 878. *Sigeb. & Regino l. Æmil. l.3.*

GVNTHERVS, comes Schuarzeburgenſis, à Fridanco medico, Caroli IV. Imp. inſtinctu, quo cum bellum gerebat, potionatus medico tamen, licet inuito, prægustante, tertióque pòſt die mortuo. *Cuſp.*

LADISLAVS Caroli F. rex Neapolitanus, puellam Florentinam, medici F. venuſtiſſimam ducturus erat. Pater filiæ pudori metuens, pannum venenatum, quo in geniali thoro regem abſtergeret, tradidit. Quo illa parùm cautè vſa, & regi & ſibi mortem acceſſiuit. *Chalcocon. l.5.*

Diſcipulis.

SENECA à Nerone præceptore coactus, vt quod vellet genus mortis eligeret, venas medico præbuit: veneno demum in balneo hauſto periit. *Suet.*

Eunuchis.

ANDRONICVS COMNENVS Alexium Porphyrogenitum, Manuëlis F. cuius tutor erat, veneno ſuſtulit per ſpadonem Pterygionitem exhibito, opera Mariæ Cæſariſſæ, Manuëlis fi- F
liæ, quæ Alexium Pannonium maritum conſimili fraude ſuſtulit. *Nicet.*

IOANNES ZIMISCES Imp. cùm ad Saracenos multæ vrbes in Oriente defeciſſent, ipſe redactis pleriſque ad obedientiam, domum rediit: atque in itinere, viſis præclaris prædiis, quæ eunuchus cubicularius tenebat, cùm dixiſſet: Dolendum eſſe, ſpadonem tanta bona poſſidere, quæ multorum præſtantium virorum ſanguine parta eſſent: odium eunuchi Baſilij ſibi conciliauit, qui venenum ei per pincernam dedit, quo lenta tabe expirauit, cùm imperium gubernaſſet annos 6. *Zon. Sigeb. Ced.*

Patre.

DEMETRIVS à Patre Philippo, Macedonum rege, ex ſuggeſtione Perſei fratris, falſis criminibus eum apud patrem deferentis, vt ipſe ſolus regno potiretur, veneno ſublatus eſt. *Sab. l.8. Enn.5.*

Matre.

ERICVS, Magni F. patre à proceribus deiecto, rex Sueonum creatus, è Blanca, Francorum orta ſanguine, crudeliſſima ma- G
tre toxico impetitus extinguitur, præfatus, ſe ab eadem matre mortem accepiſſe à qua vitam ſuſcepiſſet. Hanc omnium primam lego, quæ venena apud Sueones miſcere docuerit. Sed nullas aut certè pauciſſimas hactenus habuit in illis terris imitatrices. *Ioan. Mag. l.21. c.5.*

Nouerca.

CONSTANTINVS, Heraclij filius, quarto imperij ſui menſe à nouerca Martina, & Pyrrho patriarcha veneno extinctus eſt. *Sigeb. in Chron.*

VORTIMERVS, Britannorum rex, vrbanarum ac religioſarum rerum gloria cunctis admirationi, Roxienæ nouercæ nonnullorumque Britanniæ magnatum fraude, veneno eſt extinctus, *H. Boethius l.8.*

Socru.

Satyra Artaxerxis vxor, veneno ſublata à ſocru Paryſatide. *Plut. in Artaxerxe.*

Filiis.

BAIAZETES II. Turcorum imperio deiectus, veneno neca- H
tus à Selimo filio. *Iouius in vita Baiazetis.*

Fratribus.

NERO fratrem Britannicum veneno ſuſtulit, opera Iulij Pollionis tribuni; & Locuſtæ veneficæ: cuius corpus vt vidit propter venenum liuore decoloratum eſſe, gypſo obliniendum curauit. At cùm per forum efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypſum, quod adhuc molle & tenerum erat, ablutum fuit, vt nefarium ſcelus non ſolùm audiretur ab omnibus, ſed etiam apertum ante omnium oculos poneretur. *Xiphil. in Nerone, & Tacitus l.13.*

CONRADVS Cæſar, Frederico II. patre mortuo, cùm duobus quaſi annis, quibus tota eſt potitus Sicilia, poſt patris obitum regnaſſet, à Monfredo fratre ſpurio, qui principatum Apuliæ vi arripuit, veneno eſt extinctus, Neapoli ſepultus, ann. 1254. *Cuſp. & Volat. l.3.*

Marito.

CALPHVRNIVS Beſtia aconito vxores dormientes interimere ſolebat. *Plin. l.27. c.2.*

Vxore.

Vxore.

LAODICE regina Syriæ, Antiochum, Deum cognomen- A to, maritum ſuum, veneno extinxit, ob ſuperinductam ſibi Ptolemæi ſororem Berennicem.

Veneficij quæſtio & moribus & legibus Romanis ignota, complurium matronarum patefacto ſcelere orta eſt: quæ cùm Viros ſuos clandeſtinis inſidiis veneno perimerent, vnius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ centum & ſeptuaginta numerum compleuerunt. *Liuius lib.8. Dec. Val. Max. l.2. de inſtitutis antiquis.*

DRVSVS Tiberij Cæſaris frater adoleſcens inſignis, à Seiano & Liuilla vxore, quæ cùm eodem adulterium commiſerat, veneno ſublatus eſt. *Dion. in Tiberio.*

Nupſit Roſimunda (quæ fuit Alboini Longobardorum regis vxor) poſt viri cædem (cuius ipſa fuit conſcia) Hermechildi iuueni, eius gentis nobiliſſimo, conatáque eſt illi regnum aſtruere. Cæterùm ſua ſpe decepta, ex Verona Rauennam ſecundo Atheſi aufugit cum regia gaza, & nouo ſponſo. Hîc illa Longini exarchi connubio pellecta, venenum priori ſponſo miſcuit, obtulitque ex balneis egreſſo. Senſit ille confeſtim receptam peſtem, toto poculo nondum B epoto, placidéque in coniugem conuerſus: Tu, inquit, quod reliquum eſt, bibe. Negat illa, ſe potu egere. At quò acriùs recuſare, eò iuuenis impenſiùs, id poſcere, & iam minas hortantibus miſcere, ac ferrum intentare Tum illa metu ſubacta, etſi veneni conſcia, hauſit tamen, atque vnà cum eo extincta eſt. *Sab. l.10. c.4. & Blondus l.8. Imperij inclinantis.*

LOTHARIVS rex Gallorum, Ludouici IV. F. deceſſit ex veneno, ab vxore adultera (vt fertur) præminiſtrato. Eius quoque filius Lud. V. Blanchæ coniugis opera eodem fato periit. *Volat.*

CVR CAVSA.

Amoris, Philtro ſublati.

Deianira philtro Herculem ſibi conciliatura necauit, miſſa ei tunica, veneno & ſanguine Neſſi Centauri illata. *Sab. l.6. Enn.1.*

Scribit Ariſt. 1. Mag. Moral. Mulierem quandam viro cuipiam poculum porrexiſſe amatorium, ex quo is ſubitò decidit mortuus.

Tradiderunt litterarum monumentis. *Cor. Nepos & Plut.* C L. Lucullum amatorio poculo à liberto Calliſthene propinato, primùm mente læſum fuiſſe, deinde interemptum. Commeminit & *Plin. l.25. c.3. circa finem.*

Fridericus Auſtriæ dux, electus Rom. rex, & à Ludouico Bauaro captus, è carcere liberatus: paulatim contabeſcens, paucos annos ſuperuixit. Fertur enim nobilis quædam mulier, cui maritus erat nomine Fridericus, miles impiger, vt eum indeſinenter rex amaret, poculum amatorium regi obtuliſſe. Quo exhauſto, viribus primùm cœpit deficere, dehinc inualeſcente morbo corpus computruit. Tandem dyſenteria reſolutus, animam exhalauit in arce Auſtriæ, cui Gutenſtein nomen eſt, anno Sal. 1330. *Cuſpin.*

Liberæ reprehenſionis.

ARATVS Sicyonius, patriæ liberator, à Philippo rege veneno tabifico ſublatus, eò quòd eius vitia liberè carperet. *Pauſan. in Corinth. & Plut. in eius vita.*

BVRVS à Nerone veneno extinctus eſt, quòd nimia libertate eum reprendiſſet. *Xiphil. in Nerone.*

Vindictæ.

D PHILOPOEMEN Megalopolitanus, dux fortiſſimus, anno ætatis 70. cùm iam octauum Achæorum Imperator renunciatus eſſet, contra Meſſenios, quamuis febri laborans, profectus, vulnere accepto viuus in poteſtatem hoſtium venit, Plebs Meſſeniorum eius virtuti parcendum dictitabat, tanquam Græci nominis parenti. At Dinocrates, veneno clam miſſo, hominem necauit. Non multò pòſt Lycortas dux Achæorum, Meſſeniorum hoc facinus vltus eſt, oſſibus Philopœmenis Megalopolin reportatis. *Pauſan. in Arcad.*

ARISTOBVLVS Iudæorum rex, à Cn. Pompeio Romam vinctus miſſus, & à Cæſare rerum potito liberatus, & in Syriam miſſus, veneno peremptus à Pompeij ſtudioſis, aliquandiu etiam ſepultura in ſolo patrio caruit, corpuſque mortui ſeruabatur melle conditum, donec à M. Antonio Iudæis miſſum eſt in monumentis regalibus ſepeliendum. *Ioſeph. l.1. c.7. belli. Iud. & l.14. c.14. Antiq.*

Vitæ tædij.

Apud Maſſilienſes venenum cicutæ temperatum publicè cuſtodiebatur, quod dabatur, qui cauſas Sexcentis (id enim ſenatus eius nomen eſt) exhibuerat, propter quas mors ſibi expetenda eſſet. Cognitione virili, beneuolentia temperata, E quæ neque egredi vita temerè quemquam patitur, & ſapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet, vt vel aduerſa, vel proſpera nimis vſi fortuna, comprobato exitu terminentur. *Val. Max. l.2. c.1. de Inſt. Antiq.*

Græcos idem feciſſe legimus, à quibus hoc inſtitutum ad cæteros peruenit. Memoriæ enim proditum eſt, in Iulide Græcorum oppido ſummæ dignitatis Fœminam, reddita ratione ciuibus, cicutam petiiſſe, vt morte ſua in Magni Pompeij conſpectu clarior fieret. *Idem.*

Mulier Cæa nonagenaria vitæ præſentis tædio, rebus ſuis compoſitis, coram Sext. Pompeio venenum bibit lethale *Val. lib.2. cap.1.*

Morbi fuga.

Coorum inſula cùm ſit omnium ſaluberrima, quæque hominum ſenectutem producat, præſertim mulierum: in hac ſenio confecti, mortem non expectant: ſed antequam aduerſa valetudine corripiantur, alij papauere, alij cicuta ſibiipſis mortem acceſſunt. *Herac. in Politiis.*

Licinij Cæcinnæ, prætorij viri Pater, in Hiſpania Bauili, cum valetudo impatibilis odium vitæ feciſſet, hauſto opio expirauit. *Plin. l.20. c.18.* F

Regni.

HENRICVS, Friderici II. Imp. F. filios habuit gemellos, Fridericum & Henricum. Qui duodecimum agentes annum, à Manfredo, Friderici ſpurio, veneno ſunt occiſi, ne Siciliæ regnum ſibi auferrent. *Cuſp.*

LVDOVICVS, Vngariæ rex, Sigiſmundo Boëmo filiam vnicam deſponderat. Mortuo Ludouico, Vngari proceres Carolum Siciliæ regem, filium Andreæ regis, ac Ludouici ex fratre nepotem, ex regno Neapolitano, cui imperabat, euocabant. Qui honorificè ſuſceptus ab initio, cùm ſe ſecurum arbitraretur, populique fauore coronam regiam ſortiretur, regina odium diſſimulante, tandem venenato pharmaco miſerè periit. *Cuſpin.*

Hereditatis.

LVDOVICVS Arcimboldus, ciuis Mediolanenſis, bis aduerſa valetudine correptus, teſtamẽto trecentos aureos nummos tõſori, qui ei miniſtrabat, reliquit. Sed cùm liberatus eſſet, & poſt aliquod tẽpus in valetudinem quoque incidiſſet, tonſor longioris moræ ad conſequendũ legatum impatiens, G veneno eum necauit. At vt munus impenſa ſua opera dignum acciperet, in foro fracta ceruice vitam amiſit. *Ful. l.7. cap.8.*

Sceleris conſcientiæ.

L. TVBVLVS ſacrilegus, ab exilio (quò propter multa flagitia miſſus fuerat) reuocatus, ne in carcere necaretur, venenum hauſit. *Aſconius Pedianus.*

M. LOLLIVS infamatus regnum munerib. in toto Oriente, interdicta amicitia à C. Cæſare Auguſti filio, venenum bibit. *Plin. l.9. c.35.*

Sceleris tegendi.

L. VECTIVS à Cæſare ſubornatus, & præmiis inductus, vt ſe de inferenda Pompeio nece, à Bibulo, Curione Catone, Lucullo, & Cicerone (quos oderat) ſollicitatum profiteretur: tum vnum atque alterum, non ſine fraudis ſuſpicione, nominaſſet deſperato conſilij euentu, ab ipſo Cæſare interceptus veneno, creditur. *Auctor. Suet. & App. l.2. Bel. ciuil.*

Antidoti experiunda.

Iactabat coram Carolo IX. rege Gallorum, tum apud Claromontanos Aluerniæ agente, lapidis Bezoartici in hirci ventri- H culo (quem hircum Perſæ Pazar vocant) inuenti, aduerſum omnia venena certiſſimas vires, nobilis quidam, penes quem ex eo genere vnus erat ex Hiſpania importatus. Amb. verò Pareo chirurgo ſingulis venenis peculiare antidotum deberi profitente, ad periculum in facinoroſo edendum prouocatur. Adductus eſt à latrunculatore coquus, qui ob peltes argenteas duas furto in domini ædibus ſubductas, patibulo breui affigendus erat. Reſciri tamen ex eo antè Rex voluit, num venenum ſumere vellet: ea lege, vt ſi alexiterium, quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, ſtatim ipſi à veneno exhibendum eum à morte vindicaret, vita illa ſarta tectaque eſſet. Alacriter aleam iſtam ſubiturum ſe reſpõdit coquus: grauiora etiam, non redimendæ modò vitæ, ſed & infamis mortis vitandæ gratia ſubiturus. Ergo à pharmacopola, qui tum in officio erat exhibitum illi fuit ſublimatum,

extemplóque

extemplóque à veneno, Hiſpania aduectum bezahardicum. Quibus ingeſtis, mox vomere cœpit, & per inferiora multa cum diris torminibus excernere, inclamaréque ſibi ignē viſcera peruri. Tandem vix ſeptima à veneno aſſumpto hora magno cum cruciatu & vlulatu mortuus eſt. Cadauere diſſecto, ventriculi fundus tanquam cauterio iniecto ater & aridus repertus. *Ambroſius Pareus libro* 20. *Operum, de Venenis, cap.*36.

* VENENI VSVS VETITVS.

Veteres Romani veneni vſum nè aduerſus hoſtes quidem probarunt. Damnarunt enim Aquilium illum qui belli Aſiatici reliquias confecit, miſtis veneno fontibus ad deditionem quarumdam vrbium. Hæc res, inquit, Florus, maturam quidem ſed infamem fecit victoriam: quippe cum contra fas Deum, moreſque maiorum medicaminibus impuris, ſacroſancta in id tempus Romanorum arma violarit.

Refert quoque *Tacit. l.*2. temporibus Tiberij Cæſaris lectas fuiſſe in Senatu Adgandeſtrij Principis Cattorum litteras, quibus mortem Arminij (qui totam Germaniam ad defectionem incenderat, & Germanos multis iniuriis cladibuſque affecerat) promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: Reſponſumque eſſe, non fraude neque occultis inſidiis: ſed palam & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. Hacque gloria Tiberium ſeſe æquaſſe priſcis Imperatoribus, qui venenum in Regem Pyrrhum vetuerant, prodiderantque.

* VENEFICORVM.

PRÆSTIGIATORVM POENÆ.

☞ *Videantur pleraque in loco Pœnarum, ſiue Punitionis. Item ex loco Magorum.*

Prioribus titulis inſparſa quædam exempla puniti huiuſmodi veneficij: ſuntque hiſtoriæ obuiæ veneficarum & præſtigiatorum, quos vorax flamma abſumpſit, neque enim minori pœna quam ignis iſtud ſcelus vendicatur.

Narrat *Spreng. in Mall. p.*2. duas in Epiſcopatibus Baſileenſi & Argentinenſi concrematas obſtetrices; quia earum vna quadraginta altera innumerabiles pueros recens in lucem editos necauiſſent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis.

* VENEFICORVM VENENA

PORRIGENTIVM POENA.

De veneficiis primum Romæ quæſitum fuit anno ab Vrbe condita 423. cum primores ciuitatis ſimilibus morbis eodemque ferè omnes euentu morerentur. Deprehenſum autem eſt matronas Rom. inſano quodam conſilio venenata medicamenta coxiſſe: damnatæque ſunt centum & ſeptuaginta. Duæ nempe Cornelia, ac Sergia, patriciæ vtraque gẽtis cùm medicamenta, quæ in earum manibus deprehenſa erant, contenderent eſſe ſalubria, ideoque vrgerentur vt biberent: biberunt, & ſtatim mortuæ ſunt, vt refert *Liuius Dec.*1. *l.*8. additque hoc veneficarum mulierum ſcelus, prodigij loco habitum fuiſſe.

☞ *Vide hac fuſius, ſuprà Tit. Venefica quæ maritos interfecerunt.*

In lege Cornelia venefici eodem loco habentur quo ſicarij, cum reſcripſerit Antoninus *l.*1. *C. de malefic. c. & Mathem.* plus eſſe hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio.

Olim apud Perſas veneficorum capita inter duo ſaxa contundebantur, atque confringebantur, vt refert *Plutarchus in vita Artaxerxis:* & commemorat eiuſmodi iudicium cuiuſdam veneficæ Giges, quam hac pœna plecti iuſſit rex Artaxerxes.

☞ *Vide Veneficij Pœna in loco de Pœna & Punitione.*

* DIVINITVS INFLICTA.

Hac de re hiſtoriam adduximus alibi de Popelo II. Poloniæ rege, quam, quia huic loco propria eſt, hîc repetemus, prout eam deſcribit. *Ioan. Frider. Matenesſus in ſuo libello de bib. ad ſanit. l.*1. *c.*6. Populus patri in regno ſuccedens, Poloniæ ſeu Sarmatiæ rex, cum Sybaritarum luxu diffluerct, & molli voluptatum lenocinio elangueſceret, omnium indignationem incurrit. Ideoque à Nobilitate Polonica in poſtremis habitus contemptuſque eſt, vtpote qui nihil ſani conſilij ab eiuſmodi Sardanapalo expectarent. Quare ad dolos conuerſus, Leonis apud Æſopum ægrotantis indolem fallacem induit, qui cæteras ſe inuiſentes animantes de medio ſuſtulit. Rem enim vt euenturam rebatur, apud ſe penſiculatè examinans, veritus ne ex patris aliquis, ſe deiecto à Polonis ſufficeretur, pernicioſiſſimum iuxta ac aſtutiſſimum vxoris conſilium ſecutus eſt. Itaque morbum ſimulare, neque Regem iubet Regina decumbere. Interea illa viginti patruos accerſiri, omnes Pomeraniæ Principes. Regemque languidum conſolati demiſſiſſimè rogat. Quos vt aduentantes vidit rex rogauit, vt alterum ex duobus filiis ſe ex humanis ſublato regno præficerent. Quibus reſpondentibus, ſe id haud illibenter præſtituros, ſi modo optimates regni conſenſerint: Regina poculum præſentiſſimo veneno miſtum adornat, & ſingulis pro ſanitate regis ebibendum præſentat. Illi mortiferam fraudem non animaduertentes, & beneuolentiæ argumentum, poculum ad ſanitatem bibendum acceperunt. At quamprimum ſunt à Rege egreſſi, maxima viſcerum cõuulſione corroſioneque excarnificati, innocentiſſimam animam reddidère. At Regina lætabunda, vtpote voti compos facta in vulgus ſparſit, illos perfidiæ ſuæ iuſtiſſimas pœnas dediſſe, deoſque mortem illam, quam marito ſuo Regi impiè machinati fuerant, retorſiſſe. Ideoque cadauera illorum inhumata in locum paludoſum Reginæ iuſſu, iniquiſſimè proiecta ſunt. Deus interim qui impunitam perfidiam non ſinit, vindice flagello regem, coniugem, liberoſque acerrimè ferijt. Nam ex innocentium cadaueribus, tanta & tam terribilis murium vis exorta fuit, vt terram fluminaque opplerent Regemque vbique inceſſerent reum ſanguinis innocentis: qui licèt quacũque fugeret, nihilominus ab iis cum coniuge & duobus liberis corroſus fuit. Nemo enim mures nec aqua, nec igni, nec armis à miſerabili Regis interitu arcere poterat: tametſi in arcem natura loci munitiſſimam confugeret illi lacui incumbentem. Hiſtoria autem hæc eleganti elegia, quam ſubnectam, in arce depicta eſt.

Dum timet hic regno pelli vir inutilis, & cum
Coniuge conſultat, quid malè tutus agat:
Vim morbi ſimulat, patruos accerſit, & illis,
Viginti fuerant, toxica miſta dedit.
Orta cadaueribus vis murum erupit, & illum,
Vxorem, natos vndique dente petit,
Dilaniat: fruſtra medios fugiebat in ignes,
Fruſtra in Goplaas perfidus hoſtis aquas.
Diſcite iuſtitiam, propter lucra paratas
Fertis, & exſertas ad ſcelus omne manus.
Eſt Deus, eſt ſcelerum vindicta, eſt pœna malorum
Vnde putes minimè poſſe venire, venit.

Referri huc poſſunt ſuperiora exempla eorum, qui veneno quod aliis parauerant, extincti fuerunt. Refert *Froſſardus l.*4. *& Bernardus Girardus l.*18. *in ſua hiſt. Francica in vita Caroli VI.* de Pomo veneno tincto, quod regio puero præparatum, & inter ludendum obiectum, ſed à filio eius veneficij auctore comeſtum fuerat.

Nonnulla etiam habes Titulis ſupra adductis, item *loco de Conſilio Tit. Conſilium malum conſultori peſſimum eſſe.*

* A VENENO SERVATI. Item.

VENENA INNOXIE HAVSTA.

THESEVS Trœzene Athenas profectus, cum publica omnia & priuata grauiter turbata offendiſſet, Medeam ſub primum acceſſum domo atque vrbe expulit: cuius fraude nondum agnitus penè periit. Perſuaſerat illa Ægeo, quem muliebribus illecebris totum ſibi deuinxerat, vt nouum hoſpitem, tanquam ab ea capitales inſidiæ imminent, veneno tolleret. Eratque iam exitiali menſæ admotus Theſeus: quum paterno cultro per ſpeciem miniſterij exerto, Ægeus iam grandis natu ſenſit filium adeſſe. Quo agnito, confeſtim Ægei iuſſu venenum eſt è menſa ſublatum, filiumque ſenex complexus, concione aduocata eius, in ciuium conſpectum dedit, Medea Theſeum pertimeſcens, Ægei opera & auxilio in Syriam nauigauit. *Sab. l.*6. *Enn.*1. *ex Plut. Theſeo.*

Dum in Græcia decem & ſex meſſores quendam è ſociis aquatum miſiſſent, reperit is apud fontem ſerpẽtem, qui complexus aquilam, arctiſſimis eam ſpiris implicitam ſuffocabat. Ille vt falce meſſoria armatus erat, audacter progreſſus ferro ſerpentem diſſecuit, aquilam liberam abire permiſit, cumque hauſta in vrnam aqua rediiſſet, ſociis ſingulis poculum miniſtrauit: mox cum & ipſe quoque bibere vellet, præſto adfuit aquila, quæ poculum ab ore diſpulit eiectum procul: dumque Meſſor factum miratur, & aquilam quam probè nouerat, increpat, eamque apud ſocios ingrati animi ream agere meditatur, vidit eos hic & illic concidentes vitam exhalare: vnde ſimul & aquam quam illi biberant, veneno infectam, & ſe periculo

culo ſubductum intellexit, beneficiumque in volucrem opti-
A mè collocatum manifeſtiſſimè cognouit. Hiſtoriam latè deſcripſit *Crates Pergamenus Philoſophus Steſichorus* Græco Carmine proſecutus eſt. *Pier. Valer. l. 16. de Hieroglyph.*

Cum purgans medicamentum accepturus eſſet Ioannes Michaëlis Paphlagonis Imper. frater. Zoe, Auguſta certior facta fideliſſimi ſuorum Eunuchorum Sguritzæ opera medicum non exiguis muneribus corrupit, pollicita ſe eum ad vitæ ſummum ſplendorem & ampliſſimas diuitias elaturam ſi medicamento admiſceret lethale venenum. Sed puer quidā medici famulus Ioanni inſidias detexit: iiſque demōſtratis, medicus Antiochiam, quæ ei fuerat patria, relegatur. Conſtantinus Mulcripela protoſpatharius qui venenum miſcuerat, vrbe eiicitur, & de Auguſta eo deteriores auctæ ſuſpiciones. *Cedren.*

Refert. *Baron. Tom. 11. Annal. ad an. 1055.* quomodo Victor II. Papa calicem cui ſubdiaconus ſuus venenum miſcuerat, de altari tollere haud potuit. A Domino cauſam facti inquiſiturus, cum populo ad orationem proſternitur, ſtatimque veneficus à dæmone corripitur. Ergo Pontifex calicem
B cum ſanguine Dominico cuidam altari iuſſit includi, & pro reliquiis in perpetuum conſeruari. *Schafnaburgenſis.* Alij Godefrido Duci Lotharingiæ id etiam eueniſſe volunt.

Titvs Vespasianvs, Veſpaſiani Cæſaris & Domicillæ filius, natus eo anno, quo C. Caligula Cæſar occiſus eſt, & in aula cum Britannico ſimul educatus, ſub eiſdem magiſtris ac eiſdem diſciplinis, tanta familiaritate à cunabulis ei coniunctus, vt cum ex eadem venenata potione, qua Britannicus Neronis opera periit, biberet, graui morbo diu afflictaretur. Vnde poſtea memor rerum geſtarum, ei auream ſtatuam collocauit equeſtremque alteram ex ebore. *Suetonius.*

Cum vxor Mœcha virum veneno necare ſtuderet, mira ille fortuna ſeruatus eſt. Sed præſtat *Auſony* carmen audire.

Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito.
Nec ſatis ad mortem credidit eſſe datum,
Miſcuit argenti lethalia pondera vini,
Cogeret vt celerem vis geminata necem.
Diuidas hæc ſi quis, faciunt diſcreta venenum:
Antidotum ſumet qui ſociata bibet.
C *Ergo inter ſeſe dum noxia pocula certant,*
Ceſſit lethalis noxa ſalutifera:
Protinus & vacuos alui petiere receſſus,
Lubrica deiectis qua via nota cibis.
Quam pia cura Deum: prodeſt crudelior vxor:
Et cum fata volunt, bina venena iuuant.

Sabinvm Canuſinum Epiſcopum ſenem, & cæcum, donoque prophetandi clarum, Archidiaconus Epiſcopatus deſiderio è medio tollere laborabat. Itaque pincernæ perſuadet, vt ei venenum propinet. Paret ille. Senex poculum oblatum reſpuit, dicens: Bibe tu, quod mihi proponis bibendum. Quod cum puer metu pœnæ facere vellet, impedit eum Sabinus, inquiens: Vade, & dic auctori harum inſidiarum, me quidem poculum bibiturum, ſed eum Epiſcopatu nunquam potiturum. Sic accidit, vt Sabino venenum bibenti non noceret: & Archidiacono non bibenti, ea ipſa hora cauſa mortis exiſteret. *Greg. l. 3. dial. c. 5. Vincent. l. 20. c. 66.*

Conradvs Conſtantienſis Epiſcopus, araneum, qui inter ſacra in calicem fuerat delapſus cum vino ſine valetudi-
D nis offenſa ebibit. *Nauclerus & Schedelius.*

De S. Ioanne Euangeliſta & aliis quære ſupra, *Tit. Quos veneno petierint §. Homines ſanctos.*

* VENENO NVTRITI.

Conſtat animalia quædam nutriri cibis venenatis, vt Viperæ ſcorpionibus, *teſte Ariſt. l. 8. de hiſt. anim. c. 19.* & Sturni cicuta, Coturnices veratro, anates bufonibus, gallinæ araneis & ſcorpionibus, ciconiæ, ſues, & ſpecies quædam pelicani ſerpentibus, itemque veſpæ, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Quod tamen idcirco inter admiranda non cenſetur, quia quæ aliis ſunt venena, aliis ſunt antidota & alimenta.

Immo & alimenta ipſa propter ſoli regioniſque diſſimilitudinem nonnunquam ingenium & conditionem mutare ſolent, *teſte Plutarcho in lib. quem inſcripſit: De facie, quæ apparet in orbe Lunæ.*

Cuius rei celebre eſt exemplum malus Perſica in natiuo ſolo, hoc eſt in Perſide, venenata, quam Perſæ, cùm aduerſus Romanos dimicarent, aliquot Italiæ locis inſeruerunt, ſperantes poma iſta præſentaneo veneno hoſtibus interitum allatura. Sed multo ſecus accidit: quia ſoli mutatione venenum omne depoſuēre, vt refert *Columella de cultu hortorum* E *lib. 10.* hiſce carminibus.

——Quæ barbara Perſis
Miſeras, vt fama eſt patriis armata venenis,
Ambroſios præbent ſuccos oblita nocendi.

Deinde aduertendum, conſuetudinem, vt in cæteris ferè rebus, ita in ratione victus & alimenti miram habere vim, *teſte Galeno in l. de aſſuetudinibus*, adeò, vt ab *Ariſt. l. 7. Ethic. cap. 10.* dicatur ſimilis naturæ, & ab *Eueno poeta* cuius carmina eodem loco in eam ſententiam citantur appelletur natura, at à *Galeno l. 2. de motu muſculorum* natura aduentitia.

Quoad homines verò fidem omnem excederet eos nutriri veneno poſſe, niſi plures hiſtoriæ eam firmarent. Leguntur enim imprimis *apud Ariſtot. libro de ſecretis ſecretorum*, ad Alexandrum Magnum hæc verba: O Alexander! recole facta Reginæ Indorum, quando tibi mandauit cauſa amicitiæ multa exenia, & dona vetuſta. Inter quæ miſſa fuit illa vetuſtiſſima Puella, quæ ab infantia nutrita, & imbuta fuit veneno ſerpentum, & niſi illa hora ſagaciter inſpexiſſem ipſam, F & arte magica iudicaſſem, quia audaciter, & horribiliter, & inceſſanter, & inuerecundè ſuum figebat viſum in facies hominum: perpendi ſiquidem quod inficeret homines ſolo morſu, quod experimento poſtea didiciſti, & probaſti: & niſi hoc certiſſimè oſtendiſſem, mors tua fuiſſet in ardore coïtus ſequuta. Hæc Ariſtoteles.

Cuius ſententiam ſequutus fuit *Auicennas* de mente Ruffi *ſexta quarti tract. 1. c. 2. Guainerius in tractatu ſuo de venenis c. 4. & Albertus Magnus l. 7. de nat. anim. tract. 2. c. 5.* Quinimo dicit *Albertus Magnus* de mente Ruffi, puellam illam ſaliua homines venenare: Quo loco *Auicennas* citat Galenum aſſerentem, quandam Anum Athenienſem napello, & à pauca ad prægrandem quantitatem proceſſiſſe, præter id quod ab eo aliquam læſionem ſenſiſſet.

Nec deeſt authoritas D. Auguſtini *l. 2. de moribus Manichæorum*, vbi refert hiſtoriam famoſæ mulieris Athenienſis, quæ aſſueta veneno, tandem ob facinora morti damnata, conſueto veneno interimi nequaquam potuit.

Theophraſtus l. 9. de hiſt. plant. c. 18. Chij Eudemi hiſtoriam G recolens, ſic ait: Viginti duas hellebori potiones ſumpſit, nec propterea purgatus fuit.

Plinius l. 25. c. 2. in dictorum confirmationem de Mithridate loquens, ſic habet. Neque Mithridates maximus ſua ætate Regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus vitæ fuiſſe, argumentis, præterquam fama intelligitur vni ei excogitatum venenum quotidie bibere, præſumptis remediis, vt conſuetudine ipſa innoxium fieret.

Vnde illud *Martialis lib. 5. Epigram.*

Profecit poto Mithridates ſæpe veneno,
Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi.

Vltimò *Albertus Magnus lib. 7. de animal. tract. 2. c. 5.* recitat hiſtoriam Puellæ trium annorum, quæ comedebat innoxiè araneas in angulis domorum exiſtentes, & ex hoc cibo proficiebat: quinimo præ omnibus cibis appetebat illum.

Venetorum. Duces.

☞ *Vide in loco de Magiſtratu. Tit. Magiſtratus chronologicè conſideratus.*

* Ventus.

* Definitio Et Etymologia. H

Ventvs qui Græcis ἄνεμος, *Ruach* Hebræis, à rad. *Roach* ſpirauit; definitur variè à Philoſophis prout variā illius materiā & originē aſſignant. Iuxta hos igitur definiūt alij vētū eſſe aërem agitatione cōmotum. Ita *Hippocrates l. de flatib.*

Anaximander ventum dixit aëris fluxum, cuius partes tenuiſſimas ſol abſumpſerit, Atomorum in aëre collectorum diſſociationem. *Democritus.*

Stoici fluentis aëris impetum, ventum, dixere. *D. Iſidorus* aërem commotum: *S. Damaſcenus*, aëris agitationem.

Ariſtoteles optimè definit ventum exhalationem calidam & ſiccam, lateraliter motam, & per terram diſcurrentem, atque aërem ipſum impellentem.

Albertus M. verò eſſe dixit copiam ſiccæ exhalationis circa terram excitatæ. Et deducunt ventum à venio, quod aſſiduè veniat, ſemperque velut priori flatui alter ſuccedat.

Cavsæ Ventorvm.

Ventorum conſideratio vna ex iis eſt quæ homines latere A Deus voluit, & inter naturæ arcana locum non minimum obtinet, vnde Dauid *Pſal.* 131. dicit, Deum ventos producere de theſauris ſuis, id eſt, occultis naturæ cauſis. Et Chriſtus *Ioan.* 3. ad Nicodemum dicit, nos audire vocem Spiritus, id eſt venti ſpirantis, at neſcire vnde veniat, aut quò vadat, hoc eſt ſtridorem & ſonitum venti à nobis percipi, ignorare tamen determinatum locum vnde oriatur, aut vbi deſinat, cum ſub ſenſum non cadat, nec à nobis videatur.

Materia itaque ventorum ſunt halitus ſiue exhalationes, cui ſubinde vapores permiſcentur: qui recepti in mediam aëris regionem, etiam inde pelluntur ac flatum excitant. Efficiens eſt frigus mediæ regionis aëris, exhalationem calidam repellentis. Alij ſolis & aſtrorum vi halitus attrahi, & à frigore mediæ regionis aëris depelli aſſerunt. Finis & varius, communis tamen aëris commotio & purgatio, ac velut recreatio, nè ex quiete nimia putreſcat, vel inficiatur. Item nubium & pluuiarum adductio & abductio, 3. arborum ac plantarum vegetatio. 4. æſtus refrigeratio, humani habitus & animalium renouatio ac refocillatio. Denique nauium in mari propulſio, ac aquæ ipſius velut purgatio. Ita *Seneca l.* 5. B *nat. Quæſt.* 18. qui addit, ventos à ſummo rerum artifice datos, ad cuſtodiendam cæli terræque temperiem. Forma autem ventorum eſt illorum motus lateralis & obliquus, à quo iuxta locorum diuerſitatem denominantur.

NOMINA, NVMERVS ET VARIETAS. Ac simvl Effectvs varii.

De ventorum numero, nominibus, varietate, ſcripſerunt plures, quos infrà producemus, omnium conſenſu receptum, ventos in ſuo generali eſſe duplicis ſpeciei, Principales, & Collaterales. Principales ſunt qui à quatuor principalibus mũdi partibus ſiue cardinibus ſpirant. Suntque ij quos Æolus primum obſeruaſſe *Plinius* tradit, videlicet ab Oriente Æquinoctiali ſubſolanus, qui & Eurus: à Meridie, Auſter: ab occaſu æquinoctiali Fauonius ſiue Zephyrus & Notus: à Polo Arctico Septentrio ſiue Boreas. De quibus *Manlius*.

Aſper ab axe ruit Boreas, furit Eurus ab ortu:
Auſter amat medium ſolem, Zephyruſque cadentem.

Collaterales venti ſunt, qui ad latera illorum principalium adiecti ſunt, & exſurgunt, quia quilibet principalis ventus C habet duos collaterales, vnum ad dextrum latus, & alterum ad ſiniſtrũm, vt patet in ſubiectis verſibus.

Flat Subſolanus, Vulturnus, & Eurus ab ortu.
Circius occaſum Zephyruſque Fauonius afflant.
Et qui de medio Notus hæret Aphricus Auſter.
Conueniunt Aquilo, Boreas & Corus ab arcto.

Igitur ſubſolanus flat ab Oriente æquinoctiali, & ratione loci dicitur calidus & ſiccus, cholericæque complexionis, abſcondens pluuias, conſumendo vapores humidos. Huius collaterales ſunt, Vulturnus, qui flat ab oriente brumali, & Eurus, qui flat ab oriente hyemali.

Fauonius flat ab Occidente æquinoctiali, & ratione loci eſt ventus humidus & frigidus, phlegmaticæque complexionis, adducens pluuias. Huius collaterales venti ſunt: Circius qui flat ab Occidente æſtiuali, & Zephyrus flat ab occidente hyemali.

Auſter eſt ventus qui flat à meridie & ratione loci dicitur ventus calidus & humidus, ſanguineæque complexionis, congregans pluuiam ratione curui flatus, quo conuoluit partes D nubium, & condenſat illas in pluuiam, intorquet autem ideo flatum, quia verſus Aquilonem à loco calido procedit, ideo à frigido intorquetur. Huius collaterales ſunt, Aphricus qui flat à latere verſus Orientem. Et Notus, qui flat à latere verſus Occidentem. Huius venti formam ſic deſcribit. *Ouid.* 1.

——Madidis Notus euolat alis,
Terribilem picea, tectus caligine vultum.
Barba grauis nimbis, canis fluit vnde capillis,
Fronde ſedent nebulæ rorant pennæque ſinuſque, &c.

Boreas eſt ventus qui ſpirat à Septentrione, & ratione loci dicitur frigidus & ſiccus, melancholicæque complexionis.

Hic deputat aërem, & abſcindit atque prohibet pluuias quia claudit poros terræ prohibendo augmentum vaporis, & eſt recti flatus, quare diſgregat nubes in aëre inuentas. Huius collaterales ſunt, Aquilo, qui ſæpe loco Boreæ ponitur apud auctores, & flat à latere verſus occidentem, & Corus qui flat à latere verſus Orientem. Huius venti vires & opera in ſui perſona loquentis ſic deſcribit *Ouid.* 6. *Metam.*

Apta mihi vis eſt, qua triſtia nubila pello,
Hac freta concutio nodoſaque robora verto, E
Induroque niues, & terras grandine pulſo.
Idem ego cum fratres cœlo ſum nactus aperto, &c.

De ventis & eorum nominibus & regionibus, caput eſt *apud Gellium lib.* 2. *cap.* 22. & *Plin. lib.* 2. *nat. hiſt.* deque iiſdem copioſè agit.

Cæterum circa numerum ventorum collateralium non conuenit inter omnes. Andronicus Cyrrheſtes octo ventos ſtatuit, qui vt *Vitruuius l.* 1. *de architect. c.* 6. commemorat eorum deſcriptionem, in turri marmorea octogena, Athenienſibus exhibuit, hunc in modum. In ſingulis lateribus ſingulorum ventorum imagines ſculptas contra ſuum cuiuſque flatum ad ſitum deſignauit: tum ſuprà eandem turrim conſtituit metam marmoream, cui Tritonem æneum impoſuit, virgam dextra manu porrigentem, ita vt vento circumageretur, ſemperque contra flatum conſiſteret ac ſupra effigiem ſpirantis venti indicem virgam teneret.

Aristoteles vndecim ventos poſuit, quos certo modo ſituque diſtinguit, Horizontem in plures partes ſecando. F

Verùm recentiores Philoſophi & Hydrographi, qui tunc rem diligentius, & ad vſum nauticum exquiſitiùs pertractarunt, duos & triginta ventos conſtituunt, ſecantque Horizontem in octo partes æquales, paribus inter ſe internallis diſiunctas: in quibus partibus octo principes ventos ponunt, quos vulgò Rumos appellant. Deindè totidem intermedios deſcribunt. Rurſus inter hos 16. ventos, totidem medios ſtatuunt, quos quartas vocant.

Id vero enucleatiùs explicari poteſt, hunc in modum. Secto in 32. minutiores partes Horizonte, ſub ea parte quæ eſt ad polum Arcticum, collocãt Septentrionem: & in parte per diametrum oppoſita, Auſtrum. Tum hac diametro ad angulos rectos interſecta, ab ortu Æquinoctiali ad Æquinoctialem occaſum, ſub ortu Æquinoctiali ponunt Subſolanum; ſub occaſu Æquinoctiali Zephyrum ſeu Fauonium: atque hactenus cum antiquis conueniunt. Deinde in puncto medio inter quoſlibet duos horum principum ventorum ventum vnum cõſtituunt: nimirum inter Septentrionem & ſubſolanum, ponunt Meſem: inter Subſolanum & Auſtrum, G Euronotum: inter Auſtrum & Zephyrum, Notozephyrum: inter Zephyrum & Septentrionem Thraciozephyrum: ſicque octo ventos deſcriptos habent. Deinde in puncto medio inter quoſuis duos horum octo ventorũ conſtituunt ventum aliũ: vt, inter Septentrionem & Meſem, Boream: inter Meſem & ſubſolanum, Cæciam: inter Subſolanum & Euronotum, Eurum, ſeu Vulturnum: inter Euronotũ & Auſtrum, Phœnicam: inter Auſtrũ & Notozephyrum, Libonotum: inter Notozephyrũ & Zephyrũ, Africum: inter Zephyrum & Thraciozephyrum Corum: denique inter Thraciozephyrum & Septentrionem, Thraciam ſeu Circium. Atque ita cõſtitutos habent ſexdecim ventos. Tum rurſus in puncto medio inter quoſlibet duos conſtituunt alium ventum, numerantque 32.

Sunt & alia ventorum nomina à diuerſis rebus & caſibus, videlicet à gente, loco, tempore & animantibus illa ſortita.

Sic ergo à prouinciis quidam venti dicuntur Prouinciales, per quas Prouincias familiarius ſpirant: Sicut apud Athenienſes eſt Scyron, in Pamphilia Chagenius, in Gallia Circius cui ædificia quaſſanti, tamen incolæ gratias agunt tanquam ſalubritatem cæli ſui debeant ei. H Et Auguſtus cùm in Gallia moraretur templum illi vouit, & fecit. In Thracia Boreas eſt familiarior. Ventos ergo ita dici id arbitror factum eſſe ex vicinia prouinciæ, & alus caſibus.

Hinc Zephyrus, *teſte Plinio l.* 2. *cap.* 47. vocat Scyron à Scyroneis ſaxis. Ab Athenienſibus idem ventus dicitur Helleſpontias, quod ab Helleſponto ſpiret. Item Olympias, quod ab Olympo oriri videatur.

Sic & quidam venti à ſtato ſpirandi tempore nomen ſumpſerunt, vt ὀρνιθίας, qui ab aliis vocantur Fauonij, dies nouem flantes, incipientes poſt brumam decimo ſeptimo die, quando volucres redeunt, nomen habentes ab auibus, ſiue auium aduentu, ὄρνιθες enim aues ſignificant. Sic Aquilones octo dies caniculæ exortum præcedentes vocantur, πρόδρομοι præcurſores, à Seneca nominantur venti ſomniculoſi & delicati, quod horum flatu nautæ magis delicientur, & voluptuantur in ſomno. Oritur autem canicula 15. Calend. Augusti, Sole Leonis primam partem ingrediente poſt biduum exortus

exortus caniculæ, Aquilones Eteſiæ annui appellantur
A dies 40. ſpirantes.

Huc referuntur & generalia quædam neutrorum nomina, qui à diuerſo ſpirandi modo nomen ſumpſerunt, vt ſunt venti Altani, Tropæi, & Apogæi. *Plinius,c.40.l.2.*

Altani vocantur, quod ab altioribus terræ partibus ſpirent, videlicet è montibus & ſiluis.

Tropæi ſunt, quando ex conuallibus, & locis humilibus nimirum è mari in terram ſe conuertunt.

Apogæi, quando è terra orti, per terram pergunt, & ſuperficiem terræ radunt Ariſtoteles dicit illos ex humecta perflare terra, præſertim autem matutino ſpirant tempore, & propter debilitatem non ſubleuantur, nec aſcendunt, & hic ventus non multum differt ab aura.

Antelucani venti dicuntur, qui plerúmque ante lucem flare ſolent, & in vere.

Ad ſpecies ventorum referuntur: Ecnephias, Typhon, Preſter ſiue Turbo, Procella.

AFFECTIONES VENTORVM.

Iuxta varietatem materiæ ex qua venti producuntur, variæ ſunt eorundem affectiones. Si enim eorum materiam ſtatua-
B mus exhalationem, omnes venti calidi ſunt & ſicci. Si ſimul cum exhalatione vapores, etiam aliqui humidi ſtatuuntur.

Quod ſi regionum per quas venti ad nos traiiciunt, ratio habeatur, tunc dicendum, ſecundum earum varietatem diuerſas inducere qualitates. Vnde Septentrionales, qui per loca niuoſa & frigida tranſmeant, frigidiſſimi ſunt & ſicci; oppoſiti verò qui per mare & loca humentia & calida, vt per Zonam torridam ad nos perueniunt, calidi & humidi. Similiter Subſolanus calidæ & ſiccæ naturæ eſt: Zephyrus gelidæ & humidæ. Quod etiam fit, vt venti, pro qualitatũ, quibus imbuuntur, exceſſu vel mediocritate & temperie, alij corporibus ſalubres habeantur, alij noxij; alij hoc, alij illud morbi genus inferant.

Vnde *Vitruu.l.1.c.5.* ait: In inſula Leſbo oppidum Mytileno magnificè ædificatum eſſe atque eleganter, ſed poſitum non prudenter: quod in ea ciuitate cum Auſter flat, homines ægrotant, nam is ventus putredinis cauſam præbet: cum Corus Circio affinis ab occaſu Solſtitiali ſpirat, homines tuſſiunt: cum Septentrio atque Aquilo, reſtituuntur in ſalubritatem.

Vniuerſim autem omnium ſaluberrimi ſunt Septentrionales venti & Fauonius: noxius Auſter, quia pollet humiditate
C & calore, quæ cùm aduentitia & aliena ſunt, humores corrumpunt. Qua de re *Plin.lib.2.nat.hiſt.cap.47. Leminus lib.3. de occ.nat.mir.c.3. Valleriola lib.de loc.commun.*

Præter dictas, aliæ ſunt tum communes, tum priuatæ ventorum affectiones. Communes, quia Sol eorum flatus auget & comprimit. Auget ortu ſuo, cùm exhalationes antea frigore ſopitas, calore exſuſcitat: comprimit item nonnunquam ortu, cùm antè excitatas nimio æſtu abſumit; Similiter auget occaſu, cum eaſdem recedens deſinit abſumere: comprimit occaſu, cum ab eiſdem calore eliciendis ceſſat. Sicque pro temporum ratione, & æſtus, ac frigoris varietate, Solis abſceſſu acceſſuque venti per vices commutantur. Sæpè verò meridianis horis æſtiuo tempore flatus omnis reſedit, quia tunc eorum materia exhauritur.

De priuatis autem eorum affectionibus ſic habeto: Auſter apud Luſitanos nubes cogit, ac pluuius eſt, idem in Africa
D nubes diſſipat & ſerenitatem inducit. Contra Septentrio apud Cyrenem & Helleſpontum pluuiam creat: hic ſerenus eſt. Fauonius placidè ſpirat, & duobus maximè temporibus frequenter, Vere & Autumno cum aduesperaſcit: Cori violenta vis eſt, & in vnam partem rapax, grandinemque importat. Subſolanus per æſtatem tonitrua ciet, Eteſiæ nimium calorem temperant, & maritimos curſus ſtatis temporibus dirigunt.

Cætera in hanc ſententiam copioſè ſcripta ſunt ab *Ariſt. ſect.26.probl.* quæ tota in hoc argumento conſumitur.

Venti frequentes vbi. ☞ *Pete ex Loco conſiderato ſecundum rem locatam.*

Ventos ſedare, ciere, facere. ☞ *Vide in Loco de Mechanica. Tit. opera Mechanica verſantes circa materiam naturalem vel artificialem.*

☞ *Item vide Miracula magica.*

Ventus belli adiumentum. ☞ *Ex loco de Bello. Tit. Adiumenta belli.*

Cauſa victoriæ. ☞ *Vide locum de Victoria Bellica.*

VENTOS QVI VENDANT.

Finni populi Septentrionis vt teſtatur *Olaus Magnus* negotiatoribus in ſuis litoribus contraria tempeſtate ventorum impeditis, ventum venalem exhibere ſolebant, mercédeque oblata tres nodos magicos, non caſſiotico loro conſtrictos eiſdem reddebant, eo ſeruato moderamine, vt vbi primum diſſoluiſſent, ventos haberent placidos: vbi ſecundum, vehementiores: at vbi tertium laxauiſſent, ita ſæuas tempeſtates paterentur, vt nec oculo extra proram in euitandis ſcopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur.

HENRICVS Sueciæ rex *teſte eodem*, tam familiaris dæmonibus erat, magiáque imbutus, vt quocumque ſuum pileum verteret, confeſtim inde optatus ventus ſpiraret, qua ratione inditum ei fuit nomen, vt ventoſus pileus nominaretur.

SCRIPTORES.

De ventorum numero & varietate, egit. *Ariſtot.lib.2.cap.6. Damaſcenus lib.2.fid.Orthodox.c.8. Seneca lib.5.nat.quæſt.c.16. Gellius l.2.c.22. Plin.l.2.c.47. Auctor.libri de Mundo ad Alex. Marius Niger l.1.ſuæ Geogr. Stefterinus 2.p.de vſu Aſtrolabij, propoſ.44. Maurolycus 2.dial.ſuæ Coſmogr.* E

Venus.

☞ *Vide Locos de Libidine, Stupro, Adulterio, Caſtitate, Luxuria. Item de Morte, Tit. Mortis genera & modi varij.*

* Ver.

☞ *Conſule locum de Anno. Tit. Anni tempora.*

EIVS DESCRIPTIO EX AVSONIO. *Edyllio 14.*

VER erat, & blando mordentia frigora ſenſu
Spirabat croceo mane reuecta dies.
Strictior Eos præceſſerat aura iugales.
Æſtiferum ſuadens anticipare diem.
Errabam riguis per quadrua compita in hortis.
Maturo cupiens me vegetare die.
Vidi concretas per gramina flexa pruinas
Pendere, aut oleum ſtare cacuminibus:
Caulibus & patulis teretes colludere guttas. G
Et cæleſtis aqua pondere tunc grauidas
Vidi Paſtano gaudere roſaria cultu,
Exoriente nouo roſcida lucifero.
Rara pruinoſis candebat gemma frutetis.
Ad primi radios interitura die.
Ambigeres, raperet ne roſis aurora ruborem,
An daret: & flores tingeret orta dies.
Ros vnus, & calor vnus, & vnum mane duorum.
Sideris, & floris, nam domina vna Venus.
Forſan & vnus odor: ſed celſior ille per auras
Difflatur: ſpirat proximus iſte magis.
Communis Paphie dea ſideris, & dea floris.
Præcipit vnius muricis eſſe habitum.
Momentum intererat: quo ſe naſcentia florum,
Germina comparibus diuiderent ſpatiis.
Hæc viret anguſto foliorum tecta galero:
Hanc tenui folio purpura rubra notat.
Hæc aperit primi faſtigia celſa obeliſci, H
Mucronem abſoluens purpurei capitis.
Vertice collectos illa exſinuabat amictus,
Iam meditans foliis ſe numerare ſuis:
Nec mora ridentis calathi patefecit honorem,
Prodens incluſi ſemina denſa croci.
Hæc modo quæ toto rutilauerat igne comarum.
Pallida collapſis deſeritur foliis.
Mirabar celerem fugitiua ætate rapinam,
Et dum naſcuntur, conſenuiſſe roſas.
Ecce & deffluxit rutili coma punica floris,
Dum loquor: & tellus tecta rubore micat.
Tot ſpecies, tantoſque ortus, varioſque nouatus
Vna dies aperit; conficit vna dies.
Conquerimur, Natura, breuis quod gratia florum eſt.
Oſtentata oculis illico dona rapis.
Quam longa vna dies, ætas tam longa roſarum.
Quas pubeſcentes iuncta ſenecta premit.
Quam modo naſcentem rutilus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum,
Sed benè, quod paucis licet interitura diebus,
Succedens æuum prorogat ipſa ſuum
Collige virgo roſas, dum flos nouus, & noua pubes,
Et memor eſto æuum ſic properare tuum.

* Verber. Verberatio.

A DEFINITIO, EIVSQVE INSTRVMENTA.

VErber accipitur & pro inſtrumento quo quis cæditur, plagamque accipit, qualis eſt virga, baculus, lora, ferula, fuſtis, arundo, flagellum, & his ſimilia: & Græcis *μάστιξ*, & *ἄκισμα* dicitur: vel pro ipſis ictibus ſiue verberatione vſurpatur, atque Græcis *πληγαὶ ἀκίσματα* appellantur. Interim in omni iure, percuſſio ſiue plagæ cuiuſlibet inflictio verberatio dicitur.

QVO IVRE INTRODVCTA EIVSQVE MODVS.

Iure diuino pœna verberationis inflicta eſt. Sic enim legimus *Deuter.25.* Iudices impium condemnabunt impietatis: ſin autem eum qui peccauit, dignum viderint plagis, proſternent, & coram ſe facient verberari. Pro menſura peccati erit & plagarum modus. Ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos pereat frater tuus, & *Pſal.88.* Si dereliquerint, inquit Deus, filij mei legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: ſi iuſtitias meas prophanauerint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata
B eorum.

Solent autem verbera iis adhiberi, quorum emendatio ſperatur, non ſecus quam apud parentes & dominos hoc genus pœnæ ad emendationem familiare eſt, *cap. circumcelliones, 23. quæſt.5. cum Beatus Paulus, & ſeq.44. diſtinct. capite diſplicet.23.q.4.*

Pœna hæc verberum, ad mortem etiam iure ciuili porrigenda non eſt: nec ea pœna quidem Vlpianus damnari aliquem oportere reſpondit, vt verberibus necetur, vel virgis interimatur. *Vlp. in l. aut damnum, 8. §. hoſtes, de Pœn. in P.* quia ad caſtigationem inducta.

Iuris ciuilis Romanorum etiam Nomothetæ inter pœnas coërcitionis corporalis, fuſtium ponunt admonitiones, & flagellorum caſtigationes, auctore Calliſtrato, & vinculorum verberationes, *in l. veluti fuſtium 7. eo.* quibus verbis verberandi tres modos exprimit.

VERBERATIONIS FESTVM.

Erat Gymnopædia feſtum apud Spartiatas, teſte Heſychio, in quo adoleſcentes aram circumſtantes Amyclis, terga loris
C mutuis verberibus cædebant, vt quidam dicebant. Quod firmat *Philoſtratus lib.6. de vita Apollonij.* Atque hoc modo, & Dianam Scythicam à Scythis & Spartiatis cultam putat, ex dictis Appollonij Tyanæi.

☞ *Conſule Locum de Virga.*

* Verbum.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VErbum Hebræi vocant *Deuar*, eſt que particula indefinita rem quampiam, aut negotium quodcunque ſignificans. Græcè *λόγος* dicitur, & communiter ſignificat dictionem aliquam articulatam, voce exteriore enuntiatam, ſiue inſtrumento linguæ prolatam. Etiam *ἔπος* à Græcis appellatur. Alioquin apud Grammaticos, verbum quod *ῥῆμα* Græci appellant; eſt pars certa orationis, quæ per tempora & modos flectitur. Verbum ita dictum volunt, quod velut aërem verberet, eiuſque velut verberatione formetur. *Varro* tamen à veritate dictum vult, quod verum nos loqui oporteat.

D VERBI SIGNIFICATIONES VARIÆ.

S. Athanaſius lib. de definit. ſcribit verbum tripliciter ſumi, primò pro verbo ſubſtantiali quod eſt Deus, qui dicitur verbum diuinum, 2. pro verbo interno, quod eſt Angelorum, & de mente noſtra dicitur, 3. pro externo ſiue enunciato, quod propriè verbum dicimus, eſtque nuntius mentis.

Cæterùm ſuper variis verbi ſignificationibus, tam à Philoſophis, quam aliis explicatis, legendus eſt *Dionyſius lib. de diuin. nom. cap.7. part. vlt. & Tertullianus lib. aduerſus Praxeam. Lactant. lib.4. c.9. Nazianzenus lib.4. Theologiæ, Hieronym. in epiſt. ad Paulinum, Damaſcenus lib.1. de fide Orthodoxa cap.18. Auguſtinus in lib.83. quæſt. quæſt.63. Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius,* & alij.

In ſacra itaque Scriptura decem huius nominis, Verbum, ſignificationes vſurpatas licet reperire. Prima ſignificatio notiſſima, & vulgatiſſima eſt pro verbo, quod ore profertur.

Secunda, pro iuſſu & imperio, vt *Pſalm.10. l.* de Angelis dicitur: Potentes virtute ad faciendum verbum eius. Et *Pſal.32.* Verbo Domini cœli firmati ſunt, & illud quod dixit E
Petrus Domino: In verbo laxabo rete, eodem ſpectat.

Tertia pro pacto, promiſſo, vt *Pſal.104.* Et verbi, quod mandauit in mille generationes, & *Pſal.118.* Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti, & *Pſal.144.* Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis.

Quarta, pro inſpiratione & reuelatione prophetica, quo pertinet illud *Lucæ cap.3.* Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium, qui modus loquendi frequens eſt in Prophetis.

Quinta, pro facto, & opere ipſo, vt *2. Regum.13.* Propter hoc verbum quod feciſti, non recedet gladius de domo tua: nomine verbi ſignificatur adulterium & homicidium à Dauide factum. *Et 4. Reg.16.* Non declinauit Dauid à viis Domini, excepto ſermone Vriæ, id eſt, præter id quod fecit aduerſus Vriam.

Sexta, pro verbo mentis ſiue cordis: huc pertinet illud: Dixit inſipiens in corde ſuo: Et illud; Eructauit cor meum verbum bonum, & illud quod frequens eſt in ſacris litteris: Dixit intra ſe, locutus eſt in corde ſuo.

Septima, pro Verbo Dei, qui eſt verus & naturalis filius F
Dei: hac ſignificatione poſitum eſt à S. Ioanne in capite primo ſui Euangelij, & alibi ſæpiùs.

Octaua, pro definitione, quæ declarat perfectè quid res ſit; hac enim ſignificatione vſurpauit Ariſtoteles Græcam vocem *λόγος*; Et hæc ſignificatio verbi, bellè accommodatur ad Filium Dei, quippè qui eſt imago Patris, perfectè ipſum declarans, quapropter ipſe dixit: Qui videt me, videt & patrem meum. Scitum eſt enim illud Nazianzeni dictum: Breuis, inquit, & compendiaria naturæ Patris definitio, eſt Filius: omnis enim proles ſui parentis tacita quædam eſt definitio.

Nona, pro forma, quam *Ariſtoteles 2. Phyſicorum* appellauit *λόγον*; & *S. Auguſtinus ſerm.8. de verbis Domini*, explanans principium Euangelij ſancti Ioannis: Verbum, inquit, Dei eſt forma, non formata, ſed formans omnia formata: forma incommutabilis; forma ſine lapſu, ſine defectu, ſine loco, ſine tempore, ſuperans omnia, exiſtens in omnibus, fundamentum in quo ſuſtentantur omnia, faſtigium ſub quo G
continentur omnia. Hæc *Auguſtinus*.

B. Thomas in 1. p. q.3. art.8. in reſponſ. ad 2. Verbum Dei dici formam ab Auguſtino, interpretatur formam, non partialem, ſed exemplarem.

Decima, pro cauſa cuiuſque rei, à quo res habet ſuum eſſe. Et quia per filium Dei, tanquam per ſummam rationem, & artem, & ſapientiam, exemplarémque cauſam, omnia ſunt facta; hac etiam ratione Filius Dei appellatur *λόγος*, & Verbum Atque has quidem decem vocis Græcæ *λόγος*, & Latinæ, Verbum, ſignificationes atque vſurpationes obſeruare licet partim in ſacris libris; partim apud laudatos Auctores.

Harum 10. ſignificationum, ſexta, ſecundùm quam Verbum ſumitur pro Verbo mentis, quod Auguſt. appellat, ſobolem memoriæ fœcundæ, congruit illi Verbo, de quo Ioannes *cap.1.* In principio erat Verbum, &c. de quo egimus in *Loco de SS. Trinitate.*

* VERBVM DEI.

QVID EO NOMINE DENOTETVR.

Per Verbum Dei apud Theologos præcipuè intelligitur H
ſecunda in Trinitate perſona, quæ per modum mentalis verbi humani procedit & generatur. De quo Ioannes, & Deus erat verbum. Quamuis hoc verbum ab æterno mentale, factum ſit vocale in tempore, quando locutum eſt multifariam Patribus in Prophetis, tandémque carne mortali indutum, ipſam patris voluntatem nobis enuntiauit. Atque ſub hoc nomine etiam ante ipſius in carne aduentum hominibus innotuit, vt conſtat pluribus Scripturæ locis. Imò & apud Ethnicos verbi Dei notitia exſtitit, quamuis cum errore coniuncta. Siquidem Stoïci verbum Dei exiſtimabant idem cum ſapientia Deo ſubſtantiali, non autem perſonam aliquam diſtinctam. Platonici qui tres Deos natura diſtinctos ponebant ſecundum appellabant verbum ſeu Ideam.

Secundò per Verbum Dei etiam propriè accipitur Scriptura ſancta. Sic vt Prophetici & Apoſtolici libri iuxta mentem Eccleſiæ Catholicæ, & olim in Conc. III. *Carthaginenſi, c.47.* & nuper in *Conc. Trid. ſeſſ.4.* explicatũ, verè ſint Verbum Dei,

certamque & infallibilem contineant fidei regulam. Vnde ex
A ipſis Scripturis Fidei dogmata veteres Prophetæ, Chriſtus, & Apoſtoli confirmabant frequentiùs, ſuamque legationem Scripturæ teſtimonio Chriſtus aſſerebat, ac Saducæos & Phariſæos eodem ſæpius confundebat.

Non tamen ita verbum Dei Scripturæ alligatur, vt extra eam non reperiatur. Eſt enim præter verbum ſcriptum aliud traditum, quod velut per ætates & munus aliorum communicatum fuit. De quo multa prolixè diximus *Loco de Traditionibus* prout etiam de priore, *in loco de Bibliis, & Scriptura ſancta egimus*.

Porro verbi Dei appellatione comprehenditur, quidquid per Eccleſiæ concionatores legitimos populo proponitur, ſiue ad vitæ morumque emendationem, ſiue ad inſtructionem de rebus fidei aut ſalutis æternæ, cum in illis enuntietur Dei voluntas, quam vnigenitus eius filius nobis enarrauit, & de qua is præcepit Apoſtolis, vt euntes docerent omnes gentes, & Euangelium omni creaturæ prædicarent. De qua acceptione multa diximus, *in loco de Concione & Concionatoribus*, ple-
B raque hîc adiiciemus.

PRÆDICATIONIS VERBI DEI DIGNITAS, ET NECESSITAS.

Per neceſſaria res eſt doctrina & prædicatio Verbi Dei, tum ad generandam fidem quæ eſt ex auditu vt dicitur *ad Rom.* 10. 15. tum ad eam conſeruandam & augendam.

Contemptum eius tanti facit *Auguſt. hom.* 26. *ex l.* 50. *hom. Et Orig. hom.* 13. *in Exod.* quanti ſi quis per incuriam Chriſti corpus de manibus [ſumebatur id olim manibus communicantium] decidere permittat.

Perinde etiam eſt, ac ſi epiſtolas è cælo miſſas, cum recitantur, contemneres: ſic enim loquitur de diuina Scriptura, ac propterea de eiuſdem interpretatione Antonius, *teſte Athan. in eius vita, & Chryſ. hom.* 3. *in* 2. *ad Theſſal. Gregorius l.* 4. *epiſt.* 84. *Auguſt. in Pſal.* 90. *conc.* 2.

Ambroſius ſerm. 35. mentis cibum vocat, de quo accipitur illud *Matth.* 4. 4. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, & *Ioan.* 6. 63. Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: ac proinde hoc quaſi
C pane ſuſtentatum fuiſſe Moyſen. *Deut.* 9. 9. Similiter Eliam per quadraginta dies externo abſtinuiſſe cibo 3. *Reg.* 9. 8. neque voluiſſe Chriſtum per tot ſimiliter dies ſine cibo vacantem diuino & interno verbo de lapidibus panes facere, vt magis verbi ſtudio, quam voluptatis intendere nos ſalutari præcepto doceret.

Hoc idem præter omnes ferè interpretes dictæ hiſtoriæ tentationis Chriſti, annotarunt *Cyprianus ſerm. de ieiun. & tent. Baſilius orat.* 2. *de ieiunio, Paulinus epiſtola* 37. *Leo ſermone ſecundo de Quadrag.*

Eodem ſpectat comparatio cum Manna, qua vtitur *Philo lib.* 2. *Alle. Orig. hom.* 7. *in Exod. Epiph hæreſ.* 50. *Auguſtinus ſer.* 91. *de temp.*

Huc quoque pertinet Semen, de quo Chriſtus *Matth.* 13. quam analogiam vide apud *Stapleton. Prompt. Moral. Dom. Sexag. text.* 3. Sicut etiam cibi apud *Carthuſianum in Luc. c.* 3.

Chriſtus cum ageret de hoc accipiendo ſemine, clamauit: Qui habet aures audiendi, audiat. *Luc.* 8. 8. quod non aliàs fecit niſi grauiſſima de cauſa, adhuc viuens, videlicet *Ioan.* 7. 28.
D 37. *c.* 11. 45. *c.* 12. 44. *Luc.* 8. 54. & bis, dum eſſet in cruce, vt eſt apud *Matth.* 27. 46. & 50. & ad *Her.* 5. 7. quamuis ſemel velint quidam eum in horto clamaſſe, quando paſſus eſt agoniam; & de eo clamore loqui Paulum *in epiſt. ad Hebr.* Sed Matthæus ſemel ac iterum in cruce clamaſſe ſcribit.

Iſtam vt duriſſimum tormentum, verbi Dei famem, immiſſurum comminatur Deus per *Amos*, *cap.* 8. 11. quod eſt ita Deo proprium, & quaſi reſeruatum ſupplicium, vt id Eccleſia inferre vereatur, nolens, quos ſuis & Sacramentis & ſuffragiis priuat, atque reliqua omni communione, etiam ciuili, per excommunicationem, diuini verbi perceptione priuare.

Spirituale Manna eſt pluuia ſpiritualis ſapientiæ inquit *S. Ambroſ. l.* 8. *Epiſt.* 62. quæ ingenioſis & quærentibus, de cœlo infunditur, & irrorat mentes piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexit infuſionem diuinæ ſapientiæ, delectatur, nec alium cibum requiret. Nec enim in ſolo pane viuit, ſed in omni verbo Dei. Melle Dulcius eſt manna: eſt ſermo, quem ordinauit Deus, hæc ordinatio Dei, hæc alimonia alit animam ſapientis, & illuminat atque obdulcat, reſplendens veritatis coruſco, & mulcens tanquam fauo quodam diuerſarum virtutum ſuauitate, & ſermone ſapientiæ: faui E
enim mellis ſermones ſunt boni, ſicut ſcriptum eſt in prouerbio: Minutum eſt, quia granum ſinapis minutum eſt, quod comparatur regno cœlorum, quia ſpiritus ſapientiæ ſubtilis legitur. Nam ſpiritus ille vnicus, ſanctus multiplex, mobilis, qui ſermones ſuos molat prius, ne quid offendat vel in ſenſu, vel in alloquio. Hoc manna in diem colligebatur, in diem alterum non ſeruabatur, eò quod inuenta ſapientiæ in tempore ſint gratiora, nec tam miranda, quæ ſpatio temporis reperiuntur, quam illa, quæ præſentis funduntur ingenij viuacitate: ſiue quia futura reuelantur myſteria, eo quod ſeruatum manna vſque ad ſolis exortum, eſui iam eſſe non poſſet: id eſt, vſque ad Chriſti aduentum, habere gratiam oriente ſole iuſtitiæ, perfecta illa ſumenda forent.

Vita humana eſt vt nauis, quæ bonis operibus, velut mercibus onuſta ad portum ſalutis tendit: gubernaculum huius nauis eſt ſermo Dei, qui in mari huius ſeculi ita aduerſa & proſpera debet dirigere ad portum. Sed vbi peccatrix anima repulerit verbum Dei à corde ſuo, tum ventis, procellis tem- F
peſtatibus irruentibus vndecunque quaſi fracto gubernaculo, periclitetur tempeſtate: ab Aquilone Diaboli ſuggeſto, à me pridie vana gloria. *Sermone* 5. *de aduentu Chriſti. Abbas Abſolon. Speinkirck.*

Dicit Chriſtus (Quærite regnum Dei & iuſtitiam eius.) Quid eſt regnum Dei, niſi verbum eius? Nam per quod facta ſunt omnia, per ipſum verbum reguntur omnia: & in hoc ſermone vtique regnare eſt. Quoties, ergo ad audiendum ſiue tractandum verbum Dei conuenimus, quoties lectiones ſanctas legimus vel libenter audimus, toties quærimus regnum Dei, & iuſtitiam eius. Hic quidem quærere poſſumus, inuenire autem non niſi poſt hanc vitam. Theſaurus eſt hoc Dei regnum, in agro abſconditus, theſaurus in agro literæ legalis, atque propheticæ, ex magna parte parabolicæ vel ænigmaticæ diligenter clauſus atque ſignatus. Hunc theſaurum inuenire: eſt ſcripturas ſacras intelligere, & præ gaudio theſauri omnia vendere, & agrum emere, hoc eſt, præ delectatione cæleſtium bonorum, vel regni cœlorum, quale in G
ſcripturis promittitur, omnem ſollicitudinem abiicere, ſecundum hoc Euangelicum conſilium, ſolumque earum amplecti ſtudium ſcripturarum, vt homo ſemper ſit expeditus ad verbum Dei tractandum & audiendum. O quantos hoc ſtudium non ſolum ad ſufficientiam victus & veſtitus, ſed ad ampliſſimos honores prouexit. Super ſalutem, &c. Venerunt in omnia, *Rupertus Abbas Tuitien. lib.* 6. *in Matth.*

* VIS ET EFFICACIA.

Verbi diuini prædicati virtutem inſinuans Hebræis Apoſtolus. *Epiſt. ad eoſdem c.* 4. *verſ.* 12. dicit, Viuus eſt ſermo Dei & efficax, id eſt, Quidquid Dei filius per ora Prophetarum, Apoſtolorum, & Concionatorum his ſuccedentium & legitime miſſorum promiſit & minatur, id certo & efficaciter eueniet, quia eſt penetrabilior, Græcè τομώτερος omni gladio ancipiti, id eſt duas acies habenti: quandoquidem moueat homines ad pœnitentiam & conuerſionem, atque intimas hominum cogitationes, affectus, & deſideria attingat, & cenſeat. Ideoque idem Paulus prædicationem ſuam per quam conuerſi ad fidem Philippenſes, *epiſt. ad eoſdem cap.* 2. vti *ad Rom.* 15. appellat λειτουργίαν, id eſt ſacrum miniſterium, quia per illam, iſtos ceu ſacram quandam victimam Deo obtulerat, & lucratus fuerat.

Dicit Dauid *Pſal.* 118. Ignitum eloquium tuum vehementer. In quæ verba ſic S. Ambroſius: Ignis eſt verbum Dei, H
quem miſit, qui ſecretos mentium diuinæ ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Bonus ignis, qui calefacere nouit, neſcit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonum fundamentum poſito, Apoſtolicum illud aurum probatur, hoc igne illorum morum vel operum examinatur argentum: hoc igne lapides illi pretioſi illuminantur, fœnum autem & ſtipula conſumit errorem. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris: non exurit, vt perdat. Hic ignis habitare per fidem Chriſtum in cordibus facit. Hic ignis materialium extinguere ſæua flammarum conſueuit incendia. Denique Hebræi hoc igne ſuccenſi, fornacis ardentis vaporem nec timere nec ſentire potuerunt. *ſerm.* 8.

Miram verbi Dei efficaciam ſubiecta exempla demonſtrant

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

A DAVID etſi ſapientiſſimus, in peccato tamen manſit, donec voce Nathan Prophetæ admonitus fuit. A quo excitatus mox reſipuit. 2. *Reg.* 12.

NABVCHODONOSOR arborem illam, quæ ſtatum ſuum deſignabat contemplans, nihil ea mouebatur, donec viuam Danielis vocem audiret: qua ad pœnitentiam fuit adductus *Dan. c.* 4.

Verbum Ionæ peruenit ad Regem Niniuæ, & ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. *Ion. cap.* 3.

Qui miſſi fuerant à Phariſæis, vt Chriſtum comprehenderent concionantem, cum audientes ita compuncti ſunt, vt ad Phariſæos ſint reuerſi: Et interrogati, cur eum non adduxiſſent, responderunt: Nunquam ſic locutus eſt homo. *Ioan.* 7.

In domo Cornelij prædicante Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant verbum Dei, & iuſſit eos baptizari. *Act. cap.* 4.

PAVLVS vir doctus in lege ad pedes Gamalielis enutritus, Chriſtum non agnouit, niſi voce de cælo miſſa. *Act.* 9.

B Loquente Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum illius. *Actor.* 10.

Quædam mulier nomine Lydia purpuraria audiuit Paulum loquentem: cuius cor Dominus aperuit, & baptizata eſt cum domo ſua. *Actor.* 16.

Manſit Paulus Epheſi per biennium, quotidie diſputans in ſchola Tyranni cuiuſdam, ita vt omnes qui habitabant in Aſia, audirent verbum Dei. *Act.* 19.

EXEMPLA HISTORICA.

S. ELEVTHERIVS ab Aniceto Eccleſiæ Rom. Pont. ad verbum Deus nuntiandum miſſus, cùm multos ad pietatem conuerteret, dæmon inde rabie agitatus, & Adrianum Imperatorem concitans, cum illo contra veritatem armatur. Itaque Imperator ante alios omnes Eleutherium de medio tollere contendit, & ſtatim cum terribili legatione mittitur Felix ex Ducibus exercitus vnus, iuſſus vt & per vim eum adducat, & ante tribunal imperatorium ſiſtat. Qui cùm ad Eccleſiam perueniſſet, eam extrinſecus militum multitudine circumſidet, vt prædam interciperet: deinde templum ingreſſus, & truculentis oculis, truculentiore etiam ſpiritu, tanquam ipſo vultu, eius, qui miſerat ſæuitiam indicans, vbi vidit Epiſcopum ſuaC uiſſimum doctrinæ fluentum profundentem, & ornatiſſimè pietatem an[illegible]tem iis, qui cum eo conuerſabantur, ille mirum in modum admirabatur Chriſti virtutem; & ſtatim mutata ſæuitia (viſus eſt enim habere animum aptum ad ſuſcipiendum ſemina pietatis) fit ouis pro lupo, & pro perſecutore diſcipulus; & priorum veluti oblitus, non latro & perſecutor, ſed Chriſti quem perſequebatur, amicus diſcipulus: deſpicit Imperatorem, & ad pedes ſancti procidit; & ab eo tempore lubens verſabatur cum magiſtro, eius verbis illuminatus, & ſic quidem, vt non curarit reuerti ad eum, qui miſerat. Et cùm inter eundum in aquam incidiſſent, ab Eleutherio baptizatur, & idololatriæ caligine, tanquam putrido aliquo indumento, exuitur. *Ex Metaph. Surius* 18. *April.*

D.ANTONIVS Paduanus ordine Franciſcanus tanto Dei zelo in dicendo feruebat, vt quaſi alter Elias prodiiſſe videretur. Nulla prorſus flectebatur perſonarum acceptione, nulla adulatione molliebatur, non popularis tranſuerſum rapiebat fauor & opinio, ſed iuxta Prophetæ vocem, quaſi plauſtrum triturans, habens roſtra ſerrantia, montes comminuit, & colD les quaſi puluerem poſuit. Perſonas ſublimes reprehenſione dignas tanta nonnunquam ſeueritate obiurgauit, vt plerique alij celebres concionatores illum audientes ad intrepidam illius conſtantiam trepidarent, vultuſque ſuos quodam puſillanimitatis rubore perfuſi obtegerent. Circumibat per vicos, caſtra, vrbes & agros, & vitæ ſemina vbique largiſſimè ſpargebat. Cùmque ob zelum illum animatum paſſim diſcurreret, omnemque requiem ſibi prorſus vellet interdictam, contigit eum Dei nutu Ariminum peruenire; vbi cùm cerneret multos hæreſi correptos, mox totius oppidi conuocato populo, feruenti ſpiritu ad eos concionari cœpit, verſutáque hæreticorum dogmata luculenter confutauit. Eas autem in auditorum pectoribus efficax ſermo & doctrina ſalutaris fixit radices, vt profligatis terris erroribus, non pauci ad fidei integritatem ſint reducti. In quibus etiam Boniuillum hæreſiarcham, quem triginta annis errorum tenebræ occæcauerant, ad ſanitatem reuocauit, effecitque vt vſque ad mortem Eccleſiæ mandatis deuotus ſteterit. *In vita eius c.* 9. *apud Sur. Iunij* 13. E

In Francia pia quædam Fœmina, B. Antonium Vlysbonenſem pro habenda concione extra vrbem exeuntem ſequi deſiderans, à marito ægro non permittebatur. Fuit hoc illi moleſtiſſimum, & cùm concioni intereſſe non liceret, aſcendit in ſolarium domus ſuæ, & ex feneſtra locum concioni deſtinatum cupida reſpexit, vt vel ſic nonnihil ſuo deſiderio ſatisfaceret. Accidit tum res admiratione digna: cùm enim ad duo milliaria abeſſet locus ille, vocem viri Dei prædicantis audiuit. Cuius ſuauitate delectata hæſit diutius ad feneſtram, quam vir eius ferre poſſet, qui etiam eo nomine obiurgauit eam, ſed illa reſpondit ſe patrē Antonium audire concionantem. Quod ille audiens irriſit eam, delirare illam exiſtimans. Illa contrà aſſerente ſe optimè audire eum, aſcendit vir ad feneſtram eandem, & ipſe etiam viri Dei vocem meritis fidelis coniugis percepit: atque ab eo die nunquam ab illius concione abeſſe voluerunt. *In vita S. Antonij ad cap.* 25. *apud Sur.* 13. *Iun.*

Anno Dom. 1005. cùm Henricus Germaniæ Rex diem natiuitatis B. Mariæ ſolenni ritu Pragæ veneraretur, Godeſcalcus ſanctæ Eccleſiæ Friſingenſis venerabilis paſtor, nomen cum F re poſſidens, Miſſam canere, ac populos inſtituere ab eo præcipitur, & ab Epiſcopo ſedis illius permittitur. Perlecto tum Euangelio, præſentes idem admonet de timore diuino, & de conſeruando geminæ dilectionis vinculo, de obedientia Domini, ſublimiorumque honore poteſtatum: & ad vltimum Regem ſuauiter aggreditur, vt ſemet agnoſceret, & omnia, quæ à primis vitæ huius cunabulis vſque ad hoc tempus honoris alicuius aut commoditatis vnquam percepit, largitati diuinæ potius, quam ſuis meritis adſcribere voluiſſet. Inſuper miſericordiæ mentionem fecit, quæ vnicum eſt ſalutis præſidium, venerabile fidei ornamentum, & magnorum remiſſio peccatorum. In cuius opere ſeruando vnicuique Chriſti fidelium tria ſunt ſemper optanda, poſſe, & velle, ac perficere. Quæ cum à cunctis ſint adimplenda, ab his maximè, qui nullum lædentes, ſibi auent ſimilia ad non recōpenſare, & vt acceptabile ab his Domino votum fiat, ex corde debet vnumquodque largiri, & cunctis debitoribus remitti, ne mali vice ſerui diris aſtringantur tormentis. Et his concludens; Te, inquiens, obteſtor per nomen & amorem eius, qui ſuo debitori decem millia talentorum, id eſt, Iudæis recutitis ſuorum tranſgreſſio- G nem præceptorum indulſit, Henrici quondam Marchionis (qui à te defecit, & in te arma mouit) nunc autem, vt ſpero, verè pœnitentis, Senior chariſſime, miſerearis, vincula ſoluas, & gratiam dones, vt eo liberiori animo hodie Dominum interpelles, Dimitte nobis debita noſtra, &c. Hac Rex exhortatione lacrymabiliter profuſa placatus ſic ſe facturum firmiter ſpopondit, & poſt hæc domum veniens miſericorditer adimpleuit. *Ex Didmaro Baron. tom.* 11. *Annal. an. Do.* 1005. 2. 3.

S. CLARA virgo ſanctitate clariſſima, licet nō eſſet litterata, litteratorum tamen gaudebat audire ſermonem, rata quod in teſta verborum nucleus lateat, quē ipſa attingebat ſubtilius, & ſapid ùs deguſtabat. Nouit de cuiuſlibet concione loquentis elicere quod animæ proſit: ſciens non minoris eſſe prudentiæ de rudi quandoque ſpina flores decerpere, quam fructū ex arbore nobili māducare. Cum ſemel Dominus Papa Gregorius prohibuiſſet, ne quis fratrum ad monaſteria Dominarum ſine ſua licentia pergeret, dolens pia mater cibum ſacræ doctrinæ rarius habituras ſorores, cum gemitu dixit: Omnes nobis H auferat de cætero fratres, poſtquam vitalis nutrimenti nobis abſtulit præbitores. Et ſtatim fratres omnes ad miniſtrum remiſit, nolens habere eleemoſynarios, qui corporalem acquirerent, poſtquam panis ſpiritalis eleemoſynarios non haberet. Quod cùm audiſſet Pontifex, ſtatim prohibitionem illam in Generalis miniſtri manibus relaxauit. *In eius vita apud Sur.*

BABYLAS quidam Tharſi Ciliciæ, mimus profeſſione, & magus, vir flagitioſiſſimus duas concubinas tenebat. Multa pro dæmonis arbitrio, quo vtebatur familiariter, ſiue cum eo, ſiue cum aliis nefariè tranſigebat. Ingreſſus quodam die Eccleſiam, auditóque Euangelio, quod ad pœnitentiam hortatur; Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, ita compunctus eſt, vt redierit domum, & ſuis concubinis; Quò, inquit amore, quam æquabili vtramque complexus ſum, amore, ſat ſuperque animaduertiſtis; iam mutatus aliud de rebus meis cogor ſtatuere: quæcumque labore conſecutus ſum, per me licet (iam monachus fio) accipite. Illæ oratione huius permotæ reſponderunt cum lacrymis: Et nos in flagitiis

flagitiis tibi ſociæ fuimus, erimus & pœnitentiæ. Omnibus ergo in pauperes erogatis, incorruptè deinceps, caſtè ſanctè A que vixerunt. Hunc Babylam antiquus auctor *Ioannes Moſchus* dicit ſe vidiſſe, venerabilem, modeſtum, & clementiſſimum virum. Quis hunc hominem flagitioſiſſimum fuiſſe dixerit? Hæc certè mutatio dexteræ excelſi: Nam meretrices & latrones multos præcedent in regno cœlorum. *Sophronius in Prat. ſpiritualium cap.* 32.

CONTEMPTORES VERBI DIVINI Puniti.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

PHARAO Ægyptiorum Rex verbo & ſignis per Moyſen editis moueri non potuit, vt populum dimitteret: atque ideo pertinaciter ipſum iam abeuntem inſequens, in mari rubro cum ſuis periit. *Exod.* 15.

Impius Rex Achab non eſt veritus dicere apertè de Michea Propheta; Ego odi eum, qui non Prophetat mihi bonum, ſed malum. 3. *Reg.* 21.

Et noluerit per contemptum iubente Deo ſignum petere à ſuis è cœlo vel terra. *Iſa. c.* 7.

EZECHIEL ad populum Iſraëliticum mittitur, vt verbum B Domini ei annunciet, verùm illud audire domus Iſraël renuit, quippe quæ attrita ſit fronte, & duro corde. *Ezech.* 3.

Cùm Paulus Proconſuli Sergio verbum Dei nuntiaret, Simon Magus reſiſtebat, quærens auertere Proconſulem à fide: Paulus autem intuens in eum dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns Solem vſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo, & tenebræ; & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc Proconſul cum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini. *Act. c.* 12. *verſ.* 7. *& ſeq.*

HISTORICA.

Anno Chriſti Domini 350. ſub Rege Sapore grauis perſecutio in Perſia aduerſus Eccleſiam, ſæuit. Per id verò temporis etiã Milles Epiſcopus martyrio occubuit. Is primùm apud Perſas militauerat, poſtea verò deſertâ militiâ Apoſtolicam vitam eſt imitatus. Cum autem Perſicæ cuiuſdam ciuitatis C Epiſcopus eſſet, multoſque ſæpenumero cruciatus pertuliſſet, nec vllis iſthic perſuadere poſſet, vt Chriſtianus fieret, iniquo eam impietatem ferens animo, ciuitatem execratus, inde diſceſſit. Non longo pòſt tempore, cum primarij viri vrbis illius in Regem peccaſſent, exercitus cum trecentis elephantis eò profectus vrbem euertit, & velut agrum colentes in ea ſementem fecère. Hunc in modum verbi diuini contemptus pœnas iuſtas & graues, tum Deo, tum Epiſcopo perſoluit. *Sozom. l.* 2. *hiſt. Eccleſ. c.* 14. *Niceph. Calliſt. lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. c.* 37. *an.* 350.

Tempore B. Laurentij Iuſtiniani Patriarchæ Veneti, Deus Venetorum vrbi ob grauia ſcelera, quæ in ea perpetrabantur, grauiter ſuccenſuit. Precabatur pro ea B. Laurentius inibi degens. Bellum exarſit inter Venetos & Mediolanenſes. Incolebat id temporis locum deſertum & horridum inſulæ Corcyræ finitimum Eremita ſanctus vaticinandi ſpiritu præditus. Hunc Venetus quidam, vir primarius, agens in Corcyra, adiit, & percontatus eſt, num bellum illud feliciter ceſſurum eſſet Venetis? Cui reſpondit, Deum vehementer iratum eſſe Venetis; quòd ex verbi diuini prædicatione nullum fructum D colligerent: eoſque iampridem inſtar Sodomæ perituros fuiſſe, niſi precibus ſui ſancti Patriarchæ furor diuinus auerſus eſſet. *Bern. Iuſtinian. in eius vita.*

Cum aliquando D. Antonius è Padua concionaretur, tum præſens nobilis domina auidè verbum Dei audiebat. Quod cùm non ferret impurus Sathan, vt fructum concionis ab ea excluderet, curſoris ſpeciem præ ſe ferens ad eam cum litteris venit, aitque filium eius ab hoſtibus captum, & interfectum. Eas maligni hoſtis verſutias ſpiritu cognoſcens vir Dei (nam corporis auribus de eius filio perceperat) coram omnibus dixit: Nihil timeas, Domina, filius tuus & viuit, & rectè valet. Curſor autem iſte diabolus eſt. Ad quas voces inſtar fumi ille egregius curſor euanuit. *In vita eius c.* 29. *apud Sur.* 13. *Iun. tom.* 3.

S. VVOLSTANNVS Vvigornienſis Epiſcopus ſolebat omni die Dominica ſedula deuotione populo verbum Dei prædicare: quem frater quidam increpans ſolius aſſeruit eſſe Pontificis prædicare; monacho verò ſilentium & clauſtrum competere, cui ſanctus reſpondit: Verbum Dei non eſt alligatum, nihilque Deo gratius, quam Chriſtum annunciare, populúmque ab errore viæ ſuæ reuocare, ideoque non omiſſurum. Nocte ſequente frater ille ad tribunal ignoti iudicis in viſione E ductus, & cur ſeruum ſuum obiurgaſſet, redargutus, in pauimentum iuſſus eſt ſterni & cædi. Lacrymæ verò in maxillis, & liuores euidenter in ſcapulis euigilantis apparuerunt. Cuius calamitate motus vir Dei benedictionem dedit, & ſtatim ſanitas ei rediit, omnéque doloris veſtigium conquieuit. *Brolonius monach. Vvigorn. apud Surium* 19. *Ianuar.*

Cum die quodam B. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus eſſet ad altare, animaduertit quoſdam lecto Euangelio ex Eccleſia egredi, quòd ſancti viri conciones auſcultare initio detrectarent. Mox igitur aduolat, his vocibus compellans populum: Quid facitis filij? Quid ita foras abſceditis mala perſuaſione ſubuerſi? State pro animabus veſtris ad accipienda verba adhortationis noſtræ, eáque auſcultate ſolliciti. Non licebit id vobis in illo tremendi iudicij die. Moneo & clamo atque conteſtor: Ne ſitis, obſecro, vel ſurdi, vel profugi. Auditis oris mei buccinam, perinde ac ſi animas veſtras ſuo mucrone Satan iugularit. F Non ego taciturnitatis arguar. Hac de cauſa ſæpiſſime oſtia lectis Euangeliis occludi iuſſit, donec propitio Deo, ipſi gratulalarentur, ea coërcitione ſe profeciſſe, qui ſolebant eſſe fugitiui. *In vita eius cap.* 12. *apud Surium* 27. *Auguſti.*

☞ *Vide Concio, Prædicatio.*

✱Verecundia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VErecundia, Gr. αἰδὼς & αἰσχύνη, verecundor dicitur Hebr. *Buſchah, Boſcheth, Baſnach, Mubeſch*, à verbo *Boſch*, Erubuit, confuſus eſt pudore. Cognationem habet cum *Baſch*. fœtuit: & *Iabaſch*, exaruit, & *Bos*, conculcauit. Nam pudore ſuffuſi quodammodo fœtere, illorumque virtus exareſcere & conculcari videtur. Eſt autem verecundia timor neglectionis vel dedecoris *ſecund. Ariſt. l.* 4. *Ethic.* Siue Timor probri ex conſideratione rei vel facti turpis, ſeu probroſi.

Verecundia eſt dolor quidam atque perturbatio ex malis aut præſentibus, aut futuris, quæ infamiam inferunt, proueniens, *ſecund. eund. l.* 2. *Rhet.* nec eſt proprie virtus, ſed paſſio. G

Verecundia eſt timor turpitudinis exprobrabilis, & principaliter reſpicit vituperium, ſed reſpicit culpam conſequenter, & hoc dupliciter, ſcilicet ceſſando & celando. *Ex B. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 1 1. *art.* 2. vnde à vereor deriuatur.

Verecundia eſt, per quam, vt tempus, locus, perſonæque poſtulant, animi ſe vereri ac rationem habere indicant. Cuius extrema procacitas vel petulantia, vel animi confuſio: vel (ſecundum Ciceronem) eſt dolor quidam ac perturbatio ex malis, aut præſentibus aut futuris infamiam inferentibus proueniens, Græcis vocatur αἰδὼς. *Cicero de partic. orat.* appellat Verecundiam cuſtodem omnium virtutum, dedecus fugientem, laudemque maximè conſequentem: eſtque medietas inter impudentiam, & ſtuporem in actionibus colloquiiſque conſtitutam agit, & loquitur, vbi, quando, & quæ expedit. *Ariſtot. in Mag. Moral.*

Itaque vt paulo antè inſinuauimus; verecundia non eſt virtus, ſed affectus quidam & paſſio, vnde eam Damaſcenus *l.* 2. *de fide Orthodoxa*, definit paſſionem timoris de turpi actu.

Differt à pudore, auctore *Donato*, quod verecundia ſit cuiuſdam ingenuitatis & modeſtiæ, vnde & in laude ponitur, Pudor vero ſit animi malè ſibi conſcij. Largo tamen modo verecundia virtus appellatur à S. Thoma, in quantum eſt quid H laudabile in humanis actibus, vel paſſionibus, eſt ſiquidem laudabilis paſſio; & cum pudore nonnunquam confunditur, eiuſque ſedes eſt in fronte, vel iuxta alios, in genis.

EIVS PARTITIO.

Verecundiæ partitionem indicare videtur *B. Ambr. l.* 1. *offic.* cum dicit, pulchram eam virtutem & ſuauem gratiam, quæ non ſolùm in factis ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus.

Verùm bipartitam ipſa S. Scriptura facit verecundiam, ſiue pudorem, honeſtum, & vitioſum: honeſtum qui eſt de malo, quo pudet aliquem perpetrati mali, vitioſum verò, qui eſt de bono, quo quempiam pudet operis boni. Pro anima tua, inquit Eccleſiaſticus, non confundaris dicere verum. Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam, *c.* 4. 14.

Vnde *B. Greg. hom.* 10. *in Ezechielem*: Sicut verecundia laudabilis eſt in malo, ita reprehenſibilis eſt in bono. Erubeſcere enim malum ſapientiæ eſt, bonum verò erubeſcere fatuitatis.

Vnde ſcriptum eſt. Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt
A confuſio adducens gloriam. Qui enim erubeſcit pœnitendo mala quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. Qui verò erubeſcit bona facere, à ſtatu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, ſicut per Redemptorem dicitur: Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua.

* VERECVNDIÆ LAVDABILIS ENCOMIVM.

Eſt Verecundia pudicitiæ comes, cuius ſocietate caſtitas ipſa tutior eſt. Nonne hæc prætulit publicanum, & commendauit eum, qui oculos ſuos non audebat ad cœlum leuare? Paulus orationem deferri præcipit cum verecundia & ſobrietate. *Ambroſ. lib. offic.*

Quid amabilius verecundo adoleſcente, quam pulchra, & quam ſplendida gemma morum eſt verecundia, in vita & vultu adoleſcētis, quam vera & minime dubia bonæ ſpei nuntia, bonæ indolis index. Virga Diſciplinæ, expugnatrix malorum, propugnatrix puritatis innatæ, ſpecialis gloria cōſcientiæ, famæ cuſtos, vitæ decus, virtutis ſedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & inſigne totius honeſti. *Bern. ſuper Cant. ſerm.* 86.

B Verecundia ſoror eſt continentiæ: nullum aquæ manifeſtum indicium columbinæ ſimplicitatis, & ideo etiam teſtis eſt innocentiæ, lampas pudicitiæ mentis iugiter lucens, vt nil in ea turpe vel indecorum reſidere attentet, quod non illa illico perdat. *ibid.*

Cuſtos virtutum omnium dedecus fugiens, & laudem maximam conſequens, verecundia eſt. *Cicer. de Orat.*

Verecundia parens eſt omnis honeſti conſilij, tutela ſolennium officiorum, magiſtra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ ſe ferens vultum.

Verecundia iuſtiſſimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm ampliſſimas eſſe cuperent. Digna cui perinde atque cœleſti Numini exſtruantur templa atque aræ conſecrentur: quia parens eſt omnis honeſti conſilij, tutela ſolennium officiorum, magiſtra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore, fauorabilem præ ſe ferens vultum. *Val. Max. l.4. c.5.*

PYTHIAS Ariſtotelis F. interrogata, qui color eſſet pulcherrimus? reſpondit, qui per verecundiam ingenuis oboritur. *Stobæus.*

C SYNESIVS, Verecundiam dicebat eſſe ſecundum bonum hominis: nam nunquam peccare palam, inquit, eſt diuinæ cuiuſdam gratiæ & naturæ. Verecundia autem, quæ ob non rectè facta innaſcitur, temperantiæ indicat colorem. *Stob. & Antonius ſermone de pudore honeſto.*

SOCRATES hortabatur iuuenes, vt hæc tria haberent: in animo Prudentiam: in lingua Silentium: in vultu Verecundiam. *Max. ſermone* 41.

MVSONIVS, Verecundia, inquit, apud omnes dignus haberis, ſi primum teipſum vereri inceperis. *Stob. ſermone* 32.

DEMOCRITVS, Malum, inquit, etiamſi ſolus fueris, ne feceris, neque dixeris. Diſce autem teipſum magis, quam alios reuereri. *Laert.*

M. CATO, *teſte Plutarcho*, aiebat ſibi magis placere iuuenes qui erubeſcerent, quam qui palleſcerent, quod rubor
D arguat probam indolem, pallor non item.

CICERO 1. *de offic.* ait, ſine Verecundia nihil rectum, nihil honeſtum eſſe poſſe. Et 2. *de finibus*, cupiditatis moderatorem eſſe pudorem.

SENECA *ep.* 25. *ad Lucil.* monet nutriendum adoleſcentis pudorem, qui quandiu in animo eius durauerit, aliquis, inquit, erit bonæ ſpei locus.

PROPRIA ADOLESCENTIBVS.

Ita de ea loquitur *S. Ambroſius* 1. *offic. cap.* 17. Vt enim, inquit, in ſenibus grauitas, in Iuuenibus alacritas; ita in adoleſcentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ. Et *cap.* 19. Verecundia cum ſit omnibus ætatibus, perſonis, temporibus & locis apta, tamen adoleſcentes, iuueniliſque annos maximè decet.

S. Bernardus ſermone 86. *in Cantica.* Hanc verecundiam, inquit, libet quaſi ſpecioſum florem decerpere, noſtriſquè apponere adoleſcentibus: non quia non ſit, & in prouectiori ætate omni ſtudio retinenda, quæ eſt certè omnium ornatus ætatum, ſed quod teneræ gratia verecundiæ in teneriori ætate amplius pulchriuſque eniteat.

Ariſtoteles 4. Ethic. 9. Non ad quamuis ætatem affectus verecundiæ, ſed ad iuuenilem accommodatur. Cenſemus enim E
eos, qui huius ætatis ſunt, verecundiores eſſe oportere: vt cum non ſine perturbatione viuant, multumque ob hoc peccent, à verecundia prohibeantur delinquere. Atque laudamus quidem iuuenes verecundos, ſed ſeniores nemo ideo laudat, quia cenſemus eos nihil eorum agere, vnde verecundia emergere ſolet.

Seneca ep. 11. *ad Lucil.* Locutus eſt mecum amicus tuus bonæ indolis. Vbi ſe collegit, verecundiam (bonum in adoleſcente ſignum) vix potuit excutere; adeo illi ex alto ſuffuſus eſt rubor.

DECET MVLIERES.

Iterum hoc docet *S. Ambroſius lib.* 1. *de Abraham cap.* 5. expendens dictum Angeli. Vbi eſt Sara vxor tua? Qui reſpondit & dixit. Ecce in tabernaculo eſt. Nunquid, ait, ignorabat
Dominus, quod in poſterioribus Sodomorum futura excidia F
denuntiat, vbi Sara eſſet? Sed docere nos voluit, quantus pudor eſſe debeat fœminarum, ne procaci occurſu hoſpitum in ſe oculos inflectant, ſed ſaluâ verecundiâ miniſterium ſuum exerceant.

Vnde & S. Paulus de coniugatis Fœminis ſcribens. Volo, inquit, viros orare in omni loco. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe.

Inter fœminas autem dicta virtus maximè decet Virgines Virginitatis enim dos quædam, *teſte Ambroſ. de inſtit. Virg. c.*1. eſt verecundia, quæ commendatur ſilentio.

Stobæus ſerm. 72. refert Demadis celebrari apophthegma, verecundiam in muliere pulchritudinis arcem obtinere.

* IN QVIBVS SERVANDA.

Primo.

IN MEMBRIS.

Siquidem, inquit iterum *Ambr. l.*1. *offic. c.*18. verecundiam natura nos docet, quæ perfectè quidem omnes partes corporis Chriſti explicauit, vt & neceſſitati conſuleret, & gratiam venuſtaret. Sed tamen eas quæ decoræ aſpectu forent, in quibus formæ apex quaſi in arce quadam locatus, & figuræ ſuauitas & vultus ſpecies emineret, operandique vſus eſſet paratior, obuias atque apertas reliquit: eas verò in quibus eſſet naturalis obſequium neceſſitatis, ne deforme ſui præberet ſpectaculum, partim tanquam in ipſo amandauit atque abſcondit corpore, partim docuit, & ſuaſit tegendas. Nonne igitur ipſa natura eſt magiſtra verecundiæ? Ergo naturæ opifex ſic noſtra ſtuduit verecundiæ, ſic decorum illud & honeſtum in noſtro cuſtodiuit corpore, vt velut ductus quoſdam aquæ, exitus cuniculorum noſtrorum poſt tergum relegaret, atque ab aſpectu noſtro auerteret, ne ventris purgatio, viſum oculorum offenderet. De quo pulchrè Apoſtolus ait. *Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, neceſſaria ſunt. Et quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his abundantiorem honorem circumdamus, & quæ inhoneſta ſunt noſtra abundantiorem honeſtatem habent.* Etenim imitatione naturæ induſtria auxit gratiam. Hactenus. *Ambroſius.*

Certè Deus creauit hominem nudum, & abſque erubeſcentia, ſic vt nihil eſſet in humano corpore, quod vel viſu vel H
nuncupatione turpe videretur. Vnde *S. Auguſt. cont. Diam. cap.* 16. dicit: Genitalia membra à Deo condita eſſe honeſta & decora, ſed per hominis peccatum facta inhoneſta, adeò vt iam tegantur, & Adamum ea poſt peccatum propter turpitudinem, quam in eorum motu ſenſit, texiſſe. Concludit igitur, hominis pudenda non tegi, tanquam ſit in iis crimen aliquod artificis Dei, ſed hominis ipſius.

Et rectè quidem. Omnia enim, *teſte Chryſoſtomo*, membra animæ vel corporis, non ſolum homini Deus ad vſum creauit, ſed ad gloriam. Igitur prauis moribus ſuccreſcentibus, multa decernenda fuêre, tam factu eſſe quam dictu turpia, vt qui rebus ſuis modum præſcribere neſcirent, ipſâ ſaltem turpitudinis infamiâ abſterrerentur.

Idipſum Lerium commouit, qui *in Deſcriptione Americ.* non abſurdis rationibus confirmat, vagas libidines non tam ab Americanis nudis fœminis, inter quas continuò alicui verſandum ibi eſt, licet pulchritudine noſtratibus inferiores non ſint exercitati, verum eas in ſua ſimplici & naturali nuditate potius excuſandas, minuſque laſciuis moribus eſſe quam Gallicas mulierculas, quæ elegantibus & exquiſitis veſtibus & ornamentis ſuperbire ſolent.

Ob eandem cauſam etiam Plato ab Euſebio, aliiſque Eccle-

ſiaſticis ſcriptoribus reprehenditur, quod ſecutus conſtitutiones Lycurgi, in libris ſuis de rep. & legibus, iuſſerit mulieres,
A nō ſolùm iuuenes, ſed etiā anus in Gymnaſiis nudas cum viris luctari, adoleſcētulas nudas curſu & equis certare; & in ſolennitatibus eas quoque nudas cum nudis tripudiare iuuenibus.

Hanc ob rem *Ignatius in Epiſt. ad Philippenſes*, ita Satanam compellat: Qui verò virgineam improbas naturam, & membra appellas obſcœna: qui olim hæc membra in pompis oſtentabas, mares nudati iubens in conſpectu fœminarum, itemque fœminas in cupiditatem libidinoſam marium? nunc contra hæc ipſa à te iudicantur obſcœna, & honeſtatem ſimulas, qui ſpiritus es fornicationis, &c.

Idipſum reprehendit *Lactantius lib. 1. cap. 20. de ſal. relig.* quum de Floralibus ludis dicit: Celebrantur ergo illi ludi cum omni laſciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Nam præter verborum licentiam, quibus obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtibus, populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum officio funguntur, & in conſpectu populi vſque ad ſatietatem impudicorum luminum pudendis motibus detinentur.

Multi itaque mirantur, quid Franciſc. Aret. Iuriſconſultum
B mouerit, quod probare conatur, Franciſcum Sfortiam Ducem Mediolani iure petiſſe, vt Dorotheam filiam Ludouici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipſius filio deſponſatam Medici quidam à ſe miſſi conſpicarentur, vt hinc detegeretur, ſi quæ puellæ eſſet deformitas; contra Ludouicum hoc ipſum iniuria recuſaſſe, ſed tantum filiam obtuliſſe videndam Cotta (ſic enim veſtem appellat) quam ad eam Galeatius ipſe miſerat, coopertam.

Hoc & alia multa exempla referuntur à *Tiraquello* in ſua quarta lege connubiali, quæ eſt talis: Suam quiſque deformitatem futuro marito aut vxori detegito, ne tamen ſe propterea, præſertim fœmina, nudato.

Non fruſtra itaque dicit Gyges apud Herodotum: Mulier exutâ tunicâ, & verecundiam pariter exuit. Cum enim vxor Candalis regis Lydiæ volente marito, ſed ea inſcia à Gyge conſpecta nuda eſſet, illa indignatione commota, ac ſi proſtituta fuiſſet, re comperta poſtea non quieuit, donec ſuo impulſu Gyges Regem maritum occideret: & ſeſe vnà cum regno
C poteſtatem parricidæ & adulteri traderet.

Rectiſſimè igitur reprehenduntur Babylonicæ mulierculæ, quarum *teſte Q. Curtio l. 5. de reb. geſt. Alex. Mag.* licèt in conuiuiis principio modeſtus habitus ſit, tamen deinde ſumma quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant. Ad vltimum (honos auribus habitus ſit) ima corporum velamenta proiiciunt, nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum, virorumque apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas.

Scribit *Plutarchus, inſtituto* Romuli tales tantoſque Romæ fœminis habitos eſſe honores, vt & iis de via viri cederent: & qui coram iis obſcœni quippiam dixiſſet, vel pudendum aliquid, quod obtegi debet, earum oculis nudum ingeſſiſſet, non ſecus atque homicida puniretur, obſcœnitatis enim huius, non minus acerbum quàm cædis fuiſſe iudicium. Plutarchi verba ſunt hæc. *πολλὰ ταῖς γυναιξὶ υἱοὶ τιμὴν ἀπένειμαν, ὧν καὶ ταῦτα ἐστὶν, ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βαδιζούσαις, αἰσχρὸν δὲ μηδένα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης γυναικὸς, μηδ᾽ ὀφθῆναι γυμνὸν, ἢ δίκην*
D *φεύγειν παρὰ τοῖς ἐπὶ τῶν φονικῶν καθεστῶσι.*

In Sermone et Verbis.

Verecundia, inquit, *Ambroſius* non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum ſermo reſonet tuus. Speculum enim mentis plerúmque in verbis refulget. Ipſum vocis ſonum libret modeſtia, ne cuiuſquam offendat aurem vox fortior. Denique in ipſo canendi genere prima diſciplina verecundia eſt, imo & iam in omni vſu loquendi, vt ſenſim quis aut pſallere, aut canere, aut poſtremo loqui incipiat, & verecunda principia commendent proceſſum. Silentium quoque ipſum, in quo eſt reliquarum virtutum otium, maximus actus verecundiæ eſt. Denique ſi aut infantiæ putatur, aut ſuperbiæ, probro datur: ſi verecundiæ laudi ducitur, *lib. 1. offic. c. 17.*

Cauendum multò magis, addit *idem c. 18.* ne quid turpe ore exeat: hoc enim grauiter coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, ſed iniuſta obtrectatio, ſed verborū obſcœnitas. Hæc etiā vulgo pudori ſunt. In noſtro vero officio, nullum verbum quod inhoneſtè cadat, non incutiat verecundiam. Et non ſolum nihil ipſi indecorum loqui, ſed ne aurem quidem debemus huiuſmodi præbere dictis; ſicut Ioſeph ne incongrua ſuæ audiret verecundiæ, veſte fugit relicta; quoniam quem delectat audire, alterum loqui prouocat. Intelli- E
gere quoque quod turpe ſit, pudori maximo eſt. Spectare verò ſi quid huiuſmodi fortuitò accidat, quanti horroris eſt? Quod ergo aliis diſplicet, nunquid poteſt in ſeipſa placere?

Certè *Vlpianus l. 14. ꝟ. qui turpib. de iniur.* cum reſpondiſſet eum qui fœminæ pudicitiam aduerſus bonos mores attentarit blanda oratione, iniuriarum iudicio conueniri poſſe, adiecit, & eum qui verbis turpibus vtitur, quamuis non tentet pudicitiam, iniuriarum tamen teneri.

Sed & *apud Terent. in Heautontim.* Chremes de amoribus filij nolens coram vxore verba facere. Puter, inquit, dicere hac præſente, verbum turpe.

Neque verò coram fœminis tantùm & in tota vita hanc verecundiam ab obſcœnitate omni abhorrentem retinendam eſſe præcipit *M. Tullius in Officiorum libris.* Et vt non modo tegamus eas corporis partes quas natura occultauit, & quas remouent ab oculis quicumque ſana mente ſunt: ſed ne eas F
quidem earumve vſus nominibus ſuis appellemus. Nam & quod facere turpe non eſſet, modò occulte, id eſſe obſcœnum dicere. Itaque nec apertam actionem rerum illarum petulantia vacare, nec orationis obſcœnitatem.

Sanè ſcribit *Herodotus* hanc quoque apud Perſas legem honeſtiſſimam fuiſſe, *ἅσσα ποιέειν ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι.*

Porro qui Lacedæmoniorum caſtiſſimam ſeueritatem fuiſſe ſciunt minus mirabuntur aliquando libros Archilochi Poëtæ eos iuſſiſſe è ciuitate ſua exportari, quorum lectionem & verecundiæ & pudicitiæ, propter verborum obſcœnitatem, nocere iudicabant.

Sed veteris Eccleſiæ præcepta repeti poſſunt ex Clementis Alexandrini pædagogo *lib. 2. cap. 5. Περὶ αἰσχρολογίας.*

In Vestitv.

Sed & hunc verecundum etiam requirit. *Ambr. ſuprà c. 19.* Vt artifex in materia commodiore, inquit, melius operari ſolet, ſic verecūdia in ipſo quoque corporis dedecore plus eminet: ita tamen vt etiam ipſe non affectatus decor corporis, ſed naturalis, ſimplex, neglectus magis quam expetitus non pretioſis & albentibus adiutus veſtimentis, ſed communibus, vt G
honeſtati vel neceſſitati nihil deſit, nihil accedat nitori.

Ideo inter leges Romuleas vna hæc erat: Quiſque demiſſam ad talos togam in vrbe habeto. Iubet ergo Romulus ſuos eſſe togatos: nam & ipſe tunica purpurea, totaque prætexta vſus eſt, *teſte Plutarcho.* Fuit autem Romæ multiplex variuſque vſus. Erat toga prætexta puerilis, deinde toga virilis, quæ nullo purpuræ prætextu diſtincta erat: & à nouis Oratoribus, primo tyrocinij ſuis forenſis die, ſumi ſolebat. Poſtremò erat toga picta ſummorum Magiſtratuum.

Porro ſcribit *Plutarchus* Numam de muliebri veſte legem edidiſſe, ſicuti Romulus de virili: quanquam Romanarum mulierum impudicus aliquando fuiſſe veſtitus videatur, ſi quod aiunt, verum ſit, tunicarum muliebrium alas non fuiſſe conſutas. Tum enim fuiſſent, vt olim erant mulieres Spartanæ, *φαινομηρίδες.*

Plautus in Pænulo genus mulieroſum vocat tunicis demiſſitiis, hoc eſt, quod hic dicimus demiſſis vſque ad talos.

Moribvs.

Eſt etiam, ait *S. Ambr. loco allegato c. 18.* in ipſo motu, geſtu inceſſu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis H
ſtatu cernitur. Hinc homo cordis noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior aut contrà grauior & conſtantior, & purior & maturior æſtimatur. Itaque vox quædam animi eſt corporis motus. Meminiſtis filij, quendam amicum, cum ſedulis ſe videretur commendare officiis, hoc ſolo tamen in Clerum à me non receptum quod geſtus eius plurimum dedeceret. Alterum quoque cum in Clero repeciſſem, iuſſiſſe me, ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam inſolentis inceſſus verbere oculos feriret meos. Idque dixi, cum redderetur poſt offenſam muneri; Hoc ſolum excepi. Nec fefellit ſententia. Vterque enim ab Eccleſia receſſit, vt qualis inceſſu prodebatur, talis perfidia animi demonſtraretur. Namque alter Arianæ infeſtationis tempore fidem deſeruit, alter pecuniæ ſtudio, ne iudicium ſubiret, ſacerdotem ſe noſtrum negauit. Lucebat in illorum inceſſu imago leuitatis, ſpecies quædam ſcurrarum percurſantium. Motum natura informet. Si quid ſanè in natura vitij eſt; induſtria emendet; vt ſi ars deſit, non deſit correctio. Hæc ille.

Deinde

Deinde *S.Bernardus ſermon.* 86. *in Cantica*, idem ſcribit,
A cuius verba ſuprà adduximus *tit. Verecundia laudabilis Encomium.*

Erga seipsvm.

Verecundari ſeipſum maxima verecundiæ laus eſt. Hanc multi ſapientum apud Ethnicos tradiderunt, inprimis Pythagoras his verbis:

Πρήξεις δ'αἰσχρὸν ποτὲ, μήτε, μήτ' ἄλλῳ
Μήτ' ἰδίῃ πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν.
Facies autem turpe vnquam nihil, neque cum alio,
Neque ſolus: omniū autem maximè verecundare teipſum.

Laërtius l. 5. *de Philoſophorum vitis*, ſcribit Demetrium Phalereum ſolitum monere adoleſcentes, vt domi parentes, in via obuios, in ſolitudine ſeipſos revererentur, ſic enim fore vt facilè à peccato deterreantur.

*Stobeus ſerm.*2. Demetrio præclaram hanc tribuit gnomen. Malum, etiamſi ſolus fueris, neque dixeris, neque feceris. Diſce autem teipſum magis quàm alios reuereri. Et Theophraſto: Reuerere teipſum, & non erubeſces coram aliis. Et Muſonio: Verecundia apud omnes dignus habeberis, ſi pri-
B mùm teipſum vereri incœperis.

Hanc autem proprietatem priſci Patres maximè tribuunt Virginibus. *Tertullianus libro de velandis Virginibus.* Vera, inquit, tota & pura virginitas nihil magis timet quam ſemetipſam.

S.Baſilius de vera virginitate. Virgo ſola quoque nullo hominum teſte, nihil, quod ſponſo ſuo indignum ſit, agere vlla ratione patietur. Etſi enim adſit nemo, ipſa tamen ſibi virgo adeſt, debetque præ omnibus ſeipſam reuereri, ſuamque conſcientiam.

Erga Alios.

Sem & Iaphet vt cognouerunt parentem iacere in tabernaculo nudatum, vultu auerſo; poſt terga nuditatem eius contexerunt: vnde & magnæ benedictionis beneficium promeruerunt. Quod perpendens *S. Ambroſius in l. de Noë & Arca.* Littera, inquit, euidentem pietatis expreſſit aſpectum, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerentia, vel ipſo minueretur aſpectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam
C Romæ vetus fuiſſe vſus dicitur, ne filij cum parentibus, & maximè puberes intrarent lauacrum.

*Idem lib. de offic.*1. *cap.*18. Licet plerique ſe & in lauacro quantum poſſunt, tegant, vel ne illis, vbi nudum totum eſt corpus, huiuſmodi intecta ſit portio. Sacerdotes quoque veteri more, ſicut in Exodo legimus, braccas accipiebant, ſicut ad Moyſen dictum eſt à Domino. Et facies illis braccas lineas, vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vſque ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filij eius cum intrabunt in tabernaculum teſtimonij, & cum accedent ſacrificare ad aram ſancti, & non inducent ſuper ſe peccatum, ne moriantur. *Exod.*28.42.

Moyses quoque, vt ait *S.Paulus ad Hebr.*11.24. maiores diuitias æſtimauit theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti. De quo ſic iterum *Ambroſius*: Moyſes, ait, noluit Rex eſſe cum poſſet, ſed opprobrium Chriſti theſauris Ægypti arbitratus eſt præferendum, ſed fugiendo potentiam potentior factus eſt. Factus eſt enim in Deum regi Pharaoni, hoc eſt, regi terribilis, quem rex timeret. Et tu ſi vis tanquam Deus peccatoribus eſſe terrori, Regibus reuerentia, &c. contemne
D quæ ſeculi ſunt & Dominicæ Paſſionis opprobrium contende omnibus præferre diuitiis. Opprobrium dico quod omnibus videatur opprobrium, hoc eſt Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitia, nobis autem virtus Dei atque ſapientia *Sermone* 8. *in Pſalm.*118.

Ioseph quoque, inquit, *idem*, cùm ſomniaſſet, quòd Sol & Luna & Stellæ adorarent eum, ſedulum tamen obſequium deferebat patri: caſtus ita, vt ne ſermonem quidem audire vellet niſi pudicum: humilis vſque ad ſeruitutem, verecundus vſque ad fugam, patiens vſque ad carcerem, remiſſor iniuriæ vſque ad remunerationem. Cuius tanta verecundia fuit, vt comprehenſus à muliere, veſtem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quam verecundiam deponere. Moyſes quoque & Ieremias electi à Domino, vt oracula Dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam, excuſabant per verecundiam. *l.*1. *de officiis cap.*17.

*Et cap.*18. de Suſanna loquens, Tacebat, ait, Suſanna, & grauius verecundiæ, quam vitæ damnum eſſe putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam ſalutem. Deo ſoli loquebatur, cui poterat caſta verecundia eloqui, refugiebat ora in- E
tueri virorum. Eſt enim & in oculis verecundia, vt nec videre viros fœmina, nec videri velit.

De Elizabetha verò S. Ioannis Baptiſtæ matre ſic ſcribit *idem in Luc.cap.*1. Magna ſanctis cura & verecundiæ, vt plerumque in ipſis pudor voto ſit, ſicut hoc loco aduertimus ſanctam Elizabeth, quæ vtique filios habere cupiebat, occultantem ſe menſibus quinque. Quæ cauſa occultationis niſi pudoris? Eſt enim vnicuique officio præſcripta ætas, & quod hoc tempore decet, tempore illo non decet, æuique mutatio facti vniuſcuiuſque mutat ſæpe naturam. Sunt etiam ipſi quædam tempora præſcripta coniugio, quando dare operam liberis ſit decorum, dum anni vigent, dum ſuſcipiendorum liberorum ſpes eſt. *Et infra*: Meritò ſancta Elizabeth erubeſcebat gratiam, etſi non cognoſceret culpam. Nam etſi concepit de viro, tamen partus ſui erubeſcebat ætatem: & rurſus caruiſſe ſeſe gaudebat opprobrio. Hoc igitur opprobrium conſolatur ſui pudore ſublatum ex pudore, vt dixi, quod pudebat eam propter ætatem.

Virgo Deipara, quæ gratiarum, omniumque virtutum F
muneribus cumulata erat, etiam hoc virginitatis ornamento decorabatur, vt quam ob verecundiam ita feſtinaſſe ad montana, domumque Zachariæ ingreſſam fuiſſe plerique Scriptores allegant, hoc etiam conſiderantes, quod legatur ſalutaſſe non Zachariam, ſed ipſam Elizabeth, neque enim decebat verecundiam virginalem ipſo ſtatim acceſſu cum viro miſcere ſermonem: minus decuiſſet cum eodem vtpote muto & loquendi vſu priuato, nutibus eam aut geſtibus agere. *S. Ambroſius* feſtinationis huius cauſam aſſignat *lib.*2. *in Lucam*, ne extra clauſuram cuius erat obſeruantiſſima Virgo benedicta, diu maneret: vnde etiam proponit aliis fœminis imitandam, ne ſcilicet diu in publico maneant, aut in plateis morentur, vel per domos alienas curſitent. Ad hanc etiam Beatiſſ. virginis verecundiam pertinere videtur, quod ſtatim turbata fuerit, & trepidauerit ad Angeli ſalutantis vocem, ac cogitaret qualis eſſet iſta ſalutatio. Siquidem ait iterum *Ambroſ.* trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri. Et addit: Diſcant mulieres propoſitum pudoris imitari. *l.*2.*in Lucam poſt initium.*

G

Veritas.

Definitio Et Etymologia.

Veritas ἀλήθεια Græcis, & Hebraïcè *Amen*, à voce *Aman* quæ veracem & fideliter ſua agentem ſignificat; definitur conformitas iudicij ad rem iudicatam, vel ſigni ad rem ſignificatam: vt autem de ea tractat *S.Thom.*2.2. *qu.*109. eſt virtus ſpecialis iuſtitiæ annexa, nam & verſatur circa ea quæ in alterum tendunt, quæ procurat vt in ſermone, ſcriptura, geſtibus, aliiſque ſignis per quæ aliquid ſignificare intendimus, ſit veritas, ſaltem iuxta dictamen conſcientiæ noſtræ. Siue quæ facit, vt ſigna externa menti conformentur, vnde ab Ariſtotele definitur adæquatio rei ad intellectum *lib.*2. *Metaphyſ.*

Iterum *S. Thomas* eam dicit eſſe virtutem, qua aliquis & vita & ſermone demonſtrat qualis eſt, & non alia quam circa ipſa ſint, nec maiora, nec minora. Auguſtinus breuiter definit verum eſſe id quod eſt. Et conſentit formula Chriſti apud *Mat. c.*5. Sit ſermo veſter. Eſt eſt. Non non, atque etiam *S.Pauli* 2. *Cor.*1. Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, H
vt ſit apud me Eſt & Non.

* Vsvrpatio varia in scriptvra S.

Aduertit *Cornel. Ianſſen. in erudita ſua Concordantia in c.*1. *Ioannis*, hæc vocabula, *verum & veritas*, tribus modis in S. Scriptura vſurpari: vel vt opponuntur falſo & falſitati, quo pertinet illud *ad Epheſ.*4. Deponentes mendacium, loquimini veritatem. Vel qua ratione opponitur ei quod eſt vmbratile vel figuratiuum, ſicut Ioannes ait; Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum-Chriſtum facta eſt. Vel prout opponitur ei, quod eſt tale per participationem, vt ait *idem Ioannes ep.*1.*c.vlt.* Vt ſimus in vero filio eius, Chriſtum appellans verum filium Dei, quia eſt filius naturalis; ad differentiam nempe Sanctorum hominum qui dicuntur filij Dei, ſed quia non ſunt filij ſecundùm naturam, ſed per gratiam adoptionis, idcirco non ſunt veri filij, ſicut eſt Chriſtus.

Denique ſumitur aliquando veritas pro ipſa ſapientia, ſiue ſcientia, quo modo eam accepit *Lactantius in præfat. Inſtit.* ita ſcribens:

ſcribens: Magno & excellenti ingenio viri, cum ſe doctrinæ penitus dediſſent, quicquid laboris poterat impendi, con- A temptis omnibus & publicis & priuatis actionibus, ad inquirendæ veritatis ſtudium contulerunt: exiſtimantes, multò eſſe præclarius, humanarum, diuinarumque rerum inueſtigare ac ſcire rationem, quàm aut ſtruendis opibus, ac cumulandis honoribus inhærere. Quibus rebus, quoniam fragiles, terrenæque ſunt, & ad ſolius corporis pertinent cultum, nemo melior, nemo iuſtior effici poteſt. Erant quidem illi veritatis cognitione digniſſimi, quam ſcire tantopere cupiuerunt, atque ita, vt eam rebus omnibus anteponerent; Nam & abieciſſe quoſdam res familiares ſuas, & renunciaſſe vniuerſis voluptatibus conſtat, vt ſolam nudamque virtutem nudi, expeditique ſequerentur: tantumque apud eos virtutis nomen, atque authoritas valuit, vt ipſam ſummi boni præmium indicarent. Sed neque adepti ſunt id, quod volebant, & operam ſimul atque induſtriam perdiderunt, quia veritas, id eſt, arcanum ſummi Dei, qui fecit omnia, ingenio, ac propriis non poteſt ſenſibus comprehendi: alioqui nihil inter B Deum hominemque diſtaret, ſi conſilia, & diſpoſitionem illius maieſtatis æternæ cogitatio adſequeretur humana.

* VERITAS QVOTVPLEX.

Quadruplex eſt veritas. Prima mentis, quando mens mentiſque conceptio ac iudicium conforme eſt obiecto & rei, eamque ita concipit, ac de ea ita iudicat, ficut reuerà res in ſe eſt: opponitur falſitas, quâ mens de re iudicat aliter, quam res in ſe habet.

Secunda veritas eſt oris, id eſt, veritas, qua ſermo noſter conformis eſt menti & animo, vt os loquatur id quod reuerà animus cogitat & intendit, & lingua reſpondeat menti: hinc opponitur mendacium, quo aliud loquimur, aliud cogitamus vel intendimus. Eſtque hæc veritas duplex. Vna aſſertoria, qua aſſerimus id quod verum eſt: altera promiſſoria, quæ eſt fidelitas, qua præſtamus quod promiſimus. Vtraque hæc veritas, tam oris quam mentis eſt formalis.

Vnde tertia veritas eſt obiectiua, putà veritas doctrinæ & fidei, quæ doctrina & fides in ſe vera eſt, vt ſi illi aſſentiatis, eaque doceas, veritati aſſentiaris, & veritatem doceas.

C Quarta eſt veritas actionum & vitæ, quæ non eſt aliud quam rectitudo, & conformitas, qua actiones noſtræ reſpondent ſuæ regulæ, vt ſcilicet conformes ſint vero iudicio practico, rationi, legi, voluntati Dei, & præſcripto virtutis. Itaque hæc veritas eſt debitum & officium cuiuſque, ſiue id quod quemque facere docet; vnde illi opponitur prauitas & peccatum, quod aberrat, & difforme eſt rationi & legi. Sic dicitur *Io.* 8. 44. Ille [ſcilicet Diabolus] homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, id eſt, non ſtetit in integritate & rectitudine naturæ in qua conditus erat.

* OBIECTVM.

Obiectum materiale huius virtutis eſt, ſigna externa quibus mentem noſtram patefacimus proximo. Ratio obiectiua eſt, eſſe verum ſeu conforme menti, quatenus id quodammodo debitum proximo. Debitum, inquam, non ex parte ipſius, ſicut benefactori debetur compenſatio; ſed ex parte noſtra, ne nos turpes ſimus, & parum ad vitam ciuilem idonei, nam primò per ſe turpe eſt, linguam à mente diſſidere, & cum ea D veluti pugnare. Deinde ſine veritate vita ſocialis non bene & commodè conſtare poteſt. Itaque hoc debitum eſt ſolum morale, & ex honeſtate virtutis proueniens, quod intellige de debito veritatis per ſe conſiderato, ſepoſito omni alio vinculo: nam in contractibus debetur ex iuſtitia, in iureiurando ex lege religionis.

Obiectū cui, eſt Proximus, huic enim debetur hæc veritas; quia talis eſt, quo cum conuerſatio & amicitia haberi poſſit.

* FVNCTIONES.

Functiones huius virtutis ſunt Primo, Amor veritatis in dictis & factis, hic eſt primus & intrinſecus actus huius virtutis: nam ipſa eſſentialiter in habituali amore veritatis conſiſtit.

Secundò, Cautio, ne quid contra iudicium mentis dicatur, aut ſignificetur: ad hoc autem obligat lex huius virtutis pro omni tempore.

Tertiò, Patefacere iudicium mentis, ad hoc non obligat pro quouis tempore: nam ſæpe expedit mentem non aperire, ſed tegere: & multis aliis circumſtantiis opus eſt, vt patefacere mentem ſit actus virtutis: vnde melius diceretur, opus huius virtutis eſſe, quando mens patefacienda eſt, procurare vt oratio menti ſit conformis, hoc enim eſt quod hæc virtus ſpectat tanquam proprium bonum in debita materia, materia autem debita non eſt, niſi adſint circumſtantiæ, quæ E efficiant, vt mens honeſtè aliis patefieri poſſit.

Quartò, Inquirere veritatem rei, quando aliquid abſolutè affirmandum vel negandum eſt, qui enim affirmat vel negat aliquid, cuius eſt neſcius vel dubius, non eſt verax, quia dicta non ſunt conformia menti, aliter enim loquitur, aliter ſentit. Deinde, quia omnis virtus vt præſtet opus ſuum, debet adhibere conuenientem circumſpectionem & diligentiam, ne offendat.

Quintò, Exequi promiſſa: hoc enim neceſſarium vt promiſſio ſit vera; quamuis ad hoc magis ex virtute fidei obligemus quæ eſt diſtincta à virtute veritatis. Hæc tamen intelligenda niſi quid accidat quod excuſet, promiſſio enim multis euentis non eſt præſtanda.

* EXCELLENTIA.

Excellentiam veritatis, ſiue virtutem, ſiue veram doctrinam vitæ congruentem eam intelligamus, inde elicere poſſumus, quod Deus in Pſalmis dicatur, Deus veritatis, & Spiritus S. F apud B. Ioan. Spiritus veritatis & Chriſtus ipſe hoc nomine ſe compellarit, dicens: Ego ſum via, veritas & vita *Ioan.* 14. 6. atque etiam coram Præſide Pilato conteſtatus ſit, ſe veritatis docendæ & diuulgandæ cauſâ in hunc mundum veniſſe. Ego, inquiens; in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Quod dictum admirans Pilatus dixit. Quid eſt veritas? Hinc poſtea S. Ioannes ſcripſit: Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Præclarum quoque illud præconium eſt regis Dauidis, Veritas Domini manet in æternum. *Pſal.* 116. 2.

Et trium Iuuenum corporis regis Darij cuſtodum certamen, in quo vicit eouſque tertij ſententia omnibus præferentis veritatem, vt omnes populi acclamarint, & dixerint. Magna eſt veritas, & præualet. Rex autem dixerit victori: Pete, ſi quid vis amplius, quam quæ ſcripta ſunt, & dabo, ſecundum quod es inuentus ſapientior proximis, & proximus mihi ſedebis, & cognatus meus vocaberis. 3. *Iſaiæ* 4. 41.

Eandem excellentiam agnouerunt vetuſti Patres. *Clemens* G *Alexandrin. c.* 6. *Strom.* de Græcæ Philoſophiæ veritate ita ſcribit: Cum ſit ſingularis veritas quæ in Græca apparet Philoſophia, quæ verè quidem eſt veritas, quomodo ſol illuminans colores, vt album & nigrum, oſtendit qualis ſit vnuſquiſque eorum: ſic ipſa quoque refellit omnem ſermonis probabilitatem. Meritò ergo à Græcis quoque acclamatum eſt. Principium magnæ virtutis eſt regina veritas.

Tertullianus de virginibus velandis. Veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non priuilegium regionum.

S. Ambroſius ſerm. 20. *in Pſ.* 117. exponens verba illa: Principium verborum tuorum veritas. Cum principium, ait, verborum Dei veritas ſit, veritas vtique fidei fundamentum eſt. Primum enim oportet vt credamus vera eſſe Dei ſummi, quæ in diuinis ſcripturis legimus oracula, ſecundum eſt, virtutem eorum pleniori cognitione diſcamus.

S. Hieronymus ep. 128. *aduerſus Ruffinum*, inter Pythagoræ ſententias refert hanc. Poſt Deum veritatem colendam, quæ ſola homines Deo proximos faciat. H

Et ad Fabiolam de veſte Sacerdot. Quod dicitur in ipſo Rationali δήλωσις eſſet, & ἀλήθεια, id eſt, manifeſtatio, atque doctrina vel veritas hoc ipſum ſignificat, quod nunquā in Dei ratione mendacium ſit: ſed & ipſa veritas multis ſignis & argumentis mõſtretur hominibus, & vſque ad mortales veniat.

Idem in proœmio Comment. in Hieremiam, l. 5. ſic ait: Veritas claudi, & ligari poteſt, vinci non poteſt, quæ & ſuorum paucitate contenta eſt, & multitudine hoſtium non terretur.

B. Auguſt. de vera religione. Quid admirabilius, quid ſpecioſius ipſa veritate, ad quam omnis ſpectator peruenire ſe cupere confitetur, cum vehementer, ne fallatur, inuigilat, & inde ſe iactat, ſi quid acutius cæteris & viuacius in ſpectando cognoſcat, & iudicet?

Et l. 2. *de libero arbitrio, c.* 13. Promiſeram me tibi demonſtraturum eſſe aliquid, quod ſit mente noſtra atque ratione ſublimius. Ecce tibi eſt ipſa veritas. Amplectere illam, ſi potes, & fruere illa, & delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid enim petis amplius, quam, vt beatus ſis? Et quid beatius eo, qui fruitur inconcuſſa, & incommunicabili, & excellentiſſima veritate? &c.

Idem S. Aug. ep. 9. eleganter dicit. Incomparabiliter pulchrior eſt veritas Chriſtianorum, quam Helena Græcorum.
A Pro iſta enim fortius Martyres noſtri aduerſus hanc Sodomam, quam pro illa mille horoës aduerſus Troïam dimicauerunt. Eſt enim veritas quaſi ſol mundum illuſtrans.

Erat apud Ethnicos Fidij ſimulachrum, quod honor forma viri expreſſus, veritati, quæ virginis ſpecie effingebatur, manum porrigebat; in medio autem locabatur amor. Qua effigie ſignificabant, primo, veritati honorem deberi & amorem. Secundò, Fidium, id eſt, fidem niti veritate, amore & honore. Nam hominum fidem [vt quidam ait] veritas parit, honor ſuſtinet, amor nutrit.

Καὶ κράτιστον ἐστὶ τ' ἀληθῆ λέγειν
Ἐν παντὶ καιρῷ. Τοῦτ' ἐγὼ παρεγγυῶ
Εἰς ἀσφάλειαν τῷ βίῳ πλεῖστον μέρος.
Eſt tempore omni vera proloqui optimum :
Hoc facere adhortor quippe quod ſit roboris
Securè ad annum tranſigendum maximi.
Οὐκ ἔστι ζώγραφος μὰ τοὺς θεούς,
Οὐ ἐν ἀνδρίαν τὸ ποιὸς, ὅστις ἂν πλάσαι
Κάλλος τοιοῦτ, οἷον ἡ ἀλήθεια ἔχει.
B *Haud arte tantam pictor vllus aſſequi*
Statuariuſve pulchritudinem queat
Tantum decorem, veritatis, quantus eſt.

* NATVRA ET PROPRIETATES.

Veritatis natura eſt, vt ſit ſimplex & nuda, alieniſſima à mendacio, fraude, ſimulatione, & fuco. Vnde Chriſtus de Nathanaël loquens ait: Ecce verè Iſraëlita in quo dolus non eſt. *Ioan. 1. 47.* Quæ verba expendens. *B. Aug. tract. 7. in Ioan.* Dolus inquit, fraus eſt, ſimulatio eſt, quando aliquis aliud in corde tegit, & aliud loquitur, dolus eſt, & tanquam duo corda habet. Vnum quaſi ſinum cordis habet vbi videt veritatem, & alterum ſinum vbi concipit mendacium, & vt noueritis hunc eſſe dolum, dictum eſt in Pſalmis, Labia doloſa, ſequitur, in corde & corde loquuti ſunt mala. Quid eſt in corde & corde, niſi in duplici corde? Et hoc nomine etiam vocatur in Scripturis, ſcilicet duplici corde, & duplex animo. Nec vacat myſterio, quòd vir minimè doloſus dicatur verè Iſraëlita ab Iſraële; nam de Iacob ſcriptum eſt. Iacob autem vir ſimplex. *Hæc Auguſtinus.*

C Non eget præſidio eloquentiæ, etiamſi per eam illuſtrari poſſit. Ita *Lactantius initio libri primi de falſa religione, cap. 1.* Veritas licèt poſſit ſine eloquentia, inquit, defendi, vt eſt à multis ſæpè defenſa, tamen charitate ac nitore ſermonis illuſtranda & quodammodo differenda eſt, vt potentius in animos induat, & vi ſua, & instructa religione, & luce orationis ornata.

Communis quoque eſt, & omnibus publicanda veritas, quod confirmat. *Auguſt. l. 2. de l. arbitrio c. 14.* Veritatis, inquit, pulchritudo nec multitudine audientium conſtipata ſecludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec vmbra intercluditur, nec ſenſibus corporis ſubiacet. De toto mundo ad ſe conuerſis qui diligunt eam, omnibus proxima eſt, omnibus ſempiterna. Nullo non loco eſt, nuſquam deeſt, foris admonet, intus docet, cernentes ſe commutat omnes in melius, à nullo in deterius commutatur: nullus de illa iudicat, ſine illa iudicat benè.

Mutationi obnoxia non eſt, ſed conſtans *Tertullianus lib. de ſpectaculis.* Hæc eſt veritatis integritas, & quæ ei debetur
D diſciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obſequij non immutare ſententiam, nec variare iudicium. Non poteſt aliud eſſe, quod verè quidem eſt bonum ſeu malum. Eiuſmodi veritas eſt omnium, quæ diuinis litteris, vel traditione Apoſtolica continentur.

Hebræorum prouerbium eſt, Veritatem ſtabiles, mendacium debiles habere pedes: quia illa ſemper, hæc paruo tempore durat, idemque ſignificant litteræ Hebraïcæ שקר *Secker*, id eſt mendacij, quæ acuminatos, ideoque debiles, & אמת *Amet*, id eſt, veritatis quæ quadratos, ideoque ſolidos & conſtantes habent pedes.

Eius quoque notitia ardua habetur. Vnde *Clemens Alexandrinus 7. Strom.* Carum eſt, inquit, quod cum veritas ſit ardua & difficilis, propterea certæ ſunt quæſtiones, ex quibus natæ ſunt hæreſes.

S. Baſilius in proœmio libri de Spiritu ſancto. Quoniam difficilis eſt inuentu veritas, vndique nobis eſt veſtiganda.

Lactantius l. 3. declarat quid veteres Philoſophi de veritate ſenſerint. Anaxagoras pronuntiat circumfuſa eſſe tenebris omnia. Empedocles anguſtas eſſe ſenſuum ſemitas queritur, tanquam illi ad cogitandum rheda & quadrigis opus E eſſet. Democritus quaſi in puteo quodam ſic alto, vt fundus ſit nullus, veritatem iacère demerſam: nimirum ſtultè vt cætera. Ex hac deſperatione confeſſio illa Socratis nata eſt, qua ſe nihil ſcire dixit, niſi hoc vnum, quod nihil ſciret. Hinc Academiæ diſciplina manauit, ſi tamen diſciplina dici poteſt, in qua ignoratio diſcitur & docetur.

Odium etiam parere veritatē vulgò dicimus cum *Terentio in Andria*, quod exemplis ſubſequentibus redditur manifeſtū.

BALAAC rex Moab multùm dolebat, quoniam Balaa bona dicebat de filiis Iſraël, licèt eſſent vera. Nec eum honorauit, ſicut honoraſſet, ſi ei placentia verba dixiſſet. Decreueram quidem honorare te, &c. *Num. 4.*

IONATHAN filius Ierobaal fugit à facie Abimelech, cùm dixiſſet verū de eo, & de illis, qui malè eum elegerunt. *Iudic. 9.*

Iratus eſt Saül contra Ionathan filium ſuum, quia ille excuſabat Dauid, qui verè innocens erat erga ipſum Saül. *1. Reg. 20.*

IEHV filius Hanan, quia prophetauit malum aduerſum Baaſa regem, & domum eius, & contra omne malum quod fecit, occiſus eſt ab eo. *3. Reg. 16.*

ACHAB oderat Michæam prophetam, quia ille dicebat veritatem ſibi. Ego odi eum (inquit) quia nunquam pro- F phetat mihi bonum, ſed malum. *1. Reg. 22.*

Cùm increpaſſet Hanan propheta Aſa regem Iuda, quià confuſus erat in Benadab rege Syriæ, iratus eſt Aſa, miſitque videntem in neruum. *2. Par. 16.*

Ad Imperium regis Ioas, lapidatus eſt Zacharias filius Ioiadæ, qui regem & principes arguebat, pro eo quòd dominum reliquiſſent. *2. Par. 24.*

Cùm dixiſſet Achior magnalia, quæ fecerat Deus pro filiis Iſraël, & magnam eſſe eius poteſtatem: irati ſunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum. Holofernes etiam indignatus eſt vehementer. *Iudit. 5. & 6.*

Clauſit Ieremiam prophetam in domum carceris Sedechias rex Iuda, dicens; quare vaticinaris dicens. Hæc dicit dominus? *Ierem. 32.*

Cùm legiſſet Baruch verba, quæ ſcripſerat ex ore Ieremiæ coram Ioachim rege Iuda: fecit rex id in ignem proiici volumen. Quia dicebatur ibi veritas de ciuitate Ieruſalem capienda. Et præcepit rex Baruch & Ieremiam comprehendi, ſed Deo nolente tunc non fuerunt inuenti. *Ierem. 30.* G

Poſtmodum verò cùm iterum prophetaret captionem ciuitatis, miſſus fuit in lacum, vbi non erat aqua, ſed lutum. Et deſcendit Ieremias in cœnum. *Ierem. 38.*

Pro eo, quod Daniel probauit Bel, & draconem non eſſe Deos, Babylonij conuenerunt aduersùs regem & procurauerunt Danièlem mitti in Lacum Leonum. *Dan. 14.*

Ex bonis & veris ſermonibus Eleazari, hi qui eum trahebant ad ſupplicium, & paulò ante fuerant mitiores, conuerſi ſunt in iram. *2. Mac. 6.*

Quia Ioannes Baptiſta dicebat Herodi: Non licèt tibi habere vxorem fratris tui: fecit eam Herodes incarcerari, & poſtea decolari. *Mat. 14. Marc. 6.*

Cùm Dominus increparet, de multis Hypocritas & Phariſæos, cœperunt illi grauiter inſiſtere, & os eius opprimere, de multis inſidiantes ei, & quærentes capere aliquid ex ore eius *Luc. 11.*

Phariſæi Cæco nato à Domino illuminato maledixerunt, & extra ſynagogam eiecerunt. Pro eo, quod veritatem conſtantiſſimè fatebatur *Ioan. 9.* H

Principes ſacerdotum audientes verba Apoſtolorum, de doctrina Chriſti diſſecabantur, & cogitabant interficere illos, & cæſis denuntiauerunt, ne amplius loquerentur in nomine Domini Ieſu. Et illi ibant gaudentes à conſpectu concilij. *Act. 5.*

Audientes Iudæi beati Stephani verba, diſſecabantur cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus in eum. Et eiicientes eum extra ciuitatem lapidabant.

Hoc expertus S. Paulus, ad Galatas ait: Inimicus vobis factus ſum verum dicens vobis? *c. 4. 16.*

Nazianzenus in Apologetici primo initio auctor eſt, duobus in primis affectibus, odio nēpe & beneuolentia veritatem labefactari. Cuius cauſam reddit *S. Auguſt. l. 10. confeſſion. c. 23.* Cur veritas parit odium, inquit, & inimicus eis factus eſt homo tuus verum prædicans, cum ametur beata vita, quæ non

non eſt niſi gaudium de veritate: niſi quia ſic amatur veritas,
A vt quicunque aliud amant, hoc quod amant velint eſſe veritatem: & quia falli nollent nolunt conuinci, quod falſi ſint. Itaque propter eam rem oderunt falſitatem, quam pro veritate amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem. Quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam cum ſeipſam indicat, & oderunt eam cum eos ipſos indicat.

Etiam id non ignorauit *Martialis*, qui ita ſuum Gallicum compellat.

Oras Gallice, me, rogaſque ſemper
Durum eſt me tibi, quod petis negare,
Vero Verius ergo quid ſit audi.
Verum, Gallice, non libenter audis.

VERITATIS PRACTICÆ
STVDIVM.
VERITATIS PRACTICÆ.
ACQVISITO. HVC.
MAGISTRI.

B Primos homines Adam & Euam, cum deliquiſſent, compulit Deus confiteri peccatum ſuum, Adam, inquit, vbi es? hoc eſt, quò excidiſti, quantum commiſiſti mali? Et ad mulierem: Quare hoc feciſti? Poſt confeſſionem eiecti ſunt paradiſo, ſubditique laboribus mortis. *Gen.3.*

PYTHAGORAS dicebat, hæc duo diuinitùs hominibus data eſſe longe pulcherrima: Veritatem amplecti & Beneficiis operam dare: & addebat, vtrúnque cum deorum immortalium operibus comparari poſſe. *Ælian.lib.2.de Var.hiſt.*

Perſæ filios tam ſanctis moribus imbuerunt, vt illorum diſciplinæ nil addi poſſe videretur: & per omnes ætatis gradus illud præcipuè ſuis inculcarent, vt fugientes mendacium, vera ſemper loquerentur. *Herod.lib.1.& Plutarch.in lib.* περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι.

DEMOCRITVS Abderites libertatem in dicendo ingenuitatis ſignum eſſe dicebat: ſed occaſionis diuerſitatem, habere periculum *Stob.ſerm.11.*

Veteres arbitror ſacra myſteria inſtituiſſe, vt in ſis tacere inſuefacti, ad myſteriorum fidem humanorum, metum deorum
C traducamus. *Plut. de inſtit. lib.*

TREBELLIVS Bulgarorum dux, ſuperatis Auaris, vbi è captiuis cognouit, falſis delationibus improborum circumuentis fortiſſimis quibuſque, Auares, deſtitutos ducibus, victos & profligatos eſſe, qui antea Græcorum etiam arma egregiè ſuſtinuerant: conuocatis Bulgaris varias leges promulgauit, in primis in delatores. *Bonf. lib.1. Dec.1.*

D. BERNARDVS Clareuallenſis Abbas reliquos Monachos humilitatem docuit, vt quamuis nihil ſibi eſſent conſcij, tamen non propterea ſeſe iuſtos exiſtimarent. Deum enim ipſum iudicare eos quos iuſtificat, & perfectiſſimum quenque diſtrictum diuini iudicij examen ignorare. Eodem modo addidit: Sub timore Dei ſic ſtate, vt nec vos quempiam iudicantes aliquando extollamini, nec aliorum curantes iudicia excidatis in nugas: ſingula verò proſequentes, vos ſeruos inutiles reputetis. *Auctor vitæ.*

DISCIPVLI.

☞ *Conſule Tit. Reprehenſiones aliorum ferre: quatenùs ferendo verè ab aliis dicta, ſibiipſis deinceps cauent.*

D PETRVS qui ad vocem vnius ancillæ pauefactus Chriſtum negauerat, accepto Spiritu ſancto fuit tanta virtute indutus, vt coram populo Phariſæorum ac magiſtratuum Collegio, ipſum fidenter prædicaret. *Matth.26. Act.2.3.4.5.*

PHILIPPVS Macedonum rex aiebat ſe his, qui in republica Athenienſium adminiſtranda primores eſſent, plurimam habere gratiam, quod ſuis conuiciis efficerent, vt ipſe tum oratione, tum moribus euaderet melior: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. *Plutarchus in Apoph.*

ANTIGONVS Macedoniæ rex, è paruo morbo conualeſcens: Nihil deterius nobis accidat, inquit. In memoriam enim reuocauit nobis morbus, ne mortales cùm ſimus, ſuperbiamus. *Plut. in Apoph.*

IOANES PICVS Mirandula, cùm noningentas in omnibus diſciplinis quæſtiones diſputandas Romæ propoſuiſſet: obtrectatores clàm illius virtuti detraxêre, palàm verò XIII. quæſtiones, vt hæreticas, traduxère, ita vt Apologiam edere coactus fuerit. His circumuentus inuidorum calumnijs, dum falsò obiectos errores excuſare ſtudet, veros errores à nemine
E obiectos nec reprehenſos, agnoſcere cœpit. Et cum alias amoribus illuſtrium feminarum eſſet addictior, ſimultate illa ita fuit exercitatus, vt à nugis iſtis animum reuocauerit: Amorum libros Latina & Etruſca lingua conſcriptos igni tradiderit: & prophanæ philoſophiæ ſomniis relictis, ad ſacrarum literarum ſtudia totum ſe conuerterit. *Ioan. Franciſcus in eius vita.*

VERITATIS PRACTICÆ
CONSERVATIO CONSTANS
profeſſio. Tum
PRÆSENTIS NEGLIGENDO
SPEM BONI EX MENDACIO
obtinendi Negligere.
Salutem.

SOCRATES, cùm Athenis cauſam diceret, defenſionémque ei Lyſias à ſe compoſitam, qua in iudicio vteretur, recitaſſet, demiſſam & ſupplicem, imminentique procellæ accommodatam: Aufer (inquit) quæſo iſtam. Nam ego ſi adduci poſſem, vt eam in vltima Scythiæ ſolitudine perorarem, F
tum meipſum morte multandum concederem. Spiritum contempſit, ne careret grauitate: maluítque Socrates extingui, quam Lyſias ſupereſſe. *Val. Max. lib.6. cap.4.*

Libertatem.

CAROLVS ZENVS ab inuidis accuſatus, quaſi pecuniam à Carrarienſi principe dono acceptam in publicum non retuliſſet ærarium, carceri incluſus, ea conditione, vt veniam petere poſſet: nunquam adduci potuit, vt id per biennium faceret, quo toto incluſus vixit. *Egnat. lib.3. cap.7.*

METVM MALI EX VERITATE
CONSEQVENDI.
Contemnere
Periculum, Damnationem.

Principes Sacerdotum comminati ſunt Petro & Ioanni, ne vltrà loquerentur in nomine Ieſu. Qui reſponderunt eis. An iuſtum eſt, vos potiùs audire quàm Dominum? Non enim poſſumus, quæ vidimus & audiuimus, non loqui. Deinde cùm G
arguerentur à Principibus Sacerdotum, quia non ſeruaſſent eorum mandatum, reſponderunt: Obedire oportet Deo magis quam hominibus. *Act.4.*

VARVS adoleſcens Smyrnæus, diues admodum, ſapientiæ & eloquentiæ opinionem vnicè captans, cæteruis adulatorum perpetuò ſtipabatur, eorúmque, quibus fœnori pecunias erogaret, vſuras auditione redimebat. Inter eos fuit aliquando Polemo ſophiſta doctiſſ. qui tamen mox adoleſcentem deſeruit. Quo nomine cùm æs alienum minùs diſſolueret, inſtabat adoleſcens importuniùs, typos illi ſubinde intentans. Erat id iudicium, quo iis interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent. Ea moleſtia perculſus Polemo, ac præterea multorum ſtimulis, ad audiendum hominem pergit, inſulsè declamabat is, ſed ex more finis comparebat nullus, barbariſmis & ſolœciſmis perſtrepebant omnia. Tum ſtomachabundus Polemo exſilijt, ac protentis manibus: Vare (inquit) typos profer, innuens malle ſe iudicium ſubire, quam id genus inepties ineptiſſimas pati diutiùs. *Cal. lib. 20. Antiq. Lect.*

Tormenta.

MANDANES Gymnoſophiſta, cùm Alexandri nuncij eum ad Iouis filium vocarent, & obedienti dona pollicerentur, inobedienti verò, minarentur cruciatum: reſpondit, Nec illum Iouis filium eſſe, nec magnæ parti terrarum imperare: H
nec ſe illius donis permoueri, cui nulla ſatietas eſſet: nec minas timere, cùm viuens ſatis ab India nutriretur, mortuus verò ab attrita iam ſenio carne liberaretur, in meliorem puriorémque vitam immutatus. Vnde & ab Alexandro laudatus, & venia donatus eſt. *Strabo lib. 15.*

Carceres.

PHILOXENVS Cytherius, Dithyramborum Poëta, maluit in latomias detrudi, quam inepta Dionyſij tyranni poëmata laudare. Cùm recitantem audiret tyrannum, ſurgens abiit. Tyranno interrogante, Quonam? In latomias, inquit. *Gyraldus Dialogo 9. hiſt. poet.* Iam cùm effugiſſet, commoratus eſt Tarenti. Cùm autem Dionyſius eum acceſſeret, & per literas etiam peteret, vt veniret: Philoxenus tabulis litteram A, duntaxat ſæpè iteratam inſcripſit: ſignificans, ſe repudiare inuitationem. *Suidas.*

Mortem.

A *Conſule Titulum, Martyrum, & Confeſſorum Religionis.*

Multi ex Prophetis extrema pati, quàm vera reticere, præóptarunt, cùm ob hoc à Deo dirigerentur, vt Regum populorúmque vitia corriperent, & eis pœnas denunciarent. Iſaias in duas partes ſectus eſt. Hieremias lapidibus obrutus, Amos vecte per tempora transfixus. *Marul. lib.4. cap.4.*

Magi cùm Perſarum regnum per fraudem falſi Smerdis occupaſſent, inito inter ſe conſilio, ſtatuerunt conciliandum ſibi amicum Prexaſpem, qui à ſecretis Cambyſis regis fuerat, quòd indigna paſſus à Cambyſe eſſet, occiſo eius filio ictu ſagittæ, & ſolus mortem Smerdis Cyro geniti noſſet, vt quem ipſe ſuaptè manu interemiſſet, quod præterea ob id apud Perſas maxima flagraret inuidia. His de cauſis accitum hominem, ſibi amicum comprobabant, accipientes fidem ac iusiurandum: fallaciam, quæ ab ipſis in Perſas facta eſſet, intra ſe habiturum, neque cuipiam mortalium patefacturum, pollicitantes innumerabilia ſe ei daturos. Recipiente Prexal-
B pe conditionem, iubent hominem, vt omnibus Perſis ſub murum arcis conuocatis, ipſe conſcenſa turri prædicaret, à Smerde Cyri, Perſis imperari, & ab alio nemine. Hæc illi præcipiebant, veluti homini ſummæ apud Perſas auctoritatis, & qui ſæpenumerò aſſeueraſſet eum eſſe Smerdem Cyri, ac cædem à ſe factam pernegaſſet. Hæc quoque Prexaſpe ſe paratum exequi dicente, Magi conuocatis Perſis, hominem in turrim perductum iubent habere orationem. Prexaſpes ea, quæ ab iſtis oratus fuerat, ſpontè obliuiſcitur: exorſuſque ab Achæmene, ſeriem familiæ Cyri recenſet: & vbi tandem deuenit ad Cyrum, commemorauit illius in Perſas beneficia. His expoſitis, prompſit veritatem, cauſatus ideò ſe hactenus occultaſſe, quòd ſibi tutum non fuiſſet proferre rem geſtam, ſed in præſentiarum neceſſitate coactum proferre: dixítque ſe à Cambyſe adactum, Smerdem Cyri occidiſſe, & Magos eſſe qui regnent. Multis quoque verbis Perſas deuouit, niſi rurſus imperium recuperarent, ac Magos vlciſcerentur. Hæc locutus ſeſe in caput è turri præcipitem dedit. *Herodotus libro* 3.

C Gesvaldvs Longobardus, à Romualdo Beneuentano duce, Beneuenti à Conſtantia Imperatore obſeſſo, clàm miſſus ad Grimoaldum Longobardorum regem, ipſius Romualdi patrem, rogatum, vt filio opem ferret, aduerſa fortuna in hoſtes incidit. Qui de propinquis auxiliaribus copiis certiores facti, ſpectare eò cœperunt, vt ad pacem Romualdum traherent: arbitratíque ſe id melioribus conditionibus facturos, ſi auxiliorum ſpem Romualdo ademiſſent, Geſualdum monitum antè, vt in eam ſententiam loqueretur, ad Beneuenti muros deduxerunt. Cæterùm ipſe ex fide omnia obſeſſis narrauit, breuíque affuturum cum valido exercitu Grimoaldum affirmauit. Qua re indignati hoſtes ſtatim Geſualdum occiderunt, & poſtera die motis caſtris obſidionem ſoluerunt. *Fulgoſ. & Egnatius lib.3. cap.7. & 8.*

Cùm Pelopidas Thebanus ab Alexandro Pheræo captus populos Alexandro ſubditos ad defectionem ſollicitaret, eoque nomine mortem ei tyrannus minaretur renuntiari iuſſit illi, Pelopidam mirari, quòd tamdiù diſtuliſſet, cum ipſe adeò in eum hoſtili animo eſſet. *Plut. in Pelopida.*

D *Inimicitiam,*

P. Rutilius, cùm amici cuiuſdam iniuſtæ rogationi reſiſteret, atque is per ſummam indignationem dixiſſet: Quid ergo (inquit) mihi opus eſt amicitia tua, ſi quod rogo non facis? reſpondit: Imò quid mihi tua, ſi propter te aliquid inhoneſtè facturus ſum? *Val. lib.6. cap.4.*

Annonæ caritate increbreſcente, C. Curiatius tribunus plebis productos in concionem Conſules compellebat, vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curiam referret. Cuius inſtituti minimè vtilis, interpellandi gratia Scipio Naſica contrariam actionem ordiri cœpit. Obſtrepente deinde plebe: Tacere quæſo, Quirites, (inquit) plus enim ego, quam vos, quid Reip. expediat intelligo. Qua voce audita, omnes pleno venerationis ſilentio, maiorem auctoritatem eius, quam ſuorum alimentorum reſpectum egerunt. *Val. lib.3. cap.7.*

Cn. Carbo tribunus plebis nuper ſepultæ Gracchanæ ſeditionis turbulentiſſimus vindex, idem orientium ciuilium malorum fax ardentiſſima, P. Scipionem Africanum à Numantiæ ruinis ſummo cum gloriæ fulgore venientem, ab ipſa penè porta in Roſtra productum, quid de Tiberij Gracchi morte, cuius ſororem in matrimonio habebat, ſentiret, interrogauit: vt auctoritate clariſſimi viri, inchoato iam incendio multum incrementi adiiceret: quia non dubitabat, quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecti neceſſarij memoria, miſerabiliter eſſet locuturus. At is iure eum cæſum videri reſpondit. Cuius dicto, cùm concio tribunitio furore inſtincta violenter ſucclamaſſet: Taceant, inquit, quibus Italia nouerca eſt. Orto deinde murmure: Non efficieris, ait, vt ſolutos verear, quos alligatos adduxi. Vniuerſus populus iterum ab vno contumelioſè correptus tacuit. *Valerius lib.6. cap.2.* E

Deiectionem a Dignitate.

Valentinianus, Pannonius, Tribunus Scutariorum, quum ſub Iuliano, Chriſtianitatis integram fidem gereret, iuſſus ab Imperatore ſacrilego, aut immolare idolis, aut militia excedere, ſpontè diſceſſit. At poſt, Iuliano interfecto, Iouianoque mortuo, Valentinianus, qui pro nomine Chriſti amiſerat tribunatum, in locum perſecutoris ſui accepit imperium.

PRÆTERITÆ. F

Sic conſeruare videtur Pœnitendo

Mendacii.

Consalvvs Magnus, acceperat deditione Tarentum, hac conditione, vt Ferdinandum Calabriæ ducem liberum abire permitteret: idque iureiurando ipſi confirmauerat. Cùm verò ipſum in Hiſpaniæ regis poteſtate non eſſe, olim plurimum interfore animaduerteret, iureiurando contempto abeundi facultatem minimè dedit, ſed benè comitatum in Hiſpaniam miſit. Cæterum multi teſtantur, eum ſæpiſſimè dixiſſe, Se nullius improbè facti pœnitentia offenſum ex hac vita fuiſſe migraturum, niſi Ferdinando Friderici Aragoniæ regis filio, & Cæſari Borgiæ Valentino, fidem ſuam improuidè dediſſet: vt ea demùm à rege Hiſpaniæ Ferdinando, cum nominis ſugillatione, violaretur. *Iouius in Conſ.*

Non Poenitendo veri.

Aristides Locrenſis, Platonis Sodalium vnus, cùm ab eo Dionyſius maior vnius filiarum eius nuptias petiiſſet: Mortuam, inquit, malim puellam aſpicere, quam matrimonio iunctam cum tyranno. Vt paulò poſt liberos eius intere- G
mit Dionyſius, & per ludibrium quæſiuit, num de filiarum nuptiis in eadem maneret ſententia: Factis reſpondit, angi ſe ipſius, non pœnitere dictorum ſuorum. *Plut. in Timol.*

Thebani exules poſt Chæronenſem Philippi regis victoriam in patriam reſtituti ſunt, quibus ciuitatis adminiſtrationem Philippus conceſſit. Apud quos, quum Quinque ciuitatis aſſertores poſtularentur, quòd per iniuriam ſe in exilium egiſſent, eius conſtantiæ fuerunt, vt omnes ſe auctores faterentur, contenderéntque melius cum republica tunc actum, quum illi damnati eſſent, quàm quum in vrbe reſtituti. Mira hominum conſtantia, de iudicibus vitæ neciſque ſuæ, ingenuè quod ſentirent, iudicaſſe: & quod libertatem, quam viribus vindicare non poſſent, lingua vſurparent. *Sab. lib.3. Enn.4.*

Non Mvtando.

Evripides, cum aliquando fabulam recitaret, à populo rogatus, vt ſententiam quandam mutaret; in ſcenam progreſſus dixit; Se, vt populum doceret, non vt ab eo diſce- H
ret, tragœdias componere ſolere.

VERITATIS EXERCITATIO, QVATENVS VERITATEM DICTIS FACTISQVE ſectatur. Tum

DE BONIS SVIS

teſtando. Et vel

Narratione, Assertione simplici.

Interrogatus, Quid ſciret, Lacon? Liber, inquit, eſſe *Plut. in Apoph. Lac.*

Lacæna, cum diſtraheretur, & rogaretur, Quid ſciret Fida, inquit, eſſe. *Idem.*

Iphicrates Calliæ, Chabriæ filio, cum ſciſcitaretur ac diceret: Qui es? ſagittarius, cetratus eques, an legionarius? Nullus ex his, infit, ſed qui hiſce omnibus imperet. *Plut an Virtus doceri.*

Diogenem Cynicum cùm emere vellet Xeniades Corinthius, & quid artificij noſſet, percontaretur: Noui, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Xeniades reſponſum miratus, eum emit, & manumiſit, eíque filios ſuos tradens: Accipe (dixit) liberos meos, quibus imperes. *Gellius lib.2. c.18.*

Chryſippus

Chryſippus Philoſophus conſultus à quodam, qui potiſſimùm filium ſuum philoſophiæ præceptis inſtituendum traA deret? Sibi committendum, reſpondit. Nam ſi quem, inquit, alium me præſtantiorem arbitrarer, ipſe apud hunc philoſophiæ darem operam. Vnde & illud Homericum de eo vulgò iactatum fuit, Odyſſ. κ. de vate Tireſia, cui vni Proſerpina dederit, vt etiam vita defunctus saperet: reliquas vmbras volitare, & eas quidem nihil aliud quam vmbras.

τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια
Οἴῳ πεπνύσθαι, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν

Eraſmus in Adagiis. ex Laertio.

Demetrivs Poliorcetes cùm cepiſſet Megaram, & Macedonas eieciſſet, Stilponem Philoſophum, qui exiſtimabatur vitam ſectari tranquillam, accitum rogauit. Nunquid rerum ipſius quiſpiam cepiſſet? Cui Stilpon: Nemo, inquit, Neminem enim vidi, ſcientiam qui eriperet. *Plutarchus in Demetrio.*

Agathocles filius figuli, potitus Sicilia ac rex appellatus, ſolitus erat pocula iungere, augere aureis figlina, atque iuuenibus glorians dicere, Se, qui antè hæc finxiſſet, nunc illa ob vigilantiam & ſtrenuitatem ſuam facere. *Plutarchus in Apoph. Reg.*

B Sedebant pro tribunali magna grauitate cenſores Gellius & Catulus (in Apoph. Lentulum habet) & tranſuehebant equites. Cn. Pompeius autem (qui iam bis triumphauerat, & conſul erat cum M. Craſſo) conſpiciebatur supernè in forum deſcendens. Erat aliis quidem magiſtratus inſignibus ornatus, ſed equum manu trahebat. Vt propè acceſſit, & cognitus eſt, lictoribus viam ſibi facere iuſſis, equum amouit Roſtris. Stetit populus ſtupore & ſilentio defixus. Cenſores verò ex ea ſpecie ſimul verecundia & gaudium occupauerunt. Inde maior natu interrogauit eum: Quæro ex te, Magne Pompei, ecquid omnia ſtipendia impleueris? Cui Pompeius alta voce: Omnia impleui, inquit, & me ipſo imperatore. Quod audiens populus conclamauit: neque ſedari præ lætitia clamor poterat: ſed conſurgentes cenſores domum eum deduxerunt, populo proſequenti & applaudenti gratificantes *Plut. in Pompeio.*

Seneca de ſe *lib. 1. Declam.* ſic Scribit: Sed cùm multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem C fatigauerit: inter ea, quæ retuli: memoria eſt, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primùm ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt non tantum ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, eodem ordine referebam: & ab iis, qui ad audiendum præceptorem noſtrum conuenerant, ſingulos verſus à ſingulis datos, cum plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vſque ad primum recitabam: nec ad complectenda tantum, quæ vellem, velox erat mihi memoria, ſed etiam ad continenda, quæ receperat. *Mur. l. 3. Var. lect. c. 1.*

IACTANDO, GLORIANDO HONESTE.

Agesilavs gloriabatur, quod nemini in obeundo labore concederet: potiuſque quòd imperaret ſibiipſi, quam quòd regnaret. *Plut. in Apoph.*

Cato maior cenſuræ candidatus, cum alios conſpiceret ſupplices & prenſantes multitudinem, ipſe clamabat, Indi D gere medico populum ſeuero, ac magna purgatione. Itaque non blandiſſimum, ſed capiendum triſtiſſimum. Quæ ille dum iactat, omnibus fuit prælatus. *Idem.*

Pompeivs de ſeipſo iactans dixit, Omne imperium ſe citius quam expectaſſet accepiſſe, & depoſuiſſe quam eſſet exſpectatum. *Idem.*

Eberhardvs dux Vvirtembergicus in Principum comitiis; aliis alia ſuarum ditionum bona prædicantibus: Ego verò, inquit, hoc ſolo glorior, quod nullum ex ſubditis meis habeam in cuius ſinu ſolus in vaſtiſſima ſylua quieſcere metuam. *Ioan. Agricola in Prouerb. Herman.*

DEI BENEFICIA AGNOSCENDO, CELEBRANDO.

Paulus Apoſtolus cap. 3. ad Philippenſes ait: Si gloriandum cuiquam ſit extra Chriſtum, ſe quoque occaſiones habere ampliſs. gloriandi, qui Iſraëlita, Beniamita, Hebræus ex Hebræis, Phariſæus integer. Sed hæc omnia ſe propter Chriſtum vilia exiſtimaſſe.

Plato de tribus Diis agebat gratias: quòd homo, non bellua natus eſſet; quod Græcus, & quidem Atheniensis: quod Socratem præceptorem nactus eſſet. E

Timoleon Corinthius, liberatis à tyrannide Siculis, victorias ſuas fortunæ retulit omnes acceptas. *Plutarchus in Timoleonte.*

Cæcilivs Metellvs Scipionis morte doluit, diiſque gratias egit, quòd alibi natus non eſſet. *Plut. in Apoph.*

L. Corn. Sylla Sociali bello factus multis eximiis nomen comparauit ducis apud ciues magni, apud ſocios maximi & fortunatiſſimi apud hoſtes. Quam quidem felicitatis ſuæ fauentiſque ſibi fortunæ opinionem etiam in maius tollebat: ſtudenſque vt propitij numinis fidem adiungeret, facta ſua fortunæ tulit accepta: ſiue per iactantiam id fecit, ſiue eam habuit de diis exiſtimationem. Quandoquidem ſcripſit in commentariis, quæ non conſultò, ſed ex tempore aggreſſus temerè eſſe, ea rectius cecidiſſe, quàm quæ liberaſſe ſibi viſus fuerat maturè. Adhæc cùm melius dicit ſe ad fortunam comparatum, quam ad bellum, plus eum fortunæ tribuere quàm virtuti, apparet. Breui in totum videtur ſe mancipaſſe fortunæ, qui quidem vel ſuam cum Metello paris dignitatis viro & ſocero concordiam ad diuinam aliquam delegat felicitatem. A quo enim magnoperè fatigatum iri expectauerat ſe, eum collegam lenißimum expertum. Præterea Lucullum in commentariis, quos illi dicauit, admonet, nihil perinde firmum vt ducat, ac quod in ſomnis ei noctu iubeat F dens. *Plut. in Sylla.*

Titvs Imp. ſubactis Hieroſolymis, cum murorum firmitatem, turrium altitudinem conſpexiſſet: Deo, inquit, planè adiuuante pugnauimus, & Deus erat, qui detraxit ab iſtis munimentis Iudæo. *Ioſephus lib. 7. cap. 16. belli Iud.* Eidem, cum Syria vniuerſa & Ægyptus, & omnes Palæſtinæ finitimæ gentes coronas mitterent, & victorem appellarent: ille coronas repudiabat: non ſeſe dicens illa feciſſe, ſed Deo iram ſuam declaranti manus ſuas commodaſſe. Adeò moderatus & modeſtia plenus fuit. *Suidas.*

Maximilianvs Cæſar, cùm Oenoponti in curia hoc ſymbolum eleganter & curioſè depictum vidiſſet:

Do Adam hacket. vnd Eua ſpann.
Vver vvare do ei Edelmann.

quia ſe quoque hoc ipſo prouerbio taxari credebat, ſummo G mane propria manu hos verſiculos ſubiunxit:

Ich bin ein Mann vvie ein ander Mann,
Allein mir Gott. der Ehren gann.

Alfonsvs Neapolitanorum & Siculorum rex, tria in ſe magni beneficia Dei commemorabat, quod non bellua, ſed homo rationis capax eſſet creatus: nec qualiſcunque homo, ſed Chriſtianus homo: nec qualiſcunque Chriſtianus, ſed Chriſtianus rex. Reddere illud modeſtia vetuit, Quod non qualiſcunque rex, ſed regum quos habet Europa potentiſſimus, & quod eo ſæculo inauditum erat, rex atque Philoſophus *Æneas Syluius de Alfonſo.*

IVREIVRANDO.

Oppreſſa Catilinæ coniuratione per Ciceronem, cùm pauci adhuc dies Ciceroni conſulatus ſupereſſent, tribuni plebis eum coëgerunt, vt magiſtratum eiuraret: ſtatimque deſcenderet. Ita ille, vt iuraturus progreſſus, facto ſilentio: iurauit non ſolenne, ſed peculiare quoddam & nouum iuſiurandum: Se patriam conſeruaſſe, tutatum imperium: quod verè eum iuraſſe populus vniuerſus iurauit. Sed & Cato obiiciens ſe collegis ſuis; Ciceronis conſulatum ita extulit concionibus ſuis, vt honores ei decernerentur omnium ampliſſimi, & Pater patriæ appellaretur. *Plut. in Cic.* H

MANDATO, IMPERIO.

P. Scipio in Hiſpania oppidum Badiam circum ſedens, Tribunal ſuum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hoſtium erat, vadimonium in poſterum diem facere iuſſit: continuoque vrbe potitus, & tempore & loco, quo prædixerat ſella poſita ius eis dixit. Nihil hac fiducia generoſius, nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. *Val. Max. lib. 3. cap. 7.*

OBIVRGATIONE ALIORVM.

Plato in epiſtola quadam ad Dionyſium Syracuſanorum iniuſtum regem, cum oſtendere vellet ipſum non ſolum improbè feciſſe, quin ſe ſine honore vllo dimiſiſſet, valdè vtilem ſibi ac fidelé rebus ſuis, verumetiam ſtultè, vt qui non cogitaret

girare poſſe ſtatum illum ſuum florentiſſimum immutari:nec
A intelligeret,quid commodi capi poſſit ab amicis in rebus aduerſis: vſus eſt ſententia Euripidis valdè graui, & quæ potentiſſimos homines admonet fortunæ volubilitatis,vt auctoritate illius poëtæ,quæ magna imprimis erat,declararet malo conſilio illum vſum fuiſſe. Eſt autem hic omnis locus: *καὶ μοὶ τὸ τοῦ εὐριπίδου κατὰ καιρὸν ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι σοὶ πραγμάτων ἄλλων ποτὲ ξυμπεσὸν τῶν ἐν ξυνῇ τοιοῦτον ἄνδρα σου παρεστᾶναι.* *Victorius lib.26.Var.lect.cap.19.*

Scipio vbi capta Numantia iterum triumphans vrbem inuectus in concertationem cum C. Cracco pro Senatu & ſociis venit,populuſque ob id infenſus ei pro Roſtris obſtrepuit.Me nunquam, inquit, exercituum fremitus perculit, nedum hominum collectitiorum,quorum eſſe Italiam non matrem,ſed nouercam noui. *Plut. in Apoph.*

Antonius Siculus Turcorum claſſem ad Callipolim noctu incenderat.Captus autem, & ad Imper. Turcarum adductus interrogatuſque,Cur tantùm facinus auſus eſſet? magna animi conſtantia reſpondit: Mirari ſeſe, qui ex Chriſtiano
B homine hoc quærat. An neſcis, inquit,te vnum eſſe, quem Chriſtiani homines meritò ſummo odio perſequantur omnes? qui pietatem noſtram tot annos crudeliſſimè inſectere? qui tot regna, tot vrbes nobis ademeris? qui tot populos,tot gentes interemeris? Princeps, tantam indolem in iuuene admiratus,diſſectum medium interfici, in publicúmque proiici iuſſit. *Egnat. lib.3. cap.4.*

NEGOTII SVSCEPTIONE VEL *Ardui.*

Agesilavs,cùm fama manaret, Perſas ingenti exercitu in Græciam traiecturos: ciuibus ſuis paruo exercitu obtulit ſe non defenſurum modò patriam, ſed in Aſiam quoque traiecturum, atque inde de Perſis aut victoriam aut honeſtam pacem reportaturum.Itaque aſſumptis decem millibus armatorum profectus in Aſiam, prælio Perſas deuicit: ac deinde à ciuibus ſuis in patriam reuocatus, integras copias lætus victorque domum reduxit. *Fulgoſ. libro 1. capite 7. ex Plutarcho.*

C Multa dicuntur Alexandro Magno in Perſas proficiſcenti prodigia oblata. In quibus illud maximè fuit memorabile, quòd Orphei ſtatua quæ ex cupreſſo Libethris fuit,ſub ipſius acceſſum multo manauit ſudore. Quo prodigio cæteris exterritis,Alexander ſibi ſperandum dixit:fore interpretatus,vt ea expeditio multum laboris eſſet Poëtis & cæteris rerum ſcriptoribus allatura.Quantas ille ſecum copias ad id bellum traxerit,variè traditur: qui minimum dicunt, triginta peditum millia & quinque equitum in Aſiam traducta memorant: qui plurimum, quadraginta peditum millia, equitum quadraginta.Cæterùm quantuſcunque ille fuit armorum apparatus (nam ob tantam belli molem non potuit non mirificus eſſe) adeò certam ſpem victoriæ ſecum tulit, vt triginta dierum cibaria, ſi vera Ariſtobulus tradidit, & ſeptuaginta duntaxat in ſtipendium talenta Macedo habuerit, quum in Aſiam tranſmiſit. Nauim conſcenſurus aliis amicorum alia tradidit,portoria,villas,prædia, quibuſdam etiam oppida diſtribuit. Perdiccas ab eo ſciſcitatus, Ecquid regi ſupereſſet? Spes inquit. Tum ille: Hæc & nobis commilitonibus com-
D munis eſt. Atque cum his prædium ſibi aſſignatum reſtituit. *Sabellicus lib.4. Enn.4.*

Cùm Athenis in republica adminiſtranda perpetuas contentiones Cleon atque Nicias exercerent,quorum Nicias peritiſſimus rei militaris dux habebatur: contigit, vt Græcis prælio ab Athenienſium exercitu ſuperatis,quadringenti Lacedæmones ſe in Stagiram inſulam reciperent. Eos in poteſtatem ſuam redigere Athenienſes plurimùm cupiebant, & propterea in inſula ab Athenienſium copiis obſidebantur. Sed cum potiri inſula quanquam magnis laboribus defunctos Athenienſes, hyems ſæua ſimulque loci ſitus egregiè munitus,ac præterea obſeſſorum ſingularis virtus non pateretur, hac de re Nicias Cleónque ſæpius contenderent.Itaque quod ea res voto non reſponderet,culpa Niciæ,qui dux rei gerendæ fuerat, adſcribebatur. Adeò autem inter ipſos contentio exarſit, vt Cleon: Si illius expeditionis munus ſibi ſoli demandaretur,ſe breui feliciter finiturum,offerret.Decreta igitur ei prouincia,tantum fiduciæ Cleon præ ſe tulit, vt Athenis abiens dixerit, intra viginti dies ſe Lacedæmonios, qui obſidebantur, aut occiſurum, aut in poteſtate viuos habiturum.Huic fiduciæ fortuna quoque aſpirauit, vt quod Nicias militaris,dux præſtantiſſimus perdifficilè cenſuerat, Cleon E intra deſignatum tempus feliciter conficeret. *Fulgoſ. libro.3. capite 7.*

P.& Cn.Scipionibus in Hiſpania, cum maiore parte exercitus acie Punica oppreſſis, omnibúſque eius prouinciæ nationibus Carthaginenſium amicitiam ſecutis, nullo ducum Roman.illuc ad corrigendam rem proficiſci audente,P.Scipio quartum & vigeſimum annum agens,iturum ſe pollicitus eſt, nec patris, nec Patrui funeribus à Repub. ſtudio auerſus. *Val. Max. libro.3. cap.7.* paulò pòſt ſecum reputantes Quirites,aduerſus quos Pœnorum duces, & in quibus regionibus bellum gerendum eſſet, vix cenſebant fieri poſſe,vt imbecillitas ætatis tantam grauitatem rerum ſuſtineret. Quare momento temporis, quaſi iam decretæ rei centurias pœniteret, magna animorum commutatio facta eſt. Quod vbi animaduertit Scipio, ſtatim aduocata concione, ſic de ætate ſua, ac de bello quod gerendum erat, diſſeruit, vt ad ſe vnum intuendum omnes audientes:& ad priſtinam ſpem bene gerendæ rei populum Romanum conuerteret. *Auctor eius vitæ.* F

Marcellinvs Anconitanus Epiſcopus,cùm extinguendo igni remedia non inuenirentur:ipſe pedibus captus,contra incendij vim deferri ſe iuſſit, vitæ ſuæ innocentia fretus. Itaque ſedatum eſt incendium. *Fulg. lib.3. cap.4.*

Vilis, Abiecti.

Epaminondas, cùm ei ciues irati,ſternendarum in oppido viarum contumeliæ cauſa curam mandarent(erat illud miniſterium apud eos ſordidiſſimum) ſine vlla cunctatione id recepit: daturúmque ſe operam, vt breui ſpecioſiſſimum fieret,aſſeruerit. Mirifica deinde procuratione abiectiſſimum negotium, pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit. *Val. Max.lib.3. cap.7.*

Assertione honoris.

Cn.Pompeivs nondum in ſenatum lectus, triumphum poſtulauit. Cùm intercederet Sylla:Plures ſolem,inquit exorientem adorant,quam occidentem. Quod vbi audiuit, ceſſit Sylla. *Plut. in Precep.pol.* G

Clavdivs Cæſar Germanorum Legatis in orcheſtra ſedere permiſit, ſimplicitate eorum & fiducia motus, quod in popularia deducti,cùm animaduertiſſent Parthos & Armenos ſedentes in Senatu, ad eadem loca ſponte tranſierant, nihilò deteriorem virtutem aut conditionem ſuam prædicantes. *Suetonius.*

Friſiorum legati Verritus & Malorix Romam ad Neronem principem publicè miſſi,quum celebri ſpectaculo Pompeij theatrum ingreſſi, quoſdam obſeruaſſent externo cultu inter ſenatores in Orcheſtra ſedentes,didiciſſentque id honoris exhiberi gentium legatis, quæ virtute & amicitia populi Romani cæteras anteirent: Nullos mortalium aut armis aut fide Germanos præcellere, alta voce teſtati ſunt, atque ita progreſſi inter patres conſedêre. Eiuſmodi virorum indole delectatus Nero, ambos ciuitate donauit. *Sabellicus libro 8, Enn.10.*

Contemptv, Neglectv aliorum vel *Mandati, imperij.*

P.Scipionis æquè animoſus, atque proſper in Africam tranſitus, in quam à Sicilia exercitum Senatu vetante traduxit.Niſi enim plus in ea re ſuo, quam P.C.conſilio credidiſſet, ſecundi Punici belli finis inuentus non eſſet. *Val.Max. lib.3. cap.7.* H

Iudicij.

Antigenidas tibicen,diſcipulo ſuo magni profectus,ſed parum feliciter populo ſe approbanti, cunctis audientibus dicit. Mihi cane, & Muſis: quia ſcilicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iuſta fiducia non exuitur: quamque ſcit ſe laudem meritam, eam etſi ab aliis non impetrat, domeſtico tamen acceptam iudicio refert. *Val. Max. libro 3. capite 7.*

Phocion,cùm aliquando ſententia dicta in concione celebraretur, orationémque ſuam pariter videret ab omnibus approbari, conuerſus ad amicos dixit: Nunquid imprudenti mihi excidit mali? *Plut. in Phocione.*

Roboris, Inſidiarum.

Scythæ poſt miſſa Dario dona auem, murem, ranam ſagittas, cum peditatu ac equitatu aduerſus Perſas in acie inſtructi

instructi ſteterunt, tanquam conflicturi. Cùm interim lepus in medium proſilit, quem vt quiſque vidit, inſequebatur.
A Perturbatis Scythis, ac vociferantibus, ſciſcitabatur Darius: Vnde hoſtium tumultus exiſteret? Et cum audiſſet illos leporem inſectari, atque adeò ſe exercitu illis ludibrio eſſe, fuga ſibi conſulendum cenſuit, ne cum hoſte tam confidenter manum confereret. *Herod. lib.* 4.

Alexander Magnus audito Darium triginta myriades in aciem producere, dixit: Vnus coquus non metuit multas oues. *Ant. Meliſſa, parte* 1. *ſermone* 37. *Max. ſerm.* 71. Cùm explorator ei diceret, maiorem eſſe Darij exercitum, dixit: Oues etiam licet plures, ab vno aut altero lupo capiuntur. *Ibidem.*

Mathias Corvinvs Vngariæ rex, à Caſimiro & Valadiſlao F. Poloniæ & Boëmiæ regibus, Vratiſlauiæ obſidebatur: cumque exercitum lectiſſimum hoſtium, qui Turcico robori opponi potuiſſet, conſpiceret, gemens fremenſque capillos ſibi euulſit, Seſe dominum orbis terrarum futurum fuiſſe dictitans, ſi tales tantáſque copias habuiſſet, quibus imperiti iſti reges tantùm abuterentur. Toto quinetiam obſidionis tempore vrbis portas noctedíeque apertas habuit, in contemptum hoſtis: & ad eundem diſtrahendum equitatu in
B plures diuiſo turmas, Poloniam depopulatus eſt. *Ioach. Curens in Sileſie. Annalibus.*

Cùm Lvdovicvs XII. Nouariam obſidens mœnia eius ita quaſſaret, vt latè proſtratis adapertiſque, Heluetiæ legiones in ſtatione conſpicerentur, nunquam tamen adduci potuerunt Heluetij, vt portam clauderent, ipſis etiam hoſtium caſtris oppoſitam: verùm Gallos vltrò prouocabant, irridebantque, qui tantum inanis operæ fruſtra ſuſcepiſſent, vt aditus in vrbem pararetur, quando adapertis portis ad inſtam dimicationem fortibus viris, ſi animus ſuppeteret, eſſet irrumpendum. *Iouius in Leone X. lib.* 3.

Beneficij.

Cotys Thracum rex, vt ab Athenienſibus ciuitatem ſibi datam cognouit: Et ego, inquit illis meæ gentis ius dabo. Æquauit Athenis Thraciam, ne viciſſitudine talis beneficij parem ſe iudicando, humilius de origine ſua ſentire exiſtimaretur. *Val. lib.* 3. *cap.* 7.

L. Pavlvs Æmilivs conſul creatus à populo, ſe huius conſulatus cauſa populo gratias non agere dixit: quin po-
C tiùs ſi quem ſe meliorem ad expeditionem Macedonicam populus inueniret, eum eligeret, quia id ipſe æquo animo eſſet laturus: verùm ſi quid in eius virtute ſpei repoſuiſſet, ſine verbis dicto ei audiens eſſet. *Plut. in eius vita.*

Dignitatis.

Poëta Accius Iul. Cæſari ampliſſimo & florentiſſimo viro, in Collegium Poëtarum venienti, nunquam aſſurrexit: quòd in comparatione communium ſtudiorum, aliquanto ſuperiorem ſe eſſe confideret. *Val. Max. lib.* 3. *cap.* 17.

Avdacia.

Antigonvs ſecundus commiſſurus cum Ptolemæi ducibus prælium nauale monente gubernatore, naues Ptolemæi longè numero ſuperare: Me verò, inquit, ipſum præſentem cum quot comparas? *Plut. in Apoph.*

C. Ivl. Cæsar Apolloniæ in Epiro exſpectans reliquum exercitum, cùm is cunctaretur venire, noctu veſte tectus ſeruili Brundiſium naue XII. ſcalmorum magnitudine contendere. At qui æſtus maris vehemens incumbebat & gubernator nauem conuertere nautis iuſſiſſet, vt remearent: tum Cæ-
D ſar, qui eſſet, aperuit gubernatori, inquiens: Perge, age audacter, nec quicquam time: Cæſarem vehis, vnáque Cæſaris fortunam. Ea voce alacriores redditi nautæ, tempeſtate tamen victi, curſum recépere. *Plut. in Cæſare.*

Secvritate.

Darivs ad Arbela ſiue Gauſomela decies centenis millibus militum Alexandro occurrens, prælium conſerere ſtatuerat. Alexander, Dario facibus luſtrante exercitum, irridens ſuos, qui eum monebant, ne ſeſe temerè tantæ colluuiei obiiceret, contulit ſe in tentorium cubitum. Vbi dicitur reliquum noctis alto ſopore fuiſſe præter ſolitum oppreſſus: obſtupuerúntque duces, qui primo diluculo eum adierũt, militibúſque ſuo nomine primùm, vt pranderet, pronunciauêre: deinde vrgente articulo ingreſſus Parmenio & cubili aſſiſtens bis têrve nomine eum compellat. Vbi eum excitauit, rogat, Quid hoc rei ſit, quod ſomno indulgeat perinde ac ſi vicerit? Tum arridens Alexander: Num tibi, inquit, non viciſſe videamur

liberati à vagando, Dariúmque in laxa & deuaſtata tergiuerſantem regione conſectando? *Plut. in Alex.* E

Canitur apud Germanos Alexandrum magnum Aſia perdomita, in Europam arma conuertere decreuiſſe, miſiſſéque ad Germanos, finitimóſque quendam ex amicis, qui denunciaret, ne Tanaïm atque Hiſtrum amnes iniuſſu regis tranſirent, à latrocinijs ſe continerent. Germani, militiæ factis magni ad verborum linguæque certamina rudes, gladium Alexandro miſêre per legatos: quos conuiuio adhibitos cùm Alexander, Quidnam maximè timerent? (ratus, Se, dicturos) interrogaret. Nihil aliud, rex præſtantiſſimè (inquit, quàm ne cœlum in nos ruat: & tamen ingentis animi regum, ſicuti decet amicitiam magni facimus. *Auent. lib.* 1. *Boiorum.* Hoc ipſum tamen alij Gallorum legatis tribuunt erga Ptolemæum regem Macedoniæ.

Minis.

Alexandro apud Arbelas cum Perſis dimicaturo, cùm hoſtiles copiæ decies centena millia hominum viderentur excedere, ingeſſere Milites, ὦ βασιλεῦ, θάῤῥει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων: αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸν γρύσον οὐχ ὑπομενοῦσι. F
Cõfide rex, neque pertimeſcas hoſtium multitudinem: ipſum enim graſum noſtrum non perferent, hoc eſt, hircum, qui ſub alis noſtris latet. *Calius l.* 24. *c.* 18. *A. L.*

Cùm Senatus decreuiſſet, vt Scipio maior pecuniam ſumeret ex ærario, renuentibus ærarium illo die aperire quæſtoribus, ſeipſum iactauit aperiturum. Quippe claudi ſua opera ærarium, qui id tanta impleſſet pecunia. *Plut. in Apoph.*

M. Cato decem annis poſt conſulatum cenſuram petiuit. Eam petitionem ferè nobiliſſimi quique & principes Senatus premebant. Itaque coitione facta ſeptem à ſe ſubornatos Catoni competitores in campum deduxêre. Contrà Cato nihilo lenius agebat: Imò apertè pro Roſtris minitans malis, vociferánſque, magna luſtratione ciuitati opus eſſe: conſulere multitudini, ne leniſſimum: ſi ſapiant, ſed acerrimum deligant medicum, Eum ſe eſſe, & ex patriciis vnum L. Valerium Flaccum: illo enim ſe ſolo collega ſperare: luxu & mollitia velut hydra execta atque aduſta, operæpretium facturum: reliquos videre quoſque molientes, malè cenſuram gerere, quòd eos, qui geſturi eam ſint rectè, expaueſcant. Itaque G
populus Romanus deſignauit cenſorem cum Catone Flaccum, quaſi non candidatum illum cenſuræ, ſed cenſorem iam & præcipientem audiens. *Plut. in Catone.*

Cum ab Orientalibus exercitibus Probus Imper. inuitus creatus eſſet, militibus, qui eum elegerant, dixit: Non eſt è re veſtra imperium meum, ô milites, neque vt arbitror mecum conuenietis: quoniam ego, vt vobis blandiar, adduci nunquam potero. *Fulgoſus lib.* 6. *cap.* 4.

BONA SVA DEFENDENDO.

Et vel

Provocatione.

Ad Iudicium, Cognitionem

Dei.

☞ *Conſule Locum de Appellatione.*

ad Trib. Dei.

Anno ſalutis 1105. Henricus Archiepiſcopus Moguntinus, vir pius & pacificus, à criminatoribus Romam delatus, à Papa accuſatur tanquam ſomnolentus & ineptus ad tantæ Eccleſiæ gubernationem. Miſit igitur Arnoldum quendam clericum ſuum, quem propter ingenij dotes recens in præpoſiti & camerarij dignitatem extulerat, quemque ſibi propter H
beneficia omnium maximè fidum futurum eſſe credebat Arnoldus Romam veniens ſuum benefactorem tetris conſpergit criminibus, atque impetrat, vt ſibi Archiepiſcopatus ille demandaretur. A Papa obtinet, vt duo Cardinales ad cognoſcendam & determinandam iſtam cauſam in Germaniam ablegentur. Hi Vvormaciam delati, Henricum citant, qui comparens, ſimplicem veritatem ore ſimplici exponit. Sed iudices muneribus faſcinati Henricum gradu deiiciunt, Arnoldúmque in eius locum ſubuehunt. Reſpondet Henricus: Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem contra veſtrum iniquum proceſſum, Papa forſan ipſe nihil amplius attentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerum, & afflictio ſpiritus, & euiſceratio mentis, & euacuatio gratiæ. Appello ergo ad Dominum Ieſum Chriſtum tanquam iudicem iuſtiſſimum: vos cito ad eius tribunal, ibi mihi coram ſummo iudice reſpondebitis. Non enim iuſtè, nec ſecundum Deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit, iudicaſtis. Nec multò poſt

A in Monaſterio quodam Henricus placidè obdormiuit. Pauloque pòſt Cardinales eum ſecuti ſunt, vtérque fœda morte extinctus. Vnus enim in cloaca inteſtina omnia ſua effudit alter manuum ſuarum digitos articulatim abmordens, & de ore exſpuens, deformatis manibus, quaſi ſeipſum deuorans exſpirauit.

Miles quidam argenteam patinam à D. Ladiſlao Vngarorum rege, ſuo patri donatam, apud Procerem non mediocrem oppignorarat. Cum pignus repeteret, alter impudenter pignus negabat. Prætor Patinam D. Ladiſlai ſepulchro imponi iubet, ac illi adiudicari, qui eam impunè è loco ſacro accepiſſet. Qui pignus negarat, prior numen periclitatus, neque Patinam capere, neque loco mouere potuit. Miles verò quum ſupplex oraſſet, vt quod patri quodnam primipilo dono dediſſet, filio ratum faceret, patinam accepit impunè. *Bonfin. lib. 4. Dec. 2.*

Vide Locum de Appellatione, Iudicio.

Hominum.

PAVLVS Apoſtolus in vinculis detentus Cæſareæ, cùm id omninò Iudæos agere videret: vt à præſide Hieroſolymam mitteretur, & in itinere ex inſidiis obtruncaretur, ad Cæſarem prouocauit. *Act. 25.*

B Etſi à principe, iiſve, qui ſummam poteſtatem obtinent, appellari non poſſit, fuit tamen Mulier, quæ cùm à Philippo rege temulento condemnata eſſet, auſa eſt à Philippo ad Philippum ipſum magis ſobrium appellare. Atque ſanè crapulam excuſſiſſe dicitur oſcitanti: cauſáque diligentiùs inſpecta, Philippum æquiorem tuliſſe ſententiam. *Valerius Max. lib. 6. capite. 2.*

PHILIPPVS Macedo, Machætæ cuiuſdam pro tribunali ſedentis cauſam cognouit, ſed dormitabundus, nec ſatis attentus ad iuris æquitatem: Itaque ſententiam tulit aduerſus Machætam. Verùm cùm is exclamaſſet, ſe ab ea ſententia appellare: rex iratus, Ad quem? inquit. Hic Machætas: Ad teipſum, ô rex, inquit, ſi expergiſcaris, & attentiùs audias cauſam. Ac tum quidem ſurrexit rex. Cæterùm poſteaquam cauſam apud ſe meliùs perpendit, intelligeretque Machætæ factam iniuriam, iudicata quidem non reſcidit, ſed pecuniam qua damnatus fuerat Machætas, ipſe perſoluit. *Plutarchus in Apophth. regum.*

Petebat Cn. Pompeius, partis iam multis victoriis, triumphum à L. Sylla dictatore ſibi decerni. Cùm autem ætas & lex C obſtaret, Sylla pertinaciter contrà reluctabatur. Qua re minimè motus Pompeius, ſe triumphum à populo impetraturum dixit. Et cùm ei relatum eſſet, Syllam, ſi id tentaret, Se ei aduerſaturum: reſpondit, Neque ſe ob eam rem ab incœpto diſceſſurum, cùm plures orientem quàm occidentem ſolem venerarentur. *Plut. in Rom. Apoph. & in Pompeio.*

Peritorum.

Cùm LXXII. Interpretes Alexandriæ ſacra Biblia in linguam Græcam tranſtuliſſent, in gratiam Ptolemæi Philadelphi regis abſoluto opere, eorundem hortatu Iudæos omnes conuocauit iiſque per Demetrium Phaleræum codicem prælegit. Quem Iudæi omnes approbarunt, & verſionem fidelem atque genuinam eſſe, teſtati ſunt. *Ioſephus libro 12. Antiq. cap. 2.*

Certamen.

EDGARVS Britannorum rex, cum reges omnes, qui ei parebant, in conuiuium adhibuiſſet, eíque eſſet relatum, Rinandum Scotorum regem (cum eum ſtatura puſillum inſpexiſſet) dixiſſe: Non mediocriter ſe mirari, quòd ipſe aliique reges, viri fortes, proceróque corpore, tam paruo homini ſubiectos D ſe eſſe fateantur: nulla prorſus re dicta, venatum deduxit eum: datáque opera, vt ſolus cum eo ab aliis diſiunctus eſſet, Rinando alterum è duobus gladiis, quos ſecum tulerat, obtulit: dixitque, fortitudinis eius periculum ſe facere velle, vt ſciret an verbis in eo facta reſponderent. Rinandus vehementer territus, erroris veniam petens impetrauit. *Fulgoſus libro 3. capite 7.*

MALCOLMVS III. Scotorum rex, confidentia ſua roboris inſidiatorem ſuum in ſolitudine prouocauit.

Vide Tit. Clementia erga inſidiatores vitæ noſtræ.

IVDICIO, CENSVRÆ ALIORVM, SE SVBMITTENDO: SIVE

Peritorum.

IOSEPHVS Iudæus cùm libros de bello Iudaïco ſcripſiſſet, tanta ei ſecuritas affuit veritatis, vt primos omnium Imperatores belli Veſpaſianum & Titum, teſtes non expaueſceret. E Illis námque obtulit libros: & multis aliis Romanorum, qui bellis interfuêre, plurimis etiam Iudæorum venumdeditis, qui Græca eruditione videbantur imbuti: quorum erat Iulius Archelaus, Herodes, & ipſe rex Agrippa. Qui vniuerſi teſtimonium perhibuêre, quod veritatem diligenter excoluiſſet. *Ioſephus lib. 1. contra Appionem.*

Magiſtratuum, Iudicum.

SAMVEL Propheta cum longo tempore Iſraëlitis præfuiſſet tanquam iudex, & illis etiam petentibus regem Saül dediſſet, eundémque ad Galgala coram omni populo confirmaſſet: ipſe magiſtratum depoſuit, deindè eos obteſtatus eſt, vt ſi qua iniuria quemuis illorum affeciſſet, indicarent, ſeſéque eis ſatisfacturum. Illi verò Deo teſte interpoſito, nihil ſe contra illum habere aſſeruerunt. Samuël ergo Dei Beneficia illis exprobrans, vt oſtenderet, grauiter eos peccaſſe, qui nulla de cauſa regem poſtulaſſent, non contenti Domino Deo ſuo, ad Dominum orabat. Et ſubitò (cum tamen tritici meſſis eſſet) tonare cœpit atque pluere. Iſraëlitæ territi, Samuëlem rogare, vt pro ipſis apud Dominum intercederet. Quibus ille libenter annuit. *1. Regum 12.*

Scribit *Plutarchus*, Lycurgum rhetorem, vbi iam è vita F demigrandum aduertit, in metroum, ac buleuterium ferri ſe iuſſiſſe, vt eorum quæ in Republica geſſiſſet, pœnas daret, ſi quid foret delictum. *Calius libro 9. cap. 7. Antiq. Lect. ex Plut. Decem.*

M. ANTONIVS ille diſertus, non reſpuendo, ſed amplectendo cauſæ dictionem, quam innocens eſſet, teſtatus eſt. Quæſtor enim proficiſcens in Aſiam, Brunduſium iam peruenerat: vbi literis certior factus, inceſti ſe poſtulatum apud L. Caſſium prætorem, cuius tribunal propter nimiam ſeueritatem Scopulus reorum dicebatur: cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum, qui Reipublicæ cauſa abeſſent, recipi nomina vetabat, in vrbem tamen recurrit. Quo tam pleno fiduciæ bonæ conſilio, tum abſolutionem celerem, tum profectionem honeſtiorem conſecutus eſt. *Val. libro 3. capite 7.*

Cùm abſente M. Antonio & in Ægypto commorante, Fuluia Marci, & L. Antonius frater, aduerſus Octauium Auguſtum iurgia pleraque cierent, quæ ad arma vſque & nouos tumultus ventura eſſe videbantur, idque omnino committerent aduerſus eas pactiones, quæ ſimul cum M. Antonio Octauio, Lepido conuenerant: horûmque iurgiorum nomine iudicium Senatus, Lucius & Fuluia ſubire noluiſſent: ipſi milites ac veterani omnes tædio bellorum ciuilium, Romam quaſi comitiorum cauſa profecti, cauſæ cognitionem ſuſceperunt. Nihil detrectante Octauio militare atque caligatum iudicium, abſentes Lucium & Fuluiam citari iuſſit exercitus. Hos, quia eſſe recuſarunt, iniuriam damnari placuit, ac niſi pactis ſtare vellent (quæ iuſsêre milites in æde Veſtæ obſignari) eis iure ac lege bellum indici, hoſteſque iudicari. *Dion. libro 48.* G

Subditorum.

ANTIGONVS Macedonum rex, cum ad regiam dignitatem recens aſcendiſſet, & haud obſcurè populi eam rem ægrè ferre dicerentur: virtutum ſuarum conſcientia fretus, in populorum conſpectu diadema ſceptrúmque depoſuit: palamque monuit. Si alium quempiam ſe regno digniorem inuenirent, ad eum ex arbitrio diadema ſceptrumque deferrent: commemoratis antè iis rebus, quas magna virtute gloriaque geſſerat. H Hac animi fiducia populos mouit, vt vltrò omnes eum ad capeſſendum denuò regnum hortarentur. Quod ipſe conſtanter tenuit, niſi antè de ſeditionis auctoribus ſupplicium ſumeretur. *Fulgoſus lib. 3. cap. 7.*

Hoſtium.

AGESIPOLIS Pauſaniæ filius, cum Athenienſes querimoniarum, quas cum ipſo mutuas habebant, arbitram delegiſſent Megarenſium ciuitatem, quæ controuerſiam inter eos componeret: Turpe, inquit, ſi Megarenſes melius norunt quid iuſtum ſit, quam hi qui ſe Græcorum duces ac rectores præſtiterunt. Megarenſes apud Græcos malè audiebant, quum Athenienſes pleræque Græciæ imperarent. Ab ipſis igitur quibus cum litem habebat, rex volebat finiri diſſidium: ſimul declarans, & quam ſuæ fideret cauſæ, & quam aduerſariis non diffideret: malens clariſſimæ ciuitatis iudicio vinci, quam Megarenſium arbitrio vincere. *Plut. in Lacon. Apoph.*

P. Furius Philus Coſ. Q. Metellum & Q. Pompeium conſulares

ſulares viros vehementer inimicos ſuos, cupitam ſibi profe- A ctionem in prouinciam Hiſpaniam, quam ſortitus erat, identidem exprobrantes, legatos ſecum illuc ire coëgit: fiduciam non ſolùm fortem, ſed penè etiam temerariam exhibens, quæ duobus acerrimis odiis latera ſua cingere auſa eſt, vſumque miniſterij vix tutum in amicis, è ſinu inimicorum petere ſuſtinuit *Val. Max. lib. 3. cap. 7.*

M Cato ſuperior, ſæpenumerò ab inimicis ad cauſæ dictionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conuictus, ad vltimum tantum fiduciæ in ſua innocentia repoſuit, vt ab his in quæſtionem publicam deductus, T. Gracchum, à quo in adminiſtratione Reipub. ad multum odium diſſidebat, iudicem depoſceret. Qua quidem animi præſtantia, pertinaciam eorum inſectandi ſe inhibuit. *Val. lib. 3. cap. 7.*

L. Crassvs, qui eloquentia clariſſimus fuit, cùm exconſul prouinciam Galliam obtineret, atque in eam Cn. Carbo cuius patrem damnauerat, ad ſpeculanda acta ſua veniſſet: non ſolùm eum inde non ſubmouit, ſed inſuper locum ei in tribunali aſſignauit: nec vlla de re, niſi eo in conſilium adhibito, co- B gnouit. Itaque acer & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione, conſecutus eſt, quam vt animaduerteret, ſontem patrem ſuum ab integerrimo viro in exilium miſſum. *Ibid.*

Aliis ſe non ſvbmittendo.

Canvtvs V. cùm Valdemaro patri in regno Daniæ ſucceſſiſſet, à Friderico I. Imp. curiam adire, paternæq; amicitiæ ſucceſſionem petere iuſſus intercedente amicorum conſilio, quàm modeſtiſſimè reſcripſiſſet, excuſationis verbis à regnandi nouitate quæſitis. Cui cùm Cæſar erepturum ſe regnum aliiſque daturum, plena minarum epiſtola reſpondiſſet, ſolum hoc reſcribere contentus fuit. Quærendum videlicet Cæſari eſſe, priuſquam ſibi regnum adimat, qui Danielem in eius beneficio reponere cupiat. Qua reſponſi libertate, non ſolùm minantem eluſit, verum etiam plurimum à ſe fiduciæ in ciuium animis reponi docuit. Apud quem Cæſar fruſtra monitis egiſſe ſe videns, Syfridum Thuringiæ regulũ, qui ſororem ipſius in matrimonio habebat, ſubornauit: quod literatum ſuarum efficacia nequibat, alienæ vocis ſupplemento perſuaderi poſſe ratus. Is vbi Daniam intrauit, quanta regis charitate ob ſororis C eius matrimonium teneretur, quantiſque Cæſar viribus eſſet, expoſito, Abſolonem, Sunonem & Esbernum, qui ſoli ex amicis cum rege admittebantur, tum fidei quam Canuto, cuius tutores exiſterent, deberent, tum fiduciæ, quam eiuſdem pater in eorum pectoribus repoſuerat, admonitos, orare cœpit, ne amicorum nomine hoſtes agendo, creditum ſibi pupillum annis & conſilio tenerum, graue & intolerabile belli onus ſuſcipere iubeant, eumque ſub titulo tuendæ libertatis regno exuant: quin potiùs ſalutaribus illum conſiliis formare curæ habeant, Romanique Imperatoris curiæ adſcribi deforme non ducant. Reſpondit Abſalon, de ſe dubium non eſſe, quin vtiles ſi noſſet monitus, Canuto libenter fuerit impertiturus: à quo ita Cæſaris amicitiam experi velit, vt propriæ eius maieſtatis decus incolume ſeruetur. Nam & Valdemarum, Friderici partes amicitiamque ſecutum, nihil fide eius aut promiſſione fallaciùs reperiſſe. Addidit & iſtud, ſtomacho ſtomachum retundens: Canuto Cæſarique æquum regnandi ius eſſe, neque minore cum libertate hunc Danici regni, quàm illum Romani Imperij gubernacula tenere. *Saxo lib. 16.*

D Ad confeſſionem inivriæ adigendo.

Pavlvs & Silas Philippvs virgis cæſi, & in carcerem coniecti indicta cauſa, è carcere noluerunt egredi, priuſquam prætores venirent, & publicè eorum innocentiam confeſſi, orarent, etiam, ne id ægrè ferrent, neſciuiſſe enim ſe, ciues Romanos eſſe. *Actorum 16.*

OBTRECTATIONES AB ALIIS Factas, tvm

Diluendo.

Solon in peregrinatione illa ſua Sardeis venerat, & cum Crœſo Rege Lydorum acceſſitus ab eo, accuratum ſapientiæque plenum ac magnitudinis animi ſermonem habuerat: nimis tamen liberum, & qui offenderet aures opulentiſſimi illius regis. Veritus igitur Æſopus, ne Solon ſibi magnum aliquod malum conciliaret libertate illa loquendi, vt prudens vir, & qui diu cum Crœſo vixiſſet, cognitoſque haberet mores fortunatorum hominum, veritatis inſolentiũ, dixit. Oportere cum regibus agere ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα, id eſt, aut non frequentare congreſſus ipſorum, aut dare operam vt illis placeas ad voluptatemque loquare. At *Plutarch.* Solonem fecit, refellentem ſententiam illam Æſopi, ſimilitudinem eandem, immutato tamen vno verbo, ſequi: inquit enim, minimè id ve- E rum eſſe, ſed oportere cum illis verſari ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἄριστα. id eſt, aut ſe remouere à congreſſu illorum, aut quæ optima eſſent, loqui & edere. *Victor. lib. 7. Var. Lect. c. 22.*

Cùm quidam Veſpaſiano inſtillarent, quaſi Orientis regnum ſibi vendicaret Titus F. deſciſceretque à patre, quod inter ſacrificandum de more priſcæ religionis diadema geſtaſſet, vt rumorem hunc filius tolleret, Romam expeditiſſimus venit, inopinanti patri vanidicos rumores coarguit. Mox imperij particeps atque tutor, cum patre triumphum egit, cenſuramque geſſit, & tribunitiæ poteſtatis ac ſeptem conſulatuum collega: tanta concordia Imperium gubernantes Romanorum, vt nulla lyra conſonantiorem harmoniam redderet, quam ex iuuentute Titi, ac ſenectute Veſpaſiani, patris ac filij, Reſpub. ſimul vnionem iucundam, & reſonantem accepit. *Cuſp. ex Suet. & Dione.*

D. Bernardvs Claraualleníis, cùm Epiſcopum quendam fuiſſet hortatus, vt de quibuſdam regem admoneret, illeque ſtatim prima fronte reſpondiſſet: Salutem, & non ſpiritum F blaſphemiæ, reſpondit: Dæmonium non habeo, neque ſpiritum blaſphemiæ in me habere credo: ſed nec maledixiſſe cuiquam, aut maledicere velle me ſcio, præſertim principi populi mei. Nec tamen poſtea minùs propterea dilexit Epiſcopum, quam antea. *Auctor vitæ.*

Eludendo.

Athenis Lycurgus, cum improperaretur ei, quòd calumniatorem pecunia placaſſet: Ergo, inquit, qui vobis eſſe ciuis videor, qui tam diu iam temp. apud vos tracto, & dare magis iniuſtè quam capere comperior? *Plut. de Sui laude.*

Cicero orator, cùm illuderetur eius nomen, monerentque amici, vt id immutaret: Redditurum nomen ſe Ciceronis, ait, Catonibus, Catulis, & Scauris illuſtrius. *Plut. in Apophth.*

Corrigendo.

Dux quiſpiam, qui vtilem operam nauaſſe ſe exiſtimabat ciuitati, cùm inſultaret Themiſtocli, & res geſtas ſuas contenderet cum ipſius: Cùm feſto, inquit, altercans dies poſterus, iactauit illum laboribus & ſudoribus diſtrictum eſſe, ſe verò fruenda præbere feriantibus apparata. Ad quæ reſpondit, fe- G ſtum, Rectè ſanè: at ni ego eſſem, tu non eſſes. Sic nihil eſſet, inquit, tunc fuiſſem, vbi nunc vos eſſetis? *Plut. in Themiſt.*

Idem cùm à Græcis præteritus eſſet in muneribus pro re bene geſta ad Salaminem partiendis, Lacedæmonem abiens, ſummis affectus eſt honoribus. Poſteaquam Athenas rediit, Timodemus, vnus ex inimicis eius, liuore inſaniens, dicebat illum Athenarum reſpectu, non ſui, à Lacedæmoniis honores aſſecutum. Et cùm non faceret finem talia dicendi, inquit ei Themiſtocles: O homo, ita res habet: neque ego, ſi Belbinitanus forem, ſic à Spartanis honoratus fuiſſem: neque tu etſi Athenienſi. *Herod. lib. 8.* Aliter *Plut.* Cùm exprobraret ei Seriphius quidam: non ſua eum, ſed patriæ gloria ſplendorem aſſecutum: Rectè ais, inquit. At neque ego ſi Seriphius ſim, euaſiſſem clarus: nec tu ſi Athenienſis.

Epaminondas obiicienti, quòd Agamemnonis gloriam æmularetur: Falleris inquit: nam ille totius Græciæ præſidiis vſus decem annis vix vnam cepit vrbem: ergo vnius huius vrbis præſidiis, vno die profligatis Lacedæmoniis, totam Græciam liberaui. *Eraſ. lib. 5. Apoph. ex Plut.* H

Thebani exules poſt Chæronenſem Philippi regis victoriam in patriam reſtituti ſunt, quibus ciuitatis adminiſtrationem Philippus conceſſit. Apud quos, quum Quinque ciuitatis aſſertores poſtularentur, quod per iniuriam eos in exilium egiſſent, eius conſtantiæ fuerunt, vt omnes ſe auctores faterentur, contenderentque meliùs cum repub. tunc actum, quum illi damnati eſſent, quam quum in vrbe reſtituti. *Sabell. lib. 3. Ennead.*

Cicero, cùm obiiceret ei Metellus, plures eum teſtimonio ſuo oppreſſiſſe, quàm defenſionibus ſeruaſſe, Quis negat, infit, plus mihi fidei quàm eloquentiæ eſſe? *Plutarch. de Sui laude.*

Retorquendo.

Hegesippo, cui cognomen Crobylo fuit, in Philippum concitante Athenienſes ſucclamauit quidam ex concione: Tune belli es auctor. Sanè herclè, inquit, etiam pullorum palliorum, publicarum exequiarum, & orationum funebrium, ſi victuri ſimus in libertate, nec imperata Macedonum facturi *Plut. in Apoph.*

DINON Tarentinus, ductor exercitus, vir adprimè fortis, A reique bellicæ ſanè quam peritus, cum in concione dixiſſet ſententiam, eaq; ciuium ſuffragiis eſſet reiecta: deinde præco pronunciaret ſententiã, quæ vinceret: ſublata dextra. Hæc, inquit, potior. Nam hunc ad modum retulit Theophraſtus. Cæterũ Apollodorus in Rhytino illud adiunxit, cum præco reſpondiſſet: At hæ ſententiæ numero plures ſunt: Didonem protinus ſubiecisse. Sed hæ meliores. Atque ita pauciorum ſententiam fuiſſe promulgatam. *Plut. in Problem.* Hinc natum adagium, ſi quando ſignificaretur conſilium aliquod eſſe præſtantius & conducibilius, etiamſi pluribus ſecus videretur: aut vbi qui numero pauciores eſſent, facultate præponderarent.

SCIPIO NASICA, vociferante Caij caterua, contrucidandum tyrannum: Haud abs re, inquit, hoſtes patriæ occupare volunt me interficere. Neque enim Romam ſtante Scipione cadere fas eſt, neque viuere Scipionem in præceps data Roma. *Plut. in Apoph.*

M. Terentius Varro, Seiani ſummus amicus, poſtquam in eum animaduerſum, & inter alios, qui eius amicitiæ cauſa rei poſtulati ſunt, etiam ipſe cauſam in Senatu dicere cogeretur: non modò amicitiam eius negauit, quin oſtenderit, cum ſe B maximo ſtudio coluiſſe, quem Tiberius in magno honore habuiſſet. *Dion. lib.* 58.

LAVDES AB ALIIS DICTAS

Corrigendo,

PERICLE iam agente animam, lamentabantur, atque affligebant ſe neceſſarij, expeditiones eius & opes memorantes, ac quot trophæa, laureas, & vrbes Athenienſibus partas reliquiſſet. Ibi ille paululùm aſſurgens caſtigauit eos: quòd cum multis communia & fortunæ quædam magis quàm virtutis inſignia adferrent: quod verò excellentiſſimum ſummumque & proprium ipſius erat, prætermiſiſſent. Nullum ciuem Athenienſem ipſius cauſa pulſatum fuiſſe. *Plut. de Sui laude.*

Interpretando.

SOCRATES quòd Apollinis oraculo ſolus eſſet ſapiens iudicatus, quum Græcia tot haberet ſophos, ſic interpretatur: quòd cæteros profitentes ſe ſcire quod neſciebant, hoc nomine vinceret, quòd ſciret ſe nihil ſcire: & hoc vnum ſe ſcire profitebatur. Cæterùm hanc Socratis modeſtiam vicit Anaxarchus, qui prædicabat ſe ne id quidem ſcire, quod nihil ſciret. *Eraſmus in Adagiis.*

C MALA SVA CONFITENDO.

☞ *Hic ſolius Veritatis ratio habetur. Quatenus verò Confeſſioni Humilitas in abiectione ſuii; ſius iungitur, ſic ad Contemptũ honoris pertinet quatenus Correctio delicti ad Pænitentiã.*

QVÆ, QVALIA.

☞ *Vide Confeſſionis locum.*

MALA SVA AB ALIO REPREHENSA

NON EXCVSANDO, FERENDO.

☞ *Ex Tit. Reprehenſionis libere, non pauca exempla huc conferent, quatenus ij qui reprehenduntur moderatè ferendo reprehenſionem, & (quod vulgò dictum) tacendo peccatum fatentur. Quatenus ferunt reprehenſiones, Fortes ſunt in tolerando, ſunt item Clementes in non vlciſcendo, Iuſti denique reprehenſionem veluti pœnam non detrectando.*

DEMARATVS, cùm aſperiùs egiſſet cum ipſo Orontes, dixiſſetque quidam, Tractauit te Orontes aſperè: nihil, inD quit, in me peccauit. Nam qui blandiuntur, lædunt: non qui agunt acerbè. *Plut. in Apoph.*

DIONIS Syracuſani generi ſui libertatem ferebat Dionyſius tyrannus, qui ſolus propè intrepidè, quod videretur, dicebat: vt inter alia cùm reprehendit eum de Celone. Quippe cùm illuderetur Gelonis regnum, ipſumque Gelonem Dionyſius Siciliæ γέλωτα, id eſt, ludibrium dixiſſet fuiſſe: alij dictum ſe ſimulabant mirari. Dion verò indignatus: Atqui tu, inquit, tyrannide potiris, quia tibi Gelonis cauſa, habita fides eſt: tui cauſa fides tribueretur poſthac nemini. Et reuerà pulcherrimum videtur Gelo oſtendiſſe ciuitatis ſub vnius principatu ſtatum eſſe, Dionyſius fœdiſſimum. *Plut. in Dion.*

PHILIPPVS Macedo, offenſione cum coniuge Olympiade & filio orta, cùm aduenisſet Corinthius Demaratus, ſciſcitabatur, Qui inter Græcos conueniret? Cui Demaratus: Scilicet tibi conuenit de Græcorum conſenſione verba facere, cùm tanta tecum intercedat tuis coniunctiſſimis ſimultas Hinc ad ſe reuerſus, depoſita ita conciliauit cum eis gratiam *Plutarch. in reg. Apoph.*

Victis ad Chæroneam Athenienſibus, traditum eſt à quibuſdam Philippum Amyntæ F. regem Macedonum peracta liberali potatione multo repletum mero, cum amicis ſaltatio- E nem iocoſam ex victoriæ gaudio iniiſſe, atque ita per mediam captiuorum turbam progreſſum, contumelioſiùs vinctis illis calamitatem quam patiebantur exprobraſſe: tuncque oratorem Demadem, qui eo tempore in cuſtodiis erat, ſibi, quam loquendi audacia vteretur, non temperaſſe, verbumque ad regis petulantiam retundendam, accommodatiſſimum protuliſſe, inquiens: Cùm ô rex, fortuna Agamemnonis perſonam tibi appoſuerit, non pudore afficeris Terſitæ actiones referens? Ea nominis dicacitate pulſatus Philippus, coronis abiectis, alioque ſaltationis ornatu, Demadem liberatum, honorifice tractauit. Inſuper verò captiuos omnes citra redemptionem dimiſit, & per legatos cum republica Athenienſe ſocietatem & amicitiam iniuit. *Diod. lib.* 16.

ALEXANDER Magnus, Taxili Indiæ regi non tantùm dona omnia reſtituit: ſed mille etiam talenta de manubiis ſuper- F adiecit, vaſa adhæc ex auro & argento, cum Perſicis veſtibus, & equis triginta inſignibus. Ita cùm Meleager dixiſſet, Gratulari ſe Alexandro, quòd virum mille talentis dignum in India reperiſſet: hoc vnum reſpondit; Inuidos homines nihil aliud eſſe quàm ſua ipſorum tormenta. *Sabell. lib. 6. En. 4.*

Cùm eſſet oraculum Delphicum recitatum, cæteris conſentientibus Athenienſibus, vnum diſſentire à ciuitate ciuem: progreſſus Phocion, liberare ſe eos ait ſolicitudine: ſe, quem quærerent eum eſſe. Sibi enim eorum, quæ agerentur, vni placere nihil. *Plut.*

ANTIGONVS rex, admirantib. quamobrem tanti faceret Zenonem philoſophum? reſpondit: Quoniam quamuis multa à me acceperit, nunquam tamen emollitus eſt. Eius mortem quum audiſſet, ingemuit dicens: Quale theatrum perdidi? Erat enim Zenon acerrimi iudicij, & ab aſſentando alieniſſimus. *Laert. lib. 7. cap. 1.*

PTOLEMÆVS rex teſſeris ludens, ſontes condemnabat. Berenice verò vxor excepto libello è pueri manibus, non permiſit, vt ad finem vſque legeretur, dicens: Non ſic obiter G aduertendum eſſe, cùm de hominis ſalute quæritur, ſed altiùs cogitandum, & relinquenda ludicra. Non ſimilem eſſe caſum teſſerarum & corporum. Quibus auditis delectatum Ptolemæum ferunt, neque poſtea vnquam inter ludendum de capitalibus cauſis cognouiſſe. *Ælian. l. 14. c. 43. Var. hiſt.*

SERGIVS GALBA C. Iul. Cæſarem conſummatis victoriis in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare auſus fuit: C. Iul. Cæſar, pro Cn. Pompeio Magno, quondam genero tuo, in tertio eius conſulatu pecuniam ſpopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Palàm ei bonorum Pompeij venditionem exprobrando, vt à tribunali ſubmoueretur metuerat, ſed ipſa illud manſuetudine mitius pectus, æs alienum ex ſuo fiſco ſolui iuſſit. *Val. Max. lib. 6. c. 2.*

Cùm Auguſtus cenſor equitem Rom. reprehenderet quòd bona ſua decoxiſſet: eo ipſo tempore eques à ſe auctas fortunas eſse oſtendit. Item cùm ab eodem carperetur, tanquam de matrimoniis legem non ſeruaſset: ſtatim teſtibus quoque citatis, oſtendit ſe non ſolùm vxorem duxiſse, verùm H etiam ex ea trium liberorum patrem eſse factum. Mox addidit: Cùm de probis viris quæſtionem inſtitues, Cæſar eius rei onus probis quoque dato. *Fulg. l. 6. c. 2. ex Suet.*

C. MECOENAS Auguſtum Cæſarem pro tribunali ſedentem, cùm libenter admonuiſset, ne iniuſtos condemnaret, nec præ multitudine populi ad ipſum Auguſtum proximè accedere poſset, ad eum ſchedulam in hæc verba ſcripſit. Tandem aliquando ſurge carnifex. Legit Cæſar, & quaſi aliud ſcriptum eſſet, epiſtolam in ſinum coniecit: neminéque capitis damnato, ſtatim ſurrexit: tantumque abfuit, vt ex ea re moleſtiam ceperit, vt ſummoperè approbarit. *Dion. Nicæus in Auguſto.*

Idem in quadam villa inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuam. Miles aucupii peritus, & ſpe ingentis præmij, captam pertulit. Laudato Imperator mille numos dari iuſſit. Ille auſus eſt dicere, Malo viuat, auemque dimiſit. Quis non miratur non offenſo Cæſare, abiiſse militem contumacem? *Macr. l. 2. c. 4 Sat.*

Idem delectatus erat inter cœnam pueris ſymphoniacis Toronij Flacci mangonis, atque eos donauerat frumento, cùm in alia acroamata & ludiones fuiſset liberalis numis. Eoſdem poſtea Cæſare inter cœnam quærente, ſic excuſauit Toronius Ad molas ſunt. *Macrob. lib. 2. Sat. cap. 4.*

Inter alia linquit Iulius Capitolinus, hoc eſt vel inſigne M. Antonini Pij ciuitatis argumentum: Nam Omuli domum A inuiſens, mirānſque porphyreticas columnas, quum ex eo quæſiſſet, vnde eas haberet? ac reſpondiſſet Omulus: Quum in domum alienam veneris, & mutus & ſurdus eſto: patienter tulit. *Calius lib. 13. cap. 5. A. L.*

Romanus III. Conſtantini Imp. F. Phocam Nicephorum interrogaſſe fertur, Cur res Romana peſſum iret? Cui ille magna libertate reſpondit: Ideo fit, quòd tu imperas, & pater meus exercitum ducit. Nam & tu imperium perperam adminiſtras & ille pecuniæ ſtudet. Verùm ſi tu volueris & animi & æs Romanorum mutabuntur. His dictis iuſſus ab Imperatore ſuo arbitratu adminiſtrare, ſtatim diſciplinæ militari veteri animum intendit. *Zonaras.*

Monica, D. Auguſtini mater, cùm Mediolanum ad filium veniſſet, eius conuerſioni ad fidem Catholicam inhians, cùm ad memorias ſanctorum, ſicut in Aphrica ſolebat, pultes & panem & merum attuliſſet, atque ab oſtiario prohiberetur: vbi hoc D. Ambroſium Epiſcopum vetuiſſe cognouit, tam piè atque obedienter amplexa eſt, vt ipſe miraretur, quòd tam facilè accuſatrix potiùs conſuetudinis ſuæ, quàm diſceptatrix B illius prohibitionis effecta eſſet. Nam vbi comperit à præclaro prædicatore atque antiſtite pietatis præceptum eſſe, iſta non fieri nec ab eis qui ſobriè facerent, ne vlla occaſio ſe ingurgitandi daretur ebrioſi, & quia illa quaſi parentalia ſuperſtitioni gentilium eſſent ſimillima: abſtinuit ſe libentiſſimè, & pro caniſtro pleno terrenis fructibus, plenum purgatioribus votis ad memorias martyrum afferre didicit: vt & quod poſſet, daret egentibus, & communicatio Dominici corporis illic celebraretur, cuius paſſionis imitatione immolati & coronati ſunt martyres *D. Auguſt. lib. 6. Confeſſ.*

Amabat Io. Ducas Imp. Marceſinam comitem Annæ Alemanniæ vxoris, Siciliæ regis Manfredi ſororis. Hæc cùm ſpectandi cauſa Blemmydæ monaſterium magnifica pompa ingrederetur: Nicephoras Blemmydes præceptor fores occluſit. Irritata mulier eo facto, Imp. ad vindictam ſtimulabat. At ille: Malæ ſementis malam meſſem patienter feramus neceſſe eſt, reſpondit. *Gregoras lib. 2.*

Ludovicus Landgrauius Thoringiæ, in venatione à via aberrans, apud lignatorem pernoctauit, ſe Langrauij præfe- C ctum venatorum eſſe dictitans. Ruſticus ſtomachosè multa de Landgrauij aſſiduis venationibus & improbis aulicis loquutus, acerbiſque dicteriis in illum inuectus, dignum etiam infernalibus ignibus eſſe aſſeruit. Quæ ſcommata Princeps per totam noctem patientiſſimè tulit. Summo mane collaudato lignatore, gratus diſceſſit: & in poſterum vitam ſuam & aulicorum mores emendauit. *Cyriac. Spangerb. in Venatorio diabolo.*

Sveno rex Daniæ LXXVI. (*teſte Saxone l. 11.*) quòd principes aliquot ad regale conuiuium inuitatos, ob leuem detractionis ſuſpicionem, in Eccleſia ſanctæ Trinitatis orantes, miſſis ſicariis interemiſſet: cùm ab Antiſtite, ſacra in feſto Circumciſionis celebraturo, ne Eccleſiam ingrederetur, repulſus eſſet: conſcientiæ rubore perfuſus, regia veſte depoſita, obſoletam accepit: abiectiſque regiæ maieſtatis inſignibus, inſigne pœnitentiæ ſagulum ſumpſit; nudatiſque pedibus ad atriū regreſſus, in eius aditu ſe proſtrauit, terramque ſuppliciter oſculatus, dolorē, qui ex contumelia infligi ſolet, verecundia ac moderatione compreſſit. Tandem criminis con- D feſſione facta, religioni ſeſe ſatisfacturum promittens, remiſſa execratione, lacrymis abſterſis, depoſitiſque doloris inſignibus, Antiſtitis amplexu & venia, in communionem Eccleſiæ (cui ob hoc ampliſſimas poſſeſsiones tribuit) eſt reſtitutus.

Casimarus, dux Stetinenſis (qui Stetinenſi vrbi arcem, quam antè non habebat, impoſuit, & parere docuit populum per opes & mercaturas inſoleſcentem) iam moriturus, vocauit vrbis proconſules, commendauitque eorum fidei liberos tutandos. Tum ex eis quidam: Quomodo, inquit, filiis tuis præeſſe iubemur, qui illis te auctore ſeruiliter ſubeſſe cogimur? Arcem nullo commodo veſtro, magno incommodo noſtro vrbi impoſuiſti. Non patitur mercatura has iniurias. Si præſidium liberis tuis quæris, antiquæ libertatis ciuitatem reſtituito. Perſuaſit itaque principi, vt iuberet nouam arcem demoliri, permiſſa ciuibus veteri libertate. *Cranzius lib. 11. cap. 31.*

MALA SVA EXCVSANDO, DILVENDO.

☞ *Vide Excuſatio.*

TVM MIRACVLO.

Claudia Quintia, virgo, Veſtalis, cùm in ſtupri ſuſpicionem veniſſet, & ſimulachrū Ideæ matris ex Peſſinunte adductum E in vado Tyberis hæreret: ad comprobandum ſuam pudicitiam, cingulo nauem duxiſſe fertur, quam hominum multa millia trahere nequiuerunt. *Guido. Liuius l. 9. Dec. 3.*

Gregorius VI. Pont. Max. moriturus familiariter caſtigaſſe fertur ſupremi ordinis Antiſtites, qui de ſe malè opinari dicerentur, præcepitque vt ſuum defuncti corpus, clauſis foribus, ante templum D. Petri ſiſterent: futurum, vt ſi piè iuſtéq; pontificatum adminiſtraſſet: diuina voluntate ſibi templum pateſceret. Si, inquit, iacuero excluſus, corpus inſepultum abiicite. Mirum eſt quod accidiſſe aiunt, continuò vbi defunctum corpus pro templo eſt ab iis qui ferebant, deſtitutum, vehementiore flatu fores patuerunt, ac cum magna ſanctitatis opinione corpus templo illatum. *Fulg. l. 3. c. 7. & Sab. l. 2. En. 9.*

IVREIVRANDO.

Pelagius. Rom Pp. inſimulatus de morte Vigilij Pp. tenens ſancta Euangelia & crucem, iureiurando publicè ſatisfecit. *Sigebertus in Chron.*

Leo III. Papa ferens Euangelium in baſilica Petri, ambonem conſcedit: inuocatóque ſanctæ Trinitatis nomine, de obiectis criminibus iureiurando ſeſe purgauit, præſente Carolo Magno Imp. cùm Romanus populus ſanctum Domini iudicare nollent. *Annal. Franc. an. Dom.* 800. F

Quidam, Teutonici ordinis magiſtro apud Pruſienſes mortuo, cùm de ſucceſſore ageretur, iureiurando priùs obito, eum ſe quem ſalua poſſet conſcientia in defuncti locum renunciaturum, ſemetipſum renunciaſſe, & à reliquis militibus virtuti eius fidentibus confirmatus fuiſſe narratur ab *Ænea Syl. c. 29. Europ. & Sabel. l. 4. En. 10.*

Hedvigis regina Poloniæ, infamiam ſtupri, ſibi à Gneuoſſio Daleuicio ſubcamerario intentatam, iuramento diluit. *Cromerus lib. 15.*

Matthæus Magnus Vicecomes, crimen hæreſeos ſibi ab æmulis falsò intentatum aperta confeſſione diluit. Tradito enim ſponte ſua filio Galeacio principatu, deduci ſe ad templum Mediolani maximum iuſſit, vt ad aram aduocatis ſacerdotibus Chriſtianæ fidei ſymbolum præclara voce recitaret, teſtareturque iureiurando, ſibi immerenti ſacra eripi, quòd nuſquam à ſacroſancto dogmate diſceſſiſſet: itidemque Dei maximi vltoris numen inuocabat, poſtquam Beltrandi Vaſconis legati pontificij ſententia condemnatus, patria excede- G re cogeretur. *Iouius in eius vita.*

COMPARATIONE ALIORVM.

Zeno, cùm Theophraſtum eſſe conſpicuum cerneret, quod frequentes haberet auditores: Illius eſt, inquit, chorus maior, ſed meus magis compoſitus. *Plut. de Virtut. profectu.*

Ad Alexandrum Magnum Pirata pertractus erat. Cùm is quæreret ex eo. Quo ſcelere impulſus mare haberet infeſtum vno myoparone: Eodem, inquit, quo tu orbem terræ. Porrò myoparo nauicula ſolebat eſſe piratica. *Cicero lib. 3. de Repub. apud Nonium Marcellum.*

Criminabatur quidam Pytheam rhetorem, quòd malus eſſet. At ille non inficias ibat (hanc enim illi conſcientia neceſſitatem imponebat) ſed reſpondebat, ſe minus omnibus qui Remp. Athenienſem adminiſtraſſent, malum fuiſſe: nempe in hoc ſibi placens, quòd non perpetuò fuiſſet eiuſmodi: putanſque ſaltem tolerabilem fore, ſi non cum peſſimis computaretur. *Ælian. lib. 14. de Var. hiſt.*

Diogenes aliquando in Antiſthenē incidens reprehendit ipſum, vt in dicendo remiſſiorem ſe multò, & qui vix etiam H altùm clamans exaudiretur: ſeipſum verò tubam conuiciorum appellabat. Cui verbis ſe vlciſcens Antiſthenes, pro tuba ſe ſimilem eſſe reſpondit veſpis; quæ ſonum quidem alis haud magnum edant, centrum tamen habeant acerrimum. *Stob. ſerm. 11.*

RATIONE.

☞ *Conſule Tit. Prudentia in Condemnatione effugienda, quatenus libertatem in ſua innocentia declaranda iunctam habet.*

Laco quidam increpatus à quodam, quòd in aciem claudus deſcenderet: Pugnare, non fugere, propoſitum ſibi eſſe, reſpondit. *Val. Max. l. 3. cap. 3.*

Pindarus *ode 2. Nemeorum in Ariſtoclidem* paucis ſe excuſat, quòd & ſerò & feſtinanter eam oden ſcripſerit, feliciùs tamen ipſe aquila, quæ reliquis auibus altiùs volat, id præſtiterit, quàm plerique alij graculi & inepti poëtæ, qui indigna

& planè humilia argumenta contexunt, nec quomodo he-
A roëm virtute clarum efficere debeant, norunt. Id quod his verbis indicat:

Ἐστὶ δ' αὐτὸς ὑμῶν ἐν πεταλοῖς
ὃς ἔλαβεν ἆθλα τυλέθων μεταμανίζων
ἀφοινὸν ἀγχὰν ποσὶν
κράγεται ἢ κολεοῖ ταχινὰ νίμονται.

Agesipolis Cleombroti, quodam prædicante, quòd cum adultis regnans fuiſſet obſes, non pueri vel vxores eorum: Meritò, inſit, quippe decet nos offenſa noſtra ferre. *Plutarch. in Apoph.*

Demaratvs quærenti, Cur Sparta ſolum exilij cauſa vertiſſet, cùm rex eſſet? Quia leges illic, inquit, ſunt potentiores. *Plut. in Apoph.*

Scribit in Rethoricis Ariſtoteles, Euripidem olim impietatis accuſatum ab Hygenone, cùm ſcripſiſſet, peierandum eſſe: reſpondiſſe, Iniuriam ſibi ab Hygenone fieri, cùm Dionyſiaci certaminis iudicia in forum deferat: ſeque ea de re ibi dicturum, ſi accuſare voluerit. *Gyral. de hiſt. Poët.*

Cùm delatum ad Pyrrhum Epyrotarum regem eſſet, iuue-
B nes multa probra in ipſum inter pocula effudiſſe: iuſſit poſtridie ad ſe duci omnes. Ex adductis primum percontatus eſt: Eane de ſe dixiſſent? Cui iuuenis: Nos verò, inquit rex, ac plura eramus dicturi, plus vini ſi fuiſſet. *Plut. in Reg. Apoph.*

Dionysivs iunior ſciſcitanti, Quî pater eius tenuis & vnus de plebe imperium Syracuſis quæſiuiſſet: & ipſe, cùm id teneret, & tyranni eſſet filius, perdidiſſet? Pater meus, inquit, diſplicente populari ditione rerum potitus eſt: tyrannide ego inuiſa. Ab alio interrogatus idem: Pater mihi, inquit, tyrannidem ſuam non fortunam reliquit. *Plut. in Apoph.*

Cùm M. Pacuuius Tragicus poëta grandi iam ætate & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex vrbe Romana conceſſiſſet: L. Accius tunc haud paruo iunior, proficiſcens in Aſiam, diuertit ad Pacuuium, pluſculiſque ab eo diebus retentus, tragœdiam ſuam, cui Atreus nomen eſt, deſideranti legit, Tum Pacuuium dixiſſe aiunt: Sonora quidem eſſe quæ ſcripſiſſet & grandia, ſed videri ea tamen ſibi duriora paulum & acerbiora. Ita eſt (inquit Accius) vti dicis. Neque id ſane me pœnitet. Meliora enim fore ſpero, quæ deinceps ſcribam
C Nam quod in pomis eſt, itidem, inquit, eſſe aiunt in ingeniis: quæ dura & acerba naſcuntur, pòſt fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur ſtatim vieta & mollia, atque in principio ſunt viuida, non matura mox fiunt, ſed putria. Relinquendum igitur viſum eſt in ingenio, quod dies atque ætas mitificet. *Gell. l. 13. c. 2.*

Bello aduerſum Mithridatem, Fimbria quæſtor miſſus com Valerio Flacco conſule, mota ſeditione, & conſule à ſe in Bithynia interempto, exercitu potitus eſt: progreſſuſque Ilium cùm Ilienſes eum (vtpote latronem) non ſuſciperent: admoto ad vrbem exercitu, vndecimo die eam cepit. Cui glorianti, quòd quam vrbem Agamemnon decimo anno vix cepit, cùm mille nauium claſſem & vniuerſam Græciam ſecum haberet, ipſe eam vndecimo die cepiſſet: reſpondit Quidam ex Ilienſibus: Non enim Hector aderat, qui pro ciuitate pugnaret. *Strab. lib. 13.*

Ant. Vrcevs Codrvs, Grammaticus, cùm quidam ei per iocum corporis tenuitatem obiiceret, reſpondit: Non mihi deformitatem corporis, ſed ipſi rerum omnium fabricatori Deo obiicis, quando nobis ab illo omnia ad ſuum
D ipſius arbitrium collata ſunt: quæ ſi ex noſtro penderent voto, nihil vtique eſſet quod in nobis deſideraremus. *Bartholomeus Bononienſis in eius vita.*

Ioannes Basilides Moſcorum dux Stephano Poloniæ regi obiecerat crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadaueribus adipe. Hanc dicebat Rex non à ſe profectam: deinde nihil in eo contra pietatis officium hominumque Chriſtianorum morem, qui, ex medicorum diſciplina, vel in minutiſſimas partes mortuos diſſecarent, admiſſum: Ridiculam autem miſericordiam eſſe ipſius, qui cùm in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura ſe affici præ ſe ferat. *Reinoldus Geidenſtenus lib. 4. belli Moſcouit.*

Retorsione.

Achab rex, Eliæ vati, qui triennio latuerat, occurrens, cuius abſentia miſerandam famem effecerat: Tunc is, inquit, qui perturbas Iſraëlitas? Reſpondit Elias: Non ego, ſed tu tuaque paterna familia, qui relicto Domino Baal ſequimini *3. Reg. 18.*

Evripides, cùm apud Alceſtidem tragicum poëtam quereretur, quòd eo triduo non vltra tres verſus maximo impen- E
ſo labore deducere potuiſſet, atque is ſe centum perfacilè ſcripſiſſe gloriaretur: Sed hoc (inquit) intereſt, quod tui in triduum tantummodò, mei verò in omne tempus ſufficient. Alterius enim fœcundi curſus ſcripta, intra primas memoriæ metas corruerunt: alteriùs cunctante ſtylo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur. *Valerius Max. lib. 3. capite 7.*

Plato de Idæis diſputans, ſubinde Menſeitates & Cyathitates in ore habebat. Diogenes eum irridens: Menſas quidem cyathos video, inquit: menſeitatem & cyathitatem non video. Tum Plato excipiens: Nec mirum, reſpondit: oculos enim habes quibus cyathi & menſæ cernuntur: mentem verò, qua ſola cyathitas & menſeitas cernitur, non habes *Laert. lib. 6.*

Diogenes cuidam, quòd falsò ſignaſſet monetam: Fateor, inquit, fuiſſe tempus quo talis eram, qualis tu nunc es, qualis autem ego nunc ſum, tu nunquam futurus es. Notabat eos, qui iuuentutis errores in aliis reprehendunt, quum ipſi ne in F
ſenectute quidem corrigant ſuos. *Laërt. lib. 6.*

Epaminondas, cùm in conuentum veniſſet Arcadum, petens, vt ſocietatem cum Thebanis & Argiuis facerent, contráque Calliſtratus Athenienſium legatus, qui eloquentia omnes eo præſtabat tempore, poſtularet, vt potiùs amicitias ſequerentur Atticorum, & in oratione ſua multa inuectus eſset in Thebanos & Argiuos, in eiſque hoc poſuiſset: Animaduertere debere Arcadas, quales vtraque ciuitas ciues procreaſset, ex quibus de cæteris poſsent iudicare. Argiuos enim fuiſse Oreſtem & Alcmæonem matricidas: Thebis Oppidum natum, qui cum patrem ſuum interfeciſset, ex matre liberos procreaſset. Huic in reſpondendo Epaminondas, quum de cæteris peroraſset, poſtquam ad illa duo opprobria peruenit, admirari ſe dixit ſtultitiam rhetoris Attici, qui non animaduerteret, innocentes illos natos, domi ſcelere admiſso quum patria eſsent pulſi, receptos eſse ab Athenienſibus. *Probus in eius vita.*

Inuiſit Pelopidam vxor tyranni Thebe, ac mirari oſtendit ſe, quòd ita eſset in vinculis hilaris. Cui magis ait ſeipſam demirari, quòd ſoluta Alexandrum tyrannum ferret, *Plutarch.* G
in Apoph.

Cùm M. Craſſus expeditione Parthica, exercitum per Galatiam ducens. Deiotarum extrema iam ſenectute confectum nouam comperiſſet ædificare vrbem, & ſcommate tali in illum luſiſſet: Quid hoc rei eſt, duodecima iam tibi tantùm non inſtat hora, & nouam nihilominus vrbem ædificare pergis? Ad ea renidens Deiotarus: Nec tu, inquit, Imperator ſatis matutinus, vt videtur, in Parthos moues. Annum ſiquidem ſexageſimum tunc agebat Craſsus, grandiorem tamen præ ſe ætatem ferebat. *Calius lib. 12. cap. 9. A. L.*

Traianvs, Valentis crudeliſſimi in Chriſtianos orthodoxos Imp. dux, contra Gothos miſsus, cùm poſt malè in eo bello res geſtas rediret domum, atque obiurgaretur ab Imperatore ob ignauiam, reſpondit: Non ego, ô Imperator, victus ſum, ſed tu potiùs, qui contra Deum inuictum bellum ſuſcipis, atque tua impietate à te ipſo omnem victoriam reiicis. *Nicephorus Calliſt. lib. 11. Eccleſ. hiſt. c. 49.*

Magnvs Sforcia, quum ei à Sergiano magno regni Neapolitani Seneſchalco ad exprobrandam generis nouita- H
tem ligonis fabula obiectaretur: In hoc, inquit, vti video, ſtirpis origine pares ſumus, quum Adamus mortalium primus terram & ipſe foderit. Sed ego certè, quod iure diffiteri non potes, illo meo ligone multo nobilior euaſi, quàm tu tuo pene, & penna. Quo ſcommate lepidè admodum hominem transfixit: quum in eo tanta inuidia dignitatem ſtupro quæſitam, & patrem eius ad Prætoris tribunal ignobilem ſcribam, adulteratóque teſtamento, falſi damnatum, ſcitiſſimè notaſſet. *Ionius in vita eius.*

BONA ALIORVM DEFENDENDO.

Qvæ. Defendere

Interpretationem.

Cùm LXXII. Interpretes. ☞ *Vide ſupra Bona ſua defendere. Prouocatione ad iudicium periturum.*

Leges.

Charillvs, roganti, cur Lycurgus tam paucas leges prodidiſset: Quoniam, inquit, pauciloquis non eſt opus multis legibus,

gibus,notans obiter Athenienſes, quorum loquacitati nullæ
A leges ſufficiebant. Celebratur & hoc dictum inter Thaletis ſententias apud Laertium. *Eraſm. in Adag.*

Pudicitiam.

C. GRACCHVS in quendam inimicum: Tune Corneliam, inquit, inſectaris Tiberij parentem? Quia verò infamis erat ille, quem, inſectabatur, quò adoleſcentia eius obnoxia aliorum libidinibus fuiſſet: Qua fronte, inquit, tecum confers Corneliam? Peperiſti verò vt illa? Atqui toti populo Romano notum eſt, diutiùs illam, quàm te virum à viro abſtinuiſſe. *Plut. in Tiberio.*

Tyrannicidium.

TIBERIVS, Tiberij Cæſaris pater C. Iulio Cæſare occiſo, cunctis turbarum metu abolitionem facti, decernentibus, etiam de præmiis tyrannicidarum referendum cenſuit. *Suet.*

Religionem.

Extat Plinij Iunioris Aſiam regentis ad Traianum epiſtola qua illum conſulit, quid cenſeat Chriſtianis faciendum, in quîs nullum videret crimen tantis ſuppliciis dignum. Affirmabant, inquit, hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere ſecum inuicem: ſeque ſacramento
B non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent. Quibus peractis, morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſus coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium. Quod ipſum facere deſiiſſe poſt edictum meum, quo ſecundùm mandata tua hætærias eſſe vetueram. Tum commemorat, quàm latè ſerpat ſenſim peruageturque Chriſtianum nomen, & quàm incipiant deſeri ac frigere templa, parumque ad victimarios redire lucri.

QVORVM. PVTA.

Reginarum.

Philippus II. Francorum rex, repudiata Ingelberga ſiue Gelberga Dana, Mariam Morauam ſiue Boëmam duxerat. Miſſus eſt ex vrbe legatus Octauianus Cardinalis, Franciæ ſacris interdictum. Sueſſione rex & Patres Franci conuenêre. Nullus dum prodire audebat, qui regem accuſaret. Erant nimis multi, qui diſertiſſimè compoſitiſſiméque eius cauſam agerent: hi ſummo ſilentio ac propè aſſenſu audiebantur; perorabant etiam, cùm nemo vocem contrà mittebat. Tandem ex humili multitudine adoleſcens, ignotus quis, vnde
C veniret, venia dicendi demiſſiſſimè & à rege, & à Romano, & cætero conceſſu petita, externæ repudiatæque mulieris deſertam ab omnibus cauſam, tam ornatè dilucidéque defendit, tam reuerenter de rege verba faciens, vt in ſui admirationem omnes conuerteret. Fine dicendi facto ſe ſurripiens, nuſquam deinceps comparuit. Tandem ampliata cauſa, cum Rex ſententiam contra ſe pronunciandam videret, conſcenſo equo, poſt ſe receptam Gelbergam in regiam reduxit: Maria ex mœrore obiit. *Æmilius lib. 6.*

QVOMODO. DEFENDERE,

Voto.

Val. Aſiaticus ſenator inquirente Pop. Rom. Caij Imp. interfectores ad necem, & clamantibus quiſnam interfeciſſet? Vtinam ego, reſpondit. Quam vocem cùm Senatus quoque probaſſet, ſeditio compoſita fuit. *Ioſephus lib. 19. cap. 1.*

Teſtimonio.

☞ *Vide Tit. Fidei teſtimonio, quatenus aliorum innocentia atteſtatur,*

Contradictione.

Cœcus à natiuitate, Hieroſolymis à Chriſto curatus, con-
D ſtanter Chriſtum diuinum eſſe hominem aſſeruit, & Phariſæis eum peccatorem aſſerentibus reſtitit. Quapropter è ſynagoga ab illis eiectus eſt. *Ioan. 9.*

BONA ALIORVM PRÆDICANDO,

QVORVM. PVTA

Dei.

PETRVS Domino interroganti, Quid homines dicerent de eo? Tu es, inquit, filius Dei viui. *Matth. 16.*

Blaſphemantibus miracula Domini Scribis & Phariſæis. Mulier quædam extulit vocem, dicens: Beatus venter qui te portauit. *Luc. 11.*

Samaritana Chriſti amico colloquio conuerſa, ſuis popularibus renunciauit: Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. Itaque multi Samaritanorum crediderunt in Dominum, propter verbum mulieris. *Ioan. 4.*

Martha præclarè confitetur Chriſti opt. max diuinitatem & humanitatem: Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei E
viui, qui in hunc mundum veniſti. *Ioan. 11. Matth. 16.*

Doctorum.

☞ *Conſule Tit. Iudicij theorici qualiſcunque, Muſici, Mathematici, Poetici.*

Hoſtium.

☞ *Hoſtis non contemptus, partim ad Prudentiæ bellicæ locum pertinet, partim ad Veritatem in aliorum bonis commendandis, agnoſcendis, non diſſimulandis.*

EVRYSTHEVS rex captiuus coram Alcmæna laudauit Herculem, virum vt fortem, *apud Europ. in Heraclidis.*

κἂν γὰρ ἐχθρὸς ὤν,
ἀκούσεται γ' ἐσθλὰ χρηστὸς ὢν ἀνήρ.

Quamuis hoſtis, audiet bene, vir bonus exiſtens.

PHILIPPVS Macedoniæ rex illis, qui deferebant ad ipſum conciones Demoſthenis, dicebat, etiam ſeipſum, ſi dicentem audiſſet Demoſthenem, deſignaturum illum fuiſſe ad gerendum ſecum bellum. Comparabat huius orationes propter pomposos neruos militibus, Iſocratis athletis: oblectationem enim præbere has theatralem. *Plut. in Demoſthene.* F

ÆSCHINES, cùm propter iudicialem ignominiam relictis Athenis, Rhodum petiiſſet, atque ibi rogatu ciuitatis ſuam priùs in Cteſiphontem, deinde Demoſthenis pro eodem orationem clariſſima & ſuauiſſima voce recitaſſet, admirantibus cunctis vtriuſque columinis eloquentiam, ſed aliquanto magis Demoſthenis: Quid ſi (inquit) ipſum audiſſetis? *Val. Max. l. 8. c. 10.* Alij narrant, cùm orationem ſuam Rhodi publicè legiſſet, & admirantibus Rhodiis, quonam modo tanta facundia conuictus fuiſſet? Atqui, inquit, nulla vos teneret admiratio, ſi Demoſthenem contra hæc diſſerentem audiſſetis. *Philoſtratus in Sophiſtis & Plin. l. 7. c. 10.*

Cæcilius Metellus, Scipionis, quem viuum oppugnauerat, morte doluit, filiiſque ſuis, eius lectum iuſſit ſubire. Diis autem dixit Vrbis cauſa gratias ſe agere, quòd alibi non eſſet Scipio natus. *Plut. in Apoph.*

OCTAVIVS Cæſar, qui in gratiam Antonij Ciceronem proſcripſerat, cùm longo pòſt tempore ad quendam ex filia nepotem acceſſiſſet: ille autē, quòd volumen quoddam Ciceronis manibus teneret, conſternatus id veſte contexiſſet: G
Cæſar qui animaduerterat, ſumpſit volumen, & ſtans magna ex parte euoluit, reddidit inde puero, ac dixit: Doctus hic vir, fili, doctus fuit, & patriæ amans. *Plut. in Cicerone.*

Ob Balduini III. Hieroſolymorum regis obitum non amici tantùm, ſed hoſtes doluerunt. Nam Noradinus Turcorum princeps bellicoſiſſimus, cùm ad hoſtiles irruptiones, dum exequiæ pararentur regi, à ſuis inſtigaretur, dixiſſe fertur: Compatiendum eſt, & humanè indulgendum iuſto eorum dolori, eò quod principem amiſerint, qualem reliquus hodie non habet orbis. *Tyrius.*

Septimo anno regni ſui rex Conradus I. ſentiens fati horam appropinquare, principes regni omnes, præter Henricum Saxoniæ ducem, inimicum ſuum acerrimum, euocauit, & eos ita affatus eſt: Vocationis meæ, inquit, tempus agnoſco, & (vt cernitis) præſtò eſt. Proinde pacem atque concordiam ſectari etiam atque etiam vos oro: nulla vos regnandi comprehendat ambitio. Henricum Saxonum Turingorumqne ducem prudentiſſimum, regem vobis eligite, dominum conſtituite:is eſt H
enim ſapientia pollens, & iuſtæ ſeueritatis cenſura ſubnixus. Quibus non recuſantibus, ſeuocauit germanum ſuum Euerhardum Comitem: Vides, inquit frater, quia ad fatum propero: tu tibi poſthac conſulito. Sunt copiæ, ſunt arma, ſunt exercitus, ſunt vrbes & mœnia: ſatis inter principes, quocunque loco fulges. Vni te cedere non diſſimules, Henrico duci Saxoniæ, propinquo noſtro. Eſt apud illum & virtus & conſilium, fortuna ſe ſociam iungit. Si me audis, accipe regni inſignia, & ad illum perferto, téque illi, quantum potes, facito commendatum. Tu te illi, ſi ſapis, contempera. Ceciderunt fratri lacrymæ: & ille obdormiuit. Acceptis autem regni inſignibus Euerhardus, fratris mandata peregit. Henrico ſe ſuáque omnia, & regni iura commendans. Eius filio Othoni I. cùm rebellaſſet, ad Briſacum cæſus eſt. *Crantzius lib. 3. Sax. c. 1. & 18.*

QVOMODO V. G.

Præconio.

☞ *Vide Tit. Præconiorum illic Honoris, hic Veritatis habetur ratio.*

QVAN

QVANDO NEMPE.

Poſt mortem.

☞ *Ex loco Laudationum funebrium, huc pleraque.*

A Metellus debere exiſtimauit populum Romanum diis gratias agere, quòd Scipio alia in vrbe vir tantus non fuiſſet natus. *Plut. de pietate erga fratres.*

M. CATO minor, cùm ſibiipſi Vticæ manus intuliſſet, quo ſpatio non crederes eum caſum reſciſcere omnes domeſticos potuiſſe, adfuerunt ad fores trecenti, ac mox populus Vticenſis concurrit vna voce benefactorem, ſeruatorem, ſolum liberum, ſolum inuictum appellantes: eáque agebant, cùm nunciaretur adeſſe Cæſarem. Cæterùm neque metus eos, neque aſſentatio victoris, neque mutua diſſenſio, vel diſcordia, ab honorando retardauit Catone: ſed corpus eius magnifice exornatum, & ſplendidis elatum exequiis funerauerunt iuxta mare: vbi nunc quoque ſtatua eius enſem tenens

B poſita eſt. *Plut. in Catone.*

MALA ALIORVM REPREHENDERE,

ACCVSANDO, DETEGENDO,

Indicando.

☞ *Conſule Tit. Prudentiæ & Vrbanitatis in reprehendendis aliorum vitiis, quatenus libertatem iunctam habet. Item eorum. Qui aliorum reprehenſiones moderatè tulerant: hic reprehendentium libertatis, illic reprehenſorum conſcientiæ habetur ratio.*

QVÆ MALA REPREHENDERINT

PVTA

Theoricam Ignorantiam, Inſcitiam.

SAPPHO ad quandam mulierem, diuitiis ſuperbientem, faſtum illius retundere volens, *κατθανοῖσα δὲ κείσεαι*, inquit, *οὐδέ τις μναμόσυνα σέθεν ἔσσεται οὐδὲ πόκ᾽ ὕστερον, οὐ γὰρ μετέχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίας ἀλλ᾽ ἀφανὴς κὴν ἀΐδα δόμοις φοιτάσεις, οὐδ᾽ εἰς θεοὺς βλέψαι παῖδα ἀνθρώπων κενῶν ἐκπεποταμένην.* Id eſt, De-

C functa iacebis: nulla vnquam in poſterum tui memoria erit. Non enim participas roſis è Pieria. Quin obſcura ad orcum ibis, neque te quiſquam videbit puellam euanidas reliquiſſe manes, aut ab inferis auolaſſe. *Plut. in Præceptis connub. & Ariſtides in orat. de incongrue dicto, & Stobæus ſerm. 2.*

DIOGENES Cynicus ad Quendam, qui ſe philoſophum profitebatur, interrogabat verò contentioſè: Vale miſer, dixit: cùm id quod optimum eſt in vita philoſophi, corrumpas, verbis tamen audes te philoſophum iactare?

Idem diuitem conſpicatus imperitum, *οὗτός ἐστιν ἵππος περιηργυρωμένος*: Hic eſt (inquit) equus vndique argento litus. *Cælius lib. 26. cap. 17. Antiq. Lect.*

ARCHIDAMVS Zeuxidami filius cùm videret Periandrum, qui arte medica excellentiſſimus fuerat, inepta carmina ſcribentem: Quid (ait) tibi accidit, mi Periander, vt pro inſigni medico malus poëta vocari concupiſcas? *Plut. in Luc.*

STRATONICVS cytharœdus apud *Athen. lib.* 8. muſico cuipiam, qui priùs fuerat Olitor, de harmonia cum ipſo diſputanti, dixit: *ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.* Quanquam in editione Aldina legitur *ἄδοι* pro *ἔρδοι*.

Philippo Macedone Fidicinem ſuper cœnam corrigente, ac verba faciente de pulſandarum fidium ratione. Dij meliùs, in-

D quit rex, quam vt hæc me teneas rectius. *Plut. in reg. Apoph.*

SPYRIDON ex paſtore Epiſcopus Trimethuntis Cypri, ſub Conſtantino Magno miraculis clarus, Tryphilum Ledranum Epiſcopum (qui cùm in cœtu quodam Epiſcoporum Tyri concionaretur, & in Euangelij expoſitione: Tolle grabatum tuum, loco grabati aliam concinniorem vocem, vt ſibi videbatur, inſolentiùs commutaſſet) duriter reprehendit, publicè cum eo expoſtulans, vtrum melior eſſet eo qui priùs grabatum dixiſſet? *Simeon Metaphraſtes Tom. 5.*

Arat Alfredus Angloſaxonum rex in exequendis iudiciis ſicut in cæteris aliis omnibus rebus, diſertiſſimus indagator. Nam omnia penè totius ſuæ regionis iudicia ſagaciter inueſtigabat, qualia eſſent, iuſtane an iniuſta. Deprehenſa igitur iniquitate, iudices ad ſe vocatos examinabat, an per ignorantiam, an malevolentiam judicaſſent, affectibus, aut ſpe præmiorum inducti? Tumque profitentibus iudicibus, iudicaſſe ſe, quod nil rectius de cauſa propoſita ſcite potuiſſent: diſcretè & moderatè illorum imperitiam & inſipientiam redarguens, aiebat: Nimirum admiror hanc veſtram inſolentiam eò quod Dei dono, & meo ſapientium miniſterium & gradus vſurpaſtis: ſapientiæ autem ſtudium & operam neglexiſtis. Quapropter aut terrenarum poteſtatum miniſteria, quæ beris, illico dimittite, aut ſapientiæ ſtudiis maiorem quam antehac diligentiam & curam impendite. Quibus auditis, perterriti illi ad æquitatis diſcendæ ſtudium, totis viribus ſe conuerterunt. *Aſſer Meneuenſis de rebus geſtis Alfredi.* E

Mechanicam Imperitiam.

MEGABYZO Perſæ, qui in Apellis officinam conceſſerat, cùm multa garrire cœpiſſet de arte, os Apelles hoc dicto clauſit: Quandiu ſilebas, auri & purpuræ cauſa vir eſſe magnus videbare. Nunc pueri hi, qui colores terunt, ineptias tuas rident. *Plut. de Tranquil. animi, & de Dignoſc. adul.* At *Plin. lib. 35. cap. 10.* hoc Apelli erga Alexandrum magnum tribuit.

Scitè admodum in Adrianum, necdum Imperatorem, architectus Apollodorus, quum is per imperitiam de operibus diſſereret: Abi, obſecro te, ac cucurbitas pinge: nihil enim horum rectè noſti. Nam is tunc eo maximè placebat artificio, *Cælius lib. 1. cap. 13. Antiq. Lect.*

Stultitiam, Impudentiam. F

SOLON Athenienſium ſtultitiam Piſiſtrati tyrannide oppreſſorum reprehendit, his verbis.

Si quæ mala paſſi eſtis ob veſtram improbitatem, ne cauſam illorum diis imputetis. Ipſi enim eos (qui vos opprimunt) auxiſtis, dona mittendo: eámque ob cauſam dura nunc premimini ſeruitute. Veſtrûm autem quilibet vulpis incedit veſtigiis, omnibuſque vobis mens ineſt mollis. Linguam enim hominis inſpicitis, & verſuta verba: in opus verò, quod ſit aggrediendum, non intenditis.

Apud T. Liuium lib. XXII. ab vrbe condita Maharbal Pœnus inſimulat Annibalem, quòd poſt Cannenſem pugnam victorem exercitum Romam non adduceret: Non omnia omnibus dij dedère: vincere ſcis Annibal, victoria vti neſcis.

Franciſcus Ordinis Minorum pater, dum iter ageret incidit in hominem, cuius veſtimenta diutino vſu detrita, vix pudenda corporis operuerant: & nuditatem eius dolens ſubſtitit, ſuſpirauit, ingemuit. Frater verò qui illum comitabatur: Quid, inquit, triſtatis ita, pater? etſi hic indumentis eget, forſan abundat concupiſcentiis. Tunc Franciſcus iuſſit protinus vt G ille, ſua ſe tunica exuens, pauperem tegeret: & quia de ipſo perperam opinatus fuerat, ab eodem veniam rogaret: ac tandem diſceret, nefas eſſe, miſerorum mores ſuggillare, indigentiam negligere. *Marulus lib. 1. cap. 2.*

Bartholomæus Coleonus, Bergomenſis, Venetorum Polemarchus, cui pro Republica bene geſta vt Imperatori, ſtatuam auream erexerunt, Venetos coarguiſſe dicitur, quòd ſeipſos Remque publicam homini peregrino non ſatis prudenter crediaiſſent. Nam Corinthus non alia de cauſa in tyrannidem incidit, quàm quòd Timophanem Imperatorem peregrinum euocaſſet. Similiter Britanni ab Anglis, Hiſpani à Mauris, Græci à Turcis, quos ad præſidium euocarant, de imperio deiecti fuère. *Ioannes Bodinus Methodi hiſt. c. 6.*

DANTES poëta, Florentinos, temerè aduerſantes Henrico VII. Imperat. cœcos appellauit: idcirco, vt videtur, quòd non viderint, eum perdere velle omnia, qui tenenti arma, quod iuſtum ſit, audeat negare. Petierat autem ab ipſis pro ſe & exercitu hoſpitium in ipſorum vrbe, & vt ab Aretico oppugnando abſtinerent. *Sabell. lib. 7. Ennead. 9.*

Temeritatem.

TIMOTHEVS, cum apud Athenienſes aliquando cicatrices H corpore acceptas oſtenderet Chares Dux, & traiectum haſta clypeum: At me, inquit, quàm puduit, cùm prope oppugnantem Samum cecidit telum, quòd geſſiſſem me præcipitantiùs, quàm tanti exercitus duci & imperatori conueniret. *Plut. in Proœm. Pelop.*

Ignauiam, Timiditatem, Puſillanimitatem.

IVDITH vidua principes Bethulienſes, qui intra quinque dies, niſi Dominus ſuccurreret, vrbem ſe deditoros affirmarant, ſeuerè reprehendit, quod Domino tempus miſerationis præſcriberent. *Iudith. 8.*

Cùm Harpalo opem ferre Athenienſes intenderent, caperentque in Alexandrum arma; ecce tibi claſſis Alexandri præfectus Philoxenus ſuperuenit. Attonito pauore populo tacentéque Demoſthene: Quid agent, inquit, iſti, ſi Solem viderint, qui non ſuſtinent lucernam intueri rectà? *Plut. de Verecundia immo.*

Eretrienſes Themiſtocles dixit ſicut loligines gladium habere, cor non habere. *Plut. in Apoph.*

M. Marcellus ad Canuſium ab Annibale victus, poſtquam in caſtra recepit ſe, aduocata concione: Multa, video, inquit, arma

arma Romana & corpora, Romanum ne vnum quidem vi-
A deo. *Plut.in Marcel.*

Cicero in Pompeij & Cæſaris diſſenſione ait, Quem fugiam, habeo, non habeo, quem ſequar. Ac Pompeium reprehendit quòd deſerta vrbe Themiſtoclem potiùs quàm Periclem eſſet imitatus: cùm res huius temporibus, non illius, affines eſſent. *Plut.in Apop.*

Cùm pace inita cum Perſarum rege, Iouinianus Imperator quædam loca à Romanis poſſeſſa, & inter alia Cteſiphontem vrbem Perſis conceſſiſſet, præſénſque vrbem eam traderet: contra totis viribus, quantum valebant, nitebantur ciues. Sed cùm impedire rem non poſſent, ceu muneris loco quærebant, vt eis permitteretur ſeſe, ſi poſſent, defendere. Quòd cum à Iouiniano negaretur, & penè in deſperationem ciues coniecti eſſent, inter eos Sabinus liberè dixit: Conſtantius interdum à Perſis victus, ita afflicta fuit fortuna, vt eum viderim panem ab anu inopi petentem, & tamen nihil vnquam de imperij finibus Perſis reliquit. Tu autem principatus tui initio Cteſiphontem vrbem, locaque propinqua, quæ Romani imperij clypeus, & ceu repagulum aduerſus hoſtes dici
B poſſunt & debent, hoſtibus tradis? Inter hæc verba ciues, cùm è more coronam auream Imperatori munus darent, quàm difficulter Iouinianus adduci potuit, vt acciperet. Sylvanus non minùs Sabino liber, premente animi impetu: Ita te cæteri coronare poſſint, dixit: Eo verbo Iouiniani ignauiam & animam oſtendens. *Fulg.l.5.c.2.*

Antonivs monachus clariſſimus, cùm propter pugnas aduerſus hæreticos aliquando ex ſolitudine Alexandriam veniſſet, & Didymus cæcus eruditiſſimus cũ eo multa in Scripturis contuliſſet: ingenium primùm eius & acumen admiratus Antonius, cùm ſubtriſtem eum eſſe animaduertiſſet, cauſam rogauit. Ille pudore detentus, vix tandem faſſus eſt, oculorumque cladem ſe lugere reſpondit. Tunc Antonius: Miror, inquit prudenti viro eius rei damnum dolorem afferre poſſe, quam cum formicis, muſcis & culicibus communem habet, ac non lætari potiùs illius boni poſſeſſione, quo ſancti ſoli & Apoſtoli ornati fuerunt. *D.Hieron.in epiſt.ad Caſtrutium.*

Amvrates II. Turcarum rex, cum Pannones irruerent & fortiter dimicarent, fugam inire ſtatuit. Antequam vero fugam arriperet, vidit gregarius. Quidam hoc moliri regem,
C cúmque conuitiis lacerans, vt qui nequaquam honeſtè ageret, ſi fuga ſibi conſuleret, eum retinuit. *Chalcocon.l.7.*

Intemperantiam, Voracitatem, Ebrietatem.

Impudicitiam.

Loth Sodomitas ciues ſuos liberè increpauit: cuius monitis ſi paruiſſent, cæleſtem vltionem ſubterfugere potuiſſent. *Geneſ.19.*

Philippo Macedoni ſermonem inter pocula cauilloſè inferenti de cantilenis & tragœdiis, quas Dionyſius maior reliquerat, atque ambigere fingenti ſe, quonam iſta tempore illi vacaſſet facere: non inſcitè occurrens Dionyſius iunior: Quo tempore, inquit, tu & ego, atque omnes qui videmur beati compotationibus indulgebamus. *Plut.in Timoleonte.*

Crates cum Phrynes meretricis ſtatuam Delphis poſitam auream cerneret, de Græcorum exclamauit laſciuia id collocatum trophæum. *Plut.orat.2.de Alex.fortuna.*

Zenonem Citricum ſumma verecundia præcipuè habe-
D bat rex Antigonus. *Infra.Tit.qui reprehenderint,§.Philoſophi.*

Arcesilavs, quum diuitis oculos eſſet intuitus ludibundos atque illecebræ voluptatiſque plenos: Nil (inquit) intereſt, quibus membris cinædi ſitis; poſterioribus an prioribus. *Cælius l.3.c.28.A.L.*

Stilpo Philoſophus, conſpecto adoleſcentulo, cultu geſtuque parum virili: Non te pudet, inquit, qui peius tibi velis, quam ipſa natura voluit? Siquidem illa te virum fecit, tu teipſum refingis in feminam. *Laërt.l.6.*

Cavs quidam venit legatus Lacedæmonem, vir alioquin jactator & laſciuus, vt qui ſenectutem diſſimulans canos infecerat, Archidamus ſurgens in ſenatu: Quid, inquit, veri hic dicet, qui etiam capillis mentitur? *Æl.l.7.Var.hiſt.*

Dionyſius maior. ☞ *Vide infra. Qui reprehenderint,§.Parentes.*

Erat Luculli amicus & familiaris Cato. Verum vita & luxus eius adeò Catoni improbabatur, vt cum iuuenis quidam odioſam & prolixam orationem in ſenatu de frugalitate & temperantia intempeſtinè haberet, exurgens Cato. Tace, inquit, qui diuitiis affluis vt Craſſus: viuis vt Lucullus, & dicis vt Cato. Alij dictum quidem hoc, ſed non à Catone, ferunt.
Plut.in Lucullo. E

P. Scipio Æmylianus cùm haberet conſortem cenſuræ Mumium, vt nobilem, ita eneruis vitæ: pro Roſtris dixit, Se ex maieſtate Reipublicæ omnia geſturum, ſi ſibi ciues vel dediſſent collegam, vel non dediſſent. *Val.Max.l.6.c.4.*

Cum Meſſenius Dinocrates in conuiuio Romæ temulentus in muliebri ſtola ſaltaſſet, & rogaret poſtero die T.Quintium Flaminium, vt molienti ſibi Meſſenem eximere concilio Achæorum aſſiſteret. Id mecum, inquit, penſabo. Miror verò te, qui tantas machineris res ſaltare inter pocula & cantare poſſe. *Plut.in Flaminio.*

Prodigalitatem.

Carolvs VII. Gallorum rex Hiræ magni nominis duci, ſubſidia & commeatum contra Anglos petenti, delicias & amores oſtendebat. At ille libera voce: Nunquam ſe alium regẽ, qui ſua lætius perderet, vidiſſe, reſpondit. Nimirum hæc Anglis prædæ non erunt, quæ ita profundes. Sic quoque Sardanapalus ſe cum regia amiſſo regno concremauit. *Fulg.&
Egnat.l.6.c.2.& Ægid.Corroz.de dictis & factis mem.* F

Luxum.

Cum Scipio Memmij cuiuſdam tribuni militum iumenta deprehendiſſet cupas gemmatas deportantia, & pocula Thericlia: Mihi, inquit, & patriæ dies triginta, tibi verò ipſi vitam omnem talibus moribus effeciſti inutilem. *Plut.in Apoph.*

Auaritiam.

Diogenes Cynicus captiuus in caſtra ad Philippũ Macedoniæ regẽ deductus dum interrogaretur à rege, Quiſnam eſſet? reſpondit: Se exploratorem eſſe ad ipſum profectum, vt inſatiabilem eius capacitatem videret. Ea libertate dicendi victus Philippus, ſtatim eum dimitti iuſſit. *Fulg.l.6.c.2.*

Dionysivs ſenior ad filium ingreſſus, vbi eſt conſpicatus vim magnam aurei & argentei operis, intonuit altius ἐνὸν ἐν σοὶ τύραννος, Non aſpiras ad tyrannidem, nec omnino eiuſmodi in te quippiam ineſt: quando ex tot & tam precioſis quæ à me ſuggeruntur, poculis, neminem prorſus inde tibi amicum conſpicere. *Plut.in Apoph.*

Quidam ex iis, qui Lyſimachi caſtra ſequebantur, num ex Ilotis eſſet, interrogatus: An tu, inquit, ad quatuor obolos tuos venturum exiſtimas Laconem? *Plut.in Apoph.Lac.*

M. Cato apertè Ptolemæo regi à Pompeio & Cæſare ſe G
in regnum reſtitui petenti, Romanorum auaritiam indicauit: oſtendens, quanta relicta felicitate, quantis ſeſe ſubiiceret indignitatibus, laboribus, largitionibus & auaritiæ principum Rom. quos redacta in argentum Ægyptus vix expletura eſſet. *Plut.in Catone.*

Cùm M. Antonius Aſiæ ciuitates altero tributo oneraret, Hebræas, qui pro Aſia agebat, liberè ad Antonium conuerſus dicebat: Si bis anno tributum vales exigere, vales bis etiam æſtatem nobis & bis fructus efficere. Deinde vbi ducenta millia talentûm intulit Aſiæ: Hæc, inquit, ſi non accepiſti, ab illis qui acceperunt, repete. Sin quæ accepiſti, hæc non habes, perimus. Quo dicto vehementer pupugit Antonium. Nam pleraque, quæ agebantur, ignorabat: non quòd ita foret ſocors, ſed quia ex ſimplicitate credebat ſuis. *Plut.in Antonio.*

Alexandrini Veſpaſianum Imp. Cibiotatem vocare perſe-
uerauerunt, cognomine vnius è regibus ſuis turpiſſimarum H
ſordium. Sed & in funere Fauo archimimus perſonam eius ferens, imitánſque (vt eſt mos) facta ac dicta viui, interrogatis palàm procuratoribus quanti funus & pompa conſtaret: vt audiit ſeſtertia centies, exclamauit: Centum ſibi ſeſtertia darent ac ſe vel in Tyberim proiicerent. *Suet.*

Quidam bubulcus Seruus, iam ſenio penè confectus, cùm aſſumto ad imperium Veſpaſiano domino, propter nouæ fortunæ felicitatem meritum ſe putaret, quem dominus munere dignaretur: venienti in vrbem Veſpaſiano ſe obtulit, & libertate donari petiit. Cùm autem minimè aſſentiri Veſpaſianum videret, magna voce exclamauit: Vero adagio dici, vulpem pilos, non mores mutare. Ita enim domino auaritiam natura inſitam exprobrauit. *Fulg.l.6.c.2.ex Suet.*

Cùm Bajazethes II. Turcorũ Imp. ſuos milites longa oratione cõtra Tamberlanem Tartarum cohortatus eſſet, at donatiuum militibus, licet intercedentibus Baſſis, dare nollet: Vnus è ducibus: Deaurandi ſunt tibi, inquit, non orandi milites, Imperator. Sed quantum video pecunia tua Tamberlanis effigie inſignita eſt. Ominoſum certè dictum fuiſſe exitus

comprobrauit. Viuus enim in poteſtatem Tamberlanis cum A exercitu & theſauris peruenit. *Chalcocond.l.3.*

Nicolavs Ravlinvs, Cancellarius Burgundi ducis, Beanæ Burgundorum Xenodochium magnificum extrui curauerat. Ludouicus XI. Gallorum rex; Iure merito, inquit, vt qui ſua rapacitate multos pauperes fecit, pari prodigalitate eoſdem alat. *Ægid.Corroz.de Dictis & factis mem.*

Antonivs Leva, Mediolano profectus à Carolo V. vt milites ſuos ſtipendiorum liberalitate in officio retineret, à quam ciue cererem coqui vetuit, quum venalis tantùm panis ederetur, conſtitutis eius monopolij tabernis, vnde eſurientes magno precio panem coëmerent: tanta edicti atrocitate, vt pleriquе inopes laquei metu fame paſſim interirent. Tanta ſæuitia crudeliſſimæ legis auctoritatem tuebatur, vt vel ab egentibus muliereulis, quę deſiderio panis ſubcinericias conficerent offulas, & in ſartagine placentas oleo ſuffrixiſſent, contuſóque in pila tritico farinam exprimere conarentur, prægiaues pœnas exigeret: ſic vt non infacetè, quanquam, amariſſimè, M. Antonius Canicula, quæſtorij ordinis ciuis, B in corona diceret: Peramplam, vti reor, ciuis hic noſter Antonius à Cæſare gratiam proculdubiò referet: quando ei ſupra tot clara cognomina ſummæ majeſtatis, nouæ nobilitatis ergò Furnarij titulum adiecerit. Nam & tabernæ furnariæ & venales panes Cæſareæ aquilæ nota ſignati, Imperiales vocabantur. *Sab.ſupp.l.11.ex Iouio.*

Ambitionem.

Diogenes Cynicus, auctore Laërtio, cùm animaduertiſſet Platonem in opiparo quodam conuiuio, à reliquis temperantem cibis, & oleis duntaxat vtentem, taxauit hominis ambitioſam abſtinentiam, inquiens: Quid, homo ſapiens, cùm ob huiuſmodi menſas in Siciliam nauigaris, nunc appoſitis non frueris? Ad quod ita Platonem reſpondiſſe narrant: Per Deos, Diogenes, & illic plerunque oleis, atque id genus cibis vtebar. Ad quod rurſum Diogenes: Quorſum igitur attinebat Syracuſas nauigare? num id temporis Attica non ferebat oleas. *Eraſm. in Adag.*

Idem Diogenes cùm veniſſet Olympiam, & Rhodiacos quoſdam adoleſcentes videret pretioſis magnificiſque veC ſtibus amictos, cum riſu inquit: Hic faſtus eſt. Deinde cùm incideret in Lacedæmonios, laceris ſquallentibúſque tunicis amictos: Hic (inquit) longè eſt alius faſtus. *Ælianus de Var.hiſtor.lib.9.*

Idem, cuidam ſibi placenti, quòd leonis exuuio tectus ingrederetur: Non tu deſines, inquit, virtutis ſtragulas pudefacere? Indecorum eſſe cenſuit, quòd homo mollis, Herculis amictum ſibi vendicaret. *Laërt.l.9.c.2.*

Olympias quum audiſſet filium Alexandrum diutiùs ſepulturæ honoribus carentem, iacere velut neglectum, inter crebra ſuſpiria inclamauit altiùs miſerabiliúſque: O fili, tu quidem cœlum tibi vendicare ſatagebas, hócque unum feſtinabundus habere opus videbare. At nunc quæ cæteris ex æquo communia omnibus cenſentur, ne iis quidem potiri vales, terra & conditorio. *Cælius l.21.c.47.*

Zeno quendam aggreſſum efferri animo, alapa data monuit, Bonitatem non in magnitudine, ſed magnitudinem in bonitate ſitam eſſe: *εὖ ἐν τῷ μέγα τὸ δ' ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Suidas.*

D Ægienſes Argiui, Ætolis victis, Pythiam interrogarunt, Quoti eſſent? Ea verò illis reſpondit: Argienſes neque tertios eſſe, neque quartos, ac ne decimos quidem. *Suid.*

Scipionis Africani in comitiis competitor Appius: Quantum, inquit, Paule, ſi apud inferos ſentias, ingemiſcas: quòd filium tuum cenſorium candidatum publicanus ſtipet Philonicus. *Plut. in Præceptis pol.*

Indulgentiam.

Archidamadas, cùm rex celebraretur Charillus, Quidnam hic, inſit, bonus ſit, qui nec improbis eſt acerbus? *Plutarch.de Diſc.adult.*

Diogenis Cynicus quem eſſet conſpicatus indecenter voracem puerum, pædagogo plagam incuſſit, inferens: Vt quid ita imbuis? *Cælius l.6.c.27.A.L.*

Idem, cùm celebraretur Plato: Quid verò, inquit, habet ille præclari, qui tamdiu Philoſophiam profeſſus, nemini, acerbus fuit? *Plut.de Virt.Mortali.*

Sæuitiam, Crudelitatem.

Agesipolis Cleombroti filius, cùm quiſpiam apud ipſum ceu rem magnam prædicaret, quòd Philippus Macedonum rex intra pauculos dies ſubuertiſſet Olynthum; Atqui per deos, inquit, talem ciuitatem longe maiore temporis ſpatio non extructurus eſt. Significans, multò regalius eſſe, E condere vrbes quàm condita demoliri. *Eraſm.l.4.Apoph.*

Cùm Spartiata quidam laudibus efferret Heſiodi quam carmen, quod in ἔργοις legitur.

Οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

id eſt, Nec pereat bos vtique, ni affuerit vicinus malus, audiens Diogenes Cynicus: Atqui, inquit, & Meſſenij periere & eorundem boues, in vicinia vobis conſtitutis. Quippe Meſſanam bello exciderant Lacedæmonij. *P.auſ.*

T.Qvintivs Flaminivs cùm aduerſus Philippũ Macedoniæ regẽ bellũ gereret, & in tractanda pace delectus ad colloquium locus eſſet: poſteaquam loco appropinquarent, Philippus fraudem veritus, obſides à Flaminio petiit: affirmans, Romæ multos eſſe Flaminios, ſed apud Macedones vnum eſſe Philippum. Ad quem Flaminius ſtatim reſpondit, Id ipſius Philippi culpa accidere, qui amicos & propinquos omnes interemiſſet. Romano, id eſt, libero verbo, crudelitatem: atque perfidiam Philippo, improperauit. *Val.l.2.c.2.*

Ælivs Mantia Formianvs, libertini filius, vltimæ ſenectutis, L. Libonem apud Cenſores accuſabat. In quo F certamine cùm Pompeius Magnus humilitatẽ ei, ætatémque exprobrans, ab inferis illum ad accuſandũ remiſſum dixiſſet: Non mentiris, (inquit) Pompei, venio enim ab inferis, L.Libonem accuſaturus. Sed tum illic moror, vidi cruentum Cn. Domitium Ænobardum deflentem, quod ſummo genere natus, integerrimæ vitæ, amantiſſimus patriæ, in ipſo iuuentutis flore tuo iuſſu eſſet occiſus. Vidi pari claritate cõſpicuum Brutum, ferro laceratum, querentem id ſibi priùs perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidiſse. Vidi Cn. Carbonem acerrimũ pueritiæ tuæ, bonorúmque patris tui defenſorem, in tertio conſulatu catenis, quas tu ei iniici iuſſeras, vinctũ, obteſtantem te, aduerſus omne fas & nefas; cum in ſummo eſſet Imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu & quiritatu prætorium virum Perpennam, ſæuitiam tuam execrantem: omnéſque eos vna voce indignantes, quod indemnati ſua re adoleſcentulo carnifice occidiſſent. Nimirum eo tempore & fortiſſimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutiſſimum. *Val.Max.l.6.c.2.*

C. Mecoenas Auguſtum Cæſarem pro tribunali ſedentem, cùm libenter admonuiſſet, ne iniuſtos condemnaret, nec G præ multitudine populi ad ipſum Auguſtum proximè accedere poſſet, ad eum ſcedulam in hæc verba ſcripſit: Tandem aliquando ſurge carnifex. Legit Cæſar, & quaſi aliud ſcriptum eſset, epiſtolam in ſinum coniecit: neminéque capitis damnato, ſtatim ſurrexit: tantúmque abfuit vt ex ea re moleſtiam ceperit, vt ſummoperè approbarit. Nam quoties ſupra modum iraſcebatur, coactus vel natura ſua, vel rebus neceſsariis, libertate & licentia amicorum corrigebatur. *Dion Nicæus in Auguſto.*

Adulationem.

Polypercon videns Perſas ad Alexandrum ingreſsos procumbentes, riſit eorum ſtultitiam. Quod vbi rex vidit, Polypercontem è lecto, quo accumbebat, ad terram præcipitem dedit, ſubridénſque: Vides, inquit, te idem feciſse, quod ſtultè in alio ridebas? *Sab.l.4.En.4.*

Scurrilitatem.

Diogenis & Demoſthenis libertatem in reprehendendis H Athenienſibus, quod fabulis potius quam rebus ſeriis delectaretur. ☞ *Vide ſub Tit. Nugarum amatores.*

Victis ad Chæroneam Athenienſibus, Philippus rex Macedonum multo repletus mero, cum amicis ſaltationẽ iocoſam iniuit, atque per mediam captiuorũ turbam debacchatus eſt, Tunc Demades orator, licèt captiuus, regẽ alloquitur: Cùm, ô rex, fortuna Agamemnonis perſonam tibi appoſuerit, non pudore afficeris Therſitæ actiones referens? Qua hominis dicacitate pulſatus Philippus, coronis abiectis, & Demadem ipſum & captiuos reliquos liberari iuſſit. *Diodorus libro 16.*

Dion Syracuſanos ſolus liberè Dionyſium tyrannum ſocerum ſuum reprehendit. Quippe cùm Dionyſius irrideret Gelonis regnum, ipſúmque Gelonem, Siciliæ γέλωτα, id eſt, ludibrium dixiſset fuiſse, Dion indignatus. Atqui tu, inquit, tyrannide potiris, quia tibi Gelonis cauſa habita fides eſt: tui cauſa fides tribueretur poſthac nemini. *Plut.in Dione.*

Nugacitatem.

Ctesiphontem Lacones eiecerunt, qui ſe profitebatur de

re quauis totum diem poſſe dicere : dicentes, Boni oratoris eſſe, ſermonem habere rebus parem.

A ANTISTHENEM, quoniam multa conſcripſit volumina, Timon appellare ſolebat παντοφυῆ φλέδονα, id eſt, varium nugatorem. Non tamen dixit παμφυῆ, ſed παντοφυῆ, quod ingenio ad quiduis verſatili varia tractaret argumenta, & in his quædam parum digna Philoſopho. *Eraſm.l.7.Apoph.*

CATO major à Scipione Africano rogatus vt adeſſet Achæorum exulibus aduocatus, quo in patriam eis reditus conficeretur : ſimulauit rem ſibi curæ non eſſe. At cùm in Senatu magna eſſet hac de re diſputatio, exurgens : Quaſi non ſit, inquit, quid agamus, deſidemus hic totum diem, de ſenibus Græculis quærentes, hic an illic à ſandapilariis efferantur. *Plut. in Apoph.*

Martialis in Gallicum quendam, cui ex more ſæpè repetebatur illud :

Dic verum mihi Marce dic amabo, inquit
Vero verius ergo quod ſit, audi :
Verum Gallice non libenter audis.

Eraſm. in Adagiis.

Curioſitatem.

B PHILIPPVS Macedo, offenſione ſibi cum coniuge Olympiade & filio orta, cùm aduenìſſet Corinthius Demaratus, ſciſcitabatur, Quî inter Græcos conueniret. Cui Demaratus Scilicet tibi conuenit de Græcorum conſenſione quærere, cum ea tecum intercedat tuis coniunctiſſimis ſimultas ? Hac voce ad ſe reuerſus, depoſita ira reconciliauit cum eis gratiam. *Plut.in Apoph.*

Impietatem, Superſtitionem, Hæreſin.

☞ *Conſule Epitit. ſequentem, qui reprehenderint alios,*
Sacri homines.

Cùm in numerum deorum Athenienſes, Alexandrum referrent : Qui autem Deus, inquit Lycurgus orator, cuius templo qui egrediuntur, aqua luſtrentur oportet ? *Plutarchus in vita Lycur.*

Cùm apud Daphnen Antiochiæ ſuburbium Apollo, pro more oracula poſtulatus, non reſpondiſſet, idque ſe facere propter vicinum Babylæ ſepulchrum affirmaſſet : Iulianus Imper. Antiochia Chriſtianos venire & martyris monumentum auferre iuſſit. Conueniunt in Daphnen illi frequenti

C numero, & arcam cadaueris Babylæ læti tollunt, & inter deferendum alta voce canunt. Iuliano inſultantes, Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & confidunt in ſimulacris ſuis. Qua re tanta quidem ibi rabie Imperator correptus eſt, vt Chriſtianos eos omnes comprehendi, & tormentis ac ſuppliciis affici iuſſerit. Tortus autem, præter Theodorum, nemo tum eſt : ideò quòd Saluſtius præfectus, cui id negotij in Chriſtianos commiſſum erat à tali propoſito Imperatorem retraxit. *Rufin.lib.1.cap.35.*

Tyrannidem.

CN.PISO Manilium Criſpum reum agens, cùm euidenter nocentem gratia Pompeij videret eripi, iuuenili impetu ad accuſationem prouectus, & multa & grauia crimina præpotenti defenſori obiecit. Interrogatus ab eo. Cur ſe quoque non accuſaret ? Da (inquit) vades Reipub. te ſi poſtulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum : iam de tuo priùs quam de Manilij capite, in conſilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos ſuſtinuit reos, accuſatione Manilium, li-

D bertate Pompeium : & eorum alterum lege peregit, alterum profeſſione, qua ſolùm poterat. *Val. Max.l.6.c.2.*

POMPEIO candida faſciâ crus alligatum habenti, Fauonius. Non refert (inquit) qua in parte corporis ſit diadema. Exigui panni cauillatione, regias eius vires exprobrans. *Idem.*

CN. LENTVLVS MARCELLINVS conſul, cum in concione de M. Pompeij nimia potentia quereretur, aſſenſuſque illi clara voce vniuerſus populus eſſet : Acclamate (inquit) acclamate, Quirites, dum licet. Iam enim vobis impunè facere non licebit. *Ibidem.*

LABERIVM aſperæ libertatis equitem Roman. C.Iul.Cæſar quingentis millibus inuitauit, vt prodiret in ſcenam, & ipſe ageret mimos, quos ſcriptitabat. Sed poteſtas non ſolum ſi inuitet, ſed etiam ſi ſupplicet, cogit. Vnde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his verſibus :

Neceſſitas, cuius curſus auerſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus ?

Reliquos verſus elegantes admodum apud Macrobium lege.

In ipſa quoque actione ſubinde ſe, qua poterat, vlciſcebatur : inducto habitu Syri, qui velut flagris cæſus, præcipitantique ſe ſimilis, exclamabat : Porrò Quirites libertatem

E perdimus. Et paulò pòſt adiecit : neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. Quo dicto, vniuerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos & ora conuertit notantes eius potentiam hac dicacitate lapidatam. Ob hæc in Publium Mimum vertit fauorem Cæſar. *Macrob.l.2.c.4.Saturn.*

Proditionem, Rebellionem.

ARTAPHERNES Præfectus Sardium à Dario rege, cùm Hiſtiæus Mileſius tyranus à rege cum exercitu veniſſet ad pacandam Ioniam (quæ inſtinctu Hiſtiæi, duce Ariſtagora Mileſio, rebellaret) eum intuitus, quæſiuit, Quiſnam ei videretur Iones ad rebellandum induxiſſe ? Cùmque Hiſtiæus id ſe ſcire negaret, Artaphernes inquit : Hunc calceum tu quidem conſuiſti Hiſtiæe, Ariſtagoras autem ſibi induit. Hiſtiæus noctu fuga ſe ad mare proripuit. *Herod.l.6.*

Ingratitudinem.

THEMISTOCLES, qui nihil in rebus gerendis dixit vel egit inuidioſè, poſtquàm Athenienſes vidit faſtidientes ipſum & deſpiciētes, nihil eſt veritus dicere, Quid quæſo tumultuamini vos, de quibus ſum ſæpius benè meritus? Et, Vos ingruen-

F te tempeſtate ſub me ſicut ſub arborem confugitis : poſtquam diſſerenuit, vellitis prætereuntes. *Plut.de Sui laude & in Polit.*

QVI REPREHENDERINT. PVTA
Sacri homines, Propheta, Apoſtoli,
Sacerdotes.

PHINEES filius Eleazari, eos qui aram ædificauerant in contemptum Iſraëlitarum, liberè redarguit. *Ioſuè 22.*

NATHAN Propheta, Dauidis regis adulteriū cū Bethſabeæ Vriæ Hethei vxore, ſapienter reprehendit, eleganti parabola vſus, qua rex ſemetipſum condemnauit inſcius. *2.Reg.12.*

GAD Propheta, Dauidem propter populi cenſum grauiter obiurgauit. *2.Reg.cap.vlt.*

ELIAS Thesbites Achab regem propter iniuſtè occiſum Naboth ſeuerè reprehendit, & familiæ eius vniuerſæ exitium imminere prædixit : vt quo in loco canes Naboth cruorem linxiſſent, ibidem & Achab lincturi eſſent. Iezabelem quoque vxorem in agro Iezraëlenſi à canibus laniandam eſſe. *3.Reg.21.*

Idem Iotam Iudæorum regem propter parricidium) ſex

G enim fratres libidine dominandi interfecerat) & idololatriam (cogebat enim Iudæos in montibus idola colere) ſcriptis literis reprehendit, eiſque cladem imminentem prædixit. *2.Paralip.21.*

MICHEAS Propheta Achab regem Iſraëlitarum ob conſeruatum Benadad Syriæ regem, quem perdere debuerat, grauiter obiurgat, *3.Reg.20.& Ioſeph.l.8.Antiq.c.1.*

IEHV Hananis F. Ioſaphat Iudæorum regem reprehendit, quòd Achab Iſraëlitarum regi impio contra Syros auxilium tuliſſet : & pœnas daturum aſſeruit, niſi impietati eius Dominus ignouiſſet. *2.Paralip.19.*

AZARIAS Sacerdos reſtitit Oziæ regi Iuda, volenti ſacra obire, & dixit : Non ex tui officij, vt adoleas incenſum *2.Paralip.26.*

Cum magno ardore corripuit Eſdras Iudæos, qui duxerant alienigenas contra legem *1.Eſdr.9.10.*

IOANNES BAPTISTA Phariſæis & Sadducæis dicebat : Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ven-

H tura ira ? *Matth.3. Luc.3.* Quinetiam ipſummet regem Herodem ob inceſtum coarguit, inquiens : Vxorem fratris tui non licet tibi habere. *Matth.14.Marc.6.*

STEPHANVS protomartyr, Iudæos confidenter increpabat dicens inter cætera : Duri ceruice & incircumciſi corde & auribus, ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut Patres veſtri ita & vos. Quem Prophetarum non perſecuti ſunt patres veſtri ? *Actor.7.*

SIMONEM magum pro Spiritu ſancto pecuniam offerentem, Petrus Apoſtolus terribiliter increpauit, dicens : Pecunia tua tecum ſit in perditionem. *Actor.8.*

PAVLVS vas electionis, in reprehendendis vitiis, ſi quis alius, acerrimus eſt. Id quoque ex epiſtolis ad Romanos, Corinthios, Galatas & Theſſalonicenſes apertè colligi poteſt. Intuens Elymam magum, qui nitebatur auertere proconſulem à fide, dixit illi : O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, & inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuertere vias Domini rectas ? *Act.3.*

Polycarpvs D. Ioannis Apoſtoli diſcipulus, Marcioni hæretico fortè occurrens, cùm ab eo, An ſe agnoſceret, A interrogaretur, reſpondiſſe dicitur: Agnoſco diaboli primogenitum. *Marul.lib.1.c.7.*

Athanasivs Magnus, Alexandriæ Epiſcop. cum ab Euſebianis Arij patronis apud Imper. Conſtantinum Magnum accuſaretur fictis calumniis, & Imp. quamvis bonus, aduerſariis nimium credere videretur: liberè ad eum Athanaſius: Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam etiam tu conſentis calumniatoribus modeſtiæ meæ. Ob eam vocem Imp. Athanaſiam Treuerim in exilium deportari iuſſit, anno Chriſti 339. vbi biennium & ampliùs manſit, reuocatus tandem à Conſtantino iuniore, voluntate tamen patris morientis. *Socrat.l.1.c.35. & Theod.l.2.c.2.*

Mares Chalcedonenſi Epiſcopo, propter ætatem decrepitam luminibus capto, cùm eſſet Conſtantinopoli nunciatum, Iulianum Imp. in templo Fortunæ ſacra facere, clara voce Iulianum Apoſtatam compellauit. Cui cùm indignatus Iulianus reſpondiſſet: Galilæum (ita enim Chriſtum appellare B ſolebat) ei viſum non reſtituturum: exclamauit ita vt ab omnibus audiretur, Deo ſe pro cæcitate gratias agere, ne Iulianum impium aſpicere cogeretur. *Fulgoſ. & Egnat.lib.2.cap.2.* qui Inarium appellat.

Isaacivs Monachus Cõſtantinopolitanus, cùm Valentẽ Imper. cum exercitu contra Gothos, qui Chriſtianam religionem acceperant, exeuntem vidiſſet: manu frenum equi, quo ille vehebatur, arripiens, voce magna dixiſſe fertur: Quonam, ô Imperator, proficiſceris, qui aduerſus Deum bellum geris, neque illius opem tecum trahis? Ille contra te hoſtem excitauit, quoniam tu aduerſus illum impiorum hominum peregrinas blaſphemas linguas exacuiſti, & Catholicos ex ſacris ædibus eieciſti. Deſine, ſi ſapis, pugnare: & bellum Deus ſopiet. Redde gregibus paſtores ſuos, contingétque abſque labore tibi victoria. Sed ſi his neglectis ad pugnã perrexeris, ipſa te res docebit, quàm ſit durum contra ſtimulum recalcitrare. Neque enim ipſe reuertère, neque exercitum retinebis. C Ibi iratus Imperator: Et reuertar, inquit, & reuerſus ſupplicium exigam mendacis vaticinij tui. Itaque in cuſtodiam vſque ad reditum Cæſaris eſt traditus. Quo die autem Valens exuſtus eſt, Iſaacius cuſtodibus dixit: Valens igne extinctus iacet. *Zonaras Theod.lib.4. & Niceph.l.11.c.50.*

Cùm Antiochiæ ad Orontem eſſet Valens Imp. Arianus, & orthodoxos crudeliter perſequeretur: de porticu proſpiciens, vidit Aphraatim Monachum ſenem ac incuruum celeri gradu incedentem. Percontatus eſt, quo iret? Ille reſpondit, Oratum eo pro imperio tuo. At id, Imperator ait, domi te facere oportuit. Tum Aphraates: Recta, inquit, dicis: idque feci, donec in pace eſſe Chriſtianis licuit. Nunc turbatis tua culpa Eccleſiis ipſa neceſſitate adigor, vt omnem ad earum ſalutem affectem viam. Tu ignem Eccleſiis inieciſti: illud ego pro virili reſtinguere conabor. Imperator ad hæc iratus obmutuit; Cubicularius Monacho acriùs comminatus, non multò poſt balneum Imperatori paraturus, mentis impos in ſolium feruens inſiliit. *Theod.l.4.c.26.*

Maximvs tyrannus, primò compulſa ad rebellionem Britannia, in qua imperatorium nomen vſurpauerat, in Galliam D aduerſus Gratianũ traiecit. Quo per fraudem occiſo, Galliam maioremque Germaniæ partem ſubegit. Deinde pulſo ab Italia Valentiniano III. vt de ſe bonam opinionem relinqueret, Martinum Turonenſem Epiſcopum ad cœnam inuitauit. Sed ſanctus libérque Epiſcopus ire recuſauit: affirmans, Se cum eo communem menſam nunquam habiturum, qui duorum dominorum, quos habebat, alterum occidiſſet, alterum imperio exuiſſet. Itaque ante vt iret, adduci non potuit, quam Maximus ſcelus culpa in milites reiecta excuſauit: quorum ſeditione, vt imperaret coactum ſe dicebat, in quo ſe pro viribus enixurum, vt placarentur promittebat. Adulantibus reliquis Epiſcopis tyranno, ſolus Martinus licet intercedens pro alio, imperauit potius quam orauit. *Sever. Sul.*

Maiore etiam libertate cum Maximo vſus eſt Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, cum à Valentiniano Imperatore legatus ad eum Treuerim miſſus fuit, ad fratris Gratiani ab eo occiſi repetendum corpus. Nam publicè in conſilium deductus, cùm Maximus aſſurrexiſſet, vt oſculo Ambroſium exciperet, ipſe e veſtigio ſe ne cum vocaretur quidem mouit: quin potius cùm libere grauitérque eum propter proditionem cædemque in Gratianum increpauiſſet, illic palam omnia in Maximum reiecit, quæ ad purgandum crimen ipſe in medium adducebat. *Fulgoſ.l.6.c.2.* E

Idem Theodoſium Imp. Mediolani ſacri templi foribus repellere nequaquam dubitauit: quoniam ille apud Theſſalonicam multos Chriſtianos non auditos vno edicto interfici iuſſiſſet. Cùm enim in theatro orta ſeditione, magiſtratus quidam ſaxis obruti fuiſſent, & inter hos Bothericus dux quidem immiſſis militibus ſeptem ciuium millia trucidari curauit. Procul hinc abeas (inquiebat Ambroſius) & tecum domi cogita, qui ad hoc tam graue delictum remedij adhibeas. Theodoſius ſtatim inde abiens domum rediit: vt ne ſcias vtrum magis laudes, vel potiùs admirère, Ambroſiumne tam liberum, an Theodoſium tam patientem. *Egnat.l.6.c.2. ex Theod.l.6.c.18. & Sozom.l.4.c.24.*

D. Ioan. Chrysostomvs in reprehendendis aulæ & Imperatricis Eudochiæ vitiis ſeuerus, duplex patitur exilium.

☞ *Vide Tit. Doctorum Eccleſiaſticorum.*

Macedonivs Theodoſium Imp. Antiochenos ob deiectam ſtatuam Placillæ reginæ puniturum reprehendit: denuncians ei per præfectos, Meminiſſet ſe hominem eſſe, & à Dei F max. nutu pendere: eius benignitatem imitaretur: neque propter hominis æream ſtatuam, Dei imaginem hominem interfici curaret: maximè cùm ſtatuæ multæ pro vna reponi poſſent, at ne pilum quidem Imperator interfecto homine reſtituere poſſet. Præfecti Theodoſio rem indicant. Itaque Macedonio paruit, & Anthiochenis pepercit. *Theod.5.c.20.*

Leontivs Tripolis Lydiæ Epiſcopus, Euſebiæ Imperatricis ſuperbiam, qua ſe adorari patiebatur ab Epiſcopis, liberè reprehendit. Accerſitus enim ab ea, vt ſe conueniret, pollicita, ſi parêret, ſe Eccleſiam illi maximam extructuram & affatim pecuniam præbituram: Reſpondens ei: Non mihi, inquit, ſed Deo gratificaberis, hoc faciens. Tu verò, ſi me ad te venire voles, ſic agito. Vbi in tuum venero conſpectum, de ſolio deſcende, caput benedictioni manuum mearum ſubmitte, Ego in tuo ſedens Throno, tibi, cùm videbitur, ſedendi poteſtatem faciam. *Suidas.*

Polyevctvs Conſtantinopolitanus Patriarcha, Ioan. Zimiſcam, poſt interfectum Nicephorum Phocam, Imperatorem deſignatum, & ob id magnum templum, vt manu Pa- G triarchæ ſibi diadema imponeretur ingreſſurum, non admiſit. Non licet, inquiens, templa ſubire eum cuius manus adhuc recenti cognati cruore ſtillat. Cùm Zimiſca, ſe manus Nicephoro non intuliſſe affirmaret, ſed ab aliis iuſſu Theophanonis Auguſtæ trucidatum, iuſſit percuſſores regia pelli, vnà cùm regina Theophanone, ac edictum contra præſules reſcindi: pœnitentiámque iniunxit vt quas priuatas opes poſſideret, egenis diſpertiret. His omnibus factis, natali Chriſti Saluatoris in magnam Eccleſiam progreſſus, diademate coronatus eſt. *Cedrenus & Cuſp.* [illegible]

Anastasivs Imp. Epiſcopum quendam Oeniandum audiens diſertum admodum eſſe, & qui ora omnibus ſententiæ de paſſo aſſertoribus obturaret: cum ad ſe vocatum hortatus eſt, vt ad ſuam factionem deſciſceret, pollicens eum quidquid petiiſſet, illicò accepturum. Cui Epiſcopus: Tu, inquit, potiùs ad orthodoxos tranſi: ne, dum opiniones impiorum hominum Seueri, Eutychis & Dioſcori amplecteris, æterno igni addicaris. Simúlque apprehendens Imperatoris chlamydem: Hæc, ait, veſtis nequaquam te poſt mortem ſe- H quetur, ô Imperator: ſed ſola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus. Miſſam fac Eccleſiam, quam Chriſtus ſuo redemit ſanguine. Indoctus es, & ratiocinandi ignarus, neque vllum Eccleſiæ decretum perfectè intelligis: tantum impoſturis & ſcurrilibus calumniis fatuos terres. Satis tibi ſit dignitatis, quod Imperatores, Antiſtites Eccleſiæ vexare noli. Ad hæc Imperator pudore ſuffuſus, obmutuit. Pauperrimus autem cùm eſſet ille Epiſcopus, ne obolum quidem ab Imperatore voluit accipere: adeò liber erat, & ſolius in Deum fidei ac pietatis rationem habens, terrena calcans omnia. *Cedrenus, & Sig.l.16.Imp.occid.*

Agapetvs I. Pontifex à Theodato rege Gothorum Conſtantinopolim miſſus, cùm pacem impetraſſet ab Imperatore, tentabatur, vt Eutychianam opinionem confirmaret. Verùm cùm Iuſtinianus ab ea re hominem ſanctiſſimum abhorrere cerneret, precibus minas addidit. Tum Agapetus: Ego, inquit, ad Iuſtinian. Chriſtianiſſimum principem venire optaui: ſed Diocletianum, inueni, Chriſtianorum hoſtem acerrimum. *Sigonius.*

Ignativs

Ignativs Patriarcha Conſtantinopolitanus, Bardam Cæſarem qui vxorem ſine cauſa dimiſerat, & cum ſua nuru conſueuiſſe dicebatur, ſacram ædem ingredi vetuit. *Zonaras.*

Amabat Ioannes Ducas Imp. Marceſinam comitem Annæ Alemannæ vxoris, Siciliæ regis Manfredi ſororis. Hæc cum ſpectandi cauſa Blemmydæ Monaſterium magnifica pompa ingrederetur, Nicephorus Blemmydes præceptor fores occluſit. Irritata mulier eo facto, Imp. ad vindictam ſtimulabat. At ille: Malæ ſementis malam meſſem patienter feramus neceſſe eſt, reſpondit. *Gregor.l.2.*

Simeon Stylites, cùm Theodoſius Iunior Imp. Antiochenis imperaſſet, vt ſynagogas ademptas Iudæis reſtituerent, ille miſſis ad Imp. literis acriter ipſum obiurgauit, vt ſua mandata non retractaret ſolum, & Chriſtianis Antiochiæ, quæ ipſum præfectum, cuius impulſu ea res inſtituta fuerat, dignitate priuaret. *Euagrius l.5.c.13.& Niceph.lib.14. c.51.& Theod.Lector.lib.1.Collect.Marul.l.1.c.9.*

Mavritivs Imperat. ſanxerat, vt quinque publico munere functus eſſet, vel domi, vel militiæ, in Monaſterium recipi non poſſet, niſi militia expleta, aut alioqui inutilis redditus eſſet, Nimirum quia multis conuerſis exercitus quotidie decreſcebat. Quod D. Gregorius ſatis admirari nequit, inter cætera Chriſtum ſic introducens alloquentem ipſum Imper. Ego te de notario comitem excubitorum, de comite excubitorum Cæſarem, de Cæſare Imper. nec ſolùm hoc, ſed etiam patrem Imperatorum feci: Sacerdotes meos tuæ manui commiſi, & tu à meo ſeruitio milites tuos ſubtrahis? Reſponde rogo, piiſſimè domine, ſeruo tuo, quid venienti & hæc dicenti reſponſurus es in iudicio Domino tuo? *Gregor.libro 2.Epiſt.cap.100.*

Vodinvs Londinenſis Epiſcopus, Vvortigernum Britanniæ regem, quòd Roxienam, Hengiſti Saxonum auxiliatiorum ducis filiam, ethnicam, repudiata vxore Chriſtiana, ſibi matrimonio iunxiſſet, ſeuerè increpuit. Hengiſtus pium Antiſtitem cum comitibus in publicum pertractos diris affecit ſuppliciis. *H. Boeth.l.8.*

Scotorum nobiles inter venandum, leui ex cauſa oborta ſeditione, atrocem cædem edidère. Quæſiti criminis auctores ad ſupplicium, regiis miniſtris fœdè pulſatis, in Laudoniam ad Brudeum Pictorum regem aufugère. Aidanus rex alioqui paucis & pietatis ſtudioſis, exules ex more popoſcit à Brudeo. Is nimia in proſcriptos adoleſcentes commiſeratione motus, cum contendendo frequenti legatione apud Aidanum rem inuiſam iuſtam facere conaretur, alienas iniurias ſuum bellum. In Vicomagia haud procul à Calidonia pugna facta, poſt ingentem cædem vtrinque editam victoria Scotos eſt ſequuta, amiſſo Arthurno Aidani filio natu maximo, à patre exercitui præfecto. Columba Hebridum Abbas, pietate inſignis, fama horum permotus, accedens ad regem Aidanum, acriter eum obiurgauit, quòd diuinorum mandatorum ipſum cepiſſet obliuio, & quod nulla penè cauſa, bellum tam cruentum in ſociam mouiſſet gentem: quo tot fortunis ſpoliati in extremam redacti eſſent inopiam: futurum prædicens niſi ocyùs iniuria repararetur, vt rex tota cum domo grauem numinis ſentiret vindictam: Rex columbę verbis exterritus, nec locum excuſationi intelligens, obſecrat virum ſanctiſſimum, doceret quo id ſcelus expiandum eſſet piaculo: abeuntémque Dei virum irato ſimilem ſupplex remorari aggreſſus, rogare obſecraréque, ne ſe quem Deo auctore regno admonuiſſet, conſilij inopem, malorúmque expectatione confuſum, deſtitueret: fateri ſe peccaſſe, ſed ſceleris vehementer pœnitere aſſeuerans inter ſuſpiria, ſe quodlibet expiationis genus libentius ſubiturum. Columba ingenti cum fletu paſſus eſt ſe exorari, profectúſque ad Pictorum regem eum ad pacem flexit. *H.Boeth.l.9.*

Ricardo II. Anglorum rege conſpiratione procerum capto & deiecto, & Henrico IV. Lancaſtriæ duce ſuffecto, ferunt ad Henricum, quam primum coronatus eſſet, Anachoretam quendam barbatum virum, diuinóque ſpiritu afflatum veniſſe, monuiſſéque vt ad verum hæredem regnum transferret: quod ni feciſſet, ipſum cum Lancaſtria familia vnde oriundus erat, diris plagis concuſſum iri. Henricum verò metuentem in vulgus credulum ac mobile ea prolata rebellionem aliquam concitarent, è medio virum extemplò ſuſtuliſſe. *Idem lib.16.*

Cùm Dunſtanus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Ethelſtanum Britanniæ regem coronaturus eſſet, & peractus aliis cæremoniis, capiti eius diadema impoſuiſſet: clara voce, vt audiri poſſet, dixit: Quia hoc regnum fratris tui ſanguine mortéque affectaſti, præterquam quod tota Britannia hoc factum grauiter latura eſt, ne tu quidem ex eo lætum exitum feres. *Fulg.libro 6.cap.2.*

Edvinvs Edmondo in regno Angliæ ſuccedens, eo ipſo die quo primùm rex ſalutatus eſt, inceſtũ cum nobili quadam matrona per vim in publico loco cõmittere non eſt veritus. Dunſtanus Abbas Glaſconienſis amicis verbis iuuenẽ regem arguebat. Rex admonitionis impatiens, Dunſtanum in Flandriam exulatum miſit. Quarto regni anno, Eduinus animi mœrore extinctus eſt, cùm Northumbri & Mercij ab eo defeciſſent, ac Edgarum fratrem eius regem ſalutaſſent. Edgarus Dunſtanum ab exilio reuocatũ, Vigornienſem & Londinenſem ſimul creauit Epiſcopum. Vbi autem defuncta Elfreda coniuge, rex Alfredam Etheluodi cuiuſdam principis vxorem deperire cœpit, & venandi prætextu ea potitus eſt: Dunſtanus eum ſeuerè obiurgauit, & propterea grauem pellicis irã, contraxit. Genitus ex eo ſtupro Etheliedus, cùm baptizaretur alui excrementa in ſacrã immiſit aquam. Dunſtanus prædixit, eũ magni mali cauſam futurum. *Vincent.l.24.& Polyd.l.7.*

Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus cùm cerneret Henricum II. regem quotidie Sacerdotes minùs idoneos, aut eligere Epiſcopos, aut ad alia perducere Sacerdotia, ac ex præſcripto Normannicarum legum, omnem Sacerdotalis ordinis auctoritatem frangere: cùm monendo amicè nihil proficeret, publicè eum reprehendere cœpit. Rex eum in exilium eiecit, Thomas ad Alexandrum Pontificem profectus, depoſita Archiepiſcopali dignitate, in Pontiniaco cœnobio Monachum egit. Septimo pòſt an. opera Ludouici Francorum regis Henrico reconciliatus, cùm in Epiſcopos improbos animaduertere vellet, illorum conſpiratione grauiter apud Henricum accuſatus eſt, ſic vt rex ita vehementer accenſus, exclamarit: Me miſerum! non poſſum in meo regno pacem cum vno Sacerdote habere? nec quiſquam meorum omniũ eſt, qui me hac moleſtia liberare velit? Ex huiuſmodi vocibus, fuerunt nonnulli, quibus viſa eſt occulta voluntas regis eſſe, vt Thomas e medio tolleretur. Qui propterea velut hoſtis regis habitus, iam tum cœpit ſic in odio eſſe, vt cùm veniſſet aliquando Strodum, qui vicus ſitus eſt ad Meduuiam flumen, quod flumen Roceſtriam alluit, eius loci accolæ non dubitarint amputare caudam equi, quem ille equitaret. At poſtea nutu Dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere, qui id facinus feciſſent, nati ſint inſtar multorum animalium caudati, Quæ tamen infamiæ nota iampridem vnà cum gente illa deleta eſt. Quin & ſatellites nonnulli, Cantuarium profecti, Thomam interfecère, an. MCLXXI. Rex id facinus indignè tulit. Percuſſores deſperata venia, alij aliò fugientes intra triennium malè perierunt. Alexander Pontifex duos Cardinales, rege petente, in Angliam miſit, qui rem ipſam præſentes cognoſcerent. Hìc cum non ſatis conſtaret, in quo culpa cædis reſideret: rex iureiurando ſe purgauit, faſſus ſe tantùm peccaſſe quòd in Cantuarienſem olim aliquod odium habuiſſet, vnde nefariæ illius cædis cauſa orta videri poſſet. Cæterùm legati pœnam ei indixerunt, vt ducentos milites Hieroſolymam mitteret, ad rem Chriſtianam tuendam, atque intra triennium ipſe in Syriam cum aliis Chriſtianis principibus exercitum duceret, facturus communi hoſti bellum (quod poſtea Ricardus eius filius geſſit) & de Sacerdotali ordine deinceps optimè promereri ſtuderet. Sunt qui prodant, regem eſſe paſſum ita lege ſanciri, vt ipſe & Henricus filius ſic Angliæ regnum obtinerent, vt nemo poſt illorum mortem regis nomen ferre intelligeretur, niſi quẽ Romanus Pontifex deſignaſſet. Thomas poſt hæc inter diuos relatus eſt. *Polyd.l.13.*

Galliæ regi Carolo IIX. ex regno Neapolitano domum redituro, in oppido Poggibonzio factus eſt obuiam Hieronym. Sauonarola: qui, vt conſueuerat, auctoritate nominéque diuino interpoſitis, cum verbis efficaciſſimis, vt Piſas Florentinis reſtitueret, hortabatur: grauiſſimè quoque interminatus, ni quæ tanta cæremonia & religione, manibus etiam Euangelij codice contacto, & tanquam in Dei conſpectu iureiurando promiſerat, ſeruaret, breui Deo vindici grauiſſimas pœnas daturum. *Guic.l.2.*

Gvilielmvs Pontifex Roſchildenſis, rẽ diuinã pro more acturus, Suenonem regem Daniæ, qui læſæ Maieſtatis delatos proceres occidi in templo S. Trinitatis orantes iuſſerat, conſueti occurrendi veneratione non modò nõ excepit, ſed etiam

ingreſſu ſacrarij prohibuit: quòd aditu ſacri loci, quem ciuili ſanguine pôlluiſſet indignus eſſet: & aculeo virgæ paſtoralis A pectori regis infixo, iuſſit eum parricidij pœnitentiam agere: nec non excommunicationis ſententiam ſtatim in eum præſentem protulit. *Saxo Grammaticus lib. 11.*

GERARDVS Epiſcopus Zaladienſis, rogatus, vt Petrum Hungariæ regem diademate inſigniret, qui Stephano regi ſucceſſerat munus hoc renuit: eò quod rex quadraginta conſiliarios ſuos turpi morte affeciſſet, adacto per media eorum corpora palo, quod ſuæ voluntati obtemperare noluiſſent. Quem cùm poſtea ab aliis Epiſcopis coronari inſpiceret, pulpitum conſcendit: adhibitóque interprete, qui Pannonia lingua pronunciaret, quæ ipſe Italica dicebat, denuò regi crimen exprobrauit, tempuſque ac viam mortis, quæ breui eum maneret, prædixit. *Fulgoſ. l. 6. c. 2.*

IACOBVS Archiepiſcopus Gneſnenſis, Vladiſlaum II. Polonorum Principem, fratres ſuos regno paterno expellere conantem, ſæuè admonuit, caput illius diris deuouit, exercitum execratus abiuit. Dum imprudentiùs auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium principis ſuſtentabat extremo axe impingens, mota loco columna, tentorium ſolo proſtrauit. Mali ominis ea res cunctis viſa eſt. Tenuit tamen B iram Vladiſlaus, nec acerbius quicquam in Archiepiſcopum aut fecit, aut dixi: ita vt mirarentur omnes patientiam eius. Derelictus poſtea à ſuis, & Poſnaniam obſidens, magna affectus clade, in Germania exul periit, anno MCXLV. *Cromer. libro 6.*

Legati.

☞ *Ex Tit. Legati prudentes, huc quædam.*

Artoxerxes Perſarum rex, coronam ex roſis conſertam illiuit vnguento, miſitque Antalcidæ: Spartanorum legato, de pace legationem obeunti. At ille: Suſcipio quidem, inquit, donum, atque animi promptitudinem laudo: ſed roſarum odorem, naturæque fragrantiam, artis adulterio perdidiſti. *Ælian. lib. 18. de Var. hiſt.*

Amici M. Antonij, cùm Octauius contra eum pararet bellum, Romæ ſupplices prenſabant populum. Vnum etiam de ſuo numero miſerant Geminium rogatum Antonium, caueret, ne abrogaretur ſibi imperium, & hoſtis populi Romani declararetur. Geminius vt appulit in Græciam, Cleopatræ vt pro Octauio agens, ſuſpectus fuit. Cùm autem cauillis ſuper cœnam laceſſeretur aſſiduè, ac loco menſæ deſpecto ſuggulla-C retur: tolerauit ea, opportunitatem conueniendi expectans Antonij. Iuſſus, quamobrem veniſſet, inter cœnandum ex promere. Cætera ait, ſobrij quærere ſermocinationem: vnum verò ſe & ſobrium ſcire & temulentum, omnia recta fore, ſi abſceſſiſſet in Ægyptum Cleopatra: Excandeſcente ad id Antonio Cleopatra: Benè, inquit, feciſti Gemini, quòd ſine tormentis veritatem aperueris. At Geminius breui poſt fugam capeſſens Romam ſe recepit. *Plut. in Ant.*

HENRICVS VI. Alemannorum rex, Friderici F. Sicilia & Italia ſubactis, Byſantinos ipſos laceſſebat, miſſaque legatione 2. auri centenarios poſtulabat. Alexius Imperator Græcorum vt imperij ſui opes oſtentaret, in feſto natalis Chriſti & ipſe gemmatam veſtem induit, & reliquos omnes auratas veſtes induere iuſſit. Cùm autem adſtantes Byzantini Alemannos adhortarentur, vt gemmarum ſplendorem aſpicerent & media bruma veris ſuauitatem oculis perciperent: Germani libera voce muliebria ac deliramenta dicebant eſſe, viris indigna, hoſtium irritamenta. Quod niſi Henrici poſtulatis Imperator annueret, rem illi fore cum iis hominibus, qui non gemmis vt prata niteant, neque rotundis margaritis intumeſcant, ſed qui Martis alumni, iræ flamma oculos ſuffuſi, non ſecùs cùm gemmæ radient, & totos dies ſudorem fundant margaritis ſplendidiorem. *Nicet. l. 1.*

Philoſophi.

DIOGENES Cynicus, captiuus in caſtra ad Philippum Macedoniæ regem deductus, cùm interrogaretur à rege, Quiſnam eſſet? reſpondit: Se exploratorem eſſe ad ipſum profectum vt inſatiabilem eius rapacitatem videret. *Laert.*

Idem occurrens Dionyſio exulanti Corinthi, quàm indignè inquit, agis, Dionyſi? Inſiſtente illo ac dicēte: Rectè Diogenes facis, quod calamitatem noſtram grauiter feras. Ibi Diogenes: Enimverò, inquit, tu me vicem cenſes dolere tuam? & non ſtomachari, tale mancipium cum ſis, & dignus, qui ſicut parens in dominatu conſeneſcens ſpiritum deponas, quod nobiſcum hîc in ludis degas & deliciis? *Plut. in Timoleonte.*

Diu in Sicilia commoratus Plato apud Dionyſium, cùm tandem dimitteretur ab eo, ad cœnam vocatus eſt: atque in-E ter alia quæ cœnantes fabulantur, cùm Dionyſius diceret: Nonne ô Plato, cum Athenis eris, cum aliis Philoſophis de nobis loqueris? Et Plato ſubridens reſpondit: Nunquam Philoſophos, qui Athenis viuunt, ita occiſos eſſe, vt loqui de Dionyſio ſuſtineant. *Plut.*

ZENO Citticus cùm aliquando Antigonum regem, ſupra modum ebrium, obuiam haberet, iſque peteret, vt ſibi quid imperaret, interpoſitóque temerè Sacramento confirmaret, poſtulatum ſe præſtiturum: Zeno reſpondit: Abi, & Euome. *Ælianus lib. 9. de Var. hiſt.*

Eius mortem cùm audiſſet Antigonus, ingemuit, dicens: Quale theatrum perdidi? Mirantibus id aliis reſpondit: Quoniam cùm multa à me acceperit, nunquam tamen emollitus eſt *Laert. l. 7. c. 1.*

Poëtæ, Mimi.

Sotades Cretenſis Maronites, impuriſſimus alioqui Poëta cùm Ptolomæus Philadelphus Arſinoëm ſororem in vxorem duxiſſet dixiſſe fertur *εἰς οὐχ ὁσίαν τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς* id eſt, In non ſanctam rimam trudis aculeum, hoc eſt, inceſtum committis. A rege in vincula coniectus contabuit. *Plut. de lib. educatione.*

Diphilus tragœdus, cùm Apollinaribus ludis inter actum, ad eum veniſſet, in quo hæc ſententia continetur: Miſeria noſtra Magnus eſt: directis in Pompeium Magnum manibus, pronunciauit: reuocatuſque aliquoties à populo, ſine vlla cunctatione, nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum geſtu perſeueranter egit. Eadem libertate vſus eſt in ea quoque parte: Virtutem iſtam veniet tempus cùm grauiter gemas. *Val. lib. 6. c. 2.*

Ariſtophanes Comicus, vitia ita inſectatus eſt, vt ne Cleoni quidem tum temporis tribuno plebis parceret: cúmque nemo hiſtrionum in fabula, quæ *ἱππῆς* inſcribitur, Cleonis perſonam, propter eius potentiam, auderet agere: Ariſtophanes ipſemet minio oblitus egit, cuius cauſa ab Equitibus quinque talentis multatus eſt. Niciam quoque ſummum ducem in fabula, quam Georgiam inſcripſit, acriter vt deſidem & agricola taxauit. *Gyraldus.*

Laberius eques Romanus à Iul. Cæſare inuitatus, vt prodiret in ſcenam, & mimos ageret, quos ſcriptitarat: deinceps in ſuis verſibus Cæſarem ob tyrannidem liberè perſtrinxit. *Macrob l. 2. c. 4. Saturn.*

Fauo Archimimus, Veſpaſiani Imp. perſonam ferens, interrogans palam procuratoribus, quanti funus & pompa conſtaret, ut audiit ſ. ſtertia centies, exclamauit: Centum ſibi ſeſtertia darent, ac ſe vel in Tyberim proiicerent. *Suet.* G

Veteres Comici, in reprehendendis hominum vitiis acerrimi fuêre. de iis *Horat. l. 4. Serm. Satyra 4.* ſic ſcribit:

Eupolis atque Cratinus, Ariſtophaneſque Poëtæ,
Atque alij, quorum comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus aut fur,
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multa cum libertate notabant,
Hinc omnis pendet Lucilius hoſce ſecutus,

Mechanici.

Sciſcitante quandóque tyranno Piſiſtrato, quid tandem aſſequeretur emolumenti ex caluetis ſaxoſiſque locis, quæ coleret reſpondit ſenex Agricola: *ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην Πεισίστρατος φέρει.* Dolores, inquit, ac ſphacelos, & tamen horum decimam exigit Piſiſtratus. Is libertatem miratus, vectigal remiſit. Nata inde parœmia, *καὶ σφάκελοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν* Immunitatem & ſphaceli pariunt. *Cal. l. 2. c. 2. Antiq. lect.*

Caïus Caligula cùm aliquãdo Iouis habitu in ſublimi ſella ius diceret: Gallus quidã eo viſo riſit, & Cato rogatus, Quis ei eſſe videretur? reſpondit, Magnum deliramentum: nihilque graue paſſus eſt: nam cùm ſutor eſſet, negligebatur. *Zonaras.*

Quidam Bubulcus ſeruus. ☞ *Quære ſupra, Quæ mala reprehenderint? Auaritiam.*

Milites.

Auguſtus in quadam villa inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum eius crebro noctuæ cãtu. Miles aucupij peritus & ſpe ingentis præmij, captam pertulit. Laudato Imperator mille numos dari iuſſit. Ille auſus eſt dicere, Malo viuat, auémque dimiſit. *Macrob. l. 2. c. 4. Saturn.*

Veteranus cum die ſibi dicto periclitaretur, inceſſit in publico ad Cæſarem Auguſtum, rogauítque vt ſibi adeſſet.

Ille aduocatum, quem ex comitatu ſuo elegerat, ſine mora de-
A dit: commendauitque ei litigatorem. Exclamauit ingenti voce Veteranus: At non ego, Cæſar periclitante Actiaco bello vicarium quæſiui, ſed pro te ipſe pugnaui: detexitque impreſſas cicatrices. Erubuit Cæſar, venitque in aduocationem: vt qui vereretur non ſuperbis tantùm, ſed etiam ingratus videri. *Ibid.*

Cùm Herodes rex filios ſuos Ariſtobulum & Alexandrum Beriti in conceſſu CL. virorum condemnari feciſſet, cæteris omnibus præ metu dolorem ſuum diſſimulantibus, Tiro veteranus miles, filium habens Alexandri æqualem & amicum, quicquid alij quieti occultabant, ipſe liberè eloquebatur, & ſæpe exclamabat in turba, Periiſſe veritatem & iuſtitiam in rebus humanis, & pro his regnare cum mendaciis malitiam. Hæc loquendi libertas quamvis non abeſſet à periculo, omnes tamen mouebat, quòd non ſine ratione fortiter ſe gereret, tali tempore: libentérque hæc audiebant ſinguli, & cùm ſibi cauerent ſilentio eius tamen non improbabant licentiam. Ille etiam ac regem magna libertate ſe ingerens poſtulauit ſolus cum ſolo colloqui. Quod vbi conceſſum eſt, regis incogitantiam non obſcurè reprehendit, qui filios regni hæredes
B occidere cogitaret improborum delationibus credens. Herodes libertate eius ſe delectari ſimulans, expiſcatus ab eo, quinam militum eam rem indignè laturi viderentur: vbi nomina habuit, omnes cum Tirone in vincula coniecit & interfecit. *Ioſeph.lib.10.cap.17.*

Parentes.

Dionysivs maior, cùm audiret viri ingenui vxorem à ſuo filio conſtupratam, reprehendit eum, dicens: Nunquid à ſe id genus quippiam perpetratum ſciret? Ego (inquit is) memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) filios principes relinques, ni flagitia eiuſmodi committere deſieris. *Cælius lib.22.cap.17.Antiq.lect.*

Olympias, quum audiſſet filium Alexandrum diutiùs ſepulturæ honoribus carentem, iacere velut neglectum, inter crebra ſuſpiria inclamauit altiùs miſerabiliúſque: O fili, tu quidem cœlum tibi vindicare ſatagebas, hócque vnum feſtinabundus habere opus videbare. At nunc quæ cæteris ex æquo communia omnibus cenſentur, ne iis quidem potiri vales, terra & conditorio. *Cal.l.21.c.47.*

C Antigonvs Macedoniæ rex, conſpiciens filium ſuum eos, in quos habebat imperium, ferociùs tractantem, atque inſolentiùs: An ignoras, fili, inquit, regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem? *Plut.in Apoph.*

Filij.

Ionathas patrem Saül ſæpe reprehendit, ne Davidem iniuſtè perſequeretur. 1.*Reg.*19.

Coniuges.

Berenice ſupinam Ptolemæi regis Ægyptiorum oſcitantiam in cauſis noxiorum cognoſcendis liberè redarguit. Is enim teſſeris aliquando ludens ſontes condemnabat. Ibi illa accepto libello e pueri manibus non permiſit, vt ad finem vſque legerentur: dicens, Non ſic obiter aduertendam eſſe cùm de hominis ſalute quæritur, ſed altiùs cogitandum, & relinquenda ludicra: Non enim ſimilem eſſe caſum teſſerarum, & corporum, *Ælian.l.14.c.43.Var.hiſt.*

Amici.

D Alexander Magnus, Xenocrati philoſopho talenta quinquaginta miſit. Quæ poſtquam ille non accepit, non indigere fatus: rogauit, Anne amicum quidem haberet Xenocrates. Nam mihi quidem, inquit, vix Darij opes ad explendos amicos ſatisfuère. *Plut.in Apoph.*

P. Scipio Africanus, à Cn. Carbone tribuno plebis interrogatus, quid de Tiberij Gracchi affinis ſui morte ſentiret? Iure cæſum, liberè pronunciauit. *Val.l.6.c.2.*

M. Cato quantumvis L. Lucullo amicus & familiaris, vſque adeo tamen vitam & luxum eius improbabat, vt cùm iuuenis quidam odioſam & prolixam orationem in ſenatu de frugalitate & temperantia intempeſtivè haberet, exurgens Cato: Tace, inquit, qui diuitiis affluis vt Craſſus, vivis vt Lucullus, & dicis vt Cato. *Plut.in Lucullo.*

Hoſtes.

Nicostratvs Argiuus, quum ab Archidamo rege Spartanorum, ſollicitaretur, tum ingenti promiſſa pecunia, tum cuiuſcunque vellet Lacænæ coniugio, vt Cromnum traderet, reſpondit: Archidamum non ducere genus ab Hercule, quòd Hercules obiens orbem, ſoleat improbos afficere ſupplicio, ipſe contra ex probis faceret improbos. Lacedæmonij verò hoc nomine potiſſimùm gloriantur, quòd originem E
ducunt ab Hercule. *Plut.in Græc.Imp.Apoph.*

Rex Philippus cùm de fœdere & induciis primum congreſſum cum T. Flaminio haberet, multis, comitatum ait ipſum venire, ſe verò ſolùm. Ibi occurrens. Quintius: Nempe te ipſe, inquit, ſolum reddidiſti, qui amicos & propinquos necaſti. *Plut.in Flamminio.*

Latrones.

Bvlas famoſiſſimus latro, qui ſub Seuero Imperatore per totam Italiam, comparata manu ſexcentorum latronum, biennio maximas prædas fecit, poſteaquam centurionem vitæ inſidiatorem cepiſſet, raſo capite ad Seuerum Imperatorem remiſit. Cúmque interrogaretur, quid Imperatori vellet nunciari? Nuncia, inquit, dominis tuis, ſic alant ſeruos ſuos, ne latrocinari cogantur. Habebat enim Bulas multos apud ſe Cæſarianos, partim exigua mercede conductos, partim nullo certo ſtipendio. *Xiphilinus in Seuer.*

Captini.

Pelopidas Thebanus, cùm ab Alexandro Pheræo captus F
haud admodum arcta cuſtodia teneretur, per id tempus populos Alexandro ſubditos ſollicitare non deſinebat, monebatque breui Alexandrum pœnas daturum. Quòd cùm Alexander reſciviſſet, miſiſſétque qui Pelopidam monerent, Niſi linguam compeſceret, fore vt ei mortis cauſam afferret: nuncio reſpondit, vt Alexandro referret, Pelopidam mirari, quod tam diu diſtuliſſet, cùm ipſe adeò in eum hoſtili animo eſſet, vt ſi vnquam euadendi facultas daretur ad dandas pœnas, pro eis quæ impiè in populos ſuos nulla eorum culpa ederet, ipſum coacturus eſſet. Nec longe res ea abiit, quòd Pelopidæ opera Alexander a ſuis interemptus fuit. *Plut.in Pelopida.*

Mulierculæ.

Ivdith vidua Bethulienſium ciuium ſuorum puſillanimitatem, pro concione liberè reprehendit, ſuaque oratione illos ad ſpem meliorem & confidentiã in Deo excitauit. *Iudith.*8.

Catharina virgo duo deuiginti annos nata, cùm Maxentij Alexandriæ Præſidis edictum audiſſet, in quo referebatur gladio in illos animaduerti placere, qui die præſtituta templum ingreſſi, deos non adoraſſent: in medium prorupit, & Præſidem ipſum nomine compellans, atque inſaniæ palàm arguens, Chriſtum crucifixum adorandum eſſe aſſe- G
uerauit, inanium autem deorum ſimulacra contemptui habenda ſimul cum iis qui adorant ea. *Marul.l.3.c.2.*

Erat Antiochiæ Publia nobiliſſima femina, cœtus virginum quæ caſtitatem profitebantur, magiſtra. Aſſiduus is cœtus erat in laudando ac celebrando Deo. Quoties pro more Imp. Iulianus præteriret, altiori ſemper voce canebant: Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes iis confidentes. Imperator imperabat, ne quid ſe prætereunte prorſus accinerent. Sed Publia nihili faciens eius mandatum, audaciùs deinceps, ſi quando præteriret, canebat: ac nominatim, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Grauiter id ferens Iulianus, iuſſit eam in palatium accerſiri, & alapas impingi. Quam contumeliam illa ſummum honorem ſuum interpretata, domum rediit, & vt antea conſueuerat, ſacras cantiones, quæ in eius furorem & impietatem competere viderentur, frequenter cecinit. *Theodorus lib.5.cap.19.* H

Mulier quædam alienigeni ſanguinis, à Philippo rege temulento iniuſtè damnata: Prouocarem ad Philippum (inquit) ſed ſobrium. Excuſſit crapulam oſcitanti, ac præſentia animi ebrium reſipiſcere, cauſaque diligentius inſpecta, iuſtiorem ſententiam ferre coëgit. *Val.l.6.c.2.* Hoc ipſum Machetæ tribuit. *Plut.*

Inſignis fuit Macedonicæ vetulæ erga Demetrium regem libertas, ſimilis Alterius erga Adrianum Auguſtum. Indignatæ enim quòd loquendi petita poteſtate, principes audiendi otium ſibi non eſſe reſpondiſſent, dixerunt: Ergo reges non eſtote. Quod verbum cùm acriter pupugiſſet, in poſterum erga alios vterque humaniorem faciliorémque ſe præbuit. *Fulgoſ.lib.6.cap.2.*

Cùm deuicta Samo Pericles reuerſus, funere ingenti cæſos in prælio honoraſſet, laudibúſque eorum virtutem extuliſſet, & Athenienſes mulieres poſtea flores ſertáque è more rogis iniicerent: Elpinice Cimonis ſoror, non ſine magna indignatione erupit: Sunt profectò iſta floribus ac ſertis digna Pericle, qui nos tot præclaris viris orbaſti: neque hoc bello cum

Phœnices aut Medos ſuſcepto, ſicut Cimon frater meus egit: ſed vrbem atque inſulam nobis beneuolentia propin-A quitatibúſque conjunctam ſubegiſti. *Idem.*

Anus quædam cùm vidiſſet Iouianum Imp. forma quidem conſpicuum, ſed proceritate & craſſitudine corporis excellentem, atque aliquantulum mente etiam captum, dixiſſe fertur. O Dij immortales, quam corpulenta eſt Stultitia? *Niceph.Cal.l.10.c.vlt.& Suid.*

Pueri.

Gorgo regis Cleomenis F. peregrinum molliter ac ſenſim incedentem repellens: Non faceſſes hinc inquit, qui ne mulierem quidem adæquare vales? *Plut. in Lacænarum apopb.*

Stulti, Inſani.

Narrat Suetonius dictum à Quodam, qui mente parum conſtabat, in Cn. Pompeium & C.Iulium Cæſarem: Salue rex, ſalue Regina, cùm Pompeius regni affectati laboraret inuidia: Cæſarem rumor eſſet, Nicomedi regi vxoris vice fuiſſe.

Qvos reprehenderint. Pvta.

Sacerdotes, Pontifices, Epiſcopos.

D. Ambrosivs de iis ſacerdotibus qui à veteri modeſtia diſceſſerant, dixit: Tum ſacerdotes aureos fuiſſe, cùm ligneo calice ſacrificarent: in præſentia autem ligneos factos, poſt-B quàm aureis calicibus vti cœpiſſent. *Fulg.l.2.c.1.*

Ioannes patriarcha Conſtantinopolitanus, ſuperbia inflatus, ac nimio Imperatorum fauore ſubnixus, Concilio Conſtantinopoli habito ſe œcumenicum, id eſt, vniuerſalem appellare Epiſcopum inſtituerat. Quare offenſus Pelagius Pap. concilium illud ſcriptis litteris infirmarat. Manente inde in ſua ſententia Patriarcha, Gregorius Magnus initio pontificatus eundem admonuit, ne talem vſurpaſſe titulum vellet. *Sigon.lib.1.regni Ital.*

D. Gregorivs *lib.9. Epiſt. c.4.* Deſiderium Gallorum Epiſcopum, virum alioqui opt. reprehendit, quòd Grammaticam quibuſdam exponere diceretur, adeóque nugis & ſecularibus litteris ſtudere. Vnum namque os Iouis & Chriſti laudes non capere: & nefandi eſſe Epiſcopis id canere, quod nec religioſum laïcum deceat.

Gregorivs XI. reputans animo omnia mala, quæ Italia pateretur, pontificum abſentia euenire, de Gallia relinquenda animo agitabat: quum fortè Antiſtitem quendam in proximo ſtantem intuitus, ab eo quæſiuit, quid eſſet, quod tandiu ſuam C Eccleſiam non inuiſeret, non eſſe boni paſtoris dictitans diutiùs, à ſuo grege abeſſe. Tum ille: Tu verò, Pontifex, qui aliis exemplo eſſe potes & debes, cur tandiu à tua, quæ Romę eſt, abes Eccleſia? Perſtrinxit Gregorij animum vox illa, ita vt paulò pòſt xx. triremibus in Rhodano inſtructis, diuerſum negotium aſſimulans, ne Galli ſuum impedirent digreſſum (quorum magnoperè intererat curiam penes ſe eſſe) cum omni clero in Italiam redierit, anno ex quo in Gallia eſſe cœperat lxx. Chriſti mccclxxvii. *Sab.l.4.Enn.9.*

Alfonsvs rex Aragonum & Siciliæ, cùm audiret, Harpyias rapaciſſimas aues (quas Virgilius in Æneide eleganter deſcribit) neſcioquas inhabitare inſulas: ad ſuos conuerſus, ait: Ex his inſulis in Curias Principum commigraſſe Harpyias compertum eſt, ibíque iam domicilium conſtituiſſe. *Panorm.lib.1.de rebus geſtis Alfonſi cap.8.*

Hieronymvs Balbus, cùm legatus Romam miſſus à Ferdinando Cæſaris fratre imminentibus Turcis, ab Hadriano VI. Pontifice maturam opem imploraret, & ille contrà perplexiùs & conſideratiùs deliberata re tractaret: pleno ſenatu, D Fabius Maximus, ſanctiſſime pater, inquit, rem Romanam cunctando reſtituit: tu verò pariter cunctando rem Romanam ſimulque Europam perdere contendis. Quo orationis exordio adeò Pontifex vultu commotus eſt, vt plerique ſenatores vix riſum cohibere potuerint. *Iouius in Adriano VI.*

Reges, Principes.

☞ Ex ſuperiore Tit. Qui reprehenderint, Sacri homines, huc multa.

Sesostris Ægyptius rex ſolus imperio Æthiopiæ potitus eſt, & monumentum ſui reliquit ante ædem Vulcani lapideas ſtatuas duas tricenûm, vnam ſuam, alteram vxoris: quatuor autem vicenûm cubitorum, totidem filiorum. Huic ſtatuæ, longo poſt tempore, cùm Darij Perſæ ſtatua anteponeretur, non tulit id Sacerdos Vulcani, negans Darium tales res geſſiſſe, quales geſſiſſet Seſoſtris Ægyptius: quippe qui cùm alias nationes non pauciores quàm Darius, tum verò Scythas ſubegiſſet: eóque iniquum eſſe, huius ante illius ſiſti donaria, qui rebus geſtis non eſſet illum ſupergreſſus. Hæc locuto ſacerdoti, tamen ignouiſſe Darium ferunt. *Herod.l.2.* E

Liberè admonuit Solon Crœſum ab inſtabili labefactatum & luxuriantem felicitate: Vt reſpiceret finem, ſubiiciens. *Plut.de Diſcer.adul.*

Profectum Corintho in Macedoniam memorant Demaratum eo articulo, cùm ſimultas Philippo cum vxore & filio eſſet. Vt ſalutauit eum Philippus, quæſiuitque, qui conueniret inter Græcos: Demaratum, qui amicus & neceſſarius eius erat, reſpondiſſe: Scilicet conuenit, Philippe, tibi cuius domus tantæ ſeditionis & diſcordiæ plena eſt, de Athenienſium & Pelopponneſiorum conſenſione percontari? *Idem.*

Diogenes, vt in caſtra Philippi venit, cùm pugnaturus ille cum Græcis ſigna moueret, attractus eſt ad eum. Ille hominem non cognoſcens: An ſpeculator, ſciſcitatus eſt. Ego verò, inquit ſpeculator temeritatis & amentiæ, Philippe, tuæ: quia impulſus, nulla neceſſitate de regno & de vita pergis vna hora aleam jacere. *Idem.*

Idem cùm Dionyſium Corinthi ex tyranno factum priuatum vidiſſet: Quam indignam te agis, inquit, Dionyſi, vi- F tam. Neque enim hîc te nobiſcum agere oportebat liberè & ſecurè, ſed illic in tyrannidis domicilio incluſum, ſicut pater tuus, conſeneſcere. *Plut. in An ſeni tract.reſp.*

Alexandro Magno, frequenter in officinam ventitanti, & imperitè multa de arte diſſerenti, ſilentium comiter ſuadebat Apelles: rideri eum dicens à pueris, qui colores tererent. Tantum erat pictori iuris in regem, alioquin iracundum. *Plin.lib.35. cap.10.* Sed hoc *Plutarch. de Dignoſc. adul.* Apelli erga Megabyzum tribuit.

Tyrnvs Herdonivs Aricinvs, Tarquinij Superbi Rom. regis moroſitatem in conuerſatione quotidiana liberè reprehendit. Cùm enim rex de bello Sabinis inferendo diem principibus Latinis indixiſſet, illíque prima luce frequentes adeſſent, Tarquinius ad Solis occaſum demùm illuc venit. Ibi Herdonius locum ad criminandum nactus, multa de Tarquinij ſuperbia locutus eſt. At ſuperueniens rex, hoc ſe purgauit, quòd arbiter inter patrem & filium, dum ſtudio nixus eſſet vtrumque alteri conciliare, indigna mora ſocios fruſtratus eſſet. Tum Herdonius, Nullam eſſe breuiorem cognitio- G nem quàm quæ inter patrem verteretur & filium ſubiecit: denunciari vno verbo potuiſſe, parendum eſſe patri: quod ni fieret, infortunium eſſet filius habiturus. *Sab.lib.6.Enn.2.*

Servivs Galba C. Iuliū Cæſarē conſummatis victoriis in foro ius dicentem, in hunc modum interpellare ſuſtinuit. C.Iul. Cæſar, pro Cn.Pompeïo Magno quondā genere tuo, in tertio eius conſulatu pecuniam ſpopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Sic palàm atque apertè ei bonorum Pompeij venditionem exprobrauit. At Cæſar æs alienum Pompeij ex ſuo fiſco ſolui iuſſit. *Val.l.6.c.2.*

Tiberio Cæſari cunctanter & ægrè ſuſcipienti delatum imperium, Quidam in os auſus eſt dicere: Cæteri quod pollicentur, tardè præſtant: tu quod præſtas, tardè polliceris. Notata eſt illius ſimulata cunctatio, detrectantis quod cupiebat. *Eraſ.lib.6.Apopb.ex Suet.*

Tiberivs Imp. Artabani Parthorum regis laceratus eſt literis, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obiicientis, monentíſque vt voluntaria morte, maximo juſtiſſimóque ciuium odio quamprimum ſatisfaceret. *Suet.* H

Liberè Neronem Iſidorus Cynicus allocutus eſt, cùm ei magna voce palàm dixit: Bene eum Nauplij mala cantare, & malè bona ſua curare. *Fulg.l.6.c.2.ex Suet.*

Libera Rubrij Flauij tribuni militaris oratio fuit, quo tempore conuictus conſcium ſe Piſonianæ conſpirationis eſſe, rogante Nerone, Quamobrem eius vitæ inſidias tetendiſſet? reſpondit: nullus vnquam erga te fide major me fuit, dum vt amari poſſes, dignum te præſtitiſti. Sed poſteaquam matris parricidia fuiſti, vxorémque tuam occidiſti, item auriga factus es, & mimicam artem exercuiſti, vrbémque ac patriam communem incendiſti, mortalium omnium etiam odio dignum te feciſti. *Suet.*

Svlpitivs Asper, eadē dignitate qua Flauius, & itē pari culpa inſimulatus, cùm ſimiliter, Qua te motus, conſpiraſſet, rogaretur: non minùs liberè, cæterùm paucioribus verbis reſpondit; dixit enim: Se in Neronem conſpiraſſe, quia aliam rationem finiendorum eius immenſorum ſcelerum non inueniebat. His verbis Nero magis conſternatus eſt, quam omnibus aliis, quæ in ea coniuratione concinebantur. *Idem.*

Poſt Domitiani peſſimi principis mortem, de Cocceio Nerua principe optimo, atque eodem patientiſſimo, ad po- A pulum Fronto conſul locutus eſt. Nam cùm videret nimium populo ab Imperatore indulgeri, permittique vt in eius eſſet manu, vel accuſare vel occidere, quem Domitiani miniſtrum fuiſſe diceret, clara voce dixit: Malum eſſe ſub principe viuere, qui nihil agi permitteret: ſed longè deterius ſub eo, qui fieri nihil prohiberet: Quòd Nerua cùm audiſſet, modum accuſationibus impoſuit. *Fulg.l.6.c.2.*

Valens Imp. Arianus aduerſus Barbaros ducem Traianum cum exercitu miſit: qui prælio cum illis commiſſo, turpiter victus rediit. Cui cùm conuitia, vt molli & timido, Valens faceret, liberè ille reſpondit: At non ſum ego victus inquit, ſed tu victoriam corrumpis Imperator, qui aduerſus Deum aciem inſtruis, & fortunam belli Barbaris concilias. Nam quia tu bello perſequeris eum, ad Barbaros tranſit, iſque victoriam confert. An te fugit, quos ab Eccleſiis repuleris, & quibus illas commiſeris? Quæ ita ſe habere, ſimul alij duces Arintheus ac victor affirmabant: petebantque, ne reprehenſionibus cum veritate coniunctis Imperator ſuccenſeret. *Nicephorus lib.11.cap.49.*

Lvdovicvs, Lotharij Imperator Pij F. deſignatus rex B Italiæ, Romam miſſus, vt à Sergio Pap. nuper creato, rex ipſe nouus crearetur, non qua religione proauus iuerat, iter faciebat. Armatus armatorum agmine longè latéque fuſo contendebat, in vrbibus agriſque fiebant, quæ ab exercitu regis feroci aſſolent. Sergius pro gradibus ædis Petri occurrit, excepitque: ſed non qua Leo Hadrianúſque Magnum comitate. Obſeratæ fores templi erant. Vbi ad eas peruentum eſt. Si pacatus ades (inquit Sergius) patebunt: ſin quid ſecùs, pendet è cœlo in hoſtem enſis; valuas caue tetigeris. Ad quam vocem iuuenis poſita ferocia templum iniit, coronatúſque à Pont. Italiæ rex fuit, Octauo hinc die ille diſceſſit. *Æmilianus lib.3.Reg.Franc.*

Cùm Alexius Branas, aduerſus Myſos defectionem molientes dux deſignatus, arma in ipſum Imperatorem Iſaacium Angelum conuerteret, regnúmque affectans, Conſtantinopolim obſideret: Conradus Montis ferrati Marchio, qui Imperatoris partes tuendas ſuſceperat, cœnanti ſuperueniens: Si poculis pugnandum ſit, vicimus, exclamauit. At tibi non in patinis, ſed in armis mentem habendam eſſe, Alexius ipſe C docere poterat. Eo dicto Imperator erubuit, & prehenſo illius pallio, cum riſu coacto dixit: Heus tu, ſuo tempore etiam pugnabimus. *Nicet.lib.1.*

D. Benedictvs Totilæ Gothorum regi, quæ ipſi euentura erant, prædixit his verbis: Multa mala facis, multa mala feciſti: iam aliquando ab iniquitate tua conquieſce. Equidem Romam ingreſſurus es, mare tranſiturus, nouem annos regnaturus, decimo morieris. *Greg. l.2. Dial. c.15. Paulus Diac.l.16.& Chron.Iuonis de Iuſtin.*

Sbignevs Cracouienſis Epiſcopus, liberrimè Vladiſlai Iagellonis Polonorum regis vitia coram reprehendebat, neque illius iram verebatur. Rex moriens, ei annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil carius ipſe in omni vita ſua habuerat, dono miſit, veniam ſuperiorum omnium admiſſorum ab eo petens, & animam ſuam liberóſque ſuperſtites ei commendans. *Cromerus lib.10.*

Petrvs Colonienſis Archiepiſcopus, Mathiæ Hung. regi à ſecretis ſolus inter omnes liberè principis vitia reprehendere auſus, conſpiratione procerum eius virtuti & gloriæ D inuidentium, in regis odium incidit, ita vt in carcerem coniectus, vix tandem poſt ſexennium mortuo rege, à Coruino Mathiæ notho liberatus fuerit. *Bonfin.l.6.Dec.4.*

Pivs II. Pontifex, Ludouico XI. rege Gallorum, niſi copias in Ferdinandi auxilium miſſas è Campania reuocaret, multa minante, & Gallos qui Romæ eſſent ſe reuocaturum ſimulante, reſpondit: & habitabimus laxius & nugas non audiemus, caſtigata ſimul inſolentia gentis & leuitate. *Platina in eius vita.*

Idem, mittente Cæſare Friderico III. legationem paulò obſcuriorem, recuſauit audire, poſtulauitque clariorem. *Campan.in eius vita.*

Cùm diceret aliquando Sigiſmundus Imperator, aſſentatores ſe veluti peſtem odiſſe: Imò, inquit Brunorius Veronenſis, nullum genus hominum magis amas. Nam quid apud te poſſent Marcus Banus, Laurentius Palatinus, Vrſacius Michaël, Caſpar Schlickius, niſi aſſentando tuam gratiam meruiſſent? Tum Sigiſmundus Brunorio: Sic certè comparatum eſt, cùm vitandos eſſe adulatores dicimus, tum maximè illis aures damus. Nec tu mecum tandiu fuiſ- E ſes, niſi blandiri aſſueuiſſes. *Æneas Sylu. l.3. Comment. in Panorm.*

Cives.

Loth Sodomitas ciues propter ſcelera illorum liberè reprehendit. *Gen.19.*

Nehemias poſt reditum è Babylonica ſeruitute audiens clamorem populi, propter grauamina, quæ patiebatur à diuitibus, increpauit optimates & magiſtratus. Eos quoque qui portando onera, diem Sabbati profanabant. *Nehem.5.*

Solon Athenienſium ciuium ſtultitiam in Piſiſtrato ſuſcipiendo liberè taxauit, ea quæ etiamnum circumfertur elegia. Inter reliqua etiam hæc: Noſtra vrbs nunquam Iouis occidit fato, & deorum immortalium ſententia fauente. Ipſi autem celebrem vrbem ſubuertere ſtoliditate ciues volunt, pecuniis, dediti.

Athenienſes cùm aliquando publicè Themiſtoclem infamia notaſſent, rurſúmque deinde ad imperium gerendum reuocarent: Non inquit, laudo eos homines, qui eodem vaſe pro matula & cratere vtuntur. *Ælian.lib.3.*

Cn. Carbo tribunus plebis P. Scipionem Africanum à F Numantiæ ruinis venientem, qui de Tiberij Gracchi morte, cuius ſororem in matrimonio habebat, ſentiret interrogauit: quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecti neceſſarij memoria, miſerabiliter eſſet locuturus. At his iure eum cæſum videri reſpondit. Cuius dicto, cùm concio tribunitio furore inſtincta violenter ſucclamaſſet: Taceant, inquit, quibus Italia nouerca eſt. Orto deinde murmure: Non efficietis, vt ſolutos verear, quos alligatos adduxi. Vniuerſus populus iterum ab vno contumelioſè correptus, tacuit. *Val.lib.6.cap.2.*

M. Cato cùm aliquando plebem Romanam, importunè annonam & largitiones flagitantem, euocaturus eſſet, ſumpſit huiuſcemodi exordium: Difficile eſt, Quirites, ad ventrem auribus carentem verba facere. Reprehendens mores ciuitatis, Arduum eſt, inquit, eam ſaluam eſſe ciuitatem, vbi pluris piſcis quàm bos veneat. Similem eſſe ait pop. Rom. ouibus. Vt enim illæ ſeorſum ſingulæ non parent, ſed vniuerſæ gregatim ſequuntur ductores, ita vos quoque, inquit, G quorum conſilio nemo veſtrûm vtatur priuatim, ab his in cœtum coacti ducimini. *Plut.in Catone.*

Candidatos.

P. Corn. Rvffinvs, vir rapax & auarus, cæterùm in bello animo ingens, manúque promptus, cùm bellum immineret, in Conſulatu obtinendo C. Fabricij opera adiutus eſt, viri omni integritatis laudè digni, qui ob prauam vitam Ruffino ſemper aduerſatus fuerat: cæterùm eo tempore ob belli ſuſpicionem, quia ignauos deſidéſque ipſius competitores videbat, ſententiam mutauerat. Quam rem Ruffinus miratus, cùm Fabricio impensè gratias egiſſet, ſubridens ad eum apertè Fabricius: Noli mirari, Ruffine, quia compilari malo, quam vendi, ſimul & Ruffini rapacitatem, & competitorum ignauiam taxans. *Gellius lib.4.cap.8.*

P. Scipio Æmilianus, cùm Seruius Sulpitius Galba & Aurelius conſules in ſenatu contenderent, vter aduerſus Viriatum in Hiſpaniam mitteretur, ac magna inter P.C. diſſenſio eſſet, omnibus, quonam eius ſententia inclinaret expe- H ctantibus: Neutrum (inquit) mihi placet: alter nihil habet, alteri eſt nihil ſatis. Æquè malam licentis imperij magiſtratu iudicans inopiam, atque auaritiam. Quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur obtinuit. *Val.l.6.c.4.*

Senes.

Ad ſenem improbè agentem: Tu inquit M. Cato, bone vir ſenectuti multis obnoxiæ turpibus noli turpitudinem adiungere vitij. *Plut.in Catone.*

Senex quidam multo vino madidus, cùm Alphonſo Aragonum regi obuiam factus eſſet, videns notari ſuam vinolentiam, ad regem inquit: Lac ſenis vinum eſt. Cui rex: Paruo igitur, inquit, tuum tibi conſtat alimentum: paruo vt video Bacchi lætitia. *Panorm.l.1.de rebus geſtis Alphonſi regis.*

Poetas.

Solon cùm quandam Theſpidis tragici fabulam ſpectaſſet, ad ſe accerſiri iuſſit, illique ait: Num ipſum puderet coram tot teſtibus mentiri? Theſpide reſpondente, per iocum liceret: tum Solon terram baculo pulſans, dixit: Id

ſcilicet propediem. Videbitur in noſtris legibus, an iocus iſte tuus laudem mereatur. *Suidas.*

A *Muſicos.*

Diogenes Cynicus, muſicos mirabatur, quòd cùm tantùm operæ conuenientiæ vocum impenderent, mores interim prauos, penitúſque à ratione diſcordes, ad rectam viuendi normam redigere negligerent. *Laert.*

QVO MODO. VTPVTA.

Insectatione.

Apud Alexandrinos olim certis diebus in curribus homines vecti, quibus hoc munus datum eſſet, totam vrbem peragrabant, & ſtantes vbi vellent, & domo aſtantes cuiuſcunque viſum eſſet, verè de plauſtro cauebant: nec falſa conuitia, ſed vera crimina obiiciebant. Operam enim dabant, vt accuratè probra ciuium exquirerent, & hæc incorruptè proferrent, vt ob hoc omnes improbitatem auerſarentur. *Suidas.*

Expoſtulatione.

Antiates olim piraticæ dediti erant, & mare propinquum omne infeſtum habebant. Cùm igitur Græci crebras ab illis iniurias acciperent, nec poſſent id æquo animo pati, queſti ſunt de his rebus cum ſenatu Romano, in quo-B rum poteſtate, vt reliqua cuncta Italia, ita illi tunc erant, & liberè ipſum accuſarunt: docuerúntque ſatis acutè, rem facere populum illum, quæ admirabilis ac valdè abſurda foret, & tamen illo ipſo tempore, quo de his factis cum ipſis expoſtularunt, nonnullos eorum hominum à ſe captos remiſerunt, dixerúntque ſe illos dono dare Reipublicæ: nec in eos, quamvis iure poſſent, animaduertere voluiſſe, ob cognationem, quam cum ipſis haberent: non tamen ſibi videri honeſtum, vt iidem homines imperium Italiæ obtinerent, & in Græciam prædones mitterent. Præterea non conuenire, vt cùm in foro ædem Caſtoris & Pollucis ædificaſſent, eóſque deos in ſummo honore haberent, quos omnes nautarum conſeruatores nominant, mitterent poſtea in Græciam, qui patriam eorum diriperent. His igitur argumentis impulerunt Senatum, vt Antiatibus præciperet, in alio ſtudio conditionéque vitæ occuparentur. Alexander autem priùs & poſtea Demetrius reges, vt memoriæ mandauit Strabo, hujuſcemodi litteras Romam miſerunt. *Victorius lib. 31. Var. lect. cap. 22.*

Deteſtatione, Auerſatione.

C Sempronia, Tiberij & Caij Gracchorum ſoror, vxor Scipionis Æmyliani, à Tribunis pleb. producta ad populum, vt Equitio, cui Semproniæ gentis falſum ius quærebant, tanquam filio Tiberij fratris ſui oſculum daret: tamen illum, neſcio quibus tenebris protractum, vt portentum, execrabili audacia ad vſurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulit. *Val. l. 6. c. 8.*

Maximvs tyrannus, interfecto Gratiano, & pulſo Valentiniano, Martinum Turonenſem Epiſcopum ad cœnam inuitauit. Sed ſanctus líbérque Epiſcopus ire recuſauit: affirmans, Se cum eo communem menſam nunquam habiturum, qui duorum dominorum, quos habebat, alterum occidiſſet, alterum imperio exuiſſet. *Seuerus Sulp.*

Cantu.

Starcatherus Iagellum Daniæ regem ſuis carminibus in conuiuio ita inflammauit, contra principes Saxones, vxoris ſuæ fratres, patris interfectores, vt eos oppreſſerit. *Saxo.*

Scripto.

Cleon Byrsopola, homo ſeditioſus, Niciæ, Demoſtheni, & bonis ferè omnibus inimicus fuit: bello tamen non malus, vt *Thucid. & Plutarch.* ſcribunt. In hunc ſcripſit Ariſtophanes fabulam, quam *ἱππεῖς* nominauit, hoc eſt, Equites. Cujus cum peculatum, & tyrannicas opes vellet populo patefacere, opifex perſonam Cleonis ſe facturum negauit, veritus illius potentiam. Poëta facibus hiſtriones vnxit: qui cum in ſcenam prodire reformidarent, Ariſtophanes ipſe perſonam Cleonis ſolus inſtituit: tanta rabie erat in illum accenſus. Propter quod factum accuſatus à Cleone, talentis quinque multatus eſt, vt ipſe in Acharnenſibus comœdia queritur: hoc eſt, reuomuit quantum hauſerat. Nam fortaſſe pretio à Niceo, & Demoſthene acceptо, ad ſcribendam fabulam erat adductus, vt in Nephelis fecit, pecunia ab Anito & Melito Socratis inimicis accepta: homo, qui per ebrietatem multa conſcripſit. *L. Viu. in lib. 2. Auguſt. de ciu. Dei, cap. 9.*

C. Mecoenas Aug. Cæſ. pro tribunali ſedenti ne injuſtos condemnaret, ſchedulam, cum ad eum aditus ſibi non pate- E ret, in hæc verba ſcripſit: Tandem aliquando ſurge carnifex: Quo lecto Cæſar, nemine capitis damnato, ſtatim ſurrexit, tantumque abfuit, vt ex ea re moleſtiam ceperit, vt ſummopere approbarit. *Dion. Nicæus in Auguſto.*

Poſteaquam C. Iulius Cæſar imperio potitus, ſubſcripſère Quidam L. Bruti ſtatuæ, vtinam viueres. Item ipſius Cæſaris ſtatuæ: Brutus quia reges eiecit, Conſul primus factus eſt: Hic quia Conſules eiecit, rex poſtremo factus eſt. *Suet.*

Artabanvs Parthorum rex, per litteras Tiberio Imper. parricidia, cædes, ignauiam, & luxuriam obiecit monuitque vt voluntaria morte, maximo iuſtiſſimoque ciuium odio quamprimùm ſatisfaceret. *Suet.*

Facto.

Diogenes Cynicus cum eſſet conſpicatus indecenter voracem puerum, pædagogo plagam incuſſit, inferens: Vt quid ita imbuis? *Cal. l. 26. c. 27. A. L.*

Zeno quendam aggreſſum efferri animo, alapa data admonuit, bonitatem non in magnitudine, ſed magnitudinem, in bonitate ſitá eſſe: οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. F

Epaminondas amico iuſſit, vt adiret pecunioſum quemdam, ac talentum ab eo peteret, addetéque ſe juſſiſſe. Hic ille, à quo flagitatum erat, cùm ad eum profectus cauſam requireret. Quia bonus hic, inquit, eſt vir. Tu verò circumfluis diuitiis, qui multam pecuniam publicam interuertiſti. *Plut. in preceptis polit.*

Neroni interempta matre Romam redeunti publicè quidem ſubblandiebantur nonnulli. At ſeorſum & clandeſtinè, vbi major oſtentabatur obloquendi licentia, acriùs proſcindebant. Nec defuit, Qui ad eius ſtatuam molgum (hoc eſt, vtrem bubulum, ſiue culeum) deſtinaret, innuens eſſe dignum, qui eo inſueretur. *Cal. l. 11. c. 12. A. L.*

MALA ALIORVM

Excvsando.

Archidamidas cuidam, qui vitio vertebat Hecatæo rhetori omnium clariſſimo, quòd adhibitus ad ipſorum conuiuium nihil dixiſſet: Videris, inquit mihi neſcire, quòd is qui dicendi nouit artem, etiam dicendi nôrit opportunitatem. In ſenatu, in foro, in concionibus, in legationibus, aliiſque Reipublicæ negotiis locus eſt oratori: in conuiuiis te- G mulentis maiore cum laude ſilet eruditus, quàm loquitur. Sic periti bellatoris eſt, non minùs ſcire fugiendi artem, quàm pugnandi. *Plut. in Lac. & Lycurgo.*

☞ *Huc pleraque ex loco de Correptione. Reprehenſione.*

VERITATIS EXERCITATIO,

Qvatenvs Mendacivm.

Fugit. Id fit

FALSA NON FATENDO.

Socrates impietatis reus; defenſionem ſibi à Lyſia compoſitam, qua in iudicio vteretur, demiſſam & ſupplicem recitare noluit: Aufer, inquiens, iſtam. Nam ego ſi eam in vltima Scythiæ ſolitudine perorarem, tum meipſum morte mulctandum concederem. *Val. Max. l. 6. c. 4.*

Hiereslavs ſcriba, & Boëmicarum rerum procurator, de intentatis Matthiæ Vngariæ regi inſidiis in quæſtionem miſſus: proditionem primùm faſſus, non multò poſt omnia conſtanter negauit: malle ſe tamen vel inſontem mori, quàm tormenta morte grauiora perpeti. Rex, qui facinus ſat compertum habere dicebatur, per internuncium & præ- H fectum carceris eum admonuit, vt ſi veniam poſtularet, ſe non denegaturum eſſe pollicebatur. Contrà ille capite mulctari, quàm tanti facinoris infamiam ſuſtinere. Commotus hac obſtinatione Coruinus, habito de ipſo ritè iudicio antequam Vienna, quò eum tranſtulerat, diſcederet, in forum educi iuſſit. Æquis ſcribæ mortem oculis Viennenſis populus ſpectare non poterat. Multi carnificem clàm admonebant, ne lethali vulnere in ceruicem ſæuiret. At ille ſiue mercede adductus, ſiue caſu ceruicem haud quaquam amputauit: ictum ex media ceruicis parte in humerum deflexit. Cùm repetere vellet, ſaxis à populo petitur, in fugamque ſtricto enſe conuerſus abiit. Hieraſlaus in proximas ædes tranſlatus, è profluuio ſanguinis paulò poſt animam efflauit. *Bonfin. l. 6. de c. 4.*

Carolvs Zenvs ab inuidis accuſatus, quaſi pecuniam à Carratienſi principe dono acceptam in publicũ nõ retuliſſet ærarium, carceri incluſus ea conditione; vt veniã petere poſſet:

ſet: ſed nunquam adduci potuit, vt id per biennium faceret, quo toto incluſus vixit: conſcius ſibi & pecuniam mutuam
A ab eo acceptam: & exultanti illi, quum in Gallia Ciſalpina ageret, optima fide perſolutam, quam ipſe Carolus Mediolanenſem principatum ſub Galeacio duce ſuis penè auſpiciis regeret. *Egnatius, l.3.c.7.*

FRAVDEM FVGIENDO,

NON COMMITTENDO.

Neoptolemus Philoctetem dolo ſagittis priuare ab Vlyſſe monitus, reſpondet:

Ἐγὼ μὲν οὓς ἂν τῶν λόγων ἀλγῶ κλύων,
Λαερτίου παῖ, τούσδε καὶ πράσσειν στυγῶ.
Ἔφυν γὰρ οὐδὲν ἐκ τέχνης πράσσειν κακῆς,
Οὔτ' αὐτὸς, οὔθ' ὥς φασιν οὑκφύσας ἐμέ.
Ἀλλ' εἴμ' ἕτοιμος πρὸς βίαν τὸν ἄνδρ' ἄγειν,
Καὶ μὴ δόλοισιν.

Sophocles in Philoctete.

NON ADVLANDO.

☞ *Vide. Libertas in reprehendendo. Item locum. de Adulatione.*

VERITATIS PRACTICÆ

EXERCITATIO QVOAD ALIOS.

B Quatenus aliorum

VERITATEM PRACTICAM

EXPRIMVNT. SIVE ID FIAT.

Iuramento.

☞ *Iuſiurandum reſpectu ſiue Formæ, quia per deos concipitur, Religioſa eſt Iuſtitia: at reſpectu Fidei, cuius veluti nota eſt & ſymbolum externum, ad Iuſtitiam prophanam referri poſſet: reſpectu denique Finis, quoniam veritatis confirmandæ cauſa ſuſcipitur, huius eſt loci, Conſule Tit. Diuinationis ſpecies per Iuſiurandum. Illic theoria cultorum diuinitas, vt ita dicam, perpenditur: hic verò practica veritas.*

Tormentis.

☞ *Tormenta per ſe Corporis mala ſunt. At reſpectu Finis, quia veritatis inueſtigandæ cauſa, adhibentur, huius ſunt loci. Reſpectu vero Modi quod adhibetur, ſic Prudentiæ quandam venam in ſcrutandis arcanis continent.*

Perſæ cuiuſdam celebratur apophthegma, qui negâuit tormentis opus eſſe ad exquirendum verum: vino enim rectiùs elici. *Eraſ. Rot. in prouerb.* In vino veritas.

C *Minis.*

C. Pompilivs à Senatu legatus ad Antiochum miſſus, vt bello ſe, quo Ptolemæum laceſſebat, abſtineret: cùm ad eum veniſſet, atque is prompto animo & amiciſſimo vultu dextram ei porrexiſſet, inuicem ei ſuam porrigere noluit: ſed tabellas ſenatuſconſultum continentes tradidit, Quas vt legit Antiochus, dixit ſe cum amicis collocuturum. Indignaturus Pompilius, quòd aliquam moram interpoſuiſſet, virga ſolùm, quo inſiſtebat, denotauit. Et priùs (inquit) quàm hoc circulo excedas, da reſponſum, quod Senatui referam. Non legatum locutum, ſed ipſam curiam ante oculos poſitam crederes. Continuò enim rex affirmauit fore, ne ampliùs de ſe Ptolemæus rex quereretur. Ac tum demùm Pompilius manum eius tanquam ſocij reprehendit. Quàm efficax eſt animi ſermoniſque abſciſſa grauitas? Eodem momento Syriæ regem terruit, Ægypti texit. *Val. l.6.c.4.*

L. Corn. Sylla congreſſus cum Mithridate ad Dardanum Troadis, pacis cauſa, cùm ei obuiam prodiiſſet Mithri-
D dates, & dexteram porrexiſſet: rogauit eum, Acciperetne, quibus conditionibus pepigerat Archelaus dux, pacem? Tacente rege, Sylla: Atqui deprecantium eſt, inquit, priore loco dicere, victoribus ſatis eſt tacere. Vbi exorſus Mithridates excuſationem eſt, conatúſque bellum partim ad deos referre, partim ipſos culpare Romanos: excipiens Sylla Iamdudum ait ſe de aliis accepiſſe, nunc verò ipſum intelligere, diſertiſſimum eſſe Mithridatem, qui in factis adeò tetris & prauis non deficiatur ſpecioſa oratione. Inde cùm eius facinora coarguiſſet, & exagitaſſet acerbè, quæſiuit iterum: Ecquid his, quæ cùm Archelao conueniſſent, ſtaret? Vbi ſtare reſpondit: ita demùm ſalutauit eum, ac complexu eſt oſculatus. *Plut. in Syl.*

Lvdovicvs ſecundus, à patre Lothario Imperatore imperij ſocius nominatus, cùm magnis viribus Romam peteret, vt diadema ſuſciperet: quacunque autem iter faceret, cædibus, rapinis, incendiis omnia vaſtaret: à Sergio ſecundo Pontifice ad ſancti Petri valuas, quæ Argentearum nomen habent, quæ è more tunc Pontificis iuſſu clauſæ erant, deductus
eſt. Cùm autem manu ſua eum Pontifex teneret, ſenio con- E
fectus, inermiſque ac ſolus, iuueni Ludouico, nulla eius virium habita ratione, omnibus audientibus hæc dixit: Si, Ludouice, pacato animo veniſti, recludantur fores, atque ingrédi templum tibi licebit. Quod ſi alio veniſti animo, caue ne has fores contingas, quia vindex Dei gladius in tuum tuorúmque caput ſæuiret. Cui cùm humanè Ludouicus reſpondiſſet, recluſis foribus templum intravit: atque illic fuit coronatus. *Fulgoſ. l.9.cap.4. & Egnat. lib.6.cap.4. è Platina.* Idem paulò ante ex Æmilio illatum.

APPROBANT, ADMITTVNT.

☞ *Veritatis in propriis bonis ab alio laudatis acceptandis, exempla huc referri poſſunt, quatenus alienam veritatem amplectantur. Huc quoque Tit. mala ſua ab alio reprehenſa non excuſare, ferre, pertinet, reſpectu Efficientis: de quo ſuperiore loco reſpectu Subiecti pertractauimus.*

Antigonvs rex admirantibus, quamobrem tanti faceret Zenonem philoſophum, reſpondit: Quoniam quum multa à me acceperit, nunquam tamen emollitus eſt. Eius mortem quum audiſſet, ingemuit, dicens: Quale theatrum perdidi? F
Erat enim Zenon acerrimi iudicij, & ab aſſentando alieniſſimus. *Laert. lib.7.cap.1.*

Hiero, Gelonis in tyrannide ſucceſſor, neminem dixit, qui liberè loqueretur, ſibi importunum eſſe. *Plut. in Apoph.*

Pvbl. Scipio & C. Lælius Lucilium Satyricum ob dicendi ſcribendíque libertatem vehementer amarunt. De quibus ſic *Horat. lib.2. Satyra 1.*

——— Quid, quum eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis? num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen,
Ingenio offenſi, aut læſo doluêre Metello?
Famoſique lupo cooperti verſibus atque
Primores populi arripuit, populúmque tributim,
Scilicet vni æquus virtuti, atque eius amicis
Quin vbi ſe à vulgo, & ſcena, in ſecreta remôrant;
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli,
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus. G

Antistivs Labeo I. C. Senatus lectione, cùm Triumuirum legeret M. Lepidum, hoſtem olim Auguſti, & tunc exultantem, interrogatus ab Auguſto, Annon eſſent alij digniores? Suum quemque iudicium habere, reſpondit, nec ideo libertas aut contumelia fraudi illi fuit. *Suet. in Auguſt.*

REMVNERANT.

Athènienſes rei capitalis accerſitos, ſi culpam ingenuè & pœnam quam merebantur confeſſi fuiſsent, impunitate donabant. Eapropter cupidiùs Socratem damnarunt, quòd majore conſtantia peccatum fateri noluiſset.

IMPVGNANT, CERTAMINA

VERITATIS.

☞ *Quòd in Theoricis Opinio, id eſt in Practicis Aſſertio de veriſimilibus contraria. Etſi autem reuera non niſi inter Veritatem & Mendacium vt contrarietas, ſic certamen eſſe poteſt: dicuntur tamen quadam talia, in quibus viri cordati & ſinceri in diuerſas cogitationes diſtrahuntur. Veritatem practicam vtique collineantes, ſed prudentiæ defectum non ex æquo attingentes. Huc pertinent liberè dictis oppoſita libera reſponſa.* H
Exempla quædam ex Titul. Veritatis in ſuis vel alienis bonis defendendis, maliſque excuſandis.

Hector Rheſum Thracem ſerò auxilium ferentem liberè reprehendit in primo ſtatim congreſsu, ſuæ huius libertatis cauſam afferens *apud Euripidem in Rheſo:*

——— Φιλῶ λέγειν
Τἀληθὲς αἰεὶ, κοὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ

Cui viciſſim Rheſus quoque liberè reſpondet:

Τοιοῦτος εἰμὶ κ' αὐτὸς, εὐθεῖαν λόγων
Τέμνων κέλευθον κοὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ.

MENDACIVM PRACTICVM

REPVDIANT,

& veluti cum Mendacibus pugnant. Partim

OBTRECTATORES, DELATORES,

CALVMNIATORES.

Non admittendi, Non credendo.

☞ *Ex Tit. Veritatis in bonis defendendis, vel malis accuſandis*

quædam

quædam huc pertinent, quatenus alienum mendacium præſuppo-nunt, Ex Tit. inſidiarum tolerantia, quædam exempla A *huc transferri poſſunt, quatenus inſidias vt incertas negligunt.*

Syracuſanus Dion quibuſdam monentibus, vt aduerſus Heraclidem & Calippum, quorum fidei plurimùm credebat, tanquam inſidias ei nectentes, cautior eſſet, reſpondit, Se vita malle excedere, quàm in metu violentæ mortis amicos inimicóſque iuxta ponere. *Val.lib.3.cap.8. & Plut. in Apoph.*

Plato Xenocratem diſcipulum ſuum audiens multa de ſe impiè locutum, ſine vlla cunctatione criminationem reſpuit. Inſtabat certo vultu index, quærens cauſam, cur ſibi fides non haberetur? Adiecit: Non eſſe credibile, vt quem tantoperè amaret, ab eo viciſſim non diligeretur. Poſtremò cùm ad iuſiurandum inimici aſſerentis malignitas confugiſſet, ne de periurio eius diſputaretur, affirmauit: Nunquam Xenocratem illa dicturum fuiſſe, niſi ea dici ſibi expedire iudicaſſet. *Val.lib.4.cap.1.*

Alexander Macedoniæ rex, quum familiaris quidam aduerſarium ſuum traduceret, altera manu aurem obſtruxiſſe fertur, vt illam puram abſenti relinqueret. *Antonius Meliſſa* B *part.1. Serm.52.*

Idem in Cilicia Cydno, qui Tharſum interfluit, corpus immerſerat. Subito rigore obſtupefactis neruis, iacebat, æger Tharſi, & inſtantis victoriæ ſpes fluctuabat. Conuocati Medici, cùm ad vnam potionem ſententiam direxiſſent, atque eam Philippus medicus ſuis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipſius amicus & comes) porrexiſſet à Parmenione miſſæ litteræ ſuperuenerunt, admonentes, vt rex inſidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti è Dario caueret. Quas cùm legiſſet, ſine vlla cunctatione medicamentum hauſit, ac tum legendas Philippo tradidit. Pro quo tam conſtanti erga amicum iudicio, digniſſimam à diis immortalibus mercedem recepit, qui incolumitatis eius præſidium falſo interpellari iudicio voluerunt. *Valer.l.3.cap.8. & Plut.in Alexandro.*

Cùm Traiano ſignificatum eſſet, Liciniũ Surram in ipſum conſpirare, veſperè eius diei non inuitatus ad eum Traianus, cum duobus ſolis comitibus cœnatum ſe contulit, radique ab eius tonſore voluit, atque oculos ab eius medico inſpici. Eadem poſtea cùm denuò de conſpiratione affirmaretur, ri- C dens reſpondit: Se nullo modo, vt crederet, adduci poſſe, quòd eo die periculum ipſius rei fecerat: ita vt Surra, ſi voluiſſet id quo inſimulabatur agere, potuiſſet. Itaque in amicitia firmus perſtitit, nec multò poſt tribunatum Surræ detulit: & cùm, vt mos erat, ei enſem traderet, eumque non vagina tectum, ſed ſtrictum porrigeret, Surræ dixit: vt acciperet enſem, ſi benè imperium regeret, tuendi gratia: occidendi autem, ſi malè imperaret. *Fulg.& Egnat.l.1.c.7.ex Dione.*

D. Augustinus Epiſcopus Hipponenſis, obtrectationes cauebat, ita vt menſæ etiam hoc diſtichon inſcriberet:

Quiſquis amat dictis abſentum rodere vitam,
Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi.

Non rarò etiam coëpiſcopos ſuos aliis obtrectantes grauiter obiurgauit: ſéque aut deleturum verſus illos, aut abiturum minatus eſt. *Poſſid.c.22.*

Quum transfuga Nolanus eques ingenio infami, vt ſibi gratiam cum Sfortia cõpararet, Tartaliam omnibus maledictis in conuiuio Magni Sfortiæ famam laceraſſe detuliſſet, déque ea re vt fides ſibi haberetur, iureiurando ſæpius affirmaret: Non opus eſt, inquit, ſodes vt multum in perſuadendo mecum labores, quum Tartalia nunquam verbum de quo- D quam ſit elocutus, quin maledixerit, & tum multò quidem atrociùs, atque liberiùs, quum locum ad id maximè opportunum nactus, vt dicis, totum maledicentiæ impetum effudiſse credendum ſit. Peracutè delatorem auertens ſimul, & ſua vitia Tartaliæ obiectans, titubantium ſcilicet oris, vnde cognomen acceperat, (antea Angelus Lauellus vocatus) & temulentiam, quum eſset omnium, & quidem natura potiùs quàm ætate, bibaciſſimus. *Iouius in vita Sfortiæ.*

Fridericus III. Imp. cùm litteras Caſparis Schlichij ex Nurengerba accepiſset, quæ nonnullis Hungaris inſcribebantur: non defuerunt, qui eas aperiendas dicerent, quòd in iis aliud proditionis ſcriptum eſse putarent, quod ſciri oporteret. Quibus Fridericus: Caſparem ego & probum virum, & mei amantem exiſtimo. Si fallor, malo per ſeſe error pateat, quàm me cum ſcelere inueſtigetur. *Æneas Sylu.l.4. Comment. de rebus geſtis Alphonſi.* E

Puniendo, Caſtigando.

Augustus princeps, omnium primus deſamoſis libellis cognitionem legis ſpecie maieſtatis tractauit, commotus Caſſij Seueri libidine, qua viros feminaſque illuſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impunè erant. Si qui proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, demúmque malè geſta Republica, maieſtatem populi Romani minuiſset. *Cal.l.15.c.25.A.L.*

Nero Imp. delatorum licentiam volens compeſcere, præmia ad quartas reuocauit; cum delatores pœnæ dimidiam partem ex lege Papia haberent antea, & ideò Quadruplatores dicti ſunt, quod quartam de proſcriptorum bonis, quos detulerant, partem acciperent. *Alex.l.4.c.22.*

Vespasianus & Titus delatores flagellis cæſos per amphitheatri harenam ſpectandos traducebant: vt pœnis coërciti, à noxiis deferendis abſtinerent. *Alexan. ab Alexandro lib.4.capite 22.*

Domitianus, inter imperij monſtra connumeratus, hac in re ſolum ſapere viſus eſt, quòd delatores ab vrbe expulerit, hanc vocem frequenter vſurpans: Delatores qui non caſtigat, irritat.

M. Antonivs Pius delatores, ſi non probarent, capitali pœna affecit: ſi probarent oblato præmio dimiſit infames. F *Al.ab Alex.l.2.c.22.*

Opilius Macrinus Imp. delatores vndique conquiſitos, pœnis & damno afficiebat. *Idem.*

ADVLATORES AVERSANDO.

☞ *Vide adulatio.*

Errores corrigendo.

Ioannem Baptistam plurimi Iudæorum Meſſiam eſſe coniiciebant, propter vitæ auſteram ſanctimoniam. At ille apertè, reſpondit, ſe Chriſti tantùm præcurſorem eſſe, neque dignum, qui ſolueret & corrigiam calceamentorum eius. Aqua ſe baptizare, illum verò igni & Spiritu ſancto baptizaturum eſſe. *Matth.3. Luc.3.& Ioan.1.*

Argileonis Braſidæ mater, defuncto eius filio, cum Amphipolitani quidam, qui commeauerant Lacedæmonem, illam inuiſerent, requiſiuit aut filius ſuus honeſtè, & vt Sparta dignum erat, ceciſſet. Quibus illum extollentibus, adiicientibúſque, illum iis in factis fuiſſe Lacedæmoniorum omnium præſtantiſſimum: Fuit, hoſpites, inquit, honeſtus vir, & fortis filius meus, ſed habet multos Sparta illo excellentiores. *Plutarch.in inſtitutis Lac.*

FRAVDES, DOLOS, MENDACIA. G

Indicando.

Cùm Cambyſes rex Perſarũ ad Æthiopes Macrobios ſub ſpecie legationis Ichtyophagos quoſdã Æthiopes exploratores miſiſſet cum muneribus: Æthiopum Rex dolum intelligens Cambyſem juſtum non eſſe affirmabat, qui alienam regionem affectaret, & eos homines, à quibus nihil laceſſitus eſſet, in ſeruitutem redigere tentaret. Eis itaque arcum dedit, quem Cambyſi offerrent, cum his verbis: Rex Æthiopũ regi Perſarum conſilium dat, quando Perſæ tam facilè traherent tantæ magnitudinis arcus, tunc aduerſus Macrobios Æthiopes cum maioribus copiis moueat bellum. Interim diis gratias habeat: qui non inducant in mentem filiis Æthiopum, vt præter ſuam velint aliam comparare regionem. Hæc locutus, arcum laxauit, eíſque qui venerant dedit. Tum ſumpto purpureo amiculo (quod vnum ex muneribus erat) rogauit, Quidnam eſſet, & quomodo confectum? Et cùm Ichthyophagi veritatem de purpura déque tinctura dixiſſent: Doloſi, inquit, H homines, doloſa ſunt veſtimenta. Secundo loco ſciſcitatus de tortili monili atque armillis, ornatum eius rei exponentibus Ichthyophagis, riſit, atque exiſtimans vincula eſſe, inquit, Robuſtiora apud ſe vincula eſſe. Tertiò ſciſcitatus vnguentum, cùm illi de confectura, vnguentique ratione dixiſſent, idem dixit, quod de veſtimento. Vbi ad vinum peruenit, eiúſque conficiendi rationem audiuit maiorem in modum delectatus potu, percontatus eſt. Quibuſnam rebus veſceretur rex, & quòd longiſſimum tempus vitæ Perſis eſſet. Reſponderunt, veſci regem pane, exponentes tritici naturam, perfectiſſimúmque diu viuendi ſpatium apud Perſas eſſe octoginta annos. Ad hæc Æthiops: Nihil ſe mirari, inquit, ſi ſtercore veſcentes paucis viuerent annis. Nam ne tot quidem annis victuros, niſi hoc potui acceptum referrent. *Herod.l.2.*

OROSIVS Hiſpanus, doctrina ac eloquentia clarus (vt Gennad. de Illuſtrib. viris refert) ſcripſit contra calumniatores
A Chriſtiani nominis, aſſerentes, diminutum fuiſſe imperium Romanum per aduentum Chriſti: liquidò oſtendens, longè maiora grauioraque mala Romanæ Reipub. ac vniuerſo orbi accidiſſe à principio ſeculi, vſque ad redemptoris noſtri aduentum, quàm poſt Euangelium diuulgatum.

Sempronia Tyberij & Caij Gracchorum ſoror, vxor Scipionis Æmyliani, à Trib. pleb. producta ad populum, vt Equitio, cui Sempronia gentis falſum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij fratris ſui oſculum daret: tamen illum, neſcio quibus tenebris protractum, vt portentum execrabili audacia ad vſurpandam alienam propinquitatem tendentem repulit. *Val. lib. 3. cap. 8.*

VERITATIS EXERCITATIO RESPECTV

LOCI. Verbi cauſa

IN TEMPLO.

Apud Lacedæmonios, ſi Quis in peccato deprehenſus fuiſſet, cogebatur aram quandam, quæ erat in vrbe, circumire, ac vituperationem interim in ſe ab alio compoſitam canere, quod nihil aliud erat, quàm ſeipſum ſua voce obiurgare. *Plutarch. in Lacon.*

B In Conſtantinopolitana æde certum locum fuiſſe, in quam homicidæ, antequam ab Eccleſia reciperentur, conſcendere, & ab ingredientibus & exeuntibus ſuo facinore expoſito, veniam petere coacti eſſent, ex Annalibus Nicetæ apparet qui Iſaacium Angelum poſt interfectum à ſe Stephanum, eundem conſcendiſſe locum narrat, ſub Imperio Andronici Comneni.

IN FORO.

MARSYAS frater Antigoni, reus, cùm poſtularet de cauſa vt domi cognoſceretur: Imò inquit, cognoſcetur in foro, omnibúſque audientibus, nunquid facinoris conceperimus. *Plut. in Apoph.*

VERITATIS EXERCITATIO RESPECTV

TEMPORIS. Verbi cauſa.

IN CALAMITATE.

Filij decem Iacob Patriarchæ in Ægyptum profecti, próque exploratoribus in vincula coniecti à Ioſeph Ægypti præfecto, in eas anguſtias ſeſe redactos ob impietatem erga fratrem Ioſeph commiſſam liberè profitebantur. *Gen. 42.*

C Afflicti Iſraelitæ per ignitos ſerpentes, venerunt ad Moyſen, dicentes: Peccauimus, quia locuti ſumus contra Dominum, & te. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, in quem aſpicientes ſanarentur. *Numer. 21.*

Tres ſocij Danielis, qui ſanctè inter Chaldæos vixerant, & pro quibus Deus tantum miraculum faciebat in fornace, nequaquam contra Dominum murmurabant, quaſi iniuſtè talia paterentur, ſed dicebat Azarias: Peccauimus, iniquè egimus. *Danielis 3.*

PHILIPPVS rex, cùm ſigna Laconiæ inferret, haberentúrque omnes pro deploratis, affatus eſt Spartiatem quendam. Quid nunc agetis, Lacones? Quid vero inquit, aliud, quàm fortiter cademus? Soli enim ex Græcis nos liberi, nec audientes eſſe didicimus aliis. *Plut. in Apopht. Lacon.*

IN MORTEM.

Sextus ſeptem fratrum Machabæorum martyrum, mori incipiens, ait: Nos propter noſmetipſos hæc patimur, peccantes in Deum noſtrum. *2. Machab. 3.*

D Latro in cruce peccata confeſſus eſt, & veniam meruit. *Luca 23.*

PHILIPPVS I. Francorum rex Meleduni deceſſit, anno Salutis 1109. prope Ligerim ad Benedicti ſepultus eſt, vt inſſerat indignum ſe dictitans, qui ad Dionyſij inter ſanctiſſimorum regum monumenta mortuus iaceret. *Æmil. lib. 5.*

Fertur Iaroſlaus, Gneſnenſis Archiep. in Polonia, mandaſſe moriens, vt cadauer ſuum non oſtio, ſed perfuſo pariete in baſilicam ſepeliendum inferretur, quod non ritè neque ordine Archiepiſcoporum ſe factum diceret. *Crom. lib. 13.*

Nouiſſimo prælio inter Henricum IV. & Rodolfum Sueuum de imperio Rom. Rodolphus vulneratus in dextera reductus Herbipolim, magnates & Epiſcopos ſuæ partis ad ſe iuſſit venire, & elata dextera in aſtantes: Hæc eſt, inquit, manus qua ego ſacramenta præſtiti Henrico domino meo: vobis tamen vrgentibus toties in eum infeliciter pugnaui. Ite & implete primam regi veſtro fidem: nam ego vadam in viam patrum. *Cranz. lib. 5. cap. 7. Saxon.*

VERITAS PRACTICA CONSIDERATA

SECVNDVM MATERIAM.

Quatenus occupatur circa

RES, SIVE PERPENDANTVR.

PER SE

☞ *Ex præcedentibus de Confeſſione, de Reprehenſione libera, huc accommodari poſſunt omnia, Illic Forma, hic Materia habetur ratio.*

De Eruditione veritatem dicere.

☞ *Conſule Tit. Certaminum Poëtarum, Grammaticorum. &c. quatenus certando liberè ſua bona profitentur.*

Poſt Socratis mortē cùm permulti illius familiares in cœtu quodam triſtarentur: Plato præſens poculum cepit, omnéſque illos bono eſſe animo hortatus eſt, quia vires ſibi regendæ ſcholæ ſufficerent: ac Apollodorum poculo prouocauit. Qui dixit, quòd libentiùs ac lætiùs veneni calicem à Socrate exciperet, quam ab ipſo vini poculum. *Athen. lib. 11. c. 22.*

Theognis Megarenſis Gnomologus ſic de ſeipſo:

μωμεῦνταί με πολλοὶ ὁμῶς κακοὶ, ἠδὲ καὶ ἐσθλοί,
μιμεῖσθαι δ' οὐδεὶς τῶν ἀσόφων δύναται.
Carpunt me plures docti, indoctique: imitari
Nos indoctorum de grege nemo poteſt.

ARCHIMEDES Syracuſanus mathematicus inter primos nobilis aiebat: Si alter foret terræ globus, ſe illum ad hunc tracturum, vel hunc ad illum impulſurum, ſed petebat locum dari, in quo conſiſteret. *δός μοι ποῦ στῶ, καὶ γῆν κινῶ.*

Cicero 5. Tuſcul. quæſt. ex Heraclide Pontico Platonis auditore narrat, Pythagoram à Leonte Phliaſiorum tyranno rogatum, quid artis profiteretur: cúmque ſuperiores, qui eidem ſtudio eſſent dediti, ſapientes ſe cognominaſſent, ipſum ſe philoſophum, id eſt, ſapientiæ ſtudioſum modeſtiore nomine appellaſſe. Hinc Sophi nomen tanquam ſuperbum nimis & inuidioſum relictum, cæteroſque Philoſophos eſſe nuncupatos. *Lud. Viues in lib. 8. de Ciu. Dei, cap. 2.*

Pindarus de ſeipſo *Ode 1. Olymp.* ſic ſcribit:

ἐμοὶ μὲν ὦν μοῖσα, καρτερώ-
τατον βέλος ἀλκᾷ τρέφει.
Mihi Muſa fortiſſimum telum robore nutrit.

Idem in Nemeis eo ſe gloriatur aduerſariis ſuis, Bacchylide nimirum & Simonide eſſe ſuperiorem, quòd ipſe natura Poëta ſit, illi autem didicerint à magiſtris: in quo tantum eſſe vult, vt eo potiſſimùm nomine ſe aquilæ, illos coruorum ſimiles eſſet dicat: G

πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶ-
νος ὠκέα βέλη
ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας,
φωνᾶντα συνετοῖσιν· ἐς
δὲ τὸ πὰν ἑρμηνέων
χατίζει σοφὸς ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ κόρακες ὣς
ἄκραντα γαρύετον,
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον.

Multæ mihi ſub cubito acutę ſagittæ ſunt in pharetra, Intelligentibus (tantùm) ſonātes, interpretibus omninò opus habētes, Sapiens multarū rerum gnarus eſt natura: diſcedentes verò procaces inepta loquacitate tanquam corui valdè imperfecta garriunt, aduersùs diuinum Iouis Alitem. Addit & iſta:

Αἰετὸς ὠκὺς ἐν πετανοῖς H
Ος ἔλαβεν αἶψα τηλόθεν μεταμαιόμενος
Δάφοι ἐν ἄχραι ποσὶ,
Κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται,

Aquila pernix inter volucres, quæ repentè aduolans, eminùs corripuit cruentam prædam: loquaces autem graculi humi paſcuntur:

Horatius *lib. 1. Epiſt. 20.* de ſeipſo ſic ſcribit.

Libera per vacuum poſui veſtigia princeps,
Non aliena meo preſſi pede. Qui ſibi fidit
Dux, regit examen, Parios ego primus Iambos,
Oſtendi Latio, numeros animóſque ſecutus
Archilochi, non res, & agentia verba Lycamben.
At ne me foliis ideò breuioribus ornes,
Quod timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi muſam pede maſcula Sappho,
Temperat Alcæus ſed rebus & ordine diſpar:
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris:

Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum priùs ore, Latinis.
V *Vulgaui fidicen. Iuuat immemorata ferentem*
Ingeniis, oculíſque legi, manibúſque teneri

De Eloquentia.

Æſchinis de Demeſthene, ſub *Titul. Bona prædicare Hoſtium.*

DEMOSTHENES magnoperè contemnebat cæteros oratores: at cùm ad dicendum Phocion ſurgeret, ſolebat ad amicos dicere ſummiſsè: τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς πάρεστι, orationum mearum ſecuris adeſt. Incertum, de oratione illius ſic ſentiret, an de vita & exiſtimatione: quòd permultis & prolixis circuitibus vnum verbum & nutum exiſtimaret probati viri eſſe validiorem. *Plut. in Demoſthene & Phocione.*

IVL. CÆSAR SCALIGER, noſtræ illæ ætatis vnus Ariſtoteles, aliquando iocans dixit: Cicero in quadam oratione minatur, ſi ſibi faciant ſtomachum, triduo futurum Iureconſ. Ego, ſi mihi ſtomachum non faciam, triduo (vt loquitur Auſonius) fiam Ciceronianus. Tanta erat diuini ingenij non vna confidentia. Profectò quantus orator eſſe potuiſſet, oſtendit eius orationis efficacia ac neruus. *Ioan. Bergius Medicus in Præfatione lib. 1. de Subtilitate ad Cardanum.*

B *De Mechanica peritia.*

☞ *Conſule Tit. Certamina mechanica. Item Iudicij mechanici de rebus propriis.*

De Probitate, Virtute vniuerſim.

THEOGNIS Megarenſis ſeipſū *in Gnomis* laudat his verbis. Patriam ornabo clarā ciuitatem, neque populo attendens, neque iniquis viris obediens, Hinnulum ex ceruo leo vt viribus cōfidens, pedibus comprehendens, ſanguinem non bibi: muros autem altos conſcendens ciuitatem non diripui: iungénſque eos, currum non inſcendi: agens verò non egi, & non finiui finiens: faciénſque non feci, perfecique non perficiens.

C. FABRICIVS, ab omni leuitate atque iactātia alienus, quæ virtutis ſuæ fiducia eſſet, oſtendit, cùm à Rom. legatus ad Pyrrhum miſſus, ab eo rogatus eſt, vt inter duces atque amicos ſuos primum vellet accipere locū. Ei enim in aurem inſuſurrauit: Non hoc, Pyrrhe, ex re tua fieri poſſet: nam qui nunc virtutem mirati te ſuſpiciunt, téque amant ac colunt, cùm me experti eſſent, à me potiùs quàm à te regi cuperent. *Plut.*

Theognis de ipſo ſic ſcribit in *Gnomis*:

εἴμ' ἐθέλεις πλύνειν, κεφαλῆς ἀμίαντον ἀπ' ἄκρης
C *αἰεὶ λευκὸν ὕδωρ ῥεύσεται ἡμετέρης.*
εὑρήσεις δέ με πᾶσιν ἐπ' ἔργμασιν, ὥσπερ ἄπεφθον
χρυσὸν, ἐρυθρὸν ἰδεῖν, τριβόμενον βασάνῳ,
τοῦ χροιῆς καθύπερθε μελὰς οὐχ ἅπτεται ἰὸς,
οὐδ' εὐρὼς, αἰεὶ δ' ἄνθος ἔχει καθαρόν.

M. CATO Cenſorius interrogatus, Qualis inter primores iuuenum videretur Scipio Æmilianus? Hom. verſum recitauit.

οἶος πέπνυται, τοὶ δ' ὡς σκιαὶ ἀΐσσουσι
Iſte ſapit ſolus, volitant reliqui ſicut vmbra.

Plutarchus.

M. LIVIO DRVSO architectus quidam ædes ſe ædificaturum recipiebat, in quas ex nulla domo alia eſſet proſpectus. At potiùs (inquit ille) ædifica mihi domum ſi potes, in qua quicquid agam, vniuerſus populus Romanus poſſit aſpicere. Sic nimirum intra domeſticos parietes agendum, vt ſubitò nos alieni conſpiciant, nulla ſit erubeſcendi cauſa. *Lud. Viues de Chriſtiana fœmina, lib. 2.*

MOECOENATIS hominis nobiliſſimi iudicium verum de Virtute, *Horatius in Satyris* his verſibus exponit:

D *Non quia Mœcenas, Lydorum quicquid Hetruſcos*
Incoluit fines, nemo generoſior eſt te:
Nec quod auus tibi maternus fuit atque paternus
Olim qui magnis legionibus imperitarint:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Quum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natum dum ingenuus, perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpè viros nullis majoribus ortos,
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.

TITVS VESPASIANVS, cùm de crimine impietatis nunquam cognouiſſet, neque aliis vt cognoſcerent permitteret: Nemo, inquit, iniuria me afficere, aut inſequi contumelia poteſt, propterea, quòd nihil ago, quod reprehēdi mereatur. Ea verò quæ falsò de me dicuntur, prorſus negligo. *Xiphilinus.*

M. ANTONIVS Philoſophus Imperat. cùm periniquo animo ferre ſe oſtenderet, quòd Auidius Caſſius, qui rebellauerat, deinde prælio erat victus, occiſus fuiſſet: quodam ex iis, E
qui aſtabant dicente: Si Auidio vincere contigiſſet, quid is feciſſet? ſtatim magna animi fiducia reſpondit: Non ita nos cum diis hominibúſque gerimus, vt Auidius vnquam bello vincere nos debuerit: vt bonitatis ſuæ periculum faceret, ſolus Eleuſinæ Cereris templum ingreſſus eſt: quod non ſine periculo niſi ab innoxiis adibatur. Neroni profectò conſcientia longè diſpar fuit: qui cùm ſe parricidam meminiſſet, eo templo abſtinuit. *Trebellius.*

De Fortitudine militari.

Aiax ad Hectorem ſic loquitur *apud Homerum.*

——— Certe cognoſces tu liquidò iam
Quàm bellatores etiam poſt funera Achillis
Magnanimi inſignes Graiis ſupereſſe videntur.
Nos verò tales ſumus, vt qui occurrere multi
Poſſimus tibi.

Quibus verbis Achilli primam fortitudinis laudem tribuit, qui ſolus Hectori opponi mereatur. Poſt illum, neque ſolum, neque præſtantiſſimum eſſe cenſet ſemetipſe, ſed cum multis ſui ſimilibus valenté dimicare. *Plutarchus de Audiendis poëtis.* F

AMPHIARAVS vates, cùm filios ſuos pro patria fortiter pugnantes videret, ſic locutus fertur *apud Pindarum ode 8. Pythiorum.*

φυᾷ τὸ γενναῖον
ἐπιτρέπει ἐκ πατέρων παι-
σὶν λῆμα.

Lacedæmonij, occupata ab Athenienſibus Pylo legatos de re componenda mittunt Athena. Vbi de compoſitione nihil aſſentiri vident, poſtulare pergunt, vt permutando rem pari captiuorum Athenienſium numero penſarent. Nihil rurſus horum ab Athenienſibus conceſſum. Inde legati per licentiam palàm Athenis protulêre, ea re ſatis apertè confiteri populum Athenienſem, Lacedæmonios longè ſe præſtantiores habere: quippe quibus per captiuorum permutatio haud æqua viſa eſſet. *Diod. l. 12.*

AGIS, Archidami filius, quærere negauit Lacedæmonios, quot ſunt hoſtes, ſed vbi ſint. *Plut. in Apopht.*

De Caſtitate.

HYPPOLYTVS ſuam excuſans innocentiam apud patrem G
Theſeum, Euripidis Hippolyto, ſic inquit: Aſpicis lumen hoc, & terram: in hiſce non eſt vir me (tametſi tu neges) continentior natus. Scio enim primùm deos colere, amicíſque vti, non qui iniuriam inferre conantur, ſed quibus ineſt pudor, neque nunciare mala, neque viciſſim efficere turpia, iis qui vtuntur. Non irriſor commilitonum, ô pater: ſed idem & præſentibus & abſentibus ſum amicis. Vnius verò intactus, cuius me nunc conuincere cenſes. A venere enim in hunc diem caſtum corpus, neque noui actionem iſtam, præterquam verbis audiens, pictúraque videns: neque hæc quidem ad conſiderandum promptus ſum, virginalem animum habens.

De Taciturnitate.

ZENO ab Antigoni aut Ptolemæi legatis Athenas miſſis, vnà cum aliis philoſophis ad conuiuium vocatus eſt: & cùm reliqui inter pocula ſuam quiſque eruditionem oſtentaret, ipſe tacebat. Cùm autem legati interrogarent, quid Antigono de ipſo deberent renunciare? Hoc ipſum, quod videtis, reſ- H
pondit: vidiſſe vos Athenis ſenem, qui in conuiuio tacere nouerit. *Plut. de Garrul.*

De Meritis erga Remp.

LYCVRGVS, quia deſpectas fecerat diuitias, quòd iis frui, vel eas oſtentare poſſet nemo, dixit apud familiares: Vt eſt, ſodales, præclarum, re oſtendere Plutum, vt verè eſt, cœcum? *Plutarch. in Apopht.*

Erat Athenis reo damnato, ſi fraus capitalis nō eſſet, quaſi pœnæ æſtimatio ex ſententia. Quum iudicibus daretur, interrogabatur reus, Quam quaſi æſtimationem commeruiſſe ſe maximè confiteretur? Quod quum interrogatus Socrates eſſet, reſpondit: Se meruiſſe, vt ampliſſimis honoribus & præmiis decoraretur, & vt ei victus quotidianus publicè in Prytaneo præberetur: qui honos apud Græcos maximus habebatur. Eo reſponſo iudices ſic exarſerunt, vt capitis hominem innocentiſſimum condemnarent. *Eraſm. lib. 3. Apopht.*

PERICLES iam animā agens, amicis aſtātibus de eius victoriis atque eloquentia verba facientibus, Mirari ſe, dixit, quòd non

non ſeipſos potiùs beatos prædicarent, quòd cùm tanto tempore Athenas rexiſſet, nemo ipſius cauſa lugubrem veſtem
A vnquam induiſſet. *Plut. in Pericle.*

Quum floreret apud Populum Leoſthenes, interrogatus ab oratoribus Phocion, Quid ipſe boni feciſſet Republ. Nihil aliud, inquit, niſi quod, donec ego vobis fui dux, nulli dicta eſt oratio funebris: ſed omnes vita defuncti, in maiorum monumentis ſepulti ſunt. Alij iactabant cruentas victorias: Phocion exiſtimabat egregij ducis eſſe, ſic adminiſtrare rem militarem, vt nulli aut quàm pauciſſimi ciues pereant. Mos autem erat Athenis, eos qui in acie cecidiſſent, apud populum laudare, ac cenotaphia erigere. *Plutarch. in eius vita, & de Suiipſius laude.*

Oppreſſa Catilinæ coniuratione, Cicero in nonnullorum odium incurrit. Quorum inſtinctu Cæſar prætor, Metellus & Beſtia tribuni plebis, inito magiſtratu, cùm pauci adhuc dies Ciceroni conſulatus ſupereſſent, non fecerunt ei copiam concionis habendæ: ſed poſitis pro Roſtris ſubſelliis, non fecerunt ei ius neque poteſtatem dicendi: tantum permiſerunt, ſi ei videretur, vt eiuraret magiſtratum, ſtatimque deſcenderet. Ita ille vt iuraturus progreſſus, facto ſilentio, iurauit non ſolenne, ſed peculiare quoddam & nouum iuſiurandum, ſe
B patriam conſeruaſſe, & tutatum imperium, quod verè eum iuraſſe populus vniuerſus iurauit. Quare vehementiùs Cæſar & tribuni acerbati, cùm alias procellas excitauerunt Ciceroni, tum legem ſuaſerunt, vt Pompeius acciretur cum exercitu ad dominatum reprimendum Ciceronis. Verùm occidit opportunè Ciceroni atque vniuerſæ Reipublicæ, quod id temporis tribunus plebis eſſet Cato: qui illorum actionibus pari præditus poteſtate & maiore exiſtimatione obiecit ſe. Hic enim & alia nullo negotio reflexit, & Ciceronis conſulatum ita extulit concionibus ſuis, vt honores ei decernerentur omnium ampliſſimi, & pater Patriæ appellaretur. Quod ei nomen tributum ſanè eſt primò, cùm eum ita in concione nominaſſet Cato. *Plut. in Cic.*

Idem 1 *lib. de Offic.* vbi ſententiam verſus illius ſui, valde irriſi, atque exagitati ab inimicis, conſtituit ac laudat, inquit: Vt enim alios omittam, nobis rempublicam gubernantibus togæ arma ceſsêre: neque enim reipublicæ periculum fuit grauius vnquam, nec maius odium. *Item oratione pro L. Sylla:*
C Meis conſiliis, meis laboribus, mei capitis periculis: ſine tumultu, ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu, quinque hominibus comprehenſis atque confeſſis, incenſione vrbem, internecione ciues, vaſtitate Italiam, interitu Rempublicam liberaui. *Victor lib. 7 Var. lect. c. 13.*

De Felicitate.

Solon à Crœſo Lydorum rege interrogatus, Quemnam mortalium Beatiſſimum eſſe iudicaret? Reſpondit, primò quidem Tellum Athenienſem ciuem, qui liberis auctus, pro patria apud Eleuſinam pugnando victor occubuiſſet: deinde verò Cleobin & Bironem Argiuos, qui matrem ſuam ad templum Iunonis, bobus deſtituit, plauſtro pertraxiſſent, & poſt ſacras epulas eadem nocte placida morte expiraſſent. Crœſum verò beatum dici non debere, ſed fortunatum tantum, niſi etiam benè & feliciter ex hac vita migraſſet. *Herod. lib. 1. & Plut. de Dignoſ. adul.*

De Paupertate.

D Ephialtes, cùm dux ei paupertatem exprobraret: Cur non inquit, etiam alterum dicis, quòd iuſtitiam colam? *Ælianus l. 13. de Var. hiſt.*

De Gloria, Honore.

☞ *Virtutis præmium honor eſt. Qui ergo honores non delatos aſſerunt, ereptos vindicant, ſi gloriæ ſtudium ſpectes, ad Magnanimitatem: ſi ſuæ virtutis confeſſionem & tacitum præconium, ad hunc locum pertinebunt.*

De Perſarum rege qui Magnus appellabatur, Ageſilaus Quidnam me ille eſt maior, niſi iuſtior. *Plut. de Sui laude.*

Cotys Thracum rex, vt ab Athenienſibus ciuitatem ſibi honoris ergò datam cognouit: Et ego, inquit, illis meæ gentis ius dabo. Æquauit Athenis Thraciam: ne, viciſſitudine talis beneficij parem ſe iudicando, humilius, de origine ſua ſentire exiſtimaretur. *Val. lib. 3. cap. 7.*

Phocion, Euippo vno ex illis, qui cum eo morituri erant lamentante & gemente: Non tu, inquit, præclarum Euippe ducis, quod cum Phocione occubiturus ſis? *Plut. in apophth.*

Poëta Accius Iulio Cæſ. ampliſſimo & florentiſſimo viro,

in collegium Poëtarum venienti, nunquam aſſurrexit: non maieſtatis eius immemor, ſed quòd in comparatione commu- E
nium ſtudiorum, aliquanto ſuperiorem ſe eſſe cõſideret. Quapropter inſolentiæ crimine caruit: quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur. *Val. Max. lib. 3. c. 7.*

P. Ovidius Naso ingenio excellenti poëta, paracta Metamorphoſi ſua doctrinæ ſuæ magnitudine fretus, operis finem carminibus illis clauſit, quæ oſtendunt peractum ab ipſo opus eſſe immortalis famæ, dum terrarum orbis ſtaret duraturum. Cuius iudicio euentus quoque felicitas ſatis hactenus viſa eſt reſpondere. *Fulg. lib. 3. c. 7.*

Horatius *Ode 20. lib. 2.* vaticinatur carminum ſuorum immortalitatem, dum in cygnum transformatum iri ſe, & per totum orbem volaturum oſtendit:

Abſint inani funere næniæ,
Luctuſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulchri
Mitte ſuperuacuos honores,

Martialis de ſeipſo ſic ſcribit *lib. 5. Epigr. 13.*

Sum, fateor, ſempérque fui, Calliſtrate, pauper, F
Sed non obſcurus nec malè notus eques:
Sed toto legor orbe frequens & dicitur, hic eſt:
Quodque cinis paucis, hoc mihi vita dedit.

De Dignitate, Magiſtratu.

Iphicratem Athenienſem ducem cùm rhetor quidam in concione interrogaret, quiſnam eſſet, quòd adeò ſe efferret? num eques, aut grauis armaturæ miles, aut ſagittarius, aut peltam gerens? Nihil horum ſum dixit: ſed iſtis omnibus imperare noui. *Plut. de Fortuna.*

In bello, quod contra Boëmos Albertus V. Auſtriæ dux, priùs quàm Romanis imperaret, diutiſſimè geſſit, interrogatus quem copiis præficere ſtatuiſſet: Si alium, inquit, quàm me ductorem exercitus petitis, fruſtrà me Auſtriæ ducem appellatis. *Æneas Syl. lib. 3. Com. in Panor.*

De Potentia.

Othocarus Boëmorum rex, Pruſſia ſubacta, gloriari palàm ſolebat, ſe terminos regni Boëmiæ à mari Adriatico vſque ad mare Germanicum promouiſſe, quod aliis ante ſe regibus ne per ſomnium quidem contigerit. *Dubrauius lib. 17.*

Legatum Mahometi II. Turcorum tyranni narrant, ſuperba oratione popoſciſſe à Mathia Coruino Pannoniæ re- G
gnum. Tum ille commotus: Reuertere, inquit, ad dominum tuum eueſtigiò, illíque renuncia, regnare ipſum in Græcia beneficio meo, neque diutùs ipſi benè futurum, quàm mihi libuerit. *Ioach. Cureus in annal. Sileſiæ.*

RESPECTV OCCASIONIS. VERITAS, CANDOR, INTEGRITAS.

In Conſiliis quibuſcunque.

Primò bello Punico Carthaginenſes repetantes, in quo ſtatu res Siciliæ eſſent, cum M. Attilio Regulo egerunt, vt Romam reuerſus, cum patribus de pace ageret. Quæ ſi minùs impetrari poſſet, de captiuis ſaltem cõmutandis tranſigeret, fide ab eo accepta vt Carthaginem rediret, ſi de captiuis nihil fieri placuiſſet. Ille vbi Romam venit, & vxorem & liberos à ſuo remouit complexu, tanquam Romanus eſſe deſiiſſet, iam inde ex quo in hoſtium poteſtatem venerat. Vocatis inde in curiam patribus auctor extitit, ne fœdus cum Carthaginenſibus ſancirent vllum, qui multis cladibus aliis ſuper alias fracti, ſuis iam viribus apertè diffiderent: Breui futurum, vt inuiti iu- H
gum acciperent. Nec quod ad captiuorum commutationem attineret, tanti ſe faciendum teſtatus eſt, vt plura corpora virorum fortium, pro ſe iam ſene ac penè decrepito & ob id gerendis bellis parùm vtili, Pœno reſtituerentur. Vtroque per hæc negotio infecto Carthaginem rediit. Pœni non tam viri ſanctitatem, quàm ſuam cauſam intuiti, illum variis cruciatibus vſque ad exitum torſerunt. *Sab. lib. 9. En. 4.*

Hannibal, cùm apud regem Bithyniæ Pruſiã exularet, auctórque ei committendi prælij eſſet, atque is non idem ſibi extis portẽdi diceret: An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quam Imperatori veteri, mauis credere? Si verba numeres, breuiter & abſciſsè: ſi ſenſum æſtimes, copiosè & valenter. Hiſpanias enim ereptas populo Romano, & Galliarũ: ac Liguriæ vires in ſuam redactas poteſtatem, & nouo tranſitu Alpium iuga patefacta, & Thraſimenum lacum dira iniuſtum memoria, & Cannas Punicæ victoriæ clariſſimum monumentum, & Capuam poſſeſſam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit: vniuſque hoſtiæ iecinore, longo experimento teſtatam

gloriam ſua poſtponi æquo animo tulit. *Val. Max. lib. 3. cap. 7.*

VALENTINIANVS I. à militibus Auguſtus Niceæ dictus, ſed vt collegam aſſumeret: primores ſciſcitatus eſt: Quemnam collegam imperij oporteret aſſumi? Cui ſilentibus cunctis Dacalaiphus, equitum magiſter, liberiùs: Si tuos, inquit, amas, habes fratrem: ſi rempubl. alium quære: Quo ille dicto offenſus, diſſimulato conſilio: Valentem fratrem ex Pæonia accitum ſtabulo ſuo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progreſſus Conſtantinopolim, ac ſummo omnium conſenſu (neque enim refragari audebat quiſquam) Auguſtum declarauit. *Sigen. lib. 7. Imp. occid.*

In Iudiciis.

Calliam tædiferum, propinquum Ariſtidis, inimici rei capitalis poſtulauerunt. Qui cùm crimina obiecta tractaſſent defunctoriè, hæc extra cauſam ad iudices commemorauerunt: Ariſtidem, inquiunt, noſtis Lyſimachi filium cuius magna apud Græcos exiſtimatio eſt virum vti iuſtiſſimum, ita pauperrimum. Eum Callias tamen conſobrinum ſuum, Athenienſium pecunioſiſſimus, negligit cum liberis & B coniuge premi penuria: quo multùm vſus eſt, & ex cuius apud vos auctoritate frequenter cepit fructum. Hac oratione Calias videns vehementiſſimè incenſos iudices in ſe exarſiſſe, excitauit Ariſtidem, rogauitque vt teſtimonium apud iudices perhiberet: cùm ſæpenumerò multa obtuliſſet ei, atque vt accipere oraſſet, recuſaſſe ipſum, ac reſpondiſſe: Plus gloriam dum ſibi egeſtatis cauſa, quàm pecunia Calliæ. Quippe multos oſtendi poſſe, qui copiis benè & malè vtantur: paupertatem qui egregiè ferret, eius rarum eſſe exemplum. Erubeſcere autem paupertatem illos, qui inuiti egeant. Hoc teſtimonium cùm Calliæ dediſſet Ariſtides, nemo fuit auditorum, quin ita diſcederet, eum Ariſtide vt præoptaret pauper eſſe, quàm diues cum Callia. Hoc Æſchines Socraticus literis prodidit. *Plut. in Ariſt.*

In contractibus.

☞ *Huc ea quæ ſub Fide in contractibus. Illic Fides, hic Veritas perpenditur.*

C LACON quidam, dum venditur, rogante quopiam: Eris frugi ſi te mercatus fuero? Etiamſi non me mercatus, inquit, fueris. *Plut. in Lacon.*

PERSONAS VERITATEM profiteri

DE SEIPSO.

☞ *Exempla ex ſuperioribus petantur.*

Quæſiuit quidam ex Iphicrate duce, coarguendi eius gratia, qui eſſet? Neque enim eum legionarium eſſe, non ſagittarium, non cetratum. Cui ille: Is ſum, inquit, qui omnibus his imperio & vtor. *Plut. de Fortuna.*

In bello, quod contra Boëmos Albertus V. Auſtriæ dux priuſquam Romanis imperaret, diutiſſimè geſſit, interrogatus. Quem copiis præficere ſtatuiſſet? Si alium, inquit, quam me ductorem exercitus petitis, fruſtrà me Auſtriæ ducem appellatis. *Æneas Syl. lib. 3. com. in Panorm.*

DE ALIIS V. G. DE *Veteribus, Antiquis.*

Cicero etſi ſupra modum cupiditate flagrauit gloriæ, D caruit inuidiæ tamen aduerſus alios vitio. Quippe vt teſtantur eius monumenta, effuſiſſimè & veteres & æquales ſuos celebrauit, & multa memorantur dicta eius, velut de Ariſtotele manantis eſſe eum flumen auri: & de Dialogis Platonis, Iouem ſi loqui vellet, ita dicturum. Theophraſtum aſſueuerat delicias ſuas vocare. De orationibus Demoſthenis rogatus, quam maximè probaret? Longiſſimam reſpondit. *Plutarch. in Cicer.*

Amicis.

BLOSIVS Cumanus philoſophus, cæſo Tiberio Graccho, à P. Scipione Naſica ad conſules attractus eſt. Hic rogatus de his, quæ acta erant, omnia ſe profeſſus eſt Tiberij iuſſu facturum fuiſſe. Subiiciente Naſica: Qui igitur, ſi tibi Tiberius Capitolio faces ſubdere præcepiſſet. Primùm abnuit, dicens, Hoc Tiberium iuſſurum non fuiſſe. Subinde aliis idem requirentibus, reſpondit: Enimverò ſi ille imperaſſet, non duxiſſem mihi id exequi turpe. Neque enim, niſi ex vſu eſſet populi, id temperaſſet Tiberius. Atque hic diſcrimen in præſenti tranſiuit. Cæterùm pòſt in Aſiam contulit ſe ad Ariſtonicum: cuius labefactatis fortunis, intulit ſibi ipſe manus. *Plut. in Tiberio.*

Hoſtibus.

☞ *Vide ſuprà, Aliorum bona prædicare. Hoſtium, Item infrà, Hoſtes veri, aperti.* E

VERITATIS STVDIVM reſpectu EFFICIENTIS.

QVI, QVALES, INTEGRI, VERACES, SINCERI, APERTI, Veritatis practicæ ſtudioſi.

POPVLI.

Corinthios Thucydides de ſeipſis commemorare facit, dignos eſſe, qui inſectentur alios: Nempe oportet liberè obiurgantibus hoc ipſum adeſſe. *Plut. de Diſcer. adulat.*

HEROES.

Βυζίων παῤῥησία: id eſt, Byzeni libertas, vbi qui audaciùs liberiúſque loquitur. A Byzeno quodam Neptuni filio, cui mos mira in dicendo libertate vti Stephanus commemorat Βυζίλω Scythiæ ciuitatem, vnde Byzeni. Eius gentis peculiare eſt intrepidè loqui. *Eraſ. in Adag.*

SACRI HOMINES, PROPHETÆ, SACERDOTES.

☞ *Ex Titul. Reprehenſionis libera, item Reprehenſiones aliorum ferre, non pauca exempla huc transferri poterunt.* F

Hor abbas veritatis ſtudioſiſſimus fuit. De eo tria commemorat Heraclides in ſua hiſtoria: Quòd nunquam ſit mentitus, nunquam alicui maledixerit, nunquam citra neceſſitatem locutus ſit.

THEONAS Abbas in eremo Scythiæ nunquam mentitus dicitur, cùm tamen tribus millibus monachorum præeſſet. *Marulus lib. cap. 9.*

BEON abbas, qui in Thebaïdis ſolitudine vixit, ſimiliter. *Ibidem.*

D. BERNARDVS Claræuallenſis Abbas, Apoſtolico ſpiritu ad Eugenium Pp. ſcripſit libros quinque de Conſideratione, quibus liberè & apertè in ſummo dignitatis Eccleſiaſticæ gradu conſtitutum ſui officij & Apoſtolicæ profeſſionis admonet, vt quod nomine eſſe dicitur, reipſa quoque eſſe deprehendatur, Chriſti opt. max. Vicarius Seruorum Chriſti ſeruus. Libri profectò & lectione omnium, & verè imitatione eorum, qui ouibus Chriſti præſunt, digniſſimi. G

REGES,

☞ *Ex Tit. Reges boni, huc ea quibus characterem impreſſit Veritas practica.*

Francorum Ioannes infelix quidem bello, ſed adeò à ſimulatione alienus, vt in neminem vultu aut verbo amorem præ ſe tulerit, quin eum amaret. *Auctor Chronici Francorum.*

DVCES bellici.

NEOPTOLEMVS apud Sophoclem integritatem ſuam his verbis teſtatur.

ἔφυν γ', οὐδὲν ἐκ τέχνης πράσσειν κακῶς
οὔτ' αὐτὸς, οὔθ', ὡς φασιν οὑκφύσας ἐμέ.

HECTOR, *apud Euripidem in Rheſo* ſic de ſeipſo infert:

φιλῶ σίγειν
τἀληθὲς αἰεὶ, κοὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ.

Rheſus apud eundem de ſeipſo hæc prædicat:

τοιοῦτος εἰμὶ κ' αὐτὸς, εὐθεῖαν λόγων
τέμνων κέλευθον, κοὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ. H

Epaminondas Thebanus tam ſeuerus veritatis cultor fuit, vt ne ioco quidem mentitus ſit. *Alexander ab Alexandro l. 9. capite 10.*

HANNIBAL apud regem Pruſiam exulans, cùm ei committendi prælij auctor eſſet, atque is non idem ſibi extis portendi diceret: An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quàm Imperatori veteri, mauis credere. *Val. lib. 3. cap. 7.*

Moris erat, vt qui conſalutatus conſul eſſet Romæ, quaſi aliquam gratiam referret populo, eum pro Roſtris benignè appellaret. At L. Paulus Æmilius Coſ. II. contra Perſen creatus, aduocata concione, Priorem ait ſe conſulatum, quòd honores quæreret, petiſſe: alterum quod illi quærerent imperatorem. Quare nullam ſe ipſis habere gratiam: ſed ſi per alium exiſtiment rectiùs ipſos bellum executuros, cedere ſe prouincia: ſin autem id ſibi credant, nec muneri Imperatorio ingerant ſe, rumores ne ſerant, & debitum munus præſtent in bello obedienter: nam ſi imperatori animum inducant imperare, multò quàm nunc magis ridiculos in expeditionibus fore. Hac oratione magnam ſui reuerentiam ciuibus

bus, magnam futuri expectationem impreſſit: gratulantibus cunctis, quòd prætèritis blandis ducem elegiſſent libertate
A dicendi & grauitate præditum. *Plut. in Æmil.*

Idem poſtquam in Græciam venit, in omne conſilium intentus, cùm milites ex priore licentia moræ cerneret impatientes, verbiſque multa, quid factum oportuiſſet, quaſi duces forent, inaniter iactantes, increpuit eos: dixitque, ne ſe torquerent, nec quicquam curarent, niſi vt corpus & arma ſua quiſque præſtaret expedita, gladióque more Romano vteretur vbi ſignum datum ab imperatore eſſet: nocturnas ſtationes ſine lancea agerent, quò magis eſſent intenti, & reſiſterent ſomno, quòd ingruentibus hoſtibus non valerent reſiſtere. *Plutarch. in Æmil. & Galba.*

Magnvs Sforcia ingenio natura fuit candido, adapertóque. Vnde quum dolis occultiſque aulæ artibus parum valeret, facilè in inſidias præceps dabatur: ſed ſtatim inde alleuatus reſurgebat. Stata autem ætate, propter occultas hominum voluntates, atque ora fictitia: itémque ad eludendos ſpeculatores cohibere linguam, iram frænare, ac opportunè aptéque varia perſona vti didicit: ita tamen, vt ſi quid ſimulatiùs faceret, aut diceret, à familiaribus, atque domeſticis facilè noſceretur. Natura ſiquidem eos oderat, qui animo ancipiti eſſent, multóſque receſſus & varios anfractus haberent, diſſentiente præſertim fronte, in qua præclarè apud generoſos ac probos, & fides & pudor habitarent. *Iouius in vita Magni Sforciæ.*
B

Consiliarii.

☞ *Vide ſupra, Materia reſpectu, In Conſiliis.*

Senatum Perſarum (cui intererat Crœſus) aliquando interrogarat Cambyſes, Qualis ipſe videretur eſſe vir ad patrem Cyrum? reſponderunt illi. Eum patre eſſe præſtantiorem: qui & omnia illius haberet, & Ægypti ac maris acceſſionem adiecisset. Sed Crœſus, qui aderat, ad Cambyſem inquit: Mihi tu quidem, Cyro genite, non videris adæquandus eſſe patri: quippe cui nondum eſt filius, qualem ille te reliquit. Hoc audito Cambyſes delectatus, Crœſi ſententiam approbauit. *Herod. lib. 3.*

Ivdices.

Ex eius collo, qui inter Ægyptios iudices primarium obtineret locum, numinis imago pendebat, gemmis & auro con-
C fecta, quod numen ipſi Veritatem nuncupabant. Hoc ſigno oſtendebat, iudicis cordi oríque veritatem ineſſe ſemper debere. *Ælian. lib. 14. Diod. Sic.*

Plinivs iunior, Aſiæ præfectus ſub Traiano, Chriſtianis omnibus eo tempore exoſis, & impietatis nomine accuſatis, luculentiſſimum innocentiæ teſtimonium dedit, Traianúmque ad clementiam traduxit. Quod ex ipſius epiſtola videre licet.

Apud Alexandrum Seuerum Imp. tantum religionis auctoritas ac reuerentia valuit, vt iudicatas a ſe cauſas, a Pontificibus atque auguribus retractari, atque aliter, quam ipſe iudicaſſet, terminari pateretur: minimè dedecori ſibi arbitratus, in iis, quæ ad religionem pertinerent, imperatoriam maieſtatem ſacerdotum auctoritati cedere. *Fulg. lib. 1. c. 1.*

Legati.

☞ *Titul. Reprehenſionis libera, Qui Legati. huc quoque referendus.*

D Democritvs Abderites, quum pro Athenienſibus apud Philippum legatione fungeretur, liberéque loqueretur, Philippus: Annon metuis, inquit, ne tibi caput iubeam amputari? Non, inquit, nam hoc ſi mihi abſtuleris, patria ipſa mihi immortale pro hoc reponet. *Max. ſerm. 41.*

Dercyllides Lacedæmonius, miſſus à Spartano populo ad regem Pyrrhum legatus, cùm eum Pyrrhus grauibus verbis vrgeret, vt Lacedæmonij Cleonymum regem, quem expulerant, in regnum reciperent: nulla illius dignitatis ratione habita reſpondit: Si Deus es, nobis, qui iuſtam cauſam fouemus, minimè timendus es: ſin homo, tantoperè nobis à te formidandum non eſt. *Plut. in Lacon.*

Germanorum legati gladium Alexandro Magno obtulere. Quos conuiuio adhibitos, cùm Alexander, Quidnam maximè timerent (ratus, Se dicturos) interrogaret: Nihil aliud, rex præſtantiſſime (inquit) quàm ne cœlum in nos ruat. *Auent. lib. 1. Boiorum.*

C. Fabricivs à Rom. legatus ad Pyrrhum miſſus, ab eo rogatus eſt, vt inter duces atque amicos ſuos primum vellet accipere locũ. Is ei in aurem inſuſurrauit: Non hoc Pyrrhe, ex re tua fieri poſſet. Nam qui nunc virtutem mirari te ſuſpiciunt, téque amant, ac colunt, cum me experti eſſent, à me potiùs, quam à te regi cuperent. *Fulg. lib. 3. c. 7. ex Plut.* B

C. Pompilivs à ſenatu legatus ad Antiochum miſſus, vt bello ſe, quo Ptolemæum laceſſebat, abſtineret, tabellas ſenatuſconſultum continentes tradidit. Quas vt legit Antiochus, dixit, Se cum amicis collocuturum. Ibi Pompilius virga ſolum, quo inſiſtebat, denotauit: Et priùs (inquit) quàm hoc circulo excedas, da reſponſum, quod ſenatui referam. Continuò rex affirmauit fore, ne amplius de ſe Ptolemæus rex quereretur. *Val. lib. 6. c. 4.*

Geminivs miſſus à M. Antonij amicis, rogatũ Antoniũ, caueret, ne abrogaretur ſibi imperiũ, & hoſtis populi Romani declararetur, iuſſus, quamobrem veniſſet, inter cœnandũ expromere: cætera, ait, ſobrij quærere ſermocinationem: vnum verò ſe & ſobrium ſcire, & temulentum, omnia recta fore, ſi abſceſſiſſet in Ægyptum Cleopatra. *Plut. in Antonio.*

Teſtis eſt Cornelius Tacitus, veniſſe Friſiorum oratores Romam, & in conſeſſum publicum præſidente Nerone introductos, vidiſſe peregrino habitu inter Romanos ſedere E
gentium oratores externarum: & interrogantes, Qui eſſent? F
cur multis ſtantibus illi ſederent? reſponſum eſt. Hoc fidei datum gentium, à quibus erant miſſi. Tum ipſi Friſij iniuſſi ſedes ſibi delegerunt, præfati Germanis nullam gentem fide præſtare. Imperator vtrumque legatum ciuitate donauit. *Cranz. lib. 13. Sax. c. 7.*

Exploratores.

Exploratores Iſraëlitarum XII. in Chananæam miſſi, timore eorum populorum correpti, cum rediſſent, Iſraëlitis diſſuadere cœperunt, ne terram illam inuaderent: feracem eſſe quidem, verùm populum robuſtiſſimum & immani ſtatura quoſdam etiam Enaquinos, hoc eſt, gigantes, cum quibus collati ipſi, ſibi locuſtæ eſſe viderentur. Solus Caleb & Ioſuë veritatem nunciarunt, populúmque ad terram inuadendam animarunt, quod duce Deo facilè eos eſſent ſuperaturi. *Num. 13. 14. & 15.*

Rhetores.

Æschines orator, cùm orationem ſuam (quam aduerſùs Cteſiphontem habuerat) Rhodi publicè legiſſet, & admirantibus Rhodiis, quonam modo tanta facundia conuictus fuiſſet? Atqui, inquit, nulla vos teneret admiratio, ſi De- G
moſthenem contra hæc differentem audiſſetis. *Philoſtrat. in Sophiſtis, & Plinius lib. 7. c. 30.*

Lycvrgvs orator lingua vtebatur ex generis claritudine libera. At cùm Athenienſes aliquando concionantem non ferrent, exclamauit, cùm exploderetur: O flagrum Corcyræum, quam multis talentis vales. *Plut. in vita Lycurgi.*

Poetæ.

☞ *Conſule Titul. Satyricorum.*

Philosophi.

Quum Alexander Magnus ad Diogenem veniſſet, eúmque ſalutaſſet, percontatus eſt Diogenes Quiſnam eſſet? Quúmque ille reſpondiſſet: Ego ſum Alexander ille rex. At ego, inquit, Diogenes ille canis. Interrogatus, Cur canis vocaretur. Quoniam, inquit, dantibus blandior, non dantibus oblatro, malos etiam mordeo. Vocatus aliquando ad cœnam, negauit ſe venturum. Roganti cauſam: Quoniam, inquit, heri mihi non ſunt actæ gratiæ, Exiſtimabat ſibi deberi gratiam, H
quia nuſquam iret aſymbolus, ſed philoſophiæ ſermonibus paſceret conuiuatoris & conuiuarum animos. *Laërt. lib. 2.*

Demonax Hadriani tempore philoſophus inſignis, inter alias animi dotes & continentiam ſeruaſſe, & veritatis amantiſſimus fuiſſe dicitur. *Volat. lib. 5. Anthrop.*

Ammonivs Alexandrinus, & (*Euſeb. lib. 6. hiſt. Eccleſ. teſte*) Chriſtianus, tam ſtudioſus veritatis fuit, vt nunquam mentitus ſit. *Volat. lib. 13. c. 3. Anthropologia.*

Historici.

Lex Hiſtorico data talis: Ne quid falſi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit, ne qua ſimultatis. *Polyd. lib. 3.*

Philippvs Cominævs *l. 4. Comment.* de ſuiſmet ſcriptis ait: Qui lecturi ſunt aliquando iſta, iudicabunt, vt eſt credibile, vel parum fideles & integros fuiſſe Principes, de quibus loquor, vel me criminari illos & vituperare. Certè nullius honorem aut exiſtimationem velim per me violari: ſed vt hiſtoriæ ſua conſtet veritas & ordo, non fuit integrum, ea quæ dixi, ſilentio præterire.

IVRECONSVLTI.

A ANTISTIVS LABEO, qui cum Cæſare Auguſto vixit, Trebatij Teſtæ diſcipulus, non Iuris modo, ſed totius quoque antiquitatis, omniúmque artium peritiſſimus, & planè polyhiſtor, vt refert Gellius, Auguſto non admodum carus, propter magnam ingenij linguæque libertatem. *Viues in Auguſt.lib.2.Ciuit.Dei,c.11.*

HOSTES.

EVRYSTHEVS regis captiuus, erga Alcmenam laudat Herculem, vt virum fortem, *Apud Eurip.in Herac.*

ϗ γδ' ἐχθρὸς ὢν
ἀκούεταί γε καλῶς χρηστὸς ὢν ἀνήρ.

Quamuis hoſtis, audiet tamen bene, vir bonus exiſtens.

Ageſipolis Spartanorum rex, cùm Athenienſes querimoniarum, quas cum ipſo mutuas habebant, arbitram delegiſſent Megarenſium ciuitatem: Turpe, inquit, ſi Megarenſes meliùs norunt, quid iuſtum ſit, quam hi, qui ſe Græcorum duces ac rectores præſtiterunt. Ab ipſis igitur quibuscum litem habebat rex, voluit finiri diſſidium. *Plut.in Lacon.*

B CÆCILIVS METELLVS, Scipionis, quem viuum oppugnauerat, morte doluit, filiiſque ſuis eius lectum iuſſit ſubire. Diis autem memorauit, Vrbis cauſæ gratias ſe agere, quod alibi non eſſet Scipio natus. *Plut.in Apoph.*

L.CORN. SYLLA in colloquium de pace cum Archelao Mithridatis copiarum duce venit. Exorſus orationem Archelaüs, poſtulauit à Sylla, vt expeditione relicta Aſiana & Pontica, ad bellum ciuile contra Marium proficiſceretur: Regem ei argenti, nauium, militum quantum vellet præbiturum. Excipiens Sylla hortatus eſt eum, Mithridatem vt relinqueret, ipſe loco illius regnaret, appellaturum ſe cum ſocium & amicum, ſi claſſem regis ſibi tradidiſſet. Proditionem Archelao deteſtante: Et tu, inquit, Archelaë, qui Cappadox es & regis ſeruus barbari, aut ſi mauis amicus, recuſas præmiis propoſitis tantis ſubire turpitudinem: apud me verò Romanum Imperatorem & Syllam, mentionem audes facere de proditione? quaſi non ille ſis Archelaüs, qui Chæroneæ exigua cum manu de centum & xx. millibus militum fugiſti: inde duos dies in Orchomeniorum delituiſti

C paludibus, atque infeſtam Bœotiam ob cadauerum ſtragem reliquiſti? Tum immutatus Archelaus orauit eum ſupplex, bellum vt componeret, pacémque præſtaret Mithridati. Eius poſtulatis annuit Sylla. *Plut.in Sylla.*

BALDVINO III. Hieroſolymorum rege mortuo, Noradinus Turcorum princeps belli coſiſſimus, cùm ad irrumpendum, dum exequiæ pararentur regi, à ſuis inſtigaretur, dixiſſe fertur: Compatiendum eſt, & humanè indulgendum iuſto eorum dolori, eò quòd principem amiſerint, qualem reliquus non haberet orbis. *Tyrius.*

PRÆCEPTORES.

PLVTARCHVS euecto ad imperij dignitatem Traiano diſcipulo ſuo, ita ſcripſit: Tuæ virtuti, & fortunæ gratulor meæ: ſi tamen, quem probè meruiſti, geſſeris rectè. Alioqui te periculis, & me obtrectatorum linguis expoſitum iri non dubito: & ignauiam Imperatorum Roma non ferat, & ſermo populi diſcipulorum offenſas delegare ſoleat doctoribus. Ita Seneca Neronis ſui vitio detrectatorum linguis vellicatur, Adoleſcentium ſuorum vertit in Quintilianum temeri-

D tas, & Socrates in pupillum ſuum fuiſſe indulgentior culpatur. Tu verò cuncta rectè geres, niſi à teipſo deſciueris: ſi primum tete compoſueris, ſi omnia retuleris ad virtutem, ita rectè tibi procedent cuncta. Politicas & morales virtutes tibi deſcripſi. Quibus ſi obtemperaueris, Plutarchum viuendi habebis auctorem. Alioquin epiſtolam hanc teſtem appello, non pergere in perniciem te imperij, *auctore Plutarch.in Præceptis politicis.*

QVO CONSILIO, QVA OCCASIONE.

Cauſa

ANIMANDI SVOS.

HOMERVS Vlyſſem finxit, amicus eius ad ſtrepitum & fluctus apud Charybdim trepidantibus, ſubiicientem prudentiam & virtutem ſuam:

Haud etenim grauiora premunt diſcrimina, quàm cùm
Vis nos vaſta cauo tenuit Cyclopis in antro:
Eripuit tamen hinc mea vos prudentia méaſque.

Neque enim auram popularem captantis eſt, neque ad oſtentationem declamantis ea laus, neque plauſum vel popyſma poſtulantis, ſed virtutem & ſcientiam bene ſperandi amicis pignus dantis. Quippe magni momenti dubiis temporibus eſt ad ſalutem, viri vſu imperatorio & ſolertia præditi gloria & fides. *Plut.de Laude ſui ipſius.* E

CYRVS in diſcriminibus & in acie iactabundus erat: alias non magniloquus. *Plut. de Sui laude.*

ALEXANDRVM apud Arbelas totius certaminis aleã cum Perſis ſubiturum, plerique ex amicis adeuntes grauiùs milites Macedonas accuſabant, qui in tentoriis ſermones ſererent depaciſcerentúrque, nihil ſe hoſtilium ſpoliorum in regiam relaturos, ſed ſibi ea omnia vendicaturos. At is latè; quæ dicerentur accipiens: proſpera (inquit) nunciatis; vincere cogitantiũ iſta ſunt conſilia. Quum verò hoſtiles copiæ myriadas viderentur centũ excedere, hoc eſt, decies centena hominum millia, identidem Alexandro ingeſſêre milites, *ὦ βασιλεῦ, θάῤῥει καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων· αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸν γράσον οὐχ ὑπομένουσι.* Confide rex, neque pertimeſcas hoſtiũ multitudinem: ipſum enim graſum non perferent hoc eſt, hircum qui ſub alis noſtris latet. Hinc nata parœmiæ ſpecies, vt qui primo funduntur impetu, fuganturque priùs F quàm intra teli iactum veniant quodammodo, ne graſum quidem dicantur pertuliſſe. *Cælius l.24.c.18.Antiq.Lect.*

Cùm Antigonus II. Macedonum rex cum claſſe apud Andrum eſſet, & militum vnus hortaretur, vt inde abiret, quia hoſtium claſſis nauium numero maior appropinquare dicebatur, vt qui ingentis animi plenus erat Antigonus reſpõdit, & me pro quanto nauium numero cenſes? *Plut.in apopht.* At *com.de Suiipſius laude,* pro Andro Coum legit.

Lacedæmoniorum rex Ageſilaus in prima iuuenta, cùm non ſine ingenti Græcorum omnium trepidatione grauis fama maneret, Perſas ingenti exercitu in Græciam traiecturos: ciuibus ſuis paruo exercitu obtulit ſe non defenſurum modò patriam, ſed in Aſiam quoque traiecturum, atque inde de Perſis aut victoriam, aut honeſtam pacem reportaturum. Huius animi fiducia freti Lacedæmones, decem millia armatorum ei dederunt. *Plut.*

HOSTEM TERRENDI.

IPHICRATES, cùm in procinctu aduerſus barbaros ſtaret, veteri ait ſe, ne Iphicratem ignorarent, quòd nomine ſolo conſternaret hoſtes. *Plut.in Apopht.*

PROBVS Imp. Narſetis Perſarum regis oratoribus, qui G cum ingentibus donis ad ſe miſſi erant, dixit, vt regi ſuo referrent mirari Probum, quod è tantis rebus, quæ ex præda Probæ futuræ erant, iiſque bene vſurus eſſet, tam paruam ad ſe partem miſiſſet? Hac animi confidentia Perſæ moti, præ formidine pacem petierunt. *Fulg lib.3.c.2.*

MAGNVS SFORCIA, miſſus à Ioãna Neapolitana regina cum validiſſimis copiis, vt vrbem Romam impotenti Braccij Montonenſis (alij Peruſinũ vocant, qui anno 1418. omnem Pontificis ditionem occupauit) dominatu liberaret, ad promerendam eo inſigni beneficio gratiam apud Martinum V. Pontificem inter Appiam & Latinam portam caſtra locauit. Inde cum Braccium, vel miſſa per præconem cruenta ad eum chirotheca, vt iuſto prælio certaretur, fruſtrà prouocaſſet: ſupra Oſtiam demùm Tyberi põte conſtrato exercitum traduxit, tanta animi magnitudine victoriæque fiducia, vt dubitãtibus ſciſcitantibúſque præfectis, an vllum haberet amicum, à quo commeatum eſſet petiturus? cõprehenſo gladij capulo reſponderit: Hic viris & fortibus omnia feliciter expediet, H atque ita pontem reſcindi iuſſerit. Ad eius rei famam adeò mente commotum fuiſſe Braccium ferunt, vt diffiſus populo Romano, nec conclamatis quidem vaſis, multiſque relictis impedimentis per Miluium pontem ſe proriperet, atque inde reſciſſa pontis parte, ne hoſtis inſequi poſſet, in Vmbriæ fines citato agmine deferretur. *Iouius in vita Sforciæ.*

CONSOLANDI.

Poſt Socratis mortem, cùm permulti illius familiares in cœtu quodam triſtarentur, Plato præſens poculum cepit, omnéſque illos bono eſſe animo hortatus eſt: quia vires ſibi regendæ ſcholæ ſufficerẽt, ac Apollodorũ poculo prouocauit. Qui dixit, quod libentius ac ſuauiùs veneni calicem à Socrate exciperet, quam ab ipſo vini poculum. *Athen.lib.11.c.12.*

PHOCION cæterà quidem placidus fuit: at damnatus, cum aliis in rebus multis animi magnitudinem demonſtrauit, tum vni ex ſociis Euippo, qui cum eo rei capitalis damnati erant, eiulanti & grauiter mœrenti: Quid ais, inquit, non præclarè agi putas tecum, qui mortem cum Phocione oppetis? *Plut. de Sui laude.*

VENIA

Veniæ impetrandæ.

Sic Supplices.

A Dion Syracuſanus à tyrannide Dionyſij liberauerat. Illi ingrati, Heraclidis nauarchi ſuaſu xxv. prætoribus creatis, Dionem ignominioſè vrbe expulerunt. Victi autem à Nypſio Dionyſij Duce, Dionem denuò ſupplices aduocarunt. Ille hoſtes in arcem compulit. Heraclides & Theodotes vltrò dediderunt ſeſe Dioni, culpam fatentes orantéſque eum, vt benigniorem in ipſos præberet ſe, quàm in ſe fuiſſent ipſi. Decere Dionem virtute omni alia præditum incomparabili, iræ quoque imperare aduerſus ingratos: qui de qua antè cum eo contendebant, nunc vinci ſe virtute fateantur. Hæc illis precantibus, Dion veniam clementer, reclamantibus licèt amicis, conceſſit. *Plut. in Dione.*

Dignitatis acqvirendæ.

P. & Cn. Scipionibus in acie Punica oppreſſis, P. Scipio quartum & vigeſimum annum agens, virtutis ſuæ confidentia, iturum ſe Carthaginem pollicitus eſt, nec patris, nec patrui funeribus à Reipublicæ ſtudio auerſus. *Valer. Maxim. lib. 1 3 cap. 37.*

M. Cato decem annis poſt conſulatum cenſuram petiuit. Eam petitionem ferè nobiliſſimi quique & principes ſenatus B premebant. Æſtuabant enim inuidia patricij, quòd ſuggillari putarunt nobilitatem hominibus nouis, ad ſummum honorem & poteſtatem aſpirantibus: improbi verò ſuarum libidinum ſibiipſi conſcij, & moris veteris violati, auſteritatem eius exorabilem in ſumma poteſtate & triſtem verebantur futuram. Itaque coitione facta ſeptem à ſe ſubornatos Catoni competitores in campum deduxêre. Hi penſantes plebem, bonam ſpem, tanquam placidam quærenti, & remiſſam oſtendebant cenſuram. Contrà Cato nihilo lenius agebat, imò apertè pro Roſtris minitans malis vociferánſque magna luſtratione ciuitati opus eſſe conſulere multitudini, ne leniſſimum, ſi ſapiant, ſed acerrimum diligant medicum. Eum ſe eſſe, & ex Patriciis vnum L. Valerium Flaccum: illo enim ſi ſolo collega ſperare, & mollitia velut hydra execta atque aduſta, operæpretium facturum: reliquos videre quoſque molientes, malè cenſuram gerere, quòd eos qui geſturi eam ſint rectè expaueſcant. Atqui tam celſus erat, & celſis dignus ducibus populus Romanus, vt non horreret terrores eius & ſupercilium, ſed mites illos & magnam lenitatem C oſtentantes repudiaret: deſignaret autem cum Catone Flaccum, quaſi non candidatum illum cenſuræ, ſed cenſorem iam & præcipientem audiens. *Plut. in Canon.*

Rodvlphvs, ſacræ militiæ Teutonicæ in Boruſſia magiſter, cum ſeptem millibus bellatorum fuderat duodeuiginti Polonorum millia. Fuit victoria illa inſignis, ſed ob mortem Ducis minus læta. Agitatum eſt non multò pòſt de nouo magiſtro reficiendo in demortui locum, vbi quum ſuffragia multitudinis variarent, nec in vnum aliquem plurium ſtudia inclinarent conceſſa eſt vni facultas eligendi ex omni numero, quem vellet, modò digniſſimum tali honore iudicaret. Fertur quiſquis fuit ille, cui talis poteſtas obtigit, ſibi magiſterium arrogaſſe: publicè teſtatus, nullum credere ſe einſmodi honore digniorem. Nam quo animo forent alij, parum ſe exploratum habere, ſuum ſibi animum ſatis notum eſſe: quippe qui omni tempore optauerit aliquid ſibi dari, quapropter inſigniter totum religionis nomen premeretur. Tenuit ille einſmodi Adagio, vt vniuerſa multitudo reproba D uerit. *Æneas Sylvius cap. 29. Europa: & Sabell. lib. 6. Enn. 19.*

Germani Robertum Palatinum Rheni Venceſlao Ignauo ſubſtituerant. Eo mortuo rurſus comitia indicuntur. Ad quæ cùm Sigiſmundus Rex Hungariæ, tanquam Marchio Brandeburgenſis, qui vnus Electorum habetur, veniſſet, dignitatiſque Regiæ gratia primus ſententiam eſſet rogatus de Cæſare nominando, ſe ipſe nominauit: Me, inquiens, ego noui, alios non itidem, an æquè atque ego imperio orbis digni ſint, præſertim in tanto rerum motu, quo Italia quoque ſchiſmate ibi durante plurimùm laborat. Mirati hanc tam liberam & apertam Sigiſmundi vocem cæteri Electores, communique aſſenſu illam approbantes, ipſum Sigiſmundum, Venceſlai fratrem, Cæſarem conſalutarunt. Qui vt oſtenderet, non tam ſe honoris ambitioſum, quàm laboris pro republica Chriſtiana ſubeundi cupidum eſſe, vt illam videlicet in priſtinum ſtatum, erroribus & ſchiſmate ſublatis reduceret, laborioſiſſimam peregrinationem obiit, qua magnam partem Europæ peragrauit, dum Italos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, & alias nationes ad concilium Conſtantiæ in Germania celebrandum contrahit. *Dubrauius lib. 23.*

B

VERITATIS PRACTICÆ ACCIDENTIA.

Videlicet

Frvctvs præmivm.

Dignvm. Vt est

Dei fauor.

Ad Danielem prophetam, dum populi & patrum peccata confitetur, Gabriël Angelus aduolaſſe dicitur, & eidem liberationem eorum de Babylonica ſeruitute mox futuram nunciaſſe. Ex quo apparet, humiliter confitenti præſtò eſſe Angelorum miniſteria, & eundem his internunciis Deo reconciliari, & de peccati iugo ad innocentiæ libertatem reuocari. *Marulus lib. 4. cap. 11. ex Dan. 9.*

Abſolutio.

Apud Athenienſes ſi reus capitis pœnam liberè iudicibus faſſus eſſet, vel dimittebatur, vel pecunia mulctabatur. Nec res vlla magis Socrati obfuit, quàm quòd philoſophica libertate nec fateri culpam, nec pœnam deprecari voluiſſet.

Priuerno capto, interfectiſque qui id oppidum ad rebellandum incitauerant, Senatus Rom. indignatione accenſus conſilium agitabat, quidnam ſibi de reliquis quoque Priuernatib. faciendum eſſet. Ancipiti igitur caſu eorum ſalus fluctuabat, eodem tempore & victoribus & iratis ſubiecta. Cæterùm cùm auxilium vnicum in precibus reſtare animaduerterent, ingenui & Italici ſanguinis obliuiſci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus, quam pœnam mereretur? cum reſpondiſſet: Quam merentur, qui cum ſe dignos libertate iudicarent, arma ſumpſerunt, exaſperatos P. C. animos verbis inflammauerat. Sed Platius conſul fauens Priuernatum cauſæ, regreſſum animoſo eius dicto obtulit: quæſiuitque, qualem cum eis pacem habituri Romani eſſent impunitate donata? At is conſtantiſſimo vultu: Si bonam dederitis (inquit) perpetuam: ſi malam, non diuturnam. Qua voce perfectum eſt, vt victis non ſolum venia, ſed etiam ius & beneficium Rom. ciuitatis daretur. *Val. 6. c. 2.*

Herodes Antipatri Iudææ præfecti F. xv. annorum Galilææ præfectus, Latronum, duce Ezechia cæſo, magnum ſibi nomen comparauit. Id ægrè ferentes Iudæi, præſertim cum in vrbe omnia ex Antipatri ſententia gererentur, & Hircanus nomen tantum regis haberet, poteſtas omnis penes Antipatrum & filium eius Phaſaelum eſſet: Hircano perſuadent, vti ad cauſam dicendam Herodem vocaret, accuſantibus eum latronum, quos indicta cauſa occiderat matribus, Herodes armata manu ad iudicium venit: Ibi omnibus metu ſilentibus, Sameus Phariſæus, vir pius & iuſtus, exurgens, Herodem imprimis reprehendit, qui armatus in iudicium veniſſet, non tam rationibus quàm armis ſeſe defenſurus. Deinde verò regem ipſum Hircanum & Iudæorum ſenatores, qui tantam licentiam Antipatro eiúſque filiis permiſiſſent, & non obſcuram ad regnum occupandum viam dediſſent. Prædixit item fore, vt ab hoc ipſo reo, quem nunc abſoluerent, miſeris modis torquerentur. Id quod non multò pòſt accidit. Quoniam Herodes iudicij huius inuidia contra Hircanum arma mouit, & à Senatu Rom. rex appellatus, omnes eos qui ei iudicio interfuerãt, trucidauit ſoli Semeo propter libertatẽ dicendi pepercit: ſimul etiam quoniam auctor fuerat Hieroſolymitanis Herodem recipiendi, quod propter populi peccata hæc diutius accidere aſſereret. *Ioſeph. l. 14. c. 18.*

Philippenſi acie victis Bruti mulieribus, erat Lucilius quidam inter M. Bruti amicos vir bonus. Hic equitum cateruam barbarorum cernens in conſectando cæteros negligentes in Brutum autem effuſis ſe ferentes habenis, ſtatuit periculo ſuo illos inhibere: paululúmque à tergo relictus, ipſe Brutum ſe eſſe indicauit: & fidem faciebat, quia orauit, ad M. Antonium vt ducerent ſe: quaſi Cæſarem timerent, & fideret illi. Hi præda ſua ouantes, & mirificam fortunam rati ſuam, abduxerunt illum diei iam ſero, prætermiſſis certis ex ſuis ad Antonium nunciis. Lætus ille proceſſit ducentibus obuiam: aliique qui viuum attrahi, audierant Brutum, accurrerunt, partim eius miſerantes fortunam, partim illa gloria ducentes indignum, qui lucri cupiditate præda factus foret barbarorum. Cum appropinquarent, ſubſtitit Antonius ſuſpenſus, quemadmodum Brutum exciperet. At Lucilius ad eum adductus fidenti animo: M. Brutum, inquit, Antoni, nemo cepit,

neque ceperit hoſtis. Dij meliora, quàm vt tantopere virtutem calcet fortuna. Verùm ille reperitur viuus, vel certè, vt
A illo dignum eſt, mortuus. Ego verò militibus tuis impoſui, atque adſum, nihil huius rei cauſa ſufferre acerbi recuſans. Sic fato Lucilio, omnibúſque obſtupefactis, Antonius in illos, qui adduxerant eum, intuitus: Nempe iniquè, inquit, fertis commilitones, quod errore iſto arbitremini vobis illuſum. Verum habetote cariorem vos, quàm quærebatis, reperiſſe prædam: quippe dum hoſtem quæritis, adduxiſtis nobis amicum. Nam ego Bruto incertus ſum herclè quid facerem viuente. Tales verò amicos malim adipiſci, quàm hoſtes. Ita locutus, & Lucilium complexus, commendauit eum tunc vni amicorum, eóque deinceps fido & firmo ad omnia perpetuò vſus eſt. *Plutarch. in Bruto.*

C. MEVIVS centurio Auguſti Cæſ. cùm Antoniano bello ſæpenumerò excellentes pugnas edidiſſet, improuiſis hoſtium inſidiis circumuentus, & ad M. Antonium Alexandriam perductus, interrogatúſque quidnam de eo ſtatui deberet? Iugulari me, inquit, iube, quia non ſalutis beneficio, nec mortis ſupplicio adduci poſſum, vt aut Cæſaris miles deſinam, aut tuus eſſe incipiam. Cæterùm quò conſtantius vitam contempſit, eò faciliùs impetrauit. Antonius enim virtuti
B eius incolumitatem tribuit. *Val. l. 3. c. 8.*

Vir Prætorius ſtupri virginibus Veſtalibus illati inſimulatus, dubia etiamnum cauſa, & incertis quæſtionibus atque tormentis, de ſemet facinus profeſſus, liberæ confeſſionis cauſa, reliquis in comitio virgis ad necem vſque cæſis, ab Imp. Domitiano in exilium miſſus fuit. *Suet.*

Seuerus Imp. poſteaquam Nigrum prælio vicit, cóſque damnare inciperet, qui illius partes ſecuti eſſent: Craſſius Clera ſenator accuſatus, id ſe feciſſe non negauit, imò liberrimè oſtendit, cùm caſu eueniſſet, vt partes Nigri ſuſtineret, neceſſariò quod eis ſors obtuliſſet ſe ſecutum eſſe: ipſum etiam Seuerum noluiſſe quenquam eorum, qui cum eo erant, & ſuam cauſam defenderent, proditorem ad alios transfugere. Seuerus licentiam hominis admiratus, libertatémque loquendi, dimidiam ei partem bonorum conceſſit. *Arodius ex Dionis Seuero.*

Decimo anno Leonis Magni Imp. Iſocaſius, quæſtor Antiochiæ, idémque philoſophus, delatus eſt apud Imperatorem, quòd Græcam religionem teneret. Is cum examinari iuſſit apud præfectum vrbis Conſtantinopolis. Cum ergo
C manibus poſt tergum reuinctis adduceretur, ita eum præfectus vrbis Poſæus allocutus eſt: Vidéſne Iſocaſi, quo habitu ades. Reſpondit ille: Video, neque miror: homo enim in humanam deueni calamitatem. Tu verò ita mihi ius dicito, ſicut me collega ſolebas dicere. Imperator re cognita, lætus cum domum remiſit. *Cedrenus.*

Ruſticiana Romana mulier, vltura patrem Symmachum (quem Theodericus rex Gothorum cum Boëtio eius genero infecerat) ſuis ciuibus auctor fuit poſt regis interitum, vt ad abolendam Barbari memoriam eius ſtatuæ tollerentur e medio. Id poſtea facinus, maieſtatis accerſita apud Totilam eiuſdem gentis regem, tam conſtanter confeſſa eſt, vt barbarus eam miratus, etſi cauſam improbaret, tantam tamen indolem venia dignam cenſuerit. *Sab. l. 3. c. 6.*

POMPONIVS LÆTVS incidit Romæ in maximum diſcrimen, quòd cum Callimacho, Platina & aliis quibuſdam, non vulgari eruditione viris, in Paulum Pontificem Max. coniuraſſe putabatur. Eſtque iam peregrè profectus ea de cauſa ſub cuſtodia Romam deportatus. In quæſtione datum eſt illi noxæ, quòd ſibi & permultis adoleſcentibus, qui litterarum ſtudia affectarent, nomen immutaſſet. Nam pro Petro Pompo-
D nij nomen ſumpſerat, antiquitatis ſtulto amore. Cæterum in tanto diſcrimine, nihil æque illi profuit ac liberum ingenium. Homo enim ſimplex, ac nihil mali cogitans, appellatus de Pomponij nomine, à Vianeſio Antiſtite, qui quæſtioni præſidebat: Quid, inquit, tibi & Paulo Pontifici, ſi mihi fœniculi nomen indidiſſem? Cuſtodia inde eductus, per XXIIX. annos Romæ docuit. *Sabellicus in eius vita.*

Vita.

CALEB & IOSVE veritatis cauſa Dominus è DC. millibus Iudæorum ſolos, ne in deſerto perirent, ſeruauit. ☞ *Vide Tit. Pœna mendacij.*

ACHIOR Ammonitarum dux petente Holopherne duce Nabuchodonoſoris regis, vt ſibi narraret, qui & quales Iudæi eſſent, qui ſoli ex omnibus occidentalibus ſibi obuiam venire neglexiſſent: veritatem dixit, & Iudæos inuictos ſemper fuiſſe aſſeruit, ſi Dei ſui præceptis paruiſſent. Eáque pro- E
pter non priùs armis illos vinci poſſe, quam contra Deum patrium deliquiſſent. Ea voce offenſus Holophernes, Achiorem vinctum Bethuliam duci iuſſit, & Iudæis tradi, vt quandoquidem tantum Iudæorum Deo fideret Nabuchodonoſoris enſe vna cum Iudæis funditus periret. *Iudith. 5. & 6.*

Mors.

IOANNES DINVS, Ioannem Coſtanum Burgundionem accuſarat, compellatum ſe ab eo dicens, vt accepta grandi pecunia venenum perferret, quo Carolus Comes Caroleſius (dux Burgundiæ) de medio tolleretur. Is poſteaquam Coſtanum ſecuri percuſſit, Dinum quoque ad ſe vocatum interrogauit: Si Coſtanus pecuniam quã promiſerat præſtitiſſet, an eum accuſaturus fuiſſet? Cui Dinus, fretus indultum iri, palam faſſus eſt: Se eum non detecturum. Quamobrem Comes iuſſum Dinum Chriſtiano more ſacerdoti crimina ſua fateri, eadem hora ipſum quoque ſecuri percuſſit. Iuſta, & veloci mercede ei data duarum proditionum, erga amicum & principem. *Fulgoſ. lib. 5. cap. 6.*

Libertas.

SANCIO Caſtellæ & Nauarræ rege dum ſororum regno inhiat per inſidias cæſo, Aldefonſum eius fratrem, apud Almenonem Maurum Toleti exulantem, Caſtellani & Nauar- F
renſes regem dixerant, quem propter ingenij acutum & animi robur Mauri ſuſpectum habebant. Dubitantibus amicis, vtrum Almenoni rem detegeret necne, veritis, ne ad iniqua pacta adigeretur, confidens in Domino reſpondit: Almenon honorificè me recepit, & neceſſaria liberaliter miniſtrauit, & vt filium me tractauit: quomodo eum celare potero ea quæ Dominus mihi fecit? Itaque ei quicquid per nuncios acceperat, reuelauit, etſi Almenon hæc omnia iam reſciuerat, & omnium viarum tranſitus fecerat diligentiſſimè obſeruari, vt ſi ſe inſcio abiret, caperetur. Proinde, Gratias, inquit, ago Deo altiſſimo, qui me ab infamia liberare, & te à periculo voluit cuſtodire. Si enim me inſcio aufugiſſes, ſeruitutem aut mortem nullatenus euaſiſſes. Nunc autem vade, & accipe regnum tuum, & de meo accipe aurum, argentum, equos & arma, quibus poſſis tuorum animos conciliare. Iuramentum inſuper de Toletano regno non inuadendo & ſibi & filio ſuo primogenito Iſſem præſtare coëgit. *Rodericus Toletan. lib. 6. reg. Hiſp. cap. 20.*

ADOLPHVS priuſquam eligeretur in Romanorum regem, quinque ducis Brabantiæ ſatrapas prælio vicit. Captus ipſe, G
& rogatus a Duce, Quis eſſet? Comes ſum, inquit, Naſſouiæ, rerum Dominus non magnatum. At tu quis es? Sum, reſpondit, dux Brabantiæ, quem bello perſecutus es aſſiduo, & cui quinque duces ſtrenuiſſimos occidiſti. Tum Adolphus; Miror, inquit, quomodo enſem meum euaſeris, quem in te acueram, quum te præ omnibus occidere voluerim. Dux Brabantiæ audiens liberam hominis vocem, liberum dimiſit: muneribúſque inſuper ornatum, in familiaritatem ſuam accepit. *Cuſpin. in Adolph. Imp.*

Laus, Commendatio.

MANDANES Gymnoſophiſta, cùm Alexandri nuncij eum ad Iouis filium vocarent, reſpondit: Nec illum Iouis filium eſſe, nec magnæ parti terrarum imperare: nec ſe illius donis permoueri, nec minas timere. Vnde & ab Alexandro laudatus, & venia donatus eſt. *Strabo lib. 15.*

PHOCION Athenienſi populo in nulla re blandiebatur, vt quem vel ridentem vel flentem nemo vnquam viderit: vt mi- H
rum ſit, quî & vnde vir adeò aſper & triſtis cognomen inuenerit Boni. *Plut. in eius vita.*

Præmia.

Athenæus 1. Dipnoſophiſtarum libro commemorat, in Bacchi certaminibus præmium fuiſſe tripodem, atque ob id qui vera dicerent vulgò de tripode loqui dictos. Tripodem autem fuiſſe lebetem tribus fultum pedibus. Huius duo erant genera, alterum Apollinis, ob veritatem oraculorum: alterum Bacchi, in quo vinum miſcebatur, quòd ebrij vera loquantur. *Eraſmus in Adagiis.*

Auctoritas.

T. POMPONIVS eques Romanus, & amicus Ciceronis (ob linguam Atticus dictus) mendacium nec ipſe dicebat, nec pati poterat. Quapropter omnes ei res ſuas amici curandas cer-

tatim

tatim dabant, conſiliúmque ab eo de Repub. déque rebus magnis petebant. *Corn.Nepos.*

A

Dignitas.

DEMETRIVS Phalerei F. cùm Ariſtagoram Corinthiam amicam haberet, ſumptuoſéque viueret, atque Areopagitæ ipſum ad frugalitatem hortarentur: At nunc liberiùs viuo, dixit: nam & amicam habeo pulcherrimam, neminem offendo, vinum Chium bibo, & aliorum quantum mihi ſufficit comparo, cùm priuati mei reditus in has impenſas ſufficiant. Non viuo autem ſicut veſtrûm nonnulli, donis corruptus, & ſtupris delectatus, atque res huiuſmodi perpetrantium quorundam nomina enumerauit. Quæ cùm Antigonus rex audiuiſſet, legiſlatorem eum conſtituit. *Athenæus l.4.c.20.*

Obſequium.

Egit Iuſtinianus Imp. cum Agapeto Pontifice Theodati regis legato, vt Eutychianam opinionem comprobaret. A qua cùm ille abhorreret, inſtarétque Imperator, minas precibus

B miſcens: Putabam inquit Agapetus, veniſſe me ad Chriſtianum principem, ſed, vt deprehendo, veni ad Diocletianum. Tam libera voce delectatus Imperator, Anthemio huius hæreſis fautore eiecto, Mennam Conſtantinopolitanum Epiſcopum creauit. *Fulgoſ. & Egnat. l.6. cap.2. Ioann. Magnus l.10.c.10.*

GREGORIVS XI. Lemouicenſis patria, Auenione Pontifex creatus, in adoleſcentia verſatus, in Italia ſub Baldo præceptore, conſiderauit rem Eccleſiaſticam nulla re meliùs, quàm curiæ in vrbem reductione, poſſe componi. Acceſſit Epiſcopi cuiuſdam admonitio, quem, cur apud Eccleſiam ſuam non eſſet, quum corriperet: audiuit, Et tu cur non apud tuam? Clàm igitur Gallis profectus, peruenit in vrbem. *Crantzius lib.9. Metrop.cap.1.* hanc hiſtoriam paulò aliter quære ſuprà. *Qui reprehenderint §.Sacerdotes Pontifices.*

Vectigalium remiſſio.

PISISTRATVS tyrannus decimas exigebat ab Athenienſibus eorum, quæ in agris proueniſſent. Cùm aliquando obambularet, videréque Senem quendam loco pernicioſo la-

C borantem, rogabat, Quoſnam fructus inde colligeret? At is reſpondens: Dolores, inquit, & ſphacelos, atque horum decimas exigit Piſiſtratus. Tyrannus admiratus hominis libertatem, decimas Athenienſibus remiſit. Ea res in vulgi ſermonem abiit, καὶ σφάκελοι ποιοῦσι ἀτέλειαν. Etiam ſphaceli immunitatem faciunt. *Eraſm.ex Suid.*

Pax concordia.

Quo tempore Philippus Macedonum rex ortis diſcordiis cum vxore ac filio diſſidebat, ad eum viſendi gratia profectus eſt Demarathus Corinthius. Qui cùm interrogatus eſſet, Quàm benè inter ſe Græciæ ciuitates conuenirent? facetiſſimè ei reſpondit: Magnæ profectò tibi curæ eſt, Philippe, vt de Græcorum concordia certior fias: ſiquidem haud iniuria ad te pertinet, poſteaquam cum coniuge tua ac filio tam concorditer, tantóque in amore viuis. Quod facetum, nec minùs mordax verbum, ita Philippum pupugit, vt poſtea cum vxore ac filio in gratiam rediret. *Plut.de Diſcernendis adul.*

INDIGNVM.

D HOLOFERNES, Nabuchodonoſoris dux, Achiorem, eò quòd Iudæos non niſi permittente Deo vinci poſſe dixiſſet, vinctum Bethuliam duci iuſſit, & Iudæis tradi, vt quandoquidem tantum Iudæorum Deo fideret, Nabuchodonoſoris enſe vnà cum Iudæis funditus periret. *Iudith.5.& 6.*

DIONYSIVS maior tyrannus, Platone Philoſopho accerſito ad ſe, primùm quidem laude maxima dignum eum reputauit, quòd libertatem in eo dignam philoſopho animaduertiſſet. Poſtea verò quibuſdam eius ſermonibus offenſus, animo prorſus ab eo alienatus, in forum productum quaſi mancipium viginti minis vendidit. Sed Philoſophi eò conuenientes, emptum eum in Græciam ablegarunt, hæc ſimul admonentes: quòd virum ſapientem aut rariſſimè, aut ſuauiſſimè verſari cum tyrannis conueniat. *Diod.l.15.*

CALLISTHENES Olynthius, diſcipulus Ariſtotelis, & conſobrinus, Alexandro Macedoni comes adiunctus fuerat. Is eum corti ferreæ incluſit, vnà cum Nearcho tragico: vbi à pediculis conſumptus dicitur, eò quòd ſuaſiſſet, ne ſe ab Athenienſibus dominum vocari pateretur. Quidam verò eos, vt Alexandro inſidiatos, dicunt interfectos. *Suidas.*

PHILOXENVS Cytherius Dithyramborum poëta, quum inepta Dionyſij tyranni poëmata laudare nollet in latomias detruſus eſt. *Giraldus Dial.9. hiſt.poet.* E

CASSANDER Antipatri F. Babylonem veniens, vir cùm barbaros venerabundos Alexandrum ſalutantes in libertate Græca enutritus, irrideret: ita exarſit Alexander, vt arreptum crinibus caput eius ambabus manibus vehementer contuderit ad parietem. *Plut.in Alexandro.*

ANNEVS CORNVTVS, doctrina & eruditione clariſſimus (cuius operâ Nero in ſcribendis carminibus potiſſimùm vtebatur) quòd nonnullis exiſtimantibus quadringentos libros à Nerone ſcribi oportere, nimium multos eſſe dixiſſet, in exilium actus fuit. *Xiphilinus in Nerone.*

CORDILLA Leyri Britannorum antiqui regis filia, natu minima, cui præcox natura ingenium dederat, interrogata à parente, An parentem multùm diligeret? reſpondit, Se patrem ferre in oculis, ſempérque laturam: licet deinde contingeret, vt quempiam alium (de marito intelligebat) ardentiùs amaret. Quo reſponſo, tametſi ſapientiæ pleno, Leyrus in- F dignatus, indotatam regulo Gallo puellæ formæ capto collocauit. Sed haud multò pòſt à generis & filiabus ſuis nato maioribus ingratiſſimis, eius mortem longum expectare cenſentibus, regno ſpoliatus, ad Cordillam confugere coactus eſt: à qua in regnum reſtitutus, interfecti generis, triennium regnauit. *Polyd.lib.1.*

CHILPERICVS rex falſis criminibus circumuentum Prætextatum Epiſcopum Rhothomagenſium in exilium eiecerat. Chilperico inſidiis Fredegundis vxoris adulteræ ſublato, reuocatus eſt à regina. Ibi libera voce, ſed alieno tempore cùm exilium ei regina exprobraſſet, reſpondens: Se etiam in exilio Epiſcopum fuiſſe, illam non perpetuò omnium potentem futuram, nouam reginæ indignationem concitauit. Ergo Fredegũdis die Reſurrectionis feſto in templo per ſicarium ſuſtulit Prætextatum. Tegendi ſceleris cauſa continuò cum aliquot proceribus animam propè agentem inuiſit Epiſcopus, velut vicem eius miſerata, dicens ſe illius caſum moleſtè ferre, mirúmque eſſe, tam celebri die in æde ſacra non modò ei opem latam nullam, ſed ignorari etiam parricidam. G Tunc, vt in morte, nihil timens, Prætextatus reſpondit eius ſcelere ſe percuſſum, quæ & reges ſuſtuliſſet, Epiſcopis auctoribus templa ciuitatis Rhotomagenſis omnia clauſa, quoad parricidæ inueſtigarentur, cædéſque ea lueretur. Vile caput pœnas dedit: iuuenis nullius nominis qui vulnerauerat, filio fratris Prætextatis deditus: expreſſa ei tormentis confeſſio eſt, ipſius manu parricidium factum, pecunia accepta à Fredegunde, & Melanthio, qui exuli Prætexato ſubrogatus fuerat, & ab eiuſdem factionis Archidiacono. Tunc filius fratris Prætextati contineri præ ira non potuit, quò minùs reum extemplò confoderet ſtricto ferro. *Æmilius lib.1.ex Turon.lib.1.Hiſtor.c.18.& l.8.c.31.& 41.*

S.LAMBERTVS Pipinum principem increpare auſus, quòd pellicem Alpiadem Iectrudi legitimæ vxori ſuperduxiſſet, à Dodone fratre Alpiadis Leodij interfectus eſt. *Sigebertus in Chronico.*

IGNATIVS, Patriarcha Conſtantinopolitanus, à Theodora, Theophili Imper. matre in Pontific. ſedem euectus, Bardam Cæſarem, qui vxorem ſine cauſa dimiſerat, & cum H ſua nuru conſueuiſſe dicebatur, ſacram ædem ingredi vetuit. At ille Pontificem ea de cauſa Eccleſia pellit, & multis malis exagitatum ſepulchro tandem includit: pòſt inde exactum, in Mitylenem inſulam relegat. *Ionaras in vita Theophili & Theodoræ matris.*

HENRICVS DANDVLVS Venetorum legatus, eò quòd paulò liberius quædam locutus eſſet, contra ius gentium ab Emmanuële Conſtant. Imperat. oculis orbatus eſt. *Volat.lib.23. Anthrop.*

VSVS. ALIVS

APTVS. QVATENVS VERITAS INSERVIT

Prudentiæ bellicæ.

L. PAVLVS ÆMILIVS conſul creatus, virtute ſua fretus, ad populum dixit: De duobus conſulatibus, quos erat adeptus, primum ſe ſuipſius gratia petiiſſe: hunc autem ſecundum ab ipſo populo delatum ſuſcepiſſe. Huius igitur poſtremi cauſa gratias non agere: quin potiùs, ſi quem ſe meliorem ad eam expeditionem populus inveniret, eum eligeret, quia id ipſe æquo animo eſſet laturus: verum ſi quid in eius virtute

virtute ſpei repoſuiſſet, ſine verbis dicto audiens eſſet. Quod ſi populo ſtatutum eſſet imperare malle, & non imperanti A parere, ſcire ludibrio omnibus Romanorum expeditionem fore. *Plut. in eius vita.*

Liberalitatis.

ARCHELAÜS, Macedonum rex, à quo poculum aureum vnus ex familiaribus, non tamen ex probatis, petebat, puero iuſſit, vt Euripidi daret. Stupente illo: Nempe tu qui petas, inquit, hic qui accipiat, etiamſi non petat, eſt dignus. *Plutarch. in Apoph.*

Iuſtitia religioſa.

☞ *Sic Confeſſio peccatorum.*

GREGORIVS Magnus, qui diuorum eſt numero adſcriptus, primus Pontificum in diplomatum præfatione ſe ſeruorum Dei ſeruum inſcripſit. Quo nihil fieri potuit, aut eius qui hoc poſuit pietati conuenientius, aut doctoris ſummi præcepto ſimilius. *Sab. l. 6. cap. 2. & Fulg. lib. 4. cap.* 10.

Humiliatorum ordo inde nomen traxit, quòd multi mortales, bello aut capti, aut quia fides eorum ſuſpecta eſſet, ad pedes Friderici I. Imp. ex Ciſalpina Gallia in Germaniam redeuntis, ſupplices iacuerint, albis veſtibus amicti, veniámque petentes in patriam abeundi. Qua impetrata, poſtliminio re- B uerſi, voto vt credere par eſt, in eo habitu perſeueraſſe dicuntur, lanificio & orationibus dediti. Et hic ordo poſtea ab Innocentio II. primùm inde ab aliis pontificibus confirmatus. *Polyd. lib. 7. & Volat. lib. 21. & Sab. l. 5. Enn. 9.*

INEPTVS, DVM FAMVLATVR

Imprudentia.

Creſcentiaco in vico, vbi Matthæus Magnus auus obiit, quum fortè in cœna Galeatius & Barnabas, Stephani Vicecomitis filij, tanti Imperij, à maioribus conditi, amplitudinem atque opulentiam laudarent, omniúmque pulcherrimum fortunæ munus principatum eſſe faterentur: Matthæus II. frater incautè ſubiunxit: Id quidem ſine controuerſia verum eſſe, incomparabiléque videri, modo principatus ſocio conſortéque careret, adeò vt non obſcurè Ioannem patruum perſtrinxiſſe videretur, qui ſecus ac magnus auus feciſſet, non vnum, Galeacij primi atque Actij exemplo, ſed tres ſimul iniquo iure diuini imperij hæredes ſcripſiſſet. Id dictum ſubamaro ſale ſcommatiſque nomine prolatum, vſque adeò in pectus fratrum altè deſcendit, vt ſequenti cœna ſuillos lumbos, cujus obſonij Matthæus erat appetentiſſimus, toxico illitos, ei C appoſuerint. *Iouius in vita Matthei.*

VERVM LOQVI, ASSERERE.

☞ *Hic Effectum ſolùm conſideramus, inſeruientem Habitui φιλαληθείας.*

PREXASPES à Smergemago, qui mortuo Cambyſe Perſarum regnum occupauerat, ſollicitatus, vt eum verum Cyri F. Cambyſis fratrem eſſe aſſereret (qui tamen ipſe Prexaſpes Cambyſis iuſſu interfecerat) ſimulauit ſe conditioni aſſentiri. Itaque conuocatis Perſis, de muro arcis ſeriem familiæ Cyri recenſuit, eiuſdem beneficia in Perſas commemorauit: tandem occiſum à ſe verum Smerdem, magnum pro illo regnare, teſtatus, de muro ſemetipſe præcipitem dedit. *Herod. libro 3.*

ASSERTIO VERI SIMPLEX, ABSQVE OBTESTATIONE ET IVRAMENTO.

☞ *Vide Titulum, Auctoritas fidei, quatenus iniurato creditur.*

Eſſeni iuſiurandum quaſi periurio deterius vitant. Iam enim mendacij condemnatum arbitrantur, cui ſine Deo non credatur. *Ioſephus lib. 2. c. 7 belli Iudaici.*

Phryges iuramentis non vtuntur, nec ipſi iurantes, nec D alios adigentes: ſatiùs eſſe rati, ſeruare ſine iuramento fidem, quàm datam fallere, magna deorum vltione. *Stobæus ſerm. 42. ex Nicolai de Gentium moribus hiſtoria.*

Apud Rom. Flamini Diali non eſt fas iurare: vel quia quæſtio quædam eſt iuſiurandum hominũ liberorum debet verò exolutum quæſtione eſſe corpus & animus ſacerdotis). vel quòd fidem derogari in exiguis ei, cui diuina & ſumma commiſſa ſunt, non deceat: Vel quòd inſiurandum in deuotionem exeat periurij. Vel quia periculum periurij publicum eſt, ſi homo impius, & periurus vota nuncupet & ſacra faciat pro ciuitate. *Plut. in quæſt. Rom.* Si quando in magiſtratu aſſumptus, per leges iurare tenebatur, alium qui vicem illius ageret, ſufficere, & ita in leges iurare cogebatur. *Gellius lib. 10 cap. 15.*

* MORTVI TESTES VERITATIS.

STANISLAÜS Polonus Epiſcopus Cracouienſis Boleſ- E laum Poloniæ Regem grauiter offendit, quod illius notam libidinem publicè arguiſſet. Quare in ſolemni regni conuentu Staniſlaüm per calumniam in iudicium coram ſe vocari curat, tanquam pagum occuparet, quem Eccleſiæ nomine coëmerat. Quod cum neque tabulis probare poſſet, & teſtes veritatem dicere timerent, ſpondet Epiſcopus, ſe Petrum pagi venditorem, qui triennio ante obierat, intra dies tres in iudicium adducturum. Conditione cum riſu accepta, vir Dei toto triduo ieiuniis & orationi incumbit. Ipſo ſponſionis die poſt oblatum Miſſæ ſacrificium Petrum è ſepulchro iubet. Qui ſtatim rediuiuus Epiſcopum ad regium tribunal euntem ſequitur, ibique Rege & cæteris ſtupore attonitis, de agro à ſe vendito, & pretio ritè ſibi ab Epiſcopo perſoluto teſtimonium dicit, atque iterum in domino obdormiuit. *Ex Ioanne Longino Canonico Cracouienſi, & Surio May* 8. *Breuiarium Romanum.*

B. AIA Hidulphi Comitis Hannoniæ vxor, vt refert *Hannonum hiſtoria lib.* 11. *cap.* 4. ſuas hæreditates ſeu dominia Montenſi contulit Eccleſiæ, quæ poſtmodum quaſi iure propinquitatis repetebantur à parentibus; ſed dicta Eccleſia, cùm vexaretur lite, ſanctã Aiam, etſi defunctam, multis precibus in teſtem euocauit: & ipſa apparens reſpondit, ſe donationem ſuam ratam habere. Vnde pacificè quidquid datum F erat, datum remanſit. *Ioan. Molan. in Natalib. SS. Belgij* 18. *April.* 2.

Cùm B. Auguſtinus Mediolani adhuc moraretur, illud memoratu dignum ad hanc rem, inter alia accidiſſe tradit: Pro certo, inquit, cùm Mediolani eſſemus, audiuimus, quod cùm debitum repeteretur à quodam, defuncti patris cautione prolata, quod filio neſciente à patre iam fuerat perſolutum: contriſtari homo grauiſſimè cœpit, atque mirari, quòd ei pater moriens non dixerit quid deberet, cum feciſſet etiam teſtamentum. Tunc ei nimis anxio apparuit idem pater eius in ſomnis, & vbi eſſet repoſitum, quod illa cautio vacuata fuerat, indicauit. Quo inuento atque monſtrato, non ſolum falſi debiti calumniam filius propulſauit, ſed etiam paternum recepit chirographum, quod pater non receperat, quando eſt perſoluta pecunia. Hic itaque putatur anima hominis curam geſſiſſe pro filio, & ad eum veniſſe dormientem, vt docens quod ignorabat, à magna cum moleſtia liberaret. *De cura pro mort. agenda, cap.* 11.

Huic & illud de Spiridone Cyprio Epiſcopo factum ſimile ſubiungamus: Filiam habuit Irenem nomine: quæ ei cum G benè miniſtraſſet, virgo defuncta eſt. Poſt eius obitum venit quidam dicens, Se ei depoſitum commendaſſe. Rem geſtam ignorauerat pater. Perquiſitum in tota domo, nuſquam quod quærebatur inuentum eſt. Perſiſtebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat: vitæ ſuæ quoque illaturum eſſe exitium, niſi commendata reciperet, teſtabatur. Permotus lacrymis eius ſenex, ad ſepulchrum filiæ properat atque eam ex nomine clamitat. Tum illa de ſepulchro? Quid vis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius vbi poſuiſti? At illa locum deſignans; Illic, ait, inuenies defoſſum. Regreſſus ad domum, rem, ſicut filia de ſepulchro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti. *Ruffin. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 5. Socr. Sozom. 1. cap. 11. Trip. 1. c. 10.*

MACARIVS Ægyptius monachus Antonij diſcipulus, cum ad eius antrum quidam perfugiſſet opis petendæ gratia quem Magiſtratus tanquam reum patratæ tunc cædis inſectabatur; is autem inſontem ſe affirmabat, nominis ſui reuerentia ma- H giſtratuum vim repreſſit, & quia ſuſpicio tantum, non teſtes hominem vrgebant, vt veritas palàm fieret, egit, vt qui occiſus fuerat, à tumulo, omnibus, qui aderant, audientibus, loqueretur; qui quoniam affirmauit, nihil cædem ſuam ad eum pertinere, cui tunc crimini res dabatur, Magiſtratus hominem, quem inſectabatur, Macario auctore abſoluit: cum deſideraret Magiſtratus auctorem cædis ſcire, petit à D. Macario vt interrogaret, reſpondit, ſibi ſufficere innocentem liberaſſe. *Baptiſta Fulgoſ. lib. 1. c. 6. In vit. Patrum part. 2. c. 37.*

* INFANTES TESTES VERITATIS.

Trigeſimo tertio ordinationis Brixij Epiſcopi Turonenſis anno orta eſt contra eum lamentabilis cauſa pro crimine: nam mulier, ad quam cubicularij eius veſtimenta deferre

ſole

referunt, volentes eum vnanimiter lapidare : dicebant enim;
Diu pietas ſancti tuam celauit luxuriã : nec Deus nos diutiùs
A ſinit manus tuas indignas ab oſculando pollui. Illo quoque è
contrario viriliter hæc negante; Adferte, inquit, infantem ad
me. Cúmque oblatus fuiſſet Infans, triginta dies ab ortu ha-
bens, ait ad eum Epiſcopus: Adiuro te per Ieſum Chriſtum fi-
lium Dei omnipotentis, vt ſi ego te generaui, coram cunctis
edicas. Et ille, Non es, inquit, tu pater meus. Populis autem ro-
gantibus, vt quis eſſet pater, interrogaret, ait ſacerdos : Non
eſt hoc meum, quod ad me pertinuit, ſollicitus fui. Vobis ſi
aliquid ſuppetit, per vos quærite. Tunc illi magicis hæc arti-
bus facta aſſeuerantes, inſurgunt contra eum in vna conſpi-
ratione: & trahentes eum dicebant : Non diutius nobis falsò
paſtoris nomine dominaberis. Ille autem ad ſatisfaciendum
adhuc populo prunas ardentes in byrrum ſuum poſuit: & ad
ſe ſtringens, vſque ad ſepulchrum beati Martini vnà cum po-
pulorum turbis accedit, proiectiſque ante ſepulchrum pru-
nis veſtimentum eius inuſtum apparuit. Illo quoque ſic pro-
ſequente : Sicut illud veſtimentum ab his ignibus videtis illæ-
ſum, ita & corpus meum à mulieris coitu eſt impollutum.
Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. Franc. cap. 1.

B Huic conforme eſt illud, quod de S. Antonio Paduano à
Gregorio IX. Romanorum Pontifice an. Domini 1232. in
Sanctorum album relato, in vita eius legitur *apud Surium* 14.
Iun to. 3. Cum enim Patauij degeret vir Dei, Olyſſipone duo
ciues inexpiabili odio laborantes mutuò ſibi necem machi-
nabantur. Accidit autem, vt alter alterius filium hora veſper-
tina per ſummam crudelitatem iugularet, & intempeſtæ no-
ctis ſilentio, in horto parentum viri Dei facta fouea ſepeliret.
Mane facto cædis auctor & cadauer diligenter quæſitum eſt,
ac tandem in horto Martini inuentum. Itaque pater viri ſan-
cti cum tota familia in vincula coniectus, tanquam cædis
reus habitus eſt. Eius rei vt per Spiritum Patauij certior fa-
ctus eſt vir Dei, eadem nocte magno miraculo Olyſſiponem
perductus eſt : & proxima luce ad iudicem ſe conferens pe-
tiit, vt inſontes è vinculis dimiſſos domum abire pateretur.
Illo omnibus modis recuſante, petiit cadauer perempti Pueri
ad ſe adferri. Quo allato iuſſit defunctum edicere, num pa-
rentes cædis illius rei eſſent. Res ſtupenda, puer defunctus
corpore ſe erigens reſpondit, illos cædis illius prorſus con-
C ſcios non eſſe. Manſit toto illo die cum parentibus ſuis ho-
norificè ab omni ſuſpicione patratæ cædis abſolutus, & mane
Angelico miniſterio Patauium reductus eſt.

Cùm Abbas Daniel, ſenex, die quadam in Theruntiom aſ-
cendiſſet, vt opus manuum ſuarum venderet, adoleſcens qui-
dam precabatur ſenem, dicens : Per Deum, ſenior veni in do-
mum meam, & fac orationem ſuper vxorem meam, quia ſte-
rilis eſt. Senex autem compulſus à iuuene abiit cum illo in
domum ſuam, facitque orationem ſuper vxorem eius : & vo-
lente Deo mulier in vtero concepit. Viri ergo quidam non
timentes Deum cœperunt ſeni detrahere, & dicere. Verè iu-
uenis iſte infœcundus eſt ; ſed mulier à ſene prægnans facta
eſt. Venit igitur hæc fama ad ſenis aures : & ſcribit ſenex
marito mulieris, dicens : Cùm pepererit vxor tua, nuncia mi-
hi. Cùm ergo peperiſſet vxor illius; ſeni ſignificauit iuuenis,
dicens : Per Deum & orationes tuas, pater genuit vxor mea.
Tunc Abbas Daniel ingreſſus ait iuueni : Fac prandium, &
voca cognatos & amicos tuos. Cùm igitur pranderet; ſumen
D ſenex Puerulum in manibus, coram omnibus dixit infantu-
lo : quis eſt pater tuus infans ? Ait autem infans; Hic: oſten-
dens digito manus ſuæ iuuenem. Erat autem infantulus die-
rum viginti quinque. *Sophr. Prat. ſpir. cap.* 114.

Aliud quoque non abſimile habetur in vita S. Brigidæ Vir-
ginis Scoticæ *apud Surium* 1. *Februarij* quæ obiit anno tertio
Iuſtini Imp. ſenioris, hoc eſt, anno à Chriſto nato 521. Fœ-
mina quædam non minùs impiè, quàm impudenter, ſe filium
ex Epiſcopo Broone, qui S. Patritij diſcipulus fuit, ſuſcepiſſe
mentiebatur. Hanc ſancta Brigida cùm acceſſiri iuſſiſſet, &
ori eius ſalutare ſanctæ Crucis ſignum impreſſiſſet, illico ca-
put cum lingua procacis mulieris magno tumore inflatum
eſt. Deinde ſimili modo infantis conſignans linguam : Dic
nobis, ait, infantule, quis tuus pater eſt ? Stupenda res, aperit
os infantis, qui quondam Balaam aſinæ loquendi præſtitit
facultatem: aitque Paruluus : Nequaquam Epiſcopus Broon,
ſed deformis & vilis ille homuncio, qui in populo extremo
ſedet loco, parens meus eſt. Itaque omnes Deum laudant ; &
mulier agit pœnitentiam.

* DE VERITATE ET VERITATIS STVDIO.

APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

PYTHAGORAS dicebat, hæc duo diuinitus hominibus da- E
ta eſſe longè pulcherrima : Veritatem amplecti, Beneficiis
operam dare, & addebat vtrumque cum deorum immorta-
lium operibus comparari poſſe. *Æl. lib.* 12. *de var. hiſt.* Idem,
interrogatus, quid Deo ſimile facerent homines ? Cum veri-
tatem exercerent, reſpondit. *Stob. ſerm.* 11.

THALES à quodam percontatus, quantum à mendacio
diſtaret veritas ? Quantum inquit, oculi ab auribus. Senſit
vir ſapientiſſimus, ea tantum pro certis haberi, quæ homi-
num cernuntur oculis, cum auditus ſæpenumero hominem
fallat. *Eraſ. l. 8. apoph. Max. ſer.* 39.

DEMOCRITVS, Pietatem palam declarandam, & veritatem
conſtanter defendendam eſſe dicebat. *Ant. ſer. de veritate.*

SERINVS, Quemadmodum, inquit, debilis & impotens
aſpectus ſolis lucem intueri non poteſt, ſic idque multo ma-
gis debilis & infirma mens verum cernere non poteſt. *Max.
ſer. de veritate & mendacio.*

PLATO, Suauiſſimam narrationem veritatem eſſe dicebat.
Stob. ſerm. 1. ex Serini memorab. dictis. F

POLEMON dicere ſolebat, multo ſuauius eſſe vera dicere,
quam audire. *Stob. ſer.* 11.

ÆSCHINES, Veritatem rem adeo validam eſſe dicebat, vt
omnes humanas cogitationes facile ſuperet. *Stob. ſer.* 11.

DEMOSTHENES interrogatus, quid Deo ſimile haberent ho-
mines? reſpõdit: Benigne facere, & veritatẽ amare. *Max. ſer.* 8.

CAIVS, Veritas, inquit, nullam requirit præmeditatio-
nem, *Stob. ſer.* 11.

EPICTETVS, Nihil, inquiebat, veritate pretioſius haberi
debet, ne amicitia quidem, vtpote obnoxia affectibus, qui,
quod iuſtum eſt, turbant & obumbrant. Item: Immortalis &
æterna res eſt veritas. Non donat autem nobis pulchritudi-
nem paulatim tabeſcentem, neque dicendi fiduciam è iuſtitia
prodeuntem aufert : ſed quæ iuſta & legitima ſunt, exhibet
diſcernentes ab eis iniuſta, & redarguens. *Ant. ſer. de Veritate.*

THEMISTOCLES, Eurybiadæ quiddam aduerſum cum di-
xiſſet, illéque baculum intentaſſet, verbera, inquit, intrepidè,
modo quæ dico, audias. Nouerat enim ea, quæ dicturus erat,
è Repub. fore Docens, Veritatem in ſummo bonorum ſimul
ac vitæ periculo profitendam eſſe, & tum maxime, cùm mul- G
torum ſalus inde emineat. *Æl. l. 3. de Var. hiſt. Plut.*

ARISTIPPVS interrogatus, quam ob cauſam ſic ipſum ar-
gueret Dionyſius : ob eandem (inquit) ob quam cæteri. Si-
gnificans, philoſophi libertatem omnibus eſſe moleſtam: non
igitur mirandum, ſi regi, ſimul illud innuens, regis iudicium
nihil à vulgari differre quod fortuna non addat ſapientiam.
Laërt. l. 2.

CAMBYSES Rex quum frequenter nimio ſe vino ingurgi-
taret, à Prexaſpe hunc in modum reprehenſus eſt : Noli te
nimio perdere vino ô rex, ne tibi ac ciuibus tuis pernicioſus
fias, verum rex: vt ſcias, inquit, quam nunquam mihi excidam,
approbabo etiam poſt vinum, & oculos & manus in ſuo ac
debito eſſe officio. Bibens igitur ſolito largius, iámque vino-
lentus iubet obiurgatoris filium in conſpectum duci, ac poſt-
quam ſiniſtram manum capiti impoſuiſſet, ſtans in cor ado-
leſcentis ſagittam figit. Dixerat autem prius, id ſe petiturum,
reſciſſóque pectore iaculum cordi infixum oſtendit, & ſagit- H
tam extraxit, patrique oſtendens, ait, Reprehendis in me
ebrietatem : vnde igitur, quam certam poſt potationem ha-
beam manum. *Herod. in Thalia, & Senec. libro de ira.*

AGESILAVS, cum audiuiſſet Rhetorem quendam laudari
quod rem ſpecie tenuem multis verbis amplificare poſſet. Ego
ſane, inquit, ne ſutorem quidem arbitror bonum, qui paruo
pedi magnos inducat calceos: quo dicto innuit maximè, non
ornatum in dicendo, ſed veritatem, cuius ſimplex eſt oratio,
ſpectandam eſſe. *Plut. in Apoph. Eraſm. l.* 1.

FIDELIVM, ET CHRISTIANORVM.

Veritatem pani comparabat. *Auguſt. ſuper. Ioan.* ſcilicet
quæ mentem reficiat, nec deficiat ; mutet veſcentem, nec ta-
men ipſa in eum mutetur. Hinc eius præſtantiam palam con-
feſſi Carpus & Papilus, qui, inſultantibus ſibi Ethnicis, &
Chriſti dogmata detrectantibus, Non fruſtra dicebant, men-
tem nobis largitus eſt Deus, ſed vult, vt ratione, qua nihil di-
uinius, verum diſcernamus à falſo, & ex Veritate, quæ ratio-
ne nititur, res omnes penſiculemus. *Ex Metaphr. in vita.
Beyerlinck in Apoph. Chriſtianis.*

ORIGENES

ORIGENES Adamantius dicere ſolitus eſt, Veritatem non ideirco partes ſuas omittere debere, quia eas ſibi præueniens
A falſitas vendicaret. Philoſophiam Græcorum, notans, quam cum Chriſtianiſmo & doctrina veritatis confert. *Euſeb.lib.6.c.10.Eccleſ.hiſtor.*

PAPIAS audiens, multorum clamoribus Dei veritatem lacerari atque ſuſpectam reddi. Non multa dicentibus, inquit, ſed vera tradentibus auſcultandũ. *Euſeb.l.3.c.39.Eccleſ.hiſt.*

Veritate autem duce virtutum omniũ creſcere cohortem, ſuo dicto teſtatus eſt Illuſtriſſ. Card. Aldobrandinus cuius voce ſæpè tota Vrbs exultauit, dicebat enim: Paucorum eſt veritatem aſpicere, multorum deſpicere, altero ignaros, altero mordebat improbos. Ita Heraclius olim Aram veritatis in antro, Democritus in puteo collocauit, *Hon.Farneſ.ſupra.*

Veritas autem filia temporis olim habita, promptam ſui requirit obedientiam. Rogatus autem Idem Cardinalis; cuius rei iucundiſſimus nuntius principi adferri poſſit, reſpondit: Veritatis. At nihil infelicius in Principum aulis, quàm quod eis veritas occultetur. *Ibidem.*

B Hinc ſummo dolore tactus Ludouicus XII. Rex Chriſtianiſſimus, dum ſe in aula omni re abundare gloriaretur: Vna tamen, aiebat, mihi deeſt, de qua dum inquireret familiarium quiſpiam, reſpondit: Veritas. Quàm miſerum, eſſe Imperatorem, apud quem vera reticentur: qui cum ipſe publicè ambulare non poſſit, neceſſe eſt vt audiat, & audita ab aliis confirmet. *Franc.Patritius de hiſt.Dial.5.Beyerlinck ſupra.*

ALPHONSO Regi Arag. illud crebrius in ore: Veritas licet omnibus conueniat, Principum tamen præcipuum eſſe debet ornamentum. Item, tantum valere debere vnicum Principis verbum, quam priuatorum Iuſiurandum. Ex *Ant. Panorm.l.1.de Geſt.eiuſd.Beyerlinck ſupra.*

Laudantur itaque non immeritò Principes, quibus, cùm veritas occultetur, eam quouis aſtu per ſeipſos aſſequuntur. Iure ergo hunc Ducem ſuo Epigrammate extulit. *Georg. Sabinus*, poëta clariſſimus? quod hic inſerere non abs re fore viſum. Ita enim ſe habet:

Sæpè rudes intermutata veſte colonos,
Noricus *agricola* Dux *faciebat opus.*
C *Nunc paſcebat oues, nunc gramina falce ſecabat,*
Vomere proſcindens nunc ſubigebat humum.
Et ſimul illoto de ſe ſermone, rogabat
Plurima: nempe quibus moribus ipſe foret.
Iuſtus an exigeret pœnas à ſontibus vltor:
Debita conferret præmia nunuc bonis.
Quærenti verò cauſam, cur Regibus ortus
Princeps, agricolam ſe ſimularet; ait:
Me iuuat è rudibus cognoſcere vera colonis:
Seruit adulatrix auribus aula meis.

Philipp.Camer.Medit.Hiſt.c.90.pag.444.

PTOLEMÆVS Rex cùm quendam ex ſeptuaginta Interpretibus interrogaſſet, qua ratione veritatem colere poſſet? Reſpondit: Si primùm ſtatueris magnum dedecus eſſe omnibus hominibus mentiri; multò verò magis Regibus, qui cum habeant poteſtatem agendi quæ velint, cur mentiantur non habent. Deinde ſi hoc etiam conſideraueris, Deum eſſe veritatis amatorem. *Ariſt.l.de 70.interpretum verſione.*

* HIEROGLYPHICA.

D Ægyptij veritatem ex humano corde gutturi appenſo ἱερογλυφικῶς indicabant, de quo vide prolixè apud *Pier. Val. l.41.pag.395.C.*

Sol veritatis eſt hieroglyphicum, qua ratione videlicet is ſolus & vnus eſt: duplicia enim & multiplicia ſunt veritati contraria. Simplex igitur ſit neceſſe eſt, quod verum cenſeri deceat. *Pier.Val.lib.44.pag.430.F.*

Quod ſi etiam Ægyptij Pomum Perſicum adhæreſcente folio vno tantum pinxiſſent, Veritatis id ſignum erat: quippe quod ea ſpecies linguam cordi coniunctã oſtendit, ac perinde ſermo cordis ipſius penetralia adaperiat, non aliud quippe ſentiat, aliud proloquatur. *Pier.Valer.l.54.pag.527.F.*

☞ *Vide Fallacia, Fucus, Mendacium.*

· EMBLEMA.

HIPPOCRATES *Epiſt.ad Philopœmenem*, veritatem depingit quaſi mulierem pulchram, magnam, cultu ſimplici, totam ſplendidam & illuſtrem, cuius oculorum orbes claro lumine micabant, vt ſtellarum fulgorem imitari viderentur. *Cornel. à Lapide in cap.18.Exod.*

Habebat autem Antiquitas illam ceu temporis filiam, & virtutis matrem. Romani verò illius parentem ſtatuebant Saturnũ vnde non niſi Tempore & Saturno aſſiſtentibus eam exprimebant. Cauſam ſubdit *Plutarchus in quæſt.* An inquit, E
quod vt Philoſophi putant Κρόνον χρόνον, id eſt, Saturnum tempus eſſe: veritas vero tempore inuenitur, an verò quod Saturnus iuſtiſſimus fuerit, & veritatem imprimis coluerit? Prouerbium eſt, Veritatem in lucem agit, & adducit dies. Ac *Girald.Syntagm.* teſtatur, Iudices olim defunctos ita exſculptos fuiſſe, vt ex eorum collo penderet ad pectus ſuſpenſa veritas, ſubnutans oculis. Et in veteri Rationali Pontificis, poni debebat Doctrina & veritas quando ingrediebatur tabernaculum, vt conſtat. *Exod.cap.28.verſ.30.*

Legatur Giraldus Syntagm.1.hiſtoria Deorum, vbi multa de Veritate.

* AGNITÆ VERITATIS. IMPVGNATIO.

Inter peccata quæ communiter dicuntur committi, in ſine aduerſus Spiritum ſanctum, ſúntque ea quibus Spiritus Sancti dona contemptui habentur, aut alteri adſcribuntur; etiam numeratur agnitæ, claréque propoſitæ veritatis impu- F
gnatio; & fit quando de fidei & religionis negotio veritas non ex ignorantia, ſed ex malitia ſtudioſè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicæ lædatur ſynceritas.

Phariſæi audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. *Matt.2.*

Huic peccato iidem Phariſæi obnoxij fuerunt, quibus nihil carius fuit, quàm malignè & falsò Chriſtum blaſphemare, & veritatem doctrinæ eius inſectari, cùm tamen ex legis & Prophetarum doctrina facillè cognoſcere poterant, ipſum verum eſſe Meſſiam, eiuſque doctrinam. *Io.7.*

Eodem modo etiam peccabant Iudæi cæterique Magiſtratus templi Ieroſolymitani, quando contra ſuam ipſorum conſcientiam, doctrinam Apoſtolorum Chriſto teſtimonium reddentium conabantur opprimere, cùm tamen manifeſtiſſimis miraculis, & ipſa luce clarioribus ſuæ doctrinæ veritatem comprobarent. *Act.4.*

Veritatem impugnant hæreticorum Miniſtri, qui docent mendacia contra verba ſacrarum ſcripturarum: eaſdem cõtra expreſſas SS. Patrum interpretationes interpretantes: mendaciter etiam ſuam falſam doctrinam eorundem SS Patrum dictis & ſententiis probare nituntur, quas mutilant, & medias G
recitant, relicta alia parte ex earundem ſententiarum.

☞ *Vide Hæreſis, Hæretici.*

DE VERITATE CELANDA.

☞ *Multa ex propoſito Lector ſtudioſus de hoc argumento reperiet in loco de Simulatione, vbi de mentali quam vocant reſtrictione nonnulla traduntur. Videatur etiam locus de Mendacio.*

ARCHEBIVS Abbas in quadam Nili inſula inter Solitarios ſolitariam vitam ducens, ſi qui eò acceſſiſſent eiuſdem propoſiti cupiditate accenſi, confinxit ſe de eodem loco velle diſcedere, ac illis cellulam ſuam velut exinde migraturus offerre, ſeſe id facturum, etiamſi minimè adfuiſſent, affirmans. Quam rem illi commorationis deſiderio accenſi, & aſſertionibus tanti viri indubitatam accommodantes fidem libenter amplexi, cellulam cum omni ſupellectili vtenſilibúſque ſuſceperunt. Itaque religioſa potitus circumuentione, paucis H
diebus, quibus conſtruendæ cellæ pararet impendia, de loco diſcedens, reuerſus poſt hæc aliam ſibi ſummo labore conſtruxit. Quam rurſum non longo poſt tempore, aliis ſuperuenientibus fratribus, eodémque deſiderio cupientibus ibidem commorari, ſimili charitatis mendacio circumuentis, cum vniuerſo tradidit inſtrumento. Ipſe verò erga opus charitatis infatigabilis perſeuerans, tertiam ſibi cellulam, in qua commaneret, extruxit. *Ioan.Caſſian.l.5.c.37.*

* Vermis. Vermicularis morbus.

Quem & vermitationem, & φθειρίασιν Græci appellant.

☞ *Vide in loco de Pediculis. Vbi de hoc morbo multa.*

* Vernæ.

☞ *Vide Serui.*

DIcuntur autem Vernæ, qui ex ſeruis domi naſcuntur, quos Græci appellant οἰκοτρίβας, quod nomen illi adhæſiſſe tradit *Balduinus lib.11.Inſtit.Iuſtiniani tit.20.de legat.* ex eo quod olim in magnis Reipub. caſibus Ver ſacrum Deis vouebant

urbant. Quo voto quidquid ex ſuibus, ouibus, bobus, intra Calendas Martias, & Idus Maias apud quemque natum editúmque fuiſſet, continebatur: Itémque & ex ſeruis nati. Sed
A quia eos immolare inhumanum videbatur, velabant adultos, velatoſque finibus exigebant, credentes eos ita expiari. Poſtea vox latius accepta, pro omni eo qui ſeruus naſcebatur apud nos.

Veſicæ affectus.

☞ *Vide locum de affectibus partium corporis.*

☞ *Vulnera, ibid. Mortui ex Loco de Morte.*

* Veſpillones.

QVINAM DICVNTVR?

VEſpillo dicitur vilis cadauerũ funerator, ita dictus, quod tempore veſpertino mortuos efferat, qui propter inopiã cum pompa non poterant de die efferri. Græcè νεκροφόρος, nunc eo nomine appellantur quiuis funerum portitores, qui ex officio, aut conducto id præſtant: vt ſunt apud Belgas & alibi Alexiani, quos & Sellitas nominant; quorum functio eſt circa inhumationem cadauerum. Quamvis in celebrioribus locis, dumtaxat operam ſuam impendant illis, qui aut
B fortunæ ſunt tenuioris, aut contagioſa aliqua lue occumbunt, ac de nocte tumulandi veniunt. *Martialis l. 2.*

Qui fuerat medicus, nunc eſt Veſpillo Diaulus.

☞ *Vide in loco de Mechanicis operis in hominem agentibus. Titulo. Qui mortuum curant, geſtant, &c.*

Veſta. Veſtales.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VEſta à veteribus magna veneratione culta fuit, nunc eam terram, nunc ignem exiſtimantibus, vt docet *Auguſt. lib. 4. de Ciuitate*, & ἑστία à Græcis appellatur. Et quidem de Terra ſcribit. *Ouid. in Faſtis.*

Veſta eadem eſt & Terra, ſubeſt vigil ignis vtrique.
Significat ſedem Terra focuſque ſuam.

Et paulò pòſt.

Stat vi terra ſua, vi ſtando Veſta vocatur.

quaſi quod ſtet mole ſua, & immota liberetur. Alij tamẽ quod variis veſtiatur herbis & floribus, ita *Seruius, 1. Æneid.*

C Veſtam autem Ignem eſſe iterum *Ouid.* declarat.

Nec tu aliud Veſtam, quam viuam intellige flammam.

Adſonat vox Græca quæ ἑστίαν focum ſiue ἐσχάραν appellant. *Cicero l. 3. de leg.* Cúmque Veſta quaſi focum vrbis, vt Græco nomine eſt appellata, complexa ſit, & iterum *1. de nat. Deor.* Veſta nomen ſumptum à Græcis, ea enim eſt quæ illis ἑστία dicitur: viſque eius ad aras & focos pertinet.

Poëtæ eam Saturni & Rheæ filiam volunt, cuius ſorores ſint Ceres & Iuno: fratres Neptunus, Pluto, Iupiter. *Ita Auſonius.*

Veſta, Ceres, & Iuno, ſecus muliebre, ſorores.

& *Ouid.*

Ex Ope Iunonem memorant, Cereremque creatam,
Semine Saturni, tertia Veſta fuit.

Ops enim eadem quæ Rhea.

SCRIPTORES DE VESTA ET VESTALIBVS.

D *Scripſit de Veſta & Veſtalibus ex profeſſo breue Syntagmation V. C. Iuſtus Lipſius. Item Giraldus lib. 4. hiſtor. Deorum. Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 12. Polydorus lib. 4. c. vlt. de Inuentione, quorum laboribus in ſequentibus vtemur.*

* VESTALES MINISTRÆ.

Habuit Veſta ſuas miniſtras, quæ idcirco Veſtales nuncupatæ, atque virgines eſſe oportebat. Cuius rei duplex cauſa in Ouidio: Prior, quod Iuno & Ceres ſorores Veſtæ.

Vtraque nupſerunt: ambæ peperiſſe feruntur:
Reſtitit impatiens de tribus vna viri.

nempe hæc Veſta. Ergô,

Quid mirum virgo, ſi virgine læta miniſtra,
Admittit caſtas in ſua ſacra manus?

Altera cauſa, quod Veſta Ignis, qui nihil gignit,

Natáque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis amat.

CICERO & duas alias dedit: Veſtæ colendæ, inquit, virgines præſunt, vt aduigiletur facilius ad cuſtodiam ignis: & ſentiant mulieres, in natura feminarum omnem caſtitatem peti. Aduigilent facilius, quare? quia liberæ à viro, prole, aliis curis Caſtitatem peti, quomodo? cum virgines placere Diis vident, ipſæ, pro parte ſua quæque ſint caſtæ. B

* EARVM SVSCEPTIO.

Romæ obtinuit, vt paruæ & teneræ ætate per ſortem caperentur, certæ pudicitiæ & vitij expertes. Labeo Antiſtius ſcripſit, minorem quam annos ſex, majorem quam annos decem natam, capi fas non eſſe. *Prudentius*, aſpicit.

Ac primum paruæ teneris capiuntur in annis,
Ante voluntatis propriæ quam libera ſecta
Iuſta maritandi condemnet vincula ſexus.

Et Auguſtus *apud Suetonium c. 31.* Cùm in demortuæ Veſtalis locum aliam capi oporteret, ambiréntque multi, ne filias in ſortem darent, adiurauit, ſi cuiuſquam neptium ſuarum ætas competeret, oblaturum ſe fuiſſe eam.

Formam qua ſuſcipiebantur indicat *Gellius lib. 1. cap. 12.* Verba Pontificis ſunt, Amatam Veſtæ Sacerdotem capientis: Sacerdotem Veſtalem, quæ ſacra faciat, quæ iuſſi, & Sacerdotem facere pro pop. Rom. Quiritibus, vti quod optima lege fiat, ita te Amata capio. F

* NVMERVS.

Numa in vniuerſum quatuor eas inſtituit, cepitque, Geganiam, Veraniam, Canuleiam, Tarpeiam: vũ nomina hæc à *Plutarcho* producuntur.

Duas dein alias Seruius Tullius addidit, vt *Plutarchus*; ſiue ante eum potius Tarquinius Priſcus, vt Dionyſius adſerit, & addit ad ſuam ætatem eum numerum ſic manſiſſe, Quo fortaſſe Valerius inſpexit, cum de hoc Tarquinio: Dilatauit imperij fines, cultum deorum nouis Sacerdotiis auxit. Neque enim legere memini, de aliis ab eo Sacerdotibus inſtitutis.

Cæterùm de numero iſto etiam Feſtus: Sex Veſtæ Sacerdotes conſtitutæ ſunt, vt populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum: quia ciuitas Romana in ſex eſt diſtributa partes, in primos ſecundoſque Titienſes, Ramnes, Luceres.

Aliter vnus Ambroſius *epiſt. 2. contra Sym.* qui ſeptem eas facit. Quot tamen, inquit, illis Virgines præmia promiſſa fecerunt? (puto, ferunt, legendum) vix ſeptem Veſtales capiuntur puellæ. G

* MODVS CAPIENDI.

Capi dicebatur virgo Veſtalis. Cauſam dat *Agellius:* Capi, inquit, virgo propterea dici videtur, quia Pontifici Maximi manu prehenſa, ab eo parente, in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur.

Cepit primas ipſe Numa: & vt Dionyſius ait, ius deinceps capiendi voluit apud reges eſſe. At pulſis regibus, Pontifex maximus in locum venit: ſed non libera prorſus electione, legibúſque ſuis adſtricta.

Papia lege Pontificis Max. arbitratu olim 20. Virgines è populo legebantur, ſortitióque ex eo numero in concione fiebat. At poſtea ſi quis honeſto loco natus Pontificis ſuam offerret filiam, gratia Popiliæ legis admittebatur. Minor annis 6. maior 10. capi fas non erat. Item quæ non eſſet patrima & matrima. Item quæ aliqua corporis parte manca aut diminuto ſenſu. Item quæ vel vtroque vel altero parente ſeruo nata eſſet: ita. *Gellius vbi ſupra.*

Sortitio tamen etiam adhibita, vt quaſi diuinitus legi excerpique videretur, quæ ita capiebatur. Sed non ſemper ea H adhibita fuit. Oblatio locum habebat, & talis (ſi apta) præferebatur, Sic enim *Agellius:* Si quis honeſto loco natus adeat Pontificem Maximum, atque offerat ad Sacerdotium filiam ſuam, gratia Papiæ legis per Senatum fit. Omittitur ſcilicet, S.C. interueniente, ſortitio.

Formam ſupra tradidimus.

DISCIPLINA. TEMPVS MINISTERII. ORDO.

Si iam captæ deducebantur in atrium Veſtæ, atque ibi à ſenioribus ad ritus & cæremonias omnes (pulchræ erant) inſtructæ. Nam in tres velut claſſes, & ſi paruus hic numerus diuidebantur: diſcentium exercentium, docentiúmque.

Seneca de vita beata, cap. 19. Virginum Veſtalium more, quæ annis inter officia diuiſis, diſcunt facere ſacra, & cum didicerint, docent.

Dionyſius etiam diſtinctus: Tempus tricennale manere eas oportet, caſtas, & à nuptiis vacuas, ſacra ex more faciẽtes, quo tempore decem annis diſcere debent, decem ſacris operari, decem docere. Pulchra diuiſio: & eadem alibi in Plutarcho.

Itaque non niſi 30. annos obligabantur, & poſt id tempus licitum nubere, haud peſſima adhuc ætate. Nam pone ab
A anno 7. (id licebat) ingreſſam: ergo anno 37. fas virum quærere, & ætate etiam frui. Quod irridet Ambroſius: Qualis eſt, inquiens, iſta non morum pudicitia, ſed annorum? quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Ergo & interdum nubebant, vt illa in Prudentio.

Nubit anus veterana, ſacro perfuncta labore.

Etſi antiquitus obſeruatum, infauſtos ferè & parum lætabiles eas nuptias fuiſſe. Sed vt dixi, non niſi triginta annis obligabantur: ante autem nefas excedere. Ideò Symmachus, vt Pontifex, Veſtalem quandam increpat: Diceris ante annos legibus definitos Veſtali ſecreto velle decedere; nondum credo rumori, ſed aſſertionem tuæ vocis exſpecto, *libro* 9. *epiſt.* 103. Hoc illam tunc ſub Chriſtianis Principibus auſam, opinandum eſt, noſtræ religionis zelo ſiue voto.

Cæterùm illa quæ vetuſtiſſima erat, Maxima dicebatur. Ad ætatem id referendum, atque ita *Ouidius* 4. *Faſtor.*

Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo eſt.

Suetonius cap. 84. *in Iulio.* Teſtamentum eius demandatum virgini Veſtali Maximæ.

B
* OFFICIA, ET NEGLECTORVM POENA

Tria præcipuè quibus vacabant, erant, vigilare, adſeruare, ſacrificare. Vigilia ad ignem ſpectauit, quem ſine intermiſſione ali opus, & reparari. Itaque æternum ſiue ſempiternum dicebant.

Cicero 2. *de legib.* Virginéſque Veſtales in vrbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.

Silius.

Et vos virginea lucentes ſemper in arâ,
Laomedonteæ Troianæ altaria flammæ.

FLORVS *de Numa:* In primis focum Veſtæ virginibus colendum dedit, vt ad ſimulacrum cœleſtium ſiderum cuſtos imperij flamma vigilaret. Vult, ſicut ſidera æternum lucent, ſic debere virginum aſſidua cura atque opera hunc ignem.

Mali ominis erat indicium, ſi is ignis extingueretur, ita *Liuius libro* 28. Plus, ait, omnibus aut nunciatis peregrè, aut viſis domi prodigiis, terruit animos hominum ignis in æde Veſtæ extinctus. Et miſeras virgines ſi eueniſſet. Nam ignis
C Veſtæ, *teſte Feſto*, ſi quando interſtinctus eſſet, verberibus afficiebantur à Pontifice. Sed pudore virgineo tamen ſaluo, in loco obſcuro, & velo medio interpoſito, vt notauit. *Plutarchus.*

Exempla autem huius caſtigationis habemus *in Valer. l.* 1. *c.* 1. P. Licinio Pontifici Maximo virgo Veſtalis, quia quadam nocte parum diligens ignis æterni cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt quæ flagro admoneretur.

Et *Liuio lib.* 28. Ignis in æde Veſtæ eſt extinctus, cæſáque flagro Veſtalis, qui cuſtodia noctis eius fuerat. Nota de flagro vtrobíque: quæ ſeruilis caſtigatio. Nota etiam de cuſtodia eius noctis, vt per vices iuiſſe videatur, & ſingulæ ſuis noctibus dumtaxat excubaſſe.

Extincto igne, certa iterum accendendi ratio erat: quam Dionyſius alibi ſe dixiſſe profitetur: ſed nempe in libris quos fatum inuidit. Eſt ea tamen in Feſto. Mos erat, inquit, tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quouſque exceptum
D ignem cribro æneo Virgo in ædem ferret.

Quam rationem eliciendi ignis Simplicius in Ariſtotelem etiam agnoſcit: Ἀπὸ ξύλων τὸ πῦρ ἐκβάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων, ὡς τέρετρον, ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες. Ignem à lignis excutiunt, alterum lignorum, tanquam terebram, in altero circumuertentes.

Tangit & Iſidorus Peluſiota: & hodie aſſiduè vſurpant occidui orbis Indi.

Alterum munus erat, adſeruare, nempe arcanum imperij pignus, vt appellabant. Sic enim *Liuius lib.* 26. Veſtæ ædem petitam, & æternos ignes, & conditum in penetrali fatale imperij pignus.

Lucanus lib. 9.

—— in abſtruſo pignus memorabile templo.

Ouidius 6. *Faſt.*

Vidimus Iliaca transferri pignora Veſta.

Seneca pater 3. *Controuerſ. lib.* 1. Veniet ad colendum Romani Imperij Pignus carnificis manu inceſta? Quid autem pignus iſtud, & cuiuſmodi fuerit, in arcanis habebant: & ideò variant auctores.

Sunt qui aſſerant, ait Dionyſius; præter ignem arcana & multitudini non efferenda ſacra, in deæ templo eſſe depoſita, E
quorum Pontifices notitiam habeant, itémque ipſæ Virgines. Addit ſignum huic rei certum, quod cum templum olim arderet, L. Metellus Pontifex, trepidantibus Virginibus, irrupiſſe in ardens penetrale dicitur, & ſacra è flammis eripuiſſe; id quod ſubſcriptū ſtatuæ eius in Capitolio legebatur. Huic rei confeſſæ, ait iterum Dionyſius, addunt coniecturas ſuas, alij ſeruari ſacrorum partem è Samothracia, quæ Dardanus Troiam, Æneas in Italiam aduexerit: alij cœlo delapſum Palladium, quod verum idem Æneas aſportarit: nam falſum & adſimulatum Achiuos furto ſuſtuliſſe. Hæc ille.

Tertium munus earum erat ſacrificare. Atque id aſſiduum penè erat, diù noctúque. *Seneca de Prouid. cap.* 5. Quid porro? non eſt iniquum nobiliſſimas virgines ad ſacra facienda noctibus excitari, altiſſimo ſomno inquinatas frui.

Prudentius 2. *contra Sym.*

Hoc illud meritum eſt, quod continuare feruntur
Excubias, Latij pro majeſtate Palat. I.

Et in nummis paſſim Veſtalis ſacrificans, ipſo habitu quem *Feſtus* deſcribit: Armata virgo dicebatur ſacrificans, F
cui lacinia togæ in humerum reiecta.

* HONOR DELATVS.

NVMA templum Veſtæ inſtituit, & quidquid ad certum & ſolennem eius cultum. Id fuit ſitum inter Capitolium & Palatium, medio ferè ſpatio: diſertè Dionyſio ſcriptum, & extra Romulæam vrbem, quæ radicibus Palatij ferè terminabatur.

Indicat idipſum *Liuius*: In nouâ viâ, vbi nunc ſacellum eſt, ſupra ædem Veſtæ. Nam via hæc noua ex Palatij parte, iuncto Romano foro: & in fori parte ipſa ædes. Condidit Numa anno Vrbis quadrageſimo, id eſt, regni ſui ſecundo, quod ita notat. *Ouidius* 5. *Faſtor.*

Dena quater memorant habuiſſe Palilia Romam,
Cum flamma cuſtos Vrbe recepta Dea eſt.
Regis opus placidi, quo non metuentius vllum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.

Oſtendit deinde olim vile, nunc ære & marmore nituiſſe. Ære, in tecto: ſed, vt opinor, aurato.

Quæ nunc ære nitent, ſtipularum tecta nitebant.
Et paries lento vimine textus erat. G

Addit, rotundam olim & tunc fuiſſe:

Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuiſſe
Dicitur: & formæ cauſa probanda ſubeſt.

Cauſam addit pluſculis verſibus, quia Veſta terram notat, Terra autem rotunda.

Auguſtus Regiam eidem dicauit, ſiue in Palatium ſuum Veſtam tranſtulit, eis atrium aſſignando. De ea ſic *Ouidius:*

Hic locus eſt Veſtæ, qui Pallada ſeruat, & ignem:
Hic fuit antiqui regia parua Numæ.

* PRÆMIA ET PRIVILEGIA.

Pleraque eorum *Plutarchus* exſequitur. Sic enim ait: Honores magnos Numa eis tribuit, veluti quod viuo patre teſtati poſſint, atque alia facere ſine auctore, eo more & iure, quo matribus trium liberorum id permiſſum. Item Lictor præcedit exeuntes: Quod ſi reo, ad ſupplicium qui ducitur, fortuitò factæ ſint obuiæ, is pœna liberatur. Oportet autem iurare, à caſu, non à conſilio, fuiſſe hunc occurſum. Qui vero lecticam earum aut ſellam qua vehuntur ſubit, morte H
id luit.

* ORNAMENTA ET INSIGNIA.

Item ſtipendia & auctoritas.

In cultu aliquid exiguum illud datum fuit. Imprimis, Vittæ in capite, vt in Deo Deæve conſecratis.

Prudentius 2. *cont. Sym.*

—— ſedet illa verendis
Vittarum inſignis phaleris.

Idem explicat:

—— cingunt
Tempora taniolis, & ilia crinibus addunt.

De Ilia iam compreſſa, *Ouidius.*

Decidit ante ſacros lanea vitta focos.

Notandum Veſtes etiam purpuratas fuiſſe: nempe prætexta eas vſas, id eſt limbo in oris purpureo.

Voluut etiam capillum in ſpiras quaſdam plexum & diuiſum, tum vittis illigatum, à tergo & in ceruices anulatim dependiſſe. Prudentij ea mens;

Perfundunt:

Perfundunt quia colla comis benè, vel quia cingunt
Tempora taniolis.

A Aliquis etiam ambigat, an non tonderi ſolitæ (ritu noſtrarum Virginum quæ Deo ſacrantur) *ex Plinio:* Antiquior eſt lotos, quæ capillata dicitur, quoniam virginum Veſtalium ad eam crinis defertur, *lib.16. cap.44.* & Feſto: Capillatam ſeu Capillarem arborem dicunt, in qua capillum tonſum ſuſpendebant. Semel igitur tonſæ, atque in ingreſſu, fortaſſe: & capillum hunc Deæ Veſtæ ſuſpendebant.

De ſtipendio & opibus *Liuius* teſtatur ipſum Numa eis ſtipendium de publico ſtatuiſſe: vt vacuæ ſcilicet ab aliis curis, Deæ & ſacris operarentur. Et credo agros à Numa attributos quorum vectigalibus alerentur.

Incertus auctor, de Limitibus: Vt nominibus vetuſtis vtantur, vt, vectigalis ager virginum, Veſteatis: nempè, non Veſtalis, vt vulgo.

Hyginus item, de Limitibus: Virginum quoque Veſtalium, & Sacerdotum quidam agri vectigalibus ſunt redditi locatim.

Sed & Auguſtus adiecit, de quo vniuersè *Suetonius cap.31.* Sacerdotum & dignitatem & commoda auxit, præcipuè Veſtalium Virginum.

B Etiam locus in theatris illis datus præ aliis honorificus, & contra Prætoris tribunal, *teſte Suetonio in Auguſto.* Denique auctoritas earum maxima, & in precibus, aut alia re, vix repudianda.

Cicero cum pro Fonteio cauſam diceret, ſororis eius Veſtalis intercesſione vſus? Superbum ſit, inquit, eius obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, hæc ſalua eſſe non poſſet.

Atque inter exempla eſt Claudia Veſtalis, quæ fratrem iniuſſu populi (*teſte Sueton. in Tiber. cap.2.*) triumphantem, adſcenſo ſimul curru, vſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare aut intercedere cuiquam Tribunorum fas eſſet. Adeò & leges & magiſtratus reueriti ſunt hanc impotentem, vt ſic dicam, potentiam. Adde *Sueton. in Iulio cap.1. in Vitellio c.16. Tacit. 3. hiſtor.* & plures.

* POLLVTARVM
Pœnæ

Veſtalium quæ caſtitatem violaſſent pœnæ graues erant. Vetus ex Numæ Regis fuit Feſto prodita: Probrum virginis Veſtalis vt capite puniretur, vir qui eam inceſtauiſſet,
C verberibus necaretur. Lex fixa in atrio libertatis, cùm multis aliis legibus incendio conſumpta eſt, vt ait M. Cato.

Alia autem Albæ, ante Romam conditam, quæ iuberet pollutam virginem ad necem cædi, Dionyſio in rebus Iliæ tradente. Sed Tarquinius Priſcus, qui numerum earum auxit, idem & pœnam & conſpicuam magis horrendámque fecit. Sic enim in Zonara: Veſtalium corruptam vnam, ſpecu ſubterraneo oblongo excauato atque ibi lectulo poſito, & lucerna, & menſa cibis referta, deducentibus eam multis, viuamque includens obſtruxit. Et ſic deinceps pollutas puniri obtinuit. Qui autem polluerint, in lignum biceps, ſiue in furcam, collum inſerunt, in ipſo foro: atque ita ad necem eos cædunt.

Dionysius pariter ad Tarquinium refert, & primam ſub eo Pinariam quandam ſupplicio iſto affectam. Quod vberius clariuſque tamen narrat, & verba eius digna appono. Pœnæ, inquit, delinquentibus graues conſtitutæ: quarum arbitri & exactores ſunt, ex lege, Pontifices. Quibus verbis quidem cædunt compertas leuioris delicti: probroſas
D verò & inceſtas fœdiſſimo & maximè miſerabili mactant ſupplicio. Viuæ enim, funebri ritu & pompa efferuntur, amicis ac cognatis cum luctu & lacrymis comitantibus. Delatæ autem ad portam Collinam, intra muros, ſubterranea in cella, cum funeralibus ornamentis, deponuntur: nec monumento porrò dignatæ, nec parentalibus, aliiſve ſolennibus defunctorum, ita *Dionyſius.*

Quod tamen priuſquam fieret (*Plut. teſte*) Pontifex Maximus arcanas quaſdam preces manibus in cœlum ſublatis, fundebat: & ſic carnifici ac miniſtris ſupplicij tradebat.

Plinius item de Cornelia: Cùm in illud ſubterraneum cubiculum demitteretur, hæſiſſétque (nempè in ſcalis) deſcendenti ſtola, vertit ſe ac recollegit, cúmque carnifex manum daret, auerſata eſt, & reſiluit, fœdúmque contactum quaſi planè à caſto puroque corpore reiecit.

Atque his geſtis, ait *Plutarch.* ſcalæ attrahuntur, & ædicula multa humo iniecta contegitur, donec reliquo aggeri ſolum adæquetur.

In cvltv excedentivm. E

Poſthumia Veſtalis Romæ inceſtûs accuſata, ob ſuſpicionem amœnioris cultus, ingeniíque quam deceat virginem, liberioris. *Liuius in 4.*

Minuta quoque alia Veſtalis primò propter mundiorem iuſto cultum inſimulata, facto iudicio ad portam Collinam viua defoſſa. *Liuius in 8. Oroſ. in 3. cap.9. Hieron. lib.1. contra Iouinianum.*

Inter leges Ariſtotelis *2. œconom. cap.1.* in probas mulieres, vt veſtitu, ſumptu, nec apparatu maiori vtantur, quam etiam leges permittant ciuitatis: conſiderans quod nec veſtimentorum nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo, tantum valet ad mulieris laudem, quantum modeſtia in rebus, ac ſtudium honeſtè decoréque viuendi: etenim omnis huiuſmodi ornatus animi optabilis, multóque firmior ad ſenectutem vſque veras laudes ſibi natiſque adferre.

Depositio Vestalivm.

Triceſimo Sacerdotij anno exacto, liberum iis eſt nubere & relicto Sacerdotio aliam inſtituere vitam. Quam facultatem paucas aiunt amplexas, neque fuiſſe ſecutis lætam: ſed F pœnitentiæ & mœrori per reliquum vitæ implicatas. cæteris religionem incuſſiſſe, vt ad ſenectutem vſque & mortem in virginitate perſiſterent. *Plut. in Numa, & Liu. lib.2. Dec.1.*

☞ *Vide quæ ſupra circa tempus miniſterij diximus.*

* Qvando desierint esse.

Veſtales virgines, totáque hæc ſuperſtitio finem inuenit ſub Chriſtianis Principibus, extremo Theodoſij ſenioris æuo. Nam etſi concuſſæ antea, & periclitatæ ſub Valentiniano, Theodoſio, Arcadio, quod ex Symmachi & Ambroſij epiſtolis conſtat, tamen animam traxêre ad vltimum Theodoſij, id eſt, decimum ſeptimum imperij eius annum: cum ille templa claudi, & ſacrificia tolli lege iuſſit.

Præter alios, clare *Zoſimus lib.5.* Theodoſius maior, euerſâ Eugenij tyrannide, Romam venit, & contemptum religionum in animis omnium excitauit, publicum ſumptum vltra dare ad ſacrificium abnuens. Pellebantur vtriuſque ſexus Sacerdotes, & fana ſacrificiis abolitis deſerta relinquebantur. Hæc ille: & lapides atque inſcriptiones etiam teſtantur, Veſtales ad hoc æui circiter perſeueraſſe. G

VESTALES VIRGINES IN
Particvlari.

Amata prima fuit Veſtalis virgo. A cuius poſtea nomine omnes aliæ Veſtales, quando à Pontifice maximo capitur, (hoc eſt manu prehenſa velut bello capta abducitur) Amatæ appellantur. *Gellius lib.1. cap.12.*

Caiæ Tarratiæ, ſiue Suffetiæ Veſtali, quia campum Tiberinum ſiue Martium Pop. Rom. donauerat, viuæ etiamnum Horatia lege ampliſſimi honores decreti: vt vna omnium feminarum teſtabilis eſſet, hoc eſt, ius teſtimonij dicendi haberet. Præterea ſi 40. annos nata Sacerdotio abire, ac nubere voluiſſet, id ſalua religione poſſet. *Gell. lib.7. c.6.*

Teratia virgo Veſtalis, quæ primò in demortuæ locum accepta eſt. Vnde in poſterum eas omnes Teratias appellabat Pontifex Max. quas in demortuarum locum reciperet. *Alex. lib.5. cap.12.*

Claudiæ virgines Veſtales duæ. Altera, cùm Hannibale Italiam vaſtante reſponſo Sibyllinorum mater deum è Peſſinunte acceriretur & aduecto Tiberi traheretur, repentè in H alueolo ſtetit. Cùm igitur caſta manu trahendam eſſe vates aſſererent, Claudia inceſti ſuſpecta, eam zona iniecta mouit. *Volat. lib.14. cap.2. Antrop.* Altera vero Veſtalis iudicium maieſtatis ad populum ſubiit, quod conferta multitudine, ægrè præcedente carpento, palàm optauerat vt frater ſuus Appius Pulcer reuiuiſceret, atque iterum claſſem emitteret, quo minor turba Romæ foret. *Tranquillus; & Volaterr. & Alex. ab Alex. lib.5. cap.12.*

Turcia Veſtalis, inceſtus rea, aqua cribro è Tiberi hauſta innocentiam ſuam teſtata, & abſoluta eſt. Anno Vrbis 609. *Plin. lib.28. cap.2.*

Fonteiam, Fonteij (qui cum Galliæ exercitui præeſſet, accuſatus eſt prouinciæ malè adminiſtratæ, ſoror, virgo Veſtalis. *Cicero pro Fonteio.*

Fabia veſtæ Sacerdos, inceſti accuſata, eo quod ſoror Terentiæ Ciceronis eſſet, indicto crimine abſoluta eſt. *Alexand. ab Alex. lib.5. cap.12.*

Licinia, vna è Veſtalibus. *Plut. in Gracchis.*

A Vbida Veſtalis, quam Meſſalina miſit ad placandum Claudium Imp. maritum ſuum. *Suetonius.*

Veſtis. Veſtimentum.

VEſtis, ſiue Veſtimentũ Græcis dicitur ἐσθὴς, & ἔνδυμα. Hebræis *Beghodh*, quod amplam veſtem ſignificat. Dicitur & *Lebuſch*, vnde Græcum λῶπ & λῶπος, indumentum. Definiunt autem Iuriſconſulti veſtem eſſe quidquid induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, tegendi, accubandi gratia paratur, ſiue id laneum, ſiue lineum, ſiue ſericum fuerit, ſiue ex pellibus conſtiterit. Sunt qui inter veſtem & veſtimentum intereſſe tradant, quod veſtes velint nomen eſſe generalius quidem, ſed tamen ſignificare id quod propriè veſtium vocabulo apprehendimus. Veſtimenta vero etiam ſe extendere ad omnia quibus corpus obtegi poteſt, ſiue ſcortea, ſiue frondea, ſiue ſint palearia, quin *Actor. cap. 12. verſ. 8.* cum Angelus dixit Petro in carcere, Circunda tibi veſtimentum tuum, ἱμάτιον, Græcè, intelligunt veſtem ſuperiorem,

B ſeu pallium.

Dicitur autem veſtis, vt *Varroni* placet, à velando, quod corpus tegat ſiue velet.

* Origo, et finis varivs.

Prima veſtium origo à peccato protoplaſtorum ſumpta fuit, quando erubuerunt propter prauos motus concupiſcentiæ rationi rebellantes, quos, ſpoliati iam iuſtitiæ originalis tegumento, ſentiebant, vnde & feciſſe ſibi leguntur perizomata, id eſt, cingula lumbaria ſeu ventralia ſubligacula, vt partes inhoneſtas tegerent, quæ Irenæus ficulnea fuiſſe arbitratur, adeóque inſtar cilicij, quia ficuum folia pungunt. Videatur ille *lib. 3. c. 37. & Ambroſ. lib. de Paradiſo c. 13.*

Manſerunt igitur toto corpore nudi, prout Adam ipſe Deo dicit ſe timuiſſe eò quod nudus eſſet. Vnde ſequitur *verſ. 21. Gen. c. 3.* quod Deus Adæ & vxori eius fecerit tunicas pelliceas, quæ verba propriè ac litteraliter veniũt intelligenda de tunicis pellitis propriè dictis, vti docet *Auguſt. lib. 11. de Geneſ. ad litt. c. 39.* non vero de corporibus mortalibus, vt Origenes; neque de corticibus arborum, vt ſenſit Gennadius,

C quaſi non æquè facile fuerit Deo, Angelorum miniſterio ex pellibus, quam corticibus veſtem conficere. Hebræum enim עור *Or*, Latini pelles interpretantur. Oportebat autem ait *Origen. hom. 6. in Leuit.* talibus indui peccatorem, quæ eſſent mortalitatis quam acceperat primo peccato; & fragilitatis quæ ex carnis corruptione veniebant, indicium.

Non ergo primus veſtium vſus ad ornatum aut luxum deſeruiit, ſed ad neceſſitatem dumtaxat, vt iis nuditas velaretur, ac iniuriæ aëris repellerentur. Vnde & ſymbolum erant frugalitatis & continentiæ, imò & pœnitentiæ, quamvis etiam monerent primæ illæ veſtes hominem mortalitatis, vt Auguſtinus *libro 2. de Geneſ. cont. Manich. cap. 1.* Sunt ergo veſtes nihil aliud, quam nota & ſtigma peccati, perinde vt compedes & vincula maleficorum, quæ licet aurea ſint, vel gemmea, qualibus Darius Rex vinciebatur; manent tamen vincula, nec à materia originis ſuæ primordia nobiliora reddunt.

Primus itaque & neceſſarius finis veſtium eſt fouere corpus, & aduerſus iniurias aëris defendere. Secundus qui honeſtus dicitur, eſt tegere naturæ verecunda. Tertius ornare

D hominem ſecundum ſuum ſtatum aut vocationem. Quartus diſtinguere ſexum, ordinem, ætatem. Denique efficere adſpectu delectabilem, quomodò mulieres vt viro ſuo placeant, aliquid ſuperaddere poſſint decentis ornatui ſui ſtatus, quamvis poſtremus finis prioribus minùs præſtet.

* Vsvs.

Cùm veſtimentum ſit velut operimentum ſiue velamen nuditatis, eſt paſſim receptus illius vſus apud omnes nationes, in quibus eſt verecundia & naturalis pudor, ac aliqua etiam Religionis & rationis ſcintilla. Vnde paſſim omnes aliquo operiuntur, niſi omninò ſylueſtres ſint, & corpore hirſuti, beſtiarum more viuentes; vel toto corpore, vel aliqua illius parte. Quomodo apud Braſilienſes, quamvis vulgus nudum vagetur toto corpore, tamen qui inter illos ſunt nobiliores, veſtibus ſe cooperiunt, & Pſitacorum, aliarúmve auium plumis contextis & fabrefactis, quales modo frequentes in Europam per Hiſpanos aduehuntur. Atque ex iiſdem etiam plumis caput ornant, & armillas bracchiis aptant, verum non niſi vmbilico tenus ad genua veſtes dimittunt. *Oroſius libro 2. de reb. Emanuel.* Quamvis nunc conuerſatione cum Europæis & aliis nationibus inita, veſtimenta cum humanitate & moribus mutauerint, qua parte ſaltem Catholico Regi parent. E

Qui verò alibi panno, aut lana linove carent, nec enim omnis fert omnia tellus; coriis, ac animalium pellibus ſiccatis quibus abundant, nuda corporis tegunt, & aëris iniuriam à ſe arcent, cum ſola inuerſione, tam hyeme quam æſtate de illis ſibi valeant ſeruire. Sunt etiam qui è foliis arborum veſtes contexunt: cuius generis fuit illa, quam præ quauis purpura Regum eligebat S. Hieronymus; cuius fit mentio *in vita S. Pauli Eremitæ*, vt quam ſibi is ex palmæ foliis confecerat. Vide infrà quædam in particulari.

VSVS NVLLVS.

Vide infra.

* Varia Genera.

Veſtimentorum varietas non ab vna aliqua re deſumitur. Primùm enim illam inducit materiæ, ex qua conficiuntur diuerſitas; ita dicuntur linea, lanea, byſſina, pellea, frondea, &c.

Secundo eam inducit formæ inæqualitas, quæ apud quaſvis nationes, non vna, cum etiam ad diſtinctionem veſtimenta inuenta ſint. Ita ſecundum *Iſidorum in Etymolog.* propriæ veſtes Parthorum, Sarabatæ, fluxa & ſinuoſa veſtimenta: F Gallis linæ, ſaga quadra mollia: Germanis, rhenones, velamina humerorum & pectoris vſque ad vmbilicum, atque intortis villis hiſpida, vt imbres reſpuant, quibus qui circa Rhenum fluuium degunt maximè vtuntur, vnde dicta hæc veſtimenta Rhenones: Hiſpanis propria, ſtriges, Sardis Maſtrucæ, quibus in ferarum habitum transformantur; vnde monſtrucæ quaſi monſtroſæ nomen habent ex pelliculis ferarum conſutæ.

Alia varietas ab vſu ipſo, veputà ſecundum varios ordines, aut gradus: Ita aliæ ſunt veſtes Imperatorum, Regum, Pontificum, Senatorum, Plebeiorum, Doctorum.

Item ſecundum diſtinctionem ætatis & ſexus, ſic aliæ pueris, adoleſcentibus, ſenibus: aliæ mulieribus, virginibus, vetulis, aliis viris conueniunt, de quibus infrà particulariùs.

Lazarvs Bayffvs initio libelli ſui de re veſtiaria ſcribit: Veſtimenta omnia aut virilia ſunt, aut puerilia, aut muliebria, aut communia, aut familiaria.

Virilia ſunt, quæ ipſius patrisfamilias cauſa parata ſunt, G veluti togæ & tunicæ, palliola, veſtimenta, ſtragula, amphitapa & ſaga, & reliqua ſimilia.

Puerilia ſunt, quæ ad nullum alium vſum pertinent niſi ad puerilem, veluti togæ prætextæ, alicubi & chlamydes, pallia, quæ filiis noſtris comparamus.

Muliebria ſunt quæ matrisfamilias cauſa parata ſunt, quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ capita, zonæ, mitræ, quæ magis capitis tegendi quam ornandi cauſa comparata ſunt, plagulæ, penulæ.

Communia ſunt quibus promiſcuè vtitur mulier cum viro, veluti ſi eiuſmodi penula palliúmque eſt, & reliqua huiuſmodi, quæ ſine reprehenſione, vel vir vel vxor vtatur.

Familiaria ſunt, quæ ad familiam veſtiendam parata ſunt: ſicut ſaga, tunicæ, penulæ, lintea veſtimenta, ſtragula & cætera ſimilia.

VESTIVM OPIFICES.

Vide Sartores. H

Veſtimentorum artifices ponit *Plautus in Aulular.* Stat fullo, phygio, aurifex lanarius, caupones, patagiarij, induſiarij flãmearij, carinarij, violarij, aut manuleatij, aut murobattarij, propolæ, linteones, calceolarij, ſedentarij, ſutores, diabattarij, fullones, ſarcinatores, ſtrophiarij, ſemizonarij, oleatij, molochinarij, textores, limbularij, acculatij, infectores, crocotarij. Vbi nugigerulis res ſoluta eſt omnibus, tum mihi æquum eſt purpuram atque aurum dari. Nugas vocant quæ ad mundum muliebrem faciunt.

Vestitvs in genere.

Indi diſſimiles habitus corporis mira ſpecie variarunt. Namque alij nudi agunt, nonnulli piſcium, ferarum aut auium pellibus amicti ſunt: pleríque lino, multi lana veſtiuntur, alij in cultu corporis ita accurati, vt faciem coloribus pingant, candidam veſtem induant, aurum geſtent, lapilliſque ornentur. *Alex. lib. 5. cap. 18. ex Strab. lib. 15.*

Perſæ craſſiore vtebantur veſtitu, laxa & fluxa cinctura, & nonnunquam ſtola etiam Semiramidis ſiue Medica, cum armillis & torque. *Alex. lib. 5. cap. 18.*

Babylonij

Babylonij duabus amiciuntur tunicis, vna linea vſque ad pedes demiſſa, altera ſuper hanc lanea: poſtremò candida, & breui penula circundatur. Calceos gerunt gentis more, ſoleis ſimillimos. Capita habentes comata mitris redimunt, vnguentis toto corpore delibuti. Anulum ſignatorium ſinguli geſtant & ſceptrum affabrè factum, cui ſuperſtat aut malum, aut roſa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quippiam. Nam abſque inſigni geſtare ſceptrum, ipſis nefas eſt. *Herod.lib.1.*

Carthaginenſes diſcinctos, poſtremos homines ducebant Aphrorum peculiaris mos, fluxa tunica & diſcinctos incedere. *Alex.lib.1.cap.20.*

Strabo Geographiæ libro 4. tradit inſulas eſſe x. in Oceano Gaditano, nomine Caſſiteridas, quarum vna prorſus inculta ſit, in reliquis habitare homines colore fuſco, tunicis vtentes ad talos vſque demiſſis, pectoribus cingulo obuinctis, baculos manu geſtantes, in ſumma perſimiles furiis tragicis. Quibus ex verbis apparet, hoc habitu furias in tragœdiis induci ſolere, *Eraſ. in Adag.*

Quibus primò Romani ciues ſine tunicis ſola toga amicti forent, poſtea ſubſtrictas breuéſque tunicas citra humerum deſinentes habuêre. Talares verò & manicatas (quas Græci chirodotas vocant) aut diſcinctas induere, pro flagitio fuit: quod erat barbaris proprium, talares ferre & manicatas tunicas. Ideò Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, quod tunicis manus totas operientibus vteretur: & Cicero Verri, quòd cum talari tunica & pallio purpureo incederet, vt probrum obiectauit. Quæ quidem tunica toga tegebatur, ſæpius prætexta. Intra tunicam interula, quam ſubuculam dixêre, carni proxima, æque à viris & mulieribus nullo diſcrimine ſumebatur. Nam poſtquam binas tunicas Romani habere cœperunt, Varro ait interiorem inſtituiſſe vocare ſubuculam & induſiam. Prætextam verò, ſupra tunicam quiſque honoratus & nobilis habebat: quam quidem pueri patricij aliquando purpuream induebant. Eam prætextam ad virilem ætatem pueros deferre licuit: poſt pubertatem verò, in ſeptimo & decimo ætatis anno, dimiſſa prætexta, togam induebant, aliquando putam, niuei candoris, quæ virilis dicta eſt. Eam tamen in quarto & vigeſimo à multis ſumptam comperimus, ſæpiùs in decimoquinto, & ſexto & decimo. Quippe Auguſtus Octauius annorum ſedecim, & Caius Cæſar in vndeuigeſimo. Nero autem vix dum pubeſcens, togam virilem ſumpſit ante tempus, quò maturus Imperio videretur. Diuus quoque Antoninus Philoſophus, & ex Cæſaribus complures, in quintodecimo virilem deſumpſère togam, tunc cùm præceps & lubrica iuuenum ætas videbatur. Togam ſupra prætextam nonnunquam patricij ſumebant, cum plebeij ſine prætexta, ſimplici toga amicirentur: quippe toga erat plebeiorum & infimi ordinis, prætexta honeſtorum & nobilium. Idipſum quoque circa mulieres ſeruabatur: nam tota priſcis ſeculis in vſu promiſcuo tam virorum quàm mulierum, nocturnúmque ac diurnum indumentum fuit, ſicut panniolum & penula. *Alex.lib.5.c.16.*

Germani ſago cum fibula, aut ſi deſit fibula, ſpina conſerta: locupletes verò ſtricta veſte, ſingulos artus exprimente. *Alex.lib.5.cap.10.ex Tacito.*

Pagus eſt Boiariæ in Norico, ad Matic ham flumen inter Iuuanum, Oenúmque amnes, Muerckirchen vocant, in templo duo equites, gypſo cocti, poliri conſpiciuntur, Francorum veterum veſtitu: calceamentis vtrinq; ſe lora trium cubitorum innexa ſunt: tibialia, feminalia, linea ac vermiculata faſciolis eius coloris conſtringuntur. Atque hæc omnia lora ſuperiora cancellatim intendebantur. Extremum veſtimentum paludamentum quadrangulum cæruleum & duplex, quod humero iniectum, lateribus vtrinque patet: oræ eius priores poſterioréſque vſque ad calcem plantámque perueniunt. *Auent.lib.4. Annal.Boiorum.*

VESTITVS IN SPECIE.

RESPECTV

Ætatis.

Ex Tarquinij Priſci regis Roman. inſtituto, Pueri patricij bulla aurea cum toga, cui purpurea prætexitur, vtebantur, duntaxat illi, quorum patres curulem geſſerant magiſtratum illámque exacta pueritia, ſolenni feſto Laribus ſuſpendebant: Cæteris, vt prætexta tantùm vterentur, indultum: ſed vſque ad eos, quorum parentes equo ſtipendia iuſta meruiſſent. *Macrob.lib.1.Saturn.cap.6.*

Sexus.

Apud Arabes & Carthaginenſes, feminæ non modò religionis ſed honeſtatis cauſa caput & faciem velabant, quod velamen pro galea illis eſſet. Tertullianus qui de ea re librum ſcripſit. *Polyd.lib.4.cap.13.de Rer.inuent.*

Matronæ & ſpectatæ pudicitiæ mulieres, niſi nigro capillo & longè latéque fuſa toga ad talos demiſſa, ſtoláque flammeo ac vittis & reticulo, quo capita velarent, vtebantur: cùm meretrices flauum capillum haberent, & togam ſubductiorem abſque flammeo & vitta: quam togam virilem, quæ adulterij crimine damnatæ erant, dimiſſa, ſtola, ſumere cogebantur: namque meretrices proſtabant cum toga & ſtolis pullis, quibus etiam canthino & cocco vti inhibitum eſt. Fuit aliquando mulieribus vetitum, ne verſicolore veſte vterentur, lege Oppia: quod etiam à Nerone factum memorant, quid mulieribus amethyſtini & Tyrij vſum interdixit. Quæ quidem ſtola plebeiis, quamuis honeſtis, non dabatur: ſiquidem patriciæ & grandes natu matres, illam honoris cauſa deferebant: erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita contexta ambibat. *Alex.lib.5.cap.16.*

Ordinis, Profeſſionis.

Quod diſcriminis inter patricios & plebeios purpura faciebat, vt diſtinctum vtrumque ordinem notaret, hoc nimirum inter patricios & ſenatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat. Is enim laticlauus & latior tunica, inſignia ordinis ſenatorij fuère, quæ ordinem ſenatorium à patricio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur: quum reliquis patriciis, qui ad Senatum admiſſi non erant, illis vti non liceret. Quamvis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum à ſenatorio tributum inueniamus, cuius vſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari conſueuit. In eo enim aureus clauus affigebatur, quem, quia frequens & promiſcuus erat, Tacitus Cæſar interdixit, auróque clauatis veſtibus vti prohibuit. *Alex.lib.5.cap.16.*

Habuit in animo Alexander Mammeæ Imper. omnibus artibus ordinibúſque ciuitatis ſuum veſtimenti genus aſſignare, vt veſtitu dignoſcerentur. Cæterùm Vlpiano & Paulo iuris ſcientiæ peritis diſſuadentibus, monſtrantibúſque id parùm conducere concordiæ ciuium, ob iniurias quæ inde in minùs potentes poterant exiſtere, incœpto deſtitit. *Sabellicus lib.6.Ennead.7.*

Conditionis.

Romæ Libertinis nullo iure vti prætextis licebat, ac multò minùs peregrinis. Sed poſtea Libertinorum quoque filiis prætexta conceſſa eſt: ex cauſa tali, quam M. Lælius augur refert: qui bello Punico ſecundo duumuiros dicit ex ſenatuſconſulto, propter multa prodigia, libros Sibyllinos adiiſſe, & inſpectis his nunciaſſe, in Capitolio ſupplicandum, lectiſterniumque ex collata ſtipe faciendum, ita vt Libertinæ quoque, quæ longa veſte vterentur, in eam rem pecuniam ſubminiſtrarent. Acta igitur obſecratio, pueris ingenuis, itémque Libertinis, ſed & virginibus patrimis matrimíſque pronunciantibus carmen. Ex quo conceſſum, vt Libertinorum quoque filij, qui ex iuſta duntaxat matrefamilias nati fuiſſent, togam prætextam, & lorum in collo pro bullo decore geſtarent. *Macrob.lib.1.Saturn.cap.6.*

ELEGANTIÆ, SORDITIEI.

☞ *Ex loco Liberalitatis & ἀσωτίας, item Luxus & Auaritiæ, huc multa.*

CHANGIVS CHAMVS Legiſlator Scytharum, inter alia etiam hoc ſtatuit, vt Scythæ ſiue Tartari ſui pannos quoſlibet tollerent, ac veſtibus etiam integris aſſuerent. Id enim cùm nulla neceſſitate coacti facerent, ſine verecundia facturos, cùm eſſet opus. *Pachymerius.*

Temporis.

Perſæ amictum habent æſtate purpureum, hyeme varium. *Alex.lib.5.cap.18.*

CRATES à Magiſtratu obiurgatus, quod præter leges ac morem Athenienſium ſindone veſtiretur, ait: Quod ſi Theophraſtum vobis oſtendam ſindone amictum? diffidentes, ac vt oſtenderet flagitantes, adduxit ad tonſtrinam, oſtenditque Theophraſtum, qui tum fortè tondebatur linteo amictum, quæ Græci à contegendis humeris ὠμόλινον vocant, ſubmonens, omnibus ad vſum vti licere. Nam ſi per ſe turpe eſſet vti linteis, ne in tonſtrina quidem eſſet honeſtum. *Laert.l.6. capite 5.*

STILPO videns Cratetè hybernis menſibus frigore rubentem:

tem : *Aenis* inquit , *μοι χρεῖαν ἱματίου ἔχειν καινῦ*. Lepos qui eſt in vocis ambiguo, Latinè reddi non poteſt, *καινῦ* coniun-
A ctum ſonat, noua : *καὶ νῦ* diſiunctum, ſonat, & mente, Diſcrimen auribus vix ſentiri poteſt, ſcripto poteſt oſtendi. Videris, inquit, egere pallio nouo, ſiue pallio & mente. Nouam requirebat gelu mentem Cynici ſtultitia qui veſtem non accommodaret tempori. *Laërt.lib.2.cap.11.*

ORNAMENTA.

Veſtium.

Fuêre qui crederent, auri ornamenta feminis apud Rom. medium quandóque ordinem feciſſe, ſtolaſque à plebeis diuiſiſſe, vt ſicut annulus equitibus, ita auri cultus feminis medium ordinem deſignaret. *Alex.lib.2.cap.92.*

ALEXANDER SEVERVS Imp. matronis regiis Cyclas dedit, quæ plus ſe vnciis auri non haberent, cum reticulo, & pallium auro aſperſum. *Alexan.lib.5.cap.18.*

Clauorum nomine dicebantur ornamenta veſtium, purpurea, acu picta, & capita clauorum inſtar habentia : quibus intextis, Equitum & Senatorum tunicæ inſigniri ſolebant.
B Vnde apud Feſtum Clauata veſtimenta dicuntur clauis intertexta. Cùm quidem Clauorum alij lati eſſent, quibus Senatorum, alij anguſti, quibus Equitum tunicæ decorabantur. *Fabius lib.11.cap.vlt.*

Cui lati claui ius non erit, ita cingatur, vt tunicæ prioribus oris infra genua paulùm, poſterioribus ad medios poplites vſque perueniant. Latum habentium clauum modus eſt, vt ſit paulùm cunctis ſummiſſior. Quibus ex verbis intelligitur, Senatorum tunicam multò breuiorem equeſtri fuiſſe. Clauum autem purpureum opinor inſtar habuiſſe capitis eorum maiorum clauorum, qui foribus & valuis affigi ſolent. *Hot.de Verb.iur.*

VESTIMENTORVM ΚΡΗΣΙΣ.

ACQVISITIO.

Seres, gens vbi ſericum naſcitur, quam Græci olim veſtem Medicam appellabant. Sub Iuſtiniano legatos miſerunt Chriſtiani ad Æthiopes, vt ſericum ex India mercati, Roma-
C nis venderent, ipſique magna pecunia potirentur : & id tantum lucri Romanis conferrent, ne pecuniam ſuam poſthac ad hoſtes transferre cogerentur. *Suidas.*

Veſtium quarundam vſus apud Rom. quando cœperit, *pete ex Plin.lib.8.cap.48.*

CONSERVATIO. Huc Veſtium

Integritati.

Iſraëlitæ quamvis per 40. annos in vaſta ſolitudine errarent, ductus Moyſis, tamen neque veſtimenta illis obſoleuerunt, neque calcei ſunt detriti. *Deuter.7.*

Miraculoſum eſt, quod de Chriſti Opt. Max. inconſutili tunica tradunt, illam à Virgine matrem contextam, puellum veſtiuiſſe, adoleſcentem texiſſe, adulto contra cœli aërisque iniurias munimentum præbuiſſe, quoad militum impiorum ſorti ſubiecta, regij Prophetæ oraculum confirmauit & comprobrauit. *Nicephorus.*

Attritio.

Eleuſiniis ſacris obſeruatum, vt quam quis, dum initiaretur, veſtem fortè geſtaſſet, eam ne vnquam exueret, donec victa tempore omnino fieret ingeſtabilis. Hinc datus adagio
D locus, Veſtimenta initiatorum, de iis, quæ attrita prorſus ſunt nullâque temporum viciſſitudine variantur. *Cælius lib. 16. cap.9.ex Clemente & Arnobio.*

VESTITVS VSVS IN TOTO.

Veſtitus honoris ergo conceſſus Regibus, Sacerdotibus, Militibus.

☞ *Vide Locum de honore. Tit. Ornamenta, honorifica.*

Maſſagetæ ex arborum corticibus amictus intexebant. *Herodotus.*

Follia Iuncus.

Gymneſiarum incolæ iunceo ornantur amictu. *Alexan. ab Alex.lib.5.cap.18.*

Coria.

Geloni Scythæ olim hoſtium cæſorum coriis veſtiebantur.

Mauri olim & Troglodıtæ ex ſerpentum aut piſcium corio veſtimenta ſibi conſuebant. *Alex.ab Alexan.lib.5.c.18.*

Pellēs.

Græcorum antiquiſſimos, pelles leonum pardorúmque ouium & caprarum, item luporum à principio induiſſe, *Homerus* auctor eſt.

Quædam nationes caprarum pellibus ſunt veſtitæ, vt in Getulia & in Saldania. Cuius vſum apud antiquos quoque Græcos fuiſſe apparet, quod in tragœdiis ſenes ab hac pelle E
vocantur *διφθερίας*, & in comœdiis, qui in ruſtico opere morantur : vt apud Cæcilium in Hypobolimæo habet adoleſcens apud Terentium in Heautontimorumeno ſenex. *Varro lib. 2. cap.11. de Re ruſt.*

Hyperborei ſeptentrionales populi, excoriatas belluarum pelles habent pro veſtimentis. *Virg.lib.3.Georg.*

Talis Hyperboreo ſeptem ſubiecta Trioni,
Gens effrena virûm Riphæo tunditur Euro,
Et pecudum fuluis velantur corpora ſetis.

Scythiæ magna pars tergore vulpium & murium opera incedit. *Alex.lib.5.cap.18.*

Scricfinni, qui extrema Scandiæ deſerta incolunt, vt ait Iordanes, precioſiùs induuntur, quàm magni principes : zabellinis & harmelinis pellibus, cuiuſcunque fuerint ſexus, ætatis, aut ordinis. Hermelinas omnium viliſſimas putant, eò quod fœdiſſimus ſit eorum animalium coïtus, lepráque ex earundem pellium contactu generetur. Nullum habent è terra edulium, quandoquidem nec eam colunt, ſed cum vxoribus viri venationibus ſtudent. *Ioan. Magn. libro 8. capite 35.* F

Lapones veſte vtuntur ſtricta, & toti aptata corpori, ne quid impedimenti faciat operi. Hyeme vtuntur pellibus integris phocarum ſiue vrſorum) artificioſè laboratis : eas modo adſtringunt ſupra caput, ſolique oculi patent, corpore reliquo toti contecti ſunt, quaſique in culeum inſuti : niſi quòd hæc expreſſa per membra omnia, ad commoditatem, non ad pœnam, laborata eſt. Hinc puto temerè creditum eſſe, quòd ſint corpore hirſuto, inſtar brutorum. Hiſce veſtibus muniti Lapones, perferunt foris hyemes, & omnem iniuriam cœli. *Sig.in Scandia.*

Linum.

Veſtibus amiciuntur lineis Ægyptij, circa crura fimbriatis, quas Calaſires appellant : ſuper quas candida ferunt lanea amicula, tanquam ſuperiecta. Laneæ veſtes neque in ædes ſacras geſtantur, neque vnà cum cadauere ſepeliuntur: prophanum enim id eſt. Calceos papyraceos geſtant. *Herod. libro 2.*

FORMA. RATIONE. G

Longitudinis.

Armeniacam veſtem, Theſſalicam dicunt, id eſt, longas tunicas, quas in tragœdiis Ætolicas vocant, cingunt quoque circa pectus. In prætextis etiam tragici Theſſalos ſunt imitati. Opus enim illis fuit, aliquo tali accommodato habitu. Theſſali enim, quia longas veſtes geſtant, cùm inter omnes Græcos valdè boreales ſint, & quia frigidiſſima loca incolunt, aptiſſimam imitationem tragicorum perſonis præbuerunt. Equitandi ſtudium non minùs Medi & Armenij quàm Theſſali colunt, ita vt Iaſonem Theſſalum cum vxore Medea illis imperaſſe, præter reliqua argumenta, etiam hinc colligi queat. *Strabo lib.11.* *Θετταλικαὶ πτέρυγες*, id eſt, Alæ Theſſalicæ, veſtes manicatæ, quas Græci *χειριδωτοὺς* vocant : quo genere per luxum ac delicias vtebantur Theſſali. Apud Maronem hoc amictus genus, tanquam parum virile, Troianis ab hoſtibus opprobratur :

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et apud Plautum quidam cultu Punico, velut avis exotica, H
ridetur propter manicas aut angulos alarum inſtar vtrinque propendentes atque extantes. *Eraſmus.*

Curetas Ætoliam habitantes nomen hoc adeptos eſſe ferunt, quia ſicuti *κόραι*, hoc eſt, puellæ, muliebres longas ſtolas induunt. Eiuſmodi namque imitationem Græcis eſſe : & Iones *ἑλκεχίτωνας*, id eſt, veſtes trahentes dici. *Strabo libro 10.*

Tyranni Pyſiſtratidæ coëgerunt Athenienſes pellibus veſtiri vſque ad genua demiſſis, quò minus præ pudore in vrbem deſcenderent. *Suidas in voce, καλωνάκας.*

Romani olim ſine tunicis, toga ſola amicti fuerunt. Poſtea ſubſtrictas & breues tunicas citra humerum deſinentes habebant, *ἐξωμίδας* Græcis dictas. Crura enim atque brachia nuda conſpici, virili ducebant. Feminis ſolis veſtem longè latéque diffuſam, ad vlnas pedeſque tegendos, conuenire opinati. Petrus Africanus Pauli F. Petro Sulpitio Gallo homini delicato inter cætera hoc quoque obiecit, quod tunicis vteretur manus totas operientibus. Huc alluſit quo-

que

que *Virgil.4. Æneid. Gellius libro ſeptimo, capite duodecimo Noct. Attic.*

A Longobardis in more erat veſtimenta ferre laxa, fluitantiáqueac linea, Saxonum & Britannorum more, quæ limbo quoque colore vario exornare ſolebant: item vti calceis ad pollicem vſque fatiſcentibus, eoſque ligularum multitudine obligare. *Bonf.l.8.Dec.1.*

Mardorum genti proprium fuit, craſſiorem veſtem, & non vltra genua induere, próque capitis ornatu fundam fronti annectere. *Alex.*

Coloris.

Melanchlæni Scythiæ populi omnes indumenta nigra gerunt, vnde & cognomen habent: humana carne veſcuntur, inſtitutis Scythicis vtentes, *Herod.lib.4.*

Quum Æthiopum Marobiorum rex: conſpexiſſet à rege Perſarum Cambyſe miſſam veſtem purpuream, rogauit tinctura rationem. Eam quum ab Ichthyophagis dediciſſet, *δολεροὺς μὲν ἀνθρώπους εἶναι, δολερὰ δὲ αὐτῶν τὰ εἵματα*: id eſt, Non ſolùm, ait, homines eſſe ſubdolos, ſed & veſtes illorum eſſe doloſas. *Eraſmus in Adag.* Tinctura Cyzicena ex *Herodot.lib.14.*

B Apud Roman. Purpura patricium diſtinguebat ordinem ab equeſtri: Aurum equeſtrem à plebeio. *Sab.lib.1.En.7.*

Purpura plebeia fuſca obſoleta erat, non murice aut cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. *Alex.lib.5.cap.18.*

De huius vſu, quando & quomodo introductus fuerit atque propagatus, multa habet. *Plin.l.9.c.39.*

Stolas mulieres Rom. in luctu candidas vittaſque candidas ferebant. Quomodo defuncti corpus candidis amiciunt, ſic volunt propinquos. Corpus eo modo exornant, quando non poſſunt animum. Eum volunt lucidum purúmque proſequi, tanquam auctoratum iam decertato ingenti certamine & vario. *Plut.in quæſt.Rom.*

Figura.

Ἀμφιμάσχαλος veſtis ingenuorum, manicata & manuleata, binis dependentibus manicis. *Ἑτερομάσχαλος* erat ſeruilis, vnicam habens manicam. *Cælius lib.4.cap.3. Antiq. Lect. ex Pollucis lib.2.& 7.*

Pontici populi aduerſus frigoris iniuriam braccis vtebantur. *Ouidius.*

C *Pellibus & laxis arcent malè frigora braccis.*

Apud Gallos, Scythas, alioſque Barbaros, braccæ longis femoralibus, auro pictæ, intonſæ & varij coloris, quas Anaxyrides Græci vocant, in vſu fuerunt.

Splendoris.

☞ *Conſule Tit. Luxus in Veſtitu.*

Omnes ſplendidè cultos, *εὐπαρύφους* appellant Græci. Nam Paruphis veſtiméti genus eſt, cuius meminit *Iul.Pollux lib.7.* vtrinque purpurá habens aſſutam: quòd virgæ purpureæ intertextæ veſti, Ionum lingua Paryphi vocantur. Idē admonet, *εὐπαρυφον* nouæ comœdiæ verbum eſſe. Contrà tenues & humiles, nullo cultu inſignes, tunicati dicuntur. *Eraſ.in Adag.*

Maximinvs Iunior veſtibus tam accuratus fuit, vt nulla mulier nitidior eſſet in mundo. *Capitol.in Max.Iun.*

Romani olim ad coniugij & ſobolis inuitamenta, inter muliebria iura, abundanti auro, mundóque muliebri, aureíſque ſegmentis & purpura, omnibúſque delinimentis vti permiſere. Quare in maximis bellis ſæpè matronas, auro collato,

D inops ærarium ſubleuaſſe, & magna reipublicæ adiumenta dediſſe, perſpectum eſt. Legimus ſecundo Punico bello, quum reſpublica infeſtis hoſtibus affligeretur, ſciréntque matronæ ærarium populi Romani bello exhauriri, ipſas cœtibus factis, ſponte aurum & ornamenta ſua in ærarium contuliſſe: cuius rei cauſa, vt feſtis profeſtiſque diebus, dum ad ſacra & ludos irent, carpento veherentur à Senatu datum eſt. Camilli quoque tempore, quum à Gallis populum Romanum redimere oporteret, in anguſtia ærarij, quicquid auri & torneamentorum erat, matronas publicè contuliſſe, eóque ſe populum redemiſſe accepimus: propterea, vt earum, ſicut virorum, in funere ſolennis laudatio eſſet, ſenatuſconſulto cautum fuit: primáque Popilia à Craſſo filio laudato fertur in funere. *Alex.lib.4.cap.8.*

Personæ. Vestitv.

Puerorum.

Iacob Ioſeph filio natu minimo tunicam verſicolorem fecerat: eum enim præ cæteris amabat, quia ſenex eum genuerat. *Geneſ.37.*

Toga prætexta (cuius oræ purpura intertexta pueri Romæ ad annum ætatis xvi. vtebantur: quo anno puram, quæ & virilis dicebatur, ſumebant. *Hotoman.de Verbis iuris.* E

Virginum.

Virginibus olim eiuſmodi erat veſtium vſus, quas à re ipſa *φαινομηρίδας* appellabant. Quales etiam nunc ſpectamus in picturis Nympharum, quibus brachia detecta, femora quoque apparent. Eius veſtis originem inde ductam puto, quòd per initia caprinas pelles ad lumbos vtrinque cinxerint, ab humeris nodatas corio crurum anteriorum. *Scaliger libro 1.Poet.cap.4.*

Apud Laconas certè virgines eiuſcemodi vtebantur veſte, quibus neque in palæſtra denudari rubor erat.

Mulierum.

Afræ mulieres ſuper veſtem amiciuntur nudis pellibus caprinis fimbriacis, ac rubrica delibutis: à quibus ægeis, id eſt, caprinis pellibus, Ægidas denominauêre Græci. *Herodotus libro 4.*

Græcæ mulieres olim Doride veſte cum fibulis vtebantur. Athenienſes ab Argiis victi, Doridem in Iadem & lineam mutari præceperunt. Cauſam pete ex *Titulo Crudelitatis ob mortem illatam.* Argiæ tamen & Æginetæ Doridem adhuc ſeruarunt, tanta contentione vt fibulas ſexcuplo majores quàm priores facerent, quas deorum templis conſecrare ſolebant, cùm nihil præterea aliud Atticum offerrent. Vſque ad ætatem. Herodoti fibulas maiores, quàm antea, geſtabant Argiæ & Æginetæ, vt quantum deceſſerat Athenienſibus, tantum ſibi acceſſiſſe hoc ſigno gloriarentur. *Herodot. lib. 5.* F

Prophetarum.

Prophetæ apud Iſraëlitas & Iudæos villoſa veſte vtebantur cingulo pelliceo latera cincti. Sic Elias Propheta veſtitus, *lib.3. Regum & 4. Reg.1. & Zacharia 13.* hoc velut inſigne propheticum proponitur. In nouo Teſtamento Ioan. Baptiſta pelle cameli indutus fuiſſe legitur.

Pontificum.

☞ *Ex loco de Pontifice veteris, & Noui Teſtamenti.*

Sacerdotum.

☞ *Conſule Tit. Inſignia Sacerdotum, quatenus etiam Veſtitus illic mentio iniicitur.* G

Ægyptij Sacerdotes ex Pythagoræ præcepto, lineo tantùm veſtimento, ex goſſypio, ſiue è linis xylinis (*teſte Plinio libro 19. capite 1.*) vt puriſſimo mundiſſimóque in rebus diuinis vtebantur: laneum verò vt prophanum vituperabant, quia ab animato decerpitur: conficitúrque ex mortali materia. Contrà linea ideò pura videbatur, & ſacrificantibus accommodata, quoniam linum ex terra oritur: quæcunque autem ex terra naſcuntur, munda & pura exiſtimatur. Hæc & id genus alia. *Herod. lib.2.* tradit, & apud Philoſtratum memorat. *Tyanæus Apoll.*

Ioſeph. lib.6. Iud.bell. ſcribit Sacerdotes Iudæorum ad altare templúmque recedere ſolitos omni vitio carentes, veſte byſſina, id eſt, linea amictos. Et *Hier.in lib.de Veſte ſacerd. ad Fabiol.* dicit tunicam poderin, hoc eſt, talarem, ſuper humerale, quod & orarium dicitur, feminalia, cingulum, & tiaram, linea eſſe indumenta, *Polyd.lib.4.c.7.de Rer.inuent.*

Phæcaſij Alexandrinorum atque Athenienſium Sacerdotes fuêre, quibus candida ſolùm ferre calceamenta licebat? antiſtes ſacrorum purpuram induit. *Alexander ab Alex. lib.2. capite 8.* H

Apud Naruales iuxta Sueuos præſidebat Pontifex, qui muliebri habitu ſemper ingrediebatur. *Ibidem.*

Epiſcoporum.

Sisinnivs Nouatianorum Epiſcop. cùm Arſacium Epiſcopum honoris cauſa viſeret, à quodam ex illius comitatu rogatus, Cur veſtem Epiſcopo non conuenientem ferret? & vbi deſcriptum eſſet, vt Sacerdos candido amictu vteretur? Tu verò priùs, inquit, dic, vbi ſcriptum ſit, vt nigris veſtiatur Epiſcopus. Illóque hæſitante, ſubiecit: Tu quidem iſtud demonſtrare non poteris: me autem Salomon docuit, veſtimenta candida eſſe oportere; & Saluatorem ex Euangeliis apparet veſte candida eſſe vſum, atque etiam Moyſen & Heliam diſcipulis in candidis veſtibus oſtendiſſe. *Suidas.*

Philoſophorum, Studioſorum literatura.

Cynici Philoſophi Herculis imitatione baculum ferebant, vir ille clauam, & humerum dextrum extra pallium nudum oſtentabat, ſinu ſub ſiniſtram axillam reiecto. Memini

 Arriani

Arriani Epictetus,& item Laërtius in Diogene & Antiſthene. *Brodeus in l.2.Epigram.in Philoſophos.*

A MENEDEMVS Lampſacenus Cynicus, tunicam ſumpſit pulli coloris, baltheo puniceo ſtrictam: pileum Arcadium duodecim elementis intextum: tragici ad hæc cothurni, virga fraxinea manibus erat, & prolixior barba: habitus (vt dicere liceat) magis ſuperſtitioſus, quàm ſapientiæ affectatore dignus. *Sab.l.2.c.8.ex Laërt.l.2.c.18.*

PYTHAGORAS Samius, alba veſte amiciebatur, & geſtabat coronam auream atque anaxyrides. *Ælian.lib.12.de Var. hiſt.& Suidas.*

EMPEDOCLES Agrigentinus præter purpuram,etiam calceamentis æreis incedebat. *Alex. ab Alex. lib.5. cap.18. ex Æliani lib.12.*

ARISTIPPVS Socraticus, Mileſiam chlamydem, aliquando amictum viliorem induebat, cætera nudus. *Alexander lib.5. capite 18.*

Hippiam & Gorgiam purpureis veſtibus amictos, in publico verſatos eſſe,fama eſt. *Ælian.l.12.de Varia hiſtoria.*

DION Pruſiaus ſophiſta,pelle leonis veſtitus in publicum proceſſiſſe dicitur. *Volat.l.15.Anthrop.*

APOLLONIVS Tyanæus lineis veſtimentis corpus ſuum B munire conſueuerat,interdum etiam purpura. *Philoſtratus.*

AGATHO Athenienſis lupina pelle indutus fuit. *Philoſt.in vita Herodis.*

FERDINANDVS & ISABELLA Hiſpaniæ reges Iuuenibus, qui literarum ſtudiis operam dabant, vſum longarum & ſericarum veſtium, promiſſorúmque capillorum,ademerunt. *Marinæus lib.19.rerum Hiſpan.*

Medicorum.

HIPPOCRATES Cous medicus in multis imaginibus velato capite pingitur, vt quidam aiunt, pileo, quod nobilitatis ſignum eſt (nam hoc modo etiam Vlyſſes pileatus cernitur) alij autem pallio velatum dicunt. Atque ex his aliqui decoris gratia id fieri aſſerunt, quandoquidem caluus erat: aliqui verò ob capitis imbecillitatem id fieri perhibent: aliqui autem ſignificanter id ab eo factum volunt, nimirum quòd principem rationalis animæ ſedem probè munitam & contectam eſſe oporteat. Alij ſignum peregrinationes amantis eſſe ferunt: alij verò rurſus obſcuritatem ſcriptorum ipſius per hoc ſignificari contendunt. Alij poſtremùm in teſtificationem id fieri volunt, quòd etiam ſanitatis C tempore ea, quæ lædere poſſunt, cauere debeamus. Quanquam quidam affirment, quod in adminiſtratione rerum gerendarum, ne quid à circumfluo pallio manus ipſius impedirentur, idipſum complicatum in caput reiicere conſueuerit. *Soranus Cous in eius vita.*

Rusticorum.

POLLVX tradit ornatum fuiſſe agricolarum Græcorum manticam, pedum, & pelliceam veſtem: & non ruſticorum hominum ſolùm, ſed etiam pauperum omnium ac miſerorum, vt Philoctetæ, & Telephi, quæ tragicæ perſonæ erant, poſtquam ſpoliati regno & fortunis ſuis amplioribus forent. Eas pelles διφθέρας appellabant: & iis cinctus διφθερίας. *Victor.l.26.Var.lect.cap.23.*

Pictorum.

PARRHASIVS pictor purpuream veſtem, & coronam auream in capite geſtare ſolebat. *Clearchus in Vitis, Athenæus lib.12.capite 21.*

* IMPERATORVM. REGVM. PRINCIPVM.

Imperatorum veſtes graphicè depingit. *Paulin.l.3.Martin.*

Miſcetúrque oſtro mollitum in fila metallum,
D *Stipant ſubjectas regalia fercula menſas,*
Diues in excelſis ſplendeſcit purpura fulcris,
Mollia puniceo mutantur ſerica fuco,
Et rutilant doctè ductu ſine vellere penſis,
Liminibus diſtenta tremunt aulæa ſuperbis,
Netas & in foribus velorum mobile fulcrum.

☞ *Vide locum de Purpura.*

☞ *Item ex Tit. Imperij & Regni inſignia, huc transferantur exempla.*

CLEOMENES Spartanorum rex ſæpiùs breui tunica amictus apparuit. *Alex.ab Alex.lib.5 cap.18.*

ABOLLA externorum Regum fertur, ſicut Romanorum, trabea: magni tamen ſplendoris, qua rarenter Romanos vſos inuenimus: nam ſoli reges aut conſules, trabeati inceſſère, tametſi militarem, nonnulli ſenatorium amictum, abollam fuiſſe dicant. Primus Romulus trabea vſus fuit,quæ triplicis generis erat. Namque vnum diis conſecratum,ſola E purpura intexebatur: aliud regium ex purpura, immixto albo, quàm reges conſuléſve induebant: tertia augoralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures vti aſſueranr, dum auguria captant. Sæpiùs tamen ſub tegmine punico, alterno textu purpura diſtinguebatur. *Alexand. lib.5.cap.16.*

C. IVLIVM Cæſarem ferunt vſum lato clauo ad manus fimbriato,nec vt vnquam aliter quàm ſuper eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. Vnde emanaſſe Syllæ dictum conſtat, optimates ſæpiùs admonentis, vt malè cinctum puerum cauerent. *Suet.*

M. ANTONIVM Triumuirum tunica ad coxam cincta, & villoſa chlamyde vſum,ferunt. *Alex.l.5.c.18.*

AVGVSTAM Imp. quaternis tunicis,togiſque,nec reſtrictis nec fuſis, cum thorace laneo, femoralibúſque & tibialibus inceſſiſſe memoriæ proditum eſt. Calceamentis altiuſculis vtebatur,vt procerior,quàm erat,videretur. *Suet.*

NERO Imp.citharœdi habitu interdum in ſcenam eſt progreſſus, interdum parua tunica indutus, eáque floribus ornata: ac linteum circum collum habens,ſenatores ſalutauit, interdum etiam diſcinctis tunicis per vrbem ambulauit. Eundem nullam veſtem bis induiſſe, ſæpiúſque in ornatu tragico cum cothurnis prodiiſſe, teſtantur. *Dion.& Suet.* F

DOMITIANVS Cæſar præſedit certamini,in ſtadio,crepidatus, purpurea amictus tota Græcanica,capite geſtans coronam auream cum effigie Iouis, Iunonis & Mineruæ,aſſidente Diali & collegio Fluuialium ſacerdotum. *Pontanus cap.4. de Splendore, ex Dione.*

Ducum belli.

ALEXANDER Magnus, cùm regio habitu, tum Siculo amiculo & lineo thorace auro gemmiſque ornatus, ſemper bella geſſit. Eius caſſidem criſtata iuba & pennæ candidiſſimæ circumcingebant. *Alex.l.1.c.20.*

AGIS Lacedæmoniorum rex bellicoſiſſimus habitu gregarij militis ſemper vſus eſt. Ageſilaus rex cùm ſemper haberet exercitum non tam armis quàm veſtimentis optimè ornatum,ipſe tamen viliſſimo corporis cultu vtebatur. Gylippus Spartanus ſordida veſte ſemilacera, & cultu neglecto, cùm aduerſus hoſtes pugnandum eſſet, induebatur. *Alexander lib.1.cap.10.*

L.SCIPIONIS ſtatuam chlamydatam & crepidatam in Capitolio cernimus: quo habitu videlicet quia aliquando vſus erat, effigiem ſuam formatam poni voluit. *Valerius Max.lib.3.cap.6.* G

L. SYLLA, cum Imperator eſſet, chlamydato ſibi & crepidato Neapoli ambulare, deforme non duxit.

L.LVCVLLVM cum thorace ſquamoſo & amictu purpureo prælia iniiſſe, compertum ex Romanorum hiſtoriis eſt. *Alex.lib.3.cap.18.*

VIRIATVM Luſitanum, cibum veſtitúmque, quibus paſtor & venator vti conſueuerat, nunquam deſeruiſſe aiunt: licet imperator & victor, per 14. annos continuos, conſules exercitúſque Romanos attriuiſſet. *Panormita lib. 1. de reb. geſtis Alphonſi, cap.42.*

C. IVL. CÆSAR, vt in conflictu bellorum cunctis innoteſceret, ad prima ſigna nouo colore amictus, & diuerſo armorum habitu inſignis prodiiſſe traditur. *Alex.l.1.c.20.*

Conſulum.

Tunica pala, & palmata toga, triumphalis, & toga picta, quas Conſules,& hi, qui deuictis hoſtibus triumpharunt,veluti auguſtas atque illuſtri & excelſo honori debitas, accipiunt, præcipui cultus ornatúſque fuêre: in quibus decus totius imperij, ingentiſque virtutis ſpecimen noſcebatur. H Palmata veſtis in pace,conſulis: victoria verò parta,triumphantis indumentum erat quæ quidem purpureæ,auro intextæ erant: & nihil triumphalibus viris, atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari ſolitæ, eò quòd eſſent Iouis tunicæ perquàm ſimiles: tametſi ſcutulatam,phrygiatam,ſurculatam quoque vngulatam, & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Et quidem ſcutulatam Galli primùm intexuerunt, ſicut phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dum priuatus ageret, propriam induiſſe,neque ex Capitolio (vt moris erat) publicam deſumpſiſſe. *Alex.l.5.c.16.*

Tribunorum.

A Penulis vti Tribunos pluuiæ tempore, ſcribit in Adriano Ælius Spartianus, Imperatores autem nunquam. Nam & in Caligula Tranquillus, vt probrum refert, pictas gemmatáſque penulas ſolitum geſtare. Quo nomine factum Adriano imperij omen, prodit Spartianus idem, quòd tribunus penulam amiſiſſet. *Cœl.l.16.c.10.A.L.*

Prætorum.

Asconivs in Orat. pro Scauro, & *Val. Max. l.3.cap.6.* aiunt C. Catonem Prætorem iudicium Scauri, quia æſtate agebatur, ſine tunica exercuiſſe campeſtri, ſub toga cinctum, in forum quoque ſic deſcendiſſe, jùſque dixiſſe, idque repeſiſſe ex vetere conſuetudine, ſecundùm quam & Romuli ætatis ſtatuæ in Capitolio, & in Roſtris Camilli fuerunt, togatæ, ſine tunicis. *Hotom.de Verbis iuris.*

Candidatorum Senatorum.

Plut.in vita Coriolani & in Probl. Catonem tradit ſcriptum reliquiſſe, fuiſſe in more, vt candidati Romæ ſine tunica (veſte ſcilicet breuiore & interiore, cui toga ſuperimponebatur) B venirent ad ſupplicandum populo, ſola toga candida, eáque recincta, induti. *Hotom.de Ver.iuris.*

Petrvs Sabaudiæ comes ab Othone IV. Imperatore inueſtituram petiturus ſuarum regionum, veſte aurea parte dextra, ſiniſtra verò lorica indutus venerat. Nouitatem rei admirante Imperator. Altera ornor, inquit, tuo beneficio, Imperator, altera defendar contra hoſtes meos. *Ægid. Corroz. de Dictis & factis memorab.*

* Olim togæ candidæ Latiſlauiæ Senatorum: prætextæ erant Magiſtratuum. Sub Imperatoribus prætexta & chlamys inſigne Senatorum fuit. Adrianus tamen Imp. Senatores in publico ſemper togatos eſſe iuſſit, niſi à cœna reuerterentur. Vt dicemus infra de veſtibus cœnatoriis agentes. Etiam trabea fuit veſtis ſenatoria *iuxta Iſid.* Fuit eadem tamen etiam equeſtris, adſtipulatur. *Perſius Sat.2.*

Cenſorémque tuum vel quod trabeate ſalutas.

☞ *Pete quædam ex tit. de Moderatione & frugalitate veſtium.*

Comitum largitionum ſacrarum.

C Dicebantur Comites ſacrarum largitionum qui præerant ſacris theſauris, ac libertatis & largitionum curam gerebant. Erant illis veſtes Senatoriæ, quia ſtatim allegabantur in Senatum, vt *Caſſiod.l.5.c.41.*

Ciuium.

Toga ciuium erat Romanorum, & honoris gratia ſumebatur ab iis, qui iam exceſſiſſent è pueritia, depoſita prætexta, ipſo cultu virilem animum ac mores profitentibus, vnde & virilis toga dicebatur. Hinc illud Cicer. *in Philip.* Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Quin & pacis tempore geſtabatur, quemadmodum ſagum in bello. Vnde M. *Tul.in Philip.* ſubinde iubet, depoſitis togis ſaga ſumere. Hinc prouerbium, Saltantis perſonam in toga inducere, eſt quippiam facere neutiquam decorum: vt ſi ſenex aut theologus ineptiat: aut ſi quis ſeriis miſceat ludicra. *Eraſm.in Adagiis.*

Avgvstvs Cæſar, habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtuduit. Ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, D indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos, gentemque togatam. Negotium Ædilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro, circóve, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. *Suet.*

Vtebantur Florentini olim populariter purpurea togula, cuiuſmodi fere atram hoc tempore eos habere in vſu videmus. Itaque amico conſulenti, quibus vſus rationibus & inſtitutis ſibi à populo delatam præfecturam ex ſua & Reipublicæ dignitate adminiſtraret? Perbreue eſſe, inquit Coſmus Medices, quod cum admonitum vellet: purpuram indueret, pauca loqueretur. Æmulo itē obiicienti, quòd potentiæ ſuæ ſtabiliendæ cauſa ciuitatem in bellum Lucenſe difficillimum coniecíſſet: reſpondit, Septenis aut octonis purpuræ vlnis quotidie ciues permultos fieri poſſe. *Brutus lib.2.*

Seruorum.

Manſit diu Romæ conſtitutum, vt ſerui ingenuorum veſte non vterentur; quippe, qui nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis dabantur. Crepidis quoque aut mulleis vti ſeruos aut plebeios, erat lege vetitum. *Alex.l.5.c.18.*

Nobilium, Ignobilium.

Gallis nobilibus tinctas geſtare veſtes, aut ſaga hirſuta E virgata: hyeme verò craſſiora, æſtate ſubtiliora, longis villis, mos fuit. Belgæ hirſuto ſagulo corpora munire ſolent. *Alex.lib.5.cap 10.*

Apud Moſchouitas omnes ſuæ conditioni conuenientibus veſtibus ex præſcripto magni Ducis vtuntur. Si aliquem humilioris familiæ elegantiùs veſtitum conſpiciunt, proditorem appellant, dicentes: Perfide vnde tibi talis veſtitus? cur more dominorum (ſic Polonos & Lituanos appellant) veſtitiſſimum ad eos deficere moliris? Statim ergo accuſatus, grauiſſimè punitur. *Guag.in deſcript.Moſch.c.4.*

Militum.

☞ *Ex loco Stratagematum hæc quædam de Militari veſtitu.*

Parthorum mos fuit, leonum pellibus ornari, vt non tantum armorum ſtrepitu, ſed corporis quoque aſpectu hoſtibus terrori eſſent. *Alex.l.1.c.20.*

Cydones fortiſſimi, vt Homerus, inquit, habebant arcus, caprinis pellibus amicti. *Idem.*

Aphris, Caunis, Numidis & Meſſagetis in bellum profecturis, ruſſatas vel puniceas ferre veſtes moris erat, vt eo tegumento vulnera & ſanguinem effuſum non internoſcerent, confidentiúſque & ſine pauore dimicarent. *Idem.* F

Ariſtophanis interpres indicat Lacedæmonios punicis tunicis vti ſolitos, ne ab hoſte ſentirentur vulnerati, ob coloris ſimilitudinem. *Ælian.l.6.de Var.hiſt.*

Artaxerxes Perſarum Rex, ducturus contra Cyrum fratrem exercitum, rubro milites ſagulo ornauit, Cyrus albo.

C. Gracchus legem tulit ad populum, de veſtibus public. Militibus Rom. dandis, ſine ſtipendiorum diminutione: & inde inſtitutum, vt ſingulis militibus ſaga togæque in hybernis dentur. *Alex.l.1.c.20.*

Auxiliarij apud Romanos milites, præter ſaga togáſque & rectam tunicam, album & rubrum paludamentum, quo ſocios ab hoſtibus internoſcerent, habebant. *Alexand.lib.1. cap. 20.*

VESTITVS VSVS IN PARTE CAPITIS.

In eo prælio, quo Cambyſes Perſarum rex Pſammenitum regem Ægypti ſuperauit, oſſa eorum, qui in acie ceci- G derunt, cùm iacerent fuſa, vt ab initio diſtincta fuerant, ſurſum erant Perſarum, deorſum Ægyptiorum. Sed Perſarum capita adeò fragilia ſunt, vt ſi velis ferire, vel ſolo calculo perforare poſſis: Ægyptiorum autem ita firma, vt ea vix ictu lapidis elidas. Cuius rei cauſa hæc eſt, quod Ægyptij ſtatim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad ſolem redditur compactum. Quæ eadem cauſa eſt non calueſcendi: nam ex omnibus hominibus pauciſſimos Ægyptios caluos videas. At Perſis fragilia ſunt capita, quoniam prima infantia aſſueſcunt operire capita, geſtantes pilea tiaráſque. *Herod.lib.3.*

Veteres omnino caput non velabant, ſicuti teſtantur numiſmata, vel ipſæ ſtatuæ, ſed omnino C.Cæſaris exemplo ſignificantius. Is enim, auctore Tranquillo, quum caluitij deformitatem iniquiſſimè ferret, obtrectatorum ſæpe iocis propoſitam, deficientem capillum reuocare à vertice conſueuit, vt illam obtegeret. Quod ab eo fieri abſurdum fuiſſet, ſi more patrio commodius decent úſque caput, hoc eſt, dehoneſtamentum illud caluitij obnubere potuiſſet. Ergo recens in- H uentum operimentum capitis, quo nunc paſſim vtimur: auctor tamen ignoratur. *Polyd.l.3.c.vlt.de Rerum inuent.*

Seruius in Æneid.8. refert Feroniam Seruorum deam haberi, in cuius templo capite raſo ſoliti ſunt pileum accipere. Videtur autem pileus priſcis inſigne fuiſſe virtutis ſpectatæ, vt hinc fluxerit mos, vt qui magiſtri doctoríſque titulo decorantur, pileum accipiant. *Eraſm.in Adag.*

Auctor Artemidorus eſt, Iberorum mulieribus monilia ferrea geſtare conſuetum, è quibus in verticem ſurrectos cornos itidem ferreos decumbere in frontem longiùs, vt propendens inde velum vmbellæ vicem præſtet defendendo Soli. Mundus hic ſummè illis precioſus: apicem aliæ pedali menſu protollunt, comámque aptè circumnectunt, galericulo atri coloris ſuperiecto. *Cal. lib.18.cap.22. A. L. & Marinaus lib.4.rer.Hiſp.*

Hyrcani, Zagataiæque gentes, perpetuo odio à Perſis diſſidentes, Bacepæ a viridi capitum integumento vocantur: ſicuti

Perſæ

Perſæ ab initio ciuilis diſcordiæ, propter nouæ ſuperſtitionis cauſam, Guſelbaſæ, hoc eſt, rubra capita appellari conſueuerat. *Ionius lib.33. hiſt.* A

VENTRIS. ZONA.

Zona mulieres olim induebantur. Vnde εὔζωνοι dicuntur à poëtis. Virgines quidem tanquam propugnaculo & tegmine pudoris vtebantur: vnde Soluere zonam, pro eo quod eſt, virginitatem eripere. Matronæ verò etſi zonam ſolutam habebant à marito, tamen vt pudicitiam ſuam cæteris omnibus inacceſſam oſtenderent, zona non minus quàm virgines ornabantur.

PEDVM. CALCEI.

☞ *Vide locum proprium de calceo.*

VESTITVS INSOLITVS.

☞ *Veſtitus mutatio ſi nouitatis cauſa fiat atque cultus, ad Luxum in veſtitu propriè pertinet. & ad inconſtantiam: ſin Fallendi cauſa, vt alius quàm ſis eſſe videaris, ad Prudentiã tam caſtrenſem quam vrbanam, ſæpe etiam ad calliditatem. Conſule locos Stratagematum. Hic veſtitum per ſe, vt Corporis tegumentum eſt, perpendimus: cui accidit, vt inſolens ſit.*

QVI VESTITVM MVTARINT.

QVOAD

B *Gentem, Populi qui patrium habitum mutarunt.*

ANDRONICO Iuniore imperante veſtitus mutatio tanta fuit in aula Conſtantinopolitana, vt non Græcorum ampliùs conuentus, ſed Latinorum, Myſiorum, Triballorum, Syrorum, Phœnicum colluuies eſſe videretur: prudentioréſque non obſcurum omen vel mutandi vel affligendi imperij inde conciperent. *Gregoras l.2.* Quòd ſi epilogiſmo vtendum eſt, ne hoc ipſum & Germanis Turcorum, & Heluetiis Gallorum & Hiſpanorum tyrannidem minetur, Deus optimus maximus aſſiduè rogandus eſt.

Sexum. Viri muliebrem, Mulieres virilem.

LEVCIPPVS amore Daphnes inſaniens, & muliebrem habitum induens, cum ea venabatur. Sed cùm ei per vim veſtes exuerentur virginum ſagittis confixus eſt. *Parthenius de Amat. c.15. Theodoro Eliate in eclog. Phylarch. l.15.*

PHOCIONIS vxor veſtẽ mariti geſtabat, neque opus habebat vel croco, vel taratino, vel anabola, vel encyclio, vel peplo, vel tinctis coloratis tunicis. *Ælian. l.7. de Var. Hiſt.*

HYPSICRATEA Mithridatis regis vxor, Perſico, virili
C habitu induta, tonſis capillis, victum à Cn. Pompeio Mithridatem per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili ſecuta eſt. *Plut. in Mithridate.*

Conditionem.

VLYSSES ſimul atque pannos, in quibus mendicum apud procos egerat, exutus, magnificis veſtibus ornatus eſſet, repentè viſus eſt alius. *Eraſ. in Adag. ex Plut.*

CLAVDIVS Imperator Quendam peregrinitatis reum orta inter aduocatos leui contentione, togatúmve an palliatum dicere cauſam oporteret: quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitum, prout accuſaretur, defenderetúrve, iuſſit. *Suet.*

EVSEBIVS Samoſatenus, Epiſcopus orthodoxus, à Valente Imp. Ariano in Thraciam relegatus, aſſumpto militari habitu circumiit Syriam, Phœniciam & Palæſtinam, Eccleſias confirmans, & Epiſcopos conſtituens. Tandem ſub Gratiano Samoſatam rediit. *Sol. l.3 c.24.*

Familiam.

D CETHEGOS apud Rom. amictus diuerſus à cæteris diſtinguebat, quos Cinctutos vocat Horatius. Siue habitus, ſiue pallium ad cinctum redactum fuerit, conſtat eos exerto brachio procedere ſolitos. *Lucanus.*

Exertique manus veſana Cethegi

Volat. lib.14. cap.2. Anthrop.

Serranæ Romanorum familiæ gentilitium fuit, feminas linea veſte non vti. *Plinius l.19. c.1.*

CVR. CAVSA.

ERVDITIONIS.

EVCLIDES Megaricus, quum Socraticæ diſciplinæ cupidiſſimus eſſet, neque tamen auderet Athenas ire (vbi docebat Socrates) quòd capitale foret, ſi quis Athenienſium Megaris, aut Megarenſium Athenis, propter mutuum vtriuſque vrbis odium, deprehenderetur: muliebri veſte indutus ad audiendum philoſophum ſub ipſam noctem irritabat, ac demùm ipſo auroræ diluculo reuertebatur. *Gell. l.1. c.16.*

DICÆARCHVS apud Cælium teſtis eſt, Laſteniam Mantineam, & Axiotheam Phliaſiam, Platone vſas præceptore, ornatu virili auditorium nonnumquam intraſſe.

Explorandi. E

☞ *Ex tit. Explorare, Inueſtigare, Inquirere viſitatione occulta, huc pertinent exempla regum aliquot, diſſimulato habitu res regni ſui explorantium.*

HIPPARINVS tyrannus veſte & lingua ſimulata, ab Achæo amaſio, cuius pudicitiæ periculum ſimulata perſona volebat facere, interfectus eſt. *Parthenius in Erot. c.24.*

Amoris.

HERCVLES monſtrorum domitor, amorem vincere non potuit, ſed puellari habitu Omphale reginæ ſeruiuit, eiuſdemque iuſſu fuſos & lanas attrectauit. Deianira apud Ouidium:

Craſſáque robuſto deducis pollice fila,
Æquaque formoſæ penſa rependis heræ.

Idem apud Propertium ſic loquitur:

Idem ego Sidonia feci ſeruilia palla
Officia, & Lyda penſa diurna colo:
Mollis & hirſutum cepit mihi faſcia pectus,
Et manibus duris apta puella fui.

P. CLODIVS inimicus Ciceronis, vt omnibus vitiis inuolutus, ita quoque mœchus notiſſimus fuit. Ille vt ſuo furori F
atque libidini ſatisfaceret, indutus veſtimentis muliebribus, ſacris Bonæ deæ interfuit: & Pompeiam, Q. Pompeij filiam, Syllæ neptem, ac Cæſaris vxorem, corrupit. Teſtis eſt oratio Ciceronis pro Milone, & *Aſconius Pedianus.*

Pudoris.

THEODORA Virgo Antiochena, & martyr, in patria ſub Diocletiano ad lupanar ducta, cum milite quodam pio, qui priùs ad ſtuprum putabatur ingreſſus, amictum mutauit: ille pro virgine remanſit, illa pro milite diſceſſit. Quúmque alter item ad ſtuprum ingreſſus virum pro virgine inueniſſet, credita magicis hoc carminibus facere, capite miles damnatur. At tum illa accurrens, ſeſe oſtendit, vt illum ſeruaret. Vterque igitur cæſus. *Ambroſius l.2. de Virg.*

Luxus.

Aſſyriorum rex Sardanapalus eò illecebrarum ſe demiſit, vt abiecta imperij maieſtate, poſitis maſculini ſexus indumentis, mentitus ſit fœminam, intérque puellas & eunuchos euiratior ſpadone delituerit. Quæ fuit cauſa, vt ab Arbace præfecto laſciuiam tam corruptam peroſo, ad incendium domus (in quàm victus ſe receperat) & voluntariam mortem G
ſit coactus. *Diod. Sic.*

CLISTHENES malè audiit, & poëtarum laceratus ſatyris, quòd parum viri haberet, ſeque cultu indecoro in fœminam transfiguraret. Vnde adagia nata, Cliſthenem video, & Cliſthene intemperantior. Eadem nota inuritur Cleocrito, quòd ad maiorem laſciuiam tunicis & veſtibus fœminam mentiretur. *Eraſmus.*

DINOCRATES Meſſenius in conuiuio temulentus, muliebri habitu choreas duxiſſe ſcribitur. *Volat. lib.15. Anthrop.*

ALEXANDER Macedo deuictis Parthis veſtẽ barbaricam ſumpſit. Incertum, vt accommodaret ſe incolarum moribus, multum exiſtimans valiturum ad manſuefaciendos homines, ſi conſuetudinem & patrios mores eorum vſurparet, ac tentare hac re Macedonas, atque ad orandum ſe traducere motúmque patriorum ferre conuerſionem & tranſitum in alios, voluit aſſuefacere. Habitum Medicum tamen quòd prorſus barbaricus eſſet & alienus repudiauit. Sed medium inter Perſicum & Medicum ſcitè temperauit. *Plut. in Alexand.* H

Spectaculorum.

BERENICE (quam Græci Pherenicem appellant) filia, mater & ſoror Olympionicarum, vt ait Plinius, habitu virili ludis interfuit. *Pauſ. in Eliacis. Ælian. de V. Hiſt. & Val.*

Luctus.

ANTIOCHVS HIERAX, Syriæ rex, cum de regno cum fratre Seleuco contenderet, atque eum à Gallogræcis prælio victum cæſúmque fuiſſe accepiſſet, plus fraterno amore, quã bello quod cum fratre gerebant motus, abiecta purpura, atram inter lacrymas ſumpſit veſtem. Nec multò poſt, cùm reſciuiſſet falſum ſe de eius morte nuncium accepiſſe, pro eius ſalute in vniuerſo regno ſacra fieri, & diis immortalibus gratias agi, feſtóſque ludos fieri iuſſit. *Plut. in Reg. apopht.*

Ioci.

M. ANTONIVS Triumuir veſte famuli (cùm fama eſſet, Cæſarem in Hiſpania eſſe mortuum) noctu ad Fuluiam vxorem

rem venit, dixitque ſe à M. Antonio tabellarium miſſum eſſe. Illa rogat, an valeret Antonius? Ipſe nihil. Cùmque epiſtolam legeret (erat enim ſcripta amatoriè) protinus in collum eius præ amoris impotentia inuaſit. *Cic. in Philip.* A

Religionis.

EVPHROSYNA apud Alexandriam virgo nobilis, nuptias fugiens, in quoddam cœnobium, vbi pater degebat, aufugit, ignota habitu virili, in quo ſub nomine Smaragdi perſeuerauit vſque ad extremum, annos videlicet XXXVI. & in morte patri ſe manifeſtauit. *Volat. lib. 15. Ambrop.*

PELAGIA Antiochena meretrix nulli rei attentiùs vacans, quam corpori comendo: tandem meliore ducta ſpiritu, vbi aſpernari cœpit, quod pridem amabat maxime, virum ſe finxit. Et ne rediuiuus aliquis priſtinæ vanitatis fomes denuò repullularet, relictis hominum colloquiis, ſeceſſit in ſolitarias montium latebras, vbi ad mortem perſeuerauit conſtantiſſimè. *Marulus.*

EVGENIA filia cuiuſdam Philippi, inter Romanos potentiſſimi, virum mentita eſt in cœnobio, quo ſe incluſit, vt Domino commodiùs ſeruiret. *Marul. l. 3. c. 7.*

MARINA virgo, natione Græca, ſexum diſſimulauit, vt B admitteretur in cœnobium quoddam, in quo ſoli viri recipiebantur, vbi ad mortem vſque ſanctiſſimè vixit nomine Marini. *Volat. lib. 17.*

In Attide viri ornatu muliebri, mulieres verò virili, Veneri rem diuinam faciebant. *Alex. l. 2. c. 8.*

Apud Coos ſacerdos muliebri veſte amictus, & mitra caput ornatus, Herculi ſacrum faciebat. *Idem.*

Naturalis iuxta Sueuos præſidebat pontifex, qui muliebri ornatu ſemper ingrediebatur. *Alex. ab Alex. l. 2. c. 8.*

Salutis ſuæ.

In expeditione contra Syros ſuſcepta, Achab Iſraëlitarum & Ioſaphat Iudæorum regis habitum mutarunt. Metuebat enim Achab Micheæ prophetæ vaticinium, & ſciebat Syros ſibi infenſiſſimos eſſe, eáque propter Ioſaphat potius quàm ſibi periculum imminere volebat. Cæterùm cum Ioſaphat, tanquam Achab vrgerent Syri (Achab enim priuati habitum ſumpſerat) ex clamore errorem ſuum agnoſcentes, eum perſequi deſtiterunt. Achab ſagitta fortuito ictus occubuit. *3. Reg. 22.*

C Græcis ad Troiam proficiſcentibus, quum Thebis præuideret Achillem filium ibidem interfectum iri, eum ex antro Chironis dormientem rapuit, & puellaribus tunicis indutum, præmonitúmque, ne ſe maſculum cuipiam proderet, inter filias Lycomedis regis occuluit. Quarum vnam Deidamiam grauidam fecit, Pyrrhúmque ex ea ſuſcepit. Verùm quum Græci oraculo didiciſſent, Troiam ſine Achille capi non poſſe: miſſus eſt Vlyſſes, vt Græcorum omnium aſtutiſſimus: ad explorandam rei veritatem: quoniam iam facti ſuſpicio & rumor ferebatur. Vt ergo proderet Achillem mercatores habitu, fuſos, acus, monilia, & cætera id genus, quæ puellam decent, cum arcu & ſagittis in gynæceum intulit. Ibi tum Achilles puellaribus inſtrumentis contemptis, arrepto arcu vires ſuas & ſexum prodidit. *Statius l. 4. & Ouid. lib. 1. de Arte.*

Turpe, niſi hoc matris precibus tribuiſſet Achilles,
Veſte virum longa diſſimulatus erat.

THEOPOMPVS rex Spartanorũ captus, & permutato cum D vxore habitu, ex cuſtodia venit vt mulier. *Quintil. l. 2. Inſtit.*

PARISADES rex Ponti, aliã veſtem habere ſolebat, cum militum inſpectionem faceret: aliam, cùm periculum aduerſus hoſtes ſubiret: in alia, ſi quando fugam tempus poſtularet, fugiebat. Nam ordines inſtruens, ab omnibus cognoſci: periclitans, nemini hoſtium notus eſſe: fugiens autem, neque ſuos neque hoſtes ſcire quis eſſet, voluit. *Polyæn. l. 7.*

Fridericus Barbaroſſa Imperator ex Italia fugit in Burgundiam, equiſonis habitu, ne agnoſceretur ab hoſtibus. *Hedio in Chron. Germ.*

Salutis alienæ.

TLEPOLEMO ad Troiam occiſo, vxor Polyxò mortem mariti in Helena vlciſci volens, cùm eam cum Menelao ad Rhodum appellere audiuiſſet, cum Rhodiis vniuerſis viris & mulieribus ferentibus ignem & lapides, ad naues impetum fecit. At cùm Menelaus ob ventorum aſperitatem Helenam in cauam quercum abſcondiſſet, ornamentis verò eius & diademate Famulam omnium formoſiſſimam exornaſſet; illi credentes Helenam eſſe, lapidibus & igni eam iniectis interficiunt, & re quaſi bene confecta domum redeunt. *Polyæn. l. 1.*

Mortis propriæ. E

Rex Athenienſium Codrus, cùm ingenti hoſtium exercitu Attica regio debilitata ferro igníque vaſtaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit: pérque legatos ſciſcitatus eſt, quoniam illud tam graue bellum diſcuti poſſet? Reſpondit Deus: ita illi finem fore, ſi ipſe hoſtili manu occidiſſet. Quod quidem non ſolum totis Athenienſium caſtris, ſed etiam contrariis percrebuit, eóque factum eſt, vt ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret. Id poſtquàm cognouit, depoſitis inſignibus imperij, familiarem cultum induit, ac palantium hoſtium globo ſeſe obiecit, vnumque ex his falce percuſſum, in cædem ſuam compulit. Cuius interitu, ne Athenæ occiderent, effectum eſt. *Val. lib. 5. cap. 6.*

Inſidiandi aliis.

VLYSSES poſt euerſionem Troiæ, cæteris Græcis patriam repetentibus, poſt longos errores tandem in Ithacam, ab Alcinoo rege Phæacum naue donata, veniens, mendici habitu domum ſuam ingreſſus, à nemine cognitus eſt. *Homerus in* F *Odyſſea.*

Cephaleniæ regnum geſſit filius Pronneſi, homo ſummæ inclementiæ, qui non vltra duo feſta ſuis conceſſit, neque plus decem in menſe diebus in vrbe conuiuium agitare, omnéſque virgines ante connubium ipſe cognouit. Eum Antenor, arrepto enſe, muliebribúſque veſtimentis amictus, in lecto trucidauit. Quem ob eam cauſam populus ſummis honoribus ornauit, atque ducem elegit: & puella, cuius nomine ipſe fuerat ingreſſus, ad magnam gloriam dignitatémque peruenit, *Heraclides in Politiis.*

ATHENODORVS Auguſti Cæſaris amicus, cũ admonere ipſum vellet, vt ab inſidiatoribus ſibi caueret, muliebri ornatu in cubiculum Cæſaris, in lectica pro muliere vectus eſt. Cum ad eum Cæſar acceſſiſſet, tenens pugionem Athenodorus in manu, de lectica proſilijt, atque Cæſarem in hæc verba increpauit: Annon times, Cæſar, ne te aliquis eodem modo ingreſſus interficiat? Cui Auguſtus non tantùm non iratus fuit, ſed ingentes gratias etiam egit. *Dion. in Auguſto.*

Imperij. G

Semiramis Aſſyriorum regina, cùm certò intelligeret, graue eſſe populo feminam pati principantem, mortuo marito virum mentita eſt: vt tantiſper imperator, dum filius Ninus adoleſceret, regnóque fieret idoneus. *Iuſtin. l. 1. Diod. l. 3. Sab. l. 1. Ennead. 1.*

VESTIMENTORVM VSVS NVLLVS.
IN GENERE. QVI NVDI DEGVNT.

Baleares inſulæ duæ contra Hiſpaniam parùm inter ſe diſtantes, quas Græci ab eo, quòd æſtate ibi incolæ nudis agerent corporibus, Gymneſias appellarunt. Sunt & Baleares dictæ. Dubium à teli miſſu, quia fundæ vſus apud eos eſſet frequens, & vt quidam tradunt, ipſius etiam gentis inuentum: an à Baleo Herculis comite ibi relicto, quum Hercules ad Geryonem nauigaret. *Sab. 1. Ennead. 6.*

Iauæ inſulæ Indorum incolæ nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis præſtantia cenſent, hominis principatum, quem in capite conſtituunt, aliquo H velamento quaſi rem probroſam tegere. *Oſorius.*

Gymnites Æthiopiæ populi nudi degunt. Britanni reliqua parte corporis nudi, ventrem & ceruicem ferro cingebant. *Alex. l. 5. c. 10.*

HERCVLEM Alcmenæ filium Nemeæi leonis amictum exuuiis, cætera nudum egiſſe, vetus Græcia fabulata eſt. Italia quoque Græcos imitata, id vnum tegumenti genus illi aſſignat: nec (vt videre eſt) in vno Hercule figurando id faciunt, ſed in cæteris quoque heroïbus. At Neſſi tunica, qua ille conſumptus eſt, & Homeri carmen de iis, qui ad Troiam militarunt, receptæ opinionis fidem eleuat. *Sabell. lib. 2. cap. 8.*

Exemplorum.

De Braſilienſibus diximus. *Tit. de Vſu ſupra.*

* VESTES EPVLARES SIVE COENATORIÆ.

Veterum conſuetudo erat, vt ad conuiuia acceſſuri veſtibus quibuſdã peculiaribus vterentur, iiſque ſplendidioribus quas vel domi haberent ipſi, vel foris acciperent ab amicis. A Græcis vocabantur ἐνδύματα δειπνικὰ, & στολαὶ δειπνίτιδες, à Latinis

Latinis accubatoriæ, & cœnatoriæ. Imo & Triclinares ac Syntheſes *Martialis lib.* 10.

A *Pugnorum reus, ebriaque noctis,*
Cœnatoria mittit aduocato.

Et iterum.

Vndecies vna ſurrexit Zoile cœna,
Et mutata tibi eſt ſyntheſis vndecies.

Maximinus ab Alexandro ad cœnam vocatus, ipſius Alexandri, cum propriam non haberet, cænatoriam accepit. *Capitol. in vita Maxim.*

Has quoque veſtes Recidipna appellabant, vox nota. *Iuuen.*

Ruſticus ille tuus ſumit recidipna Quirine.

Componitur ex veteri Recinio, quod veſtem quadratam. *Varron.* ſignificat δεῖπνον autem cœnam denotat.

Etiam ſcriptura meminit Iudith viduam ad conuiuium Holofernis inuitatam, ſe ornaſſe mundo muliebri. *Iudith. capite* 12.

In cœna Auguſti, Deorum, & Dearum habitu conuiuæ duodecim accubuiſſe leguntur, quæ idcirco *à Suetonio* δωδεκάθεος appellata eſt.
B

Accumbebant autem veſtibus albi coloris etiam Iudæi. Imo nefas fuiſſet apud quaſdam gentes, nigras in conuiuium deferre, videatur. *Philo de vita Theoretica.*

Scribit, *Ælius Spartianus*, Hadrianum nuper cauiſſe, ne ſenatores & equites Romani, alia veſte quam toga in publico vterentur, niſi à cœna redirent, tunc enim cœnatoriis indui licebat.

Cuius autem formæ hæc veſtimenta fuerint, non conſtat. Aliquando Recidipna, aliquando togas, pallia, lænas inter illa numerabant. De Recidipnis ſupra adduximus teſtimonium Iuuenalis, Pallij. *Martialis* meminit.

Ad cœnam venies, ſed ſic diuiſa recumbes.
Vt non tangantur pallia noſtra tuis.

Lænarum vſum *Perſius* tangit. *Sat.* 1. cum de conuiuio agens, ita ait:

C *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina lana eſt.*

Erat autem læna à lanæ craſſitie dicta Varroni, veſtis villorum denſitate calefaciens, quam χλαῖναν Græci ἀπὸ τοῦ χλαίνειν, à tepefaciendo vocabant.

* VESTIVM ABVSVS.

ATQVE IS VARIIS EX CAVSIS.

Primùm

RATIONE MATERIÆ.

Vetita fuit Iudæis veſtis, quæ ex lana linoque contexta erat. *Deut.* 22. *& Leuit. c.* 19. Intellige de populo, & veſte domeſtica, ſiue communi, nam Pontificis veſtes erant variegatæ, & ex variis contextæ. Ideoque ne ipſi veſtirentur vt Pontifex, *inquit Ioſephus*, hoc populo & laicis interdicebatur. Interpretatur autem tropologicè hoc præceptum Radulphus, quod lana vtpote craſſior, ſignificet ea quæ foris apparent: linum quod ſubtilius eſt, malitiam occultam. Iuxta illum ergo veſtem ex lana linoque induunt, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.

* FORMÆ.

VBI DE VESTIBVS PEREGRINIS, EXTERNIS, NOVIS.

D Iudæorum veſtes erant olim vndique conſutæ, ſic vt eas induerent iniecto deſuper per caput capitio. Leproſis autem mandatur, vt diſſutas haberent. *Leuit. c.* 13.

Cæterum externum habitum veſtimentorum plerique ambiunt, & tunc demum ſe rem ſuam probè egiſſe arbitrantur, ſi in publicum prodeant amictu inuſitato, & quem ab exteris deſumpſerint. Quocirca attendens Ludouicus Germaniæ Rex, quantus hac in re abuſus committeretur, externos habitus edicto prohibuit. *Ex Annal. Boiorum l.* 4.

Tradit *Enemundus Bonſidius l.* 1. *Iuris orient.* Ioannem Ducam Imperatorem Orientis decreto ſanxiſſe, ne quis ſubditorum vteretur veſtibus Aſſyriis, Babylonicis, Italicis, variis artificiis confectis: ſericis: niſi is quiſquis eſſet, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet, ſed his contenti eſſent, quas Conſtantinopolitanæ nouæ Romæ prouinciæ ac manus præberent, *l.* 1. *iuris orientalis.*

Videtur & Deus ſuper vſu peregrinarum veſtium ad iram prouocatus, dum ad Sophoniam ait: Et viſitabo ſuper Principes & ſuper filios Regis, & ſuper omnes qui induti, ſunt veſte peregrina. *Sophon. cap.* 1.

Rectè itaque Thalmudiſtæ in ſuis vaniſſimis phantaſiis, nonnunquam vera admiſcentes, Iſraelitas, in illa diuturna & triſti ſeruitute Ægyptiaca, tria tradunt conſtanter retinuiſſe, linguam Hebraïcam, puritatem Religionis, ſuæ gentis veſtitum & habitum. E

Prudenter ergo conſideratéque Heluetij, vt linguæ antiquæ, ita morum & habitus retinentiſſimi, nuper ſanciuerunt, vt qui auitum habitum veſtimentorum mutarit, peregrinúmque aſſumpſerit, aut deponeret, aut à publicis honoribus, muneribus & Magiſtratibus excluderetur, & exſors fieret.

AVGVSTVS cum videret Romanos peregrino veſtitu delectari, ſentiens quantum in ea re mali ineſſet, longa oratione ciues obiurgauit: & ad togæ vſum reuocauit, illum etiam Virgilij verſiculum citans.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

☞ *Videatur locus de Affectatione.*

* MVTATIONIS. INNOVATIONIS.

QVAM EA NOXIA REIPVBLICA.

Exempla habemus ex hiſtoriis, ac primum in Dario, *teſte Q. Curt.* Hic cum in principio Imperij ſui, acinacem Perſicum iuſſiſſet mutari in eam formam, qua Græci vtebantur, protinus tunc Chaldæos interpretatos, imperium Perſicum ad eos tranſiturum, quorum formam armorum aſſumpſiſſent. F

Eodem modo, poſtquam Alexander Magnus, victo Dario, Perſicum diadema, Perſica arma, & veſtitum aſſumpſiſſet, ita mores, vnà cum illis mutauit, vt ſuperbiam & animi inſolentiam, ac mollitiem cum iis induiſſe, & patriam diſciplinam veluti exuiſſe videretur: vnde milites ſuos veteranos & amicos, ſibi ita exoſos reddidit, vt tanquam exterum auerſarentur, & tandem veneno tollerent, licet à nonnullis hiſtoricis crapulæ continuatæ adſcribatur interitus eius prematurus.

ANDRONICO iuniore imperante, Conſtantinopoli in aula [vt fama eſt] tanta fuit veſtitus mutatio, vt non Græcorum amplius, ſed Latinorum, Myſiorum, Tryballorum, Syrorum, Phœnicum colluuies eſſe videretur, mox prudentiores non obſcurum omen vel mutandi vel affligendi Imperij, inde acceperunt, vt teſtatur. *Gregoras.*

PAVSANIAS qui valdè à virtute bellica commendatur, & cuius virtus præcipuè ſpectata eſt in bello Græcorum contra Xerxem, paulò pòſt penè naturam exuit. Oſtendit hoc primum mutato habitu patrio, & aſſumpto cultu Perſico: qui inprimis in eo reprehenditur: & ſcribitur mutationis initium fuiſſe à mutatione habitus. Ea re non tantum odium cæterorum Græcorum incurrit: ſed & in ſuſpiciones apud ſuos ciues ſemetipſum adduxit graues. Poſtea acceſſerunt alia, quæ ſuſpiciones auxerunt. G

* PRIVATORVM EXISTIMATIONI

DEROGAT.

Mutatio frequens Habitus, mutationis morum, & animorum argumentum eſt apud pleróſque, prout ſuperiora exempla declarant, & ita ſanè, multarum gentium mores vnà cum habitu mutari, & deprauari etiam hodie videmus, multum quippe ad æſtimationem augendam honeſtus habitus facit, eóque boni oblectantur. Iuſſerat aliquando Turcarum Imperator omnium gentium habitum viuis coloribus per Germanum eius artis peritum exprimi, cúmque in plurimarum gentium indumenta pinxiſſet, tandem nudum hominem, & iuxta eum diuerſas veſtium exuuias, inter alios conſtituit: iuſſúſque à principe interpretari picturam dixit: Nudus ille Germanum populum denotat; cui quòd indies nouam excogitet, certa veſtium forma appingi non potuit. Dolendum certè, eam nationem quæ grauitatis laudem ſibi vendicat, hac in parte Gallicæ leuitatis inſimulari: *Petrus Lotichius* Secundus, & ipſe Germanus, Poëta huius æui celeberrimus, ita in ſuæ Gentis milites ludebat, H

Pudor deorum opprobriúmque ſæculi,
Peſtis lueſque militaris ordinis:
Qui perciti furore mentis ebria,
Licentiáque proditorum temporum.
Abominandis inuoluti veſtibus,
Fas omne rumpunt, eruunt Rempublicam.

Lib. 2. *Carm. Ex Richtero in Axiom. Polit. Beyerlinck in Apoph. Chriſt.*

ALEXANDER Magnus cum in Parthiam caſtra mouiſſet,

ibique primum Barbaricam veſtem induiſſet, Macedones ſumma moleſtia affecti ſunt. Et hinc factum eſt, vt Epheſtio- A nem nouum habitum commendantem, eoque itidem vtentem, φιλαλέξανδρον, id eſt, amicum Alexandri, Craterum autem qui patria veſtimenta retinere maluit, φιλοβασιλέα, id eſt, amicum Regis appellaret Alexander. *Curt. l. 6.*

Apud Virgilium cum mollitiem obiicit Troianis Turnus, à veſte coniecturam facit. Ait enim.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Lacedæmonij hoſpitem Mileſium cum aliis delitiis affluentem, tum in veſtitu ſumptuoſiorem, quam pro Spartana conſuetudine, iuſſerunt ciuitate excedere, ac domi Mileſia exercere.

Carolus qui fuit pater Alberti Neapolitanorum Regis, cultu adeò breui ſubductóque vti ſolebat, vt vix pudenda nateſque contegeret, indéque ſpectantibus moueret riſum: cùm alioqui magnis virtutibus eſſet admirabilis. *Iou. in elog.*

Eberhardus Barbatus Sueuiæ Princeps, æternã apud poſteros ſui memoriã reliquit. Venerat ad eũ iuuenis, poſtulans ſibi conferri Sacerdotium, quod per mortem poſſeſſoris vacabat. Fortè huic ventus talarem veſtem aperuit, ita vt Princeps B videret caligas militari more ſciſſas. Qui illicò, vt erat morum & diſciplinæ acerrimus cuſtos, ita commotus, cum è conſpectu ſuo abire iuſſit, dicens: Non te pudet coram Principe comparere ſcurrili habitu, eóque Sacerdotium ambire? O cenſuram dignam laude! *Richterus ſupra Beyerlinck ibid.*

Haud alia mente Dux quidam alius, Nobilem domi alebat, cui vnum in votis, habitu indecoro, & (vt eſt in Prouerb.) pellenæa tunica indui, cumque id moleſtiùs ferret, veſte magis decenti congrua vteretur, monuit, ille. Nunquid, inquit, id ex arbitratu meo pendet, quomodo induar? Omninò, reſpondet Dux, ſed hoc etiam ex meo arbitratu pendet, vt ſic indutum aula mea eiiciam, quod & fecit poſtmodum. *Phil. Camer. in Declamat. Beyerlinck ibid.*

Viderat Conſiliarius Anonymus ſuum Principem admodum peregrinâ & obſoletâ veſtimentorum formâ oblectari, accedit propiùs, cauſam inquirit, ille, Parùm, inquit, hoc refert quænam ſit mearum veſtium forma, cui prudenter ſubjecit alius: Imò multum id refert. Veſtis enim indicat Principem eſſe talem virum, qui conſiliariis ſuis obtemperare C nolit. *Greg. Richterus ſupra.*

* NONNVNQVAM TAMEN OBTINET QVOD *Vulgo dicitur: Veſtis facit virum.*

Quantum momenti cultus veſtium adferat, ad cõciliandam homini formam dignitatémque, ſatis indicat Homerus Odyſſ. ζ. cùm Nauſicaam puellam ita de Vlyſſe loquentem facit:

πρόσθεν μὲν γὰρ δή μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶναι,
Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν. *id eſt,*
Ante videbatur ſpecie fœdiſſimus eſſe,
Nunc diuis ſimilis, magnus quos paſcit Olympus.

Nam antè nudus, iam veſtes nitidas induerat Vlyſſes, ac protinus alius eſſe viſus eſt. *Eraſm. in Adagiis.*

Erat in Franciæ finibus Homo ignobilis & ſordidus, qui vt honorem paſſim aucuparetur, ſplendida veſte, non ſecus ac ſimia in purpura, prodiit. Salutatur ab ignotis, & reputatur nobilis: rogantibus autem amicis, cur habitu, ſuæ conditionis oblitus, tam ſplendido vteretur: Non videtis, inquit, hoc æuo, quòd veſtis faciat virum? & ſtatim vulgatum hoc D diſtichon ſubiecit:

Vir benè veſtitus in veſtibus ipſe peritus,
Creditur à mille, quamuis idiota ſit ille.

Richterus ſuprà.

Confirmat illud ipſum ſuo exemplo Hermanus Buſchius vir celeberrimus. Qui dum domeſtico veſtitus habitu ad forum Marpurgenſe deſcendiſſet, neminem ſibi aſſurgentem habuit. Indignatus, quod ſibi debitus & conſuetus negaretur honos; domum reuerſus, togam prælustrem ſumpſit, forumque eueſtigiò repetit: & ecce venienti aſſurgunt omnes, honoris ſigna exhibent & locum. Ille verò nihil talia moratus, ſe domum recipit, & togam pedibus conculcat: dicens: Es tu Buſchius, vel ego? Tibine honor iſte defertur, an mihi? Indignabatur, & meritò, quòd præpoſtero iudicio, homines non viro, ſed veſti honorem deferrent: ſtultorum inſtar, qui equum empturi, non ipſum, ſed fræna & phaleras intuentur. *Ex Philip. Camer. Beyerlinck ſupra.*

Simile eſt quod refert *Stapleton. in Prompt. Dominicali Dom. 2. aduentus.* Moris eſt, inquit, Londini, vt primarij ciues, maximè decurionum officio defuncti, diebus certis celebrioribus apud Prætorem vrbis prandeant, etiam non inuitati. E Venit hîc bonus Ciuis ad prætoris domum hora prandij, honeſtè ſed mediocriter indutus. Repellitur à Ianitore, vt eo cœtu indignus, ille cauſam erroris agnoſcens, domum redit, & nobiliori veſte ſe confeſtim induit. Hac indutus accedens intromittitur, accumbit, prandet. Prandio finito, quam de more ſinguli Prætori gratias agerent, ille togam exutam menſæ imponit, & magna reuerentia togæ ſuæ de hoc prandio gratias agit. Quod factum cæteris in viro tam graui mirantibus, cauſam cum dixiſſet, communis erroris & opinionis vanitatem ſinguli agnoſcebant.

Serius ille: iocoſus & facetus. Quidam alius, cuius adhuc recens memoria Antuerpiæ. Vocandus erat ad nuptias cognatæ: at obſtabat incultus incomptuſque habitus, quo indies magno familiæ generiſque incommodo & decore induebatur; Audit: & extemplo noua ſibi indumenta coaptat, iiſque contectus in amicorum conſpectum prodit. Hi tali veſte ornatum vt nuptiali epulo interſit, rogant, venit. At vbi naturæ genióque iam ſatis indulſerat, thoracem & caligas, inſpectan- F tibus ac ridentibus conuiuis, multa pinguedine perungit, dicens: Nunquid enim hæc indumenta ſaginare me oportet, quorum gratia huc vocatus ego ſum, aliàs non vocandus: Indulgete ergo vos genio cum domino veſtro: ne aliàs vobis deficientibus, ille eo non indulgeat. *Beyerlinck ſupra.*

* Commvtationis qvoad Sexvm.

Puta cum mulier veſte virili, aut è contra muliebri vir vtitur. Quantum id liceat vel non liceat?

Dei præceptum eſt *Deut. c. 11. verſ. 5.* Non induetur mulier veſte virili, nec vir vtetur veſte fœminea. Tum quia hoc per ſe indecens eſt, vt ſcilicet vir veſte mentiatur ſe fœminam, aut fœmina veſte mentiatur ſe virum: tum ne occultis libidinibus, & aliis vitiis locus detur. Optima enim pudicitiæ cuſtodia, eſt veſtitus honeſtas, nam vt ait Poëta:

Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu?

Et *Herodotus:* Mulier, ait, cum veſte ſimul etiam pudorem exuit. *Vide Raban.* Vnde ſequitur: Abominabilis enim apud Deum eſt, qui facit hæc. Quare videtur peccaſſe mortaliter G Iudæus, vtens veſte fœminea, & Iudæa, vtens veſte virili.

Vnde videtur hoc præceptum partim eſſe naturale, partim cæremoniale, etiam abolitum, quatenus ſcilicet obligabat ſub peccato mortali. Iam enim non eſſe peccatum mortale, ſi vir aut fœmina veſtes ſexus commutent ex leuitate, ſi abſit ſcandalum, & intentio periculúmque libidinis, docent *D. Th. Caietan. & ex iis Nauar. Enchir. cap. 23. n. 22.*

Poſſet tamen dari caſus honeſtatis, neceſſitatis, aut quis alius, quo non modo reprehenſione careret iſtiuſmodi commutatio, ſed & laudem mereretur.

Sic legimus de potentiſſimi regis Mithridatis Vxore, & aliis fortiſſimæ mentis fœminis, quarum ſuperiori titulo de veſtitu inſolito facta eſt mentio, quod virilem ſexum cum habitu mentitæ fuerint. Quibus adiicere libet Eugeniam Philippi Alexandriæ Præfecti filiam, quæ Imperatore Commodo regnante, perſecutionis, & periculi fuga Heliopolim conceſſit, duobus eunuchis comitata, ibíque virili habitu & animo Monaſterium ingreſſa tantum inter viros profecit, vt vnanimi omnium conſenſu Abbas eligeretur. Verum illa, H excuſata Prælatura, cum poſtea adulterij apud Præfectum Alexandrinum patrem rei ignarum, tanquam maſculus Monachus delata, innocentiam ſuam muliebri corpore, publico in iudicio oſtentaſſet, parentes, fratres, totámque familiam ad fidem Chriſtianam conuertit.

Fœminæ quædam Perſicæ, vt refert *Iouius in ſua hiſtoria,* militari veſte indutæ, maritus in prælio Campſonis; Regis Perſarum contra Selimum Turcicum Imperatorem, ſecutæ, occubuêre, & ita cæſæ repertæ ſunt.

Addam & aliud de noſtratibus ex *Niceta hiſtorico:* Quo tempore [videlicet anno 1147.] Alemanni cum Gallis, Conrado Imperatore duce, ad acquirendam Palæſtinam & Hieroſolymam, magnis copiis in Syriam profecti ſunt, fuerunt mulieres Germanicæ virorum inſtar equitantes, martio vultu & habitu, Amazonica prorſus audacia, quarum illuſtriſſima, altera prorſus Pentheſilea, ob fimbrias & ſimilium veſtium auro intertextarum, ſplendorem auripes vocabatur.

Nec reticendum fœminæ Metenſis equeſtri loco genitæ exemplum, quæ maritum ſuum Alexandrum à Machmete

captum & ad aratrum condemnatum habitu & forma Monachi mare transfretans, arte ſua liberauit.

A Fœminæ Gallicæ Fani Requierij cum à Cæſarianis duce Domitio Durante bello illo diuturno, inter Carolum V. Cæſarem & Franciſcum I. Regem Galliarum, acriter illud oppidum oppugnaretur, & parum abeſſet, quin ab hoſte occuparetur, patriam ſuis armis ſeruarunt. Ita n. de iis ſcribit *Arnold. Ferronus*: At Mulieres ipſæ, pice, aquiſquè calidis, & feruentibus admotis, mœnia ſcandentes viris admixtæ, ita virorum officio functæ ſunt, vt re infecta, multis cæſis redire coacti ſint. Sed etiam à mulieribus virili habitu dimicantibus, extorta hoſti duo vexilla.

Nobilis quoque illa Virgo Senenſis in obſidione diuturna patriæ ſuæ, oppugnante eã Marchione Marignano Præfecto militũ Coſmi Ducis Florentini, quum eius frater eſſet morbo impeditus, quo minus ad luſtrationem & defenſionem vrbis compareret: iſque graui pœna accerſitus eſſet, clam ſumpto eius veſtitu, & armis, fraterno nomine, cõparauit, vigilias ſubiit & reliqua exercitia militaria, mentita ſexum, viriliter B adminiſtrauit & geſſit, donec frater eius conualeſceret, & in locum ſororis ſuccederet. Quamobrem illa, magno cum honore, & gratulatione omnium, domum reducta fuit.

☞ *Plura vide in loco de Mulieribus. Item hoc eodem loco, Titulo Veſtis inſolens.*

* LVXVS VESTIVM.

☞ *Vide pleraque in loco de* LVXV.

Primum

QVOAD MVLTITVDINEM.

Veſtimentorum ſuperfluitatem & inutilem multitudinem, quæ ad pompam potius, quam vel ad vſum, vel ad neceſſitatem faciat, Saluator noſter nõ ſemel redarguit, quando vetuit Apoſtolis, quos in vineam ſuam mittebat operarios; ne duas tunicas ſibi compararent ad induendum. *Matth.* 10. *& Marci* 6. Imo ſuadet habenti duas tunicas, alteram earũ dare non habenti, apud Lucam. Quibus tamen verbis non cenſendus eſt prohibuiſſe indui duabus tunicis ſiue veſtibus, ſi vel neceſſitas, vel frigus, aut honeſtas id requirat: cum etiã ipſe Chriſtus duabus ſimul tunicis indutus fuiſſe ſcribatur à *Ioan. c.* 19. Sed vetuit ſimul duas vel plures habere tunicas, quã in C præſentem neceſſitatem requiruntur, vt ſolent homines opulentiores in quemvis euentum habere parata veſtimenta, & ad vſum tam præſentem quam futurum, imo & imaginarium quandoque vt *Hier.* hoc loco, & *Aug. lib.* 2. *de conſ. Euãgeliſt.* interpretari videtur. Adhæc noluit Chriſtus de veſtium pluralitate ſolicitos eſſe Apoſtolos, vt magis ſuam erga illos prouidentiam declararet, quodque nihil eis eſſet defuturum.

Quamvis grauem reprehenſionem mereatur immoderatus luxus qui circa veſtium abundantiam & ſuperfluitatem, etiam à tenuioris fortunæ hominibus committitur, vt quos tanta earum ſolicitudo tenet, vt omnem cogitationem magno ſubinde rei familiaris diſpendio deligant in hanc curam, vt mutatoriis & nouis veſtibus in publicum prodeant, opinionem ea ratione apud vulgus de ſe aucupantes, cùm prudentiores potius exhinc ſortis anguſtioris indicia ſumant, vt quæ non patitur ea diſpendia in res ſuperfluas. Et hoc eſt quod tanto verborum pondere redarguit diuites B. Iacobus, quod nempè tantam haberent veſtimentorum multitudinem vt à tineis D comederentur, cum potius Chriſti membris contegendis poſſent & deberent impendi.

Cæterùm Principibus magis illuſtribus vſitatum non modo mutatoriis abundare, ſed nonnunquam eadem domeſticis & familiaribus diſpenſare. Quomodo etiam Naaman Syrus Princeps militiæ, tulit decem mutatoria veſtimentorum 4. *Reg. cap.* 22. vt eadem loco honorarij aut mercedis, Helizæo ſe à lepra curanti donaret.

II. QVOAD MOLLICIEM, CVRAM ET CVLTVM SVPERFLVVM.

Eum culpa & vitio non carere.

Pro huius rei confirmatione Iſaïam Prophetã adducimus, inter reliqua peccata Ieruſalem etiã hoc enumerationẽ *c.* 54. Et ornaſti, inquit, te regio vnguẽto, & multiplicaſti pigmenta tua, & *c.* 5. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorũ & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra. Obſeruandum hîc quam ſtudioſè Propheta totam illam curioſitatis muliebris farraginem, ad maiorem eius infamiam & turpitudinem oſtendendam enumerat: docens ſingula apud Deum numerata eſſe, & ab eo E ſingula auferenda, vt quæ eum grauiter offendant.

Huius generis luxum & D. Petrus diſertè prohibet, de mulieribus, dicens, Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus 1. *Petr.* 3. Nempe à Chriſto hunc luxum prohiberi, ſobrietatem in hoc genere commendari, non ſecus quam in cibo & optimè intellexerant.

Superfluitatem omnem tunc Chriſtus ſuſtulit, quando ſollicitudinem prohibuit. Nolite ſolliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus aut quo operiemur? Nimiam autem hanc anxietatem, curam, ſollicitudinem, vnde naſcitur luxus & ſuperfluitas, ex variis capitibus Chriſtus reprobat & refutat. *Matth. c.* 6.

Quocirca appoſitè Gregorius *homil.* 6. *ſuper Euangel.* Nemo, inquit, exiſtimet in luxu & ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo F Dominus Ioannem de veſtimenti ipſius aſperitate laudaſſet. Si hoc culpa non eſſet, nequaquam Apoſtolus fœminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa.

Rurſus *hom. vlt. ſuper Euang.* Si cultus ſubtilium & pretioſarum veſtium culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod diues, qui torquebatur apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet.

* A DEO PVNIRI.

Sic porrò luxus iſte & mollities Deo diſplicet, vt ab illo grauiter puniatur, quod per Iſaïã expreſſit, dicens: Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium *c.* 3. Nempe iuxta illud Apocalypſis: Quantũ ſe glorificauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Delicias autem iſtas poſtea commemorans quales eſſent, addit: Negotiatores terræ flebunt, & lugebunt ſuper illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius: merces auri & argenti, & lapidis pretioſi, & margaritæ, & byſſi, & purpuræ, & ſerici, & cocci, quæ omnia ad luxum veſtimentorum pertinent.

Hanc futuram Dei vltionem diuitibus huius ſæculi exprobrat *D. Iacobus, cap.* 5. G Agite nunc diuites, plorate & vlulate in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta à tineis comeſta ſunt, id eſt, tantam veſtimentorum ſuperfluitatem habuiſtis, vt ea non vlli vſui applicata, ſed à tineis comeſta, & planè conſumpta, non corroſa tantum aut vitiata fuerint. Ideo plorate & vlulate, non propter veſtimentorum iacturam, ſed in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis propter veſtimentorum luxum.

Sic & *D. Hieronymus* ex Scripturis edoctus, grauem Dei vindictam contra hoc luxus genus deſcribit, diuites hunc in modum alloquens, vt diuus fecit Iacobus: Vos in tunicis aurum texitis: ille [Paulus Eremita] ne viliſſimum quidem veſtimentum habuit mancipij veſtri. Sed è contrario illi quidem pauperculo paradiſus patet: vos auratos gehenna ſuſpiciet. Ille veſtem Chriſti nudus licet, tamen ſeruauit: vos veſtiti ſericis indumentum Chriſti perdidiſtis.

Idem epiſtol. ad Latam de inſtitutione filiæ. H Nec, inquit, collũ auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec capillum irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auſpiceris, quod videlicet vel in hac vita vel in altera pati neceſſe eſt.

EXEMPLA.

Hieronymus ad Latam epiſt. 7. ſcribit, quomodo Prætexta quondam nobiliſſima Fœmina, iubente viro Hymetio, qui patruus Euſtochij Virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit, & neglectum crinem mundano more pexuit, vincere cupiens, & virginis propoſitum, & matris deſiderium: & ecce tibi eadem nocte cernit, in ſomnis veniſſe ad ſe Angelum terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem. Tune auſa es viri imperium præferre Chriſto? Tu caput Virginis Dei tuis ſacrilegis attrectare manibus, quæ iam areſcent, vt ſentias excruciata quid feceris, & finito menſe quinto ad inferna duceris. Sin autem perſeueraueris in ſcelere, & marito ſimul orbaberis & filiis. Omnia per ordinem expleta ſunt, & ſeram miſeræ pœnitentiam velox ſignauit interitus. Sic vlciſcitur Chriſtus violatores templi tui; ſic gemmas & pretioſiſſima ornamenta defendit.

Petrus Damianus Cardinalis l. 5. *epiſt.* 16 *ad Landulphũ*: Memini

mini planè, inquit, cum apud Parmēſe oppidum liberalium, artium ſtudiis docendus inſiſterem, Clericus quidām nomine Teucolinus pellicem ſuam iuxta meum habebat hoſpitium, aſpectu lubricam, & inhoneſtam, ſatis decorè venuſtam. Hic itaque nitidus, & ſemper ornatus atque conſpicuus incedebat, ita vt caput eius nunquam niſi gabelica pellis obtegeret; indumenta carbaſina atque niuentia fuligo per artem fullonis inficeret: calceus poſtremo ad aquilini roſtri ſpeciem non falleret. Affluebat vbique deliciis, rugiebant ora flammantia quotidie cachinnis atque ludibriis, oculorū nutibus, ac ſcurrilitatis illecebris feſtini applaudebant. Hi cum per quinque ferè annorum luſtra in hac luxurioſa voluptate vixiſſent, ante annum cùm commune ipſius ciuitatis flagraret incendiū, in vna domo reperti vterique ſimul igne conſumpti ſunt.

Thomas Cantipratanus l.1. Apiary, c.7.p.8. Scio, ait, & certus ſum, quod etiam in ſæcularibus & nobilibus perſonis, pompa gloriæ ſæcularis notabiliter reprehenſa ſit & damnata. Propè enim noſtra tempora fuit mulier nobiliſſima, Maria Campaniæ Comitiſſa: Hæc nupta nobiliſſimo Henrico Campaniæ Comiti filia fuit Ludouici pij Francorum Regis, Philippi ſoror æquè regis Francorum. Hæc multis annis mortuo marito cum pompoſiſſima ambitione circumiens & moriens talem finem ſortita eſt. Laborans hæc in extremis, Abbatē Perſaniæ ſanctiſſimum ac eloquentiſſimum virum, migratura, venire mandauit. Qui vt venit intromiſſus non eſt, & præ foribus exſpectauit. Iam enim Comitiſſa deceſſerat, & diſtrahebantur à militibus & miniſtris, & ſuis omnibus vtenſilia, vaſa aurea & argentea, veſtes pretioſæ, culcitræque purpureæ, & tandem linteamina ipſa cum peplis. Extremo quidam ex garſionibus mora nimia retardatus, lectum per cornua comprehendit, & reſupinatum corpus emortuum eminus in ſtramenta deuoluit. Moras autem Abbate cum tædio ſuſtinente, quidam nobilis ex circumſtantibus indignatus oſtium violenter infregit, & virum venerabilem intromiſit. Qui cum introiſſet, & nobile illud corpus nudum cum ſtramine reperiſſet, volente quodam ex familia illud ſtraminibus operire, Abbas exempli prouidus non ſinebat, ſed libera voce clamabat: O vos omnes, venite, cernite pompam nobiliſſimæ Comitiſſæ Mariæ. Videte illud delicatiſſimum corpus, quanto dedecore pudoris deuolutum eſt: Videte quid ei pro multiplici honore, & gloria mundus finaliter exſoluit. Ecce quam ſtulta illi mundus computatione concluſit.

Humbertus quintus Ordinis Prædicatorum Generalis Magiſter, *in cap.70. Regul. S. Auguſtini* ſcribens. Contigit, inquit Pariſiis vt quidam Magiſter Theologiæ ſæcularis prædicaret in Vniuerſitate indutus optima veſte, vel cappa noua in principio hyemis. Cùm autem tenuiter imprimeret verba ſua in cordibus auditorum, quidam fatuus, qui erat in medio Scholarium, ſurrexit, & dixit: Tace tu; illa veſtis pretioſa, quam habes, non permittit te audacter dicere veritatem; quæ res fecit ei mirabilem confuſionem. Debent ergo, qui volunt mundi prædicare contemptum, cauere, ne in ſuo habitu appareat aliquid quod gloriam mundi prætendat.

Venerab. Beda in hiſtor. Angl. l.4. cap.19. tale exemplum refert: Edildrida Regis filia, & duorum Regum vxor, virgo tamen quum in vltima ætate iam Virginum Abbatiſſa facta, ingenti quodam tumore ac dolore maxillæ ſiue colli premeretur [ex quo etiam dolore mortua eſt] multum delectata fuit in hoc genere infirmitatis, ac ſolita dicere: Scio certiſſimè, quia meritò in collo pondus languoris porto, in quo iuuenculam me memini ſuperuacua monilium pondera geſtaſſe: & credo, quod ideò me ſuperna pietas dolore colli voluit grauari, vt ſic abſoluat à reatu ſuperuacuæ leuitatis, dum mihi nunc pro auro & margaritis de collo robur tumoris, ardorque promineat. Hæc ib.

IDEM SS. PATRVM TESTIMONIIS ET CENSVRIS DOCETVR.

Sancti Eccleſiæ Doctores animo voluentes quantum olim Deo diſplicuerit Luxus & Immoderatio veſtimentorum, vt etiam totius Iudaïcæ gentis excidio eam vindicauerit, prout per Iſaïam comminatus fuerat, multis eandem deteſtantur, vt Chriſtianorū mentibus illius perniciem inſtillent. Et quidem *S. Cyprianus lib. de habitu Virginum,* adducto Iſaiæ teſtimonio *ex cap.3. v.26.* Virgines, inquit, comptæ turpitudinem fœditatémque meruerunt; ſericum & purpuram indutæ; Chriſtum induere non poſſunt; auro, margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis & pectoris perdiderunt.

Secundò, *S. Baſilius ſerm. in diuites auaros,* qui opes non in pauperes, ſed in luxum vxorum impendunt, ſic ait: Primò, dum nugas mulier ſuperba & delicias ardet, voluptatis illecebras marito augebit: circa margaritas, ſmaragdos, hyacinthos, aurum, eius cura noctes atque dies verſatur. Secundò mille aſſentatores adſunt adducentes fullones, aurifices, vnguentarios textores, diſcriminatores, qui ex illius imperiis nullo tēpore virum reſpirare ſinunt. Tertiò, nullus muliebri cōcupiſcentiæ ſufficiens theſaurus, non ſi è fluminibus fluxerit: gemmæ aliæ ceruici, aliæ collo, aliæ zonæ, aliæ manibus & pedibus ornandis adaptantur. Quartò, vir ergo muliebrem ſequens appetitum, quando animæ curam gerat? ſicut enim procellæ diſpergunt debiles naues; ita praui vxorum affectus virorum debiles animas corrumpunt & peſſundant.

Tertiò, *S. Nazianz. aduerſus mulieres ambitioſus ſe ornantes.* Nobilibus, ait feminis non aurū, non purpura, non pigmenta ornamenta afferunt, ſed earum ornatus eſt morum probitas & elegantia, domi vt plurimùm manere, colloqui cum diuinis oraculis, fuſo ac lanæ operā dare, ancillis opera mandare, &c.

Quartò, *S. Ambroſ. Exhortat. ad virg.* citat huc Iſaïæ locum additque, Vnde & S. Petrus dixit, non in plicatu capillorum neque in tortis crinibus aut auro & argento, vel veſte pretioſa: ſed magis interioris hominis ornamēta feminis eſſe requirenda. quoniam abſconditus ille cordis homo, qui eſt pauper ſæculo, ipſe eſt locuples Deo, *& in 1. ad Tim.2.* Quāto femina hominibus ſplēdidior videtur, tāto magis deſpicitur à Deo.

Quintò, *S. Hier. epiſtola de vitando contubernio* nimis ornantes ſe & oſtentantes comparat lupanaribus. Caligula (calceus) inquit, ambulantis nigella, ac nitens ſtridore ad ſe iuuenes vocat: papillæ faſciolis comprimuntur; & criſpanti angulo anguſtius pectus arctatur; capilli vel in frontem, vel in aures defluunt, palliolum interdum cadit, vt candidos nudet humeros, & quaſi videri noluerit, celare feſtinat quod volens detexerat. Et quando in publico, quaſi per verecundiam operit faciem, lupanarium arte id ſolum oſtendit, quod apertè oſtenſum magis placere poteſt.

Sextò, *S. Auguſt. ſerm.18. de verbis Apoſtoli,* ſic ait: Exterioris hominis ornamenta quanto magis appetuntur, tanto ſunt interioris maiora detrimenta: quanto autem minùs appetuntur, tanto magis moribus pulchris homo adornatur.

Septimò, *S. Chryſoſt. hom.30. in epiſt. ad Roman.* Depoſito inquit, vilis fœni onere (hoc enim eſt veſtiū ſumptus) ornatum accipe cœleſtem virtutū. Hic eſt Eccleſiæ ornatus, ille theatrorum, hic cœlis dignus, ille equis & mulis, ille & mortuorum corporibus circumdatur, hic in ſola ſplendet anima, in qua habitat Chriſtus. *Idem hom.18. in 1. ad Cor.* At nō cenſes ait cum auaris & aliis, quos Paulus enumerat *1. Corinth.6.* diabolum ſimul accumbere? mulieres autē ornatas ad libidinem non cenſes cum eo coire? ſi quis contradicat, exuat animam mulierum, quæ ſe adeò indecore gerunt, & videbit planè ſceleratum illum dæmonem vehementer cum eis coniugi & cōmiſceri. *Idem l. de Virgin. c.62.* Mulier ſi formoſa eſt, nimius ornatus eius venuſtatem obſcurat; ſi deformis, eò turpiorem reddit ornatus: deformitas enim ſemper emicat & apparet, vt ſpectatores mulierem rideant, & ornatum mirentur.

Octauò, *S. Petrus eremita ad matrem Theodoreti comptam* ait. Si pictor egregius pinxiſſet imaginem, & alius plebeius ei alios colores iniiceret. pictor ſanè excandeſceret: ita & Deus naturæ noſtræ opifex & pictor iure iraſcitur, quod eius naturam & ſapientiam accuſetis inſcitiæ, ipſúmque creatorem damnetis imbecillitatis. Nolite ergo Dei corrumpere imaginem, neque tentetis ea addere, quæ ſapienter non dedit; neque hanc adulterinam excogitare pulchritudinem, quæ vel pudicis affert excidium, vel videntibus inſidias, ita refert. *Theod. in Vitis SS. Patrum, vita 9*

Nonò, acerrimè hunc veſtium luxum inſectatur. *Tertull. l. de Habitu mulierum,* ex quo pauca illuſtriora decerpam. Tu ait, es diaboli ianua, tu es arboris illius reſignatrix, tu es diuinæ legis prima deſertrix, tu hominem eliſiſti: propter tuum meritum id eſt mortem, etiam filius Dei mori habuit, & adornari tibi in mente eſt ſuper pelliceas tuas tunicas.

Secundò, duplex eſt cultus feminæ; ſcilicet mundus muliebris in auro, gemmis & veſtibus; ornatus, quem immundum muliebrem conuenit dici: in cura capilli, cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt, illi crimen ambitionis intendimus, huic proſtitutionis.

Tertiò, Lapides & gemmæ ſunt terræ minutalia, qui non

domos,non tecta,ſed ſolum hunc mulierum ſtuporem ædificare nouerunt.

A Quartò, Aiunt de frontibus draconum gemmas erui. Hoc quoque deerit Chriſtianæ,vt de ſerpente cultior fiat: ſic calcabit diaboli caput, dum de capite eius ſuis ceruicibus ornamenta ſtruit.

Quintò, Semper abundantia contumelioſa in ſe ipſa eſt.

Sextò, Quis eſt veſtium honor iuſtus de adulterio colorum iniuſtorum? non placet Deo, quod non ipſe produxit; niſi ſi nō potuit purpureas & hyacinthinas oues naſci iubere.

Idem *Tertullianus l. de Cultu fœminarum.*

Primò, Hunc ornatum ait eſſe Ethnicorum.

Secundò, Non de integra conſcientia venit ſtudiū placendi per decorem,quem naturaliter inuitatorē libidinis ſcimus.

Tertiò, Perit ſimul vir in tua forma, ô mulier; & facta es tu gladius illi.

Quartò,Vos ſolis maritis veſtris placere debetis:in tantum autem placebitis eis in quantū alteris placere non curaueritis.

Quintò, Indignum eſt Chriſtiano faciem fictam geſtare, cui ſimplicitas inducitur; effigiem mentiri, cui linguam non licet appetere quod datum non ſit, cui ſtudium pudicitiæ eſt:
B quomodo præcepta Dei cuſtodietis, lineamenta Dei non cuſtodientes?

Sextò,Vtinam miſerrimus ego in illo die Chriſtianæ exultationis, vel inter calcanea vera caput elevans videam; an cum ceruſſa & purpuriſſo, & croco, & in illo ambitu capitis reſurgatis: an taliter expictas Angeli in nubila ſublevent obuiam Chriſto?

Septimò, Vbi Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas adiutrix & ſocia eius: quo pacto ergo pudicitiam ſine inſtrumento eius, id eſt,ſine grauitate & ſeueritate veſtitus,tractabimus?

Octauò, Tempus hoc breue eſt,ait Apoſtolus, quid ergo illud das vanitati?

Nonò, Iubet Apoſtolus vt magnificetur Deus in corpore noſtro: magnificatur autem per pudicitiam, & per pudicitiæ habitum competentem.

Decimò, Liceat videri pudicam,certè impudicam nō licet.

Vndecimò, Pudicitiæ Chriſtianæ ſatis non eſt eſſe,verum & videri; vt emanet ab animo in habitum, & eructet à conſcientia in ſuperficiem.

C Duodecimò, Proiiciamus ornamenta terrena ſpei noſtræ retinacula, ſi cœleſtia optamus.

Decimotertiò,Tempora Chriſtianorū ſemper,& nunc vel maximè, non auro, ſed ferro tranſiguntur, ſtillæ Martyrum præparantur, Angelis baiulis ſuſtinentur. Prodite iam vos mulieres ornamentis inſtructæ Apoſtolorū,ſumentes de ſimplicitate candorem,de pudicitia ruborem,depictæ oculos verecundia, & ſpiritus taciturnitate, inſerentes in aures ſermonem Dei,annectentes ceruicibus iugum Chriſti,caput maritis ſubiicite, & ſatis ornatæ eritis: manus lanis occupate, pedes domi figite, & plus quam in auro placebitis: veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ, taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem.

Decimò, Tertullianum ſequitur *S. Cypr.* qui neruosè & eleganter idem agit, *l.de diſciplina & habitu Virginum.*

Primò, Continentia, inquit, & pudicitia non in ſola carnis integritate conſiſtit, ſed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore.

D Secundò, Nefas eſt virginem ad ſpeciem formæ ſuæ comi, aut de carne, & de eius pulchritudine gloriari, cum nulla ſit illis magis quàm aduerſus carnem, colluctatio, & vincendi corporis ac donandi obſtinata certatio.

Tertiò, Dicit Paulus, Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt; & quæ ſe concupiſcentiis carnis & vitiis renunciaſſe profitetur, quomodo in iiſdem quibus renunciauerat, inuenitur?

Quartò, Neminem Chriſtianum decet, & maximè virginem non decet,claritatem vllam computare carnis,& honorem, ſed ſolùm appetere ſermonem Dei, bona in æternum manſura complecti. Aut ſi in carne ſit gloriandum,tunc planè quando in nominis confeſſione gloriatur, quando fortior femina viris torquentibus inuenitur, quando ignes, aut cruces, aut ferrum vel beſtias patitur; vt coronetur, illa ſunt carnis pretioſa monilia, illa corporis ornamenta meliora.

Quintò, Ornamentorum ac veſtium inſignia & lenocinia formarum non niſi proſtitutis impudicis feminis congruunt; & nullarum ferè pretioſior cultus eſt, quàm quarum pudor vilis eſt. *In Apocal. cap. 17.* deſcribitur meretrix illa perdita, cum qua fornicati ſunt reges terræ, amicta pallio purpureo E
& coccineo, adornata auro & lapidibus pretioſis, tenens poculum aureum in manu ſua.

Sextò, An vulnera inferri auribus Deus voluit;quibus innocens adhuc infantia, & mali ſæcularis ignara, crucietur et poſtea de aurium cicatricibus & cauernis pretioſa grana dependeant,grauia etſi non ſuo pondere,mercium quantitate?

Septimò. Angeli Apoſtatæ oculos, circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem, corruptelæ ſuæ impugnatione docuerunt.

Octavò, Feminæ manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit reformare & transfigurare contendunt: neſcientes quia opus Dei eſt omne,quod naſcitur,diaboli quodcunque mutatur.

Nonò, Dominus tuus dicit, Non poteſt facere capillum vnum album, aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te eſſe potiorem? Audaci conatu, & ſacrilego contemptu crines tuos inficis.

Decimò, Non metuis,oro,quæ talis es,ne cùm reſurrectio- F
nis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat, & ad ſua præmia & promiſſa venientem remoueat & excludat? increpans vigore cenſoris & iudicis dicat: Opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt; cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adulterino colore mutaſti, expugnata eſt mendacio facies; figura corrupta eſt; vultus alienus eſt; Deum videre non poteris; quando oculi tui non ſunt, quos Deus fecit,ſed quos diabolus infecit.

Vndecimò, Vince veſtem, quæ virgo es, quæ Deo ſeruis, vince aurum,quæ carnem vincis & ſæculum: nec monilium aut veſtium quære ornamenta, ſed morum.

* DETESTATIONIS HVIVSMODI CAVSÆ VARIÆ.

I. INIVRIA DEO ILLATA.

Docet hoc Cyprianus *l.de habitu Virgin.* Si quis,inquiens, pingendi artifex,vultum alicuius, & corporis qualitate æmulo colore ſignaſſet, & ſignato iam conſummatóque ſimulacro, manus alicuius afferret, vt iam formata, iam picta, quaſi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iuſta indignatio videretur. Tu te exiſtimas impunè la- G
turum tantæ temeritatis audaciam, Dei artificis offenſam? Etſi enim impudica circa homines & mœſta fucis lenocinantibus non ſis, corruptis tamen violatíſque quæ Dei ſunt, peior adultera detineris. Hæc ille.

II. TESTIMONIVM PRÆVARICATIONIS PROTOPLASTICÆ.

Cùm veſtitus ſit velut monumentum, vt ſupra etiam tetigimus; inobediētiæ & prçuaricationis noſtræ in Adamo protoplaſto: nullus poteſt iure gloriari in veſtitu, ſicut nullus certè fur gloriatur de ſtigmate ob furtū fronti inuſto. Vnde *B.Chryſ.hom.28,Gen.* Iuſſit,ait,Dominus primos parentes togis pelliceis veſtiri, in perpetuā memoriā, quod inobedientes fuerimus Domino. Audiant opulenti,& qui luxuriant in verbis operibus, & veſtiuntur ſericis, diſcántque quomodo ab initio humanam naturam miſeros Dominus docuerit.

III. OBLIVIO SVI-IPSIVS.

Altera cauſa eſt,inquit *Buſæus in ſuo Panario* quod hoc luxu oſtendimus quā parū memores ſimus antiqui illius oraculi γνῶθι σεαυτόν,tantoperè laudati,vt acutè denotauit *B.Baſilius* H
hom.24. de legendis libr. Gentilium. Omne namque ſtudium inquit,adhibete,vt quod extra fuerit, benè pulchréque colatur & appareat ſeſe cognoſcentis nō erit;neque ſapiens illud præceptum intelligentis, nos admonens, quemadmodum id quod aſpicitur, eſt homo. Excellenti enim quadam opus eſt ſapientia,per quam noſtrûm quilibet, quicunque ſit, ſeſe cognoſcat: quæ profectò mente minimè purgatis, non magis euenire poteſt,quam lippienti ſolem aſpicere. *Sic ille.*

Quid autem ſit, quod luxu veſtium gaudens non cognoſcat, eſt corpus ſuum. Quid enim eſt corpus noſtrum niſi ſaccus ſtercorum, cloaca ſordium, cibus vermium, niſi ſtagnum infra ſupráque fœtores exhalans.

Quare Andreas S.Ber.frater cū aliquādo amborū ſororem exquiſito culta ornatu ad fores Monaſterij Clareuallēſis venire auſa fuiſſet,eā ſtercus inuolutū appellauit, Quo conuitio illa perculſa,tandē & cultui & mūdo ſanctimonialis facta,renunciauit. *Gulielm.de bona Valle in vita S.Bern.apud Sur.in Aug.*

IV. INDI

IV. INDICIVM ANIMI CORRVPTI.

S. Bernardus ſerm. ſuper Miſſus eſt, hanc cauſam tangit: A Veſtium curioſitas, deformitatis mentium, & morum indicium eſt. *Et iterum*: Quanto amplius corpus foris propter vanam gloriam componitur atque ornatur; tanto interius anima fœdatur, & ſordidatur. Rurſum alio in loco: Exterior ſuperfluitas interioris hominis indicium eſt.

Sic *D. Hieronymus*, Paulam non minùs ſanctam quam nobilem matronam dicere ſolitam ſcribit: Si vidiſſet aliquam comptiorem, contradictione frontis, & vultus triſtitia arguebat errantem, dicens munditiam corporis, atque veſtitus, animæ eſſe immunditiam. *In Epitaphio Paulæ.*

Sic *D. Cyprianus*: Serico, inquit, & purpura indutæ, Chriſtum ſincerè induere non poſſunt: auro & margaritis adornatæ & monilibus, ornamenta mentis & corporis prodiderunt. *Lib. de habitu Virginum.*

Ex Scriptura vero hoc totum ſanctæ iſtæ perſonæ didicerunt. Sic enim legimus: Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis, enuntiant de eo. *Eccl.* 19.

B Quam ob cauſam Apoſtolus, quum veſtes pretioſas mulieribus interdixiſſet, ſubiungit: Sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. 1. *Tim.* 2. Nempè mulier ſobriè veſtita promittit aſpicientibus caſtitatem; compta verò & ſuperflua curioſitate ornata, promittit impudicitiam meretriciam. Legatur, *Chryſoſt. hom.* 37. *in Geneſim.*

* DE VESTIVM MOLLICIE DETESTANDA.

Exempla, et Docvmenta Ethnicorvm.

Celebre eſt hac de re Auguſti Imperatoris dictum: Veſtitus inſignis ac mollis, ſuperbiæ vexillum eſt, nidúſque luxuriæ. *Suet. in Auguſto cap.* 73. Oſtendit videlicet animi ſuperbiam, & fouet luxuriam. Vnde & ipſe ſimplici amictu vtebatur, & in ſuis qui ſecus facerent, ægrè ferebat.

Quum Iulia eius filia licentiori quam par erat veſtitu ædes eius ingreſſa, eum grauiter offendiſſet, poſtero die mutato veſtitu, iterum Auguſtum ſalutauit: quam vbi vidiſſet, ait: C Quanto probabilior eſt hic cultus iam honeſtus in filia Auguſti! Cui reſpondit: Hodie me parentis, heri verò mariti mei ornaui oculis. *Macrob. l.* 2. *c.* 5. *Saturn.*

Et iſta quidem acutulè inuenit excuſationem in peccato: ſed grauius erat tanti Imperatoris iudicium, qui perſonam nobilem luxum maximè dedecere ſapienter iudicauit; quam iuuenis mariti affectio, qui ad libidinem & voluptatem ſuperfluè ornari vxorem voluit. Et huius quidem libidinem plurimi mali Chriſtiani ſectantur, Auguſti grauitatem pauci.

Porrò mollem cultum corporis, animi effeminati in viro potiſſimum indicium eſſe, ſalsè ſed ſapienter Diogenes docuit. Cùm enim adoleſcens quidam comptior, ei quæſtiunculam propoſuiſſet: Non tibi prius inquit, reſponſurus ſum, quam ſublatis veſtibus, oſtenderis verum maſculus ſis an fœmina. Ex cultu parum virili notauit animi mollitiem. *Laert. lib.* 6. *de vita Philoſ.*

Idem indoctos & ineptos homines ſplendidè veſtitos, χρυσόμαλλους, id eſt, oues aureo vellere, vocauit.

Laudat merito *Clemens Alexandrinus* Lacedæmoniorum inſtitutum, qui ſolis meretricibus floridas veſtes, & aureum D mundum geſtare permiſerunt: quia probas mulieres huiuſmodi ſuperfluum cultum minimè decere iudicabant. *Pædagogi l.* 2. *cap.* 10.

Sic Lyſander & Archidamus Lacedæmoniorum Principes ea recuſarunt indumenta pretioſiſſima, quæ ad eorum filias Dionyſius Tyrannus miſerat, timentes maximè, ne hiſce deformiores animis fierent. Ob quam etiam cauſam, & vt tantorum Principum filiæ corrumperentur, hoſtis Dionyſius amicitiæ ſpecie miſerat. Idem quippe Dionyſius adeò exoſam habuit in veſtitu luxuriam vt malefactoribus, qui ſupplicijs afficiendi erant, ignoſceret, ſi pretioſarum veſtium fures eſſent: quo facilius Syracuſani ab huiuſmodi luxuriis abſtinerent.

Flavio Vespasiano quum adoleſcens quidam gratias ageret pro impetrata Præfectura, quoniam vnguento flagrabat & nutu contemptus eſt, & grauiter increpitus. Mallem, inquit Imperator allium oluiſſes. *Suet. in Vita Veſpaſiani.* Et mox litteras conceſſas reuocauit. Omnes hi iudicarunt, animo molli, effœminato, & ignauo illos omnes eſſe, qui veſtimentorum mollitiem conſectarentur.

☞ *Vide Titulum ſequentem.*

V. CORRVPTIONIS ANIMORVM CAVSA.

Inſinuat hoc *S. Bernardus ſer.* 9. *ad ſoror.* Mollia, inquit, dicuntur veſtimenta, quia mollem faciunt animum. Et alibi. E Quæritur ad induendum, non quod virilius, ſed quod ſubtilius inuenitur, non quod repellit frigus, ſed quod ſuperbire compellat. *Et paulò pòſt*: Ex cordis theſauro ſine dubio procedit, quidquid foris apparet vitioſum. Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori. Non tanto curaretur corporis cultus niſi prius neglecta fuiſſet mens inculta virtutibus. *In Apolog. ad Gulielmum Abbatem.*

Eleganter igitur monet *Clemens Alexandrinus lib.* 3. *cap.* 11. *Pædagog.* Ea, inquiens, quæ à fœminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennæ detrahenda ſunt, vt quæ inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem inanéſque voluptates procreent: quibus excitatæ & quodammodo alatæ, ſæpè à matrimonio reſiliunt. Quocirca fœminæ honeſtæ ornandæ, & publico pudore aſtringendæ ſunt, ne à veritate propter mollitiem diffluant.

Huc pertinet quod grauiſſimè Tertullianus *libro de cultu fœmin.* ſcribit: Diuino operi Satanæ ingenia ſuperinducere quam ſceleſtum eſt! Serui noſtri ab inimicis noſtris nihil mutuantur. Milites ab hoſte Imperatoris ſui nihil concupiſcunt. De aduerſario enim eius in cuius manu ſit, aliquid vſum poF ſtulare, tranſgreſſio eſt. Chriſtianus à malo illo [ſic diabolum vocat] adiuuatur? Neſcio an hoc nomen [Chriſtiani] ei perſeueret. Quantum autem à veſtris diſciplinis & profeſſionibus aliena ſunt, quam indigna nomine Chriſtiano, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur? effigiem mentiri quibus lingua non licet? appetere quod datum non ſit [id eſt, formæ pulchritudinem quam natura negauit] quibus alienum abſtinendum? ſpeciem exercere quibus ſtudium pudicitiæ eſt? Creditæ, benedictæ, quomodo præcepta Dei cuſtodietis, lineamenta veſtra non cuſtodientes. Hactenus ille, docens veram quodammodo Chriſtianitatem hoc inani & vaniſſimo luxu amitti.

* IVDICIA ET CENSVRÆ.

Ethnicorum,

Svper hac re.

Non ignorabant hanc ſuperflui cultus ornatúſque qui in veſtibus tam anxiè quæritur, ad corruptionem mentium manuductionem Ethnici, vt cuius occaſione lata fuit Lacedæ- G moniorum lex paulò ante citata, quam ita ſtrictè obſeruarunt vt Ephori, id eſt, ſupremi eorum magiſtratus, quotidie inſpectiones obirent veſtimentorum, ſi quid in illis fortè à decenti iuſtóque ornatu alienum inueniretur. *Ælian. Variar. hiſtor. lib.* 14.

Similiter & ob eandem cauſam apud Syracuſanos cautum erat, ne mulieres auro ornarentur, neque floridas veſtes geſtarent, neque purpureos habentes contextus, niſi ſi qua ſe publicam meretricem eſſe fateretur.

Alia quoque fuit lex, ne quis vir ſe auro ornaret ſuperuacaneiſque veſtibus vteretur differentibus, niſi ſe mœchum eſſe fateretur, aut cynœdum. *Athen. lib.* 12. *capite* 6. *ex Pintarcho lib.* 25. *hiſtor.*

Lycvrgvs fucandi artificium Sparta eiecit, idque Primò, eò quod malis artibus vrbem corrumperet: vnde tanta tunc Spartæ fuit mulierum pudicitia, vt adulterium pro incredibili haberetur. Secundò, vt quivis in mores puellæ intuens, H virtutem in delectu ſequeretur, cum vxorem quæreret, non verò fuco illiceretur. Eadem de cauſa voluit eas accipi ſine dote: item exerceri eas curſu, lucta, diſci, & iaculi iactu: vt validæ fierent, validáſque gignerent proles. Vnde Gorgo Leonidæ vxor cuidam obiicienti, Vos ſolæ Spartanæ maritis imperatis; reſpondit, Solæ enim viros parimus. Teſtis eſt, *Plut. in Lycurgo.*

Diogenes ad iuuenem quendam ſe nimis ornantem: Siquidem, inquit, ob viros, infelix es; ſin ob mulieres, iniurius.

Theophrastvs, Mulier, inquit, nec alios videre, nec ipſa videri debet, præſertim quæ eleganter ornata fuerit: vtrumque enim ad res inhoneſtas incitamentum eſt.

Domi coram viro liceat vxori ornare ſe, vt lubet: ornamenta autem quæ ſumet egreſſura domum, non ad maritum, ſed ad alios ſpectant, inquit Hyperides.

Ornat mulierem quod honeſtiorem facit, talem verò præſtat non aurum, non ſmaragdus, non coccus; ſed quæcumque grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimen habent. Crates. Sic quoque Democritus: Sermo inquit, parcus ornat mulierem

lierem, & ipſius ornamenti parcitas ei decora eſt. *Stobæus ſerm.52.* Audi & poëtas. *Ouidius* ita canit:

A *Auferimur cultu, gemmis auróque teguntur*
Omnia; pars minima eſt ipſa puella ſui.

Et *Propertius*:

Quid iuuat ornato procedere vitta capillo,
Teque peregrinis vendere muneribus?
Naturæque decus mercato perdere cultu?
Nudus amor formæ non amat artificem.

Plautus:

Nequaquam exornata eſt benè, ſi morata eſt malè. Et
Magis meretricem pudorem, quàm aurum gerere condecet;
Pulchrum ornatum turpes mores peius cœno collinunt.

Audi Reges & Imperatores. Aurelianus Imp. petenti vxori, vt ſe vnico pallio ſerico vti ſineret, reſpondit: Abſit vt auro fila penſentur, libra enim auri tunc libra ſerici fuit. Quamobrem *Ariſtoteles præfat. ad Alexandrum Magn.* eum ita docet: Multo pulchrius magiſque regium, animum præferre cultum & compoſitum, quam corporis veſtem.

Alexander Severvs cenſuit regias matronas contentas eſſe debere vnico pallio auro ſparſo, & cyclade, quæ plus ſex vnciis auri non haberet, *teſte Lampridio.* Hic cultus hodie vix ſufficit vxoribus negotiatorum. B

Avgvstvs Cæſar, *teſte Suetonio,* dicebat, Veſtitus inſignis ac mollis ſuperbiæ vexillum eſt nidúſque luxuriæ. Vnde pro concione videns multos palliatos, indignans, En, inquit,

Romanos rerum dominos gentémque togatam.

Adeo ſtudebat priſcos renouare mores & veſtitum.

VI. PRAVITATEM MORVM INDVCIT.

Et ſanè ad alios corruptos mores quod attinet, peccatur in populo circa veſtimenta in luxu & ſuperfluo cultu & ornatu: coguntur enim ſæpè ob impenſas in ſuperflua, aut ob pannos pretioſiores pretio magno emptos, immobilia vendere, furari, vel doloſè negotiari, quia talia veſtimenta ſupra dignitatem & facultates appetant, *Toloſan. lib.4. de Republ. c.11.* Eaque de cauſa Romæ & alibi latæ tot leges veſtiariæ, vt omnis exceſſus in hoc genere caueretur. Nos infrà nonnullas ex præfato Toloſano & aliis trademus. Hic tamen paucas adducimus.

Fuerunt mulieribus veſtes delicatiores aliquando conceſſæ, ſed quæ tamen honeſtatem in matronis & pudicitiam C non offenderent, iuxta mores regionum, vt plerúmque autem floridæ, colorum variorum meretricibus conceſſæ, vt vel habitu etiam ſepararentur à pudicis. *Apud Romanos, l.7. §. ſi quis de iureiur. P.*

Neque tamen mulieribus indulgendum etiam vt permiſſio tranſeat in luxum, & in maritorum aut parentum detrimentum, quorum marſupia & facultates facilè ea nimia indulgentia exhaurirentur, niſi diſciplina publica illas à petitione, & hos à conceſſione reprimeret.

Fuit apud Romanos ſalubris & iuxta indigentiam & neceſſitatem temporum ſuorum vtilis lex Oppia, quam tulit C. Oppius tribunus plebis: Q. Fabio Maximo, T. Sempronio Graccho, Coſſ. anno ab Vrbe condito 540. in medio ardore Punici belli. *Liuius libro 34. in principio.* Ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet, ne veſtimento verſicolore vteretur: nedum iuncto vehiculo in Vrbe oppidóve, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur, & aliquando etiam in collatione ad belli neceſſitatem relictæ fuerunt mulieribus in ſecundo bello Punico, vxori filiæve ſingulæ vnciæ auri & pondo argenti M. Marcello 4. & Leuino Valerio 2. Coſſ. *Idem Liuius lib.6. de bello Punico.*

D Fuit tamen nimia poſtea indulgentia virorum erga mulieres in abroganda prædicta lege Oppia, pro qua magna contentio ſuborta in Republ. aliis eam defendentibus cum M. Porcione Catone, teſte *Liuio libro 14. ex Zonara,* aliis eam impugnantibus qui & obtinuerunt, cum matronæ nulla nec authoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine domus potuerunt, omnes vias vrbis aditúſque in forum obſidentes viros adſcendentes ad forum orantes, vt florente republica, creſcente indies priuata omnium fortuna, matronis quoque reddi priſtinum ornatum paterentur.

Sed quantum mali Reipublicæ acceſſerit abrogata illa lege Tribuno ſuadente L. Valerio Flacco, Marco Catone Maiore Coſſ. docere potuerunt. *Valerij Maximi* verba, quæ ſic de ea abrogatione agunt. Et quidem, inquit, Fœminæ obtinuerunt, vt ius per continuos viginti annos ſeruatum aboleretur, non enim prouiderunt eiuſdem ſæculi viri, ad quem cultum tenderet inſoliti cœtus pertinax ſtudium, aut quo ſe vſ- E que effuſura eſſet, legum victrix audacia. Quod ſi animum muliebris apparatus intueri potuiſſent, quibus quotidie aliquid nouitiatis ſumptuoſius adiectum eſt, in ipſo introitu ruenti luxuriæ obſtitiſſent, *lib.9.cap.1.*

Et hoc eſt quod etiam ait Seuerus Cæcinna, plura vxoribus prætorum obiectari, his ſtatim adhæreſcere deterrimū quemque prouincialium, ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: Duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria prouincialibus magis & impotentibus mulierum iuſſis, quæ Oppiis quondam aliiſque legibus conſtrictæ, nunc vinculis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. *Cornelius Tacitus lib.3. Annalium.*

Et certè nimium mulieroſi interdum viri, qui negare apertè non audent vxoribus & filiabus ſumptuoſus ornatus, qui & illis ſunt dedecori, & ſubſtantiæ detrimento. Vt certè non tam egeamus Præfectum dari mulieribus, vt olim apud Græcos creabatur; quam potius cenſore qui viros doceat moderari mulieribus. *Cicero 4. de Republ.*

☞ *Vide nonnulla paulo ante inter documenta Ethnicorum.*

VII. PROXIMVM AD LVXVRIAM PROVOCAT.

Deteſtationis veſtiarij cultus rationem inſinuat. *Tertull. lib. de cultu fœm.* Quid, inquiens, alteri periculo ſumus? Quid alteri concupiſcentiam importamus? Neſcio an impunè F abeat, qui alieni fuit cauſa perditionis. Perit enim ille ſimul in tua forma, ſi concupierit, & admiſit tam in animo quod concupiuit: & facta es tu gladius illi. Certè vt culpa vaces ab inuidia non liberaberis: vt dum alicuius in agro latrocinium geſtum eſt, crimen quidem Dominum non conſtringit, dum res tamen eius ignominia notatur, ipſe quoque infamia aſpergitur. Hæc ille.

D. Antoninvs Archiepiſcopus Florentinus, fœminas omnes impudico & meretricio habitu veſtitas, quaſi inſtrumenta dæmonum ad perdendas animas, ex templis omnibus ſuæ ciuitatis expulit. *In vita eius apud Surium tom.3.*

Nec diſſimiliter Tertulliano D. Chryſoſtomus, ita ſcribens: Quid enim ornaris, dic quæſo? vt viro placeas? Igitur domi hoc facias. Hic verò contrarium fit. Si autem proprio viro placere, aliis ne cura placeas. Si verò aliis placere vis, non potes placere tuo. *Hom.10. in epiſt. ad Coloſſ.* Vide etiam *hom.28. in epiſt. ad Hebr. cap.10.*

VIII. TEMPORIS IACTVRAM FACIT.

Inter alia mala non infimum cenſeri debet, quod qui hanc G mollitiem ſectantur, maximum in eo cultu temporis ſui diſpendium faciunt. Si enim nullo malo fine curioſitas illa adhiberetur, ſaltem multum in ea temporis malè perdunt, iuxta illud Comici: *Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.*

Quod ex alio Poëta Græco, qui ſimiliter hanc inanem curioſitatem & tēporis iacturam deſcripſit, citat *Clemens Alex. lib.3. cap.2. Pædagog.* Venit ipſa, tranſit accedit? Non tranſit, venit, adeſt, abeſt, tergitur, accedit; ſmegmate ſaponeve purgatur, pectitur, eiicit, teritur, lauatur, ſe contemplatur, componitur, vnguentis perfunditur, ornatur, vngitur; & ſi quid non habeat, enecatur. Ter enim, non ſemel dignæ ſunt quæ pereant, quæ Crocodilorum excrementis vtuntur, quæ ſpuma ſepiarum vnguntur, quæ ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt. Quæ ergo vel poëtis Ethnicis erant odio propter mores, quanto magis à veritate reiicienda ſint?

Luxuria tamen Anglicana, regnante illic nuper Elizabetha [vt tradit. *Thom. Stapleton in Prompt. morali, part. hyem. Dom.* H *2. Aduent.* ex quo loco pleráque hic deſcripſimus;] omnem hanc inſanam curioſitatem ſuperat, vbi Leceſtrij Comitis, hominis infamis & noſtri ſæculi, vno excepto diademate, Sardanapali, putatitia vxor lacte ſe totam abluere conſueuit, vt procaciſſimæ viri libidini ſatisfaceret.

S. Nonnvs Epiſcopus Heliopolitanus, videns Pelagiam meretricem Antiochenam fortè in platea tranſeuntem, vſque adeò comptam & ornatam, vt nihil in eius veſtibus cerneretur præter aurum, margaritas, & gemmas; dum illam aſpiciens & conſiderans, poſtea ad aſtantes dixit: Quot putatis horas expendit hæc mulier, dum in cubiculo ſuo ſe lauat & componit, omnem diligentiam impendens, ne quid poſſit decoris ac pulchritudinis deſiderari, vt placeat omnium oculis? *In vita S. Pelagiæ apud Surium 8. Octob.*

Simi

Similiter Pambus eremita Alexandriam in eremo deſcendens, rogante Athanaſio Epiſcopo, quum vidiſſet ibi mulierem in pompa ſumptuoſius exquiſitúſque ornatam, quo homines ad ſe ſpectandam inuitaret, lachrymas profudit. Rogantibus cur lachrymaretur, reſpondit ſe duabus rebus fuiſſe commotum: vna, quod videret mulierem ſibi exitium parare: altera, quod ipſe non tanta cura ac ſtudio ad placendum Deo, quanta illa ad hominibus flagitioſis blandiendum, incumberet. *Socrates hiſt. Eccleſ. l. 4. c. 18.*

Nempe huiuſmodi veriſſimum eſt, quod non minus facetè, quam ſapienter dicere ſolebat Thomas Morus, vir pietate & eruditione clariſſimus; Quamplurimos in hac vita eo labore infernum mercari, cuius vel dimidio cælū lucrati fuiſſent. Vnde idem vir ſanctus domicellæ cuidam, quæ multo cum labore atque etiam dolore crines complicabat, vt frons lata eſſet; tunicáque conſtringebat, vt gracili corpori videretur; Niſi Deus tibi pro hoc tanto labore infernū reddat; magnam tibi profecto iniuriam faciet. *In vita Thomæ Mori c. 12.*

X. FINIS ILLIVS VANITAS.

Ibi verò huius generis luxus hoc maximum malum eſt quod totus ad vanam gloriam deſtinatur: nec vllum alium aut fructum quærit, aut finem reſpicit quam vt hominum oculis placendo, inanem aliquam laudem & exiſtimationem reportet. Qua in re, vt nihil in ſe ineptius, ita nihil Dei legibus & Chriſtianæ vocationi repugnantius.

Rectè itaque monuit Sapiens: In veſtitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tu extollaris. *Eccl. 11.*

Atque hunc eſſe finem huius ornatus *D. Gregorius hom. vlt. ſuper Euangelium* docet, ita ſcribens: Quod pro ſola inani gloria veſtimentum pretioſius quæritur, res ipſa teſtatur: quum nemo velit ibi pretioſis veſtibus indui, vbi ab aliis non poſſit videri.

Eleganter Appelles, quum vidiſſet quendam ex ſuis diſcipulis pinxiſſe Helenam multo auro ornatam; O adoleſcens! ait, quum non poſſes pingere pulchram, pinxiſti diuitem? *Clem. Alexand. l. 2. 3. 12. Pædagog.*

Tales ſunt qui ex ornatu externo pulchritudinem quærunt, & exiſtimationem venantur, de quo ſapienter Innocentius Papa: Quid aliud eſt pretioſior ornatus, quam ſepulchrum foris dealbatum, intus ſpurcitia? *libro de vtilitate conditionis humanæ.*

Landat *Clemens loc. cit.* 10. Cæum Sophiſtam qui virtutis & improbitatis aptas deſcripſit imagines. Virtutem enim fecit ſimpliciter ſtantem, candida veſte indutam, & puram, ſola verecundia ornatam. Improbitatem verò, ſuperflua & varia veſte indutam, alieno colore exultantem.

Hac igitur vanâ gloriâ nihil vanius, quæ ex ornatu externo quæritur. Vnde ſapienter idem auctor: Si quis auro ornari ſe exiſtimet, is auro eſt inferior: qui autem auro inferior, non eſt eius dominus. *Pædagog. l. 3. c. 12.*

Solon Crœſi regis vanitatem hac in parte repreſſit. Crœſus enim rex Lydiæ, quum ſe exquiſitiſſimo omnium ornamentorum genere compoſuiſſet, ſublimique in ſolio ſederet, interrogauit Solonem, an pulchrius vnquam ſpectaculum vidiſſet: qui reſpondit, Gallos gallinaceos, faſianos atque pauones. *Laërt. l. 1. c. 2. de vitis Philoſ.*

Hanc vanitatem apud ſuos Vtopienſes optimè perſpectam, ideoque ex ea beata inſula penitus ablegatam fuiſſe ſcribit Morus: Mirantur, inquit, quempiā eſſe mortalium, quem exiguæ gemmulæ aut lapilli dubius oblectet fulgor; cui quidem ſtellam aliquā, atque ipſum denique ſolem liceat intueri: aut quenquam tam inſanum eſſe, vt nobilior ſibi ob tenuioris lanæ filum videatur; ſiquidem hanc ipſam, quamvis tenui filo ſit, ouis olim geſtauit, nec aliud tamen interim quá ouis fuit. *Et paulo poſt:* In hoc adulterinæ voluptatis genere eos collocant, qui, quo meliorem togam habent, eo ſibi meliores ipſi videntur. Qua una in rebus errant. Neque enim minus falſi ſunt quod meliorem putant togam ſuam, quam quod ſe. Cur enim ſi veſtis vſum ſpectes, tenuioris fili lana præſtat craſſiori. At illi tamen tanquam natura, non honore præcellerent, attollunt criſtas, & ſibimet quoque precij credunt inde nonnihil accedere: eoque honorem, quem vilius veſtiti ſperare non eſſent auſi, elegantiori togæ velut ſuo iure exigunt, & prætermiſſi negligentius indignantur. *Vtopiæ lib. 2.*

Ad Vtopienſium ſententiam præallegatam Ariſtoteles acceſſit: qui cum animaduertiſſet adoleſcentem propter chlamydis magnificentiam ſe iactantem & gloriantem; Non deſines, adoleſcens, inquit, propter ouis gloriari virtutem? *Maximus ſerm. 34.*

Xantippe Socrati, cum vellet quandam veſtem induere, B atque ſic ad ſpectandam pompam prodire, ille dixit: Hanc non ſpectaculandi cauſa, ſed potius, vt ſpecteris, habes. Notabat autem communem hominum conſuetudinem, qui cum in aliis, tum maximè in veſtitus nouitate delectantur, quo ab omnibus ad nouum & inſolitum cultum ſpectentur & celebrentur. *Ælianus lib. de var. hiſt.*

Socrates, cum iret ab Agathone vocatus ad conuiuium, ſoleatus & vnctus, idque præter morem, & ab amico quodam obuio rogaretur: cur eſſet ſolito nitidior, ludens dixit. Vt pulcher eam ad pulchrum, cum nullus eſſet ab huiuſmodi affectibus alienior. *Eraſm. l. 3. apoph.*

Idem pallij proſciſſam partem cùm Antiſthenes multis ſpectantibus oſtendiſſet, ſpectandámque dediſſet: Aſpicio, inquit, ô Socrates, per ſciſſuram pallij tui vanitatem. *Laërtius.*

Huc adducantur exempla ſuperiora, quod vulgi ſententia, Veſtis virum faciat.

X. MODVM TENERE NESCIT. F

Accedit ad omnia ſuperiora aliud huic penè proprium, quod huius mollitiei, luxus & vanitatis, nullus propemodum modus eſt, nullus terminus aut finis.

Quòd præclarè docuit *Clemens Alexand. lib. 3. Pedag. cap. 2.* Ebrioſum ait, eſſe & vinoſum, etſi ſint magna vitia, nō tamen tanta, quantum eſt nimium ſui ornandi ſtudium. Menſa plena & frequentes calices ſatis ſunt ad implendam ingluuiem. At qui auri, purpuræ, & gemmarum nimio ſtudio tenentur, iis nec quod ſuper terram, nec quod ſub terra eſt, aurum ſuffecerit. Dum ergo cupiditatis limites ſibi non conſtituunt, in impudentiam impingunt. Eis enim opus eſt, & theatro, & pompa, & ſpectatorum multitudine, & errore in ſacris, & diuturna mora in triuiis, vt ſint manifeſti omnibus.

Idem de Ariſtophane poëta comico recitat muliebris ornatus ingentem ſupellectilem, quæ hodie penè tota ad viros tranſiit. Adducam, inquit, ipſa verba Comici, quæ importunum veſtræ inſolentiæ factum apertè arguunt. Mitræ, redimicula, nimirum, & acus, pumex, ſtropium, quæ poſt locatur funda, & poſterius operculum, fucus, torques, componendorum oculorum inſtrumenta, ſubtilis veſtis linea, vitra, zona, G inſtita, prætexta, multitia, cython, barathrum, encyclon, tunica. Quæ ſunt autem horum, non dixi, maxima: in aues, gemmæ, plaſtra, botrylidon, fibulæ, amphileæ, monilia, pedicæ, ſigilla, catenæ, ãnuli, cataplaſmata, ampullæ, capitis ligamina, obeliſci, ſardia, ventilabra, clincteres. Ego quidem defeſſus ſum & indignor dicendo tot earum ornamentorum multitudinem, & mihi mirabile fit, quod non enecentur, quum tantum onus baiulent.

EXEMPLA IMMODICI LVXVS
In hoc genere.

Caius Cæsar Avgvstvs raro humanis veſtimentis vti voluit, quippè qui luxurians ſæpenumero conſpectus fuit Deorum habitu, nunc aurea barba, nunc Veneris habitu. *Suetonius in eius vitâ.*

Nero nullam veſtem bis induit.

Heliogabalvs gemmas ab optimis ſculptas artificibus in calceamentis ferebat, quæ nunquam iterabat. *Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18.* H

Gvaltervs Aaiolæus in Anglia, Reginæ Eliſabethæ amaſius, viſus eſt in aula crepidas geſtare ita auro onuſtas, vt ad 6600. aureos, & amplius æſtimarentur: homo alioqui obſcurus, & ante amores regios ſortis abiectiſſimæ.

Subiungit his *Stapletonius* ſuperat luxum qui in Anglia circa hæc increbuit, his verbis: Denique eo nunc luxus iſte in Anglia decreuit, vt qui Henrici VII. cui Octauus ſucceſſit Elizabethæ prædictæ pater, veſtitus fuit, vix nunc nobilem mediocrem deceat; & quo olim primarij nobiles, Duces, Marchiones, Comites, vti fuerunt, eo nunc inferior nobilitas veſtitus ſplendore vtatur, nobilitas verò inferioris amictu, veteri vix mechanici & villici agrorum iam contenti ſint. Vt quod Chriſtus dixit: Ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus Regum ſunt; iam multo latius pateat, & in quibuſuis nobilium, ciuium, villicorum domibus, mollibus veſtiantur tam viri quàm fœminæ: vtque ad multos iam in Anglia, Gallia, & alibi viros molliſſimè cōptos & cultos illud Diogenis iterum dici debeat. Ille enim cum vidiſſet generoſum quendam adoleſcentem muliebriter veſtitū; Non te pudet, inquit, qui

qui peius tibi velis quam ipſa natura voluit? Illa ſiquidem te virum eſſe voluit, tu teipſum ex veſtitu mulierem facis.
A *Vide Chryſoſt. hom. 10. in Matthæum.*

* MODESTIA IN CVLTV VESTIVM.

Leges Veſtiariæ.

ETHNICORVM.

De lege quadam Romæ latè diximus ſupra: vti & de aliis alibi latis & abrogatis.

Imperator Tacitus tanquam imperij capacior à Senatu electus, togis & tunicis iiſdem eſt vſus, quibus priuatus: holoſericam veſtem omnibus viris interdixit. *Vopiſc. in Tacito.*

Cautum & decreto, Octauio Frontone prætura functo, à Q. Galerio Conſulari, ne veſtis ſerica viros fœdaret. *Corn. Tacit. lib. 2. Annal.* quo loci tamen quidā arbitrantur ſericum dici, quod Galli dicunt *creſpe*, non ſericum pannum. Quod & innuere videtur *Seneca 7. de Beneficiis.* Video, inquit, ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſunt, in quibus nihil eſt, quo defendi aut corpus, aut denique pudor poſſit, quibus mulier ſumptis, parum liquido nudam ſe non eſſe iurabit.

Conſentit *Plinius.* Tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona tranſluceat, *l. 6. c. 17.*

B Cæſares Theodoſius, Arcad. & Honorius, pallia tunicaſque ſericas, holoſerica veſtimenta, auratas, ac ſericas paragaudas, priuatis prohibuerunt, *1. l. p. & fin. de veſtibus holoſericis, & auratis, l. 1. capite 18.*

Imperator Tacitus auro clauatis veſtibus interdicit. *Flau. Vopiſc. in Tacito.* Nam & ipſe author Aureliano perhibetur, vt aurum à veſtibus, & cameris, & pellibus ſubmoueret.

Edixit Octauianus Cæſar, ne quiſquam niſi Senator, quique in Magiſtratu eſſet purpuram geſtaret, quam iam vulgò geſtare videbat. *Dio. Caſſ. l. 49. hiſtor.*

Iulius Cæſar conchyliatæ veſtis & margaritarum, niſi certis perſonis & ætatibus, perque certos dies, vſum ademit. *Suet. in Iul. Caſ.*

Voluit Auguſtus purpuram diſtinguere perſonam & dignitatem imperantis, eorúmque qui eius iuſſu & poteſtate præerant e reliquo populo: vt & alij interdixerunt lanam & ſericum murice tinctum priuatis, & commercium cum Barbaris, ſerici nomine tantum, permiſerunt Comiti commerciorum. *Gratian. Valent. Theod. CC. in lib. 1. & 2. quæ res venire*
C *poſſunt lib. 4. C. ti. 40.*

Christianorvm.

Isabella & Ferdinandvs Hiſpaniæ reges, iuuenibus qui litterarum ſtudiis operam dabant, vſum longarum & ſericarum veſtium, promiſſorúmque capillorum, ademerunt. *Marin. l. 19. rer. Hiſpan.*

Francofurti ad Mœnum leges quædam veſtiariæ per Magiſtratum prudenter decretæ, vt omnes iuxta ſtatus ſui conditionem procedant, aliàs certa pœna pecuniaria multandi.

Quàm prouidè facerent & meritoriè ſecundùm Deum, Principes & magiſtratus: ſi exactionum ſuarū æraria huiuſmodi decretis locupletarent, & non tantopere in alimenta pauperibus debita per vectigalia deſæuirent. Si enim & vtiliter caſtigaretur luxus, qui hodie circa veſtimenta per ſummam ſtultitiam, in pleriſque Belgicæ quamvis afflictiſſimæ ciuitatibus regnat, & creſcit in dies: & minuta Reipublicæ membra non tantopere debilitarentur: cum ea ſit animorum opúmque ſuperbia, vt propter modicum vectigal à ſericis & ſumptuoſis veſtibus ſe non temperarent.
D

* EXEMPLA HVIVS MODERATIONIS.

☞ *Pete nonnulla ex Loco de Moderatione & Modeſtia.*

Ethnicorvm.

Avrelianvs Cæſar, veſtē holoſericam, neque ipſe in veſtiario ſuo habuit, neque alteri vtendum dedit, nec vxori pallio ſerico vti permiſit dicens; Abſit, vt auro fila penſentur, libra enim auri tunc ſerici fuit. *Flauius Vopiſcus in Aureliano.*

Octavianvs Auguſtus ſimplici amictu vtebatur; ſuique ſi ſecùs facerent, grauiter ferebat & licentiorem in filia ſua Iulia reprehendit. *Macrob. l. 2. Saturn. c. 5.*

Severvm Imperatorem cum quidam viliore amictu contentum admirarentur, hoc reſponſo factum ſuum defendit: Imperatoria maieſtas virtute conſtat, non corporis cultu. *Bruſon. lib. 3. cap. 13.*

Primorum Senatorum apud Romanos veſtis erat vilis, & pellibus conſuta, teſtatur id *Propertius:*

Curia prætexto quæ nunc nitet alta Senatu,
Pellitos habuit ruſtica corda patres.

Diogenes cum ab Antiſthene Athenienſi petiiſſet tunicam ad depellendum frigus, iuſſit Antiſthenes, vt duplicaret pallium, ſi ſic enim tunicæ ſpecie præbiturum. Admonens E
oportere hominem vno veſtitu contentum eſſe. *Laert. l. 6.*

Mvsonivs volebat virum temperantem corpori quærere tegmen non ſumptuoſum, nec exquiſitum. Veſtē namque & calceamentis eodem modo vtendum eſſe aiebat, quo panoplia, nempe defendendi corporis cauſa non oſtentationis. Sicut igitur ea optima ſunt arma, quæ firmiſſima, quæque armatum tueri maximè valent, non inſignia, & ſplendida: Ita amictus quoque & calceorum vſus, qui ſit corpori commodiſſimus, optimus eſt, & non is qui ſtolidorum oculos poſſit in ſe conuertere. *Stob. ſerm. de virtute.*

FIDELIVM ET CHRISTIANORVM

Veteris Testamenti.

Adam & Evam Deus pelliceis induit veſtibus *Geneſ. 3.* de quo *vide S. Chryſoſt. hom. 18. in Geneſin.*

Etiam Regina Eſther ab hac modeſtia in cultu laudatur, de qua *S. Hieronymus, epiſt. 8 ad Demetriadem.* Æſtuabat Chriſti tyruncula [Demetrias] oderat ornatum ſuum, & cum Eſther F
loquebatur ad Dominum. Tu noſti, quod oderim inſigne capitis mei, hoc eſt, diadema quo vtebatur quaſi regina, & tantæ ducum immunditiæ, velut pannum menſtruatæ.

S. Auguſt. ep. 199. ad Ediciam, de eadem ſic habet: Quod ſi aliqua dura conditione cogereris [ad indecentem ornatum] poſſes habere in ſuperbo cultu cor humile. Nempe apud Patres Eſther illa Regina Deum timens, Deum colens, Deo ſubdita marito regi alienigenæ non eundem ſecum colenti Deum, tamen ſubiecta ſeruiebat: quæ cum extremo periculo, non ſuo tantum, ſed etiam gentis ſuæ, qui tunc erat populus Dei, Domino proſterneretur orando, in ipſa oratione ſua dixit ita ſibi eſſe ornatum regium ſicut pannum menſtrualem, & ita orantem confeſtim exaudiuit, qui cordis conſpectu eam verum dicere ſciuit.

Novi Testamenti.

Ioannis Baptistæ indumentum Scriptura deſcribit fuiſſe de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos. *S. Bernardus ſerm. de illius natiuit.* Hic Ioannes, inquit, quo nullus major in natis mulierum innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat ſic extenuat, ſic affligit: vos indui feſtinatis byſſo & purpura & ſplendidè epulari?

B. Ioannis exemplum imitati ſunt, qui apud Apoſtolum circuierunt in melotis & pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus in ſolitudinibus errantes, in montibus & ſpeluncis, & in cauernis terræ.

Apoſtoli in Euang. iuſſum legimus, ne ſoliciti eſſent, in perquirendis quibus operirentur, ſed confiderent in eo qui lilia, id eſt, momentaneam creaturam tam eximio veſtit candore, multò magis veſtiturum ipſos, quos ad imaginem ſuam rationis capaces, æternæque vitæ deſtinatos condiderit: Quærite, inquit, primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. *Matth. 6.*

Veruntamen quia modicum quid terrenæ opis adiumentique ſufficere debet ei, cui multa repoſita ſunt in regno cœlorum, iiſdem iuſſum eſt, ne duas tunicas haberent; nō vt ſimplici tunica contenti ſint, ſi frigoris intemperies non patitur, ſed ne metu futurorum aliam induant, aliam reſeruent. Superflui itaque amictus ſolicitudo reprimitur, non neceſſarij cura. H

In calceatu quoque ſandaliis tantum vſos conſtat, quæ in Actorum libro alio nomine caligæ appellantur. Quod ſanè calceamenti genus non operit pedem, ſed ſicut expoſitores dicunt, ſuffulcit. Igitur ne calcearium ſaltem paulò cupidius nobis expetendum duceremus, exemplo oſtenderunt, ſatis eſſe, ſi ea pars pedis tecta ſit quæ terram terit, nuda relicta quæ cœlum ſpectat, Rectè enim & religioſè incedentem cœlo patere, non terræ decet; Deo, non hominibus.

Quid eſt autē, quod Paulus Apoſtolus *ad Timotheum epiſt. 1. c. 2.* ſcribēs, velle ſe dicat, vt Mulieres orēt in habitu ornato. Nunquid in ſericis aut purpura eas orare præcipit? Minimè quidem, Quippe qui habitū iſtū continuò temperauit, ſubiungens: cū verecundia & ſobrietate ornantes ſe: vt ſcilicet verecundia luxū declinet, & modum ſeruet ſobrietas. Non in tortis crinib. inquit, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa, ſed quod decet mulieres, promittētes pietatē per opera bona. Et ſi mulier citra modeſtiā ornare ſe & cōponere prohibetur, quæ coniugio excuſare poſſet ornatum, ne incomptior diſpliceat viro: quantò minus ornari debet Virgo, quæ ſeſe totam dedicauit

dedicauit ſoli illi, de quo dictum eſt: iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium eius. Et in Pſal. Indutus eſt
A Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe virtute. Qualia ergo Sponſi ornamenta, talia ſunt & Sponſæ: iuſtitia, fides, fortitudo cæteræque virtutes: non aurum, quo gemmæ, non ſericum, non purpura. Nam & Petrus Apoſtolus 1. *Epiſt. 3.* Sit, inquit, non extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumentum veſtimentorúmque cultus, ſed qui abſconditus eſt cordis homo incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples.

Hinc ipſi Apoſtolorum Principi Petro nihil amplius tegumenti fuiſſe creditur, præter tunicam & pallium, nihil aliud calceamenti præter caligas. Illud in Clementis libro relatum dicunt, hoc in Apoſtolicis Actis legimus, dicente ad eum Angelo: Præcingere, & calcea te caligis tuis. Rideant hanc tenuitatem, qui ignorant, Eccleſiam ab ipſo fundatam olim in paupertate, gloriantem, poſtquam cumulari diuitiis cœperit, virtutibus decreuiſſe. Nemo diuitum nunc ægrotos verbo ſanat, tunc autem ſeminudi pontifices, etiam mortuos reuiuiſcere fecerunt. *Clem. in Recog.*

BARTHOL. quoque Apoſtolū collobio albo, palliolóque
B purpureo & ſandaliis vſum, memoriæ proditum eſt, ſed hoc miraculi adiicitur, quòd quinque & viginti annos veſtimenta eius nec ſordes vllas, nec vetuſtatem contraxerint, nec ſandalia ſubtrita ſint: Veruntamen hunc etiam communis nuditas piſcatoribus parem fecerat, niſi purpureus color regiæ ſtirpis inſigne fuiſſet: ſed hic ideo reſeruatus eſt, vt indicio foret, quanta ille reliquerit vt Chriſtum ſequeretur. *Abdias.*

IACOBVS Iuſt. frater Dom. ob formæ ſimilitudinem appellatus, & vt Egeſippus ait, ab vtero matris ſuæ ſanctus non laneum, ſed lineum habuit amiculum: ad hæc, quod ad corporis cultum pertinet, nunquam attonſus eſt, nec oleo vnctus, nec balneo vſus, ſic indutus, ſic obſitus etiam apud Iudæos in tanta veneratione fuit, vt ſoli permiſſum ſit S. Sanctorum intrare, & Deo laudis ſacrificium pro populo offerre. *Egeſ. l. 5. Euſ. H. Ec. lib. 2. cap. 23.*

IOANNEM etiam Apoſt. ſola ſyndone amictum Ieroſolymis aliquando inceſſiſſe, ex Euangelio conſtat, quoniam dum à Iudæis apprehenderetur, ea relicta nudus effugiſſe dicitur. Nudi ergo nudum Chriſtum ſequamur, ne ab aduerſariis
C comprehendamur. *V. Bed.*

AVRELIVS AVGVSTINVS Epiſc. veſte nō magis compta magíſve ambitioſa, quam illi quib. præerat, vti voluit. Si quis excultiorem ſibi dono offerret acceptam venum iubebat dari, vt pecuniam inde exactam cū aliis cōmunicaret, quandoquidem veſtis ipſa cōmunis eſſe nō poſſet. Itaque Clericis ſuis dignitate præſtitit, habitu, atq; veſtitu par fuit. *Serm. de vita Cleric.*

BERNARDVM Abb. veſte quidē ſatis vili, ſed minimè ſqualēti vſum memoriæ proditū eſt: Ac etiā dicere ſolitum tunicam ſordib. obſoletā teſtē deſidiæ atque ſocordiæ eſſe: Et eius immunditiā interdū ad hypocriſim ſpectare, qua inanis gloria, dum videatur contemni, quæritur. Cùm ergo etiā cilicio ſub veſte latenti carnem attereret, vbi id reſcitum eſt, & ipſum depoſuit. Nec vnquam deinde aſperius indumentum, quàm cæteri fratres ferre voluit ne fortè illis præſtare ſanctitate videretur, quorum ſe ipſe minimum reputaret. *In vita Bern.*

STEPHANO Abbati Grandimōtenſis Ordinis auctori, qui
D in Moreto Aquitaniæ monte vitā ſolitariā duxit, tametſi rudis modicúſque amictus fuerit, hoc tamen admirationem auget, quod ſub eodē & æſtiuos calores, & brumæ frigus pertulerit, nunquam quicquam panni ſibi vel addens, vel demens. Vtramque profectò diuerſorum temporum moleſtiam leuare poſſet ſolertia, niſi vtrâque tolerare mallet in Deum charitas.

APOL. apud Thebaïdam in finibus Hermopolis, collobio ſtupeo quod lebithen vocabant, operiebatur, neque tamen vllum capitium h. buit, ſed lineo linteolo collum capútque obuoluebat. Et hoc magis mirandum, quòd cùm quadraginta annos in deſerto manens peregerit, eius tegmina neque vſu conſumpta, neque vetuſtate labefactata ferantur: vt inde facilè appareat, quanti apud Deum ſit humilis habitus, & abſque vlla ſimulatione contemptus. *In vitis PP.*

PAVLVS I. Erem. cū nihil haberet, niſi quod inculta ſolitudo ſuppeditare poterat, tunica, de palmæ foliis contexta nuditatē texit. Ea qua ille veſte in neceſſitate vſus eſt, hanc ipſam Antonius cùm defunctum ſepeliſſet, habuit in deliciis, nō niſi feſtis ſolennibus eam induens, quam etiam D. Hieronymus plurimi faciens: Si mihi, inquit, Dominus optionem daret, multò magis eligerem tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum purpuram cum regnis ſuis. *Hier. de vita Pauli.*

Palmeis quidem tegminibus, & illi quatuor in vaſtiſſima E
Ægypti eremo a Paſnut. inuenti, Ioan. Andreas, Thalæus, & Philippus, amicti erāt. Hunc tamen tā ſylueſtrem veſtitu haud multo tēpore pōſt, cū veſte immortalitatis cōmutarunt. Tantò nūc feliciùs cœleſti lumine illuſtrātur, quantò antea peruſta ſolis arboribus cute contemptius ſqualebant. *In vitis PP.*

SERAP. Ab. primitus quidem ſola tunica ſimplicique palliolo contentum, deinde his etiam carere pietas compulit, quippe ſeipſum deſpolians pauperes contexit. *In vitis PP.*

TIMOTHEO quoque in Ægypti ſolit. degenti, ea dumtaxat corporis pars non fuiſſe nuda perhibetur, quam barba comaque nunquam tonſæ contexerant. Et hunc Paſn. inter beſtias incedentem cùm vidiſſet, ſylueſtre magis quàm humanum animal ratus, expauit: mox cum loquentem attendiſſet, agnouit Dei ſeruum, ſimúlque didicit, ſatis indutum eſſe, qui cum Chriſto nudus eſſet. *In vitis PP.*

ONVPHR. itidem nudus in vlteriori deſerto ab eodem Paſn. repertus, verenda tantummodo foliis arborum operuerat. Conſumptis n. veſtibus quæ ſecum attulerat, alia deinde F
quàm quæ natura dabat, non quæſiuit. Cúmque vita functus eſſet, ſanctam animulam eius viſibili ſpecie ab Angelis in cœlum ferri viſam tradunt. Et quiſquam noſtrûm paululum vſu detritos ferre dedignabitur pannos, cùm nudi etiam ab Angelis honorentur. *In vitis PP.*

HILAR. Abb. accepimus, nihil aliud quo corpus ſuum operiret habuiſſe, præter ſaccum ac pelliceum ependitem ruſticumque ſagum. Capillum ſemel in an. Paſchæ de totondiſſe, nunquam lauiſſe, quod ſuperuacaneum eſſe diceret, mundicias in cilicio quærere, neque tunicam alteram ſumpſiſſe, niſi cùm prior penitus diſciſſa eſſet. *Hier.*

D. quoque Hieron. ſaccea tunica erat. Hanc Euſeb. diſcipulus eo defuncto accepit, honoríque habuit, tactu eius valetudinarios curans, & ad vitam mortuos reuocans. Cuius, quæſo, regnū auro gemmíſque refulgens, aut cocco purpuráque rubens veſtimentum, tantæ vnquam virtutis fuit, quantæ Sancti huius ſaccus iſte cilicinus? *Aug. Epiſt. 206. c. 2.*

Neque te, Pater Frāciſce, hoc loco prætetibo, cuius tegendo corpori tunica vna, & ea ſanè craſſi admodū fili impolitęque texturæ ſatis fuit, quā pro cingulo præcinxerat funis nodo aſtrictus, vbi cōmittebatur, non fibula: caput & ceruix cuculla velabantur, pedes prorſus nudi erant, niſi fortè ligneis ſocculis veluti ſandalis, ne terram cōtingerent ſuſfulti. Quem G
morem nunc à profeſſoribus Inſtitutionis tuæ ſeruari videmus. Multis tunc habitus iſte ludibrio erat, nunc per orbem celebratur. Sed quàm tu ſapienter cuidā nuditatem hanc tuā hyemis tempore calūnianti, ac petenti, vt guttulam ſibi ſudoris venderes; eā te Chriſto, non hominibus, vendere reſpōdiſti? O felix ille ſic irriſæ nuditatis ſudor, quem tu ſoli Chriſto dedicans, mercatus es regna cœlorum. *Bonau. in vita eius.*

BENEDICTVS XI. Pont. humili genere natus cū eſſet, & ad ſummā dignit. euectus, nō erubuit ſuæ paupertatis primordia. Mater eius dum is inter Monachos ageret, fratrum veſtimenta abluit: iam Pont. creatus illam ad ſe venire iuſſit. Vbi venit, matronæ illam, vt Pont. matrē, ſummis honoribus extulerunt veſtibus exornantes pro magnificentia ſummi principatus in filio. Productā in cōſpectu Pontificis Pōtifex agnoſcere diſſimulauit. Ego, inquiens, matrē in illo ornamento nō agnoſco, H
Non eā talem reliqui, au. rūſque fecit cunctos, qui honoris illā gratia deduxerant, erubeſcere. Exuentes autem, pannoſas exuuias mulieri reddidere, & ita redaxerunt. Tum amplexatus genitricē; In illo, inquit, veſtiū apparatu matrē reliqui, ſic recipio. M.ū nunc fuerit genitricē cohoneſtare. *A. Cra. l. 8. Me.*

RVDOL. Auſt. victum Ottocarum Boëm. R. ad ſe vocauit, fidem ab eo (homagium dicimus) accepturus. Ille venit cum magno & ſplendido comitatu: viri & equi, auro, gemmis, ſerico nitebant. Dictum Rudol. aduentare, & ſedulò à quibuſdam adductum; pararet ſe veſte & cultu ornatiore & Imp. talē regem admiſſurus. Rudol. ridens: Imo R. Boëm. inquit griſeā meam veſtem (verba fuerunt) ſæpe deriſit: nunc ipſum veſtis mea griſea deridebit. At vos equos & arma expedite, & accincti inſtructique vt ad pugnam ſtate. Deus Teuton. armorum, non veſtiū aduenis iſtis oſtendite, hoc me vobíſque dignū eſt. Dixit Rudol. neque aliter fecit. Ottoc. illi vili cultui ſe, & aurum ſuum ſubmiſit, & ad genua acceſſit: non ſine ludibrio etiam: cùm Imp. iuſſiſſet tentoriū, in quo res gerebatur,

ſubitò

ſubitò pandi & reuelari, vt ab omnibus geniculans Ottoc. conſpici poſſet. *Iuſt.Lip.l.2.*

A CAROLVS V. Imp. vt ſanguinem ab eo, ſic hanc virtutem traxit. In omni vita modicus, vel potiùs tenuis in cultu fuit. Quod notarũt Itali, & mirati aut calũniati sũt in primo eius & ſolenni ingreſſu Mediolanũ Inſubrum vrbem. Ciues nouo domino omnia inſtruxerant, plateas aulæis, tabulis, frõdibus; ſeſe quiſque veſtibus exornauerãt, vmbella aurea parata, quæ ingredientem tegeret. Cùm ille & Imp. & non ſemel Rex ac Princeps, in lanea atra penula, & vili pileo ſub eam ſe dedit. Videbant eum & requirebant: matronæ præſertim, & virorum vaniores, qui trabeas, & illuſas auro veſtes, & fulgentes in capite, & collo gemmas expectabant. *Idem ibid.*

LVDOVICVS XI. Gallorum rex Caroli ſeptimi filius, gloria regnóque atque imprimis liberalitate, quantus vllus ſuperiorum Regum, ingens, multis victoriis clarus, cùm alij reges auro ſericóque amicirentur, lana aut bombyce induebatur, aſinúmque pro equo nonnunquam in vſum adhibebat, & quo pretioſiore veſte vt fulgerent, alij curauerunt, ipſe vt viliore amictus conſpiceretur, operam dabat, fortaſſe ob eam cauſam, vt cùm inter Chriſtianos reges omnium maximus liberaliſſimúſque haberetur, qui viderent eum, habitus

B humilitatem mirarentur. *Fulgoſ.l.2.c.6.*

ALPHONSVS Aragonũ Rex, cùm moribus & auctoritate potiùs, quàm purpura & diademate ſuis regem ſe oſtendere niteretur, veſtitu cultúque corporis tam moderatè vſum legimus, vt hac in re parum à popularibus ſuis diſcrepaſſe ſæpenumero viſus ſit. *Anton.Panorm.l.1.de reb.geſt.Alphonſi.*

De vtroque Macario Alexandrino & Ægyptio, ita ſcribit *Pallad.in Lauſiac.c.*20. Cum ambo eſſent Nilum trãſmiſſuri, accidit vt ipſi maximum pontonem ingrederentur: in quem ingreſſi ſunt tribuni cum magno faſtu, & apparatu, vt qui intus haberent rhedam totam æneam, & equos frenis aureis, & quoſdam eoſdem ſtipantes milites ſatellites, & pueros torquibus, & aureis zonis ornatos. Poſtquam ergo tribuni viderunt ipſos veteribus pannis indutos, & ſedentes in angulo, humilẽ illam, & tenuem viuendi rationem beatam iudicabant. Vnus autem ex tribunis dixit ad ipſos: Beati eſtis vos, qui mundum illuditis. Reſpondens autem Macarius, qui erat vrbanus, dixit eis. Nos quidem mundum illuſimus, vos autem illuſit mundus. Scias autem te non tua ſponte hoc dixiſſe, ſed prophetice: ambo enim vocamur Macarij, hoc eſt beati. Is autem ſer-

C mone eius compunctus, cum domum veniſſet, veſtes exuens, delegit vitam agere ſolitariam, multas faciens eleemoſynas.

Paucula nunc fœminarum exempla proferam, quibus ipſa veſtium vilitas pro ornatu fuit. Eliſabeth Pannorum regis filia & Chriſti ancilla, quam poterat abiectiore amictu ſe velabat. Sciſſuras alterius interdum coloris panno aſſuto, quo vilior appareret, reſarciebat. Itaque vna de grege mendicantiũ videbatur contemnique gaudebat, vt humilitatem conſeruaret. Maluit ergo ſic pannoſa, ſicque deſpecta in xenodochio pauperculis morbo affectis miniſtrare, quàm in regis patris aula, cũ amiſſo marito ab eo in Pannoniã accerſiretur, ſericis auróq; renitere, atque omnibus in veneratione eſſe. Chriſto enim placere volebat, nõ mundo. *Conrad.Concion.Elizabeth.*

TORAM Deo dicatã Virginem in Monaſterio Thebaidis memorant, nunquã noua tunica, aut nouo melote, aut nouis calceis vſam; ſemper aliis ſororibus recentia ceſſiſſe, & ab iiſdem ſibi ſumpſiſſe vetuſtiora tritiorâque, vt quantò cæteras forma præſtabat (erat enim omniũ pulcherrima) tantò incõcinniore magiſque inepto habitu ſe deuenuſtaret. Neque

D enim ignorabat, animi, nõ corporis, decore Sponſam Chriſti excellere debere, vt cœleſti thalamo digna ſit. *In vitis PP.*

MARIA Ægyptiaca turpi aliquãdo voluptatis quæſtui dedita, omni ornamentorũ genere ſeſe decorabat, nec à pigmẽtis fucóque abſtinens, vt placeret viris. At poſtquã conuerſa Chriſto ſeruire cœpit, tantæ illi veſtitus nullus curæ fuit, vt eo conſumpto, quem ſecum ad eremum tulerat, nuda in ſolitudine viueret. Et quia ſine tecto degebat, æſtus, pluuiáſque corpore nulla in parte velato excipiens, nigritiem quandam cutis ſitúmque contraxerat, ſed iam non paucis miraculis clarebat. Vide ergo, quantum interfuit inter ornatum illum, & nuditatem iſtam. Ille im̃undicitiæ fomes fuerat, iſte meritum præbuit mirandæ ſanctitatis. *In vitis PP.*

Cùm Elizabeth Regis Hung. F. & Lantgrauij Thuringiæ vxor, die quodã ſolenni pretioſis ornata veſtibus, aureámque capite geſtans coronam, ac familia frequenti ſtipata, de more Chriſtiano rem diuinam auditura eſſet, primo ſtatim contuitu crux Dominica, atque ex ea pendens imago Saluatoris, eam penitiſſimè compunxit, compunctæ lacrymas excuſſit, & la- F crymanti huiuſmodi cogitationes ingeſſit: En creator & redemptor meus nudo corpore, mea cauſa ignominioſam in cruce oppetit mortem: ego verò miſera, gemmis auro, byſſo & purpura contecta, vitam cæleſtibus indignam beneficiis perdo magis, quam ago. Illud caput intra Pilati ædes ſpinea corona depunxit. Iudæorum vallarunt opprobria: me numeroſa circumdatam familia, aurea corona redimitam, cuncti mirantur, ſuſpiciunt, honorant. Me miſeram, me infelicem! ſic illius obedio præceptis, beneficia reuoluo, veſtigia ſequor, qui me, cùm non eſſem, creauit, perditámque ſuo ſanguine redemit? Tam intenſæ autem hæ cogitationes fuerunt, vt deſtituto viribus corpuſculo, ac facie tota in pallorem verſa repentè regia mulier humi velut exanimis prolaberetur, omnibus, qui eam ſtipabant, vehementi pauore perculſis; elatámque foras tantiſper ſacris vndis aſpergere perſeuerantibus, dum, ſtupore ceſſante, compos mentis redderetur. *In eius vita apud Surium tom.6.c.7.Nou.19.*

Laudat *Corn. à Lapide Commem.in Iſaiam*, Priſcam in veſtitu ſimplicitatem & modeſtiam quæ in German. elucet. Vi- E dit, inquit, Norimbergæ matronas nobiles & prædiuites, pallio ſimplici obtectas, & ocreis indutas quaſi viragines, & maſculas priſcorum Ducum vxores referre, vidi Herbipoli matronas etiam nobiliſſimas pallia ſine heucas geſtare, non ſericas aut laneas, ſed lineas. Omnes enim geſtant pro heuca hottam, quales geſtant Carbonariæ Leodienſes; pro conditione perſonæ magis vel minis pulchram. Hottas has templum ingreſſuræ deponunt, & egredientes recipiunt. Hæc *Cornelius in cap.3.Iſaiæ, verſu.26.*

VESTES SACRÆ.

Petantur ex loco de Pontifice veteris Teſtamenti.

Item ex loco de Sacerdotibus & Sacrificio.

Scripſit de iiſdem breuiter Onuphrius Panuinus, quamuis non de omnibus quæ hoc tempore in vſu ſunt.

VESTITVS LOCORVM PROPTER CORPORA.

HVC PERTINENT TEGVMENTA.

PARIETVM. AVLÆA.

PYRRHVM Epirot. regẽ aulæis vsũ ex ea, quã in C. Fabricio. *Plut.* recenſet, hiſtoria notũ eſſe poteſt. Rex. n. explorãdæ G Fabricij fortitudinis ergò, poſt aulæa occultatũ elephantum in media oratione ex improuiſo barritum edere fecit. At Fabricius nihil eo territus, id ſolùm ſubridens dixit: Neque aurum tuũ me heri ô rex, nec hodie elephas tuus perterrefecit.

LVDOVICVS XI. Gallorum rex Ludouici Lucemburgiæ equitum magiſtri legatum Ludouicum Creuillanum audiens, poſt aulæa Caroli Burgundi ducis legatos abſcondi fecit, qui omnia ea, quæ à Creuillano recitarentur, audirent, eáque duci ſuo (cum quo rex in caput Lucemburgij fœdus icerat) renunciare poſſent. *Æmil.*10.

PAVIMENTORVM.

Apud Septentrionales pelles vrſorum, præſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur. *Olaus l.4.c.15.*

* Vexillum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VEXILLVM σημεῖον, ſignum eſt militare, quo vna cohors aut turma ab alia ſecernitur, & plerunque peditibus competit, qui ſub ſignis aut vexillo conſtituti dicuntur, H continebat autem vexillum teſte *Liu. l.* 8. *ab Vr. cond.* viros CLXXXVI. hodie plerúnque C. aut C. & L. Dictum volunt vexillum, quaſi velum, quod inſtar veli expandatur.

VSVS ILLIVS ANTIQVVS

APVD IVDÆOS.

Ex quo per turmas coitiones factæ ſunt, etiam vexillorum vſus cœpiſſe, omnino probabile eſt. Certè Moyſes præcepit filios Iſraël caſtrametari per gyrum tabernaculi fœderis, ſic vt mille paſſus intereſſe deberent iuxta Hebræos *in cap.2. Nu.* per turmas, ſigna atque vexilla. Quæ quidem caſtrorum & vexillorum diſtributio ac diſpoſitio, hoc modo facta deſcribitur à *Cornelio à Lapide* in eundem locũ. Circa atriũ, inquit, erat primum quadratum, ſeu caſtra quadrata Leuitarum, nimirum Moyſes & Aaron erant ad orientem, & ad ingreſſum atrij; Gerſonitæ erant ad occidentẽ; Meraritæ ad aquilonem; Caatitæ ad meridiem, poſt hos erat ſecundum quadratũ, ſeu caſtra

caſtra quadrata aliorum Iſraëlitarum puta 12. tribuum, quæ diſtributæ erant circa atrium, & caſtra Leuitarũ, vt ad quodque latus quadrati, ſiue ad quamlibet mundi plagam, diſpoſitæ eſſent tres tribus, ac conſequenter 12. tribus ita collocatæ faciebant quatuor terniones, ſiue acies, atque in quolibet ternione ſiue acie, prima erat tribus aliqua inſignior, quæ cæteris præibat, eratque quaſi Archiducalis, vt ſcilicet hac ratione quatuor tribus inſigniores, quaſi archiduces, munirent quatuor cornua & latera exercitus, à quibus cæteræ tribus, & caſtra omnia denominabantur; vt vexillum Ruben, v.g. indicabat & denominabat omnia caſtra ad meridiem ſita. Ruben enim ſenior erat Simeone, & Gad aſſeclis ſuis ad meridiem, & ita de cæteris. Itaque ad orientem expanſum erat vexillum primæ aciei, puta archiducis Iudæ, ſub quo ordine ſuo ad idem latus conſequebatur, primo Iſſachar, deinde Zabulon. Ad auſtrum erat vexillum Ruben ſub quo pone erat Simeon, deindè Gad. Ad occidentem erat vexillum Ephraim, ſub quo pone erat Manaſſes, deindè Beniamin. Ad Septentrionem denique erat vexillum Dan, ſub quo ponè erat Aſer, deinde Nephthali. Ægyptios autem & gentiles alios, qui Hebræos ex Ægypto ſecuti fuerant, veriſimile eſt his fuiſſe immixtos, vnde ſimul cum eis murmurare & tumultus concitare ſolebant.

Inter omnes archiducalis & prima tribus ad orientem ſita erat Iudæ. Primò, quia hæc tribus erat numeroſior & fortior ideoque regnum illi a Iacob conſignatum eſt. *Geneſ.*49. 10. vt ſcilicet tribus hæc regia & fortiſſima ſuum regem facilius tueri poſſet. Secundò, quia ex hac tribu naſciturus erat Chriſtus, *ita Theodor.q.3.in Num.c.2.*

Tribus verò Dan fuit ad Aquilonem, quia ab Aquilone pandetur omne malum: ex Dan autem naſcetur peſſimus Antichriſtus. *Rupertus & Radulphus in 24. Leuitici.*

Hic quadratus tribuum ſitus & ordo tantum erat cum caſtra figebant: nam cum ea mouebant, alius erat ordo: non enim agmine quadrato, ſed longo & extenſo ſingulæ tribus aliæ poſt alias ſeorſim incedebant.

Qualia Insignia Prætulerint.

Tradunt Hebræi & Rabbini ſcribentes in caput 2. *Num.* vexilla hæc habuiſſe effigies quatuor animalium, ſcilicet leonis, hominis, bouis & aquilæ.

Hebræos ſequitur *Andreas Maſſius in c.6.Ioſue v.g.* vbi ſic ait: Tradunt Hebræi primum vexillum primipilaris tribus Iudæ cum ſuis, habuiſſe effigiem leonis pro inſigni, ſecundum vexillum Rubenitarum habuiſſe hominis effigiem cum mandragoris, quas ad matrem attulerat Ruben. *Gen.* 30. 14.

Tertium vexillum Ephraim habuiſſe imaginem bouis.

Quartum Danitarum habuiſſe effigiem aquilæ.

Quæ ſanè apto typo ſignificabant propitiatorium noſtrum, ſcilicet Chriſtum, arcamque eius ſcilicet Eccleſiam, quæ inter hæc quatuor vexilla ſita erat, per quatuor Euangeliſtarum ſigna ad omnes mundi plagas diffundenda eſſe.

Idem docent *Vilalpando de templo, tom.2. part.2. l.5.diſp.2. c.2. & Hieron.Prado in c.1. Ezech.pag.*44. qui ex Hebræis ita hæc deſcribit: Singuli duces tribuum propria geſtabant inſignia, parentum ſcilicet ſtemmata in vexillis depicta. Ad oriẽtem ergo ſupra papilionem Naaſon primogeniti Iudæ collucebat vexillum viridis coloris, quem ſibi colorem aſſumpſit; quoniam in viridi lapillo, ſmaragdo ſcilicet, parẽtis Iudæ nomen erat exaratum. In Rationali Pontificis, hoc eſt, in bulla eius pectorali, in qua viſebatur ius ciuilitatis & nobilitatis Iſraëlitarũ, puta ſingularum 12. tribuum, in quo vexillo depictus erat leo, ſtemmata & hieroglyphicũ parentis Iudæ, nam hunc leoni comparauerat Iacob dicens: Catulus leonis Iuda. D Ad meridiẽ ſupra tentorium Eliſur filij Ruben eminebat vexillum rubrum, referens colorem ſardij, in quo erat nomen patris, puta Ruben, ſcriptum in Rationali: Symbolum autem in hoc vexillo depictum viſebatur humanum caput, eo quod Ruben eſſet primogenitus, & familiæ caput. Ad occidentem ſurgebat in altum ſupra tentorium Eliſama filij Ephraim vexillum aureum, in quo exaratum viſebatur caput vituli [eò quod auus eius Ioſeph per viſionem vitulorum ſiue boum prædixiſſet, & prouidiſſet fami Ægypti: vnde & Ægyptij eũ ſpecie bouis coluerũt, vocarũtque Apim vel Serapim vt dixit *Geneſ.*41. Vnde & Moyſes poſtea *Deut.*33. 17. benedicens tribũ Ioſeph, puta Ephraim, ait Primogenitu tauri pulchritudo eius] Aureus vero ſplendor vexilli Ephraim æmulabatur fulgorem chryſolithi, in quo ſcriptum erat nomen Ephraim in Rationali. Ad Aquilonis plagam, fluctuabat ſupra tentorium Abiezer filij Dan variegatum ſignum ex albo & rubro colore ad inſtar iaſpidis: Ita *Prado*; ſed verius eſt, Dan in Rationali fuiſſe inſcriptum carbunculo, adde iaſpides ferè eſſe virides, non albos & rubros, in quo cælatum erat nomen Dan in Rationali: huius ſtemma fuit aliqua ſerpentibus inimica, ab archiduce vice ſerpentis electa: quoniam auus Iacob parentem Dan contulerat colubro, dicens: Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita; cuius loco Abiezer poſuit aquilam, quæ vnguibus arreptum geſtaret colubrum, vel draconem, quod Lacedæmoniorum quoque fuit ſtemma, quo etiam ipſi obſignarunt litteras ad Iudæos conſanguineos ſuos tranſmiſſas *teſte Ioſepho l.12. Antiq.c.5.*

Sic apud *Plut.* legimus, aquilam C. Mario reditum cum ſumma gloria & triumpho portendiſſe, cum anguem vnguibus arreptum dilaceraſſet, & in aquas abieciſſet, atque inde occaſum verſus auolaſſet:

Sic Aquila clarum firmauit Iuppiter omen,
Partibus intonuit cæli pater ipſe ſiniſtris.

Geſtarunt ergo hæ tribus gentilitia familiæ & parentum ſuorum ſtemmata pro inſigni, & vexillo: vnde in Hebræo hæc vexilla vocantur ſigna patrum ſuorum.

Quid Mystice Significarint.

Reſpondet ex Philone *Vilalpandi* ſymbolicè in hiſce caſtris Dei totum mundum repræſentari, atque 12. tribuum inſignia ſignificare 12. ſigna Zodiaci. Iudas enim leonis habet ſpeciem, Ruben aquarij, Ephraim tauri, Dan ſcorpij ab aquila apprehenſi, vide cætera in idea & imagine ab eo expreſſa, vbi & per quatuor plagas, & per quatuor acies, tam Leuitarum quam caſtrorum, quatuor elementa ſignificari docet, ſcilicet per Moyſen, & Aaron, qui erant ad orientem, ignem: per Gerſonitas, qui erant ad occidentem, terram: per Caatitas, qui erant ad meridiem, aërem: per Meraritas, qui erant ad ſeptentrionem, aquam.

Apud Romanos.

Romanorum inſignia & vexilla antiqua erant aquilæ, vt ait *Dio Caſſius l.40. Rom.hiſt.* vexillum aureæ aquilæ, inhærentis haſtæ acutæ, quæ in terra figeretur fuiſſe legionum Romanarum: eámque cum hyemarent in ſacello quaſi in theca reponi ſolitam aquilam legionibus Romanis fertur Marius in ſecundo ſuo conſulatu dicaſſe.

Et fuit ſignum tanquam Princeps totius legionis & quamuis Romani habuerint quatuor alia ſigna præcipua in militia, lupos, minotauros, equos, apros, quæ ſingulos ordines anteibant, item dracones, vnde draconarij: tamen poſtea repulſis cæteris retinuerunt aquilam.

Iul.Caſ.Bulin.de Imp.Roman.l.2.c.12. notat quod in ſignis & vexillis militaribus imagines Imperatorum affixæ fuerint.

Signa exercitus, lecti, aquila, vultus ſacri coronamenta omnia aurea extenſa in haſtis argentatis. *Arrianus in Epicteto.*

Munera Syriacis legionibus dedit, quod ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent. Vultus illi erant clypeoli infra crucem haſtæ annexi. *Suet.in Tiber.c.*48.

Tertullianus: Omnes illi imaginum ſuggeſtus in ſignis monilia crucium ſunt.

Et *Plinius lib.*23. Color argenti clarior eſt, magiſque diei ſimilis, & ideo militaribus ſignis familiarios, quoniam is longius fulget.

Vegetius l.2.c.6. Prima cohors imagines Imperatorum, id eſt, diuina & præſentia ſigna veneratur.

Apud alias Nationes.

Ioannes Rauiſius Textor in Officina, refert quarundam regionum & populorum inſignia, quæ vexillis ſuis inferebant. Scytharum fulmen, Suem Phrygum, Thraciæ Martem, Arcus & Pharetras Perſarum, Anglorum leones & roſas.

Legi in quibuſdam monumentis Mediomatricum ſeu Metenſium, quo tempore Cæſar arma in Gallos mouit, obſeſſam fuiſſe eius iuſſu Mediomatricum ciuitatem, quæ nunc Metis dicitur ab expugnatore Metio duce exercitus Cæſaris, qui poſtea eam ſubuerſam reſtituit, vt ferunt, obſeſſóſque Mediomatrices per Metium, deditionis fuiſſe admonitos, & vt admitterent Cæſaris inſignia, quod ni facerent, intra certum tempus minatum excidium. Illos autem reſpondiſſe nulla alia inſignia Imperatoris velle ſe admittere, aut alia quam albi & nigri pro vitæ & mortis ſymbolo. Et proinde habere hodie in inſignibus tantum partitos hos colores album & nigrum; *Pet.Greg.Toloſan.l.de Republ.c.*17.

Crux

Crux alba pro inſignibus etiam in vexillo collocandis in rubeo campo data ab Arcadio Imperatore Meſſanæ ciuitati illuſtri Siciliæ, quod is Arcadius à Gothis & Bulgaris terra A marique obſeſſus, auxilium ab ea recepiſſet miſſum, vt ſcribit *Thomas Friſellus l.2.de Bellis Siculis, prioris decadis, c.2.*

Eximium autem illud munus, cum Imperator valdè hoc crucis ſignum reuereretur, vt etiam auream monetam cruce inſigniendam curauerit, quæ in vſu totius Aſiæ poſtea permanſit: quia ante victoriam de Perſis, aëreæ cruces in veſtibus apparuiſſent, vt narrat. *Proſp. de diuinis promiſſion. & prædictionibus part.3.prom.34.de Martyribus Toloſanus ſupra.*

Apud Europæos familiare eſt, vt à Catholicis in vexillis depingatur ſignum S. crucis, aut imago alicuius Sancti. At apud hæreticos, inimicos crucis Chriſti, ſalutiferum hoc ſignum proſcribitur, atque in illius locum vnam lineam per tranſuerſum agunt, & ſuorum Principum inſignia, aut alia emblemata inſerunt, additis nonnunquam inſolentibus dicteriis. Quomodo Geuſij in Belgio, in vexillis ſuis pridem pingere ſoliti hos characteres initiales L. T. D. E. quatuor B ſcilicet dictionum, quibus declarabant palam, ſe promptius Turcarum tyrannidi dedituros, quam vt Romani Pontificis ſuaue iugum reciperent.

Et nuper inſanus quidam, ita verè ab omnibus æſtimatus; Halberſtadienſis Princeps, Eccleſiæ bellum illaturus, quod in ſemet ſuſcitauit, vexillo ſuo, vti & quibuſdam nummis; manum pugione armatam appinxit, quam Germanica verba ambiebant in hunc ſenſum: *Deo amicus, ſacerdotum hoſtis.* At mox patriâ, & hæreditate pulſus, & ad Batauos profugus, amiſſo minoris tormenti glande ſiniſtro brachio, imbellium adhuc minarum ampullas proiiciens, aliud vexillum erexit cum hâc gnomâ, *Manet altera.* Dextra ſcilicet, quæ ſe de priore amiſſa vlciſcatur.

☞ Vide nonnulla in loco de Signo, & Spoliis.
Vexilla amittere. ☞ Quære locum de Signis.
Seruare, ſuſpendere. ☞ In loco de Spoliis. Tit. Spolia honorifica.
C *Defendere. ☞ Ex loco de Fortitudine. Tit. Signa vexilla fortiter defendere.*

* Via.

Definitio et Etymologia.

VIA ὁδὸς Græcè, vnde & ὁδίτης viator; eſt ſpatium per quod ire vehiculum poteſt, ſecundum Paulum Iuriſc. niſi enim eam habeat latitudinem, inquit, iter erit, non via. Alioquin propriè etiam accipitur pro loco omni per quem habere iter omnibus licet. *Horat.l.1.Serm.Sat.6.*

Ibam forte viâ ſacrâ, ſicut meus eſt mos.

Et Virgil.1.Æneid.

Obſedere alij telis anguſta viarum,
Obſeſſi.

Metaphoricè plures habet ſignificationes, quæ non ſunt huius loci.

Viæ Opportunæ, Commodæ.

Viam quandam ex Italia in Galliam vſque Celtiberorum Iberorumque reperiri aiunt, cui Herculea nomen eſt, in qua tam Græcus, quam incola viator, indigenarum beneficio nul-D la iniuria moleſtiáque afficitur: cæterum ſi quis ex iis quempiam infeſtaret, pœnam eiuſdem generis dare ferunt. *Ariſt. de admir.aud.cap.854.*

Strabo ſcribit *lib.4.* Agrippam vias ſecuiſſe à Lugduno in vniuerſam Galliam.

Publicæ, Munitæ, Stratæ, Purgatæ.

Pœni primi lapidibus vias ſtrauerunt teſte. *Iſidoro lib. 16. Origin.*

Salomon autem teſte *Ioſepho l. 8. Orig.* vias ſtrauit quæ ducebant in Hieruſalem, lapide nigro.

Ornatæ.

In aduentu Imperatorum olim viæ omnes ſignis, floribus toreumatibus, coronis, vittiſque ornabantur, hinc *Eumenius in Panegyr.* Vidiſti ait, Conſtantine, Apollinem tuum victoria comitante, coronas tibi laureas adferentem, quæ ſingulæ tricenũ ferunt omen armorũ, cum Flauiã Heduorum veniſti.

Qui etiam mos obtinet apud Chriſtianos, Principes ſuos dum primùm inaugurantur, honorificè excipiendi, viáſque omnes per quas deducuntur, exornandi, cùm pegmatum ſpectaculis, tum lucernis, vexillis, & cantoribus ſubinde, ac comœdiis. Exempla recentia in Belgio, Italia, & Hiſpania, ob aduentum & inaugurationem Regis Catholici, ac Principum aliorum, habemus: & quidem typis expreſſa, æneáque formatum tabulis inſignita, quæ pompam omnem oculis ſubiiciant.

Nomina.

Viæ præſertim ſi publicæ ſint, & tales quas Regias & militares, per quas exercitus traducitur, appellamus; id eſt, amplas, quæque ad locum aliquem celebrem diriguntur, plerunque nomen ſortiuntur à termino ad quem tendunt, vel à quo reducunt, quod etiam obtinet in viis communibus, & particularibus.

Alioquin vel à locis adiacentibus, vel ab ipſarum qualitate aliqua, vtpote ſi ſtrata lapidibus, aut in aggerem eleuata, arboribus conſita, lutoſa, recta, obliqua, &c. nomen accipiunt.

Nonnunquam etiam ab ipſo viarum auctore vel inuentore appellantur. Ita apud veteres frequenter occurrit via Flaminia, Iulia, Æmilia, Cornelia, eſtque celebris inter omnes alias, via Appia, ab Appio Claudio ſilicibus ita ferro coniunctis ſtrata, vt nunquam diſſocientur, eſtque itineris quinque dierum, à Roma Capuam vſque, ac lata, vt duo plauſtra obuia tranſitum habeant. Appius autem omnem lapidem molarem & durum è longinqua terra eò tranſtulit, teſtis eſt. *Procop.lib.1. Gotth.pag.188.verſ.16.* Strabo *l.5.* Qui *lib.6.* meminit viæ Salariæ etiam celebris, quæ per Sabinos ſtrata eſt, mulis & plauſtris ferendis idonea. Et Valeriæ, Latinæ item quarum illa ad mare diuidens partes Latinæ ad Sineſſam: hæc verò partes ad Sabinam viam vſque Marſos.

Curatores Viarum.

Curator *ὁδοποιὸς* dicitur, qui viarum, maximè publicarum per quas commercia vltrò citróque aguntur, curam gerit, eiuſque inſtaurationi præficitur. Dignitas erat non inter minimas apud Romanos, ac primum ad Cenſores id munus ſpectabat, antequam ab Auguſto eſſent inſtituti Curatores viarum. Mancipes tacitus appellat, *lib.3.* & dicit Corbulum illud negotij ſuſcepiſſe, vt plurima per Italiam itinera fraude mancipum, incuria magiſtratuum interrupta & imperuia reficerentur.

Primum igitur Quatuor viri ad hoc munus inſtituti ſed hi vias vrbis curabant. Curatores verò illas quæ extra vrbem. Erant quoque extra ordinem alij, qui ſingulas vias curarent, cum priores tantum amplis & regiis viis prouiderent.

Plinius lib.5.Epiſt. meminit Cornuti Tertulli, quod Æmiliæ viæ curam ſuſcepiſſet. *Statius l.4.Syluar.ad Plotium.*

Te Germanicus arbitrum ſequenti
Annonæ dedit, omniúmque latè
Præfecit regionibus viarum.

& iterum:

Et ſpatia obliqua mandat renouare Latinæ.

Plut. Cæſarem ὁδοποιὸν, Curatorem viæ Appiæ vocat, viam Flaminiam Auguſtus reſtaurauit, qua in bellum erat exiturus, vt Dio, & Plutarchus.

Modus Sternendi Veterum.

In oppidis viæ ſternebantur ſilicibus: extra illa vero glarea ſubſternebãtur, vt tradit *Liu.l.41.* Refert quoq; *Tibul.l.1.ep.8.*

Namque opibus congeſta tuis hic glarea dura
Sternitur, hic apta iungitur arte ſilex.

Eſt autem Glarea Terra lapidoſa, qualis in fluuiorum ripis vel maris littore eſſe ſolet. Hæc enim imbres reſpuit, & celeriter ſorbet ac tranſmittit, vt ſcribit Columella. H

Appius tamen molares ferro iunxit, vt ſupra diximus. Deinde in aggerem eas eleuabant vt aquæ defluerent, hinc Virgil.

Via deprenſus in aggere ſerpens.

Sed lubet ad pleniorem huius rei intellectum verſus *Paulini* ſubiicere ex *l.4.de vita S. Martini.*

Carpebat progreſſus iter, quod publicus agger
Porrigit erectam per plana iacentia molem.
It via conſtratis ſolidata, atque edita ſaxis
Vergeret obſeſſos in concaua ſubdita nimbos,
Et grauis in duro non ſideret orbita colle
Merſaque ne luteum ſorberent plauſtra profundum,
Sed ſumma vix dorſa via vertigo rotarum
Raderet, haud vllo ſignans veſtigia ſulco.

* Viaticum.

VIaticum vt eſt cibus vel pecunia, quã in itinere nobiſcũ ad vitam neceſſariam circumferimus. ☞ *Quære in loco de Liberalitate.* Vt autẽ metaphoricè ſignificat Refectionem ſpiri

ſpiritualem quæ in graui mortis periculo, vel articulo, infirmis ab Eccleſia, exhibetur. *Vide in loco de Euchariſtia.*

A

✱ Viatores.

Qui olim.

VIATORES interpretatur *Iuſtinianus titul.6.de Actionibus l.4. Inſtitut.* executores litium, vt ſignificaret non modo apparitorum munere perfunctos viatores in ius alios vocando, ſed etiam cauſas inſtruere ſolitos, & exequi ſententias mandato Iudicis. Scribit *Vlpianus l.vlt.de Iud.* nonnunquam ſolitos fuiſſe magiſtratus Pop. Rom. viatorem nominatim vice arbitri dare; rariùs tamen & non niſi re ita vrgente.

✱ Vicarius.

Definitio et Etymologia.

VICARIUS dicitur, qui alterius vices agit, vel locum ipſius tenet. Olim de illis dicebatur, qui Præfectorum munus obibat. Vnde Vicarij ſingulas loco Præfectorum diœceſes regebant, ideóque propræfecti olim appellati, quaſi qui vicariam agerent præfecturam. D. Rutilius de Britann. vicario:

B *Qua præfectorum vicibus frenata poteſtas*
Perpetuum magni fœnus amoris habet.

Habebat interim vicarius apud veteres non mandatam iuriſdictionem, ſed merum Imperium à Principe. *Auſonius in Moſella*, vicariam vocat ſecundam præfecturam.

Aut Italûm populos, Aquilegenaſque Britannos.
Præfecturarum titulo tenuère ſecundo.

Id eſt vicaria dignitate. Dicti autem fuère Auguſtales vicarij, quia creantur à Principe, atque inter Senatores cenſentur.

Porrò qui vicarij, quibus Prouinciis attributi, & quot, vide apud *Iul. Caſ. Bulinger, lib.4.de Imp. Rom.c.33.*

✱ Vicinia. Vicini.

Definitio et Etymologia.

VICINI dicuntur qui eundem proximum vicum incolunt: ac propriè qui circa domum noſtram habitant. Vnde talis incolatus vicinia appellatur, γειτνίασις Græcè, Hebraicè autem *Kerabah* à verbo *Karab*, appropinquauit: & hinc C Græcum χράω, appropinquo. Ouid. *l.4. Metam.* huius vocis meminit:

Notitiam, priméſque gradus vicinia fecit.

Item *Horat.1. Epiſt.17.*

Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota.

VICINIÆ COMMODA.

HORATII gnoma eſt, *Bonus ſanè vicinus amabilis hoſpes.* Si enim magnum huius vitæ ſolatium æſtimetur, & inſinuatur ab *Ambroſio l.3. offic.* amicum habere, cui aperias tuum pectus, cui ſecreta illius committas, qui gratuletur in proſperis; compatiatur in aduerſis, non melius hæc quam in vicinos cadere ea poſſunt. Tales erant illi, qui audientes Elizabeth Zachariæ coniugem peperiſſe, gauiſi ſunt, & accurrentes congratulabantur illi. *Luc. c.1.*

Bene Seneca *Epiſt.35.* Non magis vtilitati eſſe pronuntiauit agrum redditibus amplis, quam vicinum æqualem cum moribus bonis, & meliorem pronuntiauit Salomon, *Prou. c.27.* vicinum iuxta, quam fratrem procul, vt pote ille neceſſi-D tati, ſi ingruat proximus exiſtit: non ita hic.

DEVS olim inſtruens *Deut.19.* populum Hebræorum, iniunxit, vt ſi quando ad terram promiſſam ingrederentur, ita vt ciuitates ſuas ædificarent, ne procul à ſe inuicem diſiungerentur, vt habeat, inquit, è vicino qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit euadere.

Bonus vicinus erat Tobias, de quo legitur, quod iuſſerit inſtrui conuiuium, & parati epulas vicinis ſuis, cunctíſque amicis, quibus vicinos adnumerabat. *Tob.8.*

M. CATONEM admonere ſolitum eos, qui agrum empturi erant, vt ante omnia animaduerterent, ne malum haberent vicinum, teſtis eſt. *Eraſ. lib.5. Apophth.*

THEMISTOCLES cum prædium quoddam vendere vellet, hoc quoque præconem addere iuſſit, Quod vicinos etiam haberet bonos: quaſi vicini commentatione futurum eſſet longè vendibilius. *Eraſmus in Prouerb.* Aliquid mali propter vicinum malum. *Vide Plutarch. in Apoph. Stob. ſerm.35. Anton. in Meliſ. par.2. ſer.83.*

Scitè dixit Heſiodus, tantum damni à malo vicino eſſe, quam ex bono commodi. Et, non peribit, ait, bos, niſi adfuerit E malus vicinus. Significabat, vix poſſibile eſſe quidquam perpeti aduerſi, qui vicinum bonum adipiſcitur.

Præſſij vicinos penuria laborantes, annona ſubueniunt, eóſque alunt. *Stob. ſerm.38.*

Apud Scythas maximam viciniæ conuictúſque religionem olim habitam, teſtatur *Pontanus lib. de conniuent.* & Hyperboreis etiam ſacroſanctam. *Plinius.*

Dolendum ſanè tam paruipendi à Chriſtianis, qui omni dolo & inuidia pleni, proximi bono ſuccenſent, & gaudent de vicino malo, Ethnicis hac in re deteriores, quoque maior locorum vicinitas, eò maiorem videmus ſubindè diſtantiam animorum. Rara ſine rancore vicinia.

Eſt certè vicinus tanquam teſtis actionum noſtratum: vnde & ab illo vitæ cuiuſque norma exigitur, ſeque probum, & nullius notæ reputat, qui dignum ei teſtimonium à vicinia conſequitur.

Scribit de Iulio Druſo *Plut.* quod ædes eius pluribus ex partibus vicinorum proſpectui patebant. Hoc incommodum faber ſe quinque talentis emendare velle promittebat: Tum Druſus: Decem talenta tibi dabo, ſi domum meam ita pares, vt vndequaque pateat omnium oculis, quo non vicini tantum, F ſed omnes ciues perſpicere poſſint, quomodo domi meæ viuatur. Sunt qui conquerantur, ædes vicinorum oculis eſſe expoſitas. Verum vir bonus nequaquam curat, qui ædes introſpiciant, quandoquidem foris ac domi agit quæ virum bonum decent. *Eraſ. lib.6. apophth. ex Plut.*

MALÆ INCOMMODA.

Vetus prouerbium eſt quod recenſet *Plautus.*

Aliquid mali eſſe propter vinculum malum.

Vt namque proximus ignis ægrè defenditur à tecto, & tunc demum vt olim poëta.

——— *Tua res agitur paries cum proximus ardet.*

Et grex totus vicina ſcabie cadit, & vicinæ vuæ liuorem vna accipit: ita vicinam improbitatem difficulter repellis, ne ſcintillæ aliquæ cadant, quæ contemptæ magnum vitiorum incendium parituræ ſunt, ſi non in te, certè in liberis, ſeruis familiaribus.

Quod vt adumbrarent poëtæ, hoc emblema adhibuerunt. G Finxère duas ollas, quarum hæc terrea, illa ænea erat, rapido torrente deferri, cúmque aquas ſiſtere non valerent, rogaſſe æneam vt altera ſibi coniungeretur, quo iunctis viribus aquæ fluenta continerent: at terrea renuit, quod diceret graue ſibi ab illa impendere diſcrimen, ſiue aquarum violentia ei allideretur, ſiue caſu in ſe rueret. Exhibetur hic noxiæ viciniæ ſchema, cui ſiue nos coniungimur, ſiue illa nobis, imminet præſens periculum euerſionis.

De Carthaginenſibus & Byontinis finitimis populis legimus, quod mutuis ſed cladibus confecerint. Atque ob non diſſimilem cauſam cecinit. *Virgil. in Bucol.*

Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.

Cremonenſes Auguſto Imperatori ſe oppoſuerant, & ob id eorum ceruicibus is imminebat: quod Mantuanos etiam propter vicinitatem inuoluebat.

Nec peccaſſet adulterio Dauid cum Berſabea, niſi vicinia eam illi prodidiſſet.

Hæc ex Promptuario Morali Laur. Beyerlinck, part. æſtiu. in feſto Natiuit. S. Ioan. Bapt. H

✱ Victima.

✱ Definitio et Etymologia.

VICTIMA, Græcè θύσια, Hebr. *Zebach*, à verbo *Zabach*, Sacrificauit, iugulauit, mactauit ad ſacrificandum, victimam immolauit. Cognationem habet cum *Vabach*, mactauit pecudes. Et eſt, quæ diis immolatur ob deuictos hoſtes, quæ ab hoſtia dicitur, eiuſdem enim ſignificationis ſunt. Nec placet quod quidam dicunt hoſtias dici pecudes quæ diis immolantur: cum exercitum in hoſtes ducimus: victimas verò, quæ poſt victos hoſtes ſacrificantur. Nam falſum eſſe liquet, ex illo Ouidij.

Victima quæ dextra cecidit victrice vocatur
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

☞ *Multa de variis victimarum generibus inueniet in loco de Sacrificio. Item ex loco Ethnicorum, Iudæorum, &c. quædam huc adducantur.*

* Victores.

A

QVI DICANTVR?

VICTORES ſunt qui hoſtem in bello ſuperant: transfertur autem etiam ad alios. Vbi ſcilicet aut verbis aut lite contenditur. Quin & in luſu latrunculorum victores reputantur, vti & in aliis; qui alterum ludendo ſuperant, ſtatutúmque præmium reportant.

HVNC TITVLVM QVI AMBIVERINT?

Hunc titulum admodum optauit Alexander, qui aliquando conſulturus Delphicum oraculum, quum à Pythio ſub primum acceſſum, Inuictus eſſet appellatus, nihil vltra ſciſcitatus, ſtatim exercitum rediit.

Certè Iulio Cæſari, qui in triumpho Pontico tantopere gloriatus erat hoc titulo, Veni, Vidi, Vici, Romani ſummi honoris loco ſtatuam in templo Quirini dedicarunt, inſcribentes, Deo inuicto.

Inter cognomina & titulos Iuſtiniani Imperatoris, poſita initio ſuarum Inſtitutionum tanquam qui proprij ſint Imperatorum, etiam ponitur Victor. Vt videre eſt *in Præfat.*

B *earund.*

Etiam Auguſtum hoc titulo gloriatum colligi poteſt, quod coruum magno pretio æſtimauerit, qui eum Romam ingredientem ſalutauit his vocibus. *Aue Cæſar, victor, Imperator.*

Et videre eſt in antiquis monumentis, nummis, ſtatuis, ad nomina Imperatorum victoris quoque titulum adiici, tanquam qui maximi honoris eſſet, & ad poſteros tranſmittendus.

Victores fœlices. ☞ *Quære Fœlicitas. Tit. Fœlicitatis poſſeſſio. §. Propter victorias.*

Qui rurſus infœlices. ☞ *Vide Caſus. Vbi Tit. Victores rurſus infœlices.*

Infœlices abſolutè. ☞ *Quære locum de Infœlicitate.*

*VICTORVM GRATITVDO ERGA DEVM.

Nempe in donariis & anathematibus, Deo, vel Diis tanquam victoria largitoribus oblatis, & vltrò dedicatis. ☞ *Vide quædam infra, Victoria à Deo.*

Poſt memorabilem illam victoriam quam de Madianitis

C retulerunt Hebræi, duce Moyſe, qui hoc velut triumpho decoratus, ad populum ſuum collectus fuit, vt loquitur Scriptura. *Num.* 31. legimus, quod ſinguli omne aurum quod rapuerant, Deo obtulerint, eò quod nè vnum quidem ſuorum deſiderarent, cum ex aduerſo vniuerſus exercitus Madianitarum vna cum Regibus ac Principibus illorum interfectus eſſet. Vnde inducit Scriptura, Principes, & Tribunos ac Centuriones Hebræorum ad Moyſen ita loquentes. Nos ſerui tui recenſuimus numerum pugnatorum quos ſub manu noſtra habuimus: & ne vnus quidem defuit. Ob hanc cauſam offerimus in donariis Domini, ſinguli quod in præda auri potuimus inuenire, periſcelides & armillas, annulos & dextralia, ac murenulas, vt depreceris pro nobis Dominum, eratque hæc altera cauſa huius gratitudinis; primaria tamen erat quod victoriam ita incruentam habuiſſent. Sequitur autem. Suſceperúntque Moyſes, & Eleazar Sacerdos omne aurum in diuerſis ſpeciebus, id eſt, in diuerſas vaſorum ſpecies conflatum, pondo ſedecim millia ſeptingentos quinquaginta ſiclos, hoc eſt vni-

D uerſim auri libræ 697. & 22. ſicla vt interpretantur Hebræi. Et ſuſceptum intulerunt in tabernaculum coram Domino: puta coram arca, cherubin, & propitiatorio.

Ita Dauid gladium Goliath quo caput illi præciderat, Deo dedicauit, eúmque in tabernaculo ſuſpendit. 1. *Reg.* 21.

EXEMPLA ETHNICORVM.

Neque id fidelibus tantum, ſed & infidelibus ſolenne fuit, victoriam Diis ſuis acceptam referre, ideóque manubias hoſtium, armaque tum iis erepta, tum propria quibus vicerant, eiſdem dedicarunt.

ARISTOMENES in ea pugna quam contra Lacones feliciter geſſit, partáque victoria cùm Delphos veniſſet, ſcutum quod in prælio amiſerat ibidem reperit, ac rurſus in eodem templo dedicauit. Hoc ſcutum vidiſſe ſe ſcribit. *Pauſanias in Meſſenicis.*

LEOCRITVS Athenienſis, cum Piræeum oppidum cum ſuis primus oppugnaſſet, & ſimul expugnaſſet, clypeum ſuum ſolenni ritu Ioui liberatori dedicauit, cum inſcriptione nominis & præclari facinoris. *Pauſan. lib.* 1.

PHOCAS Imp. Tarſo & Mopſueſtia vrbibus Agarenorum captis, Conſtantinopolim reuerſus portas earum ſecum duxit, Deoque quaſi ſuæ expeditionis primitias tribuens, in S. E Sophiæ templo dedicauit. Plura exempla. ☞ *Vide in loco de Spoliis, Tit. Spolia honorifica.*

ERGA ILLOS QVI VICERANT.

MITHRIDATES victus à Cn. Pomp. non tantum ſeipſum & filios, ſed totum etiam regnum victori ſua ſponte obtulit, præfatus, neminem alium neque Romanum neque vllius gentis virum futurum fuiſſe, cuius ſe ſocietati commiſſurus foret, quam Cn. Pompeium. Proinde omnem ſibi aduerſam vel ſecundam, cuius auctor ille eſſet, fortunam tolerabilem futuram. Non enim eſſe turpe ab eo vinci, quem vincere eſſet nefas, neque eſſe inhoneſtè aliquem ſubmitti, quem fortuna ſuper omnes extuliſſet. *Velleius. Pater. & Cuſp. in Conſulib.*

☞ *Vide infra, Victoria à Deo, cui pro ea gratia agenda. Loco proximo.*

Victoria.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VICTORIA, Græcè νίκη vel νῖκος, & νικητὴς victor & F νικάω, vinco dicitur. Heb. *Netſach*, victoria, à verbo *Nitſeach*, id eſt, Continuauit acriter, vrſit indeſinenter vſque ad finem operis. Perſeuerantia enim in bello neceſſaria eſt. Venit victoria à vinco: quod eſt ſupero, quaſi vim facio, vel animi compos.

Eſt autem varia victoriæ vſurpatio, prout multa dantur, per quæ, & in quibus, vel vincimur vel vicimus. Alia enim eſt bellica: alia Roboris, formæ: Alia, eáque præſtantiſſima ſuiipſius. Eſt & alia victoria quam Apoſtolus ſcribit mundum vincere, nempe Fides noſtra. De cuius admiranda virtute multa diximus loco illius particulari. Reliquas vero in præſenti perſequemur.

VICTORIA BELLICA.

Ac quidem imprimis.

MONOMACHIÆ.

Ex loco de Duello pleraque huc referri aptè poterunt.

Gallus quidam miles ex Albana arce procurrens, magnitudini & robori corporis confiſus, ex Romanis vnum ad ſingulare certamen prouocabat. M. Val. Tribunus militum, adoG leſcens, impetrata à conſule venia, cum Gallo congreditur. Ibi coruus in Valerij galeam inſidet, & alleuans ſe roſtro aliis aduerſum hoſtem non priùs infeſtare deſtitit, quàm Gallus tali prodigio territus, oculiſque ſimul & mente turbatus, ferro ſit proſtratus à Valerio. Manſit hinc Valerio & poſteris ab eo euentu illius victoriæ, Coruini cognomen. *Sab. lib.* 3. *En.* 4. *ex Gellij lib.* 9. *cap.* 11.

M. SERVILIVS vir coſ. vicies & ter amplius pugnauit ex prouocatione, ac ſemper victor in caſtra reuerſus eſt hoſtibus ſpoliis onuſtus. *Sab. lib.* 4. *c.* 6. *ex Plut. in Paulo.*

Io. PETRVS Surra Bergomenſis, decies ſepties ex prouocatione victor euaſit. *Ionius lib.* 12. *Hiſt.*

VICTORIA BELLICA. POLYMACHIÆ RESPECTV.

QVANTITATIS Perſonarum. Sic vincunt

Pares numero.

Liparæos aiunt, olim oraculo iuſſos cum Tyrrhenis pau- H ciſſimarum nauium claſſe confligere, triremes contra eos quinque deduxiſſe. Illos cùm ſe Liparæis haudquaquam inferiores naualibus rebus fore confiderent, pari nauium numero congreſſos. Sed cum quinque eorum triremes Liparæ cepiſſent, mox totidem iterum, ac tertiò, & poſtremum quar- I tò eduxiſſe: omnes verò eas claſſes à Liparæis captas. In huius rei memoriam Apollinis ſigna pari numero ſuperatis à ſe iam toties nauibus dicarunt Delphis. *Pauſ. in Phocicis.*

DEMETRIVS Antigoni F. CLXXX. nauibus Ptolemæi ducentas naues ad Cyprum vicit. Ptolemæus citato curſu cum ſolis octo nauibus profugit. Neque enim plures ex omnibus euasêre. Cæteræ partim in prælio depreſſæ, LXX. cum propugnatoribus & ſociis naualibus captæ. *Plut. in Demetrio.*

Multi paucos.

☞ *Conſule Tit. Strages magna.*

XERXIS Perſarum regis exercitus Leonidam Spartanorum regem cum CCC. ſociis ad internecionem cæcidit, *Herod.*

Pauci multos.

Cùm totus Oriens Aſſyrio parêre imperio, eſſéntque eius gentis

gentis opes omnibus formidoloſæ Abraham Chananeæ terræ incola, cum parua hominum manu, quam ex propria familia legeret, ſecutus Aſſyriorum copias, quæ Sodomæ vrbis rege acie victo & profligato, grandem ex ea terra prædam, captiuorúmque numerum ingentem ob tributum ſibi denegatum abduxerant, circa alterum Iordanis fontem ex improuiſo adortus, magna ex parte cæcidit, fœdéque diſiecit, captiuis cum præda receptis, & in his Loth, viro iuſtiſſ. fratris ſui filio. *Sab.lib.4.cap 6.ex Geneſ.*14.

Gedeon Iſraëlitarum iudex, cùm cæteri Iudæi virtutem atque animum amiſiſſent, Arabum atque Amalechitarum exercitus magnitudine conterriti (impetu enim facto gentes illæ Iudæam omnem vaſtabant) ex omni Iudæorum numero ſolos trecentos delegit: atque eo tantùm comitatu noctu hoſtes Madianitas in ipſis caſtris inuaſit: coniectáque omni eorum multitudine in fugam, ex ipſis cxx. millia cum quatuor regibus occidit, à reliquis Iudæis in cæde fugientium adiutus. *Iudicum* 8.

Ionathas filius Saul, vno duntaxat comite adiutus, vetus Diomedis & Vlyſſis exemplum retulit. Hoſtium caſtra noctu ingreſſus, paſſim cum cæde peruagatus, tantum pauoris iniecit Philiſtæis, quorum erant caſtra, vt cùm omnia ab hoſte teneri crederentur, facta ſit fuga. Accurrit eò Saulus cum robore copiarum, vbi hoſtem ſua ſponte turbatum ſenſit, Philiſtæóſque paſſim diſpalatos immaniter trucidat difficile dictu, maiorene virtute, an fortuna vni hominum aut alteri inuictus alioqui ceſſerit exercitus. *Sab.lib.6.c.7.ex* 1.*Reg*.1.

Dauidicorum quatuor millia, viginti millia Abſalomiorum cum ipſo rege occiderunt. 2.*Reg*.18.

Asa rex Iudæorum, Zaram Æthiopem cum decies centenis millibus militum & trecentis quadrigis, ſuperauit. 2. *Paralipomenon* 14.

Ivdas Machabæus cum tribus millibus ſuorum, qui armis parùm instructi erant, numeroſiſſimum exercitum profligauit Antiochi Epiphanis, duce Deo fretus. 1. *Mach*.3.

Idem mille comitibus, Nicanorem Demetrij Soteris ducem cum nouem millibus ad internecionem cæcidit. 1. *Macch*.7.

Ionathas Iudæorum dux & pontifex, à Demetrij Nicanoris exercitu in Galilæa ex inſidiis interceptus, à ſuis omnibus derelictus fuit. Soli duces, Mathias Abſalomi, & Iudas Chapſæi cum quinquaginta virorum fortium manu permanſerunt: qui à deſperatione ſumpta audacia, tanto impetu aduerſam hoſtium frontem impulerunt, vt territi ceu furentibus cederent. Tum verò illi, qui Ionatham deſtituerant, videntes fluctuantem & inclinatam hoſtium aciem, reuerſi in prælium, iam in apertam fugam verſos perſequebantur, donec ad Cedaſa ventum eſt vbi intra caſtra compulſi ſunt. Ionatas autem egregia victoria potitus, recepit ſe Hieroſolyma. *Ioſeph lib.13.cap.8.ex* 1.*Macch*.11.

Cyrvs, cùm aduerſus Artaxerxem pugnaret, quatuordecim Græcorum millibus, centum barbarorum millia ſuperauit. *Frontinus lib.4.c.2.*

Ad Marathonem Athenienſes, duce Miltiade, quamvis numero longè inferiores eſſent, tanta alacritate contra hoſtem pergebant, vt primi omnium Græcorum, curſu in hoſtem ſint vſi, primi ſuſtinuerint cernere Medica veſte indutos, cùm antehac vel nomen Medorum audire, Græcis terror fuiſſet. Mirabantur Barbari, & ſtultos iudicabant, quod cùm pauci eſſent, & neque equitatu neque ſagittis vterentur, currerent in hoſtem, tanquam ad certum exitium. Pugnarunt igitur contra xlvi. nationes, contra ſexcenta hominum millia, quibus Datis & Artaphernes Darij regis auſpiciis præerant, vt *Trogus* ſcribit: decem millia Athenienſes duce Miltiade, Platæenſes auxiliares mille: fuitque ſic quoque pugna aliquandiu anceps, hinc virtute, inde numero ſuperante, viceruntque Barbari media acie, vt Herodotus meminit, qua Perſæ & Sacæ eam perrumpentes, in mediterranea fuſum hoſtem egêre. Contra vtroque cornu Athenienſes Platæenſeſque proſperè dimicarunt, Medíſque vtrinque pulſis, cornua contraxerunt. Tum omnis impetus in Perſas Sacáſque, qui mediam aciem auerterant, conuerſus eſt. Hi Græcis vtrinque vrgentibus, cum multa cæde ſunt ad naues compulſi: cc. millia Barbarorum eo prælio cæſa *Trogus* ſcribit, quum *Herodotus* ſex millia & cc. occubuiſſe memoret, ex Athenienſibus duos & nonaginta ſupra centum, nec amplius. *Sab.lib.1.En.3.ex.Herod.lib.9.& Iuſtino.*

Græcorum xi. myriades, h. e. centum decem millia, cùm xxx. myriadibus Perſarum (præter auxiliarios Græcos, quorum non erat numerus) ad Platæas contra Mardonium Xer- E xis ducem feliciter pugnarunt. *Herod.lib.9.*

Brennvs Gallorum peditum cl. millia, equitum xx. millia & ccc. contra Græcos duxit. Græci delectu habito 23190. peditum, equitum iii. millium ad Thermopylarum anguſtias hoſtem ſuperarunt magna ſtrage, xl. tantum ſuorum amiſſis. Eoſdem ad Callium in Ætolia, præda onuſtos perſecuti, ad xx. millia cecidere. Delphico autem templo ſpoliato, Brennus ipſe cum ſuis ad internecionem cæſus. Reliqui duce Acichorio in Aſiam tranſmiſerunt. Anno altero Olym.125. *Pauſ.in Phocicis.*

Epaminondas Thebanorum dux, quatuor hominum millibus, ex quibus cccc. tantum equites erant, Lacedæmoniorum exercitum viginti quatuor millium peditum, equitum verò mille ſexcentorum, vicit. *Front.lib.1.c.2.*

Vetuſta eſt, ſed memoranda pugna quæ ad Sagram fluuium in Calabria commiſſa eſt. Abiit res in prouerbium, vt verius eſſe diceretur, cùm quid verè aſſereretur, re ad Sagram olim geſta, *ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ σάγρᾳ*: vbi dena Locrenſium millia cum modica Rheginorum manu, centum triginta millia Crotoniatum vna acie profligarunt. Nec minori miraculo F fuit, quo eodem die quo eſt ita inſigniter in Italia dimicatum, fama rei geſtæ Olympici conuentus aures perculit. *Sab. lib.6. cap.7. Iuſtin. lib.20. de numero occiſorum à Strabone lib.6.* diſſentit *Euſtachius in Bœotiam Homeri, M. Tullius de Nat.deor.lib.2.Eraſm.in Adagiis.*

Timoleon Corinthius, captis Syracuſis, cùm Carthaginenſes duce Annibale & Amilcare, lxx.m. contra eum ducerent, eos quinque millibus peditum & mille equitibus ad Crinmaſum amnem vicit. Perhibentur ex decem millibus qui ceciderunt, tria millia fuiſſe Carthaginenſium, magno illius ciuitatis luctu, neque enim vllis erant nobilitate, vel diuitiis, vel claritate ſecundi, neque tot vnquam prælio antea cecidiſſe ex ipſis memorant Carthaginenſibus, verùm Afris, ferè Hiſpaniſque & Numidis, qui ad certamina vtebantur, alieno vincebantur detrimento. Cæſorum deprehenderunt Græci ex manubiis dignitatem, nihil enim æs vel ferrum, qui ſpoliabant cadauera, morabantur, tanta affluentia argenti, tanti auri erat. Etenim ſuperato flumine caſtra cum impedi- G mentis ceperunt. Captiuorum ingens numerus fuit à millibus interuerſus, quinque millia producta, capti etiam ducenti currus. *Plutarcho in Timoleonte.*

Syracuſij nouem triremibus inuadentes centum & viginti triremes Carthaginenſium, longè ſuperiores exuerunt. *Ælianus lib.4.de Var.hiſt.*

Agesilavs Archidami F. Lacedæmoniorum rex, cum Tiſſapherne, præfecto oræ maritimæ regis Perſarum Artaxerxis congreſſus, in Hermi campis, vbi ſunt fines Ioniæ, equeſtres eius & pedeſtres copias, quantas neque Xerxes in Græciam neque Darius in Scythas atque Athenienſes, nec alius omnino quiſquam in hoſtem eduxerat, parua manu fudit & ſuperauit. *Pauſan.in Lacon.*

Q. Lvctativs Catvlvs, primo bello Punico ccc. nauibus aduerſus Pœnos profectus, ſexcentas eorum naues commeatibus impeditas, duce Himilcone apud Ægades inſulas inter Siciliam & Africam depreſſit. *Volat.lib.14.cap.2.*

M. Marcellvs Coſ. ad Claſtjdium de Gallis ſingula- H rem victoriam, modóque nouam ac ſtupendam retulit. Neque enim equitatum & peditatum tam pauci, tam numeroſum, quod quidem proditum memoriæ ſit, vnquam vel antè vel pòſt, fuderunt. *Plut.in Marcello.*

Fabivs Æmilianvs triginta millibus militum ad Rhodanum plus quam cc. Gallorum millia, ingenti ſtrage deleuit. *Alex.lib.6.c.25.*

In Italia Ciſpadana Cimbris occurrêre Romani Coſſ. C. Marius xxxiim. habebat. Luctabus Catulus xxmccc. Pugna commiſſa, 3.Kal. Aug. hoſtium cxxm. trucidarunt, lxm. ceperunt iis exceptis, qui vel ſuis vel mulierum manibus periêre. *Plut.in Mario.*

P. Petronivs, Ægypti præfectus, ab Auguſto miſſus, Cornelio Gallo ſucceſſit, & aduerſus Æthiopes bellũ geſſit. Æthiopes enim, Syenes præſidio expugnato, Cæſaris ſtatuas euerterant, & captiuos duxerant. Petronius autem cum paucioribus, quàm xm. peditum & equitibus dccc. aduerſus xxx. hominum millia profectus, in Pſeleam Æthiopicam vrbem

eos fugere coëgit,& mox oppidum in poteſtate redegit. *Volat.lib.18. ex Strab. lib.17.*

A Domitivs Corbvlo duabus legionibus & pauciſſimis auxiliis Parthos bellicoſiſſimos,qui inſtructiſſimo exercitu ſe illi oppoſuerant, ſuſtinuit. *Front.lib. 4. c.2.*

L. Lvcvllvs,peditum xxx. m.equitum duobus millibus quingentis Mithridatem regem potentiſſ.cum cxx.peditum. equitum xvi m. curribus falcatis centum vicit. Ad Rhyndacum amnem, equitatum, ad Granicum fluuium, peditatum concidit, ad trecenta millia:in Helleſpontò claſſem,ſic vt in Pontum fugere cogeretur. *Plut. in Lucullo.*

Idem in Armenia cum decem millibus peditum, & equitatu,cum funditoribus & ſagittariis ad mille, ad Tigranocerta vrbem,Tigrani regi Armeniorum occurrit,qui ſagittariorum funditorum habebat xx m. equitum lv.ex quibus cataphracti erant xvii. m.pedites grauis armaturæ cl m. viarum munitores, & qui pontes pararent, materiarios & ad miniſteria deſtinatos xxxv. m.Romanorum paucitatem Tigranes irriſit, ſi vt legati veniſſent, multos eſſe: ſint vt milites, paucos, B dictitans. Verùm in tanta colluuie cataphracti, Rom. impetum ne expectarunt quidem, ſed fuga effuſa peditum ordines interruperunt.Inſecuti Rom. abſque labore victoria potiti ſunt. Pedites cecidiſſe ſupra c. m. perhibentur, equitum pauci planè effugiſſe. Ex Rom. exercitu centum vulnerati quinque deſiderati. Huius pugnæ Antiochus philoſophus in commentario de Diis mentionem faciens, negat, à Sole viſam parem. Strabo aliùs philoſophus in libris hiſtoriarum ipſos Rom.commemorat puduiſſe, & ſemetipſos deriſiſſe, quod in eiuſmodi mancipia induiſſent arma. Liuius ait nunquam Romanos ſigna cum hoſtibus contuliſſe tanto numero inferiores. Neque enim vigeſimam propemodum partem, imò nec minorem æquarunt victores victorum. *Plut. in Lucullo.*

Cæsar Cn.Pompeium ſupra xl m.militum habentem,in acie Pharſalica collatis ſignis, cum xxii m. ingenti ſtrage ſuperauit, *Plut. in Pompeio.*

Maselcerevs, aliis Maſcezel. Africæ comes,aduerſus fratrem Gildonem, qui ab Honorio & Theodoſio Imp. defecerat, pugnans quinque pugnatorum millibus,plus quàm C octoginta millia vicit, ac deleuit. *Cuſpinianus.*

Burgundionum gens, incurſionibus Hunnorum crebris afflicta & vaſtata,cùm religionem Chriſtianorum & baptiſmum complexa eſſet, egreſſi aduerſus Hunnos in pugnam pauci numero,ter ſcilicet mille, victores barbarorum millibus euaſerunt. *Socrates lib.7. cap.30.*

Bello ſacro,captis Hieroſolymis, & rege illic creato Godofredo Bolionio,ad Aſcalonem,Chriſtianorum Latinorum xv.peditum,equitum quinque millia de cccc.millibus peditum c. millibus equitum Babylonij regis victoriam retulerunt. *Marian. Scot. in epiſt. ad Paſch.Pont.*

Balduinus IV.Hieroſolymarum rex,anno Salutis 1177. die 25.Nouembris, Saladinum Ægyptium, qui Arethuſam obſidebat, & equitum circiter xxvi. millia ducebat, paruo exercitu (nam vix 370.equites, pedites paucos habebat) ſuperauit,neque continuis imbribus hoſtis impeditus, ſuos ex fuga colligere valuit: fame quinetiam & frigore, maxima hoſtium multitudo abſumpta eſt. Non multò pòſt Saladinus terram Sanctam,cum exercitu viginti millium repetiit. D Balduinus in extremis rerum anguſtiis conſtitutus (Tripolitanus enim Comes, ex quo omnis belli ſalus pendere videbatur, acuta decumbebant febri) eum cum ſeptingentis equitib.ad Frobolet vicum cecidit,cum gladio & calore Solis intenſiſſimo maxima eorum pars cecidiſſet. *Tyrius.*

Edvardvs I.Anglorum rex, Scotiam ſubegerat, Scoti Ioannem Cumenium regni gubernatorem conſtituunt.Is adiuncto ſibi Simone Fraſe, octo millium exercitum collegit, pro libertate recuperanda deuotus. Deſperatis hominibus Rodulfum Confrenem Eduardus rex cum xxx. m. obiicit. Rodulfus,veluti ad prædam profectus, copias in tres partes diuidit.Scoti primam aciem egregiè vicere. In ſubſidium venientem alteram confecère.Cum iam tertia adeſſet, maiore animi quam corporis robore nitentes, conſtantia ſua in fugam vertère: victoria memorabili, tres hoſtium victorum acies, viribus longè maiores,aperto marte occurrentes, à victis & ſubactis cæſas eſſe. *H. Boëth. lib.14.*

Anno Salutis 1356.ix.Kal.Octobris,in Pictones Eduardus Vvalenſis princeps,Eduardi III.Britannorum regis filius non maiore quã octo millium numero penetrarat. Aduerſus eum Ioannes Gallorum rex, ſupra ſexaginta hominum millia,cum potiore Gallorum principum parte trahebat,Eduardus, qui biduum ſenſim cedendo, iam abire longius ſe non poſſe,quin prælio decertaret, videbat, quia longè impar viribus erat, obtulit,capta ſe eo bello reſtituturum,atque inducias Gallis in ſeptennium confirmaturum. At Galli oblata ſpreuerunt,atque in ipſa munimenta impetum fecerunt.Erant autem caſtra ſæpè denſa, ductaque extrinſecus foſſa, munita. Illic cùm diu præliatum eſſet,atque in eo Eduardi milites magnum Gallorum numerum ſagittis eminùs confixiſſent, conſpicati eos iam lapſos, raróſque in acie ordines ſeruare: magno impetu in eos cum bipennibus, eruperunt.Captus in eo prælio Ioannes rex fuit, à Picardo exule,nomine Dionyſio Morbequo: captus quoque Philippus eius filius,& principes permulti. *Fulg. lib.6. c.11.* E

Robertvs Brvsivs,Scotorum rex, Eduardum II. Anglorum regem, qui peditum cl. totidemque equitum millia ex Anglis Belgis,Celtis & Aquitanis habebat,ad Bannaſborn fluuium triginta millibus ſuorum profligauit,& regnum confirmauit. *H. Boeth. lib.14.* F

Christophorvs Danorum rex, magno exercitu conſcripto in Valdemarum Sleſuici ducem mouens,arcem Gottorpe quæ clauis eſt in Holſatiam conſtituerat expugnare. Gerardus Magnus Holſatiæ dux,Valdemari auunculus, per Vveſtphaliam vſque ad Rhenum arma contraxit auxiliaria. Conuenere omnes in Reyndesborg,& priuſquam educerentur,ſumptus non mediocres in oppido fecere aduenæ. Iam educendi erant,nec tamen ciues egredi ſinebant,niſi ære perſoluto,Comes ſeu rerum ignarus,ſeu pecunia deſtitutus,egreditur:ipſi,cum Bucardo de Itzehude duce ſuo in oppido remanent. Equites erant cum comite quadringenti, aduerſus duplo maiorem numerum. Initum certamen magnis animis. Peracta multorum ſtrage rex fugam iniit. Et quia Sleſuicum declinare non poterat,quod hoſtes media tenerent,Gilonem verſus iter inſtituit,ad Ioan.Comitem fratrem vterinum,Gerardo inimicum: interim Bucardus audiens eſſe congreſſos, ſed euentum neſciens, permittentibus ciuibus,cum aliquot, ſpeculandi cauſa egreſſus eſt.In loco Seſtede, nocte equites Danos deprehendens,omnes cepit, in quibus rex erat Chriſtophorus.Cum captiuis Gottore properè contendens,portas pulſauit importunus.Prior Comes de ſtrato quamvis vul- G neratus exurgit,& Quivis,ait,pulſat fores? Agnoſcens miles vocem Comitis proclamat:Grauiter vulneratus & captus adſum.Cui Comes,agnita voce militis, Multos teneo captiuos celeriter redimèris. Tum miles. Maioris rei tibi nuncius aduenio: ecce adduco regem Danorum.Ioannes Comes captiuos omnes data in poſſeſſionem Gerardo Fionia, & aliquot arcibus, captiuitate laxauit. *Cranz.lib.9.Sax. c.11.*

Brachivs ſenior Peruſinus,militaris dux,in Piceno apud Contratam arcem, aduerſus Bonifacium Pontificem, præſidio centum tantùm equitum profectus,vt ſitum molendini inſpiceret, quod manu munire decreuerat: hoſtium ſeptingentos equites, duce Angelo Pergulano, venientes à longè intuitus,ne metu retroceſſiſſe videretur,cum eis decertare decreuit.Cùm autem extractum in noctem ipſam certamen tenebris diremptum eſſet,non modò integras ex prælio copias ipſas, quas habebat Brachius, recepit: verumetiam ita hoſtes perterruit, vt militum ipſorum populorúmque, qui in hoſtili parte erant,magna pars deditionem fecerit: adeóque H atrox prælium fuit, vt Spinta Brachianus miles centum ac quinquaginta, item Mecha,ſeptuaginta vulnera acceperint. *Fulg. l.3. c.2.*

Cùm Aloyſius Georgius naui Venetæ,quæ quotannis homines religionis voto Hieroſolymas contendentes,deuehere ſolet præfectus,in Turcarum regis claſſem, Arige præfecto, incidiſſet(quæ nauium duarum onerariarum erat) triremium, item duarum biremium quinque (nec monitus à biremibus duabus Turcicis,vt pro more nautico,velificationem, intermittat antennaſque demittat) quandoquidem Turcæ plus & viribus & auctoritate pollerẽt(à curſu deſiſteret)exiſtimabat enim piratarum illam eſſe claſſem. Turcæ ab vtroque illum latere ſuis triremibus cinxerunt, & ſagittarum magnam vim in eum miſerunt, nauibuſque ſuis omnibus illum expugnare contenderunt.Sed tanta remigum & nautarum, atque in primis aduenarum virtus fuit,vt cùm ab hora diei 6.vſque ad 14. pugnauiſſent, Turcæ receptui canentes,& ſigno pacificatio-

pis

nis ſublato, priores pugnam deſtinerent: Arigéſque miſſus ad Aloyſium ex ſuis, qui ſalutem illi dicerent, pacem beneuolentiámque cum illo iniit. *Bemb.lib.4.hiſt.Venet.*

A Ioannes Coruinus Huniades quindecim hominum millibus inſtructus cum Turcis in campo, quem Vaſcapum dicunt congreſſus exercitum eorum, quem octoginta millium fuiſſe hi, qui prælio interfuerunt, Vngari dixerunt, profligauit fuditque: vt vix media pars euaſerit, Danubiúmque fugiendo traiecerit. Plerique tamen eorum, qui diuerſi in fugam effuſi, per nemora, per ſaltus & agros diuagabantur, aut inedia, aut Valachorum manibus confecti ſunt. Signa circiter ducenta capta, hominum verò quinque millia. Non multò poſt pari felicitate ad Morauam fluuium cum Turcis conflixit: vbi ſtrages longè maior patrata eſt, quàm aut Coruinorum numerus aut humana fides pateretur: quando à decem millibus equitum, triginta Turcarum millia vna nocte cæſa, capta quatuor & nouem militaria ſigna hoſtibus erepta. E Coruinis autem non multi pro cladis magnitudine deſiderati: vix quingentos oppetiiſſe memorant, ſiquidem pauci infectum hoſtem inuenère. *Bonfin.lib.5.Dec.3.*

QVALITATIS Perſonarum. VINCVNT
Fœminæ Viros.

B ☞ *Vide Tit. Mulieres fortes.*

Victoria quam dedit Dominus Iſraëlitis per manum Iudith, illuſtris eſt. Ipſa dixit, occiſo Holoferne: Dominus omnipotens necauit eum, & tradidit in manum fœminæ, & confudit eum. *Iudith 16.*

Angli anno Sal.1429. arcta obſidione Aurelianum premebant. Ad Carolum VII. Gallorum regem viribus fractum puella quædam nomine Ioanna (Iane la Pucelle) viginti circiter annos nata, venit, ob ſeruatam virginitatem Puella dicta, & Carolum ita ſalutauit: Bono rex animo es, me duce, patriam in libertatem priſtinam vindicabis. Carolus facilè dictis credidit, aliquid diuinitatis illi ineſſe ex eo coniectans, quòd ſepriùs non viſum, & vero priuato habitu, nec poſſet agnoſci, in turba mixtum agnouiſſet. Petiit ſubinde gladium, quem diuinitùs, vti aiebat, in templo diuæ Catharinæ apud Turones, inter antiqua donaria pendère reſciuerat. Carolus gladium inquiri, ac inuentum protinùs Puellæ afferri iuſſit: eique exercitum cum parte commeatus attribuit, vt obſeſſos
C ſubleuatum iret. Puella noctis ſilentio, inter tela hoſtium in vrbem intrauit, cibariáque intulit, ſine vllo ſuorum incommodo. Angli proinde Aurelianenſem obſidionem relinquere coacti, multis aduerſis præliis eiuſdem ductu profligati fuère. Tandem in oppugnatione Compendij vulnere debilitata, & in foſſam præceps delata, à Ioanne Lucemburgenſi capta, Rothomagum miſſa eſt, & in veneficij crimen vocata, à duce Somerſerenſi examinata, an benè ſentiret de religione Chriſtiana: quia viri vſa erat veſtitu, & pro venefica habebatur, damnata fuit. Illa vt hoſtes miſericordia frangeret, prægnantem ſe eſſe ſimulauit. In nouem menſes ſeruata ad partum, vt res vana apparuit, crudeliter exuſta eſt. Franci illam etiam nunc ad pellendum patria hoſtem ex cœlo demiſſam ferunt; quippe quam virginem interiiſſe prædicant. Poſt puellæ mortem Anglis nihil proſperè ampliùs ceſſit. *Polyd.lib.23.*

Quum Albertus ex duce Megapolenſi rex Sueciæ creatus, annis circiter ſex & viginti egiſſet in regno, & multa fortiter
D prudenterque conſtituiſſet: obiecit ei fortuna Margaritam, Daniæ regis Valdemari vnicam filiam, quæ poſt patrem regno potita eſt: & defuncto poſt aliquot annos Aquino Noruegiæ rege, marito poſt etiam Olauo filio in primis adoleſcentiæ annis in fata concedente: duobus præfuit regnis. Illa bello orto Albertum cum Erico F. in acie cepit, & regnum Sueciæ etiam occupauit. *Crantz.lib.5.Suecia, cap.32.*

Victi ipſos victores.

☞ *Ex loco Stratagematum exempla quædam huc transferri poſſunt: ex Titulis, Metum ſuis eximere, Animare ſuos, In inſidias coniicere hoſtes: Item Titul. Victorum inſolentium, huc pertinet, quatenus victores inſolentia ſua eorum, qui vincuntur, robur deſperatione armant.*

Iſraëlitæ victi à Palæſtinis, ſub Heli Pontif. arcam fœderis Siluntè acceſſerunt, quæ ipſos ab hoſtium defenderet iniuria. At longè maiori ſtrage victi ſunt, cæſis eorum 34. millibus, capta arca, Ophni & Phinees Heli filiis interfectis, Heli nuncio audito, è ſella delapſus ceruicem fregit, nurus illius, vxor Phinees, in partu interiit, 1.*Reg.*4.

Polynicem à fratre Eteocle Thebis pulſum, Adraſtus Argiuorum rex in generum cooptauit, & cum exercitu reducere tentauit. Verùm cùm Argiui oppugnandarum vrbium imperiti eſſent, à Thebanis ad internecionem cæſi, vnico Adraſto excepto. At non multò pòſt Epigoni, Therſando Polynicis filio duce, hoc eſt, poſteri illorum, qui ad Thebas ceciderant, Thebas aggreſſi, Laodamantem Eteoclis filium eiecerunt, & Therſandrum regem fecerunt. Hinc prouerbium ortum, Cadmea victoria, ſi qua victores pernicies opprimat. Nam Cadmea arx dicebatur Thebanorum, à Cadmo condita. *Pauſanias in Bœot.* E

Amazones, Græcos omnes, à quibus ſuperatæ erant, ſomno oppreſſos in mari interfecerunt, & ſe in libertatem vindicarunt. *Herod.lib.14.*

CYRVS Perſarum rex, cùm Maſſagetas ingenti clade affeciſſet, cæſo etiam vnico regis filio, Tomyris regina diſſimulans ægritudinem animi, parua manu hoſtium ingentes copias fudit, & ducenta millia Perſarum vna acie trucidauit, tanta cæde, vt ne nuncius quidem luctuoſæ cladis ſuperfuerit. *Iuſtinus lib.1. & Herod.lib.1.*

Lacedæmonij Thebanos fugerant. Sed pòſt Thebani duce Epaminonda non ſolùm in Peloponneſum peruenerunt, F
verùm etiam Eurotam tranſierunt: Spartam etiam ipſam, quæ per aliquot ſecula hoſtilem vultum non viderat, occupaſſent, niſi veritus eſſet Epaminondas, ne vniuerſi Peloponneſij conſpiratione facta, pro Sparta dimicarent. *Æl.lib.4. de Var.hiſt. & Polybius.*

LEONIDAS Spartanorum rex, cum CCC. ſociis ad Thermopylas, Xerxis Perſarum regis exercitum ſuſtinuit: vt quamvis omnes cæſi fuerint, victores tamen eo ipſo cenſeri debeant, quòd Xerxem paulò maioribus copiis vinci potuiſſe oſtenderunt. *Sab.lib.6. & Volat.lib.16.Anthrop.*

CANON dux Athenienſium, nauali prælio victus à Lyſandro Lacedæmoniorum duce, eundem poſt terreſtri prælio vicit, & Athenienſibus libertatem reſtituit. *Plut.*

AGATHOCLES, Carthaginenſibus in Africa præter omnium opinionem deuictis, eos intra muros concluſit. Fortuna autem, quæ alternis poſt cladem victoriam dare ſolet, victores æquè atque victos depreſſit. Nam in Sicilia Carthaginenſes, magna acie ſuperato Agathocle, Syracuſas obſidebant. In Africa tanta pugna victor Agathocles, Carthaginenſes obſidione premebat: & quod omnium maximè mireris, Imperator in inſula, cùm haberet integrum exercitum, barbaris inferior erat, idem in continente parte, exercitus ante victi victores ſuperauit. *Diod.lib.20.* G

Secundo Punico bello Fortuna rem Romanam ad Ticinum perculit, ad Trebiam fregit, proſtrauit ad Thraſymenum, ad Cannas afflixit, iacentem & proculcatam ad Nolam ſuſcitauit, in Hiſpania erexit, ad Metaurum reſtituit, ad Zamam victricem declarauit. Accidit ſanè, quod nullo vnquam bello, vt propiores fuerint periculo Romani, qui demum vicère. *Sab.lib.7.c.8.*

Q. MARTIVS Septimi filius, eques Romanus, & impiger adoleſcens, ſub Cn. Scipionis diſciplina in Hiſpania, mortuis Scipionibus, Hannibale Italiam vexante, collectis militibus ex fuga, & quibuſdam de præſidiis deductis, habita concione, vice functus Imperatoris, fractas Romanorum vires, cæſis fugatiſque Hiſpanorum exercitibus recuperauit. Ad XXVII. H
millia vno prælio cæſa. *Liu.l.5.2.ſec.bell.Pan.*

FESTVS POMPEIVS indicat Oſculanam pugnam prouerbio dici ſolitam, quoties vi vincerent. Idque inde natum, quòd Val. Leuinus Imperator, priùs à Pyrrho rege Epirotarum à Tarentinis in auxilium accerſito victus, paulò pòſt eundem regem deuicerit. Citat Ticinium, qui huius adagij fecerit mentionem. *Eraſ. & Cæl.lib.3.cap.35.*

L. ÆMILIVS PAVLVS iunior procóſul in Hiſpania primū cum Vacceranis & Luſitanis aduerſo Marte pugnauit apud Lyconem oppidum, vbi ſex millia de eius exercitu cecidère. Anno deinde ſequenti eoſdem Luſitanos fudit, cæſis 18. millibus, captis verò tribus millibus ac trecentis. Ob quam rem ſupplicatio à ſenatu decreta. *Vol.lib.13.c.3. Anth.ex Liuio.*

Apolloniæ in Epiro, cùm oppoſita haberent caſtra Cn. Pōpeius & C. Iul. Cæſar, ferebantur quotidie intra vallum Pompeij tumultuariæ pugnæ, in quibus Cæſar omnibus ſuperior extra vnam fuit: in qua, cùm fœdè fugerent ſui, caſtra penè amiſit. Nam cùm eos eſſet Pompeius adortus, nemo locum tenuit: ſed & foſſæ, cæſorum corporibus impletæ ſunt, atque

ad vallum ſuum munitionéſque effusè fugientes, cecidêre. Fugam occurrens Cæſar, cum ſiſtere niteretur, nihil profecit. A Cùm ille ſigna corriperet, abiiciebant ea ſigniferi, ac triginta duo in poteſtatem hoſtium venere. Cæſar ferè fuit oppreſſus. Cùm enim militi vaſto & robuſto fuga eum præuehenti manus iniiciens, manere & conuertere ſe imperaret in hoſtem: ille turbationis in diſcrimine plenus, gladio manum ad eum cædendum admouit: cuius occupauit humerum armiger Cæſaris abſcindere. Adeò autem res deploratæ Cæſaris erant: vt cùm Pompeius ſiue ſuſpicione aliqua, ſiue fortuna non eſſet actum tam eximium proſecutus, ſed compulſis intra vallum iis, qui fugiebant, receptui ceciniſſet, diceret diſcedens Cæſar ad amicos: Hodie penes hoſtes victoria erat, ſi veherent vincentem. Ergo mutato conſilio, inſtituit in Macedoniam contra Scipionem ducere, vt Pompeium quàm longiſſimè à mari traheret, ne à claſſe ſubſidium habere poſſet. Sic tandem in campis Pharſalicis victor, bello finem impoſuit. *Plutarchus in Cæſare.*

Contra Narſei Perſarum regis immenſum exercitum iuuenili ardore progreſſus Galerius, à Diocletiano adoptatus, haud longè à Carris victus, omnem penè amiſit exercitum. Atque hinc per Syriam ad Diocletianum venit. A quo caſti-
B gatus acerrimè, hac contumelia quaſi cote vſus eſt ad virtutem. Nam refecto ſupplemento ex lectiſſimis militibus Daciæ, Illyriæ ac Mœſiæ, contra Perſas feliciore auſpicio profectus, vt ignominiam aboleret, omnia priùs diligentiùs explorauit, quàm manus confereret. Itaque in maiore Armenia, caſtra noctu hoſtilia ex improuiſo xx. millibus equitum adortus, Perſarum multitudinem felici victoria ſtrauit, dedecus aboleuit, fines Romani imperij longius produxit. Totam enim Aſſyriam, expugnata Cteſiphonte cepit, & quinque prouincias Transtygritanas, quæ ſtatim redeunte ad vrbem Traiano defecerant, imperio adiunxit. Fugatus vulneratuſque Narſeus, ad inuios Parthorum montes receſſit. Regis proles, vxores & ſorores captæ ſunt, Perſarum nobilitas abducta, reguli & duces triumpho reſeruati. Ictum eſt fœdus, vt Perſæ ab Armeniis, Meſopotamia, Aſſyria, nouiſque prouinciis abſtinerent. *Cuſpinianus.*

CONSTANTIVS CALORVS, quem Maximianus adoptauerat, Gallis præfectus, apud Lingones, vno die vtramque fortunam expertus eſt. Cùm enim Alemanni magno irrumperent impetu, Conſtantium in fugam verterunt. Is portis
C metu hoſtili occluſis, demiſſo fune per muros in vrbem receptus, milites ſimul & ciues adhortatus, vt fugæ ignominiam virtute delerent, eruptione facta propè ſexaginta millia hoſtium cæcidit. Ea victoria liberatæ Galliæ, attritæ Germaniæ vires ſuas amisêre. *Cuſp. Fulg. lib. 5. cap. 11.*

Tres præfecti Saracenorum, Iſnalach, Deuizes, & Alter, à rege ſuo deficientes, cùm ſuis viribus diffiderent, ad Carolum Magnum venientes Padebrunnam, auxilium ab eo petierūt, munetáque & Vaſconiā atque citeriorem Hiſpaniam ei obtulerunt. Ille conſcripto exercitu tranſiit montes Pyrenæos, & Pompelonem Nauarrorum oppidum cepit, Cæſaraugustam deſtruxit, duos Saracenorum regulos ſubegit. In reditu, in Pyrenæi iugis Saracenorum inſidiis circumuentus fuit Caroli exercitus, multi præſtantes duces perierunt, & inter eos Rolandus Caroli ex ſorore nepos, Britannici limitis præfectus, Anshelmus Palatij Comes, anno Domini 778. *Regino, Sigebertus, Annales Francorum, Auent. Sab. Enn. 8. Guag. lib. 4. de reb. geſt. Franc. Anton. in Chro. Blondus Dec. 2. lib. 1. Aimoin. de geſtis Franc. lib. 4. cap. 71. 72.*

D Parma ciuitas in ſchiſmate illo grauiſſ. inter Fridericum II. Imp. & Innocentium IV. Pp. ab Imperatore biennio integro obſeſſa. Tandem facta eruptione, obſeſſi exercitum hoſtium ſecurum fudêre, caſtra ſub Victoriæ vrbis nomine cepêre. *Cranc. lib. 8. Sax. c. 14.*

Ad Murthlacum Marreæ vicum Malcolmus Scotorum rex Enetum Suetonis regis Daniæ & Angliæ ducem victorem, ipſe victus adortus equo deiectum interfecit. *H. Boet. libro 11.*

ALEXANDER dux Lituanorum, pridem dictus Vitoldus, propagandæ religionis cauſa Chriſtianus factus, in Tartaros equitum peditumque ſupra centum millia eduxit. Prima & altera pugna trecenta millia Tartarorum cæſa. Tertia tandem fuſus exercitus Alexandri, cæſique ad internecionem penè omnes: vix cum ſeptem comitibus euaſit. *Crantzius libro 9. Vandal. capite 39.*

Ludouicus Flandriæ Comes, Gandauenſem vrbem ob tributorum immanitatem rebellantem, fame premebat. Gandauenſes veniam erroris ſui petebant. Ludouicus ſuperbè E
reſpondit: Si id nunquam facturum; niſi pedibus nudis, aperto capite, reſte collum nexi, ſibi occurrerent. Hoc reſponſo commoti ciues, cùm quinque millium numerum non excederent, magnam tormentorum vim in curribus, & ſimul quatuor dierum cibaria ſecum deferentes, priùs Chriſtiana confeſſione luſtrati, aduerſus Comitem, Brugas profecti ſunt. In eos, munitis iam caſtris, Comes cum triginta hominum millibus impetum fecit. Ipſi omnibus tormentis vno tempore in Comitis exercitum conuerſis, & vnà omnes caſtris egreſſi, omnes eius copias diſiecerunt, & fugientes inſecuti, Brugas ceperunt. Comes cùm ſe in furnarij lecto abdidiſſet, nocte ad Inſulam vrbem euaſit. *Fulgoſ. lib. 5. c. 11. Æmilius* verò inſperato aduentu portis apertis occupatas ab iis Brugas aſſerit.

Vicecomites Mediolanenſes duce Squarcino Burro Gallos Turrianorum auxiliares negligenter obeuntes, cuſtodias noctu in oppido Carato oppreſſerant. Ibi cum victores ingenti potiti præda captiuis indulgenter cuſtoditis, corpora & equos curarent, affuit inſtructo agmine Napus Turria- F
nus, ſuáque celeritate & opem oppreſſis ſuis opportunè tulit & felici caſu de hoſte victoriam eſt conſecutus. *Iouius in vita Othonis.*

Bello Liguſtico ſecundo Genuenſes in Corcyrenſi portu à Venetis obſeſſi, voluêre naues omnes Venetis tradere, ſi incolumes inde viros abire permiſiſſent. Quo negato, metu in deſperationem verſo, concurſum fuit: Ligurque artem viribus addidit, quindecim triremibus in inſidiis locatis. Quæ medio pugnæ ardore in Venetos coortæ, haud dubiam ſuis fecerunt victoriam. *Sab. lib. 1. Dec. 2.*

Inermes vincunt armatos.

SAMSON vnus cum gente Philiſtinorum internecinum bellum geſſit: contra millia hoſtium ſolus & inermis proſperè dimicauit. Idem hoſtili in vrbe deprehenſus, vbi ſub noctem vim ſenſit aduerſus ſe parari, demolitus eſt portas vrbis, euulſiſque poſtibus, in iugum montis detulit, quod hoſtili vrbi imminebat: ſtatuitque in conſpectu attonitæ ciuitatis, ludibrium veriùs quàm trophæum. *Iudic. 4. 15. & 16. cap.*

Sub Saul rege decem millia Iſraëlitarum inermium, vi- G
cerunt Palæſtinorum 30. curruum, & equitum 60. millia 1. *Reg.* 14.

IVDAS Machabæus cum tribus millibus virorum, qui tegumenta & gladios non habebant, ſuperauit Gorgiam cum magno exercitu. 1. *Machab.* 4.

Harmatodij Theſpienſis filius generoſiſſ. ac bellicoſiſſ. auxilio veniens Athenienſibus, primùm quidem ſtrenuè contra hoſtes pugnauit: conſumptis autem omnibus armis, nudis manibus aduerſus armatos dimicando, vita cum gloria finiuit. *Ælian. lib. 6. de Var. hiſt.*

Dalacarli ruſtici Sueones miſerrima ſeruitute & præfectorum crudelitate preſſi, ductu Engelberti cuiuſdam liberti, licet inermes, Ericum Pomeranum regem expulerunt, & Engelbertum regni gubernatorem crearunt. *Io. Magnus lib. 22.*

CÆDIS.

Abſque ſanguine vtrinſque partis. H

☞ *Conſule Tit. Hoſtes amicos facere, aut ad deditionem compellere, ſub loco Stratagematum.*

Apud Lacedæmonios, ſi dux fortiter dimicaſſet, & cruento marte, magnáque hoſtium clade viciſſet, trophæi loco gallum diis immolabat. Qui verò deditione & pacto; nec nimium cruenta victoria potitus, belli mala vitaſſet, bouem ſacrificabat. Vt ſignificarent, magis docere Imperatorem (iuxta Periclis ſententiam) conſilio & aſtu, quam gladio & multo ſanguine fuſo, victoria potiri. *Alex. lib. 1. c. 22.*

Abſque ſanguine ſuorum.

Iſraëlitarum XII. millia, mille è ſingulis tribubus, contra Madianitas miſſi, duce Phinee Eleazari pontificis filio, mares omnes ad internecionem cæciderūt, & inter eos quinque reges Madianitarum, nemine planè ex Iſraëlitis deſiderato. Præda maxima hominum ſimul & pecorum abacta. Mares impuberes vnà cum mulieribus veneris expertibus, vt quæ Iſraëlitas ad ſcortandum induxiſſent, Moyſes interfici

iuſſit

iuſſit Virginibus pepercit: eas tamen cum reliqua præda inter Iſraelitas diuiſit. *Num.31.*

A IVDAS Machibæus Galaaditidem & Idumæam hoſtiliter peruagatus, oppida munitiſſima cepit, incendit, mares omnes interfecit, reliquos captiuos cum præda ingenti abduxit. Inde Hieroſolymam reuerſus cum hymnis & canticis, votiuas hoſtias pro exercitus incolumitate mactauit, quandoquidem poſt tot conflictus ne vnum quidem ex ſuis deſiderauit. *1. Machab.12.& Ioſephus lib.12.cap.12.*

MARDONIVS cum XXX. myriadibus in Græcia à Xerxe relictus, à Græcis ad Platæas cum exercitu cæſus eſt. Ferunt ex CCC. millibus cum Artabazo XL. millia fugam cepiſſe. Ex his, qui pro Græcia dimicauerunt, non plus M.CCCLX. deſiderati, in quibus fuerunt Athenienſes duo & quinquaginta, omnes ex tribu Aiantide: quæ, vt Clidemus ait, pugnauit fortiſſimè (quamobrẽ nymphis Sphragitidibus Aiantidæ, victoriæ cauſa, ſacra ex Apollinis oraculo præſcripta, ſumptu publico faciebant) Lacedæmonij vnus ſupra nonaginta (Herod. habet XXXI.) Tegeatæ ſexdecim. Vnde mirum eſt, cur ſolos hos Herodotus prælium iniiſſe cum hoſtibus, nullam præterea Græcorum dicat; cùm numerus cæſo-
B rum & monumenta victoriam teſtentur communiter obtenta. *Plutarchus in Ariſt.& Herod.lib.9.*

Poſt cladem ad Leuctra acceptam, inter Lacedæmonios & Arcadas contigit acre prælium. Arcadum ſupra decem millia cecidêre, Lacedæmoniorum nullus. Prædixerant autem eis vaticinio ſacerdotes Dodonæ, bellum hoc Lacedæmoniis ἄδακρυν πόλεμον ἔσεσθαι, ſine ſanguine lacrymiſque futurum eſſe. Ab hac pugna Arcades, timentes Lacedæmoniorum impreſſiones, condidêre in quodam opportuno loco Magalopolim magnam, contractis in eam vicis viginti Arcadum, qui Menalij & Parthaſij dicebantur. *Diod.lib.15.*

MILTIADES Athenienſium dux, Perſarum ſexcenta millia ad internecionem ferè cæcidit in Marathone, centum nonaginta duobus tantùm ſuorum deſideratis. *Herod.lib.6.*

Cum Darij ducibus ad Granicum fluuium, Alexander Magnus ſigna contulit primò. De barbaris peditum viginti millia, equitum duo millia quingenti cecidiſſe dicuntur. De Alexandri exercitu deſiderati, vt Ariſtobulus auctor eſt, in totũ quatuor & triginta: inter quos pedites nouem fuêre. His
C ſtatuas ex ære erexit, quas vinxit Lyſippus. *Plut.in Alex.*

In conflictu ſecundo Alexandri cum Dario in Ciliciâ, cæſa captáque ex Datianis eo die centum peditum millia. Curtius ſcribit, & decem equitum Trogus peditum ſexaginta millia cecidiſſe ait, & decem equitum, quadragintáque millia capta. Hi veriora mihi tradidiſſe videntur, quam Plutarchus, qui vndecim millia tantùm deſiderata auctor eſt: ſed in numero à librariis erratum credere æquum eſt Macedonum, quorum fides ſit apud auctores ipſos, equites centum quinquaginta, pedites duodetriginta deſiderati. *Sabell.lib.4.Enn.4.*

M. VALERIVS Sabinorum Romanum agrum incurſantium XIIII M. cæcidit, nullo Romanorum deſiderato. *Plin. lib.36.cap.15.*

M. MARCELLVS Prætor Hannibalem Nolam ſubeuntem facta eruptione ſubita fudit. Mirum eſt, quod eo die accidiſſe memorant: vno dumtaxat Romanorum cadente, ad duo millia hoſtium & CCC. occidione occiſos. Ea victoria
D maior Rom. viſa, quàm pro numero cæſorum, quòd ab hoſte toties vinci deſiiſſent. *Sabell.lib.3.Enn.5.*

Romani, contra Antiochum Aſiæ regem, interfectis quinquaginta hoſtium millibus, ipſi vigintiquatuor equites tantùm, pedites verò CCC. amiſerunt. *Alex.ab Alex.l.6.c.25.*

Bello ciuili, L. Sylla collatis cum Mario iuniore ſignis ad Signium, XX M. hoſtium cæcidit, VIII M. cepit, viginti tribus tantùm ex ſuis deſideratis. *Plut.in Sylla.*

Idem Mithridatis duces Taxilem & Archelaüm, ad Chæronæam ingenti prælio fudit. Taxiles CM. peditum, XM. equitum, currus falcatos XC. ducebat. Sylla equites MD. pedites minus XV M. habebat. Decem millia Barbarorum Chalcidem effugêre, reliqui cæſi. Sylla de exercitu ſuo refert quatuordecim deſideratos, quorum etiam duos ſub veſperam adfuiſſe. Vnde trophæis Martem, Victoriam & Venerem inſcripſit: quod non minus felicitate palmam eo prælio quàm concilio & virtute tuliſſet. Ad Orchomenum porrò, cùm Dorylaüs cum LXXX M. Archelao ſe coniunxiſſet, magnam partem exercitus hoſtilis vt ad certamen prægredientem ſignis collatis fudit fugauitque Sylla: quorum trepidatione omnibus auerſis caſtra expugnauit. Horum ſanguine interfectorum paludes inundarunt, ſtagnum cadaueribus eſt oppletum. Itaque noſtro quoque æuo annis E
propè ducentis poſt eam pugnam multi Barbarici arcus, galeæ, loricarum ferrearum fragmenta, gladij, cœno reperiuntur immerſa. *Plut.in Sylla.*

L. LVCVLLVS Tigranocertam in Armenia XM. peditum & mille equitum pridie. Non.Octob. fudit CLM. Tigranis regis, quinque tantùm ex ſuis deſideratis: CM. hoſtium interfecit. *Plut.in Apoph.*

CN. POMPONIVS, Mithridatis Aſiæ regis quadringenta millibus cæſis, viginti ex ſuis deſiderauit. *Alex. ab Alex. l.6.c.251.*

Bello Iudaïco Iudæorum plurimi in ſaltum Iardes confugerant. Quos tandem Lucilius Baſſus, equitibus circumdato ſaltu, ne quis effugere poſſet, & peditibus ſucciſis arboribus, ad vnum interfecit ad MMM Romanorum duodecim tantùm deſideratis, quantumuis Iudæi ſtrenuè repugnarent. *Ioſephus lib.7.c.26.belli Iud.*

CAROLVS MARTELLVS Gallorum dux, Abdiramum Saracenorum regem ex Hiſpania Gallias vaſtantem, ad Burdegalam ingenti prælio vicit, cæſaque vna acie CCC. octo- F
ginta Saracenorum millia: Platina habet 360. Auentinus 385. & quod maiori admirationi acceſſit, Francorum mille, nec ampliùs, ceciderunt eo prælio *Platina & Auent. lib.3.* habet 150. *Sab.lib.6.cap.5.& Sigeb.in Chron.*

Cùm Galli Henricum V. Anglorum regem ad Dagincuriam incluſum ad prælium cogerent: nihilque certius quam victoriam ſibi iam polliciti eſſent: Angli pauci collatis ſignis Gallorum ad decem millia cæciderunt, non paucioribus captis. Cùm è ſuis vix centum (alij quingentos, alij ſexcentos, ponunt) poſt prælium deſideraſſent. *Polyd.lib.22.*

SIMON Montis fortis Comes, Cruce ſignatorum dux aduerſus Albigeſios hæreticos, in vrbe Murello, ducentos ac ſexaginta equites, peditéſque quingentos ſecum habens, à magno Aragonij regis exercitu vnà cum Comitibus ſancti Iulij & Foiſſeij obſeſſus, eruptione facta, obſidentes in fugã compulit, ac decem & ſeptem millia ex eis occidit, octo tantùm ſuorum deſideratis. *Fulg.lib.5.c.2.& Egnat.lib.3.c.2.*

Cruciferi Teutones ab Vladiſlao Loctico Polonorum rege ad pagũ Plounce victi, XX.millia ſuorum amisête: ex Polonis G
D. tantùm deſiderati, anno Chriſti 1332. *Cromerus libro 11.*

IOAN.CORVINVS Vainoda Tranſſyluaniæ, expugnata vrbe Niſa, Baſſæ Budenſi obuiam perrexit, atque vt in propinquo fuit, ſtructis aciebus, certamen iniit. Mira res: ex Turcis duo millia cæſa dicuntur, capta quatuor millia. Ex Chriſtianis ſolùm decem cecidêre, quibus pro Chriſti nomine certantibus bene putandum eſt obueniſſe. Signa militaria nouem intercepta ſunt, multa præda aſportata, & ſpolia ditiſſima: reliqui, quos fuga morti eripuerat, incolarum inſultu periiſſe dicuntur, ad diem tertium Nouembris. *Æneas Syluius lib.1.Epiſt.44.*

FR.ALBVQVERCIVS, Luſitaniæ claſſis præfectus, reſtituto rege cochimenſe regem Calecutienſem ad pacẽ coëgerat, vt pro damnis illatis certum piperis pondus rependeret. Accidit interim, vt nauigium pipere onuſtũ, quod Calecutienſis regis erat, Granganorẽ verſus nauigaret. Iacobus Fernandus, Albuquercij iniuſſu miſit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Rex Calecutij claſſem rurſus inſtruere, & delectũ habere inſtituit, vt mari atque terra bellum Trimum- H
paræ Cochimenſi regi atque Luſitanis inferret. Trimũpara ab Albuquercio poſtulauit præſidia. Albuquercius id ſe facturum pollicitus: vnã tantùm nauem cum duabus carauelis & aliud paruum nauigium illi cum centũ Luſitanis reliquit: ita, vt centum & quinquaginta tantum Luſitani ad tanti belli molem ſuſtinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus. Qui, deſperante rege, tantum eſſe Chriſti optimi maximi numen aſſeruit, vt nutu cum vellet, omnes hoſtiles copias profligaret: ſe pro certo habere, auxilium diuinum ſibi minimè defuturum. Milites omnes flagitiorum confeſſione expiari, & epulo cœleſti cõfirmari iuſſit. Hinc omnes ſe ſacramento obligarũt, ne vllum in ſe dedecus admitterent, ne pedem vllo timore referrent, ne alij pro aliorum defenſione mori recuſarent, neve ſe capi permitterent neque poſtremò fugã ſalutem peterent: ſed aut honeſtè occumberent, aut victoriã domum cum honeſtate ſumma reportarent. Rex eo tempore quinque tantùm millia militum

litum habebat, cum reliqui ad hoſtem transfugiſſent. Ex his Pacieco mille aſſignauit, quibus tamen ille parum fidebat. A Calecutienſis copiæ numerum quinquaginta & ſeptem millia hominum, & eò amplius, efficiebant. At præter has, quæ terra ducebantur, claſſem XII. millium hominum inſtruxerat, centum & ſexaginta nauium, quæ remis agerentur. Prælio commiſſo, ex Luſitanis nemo deſideratus fuit, ſed aliquot vulnerati. Ex hoſtibus ſupra mille & trecenti cecidêre. Conſtat multos Luſitanos ferreis pilis acerrimæ percuſſos extitiſſe, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quam contuſionis leuiter inflictæ notam. Ipſo Reſurrectionis die noua claſſe rex Calecutienſis inuehitur, XV. millibus militum inſtructa, Luſitani eam in anguſtiis vadi ita excepêre vt octodecim Baronibus depreſſis, CCC. hoſtium interfecerint, nemine è ſuis deſiderato. Tertio nauali prælio non meliorem fortunam in alio loco Calecutienſis expertus eſt, Pacieco mirabili fortitudine hoſtium vim excipiente, & admiranda celeritate per intermediam quietem hoſtilem agrum vaſtante. Ad Palignarium vadum claſſis hoſtium ducentarum & quinquaginta nauium, iterum victa: cúmque peſtilentia laborare cœpiſſet, reficiendi naues ſpatium Luſitanis datum. Conſilio interim Brachmanum diis ſuis pro victoria fanum B Calecutienſis vouit. Paciecus in Palignario vado, in duobus nauigiis, cum quadraginta tantum hominibus Luſitanis regias copias expectabat. Cum recedente æſtu hoſtes vadum magna vi tranſiſſent, & Luſitanos multitudine premerent, neque naues ſe loco mouere poſſent: Paciecus ſe funditùs euerſum cernens, diuinam opem maximis vocibus implorauit, Deíque præſentiſſimum numen ſibi adeſſe perſenſit: æſtus enim ſe vehementius incitauit, & vadum aquis operuit, & prælium illud per horas nouem, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. In eo Calecutienſis tam multas naues atque milites amiſit, quàm multos nullo adhuc in prælio amiſerat. Ex Luſitanis autem cum ſagittis, iaculis haſtis, & infinita pilarum multitudine & acerrima immaniſſimorum hoſtium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Non multò pòſt nouis copiis Calecutienſis claſſem auxit, maximè cùm caſtella nauibus impoſuiſſet, vt recedente æſtu iis naues Luſitanorum è ſuperiore loco telis atque flammis obrueret. Comiſſo prælio tanta telorum vis ab hoſtibus C coniecta fuit, vt nihil aliud quam ſagittæ denſiſſimæ, & globi ferrei, & plumbei, in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendiis cerni & conſpici poſſet. Hìc Paciecus maxima voce, vt ab hominibus audiretur: O ſumme cœli rector, inquit, ſcio me commiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas in quo non decus, & gloria tui ſanctiſſimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi, atque librari acriter in aduerſam aciem iuſſit. Emiſſus cum maximo fragore globus, caſtelli omnium maximi, & infeſtiſſimi bonam partem diſſipauit, & homines in mare deturbauit: Luſitani manus in cœlum tendere, Chriſti nomen celebrare, numen illius præſens agnoſcere, & tunc multò alacriùs hoſtibus obſiſtere. Fuit tandem caſtellum aliis globorum ictibus diſiectum. Prælium cùm prima luce commiſſum fuiſſet, ad veſperum ductum fuit. Æſtus tandem violenter accedens, vadum compleuit, aquis & caſtella in contrariam partem compulit. Ex Luſitanis multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occiſus. Calecutienſis tanti dedecoris offenſione D regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum nepotem, in regia ſede conſtituit, ipſéque ædes religione conſecratas ingreſſus eſt. Fuit bellum hoc à Pacieco, ann. 1504. vſque ad Septembrem intra quinque menſes maximo cum labore & hominis inſigni gloria confectum: in quo quidem, vt poſtea compertum fuit, hoſtis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim præliis amiſit, & magnam præterea nauium multitudinem. *Oſor. lib. 3. rer. Em.*

PATEONVSIVS Saracenus, regulus Iauæ maioris, vt regem Malacenſem euerteret, ſeptem aut octo annos in claſſe comparanda conſumpſit: tanto ſilentio, vt ne ſuſpicione quidem vlla quiſquam id aſſequi potuerit: etiamſi multos Malacam cum mercibus ſubmitteret, vt mercatorum habitu & ſpecie laterent: & cùm opus eſſet, armis imparatos adorirentur. Capta interim à Luſitanis Malaca CCC. nauium claſſe, improuiſos Luſitanos opprimere cogitauit. Andraſium Luſitanum claſſi ſedecim nauium præfecerat Alfonſus Albuquercius Indiæ prætor. Ea hoſtes aggreſſus Andraſius, eminùs tantùm rem tormentis petens, cum integræ diei prælium nox interrupiſſet, ſequenti mane reintegrata pugna, memorabili victoria hoſtes ſuperauit. Pateonuzius ſe fuga in Iauam pro- E cipuit, amiſſis quinquaginta nouem nauibus maximis ex iis, quas appellant Iuncos. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaſit. Longarum verò nauium, & velocium, quæ vel incenſæ, vel depreſſæ ſunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæſa, vel incendio conſumpta ſunt. E Luſitanis triginta deſiderati ſunt, vulnerati quamplurimi. *Oſorius lib. 8. rer. Em.*

Sub initia belli, quod Carolus Burgundiæ cum Heluetiis geſſit, Comes Rotundi montis cum XXXM. Burgundorum ab Heluetiis ad Elicoriam fuſus eſt, amiſſi ſuorum M. DCCC. cùm Heluetij ex ſuis ne vnum quidem deſideraſſent. Anno Domini 1474.

Heluetiorum mille in Sungauiam prædandi cauſa profecti A.D. 1499. vt Cæſarianis hoſtibus quacunque ratione infeſti eſſent, propè Baſileam ex improuiſo hoſtium octo millibus, quorum dux erat Fridericus Caplerus, ſuperuenientibus, prælio commiſſo, ſexcentos Cæſarianorum trucidarunt, reliquos in fugam, verterunt, vnico ex ſuis deſiderato, non paucis tamen vulneratis. F

Anno Salutis 1500. ordinis Teutonnici Magiſter Vualterus à Plettenburg, cum Moſchis conflicturus, publica ieiunia & ſolennes Litanias inſtituerat. Ipſo Exaltationis S. Crucis die, ad vrbem Pſcouiam exercitū duxit. Iuxta hanc ſita eſt planicies duorum milliarium latitudine patens: in quam cū deuenerunt, obuiam proceſſit Moſchouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies diſtributus) continens. His adiunctæ erant Tartarorum triginta millia. Inito prælio fuſi hoſtes tanta ſtrage, vt cùm ex Teutonicis vnus duntaxat deſideraretur, complures non lethaliter vulnerati eſſent, Moſchouitarum & Tartarorum circiter centena millia ceciderint: ita vt duobus milliaribus cadauera paſſim proſtrata iacerent, triginta verò millia fuga elapſa ſunt. Hanc cladem ſuorum, Moſchorum Dux Baſilius Ioannis audiens, cum ſummo ſtupore admiratus, tantum exercitum, tam exigua manu turpiter cæſum & proſtratum, ad quinquaginta annos cum Teutonicis inducias confeſtim firmauit: Ruthenique & Moſchouitæ ab eo tempore Teutonicos, ferreos viros appellarunt. *Guagninus in deſcriptione Liuoniæ.* G

Cum cæde & ſanguine vtrinſque partis
☞ *Conſule Tit. Strages magna. Hic Victoria, illic*
Mortis habetur ratio.

TOMYRIS Maſſagetarum regina, cum Cyro Perſarum rege, cruentiſſimo marte inter omnes Barbarûm pugnas certauit, & Cyro occiſo victoriam adepta eſt. *Herod. lib. 1.*

ORTHRIADES Spartiata, cùm inter Achiuos & Spartiatas conueniſſet, vt trecenti vtrinque delecti, de agro Tyreato inter ſe decernerent, & vtri ſuperiores extitiſſent, eorum regio foret: vnus hîc tantùm victor è Spartiatis, ſuperfuit (cùm duo, qui ex Achiuis reliqui erant, fugiſſent, caſtris ſuis relictis) trophæum conſtituit, ſanguine ſuo victoriam inſcripſit: & ne ſolus ſupereſſet, gladio ſponte incubuit. *Valerius Max. & Plut.*

Ex CCC. Spartanis, mille Phocenſibus, & ſeptingentis Theſpienſibus, qui ad Thermopylas contra Perſas pugnarunt, duo tantùm Lacedæmonij ſuperſtites manſerunt, Ariſtodemus & Pantites. Reliqui à Xerxis exercitu, non ſine maxima tamen clade (ad 20. enim millia amiſit) ad interne- H cionem cæſi.

CONSTANTIVS Imp. cum Magnentio tyranno, apud Murſam Pannoniæ, manus conſeruit, & vicit magna ſtrage, & hoſtium & ſuorum. Magnentius aufugit, ſuo equo relicto, vt ſeſſor putaretur mortuus. Victor Conſtantius altera die conſcenſo tumulo, vnde latè planicies tota conſpici poterat, cùm repletam cadaueribus conſpexiſſet, ingemuit, cæſos omnes ſepeliri iuſſit, vulneratos curari. Tradunt hiſtorici exercitum Magnentij ex XXX. millibus, Conſtantij Auguſti ex LXX. millibus fortiſſimorum fuiſſe: ac periiſſe illinc XXIV. hinc propè XXX. millia. *Cuſp.*

Paganus Auria in Oriente trium & quadraginta triremium Genuenſium dux, quo tempore inter Genuenſes ac Venetos bellum gerebatur, cum ſciret hoſtium claſſem, iunctis Græcis ac Catellanis, decem ſupra centum triremium numerum impleuiſſe, vt non niſi à fronte pugnare cogeretur, ad Thracium Boſphorum, qua in Euxinum mare itur (id nunc ſancti

Geor

Georgij brachium appellant) ſe recepit. Eo in loco diem noctémque totam ab hoſtium claſſe grauiter oppugnans, cùm
A ventus quoque aduerſus eſſet, Pancratium Iuſtinianum Venetæ, & Pontium Catellanæ, claſſium duces occidit: captóque magno triremium hoſtilium numero, victoria, vt ſudoris ſanguiniſque, ita gloriæ quoque ingentis plena potitus eſt. *Fulg. lib. 3. cap. 2.*

Cum ſanguine ſuorum.

PYRRHVS Epirotarum rex, bis commiſſo cum Romanis prælio vicerat: ſed deſideratis compluribus amicis & ducibus: Si vno, inquit, adhuc prælio Romanos vicerimus, actum erit nobis. *Plut.*

Eſt hodie, eritque ſemper triſtis ad recordationem, Varnenſis illa acies in ora Pontici maris, quam Ladiſlaüs regum rex fortiſſimus, & Ioannes Huniades, cum Amurathe Turcorum rege conflixerunt, Huniades victus exceſſit, Ladiſlaüs mortem occubuit. Quantum Chriſtiani ſanguinis pugna illa hauſerit, ex eo facilè conijcitur, quod ex iis, qui vicerunt, duodequadraginta millia poſt pugnam ſunt deſiderata. Itaque Amurathes à Mahumete ſuo victorias ſimiles in poſte-
B rum deprecatus eſſe dicitur. *Sab. l. 8. c. 5.*

FRVCTVS. VICTORIA FRVCTVOSA, GLORIOSA, DVBIA.

LYSANDER Lacedæmonius ad Ægros fluuium Thraciæ Athenienſes ex ducum ſocordia & imperitia claſſe exuit. Cepit cum ducibus tria millia capitum, & totam claſſem, excepta Paralo, & octo nauibus, quæ euolauerant cum Cimone: Nauibus puppi abſtractis & caſtris direptis recepit ſe ad tibias & cantilenas triumphales Lápſacum: cùm rem tenuiſſimo labore præclariſſimam peregiſſet, ac bellum vna hora compleuiſſet longiſſimum maximéque varium, cladibúſque & caſibus præ bellis prioribus ſupra omnem fidem nouum: quod cùm ſexcentas certaminum alternaſſet formas & viciſſitudines, & tot Græciæ duces, quot ne vniuerſa quidem ſuperiora, confeciſſet: vnius eſt conſilio & virtute perpetratum iri. Quare hoc opus exiſtimauerunt quidam diuinum. Fuerunt qui Caſtorem & Pollucem vtrinque in Lyſandri naui, vbi primùm portu euectus in hoſtes eſt, micaſſe ſidera in clauo ferant. Alij etiam lapidem delapſum ad Ægros flumen, prænunciante Anaxagora, autumant huius cladis fuiſſe oſtentum. *Plut. in Lyſandro.*

GAL. MAXIMIANVS fœda ſtrage affectus à Narſe Perſarum rege, mox Diocletiani permiſſu reparatis copiis, victoria memorabili potitus eſt. Nam maiorem eorum partem concidit, & reliquos vnà cum rege ſaucio in fugam ſe dare coëgit, & caſtra opulentiſſima cepit, vbi maximam vim gazæ Perſicæ reperit. Ad cæteros captiuos factos, genere ac dignitate præſtantes, ipſam coniugem, ſorores, liberóſque regis in poteſtatem adduxit, quas eximio in honore habuit. Quare pace, quam rex poſtulauit, ex ſententia facta, Meſopotamiam & quinque trans Tigrim prouincias recepit, atque iterum limitem ſuper Tigridem reformauit. Atque ita finibus Orientis prolatis, nouo victoriæ decore ſuperioris cladis ignominiam prorſus obliterauit. *Sigon. l. 1. Imp. occid.*

REVTHERVS vel REVDA rex Scotorum VI. captus in bello contra Doualum, à Scotis, geſto, mox liberatur. Prælium contra Britones auxilio Gethi affinis redintegrat, & hoſtem incogitantem atque imparatum opprimere conatur. Verùm vbi ipſum obuiam habuerant, ita conflixerunt atrociter, vt neutra acies è prælio diſceſſerit. Ex eo, vtriſque cladibus defatigatis, pax in aliquot annos fuit, & Reutherus in antiquam ſedem Argatheliam conceſſit, Scotique diu ab eo Dalreudini appellati ſunt. (Daal enim Scotorum lingua, Partem ſignificat.) Inde progreſſus, breui regnum ad fines antiquos promouit, ac deceſſit Berigonij. A. M. 3777. regni 26. *H. Henninges in Geneal.*

Obſederat Chriſtophorus Tieffenbachius anno 1594. Hatuanam ſuperioris Vngariæ. Certior autem factus Turcici exercitus, qui in ſubſidium obſeſſorum veniret, inſtructa mox acie ei obuiam proceſſit. Cúmque non parua cum difficultate flumen tranſmiſiſſet, & hoſtiles copias, ipſis Calendis Maij, die Dominico prima poſt meridiem hora, inter Zarcham & Fucaſaluum aſſecutus eſſet, maiora tormenta omnia in eas direxit, & maximo cum hoſtium detrimento exonerauit. Proſtrato exercitus tergo, turbatiſque ordinibus, ſuos magna cum fortitudine in hoſtem duxit. Pugnatum eſt acriter: Chriſtiani ſuperiores obuios quoſque cædunt. Inſtar Tieffenbachius, increpat ignauos, laudat fortes, donec tandem fortiſſimis quibúſque amiſſis, Turcæ in effuſam fugam conuerſi ſunt. Fures ſex Germanorum & Vngarorum millibus perſecutus eſt, qui quotquot aſſequi potuerunt, Budam vſque trucidârunt. In hac pugna Chriſtiani omnes hoſtiles machinas, & ſeptemdecim ſigna obtinuerunt: occupauerunt etiam munitiſſimam arcem Iaſperinum, quam Turcæ metu fugientes deſeruerant. In ea non contemnendus commeatus, aliquot machinæ curules, & apparatus bellicus non exiguus repertus eſt. *M. Ianſon. 8. Hiſtor.*

OCCASIONIS. VICTORIA PARTA.

Dei inuocatione, reconciliatione.

Ex Titulo, Preces exaudita, hue exempla Victoriarum.

Propter ſacrilegium Acham, Iſraëlitæ fugati ſunt ab Haitis. Poſt expiationem autem peccati ad præceptum Domini capta fuit ciuitas, & ſubuerſa. *Ioſue 7. 8.*

In deſertis ad Raphidim Amalech prælio cum Iſraëlitis ex B
Ægypto profectis dimicauit. Moyſes Ioſuë exercitui præfecit. Ipſe in iugo collis ſtans, virgam diuinam ſecum habens, ab ortu ad occaſum Solis vſque orationi intentus erat. Et Moyſe quidem manus attollente, vincebant Iſraëlitæ: remittente, Amalech. Cùm igitur eum manus grauarent, ſaxum illi ſuppoſuerunt, in quo ſederet. Deinde Aaron & Hur eius alter ex altera parte fulciuit, vt labori ſufficeret, donec Amalech ſuperaretur. *Exodi 17.*

Rex Arad pugnauit contra Iſraëlitas, & duxit inde prædam. Illi verò voto ſe Domino obligantes, vrbes hoſtium euerterunt. *Num. 21.*

XI. tribus Iſraëlitarum Benjamitas propter ſtuprũ in vxorem Leuitæ commiſſum iuſto bello proſequebantur, & erant plures ſeptuplo: tamen fortitudini & multitudini ſuæ confidentes, bis fuerunt victi. Poſteaquam verò flentibus & ieiunantibus, dixit Dominus, Cras tradam hoſtes in manus veſtras, eos ad internecionem ferè cæciderunt. *Iudicum 30.*

ABIA rex Iuda circumuentus ab hoſtibus clamauit ad Dominum. Sacerdotes canere tubis cœperunt: & perterruit Dominus Ieroboam, Iſraëlitarum regem, quorum ceciderunt ad DM. *2. Paral. 13.*

ZARA Æthiops decies centenis millibus Iudæã inuaſerat. G
Rex Aſa inuocauit Dominum, dicens: Domine non eſt apud te vlla diſtantia, vtrum in paucis auxilietis, an in multis. Exterruit itaque Dominus Æthiopes, & ruerunt vſque ad internecionem, quia Domino cædente contriti ſunt. *2. Paral. 14.*

Contra Ioſaphat Aſæ F. Iudæorum regem coierunt ingentes Syrorum copiæ, Moabitarum videlicet, Ammonitarum & Idumæorum, apud Engaddi. Rex ad ieiunia & preces omnem populum cohortatus, a Iahaziel Zachariæ F. propheta illis occurrere iuſſus eſt. Occurrit in ſolitudinem vſque Thecua præcedentibus Leuitis & cantoribus, diuinas laudes concinentibus, & dictu mirabile, abſque occaſione vlla, hoſtes ſeipſos mutuis vulneribus confecere, ita vt Iudæi ſuperuenientes abſque omni pugna triduum integrum in prædatiõne columerent. Die quarto conuenerunt in valle gratiarũ actionis, ex eo dicta, quòd ibi Domino gratias egerunt. *2. Paral. 20.*

Videns Iudas Machabæus exercitum Seronis magnum, ſocijs timentibus ait: Facilè eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis, vel in paucis. Et contritus eſt Seron, & exercitus eius. *1. Mach. 3.* Quandocunque pugnaturus orauit, & diuinum auxilium inuocauit, ſemper vicit. In duobus autem præcipuis bellis oraſſe non legitur. Vnum fuit contra Antiochum Eupatorem: ſecundum contra Bacchidem & Alcimum, & tunc ipſe in prælio periit. *Machab. 6. & 9.* H

Sabini ob raptas Conſulatib. ludis Sabinas, Romanis, finitimorum auxiliis inſtructi, bellum intulerant: iámque in vrbem ipſam ex arce, quam proditione virginis Tarpeiæ occupatant, impetum fecerant. Occurrunt illis Romani, ſed loci iniquitate coacti, in turpem ſe fugam effuderant: cùm Romulus Rex, vbi humano conſilio & audaciæ nihil ſupereſſe videret, Statori Ioui ædem voto nuncupauit, ſi fugientibus ſuis metum ademiſſet, ſiſterétque Romanum aduerſus hoſtem, qui à tergo victor inſtabat. Nec mora, voti compos fit, reſtitutáque acie, & æquata pugna, ad Curtium vſque lacum triumphantes iam de victoria Sabinos magna ſtrage repulit. *Plut. in Rom.*

Contra

Contra Fidenates & Veientes Tullus Hoſtilius rex Romanorum direxerat aciem, cùm ab eo Metius Suffetius Albano- A tum dictator deficit. Is ſuo iuſſu Albanos ſeceſſiſſe, vti hoſtem à tergo circumuenirent, dictitans humano destitutus, auxilium diuinum implorauit, Martíque duodecim vouit Salios: quos voti compos victor exoluit.

Decij duo deuouentes ſe pro patria, victoriam pro Romanis vel placato, vel certe conciliato pepererunt numine: P. Decius Mus pater ad Verſerim Campaniæ contra Latinos: filius in Sentinati, contra Gallos, Samnites, & Ethruſcos, inclinatas ſuorum acies morte ſua reſtituerunt, hoſtiúmque exercitui terrorem iniecerunt, formidinem, turpémque fugam. ☞ *Vide Titulum, Deuoti pro patria.*

Quum ludi Apollinares Romæ primò celebrarentur, repentino hoſtis aduentu plebs ad arma excitata hoſti occurrit, eóque tempore nubes ſagittarum in aduerſos viſa ferri, & hoſtem fugauit, & victores Romanos ad ſpectacula Dei ſoſpitalis reduxit. *Macrob. lib.* 1. *Saturn. c.* 18.

Theodosivs Imp. cum Eugenio tyranno in Alpibus dimicaturus, Deum Opt. Max. ſic precatus dicitur: Tu Omnipotens Deus noſti, quia in nomine Chriſti filij tui, vltionis iuſtæ, vt puto, prælia hæc ſuſcepi: ſi ſecus, in me vindica. Si B verò cum cauſa probabili, & in te confiſus huc veni, porrige dexteram tuis, ne fortè dicant gentes. Vbi eſt Deus eorum? Vix finitis precibus, ventus adeo vehemens ortus eſt, vt tela hoſtium in eos, qui iecerant, retorquerentur. *Sozom. lib.* 7. *cap.* 28. *Niceph. lib.* 12. *cap.* 39. *Socr. lib.* 5. *cap.* 25. Eugenius captus & cæſus eſt. Arbogaſtes ſibiipſi manus intulit. Ferunt nocte, quæ pugnam præceſſit, duos viros in ſomnis viſos, qui Imperatori Theodoſio apparuerunt, candidis veſtibus, victoriam promittentes: qui & militi cuidam apparuerunt, quorum alter Ioannes Euangeliſta, Philippus alter Apoſtolus fuiſſe narrantur. *Cuſp.*

Poſt interemptum tyrannum Ioannem, qui Ravennæ imperiũ occuparat, mortuo Honorio Imp. Barbari, quos auxilij gratia ille ſibi adiunxerat, Rom. imperium adoriri conabatur. Theodoſius Imp. more ſuo precibus ſolis pugnauit, & glorioſam à Deo liberationem obtinuit. Etenim Ruges Barbarorum illorum dux fulmine ictus mortuus eſt: & ſubſecuta epidemia, maximam exercitus partem perdidit: & reliquam partem ignis cælo delapſus abſumpſit: vt ſuo cum damno C ingenti ad poſtremum Barbari ipſi cognoſcerent, mirabiliter à Deo adiutam fuiſſe gentem Romanam. *Soc. l.* 7. *c.* 43. *Theod.* qui Rugam hunc, Rhoilum vocat.

Clodovevs Francorum rex, ad Tilbiacũ oppidum cum Alemannis congreſſurus, humana iam ſpe deſtitutus, vt miſeris rebus aſſolet, ad opem cœleſtem implorandam verſus, fidei vxori Clotildi in paciſcendis nuptiis datæ memor, Chriſtum ſeruatorem ſe profeſſurum vouit, ſi victor domum rediret. Continuò alacritate noua exorta, turmam, quam corporis ſui tegendi cauſa ex delectiſſ. coëgerat, iuuentutis proceribus, in hoſtem circumegit: ſignáque quaſi tunc primum pugna committeretur, canere deintegrò iuſſit. Tunc verò velut cœleſti numine rem Francicam reſpiciente, mutata prælij fortuna, qui terga paſſim dederant, exhortantibus ducibus obliti vulnerum, laborîſque, ad delendum dedecus in prælium reſtitutis ordinibus redîere. Attoniti hoſtes miraculo, vt ſegnius ſecuti fuerant, primùm conſtitêre: deinde impreſſione valida loco moti, certiorem effuſioréinque ipſi, D acriùs inſtante Franco fugam capeſſere cœperunt. Ingens cædes inſecuta. Cecidit & Alemannorum rex Alemannia fracta, ingens tributum pendere iuſſa: leges etiam graues, magiſtratúſque ab nato victore accepit. *Æmilius lib.* 1.

Svpthar Hunnorum rex, cùm in Gallia Burgundiones opprimeret, illi Deum Chriſtianorum ſpem ſuam ponentes, ſe baptizari petierunt. Et ſtatim Hunnis congreſſi, pauci multa millia eorum peremerunt, & rabiem ipſorum refrænauerunt. *Sigeb. in Chron.*

Penda Merciorum rex in Anglia multis cædibus Chriſtianorum nobilitatus, cum numeroſo & maximè valido exercitu ſapientiſſimum regem Northanimbrorum Oſuuium eſſet adortus, inuocatus Deus ſuppetias tulit: & facto conflictu, a parua manu fuſæ ſunt & proſtratæ ingentes copiæ Pendæ, inter quas ipſe etiam tyrannus cecidit. *Beda lib.* 4. *Hiſt. Eccl. gentis Angl. cap.* 24.

Britannis contra Anglo-ſaxones pugnaturis, anno 492. Germanus Altiſiodorenſis Epiſcopus (qui cum Lupo treceenſium Epiſcopo ad extirpandam Pelagij hæreſim in inſulam tranſmiſerat) in ipſis Paſchæ ſolennibus, non armis, ſed fide, pietate, innocentia munitus, ſeſe agminis ducem profitetur. Mirum dictu, quantum Britannus eo nuncio creuerit cùm animo, tum viribus. Itáque peracto die feſto, in Saxo- E nes condit, caſtráque quàm proximè ponit. Poſtridie rem diuinam multo mane facit, poſcit à Deo victoriam, idem etiam cunctis orantibus. Mox ſignum pugnæ dat, ter magna voce Alleluia canens: eandem vocem toties exercitus repetit, tantúmque clamoris edit, vt hoſtes vbi vident in ſe iri, repentè metu corruant, abiectíſque armis, in pedes ſe perinde dent, ac ſi longo certamine victis, deſperata iam ſalute, aliud non ſit remedium fuga opportunius. Ita diuina ope parta victoria, nulla cædes, nullus captiuus. *Polyd. lib.* 3. *& Bonfinius lib.* 4. *Dec.* 1.

Malcolmvs II. Scotorum rex ab Olauo & Eneto ducibus Sueuonis regi, Daniæ & Angliæ ad Murthlacum vicum Marreæ victus, vbi ad D. Moloci ſacellum peruenit, Dei auxilium implorans, Deiparæ virgini, & verò ipſimet Moloco, auguſtiſſimum templum vouit. Sub eam vocem Scoti ad cedentem hoſtem conuerſi, ingentem cladem ſe diuinitùs acti exercuêre. Ipſe rex in Enetum equo inſidentem nudato capite, veluti victoria iam, in Scotos iacientem conuicia, cum globo ferociſſimorum iuuenum impetum fecit, ac equo deiectum interemit. *H. Boeth. lib.* 11.

Captis bello ſacro Hieroſolymis, Ægyptius Sultanus animum idcirco non deſpondit. Ad Aſcalonem tantæ copiæ ex F gentibus ditionis eius, à ſociis & fœderatis conuenerat, vt eo bello ſacro maiores in vnum coierint. Latini humanæ opis, auxiliíque nihil ſibi reliqui fecère: cœleſtis numinis præſidium ſumma religione implorarunt, memores in protegenda piorum cauſa, paucitatis virtutem, fiduciamque cœleſtis auxilij, de numero impiorum fidem excedẽte victoriam reportaſſe. Ac ſi vnquam, tunc maximè ſuperi à piis ſtetêre, Barbari, cùm noſtri appropinquarent, quos ne primum quidem conſpectum ſuum laturos crediderant, comperta eorum alacritate, velut Panicis acti, ac quaſi oculis animóque eorum in truci Latinorum ſpecie obſeruante, fuga, formidine ac amenti conſternatione affecti, ſtrage etiã oppreſſi ſunt. Tunc quoque plus centum millia cæſa feruntur. Præda tanta parta, quanta non antè, ſi omnia huius belli prælia in vnum conferantur. Reditum Hieroſolyma: Ædes ſacræ patefactæ, abſterſo cruore, Duces militéſque ad aras procubuêre, in numen hymnos concinentes, quòd victorias victoriis cumularet, nouóſque ſemper de Barbaris triumphos præberet. Literæ in Europam ad Pontificem Max. Regéſque datæ, ac miſſi qui gaudium ingens nunciarent: Confectum Turcicum bellum, Ægyptios cæſos, Orienti iugum impoſitum, ſummis G Ducibus incolumibus ſacrum recuperatum, ac Chriſto redditum. Vrbs Roma & pia Regia dies feſtos egère: omne genus hominum, omnis ætas, ordo, templa reuerendiſſimè circumiêre: ſacra facta, nullum lætitiæ religioniſque genus munúſve prætermiſſum. *Æmilius l.* 1.

A Philippo Auguſto Francorum rege cõtra Othonem IV. Imp. grauiſſima extitit Bouinenſis pugna (ita pontem vocant ad quem cõmiſſa fuit.) In Othonis Cæſaris exercitu centum quinquaginta millia peditum fuiſſe ferunt: de equitum numero minùs conſtat: conuenit ad mille quingentos equites, qui aurato baltheo virtutis cauſa donati fuerant, ab Othone ſtetiſſe. Otho cum ſuæ gentis procerib. fugit. Triginta majorum ordinum ductores capti. Auguſtus, velut cœleſti beneficio victor, templũ prope Syluanectum Virgini extruxit, locupletauítque, addito à victoria cognomine. Initio ſacerdotum iura minus ſancta duxerat ex ea die auctiora voluit. Conquerentibus regiis magiſtratibus, præfectíſque augendo iure H ſacerdotum, regia iura imminui, reſpondit tot eſſe ac tam perſpicua cœli in ſe Franciámque beneficia, vt ſacerdotibus templíſque nihil denegare iure poſſit ex iis rebus, quas diuina potiùs quàm humana ope integras florentéſque ac victrices haberet. Nam dum ipſe æſtu diei ac itineris præproperi celeritate feſſus, ſub fraxino quietem caperet: excitatus à ſuis, qui aut pugnam inſtare, aut cum ignominia diſcedendum dicerent: iuſſis illis quod inſtaret tantiſper agere, proximam ædem diuo Petro ſacram ingreſſus: ac Deo Opt. Max. veneratus, ingentem vultu fiduciam præ ſe ferens cùm prodiuiſſet ad ſuos, quaſi certa & explorata victoria, incredibili alacritate ſuorum animos accendit. *Æmilius lib.* 10.

Carolo IIX. Galliæ regi, cum in pugna Tarrenſi, aduerſus irruentem Franciſcum Gonzagam Mantuanum, Veneti
A exercitus generalem gubernatorem, paucis ſuorum ſtipatus, magno animo egregiè ſe, magis ſua equíque ferocitate, quàm ſuorum tueretur: ad diuina præſidia conuerſus, Dionyſio & Martino, Gallici regni diis tutelaribus habitis vouit: ſi ſe cum exercitu incolumem in Taurinos educerent, ſimul ac trans Alpes rediiſſet, ſe ad eorum fana, quorum alterum Lutetiæ Pariſiorum, apud Turones alterum, cum maximis donis venturum: ad hæc anniuerſariis magna cum ſolennitate ac ceremoniis ſacris, tanti ab eis accepti beneficij memoriam celebraturum. Quibus votis noncupatis, quaſi vigore auctus, ſupra ſolitas vires, ſupráque naturæ habitum, maiore animo pugnam capeſſit. *Guicc. lib. 2. Hiſt.*

Turcorum Imp. Amurathes, quum ſuos in pugna Varnenſi ab Vladiſlao rege Hung. qui violato fœdere prior bellum fecerat, non ſine magna cæde fugari conſpicaretur, ad expianda violatæ fidei piacula, ad vlciſcendam Chriſtianorum perfidiam, & ad vindicandum ius reſciſſæ pacis depromptum è ſinu codicem initi ſanctiſſimè fœderis explicat: intentiſque in cœlum oculis: Hæ ſunt (inquit ingeminans) Ieſu Chriſte fœdera, quæ Chriſtiani tui mecum percuſſère: per numen
B tuum ſanctè iurarunt, datámque ſub nomine tuo fidem violarunt, fide tuum Deum abnegarunt. Nunc Chriſte ſi Deus es (vt aiunt) & nos hallucinamur, tuas meáſque hîc iniurias, te quæſo vlciſcere: & his, qui ſanctum tuum nomen nondum agnouère violatæ fidei pœnas oſtende. Vix hæc dixerat, qui vltimum in ſe impetum expectabat, quum prælium, quod anceps ac dubium diu fuerat, inclinare cœpit: nam camelorum onerariorum interuentu, à cæde ad prædam Hungari animos conuerterant. Tandem trucidato rege Vladiſlao, Hungari in fugam coniecti, nobilem victoriam Amurathi reliquerunt. *Bonfinius lib. 6. Dec. 3.*

Diuino inſtinctu, hortatu.

Ex S. Scriptvra.

Ex præcepto Domini pugnantes Iſraëlitæ contra Madianitas, tantam victoriam habuerunt, quod triginta duo millia virginum fuerunt in præda: cxxxii. m. Iſraëlitarum ne vnus quidem in prælio cecidit. *Num. 31.*

Vociferante populo & clangentibus tubis, ſicut præceperat
C Ioſuë, muri Hierichuntis corruerunt. *Ioſue 6.*

Poſt mortem Ioſuë, Iſraëlitæ non leguntur iuiſſe ad prælium, niſi priùs conſulto Domino. Tradidit ergo Dominus Chananæum & Pherezæum in manus eorum. *Iudic. c. 1.*

Suſcitauit Dominus Iſraëli ſaluatorem nomine Ehud, qui percuſſit Eglon, regem Moabitarum, deſcenderúntque cum eo filij Iraël, ipſo in fronte gradiente, qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos noſtros in manus noſtras. Et percuſſerunt de Moabitis circiter decem millia. *Iudic. cap. 3.*

Dixit Delbora vates ad Barach: Surge, hæc eſt dies, in qua tradidit Dominus Siſaram in manus tuas. Perterruitque Dominus Siſaram, & omnes currus eius, ita vt omnis hoſtium multitudo vſque internecionem caderet. *Iudic. 4.*

Trecentis viris, qui manu aquam hauriebant, liberauit Dominus Iſraëlitas de manu Madianitarum & Amalechitarum, qui erant in maxima multitudine, tempore Gedeonis.
D *Iudicum 7.*

Iephthe Iſraëlitarum duci Ammonitas tradidit Dominus: percuſsítque viginti ciuitates Ammonitarum plaga magna. *Iudic. 11.*

Samson diuina ope multas victorias obtinuit de Philiſtæis, graui ſeruitute opprimentes Iſraëlitas. *Iud. 18.*

Ad mandatum Samuëlis, cæcidit Saul Amalechitas, & cepit Agag regem. *1. Reg. 15.*

Audiens Dauid, quòd Amalechitæ ſuccendiſſent Siceleg, & captiuas duxiſſent mulieres, conſulto Domino perſecutus eſt illos cum quadringentis viris: & prædam vniuerſam recepit. *1. Reg. 30.*

Achab Iſraëlitarũ rex, Samariæ obſeſſus à Benadad Syrorum rege inſolentiſſimo, diuino monitu ducentos triginta duos prætorũ calones ſub meridiem emiſit, qui Syros in vmbraculis perpotantes aggreſſi, eos in fugam verterunt, maximáq; ſtrage affecerunt. Mox cùm ineunte vere Benadad exercitum reparaſſet, Achab Micheæ prophetæ monitu eum aggreſſus, in acie centũ Syrorum millia occidit. 27. millia, vrbis Aphec murorum ruina periêre. Rex ipſe captus eſt. *3. Reg. 20.*

* Iahaziel propheta pollicitus Regi Ioſaphat inſignem victoriam, ſubiecit. Videbitis auxilium Domini ſuper vos, nolite timere. Cras egredemini contra eos, & Dominus erit vo- E
biſcum. *2. Paralip. c. 20.*

Historica.

Niceph. lib. 7. cap. 47. dicit, Conſtantinum Magnum bello contra Byzantinos, cùm iam bis victus eſſet, iterum vidiſſe ſignum crucis in cœlo ſtellis effigiatum, cum hac inſcriptione, In hoc ſigno hoſtes omnes vinces. Idque poſtridie ſic accidiſſe. *Idem lib. 7. cap. 49.* auct. eſt, cum in bello contra Scythas tertiò crucem illam vidiſſe.

Pugnante contra Eugenium tyrannum ad Iulias Alpes Theodoſio Magno (vti Theodoretus, & Zoſimus ſcribunt) cùm defectio Solis incidiſſet tanta, vt noctis tenebras adæquaret: Gothi propè omnes, qui Theodoſio militabant (decem milla fuiſſe feruntur) vnà cum Bacurio duce deſiderati ſunt, nox prælium diremit. Hoc detrimento illato, Eugenius per noctem in caſtra regreſſus, munera diſtribuere iis, qui ſe ſtrenuè geſſerant, cœpit: & tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quietè curarent præcepit. Theodoſium verò ſui monuerunt, vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum compararet vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit, ac per totam noctem Deum ſe victoria ſupplicauit. Sub gallicinium verò ſomno victus, ſibi viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes, qui ſe bonum animum habere iuberent, &, vt prima luce in prælium rediret, monerent: F
nam ipſum victoria potiturum, quorum alter ſe Ioannem, alter Philippum Apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idque per Tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus, quæ ſibi & militi viſa in ſomnis eſſent, expoſuit, atque omnes arma capere, & forti animo pro libertate & fide pugnare præcepit: atque illuceſcente die, copiis in prælium eductis, hoſtes ſomno, vinóque merſos inuaſit, atque ſuperauit. *Sigon. lib. 9. Imp. occid.*

Gildo Africæ Comes, poſt Theodoſij Imp. mortem, Africam vſurpare cœperat, ac duos fratris Macezilis vel Maſelcerei filios adoleſcentes, à patre in Africana militia relictos interfecerat. Contra eum miſſus ab Honorio Imp. Macezil frater (qui ſub Theodoſio militauerat: ab eóque didicerat, quantum in rebus etiam deſperatiſſimis valeret oratio hominis, per fidem Chriſti clementiam Dei inuocantis) in Capratiam priùs inſulam ſeceſſit, indéque Chriſtianos Deum colentes aliquot abduxit, cum quibus, diebus aliquot & noctibus, orationibus ac ieiuniis vacauit. Ad Ardealitum flumen caſtrametatus, per ſomnium ſibi videre viſus eſt Ambroſium Epiſ- G
copum Mediolanenſem paulò antè defunctum, qui manu ſibi ſignificaret, atque impacto ad humum ter baculo diceret: Hîc hîc hîc. Macezil igitur prudenti intellexit coniectura, verbo locum, numero verò diem ſignificari congreſſus, ibique ſubſtitit. Tertio demùm die, poſt noctem in orationibus hymníſque tranſactam, ab ipſis cœleſtium ſacramentorum myſteriis in hoſtem proceſſit, & quinque millibus hoſtium lxv. m. ſuperauit, vna concione de pace ad barbaros habita, & oppreſſione ſigniferi vnius inſolenter obſiſtentis, non diu ante Arcadij Imperatoris obitum. *P. Diacon. lib. 13.*

Ovinivs Gallicanus præfectus vrbis Romanæ, Conſtantiæ Conſtantini magni F. nuptias expetebat. Conſtantinus libenter & ipſi, & comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi Virginem Chriſto deditam perpelli poſſe ad matrimonium viri, adhuc errore gentilitatis infecti, duxiſſet. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, ſed ſponde: ſi ille, Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, H
armis domuerit, fore, vt me conſul ducat: proinde duas ſuas filias, Atticam & Artemiam, apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares ſuos alloqui, & ego illum ex filiabus eius poſſim agnoſcere. Gallicanus conditione accepta, ſacris in Capitolio factis, properauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere inſtituit. Deinde in vrbe Philippis obſeſſus eſt, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus, ſalutem ſuam non in virtute militum, ſed in munitione murorum poſuit; inde à militibus deſtitutum, ac ſeſe fuga ex obſidione eximere molientem, Ioannes & Paulus monuère, vt

votum

votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam retuliſſet, Chriſti cultui dediturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies Iuuenis ſtatura excelſi, ferentis humero Crucem, qui dixit: Sume gladium A tuum, & ſequere me. Illo vero obediente, armati apparuêre milites, qui ſe illi operam nauare dixerunt, proinde extemplò caſtra hoſtium inuaderet, & regem eorum appeteret. Quod cùm ille feciſſet, inſigni victoria negotio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit, atque hoſtium nemine violari permiſſo, Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. Ex tribunis autem militum, qui ad ſe redierant, neminem, niſi in Chriſtum credentem, recepit: qui verò Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit, cæteros munere militiæ ſpoliauit. Poſtero vero anno reuerſus Romã, atque honorificè à Conſtantino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra, vt inquit Terentianus, huiuſce auctor hiſtoriæ, Apoſtolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti, more Chriſtianorum, de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Conſtantinus: Quid hoc rei eſt, Gallicane, inquit: quòd tu, cùm ad bellum proficiſceris, Capitolium ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum, & Apoſtolos eius adoras? Cui Gallicanus rem omnem, vt euenerat, enarrauit: illud demùm adiũgens, ſe tanto B à Deo beneficio affectum, ætatem poſt hac ſuam in ipſius Dei ſeruitio conſumere, atque à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe: proinde illum orare, vt ſibi ſucceſſorem daret, quo liberè poſſet religioni vacare, & in cognita veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus, filias eius Chriſto conſecratas edocuit, atque ipſum in Palatium duxit. Cui Helena Auguſta mater, & Conſtantia virgo, & Attica atque Artemia filiæ, occurrerunt, eúmque omnes perinde atque Auguſti generum honorarunt. Demùm cùm priuatus vellet abire, rogatu Conſtantini conſulatum cum Baſſo iniuit, in quo quinque millia ſeruorum, libertate ac ciuitate donata, prædiis vrbanis, ruſticiſque locupletauit. Inde cùm conſulatus præfectura ſe abdicaſſet, ſeceſſit Oſtiam, & cũ ſancto Hilarino viuens, ædibus eius ad recipiendos peregrinos acceſſionem adiunxit: ibique in omni Chriſtianæ pietatis officio maxima cum omnium admiratione ſe exercuit, cùm homo Auguſtis cariſſimus, ex præfecto & conſule pedes lauaret, menſam ſterneret, aquam manibus funderet, & languentibus acri ſtudio miniſtraret. Quinetiam ipſe primus ædem Oſtiæ S. Laurentio martyri condidit, atque officia clericorum inſtruxit. *Sigonius l. 4. Imp. occid.*

C Anno 1282. Lituani cum Iazygum reliquiis, ſubita excurſione Poloniam tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt: Leſcus Niger Polonorum princeps parua manu illos inſecutus, cum eum ex labore itineris & inſomnia fatigatum ſopor inuaſiſſet, expergefactus deinde poſtremo die lætus, ab Archangelo Dei Michaële in ſomnis confirmatum ſe, & ſpõſione expoſuit. Quo ſermone animatis militibus, cum expeditis ſex millibus equitum, arma tantùm & aliquot dierum cibaria ferentibus, hoſtium veſtigiis inſiſtit. Captiui ſuorum ſigna conſpicati fortuitò oblatis telis, à tergo hoſtes adoriuntur. Inermes quoque & fœminæ, clamore ſublato ſuos animabant, & hoſtibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos ſecum ducebant barbari, & qui dudum lætiore vlulatu aduenientibus noſtris gratulari viſi erant, ſæuis morſibus barbaros ipſos impetebant. Itaque ancipiti malo turbati, effuſa fuga proximas ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuò ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. In eo prælio reliquiæ Iazigum, qui pertinaciùs Polonis reſtiterant, & à ſuſcepta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt. De Lituanis quoque, qui quatuordecim millia D bellatorum expleuiſſe dicebantur, non multi euaſerunt. Cõplures enim, qui effugerant, partim pudore, partim timore ſuorum, mortem ſibi conſciuêre. De Polonis ne vnus quidem deſideratus eſt. Leſcus victor in Poloniam reuerſus, Lublini templum, monimentum victoriæ ſuæ condidit: ac diui Michaëlis, quem in ſomnis victoriam ſibi pollicentem viderat, memoriæ dedicauit. *Cromerus lib. 10.*

Diuina manu.

IVDA Machabæo contra Timotheum Gennæum Antiochi Eupatoris ducem (qui peditum CXX. millia, equitum MMD. contraxerat) prælium ciente, ſupplicatione priùs & ieiunio indicto, viſi ſunt hoſtibus de cœlo viri quinque aureis armis conſpicui, Iudæis præeuntes: quorum duo Machabæum ſtipabant, & telis hoſtes profligabant. Itaque perturbati hoſtes, & in fugam verſi ſunt. Cæſa XXV. millia, & DC. equites Timotheus In caſtello Gazara obſeſſus & interfectus fuit. *Mach.* E 10. Eodem contra Lyſiam Antiochi Epiphanis præfectum (qui octoginta millia peditum cum magno equitatu & octoginta elephantis contra Iudæos ducebat) pugnaturo, viſus eſt eques alba veſte aurea Iudæos præcedere & arma quatere. Illi ergo animis confirmati, hoſtium XI M. proſtrauêre, equitum MDC. 2. *Mach.* 11.

In pugna Marathonia contra Perſas Athenienſibus vir quidam ſpecie, atque habitu agreſtis opem tulit. Qui cùm Barbaris quamplurimos aratro intere miſſet, repentè euanuit. Neque verò quærentibus, quiſnam ille fuiſſet, Athenieñſibus, aliud reſpondit oraculum, quam vt Echetlæum heroa colerent. Et candido verò lapide eo in loco trophæum erexerunt. *Pauſanias in Atticis.* Eadẽm pugna Theſei ſpectrum Medos inuadere multi viderunt. Ex ea poſtea tanquam heroëm colere Athenienſes cœperunt. *Plut. in eius vita.*

Inuadentibus aliquando claſſe ex Eubœa Tanagræum agrum Eretrienſibus, Mercurium ephebos in pugnam eduxiſſe aiunt, & ipſum etiam, quippe qui ephebos eſſet, ſtrigili armatum, præ cæteris, Eubœenſes in fugam vertiſſe. Hanc F ob cauſam Mercurio Promacho templum erexère. *Pauſanias in Bœoticis.*

Cum Locrenſes aduerſus Crotoniatas dimicarent: in Locrenſium acie perſpecti ſunt in candidiſſimis equis duo iuuenes, alios in prælio antecedere: parta victoria nuſquam poſtea viſi. Quæ victoria eodem momento, quo parta fuit, Athenis, Lacedæmone atque Corinthi, (etſi à Locris atque Crotone ea loca plurimùm diſtant) denunciata fuit. Trecenta Sybaritarum millia à paucis cæſa, Sybaris euerſa. *Fulg. lib. 1. c. 6.*

Cùm Perſæ ductu Xerxis ad ſacellum Mineruæ, quod eſt ante templum Delphicum, accederent, interea è cœlo fulmina in eos deciderunt: & à Parnaſſo duo abſciſſi vertices, magno cum fragore ſunt deuoluti, permultóſque eorum interceperunt. Atque ex ipſo ſacello Mineruæ vociferatio iubilatióque extiterunt. Barbari fugæ ſe mandarunt. Delphi deſcendentes magnam eorum ſtragem edidêre. Qui ſuperfuêre, recta ad Bœotios effugerunt: referentes vidiſſe ſe duos armatos humana natura auguſtiores ſeſe inſequentes. Hos duos Delphi aiunt indigenas heroas eſſe, Phylacon & Autonoum, quorum fana viſuntur Phylaci quidem, ſecundùm ipſam viam G ſuper ædem Mineruæ: Autonoi vero prope Caſtaliam ſub Hyampeo vertice. Saxa, quæ à Parnaſſo deciderunt, adhuc ad Herodoti vſque memoriam integra extitère in fano Mineruæ protemplaris locata, ad quod per Barbaros deuoluta peruenère. *Herod. lib.* 8.

Cùm Brennus Gallicis copiis irrueret Delphos, Delphi conſuluerunt oraculum, quid opus eſſet facto. Reſponſum eſt:

Εμοὶ μελήσει ταῦτα ϗ λευκαῖς κόραις. *id eſt*

Cura iſta mihi erunt, ac puellis candidis.

Paulò pòſt viſus Apollo cum duabus puellis, Pallade ac Diana, Nam & his fana ſunt apud Delphos. Refertur in Plutarchi collectaneis. Cicero vertit Græcum carmen de Diuinatione primo:

Ego prouideborem iſtam, & albæ virgines.

Eraſm. in Adag. Ibi tum prodigia repentina, & omnium quæ vnquam audierimus, euidentiſſima, in Barbaros diuinitùs extitère. Primùm enim terra, quantum ſoli Gallorum acies occupauerat, ingenti motu ad multas horas contremuit: crebra H deinde tonitrua & fulmina Gallos non ſolùm acriter exterruerunt; ſed ad exaudienda, quæ dabantur à ducibus, ſigna hebetato aurium ſenſu propè attonitos reddiderunt. Neque verò ſinguli tantùm homines cæleſtibus ignibus corripiebãtur, ſed loco etiam proximi quique, cum ipſis armis conflagrabãt. Viſæ præterea in eos conſurgere heroum ſpecies, Hyperochus, Laodochus & Pyrrhus, quibus Phylacum ciuem ſuum, Delphi quartum adnumerant. Ea, quæ diem illum conſecuta eſt, nocte, funeſtioribus perculſi fuerunt caſibus. Acerrimum frigus eos cum niue plurima vehementer afflixit. Saxa præterea ingentia, & montis crepidines ſpontè è Parnaſſo auulſæ; in Barbaros, quaſi vnicum illud eſſet quod peteretur ſignum propoſitum, corruerunt. Neque verò aut ſinguli aut bini opprimebantur, ſed triceni, & eò plures, vti fortè ſimul, aut ad certi loci præſidiũ conſtitiſſent, aut vnà quieſcerent, collidebantur. Prima inde luce Græci eos ex improuiſo aggreſſi, magnam eorum ſtragem edidère. Fugientes, caſtra habuerunt,

quo loco nox eos primùm oppreſſit. Panicus autem illis A inceſſit terror, cum nulla cauſa ſubeſſet trepidationi, intempeſta, iam nocte: vt audire ſibi viderentur ſonitum pulſatis equorum pedibus ſoli, ac iam propè cernere inſultantes hoſtes. Arreptis igitur armis, & inter ſe facto agminis diſſidio viciſſim & occidebant alij alios, & occidebantur: cum neque per tenebras & amentiam illam patriam linguam intelligerent, neque vultus inter ſe, nec ſcutorum ſigna poſſent agnoſcere: ſed contrariis ordinibus vtrinque per cæci illius erroris væcordiam, græci eſſe, qui contrà pugnarent, viderentur, & Græca eſſe arma putarent: quin & Græcam eſſe vocem crederent, quam homines mitterent. Primi hanc rem animaduertère, qui è Phocenſibus in agris relicti fuerant, ad pecoris cuſtodiam. Ij igitur, quæ barbaris per noctem accidiſſent, Græcis nunciarunt. Excitati eo nuncio Phocenſes, alacriùs multò in hoſtes irruerùnt: greges præterea accuratiore multò cuſtodia ſeruarunt, ac, ne commeatus ex agris ſine pugna ſumi poſſet, prouiderunt. Quo factum vt ingenti cùm frumenti, tum cibariorum omnium penuria vniuerſus Gallorum exercitus vehementer laborarit. Fuère eorum, qui in Phocide perierunt, B non multò pauciores, quam ſex hominum millia: non minor numerus fame conſumpti. Brennus ex vulneribus obiit. Reliqui turpi fuga ad Sperchion retrocedentes, ad internecionem ſunt cæſi, Olymp. 125. anno altero. *Pauſanias in Phocicis.*

Eo bello, quod Romani contra Tarquinium Romam redire conantem geſsère, fama tenet viſos in illa pugna Caſtorem & Pollucem, atque mox à prælio manantibus ſudore equis conſpectos in foro nuncios victoriæ, quo loco propter fontem ædes eorum extat. Vnde diem victoriæ Idus Iul. Tyndaridis conſecrauere. *Plutarchus in Coriolano.* Bello ſimiliter Latino Caſtor & Pollux apud lacum Iuturnæ viſi ſunt equorum ſudorem abluere: cùm ædes eorum, quæ fonti iuncta erat, ſua ſponte patuiſſet. *Valerius Maximus libro 1. capite 6.* Cùm apud lacum Regillum Anton. Poſthumius dictator, & Tuſculanorum dux Manilius Octauius, magnis viribus inter ſe concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem referret: Caſtor ac Pollux Romanorum partium propugnatores viſi, hoſtiles copias penitus fuderunt. *Valerius lib. 1. cap. 8.*

C Cùm Brutij atque Lucani odio incitatiſſimo, Thurinæ vrbis peterent exitium, eius verò incolumitatem C. Fabricius Lucinus Coſ. protegeret, non audientibus Romanis prælium ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis primum eos hortari ad capeſſendam fortitudinem cœpit: deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis ſcalis, per mediam hoſtium aciem ad contraria caſtra euaſit, & admotis, vallum conſcendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum: & Rom. ad aliena caſtra capienda, & Lucanos Brutióſque ad ſua defendenda, illuc traxit, vbi conſerti dubio certamine terebantur. Sed idem impulſus armorum ſuorum proſtratos hoſtes, iugulandos, capiendoſque Romanis tradidit. Viginti enim millia cæſa, quinque millia cum Statio Statilio, duce vtriuſque gentis, & tribus atque viginti militaribus ſignis capta ſunt. Poſtero die cùm Coſ. inter honorandos, quorum ſtrenua opera fuerat vſus, vallarem coronam ei ſeruare dixiſſet, à quo caſtra erant oppreſſa, nec inueniretur qui id premium peteret: cognitum pariter atque creditum eſt, Martem patrem tunc populo Rom. ſuo affuiſſe. Inter cætera huiuſce rei mani- D feſta indicia, galea quoque duabus diſtincta pinnis, qua cœleſte caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaque Fabricij edicto, ſupplicatio Marti eſt habita, & laureatis militibus magna cum animorum lætitia, oblati auxilij teſtimonium ei eſt redditum *Valer. l. 1. c. 8.*

Ferunt Conſtantinum Magnum in præliis cum Licinio & Maxentio commiſſis, vidiſſe armatum equitem, ſignum crucis pro vexillo ante aciem ſuam præferentem: ac rurſus Adrianopoli duos eis viſos adoleſcentes, qui hoſtium phalanges cæderent. Item circa Byzantium noctu omnibus dormientibus conſpectum ab eo ignem, qui fulguris inſtar vallum exercitus ſui colluſtraret. *Zonaras tom. 3.*

Boleslavs III. Polonorũ rex, Pomeranos rebelles ad Naclum vrbem inſigni clade affecit. Conuenit exercitus ad Cruſuiciam, iamque moueri caſtra debebant, ecce clara die, inſpectante omni exercitu, apparuit in culmine baſilicæ Cruſuicienſis formoſus iuuenis, candida veſte refulgens: cunctiſque ſtupentibus deſiliit, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi vniuerſus exercitus lætus, e veſtigio motis caſtris, diuinitus oblatum ducem ſequitur, inſignem victoriam ex hoſte barbaro ſibi pollicens. *Cromerus lib. 5.* E

Eo prælio, quo Ramirus Hiſpaniarum rex aduerſus Saracenos decertauit iuxta Calagurium, ab omnibus qui interfuère, conſpectus eſt Iacobus Apoſtolus albo vexillo Chriſtianorum aciem antecedere: atque in fugam Saracenos vertere. *Fulg. lib. 1. cap. 6.*

Cùm Hiſpani pedites à quadraginta millibus Indorum premerentur, iuxta Cintiam nouæ Hiſpaniæ pagum, partim ob loci inæqualitatem, partim ob arborum copiam, superuenit Franciſcus Morla eques vnus, qui tot tantaque vrgendo terrendóque peregit, vt Indi pedem retraherẽt. Mox & ipſe abiit; Indi multitudine freti iterum premere Hiſpanos. Cúmque iam in manifeſto diſcrimine poſiti eſſent, ſuperuenit denuò eques, ac Indos coëgit pedem retrahere. Quod cum tertiò feciſſet abiiſſetque, rurſus inſtantibus indis ſuperuenit Ferdinandus Corteius dux Hiſpanorum, cum tredecim equitibus, Indoſque in fugam compulit, exercitúmque diſſipauit. Cùm autem Hiſpani ad vrbem, quam occupauerant, rediiſſent, conſtabat, equitem illum non fuiſſe Franciſcum Morlam, cum ob viarum difficultates non potuiſſet præmitti. Equo vehebatur F eques ille rubeo & maculoſo: ſic captiui retulère: Hiſpani non vidère. Nemo ex Chriſtianis cæſus fuit in tam diuturno prælio, ſeptuaginta vulnerati. Eques ille nullum occidit ex Indis, nullum vulnerauit, ſed ſolum turbauit perterrefecitque. Hiſpani illum equitem D. Iacobum Hiſpanorum patronum, Corteſius D. Petrum proprium dominum eſſe affirmabat. *Cardanus de Rer. var. lib. 15. cap. 81. ex Franciſci Lopez hiſt. occid. Indiæ.*

Activs Vicecomes, quum Ioannes Boëmiæ rex Caroli IV. Rom. Imp. pater circa annum Chriſti 230. Italiam inuaderet, pedibus æger decumbens, maximum rerum ſuarum diſcrimen ſubiit, Leodriſij Vicecomitis patruëlis perfidia circumuentus. Is enim conductis Rhætorum Heluetiorúmque cohortibus, & Germanis equitibus, magnaque manu exulum paſſim collecta, ad Abduam profectus eſt. Actius, quanquam pedibus æger, ex omnibus locis milites coëgit, munitioraque oppida ſubitario præſidio confirmauit, donec auxilia conuenirent. Ad Neruianum vicum acri pugna commiſſa, ſuperiores iam erant Leodriſiani, niſi D. Ambroſius, Mediolanenſium tutelare G numen in nube, equeſtri effigie à multis conſpectus, opem planè perditis rebus attuliſſet. Superuenit enim Hector Panicus cum alia cataphractorum Allobrogum à Ludouico Sabaudio Actij ſocero tranſmiſſa. Hæc Rhætos intempeſtiuè exultantes, & cædi prædæque ſolutis ordinibus incumbentes proftrauit, atque cæcidit: Leodriſius in manus hoſtium incidit. Interfecta ſunt ſupra quatuor millia hominum. In eo autem campo, vbi pugnatum eſt, templum in arce Diuo Ambroſio ad rei geſtæ memoriam conditum: vbi quotannis inſigni pompa effuſo Mediolanenſi populo, cum prætore & Decurionibus, altero & vigeſimo Februarij die ſacra ſolemnia celebrantur. *Iouius in Actio.* At *Fulgoſ. libro primo, capite 6.* ſcribit, redintegrato prælio ab auxiliaribus copiis, quæ ſuperuenerant, clarè conſpectum Ambroſium flagello barbaros inſectari, & in huius memoriam victoriæ, Ambroſij ſimulacro ab eo tempore flagellum, quod non antè pingebatur, addi cœpiſſe.

AVXILIO ANGELORVM.

☞ *Vide Locum de Angelis.*

PRÆSIDIO SANCTORVM. H

☞ *Ex Loco de Sanctis.*

TERRORE PANICO, SPECTRO.

Ionathas Saül regis F. cum ſolo armigero, ducente Deo præſidium Palæſtinorum adortus, 20. ex eo cæcidit. Reliquos tantus terror inuaſit, vt terra etiam ipſa terrore diuinitus incuſſo contremiſceret. Itaque Palæſtini, nemine præſente ferrum in ſeipſos ſtrinxère. Ea occaſione vſus Saül rex, magna clade eos affecit. *1. Regum 14.*

Cùm in Eleorum fines hoſtiliter Arcades inuaſiſſent, contráque eos aciem Elei direxerunt, Mulierem aiunt, infanti puero mammam præbentem ad Eleorum duces veniſſe, ſéque cum puerum cum peperiſſe diceret, addidiſſe, monitam per ſomnium, vt eum pugnæ ſocium Eleis adiungeret, Ibi eos qui ſummæ rei præerant (quod mulieris verbis fidem habendam cenſuiſſent) puerum nudum ante ſigna collocandum curaſſe. Impreſſione ab Arcadibus facta, puerum in eorum conſpectu in

in anguem mutatum. Eo prodigio hoſtes exterritos, in fugam ſe protinus dediſſe: acriter Eleos inſtitiſſe. Parta verò inſigni victoria, à ſeruata ciuitate, nomen Soſipolidi inditum: quoque loco in cauernam viſus fuerat ſe anguis abdidiſſe, confecto prælio fanum erectum, Soſipolidi patrio genio dicatum. Honores Lucinæ decreti, quod ab ea in lucem puerum illum ſibi editum interpretati ſunt. *Pauſ. l. 6.*

Cum Perſæ, vexato excurſionibus Megarico agro, ſe Thebas ad Mardonium ducem ſuum reciperent, obortis repentè Dianæ numine tenebris, per errorem viarum ad montanam eos regionis partem deflexiſſe aiunt. Ibi obiecta hoſtilis agminis ſpecie ſagittas miſiſſe: ad quarum ictus, cùm proxima ſaxa tanquam gemitus imaginem redderent, homines eſſe, qui ex vulneribus gemerent opinantes, non ante iaculari deſiiſſe, quàm ſagittas omnes profudiſſent. Cum verò illuxiſſet, Megarenſes armatos contra inermes impetu facto magnam eius agminis partem trucidaſſe: atque eo rei euentu Dianæ Soſpitæ ſignum dedicaſſe. *Pauſ. in Attic.*

Dum contra Xerxem Græci ad Salaminem pugnam, fama eſt, ingens lumen ab Eleuſine refulſiſſe, campúmque Thriaſium ſtrepitu & vocibus, ſicut ex cœtu hominum myſticum Iacchum deducentium, ad mare vſque perſonaſſe. Ab agmine vocem edentium aſſurgens paulatim à terra viſa iis nubes deflectere à continente, & in naues incumbere. Alij ſpecies videre viſi ſunt virorum armatorum, manus ab Ægina præ Græcorum claſſe protendentium. Eos putabant eſſe Æacidas, quos votis ante pugnam implorauerant. *Plutarchus in Themiſt.*

Quum Conradus Roman. Imper. aduerſus Vngarorum regem D. Stephanum exercitum duxiſſet, pridie eius diei, quo congreſſuri erant, teſſerarius per omnia militum Cæſarianorum contubernia & tentoria quidam diſcurrit, qui Imperatoris edicto Germanum quemque ſolutis caſtris domum repetere iubebat. Inſequenti nocte ante lucem Conradus videns omnes domum feſtinare cauſam inquirit. Omnes vno ore referunt, teſſerarij voce miſſione donatos. Accitis teſſerariis, neminem inuenit, qui miſſionis edictum circumtulerit. Conradus, Stephani gratia cœleſtem internuncium ſub teſſerarij ſpecie circuiſſe reputans, ne ſancti regis populus oppugnaretur: facta pace in Germaniam ſe recepit, pollicitus ſe Pannoniis numquam bellum facturum. *Bonfinius libro primo Dec. 2.*

D. STANISLAVS Epiſcopus Cracouienſis, in aëre conſpectus Polonos inuictè aduerſus Cruciferos Pruſſos pugnantes, ſub Vſladiſlao Iagellone animauit. *Crom. lib. 6.*

Anni conſtitutione.

FERDINANDVS II. Rex Neapolitanus, aduentante Carolo IIX. Galliæ rege cum valido exercitu, ad ſancti Germani ſaltum ſuis munitionibus ſe tenere, hoſtémque ferocem & pugnandi auidum cunctando ludificari decreuerat: donec aut pabuli inopia, aut tædio hyemis aliqua hoſtibus ex iniquo loco dimicandi neceſſitas imponeretur. Verùm hyberni dies perpetua aëris ſerenitate, vernis æſtiuiſque perſimiles, Gallorum ſpei tam opportune acciderant, vt quanquam omne fermè pabulum ab Aragoniis paulò antè eſſet corruptum, ipſi tamen ex remotioribus locis facilè pabularentur, ac omnium rerum copia, floridæ hyemis beneficio pluſimum abundarent. Adeò vt cuncta ſecunda atque facilia Gallis, aduerſa autem atque aſpera Aragoniis, fatorum vi ac ſuperûm conſilio præberi viderentur. *Iouius lib. 2. Hiſt.*

Grandinis, Tonitru ope.

Cùm Iſraëlitæ grauiter à Palæſtinis opprimerentur, Samuëlis Prophetæ ſuaſu, idola omnia deſtruxere, vnique Deo ſeruierunt. Cúmque Palæſtini contra eos apud Maſpham congregatos expeditionem ſuſcepiſſent, agnum ſubrumum pro holocauſto obtulit. Eoque adhuc ſacra faciente, ingenti tonitru territi Palæſtini, magna ſtrage ab Iſraëlitis victi fuêre. Samuël ſaxum inter Maſpham & Sen erexit, idque ſaxum auxilij nominauit, quòd eò vſque Palæſtinos Dei auxilio perſecuti cæcidiſſent, 1. *Regum cap. 7.*

Cum quinque reges Amorrhæi Gabaon vrbem obſediſſent, eò quòd fœdus cum Ioſue Iſraëlitarum rege feciſſent, Ioſue à Galgalis caſtra mouit noctu, & ex improuiſo eos aggreſſus vſque ad Azecam & Macedam concidit. Cúmque illi fugerent, Dominus in eos ingentes de cœlo lapides deiecit, quibus plures perierunt, quam ferro. Cæterùm Ioſue, cum, ne ſibi ad perſequendos hoſtes dies ille ſufficeret, vereretur, ſolem ad Gabaon ſtare, & lunam ad vallem Aialon iuſſit, ne ſuperuenientibus tenebris hoſtes elaberentur. Stetit igitur ſol in medio cœlo, ſpacio vnius integræ diei, Ioſue vocem exaudiente Deo. *Ioſue cap. 10.*

Anno decimotertio Heraclij Imperat. in expeditione aduerſus Perſas ſolſtitio æſtiuo, æther ſudore factus eſt madidus, & animos Romani exercitus recreauit. Says Coſrois dux contra Heraclium pugnabat. Edita magna hinc inde cædes. Perſa ſuperior videbatur, niſi denſus imber, mixta grandine, cum fragore & ſtrepitu horrendo, cœlo effuſus, aduerſam Perſarum aciem perculiſſet, procella Barbarorum ora oculoſque vento, & fulguribus perſtringente. Attoniti Perſæ cæduntur, pauciſſimi ſeruati: cæteri aut capti, aut cæſi. *Cuſp. ex P. Diaconi l. 18.*

Venti beneficio, Tempeſtatis.

THEODOSIVS Magnus, poſteaquam Valentinianum II. ab ab Arbogaſte occiſum, Eugenium tyrannum Galliam & Italiam occupaſſe cognouit: Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaturus, ſed de euentu belli ſollicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis diceba tur eſſe paratiſſimus, primùm ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaque ieiuniis, vigiliiſque, perfunctus, cum Sacerdotibus & populo, templa omnia ſupplicabundus obiuit, atque ante martyrum Apoſtolorúmque ſepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præſidia implorauit. Commiſſo ad Iulias Alpes prælio, Eugenio Herculis, Theodoſio I. Imperatore Chriſti vexillum præferente, cùm Barbarorum cornu ab Eugenianis fœdiſſ. ſtrage concideretur, Theodoſius ante aciem ſolus, vt omnes videre, atque audire poſſent, in terram proiectus, ſupplex Dei auxilium inuocauit: Adeſto mihi Domine, inquiens, ne quando gentes dicant, vbi eſt Theodoſij Deus. Eugenius victoriæ certus, ſuos interequitans ad conſtantiam hortabatur, illud identidem vſurpans, ſe pro certo habere, Theodoſium mox deſperatione rerum ſibi manus allaturum, monere autem, ne illum occiderent, ſed viuum ad ſe perducerent. Tum verò ventus ſæuiſſimus ortus, qualem nunquam ante ſpiraſſe conſtabat, in ora hoſtium tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile viſu, quòd tela, & ſagittæ, quæ contra Theodoſianos emittebantur, in eos qui miſerant à vento reiiciebantur. & clypei manibus rapiebantur, & ſciſſis loris, in eorum ora prouoluebantur, & oculi eorum ingeſto puluere opplebantur; ita vt aſpectu adimeretur. Quæ verò Theodoſiani tela iaculabantur, ea vehementiore, quàm antè, impetu ferebantur. Qua ex re, tanquam præſenti Dei auxilio, animati, tanta vi ſe in hoſtes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ ſeſe tradiderint. Hunc in modum vno prælio, vnóque die cum Eugenio debellatum. *Rufinus libro ſecundo, capite 33. Socrates, Sozom. libro ſeptimo, capite 34. & Oroſius* prodiderunt. *Auguſt. libro quinto, de Ciuitate Dei.* Sed *Zoſimus* duobus.

Ferunt ea pugna, qua vltimò Ioannes Zimiſca Imperator cum Roſſis ad Doroſtolum conflixit, diuinitùs Romanis latum auxilium. Nam ab auſtro obortam procellam in facies Scytharum ingruiſſe, eoſque impediuiſſe, ne ſuo arbitratu rem gererent: & ab omni Romanorum exercitu, conſpectum fuiſſet virum albo equo vectum, qui princeps pugnam inierit, hoſtiúmque ordines conturbarit, nemini neque antè, neque poſtmodò cognitum, cuius memoria eo die celebrabatur. *Cedrenus.*

CONSTANTINVS Scotorum rex contra Kennethum, Malcolmi regis æmuli fratrem nothum, pugnans victoriam præconceperat. Vix benè conſertæ erant manus, quam obortus Subſolanus ingenti cum procella, volante arena admixtus, Conſtantinorum aduerſa ora turbauit, præter id, quod oculis Solem habuêre aduerſum. Itaque victoria neutri partium læta, Kennethi partes eſt ſequuta. Duces in ipſa pugna ſingulari certamine congreſſi, mutuis vulneribus periêrunt, anno Conſtantini tertio, Chriſti 1002. *H. Boethius libro 11.*

Germani qui pugnæ inter copias Henrici III. Imperatoris Petrum Hungariæ regem reducturi, & Abæ, qui electo Petro ſubſtitutus erat, commiſſæ, interfuerunt, tradiderunt, ab initio pugnæ cum cœleſti ſigno tenuem in aëre nebulam apparuiſſe: mox hinc ventum adeò turbidum fuiſſe ſuſcitatum, vt puluerem, Hungarorum luminibus obiiceret, liberúmque obtutum impediret. Miraculum hinc editum fuiſſe affirmant, quia

qua paulò antè, quam pugnam iniret, ab Apostolico legato A abbas ac Hungariæ, ob iniustam Petri expulsionem, promulgato anathemate, fuerat humana consuetudine interdictum. *Bonfinius lib. 2. Dec. 2.*

Pipinus rex, cùm Italis Gallorum dicto pareret, & Veneti soli omnium suæ memores libertatis, patriæ iura tuerentur, littorali ora Gallicis armis domita, Riuo alto (sic enim dicta est pars vrbis celeberrima) minaciter imminebat: afferátque Pipino ingens exercitus, & cui ne Italia quidem tota; non modò Venetiæ partes obsistere posse crederentur. Verùm modicus armatorum numerus in cymbis sedentium validissimam ratem qua Galli vehebantur, primò fatigauit: inde vento Venetus adiutus, Gallicos conatus non solùm fregit, sed hostem aquarum angustiis colluctantem adeptus, partim ferro confecit, partim soluta rate medio stagno depressit. *Sab. lib. 6. cap. 7.*

Aquæ, Inundationis beneficio.

Phryges, qui Celænas incolunt, amnem præterfluentem, qui Marsyas dicitur, tibicinem olim illum nobilem fuisse dictitant, eiusque inuentum fuisse cum tibiarum cantum, quem Matroum vocant, quod in Magnæ matris sacris vsurparetur. E Eundem verò Marsyam contra Gallos sibi opem tulisse, cùm irrumpentes Phrygiam & amnis latè stagnantibus aquis, & tibiarum modis exterruisset. *Pausan. Phoc.*

Vbi Tryphon Apameensis regno Syrorum capto contra Sarpedonem Demetrij ducem, apud Ptolemaidem ciuitatem decertauit: Sarpedon circumuentus, in mediterraneam regionem cum suis militibus secessit, Tryphonisque exercitus, qui pugna eum superauerat, iter habuit per loca mari finitima. Tum vnda quædam marina ingens in sublime elata, repentè in terram venit, quæ illos omnes inundauit, submersosque necauit: ac vnda quum recessisset, magnum piscium cumulum vnà cum cadaueribus reliquit. Tunc Sarpedonis milites cum calamitatem cognouissent, illuc accesserunt, mortuorum hostium cadaueribus pepercerunt, ac magnam piscium copiam abstulerunt, atque in suburbiis ciuitatis trophæum erexerunt Neptuno. *Athenienſ. libro 8. capite 1. Dipnoſ.*

Cùm bello Sabino, quod virginum raptarum gratia commissum est, Romani portam, quæ sub radicibus collis Viminalis C erat (quæ postea ex euentu Ianualis vocata est) claudere festinarent, quia in ipsam hostes irruebant: postquam est clausa, mox spontè patefacta est. Cúmque iterum ac tertiò idem contigisset armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt. Cúmque ex altera parte acerrimo prælio certaretur, subitò fama pertulit, fusos a Tatio Romanos. Quam ob causam ij qui aditum tuebantur, territi profugerunt. Cúmque Sabini per portam patentem irrupturi essent, fertur ex æde Iani per hanc portam magnam vim torrentium vndis scatentibus, erupisse: multasque perduellium cateruas aut exustas feruenti aqua, aut deuoratas rapida voragine periisse. Ea re placitum, vt belli tempore, velut ad vrbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur. *Macrobius lib. 1. Sat. cap. 9.*

Animalium ope.

DEVS OPT. MAX. duos Amorrhæos reges, præmissis crabronibus, nullo Israëlitarum nec ense, nec arcu, fugauit, eorúmque terram Israëlitæ ἀναιμωτὶ & ἀκινδυνὶ possederunt. D *Iosue capite 24.*

SETHON Ægypti rex, Vulcani Sacerdos: cùm Ægyptios contemneret, externo milite vtebatur, & Ægyptios agris exuebat. Ob hanc iniuriam factum est, vt cùm postea Sennacherib. Arabum Assyriorúmque rex, cum magnis copiis inuasisset Ægyptum, noluerint ei Ægyptij opitulari. Tunc Sacerdos consilij inops in cœnaculum se contulit: ibique apud simulacrum complorauit, quantum periclitaretur. Ei igitur inter lamentationem obrepsit somnus, & inter quietem visus astare Deus exhortans, nihil eum molesti passurum, si copiis Arabum obuiam iret: se enim auxiliarios ei missurum. His insomniis fretus Sacerdos, sumptis Ægyptiorum voluntariis, institoribus, & operariis, castra in Pelusio posuit: hac enim Ægyptus inuaditur. Eò cùm peruenisset noctu, ingens multitudo agrestium murium repentè exorta, tum pharetras, tum arcus, tum scutorum habenas in castris hostium arroserunt; ita vt postera die hostes armis exuti fugam fecerint multis amissis. Eóque nunc iste rex in templo Vulcani lapideus stat, manu murem tenens, atque hæc per litteras dicens: In me quis intuens, pius esto. *Herod. lib. 2. Eustathius Iliades* . refert, quosdam hanc historiam referre ad B Cretenses, quosdam ad Teucros in coloniam missos, oraculum accepisse, vt illic considerent, vbi γηγενεῖς cum ipsis bellum gererent.

CLODOVEVS rex Franciæ, bello petens Alaricum Gothorũ regem, cum exercitu venit ad Vincennam flumen: quod propter crebras pluuias ita intumuerat, vt non sine ingenti periculo transiri posset. Noctu igitur ardentibus votis Deum precatus, vt vadum sibi monstraret: manè miræ magnitudinis vidit ceruam, quæ flumen ingrediens, tranando exercitui securum monstrauit transitum. Præterea rege apud Pictauos in castris commorante, pharus ignea egressa de Hilarij basilica, visa est ei tanquam super se aduenire. *Gregorius Turon. Hist. lib. 2. cap. 37.*

Rerum, Anathematum sacrorum ope.

Thebani ad Leuctra Lacedæmonios diuino auxilio Aristomenis Messenij heroïs, superasse feruntur Nam cum pugna instaret, Epaminondas Legatos misit, qui & alia oracula, & Trophonium, qui in Labadea colitur, consulerent. Et sanè ab Ismenio, Ptoo, Abis, Delphis Missa responsa commemorant. F At senariis heroïcis sic vaticinatus est *Trophonius.*

Ne petite ante hostem, sacrum quam cura trophæum
Sit vobis posuisse. Hic scutum ornatè, quod acer
Fixit Aristomenes Messenius: ipse inimicas
Scutatorum acies infestaque tela refringam.

Accepto oraculo, impetrauit à Xenocrate precibus Epaminondas dux, vt Aristomenis clypeum sibi mitteret, illumque ad trophæi, quod erexerat eo loco, vnde posset à Lacedæmoniis manifestè conspici, insignia addidit. Norant Lacedæmonij fixum in Libadea scutum Aristomenis: nam & multi per otium ad Trophonij profecti, illud fuerant conspicati, & planè omnes ita esse audierunt. Parta verò victoria suam Trophonio domum Thebani restituere. *Pausanias in Mess.*

Luitprandus, præeunte lancea Dominica, cui artificiosè claui Christi crucifixi inserti erant, semper hostes suos terruisse, ac in fugam conuertisse Henricum Imperat. scribit *lib. 4 cap. 11.*

HENRICVS II. Imp. Boleslaum Boëmiam possidentem, cum omni Sclauorum gente subiugauit, & similiter Poloniam debellauit, accepto gladio S. Adriani martyris, qui longo tempore G in loco, cui nomen est Vualdberch, asseruabatur. Hostes terribiliter persecutus est, diuino numine cooperante. Visi enim sunt diui Martyres Georgius, Laurentius & Adrianus, exercitum suum antecedere, & cuneos hostium dissipare. *Cuspinianus.*

Christiani Latini, cum Corbana Persarum principe collatis signis, antè Syriæ metropolim Antiochiam, lancea sancta (qua Christi latus vulneratum fuit) vexilli loco prælata, plus centum millia hostium cæcidere, suorum quatuor millibus ducentis desideratis. Baldricus Dolensium Pontifex, illius temporis æqualis, compertisse se scribit ex his, qui interfuerant, oblatam hostibus speciem trium procerum humana specie augustiorum, qui albentibus in equis sedentes, ingens agmen pari cultu corporis habitúque oris ex editissimis locis aduersus hostes ducerent: hos non ab omnibus sed à quibusdam nostrorum visos, creditosque esse martyres Georgium, Demetrium, Mercurium: nec deinde barbaris animus, mensve aut consilium suppetebat, sed apud eos H omnia formidine fugaque continuò plena fuêre. *Æmilius libro 4.*

Pestilentiæ ope.

Apud Pachinum Siciliæ promontorium, Apollo, Libystinus eximia religione celebratur. Nam cùm Lybici inuasuri Siciliam, classem appulissent ad id promontorium, Apollo, qui ibi colitur, inuocatus ab incolis, immissa hostibus peste, & penè cunctis subita morte interceptis, Libystinus cognominatus est. *Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 17.*

Virtute propria.

☞ *Consule Locum, Strategematum, & Fortitudinis propulsantis.*

De Xerxis nauium numero, quæ ad Salaminem depugnauerunt sic scribit. *Æschylus in Persis:*

Xerxi scio naues erant certò quidem mille:
Verùm ducentæ & septem erant celeres.
Supra modum: sic obtinet rumor volans.

Atticæ CLXXX. erant numero. Singulæ habebant octonos denos, qui ex foris pugnarent. Eorum erant quatuor ſagittarij, reliqui grauis armaturæ. Pugna commiſſa in anguſtiis, cùm in ſerum extraxiſſent pugnam, Græci fuderunt fugaueruntque Perſas, atque inſignem illam & nobilem victoriam, vt Simonides ait, qua neque apud Græcos, neque apud Barbaros clarius decus vllum extitit nauale, retulerunt virtute & ſtrenuitate communi omnium militum, conſilio verò & prudentia Themiſtoclis. *Plut. in Themiſtocle.*

Thebani victoriam, duce Epaminonda, omnium præclariſſimam adepti ſunt à Leuctra de Lacedæmoniis, quas de Græcis Græci vnquam reportauerint. Cecidêre ex Thebanis & Bœotis 45. Lacedæmoniorum plures quam mille. *Pauſanias in Bœoticis.*

Alexander Magnus, XL. millibus, iam inde à Patre Philippo diſciplinæ militari aſſuefactis, totum Orientem domuit, eóque ipſo ab Annibale omnibus aliis prælatus eſt Imperatoribus. *Sab. lib. 6. cap. 7.*

Vltimo illo prælio Alexandri contra Darium in Aturiæ campis trans Lycum, iuxta Gaugamelam vicum, commiſſo, quo Darius victus imperium amiſit, perierunt Perſarum quadraginta millia, quorum numerus iniri potuit. Macedonum paulò minus trecenti deſiderati. Vicitque eo die Alexander magis virtute, quam fortuna: magis conſilio quam loco: ob idque victoria ipſa multo ſpecioſiſſima eſt viſa. *Sabell. libro 5. Ennead. 4.*

Andophradates Artoxerxis dux, ſub ſignis habebat Barbarorum equitum viginti, peditum centum millia: quos illi Gardates appellant, eiuſdemque generis tria funditorum. Præterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aſpendiorum & Piſidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem: ex Græcia conductorum tria millia, leuis armaturæ maximum numerum. Has aduerſus copias ſpes omnis conſiſtebat Datami (qui à rege defecerat, cum inſidias ſibi ab aulicis ſtrui intellexiſſet, & Paphlagoniam cum Cilicia occupauerat) in ſe, locique natura: námque huius partem non habebat vigeſimam militum. Quibus fretus conflixit, aduerſariorúmque multa millia concidit, cùm de ipſius exercitu non amplius hominum mille cecidiſſet. Quam ob cauſam poſtero die Trophæum poſuit, quo loco pridie pugnatum. *Probus in Datami.*

Bactria ſub imperio Macedonum, qui Perſas deleuêre vſque ad Secundum Seleucum Antiochi nepotem fuit. Tunc verò Theodotus præfectus titulum mutauit in regnum, & ſe regem vocauit, reliquitque ſucceſſorem ſui nominis, qui cum Arſace Parthorum rege contra Seleucum ſe coniunxit, regnúmque tutatus eſt: quod ſub Eucratide ad magnam gloriam peruenit. Is enim cùm obſidionem Demetrij regis Indorum pateretur, audacia inaudita cum trecentis militibus, ſexaginta hoſtium millia aſſiduis eruptionibus vicit, & quinto menſe liberatus, magnam Indiæ partem in poteſtatem ſuam redegit. Vnde cum ſe reciperet, à filio: quem regni ſocium fecerat, in itinere interfectus eſt: qui velut hoſtem, non patrem interfeciſſet per ſanguinem eius currum egit: & corpus abiici inſepultum iuſſit. *Æneid. Sylueſt. cap. 16 Aſia.*

FREQVENTIÆ.

¶ *Conſule Tit. Fortium ducum, quatenus multis nobilitantur victoriis.*

Iosuë Iſraëlitarum dux, reges Chananæorum, Amorrhæorum, Hettæorum, Pherezæorum, Iebuſæorum & Heuæorum cum omni illorum exercitu, arena litorea numeroſiore, concidit, ad aquas Meromias imparatos, vſque ad internecionem: equos confodit, currus igni cremauit, & Haſor vrbem, caput omnium illarum regionum, igni cremauit. In vniuerſum autem 15. reges interfecit, & ſuperauit. *Ioſuë capite 11.*

Fortuna adeò in bello indulſiſſe credita eſt Ageſilao Lacedæmonio, vt Critias Athenienſium tyrannus inter pauca quæ ſibi optare ſit ſolitus, Ageſilai victorias, omnium impenſiſſimè optauerit. *Sabellicus libro 7. capite 7. ex Plutarcho in Ageſilao.*

Timotheus dux Athenienſium proſpera fortuna per omnia credebatur vti: dicebátque, Fortunam rerum benè geſtarum cauſam eſſe, Timotheum verò nullius. Proinde pictores cum in caſtris dormientem taxantes, fingebant, atque Fortunam ſupra caput pendentem, ciuitates quaſi in rete quoddam conducere. Interrogante Themiſtocle, quónam te per vniuerſam vitam maximè fuiſſet delectatus? Cùm, inquit, ingredientem Olympicum ſtadium, totum theatrum intentis oculis me contueretur. *Ælian. de Var. hiſt. lib. 13.*

Alexandri Magni felicitas, omnium maxima in re bellica, qui pene puer in domanda Græcia adeò Philippum patrem iuuit, vt Macedonum primus in Sacram Thebanorum cohortem impetum fecerit, illorum opibus fractis, omnem Græciam ad imperium retraxit: Aſiam tranſgreſſus, triplici prælio, Perſarum regnum, quod tamen maximum fuit, euertit: ac penè plura perpetuo victoriæ curſu ſubegit regna, quam cæteri duces vrbes: & quod omnium proſperrimum fuit, trium propè annorum ſpatio ab Europæ limite ad Gangem Macedonica promouit arma *Sabell. lib. 7. cap. 7.*

Seleucus Syriæ rex, à victoriarum ſucceſſu Nicanor, id eſt, victorioſus, cognominatus eſt. Ab eodem pariter, Nicephorium & Nicopolis ciuitates conditæ ſunt, a victoria deducto vocabulo. *Guido. Bitur.*

Sicinius Dentatus Tribunus plebis, ob fortitudinem Achilles Romanus appellatus eſt, cuius bellorum ſucceſſus, feliciſſimi ſemper fuere. Pugnaſſe quidem fertur centum & viginti præliis, quibus cicatricem poſteriorem nullam, anteriores autem quinque & quadraginta tulit: fuitque donatus aureis coronis octo, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis quatuordecim, quod ciues quatuordecim ex medio morte raptos ſeruauerit: torquibus tribus & octuaginta, armillis plus centum ſexaginta, haſtis duodeuiginti, phaleris quinque & viginti: triumphauitque cum imperatoribus ſuis triumphos nouem. *Gellius, Varro, Plinius de Viris illuſtribus.*

P. Scipio Africanus maior, cùm per ætatem adhuc magiſtratum capere non poſſet, extraordinarium imperium adeptus, quatuor Carthaginenſium duces & totidem exercitus, Hiſpania expulit: omne Hibericum nomen, quod Punico ceſſerat imperio, ad Romani nominis obſequium retraxit: mox Aphricam adeptus, nocte vna, bina caſtra binóſque deleuit exercitus Syphacem regem, Romani nominis hoſtem cepit. Carthagini caſtra admouit. Annibalem ex Italia reuocatum, & ad Zamam ingenti prælio victum, ad eam deſperationem compulit, vt qui fax belli, duxque ab initio fuerat, petendæ pacis ſuis ciuibus impulſor verius quam auctor factus ſit. *Sab. lib. 7. cap. 7.*

Cn. Pompeius de omnibus terris triumphauit, Aphryca, Aſia & Europa: antè Imperator quam miles, prius triumphalis quam ſenator aut conſularis: nullus Romanorum ducum tot de gentibus vno die triumphum egit: nullus Rom. ducum victor tot percurrit terras: mille caſtella ex hoſte cepit, vrbes octingentas, parem nauium numerum. Sed præclarum hunc fortunæ curſum, ciuilis belli infamia fœdauit, quod extremo vitæ tempore geſſit: aut quia voluntarium fuit, aut certè quia non neceſſarium. *Sab. lib. 7. cap. 7.* Octauius Cæſaris filius, qui primus Auguſti nomine ſalutatus eſt, inter alia ſua vota, Pompeij felicitatem & in omni re fortunam exoptauit. *Plut. de Rom. fort.*

L. Corn. Sylla, Felix ob ſucceſſus appellatus eſt. Mulier enim quondã obuiã ei puero, Salue dixit, puer & tibi & Reip. felix: quæ poſtea nuſpiam ampliùs comparuit. *Vol. l. 16. Anth.*

Summa felicitas in bello contigiſſet C. Ivl. Cæſari dictatori, niſi ciuilis belli nefas, decus alibi partum ad extremum deturpaſſet. Nullus imperatorum ſæpiùs collatis ſignis dimicauit, nullus proſperius, ad centum millibus perduellionum bis vna die cæſis: nullus ferociores vicit gentes. Europam celeritate domuit, Aphricam conſilio, Aſiam celeritate. *Sab. lib. 7. c. 7.* Per tot ſucceſſus, ſubigendis Gallis, Germanis & Britannis, ter, nec amplius, aduerſum caſum expertus: in Britannia, claſſe vi tempeſtatis propè abſumpta: & in Gallia, ad Gergouiam legione fuſa: & in Germanorum finibus, Titurio & Arunculeio legatis per inſidias cæſis. Omnibus ciuilibus bellis nullam cladem, niſi per legatos ſuos paſſus eſt: quorum C. Curio in Africa periit: C. Antonius in Illyrico in aduerſariorum deuenit poteſtatem: P. Dolabella claſſem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiſerunt. Ipſe proſperrimè ſemper, ac ne ancipiti quidem vnquam fortuna, præterquam bis, dimicauit: ſemel ad Dyrrachium vbi pulſus, non inſtante Pompeio, negauit eum vincere ſcire iterum in Hiſpania vltimo prælio, cùm deſperatis rebus etiam de conſciſcenda nece cogitauit. *Suet.*

Conſtanti

Constantinvs Imp. bellis ciuilibus admodum fortunatus fuit, in Perſicis ſemper infelix externis lacrymabilis, Sarmaticis varius. *Cuſp.*

Carolvs Magnus Imp. in tres partes regni ſui tres exercitus miſit: vnum trans Albim, qui Saxones debellauit, alterum in Pannoniam, qui reliquias Hunnorum & Sclauos compreſſit: tertium contra Britones, qui eorum perfidiam contudit *Sigeb. in Chron.*

Amvrates III. Turcorum rex, magna bella in Europa Aſiaque numero triginta ſeptem confecit, tali viſus & virtute, fortunáque, vt in nullo victus ſuccubuerit. *Chalcocon. lib. 1. de reb. Turc.*

Odoardvs Pachecvs Luſitanus, circa annum Domini M.CCCCXCIV. in orientali India (vt lex Chriſti inter barbaras gentes promulgaretur) ſæpè cum duabus nauibus, ad ſummum cum quatuor, pugnauit cum infinita multitudine gentilium & Mahumetanorum, aliquando etiam octoginta naues habentium: & quod maius eſt, aduerſus infinitas machinas igneas, ſemper victor: & quod maximum, nullo ſuorum vnquam interempto. A ſphærulis milites ipſi ſolùm proſternebantur in terram, ſigno in corpore relicto, cùm tamen eædem tabulas nauis perforarent. Mirum & illud in tanta copia ictuum, nullum in capite ictum, cùm omnes ictus in tam anguſtum ſpacium & dirigerentur. Atque eò magis, quòd ſolùm nonaginta quatuor homines, plerumque tantum ſeptuaginta quatuor, aduerſus triginta millia ac plures pugnarent. Inter reliquos Innichum Piccatorem Cantabrum cum pila in terram proſtrauiſſet exuſta barba, ſolum ruboris ſignum in facie reliquit, eadémque nauis parietem perforauit. *V. de Oſorium de rebus Eman.*

TEMPORIS. VICTORIA

Velox.

Vide locum Stratagematum, Celeritate ſumma hoſtem opprimere.

L. Pavlvs Æmilivs ad Pydnam cum Perſeo Macedonum rege pugnauit, campus & colles cadaueribus oppleti: Leuci fluuij, quem tranſierunt, poſtridie quàm pugnatum eſſet, Romani, vndæ ſanguine etiamnum infectæ fuerunt. Super vigintiquinque millia hoſtium dicuntur cecidiſſe. Ex Romanis deſiderati, vt tradit Poſidonius, centum: vt Naſica, octoginta. Hæc vſque adeò cruenta pugna breuiſſimè decreuit: nona hora, cùm affectaſſent prælium, ante decimam profligauerunt hoſtem. Quod ſupererat diei, in conſectandis hoſtibus conſumpto, cùm ad quindecim millia paſſuum inſecuti eos eſſent, iam nocte receperunt ſe. Macedones, qui ſemper regum ſuorum habiti fuerant amantes, tunc ſicut cùm fulcimento rupto, omnibus vnà corruentibus, permittentes ſeſe Paulo, duobus diebus, totius Macedoniæ compotem cum fecêre. *Plut. in Æmil.*

C. Ivlivs Cæsar, Alexandria regia Ægypti in Syriam & inde in Pontum tranſiit, vrgentibus de Pharnace nunciis quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occaſione tempore bellantem, iámque multiplici ſucceſſu præferocem, intra quintum (quàm adfuerat) diem, quatuor, quibus in conſpectum venit, horis, vna profligauit acie; crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hoſtium contigiſſet. Proinde & ad Senatum ſcripſit, & tabellæ Veni, Vidi, Vici, triumphali inſcripſit. *Suet.*

In pugna ad Gerionem inter Gallos & Hiſpanos commiſſa, cæſa ſunt Gallorum ad quatuor millia, tanta celeritate felicitatéque, vt cùm ſemihoræ momento res cœpta confectáque ſit, nec centum quidem ex victoribus perierint. *Iou. in Conſaluo Magno.*

Carolvs IIX. Gallorum rex, anno 1495. fugiente Ferdinando rege, à Neapolitanis ſumma cum celebritate exceptus, & in arcem Capuanam, quæ Gaulæ regum ſedes olim fuerat, (nam ars noua ab hoſtibus Aragoniis tenebatur) deductus eſt cùm admirabili inauditæ felicitatis curſu, vel ſupra Iulij Cæſaris exemplum, priùs viciſſet, quam conſpectus extitiſſet: tanta deinde facilitate, vt ne tentoria quidem in ea expeditione explicare, haſtámue vnam frangere neceſſe fuerit: multi præterea apparatus minimè neceſſarij: cùm & ipſa claſſis tam immani ſumptu comparata atque inſtructa, maris tempeſtate quaſſata, atque in Corſicam inſulam delata, non priùs ad Neapolitanum litus accederet, quàm rex in vrbem reciperetur. Ita inteſtinis diſſidiis, quibus celeberrima Italorum principum ſapientia obſcurata erat, præclara ac præpotens Italiæ pars, ſummâ cum ignominia Italicæ militiæ, irriſionéque, grauiſſimo omnium cum periculo atque infamia, ab Italorum imperio, ad tranſalpinatum gentium dominatum tranſlata fuit. *Guicciardinus lib. 1.*

De Carolo V. Imp. *Vide infrà.*

ADIVNCTI.

Philippvs Macedonum rex, cùm eodem die nuncium accepiſſet, quadrigas ſuas in Olympicis ludis viciſſe: item Parmenionem ducem ſuum, hoſtes prælio fudiſſe: ac præterea natum ſibi filium eſſe Alexandrum: veritus ne fortuna, cùm tot bona eodem tempore cumulaſſet, mutata, grauioribus malis hanc felicitatem rependeret, dixiſſe fertur: O fortuna celeriter potiùs aliquid paruæ moleſtiæ, ad penſanda hæc tanta bona, quàm differendo, maiora mala affertο. *Plut.*

LOCI.

Neoptolemvs Mitridatis dux, circa Mæotim æſtate nauali pugna: hyeme verò, equeſtri, glacie concreto mari, iiſdem in locis victoriam tulit. *Alex. lib. 1. cap. 22.*

Nvmenivs, ab Antiocho Epiphane rege, Meſſenæ propoſitus in mari rubro, Macas vicit eodem die claſſe, æſtúque reuerſo, iterum equitatu contra Perſas dimicans gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno ſtatuit. *Plin. lib. 6. c. 28.*

VICTORIA ROBORIS.

Vide Tit. Olympionicarum.

Diagoras Rhodius Olympionices, filios ſuos Acuſilaum & Demagetum in Olympiam deduxit. Quem victores iam declarati iuuenes per confertiſſimam turbam humeris exportarunt, coniicientibus in eum flores Græcis, & cum plauſu beatum prædicantibus liberûm cauſa. *Pauſan. lib. 6.*

VICTORIA FORMÆ.

Vide Tit. Certamina Formæ.

Apud Elidem formæ pulchritudiniſque certamen fuit. Victor ad templa vittatus (hinc Diadumeni nomen accipit) deducitur, myrtoque coronatus, arma victoriæ præmia, Mineruæ conſecrat. Alter bouem ducit. Tertius libamina imponit. *Athen. lib. 13. cap. 7.*

CALAMITATE.

Ex Loco infelicitatis huc referenda exempla, cuius alij auctores ſunt, alij vſurpatores ſine caſu ſine conſilio.

Apud Euripidem in Oreſte, Apollo Helenam in Deo tranſlatam Menelao indicat:

Ἐπεὶ θεοὶ τῷ τῆσδε καλλιστεύματι
Ἕλληνας εἰς ἓν καὶ Φρύγας συνήγαγον,
Θανάτους τ' ἔθηκαν, ὡς ἀπαντλοῖεν χθονὸς
Ὕβρισμα θνητῶν, ἀφθόνου πληρώματος.

Nam dij huius venuſtate Græcos in vnum atque Phrygas commiſerunt, cædéſque ediderunt, vt leuarent à terra pondus mortalium, abundanti copia.

INIMICITIA.

Conſule Locum inimicitiæ, quatenus ex priuata diſſenſione, publica oriuntur certamina.

Ex ſeditione C. Gracchi ortus eſt tribunatus Liuij Druſi, quem patres equitibus, qui ex lege Gracchi iudicabant, oppoſuerunt. Ex hoc bellum ſociale, quòd promiſſa à Liuio Druſo ciuitas non præſtaretur: ex hoc Mithridaticum, cùm Mithridates rex Ponti confiſus diſcordiæ Italiæ, multa ciuium millia, quæ in ſuo regno negotiabantur, iuſſit interfici. Ex hoc bella ciuilia Mariana, cùm Marius prouinciam & bellum Mithridaticum L. Syllæ vellet eripere. Ex huius ſeminibus Sertorianum, Lepidanum, coniuratio Catilinæ, poſtremo Pompeianum. Hinc Cæſaris regnum: quo occiſo bella ciuilia, Antonianum, Philippenſe Bruti & Caſſij: Siculum Sexti Pompeij, Actiacum. Tandem reſpublica in Monarchiam & Tyrannidem verſa eſt. *L. Vives in Auguſt. l. 1. de Ciuit. Dei, cap. 30.*

VICTORIA A DEO. CVI PRO EA

Gratiæ Agendæ.

Victoriam à Deo, in cuius manu ſunt omnium poteſtates & iura regnorum; eiuſque nutu pendere. Qui dat Regibus ſalutem, & cui non eſt difficile ſeruare & ſaluare in multis, perinde ac in paucis, vti Ionathas dicebat ad Armigerum ſuum; & ſcripturarum & hiſtoriarum monumentis, ac Ethnicorum etiam teſtimoniis euincitur. Vindicat enim aliquando ſe Deus per humana media de inimicis nominis ſui, & nonnunquam vt habet *Lucanus*; de quo etiam ſupra.

Cauſa iubet melior ſuperos ſuperare ſecundos.

Patriarcha Abraham cum 318. vernaculis quos inſtruxerat, irruit

A irruit ſuper exercitum, quem quinque reges ducebant, eoſque fudit, receptis è manibus illorum eis quos adduxerant, magnâque præda potitus. *Gen. c.* 14. cuius ſupra meminimus.

Etiam Gedeon cum trecentis viris ingentes Madianitarum copias eleganti ſtratagemate proſtrauit, Idem feciſſe memoratur Ionathas, qui cum armigero ſuo Philiſtæos mille cecidit.

Inermis Dauid adoleſcens adhuc immanem illum Philiſtæum armis grauem ſuperauit, capútque proprio illi gladio præcidit. Quaſi ad litteram impletum fuerit illud eiuſdem Dauidis, *Pſ.* 13. Non ſaluatur Rex per multam virtutem: & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.

Plura exempla habes paulò antè, *Tit. Victoria parta diuino inſtinctu, hortatu, &c.*

Certè non ab alio quam à Deo victoriam expectandam eſſe, ſignificauit Traianus Dux ſub Valente Imper. de quo paulò pòſt.

De Carolo V. Imperatore alibi diximus, quod cum Saxo-
B num ingentes copias manu ſatis exigua ſuperaſſet, non ſibi, ſed Deo largitori victoriam adſcripſerit, erumpens in nobilem hanc vocem: Veni, Vidi, ſed Chriſtus vicit. *Sur. in Comment. rer. toto orbe geſtar.*

Legerat aliquando inſigne illud fortiſſimi Machabæi monitum, quo militem ſuum hoſtium multitudine territum confirmabat: Facile eſt concludi multos in manu paucorum, & Non eſt differentia in conſpectu Dei cœli in multis & in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cœlo fortitudo eſt, &c. 1. *Machab. cap.* 3.

Dictum Iahazielis Prophetæ ad Ioſaphat, ſupra adduximus.

Theodosivs Imper. Cum ei victoria de Ioanne Tyranno in ludis Circenſibus nunciaretur, ad populum vociferans: Agite inquit, ludicro hoc omiſſo, in ædem hanc precatoriam eamus, & carmina gratiarum auctori victoriæ Deo concinamus. Dixit & fecit. *Niceph. lib.* 14. *cap.* 7.

Clotharivs rex Francorum cum Chramno filio rebelli dimicaturus: Reſpice inquit, domine de cœlo, & iudica cau-
C ſam meam. Quia à filio iniuſtè iniurias patior. Reſpice, & iudica iuſtè, illudque impone iudicium, quod quondam inter Abſalonem & patrem eius Dauidem poſuiſti. Ergo prælio inito, Chramus a Clothario captus & occiſus eſt. *Gregor. Turon. lib.* 4. *cap.* 16.

Traianvs Dux belli miſſus à Valente Imperatore contra Barbaros, cum ſuccubuiſſet, ideóque à Valente ignauiæ argueretur, generosè reſpondit: Non ego, ô Imperator, victus ſum, ſed tu ipſe prodidiſti victoriam, qui contra Deum aciem inſtruere non deſinis, & ita eius auxilium barbaris concilias. Non abs te oppugnatus, ſe illis adiungit. Atqui Deum ſequitur victoria, & ad eos accedit, quibus Deus ſe ducem præbet Non noſti quos viros Eccleſiis expuleris, & quibus eas tradideris. *Theod. lib.* 4. *hiſt. cap.* 29.

Alphonsvs Aragonum rex, filium Ferdinandum contra Florentinos in bellum euntem, ſic alloquitur: Ne tantum tuæ, inquit, aut tuorum militum fortitudini fidas, vt arbitreris abſque diuina ope hoſtes à te ſuperandos. Victoria etenim non ex hominum conſiliis, ſed ex ſummi Dei voluntate ac
D poteſtate proficiſcitur. Tum Denique tibi militares artes profuturas ſcito, cum Deum tibi pietate ac iuſtis factis reddideris propitium. Eum igitur, ſi vincere expetis, pura mente colito: ſpémque omnem victoriæ in eo reponito. Et ſi quando (quod ſolet in bello contingere) tibi quicquam aduerſi contigerit, quo exiſtimare poſſis ipſum Deum tibi ſubiratum eſſe: vide ne ab eo per impatientiam atque animi perturbationem diſcedas, ſed potius ſatisfaciendo ei reconciliari ſtude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos conſtantes in aduerſis videt, ruſus in meliorem fortunam reſtituere. Exiſtimationis tuæ tibi diligentiſſima ratio habenda erit, putandúmque nihil ea re in humanis rebus pluris eſſe aut fieri debere. Quippe cum victoria nunquam magis exiſtimatione & fama, quam militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem ſæpè cladibus mutatur: at fama ſi cum probitate ac fide coniuncta fuerit, & permanet & cum omni æuo perdurat. *Panormit. in eius vita.*

Cæſo Holoferne manu muliebri, & victoria ſecuta, Iudæi omnes venerunt Hieroſolymam, adorare Dominum, & obtulerunt holocauſta & vota. *Iudic.* 25.

Eaſdem gratiarum actiones ſoluit rex Ioſaphat, cum omni exercitu, poſt obtentam victoriam contra Idumæos, Moabitas & Ammonitas. 2. *Paralip.* 10. E

Idipſum fecerunt Machabæi, & Hieroſolymitani de magnis periculis liberati. 1. *Machab.* 10.

Item Conſtantinus Magnus, victo Maxentio & Licinio. *Euſeb. & Niceph. lib.* 7. *cap.* 46.

Alphonsvs Aragonius, inſigni victoria matutino tempore ad Troiam potitus, non prius arma deponere, & corporis ſui curam habere voluit, quam gratias Deo pro felici ſucceſſu haberet. *Ludouicus Dominicus lib.* 1. *var. hiſtor.* Similiter & egerunt multi alij Chriſtiani Principes.

* Exempla Ethnicorvm.

Id, etiam Ethnici à cognitione veri Dei alieni teſtati ipſo facto, ad puluinaria ſupplicationes ſuorum Deorum publicas inſtituendo, vt ob præclaras pugnas, quæ Iul. Cæſari in Gallia contigerant, quindecim dierum Romæ ſupplicatio decreta.

Cicero C. Octauio in Senatu ob res feliciter geſtas, quinquaginta dierum ſupplicationes decreuit.

Brvtvs ob profligatum Antonium bello Mutinenſi, totidem dierum ſupplicationes meruit, in quibus grandes natu F matres manibus amplexæ, & viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis acclamationibus, & bonis omnibus ad templa conuenire, & diis ſuis quos veros putabant, gratias agere ſolebant. *Vide Alex. ab Alex. l.* 5. *Geneal. dier. c.* 30.

Obtruncato à militibus tyranno Maximinio, filiis & amicis eius, delatiſque capitibus Romam hoſtilibus, nulla fuit ætas, quæ non ad aras & templa feſtinaret. *Herod. in* 8.

* Victoria Virtvte paranda.

Vide pleraque in loco de Veneno.

Rem magnam ſe præſtitiſſe arbitrati ſunt plures, ſi per aſtum inſidiaſve hoſtem profligauerint: at ſaniori mente Alphonſus qui dum à Ludouico Podio nunciaretur, eſſe quiſarmamentarium nauéſque Venetorum ſubiecto igne combureret, modò duo aureorum millia à Rege acciperet; reſpondit: Virtute vincendum, aut nunquam: ex hac enim te non alia mihi laus ſperanda, quam eius, qui Dianæ Epheſinæ templum exuſſit. *Ex Panorm. lib.* 3. *de Geſt. Alphonſi Beyerlinck* G *in Apopht. Chriſtian.*

Venerat ad eundem Rogerius Pallantiæ comes, vir ſtrenuus ſe regem Caſtellæ Ioannem confoſſurum ſpondens, ſi Rex annuat, at ille: Neque pro Caſtellæ, neque pro totius orbis imperio tantum ſcelus admiſerim? virtute non ſcelere paranda eſt gloria. *Ibidem lib.* 2.

Lysander, Lacedæmonij non proficiebant pædotribus, qui pueros ad luctam exercerent: quod virtutis eſſet certamen, non artis, Vnde & Lyſander interrogatus, quo pacto, à Charonte victus eſſet? Reſpondit, Vario artificio. Non exiſtimabat ea gens in quauis re ſpecioſam eſſe victoriam, quæ callidis conſiliis contigiſſet potius quam animi corporiſque robore. Ars autem omnis, vt naturali ſimplicitate recedit, ita dolo affinis eſt. *Plutarchus.*

Alcibiades, etiamnum puer, cum ita palæſtra nexu quodam conſtrictus eſſet, vnde ſe non poſſet explicare, manum colluctatoris mordicus arripuit. Illo dicente, mordes Alcibiades vt fœminæ ſolent: Imò, inquit, vt leones. Iam tum agnoſcere erat animum cedere neſcium. *Plut. in Græc. Apopht.* H

Alexander Parmenioni & aliis ſuadentibus vt noctu & ex inſidiis Darium ad Arbelas aggrederetur, reſpondit: Latrunculorum & furum iſta eſt ſolertia, quam mihi præcipitis: quippè illorum votum vnicum eſt fallere. Meæ verò gloriæ ſemper aut abſentiam Darij aut anguſtias locorum, aut furtum noctis obſtare non patiar: palam luce aggredi certum eſt. Malo me fortunæ pœniteat, quam victoriæ pudeat. *Q. Cur. l.* 4.

Alphonsvs, cùm Caietam vrbem pertinaciter obſideret, & eos fortè quos oppidani tanquam bello inutiles expuliſſent, vt commeatum diutius in vrbe haberent (erant autem ſenes decrepiti, mulieres, puellæ, infantes) ab his abſtinere ſuos milites iuſſit. Verùm milites cum ægrè hoc tuliſſent, malo, inquit, rex, Caieta & Caietanis nunquam potiri, quam homines, imbelles & innocentem iuuentutem tam fœdè, tamque crudeliter trucidando vincere. Cum viris enim, non cum mulieribus mihi dimicatio eſt. O regem immortalitate digniſſimum! quique vniuerſum genus humanum gubernet & regat. Victoriam, quam luctuoſam ac impiam exiſtimaret, nullam iudicauit. Igitur omnem ſexum atque ætatem imbellem excipi iuſſit, ſed exceptos omnes abundè reficiatque refocillari voluit. *Anton. Panor. de reb. geſt. Alphonſi, & Æneid. Sylu. de eius dictis.*

Carolvs

CAROLVS Francorum rex in bello Britannico ſuperatus, à
A militibus & pecunia iam exhauſtus, cùm per legatos peteret ab Alphonſo Aragonum rege (cuius prouincias ab anteceſſoribus quidem acceperat, ſed non ſaluo iure) ne contra ſe bello iam protritum ſuſcitaret aliquod bellum, infortunio occaſionem danti: reſpondit Alfonſus, non eſt quod ſibi hoc tempore timeat Carolus, ego enim, quod maiores mei in Caroli ſumma felicitate non petierunt, in eius calamitate petere nolo. Potuiſſet autem Alfonſus potentiſſimus, Carolum toto exuere regno, paucis admodum militibus, ſi aſtu & inſidiis, non aperta virtute victoriam bonis viris parandam eſſe iudicaſſet. *Anton. Panorm. de rebus geſt. Alfonſi. Æn. Sylnius de eius dictis.*

Idem, Simili quodammodo reſpondiſſe dicitur exuli Florentino, Coſmam Medicen occiſurum pollicenti, ſi xxx. non amplius manu militum à rege iuuaretur: longè quidem acriores atque ampliores hoſtes ſeſe & habuiſſe & habere quam Coſmas eſſet, quorum morte vel regna conſequi ſe quidem potuiſſe, ſed abſtinuiſſe à ſcelere. *Idem Panorm.*

Idem cum, quidam ſe offerrent, qui Renati, Andegauenſium ducis & hoſtis ſuis atrociſſimi, mortem promitterent, in-
B ſidiis parandam: non tantum hoc fieri noluit, ſed, vt in parricidas ſe in eodem animaduerſurum dixit, ſi hoc tentarent: dicens, Nequaquam inſidiis cum hoſte de regno, ſed manu tantum & virtute dimicandum. *Panormit. de rebus geſtis Alfonſi*

ANNIBAL, Giſconti nuncianti ſibi admirabilem videri Romanorum inſtructorum ad pugnam numerum: Imo aliud, inquit mirabilius te fugit. Quid autem hoc eſſet, interroganti: Quod ex tam numeroſa, inquit, hominum multitudine nullus appellatur Giſco. Timebant milites tantum militum Romanorum numerum: Verùm Annibal, qui toties Romanorum vires pugnando fregerat, ſatis ſciebat, non in numero, ſed fortitudine militum conſiſtere victoriam. *Plut.*

* VICTORIÆ MODERATIO.

Moderatio & rectus vſus, victoriæ vbi ea feliciter ceſſerit, magis apud viros ſapientes in laude ponitur, quam ipſum vincere. Hoc enim Hermocrati tribuit. *Plutarchus in Nicia.*

CN. POMPEIVS Tigranem regem bello ſuperatum certis
C rebus imperatis, in priſtinum fortunæ habitum reſtituit, æquè pulchrum eſſe iudicans, & vincere reges, & facere. *Valerius Max. lib. 5. cap. 1.*

Crudelis & immanis meritò hoſtis habendus, & ab omni Chriſtiana charitate alienus, qui in ſuos per victoriam factos, more rabidæ feræ ſæuit, imo & oppida, vrbes, & quæ ſibi nocere nequeunt, deſtruit. Longè regalius eſt, more paternum, homines conſeruare, quam interimere, vrbes condere quam deſtruere.

In quo laudatur meritò à *Silio Italico lib. 4.* M. Marcellus, qui ſe temperauit ab his immanitatibus, Syracuſarum ciuitate potitus.

Auſonius ductor, inquit, *poſtquam ſublimis ab alto*
Aggere deſpexit trepidam clangoribus vrbem,
Inque ſuo poſitam nutu, ſtent mœnia regum,
An nullos oriens videat lux craſtina muros,
Ingemuit, minimumque viris tantumque licere
Horruit, & propere reuocata militis ira
Iuſſit ſtare domus indulgens templa vetuſta
D *Incolere atque habitare deis: Sic parcere victis*
Pro præda fuit, & ſeſe contenta, nec vllo
Sanguine pollutis plauſit victoria pennis.

Celebre exemplum etiam trucis inimici Totilæ Gothorum regis. Capta enim Roma, ineunti Totilæ templum, Pelagius Diaconus occurrit, Chriſti Euangelia in manibus geſtans, ac genibus poſitis ſupplicabundus, Parce, inquit, ô princeps, tuis. Cui ille cachinnans reſpondit: nunc mihi demum ſupplicaturus veniſti Pelagi? tum ille, maximè, inquit, quoniam tuum me ſeruum fecit Deus, verum ab his iam abſtine manus, qui tibi in ſeruitutem ceſsêre. Quibus percitus Totilas precibus, militibus edicto ſuo mandauit, ne quem poſthac Romanorum occiderent, atque ita vrbem diriperent, vt ſibi pretioſiſſima quæque ſeruarent. *Sigonius lib. 9. imperij occidentis.*

Præclarè egit Iulius Cæſar, qui afferentem ſibi quempiam Magni Pompeij caput, exhorruit, & ſcelus execratus oculos auertit, lacrymaſque etiam effudit, cum illius anulum cerneret, in cuius gemma Pompeij facies cernebatur: Achillam quoque & Photinum illus percuſſores iugulauit, victo Ptolemæo E
Rege, compulſoque ad mortem. Nam cùm profligatum à Cæſare exercitum ſuum cerneret Ptolemæus, è caſtris ſe in fugam proripuit: & cùm vrgente hoſte profugeret ad maris littus, in propinquam nauim à ſuis exceptus eſt: ſed multitudine eorum qui enatabant, ingruente, nauigio demerſo, periit. Et hoc pacto permiſſæ proditionis pœnas dedit infelix Rex in primo adoleſcentiæ flore, dum nimis obtemperat peſſimorum ſatellitum conſiliis.

ANTONIVS, Bruti, quem vicerat, & ad mortem compulerat, cadauer purpureo paludamento ſuo inuolui iuſſit, & illius cineres Romam ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri iuſſit. *Franc. Patr. libro quarto de regno, titulo* 17.

CYRVS apud Xenophontem, ait ſe nunquam ex victoriis factum eſſe elatiorem, nunquam ſe effusè lætatum eſſe. Res ſecundæ, inquit, reddiderunt me timidiorem, & metus me non paſſus eſt vnquam fieri inſolentiorem, aut vnquam effusè lætari.

Oratio Abner *libro ſecundo Regum cap. ſecundo* adhortantis
Ioab, vt ceſſaret perſequi fratres ſuos; congruit cum ſapientiſ- F
ſimis dictis, quibus Cicero bellum ciuile deteſtatur. Sic enim *lib. 4. epiſt. famil.* ad Marcellum ſcribit: Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus, ſed miſerius nihil quam ipſa victoria: quia etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores impotentioreſque reddit; vt etiamſi natura tales non ſint, neceſſe eſſe cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio, per quos vicit, etiam inuito facienda ſunt. Item: Sapiens & bonus ciuis initia belli ciuilis inuitus ſuſcipit, extrema non libenter perſequitur. Et *libro nono ad Varronem* inquit: Extremum omnium malorum eſt belli ciuilis victoria.

Exulet, igitur, *vrbe ſua longè, laribuſque, domóque,*
Qui cupit in ſeſe ciues dira arma parare.

vt ait *Homerus in 9. Iliados.*

AGESILAVS Lacedæmoniorum Rex crebro admonebat milites ſuos, ne captiuos vt facinoroſos cruciarent, ſed vt homines ſeruarent, & infantibus etiam in bello captis parcerent.

Intereſt profectò hominis hominem affici beneficio, propter naturæ commune vinculum: vt nefas ſit hominem ho-
mini inſidiari. *l. ſeruus ea lege de ſeruis Exporta. libro tertio* G
de iuſtitia & iure.

Mantinienſes relictâ Republica Achæorum, Ætolis ſe patriamque ſponte tradiderunt: nec longè pòſt Cleomeni. Inter hæc dum ſub republica Lacedæmoniorum viuerent; anno ante Antigoni ad eas partes aduentum quarto; iterum ab Achæis duce Arato capti fuêre. Quo tempore, tantum abfuit, vt ob contractam offenſam mali quippiam paterentur: vt incredibile omnibus apparuerit, quam facilè, quamque celeriter vterque populus in vnam denuo Rempublicam coaluerit. Quippe Aratus ſimul atque potitus eſt vrbe, mandauit ſuis ne quid alienum tangerent: poſtea vocatos ad ſe ciues hortatus eſt, vt bono animo eſſent, ſuiſque rebus fruerentur, futuros enim ſaluos quamdiu ſub Republica Achæorum manerent. Mantinienſes, qui omni prorſus ſpe deſtituti videbantur; Arati verbis ſummopere recreati, è veſtigio ſententiam mutant; & quorum modo pernicioſiſſimi hoſtes erant, & quos multis neceſſariis deſtitutos, ac non paucos illorum vi rerum aduerſariorum oppreſſos, videbant, in proprias domos admit-
tunt, cum iis res fortunaſque ſuas communicant: nihil deni- H
que prætermittunt, quod ad ineundam firmiſſimam amicitiam pertinere videtur. Neque id iniuria. Neſcio enim an aliqui vnquam vel in manus mitiorum hominum venerint, vel in maiores fortunæ caſus lapſi, cum minori detrimento ſurrexerint, quod Arati atque Achæorum humanitas fecit. *Polyb lib. 2.*

ANNIBAL cum in Gallia hybernaret: ſocios Romanorum, quos captiuos habebat, primò quidem tractauit humanè: poſt verò in concionem vocatos, pluribus verbis hortatus eſt, ſe veniſſe, non vt bellum Gallis inferret, ſed vt cum Romanis pro libertate eorum pugnaret: quamobrem debere eos, ſi ſapiant, amicitiam ac ſocietatem cum Carthaginenſibus inire. Adeſſe ſe, vt in libertatem Italiæ populos vindicet; vt iis qui per iniuriam à Romanis domo pulſi eſſent, patriam ciuitatemque reſtituat. His atque aliis dictis huiuſmodi, omnes ſine pretio dimittit, cupiens per hunc modum ſimul Italiæ populos ſibi conciliare; ſimul alie-

nos à populo Romano facere, tum ſi qui oppidis aut portibus priuati à Romanis fuerant, contra eos irritare. *Idem libro 3.*

P. Scipio, cum coacta eſſet in ciuitate Iberiæ Carchedone multitudo captiuorum, quæ paulo minor numero millenario erat, præcipit primum ſeparari ciues, cum vxoribus & liberis eorum, deinde manuarios opifices. Quo facto, ciues hortatur ad beneuolentiam erga Romanos, & vt beneficij accepti memores eſſent, ac ſi cunctos ad domos ſuas dimittit. Illi propter inſperatam ſalutem partim illacrymantes, partim gaudentes, cum ſe coram duce incuruaſſent, diſcedunt. Ad manuarios autem opifices in præſenti dicit, eſſe eos iam publicos Romanæ ciuitatis miniſtros: verum ſi ſe beneuolos & alacres in ſuo quiſque artificio exhibeant, pollicetur illis libertatem, ſi bellum contra Carthaginenſes ſuſceptum proſperè ſucceſſerit. Eſt Quæſtori datũ in mandatis, vt nomina illorum conſcribat, conſtituitque curatores ex Romanis triginta. Erat enim vniuerſa hæc multitudo circiter duo millia: ex reliquis vero captiuis robuſtiores, aſpectuque & ætate vegetiores ſelegit, & ad ſupplementum claſſiariis adiunxit: ac cunctis nauis numero hemioliis reſpectu priorum conſtitutis, etiam captiuas naues impleuit: ſic vt cuiuſque nauis viri propè duplo plures eſſent, quam antea. Erant enim captæ naues numero decem & octo. Primæ vero fuerant triginta quinque. Conſimiliter autem & iſtis libertatem promiſit, ſi beneuolentiam & alacritatem oſtenderent, vt ipſos eo bello Carthaginenſes vincere contingeret. Itaque cum talem ſe erga captiuos exhibuiſſet, ciues cum erga ſe, tum erga Rempublicam Romanam admodum beneuolos & fideles, & opifices quoque ſpe libertatis plurimum alacres reddidit. *Idem. lib. 10.*

Hieron, admodum quidem adoleſcens, ſed ita vniuerſis naturæ atque ingenij dotibus ornatus, vt nihil ipſi regium præter regnum deeſſe videretur, ſuſcepto Syracuſanorum magiſtratu, cum tandem caterua amicorum ſtipatus in vrbem ſubintroiiſſet, ac diuerſæ factionis ciues ſuperaſſet; adeo clementer moderatéque victoria vſus fuit, vt vnanimi Syracuſanorum omnium conſenſu, quamuis militarem electionem haudquaquam probarent, dux ipſorum conſtitueretur. *Polyb. libro 1.*

Alphonsus, non tam quod hoſtes vincere & ſciret & poſſet, gloriabatur, quam quod victis conſulere didiciſſet. Illud quidem fortunæ interdum munus eſſe, hoc autem ſemper ſuum. Refocillare enim victos, verè regium eſt: debellare autem hoſtes, fortunæ eſt. *Panorm. libro 2. de rebus geſtis Alphonſi.*

Idem, cum in obſidione Stephani, centuriones ac milites, qui maledixerant regi, poſt captam vrbem clementer tractaſſet, caſtigatus à ſuis, qui omnes morte damnandos iudicarent: reſpondit: Se malle ex clementia & humanitate erga hoſtes, quam ex victoria laudem adipiſci. *Panorm. lib. 3 de rebus geſtis Alphonſi.*

Alphonsus frequenter in ore habuiſſe fertur tanto triumphum victoris illuſtriorem eſſe, quanto plures relicti ſunt, de quibus triumphetur. *ibid.*

Idem cùm graui atque diuturno bello confecto iam triumpharet, victos tamen & captos hoſtes triumphantium more currum præire non paſſus eſt. Ob hoſtes ſeruatos rectius quam cæſos triumphandum eſſe dicens. Vnde apparet quanti rex clementiſſimus victorias nullo ſanguine partas faceret. *Idem libro. 2.*

Idem cùm Florentinis ac Venetis petentibus, pacem dediſſet: & regiorum plerique gloriæ ſtudio flagrantes permoleſtè hoc tuliſſent, eo quod in eo bello magnificum ac glorioſum aliquod facinus edere potuiſſent, à quo iam pace comparata ſe fruſtratos planè agnoſcerent: Rex id quod erat ſuſpicatus, aliquando occaſionem iam nactus dixiſſe fertur: Bono animo eſtote commilitones: nam & virtuti veſtræ, & mihi credite. Neque locus enim, neque honos deerit, & mihi perquam ſpecioſum fuit, petentibus pacem dare. Ita enim arma capere conſueuimus, vt ſine cruore, ſi id modo fieri poteſt, victoriam adipiſcamur. Et quid aliud pacem tam ſubmiſsè petentes confitentur, quàm ſe victos, non autem victores eſſe? *Panorm. l. 1. de reb. geſt. Alph.*

Quintus Philippo victo, in Iſthmiis præconio iuſſit euulgari, ſe Græcos ſuæ libertati, ſuoque iuri permittere. Quotquot autem Romani temporibus Hannibalis capti ſeruiebant apud Græcos, quum horum ſingulos Græci quingentis drachmis emiſſent, gratias Quintio donarunt, qui & ipſi Romæ triumphantem Quintium ſequuti ſunt pileati, quod facere ſolent è ſeruitute manumiſſi. *Plutarchus in Romanorum Apopht.*

Augustus Cæsar, cum Alexandrini poſt vrbem vi captam extrema ſe paſſuros exiſtimarent; ſuggeſtum conſcendit, adiuncto ſibi Ario Alexandrino, dixitque ſe ciuitati parcere, primum propter ipſius magnitudinem, ac pulchritudinem, deinde propter Alexandrum Magnum eius vrbis conditorem, poſtremo in gratiam Arij amici. Raræ cuiuſdam clementiæ fuit non diripere ciuitatem, quæ pertinaciſſimè rebellarat, ſed non minus laudis merebatur illa ciuilitas, quod huius beneficij gratiam non ſibi vindicauit, ſed vnam præcipuamque partem illi conceſſit vrbi: alteram tribuit Alexandro, cuius memoriam ſciebat apud Alexandrinos eſſe gratioſiſſimam: tertiam tranſtulit in Arium eius ciuitatis ciuem, amicum tanto titulo ſuis commendans. *Plut. in apopht.*

Avrelianvs Imperator cum Tyanam veniſſet, eamque occluſam reperiſſet, iratus dixit: Canem in oppido non relinquam. Hac voce milites erecti fuerunt in ſpem prædæ, & Heradamon Thyanenſis metu ne cum cæteris occideretur, prodidit ciuitatem. Qua capta Aurelianus Heradamonem patriæ proditorem occidit. Militibus ex Cæſaris promiſſo direptionem oppidi flagitantibus, reſpondit: Agite, canem negaui relicturum, canes omnes occidite. Hoc pacto & proditori mercedem rependit, & militum auaritiam eluſit. Videtur autem hic ſermonis color ſumptus ab Hebræis, in quorum literis reges, qui minantur internecionem negant, ſe quendam relicturos, vſque ad mingentem ad parietem, canem hac paraphraſi ſignificantes. *Eraſmus in Vopiſco.*

Agesilavs cum poſt felicem apud Corinthum victoriam, ingentem numerum Corinthiorum & Athenienſium à ſuis trucidatorum cerneret, adeo non gauiſus eſt, nec elatus ea victoria, vt grauiter Græciæ etiam vices deploraret. Heu, inquiens, Græciam! quæ tot viros inteſtino bello perdidit, quot vniuerſi barbaris debellandis ſatis eſſe poterant. Viros magnanimo optabilis quidem erat victoria, ſed multo gratior ſi paucorum ſanguine parta fuiſſet. *Plut. in Laconicis apopht.*

Lycvrgvs præcipere ſolebat, vt poſtquam in bello hoſtem vertiſſent in fugam, ac ſuperaſſent, tam diu fugientes inſequerentur, donec certa eſſet victoria, moxque retrocederent. Neque enim Græcorum conuenire moribus eos trucidare qui ceſſiſſent: idque non ſolum honeſtius, verum etiam vtilius eſſe dicebat. Siquidem hoſtes quibuſcum res eſt, vbi cognorint Lacedæmonios parcere cedentibus, occidere vero qui loco non cedunt, ſibi conducibilis æſtimabunt fugere quam perſiſtere. Frequenter enim deſperatio magnum robur addit animo non minus quam ſpes victoriæ. Decet autem Græcos legibus ac diſciplinis imbutos, etiam imbellis meminiſſe clementiæ. Barbaricæ feritatis eſt, ſæuire in proſtratos. Sed rurſus ita temperanda eſt clementia, ne nobis ſit exitio. Fit enim non raro, vt hoſtis fugam ſimulet, vt redintegratis viribus acrior inſurgat in victorem. *Eraſmus ex Plut in Lacon.*

Epaminondas, quum alias ſolitus eſſet vncto corpore hilarique vultu prodire in publicum, poſtridie eius diei quo feliciter pugnatum eſt in Leuctris, proceſſit ſqualidus & ſummiſſus. Amicis autem ſciſcitantibus ecquid illi moleſti accidiſſet? nihil, inquit, ſed heri ſenſi me plus æquo mihi placuiſſe, eius gaudij intemperantiam hodie caſtigo. Adeo metuit arrogantiam vir Bœotus ac militaris, & nos non idem facimus, quoties ſecunda fortunæ aura res nobis ſuccedunt. *Plut. in apopht.*

Scipio dicere ſolebat, hoſti non ſolum eſſe dandam viam fugiendi, verum etiam muniendam, docens, moderandam eſſe victoriam, nec ſæuiendum in eos, qui contra ferre arma deſtitiſſet. *Plut.*

INSOLENS ET CRVDELIS.
Plerumque
Exitiosa victori.

Ptolemævs Lathvrvs rex Ægypti acerrimo prælio cum Iudæis ad Iordanem conflixit: cumque magna multitudo Iudæorum in acie trucidata eſſet, victor Ptolemæus in finibus Iudææ

Iudææ populatus eſt villas, & iuſſit occidi mulieres & infantes, & diſiecta eorum membra coqui, quibus elixis & coctis veſci Iudæos coëgit. Sed Iudæi à Ptolemæi matre auxilia aduerſus eum petierunt: quæ miſit exercitum eò celerius, vt filium ab Ægypto arceret. Cum igitur fruſtra tentaret reditum Ptolemæus, nec tueri occupatas in Phœnicia vrbes, poſſet curſus fugit in Cyprum.

Pheretima traditos ſibi à Perſis Barcæos, qui in cæde filij ipſius Arceſilai principes fuerant, ſudibus ſuffixit per ambitum murorum; fœminarum quoque deciſas mammillas circa muros appendit. Cæteros Barcæos Perſis vt diripgerent imperauit. Verum crudelis iſta Pheretima malè periit. Vt enim exiſtunt acres admodum & inuidioſæ vltiones Deorum in homines; viuens vermibus computruit. Tales ac tanta Pheretimæ Batti filiæ in Barcæos vindicta extitit. *Herodot.lib.4. in fine.*

M. Attilius, tametſi Carthaginenſes cerneret terra marique grauiter oppreſſos, ac proinde non multo interiecto tempore vrbem in eius poteſtatem venturam ſperaret: tamen veritus, ne nouus Dux, qui propediem in Africam venturus credebatur, res à ſe egregiè geſtas ſibi tande aſcriberet, de fœdere agere cum Carthaginenſibus cœpit. Carthaginenſes eam rem lætiſſimo animo accepêre. Mittuntur igitur ad Conſulem legati principes ciuitatis, qui de pace agant. Hi cùm ad eum peruenniſſent, tantum abfuit vt fœdus cum Romanis inirent: vt grauitatem eorum quæ imperabantur, ne audire quidem æquo animo potuerint. Etenim M. Attilius iam rerum omnium potitus, quidquid Carthaginenſibus offerret, id eos loco beneficij ac muneris accepturos ſperabat. Contra verò Carthaginenſibus videbatur, nihil ſibi etiam ad extremum victis à Conſule grauius, nihil acerbius reſponderi potuiſſe. Quapropter legati non ſolum re infecta diſcordes diſceſſerunt, verum etiam reſponſum Conſulis, vt nimis graue atque ſuperbum, mirum in modum deteſtati ſunt. Ea verò cum in Senatu Carthaginenſium retuliſſent, tametſi Carthaginenſes de rebus ſuis iam pridem prorſus deſperauerant: tantam tamen auditis Conſulis petitionibus indignationem ſimul atque audaciam animo conceperunt, vt ſubire potius omnia, & cuncta tam facta quam tempora experiri prius decreuerint, quam aliquid aut nomini ſuo ignominioſum, aut rebus ante à ſe præclariſſimè geſtis indignum perpeti. Xantippi igitur Lacedæmonij vſi ope & opera Carthaginenſes, non tantum Romanos memorabili clade vicerunt ſed ipſum etiam Conſulem Attilium cum multis aliis viuum ceperunt,

Sylla pulcherrimam victoriam ſuam dira atque inhumana crudelitate fœdauit: cui non ſatis fuit viuis hoſtibus illudere, niſi mortuorum etiam oſſa è ſepulchris canino more eruta in fluuium mergi iuberet, vt de Marij cadauere fecit. Proindè moriens ſe cremari teſtamento cauit, ne idem ab hoſte ludibrium poſt interitum pateretur.

*NONNVNQVAM TAMEN Seueritatis. EXEMPLVM STATVENDVM.

Non tamen promiſcuè in omni victoria moderationem adhibendam eſſe ſuaderi videtur, ne hac ratione facilius in Principes alij exſurgant, ſed victorum exemplo edocti, colla ſummittant, & à bello deterreantur.

Ita Romani cùm ciuitates capiebant, non homines modò occidere, ſed canes diſſecare, aliorum animantium membra ſolebant, donec teſſeram vel ſymbolum milites acciperent deſiſtendi à nece: quod faciebant terroris incutiendi cauſa. *Polybius in Epitom.lib.10.*

Alia tamen ratio ad ſeueritatem impellere poteſt, ſi qui victi fuerint, ante id ſuo ſcelere meruerint, vt nullam à victore miſericordiam conſequerentur, Deo ea ratione illorum impietatem vindicante.

Sic Dauid poſtquam dimicaſſet aduerſum ciuitatem Rabbath, & cepiſſet eam, prædam ciuitatis aſportauit, populum quoque eius adducens ſerrauit, & circumegit ſuper eos ferrata carpenta: diuiſitque cultris, & traduxit in typo laterum, ſicque fecit cunctis ciuitatibus filiorum Ammon. *2. Reg.12.*

Ioannes Magnus lib.15.cap.11. refert Alaricum Viſigothorum regem breui tempore poſt expugnatam Romam periiſſe propter diuinum furorem ob nimiam Gothorum clementiam prouocatum, quod ſuperbam nimium Romanorum laſciuiam & blaſphemiam non ſatis caſtigaſſet, parcens nimium populo & [illegible]

Quod & firmare videtur *Oroſius* dum de ea inuaſione ſcribit. Et ne quiſquam forte dubitaret, inquit, ad corruptionem ſuperbiæ, laſciuiæ & blaſphemiæ ciuitatis, tantum fuiſſe permiſſum, eodem tempore clariſſima vrbis loca fulminibus deleta ſunt, quæ inflammari ab hoſtibus nequiuerunt. *lib.7. capite 28.*

Reprehenſus regnoque priuatus Saül, quod non occidiſſet Agag & omnia viuentia Amalechitarum. *1.Reg.15.*

Reprehendit Deus intempeſtiuam miſericordiam regis Achab, in cuius manus victoriam de Syris poſuerat, audiuique à propheta verbis Domini, poſtquam pepercisset Benadad regi Syriæ: Hæc dicit Dominus quia demiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. *3. Reg.c.20.*

Alphonsvs Rex Aragonum, cum agrum Surentinum populari iure bellico cogeretur, ſæpenumero ingemuiſſe fertur. Verum cum oppidanos pertinaciores quam illis conueniret, animaduerteret: Videte, inquit, qui vrbem habitatis inimicam mihi, ne veſtra pertinacia id efficiat, quod poſtea in ea leuitate, & clementia corrigi non poſſit. Subindicans, non ſemper eſſe ſitum in ducis poteſtate, parta victoria militum prohibere rapacitatem. *Panorm.11. de reb. geſt. Alphonſi.*

*AD VICTORIAM QVÆ INDVCANT IVSTITIA ET OBSERVANTIA IN EXERCITV.

Adducam pro hac re dictum Beliſarij ad ſuos milites. Longa, inquit, mihi opus eſſet oratione, ad enarrandum quantam vim habeat iuſtitiæ obſeruatio. Huius diſciplinæ ſummam, tum pugnæ finem fortunamque imperiti tantum in dexteris conſiſtere exiſtimant. Vos autem qui ſæpe inimicos viciſtis, neque corporibus neque viribus vobis inferiores: ſæpè etiam victi fuiſtis: non ignorare puto quod homines quidem vtrimque ex acie inter ſe dimicant, finem vero tantum quem Deus voluerit conſequuntur. *Procopius de bell.Vandal.l.1.*

Et infrà proſequitur: Multa victoriam fortibus viris pollicentur: iuſticia imprimis, pro qua contra iniuſtos & iniquos venimus, noſtra quoque recuperaturi, præterea Vandalorum contra ſuum tyrannum odium atque maleuolentia, Deus namque auxilium iuſta petentibus ſemper adeſſe ſolet. Miles quoque imperanti minimè beneuolus agere fortiter ignorat. Præter hoc nos Scythis & Perſis omne æuum res geſſimus. Vandali autem ex quo Africam ſunt adepti, neminem inimicum præter nudos Numidas habuerunt. Quis autem ignoret, quod omnis diſciplinæ ratio exercitatione augetur, otio verò debilitatur? Nam vallum videtur nobis eſſe, vnde aciem progredi oportet, munitiſſimum. Adſunt & arma, & alia quæcumque ferre non valemus, hic præſto parata, & demum huc reuertentibus nihil nobis neceſſarium deeſt. *Idem ibid. lib.2.*

MILITEM ANIMARE.

☞ Vide Locum de Duce.

Agesilaus audierat, ſocios moleſtè ferre tam crebras expeditiones: præſertim quum ipſi permulti Lacedæmonios numeros paucos ſequerentur. Itaque volens oſtendere, quanta eſſet Lacedæmoniorum multitudo, iuſſit vniuerſos ſocios ſimul conſiſtere permixtos inuicem: Lacedæmonios item ſeparatim ſolos. Mox per præconem edixit, vt primi omnium ſurgerent ſinguli. Hi quum ſurrexiſſent, ſecundo loco per præconem iuſſit ſurgere fabros ærarios, deinceps architectos ac domorum opifices, ſimiliter, & aliarum artium ſingulos. Ita factum eſt vt propemodum ſocij ſurgerent omnes, Lacedæmoniorum verò nullus: eo quod Lacedæmoniis, qui militiæ parantur, interdictum ſit, opificium aut artem ſedentariam vel exercere; vel diſcere. Hoc facto, riſit Ageſilaus: Videte, inquit, ô viri, quanto plures non educimus, quam vos? Hoc ſtratagemate dux inclytus demonſtrauit, non perinde referre quam numeroſum militem ducas in prælium, quam fortem, & exercitatum. *Plutarch. in Lacon. Apoph.*

Alexander audito Darium triginta myriades in aciem producere, dixit: vnus coquus non metuit multas oues *Ant. in Meliſſ. p.1.ſer.71.*

Ivlivs Cæsar poſt attritos Tigurinos, ad vrbem quandam Sociorum proficiſcens, quum audiuiſſet Heluetios in itinere

itinere occurrere, in locum quendam munitum ſe recepit: ibi- A que copiis congregatis, & equo cui inſidere ſolebat adducto. Hoc, inquit, poſt victoriam vtar in perſequendis hoſtibus, & pedes aggreſſus eſt Heluetios. *Eraſmus libro quarto Apopht.*

BONIS CONSILIIS
Auſcultare.

Huius rei defectu etiam maximæ res in diſcrimen adductæ.

Romani Conſules M. Æmilius, & Seruius Fuluius, cum propè Mercurij promontorium, centum & quatuordecim Carthaginenſium naues plenas cepiſſent, paucis diebus in Africa commorati, Siciliam repetunt. Traiecto igitur proſperè pelago, quod Africam Siciliamque interiacet, cum non procul à Camerina vrbe conſtitiſſent; in tantam procellam calamitatemque incidêre, vt ne referri quidem ſatis pro rei magnitudine poſſit. Ex quatuor enim & ſexaginta ſupra trecentis nauibus, vix octuaginta incolumes à tempeſtate ſuperfuêre. Reliquæ omnes aut ſubmerſæ vndis, aut ſcopulis impactæ, vniuerſum littus naufragiis cadaueribuſque compleuerunt. Maiorem iacturam vno tempore mari factam, B nemo ante noſtram ætatem meminit. Quæ res non tam fortunæ culpa accidit, quam Conſulum temeritate. Nautis etiam ſæpe monentibus, vitandum eſſe externum Siciliæ latus, quod importuoſum atque infeſtum eſſet, & ægrè traiici poſſet, præſertim eo anni tempore, quo inter Orionis & Canis ſigna nauigabant: illi ſpretis, ac pro nihilo habitis nautarum vocibus, dum ſuperioris victoriæ fiducia elati, clanculum vrbes quaſdam hoſtium per id littus inuadere ac capere properant, exiguæ admodum ſpei gratia, in maximas calamitates inciderunt. Ac cum primum dementiam ſuam agnouerunt, atque ita rebus à ſe paulò ante præclariſſimè geſtis, turpi hoc naufragio fœdatis, temeritatis ſuæ pœnas luunt. *Polyb. lib.* 1.

ORDINES SERVARE.

Teſtatur id Phormio Athenienſis in oratione ad milites, cum ait: Vos apud naues in ſuo quiſque ordine manentes è veſtigio præceptis obtemperate, cùm præſertim breui momento inuadendi conſtet occaſio: & inter agendum plurimum exiſtimate ordinem & ſilentium, quæ cùm aliis in rebus C bellicis conducunt, tum præcipuè in naualibus. Hæc ad milites ſuos Phormio: vincitur tamen à Peloponnenſibus, quicum, vt in victoria, incompoſiti Athenienſium naues ſequerentur; partim demiſſis remis curſum inhibebant, rem inutilem ſibi, vtilem Athenienſibus ad ſe breui ſpatio inuadendos, cum volunt aduentum plurium operiri: partim imperitia locorum in peruia impegerant. Quod fieri videntes Athenienſes, ſubita audacia, vnaque ſe vociferatione adhortantes, in eos tendunt. Illi propter ea quæ peccauerant, & quod incompoſiti erant, pauliſper modo ſuſtinuêre: tum dantes terga, in ſtationem, vnde diſceſſerant, tendunt. Quorum tamen ſex naues, quæ maximè propinquæ fuerant, Athenienſes inſecuti ceperunt: & ſuas, quas illis corruptas tunc primum ad terram relegauerant, abſtulerunt hoſtibus aliis occiſis, aliis, quos ceperant, reſeruatis. *Thucid. lib.* 2. *pagina* 72. 73.

Sic victi ſunt Perſæ in Platæenſi pugna. *Vide Herodotum lib.* 9. *pag.* 255.

VICTORIA PROSEQVENDA.

Exitioſa victoria eſt poſt victoriam ſecuritas & negligen- D tia, quæ frequenter nouæ cladis cauſa eſſe ſolet, dum ex eo hoſtis, cui iam victo redit in præcordia virtus; occaſionem rei bene gerendæ accipere valeat.

Romani feliciter & inſigni clade profligauerunt Annibalis copias, & ad internecionem cædere deinceps reliquias potuiſſent. Adueniente verò nocte, cum propter ingentem lætitiam, quæ ex benè geſtis rebus frequenter euenire conſueuit, nec non ob laborem ſuperioris prælij negligentius à Romanis cuſtodiæ fierent: Annibal, deſperatis rebus, commodiſſimum tempus, ad ſuam ſuorúmque ſalutem, ob eas quas diximus, cauſas, adeſſe ratus, intempeſta nocte cum copiis ſtipendiariis, quas Agrigenti habebat, egreſſus per medias hoſtium munitiones, manipulis palearum æquatis aggeribus, nemine penitus ſentiente, cum ſuis omnibus incolumis euaſit. *Polybius lib.* 1.

Cn. Cornelivs Carthaginenſium duces duos, Hannonem & Aſdrubalem in prælio viuos ceperat. Hac victoria competta, Aſdrubal Iberum tranſgreſſus, exercitum aduerſus E Romanos mouit. Eunti nunciatur milites naualeſque ſocios inſolentia adeptæ victoriæ, ſecuros & negligentes, per agros ſparſim vagari. Quamobrem cum octo millibus peditum, & mille equitibus, citato gradu eò profectus, magnam partem eorum cæcidit: reliquos recipere ſe ad naues compulit. *Idem lib.* 3.

Anno à Carthaginenſibus contra hoſtes miſſus Dux, quæ bello neceſſaria erant, diligentiſſimè curauit. Erat enim vir promptus, & ad huiuſmodi res ingenioſiſſimus. At paulò pòſt aduerſus hoſtes cum exercitu profectus, quod rectè diſcernere tempora nequiret, magnam Ducis imperitiam præ ſe tulit. Miſſus enim in auxilium Vticenſibus obſidione laborantibus, primo impetu hoſtes elephantorum multitudine perterritos diſſipauit. Mox verò adeò imprudenter ſe geſſit, vt ipſos obſeſſos in quorum ſubſidium venerat, maximum in diſcrimen, & extremam ferè perniciem adduxerit. Nam cum baliſtas, tormenta, catapultas, ac omnifariam oppugnandarum vrbium machinas, ſecum Carthagine detuliſſet: caſtris ante mœnia vrbis poſitis pugnam cum hoſtibus commiſit. Illi cum Elephantorum violentiam ſuſtinere non poſſent: deſertis caſtris, pluribuſque ex ſuis interfectis, in F proximum collem, natura & arborum frequentia munitiſſimum, ſe recepêre. Anno duntaxat aduerſus Numidas bella agere ſolitus (qui vbi ſemel fugam arripuêre, vix ad tertium diem conſiſtere ſolent) quaſi iam victor foret, cura perſequendi hoſtes abiecta. Vticam ingreſſus, tantummodo curando corpori operam dedit. Hoſtes verò ſub Amilcare in Sicilia militare conſueti; ac ſæpe eodem die fugere hoſtem, & mox iterum inſectari, ſimul atque Annonem Vticam ingreſſum cognouère, exercitúmque fiducia victoriæ ſecurum degere: repente caſtra hoſtium aggreſſi, eorum partem interfecêre, reliquos in vrbem cum ignominia ſe recipere coëgerunt: machinis & cætero belli apparatu, nemine iam contradicente potiti. *Idem lib.* 1.

Molon, contra Xenætam pugnans, ſeu militari aſtu, ſiue quod copiis diffideret, relictis in caſtris impedimentis, noctu inde diſceſſit, itinere verſus Mediam facto. Xenætas terrore aduentus ſui, & quod non ſatis militibus fideret, fugiſſe hoſtem ratus, primo quidem, occupatis hoſtium ca- G ſtris, equites ſuos, omnemque apparatum, quem cum Xeuxi reliquerat, accerſiuit. Deinde conuocata multitudine, vniuerſos, vt bono animo eſſent, optimámque de futuris ſpem haberent, hortatus eſt: vtpotè conuerſo iam in fugam, & in ſumma rerum deſperatione conſtituto Molone. Quæ cum dixiſſet, curare ſingulos corpora iuſſit, paratóſque in poſterum diem ad inſequendos hoſtes eſſe. Multitudo auctis huiuſmodi rebus animis, & omni genere prædæ referta, ad crapulam ſe ebrietatemque conuertit, & eam quæ ex huiuſmodi rebus conſequi ſolet, ſegnitiem atque ignauiam. Molon, cum opportunum quendam locum nactus, cœnâ militem refeciſſet, conuerſo mox itinere in hoſtes rediit: quos cum ſumno vinoque ſepultos competiiſſet, ſummis viribus caſtra eorum ſub auroram inuadit. Xenætas nouitate ac magnitudine rei perterritus, nec ſuos propter ebrietatem excitare valens, cum paucis impetu in hoſtes facto interimitur. Dormientium magna pars in ipſis caſtris ceciderunt. Reliqui ſe in flumen proiicientes, natare in vlteriorem ripam & ad exercitum conati: verum hi quoque ad extremum magna H ex parte periêre. *Idem lib.* 5.

Quum Annibal apud Cannas feliciſſimè pugnaſſet, amicis ſuadentibus vt fugientem hoſtem inſequens in vrbem irrumperet, non obtemperauit. Quam rem Pancba Carthaginenſis adeò indignè tulit, vt exclamarit: Vincere ſcis Annibal: victoria vti neſcis. Hoc dictum *T. Liuius* tribuit Maharbali. *Plutarch.*

Ivlivs Cæsar Pompeium æqualem ferre nolens, armis rem expediunt ambo. Verum cum omiſſa pugna Pompeius viciſſet, & victoriam non perſequeretur, ſed ſe potius reciperet ad exercitum, tum Cæſar: Hodie quidem, inquit, penes hoſtes erat victoria, at non habet ducem qui victoria ſciat vti. *Plut. in Rom. Apopht.*

VICTORIÆ REVELATIO.
Diuinatio, Omina.

☞ *Vide in loco de Diuinatione.*

* APOPHTHEGMATA.

Diogenes in Olympiis præconem ita pronunciantem,

Doxippus

Dorippus viros vicit: correxit Diogenes: Hic, inquiens man
A cipia, ſed ego viros. Significans, eos, qui certarent Olympia, non eſſe viros, ſed gloriæ mancipia. Philoſophus vincit viros. *Laert. lib.6.*

Brennvs, capta vrbe à Gallis Senonibus, diuque obſidione oppreſſo Capitolio, pactum eſt inter Romanos, Brennumque Gallorum Regem, vt obſidio ea lege ſolueretur, vt Romani mille pondo auri penderent. In illa fortè auri penſitatione Brennus de altera lance gladium cingulumque ferreum appoſuit. Interrogante autem Sulpitio, quid hoc eſſet? Quid aliud, inquit, niſi opprobrium victis? *Plut. in Camillo.*

Quum Mithridates Syllæ proceſſiſſet obuiam, dextramque porrexiſſet, Sylla non reſalutauit: ſed percontatus eſt, num à bello deſiſteret his conditionibus, quas cum Archelao pactus eſſet? Obticente Mithridate: Quibus pace opus eſt, inquit Sylla, eos priores loqui conuenit, victori ſilere ſatis eſt. Rurſus cum Mithridates variis coloribus excuſaret quæ geſta fuerant. Olim, inquit, audiui, nunc experior, te ſingulari eloquentia præditum, qui tam nefariis factis colorem inuenire
B potueris. *Plut. in Sylla.*

Themistocles, cum aduerſus barbaros deſcriberet Athenis exercitum, & theatro ex illius gentis more producti eſſent galli gallinacei, atque inter ſeſe commiſſi, pertinaciter depugnarent ad necem vſque, rem ludicram vertit in ſeriam cohortationem. Sic enim ciues ſuos affatus eſt: At iſti, inquit, neque pro aris ac focis, neque pro liberis depugnant, ſed tantum quod vinci turpe ſit. Quo igitur animo vos eſſe par eſt, quibus pro ſalute patriæ, pro chariſſimorum incolumitate, pro libertate certamen eſt? *Eraſmus lib. 8. Apophț. ex Plutarcho.*

Hannibal à Minutio, quem inſidiis obſederat, per Fabij copias depulſus, vbi rediiſſet in caſtra, dixiſſe fertur: Eo prælio à ſe victum Minutium, ſe autem à Fabio fuiſſe ſuperatum: videlicet ex eadem pugna victus & victor redditus. Perierat enim Minutius, ni Fabius ſuccurriſſet. *Plutarchus in Fabio.*

Democritvs dicere ſolebat, virilem ſe non exiſtimare eum
C ſolum, qui armis cæteros præcelleret: ſed & qui cum voluptatibus pugnam capeſſens, ſpecioſam reportaſſet victoriam. *Stobæus.*

Pyttacvs probabat victorias circa* ſanguinem partas: nam magno ciuium cruore emptas, hoc eſt, Cadmeas, vt vocant, non exiſtimabat eſſe victorias. *Laert. lib.1. cap.5.*

Pyrrhvs bis cominiſſo cum Romanis prælio vicerat, ſed deſideratis compluribus amicis, & ducibus, hic Pyrrhus: Si vno, inquit, adhuc prælio Romanos vicerimus, actum eſt de nobis. Quod victi ſolent dicere, hoc dicebat victor, victoriam magno emptam non eſſe victoriam, ſed calamitatem. *Plutarch.*

Æneas Sylvivs dicere ſolebat, longè maiorem ſeruati quam cæſi hoſtis gloriam eſſe: Innuit autem, eam demum victoriam reuera claram eſſe, quæ aut paucorum, aut omnino nullorum ſanguine parta eſſet. *Syluius lib. 1. comment. de rebus geſtis.*

Antisthenes melius eſſe dicebat pugnare cum bonis paucis aduerſus multos malos, quam cum multis malis aduerſus paucos bonos. In bello enim non tam multitudo mi-
D litum, quam pugnantium virtus parit victoriam. *Laertius lib.6. cap.1.*

Demetrivs, cum cepiſſet Athenienſium qui defecerant vrbem, eáque grauiter rei frumentariæ penuria laboraret, protinus conuocata concione, dilargitus eſt illis frumentum gratis. *Plut. in vita Demet.*

Fabivs, quum à Romanis miſſus eſſet legatus ad Carthaginenſes, vt exploraret cur Saguntes contra fœdus à Pœnis oppugnata eſſet: ſinu ex toga facto. En (inquit) vobis bellum & pacem apportamus: vtrum igitur placet, ſumite. Cùm Pœni ferocius clamarent, daret vtrum vellet: Fabius effuſo ſinu, Bellum (inquit) damus. *Eraſm. lib.5. Apophț.*

Quum nauis, qua Granius prætorius quæſtor vehebatur, in Scipionis Metelli poteſtatem veniſſet: Scipióque cæteris direptis, quæſtori ſalutem pollicceretur, Quæſtor reſpondit: Cæſaris milites ſalutem dare, non accipere ſolent. *Eraſmus lib.9. Apophț.*

Rebus deploratis, cum amici hortarentur Catonem, vt ad Cæſaris clementiam confugeret, reſpondit: Victorum eſſe, & eorum qui deliquiſſent ſupplicare: Catonem nec victum nec captum eſſe, qui ſe per omnem vitam inuictum præſtitiſſet. *Plut. in vita Catonis.* E

Pompeivs audiens quoſdam eſſe, qui inuiderent conceſſum ſibi triumphum. Se citiùs omiſſurum triumphum ait, quam militibus blanditurum, ſimúlque laureatas falces abiecit, vt illinc inciperent direptionem. *Plut. in Apophț.*

* Hieroglyphica.

Mactatus *bos*, quales vbique locorum conſpiciuntur victoriæ plurimum, partique triumphi ſignum erat, præſertim apud Romanos. *Pier. Val. lib.1. p.42. D.*

Athenienſibus verò *Noctua* indicium victoriæ fuit, cuius etiam volatus in adagium ceſſit: γλαὺξ ἵπταται, Noctua volat cum profligatos hoſtes, & ſubſecutam victoriam innuerent. *Idem lib.20. p.188. F.*

Propter eas dotes quas Accipitri natura ſupra volatilium aliorum conditionem elargita eſt, factum: vt in vniuerſum *Accipiter* eſſet excellentiæ hieroglyphicum, præcipuéque victoriam ſignificaret. Nam reliquas omnino volucres natura antecellit. *Idem lib.21. 198.*

* MONITA LEONIS IMPERATORIS AD FILIVM. F

Placuit his adiicere egregia monita Leonis Philoſophi & Imperatoris ad Filium ſuum, quæ pridem cum aliis eiuſdem lucubrationibus, typis Leidenſibus vulgauit Ioannes Meurſius, quibus eum inſtruit, quid facere conueniat belli Imperatorem, vbi vel victoria fuerit potitus, vel bello finem impoſuerit.

1. Si inquit, exercitum bene inſtruxeris, Deo propitio ſperamus victoriam ſecuturam.

2. Ac primum gratiæ Domino noſtro Ieſu Chriſto agendæ, vel ante victoriam belli aliquid pium promittendum, quod promiſſum poſt belli exitum faciendum ſit.

3. Deinde perſcrutaberis, qui ſe in bello ſtrenuè geſſerunt, illiſque idoneos honores habebis, ignauos autem, quo par eſt ſupplicio, conſtringes.

4. Strenuos viros iis muneribus honorabis: integras armaturas, ſi quæ claræ illuſtreſque fuerint, ac de bellicis ſpoliis quæ commoda ſunt, illis dabis, honorabiſque pro G dignitate ex æquo ac bono vnumquemque, vt cohortes milliarias, cohortes, centurias, reliquaſque conſuetas ſub dominatum tuum ſubiectas multitudines. Plebeios milites qui ſtrenui fuerint, minoribus donis, præfectos autem maioribus honorabis: ita enim fiet, vt maiori fortioréque animo ſint qui dimicabunt, ſi ea quæ capiunt in primis aſſequantur.

5. Vbi enim honores & præmia habentur bonis, ſupplicia & pœnæ afferuntur malis, ibi bonam ſpem habebit exercitus: mali enim in formidine peccandi erunt, boni verò vt ſtrenui ſint, laborabunt.

6. Neque verò ſolum vnicuique ſingulatim viro honores habebis, ſed etiam integras cohortes, cohortes milliarias, turmas præmiis decorabis. Res hoſtium militibus diripiendas dabis, ſiue apparatus aliquis, ſiue impedimenta, ſiue tuldum, ſiue ciuitas, ſiue caſtellum fuerit: niſi ſi captiuis rebuſque direptis aliquid melius ac præclarius facies:

7. Quid enim cauſæ eſſe poteſt, cur non è bellicis ſpoliis ſtrenui milites præmia haberent? Venatores enim cernimus canes ſuos venationis ſuæ ſanguine ineſcare, interdum etiam H inteſtinis donare, vt ad perſequendas feras alacriores fiant. Ita ante belli exitum ſi munerabuntur milites, alacrior exercitus ad bellum gerendum fiet.

8. Bellum à pugna differt: bellum enim ab initio vſque ad finem, & omnium militum ceſſationem, multas dicitur in ſe pugnas continere: pugna autem pars quædam quaſi belli dicitur, quæ in vniuerſo bello ſæpe eſt, abeſt, quæ tamen finem belli non affert: etenim ſæpe bis, ſæpe ter, aut etiam frequentius, pro rerum gerendarum neceſſitate, in bello confligunt.

9. Inſectationes hoſtium non ſemper poſt pugnam, ſed interdum fiunt, interdum non, quemadmodum neceſſitas belli exigit.

10. Quæ bello capiuntur vendat exercitus: ſin pecuniis aut commeatu opus ſit, omnia ad te adduci iubebis, tuamque ac reliquorum præfectorum cupiditatem iis pecuniis collectis adſtrue, & neceſſariarum rerum inopiam commemora:

Atque

Atque ita potes inopiam ſuppeditare, eoſque qui in prælio
A dimicant, ſubleuare: ſi potes, pecunia: ſin minus, hoc ſatis fuerit, honoribus & dignitate.

11. Captiuos ante bellum confectum ne interficias, nobileſque in primis ac illuſtres viros: reputare enim debes ancipitem bellorum exitum, incertóſque caſus, conuerſionémque rerum & victoriæ quam habes. Aut ſi contingat aliquos de tuis, aut caſtellum aliquod capi, illis commutes, & reſarcis obiecta damna, & pro hoſtibus captiuis amicos ſociósque recuperabis. Sin minus hoc hoſtes voluerint, ex æquo tum à bono illos vlciſceris, ad vexandos hoſtes illos pro arbitratu tuo trucidabis.

12. Poſt res aliquot bene geſtas in prælio, ac dimicationes quas quaſdam feliciter cadentes, ad epulas & conuiuia & lautiora prandia tum præfectos, tum milites partim per te partim per præfectos, partim per contubernia, ex iis quæ bello capta ſunt præparabis, atque adeo prandeant hilarentúrque milites: efficies enim vt qui ſtrenui ſunt, ſentientes quibus rebus ac lætitiis poſt victoriam fruentur, alacriores ad omnia ante victoriam ſuſtinenda pericula ſint, & ad labores magis prompti.

B 13. De ſepeliendis mortuis admodum laborabis, neque tempus, neque occaſionem, neque locum, neque timorem cauſans. Pulchrum enim piúmque eſſe videtur, mortuis ſepulturam parare. Neceſſaria autem comprimis res eſt iis qui bello cadunt: pietas enim in ea re monſtratur, & viuentes magnopere hoc facto conſolationem capiunt. Quemadmodum in iſtis fieri videt vnuſquiſque, ita ſecum futurum arbitrabitur ſi in bello occumbat. Si enim inſepultos diſiectóſque eſſe videat, ſuum ſecum ſtatum reputabit, hanc contumeliam moleſtè feret, & mortem quantum poteſt in prælio refugiet, ne inſepultus abiiciatur. Sin honores mortuis laudeſque illis qui occubuerunt proponantur, excitabitur magis ad quæuis pericula diſcrimináque in bello ſubeunda.

14. Sin contingat exercitum tuum ſuperari, eos qui diſcrimina hæc euaſerunt, oratione excitabis, & alacres quantum poteris illos reddes, & offenſionem belli acceptam occultis incurſionibus atque inſidiis reſarcies.

15. Solent enim homines rebus feliciter geſtis ad ſeipſos
C conſeruandos negligentiores eſſe: quando enim victos contemnunt, ſeipſos negligunt. Atque ita felicitas rei geſtæ ſæpe fortunates magis quam victos & ſuperatos lædit.

16. Tu enim qui offenſionem belli accepiſti, per te ex iis quæ perpeſſus es didiciſti teipſum de cætero tutum cóſeruate: ille autem qui rerum proſperitate aſſluit, aduerſam fortunam non ſentiens, nulla prouiſione & cautione vtitur ad ea declinanda, quorum nullum adhuc ſenſum habuit. Scitum eſt enim hoc ſapientis cuiuſdam verbum: Timor opportunus, ſedula incolumitas eſt: contemptio importuna, inſidiabilis audacia eſt.

17. Si intermiſſionem belli feceris vel verbis vel pactis & conuentionibus, pacta tua diligenter ſeruabis, neque hoſtes inuades, atque imparatus aduerſus hoſtes eris, ſed quieſce quaſi in pace eſſes propter inducias cum hoſtibus factas: apparatas autem copias quaſi ad bellum, ſemper habeto, propter hoſtium fœdifragas & nec opinatas incurſiones.

18. Par eſt autem vt neque improuidus hoc tempore ſis,
D nec rurſus aliud impium præter inducias Deo teſte factas, committas, ſed circumſpectus ſis ad hoſtium dolos atque inſidias deuitandas: obſcuræ enim ſunt hoſtium inducias tecum facientium voluntates. Sed tu ſic te geras, vt nullam illis iniuriam pietatis cauſa facias: hoſtium tamen perfidiam cauebis, vt ne ab illis, propter impios illorum conatus, lædatis.

19. Omnia enim ad Dei vindictam referre, ſynceri animi non eſt. Non confeſtim enim diuina vindicta infertur, ſed quando omnium procurator & adminiſtrator Deus hoc futurum decernit. Quis enim nouit, quando iniuriam inferre moliuntur hoſtes, verum illi trucidandi ſint, tu verò conſeruandus.

20. Licebit igitur nobis eodem modo res noſtras firmo in loco ſtabilire, & impiæ molitionis hoſtium ſecurè periculum facere: ita fiet, vt prouiſione tua, mali nihil accipias, hoſtéſque qui malum inferre ſtudent, impietatis teneantur, quaſi te expugnare conarentur, ſed Deus propter fidem induciarum ſeruatam, minimè id fieri permitteret.

21. Si quis, ſiue ſeruus ſiue liber, nocte aut die, in itinere aut caſtris, in requie aut ſomnio, in balneo aut menſis, aut illo alio tempore tecum voluerit communicare, ne auerteris E illum, ſed accerſe ad te: qui enim homines teneiunt, & cinciles acceſſi ſunt, & adminiſtris ſuis præcipiunt vt eos qui accedunt repellant, à magnis ſæpe arduiſque rebus gerendis abſunt. Hæc tibi poſt bellum, & ſi quid aliud vtile excogitabis, obſeruanda præcipimus, c.6. rei tactica.

Victus.

VIctvs, quo verbo inquit Vlpianus: continentur, quæ eſui, potui, cultuique corporis, & ad viuendum ſunt neceſſaria, ☞ *Vide in loco de* Alimento, & Cibo.

Viduæ. Viduitas.

Definitio & Etymologia.

VIdvitas, Græcè χῆρος, & χήρα, vidua dicitur. Hebr. *Almanah*, id eſt, non habens partem in marito, ex *Al*, id eſt non, & *Manah*, id eſt pars, à verbo *Alam*, loqui non potuit. Obmuteſcit enim vidua coram affligentibus eam, *Illem* F mutus, *Pſalm.* 58.

Vidua propriè ex ſignificatione vocabuli, ſeu ſecundum etymologiam, dicitur quælibet mulier ſine viro, etiamſi nunquam virum habuiſſet, quaſi ſine duitate. Et dicitur à ve, quod eſt ſine, & duo, ſeu duitate: vt vecors & veſanus. *ff. de verb. ſign. l. malum, §. vulnum Vel ſic.*

Vidua dicitur quaſi idua, hoc eſt, à viro diuiſa. Iduare enim Hetruſca lingua diuidere eſt. Hinc viduare pro priuare capitur. Atque inde etiam viduitas, calamitas dicta, quod viduet, id eſt, priuet bonis. A viduo pariter diuiduo per compoſitionem deducitur. Veteres enim quod nunc diuido dicimus, diuiduo dicebant: vnde diuiduum, modo ſeparabile, modo ſeparatum ſignificat, cuius contrarium indiuiduum, quod Græci ἄτομον vocant.

Et notandum, Apoſtolum diſtinguere inter viduas, & eas quæ verè viduæ ſunt 1. *ad Timoth. c.* 5 Quo ſignificauit, poſſe fieri vt aliqua ſit quæ virum non habeat, nec tamen ſit vidua. Sicut enim virginem non facit abſtinentia à coniugio, ſed G amor integritatis; ita & in viduis iuxta Apoſtoli mentem res ſe habet.

De Viduitatis Statu.
Illius.
Commendatio: et Cura.

Quanquam inquit *Ioannes de Carthagena lib. 8. homilia* 16. *Martialis*, de viduitate loquenti vſurpare non liceat, illud *Ou.*

Salue virginei flos intemeratæ pudoris:

tamen haud malè poſſe aptari arbitror.

Continuos annos à funere coniugis vxor
Suſtinet, in vidua triſtia ſigna domo.

Hunc ſtatum vitæ Dido *Æneid.* 4. ſibi commendatiſſimum habet, dum ſic effatur:

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctémque profundam,
Antè pudor quam te violem, aut tua iura reſoluam.
Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit: ille habeat ſecum, ſeruétque ſepulchro.

Sed aliunde maiora encomia viduitatis nobis petenda H ſunt. Imprimis licet viduæ ſanctæ, mundo viduæ videantur; viduæ tamen reuerà non ſunt, vtpote quæ Deum ipſum ſponſum habeant eas protegentem ac defendentem: vnde ipſe ait *Exod.* 22. Viduæ & pupillo non nocebitis, ſi læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, & percutiam vos gladio: & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli Et *Deut.* 24. Non peruertes iudicium aduenæ, & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ veſtimentum.

David. Pſal. 131. ita concinit. Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius ſaturabo panibus. *Et Pſalm.* 134. Dominus cuſtodit aduenas: pupillam & viduam ſuſcipiet, & vias peccatorum diſperdet.

Iſaias c. 1. Subuenite oppreſſo, iudicate pupillos, defendite viduam.

Ieremias cap. 22. Viduam nolite contriſtare.

Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentes eas? A maxilla enim aſcendunt in cælum, & Dominus exauditur, non delectabitur in illis. *Eccleſiaſt.* 35.

A CHRISTVS DOMINVS Phariſæis & Scribis malè imprecatur, dicens: Væ vobis Scribæ & Phariſæi, Hippocritæ qui domos viduarum comediſtis. *Matth.* 23.

D. Iacobus clamat veram eſſe religionem cuſtodire ſe ab hoc ſeculo immaculatum, viſitare viduas & pupillos in tribulationibus. *Iacob. cap.* 1.

Certè viduarum curam Concilia Eccleſiaſtica iam olim commendatam eſſe voluerunt. Extat de hac re canon Concilij Ratiſponenſis I I. *can.* 20. & Carthagin. I V. *can.* 101. *&* 102.

Gloſſa quoque ſuper illa verba Pauli ad Timoth. Viduas honora, ſubiungit, ſumptibus Eccleſiæ ſuſtentando, & ſolatiis fouendo.

Accedit, quod dicitur *diſt.* 87. *cap.* 1. ex Gelaſio Papa, Viduis autem & orphanis Eccleſiæ præſidium implorantibus Epiſcopi debent adeſſe & contra improborum violentias protectionis patrocinium eis negare non debent.

Cauſa 23. *q.* 5. *c. regiam*, Regibus imponitur onus defenſionis viduarum, in hæc verba: Regum officium eſt proprium, facere iudicium atque iuſtitiam, & liberare de manu calum-
B niantium vi oppreſſos, & peregrinis pupilliſque, & viduis quod facilius opprimuntur à potentibus, præbere auxilium.

Ac tandem poſſe viduam trahere Laicum ad iudicium Eccleſiaſticum iuxta antiquum morem, docet *Panorm. in cap. ſignificantibus, de officio delegati*; *& in cap. licet ex ſuſcepto, de foro competenti.*

Poſſe etiam in fauorem ſuum ſequi domicilium mariti præmortui tradit *idem Panor. in cap. ex parte de foro competenti.*

Erant etiam apud Athenienſes conſtituti viduarum defenſores, qui χηρῶν ἐπίτροποι dicebantur.

Quid? quod & plantæ & animalia viduitatem exemplo ſuo colere monent; vt enim auctor eſt *Bercorius verbo Vidua*, palma femella, præciſa palma maſcula ſibi cohærente, intra triduum ſterileſcit.

Turtur etiam, *teſte eodem*, amiſſo primo conſorte, ſecundum non quæritat.

HONOR DELATVS.

Varios honores viduis delatos, & etiam hodie alibi deferri, tum ſacræ, tum profanæ docent hiſtoriæ.

C Elias inter innumeras feminas ad Sareptanam viduam diuertere diuinitus iuſſus eſt.

Noëmi vidua ſancta cum vtráque nuru ſua ſummam à Deo benedictionem conſequuta eſt. *Liber. Ruth.*

Mulieris viduæ filium vnicum mortuum reſuſcitauit Eliſæus, & miraculum etiam magnum patrauit de multiplicando oleo, vt illa debita ſolueret.

Dominus etiam viduæ filium ad vitam reuocauit, & miſertus illius conſolatus eſt eam, monuitque ne fleret. Et iudicem iniquitatis vocat, qui viduam non defendit. *Luc. c.* 7.

Denique viduarum precibus commotus D. Petrus Dorcadem defunctam virtute Chriſti Domini reſuſcitat, & viduis reddit eam viuam.

His adnecto quæ *D. Hieronymus epiſt. ad Ageruchiam* in hunc modum ſcripſit. Legimus in veteri teſtamento ſemel maritatas filias Sacerdotum, ſi viduæ fuerint, veſci debere de Sacerdotalibus cibis, mortuiſque ſic à patre exhibendum inferiarum officium: ſin autem alios viros acceperint, alienas
D eas & à patre, & à ſacrificiis fieri, & inter externas debere deputari.

Et Apoſtoli Pauli monitum: Viduas honora quæ veræ viduæ ſunt. Quæ ſcilicet ab omnibus, etiam filiis, deſolatæ, atque omnibus curis exutæ, vnique Deo intentæ & dicatæ ſunt; ita *Chryſoſtomus Anſelmus & Theophylactus.*

Alludit ad Etymon χηρά, quod eſt χήρω, id eſt, deſtituo, deſolor, orbo, ſic & Latinè vidua à viduando dicitur. Vnde etiam ait Paulus: Quæ autem verè vidua eſt & deſolata, &c. Has ergo viduas, ait, honora, tum propriè eis honorem congruum deferendo, inquit *Chryſoſt.* tum oblationibus fidelium eas ſuſtentando; hoc enim eſt Hebræum כבד *cabad.* Vnde *Hieron. in* 13. *Matthæi.* Honor, inquit, in Scriptura, non tam in ſalutationibus deferendis; quam in eleemoſynis, ac munerum oblatione ſentitur.

* VIDVÆ ECCLESIASTICÆ. EARVMQVE GENERA ET OFFICIA.

Hac occaſione tractari hoc loco poterit de viduis Eccleſiaſticis, quæ & ſacræ dicuntur, quorum fit mentio *Actor. cap.* 6. *& in* 1. *epiſt. ad Timoth. cap.* 5.

Pro qua re nota duo olim fuiſſe genera viduarum. Quædam enim ſimplices erant viduæ, quæ voluntarium cœlibatum poſt nuptias primas amplectebantur, manebantque in E
ſæculo, agentes rem familiarem, vt prius.

Aliæ erant Eccleſiaſticæ, id eſt, quæ in numerum & cœtum quendam relatæ, dirigebant Eccleſiarum ſupellectilem ſacram, pauperum curam habebant, & aſſumebantur ad munus Diaconiſſatum. Quarum officium erat fores templi per quas fœminis dabatur aditus cuſtodire, etiam tempore perſecutionum exhortari infirmiores, & mandata perferre, præerántque baptiſmo mulierum easque nudabant, & defunctarum corpora componebant ad ſepulturam.

De eiuſmodi autem viduis loquitur Apoſtolus 1. *ad Tim.* 5. Et ſolebant hæ vouere vidualem pudicitiam erantque ſub obedientia alicuius Epiſcopi: & idcirco vult Apoſtolus tales eſſe ſexagenarias, quia iuniores inconſtantiores eſſent, & experientia didiciſſet, nonnullas ex iis emiſſo voto caſtitatis iniiſſe ſecundas nuptias cum ſcandalo & pernicie animæ.

Igitur conſtat ex hiſtoria Eccleſiaſtica, quod olim etiam tempore Apoſtolorum, ſicut erant virgines, qui ſe totas Deo dicabant, ita ſimiles erant & viduæ. Ruſum ſicut quædam ex F
virginibus hiſce ſeorſim in domibus ſuis degebant, vt patet ex Concilio Carthaginenſi I I I. *can.* 33. quædam verò ſimul viuebant, vt iam fit in Monaſteriis: ita pariter viduæ hæ aliæ domi ſeorſim, aliæ ſimul quaſi in Collegio viuebant. Vnde de his poſterioribus loquens *S. Ignatius in epiſt. ad Philippenſes.* ſaluto, ait, collegium virginum, & cœtum viduarum.

Erant ergo hæ viduæ Eccleſiaſticæ à mundo ſeparatæ, & quaſi mundo mortuæ ſimul viuebant, vnique Deo & pietati vacabant. *Vide Epiphanium hereſ.* 79. *quæ eſt Collyridianorum.*

Erant quoque pauperes, & omnibus ſubſidiis deſtitutæ; idcóque alebantur ab Eccleſia, vt patet *Act. c.... v.* 1.

Hinc Cornelius Papa *apud Euſeb. l.* 6. *eſt. c.* 33. vbi omnium ordinum Clericos, qui tunc Romæ erant, recenſet; numerat viduas cum indigentibus mille quingentas, quas omnes, inquit, alit Deus in Eccleſia ſua. Nam viduæ quæ non erant pauperes, vel habebant parentes, filios, aut nepotes diuites, non habebantur verè viduæ omninò deſolatæ, & omni ſubſidio deſtitutæ; quia ab eis ali poterant, & debebant.

Erant ſimiliter ætate & ſanctitatis profeſſione honorabiles. Hinc in tertia collecta in die Paraſceues, quo Sacerdos erat G
ordine pro quolibet Eccleſiæ gradu & ſtatu, poſt Clericos & virgines, orat pro viduis, ac deindè pro toto populo.

Erant & ſub cura Epiſcopi; vnde eas tantopere Epiſcopo Timotheo commendat Apoſtolus 1. *ad Tim.* 5. Hinc *S. Cryſoſt. lib.* 3. *de Sacerdotio*, inter alias cauſas, cur fugerit Epiſcopatum quaſi onus ſuos humeros ſuperans, hanc affert, quod oporteat Epiſcopum curare viduas, & eis prouidere.

Tempore S. Auguſtini & Innocentij habebant habitum diſtinctum, mutabantque laïcum in religioſum & nigrum, ac pulla veſte incedebant, vt patet ex Concil. Arauſicano; *cap.* 15. & Carthag. 4. *c.* 104. & *Aug. epiſt.* 199. *ad Ecdiciam*, vbi eam reprehendit, quod inſcio marito veſtem laïcam depoſuiſſet.

* VIDVIS HONOR AB ETHNICIS DELATVS.

A Romanis & Græcis.

Viduas apud Ethnicos in ſummo honore fuiſſe, multis etiam demoſtrari exemplis poteſt.

Et quidem Poëtarum commento Alcyone defuncti viri funus ſemper plorans vixit. Vnde Poëtæ fingunt Iunonem quo- H
que pietate tali commotam fuiſſe, vt Irim nunciam mitteret ad aulam ſomni, vt Morphea ad Alcyonem mandet, quæ ipſam edoceat rem geſtam, cauſamque funeris mariti, & conſoletur, *Ouidius Metamorph.* 11. latiſſimè hanc fabulam proſequitur:

Omnibus illa quidem ſuperis pia thura ferebat.
Ante tamen cunctos Iunonis templa colebat.
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras;
Vtque foret ſoſpes coniux ſuus, vtque rediret
Optabat, nullamque ſibi præferret, & illi,
Hoc de tot votis poterat contigere ſolum.

Vnde impetrat vt mutata ipſa in pulcherrimam auem mariti naufragi corpus inquireret, repertumque roſtri duri nequaquam oſculis fatigaret,

Sed tandem Superis miſerantibus ambo
Alite mutantur: fatis obnoxij iiſdem:
Tunc quoque manſit amor, nec coniugale ſolutum eſt
Fœdus, in alitibus coëunt, fiuntque parentes

Perque dies placidos hyberno tempore ſeptem,
A *Incubat Alcyone, pendentibus æquore nidis:*
Tum via, túmque maris ventos cuſtodit, & arcet
Æolus egreſſu, præſtátque nepotibus æquor.

• Vxor Pici Regis Latinorum, defuncto marito in perpetua viduitate manſit: atque lugens ad mariti funus, quem ardenter amabat, contabuiſſe à Poëtis fingitur, & pietatis nomine ad æternam memoriam, à Diis mutata in locum maris proximum. Hanc quoque rem fabulis inuolutam recitat. *Ouidius Metamorph.* 14. dicens:

Illic cum lacrymis ipſos modulata dolores
Verba ſono tenui mærens fundebat, vt olim
Carmina iam moriens canit exſequialia Cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit inque leues paulatim tabuit auras.
Fama tamen ſignata loco eſt, quem rite canentem
Nomine de Nympha veteres dixere coloni.

Herſilia Romuli coniux diu maritum luxit, viduáque ſemper manſit, de qua eam laudans ſic canit. *Ouid.* 14. *Metamor.*

O te de Latio ô & de gente Sabina
Præcipuum Matrona decus! digniſſima tanti
B *Ante fuiſſe viri coniux, nunc eſſe Quirini.*
Iſte tuos fletus, & ſi tibi cura videndi,
Coniugis eſt, duce me lucum pete, colle Quirino
Qui viret, & templum Romani Regis obumbrat.

Apud Romanos etiam antiquus mos fuit, vt tempore nuptiarum nulla fœmina, quæ bis nupta fuiſſet permitteretur quoque modo nouam ſponſam tangere, ſed tanquam impura ab eo tactu arcebatur.

A BRACHMANIS.

Viduæ Goenſes ſiuæ Brachmanæ in more poſitum habent dum ethnicè viuunt, priori marito mortuo, quantumuis iuuenculæ ſint, alteri non nubere, immò priuſquam edicto regio vetitum eſſet, vnà cum maritorum cadaueribus ſeſe concremandas tradere: modò verò poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum, nec colore candido veſtiuntur, & caput perpetuò radunt. *Ex Epiſt. Indicis an.* 1566.

A SINENSIBVS.

Matrimonium laudant Sinenſes, in quo vir legitimè vnam ſibi vxorem iungit; & in honore eam habent, quæ C viduitatem colens, maritum ſecundum non ducit, eique Mandarini præmia largiuntur & multas libertates ac priuilegia concedunt, vt olim Veſtalibus virginibus Romani.

• VIDVÆ CELEBRES, EARVMQVE PRÆCLARE GESTA

Ex ſancta Scriptura.

Celebriorum viduarum geſta etiam in medium producantur. Ioab vſus opera viduæ Tecuitis, perfecit vt Dauid rex filium ſuum Abſalonem in gratiam reciperet. 2. *Reg.* 24.

Suſanna cum diſcrimine vitæ & honoris, contra laſciuos ſenes caſtitatis victoriam reportauit, & cunctis fœminis viuum pudicitiæ exemplar exſtitit. *Dan.* 13.

De Iudith ſacræ litteræ hæc referunt: Et erat Iudith in domo ſua vidua annis tribus, & menſibus ſex: & in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ. Ac ne quis hanc ſanctam viduam neceſſitate potius paupertatis, quam deuotione cordis exiſtimet ieiunaſſe, audiat quid de ea ſacer textus dicat: Et erat (Iudith) eleganti aſpectu nimis, cui vir D ſuus reliquerat diuitias multas & familiam copioſam ac poſſeſſiones armentis boum, & gregibus ouium plenas. Ecce vidua præclara natalibus, & multis facultatibus diues, ætate iuuenis, ſpecie mirabilis diuitias contempſit, delicias reſpuit, carius incentiua calcauit, & induta virtute ex alto, non quæſiuit ſecundo famulari connubio. Denique cum Holofernes innumero Bethuliam obſediſſet exercitu, vt omnis Iſraëlitarum virtus perturbata langueſceret, egreditur caſtitas oppugnatura laſciuiam & ad interitum ſuperbiæ humilitas ſancta procedit. Ille pugnabat armis, iſta ieiuniis, ille ebrietate, iſta oratione. Igitur quod omnis Iſraëlitarum populus facere non potuit, ſancta vidua caſtitatis virtute perfecit. Obtruncauit vna mulier tanti agminis ducem, & inſperatam Dei populo reddidit libertatem.

S. Ambroſius lib. de viduis, ita ſcribit: Quia prolixum eſt complecti omnes, cognoſcite aliquas, & præcipuè Deboram cuius nobis prodidit Scriptura virtute. Hæc enim docuit non ſolum viri auxilio viduas non egere, verum etiam viris poſſe eſſe ſubſidio, quæ nec ſexus infirmitate reuocata, mu- E nia virorum obeunda ſuſcepit, & ſuſcepta cumulauit. Denique cum Iudæi Iudicum regerentur arbitrio, quod viriliter non poterant, vel æquitate regi, vel virtute defendi, bellis hinc inde ardentibus, Deboram ſibi, cuius regerentur arbitrio, coaptarunt. Itaque multa millia virorum vna vidua, & in pace rexit, & ab hoſte defendit.

Et paucis interpoſitis ſic ſubdit: In mulieris manu ſummam fuiſſe victoriæ docet, Barach filius, dicens: Niſi tu veneris mecum, non ibo, quia non noui diem, in qua diligit Dominus Angelum ſuum mecum. Quanta ergo fœminæ iſtius virtus, cui dux dicit exercitus: Niſi tu veneris, non ibo! Quanta, inquam, viduæ fortitudo quæ à periculis filium nec materno reuocat affectu, immò ad victoriam filium ſtudio matris hortatur dicens, quod in manu mulieris ſit ſumma victoriæ. Ac tandem recenſet magnanimam Iahelem, quæ fortiſſimum Siſaram clauo eius tempora transfigens interfecit.

Addatur ſuperioribus inſignis illa, omniúmque ſæculorum monumentis celebrata ſeptem Machabæorum fratrum Mater, F quam *Eraſmus* Catteriam vel Euſebiam à fortitudine & religione, alibi Salomonem appellat, Abraa *Ioſephus*, Annam *Genebrardus* quæ filios tyrannidi impij regis prompto animo exponere elegit, & legum paternarum æmulatores ſibi ad alteram vitam præmittere quam contemptores earundem ſupereſſe. Cuius inſignis, & pluſquam virilis fortitudo deſcribitur *lib.* 2. *Machabæorum, cap.* 7.

De ea ita ſcribit *S. Ephrem. ſerm. de morte.* Imitare Machabeorum matrem, quæ quamuis ſeptem filios amiſerit, non tamen lacrymis, ac luctui ſe tradidit, neque vocem emiſit muliebrem: ſed Deo gratias egit, quod illos igne, ferro, aliis moleſtiſſimis vinculorum ſuppliciis ab hac carne diſſoluiſſet; quam etiam ob cauſam, & à Deo probata eſt, & ab hominibus in hunc vſque diem celebratur.

Exſtat elegantiſſima homilia Ioannis Chryſoſtomi de eadem, vbi inter alia, poſtquam illam cum Abrahamo filio immolaturo contuliſſet, ita dicit: Vnde fortiſſima illa mater non frangebatur ſpectaculis orbitatum ſuarum, ſed confortabatur: quia non profluentem eorum ſanguinem aſpiciebat, ſed ma- G gis coronis eorum quæ texebantur in cœlis intenta gaudebat. Non videbat ad receptaculum temporale cauari petram ſepeliendis, quia prouidebat æterna ædificari tabernacula coronandis. Non conſiderabat circumſtantes populos, quia videbat aſtantes Angelos. Oblita eſt dolores partuum ſuorum, contempſit naturam ſexus ſui, nec memor etiam ſenectutis, ipſam quoque naturæ tyrannidem animo ſuperante calcauit: naturæ, inquam tyrannidem, quæ & beſtiarum feritatem ſubigere conſueuit.

Victorinus Afer de eadem ita cecinit.

Rex fuit Antiochus Syriæ ditiſſimus olim,
In cuius regno mater, natique fuiſſe
Septem, vt famaref.rt; ſancta de gente creati:
Quos cura aſſidui generis meminiſſe iubebat,
Et legi ſeruire data: ſic namque volentes
De populo meliore Dei ſua iura tenebant.
Rex auidus mutare fidem, mutare timorem
Voluit, vt populo pariter miſceret iniquo,
Præmia promittit matri, promittit & illis, H
Et quidquid poſſet totum perquirere regnum,
Si demutaret mentes, ſenſuſque priores,
Cogeret & natos alios ſibi fingere mores.
Illa negat, tacitúmque premit ſub corde dolorem.
Hanc poſtquam nulla potuit compellere præda,
Tentauit primum tormentis vincere ſæuis.
Pertulit illa tamen gemitus, & triſtia regis
Verbera non timuit, victum ſe vidit vt ille,
Heu quid agam? dixit: vincor quid plura? dolendo,
Non tamen effugies: plus eſt, quod plura dolebis.
In natos ſæuibo tuos, licet improba perſtes,
Hac certè ratione meum ſanabo dolorem.
Suſtulit illa manus, cœlúmque inſpexit in altum,
Emittens gemitus & talia verba locuta eſt:
Tu licet & gazas tradas, & regna tyranne,
Non capimur regum donis, nec munera Sanctis
Eripient promiſſa Dei: ſpes certior illa eſt,
Quæ vitam nobis promittit tempore longo.

Hæc

A *Hanc ſequor hanc didici, non lubrica tangere regna,*
Surgere diuitiis facile eſt, & perdere vitam.
Sed licet & flammas poſt verbera dura mineris,
Nil mutare potes: primis accepimus annis
Virtutem cum lege datam: mihi linquere certum eſt
Quidquid ſane iubes. Natis quod dura minaris,
Hoc ſolum poteris matrem turbare timore:
Eſt mihi namque Deus ſpes, eſt mihi certa meorum,
Per quam iam ſperem te nullum vincere poſſe.

In noua lege quam inculpabilis Annæ Phanuëlis conuerſatio fuerit, Lucas declarat. Et erat, inquit, Anna propheteſſa, filia Phanuël de tribu Aſer & hæc proceſſerat in diebus multis, & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua: & hæc vidua vſque ad annos octuaginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo; ieiuniis, & obſecrationibus ſeruiens nocte & die.

Cyrillus Hieroſolymitanus hanc ſacram viduam monialem vocat his verbis: & Anna propheteſſa continens, & religioſiſſima monialis teſtatur de ipſo. *Catech.* 10.

Amphilochius verò Epiſcopus Iconij de occurſu Domini, & Dei genitrice, his verbis laudat Annam. Corona viduarum
B mulierum Anna, ſexu mulier, ordine propheteſſa: verſans in regno, corpore laxa ac remiſſa, animo firma ac neruoſa, facie rugoſa, explicata autem prudentia, ſenio incuruata, recta incedens cognitione, multitudine annorum inueterata, iuueniliter verò exultans diuina ſcientia ieiunans, & non ſe explens ad ſatietatem; orans, & non vacillans, & domos alienas non obiens; pſallens, non nugans; prophetans & non dicens fabulas; diuina meditans, quæ & ſunt turpia non addiſcens.

Fuit & altera Anna, vxor Ioachimi, Virginis Deiparæ parens, quæ vt loquitur *Damaſcenus orat. 2. de natiui. B. Virginis* promiſſionis germen ex ſterili ventre produxit. Hæc marito diu ſuperſtes. vt communis opinio habet; eo piè defuncto quod vitæ reliquum erat, ſumma deuotione & ſanctitate exegit; vnde & viduis Chriſtianis velut exemplum proponitur quod imitentur: vt cuius ſumma modeſtia & pietas erga Deum, ob quas virtutes Deiparæ Virginis mater fieri promerita fuerat; marito viduata incrementum ſumpſit: ac viduiC tatem ſuam his velut præſidiis vallauit.

HISTORICA.

Fuerunt quæ harum veſtigia ſecutæ pleræque, quarum continentiam ac geſta admiranda poſteris dedicata reperimus.

Narrat *Victor Vticenſis lib.* 3. Dionyſiam Maiorici adoleſcentis matrem marito orbatam, ad martyrium ſubeundum filium animaſſe, votique comporem euaſiſſe.

Symphoroſa Tiburtina, Getulij martyris vxor, ex eo ſeptem filios peperit, Creſcentium, Iulianum, Nemeſium, Primitiuum, Iuſtinum, Stacteum, Eugenium: qui omnes propter Chriſtianæ fidei profeſſionem vnà cum matre, Adriano Imperatore comprehenſi ſunt. Quorum pietas multis variiſque ſuppliciis tentata, cum ſtabilis permaneret mater, quæ filiis fidei magiſtra fuerat, dux eiſdem ad martyrium extitit. Nam ſaxo ad collum alligato in profluentem deiicitur: cuius corpus conquiſitum à fratre eius Eugenio ſepelitur. Poſtridie eius diei qui fuit decimoquinto Kalendas Auguſti, ſeptem fratres, ſinguli ad palum alligati, variè ſunt interfecti. *Breuiar. Rom.* 18. *Iulij.*

D *D. Hier. epiſt. ad Furiam*, ait Paulæ illuſtri matronæ Romanæ eam laudem meritò tribuendam eſſe; vt defuncto marito, ſpretis omnibus carnis illecebris, ac ſæculi huius oblectamentis, nullius rei ſolicitiorem curam adhibuerit, quam perpetuò ſeruandæ caſtitatis: cuius exemplum ſecuta pulchra eius filia Bleſilla, idem prorſus præſtitit immatura viduitate præuenta.

Nec minori laude dignam exiſtimandam cenſeo Melaniam, quæ cum primum vir eius vitam exhalauit, antequam corpus ſepulturæ mandaretur continuo, & abſque vlla mora viduitatem ſuam Domino conſecrauit.

Huic inferiorem non arbitror Eutraſiam, Romanam etiam fœminam, quæ mortuo marito, licet alioquin ætate florida, facie venuſta, nobilitate clara, diuitiis affluens, & ab Imperatore rogata ad ſecundas venire nuptias, id conſtantiſſimè recuſauit, & in Thebaidam ſe contulit, vbi perpetuam coluit viduitatem.

Eius perſimile feciſſe legimus Eliſabetham Regis Vngariæ natam, quæ viro orbata, regalibus delitiis contemptis, in curandis pauperibus infirmis tota incubuit, nullum præter diuinum admittens ſponſum, quem in ſingulis illis egenis contemplabatur. E

L. B. Thrat. vita Human. Tom. VII.

Sed clarior adhuc ac mirabilior extitiſſe perhibetur Conſtantia Conſtantini Imperatoris filia, quæ à viro ſuo Helicano, exercitus Romani ſupremo Duce, precibus ſuis obtinuit, vt baptiſmatis fonte ablutus perpetuam caſtitatem voueret, vt hac ratione ipſa, & vxorata, & virgo maneret.

Refertur de Olympia S. Chryſoſtomi fideliſſima diſcipula vidua Conſtantinopolitana, quod cum per annum & dimidium dumtaxat vir eius poſt initum matrimonium ſuperuixiſſet, & ab Imperatore Theodoſio virum alium accipere moneretur, ſapienter reſponderit: Si Dominus voluiſſet me viro nuptam eſſe, tam cito illo me non orbaſſet: quia ergo agnouit, non amplius expedire mihi coniugium, coniugem abſtulit: quomodo nunc credam expedire, vt viro nouo coniugar? *Georg. Epiſc. Alexand. in vita S. Ioan. Chryſoſtomi.*

Inſignis vidua fuit Monica de qua *S. Aug. l. 9. Confeſſ. cap. 9.* Fuerat, inquit, vnius viri vxor; mutuam vicem parentibus reddiderat, domum ſuam piè tractauerat, in operibus bonis teſtimonium habebat, nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deuiare cernebat. Poſtremò nobis, Domine, F omnibus, qui ex munere tuo ante dormitionem eius in te iam conſociati viuebamus, percepta gratia Baptiſmi tui, ita curam impendit, quaſi omnes genuiſſet; ita ſeruiuit, quaſi omnibus genita fuiſſet.

NATALIA Adriani martyris coniux, marito martyrij coronam adepto, à Nicomediæ Tribuno ob formæ ſplendorem in coniugem poſtulabatur, anxia triduum ad deliberandum impetrat, & interea Domino vota preceſque offert, pudicitiam quam illi obtulerat, illibatam conſeruare largiretur. Itaque per ſomnium edocetur, Conſtantinopolim ſe reciperet, ſequitur fugientem procus: iámque erat ut aſſequeretur, niſi vento de repentè aduerſo coactus fuiſſet regredi, qui tamen ſecundus ipſi Nataliæ aſſlauit.

MARCELLA, Romana nobiliſſima, viro poſt nuptias ſeptimo menſe priuata eſt. Cùm eam Cerealis Conſul Romanus, propter ætatem, & antiquitatem familiæ, & inſignem decorem corporis, ac morum temperantiam, ambitioſiùs peteret, G ſuaſque iam grandis natu polliceretur diuitias, & non quaſi in vxorem, ſed quaſi in filiam vellet donationem transfundere, Albináque mater tam clarum præſidium viduatæ domus vltro appeteret: illa reſpondit? Si vellem nubere, & non æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare; vtique maritum quærerem, non hæreditatem. Illóque mandante, poſſe & ſenes diu viuere, & iuuenes citò mori, eleganter luſit; Iuuenis quidem poteſt citò mori; ſed ſenex diu viuere non poteſt. *D. Hieron. in Epitaph. Marcell.*

Neque hoc ſilendum arbitror, quod mihi perſonarum grauium atque fidelium eſt relatione compertum. Gothorum namque temporibus Galla huius Vrbis nobiliſſima puella, Symmachi Conſulis ac Patricij filia, intra adoleſcentiæ tempora marito tradita, in vnius anni ſpatio eius eſt morte viduata. Quam dum feruente copia ad iterandum thalamum, & opes, & ætas vocaret, elegit magis ſpiritualibus nuptiis copulari Deo, in quibus à luctu incipitur, ſed ad gaudia æterna peruenitur; quam carnalibus nuptiis ſubiici, quæ à lætitia ſemper incipiunt, & ad finem cum luctu tendunt. Huic autem cùm valdè ignea conſperſio corporis ineſſet, cœperunt medici di- H cere, quia niſi ad amplexus viriles rediret, calore nimio contra naturam barbas eſſet habitura. Quod ita quoque poſt factum eſt. Sed ſancta mulier nihil exterius deformitatis timuit, quæ interius ſponſi cœleſtis ſpeciem amauit: nec verita eſt, ſi hoc in illa fœdaretur, quod à cœleſti ſponſo in ea non amaretur. Mox ergo vt eius maritus defunctus eſt, abiecto ſeculari habitu, ad omnipotentis Dei ſeruitium ſeſe apud B. Petri Apoſtoli Eccleſiam Monaſterio tradidit, ibique multis annis ſimplicitati cordis, & orationi dedita, larga indigentibus eleemoſynarum opera impendit. Cúmque omnipotens Deus perennem iam mercedem reddere eius laboribus decreuiſſet, cancri vlcere in mammilla percuſſa eſt. Nocturno autem tempore ante lectum eius duo candelabra lucere conſueuerunt, quia videlicet amica lucis, non ſolùm ſpiritales; ſed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem iaceret infirmitate fatigata, vidit beatum Petrum Apoſtolum inter vtraque candelabra ante ſuum lectum conſtitiſſe, nec perterrita timuit; ſed ex amore ſumens audaciam, exultauit, eique dixit: Quid eſt, domine mi,

dimiſſa ſunt mihi peccata mea. Cui ille, benigniſſimi vt eſt vultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimiſſa, veni. Sed quia quandam ſanctimonialem fœminam in eodem Monaſterio præ cæteris diligebat, illicò Galla ſubiunxit: Rogo, vt ſoror Benedicta mecum veniat: cui ille reſpondit: Non, ſed illa talis veniat tecum: hæc verò, quam petis, die te erit trigeſimo ſecutura. His itaque expletis, viſio Apoſtoli aſſiſtentis & colloquentis ei ablata eſt. At illa protinus cunctæ congregationis acciuit matrem, eique quid viderit, quidve audierit, indicauit. Tertio autem die, cum ea quæ iuſſa fuerat, ſorore defuncta eſt: illa vero, quam ipſa popoſcerat, die eſt trigeſimo ſubſecuta. Quod factum nunc vſque in eodem Monaſterio manet memorabile: ſicque hoc à præcedentibus matribus traditum narrare illic ſolent ſubtiliter iuniores, quæ nunc ſunt ſanctimoniales virgines, ac ſi illo in tempore huic tam grandi miraculo & ipſæ affuiſſent. *Greg. lib. 4. Dialog. c. 14. an. 504. Fulgent. epiſt. ad Gallam.*

Anno Dom. 514. ex hac vita migrauit Clodouæus Francorum Rex, qui ſepultus eſt Pariſiis in Baſilica ſancti Petri Apoſtoli, quam ipſe Rex, hortante ſancta Genoueſa virgine, à fundamentis cœpit erigere, eiuſque vxor Clotildis perficiendam curauit. Ipſa autem Regina poſt mortem viri ſui Turonos venit, ibique ad Baſilicam ſancti Martini deſeruiens, cum ſumma pudicitia atque benignitate morata eſt omnibus diebus vitæ ſuæ, tarò Pariſios viſitans. *Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. Franc. cap. vlt.*

QVIRINA Laurentij Patriarchæ Veneti mater, clariſſima genere mulier, anno ætatis quatro ſupra vigeſimum, amiſſo, viro, & quinque ſuſceptis liberis, reliquam ætatem cœlibem duxit, domum ſuam regens, vt Apoſtoli verbis vtar, & filios in timore Dei & mandatis inſtituens, inſtans orationibus die ac nocte, & ne in deliciis mortua eſſet, cilicium & catenam æream, quoad vixit, circa lumbos geſtauit, ieiuniis & vigiliis florentem ætatem caſtigans; præcipuè verò in pauperes miſericors & benefica, & quæ ad eleemoſynas filios ſemper, & verbo inſtrueret, & exemplo, *Bernard. Iuſtinian. in vita Laurentij Iuſtin apud Sur. tom. 1. cap. 1.*

De Vidua à iuuene rapta & miro modo ab eo liberata, his adiungamus, vti ſcribit S. Auguſtinus ad Dulcitium. Dicam inquit, ille, quod factum eſt in Mauritania Sitifenſi: neque enim Deus ſanctorum non ipſe eſt etiam & nunc Deus. Viduam in propoſito continentiæ conſtitutam Celtichius quidam Catechumenus iuuenis rapuit, vt haberet vxorem. Antequam concumberet, preſſus ſomno & territus ſomnio, Sitifenſi Epiſcopo eandem vehementiſſimè requirenti reuocauit intactam. Viuunt adhuc de quibus loquor. Ille baptizatus, & ipſo in ſe facto miraculo conuerſus ad Dominum, ad Epiſcopatum mirabili probitate peruenit, Illa in ſancta viduitate perſiſtit. *Aug. ad Dulcitium de oct. quæſt. cap. 7. an. 410.*

Anno Dom. 1024. Henrico II. Imp. defuncto & Bambergæ ſepulto, proſecuta eſt animam eius pia Imperatrix Cunegundis, piis officiis poſtrema piè perſoluens: Quamuis enim eius obitu omnia oppleri turbis & miſceri rumoribus contigiſſet, ipſa tamen animo conſtans illud vnum totis viribus conabatur, vt eleemoſynarum largitate, & orationum inſtantia beati coniugis anima Deo commendaretur. Ipſa verò Auguſta anniuerſario die obitus Imperatoris, in Monaſterio à ſe erecto, in dedicatione eius baſilicæ. depoſitis ornamentis imperatoriis, Monaſticum ſuſcepit habitum, famulatura eiuſdem loci Monialibus: Vbi ad obitum vſque annis quindecim perſeuerauerit. Cui cùm proximè iam morituræ Auguſtalia ornamenta ad pompam cadaueris parari videret, hæc dixiſſe fertur: Amictus iſte non eſt meus, auferre hinc: ornatus hic alienus eſt, iſtis terreno ſponſo, & his cœleſti ſponſo ſum copulata. Nuda de vtero matris meæ egreſſa ſum, nuda reuertar illuc. His miſeræ carnis vilem materiam inuoluite, & corpus meum iuxta tumulum fratris mei ac Domini Henrici Imperatoris quem me vocantem video, in proprio locello reponite. Quibus iam dictis, in manum Domini ſpiritum commendans, migrauit in cœlum. *Ex Adalberone Epiſc. Vltraiecten. Baron. tom. 11. an. 1024. 1025. & 1040.*

Nec cedit reliquis huius aut ſuperioris æui Heroïnis Iſabella Clara Eugenia, Belgicæ gubernatrix prudentiſſima, quæ defuncto Alberto Auſtrio Brabantiæ Duce piiſſimo, abdicatis ſæculi pompis, & habitu regio, exemplo progenitorum, religioſum D. Franciſci induit, nihilque prius habuit, quam auitam pietatem & reuerentiam erga Deum & Diuos, potiſſimum autem ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum, & virginem Deiparam; quibuſcunque officiis & exercitiis oſtendere, omnibuſque pudicitiæ, modeſtiæ, & vidualis continentiæ exemplo præire, Longiori æuo digniſſima Heroïna.

ETHNICORVM EXEMPLA.

CORNELIA Africani filia, & vxor Tiberij Gracchi defuncto ſuo conſorte, Regis Ptolemæi nuptias ſpreuit.

ANNA Romana nobilis Matrona, ſingularis pudicitiæ admatrix, importunis precibus à conſanguineis ſuis obſecrata, vt iterato matrimonium contraheret; tenuit ipſa, hanc proferens ſententiam: Aut futurus mihi maritus bonus, vel malus euadet; ſi bonus, in continuo timore illum amittendi ſemper verſabor; ſi verò malus, expedit mihi malum hoc non experiri.

MARTIA Catonis filia minor, rogata cur poſt amiſſum maritum denuo non nuberet? reſpondit, ſe virum non inuenire, qui ſe magis vellet, quam ſua, cùmque maritum aſſiduè lugeret, percontanti quem finem dolori datura eſſet: cum inquit quem vitæ.

Ante Portiam minorem laudabatur quædam benè morata; quæ alteri marito nupſerat, & illa; Proba matrona & pudica, nunquam præterquam ſemel nubit.

MARCELLA maior rogata à matre, gauderetne ſe nupſiſſe? Sic, ait, vt amplius nolim.

VALERIA Meſſalorum ſoror amiſſo, Seruio marito, vlteriores nuptias repudiauit, dicens. Semper Seruium maritum ſibi viuere.

* VIDVITATIS ORNAMENTA, ET CVSTODIA.

Ornamenta viduitatis Apoſtolus 1. *ad Timoth.* 5. recènſet his verbis: Si quæ Vidua filios aut nepotes habet: diſcat primum domum ſuam regere, & mutuam vicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum eſt coram Deo, quaſi dicat: Si qua vidua habet filios aut nepotes, illa antequam in cœtum viduarum (de quo ſuprà diximus) admittatur, diſcat primò domum ſuam id eſt, filios & nepotes, regere, Græcè *οἰκεῖν*, id eſt, vt *Syrus Vatab.* & *Ambroſius* piè tractare (licet enim Græcum *οἰκεῖν* ſit neutrum, tamen Apoſtolus facit actiuum per Hebraïſmum ſumens *Cal* pro *Hiphal*) vt ſcilicet piè filios regat, eoſque pietate imbuat.

Diſcat ſecundo hæc vidua mutuam vicem reddere parentibus, vt ſcilicet, ſi parentes adhuc viuant, eis inſeruiat, opituletur, miniſtret, eoſque alat, ſicut ab eis à puero alita & educata eſt, vti faciunt ciconiæ parentibus ſenibus, à quibus hæc reciproca filiorum pietas in parentes *ἀντιπελαργία* dicitur. Si parentes ſint mortui; reddat eis vicem in filiis & nepotibus, eiſque impendat illam curam, alimoniam & obſequium, quod parentibus impendiſſet.

Sequitur autem apud Apoſtolum. Quæ autem verè vidua eſt, & deſolata, ſperet in Deum, & inſtet obſecrationibus & petitionibus nocte ac die. Quibus verbis Apoſtolus vult, eas viduas, quæ omni hominum deſtituuntur ſolatio, ſpem totam & mentem in Deum defigere. Ita *Chryſoſt.*

Addit ad extremum Apoſtolus: Nam quæ in delitiis eſt, viuens (licet corpore, ſpiritu tamen) mortua eſt *verſ. 6.* quaſi dicat: Viuens non viuit, ſed vitam corporis obruit animæ morte. Immodicæ delitiæ, inquit *Theodoretus*, rationem obruunt, & efficiunt, vt in corpore tanquam in aliquo ſepulchro iaceat. Vult inſuper Apoſtolus viduas ſemper occupari in re aliqua honeſta, ac domi ſe continere, ne otioſè diſcant circumire domos, quod in viduis turpe eſt.

Vnde *Ariſtoteles 5. Politicor.* aſſerit ſuo tempore in vrbibus creatum fuiſſe Præfectum qui mulieribus intenderet, ne vagarentur, ſed domi ſe continerent.

Addit: Vt non ſint verboſæ, *φλύαροι*, id eſt, nugaces, garrulæ. Nimirum ex otio ſequitur circumcurſatio, garrulitas & curioſitas, aliaque fœminarum vitia, vt docet *S. Aug. l. de S. Virginit. c. 33.* Nam vt ſolerter dicit *Plato lib. 2. de legib.* fœmina aliud genus hominum eſt & differens, nobiſque occultius & verſutius natura, propter imbecillitatem, atque ita minus ordinari poteſt: vt ergo ordinetur, congruè & perpetuo occupari debet.

Notandæ itaque ſunt ſeptem virtutes & dotes viduarum. Prima eſt, filios & domum piè regere: ſecunda parentes colere; tertia mortuo marito ſperare in Deum; quarta inſtare orationi; quinta fugere delicias; ſexta eſſe irreprehenſibiles; ſeptima piis operibus ſe dedere, maximè hoſpitalitatis & miſericordiæ.

Talis

Talis fuit Anna prophetiſſa *Luc. cap.* 2. de qua ſuprà, cuius
A diuerſorium, inquit *S. Ambroſius lib. de Viduis*, erat in templo, colloquium in prece, vita in ieiunio. *Vide Ambroſ. lib. de viduis, & Auguſt. lib. de bono viduitatis.*

Cæterùm ſummum ac primum viduarum ornamentum eſt caſtitas. Vidua enim à multis dicitur ſine dualitate, ſicut vecors, idem eſt quod ſine corde & veſanus, ſine mentis ſanitate, vt habetur *in lege malum §. vuluam. ff. de verborum ſignificatione*, vel vt aliis placet, vidua, dicitur quaſi Idua, hoc eſt, à viro diuiſa, : Iduare enim Etruſca lingua diuidere eſt. Viduæ igitur nomenclatura diuiſionem ac ſeparationem à viro à parte ſatis indicat. Ad te, ergo, ô vidua, dicitur, Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. *Eccleſ.* 3.

Iſaias Propheta, vt ſignificaret caſtitatem, viduitatis indiuiduam comitem eſſe debere, dixit: Venerunt tibi hæc duo ſimiliter, ſterilitas, & viduitas, *cap.* 4.

Fulinus Androtius de ſtatu viduali refert, Filia Catonis Philoſophi, de qua etiam ante, cum audiret pudicitiam cuiuſdam fœminæ bis nuptæ commendari, hanc protuliſſe ſenten-
B tiam. Felix ac pudica fœmina non bis nubet.

Vt autem vidua religioſum viduitatis ſtatum perſeueranter conſeruet, oportet imprimis ab omni ornandi & comendi ſe cura longè alienam eſſe, etenim de habitu earum loquens *D. Fulgentius epiſt. 2. ad Gallam* de ſtatu viduarum ait: Si ſanctæ mulieres, etiam coniugatæ, non ſunt monilibus comendæ, ſed moribus; & ergo magis humilitate debent ornari, quam veſte: qualis debet eſſe viduæ habitus, & inceſſus, quæ non homini viro cupit placere, ſed Chriſto? quæ neceſſitate corporalis abſoluta connubij, ſpiritualia tantum debet ornamenta ſectari?

His adiungit quædam alia caſtitatis adminicula, vidua valdè curanda *Dionyſius Rochel Tractatu de laudabili vita Viduarum, art.* 5. Legatur *S. Auguſtinus tertia part. Sum. Theolog. titul.* 2. *cap.* 3.

Oportet deindè, vt ſancti Patres obſeruarunt, viduas auaritiæ non inſeruire, ſed in pauperes liberales exiſtere.

D. Auguſt. lib. de bono Viduitatis tradit ſe experimento compertiſſe, quanto nonnullas viduas carnis voluptates contem-
C pliſſe, tanto in pecuniarum amore exarſiſſe. Abſit autem, inquit, à vobis, vt diuitiarum cupiditate capiamini pro cupiditate nuptiarum, & in cordibus veſtris nummus pro viri amore ſuccedat. Intuentes enim hominum conſeruationem, ſæpè experti ſumus, in quibuſdam laſciuia compreſſa, creuiſſe auaritiam, &c. & *Paulopoſt*: In vobis autem amor diuitiarum ſimul frigeſcat cum amore nuptiarum, & pius vſus rerum quas poſſidetis, ad ſpirituales delicias conferatur: Vt liberalitas veſtra magis ferueat adiuuandis egenis, quam ditandis auaris. *Hæc ille.*

Addo iam dictis quæ habet *Clemens Papa lib. 3. Conſtitutionum Apoſtolicarum cap.* 3. Alludens enim ad verba illa Apoſtoli Pauli *prima ad Timoth.* 5. Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt ait: Veræ ſunt viduæ quæ vni nuptæ fuerunt, plurimorum teſtimonio probatæ, bonis operibus intentæ; Viduæ reuera temperatæ, caſtæ, fideles, piæ, quæ benè liberos educauerunt, & laudabiliter hoſpites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquam Deo dicatis.

Et *ibidem capite* 5. ſic ſubdit: Sit omnis vidua mitis, pla-
D cida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non vociferatrix, non procax, non maledica, non verborum anceps, non bilinguis, non curioſa; ſed qui vidit, vel audiuit, quod fuerit minus te, cum perinde ſit, ac ſi id viderit vel audierit; Neque vlla alia res viduæ ſit curæ quam orare pro his quæ ſubſidia miniſtrant, & pro vniuerſa Eccleſia.

VIDVI.

CLEOMENES Lacedæmoniorum rex, dum foris aduerſus Antigonum Macedonem pugnat, & ſui ab eo deficiunt, domi quoque Agiatidem vxorem amantiſs. amiſit. *Plutarchus in Cleom.*

Flamen Dialis à Numa inſtitutus, inſigni veſte ſellâque curuli ornatus, mortua vxore Sacerdotio ſe abdicabat, quod (velut prodidit Teius) ducentis vxorem ὅλος τέλεος, id eſt, integra domus erat: eius autem qui ducta ſit exutus, οὐ τέλειος μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος: id eſt, non imperfecta ſolùm, ſed decurtata, omninò & oblæſa. Nam Iuno hinc τελεία dicitur apud Æſchylum. *Plut. in quæſt. Rom. & Cal. lib. 18. cap. 13. Antiq. Lect.* E

M. PACCVVIVS tragicus clariſſimus, flens ait Actio, vel Atio vicino ſuo: Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima vxor mea ſe ſuſpendit, poſtmodum ſecunda, nunc etiam tertia. Cui Atius: Miror te in tot ſucceſſibus lacrymas inueniſſe. Et iterum. Dij boni, quot tibi diſpendia arbor illa ſuſpendit? Et tertiò: Amice, dede mihi de arbore illa ſurculos quos ſeram. *Vel. quidam in epiſt. ad Ruffinum. Cicero* hiſtoriam hanc de Siculo quodam refert, *lib. 2. de Orat. Giraldus Dialogo 8. Hiſt. poet.*

Ad Phileroten *Martialis Epigram. lib.* 10.

Septima iam Phileros tibi conditur vxor in agro,
Plus nulli Phileros, quam tibi reddit ager.

MAXIMILIANI Imperatoris fortuna mutata eſt cum morte vxoris Mariæ Burgundiæ, in venatione ex equi lapſu mortuæ. *Cuſpinian.*

* VIDVARVM OPPRESSIO PVNITA, ET DEO EXOSA

GVNDESINDO ſubrogatus eſt Hermigildus Compoſtellanus Epiſcopus ſextus anno Dom. 922. De quo in hiſtoria F
Compoſtellana legi, quæ mihi non ſolùm notatu digna, ſed etiam ad exemplum pertinere viſa ſunt, ad verbum hìc tranſcribenda duxi. Hermigildus in Epiſcopum electus, poſt electionem prauis deſideriis huius præſentis exilij deditus, dum vixit, iniquitatis domino mentis colla ſubmiſit. Cùm autem paulò ante diem ſui exitus vehementi ira commoueretur, cuidam viduæ vnam vaccam, cuius lacte ſe filióſque ſuos paſcebat, auferri præcepit. Altera ergo die ei cum militibus ſuis inter epulas ſedenti dapifer ſuus vnum ex inteſtinis illius vaccæ, quod Galleco vocabulo Duplicia nuncupatur, in cutella argentea inter alia fercula appoſuit. Ipſe verò dapum varietate iam diſtentus, atque nectaris liquore ingurgitatus, cum priori morſu appoſitæ Dupliciæ, quam comedere voluit, medio ventris, eis qui intererant videntibus, crepuit. Poſtquam autem ſepultus fuit, monumentum eius combuſtum fuiſſe, à quamplurimis audiuimus, & etiam ipſius combuſtionis ſigna propriis oculis ipſi conſpeximus. In alio libro antiquo legi, quod œconomus huius Epiſcopi vaccam illam accepit à vidua octo filios habente; quæ cum ad pedes Pon- G
tificis cum lacrymis ſe proieciſſet, nullam conſequi miſericordiam potuerit. Illud etiam ibi adiicitur, quod Præſul ille lumbos præcinctos non habuerit. *Ioan. Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ ad an. Dom.* 922.

Temporibus Iuſtini Imp. huiuſmodi quiddam etiam accidit, dignum, quod memoriæ prodatur, & hiſtoriarum monumentis inſcribatur. Acceſſit ad Prætorem vidua mulier paupercula, cum eiulatu, clamore, quiritatione, viri cuiuſdam illuſtris & clari, qui dignitate Magiſter, conſanguinitate, Imperatori coniunctus eſſet, nomen deferens, déque illius iniuria querens, quòd facultates ei ſuas omnes eripuiſſet. Audit hæc; æmulator ille iuris & æqui, viduæ querelis animum aduertit, commiſeratione tangitur: mittit, qui magiſtrum in iudicio comparere iubeant. Magiſter non obtemperare, actionem floccifacere, iudicem per ludibrium irridere, ſannis iudicium ipſum exagitare: quia denique prandium Imperator lautum præbiturus inuitatis nonnullis erat, & conuiuio cum aliis interfuturus, abit. Quid hinc factum? Ira Iudex accenditur, in regiam ſe confert, Imperatori conſpiciendum offert, quem opimo in conuiuio ſedentem videbat, inter alios inui- H
tatos etiam rapacem illum accumbentem cernit. Eo conſpecto ſingulari feruore cordis inflammatur, & ore liberrimo Iuſtinum hiſce verbis alloquitur. Si perſtas, Imperator, in iis, quæ ſemel abs te decreta ſancitaque ſunt, & homines rapaces mulctari vis, equidem paratus ſum atque cupidus, vt id præſtem, quod dudum me præſtiturum pollicebar: ſin te, qui Prætoris munus mihi mandaſti, anteactorum pœnitet, en facultatem habes eius mihi viciſſim auferendi: nam equidem culpa vacare volo, cùm tum piaculares & improbos homines amicos facias, itidémque peruerſos ad nocendum ingenioſiſſimos conuiuiis menſiſque tuis adhibeas. Ad ea placidiſſimus ille mitiſque Iuſtinus, dolenter ex imo pectore ducto ſuſpirio: Si meipſum, ait, inſolenter aliquid deſignaſſe conſtat, mox imperatorio me throno detrahito: ſin aliquis conuiuarum, qui mecum hic accumbunt, iniurius in quenquam fuit, licet, mox facias, quod dudum tuo cum animo conſtituiſti. Vix Imperator hæc proloquutus fuerat, quum Magiſter ille per vim

vim à iudice de conuiuarum cœtu, menſiſque ſumptuoſis A abreptus ad tribunal deducitur, illique pœnas iniuriæ luiturus. Stabat antè tribunal tremens ac territus, qui non ita pridem elato animo ſuperbiebat. Mulier rurſus accuſationem ſuam inſtituebat, quæ per rapinam amiſiſſet indicabat, facinoris hominem conuincebat. Ille contrà, ferox antehac, & inſolens, mutus illic ſtabat, & in lingua, quod aiunt, bouem habebat. Ita nimirum os hominis maleficij loquendi libertate deſtituitur. Quum ergo prudentiſſimus iudex, & æqui iuſtique cuſtos, re accurate curioſéque peruestigata, mulierculam indigna paſſam, ſuiſque facultatibus, iniuſtè ſpoliatam deprehendiſſet, crudis boum neruis illuſtrem illum virum per contumeliam cædi iubet, ac tantopere flagellari, dum corpore toto plagarum cicatrices exſtarent. Deinde mentum ei denudat ad cutem vſque, ac raſis capitis crinibus, vultúque deturpato, inuerſum aſino imponit, facinus mediis in plateis per præconem publicari iubet. Tandem facultates eius mulieri tribuit, quæ oppreſſa per ipſum acerbéque tractata fuerat. Sic nihil ad animum libertatis ſtudioſum comparari poteſt: ſic homo alienus ab auaritia, nec vlli rei mancipatus, ſed ingenuus, neminis perſonam acceptat: non excelſo conſpicuos B loco metuit: neminem formidat: dixeris eum eſſe volucrem aquilam, celerem, ſublimia petentem, nullis rebus terrenis addictam. Si puram habeas mentem & lucris ſuperiorem, ſi donorum captione animum non ſordidaueris, Reges non formidabis, plebem non vereberis, non eximios & magna præditos potentia metues. Hoc autem factum multis terrori fuit & multos in officio continuit: Ex eo tempore ab inferendis iniuriis alieniſque concupiſcendis plerique ſemet abſtinebant: quippe iudicis animus inexorabilis, & in iudicando ſeuerus mentes omnium perculerat. Hinc pro tempeſtate ac triſti procella ſuccedebat vbique ſerenitas obſeruationis iuſti & æqui. Hinc fluctuum & marini cuiuſdam velut æſtus loco tranquillitas iucundè arridebat, vitæque pelagus citra perturbationem vllam nauigabatur. *Conſtantin. Manaſſes in Annalibus.*

* Vigilantia. Vigilia.

* Definitio et Etymologia.

C Vigilia. Græcè *ἀγρυπνία*, & *ἀγρυπνέω* vigilo dicitur Hebr. *Schokedh*, à verbo *Schakadh*, vigilauit diligenter, excubias egit. Cognationem habet cum *Schakat*, quieuit: nam vigiles oportet eſſe quietos, atque alienos à tumultibus & ſtrepitu. Hinc Græcum verbum *σπουδάζω* ſtudeo, celeriter exequor, quod vigilantium & operi intentorum propriũ eſt. Vigilia, ſeu vigiliæ vigiliarum, *παννυχισμὸς* Hebr. *Aſchmoreth. Aſchmurah, Schemuroth, Chimmurim*, excubiæ nocturnæ, à verbo *Schamar*, cuſtodiuit, ſeruauit. Eſt autem vigilia externorum ſenſuum, vel omnium, vel aliquorum ſolutio & remiſſio *ſecundum Ariſtot. lib. de ſomno & vigilia*

Vigilia eſt diſpoſitio, in qua anima imperat ſenſibus & virtutibus exterioribus, & mouet voluntariè ad operandum, *ſecundum Auicen.*

Vigilia à vigeo deducitur: eſt enim vigere validum & robuſtum eſſe, ac quaſi vim agere. Quare vigiles non ſegnes, non torpentes, quales ſunt dormientes, ſed qui vigore ſuo ſunt. Vnde peruigiles non modo aſſiduè vigilantes, ſed diligentes & induſtrios dicimus. Hinc vigilare, quod eſt ſtudium D ac diligentiam adhibere, & inuigilare: alicui rei incumbere. Peruigilaréque, quod eſt aſſiduè vigilare. *Martialis*

Nam vigilare leue eſt, peruigilare graue eſt.

Vigiliarvm et Somni Reciprocatio Natvræ conveniens.

Somni & vigiliarum reciprocatione, vitæ ſalutique animantium mirificè natura prouidit, & conſuluit. Non ſolum quia iſthæc viciſſitudo vt in cæteris ferè naturæ rebus, iucunda eſt; vt *Tertullianus in lib de Pallio, & Seneca in lib. de Tranquil. vitæ capite. 15.* luculenter oſtendunt: ſed quia eius beneficio apta corporis conſtitutio ſeruatur, vireſque inſtaurantur & reficiuntur.

Debent tamen hæc duo per alternas vices mutuò attemperari.

Namque imprimis vigilia ſi modum excedit, magnam affert corpori noxam, vt probat experientia, docetque *Hippocrates libro ſecundo, Aphor. 3.* quandoquidem immodicæ vigiliæ, & intempeſtiuæ lucubrationes, ſpiritus exhauriunt, conſumpto vitali ſucco maciem inducunt, cruditates pariunt, vires labefactant, ſenſuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiam nimia ſiccitate delirium & inſaniam, & denique E mortem afferunt. Qua de re conſulendus *Galenus comment. 2. ad 1. Prorrhet. text. 26. & libro ſeptimo, Aphor. comment. 1. 8. & lib. 7. Meth. med. & 3. de ſanit. tuenda.*

* Vigilantiæ Vtilitas et Neceſſitas. Vbi. Qvi Vigilaverint. Exempla Docvmenta Potiſſim. Ethnicorvm.

Quicunque viuere, & ſapere cupit, maximè quam longiſſimo tempore vigilet ſola ſanitatis commoditate ſeruata: ad hanc verò non multò opus eſt ſomno, ſi benè aſſueueris ſomniis: magiſtratus profectò in vrbibus noctu vigilantes hoſtibus terrori ſunt. *Plato lib. 3. de Regibus.*

Hinc eſt Homerus tam frequens in decantandis laudibus vigiliarum, dum toties conſilium deorum prima luce habitum ſingit. Hinc & Heſiodus auroram omnibus vitæ ſtudiorúmque agitationibus accommodatiſſimam eſſe ait. *Plato libro de legib. 7.* iuuentutem, vt primum lucere cœperit, ad vigilias, omnemque vitæ atque officij rationem erudiendam docet. F *Ariſtot.* quoque ingenij viribus tum acuendis, tum maximè excitandis conducturam matutinam vigiliam, cum in Oeconomicis ſcriptum reliquit. Nec immeritò Cleanthis & Ariſtophanis lucernam toto orbe celebrauit. Quid dicam de Demoſthene, quem *Cicero 4. Tuſc. quæſtion. libro* ſerio doluiſſe affirmat ſi quando antelucana opificum induſtria victus fuiſſet. Et idem lippiens Tullius paſſim ſuas matutinas vigilias, & ſolitudines ſyluarum commemorat: *In aurora Agrorum*

Præbuit ſanè vigilandi exemplum Philoſophis, eorum Magiſter cuius ſupra meminimus, Ariſtoteles: qui *Laërtio teſte in illius vita*: cum ſe ad quieſcendum componeret, cui ſimile infra Alexandro etiam tribuitur, ſolitus erat æneam ſphæram tenere in manu, pelui ſubiecta: eo conſilio, vt cum dormientis manu excuſſum pondus in ſubditum vas æneum decidiſſet, ſono illius excitatus ſtudium repeteret.

Sed quid mirum feciſſe id Philoſophum, cum ſimile quid paſſim obſeruet Gruum Reſpublica, vt ſcripſit. *Plinius lib. 10. nat. hiſt. cap 23. & Plut. in lib. de anim. induſt.* Dum enim G cæteræ capite ſubter alam condito quieti ſomnóque indulgent, vnaquæque earum per vices nocturni temporis excubias agit, lapillum pede ſuſtinens, qui laxatus ſomno & decidens diligentiam coarguit.

Improbat ſomnolentiam Plato, ideóque in legibus ſcripſit.

Κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος

Nemo dormiens re vlla dignus eſt.

Et *Plautus.*

Vigilare decet hominem,
Qui vult ſua temporì conficere officia,
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro, & cum malo quieſcunt.

Monet *Horatius in Epiſtolis:*

Poſcas ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendas animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Inuidia vel amore vigil torquebere.

Etiam *Catonis* diſtichon celebratur:

Plus vigila ſemper, nec ſomno deditus eſto,
Nam diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat.

Sententiam Socratis de Somno refert *Plato lib. 7. de legibus.* H Somnus multus nec corporibus, nec animis, nec rebus gerendis conducit. Nemo cum dormit alicuius pretij eſt, non magis quam ſi non viueret. Quare quicunque viuere & ſapere cupit maximè, quàm longiſſimo tempore vigilet, ſola ſalutis commoditate ſeruata.

Miles non dormit, ſed humi ſub dio cubat, ne hoſtium inſidiis incautus opprimatur. Piſcator vigilando peragit noctem vt piſces fallat. Vigilat Agricola ne domini vinea aut meſſis lædatur. Paſtor ſub dio ſtans noctem conſumat vt gregi inuigilet.

Talis erat Patriarcha Iacob, qui de ſeipſo teſtatur, Æſtu vrgebat & gelu, & ſomnus fugiebat ab oculis meis. *Gen. c. 31.*

Etiam Paſtores vigilabant quibus primum ab Angelo nunciata eſt Chriſti natiuitas. *Matth. c. 2.*

Ideóque Gentiles Paſtorem Argo centoculo comparabant, quod nunquam illum ita ſomno ſepeliri debere ſignificarent, vt omnem ſui gregis ſolicitudinem deponeret.

Homerus Iliade β canit, Deorum Deum Iouem, diis hominibuſque

nibuſque dormientibus inſomnem fuiſſe, & de Achille exal-
A tando cogitaſſe.

Aristoteles inſtruens bonum Oeconomum, inter alia dicit: Expergiſci decet prius dominum quam ſeruum, & cubitum ire poſterius, nec vnquam incuſtoditam eſſe domum, ſicut nec vrbem quando opus eſt, neque die, neque noctu: & ante lucem ſurgere, quod ad ſanitatem & ad curam rei familiaris, & ad ſtudium Philoſophiæ prodeſt plurimum.

Xenophon in Oeconom. refert Barbarum quendam rogatum, Quid equum habilem & vegetum redderet, reſpondiſſe, Domini oculus.

Agesilaus Rex Lacedæmoniorum ſomno moderari nouerat, & vt ait *Xenophon*, ſomno non vt domino, ſed vt ſubdito in negotiis vtebatur.

Perſarum Rex habebat cubicularium, qui mane regem excitans, diceret: Surge rex, atque ea cura, quæ te curare voluit Meſoromaſdeſdes, tuus Deus. *Plut. de Doctr. princ.*

Rectè igitur canit. *Homerus Iliade β.*

B Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
ᾧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλε.
Non decet tota nocte dormire virum conſiliarium,
Cui populi commiſſi ſunt, & tanta curanda ſunt.

IN BELLO NECESSARIA.

☞ *Seruire huic Titulo poterunt exempla Principum paulò antè adducta.*

Philippus in exercitu quodam tempore dormiens, experrectus: Tuto, inquit, dormiui, vigilauit enim Antipater. Subindicans non eſſe regum indulgere ſomno, præſertim in bello, niſi habeant fidum ac vigilem præfectum. *Plut. in Apoph.*

Idem cum interdiu dormiret, Græcique ad fores conuenientes criminarentur illum: Nolite admirari, Parmenio inquit, ſi nunc Philippus dormit. Nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat. *Plut.*

P. Æmylius, cùm in bello contra Perſem inſtituiſſet, vt milites ſine armis vigilias agerent: rogatus à quodam, cur ſuis arma negaret? Reſpondit: vt metu hoſtium ſublato reſiſtendi fiducia aduerſus ſomnum pugnarent. *Plut.*

C M. Cato. Eo milite ſibi opus eſſe nequaquam dicebat, qui inter eundum manus, inter confligendum pedes agitaret: quique ſtertendo, quam hoſtibus inclamando longius ſentiret. *Plutarch.*

Benè *P. Greg. Toloſ. lib. 3. de Repub.* Nullæ excubiæ, inquit, nullæque vigiliæ tutius diligentiúſque exercentur, quàm ab his qui cum imperio ſunt: ſiue in caſtris, ſiue extra mœnia res agatur. Altùm ſiquidem dormire poſſunt vigiles nocturni, vbi conniuentes vigilum præfectos viderint. Et fortunæ exercitum ſuum mihi credere videtur Imperator, quamdiu dormit.

Huius rei documentum præbuit Alexander Macedo: qui ne à ſomno deciperetur, ænea concha ſuppoſita, brachioque extra cubile exerto, palam in manu tenebat argenteam: vt cum neruorum vigorem ſopor laxaret, lapſæ pilæ tinnitus ſomnum rumperet.

VIGILVM INCVRIA QVAM NOXIA.

Spargapises Tomyridis Scytharum reginæ filius, vino ſomnoque cum omni exercitu ſepultus, oppreſſus interiit.

Gruum diligentia ſi vſus fuiſſet Thraſybulus Athenienſis,
D nunquam obſcurauiſſet mortis turpitudine præclaram ſuam famam, quam adeptus fuerat cùm, patriam à triginta oppreſſam tyrannis è dira ſeruitute in libertatem vindicaret. Nam ſequenti tempore, cùm Prætor claſſe Athenienſium ad Siciliam applicuiſſet, neque ſatis diligenter in caſtris eius vigiliæ agerentur: ab hoſtibus ex oppido noctu eruptione facta in tabernaculo interfectus, exemplo ſuo docuit, verum eſſe præceptum illud: Nihil in bello oportere contemni. *Toloſanus ſupra.*

Etiam Virgilius Troianæ vrbis excidium in hunc vigiliarum defectum reiicit, cùm dicit:

Inuadunt vrbem ſomno vinoque ſepultam.

Brenno Gallorum duce Capitolium obſidente, nocte quadam eodem potitus fuiſſet incuria Vigilium, qui obdormiuerant, ſi non anſeres perſtrepuiſſent, & Manlium illius cuſtodem expergefeciſſent.

Iphicrates Athenienſis Dux, tempore pacis perindè ac belli, aciem explicabat, armaque expedita milites habere iubebat, non ſecus ac ſi tergo inſediſſet hoſtis: & percontanti cur id faceret: reſpondebat ſe ſemper metuere, ne obrueretur nihil cogitans, ac tum dicere compelleretur, Non putabam impendere periculum.

☞ *Vide pleraque in Loco de Somno.*

VIGILIÆ. E

CHRISTIANORVM.

☞ *Vbi ergo de precibus eorundem, quas Nocturnos vocem.*

Christvm Dominvm in oratione ſubinde pernoctaſſe in Euangelio legimus. Ac primi eum imitati Apoſtoli, noctem orationibus diuiniſque laudibus non ſemel tranſegiſſe memorantur, exemplo Dauidis qui dicit, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. *Pſal. 11.*

Pavlvs quoque & Silas media nocte orantes laudabant in carcere Deum: quod eos feciſſe aut pſallendo, aut ſaltem vocem eleuando ex hinc Beda & Hiſtoria Scholaſtica eliciunt, quod addat Lucas, auditos fuiſſe ab illis qui erant in cuſtodia. *Actor. cap. 16. verſ. 25.*

Itaque horum exemplo, ab ipſo exordio è Fidelibus ſuis ſacras has vigilias celebrandas conſtituit Eccleſia: idque illa præſertim ratione, quod media nocte Dominum ad iudicandum orbem terrarum ex improuiſo & quam citiſſime venturum eſſe credebant, ſecundum quod dixerat, *Matth. 25.* Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit.

Cui veritati adſtipulari videntur carmina Sibyllina. F

Quamobrem (quod Dominus admonuerat vigilandum eſſe) Chriſtiani media nocte ſurgere ad Dei laudes celebrandas conſueuerunt, *teſte Lactantio*, cum de Aduentu Domini ad iudicium loquitur: Tunc inquit, aperietur cœlum medium intempeſta nocte, & tenebroſa, vt in orbe toto lumen deſcendentis Dei tanquam fulgur appareat, quod Sibylla his verſibus locuta eſt:

——ἐκ τοῦ τ' ἂν ἔλθῃ
πῦρ ἔσται, σκότος τ' ἐν μέσῃ νυκτὶ μελαίνῃ. hoc eſt,

Cum veniet, ignis erit, tenebræque in media nocte obſcura, Hæc eſt nox, quæ à nobis propter aduentum Regis ac Dei noſtri peruigilio celebratur, cuius noctis duplex eſt ratio, quod & in ea vitam tum recepit, cum paſſus eſt, & poſtea orbis terræ regnum recepturus eſt. *Lactantius lib. 7. cap. 19.*

At quoniam nec ſatis exploratum eſſe voluit Dominus, qua potiſſimum hora venturus eſſet, dicente ipſo, *Marci 13.* Vigilate ergo: neſcitis enim quando Dominus veniet, ſerò, an media nocte, an galli cantu, an mane: hac de cauſa non media G tantum nocte fideles ad preces Deo fundendas conſurgere conſueuerunt, ſed & aliis eiuſdem noctis horis.

Vnde *Clemens Alexand. in Pædag. c. 9.* Quocirca, inquit, ſæpe etiam noctu è lecto ſurgendum eſt, Deuſque laudandus, Beati enim qui in ipſum vigilarunt, ſeipſos aſſimilantes Angelis, quos nos ἐγρηγόρους, hoc eſt, vigilantes vocamus.

His itaque quatuor noctis temporibus exſpectandi Dominum, fortaſſe reſpondent tres illæ nocturnæ preces, cum his accedunt matutinæ laudes, quæ tamen vno compendio hodie abſoluuntur: licet aliam ab his diuerſam rationem iniiſſe viſi ſint, qui tribus vicibus nocte orandum eſſe ſtatuerunt, nimirum ipſo exordio, media nocte, & in fine, vt ait *Baſilius reg. interrogat. 37.*

Ceterum quod iſta varia fuit Eccleſiarum conſuetudo decantandi iſtas Vigilias, quas poſteriores Scriptores Nocturnos vocarunt.

Alicubi apud Veteres tres nocturni tribus diſtinctis horis, id eſt, tribus vigiliis nocturnis celebrabantur. Sic enim ſcribit *S. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium, de cuſtodia Virg.* Noctibus, térque ſurgendum. H

Apertius vſum hunc fuiſſe apud nonnullos ex veteribus, tradunt. *Rupert. l. 3. de ff. diuinis, S. Thom. lect. 6. in c. 14. 1. ad Corinth. & Thom. VValdenſis tom. 3. de Sacramentalibus, c. 24.*

Alibi tamen nocturni omnes ſimul, ſed præcipuè media nocte celebrari ſolebant, iuxta illud: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi *Pſal. 118.* Hoc enim tempus diſertis verbis præſcribunt SS. PP. *Athanaſius in lib. de virginitate extremo: Baſilius in quæſt. fuſius explicatis, quæſt. 37. Hieron. in epiſt. ad Euſtoch. de obitu Paulæ, & alij.*

Alibi denique nocturni cum laudibus matutinis iungantur, & in quarta vigilia, quæ & matutina dicitur, celebrantur.

Atque hunc eſſe antiquum vſum Eccleſiæ Romanæ, teſtatur *Amalarius præfat. lib. de ordine Antiphonarij* vbi ponit reſponſiones Romanorum magiſtrorum ad interrogationes ſuas. Et inter alia dicit, ſe interrogaſſe, an inter nocturnum officium & matutinum, id eſt laudes, aliquod interſtitium eſſe

deberet? & reſponſum eſſe nullum, ſed continuò inchoandas
A laudes per verſiculum, Deus in adiutorium, &c.

Thomas Vualdenſis loco citato, obſeruat diuina prouidentia factum eſſe, vt quamuis nulla iam ſit Eccleſia, quæ ſingulis nocturnis vigiliis Deum laudet, tamen aliqua Monaſteria nocturnum officium celebrent in prima vigilia, aliqua in ſecunda, aliqua in tertia; & totus ferè clerus quarta; atque ita ſi non ab iiſdem, certè à diuerſis hominibus laudes diuinæ ſingulis nocturnis vigiliis celebrentur.

Neque ſolum Clerici ad has Vigilias decantandas venire ſoliti, ſed & laici, ac promiſcuè omnes, vnde nocturnas conuocationes eas vocat. *Tertullianus ad vxor. l.2. cap.4.* quod ſcilicet non priuatim in ſuis ædibus à ſingulis agerentur, ſed publicè omnes in vnam conuocarentur Eccleſiam.

Vnde *Ignatius ep. ad Magneſianos.* Omnes, inquit, ad orandum in idem loci conuenite; ſit vna communis precatio, vna mens, vna ſpes. Et *paulo poſt*: Omnes velut vnus quiſpiam ad templum Dei concurrite, velut ad vnum altare.

Porrò de antiquo in Eccleſia ſacrarum vſu vigiliarum, non ſolum innumera SS. PP. tam Latinorum quam Græcorum
B ſuppetunt teſtimonia, ſed etiam Scriptorum gentilium.

Plinius Iunior l.b. 10. epiſt.9. ad Traianum ſcribens hæc ait: Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere ſecum inuicem.

Lucianus in Philop. ex perſona Chriſtianorum: Ad hymnos tota nocte decantandos vigilantes, talia ſomniamus.

Ammianus Marcellinus l.28. in fine. In ſtatione primis tenebris obſeruata cuſtodum abſentia, qui die feſto Chriſtiani ritus in Eccleſia pernoctabant.

INSTITVTIONIS SS. VIGILIARVM CAVSA.

Ob varias & vrgentes cauſas matutinas laudes, ſiue Vigilias Eccleſia inſtituit. Primò, vt in quarta noctis Vigilia preces ad Deum funderemus: ſicut enim tres Nocturnorum Pſalmorum diſtinctiones tribus noctis vigiliis reſpondent, ſic etiam Matutinæ laudes, quartæ vigiliæ, vt nos in ea paratos, & contra hoſtes armatos & munitos Dominus inueniat.

C Deindè, vt pro hoſtibus in nocte deuictis Deo gratias debitas referamus, more Hebræorum, qui Ægyptiis in mare demerſis, diluculo diuinas laudes cecinerunt.

Item vt regium prophetam Dauid imitemur, qui in Pſalmis non rarò teſtatur ſe diluculo preces ad Deum fundere.

Poſtremò, vt in memoriam reuocemus, quot & quanta ea hora Chriſtus pro nobis mala pertulerit.

EARVNDEM VARIETAS ET SIGNIFICATIO.

Nocturnæ vigiliæ duodecim Pſalmis conſtant, aut nouem, aut decem, & octo. Tribus interdum lectionibus, & tribus Reſponſoriis, aliquando nouem. Tribus item Pſalmorum & Lectionum, & Reſponſoriorum diſtinctionibus concluduntur.

Horum omnium rationes dat *Azorius lib.9. inſtitut. moral. capite 2.* dum ſcribit, diebus Dominicis, Nocturnas vigilias conſtare decem & octo Pſalmis in tres veluti claſſes, & ordines diſtributis, in aliis diebus feſtis, nouem Pſalmis in tres ordines diuiſis: in diebus profeſtis, duodecim Pſalmis, quibus
D proximè tres Scripturæ lectiones, cum tribus reſponſoriis ſuccedunt.

Tres ordines ſiue claſſes, vt tradit *Hugo libro 2. de offic. Eccleſiaſticis capite 9. & 10.* referunt Trinitatem, ob cuius cultum & honorem Pſalmi decantantur: Tria item mundi tempora, nimirum tempus quo ſub lege naturæ homines vixerunt, & illud in quo ſub lege ſcripta Moyſis, & præſens, quo ſub lege gratiæ viuimus. Quamuis autem in diebus profeſtis non ſint tres ordines Pſalmorum & Lectionum ac Reſponſoriorum recitantur tamen duodecim Pſalmi, vt reſpondeant duodecim noctis horis, vt quaſi per totam noctem Deum orare videamur: & tres Lectiones reſpondent tribus militaribus excubiis.

Hugo teſtatur, in duodecim Pſalmis ſignificari duodecim Prophetas, aut duodecim Apoſtolos; in tribus Lectionibus ſanctam Trinitatem, vel tria mundi tempora.

CVR, ET QVANDO ABROGATÆ QVOAD LAICOS.

Sunt qui affirment *S. Ambroſium* ſuo tempore, perſuaſione B. Monicæ, vſum vigiliarum ea de cauſa ab Eccleſia proſcripſiſſe, quod Chriſtianorum plurimi illud noctis tempus ludendo ac choreas ducendo tranſigerent. quod firmant au- E
thoritate ſermonis, qui S. Auguſtini nomine ſcriptus reperitur ad fratres de eremo; eſt ordine vigeſimus quintus. Hoc autem quid magis à veritate alienum poteſt excogitari, cum eo tempore, quo S. Monica fuit Mediolani, occaſione perſecutionis Arianorum, ibidem vigiliæ vigilantius: ſanctius, purius, ac propenſiori ſtudio, quam vnquam antea fuerint celebratæ; Nam præter longiores excubias, frequentiorem cœtum, conciones ad populum S. Ambroſius addidit vigiliis ſacros hymnos. Præſto illis erat vnà cum cæteris S. Monica, & in eis primas partes tenebat, *teſte Auguſtino libro 9. confeſſ. cap.7.*

Quàm ſolerti ſtudio Mediolanenſis Eccleſia ſacras vigilias ageret, accedat auctoritas ipſius S. Ambroſij, qui *in ſerm. in Pſalmum 109. edit. Rom. in Feſto Pentecoſtes*, commendans exactam vigiliarum obſeruationem, ait: Ieiunauimus Sabbatho, Vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus, &c.

In Eccleſia verò Africana tantum abeſt, vt ea occaſione
demptæ fuerint nocturnæ ſacræ vigiliæ; vt eædem magis tunc F
temporis acceperint incrementum, & in exactiorem puriorem que religionis cultum fuerint reſtitutæ. Nam vſus citharæ, qui ea occaſione irrepſerat, quod ſcriptum eſſet in *Pſal. 70.* Pſallam tibi in cithara ſanctus Iſraël, Auguſtini opera fuit ablatus, vt ipſe ſcribit *conc. 1. ſuper Pſalm. 32.*

Erant igitur in vſu vigiliæ nocturnæ, illæque puræ, & Chriſtiana obſeruatione digniſſimæ. *teſte eodem in concione ad Catechumenos cont. Iudæos, tom.6.* Ad quas etiam frequentandas ſuos conſueuit hortari, vt apparet. *Serm.251. de temp.*

Inſuper addimus, tantum abeſſe, vt occaſione chorearum, vel aliorum abuſuum ſacræ vigiliæ fuerint abrogatæ, vt in omnibus contrarium prorſus acciderit; nimirum vt ex ſacro religioſóque vſu vigiliarum, ſublati fuerint perditiſſimi illius temporis mores qui antea irrepſiſſent.

Eſt de his locus egregius *S. Auguſtini in natali S. Cypriani. ſer.115. de diuerſis*, vbi hæc leguntur, *can.5. tom.10. pag.563. edit. Louan.* Aliquando ante annos valdè multos iſtum locum
inuaſerat petulantia ſaltatorum. Iſtum tam ſanctum locum, G
vbi iacet S. Martyris corpus [ſicut meminerunt multi qui ætatem habent] locum inquam, tam ſanctum inuaſerat peſtilentia & petulantia ſaltatorum. Per totam noctem hic cantabantur nefaria, & cantantibus ſaltabatur. Quando voluit Dominus per ſanctum fratrem noſtrum Epiſcopum veſtrum, ex quo hic cœperunt ſanctæ vigiliæ celebrari, illa peſtis aliquantulum reluctata, poſtea ceſſit diligentiæ, erubuit ſapientiæ, &c.

Ex his omnibus luce clarius cognoſces, cuius fidei ſit ſermo ille qui nomine Auguſtini ad fratres de eremo circumfertur, quem cum aliis Schola Louanienſis in hac recentiori editione reiecit in angulum.

Non itaque Ambroſius, non Auguſtinus, nec quiuis alius Orthodoxorum his temporibus vigilias nocturnas Eccleſiaſticas abrogauit, vel minuit: ſed impuriſſimus hæreſiarcha Vigilantius vigilias ſui nominis hoſtis impugnauit, ſicque minuere conatus eſt, vt non niſi ſemel in anno, in Paſchali ſolemnitate vigilias peragendas eſſe iactaret. Scripſit contra il-
lum *Hier.* cumque Dormitantium appellat, vti alios *Iſidorus* H
vocat Nyctages, ſiue Nictazontes.

Non ergo has vigilias ſuſtulit Ambroſius, non Bonifacius vt aliis videtur. Siquidem apud *Leonem I. Papam*, qui eo eſt poſterior, crebrò eſt de nocturnis peruigilationibus laicorum mentio. *Ser.1.2.4.5.6.7.8. de ieiunio decimi menſis. Ser.4. de ieiunio Pentecoſt. Serm.1.3.4 5.7.8. de ieiunio ſeptimi menſis.*

Theodoretus narrat à Flauiano & Diodoro, qui ſunt etiam Bonifacio iuniores, celebratas vigilias cum populo ad ſepulchra Martyrum. *6. Trip. cap.32.* Omitto *Greg. epiſt.17. lib.4.* ac plures alios, qui Bonifacium longè ſunt ſecuti.

Huic ergo petitioni nihil præiudicant corrupti aliorum mores, vt iam inde ſuo tempore Hieronymus reſpondit Vigilantio, cum & abſque vigiliis poſſint homines errare, vel in ſuis, vel in alienis domibus Apoſtolorum, inquit, fidem Iudæ proditio non deſtruxit, & noſtras ergo vigilias malæ aliorum vigiliæ deſtruant?

Vti præterea poſſumus argumento ex vigilia Natalis Chriſti quæ adhuc eſt in vſu. Quod enim ſemel feciſſe bonum eſt, ait idem Hieronymus, non poteſt malum eſſe, ſi frequenter fiat,

fiat, aut ſi aliqua culpa vitanda eſt. non ex eo quod ſæpe, ſed ex eo quod fit aliquando, vitabile eſt: ardentius appetitur, quidquid eſt rarius.

Turrecremata in Reg. S. Bened. tract. 65. decem rationes adfert pro nocturna oratione: *Archidiaconus cap. imitare 6. q. 1.* ſex alias *Vbertus in Reg. S. Auguſtini cap. 37.* & fusè hoc argumentum tractat *Marcellus Francolinus Tract. de horis can. c. 2.*

Verum attigerunt *Gulielmus Durantus, & Ioannes Beletus*, cum vigiliarum deſuetudinem in pietatis noſtræ diminutionem retulerunt.

Interfui ipſe (inquit *Lorinus in cap. 12. Actor. verſ. 12.*) nocturnis vigiliis Lutetiæ quaspiè admodum, & ſumma frequentia populus celebrat pridie quam diuæ Genoueſæ tutelaris ſanctum corpus per vrbem religioſa ſupplicatione circumferatur.

*CHRISTIANORVM VIGILANTIA IN NEGOTIO SALVTIS.

CVR NECESSARIA?

Plures parabolas Chriſtus proponit quibus nos ad seriò & ſedulò vigilandum excitat, cauſam reddens, quod ignoremus diem aduentus eius, vt qui ſicut fur in nocte, ita veniet. Vnde *Marci 13.* ait: Vigilate, quia neſcitis quando Dominus domus veniat, &c.

Et Luc. 12. Quoniam ſi sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique & non ſineret perfodi domum ſuam.

Et per Ioannem *in Apocal. c. 3.* Si non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, & neſcies quando veniam ad te.

Voluit Deus horam mortis incertam eſſe, vt ad eam nos tanto præpararemus diligentius, quanto maius diſcrimen incumbit, ſi improuiſos opprimat. Diei ignoratio, ait quodam loco *S. Hilarius*, intentam ſolicitudinem ſuspenſæ exſpectationis exagitat.

Pulchrè *Auguſtinus de diſciplina Chriſtiana*: Neſcis, ait, quâ hora veniet, ſemper vigila: vt quod neſcis quando venit, paratum te inueniat cum venerit: & ad hoc fortè neſcis quando veniet, vt ſemper paratus ſis. Latet vltimus dies, vt obſeruentur omnes dies: ſerò parantur remedia, cum mortis imminent pericula. *Hæc ille.*

Alteram cauſam *S. Petrus* aſſignat *c. epiſt. cap. 5.* quod cum vigili aduerſario ſit nobis aſſiduè pugnandum, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Quotidiani enim hoſtium incurſus, nos ad vigilandum impellere debent, quia cum vndique ab hoſtibus per tentationes cingimur, opus eſt, vt oculis etiam cincti incedamus.

Vnde Leonum ſimulachra antiquitas templorum porticibus adoluebat, vt ingredientibus vigilantiæ exemplum proponerent, dormire dicitur leo apertis oculis, & inter omnia animalia quæ recuruos vngues habent, ſimul atque naſcitur, cernere.

De Hannibale memoratur, quod in caſtris nunquam niſi armatus dormiuerit, & quomodo os nudati penitus, & armis gratiæ cœleſtis exuti, cum tot vndique cingamur hoſtibus, dormitamus, & non timemus ne inopinatos adoriantur?

Noë dormienti illudit nefarius filius, & nudatur. *Gen. 9.*

Loth dormiens committit inceſtum *Gen. 19.*

Ægyptiis nocte intempeſta omnes primogeniti interficiuntur. *Iudic. 16.* Samſon dormiens in ſinu meretricis, capitur & excæcatur.

Saül dormiendo in vitæ diſcrimen adducitur, niſi Dauid ei peperciſſet. *1. Reg. 6.*

Isboseth dormiebat ſuper ſtratum ſuum quando percuſſus eſt. *2 Reg 4.*

Tobias viſum perdidit, dum obdormiuit: Holofernes caput. Vellus aureum ablatum eſt per Iaſonem, vt poëtæ fabulantur, poſtquam medicato Medeæ conſilio pane, peruigil draco in ſoporem actus eſt.

Et Chriſtus apud Matthæum; dum dormirent, inquit, Homines, venit inimicus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, eodem modo dum negligimus vigilare, nudamur virtutum ac charitatis indumento, & ſpiritualem animæ fortitudinem, & vitam gratiæ amittimus.

Vnde Chriſtus Dominus *Marci 14.* Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Hactenus *Laurent. Beyerlinck part. æſtiua Prompt. ſui Feſto S. Cathar. text. vlt.*

Ad hanc vigilantiam nos exſtimulat. *Chryſoſt. hom. 9. in epiſt. 1. ad Theſſal.* exemplo funambulorum, ſic inquiens: Componamus nos ipſos vndique, & quemadmodum ſuper funem extenſum ambulantibus non licet vel parum negligentes eſſe: nam parum illud magnum illis malum generaret; mox enim ſubuerſi deciderent, ac perirent: ita neque nobis pigreſcere licet; viam enim incedimus anguſtam, & vtrinque præcipitiis obnoxiam, pedumque ſimul duorum non capacem. Vides qua nobis opus ſit diligentia?

Tertia eſt cognitio rerum diuinarum, & ad ſalutem pertinentium. Si namque Philoſophorum plerique noctes diebus coniunxerunt, vt vanitatem alicuius ſcientiæ humanæ ingenio aſſequerentur; quid nobis agendum vt diuinæ ſapientiæ quæ in nobiliſſimi obiecti cognitione ſita eſt, ſplendorem & commoda adipiſcamur? Clamat æterna ſapientia: Beatus vir qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidiè, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. *Prouerb. 8.*

Veteres poëtæ, varias ad hoc indicandum fabulas excogitarunt: vt de Geryone, quem finxerunt tricorporem, & ſenos oculos habuiſſe. Item de Iano facie gemina prædito: de Argo centum luminibus ornato, & Mineruæ cuſtodem draconem peruigilem fingebant, quæ omnia prudentiam, ſolertiam & vigilantiam retuliſſe indubitatum eſt.

Vide Diligentia, Aſſiduitas, Oratio.

---

* Vindemia.

Vide Vitis, & Vinea.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VINDEMIA, Græcè τρυγητὸς & τρυγάω, vindemio dicitur, *Batſir*, Hebræis vindemia, a verbo *Botſar*, vindemiauit, decerpſit vuas, collegit racemos, muniuit vineas, ne pateat cuilibet aditus ad decerpendum vuas. Cognationem habet cum *Patſar*, irrupit. & *Tſabar*, coaceruauit. Dicta autem eſt vindemia à vino demendo & ad alia transfertur. *Plin. Prima mellis vindemia plenior.*

Vindemiæ labores & voluptatem deſcribit his verſibus *Nemeſianus Eclog. 3.*

Te cano qui grauidis hederata fronde corymbis
Vitea ſerta plicas: qui comptos palmite tigreis
Ducis odorato perfuſus colla capillo:
Vera Iouis proles, iam tunc poſt fulmina cœlo,
Sola Iouem Semele vidit, Iouis ora profeſſum,
Hunc pater omnipotens, venturi prouidus æui,
Protulit, & iuſto produxit tempore partus.
Hunc Nymphæ, Faunique ſenes, Satyrique procaces,
Voſque etiam Nymphæ viridi nutriſtis in antro.
Quin & Silenus paruum veneratus alumnum
Aut gremio fouet: aut reſupinis ſuſtinet vlnis;
Et vocat ad riſum digito, motuque quietem
Allicit, aut tremulis quaſſat crepitacula palmis.
Cui Deus arridens horrenteis pectore ſetas
Vellicat, aut digitis aureis adſtringit acutas.
Applauditque manu mutilum caput: aut leue mentum,
Et ſimmas tenero ſubducit pollice nareis.
Interea pueri floreſcit pube iuuenta,
Flauaque maturo tumuerunt tempora cornu.
Tum primum lenes oſtendit pampinus vuas.
Mirantur Satyri frondes & dona Lyæi.
Tunc Deus: ô Satyri maturos carpite fructus,
Dixit, & ignotos pueri calcate racemos.
Vix hæc audierant: decerpunt vitibus vuas,
Et portant calathis, celerique illidere planta
Concaua ſaxa ſuper properant: vindemia feruet
Collibus in ſummis, crebrò pede rumpitur vua,
Vdaque purpureo ſparguntur pectora muſto,
Tum Satyri laſciua cohors ſibi pocula quiſque
Obuia corripiunt, quod ſors dedit, hoc capit vſus.
Cantharon hic retinet: cornu bibit alter adunco.
Concauat ille manus palmaſque in pocula vertit:
Pronus at ille lacu bibit, & crepitantibus haurit
Muſta labris, alius venalia cymbala mergit.
Atque alius latices preſſis reſupinus ab vuis.
Excipit, ac potis ſaliens aliquot ore reſultat
Spumeus, inque humeros, & pectora defluit humor
Omnia ludus habet, cantuſque choroſque licentes,
Et venerem noua vina mouent, &c.

EPVLÆ VINDEMIALIS.

Abſoluta vuarum calcatione & expreſſione, totaque vindemia, lætiſſimum conuiuium fieri conſueuit, quod vindemiatoribus omnibus à vineæ Domino gratiarum loco inſtituitur.

Huiuſ

A Huiuſmodi vindemialis conuiuij exemplum in ſacris quoque litteris habemus. *Iudic.c.9.* Sichemitæ enim dicuntur collegiſſe vuas in vindemiis ſuis, atque calcaſſe, & indulſiſſe lætitiæ, ingreſſique domum dei ſui; [is fuit Baal] comediſſe, bibiſſe, regemque Abimelech conuitiis proſcidiſſe.

Vtebantur antiquitus, vt hodie quoque fit, magna licentia, atque laſciuia in vindemiis, ex qua quidem conſuetudine tragœdiæ atque comœdiæ apud Græcos natæ creduntur: Bacchus cum ex India victor rediiſſet, populus in illius honorem choreas ad torcularia duxiſſe fertur. *Athen.l.2.* Ab ebrietate comœdia atque tragœdia inuenta in Icario vrbe Atticæ, idque ipſius vindemiæ tempore, vnde etiam Trygœdia ab initio fuit appellata.

Arnobius l. 7. teſtatur vindemiatores, & qui torcularibus vinum expreſſerant, finita vindemia & vini expreſſione, Æſculapio diem feſtum egiſſe, in quo noua vina guſtabant, (vt apud nos in Martinalibus fieri ſolet) quod feſtum ab illo Æſculapij vindemia appellatur. Hæc enim illius ſunt verba: Æſculapij geritur celebraturque vindemia. Colunt enim Dij vineas, & à ſuaſionibus contracti vindemiatores exprimunt vinum.

B *Nonnulla ex Loco de Vite & Vinea transferantur. Item ex Loco de Vrbanitate. tit. Vrbanitas Loci. Temporis, §. diebus Feſtis.*

---

* Vindicatio. Vindicta.

Definitio et Etymologia.

Vindicatio Græcè ἐκδίκησις, eſt vltio iniuriæ, videlicet cùm pro iniuria rependitur pœna, eſt ergo redditio mali pro malo, mali inquam pœnalis pro malo culpabili. Accipitur latius apud *S. Auguſt.l.83. qq.q.31.* dum eam definit per quam vis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturum eſt, defendendo aut vlciſcendo propulſatur.

Vindicta Græcè ἄμυνα, Hebraicè *Nekamach*, à verbo *Nakam*, vltus fuit; pro vindicatio ſumitur, à vindico vtrumque deducitur, quod eſt quaſi vim dicere. Quomodo autem virtus ſpecialis reputetur, dicemus proximo titulo. Nomen autem vindictæ etiam conuenit virgulæ Prætoriæ, qua caput C ſerui qui manumittebatur, tangi conſueuit. Ita Perſius: *Vindicta poſt quam meus à Prætore receſſi.*

Ob qvas cavsas vindicta licite fieri soleat?

Vt vindicta ſiue vindicatio ſit virtus ſpecialis, qua inclinamur reddere malefactori pœnam debitam peccato illius, aut iniuriæ illatæ, idque vt fiat eius aliqua reparatio, & ſatisfactio; fieri non debet ea intentione, vt ei malè ſit qui læſit, illudque apprehendas tanquam bonum tuum: quia ſic eſt actus odij. Sed fieri debebit ob id, quia omnino congruum ſit malefactorem puniri, partique læſæ fieri compenſationem, qualis commodè poteſt. Si autem fiat, vt qui læſit, & alij eius exemplo coërceantur, & virtus illius ordinis, cuius eſt defenſio illa quæ vindicatione fit. Debet autem plerumque in rebus maioris momenti fieri vindicatio per publicam poteſtatem: rarius enim in Repub. priuata admittitur. Hinc Apoſtolus, non vos defendentes chariſſimi, Græcè ἐκδικοῦντες, id eſt, vlciſcentes; ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim. Mihi vindictam & ego retribuam, *ad Rom. 12.* quibus verbis alibi idem D Apoſtolus ſubiicit, Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. *Hebr. 10.* vbi non omnis vltio, vt errat cum Luthero Eraſmus; vetatur, non enim illa quæ fit per Iuſtitiam, & publicam poteſtatem.

Vitia Opposita.

Opponitur vindicationi per exceſſum Crudelitas: per defectum omiſſio vel nimia remiſſio in caſtigandis malefactoribus.

Legatur Locus de Patientia, & infra de Vltione. Item de Iniuria, Punitione.

Vindictæ remissio. Exempla et Docvmenta Ethnicorvm.

Pallas apud Sophoclem oſtendit Vlyſſi Aiacem inimicum furentem, & interrogat an voluptatem ex inimici calamitate accipiat? Cui Vlyſſes reſpondet: ſibi triſte id ſpectaculum videri. Laudat hunc ſermonem Mineruа. Et tu inquit, ſi hoc animo fueris, eris Superis charus, vitamque fœliciter exiges.

Refert *Seneca lib. de Ira*, Non vt in beneficiis, inquit, honeſtum eſt merita meritis repenſare, ita iniurias iniuriis. Illic vinci turpe eſt: hic vincere inhumanum verbum eſt, & quidem pro iuſto receptum vltio. Qui dolorem regerit, tantum excuſatius peccat. E M. Catonem in balneo quidam percuſſit imprudens. Quis enim illi faceret iniuriam? Poſtea ſatisfacienti Cato. Non memini, inquit percuſſum me. Melius putauit non agnoſcere quam ignoſcere. Nihil, inquis, illi poſt tantam petulantiam mali factum eſt? imò multum boni, cœpit Catonem noſſe. Magni animi eſt iniurias deſpicere.

Et infra, Puſilli hominis & miſeri eſt, repetere mordentem, vt mures & formicæ: ad quas, ſi manum admouerit, ora conuertunt. Imbecilla ſe lædi putant, ſi tangantur.

Et in conſolatione ad Heluiam: Ducebatur Athenis ad ſupplicium Ariſtides: cui quiſquis occurrebat, deijciebat oculos, & ingemiſcebat, non tanquam in hominem iuſtum, ſed tanquam in ipſam iuſtitiam animaduerteretur. Inuentus eſt tamen qui faciem eius inſpueret. Poterat haud hoc moleſtè ferre, quod ſciebat neminem id auſurum puri oris. At ille abſterſit faciem, & ſubridens ait comitanti ſe magiſtratui: Admone iſtum, ne poſtea tam improbè oſcitet. Hoc fuit contumeliæ ipſi contumeliam facere. F

Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum: Quomodo poterant, inquit [Romani] gubernare atque augere Rempublicam, quam ex parua & inopi magnam opulentamque fecerunt, qui accepta iniuria ignoſcere, quam perſequi malebant? Quomodo Cæſari adminiſtratori vtrique Reipubl. mores eius extollens Cicero dicebat, quod nihil obliuiſci ſoleret, niſi iniurias, dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator. Sed ſi laudator, talem Cæſarem nouerat. Si autem adulator, talem eſſe debere oſtendebat Principem ciuitatis, qualem illum fallaciter prædicabat. *Hæc ille.*

S. Baſilius hom. 24. de legendis libris Gentilium: Homo quidam, inquit, in foro Periclem probris omnibus inceſſebat: is autem minimè curare viſus toto ferè die ſuſtinuit. Deinde veſperi iam diſcedentem cum lumine comitatus eſt, ne quid in Philoſophiæ ſtudio admitteret.

Rurſus quidam Euclidi Magarenſi animo concitatus, mortem ſe iurauit illaturum. Ille verò contrà, ſe patienter laturum iurauit, & ei quamuis infeſto ſe conciliatum iri.

Quidam vehementi impetu Socratis faciem cæcidit, hic G autem minimè commotus furentem debacchari, & iram ſatiare permiſit, ex quo cum totum ex plagis tumidum ac contuſum reddidit. Vbi verò ille cædendo deſtitit, nihil aliud Socrates feciſſe dicitur, quam fronti propriæ inſcripſiſſe. Talis fecit, velut ſtatuæ cuidam auctoris nomen, & eo modo ſe vindicaſſe.

Quæ omnia profectò noſtris congruentia videntur, ac magnopere imitanda cenſerem. Nam Socratis hoc germanum eſt illi præcepto, quod maxillam verberanti, & alteram præbere iubet. Illi verò Periclis, vel Euclidis ſimile illi quod perſequentes ſuſtinere, ac manſuetè illorum iras tolerari, & inimicis etiam bona precari doceat. *Hactenus Baſilius.*

Phocyllidis documentum circumfertur, quod eſt tale:

Μὴ μιμοῦ κακότητα, δίκῃ δ' ἀπόλειψον ἀμύνας.
πειθὼ μὲν γὰρ ὄνειαρ, ἔρις δ' ἔριν ἀντιφυτεύει.

Noli imitari malũ virorum, ſed iuſtitiæ relinque vindictam
Conciliatio enim vtilitatem: ſed contentio contentionẽ gignit.

Exempla Fidelivm.

Vide Patientia, Iniuria, Ira. H

Inuenimus, inquit *Cyprianus de bono patientiæ* & Patriarchas & Prophetas, & iuſtos omnes qui figuram Chriſti imagine præeunte portabant, nihil magis cuſtodiſſe in laude virtutum ſuarum, quam quod patientiam forti & ſtabili æquanimitate tenuerunt.

Sic Abel originem martyrij, & paſſionem iuſti hominis initians primus & dedicans, aduerſus fratrem fratricidam non reſiſtit, nec reluctatur, ſed humilis & mitis patienter occiditur. *Geneſ. 48.*

Sic Ioſeph venundatus à fratribus & relegatus, non tantum patienter ignoſcit, ſed & gratuita frumenta venientibus largiter & clementer impartit. *Geneſ. 44.*

Moyses ab ingrato & perfido populo contemnitur frequenter, & penè lapidatur, & tamen lenis & patiens pro eiſdem Deum deprecatur. *In Exod.*

In Dauid verò quam magna, & mira, & Chriſtiana patientia, habuiſſe in manu ſæpe, vt Saül regem perſequentem ſe & interficere concupiſcentem poſſit occidere, & tamen ſubdi

ſubditum ſibi, & traditum maluiſſe, ſeruare; nec tepe ndiſſe
A inimico vicem, ſed occiſum adhuc inſuper & vindicaſſe. 1. *Reg. c. 1.*

Sic Iob examinatus & probatus ad ſummum faſtigium patientiæ laudis virtute prouectus eſt. Quanta aduerſus eum iacula Zabuli emiſſa? &c. Ac ne quid omnino remaneret, quod non in ſuis tentationibus experiretur, armat Zabulus & vxorem illo antiquo nequitiæ ſuæ vſus ingenio: nec tamen Iob grauibus ac denſis conflictationibus frangitur, quo minus inter illas anguſtias & preſſuras ſuas Dei benedictio victrice patientia prædicetur.

Huius rei exemplum nobis Chriſtus imitandum propoſuit, cui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur: non comminabatur, tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè.

Vnde *B. Chryſoſt. ſerm. de manſuetudine*: Congruum eſt, vt quando quis contumelia nos afficit, vel verberat, vel alia ratione affligit, ſuſtineamus omnia manſuetè & patienter. Etenim ipſe Dominus & Saluator noſter contumelia affectus, verberatus, cruci clauis affixus, leniter tulit Iudæorum furorem,
B & licet poſſet de eis vindictam ſumere, nam ſumpſit tamen: ſed virtutem ſuam oſtendit, eò quod concuſſit terram, & mortuos ſuſcitauit, & obſcurauit ſolem, & noctem ex die fecit. Manſuetudinem autem declarauit, quia nullum ex his, qui impiè agebant, puniuit. Et quia tam manſuetus fuit ipſe, vt non ſolum manſuetè eos tulerit qui crucifigebant & blaſphemabant, ſed & Patrem obſecrarit ne cœleſtibus aduerſus impios telis vteretur: idcirco, cum & tibi graue aliquid & durum ferenti ſubrepunt furor & ira, recordare manſuetudinis Chriſti, & ſtatim manſuetus eris ac clemens.

S. Auguſt. ſerm. 8. *de Sanctis*, expendens virtutem hanc in S. Stephano: Ecce, ait, Stephanus lapidatur, ſic conſtitutus quaſi ante oculos noſtros. Ecce membrum Chriſti, ecce athleta Chriſti. Inſpice illum qui pependit in ligno. Crucifigebatur ille, iſte lapidabatur. Ille dixit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Iſte quid dicit. Audiamus illum, ſi fortè vel ipſum imitari valemus. Primo B. Stephanus ſtans orauit pro ſe, & ait: Domine Ieſu, accipe ſpiritum meum. Deinde genu flexit, & genu flexo, ait: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum, & hoc dicto obdormiuit. Felix ſomnus, & requies
C vera. Ecce, quid eſt requieſcere? pro inimicis orare. Sic ille. De S. Paulo ſcribit *Chryſoſtomus in homilia, quod nemo læditur niſi à ſeipſo* Vide Paulum quanta paſſus eſt: quæ etiam enumerare difficile eſt: carceres, vincula, verbera, flagella, ſupplicia, à Iudæis. Lapidatur, virgis cæditur, præcipitatur, latrones, incurrit: ab inimicis & falſis fratribus inſidias perfert: intus timores, foris pugnas patitur: famem, nuditatem calumnias, inſidias, tribulationes, beſtias tolerat.

Aliud exemplum eſt Spiridionis Epiſcopi Cypri, qui aliquando ad Imp. Conſtantium, à quo euocatus erat profectus eſt. Vili autem erat habitu, manu virgam ex palma tenens. Pendebat ex collo vas fictile, & vt verbo dicam, contempti hominis ſpeciem præ ſe ferebat. Itaque regiam ingredientem, quidam indecorum ratus tam abiecta ſpecie virum intrare palatium regium, ſacræ eius maxillæ impudenter colaphum infregit. Tulit id non modo patienter vir ſanctus, ſed & alteram prompto patiendi animo percuſſori exhibuit. Quæ res inſolentem illum tanto pudore affecit, vt repentè ei ſupplex fieret, & inconſideratæ audaciæ veniam peteret, quam
D libens conceſſit, hominem paternè inſtruxit, vt ab inferenda iniuria ſe contineret. Quo factum eſt, vt à viris principibus in honore haberetur, qui eum ſumma reuerentia ad Imp. deduxerunt. *In vita eius apud Surium* 14. *Decemb.*

De Stephano Abbate ita ſcribit *D. Greg. hom.* 15. *in Euangelia*. Fuit, inquit, quidam diebus noſtris Stephanus nomine, pater Monaſterij iuxta Reatinæ vrbis mœnia conſtituti: vir valde ſanctus, virtute patientiæ ſingularis, Et ſuperſunt multi, qui illum nouerunt eiuſque vel vitam vel obitum narrant. Erat autem huius lingua ruſtica, ſed docta vita. Hic pro amore cœleſtis patriæ cuncta deſpexerat, poſſidere aliquid in hoc mundo fugiebat. Tumultus deuitabat hominum crebris ac prolixioribus orationibus intentus erat. Virtus tamen patientiæ vehementer in eo excreuerat, ita vt eum ſibi amicum crederet, qui ſibi moleſtiæ aliquid irrogaſſet. Reddebat contumeliis gratias. Si quod in ipſa ſua inopia damnum fuiſſet illatum, hoc maximum lucrum putabat. Omnes ſuos aduerſarios nihil aliud quam adiutores æſtimabat.

Addam ſuperioribus B. Ioan. Gualbertum de quo tradit *Blaſius Melanenſis apud Surium* 12. *Iulij*. Quodam inquit, die E
Ioanni cum armigero ſuo Florentiam tendenti in ipſo itinere capitalis eius hoſtis (qui cognatum eius occiderat) ex inſperato fit obuiam, loco adeò anguſto, vt neutri locus pateret à via deflectendi. Tum verò hoſtis planè inermis cum haud dubiam ſibi necem paratam cerneret, concepta ſubitò fiducia, ab equo deſiliens, humi ſe proſternit, iunctiſque cancellatim ad pectus manibus pro Crucifixi amore veniam vitamque ſibi deprecatur. Compunctus Ioannes audito nomine Crucifixi, pacem offert, metum ponere iubet, culpamque ei ex animo remittit. Hoſte dimiſſo, Ioannes ad Eccleſiam quandam deflexit, cumque ibi coram crucifixi imagine flexis genibus Chriſti vulnera contemplaretur, vidit, dictu mirabile, Chriſti caput ad ſe inclinari, tanquam gratias agentis, quod pro eius reuerentia hoſti capitali pepeciſſet. Ioannes autem illa Chriſti bonitate attractus protinus relicto ſeculo monaſterium ingreſſus eſt, & tam ſanctè vixit, vt in numerum Sanctorum ſit relatus.

Simile habes *in Apiario Thom. Cantiprat. l.* 2. 18.

Magna igitur, & non contemnenda virtus, vindictæ vltioniſque frenos contrahere, ac illi laxandos eos permittere, F
qui ſeruorum ſuorum ſanguinem pro merito vlciſcetur. Ita Venetorum Patriarcha Laurentinus, cùm multa præclarè dixiſſet, pluribus locis ab improbis hominibus excitatus eſt riſus, dumque amici cohortarentur, ſe de iniuria illa vindicaret; vultu placito, Noli, inquit, te affligere fili. Dominus Ieſus, cuius negotium gerimus, ipſe aderit honori ſuo. *Sur. tom.* 1. *in Vita Beyerl. in Apophț. Chriſtian.*

Quàm verò grata ſit Deo delicti in nos commiſſi voluntaria remiſſio, *Surius* auctor grauiſſimus ſubiectus exemplo documentum præbet. S. Hanno Archiepiſcopus Colonien. contemplationis ſtudio intentus, videbat mentis oculis, quoſdam alios Archiepiſcopos in candida & glorioſa veſte ſedes glorioſas in cœlo occupare, ſeque inter eos inſigni etiam amictu fulgere, cuius tamen partem quæ pectus tegebat, ſordida fœdabat macula: quam cùm manu obiectâ tegere non poſſet, ab aliis, ne ſedem ſibi locatam occuparet, repelli. Quod portentum cùm familiari cuipiam expoſuiſſet, ille rem coniiciens; Macula, inquit, veſti tuæ candidæ inhærens, memoria eſt iniuriæ tuorum ciuium, qui anno ſuperiore te Colonia expulêre, quibuſcum needum in gratiam rediiſti. Archiepiſcopus teſtimonio conſcientiæ ſuæ conuictus, ſtatim eos omnes reuocari, & bona eorum, quæ priùs fiſco addicta, reſtitui iuſſit. Adeò Deo diſplicet amarus zelus, cuius filius hic quærebat ouem perditam, donec eam inueniret. *In vita Hannonis libro* 2. *capite* 25. *apud Sur. tom.* 6. *Beyerl. ibid.* G

Emicuit etiam hoc ſplendore S. Malachias Epiſcopus Hiberniæ. In quem dum petulanter multa iactaſſet maledica quædam, ita vt caluitiei eius etiam improperaret; nihil aliud reſpondit, quàm Dominus reſpondeat pro me, & ecce reſpondit Dominus, ſed lentis verbis. Verſa enim in rabiem illa, miſere interiit; & ita aduerſus Malachiam aſſumens improperium Eliſæi, verè illum ſibi quaſi alterum experta eſt Eliſæum. *Sur. tom.* 6. *in Vita Beyerl. ſupra.*

Talis etiam Rudolphi Auſtriaci manſuetudo, quamuis in cauſa diſpare. Sagittariis de ſagittandi peritia concertantibus, factum, vt Rudolphus animi gratia ad eos properaret: dum- H
que aliquali ſpatio à certaminis loco abeſt, ſagittâ ab imperito in incertum emiſsâ, ſauciatur, cúmque è vulnere decumbenti ſuaderet quidam, illi ſagittario dextram amputandam; Benè, inquit, iſtud & prouidè, priuſquam me læſiſſet: ſed quid nunc emolumenti exinde conſequar? ac ſagittarium à cuſtodia liberum dimiſit. *Ex Pogg. Beyerlinck ibid.*

Aliquid etiam ab hac ſtirpe traxit Fredericus Imp. qui conuitiis impetitus à ſuis, Parum, inquit, id eſt: in libera enim ciuitate liberas linguas eſſe oportet. *L. Lipſ. in Mon. Polit.*

Eodem vt genere, ita & virtute nobilis Alphonſus Arag. Rex. Intellexerat ſe turpiter à turpido quodam apud exteros eleuatum, qui tamen poſtmodum ab eo beneficia petiturus accedebat: neque ſe ob id indecorè geſſit, ſed perbenignè eum accipiens, Parum refert, inquiebat, quid dixerit: beneficiorum quippe illius, non vanè dictorum, adhuc memor ſum. *Panor. l.* 1. *de Geſt. eiuſdem Beyerl. ſupra.*

☞ *Require Apophț. de* Convitiis, Patientia Iniuriæ, Clementia, *&c.*

A VTILITATES HVIVS REMISSIONIS VARIÆ.

Plures vtilitates adfert non eſſe proclitiem ad vindictam. Primum Paulus inſinuat *ad Roman.* 12. dum ſuadet nos vincere in bono malum: hoc enim faciens, inquit, carbones ignis congeres ſuper caput eius, id eſt, iuxta *Auguſt. ſer.* 168. *de tempore*, prouocabis & inſlammabis beneficentia tua illum ad te redamandum, quæ efficaciſſimum philtrum eſt, præuenire amando.

Exemplum habemus Ioannis Eleëmoſynatij Patriarchæ Alexandrini, cui cum conſanguineus iuuenis queſtus eſſet de grauibus iniuriis à caupone ſibi illatis, fingens ſe commoueri, reſpondit, ſe facturum rem quam tota Alexandria miretur. Moxque vocato ad ſe vectigalium magiſtro, ei iubet, vt nihil amplius vectigalis à caupone exigeret. Quod factum non ſolum tota Alexandria ſuſpexit, ſed etiam caupo deinceps Antiſtitem cum ſuo cognato omni officio coluit.

Secunda vtilitas eſt, quod hac modeſtia tollatur occaſio maioris turbationis & bellorum. Si reſpondeas maledico, ſuperiorem ſe arbitrabitur quia parem inuenit. *S. Ambroſ. lib. 1. officiorum, cap. 1.* B

Vnde *apud B. Auguſt. l. 1. de ciuit. Dei c. 6.* quod etiam habet *Salluſtius in Catilinario*, legimus Romanorum Rempublicam ignoſcendo potius quam perſequendo hoſtium iniurias creuiſſe, Romanos, inquiens, ipſos videamus, ipſos inquam recolamus, reſpiciamuſque Romanos, de quorum præcipua laude dictum eſt:

Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos:

& quod accepta iniuria, ignoſcere malebant, quam perſequi.

Cauſam autem huius rei reddit hanc, quod qui ignoſcit iniuriis, auctor eſt concordiæ, qua ciuitates conſtituuntur & conſeruantur, qui verò eas perſequitur, eſt cauſa diſcordiæ. *ep. 5. ad Marcellinum.*

Tertia vtilitas eſt, quod nihil æquè ædificat proximum, atque iniuriarum tolerantia.

Exemplo ſit quod narrat *Sophronius in prat. ſpirituali c. 218.* Duo ſenes monachi cum fratre vno iter agentes, & à via aberrantes inter ſata inuenti ſunt. Quo conſpecto Agricola cœpit in illos multa maledicta euomere, ex ira dicens: Vos eſtis monachi? vos timetis Deum? Si timorem Dei haberetis, ſata non conculcaſſetis. Tunc ſenior dixit ſociis. Per Dominum nullus ei reſpondeat, conuerſuſque ad illum dixit. Rectè dixiſti, fili mi. Ille verò furens, rurſus impetebat eos contumeliis. Tum ſenior: Vera dicis fili, nam ſi veri monachi eſſemus, iſta non egiſſemus. Sed per Dominum, indulge nobis, quia peccauimus. Stupefactus ergo ille ad tantam ſenis humilitatem proſtrauit ſe ad pedes eius, dicens: Peccaui, indulge mihi, & per Dominum, aſſumite me vobiſcum. Ruſticus ergo ſecutus illos, accepit habitum. C

Quarta, hac ratione amolimur à nobis notam impotentis, imo muliebris animi. Muliebre enim eſt, conuitium conuitio mox repellere. Qui cito mouetur iniuria, facit ſe dignum videri contumelia, dum vult indignus videri.

Benè *Iuuenalis Sat. 12.*

At vindicta, bonum vita iucundius ipſa:
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum aut leuibus videas flagrantia cauſis;
D *Quantulacunque adeo eſt occaſio, ſufficit iræ,*
Chryſippus non dicet idem nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique ſenex vicinus Hymetto;
Qui patrem accepta ſæpe inter vincla cicuta
Accuſatori nollet dare.

Et paulo poſt *Sat. 3.*

——— Quippe minuti
Semper & infirmi eſt animi, exiguique voluptas
Vltio: continuo ſic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet, quam fœmina.

ARISTOTELES, *teſte Æliano libro 12.* Alexandro Magno natura iracundo conſilium dedit, vt omnibus ſe ſuperiorem æſtimans maledicta contemneret. Sed hoc erat vno vitio aliud curare, & iracundiæ ſuperbiam ſubſtituere. Chriſtianus maledicta contemnere debet, non quaſi conuitiatore melior, ſed quaſi maledicto fortior. Conuitia enim per ſe nullam vim habent, ſed quemadmodum tela, ſi in corpus durum incidant repercuſſa cadunt, non penetrant.

Talis erat Abbas Stephanus, cuius cum ager ad meſſem paratus ab improbo vicino ſucceuſus eſſet, & alius vt hoc nunciaret, ad eum accurrens diceret: Væ væ pater Stephane, quid tibi contigit? Totus enim tuus ager incendio abſumptus E eſt, è veſtigio reſpondit: Imò væ væ ei, qui hoc fecit? me enim certè paruo, ſeipſum maximo damno mulctauit. *Greg. lib 4. cap. 19.*

Talis etiam B. Cyprianus, qui lecta iuſſu Proconſulis tabella, in qua hæc ſententia erat. Taſcium Cyprianum gladio animaduerti placet, reſpondit, Deo gratias, & mox ſpiculatori 25. aureos numerari iuſſit. *Apud Pamelium.*

Sic & B. P. Ignatius Societatis Ieſu parens, de quo ſic Ribadeneira. Romæ anno 1546. religioſus quidam eruditus ex amico inimicus factus inuidia extimulante, grauiter in Ignatium exarſit, qui etiam iactare cœpit omnes noſtræ Societatis homines, qui in Hiſpania eſſent, igni ſe traditurum, idque Ignatio qui ſuis verbis renuntiaret, miſit. Cui Ignatius per eundem ſcripto ita reſpondit. Tu quidem quotquot noſtri in Hiſpania ſunt, cremandos te curaturum dicis: ego illo id dico & opto, vt & tu charitate flagres, & amici tui ac neceſſarij, non ſolum qui in Hiſpania, ſed qui in vniuerſo orbe terrarum ſunt Spiritus ſancti igne inflammentur, & ardeant. *In eius vita lib. 5. cap. 1.*

Quinta vtilitas eſt, quod hac remiſſione fiat nonnunquam vt calumniæ & maledicta cedant in profectum ſpiritualem eius in quem coniiciuntur, vt cum exprobratur aliquod vitium emendatione dignum. F

Sic, *teſte S. Aug. l. 9. confeſſ. c. 8.* B. Monica eius mater, cùm à ſuis coætaneis adhuc paruula meribibula vocaretur, hoc conuitio excitata illud vitium tota poſtea ætate correxit.

Eadem de cauſa Macedonum quondam rex Philippus, lætabatur ſibi infeſtos eſſe Athenienſes, eo quod ex eorum criminationibus, in ſuorum vitiorum notitiam veniret, & vt eos mendaces redderet, corrigebat. *Plut. libro de vtilitate capienda ex inimicis.*

Denique occaſionem ſumimus propius nos Chriſto, qui ſe mitem confitetur; conſirmandi. Nam vt benè *S. Ioannes 1. epiſt. cap. 2.* ait: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.

* VINDICTÆ ACERBITAS QVAM NOXIA EX S. SCRIPTVRA.

SIMEON & Leui vehemente ira perciti propter ſororis ſuæ raptum, ſtatuerunt, quidquid futurum eſſet, Sichemitas omnes interficere, nulla nec periculi ſui, & parentis, ac fratrum ſuorum, nec innocentiæ eorum, qui ex Sichemitis inſontes erant, habita ratione *Geneſ. 24.* G

DAVID cum audiſſet ſe à Nabal repulſum è veſtigio, ira accenſus ſeſe ad illum, & quidquid eius erat, perdendum accinxit, præter ſuam naturam. Fuit enim ille, ſi quis vnquam, Princeps clementiſſimus, & in ferendis inimicorum iniuriis moderatiſſimus. Verum nullam non vincit & domat virtutem hæc perturbatio, vbi in animo pedem poſuit. *1. Reg. 25.*

Quis ſuperbas ædes euerſas, vrbes florentes ſolo æquatas, regiones fertiliſſimas & opulentiſſimas ab hac execranda perturbatione vaſtatas enumeret? Abimelech per vindictam oppidum Sichemiticum demolitus eſt, & agrum ſale conſperſit, vt ſterilem in perpetuum redderet. *Iud. 9.*

GEDEON eodem ferè pacto incolas Sucoth & Phanuelis accepit: quod, dum hoſtes perſequeretur, panes ſuo exercitui petens, ab illis non modo repulſam, ſed & conuicia tuliſſet. *Iud. 8.*

HISTORICA. H

THEODOSIVS Imp. cum ex ſuis miniſtris quendam Theſſalonicæ occiſum fuiſſe accepiſſet: ſtatim milites eò miſit, qui vrbem igni & ferro vaſtarent, & præ ira iuſſit, in nullo diſcrimine, ſontes & inſontes indicta cauſa necarent. *Theodor. lib. 5. Eccleſ. hiſt. c. 17. Sozom. l. 7. c. 24.*

Alexandriæ omnis iuuentus iuſſu Imperatoris Caracallæ à milite interfecta fuit, quod geſtum illius contumelioſè traduxiſſent.

FRIDERICO Barbaroſſa Imperatore, vrbs Mediolanenſis euerſa, & in cineres fuit redacta, quod ciues quidam, odio & contemptu Maieſtatis Imperialis, dominam Imperatricem impoſitam mulæ vetulæ, & caudam aduerſa facie loco habenæ tenentem, per vrbem cum maximo ſpectatorum riſu & conuiciis circumduxiſſent.

CAROLO vltimo Duce Burgundiæ, habitatores Dinantij, oppidi ad Moſam ſiti, Leodienſis Epiſcopi ditionis, vt ſuum in Ducem odium explerent: ſtatuam illi quam ſimillimam, illiuſque inſignibus inſtructam, & ad proximum Ducis oppidum Boui

Bouinium, tectam, foſſæ, grauteolentis aquæ & beſtiarum A venenatarum plenæ, in ſella ſuperimpoſuerunt, ad Bouinios clamantes: Hic ſedet magnus bufo Dux veſter, Bouinij verò dolore & commiſeratione ſimul inducti, quod proſpicerent, quantum in periculum illi ſe coniecciſent, niſi Ducem ſibi reconciliarent: tabellarium ad illos miſerunt cum litteris hortatoriis amiciſſime ſcriptis. Verum illi ira & furore abrepti, pro munere quod tabulariis dari ſolet, vt inimicum morte mulctarunt, violato hoſpitalitatis & gentium iure, quod vel apud ferociſſimos & inhumaniſſimos populos legatis & tabellariis publicis cauetur. Imo Bouiniis perſiſtentibus illos hortari, quod timerent ne ad ſe, ob viciniam, belli calamitas pertingeret, miſſum ab iis cum litteris, eiuſdem cumprimis argumenti & lenitatis, puerulum dilacerarunt inſtar luporum aut leonum rabidorum. Vnde intelligere eſt, huius perturbationis eam naturam eſſe, vt homines omni humanitate ſpoliatos quaſi per gradus ad maiorem ſubinde crudelitatem deducat: quod in ſummo gradu poſitos, & cumulata iniquitatis menſura, Deus in exitium præcipites agat, & ſanguinem ab illis effuſum vlciſcatur. Vt his miſeris Dinantianis acB cidit, quos omnes in flumen binos immergi, vrbe ſolo adæquata, dux iuſſit, vt tertio poſt die diceretur: Hic fuit Dinantium.

Vlciſcendi nocendíque cupido in humanis pectoribus magnos fluctus excitat, conſternationis plenus affectus, ac nunquam ſine tormento ſui violentus, Petrum de Vineis, Fredericus Barbaroſſa oculis priuari leuiſſima de cauſa iuſſerat: cúmque Pontificem Paulum III. bello laceſſere in animum induxiſſet, præfatum Petrum in Conſiliariorum numerum adſciuit. Ille vltionem ſceleris in ſe admiſſi meditatus, cum de mediis ad bellum iſtud ſuſtinendum rogaretur; Mihi, inquit, conſultiſſimum videtur Eccleſiam proprio ære oppugnare. Placuit ſententia, & ecce itum paſſim ad Eccleſias, quæ ſuis vaſis & prouentibus ſpoliatæ. Quo facto, adit Imperatorem nefandus conſiliarius: & Nunc ait, Imperator tui in me commiſſi ſceleris pœnam das. Iam enim te coram Deo reum effeci meo conſilio, cuius templa tam impiè es deprædatus. Parum de ſalute æterna ſolicitus, non meminerat illius Scripturæ. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. C num.

Semper & infirmi eſt animi exiguique voluptas,
Vltio.

vt habet *Iuuen. Sat.13. Pogg. Florentius. Phil. Camer. Beyerlinck in Apophthegmatibus Chriſt.*

Gvilielmvm Angliæ regem vltionis ſtimuli, prudentiæ moderationiſque immemorem reddiderunt. Venerat quippe ex Anglia cum ingenti auri pondere in Normandiam: vbi, cum in morbum incidens, diutius decubuiſſet: Philippus Francorum Rex per iocum cauillatus, Cubat, inquit, Rex Angliæ Rothomagi, adueniente puerperio. Quod ſcomma mox fama ad aures Guilielmi vulgauit, qui eo extra iocum accepto, Cum ait, ego partu leuatus, ad templum me purificatum iero, tum mille in Francia lucebunt faces. Vix pauci dies interceſſerant cum Guilielmus Franciæ fines ferro & igne eſt depopulatus. *Polyd. lib.9. Beyerlinck ſuprà.*

Erat Narzes Eunuchus quem Iuſtinus Imp. Byſant. aduerſus Gothos præfecerat. Hic offenſus dicto Sophiæ, quæ eum, vtpote Eunuchum, ad lanam & penſa reuerti oportere crimiD nata erat, reſpondebat: At ego talem ordiar telam, non facilè æmulis extricabilem, quod & præſtitit. *Conrad. Lycoſt. Beyerlinck ſuprà.*

Atrebates obſeſſi, Gallica inſignia ad furcam ſuſpenſa ſupra muros erexerunt contumeliæ cauſa. Rex capta vrbe, inſolentiæ illius auctores capitis ſupplicio affecit, vrbem mœnibus diſcinxit, multitudinem captiuam huc illuc diſpertit.

Quid noſtra ætate Burdegalenſibus factum eſt, regio præfecto ſeditioſa proditione interfecto? Præſidio, quo antea caruerant, grauati fuerunt: priuilegia adempta, reditus publicus Fiſco commiſſus, immunitates abolitæ, fides eorum perpetuò Regibus ſuſpecta. Quamuis clementius, quam pro meritis tractati ſint. Multæ enim maximæ & florentiſſimæ vrbes leuiori de cauſa grauius mulctatæ fuerunt.

Quoties Gandauum euerſa fuit ob temeritatem quorundam audacium & iracundorum, qui plebem res futuras nullo modo proſpicientem, præſentes parum cernentem concitabant, obtendentes boni publici priuilegiorum ac immunitatum defenſionis ſtudium, ſeſe Principum immoderatis cupiditatibus opponere iactantes: quamuis hæc falſo prætexuerunt: cum potius tyrannidem longè grauiorem & intolera- E biliorem inuehere conarentur? Iacobus & Philippus Artevellius, neſcio qui ambo artifices, plures ducentis millibus in perniciem illo pacto ſeſe attraxerunt.

Hieroglyphicvm.

Per *Leonem* telo confoſſum vlciſcendi ſtudium plerique pingere conſueuerunt. Vulneratus enim leo mira obſeruatione percuſſorem nouit: & in quantalibet multitudine vnum appetit: & ſi detur copia fœdiſſimè lacerat & diſcerpit.

☞ Illuſtretur & amplificetur præſens Locus, ex Loco de Vltione.

---

* Vinum.

Definitio et Etymologia.

Vinvm eſt ſuccus vuarum, ſiue ſuccus de vite, qui feruendo vires acquiſiuit. Ita *Euripid. in Bacch.* ἀμπελοῦ vitis ſuccum & *Pyndarus* ἀμπελογόνον vitis fœtum vocat, prout vitem ipſam Græci ἄμπελον οἰνόφορον viniferam appellant: & *Aſtydamus apud Athen.* οἰνομήτορα, id eſt, vini matrem. F

Vinum autem Græci communiter dicunt οἶνος quaſi οἴηνος à verbo οἴεσθαι, quod opinionem ſignificat ſiue elationem animi, qui enim vinum immodicè hauriunt, multa ſibi imaginantur: & magnam mentem ſibi ineſſe arbitrantur, quia plerunque carent vt *Plato* voluit *in Cratylo*, & *Plutarchus lib.7. Sympoſ.* Alij οἶνον dici volunt παρὰ τὸ οἴω τὸ νομίζω καὶ τὸν νοῦν, id eſt, quod mentem efferat. Aliqui ita dictum cenſent ab Oeneo vini inuentore. Ita Nicanor Colophonius teſte *Athenæo lib.2.* Fortaſſis rectius nonnulli ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id eſt, ab eius vtilitate ad quam etymologiam videatur *Homerus* alludere vt *Iλ. ſecunda.*

ἔπειτα δ' αὐτὸς ὀνήσεαι αἴ κε πίῃσθα.
Si biberis, magnum referes mihi crede iuuamen.

ſic idem cibos appellauit ὀνείατα, ἀπὸ τοῦ ὀνινάναι ἡμᾶς, id eſt, ab eo quod nos iuuent.

Hebræi vinum vocant יין ſiue יין *Ien*, aut *Ionin*, quod etiam nomen ab Armenis vſurpatur, & fortaſſis nomen Iacchi à Poëtis inde defluxit, quo Bacchum ſignificarunt, venit autem à verbo *Ieben*, aut *ienen*, quod amurcam & fæcem ſignificat. G Porro verbum *Iain* Chaldæus Paraphraſtes vertit *chamar*, id eſt, vinum rubrum, fortè quod illo æuo eſſent præſtantiora rubra albis. Vinum nouum ſiue muſtum *thereſch* vocant, idque à verbo *taraſch*, quod vel paupertatem ſignificat, vini enim abuſus multos ad paupertatem adducit: vel poſſeſſionem, quia optima ſit vini poſſeſſio.

Latini dixerunt hunc ſuccum vitis, Vinum à vi quam menti infert; niſi cum aliis dicamus, à Græco οἶνος deſumptum hoc nomen, veteres Temetum vinum appellarunt, quod eſſet grauius, vnde & vocabulum temulentia & temulenti, dimanauit, item abſtemij, quaſi qui temeto, id eſt, vino carent, hanc tamen vocem à μέθυ deriuant nonnulli, quam Poëtæ vſurpant frequentius, vt indicent vini vſum recreationem inducere, & hilaritatem adferre; videatur *Homerus* Ὀδ. η & ξ. *Plutarchus l.3. Sympoſ.* Hinc & Bacchus Metymnæus ac μεθυμναῖος nuncupatur; & vrbs Thraciæ vitibus abundans, Methona. Sunt qui exiſtiment μέθυ dici, quod ebrios reddat, quia Græcis ebrietas eſt μέθη.

Ruſus Latini vocant vinum merum, id eſt, purum ſiue ſincerum, quod non eſt dilutum aqua, quod tamen nomen non- H nullis à Chaldeæ Mera, quod muſtum illi ſignificant, videtur promanaſſe. Iones teſte Heſychio, vinum οἶνον vocarunt ἀπὸ τοῦ σαλεύειν καὶ σείειν ἡμῶν τὰς φρένας id eſt, quod mentes noſtras vibret vel commoueat. Hæc de voce.

Origo et Inventio.

De vini ac vitium inuentoribus multa fabulántur Poëtæ apud *Athenæum lib.2.* dum alij ab Oeno, vnde οἶνος Græcè appelletur, inuentum: alij ab Oreſteo Deucalionis filio in Ætoliam primum delatum comminiſcuntur: alij Bacchum inuentorem faciunt, quem nunc Dionyſium, nunc Iacchum, nunc alio nomine appellant. Sunt & qui Ianum vini auctorem faciunt: verum ſacras litteras edocti, ſcimus Noë patriarcham poſt diluuium vitem, quæ prius inculta fuerat, & ſylueſtribus plantis annumerata, quæque ſolum vſui ſeruiuerat, vt volunt nonnulli cum Mario *In Geneſ.* arte excoluiſſe, plantaſſe, & in potum vſurpaſſe. Vnde cum illius vim ignoraret, præter opinionem inebriatus fuit, vt notat *Sanct. Hieronymus lib.1.*

lib 1. contra Ieninian. & alij qui eum excuſant à peccato & in-
A temperantia, quorum vtrumque ebrioſus Lutherus illi aſſingit, cum illa ebrietas non intemperantiæ, ſed inexperientiæ tribuenda ſit. Vnde notanda eſt veterum abſtinentia, qui totis mille & ſexcentis annis, vino & carnibus abſtinuerunt, ideoque & ſapientes & longæui fuerunt, vixerunt enim vſque ad annos 600.

Noë igitur peracto diluuio vitium radices repullulantes, neque enim diluuium omnes radices ita corruperat, vt repullulare non poſſent; fœcundata nunc humore modico & calore terra, effodit, terræque optimæ inſeruit, fouit, ac conuenienti cultura vuarum feraces effecit, cum prius potius labruſcas proferrent. Colliguntur hæc ex *capite 9. Geneſ.* vbi dicitur, Noë plantaſſe vineam, & bibendo vinum fuiſſe inebriatum.

Cur autem Noë tantopere vini vſum deſiderauit, rationem reddit *Chryſoſtom. hom. in Geneſ.* & alij, quod non ignoraret vini virtutem ad leniendum animi mœrorem, & vires hominis quæ multo quam prius imbecilliores erant, per illud reſtaurari, vnde tanquam aliquod naturæ noſtræ ſolatium ac remedium poſteris reliquiſſe.

B Notat *Beroſus Anianus*, ob hanc vitis culturam, vinique inuentionem, Antiquos Noë appellaſſe *Ianum*, id eſt, viniferum, ab Hebræo *Ian*, ſiue *Iain*. De quo ſuprà, quo vinum ſignificant. Quem etiam Ianum bifrontem finxerunt, vnde *Ouidius.*

Iane Bifrons anni tacitè labentis origo,
Solus de ſuperis qui tua terga vides.

Siquidem Noë qui tot ſæculis Pyrrhæ & Ogygis diluuium præceſſit, vnico vultu ætatem ante diluuium actam, & ſubſecutam eſt intuitus, atque illius quidem finem, huius vero initium vidit, quamuis alij eum velint bifrontem, propter duplicem rerum cognitionem, tum naturalium, tum ſupernaturalium. Item propter memoriam præteritorum, ac prouidentiam futurorum. Ac typum geſſiſſe Chriſti, non ſolum in eo contenditur à pleriſque, quod requiem nobis dederit à iugo legalis ſeruitutis: ſed quod hic etiam vini repertor, ſi quidem in vltima cœna ſub illius ſpecie ſuum ſanguinem propinauit: & in Canæ nuptiis aquam in illud tranſmutauit. Deni-
C que quod velut biformis duas naturas haberet, diuinam & humanam: ac vnico intuitu à ſæculo in ſæculum reſpiciat, ſitque Α & Ω. principium rerum omnium & finis.

Genera Varia.

Vinorum diuerſitas plerunque ſumitur à diuerſitate locorum, aut Regionum in quibus creſcunt. Sic apud veteres Falernum legimus, Chium, Lesbium, Cæcubanum, Setinum, Mamertinum, quod nempe ex illis Regionibus aut montibus delatum eſſet. Quomodo hoc tempore appellamus vina Græca, Germanica ſiue Rhenana, quæ iuxta Rhenum creſcunt; Gallica; Hiſpanica, & plura eius generis.

A colore etiam varietas accipitur: qui color plerunque aut albus eſt, aut rubeus. Græca tamen & Hiſpanica vina lutei coloris ſunt, & pleraque ſubnigri. Diximus ſupra Hebræos nomen *Chaman* vſurpare, pro vino rubro, quod *Euſtathius Il. α p. 102.* vino nigro impoſitum ſentit, quod inter alia vult maximè efficax. Qui tamen colores habent ſuos gradus medios, neque enim ſemper intenduntur, ſed ſubinde valde debiles ſunt
D & remiſſi. Denique à compoſitione etiam varia nomina ſortiuntur: quædam enim ſunt medicata, habentia admixtum ſuccum, aut ſubſtantiam rei aut herbæ cuiuſpiam. Sic dicimus vinum abſynthiacum, ſcyllıticum, Melomelium, Nectaricum quod ſaccharo & aromatibus eſt permixtum. Quibus adde vina fictitia ex ſucco pomorum, ceraſorum, mororum, quorum vſus eſt in locis quæ vino carent.

Apud Hebræos ex omni genere pomorum potus conficiebatur, vinorum autem diuerſitas non eſt dubium quin valetudini multum officiat. Romanis inuſitatum erat in vno Epulo plura vina apponere. Vnde tanquam res noua illis viſa, in triumphali cœna à Iulio Cæſare quatuor vini genera apposita, quod tamen hodie etiam apud homines mediocris fortunæ inſolitum non habetur, vt qui non contenti vinis in patria naſcentibus atque domeſticis, & naturæ eorum conuenientibus, aduenticia in deliciis habent, & cauponum fraudibus adulterata magno pretio redimere ſatagunt, quam ob rem *Clement. Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 2.* Chriſtianos ſuæ ætatis grauiter reprehendit.

Apud Romanos autem præſtantiſſima vina apponebantur in cœnis Auguralibus, & Pontificalibus, vt videre eſt apud *Macrobium lib. 3. Saturnal. cap. 13. Varronem, & Plinium.* De
E Pontificali ita *Horatius*:

—— & mero
Tinget pauimentum ſuperbo,
Pontificum meliore cœnis.

Notant quidem, Pariſiis & alibi vinum præſtantiſſimum per iocum vocari Theologicum, cuius Prouerbij cauſam ſciſcitanti, Quidam reſpondit: A Iuriſperitis, nobilibus, & aulicis hoc tempore plerunque occupari dignitates Eccleſiaſticas, & præbendas celebriores. Theologis autem nihil relinqui præter paſtoratus, & functiones laboribus ac ærumnis plenas, cumque de paſtoribus ſcriptum intelligatur, Peccata populi comedetis; omnino opus eſſe vino exquiſito & præſtantiore ad iſtiuſmodi cibum decoquendum.

De vino quod Amoris appellabant. Item de vino Murrenæ, *Vide nonnulla infra,* vbi de vſu vini in Amoribus agetur. Item *in loco de Propinatione.*

* Vini.

Puta moderatè ſumpti;

Commoda.

F Vini multiplicem vim & vſum cum experientia; tum medicorum teſtimonia locupletiſſime aſſerunt. Sic vt non malè Latini illius etymon à vi, Græci verò à iuuando deduxerint, vt ſuprà tetigimus. Aſclepiades medicus de vino dando volumen edidit, in quo vini vtilitatem mirificis laudibus extulit, idque vix Deorum potentiæ æquari poſſe, dicere auſus eſt.

Cæterum de vini moderato & opportuno, ac proinde ſalubri vſu quid attinet dicere? ſapienter Sapiens ſic de illo agit: Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate. Si bibas illud moderatè, eris ſobrius, &c. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ, & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ, & corpori ſobrius potus. *Eccl. 31. 32. 35. 36. 37.*

Medendi et Alendi Virtutem Habet.

Notum eſt quod apud veteres olim Bacchus paſſim medicus, & ſanitatis author fuit appellatus, & etiam oraculo quodam præceptum fuit, vt Bacchus ὑγιάτης, id eſt, ſanator
G cognominaretur, vt Mneſithei teſtimonio confirmat *Athenæus lib 2.* Hoc autem cognomine, vt inquit *Euſtathius Il. α. in p. 347. 16.* ſignificatum fuit, vinum ſanandi vim habere. Eſt enim vinum hominis alimentum pariter & medicamentum.

Hinc *Eubulus apud Athenæum* Bacchum ſic loquentem inducit: Prudentibus viris ego tres miſceo crateras, primum quem ſanitatis, ſecundum quem amoris & voluptatis, tertium quem ſomni ergò bibant, quo epoto, ſapientes ad conuiuium inuitati domum ſe recipiunt.

Vinum quemadmodum medici vnanimi conſenſu affirmant, probè celeriterque nutrit, humectat, calefacitque ſolidas partes, vires corporis omnes roborat atque confirmat, ſuccorum colorisque bonitate facit, concoctionem diſtributionémque ciborum adiuuat, vrinam & ſudores promouet, corporis habitum calefacit, & aduerſus ſenectutis duritiem & frigiditatem ſummum remedium eſt. Sicut enim igne ferrum, ita vino corpora ſenum molliuntur atque temperantur. Ad hæc, ſomnum conciliat, ſpiritus & ſanguinem fouet, bilis amaræ acrimoniam mitigat, ac frangit, natiuum calorem accendit & conſeruat, membris robur addit, fœminis H
fœcunditatem creat, vomitionem ſiſtit, putredini reſiſtit, cicutæ atque veneni optimum eſt antidotum. De his pleni ſunt Galeni, Hippocratis, Dioſcoridis, aliorumque medicorum libri.

Auguſtinus lib. ad ſac. Virgines cap. 1. accuratè admodum vno quaſi faſciculo, has vini vires atque commoda complexus eſt.

Galenus lib. 3. de Temperantia. Vinum, ait, tum roborat, tum nutrit, celerrimè, quod vt aſſimiletur mutationem requirit minimam. Vinum ergo ad corporis, non ſanitatem modo, verum etiam robur vireſque facit. Hinc *Homerus Il. ζ.*

Ἀνδρὶ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει
Vinum viro defatigato magnum robur addit.

Idem Il. τ. dicit; Virum cibo vinoque repletum, vel per totum diem pugnare poſſe. Hinc vinum ab Euripide eleganter ἀρκεσίγυιος, id eſt, membrorum confirmator appellatur.

Hinc Apoſtolus Timotheo ſuo vini vſum, ſed modici, permittit;

mittit, propter ſtomachi ſui debilitatem, & frequentes illius A inſirmitates. 1. *ad Timot. cap.* 5.

Vires Roborat.

Licet plerunque, vt infra dicetur, in bello vini vſus interdictus fuerit, tamen Conſtantinus Imperator voluit vinum dari militibus, quod & Imperatores Honorius & Arcadius probaſſe videntur, dum cenſent militibus à Nouembri menſe de nouello vino dari, quod veteris diſpendioſa videretur erogatio: ita tamen vt & vinum & acetum alternis vicibus concedantur.

Omnino vini potus non videtur prorſus Militibus denegandus, cum animi corporiſque viribus augendis recreandiſque ſit aptum. Moderatum enim vtiliſſimum eſſe, teſtantur & Hecubæ verba *apud Homerum Iliad.* 6.

Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει. id eſt.
—— corpora magna virorum
Dulcia vina leuant, animiſque & viribus augent.

Vnde *Plato in legibus* dicit: Hominem poſtquam bibit, hilariorem fieri, ſpe bona atque viribus augeri, & ad dicendum liberum, & ad agendum impigrum, alacrem reddi. B Eamque ob cauſam Lacedæmonij bibendo armabantur, *teſte Euſtathio.*

Animo Prodest.

Non corpori ſolum, ſed animo mentique moderatus vini potus plurimum prodeſt. At ipſam primò mentem ingeniumque acuit, atque confirmat.

Chæremon Tragœdus *apud Athen. lib.* 2. vinum eo rectè vtentibus σοφίαν, δι' εὐμάθειαν, δι' εὐβουλίαν, id eſt, ſapientiam, docilitatem, prudentiamque conciliare dicit.

Apud eundem ἀπολαύων, id eſt, temperatè vinum bibens, σωφρονικὸς fieri dicitur. Hinc οἶνος quoque à Græcis nonnulli dictum volunt, quod homini mentem afferat. Huc facit lepidum illud Græcorum Epigramma.

Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ.
Ὕδωρ δὲ πίνων, χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις.
Vinum lepido magnus equus Poetæ.
Aquam verò bibens, nihil paries boni.

Propertius lib. 4. *eleg.* 6.

C *Ingenium potis irritet Muſa poëtis.* Et mox:
Si noctem paterâ, ſi ducam carmine, donec
Iniiciat radios in mea vina dies.

Apud Macrob. lib. Saturnal. 2. Euangelus, Agite, inquit, antequam ſurgendum nobis ſit, vino indulgeamus, quod decreti Platonici authoritate faciemus, qui exiſtimauit fomitem quendam, & incitabulum ingenij virtutiſque, ſi mens & corpus hominis vino flagret.

Idem ſenſiſſe videtur Ille, qui dixit. Vinum modicè ſumptum intellectui videtur acumen afferre.

Huc quoque faciunt illa *Horatij.*

Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

Et in Epiſt. ad Mecœnatem:

Nulla placere diu nec viuere carmina poſſunt
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus &c.

Rufus teſtatur Perſas atque Helenos volentes diſſerere, ratiocinari, conſilium dare Reipubl. gerendæ, verſus condere, Muſicam exercere, vino prius vſos fuiſſe, ſeque experientia didiciſſe vino mentem hilarem reddi, veritatem pandi, ingenium acui & rationem.

D Idem teſtatur *Plutarchus lib.* 7. *Sympoſ. Problem.* 9. & idcirco antiquiſſimos Dionyſium εὔβουλον, id eſt, bonum conſiliarium, & ipſam noctem εὐφρόνην; id eſt, prudentiæ aptam fuiſſe appellatam. *Et problem.* 10. pluribus diſſerit de vini moderatè ſumpti commodis, vnde inter pocula conſultationes de rebus grauibus fieri poſſe docet.

Adrianvs Ivnivs ſuum Emblema ſumpſit, vbi Bacchus iuuenis, & alatus depingitur, cum hac inſcriptione: Vinvm Ingenii Fomes. Voluit enim ſignificare, vinum ſi modicum adſit, vt triſtitiam ſedare, ita ingenium agile reddere & alacre, nihilo ſecius, quam aues pennis euehuntur, *teſte Pauſan. in Lacon.*

Tristitiam pellit.

Hoc quoque vino proprium eſt, vt ſpiritum recreet, & cor hominis lætum reddat, imo ad hunc effectum à Deo creatum non ſemel innuere videtur Eccleſiaſticus. Vnde & per Salomonem iubetur dari iis, qui amaro ſunt animo. *Prouerb.* 33. & cum Muſica confert illud *Ecclef. c.* 41.

Agnouit fortaſſis exitio ſuo hunc vini effectum Iulianus Imperator, qui ob id Dionyſium, ſiue Bacchum, per quem vinum intelligit in libello ſuo quem Cæſares inſcripſit, appellat E παίγνια καὶ φιλογέλωτα καὶ χαριτοδότην, id eſt, ludus iocique ſtudioſum, & gratiæ datorem.

Eandem ob cauſam à Virgilio lætitiæ dator, & vulgò à Græcis & Latinis Lyæus ἀπὸ τοῦ λύειν, & Liber a liberando dictus eſt, *teſte Seneca lib. de tranquil. vitæ*, quod nimirum animum à ſeruitio curarum liberet.

Ideo etiam Homerus vinum fortitudinis incitamentum, & lætificantem telluris fructum appellat.

Id Poëtæ ſignificarunt, Baccho Hederæ ſemper virentis coronam tribuentes, quod corpus vino moderatè bibito, quaſi in perpetua viriditate conſeruetur.

Huc pertinet quod Sophocles, τὸ μεθύειν πημονῆς λυτήριον noxæ ſolutionem eſſe dixit.

Euripides in Bacchis vitem eleganter παυσίλυπον vocat, vinoque ſublato nihil iucundi hominibus relinqui dicit.

Aſtydamas ſimiliter vitem ἀκεσφόρον λύπης, id eſt, ſeu triſtitiæ antipharmacum mortalibus monſtratum eſſe ait.

Simonides *apud Athen.* οἶνον vocat ἀμύντορα δυσφροσυνάων, id eſt, inſipientiæ depulſorem. Hac de cauſa Liber, vini repertor dictus fuit, vel quod det licentiam & libertatem loquendi, vel quod liberet à curis: de quo *vide Iacob. Pontan. lib.* 2. *Pædagog.* F

Similes his Græcorum multæ apud *Horatium* alioſque Latinos poëtas elegantiſſimæ ſententiæ reperiuntur.

Horatius Od. 7. *lib.* 1.

—— ò fortes peioraque paſſi.
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas.

Et lib. 2. *Od.* 11.

—— Diſſipat Euius
Curas edaces, &c.

Et Epod. nonâ.

Curam, metumque Cæſaris rerum iuuat.
Dulci Lyæo ſoluere.

Idem vinum Maſſicum obliuioſum vocat, quia ægritudinum & moleſtiarum obliuionem parit, ſiue per ſe, ſiue propter ſomnum, qui liberaliorem potum conſequitur. Sic *lib.* 2. *Saturnal.* 5.

Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ. G

Quod, interprete *Lambino*, idem quodammodo valet, quod potare, ſeu haurire obliuia curarum, nunc veterum libris nunc ſomno.

Et Ouidius:

Vina parant animos faciuntque caloribus aptos,
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor, & curæ rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes æuo rariſſima noſtro
Simplicitas, artes excutiente Deo,
Illic ſæpe animos iuuenum rapuère puellæ,
Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Sic apud *Lucianum in Dialogis Deorum* cum Iuno Ioui exprobraſſet, quod filium haberet effœminatum & mollem, Bacchum ſignificans, qui tamen in ſuo inuento multorum malorum eſſet author, reſpondit Iupiter in hunc modum. Nihil hoc eſt, quod ais, Non enim vinum hæc, neque Dionyſius facit, ſed exceſſus potationis indecorus. Qui verò modicè biberit hilarior fit & iucundior. H

Tibullus:

Bacchus & agricolæ magno confecta labore,
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.
Bacchus & afflictis, requiem mortalibus adfert,
Crura licet dura compede pulſa ſonent.

Gustu Delectat.

Mira ſunt quæ de Æthiopibus, qui Aphricam ad Auſtrale mare incolunt, & Macrobij appellantur, ſcribit *Herod. l.* 3. Quum enim ſub ſpecie legationis ſpeculatores ad eos miſiſſet rex Cambyſes, iiſdemque dona quæ adferrent, tradidiſſet, amiculum videlicet purpureum, aureum torquem tortilem, & armillas, vnguentum pretioſum, & cadum vini Phœnicei; Regem Æthiopum ſumpto amiculo primum rogaſſe, quidnam eſſet, & quomodo confectum. Quumque legati de purpura eiuſque tinctura edocuiſſent; Doloſos, reſpondiſſe, homines doloſa expetere veſtimenta. Exponentibus deinceps Legatis de monili tortili & armillis, eiuſq; ornatu & pretio: Regem riſiſſe, atque ratum vincula ea eſſe, vincula robuſtiora apud ſe

eſſe dixiſſe, multoſque captiuos aureis compedibus manicisq; nexos oſtendiſſe. De vnguento eadem ſentiſſe, quæ de veſtimento purpureo. Verum vbi ad vinum peruenerit, eiuſque conficiendi rationem audiuerit; maiorem in modum delectatum eius potu. Poſt interrogaſſe Legatos, quibuſnam rebus veſceretur Rex, & quam longiſſimum tempus à Perſis viueretur? Legatos reſpondiſſe veſci Regem pane, exponentes rationem pinſendi, perfectiſſimumque diu viuendi ſpatium homini Perſæ proponi octoginta annos. Ad hæc Æthiopem nihil ſe mirari dixiſſe, ſi ſtercore viuentes paucis viuerent annis. Nam ne tot annis quidem victuros, niſi hoc vino acceptum referrent. Sic *Herodotus*.

Sanè Indi Occidentales illi, quos pleroſque Hiſpani noſtro tempore ſubegerunt, tam barbari non ſunt, quin guſtata vini Hiſpanici dulcedine, eum potum reliquis præferant. Ita enim ſcribit *Benzo*: Omnium rerum quas Hiſpani in Indiam tranſtulerunt, nulla Indis gratior acceptiorque exiſtit, quam vinum: & quanquam ipſi ex Maizio aliiſque rebus fictitia vina & potus moliantur; vulgo tamen dicunt, non ita iis quæ ipſi faciunt, alij vires vigoremque animi, recreari ſpiritus, ventrem excalefieri, nec ſomnos ita dulces ſuaueſque conciliare, vt illo Caſtellæ. *lib.2. cap.17. hiſt. noui orbis.*

* VINI VSVS.

Ac primùm.

IN SACRIS ETHNICORVM.

Olim genus erat ſacrificij apud Ethnicos, quod Libationem vocabant. Hic poſt depoſitam molem ſalſam in caput victimæ vinum effundebant, ad priuſquam id facerent, ſcipulo ligneo ipſe Sacerdos leuiter libabat, & adſtantibus libandum deferebat, vt pariter guſtarent, vnde & nomen oblationi adhæſit.

CHRISTIANORVM.

In auguſtiſſimo nouæ Legis ſacrificio, exemplo inſtitutoris eiuſdem, vinum neceſſario adhibetur, vt quod conſecratur in ſanguinem Domini, remanentibus tantum illius ſpeciebus accidentalibus. De quo *vide locum de Euchariſtia*.

Deinde in conſecratione Eccleſiarum & Altarium adhibetur certa aqua benedicta, quam ab inſtitutore Gregorianam vocant; quæ conſtat aqua, vino, ſale, & cineribus: quorum omnium ſignificationem & formulas benedictionis, vide apud Durantum, *& in Pontif. Rom. Tit. de conſecrat. Eccleſ. & Altarium.*

AMORIBVS.

Græcorum mos erat, vt notat ex *Theocrito Guil. Stuckius*, vt in conuiuiis puerorum aut puellarum, quas amabant, aut amicorum ſuorum nominibus commemoratis, aut prolatis, vinum in humum funderent, quod declarat verſus *Theoc. eid. 14.*

ἤδη δ' προΐοιτο ἐπιχεῦας ἄκρατον.

Et Interpretes eiuſdem *Idyl. 2. & 14.* moris fuiſſe tradunt, vt in ſympoſiis amatores in gratiam eorum quos amabant aliquot cyathos libarent, terræ infundentes.

Cæterum ludi genus erat, quo in phialas æneas λαταγεῖα dictas, coniiciebant aliquid potionis, & ſi maior inde ſonus redderetur, augurabantur ſe ab amaſiis ſuis amari, quod appellabant *Cottabiſmum*, à Cottabo qui ſignificat reſiduum poculi quod in pelues illas æneas coniiciebant. Alij ſonum illum qui edebatur dum pocula minora ab alto miſcebantur, Cottabum dixêre: alij phialam ipſam quæ inter prandendum cum vino apponebatur.

Cottabiſmum porro Romanis quoque vſitatum, vel alia apud Iuuenalem declarant. *Sat. 3.*

Si bene ructarit, ſi rectum minxit amicus:
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

Trullas autem vaſa potoria & calices denotare, conſtat apud Auctores.

Igitur & in amicorum amicarumque tum præſentium cum abſentium gratiam, ac pro eorum incolumitate propinatum olim, idque ad certum numerum cyathorum, ex antiquorum ſcriptis colligi poteſt, nempe ad illorum memoriam ita recolendam, atque id vinum Amoris vinum appellabant. *Tibullus* ita ſcribit *l.2. Eleg.1.*

Sed bene Meſſalam ſua quiſque ad pocula dicat
Nomen, & abſentis ſingula verba ſonent.

Et Horatius.

Vultis ſeueri me quoque ſumere
Partem Falerni? dicat Opuntia
Frater Megillæ quo beatus
Vulnere, qua pereat ſagitta?

☞ Pete nonnulla ex Loco de Propinatione, &c.

LVXV.

Athenæus lib. 17. ſcribit Alexandrum Magnum ſolitum fuiſſe, vnguento præſtantiſſimo, vinoque flagrantiſſimo ſolum reſpergere.

Huius inſolentiæ meminit *Horatius*, dum canit hæredem hominis auari, abſumpturum vinum centum clauibus prius ſeruatum & addit:

——— Et mero
Tinget pauimentum ſuperbo.

Ita Cicero *Philipp. 11.* At verò te inquilino (non enim domino) perſonabant omnia vocibus ebriorum, natabant pauimenta vino, madebant parietes.

HOSPITALITATE.

Vbi & de Vino quod Honorarium appellant.

Non idem apud omnes ritus peregrinis & aduenis, præſertim ſi fuerint illuſtrioris dignitatis aut muneris, puta legati, aut Principes qui ciuitatem videndi gratia veniunt, aut tranſeundi; vinum honorarium propinandi. Mos tamen obtinuit apud pleroſque, vt quemcunque aliqua dignitate, aut eruditionis gradu eminentem vino honorent, deputato à magiſtratu ſyndico qui eis gratuletur & officia quæuis exhibeat, vnà cum vino quod magiſtratus offert.

Hunc morem etiam Romanis vſitatum conſtat. *Iſidorus* teſtatur, dum vinum honorarium vocat quod regibus & poteſtatibus honoris gratia offertur. Hinc & Cato ſe excuſat, quod vinum honorarium, cum eſſet in Prouincia legatus, nunquam acceperit, idque ne priuatus quidem.

Familiare Germanis & Belgis, obſequio hoc beneuolentiam erga aduenas & exteros alicuius nominis, teſtatam facere, vt quorum etiam dignitatem doni ſui largitate metiuntur. Hinc in eum vſum certa vaſa ſiue pocula ſeruantur, è quibus nunc plura, nunc pauciora deferuntur pro qualitate perſonarum, ad quas honoris ergò mittuntur. Solent autem pleræque ciuitates ampliores, eadem olim conficere ex argento ob ſplendorem, ſed ex quo aliquando eueniſſe perhibent, vt vino donati ſe etiam poculis donari intelligerent, vinoque exhauſto pocula conuaſauerint; quaſi nihili ducentes quod vinum duntaxat, cuius pretium exiguum apud Germanos, vbi hoc accidiſſe ferunt, acciperent; atque eadem repetere erubeſcerent qui miſerant, factum, vt argento & cælaturæ ſucceſſerit æs, ſtannum, lutum, & figulina; ne ſimilem iacturam apud cupidos aduenas ſuſtinere cogantur. Neque enim hic rei valor attenditur, ſed adfectus à quo illa dimanat, adeoque indebiti aliàs obſequij promptitudo penſari debet.

BELLO.

☞ Vide ſuprà, Vires roborat.

* VINI TEMPERATVRA.

SIVE MIXTIO.

Vino diluto vſi olim Græci, & mixtionem illam propriè κρᾶσιν appellabant. Latini verò temperaturam; ita *Tibullus lib.1. Eleg.7.*

Temperet annoſum Martia lympha merum.

Et lib.2. Eleg.1.

Miſtaque ſecuro eſt ſobria lympha mero.

Miſcere Latinis ſimiliter, & aqua temperare, & infundere ſignificat.

INVENTOR TEMPERATVRÆ.

De authore primo temperaturæ vini varia traduntur. Alij enim Staphilum Sitheni filium, *teſte Plin.* vinum aqua miſcere cœpiſſe primum volunt. Alij, vt vult Staphylus apud Athenæum Melampum id primum feciſſe tradunt.

Philochorus apud Athen. lib. 4. vini κρᾶσιν εὑρεῖν ab Amphyctione Rege Athenienſes primum edoctos fuiſſe teſtatur, & idcircò templum ſiue aram Dionyſij ὀρθῷ, id eſt, recte condidiſſe,

POLYPHEMVS, vt barbarus & vinolentus, increpat Vlyſſem vinum aqua temperantem, cum illud ſic corrumpi exiſtimaret, de quo *vide Eraſm. in Adag.* Perdidiſti vinum infuſa aqua, *Plato* contra monet, vt Bacchum temulentum Deum Nymphis ſobriis Deabus temperemus.

VARIETAS

Huiuſmodi porro mixtio longis temporum interuallis non exiguam varietatem accipit, tum à natura bibentium, tum à natura vini, tum etiam à tempore quo potabatur. De quo ſic *Mercurialis ex Athenæo & aliis lib.1. Var. lect. c.18.* A natura vini primum variata eſt mixtio, quando Maronem vicies tanto

to aquæ addito ad eius vim miſcendum eſſe voluit Homerus: cuius generis vini facultas vigorque indomitus etiam Muciani ter conſulis tempore durabat, qui eius ſextarios ſingulos octonis aquæ miſceri comperit. Sic enim Falernum indomitum vocauit *Immanis*, quod vix & ipſum multa aqua domaretur: vt Galeno aliud *ὀλιγοφόρον*, quod pauca aqua vincebatur.

Atqui communes vini temperaturas tres extitiſſe, ex Prouerbio antiquo, *ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία ἢ μὴ τέτταρα*, monſtrat *Plutarchus* 3. *Sympoſ.* vbi ait: Qui Dionyſij harmonias callebant, eos tres vini cum aqua conſonantias aſpexiſſe, ſeſquialteram, diapaſon, & diateſſaron. *πέντε* namque hemioliam denotaſſe, quæ efficiebatur tribus aquæ partibus duas vini addendo. *τρία* indicaſſe diapaſon, quæ fiebat, vni vini parti duas aquæ immiſcendo. *τέτταρα* diateſſeron ſignificaſſe, quæ naſcebatur ex tribus aquæ partibus, & vna vini ſimul temperatis.

Idem Plutar. addit, poſtremam & ſeſquitertiam portionem tanquam remiſſam & ſobriam iis in vſu fuiſſe, qui in Prytanæo dominabantur, & qui Philoſophiæ aut contemplationibus incumbebant: nempe quos mente præditos atque ſobrios eſſe conueniebat.

A natura bibentium quoque variata fuit vini temperatura: quoniam ſani & natura calidi ac deſides maiorem aquæ menſuram adhibebant: ex aduerſo, frigidi, debiles, & exercitati minorem. Et propterea ſenes (vt diſputat Plutarchus) qui magis mero gaudent, meraciorem mixtionem ſemper ſecuti inueniuntur.

Id Achilles apud Homerum aduertens, cum Phœnicem & Vlyſſem ſenes eſſe, ac in armis tota die occupatos, ob idque non aquoſo, ſed meraciore vino, quemadmodum cæteros ſenes, gaudere ſciret, vinum paucum aquæ miſceri iubet, ſub hiſce verbis, *ζωρότερον δὲ κέραιε*. Qua voce quoque vſus eſt *Hippocrates lib. de exſectione, item de nat. mulieb. & alibi.*

Denique ſecundum tempus vini mixtiones diuerſas fuiſſe conſtat, cum præter medicorum præcepta, qui dilutius æſtate, meracius hyeme bibendum voluerunt, etiam veterum mores atteſtantur. De liberis & ingenuis loquor: quoniam me non latet Catonem præcepiſſe, vt mancipia, & vniuerſa ruſtis familia hyeme aquoſius & parcius, vere & æſtate, quando magis laborant largius ac meracius potarent: quo modo Heſiodi ſententiam explicandam puto, qui meracis potionibus per viginti dies ante Canis ortum, totidemque poſtea vti ſuadet. Hactenus *Mercurialis de variis vini temperaturis* De quo etiam conſulere poteris *Eraſm. in Prou. Perdidiſti vinum infuſa aqua.*

Obtruandum quoque vinum nonnunquam non aqua, ſed alio vino efficaciore miſceri, vnde Prouerbium. Thaſium infundis. Nam Thaſia vina laudatiſſima quondam fuiſſe teſtatur *Apul. Apol.* 1. Sæpe quoque conuiuis imponitur, dum illis aqua vinum miſcere volentibus, pro aqua vinum album aquæ colore ſimillimum ſupponitur.

☞ *De mixtione aquulæ in ſacro calice menſæ Dominicæ, Vide locum de Sacrificio & ſcripſit nouiſſimè de illa F. Hyacinthus Cocquetius, S. Thom. Doctor ex Ordine Prædicatorum.*

Conservatio.

Vini repoſitoria a Græcis variè appellantur, *πιθῶνες, οἰνῶνες οἰνοθῆκαι* appellantur. Latinè cellæ vinariæ, & abſolutè cellæ, & apothecæ.

Vitruuius, Habeatque, inquit, coniunctam cellam vinariam habentem a ſeptentrione lumina feneſtratum. Cum enim alia parte habuerit quam ſol calefacere poſſit, vinum quod erit in ea cella calore confuſum, efficietur imbecillum.

Habebant autem veteres Lacunas, hoc eſt, concaua receptacula ſub terra, in quibus & feſtilia dolia, quæ ſi anſas binas habebant Diotæ vocabantur. *Horatius.*

—— Deprome quadrimum
Sabina ô Thaliarche merum Diota.

Diota, inquit, *Turnebus in ſuis aduerſ.* eſt amphora ex eo nominata, quod vtrinque ferri poſſet, cum vtrinque ſit anſata. Quin olim teſta vinum condebant, quam gypſo obturabant, Audi iterum *Horat. lib.* 1. *Od.* 20.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græca quod ego ipſe teſta
Conditum leui (id eſt, gypſum) *datus in theatro*
Cum tibi plauſus.

Et Iuuenal. Sat. 5.

—— Cuius patriam titulumque ſenectus
Deleuit, multa veteris fuligine teſta.

Alludit hic ad morem veterum, quo tabella pendebat è vaſis vinariis, in qua, *teſte Galeno*, vini ætas ſcripta erat: id eſt, quo tempore quibuſve Coſſ. conditum eſſet. Id cum ex multis aliis Poëtarum locis, tum conſtat ex illo *Martial. lib.* 7.

Potaui modo conſulare vinum.
Quæris quam vetus, atque liberale?
Ipſo Conſule conditum.

Et Iuuenal. Sat. 5.

Ipſe capillato diffuſum conſule potat.

Id eſt, Vinum vetus tempore L. Opimij Coſ. conditum *Horatius*:

Vina bibes iterum Tauro diffuſa.

Id eſt, Tauro Conſule condita, non admodum vetuſta.

Hunc morem notis & titulis amphoras & cados, in quibus vinum erat conditum, ſignandi conſuetudinem, etiam *Cicero in Bruto* indicat, his verbis: Vt ſi quis Falerno vino delectetur, ſed nec ita nouo, vt proximis Coſſ. natum velit, nec rurſus ita veteri, vt Opimium aut Anitium Conſ. quærat.

Hic quoque notandum, Orientales olim, vt etiamnum hodie, ſolitos fuiſſe vina in vtribus recondere: vnde in ſacris litteris vtrium vini crebra fit mentio. Vt cum Chriſtus prouerbialiter ait, Vinum vetus in vtres veteres, & nouum in nouos infundendum.

Cicero apud Damaſippum cœnans, quum conuiuator mediocre vinum appoſuiſſet, idque conuiuis à vetuſtate cupiens commendare, diceret. Bibite, Phalernum hoc quadraginta annorum eſt: benè, inquit, fert ætatem. Hoc modo de homine loqui ſolemus, cuius formæ viribuſque non multum detrahit ætas. At ridiculum erat, vinum ab immodica vetuſtate commendare. *Plut. in Cic.*

Vini negotiatio.

Alexander Severvs Imperator, corpus vinariorum inſtituit, qui negotiationem vini in vrbem inuehendi factitarent, ait *Lampridius*, & vocabantur hi Rationales vinorum.

Erat Romæ forum vinarium, Tribunus vinarius. *Symmachus* de Tribunatu, inquit, fori vinarij orta contentio. Hic Tribunus in Notitia dicitur Rationalis. *Item lib.* 4. *c. Theodoſ. de ſuariis l.* 13. *de calcis coctor. eod. l. Imperatores C. de contrab. emp.* Alius erat ſuſceptor vini *C. de ſuariis & ſuſcept. vini.*

* Vini abvsvs intemperantia.

Quantum boni moderatus vini vſus animis corporibuſque, tantum mali eiuſdem intemperantiam adferre, multis demonſtrauimus *in Loco de Ebrietate*, vt cuius præcipua eſt cauſa immoderata vini ſumptio. Vnde & ebrioſi ac ebrij à vino denominantur apud Græcos. ita *οἰνόφλυξ* ebrioſum appellant, quaſi ad vinum propenſum, *teſte Athenæo*: & *οἰνομανῆ*, id eſt, vini amore inſanientem. Sic & *μέθυ* à *μέθυ*. de quo nomine plura ſuprà.

Incommoda varia.

☞ *Multa ex profeſſo de hoc argumento reperiet Lector in Loco de Ebrietate. Pauca tamen ibi omiſſa in hunc Locum tranſtulimus.*

Vinvm secreta prodit.

Polichorvs *teſte Athenæo lib.* 2. dicere ſolebat, bibentes nimium non modò ſeipſos *ἐμφανίζειν*, id eſt, patefacere, ſed aliis quoque, poſtquam dicendi libertatem ex vino ſunt adepti *ἀνακαλύπτειν* id eſt, detegere atque reuelare.

Huc facit illud Æſchili:

Æs formæ ſpeculum eſt vinum mentis

Pyttacvs, *teſte eod. Athen. l.* 10. Periandrum Corinthium monebat ne fieret ebrius, neque laſciuiret, ne noſcatur, inquiens, qualis ſis, neque etiam qualem te eſſe ſimules, cum vt ſpeculum æreum formæ, ita vinum mentis ſit index.

Huc quoque facit illud *οἶνος καὶ ἀλήθεια*, id eſt, vinum & veritas, ſiue *ἐν οἴνῳ ἀλήθεια*, in vino veritas, quod citat *Athen. lib.* 2.

Durat & hodie vulgare tale prouerbium, Non audiri verum niſi à tribus hominum generibus, pueris, ebriis, & inſanis.

Hinc Cicero *in Topicis* inter ea quæ certam faciunt fidem commemorat, pueritiam, ſomnum, imprudentiam, vinolentiam, inſaniam.

Non ineptè ergo Ille Æſopum increpauit: Quid quæris, ridiculum caput, illas feneſtras, per quas alterius cogitationes

quis intueri poteſt? vinum enim nos aperit, & oſtendit, nec
A ſinit nos latere, ſed ſpeciem atque laruam detrahit, lege tanquam pædagogo longiſſimè remoto.

Vnde etiam Dionyſij templo, teſte eodem, victoriæ inſigne fuit Tripus, nam ex tripode loqui eos dicimus, qui vera loquuntur.

Horat. lib. 1. Epiſt.

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit.

Idem teſtatur *Ouid. lib. 1. de arte.*

Tunc aperit mentes æuo rariſſima noſtro
Simplicitas artes, excutiente Deo.

Propertius lib. 1. eleg. 9.

Ipſe Deus tacito permiſit lene miniſtro
Ederet vt multo libera verba mero,
Ipſe Deus ſomno domitos emittere vocem
Iuſſit, & inuitos facta tegenda loqui.

Plinius lib. 14. cap. 2. Tunc animi ſecreta proferuntur, alij teſtamenta ſua nuncupant, alij mortifera loquuntur, rediturasque per iugulum voces non continent, quam multis ita interemptis. Vulgoque veritas iam vino attributa eſt.

Similis planè eſt huic illa *Eratoſthenis* ſententia,

B Οἶνος τὸ πυρὶ ἴσον ἔχει μένος, εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρα
Ἔλθῃ, κυμαίνει δ' οἷα Λιβύσσης ἅλα
Βορρῆς ἠὲ νότος. τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα φαίνει
Βυσσόθεν, ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον.

Vinum igni æqualem habet vim: vbi hominem
Subierit, quem conturbat, vt Lybicum mare
Aquilo, vel Auſter: itaque prodit latentia
In mentis receſſu, animumque vniuerſum concutit.

Bias in quodam conuiuio cum ſibi tacenti à garrulo quodam ſtoliditas obiiceretur; Quis verò ſtultus, inquit, inter pocula poſſit tacere?

Athenis quidam conuiuium regiis legatis præbens, operam dedit, vt iis hos cupientibus Philoſophos eodem vocaret: Ibi cùm reliquo colloquio inſtituto, vltro citroque cum ſua quiſque perſona diſſeruiſſent, Zenonem, qui tacitus ſe continebat, comiter allocuti hoſpites cum ſalutaſſent poculo: De te verò aiebant, quid dicemus Regi? reſpondit Zeno:
C Aliud nihil, quam eſſe ſenem Athenis, qui inter pocula ſilere ſciret.

ANIMVM PERTVRBAT.

Lucretij verſus id docet:

—— *vehemens violentia vini*
Conturbare animam conſueuit corpore in ipſo.

Ideoque vinum ab Ozea dicitur cor auferre, & à Chriſto cor aggrauare, à Plinio furorem gignere. Vnde vinolentiam inſaniam voluntariam dixère PP. plerique. Exempla ☞ *Vide in loco de Ebrietate.*

Quidam in conuiuio videns vxorem Anacharſidis, Vxorem, inquit, deformem duxiſti, Anacharſi. Huic Anacharſis: Prorſus ita mihi videtur, inquit: ſed heus tu puer! infunde mihi meracius, vt eam reddam formoſam. Indicans, vinum adimere homini rectum iudicium. *Athen. l. 9.*

RIXAS PROVOCAT.

☞ *Vide Locum de Ebrietate.*

CASTITATI INSIDIATVR.

Multa pro hac re à nobis dicta ſunt *in loco allegato de Ebrietate*, quæ ad præſentem Titulum aptè referentur; vbi &
D de Rechabitis, Daniele & aliis nonnulla traduntur.

Certè Gabriël Archangelus inter admirandæ ſanctitatis Ioannis Baptiſtæ indicia ponit, quod vinum ſiceramque non ſit bibiturus. *Luc. 1. 15.*

Euſebius lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 7. commemorat S. Marcum Euangeliſtam primis fidelibus in Eccleſia Alexandrina degentibus inter cætera virtutum exercitia à vino abſtinentiam commendaſſe.

Diuus Auguſtinus lib. 1. de morib. Eccleſiæ capite 30. agens de Epiſcopis, Sacerdotibus, Diaconis, & Monachis in Eccleſia Dei ſuo æuo florentibus, Eos laudat quod a vino abſtinuerint.

S. Hieron. Epiſt. 22. ad Euſtoch. de virginitate, in cœlum ferens Palæſtinæ Monachos, ſcribit ne ægros quidem ſibi vinum indulſiſſe.

* VINI VSVS VETITVS.

☞ *Conſule Locum de Ebrietate, vbi varia hominum genera proponuntur, quibus vini vſus interdictus olim.*

Quibus adde ſequentia,

MILITIBVS IN BELLO.

In bello vini vſum vel omnino nullum, vel parcum certè moderatumque eſſe debere, ſatis conſtat. E

Carthaginenſium milites militiæ tempore à vino omnino feruntur abſtinuiſſe, id quod faciendum eſſe *Plato lib. 2. de legibus* præcipit.

Megarenſes cum Apollinis oraculum conſuluiſſent, quinam eſſent præſtantiſſimi; reſponſum eſt illis: Viri Græcorum qui bibunt ſacræ Arethuſæ aquam. Id multo melius factis oraculis comprobari poteſt.

Apud Homer. Iliad. 6. Hector qui heros fuit fortiſſimus, vini poculum ſibi à matre Hecuba oblatum, accipere noluit cum diceret:

Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ
Μή μ' ἀπογυιώσῃς μένεος, ἀλκῆς τε λάθωμαι. *Id eſt*

Ne mihi, ne veneranda parens, hæc dulcia vina
Protuleris, ne me enerues, animique vigorem
Obtundas potius, roburque à corpore demas.

PESCENNIVS Imperator, *teſte Spartiano*, militibus ſuis vini potum omnino interdixit, vniuerſoſque voluit aceto eſſe contentos. Illis enim vinum flagitantibus, reſpondit: Nilum habetis, & vinum quæritis. F

Mahumetes, vt in Alcorano ſcriptum eſt, non ſolum vini potu ſectatores ſuos prohibuit, verum etiam in ebrios 80. plagarum pœnam conſtituit.

MVLIERIBVS.

Lege XII. Tabularum decretum eſt. Si vinum biberit, vxor ſcilicet; domi vt adulteram puniunto. Quam legem non tam primus tulit Romulus, quam retinuit confirmauitque. Nam & ante Romam conditam mulieres in Latio abſtemias fuiſſe accepimus: & Fatuam Faunam Fauni ſororem vxoremque, quia contra morem decuſque regium ollam vini ebibiſſet, & ebria facta eſſet, virgis myrteis à viro vſque ad mortem cæſam eſſe.

Neque verò in Italia modò, ſed etiam in Græcia fuiſſe hanc legem *Xenophon* non obſcurè teſtatur, cum de Repub. Lacedæmoniorum verba facit, quanquam Lycurgo non admodum eam placuiſſe ſignificat, exiſtimanti ieiunarum abſtemiarumque mulierum partus fore imbecilliores.

Maſſilienſes & Mileſij volebant mulieres aquam bibere. G
Certè & Romulum ipſum ferunt ferè abſtemium fuiſſe: & quendam Egnatium Mecennium, qui vxorem, quod bibiſſet vinum a dolio, interfecerat, Romuli ſententia abſolutum.

Plin. lib. 14. refert Matronam quandam, quæ loculos, in quibus erant claues cellæ vinariæ, reſignauiſſet, a ſuis inedia mori coactam eſſe.

Mitior fuit Cneius Domitius, qui non niſi dote multauit mulierem, quæ inſcio viro plus vini bibiſſet, quam valetudinis cauſa.

Extant & ex quadam M. Catonis oratione de dote hæc verba: Vir cum diuortium fecit, mulieri iudex pro Cenſore eſt. Imperium, quod videtur, habet. Si quid peruerse tetréque actum eſt à muliere, multatur: ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit. Atque iſte quidem eſt Cato, qui cum Cenſor erat, inſtituit, vt cognatis oſculum mulieres ferrent deprehendendi cauſa, an vinum bibiſſent.

Nonius ex Ciceron. lib. 3. de republ. citat hæc verba: Ita magnam habet vim diſciplina verecundiæ: carent temeto omnes H
mulieres. *Ex lib. 4.* hæc: Atque etiam ſi qua eſſet famoſa, ei cognatio oſculum non ferebat.

Arnobius lib. 12. diſp. contra Gentes, loquens de Romanis Matronis, inquit: Potionibus abſtinent vini: affinibus & propinquis oſculari eas fas eſt, vt ſocias comprobent, atque abſtemias, ſe eſſe.

Tertullianus in Apolog. conqueritur maiorum inſtituta quæ modeſtiæ fœminarum patrocinabantur, cecidiſſe. Narrat illud ipſum quod de Mecennio dixi, & quod ex Plinio retuli, addit, & oſcula propinquis offerre, neceſſitatem mulieribus fuiſſe vt ſpiritu indicarentur. At nunc inquit, præ vino nullum liberum eſt oſculum. Sanè tamen videtur retentus multis annis in optimis Italiæ familiæ hic mos, vt neſciente viro, vxor non auderet vinum guſtare. Nam & *Blondus* qui vixit ante annos centum, ſcribit ſe legiſſe dotale quoddam inſtrumentum, quod ante annos plus minus trecentos ſcriptum fuerat, quo patri Puellæ ſponſus permittebat, quoties illa peperiſſet, vinum ei octo primis diebus, quantum deceret; bibendum

dare

dare,& de conſilio medici quamdiu ægrotaſſet. Præterea omni
A feſto ſolenni die, potu illam vnico oblectare. Sed non omnes ſemper Romanas mulieres tam fuiſſe abſtemiâs, nimis quam notum eſt.

* Vir.

Definitio Et Etymologia.

VIR nunc de ſexu, nunc de ætate dicitur: priori modo fœminæ opponitur, poſteriori verò Iuueni, & nec dum adulto. Item dicitur etiam reſpectu coniugij, vt ſit idem quod maritus. Denique reſpectu fortitudinis: quo ſenſu dicimus, Præſta te virum. Dicitur namque vir à vi ſiue à virtute qua aliis præſtat. Græcè ἀνὴρ Hebraicè *Iſch*, qui eſt præſtans ſcilicet virtute. Vnde Græcum ἰσχύω, id eſt viribus valeo, & ἄνδρες fortes vocant. Etiam de brutis dicitur. Quomodo Virgilius ſcribit *Vir gregis ipſe caper*. A viro venit Virago, quod nomen primæ mulieri inditum, quia de viro ſumpta eſſet. Hebraicè *Iſcha*, quod non ſexum, ſed virtutem & robur, ſiue animum virilem ſonat, quem etiam mulier aſſumpſit. Vnde priſcis Vira
B dicta, *teſte Pompenio*.

Cæterum vir nomen eſt dignitatis, & refertur ad vim & virtutem tum corporis tum animi. *l.1. Cod. de dig.* Hebræum enim nomen איש *Iſch* deriuatum videtur ab יש *iſch*, quod exiſtentiam ſignificat, quam vir ante fœminam habet: vnde & illa dignior, illique competit gerere magiſtratum, ideoque & pro magiſtratu aliquando accipitur. Sic *Actor.* 17. dicit Paulus, Deum iudicaturum orbem in viro, id eſt, Iudice, ſummo Chriſto, & obſeruat *Pineda* & alij, quod Scriptura quando fœminis quidpiam publici muneris attribuit, quod potius ad viros pertineret, iungat nomina generis maſculini nominibus fœmininis, vt in *Ruth.c.4.verſ.*11. Abigal, 1.*Reg.c.*15.

Negari tamen non poteſt, quin Scriptura aliquando ſub nomine Viri fœminas comprehendat, tanquam ſub perfectiore ſexu & vocabulo, quod notat *Iſidorus Peluſiota Epiſt.* 12. *lib.*3. & alij, & ἀνδροφόνος inquit, id eſt, viricida, dicitur etiam de illo qui fœminam interfecit, & ἀνδριὰς ſignificat tam viri quam mulieris ſimulachrum.

Apud Scriptores Eccleſiaſticos nomen viri de virtute præ
C ditis intelligitur. Vir enim dicitur à Virtute, eò quod libidines vincere debet. *Aug. l.* 3. *Serm. ſerm.* 13.

Viri ſunt, qui perfectis greſſibus per viam Dei non fluxè, & eneruiter currunt, ſed viriliter. *Greg. Mor. lib.*26. *ſuper illud Iob.* 21. *de ciuitatibus fecerunt gemere.*

Scriptura ſacra viros vocare conſueuit, qui vias Domini fortiter, & non diſſolutis greſſibus ſequuntur. *Idem* 38. *ſuper illud Iob. Accingere ſicut vir lumbos tuos.*

Ego non fœminis, ſed viris loquor: quia hi, qui fluxa mente ſunt, verba mea percipere nequaquam poſſunt. Carnali enim voluptas, & fœmina, mollicies, aut fluxa leuitas, & deſidioſa otioſitas effœminant. *Gregor. Moral.* 28. *ſuper illud Prouerb. O viri ad vos cla.*

VIRI ACCEPTIONES, FVNCTIONES, Nominationes Variæ.

Viri acceptiones huius nominis paulò ante indicatas, plures apud Scriptores reperiuntur, iuxta varietatem functionum quas gerunt aut geſſerunt. Sic dicimus viros Conſulares, Senatorios, honoratos, illuſtres, militares. Erat olim dignitas viri ſpectabilis caſtrenſis, quem Curopalatem vocabant, qui & Pa-
D latij curam gerebat, fortaſſis hoc tempore idem Maior domus ſiue Palatij dicitur.

Viri Illustres.

De viris Illuſtribus, quos honoratos, ob magiſtratum cum honore geſtum, aut rem aliam præclare obitam dicimus; Iuſtinianus *in nouella* ſcribens, quatuor illorum gradus facit.

Primus eſt eorum, qui verè illuſtrem dignitatem geſſerunt.

Secundus eſt vacantium præſentium in comitatu Principis.

Tertius eſt vacantium abſentium.

Quartus honorariorum abſentium *l.9.C.de metat.*

Diſcrimen eſt inter eos quibus illuſtratus ſub cingulo, & quibus citra cingulum delatus eſt. *Nouel. Theod. de metat.* licet vacantis militiæ cingulo vtantur, vel honoratiæ prærogatiuæ potiantur inſignibus, Illuſtrem dignitatem inter vagantes, vel honorarios conſecutus.

In imperio autem Romano gradus dignitatum infimus ſtetit in egregiis. Super eos autem erant ſpectabiles, illuſtriſſimi, clariſſimi, quamuis & egregiatus dignitas eſſet. *l.1.C.Theodoſ. de ſurrilegiis* Videatur *Iur. Coſ. Bulinger lib.*2. *de Imp. Romano cap.*16. & 17. E

* VIR BONVS.

Qvis dicendvs? Qvæ Illivs Officia?

Vir bonus eſt, qui prodeſt, quibus poteſt, nocet autem nemini. *Cic.3.Offic.*

Vir bonus non modo facere, ſed ne cogitare quidem quicquam audebit, quod non audeat prædicare. 3. *Offic.*

Vir bonus nihil cuiquam, quod in ſe transferat, detrahet. Itaque in virum bonum non cadit mentiri, emolumenti ſui cauſa, criminari, præripere, fallere. *De Vniuerſ.*

Non eſt res vlla tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni ſplendorem & nomen amittas. 1. *Offic.*

Vir bonus is eſt, quem nullus omnino rei poſſit pœnitere. *Seneca lib.9. Ethic.* F

Quia multa bona viri in ſeipſum pietatis officia ſunt; in amicum non alio animo eſt, quàm in ſeipſum. *ibid.*

Quod aiunt multa, virum bonum & amicorum cauſa, & Reipublicæ gerere ſolitum: & ſi opus erit, mortem etiam oppetere, id verum eſt. *ibid.*

MINVTIVS à Fabio Maximo, quem antea ob cunctationem in bello ſpreuerat, ex manibus Annibalis feliciter ereptus, cum in caſtra reditum eſſet, conuocatis militibus: Sæpè ego, inquit, audiui (milites) eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quid in rem ſit: ſecundum eum qui bene monenti obediat, qui nec ipſe conſulere, nec alteri parêre ſcit, eum extremi ingenij eſſe. Nobis quoniam prima animi ingenijque negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus: & cum imperare neſcimus, parêre prudenti in animum inducamus. *Liuius Decad.*3. *lib.* 2.

Bonus vir non audet quicquam cogitare aut facere, quod non audeat prædicare. Semper ita viuamus, vt rationem nobis reddendam arbitremur. *Lact. Firmi. de diuin. inſtitut.* G

Horat. lib 1. *Epiſt.* 17.

—— Vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges iuraque ſeruat.

Idem ibid. ad Quintium.

Vir bonus & ſapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, patique
Indignum coges? adimam bona, nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet, in manicis, &
Compedibus ſæuo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe Deus, ſimulatque volam, me ſoluet, opinor.
Hoc ſentit, moriar.

Vir bonus, ex Virgilio.

Vir bonus & prudens qualem vix reperit vnum.
Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo,
Iudex ipſe ſui, totum ſe explorat ad vnguem
Quid proceres, quid leno procax, quid opinio vulgi,
Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus,
Externæ ne quid labis per leuia ſidat.
Ille dies quam longus erit ſub ſydere cancri,
Quantaque nox tropico ſe porrigit in capricorno,
Cogitat, & iuſto trutinæ ſe examine penſat, H
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus vt vacet, nihil vt deliret amuſſis.
Sic ſolidum, quodcunque ſubeſt, nec inania ſubtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinet lumina ſomnum,
Omnia quam longi reputauerit acta diei.
Quæ prætergreſſus, quid geſtum in tempore, quid non,
Cur iſti facto Deus affuit? aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc ſententia ſedit?
Quam melius mutare fuit? Miſeratus egentem
Cur aliquem fracta præſenſi mente dolorem?
Quid volui, quod nolle bonum foret. Vtile honeſto
Cur malus ante tuli? nunc dicto, aut denique vultu
Perſtrictus quiſquam? Cur me natura magis quam
Diſciplina trahit? ſic dicta & facta per omnia
Ingrediens, ortuque & veſpere cuncta reuoluens
Offenſus prauis dat palmam & præmia rectis.

Rari boni viri Iuuen. Sat. 13.

Quæ tam feſta dies, vt ceſſet prodere furem?

A *Perſidiam, fraudes, atque omni crimine lucrum*
Quæſitum, & partos gladio vel pyxide nummos?
Rari quippe boni, numero vix ſunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis oſtia Nili.

Ex Comicis Græcis.

Ἀνὴρ δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτέ.
Non odit vnquam vir probus virum probum.
Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται.
Proba illius ſunt facta, cui mens eſt proba.
Ἐσθλῷ γὰρ ἀνδρὶ ἐσθλὰ καὶ δίδωσι θεός.
Bono viro etenim dat Deus quæ ſunt bona.
Ζηλοῦ τὸν ἐσθλὸν ἄνδρα καὶ τὸν σώφρονα.
Probi viri eſto temperantiſque æmulus.

* VIR VNVS PRÆSTANS QVANTVM POSSIT?

Quantum virtutis nonnunquam vnius vir virtute prædi- ti, aut conſilio prudentiaque valentis, non ſibi aut ſuis, ſed integræ etiam Reipublicæ & communitati adferat, vtriuſque paginæ & hiſtoriarum auctoritate docetur. Siquidem Deus aliquando plus meritis illius defert, quam demeritis aliorum
B offenditur.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Teſtis Segor, quam ab incendio quo deflagrauit infamis Pentapolis, Loth præſens liberauit, *Geneſ.* 19. 29. 30.

Teſtis etiam Laban, atque etiam teſtificans ipſimet Iacob, quòd experimento didiciſſet, quia benedixerit ei Dominus propter illum. *Gen.* 30. 27.

De filiis Iſraël proditum eſt, quod vbicumque habitabant lux erat, cæteris in Ægypto denſa caligine contectis. *Exod.* 10. 23.

NAAMAN vnus, exſtitit cauſa ſalutis vniuerſæ Syriæ. 4. *Regum.* 5.

MICHAS habens puerum ſacerdotem apud ſe, dixit; Nunc ſcio quia benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis Sacerdotem. *Iudic.* 17. 13.

Quid non effecit vnus Moyſes, vnus Ioſuë, vnus Dauid, vnus Ioſias, vnus Eliab, vnus Elizæus, vnus Daniël, vnus Paulus, vnus Gregorius, vnus Athanaſius, vnus Chryſoſtomus,
C vnus Hieronymus, vnus Benedictus, vnus Franciſcus, vnus Dominicus, vnus Bernardus, vnus Xauerius?

Pulchrè proinde *S. Chryſoſt. ſerm. de virt. & vitiis.* Sic enim habet: Vir quidem vnus rectè viuens diuina ita omnem populum liberare ſufficiet: è contra verò ciuitas omnis corrupta in ſuam pœnam atque ſupplicium imminens eum rapere non poterit. Quod quidem ex Noë liquidius patet, pereuntibus ſiquidem omnibus liberatur vnus, & ex Moyſe hoc idem videre licet, potuit ſcilicet vnus tantum reſtituere gentem. Quando verò viuos homines: quibus loquendi fiducia ſit, nullos prorſus inuenerit, tum verò ad mortuos profugiens. Per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia protego vrbem Dauid ſerui mei cauſa, qui ab hac iam pridem vita diſceſſit. Hæc ille.

HISTORICA.

Vnus Epaminondas Thebanos ad imperium euexit, vt eum videns Ageſilaüs, licet hoſtis, meritò exclamarit: ô virum magnificum!

Vnus Scipio longum Romanorum & Carthaginenſium de
D imperio duellum diremit, illudque Romanis aſſeruit, vt merito de eo adhuc milite dixerit Cato:

Iſte ſapit ſolus, reliqui velut vmbra vagantur.

Et Metellus gratias egerit Diis Romæ cauſa, quod alibi non exſtiterit Scipio. Quin & Numantini hoſtes Romanorum rogati cur iam Romanos duce Scipione fugerent, quos antea fugarant, reſponderunt: Oues quidem eædem ſunt, ſed alium iam habent paſtorem. *Plut. in Rom. Apopht.*

Vno regnante in Imperio Romano Auguſto, alta pax per vniuerſum orbem coaluit, ſic vt eidem Romani ſtatuam auream erexerint, templumque Paci perenni conſtruxerint.

Etiam Carolo V. Imperatore habenas Imperij moderante, paſſim res Chriſtianorum aduerſus Turcas, & hæreticorum exortas recens improbitates ſatis firmo loco ſteterunt: Belgicíſque Prouinciis ſecura tranquillitas, rerumque omnium vbertas erat. Quæ omnia illo vita defuncto ſenſim perierunt, & collapſa fuerunt.

Vidimus iam pridem, quomodo Alberto Auſtrio Belgicas ditiones gubernante, non ſolum pertinax hoſtis in pacta Induciarum promptè deſcenderit, multumque de inſolentia priſtina remiſerit: ſed etiam, quantum religio Chriſtiana, & di- E
uini nominis honor, ſub pio illo Principe ſumpſerit incrementum; quantumque Aulicorum corrupti mores emendati fuerint, cum ad Palatium velut ad cœnobium aliquod religioſi cœtus accederent.

* VIR VNVS IMPROBVS QVANTVM MALI ADFERAT.

Certè exploratum etiam eſt, vel vnius improbi ſocietas quantum damnum integræ multitudini ſæpe attulerit, & afferre poſſit, ita vt verè aliquid mali ſit propter vicinum malum, vt habet. *Plut. in Mercato Act.* 4. *Scena* 4.

Sic legimus *Geneſ.* 20. Deum ab Abimelech per ſomnium dixiſſe. Propter detentam Saram, redde ergo viro vxorem ſuam & orabit pro te, Si autem nolueris reddere, ſcito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua ſunt.

Propter peccatum Achan qui vſurpauerat de anathemate contra mandatum Dei, iratus fuit Dominus cõtra filios Iſraël, ita vt permiſerit eos percuti à viris vrbis Hai, & corruerint triginta ſex ex illis. *Ioſuë cap.* 7.

Facta eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugi- F
ter: & conſulit Dauid oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saül, & domum eius ſanguinum, quia occidit Gabaonitas, &c. 2. *Reg.* 21.

Sic aliàs addidit furor Domini iraſci contra Iſraël, commouitque Dauid in eis dicentem: Vade, numera Iſraël, & Iudam, quapropter ad eum miſſus Gad propheta, qui trium rerum ei optionem daret; famis perſecutionis, aut peſtilentiæ. *ibid. cap.* 24.

Quid verò fuit quod Angelus Domini in caſtris Aſſyriorum percuſſerit nocte vna centum octoginta quinque millia hominum, quàm impietas Sennacherib. 4. *Reg.* 19.

Nonne propter duritiam Pharaonis nolentis dimittere populum tot ſuppliciorum prodigiis tota Ægyptus afflicta fuit, ac vniuerſus illius exercitus in mare rubrum demerſus interiit? vt conſtat ex lib. Exodi.

HISTORICA.

Talem fuiſſe Aiacem canit *Virgil.* 1. *Æneid.*

—— Pallaſne exurere claſſem G
Argiuûm, atque ipſos potuit ſubmergere ponto
Vnius ob noxam & furias Aiacis Oïlei?

Plut. in Romulo, memorat, cum Romanos ac Laurentes dira lues popularetur, ſteriloſcerent agri, pecudeſque morerentur, & ſanguine plueret, non ante habuiſſe finem diuinam iram, quam deditis ad ſupplicium, punitiſque Parricidis.

☞ *Vide Locum de Vicinitate & exemplo.*

* Virga.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VIrga ῥάβδος Græcè dicta eſt, quod vim inferat, ſcilicet verberando. Alias pro ſceptro vſurpatur, & regni poteſtatiſue inſigni, quomodo de Chriſto dicitur, Virga æquitatis virga regni tui, quaſi ſceptrum indicare velit Pſaltes regius, quod illi qui poteſtatem habent, deferre ſolent. Alioquin cõmuniter pro flagello vſurpatur. De quo Salomon. Qui parcit virgæ, odit filiũ. *Prou.* 13 quamuis hoc notent Scriptores, per virgam communiter mitiorem intelligi correctionem ſiue diſciplinam, vti per baculum & gladium duriorẽ. Ita *Pſ.* 22. Virga
tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt, & alibi frequenter. H

VSVS ET CASTIGATIO.

Vſus obtinuit, tum olim cùm hoc tempore, vt leuiora crimina virgarum ſupplicio & caſtigatione vindicentur, quamuis apud Romanos illis etiam modus adhibitus fuerit, numerus ſcilicet ictuum, quem lictores excedere non poterant, prout etiam hodie apud bene moratos magiſtratus fieri ſolet.

Qui mos à Iudæis tractus fuit, vt quibus præceptum *Deut.* 25. Pro menſura peccati erit & plagarum modus, ita dumtaxat vt quadragenarium non excedant, cauſa additur, ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Quod intelligit Abulenſis, vt ex eo notauit Marius in eum locum, de punitione quæ ſemel fiebat: alioquin potuiſſe cenſet in graui crimine malefactorem puniri, interiectis aliquot diebus, alij 40. plagis. Et ita intelligit quod de ſe Apoſtolus ſcribit, quod ſcilicet quinquies quadragenas vna minus acceperit, quaſi in cauſa eadem per interciſas vices quinquies fuiſſet verberatus, quamuis de quinque diuerſis apprehenſionibus eadem verba non incommode exponantur.

Conſide

A Conſiderandum hic Iudæos voluiſſe mitius agere cum Paulo, quando duntaxat xxxix. ictus ei irrogabant, ne ſummum viderentur exercere rigorem, quod tamen alij communiter etiam cum aliis quibuſcumque actum volunt, ne Iudæi per inaduertentiam numerum hunc excedentes præuaricarentur legem. 2. *Corinth. c.* 11.

Apud Sinenſes virgarum loco, duriſſima arundine per medium ſecta, digiti craſſitie, duas vlnas longa verberantur à miniſtris Magiſtratus, qui deliquerint, ictibus tamen non plus decem, & ad ſummum triginta, nam tanta atrocitate irrogatur, vt ſubinde ad primum ictum cutis laceretur, carniſque fruſtula diſſiliant, ſic vt multi ex ea flagellatione moriantur. *Ex l.* 1. *Nicol. Trigautij de Reg. Sinenſi*, qui tamen hoc addit, quod non inſtar aliarum nationum plagæ hæ dorſo excipiantur, ſed nudatis fœmoribus aut cruribus infra nates, toto corpore procumbendo, idque in publico tribunali.

VIRGA PRO SCEPTRO.

Interim communior eſt Virgæ vſurpatio tam apud Sacros quam profanos auctores, pro inſigni poteſtatis & magnitudinis, vt videre eſt apud *Demoſthenem, Ariſtophanem, Clementem lib.* 1. *Pædag. cap.* 8. & paſſim interpretes in *illud Pſalm.* 109

B Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion; etiam *Prudentius* meminit:

Regnum per omne iuſſus
Sacram tenere virgam:

Hinc Græcum ῥαβδονομεῖν, eſt potenter regere. *Et Statius lib.* 1. adſtipulatur:

Atriaque & multâ pulſantur limina virgâ.

Similiter *Ouidius lib.* 5. *Triſt. Eleg.* 7.

—— Et quos prætexta verendos
Virgaque cum verbis imperioſa facit.

* VIRGÆ VSVS INSVPER VARIVS. SYMBOLA, ET SIGNIFICATIONES.

Apud Ethnicos vſum Virgæ varium fuiſſe conſtat, meminit *Plutarc. in Pompeio*, vſum illius fuiſſe in diſpoſitione populi ad excipiendum Regem Alexandriam venientem. Imo & Antonium ſcribit non cum faſcibus, ſed μετὰ τῶν γυμνασιαρχῶν ῥαβδῶν φορῶν.

Liuius lib. 45. Popilius, inquit, virga, quam manu gerebat,
C circumſcripſit Regem.

AVSONIVS teſtatur, viatores quos Apparitores vocant, virgam commouere ſolitos, turbam ſubmouiſſe, quando celebris conuentus habebatur.

Plutarchus tradit etiam virga ad feriendum vſos belli duces & id Themiſtocli feciſſe Lacedæmoniorum ſcribit *in Themiſtocle*. Atque in illius locum Centuriones vitem gerebant, qua milites ferirent.

Paſtores pro ſceptro etiam virgam gerere conſueuerunt, qua oues regunt. Vnde & Epiſcopis datur pro inſigni baculus paſtoralis quem pedum vocant, ſuprema ſui parte recuruus, quaſi ad alliciendum illos qui à grege ſegregant, & in vnum ouile congregandum.

Hinc Moyſes virgam manu tenens coram Pharaone apparuit; & roganti Deo, Quid eſt quod tenes in manu tua? reſpondit, Virgam. *Exod. cap.* 4.

Etiam Iacob exiſtens in domo Laban ſoceri ſui, virgas amygdalinas & populeas ex parte decorticatas poſuit ante
D oues in canalibus, vbi effundebatur aqua: vt cum veniſſent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in adſpectu earum conciperent. Factumque ita Script. *Geneſ. c.* 30. vt in ipſo calore coitus oues intuerentur virgas, & parerent maculoſas, & varias, & diuerſo colore reſperſas.

Voluit inſuper Deus duodecim tribus Iſraël totidem virgis ſecerni, quando iuſſit accipi ab earum principibus virgas ſingulas, quas omnes amygdalinas fuiſſe conſtat, eaſque cum virga ipſius Aaron reponi coram Domino in tabernaculo, vt ipſe miraculo oſtenderet, quem ſibi in ſacerdotem elegiſſet, & etiamnum confirmaret. *Numer. cap.* 17.

* VIRGÆ MIRACVLOSÆ, EARVMQVE SIGNIFICATIO.

Plena eſt hiſtoria *Exodi*, omnium mirabilium quæ Deus per virgam Moyſis dignatus eſt coram Pharaone & Ægyptiis operari. Primum enim in colubrum verſa, aliorum ſerpentes incantatos deuorauit. In cœlum extenſa tenebras produxit, aquam in ſanguinem mutauit, adduxit ranas, cyniphes, muſcas, tempeſtates, locuſtas, mare rubrum diuiſit, eiuſque aquas denuo coniunxit: aquas populo ſitienti è petra eduxit. Iordanem ſecuit, aliàque portenta patrauit. E

Volunt Hebræi hanc virgam ſiue baculum quo oues Iethro abigerat, fuiſſe quadrilateram, atque in ea inſcriptum nomen Dei tetragrammaton, ita vt ſingulis virgæ lateribus vnica illius littera eſſet inciſa.

ARTABANVS apud *Euſebium de præpar. cap. vlt. ait*, hanc virgam poſtmodum ab Ægyptiis in veneratione habitam, atque in illius memoriam baculum reponi & coli in templo Iſidis, quia exiſtimant Iſidem eſſe terram illam, quæ baculo Moyſis percuſſa tot prodigia produxit. *Cornel. à Lapide in cap.* 4. *Exodi.*

Hac autem virga ſignificatam fuiſſe idem Scriptor arbitratur, viciſſitudinem & vices Hebræorum, ſiue tres eorum ſtatus in Ægypto. Hebræi enim virgam, id eſt, ſceptrum & principatum tenebant viuente & regente Ioſeph: eo vita functo, virga hæc in terram proiecta eſt, & verſa in colubrum, quia Hebræi prius chari, poſt mortem Ioſeph exoſi fuêre Ægyptiis, ac ſi eſſent colubri, qui inſidias & necem machinarentur Ægyptiis: ruſum hic coluber in virgam reuerſus eſt in manu Moyſis, vt habent Hebræa, quia Moyſes populo ſuo ruſus ſceptrum, libertatem & dominationem attulit, ita *Lyran. Abulenſis, Pererius.* F

Symbolicè hac virga ſignificabatur Ducatus, & ſumma poteſtas, quam Moyſi daturus erat Deus, qua Ægyptios percuſſit & puniuit, Hebræos verò rexit, duxit, & gubernauit; virga enim hæc fuit, & exoſum inſtar ſerpentis, Hebræis vero amabile inſtar virgæ, & baculi paſtoralis.

Allegoricè, virga eſt Crux Chriſti lignea, quæ in ſerpentem eſt verſa Iudæis & impiis: hi enim crucem, quaſi ſupplicium malefactorum exhorreſcunt; ſed per caudam, id eſt, in fine mundi eam apprehendent, ſciéntque non colubrum eſſe, ſed virgam, id eſt, Dei virtutem & ſapientiam, ita *Sanctus Cyrillus, Orig. homilia* 4. *Aug. ſerm.* 68. *de temp.*

Non exigua etiam potentiæ ſuæ miracula Deus in virga Amygdalina, quam Aaron cum aliis 12. tribuum Iſraël Dei iuſſu in tabernaculo poſuerat. *Num. cap.* 17. Quippe cum arida eſſet, germinauit baccas, quæ eodem tempore conuerſæ in flores fuerint, ac ſtatim amygdala produxerint. G

Abulenſis probabiliter cenſet hanc virgam deinceps nunquam fuiſſe deſiccatam, ſemper manſiſſe cum floribus, vel potius fructibus, tum quia perfecta ſunt Dei opera & miracula, tum quia virga hæc perenne fuit memoriale, & teſtimonium apud poſteros rei geſtæ, ſcilicet quod per hanc virgam florentem, Aaronis familiæ eſſet Sacerdotium conſignatum. Hoc enim poſteris probari non poterat per virgam ſiccam, ſed virentem.

Appoſitè vero amygdalo hic, in declaratione Aaronis Pontificis, vſus eſt Deus: quia amygdalus prima inter arbores floret, primáque ſuas baccas & flores producit. Vnde & Hebr. vocatur שקד *Scaked*, id eſt, euigilans, quod prima inter arbores poſt hyemem euigilet & floreat. Hinc illud *Hierem. l.* 10. Virgam vigilantem ego video. Alij vertunt, virgam amygdalinam ego video, hæc ergò virga amygdalina appoſitè ſignificat ius primogenituræ [hæc enim inter filios eſt inſtar amygdali, primò florentis inter arbores] id eſt Sacerdotium ad Aaronem, cuius erat hæc virga, pertinere. Fertur quoque amygdalus poſtrema inter arbores ſua folia amittere, ait *Philo lib.* 3. H *de Moyſis vita*: itaque ſignificabat longum, & quaſi perennem virorem Sacerdotij Aaronici.

AMBROSIVS *lib.* 10. *epiſt.* 82. Virga, inquit, illa Aaronis florens quid aliud oſtendit, niſi quod nunquam Sacerdotalis marceſcet gratia, & in ſumma humilitate habeat in ſuo munere, commiſſæ ſibi poteſtatis florem. Addit *Ambroſius* hoc amygdali florentis ſignum contigiſſe Aarone iam ſene, & vergente ad mortem (erat enim ipſe hoc tempore vt minimum 86. annorum) vt ſignificaretur, quod populus ſenior & Sacerdotalis, putà, Iudaïcus & Aaronicus, longæuæ infidelitatis vetuſtate carioſus, vltimis mundi temporibus, imitatione Eccleſiæ reformatus, in noua ſtudia fidei & deuotionis emortuum iam tot ſæculis florem, per rediuiuam gratiam emiſſurus ſit.

Symbolicè & Tropologicè, hæc virga ſignificat, qualis debeat eſſe Pontifex & paſtor, ſcilicet primo eum debere eſſe vigilantem: amydalus enim vigilantiæ eſt exemplum & ſymbolum.

Secundò, actiuum, agilem, expeditum in omni opere, & in profectu

profectu virtutum. Sic enim hæc amygdalus ſubitò, & penè A ſimul, baccas, flores & fructus produxit.

Tertiò, laborioſum, fortem & ſtrenuum. Amygdalus enim cùm primò inter arbores floreat, neceſſe eſt, vt prima frigora, pluuias, grandines & ventos excipiat & ſuperet.

Quartò, auſteræ vitæ, & mortificationi addictum. Amygdala enim amara ſunt. Aſpera ait *Nyſſen lib. de vita Moyſis*, & continens, duraque debet eſſe exterius Sacerdotis vita; intus autem in occulto, ſuaue quodpiam edulium continere, quod tunc manifeſtatur, cum maturum fuerit, cumque corruptus fuerit ſtipticus, & circumfuſus cortex & lignea nuclei teſta defracta.

Amygdalus, inquit *Philo*, ſignificat opus eſſe aſpero conatu & labore, vt quis dulcem virtutis fructum aſſequatur, vt quis enim fructu amygdali fruatur, debet prius durum perfringere nucleum, quo fructus contegitur. *Hæc ex Cornelio à Lapide Comment. in cap. 17. Numer.*

---

* Virginitas.

Definitio et Etymologia.

VIRGINITAS Παρθενία Græcè, Hebraicè *Betbulim*, à viro- B re dicta eſt, ait *Leſſius lib. 4. c. 2. dub. 14. de Iure & Iuſtit.* quia denotat immunitatem à concupiſcentiæ aduſtione, quæ aduſtio fit, cum homo illius motibus conſentit.

Dupliciter hoc nomen accipitur. Primò, pro carnis integritate, libidinoſæ contagionis expers: & ſic non eſt virtus, ſed quid naturale, cum quo naſcimur; quod etiam inuiti perdere poſſumus.

Secundò, pro voluntate & propoſito illius integritatis & puritatis ſeruandæ, vel perpetuo, vel ſaltem vſque ad tempus coniugij: & hoc modo virtus eſt, & quidem ſi vſque ad tempus coniugij dumtaxat, non eſt propriè virginitatis virtus; (nam ſimul conſiſtit cum propoſito virginitatis & integritatis violandæ (ſed ſtatus quidam caſtitatis, vt ait *Caietan. art. 1. §. Ad euidentiam*: vbi ad virginitatem, vt denotat ſtatum caſtitatis, duo requirit: Ex parte quidem corporis, non eſſe voluntariè pollutum: Ex parte animi, propoſitum ita ſe ſeruandi, niſi matrimonio iungatur.

At virtus Virginitatis prorſus tale propoſitum excludit: C quia neque in re, neque in affectu cum violatione ſtare poteſt. Hanc *D. Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate cap. 13.* ſic definit: Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio.

Itaque hæc virtus in ſubiecto ſupponit & connotat integritatem carnis, & immunitatem à contagio libidinis, & formaliter in eo ſita eſt, quod hanc perpetuò tueri intendat, omnia illi contraria vitando. Meditationem autem vocat, quia eſt propoſitum multam curam & meditationem poſtulans, vt illum theſaurum conſeruet.

Intellige autem integritatem carnis, vt eſt à natura, adeoque non eſt in noſtra poteſtate: ſed vt illi ſubeſt, & inquinari libidinis cogitatione poteſt, niſi per nos ſtaret.

Differunt autem Virginitas & caſtitas, quod illa ſit caſtitas perfecta, quæ conſiſtit in propoſito abſtinendi perpetuo ab omni voluptate carnali tam licita, quam illicita.

* PRÆSTANTIA VIRGINITATIS.

Super Matrimonium.

Hæreticorvm de illa re Sensvs.

IOVINIANVS etſi fateretur, propter huius vitæ neceſſitatẽ, ne coniugales patiamur moleſtias, virginitatem eſſe præferen- D dam; vnde nec ipſe vxorem habere volebat, *teſte Aug. hæreſi* 82. tamen apud Deum hos ſtatus pares fecit affirmans non maioris eſſe meriti cultum virginitatis, quàm matrimonij.

Dicit, inquit *Hier. lib. 1. contra Iouinianum*, virgines, viduas, & maritatas, quæ ſemel in Chriſto lotæ ſunt, ſi non diſcrepent cæteris operibus, eiuſdem eſſe meriti.

Eadem docent Hæretici noſtri temporis, quibus addunt etiam deteriora. Primum, Virginitatem non ſolum non eſſe maioris meriti apud Deum; ſed eſſe impiam ſuperſtitionem, ſi cum opinione cultus, id eſt, veluti obſequium Deo gratum ſeruetur: Quia inquiunt, omnis cultus à Deo non præceptus eſt ſuperſtitio.

Secundò, ſi ſeruetur ob huius vitæ commoditatem, vel ob Euangelij prædicationem commodius obeundam, non eſſe quidem per ſe malam; ſtultum tamen eſſe ſe ad illam obſtringere, aut illam velle ſeruare, niſi quis habeat ſingulare quoddam donum continentiæ, quod pauciſſimis datur, & ſciat ſe illud habere. Ita *Lutherus in Libello quem inſcripſit Epithalamium & Caluinus lib. 4. inſtit. c. 13 §. 17. 18. & 19.* E

CATHOLICA VERITAS.

Fide tenendum eſt, ſtatum Virginitatis coniugio eſſe præferendum, non ſolum ratione commoditatis huius vitæ, ſed etiam propter fructum ſpiritualem, & maius meritum apud Deum, atque adeò propter vitam æternam. Probat id fusè *D. Hieronymus l. 1. cont. Iou. & D. Auguſt. lib. de bono coniugali, lib. de ſancta Virginitate.*

Matth. 19. Cum diſcipuli dixiſſent; Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere: Dominus dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt: ſunt enim Eunuchi qui de matris utero ſic nati ſunt: & ſunt Eunuchi qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt Eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.

In quæ verba *S. Auguſtinus lib. de S. Virginitate c. 23.* Sic ait: Quid veracius, quid lucidius dici potuit? Chriſtus dicit, veritas dicit, eos qui pio propoſito ab vxore ducenda ſe continuerint, caſtrare ſeipſos propter regnum cœlorum: & contrà humana vanitas impia temeritate contendit, eos, qui hoc faciunt, F præſentem tantummodo neceſſitatem moleſtiarum coniugalium deuitare, in regno cœlorum amplius quidquam cæteris non habere. Hæc ille.

Chryſoſtomus Hom. 63 in Matthæum: His omnibus, inquit, ad optandam eligendamque virginitatem inducit. Poſſibile namque id eſſe hominibus, hoc ferè modo confirmat. Cogita tecum, ſi aut à natura eunuchus eſſes, aut iniuria hominum ſic effectus: quid faceres cum huiuſmodi voluptate careres, & nullam carendo mercedem conſequereris? Gratias igitur Deo agas, quia magna præmia rutilantéſque coronas habebis, ſi ita viues, quemadmodum ſine aliquo præmio illi, &c. *Vide De Baſilium lib. de vera Virginitate.*

Eadem veritas probari poteſt ex 1. *ad Corinth. 7.* vbi multa in hanc ſententiam habentur. Apoſtolus enim quæſtionibus Corinthiorum reſpondens, dicit Primò, Bonum eſt homini mulierem non tangere: vnde infert *Hieronymus*. Ergo malum G eſt tangere, id eſt, minus bonum. Nec obſtat quod ſubdit Apoſtolus: Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Non enim vult dicere vt quiſque propter fornicationem ducat vxorem; alioquin, vt rectè *Hieronymus* ait, hac excuſatione libidini frena laxaſſet, vt quoties vxor moritur, toties ducenda ſit alia, ne fornicemur: ſed ſuam, inquit, habeat, id eſt ſua vtatur, quam habebat antequam crederet, quod ſequentibus verbis fuſius explicat; Vxori vir debitum reddat, &c.

Secundò, dicit, Volo omnes vos eſſe ſicut meipſum, id eſt, opto vos omnes eſſe cœlibes: præfert ergo cœlibatum coniugio.

Tertiò, Dico autem non nuptis & viduis; Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Hic ruſſus cœlibatum præfert.

Denique probat idipſum Apoſtolus hac ratione; Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu; quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro, &c. vbi rationem adfert cur virginitas H matrimonio ſit præſtantior: nimirum quia illa liberat hominem vinculis ſæculi, & præbet facultatem perfectè ſeruiendi, & vacandi Deo; hoc verò ſæculi vinculis adſtringit, & iſtam facultatem eripit.

Idem probatur *Apocal. 14.* Nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocumque ierit. Vbi inſinuatur eximium quoddam præmium præparatum virginibus, quod aliis non dabitur, quem locum eleganter tractat *S. Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate c. 27 28. & 29. & Hieron. ſupra. Vide etiam S. Cyprianum de habitu Virginum, Ambr. lib. de Virginib. & Baſil. de vera Virginitate.*

Præclarè S. Aldhelmus Occidentalium Saxonum Epiſcopus ſub annum Domini 680. *tom. 3. Bibliotheca SS. PP. in libello de laudibus Virginitatis cap. 9.* Cùm tres, inquit, ſint ſtatus in Eccleſia, Virginitas, cœlibatus, & coniugium ex reuelatione euangelica didicimus, ſi meritorum ratio habenda eſt, eum has inter virtutes conſtituendum eſſe ordinem, vt ſit Virginitas aurum, cœlibatus argentum, coniugium æramentum: Virginitas diuitiæ, cœlibatus mediocritas, coniugium paupertas: virginitas

pax, cœlibatus redemptio, coniugium captiuitas: Virginitas ſol, cœlibatus lucerna, coniugium tenebræ: Virginitas regina, cœlibatus domina, iugalitas ancilla. Hæc ille.

S. Coleta virgo religioſa vbi clauſit extremum vitæ diem, color qui fuit in ea decedente, perdurauit horis duodecim; inde ſubitò corpus eius mutatum eſt in pulchritudinem admirandam: erat enim inſtar niuis candidiſſimum, venis colore cæruleo elegantiſſimo paſſim apparentibus; membra omnino formoſiſſima viſebantur, & quæ poſſent facilè inflecti, odorem mirificum ex ſe diffundentia, vt in eis innocentiæ ſtatus & omnimoda puritas reluceret. Iſtis adeò permoti fuêre plurimi, vt ſupra triginta hominum millia ad eam viſendam confluxerint. *Stephan. Iuliac. in eius vita apud Sur. Mart. 6. c. 73.*

Catharina virgo & vidua, S. Brigittæ filia, cùm aſtantibus ſororibus feliciter in Domino obdormiſſet, cum quidam religioſi viderunt ſupra domum in qua corpus eius exanime iacebat, per dies & noctes ſtellam conſiſtere, donec tradita eſſet ſepulturæ. Corpore autem ad monumentum allato, ſtella pariter ſuo viſa in loco moueri, tanquam obſequium funeri præſtitura. Inter Miſſarum autem ſolennia, corpore in templo depoſito, ſtella manſit pendula ſupra feretrum: denique corpore humato ſtella euanuit. Quid verò vult ſibi ſtella illa de cœlo ad terram deſcendens, & funeri virginis adſtans, niſi virginem hanc demonſtrare, quæ purè inſtar ſtellæ vixit, cœleſtis vitæ gloria inter virgines iam potiri? *In vita eius c. 18. apud Sur. 22. Martij.*

Petronilla virgo forma corporis eximia, ſed animi pulchritudine multo præſtantior, intelligens virginitati ſuæ, quam Ieſu Chriſto dicarat, ab acerrimo generis humani hoſte parari inſidias, ſumpto ſibi tridui ſpatio ad deliberandum, totum illud tempus ieiuniis, in oratione conſumpſit aſſiduè petens à cœleſti ſponſo, ne ſancto propoſito ſuo vim afferri pateretur. Itaque ſubuenit die tertio virgini Deus: nam eam diuini ſponſi amore flagrantem, vbi Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad cœleſtes nuptias euocauit.

Cum Ægippus Rex Ægypti aqua ſalutari cum tota familia Beato Matthæo Apoſtolo expiatus, & admodum ſenex in ſancto propoſito permanens, exceſſiſſet è vita, Hirtacus frater eius regnum adeptus eſt. Is Iphigeniam Ægippi filiam propter eius formam, & ſecuriorem regni poſſeſſionem, in matrimonium accipere cupiebat, idque ſe facilè ab Apoſtolo impetraturum ſperabat: quanquam enim eam non ſolùm Chriſto conſecratam videbat, verumetiam iam amplius ducentis virginibus præpoſitam; tamen eius animum facilè Matthæi auctoritate commoueri abducique poſſe exſtimabat. Itaque hac ſpe fiduciaque fretus Apoſtolum adiit, eique dimidium regni pollicitus eſt, ſi hoc virgini in animum induxiſſet. Hoc illi Apoſtolus primùm nec planè conceſſit, neque denegauit; ſed eum tantùm admonuit, vt conſuetudinem Ægypti ſeruans, ſabbatho eò conueniret vbi verbum Dei prædicaret præſente Iphigenia aliiſque virginibus; coniugium quidem variis laudibus ornauit, ipſumque Deo gratum, imo neceſſarium eſſe docuit, præclaris honeſtiſque actionibus & officiis ornari, ſi iuſtè, ſi legitimè, ſi ſanctè, ſi integrè iniretur. Quod ſi ſponſam Regis ſeruus eius vſurpare audeat, is non ſolùm peccare, ſed etiam tam graue ſcelus admittere dicitur, vt quamprimùm viuus exuratur, ſic qui Iphigeniam Regis cœlorum ſponſam, ſacro velamine conſecratam ſciret, quo tandem modo poſſet potentiori ereptam in matrimonium ducere? Hirtacus tum, qui antea Apoſtoli verba omnia laudauerat, iracundiæ facibus concitatus, diſceſſiſſe dicitur, Iphigenia autem ſpectante populo ſe ad pedes Apoſtoli miſit, orauitque eum eius nomine, cuius Apoſtolus eſſet, vt ſibi ſociiſque virginibus omnibus, quæ Domino ipſius ſermone conſecratæ eſſent, manus imponeret, quò faciliùs minas Regis poſſent contemnere. Ille eius precibus adductus, Chriſtique præſidio ac ſpe fretus, contempto Regis odio, velum omnium capitibus appoſuiſſe dicitur: Miſſæ ſacro peracto, ad aram, in qua Chriſti corpus confecerat, reuerſus, cùm ibi paſſis manibus precaretur, cum lictor ab Hirtaco miſſus ſecuri percuſſit. Quo facto, Hirtacus omnium nobilium vxores ad Iphigeniam proficiſci iuſſit, quòd earum ſiue precibus ſiue cohortationibus illam flecti adducique poſſe ſperaret, vt ipſi in matrimonio collocaretur. Quò cùm illa nullo modo deduci poſſet, magos conuocat, qui eam dæmonum præſidio vſi raperent: ſed nihil ars eorum potuit. Itaque alia via rem aggreditur: Incendere conſtituit locum, in quo Iphigenia vnà cum cæteris virginibus diu noctúque Deo ſeruiebat: Nec verò ſubiecti ignes nocere potuerunt, flammáque circum domum tantum apparuit. Quin etiam Angelus vnà cum Matthæo viſus eſſe dicitur, qui Iphigeniam bono animo eſſe iuberet, nec ignem timere, qui in eum, à quo paratus erat, redundaturus eſſet. Vix Angelus finem dicendi fecerat, cùm ventus ortus eſt, qui ſuo impetu flammam à domo Virginis ad Regis palatium tranſtulit, vt conſumptis omnibus ipſe cum filio, quem vnum habebat, ægrè potuerit euadere. Quamquam illud ſupplicium multo leuius ei accidiſſet, quàm quo affectus eſt. Nam & in illius filium cacodæmon inuaſit, cuius impulſu paterna crimina cogebatur confiteri: & ipſum etiam Regem elephantia totum infecit. Quem morbum cùm medici adhibiti curare non poſſent, ipſe vi morbi coactus in gladium incubuit. *Ioachimus Perionius Benedictin. de geſtis Apoſtolorum in vita S. Matthæi Apoſtoli, & alij.*

Diua Barbara cùm rerum diuinarum meditatione animum excoleret, pater eius à multis, iiſque nobilibus & potentibus viris, qui ſibi illam in matrimonium dari contendebant, impulſus, hoc multis verbis ei ſuadere conatur. At illa præcisè negat ſe velle nubere: Stultum enim fore dixit, ſe iam ſemel celeſti ſponſo dicatam terrenas nuptias inire, hócque pacto à rerum diuinarum contemplatione abduci non potuit, qua vna ſuauiſſima cogitatione tãquam ſaluberrimo cibo eius anima alebatur ad æternitatem. *In vita eius apud Surium tom. 6. die 4. Decemb.*

Cùm Pipinus ſanctæ Gertrudis parens Dagobertum Regem ad menſam inuitaſſet, fortè in comitatu eius adfuit adoleſcens quidam Auſtraſiorum Ducis filius, qui Gertrudis moribus & ingenio delectatus, cùm à Rege, tum à Pipino, eam ſibi coniugem dari poſtulauit. Rex non parum hoc poſtulato gauiſus, patrem puellæ ad conſenſum nuptiarum hortari cœpit: ipſamque puellam cum matre adduci imperauit. Illæ, quid rerum ageretur, ignaræ, protinus Regis imperio parentes aduenerunt. Quibus Rex verbis ampliſſimis, & genus adoleſcentis, & honores, & diuitias prædicare cœpit, nihilque non moliri, vt puellam ad tam celebre coniugium inuitaret: Tum Gertrudis indignabunda. Ego, inquit, ô Rex, neque hunc auro fulgentem, neque mortalium quenquam quibuſvis titulis decoratum, ſed Chriſtum Deum ac Dominum meum, ſponſum mihi elegi. Hoc audito Rex, teneræ puellæ reſponſum admiratus conticuit, Adoleſcens autem pudore pariterque indignatione affectus receſſit. *Sur. in vita eius 17. Martij, Tomo. 1.*

Nonnullæ etiam virgines, ne ad matrimonium traherentur, formæ ſuæ pulchritudine in aliorum ſcandalum & ruinam ſunt abuſæ. Inter cæteras verò Augadriſina virgo in Gallia Lothario regnante fuit, quæ cum à parentibus, Auſberto Principi viro qui poſtea Rothomagenſem Eccleſiam rexit, inuita deſponſaretur, multis cum lacrymis Dominum obſecrauit, ne ſuam pollui virginitatem pateretur. Móxque lepræ morbo totum corpus occupante, ob fœditatem intacta dimittitur; & ne in incerto eſſet, cur id mali ei accidiſſet, continuò ſana euaſit. *Apud Sur. in vita tom. 1.*

In Portugallia ſancta VVilgefortis virgo, Regis Portugalliæ filia, pro Chriſtianæ religionis & pudicitiæ defenſione decertans, cùm à Chriſto ſponſo ſuo deformari rogaſſet, ne ab amaſio ad nuptias expeteretur, ſubitò illi ſatis promiſſa excreuit barba. Hæc apud Belgas pluribus locis colitur, ſed ſanctæ Ontkommeræ appellatione fortè à depellendis curis atque incommodis. *Ex Martyrolog. Roman. & Molan. ad Vſuardum.*

Memorabile quoque ad hanc rem exemplum eſt, quod de Sancta Brigida traditur. Hæc namque virgo inter Scotiæ puellas pulcherrima, cùm à parentibus, & quidem Chriſtianis viris in matrimonium peteretur, & illa virginitatem Deo vouiſſet, eundem orauit, vt aliquo corporis vitio ipſam deuenuſtaret, quo procorum inquietudo facilè ſedari poſſet. Itaque cùm oculorum decore maximè placuiſſet, alterum ſubito vlcere percuſſum amiſit. Cui ergo charior oculis fuit virginitas, quanto pulchrior fuit in conſpectu ſponſi cœleſtis, tanto iſtis terrenis, qui iam illam, quàm paulò ante tam ardenter appeterant, deſponderi ſibi dedignabantur; viſa eſt deformatior. *In vita apud Surium tom. 1.*

Victoria virgo Romana Eugenio viro pagano deſponſata, rogante Tito Aurelio, qui ſponſam Anatholiam virginem habebat, ad ſuadendam eam, vt ei nuberet, perrexit. Cui

& dixit : Audi me, domina ſoror Anatholia, & ego Chriſtia- A na ſum, & noui quia Deus nuptias non condemnat. Prophetæ & Patriarchæ coniuges habuerunt, & poſteritas eorum a Deo benedicta eſt : nunc ergo audi me, & accipe virum, qui te non prodat, quod ſis Chriſtiana, ſed per maritalem copulam fiat, vt ipſe Chriſtianis conſentiat. Hæc dicenti Victoriæ virgo Anatholia reſpondit : O Victoria, vince diabolum, & eſto vera Victoria. Tunc quando tota terra vacua erat, dixit Deus hominibus ; *Creſcite & multiplicamini, & replete terram*: nunc plenæ terræ, poſtquam Filius Dei de cœlo deſcendit, quotidie clamat: Creſcite in fide, multiplicamini in charitate, & replete cœlos ; quia appropinquauit regnum cœlorum. Iterum inter alia, & poſt alia, ſancta Anatholia intulit: Ego die, qua explicui pretium ornamentorum meorum in pauperes Chriſti, vidi per viſum iuuenem aureo diademate ſplendidum, in veſtibus purpureis atque gemmatis, qui grata facie, & læto vultu me ſuſpiciens, ait: O virginitas, quæ non in operibus tenebrarum, ſed ſemper in lumine verſaris. Hæc ego audiens, euigilaui, & cœpi flere : & proiiciens me in pauimento, rogaui Dominum, vt is, qui mihi loquebatur, dulciſſimos ſermo- B nes iterum proſequeretur. Sic mihi oranti & proſtratæ, idem qui ante loquebatur, talia mihi ſubſequitur. Virginitas purpura regalis eſt ; quam qui induit, reliquis fit eminentior : Virginitas gemma eſt pretioſa : Virginitas theſaurus eſt Regis immenſus. Huic fures inſidias tendunt. Hanc tu euigilans ſollicitè cuſtodi, quantumque te plus habere cognoſcis, inſtantiùs cuſtodi, ne perdas. His & ſimilibus verbis & factis incitata Victoria, omne pretium ornamentorum ſuorum & ipſa diſtraxit pauperibus. Sicque factum eſt, vt agentibus ſponſis earum Aurelio & Eugenio, quia nubere illis virgines Chriſti noluerunt, à Decio Imperatore vrbe Romæ pulſæ, ad prædia ſponſorum ducerentur, vbi fame & inedia ita afflictæ ſunt, vt vix ad veſperum modicus panis cibarius eis daretur, nullóque pacto efficere ſponſi potuerunt, vt vel ad nubendum, vel ad ſacrificandum animi illarum inclinarentur. Beata igitur victoria in virginitatis propoſito inuincibiliter perſiſtens, poſt multa facta miracula, inter quæ plurimas virgines Domino aggregauerat, percuſſa eſt gladio in corde a Taliar- C cho carnifice, quem rogatu Eugenij ſponſi ſui Iulianus Pontifex Capitolij ad hoc opus direxerat. *Ado Epiſc. Treuirenſis in Martyrolog. 23. Decemb.*

Ammon vir ſanctiſſimus, cùm adoleſcens eſſet, à nuptiis abhorruit ille quidem ; ſed tamen cùm nonnulli amicorum eum hortarentur, vt non ita contumelioſè nuptias inſectaretur, ſed vxorem duceret, illis morem geſſit, venitque ad nuptias. Ac ſtatim vt virginem è thalamo exemerat, & conſueta cum pompa in interius deduxerat cubiculum: tandem vbi neceſſarij illius deceſſiſſent, arrepto in manum libro epiſtolas Pauli complectenti, primùm epiſtolam illius Apoſtoli ad Corinth. cœpit legere, præceptáque illius de nuptiis coniugi exponere : deinde aliunde multa adiicere, docere nuptiarum incommoda, quàm triſtis ſit inter virum & mulierem vitæ conſociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant. Addere etiam moleſtias, quæ in liberorum educatione ineſſe ſolent ; poſtremò virginitatis commoda percenſere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe ſit libera : & quòd virginitas non ad Deum quàm proximè faciat accedere. Hæc D aliaque multa apud virginem vxorem elocutus, perſuaſit illi, vt priuſquam congrederentur, eam vitæ rationem, quam humana conſuetudo poſtulat, prorſus abiicerent. Ambo igitur, quaſi fœdere de ea re pacto, ad montem, qui Nitria vocatur, rectà ſe conferunt : ibique ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monaſticæ diſciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris ſexus diſcrimine habito ; ſed vnum corpus, vt eſt apud Apoſtolum, fuerunt in Chriſto. Non longo pòſt tempore, noua ſponſa & virgo incorrupta Ammonem ſic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & caſtitati colendæ te totum dediſti, fœminam in tantillo domicilio conſpicari. Quare, ſi videtur, quiſque noſtrûm ſeparatim in monaſtico vitæ genere exercendo ſe ponat. Hoc itaque de vtriuſque ſententia pactum eſt: atque alter ab altera ſegregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. *Socrates lib. 4. hiſt. Eccleſ. c. 18. Sozom. l. 3. c. 13. Theodoret. l. 4. c. 16. Niceph. l. 11 c. 34. & 35.*

Anno Domini 316. Ouinius Gallicanus, vir ſummæ virtutis, eximiæque apud Conſtantinum Imper. auctoritatis, Conſtantiam virginem ſpecie ac virtute inter cæteras eminentem ſibi in matrimonium poſtulauit. Conſtantinus libenter & ipſi, & Comitibus, ac Præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi virginem Chriſto deditam perpelli E poſſe ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxiſſet. Qua ex re cùm vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit : Noli propterea laborare, pater, ſed ſponte ; ſi ille Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me Conſul ducat. Proinde duas ſuas filias, Atticam & Artemiã apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem, & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares ſuos alloqui, & ego illum ex filiabus eius poſſem agnoſcere. Huius concilij ratione probata, Conſtantinus rem cum Gallicano confecit : ac poſtulato Conſtantiæ expleto, ipſum in Illyricum deſtinauit. Interim Conſtantia ſupplici à Deo oratione magnopere petiit, vt ſibi Gallicanum & Gallicani filias redigere ad ſanctum ipſius cultum liceret, Gallicanus ſacris in Capitolio factis, votiſque more patrio nuncupatis, vrbe egreſſus properauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere inſtituit. Deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obſeſſus eſt, vt copiarum ſuarum exiguitate diffiſus, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus ſalutem F ſuam non in virtute militum, ſed in munitione murorum potuerit. Inde à militibus deſtitutum, ac ſeſe fuga ex obſidione eximere molientem Ioannes & Paulus, quos commemorauimus, monuêre, vt votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam retuliſſet, Chriſti cultui dediturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies iuuenis ſtatura excelſi ferentis humero Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum, & ſequere me. Illo verò obediente, armati apparuêre milites, qui ſe illi operam nauare dixerunt; proinde extemplò caſtra hoſtium inuaderet, & Regem eorum appeteret. Quod cum ille feciſſet, inſigni victoria negotio nullo potitus Regem procumbentem ad pedes habuit, atque hoſtium nemine violari permiſſo Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. Ex tribunis autem militum, qui ad ſe redierant, neminem, niſi in Chriſtum credentem recepit. Qui verò Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit : cæteros munere militiæ ſpoliauit. Poſtero verò anno reuerſus Romam, atque honorificè à Conſtantino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra Apoſtolorum limina in Vatica- G no adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Chriſtianorum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Imperator ; Quid hoc rei eſt, Gallicane, inquit, quod tu, cùm ad bellum proficiſcereris, Capitolium ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum, & Apoſtolos eius adoras ? Cui Gallicanus rem omnem, vt euenerat, enarrauit; illud demum adiungens, ſe tanto à Deo beneficio affectum ætatem poſthac ſuam in ipſius Dei ſeruitio conſumere, atque à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe ; proinde illum orare, vt ſibi ſucceſſorem daret, quò liberè poſſet religioni vacare, & in cognita veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus, filias eius Chriſto conſecratas edocuit, atque ipſum in palatium duxit, Cui Helena Auguſta mater, & Conſtantia virgo, & Attica, atque Artemia filiæ occurrerunt, cùmque omnes atque Auguſti generum honorarunt. *Carolus Sigonius lib. 3. de Occidentali Imp. anno 318.*

Diuus Nazianzenus *Carm. 2. de Virginitate*, ita eam extollit :

Inueniens vitam thalami conſorte carentem H
Totam cœleſti, vice muneris eſſe parenti,
Appenſam ſacrámque electrum auróque nitore
Vincentem pennis celerem, miréque ſerenam,
Prudentemque leuemque excelſam vertice, claram
Vndique, non terra fixam immerſamque profundo,
Æthera, ſed in vrbe procúlque à carne manentem,
Dextra amplexantem cœlum, vitamque ſenecta
Ignaram, lauaque manu decus, atque perennes
Diuitias non teſtaceo ſub pondere lentis
Paſſibus in morem domiporta membra trahentem
Non carnis Chriſtique ſimul mandata ſequentem,
Non, velut amphibiis mos eſt, in millibus vndis
Degentem atque etiam in terra, noctúque diuque,
Ardua ſed penitus mittentem ad ſidera mentem :
Et ſpe, cui prolis generatio carnea cedit,
Cælitus inuecta latam, ſemperque virentem
Ac puris animi conceptibus, æthere ab alto
Largiter immiſſis, puroque à numine fuſis.
Contra connubium à Chriſto vet prorſus aberrat,

Æſtibus

Æſtibus abſtractum carnis, variiſque caduci
A *Immerſum curis mundi: vel numen olympi*
Exigue attingit, leuibuſque amplexibus vrget.

Et infrà,

Salue Virginitas diuino tradita dono,
Mater inoffenſæ vitæ, bona maxima fundens,
Chriſti pars, & ſpiritibus ſociata ſupernis,
Ignaris thalami, nam magnum coniugis expers
Eſt Deus, atque Dei rutilans, Chorus omnipotentis.

Denique ſub finem.

Bruma niues profert, flores ſunt Veris amœni:
Dat ſenium rugas, vires generoſa iuuentus.
Sed tamen & brumæ ſpectantur tempore flores,
Atque niues gelidæ vernis quandóque diebus:
Protulit & canos iuuenis, viridémque ſenectam
Vidi, & vincentem iuuenilia robore membra.
Haud aliter, quamuis ſit terra vxoria vita,
Caſtaque virginitas decoretur coniuge Chriſto:
Interdum tamen in terram depreſſa recumbit
Virginitas, contrà thalamus ferit æthera pennis.
Vtraque ſic ſimulans, ſpecie mentitur inani,
B *Illa quidem tædas, hæc contra Virginitatem.*

*EIVS OBSERVANDÆ STVDIVM

Vide Locum de Caſtitate. Item Titulum præcedentem.

Apud Sinas, *teſte Magalliano*, etiam hodie, neruus pedis eliditur puellis, ne domo exeant.

Audiatur hic *Catullus in Epithalamio.*

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ,
Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ,
Sic virgo, dum intacta manet, tum chara ſuis: ſed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Egregiè *D. Nazianzenus Carm. 3. præcept. ad Virg.* monet.

Virgo ſis oculis, ſis ore, atque auribus ipſis
C *Virgo, nam tribus his facilè eſt decedere recto.*
Egregiis tantum paſcant ſermonibus aures,
Turpibus & ſtultis claudatur ianua verbis.

Eſt ſtatim.

Nec tamen æterni venit hoc ſine numine Patris,
Vt quiſquam veneris fœdæque libidinis expers
Viuat, & hoc fragili maneat tranquillus in æuo.

Infrà.

Vinum Virginibus probrum eſt obſcænius ira:
Turpius ira malum grauiſque in virgine crimen,
Quam furor in reliquis, iter hoc ad tartara ducit,
Nec rurſum quia membra tegit tibi ſordida veſtis,
Inde ſupercilium tollas, nam gloria vana
Interdum tacitè in viles irrepit amictus.
Nec genæ peſtiferum fœdis ſubſultibus hoſtem
Excitet, his etiam petulantes linque cachinnos,
Lætitiámque vagam, faciunt quæ corpore quæſtum.
At tibi ſoluatur leni gena candida riſu,
Purpureuſque rubor confeſtim gaudia fallat.
Nam qui virgineæ cernunt in fronte ruborem,
D *His cadit exorto petulantia victa rubore.*

Idem *D. Nazianzenus Carm. 16. de beatitudinibus.*

Virginitas thalamo melior: ſed dedita mundo
Si fuerit fluxis inuctaque: peior erit.

Cæterùm *D. Nazianzenus Carm. 64. de fuco mulierum*, ita habet, vt à quodam Latinè verſum. At tu, quæ Deo magno aſtas, non eſt, quod obſcurum & occultum id fore exiſtimes, ſi humili atque abiecto vitæ generi femineum quiddam admiſceas. Sunt enim; ſunt quoque interdum in ſordidis veſtibus delitiæ: contrà in mollibus grauitas nonnunquam inuenitur, quemadmodum multi norunt. At illud quoque velim ne ignores, rugam vnam tibi turpiorem eſſe, quam maxima & grauiſſima vulnera iis, qui in mundo viuunt. Quo maiore ſtudio tibi proſpiciendum eſt, ne quid profeſſione tua indignum admittas. Neque enim tam notabilem ac conſpicuam in ſordidis, quam in puris vniuſque & eiuſdem coloris veſtibus, labes aliqua fœditatem habet.

*DEO ET ANGELIS GRATA ADEOQVE ET VIRGINES ILLIS CVRÆ. E

Narrat *Ruffinus in prologo Apolog. & S. Aldhelmus de laudibus Virginit. cap. 13.* Cùm B. Nazianzenus Athenis ſtudiis vacaret, vidit, per ſoporem ſedenti ſibi, & legẽti duas decoras dextra læuáque fœminas conſediſſe, quas ille caſtitatis inſtinctu, oculo toruiore aſpiciens, quænam eſſent, quidnam vellent percontabatur: at illæ familiarius cum & ambitioſius complectentes aiunt: Ne moleſtè accipias iuuenis, notæ tibi ſatis & familiares ſumus; altera enim ex nobis ſapientia, altera caſtitas dicitur, & miſſæ ſumus à Domino tecum habitare, quia iucundum nobis & mundum in corde tuo habitaculum præparaſti.

Hinc conſequitur tanta Dei & Angelorum cum virginibus communicatio, familiaritas & protectio, qua illarum viciſſim quaſi paredri eaſdem virgines illæſas & inuiolatas ab omni vi & petulantia tyrannorum ſeruauerunt, *teſte Baſilio ſuprà.*

Illuſtre exemplum exſtat in vità S. Theophilæ, quæ ſub Maximiano Imp. ad proſtibulum damnata, cum eò duceretur, ita orabat: Mi Ieſu, meus amor, mea lux, meus ſpiritus, meus cuſtos caſtitatis & vitæ, vide eam quæ tibi deſponſata eſt, feſtina ne lupi tuam pecudem lanient, ſerua ſponſe ſponſam, F meam conſerua caſtitatem fons caſtitatis. Ingreſſa ergo proſtibulum, librum Euangeliorum è ſinu protulit attentéque legit: adfuit mox Angelus, qui primum iuuenem procacem ad eam ingredi volentem morte, ſecundum cœcitate, alios aliis pœnis mulctauit; ita vt nemo amplius ad eam ingredi auderet: ſed libidine in reuerentiam verſa, cum plures religione tacti locum intraſſent, vident Theophilam honeſtè ſedentem, & libro incumbentem: adoleſcentem autem quendam propè eam ſtantem, luce quadam ineffabili, pulchritudine verò incredibili, veluti quædam fulgoris tela emittentem ex oculis, qui tandem Theophilam educens ad Eccleſiam, eámque in veſtibulo ſtatuens, cum Pax tibi; dixiſſet, receſſit, attonitis gentilibus, & exclamantibus: Quis eſt, ſicut Chriſtianorum Deus?

Similia ſunt in vita S. Agnetis, Ceciliæ, Luciæ, & aliarum Virginum: adeóque mirum hoc & notatu dignum in vità & martyrio SS. Virginum, quod cùm pulcherrima ab impuriſſimis tyrannis, promiſſis, metu & vi ad ſtuprum ſollicitatas, G imò publico iudicio damnatas ſæpiſſimè legamus, nullam tamen violatam, ſed omnes Deo & Angelis tutoribus virginitatem conſeruaſſe: adeóque auxiſſe martyrio conſpiciamus.

VIRGINITATIS ADMINICVLA.

MORES CASTI.

Dominica Virgo debet agnoſcere, quibus præceptis conueniat inſiſtere: vel à quantis vitiis debeat abſtinere: ſi vult in ſeculo poſita cum Deo eſſe, & cum eodem poſt huius vitæ reſolutionem in claritate cœleſti regnare. *lib. ad ſacr. Virg. Aug.*

Dominica virgo primitus publicos debet vitare conſpectus & platearum frequentiam deuitare: atque in domo poſita operi lanifico inſiſtere, vel lectioni diuinæ. *ibid.*

Dominica virgo nec ornatu capitis, nec habitu comæ, nec oculis erectis aut lætis, ſed crinibus ad terram cum vultu demiſſo procedat, ne in ſe viles inducat amores, non pereat, nec aliis cauſa perditionis exiſtat. *Ibid.*

Dominica virgo ab omni inuerecundo ſermone vel riſu debet ſe penitus abſtinere, & cum ſilentio & diſciplina omnem vitam ſuam ornare. *Ibid.* H

Dominica virgo vt docet Apoſtolus de viduis caſta iudicare non poteſt, ſermone garrula, aut loquacitate verboſa, vel curioſitate ſuperflua, imò proſtituta, & ad luxuriam magis accenſa. *Ibid.*

Dominica virgo nec ſermonis iactantia, nec diuitiis, nec generis nobilitate ſe debet extollere, ſed in humilitate & paupertate ſpiritus Chriſto accepta, debet quandiu vixerit, permanere. *Ibid.*

Sit ſermo virginis prudens, modeſtus, & rarus, non tam eloquentia pretioſus, quam pudore. Mirentur omnes te tacente tuam verecundiam te loquente prudentiam.

Nunquam detractio ex virginis ore procedat. *Hieronym. ad Demet. epiſt. 67.*

Vbique in virgine comes ſingularum virtutum eſt pudor. Hic indiuiduus eſſe debet virginitati, ſine quo non poteſt eſſe virginitas, teritur officij pudor, audacia emicat, riſus obrepit, modeſtia ſoluitur, dum vrbanitas affectatur. *Amb. de virg.*

Trepidare virginum eſt, ad omnes viri ingreſſus pauere,

omnes viri affatus vereri. Diſce ergo verborum vitare laſciuiam, Maria etiam tacet in ſalutatione Angeli. *Idem ſuper Lucam, cap. 1.*

Virgo quæ Chriſtum requirit, non debet eſſe vulgaris, non in foro, non in plateis, non eſſe voce querula, greſſu lubrica, auditu facilis, vilis aſpectu.

* AMISSIO.

Quomodo Fiat.

Virginitatis virtus amittitur omnibus illis modis, quibus amittitur caſtitas: quia reipſa ab hac non diſtinguitur, ſed ſolum ratione & connotato.

Perditur etiam deſideriis turpibus, *teſte Auguſtino lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 18.* vbi docet etiam corporis ſanctitatem amitti per conſenſum in opus turpe. Idem dicendum de moroſa delectatione.

Etiam amittitur voluntate nubendi; quia hæc in propoſito abſtinendi perpetuò etiam à conceſſa voluptate conſiſtit. Virginitas tamen amitti vulgò non dicitur, quia manet corporis integritas, atque adeò ipſe ſtatus, qui communiter nominatur Virginitas.

B Perditur etiam virginitas irrecuperabiliter ex parte viri, per copulam carnalem; ex parte fœminæ per voluntariam clauſtri virginalis violationem, ſiue in matrimonio, ſiue extra; idque ſiue per copulam, ſiue per aliam turpitudinem. Hic modus eſt maximè notus, adeò vt etiam vulgò ſciatur hac ratione virginitatem in perpetuum amitti.

Etiam per voluntariam pollutionem, etſi fiat abſque copula: Hac enim virginitatem perire abſque ſpe recuperandi, docet *D. Thomas art. 1 ad 4. & art. 3 ad 3. Caietan. ibid.* & alij paſſim Dd. Nam præcipua voluptas carnalis in hac conſiſtit, & omnes alij actus, etiam copula, & violatio clauſtri, ob illius voluptatem fiunt: ergo ſine vllo actu amittitur, maximè iſto, qui eſt cæterorum finis.

Denique per turpes contactus animo libidinoſo factos interire virginitatem volunt Dd. dummodo admittatur ita fieri; nimirum ſi tales ſint, & eo modo fiant, vt in natura ſana neceſſariò pollutionem excitarent: quamuis fortè reipſa in hoc homine ob naturæ debilitatem, vel morbum id non faciant: id enim per accidens eſt. Non enim videtur dubium, quin per Sodomiam amittatur illa carnis puritas, quam poſtulat virginitas, etiamſi fortaſsè non adſit pollutio; quia actus ille ob C eam cauſam fit, & ex ſe eſt ad hoc ſufficiens in tali ætate. Idem cenſet de aliis turpibus contactibus. *Vide Roſellam v. Virginitas & Caiet. art. 1. circa finem ad 5. Hæc ex Leon. Leſſio ſupra.*

Hieroglyphica.

Incorruptam virginitatem & caſtum animi propoſitum, per *Apem* ſignificari, id argumento eſt: quod ipſæ homines à coitu olidos acriter oderunt: vt Plutarchus in præceptis coniugalibus teſtatur. *Pier. Val. 26. p. 244. D.*

Sunt qui perpetuò claróque *Smaragdi virore* conſiderato, ſignum id eſſe virginitatis velint, idque inſuper argumento addunt in patranda re Venerea, ſi quis lapidem attingat, cum ſponte frangi. *Idem l. 41. p. 430. C.*

Ad hunc locum reduc. poterit ſeges hiſtoriarum ex loco de Caſtitate, Coniugio, Matrimonio, Stupro, Monachis, & ſimilibus.

* Emblema.

Narrat *Plutarchus*, Phydiam celebrem Sculptorem ſtatuam Veneris finxiſſe, eámque teſtudini ſuperpoſuiſſe, cum vt lento illo greſſu quo hæc graditur, ſignificaret, virginem clauſam D & à publico alienam eſſe oportere, non vagam aut ambultaricem: tum quia, ſicuti teſtudo non aliter de loco ad locum mouetur, niſi intra teſtaceam ſuam domum clauſa, eámque ſuprà ſe deferens; ita virgo domus ſuæ clauſtra egredi rarò debeat, & ſi aliquando egredi res permittat, vt totam domus ſuæ molem humeris ſuis deferre videatur: Hinc & Apoſtolus *ad Titum. 2.* hortatur vxores vt ſint domus curam habentes. Sic & caſtiſſima Iudith, clauſuræ amantiſſima celebratur, cum dicitur feciſſe ſibi in ſuperioribus domus ſuæ ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur. *Iudith. c. 9.*

Et *B. Hieronym. ad Euſtochium* ſcribens, Nolo, inquit, te ſponſum quærere per plateas, nolo te circumire angulos ciuitatis. Zelotypus eſt Ieſus, non vult ab aliis videri faciem tuam: foris vagentur virgines ſtultæ, tu intrinſecus eſto cum ſponſo.

Refert *Tiraquellus in l. 1. connub.* Plutarchum ſcribere, apud Bœthios moris fuiſſe, vt ſponſa marito tradenda, curru ad domum illius veheretur, quam cum ſubiiſſet, aderant qui extemplò currum comburerent. Eo ſymbolo indicaſſe volentes, vltra ei opus curru non eſſe, cum domi deinceps deberet ſe continere. E

* SCHEMA VIRGINITATIS.

Quidam Gentilium, quo ſignificarent virginitati nihil magis officere, quam otium & torporem, eiuſmodi eam ſchemate exprimebant. Pingebant venuſtam quandam puellam, capite cœlum tangentem, quæ quidem dexterâ ſalicis ramum, ſiniſtrâ verò examen apum deferebat. Salicis ramus ſymbolum erat caſtitatis, vt teſtatur *Hieronymus ſuper 4. cap. Zachariæ*; quia eius flos, ex Medicorum ſententia, aquæ immiſſus carnis petulantiam coërceat, Venerisque ardorem mitiget. Cæterùm ad cuſtodiam Virginitatis per ſalicem ſignificatæ, primò neceſſarium eſt, vt capite cœlum virgo tangat, hoc eſt, relictis carnis mundique illecebris, ſapiat ea quæ ſurſum ſunt, & ad ſponſum ſuum adſpiret. Deinde otium & deſidiam vitet, quod per examen apum adumbrabant. Conſtat enim animalculum hoc laborioſum eſſe, & longiſſima itinera conficere, vt idoneam faui materiam congerat, eáque habita, mel & ceram in hominum vſus elaboret. Refert *Ioannes de Carthagena tom. 1. part. 1. lib. 3. homil. 6.*

* Virtus. F

Definitio Et Etymologia.

Virtus quæ ἀρετὴ Græcis, & *Tummath* quaſi integritas ſiue perfectio Hebræis quámque à viro dictam vult Cicero *l. 2. Tuſc. quæſt.* eſt propriè perfectio naturæ rationalis qua talis, id eſt, quatenus eſt principium intellectionis & volitionis, ſic vt tota virtutis ratio ad harum duarum functionum perfectionem immediatè ordinetur. Hæc autem perfectio in attingendo vero, & bono honeſto conſiſtit.

Rectè igitur *Ariſtoteles l. 7. Phyſic. cap. 3.* dicit virtutem eſſe diſpoſitionem perfecti ad optimum; quia perficit intellectum & voluntatem ad optimam operationem circa ſua obiecta, & propriam materiam.

Alij tamen latius hoc nomen accipiunt, pro voluntate rectè & honeſtè faciendi. *Lactant lib. 6. Inſtit.*

Cicero in Parad. 3. eam dicit eſſe conſentientem, & cum ratione perpetuam conſtantiam.

Clemens Alexandr. lib. Pædagog. c. 13. congruam affectionem animi, rationi conſentaneam. Rationem autem intelligunt Ethici cognitionem tum legum, tum ſcientiarum, quæ natura animis omnium indidit. G

Phocylides virtutem in medio duorum extremorum conſtituit. Nec aliter *Ariſt: lib. 3. Ethicor.* qui eam mediocritatem duorum vitiorum definiuit. Quomodo dixit *Horat. Epiſt. 19.*

Virtus eſt medium vitiorum, vtrinque reductum.

D. Baſilius in Iſaiam: Virtus eſt quædam inter exceſſum & defectum mediocritas.

S. Hieronymus in Iſaiam cap. 52. lib. 14. Neque enim, inquit, vitia & perturbationes inuicem ſe ſequuntur, quod de virtutibus dicitur, in quibus nec ὑπερβάλλοντα ſunt, nec ἐλλείποντα, id eſt, nec plus, nec minus, ſed omnia temperata.

Plutarchus de liberis educandis: Mediam, inquit, in cunctis ſecare viam, ſummæ artis, & conſonantiæ eſt.

Aliter *Lactantius de opificio Dei in fine cap. 12.* vbi ſic ait: Virtus eſt perferendorum malorum fortis atque inuicta patientia: & quoniam fortitudo cæteris omnibus virtutibus excellit, factum eſt, vt omnes rectæ animi affectiones virtutes appellentur, etſi, quicquid vitio contrarium eſt, virtus dicitur, diffiniturque: Virtus eſt affectio animi. H

Fortitudinem in rebus agendis, alij virtutem accipiunt, præſertim ſi cum periculis & difficultatibus coniúgatur. Quod Poëtis familiare. Vnde *Silius Italicus lib. 1.*

At duræ euigilant mentes molemque reponunt
Noctis opus, clauſos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus violentior vltima virtus.

Sic etiam *Ouidius 4. Triſt. 3.*

Materiámque tuis triſtem virtutibus imple,
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora qui noſſet, felix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.
Ars tua Typhi iacet, ſi non ſit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet, inque bonis ceſſat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturque malis.
Dat tibi noſtra locum, tituli fortuna; caputque
Conſpicuum pietas, qua tua tollas, habet.

Quod

Quod idem expreſſit *Horatius lib. 1. Epiſt. 2.*

Rurſus quid virtus, & quid ſapientia poſſit,
Vtile propoſuit nobis exemplar Vlyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus vrbes,
Et mores hominum inſpexit, latúmque per æquor,
Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat, aſpera multa.
Pertulit: aduerſis rerum immerſabilis vndis,
Syrenum voces, & Circes pocula noſti:
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus cupidúſque bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors,
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

GENERA VARIA.

Virtutis partitio generalis eſt, in acquiſitam vel infuſam. Acquiſita, quam noſtro ſtudio vel actibus efficimus. Infuſa, quam Deus in nobis efficit, de qua loqui videtur *S. Aug. 2. de libero arbitrio, cap. 18. & 19.* vbi aſſerit virtutem eſſe bonam qualitatem mentis, qua nemo malè vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur.

Item duplex eſt genus virtutum, alterum intellectus, alterum voluntatis: quia duæ ſunt ſupremæ potentiæ, & ſupremæ operationes immanentes, quibus optimo modo natura rationalis vero & bono coniungitur & informatur.

Virtus intellectus eſt diſpoſitio perficiens illum ad cognitionem veri, facit enim infallibili modo verum cognoſci. Virtus voluntatis, eſt diſpoſitio perficiens voluntatem ad affectum honeſti.

Honeſtum voco, quod Græci *τὸ πρέπον* dicunt, id eſt, decens, decorum. Decorum eſt quod congruit cuique iuxta præſcriptum rectæ rationis: ſeu quod congruit naturæ rationali, qua rationalis eſt, vel abſolutè, vel ſuppoſito tali ſtatu aut conditione rerum: idque vel per modum operationis, vel per modum obiecti circa quod verſetur. Aliud enim decet virum, aliud fœminam, aliud Regem, aliud ſubditum; aliud hominem, aliud Angelum, aliud Deum. Virtus igitur voluntatis in vnoquoque eſt affectus erga id, quod cuique congruens & decens agere vel appetere.

Virtutum quædam abſolutè dicuntur tales, & ſimpliciter, quædam ex parte, vt docet *D. Thomas 1. 2. q. 61. art. 3.*

Abſolutè dicuntur virtutes quæ non ſolum præbent facultatem boni operis, ſed etiam bonum vſum ſui, id eſt, quæ ita voluntatem mouent & afficiunt, vt non poſſit illis malè vti tanquam principio operationis. Tales ſunt omnes illæ, quæ vel inhærent voluntati, vel ad ſui vſum poſtulant rectam voluntatem, vt prudentia, & fides Catholica.

Ex parte ſeu ſecundum quid virtutes dicuntur, quæ ſolum præbent facultatem boni operis [id eſt, vt opus in ſuo genere perfectum fiat] non autem bonum ſui vſum: vt ſunt virtutes intellectuales cius vitæ, præter prudentiam & fidem. Sapientia enim intellectus, ſcientia, & ars, etſi mentem perficiant vt cognitionem veritatis aſſequatur, & ars etiam dirigat potentiam executricem, vt opus artificiale perfectum reddat; tamen non faciunt vt voluntas ipſis benè, honeſtè & laudabiliter vtatur: [poſſunt enim ad prauum finem adhiberi] & ideò tantum ex parte ſunt virtutes, non abſolutè & ſimpliciter; quatenus tantum præſtant, vt ei cognitio vel opus externum in ſuo genere ſit perfectum, non autem vt proueniat ex bono affectu, & ad finem honeſtum tendat.

Inter eas quæ abſolutè dicuntur virtutes, aliæ ſunt Theologicæ, aliæ morales. Theologicæ vocantur, quæ immediatè circa Deum, ſeu diuinam aliquam perfectionem tanquam obiectum formale verſantur, vt fides, ſpes, charitas. Morales autem, quæ in cæteris rebus mores hominum ſecundum præſcriptum rectæ rationis componunt. Inter has quatuor ſunt quæ dicuntur Cardinales, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia; quibus cæteræ omnes ſunt annexæ, tanquam partes quædam poteſtatiuæ, iuxta D. Thomam. Vocantur autem Cardinales & Principales, non ſolum à Dd. Scholaſticis, ſed etiam a Patribus. *Ambroſ. in illud Luc. 6. Beati pauperes,* dicit B. Lucam in quatuor beatitudinibus amplexum eſſe quatuor virtutes veluti Cardinales. *Et infra* Scimus virtutes eſſe quatuor Cardinales, Temperantiam, Iuſtitiam, Prudentiam, Fortitudinem. *Lib. 1. offic. c. 14.* vocat eas principales. Eodem nomine vocat eas *Proſper lib. 3. de vita contemplat. cap. 18. & Greg. lib. 2. moral. cap. 36.* & alij paſſim,

Ratio autem huius nominis non tantum in eo conſiſtit, quod ſint generales quædam rectitudines, quibus tota noſtra vita dirigitur, & in quibus velut cardinibus, quibuſdam verti debet: ſed quia illis nominibus ſignificantur ſpeciales quædam virtutes, quæ etiam rectè dicuntur Cardinales. Prudenti quidem, quia eſt cæterarum virtutum fundamentum & velut cardo. Iuſtitia particularis, non quod excellentior ſit cæteris quæ alteri debitum reddunt; [ſic enim potius Religio eſſet dicenda virtus Cardinalis] ſed quia perfectiſſimè ea, quæ iuſtitiæ ſunt propria [nempe reſpicere alterum, & reddere debitum ad æqualitatem] in iuſtitia particulari, quæ eſt hominum inter ſe reperiuntur. Fortitudo, quia verſatur in maximis & difficillimis vel ſuperandis, vel tolerandis: Temperantia, quia verſatur in maximis voluptatibus moderandis. Itaque hæ tres ſunt principales, tum quia ſingulæ ſibi vendicant aliquam principalem conditionem & rectitudinem ex prædictis, quæ peculiariter in ipſis reſplendeat; tum quia verſantur in materia principali, quæ potiſſimam illam rectitudinem poſtulat.

Commendantur hæ virtutes *Sapient. 8.* Sobrietatem, & prudentiam docet [Sapientia] & iuſtitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus. Vbi nomine Sobrietatis intelligitur Temperantia; Virtus, Fortitudo, *teſte S. Aug. lib. 1. retract. cap. 7.* & patet clarè ex textu Græco vbi ponuntur nomina harum virtutum Philoſophis vſitata; *Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν. Vide Ambroſ. lib. 1. de Paradiſo cap. 3. & Aurelij de Geneſi contra Manichæos cap. 10.* vbi tropologicè has virtutes volunt ſignificari per quatuor flumina paradiſi.

Scribit de iiſdem hoc modo *Greg. in Moral.* Sicut quibuſdam viſum eſt, de primis quatuor virtutibus loquar. Prudentia, Temperantia, Fortitudine atque Iuſtitia, quantò perfectæ ſunt ſingulæ, tantò ſibi ſunt coniunctæ: diſiunctæ autem perfectæ eſſe nequaquam poſſunt, quia nec prudentia vera eſt, quę iuſta, & temperans, & fortis non eſt: nec temperantia perfecta, quæ fortis, iuſta, & prudens non eſt: nec fortitudo integra, quæ prudens, iuſta & temperans non eſt. Sic ille.

In hac vita virtus non eſt, niſi diligere, quod diligendum eſt, id diligere prudentia eſt: nullis inde auerti moleſtiis, fortitudo eſt: nullis illecebris, temperantia eſt: nulla ſuperbia, iuſtitia eſt. *Aug. epiſt. ad Macedon.*

VIA VIRTVTIS ARDVA.

Hoc vnum virtuti adſcripſit vetuſtas, quod aditus ad eam ſit arduus & difficilis. Qua de re ita. *Heſiodus.*

Τὴν δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
Ante virtutem Dei ſudorem poſuerunt
Immortales, longa & ardua via ad ipſam.
Et aſpera primum: poſtquam ad ſummum peruentum fuerit,
Facilis deinde eſt, difficilis quamuis fuerit.

Eleganter *Lactantius libro 7. cap. 1. diuinarum inſtitutionum.* Nemo virtuti tauet; niſi qui ſequi poteſt. Sequi autem facilè non eſt omnibus. Hi poſſunt, quos paupertas, & rerum indigentia exercuit, & capaces virtutis effecit. Nam ſi virtus eſt tolerantia malorum, non capiunt ergo virtutem, qui ſemper in bonis fuerunt: quia mala nec experti ſunt, nec ferre poſſunt aſſuetudine ac deſiderio bonorum, quæ ſola nouerunt. Eo fit, vt pauperes humiles Deo credant facilius, qui ſunt expediti, quam diuites, qui ſunt impedimentis plurimis implicati, imò concatenati & impediti, ſeruiunt ad nutum dominæ cupiditatis, quæ illos inextricabilibus vinculis irretiuit: nec poſſunt in cœlum aſpicere, quoniam mens eorum in terram prona, humique defixa eſt. Virtutis autem via non capit magna onera geſtantes. Anguſtus admodum eſt trames, per quem iuſtitia hominum deducit in cœlum. Hunc tenere non poteſt, niſi qui fuerit expeditus ac nudus. Nam iſti locupletes multis & ingentibus ſarcinis onerati, per viam mortis incedunt, quæ latiſſima eſt, quoniam latè perditio dominatur. His acerba ſunt: his venena, quæ Deus ad iuſtitiam præcepit, quæque nos Dei magiſterio, virtute ac veritate diſſerimus, quibus ſi repugnare audebunt, neceſſe eſt hoſtes ſe eſſe virtutis iuſtitiæque fateantur.

SOCRATES, cum aliquando in colloquium cum Theodata meretrice formoſiſſima veniſſet, quæ Calliſthenem blandis ad ſe verbis trahebat, ad Socratem dixiſſe meretrix fertur: Ego quidem ô Socrates, multum tibi præſto. Nam cum tu neminem ex meis à me poſſis abalienare, ego cum libitum eſt, tuos omnes a te auoco. Cui reſpondit Socrates: Non mirum quidem eſt hoc, Tu ſiquidem ad decliuem tramitem omnes

A nes rapis, ego verò ad virtutem cogo, ad quam arduus pleriſque & inſolitus eſt aſcenſus. Senſit autem Philoſophus clariſſimus adeò corruptos eſſe hominum mores, vt facilè ducantur ad vitia, quorum vt lata eſt via: abhorreant autem à virtutibus, ad quarum acumen ardua ac ſpinoſa nobis videatur eſſe via. *Ælian. l.13.de Var.hiſt.*

ANTISTHENES, virtutem eſſe rem operum, non autem plurimis verbis multiſque diſcipulis egere dicebat. Aduerſus eos, qui Iuris ac Theologiæ pietatiſque profeſſionem ſtudio reddunt difficillimam ac prolixam, pérque vitam omnium nihil aliud quam de virtute diſputant. *Laërtius l.6.*

EIVS POSSESSIO VTILIS ET IVCVNDA.

S.CHRYSOSTOMVS *Orat. 1. de Prouidentia* indignatur homines parum laborare, vt virtutem poſſideant, cuius tamen tam vtilis eſt poſſeſſio. Quod ſi ſcirent, inquit, improbi, in hoc vitæ curſu nihil bonum niſi virtutem ſolam, non pecunias, non ſanitatem, non potentiam, non aliud quippiam, nihilque malum in hac vita niſi improbitatem & malitiam animi, non paupertatem, ægritudinem, contumelias, quæ honorabi-
B lia eſſe putantur, non ita animum abiicerent, non ita de rebus humanis ſtatuerent.

* SOCRATES, *teſte Laërtio*, rogatus à Gorgia, regem Perſarum putaretne felicem? reſpondit. Neſcio hercule, quantum virtutis & diſciplinæ habeat.

PLATO, vt eſt in Menexemo, omnes opes, omnem rerum copiam virtuti cedere dicebat.

ARISTOTELES *lib.1. magnor. Moral.* Virtus inquit, eſt honorabile bonum, à quo qui ſtudioſus euaſerit, cum virtutis habitum induiſſe certum eſt.

M. TVLLIVS *in Parad.* Quis dubitet quin in virtute diuitiæ poſitæ ſint, quoniam nulla poſſeſſio, nulla vis auri & argenti pluris, quam virtus æſtimanda eſt.

Et l.1. Academ quæſt. Quod in Philoſophia abſolutum eſt, id eſt virtus, quaſi perfectio naturæ, omniúmque rerum, quas in animis ponunt, vna res optima.

Et lib.5.Tuſculan. quæſt. Nos virtutem ſemper liberam volumus, ſemper inuictam, quæ niſi ſunt, ſublata virtus eſt.

Plautus in Amphitrione:

C *Virtus præmium eſt optimum,*
Virtus omnibus rebus anteit profectò
Libertas, ſalus, vita, res, parentes,
Patria & prognati tutantur, ſeruantur
Virtus omnia in ſe habet, omnia adſunt bona
Quem penes eſt virtus.

Virtus extollit hominem, & ſupra chara mortalibus collocat, nec ea quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit minus, aut expaueſcit *Seneca ad Lucil. Epiſt.87.* Et, Sola ſublimis & excelſa virtus eſt. *Lib.1.de ira fine.*

SOCRATES, Equus generoſus, inquit, iudicatur, non quidem ſumptuoſè ornatus, ſed eximius natura: itidem nec vir honeſtus, qui opibus prædiues, ſed qui animam virtute præditam gerit. *Eod. ſermone.*

Horatius lib.4. Carm. od. 94.

Non poſſidentem multa vocaueris
Rectè beatum rectius occupat
Nomen beati qui Deorum
Muneribus ſapienter vti,
D *Durámque callet pauperiem pati,*
Peiúſque letho flagitium timet,
Non ille pro charis amicis,
Aut patria timidus perire.

ISOCRATES, Virtute nullam poſſeſſionem nec honeſtiorem, nec durabiliorem eſſe dicebat. *Ad Demonicum.*

EPICTETVS, Anima dedita virtuti ſimilis eſt, inquit, perenni fonti, cuius aqua eſt pura, imperturbata, potabilis, dulcis, accepta, fruitioni apta, copioſa, ab omni noxa & pernicie aliena. *Stobæus ſerm.1.*

Nec Biantis, inquit *S.Baſil. l.de leg.lib.gentil.* ſaluberrimum dictum prætereibo qui ad Ægyptios eunti filio, & percontanti, quod ei maximè gratum faceret, viaticum, reſpondit, ſenectutis poſſidendo, virtutem ſcilicet viaticum appellans, ac breui definitione deſcribens, vt humanæ vitæ vtilitatem ſuppeditantem definiuit. Ego autem, etſi Tithoni ſenectam, & Arganthonij, ac Mathuſalem illius, qui mille annis triginta minus vixiſſe dicitur. Denique ſi tempus omne ab initio, quo cœperunt homines, computes, ſanè vt pueri ſententiam ridebo ad prolixum illud, & nulli ſenio obnoxium ſeculum reſpiciens, cuius nec finem vllam eſt mente deprehendere, non magis E
quam immortalis animæ mortem cognoſcere: ad cuius poſſeſſionem admonemus comparandum eſſe viaticum, ac omnem lapidem, ſecundum prouerbium, mouendum, vnde aliqua nobis vtilitas ad hoc conſequendum prouentura ſit.

Virtutis poſſeſſionem æternam cum ſacri tum profani Scriptores adfirmant, ob id enim mortuos qui in Domino moriũtur, beatos pronunciauit S.Ioan. in ſua Apocalypſi, quod opera eorum illos ſequerentur, opera vtique non alia, quam virtutis.

Quod etiam indicare volens B.Petrus 2 *Epiſt.c.1.* ita monet Fugientes eius quæ in mundo concupiſcentiæ corruptionem, vos curam omnem ſubinferentes, miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim ſi vobiſcum adſint & ſuperent, non vacuos, nec ſine fructu vos conſtituent, in Domini noſtri Ieſu Chriſti cognitione.

S.Baſil.de legend.l.gentil.hom.24. Vt ego quidem, inquit, ex viro graui, qui maximè Poëtarum ſenſus tenebat, audiui, omnis Homeri poëſis, virtutis & laus, & eius omnia ad finem referuntur, vt nihil abire aut parergum ſit poſitum. Maximè autem vbi ducem Cephalenſium, nudum è naufragio ſeruatũ ſcripſit. Primum quidem reginam apparentem ſolum veritum eſſe, tanti modeſtiam ac nuditatis verundiam exiſtimaſſe. Vnde loco veſtis virtutis ornatum ſumpſit, Phæacibus omnibus tanti poſtea fuit, vt relictis illis delitiis, quibus magnopere dediti fuerant, eius imitarentur exemplum, & ſe nihil potius optarent, quam eſſe Vlyſſem, quanquam nudum & è naufragio ſeruatum. Quo ſanè exemplo enarrator mentis Poëtæ nihil aliud Homerum intendere, & tantum non clamare volumus affirmat, quam: O viri, curanda nobis ante omnia virtus eſt, quæ naufraganti præſto adeſt & connatat, & in terra nudum exiſtentem honoratiorem Phæacibus delicatis ac felicibus reddit. Et profectò, ſic ſe res habet. Nam alia quidem omnia non magis poſſidentium, quam quarumlibet ſunt, velut in talorũ ludo huc illuc tranſpoſita, virtutis autem ſola poſſeſſio immortalis ac immobilis, & viuenti & morienti permanẽs. Vnde Solon mihi videtur iure illud ad diuites dicere. Nos nequaquam commutabimus cum virtute diuitias, quod virtus G
firma ſit, diuitias verò alios aliter ac alias interdum habet.

Meritò ſcribit Simonides: Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem celerem caſtum locum tenere, & quæ nec aſpici poſſit omnium mortalium ciliis, ſed ab eo demum ac quem ſudor venerit. *Clem. Alex.l.4.Strom.*

Euripides in Androm. ita ſenſit.

Οὔτοι λείψανα τῶν ἀγαθῶν
ἀνδρῶν, ἀφαιρεῖται χρόνος.
Ἀλλ' ἀρετὰ καὶ θανοῦσι λάμπει.
Οὐ τὸ νόμισμα λευκὸς ἄργυρος μόνος,
Καὶ χρυσός ἐστιν ἀλλὰ καὶ ἀρετὴ βροτοῖς
Νόμισμα κεῖται πᾶσιν, ᾗ χρῆσθαι χρεών
Nequiquam reliquias bonorum virorum aufert tempus
Sed virtus etiam morte peremptis lucet,
Et aurum eſt, ſed virtus hominibus
Moneta recondita eſt omnibus qua vti conuenit.
Ἀρετὴ δὲ κἂν θάνῃ τις οὐκ ἀπόλλυται.
Ζῇ δ' οὐκέτ' ὄντος σώματος· κακοῖσι δὲ H
Ἅπαντα φροῦδα συνθανόντ' ὑπὸ χθονός.
Virtus autem, etſi moriatur quis, non interit,
Sed viuit corpore non amplius exſtante: malis autem
Cuncta ſimul euanida commoriuntur ſub terra.

Haud aliter noſtri ſæculi Poëta:

Diſcite virtutem iuuenes: nam ſola beatos
Nos facit, & dira non timet arma necis,
Fortuna minas, aut ſæui ſpicula fati,
Quæque facit tremula curua ſenecta manu.

ANTISTHENES dicebat, Virtutem eſſe armaturam, quæ detrahi non poſſit. Enſis enim & clypeus excutiuntur, ſapiens autem, ac virtute præditus nunquam non armatus eſt, eóque vinci non poteſt *Laërt.lib.6.* Idem aſſiduè dicere ſolebat: Virtutem ſibi ſufficere ad felicitatem nec vlla re opus habere, niſi robore Socratico. *Laërt. lib.6.*

Ariſtoteles 2. de moribus cap.3. Difficilius eſt, inquit, vt Heraclito placet voluptati repugnare, quam iræ, at circa difficilius ſemper ars fit & virtus.

Ouidius

Ouidius lib.2.de Ponto eleg.1.

A *Difficile eſt, fateor, ſed tendit in ardua virtus,*

Claudianus Iliad.quadam :

Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primum ſpectantibus effert.

P R Æ M I V M.

Seneca, *teſte Lactant. ſuprà cap.1.* nullum eſſe aliud virtutis præmium quam immortalitatem fatetur. Laudans virtutem in eo libro, quem de immatura morte conſcripſit : Vna, inquit, res eſt virtus, quæ nos immortalitate donare poſſit, & pares diis facere. Sed & Stoïci, quos ſecutus eſt, negant ſine virtute effici poſſe quenquam beatum. Ergo virtutis præmium beata vita eſt, ſi virtus, vt rectè dictum eſt, beatam vitam facit: non eſt igitur (vt aiunt Philoſophi) propter ſeipſam virtus expetenda, ſed propter vitam beatam, quæ virtutem neceſſario ſequitur. Quod argumentum docere eos potuit, in quo eſſet ſummum bonum.

*S.Chryſoſt.in Pſalm.*48.ita ſcribit : Nihil facit nomen adeò immortale, vt natura virtutis. Id oſtendunt martyres, oſtendunt Apoſtolorum reliquiæ, oſtendit memoria eorum, qui rectè ex virtute vixerunt. *Et in Pſalm.*134. Extremus virtutis finis eſt, & quod facit, vel ad ſummum bonorum faſtigium
B pertingere, Dei eſſe ſimiles quantum nobis conceditur.

Silius Italicus ita virtutem inducit loquentem :

Mecum honor & laudes, & læti gloria vultus,
Et decus & niueis victoria conſolor alis ?
Me cinctus lauro perducit ad aſtra triumphus :
Caſta mihi domus, & celſo ſtant colle penates.

Conſonat his *Horatius lib.3.Od.2.*

Virtus repulſæ neſcia ſordidæ,
Intaminatis fulget honoribus.
Nec ſumit aut ponit ſecures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus recludens immeritis mori
Cœlum negata tentat iter via :
Cœtuſque vulgareis, & vdam
Spernit humum fugiente penna.

VIRTVS INTREPIDA.

INCERTO AVCTORE.

C *Sicut enim trepidare facit mens conſcia culpæ,*
Sic animi ſimplex probitas, & cognita virtus
Efficit impauidum pectus : fugit impius vltro,
Iudiciumque pauet, frontem pius audet apertam
Tollere, non regis vultum, non iudicis ora,
Non rigidos lictorum enſes formidat : vt acres
Non metuit flammas aurum, non verbera ferri
Dura potens Adamas, nec onuſta pondera palma.
Arx eſt ipſa ſibi virtus, ipſa eruit arces :
Ipſa feras, hominemque domat, non horret inermis
Ire per hoſtiles cuneos inimicaue caſtra.
Hoc extrema docent & noſtra plurima gentis,
Quæ facerent exempla fidem : cur Scæuola dextram
Miſit in ardentes prunas, & brachia flammis
Exurenda dedit? pauor eſt tot millibus vnus
Quem propriis virtus gladiis armauit & haſta.
Cur tranauit aquas, Tyberináque flumina virgo,
Cui populus ſtatuam poſuit Romanus equeſtrem ?
Cælia quo Clypeo Fuſcum, quibus enſibus hoſtem
D *Vicit : ei lorica fuit catapultaque virtus :*
Fortior vna viris ducibus præſtantior vna,
Cautior vna fuit mulier, cui prouida virtus
Præſtitit ingentes animos, & ferrea corda :
Quum duce cauſa fuit correpto guttura ferro
Stringere & in petram caput inſertare tyranni.
Regulus ad Lybicas iterum freta nauigat arces,
Impauidumque caput grauia ad tormenta reportat,
Prætereo Chriſti paſſos immania teſtes
Funera, Laurentique ignes, Paulique catenas.
Aſpice ridentem Siculi mandata tyranni
Zenonem, & regis verſos in vulnera ciues.
Sed quid rem minimè dubiam fulcire probando
Proſequimur ? nihil eſt virtute potentius. Ergo, &c.

Nec malè in hanc rem *Horatius lib.1.Epiſt.1.*

Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus, tibi ſunt mores & lingua fideſque
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies hic murus aheneus eſto :

Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Lubet audire quid de eodem argumento teſtatum reliquerit *Chryſoſt in epiſt.ad Philippenſes.* Virtus inquit, vbique lucet & inexpugnabilis eſt, nihil eam impedire poteſt, non diuitiæ, non paupertas, non principatus, non ſubiectio, non rerum præſidentia & adminiſtratio, non morbi, non ignominia, ſed his omnibus in terra relictis ad cœlum ipſa pertingit Duntaxat ſit animus generoſus, & nihil poterit ſtrenuum ac ſolidum impedire. An non per omnia iſta efficaciter operati ſunt Apoſtoli? Per gloriam & Ignorantiam, per infamiam, & bonam famã? iſtud demum eſt athletæ ad omnia accommodum eſſe. Etenim talis quoque eſt virtutis natura.

VIRTVTVM NEXVS.

Virtutum quælibet vt perfecta ſit, omnes alias virtutes connexas habeat oportet. Ita *S. Ambroſ. lib. 5. in Lucam.* Connexæ inquit, ſibi ſunt concatenatæque virtutes.

S. Hier.ad Fabiolam de 40.manſionibus. Hærent ſibi, & inter ſe ita connexæ ſunt, vt qui vna caruerit, omnibus careat.

Aug.l.6. de Trinit.c.4. Virtutes quæ ſunt, in animo humano nullo modo ſeparantur ab inuicem. *epiſt.* 28. ait, omnibus Philoſophis placuiſſe dogma de inſeparabilitate virtutum.

S.Greg.1. Moral. c.59. Neque enim, ait, vnaquæque virtus E
verè virtus eſt, ſi mixta aliis virtutibus non eſt. *& 22.mor. c.1.* Vna virtus ſine aliis, aut omninò nulla eſt, aut imperfecta.

Idem docuit *Plato lib. 5. de regno & Ariſt.in 6. de moribus*, *Cicero 2. de Offic.* vbi ait inter omnes Philoſophos conſtare, qui vnam haberet, omnes habere virtutes.

Quomodo autem qui vnam habet, omnes habeat, docet, Atticus *apud S.Hier.Dial.1.aduerſ.Pelag.* nempè qui vnam habuerit, habere omnes participatione, non proprietate. Neceſſe eſt enim, inquit, vt ſingulæ excellant in quibuſdam, vt in Salomone ſapientia in Dauid animi manſuetudo, in Elia & Phinees zelus, in Abraham fides, in Petro cui dictum eſt : Simon Ioannis amas me, perfecta dilectio, in electionis Vaſe ſtudium prædicandi vt in cæteris vel bina vel terna.

DE VIRTVTIS VIA ET PRÆSTANTIA,

APOPHTHEGMATA.

ANTISTHENES, cum nil tam difficile eſſe ſciret, quod ſtudio ſuperari non poſſet, virtutem etiam poſſe dici, ſolebat dicere. *Laërt.lib.6.*

Idem dicebat, virum iuſtum pluris faciendum, quam co- G
gnatum Arctiora enim ſunt vincula virtutis, quam ſanguinis, Et omnis bonus bono proximo cognatus eſt, propter animorum ſimilitudinem. *Laërt. l. 6.*

Idem negabat ſapientem viuere iuxta leges ab hominibus inſtitutas : ſed iuxta normam virtutis: Sentiens, non ideò quid faciendum aut vitandum, quia leges iubent aut vetant; ſed quia ipſa ratio dictat, hoc eſſe honeſtum, illud turpe. Leges non omnia præſcribunt : ac virtutis regula docet vbique, quid ſit honeſtum, quid turpe. Coacta virtus non eſt. *Laert lib.6.*

Idem, quum in theatro populus Athenienſium tumultuaretur, ob verſiculum recitatum : Id eſt,

τί δ' αἰσχρὸν, εἰ μὴ τοῖσι χρωμένοις δοκεῖ.
Quid turpe, ni videatur hoc vtentibus ?

Antiſthenes ſubiecit alterum :

Αἰσχρὸν, τό γ' αἰσχρὸν κἂν δοκῇ κἂν μὴ δοκῇ
Quod turpe eſt; turpe eſt, ſiue credas ſiue non.

Eleganter correxit inutilem ſententiam. *Plut.in Pericle.* H

Diogenes ab Hegeſina rogatus, vt libros aliquot commodatò daret? Non ſapis ait, cum caricas non pictas ſed veras eligas: Quo vera exercitatione neglecta, ad ſcripturam te conferas. Quo dicto notauit eos, qui per omnem vitam ex philoſophorum libris virtutem haurire cupiunt : cum virtus magis vſu diſcatur, quam lectione. *Laërt.* Idem dicebat ſe multos quidem videre colludentes, & diſcurſantes, non autem qui virtuti operam darent. *Stobæus ſerm.4.de imprudentia.*

Stoicorum dogma eſt nihil eſſe expetendum, præter virtutem: nihil fugiendum præter vitium. *Eraſ.Rot. l.9. Apoph.*

Quodam tempore, quum Euripides ita de virtute diſſereret, vt diceret : Id eſt,

Κράτιστον ταῦτα ἐᾶν ἀφειμένα
Hæc miſſa temere eſt optimum relinquere.

Quaſi virtus inueniri vix poſſet : ſurrexit Socrates, dicens : Ridiculum, eſſe quum mancipium, ſi non protinus inueniatur, operæpretium exiſtimemus, inueſtigare : virtutem nulla inueſtigatione dignam iudicare, ſi non protinus contingat homini. *Eraſm.lib.1. Apophþ.*

DEMETRIVS Phal quum audiſſet, Athenienſes fuiſſe demo-A litos ſtatuas ſuas quas illi propoſuerant: At virtutem, inquit non euerterunt, cuius gratia illas propoſuerant. *Laert. l. 5.*

THEMISTOCLES Seriphio cuidam dicenti, cum non ſua, ſed patriæ gloria ſplendorem aſſequutum: Vera, inquit, hercule narras, veruntamen nec ſi ego Seriphius, ignobilis, nec tu ſi Athenienſis eſſes, clarus unquam fuiſſes. Senſit autem, non patriam, ſed virtutem exiſtimationem facere hominibus, & authoritatem. *Plutarchus.*

PHOCION Athenienſis hanc diuinam eſſe legem dicebat, Vt vnica virtus ſit potens, reliqua autem cuncta nugæ. *Stobæus ſerm. de prudentia.*

PLATO, Omnes opes, omnem rerum copiam virtuti concedere dicebat. *In Menexem.*

IAMBLICHVS, Ad virtutem, tanquam ad aſylum, ſemper confugiendum dicere ſolebat: nec cui turpi iniuriæ fortunæ, expoſiti ſimus. *Stob. ſerm. de prudentia.*

AGESILAVS, Quum audiret Perſarum Regẽ magnũ appellari. Quare maior me eſt, inquit; niſi iuſtior eſt, ac temperantior?
B Cenſuit vir iuſtiſſimus, cum demum magnum eſſe virum, qui virtutibus omnes alios ſuperaret. *Plut. in Lacon. Apophth.* Idem, Cuidam ſciſcitanti, quæ potiſſimum pueris eſſent diſcenda? Ea, inquit, quibus vſuri ſunt, cum ad virilem peruenerint ætatẽ. Rectè cenſuit vir prudens, ſolam virtutem primùm ac ſtatim à teneris vnguiculis diſci oportere, nec vllam æui portionem artibus friuolis dandam: quæ vt in pueris habent ſuſtentationem plauſibilem, ita nec grandibus decori futuræ ſint, nec ad ſeria vocatis vtiles. *Plut. in Lacon.* Idem, Cum ſceleroſum quendam hominem crudeliſſima tormenta magna animi fortitudine, ac infracto animo pertuliſſe audiuiſſet, miſerum hominem eſſe indicauit: qui tam præclaram virtutem in re tam inhoneſta oſtendiſſet: quam ſi ad res honeſtiores attuliſſet, magno vſui Reipublicæ eſſe potuiſſet. *Plut. in Lacon. Apoph.*

ARCHIDAMVS, ob ſuperatos bello Arcadas quum à quodam laudaretur. Multo, inquit, præſtantius erat ſi illos prudentia quã viribus ſuperaſſemus. Intellexit dux nobiliſſimus, eam victoriã merito encomiis celebrari, in qua virtute alios vincimus, cum viribus à brutis etiam ſuperemur animalibus. *Plut. in Lacon.*

C CHARILAVS interroganti, quam arbitraretur optimam Rempubl. In qua, inquit, plurimi ciues de virtute inter ſeſe decertant, citra ſeditionem. In pleriſque ciuitatibus certamen eſt de opibus & honoribus, de virtute qui certent, penè nulli. Quanquam hoc quoque certamen de honeſto debet hactenus ſeruire, ne prorumpat in ſeditionem. Iam enim non eſt concertatio virtutis, ſed ambitionis. Qui vera virtute præditus eſt, nihil ſpectet, niſi vt proſit Reipublicæ. At ſeditio præſens venenum eſt ciuitatis. *Eraſm. ex Plut. in Lacon. Apoph.*

ANAXANDRIDAS Leontis filius, cum quendam videret acerbè ferre exilium, dixiſſe fertur: Noli vir optime, exhorreſcere exilium, à virtute enim & iuſtitia exulare, illud horrendum eſt. Senſit vir optimus, eos omnes exules eſſe, qui à virtutibus alieni ſunt: eos autem nequaquam exules, qui variis virtutibus ornati vbique patriam inueniunt. *Plut. in Lacon.*

ANTIGONVS ſecundus adoleſcenti cuidam qui patrem habuerat fortem, quamuis ipſe non admodum, vt videbatur, bonus erat miles, poſtulanti vt patris ſtipendia caperet: At ego, inquit, ô adoleſcentule, non niſi ob proprias cuiuſque viri virtutes mercedem ac munera dare ſoleo. Hoc ſermone
D iuuenem extimulans, vt patris fortitudinem æquaret, ſi quantum ille capere ſolebat, vellet accipere.

Apud Græcos maior eſt dicti gratia ob vocum affinitatem, ἀνδραγαθίας, πατραγαθίας, quæ vox poſterior, ad prioris imitationem efficta. *Plut. in Apoph.*

PITTACVS interrogatus quid eſſet optimum? Quod in præſentia, inquit, occurrit, benè agere. *Laërt.*

AGESILAVS rogatus, quomodo quis maximè apud homines probaretur? Si dicat, inquit, optima, & faciat honeſtiſſima. Virtus enim eiuſmodi eſt, quæ ipſis ſtatim rebus geſtis ita afficiat homines, vt non modo admirentur opera, verum in autorem quoque ſummo ſtudio incendantur. *Plato.*

PANTHOIDAS legatus cum in Athenienſium gymnaſio Philoſophos egregiè de virtute diſputantes audiuiſſet, interrogatus, An placerent quæ iam diſputata eſſent? Probæ profecto inquit, ſunt iſtæ diſputationes, ſed vobis planè inutiles: virtutem namque habetis in ore, factis autem non oſtenditis. *Plut. in Lacon. Apoph.*

STAVROBATES Indorũ rex Semiramidi minitans ſcripſit, ſi acie victa foret, ſe illam cruci affixurum. Sed illa ridens, Non verbis, ſed virtute certandum eſſe reſpondit. *Eraſm. l. 7. c. 3.* E

Prætoriis viris ab Hadriano Imp. petentibus, vt ſibi de iure reſpõdere liceret: reſcripſit munus nõ peti ſolere, ſed præſtare. Quare accingerẽtur, ſi quid ſibi fiderent, & populo ſui ſpeciem darent. Nam Auguſtus quo maior eſſet Iuriſperitorum authoritas, conſtitueret, vt qui reſpondere vellent, id ex authoritate Cæſaris facerent, quum antea liberum fuiſſet: reſpondendi munus ſubire, quicũque ſui fiduciã haberent. Sic hodie creantur DD. medicinæ, iuris artium Theologiæ, quum hoc nomen promeruiſſe ſit pulchrius, quam obtinuiſſe. *Eraſ. l. 8. Apoph.*

ALEXANDER Seuerus Roman. iam factus Imp. audiens Artaxerxem inſtructiſſimo exercitu Rom. velle inuadere Imperiũ: Nihil refert, inquit, vt enim quæ cum voluptate agimus, dulcia ſunt: ita quæ cum virtute, glorioſa eſſe ſolent. *Herod. l. 6.*

Vis. Violentia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VIS βία, vnde & βίαιος violentus, nunc pro fortitudine, nunc pro impetu, nũc pro virtute ſiue poſſibilitate, nunc pro violentia vſurpatur, niſi quod violentia dicatur vis maior. F Hebr. autem Chamas appellatur, quod nomen alioquin etiam rapinam, fraudẽ & calumniã iniurioſam ſignificat, Apud Iuriſconſultos coniunguntur vis & poteſtas. Vt videre eſt, *Tit. de Tutelis in inſtit. Iuſtin.* Imo & pro iure vis accipitur. Quanquã cõmuniter de vi loquendo, accipere ſoleamus pro vi ſiue violentia, quidquid iuri aduerſatur. *Cic.* Violentũ appellant Philoſ. quod rei repugnat, neque mouetur ab intrinſeco, ſed ab agente exteriori. Atque de eo dicitur: nullũ violẽtum eſſe perpetuum.

PARTITIO.

Apud Iuriſconſultos vis alia eſt Publica, alia Priuata, Publicam propriè appellant, quæ & armata appellatur. Priuata eſt quæ ſine armis infertur.

Deinde variæ ſpecies violentiæ numerantur apud *F. Balduinum in Inſtit. Tit. XV. de Interdicto.* Eſt enim vis qua aliquem expellimus vel deiicimus, quam coërcet interdictum de vi *l. 4. Inſtit. Tit. XV.* cuius initium, *vnde vi, &c.* vis qua turbamus aliquem pertinet ad interdictum retinendæ poſſeſſionis, vis quam vocant inquietiuam, ad interdictum, Quod vi, aut clam.

Cæteræ autem ſpecies beneuolentiæ habent certas actiones. G Nam vis, vt loquuntur ablatiua, pertinet ad actionem bonorum quæ rapta ſunt, vis compulſiua, ad actionem, Quod metus cauſa Ita *Balduinus.*

Apud Philoſophos, violentia alia eſt præter naturam, alia ſupra naturam.

VIM, VIOLENTIAM ADHIBERE, MINARI, INFERRE, REPRIMERE.

Exempla & Apophthegmata.

LYSANDER. Quum Argiui de ditionis finibus ambigerent cũ Lacedæmonis, aſſeuerarentque ſe iuſtiores habere cauſam, Lyſander ſtricto enſe: Qui hoc, inquit, ſuperior eſt, is optimè de finibus diſputat. Ab æquo & bono vir inſolens ad vim prouocauit *Plut. in Lac.* Idem Ad Bœotios ancipites, nec huic, nec illi parti addictos, quum per illorum confinia faceret iter, legatos miſit, qui percontarentur, vtrum rectis an inflexis haſtis per illorum agros proficiſci deberet? Significans ſiue amici eſſent Bœotij, ſiue inimici, nihilominus, ſe cœpto itinere perrecturum, niſi quod per hoſtium agros iturus eſſet erectis haſtis, ad propulſandum, ſi quis obſiſteret: per amicorum inuerſis, veluti nemini nociturus. Hoc dictum nonnihil reſipit indolis H Laconiæ: qui nec inimicis ſupplex eſſe vellet, nec amicis grauis. *Plut. in Lacon.*

THEMISTOCLES quum apud Andrum argentum peteret: Duos inquit, ad vos adduco deos, Vim ac Suaſionem ſignificans, ſi minus impetraret ſuadendo, ſe vi irrupturum. At illi reſponderunt apud ſe quoque duas magnas eſſe deas, inopiam & Impoſſibilitatem, per quas non liceret dare, quæ petebat. *Plut.*

Conflauit Cæſari magnam inuidiam, quod Quidam ex his, quos Romam miſerat, ſtans in ſenatu, ſimulatque cognouit Cæſari ſenatũ non dare prorogationẽ, manu capulũ percutiens At hic inquit dabit. Vim minitans Reipubl. *Eraſ. in Chiliadib.* Dixit eleganter. *Horatius lib. 3. Carm. Od. 4.* & ita ſe res habet:

Vim temperatam DI quoque prouehunt
In maius. Iidem odêre vires
Omne nefas animo mouentes
Teſtis mearum centimanus Gigas
Sententiarum notus, &c.

Ita

Ita olim Deus ſuperbiam Nemrod & ſociorum ac ſubdi-
A torum illius, vires ſuas vltra facultatem & naturalem potentiam metientium; in ædiſicanda, turris ſtupendæ quæ ad cœlum pertingeret mole, labefactauit, inducta tot linguarum confuſione, vt nemo intelligeret proximum ſuum. *Geneſ. c. 11.* Ideoque ſapienter monet. Ouid. *lib. 3. de arte amandi.*

Ardua nè ſubeas ignotæ pondera molis,
Ni bene ſint tergi robora menſa tui.

VIS CONSILII EXPERS MOLE RVIT SVA.

Verſus eſt ab *Horatio* deſumptus *l. 4. Carm. Od. 4.* quo temeritas indicatur illorum, qui viribus confiſi ſaniora conſilia reſpuunt. *Oppianus lib. 5. Halieutic.* ita cecinit.

Ὡς οὔτ᾽ ἠνορέη οὔτ᾽ εἶδος ἔπλετ᾽ ὄνειαρ
Τόσσον, ὅσον πραπίδες, ἀλκὴ δ᾽ ἀνεμώλιος ἄφρων. id eſt.
Nec robur tantum, quantum prudentia præſtat,
Nec ſpecies: ſtolidæ vires ſine morte fatiſcunt.

ISOCRATES rogatus, an vires præſtarent prudentia an è conuerſo? Robur coniunctum prudentiæ profuiſſe, at ea deſtitutum, magis detrimento habentibus fuiſſe edixit.

Milo Crotoniates id doceat, qui viribus vt *Iuuenalis* ſcri-
B bit. *Sat. 10.*

Confiſus periit admirandusque Lacertis:

Dum quercũ manib. conuellere nititur, truncuſq; paululum conuulſus ad ſe reflectitur, & vellentis ſummas manus detinet.

Polydamus arguitur, quod cum ſpeluncam ruentem, ſolus humeris excipere nititur, ſub eadem oppreſſus interierit.

Quid Seianum illum Tyberij Cæſaris aſſentatorem referam, qui conditionis ſuæ oblitus, dum per vim multa molitur, vt iterum. *Iuuenal.*

—— numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, vnde altior eſſet
Caſus & impulſæ præceps immane ruinæ.

Adde Imperia maxima, quæ nimia virium confidentia ad interitum deuenêre.

☞ *Quædam ex loco de Caſu huc apte referantur.*

HIEROGLYPHICVM.

Virium inordinatarum hieroglyphicum, & earum quæ abſque circumſpectione ſubinde adhibentur, veteres voluêre *Bubalum* ſiue vrſum, vt qui agitatus & telo ictus, ita in perſe-
C quentes ſe exardeſcit, vt etiam in arborem aut murum poſt quem illi latent, inſurgat tanta ferocia, vt ante illum concidat, ac ſemet conficiat.

Alij *Balenam* accipiunt, hæc enim dum apricandi ſtudio in littus vicinum aliquando ſe eiicit, & aqua refluente in ſicco relinquitur, fit vt mole ſua corruat, eiuſque rei ſpectaculum Hollandia præbuit Anno M.D.LXXXIIX.

* Viſio.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

VISIONEM hoc loco accipimus, non vt eſt idem quod viſus, aut actus ipſe videndi: ſed vt eſt ſpecialis quidam modus Prophetiæ, quæ fit vigilantibus, vnde *S. Thomas* dicit 2. 2. *q.* 174. *art.* 3. videre viſiones excellentius eſſe quam ſomnia ſomniare, quia maior eſt vis luminis Prophetici aliquem abſtrahens dum vigilat, & occupatur circa ſenſibilia ad ſupernaturalia, quamque abſtractam animam dormientis à ſenſibilibus reperit. Sunt tamen ſomnia quid perfectius, quando iis loquitur Deus abſque viſione imaginaria.

Aliquando accipitur viſio pro omni Prophetia, quomodo
D Propheta appellatur Videns. *1. Reg. cap. 9.* quia ſcilicet oculis mentis & lumine diuinitus communicato, videt quæ Deus ei vult innoteſcere. De viſione autem propriè dicta intelligitur quod habemus. *Act. 2.* Iuuenes veſtri viſiones videbunt.

Itaque viſio quæ Græcè *ὅρασις* vel *ὅραμα*, Hebræis *Kee* dicitur, eſt prophetia qua mens ſpirituali oculo cernit obiectum propheticum ipſi lumine cœleſti repræſentatum. Differt à verbo, quia illud ſæpe contingit ſine viſione, à ſomnio, quia plerumque vigilantibus viſiones eueniunt. More tamen Hebræorum viſio aliquando accipitur pro concreto, id eſt, re viſa, quomodo Moyſes rubum vocat viſionem. *Exod. cap. 3.* & Chriſtus poſt transfigurationem dicebat diſcipulis, ne alicui dicerent viſionem quam viderant.

AD VISIONEM QVID REQVIRATVR?

Ad viſionem quæ multifariam contingere poteſt; requirit Abulenſis tanquam neceſſarium vt fiat ſemper per immutationem ſenſibilem ſigni materialis, aut locutionis, aut imaginis in Phantaſia. Sola tamen externa viſio ſine locutione non ſufficit, quia ſpecies viſibiles non poſſunt ſignificare aliquid niſi incomplexum; Prophetica cognitio eſt cum iudicio, & de E
complexis. Vnde prophetia poteſt communicari per ſolam locutionem abſque viſione, vt factum legimus puero Samueli, quem tertiò Deus vocauit. *1. Reg. c. 3. 4. & ſeq.*

Sunt tamen qui cum Lotino ſentiant, aliquando ſufficere ad formandam complexam cognitionem, immutationem per ſpecies internas abſque locutione reali. Imo interna locutio aliter fieri non videtur, quam per repræſentationem ſpecierum.

VISIONIS QVI VIDERINT?
ET QVALES. QVIBVS DE CAVSIS, &c.

☞ *Videatur Locus de Apparitionibus. Et ſcripſit latè de hac re M. Anton. Del-Rio in diſquiſit. Magicis, & infinitas propè viſiones adducit, eaſque quouis ſæculo eueniſſe, ſelectis ſcriptorum teſtimoniis confirmat lib. 2. quæſt. 27. Vide etiam locum de Spectris & Sepulchris. Item multa in loco de Spiritu.*

Viſus. Viſio.

* DEFINITIO, ETYMOLOGIA, MODVS.

VISVS ὄψ Græcè, eſt ipſe actus videndi, ſeu facultas qua oculus videt, ſiue per quam fluit ab eo viſus, receptis à F
re viſibili imaginibus, non autem emiſſione radiorum ab oculo, vt aperte tenet cum Ariſtotele Peripateticorum Schola *in l. de animal. 2. cap. 7.* Fit autem viſio in humore cryſtallino ſiue cryſtalloide ſita in medio aliorum humorum, vt quo læſo, viſio amittitur. Sunt tamen qui arbitrantur viſionem fieri in congreſſu nerui optici: attamen conuelluntur per hoc quod ita illi in quibus nerui huiuſmodi inter ſe minimè iunguntur, deberent aut viſu carere, aut omnia videre duplicia. Cuius tamen contrarium experientia docet. Imo *Veſalius l. b. 4. cap. 4. Anatom.* ſcribit ſe quendam Patauij diſſecuiſſe, cuius nerui viſorij à cerebro ad oculos vſque diuiſi peruenirent, qui tamen geminata à ſimplicibus internoſceret, & affirmaret nunquam ſimplicia ſibi viſa eſſe duplicia.

* VISVS PRÆSTANTIA, OBIECTVM, &c.

Viſus præ aliis ſenſibus excellentiam *Ariſtoteles l. 2. c. 7. de Anima* elicit, cùm ex parte obiecti, quod cum colores & lumen comprehendat, etiam ad corpora cœleſtia & immortalia ſe diffundit: tum ex parte organi quod nobiliſſimum eſt, ma-
ximeque conſpicuum: denique ob excellentem cognoſcendi modum qui à materia liberior eſt, & magis expeditus ac certus, vnde rogatus Thales, quantum veritas abeſſet à mendacio? Quantum inquit oculi ab auribus. Significans ea fidem mereri quæ oculis patent. G

Obiectum autem adæquatum viſus eſt, ſpectabile ſeu viſibile, quod non modo colorem comprehendit, ſed etiam ſplendorem tam earum rerum quæ noctu & in tenebris duntaxat conſpiciuntur, vt quædam ligna putrefacta, ſquammæ aliquorum piſcium cicendiculæ, & alia huiuſmodi, quam cæterarum rerum quæ etiam in lumine videntur, vt ignis. Eſt autem per ſe viſibile, quidquid per ſe conuenit ſub adſpectum cadere; quia nempe ab illius natura dimanat. Vnde plura apud Ariſtotelem, & Interpretes loci allegati.

ACVTA, VALIDA. RESPECTV
OBIECTI, VEL
Minuti.

Ilias Homeri in membranam adeò conciſè & minutim à Quodam olim fertur notata, vt teſta nucis includeretur, *teſte Cic. Plin. lib. 7. cap. 21.* H

MYRMECIDES quidam quadrigam ex ebore fecit, quam muſca alis tegeret, & nauim, quæ apiculæ alis abſcondi poſſet. Callicrates formicas & alia minuta animalia in ebore ſculpſit, quorum partes quædam ab aliis cerni nequibant. *Solinus cap. 6. Plin. lib. 7. cap. 21.*

TACITVS Imp. etiam ſenex minutulas literas ad ſtuporem legebat. *Cuſpinianus.*

FRANCISCO Petrarchæ adeò firma & acris oculorum acies vt ſexagenarius literas etiam minutiſſimas legeret, nullo vitreorum præſidio. *Hieron. Squarzaficus in eius vita.*

LEO X. Papa habuit oculos extantes, conuolutóſque & hebetes: verùm ſi ad pupillam inſpicienda propiùs admoueret, ſupra fidem acutiſſimos: ſuplices enim libellos, vel minutiſſimis literis, & crebris ſyllabarũ compendiis properãter exaratos celerrimè, & diſtinctiſſimè lectitabat: admota autẽ cryſtallo concaua oculorũ aciem in venationib. & aucupiis adeò latè extẽdere erat ſolitus, vt non modò ſpatiis & finibus, ſed ipſa etiam diſcernendi felicitate cunctos anteiret. *Iouius in Leone X. l. 4.*

Longinqui.

A E LILYBÆO Siciliæ breuiſſimus in Lybiam curſus centum & viginti ſeptem millibus paſſuum à Carthagine diſtat. Varro tradit, ex hoc promontorio Strabonem quendam bello Punico primo ſolitum naues perſpicere, quæ ex portu Carthaginis proficiſcerentur, ita vt & numerum exponeret. *Sabellicus l.9. En.4. ex Plin.l.6. c.21. Strabo lib. 6* interuallum ſcribit M.D. ſtadiorum, neque nomen apponit. *Val. Max. lib.1. cap.8.* Lynceum hunc vocat: vnde quoque prouerb. Lynceo perſpicacior. *Ælianus lib.11. de Var. hiſt.*

Splendidi.

Gymnoſophiſtæ Indorum philoſophi, ab exortu ad occaſum perſtant contuentes ſolem immobilibus oculis, atque etiam feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtunt. *Plin. l.7. c.2. Vide locum de Oculis.*

MEDII, VEL.

Corpulenti.

LYNCEVS frater Idæ, filius Aphareï regis Meſſeniorum, tanta videndi excellentia, ὥςε καὶ διὰ τείχους θεᾶσθαι δρυῶν, vt etiam per quercum ſtipites cerneret. *Cal. lib. 11. cap.13. ex*
B *Pauſania Meſſenicis.* Apollonius in Argonauticis ſcribit terram ipſam oculorum acie penetraſſe, quæque apud inferos fierent peruidiſſe.

PLVTARCH. aduerſus Stoicos aſſerit, famam fuiſſe de Lynceo, quòd ſaxa quoque & arbores oculorum acie penetraret. *Pindarus in Nemeis hymno* 10. meminit Lyncei, qui ex Taygeto monte viderit Caſtorem & Pollucem ſub quercus trunco latitantes, & horum alterum iaculo vulneraſſe. *Plin. l.2. c.17.* Nouiſſimam, inquit, lunam, primámque, eadem die vel nocte, nullo alio ſigno, quàm in Ariete conſpici: id quod paucis mortalium contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Sunt qui tradunt, Lynceum primum reperiſſe fodinas metallorum, æris, argenti, auri, & hinc vulgò natam fabulam, quòd ea quoque videret, quæ ſub terra forent. *Ex Lycophronis interprete.*

Tenebricoſi.

TIBERIO Cæſari ea fuit oculorum natura, vt expergefactus noctu pauliſper haud alio modo quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris ſeſe obducentibus. *Sueton.* Id ipſum & ſibi quandoque obtigiſſe *Cælius* teſtatur *l.15. c.2.*

HIERONYMVS Cardanus prima iuuenta cum Tiberio hoc
C commune habuit, vt expertectus in maximis tenebris omnia luſtraret. Paulò pòſt tamen vis illa euaneſcebat. Cauſam eſſe ait cerebri caliditatem, ſpirituum tenuitatem, & imaginatricis vim. Teſtatur ipſemet. *c.43. l.8. de rerum Var.*

TERRIFICA.

OTO Syuardi F. Noruegus, ex Haraldi Danorum regis ſorore editus, adeò viſu efferus erat, vt quod alij armis, ipſe oculis in hoſtem ageret, ac fortiſſimum quemque vibrante luminum acritate terreret. *Saxo lib.7.*

INSOLITA.

Ariſtot. 3. de Cælo, & 3. Meteor. c.11. affirmat quendam, qui hebeti oculorum acie premebatur, nec acutè videbat, ſemper ſuiipſius ſimulacrum præcedere vidiſſe cùm ambularet, quod tamen conuerſum ipſum ſpectaret, cuiuſmodi è ſpeculis imagines redduntur. Alexander Aphrodiſienſis narrat aliis in libris Ariſtotelem nomine ipſum appellaſſe Antipherontem Oritem ſeu Tarentinum. Quod nomen inuenitur in libro
D de Memoria: ſed ibi loquitur Ariſtoteles de ipſo, vt de inſano, & qui ea, quæ viſa forent, facta ob furorem illum putaret *Victorius lib.25. Var. lect. cap.22.*

Vitellio Opticorum ſcriptor refert idem accidiſſe Studioſo cuidam amico ſuo, qui cùm noctes aliquot inſomnes duxiſſet, ac peregrè proficiſci cogeretur, per fluminis crepidinem obequitans, vbi aër denſus & caliginoſus erat, alterum equitem vidit ſibi præeuntem, atque omnia planè facientem, quæ ipſe faceret. Quod cum ad Vitellionem detuliſſet, ab eo intellexit, ſe ſibi terrori fuiſſe: nec aliud quicquam vidiſſe, quàm ſuiipſius ſimulacrum ab aëre denſo reflexum.

DEBILIS, REMISSA.

☞ *Conſule Tit. Luſcorum, Cœcitum. Illic Morbus, hîc Actio læſa conſideratur.*

Albaniæ in vltima terra incolæ, propter debilem viſum noctu tantùm cernunt. interdiu debile lumen à fulgore diei diſiicitur. *Gell. lib.9. cap.4.*

In Cumana regione Peru littorali, homines parum vident; nebulæ enim in eorum oculis generantur, ſeu ex fluminis natura, ſeu ciborum quibus veſcuntur. *Card. de Rer. var. l.1. c.4.*

De Aſpero *Mart. Epigram. lib.8.*

Formoſam planè, ſed cæcus diligit Aſper: E
Plus ergo, vt res eſt, quàm videt, Aſper amat.

PHILIPPVS Vicecomes, princeps Mediolanenſis, ſecreto cubiculo maximè gaudebat, & in id pauciſſimos admittere, arcere ſalutantes, negotia tractare per interpretem, & denique reformidare cœtus hominum ſolebat. Hebetata enim oculorum acie, quòd adeuntium facies non planè diſcerneret, aſſiduo nomenclatore, & monitore diſſimulanter vtebatur, ne omnino captus oculis à minus familiaribus putaretur. *Iouius in vita Philippi.*

VALENTINVS BORZIVS Rubeazenſis, naturà luſcus, manè ad ſoluta exurgens ſtudia, candelam accenſurus, tædam ſulfure illitam oculis felis, foco aſſidentis, carbonum inſtar lucentibus, admouit. Felis cum ſtridore reſiliens, tantum miſero terrorem incuſſit, vt tanquam ſpectro conſpecto in cubiculum tremebundus fugeret, & vix tandem errorem ſuum multo cum riſu dilueret.

* VISVS CIRCVMSPECTIO, ET CVSTODIA.

☞ *Hiſtorias cùm ſacras, tum profanas, huius Argumenti, require in loco de Oculo, Tit. Oculorum cuſtodia, quibus adiicimus ſequentes.* F

DIOGENES animaduertens, Olympionicem quendam fixis oculis ſcortum formoſiſſimum intuentem: Ecce inquit, vt artes Martius à puella publica obtorto collo vinctus abducitur. Notauit autem hominis oculos intemperantiſſimos, quibus ſcortum obtorto etiam collo, quamdiu poterat, intuebatur. *Laërt. lib.6.*

XENOCRATES dicere ſolebat, nihil intereſſe, pedeſne an oculos in aliena domo defigeres. Eodem enim modo peccare tam eum, qui oculos in loca, in quæ non conuenit, verteret, quam eum qui quò non licitum eſt veſtigia inferret. *Ælianus lib.1. de var. hiſtor.*

PERICLES Prætor collegam ſortitus Sophoclem poëtam, cumque in nauigatione Sophocles vidiſſet adoleſcentem formoſiſſimum ait: En quam ſpecioſus adoleſcens! reſpondit Pericles, decet, ô Sophocles prætorem non modo manus, ſed oculos & linguam habere abſtinentes. *Plut. in apophtheg. Stob. ſerm.5. Cic. lib.1. Offic.*

EPHORVS dicere ſolebat: ſi poſſibile fuiſſet rebus ipſis omnibus adeſſe, eam experientiam reliquis multo fuiſſe præſtantiorem. Senſit autem, certiora eſſe, quæ oculis viſa ſunt, quàm quæ auribus percepta ab aliis. Cum enim duo homini iuxta naturam ſint velut organa quædam, quibus omnia percipit & ſcrutatur, auditus ſcilicet & viſus, certior autem multo ſit viſus, iuxta Heraclitum: horum licet proprior, minoris tamen momenti organo, auribus videlicet ad inquiſitionem rerum accedit. *Polybius lib.12. hiſtor.* G

THEOPOMPVS, cum quidem optimum bellicarum rerum ſcriptorem eſſe dicit, qui quam plurima ſit pericula ipſe coram expertus; illum vero dicendo potiſſimū eſſe, qui quam plurimorum ciuilium certaminum particeps extiterit. De eis enim rebus, quibus ipſe interfuit, & vidit, melius dicere poterit, quam quæ ab aliis nugantibus fortaſſe audit. *Polyb. lib.11. hiſtor.*

ISÆVS à quodam, qui elegantiſſimam oſtenderat fœminam, interrogatus, num formoſiſſima videretur? reſpondit, πέπαυμαι ὀφθαλμιῶν, id eſt, deſij laborare ab oculis. *Philoſt. in Sophiſt.*

C. SVLPITIVS Gallus vxorem repudiauit, quod aperto capite foras exiſſet, inquiens: Tibi meos vnius præfinit oculos lex noſtra, quibus formam tuam approbes: his ornamenta comparato, his eſto ſpecioſa, aliis velle videri formoſam, in ſuſpicione & crimine hæreat neceſſe eſt. *Eraſm. l. Apopht.* H

Viſitatio. Viſitatores.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VISITATIO eſt frequens viſio, & venit à viſito, quod eſt verbum frequentatiuum à viſo, quod ὀπτάζειν Græcè dicitur, vnde & viſitatores qui viſitant, aut videndo circumeunt. Variæ autem ſunt viſitationes iuxta varios fines propter quos fiunt; aut ſecundum varios terminos ad quos fiunt. Sic viſitamus amicos beneuolentiæ & officij ergò, ſuperiores, infimos, ſuntque viſitationes œconomicæ, quibus familiam luſtramus: Ciuiles, quando magiſtratus & Prouinciæ viſitantur per Principem, vel de mandato illius. Denique ſunt Eccleſiaſticæ, per quas ſcrutinium initur tam de perſonis

nis, quam regimine ipſo, cæremoniis, officiis, legibus. Etiam
A peregrinationes ad loca ſancta, ſubinde nomine viſitationis dicuntur. De quibuſdam nonulla dicemus.

VISITARE. QVI QVOS VISITAVERINT.

VTPVTA PONTIFICES ET REGES.

Sanguinis ex imagine Crucifixi Saluatoris in Syria effuſi portio delata Mantuam fuerat: eáque multis editis miraculis omnium Chriſtianorum pectora incredibili religione perfuderat. Huius rei fama anno 804. cum ad aures Caroli Magni Imp. acceſſiſſet, Leonem III. Pontificem per litteras obſecrauit, vt accuratè horum miraculorum veritatem vellet ad liquidum explorare, & compertam ſibi ſignificare. Ob id Leo Roma egreſſus, Mantuam Nouembri menſe venit, & re cognita ad Carolum ſcripſit, cupere ſe illum, vbicunque terrarum eſſet, conuenire, & cum eo Dominica Natalitia celebrare. Quo nuntio Carolus excitatus, Carolum filium obuiam ei ad S. Mauritium miſit, atque ipſe ſubſecutus Remos occurrit: ibique exceptum primo Cariſiacum, vbi ſolemne Natalitium actum, deindè Aquas perduxit, & poſt octo dies multis magniſque muneribus proſequutus, per Baioariam in Italiam
B remiſit, datis Rauennam vſque comitibus. *Sigonius lib. 4. regni Italici.*

Cæſares Coronandi, priuſquam vrbem Romam ingrediantur, noctem vnam in caſtris atque tentoriis agunt: ſiue vt Pontifici dies cedat ad prouidendum, ne Cæſare ingrediente tumultus fiat: ſiue vt Cæſares vrbis ſtatum explorantes, tutius ingrediantur: ſiue aliqua conſuetudine antiqua id introductum eſt, quæ nunc pro lege habetur. Sic manſit etiam Fridericus III. cum Imperatrice ante vrbem, paucis ingredientibus. *Cuſpinian.*

REGES INTER SE. REGVM CONGRESSVS.

Cum Diocletianus Imp. ſæuam tyrannorum indies orientium libidinem ægrè ferret, conſilia rerum agendarum coram ſibi cum Maximiano Herculeo communicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanum in Italia è Gallia vt adiret, admonuit anno 289. nam ſe eò quoque colloquij gratia è Pannonia conuenturum. Vterque quacunque iter fecit, frequentiſſimo populorum longo eos interuallo viſere geſtientium concurſu exceptus eſt, præcipuè agricolæ concurſare, inter ſe
C nuntiare, aras ponere, thura adolere, hoſtias immolare, vina libare, Deos laudibus gratiiſque concelebrare: vſque adeo, vt paſſim fructus percipi expectatiſſimi triumphi potuerit. Erat iam tunc Mediolanum ea nobilitate, opulentia, publicorum operum magnificentia præditum, vt facilè ſecundum à Roma dignitatis teneret atque amplitudinis gradum. Itaque vrbem ingreſſi, ambo ea pompæ magnificentia, atque occurrentis ciuitatis honore excepti ſunt, qui maximus & ſplendidiſſimus adhiberi per ea feliciſſima Italiæ tempora potuit. Geminata inde maieſtatis Auguſtalis præſentia omnium animos inuſitata admiratione defixit. Ambo in eodem palatio hoſpitati comiter eos, quibus Auguſtos ſalutare per dignitatem gradus licebat, duplicato maieſtatis numine admiſerunt. Vt verò limine egreſſi per mediam vrbem equis ſimul inuecti ſunt certatim viſi, fœminæ, pueri, & ætate maturi, an per fores in publicum prodierunt, aut per ſuperiores ædium partes ſe proiecerunt, clara ac libera inter ſe voce rogantes. Vides Diocletianum Maximianumque? vides? ambo ſunt, vna ſunt, quam inuicti ſedent, quam concorditer eloquuntur, quàm citò
D tranſeant? Adfuerunt ex omnibus vrbibus honeſtiſſimæ legationes, ſed imprimis Roma lumina ipſa Senatus, ac ciuitatis principes miſit, nemoque omnium fuit, quin per eos dies Mediolanenſium ciuitatem beatiſſimam duceret; quæ duos tantos ac tam concordes Imp. gremio complexa teneret. Cæterum ipſi ſecreto inter ſe colloquuti fraterna inuicem officia præſtiterunt, ille dona Perſica, hic ſpolia Germanica oſtendendo, ac ſummè in omni conſiliorum ratione concordes, præcipuè de Cæſaribus adiungendis inter ſe conſenſerunt, vt partem inſtantium bellorum in eorum curam ſedulitatemque transferrent. Vbi vero per aliquot dies vna fuêre, tum eadem qua venerant, celeritate ſeſe ad exercitus recepère. *Sigonius l. 1. occident. imperij.*

VALDEMARVS Friderico I. Lubecæ occurrit. Cæſar eum amplexu atque oſculo excipiens, dextra apprehenſa, depoſita chlamyde, per media caſtra perduxit, præconis more cunctos ei via cedere iubens. Tentorio præ nimio multitudinis concurſu collapſo, planiciem campi petiit: ibique ſedandæ preſſuræ gratia, extenta virga, quam poterat alta voce cunctos locis ſuis conſidere præcepit. Valdemarus conſidere iuſſus, ſellam ſuam ſe expectaturum reſpondit, ne imperialis cathedræ B
honorem vſurpare videretur. Magnates nullo ordine, vt quemque caſus iactauerat, ſedilia habebant: vultus militum conſcenſis inuicem humeris illum videre geſtiebant, hunc regem, hunc dominum, hunc imperio dignum aſſerentes, Cæſarem regulum homuncionemque vocantes imp. Valdemari Danorum regis binas filias, totidem filiis ſuis, quorum alterum ſucceſſioni imperij deſtinarat, alterum Sueuiæ Satrapam conſtituerat, per legatos in matrimonium poſtulauit: non quod ſanguini ſuo bonæ fidei nuptias quæreret, ſed vt Henricum Saxoniæ ducem hoſtem ſuum auxiliis ſpoliaret. *Saxo l. 5.*

Anno 1473. circa feſtum S. Michaëlis, conuenêre Treueris Imp. Fridericus III. & dux Burgundiæ Carolus, eo ſplendore, quo nuſquam viſus eſt princeps alius in apparatu armorum, in æſtimatione veſtium, & omni principali magnificentiâ. Medio quodam ad vrbem itinere, deſcendens equo dux accidit Imperatori: ille leuauit ad oſculum aſſurgentem. Deducit Imperatorem dux ad hoſpitium. Longo deſuper habito certamine, ceſſit vrbe dux Imperatori: & propter exercitum quem ſecum duxerat, foris in monaſterio manſit. Cõuenere crebrius F
ad colloquium, palam quidem de bello in Turcam gerendo, deque rebus Franciæ colloqui: clam verò inter eos agebantur alia quædam. Carolum, quidam putauêre Imperij creandum vicarium, vt omnia quæ trans Rhenum ad Imperium pertinerent, reduceret. Per integrum menſem crebræ fuêre principum colloquutiones, crebra munera: ſed longè ſuperabant, quæ dux Imp. largiretur, ditiſſimus & munificentiſſimus princeps. Tandem minori alacritate digreſſi quam congreſſi ſunt viri. *Cranz. l. 13. Vandal. c. 10.*

SVBDITI REGIS.

Apud Parthos regem adire vel ſalutare ſine munere, licitum nulli erat. *Alex. l. 9. c. 24.*

SANI ÆGROS.

In peſtilentia memorat *Thucydides*, Eos, qui vnicè virtutem ſectabantur, vnà cum affectis amicis interiiſſe. Nam ſalutis ſuæ rationem, vt accederent ad neceſſarios ſuos nullam habebant. *Plut. de amicorum multitudine.*

Cum C. Caſſius Q. Ligarium in ſocietatem coniurationis G
contra Cæſarem pertraxiſſet, eundem M. Brutus inuiſens ægrotum: Quali, inquit, tempore, Ligari, ægrotas? Ille ſtatim cubito innixus, arrepta dextra eius: At ego, inquit, ſi quid te, Brute, dignum cogitas, valeo. *Plut. in Bruto.*

PONTIFEX MONACHOS.

EVGENIVS III. Pp. an. 1148. Clarã vallem, vbi paucis ante annis D. Bernardi diſcipulus monachus ſederat, viſitauit, ac gloriâ Pontificatus Ro. inſigni humilitate repræſentauit. *Auct. var.*

MONACHI MONACHOS.

ANTONIVS Monachus Pauli Thebæi eremitæ latebras quærens, tertio demum die dubia adhuc luce procul intuetur lupam, ſitis ardoribus anhelantem, ad radicem montis irrepere. Quam ſecutus oculis, & iuxta ſpeluncam, cum fera abiiſſet, accedens, intro cœpit aſpicere, nihil curioſitate proficiente; tenebris arcentibus viſum. Verum, vt Scriptura ait, Perfecta dilectio foras mittit timorem, ſuſpenſo gradu & anhelitu temperato; callidus explorator ingreſſus, paulatim progrediens, ſæpiuſque ſubſiſtens, ſonum aure captabat. Tandem per cœcæ noctis horrorem procul lumen intuitus, dum auidius properat, offenſo in lapidem pede ſtrepitum concitauit, H
poſt cuius ſonitum B. Paulus oſtium quod patebat, occludens, ſera obfirmauit. Tunc verò Antonius præ foribus corruens, vſque ad ſextam & eo amplius horam aditum precabatur, dicens: Qui ſim, vnde, cur venerim noſti. Scio me non mereri conſpectum tuum, tamen niſi videro, non recedam. Qui beſtias recipis, hominem cur repellis? Quæſiui & inueni: pulſo, vt aperiatur. Quod ſi non impetro, hic moriar ante poſtes tuos: certè ſepelies vel meum cadauer. Talia perſtabat memorans, fixuſque manebat. Ad quem reſponſum paucis ita reddidit heros: Nemo ſic petit vt minetur, nemo cum lacrymis iniuriam, vel calumniam facit. Et miraris ſi non recipiam cum moriturus adueneris? Sic arridens Paulus patefecit ingreſſum. Quo aperto, dum in mutuos ſe miſcentur amplexus, propriis ſe ſalutauêre nominibus, gratias Domino communes referentes. *Hiero. in vita Pauli eremitæ.*

QVO, VBI. AD CONVIVIVM.

Sentire videtur Plato, Homerum feciſſe Menelaum, deteriorem licet, inuocatum ad præſtantioris acceſſiſſe conuiuium

quod

quod Agamemnon bello valuerit, Menelaus fuerit imbellis. A *Eraſ. in Adag.*

Concionem.

Panegyris apud Græcos dicebatur ſolennis ille populi conuentus, ad ludos feſtos celebrandos: voce hinc compoſita, quod feſtis diebus vniuerſi conuenirent. *Eraſ. in Adag.*

*VISITATIO.

Civilis ſive Politica.

Olim erat viſitatorum ordo ſiue Magiſtratus, circa quem erat cenſere minores magiſtratus, eorumque acta, & cum poteſtate Prouincias obire, & ſi quæ emendata, corrigere; vnde & in rebus controuerſis aut diſſidiis componendis mitti etiam ſolebant. Ita ſcribit *Anaſtaſius Bibliothecar. in Symmacho, & Ennodius Diaconus in Apol. Tom. 1. Conc.* Theodoricum Regem aduerſus Symmachum Papam rogantibus ſchiſmaticis miſiſſe Petrum Epiſcopum Altinenſem, quoniam ipſe viſitatores aliis Epiſcopis dederat, ſed hic iure ſuo, prior tyrannicè.

Perſarum Regibus ſolenne fuit olim obire ditionem vniuerſam, eamque luſtrare veterum inſtituto, & exquirere quid B opem regiam deſideraret. Refert *ex Herodoto F. Patric. de Republic. lib. 5. cap 5.*

Plato lib. qui inſcribitur *Minoë*, ſcribit id etiam feciſſe Minoëm Cretenſem Regem opera Rhadamanti & Taloënis, & quidem in anno ter, deferendo pagatim æreas legum tabulas, vt ita cuſtodiæ legum intenderent.

*ECCLESIASTICA.

Illius vſus antiquus.

Fuiſſe apud Iudæos in veteri lege etiam conſtitutos viſitatores, qui circa miniſteria diuinorum officiorum ac legum ſeſe impenderent, & diſciplinæ inuigilarent, qui & Apoſtolorum titulum deferebant, teſtis eſt *Ioan. Lorinus in capite 15. Actor. verſ. 36.*

In noua lege nihil magis obuium & viſitatum. Ita legimus *Actor 15.* Paulum cum Barnaba viſitaſſe fratres, quibus prædicauerant verbum Domini, *& cap. 18.* dicitur Paulus profectus perambulaſſe Galatiam regionem & Phrygiam, cauſa additur; confirmans diſcipulos omnes, eratque is ſcopus viſitationis huiuſmodi, confirmare nouella fidei germina in ſancto propoſito, eorumque actiones dirigere, & ſuppeditare media quibus C Religio Chriſtiana incrementum ſumeret.

Epiphanivs tradit, ob crebras Apoſtolorum Principis Petri viſitationes & abſentias, conſtitutos Romæ Epiſcopos Linum & Cletum, ne ſine paſtore contingeret illam Eccleſiam diu eſſe, vt notat *Lorinus ſupra.*

Erant ergo illi adiutores primi Epiſcopi qui vnicus eſſe debet, vt docent. *Damaſus in Pont. & Ioannes III. Epiſt. vnica.* Ac ſimili de cauſa videtur miſſus à Paulo nunc in Cretam nunc Epheſum Tychicus, quando inde accerſebat Epiſcopos Titum & Timotheum.

Athanasivs Conſtantinopolitanus Patriarcha in Epiſtolis quas de eadem re ſcripſit, notat inter alia, quod cum à principio eſſet decretum, vt bis annis ſingulis haberentur Synodi, decretum deinde fuerit vt ſemel, ne propter crebram abſentiam paſtorum oues à lupis inuaderentur.

Igitur Apoſtoli cum eſſent orbis Epiſcopi à Domino conſtituti, nullique ſedi adſtringerentur ob iuriſdictionis ampli- D tudinem, ſubinde aliorum operam in viſitando adhibebant, vt etiam feciſſe poſteriores Pontifices clarum eſt, vt qui totum orbem diœceſim habeant, adeoque totius vitæ decurſus viſitationi illius non ſufficeret.

Atque ob id exigente ratione vel tempore, modo ad has, modo ad illas Eccleſias, viros aliquos eruditione & longo rerum vſu, ac pietate in primis excellentes mittere conſueuerunt, qui eorundem auctoritatem repræſentent, atque communi vtilitati prouideant, cum ſine magno detrimento fieri non poſſet, verba ſunt Gregorij VII. in quadam epiſtola; vt illius diligentia, loquitur de ſent. Rom. ad quem ſumma negotiorum & curæ neceſſitas ſpectat præcipuè, diu ſubditis ac commiſſis ſibi fratribus deeſſe.

NECESSITAS. ET SVPER EADEM Decreta.

Ex quo Princeps Paſtorum Chriſtus voluit ſubordinatos ſibi animarum paſtores vultum ſui pecoris agnoſcere, & oues ſuas ita cognoſcere, vt nominatim eas valeant nuncupare; deinde & pro eiſdem animam exponere, conſequens ſane eſt, vt frequenti viſitatione illis adſint, hoc enim eſt attendere vniuerſo gregi, quod Epiſcopis mandat aliiſque prohibe- E tis Paulus, *Actor. 20. v. 28.* In quo eos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Eſt enim Paſtor velut Dux in cœtu, anima in corpore. Ipſumque nomen hanc in vigilando ſedulitatem importat, & neceſſitatem.

Quocirca ſaluberrimis Conciliorum decretis olim ſancita viſitationis huiuſmodi ſanctio fuit, ac potiſſimum Tarraconenſis, Brachareſis, Lateranenſis, & nouiſſimi *Tridentini, ſeſſ. 24. c. 3. & ſeſſ. 25. c. 11.* vbi & illius ſcopus ac miniſteria ſummariè recenſentur, de quibus in proximo Titulo.

SCOPVS, ET FVNCTIONES VARIÆ.

Viſitationum iſtiuſmodi ſcopus præcipuus eſſe debet, & hoc fine decretæ ſunt, ſanam & orthodoxam doctrinam expulſis hæreſibus inducere: prauos mores corrigere, bonos tueri, populum ad religionem, pacem, innocentiam, pietatem, Dei honorem, erga alios ſuperiores debitam reuerentiam accendere, cunctaque ſecundum temporis ac locorum rationem prouidè ad ædificationem fidelium, & diuini cultus augmentum conſtituere. Ita fere *Trid. ſeſſ. 24. capite 3. de reformat.*

Quæ vt facilius feliciuſque ſuccedant, monentur omnes ad quos viſitationis munus ſpectat, vt paterna charitate zeloque F Chriſtiano omnes amplectantur, ideoque modeſto equitatu ac comitatu contenti, ſtudeant quàm celerrime, hoc eſt (cenſuerunt Cardinales) non diuertendo ad actus extraneos, debita tamen cum diligentia viſitationem ſuam abſoluere. Interimque caueant, ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues ſint, neque quidquam accipiant præter victualia, quæ illis ac eorum comitibus, moderatè pro temporis tantùm neceſſitate & non vltra: erunt adminiſtranda. Ita iterum Concilium. Legatur de his ac aliis huc pertinentibus, *Zerola verb. Viſitatio §. 6. & aliis in Praxi Epiſcoporum.*

AD QVOS SPECTET?

Vbi de viſitatione.

PERSONALITER FACIENDA.

Conſtitutio Tridentina ſic ſe habet. Patriarcha, Primates Metropolitani & Epiſcopi, propriam diœceſim per ſe, aut ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum Generalem vicarium, aut viſitatorem, ſi quotannis totam propter eius latitudinem viſitare non poterunt, ſaltem eius partem, ita tamen vt toto biennio per ſe vel viſitatores ſuos compleatur, viſitare non præ- G termittant.

Archidiaconi autem, Decani, & alij inferiores in illis Eccleſiis vbi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueuerunt, debeant quidem aſſumpto notario, de conſenſu Epiſcopi deinceps per ſemetipſos tantum ibidem viſitare.

Viſitatores etiam à Capitulo deputandi, vbi Capitulum ius viſitandi habet, ab Epiſcopo prius approbentur: ſed non ideo Epiſcopus, vel eo impedito eius viſitator, eaſdem Eccleſias ſeorſim ab his viſitare prohibeatur. *Conc. Trid. ſupra.*

Iiſdem Epiſcopis committitur viſitatio & iuriſdictio in perſonas tam regulares quam ſeculares, curam animarum ſecularium perſonarum exercentes, in domibus ſeu monaſteriis virorum ſeu mulierum. *ſeſſ. 25. cap. 11.*

Spectat quoque ad Abbates & Priores, monaſteriorum illis ſubiectorum viſitatio. Cæterum tam de his, quam de illis, videatur *cap. decernimus 10. q. 1.* & congregat. ſacræ ad Concil. Trident. conſtitutiones & interpretationes.

H Quod autem in Concil. Trid. dicitur Epiſcopos debere viſitare per ſe, niſi legitime fuerint impediti, non de quocunque quæſito impedimenti colore accipiendum erit. Siquidem nomen ipſum Epiſcopi ſufficere debet, inquit *Lorinus*, ad perſuadendam viſitationis vigilantis ac ſedulæ neceſſitatem, αὐτοπρόσωπως personaliter ab iis faciendam, qui nominibus huiuſmodi nolunt haberi indigni, titulúmque ſine re magis glorioſè quam verè retinere, & magis peregrini cenſeri, quam ſponſi: extranei, quam Patres, paſcentes ſemetipſos, non oues: &c. Certè quod *Hieronymus* dixit Clerico. *Epiſt. ad Nepotian.* id mutato ſibi nomine dictum exiſtimet Epiſcopus: qui ſeruit Eccleſiæ, interpretetur primo nomen ſuum, & illius definitione prolata, nitatur eſſe quod dicitur.

Quod ergo Apoſtoli faciebant, nulli ſedi adſtricti, circa oues ad Chriſti ouile aggregatas; idipſum Epiſcopis, ſuis in Diœceſibus faciendum eſt, & non ſemper per vicarios, ſed plerumque per ſe ipſos: ne quod ſcite *Damaſus* dixit *Epiſt. 4. ad Epiſcopos*, nutricibus ſimiles habeantur, quæ ſtatim vt pariunt, infantes ſuos aliis nutricibus tradunt educandos,

vt ſuam

A vt ſuam citius valeant explere libidinem,atque ita iſti vt pro ſuo libitu ſecularibus curis inhient, & quod ſibi viſum fuerit liberius agant.

Adhuc eſt, quod alicubi dixit Paradus, valde ridiculum futurum eſſe, qui vxorem ducat frigidus,aut maleficio vitiatus: eius per vicariam tantum operam fœcundandæ fiducia.

Salſum etiam illud,at non falſum Clictouæi dictum, vicariam quidem ſalutem, perſonalem vero perniciem futuro huiuſmodi hominibus in ſæculo manere.

Certè Paſtori præcipitur vt cognoſcat ſui pecudis vultum, ante illud vadat, oueſque nominatim vocet, gregi ſuo attendat, eumque conſideret.

*QVI VISITARINT?

VISITATORES SEDVLI, ZELOSI. &c.

Excelluerunt in hac, viſitationis perſonalis functione veteres illi Eccleſiæ Antiſtites,quorum laudabilem memoriam reſuſcitauimus *in locis de Epiſcopis,& Religione,Tit. Religione, Tit. Religionis propagandæ ſtudium; Item de Concionatoribus,&c.*

Noſtro verò ſeculo non minimam hac ſedulitate gloriam apud Deum & homines aſſecutus fuit Carolus Borromæus
B Archiepiſcopus Mediolanenſis, Sanctorum in numerum nuper relatus,vt qui nominis ſui memor, ſpeculatoris partes ita ſtrenuè per ſeipſum obiuit quouſque vires permittebant, vt nunquam ſacram hanc Diœceſis & Eccleſiarum ſibi creditarum ſolicitudinem & luſtrationem intermiſerit:motum correctioni,& diuini nominis ac honoris augmento ſemper intentus, non ignorans quantum huic muneri pondus ineſſet, quantumque detrimenti eiuſdem intermiſſio in diſciplinam Eccleſiæ inueheret. Ideoque vt ſibi iam experto promptior fides daretur, librum de eadem functione in lucem emiſit, in quo inſtruuntur Epiſcopi,aliique Eccleſiarum viſitatores, quâ ratione ſe in hoc officio gerere debeant.

Fuit etiam hoc nomine celebris Ioannes Miræus IV. Epiſcopus Antuerpienſis, qui nihil prius habuit,quam initio Epiſcopatus illius curæ inuigilare,luporumque circum latentium rabiem comprimere: cumque diſciplina Eccleſiaſtica temporum malignitate multum collapſa fuiſſet, & vicinus hoſtis totam penè ipſius diœceſim, & armis & erroribus peſſundaret,ac nemo hactenus aut Prædeceſſorum aut vicariorum, ex-
C tra Antuerpiam auſus fuiſſet ſe committere fidei hoſtium, ac perſonaliter luſtrare collapſa & infirma, ipſe eadem acceptâ ſubnixus magna alacritate, raro exemplo,ac fiducia in Deum fretus, inter media arma, ad viſitationem ruralium Eccleſiarum ſe contulit, gregi ſibi credito attendit, vultumque pecoris ſedulò inueſtigauit.

Cæterum illuſtre etiam huius vigilantiæ exemplum toti Epiſcoporum ordini præbuit Matthias Houius III. Mechlinienſium Archiepiſcopus nuper vita defunctus. Quippe inter alia virtutum, quibus præfulſit encomia, non minimum funebri laudatione, quam dixit Laurentius Beyerlink Archipresbyter Antuerpienſis; multorum annorum affinitate eidem deuinctus;ab hac ſedulitate deſumptum fuit. Cum namque illius diœceſis admodum extenſa eſſet, ſic vt amplius quam CCCC. & XI. baptiſmalibus Eccleſiis decoretur, nihilominus inter confertiſſima rerum publicarum, nam & in conſilium Status adſcitus fuit; pondera, eiuſdem aſſiduæ & pene annuæ luſtrationi ſe impendit, eamque frequenter per
D euidentiſſima vitæ pericula & infortunia perfecit, atque eidem, neque enim Imperatorem aliter quam ſtantem in acie mori conuenit: functioni immortuus fuit. Quam tamen vt ſecurius & promptius exequeretur, Diœceſim ſuam in vndecim diſtrictus ſiue Regiones partitus fuerat,quibus Decanum ſuum cum poteſtate iuxta inſtructionis formulam Eccleſias illis ſubiectas veſtigandi præfecit, & conuentum annuum celebrari,ad quem omnes die deſtinato, veſtigata ſcripto redderent, & in commune conſulerent; in domo reſidentiæ ſuæ primum, deinde apud vnumquemque Decanum voluit. *Ex præfat. orat. funeb.*

*VISITATIO RELIGIOSA.

Religio inquit *S. Iacobus cap. 1. Epiſt. ſua* munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt,viſitare pupillos& viduas in tribulatione eorum,vnde & inter opera miſericordiæ corporalia cenſetur viſitare infirmos, ac pauperum & miſerabilium perſonarum curam ſolicitudinemque gerere.

Exempla require ex loco de Paupertate, Infirmitate ſiue Ægritudine, Miſericordia, Viduis, &c.

VISITATIO LOCORVM SANCTORVM

E *Vide Peregrinatio.*

Vita.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VITAM Græci Βίον, & Hebræi *Chaiath* appellant, & definit eam *Ariſtoteles l. de reſpirat.* Permanſionem animæ vegetatricis, cum calore. Qua definitione comprehenditur vita quæ corporibus conuenit:cum alioquin ſubſtantiæ ſeparatæ etiam viuant. Fit autem in definitione mentio caloris quæ aliis qualitatibus primis, quia is ſit præcipuus miniſter actionum vitalium, & calor intelligitur internus, & per totum corpus pro cuiuſque membri ratione diffuſus.

Cæterum vita corpore conſtantium tripliciter accipitur. Primo pro anima ipſa,quæ vitalium functionum origo & fons eſt,& dicitur vita eſſentialis, vt à qua dimanent vitales actiones. Secundo,pro exiſtentia animæ in corpore. Tertio pro ipſis vitæ functionibus, vt ſunt nutritio, accretio,&c. quo ſenſu S. Bernard. dixit,vitam eſſe internum & naturalem motum.

*GRADVS VITÆ VARII.

Cum autem ſint quatuor genera vitalium operationum, ſit F vt etiam quadruplex vitæ gradus conſtituatur. Eorum ſcilicet quæ vegetantur,id eſt; quæ aluntur,creſcunt & decreſcunt. 2. illorum quæ & vegetantur, & ſenſu pollent. 3. eorum quæ vegetantur,ſentiunt, & progrediuntur. Denique illorum quibus inſuper gradus intelligendi competit.

*ACCEPTIO VOCIS MVLTIPLEX.

Sumitur nonnunquam vitæ nomen pro Inſtituto. Vt cum dicitur Apoſtolis. *Act.c.5.* Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius, non verò ſolum pro vita humana & corporeâ. Item non modo vita eſſentialis hac voce denotatur, ſed etiam vita gratiæ & gloriæ. Ita dicitur *Actor. cap.11.* Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam, verum cum lex vetus nomine verborum vitæ appellatur, vt *c.7.v.38. Actor. & Ezechiel.c.20.* accipitur duntaxat pro vita humana ſiue præſenti, quæ erat præmium legis veteris, factæ ab homine legali citra fidem Chriſti, & non ex ſpiritu fidei, quomodo etiam ad Apoſtolo vſurpatur,qui illi opponit opera fidei,ex qua iuſtus viuere dicitur.

*FRAGILITAS. BREVITAS.

G *Quædam ex Loco de Vanitate, Mundo, Morte.*

Vita hæc eſt vita dubia, vita cœca, vita ærumnoſa, quam humores tumidant: dolores extenuant, ardores exiccant:aëria morbidant,eſcæ inflant, ieiunia macerant, ioci diſſoluunt,triſtitiæ conſumunt, ſollicitudo coarctat, ſecuritas hebetat, diuitiæ iactitant, paupertas deiicit, iuuentus extollit, ſenectus incuruat,infirmitas frangit, mœror deprimit,& poſt hæc omnia mors interimit,vniuerſis gaudiis finem imponit,Ita ut cum eſſe deſierit,nec fuiſſe putetur. *Auguſt. in original.* tractans illud. *Iacob.4. Quæ enim eſt vita noſtra.*

Nihil fugacius ſæculo, rebuſque ſæculi:quas,dum tenemus amittimus, per infantiam, pueritiam, iuuentutem ac virilem & ingraueſcentem ac maturam ætatem, annoſque vltimos ſenectutis, per quæ vtique ſeptem ſpatia Philo vitam deſcribit humanam, mutamur & currimus, & neſcientes ad mortis terminum peruenimus. *D. Hieron. ſuper Amos, l. 3.*

Vita noſtra nauiganti ſimilis eſt. Is enim,qui nauigat, ſtet, ſedeat,iaceat, ſemper vadit,quia impulſu nauis ducitur: ſic & nos vigilantes, ſiue dormientes per momenta temporum H quotidie ad finem tendimus. *Greg. in Regiſt.*

Incertum ac fragile nimirum eſt hoc munus naturæ, quicquid datur nobis:malignum vero & breue,in iis etiam,quibus largiſſime contingit, vniuerſum vtique æui tempus intuentibus. Quid? quod æſtimatione nocturnæ quietis dimidio quiſque ſpatio vitæ ſuæ viuit. Pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ,niſi contingit quies: nec reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent: nec ſenectæ in pœnam viuacis, tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ,toties inuocata morte, vt nullum frequentius ſit votum. Natura vero hominibus breuitate vitæ præſtitit melius: hebeſcunt ſenſus, membra torquentur, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta:& tamen vitæ hoc tempus annumeratur; &c. *Plin. libro 7. elegantiſſimè deſcribit fragilem vitæ breuitatem.*

Humanæ vitæ conditionem præcipuè primus & vltimus dies continet:quia plurimum intereſt quibus auſpiciis inchoetur, & quo fine claudatur. Ideóque cum demum felicem eſſe iudicamus,

indicamus, cui & accipere lucem proſpere & reddere placide A contigit. Medij temporis curſus, prout fortuna gubernaculum rexit, modo aſpero, modo tranquillo motu peragitur: ſpe ſemper minor, dum & cupide votis extenditur, & fere ſine ratione conſumitur. Nam & ſi bene vti velis, etiam paruum ampliſſimum efficies numerum annorum multitudinem operum ſuperando. Alioquin, quid attinet inerti mira gaudere, ſi magis vitam exigis quam approbas? *Valer. Max. l. 9 c. 12.*

De Andr. A ciat. Latini hi extant verſus.

Ecquis non laudet Thracas, qui prodit vt infans,
In lucem ex vtero, fletibus ora rigant.
Quique beant cernunt quoſcunque relinquere ſeclum,
Parcarum & quos mors dira miniſtra rapit.
Nam viui vario iactantur turbine ſemper,
Qui moritur, finem repperit ille mali.

Philemon.

Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπων γυναί.
Βραχύτερα δ' ἔχομεν ἢ λυπούμεθα.
Talis eſt, ò mulier, humana vita,
Paucioribus gaudiis fruimur, quam dolore & moleſtia,
Οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος, ἀλλὰ συμφορά.
B *Vita non eſt vita, ſed calamitas.*

Ex Græco *Thom. Morus* vertit.

Nugamur, mortemque procul, procul eſſe, putamus:
At mediis latet hæc abdita viſceribus.
Scilicet ex illa, qua primum naſcimur hora,
Prorepunt iuncto vitaque morsque pede.
Partem aliquam furtim, qua ſe metitur, & ipſam
Surrepit è vita qualibet hora tua.
Paulatim morimur, momento extinguimur vno,
Vt lampas oleo deficiente perit.
Vt nihil interimat, tamen ipſo in tempore mors eſt:
Quę nunc inte ea dum loquimur, morimur.

INSTABILITATIS, ET MVTABILITATIS VITÆ HVIVS.

EXEMPLA ET APOPHTHEGMATA ETHNICORVM.

Quum Xerxes innumerum illum exercitum ſuum intueretur & lachrymas funderet, ab Artabano rogatus quid fletus iſte ſibi vellet? reſpondit, Reputantem me quam breuis ſit C omnis humana vita, ſubiit horum miſeratio, quorum quum tot ſint, nemo ad centeſimum annum ſupererit. Excipiens Artabanus, Atqui, inquit, alia, quam iſtud eſt, viuendo miſerabiliora patimur. Nam in tam breui vita nullus hominum adeo felix extitit, neque horum, neque aliorum, cui non crebro, ne dum ſemel ſubita ſit animo moriendi voluntas potius quam viuendi. Incidentes enim calamitates & morbi vitam perturbant, efficiuntque vt quum breuis ſit, tamen perlonga videatur. Ita mors optatiſſimum eſt perfugium ærumnoſæ vitæ, quam Deus dulci geſtu aſpergens, ob id homines iuſte plectere deprehenditur. *Herodot. lib. 7.*

PYTHAGORAS, vitam humanam dicebat eſſe ſimilem panegyri, hoc eſt ſolenni hominum conuentui, ad quem alij conueniunt certaturi, alij negotiaturi, nonnulli ſpectatores modo futuri. Et cæteros quidem omnes eſſe ſollicitos: ſolum ſpectatorem tranquillum frui celebritate. *Laërt. l. 1. c. 2.*

SOCRATES, aleæ ludo vitam ſimilem eſſe dicebat: & quicquid euenit, veluti quandam teſſeram diſponere oportet. Non enim denuo iacere oportet, neque teſſeram aliter ponere. *Stob.* D *ſerm. 123.*

DEMOCRITVS, Vitam ſine feſtiuitatibus dicebat longam eſſe viam ſine diuerſoriis. *Stob. ſerm. 16.*

EPICTETVS, Vitam fortunæ coniunctam torrenti ſimilem eſſe dicebat: Turbulenta enim, plena cœlo, ingreſſuque difficilis, violenta & obſtrepera eſt, & breue tempus durat. *Stob. ſermone 1.*

DIOGENES, dicenti, miſerum eſſe viuere: Non inquit, viuere miſerum eſt, ſed male viuere miſerum eſt. Vulgus miſeram appellat vitam laboribus, doloribus, morbis, damnis, exiliis, multiſque hoc genus incommodis obnoxiam: at Philoſophus nihil malum aut miſerum eſſe dicebat, niſi quod cum turpitudine coniunctum eſſet. *Laert. l. 6.*

EPICVRVS, dicebat, aliquem virum bonum nobis eſſe eligendum, ac ſemper ante oculos habendum, vt ſic tanquam illo ſpectante viueremus, & omnia tanquam illo vidente faceremus. Eo modo vitæ humanæ errores facile corrigerentur. *Seneca ep. 11. ad Lucil.* idem. Neminem non ita exire è vita dicebat, tanquam modo intrauerit. Item: Neminem aliter, quam quomodo natus eſt, exire è vita, & moleſtum eſſe ſemper vitam inchoare. *Senec. epiſt. 22. & 23.* E Idem, ſemel inquit, nati ſumus, bis naſci non licet: ſed neceſſarium eſt vitam finiri: Tu vero, qui ne craſtinum quidem in tua poteſtate habes, tempus differs. Omnium vero vita cunctando perit, & hinc eſt, quod vnuſquiſque noſtrum inter negotia moritur. *Stob. ſerm. 7.*

PLATO, Non vitam, ſed bonam vitam maximi faciendam eſſe dicebat. *Stob. ſerm. 7.* Idem dicebat. Viros bonos non longa vita, ſed clara & illuſtri opus habere. *Eod. ſerm.*

Pyrrho admirari ſolebat illum Homeri verſiculum præ cæteris.

Οἵη περ φύλλων γενεή, τοίηδε καὶ ἀνδρῶν.
Tale quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum.

Quod aliis defluentibus alij ſuccedant. Sentiens, in rebus humanis nihil eſſe diuturnum aut ſtabile. *Laërt. l. 9. c. 11.*

EPICHARMVS, Inter confabulandum cum amicis quum audiſſet diſceptantes de viuendi ſpatio, & quidam tres, quidam quatuor, alij plures annos ſibi tribuerent adhuc viuendo, dixiſſe fertur: Quod mutuo contenditis, & litigatis de paucis F diebus? Omnes enim, qui conuenimus, quodam fato propinqui ſumus morti. Itaque tempus eſt nobis omnibus ocyus diſcedendi, antequam aliquod ſenectutis damnum experiamur. *Ælianus l. 1 de Var. hiſtor.*

Philoſophus quidam interrogatus, qualis eſſet hominis vita? quum parumper ſe oſtendiſſet, mox ſe abſcondit. Quo indicare voluit momentaneam & perbreuem eſſe hominis vitam. *Rodulphus Agricola l. 1. c. 24. de Inuent.*

HIEROCLES dicebat, longæ tædioſæque vitæ maximum imminere periculum: partim propter ipſarum rerum naturam, neſcio quid aduerſæ contumaciæ habentium, propter ſubitas & inopinatas animæ perturbationes, maximè vero propter ipſam hominum malitiam, quæ nec vlla vi, nec dolo malorum ſtratagematum abſtinet. *Stob. ſerm. 82.*

ARISTONYMVS, vitam humanam ſimilem eſſe theatro dicebat, vbi ſæpius peſſimi quique honoratiſſimum inter homines locum obtinent. *Stob. ſerm. 104.* Idem, Pauperum vitam aiebat, ſimilem eſſe nauigationi iuxta littus. Diuitum autem ei, quæ in profundo pelago fit. Illis enim facile eſſe funem ejicere, appellere, & nauem extrahere, diuitibus non item *Stob.* G *ſerm. 95.*

SOCRATES, de vita malorum & vitioſorum hominum hæc eius ſcite dicta occurrunt: Indoctorum vita tanquam hiſtrio, multa faſtus & arrogantiæ gerit indumenta: Neque nauigantes præter loci commoditatem appellere tutum eſt, neque viuentes præter legem vitam agere periculo vacat. Auarorum vita ſimilis eſt funerali conuiuio. Omnia enim quum habeat, hominem, qui præſentibus hilariter fruatur, non habet. *Stob. vide Xenoph. in comment. 1. & Diog. Laërt.*

Idem, in vita perinde, vt in ſimulachro, omnes partes pulchras eſſe oportere dicebat. Item: vitam inſtar organi muſici, dum intentione & remiſſione ſibi concinna redditur, ſuauiorem fieri. *Stob. ſerm. 1. & 3.*

DIOGENES aiebat, de neceſſariis quidem ad viuendum homines ſibi proſpicere: quæ vero ad bene viuendum pertinent, non comparare. *Stob. ſerm. 4.*

EPICTETVS, longiori vitæ, ſed deteriori, breuiorem, ſed meliorem ab omnibus omnino præferendam eſſe dicebat. *Stob.*

H ANDRONICVS PALÆOLOGVS Imp. Deo fretus & fiducia plenus vſque adeo fuit, vt maxima ex parte ſine cuſtodia ageret: & ſine imperatoriis ſatellitibus. Sæpe etiam eos quos retia & laqueos contra ſe inſtruere ſciret, in eaſdem ædes admittere & menſæ adhibere ſolitus eſt. Dicebat enim, vitam hominis in manu Dei poſitam: à quo vbi eius deſtructio permittitur, tunc omnibus periculis patere fores *Nicephorus Greg. hiſtor. libro 11.*

APOLLONIVS Homini fortunato, inquit, breuis eſt vita: infortunato longa. *Stob. ſerm. 120.*

SIMONIDES interrogatus quantum temporis vixiſſet? tempus quidem exiguum reſpōdit, annos verò multos. *Stob. ſer. 69.*

ANTIPHON, Vita ſimilis eſt, inquit, carceri vnius diei, & totum vitæ ſpatium vni diei æquale propemodum dixerim, per quem intuitu lucem, poſteris deinde vitam tradimus. *Eod. ſermone.*

SOCRATES, in vita, tanquam in theatro permanendum eſſe dicebat, quamdiu rerum & operum huius vitæ iucundum fuerit ſpectaculum. *Stob. ſerm. 120.* Addamus & illud Pythagoræ

gere. Quandiu ſummo rerum Domino fuerit viſum, qui è
A ratione nos in tempore euocabit.

Philippvs, cum iuberet in loco amœno caſtrametari, & moneretur illic non eſſe pabulum pro iumentis: Qualis, inquit, eſt noſtra vita, ſi etiam ad aſinorum commoditatem viuere cogimur? *Plut. in Apoph.*

Ivlivs Caesar, cum vndique viderentur imminere inſidiæ, atque admoneretur, vt ſibi caueret, reſpondit: Satius ſubire ſemel, quam ſemper cauere: ſignificans eum non viuere, qui viuit in perpetuo mortis metu. *Eraſm. lib. 4. Apoph.*

Aratvs, laudante quodam virum deſperatum & audacem, ac idcirco & in bellis eximium, reſpondit: Multum intereſt inter magnifacere virtutem, & vitam contemnere. *Stob. ſerm. de militia.*

Spevsippvm cruribus reſolutum Diogenes hortabatur, vt ſeipſum vita priuaret. Cui ille: Non cruribus, inquit, viuimus, ſed mente. *Stob. ſerm. 116.*

Theodorvs Cythæreus, nullam ſatis magnam cauſam ſapienti eſſe dicebat, ad finiendam vitam. Quod hac ratione probabat: Iſtum enim qui caſus humanos contemnit, vitam
B propter eos relinquere, quomodo non contrarium fuerit, illi qui nihil bonum, quam honeſtum, & ſolum turpe malum aſſeruit? *Stob. ſerm. 118.*

Apud Indos Pedicos nulli ferè ſenes conſpiciuntur: quoniam ægrotos ſimiliter & ſenes occidunt, eiſque veſcuntur. *Herod. lib. 3.*

Mandros Indorum gentem ſcribit Clitarchus, & Metaſthenes quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobiis, quorum fœminæ ſemel pariant, idque & Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali, & eſſe pernices. Trecentoſque eorum vicos annumerat. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere, ſenectam quadrageſimo anno accedere. *Plin. l. 7. c. 2.*

In Calingis Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum vitæ annum non excedere tradunt. Quod ipſum repetit. *Plin. lib. 7. c. 2.*

Æthiopas anno 30. conſeneſcere Aſclepiades arbitratur, ex aduſtione ſolari. Nam frigoris ratione diuerſa, in Britannia ætatis anno centeſimo ac viceſimo ſenium contingere. Obſtipari ſiquidem in iis locis corpora, obſeptúmque ſeruari genui-
C num calorem, qui euaneſcat in Æthiopibus, ſoli vi laxatis eorum corporibus. *Cal. lib. 21. c. 2. A. L.*

Tempore Andronici iunioris Imp. Puer circa Traianopolim viſus eſt, qui anno tertio balbutiebat vt infans, ſed iis erat præditus viribus, quibus vir viginti annorum, & viro non minus comedebat, & circa pubem pilos habebat viri ætate integrâ. Sed priuſquam annum quintum expleſſet, febri correptus expirauit. Nam penuria humoris infantili ætati debiti, tantam ariditatem in eius corpore excitauit, quanta vel in vicenario fit. *Greg. lib. 10.*

FIDELIVM ET CHRISTIANORVM.

☞ *Conſule Locum de Morte vbi mortui improuiſè, inopinato.*

Propter Ophni & Phinees filiorum Heli Sacerdotis ſummi intemperantiam & ſcelera varia, quorum meminit. *Lib. Reg. 1.* minatur Dominus per Prophetam, effecturum ſe vt omnes illius poſteri, vbi ad virilem deuenerint ætatem, moriantur, neque perueniant ad ſenectutem. *1. Reg. c. 2.*

Leo Armenius Imperator Michaëlem Balbum de affectato imperio conuictum igne comburendum decreuerat. Itum eſt
D ad ſupplicij locum, Imperatore ipſo comitante. Sed quia vigilia Natalis Domini erat, vxore intercedente Imperatoris, dilatum eſt ſupplicium. Sed Leo Michaëlem ita compedibus vinctum carceri mancipauit, vt ipſe clauem ferræ ferreæ ſeruaret: ipſaque nocte inſequenti, carcerem ingreſſus, & Michaëlem altè dormientem videns, receſſit, iratus, irámque agitatione manus declarauit: quod totum vnus ex vigilibus ſomnum ſimulans conſpicatus, Michaëli abeunte Imperatore nuntiauit. Ille litteras ſtatim ad conſcios ſocios ſcribit, minitans ſe eos omnes delaturum, niſi quod ſuggerebat, exequerentur. Socij igitur conſilium eius ſequuti, in matutinis horis Natalis Domini cunctantem Leonem interficiunt, & eodem die in ipſo diluculo, Michaël heri comburendus Imperator acclamatur, & in Eccleſia diademate coronatur.

Anno Domini 1071. Romanus Diogenes Imperator, cùm imperaſſet annos tres & menſes octo (vt teſtatur Io. Curopalata) miſerando exitu ex hac vita deceſſit. Habitus planè (ſi Chriſtiano dicere licet) fortunæ ludus; vtpote qui ſtatim ex imo ad ſummum, ruſúmque ex ſummo ad imum maiori impetu ruit. Planè ſecundùm illud Prouerbiorum: Ante contri- E
tionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus; homini contigit. Cùm enim pugnam aduerſus Turcas oblatam pacem ab Aſam Sultano per legatos magno arrogantiæ ſupercilio reieciſſet, ipſumque cum ſuis proficiſcentem eſſet aggreſſus, diremptus noctis crepuſculo cùm rediret ad ſuos, poſtremæ acies exiſtimantes illum fugere, in fugam ſe ipſos irreuocabilem dederunt, adeò vt fuga milites ſparſos adoriendi hoſtibus occaſio fuerit patefacta, qua benè vſi victoriam inſperatam adepti, captiuum duxerunt etiam Imperatorem, quem ille benignè habuit, ſua quoque menſa dignatum. Sed cùm aliquando (inquit Curopalates) Sultanus eum interrogaſſet: Quid mihi feciſſes, ſi me in tua poteſtate habuiſſes? ſimpliciter & ſine adulatione reſpondit Imperator: Multis plagis benè notis tuum corpus confeciſſem. At ego, inquit Sultanus, tuam ſeueritatem aut crudelitatē non imitabor. Verumtamen audio, veſtrum vobis præcipere Chriſtum pacem & obliuionem malorum, ſuperbiſque reſiſtentem humilibus gratiam date. Præſtititque ex animo dux barbarus, quod promiſit: nam inito cum ipſo fœdere, facta pace perpetua, habita filio- F
rum ratione, & ſucceſſorum omnium, nunquam amplius Romanum Imperium à Turcis inuadendum, labefactandúmque fore pollicitus, captiuos etiam relaxari præcepit, ipſumque per ſuos legatos deduci iuſſum amplexatum dimiſit. *Bar. Annal. Eccl. tom. 11. an. 1071. 12. ex Io. Curopalata & Zonara tom. 3.*

Nec à propoſito diſſentaneum eſt, quod ſcribunt *Zonaras & Cedrenus*: Cùm Sultanus Agarenus à Ludouico quodam Rege Franciæ captus eſſet circa Italiam, Capuam captiuus abductus, toto biennio nunquam à quoquam ridere viſus eſt, vt Rex miratus diceret, ſe ei, qui barbarum riſiſſe nuntiaret, præmium daturum. Quem quum quidam ſemel riſiſſe nuntiaſſet, accerſito Sultano, riſus cauſam quæſiuit? At ille, Rotas currus, inquit, vidi, quarum cum altera terræ incumberet, altera ſurſum tolleretur: mox ea, quæ ſublimis fuerat, depreſſa: quæ humilis in altum elata eſt. Vnde coniectura capta, res humanas etiam eodem modo moueri & transferri, in riſum erupi, poſſe fieri cogitans, vt & mearum rerum idem ſtatus eſſet ac me quemadmodum è ſublimi ſum humi depreſſus, ſic rex humili loco in altum elatum ſublimem fore. Rex & veritate G
orationis conſiderata, & Soldani ob fortunæ commutationem miſertus: eum liberius habitum in familiaritatem ſuam aſciuit, & eius vt viri prudentis conſiliis vſus eſt. *Ioan. Zonaras tom. 3. Annalium. Cedren. & Glycas 4. part. Annalium.*

Huic proximum eſt exemplum, quod deſcribit *Nicephorus.* Theòdorus Medicus vir prudens ad Chaganum miſſus eſt per Priſcum Romanorum in Europa Ducem qui cum barbarum frementem maximè & ſuperbientem, & verborum faſtu exultantem (nationum enim omnium dominum ſe eſſe, minabūdus iactabat) vidit, veteri quadam narratione barbaricum legatus leniit tumorem. Inquit enim: Audi Chagane veterem & vtilem orationem. Seſoſtris Ægyptiorum Rex, illuſtris admodum & felix, plurimas & maximas ſibi ſubiecit nationes. Atque ex eo ſucceſſu in proteruam arrogantiam ſublatus, currum ſibi aureum pellùcidis pretioſiſque lapillis exornatum fieri fecit. In quo conſidens quatuor ex deuictis regibus currui, qui eum traherent, iugo illis impoſito, iunxit. Hoc verò cùm ſæpius fieret, & celebri quodam feſtóque die, ex quatuor illis regibus vnus oculis conuerſis continuò retropiſceret, & rotæ volubilitatem intueretur: Seſoſtriſque eum, cuius rei H
gratia tam frequenter oculos in rotam coniiceret, percontaretur, reſpondiſſe is fertur: Cum ſtupore admiror rotam, quum eam inſtabili modo ferri, atque aliàs aliter volui, & nunc quidem ſublimia demittentem, ruſus autem demiſſa ſublimantem conſpicio. Seſoſtris porro vbi dictum id intellexit, ſtatuit ne illi poſthac currum traherent. Barbarus verò ſubridens, ſatis ſe pacem complecti indicauit: & Priſcus ei pro tranſitu bonam ſpoliorum partem, maxima quæque concedendo dedit: & ſe Romanorum ditione cedere (Romanum namque id ſolum eſſe) ſignificauit. At, Barbarus Romanos armis & iure belli id admiſiſſe reſpondit. Et cùm Chaganus ad hunc modum familiarius cum Priſco rixaretur, Priſcus ei quod ex oriente profugiſſet, conuitij loco obiecit. *Nicephor. Calliſt. lib. 18 hiſt. Eccl. cap. 29.*

Valerianvs Rom. Imperator cum Perſis bellum gerens à Sapore Perſarum rege victus ſuperatuſque eſt: quem ille protinus captum irreuocabilis cuſtodiæ vinculis mancipauit, qui

nimirum ignobili apud Parthos ſeruitute conſenuit,& quoad
A vixit,huic probroſæ addictus eſt pœnæ, vt eiuſdem prouinciæ Rex incuruato eo, pedem ceruicibus eius imprimeret, & ſic in equum arrogantia tumidus aſſiliret. Quis eſt enim cui ſe fortuna non transferat, & modo de aduerſis ad proſpera, modo de proſperis in aduerſa ſcenica ſe varietate conuertat. *Agathias lib.4. & Baron.tom.11. Annal.an.*1062.99. 100.

Io**ANNES** II. Legionis & Caſtellæ Rex à pueritia ſua nobilem virum Aluarum de Luna acceptiſſimum habuit, cuius conſilio præ omnibus adhærebat,illúmque nimium exaltauit, primò Comitem,deinde Coneſtabilem, demum Magiſt. S. Iacobi faciendo: Quas dignitates in vnius perſonam concurriſſe nunquam auditum eſt, tantáque affectione ad eum inclinabatur, vt omnia ad voluntatem eius facere crederetur. Et cùm huius amoris exuberantia triginta quinque ferè annos duraſſet propè finem tamen,iuxta fortunæ morem, res aliter ſucceſſerunt. Nam volũtate ex incredibili amore ad incredibile odium mutato,apud Burgos capi illlum fecit,& ad caſtrum de Portillo dictum, in arcta cuſtodia detineri, & paulò poſt ſuper criminibus contra eum per procuratorem fiſcalem propoſitis,inquiſitione facta decollari mandauit. Decollatus autem eſt apud
B Vallem oleti in forma iuſtitiæ clamore præconis præcedente, in medio plateæ ſuper altum & magnũ ambonẽ,quod ex ligno ad hoc aptum ædificarunt,tapetibus ornatum, & caput eius à corpore abſciſſum fixum ex clauo in vno lignorum. Fuit autem ſepultus in quadam Eccleſia extra muros, & pòſt ex illa ad Eccleſiam Minimorum tranſlatus. In quo ſingulariſſimo ſpectaculo ſatis cognoſcere potuerunt, qui viderunt, & etiam non videntes,qui audierunt, quanti valoris ſit mundana proſperitas,cùm ex ſumma proſperitate ad ſummam aduerſitatem fortunæ rota frequenter ac velociter humanos ſucceſſus reſoluat. Et vt cognoſcamus,quam periculoſa ſit nimia familiaritas Regum, quam nonnulli vt ſummum bonum deſiderant, nullo alio exemplo opus eſt. *Alphonſ. à Carthagena Reg. Hiſp. Anacephal.c.92.an.Dom.*1507.*Roderic. Santius 4 p. hiſt. Hiſp. cap.* 28.32. & 33.

* VITÆ FVNCTIONES ET STVDIA VARIA.

Viuere diuerſo mortales more videntur:
Nam ratio cunctos, non regit vna viros.
C *In ſtudia humanæ vertuntur plurima mentes,*
Nec parili curſum tramite mundus habet.
Hic opibus vacat innumeris, ille ambitioni:
Hic peragrat campos,nauigat alter aquas.
Ingentes alius merces conducit, ac ille
Gaudet in Eleo carcere vectus equo.
Sunt qui bella petunt, ſunt queis ſeruare togatis
Contigit, aſt alios otia lenta iuuant.
Vnus amat Venerem,vino ſe ingurgitat alter,
Hic hilaris ridet, triſtis at ille gemit.
Hic citharam mouet,hic cantus emittit amœnos;
Viribus ille valet,litibus ille vacat.
Sunt qui mundanos tantum venantur honores,
Sunt qui in præruptis montibus ædificant.
Hunc probat argutum præſtans Sorbona ſophiſtam,
Hunc fouet in dulci Theologia ſinu.
Ille eſt aſtridicus, ſellurem,ſed metit alter,
Hic numeros curat, diligit ille notas.
Suntque ſalutiferas qui callent Pæonis artes
D *Hic fieri Rhetor,ille Poëta cupit.*
Sic variis diuerſa placent; ſua cuique voluptas:
At ſibimet gratas quemque libido trahit.
Omnibus eſt eadem triſti concedere fato
Conditione omni cuique timenda dies eſt.

Auſonius *Edylio* 16.

Quod vita ſectabor iter? ſi plena tumultis
Sunt fora: ſi curis domus anxia: ſi peregrinos
Cura domus ſequitur: mercantem ſi noua ſemper
Damna manent, ceſſare vetat ſi turpis egeſtas:
Si vexat labor agricolam, mare naufragus horror
Infamat, pœnæque graues in cœlibe vita,
Et grauior cautis cuſtodia vana maritis.
Sanguineum ſi Martis opus: ſi turpia lucra
Fœnoris,& velox inopes vſura trucidat?
Omne æuum curæ:cunctis ſua diſplicet ætas.
Senſus abeſt paruis lactentibus: & puerorum

Dura rudimenta, & iuuenum temeraria pubes.
Aſſiduas fortuna viros per bella, per æquor,
Iras,inſidiaſque,catenatoſque labores. E
Mutandos ſemper grauioribus,ipſa ſenectus
Expectata diu,votiſque optata malignis
Obiicit innumeris corpus lacerabile morbis.
Spernimus in commune omnes præſentia, quoſdam
Conſtat nolle deos fieri. Diuturna reclamat,
Quod vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? ſic Caucaſea ſub rupe Prometheus
Teſtatur Saturnigenam,nec nomine ceſſat
Incuſare Iouem: data ſit quod vita perennis.
Reſpice & ad cultus animi ſic nempe pudicum
Perdidit Hippolytum non felix cura pudoris.
At contra illecebris maculoſam ducere vitam
Quem iuuat, aſpice & ad pœnas, & crimina regum,
Tereos inceſti,vel mollis Sardanapali
Perfidiam vitare monent tria Punica bella:
Sed prohibet ſeruare fidem deleta Saguntos.
Viue, & amicitias ſemper cole crimen ob iſtud
Pythagoræorum periit ſchola docta ſophorum,
Hoc metuant igitur,nullas cole, crimen ob iſtud F
Timon Palladiis olim lapidatus Athenis.
Diſſidet ambiguis ſemper mens obuia votis.
Nec voluiſſe homini ſatis eſt, optata recuſat.
Eſſe in honore placet mox pœnitet & dominari
Vt poſſint,ſeruire volunt,idem auctus honore,
Inuidiæ obiicitur pernox eſt cura diſertis:
Sed rudis ornatu vita caret. Eſto patronus,
Et defende reos ſed gratia rara clientis.
Eſto cliens,grauis imperij perſona patroni.
Exercent hunc vota patrum, mox aſpera curis
Sollicitudo ſubit, contemnitur orba ſenecta.
Et captatoris præda eſt, heredis egenus.
Vitam parcus agas auidi lacerabere fama,
Et largitorem grauius cenſura notabit.
Cuncta tibi aduerſis contraria caſibus. Ergo
Optima Graiorum ſententia quippe homini aiunt
Non naſci eſſe bonum, natum aut cito morte potiri.

* VITÆ HVMANÆ MISERIAM G

DES. ERASM. ROTERODAMVS

His verſibus expreſſit, Latinitate donato Epigrammate Crateris de eodem argumento.

Quodnam iter humanæ cupias inſiſtere vitæ?
Quoquo te vertas omnia plena malis.
Litigiis cauſiſque forum ſtrepit vſque moleſtis.
Perpetua cruciat ſollicitudo domi.
Enecat aſſiduis rus triſte laboribus. Vndas
Et freta ſi ſulces, mille pericla premunt.
Viuenti peregrè,ſi res tibi ſuppetit ampla,
Cuncta miſer metues,nec benè tutus ages.
Rurſus ſi vacua pendebunt ære crumena,
Vt durum ac miſerum eſt hoſpitem egere virum.
Coniugium ſequeris, quanta hic te cura ſequetur?
Deſolatus eris ſi ſine coniuge eris.
Si tolis ſobolem,multo educanda labore eſt.
Non tolles, orbi lumine vita vacat.
Si iuuenis fueris,vaga & inconſulta iuuenta eſt,
Viribus effœta eſt caua ſenecta ſuis. H
Ergo,quid reliquum eſt, quæſo,niſi ſanus vt optes,
Alterutrum:aut nunquam triſtibus è ſinibus
Materni prodiſſe vteri, aut ſi protinus illinc
Exieris,ſtygias abdier in latebras?

Neque hæc prætereunda eſt *D. Greg. Nazianz.* de eodem argumento prudens & vera cenſura, qua ex variis vitæ huius itineribus, illius omnimodam miſeriam depingit,& quid homini potiſſimum ſit optandum, ſtatuit. *Carmine* 15.

Multas vita vias habet ærumnoſa, viarum
Cunctarumque ſuo nulla dolore caret.
Nec bona ſunt hic vlla malis non mixta: bonorum
Atque vtinam non pari cederet ipſa malis.
Diuitis infide, ſoliumque faſtus inanis:
Vincula pauperies atque ſubeſſe labor.
Fulgure forma breuis maior eſt æſtuſque iuuenta
Temporis, & vita meta ſenecta grauis.
Sermones celeres, decus aër,robur apertum:

Et

A *Et veteri conſtat ſanguine nobilitas.*
Ingluuies petulans, vinclum connubia : cura eſt,
Si bona ſit, morbus, ſi malè, progenies.
Diſcitur inque foro vitium, tranquillaque vita
Inuiſa eſt : artes vilia corda decent.
Anguſta eſt offa alterius : labor, arua ſecare :
Per mare quot currunt, pene tot orcus habet.
Patria cuique ſua eſt barathrum terra extera probrum
Cuncta homini hic riſus, cuncta labórque grauis.
Lanugo, ſpectrum, ros, & leuis vmbra, vaporque,
Flumineus, fluxus, fincins & æquoreus:
Somnia, fluctiuaga nauis veſtigia, ventus,
Penna celer volitans, puluis, & aura leuis :
Circulus, æquali qui motu cuncta volutat,
Conſtans atque rotans, fixus & interiens,
Namque anni partes voluit, noctéſque diéſque
Duráque, mæſtitias, terribilémque necem.
Et morbos, caſúſque graues : ac ruſus amœna
Gaudia, & optata proſpera ſortis habet.
Nil autem hic firmum prouidit Chriſtus vt eſſet :
Quo tua firmorum pectora tangat amor.
B *Cuncta ego perluſtraui animo noua, priſcáque : verum*
Par nihil eſſe homini debilitate poteſt.
Verum illi, verúmque bonum, certúmque putandum eſt
Vt leuis hinc abeat, perferat atque crucem.
Vt ruat in ſanctos gemitus, diuinaque curet,
Hic, puris gaudens, irradiétque Trias :
Carnalem affectum vt ſoluat : quámque hauſimus ipſi
Cœlitus effigiem, ſeruet vt incolumem.

VITA BEATA AC ÆTERNA.

☞ Quære Beatitudo.

*VITÆ HVIVS FOELICITAS ET BEATITVDO IN QVO SITA.

Eiuſque deſcriptiones variæ.

Eſt etiam huic vitæ ſua beatitudo & fœlicitas, quam in moderato rerum terrenarum vſu, & bonorum cum animi tum corporis, imo & fortunarum ſubinde, ac malorum remotione, agnoſcit. *Martialis lib. 2. Epigram lib. 90.*

Viuere quod propero pauper nec inutilis annis
C *Da veniam, properat viuere nemo ſatis.*
Differat hoc, patrios optat qui vincere cenſus.
Atriáque immodicis arctat imaginibus.
Me focus & nigros non indignantia fumos
Tecta iuuant, & fons viuus, & herba rudis.
Sit mihi verna ſatur : ſit non doctiſſima coniux :
Sit nox cum ſomno : ſit ſine lite dies.

Idem rurſus *lib. 10. Epigrammat.*

Vitamque faciunt beatiorem
Iucundiſſime Martialis, hæc ſunt.
Res non parta labore, ſed relicta :
Non ingratus ager, focus perennis,
Lis nunquam, toga rara, mens quieta,
Vires ingenuæ, ſalubre corpus.
Prudens ſimplicitas, pares amici :
Conuictus facilis, ſine arte menſa,
Nox non ebria ſed ſoluta curis.
Non triſtis thorus, attamen pudicus :
Somnus qui faciat breues tenebras.
Quod ſis eſſe velis nihilque malis :
D *Summum nec metuas, diem nec optes.*

Idem de voto vitæ ſuæ ita luſit *Epigram. 13. l. 1. Ad Frontonem*

Vita tui breuiter ſi vis cognoſcere Marci,
Clarum militiæ, Fronto, togæque decus :
Hoc petit, eſſe ſui, nec magni ruris arator :
Sordidáque in paruis otia rebus amat.
Quiſquam picta colit Spartani frigora ſaxi,
Et matutinum portat ineptus aue
Cui licet exigui nemoris, ruriſque beati
Ante focum plenas explicuiſſe plagas ?
Et piſcem tremula ſalientem ducere ſeta,
Flauáque de rubro promere mella cado?
Pinguis inæquales onerat cui villica menſas,
Et ſua non emptus præparat oua cinis ?
Non amet hanc vitam, quiſque me non amat, opto :
Viuat & Vrbanis albus in officiis.

Rurſus commendans ſanitatem ceu vitæ humanæ præclariſſimum donum, ait *lib. 6. Epigrammat.*

At noſtri benè computentur anni, E
Et quantum torrida tulère febres,
Aut languor grauis, aut mali dolores,
A vita meliore ſeparentur ;
Infantes ſumus, & ſenes videmur.
Ætatem Priamique Neſtoriſque
Longam qui putas eſſe, Marciane,
Multum decipiturque falliturque.
Non eſt viuere ſed valere vita.

D. Gregor. Nazianz. etiam Chriſtianæ vitæ fœlicitatem his verſibus commendat: eámque ita loquentem inducit.

Sint aliis huius dulciſſima commoda vitæ.
Hæc lex vna mihi, ſcopus hic eſt vnus amore
Vt correpta Dei terris excedere poſſim.
Cætera queis vani vaniſſima pectora purgent,
Quæque cito veniunt ſubita pereuntque ruina,
Non magis afficiunt animum, quam fumus inanis,
Quam vapor & ventus concuſſáque turbine ventis
Et paſſim diſtracta effuſáque mollis arina,
Aut etiam in lato puppis veſtigia Ponto.
Atque apud humanos in gloria viuere malim.
Inter cœlicolas dum ſit mihi gloria ſedes. F

Addam ſuperioribus laudem & votum Vitæ Beatæ à Clariſſ. V. Iuſto Lipſio verſibus conceptum, & Epiſtolæ 8. Centuriæ 1. quæ penè tota eſt de hoc Argumento, adſertum,

Ille eſt par ſuperis deis,
Et mortalibus altior,
Qui fati ambiguum diem,
Non optat leuis, aut timet.
Quem non ambitio impotens,
Non opes ſollicitat lucri :
Quem non concutiunt metu
Regum præcipites minæ,
Non telum implacidi Iouis.
Vno ſed ſtabilis loco,
Vulgi ridet inania :
Securóque oritur dies.
Securo cadit & dies.
Vitam ſi liceat mihi
Formare arbitriis meis : G
Non faſces cupiam aut opes,
Non clarus niueis equis
Captiua agmina traxerim :
In ſolis habitem locis
Hortos poſſideam atque agros,
Illic ad ſtrepitum aquæ
Muſarum ſtudiis fruar.
Sic cum fata mihi vltima.
Peruenerit Lacheſis mea ;
Non vlli grauis aut malus.
Qualis Langius hic meus,
Tranquillus moriar ſenex.

* VITÆ HVIVS MORTALIS ET FLVXÆ SYMBOLA VARIA.

Iuxta Alphabeti ſeriem digeſta. Auctore Maximil. Sandæo è Societate Ieſu.

ACIES. Militia eſt vita hominis ſuper terram. *Iob. 7. 1.*

ALLIVM Non niſi cum lacrymis amatur.

ALVEOLVS Luſorius. Sunt homines, ceu Calculi & Teſſeræ, quibus in Vita vt in Alueo luditur à diuinâ Prouidentiâ. H

ANEMONE. Flos Adonidis pulcherrimus, ſed leui ventorum impetu langueſcens, ac decidens ſemine in pappos abeunte. *Breuis eſt vſus.*

Vita fugax quam cauſſa leuis tua ſtamina rumpit ?
Pulſa leui flatu, ſic Anemona cadit.
-- Nec plena longior horâ
Facta mora eſt cum flos de ſanguine concolor ortus
Qualem quæ lento celant ſub cortice granum
Punica ferre ſolent : breuis eſt tamen vſus in illo.
Namque malè hærentem & nimia leuitate caducum
Excutiunt iidem, qui perflant omnia venti.

ARVNDO. Venti ludibrium.

ÆSTAS. Poſt quam quid exſpectes aliud, quàm hyemem?

AVRA.

Nam noſtri fugiunt vt leuis aura dies.

AVRVM. Vide quanti tua valeant opera. Vitæ dant pretium, vt Auri pondera.

ARANEARVM Tela. Si rumpatur, quis refecerit.

A ARBOR. Niſi ferat fructus bonos, excidetur, & in ignem mittetur.

ATOMVS. Vix cernitur.

AVIS Manè canit, Veſperi quis illam comedit.

BELLVM. Etiam armatis periculoſum.

CARMEN. Cui, ſi vel Syllaba deſit, aut excreet, exſibilaris. *Cic. in Paradox.*

CARCER. Anguſtus illis, qui libertatem amant. *S. Chryſoſt. Antiph. Stoba.*

CENSVRA. Quis in eâ omnibus ſatisfecit?

CITHARA. Irrequieta ſonat.

COMICO-TRAGOEDIA. Cuius vltimus actus ſemper de Morte. *Pius Pont. M.*

CRIBRVM. Fruſtra aquam illi iniectam retinere conaris.

CVRSVS Quotidie ſepulchro propior. *Engelbertus Abbas. de ortu & fine Rom. Imper.*

CLEPSYDRA.

Hæc, vt aquam, tempus, ſic tua vita clepit.

DOMVS Ruinoſa ac fatiſcens, quam varij caſus momento diruant, aqua, ignis, aër: opifex ipſe, vel nutu.

B EPHEMERIS. Non vltra diem: & hanc haud longam.

EXILIVM. Vox eſt Eccleſiæ nomine omnium hic viuentium. Diua *Mater Ad te Clamamus* Exules *filij Euæ.* Quotquot ab Eua deſcendimus, Exules ſumus. Ergo Exilium incolimus. Exilium eſt vita præſens. Exilium præter alienum ſolum pœnam, mœrorémque dicit vel connotat. Certè non aliter abſentiam à cœlo, ceu patria, ferunt iuſti, quorum conuerſatio in cœlis, quam Exules, abeſſe à Patriâ.

Magdalenæ apparuit Chriſtus, vt Hortulanus. *Ioan.* 20. 15. quoniam Exulem paradiſi in eum Dominus ipſius reuocabat, qui ex horto ad crucem raptus eſt.

Quicunque Vitam immortalem, vocat Patriam, mortalem, vt Exilium agnoſcit: Vnde non niſi inſanus exire nolit.

FABVLA. Quomodo Fabula, ſic Vita. Non quãdiu, ſed quam benè acta ſit, refert: Nihil ad rem pertinet, quo loco deſinas: deſine; tantum bonam clauſulam impone. *Seneca Epiſt.* 77. Memento Actorem te eſſe Fabulæ, qualem Doctor eſſe voluit: Si breuem, breui: Si longam, longæ. *Epictetus in Enchirid. c.* 23.

C FIDES. Intenſæ, remiſſæ, vt Fidicen volet. *Stoba.*

FILVM. Quod facilè rumpitur.

Clotho colum baiulat, Lachesis net & Atropos occat.

Flos. Iam naribus adhibetur, mox pedibus calcatur.

FLVVIVS. In eo vnda vndam trudit, procella procellam, In vita, miſeria miſeriam.

FOENVM. Viret, aret, ardet. *Greg. Trifer.*

FOLIVM. Quod in paradiſo ab arbore vitæ decidit. *Petrus Salatim.* in illud Pſ. Non intres in Iudicium.

Homerus:

Tale quidem eſt genus hominum, quale Foliorum.

FOLLIS. Vel acu tange, exſpirabit.

FVMVS. Index ignis, & incendij.

GLVMA. Folliculus eſt grani frumentarij, quem ventulus diſſipat, & deiicit. Gluma, & theca granum occulit, Vita hominis, merita.

HAMVS. Licet tentare omnibus: capere paucis.

HISTRIO.

Partes Cæſaris ille,

D *Hic Mimi, hic Crœſi, Socratis ille gerit.*

IRIS. Colores oſtendit, non habet.

LABOR. A iuuentute. Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea. *Pſ.* 87. 16. 15.

LABYRINTVS. In quo mille errores, & à Minois tauro, Cacodæmone, plura pericula.

LAQVEVS. Incautis.

LARVA. Quantum ſæpè monſtrum ſub monſtro?

LECTVS. In quo molliter iaces, ſed parum luctaris.

LVCERNA. in manu Dei.

LVNA. Nunquam in eodem ſtatu.

LVSVS. Aleæ, in qua optimis quiſque iactus Aleatori maximè expetendus eſt. Sed vtcumque tamen ceciderit, adhibenda cura eſt, vt eo, quod caſus tulerit rectiſſimè vtatur. *Plut. de Tranquill. an.*

LVSVS TESSERARVM.

Ita vita eſt hominum, quaſi quum ludas Teſſeris: ſi illud, quod maximè opus eſt, iactu non cadit: illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas. *Terent. in Adelph.*

LVSVS CALCVLORVM.

Iuuat videre hominem in vitâ laborem, & tanquam de ſeriis fatigationem? E

—— in tabulâ ponatur apertâ
Calculus, & vitreo peragantur milite bella
Vt niueus nigros, nunc vt niger alliget albos.

Attende calculos, homines eſſe puta,

—— longo venit ille receſſu,
Qui fuit in ſpeculis, hic ſe committere rixa
Audet, & in prædam venientem decipit hoſtem.
Ancipites ſubit ille moras, ſimiliſque ligato,
Obligat ipſe duos: hic ad maiora mouetur
Vt citus & fractâ perrumpat in agmina mandrâ,
Clauſáque deiecto populatur mœnia vallo.
Interea ſectis, quamuis acerrima ſurgant
Prælia militibus, plenâ tamen ipſe phalange,
Aut etiam pauco ſpoliata milite vincis,
Et tibi captiua reſonat manus vtraque turba.

Hoc non tam pugnæ, quàm vitæ humanæ ſimulachrum eſt.

LVSVS LATRVNCVLORVM.

Idem erat, qui Calculorum. Calculi latrunculi dicebantur: & diuiſi erant in turmas, colore diuerſi: turmis itaque inſtructis, veluti, qui congredi acie parant, hinc inde ſub imagine hoſtium concurrebatur. F

Haud ſecus concurritur in Vitâ vt in Tabula latrunculatia ab hominibus Tu

Inſidioſorum ſi ludis bella latronum

Cautè agas, nulli facilè fidas.

Nam

Gemmeus iſte tibi miles & hoſtis erit.

LVSVS SCACCHIA.

Differt ab hactenus dictis. In eo tamen etiam,

Ludimur effigiem belli, ſimulatáque veris
Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna,
Vt gemini inter reges, albuſque nigérque
Pro laude oppoſiti certent bicoloribus armis.

Quod in Scacchorũ alueolo, hoc fit in vita. Cerne tabulam luſoriam ſexaginta quatuor areolis diſtinctam, nouem lineis ex vnaquaque parte ſe mutuò interſecantibus: in quibus duo ſerupi nomen regum præferunt: duo alij reginarum: quatuor equitum, quatuòr ſatellitum: quatuor centurionum, ſeu Elephantorum turrigerorum, ſexdecim denique minores peditum. G

Scacchorum ab alueo vita hæc haud diſcrepat.
Non loci plus Rex, quam Satelles occupat.
Hic currit ſaliens, & ille illaqueat.
Sunt lignea omnia, cum nomen differat.

LANVGO. Spes impij, quæ illius vita, tanquam Lanugo quæ à vento tollitur. *Sap.* 5. 15. Quàm facilè leuis exſiccato exiſtens herbæ flore materia, aut tenera lanæ mollities in pomis à vento, tam facilè vita diſpellitur.

MANNA. Quod colligendum pro ſeptima quietis die.

MARE

——Procellas.

Voluit, & euripos, naufragiiſque frequens.

MOLENDINM Circumagitur ſemper, at non ſibi, ſed aliis.

MOMENTVM. Ex Philoſophi illius ſenſu, qui rogatus, quid eſſet hominis vita, parumper moratus, ſe abſcondit. *Rodulph. Agric. de Iuuent. lib.* 1. *cap.* 24.

MIMVS. Vitam, Mimum vocat *Epictetus in Enchiridio c.* 23. quem illuſtrat Simplicius. *Seneca* etiam *Epiſt.* 80. *Thales, & Bion apud Laërtium* Auguſti quoque morituri quæſitum fuit: Ecquid hunc Mimum vitæ ſatis commodè egiſſe videretur? H

NAVIS. In qua ad portum tendimus omnes. *Greg in Regiſt.*

NIX. Attactu moritur.

NOX. Cuius errores deteget ortus.

ORGANVM. Auram exclude, tacebit.

PICTVRA. Quæ vel molli ſpongia deleri poteſt.

POMVM. Foris rubet, intus putet.

PORTA. Ad cœlumne, vel orcum?

PVLVIS. Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris. *Gen.* 3.

PÆONIA Flos in quo vltra quingenta folia cadat pluuia: SOL æſtuet, folia omnia decidunt: illicò decor euaneſcit.

Hæc Roſa centupli ceu flore decora, caduca eſt:
Sic forma & vita mox perit omne decus.
——Feſtinat decurrere velox.
Floſculus, anguſtæ miſeræquè breuiſſima vitæ.

Portio, dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
A *Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.*
Pila. Iactari aſſueta. *Petrarch. de remed. fort.*
Prvina.
Vita ſolet ſolui morbo, ceu ſole pruina.
Pvnctvm. Vix aliquid.
Ros. Non durat ad veſperum.
Rosa.
Vt Rosa *mane viget, tamen & mox veſpere langnet:*
Sic modo qui fuimus, cras leuis vmbra ſumus.
Ah quam forma Roſas *cito deficit inclyta pulchras!*
Non ita cœleſtis quas Paradiſus habet.
Rota. Attollit & deprimit.
Saxvm. Caue allidas nauim. *S. Chryſoſt.*
Scena Σκηνὴ πᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον, ἢ μάθε παίζειν
Τὴν σπουδὴν μεταθεὶς, ἢ φέρε τὰς ὀδύνας.
Scena eſt hæc vita, & ludus: vel ludere diſce
Seria poſtponens, vel cruciare miſer.
Tolle ſiparium, & omnia vana videbis. *Cryſ. & Syneſius.*
Saccvs Pertvsvs Quidquid inieceris, abieceris.
Sementis De meſſe nil certi promittens.
B Sagitta. Penna, auráque volat & euolat.
Scintilla. Neglecta magnum ſæpè excitat incendium multis æternum.
Spectrvm. Quod in tenebris errat. *Philo Iude.*
Somnivm. Heu mihi vbi ſum? quid patior? quæ incendia? qui fluctus? quot hoſtes?
Specvlvm. Omnes prodit.
Sonvs. Cùm eſſe incipit, deſinit.
Spina. Tantùm nata ad pungendum.
Symposivm. Dulce, & magnorum ſumptuum.
Spongia. Ad lacrymas nata.
Stipvla. Per ignem ſubitò cinis.
Spectacvlvm. Ipſo cœlo ad ſpectandum effuſo.
Simvlacrvm. Formoſum, ſed ligneum.
Stilla. Cadendo durat.
Stadivm. Ex quo pugil læſus ire feſtinat, vt vulneribus medeatur. *Chryſoſt. Hom. 6. de virtute.*
Specvla. Miſeriam.
C Tessera. Ludenti feliciter, vel ſecus cadit, prout ſors vult; ſic & vita noſtra, etiam dum ſtat, cadit.
Theatrvm. In quo ſæpè peſſimi quique honoratiſſimum locum obtinent. *Stob. Serm. 104.*
Tibia. Vide ne diſcrepet. *Cic. in Offic.*
Torrens. Turbulentus, violentus, obſtreperus. *Epictetus.*
Trochvs. Ab rotante pendet. *Phocylides.*
Trvtina. Cuiuſque opus quantum ſit, oſtendit.
Vapor. Ad modicum patens. *S. Iacob. in Epiſt.*
Vestimentvm. Poſt vſum, fimus.
Vallis Lacrymarvm. Quis nunquam fleuit?
Vitrvm. Pulchrum, ſed fragile.
Vmbra. Putatur eſſe, & non eſt. *Engelber. Abb. de Inter. Rom. Imp. cap. 17.*
Vmbræ Somnivm. Si nihil vmbra; quid, quæſo, vmbræ ſomnium?
Vrbs. In qua propter multitudinẽ incurſantiũ, alicubi labi neceſſe eſt, alicubi teneri, alicubi reſpergi. *Sen. l. 3. de Iracund. c. 6.*
D Vinvm. Modicum aceſcit.
Ἐσχάτη Extrema gaudij luctus occupat. *Philemon.*

* Vitæ Hvmanæ Hieroglyphicvm.

Vitæ huius mortalis hieroglyphicum veteres ſtatuebant Ignem & Aquam, dicit namque *Ariſtot. lib. de vita & morte* vitam conſiſtere in calido & humido, id eſt, à calore & humiditate in corpore coalitis dependere.

Romvlvs cum primum populum Rom. in centurias diſtribuiſſet, qui vnam ducebat, manipulum fœni in conto præferebat. Vnde & nomen manipuli manſit: Attamen Chriſtiani eo ſymbolo vitæ breuitatem exprimunt, iuxta illud Prophetæ Omnis caro fœnum *Iſaiæ 40.*

Alij vitæ imaginem palmo cui 4. digiti adhærent, exprimunt, inducti verbis Dauidis *Pſal. 39.* Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos. Alij [palmares] legunt.

* Vitæ Dvratio, Conservatio Propagatio, Longævitas.

Ac primum earundem cauſa.

Vitam in calido & humido conſiſtere paulò antè dictum eſt. Vnde & illius duratio aut breuitas, in iiſdem optimè aut parum aptè temperatis, & idoneam vel exiguam proportionem habentibus conſiſtit. E

At præter hæc alias cauſas extrinſecus aduenientes Philoſophi agnoſcunt. Suntque imprimis corporum cœleſtium influxus, ſiderumque aſpectus & irradiatio: tam ea quam quiſque in genitura & ortu ſuo habuit, quam quæ ad regionem in qua verſatur pertinet.

Facit quoque ad id ſoli & regionis bonitas aut inclementia *teſte Ariſt. 4. de gener. anim. c. vlt.* Siquidem hæc corpus aſſiduè alterant ac permutant, & nonnũquam eius ſubſtantiam nimio æſtu diſſipant, nunc frigore areſaciunt & congelant.

Propter cœli ſolique fauorem in ea Indiæ parte quã Onoc vocant, indigenas longæuos, & integra valetudine eſſe perhibent, ita vt alij ad centeſimum & vigeſimum annum cruda viridique ſenecta perueniant, alij etiam multò diutius viuant.

Item in quadam Indiæ plaga narrat. *Plin. lib. 7. c. 2.* homines non exſpuere; non capitis aut dentium, aut oculorum, rarò aliarum corporis partium dolore affici.

Idem ſcribit gentem quæ Pandoræ dicebatur in conuallibus ſitam, annos ducentos viuere ſolitam, in iuuenta candido capillo, in ſenecture nigro. F

Ad hæc in faſtigio montis Argi ſcribit *Solinus cap. 21.* oppidum fuiſſe Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam illis regionibus incolentium vita prorogaretur.

Multum etiam habet momenti ratio victus: ſi enim is temperatus ſit, materiæ delabentis fluxum commode reſarcit, vitámque ſeruat & promouet: ſi modum excedat, alendi vires labefactat, quod quotidiana docet experientia. *Lege Plutarch. in orat. de eſu carn. & in tract. de præcep. bona val.*

Solent etiam vitam minuere labores intempeſtiui, animi perturbationes, profuſæ corporis voluptates, frequentes curæ, aſſiduus mœror, cæteráque id genus, quæ aut natiuum calorem diſſipant, aut coactum præfocant.

Exempla. Longævi qvi. *Populi.*

Ioſephus lib. 1. c. 3. Antiq. decem hiſtoricos laudat, qui vitam Hominum tradunt modò ſexcentos, modò nongentos annos ſuperaſſe: Manethonem, inquam, Beroſum, Mochum, Heſtiæum, Hieronymum, qui phœnicum veteres hiſtorias collegit, Heſiodum, Hecatæum, Hellanicum, Acuſilaum, Ephorum: G his etiam addemus Xenophontem, cuius auctoritate Plinius ac Valerius vtuntur, is enim regum maritimorum ætates aliquot complexus, vnum quidem vixiſſe tradit annos DC. alterum DCCC. *Ioan. Bod. Methodi hiſt. c. 8.*

Hellanicvs ait, quoſdam ex gente Epeorum, quæ eſt pars Ætoliæ, ducentos explere annos, eíque ſubſcribit Damiates vel Damaſtes: hoc amplius affirmans, Pictorium quendam ex his maximarum virium, ſtaturæque præcipuæ, trecenteſimum annum cumulaſſe. *Valer. Max. lib. 8. cap. 14. Plin. lib. 3. cap. 48.* Pictoreum vocat.

Muſicani Indiæ populi, centum & triginta annorum ætatem agunt. *Sabellicus.*

Seres Indi tam longæ dicuntur vitæ, vt ducenteſimum annum excedant. *Strabo lib. 15.*

In Timoli montis cacumine locus eſt Tempſis dictus, in quo vulgo CL. annos viuunt. *Plin. 7. lib. cap. 48.*

Cyrnos Indorum genus Iſigonus annis centenis quadragenis viuere tradit. Æthiopas item Macrobias & Seras, & Qui Athon montem incolunt: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti nec veſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus, quibus in locis Indiæ vmbræ non ſint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorum exiſtere, & viuere annos CXXX. nec ſeneſcere, ſed vt medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Cteſias gentem ex his, quæ appellatur Pandoræ, in conuallibus ſitam, annos ducentos viuere, in iuuenta candido capillo, qui in ſenectute nigreſcat. *Plin. lib. 7. c. 2. & Val. Max. lib. 8. c. 14.* H

Scripſit Solinus, Athon montem Macedoniæ, qui inter ſex altiores mundi montes adnumerari debet, arcem Acroathon in vertice habere, cuius incolæ dimidio plus cæteris mortalibus viuunt; nec ibi cineres aut aquis dilui, aut ventis euolui. Cui etiam ſententiæ de vitæ diuturnitate Pomponius Mela ſubſcribit. *Card. de Subt. lib. de Elem.*

Ponè montes Rhiphæos, vltráque Aquilonem, gens felix, ſi credimus, quos Hyperboreos appellauere, annoſo (vt Plinius inquit)

(inquit) degit æuo, hoc eſt, annis mille, vt alij produnt, & re-
A tulit Strabo. Ibi creduntur eſſe cardines mundi, extremíque ſiderum ambitus. Viritim gregatímque diſcordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non ſi ſatietate vitæ, epulatis delibutiſque ſenibus luxu, ex quadam rupe ſalientibus. Hoc illis ſepulturæ genus beatiſſimum. *Cal. lib. 16. c. 22. A. L.*

Septentrionales populi licet ſub frigidiſſimo cœlo, vulgo centum ſexaginta & amplius annos viuunt. *Olaus lib. 4. cap. 4. Septen. reg.*

Iſlandenſes quamuis ichthyophagi, ſine medicina, etiam ſupra centum annos viuunt. *Olaus lib. 21. c. 4.*

Patriarchæ.

ADAM protoplaſtus annos natus CXXX. procreauit Seth, & ſuperuixit DCCC. annos, alios interim liberos vtriuſque ſexus procreans.

CAÏN ob interfectum Abel fratrem flagellantis conſcientiæ ſtimulis actus, omnium ſe inſidiis expoſitum fore metuebat. Cæterùm clementiſſ. Deus ei vitam in ſeptimam vſque generationem conceſſit, vt millies moreretur, & perpetuo mortis metu puniretur, diuturnóque conſcientiæ igne veluti expiare-
B tur; expiatus demum à Lamech imprudente interficeretur. *D. Hieron. ad Damaſum.*

SETH anno ætatis C. genuit Enos, & ſuperuixit DCCCVII. Enos anno XC. procreauit Cenan: & poſtea vixit DCCCXV. Cenan LXX. genuit Mahaleel, & ſuperuixit DCCCXL. Mahaleel LXV genuit Iared, & vixit poſtea DCCCXXX. Iared CLXII. genuit Enoch, & ſuperuixit DCCC. Henoch LXV. Mathuſalem, & poſt CCC. annos à Deo ſublatus nuſquam exritit. Mathuſala CLXXXVII. genuit Lamech: ſuperuixit DCCLXXXII. Lamech CLXXXII. Noë procreauit: ſuperuixit DXLV. Noë D. genuit Sem, deinde Cam & Iaphet, *Ex Geneſis cap. 1.* Superuixit CCCL. annos *Gen. 9.*

SEM filius Noë anno centeſimo ætatis, biennio poſt diluuium, genuit Arphaxad & vixit poſtea D. annos. Arphaxad CCCLXV. eius filius Caïn XXXIII. Caïn genuit Salam, qui anno XXXIX. genuit Hebrem, & ſuperuixit CCCCIII. Heber anno XXXIIII. genuit Reu: ſuperuixit CCCCXXX. Phaleg an. XXX genuit Reu: ſuperuixit CCIX. Reu an. XXXII.
C genuit Sarug, vixit poſtea CCVII. Sarug annô XXX. genuit Nachor, vixit poſtea CC. Nachor anno XXIX. genuit Thare, ſuperuixit CXIX. Thare Pater Abraham ex Vr Chaldæorum in Chananæam migrans, anno ætatis CCV. moritur. *Gen. 11.*

ABRAHAM CLXXV. annos natus, obiit. *Gen. 25.* Iſmaël Abrahami ex Agar ancilla ſpurius, CXXX. anno vita functus eſt. *Geneſ. 25.* Iſaac Patriarcha CLXXX. annorum obiit, & à filiis Iacob & Eſaü ſepultus eſt. *Geneſ. 35.* Iacob Patriarcha annorum CXLVII. in Ægypto moriens, Ioſeph filium Sacramento obſtrinxit, vt ſeſe in Chananæa ſepeliret. *Gen. 47.*

IOB CXL. annorum numeroſa nepotum ſerie, ad quartum vſque genus, obiit. *Iob vltimo.*

Sacri homines.

MOYSES Propheta centum ac viginti vixit annos: vegeto corpore, & integris ſenſibus, ac ſi annum quinquageſimum non ſuperaſſet. *Deut. vult.*

AARON Pontifex primus Iſraëlitarum, in monte Hor obiit anno XL. poſt egreſſos ex Ægypto Iſraëlitas, primo die menſis quinti, annos natus CXXIII. *Num. 33.*

HELI Sacerdos ſummus XCII. annos vixit.
D ☞ *Vide Tit. Caſu & Ruina mortui.*

IOIADA Pontifex, qui Ioam cædi Athaliæ ereptum regem fecerat, annos CXXX. natus mortuus eſt, & regio ſepulchro Hieroſolymis ſepultus. *2. Paral. 24.*

TOBIAS ſenior obiit anno ætatis CLVIII. Niniue ſepultus cum Anna vxore. Tobias filius annos natus CXXVII. Ecbatanis in Media obiit. *Tobiæ 14.*

SIMON Cleophe, ſecundus Hieroſolymarum Epiſcopus, ſub Traiano principe crucifixus, ſenex robuſtus, cùm iam centum viginti ageret annos. *Fulgoſ. lib. 8. cap. 14.*

Reges.

NESTOR Nelei F. rex Pyli, ſenex ab Homero *Iliad. α.* introducitur, quando inquit:

τῷ δ᾽ ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
ἐφθίαθ᾽, οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ᾽ ἐγένοντο
ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

Item *Odyſſea tertio*:

τρὶς γὰρ δή μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε᾽ ἀνδρῶν.
Illum iam iam exegiſſe hominum tria ſecula fama eſt.

Interpretantur quidam γενεὰν, ſpacium 30. annorum & ſic Neſtor ſuperauerit 60. annum; quandoquidem ex *Ariſtot.* E
quoque ſententia *in 8. Politic.* ætas hominis Oeconomiæ & Reip. muneribus apta eſt anno 35. tunc enim iubet vxorem ducere, & ad Rempub. accedere. Alij verò, quod veriſimilius eſt, & ætatem Neſtoris magis illuſtrem reddit, exiſtimant, Neſtorem duabus ætatibus hominum, hoc eſt, ciuium ſuorum, ſuperuixiſſe, cúmque reliqui omnes vel bello, vel fame, vel morbo periiſſent, ſolus Neſtor bis omnes has calamitates euaſit, & iam tertiæ ætati imperabat. Auis, quibuſcum adoleuerat, ſuperuixit: ſuperuixit etiam patribus, qui iam viro exiſtente Neſtore adoleſcebant: imperat nunc filiis, qui iam ſub Neſtore primùm ad Rempub. accedebant. Demus enim, Neſtoris adhuc iuuenis coæquales fuiſſe ciues, qui antequam ad 50. peruenißet annum, omnes perierunt, relictis poſt ſe liberis. Hæc prima eſt ætas. Liberi, qui cum patribus viginti annis vixerant, iiſdem mortuis ſuperuiuunt 30. & relinquunt poſt ſe liberos. Hæc altera ætas. Sic iam, ſubductis rationibus, octoginta annis duas ætates hominum ſuperauerit Neſtor, & F
tertiæ ætati virorum imperauerit. Hoc eſt, quod Germani dicunt, *Erlebet die ſtat zuuey gantze mahl vberlebt. Iuuenalis Satyra 10.*

Rex Pylius (magno ſi quicquam credis Homero)
Exemplum vitæ fuit à cornice ſecundæ,
Felix nimirum, qui per tot ſecula mortem
Diſtulit, atque ſuos iam dextera computat annos.

EPHORVS Arcadum reges quoſdam CCC. annis vixiſſe teſtatur *Plin. lib. 7. cap. 48.*

CYNIRAS rex Cypriorum 160. teſte Anacreonte. *Idem.*

ARGANTHONIVS Gaditanus, ſiue Tartaſſius, tamdiu regnauit, quandiu etiam ad ſatietatem vixiſſe abundè foret. Octoginta enim annis patriam ſuã rexit, cùm ad imperium quadraginta annos natus acceſſiſſet: cuius rei certi ſunt auctores. Aſinius etiam Pollio, non minima pars Rom. ſtyli, in 3. *Hiſt. ſuar. libris* centum illum & triginta annos expleuiſſe commemorat, & ipſe numeroſæ viuacitatis haud paruum exemplum. *Val. Max. lib. 8 cap. 14. Plin. lib. 7. cap. 48. ex Anacreonte Poëta* CL. annos G
ei tribuit, & 80. regnaſſe ſcribit, 40. cœpiſſe.

XENOPHON com. ἐν γύρῳ: Latinorum Regem octingentis vitæ annis donauit: ac ne pater eius parum benignè acceptus videretur, ei quoque ſexcentos aſſignauit annos. *Val. Max. lib. 8. cap. 14. & Plin. lib. 7. cap. 48.* qui annos non ſolares fuiſſe opinatur, ſed ad lunæ curſum vel menſtruum vel trimeſtrem referendos arbitratur.

NVMÆ POMPILII exceſſus non fuit ſubitus neque repentinus, ſed ſenio & lenta ægritudine pedetentim contabuit, vt ſcripſit Piſo. Deceſſit non multò plus quàm octogenarius. *Plut. in Numa.*

HIERO Siciliæ rex, amicus Rom. Pop. ad nonageſimum peruenit annum. *Val. Max. l. 8. c. 14.*

ATTILA Hunnorum rex CXXIV. annos natus in nuptiis periit vti ſupputat *Nicol. Olaus in eius vita*, Sabellicum reprehendens qui LVI. annos tantùm ei tribuit.

ALBERTVS II. Saxoniæ dux, princeps pacificus, & qui ſingulari zelo inſectabatur latrones inſidiantes publicis itineribus ſupra centum annos vixit, ſic vt filiis & nepotibus & pronepotibus ante ſe defunctis, Rodulphum in quinta generatione H
nepotem habuerit Electoralis dignitatis primum ſucceſſorem. Nam filios genuit Rodulphum atque Ottonem, ante patrem, defunctos. Otto filios non reliquit: ſed Rodulphus Ioannem, qui etiam auûm moriens reliquit, & Ioannem filium, qui & ipſe ſuperſtitem fecit proauum, relinquens filios Ioannem, & Albertum, quorum vterque reliquit prolem maſculam. Sed mortui ſunt & illi, auo ſuperſtite Alberto, qui per omnium horum tempora ſuſtinuit ſolus dignitatem Electuræ, eamque reliquit Rodulpho Alberti filio. *Crantz. lib. 8. c. 29. & l. 9. Sax. c. 5.*

Duces, Milites.

Ioſuë F. Nun ex tribu Ephraïm, dux populi Iſraëlitici poſt Moyſem, annos natus CX. obiit, & ſepultus eſt in finibus ſui patrimonij Cannathſeræ: in monte Ephraïm ſitæ, ad ſeptentionem Gaaſſi montis. *Ioſuë cap. 24.*

CALEPH Ioſuë in terra ſancta exploranda ſocius, octoginta quinque annorum, nullum omninò nec corporis nec animi defectum ſentiebat. *Ioſuë. 14.*

Sub Ludouico Iuniore Francorum rege obiit Ioannes à Stampis, quem, per errorem, A temporibus multi vocitant, ob diuturnam vitam. Plus trecentis ſexaginta vixiſſe annis eum faciunt:

faciunt: ſub Carolo Magno meruiſſe: Ludouico Craſſi filio A deceſſiſſe: cum interea nulla in tot moribus mentio eius facta fuerit: nec latere ignorarique potuiſſet virtus, quæ ſpecimen iam inde à clariſſimi imperatoris ætate præbuiſſet. Libentiùs crediderim eum militaſſe ſub Carolo Simplicis nepote: quem regnum paternum auitúmque petentem, in Carolum Magnum originem ſuam referentem, Capetus regni æmulus cepit, ſpéque rerum potiundarum exuit: nec trecentorum ſexaginta, ſed centum circiter & ſexaginta annorum vitam ei contigiſſe: id quod etiam conſeneſcente mundo magnum & memorabile ſit. *Æmil. l. 5. Fulgoſ. lib. 8. cap.* 14. vocant Ioannem Equitem de Tampes, & obiiſſe ſcribit anno Sal. 1146. *Ritius lib. 2. reg. Franc.* Ioannem de Temporibus appellat.

Scribit Guido Bonatus, Aſtronomus ingentis doctrinæ, Sal. anno 1223. hominem a ſe viſum, nomine Richardum, qui ſe cum Carolo Magno ſtipendia feciſſe dicebat, & iam cccc. annum vixerat. *Fulg. lib. 8. c. 14. & Egnat. eodem.*

Senatores, Politici homines.

Deceſſiſſe Ariſtidem alij in Ponto memorant, quò nauigauerat reip. cauſa: alij Athenis ex ſenio, à ciuibus honoratum B atque celebratum. *Plut. in Ariſtide.*

M. Fvrivs Camillvs ætate iam longâ exacta, grauia & periculoſa obiuit bella: non minori conſilio & conſtantia, quam cùm integra fuit ætate. *Sab. lib. 1. cap. 7.*

Appii Clavdii Cæci æuum clade metiter (quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit) niſi quatuor filios, quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc caſu grauatus fortiſſimè rexiſſet. Quinetiam feſſus iam viuendo, lectica ſe in curiam deferri iuſſit, vt cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod honeſtum erat per ſe parùm cernens, coacta eſt prouidere? *Val. lib. 8. c. 14.*

M. Val. Corvinvs, tribunus militum, ſub Camillo reliquias Senonum perſequente, centeſimum annum compleuit, cuius inter primum & ſextum conſulatum quadraginta ſex anni interceſſerunt. Sella curuli ſemel ac vicies ſedit, quoties nemo alius: ſuffecitque integris viribus corporis, non ſolum ſpecioſiſſimis Reipublicæ miniſteriis, ſed etiam exactiſſimæ agrorum ſuorum culturæ, & ciuis & patrisfamiliæ optabile C exemplum. *Idem.*

Huius vitæ ſpatium æquauit L. Metellus, quartóque anno poſt conſularia imperia ſenex admodum Pont. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæſitante, neque in ſacrificiis faciendis tremula manu geſſit. *Val. lib. 8. c. 14. & Cæl. lib. 19. c. 20.*

Q. Fabivs Max. duobus & ſexaginta annis auguratus ſacerdotium ſuſtinuit, robuſta iam ætate id adeptus. Quæ vtráque tempora ſi in vnum conferantur, facilè ſeculi modum expleuerint. *Val. lib. 8. c. 14. & Plin. lib. 7. c. 48.*

M. Cato propè ad tertiam ætatem, ſicut Neſtor, vita & actionibus peruenit. Namque cum Scipione Africano maiore magnis contentionibus in repub. habitis, peruenit ad Africanum minorem, qui fuit illius adoptione nepos, filius Pauli, qui Perſen & Macedonas debellauit. *Plut. in Catone.*

M. Perpenna vixit annos 98. & omnibus, quos in Senatu rogauerat, ſuperſtes fuit: ſeptemque tantummodo, quos Cenſor collega L. Philippus legerat, è patribus e reliquos vidit, toto ordine ampliſſimo diuturnior. *Val. lib. 8. c. 14. & Plin.* D *lib. 7. c. 48.* qui idem L. Voluſio Saturnino tribuit.

Literati homines.

Fertur epigramma quoddam Pindari de Heſiodo:

χαῖρε δὶς ἡβήσας, καὶ δὶς τάφου ἀντιβολήσας

Ἡσίοδ', ἀνθρώποις μέτρον ἔχων σοφίης.

Eum bis pubuiſſe dicit, extremam ſenectam ſignificans, quaſi pueritiam referat. Bis item ſepultum, quòd cùm in Locris occiſus, & in mare abiectus eſſet, Locrenſes cadauere agnito, auctores cædis comprehenſos in mare præcipitarunt, & Heſiodum in Nemeo ſepelierunt. *Plut. in Conuiuio ſeptem ſapientum. Eraſm. in prouerb. Heſiodi ſenecta.*

Epimenidem Gnossivm Theopompus dicit ſeptem & quinquaginta & centum an. vixiſſe. *Val. Max. l. 8. c. 14. & Plin. l. 7. c. 48. Laert. ex Phaſgone.* At Cretóſes eum 299. vixiſſe aiunt.

Democritvs Abderites, an. civ. mortuus eſt abſtinentia cibi. Totidem annos vixit Cteſibus hiſtoriæ ſcriptor, & (vt in Annalibus Apollodorus refert) inter deambulandum viuendi finem fecit. *Agatharchides l. hiſt. Aſiana* 9. ſcribit, Hier. hiſtoricum, cùm is & temporis multum in expeditionibus bellicis toleraſſet, & in pugnis permulta accepiſſet vulnera, annos natum totidem, deceſſiſſe. *Phlegon. Trallianus.* E

Hippocrates Cous medicus, vixit apud Perdiccam Macedoniæ regem, exceſſit annos natus civ. Lariſſæ. *Volat. lib. 6. Vrban. comment.*

Sophocles Tragicus iam extremæ ſenectutis, à filiis accuſatus eſt dementiæ. At is pro Apologia iudicibus recitauit fabulam, quam proximè ſcripſerat: rogans, num ea videretur delirantis. Fertur & hoc dixiſſe: Si ſum Sophocles, non deliro: ſi deliro, non ſum Sophocles. *Eraſm. lib. 8. Apopht.*

Orbilivs Beneuentanus, grammaticus Ciceronis tempore inſignis, & plagoſus, vixit propè ad centeſimum annum, amiſſa iampridem memoria. Teſtis eſt. *Tranquillus de claris Grammaticis, & Vol. lib. 17. Anthrop.*

Evphranor grammaticus Latinus, cuius diſcipulus fuit Appion, centeſimum exceſſit annum, & per eam adhuc ætatem docere ſolebat. *Guido Bitur.*

Demonax Hadriani tempore Philoſophus, deceſſit, ferè centenarius, funeratus publicè magna ciuium frequentia, *teſte Luciano, & Vol. lib. 15. Anthrop.*

Apollonij Tyanæi Auus, Philoſoph. annos centum ac triginta, vt teſtis eſt. *Philoſt. in vita Apol. & Vol. l. 13 c. 4. Anthrop.*

Galenvm Philoſophum & medicum ſingularem, Pergamenum, memoriæ proditum à nonnullis eſt, centum & quadraginta annos vixiſſe, tantáque in cibo & potu abſtinentia vſum, vt ad ſatietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam vnquam guſtarit: vnde ſit factum, vt odoriſicum ſemper anhelitum ſpiraret, ſed quod longè apud me mirabilius eſt, citra vllam omnino affectionem, ſola defecerit, ſenectute. At Suidas Galenum annos lxx. vixiſſe ait: & ipſemet Galenus multis in locis morbos, quibus laborarit enarrat. *Cælius lib. 30. cap. 12. A. L.*

* Cteſibus hiſtoricus protraxit vitam ad annos civ. iuxta *Apollod. in Annal.*

* Idem de Hieronymo hiſtorico, poſtquam plura in bello vulnera accepiſſet, refert. *Agatharchides lib. hiſt. Aſian.*

Quinis alij.

Cælivs ſcribit Marin quendam vixiſſe annos cxxiii. cuius antica corporis humana fuerit, poſtica equina.

Ægimio cc. annos vitæ tribuit Anacreon poëta *apud Plin. lib. 7. cap. 48.* G

Longæuorum ex cenſoriis tabulis Romanis Catalogum *Phlegon Trall. lib. de Mir. & longæuis* contexuit.

Eo cenſu, quem intra quadriennium Imperatores Cæſares Veſpaſiani, pater filiuſque, cenſores egerunt, in media Italiæ parte, inter Apenninum Padúmque, centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli vnus. cxxv. Parmæ duo cxxx. Placentiæ vnus. cxxxi. Fauentiæ vna mulier. cxxxii. Bononiæ L. Terentius Marci filius. Arimini verò M. Aponius c. & l. Tertulla cxxxvii. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacum, in quo cx. annos ſex detulêre, quatuor centenos vicenos, vnus cxl. M. Mutius M. filius, Galerius Felix in regione Italiæ octaua centenûm annorum cenſi ſunt homines quinquaginta quatuor, centenum denum homines quinquaginta ſeptem, centenum vicenumquinum homines duo, centenum tricenum homines quatuor, centenum tricenumquinum aut ſeptenum totidem, centenum quadragenum homines tres. *Plin. lib. 7. c. 49.*

Alexander Cornelius in eo volumine, quod de Illyrico tractu compoſuit, affirmat Dandonem quendam ad quingenteſimum vſque annum nulla ex parte ſeneſcentem proceſſiſſe. *Val. Max. lib. 8. c. 14.* H

T. Fvllonivs Bononienſis, in Claudij principis cenſura, dinumeratis ab eo diligenter annis, ne qua ineſſet fraus, inuentus eſt, annos centum ac quinquaginta ſuperaſſe. *Fulg. l. 4. c. 14.*

Mulieres.

Sibyllæ viuacitas prouerbio locum fecit. *Propert. Eleg. l. 2.*

At me non ætas mutabit tota Sibylla.

Sibyllæ ætatem pro quantumuis longa poſuit. Hanc *Virgilius 6. Æneid. lib.* longæuam Sacerdotem vocat. Et *Seruius* eum enarrans locum, adſcribit, Apollinem amore Sybillæ captum, ei poſcendi quod vellet arbitrium dediſſe: illam hauſtis arenis, tantum popoſciſſe vitæ. Id Apollo fieri poſſe reſpondit, ſi Erythræam inſulam relinqueret, nunquam patriam terram reuiſura. Venit itaque Cumas, vbi corporis viribus defecta, in ſola voce vitam retinuit. Quod vbi cognouiſſent illius ciues, incertum inuidia, an commiſeratione, epiſtolam ad eam miſerunt,

miſerunt, creta, antiquo more ſignatam. At illa, viſa terra patria, in mortem reſoluta eſt. Ita vati ſuæ verba dedit Phœbus. *Eraſm. in Adag. Ouid. lib. 14. Metam.*

—— nam iam mihi ſecula ſeptem
Acta vides: ſupereſt numeros vt pulueris æquem.
Tercentum meſſes, tercentum muſta videre
Tempus erit, quum de tanto me corpore paruam
Longa dies faciet, conſumptáque membra ſenecta.

Hinc *Statius lib. 1.*

—— tu Troica dignus
Secula, & Euboici tranſcendere pulueris annos.

SIBYLLA Erythræa vates, annos vixit non multò pauciores, quòd ipſa in oraculis ſuis cecinit. E quibus conſtat eam decem ætates inter homines exegiſſe: & poſtquam è viuis exceſſit, animam in aërem elatam effeciſſe, vt ad aures hominum omnia & ſermones de futuris acciderent. Cadauere autem inſepulto iacente, aues eius carnibus veſcentes, auſpicio ventura indicaſſe: reliqua parte computreſcente, & terram penetrante, pecudes: quæ è terra ea enatas herbas depaſcerent, diuinationem, quæ è iecinorum fit inſpectione, inter homines introduxiſſe. Cæterùm ætatem Sibylla annis cx. definit in oraculo Romanis dato de ludis, quos ipſi Seculares vocant. *Phlegeton. Trallian. lib. de Mir. longæuis.*

TANAGRA Æoli vel Aſopi filia, Pœmandri vxor, qui Tanagram vrbem Bœotiæ à nomine vxoris condidit. Ea eò ætatis viuendo proceſſit, vt à proximis vicinis, *γραῖα*, id eſt, anus, fuerit appellata. Quod nomen etiam Tanagræ inditum, Homerus in Catalogo nauium recenſet. *Pauſ. in Bœot.*

Ex feminis Liuia Rutilij nonaginta ſeptem annos exceſſit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Terentia Ciceronis CIII. Claudia officij cxv. hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in ſcena pronuntiauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpicio Coſſ. ludis pro ſalute D. Augusti votiuis, annum centeſimumque tum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pomponio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone conſulibus, ante annos nonaginta vnum: & à Magno Pompeio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta Samullam quoque centum decem annis vixiſſe, auctor eſt *Aſconius Pedianus. Plin. lib. 7. c. 48.*

Iulia Modeſtina, liberta primopilatij vixit annos cxx.

Lesbyam *Martialis Epigram. lib. 10.* ob ſenium irridet.

Conſule te Bruto quid iuras Lesbya natam
Mentiris, nata es Lesbya rege Numa.
Sic quoque mentiris: námque vt tua ſecula narrant,
Ficta Promethæo diceris eſſe luto.

QVAM OB CAVSAM.

OB RELIGIONIS.

Salubritatem.

☞ *Vide Titulum, Religiones ſalubres.*

Mediam Italiæ partem, inter Padum & Appenninum, regionem itidem Italiæ octauam longæuos multos proferre ſolitam, *ex Plin. l. 7. c. 49.* fide cenſoriarum tabularum conſtat.

BRASILIA Americæ regio fertilis & amœna, & tanta ſalubritate prædita, vt vix ſit opus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriuntur, non aliquo morbo, ſed ſenio conſumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuiis alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi ſunt latiſſimi, lætiſſimáque pabula profundunt. *Oſorius libro 2. rerum Emmanuelis.*

Alimenta certa.

Æthiopes Macrobij plerique ad centum viginti annos perueniunt. Hoc beneficij videntur habere ex fonte, cuius aqua adeò inualida eſt, vt in ea nihil innatet, ſed omnia ſubmergantur, quam aſſiduè bibunt. *Herod. lib. 3.*

Auctor *Athen.* ſcribit, Cyrnios, qui Corſicam incolunt, ideo eſſe Macrobios, ſiue Polychronios malis dicere, quoniam mellis cibo vtantur aſſiduè, quod apud eos in buxo natum (vt *Bibliothecæ ſexto* ſcribit *Diodorus*) habetur copioſius. Et interrogatus Democritus quonam pacto ſanus quis poſſit agere? Si interna, inquit melle rigaris, oleo autem extima. Quin Pythagoræ conſectatorum menſa pane conſtabat mellèque, ſicuti produxit Ariſtoxenus. *Cælius lib. 21. c. 3. A. L.*

Pollio Romulus, qui centeſimum exceſſerat annum, Auguſto percontanti, qua tandem ratione illum corporis animíque vigorem ſeruaſſet? Intùs (inquit) mulſo, foris oleo. Tradit Plinius; naturam hominibus duos dediſſe liquores optimos, oleum foris adhibendum corpori, vinum intus. Mel autem ob humidam calidámque vim, admodum ſenibus incommodum eſt. Nunc mel in totum à menſis ſubmouimus, & oleum corpori infundimus. *Eraſm. lib. 8. Apophth. & Cal. lib. 28. cap. 17. ex Plin. lib. 22. cap. 24.*

IVLIA AVGVSTA LXXXII. annos vitæ vino Pucino retulit acceptos, non alio vſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu paucos coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanon appellauerunt ex Adriatico ſinu. *Plin. lib. 14. capite 6.*

Medicamenta.

Fabulæ tradunt Tithonum adamatum ab Aurora in cœlum ſublatum fuiſſe, atque illius ſucco perfuſum, ad tantam perueniſſe ſenectutem, vt tandem optauerit in cicadam verti. *Lucianus in quodam dialogo: καὶ ὑπὲρ Τιθωνὸν ἔζη ὁ γέρων,* id eſt. Atque vltra Tithonum viuebat ſenex. Huius Tithoni perſonam inducit. *Ariſto Chius in lib. de Sen.* propter viuacitatis miraculum, vt teſtatur in *Catone M. Cicero. Eraſ. in Adag.*

Amuletha.

Scribit *Damis*, ſapientum Indorum principem Iarcham tam ſcitè, támque doctè anulos ſeptem compegiſſe, qui & ſtellarum ſeptem nominibus eſſent præſignes, vt Apollonium Tyaneum dono acceptos ſingulis diebus ſingulos, iuxta dierum nomina eos diſtinguentem, geſtaſſe proditum ſit. Amplius Iarcham id quoque Apollonio inſinuaſſe, auum ſuum philoſophiæ myſteriis itidem initiatum, annum centeſimum triceſimúmque viuendo attigiſſe. Id verò anulorum beneficio contigiſſe, quamuis non ſatis conſtanter, grauiſſimi auctores interpretantur. Quinimò Apollonium ipſum eodem munere iuuentæ nitorem prætuliſſe, quamuis annum iam centeſimum exceſſiſſet. *Cælius lib. 6. cap. 12. A. L.*

Sobrietatem.

Eſſeni Iudæi viuunt quàm longiſſimè, ita vt plurimi eorum ad centum annos pertingant, propter ſimplicitatem victus, & inſtitutionem bene in omnibus ordinatam. *Ioſephus lib. 2. cap. 7. bell. Iud.*

Pietatem.

Magna pars mercedis Moſaïcæ legis in longa vita conſiſtere videtur. Vnde ait Moyſes: Oculi veſtri viderunt omnia opera Domini magna, quæ fecit, vt cuſtodiatis vniuerſa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, vt poſſitis introire & poſſidere terram, ad quam ingredimini, multóque in ea viuatis tempore. Cæterùm terra ſancta ſymbolum fuit patriæ cœleſtis. *Deuter. 11.*

Scripſit de Longæuitate olim Phlegeton Trallianus ex editione Ioan. Meurſij.

IN VITA CONSERVATI.

Vitæ conſeruatio inter Corporis bona potiſſimum referri debet. Sin modum ſpectes, non pauca exempla inter Fortuita quoque locum merebuntur.

INFANTES, PVERI.

EDITI QVIDEM IN LVCEM, ſed poſtea vel *Expoſiti.*

MOYSES Amaram patre & Lochabetha matre natus, tres propemodum menſes ſecretiori parte domus educatus, tandem metu tyranni Pharaonis incluſus Fiſcellæ ſcirpeæ, & in Nilum proiectus, à Thermuth Pharaonis filia inuentus, cùm Ægyptia vbera reſpueret, matri propriæ alendus traditur. Ablactatus in regia porrò educatur, Pharaoni quoque ob filiam charus. Verùm vbi diadema manibus diſcerpens, ſpecimen indolis ſuæ dedit, Sacerdotis Ægyptij hortatu (qui regem ad Hebræos pueros necandos prius compulerat, quòd ab illorum vno ingens clades Ægyptiis inferenda eſſet) Pharao de tollendo puero conſilium ceperat, niſi partim filiæ precibus, partim pueri imprudentia (qui viuos carbones ori ingerens, perpetuum, linguæ vitium contraxit) à propoſito deſtitiſſet. *Auctor. hiſt. Scholaſt.*

MELITEVS, Ioue & nympha Otheide natus eſt. Eum mater, Iunonis metu, quòd cum Ioue cócubuiſſet in ſyluam expoſuit. Puer Iouis voluntate ſeruatus, & ab apibus nutritus, adoleuit. In eum oues paſcés incidit Phagrus, frater eius vterinus, Apollinis F. miratuſque molem corporis, magiſque etiam apum facinus, ſecum cum domum tranſtulit, magnóque ſtudio educauit: impoſito Melitei nomine, quod eſſet ab apibus nutritus.

Venit etiam oraculi in mentem, quo illum Deus aliquando A ſalutem fratri ab apibus nutrito allaturum monuerat. Puer ſimul atque virilem attigit ætatem, præclarè ſe geſſit, plurimiſque vicinorum præfuit: & in Phthia vrbem Melitam cõdidit.

Braſiæ Eleuthero Laconum oppidum eſt. Cuius incolæ narrant diuerſa à cæteris. Semelen ſcilicet Ioui Liberum patrem peperiſſe, à Cadmo verò deprehenſam, cum puero recens nato in arcam coniectam: eam arcam æſtu iactatam in fines ſuos expoſitam. Ibi Semelen, quæ iam mortem obierat à ſe magnificè ſepultam, ſuperſtitem puerum educatum. Eam fuiſſe cauſam, quòd vrbs ſua, quæ ad illud vſque tempus Oreatæ appellata fuerat, iam mutato vocabulo Braſiæ diceretur, ſumpto nomine ab arcæ in eam oram appulſu: quando ætate etiam noſtra, quæ maris æſtu ad terram deferuntur, ἐκβράζεσθαι, id eſt, maris agitatione propelli à multis dicuntur. *Pauſ. in Lac.*

Fuit Phlegyas omnium ſui temporis bellator acerrimus, quippe qui in quamcunque partem excurſiones feciſſet, ex ea cùm frumenta, tum reliqua omnia agebat & rapiebat. Is cùm iam Peloponneſum intraſſet, filia Coronis, quæ patrem ſequebatur, cùm adhuc ſe vterum ex Apolline ferre patrem celaſſet, in Epidauriorum finibus puerum Æſculapium enixa, illum in B monte expoſuit, cui hac ipſa etiam ætate Titthion nomen eſt; ac ſi Mammillam dicas, cùm antè Myrtion appellaretur: mutati nominis cauſa, quòd expoſito infanti lac præbuit capra, quæ cum cæteris in eo ſaltu paſcebat, dum interea eum canis cuſtodiret. Ibi Areſthanas caprarius cùm à reliquo grege in pecore recenſendo, capellam vnam, cúmque ea canem aberraſſe animaduertiſſet, totum eum ſaltum quæritans peragrauit. Inuentum verò puerum cùm tollere vehementer cuperet, ac iam propiùs accederet, effulſiſſe aiunt cœleſtem ab illo ignem: quo deterritum prodigio paſtorem, cùm diuinum quiddam eſſe, vti erat, ſuſpicaretur, ſtatim retroceſſiſſe. Mox fama per terras ac maria omnia vulgauit, ſanari ab illo quouis morbo laborantes, mortuos etiam excitari. *Pauſ. in Corinth.*

Persevs Iouis filius arcæ ab Acriſio cum matre incluſus Danaë, beneficio piſcatoris vixit. Adultus cùm in maximam ſpem ob egregiam indolem veniſſet, & aui iniuriam vltus eſt, & ſuo euentu comprobauit, nullos fermè mortaliũ in reliqua vita clariores fortunę benignitate, quàm quos illa à primo ſtatim ortu veluti ſæuiſſima nouerca videatur abieciſſe, tanquam C enim ſuæ poteſtatis oſtẽtandæ cupida, eos potiſſimùm ab initio periculis obiectat, quos ad rerum ſummam felicitatẽ euehere mater indulgentiſſima poſtea facta velit. *Sabel. lib. 1. c. 2.*

Alcmena ex Ioue grauida poſt partum Iunonem verita, Herculem in loco expoſuit, quem nunc ab eo Herculeum campum dicũt. Quo tempore Minerua vnà cum Iunone profecta, cùm infantis naturam admiraretur, Iunoni ſuaſit, vt illi mammam præberet. Qua præter ætatem violentiùs ſumpta, Iunone dolore mota, puerum abiecit. Minerua illum matri detulit nutriendum. Mirabitur meritò quis rem inſuetam accidiſſe, vt mater, quam ad filiorum amorem natura compellit, ex ſe natum perditum iret: nouerca, quæ natura odiſſe priuignos ſolet, ignorans ſaluaret infantem. *Diod. lib. 4. c. 2.*

Hercvles in Arcadiam ex Laconica reuerſus, apud Aleum regem hoſpitaliter diuerſatus, Augen eius filiam vitiauit. Poſt Herculis digreſſum vtero prodita, nautis à patre, vt eam alto mari mergerent, tradita eſt. Sed tantiſper dum ad mare ducitur doloribus repentè obortis, quum per ſpeciem curandi corporis paululùm via diuertiſſet, puerum enixa inter folia denſaque D virgulta occulit. Ductores regiæ puellæ fortunam miſerati, Caribus inde ſoluentibus in alias procul terras aſportandam tradiderunt. Paſtores interim puerum inuentum, ad ſtabula detulerunt: cùm ceruam iacenti illi vbera præbuiſſe deprehendiſſent. Ergo inter paſtores educatus, Telephus eſt dictus. Delphos veniens, de matre conſulturus, in Myſiam nauigare eſt iuſſus. Ad Teuthrantem itaque profectus, qui per id tempus in ea terra regnabat, Augénque Telephi matrem a Caribus dono acceptam in regia habebat, certis indiciis à matre agnitus, in ſummo honore fuit apud Teuthrantem. Ducta deinceps Argiope eius filia in coniugem, ſucceſſor eſt regni ab eo aſcitus. *Sab. lib. 6. En. 1. ex Pauſ. Achaicis. Diod. lib. 4. c. 2. Strabo l. 13.*

Crevsam Erechthei regis Athenienſis filiam Apollo grauidam fecit. Athenis. Illa verò cupiens celare furtiuas nuptias: natum ſub arce expoſuit, in loco vbi cum Apolline ante menſes decem concubuerat. Eum infantem Mercurius expoſitum, & prædam feris & auibus propoſitum, rogante Apolline, ad limen templi Delphici in arcula incluſum detulit: vbi à Pythia ſacerdotiſſa Phœbi manè inuentus, & deinde de ſacrificiis, quæ aræ imponebantur, altus & educatus eſt. Cùm verò iam E adoleuiſſet, æditus & cuſtos templi Delphici conſtitutus eſt, quod ſcopis mundare & frondibus ornare ſolebat. Creuſam deinde duxit vxorem Xuthus, ab Æolo & Ione natus, accipiens eam præmium fortitudinis, quòd cùm Athenienſibus Eubœam depopulatus eſſet. Cæterùm quia in matrimonio aliquandiu ſine liberis vixiſſent, nec ſpes vlla prolis adeſſet, profecti ſunt ſimul Delphos ad oraculum. Ibi Xuthus ſolus remota Creuſa Apollinem de liberis interrogauit. Reſpondit Deus: eum ſuum eſſe filium, qui ſibi templo egredienti primus occurſurus eſſet. Cùm autem Ion primò ſibi obuiam veniſſet (vnde nomẽ illi inditum, Ion ἀπὸ τοῦ ἰέναι) eum pro filio habere cœpit: putans eum fortè aliquando ſi adhuc adoleſcenti natum fuiſſe ex furtiuis nuptiis. Creuſa ignara Ionem ſuum eſſe illum filium, ex Apolline ſibi olim clàm natum, excitata à ſene pædagogo & famulabus, quas ſecum Athenis adduxerat, Ionẽ malis artibus è medio parabat tollere. Quibus detectis, cùm Delphici ciues ipſi mortem minitarentur, ad aram ſupplex cõfugit. Interea protulit Pythia arculam, in qua expoſitum inuenerat Ionem. Quam cùm vidiſſet Creuſa, ſimul & faſcias quibus inuoluerat, & alia ſigna animaduertiſſet, Ionem ſuum F ſalutauit filium, & eum Athenas vt ſuum & Xuthi communem filiũ, abduxit, regníque hæredem conſtituit. *Eurip. in Ione.*

Alcimedon heroum vnus fuit: cuius filiam nomine Phillonẽ vitiatã ab Hercule Phigalij memorant: à patre verò ſtatim à puerperio in proximum montẽ feris expoſitam cum puero. Ibi vagientem infantẽ cùm pica imitaretur, ad auis vocẽ quòd puerilem eſſe crediſſet. Herculem fortè illac iter habentem conuerſum, puellã & à ſe genitum puerũ, quem Æchmagoran appellatum tradunt, agnouiſſe, amboſque vinculis liberaſſe. De rei euentu fontem proximum Ciſſam, id eſt, picam nuncupatum, in monte Arcadiæ Oſtracina dicto. *Pauſ. in Arcad.*

Laivs Cadmi pronepos, ſi *Herodotus* verus eſt auctor, Iocaſtam Creontis filiam duxit vxorem. Ex qua quum nullam diu prolem habuiſſet, oraculum adiit conſulturus, an filios eſſet habiturus? Reſponſum, expedire ei ſine liberis eſſe: fore, vt ſi vnquam filium tolleret, ineuitabili fato ab eo obtruncaretur: *Suidas* verò, filium cum ſua matre congreſſurum. Laïus G ergo infantem ex Iocaſta non multò pòſt editum, traiectis ferro pedibus, ne in eo vel miniſtri fraude ſeruato deciperetur, in ſolitudines abiici iuſſit. Vnde Oedipodis illi nomen datum. Miniſtri, Polybæ ſeruilis fortunæ mulieri furto alendum tradiderunt. Hæc *Diod.* Papinius, ſi quis in hac parte Poëtis relinquitur locus, à Polybo eum, non Polyba, nutritum ſignificare videtur. *Suidas* verò à Melibœo. Procedente deinde tẽpore Laïus Delphos ad oraculum iturus, in Phocide Oedipus ſenem obtruncat: & quoniam ænigma ab Sphinge propoſitum vnus omnium ſoluiſſet, diráque illa infeſtatione Thebanum purgaſſet agrum, Iocaſtæ matris imprudens connubium adeptus ex ea plures liberos procreauit, virilis ſtirpis, Eteoclem & Polynicem Antigonam alterius ſexus & Iſmenem. *Sab. l. 7. Enn. 1.*

Philonomen Nyctimi R. Arcadiæ filiam, dum venatur cum Diana, Mars veſtitu paſtorali prægnantem fecit. Quæ vt gemellos enixa eſt, timens patris, in Erymãthum infantes proiecit. Hi deorum ope circumuecti ad cauam quercum appulẽre. Luſtra ſua ibi habebat recens enixa lupa, quæ catulos proprios in profluentem proiecit, infantibuſque mammam H præbuit. Cuius rei cùm paſtor ſpectator Tyliphus fuiſſet: accepit pueros, ac quaſi ſuos educauit: quorum hunc Lycaſtum, alterum dixit Parrhaſium, qui pòſt in regnum Arcadiæ ſucceſſerunt. Id apud Zopyrum Parrhaſium libro tertio hiſtoriarum reperitur. *Plut. de Græc. & Rom. comparat.*

Dicunt prægnantem Hecubam ſomniaſſe ſe facem ardentem, quę vniuerſam Aſiam inflammaret, peperiſſe. Ariolos percontanti reſponſum fuit, futurum vt infans, quem in vtero geſtabat, eſſet cauſa excidij patriæ. *Ouid. in epiſt. Helenæ.* Natum infantem Paridem Priamus Archelao exponendum dedit. Expoſitum per dies quinque vrſæ lac ſuxiſſe memorant. Curauit Hecuba, vt à paſtoribus in Ida monte nutriretur: alij ab Archelao vt filium educatũ tradunt. Cùm adoleuiſſet, & regia armenta latrones abigerent, illos armis inſecutus cecidit, armẽta recuperauit: vnde Alexander dictus eſt, cúmque in Agonalibus ludis fortiſſimus apparuiſſet, quæ per id temporis apud Rom. locum agebantur, à Priamo denique cognitus, & in regiam receptus eſt. *Nat. Comes Mythol. l. 9. c. 23. & Cel. l. 19. c. 19. A. L.*

Eſt Syriæ vrbs Aſcalon. Haud procul ab hac ſtagnum eſt piſcibus

piſcibus plenum, iuxtáque templum inſigne deæ, quam appel- A lant Derectam, facie hominis, reliqua parte corporis piſcem. Huic Venerem aliquando obuiam factam, magnum amorem cuiuſdam ſpecioſi adoleſcentis ſacrificantis ei inieciſſe, exque eorum coïtu filiam natam aiunt. Derceta ibi peccati pudore ducta, amouit adoleſcentem, filiam verò in loca quædam deſerta ac ſaxoſa, in quibus aues erant plurimæ, expoſuit: ibique quaſi diuino nutu ab auibus infans nutritur: ipſa pudore doloréque compulſa, in lacum ſe abiecit, atque ibi in piſcem conuerſa. Vnde & Syri vſque ad hæc tempora his piſcibus abſtinentes, eos pro diis colunt. Aues infantem alis contouentes coagulato lacte è proximis paſtorum mapalibus rapto, nutriuerunt. Acto anno, cùm firmiori cibo egeret, aues caſeum, eodem ex loco raptum ori infantis admouerunt. Qua re à paſtoribus ex corroſione caſei animaduerſa, infantem ſpecioſa forma reperiunt, nutritámque apud ſe dono poſtea præſidi paſtorum regio, nomine Simma, dedêre. Hic liberis carens, vt filiam magna cura nutritam, Semiramidem ab auibus (eo enim nomine lingua Syra vocantur) appellauit. Quas poſt- B modum Syri omnes, vt deas honorarunt. Ea cùm iam nubilis eſſet, ac pulchritudine cæteras excederet virgines, miſſus à rege Aſſyriorum Nino ad recenſendos greges præfectus Syriæ Menon, cùm apud Simmam diuertiſſet, conſpectæ virginis amore captus, vxorem illam duxit, exque ea duos Iaperem atque Idaſpem liberos genuit. *Diod. lib.2. cap.1.*

Pytane nympha è Neptuno Euadnen peperit. Hanc, vbi ætate adoleuit, Apollo deuirginauit, è quo Iamum peperit

> ἦλθε δ' ὑπὸ σπλάγχνων ὑπ' ὠ-
> δῖνός τ' ἐρατᾶς ἴαμος
> ἐς φάος αὐτίκα. τὸν μὲν κνιζομένα
> λεῖπε χαμαί. δύο δὲ γλαυκῶπες αὐτὸν
> δαιμόνων βουλαῖσιν ἐ-
> θρέψαντο δράκοντες, ἀμεμφεῖ
> ἰῷ μελισσᾶν καδόμενοι,

ait *Pyndarus Od.6. Olympiorum,* celebrans Ageſiæ Olympionici generis auctorem. Nempe relictus à matre Iamus, à duobus ſerpentibus mel ſuggerentibus nutritus fuit, obrectus herbis, violiſque flauis & purpureis, à quibus nomen obti- C nuit, ἀπὸ τῶν ἴων ἴαμος dictus.

CYRVS, ex Mandane filia Aſtyagis Medorum regis, & Cãbyſe Perſa natus, iuſſu aui (qui territus ſomniis, ne ſe regno exueret metuebat) ab Harpago exponendus erat in vaſtiſſimo monte. Harpagus ſcelus illud deteſtatus, facturum tamen ſeſe id metu regis promittit. Negotium committit Mitridati bubulco regio. Cuius vxor Spaco nomine, lingua Medica, Græca verò Cyno, cùm eodem tempore infantem mortuum enixa eſſet, Cyrum pro ſuo clàm educandum ſuſcipit, ſuum pro Cyro iam mortuum feris exponit. A Cyno igitur bubulca Cyrus nutritus, fabulatoribus occaſionem dedit, vt à cane alitum dicerent. Tandem cùm iam adoleuiſſet Cyrus, ab Aſtyage auo agnitus, in Perſiam amandatus fuit. Verùm poſtea ductu Harpagi in Mediam irrumpens, Aſtyagem auum viuum cepit, & imperium Medorum ad Perſas tranſtulit. *Herod.l.1.*

HIERO, qui poſt profectionem Pyrrhi è Sicilia creatus eſt dux aduerſus Carthaginenſes, & vltimò quoq; Syracuſiorũ rex, genitus erat patre Herodoto, nobili viro, cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyranno manabat: ſed maternũ illi genus ſordi- D dum fuit; nam ex ancilla natus, ad propterea à patre expoſitus eſt. Verum paruulum & humanæ opis indigentem, apes, congeſto circa iacentem melle, multis diebus aluêre. *Iuſtinus l.23.*

CARCINVS REGINVS patria exulans, habitauit Thermis Siciliæ ciuitate Carthaginenſibus ſubiecta. Cùm autem ciuis cuiuſdam vxorem grauidam reddidiſſet, continuò in ſomnis perturbabatur, Oraculo Delphico conſulto reſponſum eſt, natum illum Carthaginenſibus & toti Siciliæ fore magnarum calamitatum auctorem. Ergo infantulum publicè expoſuit. Mater noctu, clàm puerulum ſubtraxit, & apud fratrem Heraclidem deponens, Agathoclem nominauit, aſpectu formoſum, & corpore multò valentiorem, quam pro ætate. Cùm ad annum ſeptimum perueniſſet, inuitatus Carcinus ab Heraclide ad quoddam ſacrificium, & intuitus Agathoclem colludentem cum æqualibus, admirabatur & formam & robur. Dicente verò vxore, quòd tantæ magnitudinis foret ille expoſitus, ſi modò educatus fuiſſet: dixit ſe facti pœnitere, & aſſiduè lacrymabatur. Illa exploratum habens animum viri, rei veritatem expoſuit. Qui filium quidem aſſumpſit, ſed Carthaginenſes formidans, cum tota ſua familia Syracuſas commigrauit: cúmque pauper eſſet, Agathoclem docuit autem figlinam. Eo tem- E pore Timoleon Corinthius ſuperatis à ſe Carthaginenſibus, donauit ciuitate Syracuſana omnes, quotcunque vellent. Sic ergo etiam Carcinus cum Agathocle in ciuium numerum adſcriptus obiit. Mater verò filij ſtatuam lapideam in quodam luco erexit, apud quam examen apum conſidens, in femoribus ceram confecit: ſignon non obſcuro, eum peruenturum ad ſummum ſplendorem. Nam aliquot pòſt annis Syracuſiorum tyrannidem arripuit, & contra Carthaginenſes res geſſit ampliſſimas. *Conſule Diod. Sic. lib.19. & 20.*

LAGVS Arſinoën duxit, Ptolemæi Soteris matrem. Hunc Ptolemæum, vt ſibi alienum, fertur in æneo clypeo expoſuiſſe. Macedones autem perhibent, aquilam accedere ſolitam, & expanſis alis ardorem Solis ab eo prohibuiſſe: & imbrem, & gregales volucres abegiſſe: & coturnicibus laceratis, ſanguinem pro lacte inſtillaſſe. *Suidas.*

PROCAS Albanorum rex, Numitore & Amulio filiis ſuperſtitibus fatalem mortem obiit. Amulius, neque ius gentium neque fratris ætatem veritus, Numitore, quem regnare oportebat, in ordinem redacto, regnum occupat, eiuſque filiam quò perpetuò cœlibatu & virginitate liber ab huius partu foret, F Veſtæ Sacerdotem legat, quam Iliam alij vocant alij Rheam, ſunt & qui Syluiam. Non multò pòſt deprehenditur contra virginum Veſtalium legem prægnans. Ne vltimo ſupplicio afficeretur, regis filia à patre precibus Anthò obtinuit: in cuſtodiam tamen, ne inſcio Amulio pareret, data eſt, & remota ab hominum conſortio. Illa gemellos edidit mira corporis proceritate & ſpecie. Qua re magis Amulius commotus, imperat Miniſtro, vt eos exponat. Huic Fauſtulo quidam nomen: alij non huic, verùm ei, qui hos ſuſtulit, fuiſſe tradunt. Miniſter infantes impoſuit alueo, atque expoſiturus eos deſcendit ad fluuium: quem inflatum cùm cerneret & rapidum, non eſt auſus accedere, ſed ad proxima ripæ expoſitis, receſſit. Fluuio euagato, ſuſcipiens alueum alluuies, & leniter ſubuehens, in loco deſtituit ſatis molli. Germanum vocant nunc, quondam mea opinione Germanum à fratribus. Erat iuxtà ficus, quam Ruminalem dicebant, vt multorum eſt opinio, à Romulo: vel, quia pecora ruminantia illic captabant vmbram: vel, quod maximè probatur, propter puerorum lactationem. Mammam enim vocabant Rumam priſci, & deam infantium educatio- G nis præſidem Rumilam dicunt, eíque ſacrificium faciunt abſque vino, in quo lac libant. Pueris ibi iacentibus lupam tradunt lactãtem amiſſis catulis, cùm leuari onere cuperet, mammam præbuiſſe: & picum Martium leniter infantũ ore vnguiculis diducto, rotundam eſcæ ſuæ ingeſſiſſe conciſam. Marti ea animalia ſacra habentur. Picum Martium præcipuo honore venerantur Latini: vnde puerperæ maior habita fides, ex Marte peperiſſe ſe aſſeueranti. Quamuis deceptam ferant ab Amulio, qui armatus eam ſtuprauerat, in eam opinionem veniſſe. Sunt qui ferãt nutricis nomen ex vocis ambiguitate fabulæ locum dediſſe. Lupas enim Latini præter notam ſignificationẽ etiam vocabant eas, quæ corpus vulgabant: cuiuſcemodi Fauſtuli vxorem puerorum nutritij fuiſſe, Accam Laurentiam nomine. Huic etiam ſacra Romani faciunt, & menſe Aprili flamẽ Martialis libat. Laurentalia vocant feſtũ. Fauſtulus infantes regios ſubulcus clam omnibus ſuſtulit. Alij veritati conſona magis referunt, conſcio Numitore, & alimenta ſuppeditante ſecretò nutritiis, pueros literis omnique liberali diſciplina à Gabiis inſtitutos: qui tradunt præterea, quia ſugẽtes viſi eſſent lupam, H à papilla Romulum & Remum vocatos. *Plut. in Romulo, & de Rom. fort. Liuius lib.1. Dec.1. Iuſtinus lib.43. Eutrop. lib.1.c.4. Oroſ. l.2. Dion. Halicar. l.1. & 2. Lactan. l.1. c.20. & 21.*

ANTONIVS CNYPHO, ingenuus in Gallia natus, ſed expoſitus, & à nutritore ſuo manumiſſus, Romæ docuit rhetoricam, cuius etiam ſcholam Cicero & alij clari viri frequentaſſe dicuntur. *Suet. cap.7. de Illuſt. Gram.*

OTILIA virgo apud Bauariam cæca nata fuerat, paternas deinde vix effugerat manus, qui eò proceſſerat inſaniæ, vt propter ipſum corporis vitium ei necem intentaret. Illa verò in omnibus anguſtiis Deos gratias agens, viſum tandem recepit, inque patris gratiam rediit. *Marul. l.5. c.4.*

Lamiſſij Longobardorum regis mater, cùm ſeptem vno partu filios enixa eſſet, eos in piſcinam quandam proiecit. Verùm rex Agelmundus iter faciens, eos haſta reuoluit: vbi cùm Lamiſſius haſtam eius firmiter teneret, ab eo nutritus, eò virtutis proceſſit, vt in regno ei ſuccederet, & necem eius in Bulgaros vltus ſit. *Sigeb. in Chron.*

IRMENTRVDIS Iſemberti Comitis de Altorf vxor, eò A quòd impoſſibile crederet, ex vno marito plures concipere liberos, eóque nomine pauperem quandam fœminam grauiter reprehendiſſet, ſequenti anno XII. infantes mares, abſente marito, enixa eſt. Quo caſu territa obſtetrici vnoecim in proximo torrente Schercio mergendos committit. Quæ in via à Comite, quid portaret, interrogata, VVelphos, hoc eſt, catulos deformes ſe ſubmerſuram prætendit. Donec retecta fraude Comes infantes eſſe cerneret, eóſque inſcia matre cuidam nutrici educandos traderet. *Bruſch. de Monaſt. Vinearum.*

Inſidiis, vel Aperta vi impetiti.

ADAD puer è regio Idumæorum ſanguine, cùm Ioab Dauidis regis polemarchus omnes Idumææ mares, qui ſex menſes ſuperaſſent, interfeciſſet, ſolus cum quibuſdam ſeruis patris ſui in Ægyptum fugit ad Pharaonem, cui Pharao Raphim vxoris ſuæ ſororem in matrimonium dedit. Is morte Dauidis audita, patrium regnum recipere conatus, ſed fruſtrà, Razoni Eliadæ F. latronum duci, qui Damaſcum occuparat, ſe coniunxit, & Syriæ regnum occupauit: & Salomoni regi, Deo ei propter idololatriam infenſo, aduerſarius extitit. 3 *Regum* 10.

B Cùm Athalia auia crudeliſſima, omnes Ochoziæ regis Iudæorum filios interficeret, ſolus Ioas cum nutrice ſua è Ioſaba Ioiadæ Pontificis vxore, amita ſua, cædi ereptus, & per ſex annos in templo occultatus, ſeptimo tandem in regem electus fuit. 4. *Regum* 11.

Cæſo per dolum Agamemnone, regnóque Argiuorum occupato, Ægiſthus liberos quoque ipſius interimere voluit. Oreſtes infans è media cæde à ſorore Electra ereptus, ſeruo in aliam terram aſportandus traditus, tandem paternam cædem vltus fuit. *Eurip. in Electra.*

Regis Volſcorum filia fuit Camilla, regiáque domo orta. Verùm lubrica & volubilis humanarum rerum ſors, infantem adhuc (niſi poëtæ vbique fabulantur) paterni exilij fecit comitem; eandem teli iactu ſubere inuoluit, à violenti & vorticoſi fluminis impetu ſeruauit, armentali lacte aluit, venatibus exercuit: reſtituitque demùm paterno regno, vt regina ignobili manu, bello non ignobili caderet. *Sabell. l. 1. c. 2.*

EETION Echecratis, è Petra tribu, cùm è Labda Amphio- C nis filia clauda filium procreaſſet, de quo Delphicum oraculum mira quædam antè prodiderat: Corinthij, vt primùm Labda enixa eſt, miſerunt ad eam decem viros, qui puerum interficerent. Illi verò cùm puerum ſuauiter ridentem viderent, miſericordia moti abeunt. In itinere alter alterum neglecti Imperij accuſare cœperunt: & tandem vno impetu ad atrium Eetionis acceſsêre, vt participes fierent omnes ſimul cædis. Id vt animaduertit Labda, puerum in menſura frumentaria occuluit. Illi cùm puerum non inueniſſent, re infecta abierunt. Puer Cypſelus dictus eſt, à cypſela, id eſt, menſura frumentaria: poſtea Corinthum occupauit, & tyrannidem exercuit pater Periandri tyranni *Herod. lib. 5.* Ea de cauſa cellam extruxit apud Delphos Cypſelus: quaſi eiulatum eo articulo Deus, quo falleret inueſtigatores, compreſſiſſet. *Plut. in conuiuio.*

ÆACIDES Moloſſorum rex, ob bellorum aſſiduitatem populo inuiſus, regno per Neoptolemum eiectus, Pyrrhum admodum puerum reliquit. Qui & ipſe quum patris odio ad necem quæreretur, qui periculo infantem ſubtraxerat, ad fluuium, qui iuxta Megaras Macedoniæ locum labitur, curſu deueniſ- D ſent, ne à percuſſoribus opprimerentur, infantem ſaxo alligatum ſeruatorum vnus in vlteriorem ripam incolumem emiſit. Alij tragula alligatum affirmant. Quem Pyrrhi caſum videri poteſt Maro in Camillam à Metabo patre ſeruatam tráſtuliſſe. Alij ſcribunt, ſeruatores pueri, cùm incolas aliquot animaduertiſſent in vlteriore ripa ſtare, oraſſe eos, vt ad traiiciendum opitularentur ſibi, Pyrrhúmque iis cum clamoribus & ſupplicibus precibus oſtendiſſe. At illos ob vndarum aſperitatem & ſtrepitum non exaudiuiſſe: quouſque vni venit in mentem, vt detractæ quercus cortici inſcriberet fibula literas, quibus neceſſitatem & fortunam pueri ſignificauit. Tum circumuolutam corticem lapidi, quo velut iactus libramento vſus eſt, miſit in ripam vlteriorem. Alij ferunt eum tragulæ alligatam corticem ieciſſe. Illis lectis literis, qui trans fluuium erant præcipitem temporis punctum intelligentes, cæſis lignis & rate facta tranſmiſerunt. Ac fortè qui primus traiecit. Achilles nomine, accepit Pyrrhum. Cæteros alij alios, vt quiſque occurrit, tranſuexêre. Ita cùm emerſiſſent incolumes, euitato periculo inſequentium, in Illyricum contulerunt ſe ad regem Glaucum (*Plut.* Glauciam) quem vbi domi reperiſſent cum vxore ſedentem, depoſuerunt puerum in medio humi. Ille quòd Caſ- E ſandrum timeret inimicum Æacidis, diu deliberabundus conticuit. Intereà ſponte Pyrrhus arrepens, cùm apprehenſo manibus pallio ad genua ſe Glauciæ ſuſtuliſſet in pedes, riſum primùm, deinde quòd ſuppliciter precantem & lacrymantem repræſentaret, commiſerationem mouit. Alij Auctores ſunt non ſummiſiſſe Glauciæ ſe ad genua, ſed tacta deûm arà, manibuſque ei iniectis humo ſe erexiſſe, eámque rem viſam Glauciæ diuinam. Quare tradidit confeſtim Beroë vxori ſuæ Pyrrhum, præcepítque vt vna cum liberis ſuis educaretur: & breui pòſt depoſcentibus hoſtibus, Caſſandro etiam ducenta talenta promittenti, non dedit eum. Quem Glauciæ fauorem Epirotæ deinceps ſecuti, puerum vndecim annos natum, in regnum reſtituêre, datis illi qui regnum ad adultam vſque ætatem tuerentur. Tantis inde Pyrrhus eſt auctus ſucceſſibus, vt vnus omnium regum ſit creditus, qui à Tarentinis & ſociis, Populi Romani viribus tutò opponeretur. *Ex Iuſtin. & Plut. Sabel. l. 8. En. 4.*

CONRADVS Sueuus Imp. lege ſanxerat, vt rebelles princi- F pes capite plecterentur. Lampoldus Comes Germanus, Imperatoris furorem metuens, cum vxore in inſula quadam ſeſe occultauit, paſtoris habitu. Fortè eò Imp. venabundus acceſſit, & nocte oppreſſus in Lampoldi tuguriolo (quem tamen propter habitus & victus mutationem nó agnouit) diuerti cogebatur. Media nocte vocem audit, Conrade ſucceſſor tibi natus eſt. Excitus, Lampoldi vxorem puerum enixam eſſe videt. Imperat ergo ſuis, vt puerum medium diſſecent, & cor eximant. Famuli pietate moti leporis cor Imperatori offerunt: puerum in ſylua arbori impoſitum & alligatum relinquunt. Illac cum fortè nobilis quidam iter faceret, infantem ſuſcipit, & pro ſuo educat, Henrici nomine impoſito (qui poſtea Henricus II. Imperat. fuit dictus) Mox in Imperatoris aulam cooptatus, cùm formæ elagantia & robóre, ingeniique dexteritate omnes ad ſe alliceret, Imperatori ſuſpectus redditur, ne is fortè eſſet puer, de quo nocturnam vocem audiuiſſet. Eum igitur è medio tollere ſtatuit, Literas Henrico ad Imperatricem deferendas committit. Paret ille, & fortè ex via feſſus, in Sacer- G dotis cuiuſdam domum diuertens, in ſcamno ſomno opprimitur. Reuerſus domum Sacerdos, literas (quas ſudariolo impoſuerat Henricus) clàm aperit, & hæc verba legit: Tabellarium hunc, quamprimum ad te venerit, chariſſima coniunx clàm interfici curato. Scelus tantum exoſus Presbyter: manum Imperatoris imitatus, & eraſis litteris, ſubſtituit hæc: filiam noſtram ei in matrimonium dato. Doli ignarus Henricus, ad Imperatricem literas perfert. Illa filiam ei collocat. Conradus tandem ſpe ſua fruſtratus, cum generum eum ſe habere intellexiſſet, quem omnibus modis perditum cupiebat, diuinæ voluntati ceſſit, & Henricum porrò pro genero ſuſcepit: vtque in imperio ſuccederet, moriens confirmauit: eo denique loci vbi nocturnam viſionem habuerat, cœnobium extruxit, quod Viſanam appellauit. *Bern. Corius in vita Conradi Sueui Imp.*

FROTHO Danorum rex fratre Haraldo interempto, eius quoque filios Haraldum & Haldanum perſequebatur. Eòs fidi tutores in ſpecu ſubterraneo catulorum ſpecie ſeruabant; Frotho Magam conſulit. Quæ cùm carminum vi pueros latebris educeret, accepto ab illis auro repentinam extaſim ſimulans, inſcrutabilem puerorum fugam eſſe prædicauit. *Olaus Magnus lib. 5 cap. 14.* H

NONDVM EDITI, IN VTERO IMPETITI.

GARSIAS Ennicus dux ſextus Aragonum, contra Mauros. cum Vrraca vxore grauida & partui iam vicina, per Nauarræ montes & aſpera loca exercitum ducens, hoſtibus occurrens occiſus eſt. Vxor in vtero lancea grauiter vulnerata, inter fugiendum quaſi mortua concidit, in valle montis cuiuſdam, qui dicitur Aiuar. Nobilis quidam, Guiuara nomine dum Vrracam mortuam cum lacrymis intuetur, infans manum per vulnus extulit. Ille ergo ſtatim cæſo ventre mulieris eduxit infantem, & pannis inuolutum domum ſuam properè detulit, teſtibúſque adhibitis, baptiſmatis lauacro Sanctium Garceſium nominauit, & vxori ſuæ tradidit, vt clàm & diligenter aleret. Qui iam puer factus, ne fortè cognoſceretur, craſſioribus pannis indutus, etiam peronibus ex corio crudo pro calceis vtebatur. Poſt aliquot annos cum Aragones ad eligendum Principem Iaccam conueniſſent, illuc adoleſcens annos natus circiter quindecim, cum equite, qui eum clam nutriuerat veluti paſtoris filius, peronatus adducitur, argumentiſque

euidentibus

cuidentibus recognitus, in Principem electus, & à peronibus (quos Hiſpani Auarcas appellant) Auarcæ cognomen accepit: Eques autem, à quo clam fuerat educatus, Latronis: quæ familia in Hiſpania adhuc extat non ignobilis. *Marianus lib.8. rerum Hiſpanor.*

SONTES, NOXII.

☞ Vide Titulum, Abſoluti innocentes, ſontes. Quorum hoc Iniuſtitiæ, illud Iuſtitiæ eſt.

VITÆ CONSERVATIO RESPECTV AVCTORVM SIVE CONSERVANTIVM.

In vita conſeruati à Dæmonibus.

Spectris.

Pœnis & Siculis ſocietatem contra populum Romanum molientibus, dux Metellus vni ſacrum non fecit Veſtæ. Hæc ventum nauibus aduerſum excitauit. Ibi C. Iulius aruſpex quieturum oſtendit, ſi natam immolaſſet. Ille exprimente neceſſitate Metellam altari admouit. At miſerans eam Veſta buculam in loco eius ſubiecit, puellámque in Lamuſium deportauit, Sacerdotemque draconis, qui apud eos colitur, creauit. Vt eſt auctor. *Pytocl.l.3.rer.Ital.Plut.de Græc.& Rom.cōparat.*

Iphigenia filia fuit Agamemnonis & Clytemneſtræ, cúmque claſſis Græcorum in Aulide Bœotiæ, quæ eſt contra Eubœam inſulam, ſtaret, Agamemnon ceruam Dianæ occidit. Ob quod factum dea aduerſos ventos flare iuſſit, tum & peſtem immiſit in copias Diis conſultis, renunciauit Calchas placandam eſſe Dianam ſanguine Agamemnonis. Vlyſſes Mycenas miſſus, ſpecie nuptiarum Iphigeniam à matre abduxit: cúmque ad aram ſub ictu ſtaret, miſeratione diuæ ſubtracta eſt, & cerua ſubſtituta, ipſaque virgo in Tauricam Cherſoneſum ad Thoantem regem adducta, præfecta eſt Sacerdotio Dianæ Tauricæ, cui homines mactabantur. Eò cùm veniſſet Oreſtes frater eius, ambo communicato conſilio regem occiderunt, migrarúntque Ariciam Italiæ. *Eurip. in Iphigenia. Ant. Liber. ex Nicandro* affert tranſlatam in Euxinum pontum, ad Thoantem Boryſthenis F. nomenque ei genti feciſſe Tauros, quia loco Iphigeniæ ad aram apparuiſſet taurus.

Dion Traianum Imperat. ſcribit in horrendo terræ-motu Antiocheno per miraculum ſeruatum eſſe, cùm ab aliquo humana ſtatura maiori inter tectorum ruinas per feneſtram ſubtractus eſſet. Quieuit dehinc aliquot dies ob formidinem ſub dio, & tabernaculis publicis in Hippodromo.

Amvrates II. in ſecretiori loco noctu ſedens, è tabula quadam præcipitatus in cloacam, cùm nec clamore vllo, nec labore proprio præſens periculum effugere poſſet, mox ſanctum aliquem: qui huic neceſſitati opitularetur, inuocauit. Et ecce habitu religioſorum quidam apparens, regem lecto ſuo illæſum reſtituit, ac euanuit. *Cuſpinianus.*

HOMINIBVS.

Consvlto. Puta à

Magiſtratu.

Sandocem Thaumaſij F. Cumæ Æolidis præfectum, Darius in crucem abigi iuſſit, quòd cùm è regiis iudicibus eſſet, iniquam ſententiam ob pecuniam tuliſſet. Sed eius in cruce ſuſpenſi Darius reputans plura peccatis eſſe beneficia in domum regiam collata, hominem ſoluit. Ita tunc vita donatus, ad Artemiſium in Græcos delatus, cum XV. nauibus periit, ſub Xerxe. *Herod. lib.7.*

Q. Metellvs fortunatiſſimus ille, in ipſo dignationis flore à Catinio Labeone Macerione Trib.pleb. (quem è Senatu cenſor eiecerat) reuertens è campo, meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio, ad Tarpeium raptus, vt præcipitaretur, ægrè Tribuno, qui intercederet, reperto, alieno poſtea vixit beneficio. Et tamen inter tot Metellos ſcelerata Catinij audacia manſit inulta. *Plin.lib.7.cap 44.vide paulò poſt.*

Mulieribus.

Mardochævs Iudæus cùm Aman Amalechitæ honorem adorando exhibere nollet, quod eum honorem ſoli Deo conuenire ſciret: Aman tanto eum odio proſequi cœpit, vt apud regem Artaxerxem, apud quem in maxima erat auctoritate, edictum impetrarit, vti die 12. menſis Adar omnes Iudæi ſub Perſarum regno habitantes, interficerentur: crucem quinetiam quinquaginta cubitorum erexit, in qua Mardochæum ſuſpenderet. Verùm cùm manè ad regem perueniſſet: ſupplicium Mardochæi impetraturus, rex qui eam noctem inſomnem egerat, & temporis fallendi cauſa commentarios regios perlegi fecerat, atque Mardochæo Iudæo, pro detecta iam olim duorum ſpadonum coniuratione, gratiam nondum relatam cognouerat: Aman acceſſiri curauit eiuſque conſilio vſus iſt, quomodo optimè meritum amicum honorare deberet. Aman cum honorem ſibi à rege conferendum ſperans, hominem in equum tolli conſuluit regis veſtibus indutum, torque donatum, præcedente regis amico, qui proclamaret: Sic à rege benemeriti honorabuntur. Tum rex Aman tanquam amico intimo imperauit, vt Mardochæum ea ratione per vrbem circumduceret. Paruit Aman inuitiſſimus. Mox Eſther regina intercedente, & pro Iudæis ſupplicante, cum Artaxerxes Aman maleuolentiam perſpexiſſet, Aman in eam, quam Mardochæo parauerat, crucem tolli, cum decem filiis ſuis imperauit: & Iudæis, vt die 13. Menſis Adar, qui eorum exitio deſtinatus fuerat, de ſuis inimicis pœnas ſumerent, edicto permiſit. Itaque cæſi ſunt Suſis eo die 500. Iudæorum inimici: in reliquo verò regno, 75. millia: eorum tamen bona non diripuerunt. Die 14. regis iuſſu diem feſtum egerunt omnes Perſarum imperio ſubiecti: & Iudæi dies illos quotannis adhuc feſtos ſeruant, Phurea nominantes, à ſortis nomine, quam Aman in Iudæorum perniciem iecerat: vel certe, quod ſortem excidij à Iudæis in inimicos Deus tranſtuliſſet. *Ioſephus* Phruræa, id eſt, conſeruatoria appellat. Mardochæus autem Aman locum apud regem obtinuit, & regis annulum, omneſque Aman facultates ab Eſther regina dono datas occupauit. *Eſther hiſtoriam vide, & Ioſephum lib.11. cap.6.*

Liberis.

☞ Ex Titulo & Fidei in parentes, hoc non pauca.

Antiope Nyctei filia cum eſſet à ciue quodam vitiata, pater eam ad fratrem Lycum miſit, vt de ea ſupplicium ſumeret. At ille, quod vterum ferre videret, miſertus, pepercerat. Itaque peperit Zethum & Amphionem, quos ille in montem abiecit. Erat autem huic vxor nomine Dirce, quæ ſimul atque ſenſit virum ſuum Lycum Antiopæ captum amore, puellam in montem abductam tauri ceruicibus alligauit, ſuſpenſis à cornibus tædis ardentibus. Verùm ad vociferationem Antiopæ concurſum eſt, cùm à vicinis ruſticis, tum ab Amphione & Zetho, qui matrem agnitam eripuere, & à Dirce pœnas ſumpsêre. *Eraſm. in Adag.*

Præterierat L. Metellus Macedonicus, quum cenſor eſſet, in recenſendo ſenatu C. Attilium Labeonem. Is poſtea Trib. pl. factus, Metellum iam priuatum è campo meridiano tempore & iam vacuo foro reuertentem violenter raptum ex Tarpeia rupe præcipitari iuſſit. Trahebatur vir nobilis ad crudele ſupplicium, periturus, niſi filij trepido de patre nuncio domo exciti, præſtò illi affuiſſent. Qui vix Tribuno vno reperto, qui pro patre intercederet, ab ipſo mortis limine reuocarunt. *Sab. lib.1. Enn.6.*

Coniugibus.

☞ Vide Tit. Fidei in Maritos.

Lincevs Ægypti F. trucidatis XLIX. fratribus à ſuis ſponſis filiabus Danai, qui Ægypti frater erat, vnus ſuperſtes manſit Hypermneſtræ ſponſæ beneficio. *Pauſ. in Corinth.*

Hoſtibus.

Ferdinandvs Davalvs Caroli V. peditum in Italia dux, Piſtoonem oppidum obſeſſurus, dum medius inter Buſtium & Mercadum centuriones ponticulum tranſiret, & quidam ex hoſtibus in eum ſedulò collinearet, ignémque iam iam immitteret: Ticinenſis centurio, cognomento Fraterculus, iniecta manu accenſum funiculum auertit, alta voce inclamans: Dij prohibeant, vt hodie ducum fortiſſimus, atque idem militum parens, & qui nos vel hoſtes alit, noſtra ſæuitia concidat: quin potius ſeruemus, vt ſuperſit, qui bella ex bellis ſerat, ne nobis qui ſtipendia ſequimur, ſegni in pace, fame ſit pereundum. Erat enim adeò propinquus arci, vt ab toto corporis habitu, & à rutila præſertim barba facilè noſceretur. *Iou. in Piſcario l.3.*

Tutoribus.

Frotho Danorum rex, Haraldi fratris, cui res maritima credita erat, ſucceſſibus inuidebat. Eorum quinetiam coniuges Sygne & Vluilda, altera Sueciæ rege Sycardo, altera Carolo Gothiæ præfecto orta, celebri nobilitatis contentione rixantes maritorum iras exaſperauerat. Frotho fratrem per inſidias interfecit: eiuſque filios Haraldum & Haldanum ex Sygne ſuſceptos ad necem quærebat. Eorum altores lupinos pedes calceis ſubſuentes, per opertam niuibus humum oberrantes, ſubinde vernularum trucidatorum artus hinc inde ſpargentes, deuoratorum à lupis puerorum fidem fecêre. Pueri inde à tutoribus caua concluſi ilice, ſub canum ſpecie nutriebantur. Solos Frotho latebræ locum ex magi

cogno

cognoſcere inſtitit. Cuius carminum tanta vis erat, vt rem quamuis vel è longinquo ad contactum euocare poſſe videretur. Hæc Regionem quendam occultè circa illos educationis officium peregiſſe, eoſque tegendæ rei gratia caninis inſigniuiſſe nominibus aſtruebat. Pueri cùm ſe inſolitæ carminum violentia latibulis extrahi ſentirent, gremium veneficæ accepto à tutoribus auro perfuderunt. Illa recepto munere, repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit, & inſcrutabilem filiorum Haraldi fugam exiſtere affirmauit, quorum vis etiam atrociſſimos carminū temperaret effectus. Poſt hæc Regno in Feoniam vtroſque deuexit. Frothoni reconciliatus, pollicitus eſt, ſi quid ab illis nouaretur, ſe id regi indicaturum. Ergo cùm illi multò pòſt Sialandiam petiuiſſent, Regno noctu regiam petit, ſeque promiſſæ rei indicem venire tacitè aſſerit. Dormientem tamen excitare noluit eò quod Frotho excitationis ſuæ pœnas morte punire ſolitus erat. Frotho mane contracto milite illos circumdare ſtatuerat. Cæterùm illi cum ſe ex improuiſo occupari conſpicerent, perinde ac furiis acti diſcurrere cœperunt. Quos cum Frotho mente captos putaret, deforme exiſtimauit amentes aggredi. Illi noctu regiam adorti, regiuam inprimis lapidibus obtuêre: igne deinde eiecto. Frothonem in exciſæ ſpecus receſſus compulſum, vapore & fumo ſuffocauêre. *Saxo lib. 2.*

Seruis, Famulis.

Telamon, Æaci, & Eneidis filius, ingreſſus Eubœam, compreſſit Virginem quandam, ac nocte profugit. Quod vt pater reſciuit, puellam dedit cuipiam ex ſatellitibus ſuis ſubmergendam. Hic miſericordia eius ductus, diſtraxit eam. Cùm nauis Salaminem applicuiſſet, mercatus eſt Telamon puellam, quæ edidit Aiacem. Id apud Aretadem Gnidium eſt libro 11. de rebus inſularibus. *Plutarchus de Græcor. & Roman. comparat.*

L. Troscio filia fuit Florentia nomine à patria ſumpto. Hanc compreſſit Calpurnius Romanus. Puellam ille fluctibus dedit obruendam: quæ ſtipatoris miſeratione fuit venumdata. Cùm fortè ad Italiam nauis appuliſſet, Calpurnius comparauit eam, tulitque ex ea Contruſcum. *Plutarch. de Græcor. & Rom. comparat.*

Ceruus ramo vno cornuum zonæ Baſilij Macedonis Imperat. infixo, cum cornibus ſuſpenſum ſublimem ferebat. Ibi quidam accurrens, enſe diſſecta zona, Imp. eripuit: cui is mercedem ſalutis ſuæ præclaram reddidit ille capitis truncationem: ſpecioſa cauſa quæſita, quòd enſem cōtra Imp. ſtrinxiſſet. *Zonaras.*

Anno 1544. cùm exercitus Germani Imperij Peſtam oppidum fruſtra oppugnaſſet: Mauricius Saxoniæ dux eo in bello militans; è caſtris quodam die progreditur, vno ſolum comitante ſatellite: incidit in Turcas aliquot, manus conſerit, & equo confoſſo in terram effunditur. Ibi famulus Germanus, genere nobilis, corpore toto ſuperincumbens iacentem protexit, & tantiſper illos ſuſtinuit, donec equites ſuperuenirent & principem eriperent.

Fortvito.

Iasoni Pheræo hoſtis in acie vomicam gladio aperuit, quam ſanare medici non potuerant. *Cic. 3. de Natur. deor. Plutarch. lib. Quid interſit inter adulatorem & amicum*, Prometheo Theſſalo hoc eueniſſet ait. *Simplicius in 2. Nat. Auſc.* Prometheum tyrannum vocāt.

Heliogabalvs Imp. Fabium Sabinum Iureconſ. occidi iuſſerat. Centurio Surdaſter in exilium agendum ſubintellexit. Itaque in alieno vitio ſeruatus eſt. *Spartianus.*

Hieremias Thrivervs Brachelivs, medicus Louanienſis eruditus, & in medendo felix, Antuerpiam vocatus ad Ægrum quendam magni nominis, cùm toto die cum amicis comeſſatus eſſet, noctu diuerſorium vino madidus petit, inſalutato ægro dormitum ſe confert. Accidit vt ea nocte ægrum noua vis catarrhi in pectus decumbens vehementer affligeret. Aſſiſtentium vnus, de ſuffocatione metuens ad cubiculum Brachelij properat ſtertentem excitat, conſilium petit. Brachelius ſemiſomnis, de ientaculo ſe conſuli ratus, quia ſitiebat: Ceruiſiam calidam cum ſaccharo & panis mica affer, inquit. Alter id ægro conſilij datum putans, offam protinus obtulit, & pituitam faucibus tenaciter adhærentem hoc potus genere diluens, & abluens, momento temporis ægrum reſtituit.

Venerat ad Ioannam Reginam Sfortia Magnus, quum illa graui tum ad Neapolim Autumno, Caietam cum Sergiano amatore ſeceſſiſſet, atque vnà rex Alphonſus à regina adoptatus in Formiano litore inter fontes & citriorum ſyluas, vitandi æſtus cauſa verſaretur, vt, cum ambobus, poſt redditas Acerras, de ſtipendiis ac oppidorum poſſeſſione diſputaret. Inuaſit repentè Regis animum ſæua libido Sfortiæ tollendi. Is enim vnus erat, qui virtute animi, & bellicis viribus terribilis, offuturus eſſe videretur, ſi ambitioſo animo ſpes ſuas proferre, & apertè regnum inuadere vellet. Sed Sfortia magno & planè regio comitatu, multiſque fortibus alarum præfectis ſemper ſtipatus, nequaquam ſine ancipiti periculo comprehendi poſſe videbatur. Excogitauit itaque dolum Rex peracutus, trirememque conſcendit, inuitato Sfortia, vt honoris cauſa ſecum legato pontificio obuiam venire minimè grauaretur. Is erat Fonſeca Cardinalis, qui ad eam à Martino V. mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conſcenderet, nihil de Catalanorum perfidia ſuſpicatus, vtpote qui adaperta ingenui animi fiducia, nihil ſibi inſonti timendum arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus, more gentis, ſaccuſque, quo inuolutus profundo mergeretur, quum id promontorium, in quo mirabile Planci ſepulchrum latè conſpicitur, tranſuectis celeriùs opinione omnium, è Speluncano litore Legati triremis apparuit. Tum verò Alphonſus, qui iam in receſſum extremæ puppis ſceleris miniſtros euocarat, ab incœpto deſtitit, ne publici officij cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita Sfortia ſeruatus eſt, quum eum Sfortiani omnes, tanquam fato functum, veriſſimis lacrymis eluxiſſent. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

Germanum quendam militem Turcæ in Vngaria ceperant, & vt de eo conſeruando trucidandoue deliberarent, veſtibus exuerant. In ſinu ille palimpſeſtum noſtris hominibus viſitatum habebat, memoriæ cauſa, in quo vnus contubernalium paucos ante dies ſtulti effigiem per iocum deſcripſerat. Ea delineatione Barbari deluſi, picturæ peritum hominem eſſe conijcientes, vt ex captiui arte quæſtum facerent vberiorem, vita donant, & Conſtantinopolim abducunt. Ibi demùm Gallorum regis legati opera redemtus eſt. Ergo vt alij ſapientibus, hic certè ſtulto vitam debere videtur.

BRVTIS. Seruati ab *Auibus.*

Hiſtoriam Ptolemæi Socratis, *Vide antè, Titul. in vita conſeruat.*

Penelope ab Icaro & Peribœa parentibus in mare proiecta à Penelopibus auibus nutrimentum ſuſcepit, & nomen, quum priùs Arnea diceretur.

Cum in Græcia decem & ſex meſſores Quendam è ſociis aquatum miſiſſent, reperit is apud fontem ſerpentem, qui complexus aquilam arctiſſimis eam ſpiris implicatam ſuffocabat. Ille vt falce meſſoria armatus erat, audacter progreſſus, ferro ſerpentem diſſecuit, aquilam liberam abire permiſit, cumque hauſta in vrnam aqua rediiſſet, ſociis ſingulis poculum miniſtrauit: mox cùm & ipſe quoque bibere vellet, præſtò adfuit aquila, quæ poculum ab ore diſpulit eiectum procul: dumque meſſor factum miratur, & aquilam, quam probè nouerat, increpare eamque apud ſocios ingrati animi ream agere meditatur, videt eos, & hic & illic concidentes vitam exhalare: vnde ſimul & aquam, quam illi biberant, veneno infectam & ſe periculo ſubductum intellexit, beneficiumque in volucrem optimè collocatum, manifeſtiſſimè cognouit. Hiſtoriam latè deſcripſit. *Crates Pergamenus philoſophus. Steſichorus* Græco carmine proſecutus eſt. *Pier. Val. lib. 23. de Hieroglyphicis. Ælian, lib. 17. cap. 37.*

Leo Baſilij Macedonis Imp. F. à quodam monacho Theodoro Sandabareno, apud patrem inſidiarum cauſa delatus, in carcerem coniectus, tandem hoc modo liberatur. In palatio pſittachus in cauea ſuſpenſus, vociferari ſæpiùs ſolebat: Heu, heu domine Leo. Quod ipſum cùm quodam tempore, quo ad conuiuium Imperator Senatores præcipuos vocaſſet, aliquoties reiteraſſet, mœſtia oborta, conuiuæ cibo potuque omiſſo cogitabundi ſedebant. Quod animaduertens Imperat. cauſam triſtitiæ perquirit. Illi oculos lacrymis oppleti: Qui (inquiunt) Imperator cibum capiamus, voce beſtiæ huius obiurgati, nos qui rationis compotes, & dominorum ſtudioſi credimur? Bruta hæc auis domini ſui nomen inuocat: nos luxui dediti, inſontem obliuioni mandamus. His verbis mitigatus Imperator, Leonem carcere eductum in conſpectum ſuum admittit, veſtem lugubrem demit, comam ſuperfluam au-

ferri iubet, dignitatemque Cæſaris priſtinam reddidit. *Cedrenus.*

CHANGIVS Tartarorum primus Imperator, dum bellis bella ſerendo neque labori, neque periculo parcit, pugna quadam parùm feliciter commiſſa, profligato exercitu, ex fuga in proximum veprétum ſeſe coniecit. Hærebat victor hoſtis à tergo legens fugientis veſtigia, & iam qui ad cædem feſtinabant, adorti erant locum perſcrutati, quum bubo auis alioqui inauſpicata ad ſtrepitum aduentantium excita, præpete volatu regem ſeruauit, quum vacuæ fecisſet latebræ indicium. Et quia rex per eum modum ſeruatus eſt, in magno iam inde honore fuit auis ipſa apud eam gentem: nullum geſtamen pulchrius in his, quam pennæ eius volucris cono affixæ. *Sab. lib. 9. Enn. 9.*

Aquilis.

* ARISTOMENEM miro modo ferunt ex alta fouea aquilæ beneficio liberatum, modumque latè deſcribit. *Pauſ. lib. 4.*

Plut. in Parall. Cum peſtis, inquit, Spartæ graſſaretur oracula monuerunt mali vim ceſſaturam, ſi quotannis nobilem aliquam virginem immolaſſent; fortè euenit vt Helenæ ſors obtigerit, quæ cum mactanda duceretur, aquila deuolans ſacrificuli gladium abripuit, & ad armenta delatum ſuper iuuencam demiſit, cuius prodigij argumento hæc virginum immolatio, quam diu Spartani ex oraculo obſeruarant, ſublata eſt.

* Pari prorſus pacto apud Valerios virgo, cui nomen Valeriæ Luperçæ erat, ſacrificio fortè deſtinata, aquilæ beneficio ſeruata eſt.

* *Ælian. lib. 12. c. 21.* narrat Tilgamum regem Babylonis, cùm puer eſſet, iuſſu aui præcipitatum, ab aquila ſubuolante quæ puerum dorſo excepit, liberatum, & in hortum quendam leniter depoſitum. Hoc, inquit, ſi cui fabula videtur, me quoque non approbare illi fatebor. Audio tamen Achamenem Perſam quoque, à quo nobilis Perſarum proſapia deſcendit, aquilæ alumnum fuiſſe.

Hæc profana ſunt, audi ſacra; Deus enim ſanctos mirè ſæpe, per aquilas iuuit.

* S. Medardum, cum puer eſſet in campo pluuiæ expoſitus ab aquila alas & corpus ſuper eum expandente, immunem ſeruatum eſſe, habet eius vita.

* Ven. Beda de S. Cuthberto Epiſcopo Linſtardienſi refert quod aquila miraculosè piſcem acceperit è flumine, eumque S. Cuthberto, ne fame periret, detulerit.

Inſectis, Apibus.

PINDARVM, cùm è patria, domo fuiſſet expoſitus, aluerunt apes, pro lacte mella præbentes. *Ælianus de Var. Hiſtor. libro 12.*

HIERO rex Syracuſanorum, à patre, quòd ex ancilla natus eſſet, expoſitus eſt. Sed paruulum & humanæ opis indigentem, apes, congeſto circa iacentem melle, multis diebus aluere. *Iuſtinus lib. 23. Alex. lib. 2. c. 31.*

COMATES in Sicilia heri diuitis pecora paſcens, conſueuerat nonnunquam Muſis aliquid de gregibus domini offerre. Id cùm reſciuiſſet herus, duriter ſeruulum increpauit. Orat Comates ne ſuccenſeat: fore enim, vt Muſarum beneficio omnia cumulatè reddantur. At herus: Age (inquit) experiamur an Muſæ te ſint alituræ. Et ſeruum in arborem excauatam incluſit, atque ab eo diſceſſit, relicto, vt fame moreretur. Exacto anno, cùm ad eum locum rediiſſet, ſeruum viuum atque incolumem inuenit, & multum fauorum circum eum in arbore, vnde victitauerat incluſus. Apes enim in eam arborem per rimas penetrantes, ſuauiter ipſum aluerant. *Ex Theocrito Gilb. Cogn. l. 1. Narrat.*

Quadrupedibus feris.

ATALANTA à patre expoſita, ab vrſa ſuſcepta & enutrita fuit *Æl. lib. 13. de Var. hiſt.*

TELEPHVS Herculis filius, ex Auge (ſiue Agaue) filia Alcæi Arcadiæ regis, aui iuſſu expoſitus, in ſyluis à Ceruа nutritus, deinde dono datus Theuthranti regi Myſiæ, pro filio educatus eſt, Telephuſque appellatus, quaſi à ceruo nutritus. *Diod. & Æl. lib. 12.*

In Creta Miletus ex Apollinis & Acacallidis (quæ Minos erat filia) congreſſu eſt natus. Eum mater Minois metu in ſyluam expoſuit, vbi eum lupi accedentes iuſſu Apollinis cuſtodiuerunt, ac per vices lactauarunt. Deinde bubulci ſuperuenientes ſuſtulerunt, ac domi ſuæ enutriuerunt. *Anto. lib. ex Nicandri lib. 2. Mutat.*

ARISTOMENES Meſſenius lapidis ictu humi afflictus, à Lacedæmoniis captus, & in Ceada foueam, in quam capite damnati abiiciuntur, præcipitatus, cùm in imo iam ſpecu conſtitiſſet, veſte obuolutus decubuit, extremam, quam proximè adeſſe putabat, vitæ horam expectans. Triduum erat ibi iam commoratus, cum audito ſtrepitu quodam per ſubluſtres tenebras vulpem vidit cadauera appetentem. Cogitans itaque per oſtiolum omnino aliquod beſtiam illuc penetraſſe, eam, quantiſper propiùs accederet, operiebatur. Id cùm vti volebat, accidiſſet, feram manu altera prehendit, altera quoties ſe illa conuertiſſet chlamydem mordicùs prenſandam obiiciebat. Et currentem quidam, quà ſe via dabat, curſu conſequebatur: trahendum verò ſe belluæ per inuia præbebat. Vidit poſtremò cubiculum nihilo ampliorem quam inde poſſet vulpes euadere, per quem luminis ſe aliquid oſtendebat, per illum quadrupes, vt primùm dimiſit eam, quaſi manumiſſam Ariſtomenis, luſtrum ſuum reperiit. At Ariſtomenes anguſtam illam, ac minus peruiam cauernulam manibus aperiens, incolumem ad ſuos tandem euaſit. Vbi ſaluum Lacedæmoniis renunciarunt perfugæ quidam, Ariſtomenem ad ſuos rediiſſe, non plus credi poſſe viſum eſt, quam ſi mortuum hominem reuixiſſe audiſſent. *Pauſ. in Meſſ. & Polyænus lib. 2.*

ROMVLVS & REMVS infantes, à Rhea Sylnia virgine veſtali editi, Amulij iuſſu in Tiberim proiecti ſunt; & à lupa ſeruati: Romam poſtmodum paſtorum auxilio condiderunt. *Liuius.*

Sub Lotharij imperio fames grauiſſima afflixit Germaniam. Quidam à Rheno cum vxore & filio ſuo puero in Toringiam, vbi remiſſior erat annonæ caritas, proficiſcens, in itinere cum vxore de Puero mactando & comedendo deliberat. Mater tantum facinus marito diſſuadet. Cùm autem ille famis, non diutius ferre moleſtiam poſſet, & iam gladium in puerum ſtrinxiſſet, conſpicit duos lupos ceruam dilaniantes, eoſque continuò abigit, & carne cruda ſe à fame vindicat, anno Domini 851. *Sigeb. Mutinus, Chron. Hirſaug. Nauc.*

Quadrupedibus cicuribus.

CAMILLA Volſcorum regina, infans adhuc expoſita, in ripa relicta, & armentali lacte nutrita eſt. *Sabell. lib. 1. cap. 2. Virg. lib. 7. Æneid.*

CYRVS Perſarum rex potentiſſimus, cuius latè imperium valuit, ab Aſtyage auo per Harpaganum expoſitus erat. Canis Spaco vbera infanti præbuit, & à feris tamdiu defendit, donec à paſtore inuentus eſt. *Herodotus lib. 1. & Iuſtinus libro 1.*

Magnum cum Dario prælium ab Alexandro Magno non apud Arbelam, vt multi prodidère, ſed fuit apud Gaugamela commiſſum. Eam vocem denotare domum cameli aiunt: quod Rex quidam olim, qui hoſtes effugerat camelo dromade, hoc loco locauerit eum, certis vicis vectigalibuſque ad curam eius attributis. *Plutarchus in Alex. Strabo lib. 6.* regem Darium Hyſtaſpis filium in eo camelo Scythica expeditione ſeruatum ſcribit.

Regnante apud Gallos Carolo ſexto, qui penè amens habebatur, apud eum Philippi Burgundiæ, ducis opera accuſatus eſt Ioannes Iuuenalis Vrſinus, Pariſiorum vrbi præfectus & cauſa iis demandata fuerat, qui in Præpoſitum hoſtili erant animo. Iamque circiter quinquaginta teſtes clàm interrogati falſum dixerant, cùm contigit, vt iudices in eadem caupona omnes ſimul cœnarent: & cùm cœnati ſcripturas recognoſcerent, volumen illud, quo teſtium dicta continebantur, ſub menſam delapſum, iudicum diligentiam fefellit: ita enim abierunt, vt penes aliquem ipſorum eſſe volumen arbitrarentur. Catellus autem qui ſub menſa erat, laſciuiens, libellum ſub lectum detulit, vbi veſpere iam facto, cauponis coniunx illum inuenit, ac viro tradidit. Caupo, vt rem ad præfectum pertinere vidit, volumen ad eum detulit. Cùm ergo iudices aliud non haberent exemplum, & præfectus apud teſtes iis eſſet viſus remediis, quæ ad cauſam ſuam neceſſaria putauit eſſe, repetitis teſtibus, iudicum errore, atque catelli caſu, abſolutus fuit. *Fulgoſ. l. 8. c. 1.*

CREVOMYSLIVS Boëmorum princeps ægrè ferens ſe ab Horymirio reprehenſum, quòd ad metalla ſubditos cogens, agros incultos iacere fineret, metallariis, falſum incendij crimen illi intentantibus, aures dedit, & innocentem damnauit;

uit. Ferunt Horymirium poſt damnationem ſuam precibus egiſſe cum principe, vt ſibi ante ſupplicium inſcendere equum ac bis terque intra arcem Vicegradenſem, portis occluſis, obequitare liceret. Illum precibus friuolis annuiſſe. Horymirius ergo dum ſellam ſternit, verba quædam equo inſuſurrat. Mox illo inſcenſo, arcem perequitans, librato ſaltu à porta ad portam, per muros, & flumen tranſuolauit, in altera Vultauiæ ripa, eo loci, vbi è regione arcis Vicegradenſis pagus *Bliichovv.* ab aſperſione cognominatus, ſitus eſt: quoniam idem equus (ſeu cacodæmon potius, equi formam præferens) ad alteram ripam, aqua conſperſus, hoc verbo *Bliichovv* vſus narratur. *Dubrau. lib.* 2.

Obſeſſi à Philiberto Aurantiæ principe Florentini, anno Sal. 1530. noctu in Cæſariana caſtra ad D. Margaritæ Montichiæ templum irruptionem fecerant. Accidit autem magno caſu vt irrumpentibus per ædiſicia Hetruſcis, & multam cædem in obuios per tenebras edentibus, lanij cuiuſdam caſtrenſis ſtabulum reuulſis poſtibus aperiretur, indéque magnus grex ſuum cum ingenti atque horriſono grunnitu proſiliret, iam graui atque inexſpectato impetu per crura militum peruadens, vt oppugnantium cateruas perturbaret, & Germanorum caſtra tanti tumultus terror diſſonus & incertus, cunctis ad arma conclamantibus, peruaderet, atque accurrentium vndique auxiliorum accenſæ faces, appropinquantiſque ipſius Aurantij funalia ſpectarentur, aliquanto maturiùs, quàm Florentini crediderant. Proinde Florentini infecto negotio rediêre, magna alioqui clade hoſtes affecturi. *Iouius lib.* 28. *Hiſtoriarum.*

Aquatilibus.

VLYSSEM in clypeo, Delphinis prætuliſſe inſigne auctor Steſichorus eſt. Zacynthij, vt Cittheus prodit rationem protulere huiuſmodi, quod illapſum in mare Telemachum ſubiens Delphin incolumem præſtiterit. Quo beneficio pater, velut remunerans, id in clypeo habuerit inſigne, & ſignatorio quoque inſculpſerit anulo. *Cælius l.* 8. *c.* 5. *Antiq. Lect.*

Fuit Arion citharœdus ex Methymna Lesbi inſulæ oppido, temporibus ſeptem Græciæ Sapientum: nam Periandro fuit chariſſimus. Sunt qui putent eum Tragici carminis fuiſſe inuentorem chorumque inſtituiſſe, & cecinisſe carmen dithyrambicum. Hic cùm ex Italia magno facto quæſtu domū rediret, videretque pecuniæ gratia coniurare in ſuam perniciem nautas, rogauit vt ſibi, cæteris captis, vitam ſolam relinquerent: cúmque id non impetraſſet, blanditiis exorauit, vt fidibus pauliſper liceret canere, quò mortem ſuam cantu illo conſolaretur. Ad ſuauitatem ſonitus congregatos ferunt Delphinos aliquot, ipſumque Ariona non ignarum naturæ illius animalis, antequam inde dilaberetur, cum cithara & toto cultu deſiliiſſe in dorſum vnius ex illis, qui eum placidè ad Tænarum deuexit: ibique viſitur ſimulacrum Delphini vehentis, & hominis inſidentis. *Plut. in Conuiuio.*

Oraculum datum fuerat deducentibus coloniam Lesbum, cùm in curſu nauis in ſcopulum nomine Meſogeum incurriſſent, tum ibidem Neptuno taurum, Amphitritæ & Nereidibus viuam virginem demitterent. Cùm eſſent autem principes ſeptem octauus Echelaus Apollinis oraculo coloniæ deducendæ dux pronunciatus (erat hic etiam tum cœlebs) ac ſeptem illi ſortes in vrnam miſiſſent eorum, quibus innuptæ puellæ erant, exiit ſors filiæ Sminthei (alibi Phinei) quam veſte & auro comptam, vt in locum ipſum venêre, erant votis factis demiſſuri. Erat in nauigantium cœtu quidam, qui eam adamabat non ignauus, vt apparet, adoleſcens nomine Enalus. Hic incredibili ſtudio ſuccurrendi ea in calamitate virgini incenſus, ſubitò impetum cepit, complexuſque illam ſe vna cum ea in pontum abiecit. Mox fama, quædam ſine certo auctore, quæ tamen fidem fecit multis in exercitu, manauit, fuiſſe eos incolumes auectos: ac poſtea incolæ loci Enalum autumant in Lesbo viſum narraſſe vectos delphinibus per æquor, ac ſaluos ſe in continentem euaſiſſe. *Plut. in Conuiuio. & de Animal. compar. ex Myrtilo Lesbio.*

INANIMATIS. Vità

Tempeſtate.

Cùm Appius Pulcer ad populum cauſam diceret, quod nauali prælio victus, per contemptum religionis claſſem amiſiſſet, omneſque tribus in eius noxam ſuffragia ferrent, beneficio tempeſtatis adiutus, pœnam effugit: nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. *Alex. ab Alex. lib.* 4. *cap.* 5.

Fluctu.

Remigem quendam in litore Tyriorum ſentinam haurientem, cùm è naui fluctus abiecisſet, altero latere repercuſſum contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miſeri ſimul ac felicis complorationi, permixta fuit gratulatio. *Valerius Max. lib.* 1. *c.* 8.

VITÆ CONSERVATÆ
INSTRVMENTA.

☞ Ex ſequentibus non pauca exempla huc transferri poſſunt quatenus Mortis inſtrumentum contrario aliquo Vitæ, vt ita dicam, organo impeditur, abigitur.

SACRA.

GREGORIVS II. Pp. tres ſpongias benedictas, quæ ad vſum menſæ eius apponi ſolebant, miſit Eudoni Aquitaniæ duci. Eas ille in fruſta conciſas diſtribuit exercitui, quem contra Saracenos educebat, ac euenit, vt nullus ex eis, qui participes facti fuerant vulneratus aut interfectus ſit. *Eudo in epiſt. ſua ad Greg.* indicat *in lib. Pontificali*

ODORES.

HERCVLES odore coturnicis ſeruatus ab Iphiclo, cùm in certamine defeſſus ſuccubuiſſet.

DEMOCRITVS, quum ingruerent Theſmophoria, ne demum funeſtaret rogatus, dies aliquot vitam produxiſſe dicitur ſola mellis amphora, id eſt, euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus aſſiduè philoſophus is, in annum centeſimum nonumque fati diſtulit diem. *Cælius lib.* 21. *c.* 5. *A. L. ex Athen.*

Pomi præſuaui odore protogatam aliquandiu Ariſtoteli vitam, in eius tituli libro (quiſquis ſit auctor) adnotatum eſt. *Cælius lib.* 24. *cap.* 21. *A. L.*

VENTVS.

HERCVLES, poſtquam Iolæ nuptiis excidit, Oechaliam expugnauit. Iole ſeſe de muro præcipitem dedit. Verùm contigit, dum veſtem eius ventus inflat, nihil vt læderetur. Id memoriæ prodidit Nicias Maleotes *Plutarch. de Græcor. & Roman. comparat.*

Bello, quod cum Tuſcis gerebant Romani, conſulem fecerunt Valerium Torquatum. Hic Tuſcorum regis filiam contemplatus Cluſiam nomine, poſtulauit eam à Tuſco. Reiectus expugnauit vrbem. Ibi Cluſia ſeipſam de muro in præceps iecit. At venti ope ſinuata veſte ſalua eſt ad terram delata, quam Imperator ſtuprauit. Quorum omnium cauſa publico decreto in exilium à populo Romano in Corſicam obiectam Italiæ inſulam expulſus eſt. *Ita Theophilus libro* 3. *rerum Italicarum. Plut. ibidem.*

ALIMENTA.

Multi ſenectam longam mulſi tantùm nutritu tolerauêre, neque alio vllo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centeſimum annum excedentem eum diuus Auguſtus hoſpes interrogauit, quanam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet: At ille reſpondit: Intus mulſo, foris oleo. *Plinius lib.* 22. *cap.* 24.

MEDICAMENTA.

☞ Vide Titulum, Morborum curatorum.

ZONA.

TIRGATAO Mæotis nupsit Hecatæo regi Indorum. A quo cùm ex inſtinctu Satyri Boſphori tyranni, qui ei ſuam filiam locare volebat, repudiaretur, inque cuſtodia vitam agere deberet; clàm cuſtodibus aufugit, ac noctu iter faciens ad Ixomatas deuenit, vbi regia erat amicorum & cognatorum ſuorum. Hos ad bellum aduerſus Hecatæum & Satyrum inflammat, regionemque eorum incurſionibus infeſtat, donec vtrique pacem obnixè peterent. Illa conſentit; Satyrus autem duos ex amicis ſupplices ad eam transfugere iubet, eique inſidias collocare. Qui cum illam adorti eſſent, cingulo ictus eorum excepit: donec à ſatellitibus ambo comprehenſi ſint & interfecti. *Polyænus lib.* 8.

Cùm Galeacius Vicecomes ingentes fundos muro ſepiret, iuxta arcem Papienſem, vt eis ad venationem vti poſſet: eoque muro poſſeſſiones Bartholini Siſtri ciuis Papienſis incommodè diuiderentur, & priuatim & publicè de eo monitus eſt, inter cætera dicente Bartholino. Si hoc ipſum incommodo

aſficeret, quid tandem tot filiabus, quas iam nubiles habebat, A agendum foret? Galeacius iracundiæ plenus reſpondit: Si neſciret, quo alio eis modo conſuleret, illas ad proſtitutarum cellas mitteret. Quo dicto Bartholinus excandeſcens, pugionem, quem ferebat, ſtrinxit: arbitratuſque Galeacei pectus ſe petere, in zonæ fibulam gladij mucronem impegit, qui inde delapſus, coxam perfodit: neque multò pòſt Bartholinus occiſus fuit. *Fulgoſ. lib.6. cap.1.*

SERVATI A MORTE CONSIDERATA RESPECTV EORVM, QVI intentant mortem.

Vt putà.

LATRONVM.

OCHOZIAS Ioram F. vnus ex omnibus fratribus latrones Arabas effugit.

☞ *Vide Tit. A Latronibus interfecti,*

OTHO II. Imperat. à Saracenis in Calabria victus, Rhoſanam in Sinu Carentino vrbem, vbi Theophania vxor ſubſtiterat, fugam intendens, vrgentibus hoſtibus in mare deſilit. Natando elabi conatus, ab prædonum nauibus intercipitur, B atque in nauim ſublatus: ſe gregarium militem eſſe ſimulat, & magnum pondus auri depoſitum habere iuxta Rhoſanam. Dum de precio, quo ſe redimeret, cum Græcis colloquitur paſciſciturque, & nautæ ad litus, vbi Rhoſana condita erat, appellere conantur, rurſus Imperator ſe ex nauigio deiiciens ad naues in portu ſtantes adnatauit, atque ad vxorem euaſit. *Auent. lib.5. Annal. Boiorum.*

IOANNES CORVINVS, poſt triduanæ pugnæ in campo Merulæ commiſſæ cladem à Turcis acceptam fugiens, dies tres equo vectus, per auia loca iter fecit, cibi & potus expers: quarto incidit in duos latrones; dimiſſo iam equo, qui præ nimio labore defecerat. Quum eſſet inermis, ſe ſpoliãdum dedit. Direptis veſtibus, ex aurea cruce, quæ è collo eius pendebat, inter latrones oborta contentio. Dum ſalutis viam circumſpicit, latronis gladio rapto, litigantes adoritur, alterum lethali vulnere conficit, alterum in fugam vertit. Sic qui pro cruce dimicarat, crucis auxilio liberatus eſt. Vltrà progreſſus ac itinere, ſiti, inediáque confectus, quinto die paſtorem offendit: qui audita Vngarorum fuga, ſpe prædæ latè vagabatur. C Paſtor perſpecta Coruini vultus maieſtate, ab iniuria ſe cohibet. Coruinus ab eo non ſine diuinæ charitatis præfatione panem exorat. Audita viri fortuna, paſtor commiſeratione percitus & promiſſis oneratus: Coruinum in proximam caſam ducit: panem cum cepis, & aquam apponit hoſpiti: qui in iucunda ſæpè miſeriæ memoria, nunquam lautiùs ſe quàm ibi cœnaſſe affirmauit. Hinc ad Sinderouiam à paſtore ductus, à Deſpote ingratiſſimo homine captus eſt, & ſic conuentum inter eos, vt Mathias Coruini filius, Deſpotis filiam, comitis Ciliæ neptem vxorem duceret, & Ladiſlaus alter Coruini filius daretur obſes. *Bonfin. lib.7. Decad.3.*

Anno Sal. 1537. Cùm in Buttrotio littore Solymanus Turcorum Imp. haberet caſtra, Acroceraunij agreſtes ferique homines, qui Chimæram incolunt montem, immane conſilium ſuſceperunt tabernaculi regij noctu inuadendi, concitante eos Damiano quodam latronum duce, abſtruſorum collium, qui ſunt in iis rupibus & ſyluis, peritiſſimo: vt incredibili præda atque vſitati facinoris gloria potirentur, ſi longè maximum terrarum orbis Imperatorem in tabernaculo ſemiſopitum, & fruſtra tot cuſtodiis confiſum occiderent. Sed Barbaris ad id D audendum facinus fortuna defuit. Conſpectus enim Damianus in arbore ex fragore abruptæ frondis, vti erat ſemipenſilis & ſpeculabundus, à Ianizeris eſt comprehenſus, & per tormenta detectis inſidiis, iuſſu Imperatoris belluæ captæ modo diſcerptus eſt; vnde mox magna iliis agreſtibus clades illata eſt emiſſis ſcilicet in eos Aſapis & Acanxis venationis modo, ad trucidandam, & quam maximè poſſent, delendam horridæ atque infamis gentis ſtirpem *Iouius lib. 36.*

CARNIFICVM, LICTORVM.

Vercellis, Ligurum vrbe, à viro Vxor adulterij accuſata, dum torqueretur, conſtanter crimen ſemper negauit. Iuuenis autem, quo cum adulteraſſe dicebatur, tormentorum impatiens quod non patrarat, patraſſe ſe faſſus eſt: atque ob eam rem ambobus à conſule morte damnatis, prodigio veritas detecta eſt. Iuuenis enim mendax, gladio percuſſus, caput ſemel ictus amiſit: ſepties autem cum femina gladio percuſſa eſſet, non cæſim modò, verumetiam iugulo punctim petito, ferrum retrò ab eius carne veluti à ſilice ſemper reſiliit, præterquam in extremo ictu. Tunc pro mortua, vt ſepeliretur, elata, in loculo vitam recepit, in hæc verba prorumpens: Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciat mihi homo. E Anus quædam interim, quæ Eccleſiæ ſuſtentabatur opibus moritur, & in tumulo componitur. Quo deluſus carnifex, qui incerto rumore ſepties percuſſam reuixiſſe intellexerat, eamque ad ſupplicium denuò rapere conabatur, abiit. Illa clam ſecto crine cum virginibus quibuſdam virili habitu rus abducta & curata fuit: neque tamen niſi Euagrij interceſſione apud Imperator. vitam & libertatem impetrare potuit. *D. Hieronym. ad Innocent.*

HOSTIVM.

EX PROFESSO.

Quomodo euaſerit Æneas ex Ilio capto, varias ſcriptorum ſententias refert *Dionyſius libro primo* Nam vt alij tradiderunt ipſe occupata arce dum in ſe impetum Graiorum conuertit, præmiſit ad naues impedimenta & imbellem multitudinem, pueros, ſenes, mulieres. Deinde arce deſerta, ex vrbe ſe proripuit, nactuſque ſuos, qui præceſſerant, munitiſſima Idæ tenuit, quò ex Troiade tota, qui Græcorum imperia exhorrebant, confugere: ita manus non contemnenda breui coacta F eſt, manſitque ibi plus paulò quàm annum. Sed cum in eos Græci pararent arma, conditionibus pacis oblatis iuſſi ſunt agros omni Graia ditione, dum ſedes ſibi quærerent. Sic Hellanicus ſcriptor alioqui fabuloſus, ſed multi nominis. Menecrates vero Xanthius liberatum dicit Æneam à Græcis, quòd vrbem prodidiſſet: prodendi verò cauſam fuiſſe Alexandrum, qui illum contemnebat, aliiſque proceribus Troianis præbebat contemnendum. Sunt qui putent eum in potu fuiſſe, dum Ilium caperetur: alij miſſum à Priamo ſcribunt ad opus militare. Latini ſeruatum à Graiis perhibent cum Antenore vetuſti iure hoſpitij, & quia ſemper auctores fuerant reddendæ Helenæ.

C. MARIVS à L. Sylla pulſus, circa Oſtiam nauim ingreſſus, læuam Italiæ oram circumuectus, ſæuiente mari, Circeiis eſt eiectus, & paucis comitantibus omnem hominum occurſum vitabundus aliquandiu per deuia errauit. Inedia inde adactus, quum ad paſtores diuertiſſet, vt ab eis eſculenti aliquid ſumeret, monitus eſt vt cautiùs fugam teneret, veniſſe ad ſe dudum Syllanos equites, qui ſollicita indagine eum veſtigarent. G Marius profundum & deuium nemus adeptus, ibi proxima nocte quieuit. Repetita inde quiæ quum iam viginti ſtadia procul à Minturnis eſſet, hic duabus hoſtium turmis in proximo conſpectis, ad litus ſeſe proripit, Nauigio vix bene conſcenſo, Syllani equites aſſuerunt, minaciſſimè nautis denunciantes, daturos eos Syllæ & Pop. Rom. pœnas, niſi Marium hoſtem iudicatum ſibi dedant. Contrà Marius ſupplex & cum lacrymis orare, ne inimicorum verba audirent, quin ſuæ fortunæ miſererentur. Nautæ paululum litus circumuecti, quoad ex Syllanorum conſpectu abiêre, Marium curandi corporis ſpecie in litus expoſitum, ſublatis repentè anchoris ſolum deſtituere. Ille vbi ſe proditum vidit, per paluſtria loca ad tugurium ſenis peruenit. A quo in proximam ſcrobem demiſſus, calamóque & paluſtri herba inſtratus, vix quieſcere cœperat, quum aduentantium fremitus, eius aures perculit: itaque abiectis veſtibus, in altam ſeſe immerſit paludem. Mos hinc ab iis, qui ex Terracina à Geminiano miſſi fuerant, extractus Minturnenſibus necandus traditur. Hi decretum tulerunt, vt Marius, quando à Romano Pop. hoſtis iudicatus eſſet, publicè H necaretur. Ex ciuibus nemo erat, qui tanti viri cæde contaminari vellet. Gallus eques ſiue Cimber ibi fortè repertus eſt, qui in vltionem gentis ſtricto ferro ad Marium eſt ingreſſus. Erat locus, in quo captiuus cuſtodiebatur, ſuboſcurus. Ferunt ignem viſum illi ex Marij oculis micare, vocémque terrificam ex abdito redditam ad percuſſoris aures perueniſſe, Tune homo Marium interficere audes? Quibus ille prodigiis territus, abiecto ferro conſternatus ſeſe in apertum proripuit, clamitans, non licere ſibi Marium occidere. Minturnenſes pœnitentia ducti (ſatis enim conſtabat ingratè fieri vt is, qui Italiam ſua virtute ſeruaſſet, ad explendam paucorum inuidiam interficeretur) carcere eductum ad mare euntem comitantur. Naui igitur ablatus, cum aquæ inopia Siciliam petiiſſet, parum abfuit, quin apud Erycem ab inſulæ ſit quæſtore interceptus. Aliquot itaque ex præſenti comitatu amiſſis, infeſto litore digreſſus in Africam nauigauit Sub primum in eam terram appulſum per lictorem à Sextilio prætore iuſſus prouinciæ finibus

nibus excedere, mœſtus & exanimatus inter Carthaginis rui- A nas aliquandiu iacuit. Interim ſubita fortunæ mutatione plerique ex amicis illi affuerunt. Ergo in Cercinam proximam continenti inſulam ſubitò tranſmiſit, ibique de nouo motu ciuitatis certior factus, paucis equitibus Mauris, & ex iis qui ex Italia ceſſerant circiter mille in naues impoſitis, Italiam repetit. In Hetruriam ſecunda tempeſtate delatus, ſeruos ad libertatem vocat; vt paucis diebus ad ſex millia hominum in vnum coiuerint. His ille copiis inſtructus, ſeſe L. Cinnæ col. per legatos id petenti ſocium adiunxit. *Plut.*

Eo prælio, quo prope vrbem Pictauienſem Alaricus Veſtgothorum rex cecidit, victor Clodoueus Francorum rex ad extremum periculum venit: ſiquidem à duobus Gothis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus, vix ſe firmæ loricæ, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. *Sigon. libro 16. Imp. occident.*

Gothi, Iſtro ſuperato, an. 379. in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéque ſumma ad caſtra Imperatoris, igne accenſo conſpicua ducti à transfugis, contenderunt, atque ita, prælio cum Romanis commiſſo, cùm Theodoſius Imp. vix euaſiſ- B ſet, inde ſe in Macedoniam ac Theſſaliam effuderunt: ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. *Sigon. lib. 8. Imp. occid.*

Bello Gothico ad pontem Anienis, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem, Beliſarius turrim conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper incurſum hoſtium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria comportarent. Vitige autem Gothorum rege Romam cum CL M. proficiſcente, qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gothorum conſpicati, clam eruptione facta, noctu in Campaniam ſeceſſerunt. Itaque ſequenti die Gothi, refractis turris foribus, tranſierunt. Beliſarius autem huius irruptionis ignarus cum mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum exploraturus, vbi caſtra commodiùs collocaret: atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cum nonnullis eorum manum conſeruit. Cùm autem equo inſigni veheretur, Gothi à transfugis eum Beliſarium eſſe docti, omnes in eum iaculari: hortantibus ſe inuicem ſingulis, ſtiterunt. Ille verò ſe in omnes partes conuertens, quos obuios C habebat, obtruncabat, fortuna in eo ſecundiſſima vſus, quòd ab omnibus petitus, nullo vulnere ſit affectus. *Sigon. lib. 18. Imp. occid.*

VALDEMARVS Danorum rex occultè comparata claſſe vicinas Rugiæ Vandalorum inſulas inuaſit, vt incolæ productis de feneſtra capitibus principes Pomeranos loci dominos aduentare rati, Caſimarus ne an Buggiſlaus adeſſet rogarent. Itaque prædam agentes opimam Dani ad naues redibant. Interea hoſtes claſſem armant, egreſſurum regem intercepturi. Claſſi Danicæ præfectus cohortem in paucas naues impoſitam hoſtibus oppoſuit & fugauit. Rege littori cum præda appropinquante, adſunt maiori nauium numero hoſtes: nec diu cunctati adoriuntur Danos. Quorum magna pars ad conſpectum tantæ multitudinis vela pandit, deſerto rege. Rex ſolis ſeptem nauibus inter hoſtium nauigia relictus, vnà & dimicare, & fugere cogebatur, Aſpirantibus tamen ventis, ingenti præda, ſed maiori fortitudinis gloria, hoſtiles impetus euaſit. *Crantzius lib. 5. Vandal. c. 18.*

D INSIDIATORVM, CONIVRATORVM, SICARIORVM.

Impium & execrabile ſit opinari, quæ in Chriſto recens nato euenerunt, caſu & non diuinitùs contigiſſe. Enimuerò licet ipſe Deus eſſet, atque idem rex regum, omniumque rerum conditor, cæterùm humanitate amictus: tam ſalutare myſterium interpolari potuiſſet, niſi tres illi magicæ diſciplinæ affectatores, qui peregrè cum muneribus ad eum venerant, per quietem moniti eſſent, ne ad Herodem reuerterentur, qui capitaliter puero imminebat. Fruſtra humanum genus laborat in iis, quæ prouidentia diuina fiunt. Quid Ægypti latebra Ioſepho in ſomnis demonſtrata, quàm in eo non obſcura numinis voluntas apparuit? Necari non potuit is, qui vt vnus periret, multa puerorum millia periiſſe ſimul conſtat. *Sabellicus lib. 1. cap. 2.*

ATTILIVS ciuis Romanus, poſt damnationem exul ad Mithridatem Regem populo Romano infeſtiſſimum, ſibi verò antea familiarem, ſe contulerat: ſperans, eò quòd ſua opera aduerſus Rempublicam vteretur, nactus apud eum fidē & auctoritatem, fore vt ex inſidiis Regem aliquando occideret, itaque, E & reditum, & multæ remiſſionem impetraret. Hoc enunciató conſilio, in carcerem ducitur, & qui cum eo conſpirauerant; itemque omnes Attilij ſerui. De Attilio ita decreuit, vt quando ciuis Romanus Senatoriique ordinis eſſet, de eo non palàm, ſed priuatim ſupplicium ſumeretur: de coniuratis, ſuò more. Sed quod ad ſeruos attinet dimitti placuit, cùm non ſua ſponte, ſed domino parendo deliquiſſent. *P. Ærodius, ex Appiani Mithridate.*

Bello Mithridatico erat Octalcus (aliis Olthacus dicitur) Dandarius genere, ex his, qui circa Mæotim incolunt, qui in Romana caſtra pro transfuga venerat, nec Mithridate inſcio; eratque Barbari nomen apud Romanos iam anteà haud obſcurum, eaque res fecit, vt à L. Lucullo in amicitiam receptus, cum ipſo duce ſæpius ſecretos haberet ſermones, amicorumque conuiuio intereſſet. Vbi igitur is deſtinatæ cædis tempus adeſſe vidit, ſtrato equo extra vallū miſſo, ipſe ad prætorium proficiſcitur, ducis ſecretum petens. Dormiebat tum fortè Lucullus, quo contigit, vt Barbarus à Menedemo cubiculi cuſtode excluſus, quia penè vi irrumpere fuit auſus, ne paulò pòſt deſtinati facinoris conuinceretur, caſtris trepidè egreſ- F ſus pernicitate equi in regia caſtra ablatus ſit. Sic Lucullus ſeruatus eſt ſomno, qui multis alioqui exitialis fuit. *Sabellic. lib. 4. Ennead. 6.*

AVGVSTVS CÆSAR belli Peruſini tempore L. Antonium fiducia conſulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res nouas molientem, confugere Peruſiam coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen ſine magnis ſuis & ante bellum, & in bello diſcriminibus. Nam cùm ſpectaculo ludorum gregarium militem in quatuordecim ordinibus ſedentem excitari per apparitorem iuſſiſſet, rumore ab obtrectatoribus diuulgato, quaſi eundem mox diſcruciatum necaſſet: minimum abfuit, quin periret, concurſu & indignatione turbæ militaris, ſaluti fuit, quòd qui deſiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac ſine iniuria. Circa Peruſinum autem murum ſacrificans, penè interceptus eſt à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat. *Suetonius.* Multas quinetiam conſpirationes ac coniurationes prudentia fatóque euaſit, priuſquam faſtigium Imperij attingeret, rerúmque potiretur. Cùm enim quidam felicem eius ſtatum odiſſent, L. Murena & Fannius Cepio diuerſis moribus (nam Murena ſine hoc facinore potuit videri G bonus: Cepio & ante hoc erat peſſimus) cùm iniiſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publica, quod ei facere voluerant, iure paſſi ſunt. Neque multò poſt Ruffus Egnatius per omnia gladiatori quàm Senatori propior, collecto in ædilitate fauore populi, quem extinguendis priuata familia incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, vt ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus: cùm eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſcientia merſus, nec melior illi res familiaris quàm mens ferret, aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, vt quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Sed neque hic prioribus in occultando felicior fuit, abditusque carceri, cum conſciis facinoris mortem digniſſimam vita ſua obiit: vt *Velleius* ſcribit. *Cuſpin.*

HERODES Iudæorum rex. ☞ *Vide infra ſeruati à morte, balneo.*

CLAVDIVS Cæſar non expers inſidiarum vſquequaque permanſit, ſed & à ſingulis, & per factionem, & denique ciuili H bello infeſtatus eſt. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehenſus eſt: reperti & equeſtris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro præſtolantes, alter vt egreſſum theatro, alter vt ſacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conſpirauerant autem ad res nouas Gallus Aſinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Meſſalæ oratorum nepotes, aſſumptis compluribus libertis ipſius, atque ſeruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiæ legatus: verùm intra quintum diem oppreſſus eſt, legionibus, quæ ſacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuerſis, poſtquàm denunciato ad nouum Imperatorem itinere, caſu quodam, ac diuinitùs, neque aquila ornari, neque ſigna conuelli mouerique potuerunt. *Suet.*

LVCILLA Commodi Imper. ſoror Vero principi nupſit, qui fuerat cum patre Imperator. Poſt illius obitum Pompeiani connubio ceſſit, itaque erat fratri, quod ille Imperatoria inſignia, quæ fuerant ſibi poſt prioris mariti interitum ſeruata, in Criſpinam coniugem ſuam tranſtuliſſet. Quadratam adoleſ-

A cem nobilem, cuius ſtupri conſuetudine tenebatur, vt fa[ma] erat, multis illecebris eò perpulit, vt cum pleriſque ſenatorij ordinis in Commodum coniuraret. At deſtinatæ cædis conuicta interficitur. Eſt & Quadratus, & qui cum eo coniurarant capitali ſupplicio affectus. *Sabell. lib. Enn. 7.*

Severvs Imperator cùm tabellarios aliquot ex iis, qui literas Imperatorias perferebant, cum literis mandatiſque ad Albinum delegaſſet, ita vt poſt publicè ac palàm redditas literas quædam habere ſe dicerent, quæ apud eum remotis arbitris loquerentur: & tum facto impetu Albinum interficerent: ſenſitæ atque intellectæ ſunt inſidiæ. Igitur Albinus in comprehenſos tabellarios animaduerti iuſſit. *P. Æmilius ex Herod. lib. 3.*

Ab Arianis ſicarius quidam conductus fuit ad Gregorium Nazianzenum tollendum. Ad quem ægrotantem cùm irruiſſet conſcientia ſceleris ductus, flens ſeſe ad pedes eius abiecit, ac facinoris, ſui veniam petiit. *Greg. Nyſſen.*

Constantivs Imperator Syrmij agens, certior factus Sarmatas Limigantes, locis aſſignatis poſthabitis, regiones limitibus proximas occupaſſe, legatis ad eos miſſis, rogauit, cur agro aſſignato contenti non fuiſſent. Quibus illi reſpondêre, ſe
B ſi ille pateretur, in Romano ſolo dicturos, & libéter in Romana prouincia habitaturos. Itaque Conſtantius lætus cunctos admiſit, vallo propè Acumincum Valeriæ (quæ Pannoniæ pars eſt) locato, celſoque aggere in ſpeciem tribunalis erecto: naues vehentes quoſdam legionarios, expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſeruare ſunt iuſſæ, vt, ſi barbaros tumultuari ſenſiſſent, alioſum intentos poſt terga inuaderent. Acceſſerunt igitur Limigantes, viſoque Conſtantio ex alto ſuggeſtu leniſſimum ſermonem inſtituente, quidam ex illis furore percitus, calceo ſuo in tribunal contorto, Martha, martha (quod eſt ſignum apud eos bellicum) exclamauit: cumque ſequuta multitudo vlulans in ipſum principem ferri cœpit. Quod vt ſenſit Cõſtantius, periculo exanimatus, equo pernici impoſitus, ſtatim euaſit: ſtipatores aliquot occiſi, ſellaque regalis cum aureo puluinari direpta. Exercitus Conſtantium euaſiſſe ignarus, ita frendens, ſeſe in barbaros intulit, atque, antequam cædibus ſatiaretur, aceruos mortuorum ſtipauit. *Sigon. lib. 3. Imp. occid.*

C Anno 562. Ablauius, Marcellus, & Sergius homines non ignobiles inſidias Iuſtiniano Imp. moliti ſunt, re compoſita, vt ipſum in triclinio ac ſub noctem inuaderent. Cùm autem Ablauius conſilium cum Euſebio ex conſule & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorum indicio re detecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt quorum Marcellus ſtatim ſibi gladium intulit. Sergius autem interrogatus Iſaacium & Beliſarium patricium, triumphalem hominem, eiuſque ſeculi principem coniurationis participes prodidit. Iuſtinianus miſſis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum domi ſuæ in cuſtodia habuit. Poſtero anno, re ad liquidum explorata, tanquam innocentem emiſit, ac bona dignitatemque priſtinam reddidit. *Sigon. lib. 20. Imp. occid.*

Friderico I. Imperatore ad amnem cum vnico famulo deambulante, emergens quidam Friſo natione, qui cũ obſeruabat coriaria, ſed ſtricta veſte, Imperatorem medium implicuit, conatus pertrahere in amnem vt abriperet, peregiſſetque, niſi gladio miniſtri abacto latrone Imperator ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando reuertente. *Cranz. lib. 7. Sax. cap. 38. & lib. 7. Daniæ cap. 18.*

D Belisarivs Iuſtiniani dux obſeſſus Romæ à Gothis, quũ acrius inſtaret, vt gladius precioſè ornatus, vique Romano ciui ablatus, domino reſtitueretur, idque Conſtantinus iniuriæ auctor ſe facturum negaret: orto ſuper ea re iurgio, accerſitiſque à Beliſario apparitoribus, ratus ille fore, vt ad ſupplicium accerſeretur, ſtricto ferro Beliſarium paululum infrà ſtomachum ſauciauit, fuiſſetque tantus vir ad exitium repetitus, niſi circumſtantium occurſu inhibita vis eſſet. Conſtantinus paucos poſt dies; quia maieſtatem læſerat, Belizarij iuſſu interfectus eſt. *Sabel. lib. 3. Enn. 8.*

D. Martinvs in pago Heduorum templum idolorum euertebat. Vnus ruſticorum ſtricto gladio eum petebat, Martinus reiecto pallio, nudam ei ceruicem præbuit. Ille iamiam percuſſurus, ſubitò proſternitur, & diuino pauore conſternatus veniam petit. Alius quidam cultro eum ferire volens, in ipſo ictu ferro ei excuſſo, non ampliùs poſtea comparuit. *Sulpit. in eius vita.*

Alexivs Comnenvs Imp. variis conſpirationibus agitatus eſt. Quas tamen omnes ſtatim à principio vix dum pullulantes leui negotio oppreſſit. E

Carolvs Magnvs, ab hoſte armato inuictus Rex, ſemel atque iterum propè fuit vt domi patricidio extingueretur. Auſtraſianæ iuuentutis aliquot proceres, quòd inde otto Rege, ſummum gratiæ dignitatique locum apud eum ſe obtinere æquum cenſebant, poſtquam virtutem aliorum ſibi præferri viderunt, auctore duceque Arderico, in illius vitam coniurationem faciunt: dumque plures in dies in ſocietatem ſceleris adſciſcunt, delati comprehenſique, qui ſceleris manifeſti fuêre, capite luerunt: quos leuis ſuſpicio aſpergebat, exilio ſolum verterunt. Indignum viſum, quibus præcipuè ſalutem Regis cordi eſſe oporteret, eos principes nefarij conatus inuentos. Sed illud eò indigniùs, quò propius. Pipinus Regis nothus a nouis coniuratoribus in ſpem regni adductus, tempus locumque circumſpiciebat patris necandi. Randulphi Longobardi prudentia deprehenſis ac ſide detectis inſidiis, iuuenis attonſus ſacrum cilicium induit: cæterorum pauci ſecuri percuſſi: maxima pars tantum in exilium miſſi. Odio Soltradæ Reginæ conſpiraſſe ſe dicebant: Mulier enim atrox ferebatur, & quæ viri animum ſuopte ingenio lenem, immitem F in multos efficeret, efferaretque. Eo mitior puniendis ſontibus fuit Rex: vt à quibus coarguebatur, illos teſtes lenitatis ad refellendam inuidiam haberet, ad cauſamque religionis rediturum. *Æmil. lib. 2.*

Edoüardvs IV. Eboracenſis dux Henrico VI. ſublato, regnum Anglorum inuaſit, & omnes Lancaſtriæ familiæ mares ſuſtulit, excepto Henrico Richemondiæ Comite, qui ad Franciſcum Britanniæ ducem exul confugit. Ducem Edoüardus auro & pollicitationibus permouit, vt legatis ſuis Henricum dederet, in generum ſeſe eum cooptaturum ſimulans. Verùm Ioannis Chenletti principis Britanni induſtria Edoüardi fraude cognita, legatorum manibus ereptus eſt Henricus. Edouardo mortuo, Ricardus III. tyrannus tollendi Henrici nullam prætermiſit occaſionem, iamque ægrotante duce Britanno, Petrus Quæſtor in Ricardi gratiam Henricum cum reliquis Anglis principibus exulantibus capere & in Angliam mittere parabat, cum Henricus de inſidiis certior factus ad Carolum IIX. Gallorum regem confugit. A quo pecuniâ & armis adiutus, quinque millibus militum in Anglia auctus, cùm er- G rore nocturnò in hoſtium manus ferè incidiſſet, tandem Ricardum regem vno prælio vicit, dimidio maiorem habentem exercitum, mille hoſtium cæſis centum tantum ſuorum deſideratis, anno 1486. Corona Ricardi inter ſpolia reperta (qua ornatus in aciem proceſſerat, vt rex vel viueret, vel moreretur) capiti eius à militibus impoſita. Inauguratus poſteà Londini & Henricus VII. dictus, ductaque in vxorem Elizabetha Edoüardi F. Lancaſtriam & Eboracenſem familias regias, quarum odiis Anglia miſerè lacerata eſt, vno eodemque matrimonij vinculo in perpetuum colligauit. *Polydorus.*

Anno ſalis 1266. Henrici III. Anglorum regis F. Edouardus cum ingenti claſſe in Aſiam traiecit, Syriæ recuperandæ cauſa, vſque eò Ptolemaide commoraturus (ita enim inter Chriſtianos duces conuenerat) dum Ludouicus rex Franciæ qui eodem tempore aduerſus Saracenos bellum gerebat, ex Africa victor accederet. Interea dum Edouardus belli ſocios expectat, nihil factum propius fuit, quam vt domeſtica fraude periret. Nam cum aliquando in cubiculo ſolus eſſet, ab Arſacida quodam, quem ipſe, quod multa de ſuæ gentis moribus narrare ſoleret, paulò antè in familiaritatem acceperat, tribus H petitus vulneribus, ægrè ex mortis periculo euaſit, adiuuante cubiculario, qui manum Arſacidæ retinuit, donec à reliquis famulis in veſtigio trucidatus eſt. Saraceni Arſacidas vocant ſicarios, qui arbitrantur ſe æternam promereri beatitudinem, ſi hoſte publico quouis modo interempto, ipſi morte etiam crudeliſſima afficiantur. Edouardus autem vbi ex vulneribus conualuit, audiens Ludouicum, quem expectabat, per idem temporis in Africa morbo confectum interiſſe, amiſſa ſpe benè gerendæ rei, in Angliam, factis cum hoſte induciis, rediit incolumis. *Polydorus libro 16. & Platina in Gregorio X.*

Sobieslavs Boëmorum princeps iter faciens Glacium, viſis duobus ſibi ignotius propiùs ſe ingerentibus, Deſlaum Comitem proximè aſtantem interrogat: Noſſetne illos? Negante illo: Qui ſcimus, inquit, annon tendant inſidias? corripique ſtatim, & ad ſe adduci iuſſit fugientes, Sua ſponte faſſi, pretio à Miroſlao & Streſemito fratribus, materno genere Verſouicenſi

uicenſibus corruptos, propoſitum interficiendi principis habuiſſe (coniurationis principe Bretiſlao, qui regnum ambiebat) extremo ſupplicio ſunt affecti. Sobieslaus è tanto periculo liberatus, per omnia Pragæ templa nudis pedibus, apertoque capite ambulauit: mendicis vbique largam ſtipem porrexit, ac domi apparato conuiuio pauperes menſa participauit. *Dubrauius lib.11.*

Iaromirivs Boëmorum princeps à Cochano Verſouicenſe in gratiam Polonorum regis ſub venationis ſpecie in altiſſimam ſyluam deductus, ligatus ad arborem, ſagittis confixus fuit & pro mortuo à ſicariis relictus, ſuperuixit. D. Ioanni Baptiſtæ ſalutem acceptam referens, cuius inuocato numine innoxia tela corpori infixa fuerunt, eodemque loci aream pro templo metatus eſt. *Dubrauius lib.6.*

Vladislavs Boëmorum rex ab expeditione Vratiſlauienſi contra Matthiam Hungariæ regem Pragam reuerſus, impias in caput ſuum à veneficis inſidias reperit, comprehenſis duobus, altero Pragenſi, altero Cuthnenſi ciuibus, regi Matthiæ addictis, qui venenum Venetiis Pragam attuliſſe conuincebantur. De altero in arce Carloſteyna ſupplicium ſumptum, alter Pragæ in arce mortuus ſuppreſſo in eum indicio, à quo ſubornari ad hoc facinus erant. *Dubrauius lib.31.*

Carolvs Vngarorum rex circa annum 1328. ferè cum vxore & liberis ſublatus eſt. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dexteræ manus amputauit: filios verò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexere.

Parricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum membratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris variant auctores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidem volunt (vt *Bonfinius*) alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre, ipſa conſcia & conciliatrice illatum, vlciſci voluiſſe memorant. *Cromerus libro 11. & Bonfinius libro 9. Decade 2.*

Henrico VII. Imperat. Mediolanum ingreſſo cum exercitu, & modis omnibus controuerſias Guelforum & Gibellinorum componere ſtudente: Guido Turrianus Guelfæ factionis princeps ægrè ferés Matthæum Vicecomitem Imperatori reconciliatum, & ab exilio reuocatum, proditionem Cæſaris diu meditatam, tandem ad exitum deducere parat. Quendam enim de ſodomia condemnatum, ad ſupplicij locum educere iubet ad concremandum: vt maxima Germanorum militum parte ad ſpectaculum progreſſa, clauſis portis regem in palatio deſertum opprimeret. Hoc conſilium dum Turrianus cum quibuſdam factionis ſuæ domi iniret, adoleſcens quidam audacior, Matthæo aperit Vicecomiti. Is diſpoſitis clam armatis, regi omnia detegit. Orto tumultu, fratres Teutonici ordinis ſanctæ Mariæ, qui officij gratia Cæſarem comitabantur, primi irruentes in palatium regis, coniuratos repellunt, & portam aperiunt vrbis, qua Leopoldus Dux Auſtriæ ducentis cum armatis irruit. Turrianus fuga elapſus euaſit. Domus eius ſolo æquata, bona direpta, trucidati obuij quique. Tunc primùm Guelfis Cæſar cœpit eſſe inuiſus, Gibellinisque adhærere, cùm priùs factionem illam (quæ totam occuparat Italiam) delere pro virili laboraret. In exilium igitur acti Turriani, Matthæo autem Vicecomiti cura Mediolanenſis vrbis demandata eſt. *Cuſp.*

Mediceos fratres adoriri ſtatuerant coniurati inter ſacra in D. Reparatæ templo. Id verò temporis momentum pro teſſera ad diſtringendas ſicas cunctis eſt datum, quo mediis in ſacris Euchariſtia populo oſtenderetur. Franciſcus Paccius, Bernardusque Baudinus Iulianum Medicem, quem familiariſſimè & comiter fabulando medium tenebant, repente confodiunt. Alij eodem temporis puncto Laurentium adorti, eum ſupra iugulum in ceruice conuulnerant. Sed ille amicis haud impunè protegentibus, in proximum ſacrarium ab æditiuis receptus, coniuratis ſubinde ianua prohibitis, ſeruatur. In tanta trepidatione ac fuga, omnis ætatum ac ſexus hominum longè tumultuoſiſſima, populus incredibili ſtudio ac pietate erga Mediceos arma capit, ac eorum nomen ingeminat: optimi quique eo immani execrabilique ſcelere permoti, coniuratos perſequuntur, alios trucidant, alios viuos ad ſupplicium in curiam perducunt. *Iouius in Leone X.*

Duodecim ingenui adoleſcentes Poloni Adrianopoli cùm ab Amurathe Turcorum principe, poſt interfectum ad Varnam Vladiſlaum regem, ex omni captiuorum numero propter eximiam formam electi, vt circumciſi pro catamitis & cinædis eſſent, in cubiculum tyranni deducti fuiſſent, in necem eius coniurarunt: peregiſſentque facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo à Bulgaro, quem vnum ſocium conſilij adhibuerant, proditi eſſent. Atque ij tamen, vbi rem palàm eſſe cognouerunt, ne tyranni, ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxij, obditis oſtio peſſulis, armati inter ſe concurrerunt, & mutuis vulneribus fortiter conciderunt. *Cromerus lib.21.*

Pio II. Pp. primum ab Auerſo tyranno inſidiæ bis ſtructæ adiutore Borcardo: cuius interceptæ ſunt ad eum literæ, habere ſe venenum, quo ſimul ac paululùm lectica illineretur, ſtatim periturum: ſe quidem corrumpere aliquos ex lecticariis voluiſſe, verùm neminem inuenturum, qui facinus recepiſſet: adhibendam eius auctoritatem, & præmia maiora proponenda: Quod vbi reſciuit, tantùm admonuit Pantaliam præfectum cuſtodiæ corporis, ne quem parùm cognitum lecticarium admitteret. Alteræ à ſicariis Tyburtianis. Ij ex Hetruria ad exitum autumni redeuntem, nonnullos ſubornauerant, qui veluti libellum proiecturi pugione conficerent. Sed illo properante, nondum confirmatis ad ſcelus animis, priuſquam veniſſet ad locum inſidiarum, patefacta res eſt: *Campanus in eius vita.*

CIVIVM SEDITIOSORVM.

Xystvs IV. Pontifex Max. cùm in mitræ ſolennibus apud baſilicam Lateranenſem in magna populi frequentia lectica deportaretur: orto ſubitò tumultu populi Rom. maximum vitæ ſubiit periculum. Ita enim ſaxis ſalutabant ipſum, vt à lecticariis deſtitueretur. Res tamen Latini Cardinalis auctoritate eſt ſedata. *Volat. lib.21. Anthroph.*

FVRIOSORVM, STVLTORVM.

Adrianvs Imperator Tarracone hyemans, parùm abfuit quin furioſi hominis incurſu fuerit interfectus. Quem dum ſeorſim à ſuis inambularet, in ſe ſtricto ferro irruentem vix à cæde continuit, quoad miniſtri trepido affuerunt. Tum verò comperta hominis valetudine, non modò non ſupplicio affecit vllo, ſed medicis quoque curandum tradidit. *Sabell. l.4. Ennead. 7.*

Ferdinandvs Caſtulonenſis, item Siciliæ atque Aragoniæ rex, qui Bœticæ partem (nunc Granatam nuncupatam) octingentos annos à Mauris poſſeſſam recepit, cùm Barchinonem veluti in ſpeciem triumphi veniſſet, feliciſſimus ab omnibus habebatur, & tamen illic variante res humanas fortuna, parùm abfuit, quin vitam regnúmq; ſimul amitteret. Quidam enim Canemas nomine Catheamus, qui iam diu atra bile laborare videbatur, gladio eum confodere conatus, collum ingenti vulnere petiit, neque eius facti per omne tormentorum genus alia elici cauſa potuit, niſi quòd interempto Ferdinando regem ſe futurum ſperabat, id quod ſibi ſæpiùs ab Angelo nunciatum dicebat. Adeò paruo momento regna conſiſtunt. *Fulgoſ. lib.6. cap.11.*

Inſanus quidam ad Collem Senenſis agri oppidum, dum loco militari intemperanter laceſſeretur, & ob id irritantem ſaxo petere vellet, Magni Sfortiæ inuictiſſimi ducis tegumentum capitis, ſummo cum vitæ diſcrimine decuſſit. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

Maximilianvs I. Imp. quod quidem ex Teuredanci hiſtoria conſtat, in comitatu Tirolenſi arcis cuiuſdam armarium luſtrabat, erat enim tormentorum cumprimis ſtudioſus. Stultus quidam, quem loci dominus in deliciis habebat, per iocum inſtigatus ab aulicis, proſpiceret tormentis ſuis; illa enim Maximilianum cuncta aucturum: candelam lanternæ impoſitam ſub veſte clam cunctis infert, eamque in cadum pyrio puluere plenum iamiam immiſſurus erat, cùm ſplendore conſpecto Maximilianus magno ſuo cum bono & omnium qui aderant ſalute, vix eam violenter ſtulti manibus excuſiſſet. Tam propinquus interitui fuit heros magnanimus.

BELLVARVM.

☞ *Conſule Titulum, Pueri expoſititij, quatenus expoſiti, à belluis intacti permanſere.*

Mirum fuit, quod prophetæ Ionæ euenit, qui cùm ab Ioppe Tharſum verſus nauigaret, & orta graui tempeſtate iactis ſortibus ipſe inuentus is eſſet, cuius culpa tempeſtas orta erat, faſſus quòd contra Dei imperium vrbem Niniuem fugeret in

piſcibus plenum,iuxtáque templum inſigne deæ,quam appellant Dercetam,facie hominis, reliqua parte corporis piſcem. Huic Venerem aliquando obuiam factam, magnum amorem cuiuſdam ſpecioſi adoleſcentis ſacrificantis ei inieciſſe, exque eorum coïtu filiam natam aiunt. Derceta ſibi peccati pudore ducta, amouit adoleſcentem, filiam verò in loca quædam deſerta ac ſaxoſa, in quibus aues erant plurimæ,expoſuit:ibíque quaſi diuino nutu ab auibus infans nutritur : ipſa pudore doloréque compulſa , in lacum ſe abiecit , atque ibi in piſcem conuerſa. Vnde & Syri vſque ad hæc tempora his piſcibus abſtinentes , eos pro diis colunt. Aues infantem alis confouentes,coagulato lacte è proximis paſtorum mapalibus rapto, nutriuerunt. Acto anno,cùm firmiori cibo egeret , aues caſeum, eodem ex loco raptum ori infantis admouerunt.Qua re à paſtoribus ex corroſione caſei animaduerſa , infantem ſpecioſa forma repetiunt, nutritámque apud ſe dono poſtea præſidi paſtorum regio, nomine Simma, dedêre. Hic liberis carens, vt filiam magna cura nutritam , Semiramidem ab auibus (eo enim nomine lingua Syra vocantur)appellauit.Quas poſtmodum Syri omnes, vt deas honorarunt. Ea cùm iam nubilis eſſet , ac pulchritudine cæteras excederet virgines , miſſus à rege Aſſyriorum Nino ad recenſendos greges præfectus Syriæ Menon , cùm apud Simmam diuertiſſet , conſpectæ virginis amore captus , vxorem illam duxit , exque ea duos Iapetem atque Idaſpem liberos genuit. *Diod. lib.2. cap.1.*

Pytane nympha è Neptuno Euadnen peperit. Hanc , vbi ætate adoleuit, Apollo deuirginauit, è quo Iamum peperit

ἵκαδε δ' ὑπὸ σπλάγχνων ὑπ' ὠ-
δῖνός τ' ἐρατᾶς ἴαμος
ἐς φάος αὐτίκα. τὸν μὲν κνιζομένα
λεῖπε χαμαί. δύο δὲ γλαυκῶπες αὐτὸν
δαιμόνων βουλαῖσιν ἐ-
θρέψαντο δράκοντες , ἀμεμφεῖ
ἰῷ μελισσᾶν καδόμενοι,

ait *Pyndarus Od.6. Olympiorum*, celebrans Ageſiæ Olympionici generis auctorem.Nempe relictus à matre Iamus, à duobus ſerpentibus mel ſuggerentibus nutritus fuit , obtectus herbis , violiſque flauis & purpureis , à quibus nomen obtinuit , ἀπὸ τῶν ἴων ἴαμος dictus.

Cyrus,ex Mandane filia Aſtyagis Medorum regis,& Cámbyſe Perſa natus , iuſſu aui (qui territus ſomniis , ne ſe regno exueret metuebat)ab Harpago exponendus erat in vaſtiſſimo monte Harpagus ſcelus illud deteſtatus , facturum tamen ſeſe id metu regis promittit. Negotium committit Mitridati bubulco regio. Cuius vxor Spaco nomine, lingua Medica,Græca verò Cyno, cùm eodem tempore infantem mortuum enixa eſſet, Cyrum pro ſuo clàm educandum ſuſcipit , ſuum pro Cyro iam mortuum feris exponit. A Cyno igitur bubulca Cyrus nutritus,fabulatoribus occaſionem dedit,vt à cane alitum dicerent. Tandem cùm iam adoleuiſſet Cyrus,ab Aſtyage auo agnitus, in Perſiam amandatus fuit. Verùm poſtea ductu Harpagi in Mediam irrumpens , Aſtyagem auum viuum cepit, & imperium Medorum ad Perſas tranſtulit. *Herod.l.1.*

Hiero , qui poſt profectionem Pyrrhi è Sicilia creatus eſt dux aduerſus Carthaginenſes,& vltimò quoq;Syracuſiorū rex, genitus erat patre Herodoto , nobili viro, cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyranno manabat:ſed maternū illi genus ſordidum fuit ;nam ex ancilla natus, ad propterea à patre expoſitus eſt. Verum paruulum & humanæ opis indigentem,apes,congeſto circa iacentem melle,multis diebus aluêre. *Iuſtinus l.23.*

Carcinus Reginus patria exulans , habitauit Thermis Siciliæ ciuitate Carthaginenſibus ſubiecta. Cùm autem ciuis cuiuſdam vxorem grauidam reddidiſſet , continuò in ſomnis perturbabatur,Oraculo Delphico conſulto reſponſum eſt,natum illum Carthaginenſibus & toti Siciliæ fore magnarum calamitatum auctorem. Ergo infantulum publicè expoſuit Mater noctu,clàm puerulum ſubtraxit,& apud fratrem Heraclidem deponens, Agathoclem nominauit,aſpectu formoſum, & corpore multò valentiorem , quam pro ætate. Cùm ad annum ſeptimum perueniſſet , inuitatus Carcinus ab Heraclide ad quoddam ſacrificium.& intuitus Agathoclem colludentem cum æqualibus,admirabatur & formam & robur.Dicente verò vxore,quòd tantæ magnitudinis foret ille expoſitus, ſi modò educatus fuiſſet : dixit ſe facti pœnitere , & aſſiduè lacrymabatur. Illa exploratum habens animum viri, rei veritatem expoſuit. Qui filium quidem aſſumpſit , ſed Carthaginenſes formidans,cum tota ſua familia Syracuſas commigrauit:cúmque pauper eſſet, Agathoclem docuit autem figlinam. Eo tempore Timoleon Corinthius ſuperatis à ſe Carthaginenſibus, donauit ciuitate Syracuſana omnes , quotcunque vellent. Sic ergo etiam Carcinus cum Agathocle in ciuium numerum adſcriptus obiit. Mater verò filij ſtatuam lapideam in quodam luco erexit , apud quam examen apum conſidens , in femoribus ceram confecit : ſignon non obſcuro, eum peruenturum ad ſummum ſplendorem. Nam aliquot pòſt annis Syracuſiorum tyrannidem arripuit , & contra Carthaginenſes res geſſit ampliſſimas. *Conſule Diod. Sic. lib.19. & 20.*

Lagus Arſinoën duxit , Ptolemæi Soteris matrem. Hunc Ptolemæum,vt ſibi alienum,fertur in æneo clypeo expoſuiſſe. Macedones autem perhibent, aquilam accedere ſolitam , & expanſis alis ardorem Solis ab eo prohibuiſſe : & imbrem, & gregales volucres abegiſſe : & coturnicibus laceratis, ſanguinem pro lactè inſtillaſſe. *Suidas.*

Procas Albanorum rex,Numitore & Amulio filiis ſuperſtitibus fatalem mortem obiit. Amulius , neque ius gentium neque fratris ætatem veritus, Numitore, quem regnare oportebat,in ordinem redacto,regnum occupat,eiuſque filiam quò perpetuò cœlibatu & virginitate liber ab huius partu foret, Veſtæ Sacerdotem legat, quam Iliam alij vocant alij Rheam, ſunt & qui Syluiam. Non multò pòſt deprehenditur contra virginum Veſtalium legem prægnans.Ne vltimo ſupplicio afficeretur, regis filia à patre precibus Anthò obtinuit:in cuſtodiam tamen , ne inſcio Amulio pareret, data eſt,& remota ab hominum conſortio. Illa gemellos edidit mira corporis proceritate & ſpecie. Qua re magis Amulius commotus,imperat Miniſtro , vt eos exponat Huic Fauſtulo quidam nomen: alij non huic , verùm ei, qui hos ſuſtulit,fuiſſe tradunt. Miniſter infantes impoſuit alueo , atque expoſiturus eos deſcendit ad fluuium : quem inflatum cùm cerneret & rapidum,non eſt auſus accedere, ſed ad proxima ripæ expoſitis, receſſit.Fluuio euagato , ſuſcipiens alueum alluuies, & leniter ſubuehens, in loco deſtituit ſatis molli. Germanum vocant nunc,quondam mea opinione Germanum à fratribus. Erat iuxtà ficus, quam Ruminalem dicebant, vt multorum eſt opinio,à Romulo:vel, quia pecora ruminantia illic captabant vmbram : vel, quod maximè probatur, propter puerorum lactationem. Mammam enim vocabant Rumam priſci , & deam infantium educationis præſidem Rumilam dicunt, eíque ſacrificium faciunt abſque vino , in quo lac libant. Pueris ibi iacentibus lupam tradunt lactãtem amiſſis catulis,cùm leuari onere cuperet,mammam præbuiſſe:& picum Martium leniter infantū ore vnguiculis diducto,rotundam eſcæ ſuæ ingeſſiſſe conciſam.Marti ea animalia ſacra habentur. Picum Martium præcipuo honore venerantur Latini: vnde puerperæ maior habita fides,ex Marte peperiſſe ſe aſſeueranti. Quamuis deceptam ferant ab Amulio, qui armatus eam ſtuprauerat, in eam opinionem veniſſe.Sunt qui ferãt nutricis nomen ex vocis ambiguitate fabulæ locum dediſſe. Lupas enim Latini præter notam ſignificationē etiam vocabant eas , quæ corpus vulgabant : cuiuſcemodi Fauſtuli vxorem puerorum nutritij fuiſſe,Accam Laurentiam nomine. Huic etiam ſacra Romani faciunt,& menſe Aprili flamē Martialis libat. Laurentalia vocant feſtū Fauſtulus infantes regios ſubulcus clam omnibus ſuſtulit. Alij veritati conſona magis referunt,conſcio Numitore,& alimenta ſuppeditante ſecretò nutritiis , pueros literis omníque liberali diſciplina à Gabiis inſtitutos:qui tradunt prætereà,quia ſugẽtes viſi eſſent lupam, à papilla Romulum & Remum vocatos. *Plut.in Romulo,& de Rom. fort. Liuius lib.1. Dec.1. Iuſtinus lib.43. Eutrop.lib.1.c.4. Oroſ.l.2. Dion.Halicar.l.1.& 2. Lactan.l.1.c 20.& 21.*

Antonius Cnypho, ingenuus in Gallia natus, ſed expoſitus , & à nutritore ſuo manumiſſus , Romæ docuit rhetoricam, cuius etiam ſcholam Cicero & alij clari viri frequentaſſe dicuntur. *Suet.cap.7. de Illuſt. Gram.*

Otilia virgo apud Bauariam cæca nata fuerat , paternas deinde vix effugerat manus , qui eò proceſſerat inſaniæ , vt propter ipſum corporis vitium ei necem intentaret. Illa verò in omnibus anguſtiis Deos gratias agens, viſum tandem recepit, inque patris gratiam rediit. *Marul.l.5.c.4.*

Lamiſſij Longobardorum regis mater , cùm ſeptem vno partu filios enixa eſſet , eos in piſcinam quandam proiecit. Verùm rex Agelmundus iter faciens , eos haſta reuoluit : vbi cùm Lamiſſius haſtam eius firmiter teneret,ab eo nutritus,eò virtutis proceſſit , vt in regno ei ſuccederet , & necem eius in Bulgaros vltus ſit. *Sigeb. in Chron.*

IRMENTRVDIS Iſemberti Comitis de Altorf vxor, eò A quòd impoſſibile crederet, ex vno marito plures concipere liberos, eoque nomine pauperem quandam fœminam grauiter reprehendiſſet, ſequenti anno XII. infantes mares, abſente marito, enixa eſt. Quo caſu territa obſtetrici vnaecim in proximo torrente Schercio mergendos committit. Quæ in via à Comite, quid portaret, interrogata, VVelphos, hoc eſt, catulos deformes ſe ſubmerſuram prætendit. Donec retecta fraude Comes infantes eſſe cerneret, eóſque inſcia matre cuidam nutrici educandos traderet. *Bruſch. de Monaſt. Vinearum.*

Inſidiis, vel Aperta vi impetiti.

ADAD puer è regio Idumæorum ſanguine, cùm Ioab Dauidis regis polemarchus omnes Idumææ mares, qui ſex menſes ſuperaſſent, interfeciſſet, ſolus cum quibuſdam ſeruis patris ſui in Ægyptum fugit ad Pharaonem, cui Pharao Raphim vxoris ſuæ ſororem in matrimonium dedit. Is morte Dauidis audita, patrium regnum recipere conatus, ſed fruſtrà, Razoni Eliadæ F. latronum duci, qui Damaſcum occuparat, ſe coniunxit, & Syriæ regnum occupauit: & Salomoni regi, Deo ei propter idololatriam infenſo, aduerſarius extitit. 3 *Regum* 10. B

Cùm Athalia auia crudeliſſima, omnes Ochoziæ regis Iudæorum filios interficeret, ſolus Ioas cum nutrice ſua è Ioſaba Ioiadæ Pontificis vxore, amita ſua, cædi ereptus, & per ſex annos in templo occultatus, ſeptimo tandem in regem electus fuit. 4. *Regum* 11.

Cæſo per dolum Agamemnone, regnóque Argiuorum occupato, Ægiſthus liberos quoque ipſius interimere voluit. Oreſtes infans è media cæde à ſorore Electra ereptus, ſeruo in aliam terram aſportandus traditus, tandem paternam cædem vltus fuit. *Eurip. in Electra.*

Regis Volſcorum filia fuit Camilla, regiáque domo orta. Verùm lubrica & volubilis humanarum rerum ſors, infantem adhuc (niſi poëtæ vbique fabulantur) paterni exilij fecit comitem; tandem teli iactu ſubere inuoluit, à violenti & vorticoſi fluminis impetu ſeruauit, armentali lacte aluit, venatibus exercuit: reſtituítque demùm paterno regno, vt regina ignobili manu, bello non ignobili caderet. *Sabell. l.1.c.2.*

EETION Echecratis, è Petra tribu, cùm è Labda Amphio- C nis filia clauda filium procreaſſet, de quo Delphicum oraculum mira quædam antè prodiderat: Corinthij, vt primùm Labda enixa eſt, miſerunt ad eam decem viros, qui puerum interficerent. Illi verò cùm puerum ſuauiter ridentem viderent, miſericordia moti abeunt. In itinere alter alterum neglecti Imperij accuſare cœperunt: & tandem vno impetu ad atrium Eetionis acceſsêre, vt participes fierent omnes ſimul cædis. Id vt animaduertit Labda, puerum in menſura frumentaria occuluit. Illi cùm puerum non inueniſſent, re infecta abierunt. Puer Cypſelus dictus eſt, à cypſela, id eſt, menſura frumentaria: poſtea Corinthum occupauit, & tyrannidem exercuit pater Periandri tyranni *Herod. lib.5.* Ea de cauſa cellam extruxit apud Delphos Cypſelus: quaſi eiulatum eo articulo Deus, quo falleret inueſtigatores, compreſſiſſet. *Plut. in conuiuio.*

ÆACIDES Moloſſorum rex, ob bellorum aſſiduitatem populo inuiſus, regno per Neoptolemum eiectus, Pyrrhum admodum puerum reliquit. Qui & ipſe quum patris odio ad necem quæreretur, qui periculo infantem ſubtraxerat, ad fluuium, qui iuxta Megaras Macedoniæ locum labitur, curſu deueniſ- D ſent, ne à percuſſoribus opprimerentur, infantem ſaxo alligatum ſeruatorum vnus in vlteriorem ripam incolumem emiſit. Alij tragula alligatum affirmant. Quem Pyrrhi caſum videri poteſt Maro in Camillam à Metabo patre ſeruatam tráſtuliſſe. Alij ſcribunt, ſeruatores pueri, cùm incolas aliquot animaduertiſſent in vlteriore ripa ſtare, oraſſe eos, vt ad traiiciendum opitularentur ſibi, Pyrrhúmque iis cum clamoribus & ſupplicibus precibus oſtendiſſe. At illos ob vndarum aſperitatem & ſtrepitum non exaudiuiſſe: quouſque vni venit in mentem, vt detractæ quercus cortici inſcriberet fibula literas, quibus neceſſitatem & fortunam pueri ſignificauit. Tum circumuolutam corticem lapidi, quo velut iactus libramento vſus eſt, miſit in ripam vlteriorem. Alij ferunt cum tragulæ alligatam corticem ieciſſe. Illis lectis literis, qui trans fluuium erant præcipitem temporis punctum intelligentes, cæſis lignis & rate facta tranſmiſerunt. Ac fortè qui primus traiecit, Achilles nomine, accepit Pyrrhum. Cæteros alij alios, vt quiſque occurrit, tranſuexêre. Ita cùm emerſiſſent incolumes, euitato periculo inſequentium, in Illyricum contulerunt ſe ad regem Glaucum (*Plut.* Glauciam) quem vbi domi reperiſſent cum vxore ſedentem, depoſuerunt puerum in medio humi. Ille quòd Caſ- E ſandrum timeret inimicum Æacidis, diu deliberabundus conticuit. Intereà ſponte Pyrrhus arrepens, cùm apprehenſo manibus pallio ad genua ſe Glauciæ ſuſtuliſſet in pedes, riſum primùm, deinde quòd ſuppliciter precantem & lacrymantem repræſentaret, commiſerationem mouit. Alij Auctores ſunt non ſummiſiſſe Glauciæ ſe ad genua, ſed tacta deûm arâ, manibuſque ei iniectis humo ſe erexiſſe, eámque rem viſam Glauciæ diuinam. Quare tradidit confeſtim Beroë vxori ſuæ Pyrrhum, præcepítque vt vna cum liberis ſuis educaretur: & breui pòſt depoſcentibus hoſtibus, Caſſandro etiam ducenta talenta promittenti, non dedit eum. Quem Glauciæ fauorem Epirotæ deinceps ſecuti, puerum vndecim annos natum, in regnum reſtituêre, datis illi qui regnum ad adultam vſque ætatem tuerentur. Tantis inde Pyrrhus eſt auctus ſucceſſibus, vt vnus omnium regum ſit creditus, qui à Tarentinis & ſociis, Populi Romani viribus tutò opponeretur. *Ex Iuſtin. & Plut. Sabel. l.8. En.4.*

CONRADVS Sueuus Imp. lege ſanxerat, vt rebelles princi- F pes capite plecterentur. Lampoldus Comes Germanus, Imperatoris furorem metuens, cum vxore in inſula quadam ſeſe occultauit, paſtoris habitu. Fortè eò Imp. venabundus acceſſit, & nocte oppreſſus in Lampoldi tuguriolo (quem tamen propter habitus & victus mutationem nó agnouit) diuerti cogebatur. Media nocte vocem audit, Conrade ſucceſſor tibi natus eſt. Excitus, Lampoldi vxorem puerum enixam eſſe videt. Imperat ergo ſuis, vt puerum medium diſſecent, & cor eximant. Famuli pietate moti leporis cor Imperatori offerunt: puerum in ſylua arbori impoſitum & alligatum relinquunt. Illac cum fortè nobilis quidam iter faceret, infantem ſuſcipit, & pro ſuo educat, Henrici nomine impoſito (qui poſtea Henricus II. Imperat. fuit dictus) Mox in Imperatoris aulam cooptatus, cùm formæ elagantia & robóre, ingeniique dexteritáte omnes ad ſe alliceret, Imperatori ſuſpectus redditur, ne is fortè eſſet puer, de quo nocturnam vocem audiuiſſet. Eum igitur è medio tollere ſtatuit, Literas Henrico ad Imperatricem deferendas committit. Paret ille, & fortè ex via feſſus, in Sacer- G dotis cuiuſdam domum diuertens, in ſcamno ſomno opprimitur. Reuerſus domum Sacerdos, literas (quas ſudariolo impoſuerat Henricus) clàm aperit, & hæc verba legit: Tabellarium hunc, quamprimum ad te venerit, chariſſima coniunx clàm interfici curato. Scelus tantum exoſus Presbyter: manum Imperatoris imitatus, & eraſis litterjs, ſubſtituit hæc: filiam noſtram ei in matrimonium dato. Doli ignarus Henricus, ad Imperatricem literas perfert. Illa filiam ei collocat. Conradus tandem ſpe ſua fruſtrátus, cum generum eum ſe habere intellexiſſet, quem omnibus modis perditum cupiebat, diuinæ voluntati ceſſit, & Henricum porrò pro genero ſuſcepit: vtque in imperio ſuccederet, moriens confirmauit: eo denique loci vbi nocturnam viſionem habuerat, cœnobium extruxit, quod Viſanam appellauit *Bern. Corius in vita Conradi Sueui Imp.*

FROTHO Danorum rex fratre Haraldo interempto, eius quoque filios Haraldum & Haldanum perſequebatur. Eós fidi tutores in ſpecu ſubterraneo catulorum ſpecie ſeruabant; Frotho Magam conſulit. Quæ cùm carminum vi pueros latebris educeret, accepto ab illis auro repentinam extaſim ſimulans, inſcrutabilem puerorum fugam eſſe prædicauit. *Olaus Magnus lib.3 cap.14.* H

NONDVM EDITI, IN VTERO IMPETITI.

GARSIAS Ennicus dux ſextus Aragonum, contra Mauros. cum Vrraca vxore grauida & partui iam vicina, per Nauarræ montes & aſpera loca exercitum ducens, hoſtibus occurrens occiſus eſt. Vxor in vtero lancea grauiter vulnerata, inter fugiendum quaſi mortua concidit, in valle montis cuiuſdam, qui dicitur Aiuar. Nobilis quidam, Guiuara nomine dum Vrracam mortuam cum lacrymis intuetur, infans manum per vulnus extulit. Ille ergo ſtatim cæſo ventre mulieris eduxit infantem, & pannis inuolutum domum ſuam properè detulit, teſtibúſque adhibitis, baptiſmatis lauacro Sanctium Garceſium nominauit, & vxori ſuæ tradidit, vt clàm & diligenter aleret. Qui iam puer factus, ne fortè cognoſceretur, craſſioribus pannis indutus, etiam peronibus ex corio crudo pro calceis vtebatur. Poſt aliquot annos cum Aragones ad eligendum Principem Iaccam conueniſſent, illuc adoleſcens annos natus circiter quindecim, cum equite, qui eum clam nutriuerat veluti paſtoris filius, peronatus adducitur, argumentiſque

euidentibus

euidentibus recognitus, in Principem electus, & à peroſſi- A bus (quos Hiſpani Auarcas appellant) Auarcæ cognomen accepit: Eques autem, à quo clam fuerat educatus, Latronis: quæ familia in Hiſpania adhuc extat non ignobilis. *Marinæus lib. 8. rerum Hiſpanor.*

SONTES, NOXII.

☞ *Vide Titulum, Abſoluti innocentes, ſontes. Quorum hoc Iniuſtitiæ, illud Iuſtitiæ eſt.*

VITÆ CONSERVATIO RESPECTV AVCTORVM SIVE CONSERVANTIVM.

In vita conſeruati à Dæmonibus.

Spectris.

Pœnis & Siculis ſocietatem contra populum Romanum molientibus, dux Metellus vni ſacrum non fecit Veſtæ. Hæc ventum nauibus aduerſum excitauit. Ibi C. Iulius aruſpex quieturum oſtendit, ſi natam immolaſſet. Ille exprimente neceſſitate Metellam altari admouit. At miſerans eam Veſta buculam in loco eius ſubiecit, puellámque in Lamuſium deportauit, Sacerdotemque draconis, qui apud eos colitur, creauit. Vt eſt auctor. *Pytocl. l. 3. rer. Ital. Plut. de Græc. & Rom. opera.*

B IPHIGENIA filia fuit Agamemnonis & Clytemneſtræ; cúmque claſſis Græcorum in Aulide Bœotiæ, quæ eſt contra Eubœam inſulam, ſtaret, Agamemnon ceruam Dianæ occidit. Ob quod factum dea aduerſos ventos flare iuſſit, tum & peſtem immiſit in copias Diis conſultis, renunciauit Calchas placandam eſſe Dianam ſanguine Agamemnonis. Vlyſſes Mycenas miſſus, ſpecie nuptiarum Iphigeniam à matre abduxit: cúmque ad aram ſub ictu ſtaret, miſeratione diuæ ſubtracta eſt, & cerua ſubſtituta, ipſaque virgo in Tauricam Cherſoneſum ad Thoantem regem adducta, præfecta eſt Sacerdotio Dianæ Tauricæ, cui homines mactabantur. Eò cùm veniſſet Oreſtes frater eius, ambo communicato conſilio regem occiderunt, migraúntque Ariciam Italiæ. *Eurip. in Iphigenia. Ant. Liber. ex Nicandro* affert tranſlatam in Euxinum pontum, ad Thoantem Boryſthenis F. nomenque ei genti feciſſe Tauros, quia loco Iphigeniæ ad aram apparuiſſet taurus.

DION Traianum Imperat. ſcribit in horrendo terræ motu Antiocheno per miraculum ſeruatum eſſe, cùm ab aliquo humana ſtatura maiori inter tectorum ruinas per feneſtram ſubC tractus eſſet. Quieuit dehinc aliquot dies ob formidinem ſub dio, & tabernaculis publicis in Hippodromo.

AMVRATES II. in ſecretiori loco noctu ſedens, è tabula quadam præcipitatus in cloacam, cùm nec clamore vllo, nec labore proprio præſens periculum effugere poſſet, mox ſanctum aliquem: qui huic neceſſitati opitularetur, inuocauit. Et ecce habitu religioſorum quidam apparens, regem lecto ſuo illæſum reſtituit, ac euanuit. *Cuſpinianus.*

HOMINIBVS.

CONSVLTO. Puta à

Magiſtratu.

SANDOCEM Thaumaſij F. Cumæ Ætolidis præfectum, Darius in crucem abigi iuſſit, quòd cùm è regiis iudicibus eſſet, iniquam ſententiam ob pecuniam tuliſſet. Sed eius in cruce ſuſpenſi Darius reputans plura peccatis eſſe beneficia in domum regiam collata, hominem ſoluit. Ita tunc vita donatus, ad Artemiſium in Græcos delatus, cum XV. nauibus periit, ſub Xerxe. *Herod. lib. 7.*

Q. METELLVS fortunatiſſimus ille, in ipſo dignationis flore à Catinio Labeone Macerione Trib. pleb. (quem è Senatu D cenſor eiecerat) reuertens è campo, meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio, ad Tarpeium raptus, vt præcipitaretur, ægrè Tribuno, qui intercederet, reperto, alieno poſtea vixit beneficio. Et tamen inter tot Metellos ſcelerata Catinij audacia manſit inulta. *Plin. lib. 7. cap. 44. vide paulò poſt.*

Mulieribus.

MARDOCHÆVS Iudæus cùm Aman Amalechitæ honorem adorando exhibere nollet, quod eum honorem ſoli Deo conuenire ſciret: Aman tanto eum odio proſequi cœpit, vt apud regem Artaxerxem, apud quem in maxima erat auctoritate, edictum impetrarit, vti die 12. menſis Adar omnes Iudæi ſub Perſarum regno habitantes, interficerentur: crucem quinetiam quinquaginta cubitorum erexit, in qua Mardochæum ſuſpenderet. Verùm cùm manè ad regem peruenisſet: ſupplicium Mardochæi impetraturus, rex qui eam noctem inſomnem egerat, & temporis fallendi cauſa commentarios regios perlegi fecerat, atque Mardochæo Iudæo, pro detecta iam olim duorum ſpadonum coniuratione, gratiam nondum relatam cognouerat: Aman acceſſiri curauit eiuſque conſilio vſus eſt, quomodo optimè meritum amicum honorare deberet. Aman E cum honorem ſibi à rege conferendum ſperans, hominem in equum tolli conſuluit regis veſtibus indutum, torque donatum, præcedente regis amico, qui proclamaret: Sic à rege benemeriti honorabuntur. Tum rex Aman tanquam amico intimo imperauit, vt Mardochæum ea ratione per vrbem circumduceret. Paruit Aman inuitiſſimus. Mox Eſther regina intercedente, & pro Iudæis ſupplicante, cum Artaxerxes Aman maleuolentiam perſpexiſſet, Aman in eam, quam Mardochæo parauerat, crucem tolli, cum decem filiis ſuis imperauit: & Iudæis, vt die 13. Menſis Adar, qui eorum exitio deſtinatus fuerat, de ſuis inimicis pœnas ſumerent, edicto permiſit. Itaque cæſi ſunt Suſis eo die 500. Iudæorum inimici: in reliquo verò regno, 75. millia: eorum tamen bona non diripuerunt. Die 14. regis iuſſu diem feſtum egerunt omnes Perſarum imperio ſubiecti: & Iudæi dies illos quotannis adhuc feſtos ſeruant, Phrurea nominantes, à ſortis nomine, quam Aman in Iudæorum perniciem iecerat: vel certe, quod ſortem excidij à Iudæis in inimicos Deus tranſtuliſſet. *Ioſephus* Phrutæa, id eſt, conſeruatoria appellat. Mardochæus autem Aman locum apud regem obtinuit, & regis annulum, omneſque Aman facultates ab Eſther regina dono datas occupauit. F *Eſther hiſtoriam vide, & Ioſephum lib. 11. cap. 6.*

Liberis.

☞ *Ex Titulo & Fidei in parentes, huc non pauca.*

ANTIOPE Nyctei filia cum eſſet à ciue quodam vitiata, pater eam ad fratrem Lycum miſit, vt de ea ſupplicium ſumeret. At ille, quod vterum ferre videret, miſertus, pepercerat. Itaque peperit Zethum & Amphionem, quos ille in montem abiecit. Erat autem huic vxor nomine Dirce, quæ ſimul atque ſenſit virum ſuum Lycum Antiopæ captum amore, puellam in montem abductam tauri ceruicibus alligauit, ſuſpenſis à cornibus tædis ardentibus. Verùm ad vociferationem Antiopæ concurſum eſt, cùm à vicinis ruſticis, tum ab Amphione & Zetho, qui matrem agnitam eripuere, & à Dirce pœnas ſumpsêre. *Eraſm. in Adag.*

Prætericrat L. Metellus Macedonicus, quum cenſor eſſet, in recenſendo ſenatu C. Attilium Labeonem. Is poſtea Trib. pl. G factus, Metellum iam priuatum è campo meridiano tempore & iam vacuo foro reuertentem violenter raptum ex Tarpeia rupe præcipitari iuſſit. Trahebatur vir nobilis ad crudele ſupplicium, periturus, niſi filij trepido de patre nuncio domo exciti, præſtò illi affuiſſent. Qui vix Tribuno vno reperto, qui pro patre intercederet, ab ipſo mortis limine reuocarunt. *Sab. lib. 1. Enn. 6.*

Coniugibus.

☞ *Vide Tit. Fidei in Maritos.*

LINCEVS Ægypti F. trucidatis XLIX. fratribus à ſuis ſponſis filiabus Danai, qui Ægypti frater erat, vnus ſuperſtes manſit Hypermneſtræ ſponſæ beneficio. *Pauſ. in Corinth.*

Hoſtibus.

FERDINANDVS DAVALVS Caroli V. peditum in Italia dux, Piſteonem oppidum obſeſſurus, dum medius inter Buſtium & Mercadum centuriones ponticulum tranſiret, & quidam ex hoſtibus in eum ſedulò collinearet, ignémque iam iam immitteret: Ticinenſis centurio, cognomento Fraterculus, iniecta manu accenſum funiculum auertit, alta voce inclamans: Dij H prohibeant, vt hodie ducum fortiſſimus, atque idem militum parens, & qui nos vel hoſtes alit, noſtra ſæuitia concidat: quin potius ſeruemus, vt ſuperſit, qui bella ex bellis ſerat, ne nobis qui ſtipendia ſequimur, ſegni in pace, fame ſit pereundum. Erat enim adeò propinquus arci, vt ab toto corporis habitu, & à rutila præſertim barba facilè noſceretur. *Iou. in Piſcario l. 3.*

Tutoribus.

FROTHO Danorum rex, Haraldi fratris, cui res maritima credita erat, ſucceſſibus inuidebat. Eorum quinetiam coniuges Sygne & Vluilda, altera Sueciæ rege Sycardo, altera Carolo Gothiæ præfecto orta, celebri nobilitatis contentione rixantes maritorum iras exaſperauerat. Frotho fratrem per inſidias interfecit: eiuſque filios Haraldum & Haldanum ex Sygne ſuſceptos ad necem quærebat. Eorum altores lupinos pedes calceis ſubſternentes, per opertam niuibus humum oberrantes, ſubinde vernularum trucidatorum artus hinc inde ſpargentes, deuoratorum à lupis puerorum fidem fecêre. Pueri inde à tutoribus caua concluſi ilice, ſub caprum ſpecie nutriebantur. Solos Frotho latebræ locum ex magi

cognoſcere inſtitit. Cuius carminum tanta vis erat, vt rem quamuis vel e longinquo ad contactum euocare poſſe videretur. Hæc Regionem quendam occultè circa illos educationis officium peregiſſe, eoſque regendæ rei gratia caninis inſigniuiſſe nominibus aſtruebat. Pueri cùm ſe inuſitata carminum violentia latibulis extrahi ſentirent, gremium veneficæ accepto à tutoribus auro perfuderunt. Illa recepto munere, repentina morbi ſimulatione par exanimi concidit, & inſcrutabilem filiorum Haraldi fugam exiſtere affirmauit, quorum vis etiam atrociſſimos carminũ temperaret effectus. Poſt hæc Regno in Feoniam vtroſque deuexit. Frothoni reconciliatus, pollicitus eſt, ſi quid ab illis nouaretur, ſe id regi indicaturum. Ergo cùm illi multò pòſt Sialandiam petiuiſſent, Regno noctu regiam petit, ſeque promiſſæ rei indicem venire tacitè aſſerit. Dormientem tamen excitare noluit eò quod Frotho excitationis ſuæ pœnas morte punire ſolitus erat. Frotho mane contracto milite illos circumdare ſtatuerat. Cæterùm illi cum ſe ex improuiſo occupari conſpicerent, perinde ac furiis acti diſcurrere cœperunt. Quos cum Frotho mente captos putaret, deforme exiſtimauit amentes aggredi. Illi noctu regiam adorti, reginam inprimis lapidibus obruêre: igne deinde eiecto. Frothonem in exciſæ ſpecus receſſus compulſum, vapore & fumo ſuffocauêre. *Saxo lib. 2.*

Seruis, Famulis.

Telamon, Æaci, & Eneidis filius, ingreſſus Eubœam, compreſſit Virginem quandam, ac nocte profugit. Quod vt pater reſciuit, puellam dedit cuipiam ex ſatellitibus ſuis ſubmergendam. Hic miſericordia eius ductus, diſtraxit eam. Cùm nauis Salaminem applicuiſſet, mercatus eſt Telamon puellam, quæ edidit Aiacem. Id apud Aretadem Gnidium eſt libro 11. de rebus inſularibus. *Plutarchus de Græcor. & Roman. comparat.*

L. Troscio filia fuit Florentia nomine à patria ſumpto. Hanc compreſſit Calpurnius Romanus. Puellam ille fluctibus dedit obruendam: quæ ſtipatoris miſeratione fuit venumdata. Cùm fortè ad Italiam nauis appuliſſet, Calpurnius comparauit eam, tulitque ex ea Contruſcum. *Plutarch. de Græcor. & Rom. comparat.*

Ceruus ramo vno cornuum zonæ Baſilij Macedonis Imperat. infixo, eum cornibus ſuſpenſum ſublimem ferebat. Ibi quidam accurrens, enſe diſſecta zona, Imp. eripuit: cui is mercedem ſalutis ſuæ præclaram reddidit ille capitis truncationem: ſpecioſa cauſa quæſita, quòd enſem cõtra Imp. ſtrinxiſſet. *Zonaras.*

Anno 1544. cùm exercitus Germani Imperij Peſtam oppidum fruſtra oppugnaſſet: Mauricius Saxoniæ dux eo in bello militans, è caſtris quodam die progreditur, vno ſolum comitante ſatellite: incidit in Turcas aliquot, manus conſerit, & equo confoſſo in terram effunditur. Ibi famulus Germanus, genere nobilis, corpore toto ſuperincumbens iacentem protexit, & tantiſper illos ſuſtinuit, donec equites ſuperuenirent & principem eriperent.

Fortvito.

Iasoni Pheræo hoſtis in acie vomicam gladio aperuit, quam ſanare medici non potuerant. *Cic. 3. de Natur. deor. Plutarch. lib. Quid interſit inter adulatorem & amicum*, Promethco Theſſalo hoc eueniſſet ait. *Simplicius in 2. Nat. Auſc.* Prometheum tyrannum vocat.

Heliogabalvs Imp. Fabium Sabinum Iureconſ. occidi iuſſerat. Centurio Surdaſter in exilium agendum ſubintellexit. Itaque in alieno vitio ſeruatus eſt. *Spartianus.*

Hieremias Thrivervs Brachelivs, medicus Louanienſis eruditus, & in medendo felix, Antuerpiam vocatus ad Ægrum quendam magni nominis, cùm toto die cum amicis comeſſatus eſſet, noctu diuerſorium vino madidus petit, inſalutato ægro dormitum ſe confert. Accidit vt ea nocte ægrum noua vis catarrhi in pectus decumbens vehementer affligeret. Aſſiſtentium vnus, de ſuffocatione metuens ad cubiculum Brachelij properat ſtertentem excitat, conſilium petit. Brachelius ſemiſomnis, de ientaculo ſe conſuli ratus, quia ſitiebat: Ceruiſiam calidam cum ſaccharo & panis mica affer, inquit. Alter id ægro conſilij datum putans, offam protinus obtulit, & pituitam faucibus tenaciter adhærentem hoc potus genere diluens, & abluens, momento temporis ægrum reſtituit.

Venerat ad Ioannam Reginam Sfortia Magnus, quum illa graui tum ad Neapolim Autumno, Caietam cum Sergiano amatore ſeceſſiſſet, atque vnà rex Alphonſus à regina adoptatus in Formiano litore inter fontes & citriorum ſyluas, vitandi æſtus cauſa verſaretur, vt, cum ambobus, poſt redditas Acerras, de ſtipendiis ac oppidorum poſſeſſione diſputaret. Inuaſit repentè Regis animum ſæua libido Sforciæ tollendi. Is enim vnus erat, qui virtute animi, & bellicis viribus terribilis, offuturus eſſe videretur, ſi ambitioſo animo ſpes ſuas proferre, & apertè regnum inuadere vellet. Sed Sfortia magno & planè regio comitatu, multiſque fortibus alarum præfectis ſemper ſtipatus, nequaquam ſine ancipiti periculo comprehendi poſſe videbatur. Excogitauit itaque dolum Rex peractus, trirememque conſcendit, inuitato Sfortia, vt honoris cauſa ſecum legato pontificio obuiam venire minimè grauaretur. Is erat Fonſeca Cardinalis, qui ad eam à Martino V. mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conſcenderet, nihil de Catalanorum perfidia ſuſpicatus, vtpote qui adaperta ingenui animi fiducia, nihil ſibi inſonti timendum arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus, more gentis, ſaccuſque, quo inuolutus profundo mergeretur, quum id promontorium, in quo mirabile Planci ſepulchrum latè conſpicitur, tranſuectis celeriùs opinione omnium, è Speluncano litore Legati triremis apparuit. Tum verò Alphonſus, qui iam in receſſum extremæ puppis ſceleris miniſtros euocarat, ab incœpto deſtitit, ne publici officij cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita Sfortia ſeruatus eſt, quum cum Sfortiani omnes, tanquam fato functum, veriſſimis lacrymis eluſiſſent. *Iouius in vita Magni Sforciæ.*

Germanum quendam militem Turcæ in Vngaria ceperant, & vt de eo conſeruando trucidandoue deliberarent, veſtibus exuerant. In ſinu ille palimpſeſtum noſtris hominibus vſitatum habebat, memoriæ cauſa, in quo vnus contubernalium paucos ante dies ſtulti effigiem per iocum deſcripſerat. Ea delineatione Barbari deluſi, pictura peritum hominem eſſe conjicientes, vt ex captiui arte quæſtum facerent vberiorem, vita donant, & Conſtantinopolim abducunt. Ibi demùm Gallorum regis legati opera redemtus eſt. Ergo vt alij ſapientibus, hic certè ſtulto vitam debere videtur.

Brvtis. Seruati ab *Auibus.*

Hiſtoriam Ptolemæi Socratis, *Vide antè, Titul. in vita conſeruat.*

Penelope ab Icaro & Peribœa parentibus in mare proiecta à Penelopibus auibus nutrimentum ſuſcepit, & nomen, quum priùs Arnea diceretur.

Cum in Græcia decem & ſex meſſores Quendam è ſociis aquatum miſiſſent, reperit is apud fontem ſerpentem, qui complexus aquilam arctiſſimis eam ſpiris implicatam ſuffocabat. Ille vt falce meſſoria armatus erat, audacter progreſſus, ferro ſerpentem diſſecuit, aquilam liberam abire permiſit, cumque hauſta in vrnam aqua rediiſſet, ſociis ſingulis poculum miniſtrauit: mox cùm & ipſe quoque bibere vellet, præſtò adfuit aquila, quæ poculum ab ore diſpulit eiectum procul: dumque meſſor factum miratur, & aquilam, quam probè nouerat, increpare eamque apud ſocios ingrati animi ream agere meditatur, videt eos, & hic & illic concidentes vitam exhalare: vnde ſimul & aquam, quam illi biberant, veneno infectam & ſe periculo ſubductum intellexit, beneficiumque in volucrem optimè collocatum, maniſeſtiſſimè cognouit. Hiſtoriam latè deſcripſit. *Crates Pergamenus philoſophus. Steſichorus* Græco carmine proſecutus eſt. *Pier. Val. lib. 13. de Hieroglyphicis. Ælian, lib. 17. cap. 37.*

Leo Baſilij Macedonis Imp. F. à quodam monacho Theodoro Sandabareno, apud patrem inſidiarum cauſa delatus, in carcerem coniectus, tandem hoc modo liberatur. In palatio pſittachus in cauea ſuſpenſus, vociferari ſæpiùs ſolebat: Heu, heu domine Leo. Quod ipſum cùm quodam tempore, quo ad conuiuium Imperator Senatores præcipuos vocaſſet, aliquoties reiteraſſet, mœſtia oborta, conuiuæ cibo potuque omiſſo cogitabundi ſedebant. Quod animaduertens Imperat. cauſam triſtitiæ perquirit. Illi oculos lacrymis oppleti: Quî (inquiunt) Imperator cibum capiamus, voce beſtiæ huius obiurgati, nos qui rationis compotes, & dominorum ſtudioſi credimur? Bruta hæc auis domini ſui nomen inuocat: nos luxui dediti, inſontem obliuioni mandamus. His verbis mitigatus Imperator, Leonem carcere eductum in conſpectum ſuum admittit, veſtem lugubrem demit, comam ſuperfluam auferri

A ferri iubet, dignitatemque Cæſaris priſtinam reddidit. *Cedrenus.*

CHANGIUS Tartarorum primus Imperator, dum bellis bella ſerendo neque labori, neque periculo parcit, pugna quadam parùm feliciter commiſſa, profligato exercitu, ex fuga in proximum vepretum ſeſe conjecit. Hærebat victor hoſtis à tergo legens fugientis veſtigia, & iam qui ad cædem feſtinabant, adorti erant locum perſcrutari, quum bubo auis alioqui inauſpicata ad ſtrepitum aduentantium excita, præpete volatu regem ſeruauit, quum vacuæ feciſſet latebræ indicium. Et quia rex per eum modum ſeruatus eſt, in magno iam inde honore fuit auis ipſa apud eam gentem: nullum geſtamen pulchrius in his, quam pennæ eius volucris cono affixæ. *Sab. lib. 9. En. 9.*

Aquilis.

* ARISTOMENEM miro modo ferunt ex alta fouea aquilæ beneficio liberatum, modumque latè deſcribit. *Pauſ. lib. 4.*

Plut. in Parall. Cum peſtis, inquit, Spartæ graſſaretur oracula monuerunt mali vim ceſſaturam, ſi quotannis nobilem aliquam virginem immolaſſent; fortè euenit vt Helenæ ſors obtigerit, quæ cum mactanda duceretur, aquila deuolans ſacrificuli gladium abripuit, & ad armenta delatum ſuper iuuencam demiſit, cuius prodigij argumento hæc virginum immolatio, quam diu Spartani ex oraculo obſeruarant, ſublata eſt. B

* Pari prorſus pacto apud Valerios virgo, cui nomen Valeriæ Luperæ erat, ſacrificio fortè deſtinata, aquilæ beneficio ſeruata eſt.

* *Ælian. lib. 12. c. 21.* narrat Tilgamum regem Babylonis, cùm puer eſſet, iuſſu aui præcipitatum, ab aquila ſubuolante quæ puerum dorſo excepit, liberatum, & in hortum quendam leniter depoſitum. Hoc, inquit, ſi cui fabula videtur, me quoque non approbare illi fatebor. Audio tamen Achamenem Perſam quoque, à quo nobilis Perſarum proſapia deſcendit, aquilæ alumnum fuiſſe.

Hæc profana ſunt, audi ſacra; Deus enim ſingulos mirè ſæpe, per aquilas iuuit.

C * S. Medardum, cum puer eſſet in campo pluuiæ expoſitus ab aquila alas & corpus ſuper eum expandente, immunem ſeruatum eſſe, habet eius vita.

* Ven. Beda de S. Cuthberto Epiſcopo Linſtardienſi refert quod aquila miraculosè piſcem acceperit è flumine, eumque S. Cuthberto, ne fame periret, detulerit.

Inſectis, Apibus.

PINDARUM, cùm è patria, domo fuiſſet expoſitus, aluerunt apes, pro lacte mella præbentes. *Ælianus de Var. Hiſtor. libro 12.*

HIERO rex Syracuſanorum, à patre, quòd ex ancilla natus eſſet, expoſitus eſt. Sed paruulum & humanæ opis indigentem, apes, congeſto circa iacentem melle, multis diebus aluere. *Iuſtinus lib. 23. Alex. lib. 2. c. 31.*

COMATES in Sicilia heri diuitis pecora paſcens, conſueuerat nonnunquam Muſis aliquid de gregibus domini offerre. Id cùm reſciuiſſet herus, duriter ſeruulum increpauit. Orat Comates ne ſuccenſeat: fore enim, vt Muſarum beneficio omnia cumulatè reddantur. At herus: Age (inquit) experiamur D an Muſæ te ſint alituræ. Et ſeruum in arborem excauatam incluſit, atque ab eo diſceſſit, relicto, vt fame moreretur. Exacto anno, cùm ad eum locum rediiſſet, ſeruum viuum atque incolumem inuenit, & multum fauorum circum eum in arbore, vnde victitauerat incluſus. Apes enim in eam arborem per rimas penetrantes, ſuauiter ipſum aluerant. *Ex Theocrito Gilb. Cogn. l. 1. Narrat.*

Quadrupedibus feris.

ATALANTA à patre expoſita, ab vrſa ſuſcepta & enutrita fuit *Æl. lib. 13. de Var. hiſt.*

TELEPHUS Herculis filius, ex Auge (ſiue Agaue) filia Alcæi Arcadiæ regis, aui iuſſu expoſitus, in ſyluis à Cerua nutritus, deinde dono datus Theuthranti regi Myſiæ, pro filio educatus eſt, Telephuſque appellatus, quaſi à ceruo nutritus. *Diod. & Æl. lib. 12.*

In Creta Miletus ex Apollinis & Acacallidis (quæ Minos erat filia) congreſſu eſt natus. Eum mater Minois metu in ſyluam expoſuit, vbi eum lupi accedentes iuſſu Apollinis cuſtodierunt, ac per vices lactauarunt. Deinde bubulci ſuperuenientes ſuſtulerunt, ac domi ſuæ enutriuerunt. *Anto. lib. ex Nikand. lib. 2 Mutat.* E

ARISTOMENES Meſſenius lapidis ictu humi afflictus, à Lacedæmoniis captus, & in Ceada foueam, in quam capite damnati abiiciuntur, præcipitatus, cùm in imo iam ſpecu conſtitiſſet, veſte obuolutus decubuit, extremam, quam proximè adeſſe putabat, vitæ horam expectans. Triduum erat ibi iam commoratus, cum audito ſtrepitu quodam per ſubluſtres tenebras vulpem vidit cadauera appetentem. Cogitans itaque per oſtiolum omnino aliquod beſtiam illuc penetraſſe, eam, quantiſper propiùs accederet, operiebatur. Id cùm vti volebat, accidiſſet, feram manu altera prehendit, altera quoties ſe illa conuertiſſet chlamydem mordicùs prenſandam obiiciebat. Et currentem quidam, quà ſe via dabat, curſu conſequebatur: trahendum verò ſe belluæ per inuia præbebat. Vidit poſtremò cubiculum nihilo ampliorem quam inde poſſet vulpes euadere, per quem luminis ſe aliquid oſtendebat, per illum quadrupes, vt primùm dimiſit eam, quaſi manumiſſam Ariſtomenis, luſtrum ſuum reperiit. At Ariſtomenes anguſtam illam, ac minus peruiam cauernulam manibus aperiens, in F Eram ad ſuos tandem euaſit. Vbi ſaluum Lacedæmoniis renunciarunt perfugæ quidam, Ariſtomenem ad ſuos rediiſſe, non plus credi poſſe viſum eſt, quam ſi mortuum hominem reuixiſſe audiſſent. *Pauſ. in Meſſ. & Polyænus lib. 2.*

ROMULUS & REMUS infantes, à Rhea Sylvia virgine veſtali editi, Amulij iuſſu in Tiberim proiecti ſunt, & à lupa ſeruati: Romam poſtmodum paſtorum auxilio condiderunt. *Liuius.*

Sub Lotharij imperio fames grauiſſima afflixit Germaniam Quidam à Rheno cum vxore & filio ſuo puero in Turingiam, vbi remiſſior erat annonæ caritas, proficiſcens, in itinere cum vxore de Puero mactando & comedendo deliberat. Mater tantum facinus marito diſſuadet. Cùm autem ille famis, non diutius ferre moleſtiam poſſet, & iam gladium in puerum ſtrinxiſſet, conſpicit duos lupos ceruam dilaniantes, eoſque continuò abigit, & carne cruda ſe à fame vindicat, anno Domini 851. *Sigeb. Martinus, Chron. Hirſaug. Nauc.* G

Quadrupedibus cicuribus.

CAMILLA Volſcorum regina, infans adhuc expoſita, in ripa relicta, & armentali lacte nutrita eſt. *Sabell. lib. 1 cap. 2. Virg. lib. 7. Æneid.*

CYRUS Perſarum rex potentiſſimus, cuius latè imperium valuit, ab Aſtyage auo per Harpaganum expoſitus erat Canis Spaco vbera infanti præbuit, & à feris tamdiu defendit, donec à paſtore inuentus eſt. *Herodotus lib. 1. & Iuſtinus libro 1.*

Magnum cum Dario prælium ab Alexandro Magno non apud Arbelam, vt multi prodidêre, ſed fuit apud Gaugamela commiſſum. Eam vocem denotare domum cameli aiunt: quod Rex quidam olim, qui hoſtes effugerat camelo dromade, hoc loco locauerit eum, certis vicis vectigalibuſque ad curam eius attributis. *Plutarchus in Alex. Strabo lib. 6.* regem Darium Hyſtaſpis filium in eo camelo Scythica expeditione ſeruatum ſcribit.

Regnante apud Gallos Carolo ſexto, qui penè amens habebatur, apud eum Philippi Burgundiæ, ducis opera accuſatus eſt Ioannes Iuuenalis Vrſinus, Pariſiorum vrbi præfectus & cauſa iis demandata fuerat, qui in Præpoſitum hoſtili erant animo. H Iamque circiter quinquaginta teſtes clàm interrogati falſum dixerant, cum contigit, vt iudices in eadem caupona omnes ſimul cœnarent: & cùm cœnati ſcripturas recognoſcerent, volumen illud, quo teſtium dicta continebantur, ſub menſam delapſum, iudicum diligentiam feſellit: ita enim abierunt, vt penes aliquem ipſorum eſſe volumen arbitrarentur. Catellus autem qui ſub menſa erat, laſciuiens, libellum ſub lectum detulit, vbi veſpere iam facto, cauponis coniunx illum inuenit, ac viro tradidit. Caupo, vt rem ad præfectum pertinere vidit, volumen ad eum detulit. Cùm ergo iudices aliud non haberent exemplum, & præfectus apud teſtes iis eſſet viſus remediis, quæ ad cauſam ſuam neceſſaria putauit eſſe, repetitis teſtibus, iudicum errore, atque catelli caſu, abſolutus fuit. *Fulgoſ. l. 8. c. 1.*

GREVOMYSLIUS Boëmorum princeps ægrè ferens ſe ab Horymirio reprehenſum, quòd ad metalla ſubditos cogens, agros incultos iacere fineret, metallariis, falſum incendij crimen illi intentantibus, aures dedit, & innocentem damnauit,

uit. Ferunt Horymirium poſt damnationem ſuam precibus A egiſſe cum principe, vt ſibi ante ſupplicium inſcendere equum ac bis terque intra arcem Vicegradenſem, portis occluſis, obequitare liceret. Illum precibus friuolis annuiſſe. Horymirius ergo dum ſellam ſternit, verba quædam equo inſuſurrat. Mox illo inſcenſo, arcem perequitans, librato ſaltu à porta ad portam, per muros, & flumen tranſuolauit, in altera Vultauiæ ripa, eo loci, vbi è regione arcis Vicegradenſis pagus *Bliichovv.* ab aſperſione cognominatus, ſitus eſt: quoniam idem equus (ſeu cacodæmon potius, equi formam præferens) ad alteram ripam, aqua conſperſus, hoc verbo *Bliichovv* vſus narratur. *Dubrau. lib. 2.*

Obſeſſi à Philiberto Aurantiæ principe Florentini, anno Sal. 1530. noctu in Cæſariana caſtra ad D. Margaritæ Montichiæ templum irruptionem fecerant. Accidit autem magno caſu vt irrumpentibus per ædificia Hetruſcis, & multam cædem in obuios per tenebras edentibus, lanij cuiuſdam caſtrenſis ſtabulum reuulſis poſtibus aperiretur, indéque magnus grex ſuum cum ingenti atque horriſono grunnitu proſiliret, iam B graui atque inexſpectato impetu per cruta militum peruadens, vt oppugnantium cateruas perturbaret, & Germanorum caſtra tanti tumultus terror diſſonus & incertus, cunctis ad arma conclamantibus, perualeret, atque accurrentium vndique auxiliorum accenſæ faces, appropinquantiſque ipſius Aurantij funalia ſpectarentur, aliquanto maturiùs, quàm Florentini crediderant. Proinde Florentini infecto negotio rediêre, magna alioqui clade hoſtes affecturi. *Iouius lib. 28. Hiſtoriarum.*

Aquatilibus.

Vlyssem in clypeo, Delphinis prætuliſſe inſigne auctor Steſichorus eſt. Zacynthij, vt Cittheus prodit rationem protulere huiuſmodi, quod illapſum in mare Telemachum ſubiens Delphin incolumem præſtiterit. Quo beneficio pater, velut remunerans, id in clypeo habuerit inſigne, & ſignatorio quoque inſculpſerit anulo. *Cælius l. 8. c. 5. Antiq. Lect.*

Fuit Arion citharœdus ex Methymna Lesbi inſulæ oppido, temporibus ſeptem Græciæ Sapientum: nam Periandro fuit chariſſimus. Sunt qui putent eum Tragici carminis fuiſſe in- C uentorem chorumque inſtituiſſe, & cecinîſſe carmen dithyrambicum. Hic cùm ex Italia magno facto quæſtu domũ rediret, videretque pecuniæ gratia coniurare in ſuam perniciem nautas, rogauit vt ſibi, cæteris captis, vitam ſolam relinquerent: cúmque id non impetraſſet, blanditiis exorauit, vt fidibus pauliſper liceret canere, quò mortem ſuam cantu illo conſolaretur. Ad ſuauitatem ſonitus congregatos ferunt Delphinos aliquot, ipſumque Ariona non ignarum naturæ illius animalis, antequam inde dilaberetur, cum cithara & toto cultu deſiliſſe in dorſum vnius ex illis, qui eum placidè ad Tænarum deuexit: ibique viſitur ſimulacrum Delphini vehentis, & hominis inſidentis. *Plut. in Conuiuio.*

Oraculum datum fuerat deducentibus coloniam Lesbum, cùm in curſu nauis in ſcopulum nomine Meſogeum incurriſſent, tum ibidem Neptuno taurum, Amphitritæ & Nereidibus viuam virginem demitterent. Cùm eſſent autem principes ſeptem octauus Echelaus Apollinis oraculo coloniæ deducendæ dux pronunciatus (erat hic etiamtum cœlebs) ac ſeptem illi ſortes in vrnam miſiſſent eorum, quibus innuptæ puellæ D erant, exiit ſors filiæ Sminthei ſalibi Phinei,) quam veſte & auro comptam, vt in locum ipſum venêre, erant votis factis demiſſuri. Erat in nauigantium cœtu quidam, qui eam adamabat non ignauus, vt apparet, adoleſcens nomine Enalus. Hic incredibili ſtudio ſuccurrendi ea in calamitate virgini incenſus, ſubitò impetum cepit, complexuſque illam ſe vna cum ea in pontum abiecit. Mox fama, quædam ſine certo auctore, quæ tamen fidem fecit multis in exercitu, manauit, fuiſſe eos incolumes auectos: ac poſtea incolæ loci Enalum autumant in Lesbo viſum narraſſe vectos delphinibus per æquor, ac ſaluos ſe in continentem euaſiſſe. *Plut. in Conuiuio, & de Animal. compar. ex Myrtilo Lesbio.*

INANIMATIS. Vtà

Tempeſtate.

Cùm Appius Pulcer ad populum cauſam diceret, quod nauali prælio victus, per contemptum religionis claſſem amiſiſſet, omneſque tribus in eius noxam ſuffragia ferrent, beneficio tempeſtatis adiutus, pœnam effugit: nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 5.* E

Fluctu.

Remigem quendam in litore Tyriorum ſentinam haurientem, cùm è naui fluctus abieciſſet, altero latere repercuſſum contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miſeri ſimul ac felicis complorationi, permixta fuit gratulatio. *Valerius Max. lib. 1. c. 8.*

VITÆ CONSERVATÆ INSTRVMENTA.

Ex ſequentibus non pauca exempla huc transferri poſſunt quatenus Mortis inſtrumentum contrario aliquo Vitæ, vt ita dicam, organo impeditur, abigitur.

SACRA.

Gregorivs II. Pp. tres ſpongias benedictas, quæ ad vſum menſæ eius apponi ſolebant, miſit Eudoni Aquitaniæ duci. Eas ille in fruſta conciſas diſtribuit exercitui, quem contra Saracenos educebat; ac euenit, vt nullus ex eis, qui participes facti fuerant vulneratus aut interfectus ſit. *Endo in epiſt. ſua ad Greg. indicat in lib. Pontificali* F

ODORES.

Hercvles odore coturnicis ſeruatus ab Iphiclo, cùm in certamine defeſſus ſuccubuiſſet.

Democritvs, quum ingruerent Theſmophoria, ne demum funeſtaret rogatus, dies aliquot vitam produxiſſe dicitur ſola mellis amphora, id eſt, euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus aſſiduè philoſophus is, in annum centeſimum nonumque fati diſtulit diem. *Cælius lib. 21. c. 3. A. L. ex Athen.*

Pomi præſuaui odore prorogatam aliquandiu Ariſtoteli vitam, in eius tituli libro (quiſquis ſit auctor) adnotatum eſt. *Cælius lib. 24. cap. 21. A. L.*

VENTVS.

Hercvles, poſtquam Iolæ nuptiis excidit, Oechaliam expugnauit. Iole ſeſe de muro præcipitem dedit. Verùm contigit, dum veſtem eius ventus inflat, nihil vt læderetur. Id memoriæ prodidit Nicias Maleotes *Plutarch. de Græcor. & Roman. comparat.* G

Bello, quod cum Tuſcis gerebant Romani, conſulem fecerunt Valerium Torquatum. Hic Tuſcorum regis filiam contemplatus Cluſiam nomine, poſtulauit eam à Tuſco. Reiectus expugnauit vrbem. Ibi Cluſia ſeipſam de muro in præceps iecit. At venti ope ſinuata veſte ſalua eſt ad terram delata, quam Imperator ſtuprauit. Quorum omnium cauſa publico decreto in exilium à populo Romano in Corſicam obiectam Italiæ inſulam expulſus eſt. *Ita Theophilus libro 3. rerum Italicarum. Plut. ibidem.*

ALIMENTA.

Multi ſenectam longam mulſi tantùm nutritu tolerauêre; neque alio vllo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo Centeſimum annum excedentem cum diuus Auguſtus hoſpes interrogauit, quanam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet? At ille reſpondit: Intus mulſo, foris oleo. *Plinius lib. 22. cap. 24.*

MEDICAMENTA.

Vide Titulum, Morborum curatorum. H

ZONA.

Tirgatao Mæotis nupſit Hecatæo regi Indorum. A quo cùm ex inſtinctu Satyri Boſphori tyranni, qui ei ſuam filiam locare volebat, repudiaretur, inque cuſtodia vitam agere deberet; clàm cuſtodibus aufugit, ac noctu iter faciens ad Ixomatas deuenit, vbi regia erat amicorum & cognatorum ſuorum. Hos ad bellum aduerſus Hecatæum & Satyrum inflammat, regionemque eorum incurſionibus infeſtat, donec vtrique pacem obnixè peterent. Illa conſentit; Satyrus autem duos ex amicis ſupplices ad eam transfugere iubet, eique inſidias collocare. Qui cum illam adorti eſſent, cingulo ictus eorum excepit: donec à ſatellitibus ambo comprehenſi ſint & interfecti. *Polyænus lib. 8.*

Cùm Galeacius Vicecomes ingentes fundos muro ſepiret, iuxta arcem Papienſem, vt eis ad venationem vti poſſet: eoque muro poſſeſſiones Bartholini Siſtri ciuis Papienſis incommodè diuiderentur, & priuatim & publicè de eo monitus eſt, inter cætera dicente Bartholino. Si hoc ipſum incommodo

afficeret, quid tandem tot filiabus, quas iam nubiles habebat, agendum foret? Galeacius iracundiæ plenus reſpondit: Si neſciret, quo alio eis modo conſuleret, illas ad proſtitutarum cellas mitteret. Quo dicto Bartholinus excandeſcens, pugionem, quem ferebat, ſtrinxit: arbitratuſque Galeacei pectus ſe petere, in zonæ fibulam gladij mucronem impegit, qui inde delapſus, coxam perfodit: neque multò pòſt Bartholinus occiſus fuit. *Fulgoſ. lib.6.cap.1.*

SERVATI A MORTE CONSIDERATA RESPECTV EORVM, QVI intentant mortem.

Vt putà.

LATRONVM.

OCHOZIAS Ioram F. vnus ex omnibus fratribus latrones Arabas effugit.

☞ Vide Tit. A Latronibus interfecti.

OTHO II. Imperat. à Saracenis in Calabria victus, Rhoſanam in Sinu Tarentino vrbem, vbi Theophania vxor ſubſtiterat, fugam intendens, vrgentibus hoſtibus in mare deſilit. Natando elabi conatus, ab prædonum nauibus intercipitur, atque in nauim ſublatus: ſe gregarium militem eſſe ſimulat, & magnum pondus auri depoſitum habere iuxta Rhoſanam. Dum de precio, quo ſe redimeret, cum Græcis colloquitur paſciſciturque, & nautæ ad litus, vbi Rhoſana condita erat, appellere conantur, rurſus Imperator ſe ex nauigio deiiciens ad naues in portu ſtantes adnatauit, atque ad vxorem euaſit. *Auent. lib.5. Annal. Bo orum.*

IOANNES CORVINVS, poſt triduanæ pugnæ in campo Merulæ commiſſæ cladem à Turcis acceptam fugiens, dies tres equo vectus, per auia loca iter fecit, cibi & potus expers: quarto incidit in duos latrones; dimiſſo iam equo, qui præ nimio labore defecerat. Quum eſſet inermis, ſe ſpoliãdum dedit. Direptis veſtibus, ex aurea cruce, quæ è collo eius pendebat, inter latrones oborta contentio. Dum ſalutis viam circumſpicit, latronis gladio rapto, litigantes adoritur, alterum lethali vulnere conficit, alterum in fugam vertit. Sic qui pro cruce dimicarat, crucis auxilio liberatus eſt. Vltrà progreſſus ac itinere, ſiti, inediáque confectus, quinto die paſtorem offendit: qui audita Vngarorum fuga, ſpe prædæ latè vagabatur. Paſtor perſpecta Coruini vultus maieſtate, ab iniuria ſe cohibet. Coruinus ab eo non ſine diuinæ charitatis præfatione panem exorat. Audita viri fortuna, paſtor commiſeratione percitus & promiſſis oneratus: Coruinum in proximam caſam ducit: panem cum cepis, & aquam apponit hoſpiti: qui in iucunda ſæpè miſeriæ memoria, nunquam lautiùs ſe quàm ibi cœnaſſe affirmauit. Hinc ad Sinderouiam à paſtore ductus, à Deſpote ingratiſſimo homine captus eſt, & ſic conuentum inter eos, vt Mathias Coruini filius, Deſpotis filiam, comitis Ciliæ neptem vxorem duceret, & Ladiſlaus alter Coruini filius daretur obſes. *Bonfin. lib.7. Decad.3.*

Anno Sal. 1537. Cùm in Buttotio littore Solymanus Turcorum Imp. haberet caſtra, Acroceraunij agreſtes ferique homines, qui Chimæram incolunt montem, immane conſilium ſuſceperunt tabernaculi regij noctu inuadendi, concitante eos Damiano quodam latronum duce, abſtruſorum collium, qui ſunt in iis rupibus & ſyluis, peritiſſimo: vt incredibili præda atque vſitati facinoris gloria potirentur, ſi longè maximum terrarum orbis Imperatorem in tabernaculo ſemiſopitum, & fruſtra tot cuſtodiis confiſum occiderent. Sed Barbaris ad id audendum facinus fortuna defuit. Conſpectus enim Damianus in arbore ex fragore abruptæ frondis, vti erat ſemipenſilis & ſpeculabundus, à Ianizeris eſt comprehenſus, & per tormenta detectis inſidiis, iuſſu Imperatoris belluæ captæ modo diſcerptus eſt; vnde mox magna iliis agreſtibus clades illata eſt emiſſis ſcilicet in eos Aſapis & Acanxis venationis modo, ad trucidandam, & quam maximè poſſent, delendam horridæ atque infamis gentis ſtirpem. *Iouius lib.36.*

CARNIFICVM, LICTORVM.

Vercellis, Ligurum vrbe, à viro Vxor adulterij accuſata, dum torqueretur, conſtanter crimen ſemper negauit. Iuuenis autem, quo cum adulteraſſe dicebatur, tormentorum impatiens quod non patrarat, patraſſe ſe falſus eſt: atque ob eam rem ambobus à conſule morte damnatis, prodigio veritas detecta eſt. Iuuenis enim mendax, gladio percuſſus, caput ſemel ictus amiſit: ſepties autem cum femina gladio percuſſa eſſet, non cæſim modò, verumetiam iugulo punctim petito, ferrum retrò ab eius carne veluti à ſilice ſemper reſiliit, præterquam in extremo ictu. Tunc pro mortua, vt ſepeliretur, elata, in loculo vitam recepit, in hæc verba prorumpens: Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciat mihi homo. Anus quædam interim, quæ Eccleſiæ ſuſtentabatur opibus moritur, & in tumulo componitur. Quo deluſus carnifex, qui incerto rumore ſepties percuſſam reuixiſſe intellexerat, eámque ad ſupplicium denuo rapere conabatur, abiit. Illa clam ſecto crine cum virginibus quibuſdam virili habitu rus abducta & curata fuit: neque tamen niſi Euagrij interceſſione apud Imperator. vitam & libertatem impetrare potuit. *D.Hieronym. ad Innocent.*

HOSTIVM.

EX PROFESSO.

Quomodo euaſerit Æneas ex Ilio capto, varias ſcriptorum ſententias refert *Dionyſius libro primo* Nam vt alij tradiderunt ipſe occupata arce dum in ſe impetum Graiorum conuertit, præmiſit ad naues impedimenta & imbellem multitudinem, pueros, ſenes, mulieres. Deinde arce deſerta, in vrbe ſe proripuit, nactuſque ſuos, qui præceſſerant, munitiſſima Idæ tenuit, quò ex Troiade tota, qui Græcorum imperia exhorrebant, confugere: ita manus non contemnenda breui coacta eſt, manſitque ibi plus paulò quàm annum. Sed cum in eos Græci pararent arma, conditionibus pacis oblatis iuſſi ſunt agros omni Graia ditione, dum ſedes ſibi quærerent. Sic Hellanicus ſcriptor alioqui fabuloſus, ſed multi nominis. Menecrates vero Xanthius liberatum dicit Æneam à Græcis, quòd vrbem prodidiſſet: prodendi verò cauſam fuiſſe Alexandrum, qui illum contemnebat, aliiſque proceribus Troianis præbebat contemnendum. Sunt qui putent eum in portu fuiſſe, dum Ilium caperetur: alij miſſum à Priamo ſcribunt ad opus militare. Latini ſeruatum à Graiis perhibent cum Antenore vetuſti iure hoſpitij, & quia ſemper auctores fuerant reddendæ Helenæ.

C.MARIVS à L.Sylla pulſus, circa Oſtiam nauim ingreſſus, læuam Italiæ oram circumuectus, ſæuiente mari, Circeiis eſt eiectus, & paucis comitantibus omnem hominum occurſum vitabundus aliquandiu per deuia errauit. Inedia inde adactus, quum ad paſtores diuertiſſet, vt ab eis eſculenti aliquid ſumeret, monitus eſt vt cautiùs fugam teneret, veniſſe ad ſe dudum Syllanos equites, qui ſollicita indagine eum veſtigarent. Marius profundum & deuium nemus adeptus, ibi proxima nocte quieuit. Repetita inde via quum iam viginti ſtadia procul à Minturnis eſſet, hic duabus hoſtium turmis in proximo conſpectis, ad litus ſeſe proripit, Nauigio vix bene conſcenſo, Syllani equites affuerunt, minaciſſimè nautis denunciantes, daturos eos Syllæ & Pop.Rom. pœnas, niſi Marium hoſtem iudicatum ſibi dedant. Contrà Marius ſupplex & cum lacrymis orare, ne inimicorum verba audirent, quin ſuæ fortunæ misererentur. Nautæ paululum litus circumuecti, quoad ex Syllanorum conſpectu abiêre, Marium curandi corporis ſpecie in litus expoſitum, ſublatis repentè anchoris ſolum deſtituere. Ille vbi ſe proditum vidit, per paluſtria loca ad tugurium ſenis peruenit. A quo in proximam ſcrobem demiſſus, calamóque & paluſtri herba inſtratus, vix quieſcere cœperat, quum aduentantium fremitus, eius aures perculit: itaque abiectis veſtibus, in altam ſeſe immerſit paludem. Mox hinc ab iis, qui ex Terracina à Geminiano miſſi fuerant, extractus Minturnenſibus necandus traditur. Hi decretum tulerunt, vt Marius, quando à Romano Pop. hoſtis iudicatus eſſet, publicè necaretur. Ex ciuibus nemo erat, qui tanti viri cæde contaminari vellet. Gallus eques ſiue Cimber ibi fortè repertus eſt, qui in vltionem gentis ſtricto ferro ad Marium eſt ingreſſus. Erat locus, in quo captiuus cuſtodiebatur, ſuboſcurus. Ferunt ignem viſum illi ex Marij oculis micare, vocémque terrificam ex abdito redditam ad percuſſoris aures perueniſſe, Tunc homo Marium interficere audes? Quibus ille prodigiis territus, abiecto ferro conſternatus ſeſe in apertum proripuit, clamitans, non licere ſibi Marium occidere. Minturnenſes pœnitentia ducti (ſatis enim conſtabat ingratè fieri vt is, qui Italiam ſua virtute ſeruaſſet, ad explendam paucorum inuidiam interficeretur) carcere eductum ad mare euntem comitantur. Naui igitur ablatus, cum aquæ inopia Siciliam petiiſſet, parum abfuit, quin apud Erycem ab inſulæ ſit quæſtore interceptus. Aliquot itaque ex præſenti comitatu amiſſis, infeſto litore digreſſus in Africam nauigauit Sub primum in eam terram appulſum per lictorem à Sextilio prætore iuſſus prouinciæ finibus

nibus excedere, mœſtus & exanimatus inter Carthaginis rui nas aliquandiu iacuit. Interim ſubita fortunæ mutatione pleríque ex amicis illi affuerunt. Ergo in Cercinam proximam continenti inſulam ſubitò tranſmiſit, ibique de nouo motu ciuitatis certior factus, paucis equitibus Mauris, & ex iis qui ex Italia ceſſerant circiter mille in naues impoſitis, Italiam repetit. In Hetruriam ſecunda tempeſtate delatus, ſeruos ad libertatem vocat; vt paucis diebus ad ſex millia hominum in vnum coiuerint. His ille copiis inſtructus, ſeſe L. Cinnæ coſ. per legatos id petenti ſocium adiunxit. *Plut.*

Eo prælio, quo prope vrbem Pictauienſem Alaricus Veſtgothorum rex cecidit, victor Clodoueus Francorum rex ad extremum periculum venit: ſiquidem à duobus Gothis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus, vix ſe firmæ loricæ, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. *Sigon. libro 16. Imp. occident.*

Gothi, Iſtro ſuperato, an. 379. in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéque ſumma ad caſtra Imperatoris, igne accenſo conſpicua ducti à transfugis, contenderunt, atque ita, prælio cum Romanis commiſſo, cùm Theodoſius Imp. vix euaſiſſet, inde ſe in Macedoniam ac Theſſaliam effuderunt: ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. *Sigon. lib. 8. Imp. occid.*

Bello Gothico ad pontem Anienis, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem, Beliſarius turrim conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper incurſum hoſtium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria comportarent. Vitige autem Gothorum rege Romam cum CLM. proficiſcente, qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gothorum conſpicati, clam eruptione facta, noctu in Campaniam ſeceſſerunt. Itaque ſequenti die Gothi, refractis turris foribus, tranſierunt. Beliſarius autem huius irruptionis ignarus cum mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum exploraturus, vbi caſtra commodiùs collocaret: atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cum nonnullis eorum manum conſeruit. Cùm autem equo inſigni veheretur, Gothi à transfugis eum Beliſarium eſſe docti, omnes in eum iaculari: hortantibus ſe inuicem ſingulis, ſtiterunt. Ille verò ſe in omnes partes conuertens, quos obuios habebat, obtruncabat, fortuna in eo ſecundiſſima vius, quòd ab omnibus petitus, nullo vulnere ſit affectus. *Sigon. lib. 18. Imp. occid.*

VALDEMARVS Danorum rex occultè comparata claſſe vicinas Rugiæ Vandalorum inſulas inuaſit, vt incolæ productis de feneſtra capitibus principes Pomeranos loci dominos aduétare rati, Caſimarusne an Buggiſlaüs adeſſet rogarent. Itaque prædam agentes opimam Dani ad naues redibant. Interea hoſtes claſſem armant, egreſſurum regem intercepturi. Claſſi Danicæ præfectus cohortem in paucas naues impoſitam hoſtibus oppoſuit & fugauit. Rege littori cum præda appropinquante, adſunt maiori nauium numero hoſtes: nec diu cunctati adoriuntur Danos. Quorum magna pars ad conſpectum tantæ multitudinis vela pandit, deſerto rege. Rex ſolis ſeptem nauibus inter hoſtium nauigia relictus, vnà & dimicare, & fugere cogebatur, Aſpirantibus tamen ventis, ingenti præda, ſed maiori fortitudinis gloria, hoſtiles impetus euaſit. *Crantzius lib. 5. Vandal. c. 18.*

INSIDIATORVM, CONIVRATORVM, SICARIORVM.

Impium & execrabile ſit opinari, quæ in Chriſto recens nato euenerunt, caſu & non diuinitùs contigiſſe. Enimuerò licet ipſe Deus eſſet, atque idem rex regum, omniumque rerum conditor, cæterùm humanitate amictus: tam ſalutare myſterium interpolari potuiſſet, niſi tres illi magicæ diſciplinæ affectatores, qui peregrè cum muneribus ad eum venerant, per quietem moniti eſſent, ne ad Herodem reuerterentur, qui capitaliter puero imminebat. Fruſtra humanum genus laborat in iis, quæ prouidentia diuina fiunt. Quid Ægypti latebra Ioſepho in ſomnis demonſtrata, quàm in eo non obſcura numinis voluntas apparuit? Necari non potuit is, qui vt vnus periret, multa puerorum millia periiſſe ſimul conſtat. *Sabellicus lib. 1. cap. 2.*

ATTILIVS ciuis Romanus, poſt damnationem exul ad Mithridatem Regem populo Romano infeſtiſſimum, ſibi verò antea familiarem, ſe contulerat: ſperans, eò quòd ſua opera aduerſus Rempublicam vteretur, nactus apud eum fidé & auctoritatem, fore vt ex inſidiis Regem aliquando occideret, itaque, & reditum, & multæ remiſſionem impetraret. Hoc enunciato conſilio, in carcerem ducitur, & qui cum eo conſpirauerant, itemque omnes Attilij ſerui. De Attilio ita decreuit, vt quando ciuis Romanus Senatoriique ordinis eſſet, de eo non palàm, ſed priuatim ſupplicium ſumeretur: de coniuratis, ſuo more. Sed quod ad ſeruos attinet dimitti placuit, cùm non ſua ſponte, ſed domino parendo deliquiſſent. *P. Æmilius, ex Appiani Mithridate.*

Bello Mithridatico erat Octalcus (aliis Olthacus dicitur) Dandarius genere, ex his, qui circa Mæotim incolunt, qui in Romana caſtra pro transfuga venerat, nec Mithridate inſcio, eratque Barbari nomen apud Romanos iam anteà haud obſcurum, eaque res fecit, vt à L. Lucullo in amicitiam receptus, cum ipſo duce ſæpius ſecretos haberet ſermones, amicorumque conuiuio intereſſet. Vbi igitur is deſtinatæ cædis tempus adeſſe vidit, ſtrato equo extra vallū miſſo, ipſe ad prætorium proficiſcitur, ducis ſecretum petens. Dormiebat tum fortè Lucullus, quo contigit, vt Barbarus à Menedemo cubiculi cuſtode excluſus, quia penè vi irrumpere fuit auſus, ne paulò pòſt deſtinati facinoris conuinceretur, caſtris trepidè egreſſus pernicitate equi in regia caſtra ablatus ſit. Sic Lucullus ſeruatus eſt ſomno, qui multis alioqui exitialis fuit. *Sabellic. lib. 4. Ennead. 6.*

AVGVSTVS CÆSAR belli Peruſini tempore L. Antonium fiducia conſulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res nouas molientem, confugere Peruſiam coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen ſine magnis ſuis & ante bellum, & in bello diſcriminibus. Nam cùm ſpectaculo ludorum gregarium militem in quatuordecim ordinibus ſedentem excitari per apparitorem iuſſiſſet, rumore ab obtrectatoribus diuulgato, quaſi eundem mox diſcruciatum necaſſet: minimum abfuit, quin periret, concurſu & indignatione turbæ militaris, ſaluti fuit, quòd qui deſiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac ſine iniuria. Circa Peruſinum autem murum ſacrificans, penè interceptus eſt à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat. *Suetonius.* Multas quinetiam conſpirationes ac coniurationes prudentia fatóque euaſit, priuſquam faſtigium Imperij attingeret, rerúmque potiretur. Cùm enim quidam felicem eius ſtatum odiſſent, L. Murena & Fannius Cepio diuerſis moribus (nam Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus: Cepio & ante hoc erat peſſimus) cùm iniiſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publica, quod ei facere voluerant, iure paſſi ſunt. Neque multò poſt Ruffus Egnatius per omnia gladiatori quam Senatori propior, collecto in ædilitate fauore populi, quem extinguendis priuata familia incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, vt ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus: cùm eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſcientia merſus, nec melior illi res familiaris quàm mens ferret, aggregatis ſimilliimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, vt quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Sed neque hic prioribus in occultando felicior fuit, abdituſque carceri, cum conſciis facinoris mortem digniſſimam vita ſua obiit: vt *Velleius* ſcribit. *Cuſpin.*

HERODES Iudæorum rex. ☞ *Vide infra ſeruati à morte, balneo.*

CLAVDIVS Cæſar non expers inſidiarum vſquequaque permanſit, ſed & à ſingulis, & per factionem, & denique ciuili bello infeſtatus eſt. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehenſus eſt: reperti & equeſtris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro præſtolantes, alter vt egreſſum theatro, alter vt ſacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conſpirauerant autem ad res nouas Gallus Aſinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Meſſalæ oratorum nepotes, aſſumptis compluribus libertis ipſius, atque ſeruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus, Dalmatiæ legatus: verùm intra quintum diem oppreſſus eſt, legionibus, quæ ſacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuerſis, poſtquàm denunciato ad nouum Imperatorem itinere, caſu quodam, ac diuinitùs, neque aquila ornari, neque ſigna conuelli mouerique potuerunt. *Suet.*

LVCILLA Commodi Imper. ſoror Vero principi nupſit, qui fuerat cum patre Imperator. Poſt illius obitum Pompeiani connubio ceſſit, itaque erat fratri, quod ille Imperatoria inſignia, quæ fuerant ſibi poſt prioris mariti interitum ſeruata, in Criſpinam coniugem ſuam tranſtuliſſet. Quadratam adoleſcentem

nicenſibus corruptos, propoſitum interficiendi principis habuiſſe (coniurationis principe Bretiſlao, qui regnum ambiebat) extremo ſupplicio ſunt affecti. Sobieſlaus è tanto periculo liberatus, per omnia Pragæ templa nudis pedibus, apertoque capite ambulauit: mendicis vbique largam ſtipem porrexit, ac domi apparato conuiuio pauperes menſa participauit. *Dubrauius lib.*11.

Iaromirivs Boëmorum princeps à Cochano Verſouicenſe in gratiam Polonorum regis ſub venationis ſpecie in altiſſimam ſyluam deductus, ligatus ad arborem, ſagittis confixus fuit & pro mortuo à ſicarijs relictus, ſuperuixit. D. Ioanni Baptiſtæ ſalutem acceptam referens, cuius inuocato numine innoxia tela corpori infixa fuerunt, eodemque loci aram pro templo metatus eſt. *Dubrauius lib.6.*

Vladislavs Boëmorum rex ab expeditione Vratiſlauienſi contra Matthiam Hungariæ regem Pragam reuerſus, impias in caput ſuum à veneficis inſidias reperit, comprehenſis duobus, altero Pragenſi, altero Cuthnenſi ciuibus, regi Matthiæ addictis, qui venenum Venetiis Pragam attuliſſe conuincebantur. De altero in arce Carloſteyna ſupplicium ſumptum, alter Pragæ in arce mortuus ſuppreſſo in eum indicio, à quo ſubornati ad hoc facinus erant. *Dubrauius lib.*31.

Carolvs Vngarorum rex circa annum 1328. ferè cum vxore & liberis ſublatus eſt. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dexteræ manus amputauit: filios verò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexere.

Particida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum membratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris variant auctores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidem volunt (vt *Bonfinius*) alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre, ipſa conſcia & conciliatrice illatum, vlciſci voluiſſe memorant. *Cromerus libro* 11. *& Bonfinius libro* 9. *Decade* 2.

Henrico VII. Imperat. Mediolanum ingreſſo cum exercitu, & modis omnibus controuerſias Guelforum & Gibellinorum componere ſtudente: Guido Turrianus Guelfæ factionis princeps ægrè ferēs Matthæum Vicecomitem Imperatori reconciliatum, & ab exilio reuocatum, proditionem Cæſaris diu meditatam, tandem ad exitum deducere parat. Quendam enim de ſodomia condemnatum, ad ſupplicij locum educere iubet ad concremandum: vt maxima Germanorum militum parte ad ſpectaculum progreſſa, clauſis portis regem in palatio deſertum opprimeret. Hoc conſilium dum Turrianus cum quibuſdam factionis ſuæ domi iniret, adoleſcens quidam audacior, Matthæo aperit Vicecomiti. Is diſpoſitis clam armatis, regi omnia detegit. Orto tumultu, fratres Teutonici ordinis ſanctæ Mariæ, qui officij gratia Cæſarem comitabantur, primi irruentes in palatium regis, coniuratos repellunt, & portam aperiunt vrbis, qua Leopoldus Dux Auſtriæ ducentis cum armatis irruit. Turrianus fuga elapſus euaſit. Domus eius ſolo æquata, bona direpta, trucidati obuij quique. Tunc primùm Guelfis Cæſar cœpit eſſe inuiſus, Gibelliniſque adhærere, cùm priùs factionem illam (quæ totam occuparat Italiam) delere pro virili laboraret. In exilium igitur acti Turriani, Matthæo autem Vicecomiti cura Mediolanenſis vrbis demandata eſt. *Cuſp.*

Mediceos fratres adoriri ſtatuerant coniurati inter ſacra in D. Reparatæ templo. Id verò temporis momentum pro teſſera ad diſtringendas ſicas cunctis eſt datum, quo mediis in ſacris Euchariſtia populo oſtenderetur. Franciſcus Paccius, Bernarduſque Baudinus Iulianum Medicem, quem familiariſſimè & comiter fabulando medium tenebant, repentè confodiunt. Alij eodem temporis puncto Laurentium adorti, eum ſupra iugulum in ceruice conuulnerant. Sed ille amicis haud impunè protegentibus, in proximum ſacrarium ab æditui receptus, coniuratis ſubinde ianua prohibitis, ſeruatur. In tanta trepidatione ac fuga, omnis ætatum ac ſexus hominum longè tumultuoſiſſima, populus incredibili ſtudio ac pietate erga Mediceos arma capit, ac eorum nomen ingeminat: optimi quique eo immani execrabilique ſcelere permoti, coniuratos perſequuntur, alios trucidant, alios viuos ad ſupplicium in curiam perducunt. *Iouius in Leone X.*

Duodecim ingenui adoleſcentes Poloni Adrianopoli cùm ab Amurathe Turcorum principe, poſt interfectum ad Varnam Vladiſlaūm regem, ex omni captiuorum numero propter eximiam formam electi, vt circumciſi pro catamitis & cinædis eſſent, in cubiculum tyranni deducti fuiſſent, in necem eius coniurarunt: peregiſſentque facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo à Bulgaro, quem vnum ſocium conſilij adhibuerant, proditi eſſent. Atque ij tamen, vbi rem palàm eſſe cognouerunt, ne tyranni, ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxij, obditis oſtio peſſulis, armati inter ſe concurrerunt, & mutuis vulneribus fortiter conciderunt. *Cromerus lib.*21.

Pio II. Pp. primum ab Auerſo tyranno inſidiæ bis ſtructæ adiutore Borcardo: cuius interceptæ ſunt ad eum litteræ, habere ſe venenum, quo ſimul ac paululùm lectica illineretur, ſtatim periturum: ſe quidem corrumpere aliquos ex lecticariis voluiſſe, verùm neminem inuentum, qui facinus recepiſſet: adhibendam eius auctoritatem, & præmia maiora proponenda: Quod vbi reſciuit, tantùm admonuit Pantaliam præfectum cuſtodiæ corporis, ne quem parùm cognitum lecticarium admitteret. Alteræ à ſicariis Tyburcianis. Ij ex Hetruria ad exitum autumni redeuntem, nonnullos ſubornauerant, qui veluti libellum proiecturi pugione conficerent. Sed illo properante, nondum confirmmatis ad ſcelus animis, priuſquam veniſſet ad locum inſidiarum, patefacta res eſt. *Campanus in eius vita.*

CIVIVM SEDITIOSORVM.

Xystvs IV. Pontifex Max. cùm in mitræ ſolennibus apud baſilicam Lateranenſem in magna populi frequentia lectica deportaretur: orto ſubitò tumultu populi Rom. maximum vitæ ſubiit periculum. Ita enim ſaxis ſalutabant ipſum, vt à lecticariis deſtitueretur. Res tamen Latini Cardinalis auctoritate eſt ſedata. *Volat. lib.*22. *Anthroph.*

FVRIOSORVM, STVLTORVM.

Adrianvs Imperator Tarracone hyemans, parùm abfuit quin furioſi hominis incurſu fuerit interfectus. Quem dum ſeorſim à ſuis inambularet, in ſe ſtricto ferro irruentem vix à cæde continuit, quoad miniſtri trepido affuerunt. Tum verò comperta hominis valetudine, non modò non ſupplicio affecit vllo, ſed medicis quoque curandum tradidit. *Sabell. l.*4. *Ennead.* 7.

Ferdinandvs Caſtulonenſis, item Siciliæ atque Aragoniæ rex, qui Bœticæ partem (nunc Granatam nuncupatam) octingentos annos à Mauris poſſeſſam recepit, cùm Barchinonem veluti in ſpeciem triumphi veniſſet, feliciſſimus ab omnibus habebatur, & tamen illic variante res humanas fortuna, parùm abfuit, quin vitam regnúmq; ſimul amitteret. Quidam enim Canemas nomine Catheamus, qui iam diu atra bile laborare videbatur, gladio eum confodere conatus, collum ingenti vulnere petiit, neque eius facti per omne tormentorum genus alia elici cauſa potuit, niſi quòd interempto Ferdinando regem ſe futurum ſperabat, id quod ſibi ſæpiùs ab Angelo nunciatum dicebat. Adeò paruo momento regna conſiſtunt. *Fulgoſ. lib.6. cap.*11.

Inſanus quidam ad Collem Senenſis agri oppidum, dum loco militari intemperanter laceſſeretur, & ob id irritantem ſaxo petere vellet, Magni Sfortiæ inuictiſſimi ducis tegumentum capitis, ſummo cum vitæ diſcrimine decuſſit. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

Maximilianvs I. Imp. quod quidem ex Teuredanci hiſtoria conſtat, in comitatu Tirolenſi arcis cuiuſdam armarium luſtrabat, erat enim tormentorum cumprimis ſtudioſus. Stultus quidam, quem loci dominus in deliciis habebat, per iocum inſtigatus ab aulicis, proſpiceret tormentis ſuis; illa enim Maximilianum cuncta auecturum: candelam lanternæ impoſitam ſub veſte clam cunctis infert, eamque in cadum pyrio puluere plenum iamiam immiſſurus erat, cùm ſplendore conſpecto Maximilianus magno ſuo cum bono & omnium qui aderant ſalute, vix eam violenter ſtulti manibus excuſiſſet. Tam propinquus interitui fuit heros magnanimus.

BELLVARVM.

☞ *Conſule Titulum, Pueri expoſititij, quatenus expoſiti, à belluis intacti permanſēre.*

Mirum fuit, quod prophetæ Ionæ euenit, qui cùm ab Ioppe Tharſum verſus nauigaret, & orta graui tempeſtate iactis ſortibus ipſe inuentus is eſſet, cuius culpa tempeſtas orta erat, faſſus quòd contra Dei imperium vrbem Niniuem fugeret in

mare à nautis, vt periculum ipſi euaderent, præcipitatus eſt. A Sed cùm Cete ingens ipſum deuoraſſet, tertio die pòſt ad Euxinum mare incolumem cum in ſicco reuomuit. *Fulgoſ. lib. 1. capite 6.*

DANIEL propheta ſub Cyro rege propter confractum draconis ærei idolum, à Babyloniis vel inuito rege ſeptem leonibus obiectus, incolumis euaſit, & poſt ſeptem dies à rege eductus eſt. *Dan. 14.*

PTOLEMÆVS PHYSCON, cùm mortuo patre Ptolemæo Philometore Ægypti rege, Cleopatram matrem & filios regis regno vellet expellere: at Onias Iudæus Philometoris dux & amicus, reginæ regiorumque liberorum patrocinium aduerſus Phyſconem ſuſciperet: Phyſcon omnes Iudæos in oppidis comprehenſos cum filiis & vxoribus nudos atque vinctos elephantis vino ebriis conculcandos ſubiecit. Sed elephanti diuina quadam vi agitati, Iudæis illæſis, impetu in ſpectatores regis amicos facto, multos ex ipſis intereinère. *Ioſephus lib. 2. contra Appionem.*

Omnium maximè illud memorabile, quod in Euſtachij filiis eueniſſe proditum. Fuit is militiæ magiſterio clarus. B Traiano principe, ſed pòſt multò clarior martyrio factus. Exercebatur vir fortis per clades & ærumnas ad cœleſtis militiæ præmia, boniſque fortunæ aliis alio caſu amiſſis, vxore poſtremò piratica vi adempta, quum filios duos nondum crepundiis egreſſos, vado fluminis traiiceret, vnum poſt alterum amiſit. Enimuerò repetens, quem priore ripa reliquerat, dum medium tranat amnem, amborum ſolicitus, vterque, hic feræ lupæ, ille leonis incurſu è patris conſpectu abripitur. Sed quàm flebiliter fuerunt illi amiſſi, tam feliciter poſteà ſunt prouidentia reperti, parentibuſque non ſperantibus reſtituti. *Sab. lib. 1. cap. 2.*

ANATOLIAM virginem anguſto carcere vnà cum terribili ſerpente concluſam, nec tamen ab eo læſam, cùm tandem conſumptam putarent, carceriſque oſtium reſeraſſent, ſerpens Audacem, à quo immiſſus erat, morſu apprehenſum & colligatum extinxit. Virginis oratione ſerpens fugatus, Audax vitæ reſtitutus fuit. *Marul. lib. 3. cap. 3. & Sabell. lib. 5. c. 3.*

Chriſtiana virgo in oppido Italiæ Tyro patris ſui Vrbani Tyri præfecti idola argentea confringens, egenis diſpertiuit. C A quo cùm blandimentis primum fruſtrà tentaretur ad apoſtaſiam: flagellis & vngulis dilaniata fuit, variiſque tormentorum generibus excarnificata. Defuncto patre Dion ſucceſſor eius eam in oleo primùm, reſina & pice coxit, ſed illæſam. Huic Iulianus ſubrogatus eam in fornacem ardentem fruſtra immiſſam ſerpentibus deuorandam obiecit. At ſerpentes illa dimiſſa, veneficum inuaſerunt, quem interemptum ipſa ſuſcitauit, & ſerpentes in deſertum fugere compulit. *Marulus lib. 5. cap. 6.*

Relegati in ſolitudines Chriſtiani ab Hunerico Vandalorum rege Ariano crudeliſſ. in Africa, venenatorum animalium atque ſcorpionum refertiſſimas (adeò vt ſi quis longiori ab illis ſpatio oberret, ſolo tamen flatu veneni vim ſentiat) illæſi ſeruati ſunt. *Victor. lib. 2.*

MALCHVS ex vico Maronia Antiochiæ propinquo oriundus, nuptias fugiens fit monachus: at à Saracenis captus, ſeruam Chriſtianam matrimonio ſibi iungere cogitur. Tandem ſubreptis duobus hircis eximiis, ex pellibus vtres ſibi & vxori, cum qua nunquam rem habuit confecit, fluuiumque vnà tra- D narunt. Inſequente domino, in ſpecum leænæ confugêre, quæ & Malchum cum ſerua ſeruauit & dominum occidit. *D. Hieron. in eius vita, ex ipſiuſmet ore.*

HERCVLES, ſi poëtica fides in his recipienda eſt, quum in crepundiis infans iaceret, nouercalibus eſt anguibus petitus: potuitque facilè obnoxia iniuriæ ætas vi ſubita extingui, niſi tantus à cunabulis fuiſſet, quantum eum eſſe oportuit, qui omnium terrarum monſtra adultus ſuſtulit. *Sabell. l. 1. c. 2.*

Apud *Gellium cap. 13. lib. 4.* hæc leguntur: Creditum hoc pleriſque eſt, & memoriæ mandatum, Iſchiaci cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrimè in libro Theophraſti ſcriptum inueni, viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulatéque adhibitum mederi. Quod autem hic ſubiicit, ait Muretus, de morſu viperarum, vereor ne non de viperis ſcripſerit Theophraſtus, ſed de iis phalangiis, quæ hodie vulgò Tarantolæ vocantur, quarum morſus hic Romę, quòd ſciam, innoxius, in Appulia ſi negligatur, lethalis eſt: neque aliud mali vſitatius, aut exploratius remedium, quàm in citharœdis & tibicinibus: quibus auditis, velut è graui ſomno excitatus, qui morſus eſt, attonitus & extra ſe poſitus ſaltare ac tripudiare incipit, neque vn- E quam deſinit, dum ne illi quidem intermittant, donec delaſſatus, ac ſudore fluens: propè exanimis concidat. Hoc quidem & certiſſimum & notiſſimum eſt, & à præſtanti medico Matthiolo literis proditum. *Ant. Muretus lib. 14. Varior. Lect. 6. cap. . .*

ANTIOPE à quodam vitiata, pater Nycteus, ad fratrem Lycum miſit, vt de ea ſupplicium ſumeret. Sororis ille miſertus, pepercerat. Itaque peperit Zethum & Amphionem, quos ille in montem abiecit. Erat huic vxor Dirce, quæ ſimul atque ſenſit virum ſuum Lycum Antiopes captum amore, puellam in montem abductam tauri ceruicibus alligauit, alligatis ad cornua tædis ardentibus. Ad vociferationem Antiopæ concurſum eſt, cùm à vicinis ruſticis, tum ab Amphione Zethoque, qui matrem agnitam eripuerunt, & à Dirce pœnas ſumpſerunt. *Ex Suida Eraſmus in prouerbio, Antiopæ luctus.*

DIONYSIOCLES Andromedam ceto expoſitam à Perſeo liberatam fuiſſe ſcribit, cùm is oſtenſo capite Meduſæ cetum in lapidem vertiſſet.

Regem Ægypti Menam cùm ſui canes perſequerentur, fugiſſe aiunt in Myridis paludem, ibique à Crocodylo ſuſce- F ptum, mirabile dictu in continentem fuiſſe delatum. Igitur vt gratiam animali redderet, condita ciuitate paludi propinqua quam Crocodilium appellauit, mandauit accolis, vt pro Deo ea beſtia coleretur, paludemque in earum cibum vouit. Eo quoque in loco pyramidem quaquauerſus quadratam in ſepulcrum ſibi, arcem multis admirandam ſeculis Labyrinthum ædificaſſe volunt. *Diod. lib. 1. c. 7.*

ARTAXERXES Perſarum rex cùm in venatione quadam curru veheretur, duo leones eum inuaſerunt, & diſcerptis iam duobus quadrigæ equis, in ipſum quoque regem irruiſſent, niſi tempeſtiuè Tiribazus ſatrapa interuentu ſuo leonibus occiſis, à periculo regem eripuiſſet. Quod quidem beneficium tanti fuit, vt accuſatus poſteà ab Oronte de proditione, iudicum calculis fuerit abſolutus. *Diod. lib. 1. cap...*

ANDRODVS ſeruus cum leone in theatro poſitus, quia morti damnatus erat, præ timore penè exanimis iacebat. Cui leo appropinquans, magna totius populi admiratione, Androdi crura lambere, & cauda, quantum poterat, blandiri cœpit. G Androdus reſumpto animo, cùm ex hoc leonem agnouiſſet ipſe quoque leoni cœpit blandiri. Itaque cùm admiratione capti omnes eſſent, à Cæſare, vt Androdo ignoſceretur, petierunt. Annuit Cæſar, deductumque ad ſe Androdum rogauit, quæ huius rei cauſa fuiſſet? Cui Androdus in hæc verba reſpondit: Gubernante Africam domino meo, nimiis verberibus ab eo profugere coactus in Africæ deſerta me contuli, ibique fortè in quoddam antrum me recepi. Haud multò pòſt leo quoque in eandem ſpeluncam venit, qui querula voce pede ſe debilitatum oſtendebat: vnde perterritus penè concidi. Sed tandem à leone conſpectus, qui pede ſublato, querulus ad me venit, etſi vehementer terrore mouebar, cùm aliter mihi conſulere non poſſem, neceſſitatem, in qua conſtitutus eram, in virtutem audaciamque conuerti. Manu feræ pedem apprehendi: atque conſpicatus in eo confixam grandem ſpinam, vt meliùs potui, à pede euulſi. Itaque ab eo die fera ex venatione ſua partem meliorem mihi ſemper impartita eſt. Ego autem triennium cum ea moratus, non alio cibo, niſi quem leo afferebát, vixi eum in ſole, quia ignis copia nulla H erat, decoquens. Sed cùm hæc vita grauis mihi videretur, profecto in venationem leone, ſpelunca egreſſus, haud longè abij, cùm raptus ad dominum, quem antè habebam, perductus fui, qui me ad beſtias damnauit: & nunc ab hoc leone agnitus, ex ſignis eum ipſum eſſe aduerto, quocum in antro triennium vixi. His auditis, populus Romanus à Cæſare ſerui liberationem impetrauit, & ſimul vt cum libertate leo quoque ei munus daretur. Quem ſeruus dum per vrbem ductaret, lucri ad vitam ſuſtinendam adiutorem habuit. *Gellius, ex Aphione Polybiſtore in Noctibus Atticis.*

Narrat *Euſebius lib. 8. c. 7.* ſe in perſequutione Diocletiana in Palæſtina & in Tyro Phœniciæ, ſpectaſſe ſuis oculis, quòd ferociſſimæ beſtiæ, vt viſi, pardi, tauri, & ſimiles quibus martyres erant obiecti, licèt fame & ferro ignito ad furorem irritatæ eſſent, tamen ad Martyres aut accedere noluerint: aut in eos impetum facientes obturatis faucibus reſilierint, & alios quidem accedentes extrinſecus arripuerint, & malè tractarint, ſolis verò martyribus pepercerint. *Nicephorus*

eandem

eandem referens hiſtoriam *lib. 1. cap. 7.* ſcribit taurum quidam
A Martyri lingua pedes lambiſſe, & religioſè quodammodo ab eo diſceſſiſſe.

In Pangæo Thraciæ monte vrſa leonis luſtrum ingreſſa, catulos eius interemit, mox ſuperuenientibus leone & leæna, arborem properè conſcendit, Leæna ad radices excubat, deſcenſum vrſæ obſeruans: leo per montes excurrens, Lignatorem inuenit, & ſecurim, quæ præ metu manibus eius exciderat, ore eidem offerens, veſte mordicus apprehenſa, primò quidem ad ſpeluncam duxit, occiſos catulos oſtendit, mox ad locum vbi vrſa obſeruabatur, ſignoque, vti poterat dato, arborem ſuccidi imperat. Ea concidente, vrſam leo & leæna crudeliter laniarunt: lignatorem leo ad materiam cædendam ſine noxa reduxit. *Ælian. lib. 3. c. 21. de Animal. ex Eudemo.*

Robertvs I. Scotorum rex in ſylua Caledonia feras perſequebatur, obuium habuit taurum ſylueſtrem, ictu venabuli in furorem actum, nec quicquam erat, quo imminens periculum ſubterfugere poſſet. Vniuerſis propè metu ſtupentibus, quidam arreptis feræ cornibus, quanta potuit maxima vi renitens, non modo curſum impetentis retinuit, ſed belluam quoque
B proſtrauit: qua confeſtim accurrentium venabulis confoſſa, impendens regi exitium auertit. Hunc virum rex ob ſeruatam ſalutem magnificè donatum, Turnbul, id quod tauri deiectorem ſignificat, appellari exinde voluit. Extant huius nominis familiæ nobiles. *H. Boëth. in Scotiæ deſcript.*

Henricvs cognomento Ferreus, Comes Holſatiæ, regi Angliæ Edoüardo III. ob virtutem acceptiſſimus fuit. Vrebat id Anglorum proceres. Itaque abſente rege, apud Reginam conqueruntur, Saxonem hunc ignobilem multis nobilibus Anglicis præferri, cuius ignobilitas vel leonis periculo deprehendi queat (hunc enim naturâ internoſcere nobilem ſanguinem ab ignobili.) Ergo Reginæ permiſſu leo noctu laxatur, vt Henricum ante lucem auras captare ſolitum aggrederetur. Henricus de more ſeminudus baltheum cum gladio appenſum geſtans, in gradibus leonem habuit obuium. Cæterùm interritus: Quieſce, inquit, quieſce ferox canis. Ad quod verbum leo ad pedes eius procubuit: quem ille incolumis reduxit in caueam. *Crantz. lib. 9. Saxon. cap. 24.*

Pivm II. Pontificem adhuc puerum conſtat à boue impetitum
C cornibus, ac ter iactatum præter ſpem euaſiſſe, multis in locis confoſſum. *Campan. in eius vita.*

Sfortia Magnvs inter tria præcepta, quæ filio Franciſco dedit, hoc fuit vnum: Ne vnquam indomiti oris equo aut molli ſuffulto vngula vteretur, quod ſe ab equo alioqui longè optimo, ſed in frenum contumaci, cui Draconi ob id nomen erat, ſuborto ex inſidiis Bracciano hoſte, irrita habenarum contentione abreptum ſe, & in Auerſæ foſſam præcipitatum memoraret. In Vmbris autem tumultuaria in pugna, quum ex equo, cui à calore auis, Picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus ſoleis diſcalciato, vix ipſe pedibus eo relicto è manibus hoſtium effugiſſet. *Iouius in vita Sfortiæ.*

Ivlivs Camillvs, Foroiulienſis, in politiori literatura verſatiſſimus, ſed Theatri in primis ingenioſo commento Gallorum regi acceptiſſimus, Lutetiæ ludos ſpectabat. Leo clauſtris perruptis, cùm in ſummum cœnaculum euaſiſſet, fuga reliquis omnibus dilapſis, à tergo Camilli femora complexus, lingua lambere cœpit. Conuerſus ille obſtupuit: ac leo ſup-
D plicantis inſtar ſeſe innoxiè demiſit. Cauſam ipſemet in Theatri ſui Idea refert in Solaris virtutis ſymbolcitatem, quam naturæ ductu beſtia agnoſceret, & amplecteretur.

SERVATI A MORTE CONSIDERATA
Reſpectu Inſtrumenti, per quod infertur.
Vt eſt,
Fvlmen.

Elide fulmen in domum Dorothei rhetoris delapſum multa miracula edidit. Vinum ex dolio exhauſit, vaſe illæſo. Hominem ſomno ſtratum tranſuolans, neque illum offendit, neque veſtem attigit: ſed eius cinctum, in quo ſuccinxerat nummos æreos, liquefecit, & fudit totum. Pythagoricus quidam aduena cùm acceſſiſſet, multùm interrogauit eum. Sed ille rem abominatus, iuſſit, vt ſecum eam perpenderet, ac deos obſecraret. *Plut. lib. 4. quæſt. conuiual. 2.*

Militis qui Romæ ædem ſacram cuſtodiebat, fulmen propè delapſum, ambuſſit calceamentorum corrigias: neque aliud quicquam incommodi attulit: ac pyxidicularum argentearum, quæ ligneis incluſæ capſulis erant, argentum quidem colli- E
quatum & conflatum fuit, lignum intactum, & integrum inuentum. *Plut. lib. 5. Quæſt. conuiu. 2.*

Marcia princeps Romana, fulmine icta grauida, partu exanimato, ipſa citra vllum aliud incommodum vixit. *Plin. lib. 2. cap. 51.*

Scopelianvs, Pontificis Aſiæ filius, ſophiſta, dum in cunabulis eſſet, à fulmine occiſo fratre, qui vna cum illo natus erat, ipſe euaſit incolumis, atque per maximos labores ad extremam etiam peruenit ſenectutem. *Card. de Rer. var. l. 8. c. 43.*

In horrenda illa Mechliniæ vrbis conflagratione, quæ anno 1546. ex fulmine accidit, caupo quidam nomine Groës erat, apud quem conuiuæ chartis ludebant. Quibus deficiente zitho, cùm caupo in cellam vinariam ad hauriendum deſcenderet, tantus tempeſtatis extitit impetus, vt auulſa domus, procul abiecta ſit: repertique ſunt luſores illi, chartas adhuc manibus habentes: nemine illius domus ſaluo, præter cauponem, qui concameratæ cellæ beneficio ſeruatus eſt. *Gilb. Cognatus lib. 8. Narrat.*

Ignis, F
Ab Incendio erepti.

Loth ob hoſpitalitatem piam erga Angelos, quos ille peregrinos putabat, à Sodomeo incendio cum duabus filiabus ſeruatus, in vicinum oppidum migrare iuſſus. Segor inde dictum, cùm priùs Bala vocaretur. *Gen. 19.*

Tradunt Hebræi, quòd Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem adorare noluerit, quem Chaldæi colunt, & Dei auxilio liberatus de idololatriæ igne, profugerit in Meſopotamiam. Vnde ſcribitur egreſſum eſſe Tharam, cum ſobole ſua de regione Chaldæorum, pro eo quod in Hebræo habetur, de incendio Chaldæorum. Itaque mortuum dici Aran ante conſpectum Tharæ patris ſui in terra natiuitatis ſuæ in igne Chaldæorum quòd videlicet ignem nolens adorare, igne conſumptus ſit. Ioſephus ſcribit Tharam, cùm odio haberet Chaldæam, propter luctum Aran filij, migraſſe cum tota domo Chartas, ſepulchrumque Aran oſtendi in Vr Chaldæorum. *Lud. Viues in lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 15.* G

Nabuchodonoſor anno regni decimonono, aureum coloſſum erexit cubitorum ſexaginta, latitudine ſex, in campo Babyloniæ Dura, & omnes præfectos ſuos conuocauit ad eius dedicationem, vt audito tubæ & aliorum muſicorum inſtrumentorum ſonitu prociderent, eumque adorarent. Paruerunt omnes exceptis tribus Iudæis. nuchis, quos rex Iudæis exulibus præfecerat in Babylonia, Miſac, Sidrac, & Abdenago, qui ſoli Deo adorationis cultum deberi conſtanter aſſerebant. Vincti igitur coniiciuntur in fornacem ardentem, quam ſeptuplo magis iratus rex incendi curauerat. Verùm in media flamma, ſolis vinculis conſumptis ambulabant, Deum laudantes, & cum ipſis quartus conſpiciebatur angelica ſpecie. Ignis è fornace erumpens milites ipſos abſumpſit, & vicinos quoſque Chaldæos depopulatus eſt. Nabuchodonoſor miraculo territus, eos euocatos honorificentiſſimè tractauit, néve Deo illorum quiſpiam malediceret, ſub pœna mortis & publicatione bonorum omnium edixit. *Dan. 3.*

Corpus, ſiue Copres, Ægyptius monachus, cùm de fidei Chriſtianæ articulis cum Manichæo monacho, viro pertina- H
ciſſimo contenderet, vt re aliqua mira ea probaret, quæ verbo dixerat: medios ignes ingreſſus, in eis horam dimidiam manſit, non incolumis modò, ſed ne minima quidem læſa capillorum parte.

Benedictvs iunior à Totila rege (cum in cella eum comburere fruſtrà tentaſſet,) fornaci ardenti propter Chriſtum immiſſus, ſequenti die incolumis exiit: anno Chriſti 538 in Campania Italiæ. *Sigeb. & Greg. Turon. Dial. l. 3. c. 18.*

Tres Pueri ligatis manibus & pedibus in ardentem caminum abiecti à Gothis, altera die, Totyla requirente, in camino illæſis veſtibus deambulantes reperti ſunt. *Greg. Turon. ibidem.*

Lauduni Mulier morte multanda, cùm in æde S. Mariæ concubitum & cædem generi, palàm Deo & hominibus eſſet confeſſa, ac Mariæ precibus meritiſque ſe commendaſſet, nullis flammis rogi, in quem ligatis manibus & pedibus coniecta erat, læditur, lignis in cinerem redactis. Mox itaque ab actoribus reparatur incendium: verùm illa denuò illæſis etiam veſtibus euadit: & applaudente populo, ad templum Dei genitricis

nitricis progreſſa, pro ſui protectione Deo & Mariæ egit gra-
A tias: paucis tamen deinde exactis diebus, moritur. Anno 1094. *Sigebertus.*

Inter alios filios & Achillem Thetis Peleo genuit: quos cùm ſub igne per noctem occultaret, vt quod mortale eſſet abſumeretur, mortui ſunt. Achilles verò ambroſia per diem inunctus, & ſub igne per noctem occultatus, dicitur aliquantulum perduraſſe: donec re à Peleo deprehenſa, Thetis irata ſe in numerum Nereidum recepit. Ea propter Achilles primò vocatus fuit Pyriſous, tanquam ab igne ſeruatus, Chironi educandus datus: at poſteà Achilles, quòd exuſto labro careret, vt ait Agameſtor. Fuerunt qui dixerint Thetidem non ſub flamma ſolitam eſſe occultare filios, ſed in lebetem aquæ bullientis iacere, vt experiretur an mortales geniti eſſent. *Natalis Comes Mythol. lib.8. cap. 2.*

Cùm dimiſſo exercitu in Ægyptum reuertiſſet Seſoſtris rex, ac circa Peluſium vacuus bello laxaret curis animum, frater ei apud ſe cum vxore ac filiis cœnanti inſidias parauit. Nã illis poſt cibum à vino quieſcentibus, lignis aridis ad id antea occultè præparatis, in cubiculum noctu iniecit. In crebreſcente flamma, qui ad curam regis poſiti erant, ſublato more
B ebriorum clamore, regem excitarunt: qui ambas extendens manus, ſalutémque filiis & vxori deos orans, illæſus præter opinionem, cùm ſaluus flammam euaſiſſet, tum cæteris diis, tum maximè Vulcano vt liberatori vota perſoluit. *Diodorus lib.1. cap.4.*

Olympiade LXXXI. Ætnam igne fluxiſſe aiunt, quo tempore Philonomus & Callias Catanei (aliis Anphinomus & Anapias) patres ſuos apprehenſos per mediam flammam extulerunt, ſpretis opibus reliquis. Quamobrem auxilium diuinitùs ipſi collatum eſt. Ignis etenim currentibus ipſis ea parte diuulſus eſt, qua ingrediebantur. *Ælianus apud Stob. orat.79.*

Moris erat Conſtantinopoli eulogias ſeu panem benedictum pueris ſcholam frequentantibus diſtribuere. Cum iis fortè fortuna Iudæi cuiuſdam vitriarij filius vnà acceſſit, & de reliquiis benedicti panis comedit. Domum reuerſus, à parentibus vbi fuiſſet, & quid comediſſet, interrogatur. Is rem totam indicat. Pater ita commotus, eam ob rem puerum in ardentem furnum, vbi vitrum formari ſolebat, incluſit. Mater verò cùm diu quæſitum puerum inuenire non potuiſſet,
C triduò pòſt ſtans ad mariti officinam, lachrymabili voce filium vocat. Mox puer agnita matris voce, è furno reſpondet. Mater apertis foribus, videt puerum illæſo corpore in medio ardentium ſtare carbonum. Qui interrogatus, cuius opera ſeruatus fuiſſet; reſpondit: Mulierem quandam purpura veſtitam crebrò ad ſe veniſſe, & porrecto cibo & aqua carbonibus vicinis extinctis, ſe conſeruaſſe. Hac re Iuſtinianus Imperator cognita, filium matremque baptizari, patrem verò vt homicidam necari iuſſit. *Euagrius lib. 4. cap.36. Cedrenus ſub Iuſtino Curopalate.*

Quidam Pariſiis cum Carolo IV. Gallorum rege perſonati ſilueſtrium virorum, totum villoſi corpus, formas ſumpſeſerant Rege fratre Aurelianenſi duce accenſum funale, vt eos diligentiùs intueretur, propiùs admouente, flamma vnius velum, quod tenui lino pice illitum erat, corripuit, & ignis ob picem ita ſæuiit, vt ab eo in alio tranſiens flamma duos ex perſonatis combuſſerit; Rex autem ex eo periculo vix eripi potuerit. *Fulgoſius lib.9. cap.12. & Annal. lib.9.*

AQVA. PVTA.

In Inundatione, Diluuio ſeruati.

D Noë hiſtoria vt antiquiſſima, ſic notiſſima, vt de ea nec tacendum, nec loquendum videatur intelligentibus.

Cùm vitæ integritate, & ſanctitate, Deucalion & Pyrrha vxor cæteris hominibus præſtarent, in quadam arca, vti moniti fuerant à Prometheo, rebus neceſſariis eò comportatis, ſeruati fuerunt, quam *Lucianus in Timone* κιβωτὸν appellauit, at Andron Teius λάρνακα: vnde Parnaſſus, quod eò ſcapha illa appulerit, Larnaſſus dictus, deinde mutata prima litera Parnaſſus. Cùm terra multos dies ſub aquis latuiſſet, vt experiretur an aquæ decreuiſſent, & an longè abeſſet à terra Deucalion, columbam emiſit, vt teſtatur Plutarchus in libello de Induſtria animalium. Cùm citiſſimè eo reuolaſſet, quia non habebat vbi conſiſteret, intelligebat aquas nondum ſatis decreuiſſe. Verùm cùm non ampliùs rediiſſet, intellexit ſiccum iam alicubi eſſe terræ ſolum: & tum non longè abeſſe. Deucalion igitur eò cum ſcapha traiecit, & Themidis oraculum adiuit, ſciſcitaturus quo pacto poſſet humanum genus reparari. Reſponſum tulerunt, vt velatis capitibus oſſa matris poſt ſe iacerent. Res
partim difficilis, cùm omnia limo obducta eſſent partim etiam E
impia viſa, ſi mortuorum oſſa, quæ vbi eſſent, neſcirent, effodere & mouere iuberentur. Tandem venit in mentem Deucalioni, communem omnium matrem & altricem eſſe terram, cuius oſſa ſaxa dici ob duritiem poſſent. Rem expreſſit Ouidius libro 1. Metamorph. Arrianus tamen lib. 2. rerum Bithynicarum Deucalionem in arcem, locumque eminentiorem Argi confugiſſe inquit, & poſt illam inundationem Ioui ἀφεσίῳ, liberatori ſcilicet, aram erexiſſe, qui locus poſteà Nemea à pabulo pecudum, quæ frequentes ibi paſcebantur, fuerit nominatus. *Natalis Comes Mythol. lib.8. cap.17.*

Regnantibus Autarico Longobardorum rege, item Mauricio Auguſto, in Pelagij pontificatu cùm Atheſis, qui Veronam vrbem mediam ſecat, adeò excreuiſſet, vt ſuperato alueo, eius aquæ iam vſque ad feneſtras fani, vbi Zeno colitur, aſcendiſſent: in ipſum tamen fanum, neque à valuis, neque à feneſtris, etſi apertæ erant, eius humoris pars vlla ingreſſa eſt. Sed magis etiam illud mirum videtur, quòd homines, qui fortè in fano inuenti ſunt, vbi aquæ ſæuiebant, à porta ex eis biberunt, &
vaſis exceperunt. *Fulgoſ. lib.1. cap.6.* F

In Naufragio ſeruati.

Nauis Alexandrina, quæ 276. capita hominum vehebat cum Paulo Apoſtolo, qui vinctus Romam ducebatur à Iulio centurione, in mari Adriatico ad Melitam inſulam, iactura priùs & mercium & armamentorum, tandem & frumenti, facta vndarum vi diſſoluta eſt. Nullus tamen periit, ſed omnes enatarunt. *Actor.21.*

Cùm Vlyſſis ſocij in Sicilia fame vrgente Solis boues mactaſſent, ipſo dormiente, id ſcelus omnes naufragium paſſi morte luerunt At Vlyſſes expers eius ſceleris, arrepto malo nauis, nouem dies in mari fuit vndis & ventis agitatus; tandem ad Ogygiam inſulam delatus, à Calypſone nympha in hoſpitium acceptus, ſeptem annos cum illa verſatus eſt, atque ex eius congreſſu filios etiam ſuſcepit. Inde domum repetens, cùm non procul abeſſet à Phæacia, Neptunus illi propter caſum Polyphemi filij grauiſſimam tempeſtatem immiſit. Fracta rate miſerta eius Leucothoë tabulam ſubiecit. Cui innixus in portum Phæacum adnatauit, nudusque inter frondes arborum
ibi ſe occultauit, & cùm veſtes à Nauſicaa filia Alcinoi accepiſſet, Palladis opera ad Aretem Alcinoi coniugem perductus G
eſt, à qua nauibus & ſociis acceptis, in Ithacam cum muneribus dormiens expoſitus & à Pallade excitatus, ſumpto mendici habitu domum ſuam a laſciuis ac ſceleratis procis purgauit. *Natalis Comes Mythol. lib.9. cap.1.*

Naufragus filius patris iam ſubmerſi cadaueri innitens euaſit. De quo ſic in 1. *Græc. Epigr. Philippus*:

> Νῆα μὲν ὤλεσε πόντος· ἐμοὶ δ' ἕτερον πέλε δεῖμα
> πλαζομένῳ σῶμα τοῦ πατρὸς ἀπολομένου.
> πατρὸς αἰδώ, ὃς γῆ ὕμας εἰς ἐμὲ κἀκεῖνον ἦλθεν,
> μουνερέτης ἐπὶ τῷ φόρτος ὀλέσιμος.
> ἦλθε δ' εἰς λιμένας, μὴ καὶ ἀπέστρεψε δὶς ὁ ποταμός,
> νῦν ὅλον ἐς γαῖαν ἀλλ' ἕτερον εἰς πνοιῇ.

ALFONSVS Aragonius ſubacta Iſchia inſula, ad vicinum templum, Deo gratias pro victoria acturus, profectus, cùm nauicula, qua vehebatur, ſubuerſa eſſet, Caietani nautæ opera ſeruatus, alimenta ei liberaliſſimè dedit, & quinque illius filias honeſtiſſimè elocauit. *Lud. Dominicus libro 1. Vir. Iliuſtr. ex Panormitano.*

FRIDERICVS & IOANNES Saxoniæ duces ex Argelia in Albi H
Vitebergam hyeme nauigabant, magno cum periculo quaſſata vndique glaciei molibus naui. Cùm Vitebergam eſſet ventum, & iam Principes ex naui egreſſi eſſent, priuſquam reliqua multitudo in ripã aſcendit, diſſoluuntur tabulæ. Principes fatentur ſe diuinitùs ſeruatos eſſe. Fridericus etiam addidit: vtinam hæc nauis non ſignificet naufragium domus Saxonicæ. Nec multùm à ſcopo aberrauit, capto Ioan. Friderico Electore filio Bello Germanico. *Laur. Lodemannus in orat. de duce Ioanne.*

ALFONSVS ALBVQVERCIVS Indiæ prætor regno Malacẽſe occupato, cùm Zamatiæ oram præteruehi eretur, anno 1512. contra ſubitò tempeſtate, & cùm nullis anchoris nauis prætoria firmari poſſet, ad rupem alliſa, puppi in ſaxo ſubſidente, fluctibus eminebat. Nox erat denſa, caligo, turbines, atque procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant & ſpem ſalutis inciderant. Albuquercius animaduertens infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum ſublatum humeris

A humeris tantiſper ſuſtinuit, dum alia ex naui auxili in aduenirer, ſic citatus: Huius innocentia fretus, confido me Chriſti benignitate è fluctibus emerſurum. Itaque cùm e[illegible] alia naui, ſcapha demiſſa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulſa fuiſſet, Albuquerquius & reliqui in nauem Alpocini aducti, vix tandem Cochimum peruenêre. Omnes opes amiſſæ ſunt, & inter eas duo leones è ferro ſingulari opere facti, & armilla, quæ ſanguinem ſiſtebat, cum multis donis Emanueli Regi deſtinata. *Oſorius lib.8. rer. Emm.*

In Tempeſtate ſeruati.

Argonautis Colchos petentibus, tempeſtate coorta, cæteris ſalutem deſperantibus, ſolum Orphea tradunt religionis peritum vota pro ſalute Samothracibus feciſſe: extemploque tempeſtate ſedata, cùm duo aſtra ſuper Pollucis & Caſtoris capita cecidiſſent, omnes eo miraculo ſtupentes crediſiſſe deorum prouidentia ſe à periculis exemptos. Quo facto contigit, vt quos poſtmodum maris agitaret tempeſtas, Samothracibus vota pro ſalute facerent: aſtraque apparentia ad Caſtorem Pollucemque referrent. *Diod.lib.4.cap.4.*

B Xerxes rex è Græcia fugiens, Phœniſſa exceptus naui curſum in Aſiam tetendit, ac tum fœda tempeſtate coorta in diſcrimen vitæ perductus eſt. Cui percontanti, an nulla ſpes ſalutis ſupereſſet, rector nauis hanc vnam eſſe reſpondit, ſi vectorum multitudine leuaretur nauis. Tum rex ſuos hortatus eſt, vt ſi quam ſui curam haberent, ſuo in mare deſultu nauem exonerarent. Quæ cum dixiſſet, plurimi nobiles rege adorato confeſtim è naui in fluctus deſiliere. Idem quum alij non pauci feciſſent, leuata naui rex incolumis Aſiam tenuit. Tum ibi gubernatorem nauis, quia regis animam ſeruaſſet, aurea corona donauit: donatúmque, ob eorum iacturam, qui in ſubiectum mare ſeſe è naui deiecerant, capite multauit. *Sabell. lib.1. Enn.3.*

Tradit Zonaras, Iuſtinianum II. Imp. cùm ad Trebellium Bulgarorum regem naui fugeret, oborta tempeſtate penè fuiſſe ſubmerſum. Quum à quodam comite itineris admoneretur, vt Deo promitteret omnes iniurias inimicis ſeſe condonaturum, & is id ſe facturum recepiſſet, à fluctibus liberatus, & Bulgarorum opera imperio reſtitutus voto tamen minimè

C ſtetit, ſed in hoſtes ſuos crudeliſſimè ſæuijt. *Cuſpinianus.* At verò alij nemini ſe inimicorum parciturum iuramento interpoſito minatum ſcribunt.

S. Gregorius narrat *Dialog.lib.3.c.36.* Maximianum quemdam, poſteà Syracuſanum Epiſcopum effectum, cum aliis in Adriatico mari in grauem tempeſtatem incidiſſe. Deſperata ſalute, quilibet alteri dedit pacem, ſumptáque ſacrâ Euchariſtia, Deo ſe commendarunt. Nauis duodecimo demùm die in portum delata, ſimul ac homines ex naui ſunt egreſſi, in conſpectu omnium ſubmerſa eſt. *Ioannes Diaconus Romanus in vita Gregorij,* Maximiano Roma domum reuertenti à Gregorio, qui tum ſub Pelagio Papa ſcriba palatij erat, id contigiſſe ſcribit.

A Naufragio preſeruati.

Epiſcopum Carthaginenſem Quoduultdeus, Hunericus rex Vandalorum cum maxima turba clericorum nauibus fractis imponi iuſſit, nudos & expoliatos. Sed hi Dei miſeratione, proſpera nauigatione Neapolim Campaniæ ciuitatem perducti ſunt. *Victor de Perſecut. Vand.lib.1.*

D Simonides nauigaturus, per quietem monitus eſt, vt corpus inhumatum, quod in littore erat, ſepulturæ mandaret. Illic moram trahens, cùm reliqui naufragium feciſſent, ſolus periculum imminens aufugit. *Val.Max. lib.1.c.7.de Somniis.Cic. lib.2. de Diuin.*

Cùm Appius proſcriptum ſe à Triumuiris noſſet, opes, quas habebat, ſeruis ſuis diuiſit: & cum eis nauem conſcendit, vt in Siciliam traiiceret. Orta ingenti tempeſtate, ſerui eum in lembum demiſerunt, monentes, illic à tempeſtate tutiorem fore: & ipſi cum naue atque opibus abierunt. Serui paulò pòſt cum naui demerſi ſunt. Appius in Siciliam ventorum vi incolumis perlatus eſt. *Fulgoſ.l.6.c.11.*

Pius II. Pp. transfretatione Britannica ſereno die cum ad nauigandum inuitatus ſeriùs ad nauem iam ſoluentem veniſſet, quàm poſſet admitti, exorta mox tempeſtate, nauis, & qui in ea erant haud procul à litore, ipſius in oculis demerſi ſunt. Idem iam factus Pontifex, apud paludes Pontinas, cùm noctu per flumen Ligulum nauigaret, tribus horis limo inhæſit, naui, quæ eum ſequebatur, cum vndecim viris abſorpta. Ad Cumas quoque noctu cùm appuliſſet, nauis oppreſſa eſt, ſed citra diſcrimen, quòd haud procul à litore, nec pro fundo admodum mari ſubſidiſſet. *Campanus.* E

Andreas Auria Caroli V. Cæſaris claſſis contra Barbaruſſam quæ Tunetanum regnum occupauerat, & iam Siciliæ litori imminebat, præfectus, quum in Africam traiiceret, & in Vticæ portum, quem Farinam nautæ vocant, leni Coro remigum laborem ſubleuante, vniuerſam claſſem inferret, magno caſu vna omnium prætoria quadriremis, qua Cæſar ipſe vehebatur, dum intrat, ſabuloſo in vado hæſit. Quo animaduerſo periculo Auria, expedito conſilio dimidiam partem vectorum & remigum in aduerſam ſpondam declinare iuſſit, tanta agilitate, vt ad imperium canentis fiſtulæ, quadriremis vtrà pondere ſubleuata impulſáque demùm dextro remigio eum arenæ cumulum euaderet, & incolumis cum plauſu vniuerſæ claſſi redderetur, nequaquam leuiter commoto Cæſare, qui ſimile vitæ diſcrimen Philippum patrem ſubiiſſe memorabat: quum ille in Oceano tranſuerſa abreptus tempeſtate, in arenæ cumulos periturus incidiſſet, niſi ingentis fluctus beneficio elata nauis, atque vltra extantem ſabuli cumulum tranſportata, magno miraculo in Britanniæ litus euaſiſſet. *Iouius lib. 34. Hiſtor.* F

A Submerſione præſeruati.

Diuina prouidentia Moyſes, vt omnem Iſraëlis progeniem ſeruaret, infans ſeruatus eſt: quem parentes crudeliſſimo Pharaonis edicto ſubacti, alueo incluſum, in profluentem abiecêre. Reddidit eum terris tumidus amnis tanquam fatorum conſcius: redditum regiæ aulæ intulit fatalis neceſſitas, vt vnde illi nuper mortis tenebræ intendebantur, regalia ſint alimenta exhibita: & quæ nuper domus exitio illi penè fuerat, eadem ad imperium extolleret. *Sabell. lib.1.c.2.*

Cygnum aiunt Neptuni filium regnaſſe Colonis, oppidum hoc in Troade fuit ad Leucophryn inſulam. Filiam is habuit Hemitheam, & Tennen (Diodoro Tenem) filium ex Proclea Clytij filia, Caletoris illius Germani ſorore, quem ab Aiace in prælio interfectum memorat Homerus, cum faces in Proteſilai nauem immitteret. Proclea mortua, alteram Cygnus vxorem duxit Philonomen, Craugaſij filiam. Ea cùm in priuigni incidiſſet amorem, repulſam ægrè ferens, Tennem ficta calumnia, apud virum criminata eſt ſuum, quòd ille inuitam & G repugnantem cõſtuprare conatus eſſet. Cygnus iuuenem cum ſorore in arcam incluſum, in mare abiicit. Incolumes illi in inſulam exponuntur: cuj cùm antè Leucophrys nomen fuiſſet, de Tenni poſteà nomine Tenedos fuit appellata. *Pauſan.l.10. Diod.lib.5.cap.17.*

Vlyſſem in clypeo delphinis prætuliſſe inſigne, auctor Steſichorus eſt: Zacynthij, vt Critheus prodit, rationem protulêre huiuſmodi, quòd illapſum in mare Telemachum ſubiens delphin incolumem præſtiterit. Quod beneficium pater velut remunerans, id in clypeo habuerit inſigne, & ſignatorio quoque inſculpſerit annulo. *Cælius lib.8. cap.5. A.L.*

Sunt qui putent Derceten Veneris filiam in mare prolapſam à piſcibus in cœlum mox tralatis fuiſſe ſeruatam: quo nomine Syros in menſam piſces non admittere, vt ſcribit. *Theon. Cælius lib.23. cap.5. A.L.*

Staphylus Dionyſij F. Rhæo filiam ſuſcepit, quam, Apollo compreſſit. Id vbi reſciuit pater, coniectam in arcam demiſit in mare. Illa diuinitùs ad Eubœæ antrum appulſa, puerum peperit, ac Anium dixit διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτὸν, quia ob eum multam ſenſiſſet triſtitiam. *Cælius lib.7. cap.15. A.L.* H

Phronime, à nouerca falsò præter alias iniurias, coram patre Etearcho Oaxenſium in Creta rege, impudicitiæ etiam accuſata eſt. Perſuaſus Etearchus, negotiatori cuidam Theræo mandat (quem priùs iureiurando adſtrinxerat, quicquid ab eo peritus eſſet, facturum eſſe) vt abductam filiam in mari demergeret. Themiſon ancipiti animo inter nefas operis, & hoſpitij perfidiam, accepta puella mare ingreſſus, cùm in alto fuit, vt iureiurando Ethearchi ſatisfaceret: reuinctam funibus puellam demiſit in pelagus: ea deniqne retracta, Theram peruenit. Ibi Polymneſtus, vir inter Theræos ſpectatus, in concubinatum Phronimam accepit, ex qua interiecto tempore filium ſuſtulit, cui Batto nomen impoſitum eſt.

C. Ivl. Cæsar Alexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hoſtium ſubita compulſus in ſcapham, pluribus eodem ſe præcipitantibus, cùm deſiliiſſet in mare, nando per ducentos paſſus euaſit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madeſcerent: paludamentum mordicus trahens, ne ſpolio potiretur hoſtis. *Suet.*

Myrtilvs

Myrtillvs miles bello nauali in mare cadens, ſcuto incubuit, & euaſit natando. De quo ſic *Iulius Leonides in 1. Epigr. Græcorum.*

Εἷς ἐπὶ κανθάροις ἔφυγεν δύο Μυρτίλος ἵππω,
Τὸν μὲν ἀεισδίνας, τὸν δ' ἐπιπεζάχθος,
ἀργίεντος ἴδυεν ποὶν πέτρον ἀσπίδα δ' ἔχων
ἐκ δειλε χειρομένην ὕδασι καὶ πελάγει.

Remigem quendam in litore Tyriorum ſentinam haurientem, cùm è naui fluctus abiecisset, altero latere repercuſſum, contrarius fluctus in nauem retulit. Itaque miſeri ſimul ac felicis complorationi, permixta fuit gratulatio. *Val. Max. lib. 1. cap* 8.

Zenobia vxor Rhadamiſti Pharaſmenis Iberorum regis F. qui patruo Mithridate necato Armeniam occupauit, cum propter populorum rebellionem vnà cum viro fugeret, & in via pariendi dolore capta eſſet, ita vt vltrà progredi non poſſet: virum rogauit vt ſe occideret, neque in hoſtium manus venire pateretur. Vir poſt multas lachrymas vxorem amplius, ne dedecus pateretur apud hoſtes, ferro iugulum eius petiit: & mortuam eſſe arbitratus, in Araxem fluuium, qui propè erat, proiecit, ne corpore hoſtes potirentur. Sed poſtea à quibuſdam inuenta paſtoribus, cùm adhuc viuere conſpiceretur, ad Teridatem Vologeſi Parthorum regis fratrem, mariti hoſtem perducta fuit. *Æn. Syl. c. 39. Aſia.*

Sobiesslavs Boëmorum princeps in gratiam Lotharij Cæſaris ad oppugnandam Bambergam ſe conferens, tranſienſque flumen quoddam in Bauaria, parum abfuit, quin ab aquis vehementioribus abſorberetur, equo ſuper quem ſedebat, ſubmerſo. *Dubrauius lib. 11.*

Alexander Olivvs prope Saxoferratum ruſtico patre natus, puer hinc inde ſtipis cauſa vagans, in puteum incidit, & exanimatus à vicina quadam extractus eſt. Mater votum fecit monachum ſe filium facturam, ſe ad ſe rediiſſet. Voti rea, Auguſtinianis illum commiſit, apud quod tantùm promouit, vt tandem Cardinalis ſit factus. *Garimbertus libro 4. de vitis Pontificum.*

NIX.

Pivs II. Pontifex, alpes Vindelicas hyberno æquinoctio ingreſſus, paulùm abfuit, quin liquentium niuium lapſu obrueretur, ſemel ingenti globo deiectus. *Campanus.*

Pompeivs Columna Franciſcum Galliæ regem, redeuntem domum ex Italia, vt patruum Proſperum Columnam captum liberaret, ſubſequutus eſt media hyeme per Pœninas Alpes, vbi deuoluta ingens è ſummis alpium iugis niuium moles permultos omnis generis mortales, & in his integram Sedunorum legationem paucis ante illum paſſibus oppreſſerat. *Iouius in Pompeio Columna.*

SAXA, LAPIDES.

Pavlvs Apoſtolus, cùm vnà cum Barnaba Lyſtris Euangelium prædicaſſet, à Iudæis lapidatus, extra ciuitatem tractus, & ſemimortuus ibi relictus eſt. *Act. 4.*

GLADIVS, SECVRIS.

☞ *Vide Tit. Seruati à morte intentata ab Inſidiatoribus.*

Zenobiæ exemplum paulò antè (à ſubmerſione præſeruati) retulimus.

Eo tempore, quo Ludouicus rex Francorum in Africam nauigauit, Edoüardus Henrici III. regis Angliæ filius, ex Anglia cum ingenti claſſe in Aſiam traiecit, à Theobaldo Leodienſe Archidiacono (qui poſtea Gregorius X. Pontifex creatus eſt) excitatis Chriſtianis recuperandæ terræ ſanctæ cauſa. Verùm dum Ptolemaide tamdiu immoratur, quod Ludouicus rex, vt pollicitus erat, eò ex Africa victor traiiceret: ab Arſacida Saraceno familiari, dum ſolus in cubiculo eſſet, tribus vulneribus petitus, ægrè mortis periculum euaſit, adiuuante altero familiari, qui manum ſicarij tamdiu tetinuit, donec à domeſticis diſcerptus & extractus è cubiculo ſceleratus Arſacida eſt. *Platina in Gregorio X.*

Galeacivs II. Vicecomes arcem Mediolanenſem extruens, & viuarium quoque addens, fundos iuſtis poſſeſſoribus iniquo pretio ademit. A Bartolo Xyſto, paterni agri iniuriam fruſtra deprecante, equitans cultello in ventre petitus, cùm cuſpis in ipſam balthei fibulam incidiſſet, ſeruatus eſt. *Iouius in eius vita.*

BACVLVS, FVSTIS.

Feſto die Pentecoſtes Leo V. Imp. cùm ſacris intereſſet, cancellis adhærens, quidam ex ambone (vestibuli multitudine ob preſſuram) in caput Imperatoris baculum impegiſſet, niſi candelabrum obſtitiſſet, actum erat de vita eius: ſanguinem enim eructauit, & mente alienatus ſemimortuus iacuit. Auctor facti, amputatis manibus ac pedibus, in ignem eſt proiectus. Monachus autem Marcus miraculum adaugens: Ab hoc inquit, ô Rex, anno, non amplius decem regnabis, quod & euenit. *Cuſpinianus & Cedrenus.*

SAGITTA, IACVLVM.

Boleslao III. Boëmorum duci, Moſcho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem cepit. Per induciis ambo duces apud Cracouiam conuenerunt. Boleſlaus in conuiuio captus, luminibus priuatur: comites eiuſdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicenſibus (Dubrauius Verſouienſes vocat) inſidiarum conſciis, ſceleriſque participibus. Iidem quoque Iamurem Boleſlai fratrem dolo necare conabantur. Cochares enim, adoleſcentem ſub ſpecie venationis in ſyluam tractum ad ſtipitem arboris alligatum, ſagittis confici iuſſerat. Fama eſt, D. Ioannem Baptiſtam ab eo precibus exoratum, hiſſuto tegmine ſagittas excepiſſe, vxoremque eiuſdem per viſum commonuiſſe, periclitanti viro opem ferret. Interea famulus principis Oueta elapſus proditionem populo expoſuit. Qui proditoribus occiſis, ducem ſaluum reduxit. In eo loco, monaſterium Ordinis S. Benedicti, quod Veliſcam appellant, conſtructum, & ara maior ibi ſita, vbi arbori religatus Iamures fuerat. *Æn. Syluius in hiſt. Boem.*

TORMENTA, BOMBARDÆ.

Matthia Corvino Vng. rege Ebeſtorfum oppidum Auſtriæ oppugnante, emiſſa ex vrbe glans ferrea, tuguriùm, in quo rex diſcumbebat, tanta vi tranſuerberauit, vt parum abfuerit, quin regem exanimarit. *Bonfinius lib. 6. Dec. 4.*

Bellici tormenti vſum habent Gothi, quod Blidam vocant. Eo fundæ inſtar grauiſſima pondera emittuntur. Tradunt olim in obſidione vrbis Calmarnenſis Anum Gotham in tormenti fundum quietis captandæ gratia ſe collocaſſe, & incautè ſoluto obice per aëra in hoſtilem vrbem emiſſam, diuino nutu in fœni ſtruem incolumem decidiſſe, & in multos annos ſuperuixiſſe. *Olaus lib. 11 c. 34. Septentr. regionum.*

Ferdinandvm Davalvm Piſcarium S. Angeli oppidum oppugnantem Deus propè temerè ab aperto loco ſubeuntem haud dubiè protexit. Nam plumbea glans infra coſtas adacta, miraculo quodam interiore in tunica ſegnis hæſit, & altera pila craſſior ita caligam deterſit, vt in cruce linotem tantùm cum graui nota relinqueret. Sed nihil eo periculo territus, inſtaurata pugna, deiectiſque defenſoribus, oppidum cœpit. *Iouius lib. 5. in Piſcario.*

Nouam arcem Neapolitanam Petri Nauarri ingenio cuniculis tormentario diſiectis puluere, Hiſpani intrarunt, & Gallos inopinato malo perterritos, per triumphalem portam in interiorem arcis aream refugientes, ita vrgebant, vt occupatum pontem pondere degrauantes à Gallis cuſtodibus attolli prohiberent. In ea perturbatione Galli, æneæ celatæque portæ valuas inductis peſſulis turbæ irrumpentium celeriter oppoſuerunt, adegêréque item colubrinam ad fores, vt ea introrſus diſploſa, conſiſtentium & in ponte & in area Hiſpanorum ſtrages ederetur. Sed admirabili caſu pila ferrea in ipſa valuarum craſſitie hæſit, non planè penetrato metallo, quæ hodie pro inſigni miraculo peregrinis arcem inuiſentibus oſtenditur. *Iouius in Conſaluo.*

Ivlivs II. Pont cum Venetis contra Alfonſum Ateſtinum, Ferrariæ ducem, icto fœdere occupatis aliquot iam oppidis, etiam Mirandulæ muro tormenta admouit, magno quidem ſalutis ſuæ periculo quum ferreus globus maiore tormento turre emiſſus, in eius tabernaculum terrefactis familiaribus incidiſſet. Iulius in vindictam exardens, prolato omni tormentorum apparatu, murum corona & defenſoribus nudauit, & Alexandro Triuultio, qui præſidio præerat, deditionis neceſſitatem expreſſit, ſic vt euocato ad colloquium M. Antonio Columna, in certam ſpem clementiæ oppidum ſaluis ciuibus dediderit. *Iouius in Alfonſo Ateſtino.*

LAQVEVS.

Auarus quidam theſaurum ſub tecto occultauerat. Superuenit Prodigus, qui deſperatis rebus, dum laqueum ſibi aptat, theſaurum reperit, relictóque reſte lætus abiit. Auarus rediens, theſauro non inuento, laqueum à prodigo relictum collo aptat

le aptat. Sic de vtroque *Plato in Epigram.* εἰς φιλάργυρον, etiam
A Laertio teſte:

χρυσὸν ἀνὴρ εὑρὼν, ἔλιπε βρόχον· αὐτὰρ ὁ χρυσὸν
ὃν λίπεν οὐχ εὑρὼν, ἧψεν ὃν εὗρε βρόχον.

Quod ſic conuertit *Auſonius*:

Qui laqueum collo nectebat, repperit aurum,
Theſaurique loco depoſuit laqueum.
At qui condiderat, poſtquam non repperit aurum,
Aptauit collo quem repperit laqueum.

RVINA, SIVE
Terræmotus.

Sub Traiano horribiles terræmotus quatuor in Aſia vrbe (vt *Eutropius* ait *lib.* 10.) & tres Galatiæ ſubuerterunt. Quo tempore & Antiochia, vbi tum fortè Imperator erat, & omnes propè Romani imperij nationes conuenerant, ſic concuſſa eſt, vt ipſi quoque vicini montes conuulſi, inter quos Caſius mons in Syria maximus fuit, ſubſederint, fluuij defecerint, & terra horribilem quendam mugitum & mare fremitum ediderit, tantúſque fuerit & tectorum ruentium fragor, & hominum obrutorum clamor, & cum mixto puluere caligo, vt nemo alterum vel videre vel alloqui vel audire poſſet. Dion ipſum B Imperatorem per miraculum ſeruatum eſſe, cùm ab aliquo humana ſtatura maiori inter tectorum ruinas per feneſtram ſubtractus eſſet, narrat. Quieuit dehinc aliquot dies ob formidinem ſub dio, & tabernaculis publicis in Hippodromo.

HENRICO III. imperante, terræmotu quædam vrbes adeò concuſſæ ſunt, vt Syracuſis maior baſilica corruens, dum Veſperæ celebrarentur, omnes, qui tum in templo aderant, contriuerit, duobus tantum diuinitus ſeruatis, Diacono ſcilicet & Subdiacono. *Platina.*

Ædificiorum.

SIMONIDES, cùm apud Scopam in Cranone Theſſaliæ oppido cœnaret, & omnes diſcumbentes iam in medio conuiuio conſtitiſſent, nunciatum eſt, duos iuuenes (Caſtorem & Pollucem fuiſſe ferunt) veniſſe, qui Simonidem allocuturi euocarent. Ille egreſſus dum quærit iuuenes illos, interea cœnaculum, vbi epulabatur Scopas, corruit, & omnes, qui in eo cœnabant, obruti ſunt. *Val. Max. lib. 1. cap. de miraculis.*

PINDARVS Lyricus, cùm in honorem Caſtoris & Pollucis C carmina ſcripſiſſet, ſimili ratione è conuiuij loco, cui ruina imminebat, ne cum cæteris interiret, vocatus eſt. *Solinus, & Cic. lib. 2. de Orat.*

THERAMENES Athenienſis, cùm in quadam domo verſatus inde prodiiſſet, illa ſubito lapſu corruit. Atque cùm reliqui Athenienſes alij aliundè ad eum confluerent, & inopinatæ ſaluti congratularentur, ille præter omnium opinionem reſpondit: O Iupiter, cuinam me tempori reſeruas? Nec multò pòſt à triginta tyrannis de medio ſublatus eſt, coactus cicutam bibere. *Ælian. de Var. lib. 9.*

HERODES Iudæorum rex, cùm Hierichunte conuiuium optimatibus exhibuiſſet, peractáque cœna dimiſſis conuiuis receptſſet ſe in cubiculum, triclinium illud, in quo cœnatum fuerat, iam vacuum, ſine cuiuſquam noxa concidit: quo factum eſt, vt omnes Herodem Deo charum crederent, vt qui miraculosè ſeruatus videretur è tanto periculo. *Ioſephus lib. 14. cap. 27. Antiq.*

TIBERIO Imp. iuxta Tarracinam in Prætorio, cui Speluncæ nomen erat, cœnante: complura & ingentia ſaxa fortuitò ſupernè delapſa ſunt: multiſque conuiuarum & miniſtrorum D eliſis, præter ſpem euaſit. *Suet. in Tiberio.*

Homicidæ ruinoſum iuxta murum dormienti nocte aſtitiſſe aiunt Serapin in ſomnis, & aliò migrare iuſſiſſe. Excitatus mutauit locum: & murus ſubito caſu corruit. Manè ſalutis ſacrificia diis ille faciebat, delectari putans deum homicidis. Sed iterum Serapis per noctem aſtans dixit: Mortem ſine dolore futuram nunc effugiſti: at crucem non effugies. *Stob. & in Epigr. Græcis.*

De Regulo, *Martialis Epigrammatum lib.* 1. hæc ſcribit:

Hac quæ puluere diſſipata multo
Longas porticus explicat ruinas,
En quanto iacet abſoluta caſu.
Tectis nam modò Regulus ſub illis
Geſtatus fuerat, receſſerátque.
Victa eſt pondere cùm ſuo repentè:
Et poſtquam domino nihil timebat,
Securo ruit incruenta damno.
Tanta, Regule, poſt metum querela,
Quis curam neget eſſe te deorum?
Propter quem fuit innocens ruina?

ARCADIVS Imperator paulò ante obitum, cùm ædem quandam pulcherrimam Conſtantinopoli viſeret (eam καρύας vocant, quod in ea media, arbor nux, ex qua Acacius martyr ſuſpenſus fuerat, ſpectatur) & in vicino oratorio preces peregiſſet: ſimulac diſceſſit, funditus diruta ædes illa concidit, nemine tamen læſo, quamuis maxima multitudo propter Imperatorem eò confluxiſſet. *Niceph. lib. 13. cap. 38.* Sequebatur autem exclamatio, ob preces pij principis, ruinam imminentem ſuſpenſam, tantamque multitudinem fuiſſe ſeruatam. *Paulus Diac. lib. 15.*

LVDOVICVS Pius Imper. anno 817. dum Aquiſgrani tertiò die ante paſchalia è templo redit, porticus ſublicia, per quam tranſibat, corruit, Imperatorem & viginti optimates ruina operuit. Imperatoris auris dextra vulnerata, femur dextrum iuxta genitalia trabe colliſum: pars ſiniſtra imi pectoris capulo gladij afflicta: ſed cura medicorum intra viceſimum diem curatus eſt. *Auent. l. 4. An. Boior. Sigon. lib. 4. regni Italici.*

Anno 1184. Fridericus I. Imp. Erphordiæ ſupra latrinam periclitatus eſt in conuentu fratrum diui Petri, vix hærens ad cancellos feneſtræ ferratos; quum confractis trabibus, multitudinem hominum non ferentibus, centum homines ex nobilibus perirent, in quibus Henricus de Svvartzenburg Comes, qui exitus ſui præſagio quodam habebat ſemper in ore: Si, inquit, hoc fecero, mergat in latrina. *Crantzius lib. 6. Sax. cap. 44. & lib. 7. Metrop. cap. 8.* F

Apud Flammatoſæ mos Ribuariorum pago, dum Ludouicus Boiorum rex in diuerſorio cœnaculum aſcendit, contignatio vetuſtate laxata collabitur: Rexque tigno latus afflictus caſu duas coſtas fregit. Aulicis continuò prouolantibus, locumque detergentibus ac pugnantibus, illicò proſiliit, ſe incolumem, diſſimulato victoque dolore, proclamans. *Auent. lib. 5. Annal. Boior.*

Arborum.

ISAACIVS COMNENVS, Imper. Conſtantinopolitanus, contrà Scythas Pazinacas bellum gerens, cùm ſub quercu quadam cum primoribus conſultaret, repentè exortus eſt incerto auctore magnus ſtrepitus. Cùm ergo omnes attoniti fugiſſent, G quercus radicitus euulſa corruit. Ille Conſtantinopolim reuerſus, D. Theclæ (cui dies illa, in qua periculum quercus effugerat, ſacra erat) extruxit templum magnificentiſſimum, quod tamen poſtea pronepos illius Ioannes Alexij filius deiecit, templum nimis magnificum pro dignitate Theclæ exiſtimans, & multò ſplendidius Chriſto Saluatori illic ædificauit. *Zon.*

SOBIESLAVS Boëmorum princeps, cum in Luſatia per ſyluã tranſiret, tantus repentè ventus incubuit, vt radicicitus euulſas arbores in terram proſterneret. Ex qua ruina ſeptem itineris Comites amiſit, nec ipſe robore cadente intactus? Nam plagam à caſu illius in læua manu accepit. *Dubrauius lib. 11.*

CASVS EX ALTO
PRÆCIPITIVM.

IOLE Herculis vxor repudiata à marito, è muro ſeſe deiecit. Verum cum vehemens ventus amictum, quaſi ſinum inflaſſet, illæſa deſcendit: vt ſcriptum reliquit *Nicias Maleota*, & *Plut. cap. 26. Parel.*

Puer iam caſui proximus, à matre oſtenſa mamma ſeruatus. Sic *Antipater Theſſalus in 1. Epigr.* εἰς τὸ αὐτό:

Παῖδά σε ὅτ' ὑψηλοῦ κεράμου ὑπὲρ ἄκρα μέτωπα, H
κύπτοντα μέλεον ...ἄφοβον,
μαζὸν ἐξέτισε μαζῷ ...
...

ARISTOMENES Meſſenius Amyclis dereptis rediens, Lacedæmoniorum manipulos dimidia parte plures cum ambobus regibus nactus, facto cum illis prælio, præſentique ſe animo defendens, & vulnera alia accepit, & lapidis ictu corruit. Lacedæmonij, ſemianimem, & cum eo quinquaginta de eius prætoria cohorte, captiuos Spartam protraxere. Quos cum in Ceadem abiiciendos cenſuiſſent (ſic altè dehiſcentẽ foueam vocant, in quam maximis criminibus capite damnatos præcipites mittunt) alij quidem omnes ad vnum periêre: Ariſtomenis verò ſcutum (cum namque virtutis opinione cum armis præcipitem dedere, reliquis nudis deiectis, ſua concauitate aerem concipiens, molliorẽ fecit caſum. Alij aduolaſſe dicunt aquilam, quæ cadentis corpus paſſis alis ſubiens, ita librauerit, vt omni ex parte illæſus ad eius barathri ima delatus fuerit. Exitus ei è tetro illo hiatu à vulpe monſtratus eſt. *Pauſ. in Meſſ.*

A Clvsia Tuſcorum regis filia, ne à Valerio Torquato violaretur, è turri ſeſe deiecit. Ea tamen à veſtibus tumefactis ſoſpes in terram delata eſt. *Ex Theophilo lib. 3. Rer. Ital. Plut. cap. 28. Compar.*

In oppugnatione Metulij, cùm milites Auguſti Imp. remiſſiores eſſent. Octauius arrepto clypeo per pontem curſu ferebatur. Sequuntur eum Agrippa & alij priores. Tum milites pudore ducti, certatim eò aduolant. Quorum pondere pons depreſſus, tum fragore & ſtrage hominum ab imo corruit: Inter quos Octauius crus dextrum & vtrumque brachium conſauciatus, in pedes ſublatus, ex eminentiore loco ſeſe militibus oſtendit, ne eius morte temerè credita prælium remitteretur. *Sab. lib. 9. En. 6.*

Maximianvs Vagaienſis Epiſcopus in Africa orthodoxus, à Donatiſtis de excelſa turre deiectus, Dei beneficio ſanitati reſtitutus, ad loca tranſmarina ſeſe contulit. *Auguſt. contra Creſconium lib. 3. cap. 43.*

D. Martinvs cùm aliquando de cœnaculo grauiter lapſus eſſet, noctu viſus eſt Angelus eius vulnera abſtergere, & vnguento illinere. Manè integrè conualuiſſe deprehenſus. *Seuerus Sulp. in eius vita.*

B Magnvs Sfortia cùm Braccium Montonenſem Martini V. Pp. auſpiciis in Vmbria perſequeretur, & Capito oppidum defenderetur acerrimè à Braccianis, adeò vt Sfortiani quater redintegrata pugna, & irrito ſemper conatu, multis acceptis vulneribus ſegniùs murum ſubirent: id dedecus ſe præſente admitti minimè ferens, comprehenſam ſua manu ſcalam mœnibus admouit, & ſubiit. Hoſtes in eum ingentia trabium pondera, molareſque lapides prouoluebant. Decidit Sfortia è ſummo ferè muro deturbatus, adeò vt multis fomentis, vix poſt horæ ſpacium ad vitam ſit reuocatus. Eo tamen caſu nequaquam intermiſſa pugna recruduit, inuſitatoque ardore Sfortianorum militum corona muri occupata, oppidum eſt direptum, & Bracciani duces capti, ipſo propè ſpectante Braccio, qui laturus opem cum magnis copiis aduentabat *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

Pivm II. Pont. Max. puerum penè trimum decidiſſe præcipiti loco, & propè exanimatum conſtat. *Campanus in eius vita.*

C Carolvs V. Bononiæ inaugurandus, per pontem factitium vt ab omnibus conſpici poſſet, ſub vmbella cum ornatiſſimo procerum comitatu, ad templi veſtibulum peruenit. Eo vix paucis paſſibus prætereuecto, tabulata Pontis, prægrauante prætorianorum turba, fracta ſunt. Ibi plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atque ſecuribus induerunt. Minima tamen pro tumultu clades incidit. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ita vt fortunam ſuam certius agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſemper aſpiraſſet. *Sabellici ſupplem. lib. 12. ex Iouio.* Inter eos Albertus Pigius, Batauus, homo doctus, qui contra Lutherum ſcripſit, & Adriani Pontificis fortunam ſecutus, Romæ vixerat. *Iouius in Elog.*

PHARMACVM.

Pivs II. Pontifex Mediolani cùm in febrim incidiſſet, accepto pharmaco, penè conſumptus profluuio eſt. Cùm alterum medicus ſupputaſſet, pyxide caſu effracta periculo exemtus eſt. *Campanus.*

INEDIA.

D ☞ *Ex Tit. Seruati in vita à belluis, exempla quædam huc transferri poterunt. Item ex Titul. Pueri expoſititij. Illic ſimpliciter Vita conſeruatæ habetur ratio: hic verò Inſtrumenti, per quod vita impugnabatur.*

Elias Thesbites Propheta apud Carith fluuium latens, è regione Iordanis, cùm regio tota triennio integro fame miſerè affligeretur, propter Achab regis idololatriam: coruos diuinitus ei panem atque carnem, manè & veſperè afferentes, habuit. 3. *Reg.* 17. Eidem in deſerto Angelus panem & aquam dormienti attulit: cuius cibi vi 40. diebus & noctibus vſque in montem Horeb iter fecit. 3. *Reg.* 19.

Romæ, C. Quintio, M. Acilio Coſſ. Mulierem ingenuam prætor, capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. Quam receptam is non protinus ſtrangulauit, ſed aditum ad eam filiæ, diligenter excuſſæ, ne quid inferret, dedit. Intercedentibus autem diebus aliquot, cùm miraretur ſuſtentationem mulieris, cui nihil cibi ſubminiſtrauerat, animaduertit filiam exerto vbere famem matris, lactis ſui ſubſidio lenientem. Quod vbi ad Conſules delatum fuit, remiſſionem pœnæ filiæ pietas matri impetrauit. *Val. lib. 5. cap. 4. Sab. lib. 3. cap. 6. & Plin. lib. 6. cap. 36.* E

Comates in Sicilia. ☞ *Pete ex Titul. Vitæ conſeruatio, §. Inſectis, apibus.*

Cùm Germanis Romanas prouincias vexantibus Probus Imperat. reſiſteret, bello diutiùs durante, ex penuria commeatus periclitatus eſt. Fertur autem, maximo imbri in caſtra eius delato, multum quoque frumenti depluiſſe: quo Milites collecto, & famis periculum effugerint, & hoſtes profligarint. *Zonaras Tom. 2. Annal.*

Cosroes rex Perſarum cum Baza ſeditioſo duce congreſſus, eum profligauit. Qui ex Bazæ fœderatis Turcicæ nationis erant, eos ad Mauritium Imperat. (cuius auxilio regnum recuperarat) miſit: quorum multi cruces in frontibus gerebant, compunctis ſuperciliis in modum, infuſoque atramento. Cuius rei quæſita cauſa, reſponderunt, ſuperiori tempore, cùm Turcorum gens fame periclitaretur, à Chriſtiano quodam monitos, nullum ex iis, qui cruce frontes ſignaſſent, fame periiſſe. *Zonaras.*

SITIS.

Samson mille viris aſini maxilla interfectis, ſiti confectus maxima, riuo diuinitus è maxilla profluente reficitur. *Iudices.* F

Ioram Iſraëlitarum rex cum Ioſaphat Iudæorum rege contra Moabitas exercitum ducens per deſerta Idumeæ, ſeptem diebus aqua deſtitutus miſerè affligebatur. Eliſæus vates conſultus, fidicinem ſibi canere iuſſit. Eius cantus excitus, victoriam ei contra Moabitas denunciauit, & poſtero die copioſiſſimam ex Idumæorum regione aquam affluxuram. Quod & factum eſt. Moabitæ exoriente iam ſole aquam illam luſtrantes, ſanguinis in modum rubentem conſpicati, Iſraëlitas mutuis ſe cædibus interfeciſſe rati, ad caſtra eorum diripienda aggreſſi, ingentem ſtragem paſſi ſunt. 4. *Reg.* 3.

MORBVS.

☞ *Vide Tit. Morborum cura, quatenus ex iis mors impendere videtur.*

VENENVM.

☞ *Conſule Locum proprium de Veneno.*

SERVATI A MORTE, CONSIDERATA ACCIDENTALITER: RESPECTV TEMPORIS ET LOCI. G

Pvta.

In Templo, ad Aras, inter Sacra.

Icetes Leontinorum tyrannus obſidebat arcem Syracuſanam, & frumentatione Corinthios prohibebat. Is duos milites externos ad interficiendum per inſidias Timoleontem ducem clàm miſit Adranum. Ille nec aliàs cingebat ſe ſtatione armata, & tunc planè dei Adrani fiducia ſecurè & citra vllam ſuſpicionem feriabatur cum Adranitis. Qui miſſi fuerant, cum fortè ſacrificaturum intellexiſſent, gladiis ſub pallio ſuccincti in templum conceſſerunt, immiſtique circumſiſtentibus aram, ſenſim mouerunt propius. Tantum non his mutuò ad inuadendum cum cohortantibus, quidam alterum eorum gladio ſecundùm caput vulnerat. Quo prolabente, nec percuſſor reſtitit, nec ſocius ſaucij: ſed ille gladium tenens ad rupem quandam profugit editam: alter ara apprehenſa indicium totius rei profeſſus, fidem dari ſibi petiit. Qua data, indicauit ſe & illum, qui fuerat occiſus, ad ipſum interficiendum miſſos. Interea illum à rupe alij retraxerunt vociferantem nihil commeritum ſe, iure occiſo illo homine, patri parentaſſe defuncto, quem priùs in Leontinis interemerat ille, teſteſque ex corona nonnullos citauit, ſtupentes artificium fortunæ, quæ aliorum miniſterio alia moueat, atque omnia, quamuis remota connectat & complicet, his quæ plurimum videntur diſſidere, nec communione ſe ſociata vitæ: atque aſſiduè illis ita mutuò vtatur, vt viciſſim alterius finis primordium ſit alterius. Corinthij huic homini præmium decem minas donauerunt, quod deo Timoleontis tutelari iuſtam iram ſuam commodaſſet, nec antè inueteratam illam ſimultatem effudiſſet, verum cum priuata cauſa ſua fortè fortuna reſeruaſſet ad illius ſalutem. Præſens felicitas ſpem quoque in futurum erexit ſpectatorum, vt velut ſanctum virum & ad vindicandam Siciliam à deo miſſum Timoleontem venerarentur, ac cuſtodia ſepirent. *Plut. in Timol.* H

Paccianorum coniuratione Iulianus Medices in templo D. Nunciatæ Florentinæ inter ſacra confoſſus eſt. Laurentius frater vulnere non lethali accepto ad Mediceæ familiæ principalem dignitatem diuinitus ſeruatus eſt. *Iouius.*

In Lecto, Cubiculo, Somno.

A Quum quatuor proceres in Stephanum Vngarorum regem iam ſenem, & ob id remiſſiùs regni munia obeuntem, coniuraſſent, ex compoſito ex his vnus imminente veſpera, antequam lucernæ adhiberentur, tecto gladio cubiculum regis clàm ingreditur. Dúmque cauto gradu, vbi ille recumberet, inter tenebras percontaretur, neſcio qua gladius incuria decidit, fragoremque non paruum edidit. Rex inquiſita ſtatim caſus huiuſce cauſa, quamuis diuinitùs admonitus non ignoraret, emiſſarium tamen aduocat: quid ſibi velit, interrogat. At ille mox rem vniuerſam proſtrato ante pedes corpore retexit, amplexuſque genua multis veniam lacrymis precatus eſt. Rex cum conceſſa impunitate dimiſit, eius edicto in coniuratos ſubinde quæſitum: de quibus re comperta pœnæ legitimæ ſunt exactæ. *Bonfinius.lib.1.Dec.2.*

Conradvs Cæſar Friderici II. F. Ratiſponenſis Epiſcopi arces incendiis vaſtauerat. Ergo cùm Ratiſponæ Natalem Domini celebraſſet, & cum quatuor famulis in cubiculo ſolus dormiret, Conradus de Hohenfels cum coniuratis irrupit, & in tenebris, tribus captiuis abductis, duos interfecit, inter

B quos Cæſarem quoque eſſe arbitrabatur. Verùm Cæſar audito tumultu, ſub ſella latitabat. Caſu autem ſuperuenit famulus, in quem impetum fecere: & ſic tribus captis, duobus occiſis, cùm quinque tantùm in cubiculo fuiſſe ſuſpicarentur, Cæſare illæſo, abiêre. Conradus periculo liberatus, Abbatis D. Haimerani agros ac poſſeſſiones diripuit, & flammis deuaſtauit. Nec ſæuire in proximos ceſſauit, donec mors Friderici manifeſtaretur. Tum collectis copiis, maturans in Italiam, occupauit regnum Siciliæ. *Cuſp.*

Adelstanvs Anglorum rex, contra Godofredum & Analaphum Northumbrorum principes, quos regno expulerat, caſtra poſuerat. Analaphus paucis ſuorum comitatus, mutato veſtitu, in caſtra Anglica introiuit, & noctu in tabernaculum regium incurrit, tanto impetu, vt Adelſtanum de ſomno excitarit. Qui, cuſtodibus ad arma vocatis, gladium è vagina arripere conatur. Quo, vt in metu accidit, qui mentem conſiliúmque mortalibus eripit, fortè non reperto, aliquantiſper animi dubius, vt ſe humana ope deſtitutum ſentit, diuinam illicò implorat: eodémque momento iterum ad vaginam manum admouet, inuentoque enſe, hoſtem aggreditur, ac facta

C ſtrage, in fugam conijcit. Ille gladius tanquam teſtis maximi Dei beneficij, diu inter regia inſtrumenta aſſeruatus fuit. *Polyd.lib 6.*

Anno Chriſti 1236. vnus ex militibus regiis, vt acceptam à rege Anglorum Henrico III. iniuriam vindicaret, & ſine ſuſpicione tempus & locum edendi ſceleris liberiùs obſeruaret, ſe amantem ſimularat. Erat per eos dies rex in Vodeſto cano ſuo. Qui, póſtquam omnia accuratè explorauerat, de media nocte accedens ad cubiculum, clàm per feneſtram introit, ac ferro puluinar frequentibus ictibus percutit, arbitrans ſe regem fodere, qui ea nocte, vt fortè accidit, cubiculum mutauerat. Cognita re ab vna puella reginæ cubicularia, quæ vigilabat, fit clamor, & cum clamore concurſus regiorum miniſtrorum: qui hominem capiunt, captúmque ad ſupplicium dandum trahunt. Ita nihil fuit propius factum, quàm vt rex occideretur. *Polyd.lib.16.*

Contra Sigiſmundum Imp. Hungari proceres conſpirarant, & in ſocietatem ſceleris Mariam reginam, cui cum Imp. parùm conueniebat, pertrahere ſtuduerant. Simulat illa con-

D ſenſum. Noctu Imp. rem totam detegit. In cubiculum ingreſſi coniurati, ſic vti conuenerat, Imp. non inuento, deluſi, comprehenſi, pœnas dedêre. *Bonf.*

In Balneo.

Herodes Iudæorum rex, pugna contra Antigonum commiſſa, laſſitus, in quoddam cubiculum lauatum abiit: vbi maximum diſcrimen adiit, quod tamen euaſit Dei prouidentia. Cùm enim eſſet nudus, & vnius tantùm pueri miniſterio lauaret, intus in eiſdem ædibus latebant quidam hoſtium armati, quos metus eò compulerat: dúmque ille ſe abluit, primus prodiens ſtricto gladio per fores ſe proripit: deinde alter & tertius armati ſimiliter, adeò attoniti, vt illæſo rege contenti eſſent ſibiipſis fuga ſalutem quærere. *Ioſephus in libro 14.*

In Venatione.

☞ Ex Titulo, Seruati à belluarum impetu, huc non pauca.

Maximilianvs I. Imp. vt venationis ſtudioſiſſimus fuit, ita ſtupenda quoque pericula adiit: ex quibus tamen omnibus diuina bonitate liberatus eſt. *Teſte Theurdanko.*

In Iudicio. Condemnationem effugere.

E *☞ Vide Tit. Abſoluti iuſtè vel iniuſtè. Illic Agentis, hic Patientis habetur ratio.*

Argonautæ in Thraciam ad regnum Phinei profecti, duos Adoleſcentes offenderunt: qui virgis cæſi, viui in terram defodiendi erant. Filij erant Phinei & Cleopatræ, quam ex Orithya Erechthei ac Borea natam ferunt: Idæ, Dardani Scytharum regis F. nouercæ falſis calumniis circumuenti. Ergo ab Argonautis auxilium implorarunt. Qui cum Hercule in naui erãt Boreades, Cleopatræ fratres, propter cognationem primi è naui auxilium adoleſcentibus tulêre. Hercules Phineo & pluribus aliis obtruncatis, captáque regia, liberauit Cleopatram, & filiis paternum regnum reſtituit. Quibus de nouerca ſupplicium ſumpturis, iuſſit Hercules, vt ad patrem in Scythiam mitterent: rogarentque, vt ipſe ob filiis in ſe iniurias, puniendæ eius auctor eſſet. Quo facto, Scytha natam morte multauit: Cleopatræ filij apud Thraças ſuæ modeſtiæ gloriam tulêre. *Diod.lib.4. cap.3.*

Cùm Mitylenæi ab Athenienſibus ad Spartanos defeciſſent, & rurſus à Pachete Athenienſium duce ſubacti eſſent, decre-

F tum à populo Athenienſi factum eſt, vt miſſa ad Pachetem triremi, Mitylenæi puberes ad vnum omnes obtruncarentur. At ſubit ſtatim Athenienſes tam atrocis decreti pœnitentia, legatis Mitylenæis id ſuppliciter deprecantibus. Igitur altera triremis ablegatur, quæ irrequieto curſu cùm recentiore decreto in Leſbum tenderet, priuſque decretum abrogaret. Satiſque feliciter Mitylenæis ceſſit, quòd decreto cædis iam lecto, altera lætioris nuncij Pacheti iam ſeſe ad cædem expedienti ſuperuenerit. *Sabel. lib. 6. Enn.3. ex Thucydide.*

Hermocrates Syracuſanus exul noctu clàm occupauit Syracuſas. Ciues re cognita cum armis in forum concurrunt, Hermocratem & maximam gregariorum partem obtruncant, reliquos, qui ex eius cædis tumultu euaſerant, die dicta in iudicium tractos exilio damnant. Eorum nonnullos ipſum periculum eo iudicio liberauit, qui cum multis ſaucij vulneribus eſſent, fuêre à cognatis & parentibus denunciati pro mortuis, ne furori populi obiicerentur: in quibus Dionyſium fuiſſe proditum eſt, qui pòſt patriæ ſibi dominationem vendicauit. *Diod. lib. 13.*

G Die imbribus aut turbine proceloſo, vel ſi tonitrua aut venti fierent, vel ſi in frequenti multitudine quiſpiam morbo concideret comitiorum die, cum populo agi non licebat: habitáque in his & promota, tanquam fœda tempeſtate facta, dirimi oportebat augurum reſponſo, qui, quid vitij intereeſſiſſet, renunciabant, idque lege Ælia & Suſia. In quo id fuit memoriæ proditum, cum Appius Pulcer ad populum cauſam diceret, quòd nauali prælio victus, per contemptum Religionis claſſem amiſiſſet, omneſque tribus in eius noxam ſuffragia ferrent, beneficio tempeſtatis adiutum pœnam effugiſſe: nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. *Alex lib.4. cap. 3.*

Ivnivs (aliis Ouinius) qui cohortis prætoriæ præfectus ſub Nerone fuit, & apud Galbam plurimum potuit, iuuenis adhuc cum prima ſtipendia ſub Caluiſio Sabino faceret, laſciuam ducis vxorem noctu in caſtra veſte militari tectam introduxit, atque in principiis ſtuprauit. Ob id coniecit eum C. Cæſar in vincula: quo defuncto, magna cum felicitate eſt liberatus. *Plut.in Galba.*

H Narrat Zonaras, Anaſtaſium Imp. paulò ante obitum, nunciatis ſibi inſidiis, multos comprehendiſſe: atque inter alios Iuſtinum & Iuſtinianum, qui pòſt rerum potiti ſunt: atque in animo habuiſſe, eos neci tradere: ſed ſomnio deterritum, cum vir terribilis ei aſtitiſſe viſus eſſet: Iuſtino & Iuſtiniano ne quid mali feceris, nam vterque ſuo tempore Deo inſeruiet: illos crimine læſæ maieſtatis abſoluiſſe.

Romanvs Diogenes, rebus bello aduerſus Pazinacas præclare geſtis, cognito Conſtantini Ducæ Imp. obitu, ſe ad occupandum regnum parabat. Imperatrix Eudocia eum comprehendendum curauit. Byzantium perductus, ad tribunal Imperatorium damnandus ſiſtebatur. Imperatrix eius miſerta, ſententiam damnatoriam in abſolutoriam commutauit, & crimine ſolutum ex itinere in patriam reuocatum Magiſtrum & ducem copiarum deſignauit, tandem quoque thori & regni conſortem adſciuit. *Zonaras.*

Michael Balbvs comes Excubitorum in Leonem Armeniũ Imp. conſpirarat. Captus ad ignem ducebatur, comburendus in camino lauacri regij, Sed interceſſione Imperatricis ſup-

plicium poſt feſtum Natiuitatis differtur. Rex ne elaberetur, A claues vinculorum ad ſe recepit, ipſum tradens Papiæ cuſtodiendum. Vxori autem vehementer indignatus, quòd hunc ſupplicio eximeret, à quo ſibi timendum omnino eſſet: Tu, inquit, videris, & filij tui: præſtaret multò & liberis & regno noſtro, illum nunc omni abiecta mora trucidari. Ea nocte, carcerem ingreſſus, cùm Michaëlem ſomno profundo & ſuaui oppreſſum nullam ſolicitudinem præ ſe ferentem offendiſſet, iram agitatione manus declarauit. Quod cùm Papias cognouiſſet ex vigile, iram Imp. metuens, cum Michaële conſpirauit, & Imp. natalis Chriſti nocte trucidauit. *Zonaras.*

Capta à Totila Gothorum rege Roma, Ruſticiana, ſiue Iuſtiniana mulier nobilis arrepta in iudicium eſt, quæ Theoderici Regis ſtatuas frangi delerique feciſſet, in patris Symmachi, & Boëtij coniugis vltionem qui Theodorici iuſſu fuerant interfecti. Factum etſi notum omnibus, plus tamen apud Clementem Totilam valuit mulieris pietas & amor in defunctos, quàm regia maieſtas: eſtque à Rege abſoluta immunis. *Procopius.*

Ladislavs Hungariæ rex ob occiſum Vlricum Ciliæ Co- B mitem duos Ioannis Huniadis Hungariæ gubernatoris filios Budæ ceperat: Ladiſlao ſecuri percuſſo, Matthiam in vinculis Pragam ſecum duxerat. Ibi cùm Magdalenæ Francorum regis filiæ nuptias expectat, peſte ſeu veneno periit. Hungari Huniadis rebus præclarè geſtis moniti, Michaële Zylago pro nepote intercedente, & armis quoque aduerſario territante, reconciliatione priùs inter proceres ob Ladiſlaum ſecuri percuſſum peracta, Matthiam à Georgio Poggiebracio Bohemiæ gubernatore, & paulò poſt rege, liberatum in regem elegêre. Ita Matthias XVIII. natus annos, nono Kalen. Februarij, inter quadraginta millia virorum, qui medio in Danubio tum glacie conſtricto, impatientes magni frigoris, ſecretæ electionis exitum expectabant, rex acclamatus eſt. Singulare prorſus humanæ inconſtantiæ documentum, ex duobus adoleſcentulis, ætate moribuſque penè paribus, alter ex regio ſolio, dum nouæ nuptæ thalamum exornat, defertur ad tumulum: alter, dum capitale iudicium trepidus expectat, ex carcere vocatur ad regnum. *Æneas Syluius, cap. 1. Europæ.*

In Prælio.

C Leitvs vnus ex omnibus Bœotorum ducibus è bello Troiano domum rediit. Cuius ſepulchrum Platæis in ſacello Cereris Eleuſiniæ fuit. *Pauſanias in Bœot.*

Athenienſes in Æginam triremem miſerant, ad repetendas ſtatuas quaſdam Epidauriis ablatas. Æginetæ Argiuorũ opem implorarunt, qui exercitum Athenienſium ad internecionem cæciderunt, Vnico tantum ſuperſtite. Qui cum Athenas ſe recepiſſet, cladem que renunciaſſet, ab vxoribus interemptorum fibulis veſtimentorum fuit occiſus. *Herod. lib. 5.*

Argiuis & Lacedæmoniis bello inter ſe de agro Thyreatide diſceptantibus, iudicarunt Amphyctiones, vt vtrique acie decernerent, ceſſurum victoribus agrum. Igitur creauerunt Othryadem Lacedæmonij ducem, Argiui Therſandrum. Commiſſa pugna, duo ex Argiuis ſuperſtites fuerunt, Agenor & Chromius, qui victoriam ciuitati ſuæ annunciauêre. Solitudine facta Othryades ex cadaueribus excitauit ſe, ſemifractiſque innitens haſtis, ſpoliauit cæſorum corpora, ac clypeos, eis detraxit, erectoque trophæo ſanguine ſuo inſcripſit, Ioui Victori. Mouentibus illis duobus controuerſiam, Amphyctio- D nes re inſpecta ſecundùm Lacedæmonios pronunciauerunt, quod apud Chryſermum extat *lib. 3. rerum Pelopon. Plutarch. de Græc. & Rom. compar.*

Romani inito, cum Samnitibus bello ducem Poſthumium Albinum legêre. Hic ad furcas Caudinas locus eſt anguſtiſſimus) inſidiis exceptus, tres amiſit legiones, atque ipſe vulnere lethali accepto cecidit. Nocte adulta aliquantulum recepto ſpiritu, detraxit hoſtium cadaueribus clypeos, tinctaque in ſanguine manu trophæum excitauit, cum hac inſcriptione. Romani de Samnitibus Ioui Victori. At Marcus cognomento Gurges dux miſſus, conſpecto trophæo accepit lætè augurium, ſigniſque collatis victoriam retulit, ac regem, qui captus fuit, Romam miſit: vt eſt *apud Ariſtidem lib. 3. de reb. Ita. Idem.*

Levinvs conſul Rom propè Sirim amnem Pyrrho Epirotarum regi occurrit. Oplacus italus, alæ Ferentanæ præfectus, regem ex inſigni criſta & hircinis cornibus agnitum obſeruans, infeſta eum lancea petiuit. Pyrrhus euitandi cauſa periculi chlamydem ſuam & arma vni tradidit ex amicis Megacli, & armis illius quodammodo texit ſe, atque ita incurrit in Romanos. *Plut. in Pyrrho.*

Bantivs Nolanus nobilitate & virtute præſtans, cum acerrime ad Cannas pro Rom. certaſſet, multis interfectis hoſtium E ad poſtremum in aceruo cæſorum cadauerum inuentus, & coopertus iaculis; ab Hannibale virtutis ergò honoratus fuit, & non modò ſine precio domum remiſſus, ſed addita inſuper dona; atque ius cum eo amicitiæ & hoſpitij contractum. Ob eius gratiam meriti vnus poſt fuit eorum, qui trahebant rem ad Annibalem, pollenſque opibus populum ad res nouas ſollicitabat. Et pertraxiſſet ſanè, niſi M. Marcellus Prætor cum prudentia & humanitate ſua Romanis reconciliaſſet. *Plut. in Marcelli vita.*

L. Sylla ciuili bello cùm alios hoſtium duces egregiè profligaſſet, à Teleſino Samnite, qui præter expectationem omnium Romam adoriebatur, ferè obtritus eſt. In ipſo certamine cùm cornui ſiniſtro laboranti & inclinato iret ſubſidio, albo equo inſidens feroci & perniciſſimo, in eum hinc cognitum duo ex hoſtibus lanceas connixi ad emittendum direxerunt. Id non aduertit ille, ſed verberato ab equiſone equo hactenus eſt prætervectus, vt ſecundùm caudam equi ſpicula delapſa defigerentur in ſolum. *Plut. in Sylla.*

C. Ivl. Cæsar conſul quartùm deſignatus, in Hiſpaniam F cum exercitu profectus eſt contra Pompeij liberos: qui licet iuuenes etiamnum, immenſum tamen numero coegerant exercitum, animoſque oſtendebant ei imperando pares. Vnde in periculum extremum eſt adductus Cæſar. Magnus conflictus eſt ad vrbem Mundam commiſſus: in quo inclinatam aciem ſuam Cæſar & ægrè reſiſtentem cernens, clamauit per medios diſcurrens armatos & ordines: Ecquid eos puderet, quòd pueris ſe proditum irent? Hoſtibus tandem acri contentione pulſis, triginta millia ex illis oppreſſit, ex ſuis mille deſiderauit fortiſſimos quoſque. Reuertens à pugna dixit ad amicos, ſæpè ſe pro victoria, in præſentia verò pro vita primùm dimicaſſe. Hanc victoriam obtinuit Saturnalibus: quibus Pompeius Magnus quoque ad bellum profectus dicitur, ſpacio annorum quatuor interiecto. Ex Pompeij liberis minor elapſus. Maioris paucis poſt diebus Didius caput retulit. Hoc Cæſar bellum geſſit nouiſſimum. *Plut. in Cæſare.*

Traianvs Imper. rebellantes in Arabia Agarenos adortus, cùm vrbi Agaræ adequitaret ſine regio ornatu, vulneratus pe- G nè fuit: ex canicie namque, oriſque venerandi maieſtate hoſtibus coniectura cognitus. In eum igitur, quem principem ſuſpicati erant, ſagittas adeò frequentes coniecêre, vt equitem, qui ponè Cæſarem ſequebatur, transfigerent. *Cuſp.*

Avrelivs Ambrosivs vnus propemodum ſuperfuit cædi, qui Valentiniano III. imperante Romani à Saxonibus in Anglia ſublati ſunt. Ergo ſumpta purpura, & Imperatoris appellatione recepta, aliquandiu cum Saxonibus bellauit: ſed poſtremò acie victus occubuit. *Idem.*

Rodvlphvs Habſpurgenſis Comitem Burgundiæ bello aggreſſus, circa Moratum ab equo deiectus, armatus in lacum inſiliit, & miro corporis robore euaſit. Cùm enim procerus eſſet, palis innixus adhæſit. Ab Harmanno de Valdek eductus Friburgum delatus, auxilioque ſoceri Bernardi de Hohemberg collectis militibus ex omni Sueuia, amiſſa recuperauit, Moratum ac Paterniacum expugnauit. *Cuſp.*

Idem, Iacobi Mulleri Tigurini fortitudine atque fide contra Baronem Regenſpergium pugnans, multiſque vulneribus affectus, & à ſuis pleriſque deſertus, equo ſuo impoſitus, & H ex hoſtium manibus liberatus eſt. *Stumpſius.*

Magnvs Sfortia verſatus eſt longè maximo vitæ diſcrimine, cum media in vrbe Roma cõtinuato per tres dies cruento certamine, pugnaretur aduerſus Vrſinos, contrà vrgentibus Columnis atque Sabellis, quibus Sfortia dux aderat. Non longè enim à Mineruæ templo, quà itur ad Æmilianam arcem, è feneſtra ingenti ſaxo brachium eſt ictus, adeò vehementi dolore, conuulſiſque neruis, obortaque oculis caligine, vt exanimatus ab equo proueret, & à ſuis pariter ac hoſtibus fœdè proculcaretur. Sed vir nequaquam dolore victus, in genu ſeſe fortiter erexit, læuaque proximi equitis lora ſtapedis comprehendit. Is erat Laurentius eques Romanus, cognomento Surdus, qui claua ferrea obuios pertundens, vt opem ferret, perturbatis disiectiſque hoſtibus, ad Sfortiam ferocem equum adegerat, cohortans & monens, vt galeæ bucculam eleuaret, raptarique ſe equi viribus pateretur. Atque ita correptus per bucculam, innixuſque ſtapedis loro, ægrè pertrahente Surdo, in pacatum locum peruenit, magno prorſus miraculo ſeruatus ſanatuſque: quandoquidem quadraginta ampliùs diebus cùm

cùm brachij, tum dextræ manus ſenſu vſuque carerit. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

SOCIORVM.

PAVCI E MVLTIS SERVATI.

Ex præcedente Tit. In prælio ſeruatorum, huc quædam.

SAVL ex proditione Doëg aduerſus Achimelech Sacerdotem ira accenſus, quòd Dauidi fugienti & victum & Goliath gladium ſuppeditaſſet, ſatellitibus ſuis, vt Sacerdotes interficerent imperauit. Quibus cunctantibus, Doëg iuſſu regis eos inuaſit, 85. (aut vt *Ioſephus*, 305.) peremit, Nobam oppidum ferro deleuit, nulli ætati, ſexuíve, ne brutis quidem parcens. Solus Achimelech F. Abiathar ephod ſacroſanctum arripiens euaſit, & Ceilam ad Dauidem confugit. 1. *Reg.* 22. & *Ioſephus lib.* 6. *Antiq. cap.* 14.

A lato Morauiæ oppido, Vrquhart hodie dicto, ab Eduardo I. Anglorum rege, in ſubigenda Scotia capto, cæſi omnes mortales: vna duntaxat Femina prægnante excepta, quam hoſtes ob fœtus reuerentiam verebantur vita priuare. Erat ea Alexandri Bois loci eius domini vxor: ſed quæ habitum mutauerat. Itaque in Hebrides extemplò abiit, inde in Hiberniam, vbi & peperit filium. Qui aliquot poſt annos per Robertum Bruſium pulſis Anglis in patriam rediit: & hæreditatem paternam reſtitui ſibi petiit. Robertus ne ſemel aſſignata fortibus viris præmia repeteret, neve iuſtum hæredem fortunis ſuis excluderet, agros ac prædia quædam in Marria illi donauit, haudquaquam amiſſis inferiora. Cognomen verò illi pro Bois Forbeſt indidit, quoniam eò loci vrſum immanem confecerat. *H. Boethius lib.* 14.

MORTIS EVITATÆ, DEPVLSÆ MODVS.

Vt puta.

DIVINATIONE.

Huc confert Tit. Diuinatio periculi euitandi: quatenus reipſa inſidias & pericula effugerunt.

SIMONIDES cùm cadauer mortuum ſepeliuiſſet, ab eo in ſomnis admonitus, ne ſe mari committeret, naufragium effugit. *Val. Max. lib.* 1. *c.* 7. *Cic. lib.* 1. *de Diuin.*

Cùm ob tyrannidem Anaſtaſij Imper. multæ fierent contra ipſum conſpirationes, multi ſunt deprehenſi: inter quos fuit Iuſtinus & Iuſtinianus, qui ambo poſt imperarunt. Eos cùm interficere deliberaret, nocte ſpecie horribilis cuiuſdam viri deterritus eſt, qui dicere illi viſus eſt in ſomnis: Iuſtino & Iuſtiniano nil facias mali, quandoquidem vterque ſuis temporibus Deo ſeruiet. Ob id Anaſtaſius illis culpam remiſit. *Cuſp.*

INDICIO.

Captis à Cyro Sardeis, cùm miles gregarius Perſa ſtricto acinace Crœſo Lydorum regi immineret, filius eius mutus antea magnitudine periculi paterni in vocem inſolentem prorupit, ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον, & ſic vitam patri ſeruauit. *Herod.*

TROGVS auctor eſt, Xerxem ob res in Græcia infeliciter geſtas, adeò inter ſuos euiluiſſe, vt Artabanus ſpem nactus occupandi regni, ſeptem filiis ſtipatus eum in regia trucidauerit; mox Artoxerxem armarit in Darij fratris interitum. Quo ſublato etiam Artoxerxem dolo necare volens, aſſumpſit in conſilij ſocietatem Bacchabaſſum quendam. Is præſenti rerum ſtatu contentus, rem omnem ad Artoxerxem defert, docetque inſuper, patrem ab Artabano & filiis interfectum, fratremque falſa cædis ſuſpicione peremptum poſtremò, quæ ab ipſo cædis auctore pararentur, ordine explicat. Artoxerxes natorum Artabani gregem veritus, noui belli inferendi ſpecie ingētem contraxit exercitum. Tum ibi tanquam copias recogniturus, armis tectus in medium proceſſit, Artabanúmque familiariter compellans, ſeque breuiorem habere loricam, quam vt ſine tædio geſtari poſſet queſtus: Vellem, inquit, tuam mecum commutare. Paruit Artabanus, conteſtimque ſuam ibi coram exuit. Rex hominem iniuriæ opportunum ferro transfixit, filioſque ſimul vinciri imperauit. *Sab. l.* 3. *Enn.* 3.

Cùm Dario in Silicia ſuperato præda capta Damaſci fuiſſet multis capitibus in caſtra adductis, mulier inter captiuos reperta fuit genere Pydnæa, eximia forma, Antigone dicta. Hanc tenebat Philotas Parmenionis F. qui vt iuuenis, apud amicam & per vinum arrogauit, quicquid præclarè eſſet geſtum, ſibi & patri. Alexandrum appellauit adoleſcentulum, qui ipſorum beneficio nomen regis teneret. Hæc mulier illa familiari cuidam enunciauit: ille, vt fit, alteri: ita ad Crateſum tandem eſt perlatus. Ille mulierem clàm introduxit ad Alexandrum Magnum. Qui his auditis, conſuetudine vti eam iuſſit Philotæ: & quicquid intellexiſſet ex eo, id vt mox ad ſe deferret. Eadem tempeſtate Macedo nomine Dimnus, Chaleſtræus, capitales Alexandro inſidias ſtruens, adoleſcentem quendam Nicomachum, cuius flagrabat amore, inuitauit ad conſilij ſocietatem. Qui cùm id repudiaſſet, & fratri indicaſſet Balino tentatum ſe: ille ad Philotam profectus, petiit introduci ſe cum fratre ad Alexandrum. Ille non introduxit eos ad illum, maioribus negotiis regem diſtrictùm cauſatus: Bis id fecere. Itaque cœpit iis Philotas eſſe ſuſpectus: & ad alium conuerſi, atque per eum ad Alexandrum immiſſi, primùm Dimni coniurationem detulerunt, deinde obiter adiecère, cum bis interpellaſſent Philotam, non fuiſſe rem ei curæ. Enimuerò id Alexandrum ſtimulauit: atque vbi ille, qui ad comprehendendum Dimnum miſſus erat, defendentem ſe interfecit: impendio magis eſt commotus, iudicem ratus amiſſum initæ in ſe conſpirationis. Regis in Philotam exacerbatus animus, concitauit veteres inimicos eius, quorum inſtinctu Philotas tortus fuit, aſſiſtentibus quæſtioni regis amicis, & Alexandro pone obtenſam aulæam foris exaudiente. Necato Philota, Parmenionem quoque certos miſit in Mediam qui interficerent virum, qui magnificas res cum Philippo geſſerat, ſolúsque aut præcipuè ex veteribus amicis ad tranſeundum in Aſiam incitauerat Alexandrum. Ex tribus filiis, quos in caſtris habuit, duos antè viderat defunctos: cum tertio eſt vnà trucidatus. *Plut. in Alex.*

MAGNENTIVS tyrannus à Conſtantino Imp. victus, & à ſuis deſertus, ſicarium multis pollicitationibus Antiochiam miſit, vt Gallum Cæſarem Conſtantij patruëlem in Oriente confoderet: qua re patrata, cogeretur Conſtantius propter Perſas, relictis Heſperiæ rebus, Orientem petere. Sed res prodita per vetulam: in cuius domo parricida, vbi in cœna liberaliùs bibiſſet, rem quibuſdam communicauerat: quæ Gallo ſingula detulit. Comprehenſi omnes ſupremo ſunt affecti ſupplicio. *Cuſpinianus.*

BASILIVS PECTES, quum cædem Leoni Philoſopho Imp. meditaretur, arcanum ſuum Samonæ expoſuit cubiculario, origine Agareno. Samonas ſtatim Imp. totam inſidiarum rationem detexit. Imperator illicò Baſilium in Macedoniam amandat, veluti Zoæ Imperatricis amitæ ſuæ è viuis egreſſæ ibi iuſta curaturum. Paulo pòſt reuocatum Inquiſitioni ſubdidit, conuictúmque, per mediam vrbem in triumpho duxit, Athenaſque relegauit. Inde vniuerſo ſenatu conuocato, Samonam protoſpatharij munere decorauit *Cedrèn.*

Coniurauerant contra Petrum Medices Florentinorū principem nobiliſſimi quique & potentiſſimi ciues, ſyngrapham quoque à ſociis coniurationis exegerant, ne fidem fallere poſſent; nec dubium erat, quin Medicum familia eo tempore peritura fuerit, ſi coniuratio occultari potuiſſet. Erat in numero coniuratorum Nicolaus Fedinus ex ſcribarum ordine: cui negotium datum erat, ea quæ à principibus coniurationis agebantur, perſcribendi. Is ſiue ſua ſponte ad vberioris quæſtus ſpem animum adiecisſet: ſiue à Petri amicis ſollicitatus magnitudine præmij eſſet: accepta fide, fraudi nunquam futurum, quod cum Medicum aduerſariis ſocietatem coiſſet: omnia illi coniuratorum conſilia aperuit: editis ſingillatim eorum nominibus, qui aduerſus illum, ſyngrapha etiam fide obſtricta, coniuraſſent. Sic detectis feliciter inſidiis, nec minus prudenter diſſimulatis, ne coniurati ad facinus peragendum celeritate adhibita, Petrum imparatum adhuc opprimerent, fatali vrbis ſeruitute coniuratio compreſſa eſt. *Brut. lib* 3. *hiſtor. Flor.*

Bello quod Matthias Vngariæ rex contra Stephanum Vaiuodam Moldauiæ geſſit, Valachorum XII. millia Vngaros noctu opprimere ſtatuerant. Et ſucceſſiſſet dolus, niſi Sythothus quidam Vngarus ad regem adductus, qui rerum omnium ignarus in Moldauiam ob priuata negotia properabat, Valachorum facinore intellecto, ſumma celeritate illos præueniſſet, & Matthiam ea de re admonuiſſet. Valachi nocte intempeſta oppidum adorti, excitato tribus in locis incendio, irrumpunt. Sed Vngarorum vigilantia & fortitudine repulſi ſunt. Sic vnius hominis fide inuicti regis exercitus ſeruatus eſt. *Bonfinius lib.* 1. *Dec.* 4.

IOANNA, regina Neapolitana, Ladiſlai defuncti regis ſoror, vt impudicitię probra accepti coniugis imagine tegeret, Iacobo Martiæ Comiti, viro è Narbonenſi Gallia regiis natalibus orto nupſit. Ille Neapolim veniens, Magnum Sfortiam, quaſi reginæ conſuetudine vteretur delatum, in carcerem conicit: ſed

ſed & reginam in cuſtodia continuit, ſolis Gallis cuncta deferens. Italicos homines vſque ad faſtidium reiiciens atque contemnens. Hac indignitate permotus Iulius Cæſar Capuanus, cuius perfidia præcipuè Sfortia in carcerem erat coniectus, Reginam adit, communes omnium miſerias deflet, quibus ſe præbuiſſe initium fatetur: ſed accepta fide ſeriò promittit confoſſurum ſe ſua manu pſeudo-regem, vt reginam ſimul & patriam à barbarorum tyrannide liberet. Regina fictis lachrymis, & præbita dextra, ad ſe triduò reuerti iuſſit, vt cuncta interim aptiùs inſtruerentur. Non oblita autem illo potiſſimùm auctore & necatum Pandulphum Alopum amatorem, cuius memoriam occultis fletibus aſſiduè percolebat, & Sfortiam tutorem regni tormentis excruciatum, ſeque adeò regio faſtigio deiectam, in cuſtodiam barbaris traditam: detulit cuncta ordine ad maritum, vt incorrupti amoris fidem animo eius infereret. Iacobus compoſitis inſidiis in Reginæ cubiculo Iulium Cæſarem eadem de patranda cæde promittentem conopeo tectus audiit. Proſilientibus igitur armatis, extemplò Cæſar eſt comprehenſus, & in foro ſecuri percuſſus. *Iouius in vita Magni Sfortiæ.*

PERSVASIONE.

IOSEPHVS Galilææ præfectus, vir fortiſſ. exciſa Iotapata, in ſpelunca quadam cum XL. viris latens, ſorte ducta mutuis vulneribus confectis reliquis, ipſe diuinitùs cum ſocio ſeruatus eſt.

☞ *Vide Tit. Capti ab hoſtibus, ex Ioſephi lib. 3. cap. 14. belli Iudaici.*

ADVLATIONE.

VLYSSES, deſtructa iam Troia, cùm domum nauigaret, ventorum procellis à vera via in Siciliam abiectus fuit: vbi Polyphemus & cæteri Cyclopes, homines feri & immanes, nec Deum nec homines curantes, viuebant. Inueniens autem ibi ſeruientes, vt captiuos, cùm Satyros Bacchi olim Miniſtros, tum quoque ſenem Silenum Bacchi alumnum & pædagogum, vino dato, agnos, lac & caſeos contrà in cibum, abſente Polyphemo tunc in leonum venatione, à Sileno accipit. Quæ cum efferrentur iam, ſuperueniens de improuiſo Polyphemus, cauſam quare ex antro, quæ ſua ſunt, efferant percontari incipit. Ei Silenus perterritus, cùm quod reſponderet ſubitò non haberet, metuens dominum crudelem & tyrannicum, Vlyſſem vt prædonem incuſat. Ergo cùm Polyphemus, hoſpitum omnium mactator, dictis Sileni facile acquieſceret, Vlyſſi necem ſimul & ſociis minitatur. Dein cùm interfectis duobus Vlyſſis ſociis, prandium iam inde præparaſſet, Vlyſſes qui οὖτιν, id eſt, Nullum nominabat, cum ei de vino Maroneo multum bibere dediſſet, & iam in ſomnum grauatus vino conuerſus eſſet, trunco oleagino præuſto oculum, quem vnicum in medio frontis habebat, effodit: & ſic cædem ſociorum vltus, vnà cum Sileno & Satyris & ſuperſtitibus adhuc ſociis, illudens & inſultans cæco Polyphemo, ſaluus & incolumis aufugit. *Euripides in Cyclope.*

Domitius Afer, mortis periculo proximus, mirabiliter euaſit. Nam cùm Caius Caligula in curia longam contra eum orationem recitaret (omnes enim oratores ſe vincere putabat, & Domitium virum eloquentiſſ. ſuperare conabatur) neque quicquam contrà dixit, neque ſe defendit, ſed eloquentiam hominis ſe mirari, eaque obſtupeſcere ſimulans, orabat & ſupplicabat, ſéque oratorem magis timere, quàm Cæſarem, profitebatur. Quibus rebus Caligula delectatus, & Domitium à ſe dicendi vi ſuperatum credens, iraſci deſiit. *Zonaras.*

DEFENSIONE, PROTECTIONE.

Cùm in ſenatu Catilinarios C. Iul. Cæſar defendiſſet contra Catonem: ei curia exeunti multi ex iuuentute, qui tunc Ciceronem conſulem ſtipabant, concurſu facto intentabant ſtrictos gladios. Verùm Curio ibi dicitur toga ſua eum texiſſe & eripuiſſe: atque ipſe Cicero, intuentibus eum iuuenibus, cædem vel populi metu, vel quod prorſus iniquam & violentam arbitraretur, abnuiſſe. *Plut. in Cæſare.*

ASPECTV TORVO.

C. MARIVS cùm ex ciuili pugna primà ſolus fugeret, Minturnas Campaniæ oppidum peruenit. Minturnenſes eum, vt gratum Syllæ victori facerent, immiſſo percuſſore tollere decreuerant. Cúmque is aſpectu & increpatione Marij fugiſſet, in religionem oppidanis venit, tanquam in numinum protectione Marius eſſet. Ita eum ad proximum oppido lucum produxerant, qui Maricæ Deæ (ſiue Circe illa, ſiue Venus, ſiue Fauni vxor fuit) ſacer erat, vt inde, quò liberet, abiret. *Plut. in vita Marij.* Velleius paludem Maricæ dicit. *L. Viues in lib. 2. Auguſt. de Ciuit. Dei capite 23.*

HABITV SIMVLATO.

DOMITIANVS Imp. ſub Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præſentium copiarum. Sed irrumpentibus aduerſariis, & ardente templo, apud æditutum clàm pernoctauit: ac manè Iſiaci velatus habitu, interque ſacrificulos vanæ ſuperſtitionis, cùm ſe trans Tiberim ad condiſcipuli ſui matrem comite vno contuliſſet, ita latuit, vt ſcrutantibus, qui veſtigia ſubſecuti erant, deprehendi non potuerit. *Suetonius.*

FVNERE SIMVLATO.

ÆSON cùm Peliam patruum Theſſaliæ regnum totum ſibi vendicare vidiſſet, metuens filio Iaſoni, eum ſub funeris ſpecie à mulierculis tanquam mortuum efferri, & Chironi Centauro educandum tradi curauit per XX. annos. *Pindarus ode 4. Pythiorum.*

MORTIS ACCELERATÆ, VITÆ AMISSÆ MODVS.

☞ *Vide Miracula Hæreticorum.*

* Vitis. Vinea.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VITIS ἄμπελος Græcè, frutex eſt ferens vinum, vnde & nomen accepit, quanquam *Varro lib. 1. cap. 2.* dictam vitem velit, quod ad vuas percipiendas inuitet. Accipitur autem præſertim in numero plurali, non pro vnico frutice, ſed pro loco conſito pluribus plantis viniferis, quem vineam communiter dicimus, & vineta. Transfertur autem hæc vox etiam ad ſignificandam Eccleſiam: & ita à Chriſto vſurpatur *Matth.* 20. in parabola operariorum ad vineam miſſorum.

Vbi *ſanctus Gregorius*, per patremfamilias Deum intelligit. Qui habet inquit, vineam, vniuerſalem ſcilicet Eccleſiam, quæ ab Abel iuſto vſque ad vltimum electum qui in fine mundi naſciturus eſt, quot ſanctos protulit, tot quaſi palmites emiſit. *hom. 19. poſt princ. in Euangelia*, & frequenter apud Prophetas vſurpatur hæc vox pro Iudæorum Synagoga, ac fidelium cœtu.

Loca Vitifera. ☞ *Quære Loca materialiter conſiderata.*

Quam autem fœcunda fuerit terra Chanaam in producendis vuis, ex eo conſtare poterit, quod exploratores miſſi à Moyſe vnicam vuam cum palmite abſciſſam in vecte portauerint *Numer. cap.* 13. quod indicium erat terram illam eſſe fertiliſſimam & maximè vitiferam. Sic *Plinius lib.* 14. ait, in Aſia interiore naſci vuas magnitudine vberis vaccini, ollæ, imò pueri infantis.

Amplius narrant *Euphorus & Metrophanes apud Stephanum lib. de vrbibus*, ſcilicet in Eucarpia minori Aſiæ oppido tam immanes naſci racemos, vt ſinguli iuſta ſint ſingulis curribus pondera, ita vt vnius tantum racemi vectura quandoque currus confractus conciderit, atque inde vrbem Eucarpiam, id eſt, fertilem eſſe dictam; ideóque veteres dictitaſſe, vrbem hãc à Ioue datam fuiſſe Cereri & Baccho ad inhabitandũ ſed puto currum iſtum craſſiore mendacio, quam vua onuſtum iampridem concidiſſe, & euanuiſſe. Ecquid mirum? Nota eſt Græcorum fides, Græcoſque græcari & fabulari ſolitos ſcimus. Vnde Græciam mendacem multa audere in hiſtoriã ſcribit Iuuenalis. Credibilius *Strabo libro ſecundo*, botros vuarum commemorat, qui ſinguli bipedali ſunt longitudine.

Idem libro 11. & libro 15. tradit in Mauritania & Carmania botros naſci, qui ad duos cubitos in longum extendantur.

VITIVM CVLTVRA.

☞ *Pete ex Loco de Vino, vbi de illius Inuentione, Cultura, &c.*

Aduertit Vlpianus, inter leges Romuli ſiue XII. Tabul. etiam culturæ vinearum prouiſum fuiſſe lege XII. quando per eam vetatur, ne tignum iunctum ædibus vineiſque quis ſolueret, ne ſcilicet per hoc aut ædificia eo prætextu diruantur, aut vinearum cultura turbaretur. Scribit *Ammian. Marcellinus lib.* 14. tempore Conſtantini Imp. maximas fuiſſe ſeditiones propter inopiam vini.

☞ *Vide infra Cura.*

ODIVM.

Fuere etiam Principes Romani qui vineis eruendis intenderent

A derent, quorum quidam vineta ſuccidi iuſſit, alius ne quis nouellaret mandauit. Refert *F. Balduin. comment. in leg. x11. Tab. leg. x11.*

Amor.

Achab Rex ſummo deſiderio ferebatur in vineam Naboth Iezrahelitæ quam habebat in Iezraël iuxta Palatium Regis; ſic vt illi offerret meliorem, aut pretium argenti quanto æſtimanda erat. Cui petitioni Naboth non acquieuit, quod eam vineam hæreditate accepiſſet à parentibus. Vnde indignatus Achab, conſilio Iezabelis vxoris, quæ virum ſuum tanto illius amore detineri, votóque fruſtrari non ſuſtinebat; ipſum Naboth crimine læſæ maieſtatis reum, ementitis falſorum teſtium depoſitionibus obrui lapidibus iuſſit, & ita vinea viri innocentis nefariè, non diu tamen potitus fuit. *Libro 3. Reg. capite 21.*

Cura.

In Exodo Deus præcepit, ſi quis vineam proximi læſerit dimittendo iumentum ſuum, ita vt depaſcatur aliena, quod optima quæ in vinea ſua habebit, reſtituet. *cap.* 22.

E Rurſus ingreſſus vineam inquit, quod de ſpicis etiam intellexit Abulen. proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit: foras autem nè efferas tecum, quod paſſim hodie obſeruatur in Regionibus viniferis. *Deut. c.* 23.

Denique mandat, nè ſeras vineam tuam altero ſemine. *Ibidem cap.* 22. Solent enim inter ordines vitium ſeminari grana. Vult ergo nè diuerſæ ſpeciei grana inter eas ſeminent. cauſam dat, nè vuæ ait & ſegetes pariter ſanctificentur, id eſt, polluantur, quia ex vetita hâc ſatione mixtorum à Deo vetitorum immundæ cenſebantur, & velut polluere vicinas vuas quas contingunt & ambiunt. Ita *Cornelius à Lapide in illum locum.*

*Mysteria et portenta.

Vitium cultura non ad vſum duntaxat, ſed & ad myſterium nonnunquam vſurpata. Diximus *in loco de Vino*, primum qui vineam plantaſſe, id eſt, excoluiſſe, & in vineta diſtribuiſſe, ac vinum ex vuis expreſſiſſe legitur, fuiſſe Noë ſtatim poſt Diluuium: quam quidem vitem ab illo plantatam, figuram præſignificaſſe crucis Chriſti, Patres docent. S. Cyprianus hæc de ea notatu digna literis commendauit: Inuenimus **C** inquit & in Geneſi circa Sacramentum Noë hoc idem præcurriſſe, & figuram Dominicæ Paſſionis illic extitiſſe, quod vinum bibit, quod inebriatus eſt, quod fuit recumbens nudus & patentibus femoribus, quod nuditas illa patris à medio filio denotata eſt, & foras nunciata; à duobus verò, maiore & minore, contecta; & cætera; quæ neceſſe non eſt exſequi; cum ſatis ſit hoc ſolum complecti, quod Noë typum futuræ veritatis oſtendens, non aquam, ſed vinum biberit, & ſic imaginem Dominicæ paſſionis expreſſerit. Hæc ille. Verùm totum hoc myſterium fuſius atque apertius *ſanctus Hieronymus* poſtea his verbis explicauit: Poſt diluuium mundi iſtius, inquit, bibit Noë, & inebriatus eſt in domo ſua & denudata ſunt femora eius, & eius apparuit turpitudo. Et venit frater maior, & irriſit; frater autem minor texit. Hoc totum dicitur de Saluatore, quoniam dicebat in cruce Paſſionis: Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Bibit, & inebriatus eſt, & denudata ſunt femora eius, & apparuit ignominia crucis. Venit frater maior, populus Iudæorum, & **D** irriſit, & minor populus de gentibus texit ignominiam, &c. *Epiſt. 63. de Sacram. Dom. Calicis, ad Calium Vener.* quoque *Beda in quæſtionibus ſuper Geneſim*, huius vitis & ebrietatis Noë myſteria fuſius & magis appoſitè quàm reliqui, cruci & Paſſioni Dominicæ applicans, inquit. Iam verò id quod poſt diluuium de vinea quam plantauit Noë inebriatus eſt, & nudatus eſt in domo ſua, cui non appareat Chriſti eſſe figuram? Qui inebriatus eſt, dum paſſus eſt; nudatus eſt, dum crucifixus eſt, in domo, id eſt, in Gente ſua, & in domeſticis ſanguinis ſui, vtpote Iudæis, &c.

Præpoſitus pincernarum Pharaonis Ægypti, traditus cuſtodiæ in qua erat Ioſeph, viderat ſomnium, quod ita deſcribitur, *Geneſ. cap.* 40. Videbam, inquiebat, coram me vitem, in qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas matureſcere, calicémque Pharaonis in manu mea: tuli ergo vuas, & expreſſi in calicem, quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. Reſpondit Ioſeph, hæc eſt interpretatio ſomnij. Tres propagines, tres adhuc dies ſunt, poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinum, dabiſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut ante facere conſueueras. **B**

Etiam ſub Metaphora vineæ Synagogam & Eccleſiam non ſemel Scriptura expreſſit, nominatim *Pſalm. 79. Iſaiæ capite 5. Matth. 20. & 21.* & diximus de hac re nonnulla initio huius loci. Eſtque in ſupradicta loca communis interpretatio, vt per vineam intelligatur Eccleſia vel Synagoga, quam queritur per Iſaiam Deus, quod quamuis fuerit rite exculta, dederit labruſcas pro vuis Verba Prophetæ ſunt: Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei, & ſepiuit eam & lapides elegit ex illa & plantauit eam electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. Allegorice vinea, id eſt, Eccleſia facta eſt Chriſto in cornu filio olei, id eſt, in hæreditatem & regnum potens, & fertile æquè ac miſericors, vtriuſque enim ſymbolum eſt oleum. Chriſtus enim, qui nobis fuit filius olei, id eſt, ſummè miſericors, voluit & Eccleſiam eſſe filium, vel potius filiam olei, vt ſcilicet regimen Eccleſiæ eſſet benignum, clemens & gratioſum; cum Synagogæ regnum fuiſſet minax & terribile, ſepes, torcular, turris, elapidatio, &c. ſignificant in genere, Deum Eccleſiam per omnia excoluiſſe, eique de omnibus neceſſariis prouidiſſe. Particulatim tamen & diſtinctè ſepes. Primò, fuit murus Hieroſolymæ, ait S. Hieron. **F** Secundò, & aptius, ſepes fuit lex & præcepta, quæ quaſi ſpes data ſunt populo, vt eum munirent, & in officio ac pietate continerent, ità *Author imperfecti, Theoph. & Euthym. in Matth. 21. & Irenæus lib. 4. cap. 70.* rurſum, Tertiò, ſepes fuit cuſtodia Dei & Angelorum, inquit *S. Ambroſ. Hier. & Origen. hom. 19. in Ioan.* qui ſic ait: Cuſtodia Dei fuit ſepes vineæ, turris templum, torcular locus libationum. Hoc eſt quod *Zachar. c. 2.* ait: Abſque muro habitabitur Hieruſalem, id eſt, Synagoga & Eccleſia, nam ego ero, ait Dominus, murus ignis in circuitu. Quartò, H. Pintus per ſepem accipit viros ſanctos, qui populo pro muro ſunt apud Deum, quibus ablatis conculcatur populus; vti exeunte Loth, Sodoma conflagrauit; Hebræis exeuntibus, Ægyptus periit.

Torcular autem, eſt altare, quo victimarum ſanguis exprimebatur, inquit *Origenes B. Hieronym. Beda, Euthym. Theophyl. in Matth. 21.* Myſticè torcular eſt crux Chriſti, cuius prælo premuntur martyres, virgines, omnéſque Chriſti ſequaces, indéque vinum gaudij exprimitur. Lapides quos abſtulit ex **G** vinea, ſunt idola, peccata, omniáque diuini cultus ac religionis impedimenta.

Turris, Primò accipi poteſt regia diuinitas; Secundò, ſacra Scriptura, ait H. Pintus: ad eam enim quaſi ad turrim & arcem in noſtris tentationibus & periculis confugere debemus, & ſicut ex turri proſpicimus procul diſtantia, ita ex lege & Prophetis proſpiciebant Chriſtum poſt tot ſæcula venturum. Tertiò, per turres aptius accipias doctores & paſtores, ſpeculatoréſque populi, aut templum Hieroſolymitanum, Deique cultum & religionem; vti explicant *Chald. in capite 5. Iſaiæ Origenes, S. Hieronym. Beda, Euthym. Theoph. ſuprà.* Ex templo enim, quaſi turri & arce Deus auxilio erat & profugio laboranti populo.

Et quamuis in ſacris literis vinea pro cœtu fidelium plerumque accipiatur, nonnunquam tamen etiam vſurpatur pro conuentu impiorum & Ethnicorum. Sic legimus. *Deut. c.* 32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, vua eorum, vua fellis, &c. loquitur autem de idolorum cultoribus.

Christus ipſe ſe viti comparat, dicens: Ego ſum vitis, vos **H** palmites: & eandem Metaphoram proſequitur multis, vt oſtendat quam apta ſimilitudine ſit vſus. *Ioan. c.* 15. præmiſerat autem, Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, quod Chriſtum dicere inquit *S. Aug. tr. 80. in Ioan.* ſecundum quod eſt caput Eccleſiæ, noſque membra eius, vnius quippè naturæ ſunt vitis & palmites. Propter quod cum eſſet Deus, cuius naturæ non ſumus, factus eſt homo, vt in illo eſſet vitis humana natura, cuius & nos homines palmites eſſe poſſemus, & infrà addens ait vera, ab illa diſcernitur cui dicitur, quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena?

Memorabile eſt quod de Iuliano Apoſtata ſcribit *Sozomenus lib. 5. c. 1.* quomodo inter alia prodigia, quibus eum Deus ab improbitate retrahere volebat, cum in Illyricum cum exercitu veniſſet, circa Nouembris initium, tranſacta iam vindemia, vites nouis vuarum acerbarum botris immaturis onuſtas conſpexerit: deinde leui quodam imbre decidente, ſingulas guttas, ſignum crucis tam in ipſius, quam comitum veſtimentis impreſſiſſe.

A Quam quidem hiſtoriam *Sozomenus lib. 5. cap. 1.* præcipuè proſecutus eſt, iudicium quoque prodens, quod circa prodigij illius ſignificationem à pleriſque tum factum eſt; aſſerens Iulianum ipſum, eoſque qui illum comitabantur dixiſſe, vuas haud maturas intempeſtiuè apparentes, aliquid boni portendere; ſignum autem crucis, quod quælibet roris gutta in veſtibus ipſius ac militum ſuorum effinxerat, caſu ac fortuito accidiſſe: Cæteros verò qui ab ipſo Imperatore religione & doctrina diſcrepabant, cenſuiſſe, oſtentorum alterum ſignificare, Imperatorem immaturo ætatis tempore non ſecus ac immaturas vuas periturum, & imperium eius ad exiguum tempus duraturum: alterum verò indicare, religionem Chriſtianam cœleſtem eſſe, & omnes crucis figura ſignari oportere. Neque certè, inquit Sozomenus, vt videtur à veritate aberrauere: nam temporis progreſſio, vtrumque verè dictum fuiſſe demonſtrauit. Hanc autem ipſam hiſtoriam pariter *Nicephorus lib. 10. cap. 2.* Sozomenum ſecutus, ad poſterorum memoriam literis commendauit.

Vitrum.

B *Vbi vide Loca Mineralium, in Argumento de Loco.*
Illius Diuinatio. *Ex loco de Diuinatione.*
Vitrarij. *Quære Mechanici opifices ſecundum materiam operis conſiderati §. Vitrarij.*

Vituperium.

Nonnulla in Loco de Reprehenſione. Calumnia, &c.

Viuarium.

Vide Locum de Prodigalitate. Item Sumptus facti.
Item ex Loco de Mechanica. Tit. Mechan. opera circa animalium & Locorum eorundem curam.

Vlcera.

Quære Locum de Actibus Corporis.

Vltio.

Vide Vindicta.

* Definitio Et Etymologia.

C VLTIO idem eſt quod vindicta, vnde & ad eundem locum pertinet. Atque definitur redditio mali pœnalis pro culpa: vel propulſatio iniuriæ aut violentiæ, quomodo etiam defenſionem & punitionem ſub ſe complectitur. Multa de vindicta à nobis tradita ſunt loco particulari, quæ ad præſentem non ineptè reduci poſſunt.

Conſule etiam Loca de Seueritate, & Crudelitate, & Iuſtitia in puniendo.

VLTIO ASTVTA.

RATIONE HABITA OFFENSÆ, quam vlciſcitur. Puta

Cædis.

Cùm Albonius Longobardorum rex Veronæ in conuiuio exhilaratus vxori porrexiſſet poculum è Cunimundi ſoceri capite fabrefactum, vt cum patre biberet: Roſimunda dolore correpta, Peredeum virum fortiſſimum multis pollicitationibus in viri cædem allicere nititur. Quod quum aſſequi non

D poſſet, artibus eum circumuenit, Peredeus veſtiariam reginæ noctu adire ſolebat Regina ſe in lecto Peredeo ſupponit. Mox vbi ſe patefecit: Peredee (inquit) aut te Alboïnum interficere, aut ab eo te interfici opus eſt, regalem quando thorum inceſtaſti: ni parueris, paternamque mortem vltus fueris, te adulterij poſtulatum. dira morte ſcito moriturum. Ille timore perculſus, ſe regem interfecturum pollicetur, cumque meridiantem, ope Elmichi coniurationis auctoris adortus obtruncauit. *Bonfin. lib. 8. Dec. 1.*

Liuorum regis filius Bicco Iarmericum Danorum regem à quo olim fratribus ſpoliatus fuerat, acceſſit, & ab eo benignè habitus, arcanorum omnium arbiter euaſit Hunc vt ſuis per omnia monitis parere ſenſit, ad ſcelera flagitiáque committenda compulit. præcipuè aduerſum ſanguine iunctos. Eiuſ dem ſuaſu rex Sclauorum rebellantium duces, traiectis fune tibiis, equis in diuerſa raptantibus præbuit, lacerandos. Alio item tempore optimates eorum primo tibias loris traiectos, & tauroꝛum crurib⁹ alligatos, moloſſis inceſſentibus raptim in cœnum voragineſque pertractos abſumpſit, Broderum regis filium falſo crimine inceſtus cum nouerca inſimulatum; ſuſpendio necandum curauit. Suauildam nouercam calcibus E equorum protriuit: mox Helleſpontios fratres ad Suauildæ ſororis vocem indignam vlciſcendam impulit, à quibus Iarmericus in arce munitiſſ. obſeſſus, ea tandem occupata, artubus detruncatis periit. *Saxo lib. 8.*

FROVINI Ducis Sleſuicenſis ab Atiſlo II. Suecorum rege cæſi filij duo Keto & Vigo, in Sueciam profecti, profugatum ſpecie, inter milites admittuntur, & à Rege interrogantur, an meminiſſent pugnæ ſuperioris anni, quando duo congreſſi de vita certaſſent? Meminiſſe fatentur, ducémque ſuum tum proſtratum ab illo, qui rex gentis ferebatur. Hæc, inquit, dextera protriuit virum alioqui fortiſſimum. Quærit deindè, Filióſne ſuperſtites haberet dux ille? Reliquiſſe aiunt geminos, proceritate corporum ferè pares ſibi. Eſt-ne illis, inquit, paternæ necis aliquis dolor? Tum Keto, Quid prodeſt multa in ventum verba fundere, vbi nullus eſt exigendæ vltionis locus? Conſueuerat rex ſine comitatu exire, apricandi gratia. Fratres illi velut comitatum ſequuntur: ac iam ſolum nacti verbis his aggrediuntur: Nuper ſollicitè perquiſiſti de nece Frouini, iactabundúſque dexteram extuliſti: Ecce aſtamus in conſpectu tuo gemini fratres, vt vindices ſi F te paternæ necis ſcelus, aut occumbamus. Interritus rex: Parcite, inquit, adoleſcentes ſanguini veſtro, vitâ dignos iudico quos dolor in vindictam paternæ necis armauit. Æris non contemnendam ſummam accipite: & proprij luctum ſanguinis, militia mea in reliquum vſuri, accepto ferte. Fruſtrà, inquit Keto, iſta iactas: morituri venimus, aut vindicaturi. Tum ille. Ergo iunctis viribus concurrite. Indecorum eſt his annis atque viribus, vtrique ſeorſim concurrere. Abſit inquiunt, dedecus & generis & patriæ, vt vni duo concurramus. Si quid tibi vitium eſt, ait Keto, exere, ſpectator frater aſſiſtat: aut ſi illum manis excipere me pugnæ ſpondeo ſpectatorem. Circo deſignato Keto regem inuadit. At ille ictus deuitans, ludificando magis pugnam extrahit, fratrem quoque ad arma vocans, vt plenis vti viribus poſſet in hoſtem. Vbi verò Keto pertinacius regem vrget, rex magno impetu galeam Ketonis decuſſit, vulnuſque capiti inflixit. Tum Vigo oblitus promiſſi, in pugnam ruit violentus, & vna cum fratre regem occidit, Amputato inde capite illud ad proximam villam perferunt, & Ketonem, atque Vigonem, germanos fratres, G Frouini patris ab Atiſſo rege cæſi, mortem vltos eſſe apertè profitentur. Mox ad regem ſuum Vermundum regreſſi præmia magna retulerunt; tum quod patris necem vindicaſſent, tum quod acerrimum Danorum hoſtem ſuſtuliſſent. *Cranzius lib. 1. Sueciæ cap. 23.*

STVPRI.

SIMEON & Leuti filij Iacob, vt vlciſcerentur ſtuprum à Sichem illatum Dinæ ſorori, ſimulans ſeſe illi ſororem in matrimonium daturos: ea tamen lege, ſi prius cum patre Hemor principe Sichemitarum & omnibus ciuibus circumcideretur. Sichem amore puellæ conditionem accipit. Tertio die poſt, cum illi in dolore eſſent, oppidum inuadunt, mares omnes trucidant. Reliqui filij Iacob ad cædem ſuperueniunt, & oppidum diripiunt.

REPVLSÆ AMATORIÆ.

BELLEROPHONTES propter occiſum Belleru̅ Argos exilio mutans Tirynthon peruenit, Prætique regis hoſpitio eſt vſus. H Interim antea regis vxor, adoleſcentis amore correpta, cœpit illius animum ad ſtuprum ſollicitare, & ſui copiam obtulit. Ille vbi flagitium recuſaſſet, videlicet hoſpitij religione permotus, illa prior occupans, verſoque in odium amore muliebri. Bellerophontem apud maritum occultè defert, tanquam ab illo fuiſſet de ſtupro interpellata. Quod vbi perſuaſiſſet, quoad poterat regis animum in perniciem iuuenis inſtigabat, ſemper ad aurem occinens illud Homericum.

Τεθναίης ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην.
Aut morere Præte, aut interfice Bellerophontem.

PHOEDRA Minois & Paſiphaës filia, Theſei vxor, ſpreta ab Hippolyto priuigno, laqueo ſe de trabe ſuſpendit, abſente peregrè Theſeo marito. Is reuerſus, cum pendentem adhuc ſolueret: inuenit tabulam manu ſuſpenſam & obſignatam, in qua Phædra Hippolyti inſidias pudicitiæ ſuæ ... accuſabat. Is autem ideo finxerat, vt honeſtam cauſam necis habuiſſe videretur: & vt hoc pacto vlciſceretur Hippolytum, qui

amori

amori ipſius gratificari noluerat: Vernis quoque, quod pridem contra Hippolytum ſe ſerpentem conata fuerat, abſolueret. Fidum ergo ſcriptis contra Hippolytum innocentem confictis cum haberet Theſeus, iuſſet eum quam primum exulem, poſt multas grauiſſimas accuſationes, patria terra è conſpectu ſuo diſcedere: cum eum diris & execrationibus deuouiſſet, ac patrem Neptunum rogaſſet, vt Hippolytum malè perderet. Eius preces exaudiuit Neptunus, & immiſſo terrore equis, a quibus in curru vehebatur, cum per loca deuia ſtipites & ſaxa amentes & cæci currum raperent, Hippolytum ſaxis alliſum, vulnerato & lacerato ipſius fœdè corpore, miſerè perdiderunt, *Euripides in Hippolyto.*

CLEOBORA, Phobij Nelidæ Mileſiorum Principis vxor, cum multa fruſtra machinata eſſet, quibus Antheum regij generis ex Halicarnaſſo adoleſcentem, Phobio obſidem datum, ad ſtuprum alliceret: temporis progreſſu, amorem in ſe extinctum ſimulans, perdicem cicurem [alij vaſculum aureum] in profundum puteum dimittens, Antheum rogauit, vt deſcendens extraheret, illam. Mox ingentem ſuper eum deiecit petram, atque occidit, *Parthen. in Erot. cap. 14.*

DAMNATIONIS.

THEODORVS Epiſcopus Cæſarienſis, damnationem in Theodorum Mopſueſtenum Epiſcopum mortuum, atque a Catholicis Concil. Chalcedonenſi laudatum, hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonenſi, accidens Cæſarienſis dixit, Poſſe eum Acephalos ad Eccleſiæ communionem adducere, ſi Theodorum Mopſueſtenum, Theodoretum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum à Concilio Chalcedonenſi receptos damnaret: nam hoc pacto eos ſine detrectatione Chalcedonenſe Concilium tanquam purgatum approbaturos. Cui Iuſtinianus aſſenſus, libello edito, eos damnauit: atque Epiſcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonenſis reſpuerent, omnibus muneribus affecit, qui diſſentirent in exilium egit. Quæ res tantum in Eccleſiam tumultum inuexit, vt poſt aliquot annos generali diſquirenda Concilio fuerit. *Sigonius lib. 19. Imp. occid.*

MODI QVO VLCISCITVR.

nempè.

CONSILIO MALO.

Reliquis centauris expugnatis ab Hercule, Neſſus vnus omnium ſuffugerat. Is peruenit ad flumen Euenum, & in eius ripa verſans, ſolitus erat adeuntes tranſmittere. Deinde euenit vt Hercules in Trachinem ad Ceycem, vnà cum Deianira proficiſceretur. Poſtquam igitur ipſe fluuium tranſmiſiſſet, Neſſo mandauit, vt Deianiram transferret. At is inter tranſuehendum vim cœpit inferre mulieri. Hercules Neſſi præcordia iaculo transfodit. Ille ſentiens lethale vulnus ad mulierem dixit: Si vis tibi amatorium efficaciſſimum parare, quo poſſis Herculem inflammare in amorem tui, & ſi quando deperiret aliam, in tui cupidinem reuocare, fac illum meo ſanguine perungas. Atque ea perſuaſa Neſſi ſanguinem è vulnere fluentem apud ſe ſeruauit. Itaque poſtquam Trachinem adiiſſet, ac rurſum inde profectus Oechaliam adortus ciuitatem cepiſſet: Iolem puellam captiuam ſecum duxit. Immolaturus autem Ioui parenti victimas ob res benè fortunatas, ad Deianiram mittit, iubens vt ſibi veſtem aliquam magnificam mitteret. Illa certior facta de Ioles raptu, veſtem Neſſi cruore tinctam imbutámque mittit, philtrum ſe mittere rata. Hanc indutus Hercules rem diuinam peregit: Cæterum vbi calefacta veſte, venenum excitatum corpus grauiter adurere cœpiſſet, auellere conatus eſt: verum iam ita penitus adhæſerat, vt non ſine carnibus ipſis reuelli poſſet. Ergo in monte Oeta rogum extruxit, eumque conſcendit. *Eraſ. in Zenodoto.*

FRIDERICVS II. Imper. Petrum de Vineis Secretarium certis de cauſis lumine priuauit. Deinde pœnitentia ductus, aſciuit eum in ſecretius conſilium. Cæterum cum Imperator anguſtia rei pecuniariæ Piſis premeretur, Petrus conſuluit, vires Eccleſiæ ſuiſmet opibus conterendas, conflanda in vſum belli Eccleſiarum ornamenta: inter quæ Zona illa, quæ cingebat templum, memorabilis erat. Placuit conſilium Friderico, & Eccleſiarum ſpoliis exercitum impiè parauit. Tum Petrus; Imperator, inquit, iniuriam abs te mihi illatam vltus ſum: tu tibi hominum odia comparaſti, ego tibi Deum ex ſacrilegio reddidi inimicum.

COMMISERATIONE.

Cæſaris funere in forum delato, laudauit eum de more M. Antonius, Qui cum moueri oratione ſua cerneret populum, flectique ad commiſerationem, correptam Cæſaris veſtem cruore oppletam explicauit, & vt dilacerata eſſet vulnerum multitudine, oſtendit. Ibi alij Interficiendos homicidas vociferabantur: pars ſubſellia & menſas ex officinis corripientes, & coaceruantes, grandem pyram ſuccenderunt, impoſitúmque in rogum cadauer, in medio frequentium locorum ſacrorum, frequentium etiam inuiolatorum atque intactorum, combuſſère. Vt flamma eluxit, accurrentes alius aliunde, & titiones arripientes ſemiuſtos, ad tecta diſcurrunt interfectorum Cæſaris inflammanda. Verum illi obſepti antè, periculum propulſauerunt. *Plut. in Bruto & Cic.*

Cæde.

☞ Vide Tit. Vita aliorum aſtutè inſidiari.

Adulterio. Stupro.

SEIANO, qui iniuriam acceptam à Druſo vlciſci cupiebat, cuncta tentanti, promptiſſimum viſum ad vxorem eius Liuiam ſe conuertere, quæ ſoror Germanici, formæ initio, ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc vt amore incenſus adulteria pellexit: deinceps quoque ad coniugij ſpem, conſortium regni, & mortem mariti impulit. *Vettorius lib. 32. Var. Lect. cap. 15. ex Tacito.*

REPREHENSIO, ACCVSATIO.

Calumnia Aſtuta.

CVIVS REI. V.G.

Verbi inſolentis.

Cùm Rullus legem agrariam ornaret, vtilitatémque eius exponeret, Vrbanam plebem nimium in Rep. poſſe, dixerat, exhauriendamque eſſe. Id verbum, quamuis rei narrandæ, vel antè oculos potius ponendæ, valdè aptum foret, notatum Cicero in concione illi exprobrauit, indéque magnam inuidiam ipſi conflauit: de ſe enim tanquam de ſentina aliqua verba feciſſe tribunum iniquo animo ferre debuit populus Roman. nam quin tranſlatio elegans ſit, dubitari non poteſt. Ipſe certè Cicerò ita poſtea locutus eſt in epiſtola quadam ad Atticum, cùm de eadem re ageret. *Vettorius libro 2. Var. Lect. capite 11.*

Hæreſeos.

HILARIVS Pictauienſis Epiſcopus, cum ad emendationem eorum qui Ariminenſi perfidiæ ſubſcripſerant, librum inſtructionis pleniſſimæ conſcripſiſſet: eum librum, corrupto notario, nacti æmuli, multis in locis corruperunt. Mox eum ad concilium Epiſcoporum: ſecundum ea, quæ ſe in libello ipſius nouerant corrupiſſe, vti hæreticum arguere cœperunt & ex ipſo autographo, ſed adultcrato, redarguerunt, & hæreſeos notam inceſſerunt. Ille verò doló cognito, aſſertionibus, ſatisfactionibus, & omnibus, quæ viuentes pro ſe facere poſſunt, ſuam innocentiam tutatus eſt. *Ruffinus in Apologia pro Origine.*

Tyrannidis.

SOSIS quidam, homo improbitate & audacia apud Syracuſanos clarus, dum Dioni Dionyſium tyrannum in arce obſidenti parat inſidias, primum in concione ſurgens, multa probra ingeſſit Syracuſanis, qui non intelligerent væcordi ſe & vinolenta explicatos tyrannide, Dionyſij vigilantem & ſobrium dominum Dionem accepiſſe. Inde cum ita ſe hoſtem ex profeſſo declaraſſet Dioni, in præſenti ex foro digreſſus eſt. Poſtridie currens per vrbem, conſpectus eſt nudus, capite & facie cruore fœdatis, quaſi aliquos perfugeret conſectantes. Tali ſpecie in forum ſe coniiciens, ab externis militibus Dionis docuit inſidias ſibi ſtructas, & caput ſuum ſaucium oſtendit. Multi vicem eius dolebant, & cooriebantur in Dionem, frementes eum rem indignam & tyrannicam agere, qui cædibus & periculis extorqueret ciuibus liberam vocem. Quanquam autem confuſa erat & turbulenta concio, perrexit eò tamen Dion ad ſe purgandum, Soſimque demonſtrauit vnius Dionyſij ſatellitum eſſe fratrem, atque per eum impulſum, vt ſollicitaret & concitaret ciuitatem. Iam cum præter alia indicia acceſſiſſent ſerui illius teſtimonio eum prementes, multa nocte nouaculam tenentem egreſſum ſolum fuiſſe. Populus Soſim rei capitalis damnauit, & Dioni eſt placatus. *Plutarch. in Dione.*

BONIFACIVS Africæ Comes, virtute & auctoritate florebat, ſub Honorio & Valentiniano III. Ætius eius gloriæ inuidens, vt ipſum aulica machinatione ſubuerteret, apud Placidiam Valentiniani matrem accuſauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eamque ad euocandum illum ex Africa incitauit, contra verò literas ad Bonifacium, tanquam amici fungens officio

officio miſit, monens ipſum apud Auguſtam fuiſſe perfidiæ A poſtulatum, atque vt Romam eo nomine euocetur, futurum: proinde caueret, ne accederet, ſi capiti ſuo conſulere vellet. Igitur Placida Bonifacium acceriſuit. Ille verò in timorem ſalutis adductus, licèt omnino innocens, fideli, vt putabat, Ætij conſilio parendum ſibi eſſe duxit, neque Africa pedem extulit. Quamobrem Placidia eò magis fidem eius ſuſpectam habuit, & dignum hominem, qui bello vindicaretur, exiſtimauit. Guntharius & Genſericus, Gunderici Vandalorum regis in Hiſpania filij, & à Bonifacio euocati contra Romanos, Vandalos & Alanos fretum Herculeum traiecerunt, ac nullo negotio Mauritaniam iuris ſui fecerunt, anno nonodecimo, poſtquam ex Scythia ceſſerant. Bonifacius aſſumptis ex Mauritania Vandalis, Sigeuulti Comiti ſumma vi in ſe ruenti occurrit, atque omni mole, ne Africa eiiceretur, contendit. Cùm autem Bonifacij pernicioſa reip. virtus aſſiduis hominum maledictis laceraretur, Bonifacij amici ipſum in Placidiæ gratiam reſtituere ſunt annisi. Quippe mirantes, hominem alioqui officij pietatiſque pleniſſimum, de fide tam temerè deceſſiſſe, B voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt, ac de re cum eo colloquuti ſunt. Ille ſe excuſare, & iuſti doloris ſui teſtes ipſas Ætij literas proferre. Quas vbi legerunt, rationem ſe reconciliandæ inueniſſe gratiæ rati, confeſtim cum iis Romam ad Placidiam redierunt, ac Bonifacium non ſua, ſed Ætij culpa lapſum eſſe docuerunt. Illa animo perturbata, dolore tamen ſuppreſſo, nihil cum Ætio expoſtulauit, ne ſummum ducem exercitum habentem, & rem præclarè gerentem, alieno tempore irritaret: verùm cum Bonifacij amicis omnia contulit, atque Ætij fraudem deteſtata, iurauit, ſe æquam Bonifacio futuram, ſi ille pro re Romana ſtare in animum induxiſſet, & barbaros, quos acciuerat, ex Africa dimiſiſſet. Bonifacius ab amicis de fraude Ætij, & animo Placidiæ erga ſe certior factus, ſumma voluntate ſe facturum, quod illa poſtulabat, promiſit, atque ita ab armis reip. inferendis diſceſſit, animúmque ad Vandalos ex Africa dimittendos, ſed fruſtrà, conuertit. Inde ex Africa Romam, Placidia vocatus, Magiſtri militum dignitatem obtinuit. Mox Ætium veterem ſuæ laudis obtrectatorem ſingulari certamine fidei ſuæ probandæ gratia prouocauit, commiſſóque Placidiæ per- C miſſu prælio ſuperauit. Quam ob cauſam Ætius dignitate nudatus in agrum ſe contulit. Tertio inde pòſt menſe Bonifacio lethifero morbo tentatus, cùm ſe morti proximum cerneret, Pelagiam vxorem, mulierem locupletem, vt Ætio nuberet, obſecrauit. *Sigon. lib. 22. Imp. occid.*

Inſidiarum.

Theodorvs Santabarinus Monachus Magus, cùm Leonem Cæſarem Baſilij Imp. F. ſciret virum eſſe probum: veritus ne apud patrem technæ ſuæ detegerentur, Leoni ſimulata amicitia inſidiari cœpit, cumque tanquam inſidiatorem clàm apud Baſilium accuſare. Idque, inquit, vt credas, ecce cùm in venationem prodibis, enſem ſub filij veſte deprehendes. Mox ſeorſim ſuaſit imprudenti adoleſcenti, vt enchiridion ſub veſte in venationem geſtaret: Aut enim feram proſternens pater, tuo egebit auxilio: aut ſi quid inſidiarum ei paretur, genitorem defendes. Cùm itaque pater in venatione enſem ſub veſte Leonis deprehendiſſet: carceri incluſit, inſignia imperatoria ademit: effoſſurus eidem oculos, niſi à primoribus & Patriarcha fuiſſet prohibitus. *Cuſpinianus ex Zonara & Cedreno.* D

Stupri.

Gregorivs Agrigentinus Epiſcopus æmulos habuit Sabinum & Creſcentium Diaconos. Illi vt è medio eum tollerent, noctu inhoneſtam mulierculam in eius lecto occultarūt: qua poſtea producta in publicum, curarunt, vt Gregorius in vincula coniectus tranſmitteretur Romam. Verum correpta muliercula à dæmone abſolutus ille, locoque ſuo reſtitutus, accuſatores verò in exilium acti. *Metaphraſtes in eius vita.*

Furti.

Dioxippvs athleta fortiſſ. Corrhagum Macedonem militem ſingulari certamine congredi auſum ſuperauerat. Macedones eius gloriæ inuidentes, phiala aurea ſtragulis eius clàm inſerta, furti reum peregêre. Ille doli infamiam non ferens, gladio ſuo incubuit. *Curtius lib. 8.*

Cùm Paphnutius inter fratres Scythioricæ ſolitudinis perſanctè verſaretur, Quidam inuidiæ ſtimulis agitatus excogitauit, quo pacto eum delicti inſimularet, & captata occaſione, dum Dominico die Paphnutius cùm cæteris ad Eccleſiam conueniſſet, cellam eius clanculum adiens, codicem ſuum inibi abſconditum reliquit. Cumque mox & ipſe ingreſſus E eſſet Eccleſiam, precatione ſolenni peracta, queſtus eſt codicem ſibi eſſe furto ſublatum. Mirantibus cunctis, ipſe qui detulerat petiit, ne quis antè ab Eccleſia diſcederet, quam miſſis fidelibus viris cellulæ ſingulorum excuterentur. Miſſi ſeniores, codicem inter palmeas Paphnucij fiſcellas inuentum referunt. Diu attonitus ſtetit Paphnucius, neque auſus eſt negare, quod tam aperto affirmabatur indicio: & vt ſibi pœnam, qua ſatisfaceret, imponerent, rogauit. At demùm Dei iudicio factum eſt, vt eius ignominiæ auctor à dæmone arreptus, nequitiam ſuam ac dolos confitendo proderet. Qui poſtea Paphnucij ſolius oratione iterum curatus eſt. *Marulus lib. 5. cap. 2.*

Veneficij.

Drvsvs tribunus plebis traditur caprinum bibiſſe, cùm pallore & inuidia veneni ſibi dati inſimulare Q. Cæpionem inimicum vellet. *Plin. lib. 28. cap. 9.*

Qvomodo.

Literarum imitatione, Literis falſis.

Sylvanvs, cùm Galliæ à Germanis aſſiduis rapinis atque F incendiis vexarentur, peditum Magiſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregiè ſe gerere cum cœpiſſet, multorum in ſe inuidiam concitauit. Ob eam rem Dynamius præfectus, vt ipſum euerteret, inſidias ei parauit: quippe literas eius commendatitias ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atque hanc ſententiam repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe altiora molientem, ac propediem ſolium principis aditurum iuuarent: literis verò prolatis, idem Dynamius præfectus eſt, vt hæc pro Imperatore inquireret. Ita conſiſtorio habito, omnes, quos ille nominauit, comprehenduntur, & cum literis ad eum euocandum Apodemius mittitur, qui nullis redditis literis, in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias bis conſentientes conſinxit nomine Syluani, & Malarichi ad tribunum fabricæ Cremonenſis: à quibus vt conſcius monebatur, parare properè cuncta: qui, lectis literis non intelligens, quid id rei eſſet, literas ad Malarichum miſit, obſecrans, vt diceret apertè, quæ vellet. Malarichus ſuam & Syluani vicem ſollicitus, adhibitis Francis, quorum magna in Palatio multitudo florebat, erectiùs loqui in apertis inſidiis cœpit. G Cùm autem Conſtantius Imp. rem cognoſci iuſſiſſet: Florentius agens pro Magiſtro officiorum, animaduerſis in literis priorum verborum lituris, rem aliter eſſe, quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſa Dynamius in tormentis eſt habitus, ſed tamen abſolutus conſpiratione multorum. His rebus cognitis, Syluanus veritus, ne propter mollem Conſtantij animum abſens damnaretur, Francis magna mercede ad ſe adductis, Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. *Sigon. lib 6. Imp. occid.*

Acriter dimicauit contra Leonem & Conſtantinum Imp. Ioannes Damaſcenus, ob defenſionem cultus imaginum, & cum Epiſcopis Orientis Imperatorem excommunicauit. Leo per falſarium literas ſcribi curat, tanquam ad ſe à Ioanne ſcriptas, quibus ſe vrbem Græcis proditurum pollicetetur. Eas literas Saracenorum regi Leo mittit, vt ſibi à Ioanne caueret. *Ioannes Patriarcha de vita Damaſceni.* Auctor tamen ſermonis de Conuerſatione Damaſceni, hæc a pædagogo eius eſſe facta dicit. Saracenus itaque ei brachium præcidit, ſeu (vt alter narrat) digitum, quem Maria inuocata ipſi reſtituit. *Caniſ. lib. 5. Marian. cap. 19.* H

Ioan. Iacobvs Schvtz à Troubach, patre ſcriba natus, cùm Melchiori Engersheimio Conſuli Seleceſtadienſi infenſus eſſet, clàm nomine eius, manum & ſigillum eius egregiè imitatus, literas fingit ad Enſisheimenſem Senatum, quibus ſeſe paratum aiebat noctu præſidium in vrbem accipere, & Seleceſtadium Rom. regi prodere. Literas illas non quidem Senatui tranſmiſit, ſed eas ciuibus quibuſdam ſeditioſis priuatim oſtendit, ſibi a Materno Bartio Enſisheimenſi tabellario clàm tranſmiſſas dictitans. Hacque ratione plebem ita concitauit, vt & Melchior Conſul & Maternus de vita ſint periclitati, donec pater Materni (à quo ſeſe literas Schutzius accepiſſe dixerat) conſultò in medium productus Colmariæ, & à Schutzio minimè agnitus, non obſcurum feciſſet indicium fraudis contra Melchiorem commiſſæ. Ob quam Argentinæ capite plexus & in quatuor partes diſſectus fuit Schutzius: Melchior & honori & bonis reſtitutus. *Beatus Rhenanus libro 3. rerum Germanicarum.*

Literarum

Literarum ſubiectione.

A PHARNABASVS Perſarum regis præfectus in Aſia, Lyſandrum apud Spartanos accuſauerat, quod prouinciam ſuam vaſtaret. Ephori ſcytala miſſa eum reuocauerunt domum. Lyſander allata ad eum in Helleſpontum ſcytala perculſus, & Pharnabazi potiſſimùm formidans crimina, affectauit ad dirimendam controuerſiam cum eo congredi. In colloquio orauit eum, vt literas de ſe ad magiſtratus alteras, nulla ipſum iniuria affectum eſſe, neque quicquam ſcriberet queri. Pharnabazus omnia recepit ſe facturum: atque in propatulo quidem, qualem flagitabat Lyſander, epiſtolam conſcripſit, clàm verò alteram habebat iam exaratam, & inter ſignandum commutauit codicillos nihil inter ſe ſpecie diſcrepantes, tradidítque Lyſandro illum occultè ſcriptum: Reuerſus Lacedæmonem Lyſander, atque, vt moris eſt, ad curiam profectus, reddidit Ephoris Pharnabazi literas, pro certo habens maximum crimen ſuum eſſe ſopitum. Pharnabazùm enim Lacedæmonij, quòd inter regios præfectos fuiſſet in bello promptiſſimus, carum habebant. Vt verò lectas literas Ephori oſtenderunt Lyſandro, & hic animaduertit, Non vnum Vlyſſem ſcilicet eſſe callidum: neceſſarium ſibi iter eſſe ad Ammonis delubrum, & ſacriſicia, quæ ante prælium vouerat, reddenda, ſimulans, ab Ephoris ægrè dimiſſus eſt. *Plutarch. in Lyſandro, & Polyænus lib. 7.*

B

Scripti, Styli imitatione.

ANAXIMENES Lampſacenus Philoſophus, cùm ingenio vaſro eſſet, & ſophiſtarum orationem aptiſſimè imitaretur, ſuſcepta cum Theopompo Damaſiſtrati filio ſimultate, hiſtoriam conſcripſit, maledictorum in Athenienſes, Lacedæmonios, & Thebanos pleniſſimam. Ad vnguem verò cum Theopompi ſtylum expreſſiſſet, ſuppoſito eius nomine, per Græciæ ciuitates librum diuulgandum curauit. Quæ res Theopompo magnam apud omnes Græcos inuidiam concitauit. *Pauſanias lib. 6.*

Chirographo falſo.

THEOPHILVS Alexandrinus Epiſcopus, cùm reſciſſet, nobilem matronam Alexandrinam Iſidoro presbytero mille aureos numeraſſe in pauperum vſus diſtribuendos: ſibi non traditos grauiter ferens, poſt duos menſes ſynodum cogit, & prolata charta, fingit eam ſibi ab annis 18. à quodam contra Iſidorum oblatam: verùm ſe multitudine negotiorum obrutum, actori iudicium dare neglexiſſe: nunc verò conſcientiæ ſtimulis adactum, de ſodomiæ vitio Iſidoro crimen intentare. Subornat quinetiam puerum xv. aureorum precio, qui coràm Iſidorum accuſaret. Qui tamen metu perculſus aufugit. Iſidorus quamuis innocentiam ſuam declaraſſet, inuidia tamen Epiſcopi in exilium eiectus eſt. *Anton. Tit. 10. cap. 9 & Palladius.*

C

Confeſſione culpa.

CHILPERICVS Francorum rex, Merouæo filio, ob ductam Brunechildim patrui Sigeberti Mediomatricum regis vxorem & regnum attentatum, in Monachum attonſo, coacto Epiſcoporum concilio, Prætextatum Rothomagenſium Epiſcop. accuſauit, crimini dans, ab eo omnium gnaro iunctam Merouæo Brunechildim, largitionéque ſollicitatos quoſdam, vt à patre deficerent, filiúmque regem ſalutarent. Dolo victus eſt Prætextatus: ſubmiſſis qui velut vicem eius ſolliciti, per ſpeciem amicitiæ monerent, è periculo per vera per falſa ſe eriperet. Regem animo pacatum, ac probè ſcire eum inſontem, ſed cauſa inuictum videri velle: fatendo culpam, veniam ac gratiam inſuper Regis promeriturum, Patribus iam compertam innocentiam, colluſionem futuram deinde, non iudicium. Igitur poſtridiè in patrum conſeſſu præſente rege, Merouæum inquit, quòd è ſacro delubro eum exceperam, impulit vt regnum appeteret: quem etiam Angelum cœleſtem fieri optaſſem. Tum rex teſtatus patres quid ipſi coram audiſſent, poſtulabat, ne voce ſua damnatum abſoluerent: & reum, ne quid vltrà effari poſſet, regij irrumpentes obuoluto capite abſtraxerunt. In inſulam Oceani Conſtantienſis diœceſis relegatus eſt. *Æmil. lib. 1.*

D

Teſtimonio falſo.

METHODIVS Patriarcha Conſtantinopolitanus, ob cultum imaginum ab Aduerſariis ſummo habebatur odio. Corruperunt hi publicum ſcortum multa pecunia, effecerúntque vt hunc ſtupri accuſaret coram totius Senatus primoribus: quæ omnia Methodius æquo animo tulit, donec eò compulerunt virum ſanctum, vt coram Manuële magiſtro, multiſque primoribus Senatus, nulla alia purgatione vteretur, ſed paucis verbis præfatus, limbo veſtis ſubducto, membrum virile tabidum & eneruatum oſtenderet. Ibi cùm Manuël mulierculam acceſſit, acriùs inſtat, vt verum fateatur. Scortum ſceleris auctores indicat, & ſe pecuniis ac promiſſionibus illectam profitetur. Methodius accuſatores à pœna ſuis precibus liberauit. *Cuſpin.* E

SABINVS & CRESCENTINVS, Gregorij Agrigentini Epiſcopi ſanctiſſimi Diaconi quòd grauiùs ab eo eſſent reprehenſi ob facinora ſua mala: inito fœdere, in eius perniciem conſpirant: mulierem impudicam ſubornant, eamque pecunia corruptam in eius thalamum clàm, ipſóque inſcio, abdunt. At cum eam eſſet ingreſſus Epiſcopus, in cubile irruunt, omnia clamoribus ac tumultu implent, comprehenſum per totam vrbem trahunt: ac tandem cuſtodiæ, incluſis ligno pedibus, tradunt. Cùm autem per Eparchum, vrgentibus accuſatoribus, cauſa non poſſet componi, Romam vinctus ad Pontificem deportatur, ibique ſimiliter carcere in tertium vſque annum excruciatur. Sed in Synodo innocentiam eius Deus patefecit. Meretrix etenim à dæmone correpta, accuſatorum improbitatem detexit. Gregorius igitur abſolutus, illi in exilium acti ſunt. *Simeon Metaphraſtes in eius vita.* F

Laudatione ſimulata.

ARISTOXENVS, cùm inductum Socratem paritérque rudem & laſciuum appellaſſet, ſubiecit: Cæterùm nullo ſcelere fuit contactus. *Plutarchus de Herodoti malignitate.*

Imaginibus.

Quidam Athanaſio Patriarchæ Conſtantinopolitano infenſi, cùm in Xerolophi cellis verſaretur, è patriarchico ſolio ſcabellum furati, Chriſti Saluatoris, & altera ex parte Imperatoris Andronici Palæologi imaginem frenos in ore gerentis, quos Arſenius alter Patriarcha & ſellor equi moderaretur, in eo depinxêre, & in loco ſuo repoſuêre. Quidam eam fabulam vulgarunt, & Patriarcham apud Imperatorem impietatis reum egerunt. Ille conuictos calumniatores duriſſimo mancipauit carceri. *Gregoras lib. 7.*

QVANDO.

PLINIVS in præfatione Hiſtoriæ mundi ſcribit, Aſinium Pollionem paraſſe in Plancum orationes, quas poſt mortem eius eſſet editurus, ne reſpondere poſſet. Plancum vbi hoc reſciuiſſet cum mortuis non niſi laruas luctari, dixiſſe. Eoque dicto ita eſſe orationes illas repercuſſas, vt apud eruditos nihil impudentius haberetur. *Lud. Viues in lib. 5. Aug. de ciuit. Dei, cap. 27.* G

VLTIO. VINDICATIO. PVNITIO VVLGARIS. PER QVOS, QVANDO, QVOMODO CVR FACTA.

Qui vindicauerint, puniuerint?

Magiſtratus.

Fuit magiſtratus apud Cumæos, quem Phylactum vocant, cuius erat munus in frequentem Senatum venire, eoſque manu apprehenſos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorum præmio aut pœna patrum decreto ſtatueretur. *Alex. lib. 3. cap. 5.*

Apud Perſas moris eſt, vt quos rex exitio deſtinat, zona apprehenſos apparitoribus tradat interficiendos. *Diod. lib. 17.*

Vincti, Capti.

LEHEL Hunnorum princeps quidam à Conrado Imperat. ad Auguſtam Vindelicorum captus, & Quid ita contra Chriſtianos ſæuiret? interrogatus, Humanorum (inquit) ſcelerum ſumus vltores, & quum vos perſequi deſinimus, tunc capimur, & obtruncamur. Admiratus hæc Imperator, optandæ mortis poteſtatem obtulit. Lehel antequam optaret, tubam, qua in bello vtebatur, poſtulauit, qua data, Conradi caput fregit: Præibis (inquit) ad inferos, & ibi mihi ſeruies. Credebant enim Scythæ, quoſcunque in hac vita cæderent, eorum ſe in altera ſeruitio eſſe potituros. *Bonfin. 10. Dec. 1.* fabulam eſſe putat. H

Mons accola montis Silicei, in Patauino agro, proditionis cum Arnoldo fratre inſimulatus, ad Eccelinum tyrannum deductus, animos ei faciente innocentia, magnis clamoribus vociferabatur, neque ſe, neque ſuorum quenquam proditionis infamia ac crimine vnquam laboraſſe. Quæ verba cùm tyrannus è palatio audiret (Veronæ res agebatur) deſcendit, toruoque vultu, Proditor etiam hiſcere audes? exclamauit.

Quo

A Quo verbo Mons commotus, nequaquam excuſare obiectum crimen amplius cogitans, in tyranni collum inuaſit, eundémque proſtrauit, & pugionem quo cinctus erat adimere contendit. Id cùm nequiſſet, in terram proſtratum vnguibus atque dentibus ita deformauit, vt vix multis diebus ſanari vulnera poſſent: tandemque oppreſſum interfeciſſet, niſi ab adſtantibus, præſertim à Iacobo Schinello milite Patauino interfectus fuiſſet. *Fulgoſus lib.9. cap.3. & Bernard. Scard. lib.3. claſſe 13. hiſtor. Pat.*

QVOS.

Scipſum.

Olavs rex Noruegiæ animum aliis rebus occupatum habens, cultello baculum fortè in ſarmenta conſcidit. Cùm autem ab aſtante per iocum de violatione diei Dominici admoneretur, ſcindulas ſtudioſè collectas, manuique ſuæ impoſitas incendi iuſſit: vt in ſe vlciſceretur, quod contra diuinum præceptum incautus admiſerat. *Crantzius lib.4. cap.8. Metrop. ex Sat. lib.10.*

Patriam.

Alcibiades cùm audiuiſſet ſe mortis à ciuibus condemnatum eſſe: B Re ipſa igitur, inquit, demonſtrabimus, nos adhuc in viuis agere: veniénſque ad Lacedæmonios, Decelicum bellum aduerſus Athenienſes mouit. *Æl. de Var. hiſt. l. 13.*

Monachos.

Monachi illi veteres, quinto poſt Chriſtum ſeculo, habuerunt corrigendorum delictorum diſciplinam, quam publicam pœnitentiam ſubinde nominat Caſſianus. Ea fuit eiuſmodi, vt qui deliquiſſet, in ſynaxi ſeu publico omnium fratrum congreſſu in terram proſtratus, tamdiu veniam demiſſè peteret, quamdiu ſolennitas orationum eſſet finita, quam quidem impetrabat, vbi Abbatis iudicio de terra ſurgere iuſſus fuiſſet. Ea autem emendatione tantùm leuiora delicta expiabantur: qualia ſunt. Si quid per negligentiam fuiſſet vel fractum vel perditum, ſi non in tempore ad conuentus acceſſiſſet, ſi durius aut contumacius etiam reſpondiſſet, ſi in Pſalmorum modulationibus titubaſſet: ſi mandata item ſtatuta officia minus diligenter expediiſſet, ſi dimiſſo congreſſu non rectè ad cellulam rediiſſet, ſi cum alio confabulatus fuiſſet, ſi cum ſuſpenſo ab oratione oraſſet: ſi cum parentibus vel amicis, hominibus C politicis, abſque Senioris permiſſu collocutus fuiſſet: ſi denique literas ſine Abbatis auctoritate vel dediſſet, vel accepiſſet. Nam grandiora illa & magis atrocia, vt ſunt conuitia, manifeſti contemptus, contradictiones tumidæ, nimis diſſolutus & effrenis inceſſus, cum mulieribus familiaritas, iræ, rixæ, ſimultates & iurgia, auaritiæ contagium, rerum minus neceſſariarum affectatio & poſſeſſio, poſtremò & extraordinaria & furtiua cibi refectio: plagis vel eiectione ex ſodalitio puniebantur. *Caſſianus c.16.*

Seruos.

Vedivs Pollio ſeruum, qui vas cryſtallinum ruperat, ad ſupplicium rapi iuſſerat, & murænis dari prædam. Et iam actum erat de ſeruo, niſi ad Cæſaris Auguſti pedes ſe prouoluiſſet, non mortem deprecaturus, ſed mortis genus. Demiratus crudelitatem Cæſar, veniam exorauit puero, & omnia Pollionis vaſa confregit.

Commodvs Imp. ita percitus, balneatorem in fornacem ardentem coniecit, quòd balneum intraturus, tepidiuſculum inueniſſet. *Rauiſius.*

Qui vernam ſuum Romæ de aliquo flagitio iudicaſſet, huic D imperabat, vt duplex lignum, quod plauſtris ſubdunt, ſuſtolleret, atque per vicum vel viciniam ſub omnium oculis tranſiret, ne ei ſiderent in poſterum, ſed ab eo cauerent. Hoc lignum Græci ***, Romani appellant furcam. Vnde dicitur, qui hoc circumtulit, furcifer. *Plut. in quæſt. Rom.*

Hoſtes.

Antonio Caracalla Imperat. poſt captum Augarum Oſroënorum regem bellum cum Cennis gente Celtica gerente: Cenni tanta ira in Romanos irruebant, vt tela, quibus vulnerati erant, dentibus euellerent ex corporibus, ne manus in illis cædendis defatigaretur. *Dion. Nicæus.*

Proſcriptos.

Diuiſo inter ſe Romano Imperio, Lepidus, Antonius, atque Octauius, triduum continuum, eorum notandis nominibus, quos morti deſignarant, conſumpſerunt, morem ſibi inuicem de iis, quos odio habebant, gerentes, in eorum numero fuit Lepidi frater, item Antonij auunculus, & Octauij quidam amici, quos alij odio inſequebantur. Proſcriptorum igitur numerus, quorum capita ad triumuiros deferebantur, fuit trecentorum ſenatorum, ac duûm millium equeſtris ordinis, qui E inter epulas, aut cum vxoribus cubantes, vt fortè deprehenderant, occidebantur: quorum corpora, quia ſepeliendi facultas ſublata erat, paſſim inhumata iacebant. *Dion. & Xiphilinus.*

Condemnatos.

Lacedæmoniis Lycurgi lege cauetur, vt niſi in conuictum & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxæ merita inferatur. Quam legem Ageſilaüs, cùm de reo omnium nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, quòd in patriam coniuraret, abrogauit: ne diu negotium diſcutiendo pœnam iure debitam fruſtraretur. *Alex lib.3. cap.5.*

Apud Romanos, vbi quis noxium & exitiale crimen admiſiſſet, niſi die ad populum dicta, & reo de crimine accuſato & conuicto, diéque conſtituta cauſæ dictionis, cauſáque populi iudicio probata legitimè, ſupplicium capitis de Romano ciue ſumere non licebat. Dicebatur autem dies ad populum, à magiſtratibus vel tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit: nonnunquam à priuatis. Siquidem Lucullus, quum nullum magiſtratum geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculatus diem dixit: & M. Cotta, virili toga ſumpta, F Cn. Carbonem reum poſtulauit. Eoque producto ad populum, accuſatoribus teſtibúſque adductis, ſi noxæ capitali & vero crimini locus erat, de reo ſupplicium ſumebatur iudicio populi. Quinetiam non ſolùm de ciuis Romani capite, ſed nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus & populi placito, aut eorum, qui ius dicunt, omnibus ſententiis ſtatutum fuiſſet, decerni lege poterat. Ipſi tamen, qui reus agebatur, ne imparatus & inſciens accederet ad cauſam, cunctaque quæ ab accuſatore mouenda erant, per cuſtodem debebant innoteſcere & ſignificari, vt diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori verò ſubſcriptores aderant, qui ea, quæ accuſationi conferrent, ſummiſſiùs ſuggerebant & præibant. *Idem.*

Innocentes.

Savl rex Abimelech Sacerdotem, quod Dauidem hoſpitio excepiſſet, ſimul etiam Nobe hoſpitalem vrbem incendit, ciuibus omnis ſexus & ætatis peremptis. 1. *Reg.22.*

Idem contorſit ſpicula nonnunquam in Dauidem, vt eum transfigeret. 1. *Reg.18.* G

Sennacherib Aſſyriorum rex fugiens è Iudæa, vltionis cauſa in multos Iudæos ſæuiit. *Tob.1.*

Herodes rex videns ſibi illuſum à Magis, iratus occidit omnes pueros. *Matth.2.*

Ioannes Andreas Lampvgnanvs Mediolanenſis ciuis, qui patrimonium alea ac prodigalitate decoxerat, in iudicio contendebat cum Branda Caſtilionenſe, Comenſi Epiſcopo cumque litis detrimenta grauiter faceret, & vt fieri ſolet, in Galeacium principem malorum ſuorum cauſas conferret: in tantam rabiem exarſit, vt neglectis, quæ ſupererant, fortunis, cùm ſextum menſem in animi perturbatione perſeueraſſet, ingreſſum ſancti Stephani fanum principem tribus comitibus adiutus interemerit. Dum apparitorum telis confoderetur, ſæpius, Ita mori volo, horrenda voce exclamauit. *Fulgoſ. lib.9. cap.3.*

QVOMODO. PER MALA ANIMI PVTA MOERORE,

Deſperatione.

In Meroë apud Ægyptios ſi quid Rex deliquit, nulla aſſi- H citur pœna; ſed cunctis aueſſantibus, & quotidianum congreſſum negantibus, mœrore & tabe conficitur. *Alex. l.3. c.5.*

Si Pater filium occidiſſet, vt continuo triduo circa defuncti corpus genitor aſſiduus filij ſpectator eſſet, ſanciuerunt Ægyptij: nulla iuſtiore pœna, quàm facinoris conſcientia ipſum puniri arbitrari. *Alex. lib.3. cap.5. ex Herodoto.*

CORPORIS. PER

Supplicia in genere.

Plato in Gorgia & Philoſophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant eſſe cauſam, vnam commonitionis, alteram animaduerſionis, ***. Commonitio delinquentis cauſa fit, quum ei, qui peccauit, vel pecunia, vel leui coërcitione multa dicta eſt, quod eò fit, vt deinceps qui deliquit, ad benè honeſtéque viuendum promptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri ſolet, quum leuiter delictum fuit: vt ſi iudici aliquid præcipienti contumaciùs paritum eſt, vel ſi prætoris dicto quis audiens non fuit.

Animaduerſio

Animaduerſio verò non ipſius,qui pœna afficitur,ſed reliquorum,qui ſuperſunt,gratia adhibetur : vt metu pœnitæ ne ſimi-
A li exemplo ſtant,reliqui eadem nota deterreantur. Nam delictum quò impunitiùs, eò effrenatius fit : quia niſi fuerit vindicatum in noxios,propoſita impunitatis ſpes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduerſio infertur in viros facinoroſos,& magnis criminibus obnoxios, vt in reos ſacrilegij,maieſtatis, patricidij, peculatus, alioſque nefarios & conſceleratos, qui propter aliquod inauditum facinus pœnas ſcelerum iure & lege perſoluunt. *Alex.lib.3. cap.5.*

Romanorum ſecures faſcibus alligatæ erant. Etenim leuiter delinquentes, nudatos virgis cædere, aut in Latomias dare ſolebant : qui locus erat cuſtodiæ deſtinatus, iuxta Tullianum & forum Piſcatium, à Tarquinio Superbo primùm inſtitutæ. Grauioribus verò criminibus obnoxij,tergo & capite luebant, vel de ſaxo & rupe deiiciebantur : erat enim rupes vaſta in Tarpeio foro ſuperſtans. Aut reſoluto plumbo necabantur,vel vnco tracti in ſcalas Gemonias dabantur præcipites. *Alex.l.3.c.5.*

B Coërcitio,& animaduerſio in facinoroſos,duplex eſt: Grauis & Modica.Grauis eſt,veluti cùm gladio,aut metalli pœna, aut deportatione, aut verberibus animaduertitur, quæ etiam Capitalis dicitur *in l. noxit,200.ff.de verb.ſignific.* Modica eſt, veluti vt quis in carcerem ducatur,aut virgis cædatur. *Hotom. de verbis iuris.*

Supplicia capitalia.

Mos eſt Æthiopibus, neminem ſubditum, etiam damnatum, morte punire:ſed quidam ex lictoribus præferens mortis ſignum ad reum mittitur : quo accepto, reus domum abiens ſibi mortem conſciſcit. Commutare mortem exilio, veluti mos eſt apud Græcos, nefas habetur. Ferunt quendam miſſo ad ſe mortis ſigno, cogitaſſe ex Æthiopia fugere : quod præſentiens mater, zona ad filij collum poſita, nequaquam manibus reniti auſum, ne ſuis dedecori eſſet, ſtrangulauit. *Diod. lib.3.cap.1.& Herod. lib.2.*

In India maiori, regnum eſt Var, in quo D. Thomam & occiſum & ſepultum tradunt. Capitali ſupplicio afficiendus precibus à rege contendit, vt ſibi in honorem Dei alicuius occumbere potius liceat,quàm carnificis manu inglorium in-
C terfici. Si rex clemens votis annuat, à propinquis ſuis magno cum gaudio per vrbem ducitur,celebri pompa, cathedræ inſidens,cultellis acutiſſimis collo circumquaque imminentibus. Vbi ad ſupplicij locum deuentum eſt, magna voce ſe in huius vel illius Dei honorem moriturum aſſerens, cultello vno arrepto,vulnus ſibi qua parte vult infligit,inde altero, & item tertio,donec viribus deficiens, ab amicis honorificè comburitur. *M. Paulus Venetus lib.3.Orient.rerum cap.24.*

Τὰ τρία τῶν εἰς θάνατον,Tria mortis genera.Capitis condemnatis tria proponebant, Gladium, Laqueum, Cicutam. Qui ad mortem ducebantur,iis ea dabatur licentia, vt cibo & potu impleti, tria dicerent, quæ vellent : poſtea os eis obturabatur. *Suidas.*

Cleomenes tyrannus Methymnæorum tres vel quatuor lenas, quæ apertiſſimè lenocinari ſolebant, liberaſque mulieres proſtituere, in ſaccis ligatas iuſſit mergere. Hermippus in libris de ſeptem Sapientibus hoc ipſum feciſſe narrat Periandrum. *Athen.lib. 10.*

D Cædebatur virgis morti addictus apud Romanos, deinde necabatur. Interim cùm facinus non erat graue, ſatis habebant virgis cædere. Tum etiam qui creditoribus propter debita à iudicibus addicebantur, multa turpia & miſeranda patiebantur nexi apud creditores, multaſque ſeruili more in tergo plagas. Huic malo ſubuenêre leges Porcia & Sempronia, quæ liberum corpus Romani ciuis virgis aut aliis verberibus cædi vetant.

Supplicia non capitalia.

Moſynœci vltra Carambim flumen, regem,quem delegêre,ſi quid prauè deliquiſſet,totius diei inedia multabant.*Alex. lib. 3.cap. 11.*

Sabacus Æthiopum rex,Anyſin Ægyptiorum regem cæcum regno expulit, & 50.annos in Ægypto regnauit. Hic neminem facinoroſorum morte multabat, ſed pro ſui quemque delicti magnitudine ad agendam certam menſuram aggerum ad vrbem,quam quiſque incolebat,cogebat. Ac ita vrbes ſunt ſublimiores effectæ, ne Nili inundatione periclitarentur. *Herod.lib.3.*

Æthiopum Regem quendam fuiſſe legimus,qui delinquentium criminis non mortis pœna, ſed Naſi mutilatione puniret: vt eam mortis turpitudinem veriti, circumſpectiùs à criminibus abſtinerent. Perſarum rex quidam,quum ciuili tumultu, fœdo eſſet conuicio iactatus,adeò exarſit, vt totius populi nares reſcinderet. *Alex.l.3.c.5.* E

Homo quidam Chius, irâ contra ſeruum incenſus : Non, inquit,in piſtrinum ego te detrudam,ſed Olympia ducam.Rectè enim ille putabat,multò durius eſſe ſupplicium, ſi Olympiæ in ſpectaculis à radiis ſolaribus coqueretur, quàm ſi in molam ad molendum dederetur. *Æl.de Var.hiſt.l.14.*

Dracvlam Tranſalpinæ Vngariæ præfectum memorant Turcis ſæpe captiuis pedes excoriaſſe, contuſoque ſale perfricuiſſe : mox lingentes ſalſis plantis capras adhibuiſſe,quæ linguæ aſperitate cruciatum augerent. *Bonfin.l.10.c.3.*

Olaus Magnus lib.11.cap.31. Aquæ gelidæ pœnam ſeruis contumacibus, aut iis, qui ſacra ſtatis diebus non acceſſerint apud Septentrionales irrogari ſcribit. Eos namque teſtes, accuſatores,& iudices ſonoro æris tympanorumque ſtrepitu, ad congelatas aquas eductos, genibuſque innixos,nudato collo, cernuos guttatim gelida aqua omnium applauſu perfundunt. F
Interdum ea gratia conceditur, vt ſimul & ſemel toto nudato capite aquæ vrna perfundantur. Aliud glaciale ſupplicium eſt, vt glacie duobus in locis perforata,reus funi longo alligatus, & in aquam præcipitatus,ſubtus glaciem celerrimo motu per alterum foramen extrahatur.

Fortvna Vtpvta.

Publicatione bonorum.

Sectio Latinè dicitur, quæ poſtea Confiſcatio appellari cœpta eſt,quum alicuius bona publicantur:deriuata ex eo appellatione, quod prædam ex hoſtibus captam milites inter ſe ſecabant ac diuidebant. *Hotom.de verb.iuris.*

Vaſtatione.

Gothorum rex Totila,recepta vrbe Roma, quam ei Beliſarius à Iuſtiniano in Italiam miſſus ademerat,oratores ad Iuſtinianum Conſtantinopolim miſit, petitum, vt ipſius Iuſtiniani auſpicio ac nomine, obtinere ac regere vrbem ipſam liceret. Cùm autem Iuſtinianus conditionem repudiaret, vrbem incendio ruiniſque totam deformauit,muriſque nudauit. *Fulg. lib.9.cap.3.*

Sterilitate.

Fabula narratur,cùm vetitum fuiſſet à Senatu Rom. mulieribus carpentis, quæ equis iuncta eſſent,vti coïtionem eas ad vlciſcendum viros inter ſe feciſſe, ne conciperent, nec parerent : dum mutata ſententia hæc eis indulsêre. Matres autem factæ liberorum proborum & multorum, Carmentæ Euandri matri fatidicæ, Nicoſtratæ alias dictæ, quaſi Carpentæ, ædem extruxerunt. *Plut.in quæſt. Rom.* G

Ignominia.

Corona ex lana ignominiæ loco adulteris deprehenſis & conuictis imponitur Gortinæ ciuitate Cretæ. Ipſa coronatio redarguebat eius mollitiem,timiditatem, mulieroſitatem. Itaque æſtimata ei publicè quinquaginta ſtaterum ſumma, ad turpiſſimam infamiam redacto,omnes ad gerendam in rep.dignitatem viæ interclusæ erant.*Æl.lib.12. Var.hiſt.*

Apud Indos,qui maximi criminis reus agitur,hanc luit noxam, vt à rege tonderi iubeatur. *Stob ſerm.41.*

Hebræis vino abſtinere, maxima cenſebatur multa. *Alex. lib.3.cap.5.* H

Excommunicatione.

Apud Druidas & Cerceres Galliarum populos, ſacrificio interdicti, inter impios conſceleratoſque habebantur. *Alexand. lib.2.cap.5.& Stob.ſerm.42.*

Friderico Barbaroſſa coronam imperij ſuſcipiente in Italia; Arnoldus Moguntinus Archiepiſcopus,& Hermannus Palatinus comes igni ferroque ſe mutuo attriuerant. In comitiis Ratiſponenſibus cauſam dicere iuſſi Epiſcopo propter ætatem & dignitatem venia data. Hermannus verò cum aliis decem nobilibus,qui conſiliorum participes fuerant,canes per milliare Germanicum portarunt. *Auentinus ex diplomatibus Cæſaris anno Salutis 1156. Otto Friſingenſis lib.2.de geſtis Friderici.*

Tantum apud Anglos ordini tribuitur, vt ſacerdoti vel de maieſtate damnato, aliiſve ſontibus qui reliquis initiati ſunt ordinibus, vita concedatur,iis etiam, qui legere ſciunt, præter maieſtatis crimen damnatis,vita conceditur,carceribus incluſis.Quod ſi caſu euaſerint,ne ſpes vlla vitæ amplius ſit, in palma manus ſiniſtræ ſub pollice inuritur homicidis M litera, quia Anglicè *mordre* homicidium dicitur : funeribus verò T. quod

quòd ſut *Treſt.* vocatur:qui ſic ſtigmatiæ effecti, ſi in peccato A rurſus inuenti fuerint, tum meritas illicò dant pœnas. Cuius inſtituti auctor fuit Henricus VII. in concilio, anno regni ſecundo. *Polyd. lib. 26. Angl. hiſt.*

Inſectatione.

PLATO dicitur amicos admonere ſolitus, ne quem Hominẽ poëticum ſibi redderent inimicum. Eſt eſt enim, vt ait Flaccus, genus irritabile vatum, & in his ſunt, qui fœnum habeant in cornu: Itaque Archilocus maledico minabatur, τέττιγα πτεροῖς συνείληφας. Cicadam ala corripuiſti: virulentum iambum meditans, quaſi Lycambencum filia, nuptias eius aſpernante, ad laqueum compulerat.

Aduerſatione.

Apud Memphitas homicidij reus, ab oppidis & commercio hominum exterminabatur: donec à Gymnoſophiſtis expiatus, in patrium ſolum & lares proprios reſtitui merebatur *Alex. lib. 3. cap. 5.*

In Taprobana inſula ſi quid rex delinquat morte multatur, nullo interimente, auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus. Feſta venatione abſumitur: gratiſſima e B tigribus elephantiſque conſtat. *Plin. lib. 6. c. 22.*

Nonnullæ circa Caucaſum Gentes, etiam pro criminibus maximis nullum morte afficiunt, ſed exilio multant, vrbeque & agro exterminant, quod in Seripho inſula fieri adnotatum eſt. *Strabo lib. 11.*

SATASPES Theaſpis F. cùm vitiaſſet filiam virginem Zophyri Megabyſi F. Mater Darij ſoror, ne à Xerxe in crucem ageretur maius ſe ei ſupplicium irrogaturam dixit, & vt Africam omnem pernauigaret, vſque ad Arabicum ſinum, iniunxit. At is extra columnas Herculis euectus, tædio peregrinationis in Ægyptum rediit, quòd nauigium vltrà agi non potuiſſet, cauſam aſſerens. At Xerxes locutum vera negans, hominem in crucem ſuſtulit. *Herod. lib. 4.*

CLAVDIVS Imp. quoſdam nouo exemplo relegauit, vt vltra lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe *Suet.*

ALEXANDER ſeuerus Imp. notarium, qui falſum cauſæ breuem in conſilio imperatorio retuliſſet, inciſis digitorum neruis ita vt nunquam poſſet ſcribere, deportauit. *Lamprid.*

QVANDO.

Noctu.

C Lacædemonii, quos mortis ſupplicio dignos putarunt, noctu, non die plectere conſueuerunt: cauſas verò iudices occluſi, neminem videntes, ex clamore concionis iudicabant *Alex. lib. 3. cap. 5.*

Apud Rom. noctu ſumere ſupplicium de nocente non licebat: quia nota eſſe ſupplicia ad aliorum emendationem publicè cenſuêre. *Idem.*

Tardè, Serò.

TIBERIVS in eos, qui grauioribus rebus cõtra ſe deliquerant, ab initio non animaduertit: quanquam progrediente tempore de pleriſque ſupplicium ſumpſerit. *Dion. Nicæus in Tiberio.*

CVR.

☞ *Conſule locos Iuſtitia Correctiua tum Profana tum Religioſa.*

Ob Ignorantiam.

NABVCHODONOSOR rex Chaldæorum, occidi omnes iuſſit ſapientes Babyloniæ, eò quòd ſomnium, quod viderat, non po- D terant interpretari. *Dan. 2.*

Ob cadem.

AVGVSTVS bellorum ciuilium, quorum quinque geſſit, cauſam habuit, vt necem auunculi Julij Cæſaris vindicaret, & acta tueretur. *Suet.*

DOMITIANI Imp. mortẽ grauiſſimè tulerunt. Milites, qui Petronium vno ictu, Parthenium amputatis genitalibus & in os coniectis iugulauêre, tanquam auctores cædis. *Suet.*

OLHA PLESCOVIENSIS, Igori Ruſſorum principi nupta, cùm ille à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſſet, & Dreuuliani xx. legatos ad eam miſiſſent, vt Malditto nuberet: eos viuos terra obruit: ſuoſque interim legatos ad eos miſit, ſi ſe principem & dominam expeterent, vt plures atque præſtantiores legatos mitterent. Mox alios ſelectos quinquaginta viros ad ſe miſſos in balneo ſuffocauit: alioſque legatos miſit, qui aduentum ſuum annunciarent, iuberentque apparari aquam mulſam, aliaque ex more ad parentãdum marito defuncto neceſſaria. Ad Dreuulianos cum veniſſet, maritũ planxit, Dreuulianos inebriauit, quinque millia illorum occidit. Chiouuiam reuerſa exercitum conſcripſit. Dreuulianos fugientes in caſtrũ derſecuta, obſidione ad integrum annum preſſit: poſt interpo- E ſitis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres videlicet columbas, totidemque paſſeres imperauit: acceptaſque in tributum aues, continuò alligatis ſub alas igneis quibuſdam inſtrumentis, dimiſit: quæ cùm ad columbaria ſua reuolarent, incendium ſecum attulerunt. Itaque occupatis omnibus Dreuulianorum caſtris, vltra mariti mortem, Chiouuiam reuerſa, & anno mundi 6463. in Græciam profecta, baptiſmum ſub rege Ioanne Conſtantinopolitano ſuſcipit: commutatoque nomine Olhæ, Helena vocata eſt. Hæc prima inter Ruthenos Chriſtiana fuit, vt annales eorum teſtantur, qui eam ſoli æquiparant. *Sigiſm. Herbeſtein. de reb. Muſcouiticis.*

Ob Minas.

Apud Perſas ſummum fuit ſupplicandi genus, quod abnuere nefas eſſet, ſi ignem tenens ſupplex atque amnem ingreſſus denunciaret, ſi reiectus eſſet, ignem ſe in aquam miſſurum. Aſſequebatur enim, quod poſtulabat. Sed voti compos, minarum cauſa vt nefariarum & à natura abhorrentium plectebatur. *Plut. de Primo frigido.*

Ob Reprehenſionem.

Eo bello, quod cum Belizario Gothi geſſerint, cùm vnus militum Conſtantini tribuni, Romano iuueni inſignem ſpecie enſem ademiſſet, atque Conſtantinum Belizarius reprehenderet, quòd tam inſolenter agi à ſui ordinis milite pateretur, reprehenſionique minas pro imperio adderet, ni gladius reſtitueretur: Conſtantinus præ iracundia pugione Belizarij pectus petiit. Propter quod facinus ſtatim laqueo enectus fuit. F *Fulgoſus lib. 9. cap. 2. ex Procopio.*

Ob Mendacij obiectionem.

ENGERRANVS MARINIVS apud Philippũ Pulchrũ Francorum regem omnia poterat. Is per iurgium Carolum Valeſij comitem, regis fratrem, mentiri dixerat. Mortuo Philip. Carolus ſub Ludouico Hutino Engerranum falſo peculatus crimine circumuentum ad furcam adegit. *Æmil. lib. 8.*

* DE VLTIONIS APPETITV,

INFIRMITATE, MALITIA,

APOPHTHEGMATA.

DIOGENES interrogatus à quodam, quo pacto maximè poſſet vlciſci inimicum? Si teipſum, inquit, probum & honeſtum G virum præſtiteris. Hoc qui facit, & ſibi prodeſt maximè, & inimicum maximè diſcruciat. Nam ſi fundum conſpiciens benè cultum, diſcruciatur inimicus, quid fiet, ſi teipſum viderit veris ornatum bonis. *Laërt. lib. 6.* Idem ingreſſus aliquando iuuenum conuiuium capite ſemitonſo, non ſolùm non comiter exceptus, ſed multis plagis onuſtus dimiſſus eſt. Quos ille hac ratione eſt vltus. Nomina iuuenum, à quibus fuerat cæſus albo inſcripſit. Itaque obambulabat ſoluto pallio, plagarum notæ loquebantur, quid eſſet paſſus, & album prodebat auctores. Hoc pacto iuuenes inhumanos omnibus obiurgandos ac reprehendendos expoſuit. *Laërt. ibidem.*

MIDIAS cum Diogeni colaphum dediſſet: Diogenes continuo dixit: Tria millia tibi in menſa ſunt poſita, per ludibrium illi gratulans, quod pro colapho tantum nummorum ex mulcta ad ipſum eſſet rediturum, ſi lege ageret. At Diogenes poſtridie ſumpto pugilum loro, eoque impacto Midiæ, totidem verbis dixit: Tria millia tibi in menſa ſunt poſita. *Aulus Gellius* narrat de quodam, qui pro delectamento habebat manu depalmare homines, moxque è crumena, quam in hoc circum H ferebat, numerabat mulctam At Diogenes declarauit, non omnes eſſe ea patientia, vt mulcta contenti ſint. *Idem.*

DIOGENES Grammaticus ſabbathis Rhodi diſputare ſolitus, Tiberium ad ſe venientem, vt ipſum extra ordinem audiret, non admiſit, ſed per ſeruulum ſuum in ſeptimum diſtulit. Is quum Romam veniſſet, & pro Cæſaris foribus adſtaret, cupiens illum ſalutare: Tiberius iuſſit, vt poſt ſeptimum annum rediret. Noc alia pœna tantum Grammatici ſuperbiam vltus eſt. *Eraſ. lib. 6.*

TIMON Athænienſis, quem μισάνθρωπον appellat Lucianus, quum erga cæteros eſſet inhumaniſſimis moribus, fugeretque conſuetudinem hominum, ſolum Alcibiadem adamabat, exoſculabaturque. Id admiranti cuidam, cauſamque roganti reſpondit: Ideo ſibi charum eſſe adoleſcentem, quod perſpiceret illum aliquando magno fore Athenienſibus, à quibus multis contumeliis affectus eſſet. *Eraſm. l. 5. Apoph. Fulg. lib. 9. cap. 12.*

PHILOXENVS cum audiſſet ſuos verſus à laterariis perperam

recitari, lateres ipſorum comminuit dicens: Vos mea corrumpitis, ego viciſſim veſtra. *Eraſm.lib.6.apoph.*

A Cum puer quidam Ageſilao rege vidente murem captum è cauo protraheret, muſque conuerſus momordiſſet tenentis manum, atque effugiſſet: Ageſilaüs indicauit his qui aderant, dixitque: Poſteaquam minimum animalculum ſic vlciſcitur eos à quibus læditur, quid viros oporteat facere, cogitate: ita Dux fortiſſimus vndecunque captata occaſione animũ addere ſtudebat ſuis, vt audentiores fierent aduerſus hoſtem. Sed idem exemplũ magis eo valet, ne quis quamuis potens, iniuriã pronoceat infirmiorem. Fit enim ſæpenumero, vt qui, ſicut ait Flaccus, fragili quærit illidere denti, infringat ſolido. *Plut.in Lacon.*

DEMONIDES amiſſis furto crepidis, precatus eſt, vt eius qui ſuſtulerat, pedibus conuenirent. Viſus eſt benè precari, quum illi magnum precaretur malũm, videlicet pedes diſtortos, quales habebat Demonides. *Plut.in Lac.*

CHILON fratri querenti, quod Ephorus ipſe non crearetur, quum ille eſſet: Ego inquit, iniuriam ferre noui, tu non. *Diogenes Laërt. in eius vita.*

THALES rogatus, quomodo quis facillimè ferret infortuniũ

B ſuum? Si quis videat hoſtes maioribus malis obnoxios. Quidam enim ex contemplatione felicitatis alienæ, ſuam calamitatem exaſperant. *Laert.lib.1.*

PITTACVS habens poteſtatem puniendi quempiam qui contumelioſus in ipſum extiterat, dimiſit, inquiens: Venia vltione melior eſt. Illa namque mitis eſt ingenij, hæc autem ferini. *Stob.ſem.47.*

BION familiares ſuos admonebat: vt hoc argumento putarent ſe profeciſſe in philoſophia, ſi iurgantes & conuiciantes perindè audirent, ac ſi recitarent verſus illos Homericos.

Ὦ ξεῖν᾽ ἐπεὶ, οὔτε κακῷ οὔτ᾽ ἄφρονι φωτὶ ἔοικας.
Οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε, θεοὶ δέ τοι ὄλβια δοῖεν.
Quando vir haud nequam, nec ſtultus amice videris
Permultum ſalue atque vale, Dij proſpera donent.

Laërt. lib.4.

XENOCRATES à Bione dictis laceſſitus. Non ſum, inquit, tibi reſponſurus. Neque enim Tragœdia, cum à Comœdia taxatur, dignatur eam reſponſo. *Laert.lib.4.*

Heraclitus dicebat, iniuriam magis extinguendam quam

C incendium: Ex leuiſſimis offenſis, ſi negligantur, naſcuntur atroces tragœdiæ. Sed ad reſtinguendum incendium accurrunt omnes: gliſcenti verò ſimultati citius addunt irritamenta. *Laërt.l.6.*

SOCRATES frequenter dicere ſolitus eſt; Peius eſt iniuriam facere, quam ferre: ſenſit enim non ſemper malum eſſe qui iniuriis afficitur: ſed potius hunc qui bonis iniuriam infert. *Bruſ. lib.3.* Idem cum in via quidam illi per laſciuiam calcem impegiſſet, admirantibus quod id pateretur? Qui facerem, inquit? Illis hortantibus, vt vocaret hominem in ius: Ridiculum, inquit, ſi quis aſinus me calce percuſſiſſet, diceretis mihi: Voca illum in ius: Nihil putabat intereſſe inter aſinum & hominem brutum, nullaque virtute præditum: ac vehementer abſurdum videri, non pati ab homine, quod ab animanti bruto paſſurus ſis. *Laërt. lib.2.* Idem, cum non iraſceretur illi à quo conuitiis multis aſperſus eſſet, obiurgatus cur taceret: Mihi, inquit, ſuis dictis non obeſt, quandoquidem talis non ſum, qualem ipſe me eſſe dicit. *Eraſm.lib.3.apoph.* Idem cum Xanthippe in publico pallium marito detraxiſſet, ac familiares admone-

D rent, vt tantam iniuriam manu vlciſceretur: Pulchrè inquit, nimirum vt nobis colluctantibus acclametis, Eia Socrates, Eia Xanthippe: Nam huiuſmodi vocibus ſpectatores animant duos inter ſe commiſſos. Maluit autem vir ſapiens tolerantiæ exemplum deſe præbere, quam ridiculum exhibere ſpectaculum viri cum vxore certantis. *Laërt. lib.2.c.1.* Idem. Quum Xanthippem diu rixantem tuliſſet in ædibus, ac tandem feſſus conſediſſet ante fores, illa magis irritata quiete viri, de feneſtra perfudit eum lotio. Ridentibus qui præteribant, & ipſe Socrates arridebat dicens. Facile diuinabam poſt tantum tonitru ſecuturam eſſe pluuiam. *Laert.lib.2.*

Sunt qui putent Socratem ſimul aluiſſe domi duas vxores, Myrtho & Xantippen. Proinde demiranti cuidam, in quem tandem vſum aleret duas mulieres, præſertim rixoſas, nec eas domo exigeret? Hæ, inquit, me domi docent tolerantiam: qua in publico vtendum eſt: harum moribus exercitatus commodior ero ad aliorum conſuetudinem. Hunc percontatorem A. Gellius facit Alcibiadem. Idem. Alcibiadi demiranti, quod Xanthippem ſupra modum rixoſam domi perpeteretur: Ego inquit, iam pridem his ſic aſſueui, vt non magis offendar: quam ſi rotæ, quæ aquam educit è puteo, ſtridorem audiam. Nam is E ſtridor moleſtiſſimus eſt inſuetis: eundem qui quotidie audit, adeo moleſtè non fert, vt ſe audire neſciat. *Laert.l.1.* Idem. E Palæſtra redeuntem Euthydemum caſu factus obuius, duxit ad cœnam. Illis autem inter ſe multa commentantibus, Xanthippe irata ſurrexit, multaque in maritum dixit conuitia: quibus, cum ille nihil commoueretur, tandem & menſam ſubuertit. Quum autem Euthydemus valdè perturbatus, ſurgenſque abire cœpiſſet: Quid habes? inquit Socrates, nonne nuper hoc idem accidit domi tuæ, vt Gallina ſubuolans auerterit quæ erãt in menſa: Ego tamen ob id non indignabar. *Laërt.l.1.c.2.* Idem colapho percuſſus à quodam in via, nihil aliud reſpondit, quã quod homines neſcirent, quando prodire deberent cum galea. Simile quiddam *Laërt.* adſcribit Diogeni *l.6.* ſed *Bruſ.l.5.c.1.* Socrati, quemadmodum & alij. Idem. Quum in Ariſtophanis comœdia acerbis conuitiis proſcinderetur, & aſtantium quidam diceret, Cur hæc non moleſte ferret? non ægrè, inquit, in theatro fero, cum hic perſonis omnia liceant. *Laërt.l.2.c.1.*

PLATO, quodam ei maledicente, Perge, inquit, maledicere, qui benè nunquam didiceris. *Stob.ſer.21.*

DIOGENES, pinguem ſaliuam à quodam in facie quum acce- F piſſet, nihil motus ait. Affirmabo, falli omnes, qui negarint telos habere. Solidam illam contumeliam non modo æquo animo tulit Cynicus, ſed ioco etiam irriſit. *Bruſ.l.5.c.1.* Idem, Cuidam dicenti, Multi te derident, ô Diogenes: Et illos, inquit, fortaſſis aſini. Altero ſubiiciente, ſed illi non curant aſinos. Nihilo magis, inquit, ego ipſos. Aſinis irriſionem tribuit, quod ſubinde nudatis dentibus irriſionis ſpeciem præbeat. Quin & deridentes quempiam, mota ab aure manu imitantur aſininas auriculas. Videtur igitur & aſinus motis auriculis irridere homines, nemo tamen offenditur. *Laërt.l.6.* Idem conuitiis laceſſitus à quodam de crimine proditionis infami, Gaudeo, inquit, me tibi factum inimicum quando tu non hoſtes, ſed amicos lædere ſoles: *Eraſ.lib.8.apoph.* Iidem Platoni ipſum ob vitæ ſordes canem appellanti: Sane, inquit, nam ad eos qui me vendiderant, recurri. Solent enim canes ſi vendantur ad veteres dominos recurrere. Non offenſus eſt conuitio, ſed commodè interpretatus eſt. Quum Æginam nauigaret interceptus eſt à piratis: atque in Cretam productus, ibique vẽditus. *Laert. l.6.* Idem, Cum de ferenda iniuria diſputaſſet, adoleſcens proteruus veluti periculum faciens, an re præſtaret ea quæ docebat: inſpuit illi in faciem. Tulit hoc leniter: Non quidem, inquit, iraſcor, ſed dubito tamen an propter id iraſci oporteat. *Laert.lib 6.* Idem. Ei à quo trabe fuerat percuſſus, dicenti, Caue: Num inquit, iterum me ferire vis? *Bruſ.l.3.* Idem Cuidam ipſi dicenti, plurimi te derident: At ego, inquit, non derideor. Id autem videtur ἀδύνατον, vt aliquis te percutiat, tamen non percutiaris: ſed Diogenes negauit ſe derideri, ſiue quod non eſſet ridiculus, ſiue quod exiſtimaret hominum irriſionem nihil ad ſe pertinere. *Laert.lib.6.*

CLEANTES appellatus aſinus agnouit conuitium, dicens ſe ſolum eſſe parem ferendæ Zenonis ſarcinæ. Siue quod Zenoni non multum eſſet ſuppellectilis, ſiue qnod vnius illius auſteritate nihil offenderetur. *Laert.lib.6.*

ANTISTHENES dicebat. Qui nos maledictis inceſſerent, eos magis tolerandos dicebat, quam qui nos lapidibus impeterent: Verba enim non lædunt, ſi quis contemnat. Vide vero num forte hic ſit ſenſus, tolerantiores eſſe, qui conuicia patienter ferrent, quàm ſi quis lapidibus impetitus ferat. Quorundam H enim dicta grauius ſauciant quam lapides. Quod ſit indecorũ eſſet graui viro lapidibus repetere à quo petitus fuerat, æque indecorum ſit in conuiciantẽ regerere conuitia. *Laert.l.6.* Idem Quum accepiſſet, Platonem de ipſo malè loqui, nihil commotus, Regium eſt, inquit, quum feceris bene, audire malè. Quanquam hoc idem aliis adſcribitur. Excelſi animi eſt ingratitudine hominum non deterreri à ſtudio bene merendi de omnibus. *ibidem.*

SOLON deſpuentem quendam ferebat. Quum autem alter quidam eum propterea accuſaret, Atqui, inquit, piſcatores vt gobium vnum capiant, patiuntur ſe aqua marina conſpergi: ego idem ferre non ſuſtineam vt hominem capiam? *Max.ſer.42.* dictum eſt ab Ariſtippo, quem Dionyſius tyrannus conſpuerat Idem. Quum à quodam conuitiis inceſſeretur, tacitus abiit, vetum quum maledicus ſequeretur abeuntem, dicens, cur aufugis? Ideo, ait, tibi ſiquidẽ poteſtas eſt loquendi ea quæ vis, mihi verò dam eſt poteſtas ea nõ audiẽdi, quæ audire nolo. *Laert.l.2.*

A ANACHARSIS ab adoleſcente in conuiuio pulſatus: Adoleſcens inquit, ſi nunc vinum non fers, aquam feres cum ſenueris. Moderationis erat, & patientiæ, quod adoleſcentis proteruiam vino imputauit. *Laërt. lib. 1. c. 9.*

DION Alexandrinus, multis conuitiis ac probris à quopiam laceſſitus, non reſpondit. Cæterùm, vbi intra ædium ſuarum veſtibulum veniſſet (nam eo vſque conuitiator fuerat inſectatus) nihil ſe turbatum oſtendens, hoc tantum dixit: Ne γρὺ quidem maledictis tuis reſpondeo. *Stob. ſer. 19.*

DEMOSTHENES à quodam conuitiis laceſſitus: Nolim, inquit, tecum in hoc genus certaminis deſcendere, in quo qui vincitur, ipſo victore melior eſt. *Stob. ſer. 19.*

ARISTIDES quum iret exulatum, ſublatis in cœlum manibus deos comprecatus eſt, ſic proſperarent res Athenienſium, vt illis Ariſtides nunquam veniret in mentem. In rebus enim afflictis ſolet populus ad egregios viros cõfugere, id quod euenit. Siquidem tertio pòſt anno, quum Xerxes Atticam adoriri ſtatuiſſet, Ariſtides ab exilio reuocatus eſt. *Plut. in eius vita.*

PHOCION. Quum apud Athenienſes verbum faceret pro cõcione, reprehendens in ipſis ingratitudinem, ſubita voce di- B xiſſe fertur, Malle ſe damnum ab aliis accipere, quàm damnum etiam pro meritis inferre. *Ælian. l. 2. de var. hiſt.* Idem, iniuria vxori ſuæ facta, tantum ab Authoris accuſatione abfuit vt cum ille ſponte metu perculſus Phocionem accederet, & veniam poſtularet, inquiens, ignoraſſe quod eius vxor fuiſſet, in quam iniurioſus fuerat, hoc ſermone ſit vſus: Mea quidem vxor nihil abs te affecta eſt, ſed fortaſſis alia quæpiam: proinde non eſt cur excuſationem apud me dicas. *Muſon. apud Stob. ſer. 17. Idem de Piſiſtrato refert Plut.*

PHOCIONI cum poculum cicuta temperatum porrigeretur, percontatus eſt quiſpiam, ſi quid filio vellet dicere: nam is aderat. Ego, inquit, tibi fili præcipio, atque etiam obſecro, ne quid ob huius rei memoriam Athenienſibus male velis: Cæteris morientibus præcipuum ſolatium eſſe ſolet ſpes vindictæ: huic illud curæ fuit, ne filius patris iniuſtam necem vlciſceretur. *Plut. in apoph. Ælian. l. 12. de var. hiſt.*

Poſt Antipatri obitum, quum Athenienſium Reſpubl. ad gubernationem popularem rediiſſet, Phocion in concione capitis damnatus eſt. Atque huius quidem amici cæteri, qui C ſimul cum illo damnati fuerant, flentes ducebantur: Phocion autem tacitus ibat. Cui ex inimicis quiſpiã factus obuius, poſt conuicia in faciem exputi. Cum Phocion ad magiſtratus reſpiciens: Non hunc, inquit, compeſcet aliquis indecore ſe gerentem? De tam atroci contumelia queſtus non eſt, nec flagitauit vindictam aduerſus eum qui præter leges ſæuiret in hominem damnatum: tantum cohiberi iuſſit exemplum bonis moribus aduerſum, & immane facinus non aliud quam indecentes mores appellauit. *Plut. apoph.*

PHOCIONEM, quum pro concione dicentem quidam petulantiſſimè maledicus interpellaret, multis conuitiis in illum debacchans, omiſit quod cœperat, locumque dedit maledico. Poſtquam ille vix dicendi feciſſet finem, Phocion reuerſus in ſuggeſtum placido vultu, perinde quaſi nihil eſſet dictum, cœptam orationem perſequutus eſt. De pedeſtribus, inquit, copiis audiſtis: ſupereſt vt de velitibus ac leuis armaturæ milite dicam. *Plutarch.*

TIMOTHEVS dicebatur dux fortunatus. Huic inuidentes nonnulli, dinxerant ciuitates vltro ſe reti implicare, ipſo dormiente. Hac contumelia nihil offenſus Timotheus, ciuiliter reſpondit. Si tanta vrbes capio dormiens, quid faciam vigilans? *Plut. in apoph.*

TELEVCRVS ad fratrem ciues criminantem, quod aſperius ſecum quam cum illo ſe gererent: Tu, inquit, iniurias pati neſcis. *Ibid.*

AGESILAVS audiens quoſdam clam ſibi infenſos eſſe, non tantum de vltione cogitauit: ſed in militum duces elegit, & magiſtratus accuſatos defendit, hac arte ex hoſtibus ſibi amiciſſimos reddidit. Qua prudentia quid vtilius, qua mederi maleuolis maluit quam vlciſci? *Plut. in Lac. apoph.* Idem Ad Lariſſæos, qui non iuuerant res hoſtium, Xenoclem & Scythen legatos miſit, vt amicitiam inirent. Verum hos quum Lariſſæi contumelioſè tractaſſent, alij hoc factum grauiter tulerunt, & admonuerũt Ageſilaũm, vt hoc factum contra ius gentium admiſſum, admoto exercitu vlciſceretur. At ille negabat ſe vel vniuerſam Theſſaliam hac conditione velle capere, vt ex his quos miſerat alterius faceret iacturam: amiſſurus vtrumque ſi illos bello laceſſiſſet. *Ibid.*

AGIS vltimus cum captus ab Ephoris condemnaretur, & iam duceretur ad mortis ſupplicium: vidit quendam rei indignitate ad fletum moueri. E Cui ait: Deſine meas vices flere. Morior enim præter ius & æquum, ſumque multo melior his qui me occidunt. *Ibid.*

LYSANDER, Quum multis contumeliis à quodam aſſidue afficeretur. Dic, inquit, ô amicule, dic, dic, nihil omittas, ſi qua tuũ animum malis, quibus videris plenus, valeas exonerare. Ingentis animi argumentũ, ne ira quidem dignum arbitrari maledicum, quum in promptu eſſet vltio. *Plut. in Lac. apoph.*

LYCVRGVS, poſt reformatam Rempublic. cum à populo ferè dilapidatus eſſet; in ſeditione Alcander pertinacius inſequens fuſte reſpicienti Lycurgo in tergum, extrudit oculum. Verum hunc Alcandrum cum noxæ deditum publico decreto accepiſſet puniendum, nec vllo affecit incommodo, nec incuſauit: ſed cum illum ſui inſtituti ſocium haberet, affecit, & vt ipſum Lycurgum, & vitæ rationem quam cum eo egerat, prædicaret: nec victum modo; ſed vniuerſam ciuium educationem amaret, quam Lycurgus induxerat. Porro mali quod acciderat, monumẽtum locauit dicatum in templo Mineruæ, cui ab æreo delubro nomen Chalciœco deæque cognomentum addidit, F vt Optiletis diceretur: nam Dores Lacedæmonem incolentes, oculos optiios vocant, ab ὄπτω, quod Græcis ſonat video. Inſignis tolerantiæ exemplum, quæ ex hoſte capitali reddidit amicum ac propugnatorem: quem etiamſi necaſſet, vt ipſi licuit, nihilo tamen minus ipſe fuiſſet luſcus; & vno legum ſuarum defenſore minus habuiſſet. *Plut. in Lac. Stob. ſer. 17.*

Duo pueri inter ſe pugnabant, quorum vnus alteri lethale vulnus inflixit. Puerorum autem ſodales, cum ſaucius ille moriturus eſſet, polliciti ſunt illi vindictam, ſicque vulneris auctorem interfecturos. At ille: Nequaquam, inquit, per Deos. Non enim æquum eſt quandoquidem & ipſe hoc facturus eram, ſi anteuertiſſem, ſique ſtrenuus fuiſſem. Indolem verè Laconicam, qui victus ac moriens, iuſto tamen victori fauebat quod virtute non dolo ſuperaſſet aduerſarium. Quid talibus ingeniis felicius ſi à teneris ad veram virtutem fuiſſent inſtituta, potius quam militarem duritiem? *Plut. in Lac.*

Alius quidam Laconi dixit, Mentiris: ille contra, Nimirum, inquit, liberi ſumus, alij verò niſi vera dixerint vapulant. Nihil commotus eſt Lacedæmonius, ſed atrox conuicium eluſi ioco, obiter taxans maledicum, quod ipſe non eſſet Lacedæmo- G nius, atque ob id nec liber. Porro ſerui ſi quid fallant mendacio loris emendantur. *Ibid.*

Lacones cum Deos comprecantur, hoc votis addunt, vt poſſint iniuriam pati quod neminem iudicarent ad gerendum imperium, aut alioqui ad magnas res obeundas idoneum, qui quauis iniuria commoueretur. *Plut. in Lac. apoph.*

ARCHELAVS, quum à quodam aqua conſperſus eſſet, amicis illum aduerſum eum qui hoc fecerat inflammantibus: Imo, inquit, non me conſperſit, ſed eum quem eſſe putauit. Quid hac moderatione ciuilius? Hoc exemplo, facile debet iis ignoſcere, qui licet in præpotentem, tamen imprudentes delinquunt. *Plut. in apoph.*

DEMONAX. Quum athletam reprehendiſſet, quod victor in Olympiis cultu molli vteretur, lapidem illi iracundus incuſſit in caput, ita vt ſanguis ex vulnere profflueret. Id factũ indignè ferentes qui aderant, hortati ſunt, vt adiret proconſulem: nequaquam, inquit, ô viri ad proconſulem ſed ad medicum potius, prius eſſe debet homini, vt malo accepto medeatur, quam vt regerat in alterum. *Eraſ. Roter. l. 8. in apoph.* H

Quum Athenienſium exules hortarentur Pauſaniam, vt aduerſus Athenienſes moueret exercitum, dicerentque, quod quum in Olympiis præconis voce pronunciaretur victor, ſoli Athenienſes ipſum exſibilaſſent. Cum hoc, inquit, fecerint in bene meritum, quid facturos creditis, ſi illis malefecero? Inſigne moderationis exemplum, nihil tam atroci commoueri contumelia, at idem ingenij mire ſolertis argumentum, quod offerebatur, velut inſtigatum Pauſaniæ animum ad ſuſcipiendum bellum, id in partem diuerſam retorquere. *Plut. in Lacon. Idem ſupra titulo de Malitia*, attribuitur Philippo Maced.

AGATHOCLES, obſidens vrbem quandam, nonnullis è muro conuicia in ipſum iaculantibus, dicentibuſque, Figule, vnde militibus tuis perſolues ſtipendium? ille placidius arridens reſpondit. Quum hanc cepero. At cum vrbe vi potitus eſſet, venderetque captiuos, dixit: Si me denuo conuitiis affeceritis, apud heros veſtros querar de vobis. Ciuiliter illis exprobrans

brans intempeſtiuā maledicentiam, & ſeruitutem maledicen-
A tiæ præmium. *Plut. in apoph.*

EPAMINONDAS. Ciuium ſuorum iniurias patientiſſimè fere bat, dicens eſſe nefas iraſci patriæ: quemadmodum parentum iniurias vlciſci pietas vetat. *Eraſ. lib. in apoph.*

ALEXANDER. Cum accepiſſet eſſe quendam qui conuiciis ipſum impeteret: Regium eſt, inquit, quum facias bene, audire male. Nihil hoc dicto generoſius, quanquam idem & aliis adſcribitur. *Plut.*

ANTIGONVS, nocte quadā milites imprecantes regi audiens nil dixit aliud, poſtquam incognitus eos è lutoſa via extricaſſet, quam: Nunc conuitiis aſpergite Antigonum, cuius vitio nunc laboratis: & benedicite eidem, qui ex his vos ærumnis liberauit. *Eraſm. lib. 5. apoph.* Idem. Cum in exiguo quodam caſtello Græci obſiderentur, & loci fiducia contemnerent regem, ob corporis deformitatem, ac nunc ſtaturam humilem nunc colliſum naſum deridentes, Gaudeo, inquit, & boni quippiam ſpero, quandoquidem & Silenum habeo in caſtris. Quaſi diceret, ſenſuros eos eſſe ſuo tempore virum quem nunc derident. *Eraſm l. 4. apoph. Vide prouerb. Silenus Alcibiadis.*

B M. CATO à quodam in balneo percuſſus, obiurgatus ab amico, cur hoc pateretur? ait: Non memini me percuſſum eſſe. Sēſit eam iniuriam æquo animo ferendam eſſe, cuius dolorem nō diu ſentias. *Plut.* Idem. Quum Catoni cauſam in foro agenti: Lentulus attracta pingui ſaliua in mediam frontem quantum poterat expuiſſet, abſterſit Cato faciē ac dixit: Affirmabo omnibus Lentule, falli eos qui te negent os habere. Os habere negantur, quos nihil pudet: id quum eo facto maxime declaraſſet Lentulus, tamen Cato ludens profitetur illi eſſe os: non quod erubeſceret, ſed quod ore multam purulentiam eiacularetur. *Eraſ. l. 5. apoph.* Idem *ſupra* Diog. tributum eſt à Bruſonio.

TIBERIVS Cæſ. in ſenatu dictis quorundam hominum parum honeſtis aſperſus, admonitus vt maledicos puniret: Non tantum, inquit, habemus otij: vt implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc feneſtram aperueritis, nihil aliud agi ſinetis. *Eraſ. 6. apoph.* Idem Quemadmodum iocis, conuiciis, famoſis carminibus ac rumoribus frequenter impeteretur, amicis ad vltionem hortantibus reſpondit. In ciuitate libera, linguam mentemque liberam eſſe debere. *ibid.*

C THEODOSIVS ab amicis interrogatus, cur neminem eorum à quibus afficeretur iniuria, capitis ſupplicio damnaret? Vtinā (inquit) mihi daretur, & mortuos ad vitam reuocare. Docuit hoc dicto ſapientiſſimus princeps ad priuatas iniurias hominem, debere eſſe facilem ad ignoſcendum. *Eraſm. l. 8. apoph. ex hiſt. Eccl.*

In Fridericum Cæſarem tertium, cum nonnulli dicta probroſa iactaſſent, referentibus aulicis. An neſcitis, inquit Fridericus, principes quaſi ſignum ad ſagittam expoſitos eſſe? Turres quidem fulgura præaltas feriunt, humilia tecta prætereunt. At nobiſcum bene agitur, ſi verbis tantum impetimur, Innuens eum qui conuitia, velut dicta, quibus nihil leuius, formidat, vix toleraturum popularium impetum. *Æneas Syl. lib. 1. Comment. de reb. geſt. Alphonſi.*

ALPHONSVS nonnullos de ſe bene meritos, ſed ipſum probris clam ſolitos lacerare, cum audiſſet: Regum eſſe inquit, nō ſolum benefacere, ſed mala etiam patienter audire. Legerat nimirum rex prudentiſſimus, Lacones Deos comprecatos, vt poſſent iniuriam pati: quod neminem iudicarent idoneum ad
D gerendum imperium, qui quauis iniuria commoueretur. *Panorm. l. 1. de reb. geſt. Alphonſi.* Idem audiens à ſuis, quantum maledictis proſcinderetur ab inimicis ſuis reſpondit: in huiuſmodi iniuriis non quid dicatur, ſed à quo dicatur, in primis animaduertendum. *Idem lib. de reb. geſt. Alphonſi.* Idem intellexit ſe multis maledictis à quodam apud exteros traductum eſſe, qui tamen mox acceſſit imploraturus eius auxilium. Nec tamen indecorè ſe geſſit: imo parum hoc referre dixit: ſe enim benefactorum potius, quam vane dictorum memorem eſſe. *Panor. l. 1. de reb. geſt. Alphonſi.*

LVDOVICVS XII. Gall. rex. Lugduni, viuente Carolo VIII. rege, deprehenſus à quibuſdam aulicis, multis verborum contumeliis vexatus eſt: Carolo mortuo, propter Ludouici ad regnum receptionem turbati aufugerunt: ſed ille abſentes ſua ſponte reuocauit, priſtinæque reſtituit dignitati, dicens, Priuati perſonam exui: Rex conſtitutus, hæc maledicta non curo, neque vlciſci decreui. *Anna. Franc.*

ALEXANDER cum Hammonis in templum veniſſet, interrogauit ſacerdotem ſenem à quo filius appellatus erat, num quis eorum ſupereſſet, qui patrem Philippum interfeciſſent? Oſtendit hoc dicto rex potentiſſimus, inſitam & fixam animo ſuo E
vltionem quam parabat erga eos qui Philippum patrem offendiſſent. *Plut. in vita.*

M. BRVTVS rebus in ſummam deſperationē adductis, quū è ducibus atque amicis paucos apud ſe haberet, ſublatis oculis in cœlum ſtellis plenum, dixit hunc verſiculum Græcum è tragœdia quapiam:

Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ὃς αἴτιος κακῶν.
Nec te latuerit ò ſupreme Iupiter!
Horum malorum quiſquis auctor exſtitit.

Velut imprecans Cæſari vindictam à Diis. *Eraſ. lib. 4. apoph.*

C. FIGVLVS in petitione conſulatus repulſam paſſus eſt. Ideò grauiùs tulit, quod patrem haberet bis conſulem. Ad hūc cum poſtridie comitiorum complures veniſſent conſulendi gratia (nam erat iuris ciuilis peritiſſimus) omnes dimiſit, ita præfatus. Omnes conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis. *Eraſ. lib. 6. apoph.*

HADRIANVS Imperator Seruianum, & Fuſcum huius nepotem, eò quòd moleſtè ferre videretur, Commodum Lucium imperij ſucceſſorem deſignatum, iuſſit occidi: quorum ille nonagenarius erat, hic annos natus decem & octo. Senex autem F
cum eſſet iugulandus, popoſcit ignem, incenſoque thure, dixit: Vos dij teſtor, me nihil ſceleris commiſiſſe: nec aliud imprecor Hadriano, niſi vt cum volet mori, non poſſit. Idque euenit, adeo vt barbarus conductus qui ferro mortem pro beneficio daret, aufugerit. *Suet. in vita Hadriani.*

THEODOSIVS aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, Neminem illorum ab eo morte mulctatorum eſſe, qui iniurij ei fuiſſent, reſpondit, Vtinam enim eos in vitam reuocare poſſem, qui iādudū mortui ſunt. *Niceph. Calliſt. l. 14. Eccl. hiſt. c. 3.*

MACARIVS Ægyptius monachus, vir omnium ſanctiſſimus olim habitus, percōtatus, cur humanarum iniuriarum memoria hominibus adeò moleſta eſſet, diabolicarum autem contumeliarū recordatio non item. Propterea, inquit, quod prior illa affectio præter naturam, poſterior autem ſecundum iræ naturam eſſet. *Idem ex Euagrio lib. 1. cap. 43.*

☞ *Vide plura in Loco de Vindicta.*

---

* Vmbra.

*DEFINITIO ET ETYMOLOGIA. G

VMBRA ἀποσκίασμα Græcè, aer carens ſole, quod fit alicuius corporis, ac præſertim nubium obiectu. Communiter tamen vmbram accipimus imaginem rei cuiuſuis ſolidioris, per radios ſolares lateraliter diffuſos, propter eorundem imbecillitatem vel ſplendoris impedimentum, in corpus vicinum proiectum. Vnde & cum ipſo Sole velut moueri, creſcere ac decreſcere videtur. Sic *Ouidius.*

Vtque comes radios per Solis euntibus vmbra eſt.

Lib. Triſtium. 1.

Hinc vmbra veteribus dicebatur, qui non inuitatus conuiuio ſe ingerebat, & alteri vocato ad illud ſe comitem præbebat. Hi à Græcis dicebantur ἐπίκλητοι, atque σκιαί. Comites Latinè, vmbræ verò Apuleio, quod conuiuas vt vmbræ corpora ſequantur. *Horat. lib. 1. Epiſt. ad Torquatum.*

——— *Locus eſt & pluribus vmbris.*

Et *lib. Sat. 8.*

——— *cum Seruilio Balatrone*
Vibidius, quos Mecœnas adduxerat vmbras. H

Diſputat de his copioſè *Plut. lib. 7. Sympoſ. prob. 6.* & vtramque partem argumentis communit, quantumque vmbras adducere liceat, & quod earum munus ſit, definit

VMBRARVM CONVIVIALIVM ORIGO

Conſuetudinis huius quā vmbræ in conuiuium adducuntur, originem Plutarchus in Socratem reiicit, qui Ariſtodemo perſuaſit, vt non inuitatus ſecum iret ad Agathonis conuiuium: & quidem ridiculum quid cum Ariſtodemo accidit. Nam cum inter eundum is non ſentiret Socratem à tergo relictum, prior ingreſſus eſt, planè velut vmbra corpus præcedens, lumine à tergo ſequente.

Poſterioribus autem temporibus in excipiendis hoſpitibus conuiuio, maximè principibus viris neceſſe fuit, cum ignoraretur, quinam eos ſequeretur, quoſve ij magnifacerent, ipſi hoſpiti facultatem inuitandi, quos illi commodum eſſet, permitti, certo tamen conſtituto atque definito conuiuarum numero: ne id ei vſu veniat, quod aliquando Philippum Regem ſui

ruri inuitanti accidit. Venit namque rex ad cœnam multis co-
A mitantibus,non multis apparatam hominibus. Itaque cum vi-
diſſet hoſpitem valdè anxium eſſe & ſollicitum,cum non ſatis
alimentorum eſſe videretur, quæ tantæ hominum multitudini
ſufficeret,huiuſmodi dolum commentus eſt. Circummiſit qui
amicos clam moneret vt locum placentæ relinquerent, cuius
exſpectatione cum illi cibis primò appoſitis parcius veſceren-
tur, cœna omnibus ſuffecit.

Huiuſmodi porrò inuitationis exemplum habes *apud Cic. in Verr.* 3. Nam cum Philodamus Lampſacenus Rubrium in domum ſuam recepiſſet, & magnificè & ornatè conuiuium comparaſſet, rogat Rubrium, vt quos ei commodum ſit, inuitet : Locum ſibi ſoli, ſi videatur, relinquat : vt etiam filium ſuum lectiſſimum adoleſcentem ad propinquum ſuum quendam mitteret ad cœnam.

VMBRARVM SOLARIVM VSVS.

Veteres olim,vt hodie Ruſtici; vmbris notabant diei horas Vnde *Perſius* deſidem adoleſcentem redarguit, quod ſterteret in multam lucem :

——Quintâ dum linea tangitur vmbrâ.

Et veſperam deſcribens *Virg. in Bucolicis*, ait :

B *Maioreſque cadunt altis de montibus vmbræ.*

Lucianus in Gallo dicit, quod aſſiduè obſeruarent quot pedes haberet linea.

Idem ſcribit ſolitos qui quempiam ad cœnam inuitabant, deſignare ad quam vmbram ſolarij vellent adeſſe conuiuas : Item illos qui vocabantur, ſolitos rogare ad quotam lineam veniendum eſſet, ne tempus cœnæ præuenirent. *Vide apud Athen.l.1.c.3.* De Eubulo comico hoc modo ad cœnam vocato. Imo & Græci horâ cœnæ σκιὰν,& στοιχεῖον ἀνδρῶν appellabāt.

VMBRATILIS HOROLOLOGII INVENTIO.

Horologij vmbratilis ſiue ſcioterici inuentionem *Diogenes Laërt.* tribuit Anaximandro.

Plinius verò illius magiſtro Anaximeni Mileſio.

Verùm multo antiquiorem illius vſum conſtat ex S.Litteris vbi legimus ægrotante Ezechia Rege ſolem receſſiſſe 10. lineis in horologio Achaz, quod fuit annis 200.ante Anaximenem:vnde non eſt facile definire,qui illius vſum inuenerit, vt quem non eſt veriſimile ignotum fuiſſe primis illis ſæculis,
C quibus longè maiora induſtriæ ſuæ teſtimonia homines exhibebant,quam ſi per vmbram tempora dimenſi fuiſſent.

Certè apud Sinas ſiue Sinenſes hunc etiam vmbrarum vſum multis ſæculis extitiſſe perhibent, qui gentis mores deſcripſerunt.

VMBRACVLA.

Vide in Loco de Luxuria ſub finem. Titul. Luxuriæ χρήσει obiecto conſiderato reſpectu corporis cui offertur.

§. Auferunt ingrata , noxia , &c.

---

* Vnctio.

DEFINITIO & ETYMOLOGIA.

VNCTIO χρίσις Græcè, vel ἄλειμμα, Hebraïcè *Miſchchah* Vnde *Maſchiach*. Meſſias,vnctus,eſt nomen verbale ab vngo, eſtque ipſe actus vngendi. Vngere verò eſt oleo vel vnguento illinere dictum ab eo quod vniat, aut vnum agat ſecundum *Priſcian.* vngendo enim vnitur ac copulatur caro. Apud Scriptores Eccleſiaſticos vnctio ſignificat Spiritum S.
D qui proinde dicitur Spiritalis vnctio & in *Act. Apoſt cap.* 10. dicitur IESVS vnctus à Deo Spiritu S. vel vt ipſo vngi indicetur Chriſti humanitas, aut per Incarnationem , aut per gratiam cum ea infuſam vt exponit Lorinus , aut denique per ſigna viſibilia in baptiſmo eius oſtenſa.Quæ enim gratiæ ſunt, aſſignantur Spiritui ſancto.

VNCTIO OLIM ATQVE ETIAM HODIE VSITATA. VTPVTA

In Lapidibus , Titulis , Altarium , Vaſorum ſacrorum Templorum dedicatione, conſecratione. Vide in Locis earumdem rerum particularibus , vbi de illius vſu & ſignificatione agitur. Item in loco de Benedictione,Conſecratione. &c.

ETIAM ADHIBITA CIRCA HOMINES AC PRIMVM SACERDOTES.

Præcepit Deus *Exod.*29.certum ritum vngendi Sacerdotes qui completus deſcribitur *cap.* 8.*Leuitici* , vbi Moyſes conſecrauit Aaronem fundendo in illum vnguentum , quod erat compoſitum ex myrrhâ,cynnamomo,caſia, & oleo oliuarum. Vt conſtat *Exod.*30.*verſ.*23.& 30.

Vnctio autem minorum Sacerdotum & communis etiam ipſius Pontificis,erat aſperſio ſanguinis miſti vnguento ſuper
E eos , & veſtes eorum : adhæc vnctio manus dextræ & pollicum. *Exod.c.*29.

Igitur effuſio vnguenti odoriferi propria erat Pontificis,ſed denotandum gratiæ plenitudinem,ſpiritus & poteſtatis abundantiam : item mouebat Pontificem miſericordiæ,cuius ſymbolum eſt oleum,charitatis atque aliarum virtutum. Lux gregis inquit Gregorius ; eſt flamma paſtoris.

Atque hæc vncto fiebat ſeptem diebus , vt ita nouelli ſacerdotes diſcerent renunciare terrenis, & cum Deo verſari in tabernaculo. Item cum ſeptem dies ſint omnes dies ſeptimanæ; ſignificabatur quod tota vita durante Deo deberent manere conſecrati. Ita *Cyril.lib.* 2. *de Adorat.* ſeptem diebus inquit, id eſt,ſemper & perpetuò.

Sic & in noua lege Epiſcopi in ſua conſecratione vnguntur in capite per conſecrantem ſacro Chriſmate primum in modum Crucis per totam coronam,tum ipſam integrè illinendo, addicta hac verborum formula: Vngatur & conſecretur caput tuum cœleſti benedictione , in ordine Pontificali , ſubiicitur deinde à conſecrante in perſona Eccleſiæ , oratio & votum, in quo myſtica vnctionis ſignificatio in illo qui ita vnctus eſt impleri petitur. Deinde vnguntur manus ſub hac formula: Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato & Chriſmate ſanctificationis , ſicut vnxit Samuël Dauid regem , & Prophetam. Ita vngantur & conſecrentur. In nomine Patris , &c. B

Sacerdotum etiam manus ſimiliter inunguntur in ordinatione in modum crucis, producente Pontifice,ordinante cum pollice dextro, ex oleo cathecumenorum duas lineas,videlicet a pollice dextræ manus ordinandi vſque ad indicem ſiniſtræ, & a pollice ſiniſtræ vſque ad indicem dextræ , vngendo mox palmas totaliter, & dicendo,Conſecrare & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam vnctionem & noſtram benedictionem : vt quæcunque benedixerint, benedicantur : & quæcunque conſecrauerint,conſecrentur & ſanctificentur , in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. *Ex Pontificali Roman.*

PROPHETAS

Præcepit Deus Eliæ vt pergeret in Damaſcum,& Helizæum filium Saphat vngeret prophetam pro ſe.Qui ſurrexit & iuit, inuenitque Helizæum arantem in duodecim iugis boum, cumque veniſſet ad eum , miſit pallium ſuum ſuper illum, G qui ſtatim relictis bobus cucurrit poſt eum. 3.*Reg.*19.*verſ.*16. *&* 20.

REGES.

Iuſſit Deus per Samuëlem Prophetā vngi Saülem in Regem qui iuxta verbum Domini tulit lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius,& deoſculatus eum ait:Ecce vnxit te Dominus ſuper hæreditatem,tuam in principem,&c.1.*Reg.c.* 10.

Idem Samuël miſſus à Domino ad Iſai, vt Dauidem filium eius natu minimum in regem vngeret ſuper Iſraël. Qui cum veniſſet ex agro , paſcebat enim oues patris ſui : ait ad Samuëlem Dominus, Surge,& vnge illum, ipſe eſt.Tulit is ergo cornu olei,& vnxit eum in medio fratrum eius,& directus eſt Spiritus Domini à die illa in Dauid. *Ibid cap.* 16.

Etiam Eliæ in Damaſcum abeunti Deus mandauit vngere in Regem ſuper Iſraël, Iehu filium Namſi ; & ſuper Syriam Hazaëlem. 3. *Reg.cap.*19. *verſ.*16. oleum autem quo Reges olim vngebantur, erat tantum vulgare.

In ſolenni quoque Regum coronatione hodie obſeruatur, vt electus Rex vngatur à Metropolitano cum benedicente, H oleo cathecumenorum in modum Crucis , in brachio dextro inter iuncturas manuum, & iuncturam cubiti,atque inter ſcapulas addita oratione , qua eidem ita vncto inuiſibilis gratiæ & donorum cœleſtium infuſio vouetur, vtque eam conſequatur à Deo petitur. *Ex eod. Pontificali.*

INFIRMOS.

Conſtat *Marci cap.*6. Apoſtolos vnxiſſe infirmos oleo,eoſque curaſſe , neque tantum ægritudine aliqua ſiue morbo laborantes,ſed quoſcunque defectum in corpore habentes, vtputa cæcos,claudos,& ſimiles,quod certè à Chriſto iuſſi erant facere , & referebatur duntaxat, aut præcipuè ad curationem morbi corporalis. Vnde ſanabantur omnes qui tunc innungebantur. Vnde non eſt hæc vnctio eadem cum illa,cuius meminit. *Iacob. in Epiſt.cap.*5. De qua ſtatim,& infra vberius.

Etiam ex inſtitutione Chriſti præcipitur infirmis per Apoſtolum Iacobum , vt inducant ad ſe presbyteros Eccleſiæ, qui orent ſuper eos , vngentes eos oleo in nomine Domini. *c.* 5. Sed de hac vnctione loco proximo agemus.

MORTVOS

MORTVOS.

A Memorat Scriptura *Geneſ. c. 50.* Ioſeph Patriarcham præcepiſſe medicis, vt condirent aromatibus corpus defuncti Patris. Idem fratres illi etiam defuncto obſequium præſtiterunt, vt quibus mandant oſſa ſua deferrent ſecum in Chanaam. Condiebantur autem cadauera balſamo, myrrha, aliiſque aromatibus, quæ cadauera à putrefactione conſeruant, & bonum odorem conciliant. Fuêre in hac conditurà ſingulares Ægyptij, quòd & Caromomia teſtantur etiam hodie, id eſt, cadauera ante ſæcula aliquot ſepulta, quæ nunc eruuntur, eorumque vſus eſt in læſionibus internis, morem autem conduturæ Ægyptiorum tradit. *Herod. lib. 3. & Diod. lib. 1.*

Obſeruant tamen Scriptores, non ſolum vncta fuiſſe cadauera quando terræ mandabantur, ſed etiam quando igne comburebantur.

MORTVOS QVI VNXERINT,
AC ILLIVS ORIGO.

Dimanaſſe autem hunc morem vngendi cadauera ab Ægyptiis conſtat, qui mortuorum ſuorum cadauera domi reſeruabant teſte. *Cicer. 1. Tuſcul.*

B Imo menſis adhibebant tanquam conuiuas. Vnde *Sil. Ital. lib. 12.*

Ægyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora & à menſis exſanguem haud ſeparat vmbram.

Quin parentum cadauera nonnunquam hoc modo medicata, pignoris loco creditoribus deponebant, teſte *Luciano lib. de Luctu.* Et eum qui pignus illud non ſolueret, maximam infamiam manſiſſe, & ſepulturæ carentiam. *Diod. lib. 1.* refert.

Iudæis itaque vſitatæ etiam hæc vnctio. Exemplis Iacob & Ioſeph id docetur, *Gen. 5.* Item exemplo Chriſti, qui & viuus & mortuus vnctus fuit; quin Magdalenam vnguentum effundentem in ipſum laudat ab operis pietate, addens, Ad ſepeliendum me fecit. *Matth. 26.*

Ab his ad Romanos hic ritus defluxit, qui in funeratione vnguenta adhibere ſoliti. Id quod ex *Perſio* liquet funus diuitis deſcribente.

—— tandemque beatulus alto
C *Compos lecto, craſſiſque litatus amomis, &c.*

Vnde apud eos erant Pollinctores qui huic muneri vacabant: dicti à priſco Polingo, quaſi poliens vngo: vngo autem curare eſt & colere.

Denique ad Chriſtianos peruenit idem mos vngendi & condiendi corpora mortuorum, meminit illius. *Tert. 42. Apol. & lib. de Reſurrect. carnis. Clemens Alex. l. 11. Pædag. c. 8.*

MINVTIVS FOELIX Octauio inter crimina Chriſtianis obiecta illud quoque memorat: Non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honeſtatis: reſeruatis vnguēta funeribus.

MODVS VARIVS.

Cæterum non eodem modo omnes cadauera condiebant neque eodem ſiue vnguento, ſiue genere conduturæ. Alij Sale Nitro, Cedro: alij Aſphalto, Melle, Cera, Myrrha, Balſamo: Alij Gypſo, vel Calce ea perfundebant. De ſingulis extant veterum teſtimonia.

De Sale *Plin. l. 31. c. 19.* Salis, inquit, natura eſt per ſe ignea & inimica ignibus fugiens eos, omnia erodens, corpora verò aſtringens, ſiccans, alligans: defuncta etiam à putreſcendo D vindicans, vt durent ita per ſæcula.

Et Eunapius ſalita martyrum corpora irridet. *De vitis Philoſ.*

Nitrum etiam, *teſt. Herod. l. 11.* carnes ita tabefacit, vt mortui tantum cutis & oſſa relinquantur τὰς σάρκας τὸ νίτρον κατατήκει καὶ δὴ λείπεται τοῦ νεκροῦ τὸ δέρμα μόνον καὶ τὰ ὀστέα.

De Cedro iterum *Plin. l. 24. c. 5.* Cedrus magna, quam Cedrelatem vocant, dat picem quæ Cedria vocatur. Defuncta corpora incorrupta æuis ſeruat, viuentia corrumpit; mira differentia, cum vitam auferat ſpirantibus, defunctis pro vita ſit.

Aſphalto autem, hoc eſt bitumine, quod in mari Sodomæorum legitur, Ægyptios vſos tradit. *Strabo lib. 16.*

Maxime verò ob hanc virtutem Mel commendatur, de quo *Plin. lib. 22. c. 24.* Mellis quidem, inquit, natura talis eſt, vt putreſcere corpora non ſinat, iucundo ſapore, atque non aſpero aliâ quam ſalis natura.

Atque ideo Democritum mortuos in melle ſeruandos ſtatuiſſe, auctor *Varro.*

Babylonios hoc ſitu cadauera ſua condidiſſe, memoriæ prodidit. *Herod. lib. 1.*

ALEXANDRVM Magnum hoc modo conditum præter alios pleroſque Hiſtoricos, etiam indicat. *Stat. lib. 3. Syl. in* E *Prompt. Metij Celeris.*

Duc & ad Emathios manes, vbi belliger vrbis
Conditor Hybleo perfuſus nectare durat.

Idipſum de Hippocentauro, qui Claudio Cæſari allatus fuit ex Ægypto, narrat *Plin. ſuprà, & Athen. lib. 1.*

Ageſipolin quoque Spartiaten, cum è Macedonia cum exercitu rediret in vicinis Olynthi oppidi locis graui morbo correptum, mortuumque ſeptima die in melle conditum, Lacedæmonem eſſe reportatum, atque regia ſepultura ornatum, auctor eſt *Xenophon. lib. de reb. geſt. Græcor.*

Ab hoc ritu non multum abit Perſarum conſuetudo, qui Cera mortuos oblinebant. *Herod. lib. 1.* Καταχηρώσαντες δὴ ὦν τὸν νεκρὸν Πέρσαι, γῇ κρύπτουσι.

Quod & affirmat *Cicero 1. Tuſculan.* Perſæ iam Cera circumlitos condiunt, vt quam maximè permaneant diuturna corpora.

Et Strabo lib. 15. Θάπτουσι δὲ κηρῷ περιπλάσαντες τὰ σώματα. Idipſum Scythis tribuit. *Herodot. lib. 4.*

De Ageſilao ſic loquitur *Æmil. Probus*: Ibi eum amici, quo Spartam facilius proferre poſſent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt. F

Myrrhâ etiam corpora mortuorum condita fuiſſe, ne putreſcerent, tradit *Philo Carpathiorum Epiſc. in Cantica.*

Meminit & *Prudentius in Cathem. hymno de defunctis.*

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt
Aſperſaque myrrha Sabæo
Corpus medicamine ſeruat.

De Balſamis *Corippus lib. 3.* de funere Iuſtiniani Imperatoris.

Thura Sabæa cremant, fragrantia mella locatis
Infundunt pateris & odoro balſama ſucco,
Centum aliæ ſpecies, vnguentaque mira feruntur
Tempus in æternum ſacrum ſeruantia corpus.

Inſcriptio Hiſpanica: MATER AD LVCTVM ET GEMITVM RELICTA EVM LACHRYMIS ET OPOBALSAMO VDVM HOC SEPVLCHRO CONDIDIT. *Vide Arnob. lib. 5.*

Hypſo Æthiopos induxiſſe ſuos mortuos iam areſactos, G teſtis eſt. *Herodot. lib. 3.*

Calcis quoque vſum huic ſibi non ineptum fuiſſe exiſtimat Vvelſerus. Nam ſiue caro tabefacienda, calcis viuæ mordax & cauſtica vis eſt, *teſte Dioſc. lib. 5. cap. 91.* ſiue cadauera alioquin exſiccanda, calcem ſæpius aqua lotam valdè ſiccare, abſque vlla mordacitate tradit *Galenus lib. 9. de ſimp. medic. facult.*

Sic S. Afræ corpus ab Embricone Epiſcopo repertum quondam candidiſſimo cæmento obductum fuiſſe, memoriæ proditum eſt.

Et corpus D. Thomæ Apoſtoli ferè eodem modo conditum Meliaporæ in Coromandelio littore ſub Ioanne III. Luſitaniæ rege inuentum eſſe, auctor *Maffæus in Indicis lib. 8.* ſcilicet immiſta calci & arenæ candidiſſima ſpecie oſſa: appoſita lanceæ cuſpide, & viatori baculij fruſto atque vaſe fictili. Refert *Ioan. Kirchman. l. 3. c. 5. de funer. Rom.*

CONVIVANTES.
Vt putà
Ante Conuiuium vncti.

Fuit mos apud antiquos, vt antè cœnam balnea intrarent H & abluerentur, qua facta ablutione corpus vngebant, meminit vtriuſque ritus Homerus frequenter admodum, vnde & Homericæ vnctiones dictæ, quæ poſterioribus temporibus poſt exercitia quoque adhiberi ſolitæ.

Intrabant autem Romani in balneum ſudatorium priuſquam accumberent, ibique vngebantur quod à Græcis hauſerunt, apud quos tamen Socrates in Xenophontis conuiuio illum morem reprehendit.

IN CONVIVIIS.

Vnctionis in Conuiuiis vſitatæ apud Hebræos, multa exempla dantur, facit huc illa caſtigatio per *Amos* facta, Bibebant vinum in phialis optimo vnguento delibutis, &c. *c. 6.* Quoties eum honoratiore conuiuio excipiebant, eaſdem perfundebant balſamo, & aliis odoramentis. Vnde in luctu prohibetur olei vſus. Etiam *Ezechiel* verba faciens de epulis, thymiamatis meminit & vnguentorum. *c. 23.*

Hinc Magdalena attulit alabaſtrum vnguenti piſtici ſiue

LLll 4 ex

ex cardo confecti, quòd erat pretioſum apud veteres; & effudit A ſuper caput Chriſti in menſa recumbentis.

Vngebant autem caput in conuiuiis, ne vinum præſertim meracius largiter hauſtum ſuperiora peteret: ſit enim ea vnctione, vt cerebrum attemperetur. De qua te videatur. *Ath. l. 5. & Plut. lib. de Iſide & Oſiride*, ex ſententia Ariſtotelis.

Etiam pedes vngere ſolitos Iudæos, altero Magdalenæ exemplo innoteſcit, quæ ingreſſa domum Simonis, vbi Chriſtus prandebat, illius pedes vnxit, adferens alabaſtrum vnguenti, ac capillis capitis ſui tergebat. *Lucæ cap. 7.*

Græcis id fuit vſitatum, ſed luxui eorum potius adſcribitur, quam aut honeſtati aut neceſſitati. Homerus ſane Heroas ſuos neque coronatos inducit, neque vnguentis delibutos: vt eos frugales aſſerat.

Romanis tam prodigioſus in conuiuiis vnguentorum luxus fuit, vt nullos ſibi in eo pares habuerint. Quippe pueri menſæ miniſtri vnguenta circumferebant. hinc *Horat. l. 2. Od. 3.*

Huc vina & vnguenta, & nimium breues
Flores amœna ferre iube roſa.

Adde quod vnguentis aquas imbuebant, quas abluendis manibus dabant.

B Cibis denique eadem & potui miſcebant. Sic in conuiuio Plutarchi, Thales narrat Alexidemum adoleſcẽtulum inſolentis ingenij, præclarum vnguentum quod Thraſibulo fuerat allatum, in magnum craterem infudiſſe, & affuſo mero ebibiſſe.

☞ *Plura petantur ex loco de vnguento. Infra.*

* VNCTIO EXTREMA.

QVO NOMINE DENOTATVR VNVM ex ſeptem Nouæ Legis Sacramentis.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

Definiunt Catholici Vnctionem extremam, quod ſit Sacramentum à Chriſto inſtitutum, quod per vnctionem quandam olei benedicti, factam in iis corporis partibus vbi præcipuè organa ſenſuum vigent: confertur in extremo vitæ periculo conſtitutis, & graui infirmitate laborantibus, ſub certa verborum forma. Quod proinde extrema Vnctio, rurſus Sacramentum vnctionis infirmorum, item Sacramentum hinc exeuntium dicitur à veteribus. Cum enim mortis articulus ob multa quæ tunc occurrunt, ſit formidabilis, ſtatuſque vitæ noſtræ C incertus, ac futuræ incertior, multæque ſe tunc ingerant tentationes, opportunè nobis Chriſtus prouidit inſtitutione huius Sacramenti, quo ſpiritualiter recreamur, & in ſpem erigimur, etiam ab ea infirmitate nos eximendos.

ERRORES HÆRETICORVM CIRCA HOC SACRAMENTVM.

Hæretici permulti ritum vnctionis infirmorum è numero Sacramentorum auferre conati ſunt. Primò Waldenſes, vt referunt, *Æneas Sylnius lib. de orig. Boëm. c. 35.* & antè eum *Guido Carm. in ſumma de hæreticis.*

Secundò, Albigenſes, *teſte Antonio in ſumma Theolog. part 4. tit. 11. c. 7. §. 5.*

Tertiò, Ioannes Vvicleffus, *teſte Thoma Vvalderſi, tom. 2. de Sacrament. c. 163.* & ſatis ipſe de ſe teſtatur *in 4. l. Trialogi c. 25.* vbi contendit, hoc Sacramentum neque à Chriſto, neque ab Apoſtolis inſtitutum, proindè nec verè Sacramentum eſſe.

Hos imitantur hæretici huius temporis:

Lutherus *in lib. de capt. Babyl. cap. de Extrema Vnctione*, non reiicit hunc ritum, tamen negat Sacramentum eſſe propriè dictum.

D Caluinus *lib. 4. inſtit. c. 19. §. 18. 19. 20 & 21. & Kemnitius in 2. part. Exam. à pag. 1102. ad 1135.* non ſolum Sacramentum eſſe negant, ſed etiam irrident, more ſuo.

Idem facit Melancthon *in locis, tit. de Vnctione, &* Ioannes *Brentius in confeſſ. Vvirtẽberg. c. de Extrema vnctione, & Magdeburgenſ. cent. 7. & ſeqq. c. 6. de ritu viſitationis infirmorum.*

CATHOLICORVM DOCTRINA.

Eccleſia Catholica palam affirmat, Vnctionem extremam Sacramentum eſſe verè ac propriè dictum. Id enim expreſsè habet Concilium Florentinum *in inſtructione Armenorum*, & Trident. *ſeſſ. 14. cant. 1. de Extrema Vnctione*, & omnes Theologi *lib. 4. ſenten. diſt. 23.*

Omnium autem fundamentum & ratio doctrinæ potiſſimum ſumitur *ex cap. 5. ep. S. Iacobi* vbi ſic ſcribit: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes in oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis eſt, dimittentur ei.

Quod teſtimonium eludunt hæretici, negando hanc Iacobi E epiſtolam eſſe canonicam: ſed nos id ſupponimus de fide certum ex Eccleſiæ traditione & conſenſu, & definitione. *Conc. Trid. ſeſſ. 4.*

Reſpondent ſecundò hæretici ad varios & falſos ſenſus verba detorquendo, vt latè refert, & impugnat. *Bellar. lib. de Sacram. extr. Vnct. c. 3.*

Nobis autem ad veritatem confirmandam ſufficit impiimis verborum proprietas, denique antiqua Patrum expoſitio. Nam in illis verbis continentur omnia, quæ ſunt de ratione Sacramenti nouæ legis: Primo ritus externus ſenſibilis, materia & forma, conſtans ſcilicet vnctione olei, & verbo ſeu oratione Sacerdotis. Secundò, deſignatur miniſter, ſcilicet, Presbyter. Tertiò ſubiectum: ſcilicet, fidelis infirmus. Quartò, affectus cum promiſſione gratiæ ad remiſſionem peccatorum, & alleuationem ægroti ordinatam.

Atque hunc locum ita SS. PP. intellexerunt, *Innoc. 1. ep. ad Decent. c. 8. Et Innoc. III. c. vnico de ſac. Vnct.* qui vnctionem viſibilem, de qua Iacobus locutus eſt, dicit eſſe ſignum inuiſibilis vnctionis interioris, atque adeò Sacramentum. Pontifices F imitata ſunt Concilia: nam Vvormatienſe *c. 72.* verba Innocentij I. tranſcripſit.

Cabilonenſe ſub Carolo *c. 48.* eodem modo expoſuit locum Iacobi, & ſubdit: Non itaque contemnenda eſt huiuſmodi medicina, quæ animæ, corporiſque medetur languoribus.

In Concilio verò Aquiſgranenſi II. ſub Ludouico *c. 8.* præcipitur Epiſcopis, vt in die cœnæ Oleum ſanctum conficiant: quia in eo ſaluatio infirmorum eſſe creditur.

Concilium Moguntinum ſub Gregorio IV. Præſidente Rabant. *c. 26.* agens de infirmis: Sacra, inquit, cum vnctione Dei animati, ſecundum ſtatuta SS. Patrum, communione viatici reficiantur.

Nunc quædam circa hoc Sacramentum in particulari erunt conſideranda.

AC PRIMVM. ILLIVS FIGVRA.

Trident. Conc. ſſ. 14. cant. 1. de Extrema Vnctione, dicit Sacramentum hoc inſinuari *Marci 6.* vbi ex Chriſti mãdato Apoſtoli vngebant infirmos, ac alios etiam, antequã eſſent ordinati Sacerdotes, eoſque ita curabant. Dicitur autem inſinuari, quia non expreſsè ponitur, ſed adumbratur, & obſcurè indicatur.

Et hoc eodem modo intelligendi ſunt veteres, qui locum G *Marc. 6.* coniungunt cum loco *Iacob. 5.* ſignificat enim vno in loco iacta eſſe fundamenta eius Sacramenti, quod in altero loco expreſsè proponitur. Quemadmodum enim cum *Mat. 19.* & alibi, Chriſtus, manus imponit, non dicimus tunc inſtituiſſe Sacramentum Confirmationis & Ordinationis, ſed tamen agnoſcimus adumbrationem quandã Sacramenti poſteà futuri: Sic etiam quod Dominus iuſſerit Apoſtolos oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus ſignificatum eſſe, futurum fuiſſe aliquando tempus, vt oleum eſſet Sacramentum infirmorum.

INSTITVTIO.

Sacramentum hoc immediatè à Chriſto fuit inſtitutum, vti & cætera nouæ legis Sacramenta, quamuis in particulari nequeat deſignari tempus aut dies, quod illud inſtituerit. Et quamuis in nocte cœnæ ritum illius Apoſtolos docuerit, quia tamen ea occaſione non creauit eos ſacerdotes pro corpore ſuo myſtico, ſed vero; poteſtatem autem in corpus ſuum myſticum dedit demum poſt reſurrectionem. *Ioan. 20.* ſit vt probabiliter exiſtimet Soarez, etiam tunc dediſſe poteſtatem hoc H ſacramentum conferendi. Eſt enim velut annexum Sacram. Pœnitentiæ, & poteſtas illud miniſtrandi ſupponit quodammodò poteſtatem remittendi peccata. *Ita Soarez. tom. 4. de Sacram. diſput. 39. Sect. 2.*

MATERIA ET FORMA.

Materiam huius Sacramenti vtique à Chriſto inſtitutam, Conc. Florent. & Trident. declarant eſſe oleum oliuarum ab Epiſcopo benedictum, quamuis ea benedictio non fuerit in particulari à Chriſto præſcripta, ſed modum illius Eccleſia deſignauerit, quem Epiſcopus mutare non poteſt, vti nec iſti oleo aliquid addere, vel miſcere. Eſt ergo oleum tale materia remota, at vnctio ex eo facta, proxima. Vnctio enim ait Trident. ſuprà, aptiſſimè gratiam Spiritus S. qua inuiſibiliter anima ægrotantis vngitur, repræſentat.

Quantæ autem ſiue quot numero ex vnctiones eſſe debeant controuertitur. Antiqui Scholaſtici quinque vnctiones quibus organa ſenſuum vnguntur eſſentiales docuerunt, quamuis

quamuis alij dumtaxat neceſſitate præcepti eas omnes neceſ- A ſarias eſſe velint. Prius tamen tenendum omnino eſt cum S. Thoma propter vniuerſalem Eccleſiæ conſuetudinem. Verum nonnulli vnctionem vnicam ad eſſentiam Sacramẽti in rigore ſufficere contendunt, cui etiam vnica forma cæteras partiales complectens applicetur, (quod tempore contagioſo, aut aliàs vbi in mora eſſet periculum, à pleriſque practicatur:) in quacũnque tandem corporis parte ea vnctio peragatur. De capite tamen in quo velut omnium ſenſuum eſt ſedes res pleriſque magis ſecura videtur. Communiter ſeptem vnctiones, quinque videlicet ſenſuum, item renum ac pedum, requirunt, quorum poſtremæ in fœminis tutius omittuntur, ac in viris quoque prior, & in illius locum pectus nonnulli inungunt.

Forma etiam aliqua iure diuino determinata eſt, adeoque huic Sacramento eſſentialis, cuius ſenſus indubie tenendus, quanquam verba materialia immutari valeant. Communis autem forma ab Eccleſia tradita, eſt deprecatoria. Per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquiſti per viſum, &c. qua quidem exprimitur cauſa principalis Sacramenti, Dei miſericordia: Inſtrumentaria, quæ eſt ſacra vnctio: & effectus, qui eſt remiſ- B ſio peccati, & ſanitas corporalis, hæc enim multum pendent ex perfecta remiſſione peccati.

SVBIECTVM, CVI SCILICET DANDVM
Hoc Sacramentvm.

Sacramentum hoc conferri debet homini Baptizato, adulto ſic vt rationis vſum habeat, aut ante habuerit (dummodo tamen in malo ſtatu illum non amiſerit ;) infirmo ſecundum corpus, ſic vt de vita periclitetur, id eſt, cuius infirmitas ex iudicio prudentum ſit grauis. Conſtat id ex vſu perpetuo Eccleſiæ. Alij autem etiam in mortis periculo conſtituti, Sacramenti huius capaces non ſunt.

Qvi illvd svsceperint?

D. Bernardvs deſcribens mortem Malachiæ Epiſcopi Hyberniæ ſic ait: Nec longè aberat dies ipſa, cùm talia loqueretur B. Malachias. Interea iubet ſe ſacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum, vt ſolenniter fieret, non tulit vt ad ſe aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Vngitur, & ſumpto viatico, fratrum ſe oratio- C nibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur. *D. Bernard. in vita eius.*

Sanctus Elzearivs Comes Arianus in vitæ agone conſtitutus, grauiſſimos eoſque perpetuos dolores patientiſſimè ſpe futurorum tolerabat, ſpiritus eius iugiter coniunctus cum Deo fuit, volebatque nihilominus etiam bona audire, iubebatque Chriſti paſſionem ſibi legi: nec lingua etiam à diuinis ceſſabat laudibus, crebrò repetens illum verſum: Dominus opem ferat illi ſuper lectum doloris eius: vniuerſum lectum eius verſaſti in infirmitate eius. Sumpto autem Dominico ſacramento, cùm ſacro oleo vngeretur, & verſum illum diceret: Per ſanctam Crucem & Paſſionem tuam, libera eum Domine: ipſe eundem tertiò repetiuit, & addidit: Hæc eſt ſpes mea, in hac volo mori. *In vita eius apud Sur. cap. 13. tom. 5. Septemb. 27.*

S. Hedvvigis Poloniæ Duciſſa, priuſquàm in eum morbum incideret: qui ei vitæ finem attulit, accito ad ſe fratre Matthæo Ciſtercienſis inſtituti, qui tunc ei à ſacris confeſſionibus erat, extremæ Vnctionis ſacramentum ab eo ſibi petiit D miniſtrari. Id vbi ſanctimoniales compererunt, non mediocriter conſternatæ ſunt, haud obſcurè inde colligentes, propinquare iam tempus migrationis eius à corpore, præſertim cum non ignorarent illam non temerè id petere, quæ ſpiritu prophetico polleret. Dolebant igitur & perturbabantur, quippe quæ matrem, ipſas in Chriſto fouentem atque diligentem, perdere formidarent. At ſoror Adelheidis pro ſingulari familiaritate ad eam accedens: Domina, inquit, cur ſacram Vnctionem expetendo noſtros affligis animos, cùm ſis incolumis; nec vlla in te mortis ſigna viſantur? Neque enim hoc ſacramentum miniſtrari ſolet, niſi vbi de ægroti periculo metus eſt. Cui illa reſpondit: Scio, Adelheidis, ſcio ita eſſe, vt dicis, & morem Eccleſiæ benè tu explicas; ſed eſt tamen, quod hic aduertere te oporteat. Cùm enim extremæ Vnctionis ſacramento homo moriturus tanquam armis ſpiritualibus contra ſpiritales nequitias muniatur, eiuſmodi præſidium cum ſumma deuotione accipiendum eſt. Ego autem, etſi incolumis adhuc ſum, tamen mox ſecus habitura ſum, vereorque ne increſcente morbi dolore, tam ſalutare auxilium cum tanto poſſim deuotionis feruore percipere; quanto par eſt animam ad Dominum properantem. Ita ergo ſatisfactum eſt eius deſiderio, & E oleo ſancto vncta eſt: nec diu poſt in morbum incidit nec ſacramentum hoc denuò percipere voluit. Sed hoc tamen, quod hic diximus, admirandum potiùs eſt, quàm imitandum cui ſpiritus Domini per reuelationem tribuit efficaciam, & in quo, vt piè creditur, ſancta deuotio diſpenſauit. *Ex Engelberto Ciſtercienſi Monacho Sur. 15. Octob. tom. 5.*

NON DIFFERENDVM HOC
Sacramentvm.

Fuit noſtro tempore Rex Romanorum Rupertus, qui ante ſui electionem re, & nomine Clemens extitit, & poſt diutina & ſancta ſua opera in lethali quadam infirmitate propè à dæmone victus occubuit: nam in infirmitatem grauem incidit, & ſumpto Euchariſtiæ ſacramento ſe dietim à ſanctæ Vnctionis oleo callidè, ne reciperet ſubtraxit: hauſerat enim, vbi neſcio, diabolicum hunc inſtinctum (vt videbatur) quo quidam ſuperſtitioſiſſimè credunt, ſe poſt huiuſmodi ſacramenti ſuſceptionem omnino migrare oportere. Diſtulit igitur Princeps recipere ſacramentum propter mortis periculum: & doctores diuini & humani iuris, quos ſemper dilexit, verbis virum hortabantur, & ipſi ſuadebant ne omnino deſineret ſumere tam ſalubre animæ & corporis antidotum. F Obtinuerunt tamen tandem illi diuina arridente gratia intentum: cumque præſentibus litteratis clericis inungeretur Princeps, & orationes, quæ de ſanitate ſonant, vtriuſque hominis multiplicarentur, ait ſatis alacriter: Reuera, ſi hoc ſacramentum ſciuiſſem tantum pro vtroque valuiſſe homine, quemadmodum iam audio, dudum ipſum deuotiſſimè poſtulaſſem. Fuit enim litteratus ſatis; qui conualeſcens poſtmodum multis annis Romanum gubernabat ſanctè imperium, & tandem feliciter perſeuerans in bonis operibus vita functus eſt. *Ioan. Nider. lib. 4. Formicarij cap. 11.*

Quidam Vir magni meriti in extremis laborans, cùm interrogatus fuiſſet, num ſancto oleo perungi vellet, reſpondit Nolite, obſecro, talia dicere, quia omnes qui inunguntur, ſtatim moriuntur. Atque his dictis ſpiritum reddidit. Cùm autem linteaminibus inuoluendus eſſet, vt ſepulturæ mandaretur, ſpiritum reſumpſit, & oculos aperiens locutus eſt, dicens: Quia extremæ Vnctionis ſacramentum ſalutare abhorrui, cen- G tum annis purgatorij ignibus iuſto Dei iudicio torquebor: ſi autem vnctus fuiſſem, vtique de hac ægritudine conualuiſſem: ſacra enim Vnctio non eſt mortis acceleratio, ſed dilatio. Sicque verbis finitis animam exhalauit. *Nicol. Dionyſ. in Gemma Prædicantium tract. 1. Deſtructorij p. 2.*

EFFECTVS.
Ac primvm qvoad animam.

Conuenit inter Theologos, hoc Sacramentum per ſe inſtitutum ad reliquias peccatorum tollendas, tam originalis, quam actualium quorumuis. Ita poſt *S. Thom. in 4. diſt. 24. q. 2. art. 2. q. 1. alij.* Eſt enim hoc ſacramentum primario inſtitutum ad confortandum & iuuandum infirmum, contra difficultates in mortis articulo occurrentes, vnde Iacob. Et alleuiabit eum Dominus. Secundario tamen animam præparat ad introitum gloriæ, ſi nullus obex ſit, tollitque omnia peccata non remiſſa, quæ interdum remanent poſt alia Sacramenta, hinc iterum Iacobus; Etſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Et Conc. Trid. Delicta ſi quæ adhuc expianda abſtergit. Remittitur quoque & tollitur reatus pœnæ temporalis ex peccatis quo- H ad culpam remiſſis relictus. Vt qui introitum etiam gloriæ impediret, aut retardaret.

Exemplis Declaratvr.

Cùm Maria Oegniacenſis, beatiſſima Virgine ipſam præmonente, extremam Vnctionem acciperet, Apoſtoli omnes præcipuè adfuère, & B. Petrus claues oſtendens pollicebatur ſe illi cœli ianuam patefacturum. Porrò Chriſtus ſignum crucis, vexillum victoriæ ſuæ ad eius pedes fixit: cumque in diuerſis locis vngeretur, ipſum Sacramentum percipiendo, ſancti Spiritus operationem cum ingenti ſingulorum locorum illuſtratione perſenſit. Quidam etiam amici & noti eius, qui iampridem obierant, eius conſolandæ gratia ad eam miſſi ſunt: Ioannes Dinantinus, qui iam cum Chriſto regnabat, & frater Richardus de Meneſar vir ſanctus & bonus, qui etiamnum pœnas luebat purgatorias. *Iacob. à Vitriac. Cardin. l. 2. vitæ eius c. 22. apud Surium 23. Iunij.*

Dum præſente Maria Oegniacenſi Vnctionis extremæ Sacramentum ægroti perciperent, illa Chriſtum cum Sanctorum

ctorum

A ctorum multitudine adeſſe ſentiebat, ægrotumque illum miſericorditer corroborantem, dæmones expellentem, animam purgantem, ſeque dum membra eius vngerentur, quaſi in lumine per totum corpus eius diffundentem. *Idem ibid. cap.* 12. *Breu. lib* 1. *cap.* 32.

Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorenſis monaſterij: cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias, vt deſcenderet priuſquam moreretur, infirmam vncturus oleo deſcendit; & intrauit ad eam. Quo viſo exultat illa, ſpe animata ſalutis. Et cùm pararet vngere eam, viſum eſt omnibus differendum potiùs vſque mane: erat enim veſpera. Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his qui ſecum erant. At verò poſt modicum ſubitò clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus multus per totam domum ſiquidem inſonuit quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito, & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expiraſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quòd fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cœlum manibus; Obſecro Domine, inquit, inſipienter egi: ego peccaui; qui diſtuli non iſta, quæ voluit
B Hæc dicens, conteſtatus eſt in audientia omnium, nullam ſe recepturum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quam abſtulerat: liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo: & pro oleo ſancto largo imbre lacrymarum perfundens mortuam, vicem illi Vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic. Ad ſuos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lacrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et mane facto, exaudit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt ſolent, qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abiit ille, & illa conualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria
C Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias iniunxerat, in bona confeſſione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum. *D. Bern. in vita ſancti Malachiæ. Petrus de Natalibus lib.* 10. *c.* 27. *Sur.* 5. *Nouemb. c.* 31.

ALIVS EFFECTVS. QVI EST

Corporalis Sanitatis reſtitutio.

Communis conſenſus Theologorum eſt etiam corporis ſanitatem ad effectum huius Sacramenti pertinere, atque adeò aliquando virtute illius conferri: quod etiam de fide certum eſt, ac definitum in Conciliis Florentino & Trid. ſumiturque ex locis *Iacob.* 5. vel illis verbis. Et oratio fidei ſaluabit infirmum, vel illis, & alleuiabit eum Dominus: Vtraque enim poſſunt tam ad animam, quàm ad corpus accommodari, priora verò communiter intelliguntur de ſalute corporis, quæ opponitur infirmitati corporis, de qua ibi ad literam ſermo erat; ita intellexerunt *D. Thomas. Bonau. & alij, cum Magiſtro in* 4. *d.* 23. *Hugo lib.* 2. *de Sacramentis p.* 15. *c.* 2.

Quia verò ſanitas corporis, non eſt bonum per ſe neceſſarium homini, ſed eſt inferioris ordinis, atque ex his quæ interdum ad bonum animæ expediunt, interdum verò minimè,
D ideò promiſſio illa non intelligitur eſſe abſoluta, ſed ſub ea conditione quam expreſſit Concilium *c.* 2. Vbi ſaluti animæ expedierit. Quamuis enim Iacobus hanc conditionem diſertè non poſuerit, ex natura tamen talis effectus ſubintelligebatur comprehenſa.

Vnde *D. Aug. ep.* 121. *c.* 12. *& l.* 2. *de ſerm. Dom. in monte c.* 12. *&* 24. ſub ſimili conditione, vel expreſſa, vel ſubintellecta dixit, hæc bona eſſe à Deo impetranda: Quo fit, vt effectus hic abſolutè ſumptus, non ſit infallibilis in hoc Sacramento, quia fieri poteſt, vt illa conditio non ſubſiſtat: illa verò poſita, erit infallibilis: quia iam promiſſio tranſit in abſolutam.

Poſteriora autem verba, etiam videntur à Concilio Tridentino referri ad corporis leuamen, dum ait: Ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ miſericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus ſubleuatus, & morbi incommoda & labores melius fert, &c. Hic ergo effectus videtur diſtinctus à corporis ſanitate: nam illa etiam non recuperata ſæpe contingit vt morbus ipſe leuior appareat, faciliuſque tolleretur, & in hoc effectus Concilium non ponit conditionem, quam in præcedenti poſuerat, vnde ſignificat magis abſolutam eſſe eius promiſſionem.

EXEMPLIS CONFIRMATVR.

S. HIERONYMVS refert ſanctiſſimum virum Hilarionem Conſtantiæ nobiliſſimæ feminæ generum, Olei ſacri vnctione ex ipſis mortis faucibus eripuiſſe, & aliis quampluri̇mis, à venenatis ſerpentibus ictis integram ſanitatem reddidiſſe.

Æger magno febris æſtu conflictatus, inter conſitendum vrgente morbo, de poteſtate mentis exierat. Iam de ſua ſalute actum eſſe, ſempiternis ſe ſuppliciis apud inferos damnatum clamitabat, nullus orationem auribus admittebat. Sacerdos, qui aures ei dabat, vbi furorem eius animo obſtrepere animaduertit, ad diuina præſidia, vbi deeſſent humana, confugiendum exiſtimauit. Itaque domeſticos monet, vt ſacrum oleum, quod æger, priuſquam inſaniret, poſtulauerat, celeriter adferendum curarent. Mira dictu viſuque res! ſimulatque ſacro ritè inunctus eſt oleo, mentis ſanitatem, paulò pòſt etiam corporis valetudinem recuperauit. Ita in extremæ Vnctionis ſacramento extremum ſalutis auxilium inuenit. *Ex lit. an. Soc. Ieſu, an.* 1598. *in Colleg. Lugdun.* F

MINISTER.

Hæretici ſicut negant vnctionis Sacramentum, ita negant vnctionem illam de qua loquutus eſt Iacobus, eſſe neceſſario à Sacerdotibus miniſtrandam; quia Iacobus ſolum dicit, Inducat Presbyteros Eccleſiæ, id eſt, ſeniores & grauiores fidelium id enim (aiunt) & non aliud in rigore ſignificat vox Græca πρεσβύτεροι. Atque hi conſequenter loquuntur, quia putant illam vnctionem tantum fuiſſe ad curationem corporum per gratiam ſanitatum, qua vnctione vti poſſunt omnes fideles, qui talem gratiam à Deo habuerint, vt de diſcipulis Antonij refert. *Ruffin. lib.* 2. *hiſt. c.* 4. & de S. Martino *Seuerus Sulpit. in vita eius cap.* 21. & de aliis *Palad. cap.* 1. *&* 20.

Accedit quòd *Innoc. I. in ep. ſupra cit. cap* 8. de oleo ſancto, ait: Quo non ſolum Sacerdotibus, ſed omnibus vti Chriſtianis licet in ſua, aut ſuorum neceſſitate inungendo. Quæ verba vſurpauit etiam Concil. Vormat. *ſupra cap.* 72. *& Beda in Iacobum.*

Fidei eſt Sacerdotem eſſe miniſtrum ſimpliciter neceſſarium huius Sacramenti, vt laïcus, aut Sacerdotalem ordinem non habens, illud validè miniſtrare nequeat. Et in hoc G conueniunt omnes Theologi, nec requirit vt validum ſit eſſe in ſacerdote aliam poteſtatem quam ordinis: Quamuis ad rectam & licitam adminiſtrationem etiam requiratur iuriſdictio, cum videatur pertinere ad actum Paſtoralem.

Certiſſimum eſt autem mentem S. Iacobi fuiſſe de Sacerdotibus: alioqui qui neceſſe erat ſeniores vocare, vt infirmum vngerent, certè potius ſanctiores vocandi fuiſſent, per quos Deus facilis conferret ſanitatem, ſi talis vnctio ad illam ſupernaturaliter conferendam præcipuè ordinabatur.

Circa exempla Sanctorum quæ adferuntur, aduertendum, non conſtare ex hiſtoriis illos vſos fuiſſe ad ſanandos miraculosè infirmos oleo ab Epiſcopo conſecrato ad vngendos infirmos, ſed oleo alio, quod ipſi fortaſſe per ſignum crucis, vel aliam deprecationem benedicebant. Quod ſi fortè oleo infirmorum vtebantur, non licet inde argumentum ſumere ad ſacramentalem vnctionem, quæ eſt valdè diuerſa: nec verò illi damnandi alicuius criminis ſunt, eò quod materia remota Sacramenti ad alium vſum quam ad Sacramentum conficiendum, vterentur: tum quia credendum eſt diuina inſpiratione H motos hoc feciſſe: tum quia id non eſt intrinſecè malum, nec conſtat eſſe prohibitum, quando alius vſus ſanctus eſt, & cum debita reuerentia, aliiſque honeſtis circumſtantiis fit.

Quoad Innocentium verò, dicendum eſt eum loqui de vnctione Sacramentali: nam infra concludit hoc eſſe genus Sacramenti. Dicendum ergo eſt loqui de vſu paſſiuo, ſcilicet licere omnibus fidelibus vti paſſiuè hoc oleo, vocando Preſbyteros, qui ſe vel ſuos in neceſſitate vngant. Ita exponunt *Ruard. art.* 2. *Ianſen. in cap.* 6. *Marci, & ibidem Maldonatus, Bellarm. lib.* 1. *de hoc Sacramento, cap.* 9. *Caſar Baron. tom.* 1. *anno Chriſti* 64. *num.* 14.

SACRAMENTVM HOC DIVINITVS COLLATVM.

REGINALDVS vnus ex B. Dominici diſcipulis, cùm moreretur vt ſe extrema vnctione, vt moris eſt, ad luctā cum dæmone præpararet: Ego, inquit, hanc luctam minimè reformido, quin potius lætus exſpecto: Iam enim dudum mater miſericordiæ

me

me inunxit, in qua plurimum confido, ad quam cupidè pro- A ficiſcor. Quod autem ſe prius ab ea inunctum dicebat, id ita habuerat. Cùm antè annos multos grauiſſimè ægrotaret, vigilanti de nocte apparuit. Regina cœli cum aliis duabus Virginibus, ipſaque ad eum accedens, iacentis oculos, aures, manus & os vnguento, quod attulerat, propriis manibus liniuit, denique & pedes in præparationem Euangelij, vt ipſemet, quaſi ex formula orans, adiunxit. *Hier. Plat. lib. de bono ſtatu Relig. ex Theodorico de Apoldia in vita S. Dominici lib. 2. c. 2.*

B. Lvdvvina poſt diutinam corporis ægritudinem, cum iam tenderet ad interitum, accerſitis domeſticis omnibus, condonari ſibi ab illis petiit, ſi qua ratione quenquam ex illis offendiſſet. Illi verò cum ea pariter lacrymantes; Tu nos, inquiebant, chariſſima ſoror nulla re offendiſti, imò verò virtutum omnium & patientiæ nobis exemplar fuiſti: oramuſque, vt cum ad ſponſum tuum perueneris, noſtri memor eſſe velis. Inde primo Paſchatis orto die repleta gaudio eſt, & in Chriſti reſurgentis gloriam, obiter quidem, ſed modo ineffabili abſorpta, rogauitque Dominum, vt tandem vernaculam ſuam tot annis caſtigatam, dignaretur, poſita carnis ſarcina trahere B in odorem vnguentorum ſuorum, & è carcere mortis huius educere. Cumque ſola eſſet, cunctis domeſticis abſentibus, & ſummo mane, ipſo Paſchatis die contemplationi vacaret, vidit ad ſe venientem Dominum Iesvm, cum ſanctiſſima matre ſua & duodecim Apoſtolis multiſque & ſanctis, & Angelis: Sedit autem Chriſtus ad lectuli eius dextram, beatiſſima Maria ad ſiniſtram, aliis in orbe honeſtiſſimè eam cingentibus. Vidit etiam menſuram ornatam, & in ea ceu olei ſacri vaſculum elegantiſſimum, crucem quoque pulcherrimam, & cereum valdè luculentum totum cubiculum mirificè illuſtrātem. Erat tum corpus virginis innumeris angoribus à vertice vſque ad pedes oppreſſum, & afflictum: & ecce ſentit ab ipſo Saluatore Sacerdotalibus induto veſtibus, loca corporis ſui omnia perungi, quæ in morituris ſacro oleo vngi ſolent: ſed nulla Saluatorem audit verba proferentem, inde Chriſtus ponit in manu eius cereum, eumque tenet cum matre ſua, cruce illic inuiſibiliter permanente donec exhalaret ſpiritum. Cum autem inuncta eſſet, rogauit Dominum, vt extremum vitæ eius finem tot doloribus & afflictionibus cumularet, vt à cor- C pore exiens anima ſine purgatorio mox ad illum poſſit euolare: Reſpondit Dominus: Ita fiet filia, vt petis poſt biduum cantabis alleluia cum aliis virginibus in regno patris mei. Atque his dictis diſparuit. Manſit autem apud eam Angelus, cum quo valdè familiariter loquebatur. *Ioan. Brugmannus in eius vita apud Surium 7. Aprilis, part. 3. c. 11.*

CÆREMONIÆ ET RITVS.

Duæ ſunt cæremoniæ in hoc Sacramento vſitatæ. Prima, vt recitentur Litaniæ, & aliæ quædam preces ante vnctionem. Secunda, vt vngantur ſeptem corporis partes, nimirum oculi, aures, nares, os, & manus, propter quinque ſenſus: deinde renes, vbi eſt ſedes concupiſcentiæ; & tandem pedes, ob vim progreſſiuam, & exequutionem. Ita præſcribit Concilium Florentinum.

☞ *Vide de Vnctionibus neceſſariis ſuprà Tit. de Materia.*

Vnguentum.

Definitio et Etymologia.

D Vngventvm Hebraïcè *Schemen* ſiue *Schaman* à *Saman.* quod eſt ingraſſare, impinguare. Græcè, μύρον, ἀπὸ τοῦ μετὰ πολλοῦ μόρου ἢ πόνου (forſan) πότε ματαίου γίνεσθαι. Hoc eſt quod multo cum labore & inani diſſoluto potu (forte labore legendum) conficiatur, apud *Athen. lib. 15.* dictum vult Chryſippus.

Itaque in hac acceptione vnguentum non eſt illa compoſitio tenax qua Chirurgi vtuntur ad vulnerum curationem & pice, reſina cera, therebyntho: ſed compoſitio ſiue commiſtio variorum odorum, addito balſamo, aut oleo, vel alio liquore ad corpora vngenda, luxus & deliciarum cauſa inuenta. Quamuis Pomponius Iuriſc. dicat ea valetudinis cauſa eſſe adinuenta. Veteres etiam χρίσμα ſiue θύαμα vocabant. Erat tamen etiam aliquod vulgare, quo tenuioris fortunæ homines vtebantur. De quo *Plautus in Moſt.*

Non poſſunt omnes olere vnguenta exotica.

Vngventorvm Genera.

Vnguentorum genera varia erant. Reperiuntur apud *Ephippum & Archiſtratum*, σκευαστὰ, quibus opponuntur τὰ ἁπλᾶ apud *Athen. lib. 12.*

Item à calore, vel materia vel loco appellantur. De quibus conſulendus *Galenus* ad Glaucum, *Dioſcorides*, idem E *Athen. lib. 12. & 15.* Denique ab effectibus variis & vſu multiplici varietatem ſumunt. Sic dantur vnguenta militaria, gymnaſtica, coquinaria, conuiualia, funebria, ſuperſtitioſa, voluptuaria, &c. Sic erant nardata, croceata, amaricana, ſerpillina, pro materiæ diuerſitate è qua conficiebantur, videlicet nardo, croco, amarico, ſerpillo & ſimilibus. De quibus *Vide Loc. de Vnctione.*

Vsvs, et Effectvs.

De vario vſu vnguentorum, diximus ex profeſſo *in Loco de Vnctione,* quibus hoc ſolum addimus, quoſdam ſanitatis, quoſdam voluptatis gratia illa adhibuiſſe. Hinc capita vngebant, ad confortandum cerebrum illo odore, eiuſque diſtillationes auferendum. Item ad mundandam cutem faciei, ad quod olea quædam conducunt, vt quæ varos & lentigines tollunt, cutiſque ſcabritiem emendant, nitidamque reddunt, vnde Pſalmiſta, vt exhilaret faciem in oleo *Pſal. 104.* hinc *Plautus de amica compta:*

Feruidè in tota floret, vt oleum pulchrè nitet:
Nam id rebus omnibus nitorem & lucem addit.

Alia aurium tinnitum diſcutiunt, & ſonos, ac vermiculos F in his exſiccant. Alia claritati oculorum conferunt, quamuis hi non ament pinguedinem: multis interim exemplis id *Plinius* confirmat. *l. 23. c. 4.* Capillis quoque proſunt nonnulla, ſaltem in hominibus: non ita pilis aliorum animalium, quibus ſunt inimica.

Huc facit illud Maſſarij *apud Athen.* ſuprà: an inquit, noſti ſenſus noſtros qui in cerebro ſunt, excitari odorum ſuauitate & puriores ſuauioreſque effici?

Idem *Athen. lib. 15.* tradit Veteres ita fuiſſe φιλομύρους, id eſt, vnguentorum ſtudioſos, ſic vt ſingulis corporis membris ſingula vnguenta accommodarent. Ita vnguento Ægyptio, pedes & crura: Phœnicino, maxillas & mammas: Siſymbrio, brachium alterum: Amaricino, cilia & cæſariem: Serpillino, genua & collum: Nardino, tempora & frontem. Cor quoque ſuauibus vnguentis liniiſſe idem affirmat, quod in eo animæ ſedem collocarent, & odoribus recreari exiſtimarent.

Refert idem c. 17. *lib.* 15. quendam 4. columbas proprio vnguento perfuſas dimiſiſſe per cœnaculum, quę circumuolitan- G tes, conuiuarum veſtes, menſamque perfundebant, & ſtrata.

Inventores.

Tradit *Plinius* vnguenta necdum vſu fuiſſe recepta Iliacis temporibus, vt quibus etiam nec thure fuerit ſupplicatum.

Addit à Perſis primum ab Alexandro Magno deuictis, vſum eorum ad Romanos Græcoſque tranſiiſſe. Siquidem caſtris Darij expugnatis in reliquo illius apparatu Alexander cepit ſcrinium vnguentorum.

Sunt qui Lacedæmonios, vnguentorum inuentores tanquam oleorum corruptores vrbe ſua expuliſſe tradant, vnde quidam colligunt à Græcis hoc inuentum non dimanaſſe.

Quidquid tamen de eo ſit, conſtat *Homerum*, qui fuit ante tempora Troianorum, & Homero antiquiorem *Moyſen*, vnguentorum meminiſſe, eaque etiam in lege naturæ adhibita fuiſſe in funeratione Iacob & Ioſeph. *Geneſ. vlt. cap.*

Homervs verò vt monet *Athen. l. 15.* etiam vnguenta nouit, ſed μύρον nomen inquit, non nouit, ἔλαια nominans cum Epitheti adiectione.

Sed & diu antee Darium deuictum, quod contigit circa H Olympiad. ccxii. ſiue ſub annum ab V. C. ccccxxii. vnguenta Romanis vſitata fuiſſe, conſtat ex legibus Romuli, quibus vetabatur ſeruilis vnctura: nolebant enim Decemuiri ſeruis honorem illum attribuere, quod confirmat lex Solonis, qua ſeruos ξηραλοιφεῖν vetabat.

Denique Anacreon quem vixiſſe Olympiade lxv. autumant, etiam feralis vnctionis mentionem facit. Sic enim ille in Odis.

τί σε δεῖ λίθον μυρίζειν,
τί δὲ γῇ χέειν μάταια,
Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ
μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα
Πύκασον.
Tumulum quid eſt quod vngas?
Vel homo quod ebibenda
Peritura dona fundas?
Potius manente vita
Roſeas capiti feras corollas.

VNGVEN

VNGVENTORVM LVXVS ET MOLLITIES

A VETITA ET REPREHENSA

EXEMPLA ET APOPHTHEGMATA.

De Lacedæmoniis diximus ſupra, quod vnguentarios vrbe ſua expulerint.

SOLONEM quoque legibus ſuis μυροπωλίαν, id eſt vnguentorum venditionem prohibuiſſe, teſtis eſt. *Athen lib.15.*

SOCRATES aiebat, vnguenta relinquenda fœminis, in iuuenibus nullum vnguentum melius olere, quam oleum, quo inter exercendum vtebantur. Nam amaricino, aut foliato, protinus idem olent ſeruus & ingenuus. Rogatus quid ſenes olere deceat? Probitate, inquit. Rogatus vbi hoc vnguentum venderetur? recitauit Theognidis carmen.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι.

Qui bonus eſt, ab eo bona diſcito.

Huius generis quædam congerit Xenophon in conuiuio. *Eraſm. lib.3. Apophth.* Idem quum taxaret vnguentis delibutos, Phædon interrogatus quiſnam adeo vnguentis delibutus eſſet? Cui reſpondit Ariſtippus: Ergo, ait, infelix: ſed me mul-
B to infelicior Perſarum Rex. At te vide, inquit, vt quemadmodum hac parte nullo cæterorum animalium eſt ſuperior, ita nec hominum vllo ſit præſtantior. Quo dicto ſenſit, vnguentis & odoribus hominem nihil fieri meliorem: cum & equus balſamo oblitus, idem oleret, quod rex: & mendicus vnguento ſimili delibutus non minus bene olet, quam ſummus pontifex. *Laert. lib.2.*

ANACHARSIS Oleum dicebat eſſe venenum, inſaniam gignens, eò quod athletas videret vnctos in ſe inuicem inſanire. Nec olei vſum, vt arbitror, nouerant Scythæ: vt quod nec apud illos proueniret, nec aliunde importaretur. Athletæ non pugnant niſi vncti: putant enim corpus fieri robuſtius, ac Scytha ſimulabat ſe credere illis oleum eſſe cauſam inſaniæ. *Laërt. lib.1. cap.9.*

DIOGENES nactus vnguentum, eo pedes inungit, præter morem publicum. Id demirantibus, dixit: Quoniam vnguentum capiti infuſum exhalatur in aërem, à pedibus autem aſcendit ad nares. Similiter alius reprehendit publicam conſuetudinem, quas coronas capiti imponunt: cum magis conue-
C niat infra nares ponere, quod fragrantiæ vapor non tam deſcendat quam aſcendat. *Laert. lib.6.* Idem, Cuidam habenti capillos vnguento delibutos: Caue, inquit, ne capitis ſuaueolentia vitæ maleolentiam adducat: nam Græcarum vocum iucundam affinitatem vtcunque reddere ſtuduimus, εὐωδίας & δυσωδίας. Vnguentum enim in viro arguit vitæ molliciem: fama porro velut odor eſt hominis. Simile quiddam dixit *Martialis.*

Neuole, non bene olet, qui bene ſemper olet.

Laert. lib. 6. & Stob.

Idem aiebat: Faciles eſſe Deos ad donandum hominibus vitam; cæterum hanc ignorari ab his, qui quærunt vnguenta. *Laërt. lib.6.*

LYCVRGVS vnguenta eiecit è Republica, tanquam olei corruptelam ac perniciem. Nam oleum (inquit) odoribus vitiatum nullum habet vſum, nec ad eſum, nec ad membrorum vnctionem: atque dum rem neceſſariam ad delicias corrumpunt, fit vt minor ſit copia. *Plut. in Lacon. apophth.*

FL. VESPASIANVS, ei quum adoleſcens quidam gratias
D ageret, pro impetrata præfectura, quoniam vnguento fragrabat, & nutu contemptus eſt, & grauiter increpatus, Mallem, inquit Veſpaſianus, allium obleuiſſes. Mox & litteras conceſſas reuocauit. *Suet. in eius vita.*

FESTVS POMPEIVS indicat olim ſchænicolas appellata Scorta plebeia ac vilia ab vnguento viliſſimo, quo oblinuntur. *Plaut. in Pœnulo*: Miſeras, ſchæno delibutas, ſchænulas ſordidas. *Eraſm. in Adag.*

Queritur apud Ariſtophanem *in Pluto* Anus quædam, adoleſcentem amatorem pridem ita ſolitum ſibi adulari, vt diceret, illam ſuauiſſimè olere. At id per iocum reſpondens Chremylus, negat eſſe mirum, ſi ita viſum fuit adoleſcenti, cùm illi vinum Thaſium odoratiſſimum proponere ſit ſolita. Interpres addit ἐνέχεις dictum, pro κιρνᾷς, id eſt, infundebas, pro miſcebas. *Eraſm. in Adag.*

MOLLITIES NOXIA.

C. PLOTINVS PLANCVS, Munatij Planci cõſularis & cenſorij frater, cùm à Triumuiris proſcriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere & odore vnguenti, occultam ſalutis cuſtodiam detexit. Illis enim veſtigiis, eorum qui miſerum perſequebantur, ſagax inducta cura, abditum ſuga eius cubile odorata eſt. *Val. lib.6 cap.8.*

MVLEASSES Tunetanus rex, ex infelici prælio fugiens, odore vnguentorum, quibus vtebatur, è latebris protractus fuit & captus. *Iouius.*

VASA VNGVENTARIA.

Fuerunt etiam vaſa varij generis, quibus vnguenta tum continebantur, cum effundebantur. Pollux inter vaſa vnguentaria numerat λήκυθον, μυρίχαν, ἀλάβαστρον. Meminit Lecythi Scriptura *3. Reg. c.17.* vbi Helizeus oleum viduæ Sareptanæ multiplicauit. Etiam Magdalena ſcribitur tuliſſe alabaſtrum vnguenti, quod erat vas vnguentarium longitudine faſtigiatum, in orbem deſinens, ſiue forma turbinata, ſiue anſis cognominatum inquit Iſidorus à lapide ſui generis quem alabaſtridem vocant, qui incorrupta vnguenta conſeruat. Dioſcorides vult Alabaſtrum ab aliis Onychem dici, quem etiam excauant ad vaſa vnguentaria, atque idem alabaſtridem inter gemmas numerat, quam dicit naſci in Ægypto, & eſſe coloribus variis interſtinctum.

Ex Onychide etiam vnguentaria pocula conficiebantur. F
hinc *Horat. lib.4. Od.12.*

Nardi paruus Onyx eliciet cadum.

Et Propertius.

Sit menſæ ratio, noxque inter pocula curras,
Et crocino nares myrrheus vngat Onyx.

Vaſa Olearia ſiue vnguentaria ab Iſidoro memorantur Emicadium, ſcoria, alabaſtrum, pyxis, lenticula quod & Lecythum ſiue Lecythus, quorum explanationem. *vide lib.20. c.7.* apud eundem.

Vnio. Vnitas. Vnum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VNVM, principium eſt numeri, ἕν: aliquando idem quod ſolum ſiue ſingulare: aliquando idem quod concors, qua ſignificatione vnio concordiam ſignificat, ſic vnum dicimus quod non eſt diuiſum, ſed vniforme, æquale, &c. Vt autem vnius & vnionis varietas intelligatur, pleraque vnitatum diſcrimina, à quibus totidem modis vnum dicitur, à Philoſophis G
traduntur. Prima eſt vnitas aggregationis, vt in aceruo lapidum II. Ordinis, vt in exercitu. III. Vnitas per accidens, vt in ſubiecto & accidente. IV. Vnitas per ſe in rebus compoſitis, quæ reſultant ex compoſitione partium. V. Vnitas per ſe in rebus ſimplicibus, & à materiæ commiſtione liberis, quæ reliquis præſtat. Quot igitur modis vnitas accipitur, tot etiam vnum dicitur. Legatur *Ariſtot. lib.4. c.6. Metaph.*

VNITATIS EXEMPLA.

Vt ſignificat voluntatem & conſenſum communem plurium.

EX S. SCRIPTVRA.

Ex vno homine Deus humanum genus inſtituit ad commendandum hominibus quàm ei grata ſit etiam vnitas in pluribus. Vnde *Aug. l. 12. de ciuitate Dei*: Vnum ac ſingulum creauit, non vtique ſolum ſine humana ſocietate deſerendum, ſed vt ex eo modo vehementius ei commendaretur ipſius ſocietatis vnitas vinculumque concordiæ, & non tantùm inter ſe naturæ ſimilitudine, verum etiam cognationis affectu homines necterentur, quando nec ipſam quidem fœminam copulandam viro, ſicut ipſum creare placuit, ſed ex ipſo, vt om- H
ne ex homine vno diffunderetur genus humanum. Vnde quamdiu vnus fuit non peccauit, ſed multiplicatus citò deliquit. *Aug. lib.12. de ciuit. Dei, cap.21.*

Populus filiorum Iſraël in deſerto multum fuit vnanimis & voluntarius ad recipiendam legem, etiam auditis à Moyſe verbis legis, reſpondit cunctus populus vna voce. Omnia verba Domini, quæ loquutus eſt, faciemus. *Exod.19.*

Ad faciendum opus tabernaculi Domini, & ſacras miniſtrorum veſtes, obtulit omnis multitudo filiorum Iſraël, omnia neceſſaria, mente promptiſſima atque deuota. *Exod.35.*

Congregati ſunt pariter omnes filij Iſraël, quaſi vir vnus, videlicet ad vindicandum flagitium in Gabaa Beniamin erga vxorem Leuitæ commiſſum. *Iudic.20.*

Inuaſit timor domini Populum, & egreſſi ſunt, quaſi vir vnus ad ſuccurrendum fratribus ſuis in Iabes Galaad obſeſſis *1. Reg.11.*

Venerunt vniuerſæ Tribus Iſraël à Dauid in Ebron, & vnxerunt eum in regem ſuper illos. *2. Reg.5.*

Con

Conuenit ad regem Salomonem vniuerſus Iſraël, & tunc
A intulerunt arca & vaſa ſanctuarij, ſelata in templum, & ipſum
ſolenniter dedicatum. 1. *Reg.* 8.

Congregatus eſt omnis Populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem, ad reædificandum templum, quod fuerat à rege Babylonis deſtructum. 1. *Eſdr.*

Congregatus eſt omnis Populus quaſi vir vnus ad plateam. Et dixerunt Eſdræ, vt afferret librum legis domini. *Nehe.* 8.

Cùm expoſuiſſet Achior vniuerſa, quæ dixerat Holofernes, omnis Populus communi lamentatione & fletu vnanimes preces ſuas domino effuderunt. *Iudith* 6.

Poſt mortem Iudæ congregati ſunt omnes Amici eius & dixerunt Ionathæ fratri eius: Ex quo frater tuus defunctus eſt, &c. nunc itaque te elegimus pro eo eſſe nobis principem & ducem ad bellandum bellum noſtrum. 1. *Mach.* 9.

Auditis ſermonibus Simonis accenſus eſt ſpiritus Populi ſimul, & voce magna dixerunt: Tu es dux noſter loco Iudæ & Ionathæ. 1. *Mach.* 13.

Poſt aſcenſionem Domini, omnes Diſcipuli erant perſeuerantes in oratione, cum mulieribus & Maria Matre Ieſu, & ſic inuenit eos Spiritus ſanctus. *Actor.* 1. 6.

B Omnes qui credebant, pariter erant recepto Spiritu ſancto, & habebant omnia communia, vnanimiter perdurantes in templo, & frangentes circa domos panes. *Eodem.*

Cum audiſſent Diſcipuli de ſanatione claudi, & reſponſione Petri & Ioannis ad Magiſtratus plebis, vnanimiter leuauerunt vocem, & dixerunt: Domine, qui feciſti cœlum & terram, da ſeruis tuis, &c. *Act.* 4.

Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid, ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. *Eodem.*

Punitis ad vocem Petri terribiliter Anania & vxore eius Saphira, factus eſt timor magnus in vniuerſa terra, & erant omnes vnanimiter in porticu Salomonis. *Actor.* 5.

Propter quoſdam deſcendentes de Iudæa fratres, & doctrinam de Circumciſione, mota eſt ſeditio non minima Paulo & Barnabæ aduerſus illos. Statuerunt autem vt Apoſtoli conſulerentur qui erant Hieroſolymis ſuper hac quæſtione, vt ita in commune quidquam ſtatueretur. *Act. c.* 15.

C

Vocatio.

Definitio Et Etymologia.

Nomen Vocationis à Scriptoribus Eccleſiaſticis accipitur, vt ſignificet diuinam quandam mentis illuſtrationem, qua homo ad ſtatum aliquem gratiæ, vel conuerſionem ab errore, aut ad quoduis opus bonum pro animæ ſuæ ſalute peragendum excitatur. Quomodo Paulus dicit ſe vocatum Apoſtolum *in Epiſtol. ad Rom.* quaſi euocatum ad Apoſtolatum, & alio loco *in eadem Epiſtol. cap.* 8. dicit, quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit. Vbi inſinuat, vocationem eſſe effectum æternæ prædeſtinationis. Aliquando vocare Dei eſt imperare, vt cum ſcribitur vocare famem, gladium, &c. *Pſal.* 104.

VOCATIO DVPLEX.

Duplicem colligimus ex S. Litteris vocationem, vnam externam quæ ſignis aut Symbolis externis fit: vt per exempla,
D flagella, conciones: Alteram internam quæ fit per gratiam præuenientem & excitantem, quæque externæ reſpondet, eique commenſuratur ex Dei liberali ordinatione. Quæ licet certa ſit, vti & electio noſtra, tamen ſatagere nos monet *Petrus* 2. *Epiſt. c.* 1. vt eandem certam faciamus per bona opera certitudine quadam probabilitatis videlicet reſpectu noſtri. Quamuis enim diuina promiſſa non fallant, nobis ipſis tamen deeſſe non poſſumus, parteſque noſtras exequi debemus, eò quod nobis eadem ſint ignota.

MODVS, ET ORDO VARIVS.

In Genere.

Variis modis Deum homines ad ſe & meliorem ſtatum vocare, menteſque eorum illuſtrare, pro comperto eſt. Aut enim immediate id facit per homines, quod contigit Samaritanis, ad quos euntes Apoſtoli, multis eorum regionibus euangelizabant. *Actor. c.* 8. & pleriſque aliis, qui euangelicæ prædicationis ſono ad fidem Chriſti conuerſi fuerunt, quo ſpectat illud Chriſti, Prædicate euangelium omni creaturæ.

Aut id præſtat per Angelos & viſiones, quomodo Iacob 46. ac iterum *c.* 8. *Actor.* Angelus Philippo præcepit vt iret in viam quæ deſcendit ab Hieruſalem in Gaza, vbi reperiret
E Eunuchum illum Candacis Reginæ Æthiopum, cui annuntiaret Ieſum. Item *c.* 10. vbi etiam Cornelius Angelico miniſterio vocatur, & ad Petrum mittitur.

Vel id facit ſine aliqua vocatorum diſpoſitione, vel cum aliqua, vt in præfatis exemplis. Vel etiam cum oppoſita, qualem Paulus adhuc Saulus habuit, id eſt ante conuerſionem.

Denique per flagella huius vitæ, exempla aliorum, lectionem ſacrorum librorum, Conciones, & his ſimilia; homines illuſtrare Deus conſueuit, & ad fidem, gratiam, iuſtitiam, perfectionem & ſalutem euocare.

Neque etiam idem ſemper vocationis ordo. Siquidem id videre eſt in Hebræorum populo primum per Moyſem vocato à Deo ex Ægypto, qui mox quamuis vocationi cedebat, crudeliter] flagellatus eſt, quomodo Moyſes quoque Deo vocanti obſecutus, vti etiam Abraham, variè tentatur. Verum expugnari eorum pietas malis iſtis non potuit. Vnde Iſraëlitas tandem eripit, & terram promiſſam inducit: quomodo Abraham & Moyſem velut patres populi ſui conſtituit, & vocationis ſuæ fructu tandem frui dedit.

Alius ordo ex Pauli Apoſtoli vocatione elicitur. Ille enim
F in Damaſcum tendens, ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, media die Damaſco appropinquans, luce de cœlo circumfuſus ac in terram proſtratus, vocem de cœlo ſibi dicentem audiuit, Saule, Saule, quid me perſequeris? Et tremens ac ſtupens dixit, Domine quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere ciuitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere, quæ omnia conſtant *ex* 9. *cap. Actor.* Obſeruant nonnulli exhinc quo ordine Deus ſoleat vocare. Illuminando, vt ſe agnoſcat quis qualis ſit, quamuis etiam per violentiam aliquos vocet, vt Nabuchodonoſorem quem voluit cum beſtiis conuerſari, eò quod nimium ſe extuliſſet, & humiliari deberet. Proſternendo vt ita videns iniquitatem qua immerſus iacet, ſe humiliet ſub potenti manu Dei. Appellando perſecutorem, vt attendat grauitatem delicti ſui, & tota obediens animi propenſione reſpondeat. Excæcando, vt nihil ducat omnia quæ oculis carnis cernuntur: ac ſciat ſe tenebris ignorantiæ ac malitiæ inuolutum, non niſi in lumine diuino gratiæ ac gloriæ cœleſtis lumen videre poſſe. Iubendo
G denique ingredi ciuitatem, vt ſalutis remedia & monita toto mentis affectu ſectetur. Quod autem Saulus triduum cæcus manſerit, neque manducauerit aut biberit, ſignificat pœnitentiæ voluntariæ ſatisfactionem, nec non præparationem ad gratiam vocationis plenè percipiendam.

Illuſtrari præſens Titulus poterit ex loco de Scripturis, Concionibus, Gentibus, vbi de earum vocatione, Tribulatione, Exemplo.

In Specie.

☞ *Vide Locum de Religione. Vide de Variis vocationum modis.*

VOCATIONI OBTEMPERANDVM.

Typus vocationis omnium qui à Deo vocantur, ſiue ad fidem ſiue ad iuſtitiam, ſiue ad gratiam, ſiue ad aliquem perfectionis gradum, ſiue denique ad ſalutem, fuit Patriarcha Abraham, qui ob id pater dicitur credentium, id eſt iuſtorum, quia primus ex media infidelitate Chaldæorum euocatur à Deo, ciuſque fides & obedientia tam fuit illuſtris, vt illico ſecutus
H ſit Deum vocantem, licèt neſciret quò aut vocaretur aut iret, vt dicit Apoſt. *ad Hebræos cap.* 11. Obediuit enim promptè, libenter, ſimpliciter, hilariter, humiliter, conſtanter, indifferenter, & perſeueranter, quæ conditiones ſunt veræ obedientiæ. *Geneſis* 12.

Iacob quoque profectus in Berſabee, mactatis victimis Deo patris ſui Iſaac, audiuit per viſionem noctis Deum vocantem ſe, & dicentem ſibi, Iacob, Iacob, cui reſpondit. Ecce adſum. *Geneſis* 46.

Moyses à Deo vocatus de medio rubi reſpondit. Adſum. *Exod.* 3.

Balaam Propheta quamuis impius & auarus, accerſitus tamen à Balaac Rege Moabitarum non fuit auſus maledicere populo Iſraël, quia nolebat voluntati Dei reſiſtere, quod timeret vindictam illius. *Num.* 22.

Samvel vbi intellexit ſe à Deo vocari, dixit: Loquere Domine, quia audit ſeruus tuus. 1. *Reg.* 3.

Esaias quoque iiſdem penè verbis obtulit ſe mittendum quo Deus vellet. *cap.* 6.

MMmm Etiam

Etiam Stellæ à Deo vocatæ dixerunt, Adſumus. *Baruch.*
A *capite* 3.

Vocati in noua lege Apoſtoli, ſtatim obſecuti fuerunt vocanti, vt latius diximus *in Loco de Obedientia.*

Etiam Saulus in terram proſtratus, rogat, Domine quid me vis facere? *Act.* 9.

Ananias quoque in viſu à Deo interpellatus, reſpondit: Ecce ego Domine. *Ibid.*

☞ *Vide plura require in Loco de Obedientia & Religione.*

VOCATIONIS CONSERVANDÆ STVDIVM.

Quantopere illi ſit incumbendum.

Ac primùm

De Vocationis Incertitvdine.

Videlicet eam non ſufficere

Ad Salvtem.

Elicit hanc doctrinam è pluribus Euangelij locis *T. Stapletonius in ſuo Dominicali Prompt.* ac potiſſimú illo Chriſti dicto, quò aſſeruit *Matthæi* 8. multos ab Oriente & Occidente recubituros eſſe in regno cælorum, filios autem regni, qui erant Iudæi, & modo Chriſtiani, in tenebras exteriores eiiciendos.
B Nam vt Iudæis nihil profuit Dei populum & peculium fuiſſe, filios promiſſionis & ſemen Abrahæ ſecundum carnem extitiſſe, circumciſionem accepiſſe, verum Deum cognouiſſe, credita illis eloquia Dei fuiſſe, adoptionem filiorum, & gloriam, & teſtamentum, & legiſlationem & obſequium, & promiſſa accepiſſe, patres denique fuiſſe, ex quibus eſſet Chriſtus ſecundum carnem, qui in Chriſtum credere noluerunt: ſic nec nobis Chriſtianis proderit, nunc populum Dei eſſe, qui eramus non populus; filios promiſſionis eſſe ſecundum fidem per Baptiſmum Chriſto incorporatos eſſe, Scripturas ſanctas nobis relictas habere, adoptionem filiorum, in qua clamamus, Abba pater, & gloriam & teſtamentum, & nouam legiſlationem in melioribus repromiſſionibus ſancitam, & cultum Sacramentorum, & ampliſſimas Chriſti promiſſiones accepiſſe, patres denique in Chriſto fuiſſe, ex quibus multi in Chriſto ſpirituales filij naſcerentur, ſi fidem noſtram bonis operibus conſummamus, vt loquitur Iacobus de fide Abrahæ (fides enim eius operibus conſummata eſt) & vocationem noſtram per bona opera certam facere non ſatagimus. 1. *Pet.* 2.

C Sumus per fidem filij regni, ciues & domeſtici Dei, vocatione ſancti; ſed niſi Centurionis humilitatem & fidem operantem imitemur, in tenebras exteriores eiiciemur.

Orat Paulus pro Epheſiis, vt det illis Deus ſpiritum ſapientiæ & reuelationis in agnitione Chriſti; vt ſciant quæ ſit ſpes vocationis, & eius quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Eſt enim certè maxima ſpes vocationis Chriſtianæ. Sed vide quid idem dicat: Obſecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis: cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia, &c. ad *Epheſ.* c. 1. & 4. & *ad Philip.* 3. ait, ſe ea quæ ſunt retro obliuiſcentem, ad ea quæ ſunt priora, extendere ſeipſum, ad deſtinatum perſequi, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.

Conſiderandum meretur, quod mundatis à Chriſto 10. Leproſis, nouem receſſerint, immemores beneficij in ſe collati. Vnus tamen Samaritanus alienigena redierit, Deo gratiam redditurus.

Sic Samaritana mulier ad puteum edocta facilè Chriſto credidit, Chriſtique verba optimam in partem accepit: quæ poſtea audientes Iudæi, vehementer ſunt ſcandalizati, &
D cauillati.

Sic qui erga hominem in latronem incidentem miſericordia vſus fuerat, Samaritanus erat: Sacerdos, aut Leuita, aut Iudæus non erat.

Sic mulieris Chananææ, & Centurionis hominis gentilis fides maximè à Chriſto laudatur, quum tanta in Iſraël non inueniretur. Sic hodie omnique ætate, maiora ſæpè pietatis officia præſtant homines rudes, indocti, laici, ſæculares, quam magna Theologi, Sacerdotes, Religioſi.

Certè omnes Dei & Chriſti promiſſiones ad Filios regni factæ, conditionales ſunt. Si commortui ſumus, & conuiuemus. Si ſuſtinebimus & conregnabimus. Si negauerimus illum (factis autem negatur, non verbo tantum) & ille negabit nos. Denique ſi manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, *Ioan.* 8. Adeò verum eſt, quod filij regni eiicientur foras niſi, quod filiis regni decet, pro regno obtinendo legitimè decertent.

II. VOCATIO VIRTVTE CONSERVANDA.

E

Salvator noſter *Luc.* 14. per parabolam cœnæ magnæ, quam homo quidam fecerat, & ad quam inuitatis venire nolentibus, pauperes debileſque, cæcos & claudos introduci per miniſtros ſuos præceperat; ſignificauit, nec Iudæos, nec Chriſtianos ideò ſecuros eſſe debere, quod ſemel inuitati & vocati fuerint, quaſi excedere non poſſint à vocationis gratia ſemel accepta, ſi non virtute eam ſtudeant tueri & conſeruare. Quod verè tamen ita euenire poſſe exemplo nobis & documento eſſe poteſt ſummi ſacerdotij in veteri lege ſtatus. Aaròni ſummo Sacerdoti quatuor erant liberi, ad quos ſummi ſacerdotij dignitas deſcendere debuit: quorum duo Nadab & Abiu pariter interfecti ſunt, igne de cœlò percuſſit, quia igne alieno, & non ex altari ſumpto thurificare præſumpſerant. Supererant Eleazarus maior natu, & Ithamar Phinees Eleazari filius, quia zelo zelatus percuſſit adulterum publicè peccantem, promiſſionem accepit ſummi Sacerdotij in eius ſtirpe manſuri: ſed eius poſteris peccantibus ad ſtirpem Ithamar facta eſt promiſſio, iuxta illa Dei verba ad Heli ſummum Sacerdotem in Silo: Loquens loquutus ſum, vt domus patris tui (is fuit Ithamar) miniſtraret in conſpectu meo vſque in ſempiternum. Sed cum F
eius duo filij Ophni & Phinees abuterentur Sacerdotio, nec ab Heli corrigerentur, quid Deus ſtatuerit vide: Nunc autem dicit Dominus, Abſit hoc à me. Sed quincunque homo glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Vnde factum eſt, vt vno eodémque die Abimelech cum aliis 85. Sacerdotibus de ſtirpe Heli, iubente Saüle, occiderentur, ac demum Abiathar de ſtirpe illa poſtremum Sacerdotum Salomon depoſuerit, ne eſſet ſummus Sacerdos, ea dignitate ad Sadoc de ſtirpe Eleazari tranſlata, in qua & poſtea manſit. 3. *Regum* 3.

Magna fuit Orientalis & Africanæ Eccleſiæ gloria, ex qua doctiſſima Eccleſiæ Chriſtianæ lumina prodierunt, in qua pleráque de rebus fidei antiquiſſima Concilia celebrata ſunt: ſed eorum poſteris venire dedignantibus, & poſt ſuas cupiditates ambitionis, auaritiæ, carnis, ita abeuntibus, vt primum variis atque innumeris hæreſibus, ac poſtea Mahometo manus dantibus; itum eſt in plateas & vicos ciuitatis, id eſt, in alias partes orbis cogniti, in partes iſtas Septentrionales.

G Eodem ſiquidem tempore quo ſub Heraclio Imperatore (quo regnante Monothelitæ vehementer graſſabantur, & Concilium Chalcedonenſe paſſim contemni cœpit) Mahometes præualuit, & in eius legem Perſia, Syria, totuſque ferè Oriens breui tempore iurauit.

Per Anglos recenter ad fidem conuerſos, S. Bonifacium, Vvillibrordum, Suibertum, Marcellinum, Vvinocum, & alios magna Germaniæ pars, Friſia, Hollandia, Vveſtphalia, ad fidem Chriſti conuerſæ fuerunt.

Si Deus naturalibus ramis non pepercit, (ait Apoſtolus ad *Rom.* 11.) ſi Iudæos propter incredulitatem & impietatem reprobauit; ne fortè nec tibi parcat, vide qui inſertus es in oleaſtrum: vide potius in te bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. Videndum iterum atque iterum, ne à noſtra quoque Europa, dum ambitionis, auaritiæ, carnis deſideria ſequimur, recedat Deus per ſuos Verbi prædicatores, & nobis quoque relictis mittat eos in vias & ſepes, id eſt in remotiſſimas & hactenus incognitas gentes: quod H
noſtro tempore vberrimè factum eſſe ad magnam Dei gloriam maximámque conſolationem noſtram intelligimus: dicente iterum Spiritu ſancto: Quia vos repellitis verbum Dei, & indignos vos iudicatis vitæ æternæ (excuſantes vos de honorum ſtudio, de diuitiis congerendis, de carnis voluptatibus, quibus carere non poteſtis, vt hodie hæretici ſuos docuerunt) ecce conuertuntur ad gentes, id eſt, ad pauperes ac debiles, cæcos & claudos, vt introducantur ad cœnam, & impleatur numerus diſcumbentium. *Ex Viridario Buſæi.*

Voluntas. Voluntarium.

Definitio Et Etymologia.

Volvntas quæ Græcis appellatur θέλημα, & Hebraicè *Kephets* à *Chaphetz* voluit, amore complexus fuit, item *Ebeh* & *Abiſonach*, à verbo *Abach.* deſiderauit, propenſionem habuit, definitur *ab Ariſtot. libro.* 1. *Rhetor.* appetitus boni cum ratione.

Eſt autem voluntas animæ rationalis potentia, longè inferior tamen intellectu, quem *Ariſt.lib.10.Ethicor.* ponit altiſſimam animæ facultatem, quæ dignitas ab obiecto ſumitur. Intellectus enim obiectum eſt ipſa ratio boni appetibilis, vt docet *S. Thom.1.p.qu.82.art.3. in corp.* Bonum autem appetibile, cuius ratio eſt in intellectu, obiectum eſt voluntatis, ſumitur autem propria ratio potentiæ ob obiecto: quod quò abſtractius, eò eſt nobilius ſecundum ſe.

A voluntate dicitur voluntarium, quod definiunt Theologi opus vel omiſſionem operis, ab appetitu rationali cum cognitione dependentem, vnde vt aliquid cenſeatur voluntarium, debet procedere ab appetitu vitali, nempe à voluntate: & debet eſſe volitum per modum obiecti.

Alij definiunt voluntarium id quod fit à principio intrinſeco, cum cognitione obiecti & circumſtantiarum. Itaque voluntarium dicitur, quod eſt à voluntate: cum autem ab aliquo dicatur aliquid eſſe vel directè, vel indirectè, id eſt vel in quantum ab eo procedit vt ab agente: vel in quantum non agit, vtrouis etiam modo voluntarium accipitur, videatur *S. Thomas 1.2.q.6.art.3.in corp.& ad 1.*

* VOLVNTATIS SVBIECTVM.

Nempè in quo voluntas ſit?

De obiecto voluntatis diximus illud eſſe bonum appetibile de quo paulò pòſt plura dicemus. Nunc de illis qui voluntate ſunt prædití breuiter trademus, quantum propoſito noſtro ſuffecerit, operoſiorem enim ac pleniorem illius tractationem, Theologis & Philoſophis relinquimus.

* IN DEO.

Primum itaque in Deo eſt ſuprema & perfectiſſima voluntas, vt qui omnia quæcunque voluit fecit: & cui vult miſeretur: & quem vult, indurat, & operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ: Cúmque ſit in Deo intellectus, neceſſario in eo eſt voluntas & ſicut ſuum intelligere eſt ſuum eſſe, ita & ſuum velle, inquit *S.Thom.p.1 q.9.art.1.in corp.* Vnde fit, quod volũtas diuina non moueatur ab alio quã à ſeipſo, cum bonitas ipſius quæ diuinæ voluntatis eſt obiectum, ſit ipſemet eius eſſentia. Et ſecundum hoc *Plato* dixit, quod primum mouens ſeipſum moueat. Vult autem Deus non modo ſeipſum vt finem, ſed etiam alia propter ſe, vt ad finem ordinata, hoc enim ad voluntatis perfectionem ſpectat, vt bonum quod quis habet aliis communicet: ibid. *S. Thomas.*

Proprium autem eſt voluntatis diuinæ quod ſit omnium rerum cauſa: cumque omnia velut vnico & ſimpliciſſimo actu, nulla illius cauſa valet aſſignari, eámque ſemper impleri eſt neceſſarium: eſtque omninò immutabilis, nec vllo modo vult malum culpæ. Malum autem naturalis defectus ac pœnæ nonnunquam ipſum velle non dedecet. *Ita S. Thom.*

* DEI VOLVNTAS DVPLEX.

Duplicem cum *S.Thoma* ſtatuunt in Deo voluntatem Theologi, vnam impropriè dictam quam vocant voluntatem ſigni, qua ipſum ſignum diuinæ voluntatis metaphoricè voluntatem dicimus, ita exhortationes, præcepta, pœnas, præmia quibus voluntatem ſuam declarat, voluntatis nomine dicimus. Sic *Matth.6.* Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra, accipitur pro præcepto diuino ſecundum *B.Thom.* ſuprà, *art.11. in corpore.* Signum itaque voluntatis diuinæ, ait idem Thomas, dicitur voluntas ipſius, non quod ſit ſignum eius quod Deus ita velit, ſed quia ea quæ in nobis ſigna ſunt volendi, in Deo diuinæ voluntates dicantur. Sicut verbi gratia punitio non eſt ſignum quod in Deo ſit ira, ſed punitio ex eo quod in nobis ſit ſignum iræ, in Deo dicitur ira.

Voluntas propriè dicta eſt voluntas beneplaciti. De qua Paulus *ad Rom.12.* Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens, & patefacta, quamuis alij melius dicant, Apoſtolum hic loqui de voluntate ſigni ſiue præcepti, & conſilij quam Deus adimplendã hominibus proponit: Voluntas enim beneplaciti neceſſario impletur. Iuxta hanc autem interpretationem triplex diſtinguitur ab Apoſtolo voluntas ſigni. Prima quam vocat bonam, quæ in eo conſiſtit, vt officio noſtro iuxta gratiam nobis datam ritè ac decenter perfungamur. Secunda beneplacens, ſita in charitate feruida, & liberali. Tertia Perfecta, quæ in charitate perfecta conſiſtit, habente coniunctam humilitatem, qua etiam inimicos præueniamus, & in bono malum vincamus.

Aliter *Anſelmus.* Voluntas Dei bona inquit eſt in incipientibus & coniugatis: beneplacens in proficientibus & continentibus: Perfecta denique in perfectis & virginibus.

Voluntas Dei beneplaciti, quæ eſt voluntas propriè & abſolutè, iterum diſtinguitur in completam ſiue efficacem, ac conſequentem & incompletam, antecedentem ac efficacem ex parte Dei. Sui vt loquitur *Damaſc.l.2.de fide c.29.* voluntas beneplaciti in Deo, alia eſt antecedens, alia conſequens. Antecedens eſt quæ omnem præuiſionem meritorum antecedit: conſequens quæ eam velut ſequitur: quando ſcilicet Deus præuiſis hominum operibus, vult efficaciter eos ſaluare vel damnare. Prior voluntas eſt qua Deus omnes ſaluos fieri vult, ideóque omnes vocat, & media opportuna impartitur, vt autem ea voluntas effectum efficaciter conſequatur, debet ex parte hominis accedere conditio neceſſariò à Deo requiſita, ſcilicet cooperatio noſtra. *Ita Damaſcenus.*

IN ANGELIS.

Cum Angeli inquit *S. Thomas p.1.quæſt.59.art.1.in corp.* per intellectum vniuerſalem boni rationem attingant, eſt in eis voluntas. Eſtque diſtincta ab intellectu eorum potentia ſiue virtus, inclinans ad aliquid extrinſecum, ſic vt neque ſit eſſentia, neque intellectus ipſorum. Deinde peccauerunt: vtique voluntate, cum nullum ſit dare peccatum, quod non à libera voluntate proficiſcatur.

* IN HOMINIBVS.

Voluntatem eſſe potentiam animæ rationalis adeoque Homini à Deo attributam, certiſſima fide credimus. Verum duobus modis voluntas in homine conſideratur, tam vt natura, quam vt voluntas; voluntas vt voluntas ſiue deliberata, eſt indifferens ad vtrumlibet Vnde ei competit libertas in operãdo. Voluntas vt natura, vult determinare & naturaliter vnum, & iuxta hanc dicimur quædam appetere naturaliter, talia ſunt vita, ſcientiæ, ſenſus, ſecundum eundem. *Thom.1.2.quæſt.10. art.1.* & ſecundum hanc acceptionem etiam homo naturaliter tendit ad beatitudinem. Deus quoque naturaliter vult & amat ſeipſum.

Eſt autem duplex regula voluntatis humanæ, vna propinqua & homogenea, eſtque ipſa ratio humana: altera remota & heterogenea & eſt ipſa lex diuina ſiue eterna. Vnde fit, vt quando actus hominis procedit in finem ſecundum ordinem rationis & æternæ legis, ſit & æſtimetur bonus ac meritorius quando autem ab hac rectitudine deuiat, dicitur peccatum. Ita rurſus *Thomas 1.2.q.21. in Corp.*

* VOLVNTATIS DOMINIVM.

Eſt autem voluntas in homine tanquam Rex aliquis in ſua arce, vnde Deus Caïn, nonne ſi benè egeris reperies? Si vero male egeris ſtatim in foribus peccatum tuum aderit? Sub te erit appetitus eius, peccati ſcilicet & inuidentiæ in fratrem; & tu dominaberis illius. *Geneſ.c.4* id eſt dominari potes; adeoque dominari debes. Quibus certè verbis ſignificatur imperium voluntatis, non ſolum in motus & actiones externas, ſed internos quoque appetitus & paſſiones. Solerter ergo & verè ſanctus quidam Doctor dicit: Quidquid toto corde, tota intentione, toto deſiderio vis, id eſt certiſſimè, vis totò corde, & efficaciter eſſe humilis; hoc ipſo reipſa es humilis, vis efficaciter eſſe patiens, obediens, conſtans; hoc ipſo reipſa es patiens, obediens, conſtans. Quare prudenter ſuadet. Si magna, inquit, dare aut facere non potes, magnam ſaltem habeto volũtatem, eamque ad immenſa extende, v. g. pauperes, habeto voluntatem efficacem dandi largiſſimas eleemoſynas, ſi facultates ſuppeterent; & verè eris largiſſimus & liberaliſſimus.

S. Cristina virgo & martyr, patris ſui Vrbani, Tyri Italiæ oppidi præfecti idola argentea confringens, blandimenta illius voluntate firma deſpexit, minas irriſit, non flagellis, non vngulis dilaniata conſtantiam mutauit, quinimo laceræ carnis fruſtum in patrem proiiciens, ait, Satiare carnibus, miſer, quas genuiſti: filiam comedere potes, ac certè vt impietati tuæ cõſentiat, facere non potes. Hinc rotis alligatur, & ſubdito igne vritur, in lacumque deiicitur. Mox defuncto patre, à Dione eius ſucceſſore in oleo, reſina & pice coquitur. Inde ad Apollinis ſtatuam adorandam ducta, eam ſua precatione ſubuertit. Dioni ſubitò mortuo ſurrogatur Iulianus, qui Criſtinam in fornacem ardentem mitti iuſſit: ſed miſſa noxam non ſenſit: ſerpentibus mordendam obiecit: ſed ſerpentes illa dimiſſa veneficum inuaſerunt: interemptum ipſa ſuſcitauit. Iulianus illi mammillas amputari iubet, linguam præcidi, ipſamque ſagittis confici. Tali demum martyrio conſumpta in cœlum euolauit. Ecce quam voluntas reſoluta dominatur affectibus, tormentis, tyrannis, & morti, Hac Criſtina patrem,

Abel fratrem ſuperauit, non pugnando, ſed patiendo. ita habet eius vita, quam edidit *Surius tom. 4. 24. Iulij.*

☞ *Vide locum de Martyrio & Martyribus.*

* VOLVNTATIS PROPRIÆ NOXA.

Vbi de voluntate noſtra ſuperanda, & confirmanda cum diuina.

Diximus Dei voluntatem fontem & regulam eſſe omnis virtutis & ſanctitatis: cui proindè noſtra voluntas planè cõformari, & ſe ſubiicere debet. Exemplo ipſius Chriſti, qui apud D. Ioannem ita loquitur: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. *Ioan. 4.* ℣ *34.* Et rurſus non quæro voluntatem meam ſed voluntatem eius qui miſit me. *Ioan. 5. 30.* Et deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Quæ verba tractans *B. Baſil. in reg. breuiar. q. 138.* ita ſcribit: Cum Dominus dixerit: deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, &c. quidquid quiſque ex propriæ voluntatis arbitrio facit, id cum facientis proprium eſt, alienum eſt à cultu pietatis metuendumque eſt, ne de eo, quod videtur facere ipſi dicatur à Domino. Ad te conuerſio eius, & tu dominaberis ei.

Deinde Chriſtus ne in paſſione quidem ſua voluit fieri voluntatem nimirum in re aſperrima, dixit enim in horto orans: Pater, ſi vis transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. In quæ verba ſic *S. Cyprian. ſerm. 6. de Orat. Dominica.* Quod ſi filius, inquit, obaudiuit vt faceret patris voluntatem: quanto magis ſeruus obaudire debet: vt faciat Dei voluntatem?

Etiam Deipara Virgo planè voluntatem ſuam reſignauit cum Dei voluntate cognita ab Archangelo Gabriele, de concipiendo filio Dei, modoque hanc voluntatem exequendi illico aſſenſit, dicens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. *Luc. 1. 38.*

Talis fuit S. Pauli voluntas, ad Apoſtolicam dignitatem vocati, cum exclamauit: Domine, quid me vis facere?

Talis quoque S. Auguſtini, quando perſpecta per varias inſpirationes diuina voluntate in has voces erupit. Da Domine quod iubes, & iube quod vis, *lib. 10. Confeſſ. c. 29.*

Et magni Iſidori Alexandrini, qui religionem ingreſſus ſuperiori ſuo dixit. Sicut fabro ferrum ſubiectum eſt, ita vt ego ô pater, meipſum obedientiæ expono, qui huius reſignationis beneficio ad culmen perfectionis breue peruenit, *teſte Ioan. Climacho de grad. obed. gradu 4.*

DOROTHEVS *Monachus ſerm. 17.* quemlibet religioſum ita alloquitur. Coge teipſum in cunctis, & vince, & voluntatem tuam in primis abſcinde. Si enim conſueueris voluntatem tuam amputare habitum indues Chriſti gratia, & miſericordia, quo omnia ſine moleſtia, aut repugnantia perficies, teque perfectè aſſeres in libertatem.

Idem commemorat, diſcipuli ſui Doſithei hanc præcipuam exercitationem fuiſſe, vt propriam voluntatem crebrius frangeret, nam cum, quidam illi aliquid afferrent, ad vſum quotidianum neceſſarium, ſedulò & nitidè paratum, iubebat aliis potius, quam ſibi dari, &c. Et ideo intra quinquennium ad tantam perfectionem peruenit, vt poſt mortem conſpectus ſit inter ſanctos ad magnam euectus gloriam. Vnde rogatus aliquando Doſitheus, cum in ſuſtinendis ieiuniis, vigiliis, cæteraque aſperitate aliis multo inferior eſſet, qua in virtute ſe exercuiſſet, reſpondit, ſe omne ſtudium in propria voluntate cum Superiorum voluntate conformanda poſuiſſe.

Huius rei memorabile exemplum narrat *Taulerus in colloquio Theologi & mendici pag. 685.* quod quia rarum eſt, & clarè oſtendit punctum & apicem perfectionis Chriſtianæ hic adſcribam: Fuit, inquit, olim inſignis quidam Theologus, qui annis octo precibus continuis à Domino id cupiebat obtinere vt ſibi hominem quendam oſtenderet, qui eum viam veritatis edoceret. Cúmque vice quadam vehementiſſimo huius rei flagraret deſiderio, vox quædam cælitus lapſa, ita eum allocuta eſt. Exi foras ad limina templi, & offendes illic hominem, qui te viam veritatis edoceat. Exiens igitur inuenit Mendicum quendam diruptis, ſordidis, lutoſis pedibus, cuius veſtes in vniuerſum vix tribus obolis ſupputares; quem ſalutans, ita affatus eſt: Det tibi Deus proſperum mane. Reſpondit mendicus: Non memini me vnquam aduerſum mane habuiſſe. Et Magiſter. Eia, inquit, vt fortunatum te faciat Deus, cur ita loqueris? Reſpondit mendicus: Sed nec infortunatus liquando fui. Et ille: Felix eſto, ait, quid ſibi hæc tua verba volunt? & pauper: Nunquam, ait, infelix fui. Rurſus itaque Magiſter: Saluet, inquit, te Deus, iam nunc apertius loquere; neque enim capio quid dicas. Tum pauper reſpondit: Id faciam libenter. Optabas mihi magiſter proſperum mane: & ego me nunquam aduerſum mane habuiſſe reſpondi; quando enim fame premor, Deum laudo; ſi frigus patior, ſi grando, ſi nix, ſi pluuia cadit, ſi aura ſerena eſt, vel turbulenta, Deum laudo, ſi miſer ſum atque deſpectus, Deum ſimiliter laudo, & ideò nunquam triſte mihi mane contingit. Optabas etiam me fortunatum fieri, & ego nunquam me infortunatum fuiſſe reſpondi; noui enim cum Deo viuere, certuſque ſum, quidquid ille facit, non poſſe non eſſe optimum. Vnde quidquid ipſe, vel dabat, vel euenire mihi permittebat, ſiue gratum id eſſet, ſiue contrarium, dulce vel amarum, lætus id tanquam optimum ab ipſo ſuſcepi, & ideo nunquam infortunatus fui. Dicebas præterea, vt felicem me faceret Deus, ad quod ego ſimiliter nunquam me infelicem fuiſſe ſubiunxi: ſoli namque diuinæ voluntati inhærere ſtatui, in quam ſic integrè omnem meam transfudi voluntatem, vt quidpuid ille vult, & ego velim, & meam ipſi voluntatem ex integro reſignarim. Hæc cum mendicus ille retuliſſet, ita eum rurſus Magiſter affatus eſt: Quid obſecro dicturus eſſes, ſi te Dominus maieſtatis in abyſſum demergere vellet? Et ille: in abyſſum, inquit, me demergeret? Et reuera ſi id faceret, duo mihi brachia ſunt, in quibus eum amplexarer. Vnum eſt vera humilitas, & hoc illi ſuppono, atque per ipſum ſacratiſſimæ humanitati ipſius vnitus ſum. Alterum, idemque dexterum, eſt amor, qui diuinitati ipſius vnitus eſt, atque per hunc ipſum circumplector, ita vt mecum ad infernum deſcendere cogeretur. Optatius autem mihi eſſet in inferno cum Deo eſſe, quam vel in cœlis ſine illo. Ex his igitur Magiſter ille didicit, veram reſignationem cum humilitate profunda compendioſiſſimam ad Deum ſemitam eſſe. Dehinc iterum ex illo mendico percontatus eſt, vnde veniſſet. Cui ille, à Deo ſe veniſſe reſpondit. Cúmque Magiſter, vbi eum reperiſſet, ſciſcitaretur; vbi inquit ille vbi creaturas omnes dereliqui. Et Magiſter: Quiſnam, ait es tu? reſpondit ille, ſe regem eſſe. Sciſcitante Magiſtro vbinam eſſet regnum ipſius, in anima ſua id eſſe reſpondit, ſic enim ait, & internos, & externos ſenſus meos regere noui: vt cunctæ affectiones & vires animæ meæ mihi ſubditæ ſint, Quod profectò regnum cunctis mundi huius præſtantius eſſe nullus ambigit: & rurſus magiſter. Quid, inquit, ad hanc te perfectionem adduxit? Reſpondit pauper: Nimirum ſilentiũ meum, ſublimes meditationes, & vnio cum Deo. In nulla re, quæ Deo minor foret, quieſcere potui. Iam verò Deum meum inueni, & in ipſo pacem & quietem habeo ſempiternam.

Certè Deus per Iſaiam reprehendit propriam voluntatem, dicens c. 58. Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Quam reprobat, inquit in eum locum *S. Hieron.* Apoſtolus Paulus *in Epiſt. ad Epheſ. capite 2. 3.* Ita ſcribens: In quibus (nempe peccatis) & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus natura filij iræ.

S. HVGO Lincolnienſis Epiſcopus, cum nihil aliud in hac vita velle ſe diceret, quam vt in Sacerdotem conſecraretur, à cœnobij præfecto reprehenſus, quòd eam rem ſuſcipere vellet quam vix vllus dignè ſuſcipit, ſemper deinceps voluntati ſuæ ceſſit. Quare ab Henrico II. Angliæ Rege ad Carthuſienſis cænobij præfecturam vocatus; quidque de ea ſibi videretur, interrogatus; Voluntati, reſpondit, meæ de ſtatu meo nihil penitus reſeruare iam pridem edoctus ſum. *Ex Sur. tom. 6 in Vita Beyerl. in Apoph. Chriſti*

* VOLVNTAS PRO FACTO.

Sufficit bona voluntas, vbi deeſt facultas, quia laus virtutis in Voluntate conſiſtit, non autem in poteſtate. Et ideo, deficere ab æqualitate, quod eſt medium iuſtitiæ, propter defectum poteſtatis, non diminuit laudem virtutis, ſi non fuerit defectus ex parte voluntatis. Et etiam in Baptiſmo apud Deum voluntas pro facto reputatur, ei qui non habet tempus operandi. Ita *D. Thom. variis locis.*

Nihil offertur Deo ditius bona voluntate. Voluntas autem bona eſt, ſic proximi aduerſa ſicut noſtra pertimeſcere; ſic de proſperitate proximi ſicut de noſtro profectu gratulari, aliena damna noſtra credere, aliena lucra noſtra deputare, amicum non propter mundum, ſed propter Deum diligere, inimicum etiam amando tolerare, nulli, quod pati non vis, facere: nulli, quod tibi iuſtè impendi deſideras, denegare. Neceſſitati pro-

ximi

ximi non ſolum iuxta vires occurrere, ſed prodeſſe etiam vltra
A vires velle. *Greg. in hom. 5. ſuper Euangelia.*

Apud Deum, qui hominem occidere diſponit, antequam occidat, homicida habetur. Voluntas autem eſt, quæ vt remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo. Opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. Non igitur quærit Deus propter ſe, vt ſciat, quomodo iudicet, ſed propter alios, vt intelligat, quia iuſtus eſt Deus. *Chryſoſt. ſuper Matth.*

Eleganter *Ouid. 3. Pont. 4.*

Vt deſint vires: tamen eſt laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror eſſe Deos.
Hac facit, vt veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat cæſo non minus agna boue.

Et lib. 4. Pont. 8.

Parua quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro conceſſa verba ſalute damus.
Sed qui quam poteſt dat maxima gratus abunde eſt,
Et finem pietas contigit illa ſuum.
Nec quæ de parua pauper Diis libat acerra
B *Thura minus, grandi quam data lance, valent,*
Agnáque tam lactens, quam gramine paſta Phaliſco,
Victima Tarpeios inficit icta focos.

Lucanus ad Piſonem.

Quod ſi digna tua minus eſt mea pagina laude,
At voluiſſe ſat eſt, animum non carmina iacto.

Iuuenal. 13. Sat. quoque.

Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas,
Nam ſcelus intra ſe tacitum qui cogitat vllum
Facti crimen habet.

Venerat ad Baſilium muliercula, litteras ab eo poſtulans, quò à vectigalium ſolutione redderetur immunis. Quas cùm ad Satrapam regionis detuliſſet, ille iis viſis, ſe id facere non poſſe reſpondit, ne quidem in Baſilij (cui multum deberet) gratiam. Cui iteratò Baſilius: Si voluntas prompta fuit, & defuit facultas, tolerabile eſt: ſi autem potuiſti quidem, & noluiſti, Chriſtus te redigat in ordinem inopum, vt vbi volueris, non poſſis, quod & euenit, *Sur. tom. 1. in Vita eiuſd. Beyerlinck ſuprà.*

Voluntatis conſideratio ſecundum Theod. Zuingerum. Ita

C VOLVNTAS CONSIDERATVR
RESPECTV MATERIÆ.

Bona voluntas.

☞ *Voluntas ab Habitu bono, ratione prædito: cuius effectus pariter & Indices ſunt Actiones ſimiles, etſi non ſemper: ſecundum tritum illud: Si deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas. Iuſti eſt ea quæ iuſta ſunt velle, & facere. Idem de cæteris. Ex locis itaq; Virtutũ præſẽs Tit. ſubdiuidi & illuſtrari poterit.*

Lacedæmonij hoc animo prælium inibant, vt aut victores redirent domum, aut victi occumberent. *Plut.*

Mala, in genere.

☞ *Mala mens, malus animus: ingenium improbum, idem quoque maleuolum. Differt à Maleuolentia: quòd hæc cum odio ſemper iuncta eſt, & reſpectu Perſonæ alterius dicitur: at Mala voluntas reſpectu Rei potius. Huius quoque plura exempla ex Vitiorum Titulis huc transferes.*

Teterrimum illud monſtrum, & bellua ſceleratiſſima Heliogabalus Cæſar (quibus epithetis illum Alexander Seuerus
D ſucceſſor inſignire ſolebat) dixiſſe fertur: Si habuero hæredem, dabo illi tutorem, qui illum hæc facere cogat, quæ ipſe feci, facturus ſum. *Lamprid.*

Libidinoſa.

☞ *Ex Loco Libidinis illuſtretur.*

Cùm Iulia Antonini Caracalli nouerca, cuius ille filium Getam in gremio ipſius occiderat, quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſétque Antoninus, Vellem, ſi liceret, reſpondiſſe fertur: Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt: nuptiáſque celebrauit inceſtas. *Spartanus in Caracallo.*

Crudelis, Tyrannica.

☞ *Vide loca de Crudelitate, & Tyrannide.*

CAIVS CALIGVLA Imper. cùm doctos in vniuerſum omnes, tum verò etiam Iureconſultos odio proſequebatur: ſic vt palàm minaretur, Suetonio teſte, effecturum ſe propediem, vt de iure nil reſpondere poſſent præter æquum. Quaſi ſcientiæ eorum vſum omnem aboliturus. Sunt qui legendum putent, Eum P. Pithœus I. C. & fortè melius, Eccum: hoc eſt, Ecce principem, cuius voluntas legis loco eſſe debeat. E

NERO Cæſar, multas nec dubias ſignificationes dedit, ordinem Senatorium ſe ſublaturum quandoque è Rep. ac prouincias & exercitus equitibus Roman. ac libertis permiſſurum. *Suetonius.*

EFFICIENTIS SEV MOVENTIS.
VOLVNTAS.

Rationalis.

☞ *Ex Titul. Conſiliorum prudentium exempla petantur.*

Digna eſt omnium memoria vox Caroli V. Imp. de æmulo virtutis ſuæ Franciſco Gallorum rege: ſi omnem, inquit, Galliam expugnaſſem, tamen redderem ei, modò mihi exiguum illud quod meum eſt, relinquat. *M. Dreſſerus Mill. 6.*

Bruta. Præter rationem.

☞ *Quidquid per Iram. Inuidiam. Libidinem fit, Voluntarium eſt à Voluntate perturbationum famula proficiſcens. Hinc Tyrannicum illud: Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.*

Vltima, Extrema, Morientis.

☞ *De hac ſub Teſtamentorum titulo.* F

ARISTOTELES moriens, conſultus à diſcipulis de ſcholæ ſucceſſore, vino Rhodio & Lesbio, vti petierat, in medium allato, & vtroque deguſtato, Rhodium quidem generoſum atque firmum vinum, ſed Lesbium dulcius eſſe pronuncians, Menedemo Rhodio Theophraſtum Ereſſium è Lesbo non obſcurè prætuliſſe viſus eſt. *Gellius lib. 13. cap. 5. Laërt. l. 5. c. 11*

Concors. Diſcors.

☞ *Harum exempla ſub loco Amicitiæ & Inimicitiæ. Item, Conſentire, Diſſentire.*

MOTVS. VOLVNTAS.

Conſtans.

☞ *Conſtantiam ſuis locis enarrauimus. Huc eadem ipſa reſpectu voluntatis faciem, Dignum ad fontem intendiſſe ſufficit.*

Inconſtans.

DAVID rex, potum aquæ è puteo Bethlehem ſummopere deſiderabat. Eandem per medias hoſtium ſtationes à tribus fortiſſimis militibus non ſine periculo allatam bibere noluit, ne ſanguine ſuorum voluptates ſuas redimere videretur.

AGAMEMNON Iliados α. Chryſeida retinere volens, & honoris & amoris ergò, inquit: G

—— ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν
οἴκοι ἔχειν. καὶ γάρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα
κουριδίης ἀλόχου. Rationem affert. ἐπεὶ οὔ ἑθέν ἐστι χερείων
οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν, οὔτ' ἄρ φρένας, οὔτέ τι ἔργα.

ſed Reipublicæ cauſa, ad iram Apollinis placandam, eandem ſe patri redditurum affirmat:

ἀλλὰ καὶ ὧς ἐθέλω δόμεναι πάλιν, εἰ τό γ' ἄμεινον.

Voluntatis iam citò mutatæ rationem addit:

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σῶν ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι

LACO quidam amoris reſtinguendi cauſa de Leucade petra ſe præcipitaturum vouerat. Eò vbi aſcendit, præcipitio ipſo territus, ab incepto deſtitit, votum ſtultum voto prudentiore corrigens. *Plut.*

Quàm turbatæ & fluctuantes ſint hominum mentes, hinc Carne, illinc Spiritu in contrarium diſtrahentibus, vel alia D. Apoſtoli Pauli exclamatio docet: Infelix ego, quis me liberabit de corpore mortis huius? Neque minus illud, quod H ſanctus pater Auguſtinus de ſeipſo ad noſtram ædificationem candidè recenſet, anno ætatis ſupra xxx. antequam ad baptiſmum perueniſſet, quam contrariis cogitationum fluctibus agitatus fuerit, cùm hinc coniugalis vitæ ſuauitas, quam concubinatus libidinoſi fuga neceſſariam faciebat, illinc deſiderium vitæ religioſæ, qua ſoli Deo liber à curis mundanis ſeruiret, illum in diuerſa diſtraherent: Locus extat *l. 8. Confeſſ. c. 5.* his verbis: Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & conſtrinxerat me. Quippe ex voluntate peruerſa facta eſt libido, & dum ſeruitur libidini (concubinatus) facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Quibus quaſi anſulis quibuſdam ſibimet innexis (vnde catenam appellaui) tenebat me obſtrictum dura ſeruitus: voluntas autem noua, quæ mihi eſſe cœperat, vt Deum gratis colerem fruique eo vellem, nondum erat idonea ad ſuperandam priorem vetuſtate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua: illa carnalis, hæc ſpiritalis, confligebant inter ſe, atque diſcordando diſſipabant animam meam.

Inde *cap.*10. Ego cum deliberabam, vt iam ſeruirem domino A Deo meo, ſicut diù diſpoſueram, ego eram qui volebam, ego qui nolebam, ego eram. Nec plenè volebam, nec plenè nolebam. Ideò mecum contendebam, & diſſipabar à meipſo. Et ipſa diſſipatio me inuito quidem fiebat, nec tamen oſtendebat naturam mentis alienæ (vt Manichæi comminiſcebantur) ſed pœnam meæ. Et ideo non iam ego operabar illá, ſed quod habitabat in me peccatum de ſupplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam Hinc *c.*9. addit: Vnde hoc monſtrum, & quare iſtud: Imperat animus corpori, & paretur ſtatim: imperat animus ſibi, & reſiſtitur. Imperat animus, vt moueatur manus & tanta eſt facilitas vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium. Et animus eſt, manus autem corpus eſt. Imperat animus vt velit animus, nec alter eſt, nec facit tamen. Vnde hoc monſtrum, & quare iſtud? Imperat, inquam, vt velit, qui non imperaret, niſi vellet, & non fit quod imperat. Sed non ex toto vult: non ergo ex toto imperat. Nam in tantum imperat, in quantum vult, & in tantum non fit quod imperat, in quantum non vult. Quoniam voluntas imperat, vt ſit voluntas, nec alia, ſed ipſa non vtique plena, imperat, ideo non eſt quod imperat. Nam ſi plena eſſet, nec imperaret vt eſſet, quia iam eſſet. Non igitur
B monſtrum partim velle, partim nolle, ſed ægritudo animi eſt, quia non totus aſſurgit veritate ſubleuatus, conſuetudine prægrauatus. Et ideo ſunt duæ voluntates, quia vna earum tota non eſt, & hoc adeſt alteri, quod deeſt alteri.

COGNITIONIS.

Certa voluntas.

☞ *De Voluntate hoſtis certus Imperator, conſilijs conſilia opponit, vim vi repellit.*

Legatis Galliæ regis Ludouici XI. à Philippo Burgundiæ duce abituris Carolus Philippi filius, ob ea quæ dixerant iratus, conuerſus ad Archiepiſcopum Narbonenſem: Commendabis, inquit me Regi, meiſque verbis dices, quemadmodum per Cancellarium ſuum pro dignitate me tractarit: ſed antequam exierit annus, pœnitebit eum huius facti. Ille in Galliam reuerſus exponit mandata. Rex eo ſermone multum offenſus, graue ſuſcepit odium. *Ludou. Cominaus in Comment.*

Incerta.

☞ *Voluntas incerta exploratur. Suſpicione præconcipitur.*
C *Eadem ſimulando & diſſimulando occultatur.*

FINIS.

Amica.

☞ *Ex loco Amicitiæ & Beneuolentiæ petantur exempla.*

Memorabile & Caroli V. Imp. reſponſum, quod id temporis dedit Heldo vicecancellario, cùm dixiſſet, Cæſarem decretum in comitiis Auguſtanis factum exequi velle, etiamſi vaſtanda eſſet Germania. Id enim ſic interpellans Cæſar refutauit: non hoc iuſſi te dicere, abſit, vt vaſtare velim Germaniã, quæ & patria eſt, & imperij decus ſummum mihi tribuit. *Matth. Dreſſ. Millen.* 6.

Inimica.

☞ *Ex loco Inimicitiæ, Odij, illuſtretur.*

EVENTVS.

Rata.

☞ *Sub Exercitationis loco Conſecutionem & Effectionem tanquam inſtrumenta connumirabimus. Hic ſolius Voluntatis ad effectum perductæ rationem habemus.*

CAMBYSI Perſarum regi inceſtas ſororis nuptias ambienti,
D & an lex aliqua hoc permitteret, à proceribus interroganti, quidam reſpondit: Nulla quidem lex apud Perſas hoc permittit: ſed eſt altera longè maior, Voluntatem regi loco legis eſſe. *Herodotus.*

DIONYSIVS tyrannus nulla ſe ex re alia magis beatitudinem tyrannidis intelligere affirmabat, quam ſi quæ vellet, ocyſſimè effici conſpiceret. *Plutarchus.*

Irrita.

☞ *Conſule Tit. Fruſtratio operis, ſed & Teſtamenta irrita, Voluntatis mortuorum irrita & reſciſſa exempla ſuppeditabunt.*

CAIVS Cæſar niſi morte præuentus fuiſſet, propoſuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius vtriuſque ordinis electiſſimo quoque. Quod ne cui dubium videatur: in ſecretis eius reperti ſunt duo libelli diuerſo titulo: alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas & nomina continebant morti deſtinatorum. Inuenta & arca ingens, variorum venenorum plena: quibus mox à Claudio diuerſis, infecta maria traduntur, non ſine piſcium exitio, quos enectos æſtus in proxima litora eiecit, *Suet.*

VOLVNTAS NEGATIVA.

NOLLE RESPECTV. E

SVBIECTI. NOLLE

Cognoſcere.

Iudæorum obſtinatam nequitiam in repudianda ſalute, cœlitùs demiſſa, ipſe Dei æternus filius deplorauit: Hieruſalem, Hieruſalem, inquiens, quæ occidis Prophetas, quoties volui te congregare, ſicut gallina pullos ſuos ſub alis ſuis? & noluiſti. *Matth.*3. 37.

Q. METELLVS cùm cauſam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accuſatore expoſtulatæ, ad nomen inſpiciendũ circà iudicium ferrentur: totum Conſilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, viderentur dubitaſſe. Non in tabulis, ſed in vita, Q. Metelli argumenta ſincerè adminiſtratæ prouinciæ legenda ſibi iudices crediderunt: indignum rati, integritatem tanti viri exigua cera & paucis literis perpendi. *Valent. Maxim. lib.*2. *capite* 5.

Apud Hollandos, Quidam in conuiuio accumbebat igni viciniot, ita vt ima veſtis adureretur. Id animaduertens è conuiuis quidam: Habeo, inquit, quod tibi nunciem, tum alter: F
Si quid, inquit, triſtius eſt, nolo audire in conuiuio, vbi conuenit feſtiua lætáque eſſe omnia. Non eſt, inquit, admodum lætum, mox alter: Poſt conuiuium, inquit, ſeria. Vbi cœnatum eſſet hilariter: Nunc, inquit, dicito quicquid voles. Oſtendit illi veſtem à tergo enormiter aduſtam. Ibi ſtomachari cœpit, quòd non admonuiſſet in tempore: Volebam, inquit, at tu vetabas: μὴν ἀέκοντος αὐδῶ: *Eraſm. in Adag.*

Aſpicere.

ALEXANDER Macedo, cum Darij vxorem, ſororem, & filias captiuas haberet, mirùm in modum formoſas, ne videre quidem eas voluit: turpe ratus eſſe, eum, qui viros viciſſet, à mulieribus ſuperari. *Plutarch. Athen. lib.*13. *capite* 27. *Baſil. de lib. ſtudiis, & Gell. lib.* 6. *cap.*8. Vbi quæſtionem mouet, Alexanderne continentior fuerit, qui videre noluit, an Scipio, qui viſam reſtituit?

Liberos.

HELIOGABALVS Imp. filios ſe nolle dicebat, ne quis ſibi frugi naſceretur. *Lampridius.*

Seruire. G

LACON quidam ab hoſtibus captus cùm venenum exponeretur, ſubinde, οὐ δουλεύσω, Non ſeruiam, exclamabat. Sic quoque Theognis de ſeipſo: Ne quidem ſi Tmolus capiti incumbat, ceruicem inimicorum iugo ſubdam.

οὔ ποτε τοῖς ἐχθροῖσιν ὑποζυγὸν αὐχένα θήσω
δύσλοφον, οὐδ' εἴ μοι Τμῶλος ἔπεστι κάρῃ.

Redire in patriam.

CYRVS puer ſtudio diſcendæ rei equeſtris in Perſidem, relicto Aſtyage patre Medorum rege, redire noluit, *Xenoph. Pædia.*

HABITVS. VOLVNTAS.

Caſta.

Apud Romanos Sponſa non tranſibat ædium limen, ſed à deductoribus ſublata transferebatur: vt videretur vi compulſa, non ſponte, in domum illam venire, in qua virginitatem amiſſura eſſet. *Plut. in quæſt. Rom.*

Ambitioſa.

XERXES Perſarum rex caricis Atticis allatis negauit venalibus veſciturum, niſi quæ eas edidiſſet ſubiugata regione. H
Plut. in Apoph.

Clemens.

M. ANTONINVS Imp. cùm ad imperiale culmen in Syria Caſſius ſurrexiſſet, epiſtolarum faſcem ab eo ad conſcios miſſum, perlatore capto ſibi oblatum, illicò ſignatum exuri præcepit, agens adhuc in Illyrico, ne inſidiatoribus cognitis inuitus quoſdam habere poſſet offenſos. *Marcell. lib.*21.

Impia.

In ſacris Qui erudiri recuſant, ſub Impietate diſtributiua enumerabuntur.

Voluptas.

* DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VOluptas, Græcè ἡδονή, ἡδυπαθής, voluptuoſus dicitur. Hebr. *bedhem bedhnach,* & *homegh,* delectatio, deliciæ, à verbis *hadam* & *himegh* delicate vixit, voluptatibus abundauit. Eſt autem voluptas iucundus motus in ſenſu. 2. *Cic. lib.*2. *de fin. bon. & mal.*

Volupta

A

Voluptas eſt cum quadam lubrica ſuauitate ad illicita ſordidæ mentis inclinatio. *Secund. Iſidor. in ſynon.*

Voluptas eſt motus quidam animæ, & affectio tota ſimul & ſenſibiliter in naturam proficiſcens. Cuius contrarium eſt dolor. *Sec. Ariſt. lib. 1. Rhet.*

Voluptas eſt præter modum clara lætitia opinione præſentis alicuius magni boni. Diciturque voluptas, quod talia maximè volumus. Hinc voluptuarium: hoc eſt, voluptatis plenum, & voluptuoſum, eiuſdem ſignificationis.

Voluptas eſt citra rationem ad oblectandum commotio, & animi, vt Zeno inquit, ad oblectandum cum propoſito motus: Plato voluptatem omnium malorum eſcam vocat.

Ariſtoteles, Voluptas inquit, & eorum quæ à nobis demum adfuerunt, cupiditati acceſſio, non eamdem cuius afferens ſuauitatis rationem.

*Divisio.

Voluptatum aliæ ſunt.
- Animales, quæ per ſeſe animæ deputantur: quemadmodum quæ citra diſciplinas atque inſpectionem omnem verſantur.
- Corporales quæ communicatione corporis atque animæ gignuntur, ob idque corporales appellatæ: ſicut quæ circa cibos & coïtus exiſtunt.

B

Neceſſariæ pariterque naturales, ſine quibus viuere impoſſibile eſt, vt cibi, potus, neceſſaria indumenta.

Naturales ac non neceſſariæ. Legitimæ Veneres: quod ad generis humani propagationem faciant.

Sunt etiam voluptates quædam, quæ ad animum referuntur: quamuis corporibus conueniant potiſſimum. Atque hoc modo definiunt voluptatem, quidquid cum maledictione animum demulcet.

VOLVPTAS, DELECTATIO
In Genere.

☞ *Ex animi, corporis, fortunaue bonis & malis, Voluptas atque Dolor accidit vel Animæ vel Corpori. Animæ quidē facultati tum compoti (ſiue ſecundùm Theoriam, ſiue ſecundùm Praxim, tam Mechanicam quam Ethicam) tum ratione euenti, vt quæ Voluptates & Dolores ex ſenſuum obiectis, Viſus præcipuè & Auditus, oriuntur, & Perturbationibus materiam ſubminiſtrant. Corpori verò accidunt, ſecundùm ſenſus materiales, corporique penitùs immerſos, Guſtum ſcilicet & Tactum. Guſtum certè comitatur Voluptas ex eorum quæ aſſumuntur tum Quantitate abundante, tum Qualitate grata. Dolor ſimiliter aut ex Quantitate deficiente, vt in Fame, Siti: aut ex Qualitate ingrata. Tactum verò Voluptas & Dolor ex Calore & Frigore, ex Ventre, ex Pruritu, & ſimilibus. Et ſunt hæc communiſſima humanæ vitæ condimenta perpetua viciſſitudine ſe mutuò comitantia, expellentia, conciliantiáque. Quod ipſum ſymbolicè Romani ſignificarunt, qui duas diuas coluerunt. Angeroniam atque Volupiam: alteram ab angoribus dictam, alteram à voluptate. Et Angeroniæ quidem Pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciebant, ſignificantes dolores ac voluptates in vita hominum inuicem mixtas eſſe. Eiuſdē ſimulachrum in ara Volupiæ collocatum erat, quòd dolor comes ſit voluptatis, & voluptas doloris, hac figura, vt os habeat obligatum atque ſignatum: ſignificātes, eos qui dolores & anxietates animi diſſimulant, patientiæ beneficio ad maximam peruenire voluptatem* Macrobius lib. 1. in Somnium Scipionis.

C

EX STVDIO.

D

☞ *Conſule Titulum, Studium & amor Grammatices, Oratoriæ, Philoſophiæ, Muſicæ, Pictoriæ & ſimilium, quatenus rei cuiuſlibet ſtudium voluptatem iunctam habet. In locis earundem artium.*

Plinivs Secundus ea voluptate ſtudiorum afficiebatur vt & ſomno & cibo detraheret, quod litteris impenderet. Teſtis ipſemet *in praf. Nat. hiſt.*

Basilivs Magnvs animi pabulum quærens, corporis alimenta ſæpe neglexit.

EX COGNITIONE.

Thales *Mileſius cùm trianguli in circulo inſcriptionem inueniſſet, bouem diis immolauit: Perſeus ſimiliter ob helicum inuentionem dæmonas propitiauit. Itidem Pythagoras, ob penultimi primo Elementorum Euclidis libro theorematis inuentionem. *Laërtius.*

Archimedem Syracuſanum mathematicum à ſua quadam ferunt & familiari perpetuò demulcitum Sirene, & cibi obliuiſci, & corporis curam relinquere ſolitum: cúmque raperetur ſubinde inuitus ad vngendum corpus, & ab balneum, in foco figuras geometricas exarare: & dum vngeretur, ducere digito lineas: tanta illum dulcedine artis captum, & reuera inflammatum fuiſſe. Cùm autem multa & præclara inueniſſet, dicitur ab amicis & propinquis petiiſſe, vt vita defuncti cylindrum ſphæram complectentem ſepulchro imponerent, inſcriberéntque proportionem, quatenus ſolidum continens excedat contentum. *Plut. in Marcello.* E

Eratosthenes inuenta cubi duplicatione, tanta voluptate affectus eſt, vt anathematis loco eam in templo deorum ſuſpenderit.

EX IGNORANTIA.

Sophocles in Aiace maſtigophoro, ſub perſona Aiacis, qui iam ab inſania reſipuerat:

Suauiſſima hic eſt vita, ſi ſapias nihil,
Nam ſapere nil, doloris expers eſt malum.

Hanc ſententiam docti citant prouerbij loco. Conſentaneum eſt autem, vulgò iactatum fuiſſe, vel eius argumento fabulæ, quam Horatius narrat de quodam Argiuo, qui feliciùs exiſtimaret inſanire, quam ſapere & ringi:

—— pol me occidiſtis amici,
Non ſeruaſtis, ait, cui ſic exorta voluptas,
Et demptus per vim mentis grauiſſimus error.

Eraſm. in Adagiis.

EX CANTV. F

Gregorivs Magnus Pp. tanto diuinorum hymnorum amore tenebatur, & quæ amoris aſſecla eſt voluptate, vt in lecto decumbens, puerorum cantus baculo moderari non erubeſceret, *Ioan. Diac. in eius vita.*

EX ACTIONIBVS.
Practicis.

☞ *Ex ſingulis virtutum & vitiorum locis, quatenus iucunditatem actioni iunctam habent, exempla huc transferri poſſunt. Nam quod Ariſt. docet, habitus confirmati indicium eſt voluptas vel dolor actiones comitans. Itaque rectè Heſiodus de Liberali, inquit: χαίρει τῷ δώρῳ ϗ τέρπεται ὃν κτ̄ θυμόν.*

Propriis.

Cato minor quæſtura functus, non tamen à ſtatione deceſſit ærarij: ipſe codices rationum publicarum comparatos quinque talentis ſemper in manibus terebat: curiam ingrediebatur primus, poſtremuus digredicbatur. Fecit hoc, quia vir bonus, quia patriæ amans. Niſi tamen ex hac ipſa mentis agitatione ſummam percepiſſet voluptatem, nunquam vel moleſtiæ tantum ſuſcipere, vel laboris tantum perferre voluiſſet. G *Plut. in Catone.*

Aliorum.

Pavlvs Apoſtolus Philippenſibus gratias agens pro ſubſidio ſibi ab illis per Epaphroditum miſſo, non propter donum ipſum, ſed propter fructum virtutis in illis relucentem ſe ſe tiò triumphare ſcribit *cap. vltimo.*

EX LVDICRIS.

☞ *Conſule Tit. Vrbanitatis & Scurrilitatis.*

Passalvs & Achemon, ſeu Achmon duo fratres, omni genere maleficiorum in omnes debacchantes, à matre Semnone monebantur, vt cauerent, ne quando in Melampygum inciderent. Euenit deinde vt Herculem aliquando ſub arbore dormientem ipſius armis aggredi tentarent. Ille protinus inſidias ſentiens, correptos & vinctos de claua à tergo ſuſpendit leporum ritu. Illi pendentes capitibus deorſum demiſſis, cùm Herculis poſticum nigris pilis horridum atque hiſpidum viderent, materni moniti, velut oraculi memores, ſuper hac re inter ſeſe confabulabantur. Quod ſimul ac audiſſet Hercules, H hoc cognomine delectatus; & in riſum effuſus, eos vinculis ſolutos dimiſit. *Plut. in libello de diſcrimine amici & adul.*

D. Avgvstinvs *lib. 10. Confeſſionum, cap. 35.* ſub perſona ſua ſtultas humanæ vitæ illecebras deplorat inquiens: In quam multis minutiſſimis & contemptibilibus rebus curioſitas quotidie noſtra tentetur, & quàm ſæpe labamur, quis enumeret? Quotidie narrantes inania, primò quaſi toleramus, ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter aduertimus? Canem currentem poſt leporem iam non ſpecto, cùm in circo fit: at verò in agro ſi caſu tranſeam, auertit me fortaſſis ab aliqua magna cogitatione, atque ad ſe conuertit illa venatio, non deuiare cogens corpore iumenti, ſed cordis inclinatione. Item: Quid cùm me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit? Num quia parua ſunt animalia, ideò non res eadem geritur? Pergo inde ad laudandum te creatorem mirificum, atque ordinatorem rerum omnium: ſed non inde intentus eſſe incipio. Aliud eſt citò ſurgere, aliud eſt non cadere.

EX MECHANICO EXERCITIO.

A Protogenes pictor dum Ialyſſum pingit, laboris dulcedini corporis refectionem poſtponens, lupinis aqua maceratis vtebatur. Nicias eiuſdem artis & induſtriæ ſæpè cibi obliuiſcebantur. *Plinius.*

EX VICTORIA.

Epaminondas Thebanus iucundiſſimum oſtendit ſibi omnium eſſe eorum, quæ ſibi obtigerant præclarorum & lætorum: quòd patre adhuc ſuperſtite & mater, qui ſe genuerant, lauream retuliſſet Leuctricam. *Plut. in Apoph.*

EX SENSVVM OBIECTIS

In Genere.

D. Avgvstinvs *lib. 10 Confeſſion.* Peccata ſua Deo confitens multis verbis & eam quam per omnes ſenſus perceperit delectationem connumerat, in guſtu potiſſimùm & tactu, tanquam neceſſariis voluptatibus: in olfactu, auditu atque viſu, vt minus neceſſariis. Vt enim dolor tanquam proxeneta neceſſitatis naturalis hominem ad obiecta contraria ceu remedia quædam amplectenda cogit: ſic voluptas perceptionem horum comitans, non per ſe, ſed propter indigentiæ refectio- B nem, ſuſcipienda, & in vniuerſum, non propter nos, vt ſuaniter nobis viuamus: ſed vt Deo piè viuamus, hæc dona Dei & naturæ cum gratiarum actione percipienda. Alioqui quò magis neceſſarius & frequens horum eſt vſus, eò plures peccandi occaſiones vel incogitantibus nobis ſeſe per ſenſuum noſtrorum ianuas cateruatim inſinuant.

EX ASPECTV.

☞ *Vide Locum, Occurſus honorifici, Concurſus ad videndum.*

Athenienſibus vrbe relicta naues duce Themiſtocle conſcendentibus erat ex manſuetis & domeſticis animalibus cum latratu & deſiderio aſſectantibus conſcendentes altores ſuos permouens oblectatio, Xanthippi canis, patris Periclis, non ferens diſiungi ab hero, in pelagus inſiliiſſe, ac iuxta triremem eius natans tenuiſſe Salamina: ibique deficiens, ſtatim expiraſſe fertur. Cuius eſſe monumentum dicitur id, quod appellatur Canis ſepulchrum. *Plut. in Themiſtocle.*

Xerxes Perſarum rex contra Græcos cum exercitu profectus, vbi Abylon venit, in prætorio quodam, quod ei Aby- C deni, prius ab illo iuſſi, è candido lapide in tumulo regio pro dignitate extruxerant, reſidens, proſpiciebat nauale ludicrum certamen, in quo Sidonij vicêre, & voluptatem cepit cùm certaminis, tum copiarum ſpectaculo. At cùm intueretur omnem Helleſpontum nauibus obductum, omnia litora atque Abydenorum plana hominibus refetta, ibi ſe beatum eſſe iactauit, & poſt hæc lacrymas fudit, quòd nemo ex tot hominibus poſt centùm annos victurus eſſet. *Herod. lib. 7.*

Lycvrgvs Legiſlator Spartanorum è peregrinatione domum reuertens, cùm in agro manipulos paribus ſpaciis inter ſe diſtinctos vidiſſet, quandoquidem agrum ciuibus æqualiter diuiſerat, ſummam ex eo ſpectaculo voluptatem cepiſſe dicitur. *Plutarchus.*

Maxentii tyranni à Conſtantino Magno cæſi caput per Italiam miſſum, tantos concurſus hominum excitauit, tantáſque ex opibus effuſiones commouit, vt facilè, quanto in metu fuiſſent, præſenti gratulatione docerent. Idémque in Africam miſſum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempeſtiuo mari af- D fuerunt, tamen nauigantibus felices auræ, & flatus ſecundi, beatiſſimæque victoriæ ipſa etiam elementa fauerunt. *Sigon. lib. 3. Imp. occid.*

Athanaricvs Gothorum rex Byzantij ab Imp. Gratiano & Theodoſio honorificè exceptus, quotidiano luſtrandæ vrbis deſiderio expleri non poterat. Spectabat circum, hippodromum & theatra, item templa, portus ac fora: diſtrahebatur ædium magnificentia, baſilicam cum regia curiaque admirabatur, obeliſcos & coloſſos ſtupidus intuebatur, imagines ambibat: & pulchritudine vrbis, abactis curis omnibus, animum relaxabat: deinde graui morbo correptus, tertio quo venerat menſe vita deceſſit. *Bonf. l. 2. Dec. 1.*

EX AVDITV.

C. Caligvla inter varios iocos, cùm aſſiſtens ſimulachro Iouis Appellem tragœdum conſuluiſſet, vter illi maior videretur, cunctantem flageliis diſcidit: collaudans ſubinde vocem deprecantis, quaſi etiam in gemitu prædulcem. *Suetonius in Caligula.*

D. Avgvstinvs Romà Mediolanum euocatus ad Rhetoricam docendã, Manichæorum hæreſi adhuc implicatus, con- E cionantem tamen Ambroſium Epiſcopum ſolius eloquentiæ commendatione audire voluit. Sed cùm non ſatagerem (inquit ipſe) diſcere quæ dicebat Ambroſius, ſed tantum quemadmodum dicebat ea audire (mihi quippe iam deſperanti ad Deum viam patere homini inanis cura remanſerat) veniebant in animum ſimul cum verbis, quæ diligebam, res etiam quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem ad excipiendum quàm diſertè diceret, pariter intrabat, & quam verè diceret. *Auguſtinus lib. 6. Confeſſ. capite 14.*

Idem de ſe ipſo poſt ſuſceptum baptiſma cum Alipio amico & Adeodato filio ſuo naturali *libro 9. Confeſſionum capite 6.* Nec ſatiabar illis diebus dulcedine mirabili, conſiderare altitudinem conſilij tui ſuper ſalutem generis humani. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Vſque adeò vt *lib. 10, cap. 33, Confeſſionum* F licet muſicam in templo propter metum ſurrepentis voluptatis (ne plus tribuant homines concentus ſuauitati, quam verborum veritati) damnare videatur: recordatione tamen tyrocinij ſuæ conuerſionis, eam, ſed modeſtam & ſedatam tolerandam putet.

EX ODORE.

A. Vitellius Cæſar odorem cadauerum percipiens: Optimè dixit olere hoſtem mortuum, ſed ciuem præcipuè.

EX ALIMENTIS.

Darius Perſarum rex in fuga cùm aquam turbidam bibiſſet & cadaueribus inquinatam, negauit ſe vnquam bibiſſe iucundius. Nimirum nunquam ſitiens biberat. *Herodotus & Plutarchus.*

D. Avgvstinvs aduerſus gulæ tentationes *lib. 10. Confeſſ. c. 31.* orans, inter cætera: Hoc me docuiſti, Domine, inquit, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam. Sed dum ad quietem ſatietatis ex indigentiæ moleſtia tranſeo, in ipſo tranſitu mihi inſidiatur laqueus concupiſcentiæ. G Ipſe enim tranſitus voluptas eſt, & non eſt alius qua tranſeatur, quàm quo tranſire cogit neceſſitas. Et cùm ſalus ſit cauſa edendi & bibendi, adiungit ſe tanquam pediſſequa periculoſa iucunditas, & plerúnque præire conatur, vt eius cauſa fiat, quod ſalutis cauſa me facere vel dico vel volo: & ſæpè incertum ſit, vtrum adhuc neceſſaria corporis cura ſubſidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia miniſterium ſuppetat. Ad hoc incertum hilareſcit infelix anima, & in eo præparat excuſationis patrocinium, gaudens non apparere, quid ſatis ſit moderationi valetudinis, vt obtentu ſalutis obumbret negotium voluptatis.

VOLVPTATIBVS OMNIS GENERIS DEDITI. INTEMPERANTES.

In Genere.

☞ *Pecunia, Voluptatum corporis lena quodammodo videtur eſſe. Idcirco ſub Titul. Prodigorum, exempla quædam huic loco conferentia reperies: illic Sumptus, hic Voluptatis immoderatio ſpectatur. Conſule quoque Tit. Ignauorum Principum & Tyrannorum: quatenus voluptatum illecebris victi, & officium negligunt, & omnia peruertunt.* H

POPVLI.

De Phæacibus. *Homerus Odyſſea lib. 8.* ſcribit: quod Lat. ſic verſum.

Nos vero ſemper capiunt citharaque chorique,
Et variæ veſtes, & balnea calda, thorique.

Idem de Procis Penelopes, *Odyſſ. lib. 1.*

Iſtos ſollicitant hæc, concentus, citharaque,
Et facilè, vt qui aliena fient impunè vorantes.

Eraſ. in Adagiis.

Celeberrimi omnium ob delicias Perſæ, quorum reges Suſis hyemabant, æſtatem degebant Ecbatanis. Suſa ob loci amœnitatem vocata fuiſſe, ſcriptum reliquit Ariſtobulus, ac etiam Chares. Eſt enim Suſum, lilium. Verſantur per autumnum in Perſepoli, ac reliquam totius anni partem in Babylonia. Parthorum reges Rhagis verè commorantur, hyemant in Babylonia.

Syri leues ſunt, & rebus nouandis magnoperè procliues

ludis prætereà celebritatibuſque dediti. Perunguntur oleo pre-
A ciſoſo,& linuntur vnguentis. Maximam diei partem in concœ-
nationibus abſumunt, & potu. Proni ſunt in cachinnos, &
ſcommata. Operoſiſſimi ſunt in hortis. Hinc adagium, Mul-
ta Syrorum olera. Nec caruerunt mollitiei nota. Hinc Syriſ-
ſare verbum, eſt molliter viuere. Extat adagium, Syrus quum
non ſis, ne Syriſſa. *Rauiſius.*

Byzantij notati ſunt à Græcis, vt acolaſti & intemperantes, quòd in Venerem & vinum ferrentur præcipites. Plurimùm enim verſabantur in caupona. *Idem.*

Ionum mollities quondam abiit in prouerbium. Primi vnguenti, coronarumque conuiuis dandarum, & ſecundæ menſæ conſuetudinem repererunt. Hinc *Horatius.*

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo ———

THEOPOMPVS de Theſſalorum deliciis ſcribit *lib.4.* quòd cum ſaltatricibus viuunt, ac in orcheſtris, alij in taxillis ac potu diem abſumunt. Sumptuoſiſſimi ſunt omnium Pharſalij, ac pigerrimi. *Athen. lib.12. cap.10.*

Cyrenenſes, cùm Platonem legum ſcribendarum cauſa acceſſiſſent, ipſe recuſauit, propter conſuetam, & inde vſque
B ab initio durantem laſciuiam. Teſtatur etiam Eupolis in Marica, contemptiſſimos apud eos & abiectiſſimos decem minarum, baltheos habuiſſe, mirabilique arte ſculptos anulos. *Ael. lib.12. de Var. hiſt.*

STRATONICVS muſicus, Rhodios quum videret deliciis diſſolutos, & calido potu vtentes, appellauit albos Cyrenæos: & ciuitatem illorum appellauit Procorum ciuitatem. *Athen.l. 8.* An alluſit ad ſponſos Penelopes, quibus nihil cordi erat præter conuiuia citharam, choream, talos, diſcum, paraſitos, atque id genus alias voluptates. Vnde *Horatius* homines luxui deditos, ſponſos Penelopes appellat. *Eraſm. in Adag.*

Scribit *Polybius Megalop. lib.20. Hiſt* quòd magnam gloriam adepti Bœoti poſt res Leuctricas in conuiuia conuerſi ac ebrietates, bonam partem rerum ſuarum in conuiuia abſumpſerint, ſic vt multi eſſent, quibus plures eſſent cœnæ, quàm dies in menſe. Quam conſuetudinem ægrè ferentes Megarenſes, ad Achiuos defecerunt. *Eubulus in Cyclopibus:*

Thebas adiui poſtea, noctem ac diem
C *Cœnam vbi totam, videtur ſtercus &*
In ianuis cunctis, vbi nullum eſt viris
Maius bonum, quàm ſi cacare quiſpiam
Velit, procul diſcedat. Edens at multa vir
Frequens videtur, labra qui momorderit.

Athen. lib.10. cap.2.

Σαμίων ἄνθη, i. Samiorum flores, vbi quis extremam voluptatem decerperet. Hoc autem nomine dicebatur locus quidam, in quo mulieres cum viris conuiuium agitabant, omnique genere voluptatum affatim explebant ſeſe. Quibus deliciis effeminati, poſtea ſubacti ſunt à Perſis, & in ſeruitutem acti. Stephanus admonet, Samum inſulam olim ἀνθεμοῦσαν appellatam fuiſſe, nimirum à floribus. Eandem. παρθενίαν à virginibus. *Athen. lib.12. ex Clearcho*, demonſtrat locum ita vocatum. ob varias formas puellarum, quæ veluti flores arridentes ad libidinem inuitabant. *Eraſm. in Adagiis.*

Lydorum mollitiem *Athen. lib.12. c.2.* enarrat.

Mileſij nondum corrupti deliciis, Scythis deuictis, vt au-
D ctor eſt Ephorus, ciuitates in Helleſponto condiderunt, Euxinumque mare ſplendidiſſimis ciuitatibus locupletarunt. Verùm vbi voluptate correpti ſunt, euanuit ciuitatis robur, inquit Ariſtoteles: atque inter eos natum eſt prouerbium.

Olim fuère ſtrenui Mileſij.

Athen. lib.12. cap.7.

Sybaritæ populi Calabriæ deliciis & voluptatibus adeò indulſerunt, vt luxurioſa omnia dicerentur Sybaritica. Hinc Sybariticus luxus, & Sybaritici libelli, id eſt, impudici. Conuiuia celebraturi, anno priùs per feminas ſumptuoſiſſimè veſtitas inuitabant. Erant & faſtu præturgidi. Hinc adagium, Sybaritæ per plateas. Artes, quæ ſono conſtant, è ciuitate eiiciebant, ne qua ratione interpellaretur quies. gallos quoque in vrbe eadem de cauſa nutriri nolebant. Habebant in deliciis exiguæ ſtaturæ homunculos, & catellos. Diuites ſi quando ruſticatum ire vellent, curru vehebantur adeò lentè, vt diurnum iter tribus vix diebus conficerent. Primi balneatores arte vti docuêre. Agricolarum aſpectu voceque offendebantur, ne laboris quid inde contraherent. Lacedæmonios mortis contemptores non virtutis ſtudio, ſed cupiditate tam miſeram vitam relin-
di eſſe prædicabant. *Vide Athen. lib.12. c.6.* Μέτρῳ ὕδωρ πίνοντες, ἀμέτρητοι μάζαν ἔδοντες, id eſt, ad menſuram bibentes aquam, E
citra menſuram offam edentes. Zenodotus ſcribit, hunc verſiculum oraculo proditum in Sybaritas, in vulgi ſermonem abiiſſe, qui ob immoderatum luxum à Crotoniatis ſubuerſi ſunt. Crotoniates, poſteaquàm Sybaritas deleuerunt, vt auctor eſt Timæus, ad delicias ſe contulerunt, ita vt eorum princeps purpurea veſte indutus, per ciuitatem incederet, aureáque corona coronatus & crepidis albis. *Athen. lib.12. c.6.*

Syracuſani opibus florentiſſimi, voluptatibus ac deliciis addictiſſimi fuêre. Vnde & Syracuſana menſa tranſiit in prouerbium. *Rauiſius.*

Campani eò deliciarum prouecti ſunt, vt ad gladiatorum paria conuiuas inuitarent ad cœnam, numerum eorum pro cœnarum dignitate definientes. Cùm verò Hannibali ſeſe dediſſent, exercitum eius in hybernis ita corruperunt, vt Hannibal ipſe Viros ſeſe introduxiſſe, Feminas eduxiſſe affirmaret. *Strabo lib.5. Val. lib.5. cap.1.*

Tarentini, populari primùm dominatione potentiſſimi fuêre. Poſterioribus annis illecebroſæ inualuêre deliciæ, propter fortunas nimiùm ſecundas, adeò vt plures dies per annum impenderent ludis, feſtiſque celebritatibus, quàm reliquis rebus. *Athen. lib.12. cap.7. & Strabo lib.6.*

Vulſinienſium vrbs erat opulenta, erat moribus & legibus ornata, Hetruriæ caput habebatur: ſed poſtquam per luxuriam in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit, ſeruorum ſe inſolentiſſimæ dominationi ſubiecit. Qui primùm admodum pauci ſenatorium ordinem intrare auſi, mox vniuerſam Rempub. occupauerunt. Teſtamenta ad arbitrium ſuum ſcribi iubebant, conuiuia cœtúſque ingenuorum fieri vetabant, filias dominorum in matrimonium ducebant: poſtremò lege ſanxerunt, vt ſupra ſua in viduis pariter atque nuptis impunita eſſent: ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius caſtitatem non antè ex numero ipſorum aliquis delibaſſet. *Val. lib.9. c.1, Florus, & Plin. cap.36. de Viris illuſt.*

Tyrrhenorum regionem nequitiæ officinam. *Athen. l.12. c.5.* multis verbis deſcribit.

Ἐς Μασσαλίαν πλεύσαις, Maſſalia venis, de effeminatis & delicatis prouerbio circumfertur. Maſſilienſes enim ferunt mulie-
brem in morem ſe veſtire delibutos vnguentis, & colligatos G
capillis eáque mollitie turpiter ſeſe gerere. *Suidas.* Muliebria ob delicias patiuntur: vnde tractum eſt prouerbium, Nauiges in Maſſiliam. *Athen. lib.12. c.7.* Sed ſunt, qui hoc de Maſſilis Africæ populis intelligi decere contendunt, non de Maſſilia Phocenſium colonia, in Gallia Narbonenſi.

REGES, PRINCIPES, IMPERATORES.

☞ *Ex Tit. Tyrannorum hæc quædam. Illic Improbitas. in genere, hic Voluptuaria conſideratur.*

Omnes eos reges, qui poſt Ninum & Semiramidem in Aſia regnarunt, deliciarum ſtudioſos fuiſſe ſcribit *Cteſias lib. rerum Perſicarum 3.* adeò vt pigeat vel regum nomina, vel quanto quiſque tempore regnum tenuerit referre: principatum tamen in nequitia obtinuiſſe Ninyam, Nini & Semiramis filium, parentibus diſſimillimum. Etenim pacem cum omnibus colens, nequaquam parentes imitatus, per omne vitæ tempus recluſus in regia, conſpectúmque hominum vitans, inter pellices & Eunuchos otium & delicias ſecutus traduxit. Exiſtimabat enim, incommoda omnia vitare, in continuis verſari volup-
tatibus, vacuum eſſe curis, ſummam in rege felicitatem eſſe. H
Similiter & cæteri reges ad Sardanapalum vſque per annos M.CCLX. vixêre. *Diod. lib.2. cap.6.*

SARDANAPALVS, An ac yndaraxis vel Anabaxari F. à Nino trigeſimus rex, vltimus verò Aſſyriorũ, præterquam quòd à nullis foris conſpiciebatur, vitam muliebrem duxit cum pellicibus, veſte tum purpurea indutus, tum molli lana contexta. Stola inſuper muliebri faciem totúmque corpus in modum meretricis fuco componens, vltra luxum muliebrem laſciuiebat: vocem femineam loquendo imitatus. Non ſolùm cibum potúmque, qui voluptatem præberent, continuò appetebat, ſed luxuriæ quoque deditus, tunc viri, nũc mulieris vice abutebatur, omni poſthabita ſexus ac pudoris cura. Cum Abraces (alii Arbaces) vnus è ducibus genere Medus, per Eunuchum Paramezum impetraſſet, vt Sardanapalum videret: vbi more muliebri ornatum cum pellicibus purpuram tondere, mento raſo ac læui, lacte candidiorem, oculiſque pictis conſpexit, teſte Doride Samio, eum interemit. At Cteſias ipſum à Babyloniorũ duce Beleſo Aſtrologo animarũ bellum regi intuliſſe aſſerit.

Sardanapalum

Sardanapalum verò obſeſſum in vrbe Nino pyram cccc. pe-
A dum in altitudinem conſtruxiſſe, cl. aureos thoros impoſuiſſe totidemque menſas aureas. Fecerat in pyra domicilium hecatompedum ex lignis, vbi thoros ſubſtrauit: ibique ipſe cum ſua muliere decubuit, aliæque pellices in aliis thoris. Tres filios ac duas filias ad Ninum miſit regem, cum tribus millibus auri talentorum. Domicilij tectum ex craſſis magniſque trabibus compoſuit, ac ligna multa magnaque in circulum poſuit, ne pateret vſquam aditus. Intus auri mille myriades poſuit, argenti verò decem millia myriadum talentorum, tum veſtes, purpuram, ac multiplices ſtolas: deinde pyram incendi iuſſit, quæ dies quindecim arſit. Hoſtes & ciues fumum cernentes, admirabantur, cumque ſacrificia peragere exiſtimabant, quæ ſoli nôrant eunuchi. *Athen. l. 10. c. 12. & Diod. lib. 2. cap. 7.* Eum Græci *κάταβςον* dicunt, hoc eſt, tota vita mollem euiratumque. *Eraſm. in Prouerbiis, & Cælius lib. 9. c. 11. A. L.* Sepulchro eius inciſi verſus, *teſte Plut. orat. 1. de Alex. Fortuna* tales.

κῶν ἔχω, ἔσσ' ἔφαγον, κ̓ ἐφύβεισα κ̓ σὺν ἔρωτι
τέρπν' ἔπαθον τὰ δὲ πολλὰ, κ̓ ὄλβια πάντα λέλειπται.

Quos *Cicero* 5. Tuſcul. ſic vertit:

B *Hæc habeo: quæ edi, quæque exſaturata libido*
Hauſit: at illa iacent multa & præclara relicta.

Addit idem Cicero, Quid aliud (inquit Ariſtot.) in bouis non in regis ſepulchro inſcriberes? hæc habere ſe mortuum dicit, quæ ne viuus quidem diutiùs habebat, quam fruebatur.

Annarus ſiue Naratus Babyloniæ rex, ſtola muliebri amictus, mero & vnguento madens, centum & quinquaginta pſaltriis ſimul accubantibus, velut officina nequitiæ, magnis effuſionibus cœnitabat. *Alex. ab Alex. lib. 5. c. 21. Cæl. 9. c. 11. A. L.* Narratum Babyloniæ ſatrapam vocat.

Bacchidum Corinthiorum magiſtratus, cum ad ſummum potentiæ gradum perueniſſet, tandem per immoderatam luxuriam diſſolutus eſt. *Æl. lib. 2. de Var. hiſt.*

Philarchus libro Hiſtoriar. 10. Iſanthem regem fuiſſe ſcribit Thracum eorum, qui Crobyzi ſunt nuncupati, atque omnes ſuæ tempeſtatis homines deliciarum ſtudio ſuperaſſe. *Athen. lib. 12. cap. 17.*

Philippum Macedonem intemperantiſſimum fuiſſe, & miniſtros voluptatum habuiſſe, & ſuam aulam ſcholam quo-
C dammodo voluptatum feciſſe. *Athen. lib. 4. c. 20.* teſtatur *ex Theopompi lib. 49. Hiſt.*

Alexander Magnus, victo Dario in Parthiam profectus, felicitate nimia corruptus, barbaram primò ſtolam induit, dubium, ad conciliandos Barbarorum animos, an vt Macedonas tentaret, poſſentne à patrio ritu ad barbarum traduci. Inde deorum faſtigium æmulatus iacere ante pedes patiebatur venerabundos homines, qui ad ſuum conſpectum venirent, ſumpto diademate, quali Darius fuerat vſus, albo purpurâ variante. Literas ad hæc Aſiaticas, Darij obſignabat anulo. Pellicibus ccc. & lx. vt ille, regiam repleuit. Sequebantur & Spadonum greges, & ipſi muliebria pati aſſueti. Ingemiſcebant veterani milites, ac vehementer indignati, eratque iam propemodum vnus in totis caſtris ſenſus, plus amiſſum eſſe tam clara victoria, quam quæſitum: Alexandrum ex Imperatore clariſſ. Darij ſatrapam factum videri. Ipſe ſibi ad conciliandos ſibi Barbarorum animos, Roxanen, vt quidam tradunt, eleganti forma virginem ſibi matrimonio iunxit. Vbi manè ſurrexiſſet, poſt rem diuinam peractam ſedens prandebat: pòſt reliquum diei dormitabat, & interdum etiam totum diem, aut venaba-
D tur, & nonnunquam per iocum vulpes ſagittabat etiam aliquando, aut citatos currus aſcendebat celeriter & deſcendebat, vt in prælio. Legebat præterea aut ius militibus dicebat, ſingulorumque deſideria cognoſcebat. Cœnabat ad altam noctem, trahebatque potando longiſſimos ſermones, aſſentatoribus ſupra quam dici poſſit deditus. *Sab. l. 5. En. 4.*

Ptolemæus Philopator vſque eò effeminatus luſtris & vino erat, vt vbi ſobrius magis & ſedulus erat, ſolitos ludos celebraret, ſacrificaret, cum tympano circumcurſitaret: dum interim præcipua regni negotia amica eius Agathoclia, eiuſque mater, leno Onanthes procurarent. *Plut. in Cleom.*

Antiochus Magnus Aſiæ rex dies totos dormire ſolebat ob vinolentiam: Pugnaturus contra Rhodios, captus amore puellæ Chalcidenſis, nuptias etiam ipſo belli tempore celebrauit, & totam hyemem cum ea vino indulſit & veneri. *Plut. in Flam.*

Demetrius Poliorcetes, Antigoni Macedoniæ regis filius, poſt poſt multa fortia & egregia facta, ab Antiocho captus, & Cherſonenſi cuſtodiæ traditus, regio ſumptu, milli-
que victu, venationibus omnibuſque voluptatibus vſus, mini- E
mùm de ſalute anxius, in morbum per incontinentiam incidit, atque ex eo periit. *Plut.*

Cotys omnium regum, qui vnquam regnarunt in Thracia, voluptatibus maximè deditus, regionem circumiens, vbi locos arboribus denſis conſitos, ac irriguos fontibus comperiſſet, ibi conuiuabatur, & diis ſacrificabat. *Athe. lib. 12. c. 14.*

Theopompus libro Hiſtoriarum Philippicarum 15. Stratonem ſcribit Sidonium regem Nicoclis æmulatione omnes homines voluptatibus ſuperaſſe. Nam qualia fingit Homerus Phæaces in feſtis ac potu feciſſe, cùm citharœdos audirent, ac poëmata canentes, talia faciebat Straton. Phæaces cum familiaribus mulieribus filiiſque potare conſueuerant. Straton verò cum tibicinibus, ſaltatricibus ac cithariſtis: multaque ſcorta ex Peloponneſo acerſebat, & cantatrices ex Ionia, quarum alias ſaltantibus, alias canentibus, præmium certaminis proponere ſolebat quibuſcum etiam coire ſæpiùs delectabatur. *Athenæus lib. 12. cap 3.*

M. Antonius Triumuir, bonis & ſanis, vt Cicero ait, non placebat, ſed erat iis inuiſus, execrantibus intempeſtiuas eius
perpotationes, & odioſos ſumptus volutationeſque in luſtris, F
ſomnos diurnos, ambulationes nauſeantis & vino meri, comeſſationes nocturnas: ludos & commorationes in mimorum & ſcurrarum nuptiis. Ac fertur, cùm ad Hippiæ mimæ nuptias inuitatus totam noctem perpotaſſet, manè autem à populo accitus, in forum eſſet adhuc cibo plenus progreſſus, vomuiſſe, excipiente amico quodam toga ſua. Iam erat Sergius mimus vnus ex iis, qui plurimùm apud eum poterant, & Cytheris ex eadem palæſtra, quam mulierculam adamabat. Hác vrbes peragrans circumducebat lectica. Lecticam eius nó minor comitatus quàm matris ipſius ſequebatur. Mordebant etiam homines poculorum aureorum in peregrinationibus eius, tanquam in triumphali pompa tranſlatorum ſpectacula, erectiones in itinere tentoriorum, prandiorum apud lucos & flumina exquiſitorum apparatus, leonibus iuncti currus, pudicorum virorum & matronarum domicilia ſcortis & ſambuciſtris ad diuertendum attributa. Intolerandum enim videbatur, Cæſarem bello
ciuili extra Italiam pernoctare ſub dio, dum magni illius belli G
magnis ſudoribus & periculis reliquias perſequitur: alios verò illius per auctoritatem luxu diffluere ciuibus inſultantes.

Eſt Caprearum inſula in ora Campaniæ contra Neapolim, rupibus immenſæ altitudinis ac profundo mari ſepta, vno eoque perangusto adeunda tramite. Hanc Tiberius Imp. abiecta Reip. cura, ſecreti adeptus licentiam, & à ciuitatis oculis procul remotus, vitia diu diſſimulata, cum imperij ſuggillatione & hominum pernicie vno velut impetu profudit, portentoſis libidinibus, & ob id recitatu pudendis, intempeſtiuiſque potationibus deditus vt biduum interdum & noctem vnam potando veſcendoque cum paucis abſumeret. Proinde non domeſticis tantùm flagrauit odiis, ſed multæ quidem & præferoces gentes, quæ Auguſti maieſtatem veritæ diu quieuerant, fœdiſſimum vitæ inſtitutum in Tiberio aſpernatæ ad res nouas conſurrexêre: atque ita accidit, vt Armenia ſit à Parthis occupata, Sarmatæque & Daci Meſiam Pop. Rom. prouinciam impunè ſint populati, Germani Gallias. *Sab. lib. 1. En. 7. ex Suet.*

C. Caligula, laſciuia veneréque perditus, in odoribus la-
uabatur, citreo ligno naues ædificabat, ornatis auro gemmiſ- H
que earum puppibus. In eis odoratas arbores atque herbas plantabat, & viridaria porticibus atque tricliniis auratis circumſepta conſtruebat: iis nauibus circum Campaniæ littora, inter ſonos cantuſque ac ſcorta nauigabat. In conuiuiis aureo pane, aureiſque piſcibus in verorum ſimilitudinem expreſſis menſas inſtruebat. Pulmenta, quibus excitari ſtomachus ſolet, detritis maceratiſque margaritis conficiebat, tanquam alia nulla Romani conſumendi imperij ratio offerretur. Denique ne intactum aliquid in venere relinqueret, ſororibus ſuis ſe commiſcuit. *Suet.*

Nero monſtrum naturæ, voluptatis mancipium, pro Nerone Mero fuit appellatus, quomodo Tiberius, Biberius de quo infrà. *Vide Suet. & Dionem.*

L. Verus Antoninus ad aleam, ſcorta, popinaſq; ſe conuertit, adeò vt à Marco in Syria ad bellum Parthicum ne vitia eius palàm eſſent, miſſus fuerit, vbi maiore longè eſt debacchatus luxuria. Rediit ex bello comitatus ſordidorum hominum turba, in qua & Agrippus hiſtrio fuit, quem Apolauſtum quaſi voluptuarium cognominabant. *Val. lib. 23. Anthrop.*

* Vitellius, quem vitulum ſiue porcum melius dixeris; vt ſcribit *idem Suet.*8. *de Cyri Inſtit.* vomendi conſuetudine ſe ad omne genus cibi idoneum præſtitit, vſus ientaculo, prandio, cœna, merenda, comeſſatione.

* Tiberium aliquando biduo integro epulantem ac potantem, falſa colluſione γαστρίαν appellabant, id eſt, Biberium.

* Claudium quem Caldium nuncuparunt, refert *Suet.c.*33. cibi, vinique appetentiſſimum fuiſſe, ita vt victus nidore prandij quod Saliis in maxima Martis æde parabatur, relicto Tribunali ad Sacerdotes aſcenderit, vnáque diſcubuerit.

* De Bonoſi intemperantia. *Vide lib.*5. *hiſt. Eccleſ.* De Maximino Imperat. vero etiam helluone, *Euſeb.cap.*33.

Commodvs Imper. inter trecentas concubinas totidémque pueros medius, nullo veneris genere abſtinebat. Concubinas vt ſe præſente coirent, cogebat: ac demùm ipſe ſorores ſuas inceſtauit. Veſte ac geſtu muliebri vſus, aureo puluere capillos, vt igne quodam rutilare viderentur, aſpergebat: & cùm nimia crapula nimióque coïtu guſtum omnem amiſiſſet, ad id furoris deuenit, vt humanum ſtercus cibis immiſceret: eoſque irrideret, qui eam mixturam abhorrerent. Irriſorum duos nudos, ſinapi totum perfuſos corpus, in menſa in patinis ferri iuſſit, quos ſtatim muneribus locupletauit. *Fulg.lib.* 9. *cap.* 1. *ex Herod.& Lamprid.*

Omnes omnium delicias, omne libidinis atque ſcelerum genus ſuperauit Heliogabalus: Semper, inquit Lampridius, ſanè aut inter flores ſedit, aut inter odores precioſos. Amabat ſibi precia maiora dici earum rerum, quæ menſæ parabantur, orexin in conuiuio hanc eſſe aſſerens. Sexcentorum ſtruthionum capita vna cœna multis exhibuit ad edenda cerebella. Exhibuit aliquando & tale conuiuium, vt haberet viginti duo fercula ingentium epularum, ſed per ſingula lauarentur, & mulieribus vterentur, & ipſe & amici, cum iureiurando, quòd efficerent voluntatem. Celebrauit item tale conuiuium, vt apud inimicos ſingulos ſinguli miſſus appararétur: & cum alter maneret in Capitolio, alter in Palatio, alter in Cælio, alter trans Tyberim, & vt quiſque manſiſſet, tamen per ordinem in eorum domibus ſingula fercula ederentur, iretúrque ad omnium domus. Sic vnum conuiuium vix toto die finitum eſt, cùm & lauarent per ſingula fercula, & mulieribus vterétur. Sybariticum miſſum ſemper habuit ex oleo & garo, quem quo anno Sybaritæ repererunt, perierunt Pauonum ac luſciniarum linguis, camelorum calcaneis, linguis phœnicopterum, phaſianorum atque pſittacorum epulas inſtruebat: quod de auibus ſupererat, canibus dabat. Mari propinquus, piſcibus non veſcebatur: eoſdem mari longinquo appetebat. Ne Neroni ceſſiſſe videretur, tanquam in mulierem conuerſus, viro nupſit, & cùm ſe in Veneris forma oſtendiſſet, repentè dilapſa ab humero vſque in terram tota veſte, altera manu pectus, altera pudenda texit. In vrbe Roma lupanar in Palatio condidit, ſcorta magnis muneribus affecit, in curru aureo nudum ſe à quatuor nudis feminis trahi fecit. Ne autem homines huius vitæ eum vnquam pœnituiſſe arbitrarentur, dixit, Hæredes ſuos obligare ſe velle, vt eandem, quam ipſe tunc agebat, vitam viuerent.

Romanvs Iunior, Romani ſenioris ex filia nepos, qui cum Conſtantino patre imperium rexerat, vino & otio deditus, ſemper voluptuarios homines infameſque circa ſe habuit. *Volat. lib.* 23. *Anthrop.*

Alexander Baſilij Macedonis Imp. Conſtantinopolitani filius, in Imperatorem defuncto fratre Leone electus, viginti annorum iuuenis, ſingulari deſidia, rebus cæteris omiſſis, tantùm venationi, equis, canibus, ſupellectilique lautæ ac luxui vacabat. *Idem.*

Ingellvs, Frothonis IV. Danorum regis optimi F. ignauiſſimus, fartores, lixas, frixoria, gulæ multiplices officinas, varioſque torrendæ aut condiendæ dapis artifices legere, claritatis loco ducebat. Arma verò, militiam, bella, nec ipſe quidem vſu diſcere, nec alios exercitio celebrare ſuſtinuit. Ita abiecto virili ſtudio, femineum æmulatus eſt, quem in omnem culinæ nidorem irreſtrictus palati pruritus accenderat. Semper crapulam proflans, cunctiſque ſobrietatis partibus exutus, indigeſtam ventris ſaniem fœtido oris anhelitu eructabat. Cuius intemperantiæ faſtidio Starcatherus ad Sueonum regem Haldanum tranſit, *Saxo lib.*6.

Kenetho Scotorum regi bellicoſiſſ. qui Pictorum regnum ſuſtulit, ſuffectus eſt Donaldus, diuerſo multum à fratre ingenio, Vix duos annos tenuerat magiſtratum, quum portentoſa eius luxurie, in pellicum frequentia, obſoniorumque apparatu, in alendis equis ad voluptatem, non belli vſum canibuſque venatus cauſa & aucupij alitibus, & ad eorum cuſtodiam fœdiſſimis mancipiis, neglectis munitionum præſidiis, veluti incommodi nihil ab hoſte foret extimeſcendum: totamque penè gentem in effrænatam intemperantiam, abrogata priſcorum patrum modeſtia pertraxit. Bello petitus ab Anglis & Britannis, exulum Pictorũ inſtinctu, acie victor, à victis nocturno tumultu vino ſomnóque ſepultus, atque captus, exercitus maxima parte amiſſa, turpiſſ. pacem admittere coactus, magna agri parte mulctatus, domum remiſſus, cùm ad vomitum rediret, a proceribus captus, in carcere ſibiipſi manus intulit. *H. Boeth.lib.* 10.

Fergvsivs III. Scotorum rex, Eugenium IIX. cui ſucceſſerat, flagitiis vincere videbatur: neglecta reipublicæ adminiſtratione in maximum euaſit helluonem, pellicum gregem domi habuit, quibus iuſtam coniugem vel ſordidiſſimo miniſterio ſeruire coëgit. Id mulier ægerrimè ferens, noctu ſuis ipſa manibus eum ſtrangulauit. *H. Boet.lib.*9.

Vladislaüs Locticus ob ignauiam & voluptates regno à Polonis deiectus eſt, eique Venceſlaüs Boëmorum rex ſuffectus. *Cromerus lib.*11.

Ioannes Albertvs Polonorum rex ignauus, poſt cladem à Valachis acceptam Craconiam reuerſus, quaſi rem bene geſſiſſet, conuiuiis & compotationibus, amoribuſque mulierum & choreis impenſiùs indulſit. Cùm noctu in vrbe vno aut altero miniſtro comitatus, abſque lucerna obambularet, exorto temerè iurgio vulnus accepit graue. *Cromerus lib.*30.

Primislao duci Boëmorum ex Libuſſa tres filij nati, duo immaturo rapti ſunere, tertius morienti ſeni hæres dictus, Nimiſlaüs nomine, quòd nihil excogitans interpretatur. Fuit enim ſtupidi ingenij, & prorſus iners: inter ſcorta & concubinas otio marceſcens. Molliciem eius fortuna fouit, quæ pacem illi perpetuam dedit, nullo vicinorum arma mouente, nec ſeditionibus ſtudente populo, quem diutina virginum bella prorſus extenuauerant. *Æneas Syl. in hiſt. Boem.*

Ioannes Boëmorum rex, ad leuitates amatorias, & ad mores extremos traductus, intemperantiùs interdum cum periculo ſalutis viuebat. Nocte quadam cum vno clientulo ad amicam profectus, à cuſtode vigilum propè interfectus fuit, niſi ſe prodidiſſet: maiorem noctis partem in comeſſationibus exigebat, alterna etiam poculorum inuitatione, ad alterius ſitim perpotabat, & ante potum alternatim quoque nouas verborum facetias adhibebat. Inerat & peregrinus habitus in nutriendis comis, in calciandis pedibus, roſtratis calceis, in veſtiendo corpore palliolis, vix dimidias nates tegentibus. Crebra dein haſtiludiorum ſpectacula, in quæ magni ſumptus rapinis inſolitis comparati inſumebantur: quoniam crebrò magnos hoſpites rex ad illa ſpectanda inuitabat, ipſe quoque ſpectari cupiens, donec cum equo & haſta in terram prolapſus, luxatum longo tempore humerum geſtaret. *Dubrauius lib.*20.

Venceslavs Imp. Boëmiæ rex, ſe totum compotationibus, luſibus & nequitiæ dederat. Cùm de arcis cuiuſdam ſuæ conflagratione nuncium accepiſſet, interrogaſſe dicitur, an cella vinaria incendio ſupereſſet? Proinde ita contemptibilis fuit, vt primùm à Pragenſibus ciuibus caperetur, & aliquot menſibus aſſeruaretur: inde verò cùm euaſiſſet, iterum à proceribus quibuſdam, Sigiſmundo fratre rege Vngariæ conſcio, captus, Viennam cuſtodiendus deduceretur. Tandem à principibus Electoribus Imperio deiectus eſt. *Cromerus lib.*16.

Dvces.

Alcibiadem Athenienſem, qui ſupra omnes in repub fuit induſtrius & dux inuictus, vitæ diſſolutio & ferocitas euertit, neque fructum capere ciuitati ex reliquis eius virtutibus permiſit luxus & laſciuia. *Plut. in præcept.Polit.*

L. Lvcvllvs, victo Mithridate, Romam reuerſus triumphauit. Cùm verò ſenatus hunc virum habere arbitraretur ſe aduerſus Pompeij dominationem præſidium & propugnaculum optimatium, ingenti gloria atque auctoritate ſubnixum: deſeruit abdicauitque rempub. vel quòd ægram iam difficilè retineri cerneret à lapſu poſſe: vel, vt nonnulli volunt, quod cùm plenus eſſet honorum, ad placidiſſimam & molliſſimam vitam, ex multis certaminibus & ſudoribus, quæ non feliciſſimum habuerant exitum, delaberetur. Itaque perinde ac ſpongia, tranquillitate in tabem reſolutus, & ἐκτεθηλυμένος, id eſt,

mollitiæ

mortificatus, Calliſtheni ex libertis vni omnium cura delega-
A ti, opinionem præbuit, velut ab eo potionatus foret, ac magicis circumuentus excantationibus. *Plutarc. & Cal. lib. 11. capite. 1.*

M. ANTONIVS Triumuir debacchabatur per omnia voluptatum genera, intempeſtiuis conuiuijs, nocturniſque potationibus deditus. Satis conſtat, coquum, quia lautiſſimè cœnā inſtruxiſſet, ab eo ampliſſimis ædibus donatum. Poſtremò in Cleopatræ amorem incidit, ac tum demùm quicquid in eo virtutis fuit, aut ingenui vigoris, muliebres illecebræ extinxerunt. *Plut. in Anton.*

PLAVTIANVS militum præfectus, qui Seuerum Romanorum Imper. longè ſuperabat crudelitate & inſolentia, vomebat in conuiuiis, quòd nihil poſſet propter cibi viniſque maximam copiam concoquere: puériſque & puellis non ſine magno probro vtebatur. *Xiphil. in Seuero.*

In acie Pharſalica Cæſar, captis Pompeij caſtris, amentiam & leuitatem Pompeianorum contemplatus eſt. Siquidem tabernacula erant myrto omnia redimita: & ſtragulis pictis ex-
B ornata: inſtructæ poculis menſæ, & crateres vini expoſiti, paratúſque & cultus ſacrificantium, & feſtos dies agentium potius quàm ad prælium ſe armantium. Ita ſpe occæcati, inaniſque pleni fiduciæ ad pugnam proceſſerant. *Plut. in Pompeio.*

MILITES.

Homines nequam & voluptatibus addictos Horatius in Epiſtolis Vlyſſis remigium appellauit, prouerbiali nimirum figura:

——*remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſi.*

Socij enim Vlyſſis, nec à Circes poculis temperarunt, nec à Lotophagis auelli potuerunt, nec à Solis bobus abſtinuerunt. Vnde *Homerus Odyſſ. 1.*

αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο νήπιοι.

Ipſorum ſiquidem vecordia perdidit illos. Amentes.
Eraſm. in Adagiis.

Babylone fuit Alexander quatuor & triginta dies, adeóque breui illa temporis intercapdine captus eſt Perſicis illecebris exercitus Græcorum, vt haud dubiè longè debilior futurus fuerit, ſi priuſquam ad priſtinam diſciplinam reuocaretur, fuiſſet alicubi hoſtem adeptus. *Sabellicus lib. 5. Enn. 4.*

C PHILOSOPHI,

ORATORES, POETÆ.

Theognis de Seipſo ſic ſcribit *in Gnomis*:

ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα, καὶ Διονύσου,
Μουσάων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας.

Nunc autem Veneris & Bacchi munera grata mihi ſunt, & Muſarum, quæ gaudio homines afficiunt & recreant.

Item poſt votum tale habet:

ἥβης μέτρον ἔχοιμι, φιλοῖ δέ με Φοῖβος Ἀπόλλων
Λητοΐδης, καὶ Ζεὺς ἀθανάτων βασιλεύς,
ὄφρα δίκῃ ζώοιμι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων,
ἥβῃ καὶ πλούτῳ θυμὸν ἰαινόμενος.

Adoleſcentiæ modū habeam: amet verò me Phœbus Apollo Latonius, & Iupiter immortalium rex, vt vitam viuam mala extra omnia, adoleſcentia & diuitiis animum exhilarans.

Similiter.

αἰεί μοι φίλον ἦτορ ἰαίνεται, ὁππότ' ἀκούσω
αὐλῶν φθεγγομένων ἱμερόεσσαν ὄπα.
χαίρω δ' εὖ πίνων, καὶ ὑπ' αὐλητῆρος ἀείδων,
D χαίρω δ' εὔφθογγον χερσὶ λύρην ὀχέων.

Semper mihi charum cor exultat, quando audio tibias ſonantes deſiderabilem ſonum: Lætor verò bene bibens, & tibicinē audiens, lætor item dulciſonam manibus lyram tenens. *Item.*

εἰ δ' εὕδειν παρὰ μὲν ξυνομήλικι κάλλιον εἴη,
ἱμερτῶν ἔργων ἐξ ἔρον ἱέμενον·
ἔστι δὲ κωμάζοντα μετ' αὐλητῆρος ἀείδειν·
τούτων οὐδὲν τῶν ἄλλ' ἐπιτερπνότερον
ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί· τί μοι πλοῦτός τε καὶ αἰδώς;
τερπωλὴ νικᾷ πάντα σὺν εὐφροσύνῃ.

In adoleſcentia verò iuxta coæqualem melius eſt dormire, deſiderabilium operum amorem ſatiantem: eſtque comeſſantē cum tibicine canere: his nihil ſanè aliud adeſt delectabilius viris ſiue feminis. Quorſum mihi opulentia & pudor? Oblectatio vincit omnia cum lætitia. *Item.*

τέρπεο μοι, φίλε θυμέ· τάχ' αὖ τινες ἄλλοι ἔσονται
ἄνδρες, ἐγὼ δὲ θανὼν γαῖα μέλαιν' ἔσομαι.

Oblectare mihi chare anime: mox aliqui alij erunt viri, ego verò mortuus terra nigra ero. *Pariter.*

ἀλλ' ἐπὶ θυμῷ τοῦτ', ἐν ὀφθαλμοῖς χρὴ [illegible]
[illegible], [illegible]
τέρπεσθαι, ὅτε λύρης, ἢτ' αὐλοῦ φθόγγος ἀκούων,
[illegible] Διονύσου [illegible].
ταῦτ' ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα μ' ἐλαφρὰ
γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρέμας προφέρω.

E Nullus eſt hominum, qui poſtquam terra illum texerit, inque erebum deſcenderit, domúmque Proſerpinæ, oblectetur, neque lyram, neque tibiam audiens, neque Bacchi dona tollens. Hæc videns, cordi meo perſuadebo, vt leuis genua, & caput intremulum proferam.

Q. RHEMMIVS PALÆMON Vicentinus grammaticus, ſub Tiberio & Claudio principibus, luxuriæ ita indulſit, vt ſæpius in die lauaretur, nec ſufficeret ſumptibus, quanquam ex ſchola quadragena annua caperet, ac non multò minùs ex re familiari, ſtudioſiſſimus erat: cùm & officinas inde carnium & veſtium exerceret, & agros adeò coleret, vt vitem manu eius inſitam ſatis conſtet ei XXXV. vaſa edidiſſe. *Suet.*

HÆRETICI.

CERINTHVS hæreticus poſt mille annos futuram anaſtaſin: & rerum Chriſti in terris dicebat: vndè Chiliaſtes vocatus F
eſt. Is autem qua libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipſas in promiſſionibus futuri regni ſanctis proponebat, abundantiam ciborum & mulierum copiam *Euſebius libro tertio.* Idem ſentiebat, & Nepos in patribus Ægypti Epiſcopus. In deliciis enim corporis & voluptatibus omnibus regnaturos in terra ſanctos cum Chiſto dicebat. Hinc Nepotiani, tam turpis ſectæ imitatores vocati ſunt. *Platina in Sixto II.*

MONACHI.

D. BERNARDVS Claræuallis Abbas ſanctiſſ. *in Apologia ſua ad Guilielmum Abbatem.* Monachorum Cluniacenſium in victu, veſtitu, ædificiis, comitatu luxum, multum à ſanctorum Patrum, Antonij, Macarij, Baſilij inſtituto diuerſum, graphicè, perſequitur, non detrahendi, ſed attrahendi ſtudio.

QVIVIS ALII.

Diues epulo *apud Lucam c. 16.* non tantum induebatur purpura & abyſſo, ſed quotidie etiam epulabatur ſplendidè.

Ἀγαθώνιος αὔλησις, id eſt Agathonia cantio. Rectè dicetur de oratione blanda magis, quàm frugifera. Agathon tibicen quiſpiam erat, cantilenarum ſuauitate maiorem in modum G
aures deliniens. Nec huius mores diſſimiles muſicæ fuiſſe perhibentur: laborauit enim infamia mollitiei. *Author & Suidas & Zenodotus, Eraſm. in Adagiis.*

Athenæus Bacchidam Sardanapalo fuiſſe conſimilem dicit, cuius tumulo ita inſcriptum refert:

πῖνε, φάγε, καὶ πάντα τῇ ψυχῇ δίδου.
καὶ γὰρ ἐγὼ ἕστηκα ἀντὶ Βακχίδος λίθος.

Cælius lib. 15. cap. 8. Antiq. Lect.

Ἀβρώνος βίος, id eſt, Abronis vita, de molliter ac delicioſè viuentibus. Sumptum à moribus Apronis cuiuſpiam notæ luxuriæ. Græci quicquid delicatum ac molle, ἀβρὸν & πάναβρον appellant: vnde ἀβροδίαιτος, lauti victus & opiparè victitans. Refertur à *Zenodoto Eraſmus.*

ANTHEAS LINDIVS, qui ſe Cleobuli ſapientis cognatum dicebat, tota vita Dionyſium egit, Dionyſiacámque veſtem indutus incedebat, multoſque nutriebat ſocios, ſemperque per diem ac noctem comum educebat, primuſque poëſim inuenit, quæ fit per compoſita nomina, qua poſtea vſus eſt Aſo- H
podorus Phliaſius proſaïcè. Faciebat comœdias, aliáque complura poëmata, quæ canere auſpicabatur his, qui phallum ſecum ferebant. *Athen. lib. 10. cap. 15.*

PHARAX Lacedæmonius, voluptatibus ita intemperanter delectabatur, vt Siculus exiſtimaretur multò magis, quam Spartanus. *Athen. lib. 12. c. 16. ex Theopompo.*

PHILOCRATEM Demoſthenes auro ait proditorio ſcorta & piſces mercari, opſoniorum voracitatem & libidinem homini exprobrans. *Plut. lib. 2. Quæſt. conuiual. 4.*

DEMETRIVS PHALEREVS, cum mille & ducenta talenta quotannis haberet, velut *Duris* teſtatur *lib. Hiſtoriar. 16.* ex his perpauca in milites, ciuitatiſque adminiſtrationem, reliqua in conuiuia diſſipabat. Macedones ſumptuum conuiualium magnificentia ſuperabat: elegantia Cyprios ac Phœnices. Vnguentorum guttæ in terram decidebant, florida pauimenta ab artificibus variegata conſpiciebantur. Aderant & taciti ad mulieres congreſſus, & nocturni adoleſcentum amores. Capillos capitis fuluos faciebat, pæderotéque faciem vngebat, vt aliæ

aſpectu iucundus obiiis ac ſuauis eſſe videretur. *Athen. lib.* A 12. *cap.*20.

Demetrivs eius F. patri ſimillimus, vt auctor eſt Hegeſander, cùm Ariſtagoram Corinthiam amicam haberet, ſumptuoſeque viueret, atque Areopagitæ ipſum ad frugalitatem hortarentur: At nunc liberiùs viuo, dixit: nam & amicam habeo pulcherrimam, neminem offendo, vinum Chium bibo, & aliorum quantum mihi ſufficit comparo, cùm priuati mei reditus in has impenſas ſufficiant. Non viuo autem ſicut veſtrum nonnulli donis corruptus, & ſtupris delectatus, atque res huiuſmodi perpetrantium quorundam nomina connumerauit. Quæ cùm Antigonus rex audiuiſſet, legiſlatorem eum conſtituit. *Athen. lib.* 4. *cap.* 1.

Cùm prolixiorum Nepotum domos accedimus, tibicinam audimus de mane, & cœnumque quipiam ait, vini, coronarum fragmenta, & nauſeabundos ad fores cernimus miniſtros. Amarulenti produntur & moroſi ſeruorum facie, notis, & compedibus:

Semper canens Cocytus ſolus in domo,
Iræ patentis incidit viri:

B dum caſtigantur intus diſpenſatores, ancillæ torquentur: vt dolorum iræ in libidinibus & voluptatibus miſericordiam capiant ſpectantes. *Plut. de Non iraſc.*

Avgvstvs ad Mecœnatem ſcribens, eiuſdem mollitiem & delicias multis expreſſit locis: ſed hoc maximè, Vale Mecœnas mel gentium, ebur Ethruriæ, later Aretinum, Tyberinum margaritum, Cilneorum ſmaragde, iaſpi figulorum, berille & carbunculum Porſenæ. Annæus quoque Seneca Mecœnatem vocat diſcinctum, molliſſimaſque eius delicias & portentoſam orationem. Idem: Magnum, inquit, Romanæ eloquentiæ daturus exemplum, niſi illum eneruaſſet felicitas. *Macrobius lib.*2. *& Crinitus lib.*14.

Q. Hortensii oratoris clariſſimi Nepos, in tantum dedecus prolapſus eſt, vt popinas & lupanaria circumiens, domeſticum propè ſplendorem extinxerit.

L. Torivs Balbum *Cicero libro* 2. *de Finibus* ait, ita vixiſſe, vt nulla tam exquiſita poſſet inueniri voluptas, quâ non abundaret.

INTEMPERANTIÆ MAGISTRI.

Doctores Volvptatis.

C *Populi.*

Colophonij bellica fortitudine equitum imprimis clari (vnde prouerbium, Colophonem imponere) inita cum Lydis ſocietate, ita ſunt eneruati, vt mollitie cum quibuſuis certare poſſent. Eorum nonnulli neque orientem neque occidentem ſolem vnquam conſpexerunt: legémque tulerunt, vt cantatriculæ tibicines à matutino tempore in meridiem mercedem caperent, ad lucernarum tempus ceſſarent, quod tempus & conuiuiis & ſomno dabant. *Athen. lib.*12. *cap.*10. *& Ælian. lib.*1. *Var. hiſtor.*

Aſia, quam dicunt minorem, vnicum ſemper fuit ſeminarium vitiorum, repertis cuiuſuis generis ad corrumpendam vitam mortalium illecebris deliciarum. Quapropter Lacedæmonij, luxuriæ contemptores & laboris patientes, diu ſuorum ciuium oculos, vti *Valerius Max.* ait, à contemplanda Aſia retraxerunt, ne inuitamento eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur.

Leontini Siciliæ populi ſunt, quos vbi Phalaris expugnaſſet, ne quando rebellionem pararent, ademptis armis, ad compotationes & voluptates reiecit. Atque hinc notum adagium D quod refertur à Diogeniano, ἀεὶ λεοντῖνοι περὶ τοὺς κρατῆρας. *Eraſ.*

Græcorũ, qui Alexandro Magno militabãt, exercitus xxxiv. dierum ſpacio Babyloniorum deliciis corruptus fuit. *Curtius.*

Campanorum luxuria Hannibalem illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantiſſimum ducem, illa exercitum acerrimum, dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, veneris vſu laſciuiore, ad ſomnum & delicias euocauit: ac tum demùm fracta & contuſa Punica feritas eſt, cùm Seplaſia ei & Albana caſtra eſſe cœperunt. *Val. lib.*9. *cap.*1.

REGES, PRINCIPES.

Sardanapali regis Apollodorus, vt citat Ariſtophanis interpres, tradit ſepulchro iuxta Anchialum Ciliciæ, ac ſtatuæ, manus in ſpeciem plaudentium coaptantis (ſiue vt *Plut. orat.* 2. *de Alex. fort.* velut tripudiantis, digitis ſupra caput velut concrepitantis) epitaphium huiuſmodi literis Aſſyriis inſculptum fuiſſe: ἔσθιε, πῖνε, ὄχευε, ὡς τὰ ἄλλα οὐδενὸς ἐστὶ ἄξια. id eſt,

Ede, bibe, vtere venere, nam cætera ſunt nihil. *Suidas* hac E forma refert ex Calliſthene: σὺ δ', ὦ ξένε, ἔσθιε καὶ πῖνε καὶ παῖζε, ὡς τὰ γε ἄλλα ἀνθρώπεια οὐκ ὄντα τούτου ἄξια: id eſt, Tu verò hoſpes, ede, bibe, lude, tanquam cæteras res humanas huius non faciens. Hæc verò pronunciante videbatur ipſe, velut ſonitum innuens, quem crepitante manus ederent.

Theophraſtus in lib. … , *ad Caſſand.* Perſarum Reges ſcribit magnam argenti copiam per præconem proponere ſolitos iis, qui nouam aliquam voluptatem inueniſſent. *Athen. lib.* 4. *cap.*4. *& Plut. lib.* 1. *conu. quæſt.* Idipſum de Xerxe ſcribit *Val. Max. lib.* 9. *cap.* 1.

Tiberivs Imper. nouum officium inſtituit à voluptatibus, præpoſito equite Rom. & Cenſorio Priſco. *Suet.*

Ingellvs, Danorum rex, Suertingi Saxonis, à quo Protho pater interfectus fuerat, filiis familiariſſimè vſus, poſtquam ſe Teutonicæ moribus permiſit, effeminatæ eius laſciuiæ ſuccumbere non erubuit. Ex cuius ſentina in Dianæ fauces haud parum luxuriæ nutrimenta fluxerunt. Inde enim ſplendidiores menſæ, lautiores culinæ, ſordida coquorum miniſteria, variæque farciminum ſordes manauere. Inde licentioris cultus vſurpatio à ritu patrio peregrinata eſt. Itaque regio Danorum quæ continentiam in ſe tanquam naturalem F aluit, luxum à finitimis didicit. *Saxo lib.*6.

Cvlenvs Scotorum rex, nobili iuuentuti ita laxabat habenas, vt licentia maiore, quam vnquam antea, viuerent. Neque ſceleſtos etiam oblatos iuſta pœna mulctauit: neque delinquentes mandauit exquiri: imò ne perquirentes quidem laudauit Nobilium in populares negotiatores & Sacerdotes initias nemo vindicabat. Horum per primores regni admonitus, reſpondit, Satis ſe ſcire, adoleſcentes haud naſci ſenes: inſtabilem illis ætatem eſſe, ſed accedente ſtabiliendam tempore. *H. Boethius lib.* 11.

POETÆ, PHILOSOPHI.

Theognis Megarenſis, Gnomologus, ſanctiſſ. ſententiis ad vitam rectè inſtituendam pertinentibus intermiſcet quædam, leone potiùs quam Philoſopho digna: qualia ſunt & iſta:

ξυνὸν δ' ἀνθρώποις ὑποθήσομαι, ὄφρα τις ἥβης
ἀγλαὸν ἄνθος ἔχων, καὶ φρεσὶν ἐσθλὰ νοῶ,
τῶν αὐτοῦ κτεάνων εὖ πασχέμεν· οὐ γὰρ ἀνηβᾶν G
δὶς πέλεται πρὸς θεῶν, οὐδὲ λύσις θανάτου
θνητοῖς ἀνθρώποισι· κακὸν δ' ἐπὶ γῆρας ἐλέγχει
οὐλόμενον, κεφαλῆς δ' ἅπτεται ἀκροτάτης.

Commune autem homini præceptum dabo, vt in pubertatis pulchro flore, mente ſana præditus, ſuis opibus rectè fruatur. Non enim repubeſcere bis dant dij, neque fuga mortis mortalibus hominibus: grauis autem ſenectus inuadit perniciosa, caputque apprehendit ſummum. *Item.*

ἡμεῖς δ' ἐν θαλίῃσι φίλον καταθώμεθα θυμὸν
ὄφρ' ἔτι τερπωλῆς ἔργα φέρῃ ἐρατά.
αἶψα γὰρ, ὥστε νόημα, παρέρχεται ἀγλαὸς ἥβη.
οὐδ' ἵππων ὁρμὴ γίγνεται ὠκυτέρη.

Nos in conuiuia carum declinemus animum, quantiſper oblectationis opera amabilia. Statim enim tanquam cogitatio præterit ſplendida pubertas: neque equarum impetus eſt velocior.

Anacreon Teius, ſi vllus alius inter Græcos lyricos, inſignis nequitiæ artifex, mellitis carminibus impuriſſ. amores & ebrietatem inſtillans. Et cum tamen magno conatu H refodiunt ij etiam, qui certò ſciunt de omni verbo otioſo rationem ſupremo iudici reddendam eſſe.

Epicvrvs, filius Neoclis, Athenienſis Philoſophus, voluptatem ſummum bonum ſtatuit: de quo multa. *Laert. & Cic. de Finibus & Strabo lib.* 14. Exclamat ille in ſuis ſcriptis, Nullum ego bonum reperio, palati pudendique voluptate ſublata. *Athen. lib.*7. *cap.*2. Idem imitatus Mimnermus apud Horatium cui ſine amore iociſque nil eſt iucundum.

Aristippvm Cyrenæum Socraticum Philoſophum, voluptatis patronum, intemperantiſſimum fuiſſe *Athen.* oſtendit *lib.*12. *cap.*22. Antiſthenem frugalitatis nomine irridebat. Ad Dionyſium Siciliæ tyrannum profectus, potando vicit; indutuſque purpura ſaltationem eſt auſpicatus. Plato verò ſtolã illa repudiata, cùm Euripidis verſus recitaſſet:

Non poſſum femineam induere veſtem
Vir natus, & è virili ſtirpe:

Ariſtippus ex eodem poëta ſubiecit,

——— *at enim in Bacchica inſania*
Animus ſobrius non corrumpetur. Suidas.

A Primus ante Epicurum voluptatis introductor extitit Sophocles poëta, qui ita ſcripſerat in Antigone:

voluptates enim Vbi viri ſpernunt, puto non viuere,
Sed eſſe animarum corpus, atque mortuum.

Athen. lib. 12. cap. 25. Dipnoſophiſtarum.

MVSICI.

BATTALVS tibicen, laſciua & vinolenta carmine complexus eſt: fecitque adagio locum, Battali ſimilis. Cælius ait, hunc primum omnium calceis fœmineis in ſcena vſum fuiſſe, artemque tibiarum omninò remolliuiſſe. A quo fluxos, exoletos, & parum viros, Battalos vocant.

HÆRETICI.

MAHVMETVS impuriſſimus docuit voluptates corporis futuræ felicitati minimè officere, legem ſuam ſeruantibus promittens deliciarum hortum paradiſum, in quo optatiſſimis fruituri eſſent deliciis, & omnis generis voluptatibus: Puellis veſtes ornatas, & Angelorum amplexus, cæteris quas quiſque expetere poſſet carnis voluptates. Qua verſutia belluinum ſuaptè natura populum, quò voluit, traduxit, cùm omne genus libidinis ac voluptatis promitteret. *Cuſp.*

MVLIERES.

B Quemadmodum in picturis Herculi videmus ſubtrahi ab Omphale clauam, leonitiámque detrahi: ita frequenter exarmatum M. Antonium Triumuirum induxit Cleopatra, vt amiſſis è manibus magnis rebus, atque expeditionibus contra Parthos neceſſariis, oſcitaret, luderétque ſecum circa Canopi & Thaphoſiridis litora. Tandem vt Paris, cùm profugiſſet ex prælio Actiaco, in illius ſe ſinum abdidit: imò victus confugit in thalamum Paris: Antonius Cleopatram ſectans fugit, & proiecit victoriam, & in tabernaculum maritimum, quod nominabat Timonium ab odio hominum, ſeſe contulit. Nec multò pòſt tamen acceptus à Cleopatra in regiam, conuertit ciuitatem ad comeſſationes pocuľáq; & ſe ad donatiua. Cleopatræ & Cæſaris filium inter ephebos adſcribit, togam puram & virilem Antyllo dedit ſuo ex Fuluia filio: quamobrem agitauerunt côuiuia per multos dies comeſſationeſque & feſtum Alexandrini. Illi conuentum iſtum imitabilis vitæ (quo priùs vtebantur rebus ſecundis) diſſoluerunt, atque alium inſtituerunt, nihilo deliciis, luxu, ſplendore illo inferiorem, quem C Commorientium dixêre. Nã amici eorum, qui volebant commori, nomina dabant, tranſigebantque tempus per voluptates, in cœnarum orbibus. *Plut. in Antonio, & Sabel. lib. 8. En. 6.*

TEMPERANTIÆ ODIVM.

Hermodorum Philoſophum Epheſium, quia frugalis & modeſtus erat, è ciuitate expulerunt Mileſij, qui *teſte Pomponio*, auctor fuit duodecim tabularum ferendarum decemuiris Rom. *Plinius* tamen aſſerit, fuiſſe decemuiralium legum interpretem, cui propter id ſtatua publicè dicata fuit. *Strabo lib. 14.* Mileſios omnes ſuſpendio dignos eſſe cenſet, qui Hermodorum eiecerint, proclamantes: Nemo ſit apud nos frugi, alioquin eiiciatur.

INTEMPERANTIÆ FRVCTVS, SIVE DIGNVS.

TANTALVS voluptatum auidus, cùm in Deorum conſortium admiſſus impetraſſet optionem petendi quicquid vellet, à Ioue poſtulauit, vt ad eum modum iugiter viueret inter epulas, nihil hac re ducens felicius. At indignatus Iupiter promiſſum præſtitit, hominiſque optatis ſatisfecit. Cæterùm ne D frui poſſet appoſitis, ſaxum ingens iamiam caſuro ſimile ſupra verticem ſuſpendit, cuius metu non audebat quicquam attingere. *Athen. lib. 6. & Pindarus Virg. Æn. 6.* hoc ad Lapithas, Ixionem ac Pyrithoum refert:

Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pyrithoúmque,
Quos ſuper atra ſilex, iamiam lapſura, cadenti
Imminent aſſimilis? Lucent genialibus altis.
Aurea fulcra thoris epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu: Furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas,
Exurgitque facem attollens, atque intonat ore.

Vſurpat & *Pyndarus in Iſthmiis hymno 7.* [illegible] *Eraſm. in Prouerb. Tantali Lapis.*

TITHONVM ab aurora dormientem ad Solis occaſum vſque vix veſperi cupiditas cibi excitabat. Vnde cum Aurora dormire dictus eſt: & quia voluptatibus in ſenectute frui non poterat, in cicadam mutatus fingitur, garriens delicias, quarum fructu deſtitutus erat. *Athen. lib. 12. cap. 27.*

NARCISSVM traditum fabulis eſt, in aquis imaginem conſpicatum propriam, eius irretitum amore mox amplexandi ſtudio deſiliuiſſe, atque eo modo abſumptum. At id eſſe E falſum, perſpicuè liquet. Illud verò certius & grauius, adoleſcentem in terreni corporis fluxu vmbram inſpectaſſe propriam, id eſt, corpoream vitam, quæ animæ veræ idolum eſt poſtremum. Eam quum is perinde ac veram primámque amplexari arctiùs feſtinaſſet, quod eſt, quum vitæ corporeæ inhæſiſſet totus, interiit præfocatus, quoniam vitam veram, id eſt, animalem per inſcitiam amiſiſſet. Vnde inſcribit? Græcis, *ſkiên tên autou skian*, Suam ipſius metuens vmbram. *Cælius lib. 26. c. 21. A. L.*

VLYSSIS ſocij, Circes veneficæ carminibus, id eſt, nimis voluptatibus, in bruta animalia ac porcos mutati eſſe, fingit *Homerus.*

L. SYLLA Dictator luxuriæ intempeſtiuiſque conuiuiis deditus (nullius enim conſuetudine magis tenebatur, quam Roſcij Pantomimi, & Macrobij Bacchanalium cantoris) cibi & potus intemperie inteſtinum morbum tùm primum naſcentem aluit. Procedente tempore vitiatum corpus totum in fœdam pediculorum tabem abiit, vt tunicæ, thermæ, balnea, F quæ aſſiduè frequentabat, dapes quoque, diris polluerentur ſordibus. Nulla poſtremò cura par fuit tetro morbo in horam renaſcenti. *Sab. lib. 3. Enn. 6.*

INDIGNVS.

☞ *Huc eorum exempla, qui licet omni Voluptatum genere ſeſe aliosve corrupiſſent, nullam tamen eius improbitatis pœnam tulerunt.*

☞ *Conſulantur Loci earum rerum in quibus voluptas eſſe conſideratur.*

* VOLVPTATES MVNDI FLVXÆ ET NOXIÆ.

In Genere.

Veriſſimum eſſe euentus frequens docuit, illud *Ouidius lib. 7. Metam.*

——— vſque adeò nulla eſt ſyncera voluptas,
Sollicitúmque aliquid lætis interuenit.

Item illud *Horatij.*

Nulla ſors longa eſt, dolor & voluptas
Inuicem cedunt, breuior voluptas.

Quibus conſonat *Boëtius.* G

Habet hoc omnis voluptas
Stimulis agit furentes,
Apiúmque par volantum
Vbi grata mella fudit
Fugit, & nimium tenaci
Ferit icta corda morſu.

Otium, & requies, ſtudiúmque litterarum voluptatem contemplationémque rerum afferens, conuenientiſſima eſt ſeni laboribuſque domi & militiæ defuncto recreatio. At voluptati, tanquam is finis rerum præclarè geſtarum eſſet, ſe dare, poſt bellicos ciuileſque magiſtratus Veneris ſacris vacare, ludendo luxuriandóque, id verò indignum eſt Academia præclara, neque eius qui Xenocratem imitetur, ſed qui ad Epicurum inclinet. *Plut. in Compar. Cimonis & Luculli.*

Quia corpora reſoluit voluptas in dies emolliens deliciis, quarum aſſiduus vſus tollit vigorem, relaxans vires eorum, vnde morborum & laſſitudinum copia egregiè proficit, & ſenectæ rudimenta in iuuentute præcludunt. *Idem l. cont. volupt.* H

Vera eſt mancipans ſibi homines voluptas, ſed non fera: nam ſi apertè pugnarit, citò caperetur: nunc autem etiam ideò inuiſa magis, quod celat inimicitiam: induta habitu beneuolentiæ: Itaque dupliciter aduerſanda, quod nocet, & quod fallit. *Idem Ibid.*

Quid autem de corporis voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena eſt anxietatis: ſatietas verò pœnitentiæ, quarum motus quid habeat iucunditatis, ignoro. Triſtes verò eſſe voluptatis exitus, quiſquis volet reminiſci libidinum ſuarum, intelliget: quæ ſi beatos explicare poſſet, nihil cauſæ, quin pecudes quoque beatos eſſe dicantur. Nihil igitur dubium eſt, quin ad beatitudinem deuiæ quædam ſint. Nec perducere quemquam eò valent, ad quod ſe perducturas eſſe promittũt. *Boet. lib. 3. de Philoſ. conſ.*

Quis hoſtis in quemquam tam contumelioſus fuit, quam in quoſdam voluptates ſuæ? Quidam ſe voluptatibus immergunt; quibus in conſuetudinem adductus, carere non poſſunt & ob hoc miſerrimi ſunt, quod eò peruenerunt, vt illis, & quæ ſuperuacua

ſuperuacuos fecerunt, facta ſunt [illegible] [illegible] A ſuperatibus ſuis, non fruuntur [illegible] ſua (quod malorum eſt vltimum) [illegible] Seneca [illegible].

EXEMPLA [illegible] ANNOTATA.

DEMOSTHENES Corinthum aliquando [illegible] nobiliſſimi ſcorti Laidis [illegible] te. At cum illa pro nocte decem drachmarum millia peteret: Non emo, inquit, tanti pœnitere.

ARCHYTAS Tarentin. Pythagoricus dixit, nullam peſtem eſſe voluptate capitaliorem. Siquidem ex ea, tanquam ex fonte, prodit quicquid eſt in hominum vita ſcelerum & calamitatum.

ARISTOTELES admonebat, vt voluptates contemplemur, non venientes, ſed abeuntes. Venientes enim fucata ſpecie blandiuntur: abeuntes dolorem ac pœnitentiam relinquunt.

ZENON incuſabat pleroſque, inquiens: Cum liceat è laboribus voluptates capere, eos è popinis potius petere.

MVSONIVS dicebat extremæ impudentiæ eſſe in ſubeundis vel ſuſtinendis quidem laboribus meminiſſe corporis imbecillitatis, erga voluptates autem obliuiſci.

B PLATO dicebat, difficile eſſe inuenire, intemperantibus quidem bonam voluptatem, ægrotantibus autem ſalubrem. *Serinus in memorabilibus dictis.*

Veluti turpe admodum, meretricem in nobilium matronarum cœtum; ita in virtutum concilium Voluptatem adducere, indecorum. Eſt enim ea cum quadam lubrica ſuauitate ad illicita fœdæ mentis inclinatio. Pulchrè igitur Ludouicus Rex, dum intellexiſſet nobilem quendam ob puellam Neapolitanam deperire; Grauis, dicebat, Tyrannis eſt voluptas, quæ eadem concupiſcit, quorum eſt copia anguſtior. Ex *P. Æmil. in Vita Beyerl. in Apopht. Chriſtian.*

Prior Monachus. ☞ *Require Apopht. de Cibo & Ira.*

A Petro Aldobrandino Cardinale, quid expectatis? Interrogatus quandoque, quænam Religioni peſtis acerbior infligi poſſet? reſpondit: Voluptate nulla atrocior. Facit enim voluptatum illecebra, vt Religionis lumen obtenebretur. *Henr. Farneſ. in Apopht. Beyerl. ſuprà.*

Ruminabat Thomas Morus, toto vitæ ſuæ tempore, vt auctor eſt T. Staplet. Nulla eſt animi peior affectio, quàm eâ re delectari, quæ niſi peccando obtineri non poteſt. Inſinuans C mundi voluptates noxias, & poſſeſſores in peccati ſeruitutem trahere. Idem conuenienti Emblemate expreſſit Georg. Sabinus, dum ita canit:

Cum puer alueolo furatur mella cupido,
Furanti digitum cuſpide fixit apis.
Sic etiam nobis breui & peritura voluptas,
Quam petimus, triſti mixta dolore nocet.

In voluptatis regno non poteſt virtus conſiſtere. *Cato Maior.*

Qui voluptati deditus eſt, huic omnia ſenſu, non ratione ſunt iudicanda: eaque dicenda optima, quæ ſunt ſuauiſſima. 2. *de Finibus.*

Impedit conſilium voluptas, rationi inimica, ac mentis, vt ita dicam, perſtrinxit oculos, nec habet vllum cum virtute commercium. *Cato Maior.*

Nulla Capitalior peſtis, quam corporis voluptas, hominibus à natura data eſt. *Cato Maior.*

Vitium ventris & gutturis non modo minuit ætates hominibus, ſed etiam aufert. *Pro M. Cœlio.*

Voluptatem dimittamus, & ſuis ſe finibus tenere iubeamus, D ne blanditiis eius, illecebriſque capiatur nimia voluptas. 3. *de Finibus.*

* IN SPECIE.

☞ *Reuocari huc poterunt in Loco de Luxuria, Ebrietate, Choreis, aliiſque quibus voluptates in particulari tractantur, quæ damna eorundem ſectatores conſequantur, quàm tumcúmque cum animo, tum corpori obſint.*

Veteres inter alia commenta referunt voluptatem & dolorem ſe mutuo coram Ioue accuſaſſe: cúmque ille lites eas decidere non poſſet, ex eo quod indiuiduam velut ſocietatem in iis aduerteret, actores ipſos catena adamantina vinxiſſe, vt vnus alterius comes, & velut pediſſequa perpetuo eſſet.

Vnde & tunc Martem à Vulcano concluſum finxerunt, cum Veneri adhæſit, fortaſſis inuoluentes ea fictione fortiſſimi Samſonis in Dalilæ meretricis ſinu dormientis triſtiſſimum euentum. Pulchrè. *Lucret. l. 4.*

——— medio de fonte Leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat.

Scipio apud Liuium compellat Maſiniſſam, *lib. 10. Decad. 3* [illegible] credo tantum ætati noſtræ ab armatis hoſtibus B [illegible] circumfuſis vndique voluptatibus.

[illegible] Alexandri Magni miſſa ad eum fuerat à Rege Indorum [illegible] veneno Napelli enutrita abſque noxa attingi non poterat; quod Ariſtoteles aduertens, cum monuit [illegible] ab ea temperaret; quod hinc inſidias & exitium ſibi paratum eſſe [illegible] perſuaderet, veritatem euentus comprobauit, quotquot enim ſe illi commiſcuerunt, illico intoxicati perierunt.

Sic legimus Ladiſlaüm Regem cum virgine Neapolitana quæ Napelli infecta erat, conuerſantem luxurioſè, interiiſſe.

Quin parentum nupera memoria cum Galli Neapolim obſiderent, neque Cæſariani eos ſuperare poſſent, ſub prætextu caritatis annonæ, inutilem turbam vrbe dimiſerunt, atque inter alios meretrices formoſiſſimas ſerpigine Indica ex venereo contactu infectas miſcuerunt. Quas cum Gallorum Principes intemperantiores, ſpecie externa allecti, libenter & animè in ſuum contubernium excepiſſent, mox lue illa infecti, vniuerſum exercitum pariter infecerunt, ac tandem id malum in Galliam delatum, à Gallis nomen ſortitum fuit. F

Verè impuram voluptatem confert Chryſoſt. *hom. 13. in Act. Apoſtolor.* Voluptati illi qua afficiuntur ſcabioſi dum ſe ſcalpunt, vtpotè, cui intenſior ſuccedit dolor & moleſtia. *Camerar. cent. 3. hor. ſucciſ.*

Quid fuit quod Alexandrum Magnum, exilem, & non iam magnum etiam in flore ætatis reddidit, quam crapulæ, ebrietatis, & intempeſtiuæ Veneris vſus?

Inuictum armis Hannibalem Campaniæ luxuria complexa armis cum exuit, & vincendum præbuit, atque ad ſomnolentiam & torporem euocauit. Voluptate ſiquidem vt rectè *Val. lib. 9. cap. 1.* Victoriæ langueſcunt, gloria in infamiam conuertitur, animi pariter & corporis vires expugnantur.

* PER VOLVPTATES EVERSA REGNA. IMPERIA. RESPVBLICÆ.

Iam verò ſi in ipſos voluptuarios dumtaxat hæc lenocinia ſæuirent, tolerabile foret: ſed heu! à capite, id eſt, rectoribus ipſis in populum & membra reliqua dilabitur ea peſtis, ac breui temporis interuallo, vrbes, populos, regna, imperiaque depaſcitur. *Ariſt. lib. 5. Polit. c. 10.* ſcribit plures Reges & G Principes voluptatum illecebris interiiſſe, ac ſe ſuáque regna & populum perdidiſſe.

☞ *Exempla & hiſtorias huius rei innumerabiles penè in medium adduximus in Loco de Imperio. Tit. Imperiorum excidia, ruinæ, eiuſque cauſæ. Tum. Libido, Luxuria. Voluptates, &c.*

Certè voluptates, luxum, & delicias Principum Deus per *Iſaiam* inſectatur *cap. 5.* Væ inquiens, qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, & vino æſtuatis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuiis veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius ſiti exaruit: propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum ſine vllo termino, & deſcendent fortes eius, & populus eius, & ſublimes, glorioſique eius ad eum, & incuruabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi ſublimium deprimentur, & exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, & Deus ſanctus ſanctificabitur in iuſtitiâ.

Et *Eccleſiaſtes c. 10.* Væ terræ, cuius rex puer eſt; & cuius principes manè comedunt. H

EXEMPLA IN PARTICVLARI.

☞ *Deſumantur ex Loco de Libidine, Luxuria, Ebrietate.*

VOLVPTATVM FVGA.

☞ *Vide Tit. de Abſtinentia, Caſtitate, Sobrietate, Labore, &c. Et multa ex profeſſo in loco de Temperantia. multis Titulis.*

* HIEROGLYPHICA.

Voluptatis Hieroglyphicum *Tarantulam* ſiue Phalangium quidam ſtatuunt, vt quod cum in oculis oblectet & ſplendeat, tamen attactu titillationem excitet, & virus inſtillet.

Alij *Sirenes* ſtatuunt, quæ fuerunt formoſæ mulieres in littore maris habitantes, quæ quia homines tranſeuntes ſuis illecebris ad ſe alliciebant, & ad paupertatem redigebant, dicebantur iis inferre naufragia. Ideoque Vlyſſes, ne earum cantum audiret, prætornauigaturus,

Illeuit cera ſociorum callidus aures.

Sunt qui *Pardum*, quo nomine maſculus Pantheræ appellatur;

latur; voluptatum Hieroglyphicum pingunt, vt qui odore
A ſuo reliquas poſt ſe feras allicit, quas mox deuorat. Hamum nonnulli ſub eſca latentem, quo piſces etiam maximi illaqueantur.

Pleriquè *Papylionis* & Pyrauſtæ ſymbolo voluptatem exprimunt parum duraturam. Volitant enim circum lucernas, donec amburantur. Sanè rectè Silius Italicus:

Nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hoſtes.
Quantum ſola nocet animis illapſa voluptas.

Igitur iuxta *Horatij* monitum:

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

& quod ante illum *Menander* dixit:

[illegible] Id eſt.
voluptatem fuge, quæ impòſterum dolorem parit.

Ex Collectaneis Hieroglyphic. Ioan. Pierij lib.6.

---

* Votum.

* Definitio et Etymologia.

VOtum Græci *εὐχὴν* vocant. Latina vox ſignificat vel promiſſionem, vel deſiderium, vel orationem; licet oratio ſæpiùs dicatur *προσευχὴ*, præſertim in nouo Teſtamento.
B Hebræi diſtinctis planè nominibus, quæ nullam habent affinitatem נדר *neder*, & תפלה *thephillah*, vtrumque deſignant.

Huius rei rationem reddit *Bellarminus 2. de Monach. c. 11.* quòd cum Latinum Græcúmque nomen inuentum eſt, apud Græcos & Latinos non erat illa vera pietas, nec homines Deo Diiſve quicquam vouebant, niſi ad id, quod deſiderabant impetrandum; ideóque votis ſemper iungebant preces, iuxta illud *Virgilij Æneid. 3.*

Sed votis, precibuſque iubes expoſcere pacem.

Item Æneidos 6.

—— ceſſas in vota, preceſque.

Quantum *Valerius Maximus lib. 1. cap. 1.* obſeruat, veteres cum aliquid expoſcendum erat, voto; cum commendandum precatione vſos.

Quod ad Græcos attinet, *Nyſſenus orat. 2. in oration. Dom.* notat, vocatam orationem *προσευχὴν*, quia poſt votum, quod vocatur *εὐχὴ*, fiebat. Sed Hebræi quoniam Deum piè colebant, & vota faciebant etiam abſoluta ſine relatione ad preces, deſideriúmve aliquid per vota impetrandi, vt contigit quoque apud nos; idcircò propriis, ac diuerſis nominibus hæc duo nominabant.

Dicitur autem votum iuxta *B. Thom.* à voluntate, quaſi à primo mouente rationem ad promittendum 22. *q.* 88. *art. 1.*

Et definitur in ſuo generali ab eodem Promiſſio Deo facta. *art. 5.* ac inſinuatur ab *Eccleſ. cap. 5.* Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim Deo infidelis & ſtulta promiſſio.

Senſum autem definitionis huius idem *Thomas* inſinuat *art. 1. in 10. argumento.* Votum eſt conceptio boni propoſiti cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum, vel non faciendum ſe Deo obligat.

Hugo ita definit apud Magiſtrum *lib. 4. diſt.* 38. Votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ, quæ ad ſolum Deum, & ea quæ Dei ſunt magis propriè refertur.

Ambroſ. l. de Abel. & Cain c. 7. definit eſſe poſtulationem bonorum à Deo cum ſoluendi muneris promiſſione. Sed potius conditionato voto conuenit ea definitio, quam abſoluto.

Itaque ad votum non ſufficit ſolum propoſitum, etiamſi
D accedat exterior ſignificatio per verba, vt patet ex *c. Literaturam de voto & votiredempt.* ſed debet eſſe promiſſio idque deliberata, libera cum intentione ſe obligandi, & grata promiſſario. Hæc enim requiruntur vt promiſſio ſit valida.

VOTI DIVISIO.

Diuiſiones voti multæ reperiuntur apud Doctores. Tradunt eas accuratè *Leſſius*, & *Malderus*, in *Tract. de Iure & Iuſtitia.* Primo diuidunt totum in commune, & ſingulare. Ita *Magiſter in 4. diſt. 38. D. Thom. Durandus* & alij.

Votum Commune vocant actum illum, quo quis in Baptiſmo confitetur ſe renunciare Satanæ, & adhærere Chriſto: hic enim eſt omnibus communis; & quia eſt de rebus neceſſariis ad ſalutem, vocant etiam votum neceſſitatis. Sed hic actus reuerà non eſt propriè votum, vt iidem docent, & benè oſtendit *Caiet.* nam in verbis hominis baptizandi nulla continetur promiſſio; ſolum enim dicit, Abrenuntio, credo, volo.

Vocatur tamen interdum à Patribus & Doctoribus votum, ſpóſio, promiſſio; quia ſpeciem promiſſionis habet. Dum enim petitur à baptizando; Abrenuntias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius: reſpondet: Abrenuntio: vbi videtur promittere; verùm non intendit ſibi E nouam obligationem imponere, ſed ſolùm declarat ſe acceptare eam, quæ iure diuino ineſt, non eſt propriè votum aut promiſſio.

Votum ſingulare vocant, quod quiſque pro ſuo arbitratu de rebus non neceſſariis concipit: vnde etiam dicitur votum voluntatis, quamuis reuerà hoc genus voti ad res præceptas pertinere poſſit, quatenus noſtro arbitrio abſunt.

Ex parte materiæ votum diuiditur. Primò in perſonale, reale, & mixtum. Perſonale eſt, quo actus perſonæ vouentis promittuntur, putà oratio, ingreſſus Religionis, ieiunium, abſtinere à nubendo: ſub actu enim etiam omiſſionem intelligimus. Reale, quo non vouetur perſonæ impendium, ſed rei. Tale eſt votum eleemoſynæ, oblationis, &c. Mixtum eſt, vbi iſta concurrunt, vt partim promiſſum ſit rei diſpendium, & partim perſonæ impendium. Tale iterum eſt triplex: vel enim principaliter promittitur quod perſonale eſt, vt reale ex ſequela quadam annectatur, vt ſi voueas viſitare ſepulchrum Domini, ex conſequenti promittis ſumptus iſtius itineris. Vel è contra principalius promittitur quod reale eſt, F & conſequenter ſolum quod perſonale; vtpote ſi voueas certo loco aliquid Deo offerre, ex conſequenti promittis labores itineris, quos fortè perſonaliter ſubire debes: vel æquè principaliter promittitur vtrumque, vt ſi tuo ſumptu perſonaliter voueas militare pro recuperanda terra ſancta.

Diuidi poteſt ſecundò ex materia, in votum rei præceptæ, & tantum conſultæ.

Diuiditur tertiò ex fine. Aliquando enim emittitur purè in Dei honorem, vt reſpondeat holocauſto: aliquando in gratiarum actionem, vt reſpondeat ſacrificio Euchariſtico: aliquando vouemus pro bono aliquo accipiendo, quod frequentiſſimum eſt, & reſpondet votiuo & imperatorio ſacrificio; aliquando pro malo euitando, & reſpondet eiuſmodi votum ſacrificio pro peccato.

Diuidi poteſt quartò votum ex forma promiſſionis.

Primò, in conditionatum & abſolutum. Conditio etiam ſpectatur ex parte Dei promiſſarij, vt in voto Patriarchæ Iacob; aliquando ex parte hominis promittentis, vt ſi dicat, G Niſi abſtinuero ab hoc peccato, dabo talem eleemoſynam: qua forma factum votum dicitur pœnale.

Secundò, in perpetuum & temporale; quando vel in perpetuum, vel ad tempus tantum aliquid Deo promittitur.

Tertiò, in explicitum & implicitum, quale eſt in ſuſceptione Ordinum ſacrorum.

Quartò, in mentale, & voce vel ſcripto nuncupatum.

Quintò, in occultum & publicum. Vbi cauendum ne confundatur occultum cum interno, & publicum cum ſolemni; nam etiam externum poteſt eſſe occultũ, & ſimplex publicum.

Denique votum ratione formæ ad ſolemnitatem pertinentis diuiditur in ſimplex & ſolemne.

Solemne vocatur, quod ſuſceptioni ſtatus immutabilis eſt coniunctum, quale eſt illud quod annexum eſt ex Eccleſiæ decreto ſuſceptioni Ordinis ſacri, per quem immutabiliter dedicatur quis ſtatui Eccleſiaſtico; & illud quod continetur profeſſione Religionis approbatæ, ita habetur *c. vnico de Voto & voti redemptione in 6.* H

Simplex eſt omne aliud votum, etiamſi perpetuum ſit; quale eſt etiam profeſſio Religionis non approbatæ.

Votum autem ſolenne & ſimplex eiuſdem materiæ, non differunt, niſi per legem Eccleſiaſticam; decernentem illo matrimonium dirimi, non iſto. Nam videtur deſumi *ex c. vnico de Voto in 6.* vbi Bonifacius VIII. conſultus ab Epiſcopo Bituricenſi. Quod votum debeat dici ſolemne, & ad dirimendum matrimonium efficax; reſpondit hoc modo: Nos attendentes quod voti ſolemnitas ex ſola conſtitutione Eccleſiæ eſt inuenta, &c. Declarandum duximus, illud ſolum votum debere dici ſolemne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolemniſatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de Religionibus per ſedem Apoſtolicam approbatis. *Vide fusè hæc tractata apud Ioan. Malderum, Tract. 10. cap 5. dub. 3. de Iuſtitia & Religione.*

Materia.

D. Thom. ſupra art. 2. doctrina eſt, quam tradit *Malderus loco allig.* Votum neque eſſe de malis; quæ enim Deo diſplicent

potius

potius ei minamur, quam promittamus; neque etiam de rebus A indifferentibus, quia nemini promittimus quod ei non eſt gratum, ſed adiaphorum, ſiue fiat, ſiue non fiat: neque etiam de abſolutè neceſſariis aut impoſſibilibus, quia votum dicit promiſſionem voluntariam, & per promiſſionem rei ſimpliciter neceſſariæ nihil accedit promiſſario, cum tamen natura promiſſionis ſit, vt per illam aliquid ei quodammodo accedat: ſtulta ergo eſt huiuſmodi promiſſio.

Debet etiam promiſſio eſſe obligatoria: atqui nemo poteſt obligari ad impoſſibile; debet ergo eſſe de re poſſibili.

Superſunt igitur illa bona quæ non habent abſolutam neceſſitatem. Hæc iterum ſunt in duplici genere. Quædam enim habent neceſſitatem finis, quia ſine eis non eſt ſalus. Hæc inquit D. Thomas, non cadunt ſub votum quatenus neceſſaria, ſed quatenùs voluntariè ab homine fiunt. Alia ne finis quidem neceſſitatem habent, quæ ſimpliciter ſunt materia voti, quando Deo ſunt gratiora quam oppoſita, à quibus ad illa aſcenditur. Itaque illa quæ ſunt ſupererogationis, atque adeò melioris boni maximè cadunt ſub votum.

Patet ergo omnia ea ſub votum cadere, quæ Deo ſunt gratiora, quam eorum oppoſita: qualia ſunt omnia opera B conſilij, ſiue conſiſtant in actione poſitiua, ſiue in omiſſione aliqua. Poſſunt nihilominus etiam laudabiliter, quamuis non tam propriè, Deo voueri aliqua, ad quæ præcepto naturali vel poſitiuo adſtringimur, & per tale votum nouum vinculum induci. Colligitur ex *D. Thoma q.88. art.2.* vbi dicit, ea opera ſine quibus ſalutem conſequi non poſſumus, cadere ſub votum quatenus voluntariè fiunt.

Idem expreſsè docet *Durand. in 4. diſt.38. q.4. n.6.* vbi ſic ait: Bonū neceſſarium ad quod obligamur ex alterius auctoritate non pertinet propriè ad votum, cuius obligatio eſt ex mera voluntate. Veruntamen quia idem poteſt obligari pluribus obligationibus, ideò nihil prohibet, quin ad illud ad quod obligamur per præceptum ex alterius auctoritate, obligemur etiam per votum ex propria voluntate, vnde firmiter tenendum eſt, quod vouens continentiam, & committens fornicationem, peccat dupliciter, videlicet peccato fornicationis, & fractione voti. Idem tenet *Richardus* & cæteri Doctores.

C * DIGNITAS ET PRÆSTANTIA.

Votum eſt actus religionis quando fit Deo, vel Sanctis: Ideò enim promittimus, vt eos honoremus, cum ad ipſos nulla inde vtilitas proueniat; & obſequia noſtra deferamus, noſtrámque ſeruitutem teſtemur, ac etiam proteſtemur, nos ad Deum tanquam auxiliatorem & adiutorem potentiſſimum confugere, qui rerum omnium & cognitionem, & prouidentiam habeat, & quem etiam in Sanctis ſuis hoc modo agnoſcimus, veneramurque.

Votum autem factum Deo cum opinione cultus de re non præcepta, laudabile eſſe ac meritorium, contra hæreticos noſtri temporis confirmant Scripturæ quæ ad hoc hortantur. *

Pſal.75. Vouete & reddite Domino Deo veſtro, omnes qui in circuitu eius affertis munera: terribili, & ei qui aufert ſpiritum Principum, &c. Vbi etiam ponitur cauſa, cur ei meritò vouere & vota reddere debeamus, nempe quia terribilis eſt, & vitæ neciſque in omnes ſummum ius habet.

Iſa.9. Cognoſcent Ægyptij (id eſt, gentes conuerſæ) Dominum, & colent eum in hoſtiis & in muneribus, & vota D vouebunt Domino, & ſoluent.

Deut.23. Si votum voueris, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris, vbi apertè de voto rei liberæ non præceptæ.

OBLIGATIO ET VALOR.

Vota non obligare docuit *Vuiclef. apud Vualdenſem Tom.3. tit.9. c.75. Lutherus in Iudicio ſuo de Votis Monaſticis. Zuuingl. Tom.2. cap. de Votis.*

Sed arctiſſimam voti obligationem probant Scripturæ teſtimonia iam allata, in quibus reddendi vocabulum debitum oſtendit, quod etiam Gentiles agnouerunt, quando eos qui vouiſſent; voti reos vocabant, donec ſoluiſſent; ſi autem non ſoluebant, voti damnatos appellabant. Neque enim Deus eſt cui impunè poſſit illudi, vt ſunt illi, de quibus *Baruch.6.* Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirunt.

**Num.30.* Legimus: Si quis virorum votum Deo vouerit, non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit.

Ambroſ. lib.9. ad cap.20. Lucæ, ſic ait: Quàm grauia vincula promittere Deo, & non ſoluere! E

Baſilius quæſt.14. in fusè explicatis. Votifragos dicit eſſe ſacrilegij reos, & in eos quadrare illud: Si in Deum quis peccauerit, quis orabit pro ipſo?

S. Greg. Thaumaturgus in Eccl. c.5. Pollicitatio, inquit, vota facta finem per opus accipiat. Eſt hoc ſtultorum proprium, vt reiectitij ſint. At tu promiſſi veritatem præſta, ſciens longè tibi ſatius eſſe non vouere, nec facturum aliquid polliceri, quam poſt conceptum votum id relinquere.

S. Ambroſ. ad virginem deuotam. Deuouiſti animam tuam ad deſtruenda omnia, quæ ſunt huius ſeculi; quid autem quæris ſæculum, cui renuntiaſti? Reuerti vis ad vomitum tuum, ſicut canis, aut velut ſus lota iterum in volutationem, ſicut ſcriptum eſt, dicente Apoſtolo. Si quæ deſtruxi, iterum rexdificabo, præuaricatorem legis me conſtituo.

Idem ad virginem lapſam, c.5. Virgo quæ ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro. Etiamſi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt quid de illa dicendum eſt, quæ occulta & furtiua turpitudine F conſtupratur, & fingit ſe eſſe quod non eſt? Habitu virgo, facto non virgo, bis adultera, & in actu, & in aſpectu.

S. Chryſoſt. exponens verba illa *Pſal.49.* Et redde altiſſimo vota tua. Hic dicit ſupplicationes, vt in oratione aſſiduò perſeueremus, & quæ profeſſi fuerimus cum celeritate reddamus. Pulchrè autem dixit, redde: poſt promiſſionem enim efficitur debitum. Ita etiam Anna reddidit filium vt debitum maximum. Tu ergo, ſiue promittas eleemoſynam, ſiue pudicam vitam, ſiue aliquid aliud tale, ad id exſoluendum feſtina.

S. Bernard. tract. de præcepto & diſpenſatione. Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli; prodeſt ſi deuotè ſuſcipitur: non tamen ſi non ſuſcipitur obeſt: Hoc enim voluntarium, non neceſſarium. Attamen hoc quod dico voluntarium, ſi quis ex propria voluntate ſemel admiſerit, & promiſerit tenendum, profectò in neceſſarium ſibi eſſe conuertit, nec tam liberum habet, quod ante non ſuſcipere liberum habuit. Itaque quod ex voluntate ſuſcepit, neceſſitate tenebit, quia omnino neceſſe eſt eum reddere vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. *Pſalm. 65.* & ex ore ſuo aut condemnari iam G oportet, aut iuſtificari. Cæterùm felix, vt quidam Sanctorum ait neceſſitas quæ cogit in melius.

Denique quantus ſit huius obligationis nexus, videre eſt ex punitione eorum, qui ob vota violata, & non reddita, Deo pœnas dederunt. ☞ *De quibus infra Titulo particulari.*

QVI POSSINT VOVERE?

Vbi & de Votorum irritatione.

Omiſſis illis qui omnino voti incapaces ſunt, propter defectum rationis qua deliberare poſſint, vt voti natura poſtulat, quales ſunt amentes, infantes, ebrij: Septem ferè ſunt hominum genera, quæ in votis ſuis multum impediuntur ex duplici capite; vel quia alteri ſunt ſubiecti, & obnoxij, vel quia non præſumuntur ſufficientem habere rationis vſum, videlicet Religioſi, coniux, præſertim vxor, Epiſcopi, Clerici ſæculares, ſerui, filiifamilias, & pueri. Pauca de ſingulis annotabimus.

Poteſt inuito ſuperiore Religioſus vouere tranſitum ad religionem ſtrictiorem, ad quam de iure, petita & non obtenta facultate, poterat tranſire. *cap. Virgines 20. q.4. & Gratian.* H

Poſſunt etiam Regulares licitè quædam vouere in quibus ſubſunt ſuis Prælatis: quia intelligunt tacitè eam conditionem ſi Prælatus conſentiat, aut non repugnet; quo caſu votum eorum validum eſt, poſita eiuſmodi conditione ita *Diuus Thom. & Caietanus.*

Etiam Prælati Regularium in votis ſuis, ſi talia ſint, vt impediant, aut dubitetur, vtrum impediant eorum officium, pendent à voluntate Epiſcoporum; vel ſi exempti ſunt, aliorum ſuorum Superiorum. Colligitur *ex cap. Abbatis* 18. *q.2.* quod eſt Concilij Aurelianenſis.

Vota omnia impuberum (id eſt, marium vſque ad annum 14. expletum, fœminarum vſque ad 12. expletum) in irritum reuocari poſſunt à patre. Colligunt id DD. *ex cap.14. Mulier 32. q.2. & ex cap.1. de Regularibus in 6. & cap. Ad noſtram 8. extrau. eodem.* Eſtque communis ſententia. Idem dicendum de tutore qui pupillo eſt loco patris. Mater tamen non poteſt niſi mortuo patre ſit loco tutoris; quia non ipſa, ſed tutor habet patriam poteſtatem.

NNnn 3 Vota

Vota Puberum, id eſt, quæ nuncupata ſunt poſt annum 14. A impletum in mare, & 12. in fœmina) non poſſunt à parentibus irrita reddi, niſi quatenus diſciplinæ familiæ, & patriæ poteſtati obſunt. Horum enim vota ſolum ſubſunt parentibus, ratione materiæ, non ratione dominij in voluntatem.

Itaque votum Religionis caſtitatis, ſacrorum Ordinum, certarum precum, confeſſionis, communionis, & ſimilia irritari non poſſunt.

Secus de votis ieiuniorum præſertim multorum, peregrinationum, & ſimilibus, quia hæc ad gubernationem domeſticam pertinent.

Realia etiam irritari poſſunt (niſi fortè habeant bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia) non ſolum à parente, ſed etiam à curatore vſque ad vigeſimum quintum annum ætatis, quia ante illud tempus non habent adminiſtrationem. *Syluest. Votum 4. q. 1. Nauarrum 64. Lopez c. 4. l.* & alij.

Secus tamen eſt de votis realibus relatis in tempus, quo erunt ſui iuris: quia non officiunt adminiſtrationi curatorum.

Vota ſeruorum ſeu mancipiorum irritari poſſunt à Domi- B no, quatenus obſequio eius poſſunt eſſe impedimento, vt votum peregrinandi recitandi horas Canonicas.

Omnia vota vxoris à Marito poſſunt irritari, quæ vel iuri eius incommodant, vel ad familiæ adminiſtrationem pertinent. Ita expreſsè docet *Angelus, Votum 2. numero 8. Syluest. Votum 5. num. 2. & 3. Nauar. cap. 12. Enchirid. n. 64. citans Angelum & Syluest. & Antonius part. 3. tit. 1. cap. 22. in initio* paſſim & Canoniſtæ.

Non poterit autem vir irritare vota vxoris de rebus præceptis, vt de non omittendo ſacro diebus feſtis, de non mentiendo, &c. neque ea quorum exſecutio refertur ad tempus ſoluti matrimonij; qui nullo modo ipſius iuri accommodant; neque vota certarum precum, aut eleemoſynarum de rebus quarum integram habet adminiſtrationem. Poteſt tamen vota ieiuniorum, præſertim quibus poſſet fieri ineptior ad vſum matrimonij, peregrinationum, humi cubationum, habitus ſimplicioris, &c.

* VOTORVM COMMVTATIO.

C Quiſque poteſt ſua auctoritate votum ſuum commutare in id, quod conſtat eſſe melius. Eſt communior ſententia DD. ita enim ſentit. *Maior in 4. diſt. 38. q. 3. Angelus Votum 4. q. 2. Caiet. q. 88. art. 12. Sot. lib. 7. q. 4. art. 3. Conar. in cap. Quamuis pactum p. 1. §. 3. n. 4. Nauar. c. 12. n. 71.*

Melius hic dico, non quod ex genere ſuo eſt præſtantius; ſed quod omnibus expenſis Deo gratius eſt nos facere. Etſi enim per ſe & ex ſuo genere melior ſit oratio, quam ieiunium, & eleëmoſyna, quam carnis afflictio per cilicium: tamen qui vouit ieiunium vel cilicium, non poteſt ſuo arbitrio iſta in orationem aliquam vel eleemoſynam commutare: quia non ſemper Deo gratius eſt nos id facere, quod per ſe eſt excellentius; ſed quod pro temporè, loco & diſpoſitione noſtra magis conuenit ad ſalutem noſtram à nobis fieri.

Omnia vota ante emiſſa commutari poſſunt propria auctoritate in vota Religionis, quæ in profeſſione fiunt, ſcilicet in votum paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ perpetuæ. Eſt communis DD. *ex cap. Scripturæ, de Voto*, vbi Alexander III. ait: Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale ob- D ſequium in perpetuam Religionis obſeruantiam noſcitur commutare.

Quicunque habet poteſtatem diſpenſandi ordinariam vel delegatam; habet etiam poteſtatem commutandi; non tamen è contrario.

Verum quod ad modum commutandi attinet; qui ſolum habet poteſtatem commutandi, debet commutare in æquale vel penè æquale: ſi enim notabiliter eſſet minus, admiſceretur diſpenſatio. Quanquam valdè probabile ſit, priuilegium commutandi ita intelligendum, vt poſſit fieri in minus. Nam vt fiat inæquale multorum ſententiâ non requiritur priuilegium. Itaque parua diſpenſatio admiſcetur. Æquale voto, quod æquè gratum eſt Deo à te hic & nunc præſtari. Ita *Leſſius ſuprà cap. 20.*

DISPENSATIO.

Diſpenſare in voto nihil eſt aliud, quàm relaxare voti vinculum, & tollere eius obligationem, condemnando nomine Dei debitum, quod erga Deum vouendo contraxiſti; vt inſinuat. *Caiet. art. 12.*

Eſſe autem in Eccleſia hanc poteſtatem diſpenſandi in debitis erga Deum contractis, conſtat ex perpetuo Eccleſiæ vſu, E quem confirmat factum Apoſtoli *2. ad Corinth. 2.* Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Vbi Apoſtolus ſignificat ſe condonaſſe debitum pœnæ contractum ex culpa; quod Eccleſia facit conferendo indulgentias. Nec dubium quin Deus hanc donationem ratam habuerit. Vnde meritò colligunt DD. etiam in aliis debitis, orta ex voto vel iuramento, Eccleſiæ Prælatos nomine Dei condonare poſſe; ita colligit. *D. Thom. art. 12.*

Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, *& cap. 18.* Amen dico vobis, quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis; quæ verba, ſicut generalia ſunt, ita intelligi debent de omni vinculo, quod homo erga Deum contrahere poteſt, & aliquando ſolui expedit. Hæc autem poteſtas iure ordinario competit ſolis Prælatis habentibus iuriſdictionem in foro externo.

Epiſcopi iure ordinario poſſunt diſpenſare in omnibus votis ſuorum ſubditorum, exceptis iis quæ ſummo Pontifici ſunt reſeruata, eſt communis ſententia DD. F

Pontifici autem reſeruantur hæc quinque vota; caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apoſtolorum ad S. Iacobum Compoſtellam, & vltramarinum ſeu in terram ſanctam. Probari poteſt *Extrauag. etſi Dominici*, vbi Sixtus IV. inter cætera Sedi Apoſtolicæ horum quinque votorum abſolutionem reſeruat, & excommunicat eos, qui ab his præſumpſerint abſoluere.

Summus quoque Pontifex, ſi iuſta cauſa ſubſit, poteſt relaxare votum ſolenne caſtitatis Religioſorum, & concedere, vt matrimonium contrahant, ita ſentiunt Canoniſtæ, *teſte Nauarro capite 12. num. 77.* & ferè communiter Theologi. Vti & poteſt in voto ſolenni Clericorum diſpenſare. Quia vt fide digni Authores referunt, Pontifex ſæpe vſus eſt hac poteſtate,

Primò, cum Nicolao Iuſtiniano Monacho profeſſo diſpenſauit Alexander III. vt poſſet vxorem ducere, ne familia tam illuſtris extingueretur, ex qua ſuſceptis ſex filiis, & tribus filiabus ad Monaſterium rediit, miraculis poſtea clarus. *In vita* G *S. Laurentij Iuſtiniani, & apud Volater. lib. 4. hiſt.*

Secundò, cum rege Aragoniæ, qui cum eſſet Monachus profeſſus, & eius pater ſine liberis obiiſſet, ſolutus eſt votis Monaſticis vt vxorem duceret. *Teſte Paludano diſt. 38. quæſt. 4. art. 4. concl. 13. & Annal. Hiſpania.*

Tertiò, cum Conſtantia filia regis Siciliæ Monialis profeſſa, vt nuberet Henrico VI. *Platina in Cæleſtino III.* Alios breuitatis gratiâ omitto.

* VOTI VSVRPATIO. SVSCEPTIO. NVNCVPATIO.

Quamuis in nulla vnquam lege præceptum fuerit vouere aliquid Deo, ſed liberum ſemper relictum ſit, iuxta illud *Deut. 23.* Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. In omni tamen lege id ſemper licitum non ſolum, ſed & maximè laudabile habitum fuit, cum ſit actus Religionis, quæ inter morales virtutes eſt præſtantiſſima. Quod ita ſe habere exemplis probari non obſcurè poteſt.

IN LEGE NATVRÆ.

IACOB poſt oſtenſam ſibi à Domino viſionem ſcalæ *Geneſ.* H *capite 28.* poſtquam lapidem quem capiti ſuo ſuppoſuerat, in titulum erexiſſet, vouit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctoꝛúmque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Quaſi dicat, Si Deus mihi dederit victum, veſtitum, ac felicem reditum in patriam, egò ipſi voueo ac promitto, quod deinceps eum colam ſpeciali & maiori cultu, quam ante eum coluerim; nimirum quod dabo ei decimas, tum ad ſacrificia, tum ad alium quemlibet eius cultum; quodque poſt meum ex Meſopotamia reditum, locum hunc Deo quaſi aram, & templum, aut ſacellum dicabo: ita enim votum ſuum in ſequentibus explicat; vt rectè aduertit *Caietan.*

Hinc contra hæreticos noſtri temporis patet, piè & religioſè voueri poſſe opus, etiam quod eſt præceptum à Deo: tale enim eſt dare decimas, quod vouet hic Iacob.

IN LEGE MOSAICA.

A VOTA VERA SVSCEPTA.

Rex Arad pugnauit contra Iſraël & victor exiſtens tulit ex eo prædam, At Iſraël voto ſe obligauit Domino, & poſtea vicit eum. *Num*. 21.

Pugnaturus Iephte, contra filios Amon, votum vouit Domino dicens: Si tradideris filios Amon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ mihique occurrerit, eum holocauſtum offeram Domino: Vnde poſtea flens filiam, quæ prima ei occurrit, immolare coactus eſt. *Iud*. 11.

Orauit Anna Dominum flens largiter & votum vouit, dicens: Domine exercituum, ſi dederis mihi ſexum virilem, dabo eum Domino. 1. *Reg*. 15.

Lætatus eſt Populus, cùm vota ſponte, promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino, ſed & Dauid rex lætatus eſt. 1. *Par*. 29.

ASA rex Iuda, ea quæ vouerat pater ſuus obtulit in domum Domini, argentum, aurum, vaſorúmque diuerſam ſuppellectilem 2. *Par*. 11.

B Filij Iſraël & Iuda obtulerunt decimas, quas vouerant Domino. 2. *Par*. 31.

Rex Artaxerxes præcepit Eſdræ & populo vt ferrent munera Domino Deo Iſraël quæ vouerat. 3. *Eſd*. 8.

Omnis Populus poſt victoriam, venit in Ieruſalem adorare Dominum & obtulerunt omnes holocauſta, vota & promiſſiones ſuas. *Iudith*. 16.

Vota mea reddam in conſpectu. *Pſal*. 21. 60. 115.

Votum vouit Deo Iacob. *Pſalm*. 131. Vouete & reddite Domino *Pſal*. 75.

Viri qui erant in naui, vbi fuit Ionas Propheta, timuerunt timore magno, & immolauerunt hoſtias Domino, & vouerunt vota. Et Ionas ait: Quæcunque voui reddam pro ſalute mea Domino. *Ion*. 1. & 2.

HELIODORVS volens ærarium ſpoliare, & depoſita de templo auferre, fuit virtute diuina grauiter flagellatus. Deinde ſanatus per orationem Oniæ hoſtia Deo oblata, & votis magnis promiſſis, repedauit ad regem. 2. *Mac*. 1.

FRAVDVLENTA.

C ABSALON occupaturus regnum patris ſui, quo inſidias ſuas ſecurius diſponeret, & inſcio patre fautorem ſibi populi conciliaret, dixit ſe voto obſtrictum Domino, eiuſque ſoluendi cauſa in Hebron pergere oportere. Dúmque ailenſum præbente Dauide eò perrexiſſet, miſit exploratores per vniuerſam terram illam qui dicerent, ſtatim vt audieritis clangorem buccinæ, dicite, Regnabit Abſalon in Hebron. 2. *Reg. c*. 15.

EXTORTA ET VANA.

Poſtquam percuſſus fuit à Deo Antiochus grauiſſima & inſanabili plaga pollicitus eſt Iudæis, templo Ieroſolymorum mirabilia ſe facturum, ſed nihil ei profuit, quia non ex deuotione ſed timore vouebat. 2. *Mach*. 9.

*IN LEGE EVANGELICA.

Qui vouerint, & Quid?

VIRGINITATEM, CASTITATEM.

Conſentiunt Theologi, Virginem virginum ante conceptionem filij ſui, abſolutum caſtitatis votum emiſiſſe. Ideoque Angelo conceptionem annuncianti reſpondiſſe, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? quaſi diceret, D per votum mihi iam non licet virum cognoſcere, neque id in mea poſitum eſt poteſtate. Vnde indicauit illis verbis, ait *Bernard. ſerm. 4. de Aſſumpt*. immobile propoſitum caſtitatis. Et alio loco dicit, eam de nuntio non dubitaſſe, ſed modum inquiſiuiſſe, qui non eſſet contrarius voto ipſius. Et colligit ex iiſdem verbis votum *S. Aug. lib. de ſancta Virgin. cap*. 4. & indicat *ſerm. 14. de Natiuit*.

Tenent plures, quod licet in lege veteri pleríque caſtitatem ſeruauerint, vt Maria ſoror Moyſis, Daniel, Elias, & alij, tamen Deiparam hoc illius votum primam emiſiſſe. Saltem nullius alterius ante hanc Scriptura meminit. *Vide Suarez. Tom. 2. in 3. par. q. 28. art. 4. diſp. 6. ſect. 3*.

Laudat Chriſtus illud genu Eunuchorum, qui propter regnum cœlorum ſeipſos caſtrauerunt. *Matth* 19.

Caſtitati præmium diuina decernit ſcriptura, ſingulare autem virginum caſtitati: etenim Qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſed virgines permanſerunt, ſine macula ante Thronum Dei aſſiſtunt, cantantque nouum Canticum coram Deo & Agno, & ſequuntur Agnum, quocunque ierit.

HISTORICA.

GREGORIVS Nazianzenus, quum in Parthenio nauigaret E. pelago, tempore procelloſo, ac nauigatione iactaretur aduerſa, ſubitò tempeſtas adeò violenta eſt exorta, vt in vitæ etiam veniret diſcrimen: caligo enim nequaquam procellis tolerabilior, tam pontum quam ætherem abſcondebat; quúmque omnes corporalem deplorarent mortem, ipſe de animæ ſollicitus erat interitu, nondum enim bapciſmate ſignatus erat. Mors igitur, quæ ex aqua imminebat, ſaltem illi per aquam contulit. Quid igitur facit magnus ille vir, quique etiam ante regenerationem ſeſe ad veritatem informat? Veſtem lacerat, tantiſque clamoribus & querelis vectores omnes exterret, vt nemo eſſet, qui non, omni ſuiipſius cura abacta illius luctui ſocium ſe adiungeret. Dei enim miracula recenſuit, quæ in Ægypto, & in deſerto, tam in pelago quàm in terra perpetrauerat; veluti maris rubri diuiſionem & mox reductionem, quemadmodum etiam ex petra fontem profudiſſet, & aquam amaram edulcaſſet, &c. promittens obiter, ſi ex pelagi ſeruaretur periculo, & baptiſmatis remiſſionem conſequeretur, quod ſe ſaluanti eſſet dedicaturus. Precibus igitur illum flectit, qui alioqui propitius eſſe, & culpam ob naturæ manſuetudinem remittere ſolet; confeſtim namque mare fluctuare ceſſauit, & tempeſtas in ſerenitatem eſt conuerſa, ac pelagus, quod conſque vehementer ſæuierat, quieuit. Cum autem parentes conſulerent, ac neceſſe eſſe dicerent, vt ſe tam publicis quàm domeſticis immiſceret malis: (ita enim rerum materialium ſplendo- F rem voco) ipſe ſibi ipſi conſuluit, vt ſe offerret Deo, quemadmodum dum periclitaretur vouerat, ac ſe amando ſegregaret, & ſoli puriſſimo addiceret, ac ſacris incumberet libris, vt inde veritatis eliceret ſplendorem. Quod conſilium etiam reipſa adimpleuit: elegit enim, vt ſolitarius pro mundano, & inops pro quæſtuoſo fieret. *In vita eius a Greg. Presbytero Græcè conſcripta*.

Cùm S. Rictrudis Abbatiſſa Marcenenſis, coniuge orbata ad ſecundas vrgeretur nuptias, conſilio vſa ſanctiſſimi viri Amandi, regiæ maieſtati & optimatibus dignum apparuit conuiuium. In eo prandio ſciſcitatur Regem, an liceat ſibi in ſuis ædibus agere, quod velit? Rex annuit, putans quod conuiuas, vt fieri ſolet, ſumpto poculo ad potandum inuitaret. Illa verò vtili animo velum profert, à Beato Amando Ponti- G fice conſecratum, & capiti ſuo imponit. Quo facto, ſibi ac filiabus Monaſterium Martianas deligit, Beato Amando non ſolùm conſentiente, ſed etiam inter Regem & ipſam, pacem conciliante. Vbi vſque ad annum ætatis ſeptuageſimum quartum, omnium bonorum operum ſe exemplum præbuit, & vt filia lucis, ſemper ambulauit in luce cuius fructus eſt in omni bonitate, & iuſtitia & veritate. *Ioan. Molan. In Natalibus SS. Belgij* 11. *Maij*.

CHRISTIANAM RELIGIONEM.

CLODOVEVS Francorum Rex bellum cum Germanis habuit. Factum eſt autem, vt confligente vtroque exercitu Franci vehementer cæſi valdè inciperent deficere. Quod vbi Rex Clodoueus animaduertit, eleuatis oculis in cœlum, cum lachrymis orauit dicens: Domine Ieſu Chriſte, quem vxor mea prædicat eſſe filium Dei, ſi dederis mihi victoriam de hoſtibus meis, in te credam & baptiſma in tuo nomine ſuſcipiam. Cumque hæc orans diceret, Alemanni mox conuertuntur in fugam, qui vbi Regem ſuum viderunt occiſum a Francis, Clodoueo ſe ſubiiciunt omnes, dicentes: Ne amplius perſe- H quaris populum, oramus, iam tui ſumus, & tibi fideliter perpetuò ſeruiemus. At ille bello prohibito Alemannos in deditionem accepit, & tributum eiſdem impoſuit. *Ioan. Trith. de Orig. Francorum Auent. lib* 3. *Annal. Boior*.

HÆRESIS EXTIRPATIONEM.

HENRICVS quoque Rex Romanorum, Hungaris Franciam, Alſatiam, Alemanniam, Saxoniamque depopulantibus, vouens Deo pro adipiſcenda victoria ſe hæreſim ſimoniacam de regno ſuo eradicaturum, eos vſque ad internecionem penè deleuit. *Sigebert. in Chron*.

VITAM MONASTICAM.

TAM PROPRIAM, QVAM ALIORVM.

OSVVIVS Northanimbrorum Rex, cum acerbas & intolerabiles pateretur irruptiones à Panda Merciorum rege, qui fratrem eius occiderat, ad vltimum neceſſitate cogente, promiſit ſe ei innumera, & maiora quam credi poteſt, ornamenta regia vel donaria in pretium pacis largiturum, dummodo ille domum rediret, & prouincias regni eius vſque ad internecionem

A vaſtare deſineret. Cumque Rex perfidus nullatenus precibus illius aſſenſum præberet, qui totam eius gentem à paruo vſque ad magnum delere, atque exterminare decreuerat, reſpexit ille ad diuinæ auxilium pietatis, quo ab impietate barbarica poſſet eripi: votoque ſe obligans. Si paganus inquit, neſcit accipere noſtra donaria, offeramus ei, qui nouit, Domino Deo noſtro. Vouit ergo, quod ſi victor exiſteret, filiam ſuam Domino ſacra virginitate dicandam offerret, ſimulque duodecim poſſeſſiones prædiorum ad conſtruenda Monaſteria donaret, & ſic cum pauciſſimo exercitu ſe certamini dedit. Denique fertur, quod tricies maiorem pagani habuerint exercitum: ſiquidem ipſi triginta legiones ducibus nobiliſſimis inſtructas in bello habuêre. Quibus Oſuuinus Rex cum Alchfrido filio, perparuum, vt dixi, habens exercitum, ſed Chriſto duce confiſus accurrit. Inito ergo certamine fugati ſunt & cæſi pagani duces Regis triginta, & qui ad auxilium venerant penè omnes interfecti. Tunc Rex Oſuuius, iuxta quod Domino vouerat, pro collata victoria gratias Deo referens dedit filiam ſuam Elfledam, quæ vix dum vnius anni ætatem impleuerat,
B perpetua ei virginitate conſecrandam, donatis inſuper duodecim poſſeſſiunculis terrarum, in quibus ablato ſtudio militiæ terreſtris, ad exercendam militiam cœleſtem, ſupplicandúmque pro pace gentis eius æterna, deuotionis ſedulæ Monachorum locus facultaſque ſuppeteret, &c. *Beda lib.3.hiſtor. Gentis Angl.cap.24.*

De Baſilio Imperatore hic attexendum ex Aquitanica hiſtoria è Pithæi bibliotheca in lucē prodita, quod ſic ſe habet: Anno 886. rebellantes Bulgari Græciam nimis exaſperauerunt, & Baſilius Imp. ſuper eos nimis irritatus, voto ſe obligauit Domino; Monachum fieri, ſi Græcis eos ſubderet, & per annos quindecim cum hoſte ſuper eos laborans, ad vltimum Regibus eorum proſtratis Samuële & Aaron, omnem terram eorum obtinuit, & fortiſſimas ciuitates confregit, & Græcos animi præſidia contra eos vbique ordinauit, populúmque Bulgarorum maxima ex parte in Græciam captauit; & ſicut voto promiſerat, habitum monaſticum Græca figura indutus in reliquum eſt, omni vitæ ſuæ tempore à concubitu & carnibus abſtinens, & imperiali ſchemate extrinſecus circumdabatur. *Baro.to.19. Annal.ad an.Dom.886.8.ex Curopal.*

C MONASTERII CONSTRVCTIONEM.

Conſueuerat Rodulphus Romanorum Rex ſemper ſexta feria, quæ dies eſt veneris, paſſioni Chriſti dicatus, cum hoſte manus conſerere: Nam ſanctam crucem religioſiſſimè venerabatur. Votum itaque Deo fecit, ſi victoria potiretur, ſeſe in honorem S. Crucis nouum fundaturum atque extructurum cœnobium. Ordinatis itaque aciebus cum Sueuis, Stiriis, Carinthiis, Hungaris & Cumanis, Ottacarum aggreditur: primúmque caſtris exuit, dein in fugam vertit: poſtremò à Stirio quodam nobili, cui Rex fratrem priùs iniquè decollauerat, inter confertiſſimas acies eſt miſerabiliter occiſus, ac omnibus rebus ſpoliatus, nudus in Latha oppidum Auſtriæ delatus, vbi expirauit anno ſalutis noſtræ 1279. Sunt in exercitu Ottacari quatuordecim millia virorum deſiderati, præter captiuos. Rex votum ſoluit victoria potitus, ac in Tulna Auſtriæ oppido cœnobium Monialium (quod hodie durat) extrui in honorem S. Crucis fecit, donariiſque ac cenſibus dotauit, Anno Chriſti 1280. *Cuſp.de Cæſarib.Rom.in Rodulph.*

Huc refer ſuperiora de Voto Virginitatis.

D PEREGRINATIONEM AD LOCA SACRA

Vide Locum de Peregrinatione.

Æneas Syluius, qui poſtea Pius II. Pontifex fuit, Legatus ab Eugenio IV. in Scotiam miſſus, & graui iactatus tempeſtate, ex votis perſoluendis, quæ inter fluctuum æſtus Virgini matri nuncupauerat, initium eius morbi contraxit, qui dolore articulorum permanſit ad vitæ exitum, glacie decem mi libus paſſuum nudis pedibus ad fanum vſque calcata, vt redire in oppidum non aliter, quam lectica potuerit. *Ioan. Anton. Campanus in eius vita.*

TEMPLVM.

NARSES Eunuchus contra Totilam regem Gothorum ex Illyrico mouens cum omnibus copiis Rauennam peruenit, in tranſitu verò ad Inſulam quæ erat in æſtuario, nomine Riuoaltum adiit, atque ibi Deum precatus, duo templa ſe facturum, ſi ſe huius victoriæ feciſſet compotem, vouit. Et quidem vnum S. Theodoro martyri, alterum S. Geminiano confeſſori Mutinenſi quondam Antiſtiti, ædificandum iam voti damnatus curauit: quorum illud hodie Venetiis in æde ſancti Marci includitur, alterum è regione inuiſitur in foro. *Sigon. lib.20. Imp. Occident.*

Anno Dom. 543. Rex Childebertus inclytus Francorum Princeps comparato exercitu Hiſpanias ſuo addere imperio volebat. Audita verò S. Auiti fama, & quia ſepulchrum eius exigui parietes vallarent: cœleſti Regi integra deuotione votum nuncupauit, ſi incolumis in regnum ſuum ſancti viri interceſſione reuerteretur, ampliſſimam ſe ſuper eius monumentum baſilicam conditurum. Itaque in itinere multa quidem ab hoſtibus perpeſſus eſt; ſed quoties ei ſtructæ eſſent inſidiæ, toties ſancti viri interceſſione ab impendentibus periculis liberatus eſt, atque ita ſoſpes & triumphans rediit in regnum ſuum. Tunc verò inſignem ædem, vt erat pollicitus, in loco ſupradicto extruendam curauit. Rurſus idem Rex antequam Hiſpanias ingrederetur, ad ſanctum virum Euſichium, Eremitam ſenem venit. Cumque ei quinquaginta aureos obtuliſſet, ait ſenex: Quid mihi iſta profers? aliis, qui ea pauperibus largiantur, attribue; mihi autem hæc neceſſaria non ſunt, ſufficit mihi vt pro meis peccatis Dominum merear
F deprecari. Et adiecit: Vade, & victoriam obtinebis, & quod volueris, ages. Tunc Rex aurum pauperibus erogans vouit, vt ſi eum Dominus cum ſua gratia de itinere illo reduceret, in honorem Dei Baſilicam eo loco ædificaret, in quo ſenis membra quieſcerent; quod poſtea adimpleuit. *Ex act. S. Auiti Sur.tom.3.die 17.Iunij*

EQVVM.

CLODOVÆVS Francorum rex, ad Chriſti fidem conuerſus, conſentientibus proceribus, bellum Veſtgothis intulit, non ſolum quia terras Francorum occupauerant, ſed quia Arianæ perfidiæ aſſertores erant. Cum in eo prælio ab hoſtibus vrgeretur, S. Martino equum, cui inſidebat, vouit, ſi victor euaderet. Voti compos, promiſſum equum pretio centum aureorum redimere volens, cum ille loco non moueretur, ducentos impendit: & equus confeſtim ducentem ſequutus eſt: Martinus, inquiebat Rex iocoſe; quantum video, auxiliator facilis, ſed mercator difficilis eſt. *Ioan. Magn. lib.16.cap.2.& Sab.lib.3. Enn.10. Cranzius in Suecia lib.3.cap.16. Vincent.l.22.c.13.*

Simillimum ei quod Clodouæo accidit, contigit poſteà ſub
G Pipino Gallorum Rege: Nam quidam, nomine Vvillimarus, graui infirmitate depreſſus voto promiſit oblaturum ſe equum Eccleſiæ B. Galli confeſſoris. Incolumitate recepta, voti immemor non perſoluit; verum fortè fortuna, cùm Birthlonem virum nobilem comitaretur eques, ad B. Galli Eccleſiam peruenere. Recedentibus omnibus, equus Vvillimari ſubſtitit, neque à foribus Eccleſiæ vllis conatibus auelli potuit. Pudore tandem ductus Vvillimarus, dilatæque voti ſatisfactionis compunctus, aſtantibus omnibus rem aperuit, atque ita equum Eccleſiæ obtulit. *Vvalfrid. Strab.lib.2.vitæ S.Galli cap. 6. apud Sur. Tom.5.*

QVIBVS VOVERINT.

VTPVTA SANCTIS.

Cùm Luitprandus rex Longobardorum reliquias S. Auguſtini ex Sardinia, à Saracenis vaſtata, Papiam transferret: & in itinere ad villam quandam in Therdonenſi diœceſi currus ſubſtitiſſet, neque vlla vi aut arte loco moueri poſſet, rex votum vouit, Si S. Auguſtinus ſua oſſa Ticinum ſineret vehi, ſe villam iſtam Sacerdotibus & cultoribus eius donaturum, Itaque ſtatim currus progredi cœpit. *Vincentius lib.23.cap. 148.* H
Sigebertus meminit iſtius tranſlationis, *Anno Dom.721.*

Scribit Lopezius Gomara Hiſpanus de Ferdinando Corteſio, qui ad Indiæ Occidentalis inuentionem multum contulit, quod cum is morbo quaſi deſperato puer laboraret, parentes cum vouerunt duodecim Apoſtolis, ductáque ſorte exierit B. Petrus, cui ſolennes quaſdam oblationes obtulerunt, aliáque ſacrificia. Atque ita puer hic ſeruatus eſt, qui Diuum hunc coluit, & maximis negotiis inde clarus euaſit. *Cardanus de rerum variet.lib.16.cap.92.*

QVO EFFECTV.

GODEFRIDVS in expugnatione Romæ largo hauſtu vini febrem contraxit: qua non continuè, ſed per interualla laborauit, donec audita expeditionis Hieroſolymitanæ fama, vouit ſe eius comitem fore, ſi ſanitatem reciperet. Quo voto emiſſo, ſtatim vires recuperauit. *Malmesburienſis lib.4.cap.17.*

Anno per Chriſtum reparatæ ſalutis poſt 1556. multis ſanè ac variis Lauretana ædes eſt nobilitata miraculis. Vrbs Vtina eſt Carnorum, magnitudine ac nobilitate vni Aquileiæ

ſecunda

ſecunda: hæc maximum ſalutis diſcrimen virginis ope diſcuſſit. Anno M.D.L V. atrox peſtilentia Venetiæ fines, Carnoſque peruagata magnas edebat vbique ſtrages incolarum. Ergo primores ciuitatis Vticenſis, cùm ſerpere quotidie malum, & iam aduentare cernerent; conſilium à neceſſitate petunt; votoque publicè nuncupato, Lauretanam Virginem ſupplicant, & ciuitatem eius committunt fidei, tutelæque. Nec illa clientium ſuorum vota ac preces fefellit. Biennio, quo graſſata eſt lues, cunctis circa oppidis morbo exhauſtis, (adeò præſens B.Mariæ tutela fuit) ſola Vtina communis mali perſeuerauit immunis. Vticenſis ergo ciuitas non in faciendis, quàm in exequendis votis religioſior, ſolemni ſupplicatione indicta Lauretum venit. Trecenti erant viri nobiles, quibus pulcherrima Chriſti Crucifixi effigies præferebatur, omnes linteati, omnes iiſdem inſignibus conſpicui, cum donis vel publicis, vel priuatis, ad Lauretanam Ædem pariter procedebant. Limen ingreſſi, proſternere corpora certatim humi, & collachrymantes ciuitati ſuæ, ac ſuo quiſque priuatim nomine ingentes Deo Deiparæque grates agere cœperunt. Inde conſurgentes fraternè ſe inuicem complexari, fletúque integrato, mutuis ſe perfundere lachrymis. Et inſignem à pietate ortam comploratjonem, par eorum qui aderant, comploratio excepit, nullo ferè ſpectatorum in tam pio talium virorum fletu lachrymas tenente. Ad vltimum, intrant, ſanctiſſimam cellam, Deiparaque Virgine enixè conſalutata, apud eam munera deponunt. In his votiua erat tabula egregiè picta cum titulo: Glorioſiſſimæ Virgini Lauretanæ ob ſeruatam à peſtilentia Vticenſem ciuitatem & agrum, Sacratiſſimi Crucifixi ſocietas poſuit dedicauitque An.ſal. M.D.LVI. *Ex traditione Lauret. ann. Lauret. Reira. P. Horat. Turſel. hiſtor. Laur. lib. 3. c. 14. ann. Domin. 1555.*

Non ſolùm Lauretana Ædes illa populorum ſpectaculis, quàm Procerum præſentia celebrior extitit. Ioannes Auſtriacus, vir Carolo Quinto Imperatore patre digniſſimus, nec paterna gloria, quam ſua virtute clarior, anno ſupra milleſimum quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, qui Iubilæi celebritate inſignis extra vrbem fuit, Lauretum voti cauſa perrexit: Is quinquennio ante aduerſus Turcas nauali prælio dimicaturus Lauretanæ Virgini vouerat, ſi ſuperſtes ipſe partæ de barbaris victoriæ foret, Lauretum vtique ad eam iturum. Cæterum voti compotem publica negotia alia ex aliis morata erant, quo minus ante id tempus potuiſſet fidem exſoluere. Itaque cùm Neapolim paulo ſolutiore animo tenuiſſet; non horror ſæuientis hyemis, non publicæ, priuatæque negotiorum curæ, non Procerum, populorumque preces flectere eum potuerunt, vt ne ſumma hyeme, itineribus glacie, ac niue oblitis, fluminibus paſſim turgentibus, Lauretum ad beatam Virginem iter intenderet: & horrida tempeſtas inſigniorem pietatem optimi Principis fecit, Recinetenſem portum equo prætergreſſus, vt procul Ædem Lauretanam conſpexit: venerabundus caput aperuit, ac Deiparam Virginem ſalutauit. Inde, velut alienato à ſui cura ad cœleſtis Reginæ venerationem animo, nunquam neque imbris, neque cœli inclementia perpelli potuit, vt ſemel apertum operiret caput, adeò ſe capútque ſuum beatæ Virgini deuouerat, cuius præſidio ſe incolumem credebat eſſe. Poſtquam ad ſacram Ædem peruenit, totius anteactæ vitæ noxis confeſſione expiatis, grates beatæ Mariæ ingentes agit: protinus vota pro ſoluta ſatis magna pecunia cumulat dono. Comites inſuper, & voce & exemplo, ad parem pietatis laudem accendit. Voti pietatiſque munere perfunctus Neapolim regreditur ingens Lauretanæ virginis deſiderium ſecum ferens. *Ex Annal. Lauret. ann. Dom. 1576. P. Horat. Turſel. l. 4. hiſt. Laur. c. 24.*

Anno Dom. 749 cum Princeps Pipinus Saxones & Vveſtphalos debellans, potitusque victoria cum triumpho, contigit vt cum exercitu ſuo multum laſſo ad Coloniam Agrippinam reditum maturaret. Vveſtphali verò dolentes Chriſtianos eis dominari (licet Deo auxiliante, triumphali gladio ipſius Pipini victi, profligati, & proſtrari ſuccubuiſſent) indignati valdè exercitum fortem nimis feſtinanter congregantes, denuò per compendia itinerum & deuia exercitum Chriſtianorum præuenientes, poſitis inſidiis multum hoſtiliter & callidè propè Vverdam Pipinum cum ſuis Chriſticolis animoſe inuadere, & bellum inſtaurare, & rurſus committere decreuerunt. Quod inclytus princeps per ſuos exploratores percipiens, primò parum doluit, tum propter laſſitudinem exercitus ſui, tum propter defunctos & ſauciatos; fiduciam tamen firmam habens in Deum, recordatuſque miraculorum ſanctiſſimi Suuiberti, deſcendens de caballo ſuo, proſtratus in terram flexis genibus ſanctum Suuibertum deuota mente inuocans, auxilium & patrocinium implorans, vouit Deo, & ipſi ſancto Suuiberto, quod ſi is pro honore nominis Chriſtiani, à Chriſto ſibi & exercitui ſuo, ſuis meritis & precibus victoriam contra Paganos impetraret, & Chriſtianum populum protegeret, vt ſanum inde reduceret: ipſum in Vverda cum ſuis primatibus ſuppliciter peregrè viſitaret. Quo emiſſo voto ſtatim lux immenſa ſuper exercitum Chriſtianorum ſplendens non ſolùm Paganos exterruit, ſed & ferè excæcauit, pauorque ingens eos inuaſit. Quod cernentes Pagani, timore valido perculſi, formidantes manum omnipotentis Dei Chriſtianorum ſuper eos ſæuiſſe, cœlúmque ſuper eos ruere, conſilio celeriter inito, miſerunt duos Satrapas ad Pipinum, petentes quæ ſunt pacis, eique ſubducentes, ac referentes conſtanti animo quæ viderant, & eis contigerant, Pipinus verò cùm hoc audiſſet, intelligẽs hoc meritis ſancti Suuiberti accidiſſe, lætus in terram cum ſuis Proceribus proſtratus, Deum adorans, & gratias deuotè referens, receptis à Paganis pacis obſidibus, Vverdam cum ſuo exercitu humiliter intrauit, diſcalceatuſque, cum ſuis inclytis primoribus, & præcipuis Miniſtris ſepulchrum S. Suuiberti regalibus muneribus & oblationibus viſitans, benedixit Deum & S. Suuibertum, qui abſque effuſione ſanguinis humani victoriam ſibi contra perfidos conſtituiſſet: & deinceps ſanctum Suuibertum in ſuum protectorem & patronum ac ſpecialem elegit Aduocatum *Luderus Epiſ. Monaſt. de reb. geſt. Pipini. in append. ad vitam S. Suuiberti, apud Sur. 1. Martij. Baro. Tom. 9 an. Dom. 749.*

Cùm frater meus germanus Adrianus Lindanus prætor Hagenſis in cunis laboraret ex pede ſiniſtro, ac Mater vereretur, ne quid incommodi, aut aliquid claudicationis contraheret, mox à Chirurgo periculi admonita votum Deo obtulit, rogans vt interceſſione D. Machuti, qui in Eccleſia Traiectenſi ad Rhenum ſolet talibus in periculis ad auxilium & comprecationem implorari, puer malo liberaretur: iuit, vota obtulit, rediit, filium reuerſa domum ſanatum reperit, ac nos lætiſſimo fuiſſe perfuſos eius redeuntis gaudio commemini. *Guilh. Lindan. Epiſc. Ruremund. lib 2 de fugiendis idolis huius ſæculi. cap. 2. apud Bredemb. lib. 4. cap. 38.*

Vnum illud ingratæ obliuioni tradere mihi foret religio, quod ex religioſa Parentum meorum pietate mihi puero ex ſingulari ſancti Huberti patrocinio, & certo præſidio accidiſſe vicini noſtri meminerunt non pauci. Rabidum agitabant canem ciues Dordraceni, qui per compita obuios ſuos venenato morſu momorderat. Ille perſecutorum plagas, lapides, & clauas fugiens ædes paternas tranſcurrebat. Quotquot illum accurſantem, turbámque inſequentem videbant, aufugerunt. Ego in platea publica meis cum æqualibus ludens, periculi ignarus perſtiti, pueriliter admirans tantam hominum turmam accurrere armatam: acclamant, diſcedam de via. Verùm priuſquam ego me ſubtrahere potui, ille ore rabido frendens, capite in terram pendulo, flammantibus inſtar lampadum oculis, exerta lingua ſpumans, caput agitans, iuxta me innoxius tranſiit, tota ſpectantium corona obſtupeſcente, quòd me obuium & tam vicinum intactum præcurreret, cùm aliis aliquot occurrentibus ſuum virus venenato morſu infudiſſet. Dominum reuerſus audiui parentes Deo gratias immortales agentes, quod me D. Huberti tutelâ & precibus malo tam præſenti eripuiſſent. Nam ob ſimilia pericula euitanda, quæ tũ temporis non erant infrequentia, licet nunc Deus ſimilia euenire certo ſuo conſilio non patitur, curarat pia mater nos totamque familiam noſtram fraternitati B. Huberti inſcribendos. *Idem Lindan. ibid. apud Bred. cap. 39.*

Cum me puerum (ne domeſtica Dei optimi maximi noſtram in familiam collata ingrato prætereamus ſilentio) grauius gingiuarum corripuiſſet dolor, pia Mater mea (cui cum parentibus omnibus Deum precor quotidie propitium) meis cruciatibus afflicta, mei liberandi à malis cauſa D. Apolloniæ votum fecit, diémque ieiunio ſe culturam promiſit, ego me illius precibus liberatum memini: atque occurrente diuæ Apolloniæ feſto, me matrem ſcio admonuiſſe ob acceptum per interceſſionem diuæ beneficium, die eo eſſe ieiunandum, votúmque ſoluendum. Illa adblandiens puerili voto; Ieiunium, fili, inquit illa, in alium transferamus diem quia ſunt carniualia, ſiue, vti vulgus appellat, carniſpriuium. *Idem Lind. ibid. apud Bred. cap. 38.*

Quidam

Quidam Iuuenis Senenſis paſſus fuerat magnam infirmi-
A tatem in parte inferiori, vtpote quia ruptus erat. In qua infir-
mitate cùm ſtetiſſet per magnum tempus, votum fecit B. Au-
guſtino, & facta oratione liberatus eſt. Et quia votum quod
faceret minimè adimpleuit, infirmitas illa, poſt modicum tem-
pus rediit: Cumque iterum per ſex menſes paſſus eſſet, iterum
votum fecit, & adimpleuit, & continuò liberatus eſt. *Iordan. Saxon. lib. 2. de Com. c. 13.*

Domina Maria vxor D. Arnoldi, neptis ſummi Pontificis ex ſorore, cùm apud Aucnionem eſſet prægnans, necnon & hydropica, & à medicis deſperata, adeò vt indulgentiam in articulo mortis plenariam per Epiſcopum Lugdunenſem, tanquam breui moritura, conſecuta eſſet, confeſſarius eius ei ſuaſit, vt ad B. Thomam, de cuius canonizatione tunc agebatur, conciperet deuotionem, ſeque ei deuoueret pro beneficio ſanitatis impetrando. Quod cùm feciſſet, ſequenti nocte vigilans vidit perſpicuè prope lectum conſiſtere S. Thomam in habitu Prædicatorum ſibi miti voce dicentem: vis tu curari? At illa exiſtimans illum eſſe quendam Epiſcopum ſibi notum, quæſiuit, num veniſſet confirmaturus indulgentias,
B quas procurauerat Epiſc. Lugdun. Cui S. Thomas: Ego non ſum talis Epiſcopus, ſed frater Thomas de Aquino, cui te deuouiſti; & addidit: Comple votum tuum, & ſanaberis. Illo diſparente, nunciauit matri viſionem. Vouent igitur mater cum filia, quod in ſingulos annos in natiuitate Domini mittent cereum ſex librarum ad viciniorem Conuentum Ordinis, & fratrem vnum veſtient, quem magis indigentem videbunt. Manè facto, corpus eius detumuit, nec tamen votum ſubitò compleuit. Vnde nocte ſequenti apparens iterum B. Thomas, durè arguit, quod nondum votum compleuiſſet. Quod cùm citiſſimè feciſſet, perfectam ſanitatem accepit. *D. Antonin. 3. part. Chronici, Tit. 23. c. 7. q. 13.*

Cum bellum gererent Romani cum Mauritanis, victique fugarentur à Barbaris, ac plurimi illorum paſſim cæderentur; Militem quendam vnus ex Barbaris nactus, haſtam, vt illum feriret, vibrare cœpit. Quod ille cum cerneret, orare Deum cœpit, ac dicere: Domine Deus, qui apparuiſti ancillæ Teclæ, & eripuiſti eam de iniquorum manibus, libera & me de hac neceſſitate, & ſalua ex hac acerba morte, mox ibo in
C eremum, & agam vitam ſolitariam. Conuerſus autem neminem ex Barbaris vidit. Itaque continuò venit ad hanc Lauram Cupatha. Manſeratque iam in ſpelunca, Dei ſe protegente gratia, annos triginta quinque. *Sophronius prat. ſpirit. capite 20.*

* VOTA IMPIA NON IMPLENDA, RETRACTANDA, DEO INVISA.

Exempla S. Scripturæ.

Laudatur Dauid Rex, quòd ad preces Abigail vxoris Nabal, non occiderit Nabal, ſicut in iracundia iurauerat ſe facturum. 1. *Reg.* 25.

Peccauit autem Saül temerè & inconſultò vouendo, neminem virorum, qui ſecum erant, aliquid guſtare debere, niſi prius confeciſſet omnes hoſtes. 1. *Reg.* 14.

IEPHTHE pugnaturus contra filios Ammon. ☞ *Vide ſuprà Vota vera ſuſcepta Iud. cap. 1.*

Poſtquam percuſſus fuit à Deo Antiochus. ☞ *Vide ſuprà. Vota extorta & vana, 2. Mach. 9.*

Crudele votum & impium fecerunt illi Iudæi, qui acce-
D dentes ad principes Sacerdotum dixerunt. Deuotione deuouimus nos nihil guſtaturos, donec occidamus Paulum. *Act. c. 23.*

HISTORICA.

ALBOINVS Rex I. Italiæ, rebus proſperè adminiſtratis, Ticinum inde interiore cura obſeſſum poſt tertium demum, quàm obſideri cœptum erat, annum peruenit in poteſtatem. Populum ſe trucidaturum, iratus Alboïnus, ſi vrbem caperet, concepto voto iurarat. Id ne poſt victoriæ compos efficeret, triſte omen oculis oblatum admonuit. Ingrediente ferociter vrbem, equus eius in limine portæ procubuit; neque aut calcaribus, aut verberibus vllis poterat excitari. Qua re animaduerſa, vnus è Longobardis dixit: Reuoca, Domine, votum, quo te obſtrinxiſti, populum hunc, ſi vrbe potireris, peſſum daturum, & vrbem ingredieris? Nam verè Chriſtianus in hac vrbe reſidet populus. Tum Alboïnus; Atqui ciuibus, inquit, veniam me daturum, ſi audientes dicto fuerint, ſpondeo. Atque his dictis, repentè equus eius magna cum omnium admiratione ſurrexit. *Carol. Sigon. lib. 1. Regni Italiæ an. Dom. 571. ex Paulo Diacono de geſt. Longobardor. lib. 2. cap. 13.*

ALAGISVS vel Alachis Dux Tridentinus, Longobardus,
cùm præfectum Boiorum Graphionem, qui Piſonium & ce- E
tera caſtella Atheſinæ vallis pro prætore adminiſtrabat, tumultuoſo prælio ſuperaſſet, Regi ſuo Cuniperto vel Bertharico rebellat. Cúmque Sacerdotem regiis armis indutum, quem Regem eſſe putarat, pugna occidiſſet, & ſpoliatum galea, tonſura Sacerdotem fuiſſe proderet, votum nuncupauit, ſi victoria potiretur, ſalacibus myſtis fibulam ſe impoſiturum, genitalibuſque Sacerdotum puteum impleturum. Sed voti impij pœnas dedit: Caput enim eius fuit amputatum, & crura ſuccisa ſunt. *Lib. 3. Ann. Boiorum Paul. Diac. lib. 5. de geſtis Longobard. cap. 15. & ſeq.*

De Impio Iuliani Imperatoris voto ita ſcribit *S. Ioannes Chryſoſt.* Contra Perſas bellum ſuſcepturus, tanto cum faſtu cùm diſceſſiſſet, ac ſi omnem barbarorum gentem deleturus eſſet; identidem nobis comminabatur, cùm diceret, omnes ſe poſt à Perſis reditum funditus perditurum. Hoc enim bellum ſibi eſſe Perſico grauius; atque adeo oportere, miriore illo confecto, tunc demum ad id quod maius foret, deſcendere. Et hæc quidem annunciabant qui illi à conſiliis erant.
Porrò votiua victima (inquit Gregorius Nazianzenus) quam F
magna, quamque eximia? O Chriſte, & Verbum, & paſſionis impaſſibilis totiuſque Orbis myſterium! Vniuerſam Chriſtianorum gentem dæmonibus ſiſtere, ſi propoſiti compos exiſteret. Iam verò ad eorum cædem (vt ait Oroſius) theatrum Hieroſolymis ædificari iuſſerat, vt ibi eſſet ipſorum carnificina, vnde religio huiuſmodi videretur eſſe progreſſa. Hæc ſcientes Chriſtiani, inſit Nazianzenus, omnibus humanis auxiliis deſtituti, Deum in quem tantum vnica ſpes collocata erat, aſſiduis precibus interpellabant, vigiliis atque ieiuniis, aliiſque pietatis officiis vrgebant importunè, vt deſtinato neci omni populo Chriſtiano, Chriſtianæque religioni funditus eruendæ, quàm citiſſimè ſuppetias ferret: nec deſtiterunt, quouſque Deus eos audiuit. *D. Ioan. Chryſoſt. aduerſ. gentes. Gregor. Nazianz. orat. 2. in Iulianum. Oroſ. lib. 7. c. 30. Baron. tom. 4. an. 363.*

* VOTA IN PERICVLIS NVNCVPANDA.

Cum in Gregorio Nazianzeno ſimul cum ætate incredi- G
bilis litterarum amor creſceret, primùm Cæſaream profectus eſt, vbi cum præſtantiſſimis quibuſque conſuetudine habita doctrinam haud exiguam collegit. Inde in Palæſtinam migrauit, vt optimam dicendi facultatem addiſceret. Hinc Alexandriam perrexit, vt multiplicem prudentiæ theſaurum ex variis hominum moribus rebuſque colligeret. Qua in vrbe cùm plurimum vtilitatis percepiſſet, doctiſſimas illas Athenas inuiſere cupiens, incommodo tempore mari ſe commiſit. Itaque coorta repentè tempeſtate ſummum vitæ periculum vectores ſubierunt; prorſus vt venti in apertam nauis perniciem conſpirare viderentur. Ibi verò cum alij omnes corporis mortem deflerent, Gregorius de animæ exitio atque internecione ſolicitus veſtem lacerabat, tantiſque clamoribus & querelis vectores omnes exterrebat, vt nemo eſſet, qui non omni ſuiipſius cura abiecta, illius luctui ſeſe ſocium adiungeret. Nondum enim ſacris aquis è primi parentis delicto, quod in omnes deriuatur, expiatus erat. Itaque vt præſens animæ periculum euaderet, poſt lachrymas & preces multiplices ar-
denti pietate fuſas, voto ſe obſtrinxit fore, ſi ſaluus euaderet, H
& ad regenerationis lauacrum perueniret, vt ſe perpetua ſeruitute Deo conſecraret. Hoc votum protinus optata ſerenitas conſecuta eſt, tantáque tranquillitas, vt ipſe non modò Gregorius per inſperatam ex tempeſtate ſalutem, Dei manifeſtè miſericordiam, ſed & ij qui variis multifidiſque erroribus tenebantur, vnius ac ſummi Dei potentiam intelligerent, ſeſéque pari cum Gregorio alacritate ad Chriſti fidem cultúmque reciperent. *In vita eius apud Sur. 9. Maij Zacharias Lippeloo.*

☞ *Huc refer ex Superioribus pleraque.*

* APVD ETHNICOS VOTA SVSCEPTA PRO INCOLVMITATE Principum. *REIPVB.*

Vota pro Pompeïo, pro Auguſto facta eſſe indicat. *Diod. l. 41. & Iuuenalis Satyra 10.*

Ante eos pro Liuio Druſo, cum repente in publico Tribunus plebis ſemianimis concidiſſet, vota per Italiam publicè ſuſcepta ſunt. *Aurel. Victor. in lib. vir. illuſt. cap. 66.*

Equites Romani Natalem Auguſti ſponte atque conſen- A ſu biduo ſemper celebrarunt, omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro ſalute eius ſtipem iecerunt, ait, *Suet.* In tabulis ea vota ſcribebantur.

AVGVSTVS vota quæ in proximum luſtrum ſuſcipi mos eſt, collegam ſuum Tiberium cum luſtrum in campo Martio magna frequentia conderet, nuncupare iuſſit. Nam ſe quanquam conſcriptis, paratiſque iam tabulis negauit ſuſcepturum, quæ non eſſet ſoluturus. *Suet. c. 97. Martialis:*

Quantus in Latias mundi conuentus ad aras
Suſcipit, & Soluit pro duce vota ſuo.

CALIGVLA cum in proximas Campaniæ inſulas traieciſſet, vota pro reditu ſuſcepta ſunt: ingreſſoque vrbem, ius, arbitriumque omnium rerum illi permiſſum eſt, tanta publica lætitia vt tribus proximis menſibus, ac ne totis quidem, ſupra centum ſexaginta millia victimarum cæſa tradantur, vt verò in aduerſam valetudine incidit, pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt qui depugnaturos ſe armis pro ſalute ægri, quippe capita ſua titulo propoſito vouerent.

B Pro Liuia vota ſuſcepta indicat *Tacitus lib. 3. Annal.*

Inceſſit deindè Religio quonam in templo locandum eſſet votum, quod pro valetudine Auguſti Equites Romani vouerant equeſtri Fortunæ.

Pro verò ad Parthicum bellum Senatus voluntate miſſo, cum eum Cauſſij ægrotare rumor eſſet, vota ſuſcepta prodit *Capitolinus in M. Antonio.*

Reperti Ciues, qui morientes iuſſerunt pro ſe vota ſolui, quod Auguſtum ſuperſtitem reliquiſſent, ait, *Suet. in Auguſto, capite 59.*

Sed & pro Germanici incolumitate, cum eum morbo leuatum recreatumque fama ferret, vota reddita, narrante *Cornelio Tacito lib. 2. Annal. & Suet. in Caligula c. 6.*

Fuêre nonnulli qui caput ſuum pro ſalute Reipublicæ deuouerunt. *Liuius lib.* 5. M. Fabio Pontifice præfante carmen Senes ſe deuouent pro patria cum Galli Romam irrupêre. *l. 8.* De Decio: Præi verba Pontifex, quibus me pro legionibus deuoueam. Pontifex eum togam prætextam ſumere iuſſit, & velato capite, manu ſubter togam ad mentum exerta ſuper C telum ſubiectum pedibus ſtantem ſic dicere, &c. *Vide auctor. lib. de Viris Illuſtrib. & Cicer. lib. 1. de nat. Deor.* Conceptis verbis, inquit, Decij, ſe deuouerunt capite velato.

Tacitus lib. 3. Hermunduri Cattorum aciem Marti & Mercurio ſacrauêre, quo voto equi, viri, omnia hoſtium occidioni dantur.

AMICORVM.

Vulgò pro amicis ægrotis Romæ vota ſuſcepta. *Propertius lib. 2. epiſt. 7.*

Natali quoque ſuo amici vota inuicem faciebant. Apud *Spartianum* Adrianus natali ſuo vltimo cum Antonium commendaret, id eſt, vota pro eo faceret.

IN CASTRIS.

Nuncupabantur ea vota & in Caſtris apud ſigna. *Tertul. de Corona.* Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, ſecunda in Capitoliis. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis, vouemus eſſe factorum, id eſt eſſe facturos.

ÆLIVS Cæſar apud *Lampridium*, votorum cauſa ab Ha- D driano lugeri eſt vetitus. *Tertullianus*, ſolennia vocat Imperatorum.

ANTE PVGNAM.

Imperatores ante pugnam vota ſuſcipiebant. *Plaut. Amphit.*

Imperator vtrinque hinc & illinc vota ſuſcipere:
Hortari exercitum.

Galli Aſtrionico duce vouêre de noſtrorum militum præda Marti ſuo torquem. Intercepit Iupiter votum, nam de torquibus eorum trophæum Ioui Flaminius erexit.

VERDVMARO rege Romana arma Vulcano promiſerant, aliorſum vota ceciderunt. Occiſo enim rege Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Ioui opima ſuſpendit.

POST NAVFRAGIVM.

Vide Locum de Tabulis.

AVGVSTVS Cæſar, cum Caïum ex filia nepotem in Armeniam mitteret, optabat à diis, vt illum Pompeij beneuolentia, audacia Alexandri, ipſius autem fortuna comitaretur. Quod in ſingulis erat præcipuum, id optabat vni contingere. Illud autem ſingularis cuiuſdam erat modeſtiæ, quod vir ingenio, doctrina, conſilioque præſtans, ſua præclarè geſta fortunæ adſcribebat. *Plut. in Apoph.* E

BIAGORAS cum in Samothraciam veniſſet, atque ei amicus quidam dixiſſet: Tu qui Deos putas humana negligere, nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempeſtatis effugerint; Ita fit, inquit, illi enim nuſquam picti ſunt, qui naufragium fecerunt, & in mari perierunt. *Bruſc. lib. 7. cap. 15.* Riſit ethnicam ſuperſtitionem, quid enim poſſunt idola, ac res ludicræ, & nihil?

VOTORVM SOLENNIA ET RITVS.

Conſtat vota ſcribi ſolita in tabulis, ac ſubſcribi cum ſoluerentur ſe voti reos ſoluiſſe.

Propert. lib. 4. epiſt. 3

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota,
Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Item:

Armáque cum tulero portæ votiua Capenæ,
Subſcribam ſaluo grata puella viro.

Seneca epiſt. 10. Vota polliceri non ſatis erat, ſed atteſtatione & inſcriptione voti opus fuit.

Conſules priuſquam paludati in hoſtes exirent, vota præ- F eunte Pontifice concipiebant. Vnde *Liuius*: Dictator, ludos magnos vouet præeunte Pontifice Max. Collegium quoque Pontificum de votis cognoſcebat. *lib. 31.*

Etiam populus interdum Romæ vota nuncupabat, præeunte Pontifice. *Liuius lib. 41.* Q. Martio Philippo verba præeunte populus in foro votum concepit.

Sub Imperatoribus cudebantur *ἀγάλματα*, ſimulachra & ſigilla, quibus vota pro quinquenniis Principum, decenniiſque ſignarentur, vt eſt in veteribus inſcript. *Plin. Panegyr.*

Nuncupare vota, & pro æternitate imperij, & pro ſalute ciuium, imò pro ſalute principum, ac propter illos pro æternitate imperij ſolebamus. Hæc pro imperio noſtro, in quæ ſunt verba ſuſcepta operæpretium eſt annotare. Si benè Remp. & ex vtilitate omnium rexerit, &c.

Fuit vouentium mos olim, vt qui compotes voti fuiſſent, quo potiora ſumerent, veteribus, nouis ſe obligarent votis: vtpote pater, qui ſolus auctorandi poteſtatem habet, votum filij nomine concipere, ipſúmque numinibus ſoluere poſſet. *Alexand. lib. 3. cap. 12.*

ETHNICORVM VOTA IMPIA ET CRVDELIA. G

DE FILIORVM & aliorum morte.

Mos fuit antiquorum Italorum vouendi Ver ſacrum, quo voto ſe adſtringebant magnis in periculis conſtituti, & vouebant quæcunque proximo vere nata eſſent apud ſe animalia oblaturos. Quo nomine quoque pueri puellæque continebantur.

Poſtea cum videretur crudele pueros & puellas interficere innocentes, perductos in adultam ætatem velabant, atque ita extra fines ſuos exigebant, vt ait *Paulus ex Fauſto.* Teſtimonium adfert & *Nonius ex Siſenna lib. 4 hiſt.*

Poſſunt & exempla Veris ſacri vouendi faciendique peti à *Liuio lib. 22. & 34. & Dionyſio Halicarnaſſ. in 1.* Et inde ait, *Nonius Marcellus* Vernarum nomen pro conuitio & maledicto habitum, quod etiam Vernas appellarunt eos qui vere ſacro nati eſſent, tanquam deuotos ſacroſque & deteſtabiles.

De Agamemnone ſic ſcribit *Cicero libro 3. de Offic.* Quid, inquit, Agamemnon? quum deuouiſſet Dianæ quod in ſuo H regno pulcherrimum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam.

Melius Alexander rex Macedonum, qui cum fortè monitus, vt eum qui ſibi porta egreſſo primus occurriſſet, interfici iuberet, & aſinarium fortè ante omnes obuiam factum, ad mortem arripi imperaſſet, eoque quærente. Quidnam ſe immerentem, capitali ſupplicio, innocentémque addiceret: & ad excuſandum factum ſuum oraculi præceptum retuliſſet, vſus eſt callido reſponſo aſinarij. Aſinarius quippe reſpondit; Si ita eſt, inquit, rex, alium ſors huic morti deſtinauit, nam Aſellus quem ante me agebam, prior tibi occurrit. *Valer. Max. lib. 7. cap. 3.*

Rex Moab videns præualuiſſe aduerſum ſe hoſtes, arripiens filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum, ex quo & facta eſt indignatio magna in Iſrael; quare & obſidionem ſoluerunt eius, & receſſerunt ab eo, & reuerſi ſunt in terram ſuam. *4. Reg. c. 3.*

CRVDE

A CRVDELIA IN IPSOS VOVENTES.

Deuouerunt & multò crudelius ſeipſos quidam morti, prætextu religionis: credentes ſic ideò placandos iri Deos.

M. CVRTIVS, cum in media parte fori Romani vaſto ac repentino hiatu terra ſubſideret, reſponſumque eſſet, re illum tantummodo compleri poſſe qua populus Romanus plurimum valeret, militaribus inſignibus ornatus, equum conſcendens, cum vehementer admotis calcaribus præcipitem in illud profundum egit. *Liuius in 7. Oroſ. in 3. cap. 5. Val. Max. lib. 5. cap. 6.*

Sic Decius cùm Latino bello Romano aciem inclinatam, & penè iam proſtratam videret; caput ſuum pro ſalute Reip. deuouit. *Valer. ibid. & Liuius in 8. & in 10.* Idipſum filium Decium feciſſe teſtantur *Zonar. & Cic. in Catone.*

ILLVSORIA ET FRAVDVLENTA VOTI ABVSVS.

Sub prætextu voti ſoluendi & muneris offerendi Mineruæ Troïa, quæ per obſidionem 10. annorum capi à Græcis non B potuerat, capta & direpta fuit, admiſſo equo ligneo, quo incluſi erant hoſtes Achiui, qui eo munere deceperunt Troïanos, ſcribit *Tryphiodorus Ægyptius Grammaticus & Poëta in libello, qui dicitur Ἰλίου ἅλωσις Ilij excidium, & Virg. lib. 2. Æneid.*

Sub ſpecie benè ſoluendi voti, voluerunt decipere Romanos contraria dedicatione Etruſci. Siquidem, vt refert *Gellius lib. 15. cap. 5. ex M. Verrij Flacci libro rerum memoria dignarum,* cum Haruſpices ex Etruria hoſtili & inimico animo à Romanis acciti, quando ſtatua Romæ in comitio poſita Horatij Coclitis fortiſſimi viri de cœlo tacta eſt, & id fulgur piaculis luendum eſſet contrariis religionibus ſtatuiſſent vt nocerent Romanis, ſtatuam in inferiorem locum ponendam quæ eſſet in locum editum ſubducenda, de perfidia detecti, & confeſſi necati ſunt.

Iuſt. lib. 21. narrat Dionyſium Syracuſanorum tyrannum, cum rapinæ occaſio deeſſet, vniuerſam ciuitatem callido commento circumueniſſe, & prætextũ voti ſoluendi Veneri, poſtquam perſuaſiſſet mittendas eſſe electas ex omnibus melius ornatas, immiſſis militibus illa ſpoliaſſe.

C Cum Megarenſes inermes eiicere vellet ex vrbe, & ex Chalcidenſibus Theocles finxit ſe belli tempore votum nuncupaſſe, ſi vrbe potiti ſine periculo fuiſſent, duodecim Diis ſacrificia peracturum, pompamque armis ornatam celebraturum. Megarenſes autem nihil mali ſuſpicantes Chalcidenſibus arma mutuantibus dederunt ad pompam, donec ſacrificium perageretur: At poſtquam armati in foro conſtitiſſent, iuſſi Megarenſes ante ſolis occaſum ex vrbe diſcedere, & ita inermes Megarenſes facilè è Leontino pulſi. *Polyænus lib. 5. Stratagematum.*

MIDAS *teſte eodem Polyæn. l. 7.* ſimulans ſe diis magnis rem diuinam facturum per noctem Phryges cum tibiis, tympanis ac cymbalis eduxit, quibus enſes occultè geſtandos dederat. Ciues domibus egrediebantur ad ſpectaculum: at illi tympana cymbaláque pulſantes ſpectatores trucidauerunt, & in ædes apertas impetu facto Midam tyrannum conſtituerunt.

LACON quum voto ſe obſtrinxiſſet, quod ſe de Leucate petra præcipitem daret, conſcendit montem, & conſpecta altitudine ſe auertit. Id cum illi probri gratia obiiceretur: D Non putaram, inquit, illi voto maiore voto opus eſſe, ioco illuſit inconſtantiæ formidiniſque crimen. Etenim qui facinus arduum concipit animo, prius à Diis optare debet animum facinori parem. *Plut. in Lacon.*

* VOTI VIOLATIO PVNITA.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Huius rei ex ſacris litteris duo exempla proferunt. Alterum ex veteri Teſtamento, alterum ex nouo.

Ex veteri quidem Vxoris Loth, de qua *B. Ephræm Parāneſi 9.* Ne hodie, inquit, renuntiatio ſeculi, & abdicatio rerum terrenarum, ac valedictio patriæ ac amicorum parentúmque carnalium propter ſpem in Dominum Chriſtum: cras autem noſtram religionem & patriam atq; hæreditatem inquitamus. Vxor ſiquidem Loth retrorſum conuerſa in columnam ſalis mutata eſt. Quare & Dominus inſtruit nos, dicens. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno cœlorum.

Huic tamen addi poteſt, vt aduertit *Turrianus lib. 1. de Voti Monaſticis*, quod Samſon ideò afflictus à Philiſthæis, & cæcitate percuſſus fuit, quia in culpa erat, vt votum Nazaræorum de capillis nunquam tondendis violaretur. E

Eccur Achan tantopere à Deo punitus, & propter illum vniuerſus Iſraël, quam quod de anathemate, ſiue de ſpoliis Deo conſecratis, per votum, accepiſſet.

Ex nouo verò Teſtamento SS. Patres producunt exemplum Ananiæ & Saphiræ, vt *B. Hieronymus ad Demetriadem de Virginitate ſeruanda.* In actis, ait, Apoſtolorum, quando Domini noſtri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes poſſeſſiones ſuas, & pretia earum ad Apoſtolorum deferebant pedes, vt oſtenderent pecunias eſſe calcandas, dabatúrque ſingulis prout cuique opus erat. Ananias & Saphira diſpenſatores timidi, imò corde duplicis & ideo condemnati, quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non eius cui ſemel ea vouerant, partémque ſibi alienæ ſubſtantiæ reſeruauerunt, metuentes famem, quam vera fides non timet, præſentem metuère vindictam, non crudelitate ſententiæ, ſed correctionis exemplo. Denique & Apoſtolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, vt ſtultus Porphyrius calumniatur; ſed Dei iudicium prophetico ſpiritu annuntiat, vt pœna duorum hominum ſit doctrina multorum.

HISTORICA.

Neque deſunt huius rei exempla in hiſtoriis cùm Eccleſiaſticis, tum ſæcularibus. *Gregor. lib. 2. dialog. cap. 25.* talem narrat hiſtoriam. Quidam eius, (S. Benedicti) Monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in Monaſterio nolebat. F Cumque eum vir Dei aſſiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipſe verò nullo modo conſentiret in congregatione perſiſtere, atque importunis precibus vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iuſſit vt diſcederet. Qui mox vt Monaſterium exiit, contra ſe aſſiſtere aperto ore Draconem in itinere inuenit: cumque eum idem Draco qui apparuerat deuorare vellet, cœpit ipſe tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, quia Draco iſte me deuorare vult. Currentes autem fratres Draconem minimè viderunt, ſed trementem atque palpitantem Monachum ad Monaſterium reduxerunt. Qui ſtatim promiſit, nunquam ſe eſſe à monaſterio receſſurum, atque ex hora eadem in ſua promiſſione permanſit. Quippe qui ſancti viri orationibus contra ſe aſſiſtere Draconem viderat, quem prius non videndo ſequebatur.

Idem in Epiſtola ad Ruſticanam Patriciam lib. 9. Epiſt. 38. Dum in natalitio eiuſdem Apoſtoli (Andreæ) iam meridianis horis fratres quieſcerent, ſubitò quidam Frater apertis oculis cæcatus cœpit tremere, voces ingentes emittere, quibus vocibus teſtabatur ferre ſe non poſſe quod patiebatur. Concurrentes fratres viderunt cæcum apertis oculis trementem & clamantem, & à præſentibus alienum, nihil quod foris agi poterat, ſentientem, eumque in manibus leuauerunt, atque ante altare S. Andreæ Apoſtoli proiecerunt, ipſique pro eo in oratione proſtrati ſunt. Qui ſtatim ad ſe reuerſus, quid paſſus fuerat confeſſus eſt. Quia ſenex quidam ei apparuit, & canem nigrum ad eum dilaniandum dimiſit, dicens: Quare fugere voluiſti de Monaſterio iſto? Cùmque euadere de canis morſibus nullo modo potuiſſem, venerunt quidam Monachi, & eundem ſenem pro me rogauerunt. Qui ſtatim iuſſit canem abſcedere, & ipſe ad me reuerſus ſum. Qui etiam confeſſus eſt, H quia eo die, quo iſta pertulit, conſilium habuerat de eodem Monaſterio fugere.

Adiungit & ibidem aliud exemplum. Alius, inquiens, quoque Monachus diſcedere de eodem Monaſterio latenter voluit, cumque hoc mente tractaſſet, voluit Oratorium ingredi, ſed ſtatim dæmonio traditus vehementer vexatus eſt. Relinquebatur verò à dæmonio, ſi extra Oratorium ſtetiſſet, & nihil patiebatur aduerſi. Si verò conatus fuiſſet ingredi, ſtatim maligno ſpiritu traditus vexabatur. Cumque hoc ſæpius fieret, culpam ſuam confeſſus eſt; quia egredi de Monaſterio cogitabat. Tunc collecti pro eo fratres ſeſe per triduum in precibus adſtrinxerunt, atque ita curatus eſt, vt ad eum poſtmodum nunquam ſpiritus malignus accederet. Dicebat autem, ſic eundem beatum Apoſtolum, dum vexaretur, vidiſſe, ſeque ab eo increpatum eſſe, cur voluiſſet abſcedere. Hactenus. *Gregorius.*

Plura exempla habes in B. Petro Damiani Cardinale, vt *lib. 2. epiſt. 15. & lib. 5. epiſt. 27. & lib. 5. epiſt. 16.*

A Abbas Polychronius nobis narrauit, inquit Ioannes *Euiratus*, quod in cœnobio Penthucula Frater quidam erat, ſibi ipſi valdè intentus, & continens. Cùm autem aliquando impugnaretur à ſpiritu fornicationis, non valens hanc pugnam ſuſtinere, egreſſus de Monaſterio, profectus eſt Hiericho, vt concupiſcentiæ ſuæ ſatisfaceret. Moxque vt meretricis cellam ingreſſus eſt, leproſus eſt totus. Videns autem lepram continuò rediit ad Monaſterium, Deo gratias referens, & dicens. Idcirco Deus hac me caſtigatione percuſſit, vt anima mea ſalua ſit, & magnificè glorificabat Deum. *Prat. ſpirit. capite* 15.

Narrauit nobis, inquit, idem Euiratus *cap.* 14. Abbas Elias, dicens: Cùm aliquando morarer in partibus ſancti Iordanis in ſpelæo iuxta Eunuchorum Monaſterium, ideò quòd non communicarem Macario Archiepiſcopo Hieroſolymitano, die quadam circa horam ſextam, æſtu vehementiſſimo coquente deſuper (erat enim Auguſtus menſis) pulſauit quidam oſtium ſpeluncæ meæ. Egreſſus verò vidi mulierem, & dixi ad illam: Quid tu hic facis? Et reſpondens dixit mihi: Et ego mi pater, eiuſdem, quo tu, inſtituti ſum, & quaſi vno lapide diſtat à te ſpelunca mea. Oſtendebat autem & locum B quaſi ad Auſtrum. Et ait: Luſtraui hanc eremum, & præ æſtu nimio ſiti fatigata ſum, fac ergo charitatem, Pater, & da mihi puſillum aquæ. Itaque protuli vrceum, & dedi ei. Quæ cùm ſumens bibiſſet, dimiſi illam. Cùm autem abiiſſet, cœpit diabolus impugnare me, immittens cogitationes ſordidas in eam. Superatus igitur, neque ferens libidinis ardorem, ſumpta virga mea cellam egreſſus ſum in feruore æſtus, cùm lapides igneſcerent, profectuſque ſum ad illam, vt implerem turpem concupiſcentiam. Cùm verò fermè vno ſtadio ab eius adhuc ſpelæo diſtarem, veniente me grauiter æſtu libidinis, repentè factus in ecſtaſi, vidi apertam terram, & me hiatu terræ abſorptum. Aſpicioque illic cadauera putrida iacentia, & reſoluta, & incredibili fœtore plena, quandàmque reuerendi habitus virum ea mihi demonſtrantem, ac dicentem: Ecce iſtud mulieris eſt iſtud viri, iſtud pueri fruere iam vt vis, & quantum libet concupiſcentia tua: huius tamen voluptatis gratia; vide quot labores amittere voluiſti. Vide propter quod peccatum vos ipſos priuare vultis regno cœlorum. Væ humanæ C miſeriæ. Propter vnius horæ voluptatē tanti laboris mercede fruſtramini. Ego autem præ nimio fœtore in terram corrui. Tunc accedens vir ille venerabilis, qui mihi apparuerat, erexit me: & gratia agens Deo reuerſus ſum in locum meum.

HARTERIDVS beati Trudonis conſanguineus, continentiæ voto non amore, quem gratia remunerat, ſed timore potiùs quem iuſtitia punire ſolet, ſeſe obſtrinxerat. Is poſtea promiſſionis immemor coniugium poſtulat, implet & conſummat. Nocte verò ſequenti, ecce vir Dei, tota ſanctitatis ſuæ coopertus auctoritate, cum terrore ad eum ingrediens, ſic increpat: Cur violata fide, vxorem ducere non timuiſti? Quàm fruſtra hoc feceris vel ex hoc intellige, quamuis vxoratus ſis, ſemper tamen eris ſine ſobole: & virga, quam gerebat, percutiens in femore: Signum, ait, id ſit neglectæ promiſſionis; donec viues, curuo crure, inceſſu malè prono damnaberis. Expergefactus homo, eruditus eo verbere, agnoſcit auctoritatem, & culpam fatetur; mutatus in melius comam D deponit, & Monaſterium ingreditur, vbi vitam caſtitate ſatis emendat. *Theoderic. Abbas in vita eius lib.* 2. *cap.* 1. *apud Sur. Nou.* 23.

Cum ſanctimoniales ſub inſtituto S. Claræ militantes ab hæreticis è ciuitate Gebennenſi expulſæ fuiſſent, in quandam Sabaudiæ ciuitatem, quam Catholici incolebant, ſeſe tranſtulerunt. Vna tamen earum maluit cum perditiſſimo quopiam, qui Monaſticam vitam abiurarat, matrimonium inire, quàm ſodalium ſuarum conſortio vti, ac patriæ dulcedine priuari. Sed perditionis filia dignam factis mercedem accepit: ſacrilegus enim eius maritus, votifragus, eam poſtea viuam excoriauit, iuſtitiæque diuinæ executor fuit. *Ex Catech. Hiſt. Dauroltij. Tom.* 4.

Scribit. *Theodoretus in hiſtoria religioſa ſanctorum Patrum*, quendam Iſmaelitam non obſcuro loco natum, ex iis, qui in nomen ſalutare Domini Chriſti crediderant, Deo votum feciſſe, diuino viro Simeone teſte, quod deinceps abſtineret ab eſu cuiuſuis animati. Hoc promiſſum neſcio quomodo quodam tempore tranſgreſſus occiſam auem auſus eſt comedere, Cum Deus autem per increpationem eum ad conuerſionem voluiſſet deducere, & ſuum famulum honorare, qui fuerat teſtis promiſſi, quod is fuerat tranſgreſſus, mutata eſt in lapidis naturam caro auis, adeò vt nec ſi vellet quidem deinceps eo veſci poſſet. Quomodo enim potuiſſet, cùm lapidiuſſet, quod ad cibum ſumptum fuerat corpus? Hoc admirando & incredibili ſpectaculo obſtupefactus barbarus ad ſanctum venit quàm celerrimè, quod erat occultum peccatum in lucem proferens, & ſuam tranſgreſſionem omnibus enuncians, & delicti à Deo petens veniam, & ſancti auxilium inuocans, vt omnipotentibus ſuis precibus ipſum peccati vinculum exolueret. Multi autem id videre miraculum, qui auis partem ex oſſe & lapide conſtantem viderunt in eius pectore. *Theodor. in hiſt. Relig. cap.* 26.

☞ *Videat Lector, & exinde huc transferat, Locum Hæreticorum, Tit. mors horribilis eorundem. Sunt enim pleriquè illorum votifragi, & perfidi, ipſo iure & facto infames.*

Vox.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VOx, Græc. φωνή, φωνήεν vocalis dicitur. Vox Hebr. *Kol*, F ſonus, ſtrepitus, tonitru. Cognationem habet cum *Kahal*, conuocauit: item cum *Kapal*, lenis fuit. Quid etiam voce velocius? Hinc καλῶ voco, καλῶ dico, &c. Eſt autem vox percuſſio aëris inſpirati ad vocalem arteriam moti ab anima, quæ eſt in illis partibus, *ſecund. Ariſtot. l.* 2. *de anima.*

Vox eſt aëris per linguam percuſſio, quæ per quaſdam gutturis partes, quæ arteriæ vocantur, ab anima profertur, *ſecund. Boeth. in princ. addit.* 2. *ſuper lib. Periher.*

Vox eſt ſonus cum quadam imaginatione ſignificandi, *ſecund. Boeth. ibid.*

Communis Logicorum definitio eſt: Vox eſt ſonus ab ore animalis prolatus, naturalibus inſtrumentis formatus, *ſecund. Petrum Hiſpanum in princ. ſua Logica, & Auguſt. Hunnæum in Prodidag.* Sunt autem naturalia inſtrumenta, quibus vox formatur nouem. Verſus:

Inſtrumenta nouem ſunt: Guttur, Lingua, Palatum,
Quatuor & dentes, & duo Labra ſimul.

Cæterùm Vox eſt quicquid ſonat, & dicitur ἀπὸ τοῦ βοάω, G quod eſt ſono. Virg.

——*Fractaſque ad litora voces.*

Itaque nomen vocis ſumitur tam pro ſono hominis articulato, quam articulato cuiuſque animalis, imo & rei inanimatæ: quomodo cum lex danda erat, populus videbat voces. *Exod.* 20. & audiebat, nempe ſonitum turbæ, & tonitrui, vt exponitur *in Pſal.* 17. Et Chriſtus *Ioan.* 3. dicit de vento ſub nomine Spiritus, Et vocem eius audis: neque deſunt exempla apud Auctores profanos.

VOCVM APVD LOGICOS DIFFERENTIÆ ET DIVISIONES.

Vocem Dialectici conſtituunt ſignificatiuam, quæ ſignum eſt mentis eiuſque index: & non ſignificatiuam. Significatiua alia eſt ex inſtituto, alia ex natura: vt cuius ſignificatio abſque opera docentis habetur. Eaque ſignificatio alia primaria eſt, alia ſecundaria. Vox autem ex inſtituto ſignificans, alia eſt ſimplex, alia compoſita: ſimplex vero diuiditur in categorematicam, id eſt, ſignificatiuam, & ſyncategorematicam, hoc eſt conſignificatiuam, quales ſunt omnis, aliquis, &c. Quamuis ſimplicitatem & compoſitionem vocis Dialecticus conſideret iuxta H modum conceptus voci ipſi reſpondentis; non vero deriuationem vnius ab altera, quod Grammaticorum eſt proprium.

Cæterum vox ſignificatiua alia vniuoca eſt, quæ plura ſignificat manens eadem, & ſub eadem ratione. Alia æquiuoca, quæ ſub diuerſa ratione plura ſignificat.

Iterum vox alia communis, alia ſingularis. Illa dicitur, quæ de pluribus vniuocè ac diuiſim verè affirmari poteſt. Hæc vero quæ de vno dumtaxat ſingulari dicitur, ſic vt de pluribus priori modo nequeat affirmari.

Item vox diuiditur in eam quæ eſt primæ, & illam quæ eſt ſecundæ intentionis. Priorem vocat quæ rebus ſignificandis deſtinatur abſque intellectus operatione, vt homo, animal, &c. Poſteriorem quæ hanc requirit, tales ſunt genus, ſpecies, & ſimiles.

Secant inſuper vocem in Concretam, & Abſtractam. Concreta eſt, quæ formam aliquam ſignificat, ſimul innuendo ſubiectum cui illa ineſt. Abſtracta vero quæ quidem formam illam ſignificat, non tamen innuit illius ſubiectum, vt verbi gratia albedo.

A Huic ſubiici poteſt diuiſio vocis in Abſolutam, & Relatiuam quæ ad aliud reſpicit, vt patet, qui reſpectu ad filium t dis dicitur. Deinde vox alia eſt tranſcendens, quæ de omnibus & ſolis rebus veris affirmatur. Súntque ſex numero, videlicet: Ens, vnum, verum, bonum, aliquid, res. Alia non tranſcendens, quæ limitatam habet ſignificationem. Præter has ſunt aliæ voces ſupratranſcendentes, quæ non modo de rebus veris, ſed & fictis & imaginatiis affirmari poſſunt, vt cogitabile, imaginabile, & ſimiles.

Ad extremum vocem patiuntur in Finitam & Infinitam, ſiue affirmantem & negantem, vbi per negantem intellige non ſolùm illam, quæ ex particula negatiua conſtatur, aut talem adiunctam habet, ſed quæ etiam negationem, includit, qualis eſt, verbi gratia, in voce (cæcus vbi negatur viſus, idque non ſimpliciter, ſed dumtaxat in ſubiecto nato illum habere.

Itàque vox infinita ex eo dicitur, quod indefinitam & indeterminatam habeat ſignificationem: ſic vt tam de ente, quàm de non ente verè affirmetur talis, eſt non videns,
B &c.

Reliqua videantur apud Humnæum in Prodidagmatibus.

VOX VIVA HOMINIS.
NOTA EXISTENS.

COGNITIONIS REI ALICVIVS
PRÆSENTIS
Vtputà

Mariti aduentantis.

Romani, ſiue rure ſiue peregrè redierint, præmiſſo nuncio adeſſe ſe vxoribus ſignificant, properántque velut exoptantibus & expectantibus lætum nuncium de ſe præmittere. An potiùs de illis audire ipſi cupiunt, ſaluáſne & cupientes domi inueniant? An pluribus curis domeſticis mulieres, negotiiſque, cùm abſint viri, ſunt diſtrictæ, pluréſque rixas & motus aduerſus domeſticos habent? Quo igitur his diſcuſſis pacatè virum & hilariter excipiant, hæc datur ſignificatio. *Plutarchus quæſt Rom.*

SOCII, VEL
Militiæ Commi'itonis. Teſſera Bellica.
C ☞ *Conſu'e Locum de Teſſera.*

PRÆTERITÆ, VEL
Orationis.

Motis fuit antiqui, ut cùm ſatis viſum eſſet effluxiſſe verborum, Oratores ad vltimum dicerent, Dixi, velut neceſſitatem ſibi imponentes finiendæ orationis. Ab vtraque itidem parte oratione conſumpta, Prætor dimittendi conſilij ergò pronunciabat, Dixerunt. *Aſconius.*

Cadis.

CAMBYSES Perſarum rex, cùm in ſomnis vocem audiſſet, Smerdem fratrem ſolio ſedere regio, Prexaſpem ad eum interimendum miſit. Non multò pòſt duos catulos, alterum leonis, alterum canis committit: & cum à leunculo catulus ſuperaretur, alter catulus, huius canis frater, abrupto loro ſuperuenit, atque cùm duo eſſent, ita ſuperiores leunculo extitêre. Cambyſe hinc voluptatem capiente, Soror eademque vxor ei aſſidens illacrymauit. Cauſam rege quærente, reſpondit, ſe viſo catulo ſuppetias fratri ferente, ideò flere, D quòd ſubierit memoria Smerdis, cuius ſcilicet nemo foret vltor. Ob quod dictum à Cambyſe interemptam memorant. Ægyptij verò id, quòd cum ad menſam diſcumberetur, mulier lactucam ſumpſerit: eiuſque decerptis foliis, Cambyſem interrogarit, vtrum diſcerpta lactuca, an denſa pulchrior foret? iſque reſpondiſſet, Denſa: hanc ſubintuliſſe, Lactucam aliquando imitatus es, qui Cyri domum denudaſti. Ibi Cambyſem indignatione percitum, inſiliiſſe calcibus in prægnantem, eámque abortu edito deceſſiſſe. *Herodotus libro 3. & Iuſti.us.*

Calamitatis, Cladis.

CLAVDIA virgo Veſtalis, cùm aliquando ſolenni ludorum die nimia hominum frequentia moleſtiùs vexaretur, dixiſſe fertur: Vtinam frater meus viueret (Appius Claudius Pulcer, ingenti prælio nauali ad Drapanum victus ab Adherbale Pœnorum duce) iterum Rom. claſſem perditurus Quæ vox ſiue omen fecerit, ſiue cædis memoriam renouarit, adeò multitudinis aures offendit, vt mulier maieſtatis rea ſubierit iudicium. *Sab.lib.9.Enn.4.*

FVTVRÆ, PVTA.
Cladis, Periculi. E

Athenienſes Alexandro diuinos honores denegantes Democles monuit: Videte ne, dum cœlum cuſtoditis, terram amittatis, *Plut.*

ACTIONIS vel PASSIONIS.
VOX NOTA EORVM,
quæ fieri debent.
OFFICII, VTPOTE
Regum, Principum.

Narrat. *Plutarchus libello Aduerſus ducem imperitum*, Regis Perſarum certo Cubiculario hoc muneris fuiſſe mandatum vt manè regium thalamum ingreſſus, his verbis illum expergefaceret: ἀνάστα ὦ βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὧν σε φροντίζειν ὁ Μεσορομάσδης ἠθέλησεν, id eſt, Surge rex, ac negotia cura, quæ te Meſoromaſdes curare iuſſit.

Cùm paupercula Anus poſtularet, vt Philippus Macedoniæ rex de cauſa ſua cognoſceret, cúmque identidem interpellaret, negauit vacare tibi. Ibi vociferans anus: Ergo noli, inquit, regnum agere. Quo ille dicto defixus, non iſtam modò, verumetiam alios confeſtim diligenter audiuit. *Plutarch.in Regum Apoph.* F

Militum.

Celebratum eſt Lacenæ cuiuſdam Apophthegma, quæ filio tradens clypeum dixerit: ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς. Aut hunc, aut ſuper hunc. Laconicè ſignificans, aut referendum clypeum, aut in eo moriendum. *Eraſm.in Adagiis.*

EPAMINONDAS Thebanus Bœotos ex otio diſſolutos cùm perpetuò vellet in armis continere, ſi quando Bœotarches eſſet monens dicebat, etiam atque etiam deliberate ciues. Ego enim ſi duxero, militandum erit vobis. *Plut.in Apoph.*

Athletarum.

GLAVCVS quidam Caryſtius, cùm terram aratro proſcindenti fortè fortuna vomis excidiſſet ab aratro, ſublatū aptauit manu vice mallei. Quod vbi conſpexiſſet pater Demylus, iuuenem produxit in Olympia, ad pugilum certamen. Verum vbi iam artis imperitus, plagis afflictus penè deficeret, pater acclamauit παῖ τὰν ἀπ' ἀρότρου, admonens vt ſic peteret hoſtem, quemadmodum vomere ſolebat vulnerare terram. Hac voce rediit animus iuueni, vicitque. Idem poſtea bis vicit Pythia, G octies Nemea, item toties Iſthmia. *Pauſ.in Eliacis.*

HYLAS aliptes, cùm videret ferè ſuccumbentem Ageſidamum Locrum in pugillatu, ita ei animum addidit, vt protinus ſuum aduerſarium vinceret. *Pindarus Ode 10. Olymp.*

Sacrificantium.

Apud Rom. cùm conſul auſpicatur vel immolat: Hoc age, proclamant. Qua voce eos qui aſſiſtunt admonent, vt componant ſe ad id, quod agitur. *Plutarchus in Numa.*

Conuiuantium.

Plut. in Sympoſ. narrat, Lacedæmoniis hunc fuiſſe morem, vt ſi quem amicum aut hoſpitem in domum acciperent, oſtenſis foribus dicerent, ταύτης οὐκ ἐξέρχεται λόγος, id eſt, Hac non egreditur ſermo. Refert *Idem in vita Lycurgi*: ex cuius inſtitutione qui natu maximus erat, ſtabat ad oſtium, & ad conuiuium ingredientibus dicebat, oſtenſis foribus, διὰ ταύτης λόγος οὐκ ἐκπορεύεται, id eſt, Per haſce nullus ſermo progreditur foras, *Eraſm.in Adagiis.*

NON DEBENT. VOX DEPONENDÆ H
Iracundiæ.

AVGVSTVS Athenodoro Philoſopho ſeni cauſa domum dimitti poſtulanti annuit. Qui cùm ſalutans eum monuiſſet: Cùm exarſeris iracundia, Cæſar, nihil antè dixeris vel feceris, quam XXIV. literas apud te ipſum recenſueris: prehenſâ eius manu: Præſentia tua etiamnum, inquit, opus habeo: detinuítque eum annum integrum, eſſe fatus etiam ſilentij tutum præmium. *Plut.in Apoph.*

Puſillanimitatis.

Memorant Demoſthenem, cùm exploſus eſſet à populo, & id grauiter ferret, admonitum à magno natu Sene fuiſſe, qui Periclem audiuerat, Pericli cùm ſimilis ſis, animum deſpondere noli. *Plut.an Seni tract.reſp.*

ODOACER Herulorū & Italorum rex à Theoderico Oſtrogotho Rauennæ obſeſſus, noctu vniuerſum aduerſus Theodericum eduxit exercitum. Commiſſo prælio, Theodericum cum ſuis præcipiti fuga ſe reſtitre coëgit. Cui caſtra ineunti Mater in porta obuia: Quos tendis, inquit, fili? neque enim locus ſupereſt. quò te fugiens recipere poſſis, niſi ego veſtem tollam;

tollam & cò te, vnde in lucem prodiiſti, recipiam. Quibus
A verbis irritatus, collecta ſuorum, quos nanciſci potuit, exiguâ quidem, ſed validâ manu, Odoacrem in vrbem iterum ſe condere compulit. *Sigon.lib.15. Imp. Occid.*

Temeritatis.

ARCHIDAMVS Zeuxidami filius, cùm filium videret præcipitantiùs & inconſiderantiùs pugnantem cum Athenienſibus, ἢ τῇ δυνάμει πρόσθες ἢ τῷ φρονήματι ὕφελε, id eſt, Aut adde viribus, inquit, aut detrahe animo. *Plut.in Lac.*

AGIDI regi in Arcadia cùm infeſta ſigna ſtante in procinctu exercitu inferre hoſtibus intenderet, ex maioribus natu Spartiatis Quidam inclamauit, velle eum malum malo tollere: præproperum ex Argis receptum ſignificans intempeſtiua præſente alacritate velle eum corrigere, vt eſt apud Thucydidem, Quod cùm audiſſet Agis, obtemperauit, ac receptui cecinit, victórque euaſit. *Plut.an Seni tract.reſp.*

VOX SCRIPTA, VT NOTA EST REI.

HVC LITERÆ SCRIPTÆ,

Epiſtola.

Dionyſium tyrannum in Italia expeditione abſentem mo-
B nebat per epiſtolam Damocrates de Dionis irruptione. Quam cùm lupi improbitate nuncius amiſiſſet, regno Siciliæ excidit tyrannus. *Diod.*

ARCHIÆ tyranno Thebanorum in ſympoſio epiſtola oblata de coniuratione. Quam cùm ille tanquam rem ſeriam in craſtinum differri iuſſiſſet, ea nocte cæſus eſt, *Plut.de Soc. dæm.*

C. IVL. CÆSARI libellus coniurationis Caſſianæ index oblatus fuit in Senatum eunti. Quem ille in ſinum abdidit: & paulò pòſt à coniuratis cæſus eſt. *Suet.*

INSCRIPTIONES.

Spado quidam effeminatus, quum oſtio domus inſcripſiſſet, μηδὲν εἰσίτω κακόν: Diogenes, At herus, inquit, domus, qua tandem ingredietur? *Eraſm. in Adag.*

Ἐν θύρᾳ καλός, id eſt, In oſtio formoſus de iis, qui adamantur, vulgóque gratioſi habentur. Sumptum à Veterum conſuetudine, qui formoſorum aut amaſiorum nomina arboribus, foliis ac parietibus inſcribebant, ὁ δεῖνα καλός. Ad id alludit *Ariſtophan. Veſpis, & Acharnenſibus. Eraſmus.*

VOX TEMERE, FORTVITO,

C INCONSVLTO.

Miſſa.

Ex Ominum loco huc non pauca referri poſſunt.

ACCEPTA.

Lartes Tolumnius Veientium rex, cum in teſſeratum proſperò iactu per iocum colluſori dixiſſet, Occide, & fortè legati Romanorum interueniſſent: Satellites eius errore vocis impulſi, interficiendo legatos, luſum ad imperium tranſtulerunt. *Val. Max.lib.9.cap.9.*

Cum Antonius Veſpaſiani dux recepta de Vitellianis militibus Cremona, in balneum conceſſiſſet, cruorem abſterſurus, excepta vox eius eſt, cum fortè balnearum tepor excuſaretur, futurum vt ſtatim incaleſcerent. Ac tum demùm quaſi ſignum dediſſet ad vrbem incendendam, quadraginta millibus militum vno agmine irrumpentibus, ciues indifferenter cæſi, res direptæ, tecta & parietes quatriduo ignis abſumpſit. *Sabell.lib.3.Enn.7.*

HELIOGABALVS Imperator, cùm iuſſiſſet Senatum vrbe Roma excedere, indicta morte, ſi quis remanſiſſet, & ſciret Sabi-
D num conſularem virum, ſpreto decreto, Romæ remanſiſſe, centurionum vni imperauit, vt eum occideret. Sed cùm is ſurdaſter eſſet, accepit occidendi verbum, tanquam ab vrbe eum pellere iuberetur. *Lamprid.*

VOX HOMINIS NON

ARTICVLATA.

S. literam habere ſilentij notam conſtat, quando taciturnitatem impetrare cupientes, lingua ſonum eiuſmodi velut ſibilum efformamus: quæ ab hoc ipſo Græcè ſigma creditur appellata. παρὰ τὸ σίζειν. Vnde etiam Veteres foribus cœnaculorum præfigere conſueuerant. At veteres Latini S. & T. ſimul agglutinantes effingebant & ſyllabam, quæ ſola (vt Verrius inquit) ſine vocali compacta videtur, qua & in Phormione Terentius vtitur. *Cælius lib.12.cap.18. A.L.*

AVLVS CHVPORVS, Sigiſmundi Imper. præfectus, Eruoiā Spaletij ducem in aula Imper. quia ipſius aſpectus moréſque ruſticum hominem præferebant, nunquam aliter, quam expreſſo bouis mugitu, ſalutabat. Hinc factum, vt cum Eruoia à Sigiſmundo defeciſſet, multoſque ex ipſius ducibus ac præfectis occidiſſet, omnes ſine precio humanè, vnum
E Paulum demiſerit, eique nudo ſtatim pellem bouis aſſui iuſſerit, dicens: Velle ſe, vt voci illi perſonæ quoque imago reſponderet. *Inſpect. lib.9.cap.10.*

VOX PRONVNCIATIO.

Conſule locum Rhetoricæ pronunciationis. Item Muſicorum, in Muſicorum titulo.

QVANTITAS. VOX.

Magna.

HOMERVS Heroïbus fortiſſimis epitheton hoc tribuit, quod ſint βοὴν ἀγαθοί. Nam vbi magna eſt & clara vox, etiam thorax eſt magnus: ergo (vt medici docent) cor quoque calidum vnde animoſitas: & cerebrum robuſtum, vnde robur corporis prouenit.

Stentoris meminit *Homerus Iliad.*5. eique ferream, hoc eſt, inuictam attribuit vocem:

Στέντορι εἰσαμένη μεγαλήτορι, χαλκεοφώνῳ,
ὃς τόσον αὐδήσασχ᾽ ὅσον ἄλλοι πεντήκοντα.

Eraſm.in Adagiis.

THRASYBVLVS dux claſſis ſuperauit vocis magnitudine om-
F nes Athenienſes ſua tempeſtate. Hic auctor fuit, vt militari ſuffragio Alcibiades ab exilio reuocaretur. *Sab.lib.8.Enn.3.*

CARNEADEM Cyrenenſem Philoſophum dialecticum inſignem Plutarchus ſcribit fuiſſe μεγαλοφωνότατον, id eſt, maximæ ac ſonantiſſimæ vocis, adeò vt gymnaſij princeps eum monere cogeretur, ne tantopere clamaret. At ille: Da ergo mihi vocis modum. Reſpondit Gymnaſiarcha: Modum habes, auditores tuos. *Laërt.lib.4.* Antipater Stoicus eam vocis magnitudinem quum nec poſſet nec vellet aſſequi, aggreſſus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus eſt καλαμοβόας, calamo vociferans. *Cæl.lib.19.cap.15.*

Parua, Exilis.

CHÆREPHONTEM Socratis perfamiliarem fuiſſe tradunt ἰσχνόφωνον. *Cæl.lib.13.cap.1. A.L.*

BASILIVS Magnus, Cæſarienſis Epiſcopus, debili & exili voce fuit, atque difficili. Sed ad extremum, priuſquam expiraret, vocalior eſt factus: & cygnorum inſtar cum verbis obdormiuit veritatis, vt *Nazian.in orat.de Baſilio* teſtatur.

CAROLVS MAGNVS voce quidem virili & clarâ fuit, ſed quæ corporis formæ ſeu proceritati non reſponderet. *Cranzius lib.* G
2.Sax cap.7.

QVALITAS VOX.

Acuta, Alta.

Inter conuicia, quibus Æſchines lapidat Demoſthenem, etiam illud obiecit, quòd Bœotorum more vociferaretur immodicè & indecorè: ταῦτα δὲ μοῦ λέγοντος, ἀνακραγὼν μέγα ὁ Δημοσθένης, ὥσπερ ἴσασιν ἅπαντες οἱ συμπρεσβεύσαντες, καὶ τὸ ὅλον ἀπρεπῶς βοιωτιάζων, id eſt, Hæc me loquente vehementer eclamat Demoſthenes, quemadmodum ſciunt omnes qui nobis in ea legatione fuêre Collegæ. Nam præter alia malaetiam bœotiſſat. *Eraſm.in Adagiis.*

Cùm Darius è Scythia fugeret, & ad pontem in Iſtro veniſſet, quem Iones propter Scythas interruperant, penè concidit, quod ſe proditum ſuſpicabatur. Mox Ægyptium quendam omnium hominum vocaliſſimum, ſupra ripam Iſtri poſitum, iuſſit inclamare Hiſtiæum Mileſium. Hiſtiæus eum ſæpiùs inclamantem, ad primam inclamationem exaudiuit. H
Herod.lib.4.

Ficta.

Ἀμφυγίζειν Græcis dicuntur, qui non loquuntur naturali modo, ſed dilatato gutture, effundunt immanem vocem. Quemadmodum & canunt nonnulli. Hoc vitium Demoſthenes obiecit Æſchini, quòd non ex animo loquens vocem præter naturam intenderet, *Eraſm.in Adagiis.*

Quidam voces auium pecorúmque, & aliorum quorumlibet hominum ſic imitantur atque exprimunt, vt niſi videantur, diſcerni omninò non poſſint. *Aug.lib.4.de Ciu. Dei.c.25.*

In quendam vocis obſonæ. *Auſonius* ſic ludit:

Latratus catulorum, hinnitus fingis equorum,
Caprigenúmque pecus, lanigeroſque greges
Balatu aſſimilas: aſinos quoque rudere dicas:
Quamuis Arcadium fingere turpe pecus.
Gallorum cantus, & ouantes gutture coruos,
Et quicquid vocum bellua ſelis habet.
Omnia cum ſimules ita verè, vt ficta negentur,
Non potes humanæ vocis habere ſonum.

Clara, Sonora.

A Æschines Tragicus, qui puer litteras cum patre docuit, quum eſſet λαμπροφωνος, hoc eſt, vocis ſonantioris, poſtmodum tragœdum egit teſte *Plutarcho in Vitis decem Rhet.* vt verò Demoſthenes ait ſcribæ hiſtrioniſque munere fungens apud Ariſtodemum agebat in Dionyſiis *Cælius lib.* 19. *c.* 21.

Quum M. Cælius qui credebatur à parentibus non liberis natus, epiſtolam apud Senatum clara firmáque voce recitaſſet Ne miremini, inquit Cicero, nam hic vnus ex his eſt, qui proclamarunt: ſignificans, illum fuiſſe præconem, & hoc viſu contigiſſe, vt eſſet vocalis. Solent autem ſerui venales voce præconis commendari *Eraſ. lib.* 4. *Apoph.*

Pescennium Nigrum Imp. legimus voce adeò fuiſſe canora, vt in campo loquens per mille paſſus audiretur, ni obniteretur ventus. *Cæl. lib.* 19. *cap.* 12. *A. L.*

Erico II. Danorum regi robuſtiſſimo & admodum procero vox tam ſonora fuit, vt in actionibus non ſolùm à præſentibus, ſed etiam à remotiſſ. liquido exaudiretur. *Saxo libro* 12.

Rauca, Obſcura.

Κυκλοβόρου φωνὴ, id eſt, Cyclobori vox, de iis dicebatur, qui-B bus vox eſſet vitioſa raucáque. Eſt enim Cycloborus Atticæ torrens, ingenti ſtrepitu defluens. Ariſtophanes in Equitibus: ἅρπαξ, κεκράκτης κυκλοβόρου φωνὴν ἔχων: Clamoſus auidus, voce Cyclobori obſtrepens. *Eraſmus in Adagiis.*

Aſpera.

Φικιδίζειν, id eſt, Phicidiſſare, dicebantur vulgo, puerorum obſcenis amoribus dediti. Quidam malunt ad eos referre, qui litera ρ immodicè & ad faſtidium vſque conſueuerint vti. Siquidem ea gens litera σ ſolita eſt ρ in commutare. Quo quidem vitio notantur & Eretrienſes: atteſtante prouerbio, μετιων ρ. Eretrienſium rho. Hodie iocus eſt vulgi in Picardos: cùm Lutetianæ feminæ ob linguæ delicias, ρ vertant in σ, Maſia ſonantes pro Maria. *Eraſm. in Adag.*

Hærens, Impedita. Tarda, Balbi, Blæſi.

Atypas, ἄτυπος, qui non habet in lingua explanatam vocum impreſſionem: vt qui lingua ſunt paulò craſſiore. *Hot. de Verbis iuris.*

Βατταρίζειν dicebantur vulgò, qui balbutirent, quibuſque C hæſitans eſſet & impedita lingua, quod Græci τραυλίζειν appellant. Quod vitium ab humore immodico naſci docet Hippocrates: vnde & in pueris ac temulentis ferè accidit. Fit potiſſimum in τ & ρ pro quibus ſonant τλ. vnde fit vt ægrè ſuum ipſorum vitium pronunciënt, τραυλοι. *Ariſt. Sect.* 11. *problem.* 30. diſtinguit τραυλότητα, ψελλότητα & ἰσχνοφωνίαν. Traulotin definit, quum quis literam quampiam non poteſt exprimere, non quamlibet, ſed certam aliquam: hanc Theodorus vertit blæſitatem ψελλότητα verò, quum litera quæpiam aut ſyllaba ſupprimitur, veluti quum πτιος dicitur pro πτωος hanc Theodorus vertit balbutiem. ἰσχνοφωνίαν verò quum non valent expeditè ſyllabam ſyllabæ contexere pronunciando quam Theodorus vertit linguæ hæſitantiam. Batto cuidam Thebano vox fuit exilis, linguáque parum articulata. Cui Pythia dixit Βάττ' ἐπὶ φωνὴν ἦλθες, id eſt Batte ad vocem veniſti. *Heſych. Eraſm.*

Moyses cùm à Deo mitteretur ad liberandum populum à tyrannide Pharaonis, excuſauit ſe ob oris & linguæ tardi-D tatem. Ei igitur Dominus adiunxit Aaronem Leuitam fratrem, hominem dicendi peritum, cui Moyſes eſſet pro Deo, ipſe verò Moyſi pro ore. *Exodi.* 4.

Apud Rom. in conſecrando templo conſecrationis verba ritè concipi oportebat, ne ſyllaba vel verbo cadant. Quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum balbus eſſet, multùm laboraſſe ferunt, vt verbum Opiferæ ritè exprimere & ſine offenſione poſſet. *Plin. lib.* 11. *cap.* 37.

Demosthenes quia blæſus erat, in exprimendo ρ literam multum laboraſſe dicitur, pro qua λ proferebat. *Alexand. lib.* 6. *cap.* 14.

Cicero 3. *Philip.* ſcribit, M. Fundaniū neſcio quem cognominatum Bambalionem, ab hæſitantia linguæ. Verba illius hæc ſunt: Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certè: Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ ſtuporémq; cordis, cognomen ex contumelia traxerit. Græci grammatici tradunt βαμβαλίζειν valere tremere corpore propter frigus, atque horrere: huiuſcemodique aliquem dentium tremorem oſtendere arbitrantur voluiſſe Homerum, cùm in χ. Iliadis de Dolone iam capto cecinit, ὁ δ' ἄρ' ἔστη ταρβήσας τε βαμβαίνων tanquam metu illi impeditam linguam haberet, & E cum vellet loqui, exprimere verba non poſſet, ſed balbutiret. *Viſt. lib.* 17. *Var. lect. c.* 14.

Herod. in Melpom. ait, Battum, Polymneſti inter Theræos opulenti, & Phronimæ filium, balbum fuiſſe & vocis exilis, indeque Battum fuiſſe appellatum. *Herod. lib.* 4.

T. Manlius Torquatus ob ingenij & linguæ tarditatem à Patre rus relegatus eſt. *Liuius lib.* 9. *Dec.* 1. *Val. Max. lib.* 6. *c.* 9. *Plin. de Viris illuſt. c.* 28.

Michael Balbus Imp. adeò in litteris componendis tardus erat, & ſyllabis conficiendis, vt librum alius faciliùs perlegeret, quam ipſe ſui nominis elementa recenſeret. *Cedren.*

Ludovicus III. Caroli Calui ex Hirmentrude filius, quod impeditioris & tardioris linguæ eſſet, Balbus eſt cognominatus. *Cuſpin.*

Gulielmus Ruſſus Anglorum rex habuit linguam nequaquam expeditam, quæ hæſitaret, præſertim intumeſcente ira. *Polyd. lib.* 20.

ÆTAS VOX.

Præcox. Infantes locuti.

☞ *Ex loco Diuinationis, exempla aliquot oraculorum, ab infantibus editorum petenda.* F

Semeſtris locutus eſt Crœſi Filius in crepundiis: quo prodigio totum concidit Lydorum regnum. *Plin. l.* 11. *c.* 51.

Cùm Sigebertus infans, filius Dagoberti, die quadrageſimo à natiuitate, à S. Amando baptizaretur, reſpondit clara voce Amen. *Sigeb. in Chron. An. Domini.* 633. Idem *Regino* aſſerit. & *Robert. Guag.*

Anno 1117. apud Cremonam quidam Infantulus in cunis iacens, matrem cibum familiæ parantem compellauit, vt à ventris cura ceſſaret, Deum enim grauibus pœnis peruerſam hominum vitam vlciſci conſtituiſſe: ſed Dei genitricem, ante tribunal, Chriſti aſtantem, inſtantiſſimis precibus obſtare. Hæc cùm dixiſſet, iterum conticuit. *Dodechinus in Appendice Mar. Scot.*

Philippus Alſaticus vel Landgrauius Alſatiæ, comes Flandriæ & Veromanduorum, poſt tertium quo editus fuit diem exclamaſſe fertur: Vacuate mihi domum: Flandriæ comitatum à patre accipiens, ſeditiones, latrocinia, & homicidia ſuſtulit. *H. Henn. in Geneal. Comit. Fland.* G

Serotina.

Maximilianus filius Friderici III. Imperatoris ac Leonoræ Eduardi regis Portugalliæ filiæ, in noua ciuitate Auſtriæ genitus, ab infantia penè in nonum ætatis annum elinguis, vt pleriſque mutus iudicaretur: tanta difficultate primum verba enunciabat, non ſine matris ingenti dolore. Sed vt difficultas illa loquendi in pueritia fuit pleriſque moleſta, ita in perfecta eius ætate, facundia omnibus etiam externis fuit admirabilis, quum ſupra patriam linguam, Latinè, Gallicè, & Italicè, eleganter loqueretur. Cùm Francofordiæ in Regem Rom. eligeretur, collaudantibus eum certatim principibus coram Friderico Imperatore, & potiſſimum quòd expeditè Latinè loqueretur & legeret, reſpondit Fridericus aſtantibus Neſcio, inquit, quo pacto vel legat, vel loquatur: hoc mihi certè conſtat, quod cum duodecimum ætatis ageret annum, ſubuerebar ipſum aut ſtultum futurum aut mutum. *Cuſpinianus.*

CVLTVS VOCIS STVDIVM, CVRA. H

Eſt in Africa fons Zame, ex quo canoras effici voces M. Varro prodidit. *Cæl. lib.* 16. *c.* 15. *A. L.*

Græci vocale putant adiumentum, ſi ficis abſtineamus: quod Hegeſianax Alexandrinus hiſtoricus tragœdiam optimè credatur egiſſe, quoniam annis duodeuiginti ficos in cibum non admiſiſſet. *Cælius libro* 19. *capite* 14. *A. L. ex Athen. libro* 3. *cap.* 3.

Porrò ſectiuo auctoritatem dedit princeps Nero, vocis gratia, ex oleo ſtatis menſium omnium diebus, nihilque aliud, ac ne pane quidem veſcendo, *Plin. lib.* 19. *c.* 6.

DE VOCE, EIVSQVE PRÆSTANTIA, IN GENERE.

APOPHTHEGMATA.

Zeno Citticus, formam dicebat eſſe vocis florem: aut contra, quemadmodum ab aliis refertur, vocē eſſe formæ florem. Nam oratio compoſita gratiam addit formæ. *Laërt. l.* 7.

Idem dicebat, eos, qui diſſerunt ſimiles eſſe oportere tragœdiarum

gredientum actoribus: quibus vox magna: bonáque latera debent eſſe, cum os immodice non diducant, quod faciunt ij, qui A plurima loquuntur, ſed ſupra vires. Dum enim os diducunt, declarant ſed ſatagere verius, quam agere *Ibid.*

Quidam Carneades fertur admodum fuiſſe vocalis. Itaque quodam tempore gymnaſiarcha, id eſt, ſcholæ princeps miſit, qui diceret, ne tantopere clamaret, cui reſpondit: Da mihi vocis modum. Ad quod rurſus eleganter princeps: Modum habes, nempe auditores. Si quidem pro numero auditorum temperanda vox. *Laert. lib. 4. c. 9.*

DEMOSTHENES audiens oratorem quendã immodice voci ferantem: Non inquit, quod magnum eſt, bene eſt: ſed quod bene eſt magnum. Hoc & aliis adſcribitur. *Eraſm. l. 4. Apoph.*

Idem. Quodam tempore vox Demoſthenis inter concionandum defecit ob multitudinis fremitum. Id obiicientibus ita reſpondit: Hiſtriones è voce iudicare par eſt, oratorem è mente.

Græca iucundius ſonant. *ὑποκριτὰς δεῖ κρίνειν ἐκ τῆς φωνῆς, τοὺς δὲ ῥήτορας ἐκ τῆς γνώμης* Hiſtrio ſeruit populo, orator conſulit: ille delectat, hic prodeſt. Ad benè conſulendum non refert B quam ſis vocalis, ſed quam opportuna ſuadeas. Auctori voce opus eſt, quæ vincat multitudinis fragorem, orator talis eſſe debet vt populus ipſum vltro tacitus & attentus auſcultet. *Eraſm. lib. 8. Apoph.*

ISOCRATES, inter familiares dicere ſolitus eſt, ſe quidem docere decem minis: cæterùm qui ipſum docuiſſet audaciam & vocalitatem: mercedis loco accepturum decem millia. Nam vocis exilitas & animi timiditas reddebant Iſocratem ad dicendum inutilem. Hæc autem, quoniam naturæ ſunt, non artis, à præceptoribus dari non poſſunt. *Ibid.*

MARCVS Cato, quando docebat iuuenes intrepidè pugnare, ſæpenumero dicebat, verba plus quam gladium, & voces plus quam manus, hoſtes in fugam vertere, attonitoſque reddere. Nolebat militem in prælio mutum eſſe: ſed atrocibus dictis, clamore, vultuſque truculentia terrere hoſtem. *Plut. in Rom. Apoph.*

CICERO, Oratores, qui inter dicendum vociferarentur, dicebat claudis eſſe ſimiles, qui ſic ad clamorẽ, vt illi ad equos, confugerent. Hoc genus homines & hodie videre eſt, qui cum C ſentiunt ſe cauſa inferiores, ad furioſa iurgia confugiunt: vt quoniam rationibus perſuadere non poſſunt, improbitate metúque extorqueant. *Plut. in Rom. Apoph.*

Cum M. Cælius, qui credebatur à parentibus non liberis natus, epiſtolam apud Senatum clara firmáque voce recitaſſet, Ne miremini, inquit Cicero, nam hic vnus ex his eſt, qui proclamarunt, ſignificans, illum fuiſſe præconem & hoc vſu contigiſſe, vt eſſet vocalis. Solent autem ſerui venales voce præconis propom & commendari. *Eraſ. lib. 2. Apoph.*

* VOX ARTICVLATA AB ALIO QVAM AB HOMINE PROCEDENS.

☞ *Videatur locus de Locutione, Loquela, &c.*

* VOX DEI MISSA PER ANGELOS.

Frequens eſt in S. Litteris mentio locutionis ſiue ſermonum, quos Deus ad homines articulata verborum pronuntiatione, non ſolum formando de eiſdem internum conceptum & imaginem in mente, quam inſpirationem dicimus; detulit, quaſi ad eos vt aiunt, more humano cum illis collocutus fuiſ-D ſet. Sic poſtquam primi homines peccauerunt, voce articulata eos reprehendit, & tranſgreſſionis ſuæ redarguit, pœnarum ſupplicia inflixit, ac ſpeciatim ad virum, mulierem, ac ſerpentem locutus fuit. *Gen. c. 3.*

Ad Noë quoque Abraham, Iſaac, Iacob, Moyſen, Dauid, Salomonem poſt & ante ædificatum templum, & alios Prophetas, &c. non ſemel humano more, hoc eſt verbis articulatim prolatis, quæ etiam à circumſtantibus, vocem quidem externam, audientibus, at neminem videntibus percipiebantur, locutus fuiſſe variis Scripturæ teſtimoniis confirmatur.

Quin baptizato in Iordane Chriſto, aperti ſunt cœli, & vox Patris intonuit; articulata hæc verba deferens; Hic eſt filius meus dilectus, &c. quibus ſimilia in transfiguratione audita fuêre.

Ad Paulum quoque cum in via verſus Damaſcum, tum in carcere: vti & ad Petrum, voces cœlitus, dimiſſæ leguntur apud Lucam *in Act.* Quæ quidem locutiones aut verborum pronuntiationes admodum variæ fuerunt, nec vnus earundem modus aut forma, prout ex dicendis conſtabit.

VOX A DEO MISSA, NON VNIVS MODI, AVT FORMÆ.

Primis Parentibus Deus locutus dicitur *Geneſ. c. 3.* deambulans in Paradiſo ad auram poſt meridiem. Vbi volunt interpretes, apparuiſſe Angelum vice Dei in ſpecie humana, deambulantem & loquentem.

Moyſi apparuit in flamma ignis de Medio Rubi, *Exod. 3.* conſilium ſuum de educendo populo ex Ægypto aperuit.

Eidem in nube apparuit in Sina, & ex illa ad eum locutus fuit. *Ibid. cap. 20.*

Neque ſemel eum adiuerunt cum illo loquentem, ſed frequenter admodum, vt conſtat. *Num. 12.* & alias.

Iudicum cap. 2. beneficia Populo collata exprobrat, eorumque redarguit ingratitudinem.

De Elia, Samuële, Dauide, & aliis, ad quos Domini ſermo externa voce factus eſt, habes in *libris Reg. c. 3. lib. 1. c. 19. l. 3.*

Iob quoque locutus eſt in turbine, vt conſtat. *Iob. c. 38.*

De medio ignis locutus deſcribitur Iſraëlitis in monte Oreb. *Deut. 4. 9. 19. Exod. 20.*

In ſibilo locutus eſt Eliæ 3. *Reg.* 19. nempe in ſibilo auræ F tenuis, quocirca cũ hunc Propheta obſeruaret, vultum ſuum cooperuit pallio.

De Propitiatorio ſe reſponſa daturum promiſerat. *Exod. 25.* Inde præcipiam & loquar ad te, ſupra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubin qui erunt ſuper arcam Teſtamenti, cuncta quæ mandabo per te filiis Iſraël.

Per Vrim denique & Thummim creditur Dauid quæſiuiſſe, & accepiſſe diuinum reſponſum. 1. *Reg. 23. & 30.*

Denique de cœlo non ſemel vox externa miſſa eſt, abſque vllo alio ſigno. Ita *Matth. 3.* Chriſto baptizato *Ioan. 12.* verba illa. Et clarificaui, & clarificabo. Item illa ad Samuëlem puerum tertio facta. 1. *Reg. 3.* Denique qua Abraham prohibitus extendere manum in puerum Iſaac. *Gen. 22.* Et fortaſſis etiam iſta quam audierunt Iſraëlitæ. *Iudic. c. 2.*

QVÆ ILLIVS CONDITIO ET SVBSTANTIA.

Veram fuiſſe vocem quæ Deo loquente percipiebatur, dici nequit, cum nullum corpus ad eam formandam idoneum fuerit, aut vnde ea prodire potuit, aut ad aures aliorum tranſmitti, cùm ad id requirantur inſtrumenta & organa, vt eſt notorium. Dicitur ergo vox per analogiam ad vocem quæ ore hominis formatur, quæ analogia conſiſtit partim in ſoni conſonantia, partim in illius effectu. Reſpondebat enim voci humanæ, & id efficiebat in animis audientium, quod humanæ voces efficere ſolent, vnde & Deus locutus dicitur: quia humanam locutionem ſimilitudine quadam effecit, quæ etiam locum habent in ſequentibus titulis, vbi de voce Angelorum & Brutorum agetur. G

Igitur vox iſta quæ Deo adſcribitur, atque ab eo profecta perhibetur, ab eo formata fuit a quo nubes, ignis, ſibilus, aliaque corpora ſub quibus ſe ille exhibuit, producta fuêre: ab ipſis ſcilicet mentibus Angelicis, & adminiſtratoriis Dei ſpiritibus, vnde & in pleriſque his locutionibus Angelorum expreſſam mentionem fieri reperimus in Scripturis, quod argumentum valdè vrget. *Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. vlt.*

Eæ nihilominus perſonis diuinis attribuuntur, quia earum perſonam in hac re Angeli ſuſtineant, vnde & in earum perſona loquebantur dicendo. Hæc dicit Dominus: Item, dixit Dominus ad Moyſen &c. videatur eruditè de hac re diſſerens. H *Toſtatus q. 77. in cap. 17. Matthei*

Itaque hic modus locutionis, ſiue efformandi vocem articulatam, non fuit actio, vitalis, ſed productio ſoni cuiuſdam in aëre aut alio corpore, quod erat per modum organi ſiue medij, in quo ſonus recipiebatur, & per quod ad aures audientium deferebatur De quo vide pleráque in *loco de locutione.*

* RERVM ANIMATARVM, VTPVTA BRVTORVM IRRATIONALIVM voces articulatæ. OPERA ANGELORVM, VEL DÆMONVN PRODVCTÆ.

Ex Sancta Scriptura.

Vetuſtiſſimum huius rei exemplum præbuit in Paradiſo Serpens cunctis animantibus à Deo creatis callidior, vt in quem natura ſua callidum & vafrum vafer diabolus congruè, ingreſſus, in eius ore quaſi in organo certa ratione modulato, & colliſo, vocem humanam vt potuit, affinxit. Ita *S. Chryſoſt. & Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 11.*

Dixit enim ſerpens ad mulierem. Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradiſi? &c *Geneſ.* 3. vnde admirata eſt Eua quod ſerpens loqueretur, cumque ſcite id naturaliter fieri non poſſe, ſuſpicata eſt, vti verè erat; altiori virtute id fieri, vnde & curioſius & promptius auſcultauit.

Neque enim vlli dubium eſſe debet, quin Dæmon actiua paſſiuis coniungendo, inſtrumenta ad vocem humanæ ſimilem proferendam concinnare, aërium corpus & phantaſmata mouere poſſit, quod multo efficacius & promptius valent præſtare Angeli boni; ſiue aures faſcinare, ſuiſque præſtigiis voces & ſermones ſuppoſititios iiſdem inſuſurrare, & ita inani impoſtura nihil tale cogitantes circumuenire, illiſque illudere.

Locutam Aſinam Balaam memorant S. Litteræ, idque articulata & expreſſa voce. Quid feci tibi, cur percutis me: ecce iam tertio? cumque reſpondiſſet Balaam: Quia commeruiſti & illuſiſti mihi: vtinam haberem gladium vt te percuterem! Dixit aſina. Nunquid animal tuum ſum cui ſemper ſedere conſueuiſti vſque in præſentem diem? dic quid ſimile vnquam fecerim tibi? &c, mouebat enim Angelus linguam aſinæ vt loqueretur, quomodo ſupra Dæmon os ſerpentis.

Pro his autem, & ſequentibus porrò vocum emiſſarum generibus, & exemplis, notandum eſt Bruta animantia, multo minus res inanimatas vocem exprimere non poſſe, quæ inſtar humanæ locutionis ſe habeat, cum loqui ſit mentis conceptum voce exprimere. Res autem illas vti neque concipere poſſunt, ita nec intelligere quid voces illæ ſignificent, quæ per eas proferuntur. Itaque non ab earum mente aut forma, ſed ab extrinſeco mouente, vel in ore brutorum, vel circa res alias formantur ab Angelo. Hoc tamen diſcrimine, quod animata habeant organa aliqua ad vocem efformandam, licet non articulatam, cum non habeant os diſpoſitum ad colligendum aërem, cúmque colligendum ad palatum & dentes, per quam organicam interiorem diſpoſitionem homo voces ſuas articulat.

In rebus autem inanimatis nihil tale reperitur, quò ſit vt per eas non emittatur vox ſed circum eas in aëre formetur, niſi forte, vt in ſtatuis; intra cauitatem earum aër collidi dicatur ope Angeli, aut Dæmonis & ita in eo vox efformari, atque ex eo velut prodire.

HISTORICA.

Refert. *S. Hieronymus in vita S. Pauli Eremitæ*, dum S. Antonius ad eum viſendum pergeret, occurriſſe ei per viam Hippocentaurum, hominem ſcilicet equo mixtum, quo viſo ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem. Et heus tu inquit, quanam in parte hic ſeruus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia oris ſera blandum quæſiuit eloquiuũ, & dexteræ manus protenſione cupitum indicat iter, & ſic ex oculis ipſius euanuit. Stupens itaque Antonius, & de eo quod viderat ſecum voluens, vlterius progreditur. Nec mora, inter ſaxoſam conuallem haud grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus aſperata: cuius extrema pars corporis in caprarum deſinebat pedes, qui palmarum fructus eidem ad viaticum quaſi pacis obſides offerebat. Quo cognito gradum preſſit Antonius, & quis eſſet interrogans, hoc ab eo reſponſum accepit. Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis Eremi, quos vario deluſa errore gentilitas, Faunos Satyroſque & Incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur, vt pro nobis communem Deum preceris, quem pro ſalute mundi veniſſe cognouimus, & in vniuerſam terram exiit ſonus eius. Hæc *Hieronymus*

Narrat *Homerus Iliad.* 19. Xanthum Achillis equum locutum, eique mortem prædixiſſe, quod factum dicit per Iunonem Deam.

ISIGONVS Cittienſis memorat, in Rhodo Iouis inſula Taurum fuiſſe, qui ſermonis noſtri eſſet expers.

Fuerunt & in Dodone geminæ Columbæ quæ humana voce redderent oracula. *Sophocles in Trachiniis.*

Silentio noctis ex Sylua Aſia *teſte Iulio Obſequente*, ingens vox audita eſt, quam Syluani fuiſſe credebant, Iunio Bruto, & Tarquinio Coſſ. proclamauit autem in acie Romanorum contra Veientes vno plus Hetruſcorum cecidiſſe, & vicisse bello Romanum *lib. de Prodig.*

Idem cap. 34. & ſeq. Inter prodigia refert, Bouem ſæpè locutum.

Et *cap.* 55. Quo tempore Tybris infeſtiore impetu illatus vrbi multa euertit in publica & priuata, Bos locutus; Roma tibi caue.

Locutus & Canis Arimini, & vacca Romæ, quo anno in Macedonia Thraces ſubacti; C. Mario & C. Flaco conſul. *Ibid. cap.* 10.

Memorat *Val. Max. lib.* 2. *cap.* 1. Valeſium quendam cum penates ſuos pro filiorum ſalute oraret ante focum ſuum, repente vocem inde manante audiuiſſe, Filios ſaluos fore ſi Tarentum duxiſſet, ibique petita aqua ex diris & Proſerpinæ ara recreaſſet, quod & factum.

De Pſittacis, Picis, aliiſque auium generibus experientia docet quod voces humanas imitentur, & articulate docentur. Vnde *Perſius.*

Quis expediuit Pſittaco ſuum χαῖρε?
Coruos quis olim concauum ſalutare?
Picaſque docuit verba noſtra profari?

Et de Pſittaco *Ouidius.*

Pſittacus humanas imitatur voce loquelas,
Atque ſuo Domino χαῖρε, valéque ſonat.

Item de Philomela:

Tu Philomela potes vocum diſcrimina mille.
Mille potes varios ipſa referre modos.

Profitebatur *Apollonius Thyaneus* ſe noſſe & percipere ſermonem ſeu voces animalium, ac præcipuè Auium apud Philoſtratum, quod & exemplis probauit.

☞ *Vide nonnulla his affinia in loco de Locutione.*

*VOCES ARTICVLATÆ PER RES INANIMATAS EMISSÆ.

Porphyrius hoſtis Chriſtianorum, *in vita Pythagoræ* ait flumen Cauſum, tranſeuntem Pythagoram Magum ſalutaſſe; Salue Pythagora, quod colloquio Dæmonum prolatum aſſerit *Clemens in Stromatis.*

PHILOSTRATVS Apollonij Thyanei vitam enarrans, ſcribit præpoſitum Philoſophorum Gymnoſophiſtarum in aduentu Apollonij dixiſſe ad vicinam arborem, aloquere Apollonium ſapientem, & arborem eum allocutam voce articulata & muliebri.

Ferunt & Dodoneam Quercum humana voce vſam. *Lucianus in Gallo.* Vnde cum in naui quam Argo vocant, carina eſſet compacta è lignis quercus Dodoneæ, ipſa minata legitur pœnam Argonautis vehentibus ſecum aureum vellus. *Vide Apol. Rhodium lib.* 4. *Argonauticor.*

Huc refer quæ *titulo ſuperiore* de Sylua Arſia, & Penatibus dicta ſunt.

De vocibus autem per oracula, Deorum ſimulachra, & ſtatuas emiſſis, plura ſuppetunt exempla, notiſſimum eſt illud ex *Nicephor.* de Cæſare Auguſto. Cùm enim nullum in templo Apollinis acciperet reſponſum, cauſam percontanti, Dæmon per ſimulachrum reſpondit.

Me puer Hebræus Diuos Deus ipſe gubernans
Cedere ſede iubet, &c.

De quo vide *locũ de Chriſto. tit. Prodigia in natiuitate eius facta.*

Ita Iuliano Imp. Apoſtata nequidquam oracula dæmonum conſulente vox emiſſa, quæ diceret, nullum ibi reſponſum dandum fore, eò quòd Babylæ martyris corpus ibi reconditum eſſet. *Euſeb. & Niceph.*

Cæterùm vel fabuloſa ſunt iſta, vel certè dæmonis opera producta: attamen omnem fidem & venerationem meretur quod in vita S. Thomæ Aquinatis legitur, nempe quo pacto dum Neapoli eſſet, & ante imaginem Crucifixi ardentius oraret, vocem hanc ad ſe delatam perceperit: Benè de me ſcripſiſti Thoma, quam ergo mercedem accipies? Auguſtum ſane teſtimonium, non vulgaris eruditionis & ſanctitatis index. Quis enim ita frontis perfrictæ fuerit, qui malæ aut inconſideratæ ſcriptionis Thomam arguat, quem bonæ ſcriptionis ſuffragio, voce cælo delapſâ Deus ipſe commendat?

*VOCVM EXTRA ORDINEM EMISSARVM PRODIGIA.

Aduertunt hiſtoricorum plerique, vix vnquam voces extraordinarias incaſſum auditas fuiſſe, ſine aliqua prænuntiatione rei alicuius ſtupendæ, vel certè impoſtura aut deceptione, quando opera Dæmonum proferebantur.

Prioris exempla ſunt diuinæ locutiones ad Adam, Abraham, Agar, Moyſen, Paulum, & alios teſte Scriptura, factæ.

Impoſturæ vero ac fallacis deceptionis exempla non pauca etiam ſunt, paucis tamen contenti erimus.

Ant.

Antequam hoſtilius Mancinus Conſul Romanus fuiſſet à
A Numantinis victus, & eis deditus, & petenti Numantiam in portu Herculis cum conſcenderet nauem, vox ex improuiſo audita, mane Mancine, qua poterat admoneri non eſſe progrediendum. *Iulius obſequens de Prodig. cap.* 81.

Sub Galerio Maximino Chriſtianorum perſecutore, Athenis Theotecl nus incantator, Chriſtianorum hoſtis infenſiſſimus, idolum Iouis incantationibus & præſtigiis ſuis, hæc verba ſonare fecit, Edicere Iouem, vt Chriſtiani extra ciuitatem, & ciuitatis agros tanquam ſibi inimici in exilium expellantur.

Nero Imperatorum crudeliſſimus & ſpurciſſimus cum tollendus è vita proximè eſſet, de Mauſoleo ſponte foribus patefactis, vox audita eſt nomine cum cientis. *Suetonius in Nerone capite* 46.

Miraculo tribuitur, quod Crœſi Filius naturâ mutus, ſemel tantum & pauca ad ſalutem patris ſit locutus. Cum enim quidam Perſa patrem eſſet necaturus; dixit ei, Perſa ne occidas Regem, & poſtea perpetuò ſiluit. *Herod. in* 1. *Plin. lib.* 11. *c.* 50. Semeſtris, inquit, locutus eſt Crœſi filius, quo prodigio totum id concidit regnum. Potuit quidem frequenti populi
B conſuetudine iam ante infra ſe voces & ſermones populi mutus cognouiſſe, & ſignificata per effectus quotidianos, veluti per ſigna comprehendere, at miraculum ibi, quod nondum loquutus formam verborum expreſſerit, & poſtea continuerit in perpetuum.

Non potuit niſi à Dei benignitate oriri etiam illa vox ante aduentum Hunnorum audita noctu de cœlo: Caue tibi Italia, quæ fuit prænuntia aduentus tyranni Attilæ, præmonebat enim vt iram Dei auerterent, ob quam concitatam promeruerant affligi. *Bonfin. lib.* 3. *Decad.* 3.

Talis & vox illa in templo Hieroſolymis obſeſſis, antequam vaſtaretur, audita: Migremus hinc, nuntia excidij vrbis. *Ioſeph. lib.* 17. *de bell. Iud. cap.* 2.

Romæ M. Cæditium plebeium hominem, Tribunorum collegio conſulari poteſtati renunciaſſe, de noua via ſupra ædem Veſtæ, vbi poſtea ſacellum fuit, ſilentio noctis, vocem humana clariorem audiuiſſe, quæ iuberet magiſtratibus nuntiari, Gallos aduentare, narrat *Plut. in Camillo.*

C Sicut & narrat *Cedrenus* tempore Romani Argyropoli Imperatoris, quod in Thracenſi prouincia apud radices montis Cuzenæ, vox miſerabilibus eiulatibus & lamentis à menſe Martio ad Iulium exaudita, cladem Romanorum in Cæleſyria portendit.

Simili voce Izatis Adebanorum Regis nondum nati excellentia indicata fuit. Cubans enim cum vxore prægnante Monobazus rex, & manum reclinatam habens in vxoris vterum, vocem quandam ſibi audire viſus eſt, iubentem, vt manum, à ventre tolleret, neve premeret fœtum qui vt non ſine diuina prouidentia inchoatus ſit, ita finem habiturus eſſet fortunatiſſimum. Qua voce permotus Monobazus, natum hunc filium Izatem nominauit, regnique hæredem reliquit, qui Iudæorum religionem amplexus, rebuſque contra Arabes & Parthos feliciter geſtis 24. regni anno fatis ceſſit. *Ioſephus lib* 10. *cap.* 2.

Ex ſuppoſitione diuini nominis, & per impoſturam, plura etiam ementita & perſuaſa fuerunt aliquando ad tempus, donec fraus detecta fuit: vt apud Bernates quidam Stephanus in Chriſti & D. Virginis imaginibus proximis per canalem colloquium mentitus eſt, ſed non impunè. *Vierius libro* 2. *de*
D *præſtigiis, cap.* 35.

Refert *Theodoret. Lector libro* 1. *collect. ex hiſtor. Eccleſ.* Timothæum Ælurum, ambientem Epiſcopatum, antequam occideretur Proterius nigra veſte indutum, cellas Monachorum noctu circuiſſe, & vnumquemque Monachum ex nomine vocaſſe: cum autem illi auſcultarent, vnum ex adminiſtratoriis ſpiritibus ſe eſſe dixiſſe, ad hoc miſſum vt cunctis ediceret, ne cum Proterio communicarent, ſed Timothæum Ælurum Epiſcopum deſignarent, & ita ſe illis inſinuaſſe.

VOCES A MVTIS EMISSÆ.

☞ *Vide Locum de Mutis.*

VOCALES LITTERÆ.

Apud varias Nationes.

☞ *Pete ex Loco de Litteris.*

Vrbanitas. E

Definitio Et Etymologia.

VRbanitas, Græcè ἀστεϊσμός. Et ἀστεῖος, vrbanus dicitur. *Chen* Hebr. vrbanitas dicitur, quæ appellatio Clementiæ, gratiæ, fauori tribuitur, quod vrbani homines ruſticis nitiores & cultiores vt plurimum appareant. Eſt autem vrbanitas, qua ſignificamus proprium quendam geſtum vrbis, & ſumptam ex conuerſatione doctorum tacitam eruditionem.

In iucunditate, quæ ad iocum accommodatur, qui modum quendam adhibet, is feſtiuus ſeu vrbanus habendus eſt: & affectio vrbanitas & feſtiuitas: at quæ modum egreditur, ſcurrilitas, & in quo ipſa ineſt, ſcurra dicitur: qui vero omnino à iocis abhorret, is agreſtis & ruſticus; affectio ipſa ruſticitas habenda eſt. *Lib.* 2. *Ethic. c.* 7.

VRBANITATIS ACQVISITIO.

Magistri.

Tum quomodo

videlicet

Inventione.

Iocorum Honeſtorum Inuentores.

Anaxandrides in Geronto mania Rhadamanthum ac Palamedem ſcribit ridiculorum inuentores fuiſſe. *Athen. lib.* 14. *cap.* 2. F

Palamedes Nauplij F. bello Troiano per induciarium otium latrunculorum ludum inueniſſe perhibetur, vt vel in otio ludicris præliis duces detineret, & ludicra belli meditatione Martios ſpiritus aleret atque foueret.

Aleæ, pilæ, teſſerarum ludum: cæteráque animi recreandi gratia inuenta, præterquam talaria, Lydi populi Aſiæ, teſte *Herod. lib.* 1. omnium primi excogitauerunt. At *Plinius* ab Herodoto diſcrepans in 7. ſcribit Pythum quendam luſoriam pilam reperiſſe, niſi fortaſſe alter eorum de alia pila (ſunt enim plura pilarum genera) intellexerit.

Cvivs. Circa

Conuiuia.

Ad Syſſitia Laconum pueri ſicut ad ludum temperantiæ ducti ventitabant. Vt quiſque intrabant, natu maximus commonſtratis foribus: Hic inquit, verba non egrediuntur. G
Athen. Plut.

DISCIPVLI VRBANITATIS.

Qvi. Vtpvta.

Mulieres.

Nvma Rex Romanis Mulieribus pudoris adiecit plurimum, curioſitatem remouit, ſobrietatem docuit, tacere ac abſtemias prorſus eſſe, neque de neceſſariis rebus, abſente viro, quicquam eis loqui aſſuefecit. *Plutarchus.*

Pueri.

Lacedæmonij publica habebant Συσσίτια non modò ad corporis refectionem, ſed etiam ad animi eruditionem à Lycurgo prudentiſſimè inſtituta. Ad conuiuia hæc pueri quoque ſicut ad ludum temperantiæ ducti ventitabant. Ibi ſermones de Repub. excipiebant, doctores conſpiciebant ingenuos, aſſueſcebántque & ipſi iocari, & dicteria citra ſcurrilitatem iacere, atque aliorum ſine offenſa excipere cauilla. Namque H
videbatur imprimis Laconicum, cauillum ſuſtinere. Impatienti licebat deprecari, & temperabatur facetiis. Quia quidem iugi aſſuetudine factum eſt, vt Spartani in argutia dicteriorum & Apophthegmatum ad miraculum vſque celebres olim ſint habiti: & propter hæc ipſa reconditæ cuiuſdam ſapientiæ ſchola à Socrate Sparta apud Platonem appellatur. *Plut. in Lycurgo.*

QVOMODO.

Vel

SCRIPTIONE.

Iocorum honeſtorum ſcriptores.

Ferunt Tellenem quendam iocos quoſdam verſibus lepidiſſimis deſcripſiſſe, non ſine multo ſale ſcommatum. Meminit huius Dinarchus Meſſenius apud Zenodotum, item Plutarchus in Apophthegmatis. Inde prouerbium. Cane Tellenis cantilenas. *Eraſm. in Adagiis.*

Menippvs Aſcalonites Cynicus Philoſophus libros ſcripſit multo riſu refertos: vt & Meleager, qui eodem tẽpore vixit.

Item Nænias, & Satyras ridiculas, quas M. Varro imitatus eſt, A & re & nomine. Stephanus cum ἀνδρογελάτου cognominatum ſcribit. *Gyral. Dial. lib. 6. hiſt. Poët.*

Tyro Tullius, Ciceronis libertus, de locis patroni ſui peculiarem librum edidit.

C. Melissvs Vmber, anno ætatis 60. libellos Iocorum ſcripſit, & abſoluit Iocos 150. *Gyral. de Poët.*

Iocorum ſiue Dicteriorum, quæ facetè, breuiter & acutè dicuntur, ſumma eſt venuſtas & honeſtas. Eapropter *Macrobius libro 2. Saturn.* ſuos illos ſympotas, de veterum dicteriis, quæcunque in mentem veniſſent, referendo Saturnalibus optimo dictum honeſtiſſima relaxatione ludentes introducit.

Albertvs Argentinenſis, Annalium ſcriptor de Facetiis Rodolphi Imp. libellum condidit. *Cuſpin.*

Interdicto.

Ex Tit. Nugacitatem aliorum odiſſe puta. Athletarum, Hiſtrionum, huc quædam.

Athenis in theatro ſaltare, aut agere fabulam peregrinis nentiquam licuit. Qui contrà feciſſet, ei millia numûm dicta B multa fuit. *Scaliger lib. 1. Poët. cap. 13.*

Sub initium tertij belli Punici Val. Meſſala & Caſſius cenſores theatrum faciendum locauerant, in quo populus Rom. ſedens ſpectaret ludos. P. Scipio Naſica id ne fieret, in Senatu obtinuit, tanquam publicis moribus nociturum, ſi Græcorum luxuria introduceretur. Ita S. C. totus ille theatricus apparatus deſtructus eſt, cautúmque eodem S. C. ne quis in vrbe aut propiùs mille paſſus ſubſellia imponeret ſedenſve ludos ſpectaret. *Liuius lib. 48. & Val. Max. lib. 1. de Inſtit. antiq. & Sab. lib. 8. Enn. 5.*

Permiſſu.

Non fuit præfractè auſterus Lycurgus Legiſlator Spartanorum: imò illum Riſus ſigillum auctor eſt Soſibius, poſuiſſe: vrbanitate tanquam laboris & victus condimento tempeſtiuè conuiuia & ſimiles congreſſus interpolantem. *Plutarchus in Lycurg.*

Lvdovicvs XII. Gallorum rex, in ſcenis ac theatris antiquæ comœdiæ morem renouari permiſit, & facetis dicteriis vita cuiuſque notari, ac ne ſibi quidem parci voluit. *Io. Bodi-* C *nus Methodi hiſt. c. 6.*

Inſtitutione.

Apud Lacedæmonios inter cætera exactæ vitæ inſtituta, hoc quoque exercitij genus à Lycurgo eſt inſtitutum, vt adoleſcentes & ſcommata ſine morſu dicere, & ab aliis in ſe dicta perpeti diſcerent. Ac ſi quis in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet, vlteriùs ei in alterum dicere non licebat. *Macrob. lib. 7. c. 3. Saturn.*

Henricvs Auceps Imp. victis Vngaris, quibus antè tributum pendebant Germani, circa annum 958. inſtituit ludos cataphractorum equitum in Germania, & primus eos ſpectauit Magdeburgi, menſe Ianuario. *Stumpfius.*

Admonitione, Reprehenſione.

Victis ad Chæroneam Athenienſibus, traditum eſt à quibuſdam Philippum Amyntæ F. regem Macedonum, peracta liberali potatione multo repletum mero, cum amicis ſaltationem iocoſam ex victoriæ gaudio iniuiſſe, atque ita per medium captiuorum turbam progreſſum contumelioſius vinctis illis calamitatem ſuam exprobraſſe: tuncque oratorem Demadem, qui eo tempore in cuſtodiis erat, verbum ad regis D petulantiam retundendam accommodatiſſimum protuliſſe, dicentem: Cùm ô rex, fortuna Agamemnonis perſonam tibi appoſuerit, non pudore afficeris Therſitæ actiones referens? Et hominis dicacitate pulſatus Philippus, adeò ſeſe immutaſſe fertur, vt totum priorem animi habitum reliquerit, coronis abiectis, reliquóque ſaltationis ornatu, qui totus in victos erat contumelioſus, contrito: virum autem, qui tam audacter ſecum loqui veritus non fuerat, multum admiratus, à captiuitate liberauerit, honorificéque tractauerit. *Diodorus libro 16.*

Demonax Cynicus quum videret Athenienſes hoc agere, vt barbarorum exemplo gladiatorum ſpectacula in vrbem inducerent: Nolite, inquit, ô canes, iſtam crudelitatem priùs admittere in ciuitatem veſtram, quam miſericordiæ aram ſitis demoliti. Significans, non conuenire, in ea ciuitate, in qua Miſericordia pro dea coleretur, ſpectari pluſquam ferinam crudelitatem. *Eraſm. lib. 8. Apoph.*

VRBANITATIS SECTATORES. E

Vrbani; Comes, Faceti.

QVI, QVALES.

Pvta Popvli.

Xenophon Socraticus Gobryam ſcribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Perſarum ritus eſſe admiratum, tum verò illum, quo ſe inuicem iucundè interrogantes, necnon ſcommata non negligentes, voluptatem gratiámque vel iis comparabant, in quo ſtringi morſus videbatur. *Cælius libro 26. cap. 25. A. L.*

Nunquam tam malè eſt Siculis, quin aliquid facetè & commodè dicant. *Cicero in Verrem Act. M.*

Syrophœnices lepôrem & gratam iucunditatem in colloquio natura habent. Attici naſum & ſales vocant. Sic Libanij Rhetoris Antiocheni libros gratia & facetiis comicis ſcatere ſcribit. *Eunapius.*

Sacri Homines.

Sisinnivs Epiſcopus Nouatianorum Conſtantinopoli, rhetor, Philoſophus Theologus, diſputator inſignis (vt & Eunomius, eo nomine celebris, ſæpè cum eo diſputare recuſarit) fuit adeò continens in vita, vt nullum calumniæ relinqueret locum: quique eum ignorabant, hominem ita delicatum, F continentem eſſe poſſe non crederent. Moribus feſtiuis fuit, & in congreſſibus iucundus: eáque de cauſa Catholicis etiam Epiſcopis & magiſtratibus atque proceribus gratus. Cauillari feſtiuè, & dicteria ſine offenſa ferre, & eleganter atque ex tempore quæſtionibus reſpondere, commodiſſimè poterat. *Suidas.*

Philosophi.

Interrogatus Cteſibius, quid illi ex philoſophia ſuperaſſet? reſpondit, ἀσυμβόλως δειπνεῖν, id eſt, ſine ſymbolo cœnare: nam quum iocis ſcateret, ſæpius vocabatur: quo nomine à Timone eſt proſciſſus, vt dipnomanes, ac mortui habens oculos φιλόδειπνος ἀκύλικον. *Cælius lib. 27. cap. 24.*

Rhetores, Oratores.

Vide ſub Tit. Reprehenſio ludicra. Negligentia; exemplum Diogenis, Demoſthenis.

In L. Craſſo oratore ſumma ſemper grauitas fuiſſe dicitur, & cum grauitate iunctus facetiarum & vrbanitatis oratorius, G non ſcurrilis lepos. *Cicero de Oratore.*

De Ciceronis iocis libertus eius proprium conſcripſit librum. Vrbanitas eius in facetiis & ſalibus, forenſis viſa eſt & lepida: ſed cum eſſet in ea effuſior, multos offendit, & habitus eſt malignus. *Plut. in Cic.* Hanc ob cauſam à Vatinio conſularis ſcurra vocatus eſt.

Asinivs Pollio Ciceronis æmulus, lepôrum & facetiarum pater, & omnium horarum homo dictus eſt. *Gyraldus de Poëtis.*

Mvsici.

Stratonicvs citharœdus Athenienſis, qui Græciam omnem peragrauit, facetus admodum fuit: Eius dicteria. *Athen. lib. 8. cap. 7.* recitat.

Poetæ.

Inter Latinos Plautum Comicum, iocorum venuſtate cæteris præſtitiſſe teſtatur. *Macrob. libro 2. Saturn. cap. 1.* Plauti enim comœdiæ poſt eius mortem, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe, de iocorum copia noſcebantur.

Mechanici. H

Pavson pictor cùm equum volutantem ſe pingendum conduxiſſet, pinxit currentem. Stomachante locatore, ridens Pauſon tabulam inuertit. Cùm hic quæ ſuprà erant, infrà cernerentur, non currere, ſed volutari videbatur equus. *Plut. de Pythiæ oraculis.*

Meretrices.

Erat ad reſponſa promptiſſima Gnathena meretrix, Diphili Comici amica. Fuerunt aliæ meretrices complures, quæ ob ſuos iocos gloriabantur, atque nonnullam diei partem in rebus huiuſmodi ac diſciplinis abſumebant, quamobrem promptæ erant ad reſponſa. *Athen. lib. 2. cap. 22.*

IMPERATORES, REGES, PRINCIPES.

Agathocles Syracuſiorum tyrannus cùm eſſet natura facetus, ne in conuentibus quidem dicteriis accumbentes excipere deſiuit, & eorum quorundam naturam & mores effingere, ita vt ſæpenumerò populus in riſum prorumperet, non aliter

aliter ac ſi hiſtriones aut præſtigiatores ſpectarent. *Diodorus*
A *lib.*20.

Avgvstvs Cæſar, non minor Cicerone in iocis, ſed modeſtior tamen, ſaluo nimirum maieſtatis pudoriſque reſpectu abſque ſcurrilitate. *Macrob. lib.* 2. *Saturn cap.*4.

Vespasianvs Imper. non tantum pro innata ſua erga omnes clementia atque humanitate, iocabatur apud amicos: ſed iocosè etiam ſe ludi ab aliis patiebatur. *Xiphilinus.* Atque adeò in metu quidem, ac periculo mortis extremo abſtinuit iocis. *Suet.*

M. Antonivs Pius Imp. amauit hiſtrionum artes, piſcando ſe & venando multum oblectauit, & deambulatione cum amicis atque ſermone. Vindemias priuati modo cum amicis agebat. *Capitolinus.*

Antonivs Geta habebat iſtam conſuetudinem, vt conuiuia & maximè prandia per ſingulas literas iuberet ſcientibus ſeruis, velut in quo erat anſer, aprugna, anas: item pullus, perdix, pauus, porcellus, piſcis, perna, & quæ in eam literam genera edulium caderent: & item faſianus, farraſi-
ætus, & talia. Quare comis etiam habebatur in adoleſcentia. *Spartian.*

B Rodolphvs Imper. rarò ſine ſcommate aliquid loquebatur aut tractabat. Adeò vt etiam Albertus Argentinenſis, Annalium ſcriptor, qui per hæc tempora floruit, libellum de eius facetiis condiderit. *Cuſpin.*

Alphonsvs Aragonum rex, cùm eſſet admodum facetus & vrbanus: mirari tamen magis licuit, quo animo, quaque moderatione ſales & iocos in ſe retortos pertulerit, quam quomodo ipſe iocos protulerit. *Panorm. lib.*4. *de rebus geſtis Alphonſi.*

Dvces bellici.

☞ *Vide infrà, In acie, caſtris, bello.*

Vt maioribus multò virtutibus ornatus generoſique imprimis animi fuiſſe intelligitur T. Quinctius, qui ereptam è manu ſeruituteque Macedonum Græciam liberauit, ita acutum ingenium lepidúmque habuiſſe facilè perſpicitur, delectatuſque eſſe, prodente hoc memoriæ T. Liuio, recitatione fabellarum: quod tamen tempore illo, & cum magnum fructum ferre poſſent, quamuis in rebus ſeriis tractandis, faciebat. *Victor. l.*17. *Var. c.*10.

C

Ivdices.

Philippvs Macedo iudex ſedens duorum facinoroſorum, fugere præcepit vni ex Macedonia, & alteri, cum inſectari. *Plut. in Apopht.*

Pveri.

Pvblivs natione Syrus, cum puer ad patronum domum eſſet adductus, promeruit eum non minùs ſalibus & ingenio, quam forma. Nam fortè cùm ille ſeruum ſuum hydropicum iacentem in area vidiſſet, increpuiſſetque, Quid in ſole faceret: reſpondit: Aquam calefacit. Ioculari deinde ſuper cœnam exorta quæſtione, Quodnam eſſet moleſtum otium? aliud alio opinante, ille, Podagrici pedes, dixit. Ob hæc & alia manumiſſus, & maiore cum eruditus, mimos componere cœpit. *Gyraldus.*

QVID AGENTES VEL PATIENTES
Sic Vrbanitatem Exercent,
DVM

D Concionantvr.

Iordanes, patria Saxo, Ordinis Prædicatorum princeps, qui in peregrinatione Hieroſolymitana, anno m.ccxxxvi. Acone obiit, vitæ ſanctimonia & concionandi dono clarus, cùm à quibuſdam Templariis rogaretur, vti feſto die ſacram concionem haberet Gallica lingua, cuius ipſe tamen non vſque adeò peritus erat: conſcenſo ſuggeſtu, argumentum concionis Gallicè, quantum potuit, enarrauit, interpretationem verò ſermone ſubtexuit vernaculo. Indignantibus iis: Ergo, inquit, ſi prominentes aſini auriculas poſt maceriam deliteſcentis videatis, totum inſuper aſinum diruta maceria, in conſpectum produci petetis? *Leander Albert. l.*1 *de Viris Illuſtribus ord. Prædicat.*

Ivramentvm Præstant.

Tremellivs Rom. cum familia atque liberis in villa erat. Serui eius, cùm de vicino ſcropha erraret, ſurreptam conficiunt. Vicinus aduocatis cuſtodibus, omnia circumuenit, ne qua hæc efferri poſſit: iſque adeò dominum appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius qui ex vicillo rem comperiſſet, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos vxor cubabat, quæſtionem vicino permittit. Cum ventum eſt ad cubiculum, verba iurationis concipit, nullam eſſe in villa ſua ſcropham, niſi illam, inquit, quæ in centonibus iacet: lectum monſtrat. Ea facetiſſima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomen dedit. *Macrobius lib.*1. *Sat. cap.*6. E

Consolantvr.

Iambe ancilla Meganiræ ad quam Ceres mœſta quæſitum filiam Proſerpinam venerat, deam ſuis recreauit facetiis, & ridiculis narratiunculis. Vnde genus id carminis, ſed non antè obſeruatum, Iambicum ab illa dictum fuit, *teſte Nicandro in Alexipharmacis. N. Comes lib.*3. *cap.*16.

Petvnt.

Cùm Lycon Scarphenſis in theatro placeret, intexuiſſetque in comœdia verſum, qui petitionem continebat x. talentûm, arridens largitus eſt ea Alexander. *Plut. in Alex.*

Svpplicant, Deprecantvr.

Anno d.ccccxxi. Beneuentanus princeps à Græcis acriter armis oppugnatus, Theobaldum Spoletanum & Camerinum Marchionem, Hugonis Italiæ regis affinem, in auxilium aduocauit, atque eius virtute Græcorum vim impetumque retudit. Cum multi Græci in præliis quotidie caperentur, F
Theobaldus ad contumeliam multare eos teſtibus aſſueuerat, atque Prætori Græcorum dicere: Quoniam viro ſancto Imperatori tuo, ſpadonibus precioſius nihil eſſe animaduerti, hos paucos capos è gallis ei mittere volui multò plures propediem, niſi Deus auertit, tranſmiſſurus. Hanc iacturam Mulier quædam, cuius captiuus maritus erat, apud Theobaldum miſerabili ploratu conqueſta eſt, cum diceret: Theobaldum iniuſtè facere, qui viris non quod eorum, ſed quod mulierum eſſet, adimeret, ac ſe non ſolùm præſentis voluptatis oblectamento, ſed etiam ſpei futuræ prolis ſolatio ſpoliaret; quin ſi qua viros afficere pœna vellet oculos eis priùs & naſum & manus eriperet, quæ illorum eſſent: teſtes verò, qui in vſum feminarum dati eſſent, relinqueret. Qua voce cùm effuſum omnibus qui aderant, riſum excitauiſſet, digna viſa eſt, quæ maritum integrum & pecora omnia ſibi adempta reciperet. *Sigonius libro* 6. *regni Ital. ex Luitprand. libro* 4. & *Crantzius lib.*3. *Metrop. cap.*9.

Hilborch, nobilis femina, ſub Epiſcopatu Mindenſi, quum maritum in peregrinatione terræ ſanctæ abſentem iam deſperaret rediturum, ex omni patrimonio nouem Eccleſias conſtruxiſſe dicitur, cum Monaſterio Mœlenbeke, anno Salutis d.cccxcix. Quum autem ille inſperatus rediret, placatura indignantem præuenit, dicens nouem ſe filias abſenti peperiſſe, nondum in Chriſto regeneratas. Intellexit vir Deo deuotus quid loqueretur: & annuens per omnia, quæ facta ſunt approbauit: *Crantz. lib.*3. *Metrop. cap.*8. G

Terrent.

M. Brvti ſtatua ærea fuit Mediolani in Gallis ciſalpina poſita. Hanc, quæ imaginem eius repræſentabat, & erat fabrefacta, vt poſt vidit Cæſar Auguſtus, præteriit. Mox ſubſiſtens compluribus audientibus vocauit magiſtratus, ciuitatem eorum ferens ſibi compertum eſſe fœdus pacis rupiſſe, quod hoſtem ſuum apud ſe haberet. Ac primum ſanè negauerunt: & quemnam ſignificaret, ambigentes, intuebantur ſeſe mutuò. Vt verò conuerſus Cæſar ad ſtatuam contracta fronte: Num-ne ille, inquit, hic ſtat hoſtis noſter? multò illi magis perculſi obmutuêre. At Cæſar arridens, laudauit Gallos, quod amicis eſſet etiam in aduerſis rebus ſtabilis, præcepitque ne ſtatua loco moueretur. *Plutarchus in compend. Bruti & Dionis.* H

¶ Poſtquam cum Alexandro Pheræorum tyranno, hoſte Thebanorum. Athenienſes amicitiam & ſocietatem pepigerunt, qui promiſerat eis, libram carnium ſemiobolo præbiturum ſe venalem: Nos, inquit Epaminondas, ad carnes has præbebimus Athenienſibus ſine precio ligna. Quod ſi negotiis noſtris ſe ingeſſerint, fines eorum populabimur. *Plutarchus.*

Comminantvr.

Apud Plutarchum in vita Timol. Quidam miſſus ad Andromachum, poſt multa inhumaniter ac barbaricè dicta, manum denique porrexit, ac modò ſupinam, mox pronam oſtendit, minitans hoc geſtu ſe ſubuerſurum illorum ciuitatem. At Andromachus ridens, niſi quod manu ſimiliter ſupinata, ac mox verſa, iuſſit illum quam primum abire, niſi vellet talem reddi nauem ipſius.

T. Ivl. Cæsar à Cilicibus piratis captus, dies duodequadraginta, quaſi non cuſtodiretur, ſed ſtiparetur ab eis, vnà ludebat,

ludebat, & ſe exercebat. Iam carmina & orationes ſcribebat
A eáque in circulo eorum pronunciabat. Si qui non admirarentur ea, hos palàm inertes appellabat & barbaros. Frequenter per iocum ſuſpenſurum eos ſe minabatur. Placebat id illis, ſimplicitati eius & ætati hanc linguæ libertatem adſcribentes. *Plut. in Caſare.*

VLCISCVNTVR, PVNIVNT.

☞ *Ex Titul. Reprehenſio vrbana Negligentia, Oſcitantia, huc quadam.*

CONGIARIVM DANT.

M. FAVONIO ædili creato, cùm in cæteris Magiſtratus muneribus præſtò fuit M. Cato minor, tanquam amico, tum ludos eius in theatro curauit, deditque coronas thymelicis, non aureas, ſed vt Olympiis ex oleaſtro: dona, loco magnificorum, Græcis betam, lactucam, raphanum, pira: Romanis vini amphoras, carnem ſuillam, ficus, cucumeres, lignorum faſciculos, quorum vilitatem alij irridebant, alij oblectabantur, Catonis auſteritatem & contractionem videntes tranſire
B ſenſim in remiſſionem. Poſtremò Fauonius immiſcens ſe plebi atque inter ſpectatores conſidens, plauſit Catoni: ac donaret honoraretque merentes clamauit: teſtatuſque ſpectatores eſt, in illius poteſtate ſe omnia poſuiſſe. In altero theatro collega Fauonij Curio ſplendidum exhibebat munus. Spectatores tamen relicto illo huc tranſierunt, applauſerúntque effuſè agenti Fauonio & Catoni agonothetæ. Hæc deſignauit Cato, quò ei obtrectaret, docerétque, ludentem oportere ludo vti, ac benignitate potiùs defungi communi, quàm apparatibus & ſumptibus, in rebus nihili magnas curas & ſolicitudines ponentes. *Plut. in Catone.*

AVRELIANVS Imp. ad Parthicum profecturus bellum, cum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas populus expectaret, ſiligineas dedit, nouo genere panis, quo deinceps vſi fuêre. *Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 24.*

MAGISTRATVM SVSCIPIVNT.

CLODIVS SABINVS declamator, cùm in Cretam cum Appio proconſule profectus eſſet: in theatro Græci poſtulare cœperunt, vt Sabinus ſummum Magiſtratum gereret. Mos autem erat, barbam & capillum magiſtratui Cretenſium ſub-
C mittere. Surrexit, & ſilentio manu facto: Hunc magiſtratum, inquit, Romæ bis geſſi. Bis enim reus cauſam dixerat. Græci autem non intellexerunt. *Seneca in Declamat.*

GRATIAS AGVNT.

DIOGENES, acceptis paucis numis à Diotimo Caryſtio, dixit Homericum verſum Vlyſſis, ad Nauſicaam: Dij tibi largiantur tantum, quantum animo tuo cogitas, & cupis: virum ſcilicet, & domum. Videbatur autem animo delicatiore eſſe Diotimus. *Ælianus de Var. hiſt. lib. 4.*

DENEGANT.

Abbas quidam à Ludouico XI. Gallorum rege, vt dignitate cederet, quam alteri cuidam optimè meritò daturus eſſet, oratus, argutè reſpondit: Quadraginta annis vix priores duas literas Alphabeti percepi, A, B, (ſignificat autem Gallorum lingua Abbe Abbatem) nec niſi exactis alteris XL. ſequentes duas C D (Cede) ſi per Deum & regem licebit, addiſcere cogito: *Ægid. Corrozetus de dictis memorab.*

POLLICENTVR.

Tyrannus ad exhauriendum bona cuiuſdam opulenti & ia-
D ctabundi, ſub graui pœna præcepit, vt aſinum literas doceret. Ille impoſſibile aut fore, niſi multum temporis ſibi in erudiendo aſino concederetur. Petere quantum vellet iuſſus, decennium impetrauit. Deridebatur ab omnibus; quoniam rem impoſſibilem ſuſcepiſſet. Ille amicos ſolatus: Nil timeo, inquit: nam interim aut ego moriar, aut aſinus, aut dominus. *Poggius in Facetiis.*

PARIVNT.

Quædam parturiens, & languens ad obſtetrices cam in lecto reponentes, ait: Qui medeatur hiſce lectus, in quæ in lecto incidi? *Plut. in Preceptis connub.*

VENDVNTVR.

BIAS Prienæus Philoſophus, conſeruis demiſſo vultu mœrentibus, eò quòd iam à latronibus capti eſſent, animaduertens quendam ex aſpectu plus ſatis effeminatum eſſe, accedens inquit: Tu me emito: viro enim opus habere videris. Ille pudefactus cauillo, in turbam ſe abdidit. *Philo, quòd Probus liber.*

DIOGENES, dum venundaretur, in præconem humi iacens cauilla iecit, nec ad præceptum eius exurgere induxit in animum, ſed illudens in eum: Quid ſi piſcem, inquit, auctionareris? *Plut. de Tr... animi.* E

FVGIVNT.

NERO Cæſar, hoſtis à Senatu iudicatus, in villam Phaontis liberti fugiens, aquam ex ſubiecta lacuna potaturus manu hauſit: Et hæc eſt, inquit Neronis decocta. *Suet.*

IN CARCERES ABDVCVNTVR.

IVGVRTHA à Mario cum duobus filiis in triumpho ductus, mox detractis veſtibus in carcerem coniectus, quum opacum barathrum ſubiret, exclamaſſe fertur: O Hercules, quam frigidum hoc eſt balneum, ibi ſex dies fuit, vbi inedia, vt Plut. ſcribit, conſumptus eſt. *Liuius & Eutrop.* Marij iuſſu, in vinculis necatum prodiderunt. Sunt qui ex Tarpeia rupe præcipitatum arbitrentur. *Sab. lib. 1. & 2. En. 6.*

CLODIVS Sabinus Victor, bis reus cauſam dixit. Cùm rogaretur, vt in Latomias transferretur: Non, inquit, quenquam nomen Latomiæ decipiat: illa enim animo meo lauta res eſt, vocabulo carceris ad genus pulpamenti tranſlato. Iocabatur in miſeriis: in quibus iocari debuiſſe, quis neſcit: potuiſſe, quis credit? *Seneca in Declamat.*

SVPPLICIO AFFICIVNTVR.

THECTAMENES capitis damnatus ab Ephoris, abibat ridens. Ibi quodam, ex corona rogante, An iura Spartana deſpiceret? Minimè, inquit, ſed lætus ſum, quòd hæc mihi luenda eſt mulcta, quam à nemine precariò vel fœnori accipiam. *Plut. in Apophs.* F

THERAMENES Athenienſis, cum venenum bibere cogeretur: Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui vnus e XXX. cauſa potiſſimùm eius mortis fuerat. Iocabatur vir fortiſſimus in morte. *teſte Cic. in Tuſc. quæſt.*

AMACHIVS, ſub Iuliano Apoſtata paruæ vrbis Phrygiæ princeps, acer Ethnicæ religionis defenſor. Macedonius, Theodulus, & Tatianus, ſtudio Chriſtianiſmi incitati, noctu impetu in ædem facto, ſtatuas confregerant. Crati impoſiti, & igne vſtulati: Si inquiunt, Amachi, aſſum deſideras, conuertito nos in altera latera, ne ſemiaſſi palato tuo minùs ſapiamus. Itaque conſumpti ſunt. *Suidas.* G

GALEOTTVS Martius Narnienſis, Mathiæ Coruini præceptor, cum Venetiis hæreſeos reus ad geminas columnas à tribunali perductus eſſet, vt palinodiam caneret: quidam patritius ſtrigoſa proceritate, cuius vxor malè audiebat, traductum ludibrio præpinguem porcum appellauit. Ad quem extemplò conuerſus Galeottus: Pinguis porcus, quàm macer hircus eſſe malo. *Iouius in Elogiis.*

MORIVNTVR.

Purpurarius infector viſus fraude agere in tingendi ratione, quum eo nomine ad vltimum duceretur ſupplicium, iocis etiamnum ſupereſſe locum arbitratus, ad Homericum illud potiſſimùm adiecit animum:

τὸν δ' ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. *id eſt,*

Cepit verò hunc purpurea mors, & Parca fortis.

Id tamen ſic à Theocrito pronunciatum ſapiente viro Athenæus ſcribit, quum legeretur epiſtola, qua à Chiis purpuram petebat Alexander. *Cælius lib. 8. cap. 11. A. L.*

OCTAVIVS AVGVSTVS Imp. imminente morte admiſſos amicos percontabatur, ecquid ipſis videretur mimum vitæ ſat commodè tranſegiſſe? ſentiens de fabula vitæ peracta, & adiecit carmen peractis comœdiis accini ſolitum: H

δότε κρότον, καὶ πάντες ἡμῖν μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Suetonius.

CANIVS IVLIVS, Philoſophus maximè conſtans & grauis, cum diu cum Caio Cæſare altercatus eſſet, mori ab eo eſt iuſſus. Cùm verò ad necem vocaretur, latrunculis ludebat. Tum numeratis calculis ſodali inquit: Vide ne poſt mortem meam mentiaris te viciſſe, & ſimul Centurioni annuens: Teſtis inquit, eris, vno me antecedere. Ceruicem inde percuſſori præbuit intrepidè. *Seneca.*

VESPASIANO ægrotanti, cùm inter prodigia cætera Mauſoleum Cæſarum derepentè paruiſſet, & ſtella in cœlo crinita apparuiſſet: alterum ad Iuniam Caluinam è gente Auguſti pertinere dicebat: alteram ad Parthorum regem, qui capillatus eſſet. Prima quoque morbi acceſſione. Vt (inquit) puto, deus fio. Cùm legationes audiret, cubans (vt imperatoriis ſuggeretur

fungeretur muneribus) alio repentè ad defectionem [illegible] Imperatorem ait ſtantem mori oportere. Itaque inter ſubleuantium manus extinctus eſt, ſexageſimo & nono ætatis anno. *Suetonius.* A

SOBIESLAVS Boëmorum princeps cum Boleſlao Polonorum principe facta pace, Pragæ nuptias Conradi Znoymæ principis cum ſorore Belæ regis Vngariæ, tum Vratiſlai patruelis cum Vaſilca Ruthena, ac mox filiæ ſuæ Mariæ cum filio Leopoldi Auſtriæ Principis magno apparatu pompaque & luxu celebrauit, ægrotante tunc Meynardo XI. Pragenſium Epiſcopo, homine facetiſſimo. Qui principalium nuptiarum frequentia audita: Olim, inquit, ranæ in gaudium effuſæ geſtiebant, auditis Solis nuptiis, extra vnam Segem, quæ la[..] genuſque ſuum miſerans: O infelices, ait, nos, quæ cùm vnius Solis radios ægrè ſuſtinemus, quo modo æſtum illius feremus, ſi filios genuerit? Hæc iocans, paucis pòſt diebus morbi vi vitam cum morte commutauit. *Dubrau. lib. 11.*

RODVLPHVS Imperator tabe confectus, Erfordiam veniens feſtinabundus cum ſuo confeſſore, quem ſemper circumducebat, Spiram maturauit, tanquam ad ſepulchrum, iocatus, ſibi eſſe proponendum, vt reges illic conueniret ſepultos.
B Antequam vrbem attingeret, in Germeslicym diem ſuum
o obiit XIIX. Kalend. Aug. anno ætatis ſeptuageſimo tertio, Chriſti M. CCXCI. Imperij XIIX. Spiræ ſepultus regio funere. *Cuſpinianus.*

IOANNES ZISCA, Huſſitarum dux, peſtilentia laborans, lugentibus Reip. ſortem amicis, quæ tanto rectore deſtituerentur, & quo loco ſepeliri vellet? rogantibus, facilis iactura ſepulchri, reſpondit. Vos verò cadauer pelle nudatum volucribus abiicite, è corio tympanum facite: cuius ſonum Pontificij non magis ferent, quam cæci viuentis aſpectum ſuſtinuêre. *Æne. Syl. in hiſt. Boem. & lib. 3. com. in geſta Alfō ſi. Bonfin. lib. 3. Dec. 3. Egnat. & Fulgoſ. lib. 3 c. 6.*

VENDELINVS parochus Schliongenſis, in Marchionatu, Baſileæ vicino, homo feſtiuiſſimus, exacta iam ætate hydropicus, Ioan. Huberum Baſilienſem Medicum accitum curarat. Vbi adfuit: An verò non indignum hoc eſt, exclamauit, me, qui tot expeditionibus, dum per ætatem licuit, Sacerdotis cum dignitate interfuerim, in hac poſtrema penè decerptum ad tympaniſtæ officium non tam obiectum, quàm inuiſum cogi?
C Qui aderant, delirantis hæc omnia eſſe credebant. At Medicus naſum eius intelligens. Minimè verò, inquit: nam quò maior hic eſt, cuius nunc caſtra ſequi cogitas, Imperator, eo etiam munus hoc licèt infinitum, altero illo vel honeſtiſſimo ſplendidius erit, téque dignius. Ergo reſpondit Vendelinus. ad vaſa & arma excitandi mihi eſtis. Móxque reiecto tegmine, ambabus manibus ventrem veluti tympanum intercute aqua extenſum feriens, inquit: Sequimini nolentes, nolentes ſequimini. Paucis poſt diebus obiit.

VRBANITAS CONSIDERATA RESPECTV MATERIÆ ET VEL PERSONARVM, erga quas exercetur.

QVÆ ET QVALES SINT.

Erga.

Chriſtum.

Carthagine Innocentia religioſiſſima femina de primariis ipſius ciuitatis, in mammilla cancrum habens nullis medicamentis ſanabilem, ad ſolum Deum conuerſa, admonetur in ſomnis, appropinquante Paſcha, vt in parte feminarum ob-
D ſeruanti ad baptiſterium, quæcunque illi baptizata primitùs occurriſſet, eundem locum ſigno Chriſti ſignaret. Fecit, & confeſtim ſanitas ſecuta eſt. Medicus ſanè, qui ei dixerat, vt nihil curationis adhiberet, ſi paulò diutiùs vellet viuere, cùm inſpexiſſet eam poſteà & ſaniſſimam compeiſſet, cùmque ab ea quid factum eſſet, audiſſet, voce velut contemnentis & vultu, ita vt illa metueret, ne aliquod contumelioſum verbum proferret in Chriſtum, religioſa vrbanitate reſpondiſſe fertur. Putabam, inquit, magnum aliquid te mihi fuiſſe dicturam. Atque illa iam exhorreſcente, mox addidit: Quid grande fecit Chriſtus ſanare cancrum, qui quatriduanum mortuum ſuſcitauit? *Auguſtinus libro 22. de Ciuitate Dei, capite 8.*

Sanctos.

CLODOVEVS Francorum rex, non minùs Arianis quàm incredulis infenſus, cùm graui prælio vrgeretur: diuo Martino eum, cui inſidebat, caballum vouit, ſi victor euaderet. Voti compos factus, diuo Martino equum obtulit: & pretio conſtituto centum aureorum, cùm equus loco cedere non poſſet ducentos impendit: & tum iumentum iam liberum ſequutum E eſt expectantem. Tum rex: Bonus, inquit, Martinus adiutor eſt, ſed precioſus. *Crantzius lib. 13. Sueciæ, c. 16.*

Deos.

HEGESIAS, cùm Epheſiæ Dianæ templum ab Heroſtrato incenſum conflagraſſet, Dianam [illegible] occupatam, domo abfuiſſe, per iocum dixit, cùm Olympiadi parturienti adeſſet. Quo nihil vnquam ab homine frigidius prolatum exiſtimat. *Plut. in vita Alex.* At *M. Tullius in 2. de Nat. deorum* id Timæo hiſtorico tribuens, concinnè dictum putat. *Brodeus in 1. Epigr.*

HOMINES.

Puta erga

Grammaticos.

MENSTRIVM Florum Conſulatem Veſpaſianus admonitus ab eo plauſtra potiùs, quàm ploſtra dicendo, die poſtero Flaurum ſalutauit. *Sueton.*

Rhetores, Oratores.

M. APPIO in exordio cauſæ cuiuſdam amicum ſuum oraſſe F ſe dicenti, vt curam & facundiam & fidem ſibi præſtaret: Adeone tu, inquit Cicero, durus es, nihil vt omnium, quæ te orauerit amicus, præſtiteris? *Plutarch. in Cic.* Cùm Philagrum præceptorem tumulaſſet Metellus Nepos accuratiùs, impoſuit eius tumulo marmoreum coruum. Tum Cicero: Intelligentiùs, inquit, hoc feciſti. Volare enim potiùs docuit te, quàm dicere. *Plutarch. in Cic. Ac in Apophth.* Diodorum vocat, Metelli præceptorem.

Muſicos.

Citharœdus quidam malus Stratonicum exceperat conuiuio ſplendido, atque ſuper cœnam oſtentabat artem. Stratonicus quum illo canente non haberet, qui cum loqueretur, confregit poculum, & popoſcit maius, móxque ſe vino ingurgitauit, & obdormiit. Quum autem fortè ſuperueniſſent aliquot comeſſabundi, Stratonicus expergiſcens reſpondit, Hic inſidiator & ſceleratus cantor, me veluti bouem ad præſepe, dum cœna excepit, occidit. Boues multò cibo ſaginantur priuſquam mactentur. *Athen. lib. 8. c. 7.*

Idem, cùm audiſſet quendam imperitè canentem, rogauit, Cuius eſſet cantio? cùm is reſpondiſſet, Carcini: [illegible], id eſt, Multo ſanè magis, inquit, quàm hominis. Nam [illegible] etiam piſcem ſignificat. *Ibidem.* G

Idem, cùm aduerſarios Sicyone ſuperaſſet, trophæum Æſculapio poſuit inſcribens, Stratonicus ex malè citharam pulſantibus.

Vocatus aliquandò ad audiendum citharœdum Stratonicus, poſtquam audiuit, Homericum illud dixit:

[illegible]

Illi conceſſit pater, hoc eſt abnuit illud.

Tum dicente quodam. Quid hoc? Malum eſſe citharistam dedit, benè autem canere negauit.

Cùm Byſantij citharœdus prooemium benè cecinisset, at in reliquis aberraſſet, aſſurgens Stratonicus, buccinam inflauit, pronunciauitque: Quiſquis citharœdum, qui prooemium cecinit, inuenerit, mille drachmas accipito. *Athenæus lib. 8. cap. 7.*

Hiſtriones.

Antiochia ciues habet ingenioſiſſimos, quibus ſtudio eſt ſaltationem omnibus aliis anteponere exercitiis: adeóque dictorum & factorum obſeruantes ſunt, vt nihil omninò earum rerum illorum ſubterfugere poſſit iudicium. Ergo cùm H corpuſculo admodum modiculo ſaltator in ſcenam ingreſſus ſaltaret Hectorem, vno ore omnes exclamauerunt, Aſtyanactem videmus: vbi autem Hectorem manſiſſe diximus? Rurſus alio tempore quopiam præter modum longo Capanea ſaltare conante, cum idem Thebanorum muros conſcenſurus eſſet: Tranſcende, inquiunt, muros, nihil tibi ſcalis opus eſt. Item cum corpulentus & obeſus ſaltator ingentem ſaltum facere niteretur: Theatrum nobis, inquiunt, ſuffulciendum fuerat. Contrà, nimio arido & tenui, tanquam malè habenti, bene valere certatim precati ſunt. *Lucianus de Saltat.*

Sophiſtas, Philoſophos.

THALES Mileſius cœleſtium rerum indagator, cùm cœlum aſtráque iter faciens intueretur, & in foſſam præceps ruiſſet, dum eam anus inde educeret, audiuit argutè ſibi

abyca

ab ea dici quomodo te in cœlo quæ ſunt ſpectare poſſe cre-
A dis, ſi quæ ante pedes poſita habes, non diſcernis?

Extat in Pythagoræ placitum, qui ab animatis abſtinendum cenſebat, epigramma ludicrum *lib. 3. Epigram. Græc. in Philoſophos.*

Οὐ μόνος ἐμψύχων ἀπέχει χέρας ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς.
τίς γὰρ ὃς ἐμψύχων ἥψατο Πυθαγόρη,
ἀλλ' ὅταν ἑψηθῇ τι, καὶ ὀπτηθῇ καὶ ἁλισθῇ,
δὴ τότε καὶ ψυχὴν μὴ ἔχον ἐσθίομεν.

SOSIBIVS *λυτικὸς* nugis delectabatur. Eum ob ſophiſticas quæſtiones, earundémque monſtroſas ſolutiones (vnde & nomen habuiſſe videtur) ſubſannauit Ptolomæus Philadelphus. Quæſtoribus enim imperat, vt ſi Soſibius diſtributionem corollariúmque peteret, reſponderent, quòd accepiſſet. Neque multò ſanè pòſt acceſſit Soſibius, cui petenti ſe dediſſe quæſtores dixerunt, mox conticuerunt: hic verò ad regem acceſſit, de quæſtoribus conquerens. Tum illos aduocans Ptolomæus, vnà cum libellis accedere iuſſit, in quibus deſcriptiones erant eorum, qui diſtributiones accepiſſent. Cùm hos in manus rex accepiſſet, ipſe quoque Soſibium accepiſſe pronunciauit. Erant nomina hæc inſcripta, *Σωτῆρος*, Soſigenis, Bio-
B nis, *Ἀπόλλωνος*. Quæ cùm rex aſpexiſſet, inquit, ô Lytice admirabilis, ſi à *Σωτῆρος*, primam ſyllabam So, à Soſigenis ſecundam Si, Bionis primam Bi, & vltimam *Ἀπόλλωνος*, capias, tuæ ſententiæ te quoque compotem eſſe experiêre. Atque ſic non ab aliis, ſed tui ipſius alis, vt admirabilis ait Æſchylus, caperis: cùm nihil ad rem pertinentium ſolutionem maximè ſis curioſus. *Athen. lib. 11. cap. 13.*

STRATONICVS citharœdus maximè ſe Satyri ſophiſtæ matrem admirari dicebat, quòd quem nulla ciuitas decem dies ferre poſſet, ipſa decem menſes tuliſſet audiens eundem in Ilio peregrinari, in Iliacis ſemper, inquit, Ilio mala. *Athenæus lib. 8. cap. 7.*

PTOLOMÆVS rex Sphærum Stoïcum, cereis auibus in menſa appoſitis, cùm ad eas tanquam aſſas extendiſſet manum, irriſit. At is reſpondit non aſſenſiſſe, quòd eſſent aues, ſed quòd rationi foret conſentaneum, eſſe aues. Differre enim *φαντασίαν* ab *ὀρθῷ λόγῳ*. *Athen. lib. 8. c. 8.*

Horat. lib. 2. ſatyra 4. inducit Catium Epicureum, qui quatuor libros de natura ſcripſit, arroganter de ſecta ſua diſ-
C ſerentem: eamque ridet poëta, vtpote quæ in voluptate poneret ſummum bonum.

Iuriſconſultos, Cauſidicos.

CICERO P. Cottam (vel Conſam, in Apoph. C. Popilium vocat) qui haberi iuriſperitus affectabat, cùm indoctus eſſet & iners, ad teſtimonium dicendum in quadam cauſa citarat. Nil cùm diceret ſe ſcire: Putas fortaſſis, inquit, te de iure interrogari. *Plut. in Cic.*

Sub Auguſto Cæſare cùm multis Seuero Caſſio inepto cauſidico accuſante abſoluerentur: & Architectus fori Auguſti expectationem operis diù traheret, ita iocatus eſt: Vellem Caſſius & meum forum accuſaſſet: ſimul & Architecti tarditatem, & Caſſij inſcitiam taxans. *Macrob. lib. 2. cap. 4. Sueton.*

Medicos.

PAVSANIAS Pliſtonactis cùm culparet eum quidam amicus, quòd medicum quempiam, quem periclitatus non erat, neque fuerat ab eo læſus, traduceret: Quòd ſi eſſem, inquit,
D cum periclitatus, non viuerem. Conſideranti ipſum medico, qui dicebat, Nihil mali habes: Ego verò, inquit, te non vtor medico. Cùm ei medicus diceret, Senex euaſiſti: Propterea, inquit, quòd te medico non ſum vſus. Idem medicum retulit hunc optimum eſſe, qui non ad marcorem deducit ægrotos, ſed quam ocyſſimè ſepelit. *Plut. in Apopht.*

PHILIPPI Vicecomitis principis Mediolanēſis aulicus vlcere cruris laborabat maligno, nec medicorum cura leuabatur. Iudæus quidam ægrum adit, & ſanitatem ei confidenter pollicetur, ſi ſuæ committatur curæ. Philippus hominis audaciam admiratus: & quomodo iſtud, inquit, cùm medicinæ penitus ſis ignarus? Tum Iudæus, Emplaſtrum ex fœno ſi adhibuero, ex tot herbis vna ſola morbo conueniat, ſpero omninò negotium feliciter ſucceſſurum. Tacitè imperitorum medicorum in congerendis abſque ratione ſimplicibus *πολυ-φαρμακίαν* reprehendens. *Hieronym. Cardan. capite 88. Methodi medendi.*

ANGLVS Epiſc. Aretinus graui morbo vexabatur. Adhibiti medici aut pharmacis vtendum, aut pereundum dicebant. Cæterum natura à medicamentis abhorrens, cum negaret ſe ea ſumpturum, precibus tamen amicorum motus, paritu-
E rum ſe reſpondit. Illi ſyrupos diebus aliquot ad Epiſcopum miſerunt, quos omnes in pelui ſubter lectum collocauit, tandem quoque pharmacum purgans. Manè cùm medici ægrum fermè liberum à febri comperiſſent, idque ſuis tribuerent potionibus: cum ille, Magnas enimuero & priùs incompertas mihi vires habere videntur, quæ ſubtus lectum poſitæ ſanitati me reſtituere. Quid facturæ, ſi eas potaſſem? immortalem me profectò reddidiſſent. Hoc dicto, theſaurum medicum proferri, & in cloacam abiici iuſſit.

Antiquarios.

☞ *Vide Locum de Antiquitate.*

Caupones.

PYRRHINICVLVS Vaſco peregrè iter faciens, cùm in meritoria taberna ei cœna appoſita eſſet omni ex parte olitoria, cum vino dilutiſſimo, iuſſit ad ſe vocari medicum. Reſpondente caupone: Ecquid in viculo agreſti medicum requireret? Ille, Nummo bone, inquit, teipſum ignoras? Medici ergo, non cauponis, pretium accipe. *Adrianus Barlandus.*

Conuiuas, Hoſpites. F

PHILIPPVS Macedo rex, à quodam ruſtico conuiuio exceptus, multos ſecum traxit, & cœna inſtructa paucis erat. Conſpicatus ergo perculſum hoſpitem, ſignificauit per internuncium amicis, vt placentæ locum relinquerent. Quam dum expectant, parciùs attingebant appoſita. Ita affatim cœnæ omnibus fuit. *Plutarchus lib. 7. Quæſt. conuiu. 6. in Reg. Apopht. & de Præceptis ſal.*

Sagittarios.

DIOGENES Cynicus animaduertens. Quendam imperitè iaculantem, proximè ſcopum conſedit. Cur id faceret, interrogantibus: Ne fortè, inquit, me feriat. Significans, illum quiduis percuſſurum citiùs, quàm *τὸ τέλος* ſiue ſcopum. At alij ſpectatores quam poſſunt longiſſimè ſeſe à ſcopo ſemouent, ne feriantur. *Laert. lib. 6.*

Piſcatores.

MARC. ANTONIVS Triumuir, cùm piſcans aliquando, quòd infelix eſſet in capiendo, præſente Cleopatra ſtomacharetur: iuſſit piſcatores vrinantes ante captos piſces clàm hamo ſuo affigere. Vbis aut ter traxit, non fefellit Ægyptiam. G
Mirari autem fingens illa, rem narrauit amicis, oráuitque, vt poſtero die ſpectatum venirent. Vbi frequentes conſcenderunt naues piſcatorias, & hamum Antonius demiſit: imperauit vni ex ſuis, vt præueniens & adnatans, ſalſamentum Ponticum annecteret hamo. Cùm prædam Antonius habere putans ſubduxiſſet calamum: conſecuto ſcilicet riſu: Nobis da calamum, inquit, imperator, Pharitis & Canobitis regibus. Venatio tua vrbes, reges, prouinciæ ſunt. *Plutarchus in Antonio.*

Vigiles, Cuſtodes.

LEO Imp. Conſtantinopolitanus, cùm à prandio quieſceret, ſolebant ante palatium eius duodecim militum præſidia excubare. Horum curam vt exploraret, aliquando aperto clàm palatij oſtio, vidit omnes in ſomnum reſolutos. Vnus tantùm contractis in faciem brachiis ſtertabundus, ſomnum ſimulabat. Imperator ſingulis dormitantibus auri libram apponens, clàm diſceſſit, clauſo palatio. Abeunte Imp. duodecimus, qui non dormiebat, aurum reliquorum aufert, & ſe quieti dat. Milites ab Imperatore vocati interrogantur: An expergefacti hilariores ex ſomno redditi eſſent? Territi quòd dormiuiſſent, H
nihil quicquam tamen ſe vidiſſe, aut reperiſſe, iureiurando affirmant. Imperator minas adiicit, vt verum dicant. Quod cùm duodecimus lepida ſomnij fabula enarraſſet: Leo in riſum ſolutus: Vigilandi (inquit) & auſpicandi officium exegiſti ſimul, dignus, qui talem viſionem habueris. Collegæ tui ſtultitiæ pœnas ſecum ferant, & dormiant hinc vſque ad confuſionem. *Zonaras.*

LVDOVICVS Pius Imperator, cùm Sueſſione Monaſterio S. Medardi à filiis in cuſtodia adſeruatus, ex vigilibus quendam nocte quapiam ſomno vinóque ſopitum, ac circa fundamina baſilicæ ante cuſtodiam ſolo proſtratum, & enſem ab eo dimotum vidiſſet, mox ſcalam, quæ ad accedenda funalia in angulo fuerat repoſita, apprehendit, funiculum otioſum à laquearibus ſoluit, & haſtæ, qua vexillum tempore litaniæ ſuſpenditur, allegauit, perque eam in ſublime enſem ad ſe traxit, ac in altas proiecit latrinas: & mox excitatum vigilem ludibrio habuit. *Robertus Gaguin. lib. 4. de geſtis Franc.*

Scurr.

Senes.

A Apud Plutarchum Antipater, cùm incidiſſet mentio de Demade iam ſenio imbecilli fractóque: Velút, inquit, ex immolata victima, ſolus venter & lingua ſupereſt. Apparet linguam ceu profanum membrum ſacris adhiberi non ſolere. *Eraſm. in Adag.*

Diuus Florentinus caſu per cemeterium ambulans, à ſenibus quibuſdam irriſus fuit. Ille hoc vnum reſpondit: Iniquum hoc loco certamen, vos ante domos veſtras animoſiores eſtis. *Petrarcha.*

☞ *Vide infra prolixius infrà. Titul. Vrbanitas ſecundùm formam conſiderata.*

Pauperes.

Cùm Eccleſiam Meneuenſem prouinciæ Cambriæ Princeps Reſus, Gruffini filius, cum ſuorum multitudine peregrinandi cauſa deuotè adiiſſet, factis oblationibus & ſacro Miſſæ Sacrificio peracto, acceſſit ad eum iuuenis quidam in ipſa Eccleſia, ſeque filium eius eſſe publicè proteſtando & ad pedes ipſius ſe proſternendo, quatenus eidem rei certitudinem ferri candentis examine probare liceret, cum lachrymis humiliter implorauit. Quo verbo ad familiam & filios eiuſdem duos,
B qui iam exierant extra, delato, ſubiecit iuuenis Quidam: nec mirum, alij enim aurum obtulerunt, alij argentum, hic autem, qui vtroque caret, quod habuit, obtulit, ſcilicet ferrum, paupertatis incommodum iuueni dicaciter improperans. *Girald. in deſcript. Cambriæ.*

Mendicos.

Maximilianvs I. Imp. à mendico fratris nomine ſalutatus, & fraterno amore dignam eleemoſynam dare rogatus, vbi ab Adamo hanc conſanguinitatem deduci audiuit, obolú aſtuto mendico dedit: Abi inquiens, & à fratrum quolibet tantundem exige: diuitiis, ne dubita, me longè ſuperabis. *Ægyd. Corrozetus de Dictis & factis memor.*

Reos, Damnatos.

Philippvs Macedo iudex ſedens duorum facinoroſorum, fugere præcepit vni ex Macedonia, alteri eum inſectari. *Plut. in Reg. Apophe.*

Aristogiton ſycophanta damnatus, cùm eſſet moriturus in carcere, Phocionem, vt ad ſe veniret, precabatur. Hic, retinentibus eum amicis, ne ad improbum hominē pergeret: Vbi-
C nam, inquit, malis Ariſtogitonem conuenire? *Plut. in Apophe.*

Legatos.

Cùm tres legatos populus Rom. in Bithyniam deſtinaſſet, quorum vnus pedibus æger erat, alter capite ex terebratione & inſectione cauato, tertius videbatur amens: irridens M. Cato, legationem ait mitti à populo Rom. quæ nec pedes, nec caput, nec cor haberet. *Plut. in Catone.*

Rodolfvm I. Imp. duo inſignes oratores in arduo negotio adierunt, alter barba cana & capillo nigro, alter verò capillo cano & barba nigra. Quibus rex reſpondit: Non priùs vos abſoluam, quàm rationem diuerſitatis barbæ & capillorum reddatis. Hi deliberandi ſpacio accepto, altero die Regem adeuntes: Ego, inquit, primus canam habeo barbam, quia omnis mea cura fuit, vt ori ſatisfacerem & gulæ, de nulla alia re cogitans, idcircò caput manſit cum ſuis capillis nigris, & mentum veſtitum eſt barba cana. Alter inquit. Capilli mei ſimul cùm egreſſus ſum vterum matris meæ, creuerunt: poſt
D viginti quatuor annos demùm erupit barba: quæ cùm eandem ætatem aſſequetur, quam nunc capilli habent, eundem quoque colorem ſortietur. Rex argutiam vtriuſque laudans, remiſit honeſtè expeditos.

Seruos

Angelotvs Cardinalis S. Marci, cum eius familia deducēdi domini gratia, ad pulſati tintinnabuli ſignum non conueniret: ad horam poſteà menſæ vulpina cauda, ne ſentiretur, æra percuti mandauit ita vt pauci admodum fortè præſentes diſcumberent. *Volat. lib. 21. Anthrop.*

Hoſtes.

C. Marivs. victis ad Aquas Sextias Teutonibus, Cimbris ad Atheſim occurrit. Qui lacerauerunt fœdè nuncios, & per legatos à Mario ſibi fratribúſque agrum & oppida popoſcerunt, quæ ad ſedes ſuas ponendas eſſent ſatis. Percontante legatos Mario de fratribus, cùm Teutones illi nuncuparent: cæteri omnes riſēre, Marius verè reſpondit cauillo. Omittite fratres. Habent enim à nobis illi datam terram, ſempérque habebunt. Percepto cauillo proſciderunt eum legati conuitio, daturum pœnas confeſtim Cimbris & Teutonibus, vbi aduenisſent. At, inquit, præſtò ſunt, Marius: nec decet vos niſi ſalutatis abire fratribus. Sic fatus, vinctos Teutonum reges E produxit, qui in Alpibus fugam à Sequanis fugientes retracti. *Plut. in Mario.*

Lvdovicvs XI. Gallorum rex, dum Sacro intereſt, animaduertit Presbyterum ignobilem in angulo Eccleſiæ dormientem. Ei igitur Canonicatum opimum, qui tum primùm vacauerat, neſcienti contulit. Cauſam rogatus: Vt verum id reipſa reprehendat eſſe, reſpondit, quòd vulgò dicitur, Opes dormientibus superuenire fortunatis. *Ægidius Coroz. de dictis & factis memorab.*

Dormientes.

Ludouici Pij & Leonis Imp. Græci exempla,

☞ *Vide paulò antè Vigiles.*

Carolvs V. Imperator Gandaui ruſticum temulentum in triuio dormientem conſpicatus, per ſatellites in aulam deportari, in lecto regio reponi iuſſit. Vbi euigilaſſet, titulo imperatorio ſalutatus, cum nutu ſuo omnia fieri vidiſſet, Vtrum ſacra priùs an fercula mallet; rogatus: iamdudum ſibi in patinis animum fuiſſe profeſſus, regióque luxu exceptus, vino rurſus obrutus, ad eum vnde primò exportatus fuerat F locum reportatus, ephemera felicitate vnà cum ſomno ſolutus fuit.

Mortuos.

Epaminondam ferunt ioco dixiſſe de viro forti, qui quo tempore pugnatum eſt in Leuctris, ex morbo interiit: Papæ qui vacauit illi tam multis in negotiis fato fungi? *Plutarchus Præcept. ſal.*

Idem, cùm paucos Thebanos ſub Corinthiorum muris pugnam laceſſentes fudiſſet Chabrias, ac trophæum ſtatuiſſet, irridens ait: Ibi non trophæum ſed excitatum ab eo Hecatæum, nam Hecaten ferè in triuiis pro portis locabant. *Plut. in Apoph.*

Arigevs per Selinuntem Siciliæ iter faciens, cùm videret inſcriptum monumento hoc Epigramma:

Sano, qui diros quondam extinxere tyrannos,
Ante Selinuntis mœnia marte cadunt:

Meritò, inquit, occubuiſtis, flagrantem qui extinguere tyrannidem moliti eſtis. Contrà enim oportebat totam ſincerè incendio abſumi. Idem Epitaphium Archilochi Poëtæ maledici G à Quodam ſcriptum;

Ἠρέμα δὴ παράμειβε, ὁδοιπόρε, μήποτε τῷδε
κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους. *id eſt.*

Ne fors crabrones, qui huic inſedere ſepulchro,
Irrites, tacitum carpe viator, iter.

Eraſmus in Adagiis.

Henricvs IV. Imp. cum Rodulfum ducem Sueuorum audiſſet regali pompa ſepultum, & id plerique ægrè ferrent, argutè reſpondit: Vtinam omnes mei hoſtes ſimili pompa ſepulti iaceant. *Cuſpinianus.*

Mathiæ Corvini Vngariæ regis mortem ex apoplexia, tardè Morani quidam proceres credidēre: quoniam memoria tenebant, aliquoties famam mortis eius anteà ſparſam fuiſſe, ac ſemper illum magno cum malo reſurrexiſſe. Poſtquam certo apparuit ſepultum, vnus è proceribus illis: A centum, inquit, annis malus theſaurus, meliùs tempeſtiuiuſque in terram conditus non eſt. Malè enim ille mulctatus à Mathia fuerat. *Dubrauius lib. 31.*

Bruta.

H Aiunt quendam in vrbe Alexandriæ circulatorem & præſtigiatorem docuiſſe ſimiam, eique ſaltatricis appoſuiſſe perſonam, ac veſtem circumdediſſe exercitio conuenientem. Et cùm chorum ei adhibuiſſet, placuiſſe, cùm ad cantilenæ modos ac numerum ſeſe flecteret, ac per omnia naturam occultaret. Acclamantibus autem cunctis, & applaudentibus agilitati ſimiæ, ad cantum & modulationem aptè ſe mouentis, Quendam ferunt facetum hominem, vt ſimiæ laruam detraheret, proiecisse in orcheſtra ex bellariis ea ea, quæ talium beſtiarum ingluuiem attrahunt atque incitant: Simiam verò nihil cunctatam, vt vidit antè chorum diſperſa amygdala, oblitam & ſaltationis, & plauſuum & veſtis ornamentorum, accurriſſe, & perſonam ori detraxiſſe: ſic vt pro laudibus & admiratione, riſum abundè ſpectatoribus mouerit. *Gregor. Niſſen. lib. de Nomine ſeu profeſſ. Chriſtiana.*

INANIMATA.

Vtpotà in

Mare Tranquillum

Siculus quidam, cùm ficos naui portans naufragium feciſſet

ſer, ac deinde ſedens in litore mare placidum ac tranquillum A videret, velut inuitans ad iterandum nauigationem, dixiſſe fertur Οἶδ' ὃ θέλεις, σῦκα θέλεις; id eſt, Noui quid velis, ficos vis. Recenſetur ab omnibus fermè prouerbiorum Græcorum collectoribus. *Eraſm. in Adag.*

Panem atrum.

Apud Athenæum Paraſitus quiſpiam, panes rancidos & atros in conuiuium illatos, ἄρτων σκιάς appellauit: quaſi manes panum, non panes. *Eraſm. in Adag.*

LAERTIVS refert Zenonem, cùm ſeruum in furto deprehenſum cæderet, ſeruus interim clamaret, In fatis fuiſſe, vt furaretur, ſubintuliſſe: Illud etiam, vt cædereris. *Idem.*

QVID AGENTES VEL PATIENTES VRBANITATI SVBIICIANTVR

Sic loci exercentur erga

Auditores oſcitantes.

☞ *Vide infrà, Reprehenſio vrbana Negligentiæ, Oſcitantia.*

Rixantes, Contendentes.

Cùm Leontius Ancyranus Galatiæ Epiſcopus, Eccleſia Nouatianis adempta, Conſtantinopolim veniſſet: Siſinnius Nouatianorum Epiſcopus ab eo petiit, vt eam illis reſtitueret, illo verò aſperè reſpondente: Vos Nouatiani Eccleſiam B habere non debetis, quum pœnitentiam tollatis, & Dei liberalitatem excludatis. Siſinnius: Atqui neminem, inquit, ita pœnitet, vt me. Illo, Cuius rei? ſciſcitante: Quod te viderim, inquit. *Suidas.*

Cùm Ioannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus Orthodoxus diceret, Vrbem duos Epiſcopos habere non poſſe: Neque enim habet, inquit Siſinnius. Quòd cùm Ioannes grauiter tuliſſet, ac diceret: Vides te ſolum eſſe velle Epiſcopum? Non hoc, inquit, dico, ſed me tibi ſoli non eſſe Epiſcopum cùm ſim aliis. Ibi Ioannes: At ego efficiam, ne conciones habere tibi liceat: hæreticus enim es. Tum Siſinnius feſtiuè: At ego, inquit, mercedem etiam tibi ſoluam, ſi me tanto labore liberares. Ibi Ioannes factus mitior: Non te liberabo, ſiquidem habere conciones oneri tibi eſt. *Idem.*

Euſebius Ponti præfectus, in D. Baſilium Cæſarienſem Epiſcopum furens, poſt verbera minabatur ſe ei hepar ex mediis viſceribus extracturum. Reſpondit Baſilius: Gratum mihi C quid profectò feceris, ô Euſebi, ſi hepar, quod cætera omnia membra (quod ex facie & habitu corporis iudicare potes) cruciat & affligit, euulleris: ita enim corpus omne à moleſtiis ſemel liberabis. A vulgo liberatus eſt ex manibus præfecti. *Sozom. lib 16. cap. 16.*

Ianuenſis quidam Nauarchus Anglico bello Gallis militans geſtabat ſcutum, in quo bouis caput depictum erat. Conſpicatus hunc Gallicus nobilis, cùm illud armorum inſigne ſibi vendicaret: orta altercatione, Gallicus Ianuenſem ad certamen prouocauit. Ianuenſis accepta conditione in campum ad certamen nullo apparatu deſcendit: alter multis impenſis ornatiſſimus in campum conſtitutum venit. Tum Ianuenſis. Quid eſt inquit, propter quod certaturi hodie ſumus? Ille, Aſſero, inquit, tua inſignia mea, meorúmque priuſquam tuorum fuiſſent. Et Ianuenſis: Quænam ergo tua ſunt? Caput bouis, ait. Hic Ianuenſis: Non eſt opus certamine aliquo, inquit, nam hoc quod porto non bouis, ſed vaccæ eſt caput. *Pogg. in Facetiis.*

Conquerentes.

Quum è ſenioribus quidam, videns priſcas leges & inſtituta vetere aboleri & alia praua ſuccedere, atque ob id res Spartanorum conuerti, quæ ſumma fuerant in imum deiici, & conteri; id, inquam, cùm apud Agidem iam ſenem deploraret, ioco reſpondit: Si eſt, inquit, quod narras, rectò ordine res procedunt. Si quidem ego puer à patre audiui, quòd iam tum illis temporibus res inuerterentur. Itaque ſi ruſus inuertuntur, redierunt in locum priſtinum. *Plut. in Lac.*

Lauantes.

Athenienſi Alcibiadi cùm copiosè balneator aquam adminiſtraret, ait Lacon, Nempe vt illuuici pleno præbenda affatim. *Plut. in Apoph.*

Nubentes.

Mulierem omnem eſſe malam, perquam venuſtè ſignificauit Lacon quidam, qui cum vxorem duxiſſet, perpuſillam dicebat: E malis, quod minimum eſſe eligendum. *Eraſmus in Adagiis.*

De Diogene Cynico Laërtius huiuſmodi fabulam narrat. Adoleſcens quiſpiam iactantior, nuper vxore ducta, titulum huiuſmodi inſcripſit ædibus ſuis: ὁ τοῦ Διὸς παῖς καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ· μηδὲν εἰσίτω κακόν, id eſt, Iouis filius Callinice, E Hercules hic habitat, ne quid innoceat mali: Diogenes adſcripſit μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία, id eſt, Poſt bellum auxilium videlicet indicans iam tunc receptum in eas malum, cùm vel ipſe malus immigraſſet, vel vxorem malam introduxiſſet. *Eraſm. in Adag.*

Ægrotantes.

CYRVS Plutarchi amicus ex prouincia reuerſus, in morbum inciderat. Is dum gelidas manus ſe habere Aufidio Modeſto conquereretur aſſidenti: Certè ait ille, nuper calidas de prouincia retuliſti, de furtorum ſcilicet & rapinarum frequentia iocum texens. Qui viro integerrimo & benè ſibi conſcio riſum mouit, faſtidiúmque diſcuſſit, ſuffuſurus noxio roborem. *Plut. lib. 2. Quæſt. conuiu. 1. Macrob. lib 7. c. 3.* hoc tribuit dictum amico L. Quinti Prætoris ægrotantis ſub Domitiano.

RERVM, CIRCA QVAS OCCVPATVR.

SIC IOCOSE BONA SVA, vel aliena quis

Laudat.

Qui aliis vitia, quibus carent, obiiciunt: hi eorum virtutes, quibus ſunt præditi, aperiunt. Oportet autem virtutem F aliquam confeſſam & exploratam adeſſe: alioquin contrarium, quod eſt in quempiam dictum, ambiguam adfert ſuſpicionem. Nam qui ad prædiuitem fœneratores dicit ſe ducturum, vel abſtemium & temperantem, inſolentem ex violentia & ebrietate profligatum: vel ſplendidum, magnificum, & munificum, appellat ſordidum & tenacem: vel in cauſis agendis & Rep gerenda præſtanti denunciat in foro ſe damnaturum eum, is hilaritatem & riſum ciet. *Plut. l. 2. Quæſt. conuiu. 1.*

Socrates, Antiſthenis induſtriam in amicitiis colligendis & conciliandà hominum gratia lenocinium & factionis ſollicitationem & lactationem appellauit. *Idem.*

Cratetem Philoſophum, qui omnium tecta ingrediebatur excipientibus eum honorificè & benignè hominibus, dicebant θυρεπανοίκτην, admiſſionalem. *Idem.*

De Antiſthene prædicauit Diogenes:

Qui me induit lana, & mendicum reddidit,

Et exulem & meis quoque profugum ædibus. Idem. G

CRITOBVLVM Socrates hominem formoſiſſimum ad contentionem formæ prouocàs luſit, non deriſit. Socrati item Alcibiades iocularitèr offudit æmulationem de Agathone. *Idem.*

LACON gymnaſiarchum, qui acapna ligna præbuerat, in ſpeciem incuſare dixit ſe: Cuius opera factum eſt, vt apud nos ne lacrymam quidem mittere licuerit. Et eum, qui ipſum quotidie ad cœnam inuitabat, plagiarium & tyrannum nominans: Per quem, inquit, tot annos menſam non aſpexi meam. *Idem.*

Quidam alius dixit appetitum ab rege inſidiis ſe, & ademptum ſibi otium & ſomnum, qui ex paupere diues euaſiſſet. *Idem.* Ioci autem lepos eſt in faceta fictione. Plagiarium appellauit, quòd liberalitate ſua homines ſibi redderet obnoxios; tyrannum verò, quod per illum non liceret cuiquam conuiuarum domi ſuæ viuere.

ALCIBIADES dicebat, nihil nouum eſſe, ſi Lacedæmonij intrepidè mortem in bellis occumberent. Defugere enim eos hoc modo legum ſeueritatem & cruciatum: atque labores alacriter promptéque cum morte commutare. *Ælianus l. 13. Var. hiſtor.* H

Cyrus Plutarchi amicus. ☞ *Vide paulo ante.*

MALA SVA VEL ALIENA REPREHENDIT.

REPREHENSIO, SVGGILLATIO, Exprobratio iocoſa.

In Genere.

IOANNES Theologus Minor Apologo vitia ſui temporis Sacerdotum reprehendit. *Apud Æmil. lib. 9.*

IVLIVS II. Cùm omnium ferè gentium veſtitum tabula, eleganter picta ſpectandum propoſuiſſet, Gallum nudum pingi iuſſit, humi pannos omnis generis ſparſos, ceu materiam, cui formam ex quibus libuiſſet petitam gentibus induceret ſpectantem, iuxtaque reticulum cum pila, quo ludi genere Galli in primis delectantur.

Cum ad menſam cuiuſdam Epiſcopi ex illis qui nouiter in Belgio conſtituti nuper fuerunt, & ex Abbatiis ſibi incorporatis prouentus ſiue competentiam aſſignatam habẽt, Ductor nouitius cohortis cuiuſdam, qui prius in militia numquam

fuerat, per iocum dicere [illegible] Epiſcopus ille
A Abbas haberetur talis Monaſterii [illegible] Mo-
nachis [illegible] vultu compoſito [illegible] ille: Magis ego demi
ror, quod tu cum nunquam [illegible] miſſum ductor [illegible]
ſeris. Poterat alioquin dicere Epiſcopalem dignitatem emi-
nenter continere eam, quam [illegible]

[illegible] Locus de ioco.

Ignorantia.

Bacchvs ad Herculem de tragœdiis iudicantem, cùm exercitatior eſſet in vorandis tauris, quàm penſiculandis poetarum carminibus: Δειπνεῖν με δίδαξον, inquit, hoc eſt, Cœnare me doce, apud Ariſtophanem *in Ranis.*

Extat iocus Demonactis, *Auctore Luciano.* Hic mulget hircum, ille ſupponit cribrum: cùm alter ineptè proponeret, alter reſponderet ad id, quod propoſitum erat, nihil facientia. *Eraſm. in Adag.*

Polvs cùm ſe iactaret inſolentiùs, Plato ſic hominem taxauit ὦ πῶλε, ἵνα προσείπω σε κατὰ σέ, id eſt, O Pole, vt te tuo alloquar modo. Polus Græcè ſonat pullum equinum: ipſo itaq; ſtatim nomine tetigit hominis arrogantiam. *Laert. lib. 3.*

B Calvisivs Sabinus diues, gloriæ auidiſſimus, magnis preciis ſeruos comparauit, quorum alter hunc, alter illum poëtam familiariter memoriter noſſet: hoc ſcilicet expeditum iter ad eam, quam appetebat, gloriam ratus, ſi ſerui vt peculium, ſic & literas domino quærerent. Hac familia inſtructus, conuiua ſuos quæſtiunculis exagitabat. Serui ad pedes aderant, & de quacunque re ſermo eſſet obortus, accommodatos materiæ verſus inſuſurrabant: quos ille gloriabundus dum pronunciare vellet, in medio hærebat. In hunc igitur Satellius Quadratus ſtultorum diuitum irriſor, & arriſor, & deriſor, ita iocatus eſt, cùm ille iactaret centenis millibus ſeruos ſingulos conſtitiſſe: Minori precio, totidem ſcrinia emiſſes. Idem Sabinum vt luctaretur orabat: cùmque ille diceret, Quomodo luctabor homo æger ac debilis, & vix viuere valens? Noli quæſo, inquit, Quadratus, hoc dicere: aſpice quot ſeruos habes robuſtiſſimos. *Seneca lib. 3. Epiſt. 27.*

Basilivs Magnus Epiſcopus Cæſarienſis, vrbanus in congreſſibus etiam inimicorum fuit. Valens Imp. contra eum orthodoxorum varios miſit, qui eum verbis, minis ac ſuppliciis
C perſuaderent. Miſit Demoſthenem quendam, hominem ſuribundum & audacem, qui cùm blaſphemias in Baſilium debaccharetur, barbariſmo quodam fortè lapſus eſt. Ad quod riſu Baſilius exclamauit: Vidimus & nos Demoſthenem ſine literis: At cùm importunius oblatraret, ita obiurgauit: Tuum eſt de pulmentariis cogitare, & non diuina dogmata decoquere. *Sozomen. lib. 6. cap. 16.*

Lvdovicvs XI. Gallorum rex, indoctum quendam multis inſtructum libris gibboſo ſimilem eſſe dicebat, qui gibberum in dorſo portans nunquam oculis aſpicere poſſet. *Corroz. de Dictis & factis mem.*

Stultitia.

Polyevctvm Sphettium cùm videret Phocion per æſtum auctorem populo Athenienſi eſſe mouendi Philippo belli, inde anhelantem multùm & ſudantem, vtpote perpinguem, atque crebrò aquam ſorbentem: Debetis ſcilicet, inquit, ex huius ſententia bellum ſciſcere, quem in lorica &
D clypeo quid cenſetis facturum inſtantibus hoſtibus, cum inter dicendum apud vos ea, quæ commentatus eſt, penè ſuffocetur? *Plut. in Phocione.*

Diogenes adhibita interdiu lucerna, rogatuſque Quidnam ſibi vellet? reſpondit, ἄνθρωπον ζητῶ: id eſt, Hominem quæro *Laertius.*

E duobus fratribus, quorum alteri nomen erat ἑκάτερος, alteri ἀμφότερος, ille bonæ frugis erat, hic nequam. Hos quum Philippus vidiſſet, hoc in eos iocatus eſſe fertur: O μὲν ἑκάτερος ἀμφότερος, ὁ δ᾽ ἀμφότερος οὐδέτερος, id eſt, Vterque ambo, Ambo neuter. *Plut. in Græcis Epigram.*

Proditum eſt, Herodem ſophiſtam, diuitiis perilluſtrem, ex luctu vxoris Regillæ forma domus ſubmutata, parietum ornamenta florida cum velis nigrantibus, tum lapide Lesbio induxiſſe. At Lucius vir ſapiens, Herodi etiam perfamiliaris, pueros conſpicatus raphanidas alba perluere, quæſiuit, Cuiuſnam foret ea cœna? Audiens verò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Regillæ Herodes iniurius eſt, qui alba veſcatur raphanide in funeſta & pullata domo. Quæ illi renunciata cæcitas inſederunt, vt mox domeſticas tenebras, & parietum (vt ſic dicam) nubila diſcuteret, ne ludibrio ſtudioſis & magnis viris fieret. *Cælius libro 20. capite 26. A. L.* E

Domitianvs Imp. Metii cuiuſdam ſenectute diſſimulantis ſtultitiam falsè reprehendit: Vellem, inquit, tam formoſus eſſe, quàm Metius ſibi videtur. Et cuiuſdam caput varietate capilli ſubrutilum & incanum, perfuſam niuem mulſo dixit. *Suetonius.*

Rex Alfonſus Aragonius honeſtæ recreationis cauſa Quæſtorem, vt ita dicam, ſtultitiæ aulicæ conſtituerat, apud quem quæcunque ſingulo die ſtultè dicta factaue eſſent recenſerentur. Diarium illud rex ſub veſperam ferè ſolebat inſpicere. Arlottus quidam dum naues Florentinæ, tempeſtatis cauſa per aliquot dies Neapoli hærent, aulicis ſeſe inſinuarat: cumque rex Germanum quendam Theodoricum, aliquot millibus Alfonſinorum numorum inſtructum in Germaniam comparandorum equorum cauſa ablegaſſet (ſunt tamen qui Maurum Apoſtatam in Africam miſſum tradant) Quæſtorem adit, & in hæc verba cenſuram ſuam perſcribi iuſſit: Alphonſus rex Barbarum pecunia onuſtum ad Barbaros mittit, hoc eſt, vt ne gratis perfidus eſſe cogatur, etiam viaticum addit. Meo ergo illo calculo ſtultorum huiuſce diei princeps eſto. Poſteaquam F
Alphonſus Ephemerides recognouit, hominis non inſcita libertate delectatus, eum ad ſe vocauit. At reuocabis, ſat ſcio, inquiens, vbi Theodoricum cum generoſis equis reducem videris. Tum ille. Non reuocauero facilè, ſed tamen mutauero. Qui illud, inquit, Rex. Eraſo tuo nomine, reſpondit Arlottus, illius ſubſtituam. *Auctor vitæ Arlot.*

Negligentia. Oſcitantia.

Diogenes Cynicus, cum ſeriò quandoque loqueretur, & nemo auſcultaret, ſeſe ad ſonum muſicum contulit. Congregatis autem ad ſe quamplurimis, exprobrauit, vt qui ad inepta ſtudioſè concurrerent, ad ea vero, quæ grauia eſſent & vtilia: negligenter conuenirent. Dicebátque, de fodiendo & calcitrando certare homines: vt autem boni & probi fierent, curare neminem. *Laert. lib. 6. cap. 2.*

Cùm aliquando Demoſthenes quendam in cauſa capitali defenderet, ac iudices haberet parum attentos, ſed dicenti obſtreperent: ille, Pauliſper, inquit, aures mihi præbete, ſiquidem rem narrabo nouam ac lepidam, atque auditu iucundam. Ad quæ verba cùm illi iam aures arrexiſſent: Adoleſcens, inquit, quiſpiam aſinum conduxerat, rerum quiddam Athenis Megaram deportaturus. Inter viam autem cùm æſtus meridianus ingraueſceret, nec inueniret quonam vmbraculo Solis ardorem defenderet, depoſitis clitellis, ſub aſino ſedens, eius vmbra ſemet obtegebat. Cæterùm id agaſo non ſinebat, hominem inde depellens, clamanſque aſinum eſſe locatum, nõ aſini vmbram Alter item ex aduerſo tendebat, aſſeuerans etiam vmbram aſini ſibi conductam eſſe. Atque ita inter eos acerrima rixa in longum producta eſt, ita vt etiam ad manus venerint: hoc pertinaciter affirmante, non conductam eſſe aſini vmbram; illo pari contentione reſpondente, vmbram etiam aſini conductam eſſe: Demum in ius ambulant. Hæc locutus Demoſthenes, vbi ſenſiſſet iudices diligenter auſcultantes, repentè cœpit à tribunalibus deſcendere. Porrò reuocatus à iudicibus, rogatuſque, vt reliquum fabulæ pergeret enarrare: De aſini, inquit, vmbra libet audire, viri cauſam de vita periclitantis audire grauamini; Paulò aliter narrat. *Plut. in vita Demoſthenis.* Cùm in concione dicenti obſtreperent Athenienſes, ait ſe breuiter illis velle narrare quiddam. At ſilentio facto: Adoleſcens, inquit, æſtatis tempore aſinum mercede conduxerat, vt eo ab vrbe Megaram proficiſcens veheretur. H
Porrò meridie cum ſol acriter æſtuaret, vterque cupiebat ſub vmbram aſini ſuccedere. Verùm alter alterum arcebat, cùm hic diceret aſinum conductum eſſe, non vmbram. Ruſus alter qui conduxerat, ſe plenum habere ius reſponderet. Atque hæc locutus, diſcedere parabat. Retinentibus autem Athenienſibus, vtque reliquam fabulæ partem adderet orantibus: Itane, inquit, de aſini vmbra audire cupitis, de rebus ſeriis loquentem auſcultare non vultis? Quidam aiunt, aſinum Athenis, non Megaram, ſed Delphos fuiſſe conductum quod idem apparet ex verbis Demoſthenis, qui Delphicam vmbram nominat in calce orationis. De pace. *Plut. in eius vita.*

Quidam Minorita cùm Viennæ inter concionandum Albertum I. Imperat. cum aulicis oſcitantem & ſomniculoſum animaduerteret: voce intenta, Quæritur, inquit, ſaluari ne principes poſſint? Réque in vtramque partem diu multúmque agitata, excuſſo iam ſomno attentis omnibus: Quid ni poſſint

poſſint, ſubintulit, ſi modo baptiſmo ſuſcepto in cunis va-
A gientes moriantur. *Æn. Syl. lib. 3. comm. in Pan.*

Otij inepti.

Vettones Hiſpaniæ populi barbari, cùm primum Rom. caſtra intuentes, quoſdam centuriones deambulationis cauſa in via progredientes reflecti cernerent, inſanire homines ſuſpicati ſunt. Itaque eis viam ad tabernacula commonſtrabant, quaſi ſemper aut quieſcere aut pugnare neceſſarium arbitrarentur. *Strab. lib. 3.* Affine huic quod de Indis narrant, cum ſaltantes vidiſſent Hiſpanas fœminas, territos fugiſſe, quod illas dicerent nouo & inuſitato ſibi furoris genere concitari. *Lud. Viues lib. 1. de Chriſtiana femina.*

Timiditatis.

EPAMINONDAS, allato copias ab Athenienſibus nouis inſtructas armis in Peloponneſum miſſas: Quid igitur, inquit, Antigenidas non gemit, quod nouas habet Tellis tibias? Fuit tibicen Tellis peſſimus, optimus Antigenidas. *Plutarchus in Apophtheg.*

THEMISTOCLES cauillo Eretrienſes dixit ſicut loligines gladium habere, cor non habere. *Plut. in Apoph.*

Africanus cenſor cùm caſtigaret militem, quòd in pugna
B non fuiſſet: ille verò diceret, ſe cuſtodiæ cauſa in caſtris manſiſſe: Non amo, inquit, milites nimis diligentes. *Eraſm. lib. 6. Apopht.*

Poſt Mutinenſem fugam quærentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe Familiaris eius ferebatur: Quod canis in Ægypto: bibit, & fugit. Quoniam in illis regionibus conſtat, canes metu crocodilorum exterritos, currere & bibere. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 2.*

Impudicitia, Scortationis, Adulterij.

☞ *Vide Titul. Coniugum impudicitiam vrbane reprehendere. Hic eius qui reprehenditur, impudicitiæ habetur ratio. illic vero aliena, quatenus infortunij loco aliis obiicitur.*

Quum quidam Diogeni referrent, Didymon tibicinem in adulterio deprehenſum: Dignus eſt, inquit, ex ipſo nomine ſuſpendi. Porrò Didymi Græcis teſticuli dicuntur. Ab his igitur, vnde nomen habebat, & quibus peccauerat, ſuſpenſus fuit. *Laërt. lib. 6. & Cælius lib. 4. cap. 7. A. L.*

ANTIGONVS à Demetrio filio, arctiore oſculo exceptus:
C Lamiam (inquit) credo oſculari voluiſti. Erat fama illum Lamiæ congreſſu & conſuetudine cupidiùs teneri. *Sabellicus libro 7. Enn. 4.*

DEMETRIVS Poliorcetes Lamiam ſcortum amabat. Cuius cùm Legati ad Lyſimachum veniſſent, iis ille per otium altas in cruribus & brachiis ſuis leoninorum vnguium cicatrices oſtendit, expoſuitque ſuam cum leone pugnam, quam ab Alexandro rege cum illo concluſus conſeruerat. Illi in riſum effuſi, ſuum quoque regem prædicauerunt immanis feræ in collo ferre morſus Lamiæ. *Plut. in Demetrio.*

Non illepidè dixit apud *Athen. lib. 6.* Philoxenus paraſitus cognomento Pternocodis, in alterum paraſitum nomine Corydum, quum incidiſſet ſermo, quòd turdi magno emerentur, præſente Corydo, de quo rumor erat obſcœni obſequij: At ego, inquit, memini Corydum obolo fuiſſe æſtimatum. Paraſitis autem ſolent indi nomina contemptus. Quanquam hic Corydus narratur in dictis fuiſſe lepidus. *Eraſm. in Adag.*

Mater M. Bruti Seruilia, cùm precioſum ære paruo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubiiciente haſtæ bona ciuium, non ef-
D fugit dictum tale Ciceronis: Equidem quò melius emptum ſciatis, comparauit: Seruilia hunc fundum, Tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia, eadémque C. Craſſi vxor, laſciuiente Dictatore tam in matrem, quam in puellam. Hinc luxuriam ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iocíſque carpebat: vt mala non tantum ſeria forent. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 2.*

Mulier Adultera expanderat ad feneſtras varij generis veſtimenta ab adultero data. Matrona ante domum tranſiens, conſpectis tot veſtibus: Sicut aranea telas, ita hæc, inquit, veſtes ſuas effecit. *Poggius in Facetiis.*

Voracitatis, Ebrietatis.

DEMETRIVS Poliorcetes apud patrem Antigonum queſtus, quòd moleſto rheumate vexaretur: Vide ne Thaſium ſit, inquid, aut Lesbium potius. Ex vtraque enim inſula optimum illi aduehebatur vinum. *Sab. lib. 7. Enn. 4.*

Apud Athen. lib. 8. Theocritus Chius Diocli gurgiti, qui deuorato piſce calido, dixit ſe cœlum exuſſiſſe: Vnum, inquit, illud tibi ſupereſt, vt mare ebibas: atque ita tres res omnium maximas confeceris, terram, mare, cœlum. *Eraſmus in* E
Adagiis.

ZENO Citticus Philoſophus, quodam in conuiuio immoderatius vorante obſonia, neque quicquam aliis reliquum faciente, piſcem ingentem, qui apponebatur, è patina ſuſtulit, quaſi ſolus illum deuoraturus. Quum alter intuens Zenonem, ſignificaret ſe mirari impudentiam: Quid, inquit, putas conuictoribus tuis accidere quotidie, ſi meam opſophagiam ferre non potes? *Laërt. lib. 7. cap. 1.*

L. COTTA cenſore qui ſupra modum effuſus in vinum erat, candidatus Cicero conſulatus in prenſando cùm ſitiſſet: circumfuſis amicis; vt bibit: Rectè veremini, inquit, ne quod aquam bibam, ſuccenſeat mihi cenſor. *Plutarchus in Cicer. & Macrob.*

Orta ſuper menſa Canis Magni Veronenſis edendi mentione, cùm multi magni comeſtores referrentur ab aliis: & Hugutio quoque Fagiolanus (qui multis actus fortunæ tempeſtatibus iam ſenex ad aulam Canis peruenerat, vbi non hoſpitis, ſed parentis locum tenebat) cœpiſſet de eſu ſuo in ætate iuuenili, vtpote qui eſſet immenſi corporis, quædam incredibilia narrare: Petrus Nauus, qui in eadem aula ſapientia celebris, ſed mordax habebatur, reſpondiſſe traditur: Minimè quidem miror hæc quæ dicis, cùm maiora ſileas, quæ tamen ſcimus: Piſas & Lucam vno prandio deuoraſti. Conſtans F
enim erat opinio, potuiſſe die illo, quo de illarum ciuitatum dominio pulſus erat, vulgi tumultum comprimi, ſi è conuiuio ſurrexiſſet. *Petrarcha.*

Quidam caſeum largiùs quam alij edebat. Id ægrè ferens hoſpes, voce Miniſtrum, & quomodo caſeus declinaretur, interrogat. Illo more grammatico id faciente: Deſipis verò tu, ſed ita, vt ille oſtenſo eo qui fruſtra tam magna auferebat.

Liberalitatis inepta.

Adoleſcens quidam Ponticus pollicebatur ſe rationem Antiſthenis habiturum, ſi nauis ſua, quæ ſalſamenta vehebat, appuliſſet. Antiſthenes accepto nouo vaſe, vnà cum adoleſcente ibat ad mulierem, quæ vendebat farinam: & impleto vaſe, cœpit onuſtus diſcedere. Mulieri verò poſcenti farinæ precium commoſtrato adoleſcente, Hic (inquit) dabit, ſi nauis cum ſalſamentis appulerit. *Laërtius.* G

P. VIRG. MARO, cùm in veterinaria arte excelleret, Romæ Magiſtri ſtabuli equorum Auguſti amicitiam nactus, equos curabat, & in mercedem ſingulis diebus panes, tanquam vnus ex ſtabulariis, accipiebat. Interea à Crotoniatis pullus miræ pulchritudinis Cæſari dono fuit miſſus, qui omni iudicio ſpem portendebat virtutis & celeritatis immenſæ. Maro verò cum ex morboſa equa natum, nec robore nec celeritate valiturum reſpondit. Idque reipſa verum eſſe compertum fuit. Quod cùm Magiſter ſtabuli Auguſto recitaſſet, duplicari ipſi in mercedem panes iuſſit. Cum item ex Hiſpania Auguſto canes dono mitterentur, Virgilius parentes eorum dixit, & animum celeritatémque habituros. Quo cognito, iterum duplicari panes Virgilio mandat. Dubitauit tandem Auguſtus, Octauij filius eſſet, necne: & remotis arbitris Maronem ea de re conſuluit, poſſet - ne idipſum ex phyſiognomia deprehendere. Maro veniam præfatus, quod difficile foret hominum æquè ac brutorum cæterorum natales agnoſcere, tandem tamen eum ſe piſtoris filium arbitrari aſſeruit. Admirante id Augu-
ſto, ex muneribus panariis id ſe colligere, dixit: quòd cùm H
prædixiſſet hactenus miranda quædam, tamen præter panes nulla tuliſſet munera: Facetiam boni conſuluit Auguſtus, eúmque Pollioni commendauit. *Donatus in eius vita.*

Cùm Nicephorus Conſtantinopolitanus Imp. Helmogaudo Caroli Magni legato, qui apud ſe Caroli nomine Irenem viduam Copronymi ambiebat, Saxoniam, vt gentem ignobilem, dono dediſſet: illucque legatus reuerſus domum in Franciam, Imperatori Carolo renunciaret, is ſubridens ait: Meliùs ſecum actum fuiſſet, ſi te feminalibus ſuis rex Græcus donaſſet. *Auent. lib. 4.*

Cùm Chriſtianorum proceres terram Sanctam indigno ſeruitio decreuiſſent liberare: electus eſt in ducem Sanctius Hiſpani regis frater, quem & experientia armorum commendabat, & genus & probitas: ne ſuſpectum luxus faciebat, vt qui Hiſpano more aſper & agreſtis, ſub dio inter labores educatus erat. Acceſſitus igitur omnium conſenſu, Romam venit & Latinæ linguæ neſcius, vnum ex amicis interpretis loco habuit. Publicum celebratur conſiſtorium: illic inter multa

recitatum

recitatum erat Rom. Pont. decretum ſibi Ægypti regem ſiue
A Sultanum Sanctium feceraſt. Quo audito, ſublatus eſt ingens applauſus omnium. *Petrarcha.*

Auaritiæ.

SEMIRAMIS parato ſibi conditorio inſcripſit: Si quis regum pecunia indigeret, aperiret monimentum, acciperétque quantum liberet. Quod vbi refregit Darius, nummos quidem non inuenit,ſed incidit in ſcripturam aliam,quæ hoc ſignificabat: Ni vir malus & auro eſſes inſatiabilis, defunctorum loculos non moueres. *Plut.in Apophe.*

ANTIGONI Amicus, cùm petiiſſet talentum,nec accepiſſet: poſtulauit dari ſibi comites & cuſtodes: Ne, inquit,inſidietur mihi qui ferre iuſſit talentum in humero. *Plutarchus libro 2. Quæſt. conuiu. 1.*

BITHYS paraſitus, quum Lyſimachus Thraciæ rex veſti ipſius curaſſet affigendum ſcorpium ligneum, aut (vt Plutarchus ait) tuberam, pulchrè aſſimulatum vero, perturbatus reſiliit. Ridentibus omnibus, vbi dolum ſenſit:Et ego,inquit, te viciſſim terrebo rex. Quum ille dixiſſet, Fac: Da mihi,inquit talentum, exprobrans regi ſordes & parſimoniam. *Eraſ. lib.6. Apoph.ex Athen.lib 6.cap.5.*

DEMETRIVS Antigoni filius, cùm adductis omnium ciuium ſeruis Stilponi Philoſopho diceret, Ciuitatem veſtram liberam vobis relinquo. Rectè,inquit Stilpon: nullum enim in ciuitate ſeruum relinquis. *Plut. in vita Demetrij.*

Orator Hortenſius rectam & plenam non ſuſtinuit Verris ſuſcipere defenſionem, verùm in litis æſtimatione adductus eſt vt ei adeſſet. Qui cùm Sphingem eburneam mercede accepiſſet, dixit quiddam in eum Cicero oblique. Scire neganti ſe ſoluere ænigmata: Atqui Sphingem, inquit, domi habes. *Plut. in Cic.*

Apud Veſpaſianum quidam ex domeſticis cuidam externo,ſub obtentu germanitatis diſpenſationem impetrare nitebatur. Agnouit fraudem,& dilata re,illum pro quo petebatur accerſit, certiórque ab eo factus, quid pro ſe ſupplicaturo ſpopondiſſet, id ſibi numerari iuſſit, & voti compotem dimiſit. Reuerſus interceſſor inſtare. Cui Veſpaſianus: Alium tibi fratrem quære: quem tuum putas eſſe, meus eſt. *Suet.*

Idem, cum iter faceret, mulio auriga deſcendit ad calciandas mulas, ſubſtitítque vehiculum. Arrepta interim occaſione, litigator anxius acceſſit ad principem, quæ vellet narrandi tempus habuit: Animaduertit commentum Cæſar: interrogatóque mulione quanti calciaſſet, pepigit lucri partem. *Idem.*

NICEPHORVS PHOCAS Imp. ☞ *Vide infra. Vrbanitas paſſiua.*

GVLIELMVS dux Normanniæ, Angliæ regnum occupaturus,Comitem Flandriæ, cuius ſororem duxerat, in ſocietatem expeditionis pertrahere cupiebat. Comes regni ſocietatem præmij loco poſtulabat.Gulielmus chartam pergamenam vacuam intus in epiſtolæ modum compoſitam Comiti miſit, duobus his verſibus foris inſcriptis:

Beau frere d'Angleterre aurez
Ce que cy dedans trouuerez:

Ægid. Corroz. de dictis & factis memorab.

FRIDERICVS dux Brunſuicenſis, Francofurti rex Roman. electus,cum Moguntino antiſtite veteres inimicitias habens, dum reuertitur domum per Haſſiam, reuerſurus ad coronationem, haud longè à Friſlaria in inſidias à Moguntino ſubornatas incidit, & à Comite de Vualdeck iuſſu Moguntini, eſt occiſus. Quod homicidium per vniuerſam Germaniam magnos exciuit tumultus. Ferunt incolæ (ſiue fabula ſit,ſiue res geſta)hanc ob rem repertum ante fores templi Moguntini lapidem maiuſculis inſcriptum literis: Verte & inuenies. Quem homo quidam curioſus, lectis his verbis, theſaurum abditum ratus,noctu euertit, & in alio latere ſcriptũ reperit, Moguntia ab antiquo nequam nullo reperto theſauro. Ergo ob inſidias Friderico illatas, cauillum hoc quidam ſculptum circumtulerunt. *Cuſpin.*

Populum Romanum Clementis VII. auaritia offendit, & ad defendendum Pontificem, à Pompeio Columna vexatum, tardiorem reddidit: quòd nequaquam agrorum malignitate, ſed certis conuectionum atque horreorum monopoliis, magno fiſci quæſtu, annona ad triplum creuiſſet. *Iouius in Pompeio.*

Prodigalitatis.

Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur Proteruia. In eo mos erat, vt ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. M. igitur Cato Albidium quendam, qui ſua bona comediſſet, & nouiſſimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, Proteruiam feciſſe dicebat: quod comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe. *Macrob.lib.2. Saturn.cap.4.* E

M. CATO, quendam, qui agros paternos marinos venumdederat, monſtrans, demirari ſimulabat tanquam pelago validiorem. Quæ enim illud ægrè lambit, hic facilè, inquit, deuorauit. *Plut. in Caton. & Apopht.*

Cùm Fauſtus, Syllæ filius, ære alieno obrutus, bonorum ſuorum auctionem proſcripſiſſet: Hanc, inquit, Cicero proſcriptionem malo, quam paternam. *Plut.in Apopht.*

Quidam Romanus eques diem functus erat. Poſt cuius mortem æs alienum ingens, quod vſque ad extremum vel extra terminum occultauerat, emerſit. Re comperta miratus Cæſar Auguſtus: Ite, ait, & mihi culcitram eius comparate. Obſtupentibus mandatum, rationem adiecit: Somnos, inquit, alliciet culcitra, in qua ille tantis debitorum molibus oppreſſus, ſomnum capere potuit. *Macrob. libro 2. capite 4. Saturn.*

PIVS II. Pontifex Præfecturam Rhodienſem exhauſtam à Gallo, Hiſpano commiſit: dicens, Gallicum morbum Hiſpanienſi Medico curandum eſſe: quòd Galli profuſi, Hiſpani frugales haberentur. *Platina in eius vita.* F

Luxus.

CICERO Cælio oratori,vt pantheras ſibi ex Cilicia Romam mitteret ad ludos, roganti cum iactantia aliqua rerum ſuarum reſcripſit, non eſſe in Cilicia pantheras, in Cariam fugiſſe, quærentes in communi pace ſecum tantum geri bellum. *Plutarch. in Cic.*

Cùm apud Forum Iulium Carolus Magnus hybernaret, ac videret Francos exoticas pelles, peregrina veſtimenta, à Venetis Mercatoribus magno emptitare: omnes vti veſtiti erant ſecum venatum pluuia imminente proficiſci imperauit,veſtibuſque hiſce imbre corruptis, dilaniatis, ſanguine oblitis, domum reuerti iuſſit, vniuerſos mox ſecum eodem habitu cœnare. Ob frigus tum omnibus ad focum certatim conſidentibus, conuiuium ad multam noctem protraxit. Poſtridie iiſdem indutus amictibus, cunctos apparere iubet. Tum vbi huiuſmodi indumenta partim imbre, pluuia, ſentibus dilacerata, cruore oblita, partim igne rugis conſtricta, & proinde rupta diſciſſáque conſpexit, lupinas pelles integras oſtendit,& Stolidiſſimi mortalium, inquit, quod veſtimentum nunc vtilius precioſiuſve eſt? meum-ne drachma comparatum,an veſtra tot libris,atque integro patrimonio coëmpta? *Auent.lib.4. Annal. Boiorum.* G

Ambitionis, Superbiæ, Iactantiæ.

Pantheam captam Cyrus rex, Araſbæ Medo cuſtodiendam dedit, vt quando pulcherrimæ mulieris aſpectu ſe ad amorem traduci non poſſe, ſuperbè aſſeruiſſet, reipſa falſus deprehenderetur. *Xenophon.lib.5. & 6. Pædiæ.*

DEMOCRATES orator iam ſenex,aſcẽdens in pulpitum(Stobæus Arcem habet, Serm.20.) perquàm anheloſus, idem ſe facere dixit, quod vniuerſa ciuitas Athenienſium ſoleret. Nempe ſe magnum quidem ſpirare, parum autem valere. *Plut.in Politicis.*

PHILIPPVS Macedonum rex, Menecratis Medici inſaniam deridens, qui ob curatos feliciter morbos diuinitatis faſtigiũ affectabat,& Iouem ſeſe appellari volebat: cùm epiſtolam ab eo accepiſſet, hoc exordio, Menecrates Iupiter Philippo regi χαίρειν: ipſe reſcripſit, Philippus rex Menecrati Ioui ὑγιαίνειν. *Plutarchus.* H

Poſteaquam Alexandrum Pheræorum tyrannum Thebanis infenſum, Athenienſes ſibi feciſſent amicum ac ſocium: iſque polliceretur illis, ſe perfecturum, vt minam carnium emerent ſemiobolo (videlicet ſignificans,ſe tantum pecudum ac iumentorum adducturum è præda) Epaminondas Thebanus ſubiecit: At nos, inquit, Athenienſibus ad coquendas iſtas carnes ligna gratis ſuppeditabimus: nam ſyluas ipſorum ſuccidemus, ſi ſe plus ſatis admiſceant noſtris negotiis. *Plut. in Græc. Apopht.*

Quum Chabrias Athenienſis circa Corinthum paucos Thebanos ſub mœnibus auidiùs pugnantes proſtrauiſſet, atque ob id trophæum erexiſſet, Idem deridens hominem,dixit: Hic ſanè decebat non trophæum,ſed Hecatæum erectum eſſe. Veteres enim ante portas in triuiis congruenter Hecates imaginem ſtatuere ſolent,vel ad indicandam viam,vel in gratiam ſepultorum. *Ibidem.*

Anaxarchvs, cognomento Eudæmonicus, ridebat Alexandrum Magnum, quod ſeipſum deum faceret. Cum autem aliquando in morbum incidiſſet Alexander, & ei Medicus ſorbitionem pararet, ridens Anaxarchus, inquit: At noſtro deo ſpes omnis in ſorbillatione patellæ poſita eſt. *Ælianus de Var. hiſtor. lib. 9.*

In libro 35. ab Vrbe condita Liuius narrat, T. Quinctium Flaminium hoc modo vanitatem Ætolorum refutaſſe, qui oratione ſua, mendaciorum plena, copias Antiochi regis celebrarent. Eſt res ſimillima, inquit, cœnæ Chalcidenſis hoſpitis mei, hominis & boni & ſcitè coniuratoris, apud quem ſolſtitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam varia & tam multa venatio homo, non quàm iſti ſunt, glorioſus, renidens, condimentis ait varietatem illam & ſpeciem ferinæ carnis ex manſueto ſuſfactam.

Cato Cenſorius in eos, qui ſubinde ambirent magiſtratum non inſcitè dicere ſolebat, eos καθάπερ τὰς αἰτοῦντας τὴν ὁδὸν, ἀεὶ μετὰ ῥαβδούχων ζητεῖν πορεύεσθαι μὴ πλανηθῶσι, id eſt, Non aliter quam viæ ignaros ſemper velle cum virgiferis incedere, ne errarent. Magiſtratus enim ex more lictor aut aliquis virgam gestans præcedebat. *Eraſm. in Adag.*

Cicero Q. fratris, ſtaturæ alioqui paruæ, ex picta imagine longa ſtaturam ſuam mentientis, ambitionem reprehendit. Videns enim eam imaginem: Quintus, ait, frater meus dimidius maior eſt, quam totus. Idem cùm Lentulum generum ſuum, exiguæ ſtaturæ hominem, longo gladio accinctum vidiſſet: Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit? *Macrob. lib. 2. cap. 3. Saturn.*

M. Tvl. Cicero cum humeris ſe Reip. de exilio reportatum gloriaretur, Vatinius falsè intulit: Vnde ergo tibi varices? *Macrob. lib. 1. cap. 5. Saturn.*

Poſt pugnam Pharſalicam cùm fugam Pompeïus conſciuiſſet, referente Nonio Ciceroni, ſeptem ipſis adhuc aquilas ſupereſſe, hortantéque idcirco, vt bono animo eſſet: Rectè moneres, inſit, ſi cum graculis eſſet bellum gerendum. *Plut. in Apophth.*

Cicero apud Damaſippum cœnans, cùm ille mediocre vinum menſæ adhibitum grandiloquis verbis extollens diceret: Bibite phalernum hoc, quadraginta annorum eſt: reſpondit: Benè fert ætatem. Facetè, vnde gloriam ille vino petebat, hic veniam dedit. *Macrob. lib. 2. cap. 3. Saturn.*

Tiberio Cæſar Apionem Alexandrinum, ſuperbiſſimum Grammaticum, vocat Cymbalum mundi, quod hominem honeſta fama donaret, quæ per vniuerſum mundum amabiliter reſonaret, Plinius verò Tympanum, ob arrogantiam publicæ famæ, quòd famam daret potius, quam honeſtam famam. *Eraſm. in Adag.*

C. Cæsar Caligvla comperrerat prouincialem locupletem in Gallia ducenta H S. numeraſſe vocatoribus, vt per fallaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat moleſtè tam magno æſtimari honorem cœnæ ſuæ. Huic poſtero die ſedenti in auctione miſit, qui neſcio quid friuoli ducentis millibus traderet: diceretque cœnaturum apud Cæſarem, vocatu ipſius. *Suetonius.*

Boleslavs III. Polonorum rex, Glogouiæ ab Henrico IV. Imp. obſeſſus, legatos de pace miſit. Cæſar ambitioſè admodum & arroganter oſtendens legatis theſaurum, quem ingentem habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Legationis princeps Scarbicus comes ſtultam Cæſaris iactantiam notans, annulo quem digito geſtabat, in theſaurum proiecto: Aurum, inquit, adiiciamus auro. Id ſcomma intellectum Cæſar, gratias agendo eluſit: Hab danck, inquiens lingua Germanica quod eſt, gratias ago. Inde familiæ id nomen manſit, vt Habdanci dicantur. *Cromerus lib. 5.*

Cocus ducis Mediolanenſis rogauit principem, vti ſe Aſinum faceret. Cauſam rogatus: Video enim, inquit, omnes eos quos extuliſti, præ ſuperbia & ambitione aſinos euaſiſſe: ita vt omnino aſini vita ſuauiſſima videatur. *Poggius in Facetiis.*

Mediolanenſis quidam eques multis catenis collum ornatus incedebat. Eum conſpicatus Nicolaus Nicolus Florentiæ, vir facetus & doctus: Cæteri ſtulti, inquit, vnica catena egent: huius tanta eſt inſania, vt vix multis coërceri poſſet. *Idem.*

Fridericvs III. Cæſar, Romam petens Venetias venerat. Veneti cum exceperunt hoſpitaliſſimè, officioſiſſiméque: inde diſceſſuro abacum ex vitro elegantiſſimè concinnatum exornatúmque donaturi erant, illúmque inter alias ex auro, argentóque & gemmis diuitias, quas illuſtrioribus hoſpitibus ſolent oſtentare, ſe poſuerant. Quò Fridericus ab iis deductus, gemmas & alia precioſiora in manus ſumit, & quæ magis ex iis placerent, magis laudabat. Cúmque illi abacum ſuum vitreum verbis magnificis extollere non deſinerent, innuit motioni ſuo vt menſam reponendis vitris appoſitam commoueret: qua commota, prolapſa vitra confringuntur, arridente Cæſare, ac dicente: Nunquam aurea vel argentea vaſa ad tam leuem caſum ita fuiſſent comminuta. Quo dicto, pro vitreis, aurea à Venetis munera extorſit. *Dubrauius lib. 28.*

Legati duo Conſtancienſis concilij ad Petrum de Luna Pſeudopontificem miſſi, in altercatione, quam ſuper iure Pontificatus cum ipſo habebant, cùm Petrus dixiſſet: Hic eſt arca Noë deſignans apud ſe ius eſſe Apoſtolicæ ſedis: In arca Noë (inquiunt) belluæ fuerunt permultæ. *Gerſpanit.* [illegible]

Lvdovicvs XII. Francorum rex, quendam de honeſtis faciei cicatricibus inſolenter gloriantem: Hæ veri ipſæ, inquit, monumento tibi ſint in poſterum, ne fugiens faciem vnquam retrouertas. *Corroz. de Dictis & factis mem.*

Crudelitatis.

Fridericvs Palatinus Rheni anno 1462. Carolum Marchionem Badenſem, Ioan. Epiſcopum Spirenſem, & Huldricum Comitem Virtembergenſem, Heidelbergám obſidentes, & de vrbe oppugnanda conſultantes, equitatu ſuo ex improuiſo circundatos cepit: populares ex vrbe procurrentes, vndique diſcluſos hoſtes memorabili victoria ſuperarunt. Captos principes, & magna pecuniæ vi redemptos, ſplendido excepit conuiuio: obſonia regali luxu illata, panis ſolus deerat. Cauſam rogatus Princeps: Veſtris veſtra incurſione ſegetibus, reſpondit, quam ruſticis meis, eam & mihi iniuriam intuliſtis. Diſcite nunc ſubditorum ſudoribus parcere, quorum laboribus victum noſtrum conſtare videtis. *Naucler.*

Petulantiæ.

Hoc Adagio, Scopum attingere, feſtiuiter vſus eſt Diogenes in puerum ſaxa in crucem iaculantem: Euge, inquiens, contingens tandem aliquando ſcopum. *Eraſ. in Adag.*

Adulationis.

Athenienſes M. Antonio obuiam profecti, adulandi gratia Mineruam ſibi nubilem eſſe dixerunt, quam Libero patri (M. Antiocho ſcilicet) deſpondere vellent. Is arrepta occaſione mille talenta dotis nomine ab adulatoribus exegit. *Plut. in Antonio.*

Loquacitatis.

Ex Helleſponto in Atticam venerat amator quidam, Gnathænæ ſcortilli fama pellectus. Quúmque admiſſus commodum accubuiſſet, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè ἀϝλευτής. Id mirabunda mulier, cupienſque finem, ſic illum adorta fertur, Annon ab Helleſponto te profectum dicis? quum annuiſſet is, Et quo (inquit) pacto ciuitatum illic primam ignorare videris? Sciſcitante autem eo, quænam foret hæc? Sigæum, reſpondit Gnathæna aptè admodum & concinnè ex nominis ratione ſilentium illi ſuadens. *Cælius lib. 31. cap. 45. A. L.*

P. Sestivs adhibuerat Ciceronem cum nonnullis aliis in iudicio aduocatum. Qui cùm dicere ipſe omnia vellet, neque cuidam permitteret verbum facere, vbi patuit abſolutum iri, quia iudices iam ſententias ferebant: Vtere hodie, inquit, Seſti, tempore: cras enim priuatus eris. *Plut. in Cic.*

Inciuilitatis.

Phyromachvs panem in lente intingens, catinum ſubuerterat. Tum Chærephon paraſitus: Dignus eſt pœna, exclamauit, quando comedendi imperitus pingere voluit. *Athen. lib. 6. cap. 5.*

Cùm non vocatus ad cœnam Chærephon veniſſet, Gnathæna meretrix eum poculo prouocans: Recipe temerarie, inquit. Qui ait: Ego temerarius? Et quis magis, inquit Gnathæna? cùm vel non vocatus accedas. *Athen. lib. 13. c. 17.*

Tarſenſis quidam ventrem habens lubricum, noctu ſtercore oſtium Athenodori Stoïci fœdarat. Ille cum ſeditionem acriter in concione reprehenderet: Vrbis (inquit) morbus & malus habitus, tum ex multis rebus, tum ex excrementis perſpici poteſt. *Strabo lib. 4.*

Avgvstvs, cum ei quidam libellum trepidus offerret, & modò proferret manum, modò traheret: Putas, inquit, te aſſem elephanto dare? *Macrob. lib. 2. cap. 4. Saturn.*

Nobilis

A Nobilis quidam Gallus in armis aſſiduè verſatus in aulam venerat. Ibi cùm pacis ſtudia, conuerſationes literariæ ſimul & ludicræ, in conuentu procerum & primariarum feminarum exolerentur, ille qui nihil præter bella ſapiebat, tanquam canis in balneo omnium ſeſe riſui expoſuit. Cum toruo vultu, Armorum ſeſe vſum noſſe, reliquas nugas ne pili quidem facere dixiſſet: eam vocem generoſa Matrona excipiens, Ergo per hæc pacis tempora cum armis tuis armario includere, vt bellicoſi Martis inſtar in templo Iani ferreis vinctus catenis quieſcas, donec Bellona te denuò euocet. *Balth. Caſtilionens. in Aulico.*

Scurrilitatis, & Lepòris.

Cleomenes Spartanorum rex populabundus fines Megalopolitanos ingreſſus, tum ingentem prædam congeſſit, tum magnam vaſtitatem edidit agri. Denique captis artificibus, qui ludicram artem faciebant, & veniebant ex Meſſene, excitauit in hoſtico theatrum: exhibitiſque quadraginta minarum ſumptu in vnum diem ludis, ſedit illic ad eos ſpectandos: non quòd duceretur eo ſpectaculo, ſed vt reprehenderet Megalopolitanorum ſcurrilitatem in ſpectandis ludis. *Plutarchus in Cleomene.*

Memoriæ proditum, Cleopatra ſpectante, M. Antonium piſcari ſolitum, qui ad peritiam artis oſtentandam vrinatores occultè ſubmitteret, vti piſces priùs captos ſub aquis hamo affigerent. Senſit callidiſſima regina ducis vanitatem: mirari tamen, tanquam neſcia eorum quæ fierent, prædicaréque Antonij in piſcatu felicitatem: hortatúrque primores, vt voluptuoſæ piſcationi ſibi & Antonio adſint. Ipſa interea vnum quendam ſubornat, vt Romano vrinatore præuento, quod dabatur, hamo applicaret. Senſit Antonius calamum præda degrauari, eóque ſublato fumoſum piſcem pro viuo extulit. Tum verò cæteris ridentibus, Cleopatra & ipſa ſuauiter ridens Relinque, ait, imperator clariſſime, Alexandrinis calamum & retia: tuum eſt exercitus ductare, hoſtes proſternere, vrbes expugnare. *Plut.*

Vibivs Criſpus Orator, rogatus, Ecquis eſſet cum Cæſare in conclaui? reſpondit, ne muſcam quidem intus eſſe, Ancipiti, ioco Domitiani conſuetudinem notans, cui mos erat quotidie ſibi ſecretum horarium captare, nec interim aliud ferè agere, niſi quòd muſcas captas ſtylo configeret. *Eraſm. in Adag.*

Superſtitionis.

Verrem Romani caſtratum porcum vocant. Cùm autem conditionis homo libertinæ ſtudio aſperſus ſuperſtitionum Iudaicarum, Cælius nomine, tenderet ſummotis Siculis nomen deferre Verris: Quid, inquit Cicero, Iudæo cum porco? *Plut. in Cicer.*

Hiſpanorum aſſertionem de miraculis eius, qui cum patre de regno contenderat; quanquam aſſeuerantiſſimè inſtarent, Pius II. Pp. irriſit: idque ægrè ferentibus. An neſcitis inquit, vita miracula fieri, non morte. *Camp. in e'us vita.*

Venit aliquando Conſtantinopolim Alexandrinus Patriarcha, vir grauis, & Imperatori Andronico Palæologo percharus. Is cùm videret, quanti Athanaſium Patriarcham Conſtantinopolitanum Andronicus faceret, quantoperè nomen eius admiraretur, adeò vt eum D. Chryſoſtomo compararet, feſtiuè admodum magniloquentiam & oſtentationem eius taxauit, his verbis: Erat, inquit, ſutor quidam, qui felem albam habebat, vnum quotidie murem domi capientem: quæ aliquando in vas atramento plenum ſutorio delapſa, tota nigra euaſit. Proinde mures, eam Monaſtico habitu ſumpto carnibus deinceps abſtinere velle rati, ſine vllo metu vagantes, coria roſerunt. Illa verò tantam multitudinem conſpicata, capere omnes non poterat, ſed duos comprehenſos deuorauit. Et cæteri quidem fuga ſibi conſuluêre, vehementer mirantes quòd ſumpto Monaſtico habitu crudelior euaſiſſet. Vereor igitur, inquit, ne & Athanaſius hic, iam ſedem Patriarchicam conſecutus priorem aſperitatem poſteriore deleat. *Gregoras lib. 2.*

Iniuſta diſtributionis.

C. Ivl. Cæsar, peregrinos ac nouos homines in Senatum admiſerat, præcipuè Gallos. Inuentus eſt Libellus hoc continens: Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monſtrare velit: Item illa publicè canebantur: Gallos Cæſar in triumphum duxit, idem in Curiam, & rurſus: Galli braccas depoſuerunt, latum clauum ſumpſerunt. *Suet.*

M. Tvl. Cicero facilitatem Cæſaris in eligendo Senatu, irriſit palam. Nam cùm ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur, vt decurionatum priuigno eius expediret, aſſiſtente frequentia dixit: Romæ ſi vis habebit Pompeius, difficile eſt. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 3.* B

Tyrannidis.

Antigono occiſo, eius occiſores rerum potiti, omni iniuriarum genere Phrygios affecerunt. Agricola verò quidam agellum fodiens rogatus quidnam faceret: Ego ſuſpirans inquit, Antigonum refodio. Longè tolerabiliorem ſub tyranno, quàm ſub tyrannicidis ſeruitutem fuiſſe, indicans. *Bruſon. lib. 6. cap. 21.*

C. Ivl. Cæſar cum M. Bibulo conſulatum gerens, quò abſque vllo eius reſpectu Remp. verſaret, iocandi occaſionem vulgo dedit. Fuêre qui quoties ex more tale aliquid agerent quod conſignatione diei & Coſſ. egeret, non Cæſare & Bibulo, ſed Iulio & Cæſare Coſſ. geſtum ſcriptis mandarent. Hinc vulgati mox ſine auctore verſiculi:

Non Bibulo quicquam nuper, ſed Cæſare geſtum eſt.
Nam Bibulo fieri conſule nil memini.

Suet. in Cæſare & Plut.

Ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus Cicero, cùm cauſam aduentus requiſiuiſſet, comperiſſétque (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem veniſſe reſpondit) ita expreſſit publicam ſeruitutem: ἐὰν ἐντύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον. Si obtinueris, & nobis intercede. *Macrobius lib. 2. cap. 3. Saturn.* F

Trecaſſes Belgæ Atilam omnia vaſtantem, clementem ſenſêre, ob Lupi Epiſcopi iocum, qui ante mœnia vrbis Atilam excipiens: Saluum adueniſſe (inquit) gaudio, flabrum & iram Domini Deique mei. Eo cognomine & elogio poſthac Atilam vſum eſſe fama eſt. *Auent. lib. 2. Annal. Boiar.*

Perfidiæ priuatæ, publicæ cuiuſcumque.

Demosthenes furi, cui cognomen erat Chalco, id eſt, æreo, cùm publicè vigilias & lucubrationes eius perſtringeret: Noui inquit, moleſtum tibi eſſe, quòd lucernam habeam accenſam. At vos nolite mirari Athenienſes, ſi furta committantur, cùm fures æreos, parietes habeamus luteos. *Plutarchus in Demoſth.*

Cùm in balneis vidiſſet λωποδύτην Diogenes Cynicus, id eſt, furem veſtium, dixit illi: Num ad vnctiunculam, an ad aliud veſtimentum? Luſit affinitate vocum, quæ Latinè reddi non poteſt. Græcè eſt, ἐπ' ἀλειμμάτιον, ἢ ἐπ' ἄλλ' ἱμάτιον; dictiones minimo diſcrimine ſoni inter ſe differunt ἄλειμμα ab ἀλείφω, vnguentum eſt, vnde & aliptæ dicti: inde ἀλειμμάτιον, diminutiuum, ἄλλο ἱμάτιον duæ dictiones, ſed ob ſynalephen propemodum vna videtur: quam ſi remoueas, eſt, ἄλλ' ἱμάτιον id eſt, aliam veſticulam. In balneis enim olim vngebantur, & ibidem fures ſuum agebant negotium, quòd poſitis veſtibus lauare mos erat. Notabat itaque furem quòd alibi furatus veſtem eò veniſſet alteram furaturus. *Laërtius lib. 6. & Bruſon. lib. 2. cap. 40.* G

Quum Silus teſtis læſiſſet Piſonem reum, cui M. Craſſus aderat, prolato crimine, quod ſe in eum dictum audiſſe diceret: Poteſt fieri Sile, inquit Craſſus, vt is vnde te audiſſe dicis, iratus dixerit? Annuit Silus: Poteſt etiam, inquit, fieri, vt tu non rectè intellexeris: Quum id quoque toto capite annuiſſet Silus, vt ſe Craſſo daret, ſubiecit Craſſus: Poſt etiam fieri, vt omninò quod te audiſſe dicis, nunquam audieris? Hoc adeò præter expectationem erat, vt Silum teſtem omnium riſus obrueret. *Eraſm. lib. 6. Apoph.*

Vectius cùm monumentum patris exaraſſet, ait Auguſtus: H Hoc eſt verè monumentum patris colere. Cùm audiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſſerat interfici filium quoque eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis porcum eſſe quàm filium, Herodes enim Iudæus porcina carne abſtinebat. *Macrob. l. 2 Satur. c. 4.*

Clavdivs Cæſar, conuiuæ, qui pridie ſcyphum aureum ſurripuiſſe exiſtimabatur, reuocato diem poſterum, calicem fictilem appoſuit. *Suet.*

Galienvs Imp. gemmarum adulterinarum venditorem vxoris impulſu flagitantis vindictam, ſimulatæ mortis metu puniuit. Iuſſit enim hominem corripi, quaſi leoni obiectutus, deinde è cauea, dum impoſtor & populus reſpectat, terribilem leonem metuens, proſiliit captus. Cunctis rem ridiculam mirantibus, per præconem dici iuſſit: Impoſturam fecit, & paſſus eſt. *Treb. Pollio.*

Vespasianvs Imper. verſum Græcum è Comico quodã ex tempore recitauit de Cerylo liberto, qui diues admodum ob

ſubterfugiendum quandoque ius fiſci, ingenuum ſe & Lachetam mutato nomine cœperat offerre Λάχης λάχες, ἐκ τῶν ἀπελευθέρων ἀπελθεῖν ἐκ ὑπάρχειν εἰρήνη χρήσιμον. *Suetonius.*

A CAROLVS IIX Gallorum rex, Neapolitana expeditione legatis Florentinorum, quorum fidem habebat ſuſpectam, nihil reſpondit, ſed in pariete deſcriptos grandioribus literis verſus duos legendos exhibuit:

Con corteſie e fede poca
Va à Fiorenza vender l'occa.

Prouerbij origo talis narratur. Ruſticus Florentiæ anſerem mulieri primariæ, concubitus mercede vendidit. Voto potitus, coram marito nihilominus precium anſeris exegit. Mulier ne ſuopte periret iudicio, illud abſque cunctatione perſoluit. Verſutiam igitur & perfidiam blandis verbis tectam Florentinis rex obiiciebat. *Ægid. Corroz. de Dictis & factis mem.*

LVDOVICVS XII. Francorum rex legatis Græcorum contra Turcas claſſem petentibus gentis perfidiam Alexandri Grammatici verſu recitato notauit:

Barbara Græca genus retinent quod habere ſolebant.

B *Ægid. Corroz. de Dictis & factis mem.*

Nobilis quidam Hiſpalenſis ad Canonicatum Eccleſiæ primariæ diu aſpirauerat, eaque de cauſa Canonicorum Collegio plura obſequia deferebat, ſingulos epulo frequenter excipiens, & cum generaliter, tum priuatim compellans. Tulit autem à ſingulis admodum benignum reſponſum: at vbi in rem præſentem ventum eſt, nihil obtinuit. Eo facto offenſus, omnes ſimul ad cœnam inuitauit: cúmque ſinguli cœnam ſuam pro more & inſtituto maiorum in medium conferrent, carnes alius, alius piſces, olera, oua, legumina: coquo præcepit, vt in vnam ollam coniecta omnia ſimul coqueret, & conuiuis apponeret, quod genus cyceonis Hiſpani ollam putridam appellare conſueuerunt. Indignè id ferentibus Canonicis: Tam, inquit, ſymbolæ veſtræ in vnum collatæ & aſpectu & guſtu ingratæ ſunt, ſingulæ alioqui per ſe lautæ, quàm ſuffragia veſtra ſeorſim blanda, coniunctim verò mendacia & improba extitêre.

Anno Gratiæ 1288. qui eſt annus regni regis Angliæ Edouärdi I. decimus quintus, cùm is adhuc in Vuaſconia moraretur miles quidam Anglicus quendam Iudæum ſuper detentione indebita cuiuſdam manerij ſibi impignorati, coram iudicibus conuenire decreuit. Sed Iudæus verſipellis reſpondere renuit, prætendens chartam regis quondam Henrici, qua ſibi indultum fuit, ne coram iudice aliquo, ſolo corporis regis

C excepto, in iudicium trahi poſſet. Miles ſuper hoc anxius, Vuaſconiam adiit, vt ſuper hoc à rege remedium aliquod impetraret. Quem cùm rex audiſſet. Non decet, inquit, irritare facta parentum, quibus lege diuina iubemur reuerentiam exhibere, propter quod factum patris mei reuocare non decreui ſed tibi cæteriſque regni mei æqua lege (ne potior videatur Iudæus quàm Chriſtianus) indulgeo, ne pro quacunque iniuria illi Iudæo illata, quandiu charta ſua gaudere voluerit, coram iudice aliquo (me excepto) conueniri poſſitis. Reuertente cum hoc priuilegio milite, attendens Iudæus ſibi imminere damnū & periculum, ſpontaneè renunciauit ſuæ chartæ. *Thomas Valſinghas in Edouardo* 1.

Forma: Statura.

CYRVS præcepit grypho, vt ſimam duceret vxorem. Id enim congruum futurum. *Plut. lib. 2. Quæſt. conuiu.* 1.

D LAERTIVS prodidit memoriæ, cum eſſet Chryſippus tenuis corpore, quod intelligi poterat ex ipſius ſtatua, quæ erat in ceramico (occulebatur enim penè illa à vicina equeſtri ſtatua) Carneadem ipſum appellare ſolitum Chryſippum, vna immutata litera: quòd illa ita tegeretur: vt vix appareret. *Victor. l.* 14. *Var. lect. cap.* 19.

HIPPOMACHVS aliptes, laudantibus quibuſdam hominē Procerum longis manibus vt bonum pugilem. Certè, inquit, ſi corona, quæ ſuſpenſa eſt, detrahenda ſit. *Plut. de Cupid. diuit.*

Plutarch. cap. 11. *libri* συμποσιακῶν quo loco de iocis ſubtiliter atque eruditè diſputat cum docere vellet iuueniri, qui vitia quædam corporis obiici ſibi in riſu non moleſtè ferant, narrat ita affectum fuiſſe animo Antigoni regis Amicum: cum enim regem talentum popoſciſſet, nec obtinuiſſet, petiit vt comites ſibi ſpeculatoreſque traderet, ne in via ſibi inſidiæ fierent, ita tangere regis auaritiam volens. Tunc Antigonus iuſſit, humeris pecuniam eam portaret: erat autem ille gibberus. *Victor. Var. lib.* 10. *cap.* 8.

In Galbam eloquentia clarum, ſed quem gibbus deſtruebat, M. Lolij vox circumferebatur: Ingeniū Galbæ malè habitat. *Macrob. lib.* 2. *cap.* 6. *Saturn.*

E In Galbam oratorem Orbilij Grammatici iocus fuit. Prodierat Orbilius in reum teſtis: quem Galba vt confunderet, diſſimulata eius profeſſione, interrogauit. Quid artium facis? reſpondit. In ſole gibbos fricare ſoleo. *Macrobius lib.* 2. *cap.* 6. *Saturn.*

AVGVSTVS Cæſar Galbæ, cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam, & frequenter dicenti: Corrige in me ſi quid reprehendis, reſpondit: Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum. *Macrob. lib.* 2. *cap.* 4. *Saturn.*

M. CRASSVS orator excellentiſſimus, cùm teſtis compellatus inſtaret: Dic ergo, Craſſe, qualem mereris: Talem, inquit; oſtendens in tabula pictum infacetiſſimè Gallum exſerentem linguam. *Plin. lib.* 35. *cap.* 4.

VATINIVS homo fuit aſperior & minus reuerens in cauſis dicendis magiſtratuum, collo ſtrumoſo. Hic ad tribunal petiit quippiam à Cicerone prætore. Quo non concedente, ſed diu deliberante: Equidem, inquit, ſi prætor ſim, de eo non hæſitarem. Tum conuerſus: Atqui ego, inquit Cicero, non habeo tantum collum. *Plut. in Cicerone.*

F Idem cùm in ea prouincia, quam Quintus frater regerat, vidiſſet clypeatam imaginem fratris, ingentibus lineamentis vſque ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipſe ſtaturæ paruæ) ait: Frater meus dimidius maior eſt, quàm totus. Cùm Lentulum generum ſuum exiguæ ſtaturæ hominem longo gladio accinctum vidiſſet: Quis, inquit, generum meum ad gladium alligauit? *Macrob. lib.* 2. *cap.* 3. *Saturn.*

CICERO Vitonio occurrens, qui ſecum ducebat tres inſigniter deformes filias, ſubmiſsè ad amicos dixit:

Inuito Apolline ſeminauit liberos.

Plut. in Apopht.

VESPASIANVS Imp. vtebatur verſibus Græcis tempeſtiuè ſatis. De quodam proceræ ſtaturæ improbiuſque nato μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. *Suet.*

DOMITIANO Cæſari nonnihil paterni leporis inerat. Eius illa referuntur de Metio, qui in cultu corporis multus erat: Vellem, inquit, tam formoſus eſſe, quàm Metius ſibi videtur. Alterius comam permixta canicie flaueſcentem, perfuſam mulſo, niuem appellauit. *Suet.*

ANTIPATRO, qui Imperatori Seuero ab epiſtolis erat, auidius affectante filiam Hermocrati in matrimonium tradere, non ceſſit prius, quam Imperatoris Seueri auctoritas acceſſit. Sciſcitante ex eo familiarium quodam. Quando eſſet ancalypteria (ſic dicebantur munera quæ ſponſus ſponſæ tribuebat, cùm ſe primùm videndam præbuiſſet) præbiturus: vrbanè inquit Hermocrates, imò verò encalypteria, poſtea quàm ita deformem ſum ducturus. *Cal. ex Philoſt. lib.* 21. *c.* 16. *A. L.*

BERNARDINVS VELASCVS, qui fuit apud Ferdinandum Hiſpaniæ regem equitum Magiſter, vir apprimè nobilis & elegans, puellam ex Reginæ aula vehementer adamabat, & more Hiſpanico ſtudioſiſſimè percolebat. In ea Velaſcus quum venuſtatem impensè laudaret, nihil ad abſolutæ formæ dignitatē deeſſe prædicabat, præter plenioris ſucci habitum: erat enim gracilitate virginali. Hæc, vti fit in aula, amanter ad bonæ ſpei ſignificationem viridi colore argumentum amatori Velaſco dederat, quo is in cultu familiæ vteretur. Prodeunti itaque Velaſco, & pueros ſeruoſque à pedibus viridi colore indutos

H oſtentanti, Conſaluus Magnus occurrit: laudatáque eius cultus nouitate: Rectiſſimè ſapis (inquit) Velaſce, cum hoc enim viridi proculdubiò pingueſcet. Iocatus ſcilicet in ſtrigoſam eius amicam, translato dicterij ſale à paſtione mularum; nam Hiſpani recentis graminis & herbæ medicæ fartaginem viridis nomine appellant qua adulto vere mulas enutriunt, vt vberrimè pingueſcant. Quo ſcommate nihil lepidius viri eius aulæ elegantes exiſtimarunt. *Iouius in Conſaluo.*

Ruſticus quidam Arlotto Florentino, intrare ne in vrbem (quia ſera iam erat veſpera) poſſet, interroganti, reſpondit: Currus fœno onuſtus poſſet, nedum tu alludens falsè ad eius obeſitatem, & cum vulpe vulpinans. *Auctor Vua.*

Cultus, Faciique corporis.

ZENO Cittieus in quendam circa formæ curam ſtudioſiorem quam deceret virum, quum imbricem lentè ac circumſpectè tranſiret: Meritò, inquit, ſuſpectum habet lutum, in quo non poteſt ſeipſum, vt in ſpeculo cernere. *Laert. lib.* 7. *cap.* 1.

De Myrone, qui Laïdis noctem rogauerat, à meretrice pulchrè ſuggillato, ſic ſcribit. *Auſonius.*

Canus

Canus rogabat Laidis noctem Myron.
Tulit repulſam protinus.
Cauſamque ſenſit, & caput fuligine
Fucauit atra candidum:
Idémque vultu, crine non idem Myron.
Orabat oratum prius.
Sed illa formam cum capillo comparans.
Similémque non ipſam rata,
Fortaſſe & ipſum, ſed volens ludo frui.
Sic eſt adorta callidum:
Inepte, quid me, quod recuſaui, rogas,
Patri negaui iam tuo.

Senectutis.

Demo, cognomento Mama, tibia ſuper cœnam canente, Lamia iam Vetula, quam ſummoperè amabat, cùm rogaret eam Demetrius Poliorcetes rex: Quid tibi videtur Anus, inquit, rex Iterum appoſitis ſecundis menſis cùm diceret ei ille. Vidéſne quàm multa mihi mittat Lamia: Plura, inquit, à matre mittentur tibi, ſi cum ea quoque volueris cubare. *Plut. in Demét.*

Valetudinis, Cæcitatis.

ANTIGONVS rex vnoculus, allato inſtrumento prægrandibus ſcripto literis, τεῦλα μοὶ ᾧ πιηλῷ δῆλα id eſt. Hæc quidem vel cæco perſpicua ſunt. *Plut. τῶν συμποσιακῶν dec.*

PHILIPPVM Macedonum regem, orſum dicere in Ætolos maximè violenter, Phaneas interfatus, Non in verbis rem verti aitaut bello vincendum, aut melioribus parendum eſſe. Tum ille, apparet id quidem (inquit) etiam cæco iocatus in valetudinem oculorum Phaneæ, dicacior natura quàm regem diceret, & ne inter ſeria quidem riſu ſatis temperans. *Liuius lib. 32. At. Polyb. lib.*16. hoc ipſum vrbanitati tribuit, cuius ne in aduerſis quidem obliuiſceretur, natura ἀςεῖος hoc eſt: qui eleganter & lepida voce ſaléue aſpergere alios noſſet.

Publius Mimus celeberrimus.

☞ *Vide ſuprà. Pueri vrbani.*

AVGVSTVS Cæſar Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultauit. Confuſus ille podagra, volebat tamen videri diſcuſſiſſe vitium, & mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. Cui Cæſar: Non miror, inquit: dies aliquanto ſunt longiores. *Macrob. lib. 2. cap. 4. Saturn.*

Obliuionis.

AVGVSTVS Cæſar, nomenclatori ſuo: de cuius obliuione querebatur, dicenti, Nunquid ad forum mandas? Accipe inquit commendatitias: quia illic neminem noſti. *Macrob. lib. 2. cap. 4. Saturn.*

Seruus quidam miſſus à domino ad amicum, mandatorum oblitus, inſtar ſtipitis immotus ſtabat. Amicus tarditatis eius ignarus: Scio quid velis, inquit, & oſtenſo prægrandi mortario. Hoc cape, & ad herum tuum defer. Paruit ille. Cùm domum reuertiſſet, dominus primo aſpectu rei nouitate motus, poſtea verò id quod res erat ſuſpicans: Atqui grandius hoc eſt, ait, quàm velim. Refer ergo quam ocyſſimè, & aliud apporta. Sic obliuionem ſuam ſeruus ſudans & anhelans luit. *Poggius in Facetiis.*

HEGESANDER narrat Euclidem Seutlum cognominatum (erat autem paraſitus) cùm quidam plures ſonchos ei in cœna appoſuiſſet, dixiſſe, Capaneus ab Euripide introductus in Supplicibus erat perurbanus, odio proſequens menſam quæ intumeſceret valdè. *Athen. lib. 6. cap. 6.*

CHÆREPHON paraſitus pane nigriore in conuiuium illato: Vmbram panis video, inquit, at vbi panis ipſe? Philoxenus Pternocopis nigris panibus appoſitis, quid tu diei noctis tenebras infers? exclamauit. *Athen. lib. 6. cap. 4.*

STRATONICVS aduenam quendam Serephi rogauit, quodnam crimen lege apud eos exilio expiaretur? Vt audiuit, teſtamentarios exterminari: Quin igitur, inquit teſtamentum ſupponis, quo ex his anguſtiis ſolum mutes illuc? *Plutarchus de Exilio.*

Iocatur apud Alexidem Quiſpiam, citante Athenæo, quòd cùm nonnulli frugaliores abſtinerent ab iis quibus eſſet anima, ipſe nihil huiuſmodi attuliſſet, nempe mercatus piſces mortuos. *Eraſm. in Adagiis*

T. QVINTIVS cum Philopœmene Achæorum Prætore, qui magnum equitatum & peditatum habeat, ſed re pecuniaria deficiebatur, iocans, ait: Manus Philopœmen habet & crura, ventrem non habet. Et erat enim habitus quoque is Philopœmeni corporis. *Plut. in Apoph.*

Vlmorum altitudinem Ariciæ miratum ferunt legatum regis Pyrrhi Cyneam, facetè luſiſſe in auſteriorem guſtum vini. A
Meritò vitem matrem eius pendere in tam alta cruce. *Plinius lib. 14. cap. 1.*

Milites C. Iul. Cæſari militari ioco alternis verſibus exprobrauêre, lampſana ſe vixiſſe apud Dyrrhachium (olus id ſylueſtre eſt) parſimoniam præmiorum exprobrantes *Plin. lib. 19.*

Ignobilitatis.

Tharſenſis Amphias, quem fama erat ex horti cuſtode ortum eſſe, obiiciens iOculariter præſidis prouinciæ amico natalium obſcuritatem, mox ſubiiciens: Sed nos eodem ex ſemine ſumus ſati, riſum mouit. *Plut. lib. 2. Quæſt. conu. 1.*

OCTAVIVS Ciceroni recitanti ait, non audio quæ dicis; Tum ille, Mirum, cum bene foratas habeas aures, exprobrans ei barbariem, qui Libis oriundus dicebatur Octauius, qui ſolebant autem forare, & gemmas appendere. *Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 3. & Plutarch. 2. Conu. 1.*

Celebratur ſcomma M. Tullij tortum in quendam ſalſamentarij filium, cuius tacito auctoris nomine meminit qui ſcripſit rhetoricam ad Herennium, in ſchematis ſpecie, quæ dicitur ſignificatio per conſequentiam. Vt, inquit ſi ſalſamentarij filio dicas, quieſce tu cuius pater ſe cubito emungere ſolebat. *Eraſm. in Adagiis.*

Seruitutis.

Seruus quidam Calliſtium Prochelenam cognomento nobile ſcortum mercede conduxit, ac cùm per æſtatem nudus iaceret, ea vibicibus plagarum conſpectis. Vnde hæ tibi infelix, tunc ait ille, Cùm eſſem puer, ius mihi infuſum eſt, & illa. Vitulinum videlicet. *Athen. lib. 13. cap. 18.*

Parentum, Coniugum, Amicorum impudicitiæ, infelicitatis, ineptiæ.

Cùm Metellus Nepos aliquando inter diſputandum identidem repeteret, quis eſt pater tuus, Tibi inquit Cicero, hanc reſponſionem mater tua effecit difficiliorem, ſiquidem Nepotis matrem fama erat impudicam eſſe: ipſe autem habebatur leuior. Ac relicto aliquando tribunatu plebis, raptim in Syriam nauigauit ad Pompeium, mox inde maiore eſt inconſtantia reuerſus. *Plut. in Cicerone.*

Alter M. Craſſi F. Actium quendam videbatur ſpecie referre ideóque matri maculam Actij cauſa turpem inurebat. Cùm hic orationem in Senatu magna comprobatione habuiſſet G
interrogatus Cicero quid ei videretur? Axios, inquit Græcè, Craſſus, *Ibidem.*

FAVSTVS Syllæ F. cùm ſoror eius eodem tempore duos mœchos haberet, Fuluium fullonis filium, & Pompeium cognomine Maculam: Miror, inquit, ſororem meam habere maculam, cùm fullonem habeat. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 2.*

PLANCVS in iudicio fortè amici, cùm moleſtum Teſtem deſtruere vellet, interrogauit (quia Sutorem ſciebat) quo artificio ſe tueretur. Ille vrbanè reſpondit, Gallam ſubigo. Sutorium hoc habetur inſtrumentum: quod non infacetè in adulterij exprobrationem ambiguitate conuertit. Nam Plancus in Mæuia Galla nupta malè audiebat. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 2.*

CONFITENDO TVA ALIORVMVE IOCOSE.

DEMOCRATES orator, aſcendens in pulpitum in concione Athenienſium, ſe & ciuitatem parum poſſe, dixit, ſed magnopere inflatum eſſe. *Plut. in Politicis.*

BRASIDAS in prælio iaculo per clypeum vulneratus, eodē H
ex vulnere recepto hoſtem interemit. Quomodo vulneratus eſſet, rogatus: Proditus, inquit à clypeo. *Plut. in Apoph.*

Dicebat ipſa Phryne iam anus, plures gloriæ cauſa diſtrahere fecem ſuam. *Plut. in Præceptis ſal.*

DIOGENES ſuam Corintho Athenas, ac denuò Corinthum Athenis migrationem, contulit regis Perſarum vere Suſis, hyeme Babyloniæ, æſtate apud Medos commorationibus. *Plut. de Virt. profectu.*

De Stratonico refert *Athen. lib.* 8. Is quum eſſet parum inſignis citharœdus. Haberétque in ludo ſuo nouem Muſarum imagines, & Apollinis vnam, diſcipulos duos, rogatus à quopiam quot haberet diſcipulas? σὺν θεοῖς, inquit, δώδεκα, ludens amphibologia, σὺν θεοῖς accipi poteſt, annumeratis diis: aut diis fauentibus.

Idem cùm ludum aliquando aperuiſſet, In quo artem ſuam doceret, illicque ſtatuas nouem Muſarum dedicaſſet, Apolliniſque vnam, duos autem tantùm diſcipulos haberet, quæſitúmque ex eo eſſet, quot diſcipuli ipſius forent? reſpondit,

reſpondit, *σὺν τοῖς θεοῖς* [illegible]. Intellexiſſe vero illum, nu-
A meratis etiam diis numerum cum confici, conſtat: ſed elegans eſt dictum propter amphiboliam, *σὺν θεοῖς*, hoc eſt, vel vnà numeratis, vel fauentibus diis. *Victor. lib. 2. Var. lect. capite 32.*

SOCRATES Athenienſis, cùm vxorem Xanthippen contumaciùs ac clamoſiùs in ſe agentem diu tolerâſſet, ac poſtremò aqua ſordida ab eadem perfunderetur: alta voce, ridens dixiſſe fertur: Sciebam Xanthippen tonantem quandoque pluituram. *Laertius & Gellius.*

Tharſenſis Amphias, dum alienam ignobilitatem taxat, ſuam vrbanè fatetur.

☞ *Vide paulò antè Tit. Ignobilitatis.*

ANTIGONVS rex, dicacitatis ſtudio ita tenebatur, vt ne ſibi quidem parceret. Nam cùm oculo altero eſſet orbatus, accepta aliquando epiſtola grandibus literis ſcripta: Hæc inquit, etiam cæco apparent. *Plut. in lib. 11. Sympoſ.*

AGATHOCLES Syracuſiorum tyrannus, inter conuiuandum ſumpta grandi capedine aurea, dixit, ſe non priùs ab arte figlina deſtitiſſe, quàm talia poculorum figmenta ſtudioſè feciſſet.
B Neque enim artem ſuam diſſimulabat, quinimò laudi ſibi ducebat, quòd ſua virtute ex infimo loco ad ſummum dignitatis faſtigium emerſiſſet. *Diod. lib. 20.*

Ædilitatem agens Cæſar cum M. Bibulo, Capitolium ac forum comitiúmque & Baſilicas ac porticus adornauerat, ludoſque inſuper fecerat communi impenſa. Sed quia collegæ obſcuriùs, clariſſimum Cæſaris nomen erat, cùm omnium gratia reflecteretur in Cæſarem, iocatus eſt Bibulus, idem ſibi quod Polluci contigiſſe: etenim vt illi cum fratre communem domum habens in populo ignoraretur, cùm Caſtoris tantùm domus diceretur: ſic communem ſuam ac Cæſaris largitatem, vnius, & non alterius iactari. *Suet.*

AVGVSTVS Cæſar Aiacem tragœdiam ſcripſerat, eandémq; quòd ſibi diſplicuiſſet, deleuerat. Poſtea Lucius grauis tragœdiarum ſcriptor interrogabat eum. Quid ageret Aiax ſuus? Et ille: In ſpongiam, inquit, incubuit. *Macrob. lib. 2. cap. 4. Saturn. & Suet.*

Cùm Leontius Ancyranus Galatiæ Epiſcopus, Eccleſia Nouatianis adempta, Conſtantinopolim veniſſet: Siſinnius
C Nouatianorum Epiſcopus ab eo petiit, vt eam illis reſtitueret. Ille verò aſperè reſpondens: Vos Nouatiani Eccleſiam habere non debetis, cùm pœnitentiam tollatis, & Dei liberalitatem excludatis. Siſinnius: Atqui neminem, inquit, ita pœnitet, vt me. Illo, Cuius rei? ſciſcitanti? Quòd te viderim, inquit. *Suidas.*

IOANNES Galliæ rex, captus in prælio, ab Anglis honorificè tractatus eſt, ita vt cœnanti nudo capite, Edouardus princeps regis Angliæ F. aſſiſteret. Ioannes inter cætera his verbis vſus dicitur: Quàm conſilia mea in vniuerſum fortuna turbauit? qui te cum tuis cœna excepturus fueram, à te nunc excipior. *Ægid. Corroz. de Dictis & factis mem.*

ROBERTVS Normannorum dux, Conſtantinopoli Hieroſolymam petens, cùm æger equitare non poſſet, neceſſe habuit locorum agreſtes conducere, qui eum humeris ferrent. Interea cùm vnus ex comitibus in Normanniam rediturus peteret, Ecquid de eo narraret ſuis Normannis? faceti ſſimè reſpondit, Dicas te vidiſſe dæmones ferentes Robertum ducem in cœlum, quòd inde noſtra profecta ſit ſalus. Reuera autem omi-
D noſa illi fuit hæc vox. Nam perſoluto iam voto in Bithynia morbo abſumptus deceſſit, anno à Natali Chriſti circiter MXL. *Polyd. lib. 8.*

PETRVS Aragonum rex, à Martino IV. Popululus regio titulo propter occupatum regnum Siciliæ priuatus, per iocum ſeſe Patrem duorum regnorum & Maris dominum ſcribebat. *Æmilius lib. 5.*

Bello quod Florentini cum Gregorio X. Pontifice geſſerunt, Rodolphus Camerinenſis dux egregius, nunc vni, nunc alteri hærebat. Interrogatus à quodam, cur adeò nutans ita ſæpè ſe commutaret; Quoniam, inquit, in eodem latere diutiùs iacere non poſſum. A Florentinis certè in compitis tanquam proditor depictus eſt. Cùm verò haud multò pòſt ſentiret, mittit oratores ad ſe Florentinos de pace acturos: qua die ad ſe venturi erant thalamum ingreſſus, clauſis feneſtris, igne accenſo (erat autem menſis Auguſti) ſeſe pelliceis veſtibus cooperiri in lecto iuſſit. Vocatis deinde oratoribus quærentibus quónam morbo laboraret? Frigore, reſpondit, quod tamdiu in veſtris muris etiam nocte ad aërem diſcoopertus ſteterim. Hoc dicto illorum luſit picturam, quæ poſtea ex pa- E
cto deleta eſt. *Poggius in Facetiis.*

MINACIVS quidam cùm veſtes & pecunias alea amiſiſſet, flens ſedebat ad tabernam. Cui amicus, quidnam habes quod defleas reſpondit ille: Nihil. Cur ergo ploras? Ob illud ipſum, ait, quòd nihil habeo. *Poggius in Facetiis.*

De Aufidio ſic ſcribit. *Actius Sannazarius.*

Dum caput Aufidio tractat Chirurgus & ipſum
Altius exquirit, quo videat cerebrum.
Ingemit Aufidius, quid me Chirurge fatigas?
Quum ſubij rixam, non habui cerebrum.

In graui illo incendio, quo Baſilea circa annum MCCCCXLVI. conflagrauit, cùm cæteri omnes fortunarum ſuarum cladem deplorarent, Sacerdos quidam ſibi plura quàm quibus egeret ſupereſſe per iocum affirmauit, idque ipſum producto clauium abſumptis ædibus inutilium, faſciculo comprobauit.

EXCVSANDO IOCOSE SVA
ALIORVMVE
mala v. g.
STYLI RVDITATEM.

L. ACCIVS tragicus poëta iam ſenex proficiſcens in Aſiam, F
diuertit ad Pacuuium, eique tragœdiam ſuam, cui Atreus nomen eſt: deſideranti legit. Tum Pacuuium dixiſſe aiunt, ſonora quidem eſſe quæ ſcripſiſſet & grandia, ſed videri ſibi tamen ea duriora paulum & acerbiora. Ita eſt (inquit Accius) vti dicis. Neque id ſanè me pœnitet. Meliora enim fore ſpero, quæ deinceps ſcribam. Nam quod in pomis eſt, itidem, inquit, eſſe aiunt in ingeniis: quæ dura & acerba naſcuntur; pòſt fiunt mitia & iucunda. Sed quæ gignuntur ſtatim vieta & mollia, at quæ in principio ſunt viuida, non matura mox fiunt, ſed putria. Relinquendum igitur viſum eſt in ingenio, quod dies atque ætas mitificet. *Gell. lib. 13. cap. 2.*

ERROREM ASTROLOGICVM.

PETRVS de monte Ilicino, dum congregatum eſſet apud Conſtantiam generale Chriſtianorum Concilium, iudicium de rebus futuris edidit. In quo & Sigiſmundum eo anno coronandum Romæ, & Ioannem XXIII. Papam, qui ad Concilium vocatus ierat, cum gloria rediturum aſſeruit. At cùm Synodus Ioannem ſummo Pontificatu abdicaſſet, Sigiſmundus autem ingreſſu Italiæ multis pòſt annis abſtinuiſſet, arguentibus pleriſque Petrum, qui adeò manifeſtè mentitus G
eſſet: At mihi de duobus ſtultis, inquit ille, iudicandum fuit, de quibus vera profari ne Ptolemæus quidem potuiſſet. *Æneas Syluius lib. 4. de Alfonſo.*

ASTVTIAM.

LYSANDER ad concidentes ipſum, quòd pleraque in fraude tranſigeret, vt indignum Hercule, ait, quo non pertingat leonina, ibi aſſuendam vulpinam. *Plut. in Apophth.*

IMPRVDENTIAM.

M. TVL. CICERO poſt victoriam Cæſaris interrogatus, Cur in electione partis errâſſet? reſpondit, Præcinctura me decepit. Iocatus in Cæſarem, qui ita toga præcingebatur: vt trahēdo laciniam, velut mollis incederet. (Adeò vt Sylla tanquam prouidus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum malè præcinctum. *Macrob. lib. 2. cap. 3. Saturn.*) Cautè ſimul & iocosè. Cùm enim meritorum comparationis locus ampliùs non eſſet, habitus ducum contulit, & quaſi rerum omnium præcellentiam Cæſari tribuens, ſolo amictu molliore ſeſe deceptum affirmauit. Conſtabat enim Cæſarem propter habitus negligentiam ab ineunte ætate malè præcinctum puerum vocari H
ſolitum.

FVGAM.

ANTIGONVS II. recipiens aliquando ſe ingruentibus hoſtibus, negauit fugere ſe, ſed conſectari retrò poſitum compendium. *Plut. in Apoph.*

CRAPVLAM.

Germani cuiuſdam lepidum dictum quidam recenſet his verbis:

Temperet vt lympha vinum dum fortè monetur
Germanus quidam, talia verba refert:
Si veſtes ingreſſa adeo ſolet eſſe moleſta,
Pernicies ſtomacho quantáque peſtis aqua eſt?

LIBIDINEM.

CHÆREPHON paraſitus Corydum reprehenſum à quodam, quòd nunc collum, nunc mammas, nunc vmbilicum mulieris amaret? Atqui & Hercules ab Omphale ad Heben peruenit, reſpondit. *Athen. lib. 6. cap. 5.*

A VESPASIANVS Imp. expugnatus à quadam, quaſi amore ſui deperiret, cùm productæ pro concubitu ſeſtertia XL. donaſſet, admonente diſpenſatore quemadmodum ſummam rationibus vellet referri, Veſpaſiano, inquit, adamato. *Suet.*

VESTITVS INSOLENTIAM.

CRATES Thebanus à magiſtratu obiurgatus, quòd contra leges & conſuetudinem Athenienſium ſindone veſtiretur ait: Quid ſi Theophraſtum vobis oſtendam ſindone amictum? Adduxit igitur eos in tonſtrinam, oſtenditque Theophraſtum, qui tum fortè tondebatur, linteo amictum; quod Græci à contegendis humeris ὠμόλινον vocant, ſubmonens faceto reſponſo, omnibus ad vſum vti licere. *Laertius lib. 6. capite 5.*

AVARITIAM.

Refert Laërtius, Cynicum Diogenem reprehenſum, quòd accepiſſet munera ab Antipatro, reſpondiſſe verſu Mometico ex *Iliad.* γ

οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα.

Eraſm. in Adagiis.

B Proſper Columna Mediolanenſi cuidam ſeruitutem tributorum intolerabilem deprecanti: Quæ malum veſtra hæc impatientia eſt? inquit. Anſeres certè quò frequentiùs deplumantur, eo molliores plumas referunt. *Ægid. Corrozetus de Dictis & factis mem.*

PETACITATEM.

CLISOPHVS Athenienſis cùm reprehenderetur à Philippo Amyntæ, quòd ſemper aliquid peteret. Quoniam reſpondit, me accepiſſe priùs obliuiſcor, *Athen. lib. 6. cap. 6.*

INCONSTANTIAM.

Cum pro Roſtris M. Craſſum magno populi plauſu ornaſſet Cicero, eundémque rurſus haud magno interpoſito interuallo laceraret probris: vbi ille dixit, Annon me ex hoc loco non ita pridem laudaſti? Ergo verò, inquit: ſed commentandi gratia argumentum infame declamans. *Plut. in Cic.*

INCIVILITATEM.

Apud Aldum Manutium Venetiis diuerterat Polonus, qui cùm ſummè delectaretur caſeo, taleas grandes auferebat. Eum Aldus monere, cibum eſſe viſcoſum: & taleas præ tenuitate tranſparentes tantùm eſſe debere. Ille taleam ſolito C craſſiorem ſcindens, & furcellam perforans: En verò per caſeum te rectè video, Alde, inquit per iocum.

AGESILAVS Lacedæmoniorum rex, cùm apud Spartanos Palladi rem diuinam faceret, ac pediculus eum momordiſſet, Arreptum coram omnibus occidere non erubuit, inſidiatorê etiam in ipſa ara confodiendum eſſe dicens. *Plut. in Lacon.*

CHÆREPHON paraſitus cùm non vocatus ingreſſus eſſet ad nuptias, extremúſque accubuiſſet, ac præfecti vocatos dinumerarent, iubeéntque ipſum egredi, quando præter legem ſe inter XXX. inſeruiſſet: Numerate rurſus, inquit, a me incipientes. Quòd autem inualuiſſet conſuetudo, vt præfecti ſympoſia inſpicerent, ac perquirerent conuocatorum numerum, ſi eſſet ſecundùm legem, teſtatur *Timocles in Philodicaſto. Athenæus lib. 6. cap. 5.*

LEGVM NEGLECTVM.

C. MARIVS bello Cimbrico mille Camartinos, quorum ſtrenua opera vſus fuerat, ſimul ciuitate donauit nulla lege, & obtrectantibus reſpondit. Non potuiſſe per armorum crepitum ſe leges exaudire. *Plut. in Apoph.*

INOBEDIENTIAM.

D Mulier quædam reprehenſa vrbanè ſe excuſauit, quòd inmorigera eſſet marito, vti refert quidam:

Dum quædam cerebroſa diu reprehenditur vxor,
Nec ſatis officij dicitur eſſe memor,
Quid de me quæritur coniux? quod vult, volo, dixit:
Imperium is ſibi vult, id volo & ipſa mihi.

FVRTVM.

TREMELLIVS Rom. cum familia atque libetis in villa erat. Serui eius, cùm de vicino ſcropha erraret, ſurreptam confecerant. Vicinus aduocatis cuſtodibus, omnia circumuenit, ne quà hæc efferri poſſit: iſque ad dominum appellat, reſtitui ſibi pecudem. Tremellius, qui ex villico rem comperiſſet, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos vxor cubabat, Quæſtionem vicino permittit, Cùm ventum eſt ad cubiculum, verba iurationis concipit, Nullű eſſe in villa ſua ſcropham, niſi illam, inquit, quæ in centonibus iacet: lectulum monſtrat. Ea faceriſſima iuratio Tremellio Scrophæ cognomen dedit. *Macrobius lib. 1. Saturn. c. 6.*

Apud Facinum Canem, Veronenſem dominum, querebatur. Quidam ſe ſpoliatum chlamyde in via à quodã ſuo milite. E Hunc videns Facinus veſtitum tunica bona, quæſiuit, an illam cùm ſpoliaretur geſtaſſet? Cùm ille annueret: Abi, inquit, hic quem dicis te ſpoliaſſe, nequaquam eſt ex meis militibus. Nam nullus meorum vnquam tibi tam bonam tunicam reliquiſſet. *Poggius in Facetiis.*

DEPRÆDATIONEM.

LATROCINIVM.

Syracuſanorum tyrannus Agathocles Corcyrenſibus percontantibus, Quid ita ipſorum inſulam hoſtiliter depopularetur? Quoniam, inquit, veſtri maiores hoſpitio Vlyſſem exceperunt. Rurſum querentibus Ithacenſibus, quòd eius milites per incurſiones pecora abigerent? At rex, inquit, veſter claſſe in Siciliam appulſus, etiam paſtorem occæcauit.

DEFORMITATEM FILIORVM.

Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romæ habebatur. Seruilius Geminius fortè cœnabat. Cúmque filios eius deformes vidiſſet: Non ſimiliter, inquit, Malli, fingis, & pingis. Et Mallius: In tenebris enim fingo, inquit in luce pingo. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 2.* F

CONIVGII DISPARITATEM.

M. TVL. CICERO, cùm repudiata vxore Terentia, virginem & iuuenculam duxiſſet, mirantibúſque amicis, quòd ea ætate virginem duxiſſet: Cras mulier (inquit) erit. *Volat. libro 20. Anthr. ex Macrobio.*

LEONORA COMINÆA vetula Gaſtoni II. Comiti Foiſſeio iuueni nupſerat. Admirantibus quibuſdam. Ignorantia hæc fatalis eſt, reſpondit. Quòd ſi Foiſſeio me nupturam ſperaſſem, natiuitatis certè tempus diſtuliſſem. *Ægidius Corrozetus de Dictis & factis mem.*

PETRVS MEDICES, eiectus Florentia, & tempeſtate demùm ſubmerſus in oſtio Liris, filium habuit Laurentium. Is in matrimonium duxit è familia Bolanica Gallam, ex éaque ſuſcepit Catharinam, quæ Clementis VII. opera Henrico, Franciſci I. Gallorum regis F. Maſſiliæ nupſit, an. MDXXXIII. Etſi autem Henrico materna oppida in Aruernis, atque item CM. aureorum numûm, cum vnionibus multiſque gemmis & pretioſa thori ſupellectile, coniugalis mundi nomine affluenter acceſſerant, nihil tamen exæquari videbatur nonnullis, dotem G ſimul & nouæ nuptæ natales obliquo ſermone eleuantibus. Philippus proinde Strozza legatus, regiis quæſtoribus quum illis repræſentata dotis pecunia ſolueretur, admodum exiguam eam dotem eſſe pro regiæ domus fortuna dictitantibus, reſpondit? Se plurimum mirari, quòd ea dignitate homines, nequaquam arcani regij participes viderentur, poſtquam neſcirent Pontificem inſigni chirographo tres inæſtimabili precij gemmas, quarum inſana cupiditate maximi reges deflagrarent, in ſupplementa dotalia promiſiſſe. Illis verò læto vultu, Quænam eſſent, requirentibus, quòd è ſacra tiara detractas iri putarent, arridens ſubiunxit: Apud peritos rerum eas fore Genuam, Mediolanum, atque Neapolim. Quæ res, ſicuti riſum mouere potuit, ita & mox apud Cæſarianos ſubamaræ ſuſpicionis aculeos reliquit. *Iouius lib. 31. Hiſt.*

EXILIVM.

PAVSANIAS Pliſtonactis F. Lacedæmoniorum rex, inuidiæ cedens Tegeam in exilium conceſſit. Cùm Tegeæ laudaret Lacedæmonios, cuidam dicenti: Quin igitur manſiſti Spartæ, ſed fugere maluiſti? Quoniam, inquit, nec Medici apud ſanos, H ſed apud ægrotos verſari ſolent. Salſiſſimè conuitium exilij retorſit in Tegeam, quòd eius gentis corrupti mores egerent Spartana diſciplinã. *Plut. in Lacon.*

DIOGENES Cynicus dicenti, Sinopenſes tibi patria interdixère: At ego illis, inquit, in Ponto manſionem, extremis in litoribus Euxini, pro hac inhumanitate loco pœnæ indico. *Plutarchus.*

PICTVRAM.

Lacedæmonius quidam cùm in clypeo pictam (vt vera videretur) muſcam ferret, atque ei diceretur, Inſigne nimis paruum id eſſe, neque ab hoſtibus viſum iri: reſpondit, Se ita hoſti appropinquaturum, vt longè maior, quàm eſſet, hoſti muſca videretur. *Plut. in Lacon.*

PAVSON pictor, cum equum voluntantem ſe pingendum conduxiſſet, pinxit currentem. Stomachante locatore, ridens Pauſon tabulam inuertit. Cùm hic quæ ſupra erant, infra cernerentur, non currere, ſed volutari videbatur equus. *Plut. de Pythia oraculis.*

LOCI,

A

LOCI, TEMPORIS, SIC IOCI; SALES LOCVM HABENT.

Diebus Feſtis.

AVGVSTVS Cæſar feſtos & ſolemnes dies profuſiſſimè, nonnunquam iocularitet tantùm celebrabat. Saturnalibus & quando aliàs libuiſſe, modò munera diuidebat, veſtem & aurum & argentum: modo numos omnis notæ, etiam veteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia & ſpongias, & rutabula, & forſices atque alia id genus titulis obſcuris & ambiguis. Solebat & inæquiſſimarum rerum ſortes, & aduerſas tabularum picturas conuiuio venditare: incertóque caſu ſpem mercantium vel fruſtrari, vel explere: ita vt per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu iactura ſeu lucrum communicaretur. *Suet.*

In vindemiæ feſtiua lætitia, multa in dominos iocularia, vel ipſis audientibus iactari ſolebant. Id quod ab Heliogabalo compertum primò produnt rerum conditores nonnulli. Scribit *Paulus Diaconus*, Tiberium Conſtantinum Cæſarem ritu imperatorio rus petiiſſe, vt vindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. *Cal. lib 28. cap. 30.*

IN ACIE, IN CASTRIS, IN BELLO.

B M. TVL. CICERO de Cn. Pompeio dicere ſolebat: Ego quem fugiam habeo: quem ſequar, non habeo. Sed & cùm ad Pompeium in caſtra veniſſet, dicentibus ſerò eum veniſſe, reſpondit: Minimè verò: nam nihil hîc paratum video. Interroganti Pompeio, vbi gener eius Dolabella eſſet, reſpondit: Cum ſocero tuo. Et cùm donaſſet Pompeius transfugam ciuitate Romana: O hominem bellum, inquit, Gallis ciuitatem promittit alienam, qui nobis noſtram non poteſt reddere. Propter quæ meritò videbatur dixiſſe Pompeius: Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat, vt nos timeat. *Macrob lib. 2. cap. 3 Satur.* Ridebat apparatum Pompeij, nulla conſilia ſatis animos eius placebant, neque à dicteriis & facetiis abſtinebat in ſocios iaciendis. Cùm Domitius hominem imbellem ad præfecturam proueheret, diceretque probum virum & modeſtum eſſe: Quin igitur, inquit, tutorem hunc liberis tuis ſeruas? Commendantibus quibuſdam Lesbium Theophanem, qui præfectus fabrûm erat in caſtris, quòd egregiè Rhodios, cùm amiſiſſent claſſem, eſſet conſolatus: Quanti intereſt, inquit, C Græcum habere præfectum? Cùm eſſent Cæſari prælia ferè ſecunda, & ille ipſos penè obſideret, nunciari dicenti Lentulo, amicos Cæſaris contracto vultu eſſe reſpondit, Narras malè eos Cæſari velle? Cùm Martius quidam ex Italia recens aduenisſet, referrétque rumorem Romæ increbuiſſe, obſideri Pompeium: Et tu, inſit, huc nauigaſti, quò tibi fidem oculis faceres, Fuſo Pompeio, cùm hortaretur ab benè ſperandum Nonius: ſeptem enim ſupereſſe in caſtris Pompeij aquilas: Rectè moneres, inquit, ſi pugnandum cum graculis eſſet. Cùm certis fretus oraculis demonſtraret Labienus, fore Pompeium victorem: Scilicet inquit, hoc ſtratagemate ſubnixi, caſtra nunc amſimus. *Plut. in Cicerone.*

Eo bello, quod inter Henricum IV. Hiſpaniæ regem, & Alfonſum fratrem cauſa regni (cuius ſibi ſucceſſorem nuncuparat Alfonſum Henricus impotens) geſtum fuit, cùm eſſent in procinctu acies, diceretque quiſpiam, Nulláne ratio inueniri poteſt, qua prælium hoc poſſit dirimi? Optimè facetus Quidam homo reſpondit. Quanam? inquit ille. Tum alter, Si alter exercitus aufugerit. *Ant. Nebriſſ. Dec. 1. lib. 1.*

D LVDOVICVS Craſſus Francorum rex, in prælio contra Anglorum regem Henricum, ab equite quodam vrgebatur. Eques apprehenſo fræno regij equi, captum eſſe regem exclamabat. Ludouicus gladio equitem obtruncauit, inquiens, At ne in latrunculorum quidem ludo rex ſolus capitur. *Ægidius Corrozetus de Dictis & factis memorabilibus.* Sed hoc rectiùs Ioanni Gallorum regi tribuitur.

Cùm Galliæ rex Ludouicus, & Carolus Burgundus, pacis ineundæ cauſa conueniſſent: Agnoſco, ait Rex, te verè nobilem, & è Franciæ Regum ſtirpe procreatum eſſe. Rogatus à Carolo, Quid ita? Nuper, ait, denunciabas mihi per Archiepiſcopum Narbonenſem futurum, vt intra annum me pœniteret eius facti. Seruaſti nimirum promiſſa, & citiùs quidem opinione. Ridens & hilariter iſta loquebatur, quod illum eiuſmodi ſermone ſciret oblectari. Pergens deinde, cum id genus hominibus, ait, qui non diſcedunt à promiſſis: volo mihi commercium intercedere. *Philippus Comminaus lib. 2. Comment.*

IN ITINERE.

Cùm Henricus ad Cardinalatum à Ciſtercienſium ordine euectus, à Clemente Pontifice legatus in Germaniam mitteretur, vt aduerſus Chriſti hoſtes Crucem prædicaret: in comitatu aliquot habebat Monachos. Itaque cùm iter faceret, ab E eis petiit, vt aliquis eorum aliquid ad leuandum viæ faſtidium loqueretur, vnde audientium animi fructum accipere poſſent. Monachus autem cùm inter ipſos vnus eſſet, ex eo numero qui quòd ad ſacros Ordines non promouentur, ſed in Monachorum ſeruitia ali ſolent, Conuerſi appellantur non ſine difficultate eum impulerunt, vt is eſſet, qui tunc loquendi onus ſubiret. Ad Cardinalem igitur ſubridens ſe conuertit, & dixit: Cùm mortui erimus, id quod haud multo tempore pòſt erit, & ad paradiſi valuas perducemur, Benedictus Ordinis noſtri primus parens obuius nobis erit, vt in paradiſum nos inducat. Cùm is te Domine Mitratum conſpiciet, quia ignorabit, petet quiſnam ſis & ſi è numero ipſius Monachorum te eſſe reſponderis: dicet, Monachorum non eſſe capitibus cornua geſtare. Cæterum poſtquam tu multa ad hos ornatus excuſandos dixeris, vt certior de te fieri poſſit, regni cœlorum ianitori imperabit, vt tibi in terra extenſo ſtomachum aperiat, & ſi herbis leguminéque te paſtum eſſe inuenerit, Monachum eſſe credet, atque in paradiſum introducet. Quòd F ſi delicatioribus cibis enutritum eſſe cognoſcet, ſciet verum non eſſe Monachum. Quid tunc, Domine mi, dicturi erimus, cùm in has difficultates conicctos nos videbimus? *Fulg. lib. 6. capite 2.*

IN CONVIVIO.

CYRVS Perſarum rex, in contubernio militari ſemper operam dabat, vt inter veſcendum ſermones quidam feſtiui admodum interiicerentur, & qui ad optima quæque incitarent. Vſque adeò & dicere ferre iocos aliorum poterat. *Xenophon lib. 2. Pædia.*

PHILIPPVS Macedo, cùm ab hoſpite quopiam ad cœnam inuitatus in itinere multos adduceret, atque hoſpitem cerneret perculſum (neque enim ſatis erat paratus) miſit ad amicorum quemque, monens vt placentæ locum relinquerent. Qui cùm crederent expectarentque, non multum edebant. Ita omnibus ſatis fuit. *Plut. in Apoph.*

ALEXANDER Macedo, orbis ille terror, cum cætera remiſſionis animorum ſtudioſius fuit, tum in primis inter conuiuia; ſolebat poculo in manus ſumpto ſermonem in longum pro- G ducere. *Plut.*

PTOLEMÆVS rex Ægypti. ☞ *Vide titulo ſequenti §. Dictis retorquendo ſcommata.*

CHÆREPHON paraſitus apud Ptolomæum regem conuiuabatur. Cibi delicatiſſimi regi apponebantur. Tum ille: Nunquid ego ſum ebrius, ô Ptolomæe, an hæc mihi videntur circumferri? *Athen. lib. 6. cap. 5.*

L. SYLLA quamuis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat & facilis. Octauius poſtquam fuerat diſcubitum, picturas inuerſas conuiuis venditabat, vt aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur: nonnunquam hiſtriones, aut aretalogos admittebat. Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & iocis ſcurrilibus vſque ad ineptias vacabat. Tiberius ex lectione quotidiana quæſtiones frequenti conuiuio proponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nominis. *Alex. lib. 5. cap. 21.*

HADRIANVS Imp. inter epulas comœdias, lectores & poëtas admittebat.

TRAIANVS Imp. in venationibus & in conuiuiis ſcom- H matibus magnopere delectabatur. *Suidas.*

ROBERTVS Normanorum dux, ob interfectum Ricardum III. fratrem, Hieroſolymam voti cauſa petens, Conſtantinopoli à Conſtantino Duca Imp. benignè prandio exceptus, cum ei Imperator humiliorem ſellam apponi iuſſiſſet: continuò veſtem exuit, ac ſuper eam inſtar globi complicatam ſedit. Ad quod Imperator ſubridens, admonuit, vt cum ſede veſtem reſumeret. Ille, Non eſt, inquit, mos Normannis ſedes ſecum ferre. *Polyd. lib. 8.*

POST CIBVM.

HELIOGABALVS ſortes conuiuales poſt cœnam proponebat, vt alius haberet x. camelos, alius muſcas, vel auri libras, aut x. oua, urſos, glires, & lactucas decem.

ALEXANDER SEVERVS, poſt epulas catulos cum porcellis & perdices ad pugnam ſæpè committere ſolebat.

A Græcis ænigma & gryphas poſt conuiualia luſus proponebatur: cuius captiones ſoluenti præmium carnis portio, non ſoluenti pœna erat, vt falſum hauriret poculum *Alex. l. c. 21.*

ALFON

Alfonsvs rex Aragonum, & Siciliæ, ſtatim poſt prandium A doctum aliquem virum ad ſe vocare ſolitus erat, qui aliquid cedro dignum diceret: vt ita quoque poſt corporis paſtum, animus aliquo pacto iucundioribus & lepidis ſermonibus reficeretur. *Pontan.cap.1.de Conuiuentia.*

In Emptione.

Avgvstvs Cæſar cùm de Tyriæ purpuræ, quam emi iuſſerat, obſcuritate quereretur: dicente venditore, Erige altiùs, & ſuſpice: his vſus eſt ſalibus: Quid ergo? vt me populus Romanus dicat benè cultum, in ſolario ambulaturus ſum? *Macrob.lib.2.cap.4.Saturn.*

In Carcere.

Theramenes elati animi vir, idémque facetæ naturæ, cùm xxx. iuſſu Tyrannorum in carcerem duceretur, ac de tam graui iniuria clara voce quereretur, iuſſus eſt tacere, ὅτι δὲ οἰμώξει, εἰ μὴ σιωπήσειεν, quod ploraturus eſſet, niſi taceret. Tum ille vrbanè. Nonne etiam ploraturus ſum, ſi tacuero? *Xenophon lib.2. de rebus Græcorum.*

Lvdovicvs Pius Imp. ☞ *Vide ſuprà. Vrbanitas conſiderata erga vigiles, cuſtodes.*

In Balneo.

B Diogenes ingreſſus balneum ſordidum, Qui hîc, inquit, lauant, vbi lauant: indicans talibus balneis conſpurcari corpora potiùs, quàm purgari. *Eraſm.in Adag.*

In Theatro.

Hegemon Thaſius, qui parodias conſcripſit, acceſſit in theatrum aliquando comœdiam docens, ac veſtem habens lapidibus plenam. Quos cùm in Orcheſtram conijceret, vt admirarentur ſpectatores effecit, paulúmque intermittens ait:

Iſti lapides ſi quis volet, conijciat.
Æſtate lens bona eſt, bona & per frigora.

Athenæus lib.9.cap.:6.

VRBANITAS SECVNDVM FORMAM PER SE CONSIDERATA

Quatenus ſcilicet Iocos & Ludos
HONESTOS HONESTE EXERCET.

Vrbanitas Activa.

C PER SE CONSIDERATA.

Lvdos, Iocos Honeste Seqvi, ſui aliorúmve recreandorum cauſa.

Narrando Scilicet

Hiſtoria.

Nestor paſſim ἐν τῷ ἱστορεῖν vrbaniſſimus & iucundiſſimus ab Homero introducitur.

Vlysses apud Homerum in conuiuio Phæacum errores ſuos narrat, ſuáque facunda comitate omnium animos demulcet.

Æneas Didoni Troiæ excidium inter pocula narrat, apud Virgilium, Homeri ſimiam.

Fabulas.

T. Quinctius Flaminius, cùm perſuadere vellet Achæis, non vtilem eſſe ipſis poſſeſſionem Zacynthi, cuius inſulæ potiundæ deſiderio flagrabant, inquit: Sicut teſtudinem, vbi collecta in ſuum tegumen eſt, tutam ad omnes ictus video eſſe: vbi exerit partes aliquas, quodcumque nudauit, obnoxium atque infirmum habere, haud diſſimiliter vobis Achæi D continget. *Liuius lib.36.*

RESPONDENDO

Interroganti De

Iure.

Casellivs Iuriſconſultus, vrbanitatis miræ libertatiſque habebatur: præcipuè tamen is iocus eius innotuit. Lapidatus à populo Vatinius, cùm gladiatorium munus ederet, obtinuerat, vt Ædiles edicerent, ne quis in arenam niſi pomum miſiſſe vellet. Fortè iis diebus Caſellius conſultus à quodam, An nux pinea pomum eſſet? reſpondit: Si in Vatinium miſſurus es, pomum eſt. *Macrob lib.2.Saturn.cap.6.*

Idem Mercatori, quemadmodum cum ſocio nauem diuideret, interroganti, reſpondiſſe traditur: Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis. *Ibidem.*

Verrivs Flaccvs iuris Pontificij diſertiſſimus, vti Varro teſtatur, cauſam rogatus, Cur feriæ viduis, non autem virginibus ad nubendum idoneæ eſſent? Quia, inquit, ferijs veteres foſſas tergere licet, nouas facere non licet. *Macrobius lib.1. cap.18.Saturn.*

Virtute.

Thessalvs rogatus, Qui Theſſalorum forent placidiſſimi. E Qui bello, inquit, defuncti ſunt. *Plut.de Inſtit. lib.*

Christophorvs Colvmbvs poſteaquam iam Indiam recepiſſet, & eſſent nonnulli celebri quodam conuiuio, qui factum hoc eius, tanquam ab aliis quoque præſtari potuiſſet, eleuarent: ouo allato, iuſſit vnumquemque conuiuarum in apicē nullis nixū adminiculis firmum conſtituere. Id nullus cùm poſſet, ipſe altero eius faſtigio menſæ illiſo, & leniter quaſſato, rectum firmúmque conſtituit, innuere volens, inuentam iam Indiam inuentu facilem iam videri, cùm priùs eſſet difficillima.

Improbitate.

Avgvstvs Cæſar, in Sicilia Arium ſuffecit Theodoro procuratorem. Cùm autem porrexiſſet ei quidam libellum, in quo ſcriptum erat: Caluus Theodorus Tharſenſis fur erat, tibi quid videtur? Lecto Cæſar ſubſcripſit. Videtur. *Plutarchus in Apophthegmatibus.*

Adulterio.

Gerada Lacedæmonius ab hoſpite quopiam interrogatus, Quæ pœna foret adulteris apud Lacedæmonios? negauit vllos eſſe adulteros apud Lacedæmonios. At inſtans ille: Quid F ſi quis exiſteret, inquit, quam pœnam daret? Is, inquit, taurum maximum dependeret: qui producto vltra Taygetum montem capite biberet ex Europa; cúmque hoſpes arridens, Et vnde taurus tam ingens? Lacedæmonius viciſſim, At vnde apud Lacedæmonios adulter? *Plut.in vita Lycurgi.*

Morte.

Paraſitus Alexandri Pheræi Melanthius rogantibus quemadmodum necatus Alexander eſſet, Per latus, inquit, in ventrem meum. *Plutarchus de Dignoſc. adul.*

Præda

Fabivs Maximvs, Annibale, qui præſidium Tarento præter arcem impoſuerat, dolo quàm longiſſimè inde retracto, vrbeque capta & direpta, interroganti ſcribæ, Quid ſignis deorum fieri vellet? Deos iratos, inquit, Tarentinis relinquamus. Nempè quod religionis erat, id vltionis nomine fieri per iocum ſimulauit. *Plut.in Apoph.*

Republica mutatione.

Cùm ex maioribus natu quidam ad Agim regem iam grandæuum dixiſſet, poſtquam veteribus inſtitutis videret exoleſcentibus irrepere praua alia, ideò Spartæ ſumma imis commutantur: ludens reſpondit: Hoc ſi fit, rectè res procedunt. d Quippe audiui ego à patre puer, ſumma imis illius memoria commutata. Addidit, puero etiam ei hoc narraſſe illius parentem. Itaque non eſſe miraculum, quòd ſint conſecuta antecedentibus deteriora: ſed ſi fortè rectiora aut conſimilia eſſent. *Plutarchus.*

Omnipræſentia.

Aristipvs interrogatus cùm eſſet à quopiam: Num tu es vbique? ridens, Nempe Naulum, inquit, malè colloco, ſi ſum vbique. *Plut. An virtus doceri queat.*

Belluarum immanitate.

Pittacvs in conuiuio quodam, cùm inſtitutus de beſtiis eſſet ſermo, ad Myrtilum ioco dixit teterrimum inter feras Tyrannum, inter placidas eſſe Adulatorem, *Plut.in Conuiuio.*

Piſcium præſtantia.

Diocles Philoſophus habitus eſt ὀψοφάγος. Hic cuidam interroganti, Vter piſcis eſſet melior, congrus, an labrax, nobis dictus lupus? Alter, inquit, elixus, alter aſſus. *Eraſ. in Adag.* H

Ocularijs medicamentis.

☞ *Vide Locum & Apophthegmata de Inuidia.*

Balnei vſu.

Sisinnivs Nouatianorum Epiſcopus, victu non tenui, ſed in ſumma continentia ſumptuoſo vtebatur: & candida veſte nitidus, quotidie bis in publicis balneis lauare ſolebat. Quamobrem rogatus, Cur Epiſcopus cùm eſſet, bis in die lauaret? Quia, inquit, temporibus excludor anguſtiis, ne ter lauem. *Suid.*

Nominibus.

Pomponio Læto, quaſi cum Callimacho & Platina contra Paulum Pontif. Max. coniuraſſet, Romæ incarcerato, in quæſtione datum eſt noxæ, quòd ſibi & permultis adoleſcentibus litterarum ſtudioſis, nomen immutaſſet. Nam pro Petro Pomponij nomen ſumpſerat, antiquitatis ſtulto amore. Quo nomine appellatus à Vianeſio antiſtite, qui quæſtioni præſidebat: Quid, inquit, tibi & Paulo Pontifici, ſi mihi fœniculi nomen indidiſſem? *Sabell.in eius vita.*

CANENDO.

A ☞ *Exempla quædam pete ex Tit. Muſicorum, quatenus alios cantu refocillarunt.*

LVDENDO.

☞ *Ludus ipſe ad Animi relaxationem pertinet. Ipſa Vrbanitas. qua conditur, huius eſt loci.*

SCRIBENDO.

ERASMVS Roterodamus per iocum Thomæ Linacro epiſtolam ſcripſit metro trochaico tetrametro. ☞ *Vide Tit. Certamina grammatica.*

ALEXANDER Archiepiſcopus titulo D. Andreæ, filius Iacobi Scotiæ regis, inſignis artifex erat in aliena manu imitanda. Senæ olim Eraſmo Rot, quo familiariſs. vtebatur, oſtendit codicem quendam typis excuſum, quem certò ſciebat nunquam ab eo lectum. In eo multa annotarat in ſpatiis marginalibus. Protinus agnouit Eraſmus manum ſuam: Agnoſco, inquit, figuras meas, verum codicem hunc nec legi nec habui vnquam. Ille contrà, Legiſti olim, ſed excidit: alioqui vnde hæ tuæ manus notulæ? Tandem cum riſu faſſus eſt dolum. Tum Eraſmus: Næ tu præclarè falſarium agere poſſis, ſi velis.
B *E aſm. aduerſus mendacium.*

RESPECTV ANTAGONISTÆ, CVM QVO CERTANT. VRBANITATIS CERTAMINA. TVM

Dictis, Retorquendo obiecta ſcommata. dicteria.

☞ *Vide etiam multa ex profeſſo, in Loco de Conuicio. Tit. Retorquere Conuitia, maledicta &c.*

PTOLEMÆVS rex Ægypti, *Hyrcano* Iudæo etiamnum adoleſcente ſecum cœnante, & omnibus qui accumbebant carnes edentibus, oſſa verò antè Hircanum cumulantibus, Tryphon ſcurra regis: Vides, inquit, domine, oſſa ante Hyrcanum ſita? Hinc collige, patrem eius Syriam omnem ita nudaſſe, vt hic oſſa nudauit carnibus: Ad quem Triphonis ſermonem cum riſiſſet rex, & Hyrcanum rogaret. Qui fieret vt tot oſſa ante eum iacerent? Non immeritò, inquit, domine: nan canes oſſa vnà cum carnibus deuorant, vt iſti, cæteros conuiuas innuens, quòd nulla ante eos ſita eſſent oſſa, homines verò carnes edunt,
C oſſa abiiciunt. Itaque & ego feci vt homo. Eius hoc adeò ſolers reſponſum admiratus rex, approbata vrbanitate eius, omnes iuſſit applaudere. *Suid. ex Ioſepho.*

Cùm Antigoni regis libertus ad nouas diuitias nuper euectus, philoſophos ad conuiuium congregaſſet: & irridendo eorum minutulas quæſtiones, ſcire ſe velle dixiſſet, cur ex nigra & alba faba pulmentum vnius coloris conficiatur? Aridices philoſophus indignè ferens: Tu nobis, inquit, abſolue, cur de albis & nigris loris ſimiles maculæ gignantur. *Macrob. lib.7. Saturn. cap.3.*

Cùm dixiſſet Demades: Me Demoſthenes, ſus Mineruam Hæc, inquit Demoſthenes, Minerua non ita dudum in Colyto deprehenſa in adulterio fuit. *Plut. in Demoſth.*

ARISTIPPVS, cùm Diogenem olim philoſophum vt ſordidum, ita quoque omnia contemnentem, lauantem olera vidiſſet, ad Diogenem ait: Si ſcires regibus obſequi, non eſſes olera. Cui Diogenes reſpondit: Et tu ſi eſſes olera, regibus non obſequereris. *Horat. lib.1. Epiſt. ad Scauam.*

Idem quum adoleſcentes quidam eum canem vocarent, ſeque
D cauturos dicerent, ne ab illo morderentur: bono animo eſſe iuſſit: canem enim haudquaquam veſci betis, mollitiem illorum notans. *Laert.*

ISMENIA tibicen canebat in ſacrificio. Quumque non litaretur, is qui conductus fuerat, arreptis tibiis: canebat ridiculè: & hoc canente, litatum eſt. Incuſantibus autem iis, qui aderant: Diuinitùs, inquit, contingit venuſtè canere. Hic Iſmenias ridens: At me, inquit, canente dij voluptate capti, morabantur: te verò feſtinante illos abigere, arripuere hoſtiam. *Plut. lib.2. Sympoſ.*

Cùm quidam ex illis, qui faceti volebant eſſe, ingreſſus ad Dionyſium Corinthij exulantem, per ludibrium veſtem ſicut ad tyrannum excuteret, ne quid armorum ſubeſſet: ridiculo in illum retorto, id facere eum iuſſit, cùm exiret à ſe, ne quid rerum ſuarum auferret. *Plut. in Timoleonte.*

Celebre eſt Leonis Byzantij ſcomma, quod in gibboſum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus: *ἀνθρωπικὸν, ἔφη, πάθος ὀνειδίζεις. ἐπὶ τῷ νώτῳ φέρων τὴν νέμεσιν* Humanam, inquit, affectionem obiicis, quum in tergo feras ipſe Nemeſin. *Plut.*

M. LIVIVS, quo præfectò Tarentum Annibali proditum fuerat, dum Romani id recepiſſent, tutatus eſt eam. Hic anxius honoribus Q. Fabij Maximi in ſenatu aliquando præ inuidia & ambitione erupit, vt iactaret, non Fabij, ſed ſua opera Tarentum receptum. Ridens hic Fabius: Rectè, inquit, ais; nam niſi tu amiſiſſes, ego non recepiſſem. *Cic. de Orat. l.2. de Ridiculis. & Plut. in Fabio, & Liuius Dec.3. l.7.*

M. CRASSVS contra Parthos profectus pedeſtri itinere per Galatiam, cum reperiſſet regem Deiotarum, qui ætate iam grauis vrbem condebat, dicto inceſſit eum, ac Duodecima hora, inquit, rex ædificare exordiris? Cui Galata ridens: Atqui neque tu, inquit, imperator admodum matutinus contendis in Parthos. Exceſſerat autem annum Craſſus LX. facie tamen apparebat quam ætate grandior. *Plut. in Craſſo.*

Rutilius, quum aliquando Romæ adiiſſet Muſonium philoſophum, rogauit: Dic mihi Muſoni, Iupiter ſeruator, quem tu imitaris, num fœneratur? Notans illius inopiam, qui cogeretur interdum accipere mutuum. Ad hoc arridens Muſonius: At ne fœnerat quidem, Rutili. Turpius eſt ad fœnus dare, F
quàm accipere. Rutilius, cùm ipſe faceret quod grauius eſt, obiecit illi quòd erat leuius. *Eraſm. Rot. lib.6. apopht.*

LIBANIVS ſophiſta, ſummus Iuliani apoſtatæ fautor, cùm interrogaſſet Antiochiæ Ludimagiſtrum quendam, virum bonum atque pium: Quid nunc Fabri filius (Chriſtum per contumeliam intelligens) ageret? reſpondit: Non otiatur, ô ſophiſta, quem fabri filium appellas: parat enim Iuliano loculum. Intellexit autem vir optimus, Iulianum ob inſignem impietatem non diu ſuperſtitem fore. Paucos poſt dies, Iulianus in Perſia eſt interfectus. *Tripart. hiſt. l.6. c.44.*

Duo Abbates ordinis S. Benedicti, Concilij Conſtantienſis legati, cùm ad Petrum de Luna, anteà apud Hiſpanos & Gallos pontificem, nomine Concilij veniſſent, atque is illis conſpectis, duos coruos ad ſe venire dixiſſet: Minimè mirum videri debere, alter reſpondit, ſi corui ad eiectum cadauer accederent: exprobrans ei, quòd à Concilio damnatus pro cadauere haberetur. *Poggius in Facetiis.*

IOANNES Marchio Brandeburgenſis Norimbergæ hoſpitem ſuum interrogabat, quæ cauſa eſſet, cur tam pulchros & proceros ea vrbs ciues haberet? Hæſitante illo: Quoniam hi comitiorum ſunt filij, inquit, principum ſcilicet & nobilium, qui G
huc frequentes ad Imperij comitia confluunt. Inexpectato dicterio Leonardus Blauius (id enim nomen erat hoſpiti) excitatus, huius quidem problematis rationem ſe prius ignoraſſe dixit, alterius nouiſſe, cur ſcilicet tot principes & nobiles nec forma corporis nec oris elegantia ſuos referrent maiores. Dicendi libertate data, ſubintulit: Et hi comitiorum, venationum, ſympoſiorum ſunt filij. Nam dum conuentus agit princeps, dum venatur, dum potat, vices illius apud vxorem interea agit morio, ſcriba, ruſticus, agaſo. Itaque orta à principiis atteſtantur naturæ ſuorum principiorum. *Ioannes Agricola in prouerb. German.*

Danti Aligerio Veronæ exulanti, & inter ſeniorem iunioremque Canes prandenti, cùm miniſtri dedita opera ante pedes Dantis oſſa occultè ſubieciſſent, remota menſa, verſi omnes in ſolum Dantem, mirabantur, cur ante ipſum ſolummodo oſſa conſpicerentur? Tum ille, vt erat ad reſpondendum promptus: Minimè (inquit) mirum. Canes enim oſſa ſua comederunt, ego non irem, cùm non ſim canis. *Poggius in Facetiis.* H

DINVS Florentinus gratiſſimæ dicacitatis adoleſcens, caſu præteriens per loca frequentiſſima ſepulcris, aliquos ſibi notos ſenes illic confabulantes comperit: qui vt iocandi peritum irritarent, iocari ſimul omnes (vt eſt ætas illa loquacior) & manibus etiam plaudere cœperunt. Ille ſe proripiens, hoc vnum omnibus reſpondit: Iniquum hoc loco certamen: vos ante domos veſtras animoſiores eſtis, ſenio ſcilicet eorum & vicinæ morti alludens. Nec prius intellectus, quàm eo abeunte, cœmiterium circumſpicientes, quas ille domos loqueretur perpenderunt. Innumerabilia dixit ad hunc modum, quæ apud Hetruſcos vulgò etiam nota ſunt. *Petrarcha.*

GALEOTVS Martius Narnienſis, Matthiæ Coruini præceptor, epiſtolarumque magiſter, & in caſtris miles, cùm Venetiis hæreſeos reus ad geminas columnas à tribunali perductus eſſet, vt palinodiam caneret: quidam patricius ſtrigoſa proceritate & impudicæ vxoris probro inſignis, traductum ludibrio præpinguem porcum appellauit. Ad quem extemplò

conuer

conuerſus Galeottus: Pinguis porcus quàm macer hircus eſſe malo, reſpondit. Tota igitur turba in riſum conuerſa, fecit vt palinodiæ contumelia Galeotto minus grauis eſſe videretur. *Iouius in Elogus teſtis.*

MAGNVS SFORCIA quum inſidiis armiſque Pauli Vrſini exterritus exceſſiſſet vrbe Roma, & in Algido caſtra poſuiſſet, ad eum à Pontifice Cardinalis S. Angeli Legatus ex Columnea familia venit, vt fidem interponeret, confirmaretque hominem, in Vrbemque reduceret. Inter multos autem ſermones Cardinalis quum dixiſſet, An Sforcia, Vrſum timebis, quum ſis ſub Columna tutiſſimus: Extemplò reſpondit: Annon tibi, Pater, omnino inſanus videbor ſi dum fruſtra à ſurdo marmoreo opem imploro, bellua ingens, dente ac vnguibus ferox, ac humano ſæpe greſſu incedens, mihi minimè ſit formidanda? Non illepidè remota, & parùm expedita Columniorum auxilia deſignans; & Pauli Vrſini ingenium, præſenteſque vires aptiſſimè depingens. *Iouius in vita Magni Sforciæ.*

Multis naturæ fortunæque muneribus Azo marchio Eſtenſis claruit, verùm ne iis abſque moleſtia frueretur, minus ſpectatam habuiſſe creditur Vxoris fidem. Cùm ergo ex illa ſuſceptum puerum in vlnis habens ſuſpiraſſet: cauſam quæſiuit illa ſuſpirij. Cui maritus: Vellem, inquit, hunc puerum meum eſſe, vt tuus eſt: & hanc certitudinem libens magna fortunarum mearum parte redimerem. Atqui, ait illa, nihil hic impenſæ eſt, negotij parum, arreptóque filio: Hic, inquit, quod nemo dubitat, meus eſt. Annuente viro: Vt nihil igitur dubij ſuperſit, de manibus meis ſuſcipe eum, ait, tuus ſit. *Petrarcha.*

Cardinalem Aueniononſem, cùm Pontifices Auenione morarentur, & equi plures ſtrati phaleratique vacui ſeſſoribus pro magnificentia præirent, rogauit rex Franciæ indignabundus, Nunquid Apoſtoli ea pompa vſi eſſent? Tum Cardinalis: Nequaquam reſpondit. Sed & reges olim paſtores fuere & armentorum cuſtodes. *Poggius in Facetiis.*

Conſultabant Medici aulici de ægro. Intererat conſultationi Chirurgus patria Britannus, manu felix, literatura nulla. Cúmque cæteri nulla ignorantiæ illius ratione habita, Latinè ſententias dixiſſent, vbi ad illum dicendi ordo venit, lingua Britannica vti cœpit. Id ægrè ferente Ioan. Capellano, Medico regio viro opt. & doctiſſ. & vt Gallicè loqueretur, ſi modò intelligi vellet, iubente: Ergo & vobis Gallicè loquendum fuit, ſi à me intelligi voluiſſetis. Nunc patiamini legem, quam priores tuliſtis. Delectatus hac libertate Capellanus, ſententias omnium compendio propoſuit. *Gul. Arago. Factis.*

AGAMESTONI Academico, cui crus erat gracile & emaciatum, compotores omnes inſultantes, omnibus præceperant vt dextro pede inſiſtentes poculum exhaurirent, vel multam penderent. Vt verò vices imperandi ad illum delatæ fuerunt, omnibus iniunxit, ita biberent, vt ipſum bibere viderent: ac pede imbecillo in amphoram, quæ in triclinium illata erat, demiſſo, ebibit poculum. Quod vbi reliqui omnes, cum experirentur, facere ſe non poſſe animaduerterunt, multam dependerunt. *Plut. lib. 1. Quæſt. conu.*

GELO tyrannus, cùm circumferretur lyra in conuiuio, pulſaréntque eam & canerent ordine cæteri, ipſe alacriter & expeditè in equum, quem introduci iuſſerat, inſiliit. *Plutarch. in Apophthegmatib.*

Dux Auſtriæ à Venetorum Duce ad aream D. Marci deductus, cum ad angiportum ventum eſſet (quod Venetiis frequens eſt) neque ſimul ingredi poſſent, Veneto locum dedit: Virtutis potiorem rationem habendam eſſe, inquiens, quàm auitæ nobilitatis. Contrà Venetus: Naſcuntur fortes fortibus & bonis, & quem auita commendat virtus, ſuo ſimul & maiorum ſplendore illuſtris, cum aliàs, tum & in his honorum latuis primas ferre debet. Modeſtia Auſtriaci magna: Veneti prudentia maior. *Ioan. Paulus in Spudopædia.*

HONESTOS HONESTE FERT.

VRBANITAS PASSIVA.

Qui aliorum

IOCOS, DICTERIA,

Scommata ferunt.

☞ *Multos dicendo faciendóque Vrbanos reperias, pauciores, qui aliorum iocos, præſertim ſale nedum bile, tinctos, ferre poſſint. Itaque non minor, ne dicam maior virtus eſt, aliorum vrbanitatem ferre poſſe, quàm vrbanè vel dicere vel facere. Tolerantia (de qua iampridem egimus) valdè affinis illic Confidentia hic Vrbanitatis ratio habetur.*

Caſſandri Amicus non fremuit, cùm diceret ei Theophraſtus: Miros oculos tuos non canere, cùm inſertus illis ſit naſus. *Plut. lib. 2. Quæſt. conuiu.*

Temporibus Triumuiralibus Pollio, cùm Feſcenninos in eum Auguſtus ſcripſiſſet, ait: At ego taceo, non eſt enim facilè in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere. *Macrobius libro 2. cap. 4. Saturn.*

In Auguſto Cæſare magis mirandum quos pertulit iocos, quàm ipſe quos protulit: quia maior eſt patientiæ, quàm facundiæ laus, maximè, cum æquanimiter aliqua etiam iocis mordaciora pertulerit. Prouincialis quidam intrauerat Romam ſimillimus Cæſari, & in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci hominem ad ſe iuſſit, viſumque hoc modo interrogauit: Dic mihi adoleſcens, fuit aliquando mater tua Romæ? Negauit ille: & ſalsè adiecit, ſed pater meus ſæpè. *Macrobius ibid.*

L. QVINTVS Prætor de prouincia ſanctiſſimè adminiſtrata reuerſus, ſub Domitiano, cùm æger aſſidenti amico diceret, frigidas ſe habere manus: renidens ille ait: Atqui eas de prouincia calidas paulò antè retuliſti. Riſit Quintus, delectatuſque eſt, quippe alieniſſimus à ſuſpicione furtorum. *Macrob. lib. 7. cap. 3.* Hoc ipſum *Plutarch. lib. 1. Con. 2.* Aufidio Modeſto tribuit erga Syrum amicum ſuum.

VESPASIANVS non iocabatur tantùm familiariter, verum etiam iocosè ſe ludi libenter patiebatur. *Xiphilinus.*

M. ANTONINVS Pius imperat. ioca ſemper patienter accepit. *Capitolinus.*

ROBERTVS Normannorum dux, ob interfectum Ricard. III. fratrem, Hieroſolymam voti cauſa petens, poſteaquam peruenit Conſtantinopolim, fuit perbenignè à Conſtantino Duca Imperatore acceptus. Is cum antea audiuiſſet ducem liberalem & vrbanum eſſe, dedita opera prohibuit illi atque aliis heroibus Normannis ſellas apponi pede & dimidio altiores, in quibus prandendo ſederent. Dux exuit continuò veſtem, ac ſuper eam inſtar globi implicatam ſedit: fecerunt itidem & Normanni principes; finitóque mox prandio, relictis veſtibus abierunt. Ad ea dux: Non eſt, inquit, mos Normannis ſedes ſecum ferre. *Polyd. lib. 8.*

NICEPHORVS PHOCAS Imper. cum aliquando ad milites exercendos in campum progreſſus cano cuidam, qui inter milites ſe adſcribi petebat, diceret: Ecquid homo canus in militiam allegi peteret? aptè is reſpondit: Se multò nunc validiorem eſſe, quàm adoleſcens fuiſſet. Olim vno aureo empto frumento duos onerabam aſinos: te autem imperante quantum duobus aureis emitur frumenti, haud grauatè humeris porto: Imperator dicterium ſentiens, abiit, nihil perturbatus. *Cedren.* G

RODVLPHVS Imper. cùm corpus haberet procerum & faciem regiam, naſo aquilino magno, in decliui ſemita obuium habuit diluculum, qui regis facetias & clementiam norat. I. ex anguſta ſemita regi cedere à ſatellitibus crebrò iuſſus, Regis, clamat, naſus viam implet, vt præterire nequeam. Subridens Rex, flexo in alterum latus naſo: Progredere fili, inquit, namque naſum meum digitis amoui ne te impediat. *Cuſpinianus.*

LVDOS SPECTANT,

ACROAMATA LVDICRA

audiunt. H

BACCHVS Satyros etiam, quorum opera in ſaltatione ac tragœdiis oblectabatur, ſecum duxit: vt Muſarum quidem optimis inſtitutis, Satyrorum verò riſu ac ioco, vitam omnem felicem traduceret. *Diod. lib. 4. cap. 1.*

Dicitur Oſyris Ægyptiorum rex fuiſſe cupidior riſus, delectatique ſolitus muſicis & choreis. Quapropter illum muſicorum multitudo ſequebatur. Inter eos nouem fuiſſe virgines adoleſcentulas, tum canere ſolitas, aiunt, tum in aliis eruditas: quas deinceps Græci appellarunt Muſas. Has Apollinem docuiſſe dicunt: qua ex re muſicus eſt nominatus. Satyros verò ad pſallendum, cantandum, ac animi remiſſionem aptos, ſecum in caſtris habebat. Non enim bellicoſus, aut præliis periculiſque deditus fuit, ſed otio & hominum ſaluti. *Diod. lib. 1. cap. 2.*

LESBONAX Mitylenæus honeſtus planè vir & bonus, ſaltatores χειρισόφους, hoc eſt, manu ſapientes, ſolebat nuncupare: pergebátque ſubinde ad ſpectacula, tanquam ex theatro melior reuerſurus. *Cælius lib. 5. cap. 3. A L.*

Non puduit Xenophontem in Socratis, Antiſthenis, & A aliorum talium virorum præſentia ſcurram introducere Philippum, cúmque ſicut Homerus cepam potus condimentum adferre illis viris. *Plutarchus libro ſeptimo, Quæſtionib. Conuiu.7.*

SOCRATES Euripidis tragœdiis admodùm delectabatur, vt nunquam in theatrum niſi illarum ſpectandarum gratia deſcenderet. Tunc quoque, cùm νέφελαι Ariſtophanis agi vidit non illarum gratia, ſed quia ab Euripide aliquid expectabat, eò venerat. *Ælian. lib. 2. Var. hiſt.*

Poſtquam Ecbatana media venit ex India Alexander Magnus, rebus compoſitis neceſſariis retulit ſe ad ſpectacula & tempeſtiua conuiuia: quod tria millia artificum ad eum ex Græcia veniſſent. *Plut. in Alexandro.*

AGESILAVS rex, in gymnicis exercitiis moderatum ſtudium ducebat ponendum, choroſque & ludos patrios aſſiduitate ſua, contentione, ſtudio ornabat: neque à puerorum vel virginum certamine ſe abducebat. Quorum verò teneri alios ſtupore cernebat, ea ſimulabat nec noiſe. *Plutarchus in Ageſilao.*

B P. SCIPIO, cùm in Sicilia augendo exercitum, traiiciendóque in Africam opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret, inter conſilia ac molitiones tantæ rei operam gymnaſio dedit, pallióque & crepidis vſus eſt: nec hac reſegniores Punicis exercitibus manus intulit, ſed neſcio an ideò alacriores: quia vegeta & ſtrenua ingenia quò plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam, fauorem eum ſociorum vberiorem ſe adeptutum æſtimaſſe, ſi victum eorum & ſolennes exercitationes comprobaſſet, ad quas tum veniebat, cùm multum ac diù fatigaſſet humeros, & cætera membra militari agitatione firmitatem ſuam probare coëgiſſet: conſiſtebatque in illis labor eius, in iis remiſſio laboris. *Valerius lib. 3. cap. 6.*

AVGVSTVS Cæſar, ſpectauit ſtudioſiſſimè Pugiles & maximè Latinos: non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam committere cum Græcis ſolebat, ſed & cateruarios Oppidanos inter anguſtias vicorum pugnantes temerè, ac ſine arte. Vniuerſum denique genus, operas aliquas publico ſpectaculo C præbentium, etiam cura ſua dignatus eſt. Athletis & conſeruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores ſine miſſione edi prohibuit. Coërcitionem in hiſtriones, Magiſtratibus in omni tempore & loco lege vetere permiſſam, ademit, præter quàm ludos & ſcenam: nec tamen eo minus aut hiſtrionum certationes, aut Gladiatorum pugnas ſeueriſſimè ſemper exegit. Troïæ ludum edidit frequentiſſimè, magnorum, minorúmve puerorum delectu, priſci, decorique moris exiſtimans, claræ ſtirpis indolem ſic noteſcere. In hoc ludicro Caïum Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum, aureo torque donauit: paſſuſque eſt ipſum poſteroſque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Aſinio Pollione oratore grauiter inuidioſéque in curia queſto Aſernini nepotis ſui caſum, qui & ipſe crus effregerat. Circenſes ex amicorum ferè libertorúmque cœnaculis ſpectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge ac liberis ſedens, ſpectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat? petita venia, commendatiſque, qui ſuam vicem præſidendo fungerentur. Verùm quoties adeſſet, nihil præterea agebat: ſeu D vitandi rumoris cauſa: quo patrem Cæſarem vulgò reprehenſum commemorabat, quòd inter ſpectandum, epiſtolis libelliſque legendis ac reſcribendis vacaret, ſeu ſtudio ſpectandi ac voluptate, qua teneri ſe neque diſſimulauit vnquam, ſæpè ingenuè profeſſus eſt. *Suetonius.*

ALEXANDER Mammeæ non ſcenicis voluptatibus ſuper cœna capiebatur, ſed coturnicum certaminibus, & gallinaceorum, aut catuli, & procelli oblectabatur & palumborum frequentia, vt xx. millia vno tempore habuiſſe dicatur. *Sab. lib.6. Enn.7.*

PHILIPPVS Vicecomes, incolumi adhuc oculorum lumine præditus, mirificè adoleſcentum ludo oblectatus fuit. Deſpectabat enim libentiſſimè adoleſcentum pila ludentium aut luctantium certamina, obducto ad feneſtram ſpeculari, vt ludentes cum ſpectare neſcirent, cùm tamen adeſſe crederetur. Inde enim eorum formæ decus, explicatos artus, animique vigorem inſpicere, & quos ex eius exercitationis indole maximè probaſſet, ad menſæ cubiculique miniſteria deligere erat ſolitus. *Iouius in Philippo.*

INHONESTOS, INDECOROS, INOFFICIOSOS, NVGACES, NIMIOS, A
Odit, negligit, contemnit:
ACROAMATA,

AGESILAVS, cùm inuitaretur ad audiendum eum, qui vocem luciniæ referebat: Ipſam, inquit, audiui frequenter. *Plut. in Apophthegm.*

SALTATIONEM.

MINYADES, Leucippe, Ariſtippe & Alcithoë (cum aliæ omnes mulieres ac virgines furore quodam inſano ſaltarent in Bacchi laudem) hæ ſolæ choream detractaſſe dicuntur: eam nimirum ob cauſam, quòd maritos ambirent. *Ælianus lib. 3. de Var. hiſt.*

FRIDERICVS III. Imperat. dicere ſolebat, febricitare ſe malle quàm ſaltare. *Æneas Sylvius lib. 1. Com. in Panorm.*

LVDVM, ALEAM.

Cicero lib. 2. Epiſt. ad Atticum 20. de ſeipſo ait: Volo ames conſtantiam meam: ludos Antij ſpectare non placet. Eſt enim ὑποσόλοικον, cùm velim vitare omnium deliciarum ſuſpicionem, repentè ἀναφαίνεσθαι non ſolum delicatè, ſed etiam ineptè F peregrinantem.

Iaponij omne genus aleæ, vt furtum, aduerſantur. *Ioannes Metellus.*

VRBANITAS SECVNDVM FORMAM
RESPECTV ALIORVM.
Quatenus aliorum.
VRBANITATEM AMAT, LAVDAT,
FOVET, PROMOVET.
In Ludis,

ANAXAGORAS Philoſophus, publicè decretis honoribus animo magno repudiatis, id ſibi omninò poſtulaſſe commemoratur, vt quo die mortem obiret, pueris, qui diſciplinis & artibus operam darent, permitteretur feriatis otiari & ludere. Senſit ingenia adoleſcentum nimio ſtudio frangi; refocillatione autem ad nouos labores agiliores fieri. *Plutarchus in Policicis.*

Athenienſium Odeum (cuius habet interior deſcriptio multa ſedilia, multáſque columnas, tectum eſt autem ſubuexum & accliue, in vnum aſſurgens faſtigium) imaginem ferunt eſſe & ſimulachrum tabernaculi regis. Ædificauit illud G Pericles: & tunc primum ingenti ſtudio idem tulit, vt certamen Muſicorum Panathæis celebraretur, digeſſitque id ipſe creatus athlothetes, quemadmodum certantes tibia vel voce vel cithara canerent. *Plut.*

ALEXANDER Magnus omni cis Euphrathem ſubacta Aſia, ſigna in aduentantem Darium decies centenis millibus militum mouit. Hic ex amicis quidam retulit ei pro ridiculo, ſeruitia, quæ caſtra ſequebantur, per ludum ſe in duas partes diuiſiſſe: vtrique eſſe ducem & Imperatorem, vni Alexandrum, alteri ab iis nuncupatum Darium, cœpiſſe glebis inter ſe velitari, mox pugnis, tandem exarſiſſe certamine, atque ad lapides ſudeſque multos progreſſos, nec dirimi eos facilè potuiſſe. Quod vbi accepit, ipſos iuſſit ſolos congredi duces: Alexandrum ipſe armauit, Philotas Darium. Spectauit exercitus pugnam, omen ex euentu capturus. Acri conſerta pugna ille, qui Alexander dicebatur, tulit palmam, donóque XII. vicos & ius ſtola Perſica vtendi accepit. Hoc ſcriptum reliquit Eratoſthenes. *Plut. in Alex.* H

AVGVSTVS ludi cauſa ſæpè pecuniam conuiuis dedit. Scribit enim ad filiam? Miſi tibi denarios CCL. quos ſingulis conuiuis dederam, ſi vellent inter ſe, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere. *Suet.*

PAVLVS II. Pontifex populo Roman. ad imitationem veterum ludos quàm magnificentiſſimos & epulum lautiſſimum inſtituit, procurante eam rem Vianeſio Bononienſi Pontificis vicecamerario. Ludi autem erant pallia octo, quæ curſu certantibus in carniſpriuio proponebantur ſingulis diebus. Currebant ſenes, adoleſcentes, iuuenes, Iudæi, ac ſeorſum paſtillis primò quidem pleni, quò tardiores in curſu eſſent. Currebant & equi, equæ, aſini, bubali, tanta cum omnium voluptate, vt omnes præ riſu pedibus ſtare vix poſſent. Curſus autem & ſtadium erat ab arca Domitiani vſque ad ædes S. Marci, vnde Pontifex ipſe aſpiciendo voluptatem percipiebat: ac etiam in pueros cœno oblitos poſt curſum munificentia vſus, vt ſingulis carlenum (nummi argentei id genus eſt) condonaret. *Platina.*

* ERNESTVS Archidux Auſtriæ, Belgicarum Prouinciarum

guberna

gubernationem cum pro regiâ poteſtate conſecutus iam pridem, vt erat ingenio tranquillo & pacis amans, regiminis ſui primordia à ludis & vrbanitate ordiebatur. Siquidem Antuerpiam ingreſſus, plures dies iucundis ac ludicris ſpectaculis tranſegit, nunc natalibus præliis quæ claſſiarij in Schaldis medio inibant, nunc equeſtri certamine, inſtructo ad hoc ſumptuoſiſſimo apparatu; labores cum itineris, tum regiminis moderabatur. Quibus ſanè ludis nihil Antuerpia viderat elegantius, ſi argumentum, nihil magnificentius, ſi ſumptum conſiderabat. Ipſe vero Erneſtus agminis ductor, cæteros Principes, qui magno numero erant, omneſque habitu perſonato, & ad ſtuporem eleganti ſplendebant, in arenam ducebat. Reliquum autem horum ludorum apparatum, & quæ longum foret recenſere, magnificentiam, perſonarum & ſpectaculorum varietatem, latè deſcripſit Ioannes Bochius vrbi eidem à ſecretis, & typis ſuis euulgauit Ioannes Moretus.

IOCIS OBSERVANDIS, Scribendis.

Callimedon Locuſta & Dinias, Maſigetonque & Menæchmus, vt in lib. de Ciuitate teſtatur Telephanes, ſcurræ Tanta eorum fama increbuit, vt Philippus Macedo talentum illis miſerit, vt ridicula ſcribentes ad ipſum mitterent, ridiculorum enim ſtudioſus erat, vti teſtatur in Philippicis orationibus Demoſthenes. *Athenæus lib. 14. cap. 3.*

Alfonsus Aragonum rex & Neapolitanorum, in ſua aula ſtultè dictorum factorúmque Ephemerides confici curabat, vt ſemper ad veſperam, qua ea recitari ſolebant, honeſtæ relaxationis ſibi ſuiſque materiam præberet. *Auctor vita Arlotti plebani.*

NVGACITATEM, SCVRRILITATEM Odit:

Quam Putà.

Orationem ridiculam.

Cauſidicus cùm ridicula Proferret: Non temperabis, inquit Pliſtarchus, mouendo aſſiduè riſui, ne reddaris ridiculus: ſicut illi, qui perpetuò luctantur, luctatores? *Plutarchus in Apophthegmatibus.*

Libertatem ſcurrilem.

Avgvstvs Cæſar Hylam pantomimum in atrio domus ſuæ, nemine excluſo, flagellis verberauit, prætore licentiam hiſtrionis culpante. Pyladem quoque vrbe atque Italia ſummouit, quòd ſpectatorem a quo exſibilabatur) demonſtraſſet digito, conſpicuúmque feciſſet. *Suet.*

Artes Inutiles, Sordidas.

Philippvs filio Alexandro Magno, cùm ſuauiter aliquando & ſcitè cecinisſet: Non te pudet, inquit, tam benè canere? Sat eſt enim, ſi vel audire vacet regi canentes, magnúmque Muſis honorem habet, ſi certantes in huiuſcemodi artibus ſpectet alios. Qui verò viles per ſe artes obit, hic ſuæ ad honeſta ſtudia ſocordiæ induſtriam in futilibus rebus profert contra ſemetipſum teſtem. *Plut. in proœmio Periclis.*

Spectacula.

Lacon, cùm Athenis ludi fierent nouorum tragœdorum, choragorum apparatum, coram Magiſtrorum & contentionem cernens, parùm ſanam eſſe dixit ciuitatem, quæ tanto ſtudio luderet. Siquidem reuera ludentem oportet ludere, neque multa impenſa, neque articulis in alia conducibilibus ſocordiam liceri. *Plut. lib. 7. Quaſt. conu. 7.*

Gymnicvs ἀγών apud Vienneſes ex cuiuſdam teſtamento celebrabatur. Hunc Trebonius Ruffinus in Duumviratu tollendum abolendúmque curauerat. Cùm negaretur ex auctoritate publica feciſſe, eúmque reſtitui hæredes poſtulaſſent: egit ipſe cauſam ſuam apud Traianum Imperatorem, C. Plinio Nepote in conſilium abſumpto. Dicebat, eas potiſſimum liberalitates priuatorum hominum, eſſe omni reipublicæ valdè ſuſpectas, quæ ciuitati nullum ornatum, nullam vtilitatem, plebi ſolam duntaxat voluptatem atque delectationem afferant; qualia ſunt, venationes, ſpectacula, aliaque huiuſmodi certamina. His apprimè muneribus abduci, trahi, compelli ciuium animos, quam vim atque auctoritatem qui ſibi parare cupit, neceſſe eſt eum aliquid magnificentius ſentire de ſe. Præterea accidiſſe (quòd perpetuò ſolet) vt hoc nudo & impudico certamine, propter otium & voluptatem mores Viennenſium inficerentur. Placuit agona tolli. *Plinius libro 4. Epiſtol.*

Excogitata theatra cultus deorum & hominum delectationis cauſa, non ſibi aliquo pacis rubore, voluptatem & religionem ciuili ſanguine, ſcenicorum portentorum gratia, maculaturi: quæ inchoata quidem ſunt à Meſſala & Caſſio Cenſ. Cæterum auctore P. Scipione Naſica omnem apparatum operis eorum ſubiectum haſtæ venire placuit. Atque etiam S.C. cautum eſt; ne quis in vrbe propiuſve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedenſve ludos ſpectare vellet: vt ſcilicet remiſſioni animorum iniuncta ſtandi virilitas propria Romanæ gentis nota eſſet. *Val. lib. 2. cap. 1.*

Cùm quidam ſcripſiſſet in teſtamento, vt formoſiſſimæ duæ mulieres, quas in dominio habebat: alius item, vt impuberes coram populo digladiaturi committerentur: Pp. Rom. editis his gladiatoribus, tantam iniuriam atque inhumanitatem non æquo animo tulit: quinimò hanc teſtantium voluntatem irritam eſſe voluit, iuſſit. *Athen. lib. 4. cap. 17.*

Aleam.

☞ *Vide in Loco proprio.*

Saltationem.

Saltatio Ægyptiis ſeuera fuit lege inhibita, apud quos pueri, nec palæſtræ vacant, nec Muſicæ. *Alex. lib. 2. c. 25.*

Clisthenes Sicæoniorum tyrannus, Hippoclidem F. ſuæ Agariſtiæ procum, ſaltationis odio repudiauit. *Herodotus libro 6.*

Demetrivs Cynicus damnabat artem ſaltatoriam velut inutilem geſticulationem ad tibiæ modos. *Lucian. de Saltatione.*

Saltationem cùm à Romana grauitate, tum etiam à Græcis ipſis paulò cordatioribus ac frugalioribus repudiatam videmus. Demoſthenes orator comitatum Philippi Macedonum regis apud cunctum populum Athenienſem inceſſens, nihil potuit grauius in eos iacere, quàm eſſe illos, qui nihil dubitarent ebrij ſaltare: prudentes verò & probos, qui ſaltationes non ferrent, à ſe repuliſſe: Nec vlla ex caſtis illis Romanis matronis ſaltaſſe legitur. Saluſtius Semproniam ſcribit doctiùs cantaſſe & ſaltaſſe, quàm neceſſe eſſet probæ. Cicero Murenam defendens, refert obiectum illi eſſe à Catone, quòd in Aſia ſaltaſſet. Hoc crimen tantum erat, vt defendere rectè factum non ſit auſus, ſed conſtanter pernegarit: Nemo (inquit) ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit: neque in ſolitudine, neque in conuiuio moderato, atque honeſto. Intempeſtiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio: ita ſaltationem neceſſe eſt omnium vitiorum eſſe quaſi cumulum. *Lud. Viues de Chriſtiana fœmina lib. 1.*

Scipio Æmilianvs Romanæ iuuentuti, quòd in Ludum hiſtrionum ingenui pueri venirent, & cum ſambuco & pſalterio canerent, & pſallerent: & Cicero Gabinio conſulari ſtudium ſaltandi, probrum obiectauit. *Alex. lib. 2. c. 25.*

Tiberivs Imperat. ſaltatores Roma expulit: vetuítque vt eam artem nuſquam exercerent, quòd notarent & vituperarent mulieres, & quòd ſeditiones concitarent. *Dion Nicæus in Tiberio.*

Domitianvs Imper. ſaltationem honeſtis hominibus indecoram, atque choreatum ſtudium optimo viro planè indignam iudicauit, qui Cæcilium Rufum, aut Rufinum ideò ſenatu mouit, quòd ſaltaſſe diceretur. *Xiphilinus in vita Domitiani, & Alex. lib. 2. cap. 25.*

Albertvs Imp. Ladiſlai Hungariæ regis pater, dicere ſolebat, venationem eſſe exercitationem virilem, ſaltationem autem muliebrem. *Æneas Sylu. lib. 4. Com. in Panorm.*

Alfonsvs Aragonum & Siciliæ rex Gallos potiſſimum leues eſſe dicebat, qui quò magis ætate prouecti eſſent, eò magis ſaltatione & inſania ſeſe oblectarent. Idem cùm fortè mulierem quandam inpudentiùs ſaltantem aſpexiſſet: Expectate, inquit, mox Sybilla edet oraculum. Sentiens, ſaltationem inſaniæ genus eſſe. Sibylla autem vates non edebat oraculum, niſi furore correpta. *Panorm. lib. 1. & 2.*

Audiſſe memini me, inquit L. Viues, quoſdam procul in noſtrum orbem ad extrema illa Aſia deductos, cùm ſaltantes vidiſſent mulieres, territos fugiſſe quod illas dicerent nouo & inuſitato ſibi furoris genere concitari. Ac profectò quis non mulieres credat furere, cùm ſaltent, ſi ſaltantes nunquam antea conſpexerit? quis non mente captas, cùm ſic ad aliquem membranæ vel chordæ ſonitum, manus, caput, totum corpus in geſticulatione mouent? *Lud. Viues de Chriſtiana fœmina libro 1.*

Qvorvm. Pvta

Regum.

Quidam μαγαδιστής coram Alexandro Magno χειριστεῖας ſuam

ſuam oſtendebat, quod acum granis ciceris tanta certitudine
A feriret, vt eam ſenſim in parietem altiſſimè adigeret. Rex magna expectanti munera modium eius leguminis dono dari iuſſit. *Quintil. lib. 2. Inſt.*

Athletarum.

SOLON Athenienſis eos, qui exercentur ad Olympiaca certamina, primùm dicebat eſſe ſumptuoſos, & ob id Reip. graues: vbi viciſſent, ob faſtum eſſe detrimento ciuitati: poſtremò quum ſenuiſſent, iam prorſus eſſe inutiles. Ad id exprimendum *Laert.* citat verſiculum Euripidis:

τρίβωνες ἐκλιπόντες οἴχονται κρόκας. *Id eſt.*

Filis ſolutis lacera parent pallia.

ANACHARSIS aiebat ſe demirari, qui conueniret, vt Græci, qui legibus ſuis violentiam & iniuriam puniunt, Athletas ob hoc ipſum honorarent, quòd ſe mutuò percuterent. Sed & iocans oleum dicebat eſſe venenum, inſaniam gignens, eò quòd Athletas videret vnctos in ſe inuicem inſanire. *Laërtius lib. 1. cap. 9.*

DIOGENES Cynicus Dionyſiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis pompáque celebra-
B bantur, appellabat magna ſtultorum miracula: quòd in his nihil non ridiculum ageretur. *Laert. lib. 6. c. 2. Eraſ. lib. 3. Apoph.*

ALEXANDRVM Magnum apparet abhorruiſſe prorſus ab Athletarum natione, quippe qui agonas ediderit plurimos tragœdorum tibicinum, fidicinum, imò etiam rhapſodorum, venationis cuiuſque generis & rhabdomachiæ: neque pugilatus, neque pancratij ſtudioſè certamen exhibuit. *Plutarch. in Alexandro.*

ATTILA Hunnorum tyrannus Aquileia exciſa, Concordiam proficiſcebatur. In itinere circulatores plerique, vici cuiuſdam ruſtici ad eum veniunt, & gladiaturam, ſcitè exercent. Attila turpe ducens, tam valida corpora otioſam atque inutilem agere vitam, iuſſit eos armari, ac ſe quoque armis indutum equo inſilientem imitari. Quod quum propter inſuetudinem præſtare non poſſent, abſtinentia & exercitatione effecit, vt vtramque rem facilè præſtiterint, & milites optimi euaſerint. *Nic. Olaus in eius vita. 15.*

Hiſtrionum quorumlibet, Morionum.
Geſticulatorum.

C

ANACHARSIS Scytha, ridicula facientibus in conuiuium introductis, ſine riſu conſtitit. Mox cùm ſimia illata fuiſſet, riſit, ac dixit, quòd hæc quidem natura eſſet ridicula, homo autem comminiſceretur. *Athen. lib. 14. cap. 2.*

Apud Ciceronem refert Æmilianus, artem ludicram & ſcenas quandoque Romanos probro duxiſſe, genúſque hoc hominum tanquam ſcurras improbiſſimos tribu amouere voluiſſe. Sub Tiberio Imp. in opera ſcenæ prodiiſſe, famoſa nota cenſebatur. Senatuſconſulto fuit cautum ſeuerè, ne equites Romani ludo & arena pollucerentur. Tametſi fertur Auguſtus Athletis conſeruaſſe priuilegia & ampliaſſe, coërcitionemque in hiſtriones magiſtratibus inhibuiſſe, ita vt in eos animaduerſionem non haberent. *Alex. lib. 3. cap. 9.*

Produnt hiſtoriæ Romanorum, hiſtriones pulſos Italia à Nerone, quum propter eos variæ factiones ortæ eſſent: & adeò vehementes, vt ad compeſcendam fautorum contentionem milites theatro aſſidere iuberentur. Vnde & tranquillus: Pantomimorum, inquit, factiones ſimul cum ipſis legatæ.
D Reſtituti ſunt demùm per Neruam, ſed iterum poſteà ſublati à Traiano.

DOMITIANVS Imp. interdixit hiſtrionibus ſcenam, intra domum quidem exercendi artem iure conceſſo. *Suet.*

Scribit Tacitus Annali primo, Romæ actum de modo lucaris, id eſt, precij hiſtrionum, & aduerſus fautorum laſciuiam multa fuiſſe decreta: ex quibus maximè inſignia, ne domos pantomimorum Senator introiret, ne egredientes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm in theatro ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam exilio multandi poteſtas prætoribus fieret *Cel. lib. 8. cap. 8. Antiq. lect.*

ISAACIVS Angelus Imperat. gaudebat facetiis & mollibus cantilenis. Morionibus, ſcurris, hiſtrionibus paraſitis, mimis, cantoribus palatij fores patebant. Cùm aliquando in cœna ſibi allia afferri iuſſiſſet (ἄλια aliis ἄλλα) mimorum illius ætatis feſtiuiſſimus, cognomento Calibures, conſpecto cœtu mulierum, ex ancillis & cognatis Imperatoris conſtante: Cognoſcamus priùs has, inquit, Imperator, deinde alias adduci iubeto. Quod dictum cùm omnes & viri & mulieres riſu excepiſſent: ille colore mutato, & vix repreſſa iracundia morionis licentiam minis caſtigauit. *Nicetas lib. 3.* E

HENRICVS III. Imp. Agnetem Gulielmi Pictauienſis principis filiam, Moguntiæ iunctam, regalibus ſibi nuptiis Ingelheimi iungens, infinitam hiſtrionum atque ioculatorum multitudinem, non ſolùm muneribus ſed etiam cibo potúque vacuam & mœrentem, abire permiſit. *Crantzius libro 4. Metrop. cap. 32. & Cuſp.*

Vincentius, in Speculo hiſt. lib. 29. cap. 41. regem Galliæ Philippum aſſerit dixiſſe, Hiſtrionibus dare, eſt dæmonibus immolare. *Olaus lib. 15. cap. 31.*

ALPHONSVS Aragonū rex, quamquam eſſet liberaliſſimus, ſtultos tamen & moriones perrarò admiſit: huiuſmodi homines ciſternæ rimoſæ perſimiles eſſe dicens, quas vt nullus impleret imber, ſic hos nulli quamuis magni prouentus rerúmque compendia exſatiarent. *Pontan. de Liberalitate.*

MAGNVS Sforcia abhorrebat plurimum ab inſanis & morionibus, qui atra bile laborarent, quòd ancipiti ioco riſum pariter & luctum mouere poſſent: ſuo ſcilicet periculo admonitus, quòd ad Collem Senenſis agri oppidum inſanus quidam, dum ioco militari intemperanter laceſſeretur, & ob id irritantem ſaxo petere vellet ipſi Sforciæ tegumentum F capitis ſummo cum vitæ diſcrimine decuſſiſſet. *Iouius in vita Magni Sforciæ.*

FRIDERICVS III. Cæſar, interrogatus, An moriones in conuiuium intromittendi eſſent? Neque ſtultis, inquit, delectari poſſum, neque ſuperbis eſſe amicus. *Æneas Sylvius libro 2. Comment. de Rebus geſtis Alphonſi.*

VRBANITATIS FINIS
VEL
PROPRIVS.

POLYBIVS auctor eſt, Arcadas, quod erant vita auſteri & duri, quò ciuium animos mitigarent, ludos excogitaſſe: quos poſteà quia dimiſerint, ita animis obduruiſſe, vt tota Græcia execrabiles haberentur. *Celius lib. 8. cap. 7. Antiq. lect.*

IMPROPRIVS.
CAVSA HONESTA.
Verbi gratia.
Muneris obtinendi.

ALEXANDER Magnus Serapioni, vni ex grege eorum, qui ſecum luſitabant pila, quia nihil petebat, nihil largiebatur. G Cùm autem ad ludum acceſſiſſet Serapion, adiecit pilam aliis. Cui vbi dixit rex: Quin mihi das? Non petis, inquit. Riſit rex, atque ampla largitione eſt cum proſecutus. *Plut. in Alex.*

ARISTIPPVS quondam petiit talentum a Dionyſio: quúmque redarguendi nactus occaſionem, diceret: Nonne tu prædicabas, Philoſophum non egere? Da, inquit, & poſteà de hoc diſputabimus. Cùm accepiſſet pecuniam: Annon, inquit, rectè dixit, Philoſophum non egere? Non eget, qui quum opus eſt, habet vnde accipiat. *Laert. lib. 2. cap. 8.*

Inter ſtipatores Rolfonis Danorum & Suconum regis, erat Vigo quidam, qui cùm dicacitate ſua regem exhilaraſſet, armillam auream præmium meruit. Eam indutus dextra, ſiniſtram in tergo retorſit. Rogatus. Quid ſibi vellet nouus inceſſus: reſpondit: Erubeſcere ſiniſtram, neque in conſpectum ditatæ germanæ prodire. Cuius comitate verbi promeruit & alteram. Qua accepta, iureiurando confirmauit, ſi regi ſuperſtes, foret quacunque iniuria rex periret, ſe necis eius vltorem fore. Idque præſtitit, nam quum oppreſſo per Sueciæ H præfectum regi ſolus ſupereſſet, gladio, quem à victore acceperat in argumentum futuri commilitij, conuerſo, tradentem tranſfixit, per aſtantes Miniſtros diſcerptus. *Crantzius lib. 1. Daniæ, cap. 16.*

Animandi.

LACO, referente quodam, Sagittis Perſarum ſolem obſcurari ſolere: Benè narras, inquit: in vmbra certè meliùs præliabimur. *Val. lib. 3. cap. 7.*

Mirari ſupra modum Giſco, Pœnorum illuſtrium vnus, Romanam aciem ad Cannas in procinctu ſtantem, nec tam vehemens admiratio carebat metus ſuſpicione. Ad quem protinus eludendum tempeſtiuè Annibal. At illud, ait, puto te multò magis miraturum, quod in tanto hoſtium numero nemo eſt qui Giſco nuncupetur. Mouit ea vox riſum aſtantibus, & ſpem maximam Pœnis attulit fiducia ipſius ducis, qui in aperto diſcrimine ioco non abſtineret. *Plut. in Fabio.*

Attentionis excitandæ.

☞ *Vide Tit. Reprehenſio vrbana Negligentia.*

Fami:

Famis mitigandæ.

A Lydos aleæ, pilæ & teſſerarum ludum non tam voluptatis, quàm compendij gratia excogitaſſe Herodotus tradit. Nam quum grauitate annonæ patria premeretur, ſic famam conſolari ſolebant, altero quidem die cibum ſumentes, altero ludis operam dantes. *Polydor. l.1. c.13. de rerum Inuent.*

Seditionis precauendæ.

PETRVS MEDICES, anno a Coſmi patris morte vertente, cùm ciuitatem res nouas ſpectare videret, vti animos ciuium aliis curis à ſeditione & rebellione auerteret, conſilio ſuorum equeſtres ludo magno apparatu ſpectaculáque varij generis indixit, anno Salutis humanæ M. CCCCLVI. Commiſſis ludis, Laurentius filius omnium, quibus cum concurrerat victor, odium populi iam ante in patrem conceptum ſua virtute auxit: tantum abfuit vt cœptam iam coniurationem reſtinxerit. *Brutus lib.2. Flor. hiſt.*

Liberalitatis exercendæ.

Athenienſis quidam non admodum locuples, cùm omnia diſtraxiſſet, & quod inde erat redactum, ad centum ſtateras, offerret Alcibiadi, quem deperibat, vt acciperet orans: eum ad cœnam vocauit Alcibiades. Benignè accepto aurum homini reddidit, iuſsitque vt redimentes poſtero die vectigalia publica licitatione ſuperaret. Detrectanti, quòd multorum talentorum eſſet licitatio, denuntiauit: Ni faceret, ſe verberibus eum mulctaturum, erat namque priuata quædam ei cum publicanis offenſio. Manè igitur ad forum profectus incola, addidit licitationi talentum. Vbi collatis capitibus indignantes publicani laudare eum iuſſerunt prædam, tanquam reperturus neminem eſſet: perculſo homine, & iam recedente, procul ſtans Alcibiades, archontibus: Me, inquit, ſcribite, meus eſt amicus, ego pro eo ſpondeo. Quo audito, omne illorum abſciſſum conſilium fuit. Soliti enim ſecundis redempturis diſſoluere priores, non expediebant rei difficultatem. Preci bus igitur hominem aggreſſi ſunt oblata pecunia: ſed non permiſit Alcibiades, vt minus caperet talento. Quod vbi accepit, ea mercede iuſſit ei rem relinquere, atque ea ratione homini ſubuenit. *Plut. in Alcibiade.*

M. ANTONIVS III. vir amico cuipiam decies H.S. iuſſerat dari. Obſtupeſcente diſpenſatore, & quo ſummæ magnitudinem ei oſtenderet, argentum in medio proponente, tranſiens, Quid hoc eſſet, rogauit. Vbi reſpondit diſpenſator, id quod donari iuſſerat: liuorem eius coniiciens Antonius: Ego verò maiorem ſummam, inquit, eſſe decies putaui. Hoc exiguum eſt. Itaque alterum ei tantum adiice. Plutarchus in Antonio. Hoc Neroni Imp. erga prætorianum militem, Agrippina ſuccenſente, tribuit *Xiphilinus.*

Fuerant Sigiſmundo Cæſari ex Hungaria allata quadraginta millia numùm aureorum. Quæ vbi, noctu aduentante, in quos conuerteret vſus, ſolicitè cogitaret, per cubicularios ocyus conſiliarios omnes ac militum duces ad ſe vocauit: & aperta arca: Ecce (inquit) crudeliſſimi hi hoſtes ac carnifices (numos oſtendens) ſomnium mihi eripuerunt: accipite ac inter vos diuidite, vt mihi tranquillè dormire liceat. Diſtributa itaque pecunia inter eos, cùm exirent viri à conſiliis: Recedit iam (ait) à me tortor ille, qui me flagellauit, ſecuriùs iam quieſcam. *Æneas Syluius l.4. Comment. in Alfonſum.*

INHONESTVS. CAVSA.

Inſidias occultandi.

MITHRIDATES Ponti rex, aduerſus Ariarathem nepotem, Cappadociæ regem, bellum ſuſceperat. Sed cùm Ariarathis vires opinione maiores offendiſſet, vt in colloquium venire vellet, ab Ariarathe petiit, miſſis vtrinque, qui explorarent, ne occultè in colloquium arma ferrent. Cùm is, qui Mithridatis corpus prætentabat, manum ſub veſte ad baltheum poneret, Mithridates ſubridens dixit: Caue, ne ſi inferiorem partem manu petieris, alium quàm quem quæris pugionem inuenias. Is virilia dici arbitratus, quærere vltrà abſtinuit. Remanſit igitur in ea parte penes Mithridatem paruus pugio, quo nepotem, dum alloqueretur, interemit. *Fulg. lib.7. cap.3.*

VRBANITATIS FRVCTVS.

BONVS.

PHILIPPVS rex Macedonum, & Menegetes pancratiaſtes in palæſtra verſabantur. Milites intereà circumſtantes, ingenti vociferatione ſtipendia flagitabant. Philippus cùm non haberet, acceſſit, ſudore diffluens, puluere reſperſus, atque arridens eis: Rectè, inquit, dicitis, ô commilitones: verùm ego quoque nunc ob eam cauſam aduerſus Barbarum E vigor, vt cumulate vobis gratias rependam. His dictis, manibus plaudens, per medios eos cucurrit, atque ſe ipſum in piſcinam abiecerit. Quam rem Macedones videbant. Philippus vſque eò ſe immergere contra pancratiaſtem, & faciem conſpergere non antè deſtitit, quàm milites defeſſi diſcederent. Huius ſtratagematis Philippus inter pocula perſæpè mentionem faciebat, quòd iucundiſſimo ludibrio inſtantes repuliſſet. *Polyæn. l.4.*

HERODES ſophiſta, vxoris Regillæ mortem luxit impotentiùs, adeò vt picturas & ornamenta domus coloribus atraret, velis pullis tegeret, ac lapide Lesbio obſcuraret omnia, nam is funeſtus & niger eſt. Quodam die cùm Lucius, qui fruſtrà conatus fuerat Herodi perſuadere vt lugeret moderatiùs, pueros videret in fonte ædibus vicino lauantes raphanides, rogabat, Cui pararetur ea cœna? Illi reſponderunt, Herodi. Tum Lucius: Iniuriam facit Regillæ, qui albis radiculis veſcatur in atra domo. Id vbi renunciatum eſt Herodi, amouit ab ædibus funeſtam ſpeciem, ne à probis irrideretur. *Philoſtratus.* F

Græci, qui poſt extinctum Exarchatum manſerant in ipſa Italia, conflixêre crebriùs cum Italis, & Beneuentanis graues incumbebant. Theobaldus Camerinorum princeps, Græcos quotquot cepit, euiratos remiſit, adens ignominiæ riſum. Quandoquidem, inquit, Imperator veſter eunuchis gaudet, quotquot emiſerit gallos, capos remittam. Mulier Græca, virum captum in caſtra ſecuta magnis eiulatibus: Quid eſt, inquit, quòd bellum feminis indixiſtis? Tum Camerinus: Et quis (malum) feminis, niſi Amazonibus, bellum inferat? At illa: Hac parte, inquit, truncatos ſi remittitis, non viros, ſed feminas ſpoliaſtis. Camerinus feminæ vrbanitate delectatus: Quid, inquit, faciam vis viro tuo, ſi iterum in me pugnans capiatur? Reſpondit illa: Oculos & aures cum naſo amittat, modò vir maneat. *Crantzius l.3. Metrop. cap.9. ex Luitprando.*

HENRICVS Erichtonis, vel Ethiconis, Comitis ab Altorff & Rauenſpurg F. à ſororis marito Ludouico Francorum & Boiorum rege, Ludouici Pij nepote (alij ſcribunt, à Carolo Magno, alij a Ludouico Pio) quicquid in ſuperiore Boiaria G aureo vehiculo à prima luce ad meridiem ambiret, quaſi ludo popoſcit. Ludouicus ratus, fratrem coniugis pauperiorem eſſe, quàm vt aureum currum poſſideret, poſtulatis annuit. Mox Henricus plauſtro ruſtico, in ſinu quidem aureum curriculum geſtans (vnde cognomen ei adhæſit) circumuectus eſt à Lyco fluuio ad Ambronem flumen, à Gelono flumine ad Alpes Peninas. Ariſit Ludouicus dolo, & quæcunque his ce finibus continentur, Henrico donauit. Huius poſteritas deinceps potita eſt Boiaria. *Auentinum libro 4. Annal. Boior. & Albertus Crantzius libro 2. Saxoniæ, capite 26. & Munſterus in Coſmographia.*

Vrbanitatem Lupi Epiſcopi.

☞ *Vide paulo ante. Reprehenſio, Exprobratio Iocoſa §. Tyrannidis.*

MALVS.

☞ *Vide Tit. Iocos aliorum non ferre.*

STRATONICVS Athenienſis citharœdus, ob licentiam in ridiculis à Nicocle Cypriorum rege ſublatus eſt de medio, veneno hauſto, cùm eius filios cauillatus eſſet. *Athen. l.8. c.7.* H

Gens quædam Pelaſgica, quæ Lemnum incolebat, nauibus tranſmiſſis in Bæbronem, vel, vt *Herodotus*, Brauronem Atticæ regionem, atque ex ea mulieres raptas abduxerunt. Pòſt vbi peſtilentia laborarent, oraculo iuſſi ſunt Athenienſibus ſatiſfacere, atque ita futurum, vt peſtilentia liberarentur. Athenienſes rogati, Quo pacto placari vellent? denunciarunt, vt Lemno decederent. Hanc conditionem cùm audiſſent Pelaſgi, per iocum reſponderunt, id facturos ſeſe, ſi quis Borea vento vnius diei nauigatione domo profectus Lemnum tranſmitteret. Euenit deinde, vt cùm Darius in Thracia agens, omnia vndique ſubigeret, Miltiades dux Athenienſium è Cherroneſo ſoluens: Lemnum aggrederetur. Pelaſgis denuncians, ſe Borea vniuſque diei curſu adeſſe domo profectum: nam Cherroneſum tenebat, atque illic habitabat. Itaque Hermon Pelaſgorum princeps Lemno ceſſit. Quod cùm Darij metu compulſus faceret, adſimulabat tamen ſe volentem cedere, quò gratum faceret Athenienſibus. *Ex Græcorum collectaneis. Æmilius Probus in Miltiade*, paulò aliter.

Vrbs.

* Definitio et Etymologia.

VRbs, Græcè ἄϲυ, Hebraïcè *Hir*, quod cognationem habet cum verbo *Hor*, excitauit. Hinc Græcum ὀρέω, cuſtodio. Vrbs autem Vrbo ſeu vruo, hoc eſt aratri curuatura nomen inuenit. Fuit enim prima deſcriptio ciuitatis ſeu habitationum faciendarum, per aratri ſulcum facta, & vrbare eſt, aratro definire.

Varvs ait, curbum appellari curuaturam aratri, quod in vrbe condenda adhiberi ſolet, vt refert *Pomponius Iuriſcon. in l. pupillus 239. §. Vrbes de verb. ſignific.*

Adſtipulatur *Terent. Varro l.4. de lingua Latina*, Vrbum, eſſe flexum in aratro. Et *paulo poſt*: Oppida quæ priùs erant circunducta aratro, ab orbe & vrbe, vrbes. Et ideò coloniæ noſtræ, vrbes in literis antiquis ſcribuntur, quòd item conditæ vt Roma, & anteà ædificia nominata à parte, vt multa; ab ædibus & faciendo. Maximum ædificium eſt oppidum ab ope dictum, quod munitur opis cauſa, vbi ſint, & quod opus eſt ad vitam gerendam, vbi habitent tuto: vel oppida, quod opere muniebant: mœnia, qui munitius eſſent. Quod exaggerabant aggeres dicti, & quod aggerem contineat murus, quod muniendi cauſa manu parabatur, quo ſepiebant oppidum, è quo munere, murus. Ita Varro, qui plura addit circa originem ipſarum vrbium.

Hoc tamen inter oppida & vrbes olim intererat, quod oppida non eſſent ſolenniter aratro cincta, & quando cincta ſunt, dictæ ſunt vrbes. Tutior tamen erat locus oppidi quàm villæ, in quam vehebantur fructus, quaſi vexilla.

Et videtur oppidum ex pluribus ædificiis conſtitiſſe, ſed non muro cinctis. Oppidum, inquit *Iuriſconſultus d. l. pupillus § Oppidum, de verb. ſignif.* ab ope dicitur, quòd eius cauſa mœnia ſint conſtituta.

Et vt *Varro*, vbi ſit quod opis ſit ad vitam degendam, vbi qui degebant tutò, opere locum muniebant.

Oppidum dictum eſt, quod opem præbet, vel, quod ibi opes ſuas conferunt. *Feſtus.*

Iſidorus verò, variè de eo ita diſſerit: Oppidum quidam ab oppoſitione murorum dixerunt: alij ab opibus recondendis, eò quòd ſit munitum: alij quod ſit in eo conuentus habitantium, & opem det mutuam contra hoſtes. Nam primum homines tanquam nudi & inermes, nec contra belluas præſidia habebant: nec receptacula frigoris & caloris, nec ipſi inter ſe homines ab hominibus ſatis erant tuti.

Cicero tamen *in fragm. l. 1. de Republica*, docere videtur oppidum vt vrbem fuiſſe munitionibus ſeptum & delubris ornatum. Sic enim refert ex eo *Nonius Marcellus*: Inter ciuitatem & vrbem hoc intereſt: Vrbs eſt ædificia, ciuitas incolæ quaſi ciuium vnitas πόλις, Græcè. Forſan hoc obſeruatione dignum, Burgos oppida cincta muris dici, quaſi vrbes, accedunt municipia ciuitatibus ſeu vrbibus nunc & oppidis ex conſuetudine loquendi potius, & munus quod muniendi cauſa imperatum, à quo municipes, qui vnà munus fungi debent. *M. Terent. Varro lib. 4. de ling. Latina.*

* Vrbium Differentiæ.

Differentiam hanc circa vrbes ponit *Modeſtin. Iuriſco. ſ. in l. ſi duas 6. §. eſt autem*, vt aliæ ſint maximæ, vt metropoles gentium magnæ, quæ habeant forum cauſarum ſeu iudiciorum: aliæ minores, reliquæ.

Quidam malè putarunt iure Pontificio non dici ciuitatem, niſi in qua eſſet Epiſcopus, vt *Bal. ad lib. ex hac iure, de iuſt. & iure P.* quam tamen ſententiam *Gloſſa 1. c. ſi ciuitas, de ſententia excom. in 6* improbat, quia & ante Epiſcopos erant ciuitates, & poſt Epiſcoporum inſtitutionem, non fuerunt in omnibus ciuitatibus poſiti Epiſcopi: ſed tantùm in magnis & populoſis, non in modicis, ne vileſcat eorum dignitas. *cap. in illis 2. & ſeq. Epiſcopi non in caſtellis, 80. diſt. c. 1. de priuil*

Suidas metropoles ciuitates, matrices latinè dictas ciuitates putat, ex quibus coloniæ deductæ ſunt: hoc eſt, ex quibus populus ad alia oppida incolenda miſſus eſt. Ita coloniæ vel colonariæ ciuitates, tanquam filiæ ſunt & genitæ: illæ autem vnde propagatæ ſunt dicuntur matres.

Non tamen ideò dumtaxat dictæ metropoles, quòd ab illis aliæ deductæ ſint colonariæ: ſed etiam quod præcipuæ eſſent inter alias ciuitates, quæ velut filiæ à matribus curarentur, & defenderentur ab illis, ſeu potiſſimum à matribus iure & poteſtate regerentur.

Inter præclaras & maiores ciuitates regnorum & principatuum ſunt regiæ: nempe eæ in quibus frequentiùs Imperatores aut Principes domicilium ſeu habitationem deligunt. Ibi enim Principis perſona, ad quam ſubditi confluunt, & opulentia regalis, & virorum præſtantiorum, ſeu aulicorum conſortium, locum illuſtriorem reddunt.

☞ *Vide nonnulla in Loco de Ciuitate.*

Vrbium Extrvctio Antiqva.

In genere.

Vtputà, à quo & quãdo primum condita: Item progreſſus earundẽ.

☞ *Petatur ex Loco prædicto de Ciuitate.*

In Specie

Certarvm Vrbivm Consideratio: Qvatenvs Oriuntvr, Qvoad Auctorem à quo conditæ.

☞ *Vide Titulum Magnificentia in exſtruendis vrbibus, illic habitus animi, hic externa opulentia habetur ratio.*

Clariſſima vrbium Orientis Hieroſolyma (quo illam epitheto dignatur *Plinius*) quos habuerit conditores, parum cõſtat. *Hieron.* ad Dardanum ſcribit primum dictam Iebus, deinde Selem, tertiò Hieruſalem, poſtremò Æliam. Salem interpretatur pacificat etiam dicit Apoſtolus ad Hebræos, Hieruſalem pacis viſio. Hanc eſſe Salem in qua Melchiſedech regnauit tradunt *Ioſephus & Hereſippus.* Ælia nominata eſt ab Ælio Adriano Cæſare, qui à Tito dirutam inſtaurauit, maiore murorum ambitu. Gentiles eam Solymas & Solymos & Hieroſolymam nominarunt. Sunt qui à Piſidis Lyciæ, quos veteres σόλυμους dixêre: aut à populis in Aſia Pontica Solymis, quos interiiſſe cum Lelegibus & Bebricibus, perhibet Eratoſthenes. Eupolemus verò, teſte Euſebio à Salomone Solymos deducit, & Hieroſolymã quaſi ἱερὸν σολόμωνος, quo nomine etiam ab Homero eſſe vocatam ſunt qui credant. Cæterum *Ioſephus lib. 7.* Solymam eſſe dictam temporibus Abrahæ narrat. Hinc cum Dauid è Iebuſæis captæ vrbi iunxiſſet arcem, munitioréque feciſſet, nominatã eſſe Hieroſolymam. Nam Hebræi munitionem. *Hieron.* dicunt: Verum non Iebus antequam Salem vocata eſt, ſed contrà potius. Nam à Melchiſedech putatur condita: qui eam Salem cognominauit: incoluerúntque ipſam Chananæi, quorum gentis princeps erat Melchiſedech, ſeu rex iuſtus, etſi *Hier. in locis Hebraicis, & Damaſ.* negat Salem eſſe Hieruſalem, ſed eſſe aliam vrbem in regione Sichem, quæ eſt in terra Chanaam, vbi oſtenditur palatium Melchiſedech, ex multitudine ruinarum veteris operis oſtendens magnificentiam. Prætereo quam originem Hieroſolymæ Strabo ponit, à Moyſe, cum hic terram Chananæam nunquam ſit ingreſſus. *L. Viues in lib. 17. de Ciu. Dei, c. 13. & Sab. l. 9. Enn. 1.*

Ambris Iſraëlitarum rex, cum ſex annis Therſæ regnaſſet, emit Samariam montem à Semer duobus argenti talentis, & in vrbem ædificauit, regni caput, quam Samariam appellauit. *3. Reg. 16.*

Herodes Iudæorum rex, cum propter mutatos à ſe patrios ritus populum tumultuari, & à ſeditione & defectione non procul abeſſe cerneret, cum duas arces munitas in vrbe haberet, vnam in qua ipſius erat regia, alteram verò iuxta templum Antoniam à ſe communitam, viſum eſt tertiam quoque munire Samariam, mutato nomine *Sebaſten*, quæ foris totam gentem contineret in officio. Abeſt à Hieroſolymis itinere vnius diei, ad vrbanos etiam tumultus compeſcendos opportuna. Aliam etiam toti genti ceu arcem impoſuit, olim Stratonis turrim dictam, ipſe Cæſaream appellari maluit. In magno etiam, quem vocant, campo, ſorte lectis equitibus, caſtellum condidit, & Galilæa Gabalam, Eſſemonitim in Peræa. His arcibus ad tutelam regni per totam regionem opportunè diſpoſitis, adempta eſt vulgo leuiſſimis quibuſque cauſis mobili tumultuandi materia, parato ad quoſcunque clancularios conatus remedio, dum in propinquo ſemper ſunt, qui vel præcaueant: vel recens ortos compeſcant. In primis autem Samariam cincturus mœnibus, dedit operam vt tam à milite auxiliari, quàm è finitimis gentibus plurimos in eius ciuitatis corpus congregaret partim propter templum, quòd ibi dedicare ſtatuerat, partim quòd illuſtriorem eam faceret: ſed maximè quia prætextu magnificentiæ ſecuritatem rebus ſuis hoc pacto procurabat. Ita omnibus ordinatis ex ſententia, nullos ampliùs in regno ſuo motus timuit: duobus potiſſimum modis ſubditos in Officio continens, timore ſuppliciorum, quæ nemini remittebat, & liberalitate, qua prouidebat publicis neceſſitatibus. *Ioſephus lib. 15. cap. 13.*

Hero

A Herodes Antipas Tetrarcha receptus in amicitiam Tiberij, de ipſius nomine vrbem à ſe conditam vocauit Tiberiada, electo ad hoc optimo agro Galilææ, in ora latus Geneſarethici: vnde non longè apud Emmauntem vicum ſunt aquæ calidæ. Hæc partim a conuenis, partim a Galilæis habitata eſt: quorum nonnulli eò migrare coacti ſunt, quidam etiam è nobilitate ſedes illic ſibi oprauerunt: quóque maior eſſet frequentia, recepti ſunt ad incolendum etiam tenuiſſimi quique vndecunque confluentes, & in his aliquot quos non ſatis conſtabat eſſe liberos. Hos magnis immunitatibus ac beneficiis proſecutus aſtrinxit ad habitandum, aliis domos, aliis agros largitus: quò minùs horrerent ædificatam præter ritum patrium in ſolo multis ſepulcris refeto: cùm iuxta leges Iudæorum ad ſeptem dies impurus habeatur, qui in talibus locis habitet. *Ioſephus lib.* 18. *cap.*3.

Laomedon Ilium extruxit ex ſacra pecunia, cùm Apollinis & Neptuni templa quæ in arce erant compilaſſet, eáque cum fœnore ſe reſtituturum pollicitus eſſet. Hanc ob cauſam Neptunus & Apollo Ilij muros extruxiſſe finguntur: & mercede à Laomedonte fraudati fuiſſe. *Hæc ex Scholiographo Pindari in hymnum Olymp.*8. Nonnullis Apollo Troiæ auctor dicitur, quòd Ilus cùm pecus in Myſia cuſtodiret, ex certamine quodam victor, quinquaginta pueros, ac totidem puellas accepit in præmium, quos Apollinis oraculo monitus in Coloniam deduxit, Iliúmque ex ſuo nomine vrbem appellauit. *Brodæus ex Varino.*

Solon Salaminius, vnus è ſeptem Græciæ Sapientibus, in Ciliciam profectus Ciuitatem à ſuo nomine Solos ædificauit, in qua Athenienſes colonos ſtatuit, qui interuallo temporis ab Attica lingua deſciſcentes, ſolœciſare dicti ſunt: vnde ſolœciſmus nomen traxit. *Volaterranus libro decimonono Anthr.*

Lysimachvs Agathoclis filius, vnus è Succeſſoribus Alexandri, Myſimachiam vrbem condidit: quæ poſt annos xxII. terræ motu euerſa, ipſi, ſtirpique eius exitium portendit, *Trogus libro* 15. Idem condita vrbe Epheſo, alio loco magis eminenti, cùm homines non libenter eò migrarent, obſeruato vehementi imbre canales obſtruxit, vrbémque ſubmerſit, atque ita ciues vel inuitatos traduxit, vrbémque de vxoris nomine Arſinoën appellauit, ſed antiquum nomen obtinuit. *Æneas Syl. cap.*77. *Aſia, ex Strabone.*

Byſantium Lacedæmonij condidere, duce Pauſania. Quibus Apollinem conſulentibus, Vbinam ſedes quærerent? mandaſſe oraculum memoriæ proditum eſt; vt contra cæcos habitionem locarent. Cæcos autem Megarenſes appellauit Chalcedonis conditores: qui cùm priùs in Thraciam nauigaſſent, ſitúmque, vbi poſteà Byzantium ædificatum eſt, conſpexiſſent, omiſſa tam locuplete ripa, tenuioris è regione in Aſia delegiſſent. *Strabo libro* 7. Porrò vrbem hanc ſub Seuero primùm, deinde Galieno, miſerè euerſam, denuò condidit Conſtantinus Magnus, Imperij ſui anno decimo, Chriſti verò 321. Nam cùm in campo, qui eſt ante Ilium, ad Helleſpontum, ſupra Aiacis ſepulcrum, deſcripſiſſet ſpatium ædificandæ vrbis, noctu oraculo admonitus eſt, vt Byzantium Thraciæ vltra Chalcedonem Bithyniæ repararet. *Sozomenus lib.*2.*cap.*3. *Nicephor. lib.*7. *cap.* 48. *Zonaras* verò & alia ea de re ſcribit, quòd poſtquam Conſtantinus oraculo admonitus eſt, vt vrbem extrueret, eique nomen de ſuo nomine faceret, primùm in Sardica, deinde in Sigæo, denique in Chalcedone id opus inchoarit. Sed aquilas deuolaſſe, fabrorúmque funiculos arreptos, freto ſuperato iuxta Byzantium deiecilſe, idque aliquoties factitaſſe; eo augurio Conſtantinum motum, iſthuc architectos tranſtuliſſe. At *Nicephorus libro* 8.*capite* 4.inquit: Imperator ipſe pedibus, haſtam manu tenens, ambitum mœniáque eius definiens circumiuit. Cùm autem comitibus eius vlteriùs quàm conueniret, pomœria vrbis proferre videretur, quidam ex eis ad eam acceſſit, atque rogauit: Quò vſque tandem, here? ille diſertè reſpondit, Eo vſque, dum qui me præcedit ductor conſtiterit. Vnde ſuſpicati ſunt, angelum præiiſſe, qui eum, quod fieri deberet, inſtrueret. Atque vt moles Byzantia diuturnior eſſet, è litore Baiano, Puteolanum puluerem nauibus comportandum curauit, vt eo calci immiſto ſtructura eſſet ſolidior. *Pontan.capite* 11.*de Magnificentia.* Ita Romanam aquilam bicipitem fecit, nouam Romam appellauit, & Imperatricem omnium populorum, qui Romanum Imperium agnoſcentes, ſiue in Septentrione, ſiue in Auſtro, ſiue in Oriente, ſiue ad mare Mediterraneum habitant, ab eis quæ ad Iſtrum extructæ ſunt vrbibus, & ab Epidamno quæ non longè ab Ionio ſinu ſita eſt, vſque ad Cyrenem & proximam Lybiam, per totum Boreale clima, & regionem Arctoam. *Sozom. & Niceph.* ædificationem vrbis Conſtantinopolitanæ referunt in annum imperij Conſtantini 28. *Hieronymus in Chronico* indicat, dedicatam eſſe anno 25. Conſtantini, & Chriſti 334.

Smyrnæ vrbis Ioniæ, quæ tempore Pauſaniæ fuit, conditor extitit Alexander Philippi filius per viſum in quiete, vt id faceret, monitus. Venationibus enim intentum Alexandrum in Pago monte, eo ipſo quo erat ornatu, ad Nemeſium fanum acceſſiſſe tradunt. Cùm verò ad fontem ſub planato proximis aquis irrigua ſomnum caperet, obuerſatas in ſomnis deas Nemeſas mandaſſe, vt in eo loco vrbem conderet, atque vt eò Smyrnæos deduceret. Miſſi ſunt Claron conſultores a Smyrnæis de ſumma rerum. Illi oraculi auctoritatem ſecuti, facilè ſe deduci paſſi ſunt. *Pauſanias in Achaicis.*

Philippvs Imp. facta pace cum Perſis, percuſſóque fœdere dimiſſa Syria ac Meſopotamia hoſtibus, paſſus victricium armorum dedecus, iter per Arabiam fecit, ac paterno in ſolo Philippopolim vrbem ſui nominis condidit. *Cuſp.*

Constantinvs Magnus Drepanam in Bithynia inſtaurauit: quam à nomine matris, Helenopolim appellauit. *Polyd.l.*2. F

Parnassvs Neptuni F. in monte Parnaſſo vrbem de ſuo nomine Parnaſſiam ædificauit: quam imbribus deletam Deucalionis temporibus tradunt. Ac tunc quidem, qui aquarum vi oppreſſi non fuere, luporum vlulatum ſecuti, feris ducibus ad Parnaſſi iuga confugerunt. Quare quam illic vrbem munierunt Lycoream vocarunt. *Pauſanias in Phocicis.*

Alcathovs Pelopis F. Megaram ædificauit vrbem, & ab Apolline in muris fabricandis adiutus eſt. Oſtendebatur adhuc illic Pauſaniæ ætate lapis, ad quem citharam Apollinem depoſuiſſe affirmant, cùm Alcathoo operam ſuam eſſet nauaturus: cui lapis ſi calculo feriatur, eundem quem pulſa fides ſonum reddit. Qualis eſt & Memnonis ſtatua ad Thebas Ægyptias, quæ oriente ſole ſonum edit, qualem vel citharæ vel lyræ nerui, ſi fortè dum tenduntur, rumpantur. *Pauſanias in Atticis.*

Cadmvs Phœnis Cadmeam condidit arcem in Bœotia. Aliquot annis pòſt cum Amphion & Zethus regnum occupaſſent, arci oppidum inferius coniunxêre, & vrbem totam Thebas à Thebe nympha appellarunt. *Pauſanias in Bœoticis.* G

Proetvs cum Perſeo nepote facta commutatione, maritima Argolici agri parte ei ceſſit, ipſe mediterraneam accepit, vrbémque condidit, quam Mycenas nomine appellauit, quòd eo in loco ei enſis fungus, id eſt, capuli ipſum capitulum excidiſſet: Mycetem enim id eodem quo fungum nomine vocant. Alij ſitientem humo fungum ſuſtuliſſe, ac repentinis aquæ ſcatebris ſiti magna cum voluptate depulſa, ex eo caſu vrbem Mycenas nominaſſe. *Pauſanias in Corinth.*

Diomedes rex Ætoliæ, Tydei & Deiphiles filius, vnus è ducibus Græcorum; confecto bello Troiano, ob adulterium coniugis in Apuliam ſe conferens, Abdiam, Beneuentum, Arpos ſiue Argyripam, filiaſque multas in Italia condidit ciuitates. *Volater. lib.*15. *Anthropol. & Virg. lib.*10. *Æneid.*

Sybaritæ patria pulſi à Crotoniatis, in Græciam legatos ad Lacedæmonios & Athenienſes miſere poſtulatum, vt reducere ſe in patrias ſedes vellent. A Lacedæmoniis nihil impetrarunt. Res Athenienſibus placuit: moxque decreto eis auxilio, decem naues Sybaritis ſubſidio mittunt, quas Lampo & Xenocritus ductabant: miſſis quoque per Peloponneſi vrbes præconibus, edicto proponi ac promulgari fecerunt, vrbem ſe communem his facturos qui eò commigrare voluiſſent. H Oraculum Apollinis reſponderat, tale quærendum, quo ſibi conderent vrbem, ſolùm, vbi aquam menſura ſumptam potarent cibum contrà ſine menſura caperent. In Italiam itaque nauigant, atque Sybarim delati, loca paſſim omnia ſcrutari pergunt, ſicubi veſtigia loci à deo iuſſi per oraculi interpretationem ſe offerrent. Cúmque haud procul Sybari fons occurriſſet, cui Thuriæ nomen erat, latices erumpentes ærea fiſtula procul fundens, quam accolæ Medimnam, modúmve appellare conſueuerant, re ſimul à nomine ad omen interpretationem oraculi prouecti, eum locum ſibi à Deo oſtenſum iudicarunt; quem mox circumacto muro communiuerunt: vrbémque ibi condentes, eam fontis nomine Thuriam vocarunt. *Diod. lib.*12.

Megalopolis non ſolùm Arcadicarum, ſed Græcarum etiam omnium ciuitatum recentiſſima eſt: Iis tamen exceptis

in

in quas poſt imperij calamitatem ab vrbe Romana coloni immigrarunt. Roboris autem ſui confirmandi gratia, Megalopolim Arcades deduxerunt. Meminerant enim Argiuos iam tum ab initio nullo non penè die, ſummo cum libertatis periculo, à Lacedæmoniis bello vexari ſolitos. Eoſdem aliquot non ſanè magnæ æſtimationis oppidis, Tyrinthe, Hyſiis, Orneis, Mycenis & Midea exciſis, traductaque ex illis Argos multitudine, ciuitatem inquilinorum numero adeò auxiſſe, vt in poſterum & à Lacedæmoniis minus multò ſibi metuerent, & aduerſus alios finitimos firmiora haberent præſidia. Hoc igitur conſilio Arcades è ſuis quique vrbibus Megalopolin commigrarunt. Coloniæ verò auctor Thebanus Epaminondas iure optimo vocetur. Is enim Arcadas in vnum congregauit, & mille Thebanorum delectam manum, duce Pammene, Arcadibus miſit, qui auxilio eſſent, ſi fortè Lacedæmonij, coloniam quò minùs deduceretur, impedire eſſent aggreſſi. *Pauſanias in Arcadicis.*

Roma à Romulo & Remo loco incommodiſſimo contra hoſtiles impetus ædificata eſt, vel quia alium non habebant commodiorem, vel quia fortitudini ſuæ confiſi, ſe & conditores & propugnatores mœniorum videri volebant. Colles vicini vrbem primam incurſionibus hoſtium opportunam reddebant, adeò vt T. Tatius primo inſultu Quirinali fuerit potitus. Reges inde colles mœnibus includere ſategerunt. *Strabo lib. 5.* Romulus poſtquam Remum vnà cum nutritiis ſuis in Remonia ſepeliuit, condidit vrbem: ad quod acciuit Hetruſcos, qui velut in myſteriis, vt quidque faciendum erat, ceremoniis quibuſdam & ſcriptis præſcripſerunt, docueruntque. Comitio foſſa eſt rotunda circumducta. In eam primitias detulerunt omnium, quæ de more vt bonis, natura vtebantur vt neceſſariis. Poſtremò ex qua quiſque aduenerat regione, eius terræ portiunculam collatam eò coniecerunt & commiſcuerunt. Foſſam hanc eodem quo cœlum nomine, vocauerunt Mundum. Hinc vrbe ſicut circulo centum circumſcripſere. Conditor aratro æreum vomerem adiungit, iunctiſque bobus mare & femina, ipſe circum lineamenta profundum inducit ſulcum. Sequentium munus eſt, vt excitatus ab aratro glebas introrſum vertant, nec vllam ſinant, extrà ferri. Ita mœnia linea definiunt, idque eliſis aliquot literis. Pomærium dicitur, quaſi poſt vel ponè mœnia. Vbi portam deſignare viſum eſt, vomere exempto, atque aratro ſublato, ſpatium relinquunt. Vnde totum habent murum præter portas ſacrum. Nam eas ſi ducerent ſacras, religioſum eſſet neceſſaria & impura in vrbem recipere & exportare. Conditam vrbem in confeſſo eſt 11. Calend. Maias, quem diem Romani patriæ Natalem appellant, habentque feſtum. Initio, vt fama eſt, nihil immolabant animatum. Purum cenſebant & incruentum decere Natalibus patriæ ſolenne conſecratum conſeruare. Eundem diem illi & ante vrbem conditam, feſto Paſtorali habebant ſacrum & Palilia vocabant. *Plut. in Romulo.*

Ancvs Martius rex Romanorum, præter cætera, ad hoſtia Tiberis fluuij locum muniit, & ad ipſum æſtuarium vrbem condidit Hoſtiam, à ſitu ita dictam, ad lapidem decimum ſextum Roma diſtantem. *Suidas.*

Anno Salutis cccc xxi. cùm primùm Hunnici belli fama, Atila duce, cœptum eſt in Italia trepidari, Patauini & Aquileenſes nobiles, ne Hunnis, vt Gothis priùs, prædæ eſſent, per oſtium in ſtagna Veneta ſe contulere, & inſulas illic habitare cœpere in primis verò Riuum altum. Obſeſſa inde ab Hunnis Aquileia, tunc vndique promiſcuè omnis ordinis & fortunæ viri cum coniugibus, liberis, cæteraque ſupellectile in propinquas inſulas, qua cuique proximum fuit, ſunt dilapſi: vt genteque neceſſitate pro ſe quiſque noua tecta ponere, vicum vico continuis operibus iungere: quot erant inſulæ, vici meræ, tot noua oppida ædificari putaſſes: multæ videbantur paruo ambitu condi ciuitates, quum nomine & re vna conderetur. Hæc eſt illa Venetiarum celebris conditio. Poſt Hunnicam calamitatem Longobardis Alboini ductu Italiam inuadentibus, aucta eſt magnoperè ciuitas, quàm iam antè Narſes eunuchus ſtrenuam contra Gothos præſtitam operam duobus templis ornauerat. *Sab. lib. 1. Dec. 1.*

Leo IV. victis ad Hoſtiam Saracenis, eorum opera, qui viui Romam perducti ſunt, vſus eſt in reſtituendis Eccleſiis, quas iſi Agareni quondam diruerant & incenderant: extruendis mœnibus, quibus Vaticanum cinxit, & Leonitam vrbem de ſuo nomine appellauit, ſeu Gregoriopolin, vt Continuator Damaſi habet. Sigebertus anno 836. hanc vrbem primo pontificatus ſui anno inchoatam, demùm ſexto abſoluit, eamque Corſis, quos Saraceni, ex inſula depulerant, incolendam dedit, aſſignatis viritim agris vnde viuerent. *Platina.*

Italiæ ciuitates contra Fridericum I. Imp. fœdera inierant. Poſteaquam is Italia exceſſit, Papienſes & Marchionem Montisferrati, qui Friderici adhuc partes tuebantur, ſtatuerunt adoriri. Vt autem impreſſionem in eos commodiùs facerent, nouum oppidum inter Haſtam & Derthonem extruxerunt, idque ad tempus foſſa valloque firmarunt. Mediolanenſibus inprimis ac Placentinis acriter in eius rei ſtudium incumbentibus: atque eò ſubitò ingentem ex proximis ſeptem caſtris populum traduxerunt: ea quindecim millia hominum fuiſſe dicuntur. Conſtitutum eſt etiam, vt in Friderici contumeliam ab Alexandri III. Pontificis nomine Alexandria vocaretur. Papienſes tamen cæterique Imperialis partis ſtudioſi eam aut Cæſaream à Friderico Cæſare appellarunt, aut Alexandriam quidem, ſed ad firmitudinem eleuandam Palearem dixerunt: quo nomine in hunc vſque diem vocatur. *Sig. l. 14. regni Ital. Platina an.* 1175.

Ticinum vrbs ab Odoacro Herulo euerſa, eò quòd Oreſtem Imperat. fugientem receperat: anno Sal. 470. eiuſdem permiſſu reſtaurata, & Papia, quaſi pia patria dicta eſt. *Bern. Saccus lib. 7. Ticinenſis hiſt.*

Hercvles cum exercitu in Celticam Galliam profectus infandum interficiendorum hoſpitum morem ſuſtulit. Cùm ingens ex omnibus gentibus eum exercitus ſequeretur, vrbem condidit amplam, quam appellauit Alexiam, plurimis ex propinquis incolis ſponte in vrbem confluentibus: qui cum reliquam multitudinem ſuperarent, eueſtigio vrbs ad barbaros mores defluxit. Hanc vrbem Celtæ diu in honore habuere, tanquam metropolim. A C. Iulio Cæſare capta, Romanorum imperio cum aliis Celtis ceſſit. *Diod. lib. 4. cap. 1.*

T. Sempronivs Gracchus pater Proconſul Celtiberos in deditionem accepit, ac monumentum operum ſuorum Gracchorum oppidum in Hiſpania conſtituit. *Liuius.*

L. Mvnatius Plancus, vir conſularis, prætorius ac orator clariſſimus, Ciceronis diſcipulus, dum Galliam Comatam regeret, Lugdunum condidit, & Rauracam, Auguſtam poſtea dictam, cuius filia Baſilea eſt: vt ex antiqua inſcriptione deprehenditur, quæ adhuc Caietæ in turri quadam, quæ dicitur Orlandi, legitur, teſte *Volat. l. 18. Antroph.*

Anno 143. aut 137. poſt Troianum excidium, à Carchedone Tyrio vel ab Eliſſa eius filia, quam pleriq; Didonem nominant, Carthaginis iacta ſunt fundamenta, regnante apud Latinos Syluio quinto. *Appianus* Carthaginem in Lybia à Poro & Carchedone Phœnicibus conditam ſcribit annos quinquaginta ante Ilij captiuitatem. *Philiſtus* ſcribit à Zaro & Carchedone Tyriis, quo tempore Theſeus Helenam rapuit.

Sultanorum Ægyptiorum regia vrbs, orbis terrarum maxima, Chære ab incolis vocitatur: qua voce victrix ſignificatur. Anno Mahumeticæ ſuperſtitionis trecenteſimo & duodeſeptuageſimo eam Ioar Sultanus multiplici victoria inclytus condidit decem millibus paſſuum à vetuſtiſſimæ nobiliſſimæque vrbis Memphis veſtigiis: vt indigenas tradere auctor eſt Tyriorum pontifex. Latini Chairum vocant. *Æmilius lib. 5.*

Martianapolis vrbs Myſiæ nobiliſſima quondam, à Traiano Imperatore poſt victum Decebalum Dacum condita eſt. Martiam Traiani ſororem, ad fluuij fontem, qui in oppido emergebat, puellam miſiſſe ferunt, vt perſpicuam dulcemque aquam aureo vaſe hauriret. Vas fortè delapſum, in alto fonte demerſum, attigiſſe fundum, mox præter auri naturam, ſuccurrente quodam nympharum numine, emerſiſſe: Imperatorem hoc miraculo percitum, vrbi ibi ampliſſimam fundaſſe, & à ſorore appellaſſe Martiam. *Bonfinius lib. 2. Dec. prima.*

Otho rex, Henrici filius, conſtruxit vrbem Magdeburgum quæ & Parthenopolis, id eſt, Virginum ciuitas dicitur. Anno 939. *Sigebertus in Chron.*

Hiſtri Sclauonico incurſu è Scythia territi, ex continenti in inſulam tranſiuerunt, cui Caprariæ tum fuit nomen: ibi oppidum ſibi condiderunt, quod in Iuſtini Imp. gratiam Iuſtinopolim dixerunt. *Sabell. En. 8. lib. 2.*

Arnvlfvs Cæſar vrbem Ratiſbonam vel Reginoburgum metropolim Bauariæ ſummè dilexit. Itaque cum incendio eſſet defœdata, eius muros ampliauit, ædes adornauit, & cœnobium S. Emerani cenſibus annuis locupletauit & auxit. *Cuſp.*

GIVLA tertius dux Hunnorum, qui è Scythia emigrantes
A in Tranſylvania conſederunt, quum venatum proficiſceretur, Albam vetuſtiſſimam vrbem, multa Romanorum monumenta referentem, ſuccreſcentibus vndique vepribus & arbuſtis obrutam inuenit. Antiquitatem veneratus, adempto ſitu inſtaurare cœpit: quàm nunc Albam Iuliam appellant, non tam à Iulio, quàm à Giula Hunnorum duce nominatam. *Bonfinius lib. 1. Dec. 1.*

CRACVS Polonorum princeps, vrbem in læua Viſtulæ ripa in loco domicilij ſui condidit, ac de nomine ſuo Cracouiam appellauit: eique arcem in colle Vauelo, Viſtula cum ab oppido tunc dirimente, felicibus auſpiciis ſuperædificauit: quam regni caput, Gneſna relicta fecit. *Cromer. lib. 2.*

Praga Bohemiæ metropolis à Primiſlao III. duce & Libuſſa condita eſt. De cuius nomine cùm ambigeretur, miſit Libuſſa ad fabros, & quam illi primam vocem emiſiſſent, ex illa oppidum denominari iuſſit. Interrogatus ergo faber lignarius quidam quid ageret? Pragam ſe facere dixit, hoc eſt, Limen. Inde nomen vrbi datum, quod poſteri Pragam dixere. *Æneas Sylu. in hyſtor. Bohem.*

OTHOCARVS Bohemorum rex, victis & ad fidem conuerſis Prutenis, vrbem in litore maris præclaram condidit, quam ex titulo ſuo regio Montem regalem appellauit, vt tanto Prutenos in officio retineret faciliùs. Condidit ibidem Rege annuente Brumo quoque Olomucenſis Epiſcopus nouam ciuitatem, eandémque ſimiliter, ex ſuo nomine Brumonis montem vocauit, ad Epiſcopi vſum, quem Prutenis pro Paſtore conſtituebat. *Dubrauius lib. 17.*

IOANNES ZISCA Huſſitarum dux in Bohemia, ad Lumiſcium amnem, locum natura munitum mœnibus cinxit, & vt quiſque tentoria fixerat, ita ædificare ſibi domos imperauit: ciuitati Thabor indidit nomen. Nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus Apoſtolis Saluatoris Chriſti transfigurationem in monte vidiſſent, indéque ſuas opiniones mutuati eſſent, quas fidei veritates appellabant. *Æn. Syl. cap. 40. hiſt. Bohem.*

SVERCHONE ſeu Suerchero Gothis & Sueonibus imperante, cœperunt erigi vrbes munitæ in litore Teutonico, & ex Aquilonaribus regnis coloniæ in illas deduci. Priùs enim Vãdalicâ lingua toto illo tractu homines illi Sarmatici littoris vtebantur. Lubeca anno à Chriſto nato MCXL. Roſtoch. MCIXX. & Riga Liuoniæ metropolis MCCLXXVI. initium ſumpſit. Deinde anno Chriſti MCCIIX. Stralesvndium, à Valdemaro Daniæ rege, miniſterio Iarimari Rugianorum principis fundatum ſcribit *Crantz. lib. 7. Vandal. c. 5.* Reualiæ autem MCCXXIII. inchoatæ fuerunt. Poſt quas Viſmaria anno Chriſti MCCXLIIX. erecta eſt, & munita. *Io. Magn. l. 18. c. vlt.*

☞ *Vide Locum de Ciuitate.*

Refecta, Reſtauratæ.

Hiericho vrbs reſtaurata ab Hiel Bethelenſi, ſub Achab rege. 3. *Reg.* 16.

NEHEMIAS Hachab F. Babylone reuerſus, permiſſu Xerxis regis, Hieroſolymæ muros reſtaurare cœpit, partitis per cognationes & negotiationes operis. 2. *Eſdr.* 3.

Thebas Bœoticas ab Alexandro Magno euerſas, Caſſander Antipatri filius reſtituit, adiuuantibus ad eam rem Athenienſibus, Meſſeniis, & Megalopolitanis. *Pauſanias in Bœoticis.*

Ilium Alexander Magnus, Lyſimachus, Sylla à Fimbria bello Mithridatico captum & ambuſtum, inſtaurarunt.

Solum in Cyprum delatus Philocypro regulo auctor extitit, vt vrbem Epenam in Cilicia, à Demophoonte Theſei filio olim conditam ampliaret, in opportunioremque transferret locum. Quod ille ſecutus, in auctoris memoriam Solos deinceps dixit. *Sab. lib 5. Enn. 2.*

HERODES Antipas, Tetrarcha Galilææ, Sephori cincta mœnibus, totius Galilææ caput fecit. Item Bethoramphtha oppidum communitum, nomine mutato Iuliada ab vxore imperatoris appellauit. *Ioſeph. lib. 18. cap. 3.*

C. IVLIVS CÆSAR Carthaginem & Corinthum, vrbes antiquiſſimas atque florentiſſimas, quæ fuerant à Romanis deletæ, illa à Scipione, hæc à L. Mummio, inſtaurauit, in eaſque colonias deduxit: quæ ſicut antea vno eodémque tempore dirutæ fuerant, ita tum vnà reficiebantur, ac florere incipiebant. *Xiphilin. & Strabo lib. 17.*

ADRIANVS Imp. Carthaginem aliqua ex parte inſtauratam, Adrianopolim iuſſit nominari. Hieroſolymam ædificiis reparatam Æliam nominauit. *Sab. lib. 4. Enn. 7.*

NERO Cæſar formam ædificiorum vrbis Rom. nouam excogitauit, & vt ante inſulas ac domos porticus eſſent, de qua- E
rum ſolariis incendia arcerentur, eas ſumptu ſuo extruxit. Deſtinarat etiam Hoſtia tenus mœnia promouere, atque inde foſſa mare veteri vrbi inducere. *Suet.*

PLINIVS Pomœrij Romani ambitum Veſpaſianis Imperatoribus tredecim millia paſſuum, & ducenta habuiſſe auctor eſt, ſeptem intra ſe incluſis collibus, in quatuordecim regiones diſtinctum mille & amplius vicos: portas quatuor & triginta habuiſſe, ad quas paribus ſpatiis viæ decurrerẽt, ab aurea columna, quæ in foro Romano fuit. Enimuerò ſi quis tectorum extrema cum prætoris caſtris animo concepiſſet, ſeptuaginta millium paſſuum & ampliùs fuit circuitus ille habiturus. *Sab. lib. 5. Enn. 2.* Aurelianus Imp. muros vrbis Romæ ita ampliauit, vt quinquaginta propemodum millia paſſuum ambitu complecteretur, pomœrio tamen nihil moto, nam id proferre nulli principum licuit, niſi qui barbarici agri parte aliqua rem Romanam locupletaſſet, quod Auguſto contingit, Traiano & Neroni: quo principe, pontus Polemiacus, & Alpes Cottiæ Romano acceſſerunt imperio. *Sab. lib. 7. Enn. 7.*

VESPASIANO rerum potito, deformis Vrbs veteribus incen- F
diis ac ruinis erat: vacuas areas occupare, & ædificare, ſi poſſeſſores ceſſarent, cuicunque permiſit. Ipſe reſtitutionem Capitolij aggreſſus (quod ſub Vitellio conflagrauerat) ruderibus purgandis manus primus admouit, ac ſuo collo quædam extulit: ærearúmque tabularum tria millia, quæ ſimul conflagrauerant, reſtituenda ſuſcepit, vndique inueſtigatis exemplaribus. *Suet.*

NERVA Rom. Imp. terræ motu collapſa Ciliciæ Diocæſarea, Senatorem miſit Anazarbum nomine, qui eam inſtauratam, cùm olim Cyiuda diceretur. Deinde Diocæſaria, de ſuo nomine Anazarbum dixit. *Suidas.*

PRÆTEXTATVS præfectus vrbis Rom. an. 367. mœniana ſuſtulit omnia, priſcis quoque legibus interdicta, & parietes priuatorum ab ædibus ſacris diſcreuit iiſdem inuerecundè coniunctos. *Sigon. lib. 7. Imp. Occid.*

THEODERICVS Oſtrogothorum in Italia rex primus, Romanis non libertatem modò reſtituit, ſed & ruinas Vrbis, bellorum diuturnitate & imperatorum ignauia admiſſas, reparauit, ſic vt vrbis reſtaurator dici poſſet. Atque vt ciues Rom. vel nouis erigendis, vel inſtaurandis vetuſtioribus ædificiis, ma- G
iorem haberent commoditatem, parandæ calcis officinas in pluribus Italiæ inſulis fieri curauit, calcémque poſtmodum ciuibus, quorum principia ædificiorum cernerentur, liberaliter & ſine precio eſt largitus: multáque alia pro publica & priuata Romanæ vrbis inſtauratione, ſupra hominum fidem effecit. *Ioan. Magnus libro 9. ex Caſſiodori epiſtolis.* Idem Patauium refecit.

Themiſtitan nouæ Hiſpaniæ ciuitas, fœdere primùm cum Corteſio inito Hiſpanorum præſidium non difficulter admiſit: ſed Petri Aluaradi culpa, qui, interim dum Corteſius Pamphilum Naruaſium ſuperare bello contendit, Ciues choreis & feſtis ludis intentos, omni precioſa veſte & ornamentis ſpoliarat) ab eodem defecit, & præſidium partim cæcidit, partim mœnibus eiecit. Hanc vrbem Corteſius poſtmodum innumerabili ſociorum Indorum exercitu ſtipatus, obſedit, & poſt continuam ſeptuaginta duorum dierum oppugnationem cepit: ferro flammáque miſerè deformatam inſtaurauit, & no- H
uam quodammodo è fundamentis erexit, & ingenti mirique operis Regia exornauit. *Ioan. Metellus.*

TEMPVS, VETVSTATEM.

VRBES

Antiquæ.

Vetuſtiſſimum oppidum Græcum, Bœotiæ Thebæ, quod rex Ogyges ædificauit: in agro Romano Roma, quam Romulus rex. Thebæ, ante cataclyſmon Ogygi conditæ. *Varro lib. 3. cap. 1. de Re ruſtica.*

Recentes.

Megalopolis. ☞ *Vide ſuprà, Vrbes conditæ.*

SVNT. SIC VRBES CONSIDERARI

POSSVNT SECVNDVM

SITVM.

Palmyris Syriæ vrbs nobilis ſitu, diuitiis ſoli & aquis amœnis, vaſto vndique ambitu arenis includit agros: ac velut terris exempta à rerum natura, priuata ſorte inter duo imperia ſumma, Romanorum Parthorúmque, & prima in diſcordia ſemper vtrimque cura. *Plin. lib. 5. cap. 5.*

Cere

Cere vetuſtiſſimum oppidum eſt, & ob locum natura mu-
A nitiſſimum valdè celebre: eſt enim in tumulo, vel potiùs ſaxi ſolidi faſtigio poſitum: tam ob cauſam Romani à Gallis ad Alliam fluuium, qui hodie Caminates dicitur, fracti, de vrbe tuenda deſperantes, Veſtales virgines, & deorum magis arcana auguſtioraque ſimulachra, cum multis aliis ſacris religioſiſque rebus, eò tanquam in tutiſſimum locum miſerunt: & eadem de cauſa ſequentibus temporibus, Barbarorum ferocitate, in Rom. imperij inclinatione, tota Italia tanto impetu inundante minimè violatum fuit. *Guicciardin. lib.5.*

Diſſentit aliquantulum Strabo à T. Liuio in voce Philippi regis Macedonum referenda. Latinus enim ſcriptor tradit ipſum tres nobiles vrbes, Demetriadem ſcilicet Theſſaliæ, Chalcidem, Eubœæ, Corinthum Achaïæ, ſolitum compedes Græciæ appellare. Strabo verò in IX. Geographiæ duas ex his tantum πέδας ipſum vocare conſueſſe affirmat, Chalcidem, ac Corinthum. Cuius etiam contumelioſi dicti rationem affert, oſtendens reſpexiſſe illum ad earum opportunitatem, quòd inde in Græciam commodè incurri poſſet è Macedonia. Addit autem, inferioris ætatis homines, & ambas has, & adiunctam illis Demetriadem appellaſſe non diſſimili à ſuperiore nomi-
B ne, ἐνδέσμας. Vſum autem tertiæ quoque huius declarat, dicens ipſam quaſi in ſua manu habuiſſe tranſitum propè Tempe, cùm Pelium Oſſamque teneret. *Victorius lib.12. Var.lect. cap.19.*

Qui à Delphis Vmbilicus vocatur, è candido marmore eſſe eum aiunt, medium terræ vniuerſæ punctum. *Pauſanias in Phocicis.*

Carthaginis ſitum, *Vide apud Strab. lib.17.*

In litore Ægyptij maris Alexandria, à magno Alexandro condita, iuxta Mareotin lacum, qui locus antea Rhacotes nominabatur. Metatus eſt eam Dinochates Architectus pluribus modis memorabili ingenio, XVM. paſſ. laxitate inſeſſa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosam, dextera læuáque anguloſo procurſu, iam tum tamen quinta ſitus parte regiæ dicata. *Plin. lib.5. cap.10.* Eam duo Maria vndique alluunt, alterum à ſe ſeptentrione, quod Ægyptium dicitur: alterum à meridie, quod Mariæ lacus & Mareotis appellatur. Hunc Nilus multis foſſis tum è ſuperioribus partibus, tum è lateribus adauget, per quæ multò plura importantur quàm in
C mari: quare portus qui in lacu eſt, ditior eſt maritimo. Quæ hac exportantur ex Alexandria, plura ſunt quàm quæ importantur. Aëris tempeſtas accedit, quæ idcirco contigit, quòd ea vtrinque alluitur, & Nilus incrementa commodè facit. *Strabo lib.7.*

Conſtantinopolitanæ vrbis commodiſſimum ſitum Petrus Gillius eleganter deſcribit: cùm in Iſthmo ſita, tribus partibus portuoſis mari alluatur, ſuóſque agros ſuburbanos duorum dierum itinere in eadem peninſula extendat. Propontidi & Ægeo mari imperat, Euxino pariter, vno illum oſtio claudens, Boſphoro ſcilicet, quem inuitis Conſtantinopolitanis nemo tranſire poteſt. Aſiæ & Europæ veluti pons eſt, & porta vtriuſque orbis expeditior quàm Helleſpontus. Meritò igitur arx totius Europæ vocari poteſt, atque adeò totius orbis principatum præ ſe ferre videtur, eminens in fauces Europæ & Aſiæ. Iure etiam omnes qui in Helleſponto vel Propontide vrbes ædificauere, cæci poſſunt appellari, quia commoditatem ſitus Conſtantinopolitani non præuidere. *Gillius in To-*
D *pographia Conſtant.*

Venetorum vrbs ampla atque magnifica, mercaturæ & rei naualis ſtudio à paruis initiis creuit. Sed ea propter incredibilem ſitus munitionem, ante alias, & beata, & admirabilis exiſtimatur, quòd interfluentis Hadriæ paludibus cincta, nulliſque ob id opportuna hoſtiū iniuriis: veteres theſauros domeſtica in pace cumulatos, periculoſis etiam temporibus conſeruarit. Nullis etenim à terra aditus, intercedente quadraginta ſtadiorum pelago, nulli penitùs à mari ingreſſus propter cæca atque humilia vada, vſu tantùm indigenis nota ingruentium barbarorum auaritiæ, aut magnis ab alto claſſibus patuerunt. *Iouius lib.1. Hiſtor.* De ea ſic *Actius Sincerus Sannazarius.*

Viderat Adriacis Venetam Neptunus in vndis
...are vrbem, & toto ponere iura mari:
Si... ...bi Tarpeias quantumuis Iupiter arces
Nunc n... ...& illa tui mœnia Martis, ait:
Obiice... ...rim præfers, vrbem aſpice vtrámque:
Si pelago Tyb... ...
Illam homine... ...tes, hanc poſuiſſe deos.

Nouæ Hiſpaniæ regionis feraciſſimæ, & ampliſſimo quon-
dam Mexicanorum imperio clariſſimæ Metropolis Themiſti- E
tan, adinſtar Venetiarum, in magno lacu ædificata, ab innumeris populis habitatur. *Ioan. Metellus.*

Rugiorum Sclauorum metropolis Arcon, in excelſo promontorij cuiuſdam vertice collocata, ab ortu, Meridie & Aquilone non manu factis, ſed naturalibus præſidiis munitur, præcipitiis mœnium ſpeciem præferentibus, quorum cacumen excuſſæ tormento ſagittæ iactus æquare non poſſit. Ab iiſdem quoque plagis circumfluo mari ſepitur, ab occaſu verò vallo quinquaginta cubitis alto concluditur, cuius inferior medietas terrea erat, ſuperior ligna glebis interſita continebat. Septentrionale eius latus fonte irriguo ſcatet, ad quem muniti callis beneficio oppidanis iter patebat. Medium vrbis planities habebat, in qua delubrum materia ligneum opere elegantiſſimum viſebatur, Suantouito dicatum. *Saxo lib.ro 14.*

Præcipuam Sueonum ciuitatem regiam Stocholmiam à fundamento regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, muriſque & mœnibus fortiſſimis communiuit, in loco adeò opportuno & neceſſario, atque inuincibili, vt nihil vnquam
commodius per eum excogitari potuiſſe credatur. Eſt enim F
locus torrentibus vndique munitus (quondam ſolis piſcatorum vſibus vſurpatus) atque inter aquam ſalſam & dulcem ita poſitus, vt porta totius Sueciæ appellari poſſit. Prius enim Eſtones, Moſcouitæ, Ruſſi, Taueſthi, per eas fauces continuò ingrediebantur, & clandeſtinis incurſionibus Sueones, nullam hoſtilitatem ſuſpicantes adorti prędabantur. Sed Stocholmia extructa, omnes & ſinguli diuturnam pacem aſſecuti fuerunt, hoſtes verò ſempiternam formidinem: qui viſo tam inſperabili præſidio contra quoſlibet inimicos in reliquum tempus erecto, à diripienda Suecia abſtinuerunt. Hanc ſi quis obſidione cingere, viribúſque ſuperare præſumpſerit, nunquam proficiet, etiamſi pertinax perſeuerare poſſet in omnimoda eius obſidione. Sita enim eſt in profundiſſimis aquis, & rapidiſſimis fluminibus, duas ſolùm portas longis interpoſitis pontibus ex Auſtro & Aquilone habens: quæ portæ pontéſque plus Regibus Daniæ conſtant in fruſtrata impugnatione,
quàm decem maiores ſui regni ciuitates. Nec obſideri poterit, G
niſi tribus fortiſſimis exercitibus in inſulis, ſolida terra, & aqua diſtinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à ſagittariis terrarum ſubitò congregandis ſecuri videbuntur. *Olaus lib.3. cap.36.*

Tarentinæ vrbis admirabilis eſt ſitus, vtpote quæ vndique mari abluitur. Abſcidit enim eam à continenti Alfonſus iunior, cui Straboni cognomentum fuit, quum Turcæ Hydrunte capta inter alias Salentinorum vrbes Tarento propter ſummam eius portus opportunitatem imminerent: vrbſque nunc eo loco eſt conſtituta, quo antiquitùs Tarentina arx ampliſſima fuit, tam longa quàm inani Annibalis obſidione nobilitata. Vbi verò vetus Tarentum fuit, nunc ingentes ſunt ruinæ, paſſimque admiranda deletæ vrbis veſtigia apparent. Igitur Tarentum vrbs noua eſt, totáque in eam inſulam traducta, & circumfluo mari cincta, duobus ligneis pontibus ab Ortu & Occaſu tantùm aditur. In capitibus interioribus eorum pontium duæ ſunt egregij operis arces ædificatæ, quæ ab vtraque continenti intercurrentibus duobus euripis, difficilem habent
oppugnationem. Ab aperto autem mari nequaquā adigi poſ- H
ſunt naues, nam id vrbis latus perpetuis ſcopulis à natura permunitum eſt. *Iouius in Conſaluo.*

MVNIMENTA.

VRBES

Munita.

☞ *Naturalis munitio ſub Situ explicatur.*

Iebuſa vrbs munitiſſima, quam Dauid regni initio expugnauit, eamque Hieroſolymam vocauit. Antiquitùs enim Solyma dicebatur: Hieron, verò munitionem ſignificat. *Ioſephus Antiq. lib.7. cap.3.* ☞ *Vide Tit. Contemnere hoſtem.*

Hieroſolyma Iudæorum metropolis & natura & arte munitiſſima fuit. *Vide Ioſeph. lib.6. cap.6 de bello Iudaico.*

Vrbes muris munitiſſimæ olim fuere Androſos in Phocide Byzantium & Rhodos. Quas tamen vicit Meſſene in Peloponeſo poſt Leuctricam Lacedæmoniorum cladem ædificata Epaminonda Thebano auctore. *Pauſanias in Meſſenicis.*

MELES primus Sardium rex, Lydorum tertius, cùm ex pellice leonem ſuſtuliſſet, oraculo edoctus, quacunque parte vrbis circumlatus eſſet, inexpugnabilem fore vrbem: cùm per

cæteram

cæteram partem murorum circunduxit, quacunque poterat arx oppugnari: per eam autem partem (tanquam inexpugnabilem atque præciſam) circunducere prætermiſit, quæ ad Tmolum fluuium vergit. Quæ ipſa multò pòſt a Cyro Perſarum rege capta fuit. *Herod. lib. 1.*

Cepheo Arcadum regis filio Minerua Tegean inexpugnabilem præſtitit, donato ei detonſo de Meduſæ capite crine. *Pauſ. in Arcad.*

Strabo 8. *libro Geographiæ*, docens vrbem Meſſeniorum ſimilem eſſe Corintho (nam editus præruptuſque collis imminet ambobus oppidis, communi muro cum ipſis cinctus, arcis naturam habens: quorum alter vocatur Ithome, alter verò Acrocorinthum) addidit. Vnde aptè videtur Demetrius Pharius dixiſſe, cùm hortaretur Philippum, vt ambas has vrbes præſidiis firmaret, ſi Peloponneſi cupidus eſſet: Ambobus enim (inquit) cornibus bouem tenebis, cornua vocans Ithomem & Acrocorinthum: bouem autem Peloponneſum. *Vict. lib. 12. Var. lect. cap. 19.*

Byzantium ſub Seuero Imper. munitum fuit muro præclaro, ex lapide molari quadrato. Fuerunt autem turres ſeptem à Thracia porta ad mare pertinentes: in quarum primam ſi quis inclamaſſet, aut lapidem coniecisſet, cùm ipſa reſonabat, tum eundem ſonum ſecundæ & cæteris omnibus quaſi per manus tradebat. *Suidas ex Dione.* Veteres muros Herodianus ſcribit quadrato lapide tam artificioſè conſtructos, vt nullis ſaxorum coagmentis extantibus, tota murorum facies ex vno conſtare videretur lapide. *Sab. lib 5. Enn. 7.*

Belgium inter alias Europæ Prouincias munitiſſimis abundat Ciuitatibus, inter quas non infimo loco ducenda eſt Antuerpia emporium Chriſtiani orbis munitiſſimum, non tam natura loci, quàm arte. Per ciuilia enim bella quæ iam annis penè LX. miſerè has Regiones depaſcuntur, factum, vt quælibet pars, quo ſe tueatur, omnes ingenij & Reipub. neruos in munitionem oppidorum & arcium exerat. Sic vt dicere audeam, plures in ſolo Belgio munitiones etiam arduas & inſuperabiles reperiri, quàm vel maximo ac celeberrimo reliquæ Europæ regno.

Non munita.

Iudæi ſub ἡγουμένου ſiue ſiue Meſſia, quem ſibi ſpe vaniſſima repromittunt, putant Zachariæ prophetiam carnaliter eſſe intelligendam, quòd tantam Hieruſalem habitura ſit beatitudinem, vt præ multitudine hominum & omnium iumentorum, murum habere non poſſit: ſed muros ſit ipſius Domini defenſio, & illius in medio habitantis gloria perfruatur. *Hieron. lib. 1. Com. in Zachar. cap. 2.*

Lacedæmonij diu vrbem ſuam ſine foſſa ac muris incoluerunt, quæ ab eis demùm cincta eſt, ſed rudi & tumultuario opere, contra Demetrij & Pyrrhi exercitus. At Nabidis tyrannide firmiſſima mœnia extruxerunt, quæ ab Achæis ſunt diruta. *Plut. in Philop. & Pauſ.* Ante Leuctricam cladem nullos in Laconia hoſtes conſpexerant Spartani, quamuis antè quingentis annis nullo vallo clauſtrorúmque ambitu ſeptam, vrbem ſuam habitaſſent, teſtis in Ageſilao Plutarchus. Quorum hac in re inſtitutum, quaſi iam diuinaret vir prudentiſſimus id quod euenit, damnat *lib. Polit. 7. Ariſt.*

DIVITIAS, POTENTIAM, AMPLITVDINEM.

Thebæ Ægyptiorum opulentiſſima ciuitas. ☞ *Vide Tit. Perfidia parentum erga liberos.*

Auſonij carmen de claris vrbibus Roma, Conſtantinopoli Carthagine, Antiochia, Alexandria, Treueri, Mediolano, Capua, Aquileia, Arelate, Emeritha, Athenis, Toloſa, Narbone, & Burdigala patria, adhuc extat.

Babylon in campo iacet, muri ambitum habet 300. & 85. ſtadiorum. Eius craſſitudinem pedum 32. altitudinem inter turres, cubitorum quinquagenûm, turrium ipſarum ſexagenûm, viam ſuper mœnibus tam latam, vt quadrigæ occurrentes facilè pertranſire poſſint. Vnde & hoc ex 6. ſpectaculis vnum dicitur. Item horti penſiles in figura quadrata, quorum latus quodlibet quaternum eſt iugerum. Hi fornicibus continentur ſeſe in forcipis modum intercidentibus, ſitis ſuper pilis in aleatoriarum tabellarum formam, alius ſuper alia poſitarum Pilæ concauæ ſunt & terra plenæ, vt arbores maximas conſitas recipere poſſint, ex lapide coctili & bitumine ſtructæ, tam ipſæ quàm fornices & fornicum interſectiones. Supremum tabulatum aſcenſus ſcalares habet, & cochleas ipſis adiacentes, per quos continuè aqua ex Euphrate in hortos afferebatur, ab hominibus ad hoc ipſum conſtitutis. Nam flumen mediam vrbem interluit, eius latitudo ſtadium occupat, horti ſuper flumine ſunt, vbi etiam Bel ſepultura eſt eruta, quam Xerxes eruit, vt fertur. Ea pyramis quædam erat quadrata, ex latere coctili ſtructa, ſtadij altitudine, cuius quodque latus ſtadium obtinebat. Hanc Alexander reparare voluit: ſed cùm multi laboris eſſet, & multi temporis, (nam ſolùm ad expurgandam terram 10. millibus hominum, duobus menſibus opus erat) quod incœperat perficere non valuit. Illicò enim morbus & mors conſecuta eſt. Id poſteriorum nemo curauit: quinetiam reliqua neglecta ſunt, & vrbis partem Perſæ diruerunt, partem tempus conſumpſit & Macedonum negligentia, præſertim vbi Seleucus Nicanor Seleuciam ad Tigrim condidit ad ſtadia 300. Babyloni proximum. Nam & ille & poſteri omnes circa hanc vrbem maximopere ſtuduerunt, & Regni caput effecerunt, ita vt Babylone maior efficeretur, poſtmodum deſerta, vt de ea dici potuerit: Magna ciuitas magna ſolitudo eſt. In ea propter lignorum inopiam ex palmaceis trabibus & columnis ædificia faciunt. Circum columnas funes ex torta ſtipula confectos ponunt, poſtea exillinientes coloribus pingunt. Portæ bituminatæ & altæ ſunt tam ipſæ, quàm domus, quæ omnes propter lignorum penuriam fornicantur. Nam regio magna ex parte nuda, nihil habet præter frutices & palmam, quæ & in Babylonia, & in Suſiana, & in ora Perſiæ, & in Carmania permulta eſt. Imbrice autem non vtuntur, cùm imbribus careant. *Strabo lib. 16.* Eius vaſtitatem illo argumento maximè comprobat *Politic. 3. Ariſtot.* quòd capta quandóque ab hoſtibus vrbe, tertio demum die vix id perſenſerit pars vltima. *Cælius lib. 8. c. 12. Antiq. Lect.* De ea ſic *Plinius*: Babylon Chaldaicarum gentium caput diu ſummam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Meſopotamiæ Aſſyriæque Babylonia appellata eſt, LXM. paſſuum amplexa muris ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in ſingulos pedes ternis digitis menſurâ ampliore quàm noſtra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. Durat adhuc ibi Iouis Bel templum. Inuentor hîc fuit ſideralis ſcientiæ. Cæterum in ſolitudinem rediit, exhauſta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicanore intra nonageſimum lapidem in confluente Euphratis foſſa perducta atque Tigris, quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac ſui iuris, Macedonumque moris. Ferunt ei plebis vrbanæ DCM. eſſe: ſitum verò mœnium Aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertiliſſimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Creſiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in Calonitide condidère Parthi, quod nunc eſt caput Regni, & poſtquam nihil proficiebatur, nuper Vologeſus rex aliud oppidum Vologeſo certam in vicino condidit. *Plin. lib. 6. cap. 26. Vide etiam Diod. lib. 3. & Iuſtin. lib. 1.*

Babylonia ampliſſima eſt omnium vrbium cogniti orbis, ſi priſcæ ſtructuræ mœnium ambitus rectis dimenſionibus æſtimetur: nam vrbis Romæ magnitudinem exuperat. Sed in tanta vaſtitate videre eſt præter cultiſſima rura, & innumerabiles hortos ædificiis coniunctos, atque item peramœna viridaria, pomiferis & odoratis conſita arboribus. Viſuntur etiam lætiſſima arua, quæ ad ſegetem aratris proſcinduntur, nec in ea ſyluæ nemoraque deſunt, captiuis & incluſis feris dicata, vt ad voluptatem præfectorum atque primatum, iucunda atque expedita venatio ſuppeditetur. Mediam vrbem interfluit Euphrates, lapideo ſumptuoſi operis ponte iunctus. Is à confluente Tigri amne ita ſuis atque alienis creſcit vndis, vt maioribus etiam nauigiis vſque ad Oceanum Perſicum tutiſſimè pernauigetur. *Iouius lib. 33.*

Ecbatana, quæ ſunt in Media, ducentorum & quinquaginta ſtadiorum ambitum habent, totius Mediæ regia. *Diodor. Siculus lib. 17.*

Niniue Aſſyriorum Metropolis erat, ad quam pergebat Propheta Ionas, ciuitas magna, & tanti ambitus, vt vix trium dierum poſſet itinere circumiri. At ille præcepti & ſuperioris naufragij memor, viam trium dierum vnius diei feſtinatione compleuit: quanquam ſint qui intelligant, quòd in tertia tantùm parte vrbis prædicauerit, & ad reliquos confeſtim prædicationis ſermo peruenerit. *Hieron. in Ionæ caput 3.*

Antiochiam Syriæ metropolim magnitudine ſimul aliâque felicitate ſine dubio tertium inter omnes vrbes, quæ in Romano orbe erant, Veſpaſiani tempore, locum occupaſſe, *Ioſephus lib. 3. cap. 1.* arbitratur.

Strabo Geographiæ l. 16. Seleuciam ad Tigrim ait Babylone maiorem

maiorem fuiſſe; ſed pleraque ſui parte deſertam, ac iure A optimo de illa dici poſſe, quod de Megalopoli Arcadiæ ciuitate dixit comicus quiſpiam:

Ἐρημία μεγάλ' ἐστὶν ἡ μεγάλη πόλις. *Id eſt,*
Eſt magna ſolitudo, magna ciuitas.

Eraſmus.

Alexandria Ægypti, Neronis tempore, in longitudine ſtadia triginta, in latitudine decem habuit. *Ioſephus lib. 2. c. 16. belli Iudaici.*

Memphis hodie vaſto ambitu tres ingentes vrbes complectitur: ſed hæ raris inter ſe iunctæ ædificiis vnam efficiunt, quarum frequentiſſimam hodie nouum Cayrum appellant. Ea in longitudinem ſex milliarium, ſecundùm Nilum amnem protenditur: & ab Nilo paſſus mille, paribus ſemper interuallis diſtat: latitudo eius decem ſtadia non excedit. Media in vrbe arx eſt molli tumulo impoſita, cuius amplitudinem & elegantiam potius quàm munitionem noſtri homines admirantur. *Sab. Supplem. lib. 8. ex Ionio.*

Palibotra omnium Indiæ vrbium ampliſſima & ditiſſima. *Plinius lib. 6. cap. 19.*

Athenas Græciæ totius Muſæum, Græciæ firmamentum B Pindarus: Thucydides in epigrammate in Euripidem, Græciæ Græciam nominauit: Pythius Græcorum domum atque Prytaneum. *Athen. lib 5. cap. 2.* Ariſtophanes in Horis, pulchras Athenas ita laudauit: Videbis per mediam hyemem, cucumeres, vuas, poma, violarum coronas. *Idem lib. 9. c. 2.*

Corinthus vrbs locupletiſſima, propter mercimonia. Itaque Homerus etiam *ἀφνειὸν Κόρινθον* appellat in Nauium catalogo. Euſtathius hunc verſum olim prouerbio fuiſſe celebratum ait:

Εἴη μοὶ τὸ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. *id eſt,*
Sit mihi quod Sicyonem interiacet atque Corinthum.

Id inde venit in Adagium, quòd vrbs vtraque eſſet opulentiſſima, agrique longè feraciſſimi interiacerent. *Ariſtophanes in Auibus*, indicat ex oraculo natum:

Ἀλλ' ὅταν οἰκήσωσι λύκοι πολιαί τε κορῶναι,
Ἐν ταὐτῷ τὸ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. *id eſt,*
Cornix cana lupiſque vbi eadem ſede morantes,
Quod ſpatium Sicyonem dirimit atque Corinthum.

Interpres adſcribit, Æſopo conſulenti de parandis opibus ita C reſponſum fuiſſe:

εἰ τὸ μέσον κτήσαιο Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. *id eſt.*
Si teneas quod agri Sicyonem interque Corinthum eſt.

Romæ vrbis nota maieſtas & amplitudo, vel ex Propertij *libro 3.*

Omnia Romanæ cedant miracula terræ:
Natura hîc poſuit quicquid vbique fuit.

Sub Veſpaſiano Vrbis ambitus fuit XIII. MCC. paſſuum, ſeptem complexus môtes, portas XXXVII. anno vrbis DCCCXXIIX. *Plin. lib. 3. cap. 5.* Conſtantius Imp. victo Magnentio tyranno, Romanam vrbem intrans, comite Ormiſda regis Perſarum filio, nobilitatem Vrbis cum maieſtate eſt admiratus: veriſſimum fuiſſe dicens Cineæ teſtimonium, apud Pyrrhum affirmantis, Romæ non ciues ſe vidiſſe, ſed reges. Deriſus tamen, cùm triumphales arcus aureo ſuo curru tranſgreſſus, more anſeris ceruicem inclinaret, cùm eſſet alioqui ſtatura puſilla. Et cùm nimiùm ſe efferret Conſtantius (Domitianum credo ſuperare annixus, qui ſe Dominum & Deum ſcripſit) D totius ſeſe orbis dominum appellauit: cúmque Ormiſdæ Perſæ, qui ponè ſequebatur, dixiſſet, ſe equeſtrem locaturum ſtatuam, quæ Traiani & aliorum omnes ſuperaret (nam Tarpeij Iouis delubra. Pantheum, Pompeij theatrum, Traiani forum, & vrbis ſingula ædificia admiratione digna, attonitus ſpectabat) facetiſſimè Ormiſda reſpondiſſe fertur: Priùs oportere ſtabulum fieri molis equi capax, ſi velles opus hoc procedere. Quo ſcommate tactus Imperator conticuit. Sed iterum interrogatus Ormiſda. Ecquid de Roma ſentiret? Id tantùm ſibi placuiſſe aiebat, quod didiciſſet, ibi quoque homines mori. *Cuſpin.*

Capua validiſſima vrbs multitudine ciuium incolarúmque, & poſt Romam olim florentiſſima omnium Italiæ ciuitatum, Hetruſcorum colonia, Vulturnium primò, Capua deinde à duce eorum Capio, vel quod propius vero eſt, à campeſtri agro appellata fuit. Circum enim adiacent campi omni fertilitate terræ, pulchritudinéque agrorum inſignes, quos *λεῖος* appellant Græci. *Auctor vitæ Annibalis.*

Gadium vrbem, *Strabo* inquit, poſt Romam vrbem, cæteras vrbes mundi anteiuiſſe: & cùm illi ager nullus eſſet, omnes illius vrbis incolæ ad nauigationem ſe contuliſſe in aſportandis Romam rebus mercatoriis, maximéque eis quæ ab Hiſpania exportabantur. E Adiicit, cùm cenſus ſemel exigeretur ex ea repertos eſſe in ea militaris ordinis equites quingentos: quod nuſquam in aliqua ciuitatum Italiæ compertum, quàm in Patauio vrbe.

Maroccus Mauritaniæ vrbs, prope Atlantem montem, inter maximas orbis non poſtrema vltra centum millia domorum circuitu ſuo complectebatur, portas habens vigintiquatuor. Sede regia & Academia nobiliſſima inſignis. Vix tamen quingentis durauit annis, regno Feſſam tranſlato deſerta. *Ioan. Leo lib. 2. cap. 45. Africæ.*

Carthaginis vrbis, Romæ æmulæ, potentiam præſertim ex vltimo bello perſpicua eſt, in quo à Scipione Æmiliano euerſi ſunt, & vrbs funditùs deleta. Nam in initio belli trecentas vrbes in Lybia habebant: in ciuitate hominum millia ſeptingenta. Obſeſſi verò, & in deditionem coacti, armaturarum dederunt ducenta millia: bellicorum inſtrumentorum tria millia, tanquam non ampliùs bellaturi. Sed cùm rurſum bellum gerere decreuiſſent, mox arma fabricare conſtituerunt: vnde F ſingulis diebus centum & quadraginta clypei confecti, in armamentarium referebantur, & gladij trecenti, & lanceæ quingentæ, & mille tela miſſilia. Ancillæ funes ex pilo confectos præbebant. Adhuc naues duodecim ſtabant ab anno quinquageſimo ex fœderibus in ſecundo bello percuſſis. Tunc cùm iam in arcem confugiſſent, duobus menſibus centum ac viginti naues cataphractas conſtruxerunt, & cùm Cothonis oſtium aſſeruaretur, aliud effodere, vnde ſubitò claſſis erupit: adhuc enim antiqua materies aderant, & fabrorum multitudo publicè conducta aſſiduè operabatur. Et quanquam Carthago talis eſſet, tamen capta eſt, & deleta. *Strabo lib. 17.*

Carthago, vt inquit Saluianus, Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam, & fortitudine, pòſt ſplendore, & dignitate vrbi Romæ maximè aduerſaria, & in Africa quaſi Roma, vniuerſam penitùs, qua totus mundus regebatur, in ſe complexa erat diſciplinam eo tempore, quo à Genſerico Vandalorum rege capta eſt. Illic enim omnia publicorum officiorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic Philo- G ſophorum officinæ: cuncta denique vel linguarum gymnaſia, vel morum: illic copiæ militares, & regentes militiam potentes, illic honor proconſularis, illic quotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconſul, ſed opibus conſul, illic omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu quàm vocabuli dignitate, omnium platearum & compitorum procuratores, cuncta fermè & loca vrbis, & membra populi gubernantes. *Sigonius lib. 12. Imp. occid.*

Hiſpalis Bœticæ prouinciæ vrbs, ambitu magna, forma rotunda, viſu pulchra, templis celebris, Sacerdotibus exculta, multis equitibus nobilis, ciuibus plena, domibus inſignis, plateis & vicis, hilaris, hortis & fontibus amœna, tuta propugnaculis, mœnibus cincta, defenſa portis & turribus, campis iucunda, agrorum frugibus abundans, oliuetis & magnis oliuis & oleo felix, & mercatorum commerciis diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus ſtudiis illuſtris, plena multis piſcium generibus & magnis oſtreis, palmetis & palmulis & arborum fructibus exuberans, oſtio maris & nauigabili flumine ligneóque ponte, quem parua nauigia catenis H compactum ſuſtinent, admodum delectabilis. Quapropter verum eſt quod vulgò dici ſolet: Hominibus, quos Deus amat, Hiſpali domum largitur & victum. *Marinæus libro 19. Rerum Hiſpan.*

DIGNITATEM.

HVC

Regiæ Vrbes.

Plures regiæ velut regalis opulentiæ monumenta, apud pleráſque gentes laudibus celebrantur. Cirtha & Vtica, Maſſylorum regum regiæ fuere: Sybaris Colchorum, Lybs Antæi, Iolinbæ & Zama: Pergamum Eumenis, Cynare Byblus, Gnoſos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnaſſus Cariæ principum, Eleuſa Archelai, Napatia Candacis, Darij verò regia fertur Sadracæ in Aſſyria, Parthorum Suſa, vbi hyemem agût, Ecbatana & Perſepolis, vbi æſtatem: quam Alexander iniectis facibus incendit. Indorum regum Taxia. In Ægypto Abydos. Tigranis Artaxata olim Medorum, nunc Parthorum. Attali Trallibus, & Sardis Crœſi regia viſebatur, quam Getuliam fecere: Cyri autem regia Babylon fuit, quam Suſis anteferre ſtatuerat.

ſtatuerat. Tametſi Perſarum mos foret, in montibus regias facere, in quibus theſauros & antiquiſſimas gazas congerebant: vt illas velut ampliſſimum virtutum monumentum poſteris relinquerent. Mithridatis autem erat Gabiis, & Oenotriorum regum Pandoſiæ: Macedonum Demetrias, Ilion Priami, Sceptis Æneæ, Tolgus Pyrrhi. Alexandria verò tres habuit regias; vnam Lochiam promontorium, alteram Timonium appellauit Antonius Muſeum quoque pars regiarum erat. Etiam in Antiochia Aſſyriorum regum regia ferebatur: ſicut Sogdianæ gentis in Maracanda: Sami, Polycratis. Alexander autem Macedo præcipuè Arabiam, quam ſedem imperio delegerat, totius imperij regiam deſtinauit. *Alexander libro 2. cap.6.*

Babylon olim Aſſyriæ fuit metropolis, nunc Seleucia eſt, quæ ad Tigrim dicitur. Prope eam vicus maximus eſt nomine Cteſiphon, in quo Parthorum reges hyemabant, Seleuciæ parcentes, ne à Scythica & militari natione opprimeretur. *Strabo lib.16.*

Mediæ metropolis fuit Ecbatana, qua etiam Parthi regia vtuntur. Nam reges ibi æſtatem agunt (frigida enim eſt Media) hyemem verò Seleuciæ, quæ ſecus Tigrim eſt, prope Babylonem. *Strabo lib.11.*

Perſæ ac Syrus ſuperatis Medis, cum propriam terram in vltimis ſitam viderent, Suſiam verò interius & Babyloniæ & aliis gentibus propinquam, in ea imperij ſedem locauerunt. Suſa à Tithono condita dicuntur. Memnonis patre, ambitu centum & viginti ſtadiorum, figura oblonga, cuius arx Memnonium vocabatur. Vrbis mœnia & templa, & regiæ ſtructurâ erant Babylonicis ſimilia, ex coctili latere & bitumine, vt quidam ediderunt. Polycletus dicit eam ſine mœnibus fuiſſe ducentorum ſtadiorum ambitu. Cùm regias apud Suſa maximè exornaſſent, nihilominùs Perſepolim & Paſagardas magnoperè coluerunt. Nam & gaza & theſauri, & Perſarum monumenta ibi erant, vt in locis progenitorum munitioribus. Erant etiam regiæ aliæ Galbis in ſuperioribus Perſiæ partibus, & in ora iuxta eam quæ Oca dicebatur. Cyrus Paſagardas habuit in honore, quòd ibi Aſtyagem Medum vltimo prælio ſuperauit, & Aſiæ imperium in ſe transtulit, vrbe condita, & regia constructa in memoriæ monumentum. Alexander verò dicto Dario, pecunias omnes, quæ in Perſia erant Suſa exportauit: quæ quanquam & ipſa theſauris & ſupellectile plena erant: non tamen eam regiam exiſtimabat, ſed Babylonem, quam in animo habebat illis omninò anteferre. *Strabo lib.15.*

Iezraël, quæ nunc iuxta Maximianopolim eſt, metropolis fuit regni Samariæ: propè quam ſunt campi latiſſimi, & vallis nimiæ vaſtitatis, quæ plus quàm decem millium tenditur paſſibus In hac commiſſo certamine, ab Aſſyriis cæſus eſt Iſraël, id eſt, decem tribus: quæ ob Hieroboam de tribu Ephraïm, qui primus ſchiſma fecit in populo, appellatæ ſunt Ephraïm. *Hieron. lib.1.Com. in Oſeæ c.1.*

Sardeis vrbs Lydiæ potentiſſima & ditiſſima, quæ eius, qui præfecturam maritimam nomine regis Perſarum adminiſtrabat, ita regia erat vti Suſa in Perſide ipſius regia. *Pauſan. in Lacon.*

Sub Paryadræ montis radicibus, Cabira ſita ſunt, Mithridatis Pontis regis ſedes: vbi ſunt viuaria, & vicinæ venationes & metalla. Cùm Pompeius Cabira ſtruxiſſet in vrbis modum ac Diopolim nominaſſet, Pythodoris regina Ponti Polemonis vidua, eam auxit, & Auguſtam appellauit, pro regia vſa. *Strabo lib.12.*

Mazacenorum vrbem ad Argæum montem, quanquam plurimis rebus incommoda ſint, eam tamen reges Cappadocum ad habitandum præcipuè videntur elegiſſe, quia locus totius regionis medius erat, & lignis & lapidibus abundabat & herba, qua plurimum ad alenda pecora indigebant. Nam ea vrbs licet muris carens, quodammodò illis caſtra erat: tutelam, ex munitioribus & caſtellis habebant, quæ ibi plurima ſunt, alia Regis, alia amicorum. *Idem.*

Tolgvs Pyrrhi Epirotarum principis regia, à Cypſelo ædificata ad ſinum Ambracium. *Strabo lib.17.*

Licinivs victo Maximino Nicomediam cum coniuge Conſtantia, Conſtantini Magni ſorore, ouans iniuit, eámque vrbem Diocletiani & Maximini more pòſt ſedem Orientalis Imperij habuit. *Sigon. lib.3. Imp.occid.*

Rauennam Honorius Imperator ſibi atque Occidentis imperio ſedem, vrbe Roma relicta, conſtituit. Quod inſtitutum ſucceſſores quoque illius tam Imperatores Romani, quàm reges Gothorum cuſtodierunt. Ex quo vrbs maximis cùm ædificiorum priuatorum, publicorúmque operibus, tum non mediocribus ciuium atque incolarum opibus creuit. Eandem quoque Valentinianus III pro imperij ſede habuit, omniquè munimentorum atque ornamentorum genere inſigniuit. Nam ædem diui Ioannis Euangeliſtæ ex voto conſtruxit, & ducta ex Pado foſſa flumen ipſum deriuauit, atque ad mœnia vrbis deductum, partem in vrbem infudit, partem mœnibus circumfudit, ita vt non ſolùm commercio ſeruiret ciuium, ſed etiam firmamento murorum. *Ex Sidonio Sigonius lib.12. Imperij occid. lib.15. Regni Ital.*

Camelodunum primaria regiáque ſedes Pictorum olim, portum habuit aptiſſimum hyemandis nauibus: nunc cœno herbarúmque radicibus limo concreſcentibus, oppletum in amœniſſima prata conuerſum. *H. Boethius lib.1.*

Gathelvs Scotorum regni in Hiſpania, in Brigantia vrbe, quæ Compoſtella hodie eſt, auctor, marmori Cathedræ in morem efformato inſidens ius dixit. Cui ea acceſſit auctoritas vt Scotorum regni, vbicunque terrarum reperiretur, conſtituendi omen facere crederetur. Proinde Simon Brechus ab Hibernis ex Hiſpania in regem euocatus, marmor illud ſecum extulit. Multóque pòſt Ferguſius ex Hibernia in Albionem traiiciens, ſecum vna vexit & in Argathelia conſtituit. Cui deinceps longa ſucceſſione vſque ad Robertum primum Scotiæ reges inſidentes coronari ſolebant. Lapidi multò pòſt hoc additum diſtichon:

Ni fallat fatum, Scoti quocunque locatum
Inuenient lapidem, regnare tenentur ibidem.

H. Boethius lib.1.

Euonium veterum Scotorum regia. *Idem.*

Clodovevs Francorum rex, victo Alarico Veſtgotho, Pariſiis baſilicam nomini S. Petri conſtruxit, ac regni domicilium collocauit: ex quo ab hominibus celebrari Pariſienſis ciuitas cœpta, demùm ad immenſam opum magnitudinem eſt euecta. *Sigon. lib.16. Imp. occid.*

Pipinvs Caroli Magni filius Alpes tranſgreſſus, Mediolani regiam delegit, quòd ea florentiſſimæ regionis vrbs, ſecundùm Romam longè princeps totius Italiæ eſſet: & vt Rauenna ad rex Orientis Latinis, Græcis, Oſtrogothis opportuna fuerat, ita hæc Francis idonea viſa eſt velut arx & ſpecula Italiæ, Galliæ, Germaniæque *Æmil. lib.2.*

Indo Gotthorum & Sueonum rex, celebratis apud Vpſaliam comitiis, inuiolabili decreto (conſentientibus Principibus populiſque Sueonum) ſtatuit, vt caput & regni ſedes Sueciæ in metropoli Vpſala deinceps cenſeretur, quemadmodum olim Humelus rex præceperat, quod illic etiam præcipua deorum cultura eſſet. *Ioan. Magnus lib.17. cap.11.*

Stocholmia regia, & emporium Suecorum, munita natura & arte, ſita eſt in paludibus, inſtar Venetiarum. Inde ſortita eſt nomen, quòd ſita in aquis, fundamenta ſint palis ſtabilita. Mare eam ingreditur duobus ramis, tam largis aquis, vt naues onerariæ extenſis velis & toto onere inuehantur. *Zieglerus in Scondia.*

SVCCESSIONEM.
Hvc
Metropoles.

Nidroſia ſuper auſtrali ripa, omnium Eccleſiarum per Noruegiam, Iſlandiam, Gronlandiam, & inſulas adiacentes, metropolis. Fuit nobilis in primis ciuitas, ſub florente Noruegiæ imperio, continens in ambitu Parochias (quaſi dicas regiones vrbis) vigintiquatuor. Nunc in vici formam ferè redacta eſt. Vocatur lingua Germana *Zruthaim*, quaſi Druydum domicilium. *Zieglerus in Scandia.*

Colonia.

Valentia filia Ilerdæ metropoleos. *Sub Titulo, Fortitudinis fructus dignus.*

PVLCRITVDINEM.
VRBES
Amœna.

Celeberrimi omnium ob delicias Perſæ, quorum reges Suſis hyemabant, æſtatem degebant Ecbatanis. Suſa ob loci amœnitatem vocata fuiſſe, ſcriptum reliquit Ariſtobulus, ac etiam Chares. Eſt enim Suſum, lilium. Verſantur per Autumnum in Perſepoli, ac reliquam totius anni partem in Babylonia. Parthorum reges Rhagis vere, commorantur, hyemant in Babylonia.

Rhodi & Syracuſis nunquam tanta nubila obducuntur, vt A non aliqua hora ſol cernatur. *Plin. lib. 2. cap. 62.*

Vrbem Siciliæ Triocala dictam voluit ex eo, quod τρία κα-λά (id eſt, tria pulchra) ei ineſſent. Primum, quod ſcaturigines plurimæ aquarum in ea extarent, quæ dulcedine magnoperè commendarentur. Deinde quòd adiacentes agri vineta ſimul & olivueta haberent, eſſent verò & culturæ mirum in modum idonei. Poſtremò, quòd naturâ locus ita munitus foret, vt nihil ſuprà poſſet: quippe qui magnam quamdam & inexpugnabilem haberet rupem. Eam Tryphon ſeruorum rex, bello ſeruili, ambitu, qui mille paſſus amplectitur, cùm cinxiſſet, foſſaque in ſummam altitudinem perducta circumdediſſet, pro regia ſua habuit, omnium quæ humanæ vitæ vſus poſtulat abundantia refertam. Conſtruxit inſuper baſilicam: forum item numeroſæ hominum turbæ capax. *Diodorus lib. 36.*

Vrbs Granata, quæ ex antiquæ Illiberis ruina creuit, mali Punici ex maturitate perrupto cortice ſeſe aperientis formam refert. Nam duæ ex aduerſo exurgunt Regiæ oppoſitis in collibus aliquanto maiore amœnitatis quàm munitionis ſtudio à delicatis regibus ædificatæ. Odoratis enim citriorum arbo- B rum viridariis, & perennium fontium ſcaturigine, vermiculatiſque paſſim pauimentis admirabiles exiſtimantur: ita vt imagine quadam ſicuti naui, hæc vrbis proram, illa verò puppim obtinere videantur. Media namque vallis domorum frequentia celebris vrbem diſterminat. *Iouius in Conſaluo.*

FREQVENTIAM.

VRBES POPVLOSÆ.

Eſt locus quiſpiam, vt auctor eſt *Suidas*, in Leontide, cui nomen Ποταμοί, id eſt, Fluuij. Huius incolæ Ποτάμιοι, quaſi Fluuiales dicuntur. Hi notati ſunt, quòd quàmplurimos in ſuam ciuitatem adſcriberent, quos ea non ſatis commodè caperet. Atque hinc prouerbij iocus: [illegible] quòd cùm fluuius eſſet, id eſt, locus non admodum amplus, mare videretur æmulari, cùm omnes vndecunque in ſeſe reciperet. *Eraſmus.*

Non longe aberraret fortaſſe à ſcopo, quiſquis totius habitatæ terræ compendium Romam appellauerit, in qua omnes ciuitates commorantes facilè intueri licet, & particulatim & quamplurimas: vt Alexandrinorum auream, Antio- C cheorum pulchram, Nicomediorum ornatiſſimam, omnium prætereà ſplendidiſſimas, quotquot Iupiter aſpicit, Athenas. Neque verò dies vnus ſuffecerit, ad connumerandas ciuitates, quæ in vrbe Romana continentur, ſed omnes vix per anni ſpatium ob multitudinem connumerarentur: omnes namque ibi nationes habitant, Cappadoces, Scythæ, Pontici, & alij complures: hi ſunt enim totius habitatæ terræ compendium. *Athen. lib. 1. cap. 15.*

Agrigentum olim vrbs octies centena millia hominum inhabitantium habuit. *Vide in 1. Græcorum Epigram.* rectè μεγάλη? appellatur.

ARTEM INDVSTRIAM HABITANTIVM.

VRBES NOBILES.

Mercimoniis. Emporia celebria.

In Celænorum iugis, quæ ad Lycaoniam pertinent, vrbs fuit nomine Celænis, qua deſtructa, Antiochus Soter homines tranſtulit in eam, quæ poſtea Apamea dicta eſt, & vrbem appellauit de nomine matris Apamiæ Artabazi filiæ, quæ Seleuco Nicanori nupta fuit. Vrbs in oſtiis Marſiæ ſita fuit, qui D mediam vrbem percurrens, in Mæandrum exonerabatur. Inſigne hic emporium fuit, ſecundas poſt Epheſum ferens laudes, & commune Italicorum & Græcorum hoſpitium habuit. Non procul hinc lacus extat, qui calamum gignit ad tibiarum ligulas idoneum: hinc fabula conficta eſt de contentione, quam cum Apolline Marſias habuit. *Æneas Syluius c. 61. Aſia, ex Strabonis lib. 12.*

Tarteſſus emporium nobiliſſimum. ☞ *Vide Titul. Mercatorum.*

Vetus emporium in Ægypto fuit ſola Naucratis vrbs. Quòd ſi quis in aliud aliquod Nili oſtium applicuiſſet, is neceſſe habebat deiurare, ſe veniſſe inuitum, datum iureiurando, quod eadem naui ad Canobicum nauigaret: & ſi id minus per contrarios ventos poſſet, onera fluuialibus nauigiis circumagere luſtrando Delta, donec perueniret Naucratem. Ita Naucratis in honore erat. *Herod. lib. 2.*

Caditis vrbs Aſſyriorum, qui Paleſtini dicuntur, non minor quàm Sardis, emporium habet celebre. *Herod. lib. 3.*

Smyrna, in Hermæi ſinu receſſu, emporium fuit celebre olim; vnde frumenta è vicinis agris conuecta, à peregrinis coëmebantur. *Herod. in Homeri vita.* E

Emporium Pheræ Theſſalicæ habent Pagaſas, nonaginta diſtans ſtadiis: quo ex loco Pelias Iaſonem ac nauem Argo forâs emiſit. Pagaſas autem ideò dictas eſſe aiunt, quia eo in loco nauem Argo compegerit. Alij verò ſimilius exiſtimant, loco ipſi nomen impoſitum propter vicinos fontes, id eſt, πηγάς, qui frequentes aquarum vbertatem effundunt. Iuxta quoque ſunt Aphetæ ciuitas, id eſt, emiſſa, quia hinc emiſſi fuerint Argonautæ. *Strabo lib. 9.*

Corinthus, Græciæ emporium appellatur à Thucydide, ad Iſthmum Peloponneſi ſita, geminum habebat portum, quorum Lechæus Aſiæ, Cenchiæus propinquus eſt Italiæ, vtroque ex loco faciles inuicem mercium commutationes faciẽs, tantundem remotis vtrinque gentibus. Fuit autem, cùm ſtrictum eſſet, non tuta profectò nauigatio, quod quidem antiquioribus annis freto contingit Siculo. Itidem nec maris ipſa præſertim ſupra Maleam, propter aduerſos ventorum flatus. Inde eſt natum vulgò prouerbium: Cùm Maleam deflexeris, domeſticos obliuiſcere. Aſiaticis igitur Italiſque mercatoribus gratiſſimum erat, omiſſo ad Maleam curſu, Corinthum F diuertere, aduectis eò mercibus. Vbi & importatarum & exportatarum è Peloponneſo rerum, vectigalia pendebantur. Illuc quoque in Iſthmiorum celebratione ludorum multitudo conuenarum concurrebat. Ipſi quoque Bacchiadæ annis fermè ducentis vrbem dominatione tenuerant, & tyranni locupletiſſimi, & numero plurimi, & genere clari euadentes, & emporium ipſum, adempto metu, fructuoſum poſſedere. Cypſelus autem hiſce deſtructis, tyrannidem occupauit. Cuius diuitias oblatum Olympico templo donum teſtatur, eximiæ magnitudinis ſimulachrum, ſolido ex auro, quod in tertiam vſque generationem domus eius perdurauit. Demaratus quoque ex Corinthi potentiſſimis vnus domeſticas fugitans factiones, tot domo ſecum opes tulit in Ethruriam, vt vrbis, quam ciuitate donatus adiit, princeps extiterit, & filius eius Tarquinius Priſcus Romæ potitus ſit regno. *Strabo lib. 8.*

Templum hîc erat Veneri ſacrum, adeò locupletatum, vt plus mille puella haberet, quas Corinthij Veneri conſecrarant, vt in eius honorem proſtarent. Itaque harum gratia frequens in vrbem multitudo vndique confluebat, vnde ciuitas G maiorem in modum ditabatur: quinetiam negotiatores, hoſpites ac nautæ, propter vrbis luxum deliciaſque, immoderatos ſumptus facientes exhauriebantur. Atque hinc manauit vulgò prouerbium: Cuiuſlibet non eſt Corinthum appellere. *Horatius, & Aul. Gellius lib. 1. c. 48.* ad Laidem nobile ſcortum referunt Adagium.

Delum Corinthus à Romanis euerſa auxit. Eò enim negotiatores commigrarunt, cùm eos & templi immunitas acceſſeret, & ipſius portus inuitaret occaſio. Etenim ex Italia & è Græcia in Aſiam nauigantibus commodiſſimè iacet, conuenientium quoque frequentia rei mercatoriæ conducit: interque cæteros maximè Romani in ea familiariter verſabantur, etiam ſtante Corintho. Athenienſes redacta in poteſtatem inſula, & ſacrorum & negotiatorũ curam ſuſcepere præcipuam, Mithridatici verò duces eam inuadentes, tyrannuſque illam ad deſciſcendum impellens, cuncta vaſtarunt. Domum rege regreſſo, Romani denuò deſertam recuperarunt inſulam, in ſumma inopia, Athenienſium ditioni ſubdita. *Strabo libro 10.* H Antiquiſſima æris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideò cura officinis tricliniorum pedibus fulcriſque. *Plin. lib. 34. cap. 2. Strabo lib. 14.* refert huiuſmodi prouerbium: ἔμπορε κατάπλευσον, ἐξελοῦ, πάντα πέπραται? id eſt, Mercator ad nauigia expone, omnia diuendita ſunt. Ait natum à Cilicibus, olim piraticam exercentibus, quorum præcipuus quæſtus erat ex mancipiis, quæ propter opportunitatem loci facilè capiebantur, & celerrimè diſtrahebantur, Quod Delus quæ non procul aberat, emporium præſtaret & amplum & pecunioſum, vt illic eodem die præſente pecunia, multa mancipiorum millia diſtrahi poſſent, & auchi: In cauſa erat illud quoque, quod Romani ex Carthagine Corinthóque ſubuerſis vehementer locupletati fuerant, eóque pluribus mancipiis vti cœperunt.

Boſphoranorum Metropolis, qui ſunt in Europa, Panticapæum eſt, Aſianorum verò Phanagorium. Phanagoria emporium eſt earum rerum, quæ ex Mæotide & vlteriore Barbarorum regione importantur. Earum verò quæ mari aduehuntur, Panticapæum. *Strabo lib. 11.*

Chryſopolis, mercatus Chalcedoniæ, vbi Græci, qui apud Cyrum ſtipendia fecerunt, ſeptem dies manſerunt, vt prædam venderent: vt ait Xenophon. *Suidas.*

Comana pontica hominibus abundant, inſigne Armeniorum emporium. Incolæ molles ſunt ac delicati, omnia viribus conſita, mulierum multitudo maxima & operantium, quæ magna ex parte ſacræ ſunt. Hæc enim ciuitas quaſi quædam parua Corinthus eſt. *Strabo lib.* 12.

Florente imperio Romano, Lugdunum Galliæ vrbs & opibus & viris mirificè claruit. Emporium ibi celeberrimum habebatur, magno ciuitatis vſui accommodatum, aurea argentéaque moneta ibi cudebatur, ducesque à Romanis deſignabantur. Templum quoque nobiliſſimum communi Gallorum impenſa factum, Auguſtóque Cæſari dicatum, quod ſtabat ante vrbem, vbi fluenta coëunt; in quo ara eſt dignitatis eximiæ, ſexaginta gentium numero inſcriptum titulum habens, & earum ſingularum vna ſtatua, altera ſubinde ingens ara ſita eſt. Ad aram, poëtarum: cæterorúmque ſcriptorum certamina agebantur: vbi quicunque ſuccubuiſſet, aut ſpongia delere ſcripta, aut in profluentem demergi cogebatur. *Bonfinius lib.* 4. *Dec.* 1.

Iulinum præclarum Vandalorum emporium, circa annum Chriſti 900. tantis opibus mercatorúmque negotiis frequens quale vix tota habuit Europa, ſola Conſtantinopoli excepta. Ibi Ruſſi, Dani, Sembi, Saxones & ipſi Vandali ſuas incoluere plateas: eáque illa terra marique venientium lex, in quam iurare cogebantur. Nullam ſe illius nouæ religionis facturos mentionem, quò minùs Ethnicus illorum cultus turbaretur: & ſic tandem commune municipij ius aduenis erat, cum eius oppidi ciuibus. *Cranz. in Vand. lib.* 2. *cap.* 33. & 34.

Birca Sueciæ metropolis olim, non longè ab Vpſala. Eius incolæ piratarum incurſionibus ſæpiùs impugnati, quum vi & armis non poſſent reſiſtere, ſinum maris impacati per centum & amplius ſtadia latentium molibus ſaxorum obſtruentes, periculoſum æquè ſuis ac prædonibus iter fecerunt. Ad quam ſtationem, quia tutiſſima eſt in maritimis Sueciæ regionibus ſolenne Danorum; Normannorum, Vandalorum, atque Semborum naues, aliique Orientis populi, pro mercaturis ſuis emporium conſtituerent: *Crantz. lib.* 3. *Metrop. cap.* 6.

Celebre emporium Francofordia ad Mœnum, quaſi in meditullio ſitum Germaniæ, locus deligendi Imperatoris haberi cœpit. Primus ibi Arnulphus electus fuit Imperator: coronam tamen non niſi octauo Regni ſui anno accepit à Pontifice. *Cranz. lib.* 2. *Metrop. cap.* 18. Carolus IV. à Francofordienſibus ad Mœnum contra Guntherum comitem Schuartzenburgenſem, qui imperium affectabat, ſuſceptus, & Cæſar declaratus, cum aliis priuilegiis Francofurtum dotauit, tum mercatu annuo gemino, qui etiamnum hodie durat. Anno 1350 *Stumpfius.*

Circa annum Salutis 1356. mercatores in Flandria diuerſantes ex vrbibus orientalibus (vt illi vocant) cum Brugenſibus grauem habuere ſimultatem: quæ vſque adeò inualuit, vt populariter locum deſerentes in Dordracum Hollandiæ oppidum ſe contulerint, ibi publicum emporium conſtituentes per triennium. Flandrenſes, & præcipuè Brugenſes, Lubicæ cum cæterarum vrbium oratoribus tranſegere, ita vt in antiquum ſtatum redierit emporium. Nunc Stapulam vocant, mutuato de Germanica lingua vocabulo. Aggeſtionem & comportationem ſic vocant mercium omnium, quæ id genus ſunt, vt ſeruando ſeruari poſſint. *Cranzius lib.* 8. *Vandal. capite* 36.

* Nec eſt vt illi ciuitati cedat Antuerpia, ſi ſitum, commoditatem negotiationis, ædium ſplendorem, mœniorum robur, agri amœnitatem, templorum cultum, ingeniorum acumen & incolarum comitatem, opulentiam, induſtriamue conſideraueris. Vrbis huius tot ſunt Encomiaſtæ, quot vel ſemel eam contigit vidiſſe. Sic vt alij cum Lipſo, vrbium Ocellum, alij Reginam, alij Paradiſum quemdam, velut Solem aliquem etiam inter ſplendidiores vrbes, eam appellent.

De ea luſit hoc Epigrammate. *Maxim. Vrintius.* vbi Gandauenſi à Secretis, alter ſui ſæculi Martialis.

Regia Mercurij, ſortis domus, area Martis,
Merce vigens, opibus turgida, ciue potens.
Legibus æqua, ſuperba foro, admiranda penate,
Turre ſtupenda ſacra, mole timenda ſua,
Meta hoſti, vindex Liræ, caſo inclyta Gallo,
Apta ſalo, portu commoda, Scaldis hera.
Orbis miraculum, rerum decor, aurea Phœnix,
Vix præſente oculo, vix capienda fide. E
Neſcio quam dicam, minor eſt vox omnis; at illam
Antuerpiam ingenti fama ſtupore ſonat.

Nolim tamen ab hoc Catalogo excluſum Londinum in Anglia: Hiſpalim in Hiſpania: Vlyſſiponam in Luſitania: Rothomagum in Gallia, vti & Maſſiliam ibidem: Venetias Neapolim, & Genuam in Italia: In ſuperiore Germania, Coloniam Agrippinam, Noribergam, Auguſtam Vindel

Caletum oppidum munitiſſimum, & ſitu opportuniſſimum, è quo in Angliam triginta milliariorum traiectus eſt breuiſſimus, Edoardus III. Anglorum rex de Philippo Valeſio Francorum rege bello cepit: & anno 1362. lege lata, vt Angli tantùm homines illud habitarent, coloniam eò deduxit. Qui verò ſunt ducti, fuere viri diuites, qui mercium diuerſarum, & præſertim lanæ commercio, eum locum emporium totius regni celebre fecerunt. *Polyb. lib.* 19.

Anno Salutis 1294. duo præcipua emporia combuſta fuerunt, Stocholmium apud Suecones, & Lodoſia apud Veſtrogothos, fortè vt fatali incendio oſtenderetur, neutrum ſine altero periclitari poſſe. *Ioan. Magnus lib.* 30. *cap.* 24. F

Thorna Bothniæ emporium. ☞ *Vide Titulum, Piſces vbi reperiantur.*

Cerciacum, vulgò Zurzacum, emporium Heluetiæ vetuſtiſſimum, iam inde à Tiberij ætate (nam à Ptolemæo Forum Tiberij appellatur) vbi etiamnum hodie diei naturalis ſpatio à veſpera ad veſperam, bis in anno, merces copioſæ diſtrahuntur, & veluti initia mercatuum reliquorum celebrantur, nullo alio Germaniæ emporiorum exemplo. *Stumpfius*

Ormus emporium Felicis Arabiæ, cùm omnibus abundet, ob concurſum gentium, licet nihil ibi naſcatur, mortales habet ſolertiſſimos: iactant enim conuenæ, ſi mundus eſſet anulus, Ormus eſſet illius gemma. *Cardinal. de Rer. variar. lib.* 1. *cap.* 4.

Malaca eſt in aurea Cherſoneſo ad oſtium fluminis non valdè magni ſita, celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus paſſuum in longitudinem patens, latitudine peranguſta. Fluuio, qui mediam vrbem interfluit, diſtinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter ſe ponte coniungitur. Ædes G & vrbis mœnia magnificè & eleganter extructa. Gens eſt colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatem propenſa. Lingua adeò ſuauis exiſtimatur, vt omnes finitimæ regiones, & inſulæ etiam quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vſurpare. *Oſorius lib* 6. *Rerum Emm.*

In Indiæ occidentali peninſula, ex Calecutij interitu, duo, patrum noſtrorum ætate, nata emporia, longè celeberrima Goanum ſcilicet, & Cochimenſe. Illud tamen, quàm hoc, frequentius efficit, totius per Indiam Luſitanorum imperij adminiſtrator, qui Protegeſtmas ibidem ſedes habet. *Ioan. Metellus.*

Opificiis.

Toletana ciuitas Hiſpaniæ mercatorum commerciis admodum diues, & præſertim lanificio & ſerico. Quibus duobus opificiis, lanæ ſcilicet & ſerici, viuunt in hac vrbe hominum millia ferè decem. *Marin. lib.* 2. *Rer. Hiſp.*

* Colonia Agrippina præter ædium ſplendorem, omnis H generis opifices, idque magno numero habet, præſertim qui circa mechanicam operantur, ſic vt vicini Principes exinde arma bellica, & reliqua ad exercitum neceſſaria abundè accipiant.

Etiam hac laude decoratur Leodium, ferri fodinis, fornacibus, & operarum multitudine ac frequentia non ignobile Belgiæ oppidum.

At Noriberga Noricorum vetuſta ſedes, illuſtris Germaniæ ſuperioris Ciuitas, reliquas omnes Chriſtiani orbis, varietate operum & artificum excellit, vt penè dixeris Artem ipſam omnes induſtriæ ſuæ venas in eam effudiſſe, quamuis in pleriſque ei non cedat Auguſta Vindelicorum potentiſſima & florentiſſima vrbs.

SALVBRITATEM.

HVC VRBES,

Salubres.

☞ *Vide Titulum, Vrbes temperata, Infrà.*

Fuit Croto Italiæ ciuitas rei bellicæ peritiſſima, nec paruam exercendis athletis operam dedit. In vno Olympiaco

certamine, ſeptem viri, qui cæteros ſtudio ſuperarunt, Cro-
A toniatæ fuere omnes. Iure itaque dici viſum eſt, Qui Crotoniatarum poſtremus eſt, is reliquorum Græcorum primus eſt. Vetus quoque prouerbium alterum, Crotone ſalubrius. Quod inde ortum eſſe aiunt, quia locus ipſe ad ſalubritatem & bonas habitudines, propter Athletarum multitudinem, plurimùm conferat. Plurimos enim Olympionicas habuit. *Strabo lib. 6.*

Intra paludes Venetas vrbs maxima Rauenna Auguſti Imperatoris tempore tota ligneis compacta ædificiis, aquis diffuſa pontibus ac lembis peragrabatur. Cùm à mari fierent inundationes, non mediocrem accipiebat maris partem, adeò vt hinc fluctu marino, hinc fluminibus cœnum omne exportaretur. Hoc pacto igitur ſaluberrimus reddebatur locus. Vnde gladiatoribus educandis hunc idoneum Magiſtri locum deſignauerunt. Inter cætera eius loci mirabilia illud eſt, quòd paluſtribus in locis aër innoxius eſt, quemadmodum ad Alexandriam Ægypti paludis vitium æſtate propulſatus, propter amnis incrementum, ſimul etiam euaneſcente cœno. *Strab. l. 5.* Huius rei argumentum (Rauenna hodie penitus exſiccata) ex
B Venetorum vrbe colligi poteſt, quæ corpora producit maxima & pulcherrima.

Madrid oppidum Hiſpaniæ viuis vndique ſilicibus conſtructum, nulla vnquam victus penuria fatigatum, nec cæli grauitate oppreſſum, *Marius Aretius in Hiſp. Chron.*

* Bruxella in Brabantia, fontium, ſyluarum, ac collium amœnitate abundans, etiam ſaluberrimo aëri, eique puriſſimo exponitur.

Vti etiam in Flandria Gandauum, trium fluminum deriuatione, & agri fertilitate nobile, ſitu etiam ſaluberrimum, vti experiuntur qui eò ex Batauis, aut reliquâ etiam Flandria animi laxandi gratia accurrunt.

Inſalubres.

Suſia Perſarum & Medorum regia, quanquàm opulenta ſit, torridum tamen & æſtuoſum aërem habet, præſertim circa vrbem. Quapropter ad duo cubita terram tectis imponunt. Domus ipſæ propter onus anguſtæ fiunt & longæ, cùm longis trabibus careāt, & magnis domibus indigeant, propter æſtum Palmaceæ trabes cùm inueteraſcunt, non cedunt in partem
C inferiorem, ſed in ſuperiorem panduntur, propter onus, vnde meliùs tectum ſuſtinent. Æſtus cauſa dicitur, quòd Septentrionem verſus montes quidam altiſſimi imminent, qui omnem borealem flatum arcent. *Strabo l. 15.*

In Lesbo apud Mitylenem Auſtro flante ægrotant homines, at Coro tuſſiunt: à Septentrione in integrum facilè reſtituuntur. Verum frigore vrgente, in angiportis plateiſve conſiſtere nequeunt: quoniam parum prudenter ab Architectis poſitum ſit oppidum, magnificè aliàs extructum. In quod vitium ne dilabi inter ædificandum Athenienſes poſſent. Andronici cura octogonos excitata turris eſt marmorea, collocata in lateribus ſingulis venti imagine contra ſuum cuiuſque flatum. In turris demùm vertice metallis præſtò erat prominentia, ſuperincumbente Tritone æneo, dextra virgam intendente, quæ flantis venti imaginem indicaret, nam ita libratus ſtabat Triton, vt circumagentem perpetuò ſpectaret ventum. *Calius lib. 20. cap. 18. Antiq. Lect.*

VRBIVM, CIVITATVM MVRORVM
D CVRA.
Huc pertinet eorundem

EXTRVCTIO REPARATIO.

Cùm Amphion & Zethus ſuſpectas haberent vires Phlegyarum, vt ait Pherecydes, Thebas muris ac turribus munierunt, vt eſſent tutiores ab hoſtium incurſionibus. Fabulati ſunt igitur ſaxa ſua ſponte aſſiliiſſe, murúmque extructum fuiſſe, dum Amphion lyram ſuauiter pulſaret. *Horatius in Arte:*

Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet. ----

Natal. Comes Mythol. lib. 8. cap. 15.

NITOCRIS regina Aſſyriorum, quinque ætatibus poſterior Semiramide, animaduertens imperium Medorum ingens, ac turbulentum, ſubactáque ab his multa oppida, præmuniuit ſe omnibus quàm potuit maximè. Ante omnia fluuium Euphratem, qui priùs mediam Babyloniorum vrbem interfluens rectus erat, tortuoſum reddidit, foſſis ſuperiùs depreſſis, adeò vt quendam Aſſyriæ pagum, nomine Arderica, ter influat, & qui nunc è mari per Euphratem Babylonem verſus ſubuehuntur, ter ad hunc eundem pagum applicent, idque triduò. A Aggerem quoque ex vtroque fluminis labro aggeſſit, mirandæ magnitudinis & ſublimitatis. Multò ſupra Babylonem, aliquantulum ſeorſum à flumine, effodit paludis eluuiem, profunditate quidem ad aquam ſemper ducta, latitudine verò eius quoquò verſus quadringentorum viginti ſtadiorum. Hæc foſſitia humus ad fluminis ripas aggeſta eſt. Quem locum vbi depreſſit, crepidinem ambitus eius lapidibus induxit. Hæc duo, vt flumen flexuoſum, & lacuna tota foſſa eſſet, ideò fecit, vt & fluuius per multos anfractus retentus, ſegnior mearet: & nauigationes in Babylonem eſſent tortuoſæ, & ex ipſis nauigationibus longus ambitus lacunæ exciperetur. Ad hæc, quacunque erat regio ad inuadendum opportuna, & compendiaria ex Medis via, hanc interſepſit, ne Medi, commercio Aſſyriorum, ipſius negotia cognoſcerent. *Herodotus libro 1.*

SESOSTRIS rex Ægypti in omni ora, quæ à Memphi ad mare ſpectat, frequentes à Nilo duxit foſſas: quò fructibus E breuiori itinere faciliúſque inuectis, maior rerum copia eſſet: ſimulque muniit & ea loca, quibus ad Ægyptum patere hoſtibus ingreſſus poſſet. Antea potior ferè Ægypti pars omni aditu facilis, propter frequentes à fluuio ductas ab eo foſſas, munitior, difficiliorque acceſſu poſtmodum facta eſt. *Diodor lib. 1. c p. 4.*

Apud Thermopylas ſunt θερμὰ λουτρὰ, id eſt, calida lauacra quæ χύτρους, id eſt, ollas, indigenæ vocant: & deſuper ara Herculi extructa. Ad hos ingreſſus murus eſt ædificatus, ſuper quem olim πύλαι, id eſt, portæ erant. Eum autem ædificauerant Phocenſes metu Theſſalorum, ex quo illi ex Theſprotis terram Æolidem iêre habitatum. Et quia Theſſali conabantur eos ſubigere, præſidio impoſito tutabantur: aquamque calidam ingreſſui induxere, vt eſſet lacunoſus locus: omnia excogitantes, ne ſuam terram Theſſali incurſarent. Hic tamen murus quondam extructus, à Lacedæmoniis trecentis atque ſociis denuò excitatus fuit, vt illic Xerxem contra Græcos proficiſcentem arcerent. *Herod. lib. 7.*

Poſt victoriam ad Platæas partam, Athenienſes ex Trœzene & Salamine liberos vxoreſque ſuas Athenas in patriam reuexere: ſtatimque curam omnem ad cingendam mœnibus vrbem G contulerunt, quæ Xerxes diruerat. Lacedæmonij perculſi gloria Athenienſium, quam nautico adeptam certamine ad Salaminem fuerant, ſuſpectas eorum res incrementaque habentes ab extruendis eos mœnibus prohibuere ſtatuerunt: confeſtimque legatos Athenas miſere, qui conſulant, minimè oportere ea tempeſtate mœnibus vrbem munire: id enim communi Græcorum ſaluti maximè periculoſum eſſe. Si enim maioribus rurſus copiis Xerxes in Græciam traiecillet, vrbes occupaturum extra Peloponneſum veluti ad rem ſuam munitas: ex quibus aſſidua eruptione reliquos vbique populos infeſtando, ac ſenſim debilitando, facilè poſſet Græcas res obterere. Cùm non audirentur legati in Senatu, ad artifices ſe proripiunt, iubéntque eueſtigio, inde diſcedant, opuſque relinquant: tunc enim Lacedæmonij terra marique in Græcia potentiſſimi erant. Themiſtocles conſulit, rem ſilentio diſſimulent: nam ſi vi contendere perrexerint, Lacedæmonios cum Peloponneſiis exercitu inducto, facilè per vim munitiones opuſque impedituros. Legatis pollicetur, ſe prope diem H cum quibuſdam aliis Lacedæmonem venturum. Tum primoribus clàm nunciat, legatos interea ex Lacedæmone exploraturum miſſos detineant, donec ipſe Sparta redeat, & opus cœptum, quanta poſſent celeritate, proſequantur. Mox Spartam ſpecie legationis profectus, conquerentibus Spartiatis, quòd muro circumdarent vrbem, & ad criminandum Athenienſes ex compoſito Poliarcho ab Ægina miſſo, inficias iuit, & mittere eos iuſſit ad res inſpiciendas: ſimul vt ſpatium ex mora excitando muro pararet, & legatos pro ſe obſides retinerent Athenienſes. Quod euenit, nam re comperta nihil læſerunt eam Lacedæmonij, ſed diſſimulata ira ſua dimiſerunt. *Diod. lib. 11. Plut. & Probus in Themiſtocle, Frontinus lib. 1. c. 1. Polyænus lib. 1. Fulg. lib. 7. cap. 3.*

Eo loci, vbi Piræum cernitur, cùm nulla portus commoditas haberetur, ſed eo ſolùm pro nauium ſtatione Athenienſes vterentur, cui nomen tum Phalericum, anguſto admodum: excogitauit ibi portum Piræeum extruere Themiſtocles vt ampliſſimus omnium, qui in Græcia haberentur, portus

efficere

efficeretur. Eo ſperabat Athenis maris imperium ſibi facilè A vendicaturos. In concione ciuibus denunciat, ſe res quaſdam magnas excogitaſſe, quæ ad ſtatum & incrementum Reipublicæ maximè pertinerent, quibus exequendis conſultorem pariter ac auctorem ſeſe offerret. Cæterùm diuulgari eas ſine periculo certo magnóque detrimento non poſſe: eius generis eſſe, vt niſi quàm pauciſſimorum fidei commendari minimè expediret: proinde à populo poſtulare, vti duos quoſcunque ſumma in republica fide viros ſeligant, eis ſe rem omnem aperturum. Multitudine rationibus iſtis adducta, duo, veluti iuſſerat, populo ad id delecti, Ariſtides & Xanthippus, æmuli ipſius. Cùm his priuatim Themiſtocles cuncta expoſuiſſet, populo referunt: excogitata Themiſtoclis & præclara eſſe, & ad populi ſtatum magno momento accedere, tum admodum facilia. Accepta igitur à populo rei proſequendæ facultate, ſtatuit rurſus per aſtum fallere Lacedæmonios. Iam enim pro comperto habebat, veluti in mœnium olim ædificatione obſtare, atque obnixè impedire ſtuduiſſent Lacedæmonij, haud ſecus in portus conſtructione moleſtos Athenienſibus fore. Ergo legatos mittit ad Lacedæmonios, qui doceant rebus Græciæ communibus maximè conducere, quin prorſus neceſſarium eſſe, vti portum quendam idoneum aduerſus futuras deinceps incurſationes tumultúſque Perſarum ſibi præparent. Hæc re Lacedæmoniis per legatos propoſita, dum diu conſultatione implicarentur ambigua, nec ad extructionem portus prohibendam magnoperè intenderent, ille incredibili celeritate portum ampliſſimum extruxit. *Diod. lib. 11.*

Cùm Iudæi tres aggeres, quos Titus Hieroſolymam oppugnans extruxerat, incendiſſent, neque materia ad nouos ædificandos ſuppeteret, muro totam vrbem tridui ſpatio circumdedit, opere propter celeritatem admirando, ne quis Iudæorum effugere, vel commeatum in vrbem importare poſſet, ſed concluſi omnes, & fame coacti, deditionem facere cogerentur. *Ioſephus lib. 6. cap. 14. Belli Iud.*

More ſuo Moſci agrum hoſti proximum per aliquot millia paſſuum ſtudioſè incultum ac deſertum vt plurimùm relinquunt: quò crebrarum arborum, quas in ſolo vacuo interim enaſci neceſſe eſt: denſiſſimarúmque ſyluarum tanquam vallum hoſti obiiciunt: ità ſe maximè tutos contra hoſtiles incurſiones exiſtimantes, ſi vndique quam vaſtiſſimas ſolitudines ſibi circumdederint. *Rein. Heidenſtein. lib. 3. belli Moſcou.*

Quodam tempore Mediolani mœnia ſunt ab Alemannis (Friderico I. Imp.) diruta. Ciues iureiurando adacti, ſe nunquam ea inſtauraturos, vrbem principio profunda foſſa muniерunt, ſe pacta & conuenta violare negantes. Deinde auxiliis Imperatoris Græcorum Manuelis Comneni aucti, ipſa mœnia repoſuerunt. *Nicetas lib. 7.*

Bello Granatenſe, ſub Ferdinando & Iſabella regibus, ex Alama vrbe munitiſſima Enicus Lupides Comes Tendillanus vicinos Mauros miſerè infeſtabat, vt neque ſuburbana prædia extollendi tempus locúmque daret, neque ſaltem intra cubiculum ſomnos perpetes ducere liceret. Hyems illa, quæ præceſſerat, fuit pluuioſa, murique putres ebibebant imbres ex ſtillicidiis cadentes, cùm ſubitò compagibus ſaxorum ſolutis corruerunt, magnámque vrbis partem nudam reliquere. Quòd ſi caſus tantæ calamitatis ad hoſtium aures perueniſſet, actum erat iterum de Alama, multóſque per annos regni Granatenſis excidium remoratum fuiſſet. Ex illa murorum ruina tantus terror milites præſidiarios omnes inuaſit, vt ex deſperatione nihil iam niſi de fuga & de vrbe deſerenda cogitarent. Iuſſit itaque Comes Tendillanus, qua parte murus ingentem feneſtram patefecerat, conſutis linteis prætendi muri ſpeciem, tam ſimilem verò, vt procul aſpicientibus nulla videretur eſſe differentia inter verum & aſſimulatum. Et ne quis transfuga proderet hoſtibus quid intra vrbem accepiſſet, iuſſit diligentiù portas & poſticos cuſtodiri, ne quiſpiam temerè intraret, & egrederetur, aut mœnia tranſiliret. Iuſſit interea partem muri lapſam ſubſtrui non opere tumultuario, ſed ex calce & cæmentitiis lapidibus multò firmiùs, quam antea fuerat. Sæpe hoſtium exploratores venerant, captantes ex occulto, quid apud Hiſpanos ageretur: ſæpe etiam excurſores equites vrbem obequitabant: nunquam tamen ſenſerunt quicquam in ea parte murorum fuiſſe immutatum, non colorem, non ſpeciem, non quicquam aliud, vnde ruina illa poſſet percipi. *Nebriſſ. Dec. 2. lib. 2. cap. vltimo.*

Gradonicvs Venetorum in Tauriſanis legatus, de Laurentij Ceretani & Vitellij conſilio, oppidum communiit E muros refecit, à turribus, quæ in iis erant, veteri conſuetudine altiores, ſuperiorem partem detraxit foſſas latiores & profundiores fecit, aggerem conſtruxit, extra oppidum per quingentos paſſus tecta diruit, arbores ſuccidit, vt nihil aut proſpectui, aut eiaculandis tormentorum pilis obeſſet. Aqua Silis fluminis, quod flumen oppidum interfluit, vt in oppido ſuſtinere poſſet, quæ ab hoſtibus accedentibus effunderetur ad omnem circa oppidum regionem ſubmergendam, alueos è lateribus ſolidiſſimos cum hoſtiis lapideis plurimis, ad quamuis vim aquæ breui euomendam: concamerationéſque ſub mœnibus, perque aggerem firmiſſimas exædificauit. Quod opus magna impenſa poſtea perfectum expletúmque eiuſmodi, nunc quidem eſt, vt neque pulchrius & elegantius, neque aptius atque accommodatius quicquam vllum ad oppidum muniendum & tuendum aliis in locis ferè conſpiciatur. *Bembus libro 11. Hiſt. Ven.*

Bello, quod Maximilianus Imperator contra Venetos geſſit, cum ab omni latere vrbis Patauinæ omnéſque ad portas eſſent per oppida in agrum, porrecta longo pleraque tractu longíſque viis, quorum partem Patauini Venetique ciues, animi cauſa magno ſumptu exædificauerant, cum ſacris ædibus ac fanis: ea prooppida, ne hoſti receptacula munitionéſque præberent, dirui mandauerunt Veneti. Bello confecto, quia in templo Carthuſianorum Maximilianus velut in propugnaculo caſtra metatus fuerat, & arbores ſæpe hoſtes occultauerant, ſæpe à tormentorum ictibus defenderant, legem ſciuit Senatus, vt à portis mœnibúſque mille & quingentos circa Patauium paſſus quoquouerſus ædificia omnia eorum domini ſolo æquarent, arboréſque cuiuſque generis ſucciderent, lateres, tegulas, marmora, ferramenta, materiam aridam viridemque, quò vellent, aſportarent: qui id intra dies præſtitutos non feciſſet, illius eiuſmodi fiſco omnia ceſſura. Maximè enim voluit, ea vt planities ſpaciúmque, ab omni re, quæ vmbram faceret, eſsétque ſolida ac reſiſtens, nudum vacuúmque permaneret, ne Patauium vllo cum hoſtium commodo aut præſidio ampliùs obſideri poſſet. Eáque poſtea lex ad hoc vſque tempus ſancta inuiolatáque ſemper fuit. *Bembus. lib 9. Hiſt. Ven.*

Florentini, cùm à Carolo V. Imperatore obſidionem expectarent proxima mœnibus ædificia, vel ſummæ amœnitatis, G diruerunt, ne venturo hoſti munitam ſedem præberent. *Iouius libro. 27.*

CONSERVATIO.

Defensio.

☞ *Exempla non pauca ex Tit. Hoſtes opprimere, petenda erunt, quatenus illi ipſi hoſtes oppugnatores ſunt vrbium & murorum: quibus deletis, conſeruantur vrbes. Vide ſimiliter Tit. Conſilia hoſtium explorare, quatenus cuniculos agere deprehenduntur.*

Callicratides, cùm Magneſiæ oppugnarentur, hoſtibus arietes admouentibus, ipſe in eo loco, vbi mœnia oppugnari non poterant, diſtrahens partem ex turri, obſeruans tempus oppugnantium ſucceſſionis, circumiuit mœnia: & à tergo irruens, multos ex ipſis interfecit, non paucos etiam viuos cepit. Poſt victoriam autem, mœnia rurſus exædificauit. *Polyæn. lib. 2.*

Perſæ ad Pheretimam reginam Cyrenæorum reducendam in regnum ab Aryandæ Ægypti præfecto miſſi, cùm menſes octo Barcem obediſſent, nono menſe cuniculis actis valida H tormenta admouerunt. Sed cuniculos Faber quidam ærarius deprehendit æreo ſcuto hunc in modum. Circumferens illud intra murum, admouebat pauimento vrbis: quod vbicumque admouebantur, alibi, illinc è ſolo nihil ſoni reddebatur: ad locum autem, qui ſuffodiebatur, æs clypei reſonabat. E diuerſo igitur fodientes Barcæi, Perſas ſuffoſſores interemerunt. *Herodotus lib. 4. & Sab. lib. 8. Enn. 2.*

Miltiades, cùm ingentem Perſarum multitudinem apud Marathonem fudiſſet Athenienſes circa gratulationem morantes compulit, vt feſtinarent ad opem vrbi ferendam, quam claſſis Perſarum petebat. Cúmque præcurriſſet, impleſsétque mœnia armatis, Perſæ rati ingentem eſſe numerum Athenienſium, & alio milite apud Marathonem pugnatum, alium pro ſuis oppoſitis circumactis extemplò nauibus, Aſiam, repetierunt. *l. 4. c. 7.*

Alexander Tyrum oppugnans, ducto per mare aggere, eam peninſulam facere cogitauit. Iam aggere vrbi proximo ventus Caurus vehemens obortus, operis partē euertit. Tunc

Alexander videns, etiam ſine hoſtium vi per ſe molem fatiſcere, multum animo eſt commotus: vt quid conſilij capiendum eſſet, non ſatis proſpicere, atque oppugnationis cœptæ iam eum pœniteret: Tandem laudis cupidine arrectus, arbores maximas in montibus concidi, & ad mare comportari fecit: demerſáſque ſimul cum ramis, eas ad vim fluctuum frangendam obiecit. *Diod. lib.* 17.

Obſeſſi à Demetrio Poliorcete Rhodij, ædificarunt intus murum alterum, ſecundùm longitudinem eius, muri, qui in oppugnationibus laboraturus erat. Vtebantur autem lapidibus diruentes theatri ambitum, & Vicinas domos: præterea fana quædam: diis polliciti pulchriora ſe ædificaturos vrbe conſeruata. *Diod. l.* 20.

TVLLIVS CRISPINVS, poſt infauſtam aduerſus Pœnos dimicationem, qua Collegam Marcellum amiſerat, cùm comperiſſet potitum anulo interfecti Annibalem, literas circa municipia totius Italiæ dimiſit, ne crederent epiſtolis, ſi quæ Marcelli anulo obſignatæ perferrentur. Monitione conſecutus eſt, vt Salalpia & aliæ vrbes fruſtrà Hannibalis dolis tentarentur. *Front. lib.* 4. *cap.* 3.

Ambraciam oppugnante Fuluio Nobiliore Coſſ. Rom. quantum murorum conſul diſcutiebat, tantum oppidani ab Ætolis adiuti, interiore parte reponebant. Eſtque interim penè in vrbem penetratum cuniculo ad muros acto. Sed re animaduerſa, ſolùm Ætoli ex tranſuerſo effoderunt, atque ita obuiam hoſtibus iuerunt, dimicatúmque eſt in cuniculo, nec vlla vi magis victa fuit Romanorum pertinacia, quàm nouo oppidanorum commento. Dolium pluma oppletum cum tenuibus fiſtulis in cauerna oſtio obiecerunt: inde à tergo follibus adhibitis, nidore incenſæ plumæ, fumóque miles à propoſito eſt auerſus. *Sabellicus libro* 7. *Ennead.* 5. & *Polyænus libro* 6.

Cuniculis Rom. Themiſcyram oppugnarunt, bello Mithridatico. Quibus multifariam itum eſt obuiam ab hoſte, apum examinibus, vrſis, aliíſque ferarum generibus in operarios ex aduerſo immiſſis. *Sab. l.* 4. *Enn.* 6

Miraculum naturæ eſt, laricem non ſolùm ſucci amaritate vehementi à carie tineáque non corrumpi, verùm nec flammam recipere, nec ardere per ſe niſi vt ſaxum in fornace ad incoquendam calcem lignis vratur aliis: nec flammam ideo ſic quoque recipit, nec carbonem remittit, ſed ſpatio longiore vix comburitur, quòd ſit minima ignis & aëris temperatura. Cognitum id ſumma C. Iul. Cæſaris admiratione apud Laringum oppidum in Padi præcipitiis ſitum ex arboris copia nuncupatum, quando ignibus obuallata turris ſuperfuit citra nocumentum *Cæl. lib.* 10. *cap.* 10. *A. L.*

Veneti profligati à rege Galliæ Ludouico XII. cùm vrbi quoque ipſi timendum putarent, docti à præſentibus rebus, quantam reipub. diuturnitas & incrementum in ſe vnos omnium regum inuidiam atque odium concitaſſet: Decemuiri duodecim legerunt ciues dignitate præditos, qui vada vrbana atque litora, adhibitis eius rei peritis hominibus, diligenter inſpicerent, vt aditus, ſi qui eſſent apertiores, caſtellis munirentur. Tum anctus operarum publicarum numerus: iuſſúmque vt omnes inſulas & domos, vicorum magiſtri perluſtrarent: quantáque eſſet in vrbe aduenarum multitudo, quanta armorum priuatim ab his comparatio, cognoſcerent, edictum que pœna capitis propoſitum, ne quis armatus incenderet: vigiliæque noctu vicatim & præfecti cum militibus diſpoſiti, ne quis temerè tumultus exoriri poſſet: etiam lex lata, vt triremes octo vrbis præſidio armarentur: miſſúſque multò maximus frumenti numerus ab annonæ magiſtratu ad molas farinarias in Taruiſanos fines, domi molitus adſeruandus, ne, ſi eæ ab hoſtib. molæ interciperentur, ciuitas farinæ inopia laboraret: molæque aliquot, quas naues ſuſtinebant, è Pado Atheſique ad vrbem perductæ: cogitatúmque vt molæ aliæ, quas vertere ventus quiret, in ſuburbanis inſulis fabricarentur: puteiſque perplures in portus litore foderentur: vt ſi à fluminibus aqua propter hoſtes circumfuſos peti non poſſet, iis puteis ciuitas vteretur. Miſſi etiam publicè lecti ciues ad arborem in Medoaci ripis cædendam, atque ad vrbem deuehendam, vt materia ciuibus ad munitiones in propugnatione ſuppeteret, & hoſtibus ad oppugnandam vel obſidendam vrbem deficeret. *Bembus l.* 8. *hiſt. Ven.*

AMVRATHES Turcorum Imperator Albam Græcã cuniculis aggreſſus, per montem medium, contrariis Chriſtianorum cuniculis clàm actis, non modò ab incepto deſtitit, verum etiam XVII. milia hominum, quæ in cuniculos ſpe mox in vrbem irrumpendi cum equis & camelis deſcenderant, fumo & igni euectorum amiſit, amiſſis priùs in oppugnatione octo millibus hominum. Iraque ſeptimo menſe obſidionem turpiter ſoluit. *Bonfin. l.* 4. *Dec.* 3.

Tempore Baſilij Imp. Eſman Tarſi Amiras, vrbem Euripi oppugnaturus claſſem inſtruit. Strenuè verò Oppidanis propugnantibus, ante vallum aſpidem magnam auro plenam ponit, atque hanc & centum captiuarum virginum lectiſſimas præmij loco ſe ei datarum promittit, qui in murum primus euaſiſſet, ſuiſque victoriæ auctor fuiſſet. Id cùm viderent oppidani, teſſera data omnes portas aperuerunt, & in Barbaros aciem impetum dederunt. Primo concurſu Amiras lethali accepto vulnere cecidit, multique cum eo occiſi ſunt: reliqui in fugam conuerſi, inſtantibus Romanis, vſque ad reliquas naues ingenti cum clade ſuorum contenderent. *Cedrenus.*

Oxonienſes ciues in Anglia anno 1489. obſeſſi à falſo Ricardo Eboracenſe, cùm is portis infringendis ſtuderet, & ignem ſubiiceret: ignem igne arcendum rati, ligna fractis iam portarum clauſtris ad incendium addunt, quò flamma vtrinque erumpens, ac omnem aditum occupans, perinde hoſtem ingreſſu, atque ſuos exitu prohiberet: ipſi interim foſſas aliáſque intus pro foribus munitiones fecerunt. *Polydorus libro* 26.

Apud Septentrionales, cùm hyeme flumina & lacus congelari ſoleant, ſic vt hoſtibus liberum dent ad arces & oppida, alioqui inuicta, acceſſum: inſtar foſſæ glaciem excindunt, & in aggerem coaceruant: mox aquæ copioſum adipem phocarum vel balenarum infundunt, cuius lubricitate glacies impeditur, aut certè infirma redditur. *Olaus lib.* 11. *cap.* 32.

Pragenſes, Huſſitæ arcem munitiſſimam, Caroli Lapidem dictam, obſidebant. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, vnde aquam oppidani neceſſariam hauriebant, & turris deſuper vetuſta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenſes diruere machinis conabantur. Fama eſt in poteſtatem obſeſſorum primarium quemdam Pragenſem ciuem incidiſſe, eumque in turris culmine deligatum, dato per irriſionem in manu flabello, quo lapides baliſta miſſos quaſi muſcas abigeret, parſuros quippe conciui ſuo Pragenſes arbitrabantur. Illos nulla miſericordia flexos ſaxa ingentia quàmplurima proieciſſe: hominem verò, cùm diem integram intactus perſeueraſſet, hoſtium magis miſericordia, quàm ciuium ſuorum humanitate ſeruatum. *Æneas Syluius cap.* 44. *hiſtoriæ Boem.*

Guintium oppidum Nicolizza præfectus ſtrenuè contra Turcas defendit. Cùm enim Habraimus Baſſarum Turcicorum princeps, ſub Solymanno iſtud anno Salutis 1532. tribus in locis cuniculis oppugnaret: diſciſſo & proruente muro, Guintiani præſentibus animis interiùs munitiones extruxerunt, & feminæ præſertim cuniculis diligenter obuiam iuerunt, *Iouius lib.* 30. *Hiſt.*

Anno Sal. 1487. in oppugnatione Rouereti, milites Sigiſmundi Vngariæ regis pilas ferreas, non magnoperè cohærentes, picis, atque bituminis plenas, igne incluſo tormentis muralibus impellebant. Ex pilæ muro impactæ infringebantur, ac plures in partes diſpergebantur: quibus ex ſingulis ignis proſiliebat acti cum flamma, ſic vt quæque earum pars quantumuis parua hominem corriperet: piceâ autem illiſa retinebatur, ne excuti néve reiici poſſent: ita fiebat, vt neque in muro conſiſtendi, neque quæ opus eſſent adminiſtrandi, neque ſe defendendi militibus facultas daretur. Quod vbi ſemel atque iterum eſt à Venetis adnimaduerſum, culcitras centonéſque quos habere poterant, aquis immergebant, eóſque pinnis & feneſtris, ex quibus propugnarent, interponebant: iis neque pix adhæreſcere, neque ignis nocere propter humorem poterat. Ita ſe tandem, compluribus ſuorum ante abſumptis, præmunire ac tueri didicerunt. *Bembus lib.* 1. *hiſt. Ven.*

Quum Solymannus Turcarum Imp. anno 1529. Viennam obſideret, parúmque ob inopiam muralium tormentorũ proficeret: labor totáque ſpes ſubruendi muri apud Turcas poſita erat in cuniculis, qui tribus in locis ſubter fundamenta mœnium ducebantur. Quorum operum ſonitum ſedulò auſcultantes Germani, & quò tenderent, telluris commotæ pulſu certis plenorum aqua peluium, & tympanorum militarium inſtrumentis deprehendentes, patibus cuniculis occurrebant: quando neceſſe eſſet tympana ſolo appoſita (piſis præſertim impoſitis) vel ex minimo terræ motu commota

mota membrana palpitare, vaſa autem pariter concuſſa tellure criſpantem aquam oſtendere. Ad hæc ſuſpectis in partibus murum introrſus ingentium trabium tibicinibus effulciebant, vt caſura extrorſus mœnia procurerent. Itaque quum excitatis ab hoſte cuniculorum ignibus, ad Carinthiam portam magna pars muri tremefacta, incolumi tamen turre hiſceret, atque extra prolaberetur: Turcæ præpediti ruina, & confertim ingredi conati, facilè ab armata Germanorum phalange repulſi fuere. *Iouius l. 28. hiſt.*

NEGLECTVS. PROPVGNACVLA NVLLA. MVRI NVLLI, DEIECTI.

Lacedæmonij cùm periclitarentur, ac de ciuitate mœnibus cingenda conſultarent, Homericum carmen recitauit Iſæus ſophiſta.

> ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ,
> *Scutum baſit ſcuto, galeæ, galea, atque viro vir.*

Et adiecit: ſic mihi ſtate Lacedæmonij, & muris cincti ſumus. *Philoſtratus in Sophiſtis.*

Panthœdam Spartanum auctores produnt celeberrimi, cùm legationem obiret in Aſia, oſtentantibus nonnullis præmunitum, latum ac ſublimem murum, reſpondiſſe: νὴ τοὺς θεοὺς ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, Per Deos pulcra, ô hoſpites, eſt gynæconitis, id eſt, mulierum domus. Vd eandem ferè ſententiam videtur Lycurgus præclare dixiſſe, οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἥτις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται. Nequaquam ſine mœnibus ciuitatem dici, quæ viris, non lateribus præcincta foret. Nam & Ageſilaus ciues oſtendens armatos, ταῦτα ἐστὶ, ἔφη, τὰ Λακεδαιμονίων τείχη: Hæc ſunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monſtranti cuidam murum egregiè ſtructum, atque præaltum, ſciſcitantique, an pulchrum ei munimentum videretur? Pulchrum (inquit) ſi mulieres, non viri ſint inhabitaturi. *Cel. libro 26. cap. 32. AL. ex Plut. Lacon.*

Idem cùm à quodam percontaretur, quam ob cauſam Sparta non mœnibus cingeretur? Ciuitatem non ſaxis lignîſve, ſed pro vallis ac mœnibus, incolentium virtute muniri oportere, ait: quos ſi iungit concordia, nullus poteſt eſſe murus inexpugnabilior. *Plut. in Lacon. Apoph.*

CILIVS Arcas Lacedæmone degens, cognito quòd Spartiatæ muniendo Iſthmo conſilium agitarent, Athenienſes autem extra Peloponneſum egrederentur, prædixit: Niſi Athenienſes cæterique Græci rem feliciter aduerſus Perſas geſſerint, multos aditus in Peloponneſum habebunt Barbari. Hoc ſermone perſuaſi Lacones Iſthmo longum valedixerunt, ſeque omnibus Græcis belli ſocios adiunxerunt. *Polyæn. l. 5.*

DARIVS poſt reditum è Scythia intelligens Nomadas aduerſus ſe tranſitum parare, ad ea vlciſcenda, quæ perpeſſi fuerant, veritus ne vrbes Propontidis exercitui tranſitum præberent, eas exuſſit. *Strabo lib. 13.*

In gente Scythica ex omnibus humanis negotiis vnum maximum, quantum nos ſcimus, excogitatum eſt, neque quiſpiam, qui ad eos ſe contulerit, aufugere: neque ipſi capi poſſint, aut ne inueniri quidem, ſi nolint. Siquidem nullæ ſunt eis vrbes, nulla mœnia extructa. Domos ſecum ferunt ſinguli: equeſtréſque ſunt ſagitarij, non pane victitantes, ſed ex pecoribus: pro domibus plauſtra habentes, imbelles alioqui futuri, & ad dimicandum inhabiles. Hæc ſunt ab eis inuenta, cùm opportunitate terræ, tum fluminum beneficio. Nam hæc terra cùm ſit campeſtris, ſua ſponte vliginoſa eſt & humida, eámque interfluunt, flumina non multo pauciora numero quàm in Ægypto foſſæ. *Herod. lib. 4.*

SIMON Iudæorum dux & pontifex, expugnata Hieroſolymorum arce (quam ab Antiocho Epiphane munitam Macedones per 30. & ampliùs annos occupauerant, & tributum à Iudæis exegerant) ſolo eam æquauit, ne poſthac eſſe poſſet hoſtibus receptaculum, nève inde vrbi aliquod inferretur incommodum. Quo facto viſum eſt ei operæ precium, ſi mons quoque in quo ſita fuerat complanaretur, vt ſolum templum emineret: effecitque id, commemoratis pro concione malis quæ à præſidiariis in eam diem Iudæi paſſi fuerant, quæque etiam in poſterum ferre cogerentur, ſi externus aliquis princeps ei loco imponeret præſidium. Adeóque permotus eſt eius exhortatione populus, vt non intermiſſo per triennium neque die neque noctu opere, tandem ad planiciem eum locum indefeſſo labore per vices ſibi ſuccedentes redegerint, atque ita nihil reliquerit quòd obſtaret, quò minus templum omnibus in vrbe locis eſſet longè. *Ioſephus l. 13. c. 12.*

Σκυθῶν ἐρημία, id eſt, Scytharum ſolitudo, in prouerbium abiit, apud Ariſtophanem ἐν Ἀχαρνεῦσι. E

> ἐξόλλυται συμμαχικὸν τῇ Σκυθῶν ἐρημίᾳ.
> *Impedimentum deperire Scythica ſolitudini.*

Commentator indicat prouerbium dici ſolitum de ingenti ſolitudine, quòd Scythæ nullis certis ſedibus vtantur, ſed vagi ferantur in plauſtris: eámque ob cauſam regio feris abundet. Apud Q. Curtium *lib. 7.* Scytharum legatus ad hunc loquitur modum: Scytharum ſolitudines Græcis etiam prouerbij audio eludi. Nos deſerta & humano cultu vacua magis quàm vrbes & opulentos agros ſequitur. *Eraſm. in Adagiis.*

VRBIVM AFFLICTIO RESPECTV PASSIONIS; VT PVTA.

Deleta penitus.

Babylonem olim orbis dominam funditùs euerſam ſuo tempore D. Hieron. teſtatur inquiens. Didicimus à quodam fratre Elamita, qui de finibus Babyloniæ egrediens, nunc Hieroſolymis vitam exigit monachorum, venationes regias eſſe in Babylone, & omnis generis beſtias murorum eius tantùm ambitu coërceri. *Crom. l. 5. in Eſaiam, c. 13.*

Heliopolis vrbs, quæ vocabatur Oniæ ſacerdotis, qui illic templum extruxerat ſimile Hieroſolymitano, quod permanſit vſque ad imperium Veſpaſiani, annis ducentis quinquaginta, dimicantibus poſtea aduerſus Romanos Iudæis, ad ſolum vſque deleta eſt, & neque vrbis, neque templi vllum reſtat veſtigium. *Hieron. in Daniel. cap. 11.* F

Mycenæ, quæ vrbs Troicis temporibus Græciæ cunctæ imperabat, & regia Aſſyriorum Ninus, funditùs deletæ ſunt: in Bœotia verò Thebæ, quæ ſibi olim Græciæ principatum vindicabant, ad arcem iam ynam, & non ita multos incolas redactæ, vetus nomen vix dum ſeruant. Iam verò quæ cunctas vrbes opum magnitudine antecellebant Ægyptiæ Thebæ, & Mynyarum Orchomenus, ne per mediocres quidem nunc priuati hominis fortunas adæquant, Delos commune olim Græcorum conciliabulum, tantopere iam deſerta eſt, vt præſidio templi amoto, quod Athenienſes mittunt, hominibus: ſi Delios tantùm numeres, prorſus orbata ſit. Babylon omnium, quas vnquam ſol aſpexit, vrbium maxima, iam nihil præter muros reliqui habet. Quod ipſum & de Tirynthe Argolica vrbe euenit. *Pauſan. in Arcad.*

CLEOMENES Leonidæ filius, Lacedæmoniorum rex, Arcadiæ metropolim Megalopolin fœderis religione neglecta oppreſſit. Oppidanorum partim armati pro patria mortem oppetierunt. Partes populi propè duas iam militaris ætatis, quam pueros & mulieres, Philopœmẽ Arcadum dux fugiens ſecum in Meſſeniam traxit. Reliquos Cleomenes vrbe exciſa trucidauit. *Pauſan. in Arcad.* G

Corinthus capta eſt & euerſa à L. Mummio Achaico Olympiadis CLVI. anno III. Rom. vrbis DCVIII. *Plin. l. 34. c. 2.*

Ægyptius Sultanus Tyrum vrbem à Chriſtianis deſertam capiens igne ſuccendit, & à fundamentis diruit, an. MCCXC. *Blondus lib. 8. cap. 2.*

*Tertauana antiquum oppidum & caput Morinorum, quorum meminit Virgilius, appellans eos hominum extremos, in finibus Arteſiæ Francis conterminum, cum nunc ab illorum, nunc à Flandrorum partibus ſtaret, grauiumque diſſidiorum ſemina aſſiduè iaceret, tandem ab Henrico VIII. Anglorum Rege expugnatur anno 1513. qui à Flandris exoratus, totam ſolo æquari iuſſit, ſola Eccleſia Cathedrali & Canonicorum domibus conſeruatis. Itaque munitiones omnes deiectæ, foſſæ impletæ, ædificia diruta. Verùm anno 1517. Franciſcus I. Rex Franciæ oppidum munitius reſtituit. Donec tandem a Carolo V. Imp. rurſus expugnatur anno 1653. 4. Idus Iunij. Poſtquam autẽ in poteſtatem redactum fuit, diripiendum militibus permittitur, deinde ex pacto funditùs deletur, abſque vlla ſpe vnquam illud reſtituendi. Videre etiam hodie eſt foſſas impletas, ambitum vtcunque capacem, at nè fundamenta quidem ædificiorum: ita per vicinos & Cæſarianos omnia diruta; præterquam Eccleſiæ maioris. Prouentus Epiſcopales Epiſcopo Bononienſi in Gallia, & Andomarenſi eſſerunt. Collegium verò Canonicorum ex parte Ypras tranſlatum eſt. Euerſionis huiuſmodi Chronicon tale exſtat *De Leel. Mor Inl.* Item aliud etiam circumfertur quod ita ſe habet. H

> *IVLIVs eX MorInIs, VICtrIC IaeIgna potentI*
> *Dat CaroLo: FranCVS VIDIT, & InDoLVIt.*

Franc. Harcus in Cronic. Brabantiæ ad annum 1553.

* Priuſquam Antuerpia oppidis annumeraretur, & Arx tan- A tummodo eſſet, quæ Schaldi imminebat colligendis vectigalibus opportuna, erat Turminum (nūc Doorne) oppidum muris cinctum vix mille paſſibus ab eadem diſtans, reliquis & monaſterio S. Fredegandi non ignobile. Sed Deus propter corruptos habitantium mores locum exoſus, reliquias beati Confeſſoris aliò transferri permiſit. Quibus ablatis, Nortmanni qui totam illam Regionem occuparunt, etiam in hunc vicum irruerunt, eumque funditus deleuerunt. *Idem an. 835 in Chronico, ex Sigeberto & Goropio Becano.*

Mœniis nudata.

☞ *Mœniorum deiectio quatenus pœna nomine imponitur, ad Ignominiæ ſpecies referri debet. At huius eſt loci propter defectum Munimenti.*

Lysander captis Athenis muros ex Ephororum ſententia diruit. Eo tempore rogatum ferunt eum à Cleomene iuuene concionatore, num contrà ac Themiſtocles agere & ſuadere auderet, atque tradere Lacedæmoniis muros, quos ille Lacedæmoniis ſtruxerat inuitis? reſpondiſſe, Nihil equidem, adoleſcens, diuerſum ago ac Themiſtocles. Quippe eoſdem muros tam ille ad ciuium ſalutem excitauit, quàm nos ad ſalu- B tem eorundem diruimus. Quando vrbes ſi mœnia redderent beatas, Spartam, quæ muris caret, omnium eſſe oporteret miſerrimam. Igitur Lyſander euocauit multas ex vrbe tibicinas, omnes etiam ex caſtris coëgit. Tum muros diruit, die XVI. Munichionis, quo olim ad Salamina Xerxem vicerat: naues incendit, ad tibiam ſimul coronatis ouantibúſque ſociis tanquam libertatis foret dies ille auſpicium. Mox rempubl. mouit ac triginta vrbi, decem Piræeo præpoſuit rectores. Arci impoſuit præſidium, cui harmoſtem dedit Callibion Spartiatem. *Plut. in Lyſandro.*

Oppidorum Hiſpaniæ cis Bætim fluuium Polybius auctor eſt vno die mœnia M. Catonis Coſ. imperio diruta fuiſſe, multa illa erant, & viris bellicoſis abundantia. Ipſe plures vrbes, ait Cato, ſe cepiſſe, quàm egiſſet in Hiſpania dies: neque eſt hæc iactantia, ſiquidem quadringentas fuiſſe verum eſt. *Plut. in Catone.*

Occiſo Procopio tyranno Chalcedonis mœnia à Valente C Imper. diruta ſunt, quòd incolæ Procopij partibus fauiſſent. *Cuſp. in Valente.*

Narrat. *Niceph. lib. 15. cap. 27.* poſt Marciani obitum, Genſericum ea, quæ adhuc in Africa Romanæ fuerunt ditionis, crebris excurſionibus afflixiſſe: & omnium Vrbium præter vnius Carthaginis, mœnia diruiſſe. Eam namque regni Vandalici metropolim conſtituit. At 95. annis pòſt aſtus hic in auctores recidit. Beliſarius enim ex improuiſo capta Carthagine, Vandalorum regnum Iuſtiniano ſubiecit.

Nono anno belli Gothici Totilas rex Beneuentum vi captum mœnibus nudauit, ne locus alioqui naturà munitus, ſedes belli fieret hoſtibus. *Sabellicus Enn. 8. lib. 3. Blondus l. 6. Decad. 1.*

Deſerta ab incolis, Exhauſta ciuibus.

Strab. lib. Geographiæ 14. tradit, Teios, cum Perſarum contumelias ferre non poſſent, vrbe relicta, Abdera Thracum vrbem demigraſſe. Atque hinc illud vulgatum fuiſſe.

Ἄβδηρα καλὰ Τηΐων ἀποικία. Id eſt.

Abdera pulchræ Teiûm colonia.

D Hoc ænigmate prouerbiali ſignificamus, non deeſſe quò confugiamus, ſi quis præter modum pergat eſſe moleſtus. *Eraſmus.*

Captis à Timoleonte Syracuſis, & Dionyſio primùm capto, mox etiam Icete Leontinorum tyranno victo, cùm ciues partim per bella & ſeditiones occubuiſſent, partim refugiſſent tyrannos: forum Syracuſis deſertum adeo extulerat copioſam & denſam materiam, vt equi ibi paſcerentur, quieſcentibus in herba equiſonibus. Cætera Oppida præter admodum pauca ceruorum & aprorum erant luſtra in ſuburbiis, & circa mœnia per otium venabantur crebro. Nemo in arcibus & prædiis habitantium ſuſtinebat adire vrbem, ſed horror omnes & odium tenebat fori, reipublicæ, ſuggeſti, ex quibus plerique extitiſſent tyranni. *Plut. in Timoleonte.*

Auctoris. Nempe.

Ab hoſtibus accepta euerſa.

☞ *Hic ſolam Direptionem ſpectamus. Ipſa expugnatio, & Incenſio, alterius ſunt loci.*

Euertendis vrbibus olim aratrum inducebatur, ſicuti in condendis idem adhiberi conſuerat. Quare oppida quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & vruo, Vrbes: & Coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis ſcribuntur vrbes, quòd E item conditæ vt Roma. *Cælius l. 26. c. 5. A. L.*

Iosve Amorrhæorum vrbes Macedam, Lebnam, Lachim, Egionem, Hebron, & Dabir deleuit, omnibus ad internecionem cæſis, vrbibus incenſis & euerſis. *Ioſuè. cap. 10.*

Haſor vrbs à Ioſuë exciſa, ignique cremata, omnibus incolis ferro trucidatis. *Ioſuè cap. 11.*

Hai vrbs Amorrhæorum munitiſſima, direpta & incenſa eſt à Ioſuë, trucidatis in ea duodecim millibus tum virorum, tum feminarum, & in rudus ſempiternæ ſolitudinis redacta. *Ioſuè capite 8.*

Hierichuntem vrbem trans Iordanem Ioſuë Iſraëlitarum dux cepit, cum muri clangore tubarum & ouatione populi concidiſſent: argentum, aurum, ænea ferreáque vaſa in Domini fiſcum retulit, homines, animalia omnia ferro peremit: vrbem, quæque in ea erant, igni cremauit, excepta tantùm Rahab meretrice, cum paterna eius familia & facultatibus omnibus, proptereà quòd exploratores Iſraëlitarum domi ſuæ occultarat. Quinetiam Ioſuë, vrbe exciſa, his verbis imprecatus eſt: Infelix ſit apud Deum homo, qui hanc vrbem Hierichun- F tem inſtaurare aggreſſus fuerit: is eius fundamenta in ſui primogeniti interitum iaciat, & portas in ſuorum filiorum natu minimi perniciem collocet. *Ioſuè c. 6.* Itaque cùm ſub Achab rege Iſraëlitarum Hiel Bethelienſis eam reſtauraſſet, duos amiſit filios *3. Reg. 16.*

Sichem vrbs ab Abimelech capta, interfectis ad internecionem ciuibus, & ſale conſita. *Iudicum. 9.*

Quantum ad hiſtorias tam Hebræas quàm Græcas pertinet, & maximè Herodotum: legimus Niniuen, regnante apud Hebræos Ioſia & Aſtyage rege Medorum, fuiſſe ſubmerſam: ex quo intelligimus, primo tempore ad Ionæ prædicationem acta pœnitentia, Niniuitas veniam conſecutos: poſteà verò in priſtinis vitiis perſeuerantes, Dei in ſe prouocaſſe ſententiam, *Hieron. proœmio in Ionam.*

Nabvchodonosor cum tribus regibus Iudæ bellū geſſit. Cum Ioachin primùm, quem tributarium ſibi fecit: deinde cum Iechonia Ioachim filio, qui etiam patris nomine ſæpè nuncupatur, quem tertio regni menſe in Babylonem tranſtulit, ſpoliata Iudæâ præfectóque regioni Mathaſſa patruo Ie- G choniæ, eúmque Mathaniam Sedechiam appellauit, ceu quis dicat Domini iuſtitiam, vel vt iuſtitiæ in rebus adminiſtrandis admoneretur, vel iuſtitiæ illius & vltionis diuinæ. Sed hic cùm Nabuchodonoſor parum eſſet dictis audiens, magnum in ſe bellum concitauit. Chaldæus enim ingenti exercitu fines Iudææ ingreſſus, omniáque ferro atque igni longè latéque perpopulatus, Hieroſolymas corona cinxit, preſſóſque diu intoleranda fame Iudæos cepit, ac regem ipſum occiſis priùs ante eius ora liberis luminibus priuauit, catenísque religatum in Babylonem cum toto populo pertraxit, vniuerſamque vrbem funditùs euertit. *L. Viues in l. 18. Auguſt. de Ciuit. Dei, cap. 25.*

Hieroſolyma à Tito Imperatore capta eſt, ſecundo anno principatus Veſpaſiani, Septembris menſis octauo die. Quinquies autem priùs capta, tunc iterum vaſtata eſt. Ægyptiorum quidam rex Aſochæus, & poſt eum Antiochus Epiphanes rex Syriæ, deinde Pompeius, & poſt hos cum Herode Soſius, captá vrbem ſeruauere. Anteà verò rex Babyloniorum Nabuchodonoſor excidit, pòſt annos, ex quo ædificata erat, mille trecētos H ſexaginta, menſes octo, & dies ſex. Primus autem conditor eius fuerat Melchiſedech, qui & nomen ei dedit. Poſtea verò pulſo Chananæorum populo, rex Iudæorum Dauid colendam ſuo populo tradidit: & quadringenteſimo ſexageſimo quarto anno pòſt, ac menſibus tribus, à Babyloniis euerſa eſt. A rege autem Dauide, qui primus Iudæus in ea regnauit, vſque ad id, quod Titus fecit excidium, anni mille centum ſeptuaginta nouem. Ex quo primum autem condita eſt, vſque ad excidium, anni duo millia centum ſeptuaginta ſeptem. *Ioſeph. lib. 7. cap. 18. belli Iud.* Sub rege Ioachim Nabuchodonoſor Babylonius Hieroſolymam deditione cepit, & principes omnes cum rege Ioachin captiuos abducit, annis 11. poſt, ſub rege Sedecia, fame per 18. menſes vrbē domuit, Sedeciam fuga elapſum comprehendit, & excæcatum abduxit: templum cum præclaris ædificiis diruit & incendit, quod ante 470. annos à Salomone extructum fuerat. Reliquias populi in exilium deportauit: relicta plebis fece, quæ vineas agrúmque coleret: Captiuitas ea 70. annos durauit. *4. Reg. 25. & Hier. 39.* Pacorus Parthorum

rex

rex, insidiis capto Hircano Hierosolymorum rege, & Phasaëlo Antipatri F. Antigonum Aristobuli F. regno restituit, & vrbē diripuit, *Ioſephus libro* 14. *capite* 25. *Antiq.* Captis Hierosolymis, & direptis, cùm nihil amplius, in quod Romani milites; pertinaci obsidione irritati ſæuirent, ſupereſſet, iuſſit eos Titus Cæſar totam funditùs iam eruere ciuitatem ad templum: relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant: Phaſaëlo, & Hippico, & Mariamme: murique tanto, quantum ciuitatem ab Occidente cingebat. Id quidem vt eſſet: caſtrum illic cuſtodiæ cauſa relinquendis: turres autem vt poſteris indicarent, qualem ciuitatem, quamque munitam, Romanorum virtus obtinuiſſet. Alium verò totum ambitum ciuitatis ita complanauere diruentes, vt qui ad eum acceſſiſſent, habitatam aliquando eſſe vix crederent. Et hic finis, eorum dementia, qui nouas res mouere tentauerunt. Hieroſolymis fuit, clariſſimæ ciuitati, & apud omnes homines prædicatiſſimæ. *Ioſephus libro* 7. *capite* 18. *Belli Iud. Euſeb. lib.* 6. *de Præp. Euang.* dicit, ſe vidiſſe illam antiquitùs celebratam Sion, iunctis bobus à Romanis viris arari, & Hieroſolymam inſtar pomorum cuſtodiæ deſertam, ad extremam redactam ſolitudinem.

Bellò Iudaico Iapha Galilæa vrbs munitiſſima à Tito expugnata eſt. Nam cùm oppidani in aciem progreſſi à Rom. fugati eſſent, intra duos muros excluſi à ſuis, à Romanis cæſi ſunt. Nec multò pòſt vrbs capta, Iunij cæſorum xv. millia fuere, captiuorum duo millia. *Ioſephus libro tertio, capite vndecimo, Belli Iud.*

VESPASIANVS Imperator 47. diebus Iotapatam Galilææ vrbem munitiſſimam oppugnauit, & proditione tandem cepit Calendis Iuliis. Eam funditùs euertit, caſtella omnia exuſſit. Interfecta fuere toto obſidionis tempore XL. millia, capta MMCC. *Ioſephus l.* 3. *c.* 13. *Belli Iud.*

Bello Iudaico Ioppe primùm à Ceſtio Gallo Syriæ præfecto capta, & Iudæi omnes interfecti ſunt. Iterum à Veſpaſiano, cùm illic improbi quidam collecti, piraticam exercerent, funditùs euerſa eſt. *Ioſephus l.* 3. *c.* 15. *Belli Iud.*

HIRCANVS III. Simonis F. Iudæorum dux & pontifex, cùm Samariam integro anno obſediſſet, non contentus vrbem capere, etiam ſolo eam æquauit, inductis illò torrentibus: quorum eluuie ita cuncta fœdata ſunt, vt ne veſtigium quidem ſupereſſet oppidi, aut templi Garizimi, CC. annis poſt illius extructionem. *Ioſephus l.* 13. *cap.* 18. *Antiq.*

Cùm ad Ladam inſulam Iones cum Perſis pugna nauali congreſſi, ſuperati eſſent, Miletus ab hoſte capta, incenſa & euerſa eſt. Mileſij qui effugerunt, vnà cum Samiis Zanclam Siciliæ oppidum occuparunt. *Herod. l.* 6.

CROESVS Lydorum rex cùm Sidenam cepiſſet & euertiſſet, in quam Glaucias tyrannus aufugerat, execratus eſt quicunque eum locum inſtaurarent. *Strabo lib.* 6.

Eſt in Phœnicia nobilis vrbs Tripolis, nomen ex re habens (ſunt enim vrbes tres, inuicem ſtadij interuallo diſtantes, appellatúrque Aradiorum vna, altera Sidoniorum, Tyriorum tertia) in qua conuentus habere, & per concilium de maximis rebus Phœnices agere conſueuerunt. Prædictis autē & ductoribus regiis, qui in Sidoniorum parte verſabantur, contumelioſa & ſuperba imperia in Sidonios exercentibus, à Perſis deſciſcere ſtatuerunt: ceteróſque Phœnices ad libertatem occupandam exhortati Sidonij, legatis ad Nectanebum Ægypti regem, qui Perſis erat hoſtis, miſſis, vt in belli ſocietatem ab eo reciperentur, omnia quæ bello vſui ſunt comparabant. Eos proditione Tennis regis Artaxerxes domuit. Vrbs capta cum LX. millibus ciuium abſumpta. Locum ex incendio vaſtatum, rex talentis multis vendidit. Ob magnam enim oppidanorum immenſa argenti & auri vis per ignem conflata eſt inuenta. Huiuſmodi interitum miſeræ Sidoniorum res ſortitæ, reliquas Phœniciæ vrbes ad ſeditionem faciendam, terrore adiecto, impulerunt. *Diod. lib.* 16.

Anno Chriſti 1289. Tripolis vrbs à Mahumetanis expugnata: atrociſſima crudelitatis, feritatis, auaritiæ, libidinis, contemptus numinis exempla, quæ excogitari ab vlla barbarie poſſunt, ediderunt: pauci nauibus, qui in portu ſtabant, excepti, effugerunt. In mœnia etiam furor ſæuiit, muros deiiciunt, fundamenta conuellunt, diſſipant foſſas, & quos foderant, cuniculis ſinus explent, adæquant, ne veſtigium vrbis extet: tantùm paruam arcem muniuerunt, quam præſidio tenerent, ne noſtri reſtituere ruinas conarentur. Latini nihil in Syria Phœnicéve præter Ptolemaidem habebant, ámque egregie defendebant. At poſteaquam Benignus magiſter militiæ Templi ſagitta venenata ictus interiit, animi Latinis E ceciderc. Patriarcha Hieroſolymitanus Cypriúſque Rex & quos magis ſalutis, quàm decoris cura tangebat, noctu naues conſcendere. Cùm procul ab hoſte abeſſent, ac Cypro appropinquarent, exorta ſæua tempeſtate propè omnes fluctibus obruti. Ita qui ferrum euitarant, ignaua morte periere. In vrbe duodecim millia remanſerant: obſeſſi, oppugnati, ſaucij, feſſi malis præſentibus, perculſi futurorum metu, deſerti à ſuis, victi, expugnati, capti, cæſi ad vnum omnes ſunt. Nec in mortales modò atrox Barbari victoris ira ſæuiit; ſed publica priuatáque ædificia templa ſuperum euerſa, refoſſa fundamenta, ne indicium vllum euerſæ, ne monumentum vrbis extaret: locus etiam ruinarum ſtrage cumuliſque liberatus, vt nudum ſolum arandum ſerendúmque reſtaret. Hic finis ſacri belli in Oriente ſtatui poteſt: nomen quidem manſit, ferrum aliis libellis ſtrictum. *Æmil. l.* 8.

Chorus de Troia vaſtata, *apud Eurip. in Troiadibus* ſic ait:

—— ἁ δὲ μεγαλόπολις
ἄπολις ὄλωλεν
οὐδ' ἔτ' ἔστι Τροία,

Hæc verò magna ciuitas, non amplius ciuitas periit: nec amplius eſt Troia. F

De eadem *Ouid.* 15. *Metamorphoſeon.*

—— ſic magna fuit cenſúque viriſque
Pérque decem potuit tantùm dare ſanguinis annos:
Nunc humilis veteres tantummodò Troia ruinas,
Et pro diuitiis tumulos oſtendit auorum.
Clara fuit Sparte, magnæ viguere Mycenæ:
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces.
Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidere Mycenæ,
Oedipodioniæ quid ſunt, niſi nomina Thebæ?

Mycenas clariſſimam vrbem Argiui maleuola quadam obtrectatione ducti euerterunt: quòd ipſis ceſſantibus, ea ciuitas octoginta homines ad Thermopylas miſiſſet, qui Lacedæmoniis præclari facinoris ſocij fuere. Ille itaque præreptæ quaſi gloriæ dolor, Argiuos vt Mycenas exciderent ſollicitauit. *Pauſ. in Corinthiacis.*

Eretriam Eubœæ vrbem ſolo deiecere Perſæ, inſtar ſagenæ incolas includentes, vt Herodoti verbis vtar: tanta Barbarorum multitudo muro ſeſe circunfuderat. Adhúcque fundamenta monſtrantur, & antiquam vocant Eretriam. Ea G verò, quæ hoc extat tempore, poſteà ſuperædificata fuit. *Strabo lib.* 10.

Phocidis vrbes omnes, exceptis Abis, ob direptum Apollinis Delphici templum, ex Philomeli Theotimi F. conſilio, bello ſacro dirutæ fuerunt ab Amphyctionibus. *Pauſanias in Phocicis.*

Thebana vrbs in Bœotia plurimis & maximis vſa eſt mutationibus, non ſemel euerſa funditùs. Poſt Deucalionis diluuium, cùm Cadmus condidiſſet eam, quæ ab ipſo Cadmeæ nomen habuit, commigrauit in eam populus: quem nonnulli Spartum appellarunt, quia vndique congregatus eſſet; nonnulli Thebigenam quia, principio cùm eſſet ex vrbe Thebis, propter diluuium emigraſſet, ac diſperſus fuiſſet. Igitur qui tunc eò migrarunt, hos poſteà debellatos Encheleſes expulerunt, cùm quidem accidit, vt etiam Cadmus in Illyrios migrauerit. Poſteà cùm Amphion & Zethus loco potiti eſſent, & tunc primùm vrbem condidiſſent. Secundò qui in eum locum commigrauerant emigrarunt, cùm eo eſſet, reuerſus Polydorus Cadmi filius, & negocia contempſiſſet, H propter eam, quæ Amphioni acciderat, circa natos, calamitatem. Deinceps regnantibus eius prognatis, & tota regione Bœotiæ nomen habente; à Bœoto Menalippes & Neptuni filio, qui in illis locis imperauerat. Tertiò emigrarunt Thebani, cùm Argi poſteri vrbem expugnaſſent. Ex his autem qui emigrarunt, qui ſuperfuere, confugerunt in Alalcomeniam & Tilphoſum montem: deinde digreſſis Argiuis, reueſi ſunt in patriam. Poſteà Iliaco bello profectis ad bellum in Aſiam Thebanis, reliqui eiecti ſunt cum aliis Bœotiis à Pelaſgis, ac non paucis poſteà caſibus exagitati, ægrè poſt quartum ſeculum, ſecundùm editum de coruis oraculum, abierunt in Bœotiam, & Thebas incoluerunt. Ab his temporibus cùm duraſſet vrbs ad annos ferè octingentos, ac primò Thebani ſuæ gentis imperium adepti fuiſſent, & poſteà Græcorum imperium affectaſſent, Alexander Philippi filius vrbem vi captam complanauit. Vigeſimo deinde pòſt anno, Caſ-

ſander gloriæ ſtudio, reſtituit, vrbem ſuperſtitibus Thebano-
A rum. Adiuuerunt & Græcarum vrbium multæ habitationem illam, tum propter miſericordiam erga miſeros, tum propter vrbis gloriam. Athenienſes etenim magnam muri, partem inſtaurarunt, & reliquorum alij pro viribus ædificarunt, alij etiam pecunias ad vſus neceſſarios miſerunt, non ſolùm ex Græcia, verùm etiam ex Sicilia, quin & ex Italia. *Diodorus lib. 19.*

ALEXANDER Pheræorum tyrannus, fœderibus, quibus erat cum illo Scotuſſa vrbs Theſſaliæ coniuncta, violatis, de improuiſo vrbem cepit: factáque in theatrum irruptione, quò habendæ concionis cauſa conuenerant natu maiores, circumdatiſque cetratis, & ſagittariis, omnes ad vnum, vt iaculis configerentur, imperauit. Idemque puberes quotquot eſſent, trucidandos curauit. Feminas & pueros ſub corona vendidit. De precio, mercenario militi ſtipendium dedit. Oppreſſit exitium hoc Scotuſſæos Traſycede ſummum Athenis magiſtratum gerentes alterius & centeſimę Olympiadis, qua ſecundam palmam Damon Thurius tulit, anno ſecundo. Rurſus verò cùm ſua Græcos vniuerſa fortuna, altera iam clade fractos, Mace-
B donum armis perculiſſet, Scotuſſæos ad extremam imbecillitatem redactos, quos Alexandri crudelitas reliquos fecerat, belli metus eiecit. *Pauſan. lib. 6.*

Megalopolis Arcadiæ metropolis à Cleomene Spartanorum rege exciſa. De qua Comicus quidam.

ἐρημία μεγάλη 'στὶν ἡ μεγάλη πόλις

Euſtathius Iliados β. & Vide Tit. Hoſtium vrbes conſeruare. De ea ſic *Pauſ. in Arcad.* Megalopolis magna alacritate & conſpiratione Arcadum, omnia ſibi ad ſpem optimam de noua vrbe proponentium, contra vim Spartanorum condita, veteribus iam omnibus ornamentis, ac priſtinis opibus amiſſis, magna iam ex parte intra ruinas & rudera iacet.

HIMILCO Carthaginenſium dux occupata Meſſana Siciliæ, quæ cum Dionyſio tyranno faciebat, eiúſque mœnia demolitus, mandauit inde militibus, vt ædificia cuncta diruant, ac ſolo æquent, neque tegulas, neque ligna, nec materiæ quicquam incorruptum vſquam relinquant, ſed alia incendiis abſumant, alia contuſa obtritáque diſpergant. Nec vlla cuiquam cunctatio ad mandata fuit. Tanta ſimul ad diruendos parietes, & euertendas ædes properante ac feruente multitudine, breui peractum opus, & obliterata protinus monumenta om-
C nia, deletáque loci ſpecies, ac ſolum, vbi vrbs priùs ſteterat, proſtratum adeò, proculcatúmque apparuit, vt vix vlla habitationis vſquam veſtigia diſcerni poſſent. Conſpicatus enim locum illum procul a reliquis inſulæ ſpatiis admodum remotum: præterea omnium, quæ in Sicilia haberentur, maximè idoneum, alterum ex duobus ſibi faciendum arbitrabatur, aut deletum deſertúmque penitùs reddere aut tanta ruina obrueret, vt neque tempore breui, neque parua poſſet opera reſtaurari. *Diod. lib. 14.*

MVMMIVS cùm prælio Achæos ad Iſthmum viciſſet, tertio poſt pugnam die Corinthum funditùs euertit, cremauitque. Viri omnes trucidati, feminæ & pueri Mummij iuſſu ſub corona venditi. Venditi etiam ſerui, quicunque manumiſſi in Achæorum acie ſteterant, neque in prælio ceciderant. Ornamenta & ſigna admiratione quæque digniſſima Romam aſportata: reliqua Attali auxiliorum duci Philopœmeni donata, & hac ipſa etiam ætate apud Pergamenos inter cætera Corinthiorum ſpolia viſuntur. Aliarum vrbium, quæ contra
D Rom. bellum ſuſceperant, muros Mummius deiecit, arma ciuibus ademit, omnem è ciuitatibus popularem adminiſtrationem ſuſtulit. Magiſtratus ex cenſu inſtituti. Tributa vniuerſæ Græciæ impoſita. Locupletibus extra fines ſuos agri poſſeſſione interdictum. Concilia omnia ſingularum Achaiæ nationum, ſiue in Bœotia, ſiue in Phocenſibus haberentur, abolita. Non multis pòſt annis Romanos Græcorum miſericordia cepit. Quare & priſca concilia ſua cuique genti reſtituta, & agros extra fines habere permiſſum: remiſſæ etiam, quas Mummius ciuitatibus conſtituerat, multæ Bœotios enim ille, & Eubœenſes Heracleotas talenta centum, Achæos Lacedæmoniis cc. pendere iuſſerat. Hæc illis ciuitatibus pecunia omnis à Romanis condonata. *Pauſanias in Achaicis.*

Septuaginta Epirotarum vrbes à Paulo Æmilio imperatore funditùs euerſas eſſe: auctor eſt *Polyb.* victis Macedonibus, & Perſe Rege ſuperato: è quibus maximum numerum Moloſſorum extitiſſe, nimirum mortalium c. & L. millia in ſeruitutem redacta. *Strabo lib. 7.*

Ab Achiuis condita Sybaris inter duos fluuios, Cratidem & Sybaridem: eius condendæ auctor Iſeliceus. Eo felicitatis E excreuit, vt quaternas proximas rexerit gentes, & quinque ac viginti vrbes ſuo ſubdiderit imperio, & contra Crotoniatas trecentorum hominum millium exercitum duxerit. Totam autem hanc felicitatem intra dies LXX. Crotoniatæ illis interceperunt, adeò deliciis & luxuriâ intemperantes diſfluebant. Vrbe enim potiti, inducto fluuio cuncta demerſerunt. Paucos ea ex clade ſuperſtites, Athenienſes aliíque Græci prorſus extinxerunt. Nam in ſocietatem ciuitatis peruenientes, eos per contemptum habitos trucidarunt: & vrbem alio in loco propè ædificarunt, à fonte Thurios dictam. *Strabo lib. 6.*

Bello tertio à Pub. Scipione ſex continuos dies Carthago per partes capta eſt. Sunt qui plures adhuc ſcribant. Atque vt quoto quæque pars loco in Romanorum poteſtatem venit, ita inſcenſa & exciſa eſt. Carthago vrbs clariſſima, atque vna omnium in terris Romani imperij æmula, anno M. CCXXXVII. quàm condita fuerat, Fuit idem annus Romanæ vrbis quintus circiter ac ſexcenteſimus, Olympiadis quinquageſimæ octauæ ac centeſimæ penultimus, vt idem auctor colligit Ap- F pianus in centeſimam & ſexageſimam Olympiadem Carthaginis excidium ait incidiſſe. *Sabellicus lib. 9. Enneadis 5.* Poſt centum & duos annos fuit denuò reparata, & pòſt iterum à Genſerico Vandalo direpta, decimoquarto Kalendas Nouembris. *Rodericus Toletanus cap. 13. de Vandalis.*

DIOCLETIANVS Imp. in Ægypto vrbes Thebaidis duas Buſirim, & Copton, quæ defecerant ad Achillem tyrannum, deuictas, ad prodendum aduerſus fidei deſertores exemplum, ſolo æquauit. *Sigon. lib. 1. Imp. occid.*

Hippo Africæ vrbs XIII. obſidionis menſe à Genſerico Vandalo capta, & vltima malorum omnium, quæ hoſtilis inferre rabies poſſet, paſſa eſt. *Sigon. lib. 12. Imp. occid.*

Alba vrbs ob defectionem à Romanis euerſa. *Sabell. lib. 4. Enn. 2.*

Roma in ipſa adoleſcentia à Gallis direpta & incenſa eſt, anno quam condita fuerat circiter trecenteſimo ac ſexageſimo. Iam verò omnium gentium victrix, diúque rerum potita, à Gothis Alarici ductu iterum capta eſt ac direpta, atque ex parte incenſa. Alaricus enim Gothorum rex Romam biennio G obſeſſam, tandem fame cepit, anno Chriſti 412. nono Calend. Septemb. Vrbis 1164. *teſte Oroſio & Paulo Diacono.* Cædibus & incendiis omnia miſcuit: iis tamen pepercit, qui in templa Apoſtolorum confugiſſent. Mortuo Alarico ſucceſſit Ataulphus propinquus, qui Placidiam Honorij Imp. ſororem Romæ captam duxerat vxorem. Is Romam regreſſus, cupiebat quicquid remanſiſſet eradere, ſiue Romam funditùs potiùs euertere, & alteram diuerſo loco vrbem ſtatuere: abolitáque antiqui nominis memoria, pro Romanis Gothos, pro Romam Gothiam nominare: vt nomen ſuum Ataulphi tanquam vrbis conditoris, pro Auguſti nomine poſteri reciperent. Sed Placidia Ataulphi vxor iam legitima, Honorij ſoror, Theodoſij Magni filia, ob generis nobilitatem & formæ pulchritudinem marito dilecta, Regis animum à propoſito auertit. Et quamuis iterum Gothi vrbem diripuiſſent, à cæde tamen & incendio temperatum eſt. Ita moribus vxoris Placidiæ lenitus eſt Ataulphus, qui tum cœpit de ſancienda pace, iungendáque amicitia cum Honorio agere: cum quo fœdere percuſſo, ad Gallias tetendit. *Cuſpinianus.* Anno Domini 457. vel 459. Valentiniano Imp. interfecto fraude ſuorum, H cùm Maximus imperium inuaſiſſet, & Eudoxiam Auguſtam ſibi nubere coëgiſſet: illa in mariti vltionem Genſericum Vandalorum regem cum ccc. millium claſſe ex Africa euocauit. Qui Romam omnibus opibus exuit diebus 14. incendiis tamen Leonis pontificis interceſſione abſtinuit. anno 45. poſtquàm à Gothis capta fuerat, *Paulus Diaconus & Zonaras. Euagrius l. 2. c. 2.* vrbem non ſolùm direptione, ſed etiam incendio deformatam ſcribit. Itaque Varronis comprobata tum demùm ſententia eſt, qui ex Vectij auctoritate prodidit, quando conditoris vrbis Romulo duodecim vultures augurium effeciſſent, ipſam ad mille ducentos annos manſuram, neque ita multò pòſt ruituram, ſi quidem hic milleſimus ducenteſimus annus vrbis conditæ numeratur. *Sigon. l. 14. Imp. occid.* Subinde Odoacer Herulus eam tyrannicè occupauit, anno 476. Quo ſublato, Theodoricus Oſtrogothorum rex plures annos eamdem cum tota Italia tenuit. Recepta inde à Beliſario eſt, biſque obſidione fatigata, inedia & fame pro-

pterea dum

pemodùm cuncta. Demùm ſub Totila miſerabile paſſa eſt excidium. Vbi enim Totilas Gothorum rex per proditionem vrbe potitus eſt, legationem miſit ad Iuſtinianum pacis cauſa: quam niſi præſtaret, ſe Romam funditùs euerſurum. Legatis infecta re reuerſis, Totilas furenti ſimilis vrbem exſcindere adortus, primò eam munitionibus nudauit, mœnibus plus tertia parte ſolo æquatis: Capitolium inde incendit, mox paſſim ædificia publica & priuata ſubiecto igni deflagrarunt. Ardere vnà hæc, ſimulque Auentinus, Quirinalis, Cælius, cæterique colles eodem tempore incendio teneri. Exaudiri fragor ruentium tectorum multarúmque ætatum opus, clariſſimáque virorum monumenta, miſerabiliter extingui. Incenſa exciſáque vrbe, omnis ciuium multitudo, ne quis extremis patriæ cineribus dare poſſet lachrymas, per Latij & Campaniæ oppida diſperſa eſt à Totila. Senatum & primores ciuitatis penes ſe ſolum ioco habuit. Inde Roma egreſſus, ne vnum quidem viuentium, marem, feminámve, in ea remanere paſſus eſt, vt omni humano cultu deſerta vrbs, quondam rerum domina, iaceret, magnum omni æuo documentum quàm parum ſit humanæ felicitati credendum, quæ quò major eſt, eò grauiùs ruit, multóque magis affligitur, quum cadendum ſit. *Sab.lib.4.Enn.* 8. Interfuerunt à Senonico bello, quo præter Capitolium, omnia ſunt à Barbaris fœdata, ad Viſigothorum tempora, qui Alarici ductu iterum Romam cepere, anni circiter octingenti. A Viſigothis ad Vandalicam direptionem, quadraginta quatuor. A vandalis ad Odoacrem & Herulorum regnum duodeuiginti. Ab his ad Oſtrogothos & Theodericum, quatuordecim. Ab Oſtrogothis ad Beliſarium, qui Romam ab ea recepit gente, circiter quinquaginta. Hinc ad exitium, quod ſub Totila paſſa eſt, anni duodecim. Ac toties tam breui annorum ſpatio domitrix illa humani generis, arxque omnium gentium Roma ludibrio fuit Barbaris. Eam deſertam viginti quinque dierum ſpatio Beliſarius incredibili celeritate foſſa, vallo, propugnaculis, munitionibus ſic reparauit, vt eam reuerſus Totilas non niſi proditione recipere potuerit. Quam poſtea Narſes Gothis denuò eripuit. *Sab. lib.4.Enn.*8.

Robertvs Gviscardvs ad liberandum Gregorium VII. Papam, qui à Romanis in arce Creſcentij ſibodebatur, profectus, ab Amicis Pontificis porta Flumentana (inde dicta Flaminia, nunc de populo) intromiſſus, Romam incendit à campo Martio, vſque ad ſanctum Syluestrum & Laurentium in Lucina: quæ hodie vaſtata cernuntur. Ciues armati ſe obiecerant: ſed non poterant eſſe pares copiis illius. Ille per Eſquilias duxit ad Lateranum, ibi aliquandiu deſidens, ſi fortè à ciuibus liberandi Pontificis mentio fieret. Conſederant illi armati ad Capitolium, quam etiam regionem Henrici ∫V. Imp. milites, dum adeſſent, tenuerant ſtatione: abeuntes autem, de more ſuo incenſam reliquerant vrbem. Quotidie prælia ad Amphitheatrum. Cùm autem ciues nullam pacis facerent mentionem, Guiſcardus armatis copiis per mediam vrbem contendit ad Hadriani molem, demolitóque muro, quem fecerant ciues, eductum Pontificem ſecum perduxit in Campaniam. Hæc eſt illa vrbis Romæ vaſtitas, quam non antea Gothi, non Vandali, non Saraceni, ſed auxiliarij Pontificis fecere Normanni, vt non iam vlla ſpecies ſit veteris Romæ, ſed vmbra quædam non magnæ partis. *Cranz. lib.5.Saxon.c.* 10.

Capto ab Odoacro Herulorum rege, Ticino, cui ſe Oreſtres Momylli F. Imp. militiæ Magiſter incluſerat, 10. Cal. Sept. miſerabilis clariſſimæ vrbis eſt vaſtatio ſubſecuta. Vt enim quiſque diuitiis excellere exiſtimatus eſt, ſic ad prædam maximè requiſitus. Inde, vt eoſdem ad prodendas, ſi quas occuluiſſent, pecunias cogerent: alij tectis faces ſubiecerunt, alij ad necem dominos euocarunt, alij ad epiſcopium nefaria ſacri diripiendi theſauri inflammati libidine concurrerunt, atque opes Eccleſiæ è terra quoque, vbi abſconditæ fuerant, eruerunt: Epiphanium Epiſcopum, quo plura daret, plura habere putantes. Demùm tanta clades illata, vt per multos ante annos oppidum nullum aut fœdiùs captum, aut miſerabiliùs expugnatum ſit: quippe ciuibus paſſim aut ſeruitute, aut morte mulctatis vrbs direpta vnà cum duobus templis propè arſit incendio. Epiphanius verò cum in cæteris charitatis officiis ſe ſanctiſſimè geſſit, tum in primis germanam ſuam, cæteraſque mulieres, quæ libidini hoſtili præcipuè obnoxiæ videbantur, ſeruitute exemit. *Sigon.lib.14.Imp.occid.*

Aquileia vrbs nobiliſſima, & quæ ad id vſque temporis clauſtrum Italiæ aduerſus irruptiones Barbarorum firmiſſimum & ſemper inuictum extiterat, ab Attila Hunno an. 451. capta atque deleta eſt. Iornandes Alanus diu obſeſſam fuiſſe E ſcribit, quod ſpatium Paulus Diaconus, quaſi Iornandem interpretans, triennium continuum fuiſſe expoſuit, quem deinde omnes ſecuti ſunt. Atque Caſſiodori Marcellini, & Iornandis, qui omnes his proximi fuere temporibus, teſtimonio ſatis liquet, Attilam anno 451. in Gallia rem geſſiſſe, ſequente Aquileiam in Italia euertiſſe. *Sigon.lib.13.Imp.occid.*

Cremona à Vitellianis militibus, recepta, cum Antonius Veſpaſiani dux in balneum conceſſiſſet, cruorem abſterſurus: excepta vox eius eſt, cum fortè balnearum tepor excuſaretur, futurum vt ſtatim incaleſcerent: ac tum demùm quaſi ſignum dediſſet ad vrbem incendendam, quadraginta millibus militum vno agmine irrumpentibus, ciues indifferenter cæſi, res direptæ: tecta & parietes quatriduo ignis abſumpſit. *Sab.l.3. Enn.* 7. Poſt etiam Agilulphus Longobardorum rex Cremonam cum Græco Exarcho facientem adortus, poſt trigeſimum diem vi captam diripuit, ac ſolo æquauit. Mantua inde obſideri cœpta, defenſaque eſt plures dies: poſtremò muris haud vno loco diſiectis, deditio facta eſt. Agilulphus deditam magna ex parte mœnibus nudauit. *Sab.lib.6.Enn.* 8. F

Mediolanenſes fame à Friderico I. Imper. anno 1162. ad deditionem coacti fuerunt. Conſules ex auctoritate conſilij Laudam ad Fridericum profecti, ſtrictos gladios tenentes, liberè ſe omnia, quæcunque ille imperaſſet, facturos, atque eodem quoque ciues ſuos omnes Sacramento obligaturos iurarunt. Poſt biduum trecentos equites totius ciuitatis nomine, triginta ſex vexilla & claues ciuitatis detulerunt, ac præceptis eius ſe parituros iurarunt. Inde mille pedites carrocium adduxerunt, ac nonaginta quatuor alij tubas ciuitatis obtulerunt. Poſtridie Fridericus edicto imperiali ſublato quadringentos obſides poſtulauit: ex quibus centum & octóginta ſex ex ordine equeſtri retinuit, reliquos ad numerum conficiendum ex ipſa nobilitate exegit, atque ad ſingulas vrbis portas murum diſiici, & & foſſam repleri iuſſit, quantum exercitui quadrato agmine ingreſſuro foret ſatis, poſtremo iuſiurandum à ſingulis poſtulauit. Conſilium inde atrox, ſed neceſſarium cepit, ad reliquam Lombardiam pacandam, atque in fide & officio continendam, vrbis Mediolanenſis delendæ, populique ſuperbiæ ac potentiæ comprimendæ. Conſules, quia imperium recuſare non poterant, vniuerſos abire vrbe iuſſerunt. G Ita ſeptimo Calen. April, Mediolanenſes mœſti, ac ſe fortunámque ſuam, quòd non potius armati occubuiſſent, quàm incolumes ad eam neceſſitatem venirent, execrantes, vrbe exierunt, atque alij Comum, alij Bergomum, alij Laudam, vt quiſque neceſſarios atque hoſpites habuit, abierunt. Vulgus ipſum non ſolum conſilij inops, ſed parùm etiam mentis compos: circum foſſas reſtitit, extremum patriæ caſum expectaturum. Erat autem fœdus ac miſerabilis præter cæteros aſpectus mulierum, ac puerorum, ingentibus omnia clamoribus eiulatibuſque replentium atque opem ſurdis hoſtium auribus implorantium. Vbi exhauſta vrbs incolis fuit, Fridericus cum exercitu victore acceſſit: & ne fidem fallere videretur, per ruinas murorum, non per portas intrauit. Inde negotio vicinis ciuitatibus id muneris ſibi præcipuè depoſcentibus, dato, vrbem, paucis templis ſeruatis, excidit. Laudenſes ædificia portæ Orientalis diruerunt Cremonenſes Romanæ, Papienſes Ticinenſis, Nouarienſes Vercellinæ, Comenſes Comenſis, Seprienſes & Martheſani Nouæ. Arcus, theatra, thermæ, quæ ex antiqua vrbis fortuna adhuc ſupererant, deletæ: demùm profana diſcuſſa omnia, H præter turres aliquot, & partem mœnium, quæ integra propter operis firmitatem remanſit. Templa ſpoliata, Abbatiæ populatæ. Brolium, vt aiunt, ad perpetuam ſterilitatem ſale diſſeminatum. Ad cæteras calamitates illa quoque Mediolanenſibus eſt adiuncta, quam ipſi omnium grauiſſimam iudicarunt, quòd veneranda trium Magorum corpora, magna religione ab eis culta, Reinaldus Colonienſis Archiepiſcopus vrbe extraxit, eáque Italia cedens, Coloniam tranſportauit. Cæterùm octennio poſt, cum ob præfectorum Cæſareorum tyrannidem ab Imp. Lombardi defeciſſent, ciuitas reædificari cœpta eſt, multóque amplior & auguſtior. *Sigon.l.13.& 14.Reg.Ital.*

Hamburgum, Metropolis Aquilonarium regionum, ſexies ob Chriſti nomen ab impiis cladem paſſum. Primà, viuente adhuc Magno Carolo, facta eſt à Vulſis, Vandalorum gente. Imperator calamitatem vrbis miſeratus, Eccleſiam cum oppido iuſſit inſtaurari. Altera à Normanis, ſub Angario Archiepiſcopo, cum ille Ramſolam cum ſanctorum reliquis petijſſet;

Deinde needum benè reſtituta Eccleſia, tempore Remberti, à Danis Saxoniam vaſtantibus, exciſum cum habitatoribus oppidum. Deinde cùm Vngari anno 913. implicitam tenerent omnem bello Saxoniam, & Bremam vſque perueniſſent, Vandali Tranſalbianam Saxoniam inuaſere, & Hamburgum euertere. Quinta ſub Othonis III. mortem, anno 100. cùm iugum Saxonicæ exactionis Vandali excuterent, magis pertæſi tributorum, quæ ſine fine exigebantur quàm religionis. Vltima & grauiſs. irruptio Vandalorum, ſub Imperio Henrici IV. anno Chriſti 1066. Nam cæſo Godſalco principe Chriſtiano ab improbis, coniuratione facta, Hamburgenſem prouinciam igne & ferro vaſtarunt, Stormarij & Holſati ferè omnes occiſi, aut in captiuitatem perducti. Arx Hamburgi, quam noui Saxoniæ duces extruxerant, funditus exciſa, & in deriſionem religionis etiam cruces ſunt ferro petitæ. *Cranz. lib. 3. Metrop. cap. 2. & 3.*

Brixia à Gaſtone Foiſſeio, Gallorum regis Ludouici XII. duce contra Venetos, crudeliter direpta eſt, nobilitate & dignitate nulli Galliæ togatæ vrbium inferior, opibus autem Mediolano excepto, reliquis omnibus anteponenda. Sacris profaniſque rebus, nec minus hominum vita & pudicitia, quàm bonis, prædæ datis, ſeptem continuos dies militari auaritiæ, libidini, & crudelitati fuit expoſita, anno Salutis 1512. *Guicciardinus libro 10. Hiſtor.*

Anno Sal. 1519. Genua, quæ Fregoſiorum nutu Gallicas partes ſequebatur, à Piſcario Cæſareano duce capta & direpta eſt. Fliſci, peculiares Fregoſiorum hoſtes, propter fratris eorum cædem, probè vindictam executerunt. Et Antoniotus & Hieronymus Adurnij, poſtquam decem annos exulaſſent, in vrbe principes conſtituti ſunt, à quibus non multò pòſt Caſtelleti arx, quæ à Gallis defendebatur, maioribus tormentis expugnata eſt. *Sab. ſupplem. lib. 9. ex Iouio.*

Meſſana in Sicilia cùm ſe ſuperbè Carthaginenſibus opponeret, ex malè intellecto oraculo, quo dicebatur, Carthaginenſes vrbis huius lixas futuros, vi capta eſt, & ab Halmicare Carthaginenſe euerſa. Item à Campanis militibus ſub Agathocle ſtipendium in Sicilia facientibus. Hi enim vrbis ſplendorem & opulentiam mirati, & per amicitiam in vrbem recepti, violata fide, in ciues impetum fecere, vrbemque diripuere. *Sab. lib. 8. En. 4.*

Comum à Caroli V. copiis, quibus Piſcarius præerat, obſeſſum, tandem ſe his conditionibus dedit, vt nulla vrbi ciuibuſque inferretur iniuria. Accepit læto animo conditionem Piſcarius, ſolenneſque tabulæ confectæ. At dum Galli cum duce Vandaneſio, collectis ſarcinis, profectioni ſe accingunt: Hiſpani prædæ auidi in vrbem irrupetunt, eamque, multis patriciis & vulneratis & occiſis, miſerabiliter diripuerunt. *Iouius lib. 2. in vita Piſcarij.*

CAROLVS IIX. Galliæ rex, exactis Aragoniis, regnum occupat Neapolitanum. Galli ad exornandas triremes pecuniam Caietanis imperarant: & iis maximè nominatim, quos Aragoniis rebus fauere intelligebant. Caietani inopiam accuſare, orare, ne quam opinionem de Gallici imperij leuitate omnes concepiſſent eam fallerent, vel omnino macularent. At Galli, quos Stephanus Belcarius, quæſtorum Magiſter, ad pecuniam exigendam miſerat, cùm apertè imperium detrectantes cogendi potiùs quàm adhortandi viderentur, de capiendis his qui maximè recuſarent, cuſtodiæque tradendis, conſilium inierunt. Sed dum Galli vim parant, Caietani à fœmina quadam, quæ per feneſtram ſermones exceperat, de ea re admoniti, concurſúque totius populi ad templum maximum facto (quo tum forte ſupplicationes ſolenni pompa, circumlato SS. Chriſti corpore, ducebantur) Gallos in arcem compellunt. Illi acceſſitis hinc inde auxiliis, vrbem terra ac claſſe adoriuntur, expugnatam diripiunt. Multæ virgines violatæ, & vni ante alias è nobili Laudatorum familia, dum inuadenti Gallo viriliter reſiſteret, manus præciſæ: duæque aliæ in vltima conſtantia iugulatæ. Viri omnis ordinis ætatiſque quadringenti fermè occiſi: templa omnia cunctis veteribus donariis expoliata quæ tanta fuere, vt neque precioſiora neque plura vrbs ipſa Neapolis habere diceretur. Ea enim multis antè ſeculis incolarum, ac nauigantium pietate accumulata fuerant, dum Caieta, ante iactam molem apud Neapolim, ab ipſa tutiſſimi portus commoditate, veluti totius oræ emporium, magna hominum frequentia & opibus maximè floreret. Ea omnia biduo poſt adueniens Belcarius, vt in recenſenda præda quæſtorio munere fungerentur, vix relictis ſanctorum oſſibus atque reliquiis, quæ loculis includebantur, in Galliam aſportauit: ita vt eius iuſſu poſtea apud inſulam oppidum propè Ararim aurea argenteáque donaria in ſcyphos & pateras conflarentur. Nauis onetaria Caietanis onuſta ſpoliis, quæ confecto bello in Galliam iter habebat, apud Circeios naufragiò periit, fractáque penitus, atque eiecta in litus, circumiectos populos ditauit. *Iouius lib. 26. Hiſtor.*

Hydruntum Apuliæ ciuitas maritima, ab exercitu Mahometi Turcorum principis oppugnata diu, capta fuit, cùm eius exercitus à Serſona in Apuliam tranſuectus eſſet. In colle qui vrbi imminet, hoſtes caſtrametati, vallo & foſſa muniſſimum Hydruntum obſederunt, vt nulla ſpes auxilij ferendi remaneret. Tandem diruptis mœnibus, ad veſpera extracta pugna. Superati Hydruntini: ingreſſi vrbem Turci: Archiepiſcopus capitur, trucidatur, nec verbum ſonat ex ore. Qui in hoſtium manus peruenerunt, omnes capite plexi ſunt. Hydruntinorum dux captus, excoriatus, medius eſt diſſectus. Supra duodecim millia perierunt: euaſerunt tamen bis mille & ducenti. Potiti prima victoria Turci, cœperunt ſtatim vicina oppida ſolicitare ad deditionem, in primis Leucen & Tarentum. Infelix Apulia tota ceſſiſſet, niſi mors interueniſſet Mahometis. Eo mortuo, Alphonſus dux Calabriæ vrbem recepit. *Cranz. lib. 12. Metrop. cap. 20.*

Maſſilia vrbs anno Salutis 1423. ab Alfonſo Aragonum & Siciliæ rege Hiſpaniam petente, cum negligenter cuſtoditam videret, direpta & incenſa eſt. *Cracell. lib. 1. Belli Hiſpan.*

Normanni, Carolo Caluo imperante, 10. Aprilis obſederunt inſignem ac veterem vrbem Treuerim. Bartholdus Archiepiſcopus vix manibus eorum elapſus eſt. Die Paſchæ captam ciuitatem incenderunt, poſt prædam & ingentem hominum cædem. *Cranz. lib. 2. Metrop. c. 15.*

CAROLVS Burgundus, Leodienſium vrbe capta & direpta, Peronam (ſignum erat fuſile ex orichalco; quod in libertatis argumentum in foro erexerant) inſigni forma, cum inſcriptione carminum, in Brugenſe forum deportari curauit. Sed Maximilianus Cæſar rerum potitus poſt Carolum, permiſit Leodienſibus, vt in ſuam referrent vrbem. *Cranz. l. 12. Saxoniæ c. 8.*

Argentina vrbs nobiliſs. ad Rhenum nullam priùs expugnationem paſſa, ab Attila Hunnorum rege capta & direpta eſt: mœnia deiecta, vti in memoriam Attilæ cunctis aditus liberè pateret, & capitali pœna, ne quis ea reſtauraret, ſancitum. Hinc Germanico vocabulo Strasburga cœpit appellari hoc eſt Arx viæ. *Bonfin. lib. 2. Dec. 1. & Nicolaus Olaus in Atila.*

VLRICVS Halberſtadenſis Epiſcopus contra Henricum Leonem ducem Saxoniæ cum multis aliis conſpirauerat. Non longè ab vrbe Halberſtadio prælium commiſſum. Halberſtadentibus fugientibus cùm hoſtes inſtarent, portas cum ipſis turmatim ingrediuntur. Capta ciuitas per incuriam, alioqui munitiſſima, portæ cæteræ clauſæ, hoſtes in medio tanto robore, vt ciuibus nihil ſupereſſet. Abſconderant ignem ciues & extinxerunt: non arma, ſed latibula quærentes. Inuentus tandem ignis à quopiam, & incenſa caſula fouit ventus incendium. Exuſta eſt magna parte ciuitas, & proceſſit flamma ad Eccleſiam primam, in quam clerus & populus, tamquam in tutiſſimum aſylum confugerant. Exuſta eſt inſignis illa baſilica, cum omni ſacrario veſtium, auri & argenti, & cum clero & populo, miſeranda clade, ſine exemplo, Epiſcopus in ſua domo, igne circumfuſus, tenens Reliquias ſancti Stephani ad ſui tutelam, captus abductus cum Remaro præpoſito cognato ſuo. Victores cum præda & captiuis plurimis redierant Brunſuicum. Dux vbi audiuit Eccleſiam exuſtam cum clero & populo ingemuit, multa in bello accidere reputans, quæ victoribus ipſis non placeant. Vbi vidit adductum cano capite Pontificem, & reliquias S. Stephani quaſi in triumpho adductas fucataſque de incendio, demiſſo vultu lacrymas dedit, humanarum rerum mutationem mente pertractans. *Crantzius lib. 6. Saxon. cap. 40.*

HENRICVS LEO à Friderico I. Imp. à ducatu Saxoniæ deiectus, eo defuncto, contra Bernardum ſucceſſorem datum arma ſumpſit, Bardluicum vrbem anno 1188. die Apoſtolorum Simonis & Iudæ cepit, & direptioni militum permiſit. Sæuiit gladius: qui ſupererant cædi capiuntur milites atque ciues; Poſt gladium ignis hoſticus deſæuit, ita vt ex illo die non reſurgeret vrbs illa præclara, & quæ memoriam antiquiſſimam fertur habuiſſe. Saxa & lapides inde deuecti, vicinis vrbibus incrementum præbuerunt, Lubecæ, Luneburgo & Hamburgo. *Crantzius lib. 7. Sax. cap. 2.*

Vrbem antiquam, & primorum in Saxonia principum decus Quedelenborg, Erneſtus dux Saxoniæ, marchio Miſniæ expugnauit, quòd malè ciues parerent dominæ ſuæ Abbatiſſæ, quæ ſoror erat principis. Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis ab antiquo habuere deiecit. Direpta eſt vrbs à militibus, & in extremam pauperiem, vnde necdum ciues reſpirarunt, perducta. Ruunt domicilia, nemo curat reparare: viuunt in diem: tempora terunt in labore agriculturæ, quæ ſi victum præſtat quotidianum, diuites iam ſe computant: obligare ſua prædia non ſinuntur, vt redditum conſtituat alter apud alterum: liberas poſſeſſiones, mundas ab auro manus habere iubentur. *Cranz. lib. 12. Sax. c. 16.*

Boëmi Huſſitæ memores, quàm frequenter ab Friderico Miſniæ marchione profligati eſſent, in illum duxere quatuor lancearum millia. Ea fuiſſe ferunt viginti, aut (vt minimum) ſedecim equitum millia: nam lancea quinque equis fulcitur, aut (ſi minus) quatuor. Obſederunt oppidum Miſniæ Duxa, & tandem expugnarunt. Sæuitum ſine exemplo in omnem ætatem, vtrumque ſexum, omnem ordinem: ſtrage ſine vlla miſeratione peracta. Multi ciuium Eccleſiam in caſtelli modum tentauerant communire: ſed igne iniecto, incendio conſumpti ſunt. Pereunt Eccleſiæ cum priuatis domibus: deiiciuntur muri: & miſerabili ſtrage peracta, fit vrbs ſepulchrum ſuorum ciuium. *Cranz. lib. 11. Vandal. c. 6.*

Vrbem Moſcham cum vtraque arce Tartari Præcopenſes funditùs exuſſerunt, anno Domini 1571. menſe Maio, ipſo die Aſcenſionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi in vrbe & arce flamma fumóque ſuffocata, & combuſta eſt, paucis fuga elapſis: & vna duntaxat arx Kitalgorod vix defenſa eſt, magnámque prædam Tartari inde abduxerunt: *Guag. in deſcriptione Moſcouiæ.*

A Feris vaſtatæ, exciſæ.

☞ *Vide Titul. Efficientes paupertatis, Ranæ. Locuſtæ, Lepores.*

Suffoſſum à coniculis in Hiſpania oppidum, à talpis in Theſſalia, à ranis ciuitatem in Gallia pulſam, à locuſtis in Africa, ex Gyaro Cycladum inſula à muribus fugatos (teſte Theophraſto) Amiclas in Italia à ſerpentibus deletas, adſcribendum eſt miraculo. *Plinius lib. 8. cap. 29. & 57.*

Igni exuſtæ.

☞ *Conſule Titul. Vrbium ab hoſtibus euerſarum: quatenus ab hoſtibus incendio vaſtantur, item Titul. Declinatio nimia ſeruitutis.*

Quinque vrbes à Metropoli Sodomeas vocatas, igne cœlitus demiſſo euerſas legimus, Sodomam, Gomorrham, Adamam, Seboin & Segor *Geneſ. 19.* Hæc poſtrema, inquit Oroſius, parua, reliquæ amplæ, ſed primæ nominatiſſimæ. *Solinus in Polyhiſt.* Duo ibi oppida, Sodomum nominatum alterum, alterum Gomorrhum, apud quæ pomum gignitur, quod habeat ſpeciem licet maturitatis, mandi tamen non poteſt: nam fuliginem intrinſecùs fauillaceam ambitio tantum eximiæ cutis cohibet, quæ vel leui tactu preſſa fumum exhalat, & faciſcit in vagum puluerem. *Strabo lib. 16.* vrbes igne ibi abſumptas eſſe dicit, idque accolis referentibus: quarum metropolis Sodomia adhuc LX. ſtadia in circuitu ſeruet: tum lacus Aſphalthidis pleni ſunt illorum libris vbi naſcitur bitumen. *Lud. Viues lib. 16. Auguſt. de Ciu. Dei, cap. 30. Tacitus lib. vlt.* Haud procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magniſque vrbibus habitatos, fulminis iactu arſiſſe, & manere veſtigia, terrámque ſpecie torridam vim frugiferam perdidiſſe: Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herbæ tenues aut flores, vbi ſolitam in ſpeciem adoleuere, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. Ego, ſicut Iudaicas quondam vrbes igne cœleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, cóque fœtus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cœlóque iuxta graui, Hegeſippus *Ambroſio interprete lib. 4.* Quinque ita vrbes incenſæ, quarum vmbra quædam & ſpecies in fauillis videtur. Arſere terræ, ardent aquæ, in quibus cœleſtis ignis reliquiæ cognoſcuntur, atque adhuc manent. Spectes illic ſpecie poma viridantia, formatos vuarum racemos, vt edendi generent ſpectantibus cupiditatem. Si capias, fatiſcunt, ac reſoluuntur in cinerem, fumúmque excitant, quaſi adhuc ardeant. *Lud. Viues in lib. 21. Auguſtini de Ciuit. Dei, cap. 3.*

Iones cum à rege Dario defeciſſent, auctore Ariſtagora Mileſio, ſuperato Tmolo, Sardes occurrente nemine capiunt, omniáque eius vrbis loca, præter arcem, quam Artaphernes Perſa tutabatur. Erant Sardibus domus pleræque arundinaceæ: ſed quæ lateritiæ, tamen ex arundinibus lacunaria habebant. Harum vnam quidem è militibus cùm incendiſſent, repentè ignis è domo in domum lapſus totam vrbem abſumpſit. Crematis Sardibus, deflagrauit vnà templum Cybeles, indigenæ deæ: cuius prætextu poſtea Perſæ templa, quæ in Græcia erant, cremauerunt. *Herod. lib. 5.*

Darivs, Xerxis pater, è Scythia rediens, cùm Scythas aduerſus ſe tranſitum parare intellexiſſet ne vrbes Helleſponti inimico exercitu commeatum præberent, multas earum concremauit: inter quas & Abydus paſſa eſt incendium. *Æneas Sil. cap. 65. Aſiæ, è Strabone.*

Eretria à Date Darij duce, ſeptimo obſidionis die capta, & incenſa, ciues in ſeruitutem rapti. *Herod. lib. 6.*

Corintho incenſa à Mummio, Achaïco aurum, argentum, & cætera metalla, quæ in ſtatuis, alióque vrbis apparatu fuere, in vnum defluxere. Placuit verſicolor materia, æſque Corinthiacum nominatum, & inde Corinthiaca vaſa, quæ Romanam luxuriam ſupra modum exercuere. Dubium, à materia, an ab opere fuerit his nomen inditum: cum ſatis conſtet, id vaſorum genus priùs in vſu eſſe cœpiſſe, quàm Corinthus ſit exciſa. Tria huiuſmodi genera æris, candidum vnum, argenteóque nitore, in quo mixtura illa præualuit. Alterum, in quo fulua auri natura. Tertium æqualem habuit vtriuſque temperiem. *Sab. lib. 6. En. 5.*

Hieroſolyma vrbs à Tito Veſpaſiano die Septembris octauo incenſa conflagrauit. *Ioſephus l. 7. c. 16. bell. Iud.*

Conſtantinopolitanæ vrbis incendium anno 465. Euagrius hoc modo conflatum ſcribit. Dæmon quidam mulieris pannoſæ, ac ſtipem corrogantis ſpeciem gerens, ea hora, qua lychni accendi ſolent lucernam in forum detulit, quaſi aliquod ſalſamentum empturus, ac relicta ibi lucerna, diſceſſit. Flamma inde è lucernæ ſtuppa erumpens, horribile fudit incendium, quo ædificia circumforanea ſubitò correpta flagrarunt; inde proximis comprehenſis ædibus, paſſim ad vniuerſam vrbem ea calamitas ſerpſit, in quo deſperata ſalus vſque adeò laborauit, vt Aſpar Patricius, dux claſſiſſimus, aquam ad id reſtinguendum humeris ſuis attulerit, & ſingulis opem ferentibus numeros aureos pro mercede promiſerit. Qua triduo vrbem flamma depaſta eſt: in primis curia arſit, quò Senatus conuenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui propriis ædibus carebant, ſponſalia celebrabant, regia, templáque vrbis celeberrima, ac nobilium ædes magnificentiſſ. multæ item incenſæ. *Sigon. lib. 14. Imp. occid.*

Paulus Diac. lib. 15. in vita Anaſt. commemorat anno, vndecimo eius imperij, Conſtantinopolim vrbem incendio maximo abſumptam.

Antiochiæ incendium maximum ſub Veſpaſianis, in Iudæos falsò tranſlatum. *Ioſephus.*

In Beryti vrbis Phœniciæ (quæ Felix Iulia appellata eſt) conflagrationem. *Ioannes Barbucallus in primo Græcorum Epigrammatum.*

Αδ' ἰδοὺ ἁ τλάμων ἄπολις πόλις ἄμμιγα νεκροῖς
ἐνναέταις κεῖμαι ἀγλαοτάτα πρότερα.
Ἥφαιστός μ' ἐδάμασσε, μετ' Ἐννοσίγαιον ἐνοπλαῖς,
φεῦ, ἀπὸ τοσσατίου κάλλεος εἰμὶ κόνις.
ἀλλὰ παραστείχοντες ἐμὴν στοναχήσατε μοῖραν.
σπείσατε Βηρυτῷ δάκρυον καὶ [illegible].

Volſinij oppidum Thuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. *Plin. lib. 2. cap. 52. & 53.*

M. Marcello & Val. Leuino Coſſ. bello Punico ſecundo, Romæ incendium noctu circa forum pluribus locis ortum, ſeptem tabernas conſumpſit, & argentarias carpſit. Comprehenſa inde & alia ædificia priuata. Ædes Veſtæ vix defenſa, tredecim ſeruorum opera, qui ob id meritum publicè redempti ſunt, donatique libertate. Data eſt etiam libertas, cum viginti millibus æris, ei, cuius indicio conflati incendij auctores ſunt ad conſulem delati. Erant hi Campani nobiles, quorum parentes fuerant à Fabio interfecti. Iidem ſceleris à ſeruo conuicti (fuit Manno illi nomen) capitali ſunt ſupplicio affecti. *Sabell. lib. 4. En. 5.*

Nero Cæſar neque populo aut mœnibus patriæ pepercit Dicente quodam in ſermone communi *ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί*: imò, inquit, *ἐμοῦ ζῶντος*. Planéque ita fecit: Nam quaſi offenſus deformitate veterum ædificiorum Vrbis & anguſtiis, flexuriſque vicorum, incendit vrbem tam palam, vt plerique conſulares cubiculareſque eius cum ſtupa tedáque in

in prædiis ſuis deprehenſos non attigerint : & quædam horrea circa domum auream, quorum ſpatium maximè deſiderabat, vt bellicis machinis labefactata atque inflammata ſint quòd ſaxeo muro constructa erant. Per ſex dies ſeptémque noctes ea clade ſæuitum eſt, ad monumentorum buſtorúmque diuerſoria plebe compulſa. Tunc præter immenſum numerum inſularum, domus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpoliis adornatæ, deorúmque ædes ab regibus : & deinde Punicis & Gallicis bellis votæ delicatæque : & quicquid viſendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri Mœcenatiana proſpectans, lætúſque flammæ (vt aiebat (pulchritudine, ἁλώσει. Ilij decantauit in illo ſuo ſcenico habitu. Ac ne non hinc quoque quantum poſſet prædæ & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum & ruderum gratuitam egeſtionem, nemini ad reliquias rerum ſuarum adire permiſit : collationibúſque non receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias, priuatorúmque cenſus propè exhauſit. *Suetonius.*

Sub Tito Imp. incendio è terra oborto, Romæ Serapidis & Iſidis fana, ſepta, templum Neptuni, thermæ Agrippæ Pantheon, diribitorium, theatrum Balbi, ſcena Pompeij, Octauiæ porticus cum Bibliotheca, templum Iouis Capitolini cum fanis vicinis igni conſumpta periere. Et malum id diuinum potiùs quàm humanum videtur fuiſſe. *Dion.*

Sub Antonino Pio terræ motu Rhodiorum & Aſiæ oppida conciderunt : & Romæ incendium, quod trecentas quadraginta domos abſumpſit. Et Narbonenſis ciuitas, & Antiochenſe oppidum, & Carthaginenſe forum arſit. *Iulius Capitolinus.*

COMMODO imperante, Roma vrbs fœdo incendio deformata. Ortus ignis in templo Pacis, quod in via Noua fuit: nobiliſſimúmque vrbis ædificium primò deflagrauit, & cum eo multorum pecuniæ, quas eo ciuitas, velut in ſanctiſſimum repoſuerat ſacrarium Arſit & Veſtalis ædes, vnde depromptum eſt Palladium, in apertum, nulli antea, niſi Veſtalibus & Pontifici viſum. Plures inde dies ea eſt clades per vrbem graſſata, plurimáque interim ædificia publica & priuata conſumpta ſunt. Crediderunt multi, nocturni caſu fulminis id incendium conflatum : ſed res eò prodigioſior viſa, quòd ſereno, vt *Herodianus* ſcribit, cœlo accidit. *Sabell. lib. 5. En. 7.*

Patauium iacuerat ab Atilano excidio fermè ſexaginta ſine mœnibus, foſſa, vallo, omniúmque humano cultu propemodum deſerta. A Theodorico Gothorum rege foſſa & vallo primùm muniri cœpta eſt. Interceſſere iam inde anni circiter centum & viginti à prima inſtauratione ad Agilulphi Longobardorum regis eò quòd vrbs Græco Exarcho faueret, oppugnationem : quo temporis interuallo & publica & priuata ædificia ex aſſeribus, quibus abundat regio, nec vlla ferè alia conſtiterunt materia. Hanc ædificiorum formam contemplatus hoſtis validiore ventorum flatu incenſas in aduerſa tecta immiſit faces ſagittariorum opera ad id vſus. Conflatum eſt illicò incendium, ac pars multò maxima tectorum flammis conſumpta, eáque clade perterriti, deditionem Patauini fecere. Barbari, dedita vrbe, ciuibus cum præſidio dimiſſis, quod reliquum fuit flammis dedere. Atque ſic accidit, vt Patauium anno ferè centeſimo pòſt atque octogeſimo, quàm ab Atila fuerat excidio deditum, ſit tunc iterum à Longobardis exciſum. *Sabell. l. 5. Enn. 8. & Benſin. l. 8. Dec. 1.* An Chriſti 1174 4. Non Martij, totum ferè incendio fuit abſumtum, cùm occultò ignis in ædes aduerſæ factionis à ſceleſto quopiam iniectus eſſet (contendebant autem inter ſe Iordanus S. Benedicti Nouelli Prior, & Luſcus Tranſalgandinus patricius.) Ad 2614. domorum ea clade conflagrarunt. Extat eius rei teſtis, lapis ad Baſilicam D. Acanthiani poſitus MCLXXIV. Ariſt. Padua *Bernard. Scardeonis in hiſtoria Patauina.*

Mephitis templum ante Cremonenſium mœnia fuit quandoque loco ſeu numine defenſum, vbi exuſto eſt Cremone Vitellianis Flauianiſque bellis, anno poſtea quam condita fuerat ducenteſimo octogeſimo ſexto, T. Sempronio & Cornelio conſulibus, ingruente in Italiam Annibale. *Cælius l. 24. cap. 25. A. L.* Incenſa iterum ab Agilulfo rege Longobardo, quia Græcis pareret, anno 605. *Bernard. Saccus lib. 8. hiſtor. Ticinenſis.*

Anno 1004. Papia, vt fortuitò, ſic miſerabili incendio propè vniuerſa conſumpta, vehementiùs animos omnium ac pectora concuſſiſſet, niſi inaudita frugum omnium conſecuta penuria ſua res quemque reſpicere coëgiſſet. *Sigl. 7. reg. Ital.*

ERLEMBALDVS, Mediolanenſis populi ductor, Gothifredum Archiepiſcopum ab Henrico IV. rege Germanorum dictum, (cùm Vido ſe abdicaſſet ſponte) Caſtelioni obſidebat, an. 1071. Extremo Quadrageſimæ ſpatio ingens Mediolani eſt incendium excitatum. Ad id reſtinguendum cùm plurimi è caſtris, quæ ad Caſtelionum erant, receſſiſſent, oppidanis locum ad erumpendum dederunt, qui magno conatu egreſſi, Erlembaldum cum maximo ſui periculo inuitum obſidione decedere compulerunt. Eo incendio magna pars vrbis ad ſolum cuſta eſt. Incendium inde Caſtelionenſe apud poſteros celebre manſit. *Sigon. reg. 9. Ital.*

Circa annum Salutis 1109. duplex incendium, vnum poſt alterum, duorum menſium ſpatio inter vtramque cladem interiecto, Venetam vrbem propemodum abſumpſit. Sed poſterius multò calamitoſius, ſexdecim inſulis continua clade conſumptis, & cum his parte vna Ducariæ domus. *Sabell. lib. 4. Enn. 9.*

Venetiis initio anni 1514. tertio Idus Ianuarias, de prima vigilia, in Riualto, frequentiſſima vrbis regione, repentinus ac validus ignis, multiplicis mercimonij tabernas primùm inflammauit : mox iuuantibus Aquilonibus, qui ſæuiſſimi ea nocte fortè perflabant, attigua etiam ædificia corripuit. Mirum dictu, ac viſu horrendum, quanta velocitate & ſimul cœperit, & ad dextra læuáque in immenſum populabundus innumeras ædes. D. Ioannis templum, & cuncta ſimul, quæ ad Farinas (id loci nomen eſt) & ad forum Piſcarium vergunt, abſumpſerit: ita vt momento temporis ſuper ſemiuſtas & corruentes domos, miſerabili vaſtitate inſolitum atque inane loci ſpatium flammæ patefecerint. Eadem violentia hauſtis nummulariorum officinis, rectà per argentarios ad templum Apollinaris vſque peruagatus, nihil reliquum fecit, præueniendo remedia miſerorum ſui rapiditate atque ſæuitia. Stetit intactum D. Iacobi vetuſtiſſimum ſacellum, circumambuſtis lateribus, quo nihil antiquius Venetiis haberetur, vtpote quod in ipſo naſcentis vrbis primordio ab circumiectis populis, in Hadriaticas paludes Barbarorum metu fugientibus, ædificatum fuerit. Inde perpetuam noctem debacchante flamma, neque exitus calamitatis, neque remedium reperiebatur. At prima luce cum magiſtratibus Andreas Grittus ſuperuenit, iuſſitque fabros continuò demoliri domos ardentibus iunctas, vt graſſantibus incendiis liber campus atque ipſum cœlum occurreret. Ita tandem reſtinctum eſt. Fuere, qui non caſu, ſed dolo id factum crederent : quod eodem quoque temporis puncto, diuerſa in regione vrbis, cœnobiorum Cruciferorum conflagrauerat ſubiiciebántque crimini & inuidiæ Germanos, tanquam ij pari calamitate illata, ſimilem iniuriam vlciſci contenderet : quoniam ſuperiore anno oppida duo in Germania fraude Venetorum arſiſſe dicebantur. *Iouius. libro 12. Hiſtor.*

Incendio, quo Feltria à Maximiliani I. Imp. Rom. militibus conflagrauit, an. 1509. turris portæ oppidi imminens concidit, qua in turri carmen ſolido in lapide legebatur, antiquitate mira præditum. Is lapis igne abſumptus, haud paruo ciuitatis deſiderio interiit. Carmen erat huiuſmodi:

Feltria perpetuo nimium damnata rigori,
Forsè mihi poſthac non adeunda, vale.

Supra carmen Iulij Cæſaris nomen erat inſcriptum. *Bembus lib. 9. Hiſt. Venet.*

GVLIELMVS Normannus Angliæ regnum occuparat. Angli exules Canutum III. Danorum regem in inſulam ducunt, Eboracum verſus. Normanni, qui vrbis præſidio relicti erant ne ſuburbana ædificia Dacis vſui forent, ea incenderunt. At ſubortus repentè ventus, vagantem flammam adeo in altum latéque euexit, vt ignis frequentes globi intra mœnia cadentes, maius intrà quàm extra incendium fecerint, quo penè omnia ædificia cum templo D. Petri abſumpta ſunt. Quare omne præſidium ac ciues exire compulſi, confertim fugientes, in hoſtes, qui iam appropinquabant, inciderunt. *Polydorus lib. 9.*

Sub Philippo II. rege Francorum Carnutum vrbs incendio fortuito maxima ex parte fœdata. Ædes Virginis cremata & ſeptum : in eoque quàmplurimi mortales abſumpti. In Bellouacorum finibus coruos roſtro carbones candentes tectis intuliſſe, incendiúmque conflaſſe creditum. *Æmil. lib. 6.*

EDOVARDO I. Anglorũ rege contra Scotos defectores exercitum ducente, anno 1297. Scoti, vt venientem hoſtem finibus prohiberent, in agrũ Anglicum egreſſi, ac prædas vbique

facientes, Carliolum obſident; atque caſu inaudito ita ferente incendunt, facto ſtatus incendio ab exploratore Scoto, qui fortè captus in cuſtodia erat, auditóque ſuorum aduentu, & ſe neci, & vrbem igni dedit, quem poſtea ventus per omnes ferè vicos diffudit. *Polyd. lib. 17.*

Anno 1152. dimidia pars oppidi Audomari cum templis Dionyſij, Ioannis & Martini, ſurgente ex cœnobio D. Bertini incendio, Nonis Septembris conflagrauit. Numinis ira, inquit Meyerus, id accidiſſe creditum, propterea quod ex duodecim Monaſteriorum antiſtibus, epulis vinóque merſis (eò enim conuenerant de Bertino ſacro ad ſolenne conuiuium) nemo inuentus ſit, qui ad nocturnas matutinaſve ſurrexerit preces *Chronicon Flandriæ.*

Lotharivs Romam proficiſcens, pro inauguratione impetrãda, Oſterburgum venit, vbi grauis excitata eſt ſeditio inter ciues ac regios Miniſtros. Qua feruente, incendium exortum eſt, quo tota penè ciuitas periit: plurimi etiam homines cæde ac flamma ſunt extincti, anno 1127. Eodem anno Moguntia ciuitas, & Cathedrale templum pulcherrimè ornatum, ac Monaſteria aliquot Spiræ & Argentorati, & tota penè Goſlaria, & Salinæ Saxonum conflagrarunt. Hæc ad annum 1136. Saxoniæ Chronicon refert, & vno eodémque die accidiſſe narrat.

Anno ſequenti Traiecti, ipſis feriis Paſchalibus, omnia templa, cum magna ciuitatis parte incendio periere. *Chronic. Germanicum.* Gandaui octo de nocte incendio, dimidia pars vrbis cum templis Michaëli & Iacobo dicatis periit. *Chronic. Flandriæ.*

Anno Domini 847. ſub imperio Lotharij in ciuitate Padeburnenſi, viſi circuli duo ad ſolem, quorum interior Eccleſiæ magnitudinem, exterior vrbis complexus fuerat latitudinem. Vix dum euanuerant, exortum eſt incendium & vrbs penè tota cum Eccleſia conflagrauit, verſáque eſt dies meridiana in noctem. *Lycoſthen Prodig. ex Crantz. l. 6. Metrop. c. 23.*

Anno 1160. Nonis Aprilis, vrbs Friſingenſis penitus cùm vniuerſis templis, Sacerdotúmque contuberniis, cœleſti igne abſumitur. Hanc calamitatem, inquit Radeuicus, nonnulla prodigiorum indicia præceſſerunt. Quadam enim vice in die circumciſionis Domini, dum ad Miſſam ſolennem Presbyter altari maiori aſſiſteret, & iam ſacri ſecreti vltimum reſoluiſſet ſilentium, calix cum ſanguine ita prorſus euerſus, & ſuper altare in conſpectu omnium effuſus eſt, vt nec ſtilla ſupereſſet. Per idem tempus monſtra quædam quadrupedia, aliáque phantaſmata de nocte viſa ſunt tam à Clericis quàm à Laicis hinc inde volitare. Vulpes & lepores domos canonicorum ingreſſæ velut domeſticæ ſe capi permittebant. Pueri ac puellæ per mediam ciuitatem ſæpiùs proceſſionem agentes, veraſque litanias imitantes, iocis ſuis ſeria portenderunt. Vlulæ, vpupæ, bubones toto anno in tectis, funebria perſonantes, lugubri voce aures omnium repleuerunt. Piloſi, quos Satyros vocant, in domibus plerúmque auditi. *Radeuicus lib. 4. cap. 13. de geſtis Friderici.* Eadem fuit & Spirenſis Eccleſiæ ferè iiſdem diebus fortuna. *Ib. d. cap. 14.*

Anno 1472. apparuit terribilis in cœlo Cometes per menſem Ianuarium inſequentem, grandi cauda, multa minatus, quæ ſequuta ſunt, mala, læuo lumine cœlum contriſtauit Æſtate tum inſequente terribili incendio magna pars Erfordiæ arſit, immiſſo igne per conductitios. Concrematæ duæ Eccleſiæ collegiatæ, cum ponte mercatorum, & inſigni vrbis parte. Machinatus eſt homo militaris generis quidam, quod & vrbi & Lantgrauio eſſet infenſus. *Crantz. lib. 12. Sax. c. 10. & lib. 13. Vandal. cap. 7.*

Circa annum Salutis 1424. tribus vno tempore locis ſatis diſtantibus (quod prodigij loco habitum eſt) exorta ſunt incendia, Gedani in Pruſſia, Tanclem in Vandalia, Duderſtat in Saxonia, Eccleſiæ & Monaſteria vna conflagrarunt cum multis mortalibus. Ferunt nulla vi aquæ, nulla denique ſubuerſione domorum ſuccurri potuiſſe: donec à fundamentis omnia conſumerentur, quæ illud incendium attigerat. *Crantzius lib. 11. Vandal. cap. 2.*

Lubeca, vrbs Saxoniæ nobiliſſima, quater incendium paſſa Primò ſub Adolpho Comite Holſatiæ. Secundò vix benè cõſummata (quum eam acciperet Henricus Leo) anno 1209. cum vſque ad quinque domus perirent, quæ hodie nomen ſeruant, vt vicus Quinque domorum vocetur. Tertiò circa annum 1240. pro media parte, Tandem anno 1276. Ex quo quarto incendio, eo qui nunc cernitur ordine, conſtructa eſt, vt in longum velut per dorſum duæ tendantur plateæ: ex lateribus autem velut coſtæ deriuentur vici, hinc ad Trauenam flumium, inde ad lacum Vuokeniſſam, qui vtrinque ciuitatis muros alluunt. *Crantzius lib. 7. Vandal. capite 5. 14. & 34.*

Anno Chriſti 1518. menſe Iunij, horrenda Solis eclipſis, geneſim Maximiliani Imp. vehementer offuſcans, eique lethalis, cœlo Viennæ apparuit, & ea ipſa horrendum excitauit incendium, quo platea amœniſſima vrbis, quæ Cantorum vulgò dicitur, magna parte exuſta eſt. Maximilianus Oenipонte cum ſuis agens, hoc caſu commotus, in febrim incendit lentam, qua tandem periit. *Cuſpin.*

Anno 1112. plus quàm dimidia pars Moguntiæ vrbis incendio periit, vna cum bis mille hominibus, inter quos & ducilla Lotharingiæ Mathildis numeratur. *Valent. Munter.*

Vormacia ictu fulminis combuſta eſt anno 873. iuxta Marianum Scotum.

Arbor Felix, vrbs ad lacum Podamicum ſita, an. D. 1494. incendio tota periit, ſubiecto igne à nebulonibus quibuſdam; in prytaneo Arbonenſi à teneris educatorum, quorum pater ſuſpendio à magiſtratu fuerat necatus. *Stumphius.*

Berna Heluetiorum grauiſſimis incendiis conflictata eſt. An. D. 1286. tota periit. 1385. magna ex parte 1405. grauiſſimè 1535. vltra 27. domus.

Vrbs S. Galli A. D. 1215. 2. Maij incendio tota periit, excepto Monaſterio. Anno 1314. 15. Octobris, rurſus vna cum cœnobio conflagrauit, ſex domibus tantùm exceptis. Iis cladibus vexati ciues, negotiationi linearum veſtium ſe totos dediderunt. Anno 1368. ignis rurſus non exiguam partem vrbis abſumpſit. Rurſus anno 1418. menſe Aprili, vrbs cum cœnobio igni ita vaſtata eſt, vt 17. domus tantùm ſupereſſent. Mox inſtitutæ vigiliæ nocturnæ 30. virorum, & vento bacchante, 14. ſpeculatorum. *Stumphius.*

Schafhuſia, ad maiores Rheni cataractas vrbs Heluetiorum nobilis, igne fœdè vaſtata eſt, vt vix quarta pars integra ſuperfuerit. A. D. 1372. *Idem.*

Conſtantia ad lacum Podamicum ſæpè multúmque incendiis vaſtata eſt. Maximè verò An. Dom. 1314. igne excitato in ædibus Iudæi, qui ob religionem ſabbathi manus igni admouere nolebat. Rurſus anno 1349. Iudæus, qui vi coactus ſuperſtitionem ſuam abiurauerat, igne domui ſe obiecto ſeipſum cum duobus filiis exuſſit: per feneſtras clamans, ſe in fide Iudaica conſtanter moriturum. Vicinia tota conflagrauit. *Idem.*

Cùm Salomon Vngarorum rex Albam Græcam, Bulgarorum partes ſecutam, iam tertium menſem obſideret, Pannonica virgo in Syrmienſi agro capta, & Albæ in ſeruitutem aſſerta (quod an caſu, an ex induſtria, vlciſcendæ captiuitatis gratia factum ſit, non ſatis conſtat) clàm in vrbe incendium ſuſcitauit: quod Subſolano flante vſque adeò adauctum eſt, vt mox longè latéque graſſari videretur. Vngari, quà facilior dirutis mœnibus aditus offerebatur, hàc vrbem ſubeunt, Bulgaros, Græcos, ac Beſſos obtruncant, qui primùm occurrerant. Cæteri in fugam verſi, cum Nicota eorum duce, in arcem ſe receperunt. *Bonfin. lib. 3. Decad. 2. hiſt. Vng.*

Venceslao IV. Boëmis imperante, eo ipſo anno, quo Ptolemais a Saracenis occupata eſt, Praga ferme vniuerſa igne familiari exuſta, liberalitate regis, ciuiúmque diligentia ita inſtaurata, vt felix incendium fuiſſe videretur. *Æn. Sylvius hiſtoria Boem. c. 18.*

Anno 1125. Cracouia metropolis Poloniæ, penitùs conflagrauit: incertum, fortuitóne incendio, an a Boëmis clàm ſubornato, Propter receptum Sobieſlaûm exulem. *Cromer. l. 5.* Anno Chriſti 1462. Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum ſodalium è fornace alchymiſticâ, quemadmodum vulgò iactatum eſt, orto arſit, ita vt dimidia fere pars vrbis ad meridiem & occidentem ſolem vergens abſumeretur. *Cromerus lib. 24.* Anno 1493. vltima Iunij atrox incendium, poſt occaſum Solis graſſatum, maximam vrbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & Occidentem ſolem vergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis abſumpſit. Poſt quod tempus Iudæorum domicilium: qui eo vſque ſparſim in vrbe habitarant, graſſantéque incendio illo à militibus excuſſi erant, Cazimiriam tranſlatum eſt in ripam Viſtulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnaſio deſtinarat, & exædificare cœperat. *Idem lib. 30.*

Anno 104. Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, è

meridie ad noctem vſque, rege Alexandro ex arce inſpectante
A arſit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit *Cromerus lib.30.*

Baſilea Raucorum An. D. 1258. vnà cum ſummo templo miſerè incendio fortuito vaſtata eſt. Anno 1294. incendio ædes ſexcentæ abſumptæ. Minor Baſilia A.D. 1354. grauiſſimè afflicta. Forum frumentarium, & cliuus Spalenſis an. 1377. abſumptus. Iterum an. 1417. à Xenodochio ad D. Albanum vſque 300. domus conflagrarunt.

Oppidum Germaniæ Schiltachum 4. Idus April. qui dies erat Iouis ante Paſcha, anno à Chriſto paſſo 1533. conflagrauit, à venefica incenſum. Vti *Eraſmus Roterod. ex Henric. Glareani* narratione refert, *& Cardanus lib.19. de Subtil.* repetit. Dæmon ſibilo ſignum dedit è quadam ædium parte. Caupo ſuſpicans eſſe furem, aſcendit, neminem reperit. Sed idem ſignum rurſus ex altiore cœnaculo redditum eſt. Et huc conſcendit caupo, furem perſequens. Cum nec illic quiſquam appareret, ſibilus auditus eſt è faſtigio fumarij. Illicò tetigit cauponis animum, eſſe dæmoniacum quiddam, iubet ſuos eſſe præſenti animo. Acciti ſunt Sacerdotes duo, adhibitus exor-
B ciſmus. Reſpondit, ſe eſſe dæmonem. Rogatus quid illic ageret, ait ſe velle exurere oppidum. Aliquanto pòſt mulierculam, quæ cùm habuerat conſuetudinem annis quatuordecim, cùm interim illa quotannis & confiteretur & acciperet Euchariſtiam, eoque etiam die communicaſſet, ſuſtulit in aërem, impoſuitque fumarij faſtigio: tradidit ollam, iuſſit vt inuerteret: inuertit, & intra horam totum oppidum exuſtum eſt. An dæmon indignatus ob inductum riualem cauponis filium & oppidum perdiderit, & mulierem prodiderit, certum non eſt, eſt tamen veroſimile.

Anno Sal. 1564. ſub belli Germanici initia, ad ſeptimum Auguſti diem, Mechliniæ, quod eſt Cæſaris ditionis oppidum Brabantiæ pulcherrimum, puluis tormentarius in turri quadam in mœnibus repoſitus, à fulmine incenſus, ipſam turrim primum à fundamentis euertit, proxima deinde ædificia, intra & extra vrbem, ad quingentos in circuitu paſſus inuaſit, ex iis pleráque incendit, plurima diruit, ac diſiecit, nonnulla concuſſit ac diſrupit, atque ex iis lapides ingentes correptos, pleroſque ad ſexcentos paſſus longè contorſit: at-
C que ita corruptis tectis ac denudatis, totam propemodum vrbem deformauit, arbores radicitùs euertit & ambuſſit. Perierunt in ea calamitate homines plus minus ducenti, partim incendio abſumpti, partim ruinis ædificiorum ac lapidibus & tegulis obruti, præter eos, qui grauiter vulnerati mortem effugerant, quorum ingens erat numerus. Ex his complures biduo ac triduo, nonnulli quatriduo pòſt, è cellis ſubterraneis, in quas confugerant, plerique mortui, qui vel fame, vel ſpiritu præcluſo extincti erant, pars viui, qui penu ibi condito inuento, vitam ibi tolerauerant, reperti atque extracti ſunt. Præterea ingens numerus iumentorum atque pecorum cum ſtabulis deflagrauit. Murus autem, qua parte turris ſteterat, ad ducentos ampliùs paſſus diruptus ac ſolo æquatus fuit *Surius in Comment.*

Submerſa.

A Circeis palus Pomptina eſt, quem locum XXIII. vrbium fuiſſe, Mutianus ter conſul prodidit. *Plin. lib. 3 c.5.*

Pyrrham & Antiſſam circa Mæotim pontus abſtulit, Elicem & Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia ap-
D parent. Ex inſula Cea ampliùs triginta millia paſſuum abrupta ſubitò cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Tyndarida vrbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina. *Plin. lib.2. cap.92.*

Gellianus auctor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum à Marſya duce Lydorum. *Plin. lib.3. cap.12.*

Sybaritæ tantum armorum ſtudio floruere, vt quatuor finitimas rexerint gentes, vrbibus quinque & viginti imperio ſubactis. Quo contigit, vt trecentum armatorum millia aduerſus Crotoniatas, vno tempore, ad bellum inſtruxerint. Sed tantam rerum felicitatem luxuria & voluptas euertere, ita vt ſeptuaginta dierum ſpatio, opibus ipſius populi afflictis, captam vrbem Crotoniatæ immiſſo flumine immerſerint. *Sabell. lib.9. En.3. ex Strab. lib.6.*

Terra motu hauſta, obruta, concuſſa.

Parthorum vbi Rhagis nomen impoſitum dicitur à terræmotibus, qui ibi frequenter fiunt, à quibus multæ (vt Poſidonius refert) vrbes & duo millia vicorum euerſa ſunt. *Strab. lib.11.* Nediæ præfectura eſt, quæ Rhagæ appellatur, ab in- E
fortuniis, quæ in ea acciderunt. Cùm enim plurimas haberet vrbes & maximè locupletes, tantos habuit terræ motus, vt & vrbes & incolæ omnes perierint & omnino regio mutata fuerit, & flumina pro his, quæ antè erant, alia extiterint atque lacus. *Did. lib.19.*

In Phœnice facto terræ motu, Oppidum ſuper Sidonam ſitum abſorptum fuit, & Sidonis dimidietas fermè corruit, non vno quidem motu. *Strab. lib.11.*

Olymp. 101. anno 4. Peloponneſus grauiſſimo terræ motu conquaſſata fuit. Sed multò maior ac incredibilior calamitas poſtea accidit. Mari enim vehementer concitato, altóque fluctu exundante, omnes vnà cum domibus abſorpti perierunt. Factum eſt autem malum hoc in duabus Achaiæ vrbibus, vna Helice, altera Bura: quarum Helice antè terræ motum habita eſt omnium Achaiæ vrbium celeberrima. Phyſici horum malorum cauſas naturales afferunt. Habet enim Peloponneſus confluentium aquarum magnos quaſi ſubterraneos lacus. Argumento ſunt duo fluuij manifeſtò ſub terram fluentes. Nam is, qui ad Pheneum eſt, fluuius in terram influens, ſu- F
perioribus temporibus euaneſcebat, ſubterraneis cauernis eum haurientibus. Et his, qui iuxta Stymphium eſt, terræ hiatu abſorptus, per ducenta ſtadia ſub terra latens, tandem vltro Argiuorum oppidum exitum quæſiuit. *Diod. lib.15. & Pauſ. in Achaicis.*

Sicyone vrbs fuit olim celeberrima, & reges ex tota Græcia antiquiſſimi. Eam tamen incertum quibus cladibus vehementer afflictam terræ motus ad ſolitudinem & vaſtitatem redegit. Ac tunc multa, quæ admirationi fuerant, opera interierunt. Eodem verò caſu Cariæ & Lyciæ vrbes magnis calamitatibus affectæ, & Rhodus in primis inſula tam vehementer concuſſa eſt, vt Sibyllæ vaticinatio Rhodi ſit exitio comprobata. *Pauſ. in Corinth.*

Quo tempore Lyſimachus intulit Heracleenſibus bellum, in Helleſponti & Cherſoneſi regionibus terra adeò horrendè mota eſt, vt Lyſimachia vrbs altero & vigeſimo anno ab eo quo condita fuerat, magna ex parte conciderit. Fuitque prodigium illud Lyſimacho, & eius ſtirpi pòſt paulò interituræ, ac malorum omnium, quæ deinceps ſecuta ſunt. *Sab. lib.8. Ennead.4.* G

Democles ingentes quoſdam olim circa Lydiam & Ioniam vſque Troadem factos terræ motus ſcribit. A quibus & vici ſunt abſorpti, & Sipylus ſubmerſa regnante Tantalo, & è paludibus lacus facti, & Troïa fluctibus immerſa. Pharoſque Ægypti, quæ olim erat in pelago, nunc certo quodam modo Peninſula facta eſt, ſimiliter Tyrus & Clazomenæ. *Strab. lib.1.* Ipſa ſe condens terra deuorauit Cybotum altiſſimum montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magneſia: & priùs in eodem loco clariſſimam vrbem, quæ Tantalis vocabatur Galanis & Gamales vrbium in Phœnice agros cum ipſis Phegium Æthiopiæ iugum excelſiſſimum. *Plinius lib.2. capite 91.*

Anno regni quarto Archelai filij Zeuxidami Lacedæmoniorum regis, maximo omnis prioris memoriæ terræ motu, cùm Laconiæ labes in multos hiatus deſedit, tum Taygetus concuſſus, & vertices ſunt aliqui eius collapſi. Ipſa conuulſa Sparta eſt tota præter quinque ædificia, cætera terræ tremor labefecit. Media porticu, vbi adoleſcentia & iuuentus vnà H
exercebant ſe fama eſt paulò antè quam terra quateretur, leporem percurriſſe. Iuuenes autem, vt erant vncti, euolaſſe ludibundos ad conſectandum. Adoleſcentes verò, qui remanſerant, gymnaſij ruina oppreſſos periiſſe cunctos. Horum tumulum vocant etiam hoc æuo Siſmariam, quod σεισμὸν terræ motum dicant. *Plut. in Cimone.*

Maximus terræ, memoria mortalium, extitit motus, Tiberij Cæſaris principatu, 12. vrbibus Aſiæ vna nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atque quinquagies nunciatus Romam. Quo quidem anno ad Traſymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni ſenſere, nec Romani. *Plin. lib.2.*

Sub Hadriano, quemadmodum in Chronico Euſebius annotauit, iterum exorti terræ motus, maximam partem Nicomedi & Niceæ vrbium euerterunt. Et aliquanto pòſt Nicopolis & Cæſarea eadem de cauſa penitùs ſubmerſa ſunt.

In Syria terræ motus factus eſt, quo apud Tyrum & Sydonem paſſim labentibus tectis, multa millia hominum proſtrata

ſtrata ſunt. *Eutropius libro* 10. Idem *Euſebius in Chron.* anno-
A tar,factum eſſe anno Domini 300.& *Oroſius lib.7.Sabell. Enneadis 7.lib.8.*affirmat,hunc terræ motum accidiſſe decimonono anno imperij Diocletiani.

Anno ſeptimo Conſtantij, Domini verò 347. Neocæſarea in Ponto terræ motu ſubuerſa eſt,excepta Eccleſia ac Epiſcopo,cæteriſque qui ibidem reperti ſunt.*Hieron.inChron.& Eutrop.lib.11. Oroſius lib. 7.*

Anno ſequente Dyrrachium Dalmatiæ terræ motu corruit, & tribus diebus& noctibus Roma nutauit,plurimæque Campaniæ vrbes vexatæ ſunt. *Hieron.in Chronico.Eutropius lib. 11. de Conſtantio.*

Anno Chriſti 371. terræ motus circa Bithyniam ingens. Nicæa, quæ ſæpe antea corruerat,vndecima menſis Octobris funditùs eſt ſubuerſa. Factum hoc eſſe anno duodecimo poſt ruinam Nicomediæ, *Socrat.lib.4 cap.*10.numerat. Verùm iuxta Hieronymi Chronicon decimus duntaxat fuit. Paulò poſt hunc terræ motum,etiam Germæ ciuitatis Helleſponti multæ partes alia concuſſione terræ ſubrutæ ſunt: & videbantur iſti terræ motus indicia eſſe futurarum perturbationum Eccleſiæ *Socrates ibidem.*

Anno 747.vrbes Syriæ terræ motu ita ſunt agitatæ, vt aliæ funditùs,aliæ magna ex parte prociderint, quædam ex montibus in ſubiectos campos per ſex millia paſſuum, tectis ſaluis incolumibuſque,tranſlatæ ſunt. *Sigonius libro 3.regni Italiæ.*

Anno 477. per quadraginta dies continuos Conſtantinopoli terra horrendo planè motu tentata eſt, quo pleraque ædificia publica ac priuata procubuerunt, ac ruinis magnam vim hominum oppreſſerunt. *Sigonius libro 15. Imperator occid.*

Triceſimo imperij Theodoſij anno terræ motus magni facti ſunt Conſtantinopoli per quatuor menſes, ita vt metu nimio perculſi Bizantini,extra ciuitatem in campum vnà cum Epiſcopo, qui tum Proclus fuit, ſecederent, precibus Deo pro liberatione ab imminenti interitu ſupplicantes. Quadam ergo die fluctuante terra, atque omni plebe attentiùs clamante, *κύριε ἐλέησον*, circa horam tertiam,omnibus videntibus,à diuina contigit virtute,ſuſtolli quendam adoleſcentulum in aëra, & audire diuinam vocem admonentem,vt Epiſcopo ac populo nunciaret vt Litanias ſic facerent, & dicerent: S. Deus, Sanctus fortis,Sanctus immortalis, miſerere nobis,nihil aliud apponentes.Proclus Epiſcopus cùm ſic facere populo præcepiſſet,terræ motus ceſſarunt. *Paul. Diac. libro 14.*

Paulus Diaconus libro 13. de geſtis Rom. Conſtantinopoli, poſteaquam in regnum Arcadius ſucceſſiſſet, terræ motum ingentem accidiſſe ſcribit, terra horribili modo ſubtus tremente, deſupérque fuſa flamma cœlitùs pendente, vt cælum omne ardere videretur. Ac duraſſe quidem pluribus diebus, donec Arcadij Imperatoris & populi precibus placatus Deus ſupplicium imminens auerterit. Proſper factum illud ſcribit anno Arcadij primo,Chriſti 396.iuxta *Marianum*,ſecundùm *Proſperum* 398.

Terræ motum ingentem Conſtantinopoli ortum fuiſſe adeò, vt in periculo & metu vniuerſa eſſet regio, Theodoretus tradit, nocte proxima,cùm ſine cauſæ cognitione expelli vrbe Ioannem Chryſoſtomum Arcadius præcepiſſet.Accidiſſe autem ob iniuſtam & violentam Ioannis expulſionem motum eum terræ, ab omnibus iudicatum eſt. Ipſius etiam Imperatoris mentem cogitatio ea ſubiit:quamobrem manè legatis miſſis, Ioannem ex itinere in vrbem reuocauit. *Theodoretus lib.5.cap. 34.*

Sub imperio Theodoſij iunioris maximus & vehementiſſimus, ac priores omnes excellens terræ motus, per vniuerſum propemodum orbem factus eſt,ita vt multæ turres per regiam collaberentur: & prolixus ille murus Conſtantinopoli,quem Cherroneſum vocant, corrueret: tellus dehiſceret, ac multi pagi ſubmergerentur,multæque & innumeræ calamitates terra maríque acciderent:fontes aliquot exiccarentur,& aliis locis, vbi nulli fontes fuerant,aquarum abundantia ſcaturiret: deníque immenſæ arbores cum ipſis radicibus extirparentur,ac plurimæ valles in montes ſubitò mutarentur: mare mortuos piſces eiiceret, atque multas inſulas vndis ſuis inuolueret: marinæ naues in ſicco cernerentur, vndis ſcilicet retrolabentibus, Bithyniáque & Helleſpontus & vtraque Phrygia plurimùm affligerentur. Et hæc calamitas diù terram occupauit: paulatim deſinens, donec in vniuerſum conquieſceret. *Euagrius l.1.c.17.Niceph.l.12.c.39.*

Anno 4.Iuſtiniani Pompeiopolis Myſiæ ciuitas cum maxima hominum multitudine terræ motu miſerè eſt abſorpta: quo- E
rum nonnulli ſubtus terram ſuperſtites, ex ima voragine hominum auxilia implorabant. Nouennio pòſt totus terrarum orbis horrendo terræ motu concuſſus eſt,vnde innumera loca & ciuitates in præceps ruerunt, ſolóque ſunt æquatæ. Conſtantinopoli in ipſo Paſchatis feſto terræ motus horribilis exortus eſt. Proximo biennio alij ſecuti ſunt terræ motus, & tempeſtates ſæuiſſimæ:tantique fulminum & tonitruum grauiſſimum impetus, vt & dormientes plurimi læderentur & bona pars Byzantij incenderetur. Quinto anno poſt, qui vigeſimus ſeptimus fuit Iuſtiniani: iterum Conſtantinopolis & vicina loca ingenti terræ motu quadraginta continuos dies grauiſſimè quaſſata ſunt. Sequenti anno denuò tanti tempeſtatum extiterunt turbines & vis fulminum, vt crucis ſtatuam in portu Conſtantinopolitano collocatam deiicerent. *Agathius libro 5.*

Paulus Diaconus libro 21. Rer. Rom. anno Leonis XXIII. inquit, terræ motum factum eſſe magnum atque terribilem Conſtantinopoli,7. Calend. Nouembris hora octaua, & cor-
ruerunt Eccleſiæ ac monaſteria,populuſque multus extinctus F
eſt. Cecidit autem & ſimulacrum, quod ſtabat ſuper Atali portam,Magni Conſtantini, vnà cum ipſo Atalo:& titulus Arcadij, qui ſupra Xerophili columna ſtabat:atque ſimulacrum maioris Theodoſij,quod ſupra auream portam videbatur: nec non & terreni vrbis muri,atque ciuitates ac villæ in Thracia, & Nicomedia in Bithynia: item Prænetus & Nicea, in qua vna tantum ſalua remanſit Eccleſia. Fugit autem &mare terminos ſuos in quibuſdam locis,& perdurauit terræ motus diebus duodecim. *Zonaras tomo* 3. Anno Domini DCCXLI. iuxta *Sigebertum.*

Anno decimo Irenes, cùm cogitaret filium Conſtantinum ab Imperio prorſus remouere,perſuaſa ab aulicis, qui per eam dominatum ſibi arrogabant, terræ motus 6. Idus Febr. Conſtantinopoli accidit: adeò vehemens, vt de ruina vrbis metus eſſet,& omnes ciues extra domos ſuas in hortos & agros exirent,& tentoria atque tabernacula ſub dio figerent.*Paul.Diac. lib.23.Rer.Rom. Anno Domini* DCCXCI. *Sigebertus.*

Sub Iuſtino ſeniore Imp.refert. *Zonaras tomo* 3.Anazarbum ſecundæ Ciliciæ metropolim terræ motu concidiſſe: & Edeſ-
ſam vrbem illuſtrem Oſroënæ prouinciæ ſubmerſam eſſe,cùm G
Scirtus fluuius, qui eam mediam perfluit, exundaſſe, & vrbis ædificia deieciſſet, & auexiſſet, & ciues partim ruina,partim vndis oppreſſiſſet. Aliquot diebus elapſis aqua imminuta,lapidea tabula in ripa fluminis eſt reperta, cui erat hieroglyphicis literis inſculptum: Scirtus fluuius (habet autem à ſaltando nomen, quaſi ſaltatorem dicas) malè ſaltabit ciuibus.Concidit & ſemiſſis Pompeiopolis,vrbe media dehiſcente: in cóque hiatu, multi viuentes adhuc auxilium petierunt, cùm opem nemo ferre poſſet.

Anno quarto Conſtantij, Domini verò CCCXLIV. multæ vrbes Orientis terræ motu terribili cóciderunt. *Hier.in Chronici Socrates l.2.c.*17. narrat, quinto anno poſt mortem Conſtantini,conſulibus Marcello & Probino, Antiochiæ celebratam ſynodum, damnaſſe Athanaſium,& fidem Nicænam verbis quidem probaſſe,ſed reipſa damnaſſe,& aliam ſubſtituiſſe. Et paulò pòſt,Deum eam impietatem terræ motibus in Oriẽtẽ paſſim excitatis, maximè verò Antiochiæ, quæ integrum annum concuſſa ſit, puniuiſſe. Eadem *Sozom.lib.3.cap.*14. re-
fert. Eutropius verò libro 11. etiam terræ motum in Beryto H
Phœniciæ ciuitate factum eſſe ſcribit, & plurimam partem eius oppidi corruiſſe:eáque calamitate multos gentiles territos factos,Eccleſiam ingreſſos eſſe:& ſpopondiſſe,ſe Chriſtianam religionem amplexuros,ſi liberarentur.

Anno 555. Idibus Auguſti Conſtantinopolis ſæuiſſimo terræ motu quaſſata eſt;quo multæ ædes ſacræ,priuatæ & publicæ,& maxima pars mœnium procidit,& mare ad duo millia paſſuum,æſtu quodammodo vndas abſorbente,receſſit quo multæ naues abſumtæ ſunt. Eáque calamitate magna pars Orientis afflicta eſt: in primis autem Nicomedia, Antiochia & Berytus ingentia detrimenta ceperunt. Beryti peregrini & inquilini ferè omnes ruinis eliſi, inter quos, præcipuè iuuenes illi qui cognoſcendarum legum cauſa eò ſe contulerant. Itaque iuris interpretes,qui anteceſſores dicebantur, Sidonem ſe referre coacti ſunt.*Sigon.lib.* 10. *Imp.occid.*

Anno ſeptimo Imperij Iuſtini, menſe decimo (qui tum Artemiſius ſeu Maius erat) 29. eius die,in ipſa meridie, die

A ſexta hebdomadæ, Antiochia terræ motu ferè vniuerſa concidit. Hunc comitatus eſt ignis, calamitatem acceptam terræ motus latiùs extendens. Etenim quæ terræ motus intacta reliquerat, ab igne in cinerem ſunt redacta. Non ſolùm autem ædificia collapſa ſunt, verùm etiam magna hominum multitudo, terræ motu ac igne abſorpta eſt. In hac ruina ſimul vrbis Epiſcopis Euphraſius periit. Præceſſerè incendia, futuræ calamitatis præludia. *Euagrius lib.5. cap.2.*

Anno 528. ſæuus terræ motus miſerabiliter Antiochiam afflictauit. Siquidem ingenti cœli propè mugitu edito, ædificia omnia, quæ priore non ruerant, deturbauit, atque hominum fermè quinque millia ruinis alliſit. Quo caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandam ſe contulerunt, ac ſine calceis cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum ierunt. Cùm autem vir, quidam inſigni pietate præditus ſe in quiete diuinitùs monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam auertendam calamitatem in foribus ædium inſcriberetur: Chriſtus nobiſcum, ſtate, eo facto, repentè cœleſtis ira concedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniux eius ingenti ſuppeditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro Antiochia Theo-
B polim appellarunt. *Sigonius libro 17. Imp. occid. ex Cedreno & Vrſpergenſe.*

Agathius libro 2. refert, ſub Iuſtiniano maturis iam frugibus, Byzantij & aliis pleriſque in locis terram vehementiùs motam, adeò vt ciuitates quàm plurimæ, tam inſulares quàm continentis, repentè quaſſatæ euerterentur, habitatoréſque funditùs interirent. Vnde Berytos ciuitas pulcherrima, Phœniciæ maximum ornamentum, prorſus proſtrata, ita vt præter pauimenta nihil ferè ſit reliquum factum, multique mortales, vt incolæ, ita & peregrini, ruentium ædificiorum mole oppreſſi, occubuere. Senſit & Alexandria eo tempore commotionem terræ. Cous inſula terræ motu concuſſa, & ſolo æquata eſt.

Nona Iulij die, anni 24. Iuſtiniani Imperatoris terribilis motus terræ fuit per vniuerſam Palæſtinam, Meſopotamiam, Syriam & Phœniciam, qui multis vrbibus damna intulit, permultóſque mortales perdidit. In vrbe, quæ Botrios (hoc eſt, vuæ) dicitur, magna pars montis, qui mari adiacet, nomine Lithoproſopos, auulſa in mare decidit, mag-
C númque effecit portum, multis magnis nauibus recipiendis idoneum: cùm antè vrbs ea portu caruiſſet, Mare quoque in altum receſſit ad mille paſſus, rurſúmque Dei iuſſu refluxit. *Cedrenus in vita Iuſtin.*

Anno ſecundo imperij Mauricij (vt *Sigebertus* annotat *in Chronicis*) terræ motus Antiochiam, & ſexaginta millia hominum perdidit. Periit tum ſimul Aſterius, Gregorij Antiocheni Epiſcopi perſecutor, miraculoſè ſeruato eius vrbis Epiſcopo. *Euagrius lib.6. cap.8.* Meminit eius miſerandæ cladis. *Greg. Turon. lib.10. Hiſt. cap.54.*

Anno altero Leonis III. Antiochiæ exortus maximus terræ motus, ornamenta præcipua ciuitatis omnia penè deiecit ac ſubuertit: vt publicam domum, Imperatorum magnificentia exornatam, domus palatiorum cum porticibus ante palatia, tetrapylon, turres, balnea Traiana, Seueri & Hadriani Imperatorum. *Euagr. l.b.2. cap. 12.*

Burdegalenſis ciuitas terræ motu concuſſa eſt, anno Childeberti regis V. Extendit ſeſe terræ motus iſtius ſæuitia ad Hiſpaniæ fines, & Pyrenæos vſque montes: qui motus violen-
D tia labefactati, rupti fuere, & ruina ſua plurimos homines ac pecora proſtrauerunt. *Greg. Turon. l.5. Hiſt. c. 35.*

Anno Almarici regis quinto, qui fuit Chriſti 1170. menſe Iunio, terræ motus ingens vniuerſi Orientalis tractus vrbes antiquiſſimas & munitiſſimas funditùs diruens, habitatores earum ruina inuoluens, ædificiorum faſtus contriuit, ita vt ad exiguam redigeret paucitatem. Antiochia, Laodicea, Cæſarea, Edeſſa, Tripolis miſerrimè euerſæ. *Tyrius lib.20. c.19 Belli ſacri.*

Calina ciuitas Siciliæ terræ motu euerſa eſt, & multi in ea perierunt, anno Dom. 1170. Robert. *Abbas in Chron.*

Anno 847. vehementi adeò motu terra concuſſa eſt, vt ſæuiorem Romani non meminiſſent, Æſernia penè tota procubuit, & magna pars populi cum ipſo Epiſcopo inſanis ædificiorum ruinis obruta eſt. *Sigon. lib.5. regni Ital.*

Anno Salutis 1342. ingenti motu terræ pleraque ædificia publica, & priuata Venetiis corruere, aliqua terrifico aſpectu acclinarunt, & in his ſacrarum ædium turres, vno atque altero loco. Inde dies quindecim plus minuſue terra mota eſt. Quo contigit vt omnes ferè grauidæ mulieres, quæ tum in vrbe erant, abortum fecerint. Inde fœdiſſima peſtilentia inuaſit ciuitatem, Inguinariam dixere. *Sabell. l. 8. Enn. 9.* E

Anno 1512. ad diem 7. Kal. April. in vrbe Veneta terra tremuit motu tam vehementi, vt Senatu, qui habebatur, ante vllam latam legem præter morem dimiſſo, Patres ruina tectorum intercipi metuentes, tumultuosè ſe foràs truderent. Cadebant autem è ſummis curiæ templíque B. Marci parietibus pinnæ ac ſigna marmorea, quæ in iis antiquitus polita præminebant, turreſque templorum nutare cacuminibus & commoueri proſpiciebantur: & æs campanum in pleriſque earum, maximéque in ea turri, quæ in foro eſt, ſponte inſonuit: pleræque etiam vi[illegible] fecerunt: & aqua vrbanis in alueis altè excitata contremuit: innumeráque fumi receptacula, quæ ſupra ædium culmina tubo atque calatho attolluntur, quaſſu diuulſa in vias, ipſáque in tecta corruerunt, domuſque non vna cum incolentium interitu, parietes verò domorum & fanorum frequentes ruinam traxerunt: mulieréſque prægnantes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæq; ſunt. Vnum iuuit, quod is non longinquus terræ tremor fuit. Atque eas ob res, quæ acciderant poſtridie eius diei Deo opt. F max. ſupplicationes omnibus in vrbis regionibus tres dies fieri, & ne quid præter panem & aquam ad veſcendum omnes puberes ſumerent, ab Antonio Contareno Patriarchâ Venetorum, conſultis Patribus indictum. Paulóque pòſt eundem propè terræ motum cum eiſdem ferè prodigiis Patauij, Taruiſij, Fori Iulij, nonnulliſque aliis in Reipublicæ oppidis & finibus fuiſſe, magiſtratus eorum Patribus ſignificauerunt. *Bembus l. 11. Hiſt. Veneta.*

Baſileam terræ motus anno Chriſti 1021. die Maij 12. ita concuſſit, vt templum ſummum in Rhenum præceps rueret. Illud Henricus II. Imp. denuò ædificauit. Iterum anno Domini 1346. 14. Nouemb. Grauiſſimè verò anno Domini 1356. die D. Lucæ, circa Veſperas. Rediit hora noctis x. & decies concuſſit, orto incendio, quod nemo propter terræ motus periculum extinguebat. Luxus veſtium imminutus: eleemoſynæ auctæ. Circa LX. arces eodem terræ motu ciciderunt. Anno Domini 1357. Maio menſe grauis iterum terræ motus. Anno 1444. anno item præſentis ſæculi 1601. 8. Septembris circa horam noctis tertiam: peruadens viciniam ad vſque 40. milliaria. *Strumphius.* G

VRBIS PROPVGNACVLA ARCES ET QVÆVIS ALIA LOCA, SIVE ARTE, SIVE NATVRA MVNITA, EXPVGNARE, Capere, occupare.

☞ *Videtur locus de Stratagematibus.*

Vrbes & Propugnacula tum per ſe, tum ratione propugnatorum hoſti officiunt. Et proinde etiam duplex eſt expugnandi ratio. Altera quidem reſpectu Loci, ipſius ſcilicet propugnaculi: altera reſpectu Perſonarum. Priore quidem modo muri, quibus arcemur, vel deiiciuntur (Muros quacunque ratione deiicere, demoliri: putà Igne, Aqua, Machinis, Cuniculis, Tormentis) vel ſuperantur per aditum modò Vſitatum & conſuetum portarum (Portas aſtu aperire) modò Inuſitatum, ſiue is priùs extiterit, vtpote per Alueos, per Aqueductus, Rimas, Cloacas, per Muros, per Præcipitia & loca ardua, natura munita, quomodocunque ſuperata, ſiue priùs non extiterit, ſed nunc demùm fiat (Cuniculis vel veris vel ſimulatis vrbem capere) Poſteriore verò modo Perſonas conſideramus eorum, qui vrbem defendunt: ſiue Dij ſint, ſiue Homines. Ergo Dij tutelares euocantur. Homines autem variis modis abducuntur & H *expugnantur, quoad Animum ſimul, & quoad Corpus. Quoad Animum, aut per Securitatem, quam concipiunt, ex Amicitiæ, Fœderis ſimulatione, Imbecillitate Quietis, Abitus & fugæ ſimulatione, aut per Religionem, ſeu potiùs ſuperſtitionem, aut per Temeritatem, euocati variis technis, vt vrbs propugnatoribus vacua capiatur, aut per Temeritatem, territi Circumuentione, Auxiliorum deſperatione, Incendio, aut per Ignorantiam irruptionis, cum ad aliam auertantur, aliò irrumpant hoſtes. Quoad Corpus verò, Coacti per varia incommoda, Corporis præcipuè (Propugnatorum robur impedire & debilitare.)*

MVROS DEIICIENDO.

Igne.

Atila Aquileiæ muros igne ex ephippiis equorum accenſis labefactatos, tormentis, facilè deiecit. *Nic. Olaus in Atila.*

Aqua.

Lacedæmonij, duce Ageſipolide, Pauſaniæ filio, Mantinenſium fines hoſtiliter ingreſſi, hoſtes prælio ſuperatos intra mœnia

mœnia compulerunt: neque multò pòſt oppidum ceperunt.
A Ophin enim fluuium ad muros detorſerunt: quo factum, vt muri,cùm eſſent è crudo laterculo extructi,ea alluuie reſoluerentur. Vt enim ſtructura hæc tormentorum impetum debilitet (duriores enim lapides concuſſi infringuntur, & à ſuis diſſiliunt compagibus) ita tamen aquis diluitur, vt cera igne vel ſole liqueſcit. Hanc expugnandi artem non primus excogitauit Ageſipolis, ſed eam antè vſurparat Cimon Miltiadis filius in Eione ad Strymonem amnem obſidenda,propugnante Boë Medo homine cùm Perſarum præſidio. Hoc illius factum, cùm ex Pellenenſibus audiſſent, imitatis eſt Ageſipolis, *Pauſanias in Achaicis. Suidas* Agidi hoc tribuit in dictione. *πλίνθος*.

Machinis.

Equum ligneum Mineruæ ſacrum, armatis onuſtum Græci redditum ſimulantes Troianis in vrbem ducendum reliquerant. Sinon Æſini Anticliæ fratris F. & inde Vlyſſis exadelphus, perfugæ habitu Troianis vt id facerent perſuaſit. Laocoon ſacerdos ſolus obſtitit,& haſtile ligneum in equum immiſit. Ob quod facinus Porcis & Charibæa,dracones duo,ab
B Calydnis inſulis, in quas coniecerant ſe Græci, enatantes, Laocoontem cum filiis peremere. Sinon ipſe, noctu face ſublata, vrbem Græcis prodidit. *Celius lib.8. Antiq. Lect.c.13. ex Leſcete,& Dicty Cretenſi lib.5. Homerus Odyſſ.9. τὸν ἵππον ἐποίησεν σὺν ἀθήνῃ. Æneid.2. Virg.*

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant.
—— ipſe doli fabricator Epeus.

De quo fuſiùs *Calaber libro* 12. Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam inueniſſe dicunt, inquit *Plinius libro 7. capite* 57. cum quibus diſceptat. *Vitruuius libro* 10. *capite* 19. arietem à Carthaginenſibus excogitatum memorans. & Tertullianus in libello de Pallio. Nos *Pauſ. in Attic.* & Hygini auctoritate ſepti (nam Dictys & Palæphatus firmamenti non ſatis habent) equum Troianum, oppugnatorium machinamentum fuiſſe credimus, quo conquaſſatis perforatiſque mœnibus, in vrbem penetrarent Græcorum copiæ.

Chriſtianis Hieroſolymam oppugnantibus, præcipua cu-
C ra Genuenſibus fuit, procul à conſpectu hoſtium ingenti mole turris fabricandæ, quæ plicatilis eſſet, ac ſoluta per partes noctu comportari in caſtra poſſet,vt cùm dilueſceret, ſuis coagmentata compagibus vrbi admoueretur. Turris repentè excitata, ac ne igni corrumpi poſſet, à fronte coriis recentibus ac percrudis inducta agebatur, vrbem deſpiciens, multiplici tabulato, vnde tormentis tela ingeri poſſent. Hoſtes aduerſus Genuenſium turrim malum in muro erexerant, trabémque tranſuerſam ſuſpenderant, vt eius interiore capite reducto, ac mox magna vi remiſſo, exteriùs in appropinquantem machinam velut aries incuteretur. Contra Ligur ſe falcibus muralibus extruxerat, ac ex propinquitate retinaculum trabis cum horrendo ſonitu ingruentis abſcidit, & humi ſtratam in tabulatum ſuſtulit, in muróſque hoſtium porrexit. Fors,conſilium,arx iuuit. Frons turris ita ſcitè ſtructa fuerat, vt ſuperior eius pars paruo molimine inclinari, ac tanquam pons protendi, cùm res poſtularet, in hoſtem poſſet. Firmitudo trabis pondus illud ſuperimpoſitum facilè ſuſtinuit, vt auſus fuerit, primus Godofredus in muros hoſtium tranſcendere, miraculo virtutis etiam cæteris noſtro-
D rum attonitis. Inſecutus eius frater Euſtathius, deinde alij atque alij. Ita ea regione muri occupati, refractáque porta & omnes intromiſſæ copiæ. Cædes barbarorum tota vrbe facta. *Æmil. l.* 4.

Cuniculis ſubruendo.

Tormentarii puluetis in cuniculum poſiti vi in euertendis muris primi omnium in Italia Genuenſes vſi ſunt: quibus,vt quidem aiunt, tunc tanquam gregarius miles Petrus Nauarrus militabat, quum anno M.CCCCLXXXVII. ad Seraſanelli arcem, quam Florentini poſſidebant, caſtra poſuerunt: vbi cuniculo ſimili ratione acto, muri partem aperuerunt. Sed arce, quia cuniculis quantum neceſſe fuiſſet muri fundamenta non ſubierat minimè capta, tunc eius rei exemplum nemo eſt ſecutus. *Guicciard. lib.6.*

Narcissvs Ethruſcus mirabilium operum machinator, & agendorum maximè cuniculorum artificio inſignis, ingenium ſuum proſternendis muris Citadellæ Neapolitanæ arcis, quam Galli præſidij loco ab Carolo IIX. rege ſuo ibi relicti, tenebant, atque acriter defendebant, Ferdinando II.
Neapolitano regi obtulit. Nec multò pòſt ſinuoſos cunicu- E
los ſubter ima fundamenta, occulto multorum agreſtium labore per noctem excauauit, plurimóque ſulphureo puluere repleuit. Quibus perfectis operibus, quum Aragonij quotidiana conſuetudine ad munitiones ſucceſſiſſent, & Gallos ad locum defendendum ſuo impetu procurrentes in ſummum murum eliciuiſſent: Narciſſus opportunè cuniculis ignem intulit, extemplóque horribili fragore edito, totus ab radice murus cum miſerabili ſuperſtantium Gallorum clade reuulſus atque diffractus, in interiorem partem procubuit. Tum verò Aragonij per ruinas ſigna intulerunt, & Gallos tantæ atque inopinatæ cladis miraculo perculſos,inſtando cædendóque in fugam verterunt: ſtatimque omnibus in opere verſantibus munitiones proferri cœptæ: ac tantum ſpatij intra hoſtium ſepta occupatum eſt, quantum temporario aggere, priuſquam Galli à timore ſe reciperent,tormentáque dirigerent,complecti potuerunt. *Iouius lib.3. Hiſt.*

Petrvs Nauarrus Hiſpanus dux, primus cuniculos tormentario puluere replere, & horrendo motu arces & propu-
gnacula funditùs deiicere docuit. Ob quam rem vulgo πτολίπορθος dictus eſt, Turrium arciúmque euerſor. Sic arcem Oui F
Neapolitanam miſerabili Gallorum ſtrage euertit anno 1503. ſic nouennio pòſt Bononiam oppugnans,ductu Iulij II. Pp.& regis Ferdinandi Neapolitani, eam muri partem, qua ſacellum eſt Baracanum appellatum, ſubdito igni cuniculo, vnà cum ſacello adeò in altum ſuſtulit,vt per illud ſpatium, quod inter ſolum murúmque ſublatum relinquebatur, ab iis qui foris erant, interior ciuitas,militéſque ad propugnandum parati apertè conſpecti fuerint. Sed illicò ſubſidens integer murus eundem locum, vnde ignis impetu diuulſus fuerat, recidit: itaque coagmentatus iterum eſt, ac ſi nunquam motus fuiſſet. Quocirca cùm ab ea parte inuadi iam non poſſet: duces ab altera tantùm parte oppugnationem non adoriendam cenſuerunt. Bononienſes prodigio eam rem tribuerunt, fieri non poſſe exiſtimantes, vt penitus iiſdem fundamentis ſine diuino numine coniungi iterum potuiſſet. Quamobrem ſacellum id pòſt magnificentius extructum fuit, nec parua populi religione frequentatum. *Guicciard. lib. 6. & 10. & Iouius in Leone X.* G

Tormentis deiiciendo.

Neapolitana arce noua in poteſtatem redacta, Galli, quos ad ſubigendum Neapolitanum regnum Carolus IIX. Galliæ rex contra Aragonios duxerat, ad oppugnandam alteram arcem,quæ ab Ouo nomen ducit, omnem tormentorum apparatum conuerterunt. Ea eſt rupi impoſita, quam L. Lucullus quondam continenti ac Pauſilypo monte,vt Euripum immitteret, multò ſeruorum labore abſcidit. Contra eam altera eſt rupes aliquantò excelſior, quæ à continenti in mare porrigitur, in cuius ſummitate terrenum erat propugnaculum, antiquitùs pro ſpecula ab Aragoniis regibus ædificatum, quod Piccifalconium appellatur. Ex eo loco in ſubiectam Oui arcem erat deſpectus modico intercedente maris tractu. Quod vbi à Gallis eſt animaduerſum,ſingulari celeritate in ſummum rupis verticem maiora tormenta contulerunt,tantáque vi oppugnare cœperunt,vt cùm a ſuperiore loco pilæ conjicerentur, nemo in muro conſiſtere auderet. Quibus adductus diffi-
cultatibus Antonellus Picciolus cuſtos,tametſi Aragonio no- H
mini fidus habebatur, cùm nihil durius ſibi ſuſtinendum arbitraretur, arcem dedidit. *Iouius lib.2.*

Solymannvs Turcorum rex, Selymi F. quum poſt Belgradi Hungariæ propugnaculi expugnationem per integrum annum quieuiſſet, contra Rhodum arma ſumpſit, Pyrrho ac pluribus Saniacis minimè id probantibus. Verùm Solymannus, qui ex parte audierat, victorias,niſi Imperatoris manu parentur, non eſſe omnino integras: per ſeipſum tandem petere inſulam decreuit. Sicque anno Salutis M.DXXII. ſub Iunij menſis finem cum quadringentis nauibus, ac ducentis Turcarum millibus illuc ſe contulit, æreáque quam plurimas machinas ſecum duxit: quibus deinde ſuper duos montes diſpoſitis, omnem defendendæ vrbis commoditatem abſtulit. Hos autem montes (quod incredibile iis etiam, qui viderunt, penè fuit) ipſi Turcæ conſtruxerant, terra per ſpatium duorum à ciuitate milliariorum ligonibus atque eius generis inſtromentis contra vrbis foſſas proiecta, & in eam altitudinem coaceruata. Rhodij ſpe omni deſtituti, Philippo Villadamo militiæ magiſtro auctore, ſeſe Turcæ dediderunt: cum illo

illo tamen priùs pacti, vt viuere, & res proprias poſſidere,
A demptis æreis machinis, vnicuique concederet. *Iouius in Solymanno.*

Odettvs Lotrechivs Gallus Ticinum, oppugnaturus, animaduerſo vrbis ſitu, edoctúſque de his munitionibus, quas Ticinenſes periculoſa in parte mœnium oppugnaturis Gallis oppoſuiſſent, incredibile oppugnationis conſilium ſuſcepit. Conuerſis ſiquidem ad ipſam arcem omnibus tormentis, tanta vi turrim quadratam quatere eſt adortus, vt ea cum adiuncto arcis muro adaperta, perforatáque vndique, penè integra concideret. Balbianus arcis præfectus tantis ex improuiſo territus ruinis, auxilij atque omnis conſilij inops, quum ſeruare vrbem non poſſet: luctuoſa Ticinenſibus pactione ſe dedidit, eductúſque per ruinas ad Lotrechium, ſeſe impetrata ſalute conſeruauit. Tum verò Galli milites, facto impetu per eaſdem ruinas, nullibi acriter reiecti, per arcem, quod nemo crediderat, in vrbem irruperunt: miſerabilémque in modum, cæſo magna ex parte præſidio, & ciuibus captis, vniuerſam diripuerunt, vſque adeò, vt nec templis, ſacratarúmque virginum ſeptis parceretur. *Sabell. ſupplem. libro 10. ex Iouio.*

B

PER PORTAS INTRANDO.

Moyses, diuino reſponſo à Pharaone aduerſus Æthiopes creatus Ægyptij exercitus dux, vrbem Sabam, quam poſtea Cambyſes à ſorore Meroën appellauit, obſidere cœpit. Cùm autem oppugnationi difficultas ingens ineſſet, Tharbis Æthiopis regis filia, veluti alia Nyſi Scylla, à muris Moyſem adhuc in iuuentæ flore pubeſcentem conſpicata, adeò eius amore incaluit, vt per ſecretos nuncios polliceretur, ſe vrbem daturam, ſi ſe vxorem duxiſſet, neque vltra Æthiopem aliquem occideret. Aſſenſus Moyſes, atque vrbem ingreſſus, in Æthiopes magna peracta cæde Tharbim poſteà in matrimonium duxit: neque poſt deſponſationem factam vltrà quenquam occidit: tempus quo cædes præfiniebatur, arbitratu ſuo interpretatus. *Ioſeph. lib. 2. Antiq.*

Diætas Achiuorum dux, cùm Heræenſium vrbem aperta vi capere non poſſet, occultè cepit, quibuſdam Heræenſium grandi pecunia corruptis: qui ſæpe venientes ad portas, cum his, quibus portarum claues erant commiſſæ, ſermones conferebant, atque conuiuia agitantes, clàm expreſſerunt claues,
C & effigiem Diætæ miſerunt. Qui ſimiles & æquales claues, publicis comparans, miſit ad eos, vt noctem conſtituerent, qua portas aperire vellent. Diætas cum paucis militibus intrauit, clauium ſtratagemate patefaciens ipſis introitum. Ingreſſus verò, vſus eſt alio. Poſtquam enim Heræenſes re intellecta proſilierunt magno numero, locorum vrbis periti: metuens eos Diætas, tubicines in multis vrbis partibus iuſſit diſtantes claſſicum canere. Heræenſes ex omnibus locis multas tubas audientes, cum circumſonarentur, omnia plena hoſtibus exiſtimantes, vrbem deſeruerunt. Et interdiu legationem ad Diætam miſerunt, ſupplicantes, vt ſibi patriam recipere liceret, ſe in poſterum Achiuorum imperata facturos. *Polyænus lib. 2.*

Alexander Lyſimachi & Mecridæ filius, volens clàm iis qui ſequebantur in Cotilium Phrygiæ caſtellum peruenire, noctu exercitum in cauum locum iuxta ciuitatem abdidit. Ipſe verò prima luce diploidem Phrygiam aſperam, ſordidámque indutus, pileo capiti impoſito, duobúſque pueris adiunctis, vtrique lignorum onus impoſuit, enſemque ſub axillam
D dedit. Introiuit per portam, agreſti & ruſtica ſpecie deceptis hoſtibus. Ingreſſus pileum depoſuit, cognoſcendúmque ſe præbens, omnium dextras prehenſabat, quaſi ad ſalutem ciuitatis vindicandam adueniſſet. Occultati verò, quemadmodum conſtitutum erat, apertis portis irruentes, Cotilium occuparunt. *Polyænus lib. 6.*

Charidemvs, Ilienſibus vrbem eius deprædantibus, ſeruum Ilienſem progreſſum ad prædam comprehendit, eúmque, magnis propoſitis muneribus, ad prodendam vrbem adduxit. Verùm quò maiorem ei fidem haberent portarum cuſtodes, multas oues mancipiáque bis terve dedit, vt adduceret. Cuſtodes verò patientes hæc, ſæpiùs illi per noctem exeundi poteſtatem fecerunt: cúmque eo homines complures, qui prædam agerent. Charidemus ſocios eius comprehenſos in vincula coniecit. Horum autem veſtibus quoſdam ex ſuorum numero armatos induit, deditque eis tum aliam prædam, tum equitatum quaſi captiuum. Cuſtodes ad recipiendum equitatum totam portam aperuerunt. Milites cum equitibus irruentes, cuſtodes trucidauerunt: reliquámque manum recipientes, vrbe potiri ſunt. Itaque ſi quid ludendum eſt ſecundò equi E
expugnatione captum eſt Ilium. *Polyæn. lib. 3.* Conſimili dolo Annibal Tarentum cepit, cùm ciuis quidam noctu venationis ſpecie egrederetur & ingrederetur.

Epaminondas Thebanus in Arcadia, die feſto effuſè extra mœnia vagantibus hoſtium feminis, pleroſque ex militibus ſuis muliebri ornatu immiſcuit. Qua ſimulatione illi intra portas ſub noctem recepti, ceperunt oppidum, & aperuerunt. *Frontin. lib. 3. cap. 2.*

Eiuſdem vxorem amabat Phœbidas, cuſtodias Cadmeam arcem Thebanam. Illa marito rem aperuit. Epaminondas ei mandauit, vt erga Phœbidam amorem ſimularet, & noctem conſtitueret, quaſi etiam amicis eius alias feminas adductura. Quibus conſtitutis, illæ venerunt, & vſque ad ebrietatem cum Phœbide & eius amicis biberunt: vſque petierunt copiam exeundi pauliſper ad ſacrificium quoddam nocturnum, ſtatímque ſe reuerſuras pollicitæ ſunt. Illi permiſerunt, mandantes portitoribus, vt iterum eas intromitterent. Expectabant apud portas iuuenes imberbes: iiſque mulierum veſtibus permutatis, & vnam ex eis aſſumentes interioris viæ
ducem, & quæ pauca cum portitoribus loqueretur, ingreſſi F
tum Phœbidam ipſum, cum omnes qui circum eum erant, interfecerunt, Cadmeam occuparunt, & à ceruicibus patriæ, tyrannidis Lacedæmoniorum iugum excuſſerunt. *Polyænus libro 2.*

Nicon pirata, à Pheris Peloponneſi frequenter eruptione facta, multis iniuriis Meſſenios afflixit. Eum Agemachus Meſſeniorum dux per inſidias captum, produxit in concionem Meſſeniorum, vt ſupplicium de ipſo ſumeretur. At ille promiſit, ſe traditurum eis Pheras, ſi ſe incolumem ac ſaluum relinquerent. Morem gerentibus Meſſeniis, noctem expertem lunæ obſeruans, iuſſit multitudinem paruo interuallo ſequi: paucos verò ſecum ire, & ingentia ſtipularum onera portare: Accedens autem ad murum ſecunda vigilia vocauit cuſtodes, prodito ſigno. Quibus cum vocem eius, cum ſignum agnoſcentibus, & portas aperientibus, qui portabant onera, his abiectis, & euaginatis enſibus, portarum vigiles trucidarunt. *Polyænus lib. 2.*

Aristippvs Lacedæmonius, feſto die Tegeatarum, quo G
omnis multitudo ad celebrandum Mineruæ ſacrum vrbe egreſſa erat, iumenta, ſaccis frumentariis palea refertis onuſta, Tegeam miſit, agentibus ea militibus: qui negotiatorum ſpecie inobſeruati, portas aperuerunt ſuis. *Front. lib. 3. capite 2.*

Hannibal apud Tarentum, quæ à præſidio Romano duce Liuio tenebatur, Eoneum quendam Tarentinum, quem ad proditionem ſollicitauerat, eiuſmodi fallacia inſtruxit, vt ille per cauſam venandi noctu egrederetur, quaſi id per hoſtem interdiu non liceret. Egreſſo ipſi apros ſubminiſtrabat, quos ille tanquam ex captura Liuio offerret. Idque cùm ſæpiùs factum eſſet, & ideò minus obſeruaretur, quadam nocte Hannibal venatorum habitu Pœnos comitibus eius immiſcuit. Qui cùm onuſti venatione quam ferebant, recepti eſſent à cuſtodibus, protinus eos adorti occiderunt. Tunc fracta porta admiſſus cum exercitu Hannibal, omnes Romanos interfecit, exceptis his, qui in arcem perfugerant. *Frontinus lib. 3. capite 2.*

Alaricvs Gothorum rex, cum Honorio Imperator pa- H
cem fecerat, ea conditione, vt ſocius Honorij eſſet, & in Gallia ſedes ſibi ſuiſque locaret. Intereà Satus, Alarici propter Ataulfum hoſtis, captata occaſione Honorio ſeſe adiunxit, & Gothos improuiſo aggreſſus eſt. Ea perfidia Alaricus accenſus, diſſimulata iracundia. Romam eadem via regreſſus, ſe in Galliam ex fœdere proficiſci velle oſtendit, ac tanquam amicus trecentos robuſtiſſimos Gothicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligenter, quid ipſos agere in tempore vellet, edoctos. Hi in vrbem accepti, humile omne ac promptum dominis obſequium obtulerunt: inde certa, quæ conſtituta fuit, nocte, dum Romani ſomno merſi languerent, ad portam Aſinariam alacres prouolârunt, oppreſſiſque repentino impetu ſtationibus, portam Alarico patefecerunt: qui ad vrbem, alia atque alia ſibi ad iter deeſſe quotidie cauſans, prædictam occaſionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis anno 410. cum toto exercitu vrbem ingreſſus eſt. *Sigon. 10. Imp. occid.*

Totilas, Gothorum rex, Romam obſidens, à quatuor Iſauris

Iſauris militibus inuitatus, primis tenebris vniuerſo exercitu A armato ad portam Aſinariam prodiit; & quaternos Gothos præualidos viros, Iſauris ducibus, per funem in muros iuſſit aſcendere. Hi, cùm eadem nocte, qua Iſauris ipſis cuſtodia obuenerat, euaſiſſent, dormitantibus cæteris, ad fores Aſinarias aperiendas deſcenderunt, & ferreis clauſtris refractis, aditum patefecerunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerſo exercitu in vrbem receperunt, eo die, qui 16. Kal. Februarij fuit, anno 546. vt Marcellinus adiecit. *Sigonius lib. 19. Imperator. occid.*

Sub Carolo VII. Franci ab Anglis Carnutas arte recepere: nocte propè vrbem abditis opportuno loco militibus, præmiſſóque ſub lucem agitatore cum curru qui tanquam in macellum piſces importans, cùm in porta per ſpeciem promendi donandíque cuſtodi piſcis, conſiſteret: antequam cataracta demitti poſſet, aduolauere inſidiatores, occupatáque porta, maioribúſque mox ex compoſito ſub ſignis accurrentibus copiis vrbe potiti ſunt. *Æmil. lib. 10.*

Arx Edimburgenſis huiuſmodi ſtratagemate à Gulielmo Douglas Dauidis Scotorum regis duce, capta eſt. Vvalterum B Turris, virum opulentum admodum ſibi deuinctum Douglas habebat. Is naui ſua in Forthiam proficiſcitur, fingens mercatorem ſe, vináque è Galliis adferre (& ex compoſito dolia quædam ſecum attulerat) ac poſtridie depromptis aliquot lagenis ad arcem Edimburgenſem pergit, œconomum prodire iubet, venienti lagenas dat, vinúmque guſtandum. Quum non parum placuiſſet, poſtero die dubia etiamnum luce vaſa duo carpento adferuntur: portæ aperiuntur. In medio portarum, per fraudem ſoluto axe carpentum concidit, ac mox Douglas (qui haud procul iam inde à conticinio cum expedita militum manu illuc conſederat) ſuperueniens, arcem occupauit, cæſiſque Anglis, Eduardo Baliolo regni æmulo eiecto, regnum Dauidi reſtitutum fuit. *H. Boeth. lib. 15.*

Henricvs, Magdeburgenſis Archiepiſcopus plauſtris impoſitos armatos, quaſi fruges veherentur, circa latera agnis & anſeribus appenſis velauit, & in oppidum Schonenbeke, cui erat iuſtis de cauſis infeſtus, conuehi curauit. In media porta rota ab axe ſoluta, ruit plauſtrum, exiliunt armati, occupatur oppidum, & diripitur. *Crantzius libro 8. Metropolis,* C *capite 53.*

Scampetta Ordelaphus Foroliuienſis, captus à Roberto rege in Caſtricari arce cuſtodiebatur, cùm Forumliuij quoque vrbem idem rex obtineret. Cichus Scampettæ fratris captiuitatem dolens, vt eum liberaret, vaſe vinario latens curru in vrbem, bubulco rem ignorante deductus eſt, amicorúmque ope adiutus, per hunc modum vrbe potitus, magno auri pondere fratrem redemit, atque ei ſtatim vrbis principatum reſtituit. *Fulg. lib. 5. cap. 5.*

Andreas Grittvs occupandi Patauij anno 1509. conſilio capto, cum exercitu prope oppidum ante lucem ſubſtitit. Interim carri aliquot frumento impoſito, quos legatus ad id præparauerat, cum bubulcis ante portam ſe contulerunt, atque, vt ſibi aperiretur, pauliſper expectauerunt Apertis portis, quæ ad priorem Medoaci fluminis alueum ſunt, quo tum alueo naues permeabant, ac demiſſo ponte, & carris in tranſmiſſu commorantibus: legati pedites leuiſſimi aduentiunt, portámque capiunt pauloque pòſt legatus cum reliquo agmine in oppidum irrumpit: profectúſque ad interiorem oppidi por- D tam, qua murus item alter poſtremo longè altior atque ſolidior, vnà cum altero Medoaci alueo tanquam circino circunductus vrbem reliquam tuebatur: ea refracta ad forum omnes magno cum clamore ac tubarum ſono rectà contendunt. Quibus obuiam progreſſa gens Parmenſis (id erat fratrum illorum ac Centurionis familiæ nomen, quæ ſe ad hoc ea nocte compatauerat) armata cum legato læta atque hilaris ſe coniunxit. Ita paruo temporis ſpatio Patauium recipitur eo ipſo die, quo primò de Carrarienſe captum fuerat, cùm binos & quadragenos dies in Maximiliani Imperatoris partibus fuiſſet. *Bembus lib. 8. Hiſt. Ven.*

Cæsar Maxivs Neapolitanus, Taurinum belli arcem Gallis eripere cupiens, & Carolo V. Cæſari tradere: quatuor agreſtes carros, per quos venale fœnum in vrbes conuehitur, adeò ſolerti ingenio concameratos fabricarat, vt quum exterius virentis fœni ſpeciem prębérent, interiùs ſeni loricati milites conderentur. Qui demùm ingreſſis portam carris in medio aditu laxatis machinæ fabulis repentè proſilirent, haſtíſque hoſtium correptis, quæ ad parietem per caſtella diſpoſitæ ad manum eſſent, cuſtodes confoderent, & tamdiu anguſto in aditu carríſque occupato locum tuerentur, donec inſtituta ad E ſuccurrendum vna atque altera validorum atque pernicium ſociorum manus adcurreret. Cùm primus carrus ab ignaris doli bubulcis, feliciter eſſet introductus, erumpentibúſque armatis inſidiæ nudarentur, cataracta à fabro ferrario, qui fortè aderat, opportunè dimiſſa ſubſequentes excluſit. Ita primi fruſtrà ſocios expectantes, à Vaſconibus ſunt interempti. *Sabellici ſupplem. lib. 25. ex Iouio.*

Erat in Benedicti Piſauri claſſis Venetæ contra Baiazetem Imperatoris trireme, miles ſignifer Demetrius quidam Methonenſis. Is amicum Epirotamitem militem in Pyli præſidio cùm haberet, ad eum bis térve amicitiæ nomine vbi venit, hominem ſpe pollicitationibúſque impulit, ſibi vt ſocius magni facinoris vellet eſſe. Re conſtituta ad Piſaurum reuertitur. Piſaurus ei milites quinquaginta ex omni claſſe deligendi poteſtatem facit: eos ei milites attribuit. Ille cum iis triteme impoſitus Pylon noctu proficiſcitur: expoſitúſque clàm in Epirotæ domum oppidi muro vicinam ſe atque milites occuluit, quoad die illuceſcente portæ oppidi aperirentur. Apertis portis Demetrius cum ſuis oppidum in irrumpit, & F Turcas, qui in oppidi erant præſidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapſis, qui ſe muro deiecerunt. *Bembus lib. 5. Hiſt. Ven.*

Anno 1388. Angli cum Gallis in Aruernia bellum gerentes, cum expeditis equitibus noctu Monferandum accedunt & quia oppidum à præſidio vacuum eſſe ſciebant, nihil cunctati, propè portas conſiſtunt. Hic oppidanum quendam caſu eo noctis tempore domum redeuntem capiunt, quem ad vnam portarum accedere cogunt, admonéntque, vt cuſtodes excitet, illíſque dicat, ſecum eſſe aliquot mercatores, eóſque cum oneratis iumentis ad nundinas venire, quæ illic breui futuræ erant & propterea roget, vt ex itinere feſſis aperiant portas, quò in diuerſorium ſe recipere poſſint. Oppidanus cùm Angli mortem intentarent: vti doctus erat, cuſtodes excitauit. Sic Angli oppidum ingreſſi diripuere. *Polyd. lib. 20.*

Erat ſub Mathia Dembinio ex ruſticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui ſororem Vendæ in Moſcorum poteſtate habebat, per cuius viſendæ ſpeciem & ruſticorum commerciorum libertatem, cùm ſæpiùs Vendam veniſſet, opportunitatem nactus, ceram clauibus impreſſerat, adque eius exem- G plum aliàs parauerat. Is rem ita inſtructam, ad Dembinium detulit. Cúmque is die conſtituto, quem feſtum Moſcum agebant, ſub oppidi portas cum Ioanne Buringio, ac tumultuaria militum manu acceſſiſſet, ab vna parte ſcalas Buringio admouente, ac a Lotfinis ipſis qui Vendæ erant, concurſu facto, reliquos portis recluſis in oppidum immiſit. *Reinold. Heindenſtenius lib. 1. belli Moſcouit.*

PER ALVEOS DERIVATOS, EXSICCATOS.

Nabvchodonosor cùm oppugnaret Tyrum, & arietes, machinas, vineáſque, eò quòd cincta eſſet mari, muris non poſſet adiungere, infinitam exercitus multitudinem iuſſit ſaxa & aggeres comportare, & expleto medio mari, imò freto anguſtiſſimo, vicinum litus inſulæ fecit continuum. Tyrij quicquid pretioſum in auro, argento, veſtibúſque & varia ſupellectili habuere, impoſitum nauibus ad inſulas aſportauere, ita vt capta vrbe, nihil dignum labore ſuo inueniret Nabucho- H donoſor. *Hieron. lib. 6. in Ezechiel. cap. 29.*

Alexander apud Babylonem quæ media flumine Euphrate diuidebatur, foſſam pariter & aggerem inſtituit, vt in vſum eius æſtimarent hoſtes egeri terram Atque ita ſubitò flumine auerſo, per alueum veterem (qui ſiccatus ingreſſum præbebat) vrbem intrauit. *Front. lib. 3. cap. 7.* Semiramis aduerſus eoſdem Babylonios eodem Euphrate auerſo, idem feciſſe dicitur. *Front. lib 3. cap. 7.* Similiter Cyrus eamdem vrbem cepit *Herod. lib. 1. Polyæn. lib. 7.*

P. Scipio Carthaginem nouam in Hiſpania, vrbem munitiſſimam oppugnaturus, compertum habebat ſtagnum, quod haud procul abeſt à Carthaginis mœnibus, æſtu maritimo decreſcere, & vado ea parte tranſiri poſſe, vnde ad murum facilior eſſet acceſſus. Tali occaſione, qua nulla maior ad capiendam Carthaginem dari poterat, vtendum ratus, cùm tempus commodum viſum eſt, expediri acies, & diſtributis copiis vrbem vehementiùs quam vnquam anteà oppugnari iubet. Ipſe interim fortiſſimorum virorum manum deligit, quibus

bus imperat, vt ſuperato ſtagno, in murum ab ea parte, quæ A minimè ſuſpecta erat, euadant. At hi quibus negotium datum eſt, proſperè traiecto ſtagno cùm ex alia parte vrbs acerrimè oppugnaretur, locum quem petebant, neglectum inueniunt, celeriterque ſcandentes murum hoſtes à tergo adoriuntur. Oppidani & externi præſidij milites, quibus tantum repentini periculi præter opinionem acciderat, extemplò mœnia deſerunt, ancipitique pauentes malo ſe in fugam coniiciunt. Inſtant tergis Romani, ſubitóque vrbem capiunt, diripiuntque: vbi ingens præda, & omnium rerum quæ ad bellum vſui erant, ſumma eſt facultas inuenta. Sic ergo Scipio ſecutus Deum, vt dicebat, vrbe potitus eſt. *Auctor vitæ Scipionis, & Frontinus lib. 3. cap. 9.*

Cùm mortuo Honorio occidentis Imperator Ioannes Amanuenſium Imperialium præfectus, dignitatis inſolentia per legatos à Theodoſio peteret, vt in Imperij conſortium reciperetur: Theodoſius Arcadij F. Ardeburium ducem in Occidentem ad reprimendam inſolentiam Ioannis miſit. Qui cùm infelici nauigatione in manus tyranni veniſſet: Theodoſius ad orationem confugiens, miraculoſam eius à Deo liberationem eiuſmodi impetrauit, vt deductus ab Angelo in paB ſtoris ſpecie Aſpar Ardeburij captiui F. cum exercitus parte per ſtagnum Rauennæ adiacens, in qua ciuitate Ioannes agens, ducem captum tenebat, inuium planè & à nemine vnquam tranſitu ſuperatum, tyrannum vicerit & patrem liberauerit. *Socrates lib. 3. cap. 23. Paul. Diacon. lib. 14.*

Frotho Danorum rex, victis Rutenis, ob legatos in Ruſciam exigendi tributi cauſa incolarum perfidia cæſos vrbem Rotalam arcta obſidione premebat. Cæterùm ne fluuij interſtitio prohibente tardiùs potiretur, vniuerſam aquæ molem noua riuorum diuerſitate partitus, ex ignotæ profunditatis alueo meabilia vada perfecit: & exercitum in nudatam aqueo propugnaculo vrbem introduxit. *Strabo lib. 2.*

PER AQVÆDVCTVS, Rimas, Cloacas.

Theodorvs cuſtodiens Seſtum, amicus Cleonis rem cum quadam muliere habens in ſuburbio, aquæductu per muros anguſto penetrante, lapidem vnum euellens, ſub noctem exibat, & intrans, lapidem reponebat, idque clàm. Quam rem C Cleoni faſſus eſt per iocum. At ille enuncians Abydenis arcanum, nocteḿque expertem lunæ obſeruans, per aquæductum, cùm lapidem Theodorus reuelliſſet, & adulterio diſtrictus eſſet, milites clàm introduxit: qui cuſtodibus interfectis, & portis intus reſeratis, omnes copias acceperunt, atque Seſtum facilè obtinuerunt. *Polyænus lib. 2.*

Ivstinianvs II. ope Trebellij Bulgarorum regis, Conſtantinopolim per aquæductum noctu ingreſſus cepit.

Odesillvs à Gundebaldo Burgundionum rege fratre Viennæ obſeſſus, ne commeatus deficeret, quoad Clodoueus rex perſpecta Gundebaldi perfidia: occurrere poſſet, inermem turbam ex vrbe eiicit: in qua erat aquæductus curator, qui ſe per iram ad Gundebaldum in caſtra contulit, pollicens ſe furto Viennam in eius poteſtatem redacturum. Fides ei habita eſt à cupidiſſimo vel cum periculo confeſtim debellandi rege. Erant in editiore vrbis parte, quorum nunc quoque veſtigia extant, ſpiracula, ſpecúſque abditi ac immiſſaria: quibus ex D longinquis fontibus aqua operibus deriuata, intra mœnia recipi ſolita fuerat, hæcque tunc ſuis obicibus clauſa obſtructáque ac imperuia viſa, niſi ars, ac indignatio, ingeniúmque omnia domans perуaderet. Aquæductus curator à Gundebaldo delectiſſimos Burgundionum accepit, eóſque, ſilentio noctis occultum iter ingreſſus, paruo molimine amotos quæ interſepiebant, in vrbem duxit: híque refractis portæ quæ proxima erat foribus, reliquas copias iam præparatas recepere. Odeſillus, cùm in extrema ſpe tutelam templi confugiſſet, ipſe cum Epiſcopo occiſus eſt. *Æmil. lib. 1.*

Belisarivs Neapolim Gothorum firmatam præſidio obſidebat, & nulla expugnandi ſpe relicta abire parabat. Tum Iſauricus quidam miles, dum intelligeret ducem deſperata vrbis expugnatione obſidionem ſoluere velle: decreuit ante diſceſſum conſiderâre, qua arte aquæductus ille, quem anteà Beliſarius obſeſſis interceperat, aquam ciuitati ſubminiſtraret, forſan vt ad ſuos reuerſus, ſimilem aquæductus commoditatem aliquando demonſtraret. Proinde aquæductum iam ob aquæ deriuationem arefactam ingreſſus, vſque ad mœnia vrbis penetrauit. Erat autem in ea parte, qua mœnibus inferebatur, petra quædam non arte, ſed natura poſita, per cuius foramen aqua in vrbem influere conſueuerat. Hoc foramen E perdens miles contemplatus, intellexit, ſi petra illa magis aperiretur, aditum in vrbem haud difficulter accommodatiſſimum. Hæc cum Beliſarius intellexiſſet, curauit petram illam confeſtim latiùs aperiri, idque adeò occultè, ne quiſquam hoſtium audiret. Quo facto, quadringentos ex omni exercitu delegit, qui ſaxeum aquæductum in vrbem noctu ingrederentur, clámque ad eam muri partem, quæ aquæductui supereminebat, ſcalas admoueri fecit. Ipſe intereà cum reliquo exercitu diuerſa parte oppugnationem ſimulans: vrbem, qua minimè parte putabatur, cepit. *Procopius.*

Svlaimanes, Amuratis Turcorum Imp. frater, Hadrianopolim graui premebat obſidione. Adoleſcens quidam clam egredi ſolebat vrbe per rimam quamdam occultam, & per eamdem frumento onuſtus reuertebatur. Obſeruauit id Turcicus miles, locóque explorato, cum ſociis in vrbem penetrauit. *Chalcocondylas lib. 6.*

Alfonsvs, Aragonum & Siciliæ rex, Renatum Lotharingiæ ducem, regem Neapolitanum, arcta obſidione Neapoli premebat, & fame paſſim in vrbe laborabatur. Anellus faber quidam cementarius, quem fames Neapolim exire compulerat, ad Alphonſum profectus, vrbem paruo militum periculo F capi poſſe demonſtrauit. Sic Syluius. Bracellus verò tradit mulierculam ex infima plebe Renatum adiuiſſe, orantem vt ſibi paruuliſque filiis fame pereuntibus ſuccurreret: eam toruo ab rege vultu repulſam, ad Alphonſum miſiſſe, qui indicarent, eſſe veterem aquæductum, multorum ſeculorum vetuſtate adeò neglectum, vt cùm eum ſupercreſcens terra contexerit, non viuentium modò, ſed auorum quodque memoriam effugerit: poſſe eum, ſi velit, hoc veluti cuniculo in vrbem penetrare. Eſſe mulieri iuxta domum puteum, in quem is aquarum ductus exitum habeat. Polliceri, daturum ſe cum fide operam, vt quicunque ea intromiſſi milites fuerint, in ſua domo ſine periculo lateant. Alfonſus oblatam ſpem haud contemnendam ratus, vbi monſtrato loco, effoſſáque altiùs humo, cryptam inſpexit, paucis Centurionum rem aperit. Ita trecenti fermè milites (ſecundum Syluium cc.) præmoniti ab rege quid fieri vellet, clàm ad mulierem peruenerunt. Syluius G milites XL. tantùm è puteo aſcendiſſe, & in ea domo vetulam cum filia deprehendiſſe: filium à ſtatione redeuntem cùm non poſſent comprehẽdere, deſperatione adactos, quòd deprehenſi eſſent, eruptione facta turrim negligenter cuſtoditam cepiſſe ſcribit. Bracellus, verò, Rex, inquit, orta luce, diuerſam vrbis partem magno clamore aggreditur, vt conuerſis illuc omnium oculis, vacuam defenſoribus regionem, latebris egreſſi, faciliùs caperent. Oppugnatur interim acerrimè vrbs, haud aliter quam ſi ſubruendus murus, & per ruinam irrumpendum foret. Et iam extracta in aliquantum diei pugna, ſubindignari ſibi Alfonſus cœperat, quòd ignotæ mulierculæ nimis pueriliter fidem habuiſſet: quòd rex iam multa expertus, feminæ dolis circumuentus eſſet. Ferunt tanquam receptui cani iuberet, dixiſſe eum, Nolo vltrà homines cædi: cum ecce in deſtinata parte murorum clamor tollitur, ſignáque Aragonia latè fulgentia conſpiciuntur. Ita eò cunctis accurrentibus, reuulſa portâ, exercitus omnis in vrbem irrupit. Hoc maximè modo capta Neapolis eſt, anno à natiuitate Chriſti 1442. (at ſecundùm Syluium 1440.) octauo Idus Iunij, poſtquam in H eam Renatus peruenerat, anno quarto. Renatus cum principibus Gallis in arcem nouam confugit, inde Maſſiliam abiit. *Iacobus Bracellus lib. 5. belli Hiſp.* Eodem planè modò, annis mille antè per Beliſarium è Gothorum manibus erepta fuerat. *Æn. Syluius cap. 65. Europa.*

PER MVROS VEL Cvstoditos.

☞ *Vide paulò antè, Muros deiiciendo.*

Sub Alexio Angelo, Ioannes Myſiæ princeps capta Conſtantia, inſigni vrbe Rhodopæi territorij, Varnam mœnibus dirutis ſexto die Paſſionis dominicæ oppugnabat. Sed cùm ij, qui vrbem tenebant, plerique Latini generis ſumma ope reſiſterent: quadrilateram machinam fabricat, quæ longitudine latitudini foſſæ, & altitudine faſtigio mœnium reſponderet, & ea rotis ſubiectis proximè foſſam collocata, & deinde euerſa, vtróſque fines apprehendit: eadémque machina, & ad explendam foſſam, & ad conſcendenda mœnia pro ſcalis vſus, Varna potitus eſt. *Nicetas lib. 3.*

Rotis

Rotis vrbes capiebat Tamberlanes Tartarorum dux. Hæ
A erant circuli, & intra ſcalas habebant, quibus aſcendebatur in muros. Et quando in foſſam dirigebantur, recipiebant viros ducentos ſeparatim poſitos, donec ſinguli rotas inuenirent. Poſteà veniebant in alteram, quæ ex aduerſo erat, foſſæ partem, ſatis muniti & tecti a rotis. Quò cùm veniſſent, ſcalas conſcendebant, & eo modo capiebant vrbes. Deinde reliqui, qui erant in caſtris, vrbem vallo cingebant, aggereſque fundebant, qui facilè murum ſuperarent: ex quibus deinde muro facilè potiebatur. Præterea foſſores habuit circiter decem mille, qui ſuffoſſum murum ſuſtentabant excelſis lignis, quæ deinde accendebant: quibus concrematis, muri, nemine impellente procidebant: per nudata inde muro loca milites ruebant in vrbem. His tribus modis Temires in oppugnatione vrbium vtebatur. *Calcocondylas lib. 3.*

NEGLECTOS.

☞ *Vide ſuprà, Stulta in aduerſum locum abſtractione.*

PHILOCLES Ptolemæi dux ad Caunum poſuit caſtra, & pecuniis annonæ præfectos corrupit, inſidiaſque parauit. Qui promulgarunt in vrbe, ſe frumentum militibus daturos.
B Illi relictis murorum cuſtodiis, frumentum metiebantur. Intereà Philocles nudatam præſidiis vrbem adortus, cepit. *Polyan. lib. 3.*

HIPPARINVS, cùm in Leontinorum vrbe degens, Syracuſas audiret vacuas eſſe defenſoribus, quòd ciues in locum quendam cum Calippo profecti ex vrbe dicerentur: ſtatuit ab Leontinis Syracuſas verſus exercitum ducere: noctu per portas aliquot ciuitatis mercenarios introduxit, & ciuitatem occupauit. *Polyan. lib. 5.*

Q. FABIVS MAXIMVS, Cunctatoris filius Apud Arpos præſidio Hannibalis occupatos, conſiderato ſitu vrbis, ſexcentos milites obſcura nocte miſit, qui per munitam eoque minùs frequentem oppidi partem ſcalis euecti in murum, portas reuellerent. Hi adiuti decidentium aquarum ſono, qui operis ſtrepitum obſcurabat, iuſſa peragunt. Ipſe dato ſigno ab alia parte aggreſſus, cepit Arpos. *Front. lib. 3. cap. 9.*

M. MARCELLVS Syracuſas oppugnans, cùm ab Archimedis machinis vinceretur: aggredi mœnia non ampliùs audebat. Ad tempus autem oppugnationem omiſit, & longè pòſt Da-
C nippum Spartiatam Syracuſis enauigantem cepit, ab eoque cognouit, turrim quandam in muris eſſe, in qua negligenter cuſtodiæ adminiſtrarentur: eam multos homines capere poſſe, murúmque in ea parte non difficilem aſcenſum habere. Qua re cognita, ſcalas ad altitudinem eius congruentes fabricauit: & Syracuſiis feſtum in honorem Dianæ obeuntibus, & vino indulgentibus, turrim occupauit, ac ſub auroram hexapylis effractis, vrbe potitus eſt. *Polyæn. l. 8. & Plut. in eius vita.*

BAIAZETES II. ad expugnandũ Methronem profectus, exercitu in tres partes diuiſo, machinis æreis mœnia diutiùs impetiuit, propugnacula diruit, domoſque quàm plurimas in vrbe mortariis (vt vocant) perforatas deſtruxit. Methonenſibus igitur ferè extrema patientibus quatuor Venetæ triremes auxiliariis peditibus atque aliis ad bellum neceſſariis rebus onuſtæ aduenerunt. Quo cognito ij, qui in vrbe erant, ob præſens auxilium læti, omnes ad portum concurrerunt, ac mœnia ſine cuſtodiis, & ſine defenſoribus reliquere. Quod vbi Ianizari ſenſerunt, per ipſa mœnia in vrbem ingreſſi, Venetos pedites ad vnum trucidarunt, atque ipſa demùm vrbe potiti ſunt.
D Et huiuſmodi quidem clades, quo die diui Laurentij feſtum celebramus, facta eſt, anno qui à Chriſto nato M. D. numeratur. Turcius autem Imperator Methonenſem Epiſcopum, alioſque complures coram ſe decollari præcepit Mox inde profectus, & Iuncum & alia multa Poloponneſi loca obtinuit. *Iouius in vita Baiazethis II.*

PER PRÆCIPITIA.

HERODES Antipatri F. rex à Rom. Senatu declaratus, contra Antigonum Ariſtobuli F. regem pugnans, ſimul etiam contra latrones in ſpeluncis degentes duxit militem. Erant autem hæ ſpeluncæ ſitæ in prærupris montibus, anguſtis tramitibus acceſſibiles, & acutis cinctæ rupibus. In harum cauernis illi cum totis habitabant familiis. Rex autem arcas in hunc vſum compactas de vertice montis per machinas dimittebat catenis ferreis: eò quòd nec infernè propter aſperitatem montis aſcendere daretur, ne ſupernè contra eos derepere. Hæ arcæ completæ erant militibus haſtas falcatas geſtantibus, ad attrahendos repugnantes, & deturbandos per præceps. Hæ tamen arcarum demiſſio periculoſa erat, propter immenſam altitudinem: & in ſpeluncis non deerant victui neceſſaria. Vt
E verò demiſſæ ſunt arcæ ad earum oſtia & nemo præ metu audebat progredi, quidam ſcutatus accinctus gladio, manu vtraque apprehenſa catena, qua arca ſuſtinebatur, demiſit ſe intra fauces. Moræ impatiens, illis exire cunctantibus, ad quandam cauernam accedens, primùm iaculatos multos intùs confecit: deinde reſiſtere conatos falcata haſta attractos dabat in præceps: deinde penitùs reconditos inuadens iugulauit multos, ac tum demùm in arcam ſe recepit: cæteros verò eiulatum audientes pauor corripuit, & ſalutis deſperatio. Eos autem conatus impediuit nox interueniens, multique rege per præconem pollicente veniam, deditionem fecerunt. Sequenti verò luce eodem vſi ſunt oppugnationis genere, magis etiam ex arcis exeundo & pugnando in foribus, & ſubiecto igne antra incendendo. Inerat enim intus multa materies. Senex autem quidam deprehenſus intus cum vxore ac ſeptem filiis, rogatus ab eis, vt ſe fugere hoſtem permitteret, ſtans ante oſtium, primum quemque exeuntem iugulabat, donec ad vnum omnes confecit, & vxorem vltimam. Deinde præcipitatis cadaueribus, poſtremò ſeipſum ſuperiecit, mortem ſer- F
uituti præferens. Primò tamen in obſcuritatem Herodis multa eiecit conuitia, licet rex è ſpecula quadam dextram porrigeret, & polliceretur veniam. Speluncæ igitur omnes hoc modo expugnatæ ſunt *Ioſephus lib. 14. cap. 27.*

NINVS, rex Aſſyriorum, Bactriam Zoroaſtris regum obſidebat. Menon Syriæ præfectus, regem ſequens, protracta longiùs obſidione, Semiramidis vxoris deſiderio flagrans, vxorem acceſſit. Quæ perſpicax, magnique vltra muliebrem ſexum animi, tempus nacta quo virtutem oſtenderet, viam multorum dierum ingreditur, induta eiuſmodi formæ ſtola, vt virne an mulier eſſet, nequiret perſpici. Tuebatur ea ab itineris æſtu corporis colorem, agilis ad omne opus Cuius tanta erat commoditas, vt poſtmodum Medi, olim Aſiæ imperarent, Perſæque, ſtola Semiramidis vterentur. Cùm veniſſet in Bactriam, perſpecta obſidione, tum locis, vrbiſque ſitu, quaque adoriri poſſet, animaduerſis, arcem, quia loco natura munito difficilique erat, & quem nullus antea tentarat acceſſu, cuſtodiis vacuam conſpexit, intentis omnibus, veluti arce ab hoſte tuta, vt inferiori parti campeſtri ſubſidium ferrent. Sumptis
G igitur qui per loca petroſa abruptáque aſcendere ſoliti erant, per aditum vallis præcipitem ſuperata loci aſperitate, partem arcis cepit: magnóque ad terrorem excitato tumultu, ſignum captæ arcis obſidentibus dedit. Qui intra vrbem erant, arce miſſa ſtupefacti derelictis mœnibus fuga ſaluti conſuluerunt. *Diod. l. 2. c. 2.*

ALEXANDER Macedo in Sogdianorum regionem exercitũ inferebat. Ea eſt vniuerſa aſpera & inuia. In medio petra ſurgit, & in altum tendit, ſolis volucrum alis peruia. In ambitu ſylua denſa crebráque inacceſſos anfractos magis impenetrabiles reddebat. Petram Ariomazes cum magna validáque Sogdianorum manu occupauit, intúſque ſcaturientes aquæ fontes habuit, & commeatus non mediocrem copiam. Alexander obequitans, & naturam petræ, opportunitatémque perſpiciens, iuſſit trecentis delectis adoleſcentibus, quorum opera atque ars in ſcandendis præcipitiis erat poſita, vt inermes poſt petram per ſyluam denſam aſcenderent, tenuibúſque ſe funibus attraherent. Poſtquam verò iuga ſuperaſſent, albis cingulis, quæ habebant ſolutis, contos benè longos implicarent, eóſque ſupra ſyluam extenderent, vt confeſtim ſplen- H
dida cingula frequenter quaſſata, à ſuperioribus Barbaris, & ab inferioribus Macedonibus conſpicerentur. Præcipitiorum ſcanſores magno labore in iugis oriente ſole cingula vibrabant. Macedones magnum clarúmque ex inferiore loco clamorem tollere. Ariomazes perterritus, quòd omnem exercitũ aſcendere, & iam ſe in ſummitate captum exiſtimaret, ſe & petram Alexandro tradidit, diuinam ratus eius eſſe potentiam atque fortunam. *Polyæn. lib. 4.*

Erant Corinthi fratres quatuor, origine Syri, quorum vnus nomine Diocles in arce ſtipendia faciens degebat. Tres alij intercepta regia pecunia Sicyonem ſed ad argentarium contulerunt Ægiã cuius opera vtebatur in ſcripturas Aratus Scicyonius, qui patriam à tyrannide liberandi occaſionem quærebat. Vnus eorum Erginus factus Ægiæ familiaris, atque ab eo in ſermonem deductus de arce, narrauit, dum ad fratrem aſcendit, animaduertiſſe ſe obliquum inciſum rupi vndique abſciſſæ callem, qui duceret ad certum locum, quà humillimus arcis murus inædificatus eſſet. Cùm deridens illum diceret Ægias:

Et vos, homo præclarè, ob modicum auri labefactatis regia A negotia, cùm vnam horam valeatis ingenti pecunia vendere. Annon furibus item vt proditoribus deprehenſis mors eſt ſemel propoſita? Arridens Erginus in præſentia, tentato priùs fratre Diocle, promiſit Aratum ſe ad murum ducturum, qua faſtigium eius pedes quindecim non excederet, atque ad reliqua operam cum Diocle præſtiturum. Aratus igitur omnibus paratis, reliquas copias iuſſit in armis excubare. Delectos quadringentos aſſumens, neque hos, paucis demptis, quid pararetur, conſcios, duxit ad arcem, eamque occupauit; & Macedonas eiecit. *Plut. in Arato, & Polyæn. lib. 6.*

C. Marivs bello Iugurthino apud flumen Mulucham, cùm oppugnaret caſtellum, in monte ſaxeo ſitum, quod vnà & anguſta ſemita adibatur, cætera parte velut cum ſaltu præcipiti: nunciato per Ligurem quendam ex auxiliis gregalem militem, qui fortè aquatum progreſſus, per ſaxa montis cochleas legens, ad ſummum peruenerat, eripi poſſe caſtellum: paucos centuriones, quibus perfectiſſimos cum velociſſimis militibus æneatores immiſcuerat, miſit, capite pedibuſque nudis, vt proſpectus viſuſque per ſaxa facilior foret, ſcutis armiſque à tergo aptatis. Hi Ligure duce & telis & clauis qui- B bus in aſcenſu nitebantur, adiuti, cùm ad poſteriora, & ob id vacua defenſoribus caſtelli perueniſſent, concinere & tumultuari, vt præceptum erat, cœperunt. Ad quod conſtitutum, Marius conſtantiùs adhortatus ſuos, acriùs inſtare caſtellanis cœpit. Quos ab imbelli multitudine ſuorum reuocatos, tanquam capti à tergo eſſent, inſecutus, caſtellum cepit. *Frontinus lib. 3. cap. 9.*

C. Iul. Cæſar Gergobiam oppugnabat, vrbem & mœnibus admodum firmam, & natura munitiſſimam. Sita enim vrbs erat in colle munitiſſimo, verticem æqualem habente. Ad ſiniſtrum latus ſyluæ humiles atque denſæ collem attingebant: ad dextram præceps erat, anguſtúmque aditum habebat, quem Gergobienſes cum magna m nu obſidebant. Cæſar promptiſſimos & tolerantiſſimos ex ſuis militibus armauit, eoſque in ſyluis occuluit: mandans, vt breuia jacula, conuenienteſque gladios aſſumerent, ne per humiles ſyluas adhæreſcerent: ipſique non erecto corpore graderentur, & demiſſis poplitibus ſine tumultu peruaderent. Qui prima luce per nemus repen- C tes, in collem à læua parte aſcenderunt. Cæſar reliquas copias à dextro latere adducebat, & exercitum in ipſos barbaros immittebat. Illi propulſare palàm aggredientes conabantur. Interim occulti è ſyluis aſcendentes colle potiti ſunt. *Polyæn. lib. 8.*

PER CVNICVLOS INTRANDO.

Eos, qui muros deiiciunt, cuniculis actis, ſuperius poſuimus Hic eos, qui citra murorum incommodum ſub muris in vrbem intrant.

Darivs Carthaginem oppugnabat. Carthaginenſes murorum firmitudine, & ciborum apparatu freti, parum de oppugnatione ſolliciti erant. Darius exercitum quidem mœnibus non admouit, ſed reliquam omnem regionem populabatur: ſimulanſque ſe maiores copias auxiliares expectare, quietem agebat. Carthaginenſibus mœnia cuſtodientibus, à colle, nomine Aphaſio, qui abeſt ab vrbe decem ſtadiis, ſubterraneum meatum Perſæ fodere cœperunt: cumque ad forum vrbis opus produxiſſent, coniectura ſumpta de radicibus oliuarum, quæ in foro naſcebantur, noctem expectantes, aperto meatu aſcenderunt in forum, & vrbem ſine prælio per vim ceperunt, Carthaginenſibus in muris excubias agentibus. *Polyæn* D *libro. 7.*

M. Fvrivs Camillvs decimo obſidionis Veiorum anno Dictator dictus, ad obſidionem conuerſus Veiorum, cùm difficilem murorum oppugnationem cerneret & arduam, cuniculos egit. Quod vbi ex voto ſucceſſit, vt ad muros eliceret hoſtem, vrbem propalam aggreditur. Alij per cæcos cuniculos clàm Iunonis ædem, quæ in arce erat, multò omnium ampliſſimam eius vrbis celebratiſſimámque occupant. Quo tempore ferunt, rege Hetruſcorum ſacrificante, aruſpicem extis intentum exclamaſſe, qui hoſtiæ eius exta proſecuiſſet, ei victoriam deos ſpondere: eamque vocem: qui in cuniculo erant, Romanos excepiſſe, ac proruto pauimento, cum clamore ac crepitu armorum proſiliſſe, hoſtibuſque expaueſcentibus ac fugientibus corripuiſſe exta, & camillo obtuliſſe. *Plutarch. in Them.*

Tamberlanes, Scytharum Imper. 10. millia foſſorum pro cuniculis habuit. *Chalcocondylas lib.*

DEOS EVOCANDO.

Romani cùm obſiderent vrbem hoſtium, eamque iam capi E poſſe confiderent: certo carmine euocabant tutelares deos: quòd aut aliter vrbem capi poſſe non crederent: aut etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent deos habere captiuos: Nam propterea ipſi Romani & deum, in cuius tutela vrbs Roma eſt; & ipſius vrbis Latinum nomen ignotum eſſe voluerunt. Alij Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angeronam, quæ digito ad eos admoto ſilentium denunciat, Alij autem, quorum mihi fides videtur firmior, Opem Conſiuiam eſſe dixerunt. Ipſius verò vrbis nomen etiam doctiſſimis ignoratum eſt, cauentibus Romanis, ne quod ſæpè aduerſus vrbes hoſtium feciſſe nouerant, idem ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen diuulgaretur. *Macrob l. 3. c. 9. Satur.* Arnobius verò contra Gentes, caput hominis in fundamentis arcis inuentum genij tutelaris fuiſſe ait, eumque Tolum dictum. Vnde Capitolium poſt quaſi caput Toli nomen habuit. Cæterùm id non niſi Auguribus notum erat. Proſtituto demùm per Chriſtianam religionem ethniciſmo, ſuperſtitioſum quoque nomen euulgatum fuit.

SECVRITATE HOSTEM, VRBIBVS, F
Propvgnacvlis exvere.
Siue iam ſecurus fiat
Simvlatione
Pacis.

Phormio Athenienſis dux Chalcidenſes expugnauit, ſimulata pace noctu reuerſus, vt *Polyæn. lib. 3. & Front. lib. 3. cap. 11.* teſtantur.

Philippvs, cùm Amphipolim ab eo repeterent Athenienſes, eodem tempore bellum gerens cum Illyriis, non reddidit, ſed liberam dimiſit. Athenienſes hoc ipſo contenti fuerunt, quòd libertate eſſet confirmata. Philippus ſuperatis Illyriis, maiores vires adeptus, rurſus Amphipolim, contemptis Athenienſibus occupauit. *Polyæn. lib. 4.*

Colloquij.

Philippvs in hoſtium Thracum vrbem legatos miſit. Conuocata concione, cùm omnium animi eſſent intenti ad audiendum quid afferrent: Philippus nec opinantes adortus vrbem cepit. *Polyæn. lib. 4.*

Alcibiades, dux Athenienſium, cùm ciuitatem Agrigentinorum egregiè munitam obſideret: petito ab eis conſilio, diu G tanquam de rebus in commune pertinentibus diſſeruit in theatro, vbi ex more Græcorum locus conſultationi præbebatur: dúmque conſilij ſpecie tenet multitudinem: Athenienſes, quos ad id præparauerat, incuſtoditam vrbem ceperunt *Frontinus lib. 3. cap. 2.*

Idem nauigans in Siciliam, cum veniſſet Corcyram, exercitum in tres partes diuiſit, vt commeatus facilius ſuppeteret ſi viciſſim ad vrbes aduentarent. Poſtquam verò ad Catanam appropinquauit, non accipientibus eum Catanenſibus, legationem miſit: petens, vt ſibi ſoli accedere, & in commune conſulere liceret. Quibus permittentibus, & in concionem concurrentibus: præcepit ſuis, vt quotquot eſſent mœniorum portæ minùs firmæ, per eas effractas irrumperent. Et ſimul accidit, vt Alcibiades concionari inciperet, & Athenienſes Catanam tenerent. *Polyæn. lib. 1.*

Societatis. Auxilij.

Isidas Lacon poſt Leuctricam calamitatem, cùm Thebani in Gythio portu Lacedæmonis præſidium haberent: aſſumptis centum æqualibus, oleo iuſſit eos, vngi, & oliuæ ſertis redi- H miri, atque enſem ſub ala geſtantes ſequi. Ipſe nudus egrediebatur magno curſu: Æquales verò nudi vnà currebant. Thebanis autem habitu deceptis, & nudos ludenteſque recipientibus Lacones ſtrictis gladiis, alios ex ipſis occiderunt, alios eiecerunt, & ſic Gythium obtinuerunt. *Polyæn. lib. 2.*

Cratesipolis Acrocorinthum Ptolemæo tradere volens, quæ ſtipendiariorum præſidiis tenebatur, cùm perſæpè ei ſuaderent, eum locum eſſe cuſtodiendum, collaudatis iis tanquam fortibus fidelibus viris, à Sicyone quoque ſe inquit ſocios euocaturum, qui cum ipſis tutius eam tuerentur. Miſit palam ad Sicyonios, clàm ad Ptolæmeum: eiuſque milites per noctem venientes, quaſi à Sicyone ſocios recepit, atque Acrocorinthum Ptolemæus, inuitis cuſtodiis, occupauit. *Polyæn. libro 8.*

Barthol. Leuianus, cui Senatus Venetus præfecturam equitum aduerſus Florentinos tradiderat, caſtris, quæ in Foroliuienſi erant, magno ſilentio profectus cum equitibus leuis

armis

armaturæ ducentis quinquaginta, militibus octingentis, per A Ceſenæ agrum & Solliani fines noctu itinere confecto, ante lucem ad fanum Camaldulenſe, quod eſt in valle anguſta magnis montibus circundata, dum Sacerdotes nocturnas preces facerent, peruenit: vocatiſque qui portas aperirent, eſſe ſe reip. Florentinæ milites, qui ad imperatorem mitterentur, dixit Patefactis portis, fano capto, & quoniam arcis vicem turri præalta parietibuſque ſolidis præbebat, præſidio in eo collocato, ac refectis cibo potúque militibus Bibienam oppidum eadem vſus celeritate contendit: præmiſſiſque pacis equitibus, Leonis nomen antiqua eorum appellatione clamantibus (ea eſt enim ſignificatio Florentinæ ciuitatis, quæ voce accipitur, & redditur) magiſtratum itémque arcis præfectum ad ſpeciem imperatoris iuſſu ad ſe vocatos retinuit, oppidúmque cepit. *Bembus lib.4. Hiſt.Ven.*

Transfugij.

Cùm Darius Babylonem obſideret, quòd ea ciuitas ab ipſo deſciuerat, atque eius potiundæ ratio difficillima eſſet: Zopyrus Megabyzi F. ſibiipſi naſum, aures atque labra deſecuit, atque noctu ad Marium ſe contulit, ac conſilium aperuit, quo B impulſus id egerit: ſtatimque inde ad Babylonios proficiſcitur: eis ſermone ad id compoſito narrat, ita ſe à Dario affectum, quòd eum de ſoluenda obſidione admonuiſſet. Babylonij, quia Zopyrum ingentis virtutis virum norant eſſe, quarundam copiarum curam ei demandarunt. His copiis Zopyrus ſæpè cum Perſis manu conſerta, victor è prælio excedebat Tandem dux omnium copiarum ab eis creatus, noctu Darium in vrbem recepit. *Fulgoſus lib.7.cap.4. Polyæn.lib.7. Iuſtinus lib.1. Front.lib.3.c.3.* Ælianus Riſacis equiſonis, qui Saccas à Perſis liberauit, imitatione hoc deſignaſſe Zopyrum ſcribit.

Antigonvs Caſſandriam oppugnabat, vt Caſſandrenſium tyrannum Apollodorum euerteret. Cùm ad decimum menſem oppugnatio produceretur, ipſe quidem diſceſſit. Amyniam verò archipiratam ſubornauit, qui ſocietatem cũ Apollodoro iniret: & miſſa legatione, ſibi curæ fore promitteret, vt Antigonus placaretur. Tyrannus Amyniæ ſocietate fidens, & abſentiam Antigoni contemnens, non exacta cura mœnia cuſtodiebat. Amynias ſcalis æquantibus muri altitudinem ædificatis, prima luce raros in muris diſpoſitos milites con- C ſpicatus, muris potitus eſt. Antigonus properè reuerſus, occupata Caſſandria, tyrannidem Appollodori ſuſtulit. *Polyænus libro 4.*

Sextvs Tarqvinivs, Superbi filius, indignè ferens quòd patria viribus expugnari Gabij nequirent: valentiorum armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adiiceret. Subitò namque ſe ad Gabios contulit, tanquam parentis ſæuitiam & verbera, quæ voluntate ſua perpeſſus erat, fugiens: ac paulatim vniuſcuiuſque fictis & compoſitis blandiciis alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimum poſſet conſeruare, familiarem ſuum ad patrem miſit, indicaturum quemadmodum cuncta in ſua manu haberet, & quæſiturum quidnam dari vellet. Iuuenili calliditati ſenilis aſtutia reſpondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuncij parùm credens, nihil reſpondit: ſed ducto eo in hortum, maxima & altiſſima papauerum capita baculo decuſſit. Cognito adoleſcens ſilentio patris ſimul ac facto, cauſam altiùs argumenti peruidit: nec ignorauit præcipi ſibi vt excellentiſſimum quemque Gabinorum aut auxilio ſub- D moueret, aut morte conſumeret. Ergo ſpoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantùm non vinctis manibus ei tradidit. *Valer. Maximus lib.7.cap.4. & Frontinus l.3.c.3.*

Marcianvs Cononis Græci ducis miles, cũ Beliſario ad Totilam Gothorum regem ſimulata defectione tranſiſſet, ab eo benignè acceptus, Spoletum cum aliis nonnullis eſt miſſus. Gothi. Spoletum ab Herodiano ſibi proditum cùm cepiſſent muros diruerant, atque amphitheatrum, quòd erat in vrbe, ita munierant, vt omnes aditus obſepirent, præſidiúmque ex Gothis Romaniſque perfugis impoſuerant. Marcianus autem, contracta cum nonnullis præſidiariis militibus amicitia, perſuaſit, vt illuſtre aliquod facinus aduerſus barbaros molirentur, atque, opera bene nauata, ad Romanos reuerterentur. Ita re compoſita, Peruſiam ad eius præſidij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoque de conſilij ſui ratione commonefacto, vt Spoletum milites mitteret, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Marcianus cognouit: cum militibus quindecim quos ſibi adiunxerat, ducem præſidij occidit, atque apertis portis, Romanos intra oppidum recepit. *Sigon.l.19. Imp. occid.*

Sigismvndvs Imp. Huſſitis arcem Pragenſem eripuerat, & in montibus Cuduis caſtra habens, parabat ducere in cæteros fidei deſertores. E Venerat eò ad regem vir militaris Zeucho probatæ apud regem fortitudinis: qui, quòd Huſſitas ſecutus eſſet, à rege veniam poſtulauit: receptuſque in gratiam, cum literis & mandatis mittitur à rege ad cuſtodiendam arcem Pragenſem, in qua multa erant congeſta Eccleſiarum & monaſteriorum precioſa ornamenta, ſacræ veſtes ac vaſa. Ille itinere medio magna manu perfidorum, collecta exhibitis literis regis intromittitur, eiicit cuſtodes, ſanctorum reliquias igne concremat, aurea & argentea vaſa, veſtes ſericas, & quicquid erat precioſum, inter ſuos diuidit: arcémque tuetur aduerſus regem, pro quo credebatur aduenіſſe. Sed fraus fraude compenſatur. Abierat aliquando Zeucho, relictis arcis cuſtodibus, quibus fidebat. Ioan. Polentz de Luſatia, arma, veſtes, equos, ſigna eius militaria imitatus, pro rege recepit arcem. *Crantzius lib.10. Vandalia, cap.31.*

Ab Eugenio IV. Pontifice, Baſilienſis conſilij, nonnullorúmque aliorum Principum impulſu, ciues Rom. deſciuerant atque is ſe clàm Florentiam contulerat, à Romanis Eugenij nepote magno Camerario capto, obſeſſaque ſancti Angeli ar- F ce, quæ in Adriani mole conſtructa eſt. Per id tempus Hiſpanus quidam, gregarius miles, nomine Ricius, belli famæ permotus, Romam cum aliquot comitibus eſt profectus. Vbi cùm conditionem è ſententia ſua non inueniſſet, magno atque nouo aſtu vti cogitauit. Perſuaſit quibuſdam è Romanorum primoribus, ſi tanquam transfuga in arcem recipere ſe poſſet, breui quia in ea multorum amicitia vteretur, ſe curaturum, vt in poteſtatem Romani arcem redigerent: atque ſub hoc prætextu in arcem cum quatuor comitibus profugit. Illic quo conſilio veniſſet, præfecto arcis Antonio Ricio ſtatim patefecit. Atque ad conſtitutum tempus, clamore ſublato tanquam qui in præſidio erant inter ſe pugnarent, haud multò pòſt, ſeu victor Hiſpanus diploidem ac caligas præfecti arcis ſtuppa repleuit, ita vt veri præfecti ſimulachrum appareret: idem de quibuſdam aliis effecit: atque vt ex compoſito erat, ad murorum pinnas eos, veluti arcis imperium adeptus, ſuſpendit. Romani impetu facto ad arcem, cùm enecato arcis præfecto fraudem abeſſe putarent, aditum in arcem quærebant: quos Ricius ſe non permiſſurum ingredi dixit, priuſ- G quam promiſſa ſibi præſtarentur: aliquot quidem ex primoribus interim accepturum in arcem. Qui cùm ingreſſi eſſent eos in carcere condi iuſſit, aliam multitudinem ab arce tormentis repulit: his, quos in arce ceperat, pro Camerarij liberatione reſtitutis. Aſtuti conſilij ſui Ricius præmia ingentia ab Eugenio Pontifice retulit. *Fulg.l.7. c.3.* At *Platina in Eug.* ſic ſcribit: Romani contra Eugenium IV. Pp. grauiter commoti, quod incurſiones Nicolai Fortebrachij in agrum Rom. factas non curaret, ad arma & libertatem conclamarunt, & ſeptem Gubernatores inſtituerunt. Pontificem fugientem naui, lapidibus & ſagittis tandiu diſtinere cupiebant, quoad arce S. Angeli potirentur. Præfectus arcis dolo agendum cum Romanis ratus, adiuuante Baldeſare Aufida, viro ſagaciſſimo qui inferiorem arcis partem tuebatur, vni ex militibus ſuis in certamen prodeuntibus negotium dat, vt captus de induſtria ab hoſte, Caſtellani ſæuitiam & auaritiam criminetur, polliceatúrque eis, ſi velint pactam mercedem præſtare, & mortem præfecti & arcis proditionem. Fecit ille mandata diligenter. Captus, nullo non genere maleficij in Antonium Ridium H coniecto (ita enim arcis præfectus vocabatur) fidem dat, ſe cum ſociis omnia tranſacturum. Dimiſſus itaque arcem ingreditur veſtes Antonij ac caligas, addita etiam capitis forma, ſuſpendit, à longè idem videbatur. Clamabat Baldeſar de ſcelerato ſumptum eſſe ſupplicium, ingrederentur aliquot ex optimatibus, & enumerata pecunia iam pacta arcem reciperent. Credidere miſeri nullam ſubeſſe fraudem: ingreſſi aliquot, ſtatim capiuntur. Fit clamor exultantium in arce, coniiciuntur in populum Romanum miſſilia, bombardæque. Deriſi hoc modo Romani, de redimendis captiuis cogitantes, Camerarium Eugenij nepotem, quem in vinculis habebant, dimittunt, ſuos, qui in arce erant, recepturi, & demùm in Eugenij poteſtatem veniunt, quinto poſt libertatem adeptam menſe *Platina.*

Mortuo Alberto Eſtenſi, Accius Eſtenſis exul, adiuuantibus Cunij comitibus, redire in patriam inſtituerat. Sed tutores Nicolai pueri, Alberti filij, ſumptis armis Accium Ferrariæ ſummouentes, Lucam & Concilicæ oppida Ioanni Cunio promi

promiſere, ſi Accium interficeret. Ioannes virum, Accio perſimilem, interfecit, & acceptis oppidis, verum Accium in publicum produxit. *Platina in Bonifacio IX.*

DOMINGVELLVS Hiſpanus, minus aſtutiſſimus, cùm ſciret Lupum Arenem equitem, Zorithæ arcem furtim Alphonſo octauo Caſtulonenſis regi eripuiſſe, atque eius loci præſidio regionem propinquam infeſtam facere, & ob eam rem Lupum regi vehementer eſſe inuiſum: veluti alius Zopyrus Alphonſo clàm oſtendit, ſe rationem inueniſſe recipiendæ Zorithæ arcis, modò equitem inueniret, qui ficta contentione vulnus ſibi in os ferri pateretur. A rege requiſitus Petrus Didacus, coram Alphonſo cum Dominguello verbis contendere cœpit, ac Lupum proditionis infamia criminari. Dominguellus primò humanè tueri Lupum, atque hominem excuſare: ſed cùm acerbius eum Petrus vrgeret, Dominguellus ſtricto gladio os Petri percuſſit, ſtatimque ad Lupum Zoritham profugit. Homini narrat, quomodo Petrum coram Alphonſo famam eius lacerantem vulnerarit. Cùm etiam per alios de eo Petrus eſſet certior factus, adeò mimo blandiri, eum in deliciis habere cœpit, vt vnus ante alios arci præficeretur. Per hunc modum cùm ſe inſinuaſſet Dominguellus, per occaſionem Lupum occidit atque à muris ſe dimiſit, vt cum eius rei nuntio ad Alphonſum aduolaret. Haud multò pòſt Lupi nepos ſecutus, Zorithæ arcem Alphonſo reſtituit. *Ful. lib. 7. c. 4.*

Legationis.

Anno 6 Michaëlis Paphlagonis Imper. Parabatzem Iberum, Edeſſæ præfectum, accedunt Arabes primarij viri XIII cum equitibus D. & totidem camelis arcas portantibus, in quibus duo armatorum millia latebant: ſéque ad Imp. munerum offerendorum cauſa ire aiunt. Statuerant verò arcis in vrbem illatis noctu milites promere, & vrbe occupare. Parabatzes principes comiter accipit, & conuiuium præbet: equites tamen & impedimenta in vrbem non admittit. Fortè quidam Armenius mendicans cùm acceſſiſſet vbi Saraceni commorabantur, quendam eorum, qui in arcis latebant, audit, Vbinam eſſent? quærentem (nam eorum linguam norat) ſtatimque ad vrbis præfectum accurrens, id nunciat. Is in conuiuio relictis principibus, cum ſuis armatis exit, direptiſque arcis, inuentos Saracenos milites ad vnum omnes vnà cum equitibus & agaſonibus occidit. Indè in vrbem reuerſus de principibus vnum præcipuum, reliquis interfectis, manibus, auribus ac naſo mutilat, domúmque rei geſtæ nuncium remittit. *Cedrenus & Zonaras.*

Mortis.

FROTHO, Danorum rex, vrbem Ruthenorum Pelthiſcam petens, paucis admodum conſciis ignotæ opacitatis latebras petiuit, extinctúmque ſe, quò minus hoſti terroris afferret, vulgo nunciari præcepit. Additæ in fidem exequiæ, tumuluſque conſtructus. Sed & milites conſcio fraudis mœrore, ſimulatum ducis obitum proſequuntur. Qua fama rex vrbis Veſpaſius perinde ac victoria potitus, tam languidam ac remiſſam defenſionem egit, vt hoſtibus irrumpendi poteſtate acta, inter luſus ac ocia necaretur. *Saxo libro 2.*

Abitus, fuga.

☞ *Exempla aliquot pete ex Tit. Hoſtem ſecurum opprimere Abitu ſimulato. quatenus hoſtem opprimendo etiam vrbes ſimul occupantur.*

CYRVS induciis factis cum Crœſo, exercitum per id tempus abducit. Ingruente verò nocte, compendio reuerſus ad Sardes duxit: & adortus mœnia de improuiſo, ſcalis applicatis Sardes occupauit. *Herod. l. 1. & Polyan. l. 7.*

Idem Babylonem oppugnans, cum ſuffoſſiones Euphratæ per vrbem labentis effeciſſet, exercitum abduxit longiſſimè Babylonij exiſtimantes eum de expugnatione deſperaſſe, multum de cuſtodum diligentia remiſerunt. Ille verò aduerſo flumine, copias inſtructas per alueum priſtinum adducens, clàm in vrbem cum militibus peruenit, & Babylone potitus eſt. *Ibidem.*

TRASYLLVS cum reliquis ducibus inſtabat Byzantiis. Duces Bizantiorum veriti, ne per vim vrbs caperetur, tempus conſtituerunt, intra quod Byzantium traderent: & in eam rem obſides dederunt. Thraſyllus poſthæc ſoluit verſus Ioniam. Ipſa verò nocte reuerſus, cepit vrbem Bizantiorum improuiſam & incuſtoditam. *Polyan. lib. 1.*

POMPISCVS ſimiliter vrbem quandam cepit, miſſo transfuga, qui ciuibus eum diſcedere diceret, reuocatum ab Arcadibus. *Polyan. lib. 5.*

ALCIBIADES Byzantium obſidens, ab Athenienſibus ſe reuocatum ſimulans, vela dedit. Noctu partem militum in terram expoſuit, qui occultis itineribus ad vrbem adortus eſt. Cui cùm Byzantini occurrerent, milites alij vrbem ingreſſi ſunt à tergo. *Front. l. 3. c. 11. & Diod. Sic. l. 13. Antiq.*

ALEXANDER, ad Tyrum obſidione relicta, in Arabiã proficiſcebatur. Tyrij contempta eius abſentia, progreſſi extra mœnia, cumque Macedonibus manus conferentes, perſæpe vincebant. Parmenion dux Alexandri reuocatur. Qui ſubitò reuerſus, cùm fugientes Macedones conſpicere, non victis auxilio venit: ſed in vrbem inanem viris impetum faciens, per vim Tyrum cepit. Tyrij captam vrbem conſpicati, mox ſemetipſos & arma Macedonibus tradiderunt. *Polyan. lib. 4*

CASSANDER ab Illyride reuertẽs, cùm abeſſet vnius diei itinere ab Epidamno, copias equeſtres pedeſtreſque deſcripſit, iiſque miſſis incendit vicos excelſos, poſitos in finibus Illyridis & Arintanidis. Illi diſceſſiſſe Caſſandrum arbitrati, progrediebantur ex vrbe, colendóque ruri operam debant. At ille occultis copiis excitatis extra vrbem non minus bis mille viris, cepit: cumque portas vrbis patefactas reperiſſet, ingreſſus Epidamno potitus eſt. *Polyan. lib. 4.*

DEMETRIVS Pyræum obtinuit, non omnibus copiis naualibus adductis, ſed plurimis triremibus ad Suniam latitare iuſſis, viginti optimè ad nauigandum inſtructas delegit, eaſque incitatis remis, non ad vrbem, ſed quaſi Salaminem verſus cõtendere iuſſit. Athenienſium dux Caſſandri partibus fauebat. Is conſpicatus ab arce, viginti naues hoſtiles eſſe ſuſpicabatur, atque Corinthum verſus curſum habere. At ij qui viginti naues agebant, rectà ad Piræum connitentes, eum obtinuerunt. Confeſtim autem intellecta re, cæteri claſſem etiam vniuerſam appulerunt, ita vt multitudo expoſita turres occuparet, & portum. Præcones proclãmabant: Demetrius Athenas liberat. Athenienſes libertatis præconio, Demetrium acceperunt, *Polyan. lib. 4.*

PYRRHVS, Epirotarum rex, aduerſus Illyricos, cùm ciuitatem, quæ caput gentis erat redigere in poteſtatem ſuam vellet, eius ſimulata deſperatione cæteras vrbes petere cœpit: conſecutuſque eſt, vt hoſtes fiducia velut ſatis munitæ vrbis eius ad tutelam aliarum dilaberentur. Quo facto, ipſe rurſus reuocatis omnibus ſuis, vacuam eam defenſoribus cepit. *Front. lib. 3. cap. 6.*

CORNELIVS Ruffinus Coſ. cùm aliquanto tempore Crotonam oppidum fruſtra obſediſſet, quod inexpugnabile faciebat aſſumpta in præſidium Lucanorum manus, ſimulauit ſe cœpto deſiſtere: captiuum deinde magno præmio ſollicitatum miſit Crotonam, qui (tanquam ex cuſtodia effugiſſet) perſuaſit diſceſſiſſe Romanos. Id verum Crotonienſes arbitrati, dimiſere auxilia, deſtitutique propugnatoribus, inopinati & inualidi capti ſunt. *Front. lib. 3. cap. 6.*

VIRIATVS Luſitanus, cùm tridui iter diſcedens confeciſſet, idem illud vno die remenſus, ſecuros Segobienſes, & Sacrificio tum maximè occupatos oppreſſit. *Front. l. 3. c. 11.*

Armorum, Habitus, Signorum.

ARTHEMISIA Cariæ regina in vrbe Halicarnaſſo à Rhodiis obſeſſa, cùm Halicarnaſſus duos haberet portus, altero hoſtes ingredi, & partem vrbis capere permiſit: altero autem portu per occultam foſſam in eum egreſſa quem hoſtes ceperant, vbi claſſem nihil tale verentes inanem reliquerant, vt omnes commodiùs in vrbe prædari poſſent, ipſa totam cepit, atque palantes Rhodios prædáque impeditos omnes occidit. Tum Rhodia claſſe militibus ſuis inſtructa, Rhodum nauigauit: nullóque obſtante, cùm claſſem ſuam redire arbitrarentur, in terram egreſſa, facilè Rhodum cepit atque diripuit. *Fulgoſus lib. 7. cap. 4.*

ANTIOCHVS in Cappadocia ex caſtello Suenda, quod obſidebat, iumenta frumentatum egreſſa intercepit: occiſiſque calonibus, eorumque veſtitu milites ſuos, tanquam frumentum reportantes, ſubmiſit. Quo errore illi, cuſtodibus deceptis, caſtellum intrauerunt, admiſerúntque milites Antiochi. *Frontinus lib. 3. cap. 2.*

TIMARCHVS Ætolus, occiſo Charmide, Ptolomæi regis præfecto, chlamyde interempti & galero ad Macedonicum ornatus eſt habitũ. Per hunc errorem pro Charmide in Samiorum portum receptus, occupauit illum. *Front. lib. 3. cap. 2.*

MEMNON Cyzicenus aggrediens, cauſiam Macedonicam capiti impoſuit, tum ipſe, tum qui eum ſequebantur. Duces Cyziceni eos accedentes conſpicati è mœnibus, arbitrati

A Chalcum Macedonem amicum & ſocium auxilio venire, portis apertis eos expectabant. Quem cùm propiùs accedentem cognouiſſent, portas clauſerunt. At Memnon agris vaſtatis reuertebatur. *Polyæn. lib. 5.*

Cùm Philippus Amyntæ F. Eleorum proceres pecunia corrupiſſet, & altera factio regi, altera Lacedæmoniis faueret Meſſenij mille ſuorum Laconico habitu Elidem miſerunt. Qui ab iis, qui Lacedæmoniis fauebant, tanquam auxiliares recepti, vrbem occuparunt. *Pauſanias in Meſſen.*

ARISTOCRATES Athenienſis Laconica naui ſumpta, cum ea in vrbem quandam ſocietate Lacedæmoniis deuinctam nauigauit, habens in naui plurimos viros occultis enſibus armatos. Qui portui præerant, nauem quaſi ſociam & amicam receperunt. Illi autem egreſſi, ex improuiſo deambulantes adorti, decem ex eis trucidarunt, & viginti quinque captiuos abduxerunt, quos Ariſtocles multis pecuniis redemit. *Polyæn. lib. 5.*

PHARACIDAS Carthaginenſibus Syracuſas contendentibus, incidens inter nauigandum in Carthaginenſes, triremes cùm ex his nouem cepiſſet, induxit ſuos remiges & milites. Carthaginenſes ſua nauigia agnoſcentes, adnauigantes eos in

B Syracuſiorum portum non impedierunt. *Polyæn. lib. 2.*

Arcades Meſſeniorum caſtellum obſidentes, factis quibuſdam armis ad ſimilitudinem hoſtilium, eo tempore quo ſucceſſura alia præſidia his explorauerant, inſtructi eorum qui expectabantur ornatu, admiſſique, per hunc errorem vt ſocij poſſeſſionem loci ſtrage hoſtium adepti ſunt. *Frontinus libro 3. capite 2.*

HANNIBAL in Italia multas vrbes cepit, cùm Romanorum habitu quoſdam ſuorum ex longo belli vſu Latinè quoque loquentes præmitteret. *Front. lib. 3. c. 2.*

Q. SERTORIVS tribunus militum in Hiſpaniam ſub Didio prætore miſſus, hybernauit in vrbe Celtiberorum Caſtulone. Cùm verò milites in abundantia rerum petulantes & ferè mero profligatos contemnerent, Barbari auxilium implorauerunt a vicinis Gyriſœnis, factoque per domos impetu interfecerunt eos. Ibi Sertorius cum paucis oppido elapſus, contractis iis, qui euaſerant, circulauit mœnia: & qua porta fuerant Barbari furtim ingreſſi, cùm patentem eam reperiſſet, non idem ac illi fecit, verùm ſtatione appoſita, atque occupata

C omni ex parte vrbe omnes puberes occidit. Quibus contrucidatis imperat militibus, vt armis & veſtibus ſuis poſitis, & Barbarorum ſumptis, pergant ad vrbem illam, ex qua fuerant miſſi, qui nocte oppreſſerant ipſos. Ludificatis armorum ſpecie Barbaris oſtendit portas patentes, & multos mortales cepit, qui amicis & ciuibus re benè geſta arbitrabantur procedere obuiam. Vnde multi ſunt à Romanis circa portas contrucidati. Reliqui deditione facta ſub corona væniere. Hinc Sertorij ingens in Hiſpania nomen fuit. *Plut. in Sertorio.*

ANGELVS PERGVLANVS Piſanis graui obſidione preſſis auxilio veniebat. Sforcia Magnus Florentinorum ſtipendia merens, incredibili celeritate Angelum circumuenit, fudit, fugauitque. Ad eam victoriam memorabile facinus adiunxit, quum detracta hoſtibus ſaga equites ſuos induere, prælatiſque Pergulani vexillis ad proximi oppidi portam procedere felici dolo præcepiſſet. Id erat Caſtellionum, ab Aprili piſcoſo lacu Piſcarium appellatum, in ora maris ſaxeo tumulo impoſitum. Nec mora oppidani eo terrore decepti, hoſtes pro ſociis gratulanter excepere. Atque ita irrumpente occupatam a primis

D portam toto exercitu, oppidum captum direptùmque eſt. Ob eam rem à Pergulano malè geſtam, deſperatis rebus, Piſani Florentinis deditionem fecerunt. Sforciæ autem, dum vita maneret, Senatus vti de Republica bene merito, millenos quotannis aureos liliatos donatiui nomine decreuit. *Iouius in eius vita.*

HARIADENVS Barbaruſſa à Carolo V. Cæſare regno Tunetano pulſus, ab Algerio, quò profugerat, oram ſoluens, in Magonis portum Minoris inſulæ Balearis (Barchini Magonis, vt credi par eſt, vnde nomen acceperit, morte & tumulo nobilem) ſe intulit, Punicóque ad fallendum vſus dolo, ita intrauit, vt Cæſarianæ claſſis ſpeciem, explicatis Chriſtianorum inſignium vexillis, præberet, & ab effuſis ad ſpectaculum oppidanis, multis de more tormentorum bombis ſalutaretur. Magnum enim numerum huiuſmodi vexillorum, Barbari variis caſibus, Portundóque præſertim Hiſpanicæ claſſis præfecto ſuper Sardiniam aliquot ante annos oppreſſo, Chriſtianis ademerant. Adiuuit etiam aſtum doloſi hominis, Luſitana nauis, quæ in eundem portum tempeſtate impulſa anchoras iecerat. Præfectus namque eius Conſaluus Perelia, eadem

E captus imagine, pilas ferreas tormenti eximi, eaque inani ſonitu ad lætitiæ ſignum honoris cauſa diſplodi iuſſerat. Agnito tandem dolo, ſerò ſeſe atque nauigium ſtrenuè tutari conatus, à Barbaris cruento certamine expugnatus, trucidatuſque eſt, iniquiore etiam eius ſorte, quòd nauigium reticulato ex funibus velamento contegi munirique ſolitum, tum fortè tanquam tutiſſimo in portu minùs neceſſario, eo munimine careret. Capi enim non poſſe videbatur, niſi certa cum pernicie inſilientium, quum inferiùs per caſtella & foros parata eſſent venabula, quibus conſcendere auli transfoderentur, & validis colubrinarum ictibus roſtratas facilè perfringi demergique poſſe appareret, niſi Perelia earum globos pernicioſo adulationis officio incautus eximi iuſſiſſet, eo modo Luſitanis ad vnum interfectis Barbaruſſa ad oppugnandum oppidum tormenta conuertit. Præfectus vxoris & liberorum pactus incolumitatem, oppidum dedidit. *Iouius lib. 34. Hiſtoriarum.*

Literarum.

MENTOR Rhodius, Aſiæ maritimæ præfectus, expeditionem cepit contra Hermiam Atarnentium tyrannum, qui ab Artoxerxe defecerat, & loca complura bene munita ac vrbes

F tenebat. Huic pollicitus ſe inducturum regem ad remittendam culpam, perſuaſit, vt ſecum veniret in colloquium. Ibi ex inſidiis facto impetu, eum prehendit: potituſque ita eius annulo, ſcripſit literas ad vrbes, tanquam Hermias diceret ſibi pacificationem initam eſſe cum Artoxerxe, intercedente Mentore: ſignataſque rapto annulo literas miſit per quoſdam, qui oppida & arces pro rege acciperent. Populi, quibus literæ ſunt redditæ, fidem præſtantes, & quòd ſi pace non abhorrerent, facilè arces & vrbes dediderunt. *Diod. lib. 16. & Polyæn.*

HANNIBAL M. Marcello interfecto ex inſidiis, eius annulo potitus plurimas vrbes fictis literis in ſuam redegiſſet poteſtatem, niſi a Romanis monitæ fuiſſent. *Plin. Dec. 2.*

FRIDERICVS Montisferrati comes, Vibini dux, cùm Verruculæ arcem contra Sigiſmundum Malateſtam, Ariminenſem Principem obſideret, fictas literas, ita vt omni ex parte Sigiſmundi viderentur eſſe, noctu ad prælidij præfectum in arcem miſit: monens ſe auxiliares copias mittere paratum, ſi ipſi opus eſſe videretur. Cum autem ipſe verùm Sigiſmundi nuncium ac literas arbitratus, reſpondiſſet, accepturum: Fridericus militibus ſuis hoſtili habitu ornatis, omnique alia re

G neceſſaria compoſitis, ea nocte miſſis, arcem in poteſtatem ſuam redegit. *Fulg. lib. 7. cap. 4.*

DISSIMVLATIONE.

Irruptionis.

TEMENVS cùm cæteris Heraclidis Rheium capere volens, miſit Locros transfugas, qui Peloponneſiis nunciarent, Heraclidas in Naupacto clam naues habere: & præ ſe ferre quidem nauigationem ad Rheium, verùm expeditionem eos in Iſthmum ſuſcepiſſe. Credentes id Peloponneſij, ad Iſthmum copias traduxerunt. Temenus facili negotio cum ſuis Rheium occupauit. *Polyæn. lib. 1.*

EPAMINONDAS, obſidens Mantineam, cùm Lacedæmonios in ſubſidium hoſti veniſſe animaduerteret, ratus poſſe Lacedæmonem occupari, ſi clàm illò profectus eſſet: noctu crebros ignes fieri iuſſit, vt ſpecie remanendi occultaret profectionem. Sed à transfuga proditus, ſubſecuto exercitu Lacedæmoniorum, ab itinere quidem quo Spartam perebat deſti-

H tit: idem tamen conſilium conuertit ad Mantinenſes: æquè enim ignibus factis Lacedæmonios, quaſi maneret, fruſtratus per 40. millia paſſuum Mantineam reuertitur, eamque auxilio deſtitutam occupauit. *Front. lib. 3. cap. 11.*

IPHICRATES, ad vrbem accedens (fluuium enim ab regione per mediam vrbem labentem tranſire neceſſum erat) veſperi cum exercitu tranſiit, vt quod ex tranſitione multitudinis turbidum factum eſſet, noctu inſciis ciuibus dilueretur. Atque ſic ignoratus, poſtero die nihil tale expectantes adortus eſt. *Polyæn. lib. 3.*

ARCHIDAMVS noctu ex improuiſo oppidum Carras adortus cepit, magnis ſumma celeritate per viam aſperam & aquoſam confectis itineribus. *Polyæn. lib. 1.*

CLEOMENES Spartanus intra Laconiam ab Antigono compulſus, Megalopolim vrbem clariſſ. & Achæorum ſimul atque Antigoni auxiliis munitam, diripere certus, quinque dierum cibaria ſecum ferre iuſſas copias verſus Selaſiam duxit, tanquam fines Argolicos incurſurus. Inde deſcendit in agrum Megalopolitanum, cœnatúſque apud Rhætion confeſtim perrexit

texit per Helicona ad illam vrbem. A qua cùm non longè ab-A eſſet, præmiſit Pantea cum duabus Lacedæmoniorum cohortibus ad occupandum murum inter duas turres, quam partem eſſe Megalopolitanis intelligebat deſertiſſimam: cum cæteris copiis lento agmine ſecutus eſt. Vt Panteus non illum modò locum, ſed & magnam illius muri partem offendit neglectam, cuius partim ſtatim diſſipauit, partim diruit: & vigiles, in quos incidit omnes interfecit: maturauit Cleomenes irrumpere: ac priùs, quam ſentirent Megalopolitani, fuit cum exercitu intra muros. *Plut. in Cleomene.*

IASON, cùm in animo haberet, vrbem quandam Theſſalicam aggredi, iuſſit prorſus ignaros oppugnationis ad habendum delectum, accipiendúmque ſalarium armatos conuenire. Qui cùm omnes armati adeſſent, nuncij citato curſu ſuperueniunt, & hoſtes in agros impreſſionem feciſſe nunciant, tantóque ſpatio abeſſe, quanto diſtaret ciuitas, quam oppugnare inſtituerat. Milites ad pugnam parati, rogare, vt ſine mora ſe aduerſus hoſtes ducat. Iaſon ad vrbem copiis adductis, & irruptione facta præter omnium expectationem ea potitus eſt, nemine præſciente, neque ex victoribus neque ex victis. *Polyænus l b 6.*

B ANTIOCHVS Seleuci filius, volens Damaſcum in ſuam poteſtatem redigere, quam Dinon Ptolemæi dux cum præſidio tenebat: præcepit exercitui atque vniuerſæ regioni, vt conuiuium Perſicum ſumma celebritate obirent, mandauítque omnibus principibus, vt copioſum adferrent conuiuij apparatum. In quo celebrando cùm prorſus occuparetur Antiochus, cum omnibus ſuis etiam Dinon audito celebritatis luxu, aliquantum de excubiarum diligentia remiſit. Antiochus autem imperans, vt incoctum frumentum ad quatuor dies ſecum portarent, duxit exercitum per ſolitudinem, & vias obſcuras ac præcipites, atque ex improuiſo irruptione facta, cepit Damaſcum. *Polyæn. lib. 4.*

DEMETRIVS, ex improuiſo Sicyonem adoriri volens, ſeceſſit in Cenchreas, atque ibi plurimos dies in luxu atque luxuria conſumpſit. Cùm verò iam omnem ſuſpicionem depoſuiſſent Sicyonij mandauit, vt mercenarij milites cum Diodoro ſub noctem impreſſionem facerent apud eas portas, quæ Pallenem verſus ſpectabant: naualis autem exercitus in portu ſe oſtenderet. Armatos ipſe in ciuitatem adduxit. Sic omni-C bus locis irruptione facta, ciuitate potitus eſt: *Ibid.*

C. DVILLIVS Coſſ. ſubinde exercendo milites remigeſque, conſecutus eſt, vt ſecuris Carthaginenſibus vſque in id tempus innoxiæ conſuetudinis ſubitò admota clade nauium occuparet. *Front. lib. 3. cap. 2.*

DOMITIVS Caluinus cùm obſideret Lucam oppidum Ligurum, ſitu non tantùm & operibus, verùm etiam propugnatorum præſtantia tutum, circuire muros frequenter omnibus copiis inſtituit, eaſdémque reducere in caſtra. Qua conſuetudine inductis ita oppidanis, vt crederent exercitationis id gratia facere Romanum, & ob hoc nihil ab eo conatu cauentibus, morem illum obambulandi in ſubitum direxit impetum: occupatiſque mœnibus ita oppreſſit, vt ſeipſos dederent & oppidum. *Front. lib. 3. cap. 2.*

Q. METELLVS Pius, cùm in Hiſpania aduerſus Celtiberos bellum gerens, Metropolim Contrebiam viribus expugnare non poſſet, aliam viam inuenit. Itinera namque magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat: modò hos inſidebat montes, paulò poſt alios, cùm interim D tam ſuis quàm hoſtibus ignota eſſet cauſa huius inopinatæ mutationis. Interrogatus quoque à quodam ſibi amiciſſimo, Quid ita ſparſum & incertum militiæ genus ſequeretur? Abſiſte (inquit) iſtud quærere: nam ſi huius conſilij mei interiorem tunicam conſciam eſſe ſenſero, continuò eam cremari iubebo. Poſtquam verò & exercitum ſuum ignorantia & totam Celtiberiam errore implicauit, cùm aliò curſum direxiſſet, ſubitò ad Contrebiam reflexit, eamque inopinatam oppreſſit. *Valer. Max. lib. 7. cap. 4. & Front. lib. 1. cap. 1.*

M. CATO animaduertit in Hiſpania potiri ſe quodam oppido poſſe, ſi inopinantes inuaderet. Quatridui itaque iter biduo per confragoſa & deſerta emenſus, nihil tale metuentes oppreſſit hoſtes. Militibus deinde ſuis cauſam tam facilis euentus requirentibus, dixit. Tum illos victoriam adeptos, cùm quatridui iter biduo arripuiſſent. *Front. l. 3. c. 2.*

CONSTANTINVS Magnus Maximianum tyrannum Maſſiliæ obſidebat. Milites eius vrbem tanta fiducia inuaſerunt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis conjecturam oculorum altitudo mœnium fefelliſſet. Multi tamen breuitate ſcalarum decepti, quod ad aſcen- E dendum ſupererat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentium humeris ſubleuati iam interualla pinnarum inuaſerant, cùm Conſtantinus ſignum receptui dedit, ac paulíſper inde receſſit. Poſt noctem autem militibus ad vrbem repentè reductis, hoſtes re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe deffiſi, vrbem dediderint. Maximianus in poteſtatem Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus, pares merito pœnas inuenit. *Sigon. lib. 2. Imp. occid.*

STEPHANVS V. rex Hungariæ, Bela patre mortuo, rupto fœdere anno 1276. bellum aduerſus Othogarum Bohemorum regem per incurſiones in Morauiam renouauit. Qua de iniuria quum per caduceatorem egiſſet Othogarus ac rogaſſet, vt prohiberet populationes a ſuis in Morauia fieri: reſponſum ab illo: Nondum ſe conductum ab Othogaro eſſe, vt curam tuendæ Morauiæ recipiendam putaret: ſibi rem ſuam curæ fore viciſſim ſuam curaret Bohemus. Ergo Othogarus, rumore ſparſo de ſua in Morauiam profectione, quaſi inde Stephano occurſurus, quocunque in loco eum inueniret, ſubitò agmen in Auſtriam conuertit, terraque & aqua Po- F ſonium, in ripa Danubij poſitum, in cuius arce bona gazæ regiæ pars à Bela repoſita fuerat, deditione recepit. *Dubrauius libro 16.*

SOLEMANNVS, Turcorum tyrannus, maxima clade à Perſis affectus, arma in Myſiam, Bulgariam & Boſnam transferre cogitabat. Hungari ſub rege Ludouico iuuene in omnem licentiam effuſi, quaſi vno prælio tota Turcarum virtus concidiſſet, ſecuri agebant. Intereà cum Mariam Maximiliani Cæſaris neptem, ſponſam, Ludouicus adduci curat, nihil minùs quàm de hoſte cogitans, Solymannus copias paulatim colligit, ab omnibus excurſionibus abſtinet, expectans nuptiarum tempus, Bellegrado potiſſimum imminens, quòd id quoque compertum haberet, arci præpoſitum eſſe adoleſcentem, Valentinum Turcam, quem Hungari in patris locum ſubſtituerant. Is per cauſam petendi ſtipendij Budam abiit, manſitque ibi vſque ad nuptias, quæſtore tam diu illum fruſtrante, & ad extremum nihil adnumerante. Conſtat pleriſque, centum tantummodò aureis pro ſtipendio adnumeratis Bellegradum retineri potuiſſe, ne in poteſtatem Turcæ veniret. G Sed cùm præfectus abſque nummis regredi ad ſuos non auderet, & illi ſine duce inter ſe diuerſi ac diſcordes agerent, deditionem fecerunt. Ad hunc modum Bellegradum, aliorum quoque regnorum præter Hungariam propugnaculum, ad confluentem Saui Danubiique ſitum, turpiſſimè eſt amiſſum, anno 1521. 21. Auguſti. *Dubrauius lib. 33.*

CL. GVISIVS, rigente hyeme, educto exercitu, ea ſpecie, quaſi ad Fanum Quintinum paulò antè à Philippo Caroli Cæſaris filio captum, recuperandum tenderet, de improuiſo conuerſis itineribus, Caletum verſus iter arripuit. Acceperat enim per exploratores, non ſatis firmo præſidio Caletum ab Anglis teneri. Quamobrem obſeruata æſtus maris reciprocatione, terra marique oppugnationem aggreſſus, oppidum munitiſſimum, & per ducentos annos ab Anglis poſſeſſum, cepit Anno M. D. LIIX. tertio Non. Ianuarij. *Sabellici ſupplementum lib. 29.*

Mortis Ducis.

H Obſidebat Bauarum rebellem Rodolfus Bohemiæ rex in oppido Hotoſditio, cùm repentè dyſenteria correptus moritur. Ergo ſtatim illius annulo literis obſignatis, data fide, Bauarus ad colloquium inuitabatur. Qui nullam fraudem ſuſpectans, in tabernaculum regis venit, aulæis ita obtentum, vt præter lectuli, in quo Rex iacebat, modicam portionem nihil aliud videri potuerit. Ibi Henricus Roſenſis, qui Zuicouam arcem oppugnare iuſſus erat, interpretem ſe Regis tanquam adhuc viuentis aſſimulans, petit à Bauaro arcem Zulcouam: qua reddita, cætera pro voto Bauari conuentura pollicetur. Accipit conditionem Bauarus, & ita arcem reſtituit. *Dubrauius libro 19.*

CONTEMPTV HOSTIVM.

Imbecillitatis.

LYCVS dux Lyſimachi, cùm Æneus Demetrij dux Epheſum cuſtodiret, multiſque piratis finitimorum terram infeſtaret: archipiratam Andronem pecuniis corrupit, & Epheſum occupauit. Archipirata Lyci milites inermes, tunicis ac palliis amictos, vinctoſque quaſi captiuos in vrbem induxit: cúmque arci appropinquaſſet, iuſſit, vt enſibus vterentur, quos ſub

axillis

axilla ferebant abſconditos. Trucidatis ianitoribus & cuſto- A dibus, qui arcem tenebant, ſignum iis, qui cum Lyco erant, oſtenditur. Qui per vim ingreſſi, Ænetum ceperunt, & Epheſum obtinuerunt, piratáſque, perſoluta eius mercede, ex vrbe confeſtim emiſerunt perfidiam eorum in prioribus amicis non tutam eſſe rati. *Polyæn. lib.* 5.

ANDREAS Brachius Peruſinus, turres inter Auerſam vrbem ac Capuam poſitas aſtu occupauit, quo tempore aduerſus Martinum quartum Pontificem, ac Sforciam eius militarem ducem, ipſe Ioannæ Neapolitanæ reginæ auſpiciis bellum gerebat. Audacem enim iuuenem femineo habitu ornauit, quem ad turres ipſas, veluti deuium & errantem iter facere iuſſit. Ab iis, qui in turrium præſidio erant, captus, dum eam quam femina eſſet, non obſeruatur, in turrem conſcendit, ad ſeque ſublatis ſcalis iis annuit, qui cum eo à Brachio miſſi, haud longè in inſidiis rei exitum morabantur. Per eum igitur Brachius turribus potitus, excurſione totam regionem infeſtam reddidit, magnámque inde prædam abegit. *Fulgoſius. lib.* 7. *cap.* 4.

Morbi.

B CALLICRATIDAS Cyzicenus ab eo qui arcem Magneſiæ cuſtodiebat, petiit, vt quatuor ex ſuis ægrotantes reciperet. Quo permittente, ſingulos thoracibus indutos reclinauit, enſeſque deſuper chlamyde tectos appoſuit. Cùm qui lectos quatuor portabant intra portas veniſſent, viginti ſimul iuuenes armati, cuſtodibus trucidatis, arcem obtinuerunt. *Polyænus lib.* 2.

TEMPORE.

Decimo anno belli Meſſenici, Emperam clari inter Spartanos hominis ſeruus paſtor, cum quotidie boues ad Nedam fluuium ageret, in Meſſenij cuiuſdam vxoris amorem, quæ eò etiam aquatum venire ſolebat, incidit: feminámque cùm donis corrupiſſet: ad ſtuprum quoque pellexit. Accidit fortè, vt marito eius nocturna vigilia cum præſidiariis militibus eſſet obeunda: per effuſiſſimos verò ea noctu imbres ſtationem deſerere cogerentur. Cùm ergo domum rediiſſet, inopinatò, mulier occultato amatore percontatur virum, Quamobrem ſpe ſua celeriùs domum veniret. Hic ille Tempeſtatis vi, reſpondit, non ſe magis, quàm ſocios omnes è præſidio pulſos. C Paſtor hoc audiens, e veſtigio in caſtra Lacedæmoniorum effugit, docétque appoſitum illud eſſe ad Eran capiendam tempus. Ergo ſeruum itineris ducem ſecuti Spartani, via perdifficili per denſiſſimas tenebras nihil imbre remittente, ad arcem peruenere, & Era capta, ſecundo bello Meſſenio finem impoſuere. *Pauſanias in Meſſeniis.*

C. IVLIVS CÆSAR Gallicum quoddam caſtellum oppugnabat: cúmque Barbari longo tempore reſtitiſſent, imber procelloſus ingruit, ita vt qui cuſtodiendis tuendiſque mœnibus præerant, cuſtodias & propugnacula relinquerent. Cæſar ſuis mandat, vt ſe armis accingant, eóſque confeſtim ad muros adduxit: ac defendentibus vacuos occupans, facilè ſuperauit; & caſtellum excidit. *Polyæn. lib.* 8.

RELIGIONE VRBES CAPERE.

☞ *Conſide Loc. Superſtitionis, qua tacti vrbes non defendunt.*

CLISTHENES oppugnabat Cirrham. Oraculum habebant Cirrhenſes, inuictam vrbem fore tantiſper, donec mare D ſanctam terram attingeret, quæ procul à mari diſſita erat, Cirrha ſacram terram attingente, & ad mare porrecta. Cliſthenes oraculo percepto, tum vrbem, tum regionem Cirrhenſem Deo conſecrauit, vt vniuerſa ſancta facta, ſecundùm oraculum mare contingeret. Cùm id feciſſet, ſuperauit, terrámque Deo dedicauit. *Polyæn. lib.* 3.

GAOS, qui Perſarum claſſem duxerat in Cyprico bello, à rege Artaxerxe deficiens, ad bellum Perſis inferendum non tam Lacedæmonios, quàm Ægyptiorum regem cohortabatur. Dolo autem à quibuſdam occiſus, voti ſui compos factus non eſt. Poſt mortem eius Tachos negotio eo ſuſcepto, vrbẽ propè mare in loco quodam ſublimi ædificauit, quam Leucam nominauit, in qua templum fuit Apollini ſacrum. Paulò poſt mortuo illo, Clazomenij & Cyllitæi de vrbis eius poſſeſſione contendere. Et primò quidem bello dirimere litem eam conatæ ſunt: poſteà verò, quodam admonente, oraculum conſuluerunt, vtra ex ciuitatibus iis Leucæ deinceps dominari deberet. Quibus reſpondiſſe oraculum fertur. Hanc Leucæ præficiendam, quæ prior in eo ſacrificaſſet: ſed ex ſuo cuique oppido proficiſcendum eſſe ſimul oriente Sole. Die igitur ad id præſcripto Cumæi quidem victoros ſe credebant, eò quòd E vrbs eorum propior eſſet. Clazomenij autem, quia longiùs à loco diſtabant, tali ad vincendum dolo vſi ſunt: electis ſorte quibuſdam ex ſe coloniis, oppidum propè Leucam extruxerunt, ex quo ſimul oriente Sole profecti, ſacrificio ſuo Cumæos anteuerterunt. Hoc dolo Leucæ domini facti nominis eius feſtum quotannis celebrandum inſtituerunt, nominantes id Præuentum. *Diod. lib.* 15.

CNEVS POMPEIVS Hieroſolyma potitus, templum oppugnabat munitiſſimum. Erigebant Romani aggerem, vt foſſa completa templi murum machinis quaterent. Verùm Iudæi opus egregiè impediebant, & niſi patrius mos Iudæis fuiſſet, per otium ſeptimum quemque diem exigere, non potuiſſent abſoluere aggerem: prohibere enim vim inferentes lex permittit, ſed opus facientem hoſtem impedire non ſinit. Quod vbi animaduerterunt Romani, ſabbatis neque eminùs inceſſebant telis Iudæis, neque manus cum eis conferebant: tantum erigebant aggerem & turres, machinaſque admouebant, vt eis poſtridie aduerſus Iudæos vti poſſent. Sic tandem concuſſa turri machina, machinis è Tyro aduectis, eáque collapſa F templum tertio menſe captum eſt, die Iunij 179. Olympiade, C. Antonino M. Tul. Cicerone Conſulibus. *Ioſephus. lib.* 14. *cap.* 8. *Dion, Strabo.*

VESPASIANVS Iudæos Saturni die (quo eis nefas eſt quicquam ſeriæ rei agere) adortus ſuperauit. *Front. lib.* 2. *cap.* 1.

CAMBYSES, Peluſium oppugnans, cùm Ægyptij fortiter reſiſterent, catapultis in hoſtes tela iacientes obiectis animalibus, quæ Ægyptij tanquam Deos colunt, occupauit. *Polyænus. lib.* 7.

ARTEMISIA Cariæ regina, cùm Latmum oppugnaret, armatas copias occultauit: ipſa verò cum Eunuchis, mulieribus, tibicinibus ac tympanitriis in lucum Matris Deorum, qui ſeptem ſtadiis ab vrbe diſtabat, ſacra peragens, acceſſit. Latmiis autem aduenientibus, & pietatem eius contemplantibus admirantibúſque, ij, qui latebant conſurgentes, vrbem inuaſerunt, obtinentes cum fiſtulis ac Tympanis, quam armis non poterant obtinere. *Polyænus. lib.* 7.

Arcem Vordenſtein Principes Brunſuicenſes occuparant, Bremenſi Archiepiſcopo ademptam. Præualuerat in eo oppido ſuperſtitio magna. Paſtor quidam Otbertus, vanam ſanctitatis ſpeciem præ ſe ferens, putabatur ſancta reddere quæcunque tangeret. Ingens hominum concurſus fit: felicem ſe reputabat, quiſquis Otberti audire murmura, aut contingere G manus ſineretur. Hanc ſuperſtitionem aluit arcis præfectus, quod oblationis nomine multa congererent, qui accurrebant. Hac occaſione captata, Miniſtri Archiepiſcopi, ſpecie peregrinorum, viſendi hominis ſancti gratia venientium, ab arcis cuſtodibus intromiſſi, arcem receperunt, & Otbertum ad ſtiuam redire compulerunt. *Crantz. l.* 7. *Metrop. cap.* 49.

STVLTA IN DIVERSVM LOCVM ABSTRACTIONE VRBES CAPERE.

Thebani cum portum Sicyoniorum nulla vi redigere in poteſtatem ſuam poſſent: nauem ingentem armatis compleuerunt, expoſita ſuper merce, vt negotiatorum ſpecie fallerent. Ab ea deinde parte murorum, quæ longiſſimè remota erat, apparere paucos diſpoſuerunt: cum quibus è naue quidam egreſſi, inermes ſimulata rixa, occurrerunt. Sicyoniis ad dirimendum id iurgium aduocatis, Thebanæ naues & portum vacantem & vrbem occupauerunt. *Front. lib.* 3. *cap.* 2. H

DEMOSTHENES, cùm Pylus Laconum præſidio teneretur, nauigauit ad Acram. Lacones Pylo relicto, ad Acram contenderunt, ſperantes ſe iam egredientes deprehenſuros, cùm via longa eſſet. Iam appropinquabant hoſtes Acræ, cùm Demoſthenes reuerſus, pylum inanem virorum obtinuit. *Polyæn. l.* 3.

PERICLES Peloponneſiorum caſtellum oppugnaturus, in quod duo omninò erant acceſſus, alterum foſſa intercluſit, alterum munire inſtituit. Caſtellani ſecuriores ab altera parte facti, eam ſolam quam munire videbant, cuſtodire cœperunt. Pericles præparatis pontibus, iniectiſque ſuper foſſam, quâ cauebatur, ſubiit caſtellum. *Front. lib.* 3. *cap.* 9.

Idem Athenienſium dux, cùm oppugnaret quandam ciuitatem, magno conſenſu defendentium tutã, nocte ab ea parte murorum quæ mari adiacebat, claſſicum cani, clamoréſque attolli iuſſit. Hoſtes penetrati illac in oppidum rati, reliquerunt portas per quas Pericles deſtitutas præſidio irrupit. *Idem.*

ALCIBIADES, Dux Athenienſium, Cyzicum oppugnandi

cauſa nocte improuiſus acceſſit, & ex diuerſa parte mœnium A cornicines canere iuſſit. Sufficere propugnationi murorum poterant ad id latus, à quo ſolo ſe tentari putabant. Verùm cùm feſtinarent, quà non obſidebantur, muros tranſcendit. *Idem.*

THRASYBVLVS, dux Mileſiorum, vt portum Sicyoniorum occuparet, à terra ſubinde oppidanos tentauit: & illò quò laceſſebantur conuerſis hoſtibus, claſſe inexpectata portum cepit. *Idem.*

IPHICRATES, noctu locum quendam affectans, tubicines in diuerſas partes dimiſſos, claſſicum iuſſit canere. Hoſtibus ad ſonitum tubarum aliis aliò diſcurrentibus, ille paucis qui relicti fuerant interfectis, facilè loco potitus eſt. *Polyænus libro 3.*

PHILIPPVS, in obſidione cuiuſdam maritimæ vrbis, binas naues procul à conſpectu contabulauit, ſuperſtruxitque eis turres. Aliis deinde turribus adortus à terra, domibus propugnatores diſtrinxit, turritas naues à mari applicuit, & quà non reſiſtebatur, ſubiit muros. *Front. lib. 3. cap.* 10.

ALEXANDER Thebas cepit, maxima copiarum occultata parte, quibus Antipatrum ducem præfecit. Ipſe apertè duxit B ad loca munitiora. Thebani aduerſus Alexandrum non inſtrenuè pugnabãt, Antipater in medio prælio circumueniens mœnia, qua maximè erant infirma, ciuitatem occupauit, ſignumq; ſuſtulit. Thebani in fugam ſeſe coniecerunt. *Polyænus l. 4.*

DEMETRIVS noctu Corinthum proditam ingrediebatur, proditoribus portas ad Coryphen patefacientibus. Metuens autem, ne, qui erant in vrbe, ex inſidiis irruptionem facerent, abſtraxit eos, multáſque copias portis ad Lechæum adduxit. Quæ cùm ingentem clamorem tollerent, Corinthij ad vociferationem vniuerſi concurrebant. Interim proditores apertis ad Coryphen, hoſtes receperunt. *Idem.*

ANTIOCHVS aduerſus Epheſios, Rhodiis, quos in auxilio habebat, præcepit, vt nocte portum cum magno ſtrepitu inuaderent: ad quam partem omni multitudine cum tumultu decurrente, nudatis defenſore reliquis partibus, ipſe aggreſſus ex aduerſo, ciuitatem cepit. *Front. l. 3. c. 9.*

AMILCAR in Libya vrbem capere nitebatur, ad quam duæ viæ difficiles & arduæ ferebant. Eas Libyes impoſitis præſi- C diis cuſtodiebant. Amilcar transfugam ad eos miſit, qui diceret, hoſtes alteram viam eſſe munituros aggere, vt eſſet ad ingrediendum idonea: alteram obſepturos, ne ab hoſtibus per eam venientibus includerentur. Hæc fieri hoſtes conſpicati, & fidelem transfugam exiſtimantes, ad eam viam quæ muniebatur, concurſum fecerunt, vt hoſtium conatum & opus impedirent. At ille noctu, præparatis ad eam rem ligneis, auerſam viam ponte conſtrauit, per eumque copiis adductis, dum hoſtes alteram ſumma cura tuerentur, vrbem cœpit. *Polyænus libro 5.*

HANNIBAL, cùm obſideret ciuitatem Himeram, caſtra ſua capi de induſtria paſſus eſt, iuſſis recedere Pœnis, tandem præualeret hoſtis. Quo euentu Himeræis ita deceptis, vt gaudio impulſi relicta vrbe procurrerent ad Punicum vallum, Hannibal vacuam vrbem per eos, quos in inſidiis ad hanc ipſam occaſionem poſuerat, cepit. *Frontin.*

Q. FABIVS MAXIMVS Tarenti per proditionem recipiendi ratione inita, vt Hannibalem intereà diſtineret, mandauit D per literas militibus, qui Rhegij in præſidio erant, vt Brutiorum agrum depopularentur, & Caulauniam obſiderent, ſummáque vi oppugnarent, erant octo millia hominum, perfugæ magna ex parte eorum, qui deportati ex Sicilia à Marcello fuerant ignominioſa militia notati, ignauiſſimi: quorum iactura minimè luctuoſa vel damnoſa Reipublicæ foret. Exiſtimauit enim hanc obiectam ſicut eſcam, à Tarento Annibalem, id quod euenit, abſtracturam. Quippe ſtatim captans eam Annibal, mouit eò cum copiis. Et ſexto die quàm obſidere Tarentum cœperat, noctu occupauit, hoc modo. Habebant Tarentini Brutiorum præſidium in vrbe, cuius præfectus perditè amabat indigenam puellam, eratque puellæ frater in Fabianis caſtris. Qui à ſorore per literas factus certior de ſuo cum nobiliſſimo Brutiorum congreſſu, permiſſu Conſulis ille pro perfuga in vrbem tranſit, ibique per ſororem præfecto inſinuatus, quum tempeſtiuo alloquio, tum ſororis illecebris eò hominem pertulit, vt de vrbe Conſuli tradenda nuncium in caſtra miſerit. Fabius ſilentio noctis cum parte copiarum haud procul ab ea murorum parte, quam Brutij præſidio obtinebant, quietus conſtitit: inde ab arce & à portu ex compoſito nocturnus eſt clamor ſublatus, velut ea parte Romanus eſſet impetum facturus. Multitudi- E ne in eum tumultum auerſa, Romanus miles ſcalis diuerſa regione admotis, Brutiorum auxilio in vrbem tranſcendit. Hannibal audita Tarenti expugnatione, perculſus animo dixiſſe fertur: Habent & Romani ſuum Hannibalem. Amiſimus Tarentum ea arte, qua cepimus. *Sab. l. 4. Enn. 5. & Plut. in Fabio & Liuius l. 7. Decad. 3.*

TOTILAS, Gothorum rex, Romam ſecundò obſidens, Iſaurorum militum, qui ad Capenam portam excubabant, proditione, huiuſcemodi dolum molitus eſt. Tiberim prima noctis vigilia naues duas longas, immiſit, hiſque viros acres impoſuit, monitos, vt aduerſo flumine nauigarent, & vbi quam proximè muros veniſſent, quanta vi poſſent, clangorem buccinis ederent. Ipſe interea hoſtem fruſtratus ad portam Capenam paratum exercitum duxit, atque alios in inſidiis collocauit, ad eos, qui noctis tenebris tuti euaderent, capiendos, quos iuſſit interfici. Qui in nauibus erant, poſtquam muro appropinquarunt, tubis canere cœperunt. Cuius rei nouitate Romani attoniti, & metu periculi maioris exterriti, temerè F cuſtodiis relictis, omnes eò conuolauere, eam muri partem ab hoſtibus inuadi arbitrati. Soli Iſauri in ſua ſtatione manſere, atque hoſtibus portas aperuere. *Sab. l. 4. Enn. 8. & Sigon. lib. 19. Imp. occid. ex Procopio.*

PAVLVS Exarchus ope Venetorum recipiendæ Rauennæ conſilio capto, quaſi à Venetis repulſus, aliquot contractis copiis Imolam acceſſit, & quaſi eam vrbem premere oppugnatione vellet, ibi exercitum quàm maximum potuit comparauit: ac die cum Venetis compoſita, caſtris inde Rauenam verſus motis, vrbem à terra repentè inuaſit. Pridie verò Veneti cùm ſimulata in Orientem nauigatione euecti è portu eſſent, nondum orto Sole in anchoris conſtiterunt, atque eadem propè, qua Paulus, hora claſſe ad litus appulſa, nauales vrbi milites admouerunt. Dum ad muros pugnatur, Veneti porta, quæ ad mare vergebat, effracta, vrbem intrarunt. *Sigonius lib. 2. Regni Italici.*

KENNETHVS, Scotorum rex, Camelodunum, regiam Pictorum obſidebat. Picti extrema ſibi inſtare ſcientes, pertinaciter repugnabant. Scotus D. C. milites, in proxima ſylua latenſes, dum ipſe manè vrbem aggreditur, auerſa parte adoriri iuſſit. G Et ſic vrbe potitus eſt. *H. Boethius l. 10.*

HENRICVS Bauariæ dux, Lothario Imperatore Innocentium II. Papam reducente, Beneuentum Rogerio Siciliæ regis parens oppugnabat. Rogeriani milites ad triginta millia ſeſe ex oppido effudere, copiamque pugnæ fecere: neque Henricus prælium detrectauit. Signis collatis cùm Henricus Germanos in prima acie ſtantes, terga dare animaduerteret, reliquis imperat, vt traiecto amne collem, in quo ſitum eſt oppidum, occupent, vrbemque à porta Aurea adoriantur. Id vbi fieri videre Beneuentanæ, actum de victoria rati, ſtatim è pugna ſe ſubduxere, & fuga ſibi præſidium parauere. Quos Germani inſequuti, vrbem ſimul cum eis effuſo agmine introiere. Beneuentum receptum Innocentio eſt conceſſum. Henricus Campania in ditionem adducta, victorem inde Apuliam exercitum introduxit. *Sigon. l. 11. Regni Italici.*

NECESSARIA IN DIVERSVM LOCVM ABSTRACTIONE.

HADINGVS, Danorum rex, Handuanum Helleſponti regem in Duna vrbe obſidens, diuerſi generis aues, loci illius H domiciliis aſſuetas, capi iuſſit, earúmque pennis accenſos igne fungos ſuffigi curauit. Illæ propria nidorum hoſpitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt. Cuius extinguendi gratia concurrentibus oppidanis, vacuas defenſoribus portas reliquerunt. Itaque Handuanum cepit, eique redemptioni nomine corpus ſuum auro rependendi poteſtatem fecit, *Saxo lib. 1.*

FRIDLEVVS, Danorum rex, dum Duſſlinum Hyberniæ oppidum obſideret, murorumque firmitate expugnationis facultatem negari conſpiceret: hirundinum alis incluſum fungis ignem affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, ſubitò flammis tecta luxerunt. Oppidanis concurrentibus, maioremque ſopiendi ignis, quàm cauendi hoſtis curam præſtantibus, Duſſlino potitur. *Saxo lib. 4.*

GEORGIVS POGGIEBRACHIVS, bellicis artibus clarus, ab Huſſitis Bohemis dux creatus, occupandæ Pragæ conſilium iniit; Coniurati incendium in parte vrbis admodum remota excitant, concurrit ad reſtinguendum ignem. Interea Georgius

gius ex aduerſa parte cum copiis muros inuadit: proditores portas aperiunt: trucidantur paſſim reſiſtentes. Mainardus gubernator regni in eo tumultu captus, in carcerem coniectus, ibi tandem obiit, ſiue tædio diutini carceris, ſiue hauſto veneno. Ex illo tempore Praga in poteſtate Georgij fuit, quoad mortuo Ladiſlao rex creatus eſt. *Æneas Sylnius cap. 58. Hiſtoria Bohemorum.*

TEMERARIA EVOCATIONE VRBES OCCVPARE.

Iosve Hai vrbem munitiſſimam Amorræorum ſic cepit. Noctu quinque millia ab occidente in inſidiis collocat. Ipſe manè à ſeptentrione caſtra locat, in media valle. Haienſes eruptione facta, Iſraëlitas dedita opera fugientes perſequuntur, apertis portis relictis. Qui in inſidiis erant vrbem intrant, & incendunt. Mox conuerſi in Haienſes, eos vtrinque concluſos ad internecionem ceciderunt. *Ioſue c.8.*

Iſraëlitæ, cùm duobus prælijs 40. millia ſuorum contra Benjamitas amiſiſſent: conſulto Domino, inſidias circa vrbem Gabaam poſuere. Inde explicata acie egreſſi, perſequentibus eos fugam ſimulantes Benjamitis, vrbem præſidio deſtitutam, qui ex inſidiis erant cepere. *Iudic. 21.*

Polydorvs, Lacedæmoniis aduerſus Meſſenios viginti annos bellum gerentibus, ſimultatem erga Theopompum alterius familiæ regem ſimulans, tràsfugam miſit, qui Meſſeniis nunciaret, inimicitiis ſeditione Spartanos laborare. Meſſeniis rem obſeruantibus, Theopompus caſtra mouit, & non procul inde copias occultauit. Hæc videntes Meſſenij, Polydoro ſpreto confertim egredientes ex vrbe, prælium inierunt. Theopompus ſignum edentibus ſpeculatoribus, ex inſidiis circumducens, vrbem inanem ac vacuam cepit. *Polyæn. l.1.*

Solon, cum de recuperanda Salamine auctor fuiſſet Athenienſibus, ad Coliadem templum nauigauit cum Piſiſtrato. Ibi cùm omnes feminas offendiſſet ſolennia ſacra Cereri facientes, hominem fidum transfugæ ſpecie miſit Salamina, qui moneret, ſi primarias Athenienſes matronas redigere cuperent in poteſtatem ſuam, ſecum vt quàm ocyſſimè nauigarent ad Coliada. Poſtquam pellecti Megarenſes viros aliquot naui impoſitos miſerunt, ac Solon eam aduertit ex inſula aduehi: imperauit vt mulieres faceſſerent: adoleſcentes autem adhuc imberbes earum ſtolis, mitris, & calceis ornati, pugionibuſque ſub veſte abditis muniti luſitarent, & ſaltarent in litore, dum hoſtis deſcendiſſet, & nauem ipſi haberent opportunam. Dum hæc ad eum modum aguntur, Megarenſes ea falſi ſpecie, cùm propè applicuiſſent, effuderunt certatim ſe, velut feminas capturi. Ita nemo effugit, ſed occubuerunt omnes: & profecti Athenienſes in inſulam, illicò ſunt ea potiti. *Plut. in Solone.*

Chares dux Athenienſium, ciuitatem aggreſſurus litori appoſitam, poſt quædam promontoria occultè habita claſſe, è nauibus velociſſimam præter hoſtilia præſidia ire iuſſit. Qua viſa, cùm omnia nauigia, quæ pro cuſtodia portus agebantur, ad perſequendam euolaſſent: Chares indefenſum portum cum reliqua claſſe inuectus, etiam ciuitatem occupauit. *Frontinus lib.3. cap.10.*

Cimon dux Athenienſium in Caria inſidiatus cuidam ciuitati, religioſum incolis templum Dianæ, lucúmque qui extra muros erat, noctu improuiſus incendit: effuſiſque oppidanis ad opem aduerſus ignes ferendam, vacuam defenſoribus cepit vrbem. *Front. l.3. c.2.*

Gylippvs vt præoccupatum ab Athenienſibus collem reciperet, ex multis triremibus implens viginti, crebras exercitationes obibat. Conſcriptis ſupplementis, noctu eas in pelagus dimiſit, imperans, vt oriente die adnauigarent. Cùm hoſtes adnauigantes cernerent, contrà ſoluerunt. Illis verò in fugam conuerſis, ſummo ſtudio Athenienſes inſequebantur. At Gylippus, reliquis nauibus impletis, ſoluebat. Intereà temporis Athenienſibus in nauali certamine occupatis, pedites Gylippi inſtructa acie, deiectis Athenienſium cuſtodibus, nullo negotio collem obtinuerunt. *Polyæn. lib.1.*

Chabrias Athenienſis, cùm adire portum Samiorum obſtante nauali hoſtium præſidio non poſſet, paucas è ſuis nauibus præter portum miſſas, iuſſit tranſire arbitratus eos, qui in ſtatione erant, proſecuturos. Hiſque per hoc conſilium euocatis, nullo obſtante, portum cum reliqua adeptus eſt claſſe. *Front. l.1. c.4.*

Diognetvs Athenienſis ciuitatem quandam capere volens, clàm ſub noctem expoſitis militibus, inſidiiſque collocatis, interdiù palàm ipſe naues adpulit. Ciues vndique proruentes, ex vrbe ad naues decurrebant. Qui in inſidiis latebant, in vrbem impetum faciunt, eamque ſine labore occupant. Diognetus adnauigans, & appellens, expoſitis his, qui in nauibus erant, eos qui ad defendendum excurrerant domuit. *Polyæn. lib.5.*

Nicias, Athenienſium prætor in Sicilia, claſſe Syracuſas inuaſurus, miſit perfugæ ſpecie certum hominem ex Catena, qui nunciaret Syracuſanis, ſi capere vacua militibus caſtra, atque Athenienſium arma vellent, vt ſtata die Catanæ cum omnibus copiis adeſſent & quia agerent ferè Athenienſes in oppido, ſtatuiſſe Syracuſanorum amicos, vbi aduentum eorum intellexiſſent, ſimul portus occupare, ad claſſem incendere. Multos iam conſpiraſſe, atque illorum operiri acceſſum. Id vnum ille in Sicilia rectè geſſit: quippe vires omnes elicuit hoſtium, deſolataque penè viris vrbe, ſoluit ex Catana, potituſque eſt portubus, & locum cepit caſtris. *Plut. in Nicia Frontinus lib.7. cap 6.* hoc aſtu occupatas ab Alcibiade Syracuſas ſcribit, memoria lapſus.

Romvlvs ab vrbe Fidenatum, circiter decem ſtadiis, caſtra fixit. Per noctem è vallo copias eduxit, dimidiiſque manipulis ad frontem explicatis, reliquos rectis ordinibus collocauit, & ducibus ſeorſim præcepit, quid fieri vellet. Ipſe paucos expeditos, bipennibus armatos dicens ad mœnia acceſſit, reliquis copiis in propinquo inſidias agere iuſſit. Aurora iam ſublucente, portas bipennibus effringere iuſſit. Fidenatibus improuiſa audacia perturbatis, portáque aperientibus, & in hoſtes irruentibus nullo ordine, Romani paulatim retroceſſerunt, Fidenates eos, qui in fronte conſiſtebant videntes, poſteriores non conſpicati, contemptis iis, qui videbantur, vehementer vigebant, eos ſe facilè vincere poſſe exiſtimantes. Cùm longius proceſſiſſent, duces rectos manipulos poſt eos, qui in fronte ſtabant collocarunt, eoſque vnà ſedere iuſſerunt, ne ab hoſtibus conſpicerentur. His factis, qui in fronte erant tergiuerſantes, circumibant manipulos in profundum explicatos, & perſequentibus ex aduerſo obuiam veniebant. Qui autem latebant conſurgentes, cum vociferatione & tumultu in hoſtes inuadunt, perſequendo defatigatos, cúmque his manus conſerunt: & qui fugere videbantur, Fidenates in fugam conuerſos occidunt, eorúmque vrbe potiuntur. *Polyæn. lib.8. & Frontinus lib.2. cap.5.*

L. Cornelivs Conſul complura Sardiniæ cepit oppida, dum fortiſſimas partes copiarum noctu exponit, quibus præcipiebat vt delitеſcerent, operirenturque tempus, quo ipſe appelleret. Occurrentibus deinde aduentanti hoſtibus, & ab ipſo per ſimulationem fugæ longiùs ad perſequendum auocatas, illi in relictas ab eis vrbes impetum facerent. *Frontinus lib.5. cap.9.*

P. Scipio, Hannibale in Africam reuerſo, cùm plura oppida, firmis præſidiis obtinerentur, ſubinde aliquam manum ſubmittebat ad infeſtanda ea, nouiſſimè etiam tanquam direpturus ciuitates aderat: deinde ſimulato metu refugiebat. Hannibal ratus veram eſſe eius trepidationem, deductis vndique præſidiis, tanquam de ſumma rerum dimicaturus, inſequi cœpit. Ita conſecutus Scipio quod petierat, nudatas propugnatoribus vrbes, per Maſiniſſam & Numidas cepit. *Frontinus lib.3. cap.6.*

L. Scipio, in Sardinia cuiuſdam ciuitatis per tumultum relicta oppugnatione, quam inſtruxerat, ſpeciem fugientis finxit: inſecutiſque temerè oppidanis, per eos, quos in proximo occultauerat, oppidum inuaſit. *Front. lib.3. cap.10.*

M. Cato in conſpectu Lacetanorum, quos obſidebat, reliquis ſuorum ſubmotis, Sueſſanos quoſdam ex auxiliaribus, maximè imbelles, aggredi mœnia iuſſit. Hos cùm facta eruptione Lacetani facilè auertiſſent, & fugientes auidè inſequuti eſſent, illis, quas occultauerat, cohortibus oppidum cepit. *Front. lib.2. cap.10.*

TIMORE HOSTIBVS INIECTO. VRBES OCCVPARE.

Metu ſcilicet

CVNICVLORVM.

Philippvs Demetrij filius, Rhodiorum vrbem in Piræa Parnaſſum oppugnabat. Muros inſigni ſimilitudine præditos ſtatuit ſuffodere. Cùm autem inter fodiendum ſoliſſima petra ſe offerret, & foſſoris inſtrumentis nequaquam cederet: Philippus interdiu ad foſſionem iuſſit deſcendere. Eos verò, qui opus faciebant, etiam tegumentis extenſis occultabat, vt

putare

putaretur velle eos occultare. Hæc autem omnia manifeſtò hoſtes intuebantur, vt nullo modo eos clàm eſſe poſſent. Noctu verò imperauit, vt milites à ſtadiis octo ſeu decem ex profundo quodam ſpecu puluerem adferrent, & pro fauce foſſionum conijcerent. Multo autem puluere aceruatim excitato interdiu, quo muros defenſabant, idipſum conſpicati, ciuitatem infernè ſuffoſſam eſſe crediderunt. Is metus eos impulit, vt vrbem Philippo dederent. Poſteà verò cognito dolo, multis lacrymis ſuam amentiam deplorauerunt. *Polyæn. lib.4. Frontinus lib.3. cap.8.* Triaſſum Caſtellum habet.

Anno Chriſti 1285. Ægyptij Marmem vrbem Phœnicum, defendentibus Hoſpitalariis, obſederunt, oppugnaruntque. Armis, apertáque vi capere non poterant, cuniculis ſuffodere tam vaſtis ſpecubus, vt tota vrbs penſilis eſſet, ruituraque mox videretur. Cuius rei ignari, clauſi muris ſe tuebantur. Hoſtis vltrò exciuit: ac fide data oppidanorum aliquem prodire, & rem ad ſuos deferre iuſſit. Cognito certo periculo vrbem dediderunt, pacti, vt emigrarent. *Æmil. lib.8.*

Carolvs I. Neapolitanorum rex, aſtutè Matronium arcem munitiſſimam Piſanis ademit, ac Florentino populo tradidit. Nam cùm impeditiſſimis paludibus circumſepta adiri non poſſet: finxit, ſe per cuniculos, quos effodere cœperat, ad arcis muros penetrare velle. Et vt rei fidem faceret, à locis, quæ effodiebat, rudera, tanquam diruti muri aliundè illuc aduecta, vt deductæ ex cuniculis materiæ ſpeciem præberent, in tumulo, vt ſpectari à longè poſſent, collocabat. Ea re, qui in arcis præſidio erant rudes homines, ignorantes, quòd paludibus ad arcem appropinquare Carolus prohiberetur, ceu iam eò penetraſſet, attoniti, quibus voluit Carolus conditionibus, deditionem fecerunt. *Fulg. l.7. c.4.*

Ricivs impiger dux, cùm in agro Sorano, vicóque Albo arcem natura & manu munitam obſediſſet: magnam vim lapidum ſub ipſius rupem noctu à militibus comportandam curauit. Interdiu interſtrepi feſtinarique iuſſit, æquè ac magna manus effodiendo cuniculo occupata eſſet. Idem inſequente etiam nocte faciendum curauit. Vbi verò dies alter illuxit, magnis ſublatis clamoribus, omnem lapidum vim præcipitari per rupem imperauit: & ſic, incuſſa formidine aduerſariis, arcem occupauit. *Pontan. lib.10. cap.10. de Bellica fortitudine.*

Incendii.

Ruſtici Septentrionales in arcibus præfectorum crudelium expugnandis, deſtituti machinis, hoc vtuntur compendio. Faſces virentes pice illitas, betulino cortice intermixto, in ſtruem altam turris inſtar congerunt, quam Veltam vocant, centum virorum viribus promouendam, ſua denſitate tormenta omnia ſuſtinentem. Eam vento opportuno ingruente accendunt, & arcibus admouent. Flammarum itaque globi in arcem delati, & ad deditionem hoſtes cogunt, vel certe miſera morte interimunt. *Olaus l.7. c.18.*

Desperati Avxilii.

Chriſtiani, obſeſſà Ptolemaide, tabellariam columbam à Sultano obſeſſis miſſam, ſpe auxiliorum, interceperunt: & alias literas, quæ vrbem dedere iuberent, affinxerunt, columbamque dimiſerunt. Mox ciuitas Chriſtianis tradita eſt. *Sabel. l.6. c.6.*

S.Desiderii oppidum munitiſſimum Sanſerrius Gallus, cùm grauiſſimam oppugnationem diu pertuliſſet: Ferdinando Gonzagæ Caroli Cæſaris polemarcho dedidit, falſis deceptus literis Claudij Guiſij, quas Granuellius confecerat, & exempto ceræ ſigillo ex veteribus Guiſij literis, vſque adeò arguta falſarij manu exararat, vt pro veris agnoſcerentur. His ſiquidem literis Guiſius Sanſerrio reſpondere fingebatur, tanquam intempeſtiuè ferri ſibi opem poſtulanti, regem graui de cauſa alienum eſſe à cogitatione ferendæ opis: ne ſeſe, & liberos fortunaſque omnes regni in vnius pugnæ non neceſſarium diſcrimen adduceret. Proinde ipſum ſi vrgeretur acriùs, non indecorè facturum, ſi ſeſe atque præſidium honeſta pactione conſeruandum exiſtimaret. Quibus literis à Gallo lixa præſenti pecunia corrupto in oppidum delatis, qui eas calceo inſutas ad ſimulandam periculi diligentiam afferebat, & in corona à Sanſerrio perlectis, nemo militum fuit, qui à deditione diſſentiret. *Sabel. ſupplem. l.17. ex Iouio.*

Alfonsvs Vastivs Caroli V. nomine Monteuicum vrbem Gallorum ſubalpinam fruſtra oppugnans, dolo cepit. Implorabat opem Carolus Droſius præfectus per litteras à Buterio, qui ſummum rei Gallicæ imperium apud vrbem Taurinum obtinebat. Quibus interceptis, Vaſtius literas Buterij nomine, Gallica conſcriptas lingua effingit, quibus gemmæ eiuſdem ſigillum apponit, exemptum ex veteribus literis: vt ſibi conſuleret, neque opem expectaret, quoniam rex Belgico bello occupatus, ſupplementa cohortium in Italiam ſubmittenda non putaret. Has literas Vaſtius reſignatas, tanquam ab ſe interceptas, Droſio mittit, hortaturque vt pertinaciæ finem faciat, ſe enim deditionem extemplo facienti ea omnia integra fide, quæ honeſta conditione tribui poſſent, conceſſurum. Droſius Buterij ſignum agnoſcens, multúmque in Vaſtij hoſtis clementi ingenio reponens, deditionem fecit. *Sabell. ſupplem. lib.27.*

Breda Brabantiæ non inelegans oppidum, Anno M.DC.XXIV. ab Ambroſio Spinola, gubernante Belgium Infante Hiſpaniarum Iſabella, obſeſſa, quamuis omni armorum genere, & præſidio robuſtiſſimo inſtructa eſſet, de annona etiam pro arbitrio ei proſpectum fuiſſet, tamen poſt nouem circiter menſium obſidionem, cum nulla illius ſoluendæ ſpes affulgeret, Regibus Galliæ, Angliæ, Daniæ, & Sueciæ, aliiſque Fœderatis Caluinianæ ſectæ, auxilia ſua nequidquam conferentibus, in conſpectu hoſtium qui ingenti exercitu vix mille paſſibus aberant, & ſua etiam ibi caſtra diu metati fuerant, die 5. Iunij anno M.DC.XXV. victori ceſſit. Chronicon anni continet inſcriptio quæ ad introitum Gubernatricis in Pegmate quodam lecta fuit, & hodie in Eccleſia collegiata legitur.

PHILIPPVS HISPANIÆ REX
GVBERNANTE ISABELLA CLARA EVGENIA INFANTE
OBSIDENTE SPINOLA
QVATERNIS REGIBVS FRVSTRA CONIVRANTIBVS
BREDA VICTOR POTITVR.

Anno 1585. die 17. Auguſti, Antuerpia ciuitas natura & opere munitiſſima, poſtquam nouem menſium obſidionem ſuſtinuiſſet, & nulla à vicinis Regibus exſpectata ſubſidia superuenirent, fortiſſimo Principi Alexandro Farneſio deditur à Fœderatæ Rebellionis ordinibus, gubernante eam Philippo Mornixio S.Aldegundis Domino Chronicon hic verſus complectitur.

VIrgo LegIt ſpICAs, AntVerpa VbI CoLLa potentIs
prInCIpIs hIspanI sVbIICIt IMperIo.

Beyerl. in Supplem. Opmeri.

Ambianum etiam munitiſſimum quod aſtu & ſtrategemate anno 1597. interceptum fuerat, Henricus IV. Gall. Rex anno eodem numeroſo exercitu obſedit, Alberto Cardinale Auſtrio & Belgicæ Prorege nequidquam eum retrahere, aut obſeſſis ſubuenire laborante. Cum enim XL. grauioribus tormentis concuſſa antemuralia, & debilitata frequentibus velitationibus præſidia forent, oppidani ſpe ſuccurrendi fruſtrati, vrbem victori conceſſerunt. *Idem ibid.*

Cæterum Oſtenda Flandriæ ſatis ignobilis portus, omnium oppidorum verum oſtentum & prodigium exſtitit. Siquidem à Cardinale Alberto obſeſſum, ab ordinibus Rebellibus fortiter & ſtrenuè defenſum fuit. Donec poſt triennalem obſidionem, cæſis & conſumptis vtrimque facile centum & viginti hominum millibus, prout calculum inierunt peritiores, Ambroſij Spinolæ vigilantiæ ceſſit, menſe Septembri anni 1604. & ita tandem aliquando.

oſtenDæ erasIt fataLIs spInoLa ſpInaM.

Ibidem.

Iniqvæ Conditionis.

Ferdinandvs II. Aragonius, in regnum Neapolitanum, quo ab Carolo IIX. Galliæ rege erat pulſus, receptus: ſupra cladem fuſi cæſique ad Sylarim amnem exercitus, ingenti ſuſpenſus cura magnoperè timebat, ne eius acceptæ cladis fama, victoriſque ſimul exercitus aduentus, Gallis in Citadella arce Neapolitana obſeſſis, & iam de deditione verba facientibus, animos adderet. Ob id omnem adeò vrgentis metus diſſimulationem compoſitus, quod maximè facto opus erat, Monpenſerio arcis præfecto earum rerum penitùs ignaro denunciauit, ſi intra præſentis diei ſpatium, in eas, quas obtuliſſet, conditiones & dedendis arcibus ex æquo paciſceretur, ſe cuncta, quæ obſignatis tabulis promitteret, regia fide præſtiturum. Porrò ſi ad extrahendum tempus impudenter eludendo fallacibus colloquiis vteretur, nullam Gallos poſteà impetrandæ veniæ facultatem habituros. Obſidibus datis, ſtatuitur colloquio locus in Aragonia triremi. Erant ſuſpenſi omnium animi expectatione tantæ rei: ipſeque ante alios Ferdinandus

dinandus maximis incertæ mentis fluctibus agitabatur, vt qui nec rem maximæ ſpei, feſtinatione ſua impedire ac conturbare vellet, nec vllam moram animi inquies omninò pateretur: quum Gallica caſtra non procul abeſſe putaret, eorumque fremitum auribus propè percipere videretur. Moræ impatiens, Franciſcum Capuanum aſtuto ingenio iuuenem ſcaphæ impoſitum ad ſuos duces mittit, vt regio nomine Proſperum Columnam ac cæteros coarguat, quòd ſe inanibus verbis ac ambagibus diſtineri, ac longiùs abduci paterentur, ſimulque imperet, niſi Galli intra horæ ſpatium de deditione pepigerint, tabuliſque ſubſcripſerint, vti eos confeſtim abire iubeant, iiſque omni ſpe vel colloquij, vel pacis in poſterum ſublata, perpetuò cuncta hoſtilia, & quàm maximè ſæua denuncient. Quibus auditis Galli fortunæ ſuæ prorſus ignari, quum quiſque de propria ſalute ſollicitus calamitoſum diuturnæ obſidionis exitum demiſſo animo formidaret, in has conditiones de dedendis arcibus pepigerunt: vt intra certum diem, arces omninò dederent: ipſique per id tempus quotidianis cibariis impenſo pretio iuuarentur. Intereà datis decem obſidibus, quos Ferdinandus deligeret, terra ac mari manerent induciæ, ne vllum omninò telum vtrinque mitteretur. *Iouius lib. 2. Hiſtor.*

VVLNERVM.

BELISARIVS Iuſtiniani dux Siciliam ſubigebat. Panormus, quod munitione, præſidioque valido teneretur, difficiliorem habuit expugnationem: ad extremum tamen & ipſa egregio ducis conſilio venit in ditionem. Nam claſſe intra portum inuecta, & muro a parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, oppugnato, cùm, iactis anchoris, naues firmaſſet, ſagittarios ad malorum faſtigium ſuſtulit, qui in altitudine ſua vrbis propugnacula ſuperabant, vnde ex alto hoſtes ſagittis vndique icti, atque languidiores & tumidiores deſperatione tuendæ vrbis effecti, vrbem, nulla mora interpoſita, dediderunt. Ita inſula breui in poteſtatem Iuſtiniani conceſſit. *Sigon. l. 17. Imp. occid.*

DAMNI, LÆSIONIS SVORVM.

CAROLVS MAGNVS Budam veterem, quam Sicambriam priùs appellabant, vbi erat aula Chabæ regis Hungarorum, oppugnans à Danubio nauibus, ab altera parte aciem inſtruxit ex Hungaris iam captis. Cùm autem oppidani in ſuos vererentur tela mittere: Franci propiùs ad muros accedentes, & conſcendentes vrbem cepere. Chabas in vincula coniectus, ſibi mortem conſciuit. *Reginio libro 2. Bonfin. libro 9. Decadis primæ.*

SCRIPTORES

Scripſit de vrbium ſitu, forma, & aliis huc facientibus *Franc. Patricius Tom. 2. de Regis & Regni inſtitutione.*

Euulgauit verò Icones ciuitatum præcipuarum orbis Terrarum *Gregorius Braun & Franciſcus Hogenberginus*: ſex Tomis additis earundem deſcriptionibus ſatis propriis ac genuinis. In quo tamen excellenti aliàs opere id deſideratur, vt quælibet ciuitas aliis eiuſdem Prouinciæ eodem libro coniungatur: cum nunc promiſcuè & in confuſo diſpoſitis, nihil certi habeatur, ſitque præter vtilitatem & voluptatem diuagandum per omnes libros: aut ſaltem omnium indices luſtrandi, vt qui diuerſarum vrbium, abſque ordine aut ſcopo vllo, delineationem & deſcriptionem contineant, vtramque alioquin ſatis accuratam & exactam.

Vrinatores.

☞ *Vide Locum de Natatione.*

Vrna.

☞ *Quære in Loco de Cadaueribus.*

Vrſi.

VBI. ☞ *Vide Loca Materialiter conſiderata.*

* Vſucapio.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VSucapio eſt acquiſitio Dominij per continuationem temporis lege definiti, ita habetur *lib. 3. ff. de vſucap.* Accipitur aliquando pro ipſa acquiſitione formali dominij: cum nemo dicatur rem vſu cepiſſe, niſi iam dominium acquiſiuerit. Dicitur autem vſucapio, quod per vſum aliquid capiat & auferat. Scribitque *Gellius lib. 7.* veteres vſucapionem duplicatis ex integro vocabulis, pronunciaſſe. *Horatius lib. 2. Epiſt.*

Quædam ſi credis conſultis, mancipat vſus.

& *Papinianus l. denique ex quibus, ca. ma.* per vſum acquirere dixit, pro vſucapere. Diſtinguunt autem Iuriſconſulti vſucapionem a Præſcriptione, quod hæc ſit immobilium, illa mobilium, at non fundatur ea diſtinctio in iure, cum etiam vſucapiantur immobilia, & præſcribantur mobilia. Vnde melius pro Synonymis habentur.

ORIGO.

Vſucapionis originem altiùs repetenti, inquit F. *Balduinus in* ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ *ad Tit. VI. Inſtit. de vſucapionibus*; venit in mentem quod olim priſcis illis Romanorum temporibus, qui agrum paſſus fuiſſet ſordeſcere, aut ſocordia ſterileſcere, notabatur infamia à cenſoribus, fiebatque Ærarius.

Sed & magnus ille rex apud Xenophontem Cyrus, ſi quando in regionem benè cultam veniſſet, ſolebat eorum hominum induſtriam laudare; quibus etiam agros plures ad colendum dabat. Contrà verò, ſi neglectam vel incultam offendiſſet, grauiter damnabat multabatque. Adeò viſum eſt Reipubl. intereſſe, vt ſedulò agri colerentur.

Verùm ſi id impetrare aliquis velit, primum neceſſe eſt, vt certa ſint dominia rerum: nec è litibus pendeant incertæ poſſeſſiones. Quis enim alioqui volet agrum ſeriò colere, ſi fuerit ſemper integrum veterem turbare colonum, vel inſitas ab alio pirus, poſitaſque ordine vites poſt multa ſæcula decerpere.

Thucydides l. 1. teſtatur olim Græciam malè excultam fuiſſe, quod eſſent incerta rerum dominia, potentiorum iniuriis obnoxia: ὅθι, inquit, γῆν οὐ φυτεύοντες, ἄδηλον ὄν, ὁπότε τις ἐπελθών (καὶ ἀτειχίστων ἅμα ὄντων) ἄλλος ἀφαιρήσεται.

Rectè itaque prudentes Romani iudicarunt tuendam auctoritatem vſucapionis: quàm ait *Caius l. 1. de vſucap.* bono publico introductam, ne quarundam rerum diu & ferè ſemper incerta dominia eſſent: vtque aliquis litium finis eſſet, quemadmodum inquit *Neratius l. vlt. D. pro ſuo.*

Balduinus ſuprà hiſtoriam narrat, quam ex Cicerone huic propoſito accommodat. Cùm, inquit, Aratus Sicyonem patriam ſuam per quinquaginta iam annos à tyrannis oppreſſam liberaſſet, occiſo tyranno Nicocle: ac ſexcentos exules qui fuerant eius ciuitatis locupletiſſimi, iniuria expulſos reſtituiſſet, animaduertens magnam in bonis & poſſeſſionibus difficultatem, quod & iniquum arbitraretur, eos, quos reſtituerat, quorumque bona alij poſſidebant, agere: & rurſus quinquaginta annorum poſſeſſiones mouere non nimis æquum putaret, propterea quod tam longo ſpatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus tenebantur ſine iniuria: grauiter iudicauit, neque illis adimi, neque his non ſatisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Itaque Alexandriam profectus, à Ptolomæo grandem accepit pecuniam: cuius ſubſidio perfecit, vt nec temerè aliquid in Repub. moueret, & reſtituti Domini mallent numerari ſibi, quod tanti eſſet, quàm ſuam recuperare. Qua ratione ſine cuiuſquam iniuria curauit ne diuturnæ rerum poſſeſſiones nouarentur: quod intelligebat fieri non poſſe ſine magno Reip. malo.

Hæ ſunt grauiſſimæ vſucapionis cauſæ, & ciuilis auctoritatis, quæ poſſeſſorem facit Dominum, & hinc *Flaccus ſuprà.*

Quædam, ſi credis conſultis, mancipat vſus.

VSITATVM IVS
Vſucapionis.
APVD ROMANOS.

In iure ciuili, ait Iuſtinianus, antiquo videlicet, conſtitutum fuerat, vt qui bona fide ab eo qui Dominus non erat, cum crederet eum Dominum eſſe, rem emerit, vel ex donatione, aliave quauis iuſta cauſa acceperit, is eam rem, ſi mobilis erat, anno vbique: ſi immobilis, biennio tantùm in Italico ſolo vſucaperet, ne rerum dominia in incerto eſſent. Vnde *Cicero* pro Cecinna, Lex, inquit, iubet vſum & authoritatem fundi, eſſe biennium, quod *idem in Topicis* ad ædes trahit, argumento à pari.

Meminit & huius biennij *Plin. lib. 5. epiſt.*

Extat de hac re lex IX. Decemuiralis: Vſus & auctoritas fundi, biennium eſto. Cæterarum vſus annuus eſto. Vſucapionibus enim iure ciuili transferri poſſe, vbi à non Domino tradita res eſt, Decemviri intellexerunt, & quia de vſucapionibus legem in Repub. neceſſariam eſſe videbant, nequaquam in ſuis tabulis eam prætermiſerunt.

APVD

Apvd Græcos.

A Vſucapionibus quomodo Græci Vtrentur, non ſatis ſe compertum habere, *idem Baldum in 9. leg. Decemuiralem,* ſcribit. Vſos tamen fuiſſe, nec ad priuatas modo, ſed & publicas poſſeſſiones confirmandas: & longi temporis præſcriptionem omnes recepiſſe.

Certè *Plato lib. 12. de legib.* non obſcurè ſignificat, nequaquam iis ignotam vſucapionem fuiſſe. Si quis re aliqua mobili, in vrbe, palam & publicè anno vno vſus ſit: tum eius Dominum fieri ſtatuit. Si in vrbe clàm, & domi tantum ſit vſus triennij vſum requirit. Si in agris palam, quinquennium: ſi occultè, decennium. Si verò in alia quapiam extera regione aut prouincia, nullius temporis præſcriptionem admittit, ſic enim tum ait, μηδεμίαν εἶναι προθεσμίαν τῆς ἐπιλήψεως. Hæc confinxiſſe Platonem ad imitationem Athenienſium, ſuſpicari licet ſicuti & complurium ab iis, legum ſuarum exemplum ſumpſit: quamuis Solonis lex de vſucapione vix aliqua certò hic proferri poſſit.

☞ *Conditiones ad Vſucapionem requiſita videantur in Loco de Præſcriptione.*

B

* Vſura.

Definitio et Etymologia.

VSura in ſuo generali idem valet quod vſus. Vnde Latinè dicimur habere vſuram huius lucis, temporis, &c. & accipitur largè pro quouis lucro ſiue incremento, quod quis accipit ex vſu cuiuſlibet rei. Propriè tamen & ſtrictè prout in culpis ponitur, eſt lucrum vſurarium immediatè proueniens ex vi mutui. Lucrum dicunt acquiſitionem rei pecunia æſtimabilis ſupra ſortem, & aliàs indebitæ. Debet autem prouenire ex vi pacti mutuationis, ſicut mutuator intenderit mutuatarium ita obligare obligatione iuſtitiæ, qualis in pactis ſolet interuenire. Sors autem eſt ipſa res quæ mutuo præſtatur. Mutuatarius verò vocatur à DD. is cui aliquid fuit mutuatum.

Definit vſuram *Alphonſus à Neapoli q. 1. Tract. de vſur. numero 42.* eſſe pretium vſus rei mutuatæ principaliter ſperatum ſeu intentum. Cui conſonat *Durandus in 3. ſent. diſt. 37. in corp.* qui dicit, pretium vſus rei mutuatæ vſuram appellari. Dicitur

C autem mutuum, quod ex meo fiat tuum, & definitur eſſe traditio rei, numero, pondere, vel menſura conſtantis, facta eo animo, vt ſtatim fiat accipientis, cum obligatione vt ſimilis ſpecie & bonitate reſtituatur. Colligitur *ex inſt. Tit. Quibus modis, de verb. oblig. &* §. *Si certum l. 2.*

Vſuram Græci vocant τόκον ἀπὸ τῦ τίκλω, parturio, quaſi partum: quia cum pecunia ſit natura ſua maximè ſterilis, commutationibus enim cauſa inuentam Ariſtoteles ſcribit *libro 1. Ethic. capite 7.* præter naturam eius eſt, vt pariat, & fœcunda fiat, quod tamen contingit in manu & mente cupidorum hominum. Vnde & Latini alia voce vſuram fœnus appellant, quaſi fœtum, id eſt, partum, quia nummus nummum velut pariat, fœtumque protrudat. Vide pulchra apud Ambroſ. *libro de Tobia cap. 12. & 15.* Hebraïcè vſura dicitur נשך *Neſcech,* id eſt, morſus, eſtque nomen verbale. Hinc vbi nos legimus *Deut. 23.* Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram; alij legunt, non inferes morſum fratri tuo. Vocatur autem hoc nomine ſecundum Bald. *in conſ. lib. 3. conſ. 44.* quia vſura deuo-

D ret paulatim omnem ſubſtantiam, ſitque Vſurarius ſimilis vermiculo ligni, qui ad tactum lenis apparet, ſed dentes ita duros habet, vt omne lignum peruadat & penetret. Ita inquit ille, vſura vermis eſt, patrimonium rodens eius qui ſub vſuris ab eo mutuatur pecuniam, aut quid aliud. Per Neſcech autem Hebræi potiſſimum intelligunt morſum caninum. Cùm ergo nemo vellet cenſeri canis famelicus, qui mordendo alios paſceret ſeipſum; Hinc ad probri effugium, vſuram Tarbit, id eſt, incrementum honeſtiore titulo nuncuparunt. Chryſoſtomus eam confert morſui aſpidis ſuper Matthæum. Ita enim ſcribit *capite 5.*

Similis eſt pecunia vſurarij morſui aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide quaſi delectatus vadit in ſomnum, & per ſuauitatem ſoporis moritur, quia tunc venenum latenter per omnia membra decurrit. Sic qui ſub vſura accipit ſub tempore quaſi beneficium ſentit, ſed vſura per omnes ſuas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum.

A Chaldæis vſura vocatur Chabulia, id eſt, perditio, quod omnes perdat & deuoret. Hinc Hebræum Neſech alludere voluit ad Nachas [illegible] quod ſerpentem ſignificat.

E Lucianus voracem [illegible]

auidúmque in tempore fœnus.

Et *Auſonius Ædil. 15.*

— ſi turpia lucra
Fœnoris, & velox inopes vſura trucidas?

* Vsvræ et vsvrariorvm detestatio, malitia, et qvantvm vetitæ?

Vſuræ nomen etiam in bonis accipi ſatis conſtat, cum ſint plures iuſti tituli, ſiue rei, ſiue laboris, ſiue induſtriæ, ex quibus etiam iuſta compenſatio exigi poteſt, quo ſenſu illud S. Ambroſij accipitur ex *lib. de Tobia cap. 15.* Ab illo exige vſuram, cui meritò nocere deſideras. Cæterùm vſus obtinuit, vt hac voce ſignificetur iniuſtum lucrum vi mutui perceptum. Et talis quidem vſura omnino eſt illicita ac deteſtabilis, vt definiuit *Clemens V.* In Concilio Vienneſi. Sic vt nec moderatæ quidem, quas Carolus Molinæus permittit, & abſque culpa præter alios errores in rebus fidei, cenſet, liceant non magis, quàm moderata furta. F

Lege natvrali vetitæ.

Igitur vſura vetatur in primis Lege naturali, ſic vt non malè dixerit Cato Cenſorius, rogatus quid eſſet fœnerari: Quid inquit hominem occidere? & *Auguſtin. ad Macedonium* ſcribit, trucidari pauperem fœnore. *Epiſt. 54.* Eſt namque vſura contra iuſtitiam commutatiuam non minus, iniqua, quàm ſi in numero, pondere, & menſura fallas. Deinde legis naturæ eſt, vt ſterile non fructificet: pecuniam autem de ſe ſterilem ſupra indicauimus: & vt fœcunda reddatur quatenus ſubeſt induſtriæ alienæ, non poteſt tamen fructificare mutuanti, cum id quod mutuauit, iam tranſierit in Dominium tertij videlicet mutuatarij. Vnde ſuper vſura vt tali, nullius pietatis intuitu diſpenſari poteſt, *cap. ſuper eo. de Vſuris.*

Lege Vet. Testamenti.

Quò fit, vt nunquam Deus conceſſerit Iudæis mutuare ſub vſura etiam alienis, putà Idumæis, ac aliis Gentibus: ſed ſolùm impunè permiſerit. Impunè inquit *Malderus Tract. 5. capite 3. dub. 3. in libro de Iuſtit. & Relig.* quod noluerit illud crimen per Iudicem puniri, niſi dicatur permiſſum veteribus *Deut. 32.* ab alienis vſuras exigere, eò quod ipſorum bona iam Deus illis deſtinaſſet: ſic vt iuxta *S. Ambroſ.* meritò deſiderauerint iis nocere in temporalibus bonis, ad quæ ex Dei diſpoſitione ius habebant. Igitur prohibetur vſura iure diuino poſitiuo veteris legis, *Deut. 15.* Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, & dabis mutuum quo eum indigere perſpexeris, & iterum *cap. 32.* Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram, pecuniam, nec fruges, nec vllam rem, *& cap. 28.* Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies, quamuis in hoc loco, Fœnerare accipiendum ſit pro mutuare ſimpliciter, vt ex Hebræo oſtendit. *Ianſenius.* G

Evangelica.

Vetatur etiam vſura iure diuino poſitiuo legis Euangelicæ. *Luc. cap. 6.* Vbi Chriſtus poſtquam ad benefaciendum proximos ſuos eſſet cohortatus, prohibet ne quid ex mutuo præſtito vltra ſortem exſpectent, omnémque ſpem cuiuſuis emolumenti ex mutuo obtinendi, quo illiberalis redderetur mutuatio, diſſuadet, qualis ſpes fuerit, ſi idcirco mutues vt viciſſim tibi mutuetur, aut alia beneficia præſtentur. Sic autem dicit: Benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa. H

Canonico Ivre.

Deinde iure Canonico vniuerſim vſuræ prohibentur. *Vide 14. q. 3. & 4. & in titulis de vſuris in 5. Decret. & in 6. multi 47. diſtinct. item cap. Quoniam.* SS. Patres denique eandem quantum poſſunt execrantur & diſſuadent. *Ambroſius lib. de Tobia,* multa adfert in deteſtationem huius vitij, ac inter alia, vſuram ab vſu dictam arbitratur, quod vt veſtes vſu, ita & vſuris patrimonia ſcindantur, & iterum.

Cur in fraudem conuertis naturæ induſtriam: cur affectas inopiam, cur optari facis pauperibus ſterilitatem, ſtes publicam fertilitatem? explorans, quando ſterilior prouentus. Hanc vocat induſtriam, quæ eſt calliditatis verſutia, fraudis aſtutia.

Et

Et quod tu remedium vocas, eſt commentum nequitiæ, Latrocinium autem fœnus appellant. Capiantur tanquam latrociniis tempora quibus in viſcera hominum dura inſidiator obrepas. Cui conditæ frugis multiplicatur vſura quid imprecaris mala omnibus lucrum tuum damnum publicum. *Ambroſ. lib. 3. Officij.*

Plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus non in pecunia vſuras exigunt, ſed de mercibus eorum tanquam vſurarum emolumenta percipiunt. Ideò audiant quid lex dicat. Neque, inquit, vſuram eſcarum accipies, neque omnium rerum. Item: Eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcunque accedit ſorti, vſura & quod velis nomen eam imponas, vſura eſt. Item ſi quis inſtaurandum conuiuium putet, ad negotiatorem mittit, vt abſinthiaci cupellam deferat ſibi gratis: ad cauponem dirigit, vt picenum vinum, aut Tyriacum requirat, ad lanium vt hilam ſibi procuret: ad alium, vt ſibi poma adornet. *Ambroſ. & hab. 4. q. 3. Plerique.*

SS. Conciliorum Decretis.

In ſacroſanctis Conciliis exſtant & prohibitiones & pœnæ in concilio Apoſtolorum *in canon. cap. 44.* ſecundum editionem D. Clementis: Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vſuras à mutuum accipientibus capit, aut deſinitor, aut deponitor, & *Photius 9. Nomecanonis cap. 27. & ibi Balsamon.* ita interpretatur, quaſi non liceat Epiſcopis vſuras petere ex pacto, ſed ex mora, aut tanquam intereſſe.

Idem prohibitum in Concilio Niceno 1. *cap. 17. relat. in cap. 8. quoniam multi. 14. quæſt. 4.* vbi & vſurarius deiicitur à Clero, & fit alienus a gradu Eccleſiaſtico.

In Elibertino quoque *cap. 20.* cuius verba *in cap. 5. ſi quis Clericorum. c. 47. diſtinct.* Si quis Clericorum detectus fuerit vſuras accipere, placuit degradari, & abſtinere (ſcilicet à Sacramentis) quouſque pœniteat.

In Concilio Arelatenſi 1. *cap.* 12. Miniſtri, qui fœnerantur, placuit iuxta formam diuinitùs datam, eos à communione abſtinere, refertur *à Gratiano cap. 2. Miniſtri* 14. *q.* 4.

In capitulis Martini Papæ Braccharenſis Concil. *c.* 62. vnde ſumptus *cap. 4. Si quis oblitus timorem Dei, 14. q. 4. prohibita,* & Clericus vſurarius de gradu deiicitur, & fit alienus à Clero.

In Concilio Carthaginenſi 3. *cap.* 16. Nullus Clericorum amplius recipiat, quam cuique accommodauerit: ſi pecuniam, accipiat: ſpeciem eandem, quantam dederit accipiat. Refertur *cap. nullus 14. quæſt. 4.*

In Concilio Turonenſi item ſub Alexandro 3. *capite primo de Vſuris.*

In Concilio Lateranenſi 3. ſub Alexandro 3. habito *cap.* 25. referuntur & ibi pœnæ, etiam in communitates & Collegia.

In Concilio generali Lugdunenſi, ſub Gregorio 10. *dec. 1. de Vſuris in 6.* etiam prohibitæ Collegiis & communitatibus.

In Concilio Viennenſi idipſum ſub Clemente 5. *in Clem. 1. de Vſuris, lib. 5. Clem. tit. 5.* idque ibi *in §. fin.* ſingulariter ſtatuitur, vt ſi quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præſumas, exercere vſuras non eſſe peccatum puniatur vt Hæreticus & procedatur per inquiſitionem tanquam contra ſuſpectos de hæreſi.

Ivre Civili et Moribvs Gentivm.

Legibus inſuper ciuilibus & Principum vetantur vſuræ, vel certè reprobantur.

Lex Platonis 5. *de legibus*: Nemini liceat fœnerari, & ſi quis vſuram acceperit, nec ſortem, neque vſuras reddere cogatur.

Lælius Gemitius tribunus plebis, rogationem tulit ad populum, ne fœnerari liceret. *Liuius in 7.*

Tacitus de moribus Germanorum; Fœnus, inquit, agitare & in vſuras extendere ignotum (ſcilicet Germanis tunc) ideoque magis ſeruatur, quàm ſi vetitum eſſet.

De reprobatione earum agit. *Liu. lib. 7. & 8.* quando agit de Luc. Papyrio fœneratore.

Prohibuerunt & in Gallia vſuras, Philippus Pulcher anno 1311 & anno 312. & Ludouicus XII. vt liquet ex eorum conſtitutionibus, & modum permiſſis impoſuerunt.

Fuit & inſigne decretum Senatus Pariſienſis publicatum 1. Auguſti 1565. quo vetitum fuit ſub fœnore mutuare, quod dicunt, *à l'intereſt,* quocunque etiam negotiationis colore, ſub pœna confiſcationis corporum & bonorum. Atque iuſſum omnibus, qui tales noſſent vſurarios, qui per ſe vel per interpoſitas perſonas fœnus exercerent, eos reuelare & deferre ſub pœna centum librarum Pariſienſium, cuius etiam edicti pœna ſæpè ad ipſos proxenetas fœneratorum prorogata eſt.

Iuſſit D. Ludouicus, per conſtitutionem anni 1254. Iudæis ceſſare ab vſuris, à blaſphemiis, ſortilegiis & characteribus, renouauit prohibitiones & pœnas.

Firmauit Henricus III. anno 1570. menſe Auguſti & 6. Octobris 1576. & eodem anno menſe Nouembri & 12. Mart. 1577. & ſtatuit commiſſarios ſeu iudices delegatos pro inquiſitione & punitione vſurariorum; & vt anteà Carolus VI. anno 1514. & Carolus IX. die 20. Ianuarij anni 1567.

Conſtitutiones imperij exſtant de vſurariis contractibus, editæ in comitiis Auguſtanis anno 1500. & poſteà ann. 1539. & anno 1548. promulgatæ, contractus vſurarios reprobant, mandantque iudicibus omnibus, ne ſuper talibus contractibus iudicent, aut executionem faciant, imò ipſum vſurarium amiſſione quartæ partis ſortis mulctant; & Notarium conſcientem huiuſmodi inſtrumenta vſuraria, vt periurum infamiæ nota damnant, & officio exuunt. Hæc *Pet. Gregor. Toloſanus lib. 2. cap. 3. n. 2. de Vſuris*, qui addit, moribus omnium gentium, & benè inſtitutarum rerum publicarum prohibitas vel exoſas vſuras fuiſſe.

Reiiciunt Indi, *teſte Ælian. 4. de var. hiſt. cap. 1.*

Germanis, vt Indis, olim fœnus ignotum. *Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 7.*

Lycurgus à tota Sparta fœnus & vſuras expulit.

Priſci Romani fœneratorem quadrupli, vt furem manifeſtum damnabant. *Cato in principio lib. 1. de re ruſtica.*

Et Lælius Genutius tribunus plebis, rogationem etiam ad populum tulit: ne fœnerari liceret. *Liuius in 7.*

* Vsvræ Divisiones.

Recepta eſt diuiſio vſuræ in Mentalem, & Realem. Quando ſine pacto accipitur lucrum ex mutuo, etiamſi actus externus coniunctus ſit, dicitur vſura mentalis, non quod actus merè mentalis ſit (quomodo voluntas vſuraria eſt vſura mentalis) ſed quod in exteriori acceptione vſura mentalis ſit. Quando autem intentio etiam ipſa exterius in pactum deducitur, eſt vſura realis.

Altera vſuræ diuiſio eſt, in apertam & palliatam. Aperta duo requirit, vt & mutuum formale ſit, & propter ipſum lucrum accipiatur apertè, ſine vllo alio prætextu. Palliata autem eſt, quando vel mutuum, ratione cuius lucrum accipitur, non eſt niſi virtuale; vel ſi mutuum formale ſit, prætexitur illud, ratione cuius lucrum accipiatur, putà intereſſe.

Denique diuiditur in manifeſtam, & non manifeſtam, ſiue publicam, & occultam. Manifeſta alia eſt quæ facto, alia quæ iure manifeſta eſt. Sed de his vide quæ inf. à dicentur. *Tit. de pœnis Vſurariorum.*

Vſuræ apud veteres reperiuntur Centeſimæ, quæ & Nauticæ vocabantur, ita dictæ quod centum nummi pariant Sorti ſingulos nummos menſtruos. *Plutarch. in Lucullo* ἑκατοστάς vocat.

Erant & Vſuræ Semiſſes, in quibus v. g. millenarius, pariebat ſexagenarium, centeſimus ſextum aſſem.

In Græcia Menſtruæ vſuræ fuerunt. *Æſchines apud Cteſiphontem* drachmas menſtruas in ſingulas minas pendi ait, & meminit *Cicero lib. 6. ad Attic.*

Erant & Vnciariæ vſuræ, in quibus centenarius pariebat ſingulos. *L. Titum D. de adminiſt. tutor.*

☞ *Vide de pleriſque ſupradictarum Titulum proximum.*

* Vsvrariorvm Mores et Morsvs.

S. Ambr. improbitatem criminis vſuræ non ſolum ex natura & proprietate eiuſdem conſiderat, ſed etiam ex moribus & indole eorum, qui illud exercent. Nihil, inquit, nequius fœneratoribus qui lucra ſua damna aliena arbitrantur, aucupantur hæredes nouos, adoleſcentulos diuites explorant per ſuos, adiungunt ſe, ſimulantes paternam & auitam amicitiam, volunt domeſticas eorum cognoſcere neceſſitates. Si quam cauſam inuenerint, accuſant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de ſe ſperatum atque præſumptum. Si verò nullos laqueos alicuius neceſſitudinis oſtenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prædium eſſe venale, amplam domum, accumulant prouentus fructuum, annuos redditus exaggerant, hortantur vt coëmant. Similiter faciunt pretioſas veſtes, & monilia nobilia prædicantes. Neganti habere ſe pecuniam ingerunt

A ingerunt ſuam, dicentes: Vtere vt tua: de fructibus emptæ poſſeſſionis pretium multiplicabis, debitum reddes. Prætendunt alienos fundos adoleſcenti, vt eum ſuis exſpolient, tendunt retia. Simul vt indagine cincta ſepta fuerit ingreſſus, cogunt eum in tertia cautionum, laqueos vſurarum, petunt ſibi obligari auitum prætorium, paternum ſepulchrum, præſtituitur dies ſolutioni, diſſimulatur conuentio, quando poteſt ſolutio ſuſtineri: vbi ſatis ſecurum reddiderint, repentè ingruunt, & inſtant vehementiùs, cauſanti incumbunt dicentes: Tu poſſides tua prædia, nos noſtram pecuniam non habemus, aurum dedimus, lignum tenemus: tibi fructuum emolumenta procedunt, nobis nihil accreſcit pecuniæ. Otioſa cauſatio eſt, ſaltem renouatur Chirographum.

Huic eleganter conſonat, quod habet *Liuius lib. 1. Decad. 1.* de Viro quodam, qui ſe proiiciens pannoſus, prolixaque barba, & capillitio ſquallidus ad implorandam Quiritum fidem aiebat, æs alienum feciſſe, idque cumulatum vſuris: primò ſe agro paterno auitóque exuiſſe: deindè fortunis aliis: poſtremò velut tabem peruenniſſe ad corpus, ductum ſe à creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam.

B Recitat etiam miſerandum exemplum *S. Ambroſ. ſuprà c. 8.* Vidi ego, inquit, miſerabile ſpectaculum, Liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis hæredes qui non eſſent participes ſucceſſionis, & hoc tam immane flagitium non erubeſcere creditorem. Inſtat, vrget, addicit. Mea, inquit, nutriti pecunia, pro alimonia ſeruitutem recognoſcant, pro ſumptu licitationem ſubeant, agitetur haſta de pretiis ſingulorum, non immeritò ad auctionem perueniunt vbi ſors poſcitur. Hæc eſt fœneratoris humanitas, hæc debitoris ſtultitia, vt filiis quibus non reliquit pecuniam, libertatem auferat, pro teſtamento Chirographum dimittat, pro emolumento hæreditatis, ſyngrapham obligationis.

QVIN. T. MANLIVS Centurionem nobilem militaribus factis à fœneratore ad carceres ductum eripuit, plebe ad ſeditionem commota. Iamque eò crudelitas deuenerat & fœnerandi libido apud Romanos, vt cum mutuatarij non haberent vnde ſoluerent, fama & corpore adiudicati creditoribus ſatisfacerent.

Aſianos quoque tanta fœneratorum improbitate vexatos
C conſtat, vt filios filiaſque virgines priuatim vendere cogerentur. *Plut. in Lucullo.*

Et tempore Conſtantini Magni leguntur Quidam exercuiſſe vſuras tam improbas, vt hemiolias & ſeſquicenteſimas reciperent; qui abuſus condemnatus fuit in celeberrima Synodo Nicæna circa annum Chriſti 324. vt habetur cap. Quamquam 47.

D. autem Thomas exponens Hemiolias & ſeſquicenteſimas, dicit eſſe vſuras, quæ dimidium ſortis pariunt in anno, ſortique biennio æquantur. Et nunc, ait *Nauar. comm. de Vſur. n. 14.* permittuntur vſuræ ſaltem palliatæ, tam grandes, vt interdum ſors pariat 10. & amplius pro centum ab vnis nundinis ad alias (quæ tamen tres aut quatuor in anno occurrunt,) & ita 100. pariunt 30. 40. & amplius in anno, & tamen vacant omni periculo, laboribus & ſumptu, ſuntque cautionibus & pignoribus tuti, ac ſecuri de ſorte non alienata.

Eum morem Lugdunenſibus familiarem teſtatur. *Modernus Pariſienſis Tract. de Vſur. contract. lib. q. 24. n. 506.*

Plena denique exemplorum ſunt omnia, è quibus vniuer-
D ſas ciuium copias & facultates, paucorum hominum queſtuoſa vt *Plin.* loquitur ſegnitia exhauſtas & exinanitas docemur. Videmus ſiquidem illos qui fœnerandi exercitia obeunt, cum de ſorte ſua ſecuri per pignora præſtita reddantur, iiſque inſuper de interuſurio per ea ipſa ſit cautum, breui tempore opulentos euadere & audere ea quæ Principes ac primarij Reip. æris inopia plerúmque laborantes, aut non tam facilè illud congerentes, nunquam auderent, & habitu, conuictu, ac re familiari ſupra modum ſplendidos exiſtere, vnde conſultò eos ſuis legibus coërcendos Principes cenſuerunt.

Anno Domini 1180. Iudæi, qui per Franciam morabantur, ingenti adeò fœnore ciues obæratos ſibi habebant; vt eorum prædiis ditati dimidiam ferè ciuitatem vendicarent; alios in cuſtodia penes ſe ſeruarent; pleroſque fortunis omnibus diſſoluendi debita causâ ſpoliatos, mendicis non diſſimiles efficerent. Domi præterea ex Chriſtianis familiam continebant, quorum quotidianis ſeruitiis rem ſuam augebant. Et cùm pignoris loco, veſtes & ſacroſanctæ Eccleſiæ vaſa à creditoribus ſuſcepiſſent, ea in ſordidos vſus admouebant. His Iudæorum iniquitatibus cognitis, Bernardum Anachoretam, qui in ſilua Vincennarum incolebat, hominem ſanctitatis opinione cla- E
rum, adiit Rex Philippus Auguſtus, qui tunc temporis regnum adminiſtrabat. Rogat quæ de Iudæis eius eſſet ſententia. Bernardus optimum factu eſſe reſpondit, ſi debita omnia, quibus Chriſtiani erga Iudæos obſtricti tenebantur, Rex remitteret, quinta omnium debitorum ad fiſcum, ſi vellet, attributa. Anachoretæ ſententia Rex confirmatus, prædiis poſſeſſionibuſque Iudæos multat, edicto ab diui Ioannis Baptiſtæ termino abſcederent. Neque dimoueri Rex potuit, quanquam multi ex primoribus hanc ſeueritatem moderari tentaſſent, Iudæorum muneribus illecti. Itaque cùm precibus locus non pateret, diéſque ad diſceſſum dictus aduentaret, Iudæi diſtractis ſuis rebus omnes abierunt, præter paucos, qui religionem Chriſti profiteri voluerunt. Quibus lauacri Sacramento ablutis, Philippus fortunas & libertatem reſtituit, anno Chriſtianæ redemptionis 1182. *Robert. Guagn. de Franc. Regum geſtis, lib. 6. an. Dom.* 1180.

ALFONSVS, Fœneratores vtpote labores mortalium depaſcentes, harpyias vocare ſolitus erat. Quemadmodum enim Virgilianæ illæ Harpyiæ raptu viuebant, ſic hodie fœneratores ex pauperum laboribus magnas per nefas opes reponunt ſibi F
& ſuis *Panorm. lib. 4.*

Idem Iuſtitiæ & æquitatis amator ardentiſſimus, audiens illicito lucro hominibus inſidias à fœneratoribus ſirui; Fœnus nihil aliud ſibi quam animæ funus videri dixit. Damnauit autem vniuerſam fœnerandi rationem, quæ planè eſt contra naturæ regulam, cum ex nihilo nihil gignatur. *Idem lib. 3. de Alphonſ. rer. geſtis.*

Quid noſtro ferè tempore, ſub quodam religioſiſſimo Abbate in Villarienſi Monaſterio in Brabantia contigerit, audiamus, *Scribit Thom. Cantipr. lib. 2. de vniuerſ. cap. 2. p. 5.* Maxima ſumma pecuniæ, librarum fortè mille ſexcentarum, mortuo quodam vſurario Namurci, in dictum Monaſterium eſt delata. Ex qua cùm multæ poſſeſſiones emptæ eſſent, quidam vir arctæ conſcientiæ Monaſterij Abbas eſt electus, qui vbi comperit factum, condoluit: & venditis ouibus atque pecudibus, rebuſque mobilibus, pecuniam Namurcum remiſit, vt ſpoliatis ſingulis redderetur: nemine autem aſſumere volente reſtitutionis negotia, pecunia iterum ad Monaſterium delata. Pius ergo Abbas reportantibus indignatus iuſſit eam itera- G
tò referri, & in foro coram ciuibus & omni plebe deponi, dicens: Pecuniam, qui velit, accipiat; noſtram eſſe renuo, quàm iniuſtè acquiſitam non dubito. Quod vbi viderunt ciues, ædificati non modicum in hoc facto, communi conſilio, per manus fidelium virorum pecuniam ipſam iniuriatis ſingulis reddiderunt. Monaſterio autem Deus non multò poſt in decuplo plura reſtituit.

* ETHNICORVM CENSVRA DAMNANTVR VSVRÆ.

Philoſophi veteres vſuram, quaſi rationi naturali repugnantem damnarunt: nam manifeſtè iniuſtum eſt, vt rei non fructiferæ, putà pecuniæ, exigatur fructus, idque cum proximi, præſertim pauperis, graui damno.

Romani 12. tabularum cauerunt, ne quis plus vnciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad ſemunciam fœnus redactum eſt, ſtatim ad ſemiſſem, poſteà ad trientem: demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum ne omnino fœnerari liceret: paulatim iterum fœnus ſuccreſcens Cæſar ſuccidit. H

Laudati ſunt Lucullus quod Aſiam, Cato quod Siciliam fœnore liberaſſent.

THALES aſſiduè in ore habuiſſe fertur, Noli ditari nequiter. Quo admonuit, vt à turpi lucro vbique abſtineamus, ne grauetur proximus. *Laert. lib. 1. cap. 1.*

ANACHARSIS aiebat forum eſſe locum mutuis hominum fraudibus ac rapinis deſtinatum. Notans mores videntium fœneratorum, qui per fas nefaſque plebem expilant, nummiſque exhauriunt. *Laert. lib. 1. cap. 9.*

ANTIPHANES dicere ſolebat: Vſuram quæſtúmque illicitum breues habere delicias, longam autem calamitatem. *Stob.*

AGESILAVS quum Agidi perſuaſiſſet, vt debitorum fœnerantiúmque nomina, tabulæque vnà comburerentur: adportatæ ſunt in forum Clarium, ac coaceruatæ ſuppoſito igni, dum concremarentur, abeuntibus ergo fœnerantibus ac diuitibus cum triſtitia, Ageſilaus illorum calamitates irridens, Nunquam ſe ignem puriorem vidiſſe iactabat. *Plut. in Lac. Apopht.*

RVTILIVS

RVTILVS quum aliquando Romæ adiiſſet Muſonium rogauit : (A) Dic mihi Muſoni, Iupiter, Seruator, quem tu imitaris, num fœneratur ; Notans illius inopiam, qui cogeretur interdum accipere mutuum. Ad hoc arridens Muſonius : At ne fœnerant quidem Rutili. Turpius eſt ad fœnus dare, quam accipere. At Rutilius, cum ipſe faceret quod grauius eſt obiecit illi quod erat leuius. *Eraſm. lib.6. Apoph.*

Ex Catone Cenſorio quum quiſpiam percontaretur, Quid ſn re domeſtica maximè expediret ? reſpondit : Benè paſcere benè veſtire, & bene agrum colere, & illi qui quæſierat: Quid fœnerari ? Cato, Quid hominem (inquit) occidere ? Non minus igitur fœneratorem peccare cenſuit quam homicidam. *Cic. lib.2. Offic.*

* VSVRÆ QVÆ ALIQVANDO LICITÆ.

Quamuis aliquando Iure ciuili permiſſæ reperiantur moderatæ vſuræ, propter ſummam neceſſitatem Reipublicæ, & indigentiam æris alieni : non tamen tanquam licitæ aut laude dignæ admiſſæ vnquam. Eſto quod legitimæ nonnunquam appellantur, & ad eas actio detur *l. curabit Præſes C. de action. empti l. Tutor. ff. de vſuris.* (B) cum dici poſſint appellari legitimæ, quod earum moderatio per legem Reipub. ſtatuta ſit, & ſub ea tantum permittantur. Quo etiam fit, vt eas exercentes, ſub tutela Principum ſint vel Reipublicę, & ad eaſdem ſub Chirographo mutuatarij promiſſas, illis actio concedatur, quamuis non per hoc ab obligatione reſtitutionis in conſcientia liberentur qui eas recipiunt, aut illis cooperantur.

Summa vſura licita tempore Iuſtiniani, erat centeſima, id eſt per quam centeſima pars ſortis ſingulis Kalendis pendebatur. vt patet *l. eos C. de vſuris* ; eaque tantum concedebatur in traiectitiis pecuniis, quarum periculum penes mutuantem manebat.

Mercatoribus aliàs licebat ſolum exigere beſſem centeſimæ id eſt, octo in centum. Illuſtribus verò perſonis ſolum concedebatur tertia pars centeſimæ, id eſt, quatuor in centum: communis verò vſura erat dimidia centeſimæ, id eſt, ſex in centum anatociſmus verò, ſiue vſuræ vſurarum nunquam licuerunt, vt meritò *Nauarr. in cap. ſi fœneraueris 14. q. 3. n. 14.* conqueratur hodie grauiores vſuras apud Chriſtianos tanquam excuſabiles vſurpari, quando decem pro centum in ſingulis nundinis ter (C) in anno recurrentibus, & de cambiis recambia exiguntur.

Conſtat etiam quo pacto ad occurrendum ingruenti in dies Reip. neceſſitati, in qua ex varia occaſione pro diuerſa ſcilicet temporum commerciorum, & fortunarum ratione, æris alieni penuria laborarur ; iam ab annis ccc. Principes Chriſtiani, admiſerint in ſuis Regnis & Prouinciis certos mercatores, hoc enim nomine eos in ſuis diplomatibus appellant ; nationis Lombardicæ, vnde & exercitio iſti nomen adhæſit Lombardorum; qui publicè menſam mutuatariam ſub definito intereſſe ad opus cuiuſuis egentis inſtituerunt, & ad mutuandum ſub certo pignore parati eſſent. Quin eoſdem tanquam magis vtiles communitati, ac minorem iacturam Reipub. inferentes, quam prioribus annis fecerant improbi iſti fœneratores ; non ſolum tolerarunt, ſed etiam variis indultis inuitarunt, & in tutelam ſuam ac ſingulare patrocinium eoſdem receperunt. Cuius rei extant diplomata Philippi Ducis Burgundiæ, item Caroli V. Imperat. Regis Philippi II. & aliorum qui ditiones Belgicas moderati : quibus non modò permittunt intra ditionis ſuæ fines huiuſmodi mutuantes, ſed (D) certam ſummam inſuper quam pro laboribus, periculis, ac reliquo mutuandi officio, à mutuatariis per menſam aut hebdomadas proportione ſeruata, ſtipulari & recipere poſſent, decernunt, quæ quidem ſumma erat primitus LX. in centum per annum, ac tandem rebus omnibus benè diſpoſitis, & attento quod longè ea ſumma excederet compenſationem eorum, quæ in conſiderationem poterant venire, decreto Philippi II. Hiſp. Regis, ad tres liardos in libram groſſorum, quæ conſtat ſex florenis, floreno ad ſolidos xx. computato ; per hebdomadam deuenit. Donec Albertus & Iſabella Belgarum Principes, anno nupero M.DC. menſe Maïo, per edictum perpetuum ſupradictum lucrum hebdomadale ad maximam quæ pro temporis ratione ſeſe offerebat mediocritatem deduxerunt, pretio ad duos dumtaxat liardos conſtituto; ac remiſſa ingenti ſumma, quæ ab his mutuantibus Ærario annuè pendebatur, vt quam ex pauperum egeſtate, & viſceribus Reipublicæ corrotam, Ærario Principum inferri nec poſſe, nec debere, magna ſermonis grauitate piiſſimis Principibus perſuaſerat Matthias Flouius III. Archiepiſc. Mechlinienſis.

* VSVRARIORVM POENÆ A IVRE ILLATÆ.

(E) Variæ ſunt pœnæ à iure ſtatutæ contra Vſurarios, quæ ferè non incurruntur, niſi à manifeſtis & conſummatis, id eſt, qui non tantum vſuras pacti, ſed etiam pactas adepti fuerint. Manifeſtus vſurarius eſt, qui facto vel iure manifeſtus eſt. Facto *ſecundum Syluestrum Verbo vſura 9. q. 1.* manifeſtus eſt qui menſam fœnebrem omnibus paratam habet. Secundùm alios verius & adæquatius ille, qui ita palam fœnus exercuerit, vt nulla tergiuerſatione negari id poſſit. Vbi benè obſeruat *Graffius*, non eſſe neceſſarium, frequenter dediſſe ad vſuram, niſi quatenus actus frequentia ad manifeſtationem facit.

Iure autem manifeſtus eſt, qui vel Iudicis ſententia talis eſt declaratus, vel per duos teſtes plenè probatus in iudicio, vel legitimè interrogatus, id coram iudice confeſſus eſt. Ita ferè *Gloſſa in cap. 1. de Vſuris in 6.*

Prima pœna manifeſti vſurarij eſt infamia. *L. Improbum fœnus, C. ex quibus cauſis infamia irrogetur.*

Secunda, Non ſunt abſoluendi in foro pœnitentiæ, niſi de vſuris ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo pro viribus facultatum ſuarum idoneam præſtiterint cautionem. *Cap. Quanquam de vſuris in 6.* (F)

Tertia, Non admittuntur ad Communionem altaris. *Cap. Quia in omnibus, de vſuris,* id eſt, arcentur à perceptione S. Euchariſtiæ : non verò ab audiendo Miſſam.

Quarta, Non admittuntur ad oblationes faciendas, *eod. cap.* vbi etiam pœna adiungitur eorum, qui vſurarij oblatione ſuſceperint.

Quinta, Chriſtianam non accipiunt ſepulturam, ſi in hoc peccato deceſſerint, *ita dicto cap. Quia in omnibus,* & extenditur *cap. Quamquam ſuprà,* etiam ad illum vſurarium, qui mandauerit de vſuris ſatisfieri in vltima voluntate, donec ſatisfactum fuerit, ſaltem idonea cautione ſecundum vires hæreditatis, ipſis mutuatariis, aut illis, qui eas poſſunt acquirere, aut his abſentibus, Ordinario, aut Vicario eius, aut Parocho loci in quo teſtator habitat.

Qui ſecus ſepelierit vſurarios, ſuſpenditur ab Officio, donec Ordinario ſatisfecerit, per dictum *cap. Quia in omnibus, & cap. Quamquam* ; & excommunicatur per *Clement. vnicam de ſepulturis.* Quod extendit ibi Gloſſa ad illum, qui ſine mandato reſtituendi mortuus fuerit, etiamſi hæredes idoneam offerant (G) cautionem, & dicit pœnam hanc accumulatiuè accipiendam eſſe ad pœnam, *cap. Quia in omnibus.*

Sexta, Irrita ſunt eorum teſtamenta, ſine idonea cautione de reſtituendis vſuris. Neque poteſt quiſquam factis aliter eorum teſtamentis intereſſe, *dicto cap. quamquam.* Rata tamen ſunt teſtamenta eorum, qui tempore mortis nondum erant notorij vſurarij, etiamſi tales poſt mortem ſint declarati, & teneantur vſurarum hæredes. Quæ teſtamenti, eadem codicilli ratio, & donationis mortis cauſa, & vniuerſim cuiuſlibet vltimæ voluntatis. *Gloſſa in dictum cap. Quamquam. Ita Mald. dub. 25. Tract. 5. cap. 3. de Mutuo & Vſura.*

Cæterum quamuis vſurarij manifeſti iure communi non ſint excommunicati, neque arceantur ab altari, hoc eſt à ſacrificio Miſſæ, vt cui licitè intereſſe poſſunt; nihilominus Carolus V. Imperator Edicto perpetuo Vltraiecti emanato, XIII. Ianuarij M. D. XLV. cauit ne deinceps etiam illi qui ſub ipſius ſalua vt vocant Guardia menſam in his Prouinciis ad præſtandum mutuum aperiunt, ſeſe audeant miſcere contubernio (H) proborum virorum, aut cum iiſdem conuerſari, vel tempore Officij diuini publicè in Eccleſia comparere, ſub pœna nullitatis priuilegiorum conceſſorum, aliiſque à iure ſtatutis, Extat hoc Edictum *lib. 3. Edicto. Imperial. Rubrica prima f. 785.*

Huius autem rigoroſæ prohibitionis cauſam Imperatori dediſſe perhibent, Quendam qui Vltraiecti Principis indulto fœneratitiam exercebat, ac immenſas opes quæ inſolentem eum reddiderant, coaceruarat. Cùm enim quodam die ſolemni Imperator in primaria Metropolitana Æde diuino Officio intereſſet, factum vt reliquæ nobilitati ſe miſcuerit ignobilis ille, habitu ſupra fidem ſplendido, falconem vt nobilitas ſolet, manu ſuſtinens, multoque famulantium comitatu ſtipatus. Quem cum Imperator non agnouiſſet, ſuſpicatus Principem exterum, aut virum aliquem noti ſtemmatis : percontantique de illo, reſpondiſſet quiſpiam, fœneratitiam in ea Ciuitate illum exercere ; ſummopere indignatus, & à ſuis inſtigatus, illicò Edicto ſupranominato huiuſmodi inſolentiam compeſcere laborauit.

Verum qui Imperatori ſucceſſerunt in Belgicis habenis Principes, rati vnius ob culpam reliquos plectendos in perpetuum non eſſe, attento etiam quod exercitium iſtud mutuandi multum ab inordinata voragine, quæ prius inuiſa erat & noxia Reipublicæ, abeſſet, & ſenſim ad mediocritatem deduceretur, deinceps in indultis ſuis hos mutuantes adinſtar aliorum ſubditorum haberi voluerunt, eoſque ſingularibus fauoribus & priuilegiis complexi fuerunt, ac nominatim decreuerunt, nequis iiſdem cum aliis ſubditis conuerſantibus, ac quouis tandem loco officij negotiorúmve cauſa exiſtentibus moleſtiam inferret. Id ipſum etiam quoad officij diuini frequentationem fecere Epiſcopi.

Quin Maria Regina Hungariæ Prouinciarum harum moderatrix, expreſſo edicto vetuit, ne Concionatores in publicis concionibus in hos mutuantes particulatim inueherentur, vocans eam rem temerariam & ſcandaloſam. Exſtat Edictum eiuſdem Gandaui, *in libro quem vocant Luteum* à luteo colore, *de data* 11. *Decembr.* M.D.LVIII.

A DEO INFLICTÆ.

Refert *Thomas Cantiprat. in Apiario lib.* 2.*cap.*3. In porta, inquit, frontis Eccleſiæ Cathedralis in Gallia (vt didici fratre Minore referente) imago Vſurarij ſculpta de lapide deſuper quaſi cum ſacculo pecuniæ euidentiùs præeminet. Vt autem quidam maximus atque ditiſſimus Vſurarius ciuitatis Eccleſiam quadam vice per portam debuit intrare, imago prædicti vſurarij deſuper cadens capiti intrare conantis illiſit, & repente contritus turpiter expirauit.

Accidit noſtro tempore (ait *Idem lib.*2.*c.*26.) vt certiſſima relatione didicimus, in Vacellenti Monaſterio, vt congeſta cuiuſdam defuncti fœneratoris de Atrebato pecunia in ipſo Cœnobio ſeruaretur. Igitur die quadam cum ille famoſiſſimæ ſanctitatis Monachus Vvalterus de Beaûmont iuxta ſcrinium, in quo pecunia ſeruabatur, oraret, deſuper diabolum ſedere vidit. Tertius autem ad horam, ſed ſigno Crucis munitus interrogat: Quid hîc ſedes, quid hîc exſpectas nequiſſime humani generis inimice? Cui ille: Benè, inquit, & iuſtè hîc ſedeo, hoc quod meum eſt conſeruando. Nec mora, Monachus ad Abbatem currens, quid vidiſſet, exponit: Abbas verò in Atrebatum pecuniam cum omni velocitate remiſit.

Cæſarius lib. 11. *miraculor. c.*39. In ciuitate, inquit, Metenſi, ſicut mihi narrauit Abbas quidam Ordinis noſtri. Vſurarius quidam defunctus eſt, auarus nimis. Qui cum moriturus eſſet ſupplicauit vxori ſuæ: vt crumenam denariis refertam iuxta ſe poneret in ſepulchrum. Quod cum illa feciſſet, quanto ſecretius potuiſſet, tamen latere non potuit. Accedentes ergo aliqui ſepulchrum latenter aperuerunt, & ecce duos ibi conſpicantur bufones, vnum in ore crumenæ, alterum in pectore. Ille denarios in ore de crumena extrahebat, iſte ſuſpiciens extractos cordi eius immittebat, ac ſi diceret: Nos pecunia ſatiabimus cor tuum inſatiabile. Quibus viſis, illi timore perculſi terram reiicientes, fugerunt. Quid putas animam eius pati in inferno à vermibus immortalibus, ſi tam horrenda in eius corpore demonſtrata ſunt in ſepulchro?

Fuit in Bachemi villa proxima famoſa quædam Vſuraria Hæc cum moritura eſſet, campum totum coruis ac cornicibus vidit repletum, & clamauit fortiter: Ecce modo appropinquant foris ad me; & adiecit: O væ, ô væ! modò ſunt in tecto, modò in domo, modò pectus meum laniant, modò animam meam extrahunt: ſicque cum vlulatu efflauit ſpiritum, à dæmonibus ad inferos deducendum: qui eadem nocte corpus de feretro, multis qui aderant videntibus tollentes vſque ad tectum leuauerunt, cum trabi impingerent, iuxta limen oſtij illud cadere ſinentes, confregerunt. Extincta ſunt luminaria, fugerunt homines manè in iam dicto loco corpus reperientes, quod beſtiali ſepulturæ tradiderunt. *Idem ibidem capite* 41.

Legitur de Vſurario quodam quod poſt ſplendidam cœnam cum dormiret in lecto cum vxore ſua, ſubitò expergefactus exilierit de lecto: cum autem ab vxore ſua, quid haberet, interrogaretur, ait: modò raptus fuit ante iudicium Dei vbi tot & tam terribilia ſunt oppoſita contra me quod nec ſolui, nec potui reſpondere: cúmque fuerim diu ad pœnitentiam exſpectatus, nec hucuſque volui diuinis præceptis & bonis inſpirationibus obedire. Audiui nunc Iudicem contra me ſententiam protuliſſe, méque datum audiui poteſtati dæmonum, qui me hodie ad æterna ſupplicia aſportare debeant. Quo dicto de pertica vili veſte aſſumpta domo rabido curſu egreſſus eſt: quem ſui hinc inde quærentes in quodam Monaſterio Monachorum matutinum canentium inuenerunt. Cunctis igitur eum ad pœnitentiam inducentibus, nec proficere valentibus ratione aut exhortatione vel precibus cuſtoditus eſt diligenter vſque ad ſextam horam. Denique cum eius conſanguinei domum illum reducere vellent, & ad quemdam fluuium, per cuius pontem tranſituri erant peruenirent: viderunt nauim quandam rapido curſu aſcendentem à nullo, vt videbatur, conductam: ſed ab vſurario plena dæmonibus viſa eſt, qui, vt ait, ideo venirent, vt eum ad æterna ſupplicia aſportarent. Quo dicto, ſtatim violenter de manibus eorum à dæmonibus rapitur, & in nauem proiicitur, & curſu rapido retracta, ſubitò diſparuit cum dæmonibus & præda, præfata nauis *S. Bernard. Senenſis ſerm.* 43, *art.* 3. *cap.* 3.

Vidi & ego ipſe in Brabantiæ partibus Vſurarium nequam valdè *ait Thom. Cantipratan. parte* 5. *cap.*22. qui multos nobiles & potentes exhæredauerat, & pauperes ſpoliauerat ſupra modum. Hic frequenter occurrens religioſis, rogabat quaſi cum lacrymis pro ſe orari, ſed in nullo prorſus ſe correxit: cúmque ſuper hoc eum frequentiùs arguiſſem, nec tamen in aliquo profeciſſem, accidit vt repentina infirmitate correptus ad exitum propinquaret, & ecce ſubitò duo ingentes tenebrarum canes lectum iacentis circuitibus ambibant; ipſe verò protracta lingua ad longitudinem propè pedis, dehiſcens horribiliter expirauit.

Quid mirum, ſi Deus in obſtinationis aut pertinaciæ pœnam permittat eiuſmodi homines eas anguſtias incurrere, vt vel quod facere debebant, non faciunt; vel ſi faciant, ſaltem non ita perficiant, vti fieri oportebat. Narrat *Abbas Sabinenſis.* Vſurarium quendam à Paſtore aliquoties ad agendam pœnitentiam commonitum fuiſſe; quam cum de die in diem diſtuliſſet, ac iam iamque ſe facturum, iam verò ſatis adhuc temporis ſupereſſe reſpondiſſet, tandem in grauem morbum incidit, ac tum quidem denuò vrgente paſtore, vt pœnitentiam ageret; Faciam, inquit, ſed aliâs. Reuertitur Paſtor, iterúmque ad faciendam pœnitentiam ægrotum exortatur: reſpondit ille, nondum eſſe paratum: demum eò res deuenit, vt quotieſcunque Paſtor eum excipiendæ confeſſionis cauſa accederet, ipſe animi deliquium pateretur; cúmque vehementius eum Paſtor vrgeret, videns miſerrimam eius animam periclitari quaſi expoſtulabundus ei reclamauit: O pœnitentia vbi es? non poſſum amplius pœnitere: cùm enim poſſem nolui. Atque ita miſerabiliter animam efflauit. *Luc. Vinell. lib.* 1. *de Æterna vita cap.*6.

Mirabilis ſeſe obtulit caſus circa annum Domini 1493. Florentiæ. Erat namque ibi Vſurarius quidam magnus, & ad mortem infirmus, qui à nemine induci poterat, vt peccata commiſſa per confeſſionem Sacramentalem dilueret, precibus tamen quorundam neceſſariorum tractus P. & Fratrem Euangeliſtam à Cortonio, qui ſumma in excipiendis confeſſionibus ſacramentalibus gratia donabatur, vocari iuſſit. Et ecce ex tempore pro foribus vſurarij duo adſtant viri habitibus Auguſtinianis induti, qui ſe infirmum conſolari, atque eius confeſſionem excipere velle inſimulant, qui tandem ad eum intromiſſi oſtium poſt ſe claudunt, aduenientique Patri Euangeliſtæ in via occurrunt, ſibique, vt aliis intendat, quandoquidem infirmo melius ſit, ſuadent. Quamobrem præfatus Pater relicto propoſito ad alia ſe conuertit: eo tamen poſtmodum reuerſo, vt malè habentem viſitaret ſolareturque, pulſatur ad oſtium; cúmque nec fratres, nec infirmus reſponderent, fores effractæ ſunt nulluſque eorum penitus comparuit. Ex quo eos fuiſſe dæmones Monaſtico habitu indutos, qui impœnitentis illius hominis corpus ad tartara, vt ibidem ſepeliretur, aſportarunt, facillimè conieceruot. *Franciſcus Gonzaga de Origine Seraphica relig.*2. *p. Conuentu* 9.

CAIETANVS quidam fœnerator, cùm nulla penitus facta bonorum reſtitutione diem clauſiſſet extremum, atque in huius Eccletiæ ſacello à P. Antonio de Caro humari voluiſſet, circa medium ſubſequentis noctis horribiles duo homines ad fratris Sacriſtæ oſtium pulſantes ſibi impetrarunt, vt ſumptis calice & ſtola, ſe ſtatim ſequeretur. Quo tandem ſequente, omnes ſimul miſeri illius hominis ſepulchrum accedunt, atque tempore cadauer exanime exhumantes, eius occiput illorum alter pugno percutit, ſacramque Euchariſtiam in calicem ad fœtidum os per Sacriſtam admotum exilire compulit; ac ſtatim ambo ſimul tartarei illi homines miſerabile corpus

pateſa

patefacta ſibi ex tempore in pariete feneſtra, quæ adhuc con-A ſpicitur, ad tartara perpetuis ignibus puniendum per aëra detulerunt. *Idem ibidem in Prouincia Terra laboris Conuent.7.*

ETIAM HÆREDES PVNITI.

Refert *Peraldus* de vſurario quodam, qui ad extrema prægraui infirmitate deductus à Paſtore viſitatur, cui peccatum ſuum non negauit. A quò cum intellexiſſet, oblata omnia eſſe reſtituenda, aliàs ſaluari & abſolui non poſſe, & filij ad hoc etiam eum hortarentur, reſpondit miſer: Ego non poſſum, quia ſi ſuperſtes forem, non eſſet quod ederem, mihi oſtiatim mendicandum eſſet: Si verò è viuis excederem, ad Xenodochium vobis confugiendum: nihil enim ſupereſſet, omnia enim fœnore ſunt comparata. Cui ille, Ne ſis ſolicitus, pater de nobis proſpice ſaluti tuæ. Tacete, inquit ille; potius mihi ſtandum ad Dei miſericordiam, quàm ad hominum mercedem: illi enim inhumani & immiſericordes ſunt: Deus autem clementiſſimus: ſicque ſententiæ tenax emigrauit. Quod attendens alter filiorum hortatus eſt fratrem ad reſtituendum, ne patris pœna inuoluerentur. At Ille: Si pater meus vſuras B fecit, ego illas non feci; volo portione mea frui dum viuo; de futuro quid fiet, neſcio. Firmus itaque manſit in ea mente Alius verò cuique ſuum reſtituit, & incerta pauperibus erogauit. Cùm autem prior ille in bonis duceret dies ſuos ex ſubſtantia paterna, in puncto ad inferna deſcendit moriens. Alter verò, qui reſtitutione facta religionis ſtatum aſſumpſerat, cùm aliquando oraret, dehiſcente terra, vidit in eius imo ignem maximas flammas euomentem; ibique inter alios patrem cum filio ſibi mutuò imprecantes. Pater filio dicebat: Maledictus ſis, &c. quia propter te, vt te ditarem, huc deueni. Et filius, Imò tu maledictus ſis, qui propter te huc lapſus ſum: ſi enim non reliquiſſes mihi malè parta, ego ab aliis vitiis abſtinuiſſem. Sic ſtabant in perpetua altercatione. Quod religioſus ille attendens, Dominum laudauit de reſtitutione facta *Guillelmus Peral. de virtutibus & vitiis 2. tom. tractatu quarto, cap.15. p.3.*

DE RESTITVTIONE AB VSVRARIIS de Vſuris

C *Perceptis facienda. Item de illa ad quam Hæredes eorundem ac cooperatores obligantur, conſulantur Summiſtæ, & qui Commentarios ediderunt in 2. 2. D. Thomæ*

* SCRIPTORES.

Scripſerunt autem de vſuris *Alphonſus Villagantius ſiue à Neapoli, P. Gregorius Toleſanus, Lilius, Zecchus, Ludouicus Molina, Toletus, Nauarrus, Palad.* & communiter omnes qui caſus conſcientiæ tractandos ſuſceperunt, quamuis priores ex profeſſo id argumentum explicauerint.

☞ Referri huc poterunt pleraque ex loco de Monte Pietatis, in litera M.

* Vſus. Vſusfructus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VSus Græcè χρῆσις, eſt ipſe vtendi re quapiam actus, & accipitur pro actu cuiuſuis habitus & potentiæ. Definitur autem à Iuriſc. Ius vtendi re aliena, ſalua illius ſubſtantia. Differt ab Vſufructu, quod ille ſit ius vtendi fruendi re aliena, neque enim qui rei vſum habet, continuò ius habet ad D fructus eius: At qui habet vſumfructum, ita habet ius ad fructus rei, vt eo ipſo quo illos colligit, faciat ſuos, quamuis antequam colligat, ſint obnoxij directo Domino, adeo vt ei cedant ſi mori contingat vſufructuarium. Ita *Malderus lib. de Iuſt. & Relig. Tit.1. cap.1. dub.2.* Quod autem dicitur ius erga rem alienam, ideò eſt, quia in re propria non agnoſcunt Iuriſperiti formalem vſum, ſed vocant vſum cauſalem, qui cauſetur à Dominio eius cui coniungitur.

Quoad Vſumfructum vero, non conſtituitur is in rebus quarum vſus merus eſt abuſus, id eſt, in talibus quæ ipſo vſu abſumuntur; ſed in iis quæ ſaluæ & integræ quoad ſubſtantiam manent Domino, talia non ſunt vinum, oleum, frumentum, veſtimenta, quamuis in his videantur iura nonnunquam ſtatuere vſumfructum, ſic vt non contineatur abuſus, verbi gratia, ſi teſtator expreſſerit, vt ſcenica veſtis vel aulæum elocetur ad commodum hæredis, aut alterius, certo tempore, quamuis enim veſtimenta vſu deterantur, non tamen omnino conſumuntur, ait F. Balduin. *l.2. in tit.4. Inſtit.*

FINIS SIVE EXTINCTIO VSVS, ET VSVSFRVCTVS.

E Ne inutiles ſint Dominis proprietates rerum, variis modis extingui contingit vſum, & vſumfructum. Certa eorum meta eſt mors cùm naturalis, tum ciuilis, ſi non alia cauſa eam præcurrat. Vnde *Modeſtinus Iuriſc. l. Titio de vſufruct.* Titio inquit, eum moreretur inutiliter vſusfructus legari intelligitur: in id tempus videlicet collatus, quo à perſona diſcedere incipit.

Quoad illos autem qui non moriuntur, & vſumfructum habent, vt eſt verbi gratia Ciuitas, Collegium, cenſet *Caius l. an vſufruct. de vſufruct.* cum ſaltem finiri centum annis, qui finis vitæ longiſſimus ſit. Poterit autem citius finiri, ſi ciuitas aut collegium intercidat. Si inquit *Modeſtinus*, aratrum in ciuitatem ducatur, eſſe deſinit, aratrum ſiquidem vti condendis, ita ſubuertendis vrbibus impreſſum olim conſtat, apud *Senec. lib.1. de Clement. & Horat. l.1. Carm.*

Ciuilis mors quæ vſumfructum extinguit, eſt, vel maxima diminutione capitis, vel media. Maximam dicunt, quando quis ciuitate ſimul & libertate exuebatur; puta capitis damnatus, aut ad beſtias, aut ad metalla: media, quando libertas F quidem retinebatur, ſed ciuitas amittebatur, quod in deportatis & perpetuo proſcriptis locum habebat.

Extinguitur etiam vſusfructus præſcriptione decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes.

Si ædes perierunt incendio, terræ motu, vel etiam vitio ſuo ne areæ quidem vſusfructus debetur.

Si pater fiat Hæreticus, amittet vſumfructum in bonis aduentitiis filij nondum emancipati.

* Vulgus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VVlgus οἱ πολλοὶ, τὸ πλῆθος Græcè, vſurpatur à Latinis ad ſignificandum ignobiliorem multitudinem, quomodo dixit *Virgilius.*

—— Sæuitque animis ignobile vulgus.

A voluendo dictum volunt, quod ſtultè huc atque illuc voluatur, vnde vuluiuagus deducitur, & apud *Lucanū* legimus

Vulgiuagáque vagus Venere,

G pro illo qui certæ mulieris amore non capitur, ſed popularem venerem ſectatur.

Dicitur & Græcis ὄχλος, vnde ὀχλικὸς vulgaris: Hebraicè *Hamon*, à verbo *Haman*, copioſus fuit. Habétque cognationem cum *Homach*, tumultuatus eſt.

VVLGI INGENIVM, NATVRA INDOLES, MORES.

Eam eſſe multitudinis naturam, vt magis cupiditatibus quàm ratione agatur, & plerunque ad deteriora conſilia prolabatur, ſacræ paginæ auctoritate confirmatur. Siquidem poſt tot Dei magnalia in deſerto, & beneficia præſtita, populus Hebræorum aduerſus Moyſem non ſemel inſurrexit, vt latè oſtenditur *in loco de Iudæis, Tit. Iudæorum ingratitudo*; Neque à Deo iuſtè punitus ſe continuit, quin nouis in dies tumultibus communem tranquillitatem labefactaret. Ita non contentus cibi cœleſtis alimonia omne delectamentum in ſe habentis, deſiderauit incondito eiulatu carnes & cæpas quas in Ægypto laboribus oppreſſi parca manu habuerant. De qua re ita Moyſes *Num. cap.11.* Vulgus quippe promiſcuum quod H aſcenderat cum eis, flagrauit deſiderio, ſedens & flens iunctis ſibi pariter filiis Iſraël, & ait. Quis dabit nobis ad veſcendum carnes? &c.

Multa quoque aduerſùs Dauidem à Populo perpetrata docet *lib.1. Reg. cap.12.*

In noua etiam lege Chriſtus à diſcipulis inquirens Vulgi de ſe opinionem, eamque opponens ſenſui diſcipulorum, dicendo: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? & ſtatim, Vos autem quem me eſſe dicitis? ſatis declarauit multitudinis ingenium, non ita ad indagandam veritatem propenſum eſſe, ſed facile ferri in diuerſa ſtudia, & opinionum varietati circumuolui. Hinc benè reſpondebant diſcipuli, quod cum dicerent alij Ioannem Baptiſtam, alij Ieremiam, alij Eliam, aut vnum ex Prophetis.

Inconditæ verò multitudinis malignitas & leuitas vel tum maximè declarata fuit, quando Dei filium cum ſumma pompa feſtiuis acclamationibus paulò antè Hieroſolymam introductum, tanquam latronem comprehenderunt, ac mortis reum, & crucifigendum inclamauerunt.

Quomodo etiam inſurrexerunt & impetum vnanimiter
A fecerunt in S. Stephanum, virum plenum fide & Spiritu S. *lector. c.7.* In alios Apoſtolos. *Ibidem c.1.3.14.28.*

Cæterùm quid de Vulgi ingenio ſenſerint, cum ij qui inter Ethnicos ſapientiores habentur: tum inter Chriſtianos viri excellentiores, dicta factáque eorundem quæ hic ſubiicimus, ſatis apertè declarant.

DE VVLGI INGENIO ET NATVRA, IVDICIA, DICTA, & reſponſa.

ETHNICORVM.

Talis eſt quælibet Plebs ac turba, vt facilè fallatur, & ad quiduis indicatur. Vnde illi frequenter idem quod mari accidit. Quemadmodum enim mare natura ſua innoxium eſt rectè ventibus, & tutum, ſi vero violenti flatus in illud irruerint, tale redditur ventibus, quales ſunt venti, à quibus circumquaque impellitur: ita & vulgus tale redditur, quales habet duces & conſiliarios. *Polyb. hiſt. lib.* 11.

Hæc natura multitudinis eſt, aut ſeruit humiliter, aut ſuperbè dominatur, libertatem quæ media, eſt nec ſpernere modice, nec habere ſciunt, & non fermè deſunt iratum indul-
B gentes Miniſtri, qui auidos atque intemperantes plebëiorum animos ad ſanguinem & cædes irritent. *Decad.3.l.4. Liuius.*

CLEON Athenienſis ſuos populares increpans quod contentionibus Reip. pernicioſiſſimis, Oratorum inter ſe certantium nimium delectarentur, vulgi ingenium graphicè depingens inter cætera. Quiſpiam (inquit) eloquentia confiſus contendet manifeſtam veritatem obruere, aut lucro motus fucata oratione vos ſeducere volet. Dat enim hæc ciuitas multis præmia ex talibus certaminibus, ipſa interea in diſcrimen adducitur, cuius rei culpa eſt penes vos (Athenienſes, qui comitiis intererant, alloquitur) qui talia certamina proponitis, & conuenitis, vt ſitis verborum ſpectatores, & alienorum operum auditores, & coniicitis tales futuros eſſe euentus, vt quiſquam facundiſſimè dixerit: nec tam ex factis id quod occurrit certius eſſe ducitis quàm quæ auditis, & facillimè ſinitis vos decipi nouitate orationis, nec decreta facilè exequimini, ac ſemper ſerui eſtis abſurdarum opinionum, & faſtidiis vſitata, ac ſinguli volunt excellere dicendo, aut ne videantur in-
C feriores ingenio certant cum oratoribus. Acutè dicta laudatis & videri vultis ipſi quoque eas cogitationes præuidiſſe, cum tardi ſitis, ad ea perſpicienda quæ reipſa proſunt: ſempérque alia quæritis, vt ſic dicam, quam quæ vitæ noſtræ accommodata ſunt, cum ne præſentia quidem conſideretis aurium voluntate impediti, ac ſedetis, non vt conſilium daturi patriæ, ſed vt ocioſi ſpectatores eloquentiæ, *Thucyd. lib.3.*

Vulgus, per ſe, nouis rebus non ſtudebit. *Idem in Baſilio. tom.3.*

Iam pridem ſat calleo Vulgus rem eſſe inconſultiſſimam, nec præſentem ferre fortunam ſcire, nec alias de futuris conſulere, ſed rebus vel difficillimis perquàm leniter & enixè incumbere, ac præcipitanter ſuam in perniciem ire duntaxat noſſe. *Procop. de bell. Goth. lib. 2.*

STILPO, Crateri percontanti, num dij orationibus & precibus delectarentur? Iſthuc, inquit, ô ſtulte, ne percontetis in via, ſed ſolum interroga. Subindicans, aut nullos eſſe Deos, aut eos non ſolicitari de rebus humanis: Sed non expediret tales voces apud multitudinem efferri, cui neceſſarium eſt
D Deorum metu contineri. Huic ſimillimum eſt quod tribuitur Dioni, qui eam quæſtionem proponenti, verſu Homerico ni fallor, reſpondit:

> ἐκ δ᾽ ἐμῶ σκεδάσεις ὄχλον ταλαπῶεν ἀφ᾽ ἐμεῦ.
>
> *Non abiges miſerande ſenex turbam procul à me.*

Laërt. lib.2. cap.12.

ANACHARSIS mirabatur, qui conuenerit, vt artifices apud Græcos certarent, ſed de his iudicarent artis expertes. Sentiens de artifice neminem rectè iudicare niſi artificem. In theatro certabant hiſtriones, mimi, cantores & ſophiſtæ, recitabant Poëtæ: quorum artes cum populus neſciret, tamen aliis applaudebat, *Idem lib.1. cap.9.*

ANTISTHENES, Omnia mala pro peregrinis habenda eſſe putauit. Sed vulgus hominum ea tantum probat, quibus aſſueuit: ab exoticis abhorret. Non quidem hanc ob cauſam, quod per ſe mala ſint, ſed quia peregrina. *Eraſm. lib.7. Apoph. ex Diogen. Laërt. lib.6.*

Idem. Quodam die theatrum ingreſſus ipſe aduerſus populum nitens ingrediebatur. Interrogatus autem, quam ob rem id faceret? Hoc, inquit, in omni vita facere ſtudeo. Sentiens, hoc ſapientis eſſe viri in omnibus actionibus à multi- E
tudine diſſidere: propterea quod vulgus hominum cupiditatibus agitur, non ratione. *Laert. lib.*

CHRYSIPPVS, cuidam reprehendenti, quod non apud Ariſtonem cum pluribus daret operam Philoſophiæ: Nonnunquam, inquit, philoſopharer, ſi cum pluribus auſcultarem. Dictum lepidius eſt apud Græcos, quod πολλοὶ interdum ſonat, multi, interdum vulgus hominum. Senſit, non ſtatim eſſe optima, quæ placent complutibus. *Laert. lib.7. cap.2.*

DEMADES, cum eſſet quæſtor, populo Athenienſi perſuaſo vt iis qui ab Alexandro deſciuerant triremes auxiliares mitterent, iubentique vt illico pecunias depromeret: Paratæ ſunt, inquit pecuniæ, ô viri Athenienſes, quas in congios depoſueram, vt ſinguli minæ dimidium acciperetis: Verùm ſi has mauultis in hunc vſum erogari, per me quidem, vt vobis quidem lubet, vtamini, licet. Hoc ſermone fregit impetum populi, nolentis illa diſtributione ſpoliari. Sic interdum, vt indomitæ belluæ, arte, ad meliora conſilia vocandus eſt populus *Eraſm. lib.6. Apoph.*

ALCIBIADES habebat canem quendam inſigni pulchritu- F
dine, emptum drachmarum ſeptem millibus: huic amputauit caudam ac per vrbem obambulare paſſus eſt. Demirantibus cur id faceret, vt hoc, inquit, de me loquantur Athenienſes nec alterius rei ſint curioſi. Notat ingenium populi, qui de claris viris libenter loquitur malè. Illi morbo ſuppeditauit materiam leniorem. *Plut. in Græc. Apoph.*

PHOCION populum Athenienſem in concione quum liberius reprehenderet, eique Demades diceret: Laniabit te Phocion plebs, ſi paululum inſanierit: Quin, inquit ille, te potius, ſi paululum reſipuerit. *Bruſ. 7. cap.17. ex Plut.* Idem. Quum Athenienſibus proditum eſſet oraculum, in ea ciuitate vnum eſſe virum qui cunctorum ſententiis aduerſaretur, ac populus vociferans iuberet illum inquiri, vt occiderent. Phocion in medium proceſſit: ego, inquiens, ſum ille, quem deſignaſſet oraculum. Mihi enim ea omnia diſplicent, quæ vulgus agit aut dicit. Quo dicto oſtendere voluit, inconditam multitudinem; quoniam affectibus agitur, nihil ſani nec agere nec loqui. *Plut. in Apoph.*

Idem, Orationem habens apud Athenienſem populum, placebat omnibus, cúmque videret ab omnibus pariter ſer- G
monem approbari, conuerſus ad amicum; Quid (inquit) num mali quippiam dixi imprudens? Adeo perſuaſum habebat, nihil placere vulgo, quod à recto iudicio proficiſceretur. *Plut. in Apoph.*

THEMISTOCLEM cum Athenienſes contumelia afficerent, in quos multa contulerat beneficia, aiebat ſe ſimilem eſſe platanis, ſub quarum vmbra accurrunt homines afflicti tempeſtate, & eaſdem ſimul vt abiit tempeſtas vellunt. Senſit vir prudentiſſimus vulgi mores eſſe, vt belli periculis, implorent opem fortium virorum, in pace vero contemnant. *Plutarchus in Græc. Apopht.*

HIPPOMACHVS, Quum diſcipulus ſuus aberraret arte inter fiſtulandum, & nihilominus plauſum auditorum, aſſequeretur, percuſſit eum baculo, dicens: Perperam fiſtula cecini ſti nam alioquin hi tibi non applauderent. *Ælianus libro 4. de var. hiſtor.*

POLYCLETVS, Eodem tempore duo ſimulachra fecit: alterum quidem ad vulgi arbitrium, alterum iuxta artis regulas. H
Gratificaturus autem plebi ad ſingulorum acceſſum tranſpoſuit & commutauit aliquid, morem gerens vniuſcuiuſque voluntati. Mox propoſuit vtrumque: & alterum omnes admirationi, alterum ludibrio ac riſui habuerunt. Reſpondens igitur Polycletus: At hoc, inquit, quod vituperatis & reprehenditis, à veſtra arte profectum eſt: quod vero ſuſpicitis, ego mea facultate ſum fabricatus. *Ælian. lib.6. de var. hiſt.*

APPIVS CLAVDIVS, Quum in cenſura haberet competitorem Scipionem, Pauli Æmilij filium populari auræ ſtudentem, magna voce. O Paule, inquit, Æmili nonne etiam apud inferos indignaris, quod filium tuum Mallius cenſor & Licinius declamator ad cenſuram producunt? *Plut.*

M. CATO, Populum Romanum gregi pecudum conferre ſolebat: quæ ſingulæ nemini obtemperant, vniuerſæ autem gregis ducem ſequuntur. Sic & vos inquit, quos nemo veſtrum priuatim in conſilium adhiberet vellet, ab his hic congregati, vos agi ducique ſinitis. Notans populum quod deterrimis committeret magiſtratus. *Eraſm. lib.5. Apoph.*

Scribens

Scribens de miſero euentu & ſorte Seiani, qui tempore Ti-
A berij in ſummo pretio aliquandiu fuerat, *Iuuenal.* ita ait *Satyra* 10.

—— Sed quid
Turba tremens ſequitur fortunam, ſemper & odit
Damnatos idem populus. ſi Nortia Tuſco
Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, hac ipſa Seianum diceret hora.
Auguſtum.

Quod apta ſimilitudine expreſſit *Ouid. l.* 1. *Triſtium, Eleg.* 8.
Vique comes radios per ſolis euntibus vmbra eſt,
Cum latet hic preſſus nubibus, illa fugit:
Mobile ſic ſequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ ſimul inducta nube teguntur, abit.

Vnde eleganter *Seneca. Act.* 1. *in Hercul. Furente.*
Illum populi fauor attonitum
Fluctûque magis mobile vulgus,
Aura tumidum voluit inani.

Atque eundem populi morem auræ ſimilitudine adumbrans idem *Seneca in Octau. Act.* 4. ait:
B *O funeſtus multis populis.*
Dirusque fauor, qui cum flatu
Vela ſecundo rates impleuit
Vexitque procul, languidus idem
Deſerit atro, ſauóque mari.

Vulgus hominum cupiditatibus circumagitur, non ratione inquit *Thucydides.* Vulgus eſt voluptatum cupiens, & ſi eò Princeps trahit; lætum. *Tacit. lib.* 14.

Plebs otio laſciuit. *Liuius Decad.* 1 *lib.* 2.

Id omni multitudini natura inſitum eſt, vt rerum nouitate, & immutatione lætetur. *Agathias lib.* 3.

Omni populo ineſt malignum quiddam & querulum in imperantes. *Plut. in Polit.*

Multitudo vulgi more magis quàm iudicio poſt alium alius quaſi prudentiorem ſequitur, ſicut ouis ouem. *Saluſt. ad Cæſar.*

Vulgus ingenio mobile, ſeditioſum atque diſcordioſum, cupidum rerum nouarum, quieti & otio aduerſum. *Idem in Iugurth.*

Vulgus, inquit *Antiſt.* hominum tantum probat ea quibus aſſueuit, ab exoticis abhorret, non quod mala, ſed quod pere-
C grina ſunt. *Laërt. lib.* 6.

Qui captat aues, earum voces imitatur vt alliciat in laqueos: ſic vt multitudinem adducas ſententiam, illius ingenio obſecundes & obſeruias oportet. *Plut. in Moral.*

CHRISTIANORVM.

S. BASILIVS apud *Anton. in Meliſſap.* 1. *ſerm.* 18. Sicut nebulæ, inquit, iuxta mutationes flatuum, nunc huc, nunc illuc feruntur: ſic vulgus quouis vento, nunc in hanc nunc in illam partem ſeſe flectit.

Sciditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Eſt enim bellua multorum capitum. *Beyerlink in Apoph. Chriſt.*

Ioannes XXIII. Pontifex Rom. interrogatus aliquando, quid foret à veritate remotius; reſpondit, Vulgi ſententia. Quidquid enim laudat, vituperio dignum eſt: quidquid cogitat, vanum: quidquid loquitur, falſum: quod improbat, bonum eſt: quod approbat, malum: & quidquid extollit, infame. *Idem. ibid.*

POLYCARPVS cum fidei ſuæ rationem Herodi proconſuli
D reddere paratus eſſet, diemque poſtularet, quo cum proconſule agere poſſet. Proconſul voluit, vt coram populo ſe excuſaret. Cui Polycarpus, non faciam, inquit, cùm principibus & poteſtatibus honos debeatur, modo Deo non ſit contrarius: populo autem furenti ſatisfacere nemo poſſit. *Euſeb. lib.* 4. *hiſt. cap.* 15.

* Vulnus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VVlnus quod Græci τραῦμα Hebræi *Machah* à verbo *hicchach*, ſauciauit, definiunt Medici recentem ſolutionem continui in parte corporis viuentis molliori, præter naturam factam. Siquidem ſi non ſit ſolutio, ſed purulenta congeries, etiamſi erumpat foris, vlcus potius dicetur, quàm vulnus. In oſſe autem ſolutio facta, nomen fracturæ obtinuit. In neruo, ſiſſio vel punctura dicitur: in membrana, ruptura.

DIVISIO.

Vulnerum quædam lethalia ſunt, quædam minus lethalia. Priora autem ſunt quæ partem aliquam principaliorem afficiunt, puta cor, pulmonem, cerebrum, ſtomachum: aut quæ E
adeò magna ſunt, vt multum ſanguinis ac ſpiritus vitalis ſimul effluat, quo fit vt vires deficiant ocius, & vita ipſa corpus deſtituatur.

Quædam etiam facilè curantur, quædam difficulter admodum, quod quidem prouenit cùm ex parte membri cui vulnus inflictum eſt, quod ſi à corde remotius fuerit, aliquando minus caloris naturalis accipit, quàm ei neceſſarium eſt: vnde facilius in gangrenam & tabem degenerat, ac de tali loquitur *Ouid in Metamorph.*
Cuncta prius tentanda ſed immedicabile vulnus
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Et iterum *lib.* 2. *de Ponto. Eleg.* 2.
Vulneris id genus eſt, quod cum ſanabile non ſit;
Non hoc tractari tutius eſſe puto.

Sumitur etiam varietas vulnerum ex parte inſtrumenti, aut modi quo infliguntur, alia enim gladio, alia fuſte, ſaxo, aut graui caſu accipiuntur: quæ præter ſolutionem, plerunque contuſionem adiunctam habent. Item ex parte formæ: nam quædam longa ſunt, alia rotunda, & orbicularia. Denique alia F
apparent, alia duntaxat introrſum latent illæſa parte exteriore, quæ proinde eò ſunt periculoſiora, quò à manu medici longiùs abſunt.

VVLNERA IN SPECIE CONSIDERATA.

Vt puta oculorum.

☞ *Quære in loco de Affectib. corporis. Tit. Oculorum affectus.*

Capitis. *Thoracis.* *Pedum.* *Veſicæ.* *Faciei.*	☞ *Pete ex Loco allegato, ſub Affectu capitis & membrorum hic citatorum.*

APOPHTHEGMATA.

CRATES Nicodromus citharœdus Cratetis dictis laceſſitus impegit illi pugnum in os, & ſuggillauit. At Crates fronti impoſuit tabellam, in qua ſcriptum erat: Nicodromus faciebat, Itaque cum liuore ſuo obambulans, traduxit citharœdum: feſtiuiter alludens ad artificum morem, qui operibus ſuis inſcribuntur, Appelles aut Phidias faciebat. Simile quiddam narratur de Diogene pulſato. *Laert. l.* 6. *c.* 1. G

ALEXANDER frequenter dicere ſolitus eſt: Vt maximè ſanetur vulnus quod illatum eſt, manet tamen cicatrix. Senſit vir clariſſimus, vulnus facilè quidem ſanari poſſe, vt dolor omnis auferatur: cicatricem tamen, hoc eſt, iniuriæ factæ memoriam ſemper verſari ob oculos. *Eraſ. lib.* 8. *Anthroph.*

TIMOTHEVS audiens quendam acceptum in bello vulnus prædicantem ac corporis cicatrices oſtentantem: Et me, inquit, puduit, quod cum ego in Samo dux veſter eſſem, catapultæ telum prope me ceciderat. Significans, hoc vulnus illi non factum in prælio cominus pugnanti, ſed procul. Sic ſunt hodie Thraſones, qui vulnera à bombardis corpori indicta oſtentant omnibus fortitudinis gloriam aucupantes: cum vulnus eminus pugnando fortaſſis à puero, vel ignauo timidiſſimóque homine acceperint. *Eraſ. lib.* 5. *Apoph.*

* Vulgus.

☞ *Vide Facies.*

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

VVLTVS. Græcè πρόσωπον à volo, ſicut cultus à colo ſignificat propriè voluntatem & motum animi in homine in H
facie illius expreſſam ſiue oſtenſam. Eſt enim facies ſiue vultus veluti animi ianua, quæ voluntatem reconditam pandit & oſtendit. Quod eleganter & verè *Cicero libro* 3. *de Orat.* demonſtrat.

Omnis inquit motus animi ſuum quendam à natura habet vultum, & ſonum & geſtum: animi imago, vultus eſt: indices oculi. Nam hæc eſt vna pars corporis, quæ quot animi motus ſunt, tot ſignificationes, & commutationes poſſit efficere. Oculi enim ſunt, quorum tum intentione, tum conicctu, tum hilaritate, motus animorum ſignificemus aptè. Nam oculos natura nobis, vt equo & leoni ſetas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit, 3. *de Orat.*

Hinc *Ouid. lib.* 1. *Metam.*
Heu quàm difficile eſt crimen non prodere vultu.

Nec aliter. *Luc. ad Piſon.*
Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mæſtum,

Nec fluidum, latum ſed tetricitate decorum
A *Poſſumus? ingenita ſtat nobilitatis in illo*
Pulcher honos, & digna ſuis natalibus ora.
Etiam *Sen. Thyeſt. act.* 2.
——— *Multa ſed trepidus ſolet*
Detegere vultus, magna nolentem quoque
Conſilia prodant.

* Vxor.

Definitio et Etymologia.

VXor Græcè γύνη, & γυναικόρια, vxoris dicitur. Vxor Heb. *Iſchach*, Vita, viro tradita ex primaria Dei inſtitutione, *Gen. 2. cap.* fortaſſe à verbo *Iachah*. Eſſentiam habuit firmam, fuit in ſubſtantia ſolida & non pereunte. Nam Eua formata fuit ex coſta Adami.

Vxor dicitur mulier poſtquam contraxit per verba de præſenti, licet nondum conſummauerit, & hoc in omnibus fauorabilibus. Sed in odioſis appellatione vxoris venit ſolùm illa quæ matrimonium conſummauit. *In l. ſi non ſicut, C. de bon. quæ lib.*

B Vxor dicitur ab vngendo, quaſi vnxior. Fuit enim veterum mos Romanorum, vt nouæ nuptæ mariti domum intrantes axungia poſtes vngerent. Eſt autem axungia adeps, ſuillis inueteratus, aut cum ſale, aut ſincerus, qui quanto vetuſtior, tanto vtilior eſt. Hac autem vnctione exiſtimabant omnia mala ex domo arceri.

Alij vxorem ictam malunt, quod maritos lotos vngerent. *Ennius.*

——— *Tarquinium bona fœmina lauit & vnxit.*

Seruius Comment. in 4. Æneid. ſic habet: Mos fuerat vt nubentes Puellæ ſimul cum veniſſent ad limen mariti, poſtes antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent, & inde vxores quaſi vnctores appellatæ. Quin *Plin.* teſtatur hanc vnctionem lupino adipe peragi ſolere, ne quid mali medicamenti inferretur.

Obſeruat autem *Franc. Balduin.* in plurimis iuris articulis iis præſertim qui ſunt fauorabiles, vxoris nomine vocari ſponſam, & mariti appellatione ſponſum. *l. ſi ſponſ. de Iur. dot.*

C VXOREM ACCEPTIO SIVE ACQVISITIO Veteribus vsurpata.

Puta

* *Per coëmptionem.*

* Non hic de ſolemnitatibus nuptiarum agimus, de quibus loco magis proprio; vti neque de ſolenni introductione ſponſæ ad domum ſponſi: Sed de modo quo olim vxores accipiebantur, quod fiebat vel vſu ipſo, vel coëmptione.

* Moris certè fuit apud Græcos, Hebræos, & Romanos, vt viri dato pretio emerent ſibi vxores. Ita Iacob tam dura & longa ſeruitute emebat ſibi vxorem, tam Liam, quam Rachelem. *Geneſ. 29.* Eſtque Prouerb. apud Belgas, ſeruum ſeptennalem filiam familias vxorem ſibi meruiſſe, & frequenter apud eos contingit, vt maritali vinculo coniungantur.

* Dauid coëmit Michol centum præputiis Philiſtinorum. 1. *Reg. 18. verſ. 25.* à Saule patre. Vnde colliges, pretium parentibus ordinariè perſolui conſueuiſſe.

* Etiam Oſee fornicariam ſibi vxorem emit quindecim argenteis. *Oſea 3. verſ. 2.*

* Saxones olim & Burgundiones trecentis ſolidis ſibi vxores coëmebant à parentibus. Hinc & illud Poëtæ. 1. *Georgic.*

D *Teque ſibi generum Thetis emat omnibus vndis.*

Iterum.

Rex tibi coniugium, & quæſitas ſanguine dotes
Abnegat. lib. 7. Æneid.

* Quin etiam vxores maritos emebant nonnunquam, quo ſpectat illud Sephoræ poſtquam filium Eliezer circuncidiſſet, ad Moyſem dicentis, Sponſus ſanguinum tu mihi es, q.d. niſi ego ſanguinem filij mei in circuncisione effudiſſem, tu ab Angelo eſſes occiſus, te igitur mihi denuò ſponſum acquiſiui, & coëmi. *Exod.* 4. Meminit huius conſuetudinis per coëmptionem *Cic. in Topicis* & *pro Murena.* Fiebat autem certo ritu, nam inuicem interrogabant an cohabitare ſibi vellent: & vir quidem an mulier illi materfamilias eſſe vellet: qua annuente, illa virum quid ſimile percontabatur, huiuſmodi verò vxor quæ coëmptione nubebat, in familiam mariti, & in ſui hæredis locum veniebat, vt ait *Gell. lib. 18. cap. 6.* nec aliter defuncti hæreditatem adibat, quàm ſolebat vnus è filiis viri, vt eſt auctor *Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 2. Antiq. Rom.* Et *Vlpian. tit. 21. fragment.* E

* Legantur plura apud Barnabam Briſſonium *de ritu nupt.* cuius laboribus primùm *Ribera in cap. 3. Oſea*, ex illo autem nos hic vſi fuimus. De modo emendi vxores apud Turcas, vide quæ diximus *in Loco de matrimonio in fine, vbi quæritur, an vxor diues ducenda.*

Apud Indos, iugo boum ſponſa mercari permittitur: ita tamen, vt ex ſua quiſque Tribu vxorem ducat. *Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 8.*

Apud Aſſyrios virgines iam maturæ viro, in publicum productæ, ſingulis annis venales proponebantur, qui vxores ducere vellent, dabantúrque primò vænum formoſiſſimæ quæque, quibus minùs ſpectata erat forma, & quas non modò non quiſquam ſibi mercaturus fuiſſet, ſed ne gratis quidem alioqui ducturus, ea pecunia quæ fuerat pulchrioribus venditis in publicum redacta, connubio locabantur. *Herodotus* auctor eſt, hunc olim morem in Venetis Illyrico finitimis ſeruatum, idque fama ſe compertum habuiſſe. *Ex Æliani l. 4. Var. hiſt. Sab. l. 6. En. 2 & Stob. ſerm.* 42.

Apud Babylonios vbi virgines effectæ ſunt nubiles, eas vniuerſas vnum in locum conductas, circumſiſtente virorum frequentia, præco ſigillatim vendit, ſed primùm pulcherrimam omnium, ſecundùm hanc (vt quàm plurimo vendatur auro) aliam euocat, quæ poſt illam eſt ſpecioſiſſima. Venduntur autem in contubernium: quarum pulcherrimas quaſque Babylonij, qui locupletes & iidem cœlibes ſunt, mercantur, vt quiſque licitando alterum ſuperat. At ex plebe qui ſunt cœlibes, his non eſt opus pulchra forma, ideò pecunias ac turpiores accipiunt virgines, Nam præco vbi virginum ſpecioſiſſimarum peregit venditionem, excitat deformoſiſſimam, ſi quis illorum mercari volens exiſtat: edicítque quiſquis velit quàm minimo auri ſumpto eam in matrimonium habere, illi qui minimo contentus eſt, femina addicitur. Ita aurum ex ſpecioſis virginibus conficitur, & per eaſdem cuicunque volenti deformes ac debiles collocâtur. Emptori non niſi datis fideiuſſoribus, de contubernio vxoris licebat abducere: ſi de hoc non conueniebat, lex lata vt aurum illi redhiberet. Qui etiam ex alio pago venientibus licebat vxorem mercari, ſi vellent. *Herod.* F

Thraces mulieres nupturæ non parentum arbitratu, ſed præmiis nubunt. Virgines enim quæ forma præcellebant, à viris pretio exhibito, & certa ſubtracta pecuniarum ſumma emebantur, Contrà verò deformes & minus decoræ pretiis mercabantur viros, quibus nuberent. *Alex. ab Alex. l. 1. c. 24.* G

Veneti (diu enim gens hæc tenuit Adriæ oram) antè humanæ Salutis annos veteri inſtituto ſeruarunt, vt virgines iam maturæ viro publicè matrimonio locarentur: exigebatúrque pro iis quæ eleganti eſſent forma, grandis pecunia à ſponſis, ceu forma ipſe emeretur: mediocriter pulchræ, gratis nuptui dabantur: deformibus aſpectu, & quas ne gratis quidem ducturus eſſet quiſquam, duos ex ea pecunia, quæ ex venuſtarum locatione coacta fuiſſet, conflabatur. Hodierna verò die Venetiis eiectitiæ virgines publica cura honeſtè & ſcitè inſtituuntur, quæ vbi per ætatem adoleuere, ſi gratis locari nequeant, quia minùs formoſæ, ex publico accipiunt dotem. *Sabel. lib 6. cap. 1.*

Frotho III. Danorum rex, victis Ruthenis, ne qui vxorem niſi emptitiam duceret, edixit: venalia ſiquidem plus ſtabilitatis habitura cenſebat, tutiorem matrimonij fidem exiſtimans, quòd pretio firmaretur. *Saxo lib.* 5. H

Raptum.

Spartiani ex Lycurgi inſtituto vxores ducebant raptu, non puſillas aut impuberes, ſed adultas & maturas. *Plut. in Lyc.*

MERITVM. VTPVTA

Pugnæ

☞ *Conſule Tit. Procorum.*

De Dauide, ☞ *Vide ſuprà.*

Sacarum proci cum puella quà ambiunt pugnam ineunt Victus, illi paret: victor, illi imperat toto vitæ tempore *Ælian. lib. 12. Var. hiſt.*

Seruitij.

Cadmus Iouis conſilio Harmoniam Veneris & Martis F. in vxorem ambiens, quoniam Martem offenderat, propter occiſum draconem fontis ſacrum cuſtodem, coactus eſt annum integrum (qui ex octo noſtris conſtabat) ſeruitutem apud illam ſeruire. *Natal. Comes lib. 9. Mytholog. cap. 14. ex Euſtachio Iliados*: β

DELECTVM

A

DELECTVM.

☞ *Vide Infrà. Vxorum delectus.*

Occurſu ſortenito.

☞ *Vide ibidem. Delectus nullus.*

*CONDITIO ET DIGNITAS.

Vxorum dignitatem & conditionem Deus in fœminæ primæua productione ſignificauit, quando ex latere dormientis Adæ, eam fabricauit. *Geneſ. cap. 2.* vt indicaret ſociam fore, atque à marito ſummo amore complectendam, arctiſſimóque vinculo vniendam, vnde Deus creando mulierem dicebat, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Eſt enim mulier in natura, ſtatura, loquela ſimilis viro. Porrò eſt illi in adiutorium ad prolis propagationem & educationem, ad familiæ gubernationem, ad curarum & dolorum leuamen, denique ad communia onera familiæ ſuſtinenda.

Hinc etiam apud Ethnicos diuini ac humani iuris ſocietas vxoribus communicata. Eſtque lex Romuli quæ ſtatuit, vxorem legitimè coniunctam viro, fortunarum omnium & ſacrorum illi ſociam eſſe, hinc *Modeſtinus lib. 1. de ritu nupt.* tradit nuptias eſſe conſortium omnis vitæ. Et in quodam Gordiani Imperatoris reſcripto vxor dicitur ſocia rei humanæ atque B diuinæ domus. Et *Paulus l. 1. de act. rer. amo.* ſcribit Neruiam & Caſſium ob hanc coniunctionem exiſtimaſſe, fieri vxorem quaſi dominam rerum mariti, verba legis Romuleæ, eſtque ea ordine XIII. ſunt. *Mulier vero legitimè coniuncta, fortunarum & ſacrorum ſocia illi eſto. Vtque domus ille dominus, ita hæc domina.*

Celebratur vetus dictum Theognis, quæ vxor fuit Regis Agathoclis, ſe nubendo non proſperæ tantùm, ſed & aduerſæ fortunæ iniiſſe ſocietatem.

Memorabile veterum Germanorum inſtitutum, erat vxori ducendæ boues iunctos, equum frænatum, & ſcutum cum framea gladióque mittere dotis nomine, vt vxor ait Tacitus, ſe venire laborum periculorúmque ſociam his matrimonij auſpiciis moneretur. idem in pace idem in bello auſuram, paſſurámque. Refert *Pierius hieroglyph. l. 3 c. 22.*

Et quamuis in regimine familiæ Vxor marito ſit inferior, in iure tamen & debito coniugali exigendo & reddendo par illi eſt, & æquale cum eo ius mutui corporis habet, idque ex C vi contractus matrimonialis, in quo alter alteri tradidit æqualiter poteſtatem corporis ſui, vt clare docetur *cap. 7. Epiſt. 1 ad Corinth.* Ad quem *Chryſoſt. hom. 19.* Cùm ergo inquit, meretrix ad tentandum acceſſerit, dicas non eſſe tuum corpus, ſed vxoris, &c.

PROBÆ VXORIS
OFFICIA ET MORES.

☞ *Vide multa, in Loco de Matrimonio.*

*Inſtruit Apoſtolus Titum, quid ſenes, quid anus, quid adoleſcentulas, per quas intelligit eas quæ non ita diu coniugatæ, ac proinde magis debet obtinere in aliis: docere debeat. Et quidem de his dicit, inſtruendas eſſe vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, ſint prudentes, caſtæ, ſobriæ, domus curam habentes, id eſt, non aſſuetæ vagari extra familiam abſque neceſſitate, ſubditæ viris ſuis: non imperent, ſed pareant. *Epiſt. ad Tit. cap. 2.*

De nobili Matrona memoratur, quod Theano percontanti qua ratione celebris eſſet euaſura? reſpondit; contexens te- D lam, & meum curans coniugium: Senſit mulier illuſtris tum demum claram ſe fore, ſi maritum amaret, prolem educaret, & rem domeſticam curaret.

Lacæna illa captiua, cum interrogaretur, quid ſciret? reſpondit: probè gerere domum, vti refert. *Plut. in Lacon.*

Idem Plut. in præceptis connub. docet Mulieres non debere imitari Lunam, quæ quò à ſole remotior, eò & clarior eſt; quo vicinior, eò obſcurior & minor: contrarium enim facere debere ſapientem mulierem, ſcilicet vt præſente viro tantum ſe conſpici patiatur, eo verò abſente, domi ſe contineat & abſcondat.

Exiſtimare debet mulier benè compoſita mores viri eſſe legem vitæ ſuæ, impoſitam ſibi à Deo per coniunctionem matrimonij. Qui hæc ergo negligit Deos ipſos videtur negligere, quibus præſentibus ſacra fecit, & matrimonium iniuit. *Ariſt. l. 1. œconom. c. 1. & 2.*

Liuia Auguſti Cæſaris vxor interrogata, quibus rationibus Auguſtum ſibi ſubieciſſet? Reſpondit: multa modeſtia, quod ea quæ placerent Auguſto, faceret libenter; quodque ſe ſcire diſſimularet, quibus ille amoribus domi frueretur. *Diod. in Tiberio.* E

Chilonis dicterium eſt, vxorem humilem modico apparatu ducendam, ne pro coniuge, dominam acceſſas domum. Sat enim dotata venit puella, quæ pudicitiam & honeſtos mores ſecum adfert. Proinde hoc erat vnum ex Laconicis inſtitutis, vt virgines ſine dote nuptum irent. *Idem l. 1. c. 4.*

LYCVRGVS, Cuidam percontanti, quàm ob cauſam lege cauiſſet, vt ſine dote virgines elocarentur? Vt, inquit, neque propter inopiam vllæ relinquerentur innuptæ, neque ob diuitias expeterentur: ſed vt iuuenum quiſque ad puellæ mores reſpiciens, ex virtute faceret electionem. Eadem de cauſa fucos & ornamenta, quibus aliæ formam vel fingere vel commendare ſolent, ex vrbe ſubmouit. *Plut.*

SOCRATES dicere ſolebat, viros oportere ciuitatis parere legibus; vxores verò maritorum, quibus cum viuunt moribus. Norma enim coniugis vir eſt. Æquitas igitur docet, vt viris tanquam capiti vxores obtemperent. *Eraſ. l. 3. Apoph.*

ANTISTHENES, cum his mulieribus habendam conſuetudinem dixit, quæ beneficium beneficio penſent, αἳ χάριν ἕξουσι, id eſt, quæ gratiam habituræ ſint. Sentiens, abſtinendum ab F his quæ pretio vendunt inhoneſtam voluptatem, nec pariunt, nec amant mutuum: aut à valetudinariis, deformibus ac malè moratis, quæ gignunt fœtus pœnitendos. *Laërtius lib. 6. capite 1.*

Theano Rogata, quando mulier eſſet munda à viro? reſpondit: A ſuo ſemper, alieno nunquam. *Idem lib. 8.*

Phocionis Vxor, in complurium fœminarum cœtu interrogata, cur ſola ex omnibus aureo non vteretur ornatu? Satis, inquit, vxori magnus ornatus viri ſui virtus eſt. *Anton. in Meliſſ. part. ſerm. 33.*

Parentes Saræ vxoris Iunioris Tobiæ, dimittentes filiam ſuam, eam monuerunt honorare ſoceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & ſeipſam exhibere irreprehenſibilem. *Tobiæ cap. 10.*

* *D. Greg. Nazianz. Carm. 56. ad Olympiadem,* eam inſtruit, quomodo ſe erga maritum gerere debeat, quo cum loco habere, cuius iſthæc appoſuimus.

Primo Dei numen, poſthac venerare maritum,
Vitæ oculum, & tuæ qui ſapiens conſulta gubernat.
Hunc & ſemper ames vnum, lateris & vno: G
Idque magis, flammas ſi ſenſeris illius in te
Ardentes, ſtabilíſque tui conſerues amorem.
Ne tibi ſit, quantum cupit hic fiducia tanta,
Sed quantum decet ac fas eſt: iamque omnia tandem
Tædia ferre ſolens animus, non expedit autem
Coniugis vt ſaturum capiat faſtidia pectus.
In molem, mulier cum ſis, ne aſſurge virilem.
Ne genus & proauos memora: ne pulcher amictus
Sit tibi vel vani ſapientia cauſa tumoris.
Legibus eſt thalami ſapientia cedere magna.
Cuncta etenim nexus communia reddit vtrique
Coniugij. Tu cede viro, cum bile mouetur,
Atque laboranti fer opem mollique loquela
Admotiſque probo mœrentia pectora fulci,
Cum leæna furit, rabidáque exæſtuat ira,
Robore corporeo domitor non comprimit illam,
Sed manibus mulcens domat hanc & voce ſuaui. H
Ne damnum impropere quamuis irata marito.
(Plures enim ille tibi eſt, quam commoda cuncta putandus)
Nec ſirem aduerſum votis (námque haud decet iſtud.
Sæpe fit vt non ſit prudentibus exitus idem
Conſiliis, verùm malè vertant optima cœpta)
Nec teneras vires, nam magnum robur in enſe.
Námque alias etiam fit oportet fœmina ſimplex.
Vtque etiam. ſed plus mulier, maioribus ipſa
Debet in hanc etenim ſtudiis incumbere laudem.
Sint tibi lætitiæque omnes ſæuique dolores,
Sint tibi communes charo cum coniuge curæ.
Nam domus his veluti gradibus ſe tollit in altum,
Dic quoque quid placeat, ſed ſit ſententia victrix
Coniugis: hanc contra nimium contendere noli.
Cum iacet in luctu, paulum quoque contrahe frontem,
Ac ſeriam luctus te da; nam mœror amici
Afflictio eſſe ſolet dulcis medicina doloris.
Potiùs at vultum ſumens cum menſe ſerenum,
Mordaces animi curas luctúſque repelle.

Nam

Nam mœſto eſt vxor ſtudio benefida marito.
A *Pro ſtudio, arguto tibi ſit cum pectine tela,*
Diuiníque tuam teneat meditatio mentem
Eloquij: coniux externa negotia curet.
Limine, Nata, pedem niſi raro efferre caueto.
Nec tu publica feſta, inboneſtos nec pete cœtus,
Namque verecundis etiam de fronte ruborem.
Hac adimunt, oculiſque procacia lumina iungunt,
Extincto porro ſubeunt, ma'a cuncta pudore.
Ad functos autem iubeo te tendere cœtus,
(Dum prudens matrona tibi ſe iungat eunti)
Egregium medio ſermonem vt pectore condas,
Quo tua vel virtus creſcat, vel noxa necetur.
Vrbs tibi ſint ædes: tibi ſint viridaria læta.
Non cerni, excipio charos caſtóſque propinquos.
Atque ſacerdotem, & ſenium iuuenilibus annis
Vtilius multo ac melius. Quin, nata, monebo.
Hoc quoque feminei vt vites conſortia ſexus.
Si qua ſit extenta ceruice atque ore procaci, &c.

* VXORES MOROSÆ ET IMPROBÆ.

Tales dicimus, quæ alienæ ſunt à moribus & indole ſuperiori titulo aſſerta, & cùm ſacræ, tum profanæ paginæ auctoritate firmata. B

Satis moroſam & imperioſam vxorem patientiſſimi Iob fuiſſe conſtat, quod mariti afflictionibus hanc adderet, vt ei ſanctitatem vitæque innocentiam probri voce obiiceret: atque ob id ea infortunia eueniſſe, cùm potius illius dolor lenitate & obſequio mitigandus fuiſſet; exprobraret.

Inter veteres Ethnicos vnus Socrates celebratur, quod Xantippen habuerit, moroſitatis & improbitatis omnis veterum portentum. De qua ſcriptis commendata comperimus quæ ſequuntur.

Socrates cum Euthydemum ad cœnam vocaſſet, in medio conuiuij Xantippe irata ſurrexit, & poſt multa in Socratem iactata conuitia menſam ſubuertit. Verùm cum Euthydemus ob id valdè turbaretur: Cur, inquit Socrates, ita te habes? Nonne nuper cum tecum cœnarem, gallina ſubuolans menſam, pocula & alia euertit? Irriſit ita moroſæ vxoris indignum facinus, vt interim hoſpitem ſibi placaret iratum, & tolerantiæ exemplum de ſe præberet. *Laërt. lib. 2. c. 5.*

C Idem percontanti cur Xantippen moribus adeò incompoſitis feminam haberet domi, dicebat: Sic habendam conſuetudinem cum moroſis vxoribus, quemadmodum qui ſe ad ſtudium equeſtre exercent, parant equos ingenij ferocioris, quos ſi ſubegerint, ac perpeti poſſint, cæteris vtuntur commodius. Ita qui moroſæ coniugis mores ferre didicerit, multo facilius cùm quibuſlibet habebit conſuetudinem. *Ibidem.*

Cùm Alcibiades magnam & pulcherrimè confectam placentam, magni amoris teſtimonium Socrati miſiſſet: Xantippe ſuo more irata, eam de caniſtro deiectam, impuris conculcauit pedibus. His Socrates cum arriſiſſet, inquit, Nunquid tu ſimul carebis ea? Quod ſi quis putat hæc puerilia eſſe & nullius pretij, ſanè non nouit ex his etiam de fortibus & bonis viris probatiorem fieri, ſi moroſis vxoribus ea ratione conniueant. *Ælian. lib. 11. Var. hiſt.*

Idem, Alcibiadi demiranti, quod Xantippen moroſam adeò diligeret. Ego, inquit, iam pridem his aſſueui, vt non magis offendar, quàm ſi rotæ, quæ aquam educit è puteo, ſtridorem
D audiam. *Laert.*

Eidem ſimile quiddam dicenti: At tu, inquit Socrates, non domi tuæ gallinas toleras glocientes? Tolero, inquit Alcibiades, ſed oua mihi pariunt & pullos. Et mihi, ait Socrates, mea Xantippe parit liberos. *Idem*

Idem demiranti cuidam, in quem vſum duas aleret vxores tam rixoſas: Næ, inquit, me domi docent tolerantiam, qua mihi in publico vtendum eſt. Harum enim moribus exercitatus commodior ero ad aliorum conſuetudinem. *Gellius l. 2. c. 7.*

De eadem Xantippe ☞ *Vide plura in Loco de Vltione.*

Diogenes cum aliquando vidiſſet mulieres ex oliua penderet laqueo perfocatas: Vtinam! inquit, & cæteræ arbores ſimilem ferrent fructum. Erat enim Diogenes μισόγυνος, id eſt, mulierum oſor, eóque cupiebat omnes videre penſiles. *Laërt. lib. 6.*

Philoſophus quidam, cum vxorem haberet improbam & garrulam, & ebrioſam, percontantibus cur talem ferret: Vt domi, inquit, habeam Philoſophiæ gymnaſium & Palæſtram. Ego enim erga cæteros lenior, hac quotidie inſtitutus. Sunt etiam qui ipſum ob hanc cauſam illam duxiſſe dicant. *Anton. in Meliſſ. part. 2. ſerm. 84.* E

M. Cato, obiurgans aliquando ſummam vxorum impotentiam. Omnes, nequit, homines vxoribus dominantur, nos omnibus hominibus: nobis autem vxores, hoc modo colligens mulieres eſſe rerum omnium dominas. *Plut. in Rom. Apoph. Alex. ab Alex. lib. 10. c. 8. Cal. Rhod. l. 14. c. 14.*

Idem, admodum ſenex, Salomoni filiam malè morigeratam amans, quum vxorem duxiſſet, rogatus in campo Martio à L. Portio Naſica, num ex ſui animi ſententia vxorem haberet? Non herculè, inquit Cato, ex mei animi ſententia. Scomma autem Naſicæ in amorem Catonis fuit. Catonis autem reſponſum de moribus puellæ datum erat. *Bruſ. l. 7. c. 12.*

* DE VXORVM MOROSITATE,
Apophthegmata.
CHRISTIANORVM.

Alfonsvs cum maximè inſanire diceret, qui vxorem à ſe digreſſam fugitiuamque perquireret. Significans magnæ felicitatis eſſe, ab improba & moroſa vxore liberari. *Panorm. l. 4. de reb. geſt. Alfonſi.*

Idem cum aliquando Ludouicum Podium Pintium, in veſte lugubri, fronte ſubtriſtem intueretur, & quid ſibi vellet luctus ille, ſciſcitaretur: ac Podius ob vxorem mortuam mœſtum ſe eſſe reſpondiſſet: ait Alfonſus lætum potius atque hilarem eſſe eum conuenire, ob illius mortem. Nam ſi cognita mortua fuiſſet, tum & fratrem à mortuis ſuſcitatum eſſe. Erat autem vxor illa intractabilis, difficilis, & viro, dum vixit, admodum moleſta, ac mariti propè mors quædam. *Idem lib. 5.* F

Greg. Haimburgenſis, ſcientia iuris & facundia inter omnes Germanos facilè princeps, cum domum ex curia Cæſaris, in qua diu fuerat verſatus, reuertiſſet, atque non longè ab oppido Nuremburgenſi amicum offendiſſet, qui vxorem tuam viuere & benè valere diceret: Si viuit vxor, inquit, ego ſanè obij. Innuit autem moroſam vxorem mariti mortem eſſe. *Idem ibid.*

Triponivs Iuriſconſultus, & Alfonſi Aragonum regis Conſiliarius, cùm olim trecentos aureos Alfonſeos quod ſuperat dotis, furto ſurreptos perdidiſſet, ac propterea animo angeretur, & eſſet ſibi vxor, & illa quidem admodum moroſa, regem Alfonſum dixiſſe ferunt: Longè illi melius fore, ſi vxorem, quam pecuniam fures abſtuliſſent. *Panorm. l. 1. de reb. geſt. Alfonſi.* G

Sed claudo hoc totum de moroſis vxoribus, vno eóque locoſo exemplo. Diuerterat ad hoſpitium quidam, vxoris improbitatem moleſtè ferens, vixque ingreſſus, audit hoſpitam diutius vociferantem, & nunc cum marito, nunc cum ancillis, rixas & iurgia miſcentem: impatiens ille, aſſurgit, & receſſum parat. Cui Hoſpes: Ecquæ, *inquit*, amice, iſthæc impatientia tua eſt; Duos & triginta annos huius clamores dies noctéſque æquiſſimè fero: tunc vnius diei ſextantem eos ferre potes? Si riſu excepta reſponſio fuit, nemo quærat, effuſo maximè. Ecce hominem paratum, quietis paciſque cauſa, quæuis etiam ineptiſſima ab vxore perpeti. Penè monet. *Comicus.*

Proba vxor, ò Nicoſtrata marito ſuo
Non debet eſſe ſuperior, ſed obſequens.
Nam graue malum vxor eſt ſuperans virum ſuum.

Ex *Adrian. Barlando. Beyerlink. in Apophth. Chriſtian.*

Quæ vxores maritos conuerterint, vel peruerterint. H
☞ *Quære in loco de Matrimonio Tit.*
Vxores probæ & improbæ.

VXORES MARITIS COMMVNICANT FRVCTVM SVÆ
Improbitatis.

☞ *Huc Vxores improbæ referendæ veniunt, quatenus Maritis ſunt oneri & dedecori, Proinde ex Tit. Perfidia vxorum erga maritos, non pauca corrogari poſſunt exempla.*

Impudicitia.

☞ *Conſule Tit. Adulterarum, item Repudiatarum.*

Evripides duas vxores habuit. Priorem Chœrilem (ſiue Chœrinen, Suidas iſte) filiam Mneſilochi, ex qua tres ſuſtulit filios: Mneſilochum hiſtrionem, Mnearchiden mercatorem, & Euripidem, qui circa ſolutam orationem ſcribendam verſatus eſt. Ea autem adulterij nomine repudiata, poſteriorem duxit Melito: quàm itidem reliquit, cùm eam cum hiſtrione Cteſiphonte in adulterio reprehendiſſet, eámque ob rem publicè in theatro à Comicis inceſſeretur, & in Macedoniam ad regem

regem Archelaum abiit. *Gellius lib.15.c.10.Noct.Att.Athen.*
A *lib.13. Suidas.*

Cleonymvm Spartanum ex ſtirpe regia, quòd animum præ ſe ferret violentum & imperioſum, non ferebant in oculis ciues, neque fidem ei habebant: verùm regnum obtinebat Areus frater natu minor. Iam vxorem formoſam & familiæ regiæ Chelidonidem, Leontychidis filiam, Cleonymus duxerat: quæ Acrotati amore, Arei filij, deperiens, adoleſcentis venuſtiſſimi acerbas amanti marito iuxtàque infames præbuit nuptias. Neque enim ciuem latebat vllum, ab vxore eum faſtidiri. Ita cum ad publicam domeſtica acceſſiſſet ægritudo, ira & animi dolore conſultoribus, Pyrrhum regem Epirotarum Spartam attraxit. Pyrrho vrbem oppugnante, Acrotatum & ſenex & mulierum caterua præclarè certantem contemplati ſunt. Cùm iam media vrbe ſtationem ſuam repeteret cruentus & exultans elatuſque victoria, celſior ac pulchrior eſt Lacœnis viſus, Chelidonidémque, quòd talem haberet amatorem, prædicauerunt beatam. Præterea grex ſenum ſecutus conclamauit: Perge Acrotate, & complectere Chlidonidem, tantùm bonos Spartæ procrea. *Plut.in Pyrrho.*

In Grammaticum, cuius vxor impudica erat, ſic *Lucil. in*
B *2. Epigram.*

[illegible]
[illegible]

Cn. Pompeius confecto bello Piratico & Mithridatico, ſperabat omnium mortalium ſe in Italiam ſplendidiſſimum rediturum, deſiderabátque videri domeſticis deſiderantibus. At Deus, cui curæ eſt fortunæ ſplendori & magnificentiæ ſemper aliquam admiſcere mali portionem, hoc clam domi iampridē ſtruxerat, parans ei triſtiorem regreſſum. Mutia enim, eo abſente, geſſerat ſe libidinosè. Quandiu procul Pompeius fuit, contempſit ſermonem: vbi appropinquauit Italiæ ac vacua mente ſcilicet delata verſauit, nuntium ei remiſit. Quamobrem autem repudiauerit eam, neque tunc ſcripſit, neque poſteà verbo prodidit. *Plut.in Pompeio.*

L. Lvcvllvs repudiata Clodia laſciua & improba muliere, quæ cum Appio Clodio fratre inceſtam habebat conſuetudinem, Seruiliam duxit Catonis ſororem, quæ item nuptiæ parùm fauſtæ fuere. Vna enim carebat ſola Clodiæ macularum infamia ex fratribus: cætera pariter flagitioſam & impudicam
C vt ferret, Catonis reuerentia, vim intulit ſibi. Poſtremò tolerare eam non valuit. *Plut.in Lucull.*

Cæsar Tiberivs in matrimonio Iuliam habuit Auguſti filiam probris oppletam, & manifeſtis adulteriis infamem. Hāc quum nec maritali ſeueritate caſtigare ac cohibere, nec domo eiicere auderet, tanti patris filiam, nec ad patrem compertam adulteram deferre, incertus quo animo ille eam generis labem acciperet: retinere autem, & cum ea intra eoſdem penates viuere, grauiſſimum cenſeret: coactus eſt ſpecie quadam otij Rhodum ſecedere, ac ibi vitam agere, primùm ignominiæ expoſitam, deinde etiam periculo: quum & exul appellaretur, & non deeſſent qui in gratiam Caij Cæſaris priuigni, mortem illi minarentur. *Lud.Vives de offic.mariti ex Sueton.*

M. Antonivs Philoſophus habuit vxorem Anniam Fauſtinam, filiam Pij, ſic annitente Adriano, vt Marcus Pio gener eſſet, vt quandoque ad eum imperium peruenirct. Obſtitit enim puerilis ætas, ne ab eo ſucceſſor deſignaretur. Ex hac dicitur filium reliquiſſe Commodum: prorſus felix, ſi hunc filium non generaſſet. Quanquam multi ſint qui Commodum ex adulterio genitum, non ex Marco, ſcribunt, vt latiſſimè Ca-
D pitolinus explicat, qui de nefandis amoribus Fauſtinæ erga gladiatorem, pulchram fabulam narrat. Sed tranquillitas ac boni principis pietas effecit, ne eam repudiaret, licèt eam inter adulteros nonnunquam prandentem deprehendiſſet: quos inde ad varios honores promouit.

In Candidum, *Martialis Epigram.lib. 3.*

Prædia ſolus habes, & ſolus Candide numos:
Aurea ſolus habes, myrrhina ſolus habes.
Maſſica ſolus habes, & opimi cæcuba ſolus:
Et cor ſolus habes, ſolus & ingenium.
Omnia ſolus habes, hoc me puto velle negare:
Vxorem ſed habes, Candide, cum populo.

In Proculiam, *Martial. Epigram.lib. 6.*

Quod nubis, Proculina, Concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare poſſit:
Non nubis, Proculina ſed fateris.

Ad Milonem, *Martial. Epigram.libro 12.* E

Thura, piper veſtes, argentum, pallia, gemmas,
Vendere Milo ſolles, cum quibus emptor abit.
Coniugis vtilior merx eſt, quæ vendita ſæpe
Vendentem nunquam deſerit, aut minuit.

Caietanvs quidam nauicularius ex peregrinatione quinquennali reuerſus, cùm domum omnem lauta probáque inſtructam ſupellectile vidiſſet: & ab vxore, hæc omnia Dei benignitate ſibi contigiſſe, audiuiſſet, facilè acquieuit. At vbi filiolum quoque in cunis vagientem animaduertit: Det Deus aliis, inquit, quantum cupiunt, mihi hæc ſatis ſupérque ſunt. *Poggius in Facetiis.*

Prodigalitatis.

Polygnotvs pictor Ocnum Delphis pinxit, texentem è ionco reſtim. Adeſt aſella, totum id, quod ille iam texuerat, pertinaciter abrodens. Hunc Ocnum aiunt gnauum & induſtriū hominem fuiſſe, qui vxorem ſumptuoſam & prodigam habuerit, quæ quicquid ille opere faciundo per ſummum laborem quæritaſſet, profundere ſolita eſſet. Eam rem credunt, per ambages voluiſſe Polygnotum ſignificare. Iones quoties hominem viderint, ac laborem quidem vehementer propenſum, F ſed cui ſuus nulli emolumento labor ſit. Vir ille, inquiunt, Ocni funiculum torquet. *Pauſ.in Phocicis.*

Tvrgillvs Canvtvs, Suetici regni gubernator, impubere adhuc exiſtente Birgero rege, præclarè regnum adminiſtrauit. At poſtquam vxorem ſumptuoſam è Saxonia duxiſſet, vt pecunias quibuſuis artibus congereret, tributi Eccleſiis imponendi auctor regi fuit. Sed non multò pòſt à rege ſecuri percuſſus, ſepultura caruit. *Io. Magnus lib. 20.*

Superbiæ, Moroſitatis, Acerbitatis.

☞ *Vide Titulum, Coniuges moribus diſpares.*

Varvs Geminus, inter declamatores Auguſti temporibus nequaquam poſtremus, probè dixiſſe fertur: Qui non litigat celebs eſt. Cui quidem adſtipulatur illud, quod in ſacris ſcribitur libris: Melius eſt habitare in loco deſerto, quam cum vxore litigioſa. Eius dictum ex Hieronymo citatur. *apud Volater. lib. 20. Anthrop.*

Equidem arbitror, relictam fuiſſe ſolā vxorem Iob, vt triſtitiam viri plus vrgeret, & maledica ſua rabie pondus adderet tot modis preſſo. O execrabilis & impatientiſſima mulier! ſanctitatem vitæ, marito tanquam crimen obiicis? Hocne diaboli quidem facere auderent. Euertit diabolus fortunas omnes Iob, familiam occiſione perdidit: filios abſumpſit, ipſum vlceribus & ſanie induit, nunquam opprobrauit, quòd in priſtina animi ſimplicitate permaneret. Opprobrauit mulier, vt oſtenderet, diabolo ſe eſſe cōfidentiorem. *Lud.Vives de Chriſt. fem.lib.1.*

Pittacvs Mitylenevs, cùm in vxorem duxiſſet ſororem Draconis, filij Penthili, ſuperbam & rixoſā: monuit poſteà amicum, duceret ſibi parem. ☞ *Vide Tit. Prudens conſilium in re vxoria ex Laërt.*

Svsarion comicus, moroſam habuit vxorem. Idcirco theatrum ingreſſus in Dionyſiorum celebritate, hæc quatuor carmina cecinit:

Audite populus, Suſarion hæc dicit,
Filius Philini Megarenſis Tripodiſcius.
Malum ſunt mulieres. Sed tamen, ò populare,
Non eſt domum inuenire ſine malo.

Quum Georgias Leontinus ſophiſta recitaret in Olympicis H ludis apud Græcos orationem de Concordia, Melanthus quidam: Hic, inquit, de concordia totius Græciæ diſſerit, qui ſibi, vxori & ancillæ, tribus duntaxat, vt concorditer viuant, nondum perſuaſit. *Eraſ. 6. Apophth.*

Socrates Xanthippen imperioſiſſimam patientiſſimè tulit. Dicere ſolebat, tria ſe mala aſſecutum: Grammaticam, paupertatem, & perniciosām vxorem Xanthippen: quorum duo iam effugiſſet, pernicioſam vxorem effugere non potuiſſe. *Antonius Meliſſa part.2.ſerm. 34.*

Sempronia Tib. Gracchi filia, Scipionis Æmiliani (cuius ſumma dignitas, magnæque res geſtæ fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditùs euerſas, minor Africanus, & Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit: cum qua non modica ſimultate & penè diſſidio quòd eam ob morum prauitatem exoſam haberet, aliquandiu vixit: venitque in ſuſpicionem ipſius necis, quæ fuit auctore incerto, non minimam cauſam præbuiſſe. Illud planè conſtitit, poſt Æmiliani necem, homines de Sempronia vxore, quoquo modo merita nec,

nec minùs de Cornelia ſocru, tanquam eum veneno interce-A perint, propalàm locutos fuiſſe. *Alex.l.1.c.18.*

SYPHAX Numidarum rex, cùm P. Scipionis familiaritate delinitus iam propè Rom. amicus factus eſſet, Sophonisba Haſdrubalis F. in vxorem ducta, ſe ſimul & regnum perdidit. Carthaginenſium enim partes ſecutus, à Scipione victus eſt, & captus. A quo rogatus, quid ſecutus, Carthaginenſium amicitiam Romanæ prætuliſſet? Peccaui, inquit, atque prorſus inſaniui, quum aduerſus Pop. Romanum arma indui: ſed tum ille mei furoris exitus fuit, non principium. Tum furialis, inquit, peſtis domum meam inuaſit, quum Sophonisbam mihi matrimonio deuinxi. Illarum nuptiarum facibus domus mea conflagrauit, illa omnibus delinimentis animum recenti amore captum, à Romana ſocietate alienauit, nec priùs egregia coniux ab incœpto deſtitit, quàm funeſta arma induit. Verum in hac calamitate & fortuna vnum duntaxat ſolatium inuenio, quòd inimico capiti eam matrimonio coniunctam audio: ſatis ſcio fore, vt non multò pòſt illius impulſu. Maſinia non magis feliciter, quàm ego nuper, Rom. nominis fiat hoſtis. Eam namque, Cyrtha regia capta, vt Rom. furori ſubtrahere, eodem die deſponderat ſibi Maſiniſſa. Iniecit tam B audax Maſiniſſæ facinus Scipioni non paruam ſolicitudinem, nec tuto, nec probabili exemplo id factū arbitrati, quòd Carthaginenſem feminam, Barchini ſanguinis, imperatoris hoſtium filiam, iure belli captam, ſibi matrimonio iunxiſſet. Maſiniſſa Scipionis reprehenſione confuſus animo, miniſtrum cum veneni poculo ad Sophonisbam miſit, iuſſitque nunciari, Maſiniſſam præſtare illi fidem, quum poſſit, quando quum velit nequeat, ipſa patriæ memor familiæ, Haſdrubalis patris duorúmque regum, quorum coniunx fuiſſet, ſibi conſulet. Accipio, inquit illa, nuptiale munus, neque ingratum, ſit nihil maius vir vxori præſtare potuit. Sed meliùs moritura fui, ſi non nupſiſſem in funere. Ac tantum locuta, poculum intrepidè hauſit. *Sabell.l.5. Enn.5.ex Liuio.*

Infauſtum Grammatici coniugium, elegante parodia, Æneidos Virgilianæ principio, quæ Grammaticorum manibus aſſiduè teritur, hunc in modum accommodauit, *Auſonius.*

Arma virumque docens, atque arma virúmque peritus
Non duxi vxorem, ſed magis arma, domum.
C *Namque dies totos, totáſque ex ordine noctes,*
Litibus oppugnat méque meúmque larem.
Atque vt perpetuis dotata à Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur vlla quies,
Iamque repugnanti dedam me, vt denique victum
Iurget ob hoc ſolum, iurgia quòd fugiam.

ADRIANVS Imperator habuit vxorem Sabinam, quam vt aſperam & moroſam dimiſſurum ſe dicebat, ſi priuatus fuiſſet: & quòd apud eam familiariùs egerant, quàm reuerentia domus aulicæ poſtulabat, Septitius Clarus præfectus prætorij, & Suetonius Tranquillus epiſtolarum magiſter, eis ſucceſſores dedit. Præterea etiam, non ſine fabula veneni dati ab Adriano, defuncta eſt: Nam propè ſeruilibus iniuriis affecta, ad voluntariam mortem compulſa eſt. Hæc palàm iactabat ſe, quòd immane viri ingenium diu pertuliſſet, elaboraſſe, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. *Suet.*

Habuit Arcadius Imper. ignauus vxorem Eudoxiam, arrogantem, auaram, improbam, audacem feminam: quæ tribus annis ante viri obitum morbo ſoluta eſt. *Cuſpin.*

D CAROLVS Caluus Imperator Hermingardam, Ludouici Auguſti filiam, apud ſuæ factionis homines educatam, quam pater Baſilio Græco Imperatori deſponderat: Boſoni duci Papienſi in matrimonium collocauit. Hermingarda verò, quòd Cæſaris, ſponſa fuiſſet, ac patre, auo, proauo, atauo Auguſto prognata, tumens ac elata, virum ducem maiori cupiditate impleuit, negans iucundam ſibi vitam fore, niſi virum regem amplecteretur. Itaque eò impulit Carolum Imperatorem, vt qui iam Duces creaſſet, crearet & Reges, quibus iura diceret, Boſonem proinde regem prouinciæ proclamauit: arbitratus ita faciliùs & ſanctiori iure, & minori hominum inuidia Prouinciam ad Francorum imperium redituram. *Idem.*

Erant Olauo regi Danorum duo eximiæ ſpei filij, Frotho videlicet, qui VVildam Sueciæ regis Siuardi filiam, & Haraldus qui Signem Caroli Gothorum, regum inter ſe inimiciſſimorum filias duxerunt. Hæ paternarum inimicitiarum fomites rixis & contentionibus ſuis eò vſque aluere, vt Frotho fratrem ſuum Haraldum, probitate ac diſciplina militari conſpicuum, ſtructis occultè inſidiis trucidari. Filios eius Haraldum & Haldanum Carolus maternus auus ſeruauit. Natu maior Haldanus, cum poſt multos & varios caſus adoleuiſſet, Frothonem occidit, E Daniam occupauit: deindè in Suecones arma conuertens, regemque eorum Siuardum, ob malè educatam filiam occidit *Ioan. Magnus l.5.c.17.*

BEATRIX Ludouici Sfortiæ vxor. Herculis Aeſtini filia faſtu atque luxuria ingenti mulier, plerumq; grauioribus conſiliis ſe ſe arrogantius; quàm mulierem deceret, immiſcere, demandare præturas & capitalium ciuiliumque rerum iudicibus planè dominari ita conſueuerat, vt Ludouicus, qui iam tum blanditiis eius delinitus, vxorius habebatur, importunæ mulieris libidini nonnũquam obtemperare cogeretur: præſertim, quod ei filium, cui poſtea Maximiliano nomen fuit, paulò ante pepererat. Vnde cum magna ludorum celebritate: puerperæ atque infanti, principalia ornamenta collata eſſent, manauit in vulgo fama, Ludouicum, papiæ vrbis principatum vt inde more maiorum puer veluti è proximo gradu ad imperium eueheretur, infanti filio deſtinaſſe. Ea res Ioannis Galeacij, & præſertim Iſabellæ vxoris animos magnoperè exulcerauit. Ipſa quòd & patrem Alfonſum, & auum haberet Ferdinandum Neapolitanos reges, & iam Franciſcum auitæ indolis puerum F in ſpem ſibi debiti imperij primo partu peperiſſet, maiores, quàm mulieribus animus ferret, ad vindicandam contumeliam ſpiritus gerebat, eoque grauius ac infeſtius; quod Ludouici opera per ſagas ipſo nuptiarum die, magicis carminibus, & veneficiis, quibus fœcunditatem impediret, ſe pariter & coniugem petitos eſſe perſuaſum habebat: & tum cuncta patrui conſilia eò ferri manifeſtè perſpiceret, vnde ipſi circumuenti omnibus dolis atque artibus è medio tollerentur. Itaque Iſabella impotenti dolore acta, patrem auumque literis ad vlciſcendam hanc iniuriam incitare non ceſſauit. Ludouicus cum ſenſim arma, & claſſes aduerſum ſe parari Neapoli cognouiſſet: bellicoſam atque infenſam Italico nomini Gallorum gentem in Italiam euocandam exiſtimauit: quod conſilium tam ſibi poſtea ac ſuis exitiale, quàm toti Italiæ calamitoſum fuit *Iouius lib. 1. hiſt.*

ALPHONSVS Neapolitanorum rex, cum percõtaretur Antoniũ Panormitam, quinam Neapoli nobiles eſſent viri venandi ſtudioſi, an item Scriptores de natura canum aliquid prodidiſſent? Reſpondit Panormita: Tu verò, ô rex, Equitem hunc (aderat enim) interroga: quippe qui annos ſupra quadraginta cum G hoc genere animalium ſit ita conuerſatus, vt noctes quoque ipſas cum canicula cubitauerit (mulierem omnium clamoſiſſimam pariter & rabioſiſſimam inſinuans) hic tibi & canum naturas deſcribet, & illorum inſtituendorum artes tradere poteſt. Erat autem is Eques Neapolitanus *Pontanus.*

GREGORIVS Haimburgenſis, ſcientia & facundia inter Germanos facilè princeps, quid de moroſa vxore ſenſerit, ☞ *Vide ſupra Tit. Vxores moroſæ, &c. §. 1. Chriſtianorum*

Impietatis.

Achab Samariæ rex, Iezabelem Ionabal Tyriorum regis filiam dixit vxorem: cuius ſuaſu eò inſaniæ proceſſit, vt ſuper vitulorum cultum quem à maioribus acceperat, alienos etiam Deos complexus, paſſus ſit intra ſui regni fines lucos illis & aras cum Sacerdotibus conſtitui, & in his Baal templum, quem Sidonij peculiariter colebant. *Sabellicus lib. 1. Ennead. 2.*

IORAM Iudæorum rex Athaliam Achab Iſraëlitarum regis filiam in vxorem habebat, à qua ad idololatriam inductus H fuit: *4. Reg. 8. & 2. Paralip. 21.*

Opulentiæ.

PETRVS CANDIANVS Venetorum dux, Vualdertam Guidonis Rauennatum principis filiam vxorem duxit: ſeruis, ancillis, prædiis, pretioſaque ſupellectile inſtructam. Fortunis igitur & noua affinitate auctus manifeſtã tyrannidem cœpit exercere in ciues & exteros. Sed qui armis vinci non poterat, igni in Ducatium iniecto expugnatus, & cum filio paruulo fugiens; trucidatus eſt, *Sab. lib. 3. Dec. 1.*

Formæ.

Vt Paridem Homerus virum formoſæ Helenæ, ἑλένης πόσις ἠϋκόμοιο nulla præterea commendabilem re celebrans, ab vxore crebrò nominat: ita nobilitatus in vrbe ex nuptiis fuit M. Otho Poppeæ, quam Nero nuptam Criſpino (Rufum Criſpum nominat Tacitus) adamabat: ſed pudore adhuc vxoris & matris metu, Othonem ad Poppeam ſollicitandam ſubmiſit. At vbi Poppeæ ſtuprum delibauit Neroni, illius propoſita ſpe corruptam induxit, vt à viro diuerteret. Poſtquam verò ad ipſum vt iuſta materfamilias venit, non ſatis habuit, quod in communicatione

nicatione

nicationem veniret eius, verùm iniquo animo illum tulit ri-
A ualem. Nec moleſtè patiebatur, vt aiunt, æmulationem Poppeæ. Etenim excluſiſſe Othone non præſente Neronem dicitur vel ſatietatem detrahens libidinis, vel vt ferunt nonnulli, Cæſaris nuptias grauata: cum vti eo ob laſciuiam non deſugeret amatore. Vnde in mortis periculum venit Otho. Mirum autem fuit, cum vxorem eandémque ſororem, ob Poppeæ nuptias necaſſet, pepercisse eum Othoni. Cæterùm vtebatur familiariter Seneca, cuius ſuaſu & monitu miſſus eſt à Cæſare proprætor in Luſitaniam ad Oceanum. *Plut. in Galba.*

Dignitatis.

Severvs Imper. cùm Prolio genero ſuo præfecturam vrbis obtuliſſet, ille recuſauit: dixitque, minùs ſibi videri præfectum eſſe, quàm Principis generum. *Cuſpin.*

Catharina Caroli VI. Gallorum regis F. Henrici V. Anglorum regis vxor, Henrici VI. Mater, mortuo viro, cum id ætatis puella eſſet, vt minùs ſciret animo diſcernere, quid deceret, occultè nupſit cuidam Ouino Tyderio, homini Vuallo, nobili genere, ac multis virtutibus mirabili; qui genus ſuum ad Cadouulladrum vltimum Britannorum regem referebat: ex
B quo genuit tres filios mares, Edmundum, Gaſparem, & tertium, Monachum Benedictinum. Poſt Catharinæ mortem, iuſſu dulcis Gloceſtrenſis, bis in carcerem coniectus eſt, quod auſus fuiſſet per Catharinæ puellæ connubium miſcere ſanguinem ſuum cum regum ſtirpe nobiliſſima: & ad vltimum ſecuri percuſſus. *Polyd. lib.* 13.

MORTIS MARITI, VIDVI FACTI

Viduitas ipſa nunc vt boni priuatio, nunc vt amicitiæ coniugalis ſublatio perpenditur. Eaque propter ad Paupertatis & Amicitiæ locos, aliò quàm hîc, reſpectu referri poteſt.

Flamen Dialis apud Romanos defuncta vxore, Sacerdotium, vt auctor eſt *Teius*, eiulabat: quia eo, qui non duxit vxorem, ille qui duxit, inde coniugem amiſit, eſt infelicior. Quippe eſt domus eius, qui vxorem duxit, integra: eius verò qui duxit, poſtquam perdidit, non ſolùm non integra, ſed & mutila. Vel, quia conſecratur ſimul cum viro vxor. Nam complura ſacra non licet, niſi præſente matrefamilias, obire. Iungere autem ſibi exemplo amiſſa priore alteram, neque fortitan integrum eſt, neque alioquin humanum. *Plutarch. in*
C *quæſt. Rom.*

DE VXORVM FORTITVDINE, AMORE, FIDELITATE.

Ac vitiis earundem.

☞ *Videantur Loca earundem virtutum ac vitiorum, vbi multa de illo Argumento fusè dicuntur.*

☞ *Item ex Loco de Muliere, multa ad præſentem Tractatum referri poterunt.*

* DE VXORE DVCENDA.

An, qualis, & quo tempore vxor ducenda ſit, in vtrámque partem à nobis diſputatur ſub finem loci de Matrimonio, quibus addi poterunt quæ hic ſubiiciuntur Apophthegmata.

Cleobvlvs, Æqualem vxorem ducendam eſſe, ſuadebat. Si enim ex ſuperiori familia duxeris, inquit, non affines tibi, ſed dominos comparabis. *Stob ſerm. de Temper.* Idem, præterea dixit, filias viris elocandas eſſe ætate virgines, ſed prudentia matronas. *Idem ſerm.* 68.

Antisthenes, Adoleſcenti conſulenti, Cuiuſmodi vxorem ducere expediret? Si formoſam duxeris, inquit, habebis communem: ſin deformem, habebis pœnam. Iucundius id
D effertur apud Græcos, quibus quod ad voces attinet, minimum intereſt intereſt κοινὴν & ποινὴν: quod ad rem attinet, plurimum. Suadebat itaque, media ſtatáque (vt vocant) forma ducendam, quæ nec faſtidium viro moueret ob deformitatem, nec ob inſignem formam peteretur ab adulteris. *Aulus Gell. lib.* 5. *cap.* 11. hoc dictum Bianti tribuit. *Laert.* autem *lib.* 4. Bioni. *Max.* vero *ſerm.* 29. Soloni. Cæterùm Pittaco etiam attributum à *Stob.* paulò iam ſupra recenſuimus.

Democritvs interrogatus, cur homo proceræ ſtaturæ, tam paruam duxiſſet vxorem? Ego, inquit, in malo eligendo, quod minimum erat elegi. *Ant. part.* 2. *ſer.* 34. *Meliſſ.* Idem dicebat, eum qui bonum generum nactus ſit, inueniſſe filium: qui verò malum, ſimul & filiam perdidiſſe. *Stob. ſerm.* 69.

Cato, vxorem duxit nobiliorem quàm locupletiorem: ita cenſens, cum vtraque nonnihil habeat grauitatis atque ſpirituum, tamen nobiles turpitudinis verecundia maritis ad honeſtas res libentiùs obſequi. *Plut. in Cat. Maior.*

Avreolvs Philoſophus rogatus, paupérque aut diues vxor ducenda eſſet? pauperem, ait, alere difficile eſt: diuitem verò ferre, tormentum. *Eraſm. lib.* 7. *cap.* 21.
E

Pittacvs interrogabat quendam, quamobrem vxorem ducere nollet? cui cum reſpondiſſet: Quoniam ſi formoſam duxero, habiturus ſum communem: ſin deformem, pœnam. Haudquaquam dixit: ſed ſi pulchram duxeris, non erit tibi pœna: ſin deformem, non habebis communem. *Stob. ſer.* 65. Idem ſciſcitatus à quodam, qualem vxorem ducere deberet? reſpondit: Æqualem tibi ducito. Ipſe enim cum domi haberet opulentiorem, habebat etiam moroſam & imperioſam. *Laert. lib.* 1.

Pericles duobus filiam eius ambientibus, quorum alter diues ac imperitus erat, alter verò pauper & ſtudioſus, elocauit pauperi: inquiens, illum qui diues fieri poſſit meliorem eſſe quàm qui iam ſit. *Stob. ſerm.* 68.

Olympias, quum accepiſſet adoleſcentem quendam aulicum duxiſſe vxorem eleganti quidem forma, ſed famæ parum ſecundæ: Ille, inquit, non ſapit, qui vxorem oculis non etiam auribus duxerit. Forma cernitur oculis, fama auribus deprehenditur. Quidam autem nec auribus, nec oculis, ſed digitis ducunt, ſolam ſpectantes dotem. *Eraſm* 5. *Apoſt.*

Avrelia, Ioniani Pontani filia natu maior amiſſo Paulo marito, cùm à Patre ad ſecundas nuptias hortaretur: Quin tu, inquit, pater ſecundas non inis? (erat enim is etiam viduus) Quia reſpondit, nullam matri tuæ ſimilem me reperturum confido. Eadem cura (reſpondit illa) me quoque verſat pater quod mihi placiturum Paulo æquè ſimilem ſperem neminem. *Adrian. Barland.*

Menedemvs Cuidam ſciſcitanti, num ſapienti ducenda eſſet vxor: Num, inquit, videor tibi ſapiens? Quum annuiſſet: Ego, inquit, vxorem duxi. Superuacuum erat de eo dubitare, quod videret factum ab eo quem iudicabat ſapientem. *Laert. lib.* 2.

Epaminondas cum in cœlibatu viueret, à Pelopida reprehenſus eſt in hunc modum: Non curas tu quidem Remp. qui nullos poſt te filios relinquis, quorum manu patriæ ſalus ritè defendi poſſit. *Bruſ. lib.* 7. *cap.* 13.

Metellvs dicere ſolebat, ſi ſine vxoribus poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus, ſed quonam ita natura tradit, vt nec cum iis ſatis commodè, nec ſine illis vllo modo viui poſſit, ſaluti perpetuæ potiùs quàm breui voluptati conſulendum eſt. *Bruſ. lib.* 7. *cap.* 21. *ex Gell. lib.* 1. *cap.* 6. G

M. Cato maiori laude dignum eum cenſebat, qui bonum ſe gereret maritum, quam qui in ordine Senatorio magnus eſſet. *Bruſ. lib.* 7. *cap.* 77.

Socrates rogatus ab adoleſcente quodam, vtrum melius cenſeret vxorem ducere, annon ducere? Vt cumcunque (inquit) feceris pœnitebit, indicans, & cœlibatum & coniugium habere ſuas moleſtias, ad quas perferendas eſſet præparandus animus. Cœlibatum comitatur ſolitudo, orbitas, generis interitus, hæres alienus: matrimonium perpetua ſolicitudo, iuges querelæ, dotis exprobratio, affinium graue ſupercilium, garrula ſocrus, lingua, ſubſeſſor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus, aliáque innumera incommoda. Proinde non hic eſt electio, qualis eſt inter bonum & malum: ſed qualis inter leuiora & grauiora incommoda. *Laert. l.* 2. *Val. Max. l.* 7. *c.* 2.

Idem quibuſdam eum conſulentibus de ratione matrimonij contrahendi dixit: Quemadmodum piſces, ô adoleſcentuli, qui nondum intra naſſas ſunt, volunt intrare: qui autem iam intus ſunt, volunt exire: ſic vos, ne idem vobis accidat, H videte. *Ant. in Meliſſ. part.* 2. *ſerm.* 34.

Plato, interroganti cuidam, an vxore ducta philoſophari deberet? Cùm neſcias, reſpondit, te ſolùm ſeruare, an vxorem quoque ſuper humeris te ſeruaturum ſperas. *Stob. ſerm.* 66.

Idem, interroganti, quando ducenda eſſet vxor? Iuueni inquit, nondum, ſeni nunquam. Græcè iucundiùs, μηδέπω, & μηδέποτε: ſubindicans, prorſus abſtinendum à matrimonio. At percontator ille diſcere cupiebat, quo ætatis anno, aut qua anni parte expediret adſciſcere coniugem, quemadmodum Ariſtoteles præſcripſit puellæ decimum octauum, viro trigeſimumquintum: & Romani Aprilem & Iunium exiſtimabant auſpicatum nuptiis, Maium inauſpicatum. *Laert. lib.* 6. & *Bruſ. l.* 17. *cap.* 22.

Pythagoras rogatus, ob quam cauſam dediſſet filiam inimico nuptum? Quia, inquit, nihil ei dare poteram deterius. *Ant. ſerm.* 34. *part.* 2. *Meliſ.*

Philoxenvs, cùm quidam eum percontaretur, cur Sophocles

cles bonas introducere fœminas,ipſe autem malas? Quia,inquit, quales oporteat eſſe fœminas, Sophocles dicit,ego verò quales ſint. *Ant.ſerm.34. part.2. Meliſſ.*

Solon quum ad Thaletem Miletum veniſſet, admiratus dicitur,quòd nuptias filiorúmque procreationem contempſiſſet. Thaletem verò tacuiſſe. Interiectis autem diebus aliquot peregrinum ſubornaſſe, qui decimo poſt diſceſſum die Athenis veniſſe fateretur. Hic rogatus à Solone, nunquid noui Athenis eſſet? edoctus ille à Thalete: Nihil aliud,inquit,præterquam quod adoleſcẽtis cuiuſdam efferebatur funus,ciuitate omni ſubſequente, quod eius pater virtute & admiratione inter ciues primas obtineret, quem tum abeſſe dixiſſent. O illum miſerum! Solon ait. Sciſcitanti verò die nomine,reſpondit,excidiſſe memoria: ſed ob iuſtitiam illius, in omnium ore verſatum. His Solon in metum coniectus eſt. Poſtremo nomen peregrino ſubiecit, ab eóque contendit. Num illi Solon nomen eſſet? Annuente homine: Solon caput cædere cœpit, filiam ſuam obiiſſe, ratus. Tum Thales ridens ait: Hæc me Solon à nuptiis & procreandis liberis dehortantur, quæ te hominem fortiſſimum infringunt, & tum rem fictam eſſe oſtendit. *Plut. in Solone.*

Phoronevs Legumlator moriens fratri dixiſſe fertur: ad ſummam felicitatem nihil mihi defuiſſet, ſi vxor defuiſſet. *Bruſ. l 7. c.22.*

Cicero rogatus ab Hirtio,vt poſt Terentiæ repudium ſororem eius duceret, negauit, dicens: Non poſſe ſe vxori & philoſophiæ ſimul dare operam. *Idem ibid. Hieron.ad Iouin.*

Marianvs Socinus, cùm minùs ſolito literis operam daret, ob id reprehenſus à quodam reſpondit:Ideò minùs libros iam euoluo, quia vxorem duxi. Rurſus interpellatus. Cur Socrates vxoratus, non itidem philoſophiæ ſtudia neglexiſſet? Xantippe (ait) moroſa fuit, & deformis: mea autem vxor proba eſt, & forma decenti. *Æn.Sylu. de dictis Sigiſmundi & Friderici III. Imp. & l.3.de reb geſt. Alphonſi.*

☞ *Vide Locum de Matrimonio.*

VXORVM DELECTVS.

Certvs.

Habitus ab illis qui eas accipiunt, aut ducunt.

Eſſe Indici tractus vrbem Taxilem ex *Strab.lib.15.& Stephano,* cæteris ferè notiſſimum. Inibi ergo fortunæ tenuioris homines,inopia premente, filias habentes illocabiles, vt quoquò poſſint, foras tamen obtrudant,ætate florem attingente, productas in foro ſtatuunt, incinentibus tubis claſſicíſque, quibus a ias cani bellicum moris eſt. Affluente paſſim multitudine,adeunti propius puella corporis poſtica reuelat, ingeritque mox & antica. Si hac ratione non diſplicuerit, nubit. Traditur & illud: Functos fato vulturibus obiectari: ſed & vxores in multorum venire participatum. *Cal.l.10. c.13. A.L.*

Demagetvs Rhodius, Ialyſſi rex, cùm Pythiam interrogaſſet: vnde eſſet potiſſimùm vxor ducenda? reſpondit: Eius, qui vir eſſet Græcorum optimus, filiam duceret. Ariſtomenis igitur Meſſenij filiam,natu minimam adſciuit,patrem longè eſſe optimum Græcorum eius ætatis omnium ſtatuens. *Pauſ. in Meſſenicis.*

Theophilvs Imp. vxorẽ ducturus,multas formoſas puellas vndecunque acceſſiuit:inter quas & Icaſia virgo, tum forma præſtantior cæteris, tum erudita, tum genere illuſtri nata. Dum igitur eas ſpectans circumit, aureum pomum manu tenens, quod ei, quæ placuiſſet, coniugi pignus daret: cùm ad Icaſiam veniſſet,pulchritudinem admiratus:A muliere,inquit, emanarunt mala:cui illa placidè & cùm honeſto rubore ſolerter reſpondit:Sed & res meliores è muliere exuberant. At ille virginis oratione velut attonitus,ea præterita,malum aureum Paphlagoniæ Theodoræ dedit. Icaſiæ repulſæ dolore Monachalem veſtem induit, & habitui huic nomen dedit, quod vſque hodie permanet: diſciplinis dedita libros conſcripſit,qui ad hæc vſque tempora durare feruntur. *Cuſpin.& Zonaras.*

Virilis Fortunæ Templum extra vrbem ad Tiberis ripam ab Anco Martio rege ædificatum, in quod mulieres, quæ dabantur nuptui, frequentes ventitabant, & corpore inuelato ſingula membra, ne quo morbo vitióque affectæ forent aut labe aliqua tenerentur, detegebant. *Alexand. libro primo capite 13.*

Delectvs habitvs ab aliis.

Apud Sunitas quotannis & adoleſcentes & virgines publicè iudicantur: & qui optimus eſſe iudicatus fuerit, virginem quam voluerit ducit: deinde poſt eum ſecundus, & ſic deinceps. *Nicol. de Morib. gent.& Stob.ſerm.42.*

Veterem Samnitium morem fuiſſe tradunt, vt decem quotannis virgines, forma & virtute eximia. ex omni virginum numero legerentur,quæ totidem optimis adoleſcentibus matrimonio locarentur: nec in affinitate iungenda cuiuſquam rei, præterquam virtutis ratio habita,vt optima optimo locaretur: ea lege quòd ſi quis vitæ inſtitutum in peius mutaſſe, publicè connubio priuaretur, qua ignominia nulla eſſe poterat grauior: *Ex Strab. lib.5. Sab. l 3. En.4.*

Apud Aſſyrios Triumuiri, integritate conſpicui & nobilitate præſtantes, iam maturas viris puellas productas, palàm, conuocata per præconem multitudine, locare ſe eas velle pronunciant, rémque peragunt, vt quæque dignitate præcellit, ita elocantes principe loco. *Cal.l.18.c.34. A.L.*

Polynices, ab Eteocle fratre pulſus, in Adraſti ditionem Argos profugit. Cùm nocte appuliſſet, & fortè Tydeum Cenei eſſet nactus,qui ob cædem Alcathoi & Lycothei nepotem perpetratam è Calydone profugerat, cum eodem prælium conſeruit: inter quos clamore tumultúque coorto,interuenit Adraſtus, & pugnantes diremit. Atque ibi ſimul recordatus oraculi cuiuſdam, quo monitus fuerat, vt apro & leoni filias ſuas in matrimonium collocaret, vtrumque ſibi generum aſciuit(habebant enim in clypeis alter apri,alter leonis figuram) pollicitúſque eſt, ſe vtrunque reſtituturum in patriam. *Diod. lib.4.cap.6. Euſtachius Iliad. δ.* Polynici quidem leonis exuuio induto Argeam. Tydeo verò Diomedis patri, apri pellem geſtanti, Deiphylen vxorem datam aſſerit.

DELECTVS NVLLVS.

Occvrsvs Vxorvm Fortvitvs.

Dapsclibyes congregati omnes vno die vxores vnà ducunt, poſt Vergiliarum occaſum. Nam poſt epulas mulieribus ſeorſim diſcumbentibus, extincta lucerna,viri ad ipſas ingrediuntur: & quilibet, quacunque contigerit, ducit. *Stobæus ſerm.43. ex Nicolai de Gentium moribus hiſtoria.*

Lacedæmoniorum conſuetudo inauditæ licentiæ: Liberi adoleſcentes cùm totidem virginibus in perobſcuro incluſi loco, quam quiſque nactus eſſet eam in matrimonium atque indotatam quidem, ſibi adducebat domum, quod vel conſilium vel fortunam nemini vel culpare vel mutare licitum fuit: nullus enim pœnitentiæ locus relinquebatur. Quamobrem Lyſandro multam dixerunt Ephori, propterea quòd cùm ea quæ obtigiſſet, diuortium faceret, vt haberet pulchriorem. *Et Athen. l.13.c.1.Scaliger l.3. Poet.c.100.*

Refert *Zuingerus in tit.de Nuptiis,*poſteriora exempla,fuiſſe Baſileæ quendam Apoſtatam nomine Petrum Keſſelerium, Presbyterum, qui impulſu Aſmodei, ad improbam vitæ licentiam cùm aliis nonnullis deflexerat, & Lutheranorum ſe ſignis ſuppoſuerat. Hic cum de ſacrilegis nuptiis ineundis cogitaret, mane quodam egreſſus cùm animo ſuo ſtatuit, vt quamcunque primùm ſibi obuiam haberet, volentem, & in coniugium conſentientem, eam matrimoniali nexu ſibi copularet. Et ecce pannoſam quandam ſtipem poſtulantem reperit. Inſtigatus à ſpiritu illo nequam, carníſque non ſatis domitæ illecebris cedens,eam de coniugio compellat,ac ſtriò in domum ſuam deducit,& in concubinam recipit.Dictu mirum ait Zuingerus, quam ea inhumaniter & ſuperbè illum tractauerit. Quin potiùs nihil hic admiratione dignum: vtpote Deo, cui is fidem in SS. Ordinum ſuſceptione liberè nullóque compellente de caſtitate ſeruanda præſtitam fefellerat; perfidiam illam meritò vindicante. Longo certè rerum vſu innotuit, impuras illas Sacerdotum & Monachorum apoſtatantium nuptias, ſemper infelices, & difficultatum plenas eſſe, vt non malè quis dixerit, iſtiuſmodi ſacrilegos etiam in hac vita velut ſuppliciorum infernalium quibus immergendi ni reſipiſcant; præludia, ea concubinarum improbitate, vt nihil dicamus de frequenti conſcientiæ remorſu; perſentiſcere.

☞ *Pleraque de vxoris ætate, opibus,patria,natalibus conditione, petantur ex Loco de Nuptiis. Sunt enim hæc velut quædam præambula Nuptiarum, & ad ritus earum pertinent.*

☞ *Nonnulla etiam horum dicta ſunt in Loco de Matrimonio.*

Finis Litteræ V.

THEATRI VITÆ HVMANÆ,

AVCTORE

LAVRENTIO BEYERLINCK, ARCHIPRESBYTERO ANTVERPIENSI.

Litteræ. X.Y.Z.

X.

* *Aſterici Titulis ſiue Generalibus, ſiue Secundariis, Rebúſve ſub iiſdem contentis, præfixi, poſterioris Auctarij ſunt indices.*

DE LITTERA X.

Eiúſque Symbolis, & Myſteriis.

A SANCTVS ISIDORVS Litteram hanc commendat primùm, quod ipſa ſui figura exprimat crucem quam vocant Decuſſatam, à Latina dictione Decuſſis, quæ decem ſignificat; & Decuſſo, quod eſt in duas partes æquales ſeco. De qua *Plin. lib.*81.*c.*34.

Ducantur duæ aliæ lineæ in decuſſes obliquæ, ita vt à Septentrionis dextra læuáque, ad Auſtri dextram læuámque deſcendant, & omnes currant per eundem vmbilicum.

Atque in hunc modum obſeruatur Iacob benedicens filiis Ioſeph, manus conformaſſe, dum dexteram imponeret capiti B Ephraim ſecundo loco geniti, & conſtituti ad ſiniſtrum ipſius latus. Hinc. *Hieron. in c.*31. *Ierem.* ait: Sed in myſterio Crucis, decuſſatis manibus, qui ſtabat ad ſiniſtram Iacob, dextræ manus ſuſcepit benedictionem.

Hæc crux quoque Andreana appellatur, quod S. Andreas in ſimili fuiſſe crucifixus legatur, quamquam alij eum in arbore oliuæ extenſum corpore erecto aſſerant. Sed debet præponderare traditio vulgaris de cruce decuſſata, quæ etiam paſſim locum fecit & Pictoribus vt tali cruci affixum S. Andreã exprimant: & Illuſtriſſ. Domui Burgundicæ quæ pro inſigni iam olim Crucem hac figura vſurpat, ac ſub illius nomine C Aurei velleris ordinem inſtituit. Vnde nunc vulgo Crux Burgundica, ad aliarum diſtinctionem appellatur. Exſtántque veteres nummi ſiue floreni Andreani aurei, crucifixi S. Andreæ imaginem ita referentes.

Alterum eſt quod huius Literæ figurâ denarius numerus repræſentetur, quippe ex duobus quinariis ſimul iunctis conformatur. Si enim per medium eam ſeces, duplex V. reperies. Quocirca non niſi ſolidis innixi rationibus veteres, hiſce duabus figuris coniunctis denarium expreſſerunt, nam omnes numeri è quibus denarius conſlatur, D in vnam ſummam collecti, etiam vltrò in duos quinarios deriuantur, vt hoc ſchemate quod lateri apponimus, docetur.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
55

Myſteria vera & ſymbola huius & Litteræ, & numeri, non exiguæ ſunt conſiderationis. Nam in ordine Alphabeti noſtri vigeſima prima Littera eſt; ſignificatione verò eſt denarius. Quocirca Dei vnitatem in eſſentia, & Trinitatem in perſonis nobis myſticè demonſtrat. Numerus enim vigeſimus primus in ſeipſum collectus, nihil aliud eſt quam ternarius. Etenim ſi duæ hæ figuræ 2. & 1. quibus numerus iſte componitur, in ſummam vnam colligantur, in tres rediguntur; denarius autem in vnitatem redit. Quamobrem Plato cenſuit, denarium numerum eâ potiſſimùm ratione perfectum eſſe, quòd ab vnitate ſuum ſumens exordium, tot ſimplicibus coaceruatiſque monadibus conſtruitur, donec decade com- E pleta, in ipſam denuò, à quo proceſſit, refluat vnitatem.

Porro Littera X. nihil eſt aliud quàm quatuor lineæ quæ à centro, ſiue à puncto vno egreſſæ, in quatuor partes extenduntur: vel quatuor lineæ ſunt, quæ ex quatuor diuerſis partibus exeuntes, in centrum vnum ductæ, inuicem connectuntur. Qua in re duo planè altiſſima reuelantur myſteria. Quorum primum illud eſt, Veteres non ſine diuino afflatu hiſce quatuor lineis denarium numerum ſignificare voluiſſe; quandoquidem id quod denarius eſt actu, idem & quaternarius, eſt potentia: quaternario enim denarius virtualiter & eſſentialiter continetur. Quoniam ſi omnes numeros, qui quater- F nario continentur, ſigillatim, atque ſimul computauerimus, inueniemus profectò illos conſicere denarium. Qui numerus immenſitatis omnium numerorum perfectio ac terminus eſt: circa quem omnes per gyrum vertuntur atque terminantur numeri. Quapropter optima ratione inducti Græci Philoſophi quaternarium ἀπλετοτελῆ(?), id eſt, perficientem dixere.

Secundum verò, atque altius myſterium illud eſt, quod quemadmodum denarius ab vnitate fluens, in eandem vnitatem refluit, atque vt quatuor iſtæ lineæ à quatuor diuerſis partibus deductæ, in vnum centrum coeunt, ſic per hanc myſteriis refertiſſimmam figuram X. nobis innui videtur, Chri- G ſtum Dominum noſtrum per ſanctæ Crucis ſuæ inſtrumentum, ad ſui gregis vnitatem reducturum fuiſſe gentes, quæ velut errantia pecora per quatuor mundi partes in erroribus peccatorum, ac diaboli captiuitate longius aberrantes, miſerabiliter vagabantur.

* Xenium.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA ET VSVS.

XEnium ξένιον Græcè, eſt munus hoſpitalitatis. *Martialis* autem *lib.*11. verſus quoſdam hoc nomine appellat, quos H talis numeris loco ad amicum miſerat. Sic enim canit:

Omnis in hoc gracili Xeniorum turba libello
Conſtabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor eſt nimium; poterit conſtare duobus,
Et faciet lucrum bibliopola Tryphon.
Hæc licet hoſpitibus pro numero diſticha mittas,
Si tibi tam rarus quam mihi nummus erit.

Xenia autem propriè munera ſunt, quæ vltrò citróque mittuntur, & vocat Saturnalitia *Tertulian.* Apophoreta alij, & Sigillaria,

Sigillaria : quod Sigillaribus quæ pars erant Saturnalium;mit-
A terentur,vt hac ratione inuicem gratulari Saturno atque Opi gratias agere viderentur. Mittebantur autem Cereri & ſigilla. Sigillaria porrò erant paruæ imagines fictilibus deſcriptæ, à ſignis ita dicta, quæ pueris mitti ſolebant, vt conſtat ex Suetonio, *in vita Claudij*.

Huiuſmodi etiam munera vocabantur Strenæ. Vnde ſtrenam vocat *Feſtus*, munus quod die feſto boni ominis gratia datur. Dictam volunt quaſi trenam, ſiue ternam, à numero quo alterum optamus venturum. Sunt tamen qui à ſtrenuitate ſtrenam velint appellari, quod inferiores eas ſtrenuis viris mitterent.

Origo illarum quibus felicem ominamur annum, à Tatio Rege manaſſe dicitur, qui primum Romuli hoſtis, deinde Collega in regno Romano fuit. quod *Turnebus in ſuis Aduerſariis*, Symmachi auctoritate probat.

Teſtis eſt *Suet.* Pop. Rom. anni initio, Auguſto etiam abſenti, ex ritu veteri ſtrenam dediſſe.

At Tyberius Cæſar teſte eodem, ſtrenarum commercium noluit extendi vltra Calendas Ianuarias, quia ille dies propriè
B Xeniorum erat, vnde nè vltrà cum darentur, vetuit. Eo autem die, miſſis ac receptis munuſculis, proſperum anni ineuntis introitum & progreſſum adprecabantur, eiſque lauri folia cum felici omine donabantur. *Videatur Cal. lib 5. c. 7.*

☞ *Conſulatur Locus de Strenis. Item Locus de Benedictione. Vbi nonnulla de Xenio librorum.*

Y

* Y. LITTERA PYTHAGORÆ.

VSVS ET SIGNIFICATIO.

Littera Y Pythagoræ littera inſcribitur, quod is ex ea ſymbolum acceperit duarum viarum quæ nobis propoſitæ ſunt, & ſignificantur per ſectionem huius litteræ in duas partes, quarum dextra anguſtior, ad virtutem nos inuitat: altera ſpatioſior & magis, ampla, vitiis viam aperit, perinde ac ſi Chriſtum audiuiſſet dicentem, Anguſta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam, & paulò antè Lata porta, & ſpatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem, & multi
C ſunt qui intrant per eam *Matth. cap. 7.* Loquitur vero de via ſalutis & perditionis: virtutis, & vitiorum, quarum priorem altera difficiliorem dicit, quod ardua ſit,& vnica,nec ita multis calcata veſtigiis: Hæc pronior, & multis ambagibus peruia, ac plurimorum frequentatione attrita. Vnde illud Poëtæ,

Facilis deſcenſus Auerni, &c.

Et diximus multa in hanc rem. ☞ *Loco de Virtute.*

Vt autem ad litteram Pythagoræ reuertamur, vtitur illius ſimilitudine Perſius *Satyra 3.* inſtruens nobilem adoleſcentem, vt circa litterarum ſtudia ſe ſedulum præſtet cúmque à virtute commendat his verſibus:

Et tibi quæ Samios diduxit Littera ramos
Surgentem dextro monſtrauit limite callem.

Intelligit autem Litteram Pythagoræ qui Samius erat genere, duabus vitæ humanæ viis applicatam, cuius callem dextro limite ſurgentem, qui virtutis erat, ei monſtratam aſſerit.

Deſcripſit verò hanc litteram eleganti hoc carmine *Vir.*

Littera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
D *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,*
Difficilémque aditum primùm ſpectantem offert:
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata, ſed vltima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus virtutis amore
Vicerit, ille, ſibi laudémque decuſque parabit.
At qui deſidiam, luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores.
Turpis, inopſque ſimul miſerabile tranſiget æuum,

Z

* Z. LITTERA.

☞ *Vide Locum de Litteris.*

CVIVS REI SYMBOLVM.

Littera Z. veteribus ſymbolum videtur geſſiſſe Mortis, fortaſſis quod cùm poſtrema eſſet litterarum apud Latinos, vt habet verſus. *Quint. Stea.*

——— *Sepulchrales imitetur concita dentes.*

Teſtis huius ſymboli eſt *Laërt. lib. 6. de vitis Philoſophorum.* E

Εἰς ὥρας ἄδηλον
ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται αἱ δὲ μετ' αὐτὰ,
Γράμμασι δεικνύμεναι, ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.

Sex horæ tantum rebus tribuuntur agendis.
Viuere poſt illas littera Zeta monet.

De eadem facetum exſtat Epigramma Bernardi Bahuſij è Societate Ieſu:

O Zeta felix! ò beata littera!
Quæ dulce, croceum, mitte. floreum, vernum,
Blandúmque Zephyri blanda nomen inchoas:
Sed nec beata es tota, nec felix;
Nam triſte & horridum, & pice nigrius nigrâ,
Fimoque olentius capellarum,
Etiam ſceleſti, Zeta, ſcribis Zoile
Miſella nomen, mitte Zeta, vah, mitte
Ferale nomen: quid tibi cum Zoilo?
Nam voce in iſta littera innocens nulla eſt;
Tu nomen orbis optimum, tu p[illegible]ſſimum
Eadem figures? non feremus hoc vates,
Nunquam feremus. Sit ſupremum hoc Zoilum F
Aut mitte Zeta, aut te vocabimus Theta.

* Zahori vel Zahuri.

QVINAM SINT?

EST, apud Hiſpanos genus hominum quos Zahoros ſiue Zahuros appellant: Lincæos Latini dicunt. Ferunt autem hos etiam abdita in terræ viſceribus, vt ſunt venæ aquarum, metallorum, theſauri, imò, & ſita cadauera ſub ſarcophagis videre. Eſtque res notiſſima id ita fieri, & fatetur *Delrius lib. 1. diſquiſ. Magic. cap. 3. quæſt. 4. littera C*, quod anno M. D. LXXV. Madriti puerum viderit qui hæc noſſet. De aliis refert *Veracrucius lib. 2. de anima ſpeculat. 2.*

Hanc autem vim humori cuidam melancholico tribuunt plerique, qui ſpirituum concitat vehementiam, at ſi hoc eſſet aſſererent ſe videre non viſa, nec videnda: at modò veritas cum viſis reſpondet: vnde illa cauſa ad tantam perſpicacitatem non ſufficit. Atque quod de aquarum venis dicitur, earum notitiam in vapores qui manè & veſperi aſcendunt, reiicit. *Delr. ſuprà.* Metalla autem ſe produnt certo genere herbæ G
quę illic naſcitur. At theſauri & cadauera latentia,non niſi ope aliqua ſupernaturali, aut dæmonum manifeſtantur, neque enim viſus acies corpus tam opacum & denſum penetrare naturali virtute poteſt. Cuius etiam rei indicium eſt,quod qui talia ſe videre probant, certos dies eligant quibus eam vim alligare ſolent, videlicet Feriam tertiam, & Sextam: quod ſignum eſt alicuius pacti: nam dies his nihil faciunt ad acuendum viſum. Ita poſt Delrium & A vera Cruce, *Sanctius l. 1. c. 38. num. 37. operis ſuis moral.*

* Zelotypia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

Zelotypia Græca eſt dictio, à ζῆλος id eſt, æmulatio: & τύπος, id eſt forma. Hebræi appellant *Kineah*, zelum. Cicero ex Stoicorum ſententia eam definit ægritudinem ex hoc quod alter etiam potiatur eo quod quis concupiſcit. Chryſippus dixit eſſe metum ne quis habeat commune,quod tu iam eſſe cupis. Eſt ſanè perturbatio truculentiſſima, & maturè expellenda priuſquam adoleſcat in animo, atque à quibuſdam H
veteribus numeratur inter tribulationes carnis, quas pati coniugatos Paulus dixit. De hac ægritudine *S. Chryſoſt.* Zelotypia laborant eorum animi, qui erga eos quos amant ardentius afficiuntur. *hom. 23. in epiſt. 2. ad Corinth.*

* ZELOTYPIÆ GENERALITER ACCEPTÆ PARTITIO.

Zelotypia duplex: Vna, cùm noſtri cauſa diligimus, ideoque non poſſumus riualem pati: vt aſſentatores, qui in aulis principum degunt, nec principis commoda propriè quærunt, ſed quatenus cum ſua ipſorum vtilitate coniuncta, ideoque id vnum ſolicitè ſtudent, vt cæteros, quantumuis principi vtiles arceant, quo videlicet ipſi ex eo ſoli maiorem vtilitatem capiant. Hoc verò non eſt principem, ſed ſeipſum amare. Itaque iſtorum amor tum euaneſcit, cum ſublata eſt illius cauſa,id eſt, cum ea eſt principis conditio,vt nullum commodum amplius ab eo expectent. Altera zelotypia prorſus eſt illi contraria, cum amicos ipſos rei honeſtæ cauſa in illis amandis

dis ſpectamus: ideoque non modo ſoli nolumus diligi, ſed
A etiam quàm plurimos ſinceros amicos illis cupimus conciliare, quod eorum commodis magis quàm noſtris ipſorum delectemur, qui demum verus & honeſtus ac perpetuus eſt amor: Illam zelotypiam tribuit Paulus Pſeudoapoſtolis, *Gal.* 4. 17. vt qui ſui commodi cauſa Galatas diligerent, idémque ſummo ſtudio niterentur Paulum, vt riualem, excludere. Hanc verò ſibi tribuit, 2. *Cor.* 11. 2. vt qui rei honeſtæ cauſa Corinthios dilexerit, id eſt, non lucri aut gloriæ ſtudio, ſed Dei zelotypia, vt ibidem appellat.

* ZELOTYPIÆ LEX APVD IVDÆOS, ET PVRGATIO.

Truculentiſſimam Zelotypiæ tyrannidem Deus à populo ſuo eximere volens in lege veteri, certam adulterij ac ſuſpicionis de eodem diluendæ rationem, legemque tulit in hæc verba; quæ leguntur *Num. cap.* 5. *v.* 14. & ſequentibus. Si ſpiritus Zelotypiæ id eſt zelotypia, more Hebræorum; concitauerit virum contra vxorem ſuam, quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpicione appetitur; adducet eam ad ſacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem ſati (menſura erat aridorum) farinæ hordeaceæ: non fundet ſuper eam oleum (quia
B oleum miſericordiæ, non crudelitatis ſymbolum eſt) (nec imponet thus) quod ſymbolum eſt deuotionis & famæ honeſtæ: aſſumetque aquam ſanctam in vaſe fictili, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittit in eam, &c. Iubebatur autem mulier eam aquam in quam maledictiones plurimas congeſſerat Sacerdos, bibere: quæ ſi criminis erat rea, ſtatim intumeſcebat venter, & diſrumpebatur. Deo ſe fidei coniugalis defenſorem & vindicem graui hac pœna ſignificante. Et quamuis Cæremonia hæc cum aliis Iudaicis extincta pariter ſit, aliis tamen modis in noua lege Zelotypiam purgatam olim conſtat, communis autem proba erat contactus ferri candentis, & non vrentis innocentem, vti accidit Cunegundi Imperatrici: Item aqua vel oleum feruens, cui ſuſpectæ de adulterio immittebant manus. Verum cum ſimiles probæ potius Deum tentent, quàm veritatem elicere valeant, merito SS. Canonibus vetantur.

Vide nonnulla Loco de Probatione.

ZELOTYPI QVI
Vtputa
PROCI. AMASII.

C Idas & Lynceus, Atuernes & Apharei filij, pro Leucippi filiabus Phœbe & Illaira, aduerſus Caſtora & Pollucem prope Spartam dimicarunt. In quo congreſſu periit Caſtor. Polluci autem profuit immortalitas.

Fabulantur Acheloum Ætoliæ fluuium & Herculem, Deianiram Oenei Ætolorum regis filiam in matrimonium popoſciſſe. Certamine inito, Achelous ſumpta tauri forma in Herculem impetum fecit: Hercules cornu manibus apprehenſum defregit. Præ dolore cedens Achelous, ſuam cornu repetens, pro eo Amalthææ cornu Herculi largitus eſt. *Ouidius in Deian.*

Cornua flens legit rapidis Achelous in vndis,
Truncaque limoſa tempora merſit aqua.

Nat. Comes Mythol. l. 7. *c.* 2.

Cùm adoleuiſſet Helena, multos procos habuit, Antilochum, Aganepenorem, Amphilogos duos, alterum Amphiarai, alterum Creati filium: Aiacem Oilei, Aſcalapum, Aiacem
D Telamonis, Diomedem, Euryphilum, Elpenorem, Eumelum, Menelaum, Megetem Mneſtheum, Ialmenum, Leonteum, Machaonem, Polyxenum, Penela, Podalirium, Philoctetem, Proteſilaum, Patroclum, Sthelum, Vlyſſem, Thalpium, Schedium, Polypætem, Teucrum. Eos autem Tyndarus Helenæ pater iureiurando obſtrinxit, cuicunque puella nupſiſſet, ei cæteros omnes contra aliorum quorumcunque vim opem laturos. Ipſa Menelaum elegit. Cui cùm Paris Helenam rapuiſſet, ex fœdere ſocia arma Græcorum principes iunxere. *Natal. Comes lib.* 9. *Mythol. Vide Iſocr. in Helena Encomio.*

Propter Lauiniam, Latini regis & Amatæ filiam, ortum eſt bellum inter Æneam & Turnum, dum vterque eam ſibi in matrimonium dari cuperet. *Virg. in Æneid.*

Scellis & Caſſamenos, Cetoris filij Thraceſes, concitata matri ab inſula Strongule, priùs, pòſt verò Naxo dicta prodierunt, deprædatique ſunt Peloponneſum & circumiacentes inſulas. Aggreſſi autem Theſſaliam, multas feminas ſecum abduxerunt: inter quas Iphimedam, Halothei vxorem, eiuſque filiam Pancrato, cuius amore ambo irretiti, mutuò ſe interemerunt. *Parthen. de Amat. cap.* 19. *ex Andriſci de rebus Naxicis lib.* 2.

Nannam Geuari Noruegiorum regis F. Balderus Othini Selandiæ reguli F. ambiebat. Virgo ſe excuſare, indignum ſore dictitans mulierem mortalem Deo Immortali (talem enim ſe Balderus ob magiæ peritiam iactitabat) copulari. Reuerà autem Hotheri Suecorum regis nuptias malebat. Balderus conſcripto exercitu, armis & magia ab Hothero ſuperatus, claſſe ſubmerſa vix effugit. A Canis poſtea in regem creatus, ab Hothero interficitur. *Ioan. Magnus lib.* 2. E

* Exemplum tyrannidis Zelotypiæ colligere poſſumus ex monumentis C. Vibij adoleſcentis: qui cùm Putillia puella adamata potiri non poſſet, altérque ſibi prælatus eſſet: zelotypia correptus, eiuſque vim ſuſtinere non valens, ſibiipſi manus violentas intulit, vt ex inſcriptione hac apparet.

INFER. D. DEABVSQVE.
C. VIBIVS ADOLESCENS INTEMPERATO AMORE PERCITVS PVTILLIÆ SEX. PVELLÆ GRATISS. QVOD ALTERI VIRO TRADIT. NON SVSTINENS CRVENTO GLADIO SIBIMET MORTEM CONSCIVIT. VIX. ANN. XIX. M. II. D. IX. HORAS SCIT NEMO.

Mariti Zelotypi.

M. ANTONIVS & Cleopatra, victi ad Actium, ad Cæſarem legatos in Aſiam miſere. Cæſar reiectis Antonij poſtulatis, Cleopatræ reſpondit, nihil benignitatis ei, ſi ſuſtuliſſet vel eieciſſet Antonium, defuturum. Miſit etiam vnà libertum ſuum Thyreum, hominem haud inſulſum, qui oratione ſua iuuenis imperatoris nomine miſſus, inflatam mulierem, ac mire formæ cauſa tumidam, poſſet mouere. Hic prolixiore oratione quàm alij cum ea agens, & ſupra modum honoratus ab ea, ſuſpicionem mouit Antonio. Itaque corripuit eum, & flagellis excidit, inde remiſit ad Cæſarem, ſcribens, inſultatione & ſuperbia illius ſe fuiſſe irritatum, qui eſſet ob ærumnas irritabilis. Id tu ſi fers, inquit: iniquè, habes libertum meum Hipparchum, hunc ſuſpenſum flagellato, vt par feramus. Defecerat enim is ad Cæſarem. *Plut. in Antonio.* F

OTHO, qui imperauit poſteà Neroni familiaris, Poppeam Sabinam à marito abductam, depoſiti nomine apud ſe retinuit, quoad Nero Octauiam vxorem amolitetur. Eam tamen non contentus corrupiſſe, adeò dilexit, vt ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Poppea inſuper acri Neronis amore abutens ad ſuperbiam, dictabat ſe nuptam eſſe Othoni, qui animo & cultu magnificus foret: cùm Nero aſſuetudine ancillæ Actes deuinctus, nil traxiſſet ex contubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum. Creditur certè Otho non modò miſſos ad arceſſendam non recepiſſe, ſed ipſum etiam excluſiſſe quondam pro foribus aſtantem, miſcentémque fruſtrà minas & preces ac depoſitum repoſcentem. Quare diducto matrimonio, ſepoſitus eſt per cauſam legationis in Luſitaniam, & ſatis viſum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen ſic quoque hoc diſticho innotuit: G

Cur Otho mentito ſit, quæritis, exul honore?
Vxoris mœchus cœperat eſſe ſua.

Suetonius.

CAROLVS Craſſus Imperat. in Alemanniam reuerſus, Richildem coniugem adulterij poſtulauit, atque in concione ſe nunquam cum ea concubuiſſe iurauit. Quod crimen illa ita repulit, vt ſe virginem eſſe, idque ſe Dei iudicio, aut ſingulari certamine, aut candentis ferri tractatione confirmaturam eſſe reſponderit; nec multò pòſt constructo ſibi monaſterio velum ſumpſit. *Sigon. lib.* 5. *regni Ital.* H

* Iuſtina virgo Romana genere & forma nobilis, ætate iuuenili, cum locupleti quidem, aut ſtolido & furenti viro eſſet tradita, de excellenti illa ſpecie in ſuſpicionem marito venit: qui candidiſſimam vxoris ceruicem conſpicatus, inclinantis ſe ad exuendum calceum, furore ex zelotypia correptus, teneram puellam & nouam coniugem obtruncauit. De quo facinore tales lugubres querelæ leguntur.

Immitis ferro ſecuit mea colla maritus,
Dum propero niuei ſoluere vincla pedis,
Durus, & a te thorum, quo nuper nupta coiuì:
Quo cecidit noſtræ virginitatis honos.
Nec culpa meruiſſe necem, bona numina teſtor?
Sed iaceo fati ſorte perempta mei.
Diſcite ab exemplo Iuſtina, diſcite patres,
Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

* Simile legitur Epitaphium lugentis fœminæ Peruſinæ inſontis à marito ob ſuſpicioné adulterij & zelotypiâ interfectæ.

Si qua ſolet proprio gaudere puella decoro,
A *Quid mea ſors poſſit, nunc ego ſola queror.*
Forma dedit multis famam laudémque puellis,
At mihi de falſa ſuſpicione necem.

PVNA rex Indorum, ne vnquam de vxoris pudicitia ſollicitus eſſe deberet, Eunuchis mancipiis non ſolum virilia, ſed & nares & brachia amputaſſe legitur.

* Armenij armis Regiam circumueniūt; neque aliud Rhadamaſti regi ſubſidium fuit, quàm pernicitas equorum, quibus ſe & coniugem Zenobiam abſtulit. Sed coniux grauida primam vtcunque fugam ob metum hoſtilem & mariti charitatem tolerauit. Vbi quati vterus, & viſcera vibrantur, orare vt morte honeſta contumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari modò virtutem admirans; modò timore æger, ne quis relicta potiretur, poſt diſtringit acinacem, & ad flumen trahit, ne corpus auferretur. *Tacit. l. 12. c. 51.*

Vxores Zelotypæ.

IASON rapto è Colchide vellere aureo, cum Medea vxore Corinthi 10. annos vixit, genuitque interim ex ea Theſſalum, Alcimentum, & Tiſandrum, ob elegantem formam, pruden- B tiámque ſingularem, in magno eam honore habens. Inde ætatis flore iam propemodum exacto, Iaſon Glaucæ Creontis Corinthiorum regis filiæ amore captus, virginem ſibi in coniugem à patre petiit. Nec Creon tanti viri affinitatem aſpernatus eſt. Tum multa ille arte Medeam adortus, ad voluntarium diuortium conatur impellere. His Medea non modò non aſſenſa eſt, ſed ſua in maritum beneficia commemorans, nunc ingratum, nunc perfidum appellare: cuius cauſa deos patrios, domeſticum larem, parentes, ſororem, omnia iura diuina & humana prodidiſſet: cui pulchram fœcundámque virilis ſtirpis ſobolem enixa eſſet: inhumanè eum facturum, ſi pro tot meritis ſe eiectam, inopem & extorrem eſſe pateretur. Mouebant Iaſonem non parùm muliebres lachrymæ, mouebat & beneficiorum memoria. Verùm recens amor multò plus valuit, quàm ius & æquitas. Regiam igitur affinitatem per hæc ſecutus, auctor fuit vt Medeæ exilium indiceretur. Celebrat interim infauſtas nuptias, priſtinæ coniugis & natorum, quos ex ea tulerat, oblitus. Multiplex hîc fama oritur. Sunt qui eam die vno à Creonte impetrato, dum ſe ad profectionem expe- C diret, noctu regiam domum medicamentis quibuſdam incendiſſe, regémque ipſum cum filia ſubito incendio conſumptum dicant. Alij coronam Glaucæ dono miſſam affirmant, quæ naphtha fuerit delibuta, qui liquor flammam vel procul viſam ad ſe rapiat, puellámque aris admotam, vt pro more ſacrificaret, improuiſo igni deflagraſſe. Alij muneribus quibuſdam à Medeæ filiis regiæ illatis Creontem filiámque periiſſe prodiderunt. Sed quoquo modo illa pellicem vlta eſt, vbi Iaſonem præter opinionem ſeruatum cognouit, cum paucis occulta fuga Corintho exceſſit, Alcimeno & Tiſandro priùs obtruncatis. Theſſalus media fratrum cæde dilapſus, ægrè ſeruatus eſt. Ipſa cùm Thebas veniſſet, Herculis fidem aduerſus mariti ingratitudinem implorauit. Iaſon plus æquo dolori indulgens, haud multis interiectis diebus, ſibi mortem conſciuit. *Sab. l. 5. En. 1.*

NEOPTOLEMVS ſiue Pyrrhus Achillis F. confirmato cum Hermone matrimonio, Delphos ad Apollinem gratulatum, quòd in auctorem paternæ cædis Alexandrum vindicandum eſſet, proficiſcitur, relicta domi Andromacha, eiuſque filio D Laodamante, qui reliquis filiorum Hectoris ſuperfuerat (Euripides Moloſſum Neoptolemi ex Andromacha F. ponit) Hermione poſt diſceſſum viri, patri ſuo Menelao accito, multa conqueſta ſuper iniuria prælatæ ſibi à viro captiuæ mulieris, perſuadet vti filium Hectoris necet. Andromacha, inſtantis periculi vim ſubterfugit, auxilio popularium liberata. Qui miſerati fortunam eius, vltrò Menelaum contumeliis proſecuti ſunt. Interim Oreſtes adueniens, dolens præreptum ſibi à Neoptolemo Helmoniæ matrimonium, inſidiis aduenientem oppreſſit, & Hermionem recepit. *Dictys lib. 6.*

Cùm Alcibiades. ☞ *Vide ſuprà Vxores moroſæ.*

ZOE Michaële Paphlagone Imp. marito mortuo reſtituta, imperio, cupiebat maritum habere Conſtantinum Catepano, quem & ab officio quod geſſerat Argoclinam vocabant. Sed eum Vxor veneno necauit, non quòd ei infenſa eſſet, ſed quod ſe viuam eo priuatum iri intelligebat. *Cedrenus.*

CEPHALVS cùm ſtudio Dianæ feras aſſiduè perſequeretur, & nimio æſtu refragari cuperet, auram vocabat. Procris autem Vxor exiſtimans maritum Nympham aliquam hoc nomine dictam expetere, in virgultis ſeſe recondidit, contemplatura cuiuſnam virginis cupiditate Cephalus flagraret. Motis igitur E hinc inde virgultis, maritus in his feram latere putans, emiſſo iaculo, coniugem inſcius interfecit. Hinc *Ouid.*

Ne cito credideris: quantum citò credere lædat,
Exemplum vobis non leue Procris erit.

* Trebiæ monumentum quoque memorabile eſt tale.

D. DITI PROSPER. S. V. F.

TREBIÆ Q. L. S. TREBII FILIÆ AMORIS MONVMENT. EI PIETATIS AVL. FIBVSTIVS VIR CVMQ. SVMMO CVM DESIDERIO DELICIOSE VIX M. I. D. III. HÆC M. XV. QVAM AMANTISS. MIHI INFELICISS. LACHRYMAS ET ÆTERNOS LVCTVS TELIQ. EXTREMO ZELO MECVM SVSPICARET. ALIA CVM FÆM. IACVISS. IN FVROREM DVLCISS. CONVERSO AMORE SEMET FERR. PECTVS PER MED. TRANS. NECAVIT. HEI VX. CVR HOC ? MI CARE CON. NEC FACT. TANT. SED ET SVSPECTVM AMANTI DEMERE DEBVERAS. VALE LIB. AT EGO INCERTA INFEL. ET TREPIDA VITA SOLVTA QVIESCO.

* Patrum noſtrorum memoria, Ioanna Regina Hiſpaniæ mater Caroli V. & Ferdinandi laudatiſſimorum Imperatorum F hoc morbo laborauit: quæ erga maritum Philippum regem, *teſte Gomezio*, incredibili zelotypia ſtimulato, acerba ei & moleſta erat. Vnde cum is relicta Hiſpania, Belgas ſuos, vel tædio coniugis affectus vel aliis de cauſis, reuiſeret: illa, abſente marito, regnorum immemor, de eo tantum ſollicita erat: adeò vt noctu diúque cogitabunda (quod eius temporis ſcriptores tradunt) verbum nullum; niſi admodum coacta, faceret. Vnum dumtaxat cupidiſſimè audiebat: ſi quando mater conſolandi cauſa claſſem iam adornari diceret, quæ maritum in Germaniam ſequeretur: quæ vt tantiſper obduraret, rogabat, donec à partu eſſet libera: nam ſimul ac Fauonij ſpirarent, ſe eam ſtatim voti compotem facturam. Cúmque illa conſolatio materna parum efficax eſſet, pergit *Gomezius*: Has ob res ſupra modum anxia Regina Iſabella, euitandi inſalubris cæli prætextu, Ioanna filia ſecum aſſumpta, Complutum, vbi Ximenius agebat, ſe contulit. Vrit enim præcordia ægritudo animi compreſſa: & in anguſtias adducta, mentem ſubuertit: nec alio medicamine facilius erigitur, quem cordati hominis ſermone. Recenſetur ibi quoque à Gomezio, quo G pacto militibus & prudentibus alloquiis tam matris, quam filiæ ægrum animum Ximenius conſolatus, ad quem lectorem, ne longior ſim, remitto. Etſi autem Ximenius aſſiduè his & aliis habitis colloquiis animum vtriuſque Reginæ mirificè confirmauit, & ab ægritudine ſubleuauit; tamen cum Ioanna ad maritum in Belgium nauigaſſet, & à marito Rege amantiſſimè ſuſcepta fuiſſet: morbus paulò pòſt recruduit. Nam cum per id tempus, vt idem Gomezius refert, puellæ cuiuſdam amoribus Philippi animus implicatus eſſet, quam ſecum Ioanna Regina adduxerat: mox ea zelotypiæ ſtudio vehementer exagitata, criminationibus, iurgiis, & tragœdiis totam Philippi Regiam impleuit. Et cum ad eam per pellicis æmulos delatum eſſet: flaua puellæ cæſarie Philippum coniugem imprimis captum fuiſſe: rabie correpta, cæſariem ſtatim abraſit, pullæque miſerabiliter inſultans pulchram faciem vbicibus fœdauit. Indignatus amans adoleſcens, iam non amplius diſſimulata ira apertis contumeliis & atrocibus verbis, vxoris dicitur peruicaciam multaſſe, atque ab eius congreſſu dies non paucos abſtinuiſſe. H Hæc immoderata zelotypia vxoris, abſque dubio, paulò poſt reuerſo in Hiſpanias Philippo Regi, ægritudinem, accedentibus etiam aliis tam lati regni moleſtiis & curis, mirificè auxit: vt medicus eius Martianus, cum in ſuo cubiculo ſecretiori, ad hunc modum ante ſuum deceſſum conquerentem audiuerit. Quis me in has coniecit miſerias, & ſpecioſo magni regis nomine grauatum in hanc rerum inopiam pertraxit? Fuit quoque hic zelotypiæ morbus non poſtrema cauſa Reginæ Ioannæ, quod ſe ſe mortuo marito in latebras abdiderit, & in mœrore & ægritudine animi, atra bile exagitata, tempus vitæ ſuæ miſerè conſumpſerit.

Amatores Zelotypi.

Perſæ in amoribus graui æmulatione præditi ſint: vt non ille modò, qui appellauerit & attigerit regis pellicem, verùm etiam qui propiùs in itinere prætérlatus fuerit & prætervectus quibus portantur plauſtra, capite luat. *Plut. in Artax.*

Neæra Stratoclidæ, Xenoclidæ Poëtæ, Hipparchique hiſtrionis erat amica. Phryſonique Pœaniei: qui Damonis quidem filius fuit, at ex ſorore nepos Democharis. Cùm autem amici

amici fuiſſent arbitri, ex eorum ſententia Stephanus orator & Phrynion Neæram alternis diebus poſſederunt. *Athenienſ. lib. 13. cap. 23.*

Ariſtod. lib. ridic. Memor. 2. Duo Gnathænam, inquit, mercede conduxerant, Miles & Maſtigia. Cùm verò miles eam contumacius Lacum vocitaret: Quo pacto, inquit? an qui duo fluuij in me influitis, Lycus ac Eleutherus? ingenuosè militi rapacitatem, alteri ſeruitutem exprobrans. *Athen. l. 13. capite 7.*

Memmius quidam Romanus cùm ageret Tarracinæ, mulierculam quandam deperibat, ſed non citra riualem. Cùm aliquando rixa incidiſſet, eò iracundiæ prouectus eſt Memmius, vt Largi (nam id riuali nomen) brachium mordicus arriperet. Ea res poſtea quam in popularem abiit iocum, faceti quidam & ocioſi ſenarium hunc in omnibus eius vrbis parietibus quinque litteris notarunt, depictis tribus L L L, & duobus MM. videlicet vt aduenis percontandi miniſtrarent occaſionem. Itaque cùm M. Craſſus Tarracinam aliquando veniſſet, admiratus nouum literarum ænigma, ſenem quendam oppidanum percontatus eſt, quidnam ſibi vellent eiuſmodi litteræ. Atque is poſita fabula, verſiculum explicuit.

Lacerat lacertum Largi mordax Memmius.

Meminit M. Tullius *lib. 2. de Orat. 2.* Tametſi L. Cæſar, qui hæc loquitur apud Ciceronem, exiſtimat narrationem hanc totam in Memmium aduerſarium dedita opera confictam fuiſſe. *Eraſm. in Adag.*

Excandeſcit Catullus in Raudum riualem, vt puellæ ſuæ ſitrem. Item ægrè fert, Lesbium ſibi ob pulchritudinem a Lesbia præpoſitum, vbi ait:

Lesbius eſt pulcher: quidni? quem Lesbia malit,
Quam te cum tota gente Catulle tua.

De Bacchara *Martial. Epigram. lib. 11.*

Curandum penem commiſit Bacchara Græcus
Riuali Medico, Bacchara Gallus erit.

Pandulfus Alopus ærarij præfectus, Ioannæ Reginæ Neapolitanæ familiaris, Magnum Sfortiam vt corriualem odio proſequi cœpit, atque etiam in carcerem coniecit, per quatuor menſes integros. Mox verò cùm paſſim à regina multæ vrbes deficerent, & nemo eſſet qui in ipſo Sforcia melius atque præſentius reginam tutari, rebellanteſque compeſcere, & perſequi armis poſſet: Sfortia cum multo verborum honore cuſtodia educitur: datiſque obſidibus, & accepta ingenti pecunia, gerendi belli cura ei protinus demandatur, ea conditione, vt Catelli Alopi ſororem matrimonio ſibi adiungere, & cum Alopo ſincera fide in gratiam ſe rediiſſe teſtaretur. *Iouius in vita eius.*

Amicæ, Meretrices Zelotypæ.

Circe venefica ægrè ferens Scyllam nympham à Glauco amari, fontem (in quo ſe lauabat) infecit veneno, cuius virtute Scylla in monſtrum marinum mutata eſt.

Celeberrima fuit Plangon Mileſia, quam adoleſcens quidam Colophonius amauit, iuxta Bacchidem Samiam. Illa Bacchidis forma audita, vt iuuenem ab amore eius diuerteret, congreſſus præmium poſtulauit monile Bacchidis precioſiſſimum. Quod vbi impetrauit, cognouit Bacchidem ab inuidia eſſe alienam. Proinde monile remiſit, & communem cum Bacchide amaſium habuit. *Athen. lib. 13. cap. 23.*

Demetrius Poliorcetes Lamiam ſcortum amabat, magna cum reliquarum Vxorum ſimul & Concubinarum æmulatione: Inter reliquos Demo, cognomento Mania, tibia ſuper cœnam canente, Lamia, à Demetrio interrogata: Quid ſibi videretur: reſpondit: Anus, ô rex. Iterum appoſitis ſecundis menſis cùm diceret ille: Videſne quàm multa mihi mittat Lamia? Plura inquit, à matre mea mittentur tibi, ſi cum ea quoque volueris cubare. *Plutarchus in Demetrio.*

Pederaſtæ Zelotypi.

Polycrates Samius frequentem operam Muſis nauauit, & Polycratem, Teium fecit plurimi, ſeduloque ei adhæſit, & delectatus eſt eius carminibus. Anacreon Smerdiam Polycratis amaſium, feruentiore præconio in cœlum vſque extulit. Qua laude plurimùm gaudens adoleſcens, colebat in primis & obſeruabat Anacreontem, qui magno amore indolem eius, non autem corpus proſequebatur. Polycrates commotus zelotypia, adoleſcentem raſit: & illi quidem turpitudinem, Anacreonti verò dolorem, vt ipſe putabat, attulit. At ille diſſimulans ſe Polycratem accuſare, transtulit crimen in adoleſcentulum: obiecitque ei audaciam & inertiam, quòd contra ſuos ipſius crines arma ſumpſiſſet. *Ælian. de var. hiſt. lib. 9.*

Theron Theſſalus admota muro læua, & ſtricto gladio inſpectante amaſio præſcidit pollicem ſuum, prouocans riualem. *Plut. Ser. amat.*

Pausanias Macedo allectus inter eos, quibus regij corporis tuendi officium incumbit, Philippo regi Amyntæ F. ob formæ elegantiam charus erat. Hic cùm alterum Pauſaniam ſibi cognominem a rege amari animaduerteret, conuitiis eum inſectatus eſt, ancipitis ſexus hominem appellans, quòd amantium libidini ſeſe exponeret. Is contumelioſa maledicta iniquiſſimo animo, ferens, Attalo vni ex amicis, quid deinceps fieri deberet, cùm indicaſſet, vltrò vita ſe abdicauit. Quæ deinceps occaſio fuit cædis Philippi. *Diod. lib. 16.*

Themistocles cum Ariſtide Lyſimachi graues ſuſtinuit inimicitias. Hinc enim ſemper ab eo diſſentiebat. Amauit vterque, vt Ariſton Philoſophus ſcriptum reliquit, formoſum Steſilaum, Ceo oriundum. Hinc fuit perpetuum inter eos & de republ. diſſidium. Quamuis vitæ & morum videatur diſſimilitudo eam exaggeraſſe diſtractionem. *Plut. in Themiſt.*

* A ZELOTYPIA IMMVNES.

Non Zelotypi.

Germanos refert *Munſterus* minimè inter Europæos zelotypia laborare, imo præclarum exiſtimare, omnes fœminas cum omnibus maribus in publicis balneis ſimul perlui.

Refert *Bodinus*, cum in Angliam profectus eſſet legationis cauſa audiuiſſe ſe Mendozam legatum Hiſpanorum, cum turpe eſſe diceret, viros ſimul cum fœminis in concionibus ſacris permiſtos videri. Cui Dalus Magiſter libellorum vrbanè repoſuit: Turpe id quidem apud Hiſpanos, qui etiam in ſacris locis cogitarent de explenda libidine: à qua procul abeunt Anglorum mentes. Siquidem in Regionibus quæ ad Septentrionem vergunt, temperamentum magis eſt frigidum & humidum, ſic vt minor ſit procliuitas ad actus venereos, quàm in Hiſpania & Italia, vbi communiter ceu rem difficillimam, ne dicam vix poſſibilem cenſent abſtinere à fœminarum congreſſu, aut aliis minus licitis libidinibus.

* AD EAM PROCLIVES.

Auſtralibus populis adeò ineſt hoc zelotypiæ tormentum, vt ne ſacra quidem publica, niſi diuiſo ſexu interpoſito pariete fieri permittant.

Itidem Hiſpani præ aliis nationibus hac cum tyrannide conflictantur, ſic vt plerique animi angore intereant. Vnde apud eos Geloſia hoc vitium appellatur, quod animum adeò metus aſſiduo concutiat, vt continuo ſuſpicionum recurſu ſanguis ipſe velut quodam gelu concreſcat.

Feminas cum primis vitio huic deditas eſſe, præſertim prægnantes, idque ægritudine quadam, *Galenus* alibi ſcribit.

Turcas præterea præ cæteris gentibus vxorum pudicitiæ ſtudere, & Zelotypos eſſe, docet *Busbequius*: Turcæ, inquit, ſi quæ alia gens, vxorum pudicitiæ ſtudent; ideò concluſas domi ſeruant atque abdunt, vt vix ſol aſpiciat. Quod ſi in publicum neceſſitas cogat, ita tectas, ita pannis obuolutas emittunt, vt meræ laruæ, aut ſpectra intuentibus videantur, ipſis quidem viros per linteum aut ſeraceum videndi copia eſt, viris nulla earum corporis pars ad conſpectum patet. Eſt enim apud eos recepta opinio, non poſſe mulierem, quam vel minimum forma aut ætas commendat, à viro ſine potiundi libidine, ac proinde ſine mentis labe conſpici: ob id omnes habent abſconditas.

* Hieroglyphicum.

Sunt qui per *Camelum* Zelotypiam ſignificent: propterea quod animalia reliqua, tempore, quo rei Venereæ cupidine, vel rabie potius incitata, geſtiunt, in ſuum tantum genus ſæuiunt: Camelus autem in hominem etiam in vnum quodque aliud animal efferaſcit, & vſque adeò ſibi timet ab omnibus: vt ſolitudines petat: & id tempus ab omnium conſortio ſeparatus, ſolam fæminam aſſectetur. *Pier. Val. lib. 12. p. 107. A.*

* Scriptores.

De Zelotypiæ vitio ſcripſit Italico ſermone quidam *Lenamius* de Quidiccolo Mantuanus, in quo plura & memorabilia, aliaque a iam dictis exempla adferuntur. Inſcribitur libellus *Antidoto de la Geloſia*, eſtque editus Venetiis.

Pulchrè de eodem argumento ſcripſit *Tiraquell. Lege 16. quæ eſt de Connub.* eique præmittit Epiſtolam conſolatoriam ad Nicoſtratam Zelotypam, quæ lectu digniſſima eſt, multáque curioſa circa idem argumentum complectitur.

A

* Zelus.

Definitio et Etymologia.

ZElum quidem ζῆλον Græci, *Kineah* Hebræi, indignatus eſt vocant, & æmulationem *Cicero* dicit; definiuit ægritudinem ex eo quòd alius potiatur ea re quam concupiſcis, & differt ab illo affectu quem Græci φθόνον, id eſt, inuidiam appellant. Accipitur autem zelus ſiue æmulatio nunc in bonam, nunc in malam partem: & quidem poſteriori modo eſt idem cum inuidia & furore: quomodo leguntur principes Sacerdotum iniecisſe manus in Apoſtolos, idque ex zelo quo replebantur. *Act. cap.5.*

Hinc Paulus dicit quoſdam habere zelum, ſed non ſecundùm ſcientiam, *ad Rom.10.* Loquitur de Iudæis qui pro lege Moſaïca tuenda zelum errantem habebant. Ignorantes enim inquit, iuſtitiam Dei, id eſt, à Dei gratia prouenientem qua iuſti coram Deo reddimur; & ſuam, id eſt ex ſuis & naturæ viribus ac operibus legis partam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Audi quid in hunc locum ſcribat. *Orig.* Nihil prodeſt habere zelum Dei, & non habere ſcientiam B Dei. Iudæi putantes ſe zelum Dei habere, ſacrilegi extiterunt in filium Dei: quia non ſecundum ſcientiam zelati ſunt: quia ignorantes Dei iuſtitiam propriam (id eſt, quæ hominibus iuſtitia videbatur) ſtudebant implere, cum vtique ipſos magis iuſtitiæ Dei, nempe Chriſto, obedire conueniret.

Eſt ergo duplex zelus alter ad vitam, alter ad mortem. Ad vitam zelus eſt, ait *S. Ambroſ. in Pſal.* 118. diuina ſeruare præcepta, & amore nominis eadem cuſtodire.

ZELI MERITORII ACCEPTIO VARIA.

Zelus: *Primò*, ſignificat honeſtum illud & laudabile ſtudium quo accendimur ad alicuius virtutes imitandas aut etiam ſuperandas, ſine vllo tamen ipſius odio, 1. *Cor.* 12.13. *&* 14. *v.* 1. 12. 39. 2. *Cor.* 9.2, *Gal.* 4.18. *Tit.* 2.14. *Secundò*, inuidiam ac liuorem *Act.* 5.17. *&* 7.9 *&* 13.45. *&* 17.5. *Rom.* 13.13. 1. *Cor.* 3. *&* 13.4. 2. *Cor.* 12.20. *Gal* 5.20. *Iac.* 3.14. *&* 14.12. *Tertiò*, accipitur pro ſancta quadam zelotypia quæ non proficiſcitur à cuiuſdam odio, verùm ab eorum amore, quos non noſtri, ſed ipſorum potius cauſa amamus, 2. *Cor.* 11.2. *Quartò*, pro ſui ipſius amore cui ſancta illa zelotypia prætexitur, *Gal.* 4.17. *Quintò* pro animi C æſtu ex indignatione de iis concepta quæ indignè fiunt aduerſus eum quem amamus, putà vel aduerſus homines nobis charos, 2. *Cor.* 7.7. *Coloſ.* 4.12. vel aduerſus Deum ipſum. Eſt autem hic zelus Duplex: *Verus* nimirum, cum voluntatis Dei cognitione, ac vera in eum fide coniunctus, qualis eſt Chriſti zelus, de quo agitur, *Ioan.* 3.17. item qui commendatur, 2. *Cor.* 7. 11. *Apoc.* 3.18. *Alter* vero, qui non eſt ſecundum ſcientiam, & cæcus potius impetus ac furor dici debet, vt *Rom.* 10.2. *Philip.* 3.6. *Act.* 22.20. *&* 22.3. *Gal.* 1.14. Hinc demum ſexta ſignificatio orta eſt: cum ζῆλος ad ignis ardorem transfertur, vt *Heb.* 18.27. zelus Bonus & ſanctus commendatur, *Rom.* 121.1.

ZELVS DEI QVIS?
ET CVR.
Appelletur Zelotes.

Frequens eſt Scripturis, vt Deus ſeipſum hominibus inſinuet nomine Zelotis, ſiue æmulatoris, vti clare dando Decalogum eumque populo proponendo, dicit: Ego enim ſum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, ſiue zelotes, vt vertunt LXX. Zelus autem hic Dei, inquit *Auguſt. cont. Adamant. c.* 11. non D cruciatum, ſed tranquilliſſimámque ſinceriſſimámque iuſtitiam ſignificat, qua animam impunè non ſinit fornicari.

Secundò, zelus hic declarat Dei charitatem, inquit *Theodor.* qua animam quaſi ſponſam ſuam & vxorem, ſibi adimi non permittit. Lex enim vetus inſtar viri erat, populus erat inſtar vxoris, ſi is à lege deficeret (fornicari dicebatur, vt ſæpe ei improperant Prophetæ.

De hoc amore & zelo zelotis Dei, vide *S. Dion. de Diuin. nom. cap. 4. p. 1. in fine* vbi ait: zelotes dicitur Deus, quia amat creaturas, nam qui amat, in rem amatam fertur; & quia ſæpe quædam impediunt adeptionem rei amatæ, naſcitur in voluntate conatus ad ea repellenda, qui dicitur zelus ait, *D. Thomas.*

Zelus eſt, ait *Ambroſius ſuper Pſal.* 118. gratia Dei, qui exquirit, qui ſuperuenit, qui ſe iuſti pectori infundit. Zelus Dei vita eſt. Zelum Dei qui habent, omnes ſibi inimicos putant qui ſunt hoſtes Dei, quamuis patrem fratres, ſorores.

Valida eſt ſicut mors charitas, durus ſicut inferi zelus. Durus zelus quem vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus ſicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus Deo. Angeli quoque ſine zelo nihil ſunt, & ſubſtantiæ ſuæ amittunt prærogatiuam, niſi eam zeli ardore ſuſtentent. E

Zelo Eccleſia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia poſſidetur.

Dominvs Iesvs dixit, Zelus domus tuæ comedit me, increpans Iudæos, quod domum orationis fecerint ſpeluncam latronum, fecerint & domum negotiationis. Sed non ſolum locum Eccleſiæ zelare debemus, ſed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne ſit domus negotiationis aut ſpelũca latronũ: Si enim lucra quæſtus pecuniæ & emolumenta aucupemur, domũ negotiationis fecimus: ſi inuadamus alienas poſſeſſiones, fines viduæ vel pupillorũ latronum ſpeluncam fecimus. Veniat ergo verbum Dei, & de hac domo proiiciat fures, deceptores, caupones, vt mundum ſit cor tuum, pectus tuum.

ZELI PRÆSTANTIA. NECESSITAS. VTILITAS.

Zeli excellentiam eruunt Eccleſiaſtici Scriptores ex duabus maximis virtutibus quæ illum velut producunt & fulciunt, ſuntque Charitas & Religio. Indicauit id *Paulus ad Rom.* quando flagrans ſummo deſiderio ſalutis Iudæorum promouendæ ait, Optabam ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis. Et *D. Gregorij* ſententa celebratur in fine *lib. 1. in Ezechiel.* Nullum Deo gratius ſacrificium offerri, quàm eſt zelus animarum, vnde & Deo ipſi & Angelis tribuitur, quos dicit Ambroſ. *ſerm.* 18. *in Pſ.* 118. ſubſtantiæ ſuæ amittere prærogatiuam, niſi eam zeli ardore ſuſtentent. F

Et quid inquit paulò pòſt, miremur ſi Angeli eum habent? Ipſe Deus pater ait, zelans zelabo Hieruſalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideo & zelus eius magnus eſt, & pro vniuſcuiuſque potentiæ qualitate, ita & zelus, aut mediocris, aut magnus eſt. Zelo vindicatur Hieruſalem, zelo Eccleſia cõgregatur, zelo fides acquiritur, zelo iuſtitia poſſidetur, Dominus quoque Ieſus ait: Zelus domus tuæ comedit me, increpans Iudæos, quod domum orationis fecerunt ſpeluncam latronum fecerint & domum negotiationis.

Deinde, eadem virtus in Scripturis, maximè tributa eſt perſonis in populo Iſraël digniſſimis, vt Sacerdotibus, & ſummis quibuſque prophetis: Vnde idem *Ambroſ. loco citato:* Zelum debet habere ſacerdos, qui incorruptam ſeruare ſtudet Eccleſiæ caſtitatem. Et Phinees ſacerdos erat, & nepos ſacerdotis; & filius ſacerdotis, Bonus zelus, & vtilis in ſacerdote, præcipuè ne negligens, ne remiſſus ſit. Vides quia zelus Dei gratia eſt, qui exquirit, qui ſuperuenit, qui ſe iuſti infundit pectori. Zelus Dei vita eſt. Zelum habuit Matathias Butanus, qui aduerſus ſacrilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Quid multa? Apoſtolus quoque Domini hoc declaratus eſt nomine, vt Iudas Zelotes diceretur, ſicut legimus in Euangelio. Hæc ille. G

Cui adiice ex nouo Teſtamento præcurſorem Domini, Principem Apoſtolorum Petrum, & gentium Doctorem Paulum, & Protomartyrem S. Stephanum, & alios zeli nomine illuſtres.

Accedunt quotquot poſt Apoſtolorum tempora doctrina ſanctitatéque floruerunt in Eccleſia Dei, & eadem virtute efloruerunt, vt Cyprianus, Hilarius, Baſilius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius Romanus, Bernardus.

Illuſtriora ſupradictorum exempla infrà adducemus. H

Certè ad res arduas ſuperandas, arduo zelo eſt opus. Siquidem ardor animi diligentem facit, & ſtrenuum, frigus pigrum facit, & inertem, qualis eſt ille *Prouerb.* 26. Dicit piger: Leo eſt in via, & leænas in itineribus. Formicas putat eſſe leones, & leænas in via Dei, at feruidus homo etiam leones formicas æſtimat, canitque: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.

Hinc *S. Bernardus in Vigilia S. Andreæ:* Adami, inquit, voluntas non habuit fortitudinem, quia non habuit feruorem.

Si ergo cupis nobiles victorias de carne, mundo, & diabolo, eſto feruidus, Palmæ feruidas amant regiones: ſic victoriæ feruidos poſtulãt homines: In cœlum nauigas flumine aduerſo, feruoris impetus neceſſarius eſt, vt fluminis impetum vincas.

Pulchrè *Vener. Beda in Luc.* 3. Niſi, inquit, mentis contentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima ſemper ad ima reuocatur.

Merces.

Nulla re magis, quam huius virtutis exercitio, maximè ſi de

animarum

animarum ſaluti inſtituitur; Deum demereri poſſumus. Notum
A eſt aureum illud dictum B. Dionyſij *de cœleſti Hierarch. cap. 3.* Diuinorum omnium diuiniſſimum eſſe ſcooperari Deo in remiſſione peccatorum. Deo namque, vti eſt ſumma per eſſentiam bonitas, proprium eſt, ſuam bonitatem communicare omnibus, omnes ſalutis capaces ad eandem perducere, ouique pro inopia ſubuenire. Vnde qui in hac re Deum imitantur, Deiformes, diuini, imò diuiniſſimi, atque adeò Dij ſunt nuncupandi.

Quàm autem Deo gratus fuerit zelus quem oſtendit Moyſes, vt populum poſt conflatum vitulum ei reconciliaret, poſt cæſa 23. hominum millia conſtat ex hoc, quod Leuitis dixerit: Conſecraſtis hodie manus veſtras Domino, vnuſquiſque filio & in fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. *Exod. 32. ver. 29.* Ecce Leuitæ hoc zelo meruerunt benedictionem & Sacerdotium.

Audi *Deut. 33. v. 9.* Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſciuerunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Iſraël: ponent thymia-
B ma in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum.

Sic & Phinees ob ſimilem zelum, quo occidit fornicantes & colentes Beelphegor, meruit ſummum Sacerdotium *Numer. 25. 15.* Cuius quidem zeli eiuſque præmij hiſtoriam ita habes *ibid.* Et ecce vnus de filiis Iſraël intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitidem vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſraël, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraëlitem in lupanar, & perfodit ambos ſimul, virum ſcilicet & mulierem in locis genitalibus. Ceſſauitq; plaga à filiis Iſraël, & occiſi ſunt 24. millia hominum. Dixitque Dominus ad Moyſen. Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis auertit iram meam à filiis Iſraël, quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem filios Iſraël in zelo meo: idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi quam ſemini eius pactum Sacerdotij ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſrael. Vnde dicitur *Pſa. 105.* Et ſtetit Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio. Et reputatum eſt ei in iuſtitiam in
C generationem & generationem vſque in ſempiternum.

Zelum habuit Helias, & ideò raptus eſt ad cœlum. Zelans, inquit, zelaui Dominum.

Zelum habuit Matathias, & ideò adeptus eſt gloriam & imperium gentis ſuæ.

Zelum habuit Moyſes percutiens Ægyptium opprimentem Hebræum; & rectè: Zelus enim purgat facinus.

Idem fidei zelo grandis factus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans & præponens theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem, vt ait D. Paulus *ad Hebræos c. 11. Exod. cap. 2.*

Similiter & Gedeon, Barah, Sampſon, Iephte, Dauid, Samuël, per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum, &c. *ad Heb. c. 11.*

D Zelus protulit conuerſionem gentium in toto orbe terrarum, vt annotauit. *Ambroſ. in Pſal. 118.* Zelo fidei, inquit, populus Gentilium vitam ſibi acquiſiuit æternam, quam negligentia atque deſidia Iudæorum populus amiſit. Ideoq; ſcriptum eſt. Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniam populus qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit ſe zelus ad gentes: cuius tanta eſt gratia vt electionis prærogatiuam vicerit, & eruditionis induſtriam ſuperarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit eſſe meliorem. Itaque ea gratia operata eſt in populo nationum, vt hæreditatem Domini mereretur quam operatus eſt Dominus, vt Eccleſiam ſibi ex nationibus copularet.

* ZELI BONI ET DISCRETI PRO DEI HONORE ADVERSVS PECCATORES.

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Sæuiebāt filij Iacob ob ſtuprū Dinę ſororis per Sichē oppreſſę.

Audiens Moyſes voces cantantium & videns vitulum & choros, iratus eſt valde, & proiiciens tabulas confregit eas. Et nota, quam grauiter puniuit populum, pro quo tam fideliter & inſtanter orauerat ante Deum. *Exod. 32.* E

Multum placuit Deo zelus Phinees. *Num. 25.*

Præcepit Ioſue Acham lapidari, & totam eius ſupellectilem comburi quia tulerat de anathemate Iericho. *Ioſue 7.*

Cum audiſſent filij Iſraël filios Ruben & Gad, ædificaſſe ſibi altare, conuenerunt omnes contra eos, & dimicare voluerunt. *Ioſue 22.*

Congregati ſunt omnes filij Iſraël quaſi vir vnus ad vindicandum grauiſſimum ſcelus, quod commiſerant viri de Gabaa Benjamin, pro vxore Leuitæ *Iudic. 19. 3. & 20.*

Confidenter arguit Elias errantem populum, Sacerdotes Baal fecit occidi. 2. *Reg* 18.

Reprehenſus eſt Achab, eo quod Benadab regem Syriæ, virum morte dignum indiſcretè viuum permiſit abire.

Quàuis rex Iſraël Iehu ſimpliciter fuerit malus, tamen multum commendatur, eò quòd ſemen domus Achab deleuit & prophetas Baal occidit, & ædē ipſius Baal deſtruxit *4. Reg. 10.*

Spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ, & ſtetit in conſpectu populi ſculptilibus ſeruientis, & dixit: Quare
tranſgredimini præceptum Domini? quod vobis non proderit: F
& dereliquiſtis Dominum, vt derelinqueret vos *2. Paral. 24.*

Audiens Eſdras ſacerdos, Iudæos cum gentilibus matrimonia copulaſſe, miro modo doluerit; & gemens ac eiulans, ſigna doloris oſtendit *1. Eſd. 9.*

Videns Nehemias Iudæos ducentes vxores alienigenas, obiurgauit eos, & maledixit & verberauit aliquos & decaluauit. *Nehem. 13.*

Surrexit Matathias & dixit: Væ mihi! vt quid natus ſum videre contritionem populi mei? Sequitur poſteà de illius zelo feruentiſſimo, & mirabili probitate, quando trucidauit hominem ſuper aram idolis immolantem. *1. Mac. 2.*

Omnia ſummus pontifex reſtitit viriliter Simoni, qui volebat iniquum quid in ciuitatem moliri. *2. Mac. 3.*

Miro feruebat zelo Ioannes Baptiſta, quando dicebat progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere venturam iram? ſimul & quando Herodem increpabat. *Matth. 3. & 14.*

Durè increpabat Dominus Scribas & Phariſæos, & hypocritas, & ſpecialiter in *Matth. 23.* Vbi dixit eis ſepties: Væ vobis, &c.

Sciens Dominus Ieſus Phariſæos ipſum nequiter obſeruare, circumſpiciens eos cum ira contriſtatus eſt ſuper cæcitatem G
cordis ipſorum, dixitque. Vos ex patre diabolo eſtis, *Ioan. 8.*

Pluries eiecit Dominus vendentes & ementes de templo, quandoq; cum duro verbo: domus mea, domus orationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum *Ioan. 2. Luca 19.*

Grandi zelo ſuccenſus eſt Petrus in Ananiam & Saphiram, quando vidit quòd fraudauerant aliquid de pretio agri. *Act. 5.*

Ex ardenti zelo proueniebat ſermo, quem dixit Stephanus Iudæis: Dura ceruice, & incircuncisi corde & auribus ſemper reſiſtitis ſpiritui ſancto. *Act. 7.*

Reſiſtente Paulo & Barnaba, Bariieu pſeudopropheta, dixit Paulus: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, & inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuertere vias Domini rectas: *Act. 13.*

Cùm Paulus prædicaret Athenis, incitabantur ſpiritus eius, videns idolatriæ deditam ciuitatem. *Act. 17.*

Specialiter apparet feruens zelus Pauli *in epiſt. ad Galat. 5.* Vbi arguebat, increpabat, obſecrabat. Similiter *ad Rom. 9. 2. Cor. 12. & ad Hebr. 1.* H

HISTORICA.

Cum Valens Imperator, Ariana lepra infectus, Aphraatem ſanctitate vitæ & orthodoxæ fidei profeſſione celebrem monachum cum aliis piis hominibus ad ripam fluuij ſpectaſſet ambulantem, quærens quonam tenderet, dixit: Eo peccatum pro terrarum orbe, & pro imperio. Burſus Valens, Et quanam, ait, de cauſa, vitam profiteris ſolitariam, ſecurè per plateas ingrederis, ſilentio & quiete relicta? Ille autem, Dic mihi, inquit Imperator, Si eſſem virgo abſconſa in thalamo, vidiſſem autem aliquem in domus patris ignem conijcientem, quid me iuberes facere? intúſne ſedere, & domum quæ crematur deſpicere? Sed ſic ego quoq; conſumpta fuiſſem ab incendio. Sin autem dicis oportere properare, aquā ferre, & ſuſque deque currere, flammāque extinguere: ne me reprehendas, ô Imperator, ſi idipſum facio. Quod enim tu virginem iuberes exequi, hoc ego cogor facere, qui vitam profeſſus ſum monaſticam. Quod ſi tu me reprehendis, qui quietē reliquerim, teipſum reprehende qui hāc

flammam in domum Dei conieceris, non me qui conor illam A extinguere. Quod enim oporteat opem ferre domui paternæ quæ vritur, ipſe quoq; confitéberis. Quod autē Deus ſit magis verus & germanus pater, quàm ij qui ſunt in terra, eſt cuiuis apertum, etiam ei qui rebus diuinis non eſt omninò initiatus. Nihil ergo abſurdum facimus, ô Imperator, neq; cœpto & inſtituto noſtro contrarium; ſi veræ religionis alumnos congregamus & paſcimus & eis herbam diuinam exhibemus. His dictis Imperator tacitè aſſentiebatur, iuſtam defenſionem conſiderans, &c. *Theod. Hiſt. Sanct. Patrum. vita* 8.

Simul atq; edictum contra Eccleſias Chriſti editum in Nicomedia propoſitum fuit, Vir quidam non obſcurus & ignobilis, ſed, (vt hominum fert opinio) longè illuſtriſſimus, incredibili amore erga Deum, & ardenti fide incitatus ocius prodit in medium: & illud in aperto & publico loco affixum tanquã profanum & maximè impium, manu auellens dilacerat: idque cum duo ex Imperatoribus in ciuitate adeſſent, *Euſeb. lib. 8. hiſt Eccleſ. cap* 5.

Appianvs Cæſarienſis cum Vrbanum Maximini Cæſaris præfectum iam ſacrificantem acceſſiſſet, & abſque formidine eius dextrã apprehendiſſet, extemplò ab immolando coërcuit, B prudenterq; admodum & grauiter cum diuina quadam animi confeſſione & alacritate, ab errore deſiſtere hortatus eſt nam parum rectum eſſe, vt vno & ſolo vero Deo relicto, idolis & dæmonibus hoſtia efferret. Iſtud planè, vt videtur, adoleſcentulus aggreſſus eſt, diuina vi & potentia ipſum ad hanc rem impellente, & per facinus ab illo admiſſum penè in aures omnium inclamante: tantum abeſſe vt Chriſtiani à pietate abducantur, vt non modò minas, terrores, & omnia ſuppliciorum genera quæ eoſdem ſequi ſolent ſtrenuè ſuperent: ſed deinceps etiam magis fidenter loqui, & lingua ingenua ac neutiquam metu hæſitare, fidem liberè confiteri, & (ſi fieri poſſet) etiam perſecutores ipſos & carnifices ab ignorationis cæcitate auocare, & ad vnum ſolum Deum agnoſcendum impellere audeant. *Euſeb. ſup. à cap.* 14.

Modestvs Edeſſæ præfectus, quum prima luce iuſſu Valentis Cæſaris ad templum Chriſtianorum properaret manu armata, vt multitudinem obrueret, Mulierculam puerulũ manibus geſtantem & ad templum properantem videns, iubet ad ſe adduci, & rogat quò, ſe conferre vellet? Tum illa: Cognoui, C inquit, inſidias contra famulos Dei paratas, & in animo eſt ad fratres fide mecum conſentientes contendere, magno flagrans deſiderio cædem à vobis intentatam vnà cum illis ſubeundi. At infantem, ſubiicit præfectus, quorſum tandem tecum fers? Vt mecum, inquit, mortis optatiſſimæ fiat particeps. Quæ cum præfectus à muliere accepiſſet; & ex eius animo aliorum omnium alacritatem perſpiceret, refert ad Imperatorem, & cædem diſſuadet: nam & ipſi, inquit, nihil præter dedecus inde conſequimur, ac paratum ſtudium haudquaquam extinguemus. *Theod. Eccl. hiſt. lib. 4. c. 16.*

Quum Iulianus Imperator, cognomine Apoſtata, variis artibus milites Chriſtianos, qui ſub ſignis ſuis militabant à fide orthodoxa auertere nequicquam ſtuduiſſet, tandem hoc commento vſus eſt, vt vocati ad munus accipiendum de manu Imperatoris, de præſentia ſua recedentes thuris grana quædã honoris gratia in focum quendam proximum coniicerent, ipſo Iuliano & eius ſatellitio adſtante, qui cæremoniã hanc vt idolis factam & Chriſtianiſmi abiurationem tacitam interpretabantur: quamuis nulla adhiberentur verba, nullæ genu flexiones, nulla ſacrificia. Ferunt Quoſdam eorum qui per ignorationem capti ac circumuenti fuerant, poſtquam contracta hac D calamitate domum ſe recepiſſent vnà cum cõtubernalibus ſuis ad menſam accubuiſſe. Deindè cum conuiuium ad conſuetam frigidæ potationem proceſſiſſet, non ſecus ac ſi nihil grauius ipſis accidiſſet, ad aquæ poculum ſublatis in altum oculis Chriſtum cum crucis ligno appellaſſe. Cúmque contubernalium quidam demiratus fuiſſet, dixiſſetque Quidnam hoc eſt? Chriſtum poſt abiurationem inuocatis? Illos ſtatim, his verbis exanimatos concidiſſe, dicentes: Quo tandem modo abiurauimus? & quinam hic nouus ſermo eſt? Hunc verò reſpondiſſe: Quoniam ad ignem thus adoleuiſtis, quod idem omninò eſt, ac Chriſtum abnegare. Tum verò illos nulla interpoſita mora, è conuiuio exſilientes, velut furioſos, mente captos, ac zelo & iracundia æſtuantes per forum cucurriſſe, atque in hæc verba exclamaſſe: Chriſtiani, Chriſtiani animo ſumus, audiant omnes mortales, & ante omnes Deus, cui & viuimus & morimur. Fidem tibi datam, Chriſte Saluator, non fregimus, beatam confeſſionem non abiurauimus. Si quid minus peccauit, mens certè minimè ſecuta eſt. Imperatoris fraude circumuenti, non E auro ſauciati fuimus. Impietatē exuimus, per cruorem purgamur. Poſteaque ad Imperatorem celeriter profectos, atque aurum forti & ſtrenuo animo proiicientes ad hunc modum exclamaſſe: Non dona accepimus, Imperator, ſed morte damnati ſumus. Da hoc beneficiũ militibus tuis. Chriſto nos macta, atque obtrunca, cuius vnius imperio ſubiicimur. Ignem igni repende: pro illo, in cinerem nos redige. Manus amputa, quas ſcelerate porreximus: pedes quibus malè cucurrimus. Alios auro dona quos accepiſſe poſtea non pœniteat. Nobis ſatis ſuperque eſt Chriſtus, quem inſtar omnium habemus. Quam cum orationem habuiſſent ſimulque alios hortarentur, vt fraudem intelligerent, atque ab hac temulentia ſe colligerent, Chriſtóque ſanguine ſuo ſatisfacerent: tum verò Imperatorem ita incenſum apertè quidem illos interficere noluiſſe, ne Martyres efficerentur, qui quantum in ipſis erat, Martyres erant: exilio tamen multaſſe, ac pœna ad contemptum ſui vindicaſſe, maximoque eos beneficio affeciſſe, quos à piaculis ſuis verſutiſque conſiliis procul remouiſſet. *Orat. 1. in Iulianum.*

S. Ambrosivs poſt patratam Theodoſij iuſſu cædem F Theſſalonicam, dum ipſum Theodoſium ſacro fulmine percuſſum à templi limine arcuiſſet, & is nihilominus ad illud properaret, concitus eodem zelo, ita Ruffinum Ducem compellabat: Ego verò Ruffine, prædico, quod ſacra limina eum ingredi prohibebo: ſin autem imperium in tyrannidem mutauerit, necem lubens ſuſcipiam. *Theodor. lib. 9. hiſt. Tripart.*

Terentio duci poteſtatem fecerat Valens Imperator poſtulandi quidquid vellet. At ille tali occaſione arrepta; Peto ait, Imperator, pro meritis omnibus mihi rependi, vnica Antiochiæ Eccleſia Catholicis permittatur. Quid ad hæc parum eo nomine dignus Valens? Supplicationis libello fruſtatim comminuto aliud poſtulet, mandat. Sed ille diuino fidei zelo impletus diſcerpta libelli fruſta recolligit: & magna voce: Donum, ait teneo Imperator, oblatum accipio, neque aliud petam. Conſilij enim mei iudex erit qui eſt iudex & vindex omnium. Æmulamini hoc factum Heroes inclyti, hanc dextram amplectimini duces fortiſſimi, & Religionis, quam in Baptiſmo profeſſi, proteſtati zelum ad ſeros nepotes tranſmittite. G *Niceph. Calliſt. hiſt. Eccleſ. lib. 12. cap. 49.*

De zelo Godefiedi Bulonij terram ſanctam occupantis, & laboribus quos ſuſtinuit, ☞ *Vide locum de Catholica Religione Tit. Felicitatis eorum qui illam tutati.* Ibidem etiam agitur de zelo Recceſuithi Hiſp. Regis.

Zelum Conſtantinopolianorum pro defenſione B. Virginis. ☞ *Vide in 10. eiuſdem, Tit. pœnarum in blaſphemantes Dei matrem.*

Huc pertinent exempla Anachoretarum, qui ſpe lucri animarum etiam ſolitudines ſuas deſeruerunt, vt S. Antonius Magnus, temporibus Imperatoris Conſtantij, qui relicta ſolitudine venit Alexandriam, & totam illam circuibat vrbem, quo omnes doceret, tum Athanaſium præconem veritatis, tum Arianos veritatis hoſtes eſſe. Itaque non ignorabant, illi viri ſancti, quæ res cuique tempori eſſent accommodatæ & quando ſolitudinis otium eſſet amplectendum, quando rurſus vrbana negotia quieti ſolitariæ præferenda.

De pluribus aliis anachoretis refert *S. Chryſoſt. hom. 17. ad pop. Antioch.* quemadmodum è montium cauernis Antiochiã H accurrerint, vt Theodoſij Imperatoris indignationem auerterent (populus ſiquidem Placillę coniugis eius ſtatuam deiecerat) quam etiam præclarè auerterunt. Monachi, inquit, homines pauperes, pallio plus nihil habentes vili, viuentes, in ruſticitate, nulli eſſe apparentes, in montibus & ſaltibus verſantes, velut quidam leones magno & alto ſenſu præditi, omnibus pauefactis & trepidantibus in medio conſiſtentes, malum diſſoluere, non multis diebus, ſed breui temporis momento. Et ſicut generoſi athletæ non tantum anniuerſarios complexi ſed etiam viſi tantum in oppoſitione & vociferati aduerſarios conuertunt. Sic & hi die vnà & deſcenderunt, & diſſeruerunt, & ſoluerunt calamitatem, & ad propria reuerſi ſunt tabernacula. Tanti eſt Philoſophia à Chriſto introducta.

Addo recentius exemplum de zelo animarum D. Franciſci, de quo ita ſcribit *S. Bonau. in eius vita, cap. 12.* Fidelis tenerã famulus & miniſter Chriſti Franciſcus, vt cuncta fideliter & perfectè peragerer, illis potiſſimum virtutum exercitiis intendebat, quæ Deo magis placere cognouerit. Dubitans autem,

an

an potius orationi, quàm prædicationi vacandum eſſet, fratrum
A ſententiam exquiſiuit. Siquidem ego, inquiens, ſimplex & imperitus ſermone, maiorem orandi accepi gratiam, quàm loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum & cumulatio gratiarum: in prædicatione diſtributio donorum cœlitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum & vnitio ad vnum ſummum & verum bonum cum vigoratione virtutis: in prædicatione ſpiritualium pulurizatio pedum, diſtractio multa & relaxatio diſciplinæ. Tandem in oratione Deum alloquimur & audimus, & quaſi vitam angelicam agentes inter angelos conuerſamur. In prædicatione multa oportet vti condeſcenſione ad homines, & humanè inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere & audire. Sed vnum videtur præponderare his omnibus ante Deum, quod vnigenitus Dei filius propter animarum ſalutem de ſinu patris deſcendit, vt ſuo mundum informans exemplo verbum ſalutis hominibus loqueretur, & ideo videtur magis Deo placitum, quod intermiſſa quiete foras egrediar ad laborem. Subiicit deinde *S. Bonauentura*, quod cum ex illa collatione cum fratribus nihil certi ſtatuiſſet, cum confugiſſe ad preces S. Claræ alio-
B rumque ſui Ordinis ſanctitate præſtantium, qui cum voluntatem Dei cognouiſſent, prorſus prædicationi eſſe vacandum, continuo Franciſcum ſuccinxiſſe ſe, & cum tanto feruore iter ingreſſum, ac ſi facta manu Dei ſuper eum nouam induiſſet è cœlo virtutem.

* DE ZELO INDISCRETO,

EXEMPLA S. SCRIPTVRÆ.

Videns Ioſue famulus Moyſi, duos homines in caſtris prophetantes, dixit Domine mi Moyſes, prohibe illos, at ille, Quid (inquit) æmularis pro me? *Num.* 11.

ABISAI Sarmæ voluit amputare caput maledicentis ſerui Dauid, perſecutionem Abſalon patienti. Sed non permiſit Dauid, vt aliquid mali inferretur illi, 2. *Reg.* 10.

Filij Prophetarum coëgerunt Eliſeum vt mitteret viros ad quærendum Dominum ſuum, ne fortè ſpiritus Domini proieciſſet, eum in vnum montium, aut in vnam vallium. 4. *Reg.* 2.

IONAS fugere voluit à facie Domini quando præcepit ei prædicare Niniuitis. Et poſthodum doluit, quando vidit quòd ciuitas iuxta interitum, quem prædixerat, non ruebat. *Ion.* 14.

Cùm oſtendiſſet Dominus diſcipulis, oportere eum multa
C pati à principibus Iudæorum, & occidi, Petrus cœpit increpare illũ, dicens, Abſit à te Domine, non erit tibi hoc. *Matt.* 16.

Multum zelabant Phariſæi pro obſeruatione ſabbathi, quando videbant Dominum die illo curantem infirmos. *Luc.* 6. & 13.

Item quando videbant diſcipulos eius ſpicas vellentes, & manibus confricantes. *Luc.* 6 *Matth.* 11. *Marc.* 2.

Scribæ & Phariſæi amplius zelabant pro traditionibus ſuis, quam pro diuinis mandatis. *Matth.* 18. *Marc.* 7.

Item pro auro templi, plus zelabant quàm pro ipſo templo, & pro dono altaris, plus quàm pro ipſo altari. *Matth.* 23.

Oblati ſunt Domino paruuli, vt manus eis imponeret & oraret. Diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus autem ait: Sinite paruulos venire ad me. *Matth.* 19. *Marc.* 10.

Cùm effudit Maria pretioſum vnguentum ſuper caput Domini, quidam Diſcipuli indignè ferebant, & fremebant in eam, de perditione vnguenti. *Marc.* 14. *Matth.* 26.

D IOANNES Apoſtolus prohibuit quendam eiicientem dæmonia in nomine Domini, Ieſu, eò quod non ſequebatur eos, cum aliis diſcipulis, & ait ad illum Ieſus: Nolite prohibere, qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt. *Luc.* 9.

Audientes Iacobus & Ioannes, quòd Samaritani non reciperent nuncios Domini, aiunt: Domine, vis dicamus, vt ignis de cœlo deſcendat & conſumat illos; & conuerſus Dominus increpat illos, & dixit: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. *Eodem.*

Arguit Dominus Petrum, qui amputauerat aurem ſeruo principis Sacerdotũ, eò quòd tunc Chriſti non erat tempus potentiæ oſtendẽdæ, ſed patientiæ exhibendæ. *Marc.* 26. *Luc.* 22.

Apparet diſcipulos Ioannis Baptiſtæ, zelaſſe contra Dominum pro magiſtro, quando dixerunt: Rabbi, qui tecum erat trans Iordanem, hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioannes autem optimè reſpondit eis. *Ioan* 3.

Cùm afferrentur de ciuitatibus vicis diuerſi infirmi in Ieruſalem, & à Petro curarentur, exurgens princeps Sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, repleti ſunt zelo. *Act.* 5.

Æmulator erat paternarum traditionum Paulus contra multos coætaneos ſuos quando deuaſtabat Eccleſiam per domos intrans & trahens viros ac mulieres, & tradebat in cu-
ſtodiam. Vnde accepit literas a principe ſacerdotum ad ſynagogã, quæ erat Damaſci, vt ſi quos inueniret ibi qui inuocarent nomen Chriſti, vinctos perduceret in Ieruſalẽ *Act.* 8. 9. & 22. E

Videntes Iudæ, quod penè vniuerſa ciuitas conuenerat audire verbum Dei, quod Paulus & Bernabas prædicabant repleti ſunt zelo, & contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur blaſphemantes. *Act.* 13.

Venienti Ieroſolymam Paulo dixerunt ei Fratres: quot millia ſunt in Iudæis qui crediderunt: & omnes æmulatores legis ſunt. *Act.* 21.

Et de talibus dicit Paulus? Teſtimonium quidem perhibeo illis, quòd æmulationem quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. *Rom.* 10.

Intellige, ſed ſecundùm errorem. Siquidem Iudæi pro tuenda lege Moſaica exiſtimabant ſe agi zelo, cum potius oppugnarent Dei honorem, eiuſque legem.

D. BERNARDVS, Importabili, inquit, abſque ſcientia eſt zelus. Vbi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria, quæ eſt ordinatio charitatis. Semper quidem zelus F abſque ſcientia minus efficax minuſque vtilis inuenitur: plerumque autem pernicioſus valde ſentitur. Quò igitur zelus feruidior, ac vehementior ſpiritus, profuſiorque charitas: eò vigilantiori opus ſcientia eſt, que zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem. *Serm.* 49. *ſuper. Cant.*

HISTORICA.

Venerab. Abbas Paulus in tantam cordis puritatem longa quiete ſolitudinis, ſilentióque profecerat, vt non dicam vinctum fœmineum, ſed ne veſtimenta quidem ſexus illius conſpectui ſuo pateretur offerri. Nam cùm eidem pergenti ad cuiuſdam ſenioris cellam vnà cum Abbate Archebio eiuſdem ſolitudinis accola, caſu mulier obuiaſſet offenſus occurſu eius, tanta fuga ad ſuum rurſus monaſterium (prætermiſſo, quòd arripuerat, præ viſitationis officio) recurrit, quanta nullus à facie leonis, vel immaniſſimi draconis aufugeret, ita vt ne memorati quidem Abbatis Archebij reuocantis eum, clamore ac precibus flecteretur, vt ad requirendum ſenem, quemadmodum propoſuerant, cœpto itinere tenderet. Quod licet zelo caſtitatis & puritatis ardore ſit factum, tamen quia non ſecundum ſcientiam præſumptum eſt, ſed obſeruantia diſciplinæ, iuſtæque diſtrictionis exceſſus eſt modus (non enim ſolam familiaritatem, quæ verè eſt noxia, fœminarum, ſed ipſam quo- G que figuram ſexus illius credidit execrandam) tali confeſtim correptione perculſus eſt, vt eius vniuerſum corpus paralyſeos valetudine ſolueretur, nullúmque in eo membrum penitus explere ſuum præualeret officium. Siquidem non ſolum pedes ac manus, ſed etiam linguæ motus, quo elocutio vocis exprimitur, ipſæque aures ita auditus proprij amiſerant ſenſum, vt in eo nihil amplius ex homine quàm immobilis atque inſenſibilis figura remaneret: Eo autẽ redactus eſt, vt infirmitatis eius nullo modo virorum diligentia deſeruire ſufficeret, niſi ſola ei muliebris ſedulitas miniſtraſſet per annos fermè quatuor, id eſt, vſque ad vitæ ſuæ terminum. *Ioan. Caſſian. collat.* 7. *c.* 26.

---

* Zodiacus.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

ZOdiacus, Græcè ζωδιακὸς, eſt circulus cœleſtis, in quo 12. ſigna ſunt, quæ ſol ſingulis annis percurrit. Latinè ſignifer dicitur.

Aſtronomi circos ſeu circulos cœleſtes vndecim numerãt, H cœlum ambientes. Hi circuli ſunt, Lacteus, Zodiacus ſeu ſignifer, Æquinoctialis, duo Coluri, duo Tropici, duo Solares, Meridianus & Horizon. *Macrob. l.* 1. *in Somn. Scipio. c.* 15.

Circulus cœleſtis eſt linea ambiens Sphæram, ac veluti ſemitam faciens, per quam lumen vtrinque diſcurrit, & inter quam vagantium ſtellarum error legitimus coërcetur. *Idem lib.* 1. *in Somn. Scip. cap.* 14.

Zodiacus Senſibilis eſt circulus maior, obliquus, conſtans ſua latitudine, ſectus in duodecim partes ſeu ſidera, quæ vocantur ſigna: vel in duas medietates, quarum altera dicitur Auſtrina, altera Septentrionalis: ſub quo ſtellæ erraticæ perpetuo mouentur. Huius obliquitatem nouiſſe, Plinius ait eſſe, rerum fores aperire, *lib* 2. *c.* 8. Hunc circulum prolixè deſcribit *Manilius lib.* 1. ex quo paucos verſus lectori propono.

Sed nitet ingenti ſtellatus Balteus orbe.
Inſignemque facit cælato lumine mundum,
Et ter vicenas partes patet, atque trecentas

In

In longum : bis ſex lateſcit faſcia partes.
A *Quæ cohibet vario labentia ſidera curſu.*

Horum verſuũ ſenſum *Manilij* interpres eruditiſſimus *Scaliger* aperit,*pag.56.edit.Pariſ.* dicitur autem Zodiacus , *Macrob.teſte,lib.1.in Somn.Scip.21.* à ſignis, quæ circa eum ſunt, ζώδια Græcis,quaſi ſignifer.Aratus ἀπὸ τῶν ζώων, à figura animalium quæ in illo conſpiciuntur, videtur denominaſſe. Illa (diſticho comprehenſa :)

Sunt Aries,Taurus,Gemini,Cancer,Leo,Virgo :
Libraque,Scorpius,Arcitenens, Caper,Amphora.Piſces.

Fortaſſe Zodiacus ἀπὸ τ̃ ζωῆς, à vita, quod ſol per hanc Cœli faſciam vectus lumen viuificum creaturis præbeat & ſit Zoophoros, id eſt, non tantum ſignifer,verùm etiam vitæ lator & dator,vt experientia conſtat. De eo *Virg.lib.1.Georg.* & *Ouid Metam.lib.2.*

Tectus in obliquum eſt lato curuamine limes
Zonarumque trium contentus fine polumque
Effugit Auſtralem,iunctámque Aquilonibus Arcton.

Alij tamen à ζῶον Zodiacum deducunt, quod ſigna aliquo nomine animalis vocentur : atque ita diſponantur conſtellationes,vt animalis à quo vocantur,formam referre videantur.
B ζῶον enim animal ſignificat.

Zodiacus aſtronomis Imaginarius dictus eſt circulus maior, obliquo meatu ambiens octauam Sphæram, & cum eadem mobilis, ſuper propriis polis deſcriptus, ita vt & duobus locis Æquinoctialem interſecet ad angulos obliquos, tangátque vna parte tropicum Cancri,ex altera tropicum Capricorni in vno puncto habens item longitudinem ſectam in duodecim ſigna, ſeu duas medietates, & latitudinem, tribus lineis parallelis comprehenſam, quarum media vocatur Ecliptica, diſtátque ab vtraque extremitate octonis graduum interuallis.

Imaginantur autem hunc circulum ex motu ſolis præcipuè, quod is meridie progreditur ad Septentrionem, quotidie ferè vnum gradum in hoc circulo abſoluens,& triginta diebus propè integrum ſignum percurrens. Dicitur obliquus, propter obliquum ſitum inter polos mundi. Nam altera eius medietas ad Arcticum, altera ad Antarcticum declinat :vt ſolis & lunæ curſus oſtendunt. Quò enim plures gradus in Septentrionali medietate Sol conficit,eò ad polum, noſtrumque
C verticem propius accedit.

SIGNORVM ZODIACI AB ANIMALIBVS Nomen. NOMEN HABENTIVM, RATIO. ET SOLIS IN EADEM INGRESSVS.

Cur ſigna Zodiaci à certis animalibus & rebus nomina ſortiantur, rationem dare conantur,qui Sphæræ compoſitionem tradiderunt.

Et quidem primum ſignum Arietis nomine vocarunt Septentrionales,quod cùm Sol illud ingreditur, illam cæli partem quæ dextra eſt, incipiat calefacere , cum antea in ſiniſtra parte latuerit. Ferunt autem Arietem tota hyeme in ſiniſtro latere cubare, & calore adueniente ſe in dextrum vertere. Ingreditur Sol hoc ſignum XXI. Martij.

II. Taurus dictum,quod tunc labores Taurorum incipiant, ſegetibus è terra erumpentibus, & ingreditur Sol hoc ſignum XXI. Aprilis.

III. Geminorum eſt, quod Sol ingreditur XXII. Maij, & velut gemino calore terras calefacere incipit, eſtque menſis
D ille nuptialis & feſtiuus.

IV. Cancri nomem habet, in quo dum eſt, venit autem XXII. Iunij,videtur à nobis velut retrogradi & recedere.

V. Leo dicitur, quod tunc maximè vires ſuas calor exerat, & ſiccitatem inferat. Sol autem illud ingreditur XXIII. Iulij

VI.A Virgine nomen ſortitur, quia tunc Sol ad maturitatem perducit fructus,neque quidquid noui producit, & intrat illud XXII. Aug.

VII. Libra dicitur, quod Sol ingreditur XXIII. Sept. ac dies noctibus æquantur, & velut bilance ponderantur.

VIII. Scorpius,quod Sol inambulare incipit XXIV Octobris,& in receſſu inſtar ſcorpionis cauda ferientis, ſeptentrionales frigore pungere incipit.

IX. Ab homine Sagittam emittente appellatur, quia dum Sol illud inambulat, quod facere incipit XXII. Nouemb. grandines & imbres velut ſagittæ nobis immittuntur.

X. Caper nomine,quod Sol ſubit XXII. Decemb. quando inſtar capræ ſe ad frondes arborum erigentis, ad nos reuerti incipit,ex maxima declinatione. E

XI. Amphora maximam pluuiarum copiam dimittit. Solque illud ingreditur XXI. Ianuarij.

XII. A piſcibus nominatum terram aquis inundat,& phlegmata dominantur ſole in illo ſigno exiſtente, quod incipit facere XIX. Februarij.

SIGNORVM VIRTVTES.

Ignea producunt Aries, feruens Leo, Chiron.
Terrea cum Tauro Virgo,nec non Capricornus.
Aeriam faciunt Libra,Vrniger, atque Gemelli.
Scorpius & Piſces retinent,vt Cancer, Aquoſa.

* Zona.

Pro CIRCVLO SPHÆRICO.

Vt ab Aſtronomis & Coſmographis conſideratur.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

ZOna eſt ſpatium quoddam ſiue cœli ſiue Terræ,interceptum inter duos minores circulos proximos, vel inter vnum circulum minorem,& alterum Polorum.Dicta hoc nomine ea ſpatia ab Aſtronomis, quod illis velut faſciis cœlum F & terra cingi videatur,habeantque ſe inſtar circulorum Sphæram ipſam ambientium.

Primus autem qui Sphæram in zonas diuiſiſſe exiſtimatur, fuit Parmenides.Porrò in Cœleſtes & Terreſtes zonæ aſtronomicæ diuiduntur. Quinque ſunt zonæ cœleſtes : duæ Septentrionales,quarum vna περίσκιος eſt,altera ἑτερόσκιος : duæ meridionales,itidem vna περίσκιος, altera ἑτερόσκιος : & vna intermedia,ἀμφίσκιος,eáque latiſſima. Vulgo hæ zonæ nomina à qualitatibus ſortitæ ſunt : quæ cùm nullæ ſint in cœlo, neque etiam à cœlo immediatè ſimplicitérque proueniant aut excitentur, Aſtronomi iſtis appellationibus vti maluerunt, quibus veteres doctrinæ gratia vſi ſunt.

Tractus Septentrionalis περίσκιος, eſt tractus ille cœli, qui comprehenditur inter polum mundi Septentrionalem, & inter arcticum circulum,qui quidem eſt idem cum tropico Solſtitiali : vel inter parallelam diſtantem ab Æquatore gradibus 66. ſcrupulis 8.vocatur Periſkios,quia Sol, quando principium Cancri obtinet, circum horizontem mouetur, & radios ita ſpargit,vt vmbras in eo tractu circum circa in orbem proiiciat. Heteroſkios verò, eſt tractus ille cœli qui comprehenditur inter tropicum Solſtitialem, & arcticum zonæ periſkiæ. Dicitur heteroſkios, quoniam in hac zona radij ſolares proiiciunt vmbram meridianam in eam tantùm mundi partem quæ ad polum ſpectat. G

Tractus Meridionalis Periſios eſt tractus ille cœli, Septentrionali Periskiæ oppoſitus,qui inter polum mundi Meridionalem & circulum antarcticum continetur, qui quidem cum tropico brumali idem eſt. Sicut autem in Septentrionali illo tractu, vmbræ circum circa ſparguntur,Sole ingreſſo principium Cancri, ita in hoc oppoſito loco vmbræ circum vndique proiiciuntur. Sole circulum brumalem obtinente. Zona meridionalis ἑτερόσκιος eſt ille cœli tractus qui continetur intra tropicum brumalem & circulum antarcticum regionis Periskiæ,in quo vmbræ Meridianæ tantùm in alteram mundi partem,verſus paulum antarcticum, proiiciuntur.

Zona ἀμφίσκιος eſt tractus cœli comprehenſus inter circulum Solſtitialem & Brumalem, in quo vmbra meridiana verſus mundi latera proiicitur. Nam Sole ingreſſo Capricornum, vmbra Meridiana verſus Septentrionem proiicitur : eodem ingreſſo Cancrum vmbra Meridiana verſus meridiem ſpargitur. Medium hunc tractum Æquinoctialis diuimit,quem cum Sol habet, nullam de ſe meridianam vmbram proiicit. Vnde homines ſub Æquatore habitantes dicuntur ἄσκιοι. Bis autem hoc illis accidit. Illis verò, qui ſub Tropicis habitant, ſemel tantum quotannis vmbræ perpendiculares accidunt. Vide Strabonem in fine *lib* 2. H

De Zonarum differentiis *D. Baſil. hom. in Hexam.* dies longiſſimi ſunt, inquit, in quibus vmbræ cadunt breuiſſimæ : & rurſus breuiſſimi ſunt dies qui vmbras ſpargunt longiſſimas. Id quod apud nos accidit qui vocamur ἑτερόσκιοι,& qui Arctoam mundi plagam inhabitamus. Quoniam ſunt aliqui, qui binis diebus totius anni, nullam de ſe vmbram Meridianam proiiciunt. Nam horum vertices aſpiciens ſol,vndequaque ex æquo illuſtrat:vt etiam aquam in fundo puteorum per anguſtum foramen radiis illuminat. Vnde illos nonnulli vocant ἀσκίους, id eſt,inumbres. At qui vltra regionem aromatiferam

ſeram (Arabiam) habitant, ij ſpargunt vmbras vtrimque. So-
A li enim ſunt qui in terra habitata vmbras meridianas aduerſus Auſtrū proiiciunt. Ex quo à nonnullis dicti ſunt ἀμφίσκιοι, id eſt, biumbres.

De his Zonis cœleſtibus lege *Virgil. l. 1. Georgic. & Tibull. l. 4. de laudibus Meſſalæ, Claudianum item l. 1. de raptu Proſerp.*

Zonæ autem terreſtres ſunt plagæ terrarum incluſæ duobus tropicis verſus vtrumque Polum, in quibus aut caloris eſt exceſſus, aut defectus, aut mediocritas. Quinque numero, duæ frigidæ, duæ temperatæ, vna intermedia ſub Æquatore, quæ Torrida vulgo dicta eſt. De his *Strabo l. 2. Plin. l. 2. Macrob.* & Geographi multa tradunt, vt & recentiorum, qui de Sphæra ſcripſere, quos conſulat Lector ſtudioſus. Ingenioſus poëta de quinque Zonis cœleſtibus & terreſtribus, elegantiſſimos verſus nobis reliquit, *1. lib. Metamorphoſ.*

Vtque duæ dextra Cœlum, totidémque ſiniſtra
Parte ſecant Zonæ, quinta eſt ardentior illis,
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura Dei, totidémque plagæ tellure premuntur?
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.
Nix tegit alta duas: totidem inter vtramque locauit,
B *Temperiemque dedit, mixta cum frigore flamma.*

De iiſdem *Virgil. lib. 1. Georg.*

Quinque tenent cœlum zonæ, quarum vna coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ dextra læuaque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter mediámque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ Diuûm.

Zonam torridam, quam veteres poſuerunt ſub Æquinoctiali, & ob æſtum inhabitabilem cenſuerunt, ab hominibus incoli, & temperatiorem eſſe, cum ob multitudinem imbrium, tum propter dierum æſtiuorum breuitatem. Oceani viciniam, ventorum quibus perflatur adſpirationem, aliaq; diuinæ prouidentiæ remedia, docent Hiſpanorum nauigationes, & qui iiſdem interfuit oculatus teſtis *Ioſeph. à Coſta, l. 2. de nouo Orbe cap. 8. & ſeq.*

*ZONA.

Vt est idem cvm Cingulo.

C

Definitio Et Etymologia.

Zonam, quàm ζώνη, vel ζῶμα, à ζωννύω, quod eſt cingere Græci vocant, Cinctorij genus eſt, niſi omnem cincturam zonam velimus appellare. *Pollux lib. 2. c. 4.* ζώνην Græcorum dicit faſciam à Latinis nuncupari, atque hoc intereſſe ait *Ammonius*, inter ζώνην & ζώνιον, quod prius ſit cingulum virorum, poſterius mulierū quamuis promiſcuè vtroque nomine vtamur.

Eſt itaque Zona ſiue cingulum, cinctura, cinctus, omnia hæc namque pro iiſdem vſurpantur, teſte *Seruio in l. 9. Æneid.* ornamentum hominum, ſicut phaleræ equorum. ☞ *Vide plura in Loco de Cingulo.*

ZONARVM VARIETAS

A Materia

Reperiuntur in S. Literis variæ zonæ: Byſſinæ, & lineæ mentio eſt *in Leu. c. 5. & 16.* pelliceæ, *4. Reg. 1.* vt quam Elias circum lumbos geſtauerit, & Ioannes Baptiſta, *Matth. 3.* ſequuntur eos Anachoretæ & Auguſtiniani, qui Eremitæ ſiue fratres in Eremo vocantur. Aureæ meminit. *Ioan. c. 1. Apoc.* & muliebris quæ à pectorali faſcia ſit diuerſa, *Eſaias c. 3.*
D

AB VSV. In Genere.

Sic alia erat zona Sacerdotalis & Pontificia: alias militaris
E alia virginalis, nuptialis: alia muliebris, prout varijs zonis vtebantur, de quo infrà Erat etiam zona in quam pecunia recondebatur, iuxta illud Chriſti vetantis ne Apoſtoli circumferrent pecunias in zonis ſuis, *Matth. 10.* iuxta morem militarem & peregrinorum, qui quæ ſecum portant, ſolent in zona circumferre, vnde *Prouerb.* Zonam perdidit, de illo qui pecunia eſt deſtitutus. Alligabant enim plerúmque milites pecuniam ad zonam ſuam, nempe crumenā ſiue bulgam, quæ *Lucili*, teſte, folliculus eſt, ſiue ſacculus de brachio propendens, illi appendendo. *Plut. in Demetr.* memorat Soligenem aureos nummos in cingulo pro viatico habuiſſe, & Vitellium ſe zona aureorum plena cinxiſſe, *Suet.* fatetur. *Apuleius de* Plotina quadam ſcribit *lib. 7.* quod aureo monetali id eſt, nummis aureis, qui & aureoli vocantur, zonis refertis fuerit incincta. De tali *Iuuenal.*

Obrutus & Zonam læua, morſuſque tenebit.

Et *Lamprid. in plex.* Miles non timet ait, niſi veſtitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zonula. Apud *Plutarchum in Trinummo*, ſector zonarius dicitur, qui ab *Ariſtophane* βαλαντιοτόμος, crumeniſeca, ſiue crumenarum ſector.

Iſidorus meminit Zonarum alias fuiſſe latas, alias ſtrictas, medias nonnullas, Cinctus inquit, eſt lata zona, & minus lata, Semicinctum: & vtriuſque minima cingulum.

*ZONARVM VSVS IN SPECIE.

Vtpvta.

QVI, ET QVANDO IIS VSI.

Ac Primvm, Pontifices.

Sacerdotes. v. test.

Inter alia Indumenta Pontificia à Deo per Moyſem præcepta, duplicem zonam reperimus, vnam, qua tunicam hyacinthinam ſtringeret: altera qua ligneam, quā Byſſi nomine Scriptura appellat *Exod. 28. c. 39.* eamque *Ioſephus* deſcribit fuiſſe latam 4. digitis ex ſtamine byſſino, diſcolori picturatam flore, intus inanem & ita contextam, vt ſerpentis exuuium videri poſſet: tantæ autem erat longitudinis, vt ſemel iterumque reuoluta circa pectus deflueret vſque ad talos, ideoque dum rē ſacram ſacerdos vel Pontifex, nam vtrique tunica linea quæ poder vocabatur, induebantur; faceret, eam ſuper humerum læuum proiiciebat, ne ventilata impediret. Vt notat *S. S. Hieronym. Epiſt. ad Fabiolam de veſte Sacerdotali.* F

Cæterum altera zona qua cingebat tunicam hyacinthinam Pontifex, illi propria erat, ſicut etiam ipſa tunica.

ILLIVS SIGNIFICATIO.

Duplex illa zona Pontificis duplicem ſignificabat charitatem, ac geminam virtutum congeriem, internam pro conſcientia propria, & externam pro auxilio proximi. Ita *Orig. hom. 6. in Leuit.* ☞ *Vide Infra. Zonarum ſiue Cingulorum ſymbolum.*

PROPHETÆ.

Prophetas cingulis vſos conſtat. De Elia quidem *4. Reg. 1.* De Ioanne Baptiſta, *Matth. 3. Marc. 1.* quibus illorum renes & lumbi præcingebantur. In ſymbolum fortitudinis & temperantiæ circa res fluxas atque cupiditatum illecebras, in ſua functione exhibendæ. Sic *Ieremiæ cap. 13.* legimus Deum iuſſiſſe, vt lumbos ſuos lumbari præcingeret, id eſt, balteo lineo quod præcepit ne in aquam inferret, ſed in Euphrate abſconderet & putrefactum referret, addens: Sic putreſcere faciam ſuperbiam Iuda, & ſuperbiam Hieruſalem multam. G

Atque horum exemplo Anachoretæ etiam lumbos præcingunt cingulis, ſiue zonis pelliceis, cuius rei ſymbolum *vide infrà.*

APOSTOLI.

Christvs Apoſtolis quoque præcepit lumbos præcingere: dicens, Sint lumbi veſtri præcincti, vt ſcilicet eos doceret promptitudinem, fidelitatem, & caſtitatem, de quibus infrà nonnulla. Certè *Greg.* in ſuperiora Domini verba. *Lucæ cap. 7.* ita ſcribit *Hom. 13. in Euang.* Lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus, & iterum iubemur lumbos reſtringere, vt mundiia ſit caſtitatis in corpore.

Fuiſſe vero Apoſtolos vſos zonis ſiue cingulis nemo ambigit, cum & Agabum tuliſſe zonam, ſiue faſciam aut cincturam Pauli legamus *Actor. c. 21.* & ea tanquam ſymbolo vſum vinculorum & carceris, quæ in Hieruſalem eum manebant. Sic enim dicebat: Hæc dicit Spiritus S. Vitum cuius hæc eſt zona, ſic alligabunt in Hieruſalem Iudæi. Quippe ipſemet ea zona manus & pedes ſuos conſtringebat, vt conſtat eodem loco: imitatus antiquos Prophetas, qui non tantùm verbis, H ſed etiam factis vaticinabantur.

Etiam *Act. 11.* mentio fit ſemicinctionum eiuſdem Pauli, per quæ intelligit *Iſidorus* zonam minus latam, alij tamen pro tegmine quod aliquam corporis partem velabat, accipiunt, ſed videtur ſignificare genus ſudarij quod capiti imponebant Hebræi, & ita Sanctum Gregorium reſpondiſſe amico de Britannia ſuper eo ſciſcitanti, *Beda* teſtetur: vt refert *l. Lorinus in cap. 19. Act.*

SACERDOTES NOVÆ LEGIS.

Sacerdotes quoque in noua lege rem ſacram facturi, cingulo lumbos, & circum illos tunicam lineam, quam Albam vocant, conſtringunt, addita hac precatione: Præcinge me Domine cingulo puritatis, & extingue in lumbis meis humorem libidinis, &c.

Religioſorum plerique ſcapulare etiam & tunicam cingulo ſiue zona, cùm ligneâ, tum lanea, imò & coreacea ſtringunt: cuius rei ſymbolum collige ex illis quæ paulò pòſt dicentur. Vnde verò obtinuerit vt Abbates quorundam Ordinum de

mitrę

more diſcincti incedant, & adepta dignitate cingulum certa A ſolennitate deponant, non memini me legiſſe, niſi velimus hoc velut ſigno indicari, eos deinceps ſolutos ab obedientia illa ſtrictiori, & Prælatorum inſtar liberiorem accipere conſectandi licentiam quam antehac, adeoque pleniorem conſequi rerum omnium gubernationem,& adminiſtrationem: ac veros iam effici Patres iuxta nominis ſui etymon, quorum ſolicitudo & cura in omnem occaſionem ſe debeat effundere.

VIRGINES.

Vide & de Zona Nuptiali.

Fuit zona ſymbolum Virginitatis apud Græcos, Latinos, & Hebræos, *teſte Pierio in Hieroglyphicis.* Trezeniorum virgines zonam Palladi Apaturiæ ante nuptias dedicabant,ſicuti crines Hippolyto,*auctore Pauſania.*

Apud Romanos, *teſte Feſto*, cingulo noua nupta ex lana ouis confecto, præcingebatur, quod vir prima nocte in Deæ virginalis honorem, ſponſæ accubans, in lecto ſoluebat. Vnde puellæ nubiles & viripotétes à Græcis βαθύζωνοι appellãtur.

Erat id concordiæ & coniunctionis futuræ augurium, vt ſicut illa in glomos ſublata, coniuncta inter ſe ſit,ſic vir ſuus B ſecum cinctus vnctuſque eſſet. Hunc Herculano nodo vinctum vir ſoluebat omnis gratia, vt ſic ipſe felix ſit in ſuſcipiendis liberis,vt fuit Hercules,qui 70. filios reliquit.

Hinc Cinctiæ Iunonis nomen ſanctum habebatur in nuptiis, quod initio coniugij ſolutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Siue vt ſcribit *Martianus*, Cinctia Iuno dicta, quod cingulum puellæ ponentes in thalamis, à Iunone protegantur.

Arnob.l.3. Vnctionibus,inquit,ſupereſt Vnxia, cingulorum. Cinctia recipilicationi. Huc alludit *Ouidius*:

Caſtaque fallaci zona recincta manu.

Eodem ſpecta *Catullianum* illud:

Qui Zonam ſoluit diu ligatam.

Homerus in Odyſſ. λ. λῦσε δ' ἣ παρθένίην, ſoluit ei zonam.

De hac zonas ſoluendi conſuetudine ante primum concubitum,plura cùm alij tradiderunt,tum *Anton. Iuſt. in Comment. ſuis in Ludouici Arioſti Satyram.*

* De Chaldæis teſtis eſt *Herod. lib.* 1. eóque reſpexit *Baruch c.1.v.41.* cum ait Mulieres circundatæ funibus in viis ſedent, id eſt, fœminæ ad ædes Veneris funicul.quaſi zonis præcin- C ctæ, quibus virginitatem profitentur, hoſpitibus ad Veneris fanum aduenantibus pudorem proſtituunt,deaque Venere ſic expiata domum reuertuntur. Hoc enim execrabili & fanatico inuento Babylonicæ virgines colebant Venerem, & ſuam virginitatem dicabant Veneri:nimirum,vt narrat *Herodotus*, antequam matrimonium inirent, cumque quærerent maritum, ante templum Veneris reſidebant, donec aduena quiſpiam eis abuti vellet: is dabat abuſæ pretium, cum hac imprecatione: Tanti ego tibi deam Mylettam,id eſt,Venerem imploro:illudque pretium abuſæ templo Veneris offerebant,ſibi perſuadentes,ſe hac ratione ſibi Deam conciliaturas, & ab ea ſponſum egregium & felix matrimonium impetraturas.

PVERPERÆ.

Quin etiam zonæ ſolutio Puerperij ſymbolum fuit. Olim namque zonam ſoluere dicebantur, quæ primò pariebant,eaque de cauſa leuatæ partu mulieres, zonam Dianæ dicabant. Vnde fanum Dianæ λυσιζώνης Soluizoniæ Athenis fuit, de quo apud *Apollonium Argonaut.* Eadem Ilithya Lyſizonos nuncu- D patur, *teſte Phurnuto*. Hinc *Theocritus Idyll.* 17.

κίδα ᾧ εἰλείθυιαν ἰῶσαν λυσίζωνον

Hic vbi Lucinam vocitabat Lyſizonam,

MILITES.

Maximus porrò, & frequentiſſimus cingulorum vſus fuit olim in Bellis apud omnes ferè gentes. Hinc ζώνη apud *Homerum* ſæpe ſignificat ὁπλισμὸν ſiue πολεμικὴν ὅπλισιν,id eſt, armaturam bellicam Synecdochicos, & ζώννυσθαι, hoc eſt, cingi ſiue præcingi,idem quod ὁπλίζεσθαι, id eſt,armari.

Hinc cinctus,ſiue ea corporis pars quæ cingitur, Marti antiquitùs fuit conſecrata, vt frons Genio;brachia Iunoni: pectus Neptuno: renes Veneri; pedes Mercurio: digiti Mineruæ. teſtis eſt. *Alex.ab Alex.lib.2 cap.19.*

Cingulum militare, quo Romani vſi ſunt, balteus ſiue balteum dictum fuit, quod quid: *Varro* definit cingulum,è corio bullatum. Sed poſtea non coriaceos modò,verumetiam auratos,argenteos & conſtellatos habuerunt balteos, de quibus, *Vide Lazium lib.8. cap.14.*

Notandum etiam milites antiquitùs in ſuis illis balteis, & gladios (qui indè alligati dependebant) & pecunias geſtaſſe. Hinc Gracchus apud *Gellium* in oratione quam ad po- E pulum in concione habuit de parcimonia,& pudicitia ſua, reuerſus ex Sardinia: Itaque Quirites,cum Roma profectus ſum. Zonas quas plenas argenti extuli, eas argenti inanes domum retuli.

☞ *Vide quæ ſuprà diximus Tit. Zonæ vſus in genere.*

ZONA SE DEFENDERE.

☞ *Vide in Loco de Vita. Tit. vitæ conſeruatæ inſtrumenta.*

CONVIVANTES.

Zonarum in conuiuiis vſum apud Hebræos confirmat antiquus ille Iudæorum mos, qui ex mandato Dei agnum Paſchalem comeſturi, præcincti lumbos ſtabant. *Exod.12.v.11.* vbi ita legitur:Renes veſtros accingitis, & calceamenta habebitis in pedibus.

Videtur ad hunc in conuiuiis zonam geſtandi morem alludere *Martialis.*

Longa ſatis nunc ſum,dulci ſed pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Illyriorum mulieres; *teſte Athenæo lib.* 10. à viris in conuiuiis adhibitæ, ipſos ebrios factos domum adducebant. Sic F enim de illis ſcribit:Malæ ſunt vitæ omnes, & quando bibunt latis zonis ventrem præcingunt, quas initio mediocriter, poſtquam autem validiùs biberunt, magis ſemper cogunt,arctiúſque conſtringunt.

Hodie contra à guloſis Helluonibus fieri conſueuit, qui poſtquam ventrem ſuum multo cibo potúque refefſerunt, cingula quibus præcincti ſunt, laxare ſolent, quò plus adhuc cibi vinique ingerere poſſint.

Romani milites balteos ſuos, quibus ſemper erant accincti,in menſa deponere fuiſſe ſolitos conſtat,de quo ſic *Vulcatius Gallicanus.* Nam ſtatim,inquit,ad ſigna edici iuſſit, & programma in parietibus fixit, vt ſi quis cinctus inueniretur apud Daphnem,diſcinctus rediret.

Eiuſdem rei aliud teſtimonium ſuppeditat *Trebellius Pollio in vita Salonini Gallieni.* Vnum, inquit ponam,quod iucunditatem quandam, ſed vulgarem habuit, morem tamen nouum fecit. Nam cum cingula ſua plerique militantium, qui ad conuiuium venerant,ponerent,hora conuiuij Saloninus puer, ſiue Gallienus, is auratos conſtellatóſque (hoc eſt ex ſtellarum ſculptura, cuiuſmodi cingulis hodie quoque fœminæ G vtuntur) rapuiſſe perhibetur. Et cùm eſſet difficile in aula paulatim requirere:quod periſſet, ac taciti militates viri,detrimenta pertuliſſent, poſteà rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cúmque ab his quæreretur,cur non ſoluerent cingulum,reſpondiſſe dicuntur, Silonino deferimus. Atque hinc tractum morem, vt deinceps cum Imperatore cincti diſcumberent.

Sigiſmund. Baro in Commen. rer. Moſcouit. ſcribit magno Ruſſiæ principi iam inaugurato, inter prandendum muneris quaſi loco offerri cingulum latum auro, argento,gemmis pretioſis confectum,quo cingitur.

Mulieres nonnullæ, quò magis graciles atque iunceæ videantur,ad conuiuia ſolent accedere zonis arctiſſimè conſtrictæ atque compreſſæ,cum maximo valetudinis ſuæ, præſertim ſi ſint grauidæ,incommodo ac detrimento: Vnde ſæpe in ipſo conuiuio conuiuis ſpectantibus & irridentibus, illas ſoluere rurſus atque laxare coguntur. His zona verè eſt tormentum, vt eleganter appellatur *a Tertulliano lib. de Pallio.* H

MAGISTRATVS.

Siue dignitatem adepti.

De Ruſſiæ Principe diximus Paulò antè, quomodo inaugurato inter prandentem offeratur cingulum affabre confectum.

Apud Sinenſes inſigne omnium Magiſtratuum eſt cingulum quoddam ipſo corporis ambitu laxius, & quatuor plus minus digitos latum; id inſigni opere,quâ circularibus figuris, quadratis exornatur. In pectore quoque & à tergo duos quadratos pannos,opere Phrygio eleganter intextos aſſuunt: ſed in his quadrangulis aut cingulis,magna eſt varietas,& pro varietate maieſtas. Ex his enim mox intelligitur à peritis, è quo ſint Senatu, Philoſophicóne,an militari, & in eo quàm quiſque obtineat dignitatem. Nam in pannis illis periſtromatum opere, quadrupedum, aut volucrum, ac florum etiam figuræ effectæ viſuntur.

Zonæ verò illæ Senatoriæ è materiæ dignitates indicant maieſtatem, aliæ enim è tornatili ſtipite, è cornu aliæ,ex vnicorno

cornu quodam, vel è Calamba ligno in primis odorifero, non-
A nullæ ex argento aureoue, ſed omnium nobiliſſimæ ex marmore quodam pellucido, cui Iaſpis nomen impoſuimus, ſed omnino Iaſpis non eſt, ac fortè Sappiro marmori ſimilius, ipſi Yuce vocant: ab Sarracenis autem ab occaſu, è regno Caſcar, negotiatoribus importatur, & ab Sinis habetur inprimis in pretio. *Ex hiſt. Sinenſis regni ſcripta à Nicolao Tergoutio Societ. Ieſu lib. 1.*

ZONÆ CARENTIA. DISCINCTVS PROBROSVS LIM.

Veteres, vt ex variis teſtimoniis colligitur; Diſcinctus velut diſſolutos, ignauos, & ad militiam ineptos exiſtimabant: præcinctos verò fortes & ſtrenuos. Vnde *Perſius Satyra 3.*

Non pudet ad morem diſcincti viuere Nacca,

Id eſt, ignauus. Hinc & illud: Diſcinctus veſtis, diſcinctus animus *Seruius Æneid.* illa verba,

------ Illi ſe prædæ accingunt, &c.

Accinctos enim, inquit, induſtrios dicimus: vt,

------ Paribuſque accingitur ausis.

Quare Macedonum lex erat militaris, vt qui miles hoſtem
B non occidiſſet, non militari cingulo, ſed capiſtro cingeretur,

Apud Carthaginenſes diſcincti oſtremi homines ducebantur. *Alex. ab Alex. lib. 1. c. 20.*

Auguſtus Imp. *teſte Suetonio*, milites delinquentes iuſſit pedibus ſtare diſcinctos, id quod erat ignominioſum.

Spartianus quoque in Seuero Principe demonſtrat militaris ignominiæ genus fuiſſe, milites eſſe diſcinctos.

Aphrorum tamen peculiaris mos fuit; vt eſſent ſine cinctu, ſiue diſcincti. Hinc illud *Plaut. Pœnul.*

Tu qui zonam non habes quid hanc veniſti vrbem?

Idem diſcinctum Afrum ſignificare volens, feſtiuiter ait,

Sanè genus hoc mulieroſum eſt tunicis demiſſitiis,

hoc eſt, longis, & ad talos vſque emiſſis, tanquam talaribus, & nulla zona ſuccinctis.

Neronem Imperat. prodiiſſe publicum ſine cinctu, & diſcalceatum, ſcribit *Suetonius*.

Idem de Cæſare: Vſus ferri lato clauo ad manus fimbriato: nec vnquam aliter, quam ſuper eum cingeretur, & quidem fluxione cinctura, vnde emanaſſe Syllæ dictum optimates
C ſæpius admonentis, vt malè præcinctum puerum cauerent.

Sic Mecœnati probro dabatur, ſuccinctum fuiſſe. Itaque in eius Epicidio id excuſatur, his verbis:

Quod diſcinctus erat animoque carpitur vnum:
Diluitur nimiâ ſimplicitate tua.
Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo,
Quæ benè præcinctos poſtodo pulſa fugit.
Inuide quid tandem tunicæ nocuere ſolutæ?
Aut tibi ventoſi quid nocuere ſinus?

Iterum:

Et tibi ſecuro tunica fluxa ſoluta.

Iterum:

Tydea te tunicas iuſſit laxa fluentes,
Inter lanificas ducere ve ſuas.

* ZONÆ SYMBOLA.

Zona ſiue cingulum, primum ſymbolum eſt fidelitatis. Hinc Coniuges cingulo cingunt, vt ſignificent amorem & fidem, qua alteri coniugi ſunt obſtricti & deuincti. Hinc apud *Ieremiam* Deus populum Iſraël vocat lumbare (id eſt cin-
D gulum lumbos cingens) ſuum: quia ſcilicet populus hic inſtar cinguli lumbis & renibus Dei, id eſt, intimè Deo aſtrictus & deuinctus erat. Sic enim, inquit Deus *Ierem. 13. verſu 11.* adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic agglutinaui, id eſt coniugio copulaui, mihi domum Iſraël, vt eſſet mihi in populum, & laudem, & in gloriam. Huius rei ſymbolo ſacerdos tunicam ſuam cingulo conſtringebat. *Exod. 18. 39.* vt ſignificaret Sacerdotum Deo, & per Sacerdotem populum Deo adſtringi.

Addit *D. Thomas*, lumbare ſymbolum eſſe amoris: quia in lumbis origo eſt ſeminis & concupiſcentiæ. Significat igitur lumbare, populum ad Dei lumbos, id eſt, amorem & coniugium aſſumptum, ſicut ait *Oſea 11. v. 4.* In funiculis Adam E
traham eos, in vinculis charitatis.

Sic ſponſi ſuis ſponſis donare ſolent cingulum, vel faſciam pectoralem byſſinam, vt per illam ſponſæ ſemper admoneantur fidei coniugalis, atque puritatis cordis: vt ſcilicet mammillas, quæ ſunt cordis diuerticula, id eſt, affectus ſuos: continentia coërceant, ſeque mundas thoro ſponſi conſeruent, vt nonniſi ſponſum ament illique purum cor, & affectum ſuum tradant.

Pari modo Milites cingulum militare accipiunt, vt eo admoneantur Sacramenti militaris & fidelitatis, quam ſuo duci iurarunt. Vnde balteus militiæ huius & fidelitatis erat ſymbolum, & milites cum exauctorabantur, balteum deponebant: vel etiam eo priuabantur, ſi infideliter vel ignauè in bello ſe geſſiſſent.

Secundò, cingulum vel balteus roborat mollitiem renum & lumborum. Hinc ſymbolum eſt fortitudinis & conſtantiæ: eâque de cauſa zona eſt veſtis militis, & gladiatoris, & gladius à balteo dependere ſolet.

Tertiò, cingulum, vt rectè notat *Pierius Hieroglyph. 40.* F
ſymbolum fuit integritatis & virginitatis tam apud Hebræos, quàm apud Græcos & Latinos.

De Hebræis patet *Iſaiæ 3. verſ. 24.* Vbi virgines Hebræas captiuitate puniendas deſcribens: Et erit, inquit, pro zona funiculus, & pro faſcia pectorali cilicium. Ecce pro deliciis virginum zonam & faſciam poſuit *Iſaias*; & meritò, quia ſicut vbera ſubacta ſigna ſunt meretricis, *Ezech. 23. verſ. 3.* In Ægypto, inquit, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ſubacta ſunt vbera pubertatis earum: ſic papillæ ſtudioſè reuinctæ ſignum ſunt illibati floris virginei, in quo puellarum honos conſiſtit.

De Græcis & Chaldæis, diximus ſuprà *ſub Titulo Virginum* zona vtentium.

Certè olim in veteri Teſtamento [vti & apud Gentiles] & etiamnum Sacerdotes in ſacris cingulo vtuntur, vt moneantur, ait *Cyrillus*, fluxæ libidinis luxuriam & animi cupiditates: caſtitatis & temperantiæ cingulo coërcere.

Quartò, zona ornamentum erat & ſymbolum gloriæ, maximè ſi zona bullis aureis gemmiſque diſtincta eſſet, quæ G
propriè dicitur balteus, quaſi bullateus, ait *Pierius*. Hinc ſuis balteis ſuperbiebant glorioſi milites.

Vnde *Ierem. 13. v. 9.* Dominus ait ad Ieremiam: Sic putreſcere faciam ſuperbiam Iuda, ſicut ſcilicet putruit lumbare, id eſt balteus hic tuus, vti dixerat *verſu 7.*

Quintò, zona veſtis & ſymbolum eſt hominis expediti, & parati ad iter, bellum, & ad quoduis opus ac miniſterium. Præcincti enim ſolent eſſe expeditiores, firmiores, & conſtantiores in opere. Hinc in via ſalutis lumbos præcingi iubet cœleſtis magiſter: voluitque comedentes agnum Paſchalem ſtare præcinctos ſiue accinctos renibus, manibus baculos geſtantes. *Exodi cap. 12.* Quo habitu ſignificabatur, ad eos iter feſtinando faciendum promptiſſimos eſſe debere: nam vt laxæ & defluëtes veſtes iter præpediũt, ita accinctæ expeditius reddũt.

Ideóque legitur *lib. 4 Reg. c. 4.* dixiſſe puero ſuo Heliſæum quem mittebat ad filium Sunamitidis defunctum, Accinge lumbos tuos, & tolle baculum in manu tua, & vade. Ieremiæ etiam dixit Deus, Accinge lumbos tuos, & ſurge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. *cap. 1. Philo Iudæus* qui ferè allegoricè ſacra eloquia tractare ſolet, in libro cui titulum H
fecit *de ſacrificio Abel & Cain*; ſupra dicta renum accinctione moneri & doceri exiſtimat, vt prompto animi obſequio nos expeditos reddamus ad referendum quantum fragilitas noſtra permittit gratias omnipotenti Deo, & in virtutum cultura ſtrenuè laborandum.

Cuius quidem adhortatione, & doctrina verè Chriſtiana inſtructus, expeditum me hac Operis mole ſiſto, vt cum alacritate, animique promptitudine gratias agam Regi Regum immortali & inuiſibili Deo, eiuſdem Auctori, & adiutori, cui honor, & gloria & poteſtas, & imperium in ſæcula.

F I N I S.